JERUZALEMSKA BIBLIJA

JERUZALEMSKA

BIBLIJA

JERUZALEMSKA

BIBLIJA

STARI I NOVI ZAVJET
S UVODIMA I BILJEŠKAMA
IZ »LA BIBLE DE JÉRUSALEM«

UREDILI:
ADALBERT REBIĆ
JERKO FUĆAK (†)
BONAVENTURA DUDA

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST
ZAGREB
1994

OPĆE KAZALO

Uvodna riječ . . . IX
Pregled hebrejske Biblije . . . XIII
Pregled grčke Biblije . . . XIV
Napomene . . . XV
Biblijske i ostale kratice . . . XIX

STARI ZAVJET

PETOKNJIŽJE

Uvod u Petoknjižje . . . 5
KNJIGA POSTANKA . . . 13
KNJIGA IZLASKA . . . 67
LEVITSKI ZAKONIK . . . 111
KNJIGA BROJEVA . . . 143
PONOVLJENI ZAKON . . . 185

POVIJESNE KNJIGE

Uvod u knjige o Jošui, Sucima, Ruti, Samuelu i Kraljevima . . . 225
KNJIGA O JOŠUI . . . 233
KNJIGA O SUCIMA . . . 261
KNJIGA O RUTI . . . 291
KNJIGE O SAMUELU . . . 295
KNJIGE O KRALJEVIMA . . . 357

Uvod u knjige Ljetopisa, knjigu Ezrinu i Nehemijinu . . . 421
KNJIGE LJETOPISA . . . 425
KNJIGA EZRINA . . . 487
KNJIGA NEHEMIJINA . . . 497

Uvod u knjige o Tobiji, Juditi i Esteri . . . 515
TOBIJA . . . 519
JUDITA . . . 533
ESTERA . . . 549

Uvod u knjige o Makabejcima . . . 563
PRVA KNJIGA O MAKABEJCIMA . . . 565
DRUGA KNJIGA O MAKABEJCIMA . . . 599

PJESNIČKE I MUDROSNE KNJIGE

Uvod u mudrosne knjige . . . 625
Uvod u Knjigu o Jobu . . . 629
KNJIGA O JOBU . . . 633

Uvod u Psalme . . . 689
PSALMI . . . 695

Uvod u Mudre izreke . . . 859
MUDRE IZREKE . . . 861

Uvod u knjigu Propovjednika . . . 913
PROPOVJEDNIK . . . 915

Uvod u Pjesmu nad pjesmama . . . 925
PJESMA NAD PJESMAMA . . . 927

Uvod u Knjigu Mudrosti . . . 941
KNJIGA MUDROSTI . . . 943

Uvod u Knjigu Sirahovu . . . 967
KNJIGA SIRAHOVA . . . 969

PROROČKE KNJIGE

Uvod u proroke . . . 1051
Posebni uvodi na stranicama: Izaija 1057; Jeremija 1059; Tužaljke 1060; Baruh 1061; Ezekiel 1061; Daniel 1063; Dvanaest proroka 1064; Amos 1064; Hošea 1065; Mihej 1066; Sefanija 1066; Nahum 1067; Habakuk 1067; Hagaj 1068; Zaharija 1068; Malahija 1068; Obadija 1069; Joel 1069; Jona 1070.

IZAIJA 1071
JEREMIJA 1139
TUŽALJKE 1203
BARUH 1217
EZEKIEL 1225
DANIEL 1277
HOŠEA 1301
JOEL 1315
AMOS 1321
OBADIJA 1333
JONA 1335
MIHEJ 1339
NAHUM 1347
HABAKUK 1351
SEFANIJA 1357
HAGAJ 1363
ZAHARIJA 1365
MALAHIJA 1377

NOVI ZAVJET

Uvod u sinoptička evanđelja 1385
EVANĐELJE PO MATEJU 1393
EVANĐELJE PO MARKU 1437
EVANĐELJE PO LUKI 1459

Uvod u Evanđelje i poslanice svetoga Ivana 1501
EVANĐELJE PO IVANU 1505

Uvod u Djela apostolska 1543
DJELA APOSTOLSKA 1547

Uvod u poslanice svetoga Pavla 1591
POSLANICA RIMLJANIMA 1603
PRVA POSLANICA KORINĆANIMA 1625
DRUGA POSLANICA KORINĆANIMA 1645
POSLANICA GALAĆANIMA 1657
POSLANICA EFEŽANIMA 1665
POSLANICA FILIPLJANIMA 1673
POSLANICA KOLOŠANIMA 1679
PRVA POSLANICA SOLUNJANIMA 1685
DRUGA POSLANICA SOLUNJANIMA 1689
PRVA POSLANICA TIMOTEJU 1693
DRUGA POSLANICA TIMOTEJU 1699
POSLANICA TITU 1703
POSLANICA FILEMONU 1705
POSLANICA HEBREJIMA 1707

Uvod u katoličke poslanice 1723
JAKOVLJEVA POSLANICA 1727
PRVA PETROVA POSLANICA 1733
DRUGA PETROVA POSLANICA 1739
PRVA IVANOVA POSLANICA 1743
DRUGA IVANOVA POSLANICA 1750
TREĆA IVANOVA POSLANICA 1751
JUDINA POSLANICA 1753

Uvod u Otkrivenje 1757
OTKRIVENJE 1761

Kronološka tablica 1783
Hasmonejska i herodovska dinastija 1802
Kalendar 1803
Tablica mjera i novca 1805
Abecedni popis glavnih bilježaka 1807

PETOKNJIŽJE

Uvod

Nazivi, podjele i sadržaj

Prvih pet knjiga Biblije tvore jednu cjelinu, koju Židovi nazivaju »Zakon«, Tora. *Prvo pouzdano svjedočanstvo o tomu nalazimo u Proslovu Sirahove knjige, a naziv je bio u uporabi početkom naše ere, pa tako i u Novom zavjetu (Mt* 5,17; *Lk* 10,26; *usp. Lk* 24,44*).*

Skrb oko toga da prijepisi te velike cjeline budu što pogodniji pri rukovanju navela je na to da se tekst podijeli na pet svitaka podjednake dužine. Odatle i ime koje je toj cjelini dano na grčkom jezičnom području: he pentateuhos *(misli se:* biblos*), tj. »Knjiga u pet svezaka«, a to na latinskom glasi* Pentateuchus *(misli se:* liber*). Na hrvatskom to kažemo* Petoknjižje. *Židovi koji su govorili hebrejski nazivali su tu cjelinu i »pet petina Zakona«.*

Podjela na pet knjiga posvjedočena je prije Krista u grčkom prijevodu Biblije, tzv. Septuaginti (LXX), »Sedamdesetorica«. Taj prijevod, koji je prihvatila i Crkva, naslovio je pojedini svezak prema njegovu sadržaju: Postanak *(počinje stvaranjem – postankom svijeta);* Izlazak *(počinje izlaskom izraelskih plemena iz Egipta);* Levitski zakonik *(sadržava zakon svećenikâ iz Levijeva plemena);* Brojevi *(po nabrajanjima, popisima, sadržanima u* 1 – 4 *gl.);* Ponovljeni zakon *(»Drugi zakon«,* Deuteronomium, *prema jednom grčkom tumačenju u Pnz* 17,18*). Na hebrejskom ih Židovi oduvijek, pa i danas, nazivaju po prvoj ili prvoj značajnoj riječi pojedine knjige.*

Knjiga Postanka *dijeli se na dva nejednaka dijela: prapovijest (*1 – 11*) jest kao neki uvod u povijest spasenja, o kojoj će govoriti sva Biblija; seže od početka svijeta i proteže se na sve čovječanstvo. Izlaže stvaranje svemira i čovjeka, prvi grijeh i njegove posljedice, sve veću pokvarenost koja je bila kažnjena potopom. Počam od Noe, zemlja se opet napučuje, ali se rodoslovne grane sve više suzuju i konačno usredotočuju na Abrahama, oca izabranoga naroda. Povijest praotaca (*12 – 50*) doziva u svijest likove velikih patrijarha: Abraham je čovjek vjere, Bog nagrađuje njegov posluh te obećaje njemu potomstvo a njegovim potomcima Svetu zemlju (*12,1 – 25,18*). Jakov je čovjek lukavstva; potiskuje brata Ezava, iznuđa blagoslov od svoga oca Izaka, u prepredenosti nadilazi svoga ujaka Labana. Ali sve mu te sposobnosti ne bi koristile da ga Bog nije još prije njegova rođenja pretpostavio Ezavu i da mu nije obnovio obećanja dana Abrahamu kada je s ovim sklopio savez (*25,19 – 36*). Izak stoji između Abrahama i Jakova kao dosta blijed lik, a njegov je život ispripovijedan ponajviše poradi njegova oca i njegova sina. Dvanaest Jakovljevih sinova jesu praoci dvanaestero Izraelovih plemena. Jednome od njih posvećen je zadnji dio Postanka: glave* 37 – 50 *(izuzev* 38 *i* 49*) jesu životopis Josipa, čovjeka puna mudrosti. To izvješće, koje se razlikuje od prethodnih pripovijedanja, teče bez vidljivog Božjeg zahvata i bez nove objave, ali je cijelo jedan nauk: vrlina mudroga čovjeka stječe nagradu a Božja Providnost okreće na dobro ljudske pogreške.*

Knjiga Postanka jedna je cjelina. To je povijest praotaca. Tri sljedeće knjige čine drugu cjelinu u kojoj se, u okviru Mojsijeva života, iznosi oblikovanje izabranoga naroda i uspostava njegova društvenog i religijskog zakona.

Knjiga Izlaska *obrađuje dvije glavne teme: oslobođenje iz Egipta (*1,1 – 15,21*) i Sinajski savez (*19,1 – 40,38*); te su dvije teme povezane drugotnom temom, putovanjem kroz pustinju (*15,22 – 18,27*). Mojsije, komu je na Božjem brdu objavljeno Jahvino ime, dovodi na to mjesto iz ropstva*

izbavljene Izraelce. U potresnoj teofaniji Bog sklapa s narodom savez i kazuje mu svoje zakone. Tek što je sklopljen, ugovor je razvrgnut klanjanjem zlatnom teletu, ali Bog oprašta i obnavlja savez. Niz propisa određuje bogoslužje u pustinji.

Levitski zakonik, *skoro isključivo zakonodavnog značaja, prekida pripovijedanje događaja. Sadrži: žrtveni obrednik* (1 – 7)*, obred svećeničke posvete, primijenjen na Arona i njegove sinove* (8 – 10)*, propise o čistom i nečistom* (11 – 15)*, koji se zaključuju obredom Velikog dana pomirenja* (16)*; »zakon svetosti«* (17 – 26) *koji uključuje i liturgijski kalendar* (23) *i završava popisom blagoslova i prokletstava* (26)*. U obliku dodatka gl. 27. određuje uvjete za otkup osoba, životinja i dobara posvećenih Jahvi.*

Knjiga Brojeva *vraća se na temu putovanja pustinjom. Odlazak sa Sinaja priprema se pobrojavanjem naroda* (1 – 4) *i glavarskim prinosima za posvetu Šatora* (7)*. Nakon proslave druge Pashe, napustili su Sveto brdo* (9 – 10) *i u etapama stižu u Kadeš, gdje im je nesretno završio pokušaj da s juga prijeđu u Kanaan* (11 – 14)*. Po boravku u Kadešu, kreću opet na put i stižu na Moapske poljane, sučelice Jerihonu* (20 – 25)*. Pobjeđuju Midjancea a Gadovo i Rubenovo pleme nastanjuje se u Transjordaniji* (31 - 32)*. Slijedi kratki prikaz putovanja kroz pustinju* (33)*. Oko tih pripovijedanja svrstavaju se propisi koji nadopunjuju zakonodavstvo sa Sinaja ili pripremaju smještanje u Kanaanu* (5 – 6; 8; 15 – 19; 26 – 30; 34 – 36)*.*

Ponovljeni zakon *ima posebnu strukturu: to je kodeks civilnih i religijskih zakona* (12 – 26,15) *koji je umetnut u jedan veliki Mojsijev govor* (5 – 11 *i* 26,16 – 28)*. Toj cjelini prethodi prvi Mojsijev govor* (1 - 4)*, a slijedi je treći* (29 - 30)*. Iza toga nalaze se odlomci koji se odnose na završetak Mojsijeva života: Jošuino poslanje, Mojsijev hvalospjev i blagoslov, njegova smrt* (31 - 34)*. Deuteronomistički zakonik preuzima dijelom zakone proglašene u pustinji. Govori dozivaju u svijest velike događaje Izlaska, Sinaja i početka zaposjedanja zemlje; obilježuju njihovo religijsko značenje, naglasuju važnost zakona i potiču na vjernost.*

Književni sastav

Sastavljanje te opsežne zbirke pripisivalo se Mojsiju, barem od početka naše ere, i Krist i apostoli složili su se s tim stavom (Iv 1,45; 5,45–47; *Rim* 10,5)*. Ali najstarije predaje nisu nikada izrijekom tvrdile da je Mojsije sastavio cijelo Petoknjižje. Kada samo Petoknjižje tvrdi, a to čini vrlo rijetko, da je »Mojsije pisao«, ono primjenjuje taj izraz na neki zaseban ulomak. Suvremeno proučavanje tih knjiga utvrdilo je, doista, različnost stila, ponavljanja i nepovezanost u pripovijedanju, a to nam priječi da u njima gledamo djelo koje bi kao cjelina proizašlo iz ruke samo jednog autora. Nakon dugih lutanja u mraku, nametnula se znanstvenim kritičarima potkraj XIX. st., posebno pod utjecajem radova Grafa i Wellhausena, sljedeća teorija: Petoknjižje bi bila kompilacija četiriju dokumenata, različitih po vremenu i sredini svoga postanka, ali svi su mnogo kasniji od Mojsija. Najprije bi bila dva pripovjedačka spisa:* Jahvist *(J), koji već u izvješću o stvaranju rabi ime Jahve pod kojim se Bog objavio Mojsiju, i* Elohist *(E), koji Boga označuje općom imenicom Elohim; Jahvist bi bio napisan u Judi u IX. st., a Elohist nešto kasnije u Izraelu; poslije pada Sjevernoga kraljevstva ta bi se dva dokumenta bila slila u jedan (JE); poslije Jošije bio bi mu nadodan* Deuteronomist *(D), pa bismo imali (JED); po izgnanstvu bio bi toj kompilaciji pripojen* Svećenički zakonik *(P), koji je sadržavao uglavnom zakone s nešto pripovijedanja, a poslužio je svoj cjelini (JEDP) kao kostur i okvir.*

Ta klasična teorija o dokumentima, koja je inače bila navezana na evolucionističko shvaćanje religijske misli u Izraelu, nerijetko je postavljana u pitanje; neki je i danas u cijelosti odbacuju, drugi je prihvaćaju uz preinake, ponekad i vrlo značajne, a ne postoje dva učenjaka koji bi se posve slagali u točnoj raspodjeli tekstova između tih »dokumenata«. Danas se uglavnom svi slažu posebno u tom da tekstualna kritika nije dostatna da objasni složenost Petoknjižja. Njoj treba pridoći proučavanje književnih oblika te govornih i pisanih predaja koje su prethodile redigiranju dokumenata. Svaki od tih dokumenata, pa i najmlađi (P), sadrži vrlo stare elemente. Otkriće izumrlih književnosti Bliskog istoka i prinos što su ga pružile arheologija i povijest u upoznavanju civilizacija bliskih Izraelu, pokazali su kako su mnogi zakoni i ustanove iz Petoknjižja imali svoje izvanbiblijske paralele, mnogo starije od vremenâ koja se pridaju »dokumentima«, i kako mnogi izvještaji pretpostavljaju drugu – i mnogo stariju – sredinu od one u kojoj bi dokumenti bili redigirani. Mnogo se elemenata iz predaje sačuvalo u svetištima ili su ih prenosili pučki pripovjedači. Bili su složeni u nizove, cikluse, kasnije su zabilježeni ili na poticaj neke sredine ili rukom nekog uglednijeg pojedinca. Ali te redakcije nisu bile i nešto gotovo: one su bivale popravljane, nadopunjavane i, naposljetku, tako među sobom isprepletene da su oblikovale Petoknjižje koje mi posjedujemo. Pisani »izvori« Petoknjižja povlašteni su trenuci dugoga razvoja, točke kristaliziranja u tokovima predaje, koji su imali mnogo ranija izvorišta, a nastavljali se i dalje.

Mnoštvo tokova predaje jest činjenica koju potvrđuju dublete, ponavljanja, nepodudarnosti, koje upadaju čitaocu u oči već na prvim stranicama Po-

*stanka: dva izvješća o stvaranju (*1 – 2,4a *i* 2,4b – 3,24*); dva rodoslovlja Kajina-Kenana (*4,17s *i* 5,12–17*); dva isprepletena pripovijedanja o Potopu (*6 – 8*). U povijesti praotaca dva su prikaza saveza s Abrahamom (Post* 15 *i* 17*); dva otpremanja Hagare (*16 *i* 21*); tri izvješća o nedaćama žene jednog praoca u stranoj zemlji (*12,10–20; 20; 26,1–11*); dvije isprepletene povijesti o Josipu i njegovoj braći u zadnjim glavama Postanka. Postoje, nadalje, dva opisa poziva upućena Mojsiju (Izl* 3,1 – 4,17; *i* 6,2 – 7,7*), dva čuda s vodom u Meribi (Izl* 17,1–7 *i Br* 20,1–13*); dva teksta Dekaloga (Izl* 20,1–17 *i Pnz* 5,6–21*); četiri liturgijska kalendara (Izl* 23,14–19; 34,18–23; *Lev* 23; *Pnz* 16,1–16*). Moglo bi se navesti još mnogo primjera. Tekstovi se povezuju u cjeline prema srodnosti izričaja, oblika, shvaćanja, tako da tvore usporedne silnice koje možemo slijediti kroz Petoknjižje. One odgovaraju četirima tokovima predaje.*

»Jahvistička« predaja (nazvana po tom što već od opisa stvaranja imenuje Boga sa Jahve*) živahnog je i slikovitog stila; nadahnuto i sa zbiljskim darom pripovijedanja daje dubok odgovor na pitanja koja se postavljaju svakom čovjeku, a ljudski izričaji koje rabi govoreći o Bogu otkrivaju vrlo visok osjećaj za božansko. Kao proslov povijesti Izraelovih praotaca, ona sažima povijest ljudskoga roda po stvaranju prvoga bračnog para. Ta predaja potječe iz Judeje a vjerojatno je zapisana uglavnom za Salomonova kraljevanja. Iz cjelovitog sklopa tekstova koji se pripisuju toj predaji ponekad se izdvaja neki usporedan tok, koji ima isti izvor, ali ukazuje ili na drevnija ili na drukčija shvaćanja; on se označuje siglom J*[1] *(Prvotni Jahvist), ili L (»Laički« izvor), ili N (»Nomadski« izvor). To se izdvajanje čini opravdanim, ali je teško odrediti je li riječ o samostojnom toku ili o elementima koje je unio jahvist poštujući njihovu posebnost.*

»Elohistička« predaja (čija je najizrazitija vanjska značajka da za Boga rabi opću imenicu Elohim*) razlikuje se od jahvističke predaje suzdržanijim a i manje izražajnim stilom, zahtjevnijim ćudoređem, brigom oko poštivanja odstojanja koje postoji između čovjeka i Boga. Ova predaja nema opisa stvaranja i početaka čovječanstva, već započinje s Abrahamom. Ona je vjerojatno mlađa od jahvističke predaje i vezuje se općenito uz sjeverna plemena. Neki stručnjaci ne prihvaćaju postojanje neovisne elohističke predaje i smatraju dostatnom hipotezu o nadopunama koje bi bile unesene u jahvističko djelo ili hipotezu o reviziji toga djela. Ipak, pored posebnosti stila i nauka, različnost sredine podrijetla i niz paralelnih mjesta, a i razlike u odnosu na jahvističku predaju od prapovijesti o Abrahamu pa sve do Mojsijeve smrti idu u prilog teoriji o predaji i redakciji koje su prvotno bile neovisne.*

Pritom treba voditi računa o jednoj važnoj činjenici. Unatoč značajkama po kojima se razlikuju, jahvistička i elohistička izvješća iznose u biti istu povijest: te dvije predaje imaju, dakle, zajednički izvor. Skupine s Juga i one sa Sjevera njegovale su istu predaju, koja je sređivala sjećanja naroda na njegovu povijest: slijed triju patrijarha – Abrahama, Izaka i Jakova, izlazak iz Egipta povezan s teofanijom na Sinaju, sklapanje Sinajskog saveza povezano s naseljenjem u Transjordaniji, kao posljednjom etapom prije osvajanja Obećane zemlje. Ta se zajednička predaja oblikovala, usmeno a možda već i pismeno, u doba Sudaca, to znači onda kada se Izrael počinje javljati kao narod.

Jahvistička i elohistička predaja sadrže vrlo malo zakonskih tekstova; najznačajniji je Zakonik Saveza, o kojem će još biti govora. Zakoni, naprotiv, sačinjavaju glavni dio »svećeničke« predaje, koja pridaje posebnu pozornost uređenju svetišta, žrtvama i blagdanima, osobi i službama Arona i njegovih potomaka. Pored zakonskih tekstova ili onih o bogoštovnim uredbama, ta predaja sadrži i pripovjedačke dijelove, koji su posebno razrađeni kada služe da izraze legalistički ili liturgijski duh, koji ju nadahnjuje. Voli nabrajanja i rodoslovlja; lako ju je raspoznati po osebujnom rječniku te općenito apstraktnom i razvučenom stilu. To je predaja svećenika iz jeruzalemskog Hrama; sačuvala je starih elemenata, ali je oblikovana tek za vrijeme izgnanstva, a ušla u upotrebu tek po povratku; u njoj se razlikuje više redakcijskih slojeva. Inače je teško ustanoviti je li ta svećenička predaja ikada postojala zasebno kao literarno djelo ili su, a to je vjerojatnije, jedan ili više redaktora, predstavnika te predaje, ugradili njezine elemente u već postojeće predaje i izdavačkim radom dali Petoknjižju njegov konačni oblik.

U Knjizi Postanka dosta je lako slijediti nit triju predaja: jahvističke, elohističke i svećeničke. Iza Knjige Postanka bez muke se može izdvojiti svećenička predaja, osobito na kraju Knjige Izlaska, u cijelom Levitskom zakoniku i u velikim odsjecima Knjige Brojeva, ali mnogo je teže preostali dio podijeliti između jahvističke i elohističke struje. U knjizi Ponovljenog zakona, sve do zadnjih glava (31 i 34), te tri struje iščezavaju a zamjenjuje ih jedna jedina predaja – deuteronomistička. Njezina je prva značajka sasvim poseban stil, opširan i govornički, gdje se često ponavljaju isti dobro sročeni obrasci, a druga postojano potvrđivan nauk: Bog je između svih naroda, po svojoj dobroj volji, izabrao Izraela za svoj narod, ali to izabranje kao i Savez koji ga potvrđuje imaju svoj uvjet – Izraelovu vjernost Zakonu njegova Boga i vjernost zakonitom kultu što mu ga treba iskazivati u jednom jedinom svetištu. Ponovljeni zakon je posljednji stadij predaje srodne

elohističkoj struji i proročkom pokretu, a njezin se glas razabire već u relativno starim tekstovima. Jezgra Ponovljenog zakona mogla bi predstavljati običajno pravo Sjevera, koje su nakon pada Samarije leviti donijeli u Judeju. Taj je zakonik, možda već umetnut u neki od Mojsijevih govora, bio pohranjen u jeruzalemskom Hramu. Ondje je nađen za Jošije, a njegovo je proglašavanje poslužilo kao povod vjerskoj obnovi. Novo objavljivanje toga zakona zbilo se početkom izgnanstva.

Polazeći od tih raznih slojeva predaje, Petoknjižje se razvijalo u više etapa, koje nije lako vremenski odrediti. Jahvistička i elohistička predaja spojile su se u Judeji potkraj monarhijskog doba, vjerojatno za Ezekijine vladavine, kada su se, kako znamo iz Izr 25,1, *sređivala stara književna djela. Pred završetak izgnanstva Ponovljeni zakon, smatran zakonom koji je Mojsije donio u Moabu, bio je umetnut između završetka Knjige Brojeva i izvještaja o postavljanju Jošue i Mojsijevoj smrti (Pnz* 31 i 34*). Moguće je da se priključivanje svećeničke predaje, ili ako se hoće, zahvat prvih svećeničkih redaktora, zbilo nešto malo kasnije. U svakom slučaju, »Mojsijev zakon«, što ga je Ezra donio iz Babilonije, čini se da sačinjava sve Petoknjižje u skoro konačnom obliku.*

Odnos između Petoknjižja i knjiga koje dolaze iza njega izaziva suprotne hipoteze. Već odavna neki stručnjaci govore o »Šestoknjižju« (»Heksateuhu«), djelu u šest knjiga, koje bi uključivalo i Jošuu i početak Knjige o Sucima. Oni u takvu sklopu vide u stvari nastavak triju izvora, J, E, P, iz Petoknjižja i primjećuju da tema obećanja, tako česta u izvještajima Petoknjižja, zahtijeva da ti izvještaji nastave svoje pripovijedanje sve do njezina ostvarenja – osvajanja Obećane zemlje. Knjiga o Jošui bila bi kasnije odvojena od te zbirke i postala prvom od »povijesnih knjiga«. Neki noviji autori govore, pak, o »Četveroknjižju« (»Tetrateuhu«), o djelu u četiri sveska, koje ne bi uključivalo Ponovljeni zakon. Ovaj bi prvotno služio kao uvod u veliku »deuteronomističku povijest« koja bi trajala do završetka Kraljeva. A kasnije, kada se htjelo povezati u jednu cjelinu sve ono što se odnosilo na osobu i djelo Mojsija, Ponovljeni zakon bio bi iz te povijesti izdvojen i uključen u sadašnje Petoknjižje. To će drugo mišljenje, uz stanovite rezerve, biti podlogom uvodu u povijesne knjige i određenim bilješkama. Ali to je tek hipoteza, kao što je to uostalom i teorija o Šestoknjižju.

Vidjeli smo da jednaka nesigurnost vlada u mnogim pitanjima koja iskrsavaju u vezi s nastajanjem Petoknjižja. Razdoblje njegova nastajanja proteglo se na najmanje šest stoljeća i odražava vjerske i nacionalne promjene u Izraelu. Pa ipak, unatoč tim mijenama tijek razvoja u biti je na kraju homogen. Bili smo rekli da predaje u svom pripovjedalačkom obliku započinju u doba oblikovanja izraelskoga naroda. To bismo mogli, uz neke inačice, ustvrditi i za zakonodavne dijelove: oni sadržavaju građansko i religijsko pravo, koje se razvijalo istodobno sa zajednicom i ujedno njome upravljala; no počeci toga prava stapaju se s postankom naroda. Taj slijed ima religijsku osnovu: vjera u Jahvu bila je ta koja je učvrstila jedinstvo naroda, ta ista vjera ujedinila je i razvoj predaje. A počeci jahvizma obilježeni su Mojsijevom ličnošću. On je bio i religijski začetnik naroda i njegov prvi zakonodavac. Prethodne predaje koje se slijevaju u njemu i spomen na događaje kojima je on davao smjer postali su narodnom epopejom. Mojsijeva religija dala je za sva vremena biljeg vjeri i životu naroda; Mojsijev zakon ostao je njegovom normom. Prilagodbe koje je nametalo vrijeme svojim promjenama uvodile su se u Mojsijevu duhu i prizivom na njegov auktoritet. Od male je važnosti što mu ne možemo sa sigurnošću pripisati redakciju bilo kojeg teksta iz Petoknjižja. On je njegova središnja ličnost, i židovska tradicija s pravom je nazvala Petoknjižje knjigom Mojsijeva zakona.

Izvješća i povijest

Bilo bi besmisleno od tih predaja kao žive baštine jednoga naroda, koje su mu pružale osjećaj jedinstva i podržavale njegovu vjeru, zahtijevati onu kritičnost koju traži suvremeni povjesničar; ali bi isto tako bilo nedopustivo osporavati im zbog toga svaku istinitost.

Prvih jedanaest glava Knjige Postanka treba promatrati zasebno. One na pučki način opisuju početke čovječanstva; jednostavnim i slikovitim stilom, primjerenim slabo kultiviranom narodu, iznose osnovne istine koje stoje kao pretpostavke ekonomije spasenja: Božje stvaranje u početku vremena, poseban Božji zahvat pri stvaranju muškarca i žene, jedinstvo ljudskog roda, grijeh praroditelja, pad u nemilost i nasljedne patnje kao kazna. Ali te istine, koje su dogmatskog značaja, i za njih jamči auktoritet Sv. pisma, u isto su vrijeme i činjenice; pa ako su istine sigurne, one podrazumijevaju činjenice koje su stvarne, premda ih ne možemo točno odrediti jer su iznesene u mitskom ruhu onoga vremena i one sredine.

Povijest praotaca obiteljska je povijest: ona sabire spomene na Abrahama, Izaka, Jakova i Josipa. To je pučka povijest, koja se zadržava na osobnim zgodama i slikovitim prikazima, bez ikakve namjere da to uklopi u opću povijest. To je naposljetku religijska povijest: svi su odlučni trenuci obilježeni Božjim zahvatom, u njima sve ispada providnosno – teološko shvaćanje istinito u nekom višem smislu, ali

koje zanemaruje djelovanje drugotnih uzroka; povrh toga, činjenice se iznose, tumače i slažu da dokažu religijsku poruku: ima jedan *Bog, koji je oblikovao* jedan *narod i njemu dao* jednu *zemlju; taj je Bog Jahve, a narod je Izrael, a zemlja je Sveta zemlja. Te su pak pripovijesti povijesne u tom smislu što na svoj način iznose stvarne događaje, što daju vjernu sliku samog početka i kasnijeg seljenja Izraelovih predaka, njihovih geografskih i etničkih veza, njihova moralnog i religijskog ponašanja. Sva sumnjičenja koja su se okomila na te pripovijesti trebala bi ustuknuti pred svjedočanstvom novih bliskoistočnih nalaza s područja povijesti i arheologije.*

Iza vrlo duge praznine, Knjige Izlaska i Brojeva, koje imaju svoga odjeka u prvim glavama Ponovljenog zakona, iznose događaje koji su se zbili od Mojsijeva rođenja do smrti: izlazak iz Egipta, zadržavanje na Sinaju, kretanje prema Kadešu, putovanje kroz Transjordaniju i nastanjivanje u stepama Moaba. Ospori li se povijesna zbiljnost tih događaja i samoga Mojsija, neprotumačiva ostaje daljnja povijest Izraela, njegova vjernost jahvizmu, njegova privrženost Zakonu. Ali treba priznati da su značenje koje su imala ta sjećanja u životu naroda i odjek što su ga ti spomeni utisnuli u bogoštovlje, dali tim pripovijedanjima herojski značaj (kao prijelaz preko Crvenoga mora), a ponekad liturgijski (kao što je Pasha). Izrael, postavši narodom, ušao je u svjetsku povijest i premda ga još ni jedan drevni dokument ne spominje, osim jedne nejasne aluzije stele (nadgrobnog stupa) faraona Merneptaha iz g. 1219. pr. Kr., ono što nam Biblija tvrdi u glavnim se crtama slaže s onim što nam o silasku semitskih skupina u Egipat, egipatskoj upravi na Delti, o političkom stanju u Transjordaniji, donose tekstovi i arheologija.

Zadatak je suvremenog povjesničara da te biblijske podatke usporedi s činjenicama iz opće povijesti. Uz rezerve što ih nameću nedostatnost biblijskih naznaka i nesigurnost izvanbiblijske kronologije, moglo bi se reći da je Abraham živio u Kanaanu oko 1850. pr. Kr., da je Josip doživio svoj uspon u Egiptu i da su mu se ondje pridružili drugi »sinovi Jakovljevi« nešto poslije 1700. O vremenu Izlaska ne možemo se pouzdati u kronološke naznake iz 1 Kr 6,1 i Suci 11,26 koje su drugotne i rezultat su umjetnog proračunavanja. No, Biblija sadrži jednu neospornu naznaku: prema drevnom tekstu Izl 1,11, Hebreji su radili na izgradnji gradova-skladišta Pitom i Ramzes. Izlazak se dakle zbio za vladanja Ramzesa II, koji je podigao grad Ramzes. Veliki su radovi ondje započeli početkom njegova kraljevanja i vjerojatno se izlazak Mojsijeve skupine dogodio u prvoj polovici ili oko sredine tog dugog kraljevanja (1290–1224), po prilici oko 1250. pr. Kr., ili nešto ranije. Ako se uzme i biblijska predaja o boravku u pustinji za života jednog naraštaja, useljenje u Transjordaniju moglo bi se smjestiti oko 1225. pr. Kr. Ti podaci u skladu su s onima iz opće povijesti o rezidenciji faraona XIX. dinastije u području Delte Nila, o slabljenju egipatske moći u Siriji i Palestini krajem vladavine Ramzesa II., o nemirima koji su potresali krajem XIII. st. sav Bliski Istok. Oni su u skladu i s arheološkim nalazima iz početka željeznog doba, koji se poklapa s naseljenjem Izraelaca u Kanaanu.

Zakonodavstvo

U židovskoj Bibliji Petoknjižje je nazvano Zakon, Tora; *doista, ono sabire u cjelinu propise koji su određivali ćudoredni, društveni i vjerski život naroda. Nama danas najviše upada u oči religijsko obilježje tog zakonodavstva. Ta se značajka susreće i kod nekih zakonika Staroga Istoka, ali se nigdje ne vidi takvo prožimanje svetoga i profanoga; u Izraelu je zakon izrekao Bog; taj zakon određuje obveze prema Bogu, njegovi su propisi obrazloženi religijskim promišljanjima. To se čini po sebi razumljivo za ćudoredna pravila Dekaloga ili za kultne propise Levitskog zakonika, ali je mnogo značajnije to što su u istoj zbirci izmiješani građanski i krivični zakoni i religijski propisi, i što je sve to predstavljeno kao povelja saveza s Jahvom. Nekim prirodnim slijedom proglas tih zakona vezan je uz izvješća o događajima u pustinji, gdje je taj savez bio sklopljen.*

Budući da su zakoni uspostavljeni da se primjenjuju, bilo je potrebno prilagođivati ih izmijenjenim prilikama sredine i vremena. To nam objašnjava činjenicu zašto u zbirkama koje ćemo upravo razložiti, nalazimo istodobno i drevne uredbe kao i izričaje ili odredbe koje svjedoče o novim nastojanjima. S druge strane, Izrael je zacijelo u tom pitanju bio pod utjecajem svojih susjeda. Neke uredbe Zakonika Saveza ili Ponovljenog zakona upadno sliče onima iz mezopotamskih zakonika, Zbornika asirskih zakona ili Hetitskog zakonika. Nema tu izravne ovisnosti, ali se ta sličnost lako tumači zračenjem stranih zakonodavstava ili običajnog prava koje je djelimice postalo općim dobrom staroga Bliskog Istoka. Uz to, ubrzo nakon Izlaska počeo se snažno osjećati kanaanski utjecaj u formuliranju zakona i u oblikovanju kulta.

Dekalog, *»Deset Riječi« ispisanih na pločama na Sinaju, proglasuje osnovni zakon Saveza, ćudoredni i vjerski. On se donosi na dva mjesta: Izl* 20,2–17 *i Pnz* 5,6–18, *sa značajnim razlikama; ta dva teksta potječu od jednog kraćeg, izvornijeg oblika, kojemu nikakav valjani dokaz ne može osporiti mojsijevsko podrijetlo.*

Zakonik Saveza *(elohistički), Izl* 20,22 – 23,33 *(u užem smislu: Izl* 20,24 – 23,9*) bio je umetnut*

između Dekaloga i sklapanja Saveza na Sinaju, ali odgovara stanju koje je kasnije od Mojsijeva doba. To je pravo koje odgovara pastirskom i seljačkom društvu, a zanimanje koje pokazuje za zaprežne životinje, za poljodjelstvo i vinogradarstvo, za kućne poslove, očituje već ustaljeni sjedilački život. Izrael je tek tada mogao poznavati i provoditi običajno pravo kojim je nadahnut ovaj Zakonik a koje razjašnjava usporedivost s mezopotamskim zakonicima. Ali Zakonik Saveza prožet je jahvizmom, i to često kao otporom kanaanskoj civilizaciji. Taj Zakonik sabire, bez sustavnog plana, zbirke propisa koji su različiti i po predmetu i po izričaju, sad »kazuističkom« ili uvjetnom, a sad »apodiktičkom« ili odredbenom. Ta je zbirka početno bila samostojna. Ona je zasigurno starija od Ponovljenog zakona, koji se njome koristi, ne spominje ništa o monarhijskom uređenju te bi mogla potjecati iz vremena Sudaca. Njezino umetanje u izvješća o Sinaju ranije je od redakcije Ponovljenog zakona.

Deuteronomski zakonik, *Pnz* 12,1 – 26,15, *središnji je dio knjige Ponovljenog zakona, čije smo značajke i povijest književnog nastanka opisali gore. On dijelom preuzima Zakonik Saveza, ali ga prilagođuje izmjenama u gospodarskom i društvenom životu, kao npr. propise o otpuštanju dugova i o položaju robova: Pnz* 15,1–11 *i Izl* 23,10–11*; Pnz* 15,12–18 *i Izl* 21,2–11*. Ali on se već u prvoj zapovijedi suprotstavlja Zakoniku Saveza u vrlo značajnom pitanju: taj je ozakonio brojna svetišta (Izl* 20,24*), a Deuteronomski zakonik nameće zakon o jednom mjestu bogoštovlja (Pnz* 12,2–12*); to usredištenje traži izmjenu starih propisa o žrtvama, desetinama i blagdanima. Deuteronomski zakonik sadrži i propise tuđe Zakoniku Saveza i često arhaične, iz nepoznatih izvora. Ono što mu ostaje vlastito, a to obilježuje i promjenu vremena, jest briga o zaštiti slabih, stalno prizivanje na Božja prava nad njegovom zemljom i njegovim narodom i poticajni ton kojim se iznose ti zakonski propisi.*

Iako je Levitski zakonik *dobio svoj konačni oblik tek po sužanjstvu, on sadrži vrlo stare sastavnice, kao što su odredbe o zabranjenim jelima (*11*) ili propisi o čistoći (*13 – 15*); kasni obrednik velikog Dana pomirenja (*16*) nadograđuje vrlo razrađeno shvaćanje grijeha na stari obred očišćenja.*

Gl. 17 – 26 *čine cjelinu koja se naziva* Zakon svetosti *a koja je prvotno postojala odvojena od Petoknjižja. Taj zakonik sabire razne elemente, od kojih neki mogu potjecati i iz nomadskih vremena, kao gl.* 18, *drugi iz vremena prije izgnanstva, a neki i kasnije. Prva zbirka je sabrana u Jeruzalemu nešto prije izgnanstva, a mogla je biti poznata Ezekielu, koji ima mnogo jezične i sadržajne sličnosti za Zakonom svetosti. Ali taj je Zakon objavljen tek za vrijeme sužanjstva, a potom su ga svećenici redaktori, sabirući drugo gradivo, prilagodili i unijeli u Petoknjižje.*

Religijsko značenje

Religija Staroga zavjeta kao i Novoga zavjeta jest povijesna religija: ona se zasniva na objavi koju je Bog dao određenim ljudima, na određenim mjestima, u određenim okolnostima, na Božjim zahvatima u određenim trenucima ljudskoga razvoja. Petoknjižje, koje ocrtava povijest tih odnosa Boga prema svijetu, osnova je židovske religije, ono je postalo njezinom kanonskom knjigom u punom smislu riječi, njezinim zakonom.

Izraelac je tu nalazio tumačenje svoje sudbine. Nije tu samo dobivao, kao na početku Knjige Postanka, odgovor na pitanja koja se postavljaju svakom čovjeku, o svijetu i životu, o patnji i smrti, nego i odgovor na svoje posebno pitanje: Zašto je Jahve, Jedini, Izraelov Bog, zašto je Izrael među svim drugim narodima na zemlji njegov narod? To je stoga što je Izrael dobio obećanje. Petoknjižje je knjiga obećanjâ: Adamu i Evi po njihovu padu to je najava dalekog spasenja, protoevanđelje; Noi poslije potopa jamstvo novoga poretka svijeta; prije svega su upravljena Abrahamu. Obećanje dano njemu ponovljeno je Izaku i Jakovu i obuhvaća sav narod koji je od njih proizašao. To se obećanje izravno odnosi na posjedovanje zemlje gdje su živjeli praoci, na Obećanu zemlju, ali ono uključuje još više: naznačuje kako između Izraela i Boga otaca postoje posebni, jedinstveni odnosi.

Bog je naime pozvao Abrahama, a u tom pozivu predoznačeno je izabranje Izraela. Jahve je od njega učinio jedan *narod, i to* svoj *narod, dobrohotnim izborom, naumom ljubavi, zamišljenim od stvaranja i provođenim preko svih ljudskih nevjernosti.*

To obećanje i taj izbor zajamčeni su savezom. Petoknjižje je i knjiga savezâ. Jedan već postoji, ali ostaje prešutan, s Adamom; onaj s Noom i Abrahamom i konačno, posredstvom Mojsija, sa svim narodom jest izričit. To nije ugovor između jednakih, jer Bogu nije ugovor potreban i on je taj od kojega dolazi inicijativa. Unatoč tome, on se vezuje i na neki način obvezuje obećanjima što ih daje. Ali za uzvrat traži vjernost svoga naroda: odmet Izraela, njegov grijeh, može raskinuti vezu što ju je uspostavila Božja ljubav.

Uvjete pod kojima se drži vjernost određuje sam Bog. Bog daje narodu koji je izabrao svoj zakon. Ovaj poučava narod o njegovim obvezama, usmjeruje njegovo ponašanje u skladu s božanskom voljom i, koliko se savez poštuje, pripravlja ispunjenje obećanja.

Te teme o Obećanju, Izabranju, Savezu i Zakonu

jesu zlatne niti koje se isprepliću na potki Petoknjižja, i one teku dalje kroz sav Stari zavjet. Petoknjižje se, naime, ne završava u sebi: ono govori o obećanju, ali ne i o ostvarenju, jer završava prije ulaska u Svetu zemlju. Ono ima ostati otvoreno kao nada i kao obveza: nada u obećanja, koja će izgledati ispunjenima zaposjednućem Kanaana (Jš 23), ali će ih grijesi naroda ugroziti, dok će izgnanici u Babilonu tu nadu gajiti dalje; obveza obdržavanja uvijek nesmiljenog zakona, koji ostajaje u Izraelu kao svjedok protiv njega (Pnz 31,26).

To će stanje trajati do Krista, koji je konačnica kamo je tajnovito smjerala sva povijest spasenja i koji toj povijesti daje puni smisao. Sveti Pavao pokazuje taj smisao osobito u Gal 3,15–29. Krist je sklopio Novi savez, koji je bio predoslikan starim savezima, i u nj je pozvao kršćane, po vjeri baštinike Abrahamove. A Zakon, on je bio dan da sačuva obećanja, kao odgajatelj koji je vodio Kristu, u kome se ta obećanja ispunjuju.

Kršćanin nije više pod odgajateljem, on je slobodan od obdržavanja obveza Zakona, ali nikako od njegova ćudorednog i vjerskog nauka. Jer Krist nije došao dokinuti, nego usavršiti (Mt 5,17), Novi zavjet ne suprotstavlja se Starom, on ga nastavlja. Crkva ne samo da je u velikim događajima iz praotačkog i mojsijevskog doba, u blagdanima i obredima u pustinji (žrtvovanje Izaka, prijelaz preko Crvenoga mora, Pasha, itd.), prepoznala zbilje Novoga zakona (Kristovu žrtvu, krst, kršćansku Pashu), nego kršćanska vjera zahtijeva i ono isto osnovno ponašanje koji su izvješća i propisi iz Petoknjižja tražili od Izraelaca. I više od toga: na putu prema Bogu svaki čovjek doživljuje iste faze kroz koje je prolazio Izabrani narod: otpad, kušnju, čišćenje; a u poukama danima tom narodu nalazi putokaz za svoj život.

Kršćansko čitanje Petoknjižja mora najprije voditi računa o slijedu njegova pripovijedanja: Postanak, pošto je Božjoj dobroti suprotstavio nevjernost čovjeka grešnika, pokazuje kod praotaca kako Bog nagrađuje vjeru; Izlazak jest nacrt našega spasenja; Knjiga Brojeva prikazuje vrijeme kušnje, kada Bog poučava i kažnjava svoju djecu, pripremajući tako zajednicu izabranih; Levitski zakonik korisnije će se čitati povezan sa zadnjim glavama proroka Ezekiela ili poslije Ezrine i Nehemijine knjige; Kristova jedinstvena žrtva učinila je ništavnim ceremonijal staroga Hrama, ali njegovi zahtjevi o čistoći i svetosti u službi Božjoj ostaju kao pouka za sva vremena. Čitanje Ponovljenog zakona bit će dobro popratiti čitanjem Jeremije, proroka koji mu je vremenski i po duhu najbliži.

KNJIGA POSTANKA

I. Počeci svijeta i čovječanstva

1. STVARANJE SVIJETA

2 4b-25 **Prvi izvještaj o stvaranju**[a]

Job 38-39 **1** U početku stvori Bog nebo i zemlju[b]. [2]Zemlja
Ps 8; 104 bijaše pusta i prazna[c]; tama se prostirala nad
Izr 8 22-31 ↗Iv 1 1-3 bezdanom i Duh Božji lebdio[d] je nad vodama.
Kol 1 15-17 [3]I reče Bog: »Neka bude svjetlost!« I bi svjetlost.
Heb 1 2-3 [4]I vidje Bog da je svjetlost dobra; i rastavi Bog
↗2 Kor 4 6 svjetlost od tame[e]. [5]Svjetlost prozva Bog dan, a
Iv 8 12+ tamu prozva noć. Tako bude večer, pa jutro – dan
prvi.
[6]I reče Bog: »Neka bude svod[f] posred voda da
dijeli vode od voda!« I bi tako. [7]Bog načini svod[g] i
7 11+ vode pod svodom odijeli od voda nad svodom. [8]A
Izr 8 28 svod prozva Bog nebo. Tako bude večer, pa jutro
– dan drugi.
[9]I reče Bog: »Vode pod nebom neka se skupe
na jedno mjesto[h] i neka se pokaže kopno!« I bi
tako. [10]Kopno prozva Bog zemlja, a skupljene vode
mora. I vidje Bog da je dobro.
[11]I reče Bog: »Neka proklija zemlja zelenilom –
travom sjemenitom, stablima plodonosnim, koja,
svako prema svojoj vrsti, na zemlji donose plod što
u sebi nosi svoje sjeme. I bi tako. [12]I nikne iz zem-
lje zelena trava što se sjemeni, svaka prema svojoj
vrsti, i stabla koja rode plodovima što u sebi nose
svoje sjeme, svako prema svojoj vrsti.« I vidje Bog
da je dobro. [13]Tako bude večer, pa jutro – dan tre-
ći.
[14]I reče Bog: »Neka budu svjetlila na svodu ne- Bar 3 33-35
beskom da luče dan od noći, da budu znaci blagda- Jr 31 35 Iz 40 26
nima, danima i godinama, [15]i neka svijetle na svodu Sir 43 6,7
nebeskom i rasvjetljuju zemlju!« I bi tako. [16]I na-
čini Bog dva velika svjetlila[i] – veće da vlada da- Ps 136 7s
nom, manje da vlada noću – i zvijezde. [17]I Bog ih
postavi na svod nebeski da rasvjetljuju zemlju, [18]da
vladaju danom i noću i da rastavljaju svjetlost od

a) Ovaj izvještaj, pripisan svećeničkoj predaji, apstraktniji i naglašenije teološki od sljedećeg (2,4b–25), želi donijeti logičan i iscrpan poredak stvorenih bića, slijedeći nacrt u okviru jedne sedmice koja se svršava subotnim počinkom. Stvorovi se pojavljuju na Božji zov, po uzlaznom redu svoga dostojanstva, sve do čovjeka, slike Božje i kralja svega stvorenoga. Tekst rabi znanost koja je još u povojima. Neumjesno je usklađivati taj prikaz sa suvremenom znanošću; u tekstu treba, u izričaju onoga doba, čitati objavljeni nauk trajne vrijednosti o Bogu, jedinom, transcendentnom, koji prethodi svijetu, stvoritelju.
b) Prevodi se također: »U početku, kad Bog stvori nebo i zemlju, zemlja bijaše ...« Oba su prijevoda gramatički moguća. Usvojena verzija, zajedno sa svim starim prijevodima, bolje uvažava međusobnu povezanost teksta. – Prvi redak Postanka je naslov, a odgovara mu zaključak u 2,4a; pravi izvještaj počinje retkom 2. »Nebo i zemlja« jesu uređen svemir, kozmos, koji je stvorio Bog. To je izraženo glagolom *bara'* koji se isključivo koristi za Božje stvaralačko djelovanje, za razliku od čovjekova proizvodnog djelovanja. Tu ne treba primjenjivati metafizički pojam stvaranja *ex nihilo*, budući da se on javlja tek u 2 Mak 7,28; tekst samo tvrdi da svijet ima svoj početak: stvaranje nije izvanvremenski mit, ono je uključeno u povijest te je njezin apsolutni početak.
c) Hebr. *tohû* i *bohû*, »pustinja i praznina«; kao i »tama nad bezdanom«, »Duh« (BJ »vjetar, dah«!), to su ovdje slike koje svojim upravo nematerijalnim obilježjem pripravljaju predodžbu stvaranja ni iz čega.
d) Tu nije riječ o Božjem Duhu i njegovoj ulozi u stvaranju. Stvaranje je čin Božje »riječi« (rr. 3s) ili Božjeg »djelovanja« (rr. 7.16.25.26).
e) Svjetlost je Božje stvorenje, a tama to nije, ona je negacija. Prvo se izvješćuje o stvaranju svjetlosti jer će slijed dana i noći biti okvir u kojem će se odvijati stvaralački čin.
f) Prividni »svod« nebeski bio je za stare Semite kao čvrsta kupola, koja je zadržavala gornje vode; kroz njezine otvore provalit će potop (7,11).
g) Stvaranju riječju: »i reče Bog« nadodaje se stvaranje činjenjem: »i načini Bog« svod, zvijezde (r. 16), zemaljske životinje (r. 25), čovjeka (r. 26). Autor svećeničke predaje tako uvlači u svoje duhovnije shvaćanje stvaranja jednu drevnu predaju, sukladnu s idućim izvješćem (2,4b–25), prema kojem Bog »sazda« nebo i zemlju, čovjeka i životinje.
h) »na jedno mjesto« prema TM; LXX »u jedan skup«.
i) Njihovi se nazivi namjerno izostavljaju: Sunce i Mjesec, pobožanstvenjeni kod svih susjednih naroda, ovdje su obična svjetlila koja rasvjetljuju Zemlju i određuju kalendar.

tame. I vidje Bog da je dobro. 19Tako bude večer,
pa jutro – dan četvrti.
Job 12 7-12 20I reče Bog: »Nek' povrvi vodom vreva živih
stvorova, i ptice nek' polete nad zemljom, svodom
nebeskim!« I bi tako. 21Stvori Bog morske grdosije
i svakovrsne žive stvorove što mile i vrve vodom i
ptice krilate svake vrste. I vidje Bog da je dobro.
22I blagoslovi ih govoreći: »Plodite se i množite i
napunite vode morske! I ptice neka se namnože na
zemlji!« 23Tako bude večer, pa jutro – dan peti.
24I reče Bog: »Neka zemlja izvede živa bića,
svako prema svojoj vrsti: stoku, gmizavce[a] i zvjerad
svake vrste!« I bi tako. 25I stvori Bog svakovrsnu
zvjerad, stoku i gmizavce svake vrste. I vidje Bog
da je dobro.
5 1, 3; 9 6 26I reče Bog: »Načinimo[b] čovjeka[c] na svoju sliku,
Ps 8 5,6 sebi slična[d], da bude gospodar ribama morskim,
Sir 17 3-4 pticama nebeskim i stoci[e] – svoj zemlji – i svim gmi-
Mudr 2 23 zavcima što puze po zemlji!«
↗1 Kor 11 7 27Na svoju sliku stvori Bog čovjeka,
Kol 3 10 na sliku Božju on ga stvori,
Ef 4 24 muško i žensko stvori ih.
↗Mt 19 4p 28I blagoslovi ih Bog i reče im: »Plodite se, i
Post 8 17; 9 1 množite, i napunite zemlju, i sebi je podložite! Vla-
Ps 8 6-9 dajte ribama u moru i pticama u zraku i svim živim
Sir 17 2-4 stvorovima što puze po zemlji!« 29I doda Bog:
Mudr 9 2; 10 2 »Evo, dajem vam sve bilje što se sjemeni, po svoj
Jak 3 7 zemlji, i sva stabla plodonosna što u sebi nose svoje
sjeme: neka vam budu za hranu! 30A zvijerima na
zemlji i pticama u zraku i gmizavcima što puze po Ps 104 14s
zemlji u kojima je dah života – neka je za hranu
sve zeleno bilje[f]!« I bi tako. 31I vidje Bog sve što je Ps 104 24
učinio, i bijaše veoma dobro. Tako bude večer, pa Prop 3 11; 7 29
jutro – dan šesti. Sir 39 21,33
1 Tim 4 4

2 Tako bude dovršeno nebo i zemlja sa svom Izl 20 8+
svojom vojskom. 2I sedmoga dana Bog dovrši ↗Izl 20 11;
svoje djelo koje učini. I počinu u sedmi dan od 31 12s
svega djela koje učini. 3I blagoslovi Bog sedmi dan ↗Heb 4 4
i posveti[g], jer u taj dan počinu od svega djela svoga
koje učini.
4To je postanak[h] neba i zemlje, tako su stvarani. Jr 10 11s

Drugi izvještaj o stvaranju – Raj zemaljski[i]

1 1 – 2 4

Kad je Jahve, Bog, sazdao nebo i zemlju, 5još
nije bilo nikakva poljskoga grmlja po zemlji, još ne
bijaše niklo nikakvo poljsko bilje, jer Jahve, Bog,
još ne pusti dažda na zemlju i nije bilo čovjeka da
zemlju obrađuje. 6Ipak, voda je izvirala iz zemlje i
natapala svu površinu zemaljsku. 7Jahve, Bog, na- Prop 3 20s;
pravi čovjeka od praha zemaljskog[j] i u nosnice mu 12 7
udahne dah života. Tako postane čovjek živa du- ↗Mudr 15 8. 11
ša[k]. Ps 104 29s
8I Jahve, Bog, zasadi vrt na istoku, u Edenu[l], i Job 34 14s; 33 4
u nj smjesti čovjeka koga je napravio. 9Tada Jahve, ↗1 Kor 15 45
Bog, učini te iz zemlje nikoše svakovrsna stabla –

a) Dosl. »ono što gmiže« (ili »mili«, r. 21): zmije, gušteri, ali i insekti i male životinjice.
b) Množina može ukazivati na odluku što ju je Bog donio u suglasnosti sa svojim nebeskim dvorom (anđelima, usp. 3,5.22): grčki prijevod (a slijedi ga Vg) Psalma 8,6, koji preuzima Heb 2,7, tako shvaća ovaj tekst. Ili pak ta množina izražava unutarnje veličanstvo i bogatstvo Boga: opća imenica koja u hebrejskom označuje Boga, *Elohim*, stoji u množini. To je bio poticaj tumačenju Otaca, koji su ovdje vidjeli naznaku Trojstva.
c) Zbirna imenica, zbog čega BJ prevodi: »da budu gospodari«.
d) »sebi slična« čini se da ublažava pojam »slike« i time isključuje jednakost. Konkretan izraz »slika« označuje fizičku sličnost, kao što je ona između Adama i njegova sina (5,3). Taj odnos prema Bogu izdvaja čovjeka od životinja; štoviše, pretpostavlja opću sličnost naravi: razum, volju, moć; čovjek je osoba. To priprema i višu objavu: čovjekovo dioništvo u Božjoj naravi po milosti.
e) »svoj zemlji« prema TM; BJ po sir. »svim divljim zvijerima«.
f) Slika zlatnoga doba, u kojem ljudi i životinje žive u miru, a hrane se biljem. Redak 9,3 označuje početak novog doba.
g) Subota *(šabbat)* sedmi dan, božanska je ustanova. Sam je Bog toga dana otpočinuo (*šabat*). Ipak se ovdje ne spominje riječ *šabbat* jer je, prema svećeničkom autoru, subota uspostavljena tek na Sinaju, kada postaje oznakom Saveza (Izl 31,12–17). Ali Bog je već kod stvaranja dao primjer koji čovjek ima slijediti (Izl 20, 11; 31, 17).
h) »Postanak« (BJ »povijest«), hebr. *tôledôt*, zapravo »podrijetlo«, zatim povijest (rodoslovlje) nekog praoca i njegova roda (usp. 6,9; 25,19; 37,2). Uporabom te riječi demitizira se stvaranje, ono je samo početak povijesti, a ne kao kod Sumerana i Egipćana slijed božanskih rađanja.
i) Odsjek 2,4b – 3,24 jahvističkog je izvora. To nije, kako se uobičajeno navodi, »drugi izvještaj o stvaranju« iza kojega slijedi »izvještaj o padu«; to su dva isprepletena izvještaja, koji koriste različite izvore: izvještaj o stvaranju čovjeka, koje se razlikuje od stvaranja svijeta, a dovršuje se stvaranjem žene i pojavom prvoga ljudskog para, 2,4b–8.18–24; i izvještaj o izgubljenom raju, o padu i kazni, koji započinje u 2,9–17 a nastavlja se u 3,1–24.
j) Čovjek, *'adam*, dolazi od *'adamah*, tj. zemlja, tlo, usp. 3,19. Ta će zbirna imenica postati vlastitim imenom prvoga ljudskog bića, Adama, usp. 4,25; 5,1.3.
k) Riječ *nefeš* označuje biće oživljeno životnim dahom (ili »duhom«, hebr. *ruah*, 6,17+; Iz 11,2+), usp Ps 6,5+.
l) »Vrt« se u grčkom prijevodu, a potom u svoj predaji prevodi sa »raj«. »Eden« je geografski naziv kojemu se ne da odrediti položaj, a prvotno je mogao značiti »stepu«. Izraelci su taj izraz tumačili iz hebrejskog korijena *'dn*, »uživanje«. Razlikovanje Edena i vrta, izraženo ovdje i u r. 10, kasnije se gubi; spominje se »edenski vrt« (r. 15; 3,23.24). U Ez 28,13 i 31,9 Eden je »vrt Božji«, a u Iz 51,3 Eden, »vrt Jahvin«, suprotstavljen je pustinji i stepi.

Izr 3 18 pogledu zamamljiva a dobra za hranu – i stablo ži-
Otk 2 7; 22 14 vota[a], nasred vrta, i stablo spoznaje dobra i zla.
Ez 47 1+ [10]Rijeka je izvirala iz Edena da bi natapala vrt;
Otk 22 1-2 odatle se granala u četiri kraka[b]. [11]Prvom je ime
Iv 4 1+ Pišon, a optječe svom zemljom havilskom, u kojoj
ima zlata. [12]Zlato je te zemlje dobro, a ima ondje
i bdelija[c] i oniksa[cc]. [13]Drugoj je rijeci ime Gihon, a
optječe svu zemlju Kuš. [14]Treća je rijeka Tigris, a
teče na istok od Ašura; četvrta je Eufrat.
[15]Jahve, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u eden-
ski vrt da ga obrađuje i čuva. [16]Jahve, Bog, zapo-
vjedi čovjeku: »Sa svakoga stabla u vrtu slobodno
jedi, [17]ali sa stabla spoznaje dobra i zla[d] da nisi jeo!
Rim 6 23 U onaj dan u koji s njega okusiš, zacijelo ćeš umri-
jeti[e]!«
[18]I reče Jahve, Bog: »Nije dobro da čovjek bude
sam: načinit ću mu pomoć kao što je on[f].« [19]Tada
Prop 3 20 Jahve, Bog, načini od zemlje sve životinje u polju
i sve ptice u zraku i predvede ih čovjeku da vidi
kako će koju nazvati, pa kako koje stvorenje čo-
vjek prozove, da mu tako bude ime. [20]Čovjek na-
djene imena svoj stoci, svim pticama u zraku i živo-
tinjama u polju. No čovjeku se ne nađe pomoć kao
što je on. [21]Tada Jahve, Bog, pusti tvrd san na čo-
vjeka te on zaspa, pa mu izvadi jedno rebro, a mje-
sto zatvori mesom[g]. [22]Od rebra što ga je uzeo čo-
vjeku napravi Jahve, Bog, ženu[h] pa je dovede čo- ⁄1 Kor 11 8-9
vjeku. [23]Nato čovjek reče: ⁄1 Tim 2 13
»Gle, evo kosti od mojih kostiju,
mesa od mesa mojega!
Ženom[i] neka se zove,
od čovjeka kad je uzeta!«
[24]Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione ⁄Mt 19 5p
uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo. ⁄Ef 5 31
[25]A bijahu oboje goli – čovjek i njegova žena – ⁄1 Kor 6 16
ali ne osjećahu stida.

Prvi čovjekov grijeh

3 Zmija[j] bijaše lukavija od sve zvjeradi što je Mudr 2 24
stvori Jahve, Bog. Ona reče ženi: »Zar vam ⁄Iv 8 44
je Bog rekao da ne smijete jesti ni s jednog drveta ⁄Otk 12 9; 20 2
u vrtu?« [2]Žena odgovori zmiji: »Plodove sa stabala ⁄Rim 5 12-21
u vrtu smijemo jesti. [3]Samo za plod stabla što je
nasred vrta rekao je Bog: 'Da ga niste jeli! I ne
dirajte u nj, da ne umrete!'« [4]Nato će zmija ženi:
»Ne, nećete umrijeti! [5]Nego, zna Bog: onog dana
kad budete s njega jeli, otvorit će vam se oči, i vi 2 17; 3 22
ćete biti kao bogovi koji razlučuju dobro i zlo.« Iz 14 14
[6]Vidje žena da je stablo dobro za jelo, za oči za-
mamljivo, a za mudrost poželjno: ubere ploda nje-
gova i pojede. Dade i svom mužu, koji bijaše s

a) Simbol besmrtnosti, usp. 3,22+. O stablu spoznaje dobra i zla, usp. r. 17+.
b) Rr. 10–14 jesu umetak, koji je stavio najvjerojatnije sam jahvist, koristeći se starim shvaćanjem konfiguracije zemlje. Nije mu svrha odrediti mjesto edenskom vrtu, nego ustvrditi kako četiri velike rijeke kao »životne arterije« četiriju strana svijeta izviru iz raja. Ne treba nas čuditi što je taj zemljopis nesiguran. Tigris i Eufrat su dobro poznate rijeke, izviru u armenskim brdima, dok su Pišon i Gihon nepoznate. Havilska zemlja (Havila) jest prema 10,29 područje u Arabiji, a Kuš drugdje označuje Etiopiju, ali nije sigurno da ta dva naziva treba ovdje uzeti u njihovu uobičajenom značenju.
c) aromatska smola
cc) vrsta dragog kamena
d) Ta je spoznaja isključivo Božje pravo, koje će čovjek grijehom prisvojiti (3,5.22). Nije to dakle ni sveznanje, koje pali čovjek ne posjeduje, niti moralno rasuđivanje, koje je već posjedovao nevin čovjek i koje Bog ne može uskratiti svom razumnom stvoru. To je sposobnost kojom čovjek sam određuje što je dobro a što zlo i dosljedno tomu i djeluje, to je posizanje za moralnom autonomijom, čime čovjek osporava svoj položaj stvorenja (usp. Iz 5,20). Prvi je grijeh nasrtaj na vrhovno Božje gospodstvo, grijeh oholosti. Ta se pobuna konkretno odrazila u prijestupu Božje odredbe predstavljene slikom zabranjenog voća.
e) Isti se izričaj rabi u zakonima i presudama koje predviđaju smrtnu kaznu. Jedenje ploda ne mora prouzročiti neposrednu smrt: Adam i Eva će preživjeti a osuda u 3,16–19 govori o smrti kao koncu bijednoga života. Grijeh, predstavljen uzimanjem zabranjenog voća, zaslužuje smrt: tekst ne kazuje više od toga (usp. 3,3).
f) Izvještaj o stvaranju žene (rr. 18–24) izgleda da dolazi iz jedne neovisne predaje: u r. 16 »čovjek« označuje i muškarca i ženu, kao i u 3,24, a 3,1–3, koji se nadovezuje na 2,17, pretpostavlja da je zabrana bila dana i muškarcu i ženi.
g) Meso *(basar)* u prvom je redu, u životinje ili u čovjeka, mišično tkivo (41,2–4; Izl 4,7; Job 2,5). Ali i sve tijelo (Br 8,7; 1 Kr 21,27; 2 Kr 6,30), i po tom rodbinska veza (2,23; 29,14; 37,27), dapače ljudski rod ili čak sva živa bića (»svako tijelo«: 6,17.19; Ps 136,25; Iz 40,5–6). Duša (2,7+; Ps 6,5+) ili duh (6,17+) oživljuju meso, ali ne kao dodatak, nego upravo čineći ga živim. No, »meso« (tijelo) često izražava i čovjekovu krhkost, smrtnost (6,3; Ps 56,5; Iz 40,6; Jr 17,5), i malo-pomalo zapazit će se određena opreka između ta dva vida živoga čovjeka (Ps 78,39; Prop 12,7; Iz 31,3; usp. i Mudr 8,19; 9,15+). Hebrejski nema izraza za »tijelo«: NZ nadopunit će taj manjak razrađujući pored izraza *sarks* izraz *sôma* (usp. Rim 7,5+; 7,24+).
h) Slikovit prikaz odnosa koji vezuje čovjeka i ženu (r. 23), i koji ih ujedinjuje u braku (r. 24).
i) U hebr. igra riječi: *'iššа*, »žena«, *'iš*, »čovjek«.
j) Zmija služi ovdje kao krinka iza koje se krije biće protivno Bogu i neprijatelj čovjeku, u kojem Mudrosne knjige, potom NZ i sva kršćanska predaja, prepoznavaju Protivnika, Đavla (usp. Job 1,6+).

njom, pa je i on jeo. 7Tada se obadvoma otvore
oči i upoznaju da su goli[a]. Spletu smokova lišća i
naprave sebi pregače.
8Uto čuju korak Jahve, Boga, koji je šetao vrtom
1 Kr 19 12 za dnevnog povjetarca. I sakriju se – čovjek i nje-
gova žena – pred Jahvom, Bogom, među stabla u
vrtu. 9Jahve, Bog, zovne čovjeka: »Gdje si?« – reče
mu. 10On odgovori: »Čuo sam tvoj korak po vrtu;
pobojah se jer sam go, pa se sakrih.« 11Nato mu
reče: »Tko ti kaza da si go? Ti si, dakle, jeo sa
stabla s kojega sam ti zabranio jesti?« 12Čovjek od-
govori: »Žena koju si stavio uza me – ona mi je
dala sa stabla pa sam jeo.« 13Jahve, Bog, reče ženi:
↗2 Kor 11 3 »Što si to učinila?« »Zmija me prevarila pa sam
jela«, odgovori žena.
14Nato Jahve, Bog, reče zmiji:
»Kad si to učinila,
prokleta bila među svim životinjama
i svom zvjeradi divljom!
Iz 65 25 Po trbuhu svome puzat ćeš
↗Otk 12 17 i zemlju jesti sveg života svog!
15Neprijateljstvo ja zamećem
između tebe i žene,
između roda tvojeg i roda njezina:
on će ti glavu satirati,
a ti ćeš mu vrebati petu[b].«
16A ženi reče[c]:
»Trudnoći tvojoj muke ću umnožit,
↗Otk 12 2 u mukama djecu ćeš rađati.
Žudnja će te mužu tjerati,
2 22+ a on će gospodariti nad tobom.«

17A čovjeku reče: »Jer si poslušao glas svoje žene
te jeo sa stabla s kojega sam ti zabranio jesti rekav-
ši: S njega da nisi jeo! – evo:
Zemlja neka je zbog tebe prokleta: ↗Rim 8 20
s trudom ćeš se od nje hraniti Hoš 4 3+
svega vijeka svog! Iz 11 6+
18Rađat će ti trnjem i korovom,
a hranit ćeš se poljskim raslinjem.
19U znoju lica svoga
kruh svoj ćeš jesti
dokle se u zemlju ne vratiš: 2 7
ta iz zemlje uzet si bio – Job 34 15
prah si, u prah ćeš se i vratiti.« Ps 90 3; 104 29
20Svojoj ženi čovjek nadjene ime Eva, jer je Prop 3 20; 12 7
majka svima živima[d]. 21I načini Jahve, Bog, čovjeku ↗Rim 5 12
i njegovoj ženi odjeću od krzna pa ih odjenu. 22Za-
tim reče Bog: »Evo, čovjek postade kao jedan od 2 17+
nas – znajući dobro i zlo[e]! Da ne bi sada pružio
ruku, ubrao sa stabla života pa pojeo i živio navije-
ke[f]!« 23Zato ga Jahve, Bog, istjera iz vrta eden-
skoga da obrađuje zemlju iz koje je i uzet. 24Istjera,
dakle, čovjeka i nastani ga istočno od vrta eden-
skog, pa postavi kerubine[g] i plameni mač koji se
svjetlucao – da straže nad stazom koja vodi k stablu
života. ↗Otk 22 Is.14

Kajin i Abel[h]

4 Čovjek pozna svoju ženu Evu, a ona zače i
rodi Kajina, pa reče: »Muško sam čedo stekla
pomoću Jahve[i]!« 2Poslije rodi Abela, brata Kajino-

a) Buđenje pohote prvo je očitovanje nereda što ga je grijeh unio u sklad stvorenja.
b) Hebr. tekst proglasuje neprijateljstvo između zmijina i ženina roda, suprotstavlja čovjeka Đavlu i »njegovu rodu«, najavljuje čovjekovu konačnu pobjedu: to je prva zraka spasenja, »protoevanđelje«. Grčki prijevod, započinjući drugi dio rečenice zamjenicom u muškom rodu (»on«), pripisuje tu pobjedu ne ženinu potomstvu općenito, nego jednom pojedincu; to će dati povoda mesijanskom tumačenju, što će ga izrijekom iznijeti mnogi Oci. S Mesijom se vezuje njegova Majka, pa će mariološko tumačenje latinskog prijevoda *ipsa conteret* postati u Crkvi tradicionalnim.
c) Kazna pogađa prijestupnike u njihovim bitnim djelatnostima: ženu kao majku i suprugu, a muža kao radnika. Tekst ne može značiti da bi, bez grijeha, žena rađala bezbolno i da bi čovjek radio bez znoja na čelu. U tom bi slučaju trebalo zaključiti iz r. 14 da su zmije prije grijeha imale šape. Grijeh remeti red što ga je Bog htio: umjesto da bude čovjeku družicom i jednakom njemu (2,18–24), žena mu postade zavodnicom i služit će mu da mu rađa djecu; umjesto da bude Božjim vrtlarom u Edenu, čovjek će se boriti s oporim i neprijateljskim tlom. Ali najteža će mu kazna biti gubitak prisnosti s Bogom (r. 23). To su nasljedne *kazne*. A da se razvije nauk o nasljednoj *krivnji*, trebat će čekati Pavla koji će nasuprot solidarnosti sviju u Adamu grešniku (Rim 5) postaviti solidarnosti sviju u Kristu Spasitelju.
d) Ime Eva, *Havvah*, izvodi se iz korijena *hajah* »živjeti«.
e) Čovjek grešnik postavio se da sudi o dobru i zlu (2,17+), a to je Božja povlastica.
f) Stablo života dolazi iz jedne predaje paralelne onoj o stablu spoznaje. Čovjek je po naravi smrtan (usp. r. 19), ali čezne za besmrtnošću, koja će mu konačno biti i dodijeljena. Raj izgubljen čovjekovom krivnjom zrcali raj koji se ponovno nalazi Božjom milošću.
g) Uzeto iz likovnih predodžbi babilonske mitologije (usp. Izl 25,18+).
h) Prikaz pretpostavlja već razvijenu civilizaciju, određeni kult, druge ljude koji bi mogli ubiti Kajina, klan koji će ga štititi; prvotno se mogao odnositi ne na sinove prvoga čovjeka, već na pretka od kojeg ime Kenijcima (tj. Kajinovcima: usp. Br 24,21+). Jahvistička predaja stavlja ga u početke ljudskoga roda i time on poprima opće značenje: čovjekovu pobunu protiv Boga slijedi borba čovjeka protiv čovjeka; tome će se suprotstaviti dvostruka zapovijed koja sažima Zakon: ljubav prema Bogu i bližnjemu (Mt 22,40).
i) Ushit prve žene, koja od služavke svoga muža postaje majkom jednog čovjeka. Igra riječi zbližava ime Kajin s glagolom *kanah*, »steći«.

va; Abel postane stočar, a Kajin zemljoradnik. 3I
jednoga dana Kajin prinese Jahvi žrtvu od zemalj-
Izl 34 19 skih plodova. 4A prinese i Abel od prvine svoje
Lev 3 16 stoke, sve po izbor pretilinu. Jahve milostivo po-
Heb 11 4 gleda na Abela i njegovu žrtvu, 5a na Kajina i žrtvu
njegovu ni pogleda ne svrati[a]. Stoga se Kajin
veoma razljuti i lice mu se namrgodi. 6I Jahve reče
Kajinu: »Zašto si ljut? Zašto ti je lice namrgođeno?
7Jer ako pravo radiš, vedrinom odsijevaš. A ne ra-
diš li pravo, grijeh ti je kao zvijer na pragu što na
3 16 te vreba; još mu se možeš oduprijeti[b].« 8Kajin pak
reče svome bratu Abelu: »Hajdemo van[c]!« I na-
šavši se na polju, Kajin skoči na brata Abela te ga
ubi.
Mudr 10 3 9Potom Jahve zapita Kajina: »Gdje ti je brat
↗1 Iv 3 12 Abel?« »Ne znam«, odgovori. »Zar sam ja čuvar
↗Mt 23 35 brata svoga?« 10Jahve nastavi: »Što si učinio? Slu-
↗Heb 12 24 šaj! Krv brata tvoga iz zemlje k meni viče. 11Stoga
Job 16 18 budi proklet na zemlji koja je rastvorila usta da
proguta s ruke tvoje krv brata tvoga! 12Obrađivat
ćeš zemlju, ali ti više neće davati svoga roda.
Vječni ćeš skitalica na zemlji biti!« 13A Kajin reče
Jahvi: »Kazna je moja odviše teška da se snosi.
14Evo me tjeraš danas s plodnoga tla; moram se
skrivati od tvoga lica i biti vječni lutalac na zemlji
– tko me god nađe, može me ubiti.« 15A Jahve mu
reče: »Ne! Nego tko ubije Kajina, sedmerostruka
osveta na njemu će se izvršiti!« I Jahve stavi znak
na Kajina[d], da ga tko, našavši ga, ne ubije. 16Kajin
ode ispred lica Jahvina u zemlju Nod[e], istočno od
Edena, i ondje se nastani.

Kajinovo potomstvo[f]

17Kajin pozna svoju ženu te ona zače i rodi He-
noka. Podigao je grad i grad prozvao imenom
svoga sina – Henok. 18Henoku se rodio Irad, a od
Irada potekao Mehujael; od Mehujaela poteče Me-
tušael, od Metušaela Lamek. 19Lamek uzme dvije
žene. Jedna se zvala Ada, a druga Sila. 20Ada rodi
Jabala, koji je postao praocem onih što pod šato-
rima žive sa stokom. 21Bratu mu bijaše ime Jubal.
On je praotac svih koji sviraju na liru i sviralu.
22Sila rodi Tubal-Kajina, praoca onih koji kuju ba-
kar i željezo. Tubal-Kajinovoj sestri bijaše ime
Naama[g].

23Lamek prozbori svojim ženama:
»Ada i Sila, glas moj poslušajte!
Žene Lamekove, čujte mi besjedu:
Čovjeka sam ubio jer me ranio
i dijete jer me udarilo.
24Ako će Kajin biti osvećen Mt 18 22p
sedmerostruko,
Lamek će sedamdeset i sedam
puta[h]!«

Šet i njegovo potomstvo[i]

25Adam pozna svoju ženu te ona rodi sina i na-
djenu mu ime Šet[j]. Reče ona: »Bog mi dade drugo
dijete mjesto Abela, koga ubi Kajin.« 26Šetu se rodi
sin, komu on nadjenu ime Enoš. Tada se počelo
zazivati ime Jahvino[k]. Izl 3 14+

a) Prvi put javlja se tema o mlađem sinu koji ima prednost pred starijim, čime se očituje slobodan Božji izbor, njegov prezir zemaljskih veličina, njegova naklonost naspram skromnih; ta se tema često javlja u Postanku (Izak je omiljeniji od Jišmaela, 21; Jakov od Ezava, 25,23; 27; Rahela od Lee, 29,15–30; tako i sinovi Rahelini od sinova Leinih...) i u svoj Bibliji (1 Sam 16,12; 1 Kr 2,15 itd.).

b) Izvornik je iskvaren. Prijevod je ovdje približan. Doslovce bi glasio: »Ako pravo radiš, nije li to uzdignuće, a ako ne radiš pravo, na tvom pragu grijeh (ž. rod) vrebajući (m. rod) i prema tebi njegova (m. rod) pohota i ti ćeš ga svladati«. Čini se da je riječ o napasti koja prijeti čovjeku zlih namisli.

c) Po prijevodima; TM ispušta.

d) »Kajinov znak« nije sramotni biljeg, već je to zaštitni znak, upozorenje svima da Kajin pripada klanu u kojem se okrutno provodi krvna osveta.

e) Nepoznata zemlja, a ime naslućuje na Kajinov pridjevak »lutalac«, *nad*, u zemlji *Nôd*.

f) Ostatak nekog jahvističkog rodoslovlja. Ista će se imena javiti, uz inačice, u svećeničkom rodoslovlju Šeta, između Kenana i Lameka (5,12–28). Taj se popis tek nategnuto nadovezuje na Kajina, sina Adamova, osuđenog na lutalaštvo; ovdje je Kajin graditelj prvoga grada, praotac stočara, svirača, kovača, a vjerojatno i bludnica (v. bilj. *g*), koji su služili udobnostima i ugodnostima gradskoga života. Jahvist pripisuje taj razvitak lozi prokletog Kajina; slična osuda gradskog života naći će se u jahvističkom izvješću o Kuli babilonskoj (11,1–9).

g) »Praotac onih koji kuju«, po Targ., usp. rr. 20 i 21; TM »kovač svih radnika«. Tri zanimanja, stočari, glazbenici i putujući kovači, vezuju se uz tri pretka, čija imena tvore suzvučje te podsjećaju na zanate njihovih potomaka: Jabal (*jbl*, »uzgajati«); Jubal (*jôbel*, »truba«); Tubal (naziv nekog naroda sa Sjevera, Post 10,2, u zemlji metala); Kajin u drugim semitsklm jezicima znači »kovač«. Naama, »ljupka«, »ljubljena«, mogla bi biti ta koja je dala ime jednom drugom »zanatu«, koji tekst prešućuje.

h) Ta gruba osvetnička pjesma, složena u čast Lameka, pustinjskog junaka, smještena je ovdje da svjedoči o sve većem nasilništvu Kajinovih potomaka.

i) Ostatak nekog drugog drevnog rodoslovlja.

j) Ime Šet izvodi se iz *šat*: »on dodijeli, dade«.

k) »Tada se počelo«, prema TM; »Ovaj je bio prvi«, BJ po LXX i Vg. Elohistička i svećenička predaja otežu s objavljivanjem Božjega imena sve do Mojsija (Izl 3,14, usp. 3,13+; 6,2s).

Ljet 1 1-4 **Patrijarsi prije Potopa**[a]

1 26+ **5** Ovo je povijest Adamova roda.
Kad je Bog stvorio čovjeka, napravio ga je
na priliku svoju; 2stvorio je muško i žensko. A kad
ih je stvorio, blagoslovi ih i nazva – čovjek.
3Kad je Adamu bilo sto i trideset godina, rodi
mu se sin njemu sličan[b], na njegovu sliku; nadjenu
mu ime Šet. 4Po rođenju Šetovu Adam je živio
osam stotina godina te mu se rodilo još sinova i
kćeri. 5Adam poživje u svemu devet stotina i tride-
set godina. Potom umrije.
6Kad je Šetu bilo sto i pet godina, rodi mu se
Enoš. 7Po rođenju Enoševu Šet je živio osam sto-
tina i sedam godina te mu se rodilo još sinova i
kćeri. 8Šet poživje u svemu devet stotina i dvanaest
godina. Potom umrije.
9Kad je Enošu bilo devedeset godina, rodi mu se
Kenan. 10Po rođenju Kenanovu Enoš je živio osam
stotina i petnaest godina te mu se rodilo još sinova
i kćeri. 11Enoš poživje u svemu devet stotina i pet
godina. Potom umrije.
4 17+ 12Kad je Kenanu bilo sedamdeset godina, rodi
mu se Mahalalel. 13Po rođenju Mahalalelovu Ke-
nan je živio osam stotina i četrdeset godina te mu
se rodilo još sinova i kćeri. 14Kenan poživje u
svemu devet stotina i deset godina. Potom umrije.
15Kad je Mahalalelu bilo šezdeset i pet godina,
rodi mu se Jered. 16Po rođenju Jeredovu Mahalalel
je živio osam stotina i trideset godina te mu se ro-
dilo još sinova i kćeri. 17Mahalalel poživje u svemu
osam stotina devedeset i pet godina. Potom umrije.
18Kad je Jeredu bilo sto i šezdeset i dvije godine,
rodi mu se Henok. 19Po rođenju Henokovu Jered
je živio osam stotina godina te mu se rodilo još
sinova i kćeri. 20Jered poživje u svemu devet stotina
šezdeset i dvije godine. Potom umrije.
21Kad je Henoku bilo šezdeset i pet godina, rodi Sir 44 16;
mu se Metušalah. 22Henok je hodio s Bogom. Po 49 14
rođenju Metušalahovu Henok je živio trista godina
te mu se rodilo još sinova i kćeri. 23Henok poživje[c]
u svemu trista šezdeset i pet godina. 24Henok je 2 Kr 2 11
hodio s Bogom, potom iščeznu; Bog ga uze[d]. /Heb 11 5
25Kad je Metušalahu bilo sto osamdeset i sedam Mudr 4 10-11
godina, rodi mu se Lamek. 26Po rođenju Lamekovu
Metušalah je živio sedam stotina osamdeset i dvije
godine te mu se rodilo još sinova i kćeri. 27Metuša-
lah poživje u svemu devet stotina šezdeset i devet
godina. Potom umrije.
28Kad su Lameku bile sto osamdeset i dvije godi-
ne, rodi mu se sin. 29Nadjene mu ime Noa, govore-
ći: »Ovaj će nam pribavljati, u trudu i naporu naših
ruku, utjehu iz zemlje koju je Bog prokleo[e].« 30Po
rođenju Noinu Lamek je živio pet stotina devede-
set i pet godina te mu se rodilo još sinova i kćeri.
31Lamek poživje u svemu sedam stotina sedamdeset
i sedam godina. Potom umrije.
32Pošto je Noa proživio pet stotina godina, rode
mu se Šem, Ham i Jafet.

Pokvarenost ljudi[f]

6 Kad su se ljudi počeli širiti po zemlji i kćeri
im se narodile, 2opaze sinovi Božji da su kćeri
ljudske pristale, pa ih uzimahu sebi za žene koje su
god htjeli. 3Onda Jahve reče: »Neće moj duh u čo- 2 7
vjeku ostati dovijeka; čovjek je tjelesan, pa neka Iv 3 5-6
mu vijek bude stotinu dvadeset godina[g].« 4U ona Sir 17 2
su vremena – a i kasnije – na zemlji bili Nefili, kad
su Božji sinovi općili s ljudskim kćerima pa im one Sir 16 7
rađale djecu. To su oni od starine po snazi glasoviti Pnz 1 28+
ljudi.

a) To rodoslovlje iz svećeničke predaje nastavlja se na 2,4a. Njime se želi ispuniti period od stvaranja do potopa, kao što će Šemovo rodoslovlje pokriti vrijeme od potopa do Abrahama (11,10–32). Tu ne treba tražiti ni povijest ni kronologiju. Imena su okamine iz drevnih predaja; mnoga se nalaze u jahvističkom popisu Kajinovih potomaka (4,17s). Brojevi su u Samarijanskom Petoknjižju i u grčkom prijevodu prilično različiti. Izvanredno dug život pridavan je prvim praocima iz uvjerenja da se ljudski vijek smanjivao u skladu s velikim razdobljima povijesti svijeta: u periodu od Noe do Abrahama trajat će ne više od 200 do 600 godina, a hebrejski će praoci živjeti tek 100 do 200 godina; to je smanjivanje vezivano uz širenje zla (usp. 6,3 u jahvističkoj predaji), jer dug život jest Božji blagoslov (Izr 10,27), i bit će jedna od povlastica mesijanskog vremena (Iz 65,20).

b) To znači da je čovjekova sličnost Bogu značajka naravi koju prvi čovjek prenosi na svoje potomke.

c) »Henok je živio« po grč. L., Vg; TM ispušta.

d) Henok se s više značajki razlikuje od drugih praotaca: život mu je kraći, ali doseže savršeni broj godina, jednak broju dana jedne sunčeve godine; »hoda s Bogom« kao Noa (6,9); iščezao je tajanstveno, Bog ga uze kao Iliju (2 Kr 2,11s). Postao je velikim likom židovske predaje, koja ga postavi uzorom bogoljubnosti (Sir 44,16; 49,14) i pripisa mu neke apokrifne knjige (usp. Jd 14–15).

e) Ovaj redak, ostatak jedne jahvističke predaje, umetnut je ovdje u svećenički kontekst. Ime *Noah* izvodi se krivo iz korijena *nhm* »tješiti«; izričaj bi se prije mogao odnositi na neko drugo ime, kao Menahem.

f) Težak odsjek iz jahvističke predaje. Sveti pisac oslanja se na neku pučku legendu o divovima, hebr. *Nefilîm*, koji bi bili istočnjački titani, rođeni iz veza smrtnih i nebeskih bića. Ne izjašnjavajući se o vrijednosti toga vjerovanja i prikrivajući njegov mitski vid, on navodi taj spomen na neku oholu nadljudsku rasu, samo kao primjer sve veće iskvarenosti koja će izazvati potop. Kasniji judaizam i skoro svi crkveni pisci prvih stoljeća vidjeli su u tim »sinovima Božjim« grešne anđele. Ali od IV. st. dalje, s obzirom na duhovnije shvaćanje anđela, Oci su općenito »sinove Božje« poimali kao potomke Šetove, a »kćeri ljudske« kao potomstvo Kajinovo.

g) Najdulje trajanje na koje je Bog tada sveo ljudski život prema tom jahvističkom izvoru; za svećeničku predaju vidi bilj. uz 5,1.

↗Sir 16 7
↗Bar 3 26s
↗Mudr 14 6-7
↗Mt 24 37sp
1 Pt 3 20s

2. POTOP[a]

5 Vidje Jahve kako je čovjekova pokvarenost na
Ps 14 2-3 zemlji velika i kako je svaka pomisao u njegovoj
1 Sam 15 11.35 pameti[b] uvijek samo zloća. 6 Jahve se pokaja i u
Jr 18 10; svom srcu ražalosti što je načinio čovjeka na zemlji.
26 3 7 Reče Jahve: »Ljude koje sam stvorio izbrisat ću s
lica zemlje – od čovjeka do zvijeri, puzavce i ptice
u zraku – jer sam se pokajao što sam ih napravio.«
Heb 11 7 8 Ali je Noa našao milost u očima Jahvinim.
9 Ovo je povijest Noina:
Sir 44 17 Noa je bio čovjek pravedan i neporočan u svom
5 22 vremenu. S Bogom je Noa hodio. 10 Tri su se sina
rodila Noi: Šem, Ham i Jafet.

Noa sprema lađu

11 U očima Božjim zemlja se bila iskvarila; ne-
pravdom se napunila. 12 I kad je Bog vidio kako se
zemlja iskvarila – tā svako se biće na zemlji izopa-
čilo – 13 reče Bog Noi: »Odlučio sam da bude kraj
svim bićima jer se zemlja napunila opačinom; i,
evo, uništit ću ih zajedno sa zemljom. 14 Napravi
sebi korablju[c] od smolastoga drveta; korablju na-
čini s prijekletima i obloži je iznutra i izvana pakli-
nom. 15 A pravit ćeš je ovako: neka korablja bude
trista lakata u duljinu, pedeset u širinu, a trideset
lakata u visinu. 16 Na korablji načini otvor za svje-
tlo, završi ga jedan lakat od vrha[d]. Vrata na korab-
lji načini sa strane; neka ima donji, srednji i gornji
kat. 17 Ja ću, evo, pustiti potop – vode na zemlju –
da izgine svako biće pod nebom, sve u čemu ima ↗2 Pt 2 5
dah života[e]: sve na zemlji mora poginuti. 18 A s to- 9 9s
bom ću učiniti Savez[f]; ti ćeš ući u korablju – ti i s
tobom tvoji sinovi, tvoja žena i žene tvojih sinova.
19 A od svega što je živo – od svih bića – uvedi u
korablju od svakoga po dvoje da s tobom preživi,
i neka budu muško i žensko. 20 Od ptica prema nji-
hovim vrstama, od životinja prema njihovim
vrstama i od svih stvorova što po tlu puze prema
njihovim vrstama: po dvoje od svega neka uđe k
tebi da preživi[g]. 21 Sa sobom uzmi svega za jelo pa
čuvaj da bude hrane tebi i njima.«
22 Noa učini tako. Sve kako mu je Bog naredio,
tako je izvršio.

7 Onda Jahve reče Noi: »Uđi ti i sva tvoja obi- ↗Mudr 10 4
telj u korablju, jer sam uvidio da si ti jedini ↗2 Pt 2 5
preda mnom pravedan u ovom vremenu. 2 Uzmi sa Lev 11+
sobom od svih čistih životinja po sedam parova:
mužjaka i njegovu ženku. 3 Isto tako od ptica nebe-
skih po sedam parova – mužjaka i ženku – da im
se sjeme sačuva na zemlji. 4 Jer ću do sedam dana
pustiti dažd po zemlji četrdeset dana i četrdeset
noći te ću istrijebiti s lica zemlje svako živo biće
što sam ga načinio.«

a) Ovaj odsjek preplića dva usporedna pripovijedanja: jahvističko, vrlo slikovito i živo (6,5–8; 7,1–5.7–10, prerađeno; 12,16b.17.22–23; 8,2b–3a.6–12.13b.20–22) i svećeničko, misaono dublje i razrađenije, ali i suho (6,9–22; 7,6–11.13–16a.18–21.24; 8,1–2a.3b–5.13a.14–19; 9,1–17). Konačni redaktor poštivao je ta dva svjedočanstva koja je primio od predaje, ne trudeći se da otkloni njihove manje razlike. Posjedujemo više babilonskih pripovijedanja o potopu, koja pokazuju značajne sličnosti s biblijskim izvješćem. Ono ne ovisi o njima, ali uzima građu iz istoga nasljeđa: spominjanje jedne ili više strašnih poplava u dolini Eufrata i Tigrisa, koje je predaja uvećala do dimenzija sveopće kataklizme. Samo što je sveti pisac, a to je bitno, ugradio u to sjećanje vječni nauk o Božjoj pravdi i njegovu milosrđu, o čovjekovoj zloći i o spasenju koje se pruža pravedniku (usp. Heb 11,7). To je Božji sud, kojim se predoznačuje sud posljednjih vremena (Lk 17,26s; Mt 24,37s), kao što je i spasavanje Noe slika spasenja po krsnoj vodi (1 Pt 3,20–21).

b) To Božje pokajanje na ljudski način iskazuje zahtjev njegove svetosti koja ne može podnijeti grijeha. 1 Sam 15,29 otklonit će odveć doslovno tumačenje. Božje »pokajanje« mnogo češće znači stišavanje njegove srdžbe i opoziv njegove prijetnje, v. Jr 26,3+.

c) Lat. prijevod *arca* (»kovčeg«). – »smolasto drvo« je približan prijevod. – »s prijekletima«: TM »gnijezdima« (»odjeljcima«?); BJ konj. »od trstike« (kao i košarica u Izl 2,3).

d) Smisao nejasan. Prema prilagođenom prijevodu, krov bi bio nagnut za jedan lakat radi otjecanja nebeskih voda (7,11).

e) Izraz *ruah* znači zrak u pokretu, bilo vjetar (Izl 10,13; Job 21,18) ili dah iz nosnica (7,15.22, itd.). Označuje, dakle, životnu snagu kao i misli, osjećaje i strasti kojima se ona odrazuje (41,8; 45,27; 1 Sam 1,15; 1 Kr 21,5, itd.). Kod čovjeka je to Božji dar (6,3; Br 16,22; Job 27,3; Ps 104,29; Prop 12,7). To je i moć kojom Bog djeluje, kako kod stvaranja (1,2; Job 33,4; Ps 104,29–30), tako i u ljudskoj povijesti (Izl 31,3), posebno po prorocima (Suci 3,10+; Ez 36,28+) i Mesiji (Iz 11,2+; usp. Rim 1,9+).

f) To nije dvostrani ugovor, već dobrohotna obveza koju Bog preuzima prema onima koje je odabrao. Na ovaj će se Savez nadovezati drugi savezi, s Abrahamom (Post 15; 17), sa svim narodom (Izl 19,1+), u iščekivanju »Novoga saveza« koji će biti sklopljen u punini vremena (Mt 26,28+; Heb 9,15+).

g) Nerazumna bića pridružena su, kao u kazni tako i u spasenju, čovjekovoj sudbini, jer je njegova zloća iskvarila sve stvorenje (6,13); tu smo već blizi Pavlu (Rim 8,19–22).

5Noa učini sve kako mu je Jahve naredio.

6Noi bijaše šest stotina godina kad je potop došao na zemlju. 7I pred vodama potopnim uđu s Noom u korablju njegovi sinovi, njegova žena i žene sinova njegovih. 8Od čistih životinja i od životinja koje nisu čiste, od ptica, od svega što zemljom puzi, 9uđe po dvoje – mužjak i ženka – u korablju s Noom, kako je Bog naredio Noi[a]. 10A sedmoga dana zapljušte potopne vode po zemlji.

Potop

11U dan onaj – šestote godine Noina života, mjeseca drugog, dana u mjesecu sedamnaestog –
navale svi izvori bezdana,
rastvore se ustave[b] nebeske.
Iz 44 27 12I udari dažd na zemlju da pljušti četrdeset dana
Ps 78 15 i četrdeset noći. 13Onog dana uđe u korablju Noa i
Ps 104 njegovi sinovi: Šem, Ham i Jafet, Noina žena i tri
Iz 24 18 žene Noinih sinova s njima; 14oni, pa sve vrste životinja: stoka, gmizavci što po tlu gmižu, ptice i svakovrsna krilata stvorenja, 15uđu u korablju s Noom, po dvoje od svih bića što u sebi imaju dah života. 16Što uđe, sve bijaše par, mužjak i ženka od svih bića, kako je Bog naredio Noi.

Onda Jahve zatvori za njim vrata.

17Pljusak je na zemlju padao četrdeset dana; vode sveudilj rasle i korablju nosile: digla se visoko iznad zemlje. 18Vode su nad zemljom bujale i visoko rasle, a korablja plovila površinom. 19Vode su sve silnije navaljivale i rasle nad zemljom, tako te prekriše sva najviša brda pod nebom. 20Petnaest lakata dizale se vode povrh potonulih brda. 21Izgiboše sva bića što se po zemlji kreću: ptice, stoka, zvijeri, svi gmizavci i svi ljudi. 22Sve što u svojim nosnicama imaše dah života – sve što bijaše na kopnu – izgibe. 23Istrijebi se svako biće s površja zemaljskog: čovjek, životinje, gmizavci i ptice nebeske, sve se izbrisa sa zemlje. Samo Noa ostade i oni što bijahu s njim u korablji. 24Stotinu pedeset dana vladahu vode zemljom.

Prestanak potopa

8 Onda se Bog sjeti Noe, svih zvijeri i sve stoke što bijaše s njim u korablji, pa pokrenu vjetar nad zemljom da uzbije vodu. 2Zatvoriše se izvori bezdanu i ustave nebeske, i dažd s neba prestade. 3Polako se povlačile vode sa zemlje. Nakon stotinu pedeset dana vode su jenjale, 4a sedmoga mjeseca, sedamnaestog dana u mjesecu korablja se zaustavi na brdima Ararata. 5Vode su neprestano opadale do desetog mjeseca, a prvoga dana desetog mjeseca pokažu se brdski vrhunci.

6Kad je izminulo četrdeset dana, Noa otvori prozor što ga je načinio na korablji; 7ispusti gavrana, a gavran svejednako odlijetaše i dolijetaše dok se vode sa zemlje nisu isušile. 8Zatim ispusti golubicu da vidi je li voda nestala sa zemlje. 9Ali golubica ne nađe uporišta nogama te se vrati k njemu u korablju, jer voda još pokrivaše svu površinu; on pruži ruku, uhvati golubicu te je unese k sebi u korablju. 10Počeka još sedam dana pa opet pusti golubicu iz korablje. 11Prema večeri golubica se vrati k njemu, i gle! u kljunu joj svjež maslinov list; tako je Noa doznao da su opale vode sa zemlje. 12Još počeka sedam dana pa opet pusti golubicu: više mu se nije vratila.

13Šest stotina prve godine Noina života[c], prvoga mjeseca, prvog dana u mjesecu uzmakoše vode sa zemlje.

Noa skine pokrov s korablje i pogleda: površina okopnjela.

14A drugoga mjeseca, sedamnaestog dana u mjesecu, zemlja bijaše suha.

Noa izlazi iz lađe

15Tada Bog reče Noi: 16»Iziđi iz korablje, ti, tvoja žena, tvoji sinovi i žene tvojih sinova s tobom. 17Sa sobom izvedi sva živa bića, sva stvorenja što su s tobom: ptice, stoku i sve gmizavce što zemljom puze; neka zemljom vrve, plode se i na zemlji mno- 1 22

a) Dodatak koji spaja dva izvješća, razlikujući po jahvistu čiste i nečiste životinje, a po svećeničkoj predaji uzimajući po par od svake vrste.

b) Donje i gornje vode razvaljuju brane što ih je Bog bio postavio (1,7): to je vraćanje u kaos. Prema jahvističkom izvješću, potop je izazvan dugotrajnim snažnim pljuskom (7,4.12).

c) »Noina života« po LXX (usp. 7,11); TM ispušta »života«.

že!« [18]I Noa iziđe, a s njime sinovi njegovi, žena
njegova i žene sinova njegovih. [19]Sve životinje, svi
gmizavci, sve ptice – svi stvorovi što se zemljom
miču – iziđu iz korablje, vrsta za vrstom.
[20]I podiže Noa žrtvenik Jahvi; uze od svih čistih
životinja i od svih čistih ptica i prinese na žrtveniku
žrtve paljenice. [21]Jahve omirisa miris[a] ugodni pa
reče u sebi: »Nikad više neću zemlju u propast stro-
valiti zbog čovjeka, tà čovječje su misli[b] opake od
njegova početka; niti ću ikad više uništiti sva živa
stvorenja, kako sam učinio.
[22]Sve dok zemlje bude,
sjetve, žetve,
studeni, vrućine,
ljeta, zime,
dani, noći
nikada prestati neće[c].«

Blagoslov i Savez

1 28 **9** Tada Bog blagoslovi[d] Nou i njegove sinove i
reče im: »Plodite se i množite i zemlju napu-
nite. [2]Neka vas se boje i od vas strahuju sve životi-
nje na zemlji, sve ptice u zraku, sve što se po zemlji
kreće i sve ribe u moru: u vaše su ruke predane.
1 29 [3]Sve što se kreće i živi neka vam bude za hranu:
Pnz 12 15s sve vam dajem, kao što vam dadoh zeleno bilje.
1 Tim 4 3 [4]Samo ne smijete jesti mesa u kojem je još duša, to
Lev 1 5+ jest njegova krv. [5]A za vašu krv, za vaš život, tražit
ću obračun: tražit ću ga od svake životinje; i od
čovjeka za njegova druga tražit ću obračun za ljud-
Izl 20 13+ ski život.
[6]Tko prolije krv[e] čovjekovu,
njegovu će krv čovjek proliti!
1 26+ Jer na sliku Božju stvoren je čovjek!

[7]A vi, plodite se, i množite i zemlju napunite, i
podložite je sebi[f]!«
[8]Još reče Bog Noi i njegovim sinovima s njim: 6 18+
[9]»A ja, evo, sklapam svoj Savez[g] s vama i s vašim
potomstvom poslije vas [10]i sa svim živim stvorovima
što su s vama: s pticama, sa stokom, sa zvijerima –
sa svime što je s vama izišlo iz korablje – sa svim
živim stvorovima na zemlji. [11]Držat ću se ja svog
Saveza s vama te nikada više vode potopne neće ↗Sir 44 18
uništiti živa bića niti će ikad više potop zemlju opu- ↗Iz 54 9-10
stošiti.«
[12]I reče Bog:
»A ovo znamen je Saveza
koji stavljam između sebe i vas
i svih živih bića što su s vama,
za naraštaje buduće:
[13]Dugu svoju u oblak stavljam, Ez 1 28
da zalogom bude Savezu Otk 4 3
između mene i zemlje.
[14]Kad oblake nad zemlju navučem
i duga se u oblaku pokaže,
[15]spomenut ću se Saveza svoga,
Saveza između mene i vas
i stvorenja svakoga živog:
potopa više neće biti
da uništi svako biće.
[16]U oblaku kad se pojavi duga,
ja ću je vidjeti
i vjekovnog ću se sjećati Saveza
između Boga i svake žive duše,
svakog tijela na zemlji.«

[17]I reče Bog Noi: »To neka je znak Saveza koji
sam postavio između sebe i svih živih bića što su
na zemlji.«

a) Dosl. »miris koji umiruje«. Taj antropomorfizam postat će specifični izraz obrednog govora (usp. Izl 29,18.25; Lev 1,9.13; Br 28,1, itd.).
b) »čovječje misli«: BJ »namisli čovjekova srca«. Srce je čovjekova nutrina za razliku od onoga što se vidi, osobito od »mesa« (tijela) (2,21+). Ono je sijelo vlastitostî i osobnosti, gdje se rađaju misli i osjećaji, riječi i odluke, djelovanje. Bog ga poznaje do dna, kako god se naizvan očitovalo (1 Sam 16,7; Ps 17,3; 44,22; Jr 11,20+). Srce je središte religijske svijesti i ćudorednoga života (Ps 51,12.19; Jr 4,4+; 31,31–33+; Ez 36,26). Srcem čovjek traži Boga (Pnz 4,29; Ps 105,3; 119,2.10), srcem ga sluša (1 Kr 3,9; Sir 3,29; Hoš 2,16; usp. Pnz 30,14), služi mu (1 Sam 12,20.24), slavi ga (Ps 111,1), ljubi ga (Pnz 6,5). Srce skromno, ispravno, čisto, jest ono koje nije podvojeno nikakvim pridržajem ili primislima, nikakvim licemjerstvom s obzirom na Boga ili ljude (usp. Ef 1,18+).
c) Zakoni prirode uspostavljeni su zauvijek. Bog znade da čovjekovo srce ostaje zlim, no on spasava svoje stvorenje, i usprkos čovjeku on će ga voditi kamo hoće.
d) Čovjek je iznova blagoslovljen i posvećen za kralja stvorenja, kao na početku, ali to kraljevanje nije više mirno. Novo doba gledat će boj životinja s čovjekom i borbu među ljudima. Rajski će mir opet procvjetati tek u posljednjim vremenima (Iz 11,6+).
e) Svaka krv pripada Bogu (usp. Lev 1,5+), na posve osobit način krv čovjeka stvorena na njegovu sliku. Bog će je osvetiti (vidi gore 4,10), a za to ovlašćuje samoga čovjeka: državno sudstvo ali i »krvne osvetnike« (Br 35,19+).
f) »podložite« *redû*, konj. (usp. 1,28); TM »umnožite« *rebû*.
g) Savez s Noom, kojemu je znak duga, proteže se na sva stvorenja; savez s Abrahamom, kojemu će znakom biti obrezanje, odnosi se samo na potomstvo tog praoca (Post 17); onaj s Mojsijem ograničuje se samo na Izrael, uzvrat će biti pokornost Zakonu (Izl 19,5; 24,7–8), a osobito opsluživanje subote (Izl 31,16–17).

3. *OD POTOPA DO ABRAHAMA*

Noa i njegovi sinovi[a]

[18]Sinovi Noini, koji su iz korablje izišli, bijahu:
10 6 Šem, Ham i Jafet. Ham[b] je praotac Kanaanaca.
[19]Ovo su trojica Noinih sinova i od njih se sav svijet
razgranao.
[20]Noa, zemljoradnik, zasadio vinograd. [21]Napio
se vina i opio, pa se otkrio nasred šatora. [22]Ham,
praotac Kanaanaca, opazi oca gola pa to kaza dvo-
jici svoje braće vani. [23]Šem i Jafet uzmu ogrtač,
obojica ga prebace sebi preko ramena pa njime,
idući natraške, pokriju očevu golotinju. Lica im bi-
jahu okrenuta na drugu stranu, tako te ne vidješe
oca gola.
[24]Kad se Noa otrijeznio od vina i saznao što mu
je učinio najmlađi sin, reče:
[25]»Neka je proklet[c] Kanaanac,
braći svojoj najniži sluga nek' bude!«
[26]Onda nastavi:
»Blagoslovljen Jahve, Šemov Bog,
Kanaanac nek' mu je sluga!
[27]Nek Bog raširi Jafeta[d]
da prebiva pod šatorima Šemovim,
Kanaanac nek' mu je sluga!«
[28]Poslije Potopa[e] Noa poživje trista pedeset godi-
na. [29]U svemu poživje Noa devet stotina pedeset
godina; potom umrije.

Napučivanje zemlje[f]

10 Ovo je povijest Noinih sinova: Šema, Hama 1 Ljet 1 5-23
i Jafeta, kojima su se rodili sinovi poslije Po-
topa.
[2]Sinovi su Jafetovi: Gomer, Magog, Madaj, Ja-
van, Tubal, Mešak, Tiras. [3]A sinovi su Gomerovi:
Aškenaz, Rifat i Togarma. [4]Javanovi su opet sino-
vi: Eliša, Taršiš, Kitijci i Dodanci. [5]Od njih su se
razgranali narodi po otocima[g].
To su Jafetovi[h] sinovi prema svojim zemljama –
svaki s vlastitim jezikom – prema svojim pleme-
nima i narodima.
[6]Sinovi su Hamovi: Kuš i Misrajim, Put i Ka-
naan. [7]Kuševi su: Seba, Havila, Sabta, Rama i Sab-
teka. Ramini su: Šeba i Dedan. 1 Kr 10 1+
[8]Od Kuša se rodio Nimrod[i], koji je postao prvi
velmoža na zemlji. [9]Voljom Jahve bio je silan lo-
vac. Zato se veli: »Kao Nimrod, silan lovac voljom
Jahve.« [10]Glavno uporište njegova kraljevstva bili
su: Babilon, Erek, Akad[j] i Kalne, svi u zemlji Ši-
nearu[k]. [11]Iz ove je zemlje došao Ašur. On je podi-
gao Ninivu, Rehobot Ir, Kalah [12]i Resen između
Ninive i Kalaha (to je glavni grad[l]).
[13]Od Misrajima potekli su Ludijci, Anamijci, Le-
habijci, Naftuhijci, [14]pa Patrušani, Kasluhijci i Kaf-
torci, od kojih su potekli Filistejci[m].

a) Prva dva rr. jesu jahvistički uvod u listu naroda iz iste predaje u gl. 10. Imena i redoslijed Noinih sinova, Šem, Ham i Jafet, utvrđeni su u predaji (usp. 5,32; 6,10; 7,13; 10,1). Umetak »Ham je praotac Kanaanaca« (r. 18) priprema izvješće iz rr. 20–27.
b) Ham se neće više spominjati a Kanaan će biti proklet u rr. 25–27; on, dakle, mora da je krivac. Samo se njegovo ime spominje u prvotnom izvješću jahvista; bio je najmlađi od tri Noina sina (r. 24), pa bi, prema toj predaji, poredak bio: Šem, Jafet i Kanaan.
c) Blagoslovi i prokletstva praotaca (usp. gl. 27 i 49) jesu učinkovite riječi koje se odnose na glavu jedne loze i ostvaruju na njegovim potomcima: Kanaanova rasa bit će podložena Šemu, pretku Abrahama i Izraelaca, uzetih u posebnu Jahvinu zaštitu, i Jafetu, čiji će se potomci širiti na račun Šema. Povijesno bi to bilo za Šaulova kraljevanja i početkom Davidova kraljevanja, kada su Izraelci i Filistejci vladali nad Kanaanom i kada su Filistejci bili zauzeli jedan dio Izraelove zemlje. Mnogi Oci vidjeli su u tom najavu ulaska pogana (Jafet) u kršćansku zajednicu koja je potekla od Hebreja (Šem).
d) U hebr. igra riječi: *Jafet* i *jaft* »neka raširi«.
e) Nastavak iz svećeničkog izvora.
f) U obliku rodoslovnog stabla, ova glava donosi prikaz naroda, svrstanih ne toliko po njihovoj etničkoj srodnosti koliko po njihovim povijesnim i zemljopisnim vezama: sinovi Jafetovi nastanjuju Malu Aziju i sredozemne otoke; sinovi Hamovi zemlje Juga: Egipat, Etiopiju (odn. Nubiju) i Arabiju, a pridružen im je i Kanaan zbog spomena na egipatsku vladavinu nad tim područjem; između te dvije skupine naroda nalaze se Šemovi sinovi: Elamljani, Asirci, Aramejci i preci Hebreja. To je prikaz svećeničke predaje izuzev neke jahvističke elemente (rr. 8–19.21.24–30) koji unose male izmjene. Sažimajući spoznaje o napučivanju zemlje, koje su mogli imati u Izraelu u 8. i 7. st. pr. Kr., tekst potvrđuje jedinstvo ljudskoga roda, podijeljenog u skupine koje potječu iz istog izdanka. Ta razgranatost predstavlja se (10,32) kao ispunjenje blagoslova iz 9.1. Jahvističko izvješće o babilonskoj kuli (11,1–9) imat će negativniji prizvuk. Ali tako se upotpunjuju gledanja na povijest svijeta u kojoj se nadmeću Božja moć i ljudska zloća.
g) Otoci i obale Sredozemlja.
h) Ove riječi TM ne donosi, a stavljene su prema rr. 20 i 31.
i) Narodni lik (r. 9 donosi poslovicu) iza kojega se krije neki neidentificirani mezopotamski junak.
j) Akad, grad sjeverozapadno od Babilona; tim se nazivom označuje i sjeverni dio donje Mezopotamije, za razliku od pokrajine Sumer, više na jugu, te općenitije, semitski jezik i semitski narodi toga područja, opet za razliku od Sumerana.
k) »i Kalne«, prema TM, nepoznat grad; BJ ima: »gradovi koji su svi«, *vekullanah*, konj.
l) Ako se ta glosa odnosi na Kalah, ona može potjecati iz 9. st. pr. Kr., kada je Kalah, sadašnji Nimrud, postao prijestolnicom Asirije. Ako se odnosi na Ninivu, ona je kasnija od Sanheriba koji je tu podigao prijestolnicu.
m) TM prebacuje »i Kaftorci« iza »Filistejci«, no Filistejci potječu iz Kaftora (usp. Jš 13,2+).

[15]Od Kanaana potječe Sidon, njegov prvenac, i
Het. [16]Dalje: Jebusejci, Amorejci, Girgašani, [17]Hi-
vijci, Arkijci, Sinijci, [18]Arvađani, Semarjani i Ha-
maćani. Poslije se kanaanska plemena razgranaše,
[19]tako da se granica Kanaanaca protezala od Si-
dona prema Geraru sve do Gaze pa prema Sodo-
mi, Gomori, Admi i Sebojimu sve do Leše.
[20]To su sinovi Hamovi prema svojim plemenima
i jezicima, po svojim zemljama i narodima.
[21]A i Šemu – praocu svih sinova Eberovih i stari-
jem bratu Jafetovu – rodili se sinovi. [22]Šemovi su
sinovi: Elam, Ašur, Arpakšad, Lud i Aram. [23]A
Aramovi su sinovi: Us, Hul, Geter i Maš. [24]Arpak-
šad rodi Šelaha, Šelah rodi Ebera. [25]Eberu su se
rodila dva sina: jednomu bješe ime Peleg, jer se za
njegova vijeka zemlja razdijelila. Njegovu je bratu
bilo ime Joktan. [26]Od Joktana se rodiše: Almodad,
Šelef, Hasarmavet, Jerah, [27]Hadoram, Uzal, Dikla,
[28]Obal, Abimael, Šeba, [29]Ofir, Havila i Jobab. Sve
su to sinovi Joktanovi. [30]Njihova se naselja prote-
zahu od Meše sve do Sefara, brdovitih krajeva na
istoku.
[31]To su sinovi Šemovi prema svojim plemenima,
jezicima i zemljama, po svojim narodima.
[32]To su rodovi Noinih sinova prema svojim lo-
9 1 zama i narodima. Od njih su se razgranali narodi
po zemlji poslije Potopa.

↗Mudr 10 5
Babilonska kula[a]

↗Dj 2 5-12
↗Otk 7 9-10
11 Sva je zemlja imala jedan jezik i riječi iste.
[2]Ali kako su se ljudi selili s istoka, naiđu na
jednu dolinu u zemlji Šinearu[b] i tu se nastane. [3]Je-
dan drugome reče: »Hajdemo praviti opeke te ih
peći da otvrdnu!« Opeke im bile mjesto kamena, a
paklina im služila za žbuku. [4]Onda rekoše: »Hajde
Sir 40 19 da sebi podignemo grad i toranj s vrhom do neba[c]!
Pribavimo sebi ime, da se ne raspršimo po svoj
zemlji!«
[5]Jahve se spusti da vidi grad i toranj što su ga
gradili sinovi čovječji. [6]Jahve reče. »Zbilja su jedan
narod, s jednim jezikom za sve! Ovo je tek početak 3 22
njihovih nastojanja. Sad im ništa neće biti neostva-
rivo što god naume izvesti. [7]Hajde da siđemo i je-
zik im pobrkamo, da jedan drugome govora ne ra-
zumije.« [8]Tako ih Jahve rasu odande po svoj zemlji Jr 51 53
te ne sazidaše grada. [9]Stoga mu je ime Babel, jer Iz 14 12s
je ondje Jahve pobrkao[d] govor svima u onom kraju Iv 11 52;
i odande ih je Jahve raspršio po svoj zemlji. 10 16

Rodoslovlja od Šema do Abrahama[e]

[10]Ovo su potomci Šemovi: 1 Ljet 1 17-27
Kad je Šemu bilo sto godina – dvije godine po-
slije Potopa – rodi mu se Arpakšad. [11]Po rođenju
Arpakšadovu Šem je živio petsto godina te mu se
rodilo još sinova i kćeri.
[12]Kad je Arpakšadu bilo trideset i pet godina,
rodi mu se Šelah. [13]Po rođenju Šelahovu Arpakšad
je živio četiri stotine i tri godine te mu se rodilo još
sinova i kćeri.
[14]Kad je Šelahu bilo trideset godina, rodi mu se
Eber. [15]Po rođenju Eberovu Šelah je živio četiri
stotine i tri godine te mu se rodilo još sinova i kće-
ri.
[16]Kad su Eberu bile trideset i četiri godine, rodi
mu se Peleg. [17]Po rođenju Pelegovu Eber je živio
četiri stotine i trideset godina te mu se rodilo još
sinova i kćeri.
[18]Kad je Pelegu bilo trideset godina, rodi mu se
Reu. [19]Po rođenju Reuovu Peleg je živio dvjesta i
devet godina te mu se rodilo još sinova i kćeri.
[20]Kad su Reuu bile trideset i dvije godine, rodi
mu se Serug. [21]Po rođenju Serugovu Reu je živio
dvjesta i sedam godina te mu se rodilo još sinova i
kćeri.
[22]Kad je Serugu bilo trideset godina, rodi mu se
Nahor. [23]Po rođenju Nahorovu Serug je živio dvje-
sta godina te mu se rodilo još sinova i kćeri.
[24]Kad je Nahoru bilo dvadeset i devet godina,
rodi mu se Terah. [25]Po rođenju Terahovu Nahor je
živio sto i devetnaest godina te mu se rodilo još

a) Ovo jahvističko izvješće daje drugo tumačenje različnosti naroda i jezika. Tu različnost vidi kao kaznu za kolektivni grijeh, koji je, poput onog praroditelja (gl. 3), grijeh oholosti (usp. r. 4). Jedinstvo će uspostaviti tek Krist Spasitelj: čudo s jezicima na Dan Pedesetnice (Dj 2,5–12), skup naroda na nebu (Otk 7,9–10).
b) Babilonija (usp. 10,10; Iz 11,11; Dn 1,2).
c) Predaja se vezuje uz ruševine jedne od takvih visokih kula na katove koje su se podizale u Mezopotamiji kao simbol svetog brda i kao odmorište božanstva. Graditelji su tu tražili mjesto susreta sa svojim bogom. A jahvist vidi u tom ohol besmislen pothvat. Ta tema kule povezuje se s temom grada: to je osuda urbane civilizacije (usp. 4,17+).
d) »Babel« se tumači iz korijena *bll* »pomutiti, pobrkati«. Ime Babilon u stvari znači »vrata božja«.
e) Rr. 10–27.31–32 nastavljaju svećeničku predaju, prekinutu u 10,32. To je nastavak rodoslovlja iz gl. 5. Vidokrug se suzuje na izravne Abrahamove potomke.

sinova i kćeri.
[26]Kad je Terahu[a] bilo sedamdeset godina, rode mu se: Abram, Nahor i Haran.
[27]Ovo je povijest Terahova. Terahu se rodio Abram, Nahor i Haran; a Haranu se rodio Lot. [28]Haran umrije za života svoga oca Teraha, u svome rodnom kraju, u Uru Kaldejskom. [29]Abram se i Nahor ožene. Abramovoj ženi bijaše ime Saraja, a Nahorovoj Milka; ova je bila kći Harana, oca Milke i Jiske. [30]Saraja bijaše nerotkinja – nije imala poroda. 22 20-23
[31]Terah povede svoga sina Abrama, svog unuka Lota, sina Haranova, svoju snahu Saraju, ženu svoga sina Abrama, pa se zaputi s njima iz Ura Kaldejskoga u zemlju kanaansku[b]. Kad stignu do Harana, ondje se nastane[c]. 16 1; 17 19-21
[32]Dob Terahova dosegnu dvjesta i pet godina[d]; a onda Terah umrije u Haranu.

II. Počeci izabranog naroda

1. POVIJEST ABRAHAMOVA

↗Mudr 10 5 ↗Dj 7 2-3 ↗Heb 11 8s

Abrahamov poziv i seoba[e]

12 Jahve reče Abramu:
»Idi iz zemlje svoje,
iz zavičaja i doma očinskog,
u krajeve koje ću ti pokazati.
[2]Velik ću narod od tebe učiniti,
blagoslovit ću te,
ime ću ti uzveličati,
i sam ćeš biti blagoslov.
[3]Blagoslivljat ću one koji te blagoslivljali budu,
koji te budu kleli, njih ću proklinjati;
↗Jr 4 2 ↗Sir 44 21 ↗Dj 3 25 ↗Gal 3 8 sva plemena na zemlji
tobom će se blagoslivljati[f].«
[4]Abram se zaputi kako mu je Jahve rekao. S njime krenu i Lot. Abramu je bilo sedamdeset i pet godina kad je otišao iz Harana. [5]Abram uze sa sobom svoju ženu Saraju, svoga bratića Lota, svu imovinu što su je namakli i svu čeljad koju su stekli u Haranu te svi pođu u zemlju kanaansku. Kad su stigli u Kanaan, [6]Abram prođe zemljom do mjesta Šekema – do hrasta More. Kanaanci su onda bili u zemlji. [7]Jahve se javi Abramu pa mu reče: »Tvome ću potomstvu dati ovu zemlju[g].« Abram tu podigne žrtvenik Jahvi koji mu se objavio. [8]Odatle prijeđe u brdoviti kraj, na istok od Betela. Svoj šator postavi između Betela na zapadu i Aja na istoku. Ondje podigne žrtvenik Jahvi i zazva ime Jahvino.
33 18-20
13 15; 15 18; 17 8; 26 3s Dj 7 5 Gal 3 16 Post 23+
[9]Od postaje do postaje Abram se pomicao prema Negebu.

Abraham u Egiptu[h]

=20 =26 1-11

[10]Ali kad je zemljom zavladala glad, Abram se spusti u Egipat da ondje proboravi, jer je velika glad harala zemljom. [11]Kad je bio na ulazu u Egipat, reče svojoj ženi Saraji: »Znam da si lijepa žena. [12]Kad te Egipćani vide, reći će: 'To je njegova žena', i mene će ubiti, a tebe na životu ostaviti. [13]Nego reci da si mi sestra[i], tako da i meni bude

a) Počinje povijest izabranog naroda, a rodoslovno se stablo račva tako da predstavi roditelje svega tog naroda, Abrama i Saraju, čija će imena biti izmijenjena u Abraham i Sara (17,5.15), te Nahora, Rebekina djeda (24,24), i Lota, praoca Moabaca i Amonaca (19,30–38). Rr. 28–30 iz jahvističke su predaje.
b) Pr: »pa ih izvede«.
c) Prvo seljenje prema Obećanoj zemlji. Ur se nalazi u južnoj Mezopotamiji, Haran na sjeveroistoku Mezopotamije. Povijesnost toga prvog seljenja prijeporna je. No spominju ga stare predaje, u 11,28 i 15,7, sastavljene u doba kad je Ur već bio pao u zaborav. Važno središte bio je Ur početkom drugoga tisućljeća te je već održavao religijske i trgovačke veze s Haranom. Treba prihvatiti barem mogućnost tog prvog seljenja. Jedino bi spominjanje Kaldejaca bio podatak dodan u novobabilonsko doba.
d) Prema Samarijanskom Petoknjižju samo 145 godina, što znači da je Abraham napustio Haran tek po smrti svoga oca (usp. 11,26; 12,4; Dj 7,4).
e) Gl. 12 i 13 jesu izvješće jahvista s nekim svećeničkim ili redakcijskim dodacima. Kidajući sve svoje zemaljske veze, Abraham kreće sa svojom neplodnom ženom (11,30) u nepoznatu zemlju jer ga je Bog pozvao i obećao mu potomstvo. To je prvi čin Abrahamove vjere, opetovan kod ponovnog obećanja (15,5–6+), ali će Bog tu vjeru staviti na kušnju tražeći od Abrahama da mu žrtvuje sina Izaka, plod tog obećanja (gl. 22+). Opstojanje i budućnost izabranog naroda ovise o takvu posvemašnjem činu vjere (Heb 11,8–9). I nije riječ samo o tjelesnom potomstvu nego o svima koji će tom istom vjerom postati djecom Abrahamovom, kako tvrdi sv. Pavao (Rim 4; Gal 3,7).
f) Izričaj se ponavlja u 18,18; 22,18; 26,4; 28,14 (plemena = narodi). Određenije, to znači (usp. r. 2 i 48,20; Jr 29.22): »Narodi će kazivati jedan drugome: Budite blagoslovljeni poput Abrahama«. Ali Sirah (44,21), LXX i NZ shvaćaju: »U tebi će biti blagoslovljeni svi narodi«.
g) Darovanje Svete zemlje.
h) Jahvističko izvješće, a tema se nalazi i u elohističkom glave 20 (opet Sara) te ponovno jahvističkom u 26,1–11 (Rebeka); ono želi uzveličati ljepotu prabaka i snalažljivost pradjedova naroda, kao i Božju providnost nad obojima. To izvješće potječe iz vremena kada savjest nije uvijek odbacivala laž i kada je život muža vrijedio više nego čast žene. Ljudski je rod, pod Božjim vodstvom, tek postupno odgajao svoju savjest u istinskom moralu.
i) Slično običajima Gornje Mezopotamije: u huritskoj aristokraciji muž je mogao fiktivno adoptirati svoju ženu kao »sestru« i ona bi tada uživala veći ugled i posebne povlastice. Takav bi bio položaj Saraje, a Abram bi se dičio time pred Egipćanima (r. 19) koji su to krivo shvatili, isto kao i biblijski auktor, koji više nije poznavao običaja. Tumačenje je nesigurno.

zbog tebe dobro i da, iz obzira prema tebi, poštede
moj život.«
[14]Zbilja, kad je Abram ušao u Egipat, Egipćani
vide da je žena veoma lijepa. [15]Vide je faraonovi
dvorani pa je pohvale faraonu i odvedu ženu na
faraonov dvor. [16]Abramu pođe dobro zbog nje;
steče on stoke i goveda, magaraca, slugu i sluški-
nja, magarica i deva.
[17]Ali Jahve udari faraona i njegov dom velikim
nevoljama zbog Abramove žene Saraje. [18]I faraon
pozva Abrama pa reče: »Što si mi to učinio? Zašto
mi nisi kazao da je ona tvoja žena? [19]Zašto si re-
kao: 'Ona mi je sestra', pa je ja uzeh sebi za ženu?
A sad, evo ti žene; uzmi je i hajde!«
[20]Faraon ga onda preda momcima, a oni ga ot-
prave s njegovom ženom i sa svime što bijaše nje-
govo.

Lot se dijeli od Abrahama

13 Iz Egipta Abram ode gore u Negeb sa svojom
ženom i sa svime što je imao. I Lot bješe s
njim. [2]Abram je bio veoma bogat stokom, srebrom
i zlatom. [3]Od postaje do postaje iz Negeba išao je
do Betela, [4]do mjesta na kojem je bio postavio ša-
12 8 tor, između Betela i Aja, gdje je prije podigao žr-
tvenik. Tu je Abram zazivao ime Jahvino.
[5]I Lot, koji iđaše s Abramom, imaše ovaca, go-
veda i šatora, [6]tako da ih kraj ne bi izdržavao kad
bi zajedno ostali. Njihovo je blago bilo veliko, te
36 7 zajedno nisu mogli boraviti. [7]Svađa je nastajala iz-
među pastira stoke Abramove i pastira stoke Loto-
ve. Tada su zemlju nastavali Kanaanci i Perižani.
[8]Zato Abram reče Lotu: »Neka ne bude svađe iz-
među mene i tebe, između pastira mojih i tvojih –
tà mi smo braća! [9]Nije li sva zemlja pred tobom?
Odvoji se od mene! Kreneš li ti nalijevo, ja ću na-
desno; ako ćeš ti nadesno, ja ću nalijevo.«
[10]Lot podiže oči i vidje kako je dobro posvuda
natapana sva Jordanska dolina[a], kao kakav vrt Ja-
hvin, kao zemlja egipatska prema Soaru[b]. – Bilo je
to prije nego što je Jahve uništio Sodomu i Gomo-
ru. – [11]Lot izabere za se svu Jordansku dolinu i
ode na istok. Tako se odijele jedan od drugoga.
[12]Abram ostade u kanaanskoj zemlji, dok je Lot
živio po mjestima u dolini i razapeo svoje šatore
do Sodome. [13]A žitelji Sodome bijahu veoma opa-
ki, sami grešnici protiv Jahve[c].
[14]Jahve reče Abramu, pošto se Lot od njega ras-
tao: »Oči svoje podigni i s mjesta na kojem si po-
gledaj prema sjeveru, jugu, istoku i zapadu; [15]jer
svu zemlju što je možeš vidjeti dat ću tebi i tvome 12 7+
potomstvu zauvijek. [16]Potomstvo ću tvoje učiniti
kao prah na zemlji. Ako tko mogne prebrojiti prah
zemlje, i tvoje će potomstvo moći prebrojiti. [17]Na
noge! Prođi zemljom uzduž i poprijeko jer ću je
tebi predati.«
[18]Abram digne šatore i dođe pa se naseli kod
hrasta[d] Mamre, što je u Hebronu. Ondje podigne
žrtvenik Jahvi.

Vojna četvorice velikih kraljeva[e]

14 Kad Amrafel bijaše kralj Šineara, Ariok kralj
Elasara, Kedor-Laomer kralj Elama, Tidal
kralj Gojima, [2]povedoše oni rat protiv Bere, kralja
Sodome, Birše, kralja Gomore, Šinaba, kralja Ad-
me, Šemebera, kralja Sebojima, i protiv kralja u
Beli, to jest Soaru[f].
[3]I vojske se sliju u dolinu Sidim, gdje je danas
Slano more[g]. [4]Dvanaest su godina služili Kedor-
Laomera, ali trinaeste[h] godine dignu se na ustanak.
[5]U četrnaestoj godini digne se Kedor-Laomer i kra-
ljevi koji su bili s njim te potuku Refaimce u Ašte- Pnz 1 28+
rot Karnajimu, Zuzijce u Hamu, Emijce na ravnici
Kirjatajimu, [6]Horijce u brdskom kraju Seiru, blizu
El Parana, koji je uz pustinju[i]. [7]Onda se povuku
natrag i stignu u En Mišpat, to jest Kadeš, i pokore

a) Dosl. »(Jordanski) krug«; ovdje služi kao zemljopisno ime što se odnosi na donju jordansku dolinu sve do južne strane Mrtvoga mora, za koje se ovdje smatra da još ne postoji.
b) Na jugu Mrtvoga mora (usp. 19,22).
c) Priprema za 18,20–21; 19,4–11. To je uvod u predaju o Lotu, nastalu u Transjordaniji a usredotočenu na zgodu o Sodomi i Gomori (gl. 18–19). Početno je bila izvan ciklusa o Abrahamu. – Lot je bio sklon lakom životu i ozračju grijeha; stoga će biti okrutno kažnjen (gl. 19). A Abrahamova velikodušnost kojom je prepustio izbor svome nećaku, bit će nagrađena ponovljenim Obećanjem (12,7).
d) »kod Hrasta« po LXX, sir. (usp. 18,4); TM množina, kao i u 14,13.
e) Ova gl. ne pripada ni jednom od tri velika izvora Postanka. Vrlo se različito vrednuje. Čini se da je to kasnija preradba neke stare predaje: imena četiriju istočnih kraljeva imaju stare oblike, ali se ne mogu poistovjetiti ni s kojom poznatom ličnošću, a povijesno je nemoguće da bi Elam ikada gospodario gradovima južno od Mrtvoga mora, i da bi bio na čelu saveza koji bi povezivao amorejskog (Amrafel), huritskog (Ariok) i hetitskog (Tidal) kralja. Pisac je želio uključiti Abrahama u tijek velike povijesti i dati mu vijenac vojničke slave.
f) O Sodomi i Gomori v. gl. 19; o Admi i Sebojimu Pnz 29,22; Hoš 11,8.
g) Pisac zamišlja kao da još nema Mrtvog mora (usp. 13,10); ili pak da se dolina Sidim (taj se naziv spominje isključivo ovdje) protezala samo južnim dijelom budućeg Mrtvoga mora, koji se kasnije slegnuo pod vodu.
h) »godine trinaeste« po pr.; TM »trinaest godina«.
i) Refaimci, Zuzijci, Emijci i Horijci jesu stari legendarni narodi Transjordanije (usp. Pnz 2,10+ i 2,12+); njihove bi utvrde pratile put koji se spuštao prema Crvenom moru.

Izl 17 8+ sve krajeve Amalečana i Amorejaca, koji su nasta-
Pnz 7 1+ vali Haseson Tamar. 8Zatim istupi kralj Sodome,
kralj Gomore, kralj Adme, kralj Sebojima i kralj
Bele, odnosno Soara, te zapodjenu borbu protiv
onih u dolini Sidimu: 9Kedor-Laomera, kralja Ela-
ma, Tidala, kralja Gojima, Amrafela, kralja Šinea-
ra, Arioka, kralja Elasara – četiri kralja protiv pet.
10Dolina Sidim bila je puna provalija s paklinom,
pa kraljevi Sodome i Gomore, na bijegu, u njih
poskaču, a ostali izmaknu u planine. 11Pobjednici
pokupe sve blago po Sodomi i Gomori i svu hranu
pa odu. 12Pograbe i Lota, Abramova bratića – i on
je živio u Sodomi – i njegovo blago pa odiđu.
13A bjegunac neki – rođak Eškola i Anera, Abra-
movih saveznika – donese vijest Abramu Hebrejcu
13 18 dok je boravio kod hrasta Amorejske Mamre.
14Kad je Abram čuo da mu je bratić zarobljen,
skupi svoju momčad – rođenu u njegovu domu –
njih trista osamnaest, pa pođe u potjeru do Dana.
15Podijeli svoje momke u dvije čete, napadne noću
te one potuče. Progonio ih je do Hobe, sjeverno
od Damaska. 16Povrati sve blago, svoga bratića
Lota i njegovo blago, žene i ostali svijet.

Abraham i Melkisedek

17Pošto se vratio, porazivši Kedor-Laomera i kra-
ljeve koji su bili s njim, u susret mu, u dolinu Šave,
Ps 110 4 to jest u Kraljev dol[a], iziđe kralj Sodome. 18A Mel-
↗Heb 5-7 kisedek, kralj Šalema[b], iznese kruha i vina. On je
bio svećenik Boga Svevišnjega. 19Blagoslovi[c] ga go-
voreći:

»Od Boga Svevišnjega, Stvoritelja
neba i zemlje,
neka je Abramu blagoslov!
20I Svevišnji Bog,
što ti u ruke preda neprijatelje,
hvaljen bio!«
Abram mu dade desetinu od svega.

21Tada kralj Sodome reče Abramu: »Meni daj
ljude, a dobra uzmi sebi!« 22Abram odgovori kralju
Sodome: »Ruku uzdižem pred Jahvom, Svevišnjim[d]
Stvoriteljem neba i zemlje, 23da neću uzeti ni konči-
ća, ni remena od obuće, niti išta što je tvoje da ne
kažeš: na meni se Abram obogatio. 24Ne, meni ni-
šta, osim što su moji momci upotrijebili; i dio za
momčad što je sa mnom išla: Aner, Eškol i Ma-
mre, oni neka uzmu svoj dio.«

Obećanje i Savez[e]

15 Poslije tih događaja Jahve uputi Abramu riječ =17 12 2,7; 13 14-17
u ukazanju:
»Ne boj se, Abrame,
ja sam ti zaštita;
a nagrada tvoja
bit će vrlo velika!«
2Abram odgovori: »Gospodine moj, Jahve, čemu
mi tvoji darovi kad ostajem bez poroda[f]; kad je Dj 7 5
mojoj kući nasljednik Eliezer Damaščanin? 3Kako
mi nisi dao potomstva – nastavi Abram – jedan će,
eto, od mojih ukućana postati moj baštinik.« 4Ali
mu Jahve opet uputi riječ: »Taj neće biti tvoj bašti-
nik, nego će ti baštinik biti tvoj potomak.« 5Izvede
ga van i reče: »Pogledaj na nebo i zvijezde prebroj
ako ih možeš prebrojiti.« A onda doda: »Toliko će Pnz 1 10 ↗Heb 11 12
biti tvoje potomstvo.« 6Abram povjerova Jahvi, i
on mu to uračuna u pravednost[g]. 1 Mak 2 52 ↗Rim 4 ↗Gal 3 6s ↗Jak 2 23

a) Spominje se i u 2 Sam 18,18, a prema Josipu Flaviju nalazi se nešto manje od 400 m od Jeruzalema.
b) U skladu sa Ps 76,3, sva židovska predaja i mnogi Oci poistovjećuju Šalem s Jeruzalemom. Njegov kralj-svećenik Melkisedek (kanaansko ime, usp. Adoni-Sedek, jeruzalemski kralj, Jš 10,1) štuje Boga Svevišnjega, *El 'Eljôn*; to je složenica od koje svaki dio označuje jedno od dva različita božanstva feničkog panteona. *'Eljôn* se nalazi u Bibliji (osobito u Ps) kao Božji naziv. Ovdje (r. 22) *El 'Eljôn* se poistovjećuje s Bogom Abrahamovim. Melkisedek, koji se u svetom izvješću pojavljuje kratko i tajanstveno kao kralj Šalema (Jeruzalema), gdje će Bog odrediti svoje boravište, i kao svećenik Svevišnjega prije uspostave levitskog svećenstva, predstavljen je u Ps 110,4 kao pralik Davida, koji je opet pralik Mesije, kralja i svećenika. U Heb 7 služi za tumačenje Kristova svećeništva. Otačka je predaja iskoristila i obogatila tu alegorijsku egzegezu i vidjela u kruhu i vinu iznesenima Abrahamu pralik Euharistije, dapače istinsku žrtvu, pralik euharistijske žrtve, a to je tumačenje prihvatio Kanon Mise. Neki su Oci pomišljali čak i na to da se u Melkisedeku pojavio osobno sam Sin Božji. Rr. 18–20 bili bi kasniji dodaci toj glavi. Melkisedek je tu predstavljen poput velikog svećenika iz posužanjskog doba, tj. kao baštinik kraljevskih povlastica i kao glavar svećenstva, komu Abrahamovi potomci imaju davati desetinu.
c) Blagoslov je učinkovita (9,25+) i neopoziva riječ (27,23+; 48,18+), koja, čak kad je izgovara i čovjek, prenosi učinak što ga izriče, jer je Bog taj koji blagoslivlje (1,27.28; 12,1; 28,3–4; Ps 67,2; 85,2; itd.). Ali i čovjek, sa svoje strane, blagoslivlje Boga, slavi njegovu veličinu i dobrotu, želeći ujedno vidjeti kako se potvrđuju i šire (24,48; Izl 18,10; Pnz 8,10; 1 Sam 25,32.39; itd.). Ovdje se ta dva blagoslova povezuju. Izraelsko bogoštovlje znade i za jednu i drugu vrstu blagoslova (Br 6,22; Pnz 27,14–26; Ps 103,1–2; 144,1; Dn 2,19–23; itd. Usp. Lk 1,68; 2 Kor 1,3; Ef 1,3; 1 Pt 1,3).
d) BJ po LXX i sir. umjesto »pred Jahvom« ima »pred Bogom«.
e) Jahvističko izvješće u koje su vjerojatno uneseni prvi tragovi elohističke predaje. Abrahamova je vjera stavljena na kušnju, obećanja se još nikako ne ostvaruju. Ona se sada obnavljaju i potvrđuju savezom. Na prvom je mjestu obećanje zemlje. – S tim obećanjima danima praocima, a u kojima je Bog zajamčio svoje milosrđe i svoju vjernost, Novi zavjet dovodi u vezu osobu i djelo Isusa Krista (usp. Dj 2,29+; Rim 4,13+).
f) Tekst je nepopravljivo oštećen. BJ ga donosi samo u bilješci: »a sin... (nerazumljiva riječ) iz moje kuće jest Eliezer Damaščanin.« R. 3. jest dodatak koji daje tekstu globalni smisao. Abraham prvi put odgovara Bogu, i to da bi mu izrazio svoju zabrinutost.
g) Abrahamova vjera jest uzdanje u ljudski neostvarivo obećanje. Bog mu takav čin vjere ubraja u zaslugu (usp. Pnz 24,13, Ps 106,31), uračunava u pravednost, jer »pravedan« je čovjek kojega njegova ispravnost i podložnost čine ugodnim Bogu. Sveti Pavao rabi taj tekst u dokazivanju da opravdanje dolazi od vjere, a ne od djela Zakona; ali Abrahamova vjera određuje njegovo ponašanje, ona je počelo djelovanja, a Sveti Jakov poziva se na isti tekst da osudi »mrtvu« vjeru, onu bez djela.

7Tada mu on reče: »Ja sam Jahve koji sam te
11 31 odveo iz Ura Kaldejskoga da ti predam ovu zemlju
u posjed.« 8A on odvrati: »Gospodine moj, Jahve,
kako ću ja doznati da ću je zaposjesti?« 9Odgovori
mu: »Prinesi mi junicu od tri godine, kozu od tri
godine, ovna od tri godine, jednu grlicu i jednog
golubića.« 10Sve mu to donese, rasiječe na pole i
metnu sve pole jednu prema drugoj; pticâ nije rasi-
jecao. 11Ptice grabežljivice obarale se na leševe, ali
ih je Abram rastjerivao. 12Kad je sunce bilo pri za-
lazu, dubok san obuzme Abrama, a onda se na nj
spusti gust mrak pun jeze[a]. 13Tada Bog reče Abra-
↗Dj 7 6-7 mu: »Dobro znaj da će tvoji potomci biti stranci u
Izl 12 40 tuđoj zemlji; robovat će i biti tlačeni četiri stotine
Jdt 5 9s godina, 14ali narodu kojem budu služili ja ću suditi;
↗Gal 3 17 ↗Dj 13 20 i konačno će izići s velikim blagom. 15A ti ćeš k
ocima svojim u miru poći, u sretnoj starosti bit ćeš
sahranjen. 16Oni će se ovamo vratiti za četvrtog na-
raštaja, jer mjera se zlodjela amorejskih još nije na-
vršila[b].«
17Kad je sunce zašlo i pao gust mrak, pojavi se
zadimljen žeravnjak i goruća zublja te prođu iz-
među onih dijelova[c]. 18Toga je dana Jahve sklopio
Savez s Abramom rekavši:
12 7+ »Potomstvu tvojemu dajem zemlju ovu
od Rijeke u Egiptu do Velike rijeke,
Br 24 21+ rijeke Eufrata: 19Kenijce, Kenižane, Kadmonce,
Pnz 7 1+ 20Hetite, Perižane, Refaimce, 21Amorejce, Kanaan-
ce, Girgašane, Jebusejce.«

Jišmaelovo rođenje[d]

16 Abramova žena Saraja nije mu rađala djece.
A imaše ona sluškinju Egipćanku – zvala se
Hagara. 2I reče Saraja Abramu: »Vidiš, Jahve me
učinio nerotkinjom. Hajde k mojoj sluškinji, možda
ću imati djece[e].« Abram posluša riječ Sarajinu.
3Tako, pošto je Abram proboravio deset godina
u zemlji kanaanskoj, njegova žena Saraja uzme Ha-
garu, Egipćanku, sluškinju svoju, pa je dade svome
mužu Abramu za ženu. 4Uđe on k Hagari te ona
zače. A kad je vidjela da je začela, s prezirom je
gledala na svoju gospodaricu. 5Tada reče Saraja
Abramu: »Nepravda što se meni nanosi tvoja je =21 10-19
krivnja! Prepustila sam svoju sluškinju tvome zagr-
ljaju, ali otkako opazi da je zanijela, s prezirom na
me gleda. Jahve sudio i meni i tebi!« 6Nato Abram
odvrati Saraji: »Tvoja je sluškinja u tvojoj ruci:
kako ti se čini da je dobro, tako prema njoj postu-
pi!« Saraja postupi prema njoj tako loše da ona od
nje pobježe.
7Anđeo Jahvin[f] nađe je kod izvora u pustinji – Izl 15 22
uz vrelo što je na putu prema Šuru – 8pa je zapita:
»Hagaro, sluškinjo Sarajina, odakle dolaziš i kamo
ideš?« »Bježim, evo, od svoje gospodarice Saraje«,
odgovori ona.
9Nato joj anđeo Jahvin reče: »Vrati se svojoj go-
spodarici i pokori joj se!« 10Još joj reče anđeo Ja-
hvin: »Tvoje ću potomstvo silno umnožiti; od mno-
štva se neće moći ni prebrojiti.« 11Dalje joj je anđeo
Jahvin rekao:
»Gle, zanijela si i rodit ćeš sina.
Nadjeni mu ime Jišmael,
jer Jahve ču[g] jad tvoj.
12On će biti kao divlje magare:
ruka će se njegova dizati na svakoga
i svačija ruka na njega;
i pred licem sve mu braće[h] 25 12-18
on će stan sebi podići.«
13A Jahvu koji joj govoraše nazva: »Ti si El Roi[i]
– Svevid Bog«, jer – reče ona – »vidjeh Boga i na-
kon viđenja – još živim!« 14Stoga se taj zdenac zove
Beer Lahaj Roi – Zdenac životvornog Svevida, a
eno ga između Kadeša i Bereda.

a) Dosl. »jeza, gust mrak«, po TM; BJ ispušta »gust mrak« kao glosu namjenjenu r. 17.
b) Rr. 13–16 jesu vrlo rani dodatak jahvističkom tekstu.
c) Drevni obred sklapanja saveza (Jr 34,18): ugovaratelji bi prolazili između okrvavljenih dijelova rasiječenih životinja i zazivali na sebe njihovu sudbinu u slučaju da prekrše prihvaćene obveze. U simbolu ognja (usp. gorući grm, Izl 3,2; ognjeni stup, Izl 13,21; Sinaj u ognju, Izl 19,18) treba vidjeti Boga koji prolazi, a prolazi sam, jer njegov je savez jednostran (vidi 9,9+). To je svečana obveza, zapečaćena zakletvom (prolazom između rasiječenih životinja).
d) Jahvistički tekst s umecima svećeničkog izvora (rr. 1a.3.15–16).
e) Po mezopotamskom pravu neplodna je žena mogla dati svom mužu za ženu jednu od svojih sluškinja i priznati za svoju djecu onu koja se rode iz te veze. Taj se slučaj ponovio i kod Rahele (30,1–6) i kod Lee (30,9–13).
f) U starim tekstovima anđeo Jahvin (22,11; Izl 3,2; Suci 2,1; itd.) ili anđeo Božji (21,17; 31,11; Izl 14,19; itd.) nije stvorenje različito od Boga (Izl 23,20); to je Bog sam u vidljivom obličju pod kojim se objavljuje ljudima. To poistovjećenje izraženo je u r. 13. U drugim tekstovima anđeo Jahvin je izvršitelj njegovih osveta (Izl 12,23+. Usp. i Tob 5,4+; Mt 1,20+; Dj 7,38+).
g) Ime *Jišma'el* znači »Neka Bog usliša« ili »Bog čuje«.
h) Jišmaelovi potomci jesu pustinjski Arapi, samostojno i lutačko pleme poput divljeg magarca (Job 39,5–8).
i) *El Roi* znači »Bog viđenja«; tekst Hagarinih riječi mora da je oštećen. Zdenac *Beer Lahaj Roi* može se tumačiti: »Zdenac Živoga koji me vidi«; tu će biti Izakovo boravište (24,62; 25,11).

↗Gal 4 22 15Rodi Hagara Abramu sina, a Abram sinu što
mu ga rodi Hagara nadjene ime Jišmael. 16Abramu
je bilo osamdeset i šest godina kad mu je Hagara
rodila Jišmaela.

=15 Savez i obrezanje[a]

9 9+ **17** Kad je Abramu bilo devedeset i devet godi-
5 22,24; 6 9 na, ukaza mu se Jahve pa mu reče:
»Ja sam El Šadaj[b] – Bog Svesilni,
Mojim hodi putem i neporočan budi.
2A Savez svoj ja sklapam s tobom
i silno ću te razmnožiti.«
3Abram pade ničice dok mu Bog govoraše dalje:
4»A ovo je Savez moj s tobom:
postat ćeš ocem mnogim narodima;
Neh 9 7 5i nećeš se više zvati Abram –
↗Rim 4 17 već Abraham[c] će ti ime biti,
jer naroda mnogih ocem ja te postavljam.
6Silno ću te rodnim učiniti; narode ću iz tebe iz-
vesti; i kraljevi će od tebe izaći. 7Savez svoj skla-
pam između sebe i tebe i tvoga potomstva poslije
tebe – Savez svoj za vjekove: ja ću biti Bogom tvo-
jim i tvoga potomstva poslije tebe. 8Tebi i tvome
12 7+ potomstvu poslije tebe dajem zemlju u kojoj bora-
viš kao pridošlica – svu zemlju kanaansku – u vje-
kovni posjed; a ja ću biti njihov Bog.«
9Još reče Bog Abrahamu: »A ti Savez čuvaj moj
↗Rim 4 11-12 – ti i tvoje potomstvo poslije tebe u sve vijeke. 10A
ovo je Savez moj s tobom i tvojim potomstvom po-
↗Dj 7 8 slije tebe koji ćeš vršiti: svako muško među vama
neka bude obrezano[d]. 11Obrezujte se, i to neka
bude znak Saveza između mene i vas. 12Svako mu-
ško među vama, kroz vaša pokoljenja, kad mu se Lev 12 3+
navrši osam dana, neka bude obrezano; i rob, ro-
đen u vašem domu, i onaj što bude kupljen od
stranca, koji ne bude od vaše krvi. 13Da, i rob ro-
đen u tvome domu ili za novac kupljen mora se
obrezati! Tako će moj Savez na vašem tijelu ostati
vječnim Savezom. 14Muško koje se ne bi obrezalo
neka se odstrani od svoga roda: takav je prekršio
moj Savez.«
15Još reče Bog Abrahamu: »Tvojoj ženi Saraji =18 9-15
nije više ime Saraja: Sara[e] će joj ime biti. 16Nju ću
ja blagosloviti i od nje ti dati sina; blagoslov ću na
nju izliti te će se narodi od nje razviti; kraljevi će
narodima od nje poteći.« 17Abraham pade ničice
pa se nasmija[f] i reče u sebi: »Onome komu je sto- 18 12;
tinu godina, zar se može roditi dijete? Zar će Sara 21 6,9
u devedesetoj rod rađati!« 18Abraham reče Bogu: Iv 8 56+
»Neka tvojom milošću Jišmael poživi!« 19A Bog re-
če: »Ipak će ti tvoja žena Sara roditi sina; nadjeni
mu ime Izak. Savez svoj s njime ću sklopiti, Savez
vječni s njime i s njegovim potomstvom poslije nje-
ga[g]. 20I za Jišmaela uslišah te. Evo ga blagoslivljam:
rodnim ću ga učiniti i silno ga razmnožiti; dvanaest
će knezova od njega postati i u velik će narod izra- 25 13-16
sti. 21Ali ću držati svoj Savez s Izakom, koga će ti 18 14
roditi Sara dogodine u ovo doba.« 22Kad je završio
razgovor s njim, od Abrahama Bog se podiže.
23Uzme zatim Abraham svoga sina Jišmaela i sve
robove koji su bili rođeni u njegovu domu i sve
koje je kupio novcem – sve muške ukućane – pa ih
toga istog dana obreže, kako mu je Bog rekao. 24A-
brahamu bijaše devedeset i devet godina kad se
obrezao, 25a njegovu sinu Jišmaelu bijaše trinaest

a) Novo izvješće o savezu, iz svećeničke predaje. Savez jamči ista obećanja kao i u jahvističkoj predaji u gl. 15, ali ovaj put nameće čovjeku obveze ćudoredne neporočnosti (r. 1), religijsku vezu s Bogom (rr. 7.19) i pozitivni propis: obrezanje. Usporedi, u istom izvoru, savez s Noom (9,9+).
b) Drevno Božje ime iz doba praotaca (28,3; 35,11; 43,14; 48,3; 49,25), koje posebno zadržava svećenička predaja (usp. Izl 6,3), a rijetko je izvan Petoknjižja, osim u Jobu. Uobičajeni prijevod »Svesilni«, »Svemogući« nije ispravan. Značenje nije sigurno; predlagano je »Bog Planine« prema akadskom *šadû*; bilo bi bolje »Bog Stepe«, prema hebr. *sadeh* i prema jednom drugom smislu te akadske riječi. Taj bi naziv za Boga bili donijeli praoci iz Gornje Mezopotamije.
c) Prema drevnom shvaćanju ime ne samo da označuje neko biće već određuje i njegovu narav. Stoga promjena imena znači izmjenu sudbine (usp. r. 15 i 35,10). U stvari, *Abram* i *Abraham* čini se da su dva dijalektalna oblika istoga imena i da znače isto: »On je velik poput svoga oca, on je plemenita roda«. Ali ovdje se *Abraham* tumači suzvučjem sa *'ab hamôn* »otac mnoštva«.
d) Obrezanje je prvotno bio obred inicijacije u brak i u život klana (Post 34,14s; Izl 4,24–26; Lev 19.23). Ono postaje ovdje »znakom« koji će (poput duge u 9,16–17) podsjećati Boga na njegov savez, a čovjeka na njegovu pripadnost izabranom narodu i na obveze koje odatle proistječu. Ipak, zakoni samo u dva navrata ciljaju na propis o obrezanju (Izl 12,44; Lev 12,3; usp. Jš 5,2–8). Ono će zadobiti svu svoju važnost tek s babilonskim sužanjstvom (usp. 1 Mak 1,60s; 2 Mak 6,10). Sveti Pavao ga tumači kao »pečat pravednosti koja dolazi od vjere« (Rim, 4,11). O »obrezanju srca« vidi Jr 4,4+.
e) *Sara* i *Saraja* dva su oblika istoga imena, koje označuje »kneginju«; Sara će biti pramajka kraljevâ (r. 16).
f) Na Abrahamov smijeh odjeknut će smijeh Sare (18, 12) i Jišmaela (21,9; vidi i 21,6), a sve je ujedno upućivanje na Izakovo ime, koje je kratica od *Jishak-el*, što znači »Neka se Bog nasmije, neka bude naklon«, ili »Bog se nasmija, pokaza naklonost«. Abrahamov smijeh izražava više čuđenje negoli nevjericu pred velebnim obećanjem. Abraham želi barem potvrdu za to, te izazovno spominje Jišmaela kao mogućeg obećanog baštinika.
g) Prema TM. BJ po nekim rkpp. LXX: »Savez vječni, da budem Bog njegov i njegova potomstva poslije njega.«

godina kad ga obreza. [26]Tako su toga istog dana
bili obrezani Abraham i njegov sin Jišmael; [27]i svi
muškarci njegova doma, rođeni u njegovoj kući ili
za novac kupljeni od stranca – svi s njim bijahu
obrezani.

Abraham i tajanstveni posjetioci[a]

18 Jahve mu se ukaza kod hrasta Mamre dok je
on sjedio na ulazu u šator za dnevne žege.
Heb 13 2 [2]Podigavši oči, opazi tri čovjeka gdje stoje neda-
leko od njega. Čim ih spazi, potrča s ulaza šatora
njima u susret. Pade ničice na zemlju[b] [3]pa reče:
»Gospodine moj, ako sam stekao milost u tvojim
očima, nemoj mimoići svoga sluge! [4]Nek' se donese
malo vode: operite noge i pod stablom otpočinite.
[5]Donijet ću kruha da se okrijepite prije nego po-
đete dalje. Tà k svome ste sluzi navratili.« Oni od-
govore: »Dobro, učini kako si rekao!«
[6]Abraham se požuri u šator k Sari pa joj reče:
»Brzo! Tri mjerice najboljeg brašna! Zamijesi i
prevrtu ispeci!« [7]Zatim Abraham otrča govedima,
uhvati tele, mlado i debelo, i dade ga momku da
ga brže zgotovi. [8]Poslije uzme masla, mlijeka i zgo-
tovljeno tele pa stavi pred njih, a sam stajaše pred
njima, pod stablom, dok su blagovali.
=15 2-4 [9]»Gdje ti je žena Sara?« – zapitaju ga. »Eno je
=17 15-21 pod šatorom«, odgovori. [10]Onda on reče: »Vratit
↗Rim 9 9 ću se k tebi kad isteče vrijeme trudnoće; a tvoja
žena Sara imat će sina.« Iza njega, na ulazu u ša-
tor, Sara je prisluškivala. [11]Abraham i Sara bijahu
u odmakloj dobi, ostarjeli. U Sare bijaše prestalo
što biva u žena. [12]Zato se u sebi Sara smijala[c] i
govorila: »Pošto sam uvenula, sad da spoznam na-
sladu? A još mi je i gospodar star!« [13]Onda Jahve
upita Abrahama: »A zašto se Sara smijala i govori-
la: 'Kako ću rod roditi ja starica?' [14]Zar je Jahvi Lk 1 37
išta nemoguće? Navratit ću se k tebi kad isteče vri-
jeme trudnoće: Sara će imati sina.« [15]Sara se na-
pravi nevještom govoreći: »Nisam se smijala.« Jer
se prestrašila. Ali on reče: »Jesi, smijala si se!«

Abraham posreduje za Sodomu Jak 5 16 Izl 32 11+

[16]Ljudi ustanu i krenu put Sodome. Abraham
pođe s njima da ih isprati. [17]Jahve pomisli: »Zar da Iv 15 15
sakrivam od Abrahama što ću učiniti [18]kad će od Am 3 7
Abrahama nastati velik i brojan narod te će se svi 12 3+
narodi zemlje njim blagoslivljati? [19]Njega sam izlu-
čio zato da pouči svoju djecu i svoju buduću obitelj
kako će hoditi putem Jahvinim, radeći što je dobro
i pravedno, tako da Jahve mogne ostvariti što je
Abrahamu obećao.« [20]Onda Jahve nastavi: »Velika
je vika na Sodomu i Gomoru da je njihov grijeh
pretežak. [21]Idem dolje da vidim rade[d] li zaista kako 4 10
veli tužba što je do mene stigla. Želim razvidjeti.«
[22]Odande ljudi[e] krenu prema Sodomi, dok je
Abraham još stajao pred Jahvom. [23]Nato se Abra-
ham primače bliže i reče: »Hoćeš li iskorijeniti i
nevinoga s krivim? [24]Možda ima pedeset nevinih u
gradu. Zar ćeš uništiti mjesto radije nego ga pošte-
djeti zbog pedeset nevinih koji budu ondje[f]? [25]Da-
leko to bilo od tebe da ubijaš nevinoga kao i krivo-
ga, tako da i nevini i krivi prođu jednako! Daleko

a) U svojoj konačnoj redakciji ovo jahvističko izvješće govori o objavi Jahve (rr. 1,10s.13.22), kojega prate dva »čovjeka«, a prema 19,1 dva anđela. Tekst se na više mjesta dvoumi između množine i jednine (o tom svjedoče inačice LXX i Sam. Petoknjižja). U trojici ljudi kojima se Abraham obraća kao jednome, mnogi su Oci vidjeli najavu Trojstva, kojega je otajstvo pridržano objavi NZ-a. Izvješće priprema i događaje iz gl. 19. Jahvist je sabrao i preradio neku staru legendu o uništenju Sodome, u čemu sudjeluju tri božanske pojave. Ta pripovijest sačinjavala je jezgru ciklusa o Lotu, koji će biti uvršten u ciklus o Abrahamu.

b) To nije »adoracija«, kultni čin, već poklon kao čin poštovanja. Sprva, Abraham vidi u posjetiteljima tek ljude kao goste, i iskazuje im divnu gostoljubivost. Njihov božanski značaj očitovat će se tek postupno (rr. 2.9.13.14).

c) Upućuje na Izakovo ime (vidi 17,17+). Sarin smijeh nije znak nevjere: ona još ne prepoznaje gosta; to će otkriti u r. 15, i otuda njezin strah.

d) Iza »zaista« BJ ima »sve« *kullah,* konj.; TM »uništenje« *kalah.*

e) Dvoje »ljudi«, različiti od Jahve, koji ostaje i dalje s Abrahamom. Kasnije (19,1) bit će rečeno da su oni anđeli. U masoretskom tekstu prepisivači su zamijenili poredak imena Jahve i Abraham: čovjek valja da stoji pred Bogom.

f) Pitanje svih vremena: trebaju li dobri patiti kao i grešnici, i to zbog njih? U starom Izraelu toliki je bio osjećaj zajedničke odgovornosti da se ovdje i ne pita mogu li pravedni biti pojedince pošteđeni. Istina, Bog je ovdje poštedio Lota i njegovu obitelj (19,15–16), ali načelo o osobnoj odgovornosti bit će izraženo tek u Pnz 7,10; 24,16; Jr 31,29–30; Ez 14,12s i gl. 18 (vidi bilješke). Abraham je samo molio, budući da sve čeka ista sudbina, ne bi li nekoliko pravednika moglo zadobiti oproštenje za mnoštvo grešnika. Jahvini odgovori potvrđuju spasonosnu ulogu svetih u svijetu. Ali u cjenkanju s Božjim milosrđem, Abraham se ne usuđuje spustiti ispod deset pravednika. Prema Jr 5,1 i Ez 22,30, Bog bi poštedio Jeruzalem ako bi se ondje našao i jedan pravednik. Naposljetku, u Iz 53, samo patnja Sluge Jahvina spasava sav narod, ali ta će najava biti shvaćena tek kad se ostvari u Kristu.

bilo od tebe! Zar da ni Sudac svega svijeta ne radi
pravo[a]?« 26»Ako nađem u gradu Sodomi pedeset
nevinih«, odvrati Jahve, »zbog njih ću poštedjeti
cijelo mjesto.«
27»Ja se, evo, usuđujem govoriti Gospodinu«,
opet progovori Abraham. – »Ja, prah i pepeo! 28Da
slučajno bude nevinih pet manje od pedeset, bi li
uništio sav grad zbog tih pet?« »Neću ga uništiti
ako ih ondje nađem četrdeset i pet«, odgovori.
29»Ako ih se ondje možda nađe samo četrdeset?« –
opet će Abraham. »Neću to učiniti zbog četrdese-
torice«, odgovori.
30»Neka se Gospodin ne ljuti ako nastavim. Ako
ih se ondje nađe možda samo trideset?« – opet će
on. »Neću to učiniti«, odgovori, »ako ih ondje na-
đem samo trideset.« 31»Evo se opet usuđujem go-
voriti Gospodinu«, nastavi dalje. »Ako ih se slu-
čajno ondje nađe samo dvadeset?« »Neću ga uništi-
ti«, odgovori, »zbog dvadesetorice.« 32»Neka se
Gospodin ne ljuti«, on će opet, »ako rečem još
Jr 5 1 samo jednom: Ako ih je slučajno ondje samo de-
Ez 22 30 set?« »Neću ga uništiti zbog njih deset«, odgovori.
33Kad je Jahve završio razgovor s Abrahamom,
ode, a Abraham se vrati u svoje mjesto[b].

Uništenje Sodome i Lotov bijeg[c]

19 Ona dva anđela stignu navečer u Sodomu
dok je Lot sjedio na vratima Sodome. Kad ih
Lot ugleda, ustade i pođe im u susret. Nakloni se
licem do zemlje, 2a onda im reče: »Molim, gospo-
do, svrnite u kuću svoga sluge da noć provedete i
noge operete; a onda možete na put rano.« A oni
rekoše: »Ne, noć ćemo provesti na trgu.« 3Ali ih
on uporno navraćaše, i oni se uvratiše k njemu i
uđoše u njegovu kuću. On ih ugosti, ispeče pogaču
te blagovaše.

4Još ne bijahu legli na počinak, kad građani So- Suci 19 22-24
dome, mladi i stari, sav narod do posljednjeg čovje-
ka, opkole kuću. 5Zovnu Lota pa mu reknu: »Gdje
su ljudi što su noćas došli k tebi? Izvedi nam ih da Lev 20 13
ih se namilujemo[d]?« 6Lot iziđe k njima na ulaz, a
za sobom zatvori vrata. 7»Braćo moja,« reče on,
»molim vas, ne činite toga zla! 8Imam, evo, dvije
kćeri s kojima još čovjek nije imao dodira: njih ću
vam izvesti pa činite s njima što želite[e]; samo ovim
ljudima nemojte ništa učiniti jer su došli pod sjenu
moga krova.« 9»Odstupi odatle!« – rekoše. – »Do-
šao kao dotepenac, a za suca se već postavlja. Sad
ćemo mi s tobom gore nego s njima.« I nasrnuše
na jadnika Lota i navališe na vrata da ih razbiju.
10Ali ona dvojica pruže ruke van, povukoše Lota k
sebi u kuću i zatvore vrata; 11a ljude pred vratima,
mlade i stare, zabliješte tako da nisu mogli naći 2 Kr 6 18
vrata.
12Onda ona dvojica upitaju Lota: »Koga još ov-
dje imaš: sinove[f] i kćeri, sve koje imaš u gradu iz
mjesta izvedi! 13Jer mi ćemo zatrti ovo mjesto: vika
je na njih pred Jahvom postala tolika te nas Jahve
posla da ga uništimo.« 14Iziđe Lot da to kaže svo-
jima budućim zetovima koji namjeravahu uzeti nje-
gove kćeri te reče: »Na noge! Odlazite iz ovog mje-
sta jer će Jahve uništiti grad!« Ali je u očima svojih
budućih zetova ispao kao da zbija šalu.
15Kako zora puče, anđeli navale na Lota govore-
ći: »Na noge! Uzmi svoju ženu i svoje dvije kćeri
koje su ovdje da ne budeš zatrt kaznom grada!«
16Ali on oklijevaše. Zato ga oni uzeše za ruku, a
tako i njegovu ženu i njegove dvije kćeri i – po
smilovanju Jahvinu nad njim – odvedoše ih i osta-
više izvan grada. 17Kad ih izvedoše u polje, jedan
progovori: »Bježi da život spasiš! Ne obaziri se niti Mt 24 15s
se igdje u ravnici zaustavljaj! Bježi u brdo da ne
budeš zatrt!« 18Ali Lot odvrati: »Nemoj, gospodi-

a) Usp. Rim 3,3–6. Veća je nepravda osuditi nekoliko nevinih nego poštedjeti mnoštvo krivih.

b) Doći će opet ovamo sutradan da vidi što se zbilo (19,27).

c) To se izvješće nadovezuje na gl. 18, gdje je i pripremljeno (18,16–32). Isti veo tajne ovija onu dvojicu: »dva anđela« (19,1) jesu »ljudi« koji su se odijelili od Jahve (18,22), poslije posjeta »trojice ljudi« Abrahamu (18,2), ali u daljnjem tekstu (osim u r. 15) oni se i dalje nazivaju »ljudima«. Oni govore, ili se o njima govori, sad u množini sad u jednini kao o predstavnicima Jahve, koji osobno ne nastupa. U tom drevnom tekstu ističu se: čudoredno obilježje izraelske religije i Jahvino sveopće gospodstvo. Strašna pouka bit će često dozivana u svijest; vidi osobito Pnz 29,22; Iz 1,9; 13,19; Jr 49,18; 50,40; Am 4,11; Mudr 10,6–7; Mt 10,15; 11,23–24; Lk 17,28s; 2 Pt 2,6; Jd 7.

d) Porok protiv naravi, koji vuče svoje ime iz ovog izvješća, bio je Izraelcima odvratan (Lev 18,22), i kažnjavan smrću (Lev 20,13), ali je bio raširen u njihovoj okolini (Lev 20,23; usp. Suci 19,22s).

e) Tada je čast žene bila manje cijenjena (12,13; usp. 12,10+) od svete obveze gostoprimstva.

f) Ispred »sinove« TM umeće »zetove«, dodatak prema r. 14.

ne! 19Nego ako je tvoj sluga našao milost u tvojim očima – a toliko milosrđe već si mi iskazao spasivši mi život – ja ne mogu pobjeći u brdo a da me nesreća ne snađe i ne poginem. 20Eno onamo grada; dosta je blizu da u nj pobjegnem, a mjesto je tako malo. Daj da onamo bježim – mjesto je zbilja maleno – daj da život spasim!« 21Odgovori mu: »Uslišat ću ti i tu molbu i neću zatrti grada o kojemu govoriš. 22Brzo! Bježi onamo, jer ne mogu ništa činiti dok ti onamo ne stigneš.« Zato se onaj grad zove Soar[a].

23Kako je sunce na zemlju izlazilo i Lot ulazio u Soar, 24Jahve zapljušti s neba[b] na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem 25i uništi one gradove i svu onu ravnicu, sve žitelje gradske i sve raslinstvo
Mudr 10 7 ↗Lk 17 32 na zemlji[c]. 26A Lotova se žena obazre i pretvori se u stup soli[d].

18 16-33 27Sutradan u rano jutro Abraham se požuri na mjesto gdje je stajao pred Jahvom, 28upravi pogled
Iz 34 9-10 ↗Otk 14 10-11 prema Sodomi i Gomori i svoj ravnici u daljini: i vidje kako se diže dim nad zemljom kao dim kakve klačine.

29Tako se Bog, dok je zatirao gradove u ravnici u kojima je Lot boravio, sjetio Abrahama i uklonio Lota ispred propasti[e].

Lotove kćeri[f]

30Lot se bojao boraviti u Soaru, pa sa svoje dvije kćeri ode gore iz Soara i nastani se u brdu. On i njegove dvije kćeri živjeli su u pećini. 31Starija reče mlađoj: »Otac nam ostarje, a muža na zemlji nema da bude s nama, kako je običaj po svem svijetu. 32Hajdemo oca opiti vinom, pa s njime leći: tako ćemo s ocem sačuvati potomstvo.« 33One noći opiju oca vinom, i starija ode te legne sa svojim ocem, a on nije znao kad je legla ni kad je ustala. 34Sutradan starija reče mlađoj: »Sinoć sam, eto, ležala ja s našim ocem; napojimo ga vinom i noćas, pa idi ti i s njim lezi: tako ćemo ocu sačuvati potomstvo.« 35Opiju oca vinom i one noći te mlađa ode i s njim legne, a on nije znao kad je legla ni kad je ustala. 36Tako obje Lotove kćeri zanesu s ocem. 37Starija rodi sina i nadjenu mu ime Moab. On je praotac današnjih Moabaca. 38I mlađa rodi sina i nadjene mu ime Ben-Ami. On je praotac današnjih Amonaca[g].

Abraham i Sara u Geraru[h]

=12 10-20 =26 1-11

20 Odande Abraham krene u krajeve Negeba i nastani se između Kadeša i Šura. Dok je boravio kao pridošlica u Geraru, 2rekao je Abraham za svoju ženu Saru da mu je sestra. I Abimelek, kralj gerarski, uze Saru sebi. 3Ali Bog dođe Abimeleku noću u snu te mu reče: »Zbog žene koju si uzeo moraš umrijeti, jer je ona žena udata.« 4A nije se Abimelek k njoj približavao. Zato reče: »Gospodine, zar ćeš pravednika[i] pogubiti? 5Zar mi on nije rekao: 'Ona mi je sestra.' A ona mi je sama rekla: 'On je moj brat.' Čiste sam savjesti i neokaljanih ruku ovo učinio.« 6Bog mu odvrati u snu: »Znam da si to učinio čiste savjesti; i ja sam te zadržavao da protiv mene ne griješiš; i nisam dopuštao da je dotakneš. 7Sada vrati čovjeku ženu njegovu; prorok je on[j]; molit će se za tebe da ostaneš na životu. Ako je ne vratiš, znaj da ćeš umrijeti, ti i svi tvoji.«

8Rano ujutro Abimelek ustane, sazove sve svoje sluge i kaže im sve što je bilo, a ljudi se veoma

a) Ovdje se »Soar« u hebr. vezuje uz *mis'ar*, »malenkost, ništa«: »...jer ne mogu *ništa* činiti dok ti onamo (*u Soar*) ne stigneš«. Grad se nalazio jugoistočno od Mrtvoga mora (13,10; Pnz 34,3; Iz 15,5; Jr 48,34). U rimsko doba za novog potresa grad se našao pod vodom; opet je podignut na višem prostoru i bio nastanjen sve do srednjega vijeka.
b) »s neba« jest glosa TM.
c) Tekst dopušta da se ta kataklizma (potres praćen erupcijom plina?) smjesti u južno područje Mrtvoga mora. Doista je uleknuće južnoga dijela Mrtvoga moga geološki mlađe, a predio je nemiran do novijeg vremena. Uz Sodomu i Gomoru (Am 4,11; Iz 1,9.10), prokleti su i gradovi Adma i Sebojim (Post 14; Pnz 29,22; Hoš 11,8).
d) Pučko tumačenje neke stijene čudna oblika ili neke gromade od soli.
e) R. 29 jest redakcijski.
f) Dodatak: donosi predaju o Moapcima i Amoncima (usp. Br 20,23+), koji su se mogli ponositi takvim podrijetlom. Kao ni Tamara (Post 38), tako ni Lotove kćeri nisu predstavljene kao bestidne; one su željele prije svega produžiti rod. R. 31 pretpostavlja da su katastrofu preživjeli samo Lot i njegove kćeri. Izvješće o Sodomi, koja je uništena zbog grijeha njenih stanovnika, moglo je prvotno biti neka transjordanska varijanta prikaza o potopu.
g) Pučke etimologije: *Moab* se tumači kao *me'ab:* »nastao od oca«; *ben'ammi:* »sin moga roditelja«, izjednačeno je sa *Benê 'Ammôn*: »sinovi Amona«.
h) Elohistička dubleta iz 12,10–20, ublažena nekim crtama razvijenijega ćudoređa.
i) Ispravljen tekst: ispred »pravednika« izbacuje se »narod«, što je uvedeno ditografijom.
j) U širem smislu čovjek koji ima povlaštene veze s Bogom, po čemu postaje nepovrediv (Ps 105,15), i moćan zagovornik (usp. Pnz 34,10; Br 11,2; 21,7).

uplaše. 9Potom Abimelek dozva Abrahama te mu
reče: »Što si nam učinio! Čime sam se ja ogriješio
prema tebi da izložiš mene i moje kraljevstvo veli-
koj grehoti? Ponio si se prema meni kako ne valja.
10Što si, dakle na umu imao«, upita dalje Abime-
lek, »kad si tako radio?« 11Abraham uzvrati: »Zbi-
lja sam držao da nema Božjeg straha u ovome mje-
stu, pa će me ljudi ubiti zbog moje žene. 12A onda,
ona je uistinu moja sestra: kći je moga oca, iako
ne i moje majke, pa je pošla za me. 13A kad me
Bog udaljio od doma očeva, rekoh joj: Ovu mi us-
lugu učini: kamo god dođemo, reci o meni da sam
ti brat.«
14Abimelek uzme ovaca i goveda, sluga i sluški-
nja pa ih dade Abrahamu; vrati mu i njegovu ženu
Saru. 15Abimelek zatim reče: »Evo, moja ti je zem-
lja otvorena. Nastani se gdje ti se svidi!« 16A Sari
reče: »Evo tisuću srebrnika što ih dajem tvome
bratu: neka ti budu koprenom pred očima sviju što
su s tobom. Ti si svakako opravdana[a].« 17Abraham
se pomoli Bogu, i Bog ozdravi Abimeleka, njegovu
ženu i njegove sluškinje, tako te opet mogahu rađa-
ti[b]. 18Jer Jahve bijaše zbog Sare, Abrahamove žene,
zatvorio svaku utrobu u domu Abimelekovu.

Izakovo rođenje[c], Hagara otjerana

21 Jahve se sjeti Sare kako je rekao i učini joj
kako je obećao: 2Sara zače i rodi Abrahamu
sina u njegovoj starosti – u vrijeme koje je Bog
označio. 3Abraham nadjene ime Izak svome sinu
što mu ga Sara rodi. 4I poslije osam dana obreza
↗Dj 7 8 Abraham svoga sina Izaka, kako mu je Bog nare-
dio. 5Abrahamu bijaše stotinu godina kad mu se
17 12 rodio sin Izak.
17 17+ 6Sara reče: »Dade mi Bog da se nasmijem, i tko
god to čuje nasmijat će mi se[d].«
7Još doda:
»Tko bi ikad rekao Abrahamu:
djecu će ti Sara dojiti!
Ipak sina mu rodih u starosti«.

8Dijete je raslo i bilo od sise odbijeno. A u dan =16
u koji Izak bijaše od sise odbijen Abraham priredi ↗Gal 4 22-31
veliku gozbu. ↗Iv 8 31-37
9eJednom opazi Sara gdje se sin koga je Egip-
ćanka Hagara Abrahamu rodila igra[f] s njezinim si-
nom Izakom, 10pa reče Abrahamu: »Otjeraj tu slu-
škinju i njezina sina, jer sin sluškinje ne smije biti
baštinik s mojim sinom – s Izakom!«
11To je Abrahamu bilo nemilo, jer je i Jišmael
bio njegov sin. 12Ali Bog reče Abrahamu: »Nemoj
se uznemirivati zbog dječaka i zbog svoje sluškinje;
sve što ti kaže Sara poslušaj, jer će Izakovo potom- ↗Rim 9 7
stvo tebi ovjekovječiti ime. 13I od sina tvoje sluški- ↗Heb 11 18
nje podići ću velik narod, jer je tvoj potomak.«
14Rano ujutro Abraham uze kruha i mješinicu
vode pa dade Hagari; stavi to na njezina ramena,
zajedno s dječakom, te je otpusti. Vrludala je amo-
tamo po pustinji Beer Šebe. 15Potrošivši vodu iz 1 Kr 19 3-4
mješinice, ostavi dijete pod jednim grmom, 16a
sama ode i sjede nasuprot, daleko koliko lûk može
dobaciti. Govorila je u sebi: »Neću da vidim kako
dijete umire.« Sjedeći tako, udari u jecanje.
17Bog ču plač dječaka te anđeo Božji zovne s 16 7+
neba Hagaru i reče joj: »Što ti je, Hagaro? Ne boj
se! Jer je Bog čuo[g] plač dječaka u njegovoj nevolji.
18Na noge! Digni dječaka i utješi ga, jer od njega
ću podići velik narod.« 19Tada joj Bog otvori oči
pa ona opazi studenac. Ode i napuni vodom mješi-
nicu pa napoji dječaka.
20Bog je bio s dječakom te je rastao i odrastao.
Živio je u pustinji te postao vješt u strijeljanju iz
lûka. 21Dom mu bijaše u pustinji Paranu; a njegova
mu majka dobavi ženu iz zemlje egipatske.

Abraham i Abimelek u Beer Šebi[h]

=26 15-33

22U to vrijeme Abimelek – koga je pratio Fikol,
zapovjednik njegove vojske – reče Abrahamu:
»Bog je s tobom u svemu što radiš. 23Stoga mi se
ovdje i sada zakuni Bogom da nećeš varati ni mene
ni moju rodbinu i prijatelje nego da ćeš se prema

a) »Ti si svakako opravdana« – prijevod približan; hebr. tekst oštećen. Svota novca ima značenje zadovoljštine.
b) Abimelek i njegov harem bili su pogođeni impotencijom i neplodnošću. – R. 18 je glosa.
c) Ovdje se miješaju tri predaje: rr. 1a.2a.7 nadovezuju se na 18,15 i jahvistički su; rr. 2b.5 nadovezuju se na 17,21 i svećenički su; rr. 1b.6 elohistički su.
d) Još uvijek igra riječi oko Izakova imena (usp. 17,17+); sada je to smijeh od radosti.
e) Ako se ovaj tekst nadovezuje na gl. 16, treba iz 16,16 i 21,5 zaključiti da je Jišmaelu bilo više od petnaest godina, a ovdje se pojavljuje kao dječačić tek nešto stariji od Izaka. Ovaj tekst jest elohistička paralela onom jahvističkom u gl. 16. Ta se dva pripovijedanja vezuju uz jedan zdenac u pustinji Beer Šebe i objašnjuju rodbinske veze između Jišmaelaca i Izakovih potomaka, Izraelaca. Ali okolnosti u kojima je otjerana Hagara i ponašanje svih likova u ta se dva izvješća razlikuju.
f) Još jedno ciljanje na Izakovo ime (usp. 17,17+), isti glagol koji znači »smijati se« i »igrati«. – »s njezinim sinom Izakom« po LXX, Vg; TM ispušta.
g) Smjera na Jišmaelovo ime (vidi 16,11+).
h) Elohistički tekst (osim r. 33), spaja dva objašnjenja naziva Beer Šebe: *Be'er Šeba'*: »Zdenac zakletve« ili »Zdenac sedam (janjaca)« (usp. i 26,33). Spominjanje Filistejaca u rr. 32.33, jest anakronizam (usp. Jš 13,2+).

meni i prema zemlji u kojoj sad boraviš ponašati
pošteno, kao što sam se ja prema tebi ponio.«
24»Kunem se«, odgovori Abraham.
25Onda Abraham prekori Abimeleka zbog
zdenca vode što su ga Abimelekove sluge bile pri-
svojile. 26A Abimelek reče: »Ne znam tko je to uči-
nio; ni ti me nisi o tome obavijestio, niti sam ja o
tome čuo, osim danas.« 27Abraham uzme ovaca i
goveda pa ih dade Abimeleku te njih dvojica
sklope savez. 28Potom Abraham razluči napose se-
dam janjaca od stada. 29Nato Abimelek zapita
Abrahama: »Što znači ovih sedam janjaca koje si
na stranu stavio?« 30A on odgovori: »Primi ovih se-
dam janjaca iz moje ruke da mi bude dokazom da
sam ja iskopao ovaj zdenac.« 31Zato se ono mjesto
nazvalo Beer Šeba; jer se njih dvojica ondje zakle-
še.
32Pošto su sklopili savez kod Beer Šebe, Abime-
lek i zapovjednik njegove vojske Fikol odu i vrate
se u zemlju Filistejaca. 33Abraham zasadi kod Beer
4 26+ Šebe tamarisku i ondje zazove ime Jahve – Boga
Iz 40 28 Vječnoga. 34Dugo je vremena Abraham proveo u
zemlji filistejskoj kao pridošlica.

↗Mudr 10 5 ↗Sir 44 20

Bog kuša Abrahama[a]

↗Heb 11 17s ↗Jak 2 21-22 **22** Poslije tih događaja Bog stavi Abrahama na
kušnju. Zovnu ga: »Abrahame!« On odgovo-
31 11; 46 2 ri: »Evo me!« 2Bog nastavi: »Uzmi svoga sina, je-
Izl 3 4 dinca svoga Izaka koga ljubiš, i pođi u krajinu Mo-
1 Sam 3 4s riju[b] pa ga ondje prinesi kao žrtvu paljenicu na
brdu koje ću ti pokazati.«
3Ujutro Abraham podrani, osamari magarca, sa
sobom povede dvojicu svojih slugu i svog sina Iza-
ka, pošto je prije nacijepao drva za žrtvu paljenicu,
i uputi se na mjesto koje mu je Bog označio. 4Treći
dan Abraham podigne oči i opazi mjesto izdaleka.
5Abraham onda reče slugama: »Vi ostanite ovdje
uz magarca, a ja i dječak odosmo gore da se poklo-
nimo, pa ćemo se vratiti k vama«. 6Abraham uzme
drva za žrtvu paljenicu, stavi ih na sina Izaka, a u Iv 19 17
svoju ruku uzme kremen i nož. Tako pođu obojica
zajedno. 7Onda Izak reče svome ocu Abrahamu:
»Oče!« »Evo me, sine!« – javi se on. »Evo kre-
mena i drva,« opet će sin, »ali gdje je janje za žrtvu
paljenicu?« 8»Bog će već providjeti janje za žrtvu
paljenicu, sine moj!« – odgovori Abraham. I na-
stave put. 9Stignu na mjesto o kojemu je Bog govo-
rio. Ondje Abraham podigne žrtvenik, naslaže
drva, sveže svog sina Izaka i položi ga po drvima ↗Jak 2 21
na žrtvenik. 10Pruži sad Abraham ruku i uzme nož
da zakolje svog sina. 11Uto ga zovne s neba anđeo
Jahvin i poviče: »Abrahame! Abrahame!« »Evo
me!« – odgovori on. 12»Ne spuštaj ruku na dječa-
ka«, reče, »niti mu što čini! Sad, evo, znam da se
Boga bojiš, jer nisi uskratio ni svog sina, jedinca Izl 20 20
svoga.« 13Podiže Abraham oči i pogleda, i gle – za Pnz 6 2+
njim ovan, rogovima se zapleo u grmu. Tako Abra- Iv 3 16
ham ode, uzme ovna i prinese ga za žrtvu paljenicu 1 Iv 4 9 Rim 8 32
mjesto svoga sina. 14Onome mjestu Abraham dade ↗Heb 11 17
ime »Jahve providi«. Zato se danas veli: »Na brdu
Jahvina providanja[c].«
15Anđeo Jahvin zovne Abrahama s neba drugi
put 16i reče: »Kunem se samim sobom, izjavljuje
Jahve: Kad si to učinio i nisi mi uskratio svog je-
dinca sina, 17svoj ću blagoslov na te izliti i učiniti 12 2; 15 5;
tvoje potomstvo brojnim poput zvijezda na nebu i 16 10; 32 13
pijeska na obali morskoj! A tvoji će potomci osva- 24 60
jati vrata[d] svojih neprijatelja. 18Budući da si poslu- Iz 14 12
šao moju zapovijed, svi će se narodi zemlje blago-
slivljati tvojim potomstvom.« 12 3+
19Zatim se Abraham vrati k svojim slugama pa
se zajedno upute u Beer Šebu. U Beer Šebi se
Abraham nastani.

Nahorovo koljeno[e]

20Poslije tih događaja obavijeste Abrahama: »I
tvome bratu Nahoru Milka je porodila djecu: 21nje-
gova prvorođenca Usa, brata mu Buza i Kemuela

a) Tekst se općenito pripisuje elohističkoj struji, ali sabire i jahvističke elemente: rr. 11.14.15–18 i ime *Morija* u r. 2. Možda je u začetku ovoga izvješća kakav opis podizanja izraelskoga svetišta, gdje se, za razliku od kanaanskih svetišta, nisu prinosili kao žrtve ljudi. Sadašnji tekst opravdava izraelski obredni propis o otkupu prvorođenaca: ti, kao sve prvine, pripadaju Bogu, ali ipak ne trebaju biti žrtvovani, nego otkupljeni (Izl 13,11+). Izvješće, dakle, sadrži osudu žrtvovanja djece (vidi Lev 18,21+), što su je proroci u mnogo navrata istakli. Izvješće dodaje još višu duhovnu pouku: primjer Abrahamove vjere, koja ovdje dosiže svoj vrhunac. Oci su vidjeli u žrtvovanju Izaka pralik muke Isusa, Sina jedinca.
b) 2 Ljet 3,1 poistovjećuje Moriju s brežuljkom na kojem će biti podignut jeruzalemski Hram. Kasnija predaja usvojila je to smještanje, ali tekst govori o krajini Moriji, koja se nigdje više ne spominje; mjesto žrtvovanja ostaje nepoznato.
c) Tekst na kraju retka nije siguran; LXX »na brdu, Jahve providi«; TM »na brdu Jahvinu on se ukaza«.
d) To jest vrata njihovih gradova, kako tumači grč. tekst; usp. 24,60.
e) Jahvistički popis aramejskih plemena, navezanih na dvanaest »sinova« Nahorovih (11,29); usp. dvanaest sinova Jišmaelovih (25,13) i Jakovljevih (29,32 – 30,24; 35,22 s). Predaja različita od one u 10,23.

– oca Aramova, 22Keseda, Haza, Pildaša, Jidlafa i
24 15; 25 Betuela.« 23Betuel je bio otac Rebekin. Njih je
20; 28 2 osam rodila Milka Nahoru, Abrahamovu bratu.
24A i njegova suložnica, kojoj bijaše ime Reuma,
rodila je Tebaha, Gahama, Tahaša i Maaku.

Grob patrijarhâ[a]

23 Duljina Sarina života bila je stotinu dvadeset
i sedam godina. 2Sara umrije u Kirjat Arbi,
to jest u Hebronu, u zemlji kanaanskoj; i Abraham
uđe u žalost za Sarom i naricaše za njom.
33 19 3Potom se Abraham digne ispred svoje pokojnice
2 Sam 24 18s te prozbori sinovima Hetovim: 4»Premda sam ja
↗Heb 11 13 među vama doseljeni stranac, prodajte mi zemljište
↗1 Pt 2 11 za grob među vama, tako da mogu iznijeti svoju
pokojnicu i sahraniti je.« 5A sinovi Hetovi odgo-
vore Abrahamu: 6»Gospodine, saslušaj nas! Ti si
izabranik Božji u našoj sredini. Pokopaj svoju po-
kojnicu u našem najbiranijem grobu. Nitko ti od
nas neće odbiti svoga groba da mogneš sahraniti
svoju pokojnicu.« 7Nato se Abraham diže pa se
mještanima, sinovima Hetovim, duboko pokloni
8te im reče: »Ako se slažete da svoju pokojnicu
uklonim i sahranim, čujte me: zauzmite se za me
kod Efrona, sina Soharova, 9da mi proda spilju
Makpelu što njemu pripada a nalazi se na kraju
njegova posjeda; neka mi je za punu cijenu, u vašoj
nazočnosti, proda u vlasništvo za sahranjivanje.«
10A Efron je sjedio sa sinovima Hetovim. Potom
Efron, Hetit, odgovori Abrahamu da ga čuju sinovi
Hetovi svojim ušima – svi koji su sjedili u vijeću
onoga grada: 11»Ne, moj gospodine! Saslušaj mene!
Ja tebi dajem poljanu i spilju što je na njoj; daru-
jem ti to pred sinovima svoga naroda. Sahrani
svoju pokojnicu.« 12Abraham se duboko nakloni
mještanima, 13a onda progovori Efronu da mještani 1 Sa
čuju na svoje uši: »Ded me samo poslušaj! Dajem
ti cijenu za poljanu; primi je od mene da ondje
mogu sahraniti svoju pokojnicu!« 14Efron odgovori
Abrahamu: 15»Čuj me, moj gospodine: zemljište u
vrijednosti od četiri stotine srebrnika, što je to tebi
i meni! Sahrani, dakle, svoju pokojnicu!« 16Abra-
ham se složi s Efronom; isplati Abraham Efronu
novac što ga je spomenuo tako da su na svoje uši
čuli sinovi Hetovi – četiri stotine srebrnika trgo-
vačke mjere.
17I tako Efronova poljana u Makpeli nasuprot
Mamri – poljana, spilja i sva stabla što su bila na
poljani – 18prijeđe u vlasništvo Abrahamovo u na-
zočnosti sinova Hetovih, sviju koji su sjedili u vi-
jeću svoga grada. 19A onda Abraham sahrani svoju
ženu Saru u spilji na poljani Makpeli nasuprot Ma-
mri – danas Hebronu – u zemlji kanaanskoj. 20Tako
je poljana i spilja na njoj prešla od sinova Hetovih
u vlasništvo Abrahamovo za sahranjivanje.

2. POVIJEST IZAKOVA

Izak i Rebeka[b]

24 Abraham bijaše već ostario, zašao u godine,
Jahve je Abrahama blagoslovio u svemu.
12 2-3 2Abraham prozbori svome najstarijem sluzi u ku-
47 29 ći, pod čijom je upravom bilo sve njegovo: »Stavi
svoju ruku pod moje stegno[c] 3da te zakunem Ja-
hvom, Bogom neba i Bogom zemlje, da mome sinu
nećeš nabaviti za ženu ni jednu od kćeri Kanaana-
28 1s ca, među kojima boravim, 4nego ćeš otići u moj
rodni kraj i dobaviti ženu mom sinu Izaku.« 5A
sluga mu reče: »A što ako žena ne htjedne za
mnom ići u ovu zemlju? Hoću li ja onda odvesti
tvoga sina u zemlju iz koje si ti došao?« 6Abraham
mu odgovori: »Dobro pripazi da onamo ne vodiš
moga sina! 7Jahve, Bog nebesa[d], koji me odveo iz
kuće moga oca i rodnog kraja i koji mi je pod za-
kletvom obećao: 'Tvome ću potomstvu dati ovu 12 7+
zemlju', pred tobom će poslati svog anđela, i
odande ćeš ti dovesti ženu mome sinu. 8A ako žena
ne bude htjela za tobom poći, ti ćeš biti oslobođen
od ove moje zakletve; ali moga sina onamo ne vo-
di!« 9Tako sluga stavi svoju ruku pod stegno Abra-
hamu, svom gospodaru, te mu se zakune.

a) Izvješće se pripisuje svećeničkoj predaji, ali koristi neki stariji izvor. Pošto je Abraham tako stekao pravo vlasništva i građansko pravo u Kanaanu, počinje se ostvarivati obećanje Zemlje (12,7; 13,15; 15,7). – »Sinovi Hetovi« jesu Hetiti, ali vidi Pnz 7,1+.
b) Jahvističko pripovijedanje, kojim ta predaja zaključuje prapovijest o Abrahamu. Rr. 1–9 pretpostavljaju da je Praotac na samrtničkom krevetu (usp. 47,29–31). Ispušta se spominjanje njegove smrti, što je trebao sadržavati prvotni izvještaj, da bi se otvorila mogućnost za dodatni tekst 25,1–6. Druga preinaka: Rebeka je (r. 48) kći Nahora, Abrahamova brata, što se slaže s 29,5; ali prema jednoj drugoj predaji, ona je kći Betuela (25,20; 28,2.5), koji je sin Nahora (22,22–23). Dosljedno tomu, bio je ovdje unesen Betuel (u rr. 15.24.47.50), ali je Laban onaj koji posluje kao glavar obitelji; on je Rebekin brat (r. 29) i Nahorov sin (29,5).
c) Ista gesta kao u 47,29, kojom se dodirom vitalnih organa zakletva čini nepovredivom. Anonimnog slugu predaja je poistovjetila s Eliezerom iz 15,2, ali taj je tekst oštećen.
d) LXX: »i Bog zemlje«, usp. r. 3; TM nema.

[10]Sluga opremi deset gospodarevih deva, ponese
sa sobom svakog blaga svoga gospodara pa se za-
puti u Aram Naharajim[a], u Nahorov grad. [11]Pusti
29 2s deve da poliježu izvan grada, pokraj studenca. Bi-
Izl 2 16s jaše večer, kad žene izlaze da crpu vodu. [12]Onda
reče: »Oh, Jahve, Bože moga gospodara Abraha-
ma, molim te, iziđi mi danas u susret i mome go-
spodaru Abrahamu milost iskaži! [13]Evo me kraj
1 Sam 14 10+ studenca, a kćeri onih iz grada dolaze crpsti vodu;
[14]pa neka djevojka kojoj ja rečem: 'Molim te, spusti
svoj vrč da se napijem', a ona odgovori: 'Pij! I deve
ću ti napojiti', bude ona koju si odredio za svoga
slugu Izaka. Tako ću saznati da si iskazao milost
mome gospodaru.«
[15]Tek što on izreče svoje, gle, dođe Rebeka, kći
Betuelova; taj Betuel bijaše sin Milke, žene Abra-
hamova brata Nahora. Dođe ona s krčagom na ra-
menu. [16]Djevojka je bila krasna, djevica koju mu-
škarac nije dirnuo. Siđe ona k vrelu, napuni krčag
i eto je opet gore. [17]Sluga joj potrča u susret i reče:
»Daj mi malo vode iz svog vrča!« [18]»Pij, gospodi-
ne!« – odgovori ona. Brzo spusti krčag na ruku i
dade mu piti. [19]Kad je njega napojila, reče: »Nalit
ću i tvojim devama da se napoje.« [20]Izlivši brzo
krčag u korito, otrča natrag zdencu da ponovo za-
hvaća, i tako nali svim njegovim devama. [21]Čovjek
ju je šutke motrio ne bi li saznao je li Jahve njegov
put uspješno priveo kraju ili nije.
[22]Kad su deve prestale piti, čovjek izvadi viticu
od zlata, tešku pol šekela, i stavi je na njezine no-
snice[b], a na ruke joj stavi dvije zlatne narukvice,
teške deset šekela. [23]Zatim reče: »Kaži mi čija si
kći. Ima li u kući tvoga oca mjesta za nas da preno-
ćimo?« [24]Ona mu odgovori: »Ja sam kći Betuela,
koga je Milka rodila Nahoru.« [25]Još mu doda: »Ima
slame i piće kod nas u obilju, a i mjesta za preno-
ćište.« [26]Čovjek se onda duboko nakloni te iskaže
poštovanje Jahvi [27]i progovori: »Neka je blagoslov-
ljen Jahve, Bog moga gospodara Abrahama, što
nije uskratio svoju ljubav i svoju vjernost[c] mome
gospodaru. Mene je Jahve vodio pravim putem, u
kuću brata moga gospodara.«
[28]Djevojka otrča i sve ovo ispripovjedi u kući
svoje majke. [29]A Rebeka imala brata komu bijaše
ime Laban. Laban se požuri van, k čovjeku kod
studenca. [30]Čim je vidio nosnu viticu i narukvice
na rukama svoje sestre te čuo kako je njegova se-
stra Rebeka rekla: »Ovako mi je čovjek govorio«,
on pođe onome koji je još stajao kod deva na stu-
dencu. [31]Reče on: »Hajde unutra, blagoslovljeni od
Jahve! Što stojiš vani kad sam ja spremio kuću i
mjesto za deve.« [32]Tako čovjek uđe u kuću. Rasto-
vare deve i dadu im slame i piće, a njemu i ljudima
koji su ga pratili donesu vode da operu noge. [33]Ali
kad su preda nj stavili hranu, reče: »Neću jesti dok
ne kažem što imam kazati.« A Laban mu reče:
»Onda kazuj!«
[34]»Ja sam sluga Abrahamov«, poče on. [35]»Jahve
je uvelike blagoslovio moga gospodara te je postao
bogat. Nadavao mu je ovaca i goveda, srebra i zla-
ta, sluga i sluškinja, deva i magaradi. [36]Sara, žena
moga gospodara, rodi mu sina pošto je ostarjela[d],
i on mu ustupi sve svoje. [37]Potom mene moj gospo-
dar zakune rekavši: 'Nemoj uzeti za ženu mome
sinu djevojku Kanaanku, u zemlji u kojoj boravim
kao stranac, [38]nego otiđi k obitelji moga oca, k mo-
joj rodbini, da nađeš ženu mome sinu.' [39]A ja re-
koh svome gospodaru: 'A što ako žena za mnom
ne pođe?' [40]On mi odgovori: 'Jahve, pred čijim sam
licem hodio, poslat će s tobom svog anđela i tvoje
će putovanje dovesti k cilju, a ti ćeš naći ženu
mome sinu od moje rodbine, od obitelji moga oca.
[41]Jedino ćeš ovako biti oslobođen moje zakletve:
ako dođeš k mojoj rodbini, i oni te odbiju, od moje
si zakletve oslobođen.' [42]Danas dođoh na studenac
i rekoh: 'Jahve, Bože moga gospodara Abrahama,
ako si voljan da uspješno završim putovanje što
sam ga poduzeo, [43]ja, evo, stojim kraj studenca, a
djevojka koja dođe vodu crpsti i ja joj rečem: Daj
mi da se napijem malo vode iz tvog vrča! – [44]i koja
mi kaže: Pij ti, a i tvojim ću devama zahvatiti! –
ona neka bude žena koju je Jahve odredio sinu
moga gospodara.' [45]Tek što sam ja završio govor u
sebi, kad se, evo, pojavi Rebeka s vrčem na rame-

a) To znači »Aram (dviju) Rijeka«: Gornja Mezopotamija, gdje se nalazio Haran, boravište Abrahamova roda (11,31).

b) »i stavi je na njezine nosnice« dodano iz sam. (usp. r. 47).

c) Izričaj *hesed ve'emet* (usp. r. 49; 32,11; 47,29; Izl 34,6; Jš 2,14; 2 Sam 2,6; 15,20; itd.), dosl. »milost (milosrđe) i vjernost (odanost)«, izražava vjernu ljubav, neopozivu Božju naklonost prema ljudima, postojano čovjekovo poštovanje Boga, ili odanu ljubav čovjeka prema njegovu bližnjemu (usp. Hoš 2,21).

d) »pošto je ostarjela« prema TM; sam., LXX »pošto je ostario«.

nu; siđe k izvoru i zahvati. Ja joj rekoh: 'Daj mi da
se napijem!' 46Ona brzo spusti vrč i odvrati: 'Pij! A
napojit ću i tvoje deve.' Tako sam se ja napio, a
ona napoji i moje deve. 47Pitao sam je: 'Čija si kći?'
Odgovorila je: 'Kći sam Betuela, koga je Nahoru
rodila Milka.' Tada joj stavim viticu na nos a naru-
kvice na ruke. 48Duboko se naklonim i štovanje Ja-
hvi iskažem te blagoslovim Jahvu, Boga gospodara
moga, koji me vodio pravim putem da uzmem kćer
brata moga gospodara njegovu sinu. 49A sad, ako
kanite iskazati ljubav i vjernost mome gospodaru,
recite mi; ako li ne, to mi kažite, tako da mogu
krenuti bilo desno bilo lijevo.«

50Tada odgovore Laban i Betuel: »Od Jahve to
dolazi; mi tu ne možemo reći ni da ni ne. 51Rebeka
je, eto, pred tobom: uzmi je pa idi, neka bude že-
nom sinu tvoga gospodara, kako je Jahve rekao.«
52Kad Abrahamov sluga ču njihov pristanak, do
zemlje se nakloni Jahvi. 53Sluga zatim izvadi srebr-
nih i zlatnih predmeta te haljina i dade ih Rebeki,
a dade darova i njezinu bratu i majci.

54Tada jedoše i piše on i ljudi koji su bili s njim
i provedoše noć. Kad su ujutro ustali, on reče: »Pu-
stite me da se vratim svome gospodaru!« 55A njezin
brat i majka odgovore: »Neka djevojka ostane s
nama još desetak dana, pa poslije toga pođi!« 56On
im reče: »Ne zadržavajte me kad je Jahve moje pu-
tovanje uspješno kraju priveo. Pustite me da se
vratim svome gospodaru!« 57Oni odgovore: »Pozo-
vimo djevojku i upitajmo što ona misli!« 58Dozovu
Rebeku pa je upitaju: »Hoćeš li poći s ovim čovje-
kom?« Ona odgovori: »Hoću.« 59I tako otpreme
svoju sestru Rebeku i njezinu dojilju s Abrahamo-
vim slugom i njegovim ljudima. 60Blagoslove Re-
beku i reknu joj:

»Sejo naša, budi mati
nebrojenim tisućama,
a dušmana svojih vrata
22 17+ potomci ti zaposjeli!«

61Onda se diže Rebeka i njezine dvorkinje, zaja-
haše deve te pođoše za čovjekom. Tako sluga
preuze Rebeku i ode.

62Izak se vratio iz blizine Beer Lahaj Roja; živio 16 13-14
je, naime, u kraju Negeba. 63U predvečerje iziđe
Izak da se poljem prošeta[a]; diže oči i ugleda deve
gdje dolaze. 64Kad Rebeka, podigavši svoje oči,
opazi Izaka, sjaha s deve 65pa zapita slugu: »Tko je
onaj čovjek što poljem ide nama u susret?« A sluga
odgovori: »Ono je moj gospodar.« Nato ona uze
koprenu te se pokri.

66Sluga ispriča Izaku sve što je učinio. 67Tada
Izak uvede Rebeku u svoj šator i[b] uze je sebi za
ženu. U ljubavi prema njoj Izak je nalazio utjehu
nakon smrti svoje majke.

Keturini sinovi[c] ||1 Ljet 1 32-33

25 Abraham je sebi uzeo još jednu ženu; zvala
se Ketura. 2Ona mu je rodila Zimrana, Jokša-
na, Medana, Midjana, Jišbaka i Šuaha. 3A od Jok-
šana rodili se Šeba i Dedan. Dedanovi su potomci:
Ašurci, Letušci i Leumci. 4Sinovi su Midjanovi:
Efa, Efer, Hanok, Abida i Eldaa. Sve su to po-
tomci Keturini.

Smrt Abrahamova

5Abraham prenese sav svoj imutak na Izaka; 6a
sinovima od svojih suložnica dade Abraham samo
darove i još ih za svoga života razašalje po istoku
– daleko od svog sina Izaka – u Istočni kraj. 7Ovo
je duljina Abrahamova života što ga je proživio:
stotinu sedamdeset i pet godina. 8Zatim Abraham
preminu, umrije u sretnoj dobi – star i pun godina
– te bi pridružen svojim precima. 9Njegovi sinovi,
Izak i Jišmael, sahrane ga u spilji Makpeli, na po-
ljani Efrona, sina Hetita Sohara, nasuprot Mamri:
10to je poljana što ju je Abraham kupio od Hetovih 23
sinova. Ondje je sahranjen Abraham i njegova
žena Sara. 11Poslije Abrahamove smrti Bog je bla-
goslivljao njegova sina Izaka. Izak je živio blizu
Beer Lahaj Roja. 24 62

a) Riječ nesigurna značenja, pojavljuje se u Bibliji samo ovdje.
b) TM dodaje »svoje majke Sare«; BJ to smatra glosom koja upućuje na kraj retka.
c) Ovaj i dva iduća odlomka dodatak su povijesti o Abrahamu; rr. 1–6.11b.18 jahvistički su, ostalo iz svećeničke predaje. Od Keture potječu narodi Arabije: među njima Midjanci /Midjan/ (usp. Izl 2,15), Sabejci /Šeba/ (usp. 1 Kr 10,1–10), Dedanci /Dedan/ (usp. Iz 21,13).

Potomci Jišmaelovi[a]

[12]Ovo je povijest Abrahamova sina Jišmaela,
||1 Ljet 1 29-31 koga je Abrahamu rodila Sarina sluškinja, Egip-
ćanka Hagara. [13]A ovo su sinovi Jišmaelovi, svaki
po svom imenu i po svom rođenju: Jišmaelov prve-
nac Nebajot, Kedar, Adbeel, Mibsam, [14]Mišma,
Duma, Masa, [15]Hadad, Tema, Jetur, Nafiš i Ked-
ma.
[16]To su Jišmaelovi sinovi i to su njihova imena
prema njihovim naseljima i taborištima: dvanaest
poglavica od isto toliko plemena. [17]A ovo je duljina
Jišmaelova života: stotinu trideset i sedam godina.
Zatim izdahnu; umrije i bi pridružen svojim preci-
ma. [18]Potomstvo mu se naselilo od Havile do Šura,
koji je na istok Egiptu idući prema Ašuru. Nasta- 16 12
niše se nasuprot svojoj braći.

3. POVIJEST JAKOVLJEVA

Rođenje i mladost Ezava i Jakova[b]

[19]Ovo je povijest Abrahamova sina Izaka: Izak
se rodio od Abrahama. [20]Izaku je bilo četrdeset go-
24 1+ dina kad se oženio Rebekom, kćerkom Aramejca
Betuela iz Padan Arama, a sestrom Aramejca La-
bana.
[21]Izak se obrati Jahvi za svoju ženu jer je bila
nerotkinja. Jahve ga usliša te njegova žena Rebeka
zače. [22]No djeca se u njezinoj utrobi tako sudarala
te ona uzviknu: »Ako je tako, zašto ću živjeti[c]!«
Ode, dakle, da se posavjetuje s Jahvom[d]. [23]I Jahve
joj reče:
»Dva su svijeta u utrobi tvojoj;
dva će se naroda iz tvog krila
odijeliti.
Narod će nad narodom gospodovati,
4 5+ stariji će služiti mlađemu[e].«
Mal 1 2-5 ↗Rim 9 12 [24]Došlo vrijeme da rodi, kad gle – blizanci u nje-
zinoj utrobi. [25]Pojavi se prvi. Bio je crven; sav ru-
njav kao ogrtač. Stoga mu nadjenuše ime Ezav.
Hoš 12 4 [26]Potom se pojavi njegov brat. Rukom se držao
Ezavu za petu. Zato mu nadjenuše ime Jakov[f].
Izaku je bilo šezdeset godina kad su oni rođeni.
[27]Kad su dječaci odrasli, Ezav postane vješt lo-
vac, čovjek pustare. Jakov je bio čovjek krotak i
boravio je u šatorima. [28]Izaku je Ezav bio draži jer
je volio divljač, a Rebeka je više voljela Jakova.
[29]Jednom Jakov kuhaše jelo. Ezav stigne s polja,
gladan. [30]Reče Ezav Jakovu: »Daj mi toga crvenog
variva da pojedem jer sam izgladnio.« Stoga mu je
ime Edom[g]. [31]A Jakov odgovori: »Ustupi mi prije Pnz 21 17
svoje prvorodstvo!« [32]Ezav reče: »Evo me skoro na
smrti; što će mi prvorodstvo!« [33]Jakov nastavi:
»Prije mi se zakuni!« On mu se zakune, i tako
proda Jakovu svoje prvorodstvo. [34]Tada Jakov
dade Ezavu kruha i čorbe od sočivice. Jeo je i pio,
onda se digao i otišao. Tako Ezav pogazi svoje pr- Heb 12 16
vorodstvo.

Izak u Geraru i Beer Šebi[h] =12 10-20 =20

26 U zemlji zavlada glad, različita od prijašnje
što je bila za vrijeme Abrahama, pa Izak ode
Abimeleku, kralju Filistejaca, u Geraru. [2]Jahve mu
se ukaza i reče: »Ne silazi u Egipat: boravi u zemlji 12 1
koju ću ti označiti. [3]U ovoj se zemlji nastani, ja ću
s tobom biti i blagoslivljati te; tebi i tvome potom-
stvu dat ću sve ove krajeve, da izvršim zakletvu
kojom sam se zakleo tvome ocu Abrahamu. [4]Tvoje 22 17-18
ću potomstvo umnožiti kao zvijezde na nebesima i 12 7+
tvome ću potomstvu predati sve ove krajeve, tako 12 3+

a) Potomci Jišmaelovi (17,20) jesu plemena sjeverne Arabije.
b) Izvješće jahvista izuzev kronološkog okvira, koji je svećeničke predaje (rr. 19–20.26b).
c) »zašto ću živjeti?« prema sir.; TM izostavlja »živjeti«.
d) O načinu kako se *posavjetovati s Jahvom* vidi Izl 33,7+ i 1 Sam 14,41+. Ovdje može biti riječ samo o posjetu nekom svetom mjestu gdje se Jahve javlja.
e) Usp. bilj. uz 4,5. Borba dječaka u majčinu krilu pretkazuje neprijateljstvo dvaju bratskih naroda: Edomaca, Ezavovih potomaka, i Izraelaca, Jakovljevih potomaka. Edomce (Br 20,23+) je podčinio David (2 Sam 8,13–14), a konačno su se izbavili tek za Jorama, kralja Judeje, sredinom IX. st. (2 Kr 8,20–22).
f) Pučke etimologije: Ezav je riđokos, *'admôni*, pa će biti nazvan i Edom (r. 30; 36,1.8); on je kao krzneni ogrtač, *se'ar*, i nastavat će zemlju *Se'ir* (Br 24,18). Jakov, *Ja'akob*, ovdje je tako nazvan jer je držao petu, *'akeb*, svoga blizanca, a prema 27,36 i Hoš 12,4, jer je potisnuo, *'akab*, svoga brata. U stvari, skraćeno ime od *Ja'akob-El*, znači vjerojatno: »Neka Bog čuva!«.
g) Igra riječi: »Edom«, jer je pojeo crvenkasto, *'adom*, jelo.
h) Izak se pojavljuje uglavnom u povijesti o njegovu ocu (21; 22; 24) i o njegovim sinovima (25,19–28; 27; 28,1–9; 35,27–29). Samo se ova 26. glava, u osnovi jahvistička, izuzev svećeničkog podatka u rr. 34–35, osvrće izravno na Izaka, ali tri zgode imaju svoje poredbe u povijesti o Abrahamu. One se spletaju oko lika Abimeleka, kralja Gerara (usp. 20,2) i oko »Filistejaca« (usp. bilj. uz 21,22). Prva zgoda je usporedna s 12,10–20 i gl. 20 (vidi bilješke). Ovaj njen treći prikaz je najsuzdržljiviji.

da će se tvojim potomstvom blagoslivljati svi narodi
zemlje; 5a to zato što je Abraham slušao moj glas i
pokoravao se mojim zapovijedima, mojim zako-
nima i odredbama!«
6Tako Izak ostane u Geraru. 7Kad su ga mještani
pitali o njegovoj ženi, reče: »Ona mi je sestra.« Bo-
jao se reći: »Ona mi je žena«, misleći: »Mještani bi
me mogli ubiti zbog Rebeke jer je lijepa.« 8Kako
su se ondje duže zadržali, kralj Filistejaca Abime-
lek jednom pogleda kroz prozor i opazi kako Izak
miluje[a] svoju ženu Rebeku. 9Nato Abimelek po-
zove Izaka te reče: »Tako, ona ti je žena! Kako si
mogao reći da ti je sestra?« Izak mu odgovori: »Jer
sam mislio da bih zbog nje mogao poginuti.« 10Abi-
melek reče: »Zašto si nam to učinio? Umalo netko
od ljudi nije legao s tvojom ženom. Tako bi na nas
svalio krivnju.« 11Onda Abimelek izda naredbu
svemu narodu: »Tko se god dotakne ovog čovjeka
i njegove žene, glavu će izgubiti.«
12Izak je sijao u onom kraju i one godine urodilo
mu stostruko. Jahve ga blagoslivljao 13te je čovjek
bivao sve bogatiji, dok nije postao vrlo bogat.
14Stekao je stada ovaca i goveda i mnogu služinčad,
tako da su mu Filistejci zavidjeli. 15Zato Filistejci
=21 25-31 zasuše sve bunare što su ih sluge njegova oca bile
iskopale – u vrijeme njegova oca Abrahama – i na-
puniše ih zemljom. 16Onda Abimelek reče Izaku:
»Idi od nas jer si postao mnogo moćniji od nas!«
17Tako Izak ode odande, postavi svoj šator u ge-
rarskoj dolini i nastani se ondje. 18Izak opet iskopa
bunare za vodu što su bili iskopani[b] u vrijeme nje-
gova oca Abrahama, a Filistejci ih bili zasuli poslije
Abrahamove smrti. On ih je nazvao istim imenima
kojima ih je zvao i njegov otac. 19Ali kad su Iza-
kove sluge, dok su u dolini kopale, ondje našle bu-
nar sa živom vodom[c], 20pastiri iz Gerara posvade
se s Izakovim pastirima govoreći: »Naša je voda!«
Bunaru je dao ime Esek, jer su se oni s njim svadi-
li. 21A kad su iskopali drugi bunar te se i zbog njega
svađali, nazva ga imenom Sitna. 22Odatle se preseli
pa iskopa drugi bunar. Zbog njega se nisu svađali,
pa ga nazove imenom Rehobot i protumači: »Jer
nam je Jahve dao prostor da se na zemlji umnoži-
mo[d].«
23Odande se popne u Beer Šebu.
24Iste mu se noći ukaže Jahve i reče:

»Ja sam Bog oca tvoga Abrahama[e].
Ne boj se, ja sam s tobom!
Blagoslovit ću te, potomke ti umnožit,
zbog Abrahama, sluge svojega.«

25Izak tu podigne žrtvenik i zazove Jahvu po ime- 4 26+
nu; postavi ondje svoj šator, a njegove sluge počnu
kopati bunar.
26Uto mu dođe Abimelek iz Gerara sa svojim sa- =21 22-33
vjetnikom Ahuzatom i s Fikolom, zapovjednikom
vojske. 27Izak ih upita: »Zašto ste došli k meni kad
me mrzite i kad ste me otjerali od sebe?« 28Oni
odgovore: »Jasno vidimo da je Jahve s tobom.
Stoga pomislismo: neka zakletva bude veza između
nas i tebe. Daj da s tobom sklopimo savez: 29ti
nama nećeš zla nanositi, kao što mi tebe nismo zlo-
stavljali, nego uvijek prema tebi lijepo postupali i
s mirom te otpustili. A blagoslov Jahvin bio nad
tobom.« 30On im priredi gozbu te su jeli i pili.
31Rano ujutro jedni se drugima zakunu. Potom
ih Izak otpusti i oni od njega odu u miru. 32Toga
istog dana dođu Izakove sluge i obavijeste ga o bu-
naru što su ga iskopali te mu reknu: »Našli smo
vodu.« 33On ga prozva Šiba[f]. Zato je ime onom
gradu do danas – Beer Šeba.
34Kad je Ezavu bilo četrdeset godina, uzme za
ženu Juditu, kćer Hetita Beerija, i Basematu, kćer 36 1-5
Hetita Elona.
35One postadoše izvor ogorčenja Izaku i Rebeki. 24 3s; 28 1s

a) Izak (*Jishak*) miluje (*mesahek*) Rebeku: igra riječi kao u 21,9; usp. 17,17; 18,12s; 21,6.

b) »što su bili iskopani u vrijeme« prema TM; BJ prema pr.: »što su ih bili iskopali sluge«.

c) Knjiga Postanka pripisuje praocima, čuvarima stada, iskapanje brojnih zdenaca. Kod »Jakovljeva zdenca« u Šekemu (Post ga ne spominje), Isus će objaviti Samarijanki istinsku živu vodu (Iv 4,1+).

d) *Esek* znači »svađa«, *Sitna* »optužba«, *Rehobôt* »slobodni prostori«.

e) Praotačka je religija u biti religija »Boga određenog (pra)oca« (Abrahama, Izaka ...) (28,13; 31,5; 32,10; itd.) i traje sve do objave Jahvina imena (Izl 3,13–15). To je religija nomada; taj Bog nije gospodar nekog područja; on se objavljuje pretku jedne skupine koju štiti i vodi (usp. već 12,1 pa sve do 46,3–4), i kojoj daje obećanja o potomstvu i zemlji (gl. 15).

f) »Šiba«: čitaj *šeba'* (ili *šebu'a*) »zakletva«, prema grč. i kontekstu, umjesto hebr. *šibe'a* »sedam« (usp. 21,28–30+).

Jakov prijevarom dobiva očev[a] blagoslov

27 Ostarje Izak, vid mu se očinji gasio. Zato
zovne svoga starijeg sina Ezava i reče mu:
»Sine!« On mu odgovori: »Evo me!« 2A on nastavi:
»Vidiš, ostario sam, a ne znam dana svoje smrti.
3Zato uzmi svoju opremu, svoj tobolac i luk, pa idi
u pustaru i ulovi mi divljači. 4Onda mi pripremi
ukusan obrok, kako volim, te mi ga donesi da bla-
gujem, pa da te mognem blagosloviti prije nego
umrem.«
5Rebeka je slušala dok je Izak govorio svome
sinu Ezavu, i kad je Ezav otišao u pustaru da ulovi
25 28 divljači svome ocu, 6Rebeka reče svome sinu Jako-
vu: »Upravo sam čula kako tvoj otac govori tvome
bratu Ezavu: 7'Donesi mi divljači te mi priredi uku-
san obrok da blagujem pa da te pred licem Jahvi-
nim blagoslovim prije nego umrem.' 8A sad, sine
moj, poslušaj me i učini kako ti naredim. 9Otiđi k
stadu i odande mi donesi dva lijepa kozleta, a ja ću
od njih prirediti ukusan obrok tvome ocu, kako on
voli. 10Onda ti donesi svome ocu da jede te tebe
mogne blagosloviti prije nego umre.« 11Ali Jakov
25 25 odgovori svojoj majci Rebeki: »E, ali moj je brat
Ezav runjav, a ja sam bez dlaka! 12Možda me se
moj otac dotakne te ću u njegovim očima ispasti
varalicom i na se svaliti prokletstvo, a ne blago-
slov.« 13Ali njegova mu majka odgovori: »Sine moj,
tvoje prokletstvo neka padne na mene! Samo ti
mene poslušaj, otiđi i donesi!«
14Ode on, nađe i donese svojoj majci, a njegova
majka priredi ukusan obrok, kako je njegov otac
volio. 15Potom Rebeka uzme najljepše odijelo
svoga starijeg sina Ezava što je u kući imala, pa u
nj odjene svoga mlađeg sina Jakova. 16U kožu ko-
zleta zamota mu ruke i goli dio vrata. 17Stavi zatim
ukusan obrok i kruh što ga je pripravila na ruke
svoga sina Jakova.
18Ode on k ocu i reče: »Oče!« On odgovori:
»Evo me. Koji si ti moj sin?« 19A Jakov odgovori
svome ocu: »Ja sam Ezav, tvoj prvorođenac; učinio
sam kako si mi rekao. Sad ustaj, sjedi pa jedi moje
lovine, da me onda mogneš blagosloviti.« 20Izak
upita svoga sina: »Kako si tako brzo uspio, sine
moj?« On odgovori: »Jer mi je Jahve, Bog tvoj,
bio milostiv[b].« 21Potom Izak reče Jakovu: »Pri-
makni se, sine moj, da opipam jesi li ti zbilja moj
sin Ezav ili nisi.« 22Jakov se primakne k svome ocu
Izaku, koji ga opipa i reče: »Glas je Jakovljev, ali
su ruke Ezavove.« 23Nije ga prepoznao jer su mu
ruke bile runjave kao i ruke njegova brata Ezava.
Kad ga je htio blagosloviti, 24upita još jednom:
»Jesi li ti zaista moj sin Ezav?« Odgovori on: »Je-
sam.« 25Potom reče Izak: »Stavi preda me da bla-
gujem lovine svoga sina pa da te blagoslovi duša
moja.« Jakov ga posluži pa je jeo. Zatim mu do-
nese i vina, pa je pio. 26Poslije toga reče mu njegov
otac Izak: »Primakni se, sine moj, i poljubi me!«
27Kad se primače i poljubi ga, Izak osjeti miris nje-
gove odjeće pa ga blagoslovi[c]:
»Gle, miris sina mog
nalik je mirisu polja 22 17-18
koje Jahve blagoslovi. ↗Heb 11 20
28Neka ti Bog daje
rosu s neba i rodnost zemlje:
izobilje žita i mladoga vina.
29Narodi ti služili, 25 23+
plemena ti se klanjala!
Braćom svojom gospodari,
nek sinci majke tvoje pred tobom padaju!
Proklet bio tko tebe proklinje;
blagoslovljen tko te blagoslivlje!«
30Tek što se Jakov udaljio od svoga oca Izaka –
pošto je Izak podijelio blagoslov Jakovu – njegov
brat Ezav dođe iz lova. 31I on priredi ukusan obrok
i donese ga svome ocu. I reče svome ocu: »Ustani,
oče moj, i blaguj od lovine svoga sina da me onda
mogneš blagosloviti!« 32A njegov ga otac Izak zapi-
ta: »Tko si ti?« On odgovori: »Ja sam tvoj prvoro-
đenac Ezav!« 33Izak se silno prepadne: »Pa tko je
onda bio onaj što je divljači ulovio i meni već do-
nio? Blagovao[d] sam je prije nego si ti došao; onoga
sam blagoslovio i blagoslovljen će ostati[e].« 34Kad je
Ezav čuo riječi svoga oca, krikne glasno i gorko
zaplaka pa reče svome ocu: »I mene blagoslovi,
oče!« 35A on odvrati: »Brat tvoj dođe na prijevaru 25 26, 29-34
i odnese tvoj blagoslov.« 36»Zato valjda što mu je Jr 9 3 Hoš 12 4 Iz 43 27

a) Jahvističko izvješće hvali Jakovljevu lukavost, a suzdržano, u zadnjoj preradbi, osuđuje Rebekinu himbenost, dok prema Ezavu pokazuje sažaljenje. Laž, ovdje iznesena, u okviru još nesavršenog ćudoređa, tajanstveno služi Bogu, koji slobodnim izborom daje prednost Jakovu a ne Ezavu. (25,23; usp. Mal 1,2s; Rim 9,13).
b) To lažno pozivanje na Boga nama izgleda bogohulnim, ali istočnjački način razmišljanja nije vidio u tom zla, jer je svodeći sve na Boga zanemarivao »drugotne uzroke«.
c) Taj blagoslov, koji obećava pastiru Jakovu sreću u poljodjelstvu, kao i onaj dan Ezavu (rr. 39–40), ne odnose se na te praoce, već na narode koji su od njih potekli.
d) Iza »Blagovao sam« BJ ima »u dobroj vjeri«, konj., a TM »od svega«.
e) Blagoslovi (kao i prokletstva) jednom izrečeni, učinkoviti su i neopozivi.

ime Jakov, dvaput me već prevario«, reče Ezav.
»Oduzeo mi prvorodstvo, a sad mi evo oduze i bla-
goslov[a].« Onda doda: »Zar za me nisi sačuvao ni-
kakva blagoslova?« 37Izak odgovori Ezavu: »Njega
sam već postavio za tvoga gospodara; njemu sam
svu njegovu braću predao za sluge; žitom sam ga i
vinom opskrbio. A što sad za te mogu učiniti, sine
moj?« 38Ezav odgovori svome ocu: »Zar ti, oče,
raspolažeš samo jednim blagoslovom? Blagoslovi i
mene, oče moj[b]!« Ezav jecaše na sav glas. 39Tada
otac njegov Izak progovori i reče:
»Daleko od plodna tla dom tvoj će biti,
daleko od rose s neba.
40Od mača svoga ćeš živjeti,
brata svoga ćeš služiti[c].
Ali jednom, kada se pobuniš,
jaram ćeš njegov stresti sa svog vrata[d].«
= 27 46 - 41Ezav zamrzi Jakova zbog blagoslova kojim ga
28 5 je otac njegov blagoslovio pa reče u sebi: »Čim
dođu dani žalosti za mojim ocem, ubit ću ja svoga
brata Jakova.« 42Kada su Rebeki javili te riječi što
ih je izrekao njezin stariji sin Ezav, zovne ona
svoga mlađeg sina Jakova te mu reče: »Pazi! Brat
↗Mudr 10 10 ti se Ezav nosi mišlju kako će te ubiti. 43Ali ti, sine
24 29 moj, poslušaj mene: odmah bježi mome bratu La-
banu u Haran. 44Ostani kod njega neko vrijeme,
dok bijes brata tvoga na te jenja, 45dok se srdžba
brata tvoga odvrati od tebe te on zaboravi što si
mu učinio. Ja ću onda po te poslati i odande te
dovesti. Zašto da vas obojicu izgubim u jedan
dan[e]!«

= 27 41-45

Jakov ide Labanu[f]

46Potom Rebeka reče Izaku: »Moj mi je život do-
sadio zbog ovih žena Hetitkinja. Ako se i Jakov
oženi kojom kao što su ove urođenice, Hetitki-
njom, što će mi onda život!«

28 Stoga Izak pozove Jakova, blagoslovi ga te
mu naloži: »Nemoj uzimati ženu od kanaan-
skih djevojaka. 2Odmah se zaputi u Padan Aram,
u dom Betuela, oca svoje majke, pa odande sebi
uzmi ženu, od kćeri Labana, brata svoje majke. 3A
Bog Svemožni, El-Šadaj, neka te blagoslovi i neka 17 1+
te učini rodnim i brojnim, tako da postaneš mno- 17 4-5
štvo naroda. 4Neka protegne na te blagoslov Abra-
hamov, na te i na tvoje potomstvo, tako da zapo-
sjedneš zemlju u kojoj boraviš kao pridošlica, a
koju je Bog predao Abrahamu!« 5Tako Izak ot-
premi Jakova, i on ode u Padan Aram Labanu,
sinu Aramejca Betuela, bratu Rebeke, majke Ja-
kova i Ezava.
6Kad je Ezav[g] vidio kako je Izak blagoslovio Ja-
kova kad ga je otpremao u Padan Aram da odande
sebi uzme ženu, naređujući mu kad ga je blagosliv-
ljao: »Ne smiješ uzeti ženu od kanaanskih djevoja-
ka«, 7i da je Jakov poslušao svoga oca i svoju
majku te otišao u Padan Aram, 8Ezav shvati koliko
su djevojke kanaanske mrske njegovu ocu Izaku.
9Stoga ode k Jišmaelu te se, uza žene koje već ima-
še, oženi Mahalatom, kćerju Jišmaela, sina Abra- 25 12-13
hamova, a sestrom Nebajotovom.

Jakovljev san u Betelu[h]

↗Mudr 10 10

10Jakov ostavi Beer Šebu i zaputi se u Haran.
11Stigne u neko mjesto i tu prenoći, jer sunce bijaše
već zašlo. Uzme jedan kamen s onog mjesta, stavi
ga pod glavu i na tom mjestu legne. 12I usne san:
ljestve stoje na zemlji, a vrhom do neba dopiru, i
anđeli Božji po njima se penju i silaze. 13Uza nj je ↗Iv 1 51
Jahve te mu govori: »Ja sam Jahve, Bog tvoga
praoca Abrahama i Bog Izakov. Zemlju na kojoj
ležiš dat ću tebi i tvome potomstvu. 14Tvojih će po- 12 2s; 13 14s;
tomaka biti kao i praha na zemlji; raširit ćete se na 15 5s; 18 18;
zapad, istok, sjever i jug; tobom će se i tvojim po- 22 17s; 26 4

a) Igra riječi između »prvorodstvo« *bekorah* i »blagoslov« *bera-kah*.
b) BJ tu umeće prema LXX: »Izak je šutio«.
c) Ezav (to jest njegovo potomstvo) boravit će izvan plodne Palestine (Vg ima suprotno) i bit će podložan Jakovu (njegovu potomstvu, 2 Sam 8,13–14). Sve je dano njegovu bratu (r. 37), i jedini blagoslov koji mu preostaje jest »da živi od svog mača«, grabeža i razbojstva.
d) Ta zadnja rečenica, izvan ritma, mogla je biti unesena poslije oslobođenja Edomaca (2 Kr 8,20–22). Prijevod »kad se pobuniš« nije siguran.
e) Ezav bi kao ubojica bio pao pod krvnu osvetu (Br 35,19+).
f) Tekst jednak onom u 27,41–45, ali svećeničke predaje. Ta predaja uklonila je sablažnjivu pripovijest gl. 27, i dala je drugi razlog za Jakovljev put u Mezopotamiju. Valja uočiti jednaki sud o »Hetovim kćerima« /Hetitkinjama/ (r. 46) i o Kanaankama (28,1).
g) Ovdje se nastavlja svećenički izvor.
h) U ovom se izvješću stapaju jedna elohistička predaja: san o ljestvama (radije o stubištu) koje vode u nebo – mezopotamska predodžba, čije su simbol bile kule na katove, zigurati (rr. 12 i 17), te Jakovljev zavjet i podizanje svetišta u Betelu (rr. 18.20.21a.22); i jedna jahvistička predaja: objavljivanje Jahve koji obnavlja obećanja dana Abrahamu i Izaku, a kojega Jakov priznaje svojim Bogom (rr. 13–16.19.21b). Obje su isticale značenje svetišta u Betelu (1 Kr 12,29–30+). Više je Otaca, slijedeći Filona, vidjelo u Jakovljevim ljestvama sliku Božje providnosti koja posredstvom anđela djeluje na zemlji. Prema drugima, one su pretkazivale utjelovljenje Riječi, kao most između neba i zemlje. R. 17 koristi liturgija u časoslovu i u Misi posvete crkve.

12 3+ tomstvom blagoslivljati svi narodi zemlje. [15]Dobro
znaj: ja sam s tobom; čuvat ću te kamo god pođeš
te ću te dovesti natrag u ovu zemlju; i neću te ostaviti
dok ne izvršim što sam ti obećao.«
[16]Jakov se probudi od sna te reče: »Zaista se Jahve
nalazi na ovome mjestu, ali ja nisam znao!«
Izl 19 12+ [17]Potresen, uzviknu: »Kako je strašno ovo mjesto!
Zaista, ovo je kuća Božja, ovo su vrata nebeska!«
[18]Rano ujutro Jakov uzme onaj kamen što ga bijaše
Izl 23 24+ stavio pod glavu, uspravi ga kao stup[a] i po vrhu
35 6; 48 3 mu izlije ulja. [19]Ono mjesto on nazva Betel, dok je
Suci 1 23 ime tome gradu prije bilo Luz.
[20]Tada učini zavjet: »Ako Bog ostane sa mnom i
uščuva me na ovom putu kojim idem, dade mi
kruha da jedem i odijela da se oblačim, [21]te se
zdravo vratim kući svoga oca, Jahve će biti moj
Bog. [22]A ovaj kamen koji sam uspravio kao stup
bit će kuća Božja. A od svega što mi budeš davao
Am 4 4 za te ću odlagati desetinu.«

Jakov dolazi u Haran[b]

24 11s **29** Jakov nastavi put i dođe u zemlju istočnu.
Izl 2 16s [2]Najednom opazi studenac u polju. Tri su
stada ovaca oko njega plandovala, jer se na tome
studencu napajahu. Velik se kamen nalazio studencu
na otvoru. [3]Jedino kad bi se svi pastiri ondje
skupili, mogli bi odvaliti kamen s otvora i ovce napojiti;
tada bi opet prevalili kamen na njegovo mjesto,
na otvor studenca.
[4]»Odakle ste, braćo moja?« – zapita ih Jakov.
»Iz Harana«, odgovore. [5]»Poznajete li«, pitaše ih
dalje, »Nahorova sina Labana?« »Poznajemo«, odgovore.
[6]»Je li zdravo?« – opet ih upita. »Zdravo
je; a evo mu dolazi kći Rahela sa stadom«, odgovore.
[7]»Još ima mnogo dâna«, nastavi on, »nije vrijeme
spraćati blago. Zašto ga ne napojite i ne otjerate
na pašu?« [8]»Ne možemo dok se ne skupe svi
pastiri«, odgovoriše, »da odvale kamen s otvora
studenca, tako da mognemo napojiti ovce.«
[9]Dok je on još s njima govorio, dođe Rahela s
ovcama svoga oca. Bila je, naime, pastirica. [10]Kako
Jakov ugleda Rahelu, kćer Labana, brata svoje
majke, sa stadom svoga ujaka Labana, Jakov se
primače i odvali kamen s otvora studenca te napoji
stado svoga ujaka Labana. [11]Zatim Jakov poljubi
Rahelu, a onda briznu u plač. [12]Potom Jakov kaza
Raheli da je on sestrić njezina oca, sin Rebekin.
Nato ona otrča i obavijesti oca. [13]Kad je Laban čuo
vijest o Jakovu, sinu svoje sestre, potrča mu u susret.
Zagrli ga i poljubi te dovede u svoju kuću.
Ispriča Labanu sve što mu se dogodilo[c]. [14]A onda
Laban reče. »Zbilja si ti moja kost i moje meso!«

Jakov se ženi Leom i Rahelom[d]

Pošto je Jakov proboravio s Labanom mjesec dana,
[15]Laban reče Jakovu: »Zar ćeš me zato što si
mi sestrić badava služiti! Kaži mi koliko ćeš tražiti
za najam?« [16]A Laban imaše dvije kćeri. Starijoj
bijaše ime Lea, a mlađoj Rahela. [17]Lea imala slabe
oči, a Rahela bila stasita i lijepa. [18]Kako je Jakov
volio Rahelu, reče: »Služit ću ti sedam godina za
tvoju mlađu kćer Rahelu.« [19]Laban odvrati: »Bolje
je da je tebi dam nego kakvu strancu. Ostani sa
mnom!«
[20]Tako je Jakov služio za Rahelu sedam godina,
ali mu se učinile, zbog ljubavi prema njoj, kao nekoliko
dana.
[21]Poslije toga Jakov reče Labanu: »Daj mi moju
ženu, jer se moje vrijeme navršilo pa bih htio k
njoj.« [22]Laban sabra sav svijet onog mjesta i priredi
gozbu. [23]Ali navečer uzme svoju kćer Leu pa nju
uvede k Jakovu, i on priđe k njoj. [24]Laban dade
svoju sluškinju Zilpu svojoj kćeri Lei za sluškinju.
[25]Kad bi ujutro, a to, gle, Lea[e]! Tada Jakov reče
Labanu: »Zašto si mi to učinio! Zar te ja nisam
služio za Rahelu? Zašto si me prevario?« [26]Laban
odgovori: »U našem mjestu nije običaj da se mlađa
udaje prije starije. [27]Završi s njom ovu ženidbenu
sedmicu[f], a onda ću ti dati i drugu, za drugih sedam

a) U kamen se smješta Božja prisutnost. On postaje *bêt El*, »kućom Božjom«, čime se tumači naziv Betel, i prima pomazanje uljem, kao kultni čin. Ali takve su postupke, budući da su se izvodili u kanaanskoj religiji i u svem semitskom svijetu, Zakon i Proroci kasnije osudili (vidi Izl 23,24). Pa i ovdje, uz zamišljaj o Božjem prebivalištu na zemlji, stavlja se duhovnije shvaćanje: Betel, to su »vrata neba«, gdje Bog prebiva (usp. 1 Kr 8,27).
b) Jahvistički izvještaj koji nastavlja gl. 28 i nadovezuje se na 27,41–45.
c) Svoje sporove s Ezavom, gl. 27.
d) Jahvistički tekst, kao i prethodno izvješće.
e) Labanovo lukavstvo i Jakovljeva zabluda tumače se običajem – još na snazi – da se zaručnica drži pokrivena velom sve do bračne noći (usp. 24,65).
f) Svadba je trajala sedam dana (Suci 14,12.17; usp. Tob 8,20; 10,7).

godina službe kod mene[a].« Jakov pristane: navrši
onu ženidbenu sedmicu. 28Onda mu Laban dade i
svoju kćer Rahelu za ženu. 29Laban dade svoju slu-
škinju Bilhu svojoj kćeri Raheli za sluškinju. 30Ja-
kov nato priđe Raheli. Rahelu je više volio nego
Leu. I tako je služio Labana još sedam godina.

Jakovljeva djeca[b]

31Jahve je vidio da Lea nije voljena[c], te je učini
plodnom, dok Rahela ostade nerotkinja. 32Lea zače
i rodi sina; nadjenu mu ime Ruben, a to znači,
kako je ona protumačila: »Jahve je vidio moju ne-
volju[d] i stoga će me sada muž moj ljubiti.« 33Opet
zače i rodi sina te izjavi: »Jahve je čuo da nisam
voljena, stoga mi je dao i ovoga.« Zato mu nadjenu
ime Šimun. 34Opet zače i rodi sina te izjavi: »Sad
će se moj muž meni prikloniti: tri sam mu sina ro-
dila.« Zato mu nadjenu ime Levi. 35A kad je još
jednom začela i sina rodila, izjavi: »Ovaj put hvalit
ću Jahvu.« Stoga sinu nadjenu ime Juda. Potom
prestade rađati.

Jakovljeve žene

30 Vidjevši Rahela da Jakovu ne rađa djece, po-
stade zavidna svojoj sestri pa reče Jakovu:
»Daj mi djecu! Inače ću svisnuti!« 2Jakov se razljuti
na Rahelu te reče. »Zar sam ja namjesto Boga koji
ti je uskratio plod utrobe?« 3A ona odgovori: »Evo
16 2+ moje sluškinje Bilhe: uđi k njoj, pa neka rodi na
mojim koljenima, da tako i ja steknem djecu po
njoj.« 4Dade mu dakle svoju sluškinju Bilhu za že-
nu, i Jakov priđe k njoj. 5Bilha zače te Jakovu rodi
sina. 6Tada Rahela reče: »Jahve mi je dosudio pra-
vo. Uslišao je moj glas i dao mi sina.« Stoga mu
nadjenu ime Dan. 7Rahelina sluškinja Bilha opet
zače i rodi Jakovu drugoga sina. 8Tada Rahela re-
če: »Žestoko sam se borila sa sestrom, ali sam po-
bijedila.« Tako mu nadjenu ime Naftali.
9A vidjevši Lea da je prestala rađati, uzme svoju
sluškinju Zilpu pa je dade Jakovu za ženu. 10I kad
je Leina sluškinja Zilpa rodila Jakovu sina, 11Lea
uskliknu: »Koje sreće!« Tako mu nadjenu ime
Gad. 12Leina sluškinja Zilpa rodi Jakovu i drugog
sina, 13i Lea opet uskliknu: »Blago meni! Žene će
me zvati blaženom!« Tako mu nadjenu ime Ašer.
14Jednoga dana, u vrijeme pšenične žetve, na-
mjeri se Ruben u polju na ljubavčice[e] te ih donese
svojoj majci Lei. I Rahela reče Lei: »Daj mi od
ljubavčica svoga sina!« 15A Lea odgovori: »Zar ti
nije dosta što si mi oduzela muža pa još hoćeš da
od mene uzmeš i ljubavčice moga sina?« Rahela
odgovori: »Pa dobro, neka s tobom noćas leži u
zamjenu za ljubavčice tvog sina.« 16Kad je Jakov
navečer stigao iz polja, Lea mu iziđe u susret pa
reče: »Treba da dođeš k meni, jer sam te unajmila
za ljubavčice moga sina.« One je noći on s njom
ležao. 17Bog usliša Leu; ona zače te Jakovu rodi
petog sina. 18Onda Lea reče: »Bog mi je uzvratio
nagradom što sam ustupila svoju sluškinju svome
mužu.« Stoga sinu nadjenu ime Jisakar. 19Lea opet
zače i rodi Jakovu šestoga sina. 20Onda Lea reče:
»Bog me obdari dragocjenim darom; sada će mi
moj muž dati darove: tā rodila sam mu šest sino-
va.« Tako mu nadjenu ime Zebulun. 21Zatim rodi
kćer te joj nadjenu ime Dina.
22Uto se Bog sjeti Rahele: Bog je usliša i otvori
njezinu utrobu. 23Ona zače i rodi sina te reče: »U-
kloni Bog moju sramotu!« 24Nadjene mu ime Josip,
rekavši: »Neka mi Jahve pridoda drugog sina!«

Jakovljevo bogatstvo

25Pošto je Rahela rodila Josipa, Jakov reče Laba-
nu: »Pusti me da idem u svoj zavičaj! 26Daj mi moje
žene za koje sam te služio i moju djecu da mogu

a) Brak sa dvije sestre bio je zabranjen tek Levitskim zakonikom (Lev 18,18).
b) Ovaj odsjek jahvističke predaje, s elohističkim umecima, povezuje Izraelova plemena preko dvanaestero Jakovljeve djece s lozom praotaca. Ovo je najstariji oblik »sustava dvanaestero plemena«, koji će proći više faza: broj dvanaest dosegnut je ovdje uključivanjem Dine; na njezino će mjesto kasnije doći Benjamin, rođen u Kanaanu (35,16s). Levi, od kojega je nastalo svećeničko pleme, bit će zamijenjen podvajanjem Josipova plemena (Efrajim i Manaše). Taj sustav, pa ni u svom najstarijem obliku, nije mogao biti uspostavljen prije naseljenja u Kanaan. »Dvanaest sinova Jakovljevih«, koji većim dijelom neće imati više nikakve uloge u izvještajima Knjige Postanka, i od kojih neki neće više biti ni spomenuti, samo su preci koji su dali imena kasnije oblikovanim plemenima (usp. Post 49).
c) Hebr. »omrznuta«, ali taj izraz ovdje samo znači nepovoljan položaj zapostavljene žene nasuprot omiljenoj u poligamijskom braku.
d) Nadmetanje Lee i Rahele daje povod za objašnjavanje vlastitih imena, i to pučkim, često neuvjerljivim etimologijama: *ra'a be'onjî* »on je vidio moju nevolju« – Ruben; *šama'* »on je čuo« – Šimun; *jillave* »on će se prikloniti« – Levi; *'ôde* »hvalit ću« – Juda; *danannî* »dosudio mi pravo« – Dan; *niftalî* »borila sam se« – Naftali; *gad* »sreća« – Gad; *'ošerî* »blago meni« i *'iššerunî* »zvat će me blaženom« – Ašer; *sakar* »unajmljen« i *sakâr* »nagrada, plaća« – Jisakar; *jizbelenî* »on će me obdariti« – Zebulun; *'asaf* »uklonjen« i *josef* »(Bog) pridodaje« – Josip.
e) Dosl. »mandragore«, biljke koja u hebr. dolazi od istoga korijena kao i »ljubav«, a kojoj su stari pripisivali afrodizijačku moć. Mora da ju je predaja povezala s Josipovim rođenjem.

otići: tȁ dobro znaš kako sam te služio.« [27]A Laban mu odgovori: »Ne idi, ako si mi prijatelj[a]. Znam da me Jahve blagoslivljao zbog tebe.« [28]I nadoda: »Odredi plaću koju želiš od mene, i dat ću ti.« [29]On mu odgovori: »Ti dobro znaš što je moja služba značila za te i kako je tvome blagu bilo sa mnom. [30]Malenkost što si je imao prije nego sam ja došao povećala se vrlo mnogo, jer kuda god sam prolazio Jahve te blagoslivljao na mojim koracima. A sad je vrijeme da poradim i za svoj dom.« [31]On upita: »Koliko da ti platim?« Jakov odgovori: »Nemoj mi platiti ništa! Ako mi učiniš ovo, opet ću na pašu goniti i čuvati tvoje stado. [32]Daj da prođem danas kroz tvoje stado[b] i od njega izlučim svaku garavu ovcu[c] i svaku šarenu ili naprugana kozu! Neka to bude moja plaća! [33]A ubuduće kad budeš svojim očima provjeravao moju naplatu, moje će poštenje biti svjedok za mene: nađe li se među mojim kozama ijedna koja ne bude šarena ili naprugana, ili među ovcama koja ne bi bila garava, neka se smatra ukradenom!«

[34]Laban reče: »Dobro, neka bude kako si kazao.«

[35]Ali toga dana Laban izluči naprugane i šarene jarce i sve riđaste i šarene koze – svaku koja je na sebi imala bijelo – i sve garave ovce pa ih preda svojim sinovima. [36]I odande gdje je Jakov pasao ostatak Labanova stada udalji se za koja tri dana hoda.

[37]A Jakov uzme zelenih mladica od topola, badema i platana; na njima izreza bijele pruge, otkrivši bjeliku na mladicama. [38]Pruće tako isprugano postavi u korita, u pojila iz kojih se stoka napajala. A kako se stoka parila kad je na vodu dolazila, [39]to su se jarci parili uz pruće, pa su koze kozile prugaste, riđaste i šarene kozliće. [40]Tako je i ovce Jakov bio izlučio i glave im okrenuo prema prugastima ili posve garavima što su bile u Labanovu stadu. Tako je za se namicao posebna stada koja nije miješao s Labanovim stadima. [41]Osim toga, kad bi se god dobro uzrasla stoka parila, Jakov bi stavio pruće u korita, baš pred oči živine, tako da se pari pred prućem. [42]Ali ga pred kržljavu marvu nije stavljao. Tako je kržljava zapadala Labana, a dobro razvijena Jakova. [43]Čovjek se tako silno obogatio, stekao mnogu stoku, sluge i sluškinje, deve i magarad.

Jakov bježi iz Harana[d]

31 Uto Jakov dozna kako Labanovi sinovi govore: »Sve dobro našega oca uze Jakov; i od onoga što bi moralo pripasti našem ocu namaknuo je sve ono bogatstvo.« [2]A opazi Jakov i na Labanovu licu da se on ne drži prema njemu kao prije.
[3]Tada Jahve reče Jakovu: »Vrati se u zemlju svojih
otaca, u svoj zavičaj, i ja ću biti s tobom!« [4]Jakov 26 3; 28 15
onda pozove Rahelu i Leu u polje, k svome stadu,
[5]pa im reče: »Ja vidim na licu vašega oca da se on ne drži prema meni kao prije; ali Bog oca moga sa mnom je bio. [6]I same znate da sam vašega oca služio koliko sam god mogao; [7]pa ipak je vaš otac mene varao, deset mi je puta plaću mijenjao. Ali Bog nije dopuštao da mi nanese štetu. [8]Ako bi on rekao: 'Svaka šarena neka bude tebi za naplatu', onda bi cijelo stado mladilo šarene; ako bi opet rekao: 'Prugasti neka budu tebi za plaću', onda bi cijelo stado mladilo prugaste. [9]Tako je Bog uzimao blago od vašeg oca pa ga meni davao. [10]Jednom, kad se stado oplođivalo, nenadano vidjeh u snu da su jarci u stadu, dok su se parili, bili prugasti, mjestimično bijeli i šareni.
[11]Još u snu anđeo Božji 16 7+
mene zovne: 'Jakove!' 'Evo me!' rekoh. [12]A on nastavi: 'Primijeti dobro da su jarci u stadu što se pare prugasti, mjestimično bijeli i šareni. Ja sam, naime, vidio sve što ti je Laban činio.
[13]Ja sam Bog
koji ti se ukazao u Betelu[e], gdje si uljem pomazao 28 18-22
stup i gdje si mi učinio zavjet. Sad ustaj i idi iz ove zemlje; vrati se u svoj zavičaj!'«

[14]Nato mu Rahela i Lea odgovore: »Zar još

a) U hebr. »Ako sam našao milost u tvojim očima...« – tu je tekst prekinut; predmnijeva se: »poslušaj me«. Naš je prijevod smislen, ali slobodan.
b) Tekst u rr. 32–43 teško je objasniti. Pripovijest se mogla oblikovati samo kod polunomada, i mora da je stara. U istočnjačkim stadima ovce su redovito bijele, a koze crne. Životinje što ih Jakov traži kao jedinu naplatu iznimne su (crne ovce i šarene koze), i Laban misli da ugovara unosan posao. Jakovljeva umješnost svodi se na ovo: 1) u vezi s kozama (rr. 37–39), on daje da se pare pred ispruganim mladicama s otkrivenom bjelikom, a pogled na njih utječe na oblikovanje zametka; 2) u vezi s ovcama (r. 40), Jakob bi dao da se pare gledajući crne koze Labanova stada; 3) u tom je poslu birao najkrepče rasplodne životinje, a Labanu ostavljao one kržljave i njihovo potomstvo. Tako Jakov »časno« vrati Labanu milo za drago.
c) Hebr. uključuje svaku naprugana i šarenu životinju u stadu, tj. i ovcu i kozu, a ne samo kozu, kako hoće grč. i drugi pa i naš prijevod.
d) Elohistički izvještaj s nekim jahvističkim ostacima (rr. 1.3.21). Daje puno pravo Jakovu i ističe Božju zaštitu nad njim, što nije slučaj u profanom izvješću gl. 30.
e) »koji ti se ukazao«, dopunjeno prema LXX.

imamo baštinskog dijela u svome očinskom domu?
[15]Zar nas otac nije smatrao tuđinkama? Tâ on je
nas prodao[a], a onda je pojeo novac što ga je za nas
dobio! [16]Sve bogatstvo što je Bog oduzeo našem
ocu zbilja je naše i djece naše. Zato izvrši sve što
ti je Bog rekao!«
[17]Nato Jakov naprti na deve svoju djecu i svoje
žene; [18]pred sobom potjera sve svoje blago, sva
svoja dobra što ih je stekao, stoku što ju je namak-
nuo u Padan Aramu[b]: krenu u zemlju kanaansku,
k svome ocu Izaku.
Suci **17** 5 [19]Laban bijaše otišao da striže svoje ovce, pa Ra-
1 Sam **19** 13 hela prisvoji kućne kumire[c] koji su pripadali nje-
2 Kr **23** 24 zinu ocu. [20]Jakov zavara Aramejca Labana tako da
Hoš **3** 4 nije ni slutio da će bježati. [21]I pobjegne sa svim što
je bilo njegovo. Ubrzo prijeđe Eufrat[d] i upravi put
prema brdu Gileadu.

Laban u potjeri za Jakovom[e]

[22]Trećeg dana obavijeste Labana da je Jakov po-
bjegao. [23]On povede sa sobom svoje rođake te je
za Jakovom išao u potjeru sedam dana hoda: stiže
ga na brdu Gileadu. [24]Ali se Bog ukaza Aramejcu
Labanu, noću u snu, te mu reče. »Pazi da protiv
Jakova ne poduzimlješ ništa[f], ni dobro ni zlo!«
[25]Uto Laban stigne Jakova. Jakov bijaše postavio
svoj šator[g] na Glavici, a Laban se utabori na brdu
Gileadu.
[26]Onda Laban reče Jakovu: »Što si to htio zava-
ravajući me i odvodeći mi kćeri kao zarobljenice
na maču? [27]Zašto si potajno pobjegao, u bludnju
me zaveo i nisi me obavijestio? Otpratio bih te s
veseljem i pjesmom, uz bubnje i lire. [28]Nisi mi do-
pustio ni da izljubim svoje kćeri i svoju unučad!
Zbilja si ludo postupio. [29]U mojoj je ruci da s to-
bom loše postupim. Ali Bog tvoga oca[h] noćas mi
reče: 'Pazi da protiv Jakova ne poduzmeš ništa, ni
dobro ni zlo!' [30]Sada dobro, otišao si jer si čeznuo
za svojim očinskim domom; ali zašto si mi kumire
pokrao?«

[31]Jakov odgovori Labanu: »Strepio sam od pomi-
sli da bi mi mogao silom oteti svoje kćeri. [32]A ku-
mire svoje u koga nađeš, onaj neka pogine! Ovdje
pred našom braćom kaži što je tvoga pri meni i
nosi!« Jakov nije znao da ih je Rahela prisvojila.
[33]Tako Laban uđe u šator Jakovljev, pa u šator
Lein, onda u šator dviju sluškinja, ali ništa ne na-
đe. Izišavši iz Leina šatora, uđe u šator Rahelin.
[34]A Rahela bijaše uzela kumire i stavila ih u sjedalo 31 19
svoje deve, a onda na njih sjela. Laban je premetao Lev **15** 19-20
po svemu šatoru, ali ih ne nađe. [35]Ona je, naime,
rekla svome ocu: »Neka se moj gospodar ne ljuti
što ne mogu pred njim ustati jer imam ono što je
red kod žena.« I tako je pretraživao, ali kumira
nije našao.
[36]Sad se Jakov ražesti i zađe u prepirku s Laba-
nom. Otvoreno Jakov reče Labanu: »Kakvo je
moje zlodjelo, koja li je moja krivnja da me progo-
niš? [37]Eto si premetnuo sve moje stvari, pa kakav
si predmet našao od svega svog kućanstva? Položi
ga tu pred moj i svoj rod pa neka oni budu suci
među nama dvojicom. [38]Za ovih dvadeset godina
što sam ih s tobom proveo ni tvoje ovce ni tvoje
koze nisu se jalovile niti sam ja jeo ovnova iz tvoga
stada. [39]Ono što bi zvijer razdrla, tebi nisam dono-
sio, nego bih od svoga gubitak nadoknadio. Ti si Izl **22** 12
to od mene tražio, bilo da je nestalo danju ili da je
nestalo noću[i]. [40]Često sam danju skapavao od žeđi,
a obnoć od studeni. San je bježao od mojih očiju.
[41]Od ovih dvadeset godina što sam ih proveo u tvo-
joj kući četrnaest sam ti godina služio za tvoje dvije
kćeri, a šest godina za tvoju stoku, jer si mi mije-
njao zaradu deset puta. [42]Da sa mnom nije bio Bog
moga oca, Bog Abrahamov, Strah Izakov[j], otpra-
vio bi me praznih ruku. Ali je Bog gledao moju
nevolju i trud mojih ruku te je sinoć dosudio.« **31** 24.29

Ugovor između Labana i Jakova[k]

[43]Nato Laban odgovori Jakovu: »Kćeri su moje
kćeri; djeca su moja djeca; stada su moja stada,

a) U Gornjoj Mezopotamiji vladao je povodom vjenčanja običaj da dio svote, što ju je bio primio od zaručnika, svekar preda zaručnici, ali Laban se sam okoristio Jakovljevim služenjem.
b) »sva svoja dobra... u Padan Aramu«: taj umetak jest svećenički dodatak.
c) U hebr. *terafim*, mali kućni idoli. Rečeno je da njihovo posjedovanje označuje pravo nasljedstva, ali to nije sigurno.
d) Eufrat.
e) Elohističko izvješće kao i prethodno (vjerojatno uz neke jahvističke ostatke, rr. 27.31.38–40?).
f) BJ: »Pazi da nešto ne kažeš Jakovu, što god to bilo«.
g) »svoj šator« *'ohalô*, konj.; TM »sa svojom braćom« *'ehav*.
h) »s tobom...tvoga oca« prema sam., LXX; TM množina.
i) Prema Izl 22,12, pastir nije bio dužan dati odštetu ako bi donio ostatke živinčeta razderanog od kakve zvijeri (usp. Am 3,12).
j) Božji naslov, koji se nalazi još samo u r. 53; ali, prema arapskom i palmirskom ima opravdan smisao i »Rođak Izakov«.
k) Ovdje se čini da su stopljene dvije predaje (jahvistička i elohistička): 1. Politički ugovor određuje granicu između Labana i Jakova (r. 52), tj. između Arama i Izraela, s tumačenjem naziva Gilead = *Gal-ed*, »gomila svjedočanstva«. 2. Privatni ugovor odnosi se na kćeri koje je Laban dao Jakovu (r. 50), s tumačenjem naziva *Mispa* = »straža« (usp. r. 49), gdje je podignuta stela (stup) – *massebah*. Ali je moguće da ta dva tumačenja i samo prividno dva naziva ne potječu iz dvaju izvora, nego iz predaje koja čuva naziv-složenicu *Mispe Gilead* – »straža iz Gileada«, mjesto u Transjordaniji, južno od Jaboka, a spominje se u Suci 11,29. Tekst je povrh toga zbrkan glosama.

sve što gledaš moje je. Ali što danas mogu učiniti
ovim svojim kćerima ili djeci koju su rodile? [44]Pa
dobro, hajde da ti i ja napravimo ugovor[a], tako da
bude svjedok između mene i tebe.«
[45]Nato Jakov uzme jedan kamen pa ga uspravi
kao stup, [46]a onda reče svojim ljudima: »Skupite
kamenja!« Tako oni nakupe kamenja i nabace go-
milu. Tu su na gomili blagovali. [47]Laban je nazva
»Jegar sahaduta«, a Jakov je nazva »Gal-ed[b]«.
[48]Onda Laban izjavi: »Neka ova gomila danas bude
svjedok između mene i tebe!« Stoga je nazvana
Gal-ed, [49]ali i Mispa, jer je rekao. »Neka Jahve
bude na vidu i tebi i meni kad jedan drugog ne
budemo gledali. [50]Ako budeš loše postupao prema
mojim kćerima, ili ako uzmeš druge žene uz moje
kćeri, sve da nitko drugi ne bude s nama, znaj da
će Bog biti svjedok između mene i tebe.«
[51]Potom Laban reče Jakovu: »Ovdje je, evo, go-
mila; ovdje je stup koji sam uspravio između sebe
i tebe: [52]ova gomila i ovaj stup neka budu jamac da
ja u zloj namjeri neću ići na te iza ove gomile i da
ti nećeš ići na me iza ove gomile i ovog stupa.
[53]Neka Bog Abrahamov i Bog Nahorov budu naši
suci[c]!« Jakov se zakune Bogom – Strahom svoga
oca Izaka. [54]Poslije toga Jakov prinese žrtvu na
Glavici i pozva svoje ljude da blaguju. Poslije
objeda proveli su noć na Glavici.

32 Ranim se jutrom Laban digne, izljubi svoje
sinove i svoje kćeri te ih blagoslovi; onda se
32 zaputi natrag u svoje mjesto. [2]Jakov je putovao
svojim putem, kad mu u susret izađu anđeli Božji.
[3]Kad ih Jakov opazi, reče: »Ovo je Božje tabori-
šte!« Zato nazva ono mjesto Mahanajim[d].

Jakovljeve pripreme za susret[e] s Ezavom

[4]Jakov pošalje pred sobom glasnike svome bratu
Ezavu u zemlju Seir, u Edomsku pustaru, [5]i naloži
im: »Ovako ćete reći mome gospodaru Ezavu:
'Sluga tvoj Jakov poručuje ti: Boravio sam kod La-
bana i dosad se ondje zadržao. [6]Stekao sam gove-
da, magaradi, ovaca, sluga i sluškinja. Javljam to
svome gospodaru, ne bih li našao naklonost u nje-
govim očima.'«
[7]Glasnici se vrate Jakovu te mu reknu: »Bili smo
kod tvoga brata Ezava; on sam dolazi ti u susret sa
četiri stotine momaka.«
[8]Jakov se silno uplaši. U zabrinutosti rastavi na
dva tabora ljude, stada, krda i deve[f] što ih je sa
sobom imao. [9]Računao je: ako Ezav naiđe na jedan
tabor i napadne ga, drugi bi se tabor mogao spasiti.
[10]Onda se Jakov pomoli: »O Bože oca moga Abra-
hama! Bože oca moga Izaka! O Jahve, koji si mi
naredio: 'Vrati se u svoj rodni kraj, i ja ću ti biti 31 3
dobrostiv!' [11]Nisam vrijedan sve dobrote koju si
tako postojano iskazivao svome sluzi. Tȁ samo sam
sa svojim štapom nekoć prešao ovaj Jordan, a sad
sam narastao u dva tabora. [12]Izbavi me od šaka
moga brata, od šaka Ezavovih! Inače se bojim da
bi mogao doći i umlatiti i mene, i majke, i djecu.
[13]Ti si rekao: 'Obilnim ću te dobrima obasipati i 22 16-17+
tvoje potomstvo umnožiti poput pijeska u moru 28 14
koji se ne da prebrojiti zbog množine.'«
[14]Ondje provede onu noć; a onda, od onog što je
imao pri ruci, pripravi dar svome bratu Ezavu:
[15]dvjesta koza i dvadeset jaraca, dvjesta ovaca i
dvadeset ovnova; [16]trideset deva dojilica s njihovim
mladima; četrdeset krava i deset junaca; dvadeset
magarica i deset magaraca. [17]Stado po stado preda
svojim slugama. Onda reče svojim slugama: »Idite
preda mnom, ali držite razmak među stadima!« [18]A
prvom izda naredbu rekavši: »Kad te sretne moj
brat Ezav pa te upita: 'Čiji si ti? Kamo ideš? Čije
je ovo pred tobom?' [19]odgovori: 'Tvoga sluge Jako-
va; ovo je dar koji šalje svome gospodaru Ezavu;
on je tamo za nama.'« [20]Tako je naredio i drugome,
pa trećemu i svima drugima koji su išli za stadima:
»Ovo i ovako reci Ezavu kad ga sretneš. [21]Još mu
dodaj: 'A sluga tvoj Jakov i sam je za nama.'« Mi-
slio je naime: »Ako ga unaprijed udobrostivim da-

a) Vjerojatno su neke riječi ispale iz teksta.
b) *Jegar Sahadûta* jest točan aramejski prijevod izraza *Gal'ed* (Gilead) = »gomila svjedočanstva«.
c) TM dodaje: »Bog njihovih otaca«; te glose nema u grč. i nekim hebr. rkpp. – Prema običajima kod starih ugovora, prizivaju se za svjedoke bogovi jedne i druge ugovorne stranke.
d) »Taborište« *mahaneh* tumači izraz »Mahanajim«; ta riječ znači zapravo »dva tabora«, na što pomišljaju rr. 8 i 11. – Rr. 1–3 jesu elohistički.
e) Jakov, stigavši do kraja u kojem se bio smjestio Ezav, poduzima mjere sigurnosti kao što čini svaka karavana kada se približava neprijateljskom području. Taj je oprez prikazan na dva načina: prema jahvističkoj predaji (rr. 4–14a) i prema elohističkoj predaji (rr. 14b–22). One se slažu kada govore o poniznom stavu Jakova pred Ezavom; tako povezujemo 27,41–45 i ono što o osobinama dva brata stoji u 25,27 i 27,40.
f) Prema TM; BJ po LXX ispušta »deve«.

rovima, a onda se s njim suočim, možda će mi oprostiti.« [22]Tako darovi krenu naprijed, dok je on ostao one noći u taborištu.

Izl 4 24-26

Borba s Bogom[a]

Hoš 12 4-6
Mudr 10 12 [23]One noći on ustane, uzme svoje obje žene, obje
svoje sluškinje i svoje jedanaestero djece te prijeđe Jabok preko gaza. [24]Prebacivši njih na drugu stranu toka, prebaci zatim i ostalo što bijaše njegovo. [25]Jakov ostane sam.

I neki se čovjek[b] rvao s njim dok nije zora svanula. [26]Videći da ga ne može svladati, ugane mu bedro pri zglobu, tako da se Jakovu kuk iščašio dok su se rvali. [27]Potom reče: »Pusti me jer zora sviće!« Ali on odgovori: »Neću te pustiti dok me ne blagosloviš.« [28]Nato ga onaj zapita: »Kako ti je ime?« Odgovori: »Jakov.« [29]Onaj reče. »Više se nećeš zvati Jakov nego Izrael, jer si se hrabro borio[c] i s
Bogom i s ljudima i nadvladao si.« [30]Onda zapita
Suci 13 17s Jakov: »Reci mi svoje ime!« Odgovori onaj: »Za
moje me ime ne smiješ pitati!« I tu ga blagoslovi.
[31]Onom mjestu Jakov nadjene ime Penuel jer –
Izl 33 20+ reče – »Vidjeh Boga licem u lice, i na životu osta-
doh[d].« [32]Sunce je nad njim bilo ogranulo kad je prošao Penuel. Hramao je zbog kuka. [33]Zato Izraelci do današnjeg dana ne jedu kukovnu tetivu[e] što se nalazi na bedrenom zglobu, budući da je Jakovljev bedreni zglob bio iščašen u kukovnoj tetivi.

Susret Jakova i Ezava[f]

33 Jakov podiže oči i opazi gdje dolazi Ezav i s njime četiri stotine ljudi. Onda on podijeli svoju djecu među Leu, Rahelu i dvije sluškinje; [2]postavi sluškinje i njihovu djecu na čelo; iza njih Leu i njezinu djecu; a Rahelu i Josipa straga. [3]Sam prođe naprijed, nakloni se do zemlje sedam puta dok se ne primače svome bratu. [4]Ezav mu potrča u susret. Zagrli ga padnuvši mu oko vrata, poljubi ga i zaplaka. [5]Onda podiže oči i vidje žene i djecu. »Tko su ovi s tobom?« – zapita. On odgovori: »Djeca kojom je Bog obdario tvoga slugu.« [6]Potom naprijed stupe sluškinje sa svojom djecom te se duboko naklone. [7]Naprijed stupi i Lea sa svojom djecom te se duboko nakloni. Najposlije stupe naprijed Josip i Rahela te se duboko naklone.

[8]Ezav upita: »Što kaniš sa svom ovom povorkom što sam je sreo[g]?« Odgovori: »Naći naklonost svoga gospodara.« [9]Ezav odgovori: »Ja imam dosta, brate moj. Neka ostane tebi što je tvoje.« [10]A Jakov reče: »Nemoj tako! Ako sam našao naklonost u tvojim očima, primi dar iz moje ruke; jer meni je, što si me ljubezno primio, kao da gledam lice Božje[h]. [11]Zato prihvati moj dar što sam ti ga donio; Bog mi je bio sklon te imam svega.« Kako ga je uporno nagovarao, Ezav prihvati.

[12]»Pođimo na put[i]«, reče Ezav, »i ja ću s tobom putovati.« [13]Ali mu on odvrati: »Zna moj gospodar da su djeca nejaka. Osim toga, valja mi se brinuti o ovcama i kravama koje doje: ako bi se tjerale prebrzo samo jednog dana, sve bi pocrkale. [14]Neka moj gospodar ide ispred svoga sluge, a ja ću ići polako, uz korak marve pred sobom i uz korak djece, dok ne stignem k svome gospodaru u Seir.« [15]Onda reče Ezav: »Da ti barem ostavim nekoliko ljudi koji se sa mnom nalaze.« Ali on odgovori: »Čemu to? Neka ja samo nađem milost u očima svoga gospodara!« [16]Tako se Ezav onog dana zaputi natrag u Seir, [17]dok je Jakov otišao u Sukot,

a) U tom tajnovitom prikazu, bez sumnje jahvističkom, riječ je o fizičkom dvoboju, prsa u prsa s Bogom, u kojem kao da spočetka pobjeđuje Jakov. Kada je spoznao da mu je protivnik nadnaravno biće, iznuđuje njegov blagoslov. Ali tekst izbjegava spomenuti ime Jahve, a nepoznati napadač odbija izreći svoje ime. Pisac koristi neku drevnu predaju da objasni naziv »Penuel« iz *peni'el* – »lice Božje«, i da pronađe izvor imenu »Izrael«. Ujedno je obogaćuje religijskim smislom: Praotac se priljubljuje uz Boga, povlači mu ruku da dobije blagoslov koji će obvezivati Boga u odnosu na one koji će poslije njega nositi ime Izrael. Tako je zgoda mogla postati slikom duhovnoga boja i djelotvornosti ustrajne molitve (Sv. Jeronim, Origen).
b) BJ: »netko«.
c) BJ: »bio si jak«, smisao što ga prijevodi daju glagolu *sara'*, korišten samo ovdje i u Hoš 12,5. »Izrael« vjerojatno znači: »Neka se Bog pokaže jakim«, po pučkoj etimologiji »Pokazao se jakim protiv Boga«. Ta promjena imena bit će naznačena i u 35,10, gdje izgleda kao izvornija. Može biti da se u promjeni imena stapaju dvije različite grupe: »Jakovljeva« i »Izraelova« (usp. 33,20: »El, Bog Izraelov«).
d) Izravno viđenje Boga za čovjeka znači smrtnu opasnost. Izaći iz toga viđenja živ, jest posebna povlastica (usp. Izl 33,20+).
e) Drevna zabrana glede jela, koja se nigdje drugdje u Bibliji ne nalazi.
f) Tekst u cjelini jahvistički, nastavlja se na 32,4–14a.
g) Nije riječ o grupama iz 32,14b–22 (elohistička predaja), nego o prvom taboru iz 32,8. Jakov, koji ga je bio spreman žrtvovati (32,9), presretan je što ga sada može ponuditi na dar.
h) Novo smjeranje na ime Penuel, »lice Božje« (32, 31).
i) Jakov, nepovjerljiv prema Ezavu, pušta ga da ide ispred, i ni ne pomišlja da bi ga slijedio, već mu okreće leđa. Jahvistička predaja.

gdje sebi sagradi kuću, a svom blagu podigne staje.
Stoga je onom mjestu dano ime Sukot[a].
12 6 [18]Došavši tako iz Padan Arama, Jakov sretno
Iv 4 6 stigne u grad Šekem, koji se nalazi u zemlji ka-
23 naanskoj, i postavi svoj šator pred gradom[b]. [19]A
Jš 24 32 komad zemlje na kojoj je postavio svoj šator kupi
od sinova Hamora, Šekemova oca, za stotinu kesi-
ta. [20]Tu podiže žrtvenik i nazva ga »El, Bog Izrae-
lov«.

Osramoćena Dina[c]

34 Dina, kći koju je Lea rodila Jakovu, iziđe da
posjeti neke žene onoga kraja. [2]Opazi je Hi-
vijac[d] Šekem, sin Hamora, poglavice kraja, pa je
pograbi i na silu s njom leže. [3]Njegovo srce prione
za Dinu, Jakovljevu kćer, i on se u djevojku zalju-
bi. Nastojao je pridobiti djevojčino srce. [4]Šekem je
govorio i svom ocu Hamoru: »Onu mi djevojku
uzmi za ženu!« [5]Jakov sazna da je Šekem obešča-
stio njegovu kćer Dinu. Ali kako su njegovi sinovi
bili uz blago na polju, Jakov nije poduzimao ništa
dok oni ne dođu.
[6]Uto dođe k Jakovu Šekemov otac Hamor da se
s njim sporazumije, [7]upravo kad su se Jakovljevi
sinovi vraćali iz polja. Kad su čuli vijest, ljudi su
bili ojađeni i vrlo ljuti. Što je Šekem učinio – le-
gavši s Jakovljevom kćeri – u Izraelu je bila sramo-
ta. To se nije smjelo trpjeti. [8]Hamor im reče. »Moj
se sin Šekem svom dušom zaljubio u vašu kćer.
Dajte mu je za ženu! [9]Oprijateljite se s nama: dajite
nam svoje kćeri, a naše kćeri uzimajte sebi! [10]Tako
možete živjeti među nama; zemlja je pred vama da
se naselite, u njoj se slobodno krećete i stječete
imovinu!« [11]Potom Šekem reče njezinu ocu i njezi-
noj braći: »Da nađem milost u vašim očima, dat ću
vam što zatražite. [12]Tražite od mene koliko hoćete:
sve što god zapitate dat ću, samo mi dajte djevojku
za ženu.«
[13]Jakovljevi sinovi odgovore Šekemu i njegovu
ocu Hamoru – govorili su s prijevarom jer je obeš-
častio njihovu sestru Dinu – [14]te im rekoše: »Ne
možemo pristati da svoju sestru damo čovjeku koji
nije obrezan, jer bi to za nas bila sramota. [15]Jedino
ćemo je dati ako postanete kao i mi, ako obrežete
sve svoje muškarce. [16]Onda vam možemo davati 17 10+
svoje kćeri i uzimati vaše sebi, s vama se naseliti i
biti jedan rod. [17]A ako ne pristajete na obrezanje,
uzet ćemo svoju kćer i otići.« [18]Hamoru i Šekemu,
Hamorovu sinu, njihov se zahtjev učini povoljan.
[19]Mladić nije časio da zahtjev izvrši, jer je čeznuo
za Jakovljevom kćeri; a bio je najuvaženiji od svih
u očevu domu.
[20]Tako Hamor i njegov sin Šekem dođu u svoje
gradsko vijeće i obrate se svojim sugrađanima ova-
ko: [21]»Ovaj je svijet prijazan; neka se među nama
u zemlji nasele; neka se po njoj slobodno kreću;
ima dosta prostora u zemlji za njih; možemo uzi-
mati njihove kćeri sebi za žene, a njima davati svo-
je. [22]No ljudi će pristati da među nama žive i s
nama budu jedan rod samo ako se svi naši mu-
škarci obrežu kao što su oni obrezani. [23]Zar tako
ne bi stoka koju su stekli, sve njihovo blago – bilo
naše? Pristanimo, pa neka se među nama nasele!«
[24]Svi odrasli muškarci koji imaju pravo izaći na
gradska vrata poslušaše Hamora i njegova sina Še-
kema, pa bude obrezan svaki muškarac – svaki koji
ima pravo izaći na gradska vrata[e].

Osveta Šimuna i Levija

[25]A trećega dana, dok su oni još bili u bolovima,
dva Jakovljeva sina, Šimun i Levi, Dinina braća,
pograbe svaki svoj mač i nesmetano dođu u grad
te poubijaju sve muškarce. [26]Sasijeku mačem Ha-
mora i njegova sina Šekema, uzmu Dinu iz Šeke-
move kuće i odu. [27]Ostali Jakovljevi sinovi dođu
na ubijene i opustoše grad što je njihova sestra bila
obeščašćena. [28]Što je bilo krupne i sitne stoke i ma-

a) Odgovara vjerojatno kasnijem Tell Akhsasu, u jordanskoj dolini, a znači »koliba od granja«.
b) R. 18 jest svećenički, a rr. 19–20 jesu elohistički.
c) Ova glava slaže dvije zgode: jednu obiteljsku (Šekem je silovao Dinu i htio se njome oženiti, te se stoga dade obrezati, ali su ga Šimun i Levi mučke ubili) i jednu klansku (načelni ugovor o ženidbi, što ga je predložio Hamor, Šekemov otac, sinovima Jakovljevim, prihvaćen pod uvjetom obrezanja, raskinuli su sinovi Jakovljevi, koji su opljačkali grad i poklali njegove stanovnike). Pripisivati to dvama izvorima, elohističkom i jahvističkom, proizvoljno je. To je povijesno sjećanje na jedan neuspjeli pokušaj nekih hebrejskih skupina iz drevnih praotačkih vremena da se nasele u području Šekema (usp. 49,5–7).
d) Hivijci, jedan od drevnih naroda u Kanaanu (10,17).
e) Ponovni izričaj »svakl koji ima pravo...« na kraju retka, prema TM; BJ po LXX ispušta.

garađi, u gradu i u polju, otjeraju; [29]opljačkaju sva
njihova dobra, a svu im djecu i žene – sve što je
bilo po kućama – odvedu u roblje.
[30]Jakov reče Šimunu i Leviju: »Uveli ste me u
13 7 nepriliku omrazivši me stanovnicima zemlje, Ka-
naancima i Perižanima. Ako se ujedine protiv
mene i napadnu me, dok je nas ovako malo na
broj, istrijebit će me s mojim domom.« [31]Oni odgo-
vore: »Zar da prema našoj sestri postupaju kao
prema kakvoj bludnici?«

Jakov u Betelu[a]

35 Bog reče Jakovu: »Ustani, idi gore u Betel te
ondje ostani! Načini ondje žrtvenik Bogu koji
28 10-22 ti se objavio kad si bježao od svoga brata Ezava!«
[2]I Jakov reče svojoj obitelji i svima koji bijahu s
njime: »Odbacite tuđe kumire koji se nalaze u va-
šoj sredini[b]; očistite se i preobucite[c]. [3]Idemo gore u
Betel; ondje ću načiniti žrtvenik Bogu, koji me us-
lišao kad sam bio u nevolji i sa mnom bio na putu
kojim sam hodio.« [4]Oni predaju Jakovu sve tuđe
kumire što su ih imali i naušnice što su bile o njiho-
12 6 vim ušima, pa ih Jakov zakopa pod hrast kod Šeke-
ma. [5]Kad su se zaputili, strah od Boga spopadne
34 30 okolišna mjesta, tako da nisu išli u potjeru za Ja-
kovljevim sinovima.
28 19 [6]Jakov stigne u Luz, to jest Betel, u zemlji ka-
naanskoj, i sav puk što je bio s njim. [7]Ondje sa-
gradi žrtvenik i mjesto nazva El Betel[d], jer mu se
ondje Bog objavio[e] kad on bježaše pred svojim bra-
tom Ezavom. [8]Tada umre Rebekina dojilja Debora
te je sahraniše pod Betelom, pod hrastom, koji se
otad zove »Tužni hrast«.
[9]Bog se opet objavi Jakovu kad je stigao iz Pa-
dan Arama, te ga blagoslovi. [10]Bog mu reče: »Ime
32 29 ti je Jakov, ali se odsad nećeš zvati Jakov nego će
Izrael biti tvoje ime.« Tako ga prozva Izraelom.
17 1+ [11]Onda mu Bog reče: »Ja sam El Šadaj – Bog
Svesilni! Budi rodan i množi se! Od tebe poteći će
narod, mnoštvo narodâ, i kraljevi iz tvog će izaći
krila. [12]Zemlju što je dadoh Abrahamu i Izaku tebi
predajem; i potomstvu tvojem poslije tebe zemlju 12 7+
ću ovu dati.«
[13]A onda Bog ode od njega gore[f].
[14]Na mjestu gdje je Bog s njim govorio Jakov us-
pravi stup, stup od kamena; na njemu prinese žrtvu
i izli ulja. [15]A mjesto gdje mu je Bog govorio Jakov
nazva Betel.

Benjaminovo rođenje i smrt Rahelina

[16]Potom odu iz Betela. Još bijaše malo puta do
Efrate, a Rahela se nađe pri porođaju. Napali je
teški trudovi. [17]Kad su joj porođajni bolovi bili naj-
teži, reče joj babica: »Ne boj se jer ti je i ovo sin!«
[18]Kad se rastavljala s dušom – jer umiraše Rahela
– nadjenu sinu ime Ben Oni; ali ga otac prozva
Benjamin[g]. [19]Tako umrije Rahela. Sahrane je na
putu u Efratu, to jest Betlehem. [20]A na njezinu
grobu Jakov podigne spomenik – onaj što je na Ra- Mt 5 1+
helinu grobu do danas.

Kratke bilješke o Jakovljevoj obitelji 49 3-4

[21]Izrael krenu dalje te razape svoj šator s onu
stranu Migdal-Edera. [22]Dok je Izrael boravio u
onom kraju, ode Ruben i legne s Bilhom, priležni-
com svoga oca. Sazna za to Izrael.
Izrael je imao dvanaest sinova[h]. [23]S Leom: Rube-
na, koji je Jakovljev prvorođenac, Šimuna, Levija, 29 31–30 24
Judu, Jisakara i Zebuluna; [24]s Rahelom: Josipa i
Benjamina; [25]s Bilhom, Rahelinom sluškinjom:
Dana i Naftalija; [26]sa Zilpom, sluškinjom Leinom:
Gada i Ašera. To su Jakovljevi sinovi što su mu se
rodili u Padan Aramu.
[27]Jakov dođe k svome ocu Izaku u Mamru u Kir-
jat Arbu, to je Hebron – gdje su boravili Abraham
i Izak kao pridošlice. [28]Kad je Izaku bilo sto i
osamdeset godina, umrije[i]. [29]Izak izdahne i umre,
starac i godinama zasićen, te bude pridružen svojim
precima. Sahrane ga njegovi sinovi, Ezav i Jakov.

a) Ova glava sabire predaje različitog podrijetla o Jakovljevu pu-
tovanju od Šekema do Hebrona.
b) To znači više nego samo odbacivanje kućnih kumira što ih je
bila unijela Rahela (31, 19.34); to znači, kao u Jš 24 (već u Šeke-
mu), čin vjere u jedinoga Boga Izraelova.
c) Čišćenje kao priprema za hodočašće u Betel (usp. Izl 19,10).
d) »El Betel«: »Bog Betel« ili »Bog Betela« (usp. 28,18+). Prije-
vodi: »Betel«.
e) U hebr. glagol u množini; možda se misli na nebeska bića iz
28,12.
f) TM dodaje: »na mjesto gdje mu je bio govorio«, što je ditogra-
fija iz slijedećeg retka.
g) »Ben Oni« – »sin moje boli«, ali otac mijenja to ime lošeg
predznaka u »Benjamin« – »sin desnice« = »sin dobrog predzna-
ka«.
h) Popis svećeničke predaje.
i) Završava prapovijest o Izaku prema svećeničkoj predaji, koja
vidi praoca još na životu (usp. 27,1–2), poistovjećuje Mamru i
Hebron, a prešućuje spor s Ezavom (usp. 36,6s i gore: 27,46 –
28,2).

Rodoslovlje Edomaca[a]

26 34; 28 9 **36** Ovo su potomci Ezava, koji se zvao i Edom.
[2]Ezav je uzeo sebi žene od kanaanskih djevo-
jaka: Adu, kćer Hetita Elona; Oholibamu, kćer
Ane, unuku Sibeona Horijca[b]; [3]i Basematu, kćer
Jišmaelovu, sestru Nebajotovu. [4]Ada Ezavu rodi
Elifaza, a Basemata rodi Reuela, [5]Oholibama rodi
Jeuša, Jalama i Koraha. To su Ezavovi sinovi koji
se rodiše u zemlji kanaanskoj.
[6]Ezav uzme svoje žene, svoje sinove, svoje kćeri,
svu čeljad svoga doma; svoju stoku – krupnu i sit-
nu; svu imovinu što ju je namakao u zemlji kanaan-
32 4 skoj, pa ode[c] u zemlju seirsku[d], daleko od svog
13 5-9 brata Jakova. [7]Njihov se, naime, posjed jako uve-
ćao te nisu mogli ostati zajedno: kraj u kojem su
boravili nije ih mogao izdržavati zbog njihova bla-
ga. [8]Tako se Ezav – Edom nazvani – naseli u
brdskom kraju Seiru.
= 36 15-19 [9]Ovo je, dakle, potomstvo Ezava, praoca Edo-
1 Ljet 1 35s maca, u brdskom kraju Seiru.
[10]Ovo su imena Ezavovih sinova: Elifaz, sin Eza-
vove žene Ade; Reuel, sin Ezavove žene Basema-
te.
[11]Elifazovi su sinovi bili: Teman, Omar, Sefo,
Gatam i Kenaz. [12]Timna je bila inoča Ezavova sina
Elifaza; ona je Elifazu rodila Amaleka. To su po-
tomci Ezavove žene Ade.
[13]A ovo su sinovi Reuelovi: Nahat, Zerah, Šama
i Miza. Oni su bili sinovi Ezavove žene Basemate.
[14]A ovo su opet sinovi Ezavove žene Oholibame,
Anine kćeri, unuke Sibeonove; ona je Ezavu rodila
Jeuša, Jalama i Koraha.
= 36 9-14 [15]Ovo su rodovske glave Ezavovih potomaka.
Potomci Ezavova prvorođenca Elifaza: knez Te-
man, knez Omar, knez Sefo, knez Kenaz[e], [16]knez
Korah, knez Gatam i knez Amalek. To su rodovski
glavari Elifazovi u zemlji edomskoj; to su potomci
Adini. [17]A ovo su potomci Ezavova sina Reuela:
knez Nahat, knez Zerah, knez Šama i knez Miza.
To su rodovski glavari Reuelovi u zemlji edomskoj;
to su potomci Ezavove žene Basemate.
[18]A ovo su potomci Ezavove žene Oholibame:
knez Jeuš, knez Jalam i knez Korah. To su rodov-
ski glavari Ezavove žene Oholibame, kćeri Anine.
[19]To su bili sinovi Ezava-Edoma, njihovi knezo-
vi.
[20]A ovo su sinovi Seira Horijca[f], žitelji one zem-
lje: Lotan, Šobal, Sibeon, Ana, [21]Dišon, Eser i Di-
šan. To su koljenovići Horijci, sinovi Seirovi, u
zemlji edomskoj.
[22]Lotanovi sinovi bili su: Hori i Hemam; a sestra
Lotanova bila je Timna. [23]Ovo su bili sinovi Šoba-
lovi: Alvan, Manahat, Ebal, Šefo i Onam. [24]Sinovi
Sibeonovi bijahu Aja i Ana. Ana je onaj koji je
našao vruća vrela u pustari dok je čuvao magarad
svoga oca Sibeona. [25]Ovo su bila djeca Ane: sin
Dišon i Anina kći Oholibama. [26]Ovo su bili sinovi
Dišonovi: Hemdan, Ešban, Jitran i Keran. [27]Ovo
su bili sinovi Eserovi: Bilhan, Zaavan i Akan. [28]A
sinovi Dišanovi bili su: Uz i Aran.
[29]Ovo su knezovi Horijaca: knez Lotan, knez Šo-
bal, knez Sibeon, knez Ana, [30]knez Dišon, knez
Eser i knez Dišan. To su bili knezovi Horijaca, gla-
var za glavarom[g], u zemlji seirskoj.
[31]Evo kraljeva koji su kraljevali u edomskoj zem- ||1 Ljet 1 43-50
lji prije nego je zavladao kralj sinova Izraelovih[h].
[32]Beorov sin Bela vladao je u Edomu; njegov se Br 20 14
grad zvao Dinhaba. [33]Kad je umro Bela, na nje-
govo se mjesto zakraljio Jobab, sin Zeraha iz Bo-
sre. [34]Kad je umro Jobab, zakraljio se na njegovo
mjesto Hušam iz temanske zemlje. [35]Kad je umro
Hušam, zakraljio se na njegovo mjesto Bedadov sin
Hadad, koji je potukao Midjance na Moapskom
polju. Ime je njegovu gradu bilo Avit. [36]Kad je
umro Hadad, zakraljio se na njegovo mjesto Samla
iz Masreke. [37]Kad je umro Samla, zakraljio se na
njegovo mjesto Šaul iz Rehobota na Rijeci. [38]Kad

a) Ezav se neće više spominjati. Gl. 36 sabire predaje (ili pisane izvore), izraelskog i edomskog podrijetla, koji govore o njegovu potomstvu, bez nastojanja da ih uskladi međusobno ili s onim što je već bilo rečeno (vidi rubne reference).
b) »unuku«: BJ po pr. i r. 20 »sina Sibeona Horijca«; TM »kćer Sibeona Hivijca«. Isto tako u r. 14 umjesto »unuke« BJ ima »sina« a TM »kćeri«.
c) Svećenička predaja, koja prešućuje neslogu između Jakova i Ezava (35,27–28+), objašnjava ovdje njihov razlaz jednako kao i razlaz Abrahama i Lota, i to skoro istim riječima.
d) »u zemlju seirsku« prema sir.; TM »u zemlju«; LXX »ode od Jakova«.
e) »knez Korah« prema TM; BJ prema sam. ispušta, tumačeći da je izraz uzet iz r. 18.
f) »Horijci« (usp. Pnz 2,12+) jesu starosjedioci zemlje Seir koja je dala ime i njihovu praocu; potisnuli su ih Edomci (Pnz 2,12.22).
g) »glavar za glavarom« po TM; LXX »prema njihovim rodovima«.
h) To znači: »prije nego je izraelski kralj zavladao Edomom«, a ne, kako misli LXX, »prije nego je zavladao kralj u Izraelu«.

umrije Šaul, zavlada Baal Hanan, Akborov sin. [39]Kad je umro Baal Hanan, Akborov sin, vladaše Hadad[a]. Ime je njegovu gradu bilo Pai. Žena mu se zvala Mehetabela. Bila je kći Matredova, iz Me Zahaba.
1 Ljet 1 51-54 [40]Ovo su imena Ezavovih knezova s njihovim nazivima po rodovima i smještaju: knez Timna, knez Alva, knez Jetet, [41]knez Oholibama, knez Ela, knez Pinon, [42]knez Kenaz, knez Teman, knez Mibzar, [43]knez Magdiel i knez Iram. To su bili knezovi edomski, prema njihovim naseljima u zemlji koju su zaposjeli. To je Ezav, praotac Edomaca.

4. POVIJEST JOSIPA I NJEGOVE BRAĆE[b]

Josip prodan u Egipat

37 A Jakov se bijaše nastanio u zemlji gdje je njegov otac boravio kao pridošlica – u zemlji kanaanskoj.

[2]Evo nasljedstva Jakovljeva[c].

Kao mladić, u dobi od sedamnaest godina, Josip je čuvao stada sa svojom braćom, sinovima Bilhe i Zilpe, koje bijahu žene njegova oca. Josip je ocu svome donosio zle glasove o njima.

[3]Izrael je volio Josipa više nego ijednog svoga sina jer je bio dijete njegove staračke dobi; i on
37 23.31-33 mu napravi kićenu haljinu. [4]Kako njegova braća opaze da ga njihov otac voli više od svih drugih svojih sinova[d], zamrze ga toliko da mu nisu mogli ni prijaznu riječ progovoriti.

[5]Jednom Josip usni san[e] i kaza ga svojoj braći, a oni ga zbog toga još više zamrze. [6]»Poslušajte«, reče im, »san što sam ga usnio! [7]Pomislite! Vezali smo nasred polja snopove, kadli se najednom moj snop uspravi i stade uzgor. Uto se vaši snopovi okupe okolo i duboko se poklone mom snopu.« [8]Njegova ga braća upitaše: »Kaniš li nad nama zakraljevati? Hoćeš li nam biti gospodar?« I još ga više zamrze zbog njegova pričanja o snovima. [9]Usni on još jedan san te ga ispriča svojoj braći: »Još sam jedan san usnuo. Pazite! Sunce, mjesec i jedanaest zvijezda duboko mi se klanjahu!« [10]Kad je to ispričao svome ocu, ukori ga otac i reče mu: »Što znači taj san što si ga usnuo? Zar ćemo doći ja, tvoja majka[f] i tvoja braća pa ti se do zemlje klanjati?« [11]I Dn 7 28
dok su braća od zavisti bila ljuta na nj, njegov je otac razmišljao o svemu. Lk 2 19.51

[12][g]Jednom njegova braća odu čuvati očeva stada blizu Šekema. [13]Izrael reče Josipu: »Tvoja braća ↗Mudr 10 13 ↗Dj 7 9
čuvaju stada kod Šekema, pa hajde da te pošaljem k njima.« On mu odgovori: »Dobro, idem.« [14]Potom će mu otac: »Hajde i vidi kako su ti braća i stoka pa mi javi.« Tako ga otpremi iz doline Hebrona, i on stigne u Šekem.

[15]Neki čovjek nađe ga gdje luta poljem pa ga upita: »Što tražiš?« [16]»Tražim braću«, odgovori. »Možeš li mi kazati gdje čuvaju stada?« [17]A čovjek reče: »Odavde su otišli. Čuo sam ih gdje govore: 'Hajdemo u Dotan.'« Tako Josip ode za svojom braćom i nađe ih u Dotanu.

a) »Hadad«, prema 1 Ljet 1,50 i pr.; TM »Hadar«.
b) Sav zadnji dio Post, osim gl. 38 i 49, jest životopis Josipov. Suprotno prethodnima, ova se prapovijest niže bez vidljivog Božjeg zahvata, bez nove objave, ali sva je jedna pouka, izražena jasno na kraju, u 50,20, odnosno već u 45,5-8: Providnost se poigrava s ljudskim proračunima i znade njihovo zlobno htijenje okrenuti na dobro. Ne samo da je Josip spašen nego zlodjelo njegove braće postaje sredstvom Božjega nauma: dolazak Jakovljevih sinova u Egipat priprema rađanje izabranoga naroda. Uvijek isti naum spasenja (»da spasi život velikom narodu«, 50,20) prolazi cijelim SZ-om te, proširujući se, prelazi u NZ. To je nacrt otkupljenja, kao kasnije Izlazak. – Brojne naznake u izvješću svjedoče o određenom poznavanju prilika i običaja u starom Egiptu, kako nam ih otkrivaju egipatski dokumenti; ali paralele koje se mogu vremenski odrediti, odnose se na doba kada su ove predaje napisane, a ne na ono kada je Jakovljeva obitelj došla u Egipat: taj se dolazak može smjestiti po prilici negdje oko XVII. st. pr. Kr., u doba Hiksa.
c) R. 2 potječe iz svećeničke predaje, koja se javlja usporedo s jahvističkom u rr. 3–11.
d) »drugih svojih sinova« prema LXX, sam.; TM »njegove braće«.
e) Snovi, koji u izvješću o Josipu zauzimaju znatno mjesto (usp. gl. 40–41), jesu upozorenja, a ne više Božja ukazivanja kao u 20,3; 28,12s; 31,11.24; 1 Kr 3,5; usp. Br 12,6; Sir 34+.
f) Rahela je već mrtva, prema 35,19. Izvješće slijedi neku drugu predaju, koja Rahelinu smrt i Benjaminovo rođenje smješta kasnije (r. 3 i 43,29).
g) Ovdje se naziru dva spletena izvora: elohistički i jahvistički. Prema prvom: »Jakovljevi« sinovi nakanili su Josipa ubiti, ali Ruben postiže da ga samo bace u zdenac, odakle ga misli izvući; no, midjanski trgovci, a da braća to i ne primjećuju, izvlače Josipa i odvode ga u Egipat. Prema drugom: »Izraelovi« sinovi nakanili su Josipa ubiti, ali Juda im predlaže da je bolje prodati ga karavani Jišmaelaca koja prolazi za Egipat. O »Jakovu« i »Izraelu« usp. 32,29.

18 Oni ga opaze izdaleka; prije nego im se približio, počnu se dogovarati da ga ubiju. 19 I jedan drugom reče: »Eno stiže onaj sanjar! 20 Hajde da ga sad ubijemo i bacimo u kakvu čatrnju! Možemo kazati da ga je proždrla divlja zvijer. Vidjet ćemo što će biti od njegovih snova!«

21 Ali kad je to čuo Ruben, pokuša da ga izbavi iz njihovih šaka. I reče: »Nemojmo oduzimati njegova života! 22 Ne prolijevajte krvi« – dalje je govorio Ruben. »Bacite ga u čatrnju u pustari; ali ne dižite na nj ruke!« Htio ga je tako izbaviti iz njihovih šaka i odvesti ocu. 23 Ali kad je Josip stigao braći, oni s Josipa svuku njegovu haljinu, haljinu kićenu što je bila na njemu; 24 pograbe ga i bace u čatrnju. Čatrnja je bila prazna; nije bilo u njoj vode. 25 Potom sjednu da ručaju.

Kako podignu svoje oči, opaze povorku Jišmaelaca gdje dolazi iz Gileada. Deve su im nosile mirodije, balzam i mirisavu smolu da ih preprodaju u Egipat. 26 Tada reče Juda svojoj braći: »Što ćemo
4 10 postići ako ubijemo svog brata a krv njegovu[a] sa-
Job 16 18 Iz 26 21 krijemo? 27 Hajde da ga prodamo Jišmaelcima; ali
Ez 24 7 ne dižimo na nj ruke. Tä on je naš brat, naše meso.« Braća ga poslušaju.

28 Uto naiđu ljudi, midjanski trgovci. Braća izvuku Josipa iz čatrnje i prodaju ga za dvadeset srebrnika Jišmaelcima, a oni Josipa dovedu u Egipat.

29 Kad se Ruben vratio k čatrnji i vidio da Josipa nema u čatrnji, razdere svoju odjeću. 30 A kad se vratio svojoj braći, povika: »Dječaka nema! Kamo ću ja sad?«

31 A oni uzmu Josipovu haljinu, zakolju jedno kozle i haljinu zamoče u krv. 32 Kićenu haljinu otpreme ocu i poruče: »Ovo smo našli; gledaj je li ovo haljina tvoga sina ili nije.« 33 Prepozna je on pa reče: »Haljina je moga sina! Divlja ga je zvijer rastrgla! Na komade je Josip rastrgan!« 34 I razdere Jakov svoje haljine, stavi pokorničku kostrijet oko bokova i dugo vremena oplakivaše svoga sina. 35 Svi su ga njegovi sinovi i sve njegove kćeri nastojali
utješiti, ali se on ne mogaše utješiti. Govorio je: Jr 31 15
»Ne, sići ću k svome sinu u Šeol tugujući!« Tako ga je oplakivao njegov otac.

36 A Midjanci ga prodaju u Egipat Potifaru, dvoraninu faraonovu, zapovjedniku straže.

Juda i Tamara[b]

38 Otprilike u to vrijeme Juda ode od svoje braće te okrenu nekom Adulamcu komu ime bijaše Hira. 2 Tu Juda zapazi kćer jednog Kanaanca – zvao se Šua – i njome se oženi. Priđe njoj 3 te ona zače i rodi sina, komu dade ime Er. 4 Opet ona zače, rodi sina i dade mu ime Onan. 5 Još jednog sina rodi te mu nadjene ime Šela. Nalazila se u Kezibu kad je njega rodila.

6 Juda oženi svoga prvorođenca Era djevojkom kojoj bijaše ime Tamara. 7 Ali Judin prvorođenac Er uvrijedi Jahvu i Jahve ga pogubi. 8 Tada reče Juda Onanu: »Priđi k udovici svoga brata, izvrši
prema njoj djeversku dužnost[c] i tako očuvaj lozu Pnz 25 5
svome bratu!« 9 Ali Onan, znajući da se sjeme neće Rut 1 11,13
računati kao njegovo, ispuštaše ga na zemlju kad Mt 22 24
god bi prišao bratovoj udovici, tako da ne dade potomstva svome bratu. 10 To što je činio uvrijedilo je Jahvu[d], pa i njega pogubi. 11 Onda Juda reče svojoj nevjesti Tamari: »Ostani[e] kao udovica u domu svoga oca dok poodraste moj sin Šela.« Bojao se, naime, da bi i on mogao umrijeti kao i njegova braća. I tako Tamara ode da živi u očevu domu.

12 Dugo vremena poslije toga umre Šuina kći, Judina žena. Kad je prošlo vrijeme žalosti[f], Juda ode, zajedno sa svojim prijateljem Adulamcem Hirom, u Timnu da striže svoje ovce. 13 Obavijeste Tamaru: »Eno ti je svekar«, rekoše joj, »na putu u Timnu da striže ovce.« 14 Ona svuče udovičko ruho, navuče koprenu i zamota se pa sjede na ulazu u Enajim, što je na putu k Timni. Vidjela je, naime, da je Šela odrastao, ali nju još ne udaše za nj[g].

15 Kad je Juda opazi, pomisli da je bludnica, jer

a) Kako bi spriječio da krv njegove žrtve vapi u nebo (4,10), ubojica bl je pokrio zemljom (Ez 24,7; Job 16,18+).
b) Jahvistička predaja koja govori o začecima Judina plemena. Živeći odvojen od svoje braće, Juda se povezao s Kanaancima. Iz njegove veze s nevjestom Tamarom potekli su rodovi Peresa i Zeraha (Br 26,21; 1 Ljet 2,3s). Peres je predak Davida (Rut 4,18s) i preko njega Mesije (Mt 1,3; Lk 3,33). Tako se objašnjava miješanje krvi u Judi i njegova sudbina, koja se razlikuje od sudbine ostalih plemena (Suci 1,3; Pnz 33,7, kao i sva njegova kasnija povijest).
c) Po zakonu »levirata« (usp. Pnz 25,5+).
d) Bog kažnjava Onanovo sebeljublje i njegov grijeh protiv naravi, dakle i protiv Božjega bračnog zakona.
e) »Ostani« po TM; BJ »Vrati se«, konj.; ti glagoli imaju u hebr. iste suglasnike.
f) Usp. Jr 16,7.
g) Tamara, odjevena kao bludnica, čeka na putu Judu. Nju ne goni bestidnost, nego želja da stekne sina od krvi svoga pokojnog muža. Njezin će postupak Juda ocijeniti »pravednim« (r. 26), a potomstvo će je hvaliti (Rut 4,12).

je bila pokrila lice. 16 Svrati se on k njoj i reče: »Daj
da ti priđem!« Nije znao da mu je nevjesta. A ona
odgovori: »Što ćeš mi dati da uđeš k meni?«
17 »Spremit ću ti jedno kozle od svoga stada«, odgo-
vori. »Treba da ostaviš jamčevinu dok ga ne poša-
lješ.« 18 A on zapita: »Kakvu jamčevinu da ti osta-
vim?« Ona odgovori: »Svoj pečatnjak o vrpci i štap
što ti je u ruci[a].« Dade joj jedno i drugo, a onda
priđe k njoj i ona po njem zače. 19 Potom ona us-
tade i ode; skide sa sebe koprenu i opet se odjenu
u svoje udovičko ruho.
20 Uto Juda pošalje kozle po svom prijatelju Adu-
lamcu da iskupi jamčevinu iz ruku žene, ali je nije
mogao naći. 21 Upita ljude u mjestu: »Gdje je blud-
nica[b] što se nalazila uz put u Enajim?« Oni mu od-
govore: »Ovdje nije nikad bilo bludnice.« 22 Tako
se on vrati k Judi pa reče: »Nisam je mogao naći.
Osim toga, ljudi mi u mjestu rekoše da ondje nije
nikad bilo bludnice.« 23 Onda reče Juda: »Da ne
ostanemo za ruglo, neka ih drži! Slao sam joj, eto,
ovo kozle, ali je ti nisi našao.«
24 Otprilike poslije tri mjeseca donesoše vijest Ju-
di: »Tvoja nevjesta Tamara odala se bludništvu;
čak je u bludničenju i začela.« »Izvedite je«, naredi
Juda, »pa neka se spali[c]!« 25 Dok su je izvodili, ona
poruči svekru: »Začela sam po čovjeku čije je
ovo.« Još doda: »Vidi čiji je ovaj pečatnjak o vrpci
i ovaj štap!« 26 Juda ih prepozna pa reče: »Ona je
pravednija nego ja, koji joj nisam dao svoga sina
Šelu.« Ali više s njom nije imao posla.
27 Kad joj je došlo vrijeme da rodi, pokaže se da
nosi blizance. 28 Dok je rađala, jedan od njih pruži
ruku van. Nato babica priveže za njegovu ruku
crven konac govoreći: »Ovaj je izišao prvi.« 29 Ali
baš tada on uvuče ruku te iziđe njegov brat. A ona
Rut 4 12 reče: »Kakav li proder napravi!« Stoga mu nadjenu
Mt 1 3 Lk 3 33 ime Peres. 30 Poslije iziđe njegov brat koji je oko
ruke imao crveni konac. Njemu dadoše ime Ze-
rah[d].

Josipova kušnja[e]

39 Josipa dovedoše u Egipat. Tu ga od Jišmae-
laca koji su ga onamo doveli kupi Egipćanin
Potifar, dvoranin faraonov i zapovjednik njegove
tjelesne straže. 2 Jahve je bio s Josipom, zato je u /Dj 7 9
svemu imao sreću: Egipćanin ga uzme k sebi u ku-
ću. 3 Vidje njegov gospodar da je Jahve s njim i da
svemu što mu ruka poduzme Jahve daje uspjeh;
4 zavolje on Josipa, uze ga za dvoranina i postavi ga
za upravitelja svoga doma i povjeri mu sav svoj
imetak. 5 I otkad mu je povjerio upravu svoga doma
i svega svog imetka, blagoslovi Jahve dom Egipća-
ninov zbog Josipa: blagoslov Jahvin bijaše na
svemu što je imao – u kući i u polju. 6 I tako sve
svoje prepusti brizi Josipovoj te se više ni za što
nije brinuo, osim za jelo što je jeo. A Josip je bio
mladić stasit i naočit.
7 Poslije nekog vremena žena njegova gospodara
zagleda se u Josipa i reče mu: »Legni sa mnom!«
8 On se oprije i reče ženi svoga gospodara: »Gledaj!
Otkako sam ja ovdje, moj se gospodar ne brine ni
za što u kući; sve što ima meni je povjerio. 9 On u
ovoj kući nema više vlasti negoli ja i ništa mi ne
krati, osim tebe, jer si njegova žena. Pa kako bih
ja mogao učiniti tako veliku opačinu i sagriješiti
protiv Boga!« 10 Iako je Josipa salijetala iz dana u
dan, on nije pristajao da uz nju legne; nije joj prila-
zio.
11 Jednog dana Josip uđe u kuću na posao. Kako
nikog od služinčadi nije bilo u kući, 12 ona ga uhvati
za ogrtač i reče: »Legni sa mnom!« Ali on ostavi
svoj ogrtač u njezinoj ruci, otrže se i pobježe van.

a) Pečatnjak o vrpci i štap jesu osobni predmeti i istinski znakovi raspoznavanja.
b) Zapravo »posvećena bludnica«, hijerodula poganskog kulta, hramska služavka. Nalazimo se u kanaanskom svijetu.
c) Tamara je žena Erova, i po leviratskom zakonu (usp. Pnz 25,5+), obećana Šeli. Iako je boravila kod svoga oca, ostala je dakle pod vlašću Jude, koji ju je proglasio preljubnicom (Lev 20,10; Pnz 22,22; usp. Iv 8,5). Kazna spaljivanjem bila je kasnije sužena na svećeničke kćeri (Lev 21,9).
d) *Peres* znači »proder«, a *Zerah* podsjeća na crveni konac što mu je bio oko ruke.
e) Ovo izvješće, jahvističke predaje, nastavlja glavu 37. Gl. 40, elohistička, prikazat će to na drugi način. Konačno sređivanje teksta ujedinilo je te dvije predaje, ovdje je to slučaj u spominjanju Potifara, zapovjednika straže u r. 1 (usp. 37.36; 40,3).

[13]Vidjevši ona da je u njezinoj ruci ostavio ogrtač i
pobjegao van, [14]zovne svoje sluge te im reče: »Gle-
dajte! Trebalo je da nam dovede jednog Hebrejca
da se s nama poigrava. Taj k meni dođe da sa
mnom legne, ali sam ja na sav glas zaviknula. [15]A
čim je čuo kako vičem, ostavi svoj ogrtač pokraj
mene i pobježe van.«
[16]Uza se je držala njegov ogrtač dok mu je gospo-
dar došao kući. [17]Onda i njemu kaza istu priču: »O-
naj sluga Hebrejac koga si nam doveo dođe k meni
da sa mnom ljubaka! [18]Ali čim je čuo kako vičem,
ostavi svoj ogrtač pokraj mene i pobježe van.«
[19]Kad je njegov gospodar čuo pripovijest svoje žene
koja reče: »Eto, tako sa mnom tvoj sluga«, raz-
Ps 105 18s gnjevi se. [20]Gospodar pograbi Josipa i baci ga u
tamnicu – tamo gdje su bili zatvoreni kraljevi utam-
ničenici. I osta u tamnici.
[21]Ali je Jahve bio s njim, iskaza naklonost Josipu
te on nađe milost u očima upravitelja tamnice.
[22]Tako upravitelj tamnice preda u Josipove ruke
sve utamničenike koji su se nalazili u tamnici; i on-
dje se ništa nije radilo bez njega. [23]Budući da je
Jahve bio s njim, upravitelj tamnice nije nadgledao
ništa što je Josipu bilo povjereno: Jahve bijaše s
njim, i što god bi poduzeo, Jahve bi to okrunio
uspjehom.

Josip tumači sne faraonovih slugu[a]

40 Poslije toga peharnik se i pekar egipatskog
kralja ogriješe o svoga gospodara, kralja egi-
patskog. [2]Faraon se razljuti na svoja dva dvorani-
na, glavnog peharnika i glavnog pekara, [3]te ih stavi
u zatvor, u zgradu zapovjednika tjelesne straže – u
istu tamnicu gdje je i Josip bio zatvoren. [4]Zapo-
vjednik tjelesne straže odredi Josipa da ih poslužu-
je.
Pošto su proveli u zatvoru neko vrijeme, [5]obojica
njih – peharnik i pekar egipatskog kralja, utamni-
čenici – usnu san jedne te iste noći. Svaki je usnuo
svoj san; i svaki je san imao svoje značenje. [6]Kad
je Josip ujutro došao k njima, opazi da su neraspo-
loženi. [7]Upita faraonove dvorane koji su bili s njim
u zatvoru u zgradi njegova gospodara: »Zašto ste
danas tako potišteni?« [8]Odgovore mu: »Sne smo
usnuli, ali nikog nema da nam ih protumači[b].« Jo- 41 16
sip im reče: »Zar tumačenje ne spada na Boga?
Dajte, pričajte mi!«
[9]Onda je glavni peharnik ispripovjedio Josipu
svoj san: »Sanjao sam da je preda mnom lozov trs.
[10]Na trsu bile tri mladice. I tek što je propupao,
procvjeta i na njegovim grozdovima sazru bobe.
[11]Kako sam u ruci držao faraonov pehar, uzmem
grožđa, istiještim ga u faraonov pehar, a onda sta-
vim pehar u faraonovu ruku.« [12]Josip mu reče:
»Ovo ti je značenje: tri mladice tri su dana. [13]Po-
slije tri dana faraon će te pomilovati i vratiti na
tvoje mjesto; opet ćeš stavljati pehar faraonu u ru-
ku, kao i prije, dok si mu bio peharnik. [14]Kada ti
bude opet dobro, sjeti se da sam i ja bio s tobom,
pa mi učini ovu uslugu: spomeni me faraonu i po-
kušaj me izvesti iz ove kuće. [15]Jer, zbilja, bio sam
silom odveden iz zemlje Hebreja; ni ovdje nisam
ništa skrivio, a baciše me u tamnicu.«
[16]Kad je glavni pekar vidio kako je Josip dao do-
bro tumačenje, reče mu: »Usnuh da su mi na glavi
tri bijele košare. [17]U najgornjoj bilo svakovrsna pe-
civa što ga pekar pripravlja faraonu, ali su ptice
jele iz košare povrh moje glave.« [18]Josip odgovori:
»Ovo je značenje: tri košare tri su dana. [19]Poslije
tri dana faraon će uzdići tvoju glavu[c] i o drvo te
objesiti te će ptice jesti meso s tebe.«
[20]I zaista, trećega dana, kad je faraon priredio
gozbu za sve svoje službenike – bio mu je rođendan
– iz sredine svojih službenika izluči glavnog pehar-
nika i glavnog pekara. [21]Vrati glavnog peharnika u
peharničku službu te je i dalje stavljao pehar u fa-
raonovu ruku, [22]a glavnog pekara objesi, kako je
Josip protumačio. [23]Ipak se glavni peharnik nije
sjetio Josipa – zaboravio je na nj.

Faraonovi sni[d]

41 Poslije dvije godine usnu faraon da stoji po-
kraj Nila. [2]Iz Nila iziđe sedam krava, lijepih
i debelih; pasle su po šašu. [3]Ali odmah poslije njih

a) Elohističko pripovijedanje, izuzev nekih preinaka.
b) Egipćani su tumačili snove kao pretkazivanja.
c) Izričaj ima općenito dobar, naklon smisao. Ali ovdje je tragična igra riječi: glava pekarova bit će »uzdignuta«, tj. obješena, za razliku od peharnika (r. 31) kojega će faraon pomilovati (dosl. prijevod također »uzdići glavu«; usp. i 2 Kr 25,27; Jr 52, 31).
d) Ovo pripovijedanje nastavlja prethodno i potječe iz istog elohističkog izvora, ali unosi, osobito iza r. 33, ostatke jedne druge usporedne predaje, koja se pripisuje jahvističkoj struji.

iz Nila iziđe sedam drugih krava, ružnih i mršavih,
te stanu uz one krave na obali Nila. [4]Ružne i
mršave krave požderu ono sedam lijepih i pretilih,
i uto se faraon probudi.
[5]Opet zaspi te usnu drugi san: sedam punih i je-
drih klasova izraste na jednoj stabljici. [6]Ali, eto,
poslije njih uzraste sedam klasova šturih, istočnja-
kom opaljenih. [7]Šturi klasovi proždru sedam jedrih
i punih klasova. I faraon se probudi, i gle: bio je
to san.
[8]Ujutro faraon bijaše uznemiren u duši, pa pozva
Izl 7 11,22; sve čarobnjake i sve mudrace egipatske[a]: ispriča im
8 1-3 faraon svoje sne, ali mu ih nitko nije mogao protu-
mačiti. [9]Onda progovori faraonov glavni peharnik:
»Moram danas spomenuti jedan svoj propust.
[10]Jednom, kad se faraon razljutio na svoje službeni-
ke, mene i glavnog pekara stavio je u zatvor u
zgradi glavnog upravitelja. [11]Usnusmo san iste noći,
i ja i on, ali je svaki od nas usnuo san drugog zna-
čenja. [12]Onda je s nama bio neki mladi Hebrej,
sluga zapovjednika straže. Ispričasmo njemu svoje
sne, a on nam ih protumači: kaza svakom značenje
njegova sna. [13]Kako nam ih je protumačio, tako
nam se i dogodilo: mene vratiše na moje mjesto, a
onoga objesiše.«
[14]Faraon odmah pošalje po Josipa; izvuku ga
brže-bolje iz tamnice; ošišaju mu kosu, obuku novo
odijelo i on stupi pred faraona. [15]Onda faraon reče
Josipu: »Usnuo sam san, a nitko ga ne može protu-
mačiti. Čuo sam o tebi da možeš protumačiti san
čim ga čuješ.« [16]»Ništa ja ne mogu«, odgovori Josip
40 8 faraonu, »nego će Bog dati pravi odgovor farao-
nu.«
[17]Onda je faraon pripovjedao Josipu: »U svom
snu stojim na obali Nila. [18]I gle! Iz Nila iziđe sedam
debelih i lijepih krava. Pasle su po šašu. [19]Poslije
njih izađe drugih sedam krava. Bile su mršave, vrlo
ružne i koštunjave. Još nikad ne vidjeh onako ruž-
nih krava u svoj zemlji egipatskoj! [20]I sedam mrša-
vih i ružnih krava proždru prvih sedam debelih kra-
va. [21]Pa iako su ih progutale, nije se vidjelo da im
je što u trbuhu: bile su ružne kao i prije. Uto se
probudim. [22]Zatim sam u snu vidio kako na jednoj
stabljici uzraste sedam punih i lijepih klasova. [23]Ali
poslije njih uzraste sedam klasova zgrčenih, šturih,
istočnjakom opaljenih. [24]I šturi klasovi proždru se-
dam jedrih klasova. Kazao sam ovo i vračarima,
ali nema nikoga da mi razjasni.«
[25]Onda Josip reče faraonu: »Faraonov je san
samo jedan: Bog javlja faraonu što kani učiniti.
[26]Sedam lijepih krava, to je sedam godina; sedam
lijepih klasova opet je sedam godina. Tako je samo
jedan san. [27]Sedam mršavih i ružnih krava poslije
njih, a tako i sedam praznih, istočnjakom opaljenih
klasova[b], označuje sedam gladnih godina. [28]To je
ono što sam već faraonu rekao: Bog objavljuje fa-
raonu što kani učiniti. [29]Dolazi, evo, sedam godina
velikog obilja svoj zemlji egipatskoj. [30]A poslije
njih nastat će sedam gladnih godina, kada će se
zaboraviti sve obilje u zemlji egipatskoj. [31]Kako
glad bude harala zemljom, neće se ni znati da je u
zemlji bilo obilje – zbog gladi koja će doći – jer će
biti vrlo velika. [32]A što se faraonov san ponovio,
znači da se Bog na to zaista odlučio i da će to us-
koro provesti. [33]Zato neka faraon izabere sposobna
i mudra čovjeka te ga postavi nad zemljom egipat-
skom. [34]Nadalje, neka se faraon pobrine da postavi
nadglednika u zemlji koji će kupiti petinu sve žetve
u zemlji egipatskoj za sedam godina obilja. [35]Neka
skupljaju od svakog žita za sedam dobrih godina
što dolaze; neka s ovlaštenjem faraonovim sabiru
žito za hranu i pohranjuju ga po gradovima. [36]Neka
zalihe služe za hranu u zemlji za sedam godina
gladi što će snaći zemlju egipatsku, tako da za gladi
zemlja ne propadne.«

Josip uzvišen

[37]Svidje se odgovor faraonu i svim njegovim slu-
žbenicima. [38]Zato faraon reče svojim službenicima:
»Zar bismo mogli naći drugoga kao što je on, čo- Dn 13 45
vjeka koji bi bio tako obdaren duhom Božjim?«
[39]A onda faraon reče Josipu: »Otkako je sve to Bog
tebi otkrio, nikoga nema sposobna i mudra kao što Dj 7 10
si ti. [40]Ti ćeš biti upravitelj moga dvora: sav će se Ps 105 21s
moj narod pokoravati tvojim naredbama. Jedino

a) Egipat bijaše zemlja vračeva i mudraca (Izl 7,11.22; 8,1; 1 Kr 5,10; Iz 19,11–13), ali njihovo umijeće pada u sjenu pred onim koje Bog dariva svojima. Ta tema nalazi se u izvješću o Mojsiju (Izl 7–8). Usp. u drugoj sredini Dn 2.

b) »praznih« prema TM; BJ po pr. »uništenih od tuče«.

prijestoljem ja ću biti veći od tebe. 41Postavljam te, evo,« reče faraon Josipu, »nad svom zemljom egipatskom.« 42Poslije toga skine faraon sa svoje ruke pečatni prsten i stavi ga Josipu na ruku. Zatim zaodjene Josipa odjećom od najljepše tkanine, a o vrat mu objesi zlatan lanac. 43Vozio se on u kolima kao njegov zamjenik, a pred njim klicahu: »Abrek[a]! Na koljena!« Tako ga postavi nad svu zemlju egipatsku. 44Još faraon reče Josipu: »Premda sam ja faraon, neće nitko dići svoje ruke ni noge bez tvog odobrenja u svoj zemlji egipatskoj.« 45Faraon nazva Josipa »Safenat Paneah«, a za ženu mu dade Asenatu, kćer Poti-Fere, svećenika u Onu[b]. I Josip postade poznat po zemlji egipatskoj.

46Josipu je bilo trideset godina kad je stupio u službu faraona, kralja egipatskog. A otišavši Josip ispred faraona, putovao je po svoj zemlji egipatskoj. 47Za sedam rodnih godina zemlja je rađala u obilju; 48on je – u tih sedam godina što ih je egipatska zemlja uživala[c] – kupio od različite ljetine i hranu pohranjivao u gradove, smještajući u svakom gradu urod iz okolnih polja. 49Tako Josip nagomila mnogo žita, kao pijeska u moru, pa ga prestade i mjeriti jer mu mjere ne bijaše.

Josipovi sinovi

50Dok još ne nasta gladna godina, Josip imade dva sina koje mu rodi Asenata, kći Poti-Fere, svećenika u Onu. 51Prvorođencu Josip nadjenu ime Manaše, »jer Bog je«, reče, »dao te sam zaboravio svoje teškoće i svoj očinski dom.« 52Drugomu nadjenu ime Efrajim, »jer Bog me«, reče, »učinio rodnim u zemlji moje nevolje[d].«

53Sedam godina obilja koje je uživala zemlja egi-
↗Dj 7 11 Ps 105 16 patska dođe kraju, 54a primače se sedam gladnih godina, kako je Josip prorekao. U svim zemljama bijaše glad, a u svoj zemlji egipatskoj bijaše kruha. 55A kad je i sva zemlja egipatska osjetila glad, puk zavapi faraonu za kruh; a faraon reče Egipćanima:
»Idite k Josipu i što god vam rekne, činite!« 56Kad ↗Iv 2 5
se glad proširi po svoj zemlji, Josip rastvori skladišta[e] te je Egipćane opskrbljivao žitom, jer je glad postala žestoka i u zemlji egipatskoj. 57Sav je svijet išao u Egipat k Josipu da kupuje žita, jer je strašna glad vladala po svem svijetu.

Josipova braća dolaze u Egipat[f]

42 Kad je Jakov čuo da u Egiptu ima žita, reče ↗Dj 7 12
svojim sinovima: »Što tu zurite jedan u drugoga? 2Čujem da ima žita u Egiptu. Otiđite dolje te nam ga odande nabavite da ostanemo na životu i ne pomremo.« 3Tako desetero Josipove braće siđe da nabavi žita iz Egipta. 4Benjamina, Josipova pravog brata, Jakov ne posla s ostalima. »Da ga ne bi zadesila kakva nesreća«, govorio je. 5Među onima koji su išli nabavljati žito, jer u zemlji kanaanskoj vladaše glad, bijahu i sinovi Izraelovi.

6Josip je bio namjesnik u zemlji; on je dijelio žito svemu svijetu. Dođu tako i Josipova braća i poklone mu se licem do zemlje. 7Josip prepozna braću čim ih ugleda, ali se prema njima vladao kao stranac i oštro im govorio. Zapita ih: »Odakle dolazite?« Odgovore: »Iz zemlje kanaanske došli smo da kupimo hrane.« 8Iako je Josip prepoznao svoju
braću, oni njega nisu prepoznali. 9Josip se sjeti 37 5-11
snova što ih je o njima sanjao. I reče im: »Vi ste uhode! Došli ste da izvidite slaba mjesta ove zemlje.« 10Oni mu odgovore: »Ne, gospodaru! Tvoje su sluge došle da nabave hrane. 11Svi smo sinovi jednog oca; pošteni smo ljudi; sluge tvoje nikad

a) Pisac zamišlja to uzdignuće na položaj prema onom što je čuo o egipatskom dvoru: Josip postaje upravitelj Egipta; prvi do faraona, on ravna njegovim dvorom, sjedištem uprave, on čuva kraljevski pečat. Tekliči koji idu pred njegovom počasnom kočijom uzvikuju »Abrek«, što bi se prema egipatskom *ib-r-k* »srce k sebi« moglo tumačiti kao »pozor«.
b) Egipatska imena: *Safenat Paneah* (BJ: *Sofnat Paneah*) = »Bog kaže: on je živ«; *Asenata* (BJ: *Asnat*) = »Ona koja pripada božici Neit«; *Poti-Fera*, isto ime kao i u 37,36 = »Dar Raov« (Ra, bog sunca). Josipov svekar je svećenik u Onu = Heliopolisu, središtu solarnoga kulta, gdje je svećenstvo imalo važnu političku ulogu. Josip je povezan s najvišim plemstvom Egipta. Ali ovaj tip imena nije potvrđen prije XX. – XXI. dinastije (12. – 11. st. pr. Kr.). Ona su plod piščeve erudicije.
c) »što ih je ... uživala«: BJ po sam., LXX »kada je bilo obilje«; TM: »što ga je (= uroda) bilo«.
d) Ime Manaše, hebr. *Menaššeh* objašnjava se iz *naššanî* – »dade mi da zaboravim«, a Efrajim iz *hifranî* – »učinio me plodnim«.
e) »skladišta«: BJ po LXX i sir.: »sva žitna skladišta«; TM »sve što je bilo u njima«. – »opskrbljivao«: BJ »prodavao«, konj.; TM »kupovao«, »nabavljao«.
f) Izvješće skoro u cijelosti elohističko. Ali jahvistička predaja u gl. 43 znala je i za jedan raniji susret Josipa i njegove braće, čega se ostaci nalaze ovdje (osobito u rr. 27–28 i 38).

nisu bile uhode.« 12On će im opet: »Ne, nego ste došli da izvidite slaba mjesta ove zemlje.« 13Nato oni uzvrate: »Nas, tvojih slugu, bijaše dvanaestero braće – sinovi jednog oca, u zemlji kanaanskoj; najmlađi je sad s ocem, a jednoga više nema.« 14No Josip im dobaci: »Onako kako sam vam već rekao: vi ste uhode! 15Ovako ću vas iskušati: odavde, tako mi faraona, nećete izići ako vaš najmlađi brat ne dođe ovamo! 16Pošaljite jednoga između sebe da vam dovede brata, a vi ostali u zatvor! Tako ću iskušati vaše riječi i vidjeti je li u vas istina ili nije. Inače, tako mi faraona, vi ste uhode!« 17Potom ih baci u zatvor na tri dana.

18Treći im dan reče Josip: »Izvršite to, i ostat ćete na životu, jer sam ja čovjek bogobojazan. 19Ako ste pošteni, neka jedan od vas ostane u zatvoru, a vi ostali idite i nosite žito svojim izgladnjelim domovima. 20Poslije toga dovedite mi svoga najmlađeg brata, tako da se obistine vaše riječi te
da ne izginete.« Oni pristanu. 21Zatim je jedan dru-
37 18-27 gom govorio : »Jao nama! Stiže nas kazna zbog
našega brata; gledali smo njegovu muku dok nas je
molio za milost, ali ga nismo uslišali. Stoga nas je
ova nevolja snašla.« 22Ruben im odvrati: »Zar vam
37 22 nisam govorio: Ne ogrešujte se o mladića! Ali vi
niste slušali. Sad se traži račun za njegovu krv.«
23Nisu znali da ih Josip razumije, jer su se s njim
razgovarali preko tumača. 24On se od njih udalji te
43 30 zaplaka[a]. Opet se vrati i razgovaraše s njima. Onda
izdvoji Šimuna između njih i naredi da bude svezan
na njihove oči.

Povratak Jakovljevih sinova u Kanaan

25Potom Josip zapovjedi da im vreće napune žitom; da svakome njegov novac metnu u vreću i da im daju poputninu. Tako im učine. 26Tada oni natovare žito na svoje magarce i krenu odande. 27Kad na prenoćištu jedan od njih otvori svoju vreću da nahrani magarca, opazi svoj novac ozgo u vreći. 28»Moj je novac vraćen!« – povika braći. – »Evo ga u mojoj vreći!« Zadrhta srce u njima. Zgledaše se, uplašeni, i rekoše: »Što nam ovo Bog uradi[b]!«

29Došavši k svome ocu Jakovu u zemlju kanaansku, kazaše mu sve što ih je snašlo. 30»Čovjek koji je gospodar one zemlje«, rekoše, »oštro nam je govorio i optužio nas kao uhode. 31Pošteni smo ljudi, kazasmo mu, i nikad nismo bili uhode. 32Bilo nas je dvanaestero braće, sinovi istog oca, ali jednoga više nema, dok se najmlađi sad nalazi s našim ocem u zemlji kanaanskoj. 33Ali čovjek koji je gospodar one zemlje reče nam: 'Ovim ću doznati da ste pošteni ljudi: ostavite jednoga brata kod mene, a vi ostali uzmite što vam treba za izgladnjele domove, pa idite. 34Onda mi dovedite svoga najmlađeg brata, tako da znam da niste uhode, nego pošteni ljudi. Poslije toga vratit ću vam vašeg brata, i vi ćete se moći slobodno kretati u ovoj zemlji.'«

35Kako su praznili svoje vreće, svaki nađe u vreći svoju kesu. Opazivši to, zapadoše u strah – i oni i njihov otac. 36»Mene vi ostavljate bez djece!« – reče im njihov otac. – »Josipa je nestalo, Šimuna nema, a sad biste odveli i Benjamina. Sve se to na me svaljuje!«

37Onda Ruben reče svome ocu: »Ubij moja dva
sina ako ti ga ja natrag ne dovedem! Predaj ga u
moje ruke, i ja ću ti ga vratiti[c]!« 38»Moj sin neće s
vama!« – uzvrati on. – »Njegov je pravi brat već
mrtav, a on je ostao sam[d]. Ako bi ga na putu na 42 4
koji ćete poći snašla nesreća, u tuzi biste otpravili 37 35
moju sijedu glavu dolje u Šeol.« Br 16 33+

Drugi dolazak Jakovljevih sinova[e] u Egipat

43 Strašna glad pritisla zemlju. 2Kad su pojeli hranu koju bijahu donijeli iz Egipta, njihov otac reče: »Idite opet i nabavite nam malo hrane.« 3Nato će mu Juda: »Onaj nam je čovjek jasno rekao: 'Ne smijete preda me ako vaš brat ne bude s vama.' 4Ako si, dakle, voljan s nama poslati našega brata, mi ćemo otići dolje i kupit ćemo ti žita. 5Ali ako njega ne pustiš s nama, onda mi tamo i ne

a) Isticanje humanih osjećaja likova jest jedna od značajki zadnjih izvješća Postanka.
b) Rr. 27–28 potječu iz jahvističke predaje, prema kojoj su braća bila otkrila svoj novac navrh svojih vreća već kod prvog prenoćišta (usp. 43,21). Prema elohističkoj predaji, koja sada slijedi, oni su ga otkrili na dnu svojih vreća, kad su stigli k Jakovu. U oba slučaja to otkrivanje izaziva religiozno strahopočitanje, kao pred tajanstvenim djelom u kojem se nazire ruka Božja.
c) U jahvističkoj predaji (43,8–9), Juda je taj, a ne Ruben, koji jamči za Benjaminov povratak. Isto tako, prema jahvističkoj predaji Juda se pred braćom bio zauzeo za Josipa, a prema elohističkoj bio je to Ruben (37,22.26).
d) Sam od dva sina Rahele, koju je Jakov više volio.
e) Gl. 43 i 44, izuzev nekih kraćih glosa, potpuno su jahvističke.

idemo, jer nam je onaj zaprijetio: 'Ne smijete
preda me ako vaš brat ne bude s vama.'« 6»Zašto
ste mi«, zapita Izrael, »nanijeli jad rekavši onom
čovjeku da imate još jednoga brata?« 7Oni odgovo-
re: »Čovjek nas je neprestano zapitkivao o nama i
o našoj obitelji: 'Je li vam još živ otac? Imate li još
kojega brata?' Mi smo mu odgovarali na pitanja.
Kako smo mogli znati da će reći : 'Dovedite svoga
brata!'«
8Potom Juda reče svome ocu Izraelu: »Pusti dje-
42 37 čaka sa mnom pa da se dignemo i krenemo; tako
ćemo preživjeti, a ne pomrijeti, i mi, i ti, i naša
djeca. 9Ja za nj jamčim; mene drži odgovornim za
nj. Ako ga tebi ne vratim i preda te ga ne dove-
dem, bit ću ti kriv svega vijeka. 10Tā da nismo to-
liko oklijevali, mogli smo se već i dvaput vratiti.«
11Njihov otac Izrael reče im: »Kad je tako, neka
bude, ali učinite ovo: metnite u torbe najbiranijih
proizvoda ove zemlje i ponesite na dar onom čovje-
37 25 ku: nešto balzama, nešto meda i mirodija, mirisne
smole, pa lješnjaka i badema. 12Sa sobom uzmite
dvostruko novaca, jer treba vratiti novac koji ste
našli u grlima svojih vreća. Možda je ono bila zabu-
na. 13Uzmite svoga brata pa se opet zaputite onom
17 1+ čovjeku. 14Neka Bog Svemogući, El Šadaj, potakne
onog čovjeka na milosrđe prema nama te vam pusti
42 24 i drugoga brata i Benjamina. A ja, moram li bez
djece ostati, neka ostanem.«
15Uzmu ljudi darove; uzmu sa sobom dvostruko
novaca, povedu Benjamina te siđu u Egipat i stupe
pred Josipa. 16Kad Josip ugleda s njima Benjamina,
reče upravitelju svoga kućanstva: »Odvedi ljude u
kuću, zakolji jedno živinče i pripremi, jer će ovi
ljudi blagovati sa mnom o podne!« 17Čovjek učini
kako je Josip rekao i povede ljude u Josipov dom.
18Ljudi se pobojaše kad su bili povedeni u dom
Josipov te rekoše: »Zbog novca koji se našao u na-
šim vrećama prvi put vode nas unutra tako da nas
napadnu i zajedno s našom magaradi uzmu za ro-
bove.« 19Stoga se primaknu upravitelju Josipova
doma te mu, na ulazu u kuću, reknu: 20»Oprosti,
gospodaru! Mi smo i prije jednom dolazili da naba-
vimo hrane; 21i kad smo stigli na prenoćište i otvo- 42 27-28
rili svoje vreće, a to novac svakoga od nas ozgo u
njegovoj vreći, naš novac, ista svota. Sad smo ga
donijeli sa sobom. 22A ponijeli smo i drugog novca
da kupimo hrane. Mi ne znamo tko nam je stavio
novac u naše vreće.« 23»Budite mirni«, reče im on.
»Ne bojte se! Bog vaš i Bog vašega oca stavio je
blago u vaše vreće. Vaš je novac k meni stigao[a].«
Potom im izvede Šimuna.
24Čovjek zatim uvede ljude u Josipovu kuću;
dade im vode da operu noge, a njihovoj magaradi
baci piće. 25Potom priprave oni svoje darove za do-
lazak Josipov o podne, jer su čuli da će ondje ruča-
ti.
26Kad je Josip došao u kuću, dadu mu darove
koje su sa sobom donijeli[b] i do zemlje mu se poklo-
ne. 27Upita ih on za zdravlje te će dalje: »A je li
dobro vaš stari otac o kome ste mi govorili? Je li
još dobra zdravlja?« 28»Sluga tvoj, otac naš, dobro
je i još je dobra zdravlja«, odgovore i duboko se
naklone iskazujući poštovanje. 29Podigavši svoje
oči, Josip opazi svoga brata Benjamina – sina svoje
majke – te upita: »Je li ovo vaš najmlađi brat o
kome ste mi govorili?« Onda nastavi: »Bog ti bio
milostiv, sine moj[c]!« 30Josip se poslije toga požuri
van jer mu se srce uzbudilo zbog brata; bilo mu je 42 24
da zaplače. Uđe u jednu sobu i tu se isplaka.
31Onda opere lice, ponovo se javi i, svladavajući
se, naredi: »Poslužite ručak!« 32Staviše njemu na-
pose, njima napose, a napose opet Egipćanima koji
su s njim jeli. Egipćani ne bi mogli jesti s Hebreji-
ma, jer bi to Egipćanima bilo odvratno. 33I kad po-
sjedaše pred njim, najstariji prema starosti svojoj,
a najmlađi prema mladosti svojoj, samo se zgleda-
hu. 34I naređivaše on da jela ispred njega nose nji-
ma, a obrok Benjaminov bijaše pet puta veći od
svih ostalih. I pili su i gostili se s njim.

a) Upravitelj je bio primio Josipovu naredbu (42,25), i bile su mu znane njegove namjere.
b) Iza »donijeli« TM ponavlja »u kuću«, ditografija.
c) Velika je razlika u dobi između Josipa i Benjamina (vidi 30,22s i 35,16). Vjerojatno je neka predaja stavila rođenje Benjamina poslije otmice Josipa (vidi 37,10+).

Posljednja kušnja

44 Onda Josip naredi upravitelju svoga kućanstva: »Napuni vreće ovih ljudi hranom koliko mogu ponijeti, a novac svakog stavi u grlo njegove vreće. 2A moj pehar – onaj od srebra – stavi u grlo vreće najmlađega, zajedno s njegovim novcem za žito.« On učini kako mu je Josip naredio.

3Kad je svanulo, otpreme ljude i njihove magarce. 4Tek što su izišli iz grada – nisu bili odmakli daleko – kad Josip reče upravitelju svoga kućanstva: »Na noge! Pođi za onim ljudima! Kad ih stigneš, kaži im: 'Zašto uzvraćate zlo za dobro? 5Zar iz onog pehara ne pije moj gospodar i ne čita iz njega proricanje[a]? Zlo ste učinili!'«

6Stigavši ih, ponovi im te riječi. 7Oni odgovore: »Zašto nam gospodar govori tako? Daleko bilo od slugu tvojih da učine takvo što! 8Čak i novac koji smo našli u svojim vrećama donijeli smo ti natrag iz zemlje kanaanske. Kako bismo onda mogli ukrasti srebra ili zlata iz kuće tvoga gospodara! 9Onaj u koga se od tvojih slugu nađe, neka se usmrti, a mi drugi postat ćemo robovi tvome gospodaru.« 10»Premda je ono što predlažeš pravo«, preuzme on, »ipak će samo onaj u koga se ukradeno pronađe biti moj rob, a ostali bit ćete slobodni.«

11Brže spustiše vreće na zemlju i svaki svoju otvori. 12On je pretraživao, počevši s najstarijim i završivši s najmlađim. Pehar se nađe u Benjaminovoj vreći. 13Nato oni razdru svoje haljine; svaki ponovo natovari svoga magarca i vrate se u grad.

14Kad su Juda i njegova braća ponovo stupili u Josipov dom, još je on bio ondje. Bace se preda nj na zemlju. 15Onda im Josip reče: »Kakvo je to djelo što ste ga učinili? Zar ne znate da se čovjek kao što sam ja bavi proricanjem?« 16Nato Juda odgovori: »Što bismo mogli reći svome gospodaru? Što možemo kazati, čime li se opravdati? Bog je otkrio zlodjelo tvojih slugu[b]. Evo nas za robove svome gospodaru – jednako nas kao i onog u koga se našao pehar.« 17»Daleko od mene da učinim tako!« – odgovori. »Nego, onaj u koga se našao pehar bit će moj rob, a vi drugi pođite mirno k svome ocu!«

Judino posredovanje

18Onda mu se Juda primače i reče: »Gospodaru moj, molim te, dopusti sluzi svojem da rekne riječ ušima gospodara svojega i neka se tvoja srdžba ne razlijeva na tvog slugu. Tȁ ti si ravan faraonu. 19Pitao je moj gospodar svoje sluge: 'Imate li oca ili još kojega brata?' 20Svome smo gospodaru odgovorili: 'Imamo stara oca; on još ima jednog sina, rođena u njegovoj staračkoj dobi. Taj je najmlađi. Njegov je pravi brat umro, tako da je on jedini ostao od svoje majke. Njegov ga otac osobito voli.' 21Potom si rekao svojim slugama: 'Dovedite mi ga ovamo da ga vide moje oči[c]?' 22A mi smo odgovorili svome gospodaru: 'Dječak ne može ostaviti oca; kad bi ga ostavio, njegov bi otac umro.' 23Nato si rekao svojim slugama: 'Ako vaš najmlađi brat s vama ne dođe ovamo, više ne smijete preda me.' 24Kad smo se vratili tvome sluzi, ocu mome, kazali smo mu riječi moga gospodara. 25Naš nam je otac rekao: 'Idite opet i nabavite nam malo hrane!' 26Odgovorili smo: 'Ne možemo onamo. Samo ako s nama pođe naš najmlađi brat, sići ćemo, jer ne smijemo pred onoga čovjeka ako ne bude s nama naš najmlađi brat.' 27Tvoj sluga, otac moj, odvrati nam: 'Kako znate, žena mi je rodila dva sina. 28Jedan je nestao, te sam zaključio: sigurno je rastrgan! 37 33
Odonda ga više nisam vidio. 29Ako i ovoga od mene odvedete pa ga kakva nesreća snađe, moju ćete sijedu glavu s tugom strovaliti dolje u Šeol.' 30Ako sad dođem k tvome sluzi, ocu svome, a mladić – čiji je život tako povezan s njegovim – ne bude s nama, 31on će svisnuti kad vidi da dječaka nema s nama[d]; tako će tvoje sluge strovaliti u tuzi sijedu glavu tvoga sluge, oca našega, dolje u Šeol.
32Jer tvoj je sluga zajamčio ocu svome za dječaka, 43 9
rekavši: 'Ako ti ga ne vratim, bit ću kriv svome

a) Slijevanje ili šum vode što se lije u čašu, ili oblik što ga stvara nekoliko kapi ulja, tumačili su se kao pretkazanja. Taj način gatanja bio je uobičajen na Starom Istoku.
b) Ovo ne znači da priznaju krađu koju nisu počinili, niti da pomišljaju na ono davno zlodjelo prema Josipu; nevolja koja ih je sada snašla čini im se kao znak Božje srdžbe te očituje da su u stanju grijeha.
c) Kada to zahtijeva neki velikaš ili Bog, znak je to posebne naklonosti (Jr 39,12; 40,4; Ps 33,18; 34,17).
d) »nemȁ s nama« prema LXX; TM »nema«.

ocu svega vijeka.' [33]Zato, molim te, neka tvoj sluga
ostane kao rob mome gospodaru, a dječak neka
ide natrag s braćom. [34]Jer, kako mogu k svome ocu
ako dječaka nema sa mnom! Ne bih mogao gledati
jad što bi snašao moga oca.«

Josip se očituje braći[a]

45 Josip se više nije mogo svladavati pred onima
koji su ga okruživali pa povika: »Neka svi od-
/ Dj 7 13 stupe!« Tako nitko nije ostao s Josipom kad se oči-
tovao svojoj braći. [2]Briznuo je u glasan plač, da su
ga i Egipćani mogli čuti. Doznalo se za to i na fa-
raonovu dvoru[b].
[3]»Ja sam Josip«, reče Josip svojoj braći. »Otac
mi je, dakle, još na životu!« Ali mu braća nisu mo-
50,15 gla odgovoriti, toliko se zapanjiše pred njim[c].
[4]Onda će opet Josip svojoj braći: »Primaknite se k
meni!« Kad su se primakli, nastavi: »Ja sam Josip,
vaš brat; onaj koga ste prodali u Egipat. [5]Ali se
nemojte uznemirivati i prekoravati što ste me
50 20 ovamo prodali; jer Bog je onaj koji me pred vama
Ps 105 17 poslao da vas održi u životu[d]. [6]Dvije su već godine
što je glad došla na zemlju, a još pet godina neće
biti ni oranja ni žetve u zemlji. [7]Zato me Bog po-
slao pred vama da vam se sačuva ostatak na zemlji
te da vam život spasi velikim izbavljenjem. [8]Tako
niste vi mene poslali ovamo nego Bog; on me po-
stavio faraonu za oca[e], gospodara nad svim njego-
vim domom i vladaocem nad svom zemljom egipat-
skom.
[9]Žurite se k mome ocu te mu recite: 'Ovo ti po-
ručuje tvoj sin Josip: Bog me postavio gospodarem
nad svim Egiptom; siđi k meni bez oklijevanja.
46 28s; [10]Nastanit ćeš se u kraju Gošenu[f]. Tako ćeš biti
47 1-6 blizu mene: ti, tvoja djeca, tvoja unučad, tvoje
Izl 8 18; 9 26 ovce i goveda i sve što je tvoje. [11]Ondje ću se za te
brinuti, jer će glad potrajati još pet godina. Tako
nećeš oskudijevati ni ti, ni tvoja obitelj, niti itko
tvoj.' [12]Ta svojim očima možete vidjeti, kao što vidi
i moj brat Benjamin, da vam to moja usta govore.
[13]Pripovjedite ocu o mome visokom položaju u
Egiptu i sve što ste vidjeli; i brzo mi ovamo oca
dovedite!«
[14]Potom zagrli brata Benjamina te zaplaka; a pla-
kao je i Benjamin obisnuvši mu oko vrata. [15]Izljubi
zatim svu svoju braću, u naručju im se rasplaka.
Poslije toga njegova braća zađu s njim u razgovor.

Faraon doziva Izraela u Egipat

[16]Glas se pročuje u faraonovu dvoru: »Stigla Josi-
pova braća!« Bilo je to drago faraonu i njegovim
dvoranima. [17]Onda faraon reče Josipu: »Kaži svojoj
braći neka učine ovo: 'Natovarite svoje živine i od-
mah se uputite u zemlju kanaansku. [18]Uzmite svoga
oca i svoje obitelji i k meni dođite! Ja ću vam dati
najbolju zemlju u Egiptu te ćete uživati od obilja
ove zemlje.' [19]A naredi i ovo[g]: 'Ovako učinite: Iz
zemlje egipatske potjerajte kola za svoju djecu i
svoje žene, uzmite oca i dođite. [20]Neka vam se oči
ne rastužuju za vašim stvarima, jer sve što je u
Egiptu najbolje bit će vaše.'«
[21]Sinovi Izraelovi tako učine. Po faraonovoj za-
povijedi Josip im dade kola i popudbinu. [22]Svakom
od njih dade nove haljine, a Benjaminu dade tri
stotine srebrnika i petore haljine. [23]Isto tako poša-
lje svome ocu: deset magaraca natovarenih najbo- 43 11
ljim plodovima egipatskim i deset magarica natova-
renih žitom, kruhom i namirnicama ocu za put.
[24]Ispratívši svoju braću na put, reče im: »Nemojte
se putem svađati[h]!«
[25]I tako oni odoše iz Egipta i stigoše u zemlju
kanaansku, k svome ocu Jakovu. [26]Kad mu rekoše:
»Josip je živ i čak vlada nad svom zemljom egipat-
skom!«, njegovo se srce skameni jer im nije mogao
vjerovati. [27]Ali kad mu ispripovjediše sve što im je
Josip rekao i kad vidje kola što ih je Josip poslao
da ga prevezu, duh njihova oca Jakova oživje.
[28]»Dosta«, reče Izrael. »Sin moj Josip još je živ!
Moram poći i vidjeti ga prije nego umrem.«

a) U ovom raspletu stječu se elohistička i jahvistička predaja.
b) Prema LXX; hebr. tekst oštećen.
c) Braću spopade užas zbog straha od osvete (usp. 50,15s).
d) Rr. 5–8, sa 50,20, ključni su u prapovijesti o Josipu (usp. 37,2+).
e) »Otac« je naslov za upravitelja javnih poslova (usp. Iz 9,5; 22,21; Est 3,13[f] /Vg 13,6/; 8,12[l] /Vg 16,11/).
f) Područje istočno od Delte.
g) »naredi i ovo« po LXX, Vg; TM »primio si ovu naredbu«.
h) BJ: »Nemojte se putem uzrujavati«; tekst nejasan: brige?, raspre?, brzopleta odluka?

Jakov odlazi u Egipat[a]

46 Tako Izrael krene na put sa svim što bijaše
njegovo i stigne u Beer Šebu te prinese žrtvu
31 24 Bogu svoga oca Izaka. [2]U noćnom viđenju[b] zovne
26 23-24 Bog Izraela: »Jakove! Jakove!« On odgovori: »Evo
me!« [3]»Ja sam Bog, Bog tvoga oca. Ne boj se sići
u Egipat, jer ću ondje od tebe proizvesti velik na-
rod. [4]Ja ću sići u Egipat s tobom i sam ću te vratiti
ovamo; a Josip će ti svojom rukom oči zaklopiti.«
[5]I Jakov krene iz Beer Šebe. Sinovi Izraelovi po-
stave svoga oca Jakova, svoju djecu i svoje žene u
kola što ih je faraon poslao da ga prevezu.
[6]Uzmu sa sobom svoje blago i dobra što ih bijahu
stekli u zemlji kanaanskoj te stignu Jakov i sve nje-
govo potomstvo u Egipat. [7]Sa sobom je u Egipat
poveo svoje sinove i unuke, svoje kćeri i kćeri svo-
jih sinova, sve svoje potomstvo.
Br 26 5s [8]Ovo su imena Izraelaca – Jakova[c] i njegovih po-
tomaka – koji su stigli u Egipat: Jakovljev prvoro-
đenac Ruben. [9]Rubenovi sinovi: Henok, Falu, He-
sron i Karmi. [10]Sinovi Šimunovi: Jemuel, Jamin,
Ohad, Jakin, Sohar i Šaul, sin Kanaanke. [11]Sinovi
Levijevi: Geršon, Kehat i Merari. [12]Sinovi Judini:
38 3-10 Er, Onan, Šela, Peres i Zerah. Er i Onan umrli su
u zemlji kanaanskoj. Peresovi sinovi bili su Hesron
i Hamul. [13]Sinovi Jisakarovi: Tola, Fuva, Jašub i
Šimron. [14]Sinovi Zebulunovi: Sered, Elon i Jahleel.
[15]To su sinovi koje je Lea imala s Jakovom u Padan
Aramu i još kćerka Dina. U svemu je, dakle, imao
sinova i kćeri trideset i troje.
[16]Sinovi Gadovi: Sifjon, Hagi, Šuni, Esbon, Eri,
Arodi i Areli. [17]Sinovi Ašerovi: Jimna, Jišva, Jišvi,
Berija i sestra im Serah. Sinovi Berijini: Heber i
Malkiel. [18]To su bili potomci Zilpe, koju je Laban
darovao svojoj kćeri Lei. Ona je tako rodila Jakovu
šesnaest duša.
[19]Sinovi Jakovljeve žene Rahele: Josip i Benja-
min. [20]Josipu su se u egipatskoj zemlji rodili Ma-
naše i Efrajim. Rodila mu ih je kći onskog sveće- 41 45
nika Poti-Fere. [21]Sinovi Benjaminovi: Bela, Beker,
Ašbel, Gera, Naaman, Ehi, Roš, Mupim, Hupim i
Ard. [22]To su bili potomci Rahelini koje je rodila
Jakovu – u svemu njih četrnaest.
[23]Danov je sin Hušim. [24]Sinovi Naftalijevi: Jah-
seel, Guni, Jeser i Šilem. [25]To su bili potomci Bil-
he, koju je Laban dao svojoj kćeri Raheli. Ona je
Jakovu rodila sedam potomaka.
[26]Tako je sve Jakovljeve čeljadi što je od njega
poteklo i u Egipat doselilo – ne uključujući žena
Jakovljevih sinova – u svemu šezdeset i šest osoba.
[27]I k tome dva sina Josipova što su mu se rodila u Izl 1 5
Egiptu. Prema tome, sve čeljadi Jakovljeva doma Pnz 10 22
što se naseli u Egiptu bijaše sedamdeset duša[d]. Dj 7 14
[28]Izrael posla Judu naprijed k Josipu da se pred
njim pojavi[e] u Gošenu. Kad stignu u gošenski kraj,
[29]Josip upregne svoja kola i zaputi se u Gošen – u
susret svome ocu Izraelu. Stupivši preda nj, pade 45 15
mu oko vrata i dugo je tako plakao. [30]Onda Izrael
reče Josipu: »Sada, pošto sam rođenim očima vidio
da si još živ, mogu umrijeti.«
[31]Zatim Josip reče svojoj braći i očevoj obitelji: 45 16s
»Otići ću i obavijestiti faraona; reći ću mu: 'Moja
braća i obitelj moga oca, koji su bili u zemlji ka-
naanskoj, došli su k meni. [32]Oni su ljudi pastiri,
uvijek su se bavili stočarstvom; dotjerali su sa so-
bom svoja stada i sve što im pripada.' [33]Tako, kad
vas faraon pozove i zapita: 'Čime se bavite?' [34]od-
govorite: 'Ljudi smo, sluge tvoje, koji se od po-
četka do sad bavimo stočarstvom; i mi i naši preci',
tako da se možete naseliti u gošenskom kraju. Svi
su, naime, pastiri Egipćanima mrski[f].«

a) U ovom odsjeku usklađuju se dvije predaje: po jahvističkoj, Izrael odlazi iz Hebrona, gdje mu je bilo zadnje boravište (37,14), a elohistička vidi Jakova kako kreće u Egipat iz Beer Šebe.
b) To je posljednja teofanija iz doba patrijarha. Bog naređuje Jakovu da se uputi u Egipat (već s izgledom na Izlazak, r. 4), kao što je bio naredio Abrahamu da krene u Kanaan (12,1).
c) Svećenički sređivač umeće ovdje rodoslovlje Jakovljeva roda, koje prvotno nije bilo povezano s useljenjem u Egipat.
d) LXX dodaje pet Efrajimovih i Manašeovih potomaka, odakle ukupni broj sedamdeset i pet, što je ostalo i u Dj 7,14.
e) »pojavi« po sam., sir.; tekst nesiguran.
f) Posljednja rečenica nije u skladu s prethodnim savjetom; to je vjerojatno dodatak kojim se htjela objasniti mržnja Egipćana naspram Hiksa, kraljevâ »Pastirâ«. No takvo tumačenje riječi »hyksos« ne javlja se prije helenističkog razdoblja.

Jakov pred faraonom

47 Ode, dakle, Josip te obavijesti faraona: »Moj
otac i moja braća stigoše sa svojim ovcama i
govedima i sa svime što imaju iz zemlje kanaanske,
i eno ih u gošenskom kraju.« [2]I uzevši petoricu iz-
među svoje braće, uvede ih faraonu. [3]Onda faraon
zapita njegovu braću: »Čime se bavite?« Odgovore
faraonu: »Tvoje su sluge stočari, baš kao što su bili
naši preci. [4]Došli smo da potražimo kratak boravak
u ovoj zemlji«, rekoše faraonu, »jer je nestalo paše
za stada tvojih slugu, strašna glad pritište kanaan-
sku zemlju. Dopusti da se tvoje sluge nastane u
gošenskom kraju.« [5a]Faraon reče Josipu: [6b]»Neka
se, dakle, nastane u gošenskom kraju. A ako znaš
da među njima ima prikladnih, postavi ih za nad-
glednike moga osobnog blaga.«
[5ba]Tako, kad Jakov i njegovi sinovi stigoše u Egi-
pat i kad faraon, kralj egipatski, to ču, reče Josipu:
»Budući da su tvoj otac i tvoja braća došli k tebi,
[6a]egipatska ti je zemlja na raspolaganju: smjesti
svoga oca i svoju braću u najboljem kraju[b].«
[7]Josip onda dovede svoga oca Jakova faraonu.
Jakov blagoslovi faraona. [8]A faraon upita Jakova:
»Koliko ti je godina?« [9]Jakov odgovori faraonu:
25 7; »Godina moga lutalačkog življenja ima stotina i tri-
35 28; deset. Malo ih je i nesretne su bile godine moga
47 28 života; ne dostižu brojem godine življenja na zemlji
mojih otaca.« [10]Poslije toga Jakov se oprosti s fa-
raonom i ode od njega.
[11]Tako Josip nastani svoga oca i svoju braću
Izl 1 11; davši im u vlasništvo najljepši kraj egipatske zem-
12 37 lje, u kraju Ramsesovu[c], kako je faraon naredio.
[12]A Josip opskrbi hranom svoga oca, svoju braću
i svu očevu obitelj sve do najmanjega.
[13]Nigdje nije bilo hrane[d] jer je pritisla strašna
glad: izmuči ona i zemlju egipatsku i zemlju ka-
naansku. [14]Josip pobra sav novac što se nalazio u
zemlji egipatskoj i zemlji kanaanskoj u zamjenu za
žito koje se prodavalo i odnese novac u faraonov
dvor.
[15]Kad je nestalo novca u zemlji egipatskoj i zem-
lji kanaanskoj, svi Egipćani dođu k Josipu te mu
reknu: »Daj nam kruha! Zašto da pomremo pred
tvojim očima? Novca više nema.« [16]Josip odgovori:
»Predajte svoju stoku pa ću vam dati žita[e] u za-
mjenu za stoku kad je novca nestalo.« [17]Tako su
oni dovodili svoju stoku Josipu, a Josip im davaše
kruh u zamjenu za konje, za sitnu i krupnu stoku i
za magarad. Tako ih je one godine opskrbljivao
kruhom u zamjenu za sve njihovo blago.
[18]Kad je ona godina prošla, dođu k njemu i druge
godine te mu reknu: »Ne možemo sakriti od svoga
gospodara: novca je nestalo, blaga su već ustup-
ljena gospodaru; drugo ništa ne preostaje da gospo-
daru ustupimo nego sebe i svoje oranice. [19]Zašto
da uništimo na tvoje oči i sebe i svoje zemlje? Uzmi
i nas i naše zemlje u zakup za kruh, i tako ćemo
zajedno sa svojom zemljom postati faraonovi kme-
tovi; daj sjemena da preživimo: da ne izginemo i
da nam oranice ne postanu pustoš!«
[20]Tako Josip steče faraonu u posjed sve egipatske
oranice, jer je svaki Egipćanin, kako ih pritisnu
glad, prodao svoje njive. Tako je zemlja postala fa-
raonovo vlasništvo, [21]a narod od jednog kraja
Egipta do drugoga njegovim robljem[f]. [22]Jedino nije
preuzeo svećeničkih imanja, jer je faraon davao
svećenicima određeni dio, i tako su živjeli od pri-
hoda što im ga je faraon davao. Stoga nisu prodali
svojih imanja.
[23]Onda Josip reče svijetu: »Budući da sam danas
za faraona prekupio i vas i vašu zemlju, evo vam
sjeme pa zasijte zemlju. [24]A kad bude pobiranje lje-
tine, faraonu ćete davati jednu petinu, dok će četiri
petine ostajati vama: za zasijavanje polja, za hranu
vama i onima koji su u vašim domovima i za hranu

a) Svećenička predaja o naseljenju u Egipat.
b) Naš tekst kao i BJ slijede poredak LXX (5a–6b–5b–6a), uz dodatak u r. 5b: »Tako kad Jakov i njegovi sinovi... reče Josipu«, što je u hebr. ispalo.
c) To je ime ovdje anakronističko. »Ramses« (poistovjećuje se s Tanisom ili Kantirom) mogao je dobiti to ime tek kasnije po Ramzesu II.
d) Ovaj jahvistički ulomak nadovezuje se na gl. 41. Izraelci, kod kojih je po pravilu postojalo privatno vlasništvo, čudili su se zemljišnom poretku Egipta, gdje su gotovo sva zemljišna dobra bila kraljeva. Moguće je da su za vrijeme Salomona, kad su se proširivali kraljevi posjedi, kada su uspostavljeni nameti u naravi, kada je nametnuta tlaka, dvorski savjetnici smatrali egipatski poredak uzornim te veličali Josipa zato što ga je ustanovio.
e) »žita«: BJ po pr. »kruha«; TM ispušta.
f) Prema sam. i LXX; TM »a narod...odvodio u gradove«. Misli se na izgradnju gradova-utvrda.

vašoj djeci.« [25]Oni odgovore: »Život si nam spasio!
Mi smo zahvalni svome gospodaru što možemo biti
faraonovi robovi.« [26]Tako Josip napravi za Egipat
zemljišni zakon koji i danas vrijedi: petina pripada
41 34 faraonu; jedino svećenička imanja nisu prešla fa-
raonu.

Jakovljeva posljednja želja[a]

[27]Izraelci se nastaniše u zemlji egipatskoj, u kraju
gošenskom; u njem stekoše vlasništvo; bijahu rodni
i broj im se veoma umnoži. [28]U zemlji egipatskoj
poživje Jakov sedamnaest godina. Tako je duljina
Jakovljeva života iznosila sto četrdeset i sedam go-
= 49 29-32; dina. [29]A kad se približi vrijeme Izraelu da umre,
50 6 pozva svoga sina Josipa te mu reče: »Ako mi želiš
24 2+ ugoditi, stavi svoju ruku pod moje stegno kao jam-
stvo svoje odanosti meni: nemoj me sahraniti u
Egiptu! [30]Kad legnem dolje sa svojim ocima, pre-
nesi me iz Egipta gore i sahrani me u njihovu grob-
nicu!« »Učinit ću kako si rekao«, odgovori. [31]»Za-
1 Kr 1 47 kuni mi se!« – reče. I on mu se zakle. Tada se
↗Heb 11 21 Izrael duboko prignu na uzglavlju[b].

Jakov blagoslivlja Josipove sinove Efrajima i Manašea[c]

48 Poslije nekog vremena jave Josipu: »Eno ti
je otac obolio.« Nato on uzme sa sobom svoja
dva sina, Manašea i Efrajima. [2]Kad Jakovu rekoše:
»Evo ti je došao sin Josip«, Izrael skupi svoje snage
17 1+ i sjede na postelju. [3]Reče Jakov Josipu: »Bog Sve-
35 6,11-12 možni, El Šadaj, objavi mi se u Luzu, u zemlji ka-
naanskoj; blagoslov mi dade, [4]a potom mi reče: 'U-
činit ću te rodnim i mnogobrojnim, učinit ću da
postaneš skup narodâ, a tvome potomstvu poslije
tebe dat ću ovu zemlju u posjed zauvijek.' [5]Sad,
oba tvoja sina što su ti se rodila u zemlji egipatskoj,
prije nego sam ja stigao k tebi u Egipat, neka budu
moji – Efrajim i Manaše neka budu moji kao i Ru-
ben i Šimun! [6]A djeca što su ti se rodila poslije njih
neka ostanu tvoja; a u svom nasljedstvu neka se
zovu po imenu svoje braće.
[7]Kad sam se, naime, vraćao iz Padana, na moju
žalost, tvoja majka Rahela[d] umrije na putovanju u 35 16-20
kanaansku zemlju, tek u maloj udaljenosti od Efra-
te. Sahranio sam je ondje uz put u Efratu, sadašnji
Betlehem.«
[8]Opazivši Izrael Josipove sinove, zapita: »Tko su
ovi?« [9]Josip odgovori svome ocu: »Sinovi su to
moji koje mi je Bog dao ovdje.« »Dovedi mi ih da
ih blagoslovim«, reče. [10]Izraelu oči oslabile od sta-
rosti, nije vidio. Zato mu privede sinove, a on ih
poljubi i zagrli. [11]Potom Izrael reče Josipu: »Nisam
očekivao da ću još ikada vidjeti tvoje lice; kad,
evo, Bog mi dade da vidim i tvoje potomke.« [12]Jo-
sip ih tada skine s njegovih koljena i duboko se,
sve do zemlje, nakloni[e].
[13]Nato ih uze Josip obojicu – Efrajima svojom
desnicom, Izraelu nalijevo, a Manašea svojom lje-
vicom, Izraelu nadesno – te ih k njemu primače.
[14]Ali Izrael ispruži svoju desnicu i stavi je na Efra-
jimovu glavu, premda je bio mlađi, a svoju ljevicu
na glavu Manašeovu – tako je držao ruke unakrst
– iako je Manaše bio prvorođenac. [15]Tako je davao
svoj blagoslov Josipu govoreći:

»Bog, čijim su putovima hodili
oci moji Abraham i Izak,
Bog, koji mi je pastir bio 49 24s
otkako postah pa do danas, Ps 23 1; 80 2-3
[16]anđeo koji me od svakog zla Post 16 7+
izbavljao –
djecu ovu neka blagoslovi!
Neka se ime moje
i mojih predâ Abrahama i Izaka
po njima spominje!
U mnoštva se mnogobrojna
po zemlji razmnožili!«

[17]Kad je Josip vidio da je njegov otac položio de-
snicu na Efrajimovu glavu, njegovim se očima to
učini krivo; zato posegne za rukom svoga oca da je
pomakne s Efrajimove glave na glavu Manašeovu.
[18]»Ne tako, oče moj,« reče Josip svome ocu, »jer
ovo je prvorođenac; zato stavi desnicu na njegovu
glavu[f]!« [19]Ali njegov otac to odbije rekavši: »Znam
ja, sine moj, znam; i od njega će postati narod i bit
će velik. Ali njegov mlađi brat bit će veći od njega, Pnz 33 17
a njegovo će potomstvo biti mnoštvo[g].«

a) Jahvistička predaja sa svećeničkom bilješkom, rr. 27b–28.
b) Uslijed pomutnje između *mittah* »krevet« i *matteh* »štap« grčki prijevod zamišlja Jakova kako se ispružio preko svojeg štapa.
c) U ovoj gl. slijeva se više predaja: jahvistička – elohistička (rr. 1–2.8–22); svećenička (rr. 3–7). One žele objasniti, na temelju posljednjih Jakovljevih odredbi, zašto su Josipovi sinovi, Manaše i Efrajim, postali očevima plemena s istim pravom kao i Jakovljevi sinovi, kako to da su ta dva plemena uspijevala, zašto je Efrajimovo pleme preraslo Manašeovo pleme.
d) »tvoja majka«: prema sam. i LXX; TM nema.
e) Djeca su stavljena Jakovu u krilo (dosl. »između koljena«), što mora da čini dio obreda posinjenja (usp. 16,2 i 30,3). Josip ih je skinuo i naklonio se do zemlje, da s njima primi blagoslov svoga oca.
f) Čini blagoslivljanja učinkoviti su po sebi, a desnica daje veći blagoslov nego ljevica.
g) Efrajim će doista postati najznačajnije pleme među sjevernim plemenima, i jezgra budućega Izraelova kraljevstva. Iza »mnoštvo« BJ po TM i pr. dodaje »narodâ«.

20 Onoga ih, dakle, dana blagoslovi rekavši:
12 3+ »Vama[a] nek' se Izrael blagoslivlja govoreći:
Kao što je Efrajimu i Manašeu, nek' i tebi Bog
učini!«
Tako stavi Efrajima pred Manašea.
21 Poslije Izrael reče Josipu: »Ja ću, evo, naskoro
umrijeti; no Bog će biti s vama i opet vas dovesti
u zemlju vaših otaca. 22 A tebi ostavljam Šekem[b],
nešto više nego tvojoj braći, što sam ga svojim ma-
čem i lukom osvojio od Amorejaca.«

Suci 5 Pnz 33

Jakovljeva oporuka[c]

49 Jakov zatim sazva svoje sinove te reče: »Sku-
pite se da vam kažem što će vas snaći u ka-
snije vrijeme:
2 Okupite se, čujte, sinovi Jakovljevi,
čujte oca svoga Izraela!
29 32 3 Ti Rubene, moj prvorođenče,
snaga ti si moja,
prvenac moje muškosti.
Ističeš, se ponosom,
snagom se ističeš,
4 no, poput vode nabujao,
nećeš više imati prvenstva,
35 32 jer na ležaj oca svog se pope,
moj tad oskvrnu krevet[d].
5 Šimun i Levi[e] braća su prava!
Mačevi im oruđe nasilja[f].
6 Na njihova vijećanja ja ne silazio,
u njihovim zborovima udjela ne imao!
34 25-31 U srdžbi su svojoj ljude ubijali;
u obijesti bikove sakatili.
7 Prokleta im srdžba,
jer je preżestoka!
Prokleta im obijest,
jer je preokrutna!
Razdijelit ću ih po Jakovu,
Izraelom raspršiti.
8 Judo[g]! Tvoja braća slavit će te[h]; 27 29
svagda ti je šaka na šiji dušmana, 37 7,9
sinci oca tvoga tebi će se klanjat.
9 Judo, laviću mali! ↗Otk 5 5
Plijenom si se, sine, udebljao;
poput lava, poput lavice legao potrbuške!
Tko bi ga dražiti smio?
10 Od Jude žezlo se kraljevsko, Br 24 17
ni palica vladalačka od nogu njegovih Mih 5 1-3
udaljiti neće Iz 9 5s; 11 1s
dok ne dođe onaj kome pripada[i] – Zah 9 9
kome će se narodi pokoriti[j]. 2 Sam 7 1+
11 Svog magarca za lozu privezuje, ↗Ez 21 32
mlado magarice svoje za čokot.
U vinu on kupa svoju odjeću Otk 7 14;
svoju halju u krvi od grožđa. 19 13
12 Oči su mu od vina mutne,
zubi bjelji od mlijeka.
13 Zebulun će stanovati uz obalu morsku,
luka spasa bit će brodarima[k],
uz bok njegov Sidon će ležati.
14 Jisakar[l] je koščat magarac
polegao među ogradama.
15 Vidje da je odmor ugodan,
a zemlja lijepa,
te leđa svoja pod teret podmetnu
i na tlaku pristade.

a) BJ po Targ. i LXX: »Budite na blagoslov u Izraelu«; TM jednina.
b) Hebr. se igra riječju *šekem*, koja znači »plećka« i ujedno grad Šekem s njegovim područjem, koji će biti dodijeljen sinovima Josipovim, dok će on sam tu biti sahranjen (Jš 24,32). Jakov dijeli Svetu zemlju kao što otac obitelji, ili službujući kod žrtvenog obroka, podjeljuje komade hrane (1 Sam 1,4s); a »plećka« je izabrani komad (usp. 1 Sam 9,23–24). To je osamljena predaja o Jakovljevoj podjeli Kanaana i o oružanom osvajanju područja Šekema, a tu je, prema 33,19, Jakov bio samo kupio komad zemlje.
c) Ili: »Jakovljevi blagoslovi«; naslov odavna uobičajen; ali to su zapravo proricanja (usp. r. 1): Praotac objavljuje – i svojim izjavama određuje – usud svojim sinovima, odnosno plemenima koja nose njihova imena. Proricanja zacijelo pomišljaju na događaje iz doba praotaca (Ruben, Šimun, Levi), ali ustvari opisuju kasnije stanje. Isticanje Jude i čast odana kući Josipovoj (Efrajimu i Manašeu) ukazuje na doba kada su ta plemena imala veliki zajednički utjecaj u životu izraelskog naroda: pjesan, u svom konačnom obliku, ne može biti kasnija od Davidova kraljevanja, ali sadrži mnogo podataka koji su raniji od monarhije. Ne može se sa sigurnošću pripisati nijednom od velikih »izvora« Postanka, u koji je naknadno unesena. – Usp. prikaz plemena iz Deborina hvalospjeva (Suci 5), koji je stariji, i iz Mojsijevih blagoslova (Pnz 33), koji su u cjelini mlađi. – Tekst je često nepopravljivo oštećen.
d) Prvenac Ruben gubi prvenstvo; to je kazna za rodoskvrnuće. Prema Deborinu hvalospjevu, to je pleme još značajno, ali prema Mojsijevim blagoslovima, ono ima tek beznačajni broj ratnika (Pnz 33,6).
e) Zajedno prokleti zbog izdajničkog napada na Šekem. Ta će plemena biti rasijana po Izraelu: Šimun će uskoro nestati, ponajviše će se stopiti s Judom; Levi će nestati kao svjetovno pleme, ali će, što se ovdje prešućuje, na religijskom području uživati povlaštenu ulogu (Pnz 33,8–11).
f) TM oštećen; BJ prema VL i LXX: »provedoše silu svog lukavstva«.
g) Proglasu o prvenstvu i premoći Judina plemena (rr. 8–9) nadodaje se mesijansko proroštvo (rr. 10–12). – Prema Pnz 33,7, Juda živi odijeljen od svoga naroda: raskol je, dakle, izvršen.
h) »slavit će te« – hebr. *jôdû*, igra riječi s imenom Juda (usp. 29,35).
i) Tekst i smisao prijeporni. BJ konj. »dok mu ne donesu danak« čuva suglasnike, ali mijenja samoglasnike iz hebr. »dok ne dođe *Šiloh*«. To se odnosi na Davida, utemeljitelja kraljevstva, ali kao na pralik Mesije.
j) Dosl. prema TM: »njemu pokornost«; prijevodi sa LXX: »on, nada naroda«, čime se jasnije ističe mesijanski smisao odsjeka.
k) TM nejasan; BJ »kormilar na brodovima«; Zebulun će zaposjesti obalno područje uz Feniciju (Sidon).
l) Jisakar, naseljen u plodnoj ravnici Ezdrelon, opustio se i prihvatio jaram Kanaanaca.

2 Sam 20 18 16Dan[a] će narod svoj suditi
kao svako pleme Izraelovo.
17Nek' Dan zmija bude na putu,
guja[b] pokraj staze
što će konja za zglob ujesti,
i njegov konjik nauznak će pasti.
Iz 25 9 18U spas tvoj se, Jahve[c], uzdam!
19Gada će pljačkat razbojnici,
pljačkom će im za petama biti[d].
Pnz 33 24 20U Ašera bit će hrane,
poslastica za kraljeve.
21Naftali je košuta lakonoga
koja krasnu lanad mladi[e].
‖Pnz 33 13-17 22Josip je stablo plodno,
plodno stablo kraj izvora,
grane svoje grana preko zida[f].
23Strijelci njega saletjeli,
strijeljali ga, opljačkali.
24Ali luk mu čvrst ostaje,
mišice mu ojačale,
rukom Jakog Jakovljeva,
imenom Pastira, Stijene Izraela[g].
25Bogom, Ocem tvojim, koji ti pomaže,
17 1+ Svesilnim[h] koji te blagoslivlje
blagoslovom ozgo sa nebesa,
blagoslovom ozdo iz dubina[i],
blagoslovom iz svih prsa, iz svih utroba!
26Blagoslovom klasja i cvjetova,
blagoslovom drevnih brda,
želja vječnih brežuljaka[j] –
nek' se oni spuste na Josipa,
između braće posvećenog[k]!
27Benjamin[l] je vuk grabežljivi,
lovinu on jutrom jede,
a navečer plijen dijeli.«
28Sve su to Izraelova plemena – dvanaest ih na
broj – i to im je otac rekao kad ih je blagoslivljao;
svakoga[m] je od njih blagoslovio njegovim blagoslo-
vom.

Posljednje upute i smrt Jakovljeva[n]

29Poslije toga im dade ovu naredbu: »Naskoro ću
se pridružiti svojim precima. Sahranite me kraj mo-
jih otaca, 30u spilji što se nalazi na polju Efrona, 23
Hetita, u spilji na polju Makpeli, nasuprot Mamri,
u zemlji kanaanskoj. To je ona koju je Abraham
kupio[o] s poljem od Hetita Efrona za mjesto sahra-
njivanja. 31Ondje je sahranjen Abraham i njegova
žena Sara; sahranjeni su ondje Izak i njegova žena
Rebeka; ondje sam ja sahranio Leu. 32Polje i spilja
na njemu kupljeni su od Hetitâ[p].«
33Kad je Jakov tako naputio svoje sinove, povuče
noge natrag na postelju te izdahnu – pridruži se 48 2
svojim precima.

Jakovljev pogreb[q]

50 Josip se baci na oca, suzama mu oblije lice,
izljubi ga. 2Poslije toga Josip naredi liječni- 46 4
cima koji su se nalazili u njegovoj službi da mu oca
balzamiraju, i oni balzamiraše Izraela. 3Trebalo je
četrdeset dana: toliko, naime, traje balzamiranje.
Sedamdeset su ga dana Egipćani oplakivali. 4A kad
je prošlo vrijeme oplakivanja, Josip reče onima u
dvoru faraonovu: »Učinite mi milost i prenesite fa-
raonu ovo: 5Moj me otac zakleo govoreći: 'Kad
umrem, sahrani me u grob koji sam sebi pripravio
u zemlji kanaanskoj!' Dopusti mi da odem gore i
sahranim oca, a onda ću se vratiti.« 6Faraon odgo-
vori: »Otiđi gore i sahrani svoga oca kako si mu se
zakleo.«

a) »Dan će suditi«; u hebr. igra riječi: *dan jadîn* kao u 30,6.
b) Opasna rogata zmija.
c) Psalamski uzvik koji obilježuje, približno, sredinu pjesni.
d) R. 19 jest u hebr. slijed aliteracija: *gad gedûd jegûdennû... jagud*. Smješten u Transjordaniji, Gad će se morati braniti od upada nomada.
e) »lanad« *'immerê*, konj.; TM »riječi« *'imrê*. Tekst nesiguran.
f) Hebr. tekst oštećen; prijevodi nagađanja.
g) R. 24a-b BJ prema LXX: Ali luk im bude slomljen od Jakoga, raskidane žile ruku njihovih«; TM nerazumljiv. – »Stijena Izraela«: u Ps »Hridina«, često označuje Jahvu.
h) Prijevodi »El Šadajem«; TM »sa Šadajem«.
i) Goleme podzemne vode, izvor plodnosti zemlje (Pnz 8,7).
j) »Blagoslovom klasja i cvjetova«, konj. prema BJ; TM »Blagoslovi tvoga oca nadvisiše«. – »drevnih brda« prema LXX i Pnz 33,15; TM nerazumljiv.
k) »posvećenog«, hebr. *nazîr* (vidi Br 6).
l) Taj bojovni i krvoločni Benjaminov značaj odgovara daljnjoj povijesti plemena (usp. Suci 3,15s; 5,14; gl. 19 – 20; i Šaulov životni put, 1 Sam).
m) »svakoga«, više rkpp. i LXX; TM »čovjek koji«.
n) Kraj Jakovljeva života prema svećeničkoj predaji.
o) »s poljem« prema TM, kao i 50,13; BJ ispušta.
p) R. 32 nedostaje u Vg.
q) Ova gl. miješa predaje, jahvističku (rr. 1–11 i 14) i elohističku (rr. 15–26) s jednim svećeničkim zahvatom (rr. 12–13).

Tako Josip ode da sahrani oca. S njim su pošli i
svi faraonovi službenici – odličnici njegova dvora i
svi dostojanstvenici egipatske zemlje; 8sva Josipova
obitelj, njegova braća i očeva porodica. Jedino su
u gošenskom kraju ostala njihova djeca[a], njihove
ovce i goveda. 9S njim su išla i kola i konjanici:
bila je to vrlo duga povorka.
10Stigavši u Goren Haatad, s onu stranu Jordana,
održaše ondje veliko i svečano naricanje. Josip od-
rža sedmodnevnu žalost za ocem. 11Kad su stanov-
nici te zemlje, Kanaanci, vidjeli tugovanje u Goren
Haatadu, rekoše: »To ti je svečano naricanje Egip-
ćana!« Zato nazovu to mjesto Abel-Misrajim[b]. Na-
lazi se s onu stranu Jordana.
12Jakovljevi sinovi učine kako im je naredio otac:
↗Dj 7 16 13odnesu ga u zemlju kanaansku te ga sahrane u
spilji na polju Makpeli kod Mamre, polju što ga je
Abraham kupio od Hetita Efrona za sahranjivanje.
14Pošto je sahranio svoga oca, Josip se vrati u
Egipat – on, njegova braća i svi koji su s njim išli
da mu oca pokopaju[c].

Od smrti Jakovljeve do smrti Josipove

15Kad su Josipova braća vidjela da im je otac
umro, rekoše: »Što ako je Josip na nas ljut i pokuša
uzvratiti nam za sve zlo koje smo mi njemu nanije-
li?« 16Stoga poruče Josipu ovako: »Pred svoju smrt
tvoj je otac naredio: 17'Ovako recite Josipu: Opro-
sti braći svojoj zlo i grijeh što su onako okrutno 37
prema tebi postupili.' Oprosti, dakle, uvredu slu-
gama Boga svoga oca!« Na te riječi Josip brizne u
plač.
18Tada sama njegova braća dođu k njemu, bace
se preda nj te mu reknu: »Evo nas k tebi da bu-
demo tvoji robovi!« 19Josip im odvrati: »Ne bojte
se! Tà zar sam ja namjesto Boga! 20Osim toga, iako 45 5
ste vi namjeravali da meni naudite, Bog je bio ono Rim 12 19
okrenuo na dobro: da učini što se danas zbiva – da Rim 8 28
spasi život velikom narodu. 21Zato se ne bojte! Ja Fil 1 12
ću se brinuti za vas i za vašu djecu.«
Tako ih je smirio ljubeznim riječima.
22Josip ostane u Egiptu zajedno s rodom svojim i
očevim. Poživje Josip stotinu i deset godina. 23Tako
je Josip gledao Efrajimovu djecu do trećeg koljena;
a rađala se djeca i Makiru, Manašeovu sinu, na Jo- 48 12
sipovim koljenima. 24Napokon reče Josip svojoj Izl 12 41
braći: »Ja ću, evo, naskoro umrijeti. Ali će se Bog,
zacijelo, sjetiti vas i odvesti vas iz ove zemlje u
zemlju što ju je pod zakletvom obećao Abrahamu,
Izaku i Jakovu.« 25Tada Josip zakune Izraelove si-
nove: »Bog će se vas doista sjetiti, i tada ponesite
moje kosti odavde!« Izl 13 19
Jš 24 32
26Josip umrije kad mu bijaše sto i deset godina; Heb 11 22
balzamiraše ga i u Egiptu položiše u lijes.

a) »djeca«: hebr. izraz ima zacijelo, ovdje i na drugim mjestima (43,8; 47,12; 50,21), širi smisao: osobe koje su na teret, djeca i starci; BJ »nemoćni«.
b) Goren Haatad znači »gumno trnja«, a *Abel-Misrajim* »livada Egipćana«, s igrom riječi *'abel* »livada« i *'ebel* »naricanje, žalovanje«. Položaj tih mjesta je nepoznat. Ovdje su tragovi neke predaje različite od one o Makpeli: po njoj bi Jakov bio sahranjen u Transjordaniji.
c) »Pošto je sahranio svoga oca« prema TM, gdje se nalazi kao dodatak na kraju retka; glosa koju LXX i BJ ispušta.

↗Dj **7** 14-
Post **46** 1-

‖Post **46**
Pnz **10**

Post **50**

Ps **105**
↗Dj **13**

↗Dj **7** 18-1

Ps **105**

KNJIGA IZLASKA

I. Oslobođenje iz Egipta

1. IZRAEL U EGIPTU[a]

Nevolje Hebreja u Egiptu

↗Dj 7 14-17 **1** Ovo su imena Izraelovih sinova koji su s Ja-
Post 46 1-27 kovom sišli u Egipat, svaki sa svojim domom:
[2]Ruben, Šimun, Levi i Juda; [3]Jisakar, Zebulun i
||Post 46 27 Benjamin; [4]Dan i Naftali; Gad i Ašer. [5]U svemu
Pnz 10 22 Jakovljevih potomaka bijaše sedamdeset duša. A
Josip je već bio u Egiptu[b].
Post 50 26 [6]I umre Josip, a pomru i sva njegova braća i sav
Ps 105 24 onaj naraštaj. [7]Ali su Izraelci bili rodni, namnožili
↗Dj 13 17 se i silno ojačali, tako da su napučili zemlju.
↗Dj 7 18-19 [8]Uto u Egiptu zavlada novi kralj koji nije pozna-
vao Josipa. [9]I reče on svome puku: »Eto, sinovi su
Izraelovi postali narod brojan i moćniji od nas.
Ps 105 25 [10]Hajde, postupimo mudro s njima: spriječimo im
porast, da se u slučaju rata ne pridruže našim ne-
prijateljima, da ne udare na nas i napokon ne odu
iz zemlje.«
[11]I postaviše nad njima nadglednike da ih tlače
teškim radovima[c]. Tako su faraonu[d] sagradili gra-
dove-skladišta: Pitom i Ramses[e]. [12]Ali što su ih više Post 47 11
tlačili, oni se još više množili, napredovali i širili
se, tako da su Egipćani strahovali od Izraelaca.
[13]I Egipćani se okrutno obore na Izraelce. [14]O-
gorčavali su im život teškim radovima: pravljenjem
meljte i opeke, različitim poljskim poslovima i sva-
kovrsnim naporima koje im nemilosrdno nameta- Pnz 11 10
hu[f].
[15]Egipatski se kralj obrati i na hebrejske babice,
od kojih jednoj bijaše ime Šifra, a drugoj Pua, pa
im naredi: [16]»Kad u porodu pomažete Hebrejkama,
dobro pogledajte oba kamena[g] sjedala: ako je mu-
ško dijete, ubijte ga; ako je žensko, neka živi.«
[17]Ali su se babice bojale Boga i nisu činile kako im
je naredio egipatski kralj, nego su ostavljale na ži-
votu mušku djecu. [18]Stoga egipatski kralj pozove
babice pa im rekne: »Zašto ste tako radile i na ži-
votu ostavljale mušku djecu?« [19]Nato babice odgo-
vore faraonu: »Hebrejke nisu kao egipatske žene.
One su životne. Prije nego babica dođe k njima,

a) Iza rr. 1–5, koji pripadaju svećeničkom nacrtu Petoknjižja, tekst prve gl. pripisuje se jahvističkoj (rr. 6–14) i elohističkoj (rr. 15 s) predaji. Iz izraelskih skupina za boravka u Egiptu, sveti pisac zadržava samo ono što se odnosi na religijsku povijest koju želi iznijeti: brojčano povećanje obitelji poteklih od Jakova i egipatsko tlačenje, a to izvješće priprema ono izvješće o Izlasku i sklapanju Saveza na Sinaju. O smještaju tih događaja u opću povijest, vidi Uvod, str.

b) LXX: »sedamdeset i pet« (usp. Post 46,27+), a »Josip je već bio u Egiptu« stavlja na početak retka.

c) Čini se da Egipat nije poznavao ustanovu prisilnoga rada, nego se radna snaga za velike državne poslove djelimice novačila od ratnih zarobljenika i robova koji su bili dani na raspolaganje kraljevim velmožama (za Izrael, usp. 2 Sam 12,31). Izraelci su to izjednačivanje s nižim slojevima osjećali kao nesnošljivo tlačenje: shvatljivo je da su više voljeli započeti slobodan život u pustinji, razumljivo je da su Egipćani njihov prijedlog shvatili kao pobunu robova.

d) Transliteracija egipatske riječi *Per-âa*, »Velika kuća«: uobičajeni i službeni naziv za palaču, »Dvor«, a počam od XVIII. dinastije samoga kralja. »Faraon« se ovdje rabi kao vlastito ime.

e) Ime prijestolnice faraona Ramzesa II, na Delti, koja se poistovjećuje ili sa gradom Tanis ili sa gradom Kantir. Ta naznaka ukazuje na to da je tlačitelj bio Ramzes II (1290–1224), a približno i na vrijeme Izlaska.

f) O tlačenju se nastavlja govoriti u 5,6–23. U narednim recima (elohističkim), mjere poduzete za uništenje muške djece nisu u skladu s nužnošću prisilnog rada; one su iznesene da osvijetle Mojsijevo rođenje.

g) Tu se smještala žena pri porodu, ili novorođenče da se utvrdi spol. Sir.: »dva koljena«; LXX skraćuje: »Kada imaju roditi, ako je muško ubijte ga«.

one već rode.« 20Bog je to babicama za dobro pri-
mio. Narod se množio i silno porastao. 21A kako
su se babice bojale Boga, on ih obdari potom-
stvom.

22Onda faraon izda naredbu svemu svome naro-
du: »Svako muško dijete koje se rodi Hebrejima
bacite u Rijeku[a]! Na životu ostavite samo žensku
djecu.«

2. MOJSIJEVA MLADOST I POZIV

Rođenje Mojsijevo[b]

Izl 6 20 **2** Neki čovjek od Levijeva koljena ode i oženi
se djevojkom Levijkom. 2Žena zače i rodi si-
↗Dj 7 20s na. Vidjevši kako je krasan, krila ga je tri mjeseca.
↗Heb 11 23 3Kad ga nije mogla više sakrivati, nabavi košaricu
od papirusove trstike, oblijepi je smolom i pakli-
nom, u nju stavi dijete i položi ga u trstiku na obali
Rijeke. 4Njegova sestra stane podalje da vidi što će
s njime biti.
5Faraonova kći siđe k Rijeci da se kupa, dok su
njezine sluškinje šetale uz obalu Rijeke. Opazi ona
košaricu u trstici, pa pošalje sluškinju da je donese.
6Otvori je i pogleda, a to u njoj dijete! Muško če-
do. Plakalo je. Njoj se sažali na nj. »Bit će to he-
brejsko dijete«, reče. 7Onda njegova sestra rekne
faraonovoj kćeri: »Hoćeš li da ti potražim dojilju
među Hebrejkama da ti dijete doji?« 8»Idi!« – od-
govori joj faraonova kći. Tako djevojka ode i po-
zove djetetovu majku. 9»Uzmi ovo dijete«, rekne
joj faraonova kći, »i odgoji mi ga, a ja ću te plaća-
ti.« Tako žena uzme dijete i othrani ga. 10Kad je
↗Dj 7 21 dijete odraslo, ona ga odvede faraonovoj kćeri,
koja ga posini. Nadjene mu ime Mojsije, »jer sam
ga«, reče, »iz vode izvadila[c]«.

Mojsije bježi u zemlju Midjan[d] ↗Heb 11 24-27

11Jednog dana, kad je Mojsije već odrastao[e],
dođe među svoj narod i vidje njegove muke. Spazi
tada kako neki Egipćanin tuče jednoga Hebrejca –
brata njegova. 12Okrene se tamo-amo i, vidjevši da
nikoga nema, ubije Egipćanina i zatrpa ga u pije-
sak. 13Izađe on i sutradan te zateče dva Hebrejca
kako se tuku. »Zašto tučeš svoga druga?« – rekne
napadaču. 14Ovaj odvrati: »Tko te postavi za starje-
šinu i suca našega? Kaniš li ubiti i mene kako si ↗Dj 7 35
ubio onog Egipćanina?« Mojsije se uplaši pa će u
sebi: »Tako! Ipak se saznalo.« 15Kad je faraon to
dočuo, htjede Mojsija pogubiti. Zato Mojsije po-
bjegne od faraona i skloni se u midjansku zemlju[f]. ↗Dj 7 29
Ondje sjedne kraj nekog studenca.
16Midjanski[g] je svećenik imao sedam kćeri. Dođu
one da zahvate vode i naliju pojila, da napoje stado Post 24 11s; 29 2
svoga oca. 17Ali dođu i pastiri te ih potjeraju. Moj-
sije ustane, obrani ih i stado im napoji. 18Kad su se
vratile svome ocu Reuelu,[h] on ih zapita: »Kako ste
se danas tako brzo vratile?« 19One odgovore: »Neki
Egipćanin obrani nas od pastirâ i još nam zahvati
vode i stado nam napoji.« 20»Gdje je?« – zapita on
svoje kćeri. »Zašto ste ostavile toga čovjeka? Pozo-

a) Glavna rijeka u Egiptu, Nil, ali može biti i neki od njezinih većih rukava.
b) Pripisuje se predajama jahvista i elohista ili pak samo elohističkoj predaji.
c) Pučka etimologija o Mojsijevu imenu (hebr. *moše*) od glagola *maša* »izvući«. Ali, faraonova kći nije govorila hebrejski. »Mojsije« je u stvari egipatsko ime, poznato kao skraćeno *mozes*, ili kao puno, npr. Tutmozis – »rodio se bog Tot«. – Zgoda s Mojsijem izvučenim iz vode bila je uspoređena s legendama o djetinjstvu nekih slavnih likova, posebno Sargona od Agade, mezopotamskog kralja iz III. tisućljeća, koga je njegova mati u košari od trske položila u rijeku.
d) Rr. 11–22 (ili, prema nekima, samo 15–22), pripadaju jahvističkoj predaji. – Midjan se općenito smješta u Arabiju, južno od Edoma, istočno od Akapskog zaljeva; a arapski folklor sačuvao je spomen na Mojsijev boravak u tom kraju. Ali to smještanje je kasnijeg datuma; i određeni broj tekstova nam govori o Midjancima kao velikim nomadima koji su prolazili putovima Palestine (Post 37,28.36), odnosno Sinajskog poluotoka (Br 10,29–32), i upadali u Moab (Post 36,35; usp. i Br 22,4.7; 25,6.18; 31,1–9; Jš 13,21). Njih će potući Gideon u srednjoj Palestini (Suci 6 – 8); usp. Iz 9,3; 10,26). Određeniju naznaku o njihovoj postojbini pruža nam 1 Kr 11,18: jedan edomski knez, bježeći u Egipat, prolazi kroz Midjan, zatim Paran (južno od Negeba, između Kadeša i Egipta). Stoga bi Midjan, gdje se Bog objavio Mojsiju, trebalo smjestiti na Sinajski poluotok, istočno od Parana, a ne u Arabiju.
e) Tekst ne navodi kakav je odgoj Mojsije primio; 11,3 će samo reći da je on postao »vrlo uvažen«, a Dj 7,22 da je bio »odgojen u svoj mudrosti egipatskoj«. Josip Flavije i Filon Aleksandrijski dodaju legendarne pojedinosti.
f) »skloni se« po LXX, sir.; TM »nasloni se«.
g) Usp. 18,1+
h) Tekstovi se ne slažu o imenu Mojsijeva svekra. On se ovdje naziva Reuel, a u 3,1; 4,18; 18,1, on se naziva Jitro; Br 10,29 spominje Hobaba, sina Reuela, Midjanca, a Suci 1,16; 4,11 Hobaba Kenijca. Ovdje se spominjanje Reuela može ostaviti po strani, kao sporedno, i u Br 10,29 vidjeti pokušaj usklađivanja dviju predaja: kenijski brak i midjanski brak. Te dvije predaje se u stvari nadmeću, i ne treba ih pokušavati pomiriti. Prva, jahvistička i porijeklom iz južne Palestine, odražava postojeće prijateljske veze između Judina plemena i Kenijaca, njegujući spomen na Mojsijev brak s jednom tuđinkom. Druga je elohistička i usko vezana uz izlazak iz Egipta; i tu treba smatrati povijesnom.

vite ga na objed.« 21 Mojsije pristane da ostane kod
toga čovjeka. On oženi Mojsija svojom kćeri Sipo-
rom. 22 A kad ona rodi sina, on mu nadjene ime
18 3 Geršon[a], »jer sam«, reče, »stranac u tuđoj zemlji[b]«.

Bog poziva Mojsija za vođu hebrejskom narodu[c]

23 Poslije mnogo vremena umre egipatski kralj.
Izraelci su još stenjali u ropstvu. Vapili su, a njihov
vapaj za pomoć sred ropstva uzlazio je k Bogu.
24 Bog je čuo njihovo zapomaganje i sjetio se svoga
Saveza s Abrahamom, Izakom i Jakovom. 25 I po-
gleda Bog na Izraelce i zauze se za njih[d].

6 2-13; 6 28 - 7 7 Dj 7 30-35 ↗Dj 13 17

Gorući grm[e]

3 Mojsije pasao ovce svoga tasta Jitra, midjan-
skoga svećenika. Goneći tako stado po pusta-
19 1+ ri, dođe do Horeba[f], brda Božjega. 2 Anđeo mu se
Post 16 7+ Jahvin[g] ukaže u rasplamtjeloj vatri iz jednog grma.
Pnz 33 16 On se zagleda: grm sav u plamenu, a ipak ne izga-
ra. 3 »Hajde da priđem,« reče Mojsije, »i promotrim
ovaj čudni prizor: zašto grm ne sagorijeva.« 4 Kad
Jš 5 15 je Jahve vidio kako prilazi da razmotri, iz grma ga
Post 28 16-17 Bog zovne: »Mojsije! Mojsije!« »Evo me!« – javi
Lev 17 1+ se. 5 »Ne prilazi ovamo!« – reče. »Izuj obuću s no-
Izl 19 12+ gu! Jer mjesto na kojem stojiš sveto je tlo. 6 Ja
↗Mt 22 32p sam«, nastavi, »Bog tvoga oca; Bog Abrahamov,
Bog Izakov, Bog Jakovljev.« Mojsije zakloni lice: Izl 33 20+
bojao se u Boga gledati[h].

Poziv Mojsijev

7 »Vidio sam jade svoga naroda u Egiptu«, na-
stavi Jahve, »i čuo mu tužbu na tlačitelje njegove.
Znane su mi muke njegove. 8 Zato sam sišao da ga
izbavim iz šaka egipatskih i odvedem ga iz te zem-
lje u dobru i prostranu zemlju – u zemlju kojom
teče med i mlijeko[i]: u postojbinu Kanaanaca, Heti- Pnz 7 1+
ta, Amorejaca, Perižana, Hivijaca i Jebusejaca.
9 Vapaji sinova Izraelovih dopriješe do mene. I sam
vidjeh kako ih Egipćani tlače. 10 Zato, hajde! Ja te
šaljem faraonu da izbaviš narod moj, Izraelce, iz
Egipta.« 11 »Tko sam ja da se uputim faraonu«, od-
govori Mojsije Bogu, »i izvedem Izraelce iz Egip-
ta!« 12 »Ja ću biti s tobom«, nastavi. »I ovo će ti biti 1 Sam 14 10+
znak da sam te ja poslao[j]: kad izvedeš narod iz
Egipta, Bogu ćete iskazati štovanje na ovome
brdu.« ↗Dj 7 7

Bog objavljuje svoje ime[k]

13 Nato Mojsije reče Bogu: »Ako dođem k Izrael-
cima pa im kažem: 'Bog otaca vaših poslao me k
vama', i oni me zapitaju: 'Kako mu je ime?' – što Iv 17 6.26
ću im odgovoriti?« 14 »*Ja sam koji jesam*«, reče Bog
Mojsiju. Onda nastavi: »Ovako kaži Izraelcima: *'Ja* ↗Iv 8 24+ Iz 42 8+ ↗Otk 1 4+

a) Pučka etimologija koja uzima u obzir samo prvi slog: *ger* – »stranac u zemlji tuđinskoj«.
b) Vg dodaje (prema 18,4): »Ona rodi i drugoga, kome nadjenu ime Eliezer, govoreći: 'Bog, naime, oca mojega, pomoćnik moj, ote me iz ruke Faraonove'«.
c) Svećenička predaja.
d) »i zauze se za njih«: BJ po TM »i Bog spozna...«, držeći kraj retka okrnjenim.
e) Ovo prvo (gl. 3 – 4) izvješće o Mojsijevu pozivu složeno je na osnovi jahvističkih, rr. 1–5.16–20 (teofanija i slanje Mojsija) i elohističkih, rr. 6.9–15 (objava Božjega imena) podataka. Jedno drugo, svećeničko, izvješće o Božjem imenu i Mojsijevu pozivu, ovaj put u Egiptu, bit će dano u 6,2–13 i 6,28 – 7,7.
f) Horeb je, prema viđenju Ponovljenog zakona i prema deuteronomističkoj obradi Knjige o kraljevima, jedan od vrhova sinajskog masiva. A ovdje, kao i u 17,6, jest glosa.
g) To je Bog sam koji se u tom liku objavljuje ljudima. Usp. Post 16,7.
h) Bog je toliko velik da ga stvorenje ne može vidjeti i ostati na životu.
i) Tako se u Petoknjižju često označuje Obećana zemlja.
j) Taj bi »znak« mogao biti onaj iz drugog dijela retka, ili pak znak u smislu 4,1–9, koji je ovdje bio izostavljen.
k) Jahvistička predaja smješta kult Jahve u početke ljudskoga roda (Post 4,26), i to Božje ime rabi u svoj praotačkoj prapovijesti. Prema elohističkoj predaji, kojoj pripada ovaj tekst, ime Jahve je objavljeno tek Mojsiju, kao ime Boga njegovih otaca. S tom se predajom slaže i svećenička predaja (6,2–3), samo, tvrdeći da je ime Boga otaca bilo El Šadaj (usp. Post 17,1+). To izvješće, jedno od vrhunskih u SZ, postavlja dva pitanja: prvo, filološko, koje se odnosi na ime »Jahve«; drugo, egzegetsko i teološko, koje razmatra opći smisao izvješća i značenje objave koju prenosi. 1. Bilo je pokušaja da se ime *Jahve* protumači drugim jezicima, izvan hebrejskog, ili iz raznih hebrejskih korijena. Svakako, tu treba vidjeti glagol »biti« u jednom njegovom arhaičkom obliku. Neki ovdje prepoznaju uzročni oblik toga glagola (hebr. *hifil*): »on učini da bude«, »on doziva na postojanje«. Mnogo je vjerojatnije da je to osnovni oblik izraza koji znači 'on jest'. 2. U vezi s tumačenjem, riječ se tumači u r. 14, koji je drevni dodatak iste predaje. Raspravlja se o značenju tumačenja koje glasi: *'ehjeh 'ašer 'ehjeh*. Bog, govoreći o sebi, ne može rabiti nego prvo lice: »Ja jesam«. A taj se hebrejski izričaj može doslovce prevesti: »Ja sam taj koji jesam«, što bi značilo da Bog ne želi objaviti svoje ime; ali, zapravo, Bog ovdje daje svoje ime, koje ga, prema semitskom shvaćanju, treba na neki način označivati. A hebrejski izričaj može se doslovce prevesti. »Ja sam onaj koji jesam«, što bi prema pravilima hebrejske sintakse odgovaralo: »Ja sam onaj koji jest«; upravo su ga tako shvatili i prevoditelji LXX: *Ego eimi ho ôn*. Bog je jedini taj koji postoji. To znači da je on transcendentan i da ostaje čovjeku tajanstvenim, i djelatnim u povijesti svoga naroda kao i u povijesti ljudskoga roda, koju usmjeruje prema određenom cilju. Taj tekst sadrži klicu daljnjega toka događanja Objave; usp. Otk 1,8: »Onaj koji jest i koji bijaše i koji dolazi«.

jesam' posla me k vama.« [15]Dalje je Bog Mojsiju
rekao: »Kaži Izraelcima ovako: *'Jahve,* Bog vaših
otaca, Bog Abrahamov, Bog Izakov i Bog Jakov-
ljev, poslao me k vama.' To mi je ime dovijeka,
tako će me zvati od koljena do koljena.«

Mojsijevo poslanje

[16]»Idi, skupi starješine Izraelaca pa im kaži: 'Ja-
hve, Bog otaca – Bog Abrahamov, Izakov i Jakov-
ljev – objavio mi se i rekao mi: Pohodio[a] sam vas
i razabrao što vam se čini u Egiptu. [17]Odlučio sam
Pnz 7 1+ vas izvesti iz egipatske bijede u zemlju Kanaanaca,
Hetita, Amorejaca, Perižana, Hivijaca i Jebusejaca
– u zemlju kojom teče med i mlijeko!' [18]Oni će te
poslušati. Onda pođi sa starješinama Izraelaca k
egipatskom kralju i reci mu: 'Objavio nam se Ja-
hve, Bog Hebreja. Pusti nas da odemo tri dana
hoda u pustinju, da ondje prinesemo žrtvu Jahvi,
Bogu svojemu.' [19]Znam ja da vas egipatski kralj
neće pustiti ako ne bude natjeran teškom šakom.
[20]Zato ću ja pružiti svoju šaku i pritisnuti Egipat
svakovrsnim čudesima što ću ih u njemu izvesti.
11 2-3; Poslije će vas pustiti. [21]Dobro ću raspoložiti Egip-
12 35-36 ćane prema ovome narodu, pa kad pođete, nećete
↗Mudr 10 17 poći praznih ruku. [22]Svaka će žena zatražiti od
svoje susjede i stanarke u svojoj kući nakita srebr-
nog i zlatnog i odjeće. To stavite na svoje sinove i
kćeri. Tako ćete oplijeniti Egipćane.«

Čudesni znaci Mojsijeva poslanstva

Mt 13 57 **4** Mojsije uzvrati: »Ali ako mi ne povjeruju i
ne poslušaju me, nego mi reknu: 'Jahve ti se
7 8-12 nije objavio?'« [2]»Što ti je to u ruci?« – zapita ga
Jahve. »Štap«, odgovori. [3]»Baci ga na zemlju!« –
naredi mu Jahve. On ga baci na zemlju, a štap se
pretvori u zmiju. Mojsije pred njom uzmače. [4]Onda
Jahve reče Mojsiju: »Pruži ruku i uhvati je za rep.«
I on seže rukom i uhvati je za rep, a ona opet po-
stade štap u njegovoj ruci[b]. [5]»Tako moraju vjero-
vati da se Jahve, Bog njihovih otaca, Bog Abraha-
mov, Bog Izakov i Bog Jakovljev, tebi objavio.«
[6]Još mu Jahve rekne: »Uvuci ruku u njedra.« On
uvuče ruku u njedra. Kad ju je izvukao, gle – ruka
mu gubava, bijela kao snijeg. [7]»Stavi opet ruku u Lev 13 1+
njedra!« – naredi mu Jahve. On opet ruku u nje-
dra. Kad ju je iz njedara izvukao, gle – opet je bila
kao i ostali dio tijela. [8]»Ako ti ne povjeruju i ne
prihvate poruku prvoga znamenja, povjerovat će
poruci drugoga znamenja. [9]A ako ih oba ova zna-
menja ne uvjere pa ti ne povjeruju, zahvati vode iz
Rijeke i prolij je po suhu. Voda što je budeš iz
Rijeke uzeo na suhu će se u krv pretvoriti.«

Aron – tumač Mojsijev

[10]»Oprosti, Gospodine!« – nastavi Mojsije Jahvi.
»Ja nikad nisam bio čovjek rječit; ni prije ni sada Jr 1 6-10
kad govoriš svome sluzi. Ja sam u govoru spor, a
na jeziku težak.« [11]»Tko je dao čovjeku usta?« –
reče mu Jahve. »Tko ga čini nijemim i gluhim; tko
li mu vid daje ili ga osljepljuje? Zar to nisam ja,
Jahve! [12]Idi, dakle! Ja ću biti s tobom kad budeš Pnz 18 18
govorio i kazivat ću ti što ćeš govoriti.« Mt 10 19-20p
[13]»Oprosti, Gospodine«, opet će Mojsije, »ne bi
li poslao koga drugoga!«
[14]Razljuti se Jahve na Mojsija i reče: »Zar Aron, Iz 6 8
Levijevac, nije tvoj brat? Znam da je on vrlo rječit.
Evo, baš ti izlazi u susret. Kad te vidi, obradovat
će se u srcu. [15]Ti govori njemu i u njegova usta 7 1-2
stavljaj riječi. Ja ću biti i s tobom i s njime dok
budete govorili; kazivat ću obojici što ćete raditi.
[16]Neka on mjesto tebe govori narodu. Tako, on će
tebi biti mjesto usta, a ti ćeš njemu biti mjesto Bo-
ga. [17]Uzmi ovaj štap u ruku[c]. Njim izvodi zname-
nja.«

Mojsijev povratak u Egipat

[18]Zatim se Mojsije vrati svome tastu Jitru te mu 2 18+
reče: »Pusti me da se vratim braći u Egipat da vi-

a) Kad je riječ o Bogu, njegov »pohod« znači posvemašnju brigu, sud i kaznu. Ti zahvati u sudbinu pojedinca ili naroda mogu biti blagotvorni: 4,31; Post 21,1; 50,24–25; Ps 65,10; 80,15; Mudr 3,7–13; Jr 29,10; usp. Lk 1,68+; ili kazneni: 1 Sam 15,2; Mudr 14,11; 19,15; Jr 6,15; 23,34; Am 3,2.

b) R. 5, koji prekida izvješće, jest dodatak.

c) Bog daje Mojsiju štap (odatle naziv »Božji štap«, usp. r. 20), koji će biti sredstvo čudotvorstva (7,20b; 9,22s; 10,13s, itd.). Usp. Elizejev štap (2 Kr 4,29).

dim jesu li još na životu.« »Pođi u miru!« – reče
Jitro Mojsiju.
↗Mt 2 20 19 I Jahve reče Mojsiju u Midjanu: »Vrati se u
Egipat, jer su pomrli svi ljudi koji su tražili tvoj
život.« 20 Tako Mojsije posadi na magarca svoju
ženu i sinove[a] i ode u zemlju egipatsku. A u ruku
4 17 Mojsije uze Božji štap. 21 Jahve opet reče Mojsiju:
»Kad se vratiš u Egipat, pobrini se da pred farao-
nom izvedeš sva čudesa za koja sam ti dao moć,
premda ću ja tvrdim učiniti njegovo srce, tako te
neće pustiti narod da ode. 22 Tada reci faraonu: 'O-
Pnz 1 31 vako kaže Jahve: Izrael je moj prvorođenac. 23 Tra-
Pnz 7 6+ žim od tebe da mi pustiš sina da mi iskaže štovanje.
Ako odbiješ da ga pustiš, ja ću ubiti tvoga prvoro-
đenca[b].'«

Post 32 25-33

Obrezanje Mojsijeva sina[c]

24 Kad se na putu Mojsije zaustavi da prenoći, na-
vali na nj Jahve da ga ubije. 25 Ali Sipora pograbi
Jš 5 2-3+ oštar kremen, obreza svoga sina i kožicom se do-
takne Mojsijevih nogu: »Zaista si mi ti krvav muž«,
Post 17 10+ reče. 26 I Jahve ga pusti. Ona je to zbog obrezanja
rekla »krvav muž«.

Susret s Aronom

27 Onda rekne Jahve Aronu: »Zaputi se prema
pustinji, u susret Mojsiju!« On ode i s njim se sa-
3 1 stane na Božjem brdu. Poljubi ga. 28 Mojsije pripo-
vjedi Aronu sve što mu je Jahve povjerio i sva zna-
3 16 menja koja mu je naredio da ih učini. 29 Sad odu
Mojsije i Aron i skupe sve starješine Izraelaca. 30 A-
4 2-9 ron izloži sve što je Jahve govorio Mojsiju, a Moj-
sije izvede znamenja naočigled naroda.
Iv 2 11 31 Narod je bio uvjeren[d], i pošto čuše da je Jahve
Izl 14 31 pohodio Izraelce i pogledao na njihove jade, popa-
daše ničice i pokloniše se.

Prvi susret s faraonom[e]

5 Poslije toga odu Mojsije i Aron pa reknu fa-
raonu: »Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Pu-
sti narod moj da ode i u moju čast slavi svetkovi-
nu[f].'« 2 »Tko je taj Jahve da ga ja poslušam«, od-
vrati faraon, »i pustim Izraelce? Ja toga Jahvu ne
znam niti ću pustiti Izraelce.« 3 »Bog Hebreja obja-
vio nam se«, rekoše. »Zato nas pusti da odemo tri
dana hoda u pustinju i prinesemo žrtvu Jahvi, Bogu
svome, da se na nas ne obori pomorom ili mačem.«
4 Nato im odvrati egipatski kralj: »Mojsije i Arone,
zašto odvraćate svijet od njegovih dužnosti? Idite
na svoj posao. 5 Sad kad se svjetina tako umnožila«,
nastavi faraon, »vi biste ih od posla odvratili?«

Nove nevolje Hebreja

6 Istoga dana izda faraon naredbu nadglednicima
i bilježnicima: 7 »Ne pribavljajte više ovome narodu
slame[g] kao do sada. Neka idu sami i sebi je skuplja-
ju. 8 A zahtijevajte od njih istu količinu opeke koju
su pravili i dosad. Ne smanjujte je! Lijenčine su.
Zato viču: 'Hajdemo prinijeti žrtvu Bogu svome!'
9 Navalite poslove na taj svijet: neka rade, da ne
obraćaju pažnje klevetama!«
10 Sad dođu nadglednici naroda i njegovi bilježnici
te svijetu objave: »Ovako poručuje faraon: 'Neću
vam više nabavljati slame. 11 Vi sami morate ići i
tražiti je gdje god je možete naći. Ali zato neću
smanjiti vaš posao.'« 12 Stoga se narod raziđe po
svoj zemlji egipatskoj da skuplja strnjiku namjesto
slame. 13 A nadglednici ih gonili: »Morate svakoga
dana svršiti jednako posla kao i onda dok ste slamu
dobivali.« 14 A bilježnike koje faraonovi nadglednici
bijahu postavili nad Izraelcima tukli su i korili:
»Zašto niste ni jučer ni danas napravili opeke ko-
liko i prije?«

a) TM: »svoje sinove«; BJ, prema 2,22 i 4,25; nagađa: »svoga sina«.
b) Rr. 21–23 drugotni su, oni najavljuju egipatska zla: r. 21, devet prvih zala i utvrdnuće Faraonova srca (usp. 7,3+); rr. 22–23, deseto zlo (usp. 11,1+).
c) Izvješće kratko i izvan konteksta; stoga nejasno. Naš prijevod to pokušava nagađanjem ispraviti. Ali, u izvorniku se ne spominje Mojsije, a za osobne zamjenice se ne zna na koga se odnose. Može se zaključivati da je Mojsije, koji nije bio obrezan, izazvao Božju srdžbu, koja bi bila stišana time što je Sipora obrezala Mojsijeva sina i, dotičući obreskom dječaka Mojsijeve spolne organe, »njegove noge« (usp. Iz 6,2; 7,20), hinila njegovo obrezanje. O obrezanju, usp. Post 17,10+.
d) LXX: »narod se obradovao«; TM: »oni su shvatili«.
e) Uzeta u cjelini, ova je glava jahvistička.
f) Taj bogoštovni čin u pustinji, (usp. već 3,18), dolazit će poput pripjeva u svakom izvješću o devet prvih zala, izuzev trećeg i šestog (usp. 7,16.26; 8,4.16.23; 9,1.13; 10,3.24). Ta svetkovina bit će najvjerojatnije već Pasha (usp. 12,1+).
g) Rasječena slama miješala se s ilovačom kako bi pridonijela čvrstoći opeka.

Žalbe hebrejskih bilježnika

15Onda bilježnici Izraelaca odu i potuže se farao-
nu: »Zašto ovako postupaš sa svojim slugama?
16Tvoje sluge više ne dobivaju slame, a ipak se od
nas traži: napravite opeku? Čak i tuku tvoje sluge[a],
a kriv je tvoj narod!« 17»Lijenčine ste vi! Lijenči-
ne!« – odgovori faraon. »Stoga i kažete: 'Hajdemo
da prinesemo žrtvu Jahvi!' 18Nosite se na posao!
Slama vam se neće davati, ali morate praviti odre-
đene količine opeke.«

Narod okrivljuje Mojsija i Arona

19Bilježnici Izraelaca nađu se na muci zbog na-
redbe: »Svakodnevnu količinu opeke ne smijete
smanjiti!« 20Otišavši od faraona, naiđu na Mojsija i
Arona, koji su ih čekali. 21»Neka vas Jahve ima na
oku i sudi vam!« – dobace im. »Omrazili ste nas
kod faraona i njegovih dvorana; dali ste im mač u
ruke da nas pobiju.« 22Mojsije se vrati Jahvi i reče:
»Zašto, Gospodine, nanosiš štetu svome puku? Za-
što si me poslao? 23Otkad sam ja stupio pred fa-
raona i progovorio mu u tvoje ime, on još gore
postupa s ovim narodom. A ti ništa ne poduzimaš
da izbaviš svoj narod.«

= 3 1-4 23

Novo obećanje oslobođenja[b]

6 Jahve reče Mojsiju: »Naskoro ćeš vidjeti kako
ću ja s faraonom! Pod jakom rukom pustit će
ih da odu; pod jakom rukom sâm će ih iz svoje
zemlje istjerati.« 2Još reče Bog Mojsiju: »Ja sam
Jahve. 3Abrahamu, Izaku i Jakovu objavljivao sam
Post 17 1+ se kao El Šadaj. Ali njima se nisam očitovao pod
Post 17 7-8 svojim imenom – Jahve. 4I sklopio sam svoj Savez
s njima da ću im dati kanaansku zemlju, zemlju
gdje su živjeli kao pridošlice. 5A sada, pošto sam
čuo uzdisaje Izraelaca koje Egipćani drže u rop-
stvu, sjetih se svoga Saveza. 6Kaži, dakle, Izrael-
cima da sam ja Jahve; da ću vas izbaviti[c] od tereta
što su vam ga Egipćani nametnuli. Oslobodit ću
vas od ropstva u kojem vas drže; izbavit ću vas
udarajući jako i kažnjavajući strogo. 7Za svoj ću vas
narod uzeti i bit ću vašim Bogom[d]. Tada ćete znati
da sam vas ja, Jahve, vaš Bog, izbavio od egipatske
tlake. 8Dovest ću vas u zemlju za koju sam se za- Post 15; 24 7
kleo da ću je dati Abrahamu, Izaku i Jakovu i dat
ću vam je u baštinu, ja, Jahve.« 9Mojsije to kazi-
vaše Izraelcima, ali ga ne htjedoše slušati: duhovi
su im bili pomućeni od teškoga ropstva.
10Onda Jahve reče Mojsiju: 11»Idi i reci faraonu,
kralju egipatskome, da otpusti Izraelce iz svoje
zemlje.« 12Mojsije prozbori Jahvi: »Kad me Izraelci
nisu slušali, kako će me, spora u govoru[e], saslušati
faraon!« 13Ali je Jahve govorio Mojsiju i Aronu i 4 10
slao ih sad k Izraelcima, a sad k faraonu, kralju
egipatskome[f], da pusti Izraelce iz Egipta.

Mojsijevo i Aronovo rodoslovlje

14Ovo su glave njihovih domova. Br 26 5-14
Sinovi Izraelova prvorođenca Rubena: Henok,
Palu, Hesron i Karmi. To su obitelji potekle od
Rubena.
15A sinovi Šimunovi: Jemuel, Jamin, Ohad, Ja-
kin, Sohar i Šaul, sin Kanaanke. To su obitelji po-
tekle od Šimuna.
16Ovo su imena Levijevih sinova s njihovim po- Post 46 11
tomstvom: Geršon, Kehat i Merari. Levi je živio Br 3 17s
sto trideset i sedam godina.
17Sinovi su Geršonovi: Libni i Šimi sa svojim obi-
teljima.
18Sinovi su Kehatovi: Amram, Jishar, Hebron i
Uziel. Kehat je živio sto trideset i tri godine.
19Merarijevi su sinovi: Mahli i Muši. To su Levi-
jeve obitelji s njihovim potomcima.
20Amram se oženi svojom tetkom Jokebedom, 2 1-2
koja mu rodi Arona i Mojsija. Amram je živio sto Br 26 59
trideset i sedam godina.
21Sinovi Jisharovi bijahu: Korah, Nefeg i Zikri.
22A sinovi su Uzielovi: Mišael, Elsafan i Sitri.
23Aron se oženi Elišebom, kćerkom Aminadabo-
vom, a sestrom Nahšonovom, koja mu rodi: Nada-
ba, Abihua, Eleazara i Itamara.
24Korahovi su sinovi: Asir, Elkana i Abiasaf. To
su Korahovi potomci.
25Aronov sin Eleazar oženi se jednom Putielo- Br 25 6-13
vom kćeri, koja mu rodi Pinhasa.

a) Kraj retka: »... a kriv je tvoj narod«; misli se na samog faraona i nadglednike, koji su Hebrejima uskratili slamu. BJ: »Evo, kažnjeni su tvoji sluge«, misleći da izvorna tvrdnja nema smisla.
b) Od 6,2 – 7,7 svećeničko je izvješće, usporedno s 3 – 4, o Mojsijevom pozivu. Objavljivanje Božjega imena smješta se u Egipat, a umjesto El Šadaj, što su ga rabili Praoci, (usp. 3,13+). Narod ne odbija posluh Mojsiju, r. 9, (usp. 4,31); Aron, tumač kod Faraona (7,1), ali ne više i pred narodom (4,10–16).
c) TM: »ispruženom rukom i teškim kaznama«; »ispružena ruka« = »jaka ruka« iz 6,1. Pnz će povezati ta dva izraza (usp. 4,34, 5,15; 7,19; 26,8, itd.).
d) Ta dva odnosna izričaja koji izriču nove Božje odnose s njegovim narodom jesu posvećeni izraz Božjeg izabranja i Saveza, osobito u Lev 26,12; Pnz 12,17–19; 29,12, i često u Jr i Ez.
e) Dosl.: »Mene (koji sam) neobrezanih usana«.
f) Tako TM, a LXX ispušta: »k Izraelcima«.

To su glave Levijevih domova prema njihovim koljenima.
26To je onaj Aron i Mojsije kojima je Jahve zapovjedio da izvedu Izraelce iz Egipta po njihovim četama. 27To su oni isti, Mojsije i Aron, koji su govorili faraonu, kralju egipatskome, da pusti Izraelce iz Egipta.

6 2-13

Nastavak izvještaja o Mojsijevu poslanju

28U dan kad je Jahve govorio s Mojsijem u egipatskoj zemlji, 29rekao mu je: »Ja sam Jahve. Izvijesti faraona, egipatskoga kralja, o svemu što ti kažem.« 30Mojsije se pred Jahvom ispričavao: »Spor sam ja u govoru. Kako će me faraon poslušati?«

7 Mojsiju je Jahve odgovorio: »Vidi! Faraonu ću te nametnuti kao božanstvo; tvoj brat 4 16
Aron bit će tvoj prorok. 2Ti kazuj sve što ti naređujem, a tvoj brat Aron neka faraonu ponovi da pusti Izraelce te odu iz njegove zemlje. 3Ja ću učiniti da 4 21
otvrdne srce faraonu i umnožit ću znakove i čudesa Ps 135 9
u zemlji egipatskoj. 4Kako vas faraon neće poslušati, ja ću staviti svoju ruku na Egipat: strašno kažnjavajući, izbavit ću svoje čete, narod svoj, Izraelce, iz egipatske zemlje. 5Kad pružim svoju ruku na Egipat i izvedem Izraelce iz njihove sredine, tada će Egipćani spoznati da sam ja Jahve.«
6Mojsije i Aron poslušaše: kako im je Jahve naredio, upravo tako učiniše. 7Mojsiju je bilo osamdeset, a Aronu osamdeset i tri godine kad su faraonu postavili svoje zahtjeve.

Ps 78; 105 Mudr 11 14-20; 16-18

3. ČUDESNI ZNACI[a] PRED OKORJELIM FARAONOM

Štap pretvoren u zmiju

8Još doda Jahve Mojsiju i Aronu: 9»Kad faraon zatraži od vas da izvedete kakvo znamenje, ti reci
4 2s Aronu da uzme svoj štap i baci ga pred faraona, a štap će se pretvoriti u zmiju.« 10Dođu Mojsije i Aron pred faraona i učine kako im je Jahve naredio. Aron baci pred faraona i njegove službenike[b] svoj štap, koji se pretvori u zmiju. 11Zovne faraon
2 Tim 3 8 mudrace i vračare. I zaista, egipatski vračari svojim vračanjem učine isto: 12svaki baci svoj štap, koji se pretvori u zmiju. Ali Aronov štap proguta njihove štapove. 13Faraon bijaše tvrdokorna srca: ne htjede poslušati Mojsija i Arona, kako je Jahve i kazao.

↗Mudr 11 6-8

Voda pretvorena u krv

14Tada Jahve reče Mojsiju: »Faraonovo je srce okorjelo; odbija da pusti narod. 15Ujutro pođi k faraonu. Kad izađe k vodi, stani preda nj na obali Rijeke. Uzmi u ruku štap što se bio u zmiju pretvorio. 16Reci mu: 'Jahve, Bog Hebreja, poslao me k tebi s porukom da pustiš moj narod da mi iskaže štovanje u pustinji. Ali sve dosad ti nisi poslušao. 17Ovako Jahve poručuje: Ovim ćeš spoznati da sam ja Jahve. Gledaj! Štapom koji imam u ruci[c] mlatnut ću po vodi u Rijeci i pretvorit će se u krv. 18Ribe će u Rijeci pocrkati; Rijeka će se usmrdjeti, i grstit će se Egipćanima piti vodu iz Rijeke.'«
19Još Jahve reče Mojsiju: »Reci Aronu da uzme svoj štap i pruži svoju ruku povrh egipatskih voda: njihovih rijeka, njihovih prokopa, njihovih jezeraca, svih njihovih vodenih stjecišta, da se pretvore u krv; po svoj zemlji egipatskoj neka je krv, čak i u drvenim i kamenim posudama.« 20Mojsije i Aron učiniše kako im je Jahve naredio. Podiže Aron svoj
štap i naočigled faraona i njegovih službenika Ps 78 44; 105 29
mlatnu po vodi u Rijeci. Sva se voda u Rijeci pro- ↗Otk 16 4-7;
metnu u krv. 21Ribe u Rijeci pocrkaše; Rijeka se 8 8,11
usmrdje, tako da Egipćani nisu mogli piti vodu iz

a) Uobičajen i predajom posvećen naziv jest »egipatska zla«, ali tekst u stvari rabi taj naziv samo za deseto zlo; prvih devet zala jesu »znakovi« i »znamenja«, poput onih u Izl 4 *passim*; 7,9. Kao što ova znamenja imađahu za cilj da ovjere Mojsija pred Hebrejima i pred Faraonom, tako su sada kazne usmjerene na to da ovjere Jahvu, tj. da Faraon prizna njegovu moć. Prvih devet zala razlikuju se i shematski i rječnički od desetoga. Izvješće završava Faraonovom konačnom odlukom da mu se Mojsije više ne pojavljuje pred očima (10,28–29); Mojsiju preostaje samo to da umakne. Izvješće se nastavlja opisom potjere za bjeguncima i čuda s morem (Izl 14). Ta predaja o Izlasku kao bijegu u svom je začetku bila neovisna o predaji o desetom zlu, gdje je riječ o tom da su Izraelci bili izbačeni iz Egipta (Izl 12,31–33; usp. 4,21; 6,1; 11,1). Postojale su i druge predaje o tim »znamenjima« (usp. Ps 78,43–51); 105,27–36), koje su razrađivale kao u Mudr 11,14–20; 16 – 18. Poput tih drugih prikaza, i samo izvješće u Izl 7,14 – 10,29 jest književna tvorba. Treće i šesto zlo vlastiti su svećeničkoj predaji; ostala zla teško je porazdijeliti između jahvističke i elohističke predaje. Ne treba ići za tim da se zla razjašnjuju astronomijom ili prirodoslovljem; izvješće o njima služi se prirodnim pojavama koje su poznate u Egiptu a nepoznate u Palestini (crveni Nil, žabe, tamna jugovina), ili koje su poznate u Egiptu i u Palestini (skakavci), ili pak poznate u Palestini a iznimne u Egiptu (tuča). Zadržati treba samo nakanu izvješća koje daje da pred očima Izraelaca i samoga Faraona zasja Jahvina svemoć.
b) To jest, pred njegovu pratnju: dvorjanike i velikodostojnike.
c) Mojsijeva ruka kao izvršiteljica Božjih nauma.

Rijeke; krv bijaše po svoj zemlji egipatskoj. 22Ali
egipatski vračari svojim vračanjem učiniše isto.
Tako faraon ostade tvrdokorna srca: nije htio po-
slušati Mojsija i Arona, kako je Jahve i kazao. 23Fa-
raon se okrenu i ode u svoj dvor, ne uzimajući ni
to k srcu. 24Svi su Egipćani počeli kopati oko Ri-
jeke tražeći pitke vode jer nisu mogli piti vode iz
Rijeke.

Žabe

25Kad je prošlo sedam dana kako je Jahve udario
8 po Rijeci, 26opet Jahve reče Mojsiju: »Pođi k fa-
raonu i reci mu: 'Ovako govori Jahve: Pusti moj
narod da ode i štovanje mi iskaže. 27Ako odbiješ
da ih pustiš, svu ću ti zemlju kazniti žabama. 28Ri-
jeka će vrvjeti žabama. One će izići i prodrijeti u
tvoj dvor, u ložnicu, u tvoju postelju, u kuće tvojih
službenika i tvoga naroda, pod sačeve i naćve tvo-
je. 29Po tebi, po tvome narodu i svim tvojim službe-
nicima skakat će žabe.'«

8 Onda Jahve reče Mojsiju: »Reci Aronu neka
ispruži svoju ruku sa štapom povrh rijeka,
Ps 78 45; prokopa i jezeraca i učini da žabe navale na egipat-
105 30 sku zemlju.« 2Aron pruži svoju ruku povrh egipat-
↗Otk 16 13 skih voda, i žabe iziđoše i prekriše zemlju egipat-
sku. 3Ali i vračari učiniše tako svojim vračanjem,
te žabe navališe na egipatsku zemlju.
4Zovne sad faraon Mojsija i Arona i rekne: »Mo-
lite Jahvu da ukloni žabe od mene i moga puka, a
ja ću pustiti narod da prinese žrtvu Jahvi.« 5Mojsije
uzvrati faraonu: »Dostoj se odrediti[a] mi kad hoćeš
da molim za te, za tvoje službenike i za tvoj narod
da se žabe odstrane od tebe i tvojih domova i
ostanu samo u Rijeci.« 6»Sutra«, reče. »Neka bude
kako kažeš«, odvrati Mojsije, »da znaš kako nitko
nije kao Jahve, Bog naš. 7Žabe će otići od tebe, od
tvojih službenika i tvoga naroda; ostat će samo u
Rijeci.«
8Mojsije i Aron odu od faraona, a onda Mojsije
zazva Jahvu zbog žaba kojima je kaznio faraona. 9I
Jahve usliša Mojsija, te žabe pocrkaju po kućama,
dvorištima i njivama. 10Na hrpe su ih zgrtali, zemlja
se njima usmrdjela. 11Kad je faraon vidio da je na-
stupilo olakšanje, srce mu otvrdnu te ne posluša
Mojsija i Arona, kako je Jahve i kazao.

Komarci

12Onda će opet Jahve Mojsiju: »Reci Aronu neka
zamahne svojim štapom i udari po prahu na tlu
neka se pretvori u komarce po svoj zemlji egipat-
skoj.« 13[b]I učine tako: zamahne Aron rukom i šta-
pom te udari po prahu na tlu. Komarci navale na Ps 105 31
ljude i životinje. Sav prah na tlu pretvori se u ko-
marce po svoj zemlji egipatskoj. 14Vračari pokušaše
da svojim vračanjem stvore komarce, ali nisu mo-
gli. Ljudi i životinje postanu plijenom komaraca.
15Tada vračari reknu faraonu: »To je prst Božji[c]!« Lk 11 20
Ali je faraonovo srce bilo okorjelo, pa nije poslu-
šao Mojsija i Arona, kako je Jahve i kazao.

Obadi

16Onda Jahve reče Mojsiju: »Podrani ujutro, iziđi
pred faraona kad krene k vodi, i reci mu: 'Ovako
poručuje Jahve: Pusti moj narod da ode i da mi
štovanje iskaže. 17Ako ne pustiš moga naroda, pri-
pustit ću obade na te, na tvoje službenike, na tvoj Ps 78 45
puk i tvoje domove. Egipatski domovi i samo tlo
na kojem stoje vrvjet će od obada. 18Ali ću toga
dana izuzeti gošenski kraj, u kojem živi moj narod, Post 47 1s
te se ondje obadi neće pojaviti, tako da znaš da
sam ja Jahve u središtu zemlje. 19Tu ću razliku na-
praviti[d] između svoga i tvoga naroda. To će zname-
nje biti sutra.'« 20I učini Jahve tako. Rojevi obada
nalete u faraonov dvor, na domove njegovih slu-
žbenika i po svoj zemlji egipatskoj. Zemlja na-
strada od obada.
21Sad faraon pozove Mojsija i Arona pa im rek-
ne: »Idite, prinesite žrtvu svome Bogu, ali u ovoj
zemlji.« 22»Ne dolikuje da tako učinimo«, odgovori
Mojsije. »Žrtve koje mi prinosimo Jahvi, Bogu svo-
me, za Egipćane su svetogrđe[e]. Kad bismo, dakle,
na njihove oči prinosili žrtve koje su Egipćanima
svetogrdne, zar nas ne bi kamenovali? 23Zato mo-
ramo u pustinju tri dana hoda te prinijeti žrtvu Ja-
hvi, Bogu svome, kako nam je zapovjedio.« 24»Pu-
stit ću vas da odete u pustinju«, odgovori faraon,
»i prinesete žrtvu Jahvi, svome Bogu, ali ne odla-
zite predaleko. Molite za me!« 25Nato odvrati Moj-
sije: »Čim odem od tebe, zazvat ću Jahvu da sutra
nestane obada s faraona, njegovih službenika i nje-
gova puka. Ali neka faraon više ne vara! Neka pu-
sti narod da ide i prinese žrtvu Jahvi.«

a) Dosl.: »Proslavi se na moj račun«; drugi prijevodi, prema grč.: »Odredi mi kad hoćeš (da molim)«.
b) Prema grč. BJ ispušta: »I učine tako«.
c) »prst Božji« – »prst nekog boga« jest obrazac koji se susreće u egipatskim magijsko-religijskim tekstovima.
d) Prijevodi: »Razlučit ću«, »Napravit ću razliku«, a hebr. »Postavit ću otkupninu«.
e) Izraelci, pastiri, prinosili su živinu svojih stada; egipatski obred bio je vrlo različit: bilje, ptice, zaklane životinje. Dapače, za njih su ovan i jarac bile svete životinje.

26Tako Mojsije ode od faraona i pomoli se Jahvi.
27I Jahve učini kako je Mojsije tražio: s faraona, s
njegovih službenika i s njegova puka nestane obada
– ni jedan jedini nije ostao. 28Ali opet ukruti faraon
srce svoje i ne dopusti narodu da ode.

Pomor stoke

9 Tada Jahve reče Mojsiju: »Idi k faraonu i reci
mu: 'Ovako poručuje Jahve, Bog Hebreja:
Pusti moj narod da ode i da mi štovanje iskaže.
2Ako ga ne pustiš, nego ga i dalje budeš zadržavao,
Ps 78 48 3ruka Jahvina udarit će strašnim pomorom po
tvome blagu što je u polju: po konjima, magaradi,
devama, krupnoj i sitnoj stoci. 4Razlikovat će Ja-
hve stoku Izraelaca od stoke Egipćana, tako da ni-
šta što pripada Izraelcima neće stradati.'« 5Jahve
je odredio i vrijeme, rekavši: »Sutra će Jahve izve-
sti ovo u zemlji.« 6Sutradan Jahve tako i učini. Sva
stoka Egipćana ugine, a od stoke Izraelaca nije ugi-
nulo ni jedno grlo. 7Faraon je istraživao i uvjerio
se da od izraelske stoke nije uginulo ni jedno grlo.
Ali je srce faraonovo ipak otvrdlo i nije pustio na-
roda.

Čirevi

8Reče Jahve Mojsiju i Aronu: »Zagrabite pune
pregršti pepela iz peći, pa neka ga Mojsije pred
faraonovim očima baci prema nebu. 9Od toga će
nastati sitna prašina po svoj zemlji egipatskoj, i na
ljudima će i na životinjama izazivati otekline i stva-
rati čireve s kraja na kraj Egipta.« 10Tako oni uzeše
pepela iz peći i dođoše pred faraona. Onda Mojsije
↗Otk 16 2 rasu pepeo prema nebu, a otekline s čirevima pre-
kriše ljude i životinje. 11Ni čarobnjaci se nisu mogli
pojaviti pred Mojsijem, jer su i čarobnjaci, kao i
ostali Egipćani, bili prekriveni čirevima. 12Ali je Ja-
hve otvrdnuo srce faraonu, pa on ne posluša Moj-
sija i Arona, kako je Jahve Mojsiju i rekao.

Tuča

13Tada Jahve reče Mojsiju: »Podrani ujutro, iziđi
pred faraona i reci mu: 'Ovako poručuje Jahve,
Bog Hebreja: Pusti narod da ode i da mi štovanje
iskaže. 14Ako ih ne pustiš, sva zla svoja navalit ću
ovaj put na te[a], na tvoje službenike i tvoj puk, tako
da spoznaš da nema nikoga na svoj zemlji kao što
sam ja. 15Da sam ruku svoju spustio i udario tebe i
tvoj puk pomorom, nestalo bi te sa zemlje. 16Pošte-
dio sam te da ti pokažem svoju moć i da se hvali ↗Rim 9 17
moje ime po svoj zemlji. 17Ali se ti previše uzdižeš
nad mojim narodom i priječiš mu da ode. 18Sutra u
ovo doba pustit ću tuču tako strašnu kakve u
Egiptu još nije bilo otkad je postao do sada. 19Zato
naredi da pod krov utjeraju tvoje blago i sve što je
vani, na otvorenu. Sve što se nađe u polju, bilo
čovjek bilo živinče, ne bude li uvedeno unutra, po-
ginut će kad tuča zaspe po njima.'«
20Faraonovi službenici, koji su se pobojali Ja-
hvina govora, utjeraju svoje sluge i svoje blago
unutra. 21Oni koji nisu marili za Jahvinu prijetnju
ostave vani i svoje sluge i stoku.
22Onda rekne Jahve Mojsiju: »Pruži ruku prema
nebu da udari tuča po svoj zemlji egipatskoj: po
ljudima, životinjama i svemu bilju u zemlji egipat-
skoj.«
23Mojsije diže svoj štap prema nebu. Jahve zagr-
mje[b] i pusti tuču i munje sastavi sa zemljom. Sipao Ps 78 47s;
je Jahve tuču po zemlji Egipćana. 24Tuča je mlatila, 105 32
kroz nju munje parale[c]. Strahota se takva nije obo- ↗Otk 16 21;
rila na zemlju egipatsku otkako su ljudi u njoj. 8 7
25Tuča pobi po svem Egiptu sve što je ostalo vani,
ljude i životinje; uništi sve bilje po poljima i sva
stabla poljska polomi. 26Samo u gošenskom kraju, Post 47 1s
gdje su živjeli Izraelci, nije bilo tuče.
27Faraon posla po Mojsija i Arona pa im reče:
»Ovaj put priznajem da sam kriv. Jahve ima pravo,
a ja i moj narod krivo. 28Molite Jahvu da ustavi
gromove i tuču, a ja ću vas pustiti da idete. Nećete
više dugo ostati.« 29»Kad iziđem iz grada«, reče mu
Mojsije, »dići ću ruke prema Jahvi, pa će gromovi Pnz 10 14
prestati, a ni tuče više neće biti, tako da znaš da Ps 24 1
zemlja pripada Jahvi. 30Ali ni ti ni tvoji dvorani,
znam ja, još se ne bojite Boga Jahve.« 31I tako pro-
pade lan i ječam: jer ječam bijaše u klasu, a lan u
cvatu. 32Pšenica i raž nisu nastradali jer su ozima
žita.
33Otišavši od faraona, Mojsije iziđe iz grada i po-
digne ruke prema Jahvi. Prestane grmljavina i tuča,
a ni kiša više nije padala na zemlju. 34Kad je faraon
vidio da je prestala grmljavina, tuča i kiša, opet
padne u grijeh: i on i njegovi službenici opet otvr-
dnu srcem. 35Otvrdnu srce faraonu i ne pusti on
Izraelce, kako je Jahve i prorekao preko Mojsija.

a) Dosl.: »Na tvoje srce«.
b) Dosl.: »Pusti svoje glasove«. »Jahvin glas«, to je grmljavina (usp. r. 29; 19,19; Ps 18,14; 29,3–9; Job 37,2).
c) Dosl.: »Tuča i oganj pomiješan s tučom«. (Usp. Ez 1,4).

Skakavci

10 Reče Jahve Mojsiju: »Idi k faraonu. Učinio
sam da njemu i njegovim službenicima otv-
rdne srce da izvedem svoja znamenja među njima;
12 26; 13 8 2da možeš pripovjedati svome sinu i svome unuku
Pnz 4 9; 6 7.20-25 Jš 4 6s.21s što sam učinio Egipćanima i kakva sam znamenja
izvodio među njima, kako biste znali da sam ja Ja-
8 6 hve.« 3Tako Mojsije i Aron odu k faraonu i kažu
mu: »Ovako poručuje Jahve, Bog Hebreja: 'Dokle
ćeš odbijati da se preda mnom poniziš? Pusti moj
narod da mi iskaže štovanje. 4Jer ako ne pustiš
moga naroda, sutra ću navesti skakavce na tvoju
zemlju. 5Tako će prekriti površinu da se zemlja od
njih neće vidjeti. Pojest će ono što vam je iza tuče
ostalo; i ogolit će vam sva stabla što po polju rastu.
6Ispunit će ti sav dvor, kuće tvojih službenika i do-
move svih ostalih Egipćana – takvo što ne vidješe
ni tvoji očevi ni očevi tvojih očeva u ovoj zemlji od
svojih vremena do danas.'« Okrene se i ode od fa-
raona. 7»Dokle će nam ovaj čovjek biti stupica?« –
rekoše faraonu njegovi službenici. – »Pusti te ljude
neka idu i iskažu štovanje Jahvi, svome Bogu! Zar
ne vidiš kako Egipat srlja u propast?«
8Dovedu Mojsija i Arona natrag k faraonu, a on
im reče: »Idite! Iskažite štovanje Jahvi, svome Bo-
gu! A tko će sve ići?« 9»Svi idemo«, odgovori Moj-
sije, »i mlado i staro. Odlazimo sa svojim sinovima
i svojim kćerima; sa svojom krupnom i sitnom sto-
kom, jer moramo održati svečanost Jahvi.« 10»Ja-
hve bio s vama isto kao što i ja pustio da s vama
pođu i djeca!« – odgovori im. »Očito se vidi da
vam nakana nije čista. 11Nećemo tako! Nego mu-
škarci[a] neka odu i štovanje iskažu Jahvi. To ste i
tražili.« I otjeraju[b] ih od faraona.
12Tada reče Jahve Mojsiju: »Pruži ruku povrh
Ps 78 46; 105 34 zemlje egipatske da navale skakavci na egipatsku
zemlju i pojedu sve bilje što još ostade nakon tu-
če!« 13Tako Mojsije podigne svoj štap povrh egipat-
ske zemlje, a Jahve navrati istočni vjetar po zemlji;
puhao je toga cijelog dana i cijele noći. A kad je
jutro svanulo, vjetar nanio skakavce.
↗Otk 9 3s 14Oni se razlete po svoj egipatskoj zemlji i padnu
po svim krajevima Egipta u silnoj gustoći: toliko ih
mnoštvo nikad prije nije bilo niti će kada biti. 15Po-
kriju sve tlo, tako da se od njih zacrnjelo[c]. Pojedu
sve bilje u polju i sve plodove sa stabala što su bili
ostali iza tuče. Ništa se više nije zelenjelo: ni stabla
ni poljska trava u svem Egiptu.
16Brže-bolje dozva faraon Mojsija i Arona pa im
reče: »Sagriješio sam protiv Jahve, vašega Boga, i
vas! 17Oprostite mi uvredu još samo ovaj put i mo-
lite Jahvu, Boga svoga, da samo otkloni od mene
ovaj smrtonosni bič!« 18Kad je Mojsije otišao od fa-
raona, zazva Jahvu 19i Jahve promijeni vjetar u
veoma jak zapadnjak[d], koji pothvati skakavce i od-
nese prema Crvenome moru. Ni jedan jedini ska-
kavac nije ostao ni u kojem kraju Egipta. 20Ali je
Jahve otvrdnuo srce faraonu i ne pusti on Izraela-
ca.

Tama ↗Mudr 17 1

21»Pruži ruku prema nebu«, rekne Jahve Mojsiju,
»pa neka se tmina spusti na egipatsku zemlju,
tmina koja će se moći opipati.« 22Mojsije pruži ruku
prema nebu i spusti se gusta tmina na svu zemlju
egipatsku: tri je dana trajala. 23Tri dana nisu ljudi Ps 105 28
jedan drugoga mogli vidjeti i nitko se sa svoga mje- ↗Otk 16 10
sta nije micao. A u mjestima gdje su Izraelci živjeli
sjala svjetlost.
24Pozva onda faraon Mojsija i reče: »Idi i štova-
nje iskaži Jahvi! Ali vaša stoka, krupna i sitna,
neka ostane ovdje. Vaša djeca neka idu s vama!«
25»Ti nas sam moraš opskrbiti prinosima i žrtvama
paljenicama koje ćemo prinijeti Jahvi, Bogu svoje-
mu«, odgovori Mojsije. 26»Zato ćemo sa sobom po-
tjerati i svoja stada. Ni papak neće ostati ovdje.
Od njih nam valja izabrati za žrtvovanje Jahvi,
Bogu našemu, a ne znamo, dok onamo ne stigne-
mo, što moramo Jahvi prinijeti.«
27Jahve otvrdne faraonu srce i on ne pristane da
odu. 28»Odlazi!« – vikne faraon na Mojsija. »I da
mi više na oči ne dolaziš! Onoga dana kad mi se
opet pojaviš na oči, zaglavit ćeš!« 29»Dobro si ka-
zao!« – uzvrati Mojsije. »Lica tvoga više neću vidje-
ti!«

a) Umjesto da odu svi (r. 9), faraon, nepovjerljiv, htio bi da djeca i žene ostanu kao taoci.
b) Dosl. »Bili su otjerani«, grč. i sam.: »Otjeraju ih«; hebr.: »Otjera ih«.
c) Tako TM, a Vg: »pustošeći sve«; LXX i BJ: »(tlo) bi opustošeno«.
d) Tako, jer stanovniku Palestine je more na zapadu; a doslovno: »vjetar s mora«.

4. IZLAZAK IZ EGIPTA

13 11+ **Najava smrti prvorođenaca**

11 »Još ću samo jednom nedaćom udariti fa-
raona i Egipat«, reče Jahve Mojsiju. »Poslije
toga pustit će vas odavde. I više: sam će vas odav-
de[a] potjerati. 2Kaži svijetu neka svaki čovjek ište
od svoga susjeda i svaka žena od svoje susjede sre-
brnih i zlatnih dragocjenosti[b].« 3Jahve učini te
3 21 Egipćani bijahu naklonjeni narodu. Sam Mojsije
Dj 7 22 postane vrlo uvažen u egipatskoj zemlji, u očima
faraonovih službenika i u očima naroda.
4A onda Mojsije navijesti: »Ovako poručuje Ja-
hve: 'O ponoći proći ću Egiptom. 5Svaki će prvoro-
đenac u egipatskoj zemlji umrijeti, od prvorođenca
faraonova, koji bi imao sjediti na njegovu prijesto-
lju, do prvorođenca ropkinje koja se nalazi uz mlin-
ski kamen; a uginut će i sve prvine od stoke[c]. 6U
svoj će zemlji egipatskoj nastati veliki jauk, kakva
nije bilo niti će kad poslije biti. 7Među Izraelcima
ni pas neće zalajati na živo stvorenje: ni na čovjeka
ni na životinju.' Po tome ćete znati da Jahve luči
Izraelca od Egipćanina. 8Onda će svi ovi tvoji dvo-
rani k meni doći, preda me se baciti i vikati: Nosi
se i ti i sav puk koji za tobom ide! Poslije toga ću
otići.« I gnjevan ode od faraona.
9»Neće vas faraon poslušati«, reče Jahve Mojsiju,
»a to da bi se umnožila moja znamenja u zemlji
egipatskoj.«
10Mojsije i Aron izveli su sva ta znamenja[d] pred
faraonom, ali je Jahve okorio srce faraonu, tako te
on nije puštao Izraelaca da odu iz njegove zemlje.

Pasha[e]

12 Jahve reče Mojsiju i Aronu u zemlji egipat- 34 18 Lev 23 5-8
skoj: 2»Ovaj mjesec[f] neka vam bude početak Br 28 16-25 Pnz 16 1-8
mjesecima; neka vam bude prvi mjesec u godini. Ez 45 21-24
3Ovo objavite svoj zajednici izraelskoj: Desetog ↗Mt 26
dana ovoga mjeseca neka svatko za obitelj pribavi 17sp
jedno živinče. Tako, jedno na obitelj. 4Ako je obi- ↗Lk 22 15-16
telj premalena da ga potroši, neka se ona priključi ↗1 Kor 5 7
svome susjedu, najbližoj kući, prema broju osoba.

a) Zadnji rr. 10. gl. zaključuju izvješće o deset zala, a pripadaju predaji o Izlasku-bijegu (usp. 7,8+). Izvješće o desetom zlu, koje počinje ovdje, prikazuje Izlazak kao izgon (usp. 12,31–33, i već 4,21; 6,1). Ta dva shvaćanja nisu poveziva, ako je riječ o istoj skupini, ali se i jedno i drugo može prihvatiti, ako je riječ o dvije različite skupine. Predaja o Izlasku-bijegu ima u vidu Mojsijevu skupinu za kojom će Egipćani ići u potjeru, a koristi čudo s morem. Izlazak-izgon govorio bi o jednoj srodnoj skupini, koja bi bila prethodno izgnana iz Egipta. Ta dva izvješća mogu se pratiti u dvojakom putovanju u izlaženju iz Egipta (usp. 13,17+). Predaja koja ima u vidu Mojsijevu skupinu važnija je i potisnula je sjećanja na Izlazak-izgon.

b) Pljenidba egipatskih dobara je drugorazredan podatak, a javlja se već u 3,21 i javit će se opet u 12,35–36. To što se spominje ovdje isključuje da bi Egipćani bili iskusili prvih devet zala.

c) Prvine stoke nadodane su prema 12,12, jer i one, kao i prvorođenci čovjekovi, pripadaju kao prvi plodovi (žrtve) božanstvu.

d) Misli na prvih devet zala. – Rr. 9–10 redakcijski su.

e) Dugi odsjek o Pashi (12,1 – 13,16), obuhvaća stari izvor jahvističke predaje (12,21–23.27b.29–39); dodatke u stilu Pnz (12,24–27a; 13,3–16; možda 13,1–2); i dodatke svećeničke redakcije: obredne propise i značenje Pashe (12,1–20.28.40–51). S tim dodacima može se usporediti obrednike iz Lev 23,5–8; Br 28,16–25; Pnz 16,1–8. U stvari, Pasha i Beskvasni hljebovi jesu izvorno dvije različite svetkovine; blagdan Beskvasnih hljebova jest poljodjelski blagdan, koji se počeo slaviti tek u Kanaanu, a sjedinjen je s blagdanom Pashe tek po Jošijinoj obnovi. Pasha, izvorno, predizraelski blagdan, jest godišnja svetkovina nomadskih pastira, za sreću u stoci. Početak starog izvješća (r. 21), koje spominje Pashu bez ikakvog objašnjenja, pretpostavlja da je već bila poznata, a to je vjerojatno »svetkovina Jahvina« za koju je Mojsije tražio od Faraona dozvolu da je slavi (5,1+). Tako je veza između Pashe, desetoga zla i izlaska iz Egipta tek prigodna. Taj se izlazak dogodio u vrijeme svetkovine. Ali, ta vremenska podudarnost opravdava deuteronomističke dodatke u Izl 12,24–27; 13,3–10, koji razjašnjuju blagdan Pashe (i Beskvasnih hljebova) kao memorijal (spomen-čin) izlaska iz Egipta (usp. sam Pnz 16,1–3). Svećenička predaja dovodi sav obred Pashe u vezu sa desetim zlom i sa izlaskom iz Egipta (12,11b–14.42). Inače, ta je veza još starija, jer jahvističko izvješće (12,34+.39) stavlja stari pashalni obred hljebova bez kvasca u vezu s izlaskom iz Egipta. Ti obredi, stavljeni u vremensku vezu s tim odlučujućim događajem Izraelova poziva, zadobivaju sasvim novo religijsko značenje: izrazili su spasenje što ga je Bog dao narodu, kako je to protumačila uputa koja je pratila tu svetkovinu (12,26–27; 13,8). Židovska Pasha je tako pripremala kršćansku Pashu: Krist, Božji jaganjac, je žrtvovan (Križ) i blagovan (Večera) u okviru židovske Pashe (Sveti tjedan). On tako donosi svijetu spasenje, i mističko obnavljanje toga otkupiteljskog čina postaje žarištem kršćanskog bogoslužja koje se raspoređuje oko Mise, žrtve i gozbe.

f) Prvi mjesec u proljeću, odgovara našem ožujku-travnju, koji se u starom kalendaru zvao abib (Pnz 16,1), a u posužanjskom, babilonskog podrijetla, zvat će se nisan.

Podijelite živinče prema tome koliko koja osoba
Lev 22 19s može pojesti. [5]Živinče neka bude bez mane, od
↗1 Pt 1 19 jedne godine i muško. Možete izabrati bilo janje
bilo kozle. [6]Čuvajte ga do četrnaestoga dana ovoga
mjeseca. A onda neka ga sva izraelska zajednica
zakolje kad se spusti suton[a]. [7]Neka uzmu krvi i poš-
krope oba dovratnika i nadvratnik kuće u kojoj se
bude blagovalo. [8]Meso, pečeno na vatri, neka se
pojede te iste noći sa beskvasnim kruhom[b] i gorkim
zeljem. [9]Da ništa sirovo ili na vodi skuhano od
njega niste jeli, nego na vatri pečeno: s glavom,
nogama i ponutricom. [10]Ništa od njega ne smijete
ostaviti za sutradan: što bi god do jutra ostalo, mo-
rate na vatri[c] spaliti. [11]A ovako ga blagujte: opasa-
nih bokova, s obućom na nogama i sa štapom u
ruci[d]. Jedite ga žurno: to je Jahvina pasha[e]. [12]Te
ću, naime, noći ja proći egipatskom zemljom i po-
biti sve prvorođence u zemlji egipatskoj – i čovjeka
Br 33 4 i životinju. Ja, Jahve, kaznit ću i sva egipatska bo-
Lev 1 5+ žanstva. [13]Krv neka označuje kuće u kojima vi bu-
dete. Gdje god spazim krv, proći ću vas; tako ćete
vi izbjeći biču zatornomu[f] kad se oborim na zemlju
egipatsku.«

13 3-10; 23 15 **Blagdan beskvasnih kruhova**

[14]»Taj dan neka vam bude spomen-dan. Slavite
ga kao blagdan u čast Jahvi. Svetkujte ga po trajnoj
uredbi od koljena do koljena. [15]Sedam dana jedite
↗1 Kor 5 7 beskvasan kruh. Prvoga već dana uklonite kvasac
iz svojih kuća. Jer, tko bi god od prvoga do sed-
moga dana jeo ukvasan kruh, taj se ima iskorijeniti
između Izraelaca. [16]Prvoga dana držite sveto zboro-
vanje, a tako i sedmoga dana. Nikakva posla tih
dana nemojte raditi. Jedino jelo, što kome treba,
možete pripraviti. [17]Držite blagdan beskvasnog
kruha! Toga sam, naime, dana izveo vaše čete iz
zemlje egipatske. Držite zato taj dan kao blagdan
od koljena do koljena: to je vječna naredba. [18]Od
večeri četrnaestoga dana prvoga mjeseca pa do ve-
čeri dvadeset prvoga dana toga mjeseca jedite bes-
kvasan kruh. [19]Sedam dana ne smije biti kvasca u
vašim domovima. Tko bi god jeo bilo što ukvasa-
no, taj neka se ukloni iz izraelske zajednice, bio
stranac ili domorodac. [20]Ništa ukvasano ne smijete
jesti: u svim svojim prebivalištima jedite nekvasan
kruh.«

Propisi o Pashi

[21]Zatim sazva Mojsije sve starješine Izraelaca te
im reče: »Idite[g] i pribavite janje za svoje obitelji i
žrtvujte Pashu. [22]Onda uzmite kitu izopa[h], zamočite
je u krv što je u zdjeli i poškropite krvlju iz zdjele
nadvratnik i oba dovratnika. Neka nitko ne izlazi
preko kućnih vrata do jutra. [23]Kad Jahve bude pro-
lazio da pobije Egipćane, zapazit će krv na nad- Ez 9 4-7
vratniku i na oba dovratnika, pa će mimoići ta
vrata i neće dopustiti da Zatornik[i] uđe u vaše kuće ↗Heb 11 28
da hara. [24]Ovu uredbu držite u svim vremenima
kao zakon za se i djecu svoju. [25]I kad dođete u
zemlju koju će vam Jahve dati kako je obećao,
vršite ovaj obred. [26]Kad vas vaša djeca zapitaju: Što Pnz 6 20-25
vam taj obred označuje? [27]odgovorite im: Ovo je Izl 10 2+
pashalna žrtva u čast Jahvi koji je prolazio mimo
kuće Izraelaca kad je usmrćivao Egipćane, a naše
kuće pošteđivao.« Tada narod popada ničice i po-
kloni se.
[28]Potom Izraelci odu i poslušaju: kako je Jahve
Mojsiju i Aronu naredio, tako i učine.

Smrt prvorođenaca 11 4-8

13 11+
[29]U ponoći Jahve pobije sve prvorođence po ↗Mudr 18 6
zemlji egipatskoj: od prvorođenca faraonova, koji
je imao sjediti na prijestolju, do prvorođenca suž- Ps 78 51; 105 36;
nja u tamnici, a tako i sve prvine od stoke. [30]Noću 135 8; 136 10
ustane faraon, on pa svi njegovi dvorani i svi Egip-
ćani, jer se strašan jauk razlijegao Egiptom: ne bi-
jaše kuće u kojoj nije ležao mrtvac. [31]Faraon pozva
u noći Mojsija i Arona te im reče: »Ustajte i odla-
zite od moga naroda i vi i vaši Izraelci! Idite!

a) Dosl. »između dvije večeri«, tj. ili između sunčeva zalaza i pune noći (Samarijanci), ili između sunčeva nagiba i zalaza (farizeji i Talmud).
b) Usp. r. 1+.
c) Da se ne obeščasti. Grč. nadodaje: »Neka se nijedna kost ne lomi« (usp. r. 46).
d) Stav putnika.
e) Etimologija riječi *pesah* (pasha) nije poznata. Vg tumači: »to znači prolazak«, ali to nema osnove u hebr. Izl 12,13.23.27 tumači da je Jahve »preskočio« ili »izostavio« ili »zaštitio« domove Izraelaca, ali to je usputno tumačenje.
f) Ili ispravljeno: »protiv vas neće biti Zatornikova udarca« (usp. r. 23).
g) »Idite (i pribavite)« po LXX; TM »Dovedite«.
h) Aromatska biljka rabljena u raznim obredima čišćenja (Br 19,6; ps 51,9; Heb 9,19).
i) U predizraelskom obredniku Pashe, Zatornik je demon koji je uosobljavao opasnosti što su prijetile stadu i kućnoj čeljadi; da bi se zaštitili od njegovih udaraca, stavljali su krv na kućna vrata, a prvotno na ulaze u šatore.

Odajte štovanje Jahvi, kako ste tražili. 32Pokupite
svoju i sitnu i krupnu stoku, kako ste zahtijevali:
idite pa i mene blagoslovite!« 33Egipćani nagonili
narod da brže ide iz zemlje, »jer izgibosmo svi«,
govorahu oni. 34Tako narod ponese svoje još neuki-
slo tijesto; naćve, uvijene u ogrtače, ponesoše na
ramenima.
3 21-22; 35I učiniše Izraelci kako im je Mojsije bio rekao:
11 2 zatražiše od Egipćana srebrnine, i zlatnine, i odje-
Mudr 10 17 će. 36Jahve je učinio te Egipćani bijahu naklonjeni
narodu pa davahu. Tako su Egipćane oplijenili.

Izlazak Izraelaca

33 1-6 37Pođu tako Izraelci iz Ramsesa prema Sukotu.
Br 33 3-5 Br 1 46+ Bilo je oko šest stotina tisuća[a] pješaka, osim žena
Br 11 4 i djece. 38A mnogo i drugoga svijeta pođe s njima,
Lev 24 10-14 i mnoga stoka, krupna i sitna. 39Ispeku beskvasne
prevrte od tijesta što su ga iz Egipta ponijeli: nije
se bilo ukvasalo. A kako su bili tjerani iz Egipta,
nisu mogli odgađati, i tako nisu sebi spremili po-
Post 15 13 putninu[b]. 40Vrijeme što su ga Izraelci proveli u
↗Gal 3 17 Egiptu iznosilo je četiri stotine i trideset[c] godina.
↗Dj 7 6 41I kad se navrši četiri stotine i trideset godina –
točno onoga dana – sve čete Jahvine iziđoše iz zem-
lje egipatske. 42Ona noć koju je Jahve probdio da
njih izbavi iz Egipta, odonda je svima Izraelcima,
u sve naraštaje njihove, noć bdjenja u čast Jahvi.

Propisi o Pashi

43Reče Jahve Mojsiju i Aronu: »Neka je ovo pra-
vilo za pashalnu žrtvu[d]: ni jedan stranac ne smije
od nje jesti! 44Svaki rob, kupljen novcem i obrezan,
Post 17 10+ može je jesti. 45Ni gost ni najamnik ne smiju je je-
sti! 46Blagujte je u jednoj te istoj kući; iz kuće ne
smijete iznositi mesa niti na žrtvi smijete koju kost
slomiti. 47Sva zajednica Izraelaca neka je prikazuje! Br 9 12
48Ako bi stranac koji među vama boravi[e] htio svet- ↗Iv 19 36
kovati Pashu u čast Jahvi, svi se njegovi muški mo-
raju obrezati. Tek tada neka pristupi i slavi je, jer
je tada kao i domorodac zemlje. Ali neobrezani ne
smije od nje jesti. 49Neka vrijedi isto pravilo za do-
moroca i pridošlicu koji među vama boravi.« 50Svi
Izraelci poslušaju: kako je Jahve naredio Mojsiju i
Aronu, tako su i učinili. 51Toga istog dana izbavio
je Jahve Izraelce u njihovim četama iz zemlje egi-
patske.

Zakon o prvorođencima[f] 13 11+

13 Jahve reče Mojsiju: 2»Meni posvetite svakoga
prvorođenca! Prvenci materina krila kod Iz-
raelaca, i od ljudi i od životinja, meni pripadaju!«

Propis o beskvasnim hljebovima 12 1+

3A onda Mojsije reče narodu: »Sjećajte se ovoga
dana u koji ste izbavljeni iz Egipta, iz kuće ropstva,
jer vas Jahve izbavi odande svojom jakom mišicom.
Ukvasani kruh neka se ne jede! 4Ovoga dana mje-
seca Abiba vaše je izbavljenje. 5Stoga: kad te Jahve
uvede u zemlju Kanaanaca, Hetita, Amorejaca, Pnz 7 1+
Hivijaca i Jebusejaca, za koju se zakleo tvojim pre-
cima da će ti je dati – zemlju kojom teče med i
mlijeko – ovoga mjeseca obavi ovakav obred: 6se-
dam dana jedi nekvasan kruh, a sedmoga dana 34 18
neka se slavi svetkovina u čast Jahvi. 7Sedam dana
neka se jede nekvasan kruh; ukvasanog kruha neka
ne bude kod tebe; i neka se nigdje ne vidi kvasac

a) Taj vrlo pretjerani broj može predstavljati popis svega Izraelskog naroda u doba jahvističkog dokumenta.
b) Ti beskvasni hljebovi nisu oni iz kasnijeg obrednika, već jedan od dijelova staroga obrednika Pashe, blagdana nomada koji su redovno jeli prijesni kruh (usp. i Jš 5,11). Jahvistička predaja vidjela je u tom i znak žurbe kojom se bilo izlazilo iz Egipta.
c) Sam i grč. uključuju u taj broj i sve vrijeme boravka Praotaca u Kanaanu.
d) Rr. 43–50 točno određuju uvjete pod kojima će smjeti blagovati pashalnu večeru oni koji ne pripadaju Izraelu, i kako se ona ima pripremiti. Ti propisi nadopunjuju svećenički obrednik iz rr. 3–11. Izraelac se tu gleda kao »građanin zemlje« (r. 48), kao pravi domorodac u Kanaanu.
e) Stranac nastanjen u Izraelu, *ger*, imao je poseban položaj, poput meteka (*metoikos*) u Ateni i *incola-e* u Rimu. Tako su Praoci bili stranci sa boravkom u Kanaanu (Post 23,4), Izraelci su to bili u Egiptu (Post 15,13; Izl 2,22). Poslije osvajanja Svete zemlje, uloge se izmjenjuju: Izraelci su građani zemlje i pružaju boravak strancima (Pnz 10,19). Ti udomljeni pridošlice podložni su zakonima (Lev 17,15; 24,16–22), obvezani na subotu (Izl 20,10; Pnz 5,14). Dopušteno im je prinositi žrtve Jahvi (Br 15,15–16), i slaviti Pashu (Br 9,14), ali tada moraju biti obrezani (ovdje 12,48). Tako se priprema položaj prozelita za grčkog doba (usp. već Iz 14,1). To su oni »ekonomski slabi« koje zakon štiti (Lev 23,22; 25,35; Pnz 24 *passim*; 26,12. Taj zadnji tekst i Pnz 12,12 uspoređuju ih s levitima, koji ni sami nemaju dijela u Izraelu; već se u Suci 17,7 levit iz Betlehema naziva »došljakom«, »pridošlicom« u Judi; (usp. Suci 19,1). U grčkom prijevodu, *ger* će postati »prozelit« (Mt 23,15).
f) Zakon o prvorođencima u Izl 13,1–2.11–16 jest dodatak, deuteronomističkog stila, starom izvješću; on nije povezan s Pashom već sa smrću egipatskih prvorođenaca, a i u Zakoniku Saveza (Izl 22,28–29) neovisan je o Pashi.

12 26 na tvome području. 8Svome sinu toga dana objasni:
10 2+ to je za ono što mi je Jahve učinio kad sam se iz
Egipta izbavio. 9Neka ti bude kao znak na tvojoj
ruci i kao opomena na tvome čelu: da Jahvin zakon
bude uvijek na tvojim ustima. Jer te rukom jakom
Jahve izbavio iz Egipta. 10Ovaj propis vršite svake
godine u određeno vrijeme.«

↗Lk 2 22-24 Post 22 1+

Prvorođenci[a]

11»A kada te Jahve dovede u zemlju Kanaanaca
– kako vam se zakle, tebi i tvojim ocima – i kada
ti je preda, 12ustupajte Jahvi prvorođence materi-
34 19 njega krila, a tako i sve prvine što ih tvoja stoka
dade – svako muško pripada Jahvi! 13Svaku prvinu Br 18 15
magaradi otkupi janjetom ili jaretom. Ako je ne
otkupiš, slomi joj vrat[b]. A svakoga prvorođenca iz-
među svoje djece otkupi. 14Kad te sin tvoj sutra
zapita: Što znači to? – odgovori mu: Rukom jakom
izvede nas Jahve iz Egipta, iz kuće ropstva. 15Kako
je faraon postao tvrdokoran pa nas nije htio pustiti,
Jahve je poubijao sve prvorođence u zemlji egipat-
skoj: prvorođence ljudi i prvine stoke. Eto zato Ja-
hvi žrtvujem svaku mušku prvinu materinjega krila,
a svakoga prvorođenca od svojih sinova otkuplju-
jem. 16Neka ti to bude kao znak na tvojoj ruci i Pnz 6 8; 11 18
kao znamenje posred čela da nas je rukom jakom
Jahve izbavio iz Egipta.«

5. PREKO CRVENOGA MORA[c]

Polazak Izraelaca[d]

17Kad je faraon dopustio da narod ode, Bog ih
nije poveo prema filistejskoj zemlji, iako je onuda
bilo najbliže[e]. Bog je, naime, rekao: »Mogao bi se
14 10-12 narod predomisliti i vratiti u Egipat kad vidi rato-
Br 14 1s vanje.« 18Stoga Bog povede narod zaobilaznim pu-
tem, kroz pustinju prema Crvenome moru[f]. Izraelci
Post 50 25 su napustili zemlju egipatsku naoružani od glave do
Jš 24 32 pete. 19Mojsije ponese sa sobom Josipove kosti. Jer
Josip bijaše zakleo Izraelce riječima: »Bog će se
zacijelo za vas zauzeti. Tada i moje kosti odavde
ponesite sa sobom!«
Br 33 5-6 20Krenuvši iz Sukota, utabore se u Etamu, na
kraju pustinje. 21Jahve je išao pred njima, danju u
stupu od oblaka da im put pokazuje, a noću u 40 36+
stupu od ognja da im svijetli. Tako su mogli puto- Pnz 1 33 Ps 78 14; 105 39
vati i danju i noću. 22I nije ispred naroda nestajao Neh 9 19 Mudr 10 17-18
stup od oblaka danju ni stup od ognja noću[g]. Iz 4 5 Iv 8 12; 10 4

Od Etama do Crvenoga mora

14 Jahve reče Mojsiju: 2»Reci Izraelcima da se
vrate i utabore pred Pi-Hahirotom, između
Migdola i mora, nasuprot Baal-Sefonu. Utaborite
se nasuprot ovome mjestu, uz more. 3Faraon će re-
ći: 'Izraelci lutaju krajem tamo-amo; pustinja ih za-
tvorila.' 4Ja ću otvrdnuti faraonu srce, i on će za
njima poći u potjeru. Ali ja ću se proslaviti nad
faraonom i svom njegovom vojskom. Tako će

a) Usp. r. 1+. Prema najdrevnijim izraelskim zakonicima (Izl 22,28–29; 34,19–20), prvorođenci čovjekovi i prva mladunčad životinja pripadaju Bogu. Prva muška mladunčad životinja prinosi se kao žrtva (Pnz 15,19–20), a dio pripada svećenicima (Br 18,15–18), izuzev pulića, koji se otkupljuje ili mu se lomi vrat (ovdje r. 13; 34,20; Br 18,15), kao i općenito kod nečistih životinja (Lev 27,26–27). Prvorođenci čovjekovi se uvijek otkupljuju (ovdje r. 13; 34,19–20; Br 3,46–47; usp. Post 22). Tekstovi u Izl 13,14s; Br 3,13; 8,17) vezuju to posvećivanje s izlaskom iz Egipta i sa desetim zlom. Leviti su posvećeni Bogu u zamjenu za prvorođence u Izraelu, koji su nekoć bili pošteđeni (Br 3,12.40–51; 8,16–18).
b) Magarac, nečista životinja, nije mogao biti žrtvenim prinosom.
c) Ovdje počinje *Izlazak* u pravom smislu, hod Božjega naroda u pustinji prema Obećanoj zemlji, razdoblje Izraelova života na koje će se pozivati proroci kao na vrijeme zaručništva naroda sa svojim Bogom (Jr 2,2; Hoš 2,16+; 11,1s; Ez 16,8). Jahve ostaje u svoj Bibliji »Onaj koji je izveo narod iz Egipta« (Jš 24,17; Am 2,10; 3,1; Mih 6,4; Ps 81,11). Drugi Izaija najavljuje povratak iz Babilonije kao ponovni Izlazak (Iz 40,3+). Kršćanska će predaja sa svoje strane vidjeti u hodu kroz pustinju pralik hoda Crkve (ili svake vjerničke duše) prema Vječnosti.
d) Odrediti kretanje putovanja i točno smjestiti pojedine etape, krajnje je teško, slijedeći Knjigu Izlaska. Unatoč r. 17, stanoviti broj imena ukazuje na putovanje prema sjeveru, tj. kroz »Zemlju Filistejaca« (naziv, uostalom, anakroničan). Tu bi bio trag dviju književnih predaja koje bi predstavljale dva povijesna sjećanja: dvojako putovanje odgovara izlasku dviju različitih skupina (usp. 7,8 i 16,1+).
e) To je bio uobičajen put uz obalu, koji je prolazio kroz Sileu (danas El-Kantara), snabdjeven zdencima i zaštićen. Skupina koja je pobjegla, zacijelo ga je izbjegla. A skupina koju je Egipat izgnao mogla je poći tim putem. Stvarno, na tom se putu najvjerojatnije mogu smjestiti tri geografska imena, koja se spominju u 14,2; ali Izlazak-bijeg, mnogo značajniji, pobrao je spomene i sjećanja druge predaje.
f) Naziv »Crveno more«, hebr. *jam sûf*, je dodatak. Prvotni tekst ima samo opću naznaku: Izraelci su krenuli pustinjskim putem prema istoku ili jugoistoku. – Smisao te tvrdnje kao i smještaj »mora Suf« ostaju nejasni; to se more ne spominje u izvješću Izl 14, koje spominje samo »more«. Jedini stari tekst koji spominje »More Suf« ili »More trstike« (prema egipatskom) kao pozornicu čuda, jest Izl 15,4, koji je pjesnički.
g) U Petoknjižju se susreću različita očitovanja Božje prisutnosti: stup od oblaka i stup od ognja (elohistička predaja); konačno, »slava Jahvina« spojena s oblakom (24,16+), proždrljivi oganj koji se kreće kao i sam Jahve (jahvistička predaja). Usp. 19,16+. Pojave ili slike kojima će se obilno služiti mistička teologija.

Egipćani spoznati da sam ja Jahve.« Izraelci tako učine.

Egipćani u potjeri za Izraelcima

5 Kad su egipatskom kralju kazali da je narod pobjegao, faraon i njegovi dvorani predomisliše se o narodu. »Što ovo učinismo!« – rekoše. »Pustismo Izraelce i više nam neće služiti.« 6 Zato opremi faraon svoja kola i povede svoju vojsku. 7 Uze šest stotina svojih kola sve poizbor i ostala kola po Egiptu. I u svima bijahu štitonoše. 8 Jahve otvrdnu srce faraonu, kralju egipatskom, te on krenu u potjeru za Izraelcima, koji su otišli uzdignute pesnice. 9 Egipćani, dakle, pođu za njima u potjeru. I dok su Izraelci taborovali uz more, blizu Pi-Hahirota nasuprot Baal-Sefonu, stignu ih svi faraonovi konji pod kolima, njegovi konjanici i njegovi ratnici. 10 Kako se faraon približavao, Izraelci pogledaju i opaze da su Egipćani za njima u potjeri, pa ih obuzme velik strah. I poviču Izraelci Jahvi: 11 »Zar nije bilo grobova u Egiptu«, reknu Mojsiju, »pa si nas izveo da pomremo u pustinji? Kakvu si nam uslugu učinio što si nas izveo iz Egipta! 12 Zar ti nismo rekli baš ovo u Egiptu: Pusti nas! Služit ćemo Egipćane! Bolje nam je i njih služiti nego u pustinji poginuti.« 13 »Ne bojte se!« – reče Mojsije narodu. »Stojte čvrsto pa ćete vidjeti što će vam Jahve učiniti da vas danas spasi: Egipćane koje danas vidite nikad više nećete vidjeti. 14 Jahve će se boriti za vas. Budite mirni!«

16 2s; 17 3; 15 24 Br 11 1,4; 14 2; 20 2; 21 4-5 Ps 78 40 Izl 5 21; 6 9

Iz 30 15

Prijelaz preko Crvenoga mora[a]

Ps 78; 105; 106; 114 Mudr 10 18s 1 Kor 10 1-2

15 »Zašto zapomažete prema meni?« – reče Jahve Mojsiju. »Reci Izraelcima da krenu na put. 16 A ti podigni svoj štap, ispruži svoju ruku nad morem i razdijeli ga nadvoje da Izraelci mogu proći posred mora po suhu. 17 Ja ću otvrdnuti srce Egipćana, i oni će poći za njima, a ja ću se onda proslaviti nad faraonom i njegovim ratnicima, njegovim kolima i konjanicima. 18 Neka znaju Egipćani da sam ja Jahve kad se proslavim nad faraonom, njegovim kolima i njegovim konjanicima.«

19 Anđeo Božji, koji je išao na čelu izraelskih četa, promijeni mjesto i stupi im za leđa. A i stup od oblaka pomakne se ispred njih i stade im za leđa. 20 Smjesti se između vojske egipatske i vojske izraelske te postade onima oblak taman[b], a ovima rasvjetljivaše noć, tako te ne mogoše jedni drugima prići cijele noći. 21 Mojsije je držao ruku ispruženu nad morem dok je Jahve svu noć na stranu valjao vode jakim istočnim vjetrom i more posušio. Kad su se vode razdvojile, 22 Izraelci siđoše u more na osušeno dno, a vode stajahu kao bedem njima nadesno i nalijevo. 23 Egipćani: svi faraonovi konji, kola i konjanici, nagnu za njima u more, u potjeru. 24 Za jutarnje[c] straže pogleda Jahve iz stupa od ognja i oblaka na egipatsku vojsku i u njoj stvori zbrku. 25 Zakoči[d] točkove njihovih kola da su se jedva naprijed micali. »Bježimo od Izraelaca!« – poviču Egipćani, »jer Jahve se za njih bori protiv Egipćana!« Tada će Jahve Mojsiju: 26 »Pruži ruku nad more da se vode vrate na Egipćane, na njihova kola i konjanike.« 27 Mojsije pruži ruku nad more i u cik zore more se vrati u svoje korito. Kako su Egipćani, bježeći, jurili prema moru, Jahve ih strmoglavi usred voda. 28 Tako vode, slijevajući se natrag, potope kola, konjanike i svu vojsku faraonovu koja bijaše pošla u potjeru za Izraelcima – u more. I ne ostade od njih ni jedan jedini. 29 A Izraelci išli suhim posred mora, vode im stale kao zid zdesna i slijeva. 30 Tako Jahve u onaj dan izbavi Izraela iz šaka egipatskih, i vidje Izrael pomorene Egipćane na morskome žalu. 31 Osvjedoči se Izrael i o silnoj moći koju Jahve pokaza nad Egipćanima. Narod se poboja Jahve i povjerova Jahvi i njegovu sluzi Mojsiju.

Post 16 7+

Ps 77 17-19

Pnz 11 4

4 31

a) Ovo izvješće predstavlja nam čudo na dva načina: 1. Mojsije ispruži svoj štap nad morem koje se razdvoji, tvoreći dva zida, između kojih, po suhu, prolaze Izraelci. Potom, kad su Egipćani nagrnuli za njima, vode se vraćajući nahrupe i podave ih. To se izvješće pripisuje svećeničkoj ili elohističkoj predaji. 2. Mojsije smiruje Izraelce, za kojima je potjera, jamčeći im da oni neće trebati činiti ništa. Tada Jahve naredi da zapuše vjetar koji osuši »more«, Egipćani naviru u nj, a ono ih, provaljujući, podavi. U tom izvješću, koje se pripisuje jahvistu, nastupa sam Jahve; tu nije riječ o prolazu Izraelaca kroz more, nego samo o čudesnom uništenju Egipćana. To izvješće predstavlja prvotnu predaju. Vrlo stari spjev u Izl 15,21, proširen u pjesmi u Izl. 15,1–18 govori samo o uništenju Egipćana. Nije moguće odrediti ni mjesto ni način tog događaja, ali on se pred očima svjedoka očitovao kao silni zahvat »Jahve ratnika« (Izl 15,3) i postao je osnovnim člankom jahvističke vjere (Pnz 11,4; Jš 24,7 i usp. Pnz 1,3; 6,21–22; 26,7–8). To čudo s morem bilo je uspoređeno s jednim drugim čudom s vodom, prelazom Jordana (Jš 3 – 4); izlazak iz Egipta je naknadno bio shvaćen po uzoru ovog ulaska u Kanaan, i ta se dva prikaza u gl. 14 miješaju. Kršćanska predaja smatrala je to čudo pralikom spasenja, a najposebnije krštenja (1 Kor 10,1).

b) Grč.: »noć prođe«; TM: »i bi oblak i tama; i on je rasvjetljavao noć«. Simah: »oblak bijaše s jedne strane taman, a s druge svijetao«. U Jš 24,7 čitamo da je Jahve razvukao gustu maglu između Izraelaca i Egipćana. Gornji prijevod jest nagađanje.

c) Posljednja noćna straža, od 2 do 6 sati ujutro.

d) Prijevodi: »zakoči«, »zaustavi«, a hebr.: »podigne«, »rasklima«, »rastvori«.

Zahvala za izbavljenje[a]

15 Tada Mojsije s Izraelcima zapjeva ovu pjesmu
Jahvi u slavu:
»U čast Jahvi zapjevat ću,
jer se slavom proslavio!
Konja s konjanikom
u more je survao.
||Iz 12 2 2 Moja je snaga, moja pjesma[b] – Jahve[c]
jer je mojim postao izbaviteljem.
On je Bog moj, njega ja ću slaviti,
on je Bog oca moga,
njega ću veličati.
3 14+ 3 Jahve je ratnik hrabar,
Jahve je ime njegovo.
4 Kola faraonova i vojsku mu u more baci;
cvijet njegovih štitonoša
More crveno proguta.
5 Valovi ih prekriše;
Jr 51 63s poput kamena u morske potonuše
Otk 18 21 dubine.
6 Desnica tvoja, Jahve, snagom se prodiči;
desnica tvoja, Jahve, raskomada dušmana.
7 Veličanstvom svojim obaraš ti
protivnike;
Iz 5 24 puštaš svoj gnjev i on ih k'o slamu
Ob 18 proždire.
Nah 1 10
8 Od daha iz tvojih nosnica vode narastoše,
valovi se u bedem uzdigoše,
u srcu mora dubine se stvrdnuše.
9 Mislio je neprijatelj: 'Gonit ću ih, stići,
plijen ću podijelit', duša će moja
sita ga biti;
trgnut ću mač, uništit' ih rukom svojom.'
10 A ti dahom svojim dahnu,
more se nad njima sklopi;
k'o olovo potonuše silnoj vodi
u bezdane.
11 Tko je kao ti, Jahve, među bogovima, Pnz 3 24
tko kao ti sija u svetosti, Ps 86 8
u djelima strašan, divan u čudima? Lev 19 1+
12 Desnicu si pružio
i zemlja ih proguta!
13 Milošću svojom vodio si ovaj narod,
tobom otkupljen,
k svetom tvom Stanu snagom si
ga svojom upravio.
14 Kada to čuše, prodrhtaše narodi;
Filistejce muke[d] spopadoše.
15 Užas je srvao edomske glavare, Br 20 21;
trepet je obuzeo moapske knezove 21 4-13
i tresu se svi koji žive u Kanaanu. Pnz 2 1-9,18
16 Strah i prepast na njih se obaraju;
snaga tvoje ruke skamenila ih je
dok narod tvoj, Jahve, ne prođe, Ps 74 2
dok ne prođe narod tvoj Iz 11 11
koji si otkupio. Ef 1 14
17 Dovest ćeš ih i posaditi na gori[e] svoje baštine, Ps 74 2
na mjestu koje ti, Jahve, svojim 1 Kr 8 13
učini Boravištem,
Svetištem, o Jahve, tvojom rukom sazidanim.
18 Vazda i dovijeka Jahve će kraljevati.«
19 [f]Kad su faraonovi konji, njegova kola i konja-
nici sašli u more, Jahve je na njih povratio morske
vode pošto su Izraelci prošli posred mora po suhu.
20 Tada Aronova sestra, proročica Mirjam, uze bu- Br 26 59
banj u ruku, a sve žene pridruže joj se s bubnjem Suci 11 34
u ruci i plešući. 21 Mirjam je začinjala pjesmu: 1 Sam 18 6
»Zapjevajte Jahvi
jer se slavom proslavio!
Konja s konjanikom
u more je survao.«

↗1 Kor 10 3-5

II. Putovanje pustinjom

Prva postaja: Mara[g]

22 Pokrene Mojsije Izraelce od Crvenog mora i
Post 16 7 pođu na put kroz pustinju Šur. Tri su dana putovali
pustinjom, a vode nisu našli. 23 Dođu k Mari, ali Br 33 8
nisu mogli piti vode kod Mare jer je bila gorka. Rut 1 20
Stoga se i zove Mara[h]. 24 Narod je mrmljao na Moj-

a) Taj psalam zahvale prilikom uništenja Faraonove vojske (jedan od najveličanstvenijih »spjevova« što ih kršćanska liturgija preuzima iz SZ), razrađuje u svoj punini temu čudesnog spasenja što ga svemoćni i brižljivi Jahve jamči svom narodu; himan pobjede u r. 21 je tu obilniji, sve dotle da uključuje sva čudesa Izlaska i osvajanje Kanaana, i dapače podizanje Hrama u Jeruzalemu.
b) Rukopisi: »moja pjesma«; hebr.: »pjesma«; grč.: »on me štiti«, (»moja zaštita«).
c) U hebr. stoji *Jah,* drugi oblik imena Jahve.
d) U hebr. »bolovi«, poput onih kod žene u porođaju; česta slika u Bibliji.
e) Jeruzalemski brežuljak na kom će biti podignut Hram.
f) Redakcijski dodatak.
g) Jahvistička predaja, ili pomiješane jahvistička i elohistička. R. 26 jest deuteronomističkog stila.
h) Mara = »gorka«, »gorčina«; hebr. *mar.*

14 11+ sija i govorio: »Što ćemo piti[a]?« [25]A on zazva Ja-
Sir 38 5 hvu. Jahve mu pokaže neko drvo. Baci on to drvo
2 Kr 2 21 u vodu i voda postane slatka.
Ez 47 8 Tu im Jahve[b] postavi zakon i pravo i tu ih stavi
1 Kor 1 18 u kušnju[c]. [26]Zatim reče: »Budeš li zdušno slušao
Jš 24 25 glas Jahve, Boga svoga, vršeći što je pravo u njego-
vim očima; budeš li pružao svoje uho njegovim za-
Pnz 7 15 povijedima i držao njegove zakone, nikakvih bole-
Ps 103 3 sti koje sam pustio na Egipćane na vas neću pušta-
ti. Jer ja sam Jahve koji dajem zdravlje.«
[27]Zatim stignu u Elim, gdje je bilo dvanaest iz-
vora i sedamdeset palma. Tu se, uz vodu, utabore.

||Br 11
Pnz 8 3,16
Ps 78 18s;
105 40;
106 13-15
Mudr 16 20-29
↗Iv 6 26-58

Mȁna i prepelice[d]

16 Potom krenu iz Elima, i sva izraelska zajed-
nica dođe u pustinju Sin, koja je između
Elima i Sinaja, petnaestoga dana drugoga mjeseca
nakon odlaska iz zemlje egipatske. [2]U pustinji sva
izraelska zajednica počne mrmljati protiv Mojsija i
14 11+ Arona. [3]»Oh, da smo pomrli od ruke Jahvine u
zemlji egipatskoj kad smo sjedili kod lonaca s me-
som i jeli kruha do mile volje!« – rekoše im. »Izveli
ste nas u ovu pustinju da sve ovo mnoštvo gladom
pomorite!« [4]Tada reče Jahve Mojsiju: »Učinit ću
da vam daždi kruh s neba. Neka narod ide i skuplja
svaki dan koliko mu za dan treba. Tako ću ih ku-
Pnz 8 2 šati i vidjeti hoće li se držati moga zakona ili neće.
[5]A šestoga dana, kad spreme što su nakupili, bit će
dvaput onoliko koliko su skupljali za svaki dan.«
[6]Onda Mojsije i Aron progovore svim Izraelci-
Ps 81 11 ma[e]: »Večeras ćete poznati da vas je Jahve izveo iz
zemlje egipatske, [7]a ujutro ćete vidjeti svojim
očima Jahvinu slavu, jer vas je čuo Jahve kako ste
protiv njega mrmljali. Što smo mi da protiv nas
mrmljate? [8]Večeras će vam Jahve dati mesa da je-
dete«, nastavi Mojsije, »a ujutro kruha do mile vo-
lje, jer je Jahve čuo vaše mrmljanje protiv njega.
Lk 10 16 Što smo mi? Vi ne mrmljate protiv nas nego protiv
Jahve.«
[9]Poslije toga rekne Mojsije Aronu: »Reci svoj iz-
raelskoj zajednici: 'Skupite se pred Jahvu, jer je
čuo vaše mrmljanje!'« [10]I dok je Aron svoj izrael-
skoj zajednici govorio, oni se okrenu prema pusti-
nji, i gle! u oblaku pojavi se Jahvina slava. [11]Onda
se Jahve oglasi Mojsiju i reče mu: [12]»Čuo sam
mrmljanje Izraelaca. Ovako im reci: 'Večeras ćete
jesti meso, a ujutro ćete se nasititi kruha. Tada ćete
poznati da sam ja Jahve, Bog vaš.'« [13]I doista! Na-
večer se pojave prepelice i prekriju tabor. A ujutro Br 11 31
obilna rosa sve orosila oko tabora. [14]Kad se pre-
vlaka rose digla, površinom pustinje ležao tanak
sloj, nešto poput pahuljica[f], kao da se slána uhva- Br 11 7-9
tila po zemlji. [15]Kad su Izraelci to vidjeli, pitali su
jedan drugoga: »Što je to[g]?« Jer nisu znali što je.
Onda im Mojsije reče: »To je kruh koji vam je Ja- 1 Kor 10 3
hve pribavio za hranu. [16]A ovo je zapovijed koju je
Jahve izdao: 'Nakupite koliko kome treba za jelo
– jedan gomer po osobi, svatko prema broju čla-
nova koji su mu u šatoru.'«
[17]Izraelci tako uradiše. Neki nakupe više, neki
manje. [18]Kad su izmjerili na gomer, pokaza se da
nije ništa preteklo onome koji bijaše nakupio mno- ↗2 Kor 8 15
go, a niti je nedostajalo onome koji bijaše nakupio
manje: svatko je nakupio koliko mu je trebalo za
jelo.
[19]»Neka nitko ne ostavlja ništa za ujutro!« –
rekne im Mojsije. [20]Ali oni nisu poslušali Mojsija;
neki ostave i za sutra. A to im se ucrva i usmrdje. Iv 6 27
Mojsije se na njih razljuti. [21]Tako su skupljali svako
jutro koliko je kome trebalo za jelo. I kad bi sunce
ogrijalo, mȁna bi se rastopila.
[22]Onda šestoga dana nakupiše dvostruku količinu
hrane – po dva gomera na svakoga. Kad su starje-
šine zajednice došle da izvijeste Mojsija, [23]on im
reče: »Ovo je zapovijed Jahvina: Sutra je dan pot-
punog odmora, subota Jahvi posvećena. Ispecite
što želite peći; skuhajte što želite kuhati. Sve što
vam preteče ostavite za sutra.« [24]Ostave to oni za
sutra, kako je Mojsije naredio, i niti se usmrdjelo
niti su se crvi pojavili. [25]»Jedite to danas«, reče im
Mojsije, »jer je ovaj dan subota u čast Jahve; danas
nećete naći mȁne na polju. [26]Šest je dana skupljaj-
te, a sedmoga, u subotu, neće je biti.« [27]Bijaše ne-

a) Putovanje pustinjom obilježeno je mrmljanjem Izraela: zbog žeđi (ovdje i 17,3; Br 20,2s); zbog gladi (Izl 16,2; Br 11,4s); zbog bojevnih opasnosti (Br 14,2s). Izrael je već buntovan narod, koji odbija čak i dobročinstva svojega Boga (usp. Ps 78; 106); on je slika duše koja odbija milosna nadahnuća.
b) BJ prevodi »on«, tumačeći u bilješci da se to odnosi na Jahvu.
c) Isti izrazi u Jš 24,25. Taj ritmički umetak, koji ne odgovara kontekstu, čini se da pripada izvoru o *Massi*, koje se naziv tumači drukčije nego u 17,7.
d) Ta zgoda zadržava, u sklopu koji je u cjelini svećeničke predaje, neke elemente svećeničke predaje; usp. strogo određenje o skupljanju mane, podvrgnuto propisima o suboti. – Mana je izlučevina insekata koji žive na nekim vrstama tamariske, i to samo u području srednjeg Sinaja; skuplja se u svibnju-lipnju. Prepelice, iscrpljene letom preko Sredozemlja, vraćajući se negdje u rujnu iz Europe, tjerane zapadnim vjetrom, spuštaju se u velikim jatima na obalu sjeverno od poluotoka (usp. Br. 11,31). To izvješće bit će da spaja sjećanja dviju različitih skupina koje su odvojeno napustile Egipat (usp. 7,8+; 11,1+), i koje su kretale svaka svojim putem (usp. 13,17+). Prirodne neobičnosti služe tomu da osvijetle posebnu Božju providnost za njegov narod. Opjevana u psalmima i Knjizi Mudrosti, mana kao hrana, postat će za kršćansku predaju (usp. Iv 6,26–58) slikom Euharistije, duhovne hrane Crkve, istinskog Izraela, za njezinog zemnog izlaska.
e) LXX i BJ: »svoj zajednici Izraelaca«; TM ispušta »zajednici«.
f) Inje (slanu) su smatrali zaleđenom rosom što je pala s neba (usp. Ps 147,16; Sirah 43,19).
g) Hebr. *»man hû'«*: pučka etimologija riječi »mana«, kojoj je točan smisao nepoznat.

kih koji su i sedmoga dana išli da je nakupe, ali
ništa ne nađoše. 28Zato Jahve reče Mojsiju: »Dokle
ćete odbijati da se pokorite mojim zapovijedima i
mojim zakonima? 29Pogledajte! Zato što vam je Ja-
hve dao subotu, daje vam hrane šestoga dana za
dva dana. Neka svatko stoji gdje jest; neka nitko u
sedmi dan ne izlazi iz svoga stana.« 30Tako se sed-
moga dana narod odmarao[a].
31Dom je Izraelov tu hranu prozvao mànom. Bi-
Br 11 7 jaše kao zrno korijandra; bijela, a imala je ukus
medenog kolačića.
32Onda rekne Mojsije: »Ovo je zapovijed koju je
izdao Jahve: Napunite[b] tim jedan gomer i čuvajte
ga za svoje potomke da vide hranu kojom sam vas
hranio u pustinji kad sam vas izbavio iz zemlje egi-
patske.« 33I naredi Mojsije Aronu: »Uzmi jednu
posudu; stavi u nju cio gomer mane, a onda je po-
loži pred Jahvu da se sačuva za vaše potomke.«
↗Heb 9 4 34Kako je Jahve naredio Mojsiju, Aron je stavi pred
Svjedočanstvo[c] na čuvanje.
Br 21 5 Jš 5 10-12 35Izraelci su se hranili manom četrdeset godina,
sve dok nisu došli u naseljenu zemlju: jeli su manu
do dolaska na granicu zemlje kanaanske. 36Gomer
je deseti dio efe.

||Br 20 1-13

Voda iz pećine[d]

17 Sva izraelska zajednica po Jahvinoj zapovijedi
Br 33 12-14 krene dalje iz pustinje Sina. Utabore se kod
Refidima. Tu nije bilo vode da narod pije. 2Zato
narod zapodjene prepirku s Mojsijem. Vikali su:
15 24 »Daj nam vode da pijemo!« A Mojsije im odgovo-
14 11+ ri: »Zašto se sa mnom prepirete? Zašto kušate Ja-
Pnz 6 16 hvu?« 3Ali je narod žeđao za vodom, pa je mrmljao
na Mojsija i govorio: »Zašto si nas iz Egipta izveo?
Zar da nas žeđom pomoriš, nas, našu djecu i našu
stoku?«
4»Što ću s ovim narodom!« – zazivao je Mojsije
Jahvu. »Još malo pa će me kamenovati.« 5»Istupi Br 14 10
pred narod!« – rekne Jahve Mojsiju. »Uzmi sa so-
bom nekoliko izraelskih starješina; uzmi u ruku
štap kojim si udario Rijeku i pođi. 6A ja ću stajati
pred tobom ondje, na pećini na Horebu[e]. Udari po
pećini: iz nje će poteći voda, pa neka se narod na- Br 20 10+
pije.« Mojsije učini tako naočigled izraelskih starje-
šina. 7Mjesto prozovu Masa i Meriba[f], zbog toga Br 20 24
što su se Izraelci prepirali i kušali Jahvu govoreći: Pnz 6 16; 9 22; 32 51; 33 8
»Je li Jahve među nama ili nije?« Ps 95 8; 106 32

Pobjeda nad Amalečanima[g]

8Uto dođu Amalečani i zarate s Izraelcima kod
Refidima. 9A Mojsije reče Jošui[h]: »Odaberi mom-
čad pa pođi i zapodjeni borbu s Amalečanima. Ja Jš 1 1+
ću sutra stati na vrh brda, sa štapom Božjim u ru-
ci.« 10Jošua učini kako mu je Mojsije rekao te zađe[i]
u borbu s Amalečanima, a Mojsije, Aron i Hur 24 14
uzađoše na vrh brda. 11I dok bi Mojsije držao ruke Ps 44 5-8
uzdignute, Izraelci bi nadjačavali; a kad bi ruke
spustio, nadjačavali bi Amalečani. 12Ali Mojsiju
ruke napokon klonu. Zato uzeše kamen, staviše ga
poda nj i on sjede, dok mu Aron i Hur, jedan s
jedne, a drugi s druge strane, držahu ruke, tako da
mu izdržaše do sunčanog zalaska. 13I Jošua oštri-
com mača svlada Amaleka i njegov narod. 14Onda
Jahve reče Mojsiju: »Zapiši ovo u knjigu na sjeća- Pnz 25 17-19
nje i utuvi u uši Jošui da ću ja spomen na Amale- Br 24 20
čane sasvim izbrisati pod nebom!« 15Podiže zatim 1 Sam 15 3s

a) Ili: »obdržavao subotu«.
b) Tako LXX i Sam; TM: »sadržaj (gomor)«.
c) To su ploče Zakona (usp. 31,18, itd.) koje su bile u kovčegu, a često se nazivale »kovčegom Svjedočanstva« (usp. 25,22+). Ovdje taj naziv predusreće svećeničkog redaktora.
d) To čudo donosi se u Br 20,1–13 (usp. 1+) sa smještajem u području Kadeša, a ovdje se smješta u Refidim, u posljednju postaju pred Sinaj. Još je riječ o mrmljanju u pustinji (usp. 15,24+).
e) »na Horebu« – bit će glosa nekog čitatelja. Rabini su pretpostavljali da je stijena pratila Izraelce na njihovim putovanjima (usp. 1 Kor 10,4). O označivanju samoga Boga kao »Stijene«, vidi Ps 18,3+.
f) *Massa*: kušnja; *Meriba*: prigovaranje.
g) To staro izvješće, vjerojatno jahvističko, jest predaja plemena s Juga. Redakcijski je povezano s Refidimom, gdje je smještena prethodna zgoda. U stvari, Amalečani su obitavali sjevernije, u Negebu i u brdima Seira (Post 14,7; Br 13,29; 1 Ljet 4,42s), i u tom području treba tražiti Hormu (Br 14,39–45; usp. Pnz 25,17–19; 1 Sam 15). Amalek, kojeg Post 36,12.16 predstavlja kao Ezavova unuka, jest, u stvari, vrlo drevni narod (Br 24,20). U razdoblju Sudaca, on se pridružuje midjanskim pljačkašima. Još će se i David boriti s njime. Kasnije će se spominjati jedino u 1 Ljet 4,43 i u Ps 83,8.
h) Petoknjižje tu prvi put spominje Jošuu.
i) »te zađe u borbu« po LXX; TM »te se borio«.

Mojsije žrtvenik i nazva ga : Jahve mi je stijeg[a]!
[16]»Jer«, reče, »Jahvin stijeg u ruku! Jahvin je boj
protiv Amalečana od naraštaja do naraštaja!«

Jitro i Mojsije[b]

2 18+ **18** A Jitro, midjanski svećenik, tast Mojsijev, ču
sve što učini Bog Mojsiju i svemu izraelskom
narodu i kako Jahve izbavi Izraelce iz Egipta.
[2]Tada tast Mojsijev Jitro povede Siporu, Mojsijevu
ženu – koju Mojsije bijaše otpustio[c] – [3]i oba njezina
2 22+ sina. Jednomu je bilo ime Geršon, a to će reći:
»Bijah došljak u tuđoj zemlji.« [4]Drugi se zvao Elie-
zer[d], to jest: »Bog oca moga bio mi je u pomoći i
spasio me od faraonova mača.« [5]Tako Mojsijev tast
Jitro povede k Mojsiju u pustinju, gdje se Mojsije
bio utaborio na Božjem brdu, njegove sinove i nje-
19 1+ govu ženu. [6]Poruči on Mojsiju: »Ja[e], tvoj tast Jitro,
dolazim k tebi s tvojom ženom i s oba njezina si-
na.« [7]Izađe Mojsije u susret svome tastu; duboko
mu se nakloni i zagrli ga. Pošto su se upitali za
zdravlje, uđu pod šator.

[8]Mojsije je onda pripovijedao svome tastu o
svemu što je Jahve učinio faraonu i Egipćanima
zbog Izraelaca; o svim nezgodama što su ih snašle
na putu, ali ih je Jahve od njih izbavio. [9]Jitro se
radovao svemu dobru koje je Jahve učinio Izrael-
cima i što ih je oslobodio od egipatskih šaka.
[10]»Neka je hvaljen Jahve koji vas je izbavio od egi-
patskih šaka i od šaka faraonovih«, reče Jitro.
[11]»Sada znam da je Jahve veći od svih bogova jer
je izbavio narod ispod egipatske vlasti kad su s njim
okrutno postupali[f].«

[12]Zatim Jitro, Mojsijev tast, prinese Bogu žrtvu
paljenicu i prinos. Uto dođe Aron i sve izraelske
starješine da s Mojsijevim tastom blaguju gozbu
pred Bogom[g].

Postavljanje sudaca[h] ||Pnz 1 9-18

[13]Sutradan Mojsije sjede da kroji pravdu narodu.
Narod je oko njega stajao od jutra do mraka. [14]Vi-
djevši Mojsijev tast sav trud što ga on za narod čini,
rekne mu: »Što to imaš toliko s narodom? I zašto
ti sam sjediš, a sav narod stoji oko tebe od jutra do
mraka?« [15]»Narod dolazi k meni«, odgovori Mojsi- 33 7+
je, »da se s Bogom posavjetuje. [16]Kad zađu u pre-
pirku, dođu k meni. Ja onda rasudim između jed-
noga i drugoga; izložim im Božje zakone i odred-
be.« [17]»Nije dobro kako radiš«, odgovori Mojsiju
tast. [18]»I ti i taj narod s tobom potpuno ćete se
iscrpsti. Taj je posao za te pretežak; sam ga ne mo- Br 11 14
žeš obavljati. [19]Poslušaj me. Svjetovat ću te, i Bog
će biti s tobom! Ti zastupaj narod pred Bogom;
podastiri Bogu njihove razmirice. [20]Poučavaj ih o
zakonima i odredbama; svraćaj ih na put kojim mo-
raju ići, upućuj ih na djela koja moraju vršiti.
[21]Onda proberi između svega puka ljude sposobne,
bogobojazne i pouzdane, koji mrze mito, te ih po- Br 11 16-17
stavi za glavare puku: tisućnike, stotnike, pedeset-
nike i desetnike. [22]Neka sude narodu u svako doba.
Sve veće slučajeve neka preda te iznose, a u ma-
njima neka sami rasuđuju. Olakšaj sebi breme:
neka ga oni s tobom nose. [23]Ako tako uradiš – i
Bog ti to odobri – moći ćeš izdržati, a sav ovaj
narod odlazit će kući u miru.«

a) BJ donosi izvorni hebr. oblik: *Jahve nissi.* U r. 16 »stijeg« stoji umjesto hebr. »prijestolje«.
b) Elohističko izvješće koje se nadovezuje na ono o Mojsijevu boravku u Midjanu (2,11 – 4,31). – Htjelo se dati jahvizmu midjansko podrijetlo: Mojsije je, naime, u Midjanu primio objavu Božjega imena (3,1); Jitro je »midjanski svećenik« (18,1), on zaziva Jahvino ime (r. 10), on mu prinosi žrtve i predsjeda gozbi koja slijedi (r. 12). U stvari, Jitro ispovijeda veličinu i moć Jahve, što ne znači da je Jahve bio njegov Bog, ni to da se on obratio od vjere u svoje bogove na vjeru u Jahvu (usp. na primjer Faraonovu ispovijest vjere, 9,27, i onu Rahabe, Jš 2,9–10), mada je predaja mogla to tako tumačiti (r. 12). »Božje brdo« nije midjansko svetište u kojem bi Jitro posluživao: on je tu došao da se sretne s Mojsijem, i onda se vraća u svoju zemlju (r. 27). I samo midjansko podrijetlo imena »Jahve« ostaje čistom hipotezom (usp. 3,13+). Svakako, preuzeto ili ne, ime Jahve izražavat će jednu sasvim novu religijsku zbilju.
c) Jedino se tu spominje da je Mojsije otpustio svoju ženu. Ta je predaja neovisna od one u Izl 4,19–20.24–26.
d) Geršom: usp. 2,22. Eliezer: *'Eli* – moj Bog (je) *'ezer* – zaštita.
e) »Poruči on Mojsiju: 'Ja...« po TM; BJ po LXX, sir. »Mojsiju bude poručeno: 'Evo...«.
f) Završetak r.: »kad su s njim okrutno postupali« vjerojatno je nepotpun i iskvaren.
g) Prijevodi: »prinese«; hebr. »uze«. – Taj r., čini se, tumači Jitrovu izjavu kao obraćenje (on prinosi žrtve), a ne spominje više Mojsija, vjerojatno je dodan.
h) Stav pretpostavlja već jedan brojan i sjedilački narod (usp. r. 23); on pripisuje Mojsiju podjeljivanje sudačke vlasti, što će zacijelo, uslijediti mnogo kasnije. Ipak, činjenica da se zahtjev za tu mjeru pripisuje Jitru može svjedočiti o midjanskom utjecaju na prvotno uređenje naroda.

[24]Mojsije posluša savjet svoga tasta i učini sve
kako ga svjetova. [25]Probere Mojsije sposobnih ljudi
od svih Izraelaca pa ih postavi za glavare narodu:
tisućnike, stotnike, pedesetnike i desetnike. [26]Oni
su sudili narodu u svako doba. Teže slučajeve izno-
sili bi Mojsiju, a sve manje rješavali sami.
[27]Zatim Mojsije otpusti svoga tasta i on ode u Br 10 30
svoju zemlju.

III. Savez na Sinaju[a]

1. SAVEZ I DESET ZAPOVIJEDI

Dolazak do Sinaja

19 Tri mjeseca nakon izlaska iz zemlje egipat-
ske, istoga dana, stignu Izraelci u Sinajsku
Br 33 15 pustinju. [2]Idući od Refidima, dođu u Sinajsku pu-
stinju i utabore se u pustinji. Postave Izraelci tabor
tu pred brdom, [3]a Mojsije se popne k Bogu. Jahve
ga zovne s brda[b] pa mu rekne:

Obećanje Boga Saveznika[c]

»Ovako kaži domu Jakovljevu, proglasi djeci Iz-
Pnz 4 34; 29 2 raelovoj: [4]'Vi ste vidjeli što sam učinio Egipćanima;
kako sam vas nosio na orlovskim krilima i k sebi
Pnz 32 11 vas doveo. [5]Stoga, budete li mi se vjerno pokora-
Iz 46 4; 63 9 vali i držali moj Savez, vi ćete mi biti predraga svo-
Pnz 10 14-15 jina mimo sve narode – tà moj je sav svijet! – [6]vi
ćete mi biti kraljevstvo svećenikâ, narod svet.' Tim 1 Pt 2 9
riječima oslovi Izraelce.« Otk 5 10
[7]Mojsije se vrati i sazva narodne starješine te im
izloži sve što mu je Jahve naredio. [8]A sav narod
uzvrati jednoglasno: »Vršit ćemo sve što je Jahve Jš 24 16-24
naredio.« Onda Mojsije prenese odgovor naroda Pnz 5 27
Jahvi.

Priprave za Savez

[9]Nato Jahve reče Mojsiju: »Ja ću, evo, doći k
tebi u gustom oblaku da narod čuje kad budem s 13 22+
tobom govorio i da ti zauvijek vjeruje.« Sir 45 5
Tako je Mojsije prenio Jahvi odgovor naroda[d]. 14 31
[10]»Pođi k narodu«, reče Jahve Mojsiju, »i posve-
ćuj ga danas i sutra. Neka opere svoju odjeću;
[11]neka bude gotov prekosutra, jer će prekosutra sići Post 35 2
Lev 11 25,28,

a) Ovaj veliki odsjek je ponajviše svećeničke redakcije: Izl 19,1–2a; 24,15b – 31,18a; 34,29 do kraja knjige. Treba, potom, izdvojiti Knjigu saveza (20,22 – 23,33), koja je bila naknadno stavljena u vezu sa Sinajem. Ostali dio potječe iz starih izvora, u kojima je često teško razlikovati što je jahvističko a što elohističko. U svom konačnom sastavu, Mojsijev savez ovjerava izabranje naroda i dana mu obećanja (6,6–8), onako kako je savez s Abrahamom, prizvan u 6,5, bio ovjerio prva obećanja (Post 17). Ali, savez s Abrahamom bio je sklopljen samo s jednim pojedincem (mada je uključivao i njegovo potomstvo) i imao je samo jedan propis: obrezanje. Sinajski savez obvezuje sav narod, koji prima Zakon: Dekalog i Knjigu saveza. Taj će Zakon, sa svojim naknadnim razrađenim sastavnicama, postati poveljom židovstva (judaizma), a Sirah (24,9–27), poistovjetit će ga s Mudrošću. Ali, on će istodobno biti i »svjedokom protiv naroda« (Pnz 31,26), jer kršenje Zakona čini obećanja ispraznima i izaziva Božje prokletstvo. A on će ostati kao pouka i obveza, pripremajući ljude za dolazak Krista, koji će sklopiti Novi savez. Sveti Pavao će, u sukobu s judaizantima, obrazložiti tu privremenu ulogu Zakona (Gal 3; Rim 7).

b) Teško je odrediti smještaj Sinaja. Kršćanska ga predaja, od 4. st. po Kr., smješta na jug poluotoka koji odatle dobiva taj naziv, u područje Džebel Musa (2245 m). A jedno rašireno suvremeno mišljenje pomišlja u opisu teofanije (19,6+) i putovanja (Br 33 usp. 33,1+) vidjeti vulkanske pojave, i smješta Sinaj u Arabiju gdje je, još u povijesno doba, bilo živih vulkana. Ti dokazi nisu odlučujući (usp. navedene bilješke), jer drugi tekstovi pretpostavljaju smještaj Sinaja bliže Egiptu i na jug Palestine. Dosljedno tome, jedna druga teorija smješta Sinaj kod Kadeša, oslanjajući se na tekstove, koji stavljaju u vezu Seir, Edom i brdo Paran sa Božjim objavljivanjem (Suci 5,4; Pnz 32,2; Hab 3,3). Ali, Kadeš se nikada ne vezuje sa sinajskom pustinjom, a neki tekstovi sasvim jasno smještaju ovu daleko od Kadeša (Br 11 – 13; 33; Pnz 1,2.19). Smještaj na jug poluotoka ostaje najvjerojatniji. Unatoč trajnom značenju događaja i zakonodavstva vezanih uz Sinaj (Izl 3,1 – 4,17; 18; 19 – 40; Br 1 – 10), Izraelci su, čini se, brzo zaboravili njegov točan smještaj. Zgoda s Ilijom (1 Kr 19; usp. Sir 48,7) jest izuzetak. Za svetog Pavla (Gal 4,24s) Sinaj predstavlja Stari savez, koji je tad već dokinut.

c) Savez će učiniti Izraela osobnom i svetom Jahvinom svojinom (Jr 2,3); posvećenim (Pnz 7,6; 26,19) ili svetim narodom (hebr. izraz označuje oboje) kao što je njegov Bog svet (Lev 19,2; usp. 11,44s; 20,7.26), i svećeničkim narodom (usp. Iz 61,6), jer posvećeno jest u neposrednoj svezi s bogoštovljem (kultom). Obećanje će se u potpunosti ostvariti u duhovnom Izraelu, Crkvi, gdje će vjernici biti nazvani »svetima« (Dj 9,13+), i sjedinjeni s Kristom Svećenikom, prinositi Bogu žrtvu hvale (1 Pt 2,5.9; Otk 1.6; 5,10; 20,6).

d) Ta rečenica ponavlja kraj r. 8, a umetnuta je bez nekog jasnog razloga. Možda, pogreškom nekog prepisivača.

Jahve na brdo Sinaj naočigled svega puka. 12Postavi
naokolo granicu[a] za narod i izdaj naredbu: 'Pripa-
zite da se na brdo ne penjete; da se ni podnožja ne
↗Heb 12 20 dotičete! Tko se god brda dotakne, smrt će ga sna-
ći. 13Nikakva ruka neka ga se ne dotakne, nego
neka bude kamenjem zasut ili strijelom ustrijeljen:
bio čovjek ili živinče, neka na životu ne ostane.'
Na otegnuti zvuk trube neka se na brdo penju.«
14Mojsije siđe s brda k narodu i poče posvećivati
narod. Oni operu svoju odjeću. 15»Budite gotovi za
prekosutra!« – rekne Mojsije narodu. »Ne primičite
se ženi[b]!«

‖Pnz 5 2-5, 25-31 Pnz 4 10-12

Bogojavljenje[c]

16A prekosutra, u osvit dana, prolomi se grmlja-
vina, munje zasijevaše, a gust se oblak nadvi nad
brdo. Gromko zaječa truba, zadrhta sav puk koji
bijaše u taboru. 17Mojsije povede puk iz tabora u
susret Bogu. Stadoše na podnožju brda. 18Brdo Si-
naj zavilo se u dim jer je Jahve u obliku ognja sišao
na nj. Dizao se dim kao dim iz peći. Sve se brdo
silno treslo. 19Zvuk trube bivao sve jači. Mojsije je
govorio, a Bog mu grmljavinom[d] odgovarao. 20Ja-
hve siđe na Sinajsko brdo, na vrhunac, i pozva Ja-
hve Mojsija na vrhunac brda. Mojsije se uspe.

21Sad Jahve reče Mojsiju[e]: »Siđi i opomeni narod
da ne bi provalio prema Jahvi da ga vidi. Mnogo 19 12
bi ih poginulo. 22I sami svećenici, koji dolaze blizu 33 20+
Jahvi, moraju se očistiti, da ih Jahve ne uništi.«
23»Narod se ne može popeti na brdo Sinaj«, odgo-
vori Mojsije Jahvi, »jer si nas sam ti opomenuo:
'Postavi granice naokolo brda i proglasi ga sve-
tim.'« 24»Siđi pa se opet popni zajedno s Aronom«,
odgovori mu Jahve. »Ali neka svećenici i narod ne
navaljuju da se popnu prema Jahvi da ne izginu.«
25Mojsije siđe k narodu i sve mu kaza[f].

Deset zapovijedi[g]

‖Pnz 5 6-22 Izl 34 10-27 ↗Mt 19 16-22+ ↗Mt 5

20 Onda Bog izgovori sve ove riječi:
2»Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo
iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva.
3Nemoj imati drugih bogova uz mene[h]. Pnz 6 4
4Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore Hoš 13 4
na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zem- Lev 19 4
ljom[i]. 5Ne klanjaj im[j] se niti im služi. Jer ja, Jahve, Pnz 4 15-20
Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh Pnz 4 24+
otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i Izl 34 7+
četvrtog koljena, 6a iskazujem milosrđe tisućama
koji me ljube i vrše moje zapovijedi.
7Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Boga svoga, jer Lev 19 12

a) Transcendentnost i svetost nerazdvojive su, a svetost uključuje ograđivanje od profanog. Mjesta gdje se Bog uprisutnjuje nedostupna su (Post 28,16–17; Izl 3,5; 40,35; Lev 16,2; Br 1,51; 18,22). Isto će tako i Kovčeg biti nedodirljiv (1 Sam 6,7). Takvo prvotno shvaćanje svetoga povlači sa sobom trajni nauk o nedostupnom i strahopočitujućem Božjem veličanstvu.
b) Spolni odnosi čine čovjeka nepodobnim za bilo koji kultni čin (usp. 1 Sam 21,5).
c) Predaje, jahvistička (19,18), svećenička (24,15b–17), i deuteronomistička (Pnz 4,11b–12a; 5,23–24; 9,15) opisuju sinajsku teofaniju u prikaznom okviru vulkanske provale. Elohistička predaja ju opisuje kao oluju (Izl 19,16, usp. 19). Ta dva prikaza nadahnuta su najdojmljivijim prirodnim prizorima: vulkanskom provalom, o kojoj su Izraelci bili čuli pripovijedati od svojih posjetilaca iz sjeverne Arabije, ili kako su je bili mogli izdaleka promatrati, tamo od Salomonovog doba (pohod u Ofir); planinskim vihorom, kakav su mogli vidjeti u Galileji ili na Hermonu. Shvatljivo je da je ona prva predaja jahvistička, podrijetlom s Juga, a ona druga elohistička, podrijetlom sa Sjevera. Ti prikazi izražavaju veličanstvo i slavu Jahve (usp. 24,16+), te religijsko strahopočitanje, što ga on nadahnjuje (usp. Suci 5,4s; Ps 29; 68,8; 77,18–19; 97,3–5; Hab 3,3–15).
d) »u grmljavini«, dosl. »u (ili po) zvuku«. Kada se rabi u množini ta riječ označuje gromove/munje (usp. r. 16). I u jednini može značiti »grmljavinu«, ali ovdje može kazivati i razumljivi glas kojim Bog »odgovara« Mojsiju.
e) Rr. 21–24 jesu dodatak koji se nadovezuje na rr. 12–13, a odnosi se na svećenike, koji nisu još bili uspostavljeni.
f) Rečenica nedovršena. Prekinuta je umetanjem Dekaloga.
g) U sadašnjem stanju ove knjige, Dekalog se ne uklapa u izvještaj koji ga okviruje (19,24–25 i 20,18–21). Dekalog (ili »Deset Riječi«) (usp. Izl 34,28; Pnz 4,13; 10,4) sačuvan nam je u dva oblika: ovdje u elohističkoj recenziji, i u Pnz 5,6–21, u nešto različitoj, deuteronomističkoj. Njegov prvotni oblik, koji bi mogao sezati u Mojsijevsko doba, trebao bi se bio sastojati od slijeda deset kratkih iskaza (usp. 5, 6, 7 i 8 zapovijed), ritmičkih, i lakih za pamćenje. Dekalog se, potom, usmeno prenosio u skupinama koje su bile doživjele iskustvo Sinaja i znale da on sadrži »riječi«, koje je Bog bio ondje izgovorio. On je, dakle, sa svojom razradbom, unesen u izvješće o teofaniji. Elohistička predaja se zatim nastavlja u Izl 24,3, iza Knjige Saveza. Dekalog pokriva sve područje vjerskog i ćudorednog života. Predlagane su dvije podjele zapovijedi: a) rr. 2–3; 4–6; 7; 8–11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; b) 3–6; 7; 8–11; 12; 13; 14; 15; 16; 17a; 17b. Prva, grčkih Otaca, sačuvana je u pravoslavnim i reformiranim Crkvama. Druga, koju je prema Pnz postavio Sv. Augustin, usvojena je u Katoličkoj i Protestantskoj Crkvi. Dekalog je srce mojsijevskog Zakona, i on zadržava svoju vrijednost u novom Zakonu. Isus se poziva na zapovijedi, na koje se, kao biljeg savršenstva, nadodaju evanđeoski savjeti (Mk 10,7–21). Pavlova oporba Zakonu (Rim i Gal) ne dodiruje te bitne obaveze prema Bogu i prema bližnjemu.
h) Jahve zahtijeva da Izrael iskazuje štovanje isključivo njemu, to je uvjet za Savez. Nijekanje opstojnosti drugih božanstava nadolazi tek kasnije (usp. Pnz 4,35+).
i) Zabrana pravljenja kultnih likova Jahve (usp. obrazloženje u Pnz 4,15). Ta zabrana izdvaja Izraela iz svih naroda koji ga okružuju.
j) Dosl. »pred njima«: bogovi iz r. 3, na koji se nadovezuje r. 5.

Jahve ne oprašta onome koji uzalud[a] izgovara ime
njegovo.
23 12; **31** 12- [8]Sjeti se da svetkuješ dan subotni[b]. [9]Šest dana
17; **34** 21; radi i obavljaj sav svoj posao. [10]A sedmoga je dana
35 1-3 Lev **19** 3; **23** 3 subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu.
Br **15** 32-36 Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj,
Pnz **5** 12-15 ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni ži-
2 Ljet **36** 21 vina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih
↗Lk **13** 14 Post **2** 2-3 vrata. [11]Ta i Jahve je šest dana stvarao nebo, zem-
lju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana
počinuo. Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan
subotni.
Lev **19** 3 [12]Poštuj oca svoga i majku svoju da imadneš dug
↗Ef **6** 2-3 život na zemlji koju ti dâ Jahve, Bog tvoj.
↗Rim **13** 9 [13]Ne ubij!
↗Jak **2** 11 [14]Ne učini preljuba!
[15]Ne ukradi! Lev **19** 11
[16]Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga! Pnz **5** 20
[17]Ne poželi kuće bližnjega svoga! Ne poželi žene Mih **2** 2
bližnjega svoga; ni sluge njegova, ni sluškinje nje-
gove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta
što je bližnjega tvoga!«

[18][c]Sav je puk bio svjedok grmljavine i sijevanja, Pnz **5** 23-31
svi čuše zvuk trube i vidješe kako se brdo dimi:
gledali su[d] i tresli se i stajali podalje. [19]Onda rekoše
Mojsiju: »Ti nam govori, a mi ćemo slušati. Neka Izl **33** 20+
nam Bog ne govori, da ne pomremo!« [20]»Ne bojte
se«, reče Mojsije narodu. »Bog je došao da vas Pnz **8** 2
samo iskuša; da strah pred njim ostane s vama te
da ne griješite[e].« [21]Narod ostane podalje, a Mojsije
pristupi gustom oblaku gdje se Bog nalazio.

2. KNJIGA SAVEZA[f]

Žrtvenik

[22]»Ovako reci Izraelcima«, progovori Jahve Moj-
siju. »Sami ste vidjeli da sam s vama govorio s ne-
ba. [23]Ne pravite uza me kumira od srebra niti sebi
pravite kumira od zlata. [24]Načini mi žrtvenik od
Lev **1** 1+ zemlje i na njemu mi prinosi svoje žrtve paljenice i
3 1+ žrtve pričesnice, svoju sitnu i svoju krupnu stoku.
Na svakome mjestu koje odredim da se moje ime[g]
spominje ja ću doći k tebi da te blagoslovim. [25]Ako
Pnz **27** 5-6 mi budeš gradio kameni žrtvenik, nemoj ga graditi
od klesanoga kamena, jer čim na nj spustiš svoje
dlijeto, oskvrnit ćeš ga. [26]Ne uzlazi na moj žrtvenik
po stepenicama, da se ne pokaže na njemu goloti-
nja tvoja[h].«

Zakon o robovima

21 »Ovo su propisi koje treba da im izložiš: [2]Kad Lev **25** 35-46 Pnz **15** 12-18
za roba kupiš jednoga Hebreja, neka služi
šest godina. Sedme godine neka ode, bez otkupni-
ne, slobodan. [3]Ako dođe sam, neka sam i ode; ako Jr **34** 8-16
li je oženjen, neka s njim ide i njegova žena. [4]Ako
mu gospodar nabavi ženu, pa mu ona rodi bilo si-

a) To bi moglo, uz prekršaj zakletve (Mt 5,33), i krivo svjedočanstvo (r. 16 i Pnz 5,20), uključivati i magijsku uporabu Božjeg imena; »uzalud« jest dodatak u prijevodu LXX i Vg.
b) Naziv »subota«, u Bibliji se izrijekom vezuje uz korijen koji znači »prestati«, »odmarati se« (Izl 16,29–30; 23,12; 34,21). To je dan tjednog odmora, posvećen Jahvi, koji je nakon sedmoga dana Stvaranja otpočinuo (r. 11; usp. Post 2,2–3): S tim religijskim motivom vezuje se i čovječna briga (Izl 23,12; Pnz 4,14). Uspostava subote vrlo je stara, ali njezino opsluživanje poprima posebno značenje sa sužanjstvom, kada postaje oznakom židovstva (Neh, 13,15–22; 1 Mak 2,32–41). Zakonski duh preobrazio je radost toga dana u opterećenje, od kojeg Isus oslobađa svoje učenike (Mt 12,1s; usp.; Lk 13,10s; 14,1s).
c) Rr. 18–21 povezuju se s elohističkim opisom teofanije kao oluje (19,19; usp. 19,16+).
d) »gledali su« po TM; sam., LXX »prestrašili su se« (samo drugačija vokalizacija).
e) Strava pred osjetnim očitovanjem Božje veličine, a posebice pred prirodnim pojavama koje popraćuju teofanije, razlikuje se ovdje od straha koji znači bespridržajnu podložnost Božjoj volji (usp. Post 22,12; Pnz 6,2+).
f) »Knjiga Saveza« /Zakonik Saveza/ (20,22 – 23,33), kako je naslovljuju suvremeni stručnjaci, ali tekst se odnosi na Dekalog. Taj zbornik zakona i običaja nije proglašen na Sinaju: njegovi propisi pretpostavljaju već sjedilačku i poljodjelsku zajednicu. On nastaje u prvom razdoblju useljenja u Kanaan, prije monarhije. Budući da je sazdan u duhu zapovijedi Dekaloga, bio je smatran sinajskom poveljom i zbog toga bio smješten ovdje, iza Dekaloga. Neke njegove dodirne točke s Hamurabijevim zakonikom, sa hititskim Zakonikom i sa Dekretom Horembeba ne svjedoče o izravnom preuzimanju građe, već o zajedničkom izvoru: o starom običajnom pravu koje se različito izrađivalo, prema sredini i narodima. – Propisi te Knjige Saveza /Zbornika zakona/ mogu se, po sadržaju, svrstati u tri poglavlja: građansko i kazneno pravo (21,1 – 22,20); propisi o kultu (20,22–26; 22,28–31; 23,10–19); društveni moral (22,21–27; 23,1–9). Po izričaju, ti se propisi dijele na dvije kategorije: »kazuističku« ili uvjetnu, u stilu mezopotamijskih zakonika; i »apodiktičku« ili zapovjednu, u stilu Dekaloga i egipatskih mudrosnih tekstova.
g) Nasuprot Pnz 12,5, itd., Knjiga Saveza dopušta mnoštvo svetišta. Kult je dozvoljen na svakom mjestu gdje je Jahve očitovao svoju prisutnost, gdje se on objavio, i koje je tako zaposjeo.
h) Žrtvovatelj je, po egipatskom običaju, trebao nositi jednostavnu pregaču; odatle opasnost od nečednosti pri njegovu penjanju stepenicama žrtvenika.

nova bilo kćeri, i žena i njezina djeca neka pri-
padnu njezinu gospodaru, a on neka ide sam. 5Ali
ako rob otvoreno izjavi: 'Volim svoga gospodara,
svoju ženu i svoju djecu, neću da budem slobodan',
6neka ga onda njegov gospodar dovede k Bogu.
Kad ga dovede k vratima ili dovratku, neka mu
gospodar šilom probuši uho i neka mu trajno
ostane u službi. 7Kad čovjek proda svoju kćer za
ropkinju[a], neka se ona ne oslobađa kao i muški ro-
bovi. 8Ako se ne svidi svome gospodaru, koji ju je
sebi bio odredio[b], neka joj dopusti da se otkupi.
Nema prava prodati je strancima kad joj nije bio
vjeran. 9A ako je odredi svome sinu, neka s njome
postupa kao i sa kćeri[c]. 10Ako se oženi drugom, ne
smije prvoj uskraćivati hrane, odjeće ili njezinih
bračnih prava. 11Ne bude li joj činio ovo troje, neka
je slobodna da ode bez otkupnine.«

Lev **24** 17 Br **35** 16-34 **Ubojstvo**

12»Tko god udari čovjeka pa ga usmrti, neka se
smrću kazni. 13Ali ako to ne učini hotimično, nego
Bog pripusti da padne u njegovu šaku[d], odredit ću
1 Kr **1** 50; 2 28-34 ti mjesto kamo može pobjeći[e]. 14Tko hotimično na-
vali na svoga bližnjega te ga podmuklo ubije,
odvuci ga i s moga žrtvenika da se pogubi. 15Tko
udari svoga oca ili svoju majku, neka se kazni
Pnz **24** 7 smrću. 16Tko otme čovjeka – bilo da ga proda, bilo
Lev **20** 9 da ga u svojoj vlasti zadrži – neka se kazni smrću.
Pnz **27** 16 Sir **3** 16 17Tko prokune svoga oca ili svoju majku, neka se
↗Mt **15** 4 kazni smrću.«

Tučnjava

18»Ako se ljudi posvade, pa jedan od njih udari
drugoga kamenom ili šakom, ali ovaj ne pogine
nego padne u postelju, 19ali poslije ustane i mogne
izlaziti, makar i sa štapom, onda onome koji ga je
udario neka je oprošteno, samo neka mu plati nje-
gov gubitak vremena i pribavi mu posvemašnje iz-
liječenje.
20Ako tko udari batinom svoga roba ili svoju rop-
kinju te umru pod njegovom šakom, mora snositi
osvetu. 21Ali ako rob preživi dan-dva, neka se
osveta ne provodi, jer je rob njegovo vlasništvo.
22Ako se ljudi pobiju i udare trudnu ženu te ona
pobaci, ali druge štete ne bude, onda onaj koji ju
je udario neka plati odštetu koju zatraži njezin
muž. On neka plati kako suci odrede. 23Bude li
drugog zla, neka je kazna: život za život, 24oko za Post **4** 23
oko, zub za zub, ruka za ruku, noga za nogu, 25o- Lev **24** 19-20
peklina za opeklinu, rana za ranu, modrica za mo- Pnz **19** 21
dricu[f]. ↗Mt **5** 38-4
26Udari li tko svoga roba ili svoju ropkinju u oko
i upropasti ga, neka ga oslobodi zbog oka. 27Ako
izbije zub svome robu – ili svojoj ropkinji – neka
ga oslobodi zbog zuba.«

Odšteta

28»Kad goveče ubode čovjeka ili ženu pa ih us-
mrti, neka se kamenjem kamenuje. Njegovo se
meso tada ne smije pojesti, a vlasniku njegovu
neka je oprošteno. 29Ali ako je to goveče i prije
bolo, a njegov vlasnik, iako opominjan, nije ga ču-
vao, pa ono usmrti čovjeka ili ženu, neka se to go-
veče kamenuje; a i njegov se vlasnik ima pogubiti.
30Ako se vlasniku označi otkupna cijena da svoj ži-
vot iskupi, neka plati koliko mu se odredi. 31Ubode
li goveče dječaka ili djevojčicu, neka se prema
njemu postupi isto prema ovome pravilu. 32Ako
ubode roba ili ropkinju, neka vlasnik isplati nji-
hovu gospodaru trideset srebrnih šekela, a goveče
neka se kamenuje.
33Kad tko ostavi bunar otvoren, ili tko iskopa bu-
nar a ne pokrije ga, pa u nj upadne goveče ili ma-
gare, vlasnik bunara ima dati naknadu: 34neka is-
plati vlasniku u novcu, a uginula životinja neka
njemu pripadne. 35Kad nečije goveče ubode goveče
drugome te ono ugine, onda neka prodaju živo go-
veče, a dobiveni novac neka podijele; i uginulo go-
veče neka među sebe podijele. 36Ali ako se zna da
je to goveče i prije bolo, a njegov ga gospodar nije
čuvao, onda mora nadoknaditi goveče za goveče,
dok će uginulo živinče biti njegovo.«

a) Ropkinja će biti i suložnica, slijedeći rr.
b) Prema LXX; TM »koji ju nije bio odredio«.
c) Kćeri kućedomaćina.
d) Bogu se pripisuju slučajni susreti.
e) U ovom društvu u kojem državna pravda još nije nadomjestila privatnu osvetu nehotimični ubojica mora biti zaštićen protiv krvnog osvetnika (usp. Br 35,19+). Mjesto utočišta prvotno je bilo svetište (1 Kr 1,50; 2,28–34), međutim ubojica s predumišljajem nije imao pravo na utočište (r. 14). Ova se odredba nalazi na početku ustanove gradova utočišta (usp. Jš 20,1+).
f) Ovaj zakon odmazde (usp. Lev 24,17–20; Pnz 19,21) koji susrećemo već u Hamurabijevu zakoniku društvene je naravi a ne individualne. Nalažući jednaku kaznu za prouzročenu štetu on želi ograničiti pretjeranosti u osvetama (usp. Post 4,23–24). Najjasniji je slučaj smaknuće nekog ubojice (rr. 31–34; usp. 21,12–17+; Lev 24,17). Ustvari, izgleda da je primjena ovog pravila vrlo rano izgubila nešto od svoje prvotne grubosti. Obveze »krvnog osvetnika«, *go'el* (Br 35,19+) postupno su se pročistile sve dotle da su u biti dopuštale otkup (Rut 2,20+) i zaštitu (Ps 19,15+; Iz 41,14+). Načelo je u biti ostalo na snazi, ali ublaženo (Sir 27,25–29; Mudr 11,16+; usp. 12,22). Opraštanje je bilo propisano za članove unutar izraelske zajednice (Lev 19,17–18; Sir 10,6; 27,30 – 28,7) i još će Krist naglasiti zapovijed praštanja (Mt 5,38–39+; 18,21–22+).

Krađa

22 37»Tko ukrade goveče ili marvinče od sitne stoke,
2 Sam 12 6 pa bilo da ga zakolje, bilo da ga proda, onda za
Lk 19 8 jedno goveče neka se vrati petero goveda, a za
malo marvinče četvero marvinčadi.

22 Ako se lopov zateče gdje probija zid, pa mu
se zada smrtan udarac, njegovu krv ne treba
osvećivati. 2No ako je već izišlo sunce, njegovu krv
treba osvetiti. Lopov mora štetu nadoknaditi. Ako
nema ništa, njega za njegovu krađu treba prodati.
3Nađe li se ukradeno živinče živo u njegovu vlasni-
štvu – goveče, magare ili koja glava sitne stoke –
treba da ga plati dvostruko.«

Propisi o odšteti

4»Tko opustoši njivu ili vinograd pustivši svoju
stoku da obrsti tuđe[a], neka nadoknadi onim što
najbolje nađe na svojoj njivi i u svome vinogradu.
5Tko zapali vatru pa ona zahvati drač te izgori
žito u snopu, u klasu ili na njivi, onaj tko je vatru
zapalio mora štetu nadoknaditi.
Lev 5 21-26 6Kad tko položi kod znanca novac ili stvari na
čuvanje, pa budu pokradene iz njegove kuće, ako
se lopov pronađe, mora dvostruko platiti. 7Ako se
lopov ne pronađe, vlasnik kuće neka se primakne
k Bogu, da se dokaže kako on nije spustio svoje
ruke na dobra svoga bližnjega.
8Za svaki prekršaj pronevjere – radilo se o gove-
četu, magaretu, sitnoj stoci, odjeći ili bilo kojoj iz-
gubljenoj stvari za koju se ustvrdi: to je ono! –
treba spor iznijeti pred Boga. Onaj koga Bog pro-
glasi krivim[b] neka plati dvostruko drugome.
9Kad tko povjeri svome susjedu magare, goveče,
glavu sitne stoke ili bilo kakvo živinče, pa ono ugi-
ne, osakati se ili ga tko odvede a da ne bude svje-
doka, 10zakletva pred Jahvom neka odluči među
obojicom je li čuvar posegao za dobrom svoga bliž-
njega ili nije. Neka je vlasniku to dovoljno[c], a čuvar
nije dužan da nadoknađuje. 11Nađe li se da je on
ukrao, mora štetu nadoknaditi. 12Ako ga zvijer raz-
Post 31 39 dere, neka ga donese za dokaz, tako da za razde-
rano ne daje odštete. 13Kad tko posudi živinu na
izor od svoga susjeda, pa se ona osakati ili ugine
dok joj vlasnik nije bio s njom, neka plati odštetu.
14Je li vlasnik bio s njom, odštete mu ne daje; ali
ako je bila unajmljena na izor, neka dođe po svoju
nadnicu.«

Ćudoredni zakoni

15»Ako tko zavede djevojku koja nije zaručena i Pnz 22 28-29
s njom legne, neka za nju dadne ženidbenu procje-
nu[d] i uzme je za ženu. 16Ako njezin otac odbije da
mu je dadne, zavodnik mora odmjeriti srebra u vri-
jednosti ženidbene procjene za djevojku.
17Ne dopuštaj da vračarica živi! Lev 20 6,27
18Tko bi god sa živinom legao, treba ga kazniti Pnz 18 9-12
smrću. Lev 18 23 Pnz 27 21
19Tko bi prinosio žrtve kojemu kumiru – osim Ja-
hvi jedinom[e] – neka bude izručen prokletstvu, pot- Br 25 1-5
puno uništen.
20Ne tlači pridošlicu niti mu nanosi nepravde, jer 12 48+
ste i sami bili pridošlice u zemlji egipatskoj. 21Ne Lev 19 33s
cvilite udovice i siročeta! 22Ako ih ucviliš i oni za- Pnz 10 18s; 24 17s; 27 19
vape k meni, sigurno ću njihove vapaje uslišati. Ps 146 9
23Moj će se gnjev raspaliti i mačem ću vas pogubiti. Iz 1 17
Tako će vam žene ostati udovice a djeca siročad.
24Ako uzajmiš novca kome od moga naroda, si- Lev 25 35-37
romahu koji je kod tebe, ne postupaj prema njemu Pnz 23 20-21
kao lihvar! Ne nameći mu kamata!
25Uzmeš li svome susjedu ogrtač u zalog, moraš
mu ga vratiti prije zalaza sunca. 26Tȁ to mu je je-
dini pokrivač kojim omata svoje tijelo i u kojem Pnz 24 10-13,17
može leći. Ako k meni zavapi, uslišat ću ga jer sam
ja milostiv!
27Ne huli Boga i ne psuj glavara svoga naroda. Prop 10 20
28Ne oklijevaj s prinosima od svoga obilja[f] s /Dj 23 5
gumna i od svoga mladog vina! Meni daj prvoro- Izl 13 11+
đenca od svojih sinova. 29Isto učini sa svojim gove- Pnz 26 1+
dima i sitnom stokom: sedam dana neka ostane sa Pnz 15 19
svojom majkom, a osmoga dana da si ga meni dao!
30Budite narod meni posvećen! Zato nemojte je- Lev 11 44
sti mesa od životinje koju je rastrgala zvjerad nego Pnz 14 21
je bacite pašćadi!« Lev 17 15-16

a) Prema TM; BJ po LXX tu umeće: »neka nadoknadi opustošeni dio te njive prema prinosu koji ona daje. Ako je pak opustošio cijelu njivu, neka...«.
b) Onaj koga Bog proglasi krivim: sudskom presudom, Božjim sudom, proročanstvom ili zakletvom.
c) »... to (= zakletva) dovoljno«; drugi prijevod: »Neka vlasnik uzme što ostane«.
d) Ženidbena procjena, hebr. *mohar*, svota novca koju zaručnik mora predati roditeljima buduće zaručnice.
e) »kojemu kumiru... jedinom« po TM; BJ po LXX, sam. »drugim bogovima«.
f) Radi se o propisima kulta glede proizvoda zemlje. Grč. je tekst točniji: »s prinosima od svog gumna i svog tijeska«.

Pravednost prema bližnjemu
i prema neprijatelju

Lev 5 22; 19 16 **23** »Nemojte davati lažne izjave! Ne pomaži zli-
kovcu svjedočeći krivo! 2Ne povodi se za
Pnz 16 18-20 mnoštvom da činiš zlo; niti svjedoči u parnici sta-
jući na stranu većine protiv pravde. 3Ne smiješ biti
Lev 19 15 pristran prema siromahu u njegovoj parnici.
||Pnz 22 1-4 4Kad nabasaš na zalutalo goveče ili magare svoga
neprijatelja, moraš mu ga natrag dovesti. 5Ako
opaziš magarca onoga koji te mrzi kako je pao pod
svojim tovarom, nemoj ga ostaviti: zajedno s njego-
vim gospodarom moraš mu pomoći da se digne.
Pnz 1 17; 16 19 6Ne krnji prava svome siromahu[a] u njegovoj par-
nici. 7Stoj daleko od lažne optužbe; ne ubijaj ne-
dužna i pravedna, jer ja zlikovcu ne praštam[b]. 8Ne
Pnz 16 19 primaj mita, jer mito zasljepljuje i one koji najja-
27 25 snije gledaju[c] i upropašćuje pravo pravednika.
22 20+ 9Ne ugnjetavaj pridošlicu! Tâ znate kako je pri-
došlici; i sami ste bili pridošlice u zemlji egipat-
skoj.«

Lev 25 1+ **Subotna godina i subota**

Lev 25 2-7 10»Šest godina zasijavaj svoju zemlju i njezine
Pnz 24 19; 26 12-13 plodove pobiri, 11a sedme je godine pusti da počiva
neobrađena. Neka se s nje hrani sirotinja tvoga na-
roda, a što njoj ostane, neka pojede poljska živina.
Radi tako i sa svojim vinogradom i svojim maslini-
kom.
20 8+ 12Šest dana obavljaj svoj posao, ali sedmoga dana
od posala odustani, da ti otpočine vo i magarac i
da odahne sin tvoje sluškinje i pridošlica.
13Pripazite na sve što sam vam rekao. Ne spomi- Jš 23 7
njite imena drugih bogova. Neka se to i ne čuje iz
tvojih usta.«

Blagdani[d] Izl 34 18-23 Pnz 16 1-16 Lev 23

14»Triput na godinu održavaj u moju čast svetko-
vinu. 15Slavi Blagdan beskvasnoga kruha. U odre-
đeno vrijeme u mjesecu Abibu – jer si u njemu iz
Egipta[e] izišao – sedam dana jedi beskvasan kruh,
kako sam ti naredio. Neka nitko ne stupa preda
me praznih ruku! 16Onda slavi Blagdan žetve – pr-
vinâ što ih donose polja koja zasijavaš. Zatim Blag-
dan berbe na koncu godine, kad s polja pokupiš
plodove svoga truda. 17Triput na godinu neka svi
tvoji muški stupe pred Gospodara Jahvu.
18Krv žrtve koju u moju čast žrtvuješ nemoj pri- 34 25
nositi s ukvasanim kruhom; salo od žrtve prinesene
na moju svetkovinu[f] ne ostavljaj za sutradan.
19Donosi u kuću Jahve, svoga Boga, najbolje pr-
vine sa svoje zemlje. Pnz 26 1+
Ne kuhaj kozleta u mlijeku njegove majke[g].« Izl 34 26 Pnz 14 21

Upute za ulazak u zemlju kanaansku[h] Pnz 7 1-26

20»Šaljem, evo, svog anđela[i] pred tobom da te 14 19; 33 2
čuva na putu i dovede te u mjesto koje sam prire- Mal 3 1
dio. 21Poštuj ga i slušaj! Ne buni se protiv njega, Iz 63 9
jer vam neće opraštati prekršaje: tâ moje je ime[j] u
njemu. 22Ako mu se budeš vjerno pokoravao i bu-
deš vršio sve što sam naredio, ja ću biti neprijatelj
tvojim neprijateljima i protivnik tvojim protivnici-
ma. 23Anđeo će moj ići pred tobom i dovesti te do

a) Siromahu koji se obraća tebi.
b) Prema TM; BJ po LXX »a ne praštaj zlikovcu«.
c) »one koji najjasnije gledaju«, ili: »očevice«.
d) Četiri predaje Mojsijeva petoknjižja sadrže kalendar velikih vjerskih blagdana: Izl 23,14–17 elohistički; Izl 34,18–23 jahvistički; Pnz 16,1–16 deuteronomistički; Lev 23 svećenički, kojemu odgovaraju liturgijski propisi u Br 28 – 29. Od jednog do drugog teksta obred se sve podrobnije utanačuje, međutim tri glavna blagdana ostaju onakva kakve je propisao Izl 23: 1. u proljeće blagdan Beskvasnih kruhova. 2. Blagdan Žetve, nazvan još i blagdan Sedmica u Izl 34,22; slavio se sedam tjedana (Pnz 16,9) ili pedeset dana (Lev 23,16) nakon Vazma-Pashe (po čemu se onda u grč. zove pentekostes odn. Pedesetnica, Tob 2,1). Označavao je svršetak žetve pšenice. Kasnije su tom blagdanu dodali još i spomen na proglašenje Zakona na brdu Sinaju. 3. Blagdan Berbe u jesen, nakon berbe jesenskih plodova, nazvan još i blagdan Sjenica (Pnz 16,13; Lev 23,34) zato što su podizali sjenice od lišća kao u voćnjacima i vinogradima za vrijeme berbe. Te su sjenice podsjećale na logorovanje Izraelaca u pustinji (Lev 23,43). Od ovih triju blagdana najpopularniji je bio blagdan Berbe ili Sjenica koji se naziva jednostavno »blagdan« u 1 Kr 8,2.65; Ez 45,25. Ova tri poljoprivredna blagdana slavili su Izraelci tek po ulasku u Kanaan. U kalendaru Izl 23 kao ni u Izl 34 nije označen nijedan točan datum, budući da su oni stariji od centralizacije bogoštovlja u Jeruzalemu i slavili su se u mjesnim svetištima u dane kad su se obavljali dotični poljoprivredni radovi u pojedinim krajevima. Kasnije su ovim osnovnim blagdanima dodali nove: vjerski blagdan Nova Godina (Lev 23,24), Dan Pomirenja (Lev 16 i 23, 27–32) i nakon sužanjstva blagdan Purim (Est 9,24), Posvećenje hrama (1 Mak 4,59), Nikanorov dan (1 Mak 7,49).
e) Ovaj odnos između blagdana Beskvasnih kruhova i izlaska iz Egipta, uspostavljen već u stara vremena, u proljeće, omogućio je povezivanje blagdana Beskvasnih kruhova s blagdanom Vazma-pashe (usp. 12,1+).
f) Izl 34, 25 izričito veli da se radi o blagdanu Vazma, ali u ova dva slučaja propis je dan neovisno od vjerskog kalendara (rr. 14–17 i 34, 18–23) koji ne donosi Vazam odn. Pashu. Ovaj su blagdan slavili u krugu obitelji sve do vremena deuteronomističke obnove. Usp. Pnz 16,5–6.
g) Kanaanski običaj, prisutan već u Ugaritu.
h) Ovaj je odiomak iz deuteronomističke redakcije. Služi kao zaključak Knjizi Saveza. Predstavljen je kao zakon dan na Sinaju kao priprava za nastanjenje u Kanaanu.
i) Ovaj je anđeo, izgleda, različit od Boga (usp. Post 16,7+) premda je njegovo djelo zapravo djelo Boga Jahve. To je anđeo čuvar (Post 24,7; Br 20,16), prednavještaj onog anđela u Knjizi Tobljinoj, vidi Tob 5,4+.
j) »Ne buni se protiv njega« po LXX; TM »Ne ljuti ga«. – Ime izražava i predstavlja osobu.

Pnz 7 1+ Amorejaca, Hetita, Perižana, Kanaanaca, Hivijaca
20 5 i Jebusejaca da ih uništim. 24 Nemoj se klanjati nji-
Lev 18 3 hovim kumirima niti im iskazuj štovanje; ne postu-
34 13 paj kako oni rade nego njihove kumire poruši i stu-
Pnz 7 5; 12 3 Br 33 52 pove[a] im porazbijaj. 25 Iskazujte štovanje Jahvi,
Bogu svome, pa ću blagoslivati tvoj kruh i tvoju
Pnz 7 14; 28; 30 9 vodu i uklanjati od tebe bolest. 26 U tvojoj zemlji
Lev 26 9 neće biti pometkinje; ja ću učiniti punim broj tvojih
dana.
27 Pred tobom ću odaslati stravu svoju; u metež
ću baciti sav svijet među koji dospiješ i učinit ću da
Pnz 7 20 svi tvoji neprijatelji bježe pred tobom. 28 Stršljene
Jš 24 12 Mudr 12 8 ću pred tobom odašiljati da ispred tebe tjeraju u
bijeg Hivijce, Kanaance i Hetite. 29 Neću ih otjerati
ispred tebe u jednoj godini, da zemlja ne opusti i
divlje se životinje ne razmnože na tvoju štetu.
30 Tjerat ću ih ispred tebe malo-pomalo dok ti po- Pnz 7 22+
tomstvo ne odraste, tako da zemlju[b] zaposjedneš. Suci 2 6+
31 Postavit ću ti granicu: od Crvenoga do Filistej- Suci 20 1+
skoga mora, od pustinje pa do Rijeke[c]. Predat ću, Pnz 11 24
naime, stanovništvo zemlje u tvoje šake, a ti ga is-
pred sebe tjeraj. 32 Ne pravi savez ni s njima ni s
njihovim kumirima. 33 Neka ne ostanu u tvojoj zem-
lji da te ne navode na grijeh protiv mene. Ako bi
štovao njihove kumire, to bi ti bila stupica.«

3. SKLAPANJE SAVEZA[d]

19 20; 28 1 Br 11 16 **24** Potom reče Mojsiju: »Uzađi k Jahvi – ti,
Aron, Nadab i Abihu i sedamdeset izraelskih
starješina. Poklonite se izdaljega! 2 Neka se sam
Mojsije primakne k Jahvi! Oni neka se ne primiču,
a puk neka se s njim ne penje.«
Jš 24 16-24 3 Dođe Mojsije i kaza narodu sve riječi Jahvine i
sve odredbe[e]. A sav puk odgovori u jedan glas:
34 27-28 »Sve riječi što ih Jahve reče, vršit ćemo.« 4 Tada
Mojsije popiše sve riječi Jahvine. A ujutro podrani
Jš 4 3-9, 20-24; 24 26-27 1 Kr 18 31 te podigne žrtvenik na podnožju brda i dvanaest
stupova za dvanaest plemena Izraelovih. 5 Zatim
naloži mladim Izraelcima da prinesu žrtve paljenice
i da žrtvuju Jahvi junce kao žrtve pričesnice. 6 Moj-
sije uhvati krv; polovinu krvi ulije u posude, a po-
lovinu izlije po žrtveniku. 7 Prihvati zatim Knjigu
Saveza pa je narodu glasno pročita, a narod uzvra-
ti: »Sve što je Jahve rekao, izvršit ćemo i poslušat
Ps 50 5 ćemo.« 8 Mojsije potom uzme krvi[f] te poškropi na-
↗Heb 9 18s ↗Mt 26 28p rod govoreći: »Ovo je krv Saveza koji je Jahve s
1 Pt 1 2 vama uspostavio na temelju svih ovih riječi.«
9 Onda se uspne Mojsije s Aronom, Nadabom i
Abihuom i sa sedamdeset starješina Izraelovih.
10 Oni vidješe Boga Izraelova: podnožje njegovim 33 20+
nogama kao da je bilo od dragoga kamena safira,
sjajem nalik na samo nebo. 11 Ni ruke svoje nije Ez 1 26
pružio na izabranike Izraelaca: slobodno su Boga Otk 4 2-3
motrili i jeli i pili.
12 Onda[g] Jahve reče Mojsiju: »Popni se k meni na 31 18; 32 15;
brdo i pričekaj ondje. Dat ću ti kamene ploče sa 34 1,4,28s
zakonom i zapovijedima koje sam za njihovu Pnz 4 13; 5 22; 9 9, 15; 10 1-5
pouku napisao.« 13 Ustane Mojsije i njegov pomoć- Jš 1 1+
nik Jošua te se Mojsije popne[h] na brdo Božje. 14 A
starješinama reče: »Čekajte nas ovdje dok se ne
vratimo. Eto je s vama Aron i Hur. Tko imadne
kakvu razmiricu, neka se obrati na njih.«
15 Zatim Mojsije uzađe na brdo, a onda oblak 19 3
prekri brdo. 16 Slava se Jahvina nastani na Sinaj-
skom brdu i oblak ga obavijaše šest dana. Sedmoga 19 9
dana zovne Jahve Mojsija isred oblaka. 17 Slava Ja-
hvina[i] na vrhuncu brda bijaše očima Izraelaca kao Pnz 4 36

a) Stečci ili postavljeni kamenovi, hebr. *massebôt*, u kanaanskoj su religiji bili simboli muških božanstava. Kult tih kamenova zabranjuje zakon (ovdje i 34,13; Pnz 7,5; 12,3; 16,22; Lev 26,1) i proroci (Hoš 3,4; 10,1; Mih 5,12). Religija izraelskih rodozačetnika ih je prihvaćala (usp. Post 28,18.22).
b) Sporosti u osvajanju zemlje tumače se tu i u Pnz 7,22. Ima i drugih tumačenja (usp. Suci 2,6+).
c) To jest: Akabski zaljev – Sredozemno more – Sinaj – Eufrat. To su idealne granice Davidova i Salomonova kraljevstva (1 Kr 5,1). Za druge opise Obećane zemlje vidi Br 34,1+; Suci 20,1+.
d) Ovaj izvještaj ima pred sobom dvije predodžbe o Savezu: 1. rr. 1–2.9–11 (jahvistička predaja ?) gdje se Savez sklapa blagovanjem; 2. rr. 3–8 (elohistička predaja) gdje je bitni obred u tome da posrednik sklapanja Saveza prolijeva krv po žrtveniku i po narodu. Treći je prikaz, iz jahvističke predaje, onda ponuđen u Izl 34.
e) »Riječi« o kojima je tu govor odnose se na »Deset zapovijedi« (usp. 20,1) koje se još zovu i »Knjiga Saveza« (r. 7). »Zakoni« su kasniji dodatak Povelji Saveza (usp. 21,1).
f) Mojsije, posrednik između Jahve i naroda, simbolički ujedinjuje narod i Boga Jahvu prolijevajući krv jedne te iste žrtve po žrtveniku koji predstavlja Jahvu i po narodu. Ugovor je tako sklopljen i potvrđen krvlju (usp. Lev 1,5+) kao što će biti potvrđen i Novi Savez krvlju Isusa Krista na križu (Mt 26,28+; Heb 9,12–26+).
g) Rr. 12–15 i 18b su iz elohističke predaje, a rr. 15b–18a predstavljaju paralelni izvještaj, iz svećeničke predaje.
h) Tako prema hebr. Grč. ima »oni se popnu«.
i) »Slava Jahvina« je prema svećeničkoj predaji (13,22+) očitovanje Božje nazočnosti. To je vatra, sasvim jasno razlikovana (ovdje i 40,34–35) od oblaka koji je obavija i prati. Ove su crte uzete iz opisa velikih bogoobjavljenja koja se događaju u okviru snažne oluje (19,16+) ali imaju dublji smisao: ova sjajna svjetlost koja se odražava na Mojsijevu licu (34,29) izražava neiskazano i jasno visočanstvo Božje, i može se očitovati i izvan oluje (33,22). Ona ispunja tek postavljeni Šator (40,34–35) kao što će ispuniti i Salomonov Hram (1 Kr 8,10–11). Ezekiel je vidio tu Slavu Jahvinu kako napušta Jeruzalem uoči njegova razorenja (Ez 43,1s), no ta »slava« je za nj svjetlonosna ljudska prilika (Ez 1,26–28). U drugim tekstovima, osobito u Psalmima, slava Jahvina izražava samo Božje veličanstvo ili čast koju ljudi njemu duguju, često puta s nešto eshatološkog prizvuka. Usp. još i Izl 15,7 veličanstvo, usp. »slavu« Isusovu u Iv 2,11 i 11,40.

Pnz 9 9 vatra koja sažiže. Mojsije zađe u oblak i uspne se
Izl 34 28 na brdo. [18]Četrdeset dana i četrdeset noći boravio
je Mojsije na brdu[a].

4. UPUTE O SVETIŠTU I BOGOSLUŽJU[b]

35 4-29 **Doprinosi za Svetište**

25 Jahve reče Mojsiju: [2]»Reci Izraelcima da me
darivaju, a vi primajte darove u moju čast od
svakoga koji daje od srca. [3]A primajte ove darove:
zlato, srebro i tuč; [4]ljubičasto, crveno i tamnoc-
rveno predivo i prepredeni lan; [5]učinjene ovnujske
kože, pa fine kože[c]; bagremovo drvo; [6]ulje za svje-
tlo; mirodije za ulje pomazanja i miomirisno kađe-
nje; [7]oniks i drugo drago kamenje koje će se umet-
nuti u oplećak i naprsnik. [8]Neka mi sagrade[d] Sveti-
šte da mogu boraviti među njima[e]. [9]Pri gradnji Pre-
25 40+; 26 30; 27 8 bivališta i svega u njemu postupi točno prema
Br 8 4 uzorku koji ti pokažem.«

37 1-9 **Šator i njegov namještaj: Kovčeg**[f]

[10]»Od bagremova drva neka naprave Kovčeg:
dva i po lakta dug, lakat i po širok i lakat i po
visok[g]. [11]Okuj ga čistim zlatom, okuj ga izvana i
iznutra; a oko njega stavi naokolo završni pojas od
zlata. [12]Salij za nj četiri zlatna koluta; prikuj ih za
četiri njegove noge; dva koluta s jedne strane, a
dva s druge. [13]Od bagremova drva napravi i motke
te ih u zlato okuj. [14]Onda provuci motke kroz kolu-
tove sa strana Kovčega da se na njima Kovčeg nosi. 2 Sam 6 7+
[15]Neka motke ostanu u kolutima Kovčega; neka se
iz njih ne izvlače. [16]Svjedočanstvo[h] koje ću ti pre- 24 12+
dati – u Kovčeg položi.« Pnz 10 1-2

Pomirilište

[17]»Pomirilište[i] napravi također od čistoga zlata. Lev 16 12-15
Neka bude dugo dva i pol lakta, a široko lakat i Rim 3 25+
pol. [18]Skuj i dva kerubina[j] od zlata za oba kraja
Pomirilišta. [19]Napravi jednoga kerubina za jedan
kraj, a drugoga kerubina za drugi kraj. Pričvrsti ih
na oba kraja Pomirilišta da s njim sačinjavaju jedan
komad. [20]Kerubini neka dignu svoja krila uvis tako
da svojim krilima zaklanjaju Pomirilište. Neka
budu licem okrenuti jedan prema drugome, ali
tako da lica kerubina gledaju u Pomirilište. [21]Stavi

a) Usporedi 40 dana Ilijina putovanja na Sinaj (1 Kr 19,8) i 40 dana Kristova boravka u pustinji (Mt 4,2p).
b) Gl. 25 – 31, iz svećeničke predaje, u sebi nose stare elemente kao na primjer kovčeg i šator koji potječu sigurno iz vremena Mojsijeva. Drugi elementi potječu iz kasnijeg vremena razvoja izraelskog kulta. Povezujući sve te Jahvine odredbe s Mojsijem tekst želi posvjedočiti sveto značenje vjerskih ustanova Izraela.
c) »fine kože« – značenje nesigurno; dosl. »kože od tahaša«.
d) »Neka mi sagrade« po TM; BJ po LXX, sir. »Sagradi mi«; umjesto plurala po TM prijevodi isto tako stavljaju singular u rr. 9, 10 i 19.
e) Boga štuju na mjestima na kojima se na posebni način kroz bogoobjavljenje objavio ljudima (Post 12,7; 28,12–19 itd.). Sinaj, gdje se Bog najsjajnije i najjasnije objavio postaje »Brdo Božje« (3,1; 1 Kr 19,8), njegovo prebivalište (Pnz 33,1; Suci 5,4–5; Hab 3,3; Ps 68,9). Kovčeg je znak te Božje nazočnosti (25,22; usp. 1 Sam 4,4; 2 Sam 6,2) i Šator u kojem se kovčeg nalazi je također Prebivalište Božje (r. 9 i 40,34). On prati Izraela na njegovom putovanju (2 Sam 7,6) sve dok Hram u Jeruzalemu ne postane njegovim Domom (1 Kr 8,10).
f) Kovčeg je bio četverouglasta škrinja koju su nosili pomoću drvenih motki. O njegovoj povijesti vidi osobito Jš 3,3; 6,4s; 1 Sam 4 – 6; 2 Sam 6; 1 Kr 8,3–9. Nestao je za vrijeme opsjedanja i rušenja Jeruzalema (ili možda već i ranije, za vrijeme bezbožnog kralja Manašeja) i nije više bio ponovno načinjen (usp. Jr 3,16).
g) Lakat je iznosio otprilike 44 cm.
h) »Svjedočanstvo«: to je prijevod hebr. riječi *'edût* koja zapravo znači, prema staroistočnjačkim paralelama, odredbu nekog ugovora koji poglavar sklapa sa svojim podanikom. »Svjedočanstvo« je tu Dekalog (Deset zapovijedi) napisan na kamene ploče koje se tu i tamo zovu i »ploče Svjedočanstva« (31,18; 32,15; 34,29). Dosljedno tomu, kovčeg se zove također »kovčeg Svjedočanstva« (25,22; 26,33; 40,21).
i) Prijevod hebr. riječi *kappôret* koja dolazi od korijena *kapar* a što znači »pokriti«, ali i »pomiriti« odn. »ispaštati«, »izbrisati«. *Kappôret* je opisan ovdje i u 35,12 kao različit od kovčega. Pojavljuje se, bez kovčega, u posužanjskom obredu dana Pomirenja (Lev 16,15) i 1 Ljet 28,11 ga naziva Svetište nad Svetištem i »Dom Pomirilišta«. Čini se da je Pomirilište i kerubini koji su u njem bili smješteni bilo nadomjestak za kovčeg i kerubine iz Salomonova Hrama. Svećenički opis ih je ujedinio (usp. r. 21). Jahve se pojavljuje na Pomirilištu i tu govori Mojsiju, r. 22; Lev 16,2; Br 7,89.
j) Ime odgovara babilonskim *karibu:* geniji polu-ljudskog i polu-životinjskog oblika koji su bdjeli na ulazu u hramove i u palače. Prema biblijskim opisima i staroistočnjačkim ikonografijama kerubini su krilate sfinge. U jeruzalemskom Hramu oni su okruživali kovčeg (1 Kr 6,23–28). Oni se zasigurno pojavljuju u Jahvinu kultu tek od boravka kovčega u mjestu Šilo za koje će se reći da je »sjedište kerubina« (1 Sam 4,4; 2 Sam 6,2; usp. 2 Kr 19,15; Ps 80,2; 99,1) gdje »Jahve sjedi na kerubinima« (2 Sam 22,11; usp. Ps 18,11). U Ez 1 i 10 oni vuku kola Božja. Kerubini nisu postojali u kultu za vrijeme boravka Izraelaca u pustinji. Oni kerubini koji su bili u Salomonovu Hramu nestali su zajedno s kovčegom. U posužanjskom Hramu bile su u Pomirilište stavljene dvije male figure kerubina (usp. prethodnu bilješku).

26 34 na Kovčeg Pomirilište, a u Kovčeg položi ploče
Svjedočanstva što ću ti ih dati. 22Tu ću se ja s tobom sastajati i ozgo ću ti, iznad Pomirilišta – između ona dva kerubina što su na Kovčegu pločâ Svjedočanstva – saopćavati sve zapovijedi namijenjene Izraelcima.«

37 10-16 Stol za prinesene kruhove[a]

23»Napravi od bagremova drva stol dva lakta dug, lakat širok, a lakat i pol visok. 24U čisto ga zlato obloži i načini mu naokolo završni pojas od zlata. 25Naokolo mu načini obrub, podlanicu širok, a onda po obrubu stavi završni pojas od zlata. 26Nadalje, uspravi mu četiri koluta od zlata pa mu ih pričvrsti na njegova četiri nožna ugla. 27Neka su kolutovi tik pod obrubom da služe kao kvake motkama za nošenje stola. 28Motke napravi od bagremova drva i u zlato ih okuj. O njima će se stol
Br 4 7 nositi. 29Za nj onda napravi: zdjele, varjače, vrčeve
i pehare za izlijevanje prinosa. Načini ih od čistoga zlata. 30Na stol svagda stavljaj pred moje lice prine-
Lev 24 5-9 seni kruh.«
1 Sam 21 4-7

37 17-24 Lev 24 2-4 Svijećnjak

31»Načini svijećnjak od čistoga zlata. Svijećnjak neka bude skovan. Njegovo podnožje, njegov stalak, njegove čaše, čaške i latice – sve neka bude od jednoga komada. 32Šest krakova neka mu izbija sa strana: tri kraka s jedne strane stalka, a tri kraka s druge strane stalka. 33Na jednome kraku neka budu tri čaše u obliku bademova cvijeta, svaka s čaškom i laticama. Tako za svih šest krakova što budu izbijali iz stalka svijećnjaka. 34Na samome svijećnjaku neka budu četiri čaše u obliku bademova cvijeta, svaka s čaškom i laticama. 35Čaška ispod dva kraka, sačinjavajući jedan komad s njime; onda čaška ispod druga dva kraka, od jednoga komada s njime, pa čaška ispod dva posljednja kraka, od jednoga komada s njime. Tako za svih šest krakova što iz stalka budu izbijali. 36Njihove čaške i njihovi krakovi sačinjavat će jedan komad s njim – sve skovano u jednome komadu od čistoga zlata. 37Napravi i sedam svjetiljaka za njih. Svjetiljke neka tako
budu postavljene da osvjetljuju prostor sprijeda. 36
38Usekači i pepeljare za njih neka su od čistoga zlata. 39Upotrijebi talenat čistoga zlata za svijećnjak i
sav njegov pribor. 40Pazi! Načini ih prema uzorku 25 9+
koji ti je na brdu pokazan.« ↗Heb 8 5

Šator – Prebivalište[b]

33 7-11; 36 8-19
26 »Prebivalište načini od deset zavjesa: od lju- Heb 9 11,24
bičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana. Na njima neka budu vezeni likovi kerubina – djelo umjetnika. 2Dužina svake zavjese neka je dvadeset i osam lakata, neka joj je širina četiri lakta. Sve zavjese neka su iste mjere. 3Pet zavjesa neka su sastavljene jedna s drugom, a drugih pet zavjesa opet jedna s drugom. 4Napravi petlje od ljubičaste vune pri rubu krajnje zavjese u sastavljenom komadu. 5Napravi pedeset petlji na rubu jednoga sastavljenog komada od zavjesa, a pedeset pri rubu drugoga. Neka su petlje načinjene jedna spram druge. 6Onda napravi pedeset kopča od zlata. Zavjese zatim kopčama[c] sastavi jednu s drugom. Tako će Prebivalište biti jedna cjelina.

7Načini zatim zavjese od kostrijeti za Šator povrh Prebivališta. Načini ih jedanaest. 8Neka duljina svake zavjese bude trideset lakata, a širina svake zavjese četiri lakta. Tih jedanaest zavjesa neka bude iste mjere. 9Sastavi pet zavjesa napose, a onda opet drugih šest zavjesa napose. Šestu zavjesu podvostruči na pročelju Šatora. 10Ušij pedeset petlji
na rubu jednoga sastavljenog komada od zavjesa, 25 4
a pedeset na rubu drugoga. 11Izradi pedeset kopča od tuča, zapni kopče za petlje da sastaviš Šator u cjelinu.

12A kako će zavjese od Šatora pretjecati, neka se 36 35
polovina zavjesa što preostane spušta na zadnjem Lev
dijelu Prebivališta. 13Od onoga što preteče na du- ↗Heb 6
žini šatorskih zavjesa neka po jedan lakat visi na 9 1-10,
obje strane svetoga Šatora da ga zaklanja. 10

a) Dosl. »kruhovi lica« to jest osobni kruhovi Jahvini, o kojima vidi Lev 24,5–9; 1 Sam 21,5.

b) »Prebivalište« hebr. *miškan* izraz je tipično svećeničke predaje kojim ona naziva svetište u pustinji. Ovaj se izraz općenito upotrebljava bez podrobnije oznake, no koji puta ga nazivaju »Prebivalište Svjedočanstva« (usp. 25,16+) ili »Prebivalište Susreta«. Svećenička predaja tako povezuje ime dano tom svetištu u drevnim predajama s imenom »Šator Susreta«, *'ohel mô'ed* koje ona vrlo često upotrebljava. – Opis tog Prebivališta je teško shvatljiv u svojim podrobnostima. Odnosi se na prenosivo svetište, prilagođeno stalnim pomicanjima u nomadsko vrijeme. On prebacuje nacrt Salomonova Hrama u vrijeme pustinje; no tepisi koji pokrivaju Prebivalište sadrže spomen na mojsijevsko svetište. To je bio šator koji drevne predaje ne opisuju ali o kojem one govore (usp. Izl 37,7–11; 38,8; Br 11,16s; 12,4–10; Pnz 31,14–15).

c) Tako postoje dva velika zastora koji oblikuju krov Prebivalištu, krov koji će biti pokriven grubljom tkaninom iz rr. 7–13, i pokrovima iz r. 14.

[14]Napokon napravi Šatoru pokrov od učinjenih i
u crveno obojenih ovnujskih koža, a povrh njega
pokrov od finih koža.
36 20-34 [15]Trenice što će nauzgor stajati za Prebivalište
napravi od bagremova drva. [16]Svaka trenica neka
bude deset lakata duga, a lakat i pol široka.
[17]Svaka trenica neka ima dva klina[a] je uspravno
drže. Tako napravi na svakoj trenici za Prebivali-
šte. [18]Trenice za Prebivalište postavi: dvadeset tre-
nica s juga, prema podnevu; [19]onda pod dvadeset
trenica napravi četrdeset podnožja od srebra, dva
podnožja pod prvu trenicu za njezina dva klina, i
tako redom, dva podnožja za dva klina svake slije-
deće trenice. [20]Za drugu stranu Prebivališta, sa sje-
vera: dvadeset trenica [21]i četrdeset srebrnih podno-
žja, dva podnožja za dva klina prve trenice, i tako
redom, dva podnožja za svaku trenicu. [22]Na straž-
njoj strani Prebivališta, sa zapada, postavi šest tre-
nica. [23]Napravi i dvije trenice za stražnje uglove
Prebivališta. [24]Neka budu rastavljene pri dnu, ali
na vrhu kod prvoga koluta neka budu sastavljene[b].
Neka tako obadvije prave dva ugla. [25]Neka dakle
bude osam trenica s njihovim srebrnim podnožji-
ma: šesnaest podnožja, dva podnožja pod prvom
trenicom, a dva opet podnožja pod svakom slijede-
ćom trenicom.
[26]Nadalje napravi priječnice od bagremova drva:
pet njih za trenice s jedne strane Prebivališta, [27]a
pet priječnica s druge strane Prebivališta; onda pet
priječnica za trenice Prebivališta straga prema za-
padu. [28]Srednja priječnica neka ide sredinom tre-
nicâ s jednoga kraja na drugi. [29]Trenice obloži zla-
tom, a i kolutove za njih, kroz koje će se priječnice
provlačiti, načini od zlata. Priječnice onda obloži
25 40+ zlatom. [30]Tako, dakle, podigni Prebivalište prema
nacrtu koji ti je pokazan na brdu.«

36 35-38 Lev 16 Heb 6 19; 9 1-10,24; 10 19s

Zastor

[31]»Napravi zavjesu od ljubičastog, crvenog i tam-
nocrvenog prediva i prepredenog lana. Neka su na
njoj izvezeni kerubini. [32]Objesi je na četiri stupa
od bagremova drva, zlatom obložena, s kopčama
od zlata, a na četiri podnožja od srebra. [33]Objesi
zavjesu za kvake. Onda unesi Kovčeg svjedočan-
stva tu za zavjesu. Neka ti tako zavjesa odjeljuje
Svetište od Svetišta[c] nad svetištima. [34]Stavi Pomiri- 25 21
lište na Kovčeg svjedočanstva u Svetinji nad sveti-
njama. [35]Postavi zatim stol van pred zavjesu, a svi-
jećnjak na južnu stranu Prebivališta, prema stolu.
Stol stavi na sjevernu stranu. [36]A na ulazu u Šator
napravi zastorak od ljubičastog, crvenog i tamnoc-
rvenog prediva i prepredenog lana – vezom izve-
zen. [37]Za zastorak isteši pet stupčića od bagrenova
drva pa ih obloži zlatom. Kopče za njih neka budu
od zlata. Salij za njih pet podnožja od tuča.«

Žrtvenik za paljenice

38 1-7 1 Kr 8 64+ Ez 43 13-17

27 »Načini žrtvenik[d] od bagremova drva, pet la-
kata dug, pet lakata širok – prava četvorina
– i tri lakta visok. [2]Na njegova četiri ugla načini
rogove[e]. Neka mu rogovi budu u jednome komadu
s njim. I tučem ga okuj. [3]Dalje, načini za žrtvenik
posude za zgrtanje otpadaka: strugače, kotliće, vi-
ljuške i kadionike. Sve potrepštine za žrtvenik na-
čini od tuča. [4]Onda načini za nj rešetku od tuča, u
obliku mrežice, [5]a na četiri ugla mrežicu ispod iz-
bočine žrtvenika, tako da zahvati do sredine žrtve-
nika. [6]Napravi zatim motke za žrtvenik, motke od
bagremova drva, pa ih tučem okuj. [7]Neka se motke
provuku kroz kolutove, tako da dođu na obje
strane žrtvenika kad se nosi. [8]Načini ga šuplja, od
dasaka: kako ti je pokazano na brdu, onako neka
je i napravljen.«

Dvorište[f]

38 9-20 Ez 40 17-49

[9]»Napravi i dvorište Prebivališta. Na južnoj
strani napravi zavjese od prepredenog lana, sto la-
kata u dužinu s te strane. [10]Njihovih dvadeset stu-
pova neka stoji na dvadeset podnožja od tuča i

a) Svaki je stalak morao imati dvije udubine u koje je trebalo usaditi bagremove smještene u donje dijelove svake trenice.
b) BJ: »Neka budu sastavljene od dna pa sve do vrha, na visini prvog koluta.«
c) Zastor zakriva vjerniku pogled na Svetište nad Svetištem, prebivalište Jahvino. Samo Veliki svećenik može jedanput godišnje u nj ući, na blagdan Pomirenja (Lev 16 i usp. Heb 9,6–14). Isto razdjeljenje između Svetišta i Svetišta nad Svetištem postoji i u Salomonovu Hramu (1 Kr 6,16) a zastor se nalazi i u Herodovu Hramu (Mt 27,51p).
d) Žrtvenik u pravom smislu, žrtvenik za paljenice (1 Kr 8,64+).
e) »Rogovi« su izbočine na četiri ugla žrtvenika. Ti su rogovi uživali posebnu svetost. Na njih se izlijevala krv žrtava (29,12) kao i miomirisi (30,10). Zločinac se mogao uhvatiti za rogove i biti na sigurnom mjestu, siguran od kazne (1 Kr 1,50; 2,28).
f) Posvećeni prostor oko svetišta. On je tu zatvoren drvenom ogradom i ogradom od tkanine. Odgovara hramskom dvorištu u jeruzalemskom Hramu (1 Kr 6,36; Ez 40; Mt 21,12p; Dj 21,27–30).

neka imaju kopče i šipke od srebra. [11]Isto tako za
sjevernu stranu načini plahte sto lakata duge. Nji-
hovih dvadeset stupova i dvadeset podnožja od tu-
ča, ali kopče i šipke neka su od srebra. [12]Širini dvo-
rišta sa zapadne strane trebat će zavjese pedeset
lakata duge, sa deset stupova i deset podnožja. [13]Ši-
rina dvorišta prema istočnoj strani neka bude pede-
set lakata. [14]Nadalje, zavjese s jedne strane vrata
neka su petnaest lakata duge, sa svoja tri stupa i
njihova tri podnožja. [15]A s druge strane neka su
zavjese opet petnaest lakata, sa svoja tri stupa i
njihova tri podnožja. [16]Za dvorišni ulaz: vezen za-
stor od dvadeset lakata, od ljubičastog, crvenog i
tamnocrvenog prediva i prepredenog lana; i sa
svoja četiri stupa i njihova četiri podnožja. [17]Svi
stupovi naokolo dvorišta neka su povezani srebr-
nim šipkama. Neka su im kopče od srebra, a pod-
nožja od tuča. [18]Neka je dvorište u duljinu sto laka-
ta, u širinu pedeset[a], a u visinu pet lakata. Neka su
mu plahte od prepredenog lana, podnožja od tuča.
[19]Sve potrepštine u Prebivalištu za opću upotrebu i
svi njegovi kočići, a tako i kočići u dvorištu, neka
su od tuča.«

Ulje za svijeće

[20]»Nadalje, naredi Izraelcima da ti za svjetlo do-
Lev 24 2-4 nose čistoga ulja od istucanih maslina, tako da
svjetlo neprestano gori. [21]Aron i njegovi sinovi
neka ga postavljaju u Šator sastanka izvan zavjese
30 7-8 što zaklanja Svjedočanstvo da gori pred Jahvom od
1 Sam 3 3 večeri do jutra. Neka je to neopoziva naredba za
izraelske naraštaje.«

Lev 8-10 **Svećeničko ruho**

28 »A onda dovedi k sebi između Izraelaca
svoga brata Arona zajedno s njegovim sinovi-
ma: Nadabom, Abihuom, Eleazarom i Itamarom
da mi služe kao svećenici. [2]Napravi svome bratu
Aronu sveto ruho na čast i ukras. [3]Obrati se svim
vještacima koje sam obdario mudrošću neka na-
prave haljine Aronu da bi se posvetio i vršio sveće-
ničku službu u moju čast. [4]Neka ovu odjeću napra-
ve: naprsnik, oplećak, ogrtač, košulju resama
obrubljenu, mitru i pâs; neka naprave svetu odjeću
za tvoga brata Arona i njegove sinove da mi služe
kao svećenici. [5]Stoga neka oni primaju zlato, ljubi-
často, crveno i tamnocrveno predivo i prepredeni
lan.«

Oplećak – »efod«[b] 39 2-7

[6]»Oplećak neka naprave od zlata, od ljubičastog,
crvenog i tamnocrvenog prediva i od prepredenog
lana – vješto izrađen. [7]Neka na njemu budu dvije
poramenice, pričvršćene za njegove krajeve. [8]Tka-
nica što bude na njemu neka je napravljena kao i
on: od zlata, od ljubičastog, crvenog i tamnocrve-
nog prediva i od prepredenog lana, a neka s njim
sačinjava jedan komad. [9]Zatim uzmi dva draga ka-
mena oniksa i u njih ureži imena Izraelovih sinova:
[10]šest njihovih imena na jednome dragom kamenu,
a preostalih šest imena na drugome dragom kame-
nu, prema njihovu rođenju. [11]Kao što rezbar dragu-
lja urezuje pečate na prstene, tako ti ureži imena
Izraelovih sinova. Oko njih navezi zlatan obrub,
[12]pa pričvrsti oba draga kamena za poramenice
oplećka da budu spomen-dragulji na Izraelove si- 30 16
nove. Tako neka Aron nosi njihova imena o svoja Br 31 54
dva ramena pred Jahvom da ih se sjeća. [13]Načini
zlatne okvire [14]i dva lančića od čistoga zlata. Načini
ih kao zasukane uzice i onda zasukane lančiće
pričvrsti za okvire.«

Naprsnik za presuđivanje 39 8-21

[15]»Naprsnik za presuđivanje izradi umjetnički; iz-
vedi to kao i posao na oplećku: od zlata, od ljubi-
častog, crvenog i tamnocrvenog prediva i od pre-
predenog lana. [16]Neka bude četvorinast i dvostruk;
jedan pedalj[c] neka mu je duljina, a pedalj širina.
[17]Na njemu poredaj četiri reda dragulja[d]. U prvome 39 10-13
redu neka bude: rubin, topaz i alem; [18]u drugome Ez 28 13
Otk 21 19s

a) »pedeset« po sam.; TM »pedeset na pedeset«. – »Neka su mu plahte...« dodano prema 38, 16.
b) Biblijski hebrejski jezik upotrebljava ime efod (etimologija nesigurna) za tri različite stvari: 1. efod kao gatalačko sredstvo pomoću kojega su pitali za savjet u Jahve (usp. 1 Sam 2,28+); 2. efod bad, odn. »pregača od lana«, koji su nosili službenici kulta (usp. 1 Sam 2,18+); 3. efod odn. oplećak Velikog svećenika, neka vrsta ogrtača koji je bio opasan opasačem i podržavan naramenicama. Na ovaj ogrtač bio je obješen »naprsnik za presuđivanje« (rr. 15s) i taj naprsnik je nosio svete ždrebove Urim i Tumim (r. 30; Lev 8,7–8; usp. 1 Sam 14,41+). Efod Velikog svećenika u vezi je s gatalačkim efodom kao što i samo ime podsjeća na drevno odijelo svećenika. Međutim, ta povezivanja su umjetna: ovaj opis odijela Velikog svećenika vrijedi tek za posužanjsko vrijeme a za gatalački efod nemamo u vremenu nakon Davida više nikakvih dokaza. – Usp. još Suci 8,27+.
c) Oko 22 cm.
d) TM donosi tu još dvije riječi koje ne daju nikakav smisao (dosl. »kamena, red«).

redu: smaragd, safir i ametist; [19]u trećem redu: hijacint, ahat i ledac; [20]a u četvrtom redu: krizolit, oniks i jaspis. Neka budu ukovani u zlatne okvire. [21]Tih dragulja neka bude dvanaest, koliko i imena Izraelovih sinova. Neka budu urezani kao i pečati na prstenju, svaki s imenom jednoga od dvanaest plemena. [22]Napravi za naprsnik lančiće od čistoga zlata, zasukane kao uzice. [23a]Zatim napravi za naprsnik dva kolutića od zlata i pričvrsti ih na dva gornja ugla naprsnika. [24]Onda priveži dvije zlatne uzice za ta dva kolutića koja budu pričvršćena za uglove naprsnika. [25]Druga dva kraja uzica priveži za dva okvira. Sad ih tako pričvrsti za poramenice oplećka sprijeda. [26]Napravi dva kolutića od zlata pa ih pričvrsti za dva donja ugla naprsnika, uz rub iznutra koji je okrenut prema oplećku. [27]Napravi još dva kolutića od zlata i pričvrsti ih za donji, prednji kraj poramenice oplećka, uz njegov šav povrh tkanice oplećka. [28]Neka se naprsnik sveže za svoje kolutiće s kolutićima oplećka vrpcom od modroga grimiza, tako da naprsnik stoji iznad tkanice i da se ne može odvajati od oplećka. [29]Neka tako Aron, kada god ulazi u Svetište, na svome srcu nosi imena sinova Izraelovih na naprsniku za presuđivanje da ih uvijek doziva u sjećanje pred Ja-
1 Sam 14 41+ hvom. [30]U naprsnik za presuđivanje neka se stave i 'Urim' i 'Tumim' da i oni budu na Aronovu srcu kad bude dolazio pred Jahvu. Tako neka Aron uvijek na svom srcu pred Jahvom nosi presudu[b] sinova Izraelovih.«

39 22-26 **Ogrtač**

[31]»Ogrtač za oplećak sav napravi od ljubičastog prediva. [32]Prorez za glavu na njemu neka bude na sredini. Rub naokolo proreza neka bude opšiven kao ovratnik na oklopu, tako da se ogrtač ne podere. [33]Na njegovu rubu sve naokolo načini šipke od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva[c], a iz-
Sir 45 9 među njih zvonca od zlata naokolo; [34]zlatno zvonce pa šipak, zlatno zvonce pa šipak naokolo ogrtača uz rub. [35]Neka budu na Aronu dok vrši službu, da se čuje kad ulazi u Svetište pred Jahvu i kad izlazi; tako neće umrijeti[d].«

»Jahvi posvećen« 39 27-31

[36]»Napravi potom jednu ploču od čistoga zlata i na njoj ureži, kao što se urezuje na pečatnom prste- Zah 14 20
nu: 'Jahvi posvećen'. [37]Za mitru je priveži modrom Iv 17 19
vrpcom da stoji s pročelja mitre. [38]Neka stoji na Aronovu čelu. Tako neka Aron na se preuzme nedostatke koji bi mogli okaljati sve svete prinose[e] što ih Izraelci posvećuju. Neka uvijek stoji na njegovu čelu da za njih stječe blagonaklonost Jahvinu. [39]Košulju s resama napravi od lana, od lana napravi i mitru, a pâs vezom izvezi.

[40]I za Aronove sinove napravi haljine, pasove i turbane, njima na čast i ukras. [41f]U njih odjeni svoga brata Arona i njegove sinove; onda ih pomaži, ispuni im ruke vlašću[g] i posveti ih da mi služe
kao svećenici. [42]Napravi za njih gaćice[h] od lana da 20 26+
im pokriju golo tijelo. Neka sežu od bedara do stegna. [43]Neka ih nosi Aron i njegovi sinovi kad ulaze u Šator sastanka ili kad se primiču žrtveniku za službu u Svetištu da ne navuku na se krivnju i umru. To neka bude vječna naredba za nj i za njegovo potomstvo poslije njega.«

Posvećenje Arona i njegovih sinova Lev 8
Pripreme Heb 7 26-28

29 »Ovo je obred koji ćeš obaviti na njima da ih posvetiš za moje svećenike: Uzmi jednog junca i dva ovna bez mane; [2]onda beskvasnoga kruha, beskvasnih kolača zamiješenih u ulju i beskva- Lev 2 4
snih prevrta uljem namazanih. Napravi ih od bijeloga pšeničnog brašna. [3]Naslaži ih u košaricu i u košarici prinesi ih s juncem i oba ovna.«

a) Rr. 23–28 u grč. su skraćeni i stavljeni iza r. 29.
b) To jest sredstvo presuđivanja proroštvom (usp. 28,6+).
c) Prema TM; BJ tu umeće po LXX, sam. »i od prepredenog lana«.
d) Trag primitivnog mišljenja koje je bilo prilično rašireno a prema kojem je zvonjava zvončića rastjerivala demone.
e) Veliki svećenik, budući da je bio posvećen Jahvi, svojom je osobom opraštao sve nehotimične obredne grijehe.
f) Ovaj r. koji anticipira onaj 29,1 i proširuje pomazanje na jednostavne svećenike, koje je inače pridržano prema 29,7 i Lev 8,12 samo Velikom svećeniku, kasniji je dodatak.
g) Dosl. »Ispunit ćeš im ruke«. To je simbolički čin kojim se prvi puta svečano stavljaju u ruke svećeniku dijelovi žrtve koju treba prinijeti Jahvi (29,9; 32,29; Lev 8,27–28; Suci 17,5.12; 1 Kr 13,33). Taj obred odgovara kršćanskom obredu »stavljanja kaleža« u ruke novozaređenom svećeniku.
h) Da bi se izbjegla svaka nečednost. Knjiga Saveza (20,26) zabranjuje, zato, žrtvenike sa stubama. Međutim, u Hramu je ipak bila jedna stuba.

Čišćenje, oblačenje i pomazanje

||40 12-15 Lev 8 2-13 [4]»Dovedi Arona i njegove sinove k ulazu u Šator
sastanka i operi[a] ih u vodi. [5]Zatim uzmi odijelo i
obuci Arona u košulju; stavi na nj ogrtač oplećka,
oplećak i naprsnik i opaši ga tkanicom oplećka.
28 36s; 39 30 [6]Ustakni mu mitru na glavu; na mitru stavi sveti
30 22-23+ vijenac. [7]Uzmi zatim ulja za pomazanje; izlij na
njegovu glavu i pomaži ga. [8]Onda dovedi njegove
sinove; obuci ih u košulje; [9]opaši ih u pasove[b] i
obvij im turbane. Svećeništvo neka im pripada
vječnom uredbom. Tako posveti Arona i njegove
sinove!«

Žrtva

[10]»Dovedi zatim junca pred Šator sastanka, pa
neka Aron i njegovi sinovi stave ruke juncu na gla-
vu[c]. [11]Onda pred Jahvom, na ulazu u Šator sastan-
Lev 1 5+ ka, junca zakolji. [12]Uzmi junčeve krvi i svojim je
Lev 4 7 prstom stavi na rogove žrtvenika. Ostatak krvi izlij
podno žrtvenika. [13]Uzmi sav loj oko droba, privje-
sak na jetri i oba bubrega s lojem oko njih, pa spali
na žrtveniku. [14]Meso od junca, njegovu kožu i nje-
Lev 4 1+ govu nečist spali na vatri izvan taborišta. To je žr-
tva okajnica.
[15]Poslije toga uzmi jednoga ovna, pa neka Aron
i njegovi sinovi stave na njegovu glavu svoje ruke.
[16]Onda ovna zakolji, uhvati mu krvi i zapljusni
24 6 njome žrtvenik sa svih strana. [17]Isijeci zatim ovna
u komade, operi mu drobinu i noge i položi ih na
Lev 1 1+ njegove ostale dijelove i glavu. [18]I onda cijeloga
ovna spali na žrtveniku. Žrtva je to paljenica u čast
Lev 1 9+ Jahvi, miris ugodan[d], žrtva ognjena.
[19]Uzmi onda drugoga ovna, pa neka Aron i nje-
govi sinovi stave svoje ruke ovnu na glavu. [20]Sad
ovna zakolji; uzmi mu krvi i njome namaži resicu
desnoga Aronova uha[e], resicu desnog uha njego-
vim sinovima, palac na njihovoj desnoj ruci pa pa-
lac na njihovoj desnoj nozi. Ostatkom krvi zaplju-
sni žrtvenik naokolo. [21f]Uzmi onda krvi što je
ostala na žrtveniku i ulja za pomazanje i poškropi
Arona i njegovo odijelo, njegove sinove i njihova
odijela. Tako će biti posvećen on i njegovo odijelo,
njegovi sinovi i odijela njegovih sinova.«

Uvođenje svećenika

[22]»Poslije toga uzmi s ovna loj, pretili rep, loj
oko droba, privjesak s jetre, oba bubrega i loj oko
njih; desno pleće – jer je to ovan prinesen za sveće-
ničko posvećenje – [23]zatim jedan okrugli kruh, je-
dan kolač na ulju i jednu prevrtu iz košarice bes- 29 2-3
kvasnoga kruha što je pred Jahvom. [24]Sve to stavi
na ruke Arona i njegovih sinova i prinesi žrtvu pri-
kaznicu[g] pred Jahvom. [25]Uzmi ih onda s njihovih
ruku i spali na žrtveniku, povrh žrtve paljenice, da
bude Jahvi na ugodan miris. To je paljena žrtva u
čast Jahvi.
[26]Zatim uzmi grudi ovna prinesena za Aronovo
posvećenje i prinesi ih kao žrtvu prikaznicu pred Lev 7 30s
Jahvom. Neka to bude tvoj dio. [27]Posveti grudi što
su bile prinesene kao žrtva prikaznica i pleće što je
bilo prineseno kao žrtva podizanica od ovna prine-
sena za posvećenje Arona i njegovih sinova. [28]Neka
to bude pristojba Aronu i njegovim potomcima od
Izraelaca za sva vremena. Tȁ to je ujam koji će
Izraelci davati od svojih pričesnica – ujam koji Ja-
hvi pripada.
[29]Aronova posvećena odijela neka pripadnu nje-
govim sinovima poslije njega da u njima budu po-
mazani i posvećeni. [30]Sin koji postane svećenikom
mjesto njega, kad uđe u Šator sastanka da vrši slu-
žbu u Svetištu, neka ih nosi sedam dana.«

Sveto blagovanje

[31]»Uzmi onda ovna za posvećenje i skuhaj nje-
govo meso na posvećenome mjestu. [32]Aron i nje- Lev 8 31
govi sinovi neka blaguju meso od toga ovna i kruh
iz košarice na ulazu u Šator sastanka. [33]Neka jedu
od onoga što je poslužilo za njihovo očišćenje, da
im se ruke ispune vlašću i da budu posvećeni. Nije-
dan svjetovnjak neka ne jede od toga jer je posve-

a) Temeljito kupanje, različito od pranja u 30,19–21, namijenjeno da podijeli traženu obrednu čistoću.
b) Hebr. tekst ovdje ponavlja »Aaron i njegovi sinovi«. Grč. ispušta.
c) Da učine vlastitom žrtvom.
d) Ovaj antropomorfizam izražava zadovoljstvo koje Bog pronalazi u žrtvi koju mu ljudi prinose (usp. u nastavku; Post 8,21; Lev 1,9; Br 28,2).
e) »desnoga« po pr.; TM izostavlja.
f) Kasniji dodatak koji se pojavljuje na različitu mjestu. Grč. prije 20b, sam. iza 28. U Lev iza 8,29 koji odgovara Izl 29,26.
g) Taj obred prikazivanja sastojao se u pomicanju žrtve naprijed i natrag prije nego li je žrtva bila dodijeljena svećeniku.

ćeno. 34Ako bi ostalo što mesa od svećeničkog po-
svećenja ili što od onoga kruha do ujutro, spali na
vatri. Ne smije se pojesti jer je posvećeno.«

Posveta žrtvenika za paljenice

35»Točno tako učini Aronu i njegovim sinovima
Lev 8 33s kako sam ti naredio. Posvećuj ih sedam dana.
36Svakoga dana prinesi jednoga junca kao žrtvu
Ez 43 18-27 okajnicu – za pomirenje. I prinesi žrtvu okajnicu
za pomirenje oltara, zatim ga pomaži da bude po-
Lev 16 18-20 svećen. 37Sedam dana prinosi žrtvu pomirnicu za
Br 4 15,20 žrtvenik i posvećuj ga. Tako će žrtvenik postati
2 Sam 6 6-7 presvet, i sve što se žrtvenika dotakne bit će posve-
ćeno.«

Lev 6 2-6
Br 28 3-8+

Svakodnevna žrtva paljenica

38»A ovo treba da prinosiš na žrtveniku: dva
janjca godinu dana stara, svaki dan bez prijekida.
39Jedno janje žrtvuj ujutro, a drugo uvečer. 40Pri-
Ez 46 13-15 nesi s prvim janjetom jednu desetinu[a] efe bijeloga
brašna zamiješena u četvrtini hina istupanog ulja i
žrtvu ljevanicu od četvrtine[b] hina vina. 41Drugo ja-
nje prinesi u suton. S njim prinesi žrtvu prinosnicu
s njezinom žrtvom ljevanicom kao i izjutra – na
ugodan miris, žrtvu u čast Jahvi paljenu. 42Neka to
bude trajna žrtva paljenica od koljena do koljena –
25 22 na ulazu u Šator sastanka, pred Jahvom. Tu ću se
24 16+; ja s tobom[c] sastajati da ti govorim. 43I s Izraelcima
40 34 ću se tu sastajati, i moja će ih slava posvećivati.
44Ja ću posvetiti Šator sastanka i žrtvenik; posvetit
ću Arona i njegove sinove da mi služe kao svećeni-
25 8 ci. 45Ja ću prebivati među Izraelcima i biti njihov
Bog. 46Upoznat će oni tada da sam to ja, Jahve,
Bog njihov koji ih je izbavio iz zemlje egipatske da
prebivam među njima – ja, Jahve, Bog njihov.«

37 25-28

Kadioni žrtvenik

Br 4 11
1 Kr 6 20
↗Otk 8 3-5 **30** »Napravi i žrtvenik za paljenje tamjana[d]; na-
pravi ga od bagremova drva. 2Neka bude la-
kat dug, lakat širok, u pravokut, i dva lakta visok.
Neka mu roščići budu od jednoga komada s njim.
3Obloži mu u čisto zlato: njegovu gornju plohu,
njegove strane naokolo i njegove roščiće. Načini
mu zlatan završni pojas naokolo. 4Načini mu dva
zlatna koluta. Pričvrsti mu ih s dviju suprotnih
strana ispod završnog pojasa. Kroz njih će se pro-
vlačiti motke za nošenje. 5Motke načini od bagre-
mova drva i zlatom ih obloži. 6Postavi žrtvenik 40 5
pred zavjesu što zastire Kovčeg Svjedočanstva – na-
suprot Pomirilištu nad Svjedočanstvom – gdje ću
se ja s tobom sastajati. 7Neka na njemu Aron pali
miomirisni tamjan svako jutro kad priprema svje-
tla; 8neka ga Aron opet pali u suton kad svjetla
zapaljuje, da to bude svagdašnje kadiono prinoše-
nje pred Jahvom u sve vaše naraštaje. 9Ne prinosi
na njemu ni neposvećenoga tamjana, ni paljenice,
ni prinosnice, ni ljevanice! 10Jednom u godini neka
Aron obavi obred pomirenja na njegovim roščići-
ma. Krvlju žrtve koja se prinosi za grijeh, jednom
na godinu, neka obavi obred pomirenja za žrtve- 29 36-37
nik. Tako činite u sve naraštaje. Jer oltar je pre-
sveta svetinja Jahvina.«

Porez

38 25-28

11Nadalje Jahve reče Mojsiju: 12»Kad budeš pra-
vio popis Izraelaca prilikom novačenja, neka Br 1
svatko dâ Jahvi otkupninu za se kad se upiše[e], da 2 Sam 24
ih kakvo zlo ne snađe zbog novačenja. 13Tko god
potpada pod novačenje, ovoliko neka dadne: pola
šekela – prema hramskom šekelu, gdje je dvadeset
gera u šekelu. To pola šekela neka bude kao prinos ↗Mt 17 24
Jahvi. 14Tko god potpada pod novačenje, od dvade-
set godina starosti pa naviše, neka dadne prinos Ja-
hvi. 15Bogataš neka ne plaća više niti siromah ma-
nje od pola šekela kad daju prinos Jahvi kao otkup 1 Pt 1 18-19
za se[f]. 16Uzimaj otkupni novac od Izraelaca i odre-
đuj ga za potrebe Šatora sastanka. Neka to bude
Jahvi na spomen da se sjeća Izraelaca i da im bude
milostiv.«

Umivaonik

38 8

17Reče Jahve Mojsiju: 18»Napravi umivaonik od 1 Kr 7 23-38
tuča i podnožje od tuča za umivanje. Postavi ga
između Šatora sastanka i žrtvenika. Nalij u nj vode
19pa neka Aron i njegovi sinovi peru svoje ruke i

a) Oko 4,5 litara.
b) Oko 1,87 litara.
c) »s tobom« po sam., LXX; TM »s vama«.
d) U Salomonovu Hramu kadioni žrtvenik je bio smješten ispred Svetišta nad Svetištem (1 Kr 6,20–21). Takvi su žrtvenici postojali svugdje na starom Istoku.
e) »kad se upiše« po TM; BJ po LXX izostavlja.
f) Bogati i siromašni jednaki su pred Bogom. – »Hramski šekel« pojavljuje se tek u kasnijim tekstovima (ovdje, 38,24–26; Lev 5,15; 27,25; Br 3,47; 18,16). To je možda drevni šekel koji je vrijedio jednu pedesetinu mine i bio težak 1,4 gr. Suvremeni je šekel međutim bio devalviran i vrijedio jednu šezdesetinu mine (vidi Ez 45,12).

noge vodom iz njega. 20Kad moradnu ulaziti u Ša-
tor sastanka, ili kad se moradnu primicati žrtveniku
za službu da spaljuju žrtve u čast Jahvi paljene,
neka se vodom operu da ne poginu. 21Neka operu
ruke svoje i noge svoje da izbjegnu smrti: to je
trajna naredba Aronu i njegovim potomcima u sve
naraštaje.«

Lev 8 10s

Ulje za pomazanje[a]

22Još reče Jahve Mojsiju: 23»Nabavi najboljih mi-
rodija: pet stotina šekela smirne samotoka, pola te
težine – dvjesta pedeset – mirisavog cimeta, dvjesta
pedeset mirisave trstike, 24pet stotina – prema
hramskom šekelu – lovorike i jedan hin maslinova
ulja. 25Od toga napravi posvećeno ulje za pomaza-
37 29 nje; da bude smjesa kao da ju je pravio pomastar.
Neka to bude posvećeno ulje za pomazanje. 26Time
onda pomaži: Šator sastanka i Kovčeg Svjedočan-
stva; 27stol i sav njegov pribor; svijećnjak i sav nje-
gov pribor; žrtvenik kadioni; 28žrtvenik za žrtve pa-
ljenice i sav njegov pribor; umivaonik i njegov sta-
29 37 lak: 29posveti ih, i oni će tako postati posvećeni; i
28 41; 40 15 što god ih se dotakne, posvećeno će postati. 30Po-
maži Arona i njegove sinove i posveti ih meni za
svećenike. 31Onda kaži Izraelcima ovako: 'Ovo je
moje[b] posvećeno ulje za pomazanje od koljena do
koljena. 32Ne smije se polijevati po tijelu običnoga
čovjeka; ne smijete praviti drugoga ovakva sastava!
To je posvećeno i neka vam bude sveto! 33Tko god
takvo napravi, ili tko ga stavi na kojeg svjetovnja-
ka, neka se odstrani od svog naroda!'«

37 29

Miomirisni kad

34Jahve još reče Mojsiju: »Nabavi mirodija: nata-
fe, šeheleta i helebene. Od ovih mirodija i čistoga
tamjana, 35sve u jednakim dijelovima, napravi ta-
mjan za kađenje, smjesu mirodija kakvu pravi po-
mastar, opranu, čistu, svetu. 36Od toga nešto smrvi
25 22 u prah i jedan dio stavi pred Svjedočanstvo, u Šator
sastanka, gdje ću se ja s tobom sastajati. Držite ovu
mirodiju presvetom! 37A miomiris koji napraviš
prema ovome sastavu za svoju upotrebu ne smijete
praviti. To drži za svetinju Jahvi! 38Tko sebi na-
pravi što takvo da mu miriše, neka se iskorijeni iz
svoga naroda.«

Graditelji Svetišta 35 30-35

31 Jahve reče Mojsiju: 2»Pozvao sam, gledaj, po
imenu Besalela, sina Urijeva, od koljena Hu-
rova iz plemena Judina. 3Napunio sam ga duhom
Božjim[c] koji mu je dao umješnost, razumijevanje i
sposobnost za svakovrsne poslove: 4da zamišlja
nacrte za radove od zlata, srebra i tuča; 5za rezanje
dragulja, za umetanje; za rezbarije u drvu i poslove
svakakve. 6Dodao sam još Oholiaba, sina Ahisa-
makova iz Danova plemena; vještinom sam obda-
rio sve sposobne ljude da mognu napraviti sve što
sam ti naredio: 7Šator sastanka, Kovčeg Svjedočan-
stva, povrh njega Pomirilište i sav namještaj Šato-
ra; 8stol i sav njegov pribor, čisti svijećnjak sa svim
njegovim priborom; 9kadioni žrtvenik, žrtvenik za
žrtve paljenice i njegov pribor, onda umivaonik i
njegovo podnožje; 10odijela za službu, posvećena
odijela za svećenika Arona i odijela za njegove si-
nove, za njihovu svećeničku službu; 11pa ulje za po-
mazanje i miomirisni tamjan za Svetište. Sve neka
načine kako sam ti naredio.«

Propis o suboti[d] 20 8-11+

12Jahve opet reče Mojsiju: 13»Reci Izraelcima:
Subote moje morate održavati, jer subota je znak Ez 20 12
između mene i vas od naraštaja do naraštaja, da
budete svjesni da vas ja, Jahve, posvećujem. 14Drži-
te, dakle, subotu, jer je ona za vas sveta. Tko je
oskvrne neka se pogubi; tko bude u njoj radio ika-
kav posao neka se odstrani iz svoga naroda. 15Šest Br 15 32-36
dana neka se vrše poslovi, ali sedmi dan neka bude
dan posvemašnjeg odmora, Jahvi posvećen. Tko bi
u dan subotni obavljao kakav posao neka se pogu-

a) Ovi propisi koji se tiču upotrebe ulja (kao i oni koji slijede a tiču se upotrebe miomirisa) kasnijeg su porijekla: svi su svećenici pomazani a nijedan laik ne smije biti pomazan. U drevnim povijesnim tekstovima pomazanje je pridržano samo kralju (1 Sam 10,1s; 16,1s; 1 Kr 1,39; 2 Kr 9,6; 11,12). Ovo pomazanje daje kralju posvećeni karakter: on je Pomazanik Jahvin (1 Sam 24,7; 26,9.11.23; 2 Sam 1,14.16; 19,22), na hebrejskom jeziku »Mesija«, grč. »Krist«. Psalmi često ovaj naslov pridaju Davidu i njegovoj dinastiji i tako je taj naslov postao najizvrsniji naslov budućeg Kralja, Mesije, kojemu je David pralik, a Novi zavjet ga pridaje Isusu iz Nazareta, Kristu. Što se tiče članova svećenstva izgleda da im pomazanje nije bilo podjeljivano prije perzijskog vremena. Drevni svećenički tekstovi pridržali su ga samo Velikom svećeniku (Izl 29, 7.29; Lev 4,3.5.16; 8,12. Zatim su ga proširili na sve svećenike (ovdje r. 30 i 28,41; 40.15; Lev 7,36; 10,7; Br 3,3).

b) »Ovo je moje«: BJ po LXX »Ovo vam je«; TM »Ovo mi je«.

c) Duh Božji smatra se djeliteljem izvanrednih sposobnosti: ovdje se radi o tehničkoj sposobnosti koja prema tadašnjem mišljenju ima udjela na božanskoj mudrosti.

d) Zakon o subotnjem počinku, bez veze s onim što prethodi, mogao je ovdje biti umetnut da naglasi njegovo obredno značenje.

bi. [16]Stoga neka Izraelci drže subotu – svetkujući je
od naraštaja do naraštaja – kao vječni savez.
Post 9 9+ [17]Neka je ona znak, zauvijek, između mene i Izrae-
= 20 11 laca. Tȁ Jahve je za šest dana sazdao nebo i zem-
Post 2 2-3 lju, a sedmoga je dana prestao raditi i odahnuo.«

Mojsije prima ploče Saveza[a]

[18]Kad Jahve svrši svoj razgovor s Mojsijem na Si-
najskom brdu, dade mu dvije ploče Svjedočanstva, 24 12+
ploče kamene, ispisane prstom Božjim. 25 16+

||Pnz 9 7 10 5

5. *OTPAD IZRAELACA I OBNOVA SAVEZA*[b]

Zlatno tele[c]

Jr 31 32 **32** A narod, videći gdje Mojsije dugo ne silazi s
Izl 24 18 brda, okupi se oko Arona pa mu rekne: »Us-
↗Dj 7 40-41 taj! Napravi nam boga, pa neka on pred nama ide!
Ne znamo što se dogodi s tim čovjekom Mojsijem
koji nas izvede iz zemlje egipatske.« [2]»Poskidajte
zlatne naušnice što vise o ušima vaših žena, vaših
sinova i vaših kćeri«, odgovori im Aron, »pa ih
meni donesite.« [3]Sav svijet skine zlatne naušnice
što ih je o ušima imao i donese Aronu. [4]Primivši
Neh 9 18 zlato iz njihovih ruku, rastopi kovinu u kalupu i
Ps 106 19s načini saliveno tele. A oni poviču: »Ovo je tvoj
1 Kr 12 28 bog, Izraele, koji te izveo iz zemlje egipatske[d].«
[5]Vidjevši to Aron, sagradi pred njim žrtvenik a
onda najavi: »Sutra neka se priredi svečanost u čast
Jahvi!«
[6]Sutradan rano ustanu i prinesu žrtve paljenice i
↗1 Kor 10 7 donesu žrtve pričesnice. Onda svijet posjeda da
jede i pije. Poslije toga ustade da se zabavlja.

Prijetnja Jahvina

[7]»Požuri se dolje!« – progovori Jahve Mojsiju.
»Narod tvoj, koji si izveo iz zemlje egipatske, po-
šao je naopako. [8]Brzo su zašli s puta koji sam im Jr 31 32
odredio. Napravili su sebi tele od rastopljene kovi-
ne, pred nj pali ničice i žrtve mu prinijeli uz pokli-
ke: 'Ovo je tvoj bog, Izraele, koji te izveo iz zemlje
egipatske!' [9e]Dobro vidim«, reče dalje Jahve Mojsi- 33 3; 34 9
ju, »da je ovaj narod tvrde šije. [10]Pusti sada neka Pnz 9 13+
se moj gnjev na njih raspali da ih istrijebim. Onda
ću od tebe razviti velik narod.« Post 12 2 Br 14 12

Zagovor Mojsijev[f]

[11]Mojsije pak zapomagao pred Jahvom, Bogom Ps 106 23 Pnz 9 26-29
svojim, i govorio: »O Jahve! Čemu da gnjevom
plamtiš na svoj narod koji si izbavio iz zemlje egi-
patske silom velikom i rukom jakom! [12]Zašto bi
Egipćani morali reći: 'U zloj ih je namjeri i odveo, Br 14 13-16
tako da ih smakne u brdinama i izbriše s lica zem- Pnz 9 28;
lje!' Smiri svoj gnjev i ljutinu; odustani od zla 32 27
svome narodu! [13]Sjeti se Abrahama, Izaka i Izrae- Ez 20 9,44
la, slugu svojih, kojima si se samim sobom zakleo
i obećao im: 'Razmnožit ću vaše potomstvo kao Post 15 5;
zvijezde na nebu i svu zemlju ovu što sam obećao 22 16-17+;
dat ću vašem potomstvu i ona će zavazda biti nji- 35 11-12
hova baština.'« [14]I Jahve odustane da na svoj narod
svali nesreću kojom mu bijaše zaprijetio.

a) Ovaj se r. nadovezuje na 24, 12–15 i poseže za drevnim izvještajima preko velikog svećeničkog umetka. – Na pločama su ispisane zapovijedi Božje, Dekalog, koje se zovu još i Svjedočanstvo (usp. 25,16+). One predstavljaju odredbe Saveza. Na isti način bile su i odredbe staroistočnjačkih ugovora ispisane na pločama ili na stečcima koje su potom čuvali u svetištima.

b) Sa stajališta literarne kritike gl. 32 – 34 kombinacija su jahvističke i elohističke predaje koje je skoro nemoguće razlikovati u njihovim detaljima. One opisuju jahvistički savez Izl 34 kao obnovu elohističkog saveza Izl 24 koji su Izraelci prekršili pobunom protiv Boga: klanjali su se zlatnom teletu. Možemo pomisliti da je ova redakcija umjetna i da je prizor sa zlatnim teletom stavljen na ovo mjesto da bi odijelio izvještaje o sklapanju saveza i da ih potom sačuva.

c) Zlatno »tele« nazvano tako ironično ustvari je slika mladog bika, simbol božanstva na starom Istoku. Jedna skupina koja se protivila Mojsiju, jedna raskolnička skupina ljudi, htjela je imati kao simbol Božje nazočnosti lik bika umjesto kovčeg Saveza. Međutim, uvijek se tu radi o Jahvi, r. 5, koji je izveo Izraelce iz sužanjstva egipatskog, rr. 4 i 8. Mnogi misle da je ovaj izvještaj u stvari bacio natrag u prošlost Jeroboamovo zlatno tele iz Betela. Međutim, izgleda da je Jeroboam htio obnoviti drevnu predaju (usp. 1 Kr 12,28+).

d) Ovaj bik nije slika Jahvina. Prema paralelnim staroistočnjačkim predodžbama bik je ustvari predstavljao podnožje nevidljivog božanstva kao što je i kovčeg simbol nevidljivog Boga koji vodi narod, usp. r. 1.

e) Ovaj r. nedostaje u grč.

f) Mojsije se pojavljuje kao veliki posrednik: već za vrijeme egipatskih zala (Izl 5,22–23; 8,4; 9,28; 10,17), posrednik svoje sestre Mirjam (Br 12,13) a osobito posrednik za sav narod u pustinji (Izl 5,22–23; 32,11–14.30–32; Br 11,2; 14,13–19; 16,22; 21,7; Pnz 9,25–29. Na ovu ulogu podsjeća i Jr 15,1; Ps 99,6; 106,23; Sir 45,3. Usp. 2 Mak 15,14+). Ova Mojsijeva posrednička uloga pralik je posredničke uloge Kristove.

Savez raskinut – razbijene ploče

[15]Mojsije se okrene i siđe s brda. U rukama su
24 12+ mu bile dvije ploče Svjedočanstva, ploče ispisane
na objema plohama; ispisane i s jedne i s druge
31 18 strane. [16]Ploče su bile djelo Božje; pismo je bilo
pismo Božje u pločama urezano.
[17]A Jošua ču viku naroda koji je bučio pa reče
Mojsiju: »Bojna vika u taboru!« [18]Mojsije mu odgo-
vori:
»Niti viču pobjednici,
niti tuže pobijeđeni:
tu ja samo pjesmu čujem.«
[19]Čim se približi taboru te opazi tele i kako igra-
ju, razgnjevi se Mojsije. Baci iz ruku ploče i razbije
ih na podnožju brda. [20]Pograbi tele koje bijahu na-
Pnz 9 21 pravili, spali ga ognjem i u prah satre. Onda prah
razbaca po vodi i natjera Izraelce[a] da je piju. [21]»Što
ti je ovaj puk učinio«, reče Mojsije Aronu, »da si
tako velik grijeh na nj svalio?« [22]»Neka se moj go-
spodar srdžbom ne raspaljuje«, odgovori Aron.
»Sam dobro znaš kako je ovaj narod na zlo sklon.
[23]Rekoše mi: 'Napravi nam boga pa neka pred
nama ide! Ne znamo što se dogodi s tim čovjekom
Mojsijem koji nas izbavi iz zemlje egipatske.' [24]Na
to im ja rekoh: 'Tko ima zlata, neka ga skine!'
Tako mi ga dadoše, a ja ga bacih u vatru te izađe
ovo tele.«

Revnost levitâ

[25]Kad je Mojsije vidio kako je narod postao razu-
zdan – tà Aron ih je pustio da padnu u idolopo-
klonstvo[b] među svojim neprijateljima – [26]stade na
taborskim vratima i povika: »Tko je za Jahvu, k
Pnz 33 9 meni!« Svi se sinovi Levijevi okupe oko njega. [27]On
im reče: »Ovako govori Jahve, Bog Izraela: 'Neka
svatko pripaše mač o bedro i pođe taborom od
vrata do vrata pa neka ubije tko svoga brata, tko
svoga prijatelja, tko svoga susjeda.'« [28]Sinovi Levi-
Mt 10 37 jevi izvršiše Mojsijev nalog, i toga dana pade na-
Lk 14 26 roda oko tri tisuće[c] ljudi. [29]»Danas ste se posvetili
Jahvi za službu[d]«, reče Mojsije, »tko uz cijenu Pnz 33 8-11
svoga sina, tko uz cijenu svoga brata, tako da vam Br 25 7-13
danas daje blagoslov.«

Mojsije ponovo zagovara

[30]Sutradan reče Mojsije narodu: »Težak ste gri-
jeh počinili. Ipak ću se Jahvi popeti. Možda za vaš
grijeh oproštenje pribavim.« [31]Mojsije se vrati Jahvi
pa reče: »Jao! Narod onaj težak je grijeh počinio
napravivši sebi boga od zlata. [32]Ipak im taj grijeh
oprosti... Ako nećeš, onda i mene izbriši iz svoje Rim 9 3
knjige koju si napisao[e].« [33]Nato Jahve odgovori Otk 20 12
Mojsiju: »Onoga koji je protiv mene sagriješio iz- Dn 12 1+
brisat ću iz svoje knjige. [34]Nego, idi sad! Povedi
narod kamo sam ti rekao. Anđeo će moj pred to-
bom ići. Ali u dan kad ih pohodim, zbog njihova 23 20+
ću ih grijeha kazniti.« [35]Udari Jahve po narodu po- 3 16+
morom zbog teleta što im ga Aron načini.

Nastavlja se put u obećanu zemlju[f] Br 10 11-13

33 Jahve reče Mojsiju: »Idi! Putuj odavde, ti i
narod koji si izveo iz zemlje egipatske, u zem-
lju za koju sam se zakleo Abrahamu, Izaku i Ja-
kovu da ću je dati njihovim potomcima. [2]Pred to-
bom ću poslati anđela; istjerat ću Kanaance, Amo- 23 20+
rejce, Hetite, Perižane, Hivijce i Jebusejce. [3]Idite Pnz 7 1+
u zemlju kojom teče mlijeko i med. Ja s vama neću
poći – jer ste narod tvrde šije – da vas putem ne
istrijebim.« [4]Kad narod ču ove oštre riječi, poče tu-
govati. I nitko više ne stavi na se svoga nakita. [5]Jer
reče Jahve Mojsiju: »Kaži Izraelcima: 'Vi ste narod
tvrde šije. Kad bih ja s vama išao samo čas, uništio 32 9+
bih vas. Stoga skinite svoj nakit, a ja ću vidjeti što
ću s vama učiniti.'« [6]Tako su od brda Horeba[g] Iz-
raelci bili bez nakita.

Šator sastanka[h] 26 1+

[7]Mojsije uze Šator i razape ga izvan tabora, da-
leko od tabora. I nazva ga Šator sastanka. Tko bi

a) Voda je tako postala »voda prokletstva« (usp. Br 5,11–31). No ovdje ta voda nije Božji sud kao u Br 5 jer je sav narod smatran krivcem. Drevna je predaja vjerojatno Bogu prepuštala kaznu koja je ovdje pripisana Levitima (usp. rr. 25s. Pnz 9,21 izvješćuje o sličnoj činjenici drukčije).
b) Hebr. riječ je nesigurna značenja.
c) Vg ima »23.000« vjerojatno prema 2 Kor 10,8 koje je vjerojatno nadahnuto Br 25,1–9.
d) Prema LXX, dosl. »ispunili ste si ruke« (usp. 28,41+); TM »posvetite se Jahvi za službu«.
e) Knjiga koja sadrži ljudske čine i opisuje njihovu sudbinu, usp. Ps 69,29; 139,16 itd.
f) Gl. 33 skuplja elemente koji među sobom nemaju nikakve veze osim zanimanja za Božju nazočnost usred svog naroda.
g) Rr. 1–6, deuteronomskog stila, nisu ujednačeni: Jahve naređuje ono što narod već sam od sebe čini.
h) To je jedan od rijetkih drevnih tekstova koji govori o Šatoru: on je mjesto »Susreta« Jahvina s Mojsijem i narodom (Br 11,16s; 12,4–10; usp. Izl 29,42–43; Lev 1,1).

se god htio obratiti Jahvi[a], pošao bi k Šatoru sa-
stanka, koji se nalazio izvan tabora. [8]Kad bi god
Mojsije pošao u Šator, sav bi se narod digao;
svatko bi stajao kod ulaza u svoj šator i gledao za
Mojsijem dok ne bi ušao u Šator. [9]A kad bi Mojsije
ušao u Šator, stup bi se oblaka spustio i ostajao na
34 34 ulazu u Šator dok je Jahve s Mojsijem razgovarao.
[10]Videći kako stup oblaka stoji na ulazu Šatora, sav
bi se narod tada dizao i svatko bi se duboko kla-
33 20+ njao na vratima svoga šatora. [11]Tako bi Jahve raz-
Br 12 8 govarao s Mojsijem licem u lice, kao što čovjek go-
Pnz 34 10 vori s prijateljem. Mojsije bi se poslije vratio u ta-
Iv 15 15 Jš 1 1+ bor, ali se njegov pomoćnik Jošua, sin Nunov, mla-
đarac, iz Šatora ne bi micao.

Jahve – Suputnik Izraelov

[12]Mojsije oslovi Jahvu: »Vidi, ti si meni rekao:
'Povedi ovaj narod', ali mi nisi objavio koga ćeš sa
33 11+ mnom poslati. Još si mi rekao: 'Znam te po imenu,
i ti uživaš moju blagonaklonost.' [13]Stoga, ako uži-
vam tvoju blagonaklonost, objavi mi svoje putove
da te shvatim i da dalje uživam tvoju blagonaklo-
nost. Promisli također da je ova svjetina tvoj na-
rod.« [14]»Ja ću osobno s tobom poći«, odgovori Ja-
↗Heb 4 1 hve, »i počinak[b] ti priuštiti.« [15]»Ako ti ne pođeš«,
nadoda Mojsije, »odavde nas i ne izvodi. [16]Tȁ kako
će se znati da uživamo tvoju naklonost, ja i tvoj
Pnz 2 7 narod? Po tome što ideš s nama. Time ćemo se
samo razlikovati ja i tvoj narod među svim naro-
dima koji su na licu zemlje.« [17]»I ovo što si zatra-
žio, učinit ću«, odgovori Jahve Mojsiju. »Tȁ ti uži-
vaš moju blagonaklonost jer te po imenu pozna-
jem.«

33 11+ 1 Kr 19 9-18

Slava Jahvina

↗Iv 1 14-18+ [18]»Pokaži mi svoju slavu[c]«, zamoli Mojsije.
[19]»Dopustit ću da ispred tebe prođe sav moj sjaj«,
odgovori, »i pred tobom ću izustiti svoje ime Ja- 34 6-7
hve[d]. Bit ću milostiv kome hoću da milostiv bu- 3 14+
dem; smilovat ću se komu hoću da se smilujem.
[20]A ti«, doda, »moga lica ne možeš vidjeti, jer ne Post 32 31
može čovjek mene vidjeti i na životu ostati[e]. [21]Evo Izl 19 21
mjesta ovdje uza me«, nastavi Jahve. »Stani na pe- Lev 16 2 Br 4 20
ćinu! [22]Dok moja slava bude prolazila, stavit ću te Pnz 5 24
u pukotinu pećine i svojom te rukom zakloniti dok Suci 6 22-23
ne prođem. [23]Onda ću ja svoju ruku maknuti, pa Iz 6 5
ćeš me s leđa vidjeti. Ali se lice moje ne može vi-
djeti.«

Obnova saveza – nove ploče[f] 19; 32 1+

34 Reče Jahve Mojsiju: »Okleši dvije kamene
ploče kao i prijašnje pa ću ja na ploče napisati
riječi koje su bile na prvim pločama što si ih razbio.
[2]Budi gotov do jutra. Onda, ujutro, popni se na
brdo[g] Sinaj i ondje ćeš, navrh brda, stupiti preda
me. [3]Nitko drugi neka se s tobom ne penje; neka 19 12s
se nitko nigdje na brdu ne pokaže. Neka ni ovce ni
goveda ne pasu podno brda.« [4]Mojsije okleše dvije
kamene ploče kao i prijašnje; rano jutrom ustane i
popne se na Sinajsko brdo, uzevši u ruke dvije ka-
mene ploče, kako mu je Jahve naredio.

Bogojavljenje 33 18-23

[5]Jahve se spusti u liku oblaka, a on stade preda
nj i zazva Ime: »Jahve!« [6]Jahve prođe ispred njega
te se javi[h]: »Jahve! Jahve! Bog milosrdan i milostiv, 3 14+
spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću, [7]iska- 20 5-6
zuje milost tisućama, podnosi opačinu, grijeh i pri- Br 14 18 Pnz 5 9-10
jestup, ali krivca nekažnjena ne ostavlja nego kaž- Ps 86 15
njava opačinu otaca na djeci – čak na unučadi do Jr 32 18 Nah 1 3
trećega i četvrtog koljena.« Jl 2 13
[8]Mojsije smjesta pade na zemlju i pokloni se. ↗Iv 1 14
[9]Onda reče: »Gospodine moj! Ako sam stekao bla-
gonaklonost u tvojim očima, onda, o Gospodine, 32 11-14

a) To jest pitati za savjet Jahvu preko posrednika Mojsija koji u Šatoru razgovara s Bogom. O toj Mojsijevoj ulozi usp. već 18,15. Kasnije će pitati Jahvu za »savjet« u čovjeka Božjeg ili u proroka (1 Kr 14,5; 22,5.8; 2 Kr 3,11; 8,8 itd.) ili posredstvom svetih ždrebova (usp. 1 Sam 2,28+; 14,41+).
b) Deuteronomska tema (usp. Pnz 3,10; 12,10; 25,19; Jš 1,13; 22,4; 23,1; usp. još i Ps 95,11). To je ispunjenje obećanja.
c) Vidi bilješku za 24,16.
d) Izgovarajući svoje ime Bog se na neki način objavljuje Mojsiju (vidi 3,13–15+).
e) Postoji takav ponor između Božje svetosti i ljudske nedostojnosti (vidi Lev 17,1+) da bi čovjek morao umrijeti pošto je vidio Boga (Izl 19,21; Lev 16,2; Br 4,20, usp. 6,25+) ili samo čuo Boga (Izl 20,19; Pnz 5,24–26; usp. 18,16). Zato Mojsije (Izl 3,6), Ilija (1 Kr 19,13) pa čak i Serafini (Iz 6,2) zakriljuju rukama svoje lice pred Jahvom. Ostati na životu pošto je netko vidio Boga zahvalno je iskustvo koje dotični doživi (Post 32,31; Pnz 5,24) ili sveti strah (Suci 6,22–23; 13,22; Iz 6,5). To je rijetka milost koju Bog iskazuje (Izl 24,11) osobito Mojsiju kao svome »prijatelju« (Izl 33,11; Br 12,7–8; Pnz 34,10) i Iliji (1 Kr 19,11s) koji će biti svjedoci Preobraženja Kristova (Mt 17,3p) i ostat će u kršćanskoj predaji kao izvrsni predstavnici velike mistike (sa svetim Pavlom, 2 Kor 12,1s). U Novome zavjetu »slava« Božja (usp. ovdje r. 18 i Izl 24,16+) očituje se u Isusu (Iv 1,14+; 11,40; usp. 2 Kor 4,4.6), i Isus je jedini vidio Boga svoga Oca (Iv 1,18; 6,46; 1 Iv 4,12). Ljudima je gledanje Boga licem u lice pridržano za blaženstvo na nebesima (Mt 5,8; 1 Iv 3,2; 1 Kor 13,12).
f) Gl. 34 sadrži jahvistički izvještaj o sinajskom Savezu. O njegovom vidu kao »obnavljanju Saveza« usp. u gl. 32 bilješku za naslov.
g) »Popni se na brdo« prema grč. Hebr. tekst to ispušta.
h) Jahve ostvaruje ono što je obećao (33,19–23) i objavljuje svoje božanske vlastitosti a osobito svoje milosrđe.

pođi s nama! Premda je narod tvrde šije, oprosti
naše grijehe i naše opačine i primi nas za svoju ba-
štinu!«

Izl 20 1+ **Savez**[a]

↗Iv 1 17 [10]»Dobro«, odgovori, »sklapam Savez. Pred cije-
lim tvojim pukom činit ću čudesa kakva se nisu do-
Pnz 2 7 gađala ni u kojoj zemlji, ni u kojem narodu. Sav
narod koji te okružuje vidjet će što može Jahve,
jer ono što ću s tobom učiniti bit će strašno. [11]Vrši,
23 20+ dakle, što ti danas nalažem! Gle, protjerat će is-
Pnz 7 1+ pred tebe Amorejce, Kanaance, Hetite, Perižane,
Hivijce i Jebusejce. [12]Čuvaj se da ne praviš saveza
23 32-33 sa stanovnicima zemlje u koju ideš; da ne budu
zamkom u tvojoj sredini. [13]Nego porušite njihove
Br 33 52 žrtvenike, oborite njihove stupove, počupajte im
ašere[b]! [14]Jer ne smiješ se klanjati drugome bogu.
Tā Jahve – ime mu je Ljubomorni – Bog je ljubo-
Pnz 4 24+ moran. [15]Ne pravi saveza sa stanovnicima one zem-
lje da te oni, kad se odaju bludnosti[c] sa svojim bo-
govima i žrtve im budu prinosili, ne bi pozivali, a
ti pristao da jedeš od prinesene žrtve; [16]da ne bi
uzimao njihove djevojke za žene svojim sinovima,
da one – odajući se bludništvu sa svojim bogovima
– ne bi za sobom povele i tvoje sinove.
20 4+ [17]Ne pravi sebi livenih bogova!
[18]Drži Blagdan beskvasnoga kruha – jedući bes-
23 14+ 12 1+ kvasni kruh sedam dana, kako sam ti naredio – u
određeno vrijeme u mjesecu Abibu, jer si u mje-
secu Abibu izišao iz Egipta.
13 11+ [19]Svako prvorođenče materinjega krila meni pri-
pada[d]: svako muško, svaki prvenac tvoga i sitnoga
i krupnoga blaga. [20]Prvenca od magarice otkupi
jednim grlom sitne stoke. Ako ga ne otkupiš, mo-
raš mu šijom zavrnuti. A sve prvorođence od svojih
sinova otkupljuj.
Neka nitko preda me ne stupa praznih ruku!
[21]Šest dana radi, a sedmoga od poslova odustani, 20 8+
sve ako je u doba oranja ili u vrijeme žetve.
[22]Svetkuj Blagdan sedmicâ – prvine pšenične že-
tve – i Blagdan berbe na prekretu godine.
[23]Triput na godinu neka se svi muškarci pojave
pred Gospodinom Jahvom, Bogom Izraelovim.
[24]Jer ću protjerati narode ispred tebe i proširiti
tvoje međe te nitko neće hlepiti za tvojom zemljom
kad triput u godini budeš uzlazio da se pokažeš
pred Jahvom, Bogom svojim.
[25]Od žrtve koju mi namjenjuješ ne prinosi krvi ni 12 15-20
s čim ukvasanim; niti ostavljaj žrtve prinesene na
blagdan Pashe da prenoći do jutra. 12 10
[26]U kuću Jahve, Boga svoga, donosi najbolje pr- Pnz 26 1+
vine plodova sa svoje zemlje.
Ne kuhaj kozleta u mlijeku njegove majke. 23 19
[27]Zapiši ove riječi«, reče Jahve Mojsiju, »jer su
one temelji na kojima sam s tobom i s Izraelom 34 10
sklopio Savez.«
[28]Mojsije ostade ondje s Jahvom četrdeset dana i
četrdeset noći. Niti je kruha jeo niti je vode pio. 24 18+ Mt 4 2
Tada je na ploče ispisao riječi Saveza – Deset zapo- 20 1+
vijedi.

Mojsije silazi sa Sinaja[f] ↗2 Kor 3 7-

[29]Napokon Mojsije siđe sa Sinajskog brda. Sila-
zeći s brda, nosio je u rukama ploče Svjedočanstva.
Nije ni znao da iz njegova lica, zbog razgovora s
Jahvom, izbija svjetlost. [30]Kad su Aron i svi Izraelci

a) Savez sadrži u sebi i obećanja i zapovijedi: nema protivbe između »milosti« i »zakona«. Neki nazivaju rr. 14–26 »kultski dekalog« (premda u njima nema nikako deset zapovijedi) ili jahvističkom poveljom Saveza koja sadrži odredbe saveza: osim zabrane idolatrije i subote što se nalazi i u Dekalogu Izl 20 druge su odredbe kultske naravi: blagdani, prvine, žrtve.
b) Glede stećaka vidi 23,24+. Sveti stupić, *ašera,* bijaše znak Ašere, božice ljubavi i plodnosti (grč. Aštarta) po kojemu je ona dobila ime.
c) Za razliku od Jahvina kulta koji je uspoređen sa zakonitom ženidbom, kult lažnim bogovima uspoređen je s prostitucijom. Usp. Ez 16 i 23; Hoš 1 – 3; Otk 17.
d) TM tu umeće »sva tvoja stada«, ispušteno po LXX.
e) Mojsije (usp. r. 27) ili Jahve (usp. 34,1; Pnz 10,4).
f) Rr. 29–35 su nejasna podrijetla. Radi se o predaji prema kojoj se lice Mojsijevo zažarilo. To je bilo izraženo glagolom *qaran,* izvedenica od *qeren,* »rog«, odakle onda Vg. doslovno prevodi: »Njegovo je lice imalo rogove«. Rr. 29–33 služe se ovom predajom da opišu Mojsija na njegovu silasku s brda. Rr. 34–35 je povezuju sa Šatorom Susreta, prema predaji u 33,7–11.

vidjeli kako iz Mojsijeva lica izbija svjetlost, ne
usudiše se k njemu pristupiti. 31Onda ih Mojsije
zovnu. Tada k njemu dođoše Aron i sve starješine
zajednice. I Mojsije razgovaraše s njima. 32Poslije
k njemu dođoše i svi Izraelci, pa im on priopći sve
Iv 1 17 što mu je naložio Jahve na Sinajskom brdu. 33Kad
je Mojsije završio razgovor s njima, prevuče preko
svoga lica koprenu. 34Kad bi god Mojsije ulazio
pred Jahvu da s njim razgovara, koprenu bi skinuo
dok opet ne bi izišao. Kad bi izlazio da Izraelcima
kaže što mu je naređeno, 35Izraelci bi vidjeli kako
iz Mojsijeva lica izbija svjetlost[a]. Tada bi Mojsije
opet prevukao koprenu preko lica dok ne uđe da s
Jahvom govori.

25-31

6. PODIZANJE SVETIŠTA[b]

20 8+

Zakon subotnjeg počinka

35 Mojsije sazva svu zajednicu sinova Izraelovih
pa im reče: »Ovo vam je Jahve naložio da
činite: 2Neka se posao obavlja šest dana. Sedmi
dan neka vam bude sveti dan, dan potpunog po-
Br 15 32s činka u čast Jahvi. Tko bi radio u taj dan neka se
kazni smrću. 3Na subotnji dan ni vatre ne ložite po
svojim stanovima.«

25 1-7

Prikupljanje građe

4Nadalje Mojsije reče svoj zajednici izraelskoj:
»Ovo je Jahve naredio: 5Među sobom pokupite pri-
1 6 nos Jahvi! Tko god je plemenita srca neka Jahvi
donese prinos: zlata, srebra i tuča; 6ljubičastog,
crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog la-
na; 7učinjenih ovnujskih koža, onda finih koža, ba-
gremova drva, 8ulja za svjetlo, mirodija za ulje po-
mazanja i miomirisni tamjan; 9oniksa i drugoga
dragog kamenja za umetanje u oplećak i naprsnik.
10A svi koji su među vama vješti neka dođu pra-
viti što je Jahve naredio: 11Prebivalište, njegov Ša-
tor i pokrov; njegove kuke i trenice, njegove priječ-
nice i stupce; njegova podnožja; 12njegov Kovčeg i
motke; Pomirilište pa zavjesu za zaklon; 13stol s
njegovim motkama i sve njegove potrepštine; pri-
nesene hljebove; 14svijećnjak za svjetlo, njegov pri-
bor i njegove svijeće, onda ulje za svjetlo; 15kadioni
žrtvenik i njegove motke; ulje za pomazanje i mio-
mirisni tamjan; zastorak na ulazu u Prebivalište;
16žrtvenik za žrtve paljenice s njegovom rešetkom
od tuča; motke za nj i sav njegov pribor; umivaonik
i njegov stalak; 17zastore za dvorište; stupce i nji-
hova podnožja, pa zastor na ulazu u dvorište; 18ko-
čiće za Prebivalište i kočiće za dvorište s njihovim
uzicama; 19svečano ruho za vršenje službe u Sveti-
štu – posvećena odijela za svećenika Arona i odi-
jela za svećeničku službu njegovih sinova.«

20Nato se sva izraelska zajednica povuče ispred
Mojsija. 21A onda svatko koga je srce vuklo i duša
poticala dođe noseći svoj prinos u čast Jahvi za
gradnju Šatora sastanka, za svaku službu u njemu
i za posvećena odijela. 22Strčaše se muževi i žene:
svi koje je srce vuklo donesoše zapinjača, naušnica,
prstenja, narukvica, ogrlica i svakovrsna zlatnog
nakita; svi koji bijahu zavjetovali kakvu zlatninu u
čast Jahvi. 23Svi kod kojih se našlo ljubičastog,
crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog la-
na, učinjenih ovnujskih koža ili finih koža donesoše
svoje. 24Nadalje, svatko tko je mogao dati kakav
dar u srebru ili tuču donese to kao prinos u čast
Jahvi. Svatko u koga se našlo bagremova drva za
upotrebu u bilo kojem poslu, donese ga. 25Sve žene
koje su bile vješte prele su svojim rukama i dono-
sile što bijahu oprele: ljubičastog, crvenog i tam-
nocrvenog prediva i prepredenog lana. 26Sve opet
žene koje je njihovo srce poticalo zbog njihove vje-
štine prele su kostrijet. 27Glavari su donosili oniksa
i drugoga dragog kamenja za umetanje u oplećak i
naprsnik; 28pa mirodije i ulje za svjetlo, ulje za po-
mazanje i miomirisni tamjan. 29I tako Izraelci – svi
ljudi i sve žene koje je srce poticalo da pridonesu
bilo što poslu koji je Jahve po Mojsiju naredio da
se izvrši – donesoše to kao dragovoljan prinos u
čast Jahvi.

Graditelji Svetišta 31 2-6

30Potom reče Mojsije Izraelcima: »Vidite! Jahve
je po imenu pozvao Besalela, sina Urijeva, od ko-
ljena Hurova a iz plemena Judina. 31Njega je napu-
nio duhom Božjim, dao mu umješnost, sposobnost
i razumijevanje u svim poslovima: 32da zamišlja
nacrte i da radove izvodi od zlata, srebra i tuča;
33da reže dragulje za umetanje; da urezuje u drvetu
i da umješno radi svaki posao. 34Njemu i Oholiabu,
sinu Ahisamakovu, od plemena Danova, udijeli i

a) TM tu dodaje »iz kože Mojsijeva lica«, ispušteno po LXX.
b) Ovaj odlomak, gl. 35 – 39, spominje izvršenje naredbi datih u gl. 25 – 31 koje su skoro doslovno ponovljene.

sposobnost da poučavaju druge. [35]Obdari ih umještvom u svakom poslu rezbarskom, krojačkom, veziljskom i tkalačkom; oni tkaju tkanine od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana, sposobni su u svakom poslu i vješti u nacrtima.

36 Stoga neka Besalel, Oholiab i svi vještaci koje je Jahve obdario vještinom i sposobnošću da vješto izvedu sve poslove oko podizanja Svetišta obave sve kako je Jahve naredio.«

Više ne treba sabirati

[2]Mojsije onda pozva Besalela, Oholiaba i sve one što ih je Jahve obdario vještinom; sve koje je srce poticalo da se prihvate posla i izvedu ga. [3]Oni preuzmu od Mojsija sve prinose koje Izraelci bijahu donijeli da se izvedu poslovi oko podizanja Svetišta. Ali kako su oni i dalje donosili prinose jutro za jutrom, [4]svi majstori koji su gradili Svetište dođu – svaki s posla na kojem je radio – [5]i reknu Mojsiju: »Svijet donosi mnogo više nego što je potrebno za izvođenje posla koji nam je Jahve naredio da izvedemo.« [6]Zato Mojsije izda naredbu koju po taboru proglase: »Neka više nijedan čovjek ni žena ne donosi nikakva priloga za Svetište!« Tako ustave narod te nije donosio novih darova. [7]Što imahu bijaše dosta da se izvede sve djelo; i još je pretjecalo.

26 1-11,14 **Prebivalište Jahvino**[a]

[8]I tako najvještiji ljudi među radnicima naprave Prebivalište. Načine[b] ga od deset zavjesa od prepredenog lana i ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva. Na njima bijahu izvezeni likovi kerubina. [9]Dužina je svake zavjese iznosila dvadeset osam lakata, a širina svake zavjese četiri lakta. Sve su zavjese bile iste mjere. [10]Pet zavjesa sastave jednu s drugom, a pet drugih zavjesa sastave opet jednu s drugom. [11]Na rubu posljednje od zavjesa sastavljenih u jedno načine petlje od modre vune; jednako ih načine i na rubu posljednje zavjese drugoga dijela; [12]načine pedeset petlji na jednome komadu, a pedeset na rubu zavjese drugoga komada. Petlje su stajale jedna spram druge. [13]Onda naprave pedeset zlatnih kopča pa sastave zavjese kopčama jednu s drugom. Tako je Prebivalište bilo kao jedna cjelina. [14]Zatim za Šator povrh Prebivališta načine zavjese od kostrijeti; načine ih jedanaest. [15]Dužina svake zavjese bila je trideset lakata, a širina četiri lakta. Tih jedanaest zavjesa bilo je iste mjere. [16]Sastave pet zavjesa za se, a šest drugih opet za se. [17]Naprave pedeset petlji na rubu zavjese jednoga komada, a pedeset načine na rubu drugoga komada. [18]Načine i pedeset kopča od tuča da sastave Šator zajedno, tako da bude jedna cjelina. [19]Zatim naprave pokrov za Šator od učinjenih ovnujskih koža, a povrh njega drugi, od finih koža.

[20]Trenice nauzgor za Prebivalište izrade od bagremova drva. 26 15-29 [21]Duljina je svake trenice bila deset lakata, a širina lakat i pol. [22]Svaka je trenica imala dva klina da je drže uspravno. To su napravili na svakoj trenici za Šator. [23]Trenice za Prebivalište napravili su ovako: dvadeset trenica za južnu stranu; [24]napravili su četrdeset podnožja od srebra pod dvadeset trenica – dva podnožja pod prvu trenicu za njezina dva klina i dva podnožja pod svaku slijedeću trenicu za njezina dva klina. [25]Za drugu, sjevernu, stranu Prebivališta naprave dvadeset trenica [26]i za njih četrdeset podnožja od srebra – dva podnožja pod prvu trenicu, a po dva podnožja pod svaku slijedeću trenicu. [27]Prebivalištu straga, prema zapadu, napraviše šest trenica. [28]Naprave i dvije trenice za uglove Prebivališta straga. [29]Pri dnu su bile rastavljene, ali su se pri vrhu, kod prvoga koluta, sastajale. Tako su ih obje postavili za dva ugla. [30]Bilo je osam trenica s njihovim podnožjima od srebra: šesnaest podnožja, pod svakom trenicom dva. [31]Načine priječnice od bagremova drva: pet njih za trenice s jedne strane Prebivališta, [32]a pet opet priječnica za trenice s druge strane Prebivališta te pet priječnica za trenice Prebivalištu straga, prema zapadu. [33]Onda načine središnju priječnicu što je prolazila sredinom trenica s kraja na kraj. [34]Trenice oblože zlatom, a njihove kolutove, kroz koje su priječnice bile provučene, načine od zlata. I priječnice oblože zlatom.

a) U odsjeku 36,8b – 39,43, grčki tekst koji je imao pred sobom nešto drukčiji hebrejski izvornik nego je naš, razvrstava gradivo drukčije: 36,8; 39,1–3; 36,8–9.35–38; 38,9–20.21–23; 37,1–23; 36,34.36.38; 38,20; 38,1–7; 37,5; 38,8 i 40,30–32; 38,24–31; 39,32: 39,1; 39,33–43; 40,1–38.

b) Množina je ustupila mjesto jednini. Pisac je ponovio naredbe dane Mojsiju osobno, uz nekoliko nužnih gramatičkih promjena.

26 31-32, 36-37 **Zavjesa**

[35]Naprave zavjesu od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana; načine je s izvezenim kerubinima. [36]Za nju naprave četiri stupa od bagremova drva i oblože ih zlatom. Kuke su im bile od zlata, a saliju im i četiri podnožja od srebra. [37]Na ulazu u Šator naprave zavjesu od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana, umjetnički protkanu, i za nju pet stupčića s njihovim kukama. Vrhove stupčića i njihove šipke oblože zlatom, dok im pet podnožja naprave od tuča.

25 10-20 **Kovčeg**

37 Besalel napravi Kovčeg od bagremova drva, dug dva i pol lakta, širok lakat i pol, a lakat i pol visok. [2]Iznutra ga i izvana okuje čistim zlatom. Naokolo mu napravi zlatan završni pojas. [3]I salije mu četiri koluta na njegova četiri ugla: dva koluta s jedne strane, a dva koluta s njegove druge strane. [4]Napravi i motke od bagremova drva i u zlato ih okuje; [5]onda provuče motke kroz kolutove Kovčegu sa strane za nošenje Kovčega. [6]Zatim napravi Pomirilište od čistoga zlata, dva i pol lakta dugo, a lakat i pol široko. [7]Napravi i dva kerubina od kovanoga zlata, na dva kraja Pomirilišta: [8]jednoga kerubina na jednome kraju, a drugoga kerubina na drugome kraju. Kerubine na oba kraja načini u jednome komadu s Pomirilištem. [9]Kerubini imali uzdignuta i raširena krila, zaklanjali njima Pomirilište. Bili su licem okrenuti jedan prema drugome, tako da su im lica gledala u Pomirilište.

25 23-29 **Stol s prinesenim hljebovima**

[10]Od bagremova drva načini stol, dva lakta dug, lakat širok, a lakat i pol visok. [11]Obloži ga čistim zlatom i od zlata mu naokolo načini završni pojas. [12]I načini mu obrub unaokolo, podlanicu širok. A za obrub naokolo načini zlatan završni pojas. [13]Salije mu četiri zlatna koluta. Kolutove onda pričvrsti za njegova četiri nožna ugla. [14]Kolutovi su bili tik pod obrubom, kao kvake za motke, da se stol može nositi. [15]Motke za nošenje stola načinio je od bagremova drva i zlatom ih obložio. [16]A pribor što se držao na stolu – njegove zdjele, varjače, vrčeve i pehare za izlijevanje prinosa – napravio je od čistoga zlata.

25 31-40 **Svijećnjak**

[17]Od čistoga zlata načini i svijećnjak. Svijećnjak – njegovo podnožje i stalak – skova. Njegove čaše – čaške i latice – bile su u jednome komadu s njim. [18]Šest je krakova izbijalo s njegovih strana: tri kraka svijećnjaka s jedne strane, a tri kraka svijećnjaka s druge strane. [19]Na jednome kraku bile su tri čaše u obliku bademova cvijeta, svaka sa svojom čaškom i laticama. Na drugome opet kraku bile su tri čaše u obliku bademova cvijeta, svaka s čaškom i laticama. Tako je bilo na svih šest krakova što izbijahu iz svijećnjaka. [20]Na samome svijećnjaku bile su četiri čaše u obliku bademova cvijeta, svaka s čaškom i laticama: [21]čaška, u jednom komadu s njim, pod prva dva kraka; pa konačno čaška, u jednom komadu s njim, pod zadnja dva kraka. Tako na svih šest krakova što su iz njega izbijali. [22]Njihove čaške i njihove peteljke bile su u jednom komadu s njim; sve to od čistoga kovanog zlata. [23]A od čistoga zlata napravi mu i sedam svjetiljaka, usekače i pepeljare. [24]Svijećnjak i sav njegov pribor načini od jednoga talenta čistoga zlata.

Kadioni žrtvenik 30 1-5

[25]Kadioni je žrtvenik napravio od bagremova drva, lakat dug, lakat širok – u četvorinu – a dva lakta visok. Roščići su mu bili u jednom komadu s njim. [26]Obloži mu čistim zlatom plohu, strane naokolo i njegove roščiće. Načini mu naokolo završni pojas od zlata. [27]Na njemu načini i dva zlatna koluta na oprečnim stranama, ispod završnog pojasa, da služe motkama za kvake kad se na njima nosi. [28]Motke načini od bagremova drva pa ih obloži zlatom. [29]Onda pripravi posvećeno ulje za pomazanje 30 22-25, 34-35
i čisti kâd mirisni, onako kako ga pravi pomastar.

Žrtvenik za paljenice 27 1-8

38 Od bagremova drva napravi žrtvenik za žrtve paljenice, pet lakata dug, pet lakata širok – u četvorinu – a tri lakta visok. [2]Na njegova četiri ugla načini mu četiri roga. Rogovi su bili u jednom komadu s njim. Onda ga obloži tučem. [3]A načini i sav pribor za žrtvenik: lonce, strugače, kotliće, viljuške i kadionike; sav mu je ovaj pribor načinio od tuča. [4]Za žrtvenik zatim načini rešetku u obliku mrežice od tuča ispod izbočine; zahvaćala mu je do sredine. [5]Salije četiri koluta na četiri ugla tučane rešetke da služe kao kvake za motke. [6]Motke načini od bagremova drva pa ih obloži tučem. [7]Onda provuče motke kroz kolutove na objema stranama žrtvenika da se na njima nosi. Napravio ga je šuplja – od dasaka.

30 18 **Umivaonik**

8A zatim, od zrcala žena koje su posluživale na
1 Sam 2 22+ vratima Šatora sastanka[a], načini tučani umivaonik
i tučani stalak za nj.

27 9-19 **Dvorište**

9Onda načini dvorište. Na južnoj strani dvorišta
bijahu zavjese od prepredenog lana, stotinu lakata
duge. 10Njihovih dvadeset stupova sa dvadeset pod-
nožja bilo je od tuča, dok su kuke na stupovima i
njihove šipke bile od srebra. 11Od stotinu lakata
bile su zavjese i sa sjeverne strane. Njihovih dvade-
set stupova sa dvadeset podnožja bilo je od tuča,
dok su kuke na stupovima i njihove šipke bile od
srebra. 12Sa zapadne strane bijahu zavjese od pede-
set lakata, sa deset stupova i deset njihovih podno-
žja. Kuke su na stupovima i njihove šipke bile od
srebra. 13Sprijeda, s istoka, zavjese od pedeset la-
kata. 14S jedne strane vrata zavjese su bile petnaest
lakata, sa tri stupca i njihova tri podnožja. 15Tako
i s druge strane – dakle, na obje strane dvorišnih
vrata – bile su zavjese od petnaest lakata, sa tri
stupca i njihova tri podnožja. 16Sve su zavjese oko
dvorišta bile od prepredenog lana. 17Podnožja za
stupove bila su od tuča, a kuke na stupovima i nji-
hove šipke od srebra. Vrhovi stupova bili su sre-
brom obloženi. Sve šipke na dvorišnim stupovima
bijahu od srebra. 18Zavjesa na dvorišnim vratima –
izvezena – bila je od ljubičastog, crvenog i tamnoc-
rvenog prediva i prepredenog lana. Dvadeset je la-
kata bila duga; visoka, po širini, pet lakata kao i
dvorišne zavjese. 19Bila su četiri njihova stupa sa
četiri podnožja od tuča. Kuke na stupovima bile su
od srebra. Vrhovi stupova bili su srebrom obloženi,
a njihove šipke bile su srebrne. 20Svi kočići unutar
Prebivališta bili su od tuča.

Popis utrošenih stvari[b]

21To je popis stvari za Prebivalište – Prebivalište
Svjedočanstva, koji je sastavljen na zapovijed Moj-
sijevu trudom levitâ pod vodstvom Itamara, sina
svećenika Arona.
35 30-35 22Besalel, Urijev sin, iz koljena Hurova od ple-
mena Judina napravio je sve što je Jahve Mojsiju
naredio. 23S njim je bio Oholiab, sin Ahisamakov,
iz plemena Danova, rezbar, krojač i vezilac za lju-
bičasto, crveno i tamnocrveno predivo i prepredeni
lan.
24Sve zlato što je utrošeno u radove oko Svetišta
– zlato posvećeno prinosom – iznosilo je: dvadeset
i devet talenata i sedam stotina trideset šekela u
hramskim šekelima. 25A srebro, sabrano prigodom Br 1
upisivanja zajednice – 26to jest beku po glavi, odno-
sno pola šekela prema hramskom šekelu, od sva-
koga koji je bio upisan, od dvadeset godina pa na-
prijed – iznosilo je: stotinu talenata i tisuću sedam
stotina sedamdeset i pet šekela u hramskim šekeli-
ma. Bilo je upisanih: šest stotina tri tisuće i petsto Br 1 45-46
pedeset. 27Stotinu talenata srebra otišlo je za salije-
vanje podnožjâ Svetištu i zavjesi: sto podnožja od
sto talenata – talenat za podnožje. 28A od tisuću
sedam stotina sedamdeset i pet šekela načinio je
kuke za stupove, obložio njihove vrhove i napravio
šipke za njih. 29Tuč od žrtve prikaznice iznosio je
sedamdeset talenata i dvije tisuće četiri stotine še-
kela. 30Od njega je načinio: podnožja za ulaz u Ša-
tor sastanka, žrtvenik od tuča s njegovom tučanom
rešetkom i sav pribor za žrtvenik; 31dalje, podnožja
oko dvorišta, podnožja za dvorišni ulaz; sve kočiće
za Prebivalište i sve kočiće oko dvorišta.

Odijelo velikog svećenika i ostalih svećenika

39 Od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog pre-
diva naprave lijepo izrađeno ruho za službu
u Svetištu; naprave svetu odjeću Aronu, kako je
Jahve naredio Mojsiju.

Oplećak[c]

2Oplećak naprave od zlata, ljubičastog, crvenog 28 6-8
i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana. 3Skuju
zlatne pločice, a onda ih na niti izrežu da ih vje-
štački uvezu u ljubičasto, crveno i tamnocrveno
predivo i prepredeni lan. 4Za oplećak naprave po-
ramenice koje su bile s njim sastavljene na svoja
dva kraja; 5tkanica što je na njemu stajala bila je
napravljena od zlata, ljubičastog, crvenog i tamnoc-
rvenog prediva i prepredenog lana kao i on, i u
jednome komadu s njim, kako je Jahve naredio
Mojsiju. 6Kamenje oniksa optoče obrubom od zla-
ta. Na njima su, kao što se režu pečati, bila ure- 28 9-12
zana imena Izraelovih sinova. 7Njih stave na pora-
menice oplećka da budu spomen-kamenje sinovima
Izraelovim, kako je Jahve naredio Mojsiju.

a) Stara zrcala bijahu izrađena od uglađene bronce. – Ne znamo koja je bila uloga žena. Možda tu imamo jeku 2 Kr 23,7. Ovaj je tekst poslužio kao glosa za 1 Sam 2,22.
b) Ovaj je odlomak redakcijski dodatak: pretpostavlja ustanovu Levita (Br 3) i popis naroda (Br 1).
c) Ovdje i u rr. 3.7.8.22 neki glagoli koji su u hebr. izvorniku u jednini u sam. i sir. prijevodu su u množini.

28 15-30 **Naprsnik**

8I naprsnik izrade radovima vještaka kao i oplećak: od zlata, ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana. 9Naprsnik načiniše četverouglast, dvostruk; bio je pedalj dug, pedalj širok, a predvostručen. 10Umetnu u nj četiri reda dragulja. Prvi red bijaše od rubina, topaza i alema; 11drugi red od smaragda, safira i ametista; 12treći red od hijacinta, ahata i leca; 13a četvrti red od krizolita, oniksa i jaspisa. Sve je bilo zlatom obrubljeno. 14Na kamenima su bila imena Izraelovih sinova. Na broj ih je bilo dvanaest, kao i njihovih imena. Bila su urezana kao i pečati – svaki kamen s imenom jednoga od dvanaest plemena. 15Za naprsnik naprave lančiće od čistoga zlata kao zasukane uzice. 16Naprave zatim dva zlatna okvira i dva zlatna kolutića pa pričvrste oba kolutića za dva gornja ugla naprsnika. 17[a]Sad privežu ovdje zasukane uzice od zlata za dva kolutića što su bila pričvšćena za uglove naprsnika. 18Druga dva kraja zasukanih uzica pričvrste za dva okvira. Tako ih povežu za poramenice oplećka sprijeda. 19Potom načine dva zlatna kolutića pa ih pričvrste za dva kraja naprsnika uz nutarnji rub, okrenut prema oplećku. 20Još naprave dva zlatna kolutića te ih pričvrste za donji, prednji kraj poramenice oplećka, pokraj mjesta gdje se veže, povrh tkanice oplećka. 21Svežu kolutiće naprsnika s kolutićima oplećka modrom vrpcom, tako da naprsnik stoji nad tkanicom oplećka i da se s oplećka ne mogne odvojiti, kako je Jahve Mojsiju naredio.

28 31-35 **Ogrtač**

22Naprave i ogrtač za oplećak, sav satkan od ljubičastog prediva. 23U sredini je ogrtača bio prorez kao otvor na oklopu, prorez naokolo opšiven, da se ogrtač ne podere. 24O donjem rubu ogrtača načine šipke od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i prepredenog lana[b]. 25A načine i zvonca od čistog zlata, pa zvonca privežu među šipke; sve naokolo donjeg ruba ogrtača između šipaka[c]: 26zvonce pa šipak, zvonce pa šipak okolo donjeg ruba ogrtača za vršenje službe, kako je Jahve naredio Mojsiju.

28 39-42 **Svećeničko odijelo**

27Zatim od otkanog lana načine košulje Aronu i njegovim sinovima; 28a naprave i mitru od lana i kape od lana; platnene gaće načine od prepredenog lana. 29I pasovi su bili od prepredenog lana i od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva, iglama izvezeni, kako je Jahve Mojsiju naredio.

Vijenac 28 36-37

30Načine i ploču, sveti vijenac, od čistoga zlata i na njoj urežu natpis kako se urezuje na pečatnome prstenu: »Posvećen Jahvi.« 31Za nju privežu modru vrpcu da je mogu svezati na vrhu mitre, kako je Jahve naredio Mojsiju.

32Tako su bili završeni svi radovi na Prebivalištu, Šatoru sastanka. Izraelci su sve načinili onako kako je Jahve Mojsiju naredio da načine.

Predaja napravljenih stvari Mojsiju

33Onda donesu Mojsiju Prebivalište, Šator i sav njegov pribor: njegove kuke, njegove trenice, njegove priječnice, njegove stupove i njegova podnožja; 34pokrov od učinjenih ovnujskih koža, pokrov od finih koža, zavjesu za zaklon; 35Kovčeg svjedočanstva s njegovim motkama i Pomirilištem; 36stol i sav njegov pribor, prinesene hljebove, 37svijećnjak od čistoga zlata s njegovim svijećama – svijeće već u red stavljene – i sav njegov pribor i ulje za svjetlo; 38zlatni žrtvenik, ulje za pomazanje, miomirisni tamjan i zavjesu za ulaz Šatora; 39žrtvenik od tuča s tučanom rešetkom; njegove motke i sav njegov pribor; umivaonik i njegov stalak; 40zavjese za dvorište; njihove stupove i njihova podnožja, zavjesu za dvorišni ulaz, njegova užeta i njihove kočiće – sav pribor za službu u Prebivalištu, za Šator sastanka; 41lijepo izrađeno ruho za službu u Svetištu – svetu odjeću za svećenika Arona i odijela za svećeničku službu njegovih sinova. 42Upravo kako je Jahve Mojsiju naredio, tako su Izraelci sav posao obavili.

43Mojsije pregleda sve radove i utvrdi da su ih dovršili: kako je Jahve naredio, onako su ih i napravili. I Mojsije ih blagoslovi.

Postavljanje i posveta Svetišta

40 Reče Jahve Mojsiju: 2»Na prvi dan prvoga mjeseca podigni Prebivalište, Šator sastanka. 3Ondje postavi Kovčeg svjedočanstva, onda Kovčeg zakloni zavjesom. 4Potom unesi stol i što na nj spada poredaj; unesi i svijećnjak i svijeće mu pripremi. 5A zlatni žrtvenik za kađenje postavi pred Kovčeg svjedočanstva. Onda objesi zastor nad ulazom u Prebivalište. 6Stavi žrtvenik za žrtve palje-

a) Vg. ispušta u 39,17–21 neke pojedinosti te ima dva retka manje nego hebr. izvorni.

b) »i prepredenog lana« po sam.; TM ispušta.

c) »između šipaka« po TM; BJ to ispušta kao ponavljanje.

nice pred ulaz Prebivališta, Šatora sastanka. [7]Iz-
među Šatora sastanka i žrtvenika smjesti umivao-
nik i u nj nalij vode. [8]Naokolo napravi dvorište i
Lev 8 10 objesi zastor nad dvorišnim ulazom. [9]Zatim uzmi
ulja za pomazanje pa pomaži Prebivalište i sve što
je u njemu; posveti ga i sav njegov pribor, pa će
svetim postati. [10]Pomaži potom žrtvenik za žrtve
paljenice i sav njegov pribor; posveti žrtvenik i pre-
svetim će žrtvenik postati. [11]Pomaži umivaonik s
njegovim stalkom: posveti ga! [12]Dovedi zatim
29 4-8 Arona i njegove sinove na ulaz Šatora sastanka pa
ih operi vodom. [13a]Stavi onda na Arona posvećenu
odjeću; pomaži ga i posveti da mi služi kao svećе-
nik. [14]Dovedi i njegove sinove, na njih stavi košulje
[15]i pomaži ih, kako si pomazao i njihova oca, da mi
služe kao svećenici. Njihovo pomazanje neka ih
uvede u vječno svećenstvo u sve njihove naraštaje.«

Izvršenje Jahvinih naloga

[16]Tako Mojsije učini. Kako mu je Jahve naredio,
sve je tako i učinio. [17]Prvoga dana prvoga mjeseca
druge godine Prebivalište bî podignuto. [18]Ovako
Mojsije namjesti Prebivalište: razmjesti njegova
podnožja, onda uspravi njegove trenice, zatim po-
stavi priječnice i podiže stupove. [19]Zatim raspne
Šator nad Prebivalište, a povrh njega stavi pokrov
Šatora, kako je Jahve Mojsiju naredio. [20]Uze onda
Svjedočanstvo i stavi ga u Kovčeg; na Kovčeg po-
stavi motke; onda stavi Pomirilište ozgo na Kov-
čeg. [21]Potom unese Kovčeg u Prebivalište; objesi
zavjesu za zaklon. Tako zastre Kovčeg svjedočan-
stva, kako je Jahve i naredio Mojsiju. [22]Zatim po-
stavi stol u Šator sastanka, Prebivalištu sa sjeverne
strane, ali izvan zavjese. [23]Po njemu poreda kru-
hove pred Jahvom, kako je Jahve naredio Mojsiju.
[24]Onda smjesti svijećnjak u Šator sastanka naprama
stolu, na južnoj strani Prebivališta. [25]I postavi svje-
tiljke pred Jahvom, kako je Jahve naredio Mojsiju.
[26]Zlatni žrtvenik smjesti u Šator sastanka, pred za-
vjesu. [27]Na njemu zapali miomirisnog tamjana,
kako je Jahve naredio Mojsiju. [28]Poslije toga stavi
zavjesu na ulaz u Prebivalište. [29]Kod ulaza u Prebi-
valište, u Šator sastanka, postavi žrtvenik za žrtve
paljenice. Na njemu prinese žrtvu paljenicu i žrtvu
od žita, kako je Jahve naredio Mojsiju. [30]Između
Šatora sastanka i žrtvenika smjesti umivaonik pa u
nj ulije vode za pranje. [31]Iz njega su Mojsije, Aron
i njegovi sinovi prali svoje ruke i svoje noge. [32]A
prali su se kad su ulazili u Šator sastanka i kad su
pristupali k žrtveniku, kako je Jahve naredio Moj-
siju. [33]Napokon Mojsije napravi dvorište oko Prebi-
vališta i žrtvenika i postavi zavjesu na dvorišnim
vratima. Tako Mojsije završi taj posao.

Jahve prebiva posred Izraela

25 8+
1 Kr 8 10-11
Ez 43 1-5

[34]A onda oblak prekri Šator sastanka i slava Ja-
hvina ispuni Prebivalište. [35]Mojsije nije mogao ući
u Šator sastanka zbog oblaka koji je na njemu sta- 24 16+
jao i slave Jahvine koja je ispunjala Prebivalište. ↗Otk 15 8
[36]Sve vrijeme njihova putovanja, kad god bi se
oblak digao s Prebivališta, Izraelci bi krenuli; [37]ali ||Br 9 15-23
ako se oblak ne bi digao, ni oni ne bi na put pola- Izl 13 21s+
zili sve do dana dok se ne bi digao. [38]Jer sve vri- Ps 78 14
jeme njihova putovanja oblak Jahvin danju stajaše 105 39
nad Prebivalištem, a noću bi se u oblaku pojavila
vatra vidljiva svemu domu Izraelovu.

a) I ovdje Vg. skraćuje izvornik pa opet kasni za dva retka u brojanju za izvornikom.

LEVITSKI ZAKONIK

I. Žrtveni obrednik[a]

Žrtva paljenica[b]

Izl 25 22 **1** Zovnu Jahve Mojsija te mu iz Šatora sastanka
reče:
2»Govori Izraelcima i kaži im: 'Kad tko od vas
želi prinijeti Jahvi žrtvu od stoke, prinijet će je ili
od krupne ili od sitne stoke.
3Ako njegov prinos za žrtvu paljenicu bude od
22 18-20 krupne stoke, neka prinese muško bez mane. Neka
Izl 12 5 ga dovede k ulazu u Šator sastanka da pred Ja-
hvom bude primljen. 4Neka stavi svoju ruku na
glavu žrtve paljenice da mu za njegovo ispaštanje[c]
bude primljena. 5Neka zatim zakolje[d] junca pred
19 26 Jahvom. A Aronovi sinovi, svećenici, neka prinesu
Dj 15 20 krv[e]. Neka njome zapljusnu sve strane žrtvenika
koji stoji pred ulazom u Šator sastanka. 6Potom
neka se žrtva sadre i rasiječe na dijelove. 7Neka
sinovi Aronovi, svećenici[f], nalože vatru na žrtve-
niku i na vatru metnu drva. 8Neka zatim sinovi
Aronovi, svećenici, naslažu dijelove, s glavom i lo-
jem, na drva što su na vatri na žrtveniku. 9Drobina
i noge neka se operu u vodi. A onda neka svećenik
sve sažeže u kâd na žrtveniku. To je žrtva paljeni- Izl 29 18+
ca, žrtva paljena[g] Jahvi na ugodan miris.'
10Ako bi htio prinijeti za žrtvu paljenicu od sitne
stoke – od ovaca ili koza – neka prinese muško bez
mane. 11Neka ga zakolje pred Jahvom, na žrtve-
niku sa sjeverne strane. Neka zatim Aronovi sino-
vi, svećenici, zapljusnu žrtvenik krvlju sa svih stra-
na. 12Potom neka je rasijeku na dijelove, a svećenik
neka ih, s glavom i lojem, naslaže na drva što su
na vatri na žrtveniku. 13Drobina i noge neka se
operu u vodi. Onda svećenik neka sve prinese i na
žrtveniku sažeže. To je žrtva paljenica, žrtva pa- Izl 29 18+
ljena Jahvi na ugodan miris.
14Ako bi hto prinijeti Jahvi ptice kao žrtvu palje-

a) Sav žrtveni obrednik (Lev 1 – 7) spojen je s boravkom Izraelaca u pustinji i stavljen pod Mojsijev autoritet. Ustvari, osim nekih drevnih propisa on donosi stanoviti broj kasnih odredbi i svoj konačni oblik dobio je tek poslije Sužanjstva. U sadašnjem obliku Lev 1 – 7 predstavlja žrtveni zakonik iz vremena drugog Hrama. Uostalom, ne znamo mnogo o izraelskim obredima iz vremena nomadskog života; drevni tekstovi nas izvješćuju tek o vazmenoj žrtvi (usp. bilješku o Izl 12,1.23.39). – U potanko sastavljenom obredniku starog Zakona kršćanska predaja rado gleda skup raznih priprava i pralika jedinstvene i otkupiteljske žrtve Kristove (usp. već Heb 8s) i sakramenata Crkve.

b) Žrtva paljenica je ona koja se svakolika žrtvuje Bogu. Polaganjem ruku na glavu žrtve (r. 4) žrtvovatelj svečano svjedoči da je žrtva koju potom svećenik ima prinijeti Bogu njegova osobna žrtva. Izvješća kao i žrtveni tekstovi Petoknjižja stavljaju ovu vrst žrtve u vrijeme boravka u pustinji (Izl 18,12; Br 7,12 dapače čak u vrijeme izraelskih rodozačetnika (Post 8,20; 22,9–10). Ustvari, najstarija povijesna svjedočanstva potječu iz vremena Sudaca (usp. Suci 6,26; 11,31; 13,15–20). Čini se da je taj oblik žrtve bio pod kanaanskim utjecajem (usp. 1 Kr 18, žrtva paljenica Baalovih proroka slična je žrtvi Ilijinoj) i da nije stariji od vremena nastanjenja izraelskih plemena u Kanaanu. U Lev 1 žrtvi paljenici je pripisana pomirbena moć. U drevna vremena ona je ipak bila samo žrtva zahvalnica (usp. 1 Sam 6,14; 10,8; 2 Sam 6,17) ili žrtva pomoću koje su vjernici željeli od Jahve dobiti neku milost (1 Sam 7,9; 13,9; 1 Kr 3,4).

c) Ispaštanje, žrtva pomirnica, je žrtva kojom čovjek koji je uvrijedio Boga prekršivši Savez može ponovno postići od Boga milost. Životinju koju žrtvuje *(kipper)* tumačili su kao otkup *(koper)*, usp. Izl 30,12. U obredu žrtve pomirnice krv ima prevažnu ulogu (17,11; usp. 4,1+; 4,12+). Žrtve pomirnice bile su poznate već u asirsko-babilonskim i kanaanskim obredima a u izraelskom su zakonu one temelj zakona. U Novom će se zavjetu žrtva pomirnica pojaviti ne kao neka plaća ili kao neki nadomjestak, nego kao dar Božjeg života čovjeku da oživi (Rim 3,25–26).

d) Ez 44, 11 pripisuje to klanje žrtava levitima. Uloga svećenika počinje onda kad je krv žrtvovane životinje u dodiru sa žrtvenikom. To je općenit zakon svakog oblika žrtve: samo svećenik se penje k žrtveniku (usp. Izl 18,7+).

e) Krv su smatrali sjedištem života (Post 9,4; usp. Pnz 12,16.23; Ps 30,10). Odatle i njezina pomirbena snaga (usp. Lev 17,11) i njezina uloga prvog reda u žrtvenom obredniku i u sklapanjima saveza (Izl 24,8). U tome je izvorna crta izraelskog kulta u odnosu na kanaanski kult. Prema drevnim običajima svako je dakle klanje kultski čin koji treba izvršiti na žrtveniku (1 Sam 14,32–35) i prema Lev 17,3s u svetištu (usp. 17,4+).

f) Prema pr., usp. rr. 5.8; TM »sinovi Arona, svećenika«.

g) Izraz znači ne samo, kao ovdje, žrtvu paljenicu, nego dio svake žrtve koju su palili Jahvi u čast. Žrtvu ne smatraju materijalnom hranom koju bi čovjek prinosio Bogu i s njime je dijelio (usp. Pnz 18,1+) nego je uspoređuju s dimom žrtve paljenice ili s tamjanom koji se penje Jahvi »na ugodan miris« (usp. Izl 29,18+).

Post 15 10 nicu, neka onda prinese grlicu ili golubića. 15Neka
ga svećenik prinese k žrtveniku i, zavrnuvši mu
vratom, otkine glavu i na žrtveniku sažeže. Zatim
neka mu krv iscijedi žrtveniku sa strane. 16Neka mu
gušu i perje ukloni i pobaca ih na istočnu stranu
4 12 žrtvenika, na mjesto za otpatke. 17Neka ga raspori
1 Kr 13 5 duž obaju krila, ali neka ih ne rastavlja. Onda neka
ga svećenik na žrtveniku sažeže na drvima što su
na vatri. To je žrtva paljenica, žrtva paljena Jahvi
na ugodan miris.«

6 7-11; 7 9-10 Br 15 1-16

Žrtva prinosnica[a]

2 »Kad tko želi prinijeti Jahvi žrtvu prinosnicu,
neka njegov dar bude od najboljeg brašna;
neka ga polije uljem i na nj stavi tamjana. 2Neka
ga onda donese Aronovim sinovima, svećenicima.
Zatim neka zagrabi šaku od toga brašna i ulja i sav
tamjan, pa neka svećenik na žrtveniku to sažeže u
kâd za spomen-žrtvu. To je žrtva paljena Jahvi na
ugodan miris. 3A što od žrtve prinosnice ostane,
neka pripadne Aronu i njegovim sinovima – najsve-
tije[b] od žrtava Jahvi paljenih.
4Ako za žrtvu prinosnicu želiš prinijeti tijesta pe-
čena u peći, neka to budu beskvasne pogače od
najboljeg brašna, zamiješene u ulju, ili beskvasne
prevrte uljem namazane. 5Ako tvoj dar bude žrtva
prinosnica pečena na tavi, neka bude od najboljeg
brašna, neukvasana i u ulju zamiješena. 6U komade
je izlomi i po njima ulja polij: žrtva je to prinosni-
ca. 7Bude li tvoja prinosnica kuhana u kotluši, neka
bude od najboljeg brašna, pripravljena s uljem.
8Donosi Jahvi žrtvu prinosnicu tako pripravljenu!
Neka se preda svećeniku, a on će je polagati na
žrtvenik. 9Neka svećenik odvoji od žrtve prinosnice
dio kao spomen-žrtvu, pa neka ga sažeže u kâd na
žrtveniku – kao žrtvu paljenu Jahvi na ugodan mi-
ris! 10A što od žrtve prinosnice ostane, neka pri-
padne Aronu i njegovim sinovima – najsvetije od
žrtava Jahvi paljenih.
11Nikakva žrtva prinosnica koju budeš prinosio
Jahvi neka ne bude priređivana s kvasom[c], jer ne 6 9+
smiješ u kâd sažigati ni kvasa ni meda kao žrtvu
paljenicu. 12Prinosite ih Jahvi kao prvine plodova,
ali neka se sa žrtvenika ne viju na ugodan miris.
13Svaku svoju žrtvu prinosnicu posoli. Ne ostavljaj
svoje žrtve prinosnice bez soli Saveza sa svojim Bo- Br 18 19
gom[d]: sa svakim svojim prinosom prinesi i sol. Mk 9 49
14Ako prinosiš Jahvi žrtvu prinosnicu od prvina[e],
prinesi tu žrtvu od prvina svojih plodova u obliku Pnz 26 1+
klasa pržena na vatri ili brašna od samljevenog
zrnja. 15Dodaj još ulja i na nju stavi tamjana. To je
žrtva prinosnica. 16Onda neka svećenik sažeže u
kâd za spomen-žrtvu dio kruha i ulja i sav tamjan
kao žrtvu Jahvi paljenu.«

Žrtva pričesnica[f]

19 5-8 22 21-25 1 Kor 10 16 Lev 7 11-16

3 »Ako tko prinosi žrtvu pričesnicu te ako pri-
nosi goveče – žensko ili muško – neka je bez
mane što prinosi pred Jahvom. 2Neka stavi svoju
ruku na glavu svoje žrtve i zakolje je na ulazu u
Šator sastanka. Neka zatim Aronovi sinovi, sveće-
nici, zapljusnu krvlju sve strane žrtvenika. 3Od žr- 9 18-21
tve pričesne, kao žrtvu paljenu, neka prinese loj
što omotava drobinu, sav loj što je oko drobine;
4oba bubrega i loj što je na njima i na slabinama;
pa privjesak s jetre: neka i njega s bubrezima izva-
di. 5Zatim neka Aronovi sinovi te dijelove sažegu
na žrtveniku sa žrtvom paljenicom koja bude na
drvima na vatri. To neka je žrtva paljena Jahvi na
ugodan miris.
6Ako tko prinosi za žrtvu pričesnicu od sitne
stoke Jahvi, neka prinese bez mane, bilo muško ili
žensko. 7Ako na dar prinosi ovcu, neka je prinese
pred Jahvom. 8Neka stavi svoju ruku na glavu svoje
žrtve i neka je zakolje pred Šatorom sastanka. Za-
tim neka Aronovi sinovi zapljusnu njezinom krvlju
sve strane žrtvenika. 9Od žrtve pričesnice neka pri-
nesu žrtvu paljenu Jahvi: njezin loj, cio pretili rep,

a) Žrtva prinosnica, s prvinama koje su njezin sastavni dio (usp. rr. 14–15), predstavlja prinos plodova zemlje. Taj je dakle obred već od samog početka obred sjedilaca koji potječe iz vremena početka naseljavanja Kanaana. Prinos tamjana koji prati tu žrtvu poznaju i drugi susjedni narodi Izraela, osobito Egipćani, i vjerojatno je vrlo drevnog porijekla. Žrtvu prinosnicu izjednačuju s paljenicom paleći šaku brašna, pomiješana s uljem »na ugodan miris« Jahvi (usp. Izl 29,18; Lev 1,9+). Ovu su žrtvu najčešće prinosili kao popratnu žrtvu uz krvnu žrtvu, prinoseći pritom i vino (usp. 23,13; Izl 29,40; Br 15,5.7).
b) Razlikovali su među žrtvama svete i najsvetije stvari koje posvećuju sve koji ih dodiruju (Izl 29,37).
c) Dodatak kvasca mijenja naravni značaj prinosa Bogu i na neki ga način profanira. Možda je tu posrijedi i stanovita protivba kanaanskim kultskim obredima (usp. Am 4,5).
d) Soli su pripisivali moć čišćenja (Izl 16,4; 2 Kr 2,20; usp. Mt 5,13). Asirci su je koristili u kultu, a isto tako i nomadi prilikom prijateljskih i savezničkih ručkova. Odatle izraz »savez osoljen« (Br 18,19) koji označuje trajnost i čvrstoću saveza između Boga i naroda.
e) Drevni prinos prvina (usp. Pnz 26,1+) uvršten je ovdje u red prinosnica.
f) Žrtva »pričesnica« je žrtva prilikom koje se prinos dijeli između Boga i darovatelja. Ta je žrtva bila udomaćena i u Kanaanu, ali se izraelska žrtva pričesnica razlikovala drevnim obredom krvi (usp. 1,5+). Radi se o svetoj gozbi: najvitalniji dijelovi žrtve prinose se Bogu, jedan dio po izboru pripada svećenicima (usp. 7,28s), a ostatak blaguju vjernici. U drevna vremena ovaj oblik žrtve je bio najučestaliji i predstavljao je središnji obred blagdana izražavajući na najodličniji način zajedništvo života, odnos saveza i prijateljstva između vjernika i njegova Boga.

otkinuvši ga tik uz hrptenjaču; loj što omotava dro-
binu, sav loj što je oko drobine; 10 oba bubrega i loj
što je na njima i na slabinama; pa privjesak s jetre:
neka i njega s bubrezima izvadi. 11 Onda neka sve-
ćenik to sažeže na žrtveniku u kâd – kao hranu[a]
vatre u čast Jahvi.
12 Ako li prinosi kozu, neka je prinese pred Ja-
hvom: 13 neka stavi svoju ruku na glavu svoje žrtve
i neka je zakolje pred Šatorom sastanka. Neka za-
tim Aronovi sinovi zapljusnu njezinom krvlju sve
strane žrtvenika. 14 Onda neka od nje prinese, kao
paljenu žrtvu Jahvi, loj što omotava drobinu, sav
loj što je oko drobine; 15 oba bubrega i loj što je na
njima i na slabinama; pa privjesak s jetre; neka i
njega s bubrezima izvadi. 16 Onda neka ih svećenik
sažeže na žrtveniku – žrtvu paljenu Jahvi na ugo-
dan miris. Sav loj pripada Jahvi. 17 Neka ovo bude
zakon za sva vremena svim vašim naraštajima u ko-
jem god mjestu budete boravili: nipošto ne smijete
jesti ni loja ni krvi.«

6 17-23 Žrtve okajnice[b]

4 Jahve reče Mojsiju: 2 »Ovako kaži Izraelcima:
'Ako se tko nehotice ogriješi o bilo koju Ja-
hvinu zapovijed te učini što je zabranjeno činiti:

1. Okajnica za velikog svećenika

3 Bude li to pomazanjem posvećeni svećenik koji
Izl 30 22+ pogriješi i navuče tako krivnju na narod[c], onda za
grijeh koji učini neka prinese Jahvi jedno grlo
krupne stoke, jednoga junca bez mane, kao žrtvu
okajnicu. 4 Neka junca dovede pred Jahvu do ulaza
u Šator sastanka; neka juncu na glavu položi svoju
ruku i onda junca zakolje pred Jahvom. 5 Zatim
neka pomazanjem posvećeni svećenik uzme krvi od
junca i donese je u Šator sastanka. 6 Onda neka sve-
ćenik zamoči svoj prst u krv i tom krvlju neka se-
dam puta poškropi prednju stranu zavjese Svetišta, Izl 26 33+
pred Jahvom. 7 Potom neka svećenik stavi te krvi
na rogove žrtvenika za miomirisni kâd koji se dimi Izl 27 2+;
pred Jahvom u Šatoru sastanka. Svu ostalu krv od 30 1-10+
junca neka izlije podno žrtvenika za žrtve paljenice
što se nalazi na ulazu u Šator sastanka.
8 Iz junca što ga prinosi kao žrtvu okajnicu neka
izvadi: loj što omotava drobinu, sav loj što je oko
drobine; 9 oba bubrega i loj što je na njima i na
slabinama, privjesak s jetre; neka i njega izvadi s
bubrezima; 10 onako kako se uzima dio iz vola žrtve
pričesnice. Neka ih zatim svećenik sažeže u kâd na
žrtveniku za žrtve paljenice. 11 Kožu od junca, sve
meso od njega, njegovu glavu, njegove noge, dro-
binu i njegovu nečist 12 – svega junca – neka iznese
na čisto mjesto izvan tabora gdje se pepeo izasiplje
i neka ga spali na vatri od drva; tu na pepelu neka
se junac spali[d].'«

2. Okajnica za svu zajednicu

13 »Ako sva izraelska zajednica nehotično pogri-
ješi počinivši štogod što je Jahve zabranio pa tako
postanu krivi a ne budu svjesni krivnje, 14 onda, kad
se sazna za učinjeni prijestup, neka zajednica pri-
nese jedno grlo krupne stoke – jednoga junca bez
mane – kao žrtvu okajnicu. Neka ga dovedu pred
Šator sastanka. 15 Tu pred Jahvom neka starješine

a) Riječ »hrana« je grč. prevoditelj zamijenio izrazom »ugodan miris« (usp. 1,9+) ovdje kao i u r. 16, bez sumnje zato da izbjegne svaku povredu Božje duhovnosti i transcendencije (usp. Ps 50,13; Pnz 14 itd.).
b) Najveći dio žrtvenog obrednika posvećen je žrtvama pomirnicama. Razlikujemo dvije vrste: žrtva za grijehe i žrtva za nadoknadu, ali je teško reći po čemu se one razlikuju. Žrtva za grijehe je izgleda imala daleko veću važnost nego žrtva naknadnica koja ima u vidu osobito one grijehe kojima je netko uvrijedio Boga ili njegove svećenike ili bližnjega. Uostalom, dvije su žrtve ovdje predviđene za vrlo slične slučajeve (gl. 5) a nejasnoće bivaju još veće, ako usporedimo njihove pojedine zakone (Lev 14,10–32; Br 6,9–12; 15, 22–31). Ovaj vrlo točan obrednik bit će zamijenjen jedinom žrtvom pomirnicom koju će Krist prinijeti Ocu (usp. Heb 9).
c) Veliki je svećenik predstavljao božanstvo pred narodom, ali i narod pred Bogom. Njegov je grijeh važio odmah i kao kolektivni grijeh sveg naroda.
d) Pošto je ta žrtva bila prikazana da se obnovi savez, onaj za koga je ona prinesena (ovdje veliki svećenik, a u r. 21 sva zajednica) ne može imati udjela na mesu žrtve, jer nije u miru s Bogom. Ono što nije prineseno na žrtveniku, izvan svetišta je posve spaljeno. Spominjanje »tabora« dolazi odatle što su ovaj kasni obrednik bacali u vrijeme boravka Izraelaca u pustinji.

zajednice polože svoje ruke juncu na glavu. Neka se onda junac zakolje[a] pred Jahvom. 16Neka zatim pomazanjem posvećeni svećenik donese krvi od junca u Šator sastanka; 17neka svećenik zamoči svoj prst u krv i sedam puta poškropi prednju stranu zavjese, pred Jahvom. 18Neka zatim stavi krvi na rogove žrtvenika koji se nalazi pred Jahvom u Šatoru sastanka. Svu ostalu krv neka izlije podno žrtvenika za žrtve paljenice što se nalazi na ulazu u Šator sastanka.

19S junca neka skine sav loj i sažeže ga u kâd na žrtveniku. 20I s juncem neka uradi kako je uradio s onim juncem žrtve okajnice – tako neka učini i s tim. I pošto svećenik nad članovima zajednice izvrši obred pomirenja, bit će im oprošteno. 21Neka odnese junca izvan tabora i spali ga kako je spalio i prvoga junca. To je žtrva za prijestup zajednice.«

3. Okajnica za glavara

22»Ako nehotično pogriješi glavar i učini štogod što je Jahve, Bog njegov, zabranio i tako sagriješi, 23onda, kad ga obznane o prijestupu koji je počinio, neka kao svoj prinos donese muško jare bez mane. 24Položivši svoju ruku jaretu na glavu, neka ga za-
1 11 kolje na mjestu gdje se kolju pred Jahvom žrtve paljenice. To je žrtva okajnica. 25Svećenik neka uzme na svome prstu krvi od žrtve okajnice pa je stavi na rogove žrtvenika za žrtve paljenice[b]. A svu ostalu krv neka izlije podno žrtvenika za žrtve paljenice. 26Sav loj neka sažeže u kâd na žrtveniku kao i loj sa žrtve pričesnice. Neka tako svećenik nad glavarom izvrši obred pomirenja za njegov grijeh, pa će mu biti oprošteno.«

4. Okajnica za pojedinca iz naroda

27»Ako tko od običnoga puka nehotično pogriješi učinivši štogod što je Jahve zabranio i tako sagriješi, 28onda, kad ga obznane o prijestupu koji je počinio, neka kao svoj prinos za grijeh koji je počinio donese žensko jare bez mane. 29Neka stavi svoju ruku na glavu okajnice i zakolje žrtvu okajnicu na mjestu za žrtve paljenice. 30Neka svećenik uzme krvi na svome prstu pa je stavi na rogove žrtvenika za žrtve paljenice. A svu ostalu krv neka izlije podno žrtvenika. 31Neka zatim izvadi sav njezin loj kao što se vadi loj iz žrtve pričesnice; neka ga onda svećenik sažeže u kâd na žrtveniku kao ugodan miris Jahvi. Kad svećenik izvrši nad tim čovjekom obred pomirenja, bit će mu oprošteno.

32Ako bi tko htio dovesti janje kao žrtvu okajnicu, neka dovede žensko bez mane. 33Položivši svoju ruku na glavu žrtve okajnice, neka je zakolje kao žrtvu okajnicu na mjestu gdje se kolju žrtve paljenice. 34Neka onda svećenik uzme krvi od žrtve okajnice na svome prstu pa je stavi na rogove žrtvenika za žrtve paljenice. A svu ostalu krv neka izlije podno žrtvenika. 35Neka zatim izvadi sav njezin loj kao što se vadi loj iz žrtve pričesnice. Neka to svećenik sažeže u kâd povrh žrtava paljenih Jahvi u čast. Neka tako svećenik izvrši nad tim čovjekom obred pomirenja za grijeh koji je počinio, pa će mu biti oprošteno.«

5. Žrtva naknadnica i okajnica

5 »Zgriješi li tko tako[c] što čuje riječi proklinja-
nja[d] a odbije da svjedoči iako je mogao biti Izr 29 24
svjedokom jer je ili sam vidio ili doznao pa tako Pnz 19 15-20
nosi krivnju na sebi; 2ili ako tko dirne kakav nečist 11-16
predmet, strv nečiste zvijeri, strv nečista živinčeta ili strv nečista puzavca – i u neznanju postane nečist i odgovoran[e]; 3ili kad se tko dotakne nečistoće čovječje, bilo to što mu drago od čega se nečistim postaje i toga ne bude svjestan, kad dozna, biva odgovoran; 4nadalje, kad tko nepromišljeno izusti zakletvu na dobro ili zlo – na što se već čovjek nepromišljeno zaklinje – i toga ne bude svjestan, onda, kad dozna, biva odgovoran;

5ako, dakle, tko postane odgovoran u bilo čemu od toga, neka prizna[f] počinjeni grijeh. 6I neka prinese Jahvi kao žrtvu naknadnicu za počinjeni grijeh jednu ženku od sitne stoke, janje ili kozle, kao žrtvu okajnicu. Neka svećenik izvrši nad njim obred pomirenja koji će ga osloboditi od njegova grijeha.«

a) Isti obrednik za velikog svećenika kao i za zajednicu, budući da jedan predstavlja drugog.
b) Za razliku od velikog svećenika i od zajednice, poglavar (i čovjek iz naroda) ostaje u profanom redu (Ez 44,3; 45,7–12) pa krv životinje koja ga zamjenjuje ne ulazi u sveti Šator.
c) BJ umeće ovdje radi jasnoće riječi »u jednom od ovih slučajeva«: u TM stoje na kraju r. 4.
d) Nakon što je pozvao svjedoka, sudac je izgovorio na njemu uvjetno prokletstvo za slučaj da bi lagao ili uskratio svjedočanstvo.
e) Mnogi ispravljaju taj tekst gledom na rr. 3 i 4: »i toga ne bude svjestan, kad opazi, postane odgovoran«.
f) Radi se o svečanoj i javnoj ispovijedi.

6. Okajnica siromaha

7»Ako mu sredstva ne dopuštaju da pribavi glavu
sitne stoke, neka Jahvi, kao naknadnicu za poči-
njeni grijeh, prinese dvije grlice ili dva golubića;
jedno kao žrtvu okajnicu, a drugo kao žrtvu palje-
nicu. 8Neka ih donese svećeniku, a on neka naj-
prije prinese ono što je određeno kao žrtva okajni-
ca. Stisnuvši ga za vrat, neka mu slomi šiju, ali
neka glave ne otkida. 9Neka krvlju žrtve poškropi
žrtvenik sa strane, a ostatak krvi neka se iscijedi
podno žrtvenika. To je žrtva okajnica. 10Onda neka
drugo prinese kao žrtvu paljenicu prema propisu.
Neka tako svećenik nad tim čovjekom izvrši obred
pomirenja za grijeh koji je počinio, i bit će mu
oprošteno.
11Ako mu sredstva ne dopuštaju da pribavi dvije
grlice ili dva golubića, neka Jahvi, u zadovoljštinu
za počinjeni grijeh, prinese jednu desetinu efe nja-
boljeg brašna. Ulja u nj neka ne ulijeva niti na nj
tamjana stavlja jer je žrtva okajnica. 12Kada to do-
nese svećeniku, neka svećenik zagrabi punu pregršt
kao spomen-žrtvu i na žrtveniku sažeže u čast Jahvi
povrh paljenih žrtava. To je žrtva okajnica. 13Neka
tako svećenik izvrši nad tim čovjekom obred pomi-
renja za grijeh koji je počinio u bilo kojem od tih
slučajeva[a], pa će mu biti oprošteno. Ono ostalo
neka pripadne svećeniku kao i od žrtve prinosni-
ce.«

7 1-6 **Još o žrtvi naknadnici[b]**

14Još reče Jahve Mojsiju: 15»Ako tko počini pro-
Br 5 5-8 nevjerenje ogriješivši se nehotično o svete stvari[c]
Jahvine, neka za naknadu, kao žrtvu naknadnicu,
prinese Jahvi, iz svoga stada, ovna bez mane, vri-
jedna – po tvojoj procjeni – najmanje dva šekela
srebra – prema cijeni hramskog šekela[d]. 16Neka na-
doknadi koliko se ogriješio o svete stvari i tome
2 Kr 12 17 doda još petinu i neka dadne svećeniku. Neka sve-
ćenik nad njim izvrši obred pomirenja ovnom žrtve
naknadnice, i bit će mu oprošteno.

17Ako tko i ne znajući pogriješi i učini štogod što
je Jahve zabranio, kriv je, pa neka snosi posljedice
svoje krivnje. 18Neka svećeniku dovede za naknad-
nicu iz svoga stada ovna bez mane, prema tvojoj
procjeni. Neka svećenik nad tim čovjekom izvrši
obred pomirenja za pogrešku što je počinio u ne-
znanju, i bit će mu oprošteno. 19To je žrtva naknad-
nica; on je doista bio odgovoran Jahvi[e].«
20Jahve još reče Mojsiju: 21»Kad se tko ogriješi i 6
počini pronevjeru prema Jahvi prevarivši svoga Izl 22 6-14
bližnjega u pologu ili pohrani, a tako i krađom ili
iskorištavanjem svoga bližnjega; 22ili, nađe li što je
bilo izgubljeno pa slaže i krivo se zakune u bilo Izl 23 1-2
kojem grijehu što ga čovjek može učiniti; 23ako tko
tako pogriješi i kriv postane, onda ono što je kra-
đom oduzeo ili što je iskorištavanjem namakao; ili
polog što mu je bio povjeren; ili izgubljenu stvar
što ju je našao; 24ili ono za što se bio krivo zakleo
– neka u cijelosti vrati i, dodavši tome petinu, neka 5 16
dadne onome kome pripada istoga dana kad spo-
zna svoju krivnju. 25Neka potom svećeniku za nak-
nadu, kao žrtvu naknadnicu Jahvi, dovede iz svog
stada jednoga ovna bez mane, prema tvojoj procje- 2 Kr 12 17
ni, 26a svećenik neka nad tim čovjekom izvrši obred
pomirenja pred Jahvom, i bit će mu oprošteno, ma
kakvo bilo nedjelo kojega je krivac.«

SVEĆENIŠTVO I ŽRTVE[f]

1. Žrtva paljenica

6 Jahve još reče Mojsiju: 2»Naredi Aronu i nje-
govim sinovima: 'Ovakav je obred za žrtvu
paljenicu: žrtva paljenica neka ostane na žeravi na
žrtveniku svu noć do jutra; i vatra neka neprestano
gori na žrtveniku[g]. 3Neka svećenik stavi na se la-
nenu košulju, na svoje tijelo neka navuče lanene
gaće; zatim neka zgrne zamašćeni pepeo u što je
vatra pretvorila žrtvu paljenicu na žrtveniku i neka
ga stavi pokraj žrtvenika. 4Potom neka svuče svoje

a) Slučajevi predviđeni u 4,22.27.
b) Ako su sveta prava (bolje nego »svete stvari«) Boga i bližnjega (usp. 4,1+) bila povrijeđena nanesenom štetom koju se novčano moglo procijeniti, onda se žrtvi dodaje neka nadoknada (usp. rr. 16 i 24). »Novac naknadnice« ili »novac okajnice« koje spominje 2 Kr 12,17 odnose se zacijelo na takse koje su pratile žrtvu što nam daje naslutiti da su postojale već prije Sužanjstva (usp. možda i Hoš 4,8).
c) »Svete stvari« dosl.; odnosi se na redovite odnosno dobrovoljne žrtve.
d) Hramski je šekel bio teži nego redoviti šekel (usp. Izl 30,15+).
e) Još je moguć i ovakav prijevod: »žrtva naknadnica koju treba kao takvu prinijeti Jahvi«.
f) Gl. 1 – 5 govore o žrtvama glede žrtvovanih stvari. Gl. 6 – 7 pak govore o žrtvama glede svećenstva odnosno njihove službe i njihovih prava.
g) Prema Ez 46,13–15 trajna žrtva bila je samo jedna dnevna žrtva, ona koja se prinosila ujutro, što odgovara običaju iz vremena monarhije (usp. 2 Kr 16,15) prema kojemu se prinosila jutarnja žrtva i obična večernja žrtva (usp. 1 Kr 18,29). Prema Izl 29, 38–42 i Br 28,3–8 zacijelo je postojala jutarnja žrtva paljenica i još jedna žrtva paljenica uvečer. Ovdje je žrtva paljenica ujutro propisana u r. 5, a ona uvečer samo je implicite sadržana u r. 2b, no ova nespretna rečenica je vjerojatno kasnije dodana u tekst. Vječna vatra na žrtveniku označuje trajnost kulta (Lev 24,2–4).

4 12+ ruho i na se obuče drugo te neka odnese zamašćeni
2 Mak 1 18-36 pepeo na čisto mjesto izvan tabora. 5Vatra na žr-
tveniku mora uvijek gorjeti; ne smije se gasiti.
Neka svako jutro svećenik na nju naloži drva i
onda na nju naslaže žrtvu paljenicu. Tu neka u kâd
sažiže loj sa žrtava pričesnica. 6Neka na žrtveniku
trajno gori vatra; neka se ne gasi.'«

2. Žrtva prinosnica

7»Ovo je obred za žrtvu prinosnicu: neka je Aro-
novi sinovi pronose u nazočnosti Jahve pred žrtve-
nikom. 8Pošto jedan od njih zagrabi pregršt najbo-
ljeg brašna i ulja sa žrtve prinosnice i sav tamjan
što bude na njoj, pošto to sažeže na žrtveniku kao
spomen-žrtvu, ugodan miris Jahvi, 9neka ostatak u
2 11 obliku beskvasnih kruhova pojedu Aron i njegovi
sinovi; neka ga jedu na posvećenu mjestu – u dvo-
rištu Šatora sastanka. 10Neka se ne peče s kvascem.
To je dio žrtava meni paljenih što im ga ja dajem
– dio najsvetiji, jednako kao i žrtva okajnica i kao
žrtva naknadnica. 11Svaki muškarac Aronova po-
tomstva može jesti taj dio od žrtava paljenih Jahvi,
i to je vječni zakon za sve vaše naraštaje: i tko ih
se god dotakne, bit će posvećen.«
12Jahve još reče[a] Mojsiju: 13»Neka Aron i njegovi
8-9 sinovi na dan svoga pomazanja prinesu Jahvi ovaj
prinos: desetinu efe najboljeg brašna kao redovitu
žrtvu prinosnicu, polovinu ujutro, a polovinu uve-
čer. 14Neka bude pripravljena u tavi na ulju. Do-
nesi je dobro namočenu i prinesi Jahvi kao ugodan
miris, kao žrtvu prinosnicu od više komada. 15Neka
je tako pripravi svećenik koji od njegovih sinova
bude pomazan da ga naslijedi. To je vječni zakon.
Neka se ta žrtva Jahvi sva sažeže! 16Svaka sveće-
nička žrtva prinosnica treba da bude posve spalje-
na; neka se od nje ne jede[b].«

3. Žrtva okajnica

17Još reče Jahve Mojsiju: 18»Kaži Aronu i njego-
vim sinovima: 'Ovo je obred žrtvovanja za grijeh:
žrtva okajnica neka se zakolje pred Jahvom na mje-
stu gdje se kolje žrtva paljenica – presveta je! 19Sve-
ćenik koji prinosi tu žrtvu okajnicu neka od nje i
jede; neka se ona jede na posvećenu mjestu, u dvo-
rištu Šatora sastanka. 20Tko se god dotakne njezina
mesa bit će posvećen; ako krv poštrapa odijelo, po-
štrapani dio neka se ispere na posvećenu mjestu.
21A posuda od ilovače u kojoj bude meso kuhano
neka se razbije; a ako bude kuhano u posudi od
tuča, neka se istare i vodom ispere. 22Svaki muški
od svećeničke loze može od nje jesti – presveta[c] je!
23Ali nijedna žrtva okajnica od koje je krv done-
sena u Šator sastanka za obred pomirenja u Sveti- 4 5,16
štu neka se ne jede, nego na vatri spali.'«

4. Žrtva naknadnica

7 »Ovo je obred za žrtvu naknadnicu. 2Nadasve
je sveta! Neka se žrtva naknadnica zakolje na
mjestu gdje se kolju žrtve paljenice, a njezinom kr-
vlju neka svećenik zapljusne sve strane žrtvenika.
3Zatim neka prinese sav loj s nje: pretili rep, loj
što omotava drobinu, 4oba bubrega i loj što je na
njima i na slabinama; pa privjesak s jetre: neka i
njega izvadi s bubrezima! 5Neka ih svećenik sažeže
na žrtveniku kao žrtvu u čast Jahvi paljenu. To je
žrtva naknadnica. 6Svaki muški od svećeničke loze
može od nje jesti. Neka je jedu na posvećenu mje-
stu – presveta je!
7Kakva je žrtva okajnica, takva je i žrtva naknad-
nica; jedno je pravilo za njih: neka pripadne sveće-
niku koji njome vrši obred pomirenja. 8Tako isto
koža od žrtve koju tko preda svećeniku da bude
prinesena za žrtvu paljenicu neka pripadne svećeni-
ku. 9Nadalje, svaka žrtva prinosnica što bude pe- 1
čena u peći, kao i svaka što bude zgotovljena u 2 4-7
kotluši ili na tavi, neka pripadne svećeniku koji je
prinosi. 10A svaka žrtva prinosnica, zamiješena s 5 11-13
uljem ili nasuho, neka pripadne svim Aronovim si- Br 5 15
novima bez razlike!« Ez 44 29

5. Žrtve pričesnice
a) Zahvalnica[d]
22 29-30

11»Ovo je obred za žrtvu pričesnicu koja će se 7
prinositi Jahvi. 12Ako se prinosi u zahvalu, neka se
zajedno sa žrtvom zahvalnicom prinesu i beskvasne
pogače uljem zamiješene; beskvasne prevrte uljem

a) Rr. 12–16 , kojih nema u grč. rukopisu A, odnose se na obred investiture odn. podjeljivanja službe (usp. 8,26; 9,4) te prekidaju opći obrednik.
b) Svećenik ne može prinijeti žrtvu ni primiti žrtvu prinosnicu: tu je nazočna više misao o dužnosti prema Bogu nego o sudjelovanju na božanskom životu kao u slučaju žrtve pričesnice (3,1s; 7,10s; usp. 7,28–34).
c) Žrtvu za grijehe nekog čovjeka iz naroda ne može blagovati onaj koji je prinosi, onaj naime koji još nije okajao svoj grijeh (usp. 4,12+) nego je mogu blagovati svećenici. Isto pravilo vrijedi i za žrtve okajnice (7,6.8–10).
d) Žrtvu pričesnicu mogu prinijeti i »kao zahvalnicu« (rr. 12–15) ili kao izvršenje zavjeta ili kao spontanu žrtvu (rr. 16–17). Među-tim, vrlo je teško odrediti razlike između ovih triju oblika žrtava (usp. Pnz 12,6.17; Am 4,5; Jr 17,26; 33,11).

namazane i kolači od najboljeg brašna, zamiješeni
uljem. [13]Ovaj prinos, nadopunjen kolačima od
ukvasanoga tijesta, neka se prinosi zajedno sa žr-
tvom pričesnicom u zahvalu. [14]Od svake ovakve žr-
tve neka se prinese po jedan kolač na dar Jahvi.
To neka bude za svećenika koji zapljuskuje krv od
žrtve pričesnice. [15]A meso žrtve pričesnice neka se
pojede istoga dana kad bude žrtvovana; neka se
od nje ne ostavlja ništa za sutradan.

22 18-23 **b) Zavjetnica**

[16]A bude li prinos žrtva zavjetnica ili žrtva drago-
voljna, neka se jede na dan kad se žrtva prinosi.
Što ostane od nje neka se jede sutradan. [17]A što
još mesa od žrtve preteče, neka se treći dan na va-
tri spali.«

Opći propisi

19 7 [18]»Ako bi tko jeo meso žrtve pričesnice i treći
dan, žrtva neće biti primljena niti će onome koji je
prinosi biti uračunata. To je meso kvarno, i onaj
koji od toga jede neka i posljedice krivnje snosi!
[19]Meso koje se dotakne bilo čega nečista neka se
ne jede nego na vatri spali! Inače, tko je god čist
11-16 može jesti meso. [20]A tko bi nečist jeo mesa od žrtve
pričesnice što je bila Jahvi prinesena takav neka se
iskorijeni iz svoga naroda[a]. [21]Kad se tko dotakne
bilo čega nečista – bila to nečist čovječja, kakva
nečista životinja ili bilo kakvo nečisto stvorenje –
pa pojede mesa od žrtve pričesnice koja je prine-
sena Jahvi takav neka se iskorijeni iz svoga naro-
da!«
[22]Reče Jahve Mojsiju: [23]»Ovako kaži Izraelcima:
'Ne jedite loja ni volujskoga, ni ovčjega, ni kozje-
ga. [24]Loj sa životinje koja ugine, ili koju divlje zvi-
jeri razderu, može se upotrijebiti za bilo što, ali ga
ne smijete jesti. [25]Tko god jede loj od životinje koja
se može prinijeti Jahvi kao žrtva paljenica takav
neka se iskorijeni iz svoga naroda. [26]Ne smijete uži-
vati krvi ni od ptica ni od stoke ni u kojem svome 1 5+
prebivalištu. [27]Tko bi god uživao bilo kakvu krv
neka se iskorijeni iz svoga naroda.'«

Dijelovi za svećenike Pnz 18 3

[28]Jahve još reče Mojsiju: [29]»Ovako kaži Izraelci-
ma: 'Prinos Jahvi od žrtve pričesnice mora donijeti
onaj koji Jahvi prinosi žrtvu pričesnicu. [30]Svojim
vlastitim rukama neka prinese Jahvi žrtvu paljeni-
cu; neka prinese loj i grudi; grudi neka se prinesu Izl 29 24+
pred Jahvom kao žrtva prikaznica. [31]Neka svećenik
sažeže loj na žrtveniku, a grudi neka pripadnu
Aronu i njegovim sinovima. [32]Desno pleće od svo-
jih žrtava pričesnica dajte svećeniku na dar. [33]O-
nome Aronovu sinu koji bude prinosio krv i loj sa
žrtve pričesnice neka u dio pripadne desno pleće.
[34]Jer ja uzimam od Izraelaca grudi od žrtava priče-
snica što se prinose kao žrtva prikaznica i pleće žr-
tve podizanice te ih predajem svećeniku Aronu i
njegovim sinovima. To je trajna odredba za Izrael-
ce.
[35]To je dohodak[b] Aronov i njegovih sinova od
žrtava paljenih u čast Jahvi; dodjeljuje im se od
onog dana kad se dovedu da vrše svećeničku službu
u čast Jahvi. [36]Jahve je naredio da im se od dana
kad budu pomazani to daje kao pristojbina od Iz-
raelaca. To je trajna odredba za njihove narašta- Izl 30 22+
je'.«

Zaključak

[37]To je obred za žrtvu paljenicu, prinosnicu,
okajnicu, naknadnicu, žrtvu posvetnicu i žrtvu pri-
česnicu [38]koji je Jahve naredio Mojsiju na Sinaj-
skom brdu kad je zapovjedio Izraelcima da Jahvi u
Sinajskoj pustinji prinose žrtve.

II. Posveta, prava i dužnosti svećenika

Izl 28 1 – 29 35 **Obred svećeničkog posvećenja**[c]
||Izl 39 1-32
||Izl 40 12-15
8 Jahve reče Mojsiju: [2]»Uzmi Arona, a s njim i
njegove sinove; ruho, ulje pomazanja, junca
žrtve okajnice, dva ovna i košaru beskvasnih kru-
hova [3]te skupi svu zajednicu na ulazu u Šator sa-
stanka.« [4]Mojsije učini kako mu je Jahve naredio,
i zajednica se sabra na ulazu u Šator sastanka.

a) Biti iskorijenjen iz svog naroda, za nomada u pustinji znači biti osuđen na smrt. Ova osuda međutim ovdje ima više religioznu vrijednost: onaj tko je iskorijenjen iz svog naroda, lišen je božanskih obećanja koja je Bog dao Abrahamovu rodu.
b) Aluzija na prvu žrtvu investiture odn. uvođenja u službu cilja na njezin opis koji slijedi u gl. 8 – 10.
c) Ova gl. u obliku izvještaja o investituri Aarona i njegovih sinova donosi obrednik investiture velikog svećenika. Taj obrednik sadrži oblačenje i pomazanje (rr. 7–13), potom žrtvu za grijeh potrebnu da bi se posvetio žrtvenik (rr. 14–17), zatim žrtvu paljenicu (rr. 18–21) i konačno žrtvu investiture (rr. 22–35). Ulazak u službu svećenika opisuje se u gl. 9. Obred pomazanja, koji na svećenika prenosi kraljevsku značajku, pojavljuje se tek u vrijeme drugog Hrama (usp. Izl 30,22+). U drevna vremena nije bilo zaređenja u pravom smislu riječi. Svećenik je ulazio u prostor svetoga samom svojom službom.

[5]Tada Mojsije progovori zajednici: »Ovo je Jahve
zapovjedio da se učini.« [6]Izvede zatim Mojsije
Arona i njegove sinove pa ih u vodi opra. [7]Obuče
Izl 28 6+ na nj haljinu, opasa ga pojasom, ogrnu ga ogrtačem
Pnz 33 8 1 Sam 14 41+ i stavi mu oplećak. Zatim ga opasa tkanicom
oplećka i njome pritegnu uza nj oplećak. [8]Stavi mu
naprsnik, a u naprsnik metnu Urim i Tumim. [9]Na
Ez 21 31 glavu mu stavi mitru, a sprijeda na mitru postavi
zlatnu pločicu – sveti vijenac – kako je Jahve nare-
dio Mojsiju.
Izl 30 22+ [10]Uzme zatim Mojsije ulje pomazanja te pomaže
Prebivalište i sve što je u njemu da ih posveti. [11]Se-
dam puta poškropi njime žrtvenik te pomaže žrtve-
nik i sav njegov pribor, umivaonik s njegovim stal-
kom da ih posveti. [12]Izlije ulja pomazanja Aronu
na glavu te ga pomaže da ga posveti. [13]Potom Moj-
sije dovede Aronove sinove; na njih obuče haljine,
pasovima ih opaše i poveze im zavije, kako je Ja-
hve Mojsiju naredio. [14]Dovede potom junce žrtve
okajnice. Aron i njegovi sinovi stave svoje ruke na
glavu juncu žrtve okajnice. [15]Zatim ga Mojsije za-
kolje. Onda uzme krvi pa je svojim prstom stavi na
rogove oko žrtvenika. Tako žrtvenik očisti. Zatim
izlije krv podno žrtvenika; posveti ga, izvršivši na
njemu obred pomirenja.
[16]Zatim Mojsije uzme sav loj što je bio oko dro-
bine, privjesak s jetre, oba bubrega i njihov loj, pa
to sažeže u kâd na žrtveniku. [17]A kožu od junca,
njegovo meso i njegovu nečist spali u vatri izvan
tabora, kako je Jahve naredio Mojsiju. [18]Dovede
potom ovna za žrtvu paljenicu. Aron i njegovi si-
novi stave svoje ruke ovnu na glavu. [19]Sad ga Moj-
sije zakolje. Onda krvlju zapljusne žrtvenik sa svih
strana. [20]Pošto isiječe ovna na dijelove, Mojsije sa-
žeže u kâd glavu, dijelove i loj. [21]U vodi opere dro-
binu i noge pa u kâd sažeže na žrtveniku svega ov-
na. Bila je to žrtva paljenica na ugodan miris – žr-
tva u čast Jahvi paljena – kako je Jahve naredio
Mojsiju.
[22]Zatim dovede drugoga ovna, ovna za žrtvu po-
svetnicu. Aron i njegovi sinovi stave svoje ruke
ovnu na glavu. [23]Mojsije ga zakolje. Onda uzme
krvi pa stavi na resu Aronova desnog uha, na palac
njegove desne ruke i na palac njegove desne noge.
[24]Potom Mojsije dovede Aronove sinove, pa im
stavi iste krvi na resu desnog uha, na palac desne
ruke i na palac desne noge. Zatim Mojsije krvlju
zapljusne žrtvenik sa svih strana. [25]Poslije toga
uzme loj, pretili rep, loj što je bio oko drobine,
privjesak s jetre, oba bubrega i njihov loj – i desno
pleće; [26]a iz košare beskvasnih kruhova, što je sta-
jala pred Jahvom, uzme jednu beskvasnu pogaču,
jednu prevrtu s uljem i jedan kolač i postavi ih na
loj i desno pleće. [27]Sve to položi na ruke Arona i Izl 28 41+
na ruke njegovih sinova pa to prinese kao žrtvu
prikaznicu pred Jahvom. [28]Potom Mojsije opet to
uzme s njihovih ruku i sažeže u kâd na žrtveniku
povrh žrtve paljenice. Bila je to žrtva posvetnica[a]
na ugodan miris, žrtva u čast Jahvi paljena. [29]Napo-
sljetku Mojsije uzme grudi i prinese ih kao žrtvu
prikaznicu pred Jahvom. To je bila pristojbina
Mojsiju od ovna žrtve posvetnice, kako je Jahve
Mojsiju naredio.
[30]Zatim Mojsije uze ulja za pomazanje i krvi što
je bila na žrtveniku te poškropi Arona i njegove
haljine, a tako i njegove sinove i njihove haljine.
Tako posveti Arona i njegove haljine; njegove si-
nove i njihove haljine.
[31]Onda reče Mojsije Aronu i njegovim sinovima:
»Skuhajte to meso na ulazu u Šator sastanka i on-
dje ga blagujte s kruhom što je u košari za žrtvu
posvetnicu, kako sam naredio. Neka ga jedu Aron
i njegovi sinovi! [32]A što od mesa i kruha ostane,
spalite na vatri. [33]Sedam dana ne odlazite s ulaza
Šatora sastanka – do dana kad se navrši rok vašega
svećeničkog posvećenja. Jer sedam dana treba za
vaše posvećenje. [34]Kako se radilo danas, Jahve je
naredio da se tako radi dalje, da se nad vama izvrši
obred pomirenja. [35]Zato ostanite na ulazu Šatora
sastanka sedam dana, danju i noću vršeći što je Ja-
hve naredio, da ne pomrete[b]. Takvu sam ja zapovi-
jed dobio.«
[36]Aron i njegovi sinovi učiniše sve što je Jahve
naredio preko Mojsija.

a) Žrtva posvetnica odn. žrtva investiture, dosl. »ispunjenja ruku« (usp. r. 33; vidi Izl 28,41+).

b) Svaka je povreda propisanih obreda vrlo teška (usp. 10,1s).

Nastup u svećeničku službu[a]

9 Osmoga dana Mojsije pozva Arona, njegove
sinove i starješine Izraelove 2i reče Aronu:
»Uzmi jedno tele za žrtvu okajnicu, jednoga ovna
za žrtvu paljenicu, oboje bez mane, i dovedi ih
pred Jahvu. 3A Izraelcima reci ovako: 'Uzmite jed-
noga jarca za žrtvu okajnicu, tele i janje od godine,
oboje bez mane, za žrtvu paljenicu; 4a junca i ovna
za žrtvu pričesnicu da žrtvujete pred Jahvom; na-
pokon prinosnicu, s uljem zamiješenu; jer će vam
se danas Jahve ukazati.'«
5Dovedu oni pred Šator sastanka što je Mojsije
naredio; naprijed stupi sva zajednica i stane pred
Jahvu. 6»Ovo je zapovijed«, reče Mojsije, »koju je
Izl 24 16+ Jahve izdao. Izvršite je, da vam se pokaže slava
Heb 5 1-4; Jahvina.« 7Zatim Mojsije reče Aronu: »Stupi k žr-
7 27 tveniku, prinesi svoju žrtvu okajnicu i svoju žrtvu
paljenicu i tako izvrši obred pomirenja za se i svoj
dom[b]; onda prinesi dar naroda i za nj izvrši obred
pomirenja, kako je Jahve naredio.«
8Aron se primače žrtveniku i zakla tele žrtve za
svoj vlastiti grijeh. 9Zatim mu Aronovi sinovi do-
nesu krvi. On u nju zamoči svoj prst i stavi je na
rogove žrtvenika. Potom ostalu krv izli podno žr-
tvenika. 10A loj, bubrege i privjesak s jetre žrtve
okajnice sažeže u kâd na žrtveniku, kako je Jahve
naredio Mojsiju. 11Meso i kožu spali na vatri izvan
tabora. 12Zakolje poslije toga žrtvu paljenicu, od
koje mu sinovi Aronovi pruže krv. On njome zap-
ljusne žrtvenik sa svih strana. 13Dodaju mu i žrtvu
paljenicu, dio po dio, a tako i glavu, i on je sažeže
u kâd na žrtveniku. 14Drobinu i noge opere pa i njih
na žrtveniku sažeže u kâd povrh žrtve paljenice.
15Zatim prinese dar naroda. Uze jarca žrtve okaj-
nice za grijehe naroda, zakla ga i prinese kao žrtvu
okajnicu, isto onako kao i prijašnju. 16Donese po-
tom žrtvu paljenicu i prinese je prema propisu.
17Donijevši poslije toga žrtvu prinosnicu, od nje za-
grabi pregršt i sažeže na žrtveniku u kâd povrh ju-
tarnje žrtve paljenice.
18Napokon zakolje junca i ovna kao žrtvu priče-
snicu za narod. Aronovi mu sinovi pruže krv, a on
zapljusne žrtvenik sa svih strana; 19dodaju mu i loj
s junca i ovna, pretili rep, loj oko drobine, bubrege
i privjesak s jetre. 20Metnuvši[d] te masne dijelove na
grudi, sažga ih u kâd na žrtveniku. 21A grudi i de-
sno pleće Aron prinese kao žrtvu prikaznicu pred
Jahvom, kako je Mojsije naredio.
22Tada Aron podiže ruke spram naroda i blago-
slovi ga. Pošto prinese žrtvu okajnicu, paljenicu i
pričesnicu, siđe. 23Poslije toga Mojsije i Aron uđoše
u Šator sastanka. Kad iziđoše, blagosloviše narod.
Slava Jahvina pokaza se svemu narodu. 24Ispred Ja-
hve izbi oganj i sažga žrtvu paljenicu i masne ko- 1 Kr 18 20s
made na žrtveniku. A sav narod, vidjevši to, viknu 2 Mak 2 10
od veselja i pade ničice.

Vjernost obrednim propisima[e] Br 16 1 - 17 5

10 A sinovi Aronovi Nadab i Abihu uzmu svaki
svoj kadionik; stave u nj vatre i na nju metnu
tamjana da prinesu pred Jahvom neposvećenu va-
tru, koju im on ne bijaše propisao[f]. 2Ali izbije pla- Br 16 35
men ispred Jahve te ih proguta – poginuše oni pred 2 Kr 1 10s
Jahvom. 3Nato će Mojsije Aronu: »To je ono što
je Jahve navijestio:

Po onima koji su mi blizu
svetim ću se pokazati;
pred svim ću se pukom
proslaviti[g].«

Aron je šutio. 4Mojsije zovnu Mišaela i Elsafana,
sinove Aronova strica Uziela, pa im reče: »Dođite
i odnesite svoju braću ispred Svetišta u polje izvan
tabora!« 5Oni dođu i odnesu ih u njihovim košu-
ljama u polje izvan tabora, kako je Mojsije rekao.

a) Svećenici su nastupili u svoju svećeničku službu prinoseći žrtve na žrtvenik, što je bit njihove službe (usp. 1,5+), uz sudjelovanje sve zajednice. Premda je predmet ovih gl. dijelom isti kao i gl. 1 – 7 (žrtveni obrednik) rječnik je različit i ne tako razvijen, i žrtve nisu točno one iste koje su propisane u gl 4. Ova gl. izgleda pripada najstarijem sloju svećeničkog spisa i mogla bi predstavljati nastavak Izl 40. Isto tako kao što Slava Jahvina osvaja svetište (Izl 40,34) tako i njezina pojava (9,23) znači prihvaćanje prvih žrtava.
b) »za svoj dom« grč.; hebr. »za narod«.
c) Aaron
d) TM »metnuše«; BJ (Aron) »metnu«, konj.
e) Događaji koji slijede imaju za cilj uvesti neke obredne propise.
f) Možda zato što Nadab i Abihu nisu svećenici, ili možda zato što je vatra prikazana u nepropisno vrijeme.
g) Ovaj dvostih ne nalazi se drugdje u Bibliji. »Oni koji su mi blizu« (svećenici) imaju udjela na »svetosti« (usp. Lev 19,2); njegova se »slava« (usp. Izl 24, 16+) očituje (kaznenom vatrom) na svem narodu.

[6]Poslije toga Mojsije reče Aronu i njegovim sino-
vima, Eleazaru i Itamaru: »Ne raščupavajte svoje
kose niti razdirite svojih haljina[a] da ne poginete i
da se On ne razljuti na svekoliku zajednicu. Vaša
braća i sav dom Izraelov neka oplakuje one koje je
vatra Jahvina sažegla. [7]Ne smijete odlaziti s ulaza
u Šator sastanka da ne pomrete, jer na vama je
Jahvino ulje pomazanja.« Oni učine po riječi Mojsi-
jevoj.

Trijeznost svećenika

[8]Jahve reče Aronu: [9]»Kad ulazite u Šator sastan-
Ez 44 21 ka, nemojte piti vina niti opojnoga pića, ni ti ni
tvoji sinovi s tobom! Tako nećete poginuti. To je
trajan zakon za vaše naraštaje; [10]da možete lučiti
posvećeno od običnoga, čisto od nečistoga; [11]da
možete učiti Izraelce svim zakonima što ih je Jahve
predao preko Mojsija.«

Dijelovi žrtava za svećenike

[12]Onda Mojsije rekne Aronu i njegovim preživje-
lim sinovima, Eleazaru i Itamaru: »Uzimajte od žr-
tve prinosnice što preostaje nakon prinesene žrtve
u čast Jahvi paljene i beskvasnu je uza žrtvenik je-
dite jer je vrlo sveta. [13]Blagujte je u svetom mjestu,
6 9-10 jer to je – tako je meni naređeno – pristojbina tvoja
i pristojbina tvojih sinova od žrtava paljenih u čast
Jahvi. [14]A grudi žrtve prikaznice i pleće žrtve podi- 7 34
zanice ti i tvoji sinovi i tvoje kćeri s tobom jedite
na bilo kojem čistom mjestu. Jer to je dodijeljeno
za pristojbinu tebi i tvojim sinovima od izraelskih
žrtava pričesnica. [15]Pleće žrtve podizanice i grudi
žrtve prikaznice što se donose zajedno s lojem, na
vatri paljenim – pošto budu prineseni za žrtvu pri-
kaznicu pred Jahvom – neka pripadnu tebi i tvojim
sinovima s tobom. To je, kako je Jahve naredio,
trajan zakon.«

Posebni propisi o žrtvama okajnicama[b]

[16]Potom se Mojsije potanje raspita o jarcu žrtve 9 15
okajnice. Već je bio spaljen. On se razljuti na Elea-
zara i Itamara, Aronove preživjele sinove, pa rek-
ne: [17]»Zašto ste jeli žrtvu okajnicu na svetome mje- 6 19
stu? Vrlo ja sveta! To vam je dao Jahve da ukla-
njate krivnju sa zajednice vršeći nad njom obred
pomirenja pred Jahvom. [18]Budući da krv žrtve nije
bila unesena unutar Svetišta, morali ste je blagovati
u Svetištu, kako mi je bilo zapovjeđeno.« [19]Nato
će Aron Mojsiju: »Danas su, eto, prinijeli svoju žr-
tvu okajnicu i svoju žrtvu paljenicu pred Jahvom!
Što bi se meni dogodilo da sam ja danas jeo od
žrtve okajnice? Bi li to bilo milo Jahvi?« [20]Kad
Mojsije to ču, odobri.

III. Obredna čistoća i nečistoća[c]

20 25-26 ||Pnz 14 3-21 Post 7 2 ↗Mt 15 10-20p ↗Dj 10 9-16; 11 1-18

ČISTE I NEČISTE ŽIVOTINJE[d]

1. Kopnene životinje

11 Jahve reče Mojsiju i Aronu: [2]»Ovako kažite
Izraelcima: 'Ovo su životinje koje između
svih četveronožaca na zemlji možete jesti: [3]svaku
koja ima papke, ali papke razdvojene, i koja pre-
živa možete jesti. [4]Ali ove, iako preživaju ili papke
imaju, ne smijete jesti: devu, jer iako preživa, raz-

a) Žalobni obred. – Svećenik treba ostati odijeljen od profana svijeta. On je podvrgnut posebnim odredbama (usp. još gl. 21).
b) Ovaj događaj ne vodi računa o propisima koji su iznijeti u 4,13s i 6,17–23. Aaronovo opravdanje i Mojsijev pristanak nisu baš jako uvjerljivi. Ovaj odlomak kao i drugi odlomci istog poglavlja međusobno su prilično odijeljeni i samo su umjetno sastavljeni.
c) »Zakon obredne čistoće i nečistoće« (gl. 11 – 16), spojen je sa »Zakonom Svetosti« (gl. 17 – 26) kao dva vida jednog te istog Božjeg zakona, negativni i pozitivni. Propisi koji su ovdje doneseni temelje se na vrlo starim vjerskim zabranama: čist je onaj koji se može približiti Bogu a nečist je onaj koji nije prikladan za bogoštovlje ili je iz njeg isključen. Čiste su životinje one koje mogu biti žrtvovane Bogu (Post 7,2), a nečiste su životinje one koje pogani smatraju svetima ili one koje su zle ili odvratne čovjeku pa su kao takve odvratne i Bogu (11). Ostala pravila tiču se rađanja (12), spolnog života (15), smrti (21,1.11; usp. Br 19,11–16) i otajstvenog područja gdje djeluje Bog, gospodar života. Znak kvarenja tijela kao što je »guba« (13,1+) isto tako čini čovjeka nečistim. Međutim, više nego ovu obrednu čistoću proroci će isticati čistoću srca (Iz 1,16; Jr 33,8; usp. Ps 51,12) pripravljajući na taj način naučavanje Isusovo (Mt 15,10–20p) koje oslobađa njegove učenike onih propisa u kojih se zadržao samo materijalni vid (Mt 23,24–26p). Od tog starog zakonodavstva sačuvat će samo pouku o idealu ćudoredne čistoće koju štite pozitivna pravila.
d) Razlučivanje životinja o kojemu je ovdje govor opisano je na temelju iskustva, a posteriori, prema prototipu životinje koja je ovan ili tele. To razlučivanje je empirijske naravi. Tako je za zeca rečeno da »preživa« zbog micanja ustiju. Nesigurna je identifikacija nekih životinja.

dvojena papka nema – za vas je nečista; 5svisca, jer iako preživa, razdvojena papka nema – za vas je nečist; 6arnebeta, iako preživa, razdvojena papka nema – za vas je nečist. 7A svinja, iako ima papak, i to papak razdvojen, ne preživa – za vas je nečista. 8Njihova mesa nemojte jesti niti se njihove strvine doticati – za vas su one nečiste.'«

2. Vodene životinje

9»Od svih vodenih životinja ove možete jesti: sve što živi u vodi, bilo u morima, bilo u rijekama, a ima peraje i ljuske možete jesti. 10A što u morima i rijekama nema peraja i ljusaka – sve životinjice u vodi, sva živa vodena bića – neka su vam odvratna 11i odvratna neka vam ostanu! Mesa od njih nemojte jesti, a njihove strvine držite za odvratnost. 12Sve, dakle, što je u vodi a nema peraja i ljusaka neka je za vas odvratno.«

3. Ptice

13»Od ptica neka su vam ove odvratne i neka se ne jedu – odvratnost su: orao, orao strvinar i jastreb, 14tetrijeb i sokol bilo koje vrste; 15gavran svih vrsta; 16noj, kobac i galeb; lastavica svake vrste; 17sova, gnjurac, ušara, 18labud, pelikan, droplja; 19roda, čaplja svake vrste; pupavac i šišmiš.«

4. Ostale krilate životinje

20»Svi krilati kukci što hodaju četveronoške[a] neka su vam odvratni! 21Od svih tih krilatih kukaca što hodaju četveronoške možete jesti samo one koji imaju na svojim nožicama listovec[b] za skakutanje po zemlji. 22Od njih možete jesti: svaku vrstu skakavaca, cvrčaka i zrikavaca. 23A svi drugi krilati kukci na četiri nožice neka su vam odvratni! 24I od njih ćete se onečistiti: tko se god dotakne njihove crkotine, neka je nečist do večeri; 25tko god ponese crkotinu bilo koje od njih, neka opere svoju odjeću i nečistim se smatra do večeri; 26i životinje s nerazdvojenim papkom što ne preživaju za vas su nečiste, i tko ih se dotakne neka je nečist! 27Onda, četveronožne životinje koje hodaju na četiri šape[c] za vas su nečiste. Tko se dotakne njihova strva, neka je nečist do večeri. 28A onaj koji ponese njihov strv, neka opere svoju odjeću i bude nečist do večeri. Za vas su one nečiste.«

5. Gmizavci

29»Od životinja što po zemlji gmižu neka su za vas ove nečiste: krtica, miš i svaka vrsta guštera; 30zidni macaklin, kameleon, daždevnjak, zelembać i tinšamet.

31Te su životinje od svih što gmižu za vas nečiste. Tko ih se mrtvih dotakne neka je nečist do večeri. 32A na što koja od njih mrtva padne, neka je onečišćeno: bio to kakav drveni predmet ili odjeća, koža ili vreća. Svaki takav predmet koji se upotrebljava neka se zamoči u vodu i ostane nečist do večeri. Onda će postati čist. 33Upadne li što od njih u kakvu zemljanu posudu, razbijte je; sve je u njoj onečišćeno. 34A bilo kakva hrana što se jede, ako na nju kapne voda iz te posude, bit će onečišćena. Svaka tekućina što se pije u svakoj takvoj posudi neka se smatra nečistom.

35A sve na što padne bilo što od njihove crkotine neka je nečisto; bude li to peć ili ognjište, neka se sruše: onečišćeni su za vas i neka nečisti budu. 36A vrelo ili čatrnja koja drži vodu neka se smatraju čistima[d]. Ali tko dirne strvinu životinje neka je nečist. 37Ako što od njihova strva padne na žitno sjemenje što će se sijati, ono ostaje čisto; 38ali ako se sjemenje nakvasi vodom, a onda na nj padne što od njihove crkotine, neka je za vas nečisto.

39Ako ugine koja životinja što vam služi za hranu, onaj koji dotakne njezinu strvinu neka je nečist do večeri; 40a koji pojede od njezine strvine neka opere svoju odjeću i bude nečist do večeri; koji ponese njezinu strvinu neka opere svoju odjeću i bude nečist do večeri.

41Svaka životinja što po tlu gmiže odvratna je. Neka se ne jede! 42Ništa što puže na trbuhu, ništa što god ide na četiri noge ili na više nogu – nikakve puzavce što po tlu gmižu nemojte jesti jer su odvratni! 43Nemojte sami sebe poganiti svim tim puzavcima što gmižu; ne prljajte se njima, da i vi zbog njih ne postanete nečisti. 44Ta ja – Jahve – Bog sam
vaš! Posvećujte se, dakle, da sveti budete, jer svet 17 1+
sam ja! Nijednim se puzavcem što po tlu gmiže ne
prljajte! 45Jest, ja sam Jahve; izveo sam vas iz zem- 22 33+
lje egipatske da vam budem Bog. Budite, dakle, 19 2; 17 1+ ↗Mt 5 48
sveti jer sam svet ja!« ↗1 Pt 1 15-16 ↗1 Iv 3 3

a) Krilati kukci nazvani su »četveronošcima« da bi ih razlikovali od ptica. R. 21 izuzima skakavce.
b) »Oni koji imaju listove« prema prijevodima. Hebr. tekst ima: »oni koji nemaju listove«.
c) Radi se ne samo o »tabanašima« nego o svim životinjama koje nemaju listove.
d) Vode su same po sebi one koje čiste i oživljuju.

Zaključak

[46]To je odredba koja se odnosi na ptice i sva živa
bića što se u vodi kreću i na sve stvorove koji po
zemlji gmižu. [47]Svrha joj je da se razlikuje nečisto
od čistoga; životinja koja se može jesti od životinje
koja se ne smije jesti.

ZDRAVSTVENI PROPISI

Očišćenje žene poslije poroda[a]

12 Jahve reče Mojsiju: [2]»Kaži Izraelcima: 'Kad
koja žena zatrudni i rodi muško čedo, neka
je nečista sedam dana, kako je nečista u vrijeme
15 19 svoga mjesečnog pranja. [3]Osmoga dana neka se di-
Post 17 10+ ↗Lk 1 59; 2 21 jete obreže. [4]A ona neka ostane još trideset i tri
dana da se očisti od svoje krvi; ne smije dirati ništa
posvećeno niti dolaziti u Svetište dok se ne navrši
vrijeme njezina čišćenja. [5]Ako rodi žensko čedo,
neka je nečista dva tjedna, kao za svoga mjesečnog
pranja, i neka ostane još šezdeset i šest dana da se
↗Lk 2 22-38 očisti od svoje krvi. [6]A kad se navrši vrijeme nje-
zina čišćenja – bilo za sinčića, bilo za kćerkicu –
neka donese svećeniku na ulaz u Šator sastanka
jednogodišnje janje za žrtvu paljenicu i jednoga go-
lubića ili grlicu za žrtvu okajnicu. [7]Neka on to pri-
nese pred Jahvom i nad njom izvrši obred pomire-
nja. Tako će ona biti očišćena od svoga krvarenja.
To je odredba koja se odnosi na ženu kad rodi bilo
muško bilo žensko čedo. [8]Ali ako ne može da nađe
dovoljno sredstava za grlo od sitnoga stada, neka
5 7-13 onda uzme dvije grlice ili dva golubića – jedno za
žrtvu paljenicu, a drugo za žrtvu okajnicu. Neka
svećenik izvrši nad njom obred pomirenja, i ona će
biti očišćena'.«

Guba[b] Pnz 24 8-9 Br 12 10-15

13 Reče Jahve Mojsiju i Aronu: [2]»Ako se kome
na koži pojavi oteklina ili lišaj ili bjelkasta
pjega što bi bila nagovještaj gube na koži njegova
tijela, neka se takav dovede svećeniku Aronu ili
kojemu od njegovih sinova svećenika. [3]Neka sveće-
nik pregleda zaraženo mjesto na koži njegova tije-
la. Ako je dlaka na zaraženom mjestu postala bi-
jela i učini se da je ono dublje od kože njegova
tijela, onda je to guba. Pošto ga svećenik pregleda,
neka ga proglasi nečistim. [4]Ali ako se pokaže da
bjelkasta pjega na koži njegova tijela nije dublja
nego i koža, a dlaka na njoj nije pobijeljela, neka
onda svećenik bolesnika osami sedam dana. [5]Neka
ga sedmoga dana opet svećenik pregleda. Ako us-
tanovi svojim očima da zaraza još postoji, ali da se
po koži dalje ne širi, neka ga osami još sedam da-
na. [6]Sedmoga dana neka ga opet pregleda. Bude li
zaraženo mjesto manje upadno, a bolest se kožom
ne bude proširila, neka ga proglasi čistim: to je
samo lišaj. Pošto opere svoje haljine, bit će čist.
[7]Ali ako se lišaj kožom proširi, pošto je svećenik
bolesnika pregledao i proglasio ga čistim, neka se
ponovo pokaže svećeniku. [8]Neka ga svećenik pre-
gleda. Bude li se lišaj proširio po koži, neka ga
svećenik proglasi nečistim: to je guba.
[9]Ako se na čovjeku pokaže guba,[c] neka ga do-
vedu svećeniku. [10]Neka ga svećenik pregleda. Ako
po koži bude bjelkasta oteklina s pobijeljelom dla-

a) Porođaj kao i mjesečnica ili izbacivanje muškog sjemena (15) smatra se gubitkom životnosti te osobe koja potom mora stanovitim obredima ponovno uspostaviti cjelovitost svojeg bitka i dosljedno tomu i sjedinjenje s Bogom izvorom života.
b) Predodžba koju su stari Hebreji imali o »gubi« tiče se različitih kožnih upala (13,1–44) a i mrlji koje se mogu pojaviti na odijelu (13,47–59) ili na zidovima (14,33–53). Dijagnostika i kolektivne predostrožnosti protiv zaraze ozakonjene su i povjerene odluci svećenikovoj. Ove praktične mjere gdje nailazimo na baštinjene pojmove i primitivne običaje dobivaju vjersku vrijednost u jahvizmu kao razlikovanje čistog od nečistog. Povratak u zajednicu ustupa mjesto sličnim obredima kao što su oni za žrtvu okajnicu (14,1–31.49–53). Grijeh se tu smatra povredom nanesenom životvornoj kreposti Boga Izraelova.
c) Ovdje se više ne radi o razlikovanju prave gube od lažne, nego o zaraznoj gubi koja to zapravo i nije. Lev izgleda smatra zaraznim samo čir.

kom i napetim čirom, [11]to je duboko ukorijenjena guba po koži njegova tijela. Neka ga svećenik proglasi nečistim. Ne treba ga osamljivati, jer je sigurno nečist[a].

[12]Ako guba izbije po koži tako da bolesniku prekrije svu kožu od glave do pete – sve što svećenikove oči vide – [13]neka svećenik obavi pregled. Bude li guba prekrila sve njegovo tijelo, neka ga proglasi čistim[b]. Budući da je sav pobijelio, čist je. [14]Ali onog dana kad se na njemu pokaže čir, bit će nečist. [15]Kad svećenik vidi taj čir, neka bolesnika proglasi nečistim: čir je nečista stvar, to je guba. [16]Ali ako se čir promijeni u bijelo, neka čovjek dođe k svećeniku. [17]Svećenik neka ga pregleda. Bude li rana postala bijela, neka svećenik proglasi bolesnika čistim – čist i jest.«

Čir

[18]»Kad se kome na koži napne čir[c] i zacijeli, [19]i ondje gdje je bio čir pojavi se bjelkasta oteklina ili mjesto izblijedi i postane bjelkasto, ili izbije bijelocrvenkasta pjega, neka se taj čovjek pokaže svećeniku. [20]Neka ga svećenik pregleda. Pronađe li da je tu koža udubljenija a dlaka pobijeljela, neka ga svećenik proglasi nečistim – to je onda guba što je izbila u čiru. [21]Ali ako svećenik ustanovi da tu dlaka nije pobijeljela, da koža nije udubljenija nego drugdje, da mjesto tamni, neka bolesnika osami sedam dana. [22]Proširi li mu se bolest po koži, neka ga svećenik proglasi nečistim – to je guba. [23]Ako pjega ostane na mjestu i ne proširi se, to je ožiljak od čira. Neka toga čovjeka svećenik proglasi čistim.«

Opeklina

[24]»Kome na koži bude opeklina, pa mjesto opekline postane pjega bijelocrvenkasta ili bjelkasta, [25]neka to svećenik pregleda. Ako dlaka na mjestu bude pobijeljela i učini se da je to mjesto udubljenije od kože, onda je to guba što je u opeklini izbila. Neka ga svećenik proglasi nečistim; to je guba. [26]Ali ako svećenik ustanovi da dlaka nije pobijeljela, da mjesto nije udubljenije od kože i da tamni, neka ga osami sedam dana. [27]Sedmoga dana neka ga pregleda. Ako se pjega po koži proširi, neka ga svećenik proglasi nečistim: to je guba. [28]Ostane li ozljeda na mjestu i proširi se po koži, to je onda oteklina od opekline. Neka čovjeka svećenik proglasi čistim: to je ožiljak od opekline.«

Šuga

[29]»Ako se na glavi ili na bradi kojega čovjeka ili žene pokaže bolest, [30]neka svećenik bolest pregleda. Ustanovi li se da je dublje od kože i da je tu dlaka požutjela i otančala, neka bolesnika svećenik proglasi nečistim. To je šuga[d], to jest guba na glavi ili na bradi. [31]Ali ako svećenik, pregledavši oboljelo mjesto, ustanovi da nije dublje od kože, ali da tu ipak nema crne[e] dlake, neka svećenik odstrani šugavca sedam dana. [32]Sedmoga dana neka ga svećenik pregleda. Ako se šuga nije proširila niti dlaka požutjela, te ako se čini da šuga nije dublja od kože, [33]neka se bolesnik obrije – ali ošugano mjesto da ne brije! – i neka ga svećenik odstrani od drugih sedam dana. [34]Sedmoga dana neka opet svećenik pregleda šugavo mjesto. Ako se šuga kožom ne bude proširila i učini se da nije dublja od kože, neka tog bolesnika svećenik proglasi čistim. On neka opere svoju odjeću i bude čist. [35]Proširi li se šuga po koži pošto je bio čistim proglašen, [36]neka ga svećenik ponovo pregleda. Ako se šuga kožom bude proširila – svećenik neka više i ne traži žute dlake – bolesnik ja nečist. [37]Ali ako opazi da je šuga stala i da je nikla crna dlaka, šuga je zacijeljela – on je čist. Neka ga svećenik proglasi čistim.«

Osip

[38]»Ako se na koži kojeg čovjeka ili žene pokažu pjege te ako su te pjege bijele, [39]neka ih svećenik pregleda. Ako te pjege po koži budu tamnobijele, onda je to osip što je izbio po koži: bolesnik je čist.«

Ćelavost

[40]»Ako čovjeku opadne kosa s glave, oćelavio mu je zatiljak, ali je čist. [41]Ako mu sprijeda opadne kosa s glave, oćelavio je na čelu, ali je čist. [42]Ali ako se po ćelavu zatiljku ili po oćelavljelu čelu pojavi crvenkastobijela bolest, to je guba što je izbila po njegovu ćelavom zatiljku ili oćelavljelu čelu. [43]Neka ga svećenik pregleda. Ako ustanovi da je osip na ćelavu zatiljku ili po oćelavljelu čelu bjelkastocrvenkast – naizgled kao i guba na koži tijela –

a) Drugi pregled nije potreban. LXX čita naprotiv: »Neka ga osami«.
b) »Neka ga proglasi čistim!« BJ ima: »Neka ga proglasi bolesnim!« Dosl. »zlo«. Ovo poopćavanje zla znak je ozdravljenja: sve će ove kraste odmah otpasti.
c) Drugi prijevodi: »potkožnjak« ili »gnojavica«.
d) Ili možda lišaj.
e) »crne dlake« po TM; BJ »požutjele dlake«, konj. (usp. r. 32).

44čovjek se ogubavio, nečist je. Svećenik ga mora proglasiti nečistim – guba mu je na glavi.«

Propisi za gubavce

45»Onaj koji se bude ogubavio, neka nosi rasparanu odjeću; kosa neka mu je raščupana; gornju usnu neka prekrije i viče: «Nečist! Nečist!» 46Sve dok na njemu bude bolest, neka nečistim ostane, a kako je nečist, neka stanuje nasamo: neka mu je stan izvan tabora.«

Guba na odjeći

47»Kad se zaraza gube pokaže na odijelu, bilo vunenu bilo lanenu, 48na osnovi ili na potki od lana ili vune; ili na koži; ili na bilo kakvu predmetu od kože; 49pa ako mrlja na odijelu ili koži, na osnovi ili na potki, ili na bilo kakvu predmetu od kože, bude zelenkasta ili crvenkasta, to je guba i neka se svećeniku pokaže. 50Neka svećenik, pošto pregleda što je zaraženo, to stavi na osamu sedam dana. 51Onda neka sedmoga dana zarazu pregleda. Ako se zaraza proširi po odijelu, po osnovi ili potki, ili po koži, ili po kakvu god predmetu od kože, to je zarazna guba. Stvar je nečista. 52To odijelo – bilo osnova bilo potka, od vune ili lana – ili kakav kožni predmet za koji je zaraza prionula, gubom se zarazio; neka na vatri izgori.

53Ali ako svećenik opazi da se zaraza nije proširila na odijelu – na osnovi ni na potki – niti na bilo kakvu kožnom predmetu, 54onda neka naredi da se zaražena stvar opere. Neka je zatim stavi nasamo drugih sedam dana. 55A ako, pošto je stvar bila oprana, svećenik opazi da se zaraženo mjesto nije promijenilo, ipak, mada se bolest nije raširila, stvar je nečista. Neka se na vatri spali: trula je i iznutra i izvana.

56Opazi li svećenik da se bolest smanjuje nakon pranja, neka to mjesto izreže, bilo ono na odijelu ili na koži, na osnovi ili na potki. 57Ako se na odijelu opet pojavi, u osnovi ili potki, ili bilo kakvu kožnom predmetu, onda je to zaraza, i zaraženi predmet neka u vatri izgori. 58Ako li bolest nestane s odijela – osnove ili potke – ili bilo kakva kožnoga predmeta pošto je bio opran, neka se opere opet, pa neka je čist.«

59To su propisi za bolest gube na odijelu od vune ili lana – u osnovi ili potki – ili bilo kakvu predmetu od kože da se proglase čistim ili nečistim.

Očišćenje gubavoga[a]

14 Jahve reče Mojsiju: 2»Neka ovo bude obred ↗Mt 8 4p
za gubavca na dan njegova čišćenja: neka se ↗Lk 17 14
dovede svećeniku; 3neka svećenik iziđe iz tabora i
obavi pregled. Ako ustanovi da je gubavac od gube
ozdravio, 4neka naredi da se za čovjeka koji se ima
čistiti uzmu dvije ptice, čiste i žive, cedrovine, gri-
miznog prediva i izopa. 5Neka zatim svećenik na-
redi da se jedna ptica zakolje nad živom vodom u
zemljanoj posudi. 6Potom neka uzme živu pticu, a
onda zajedno živu pticu, cedrovinu, grimizno pre- Br 19 6,18
divo i izop zamoči u krv ptice što je bila zaklana Ps 51 9
povrh žive vode. 7Sada neka sedam puta poškropi
onoga koji se od gube čisti, a onda ga čistim pro-
glasi. Poslije toga neka pusti živu pticu na otvorenu
polju. 8Onaj koji se čisti neka opere svoju odjeću,
obrije sve svoje dlake i u vodi se okupa. Tako neka
je čist. Poslije toga neka uđe u tabor, ali sedam
dana neka stanuje izvan svoga šatora. 9Sedmi dan
neka obrije sve svoje dlake: kosu, bradu i obrve; Br 6 9
neka obrije sve ostale svoje dlake. Pošto u vodi
opere svoju odjeću i okupa se, neka je čist.

10Osmoga dana neka uzme muško janje bez ma-
ne, jedno žensko janje od godine dana, također bez
mane, tri desetine[b] efe najboljeg brašna zamiješena
u ulju za žrtvu prinosnicu i jedan log ulja. 11Sveće-
nik koji vrši čišćenje neka ih stavi pred Jahvu na
ulazu u Šator sastanka s čovjekom koji se ima čisti-
ti. 12Neka zatim svećenik uzme jedno muško janje
pa ga s ono ulja u logu prinese kao žrtvu naknadni-
cu. Neka ih prinese pred Jahvom kao žrtvu prika-
znicu. 13Neka janje zakolje ondje gdje se kolju žrtve
okajnice i žrtve paljenice – na svetome mjestu, jer
žrtva naknadnica kao i okajnica pripada svećeniku:
vrlo je sveta! 14Potom neka svećenik uzme krvi od
žrtve naknadnice, pa neka njome namaže resicu 8 23
desnoga uha, palac desne ruke i palac desne noge
onoga koji se čisti. 15Poslije toga neka uzme log s
uljem i izlije na dlan svoje lijeve ruke. 16Zamočivši
svećenik svoj desni prst u ulje na svojoj lijevoj ruci,
neka uljem sa svoga prsta obavi škropljenje pred
Jahvom sedam puta. 17Od ulja što mu preostane u
ruci neka svećenik, po krvi od žrtve naknadnice,
pomaže resicu desnoga uha, palac desne ruke i pa-
lac desne noge onoga koji se čisti. 18Ostatak ulja sa
svoje ruke neka svećenik metne na glavu onoga
koji se čisti. Tako će svećenik nad njim izvršiti
obred pomirenja pred Jahvom. 19Neka svećenik po-
slije toga prinese žrtvu okajnicu i nad onim koji se

a) Gl. 14 ujedinjuje dva obrednika čišćenja: u rr. 2–9 je posrijedi drevni obrednik koji je bliz onom obredniku s crvenom junicom (usp. Br 19,1+): taj obred pretpostavlja da je zlo prouzročio demon kojega se na taj način može istjerati (usporedi jarca za Azazela, Lev 16,10). A u rr. 10–32 je posrijedi opet obrednik koji više odgovara cjelini Levitskog zakonika, izuzevši pomazanje uljem (rr. 15–18) koje nema nešto slično.

b) Tri desetine mjere *(efe)* je oko 13,5 litara.

čisti neka obavi obred pomirenja za njegovu neči-
stoću. Napokon neka zakolje žrtvu paljenicu, [20]a
8 4p onda neka svećenik žrtvu paljenicu i žrtvu prino-
17 14 snicu podigne na žrtvenik. Kad tako svećenik nad
njim obavi obred pomirenja, neka je čist.
5 7-13; [21]Ako bude siromašan te ne mogne to priskrbiti,
12 8 neka uzme samo jedno muško janje za žrtvu nak-
nadnicu i neka se ono prinese kao žrtva prinosnica
da se nad tim čovjekom izvrši obred pomirenja. I
neka uzme samo desetinu efe najboljeg brašna za-
miješena u ulju za žrtvu prinosnicu, jedan log ulja,
6,18 [22]k tome dvije grlice ili dva golubića – prema svojim
9 mogućnostima – jedno za žrtvu okajnicu, a drugo
za žrtvu paljenicu. [23]Osam dana nakon svoga očiš-
ćenja neka ih donese svećeniku na ulaz u Šator sa-
stanka pred Jahvu. [24]Neka svećenik uzme janje za
žrtvu naknadnicu i log s uljem pa ih prinese pred
Jahvom kao žrtvu prikaznicu. [25]Neka se onda zako-
lje janje žrtve naknadnice, a svećenik neka uzme
njegove krvi i neka njome namaže resicu desnoga
uha, palac desne ruke i palac desne noge onoga
koji se čisti. [26]Poslije toga neka svećenik izlije ulje
na dlan svoje lijeve ruke. [27]A onda neka od ulja
što mu je na dlanu lijeve ruke obavi škropljenje
sedam puta prstom svoje desne ruke pred Jahvom.
[28]Od ulja iz svoje ruke neka svećenik, po krvi žrtve
naknadnice, namaže resicu desnog uha, palac de-
sne ruke i palac desne noge onoga koji se čisti. [29]O-
statak ulja što bude na dlanu neka svećenik stavi
na glavu onoga koji se čisti, vršeći nad njim obred
pomirenja pred Jahvom. [30]Neka zatim prinese
jednu od dviju grlica ili jednoga od dvaju golubića
– što je već mogao pribaviti – [31]kao žrtvu okajnicu,
a drugu kao žrtvu paljenicu zajedno sa žrtvom pri-
nosnicom. Neka tako svećenik izvrši obred pomire-
nja pred Jahvom nad onim koji se čisti.«
[32]To je propis za onoga koji je gubom zaražen a
ne može priskrbiti sve za svoje očišćenje.

Kućna guba

[33]Jahve reče Mojsiju i Aronu: [34]»Kad uđete u ka-
naansku zemlju koju ću vam dati u posjed, a ja
pustim gubu na koju kuću u zemlji što je budete
zaposjeli, [35]onda onaj čija je kuća neka dođe sveće-
niku i kaže: 'Čini mi se da je moja kuća zaražena
gubom.' [36]Neka svećenik naredi da se kuća isprazni
prije nego on dođe da bolest pregleda, da ne bi sve
što je u kući bilo proglašeno nečistim; poslije toga
neka svećenik uđe da kuću pregleda. [37]Ako nakon
pregleda zapazi da je bolest na kućnim zidovima
od zelenkastih ili crvenkastih[a] udubina i pričini mu
se da idu dublje od površine zida, [38]neka svećenik
iziđe iz kuće na kućna vrata i neka kuću zatvori
sedam dana. [39]Sedmi dan neka svećenik opet dođe
i pregleda: ako se bolest bude proširila po zidovima
kuće, [40]neka svećenik naredi da se povadi zaraženo
kamenje i baci na koje nečisto mjesto izvan grada.
[41]Zatim neka zapovjedi da se svi unutarnji zidovi
kuće ostružu i da se sastrugani prah baci na koje
nečisto mjesto izvan grada. [42]Onda neka se uzme
drugo kamenje i umetne namjesto onoga kamenja.
Potom neka se uzme druga žbuka i kuća ponovo
ožbuka.
[43]Ako se pošast na kući opet pojavi pošto je ka-
menje bilo povađeno i kuća ostrugana i opet ožbu-
kana, [44]neka svećenik ode da pregleda: bude li se
bolest po kući proširila, to je onda u kući zarazna
guba; kuća je nečista. [45]Neka se kuća poruši, a nje-
zino kamenje, njezina drvena građa i sva žbuka s
kuće neka se odnese izvan grada na koje nečisto
mjesto.
[46]Tko uđe u kuću dok je zatvorena, neka je ne-
čist do večeri. [47]Tko u kući legne, mora oprati
svoju odjeću. I tko u kući objeduje, mora svoju
odjeću oprati. [48]Ako li svećenik dođe i vidi da se
bolest po kući nije proširila pošto je kuća opet bila
ožbukana, neka svećenik kuću proglasi čistom, jer
se bolest izliječila. [49]A za očišćenje kuće[b] neka uz-
me: dvije ptice, cedrovine, grimizna prediva i izo-
pa. [50]Jednu od ptica neka zakolje nad živom vodom
u zemljanoj posudi. [51]Potom neka uzme: cedrovi-
nu, izop, grimizno predivo i pticu živu te ih zamoči
u krv ptice zaklane i u živu vodu pa kuću poškropi
sedam puta. [52]Očistivši tako od grijeha kuću krvlju
ptice, živom vodom, živom pticom, cedrovinom,
izopom i grimiznim predivom, [53]neka pticu živu pu-
sti izvan grada na otvorenu polju. Kad tako obavi
obred pomirenja nad kućom, bit će čista.«
[54]To je propis za svaku vrst gube i šuge, [55]za gubu

a) Udubine koje ostaju poslije mrlja, plijesni koje razaraju i ostav-
ljaju boje na zidovima.
b) Mjesto »A za očišćenje kuće« BJ ima »U pogledu žrtve za
grijeh«. »Grijeh« ovdje nema nikakva ćudoredna sadržaja: neči-
stoća doma uspoređena je s nečistoćom čovjeka koji se nje oslo-
bađa žrtvom za grijeh. Obrednik je isti kao i drevni obrednik za
gubavca (rr. 4–7).

odjeće ili kuće, 56za otekline, lišaje ili pjege. 57On
određuje vrijeme nečistoće i čistoće.
To je zakon o gubi.

Spolna nečistoća muškarca[a]

15 Jahve reče Mojsiju i Aronu: 2»Govorite Iz-
raelcima i kažite im: 'Kad koji čovjek imadne
izljev iz svoga tijela, njegov je izljev nečist. 3Evo u
čemu je njegova nečistoća ako ima taj izljev: ispusti
li njegovo tijelo izljev ili ga zadrži, on je nečist.
4Svaka postelja na koju legne onaj koji ima izljev
neka je nečista; i svaki predmet na koji sjedne neka
je nečist. 5A svaki koji se dotakne njegove poste-
ljine neka opere svoju odjeću, u vodi se okupa i
nečistim ostane do večeri. 6Tko god sjedne na
predmet na kojemu je sjedio onaj koji je imao iz-
ljev neka opere svoju odjeću, u vodi se okupa i
nečistim ostane do večeri. 7Tko se dotakne tijela
onoga koji je imao izljev neka opere svoju odjeću,
u vodi se okupa i do večeri nečistim ostane. 8Ako
onaj koji ima izljev pljune na koga tko je čist neka
taj opere svoju odjeću, u vodi se okupa i nečistim
ostane do večeri. 9Neka je nečisto i svako sjedalo
na koje za vožnje sjedne onaj koji ima izljev; 10i
tko se dotakne čega što je pod tim bolesnikom bilo
neka je nečist do večeri. Tko ponese štogod takvo
neka svoju odjeću opere, u vodi se okupa i ostane
nečistim do večeri. 11A svaki koga se onaj koji ima
izljev dotakne neopranih ruku neka svoju odjeću
opere, u vodi se okupa i ostane nečistim do večeri.
12Zemljana posuda koje se dotakne onaj s izljevom
neka se razbije, a svaki drveni sud neka se vodom
ispere.
13Kad se onaj koji ima izljev od toga izliječi, neka
onda nabroji sedam dana za svoje očišćenje; neka
opere svoju odjeću, okupa se u živoj vodi i neka je
čist. 14Osmoga pak dana neka uzme dvije grlice ili
dva golubića, dođe pred Jahvu na ulaz u Šator sa-
stanka pa ih svećeniku preda. 15Neka ih svećenik
prinese jedno kao žrtvu okajnicu, a drugo kao žr-
tvu paljenicu. Time će svećenik izvršiti obred pomi-
renja nad tim čovjekom za njegov izljev.
16Kad čovjek imadne sjemeni izljev, neka u vodi
okupa cijelo svoje tijelo i ostane nečistim do večeri.
17Svaka haljina i svaka koža na koju dospije takav
sjemeni izljev neka se u vodi opere i ostane neči-
stom do večeri.
18Ako koja žena legne s kojim čovjekom i on is-
pusti sjeme, neka se okupaju u vodi i budu nečisti
do večeri'.«

Spolna nečistoća žene

19»Kad žena imadne krvarenje, izljev krvi iz
svoga tijela, neka ostane u svojoj nečistoći sedam
dana; tko se god nje dotakne neka je nečist do ve-
čeri. 20Na što god bi legla za svoje nečistoće neka
je nečisto; na što god sjedne neka je nečisto. 21Tko
se dotakne njezine posteljine neka opere svoju
odjeću, u vodi se okupa i do večeri ostane nečistim.
22Tko god dotakne bilo koji predmet na kojemu je
ona sjedila neka svoju odjeću opere, u vodi se
okupa i nečist ostane do večeri. 23A ako bi se dota-
kao čega što je bilo na njezinoj postelji ili na pred-
metu na kojem je ona sjedila, neka je nečist do
večeri. 24Ako koji čovjek s njom legne, njezina ne-
čistoća za nj prianja, pa neka je nečist sedam dana.
Svaka postelja na koju on legne neka je nečista.
25Ako žena imadne krvarenje dulje vremena iz-
van svoga mjesečnog pranja, ili ako se njezino mje-
sečno pranje produžuje, neka se smatra nečistom
sve vrijeme krvarenja kao da su dani njezina mje-
sečnog pranja. 26Svaka postelja na koju legne za sve
vrijeme svoga krvarenja bit će joj kao i postelja za
njezina mjesečnog pranja. I svaki predmet na koji
sjedne neka postane nečistim kao što bi bio nečist
u vrijeme njezina mjesečnog pranja. 27A svatko tko
ih se dotakne neka je nečist; neka opere svoju
odjeću, okupa se u vodi i ostane nečistim do večeri.
28Ako ozdravi od svog krvarenja, neka namiri se-
dam dana, a poslije toga neka je čista. 29Osmoga

a) Slučajevi nečistoće o kojima je ovdje govor nisu samo zarazna bolest kao na primjer kapavac nego i svako jednostavno izbacivanje muškog sjemena i mjesečnica u žena. Naime sve ono što se tiče plodnosti i razmnožavanja života ima otajstveni i sveti značaj (usp. 12,1+).

dana neka uzme dvije grlice ili dva golubića te ih
donese svećeniku na ulaz u Šator sastanka. 30Neka
jedno svećenik prinese kao žrtvu okajnicu, a drugo
kao žrtvu paljenicu. Tako će svećenik obaviti pred
Jahvom obred pomirenja nad njom, za njezino ne-
čisto krvarenje.«

Zaključak

31»Odvraćajte[a] Izraelce od njihovih nečistoća, da
ne bi zbog njih pomrli oskvrnjujući moje Prebivali-
šte koje se nalazi među njima.
32To je propis za čovjeka koji ima izljev; za
onoga koga čini nečistim sjemeni izljev; 33za ženu u
vrijeme nečistoće njezina mjesečnog pranja; za sva-
koga – bilo muško bilo žensko – tko imadne izljev,
a tako i za čovjeka koji legne s onečišćenom že-
nom.«

VELIKI DAN POMIRENJA[b]

23 26-32
Br 29 7-11
Heb 9 6-14 **16** Poslije smrti dvojice Aronovih sinova, koji su
poginuli prinoseći pred Jahvom neposvećenu
10 1s vatru, progovori Jahve Mojsiju. 2Jahve reče Mojsi-
ju:
»Kaži svome bratu Aronu da ne ulazi u svako
Izl 19 12+ doba u Svetište iza zavjese, pred Pomirilište koje
Izl 25 17+ se nalazi na Kovčegu, da ne pogine. Jer ja ću se
pojavljivati nad Pomirilištem u oblaku.
3Neka Aron ulazi u Svetište ovako: s juncem za
žrtvu okajnicu i ovnom za žrtvu paljenicu. 4Neka
se obuče u posvećenu košulju od lana; na svoje ti-
jelo neka navuče gaće od lana; neka se opaše lane-
nim pasom, a na glavu stavi mitru od lana. To je
posvećeno ruho koje ima obući pošto se okupa u
vodi. 5Od zajednice izraelske neka primi dva jarca
za žrtvu okajnicu i jednoga ovna za žrtvu paljenicu.
6Pošto Aron prinese junca za žrtvu okajnicu za
svoj grijeh i izvrši obred pomirenja za se i za svoj
dom, 7neka uzme oba jarca i postavi ih pred Jahvu
na ulaz u Šator sastanka. 8Neka Aron baci kocke
za oba jarca te jednoga odredi kockom Jahvi, a
drugoga Azazelu[c]. 9Jarca na kojega je kocka pala
da bude Jahvi neka Aron prinese za žrtvu okajnicu.
10A jarac na kojega je kocka pala da bude Azazelu
neka se smjesti živ pred Jahvu, da se nad njim
obavi obred pomirenja i otpremi Azazelu u pusti- 16 22
nju.
11Zatim neka Aron prinese junca za žrtvu okaj-
nicu za svoj grijeh; i obavi obred pomirenja za se i
za svoj dom: i neka zakolje toga junca za žrtvu
okajnicu za svoj grijeh. 12Potom neka uzme kadio-
nik pun užarena ugljevlja sa žrtvenika ispred Jahve
i dvije pune pregršti miomirisnoga tamjana u prah
smrvljenoga. Neka to unese iza zavjese. 13Sad neka
stavi tamjan na vatru pred Jahvom da oblak od ta- Izl 25 17+
mjana zastre Pomirilište što je na Svjedočanstvu. Izl 33 20+
Tako neće poginuti. 14Poslije toga neka uzme krvi
od junca i svojim prstom poškropi istočnu stranu
Pomirilišta; a ispred Pomirilišta neka svojim pr-
stom poškropi sedam puta tom krvlju.
15Neka potom zakolje jarca za žrtvu okajnicu za
grijeh naroda; neka unese njegovu krv za zavjesu
te s njegovom krvi učini kako je učinio s krvlju od
junca: neka njome poškropi po Pomirilištu i pred
njim. 16Tako će obaviti obred pomirenja nad Sveti- Ez 45 18-20
štem zbog nečistoća Izraelaca, zbog njihovih prije- Rim 3 25+
stupa i svih njihovih grijeha. A tako neka učini i za
Šator sastanka što se među njima nalazi, sred nji-
hovih nečistoća. 17Kad on uđe da obavi obred po-
mirenja u Svetištu, neka nikoga drugog ne bude u Pnz 4 7+
Šatoru sastanka dok on ne iziđe. Iz 6 5
Obavivši obred pomirenja za se, za svoj dom i
za svu izraelsku zajednicu, 18neka ode k žrtveniku
koji se nalazi pred Jahvom te nad žrtvenikom obavi
obred pomirenja. Neka uzme krvi od junca i krvi
od jarca pa stavi na rogove oko žrtvenika. 19Neka
svojim prstom poškropi žrtvenik istom krvlju se-

a) »Odvraćajte!« (hebr. *hizhartem*); »Udaljujte« (hebr. *hizzartem*).
b) Ovo poglavlje zaključuje nabrajanje nečistoća opisom godišnjeg obreda koji ih sve čisti. Redakcija spaja dva obrednika različita duha i vremena: žrtva okajnica (rr. 6.11–19, usp. gl. 4) i obred slanja jarca Azazelu (rr. 8–10.20–22.26, usp. sljedeće bilješke). Ovaj je obred starinskog značaja, no bio je kao i dvostruki obrednik u gl. 14 unesen u propise koji su levitski u pravom smislu riječi. Daleko od toga da je ovo umetanje znak starosti, ono je ipak iz vremena sve većeg nastojanja oko obredne čistoće umnažalo slučajeve nečistoće i ozakonjivalo sve vrste obreda čišćenja. Ustvari, veliki blagdan Dana Pomirenja izgleda da nije nastao prije sužanjstva, budući da na nj ne aludira nijedan starinski tekst.
c) Azazel je kao što je to dobro shvatio sirski prijevod ime demona koji je kako su vjerovali Hebreji i Kanaanci stanovao u pustinji, neplodnoj zemlji gdje Bog ne primjenjuje svoju plodotvornu moć (usp. r. 22 i ono što se na taj redak odnosi: 17,7+).

dam puta. Tako će ga očistiti od nečistoća Izraelaca i posvetiti[a].
[20]Kad svrši obred pomirenja Svetišta, Šatora sastanka i žrtvenika, neka primakne jarca živoga.
[21]Neka mu na glavu Aron stavi obje svoje ruke i
nad njim ispovjedi sve krivnje Izraelaca, sve nji-
hove prijestupe i sve njihove grijehe. Položivši ih
Iz 13 21 tako jarcu na glavu, neka ga pošalje u pustinju s
34 11 Tob 8 3 jednim prikladnim čovjekom. [22]Tako će jarac na
Lk 11 24 sebi odnijeti sve njihove krivnje u pusti kraj[b].
Otpremivši jarca u pustinju, [23]neka se Aron vrati u Šator sastanka, sa sebe svuče lanenu odjeću u koju se bio obukao kad je ulazio u Svetište i neka je ondje ostavi. [24]Neka potom opere svoje tijelo vodom na posvećenu mjestu, na se obuče svoju odjeću te iziđe da prinese svoju žrtvu paljenicu i žrtvu paljenicu naroda i obavi obred pomirenja za se i za narod. [25]Loj sa žrtve okajnice neka sažeže u kâd na žrtveniku.
[26]Onaj koji je odveo jarca Azazelu neka opere svoju odjeću, svoje tijelo u vodi okupa i poslije toga može opet doći u tabor.
[27]A junca žrtve okajnice i jarca žrtve okajnice od kojih je krv bila donesena u Svetište da se obavi obred pomirenja neka odnesu izvan tabora pa neka na vatri spale njihove kože, njihovo meso i njihovu nečist. [28]Tko ih bude spaljivao, neka opere svoju odjeću, svoje tijelo okupa u vodi i poslije toga može opet doći u tabor.
[29]Ovaj zakon neka za vas trajno vrijedi.
U sedmom mjesecu, deseti dan toga mjeseca, po- 23 26-32
stite i ne obavljajte nikakva posla: ni domorodac ni stranac koji među vama boravi. [30]Jer toga dana nad vama se ima izvršiti obred pomirenja da se očistite od svih svojih grijeha te da pred Jahvom budete čisti. [31]Neka je to za vas subotnji počinak kad postite. Trajan je to zakon.
[32]Neka obred pomirenja obavi onaj svećenik koji bude pomazan i posvećen za vršenje svećeničke službe namjesto svoga oca. Neka se obuče u posvećeno laneno ruho; [33]on neka obavi obred pomirenja za posvećeno Svetište, za Šator sastanka i za žrtvenik. Zatim neka izvrši obred pomirenja nad svećenicima i nad svim narodom zajednice. [34]Tako neka to bude za vas trajan zakon; jednom na godinu neka se nad Izraelcima obavi obred pomirenja za sve njihove grijehe.«
Mojsije je učinio kako mu je Jahve naredio.

IV. Zakon svetosti[c]

Izl 20 24 Pnz 12 4-28

Jedno Prebivalište – jedan žrtvenik

17 Jahve reče Mojsiju: [2]»Govori Aronu, njegovim sinovima i svima Izraelcima te im reci: 'Evo što je zapovjedio Jahve: [3]svaki onaj od Izraelova doma koji u taboru ili izvan tabora zakolje vola, ili ovcu, ili kozu, [4]a ne donese ih na ulaz u Šator sastanka da se prinesu na dar Jahvi pred nje-
govim Prebivalištem, svaki takav neka je odgovo- 1 5+
ran: prolio[d] je krv i neka se odstrani iz svoga naroda.' [5]Zato neka Izraelci svoje žrtve koje bi htjeli klati vani u polju dovedu na ulaz u Šator sastanka, k svećeniku, i neka ih prinose kao žrtve pričesnice. [6]Neka svećenik izlije krv po Jahvinu žrtveniku koji

a) »posvetiti« dosl. prijevod; BJ »odijeliti«, usp. 17,1+.
b) Treba imati na umu da životinja nije žrtvovana Azazelu, nego »otposlani jarac« odnosi u pustinju, prebivalište tog demona, grijehe naroda. Prijenos grijeha i pomirenje vrše se »pred Jahvom« (r. 10) posredstvom svećenika (r. 21): tako jahvističko bogoslužje preuzima taj stari narodni običaj, pošto ga je očistilo od svih poganskih natruha.
c) U svećeničkoj redakciji temelj »Zakona Svetosti« (17 – 26) izgleda da potječe s kraja monarhijskog razdoblja te predstavlja običaje koji su vladali u jeruzalemskom Hramu. Tu nailazimo na očite dodire s Ezekielovim porukama. Zakon svetosti je, izgleda, razvojni nastavak predsužanjskog pokreta. Svetost je jedan od bitnih svojstava Boga Izraelova (usp. Lev 11,44–45; 19,2; 20,7.26; 21,8; 22,32s). Prvotna je misao tu ona o odjeljivanju, o nepristupačnosti, o nadilaznosti (transcendenciji) što sve nadahnjuje vjerski strah (Izl 33,20+). Ovu svetost Bog priopćuje onome koji mu se približuje ili onome koji mu je posvećen: mjesta (Izl 19,12+), vremena (Izl 16,23; Lev 23,4), kovčeg (2 Sam 6,7+), osobe (Izl 19,6+), osobito svećenici (Lev 21,6), predmeti (Izl 30,29; Br 18,9) itd. Zbog svoje sveze s kultom pojam svetosti je povezan i s pojmom obredne čistoće: »zakon svetosti« je isto tako i »zakon čistoće«. Međutim ćudoredni je značaj Boga Izraelova produhovio ovo drevno shvaćanje: odjeljivanje od profanog, svjetskog postaje uzdržavanje od grijeha. Tako se s obrednom čistoćom povezuje čistoća savjesti (usp. uvodno viđenje proroka Izaije u Hramu, Iz 6,3+). Vidi bilješke o 1,1 i 11,1.
d) Usp. 1,5+. Ovaj tekst prebacuje u pustinju zakon o jedinstvenosti svetišta koji je proglasio Pnz 12,1–12: ne može nitko žrtvovati drugdje nego samo u Šatoru Susreta. Međutim, ne vodi računa o običnom klanju kao što to čini Pnz 12,15–16. Tu nailazimo na trag drevnih običaja (usp. 1 Sam 14,32s; 17,12; 19,26; Dj 15,29).

se nalazi na ulazu u Šator sastanka, a loj spali na
ugodan miris Jahvi, 7tako da ubuduće ne prinose
16 8+ Iz 13 21, 9 svojih žrtava klanica jarcima[a] s kojima se odaju blu-
34 12-14 du[b]. Neka je ovo trajan zakon za njih i njihove na-
raštaje.
8I kaži im: 'Svaki pojedinac od Izraelova doma,
ili stranac koji među vama boravi, koji prinese pa-
ljenicu ili klanicu 9a ne donese je na ulaz u Šator
sastanka da se prinese Jahvi, taj neka se odstrani
iz svoga naroda.'«

Zabrana blagovanja krvi

10»Nadalje, protiv svakoga pojedinca od Izrae-
1 5+ lova doma, a tako i protiv svakoga pridošlice među
vama koji bi blagovao bilo kakvu krv, ja ću se
okrenuti, svakoga tko blaguje krv odstranit ću iz
njegova naroda. 11Jer je život živoga bića u krvi.
↗Heb 9 7. Tu krv ja sam vama dao da na žrtveniku njome
21s obavljate obred pomirenja za svoje živote[c]. Jer krv
je ono što ispašta za život. 12Zato sam kazao Izrael-
cima: neka nitko od vas ne jede krvi; neka ni stra-
nac koji među vama bude ne jede krvi.
13Tko god, Izraelac ili stranac koji među vama
boravi, uhvati u lovu kakvu zvijer ili pticu što se
Pnz 12 16 može jesti neka joj prolije krv i zatrpa zemljom.
14Jer život svakoga živog bića jest njegova krv.
Zato sam i rekao Izraelcima: ne smijete jesti krvi
ni od kakva živog bića, jer život svakoga živog bića
jest njegova krv. Tko god je bude jeo, neka se ods-
trani.
Izl 22 30 15Tko bi god, Izraelac ili stranac, jeo što je ugi-
Pnz 14 21 nulo ili što su zvijeri rastrgale neka opere svoju
Ez 4 14 odjeću, u vodi se okupa i ostane nečistim do večeri.
Tada će postati čist. 16Ali ako je ne opere i ne
okupa svoga tijela, neka snosi posljedice svoje kriv-
nje.«

20 8-21 **Svetost bračnih odnosa**[d]

18 Jahve reče Mojsiju: 2»Govori Izraelcima i reci
im: 'Ja sam Jahve, Bog vaš[e]. 3Nemojte raditi
Ez 20 7-8 kako se radi u zemlji egipatskoj, gdje ste boravili;
niti radite kako se radi u zemlji kanaanskoj, kamo
vas vodim; ne povodite se za njihovim običajima! Izl 23 23-24
4Vršite moje naredbe; vršite moje zapovijedi;
prema njima hodite. Ja sam Jahve, Bog vaš. Pnz 4 1; 5 29:
5Zato držite moje zakone i moje naredbe; tko ih 6 24; 8 1
vrši – u njima će naći život. Ja sam Jahve! Ez 20 11 Neh 9 29
6Neka se nitko od vas ne približuje svojoj krvnoj ↗Rim 10 5
rodbini[f] da otkriva njezinu golotinju[g]. Ja sam Ja- ↗Gal 3 12
hve!
7Ne otkrivaj golotinje svoga oca ni golotinje
svoje majke. Majka ti je, ne otkrivaj njezine goloti-
nje!
8Ne otkrivaj golotinje žene svoga oca! I to je go- Pnz 23 1;
lotinja tvoga oca! 27 20
9Ne otkrivaj golotinje svoje sestre – kćeri svoga Pnz 27 22
oca ili kćeri svoje majke – bila rođena u kući ili
izvan nje!
10Ne otkrivaj golotinje kćeri svoga sina niti golo-
tinje kćeri svoje kćeri! Tà njihova je golotinja tvoja
vlastita golotinja.
11Ne otkrivaj[h] golotinje kćeri žene svoga oca! Jer,
rođena od tvog oca, ona ti je sestra.
12Ne otkrivaj golotinje sestre svoga oca! Ona je
krv tvoga oca.
13Ne otkrivaj ni golotinje sestre svoje majke! Ta
i ona je krv tvoje majke!
14Ne otkrivaj golotinje svoga strica! To jest, ne-
moj se približavati njegovoj ženi. Ta ona je tvoja
strina.
15Ne otkrivaj golotinje svoje snahe! Ona je žena
tvoga sina. Ne otkrivaj golotinje njezine.
16Ne otkrivaj golotinje žene svoga brata! Ta to je
golotinja tvoga brata.
17Ne otkrivaj golotinje koje žene i njezine kćeri! 20 14
Nemoj se ženiti kćerju njezina sina niti kćerju nje-
zine kćeri te im golotinju otkrivati. Oni su krvna
rodbina[i]. To bi bila pokvarenost.
18Ne uzimaj sebi koju ženu u isto vrijeme kad i Izl 29 27+
njezinu sestru da je ljubomorom žalostiš otkrivajući
golotinju ovoj preko nje za njezina života!
19Ne približuj se ni jednoj ženi kad je u nečistoći
svoga mjesečnog pranja da joj otkrivaš golotinju!

a) »Jarci« BJ prevodi »satiri« (izv. je »jarci«). Hebr. riječ za »jarci« upućuje na duhove u životinjskom obliku za koje se mislilo da nastavaju pustinjska i ruševna mjesta (Iz 13,21; 34,14). S njima su poistovjećivali i Azazela (Lev 16,8+). Ovdje kao i u 2 Ljet 11,15 riječ posprdno označuje lažne bogove.
b) Klasične slike vjerske nevjernosti (usp. Hoš 1 – 3+).
c) Drukčiji prijevod: »životom koji je u njemu«. Međutim usp. Pnz 19,21.
d) Nakon uvoda (rr. 1–5), glavni dio ovog poglavlja rr. 6–18 zabranjuje bračne odnose među rođacima te tako određuje granice obitelji. Rr. 19–23 dodaju još razne druge zabrane; rr. 24–30 predstavljaju završni nagovor. Poglavlje stoga predstavlja stanovito jedinstvo. Bliže je Ponovljenom zakonu nego ostali dio zakona svetosti.
e) Ova tvrdnja, bilo u cjelovitom bilo u skraćenom obliku »ja sam Jahve« pojavljuje se u ovom poglavlju i u sljedećim poglavljima kao pripjev. Ona daje smisao svem zakonu svetosti: Jahve je Bog Izraela; on je Izraela izveo iz Egipta (19,36; 22,33); on je Bog sveti (19,1; 20,26; 21,8) koji posvećuje svoj narod (20,8; 21,8.15; 22,9.32; usp. 20,7).
f) Dosl. »mesu svog vlastitog tijela«. Rodbinska se veza u hebrejskom izražava slikom istovjetnosti u krvi, mesu i kostima (Suci 9,2), istovjetnosti koja se na najizvrsniji način ostvaruje u sjedinjenju muškarca i žene. Tako se sve zabrane koje slijede a koje proizlaze iz prirodnog srodstva ili iz srodstva po sklopljenu savezu (rr. 8.14.16) svode pod zabranu incesta (rodoskvrnuća): jedno te isto tijelo ne može se oploditi samim sobom.
g) Označuje spolne odnose.
h) »Ne otkrivaj« po LXX; TM ispušta.
i) »krvna rodbina« (dosl. »tvoje tijelo«) po LXX; TM »njegov ostatak«(?).

Izl **20** 14 20Ne lijegaj sa ženom bližnjega svoga; od nje bi
20 2-5 postao nečist[a].
Post **22** 1+ 21Ne smiješ dopuštati da koje tvoje dijete bude
Lev **19** 12; žrtvovano Moleku[b]; ne smiješ tako obeščašćivati
22 32 ime Boga svoga. Ja sam Jahve!
Post **19** 5+ 22Ne lijegaj s muškarcem kako se liježe sa ženom!
To bi bila grozota.
23Da nisi legao ni s jednom životinjom – od nje
bi postao nečist. Žena ne smije stati pred životinju
da se s njom pari. To bi bila krajnja opačina.
24Ničim se od toga nemojte onečišćavati! Ta svim
su se tim onečišćavali narodi koje ja ispred vas tje-
ram. 25I zemlja je postala nečista. Zato ću kazniti
njezinu opačinu, i zemlja će ispljuvati svoje stanov-
nike. 26Vi pak držite moje zakone i moje naredbe:
ni jedne od tih opačina nemojte počinjati – ni vi ni
stranac koji među vama boravi. 27Sve je te zloće
počinjao svijet koji je bio u toj zemlji prije vas te
je zemlja postala nečista. 28Neće li, ako je učinite
nečistom, zemlja ispljuvati i vas kako je ispljuvala
narod koji je bio prije vas? 29Jest, svi koji bi počinili
bilo koju od tih zloća bit će odstranjeni iz svoga
naroda. 30Zato držite moje zapovijedi; nemojte se
podavati ni jednome od onih odvratnih običaja što
su se održavali prije vas; tako se njima nećete one-
čistiti. Ja sam Jahve, Bog vaš!'«

»Budite sveti!«[c]

19 Jahve reče Mojsiju: 2»Govori svoj zajednici
11 44-45+ Izraelaca i reci im: 'Sveti budite! Jer sam svet
17 1+ ja, Jahve, Bog vaš!
Izl **20** 12+ 3Svoje se majke i svoga oca svaki bojte!
19 30; **26** 2 Izl **20** 8+ Subote moje držite! Ja sam Jahve, Bog vaš!
4Ne obraćajte se na ništavila![d] Ne pravite sebi li- Izl **20** 4s+
jevanih kumira! Ja sam Jahve, Bog vaš!
5Kad prinosite Jahvi žrtvu pričesnicu, prinesite je 3
tako da budete primljeni. 6Neka se pojede na dan
kad je prinosite ili sutradan. Što preostane za pre-
kosutra neka se spali na vatri. 7Kad bi se jelo od 7 18
toga jela treći dan, bilo bi odvratno i žrtva ne bi
bila primljena. 8A onaj koji je ipak jede neka snosi
posljedice svoje krivnje. Budući da je oskvrnuo ono
što je Jahvi posvećeno, neka se takav odstrani iz
svoga naroda.
9Kad žetvu žanjete po svojoj zemlji, ne žanjite Pnz **24** 19-22
dokraja svoje njive; niti pabirčite ostatke poslije
svoje žetve. 10Ne paljetkuj svoga vinograda; ne
kupi po svom vinogradu palih boba nego ih ostav-
ljaj sirotinji i strancu! Ja sam Jahve, Bog vaš.
11[e]Nemojte krasti; nemojte lagati i varati svoga Izl **20** 15+
bližnjega. 12Nemojte se krivo kleti mojim imenom Pnz **24** 7; **25** 13
i tako oskvrnjivati ime svoga Boga. Ja sam Jahve! Pnz **19** 16-2
13Ne iskorišćuj svoga bližnjega niti ga pljačkaj!
Radnikova zarada neka ne ostane pri tebi do jutra. Pnz **24** 14-15
14Nemoj psovati gluhoga[f] niti pred slijepca stavljaj
zapreku. Svoga se Boga boj! Ja sam Jahve!
15Ne počinjajte nepravde u osudama! Ne budi
pristran prema neznatnome, niti popuštaj pred veli-
kima; po pravdi sudi svome bližnjemu[g]! 16Ne raz-
nosi klevete među svojim narodom; ne izvrgavaj
pogibli krv svoga bližnjega[h]. Ja sam Jahve!
17Ne mrzi svoga brata u svom srcu! Dužnost ti je Ez **33** 1-9+
koriti svoga sunarodnjaka. Tako nećeš pasti u gri- Mt **18** 15p
jeh zbog njega. 18Ne osvećuj se! Ne gaji srdžbe Sir **10** 6
prema sinovima svoga naroda. Ljubi bližnjega Rim **12** 19
svoga kao samoga sebe. Ja sam Jahve! ↗Mt **5** 43; **22** 39p
19Držite moje zapovijedi! ↗Rim **13** ↗Gal **5** 1 ↗Jak **2** 8

a) Preljub je ovdje osuđen pod vidom obredne nečistoće.
b) Žrtvovanje djece bogu Moleku. Djecu su »bacali u vatru« to jest spalili ih. To je kanaanski obred koji Zakon strogo osuđuje (Lev 20,2–5; Pnz 12,31; 18,10). Taj obred ušao je u Izrael, osobito u Jeruzalemu na mjestu gradskog smetišta u dolini Ben-Hinnom (grč. »Gehenna«), usp. 2 Kr 16,3; 21,6; 23,10; Iz 30,33; Jr 7,31; 19,5s; 32,35; Ez 16,21). – Riječ Molek potječe iz feničkog jezika: označuje vrst žrtvovanja. Tek u Ugaritu je ta riječ bila pobožanstvenjena te se u jednom popisu pojavljuje među božanstvima. U Izraelu je riječ Molek shvaćena u smislu boga i nekoliko tekstova govori o žrtvama prinesenima bogu Moleku (to jest *Meleku,* »kralju« koju onda čitaju kao *bošet* što znači »sramota«).
c) Ovo poglavlje sadrži, bez naročita reda, propise koji se tiču svakodnevnog života. Povezani su stalnim ponavljanjem imena Jahve i Jahvinom svetošću. Očite su veze s Dekalogom.
d) Usp. 26,1; Iz 2,8 itd.
e) Rr. 11–18 uređuju društveno ponašanje. Prevladava zapovijed ljubavi prema bližnjemu (r. 18). Takve se odredbe nalaze u svem zakonodavstvu Petoknjižja.
f) Gluh i nijem ne može odgovoriti psovkom.
g) Kao i Božja pravednost (Ps 7,10+) tako i čovjekova pravednost koja proizlazi iz Božje uvelike nadilazi zahtjeve naše građanske ili društvene pravednosti. Pravednost čovjekova uključuje savršeno usklađivanje s voljom Božjom (Post 6,9; 7,1; 2 Sam 4,11; Job 12,4; Iz 1,26; 3,10; 56,1; Dn 4,24; Hoš 14,10). Poslije sužanjstva definirat će je kao vjernost Zakonu (Ps 1,6; 119,7; Izr 11,5; 15,9; Mudr 1,1 itd.). Njezini zahtjevi za savršenstvom u svakodnevnom životu, u odnosima prema Bogu i prema ljudima, bit će sve određeniji i sve više pounutrašnjeniji. Nadasve će ih produbiti Isus (Mt 3,15; 5,17+.20; usp. Rim 1,17+).
h) Neopravdanom smrtnom osudom.

Ne daj svome blagu da se pari s drugom vrstom.
Pnz 22 9-11 Svoga polja ne zasijavaj dvjema vrstama sjemena.
Ne stavljaj na se odjeće od dvije vrste tkanine[a].
[20]Ako bi tko legao s ropkinjom koja je zaručena
za drugoga, a ona ne bude ni otkupljena ni oslobo-
đena, treba ga kazniti, ali ne smrću, jer ona nije
slobodna. [21]Neka on na ulazu u Šator sastanka pri-
nese Jahvi žrtvu naknadnicu, to jest jednoga ovna
kao žrtvu naknadnicu. [22]Neka svećenik tim ovnom
žrtve naknadnice izvrši nad tim čovjekom obred
pomirenja pred Jahvom za počinjeni grijeh. I grijeh
koji je počinio bit će mu oprošten.
[23]Kad uđete u zemlju i zasadite bilo kakvu voć-
Post 17 10+ ku, smatrajte njezine plodove za neobrezane[b]. Tri
godine neka vam budu neobrezani: neka se ne je-
du. [24]Četvrte godine neka se svi njezini plodovi po-
svete na svetkovinu zahvale Jahvi. [25]Istom pete go-
dine jedite njezin plod i ubirite sebi njezin urod. Ja
sam Jahve, Bog vaš!
1 5+ [26]Ništa s krvlju nemojte jesti! Ne gatajte! Ne ča-
17 10-14; 19 31 rajte!
Pnz 18 10-12 [27c]Ne zaokružujte kose na svojim sljepoočnicama;
ne šišajte okrajka svoje brade. [28]Ne urezujte zareza
na svome tijelu za pokojnika; niti na sebi usijecajte
kakvih biljega. Ja sam Jahve!
[29]Ne obeščašćuj svoje kćeri dajući je za javnu
bludnicu. Tako se zemlja neće podati bludnosti niti
će se napuniti pokvarenošću.
Izl 28 8+ [30]Držite moje subote; štujte moje Svetište. Ja
sam Jahve!
19 26+ [31]Ne obraćajte se na zazivače duhova i vračare;
20 6,27 ne pitajte ih za savjet. Oni bi vas opoganili. Ja sam
Pnz 18 11 1 Sam 28 7 Jahve, Bog vaš!
[32]Ustani pred sijedom glavom; poštuj lice starca;
boj se svoga Boga. Ja sam Jahve!
Izl 22 20+ [33]Ako se stranac nastani u vašoj zemlji, nemojte
ga ugnjetavati. [34]Stranac koji s vama boravi neka
vam bude kao sunarodnjak; ljubi ga kao sebe sa-
moga. Tà i vi ste bili stranci u egipatskoj zemlji. Ja
sam Jahve, Bog vaš.
[35]Ne počinjajte nepravde u osudama, u mjerama Pnz 25 13-16
za duljinu, težinu i obujam. [36]Neka su vam mjerila Am 8 5
točna; utezi jednaki; efa prava; prav hin. Ja sam Iz 10 1s
Jahve, Bog vaš, koji sam vas izveo iz zemlje egipat-
ske.
[37]Držite sve moje zakone i sve moje naredbe;
vršite ih. Ja sam Jahve!'«

Kazne za nedopušteni obred[d]

20 Jahve reče Mojsiju: [2]»Kaži Izraelcima: 'Tko
god, Izraelac, ili stranac koji živi s Izraelcima,
ustupi svoje čedo Moleku, mora se smaknuti; na- 18 21+
rod zemlje neka ga kamenuje. [3]Ja ću se okrenuti
protiv toga čovjeka i odstraniti ga iz njegova naro-
da, jer je on, ustupivši svoje čedo Moleku, okaljao
moje Svetište i obeščastio moje sveto ime. [4]A ako
narod zatvori svoje oči nad tim čovjekom kad svoje
čedo ustupi Moleku te ga ne smakne, [5]ja ću se su-
protstaviti tome čovjeku i njegovoj obitelji; odstra-
nit ću ih iz njihova naroda, njega i sve koji poslije
njega pođu za Molekom da se podaju bludu s Mo- 1 Kr 11 7
lekom.
[6]Ako se tko obrati na zazivače duhova i vračare 19 26,31
da se za njima poda javnom bludu, ja ću se okre-
nuti protiv takva čovjeka i odstranit ću ga iz nje-
gova naroda.
[7]Posvećujte se da budete sveti! Tà ja sam Jahve, 11 44s+
Bog vaš. [8]Držite moje zakone i vršite ih. Ja, Jahve, 17 1+
posvećujem vas'.«

Kazne za grijehe protiv obitelji 18

[9]»Tko god prokune svoga oca i svoju majku,
neka se smakne. Jer je oca svoga i majku svoju
prokleo, neka njegova krv padne na nj.

a) Ova je zabrana uperena protiv magije koja je voljela posizati za takvim bizarnim miješanjima.
b) Obrezanje je u drevna vremena značilo ulaz u zrelu dob (Post 17,10+). Neobrezana se čovjeka smatralo nečistim. Usporedbe radi, plodove mlada drveta smatrali su »neobrezanima«, nečistima, prije nego su ih posvetili Bogu.
c) Rr. 27–28 zabranjuju žalobne obrede koje su smatrali zaraženima poganstvom (usp. još 21,5; Pnz 14,1). Međutim, ti su obredi bili vrlo rašireni (Iz 3,24; Jr 16,6; 41,5; 47,5; 48,37; Am 8,10; Job 1,20). Spominjanje tih obreda u Ez 7,18 pokazuje da su se ti obredi, premda osuđeni, i dalje vršili, vjerojatno zato jer su im pridijevali vjersko pokorničko značenje (usp. Iz 22,12).
d) Ovaj novi odlomak govori o kaznenim odredbama te tako nastavlja u tom vidu već iznesene odredbe.

10Čovjek koji počini preljub sa ženom[a] svoga su-
sjeda neka se kazni smrću – i preljubnik i preljubni-
ca.
11Čovjek koji bi legao sa ženom svoga oca – ot-
krio bi golotinju svoga oca – neka se oboje kazne
smrću, krv njihova neka padne na njih.
12Legne li tko sa svojom snahom, neka se oboje
kazne smrću. Učinili su rodoskvrnuće i neka krv
njihova padne na njih.
13Ako bi muškarac legao s muškarcem kao što se
liježe sa ženom, obojica bi počinila odvratno djelo.
Neka se smaknu i krv njihova neka padne na njih.
18 17 14Čovjek koji se oženi kćerju i njezinom majkom
– krajnja je to pokvarenost! – neka se u vatri spali
i on i one, da među vama ne bude pokvarenosti.
15Čovjek koji bi spolno općio sa životinjom ima
se smaknuti. Životinju ubijte!
16Ako bi se žena primakla bilo kakvoj životinji
da se s njom pari, ubij i ženu i životinju. Neka se
smaknu i njihova krv neka padne na njih.
17Čovjek koji bi se oženio svojom sestrom, kćerju
svoga oca ili kćerju svoje majke te vidio njezinu
golotinju, a ona vidjela njegovu – pogrdno je to
djelo! – neka se istrijebe pred očima naroda[b]. Ot-
krio je golotinju svoje sestre, pa neka snosi[c] i po-
sljedice svoje krivnje.
18Čovjek koji bi legao sa ženom za njezina mje-
sečnog pranja te otkrio njezinu golotinju – razgolio
izvor njezine krvi i ona sama otkrila izvor svoje
krvi – neka se oboje odstrane iz svoga naroda.
19Ne otkrivaj golotinje sestre svoje majke niti se-
stre svoga oca – to je otkrivanje golotinje svoga
roda, neka snose posljedice svoje krivnje. 20Čovjek
koji bi legao sa svojom strinom otkrio bi golotinju
svoga strica. Neka snose posljedice svoga grijeha:
neka umru bez poroda. 21Čovjek koji bi se oženio
↗Mt 14 4p ženom svoga brata – golotinju bi svoga brata otkrio
– i to je nečisto. Neka ostanu bez poroda.«

Svetost i vjernost Zakonu[d]

22»Zato držite sve moje zakone, sve moje na-
redbe i vršite ih da vas ne isplјune zemlja u koju
vas vodim da se u njoj nastanite. 23Nemojte živjeti
po zakonima narodâ koje ja ispred vas tjeram. Tâ
oni su činili sve to, i zato mi se zgadili. 24A vama
sam ja rekao: vi ćete zaposjesti njihovu zemlju;
vama ću je predati u posjed – zemlju kojom teče
mlijeko i med.
Ja sam Jahve, vaš Bog, koji sam vas odvojio od
tih naroda. 25Pravite, dakle, razliku između čiste ži- 11
votinje i nečiste; između čiste ptice i nečiste. Ne-
mojte sami sebe opoganjivati ni životinjom, ni pti-
com, ni bilo čim što zemljom puže: što sam vam ja
odlučio kao nečisto.
26Budite mi dakle sveti, jer sam ja, Jahve, svet; 11 44s+
ja sam vas odvojio od tih naroda da budete moji. 17 1+
27Čovjek ili žena koji među vama postanu zazi-
vači duhova ili vračari neka se kazne smrću; neka 19 26,31;
se kamenuju i neka njihova krv padne na njih.« 20 6

Svećenička svetost

21 Jahve još reče Mojsiju: »Govori svećenicima,
Aronovim sinovima, i reci im: Neka se nitko
ne okalja dodirom pokojnika[e] u svome narodu, 2o- Ez 44 25-27
sim svoje najbliže rodbine: svoje majke, svoga oca,
svoga sina, svoje kćeri i svojega brata. 3I svojom
sestrom, djevicom, koja mu je također najbliža[f], jer
nije bila udata, može se okaljati. 4Ali neka se ne
okalja svojom svojtom i tako se oskvrne[g].
5Neka ne briju glave; neka ne šišaju okrajke svo- 19 27-28
jih brada niti prave ureze na svome tijelu. 6Neka
budu posvećeni svome Bogu; neka ne oskvrnjuju
ime svoga Boga, jer oni prinose žrtve u čast Jahvi 1 9+
paljene, hranu Boga svoga. Zato moraju biti sveti.
7Neka se ne žene javnom bludnicom i obeščašće- Ez 44 22
nom ženom; niti se smiju ženiti onom koju je njezin
muž otpustio. Jer je svećenik posvećen svome Bo-
gu[h].
8Svetim ga drži, jer on prinosi hranu tvoga Boga.
Neka ti je svet, jer sam svet ja, Jahve, koji vas po- 11 44s+
svećujem. 17 1+
9Ako se kći kojeg svećenika oskvrne podavši se
javnom bludništvu, ona oca svoga skvrne, pa se
mora na vatri spaliti.«

Propisi za velikog svećenika

10»A svećenik koji je najveći među svojom bra-
ćom, na čiju je glavu bilo izliveno ulje pomazanja i 8 7-12
koji je posvećen da nosi svetu odjeću, neka ne ide

a) Riječi od početka retka TM ponavlja (ditografija).
b) To je jedini slučaj za koji je predviđena javna kazna.
c) »neka snosi« po TM; LXX i sam. »neka snose«.
d) Tu susrećemo rječnik iz 18,24–30. R. 27 je dodatak.
e) Dodir s mrtvacem čini čovjeka nečistim (Br 6,9; 19,11–13; 31,19; usp. Hag 2,13). Isto pravilo vrijedi i za svećenike u Ez 44,25–27 a još je strože za velikog svećenika (ovdje r. 11).
f) Ženidba po kojoj žena postaje »meso« svojeg muža (Post 2,23) kida njezine veze s krvnim rođacima.
g) O značenju te rečenice tumači raspravljaju. Tekst je vjerojatno iskvaren. Na početku su mjesto hebr. riječi *baal,* »muž« čitali *li-be'ulat ba'al* što znači »za udatu ženu«. To je onda protivno mnijenje od prethodnog retka.
h) Udovica nije isključena kao u Ez 44,22 koji izuzima samo udovicu svećenikovu i kao što je tu za velikog svećenika (r. 14).

raščupane kose niti razdire svoje odjeće. [11]Neka ne ulazi nijednom mrtvacu; ne smije se okaljati ni za svojim ocem ni za svojom majkom. [12]Neka ne izlazi iz Svetišta, tako da ne oskvrne Svetište svoga Boga, jer na sebi nosi posvećenje uljem pomazanja Boga svoga. Ja sam Jahve!

[13]Neka za ženu uzme djevicu. [14]Udovicom, otpuštenicom, obeščašćenom i bludnicom ne smije se ženiti. Jedino djevicom između svoga naroda neka se ženi; [15]tako neće oskvrnuti svoga potomstva među svojim narodom, jer ja, Jahve, njega posvećujem[a].«

Tjelesna besprijekornost svećenika

[16]Jahve reče Mojsiju:

[17]»Reci Aronu: 'Nitko od tvojih potomaka, za njihovih naraštaja, koji imadne kakvu tjelesnu manu[b] ne smije se primaknuti da prinosi hranu svoga Boga. [18]Ni jedan na kome bude mane ne smije se primaknuti: nitko koji je slijep ili sakat; nitko izobličen ili iznakažena kojeg uda; [19]nitko tko ima slomljenu nogu ili ruku; [20]ni poguren, ni kržljav, ni bolesnih očiju, ni lišajav, ni krastav, niti uškopljenik. [21]Dakle, ni jedan od potomaka svećenika Arona koji imadne manu neka se ne primiče da prinosi u čast Jahvi paljenu žrtvu; budući da ima manu, neka se ne primiče da prinosi hranu svoga Boga. [22]Može blagovati hranu svoga Boga i od žrtava presvetih, i svetih, [23]ali neka ne dolazi k zavjesi niti se žrtveniku primiče jer ima manu. Neka ne skvrne mojih svetih stvari, jer sam ih ja, Jahve, posvetio.'«

[24]Mojsije to kaza Aronu, njegovim sinovima i svim Izraelcima.

Svetost pričesnika svetih žrtava
1. Svećenici

22 Jahve reče Mojsiju: [2]»Reci Aronu i njegovim sinovima da sveto postupaju[c] sa svetim prinosima Izraelaca; neka ne oskvrnjuju moje sveto ime koje oni – ta moje je! – moraju svetiti. Ja sam Jahve!

[3]Reci im: 'Ako se ikad tko od vaših naraštaja primakne u stanju nečistoće k svetim prinosima što ih Izraelci posvećuju Jahvi, taj će biti uklonjen od moje nazočnosti. Ja sam Jahve!'

[4]Neka nitko od Aronovih potomaka koji bude
gubav ili imadne izljev ne blaguje svetih prinosa 13; 15
dok ne postane čist. Onaj koji se dotakne bilo čega
što je mrtvo tijelo okaljalo ili onaj koji iz sebe prospe sjemeni izljev; [5]onaj koji se dotakne kakva puzavca koji ga onečisti; ili čovjeka od kojega se okalja bilo kakvom nečistoćom – [6]onaj koji se dotakne čega takva neka je nečist do večeri i neka ne blaguje svetih prinosa dok ne okupa svoje tijelo u vodi. [7]Čim sunce zađe, čist je. Poslije toga može blagovati od svetih prinosa jer mu je to hrana.

[8]Neka ne jede ni strva ni što je zvjerad rastrgla. 17 15
Time bi se okaljao. Ez 4 14

[9]Neka drže moje naredbe, da ne navuku na se krivnju i zbog nje, oskvrnuvši se, ne poginu. Ta ja, Jahve, njih posvećujem.«

2. Svjetovnjaci[d]

[10]»Neka nijedan svjetovnjak ne blaguje od prinosa; ni ukućanin ni svećenikov sluga ne smije jesti od svetoga prinosa. [11]Ali ako svećenik steče koga novcem u svoje vlasništvo, taj to može jesti kao onaj što se rodi u njegovoj kući; oni mogu jesti od njegove hrane. [12]Ako se svećenikova kći uda za svjetovnjaka, ne smije blagovati od podizanih svetih prinosa. [13]Ali ako svećenikova kći obudovi ili bude otpuštena, a nema djece pa se vrati u očevu kuću, može se hraniti očevom hranom kao u svojoj mladosti. Nikakav svjetovnjak ne smije što od toga jesti. [14]Bude li tko iz neznanja jeo sveti prinos, neka ga nadoknadi svećeniku dodajući petinu.

[15]Neka ne oskvrnjuju svetih prinosa što ih Iz- 5 14-16
raelci Jahvi podižu. [16]Jedući ih, navukli bi na se krivnju koja bi ih obvezivala na nadoknadu, jer ja, Jahve, posvetio sam te prinose.«

Besprijekornost životinja za žrtvu

[17]Jahve reče Mojsiju: [18]»Govori Aronu, njegovim sinovima i svim Izraelcima i reci im:

'Svaki čovjek doma Izraelova ili stranac u Izraelu

a) Veliki svećenik koji je postao »jedno tijelo« sa ženom koja nije iz izabrana plemena obeščastio bi svetište i zbog toga bi u njegovu potomstvu tekla profana krv.
b) Bog je stvoritelj fizičkog svijeta u cijelosti, u besprijekornosti. Tomu bi se protivila tjelesna mana svećenika koji je pozvan da se približi Bogu i da što tješnje sudjeluje na njegovoj svetosti.
c) Darovi naroda kojega je Bog sebi pridružio postaju sveti i posvećuju one koji ih blaguju. Oni stoga moraju biti u stanju čistoće, milosti.
d) »Laici« to jest »svjetovnjaci« ovdje su označeni suprotstavljanjem svećenikovoj obitelji koja prema drevnom shvaćanju obuhvaća i robove.

1 1+ koji donosi svoj prinos kao zavjet ili kao dragovo-
ljan dar da se prinese Jahvi[a] kao žrtva paljenica –
da bude primljen – [19]mora prinijeti muško bez ma-
ne, bilo to goveče, ovca ili koza. [20]Nikakvo s ma-
nom na njemu nemojte prinositi jer vam to neće
biti primljeno.
3 1+ [21]Ako tko prinosi Jahvi žrtvu pričesnicu da izvrši
7 11+ kakav zavjet ili učini dragovoljan prinos, bilo od
krupne ili sitne stoke, ta životinja, da bude primlje-
1 3; 3 1 na, mora biti bez mane; nikakve mane na njoj ne
21 18-21 smije biti. [22]Nikakvu slijepu, ili hromu, ili osakaće-
Mal 1 8 nu, gušavu, šugavu ili krastavu životinju, nikakvu
takvu Jahvi nemoj prinositi niti ikakvu takvu na
žrtvenik kao paljenu žrtvu Jahvi polagati. [23]Junca
ili ovcu s kakvim udom protegnutim ili prikraćenim
možeš prinijeti kao dragovoljan prinos, ali kao žr-
tva zavjetnica neće biti primljena. [24]Jahvi nemojte
prinositi životinje sa zgnječenim, stučenim, ras-
trgnutim ili odsječenim mošnjama. To u svoj zemlji
ne činite [25]niti takvo što primajte od stranca da to
prinesete kao hranu svoga Boga. S manom su jer
su osakaćene. Zato vam neće biti primljene.'«
[26]Jahve reče Mojsiju:
[27]»Kad se tele oteli, janje se ojanji ili se kozle
okozi, sedam dana neka ostane uza svoju majku.
Od osmoga dana može biti primljeno kao paljena
Izl 23 19 žrtva Jahvi. [28]Ne koljite krave ni ovce u isti dan s
njezinim mladim.
7 11+ [29]Kad Jahvi žrtvujete žrtvu zahvalnicu, žrtvujte
je tako da budete primljeni. [30]Neka se žrtva blaguje
onoga istog dana; od nje ništa ne ostavljajte za uju-
tro. Ja sam Jahve!«

18 3-5

Zaključna opomena

[31]»Moje zapovijedi držite i vršite ih. Ja sam Ja-
hve! [32]Ne oskvrnjujte moga svetog imena, nego
11 44s+ neka budem proglašen svetim među Izraelcima –
17 1+ ja, Jahve, koji vas posvećujem. [33]Ja koji sam vas
11 45; 25 38,55; 26 13,45 izbavio iz zemlje egipatske da budem vaš Bog, ja,
Jahve.«

SVETKOVINE[b] Izl 23 14+

23 Jahve reče Mojsiju: [2]»Kaži Izraelcima i reci
im: Blagdani Jahvini koje imate sazivati jesu
sveti zborovi. Ovo su moji blagdani:

1. Subota Izl 20 8+

[3]Šest dana neka se posao obavlja, a sedmi je dan
subota – dan potpunog odmora, dan svetoga zbora,
kad ne smijete raditi nikakva posla. Gdje god bora-
vili, subota je Jahvina.«

2. Pasha i Blagdan beskvasnih kruhova[c] Izl 12 1+; 23 14+

[4]»A ovo su blagdani Jahvini – sveti zborovi –
koje imate proglasiti u njihovo određeno vrijeme:
[5]U prvom mjesecu četrnaestoga dana u suton jest
Pasha u čast Jahvi; [6]petnaestoga dana toga mjeseca
jest Blagdan beskvasnih kruhova u čast Jahvi – se-
dam dana jedite beskvasan kruh. [7]Prvoga dana
neka vam bude sveti zbor; nikakva težačkog posla
nemojte raditi. [8]Sedam dana prinosite paljenu žrtvu
u čast Jahvi, a sedmoga dana neka opet bude sveti
zbor; nikakva težačkog posla ne radite.«

3. Prva žetva[d] Pnz 26 1+

[9]Jahve reče Mojsiju:
[10]»Kaži Izraelcima i reci im: 'Kad uđete u zemlju
koju vam dajem i u njoj žetvu požanjete, prvi snop
svoje žetve donesite svećeniku. [11]Neka ga on pri- Izl 29 24+
nese kao žrtvu prikaznicu pred Jahvom da budete
primljeni. Sutradan po suboti neka ga svećenik pri-
nese kao žrtvu prikaznicu. [12]A u dan kad budete
prinosili snop kao žrtvu prikaznicu, prinesite Jahvi
jednogodišnjeg janjca bez mane kao žrtvu paljeni-
cu. [13]Uz to žrtva prinosnica neka bude: dvije dese-
tine efe najboljeg brašna zamiješena u ulju, kao pa- Br 15 4
ljena žrtva Jahvi na ugodan miris; a s njom ljeva-
nica od vina neka bude četvrt hina. [14]Prije toga

a) Prema Zakonu svetosti žrtve paljenice kao i pričesnice mogu biti izvršenje zavjeta ili dobrovoljne žrtve (usp. 7,11+).
b) Poslije ćudorednih (18 – 20) i obrednih (21 – 22) uvjeta žrtvovanja, gl. 23. određuje liturgijski ciklus. O različitim blagdanima vidi Izl 12,1+ i Izl 23,14+.
c) Ova dva blagdana idu zajedno i slijede jedan za drugim u točno određene dane kao u Br 28,16–25. Oni izgledaju, na prvi pogled, tijesno povezani u Pnz 16,1–8, no taj je tekst sastavljen.
d) Između blagdana Beskvasnih kruhova i blagdana Sedmica, Zakon svetosti uvodi prinos prvog snopa žita (nakon berbe ječma). To je ustvari novi oblik drevnog prinosa prvina (Izl 23,19; 34,26).

dana – dok ne donesete prinose svoga Boga – ne
2 14 smijete jesti ni kruha, ni pržena zrnja, ni svježa klasja. To je trajan zakon za vaše naraštaje gdje god vi boravili.'«

Izl 23 14+ 4. Blagdan sedmicâ

15»A počevši od sutrašnjega dana po suboti – dana u koji donesete snop za žrtvu prikaznicu – nabrojte punih sedam tjedana. 16Onda na dan po sedmoj suboti, na Pedesetnicu, prinesite Jahvi novu žrtvu. 17Donesite iz svojih stanova po dva kruha za žrtvu prikaznicu. Neka svaki bude od dvije desetine efe najboljeg brašna; neka budu ispečeni ukvas, kao prvine Jahvi. 18S kruhom prinesite sedam jednogodišnjih janjaca bez mane, jednoga junca i dva ovna kao žrtvu paljenicu Jahvi zajedno sa žrtvom prinosnicom i ljevanicom, žrtvom paljenom na ugodan miris Jahvi. 19Prinesite i jednoga jarca kao žrtvu okajnicu, a dva janjca od godine dana za žrtvu pričesnicu. 20Neka ih svećenik prinese pred Jahvom kao žrtvu prikaznicu povrh kruha od prvina. Uz oba janjca, i ovo je Jahvi sveto i neka pripadne svećeniku. 21Toga istog dana sazovite zbor. Neka vam to bude posvećen zbor – nikakva težačkog posla ne radite. To je trajan zakon za vaše naraštaje gdje god vi boravili.
19 9-10 22Kad budete želi žetvu sa svoje zemlje, nemoj
žeti dokraja svoje njive niti pabirčiti poslije svoje
Izl 12 48+ žetve: Ostavi to sirotinji i strancu. Ja sam Jahve, Bog vaš.«

Br 29 1-6 5. Prvi dan sedmoga mjeseca

23Jahve reče Mojsiju: 24»Govori Izraelcima i reci:
'Sedmoga mjeseca, prvoga dana u mjesecu[a], neka
Br 10 10 vam je potpun odmor, proglašen glasom trube, sveti zbor. 25Nikakva teškog posla ne radite; u čast Jahvi paljenu žrtvu prinesite.'«

16+ 6. Dan pomirenja

Br 29 7-11 26Reče Jahve Mojsiju: 27»Povrh toga, u deseti dan toga sedmog mjeseca pada Dan pomirenja. Neka vam to bude prigoda za sveti zbor; postite i prinesite u čast Jahvi paljenu žrtvu. 28Toga dana nemojte raditi nikakva posla. To je, naime, Dan pomirenja, kada će se za vas obaviti obred pomirenja pred Jahvom, Bogom vašim. 29Jest, tko god ne bude postio toga dana, neka se odstrani iz svoga naroda. 30A tko bi god radio kakav posao na taj dan, toga ću ja istrijebiti iz njegova naroda. 31Nikakva posla nemojte raditi. To je trajan zakon za vaše naraštaje gdje god vi boravili. 32Neka vam je to subotnji počinak. Postite! Navečer devetoga dana u mjesecu – od večeri do večeri – prestanite raditi.«

7. Blagdan sjenicâ Izl 23 14+

33Jahve reče Mojsiju:
34»Reci Izraelcima: 'Od petnaestoga dana toga sedmog mjeseca neka se sedam dana drži Blagdan sjenicâ u čast Jahvi. 35Prvoga dana, u dan svetoga zbora, nikakva težačkog posla nemojte raditi. 36Sedam dana prinosite paljenu žrtvu u čast Jahvi. Osmi dan neka vam bude sveti zbor, kada ćete u čast Jahvi prinijeti paljenu žrtvu. To je svečani zbor; nikakva težačkog posla nemojte obavljati.'«

Zaključak

37»To su blagdani Jahvini koje imate sazvati – sveti zborovi određeni za prinošenje žrtava u čast Jahvi; žrtava paljenica, prinosnica, žrtava klanica i ljevanica; svaku na njezin pravi dan, 38povrh Jahvinih subota, povrh vlastitih prinosa, povrh svojih zavjetnih i dragovoljnih darova koje inače prinosite Jahvi.«

Još o Blagdanu sjenicâ[b]

39»Osim toga, petnaestoga dana mjeseca sedmoga, pošto pokupite sa zemlje plodove, svetkujte Jahvin blagdan sedam dana. Na prvi dan i na osmi dan neka je potpun počinak. 40Uzmite već prvoga dana lijepih plodova, palmovih grana, grančica s lisnatih drveta i potočne vrbovine pa se veselite u nazočnosti Jahve, Boga svoga, sedam dana. 41Svetkujte tako blagdan u čast Jahvi sedam dana svake godine. Neka je to trajan zakon za vaše naraštaje. Svetkujte taj blagdan sedmoga mjeseca. 42Sedam dana stanujte u sjenicama. Svi Izraelovi domoroci neka proborave u sjenicama, 43da vaši potomci znaju kako sam ja učinio da Izraelci žive u sjenicama kad sam ih izbavio iz zemlje egipatske. Ja sam Jahve, Bog vaš.«
44I tako Mojsije objavi Izraelcima Jahvine blagdane.

a) Prvi dan u mjesecu (lunarnog tipa), »mladi mjesec« ili »neomenia« bijaše blagdan koji su slavili kako Izraelci tako i Kanaanci (1 Sam 20,5.24; Iz 1,13; Am 8,5) i to sve do vremena Novoga zavjeta (usp. Br 28,11–15; Ez 46,6–7; Neh 10,34; Kol 2,16). Obrednici iz Lev 23 i Br 29,1–6 zadržali su samo mladak (neomenija) sedmog mjeseca (godine koja počinje u proljeće) koji dugo bijaše prvi mjesec (godine koja je počela u jesen).
b) Ovaj je tekst posužanjski dodatak koji naglašava radosni značaj blagdana, u duhu Pnz 16,13–16, i povezuje ga s uspomenama na boravak u pustinji (r. 43).

DODATNI OBREDNI PROPISI[a]

Vječna vatra

24 Jahve reče Mojsiju:
2»Naredi Izraelcima da ti za svijećnjak donose
Izl 25 31-40 čistoga ulja od istupanih maslina, da se uvijek od-
Lev 6 5-6 ržava svjetlo. 3Neka ga Aron svagda sprema pred
Izl 27 20s Jahvom od večeri do jutra u Šatoru sastanka, pred
zavjesom Svjedočanstva. Neka je ovo trajan zakon
vašim naraštajima. 4Neka Aron neprekidno od-
ržava svjetlila na čistome svijećnjaku[b] pred Ja-
hvom.«

Kruhovi na zlatnom žrtveniku

Izl 25 23+

5»Potom uzmi najboljeg brašna i od njega ispeci
dvanaest pogača. Neka u svakoj pogači budu dvije
desetine efe. 6Onda ih poredaj u dva reda – po šest
u redu – na čistome stolu što je pred Jahvom. 7Na
svaki red stavi čistoga tamjana. Neka to bude
hrana prinesena kao spomen – paljena žrtva Jahvi.
8Svake subote, bez prijekida, neka se postavljaju
pred Jahvu. To neka Izraelci vrše zbog vječnoga
Saveza. 9Neka pripadnu Aronu i njegovim sinovi-
ma. Oni ih imaju blagovati na posvećenu mjestu.
To je njemu vrlo svet dio Jahvinih paljenih žrtava.
To neka bude trajna odredba.«

Psovka i zakon odmazde

10A sin jedne Izraelke, komu otac bijaše Egipća-
nin, iziđe među Izraelce i zametne u taboru svađu
s nekim Izraelcem. 11Uto sin Izraelke pogrdi Ime i
Izl 22 27 opsuje ga. Tada ga dovedu Mojsiju. – Mati mu se
zvala Šelomit, a bila je kći Dibrijeva iz plemena
Danova. – 12Stave ga u zatvor dok im se ne očituje
volja Jahvina.
13Onda Jahve reče Mojsiju: 14»Izvedi psovača iz
tabora. Potom svi oni koji su ga čuli neka stave
svoje ruke na njegovu glavu. A onda neka ga sva
zajednica kamenuje[c].
15Poslije toga ćeš ovako prozboriti Izraelcima:
Tko god opsuje Boga svoga neka snosi svoju
krivnju; 16tko izgovori hulu na ime Jahvino neka se
smakne – neka ga sva zajednica kamenuje; bio stra-
nac ili domorodac, ako pohuli ime Jahvino[d], mora
mrijeti.
17Ako čovjek zada smrtan udarac[e] drugome, Izl 21 12-20
mora se smaknuti.
18Tko usmrti živinče mora ga nadomjestiti: život
za život.
19Tko ozlijedi svoga bližnjega neka mu se učini
kako je on učinio: 20lom za lom, oko za oko, zub Izl 21 24s+
za zub – rana koju je on zadao drugome neka se
zada i njemu.
21Tko usmrti živinče mora ga nadoknaditi, ali tko
ubije čovjeka mora umrijeti. 22Neka vam je jednak
sud i strancu i domorocu. Jer ja sam Jahve, Bog
vaš.«
23Pošto je Mojsije to izložio Izraelcima. oni iz-
vedu psovača izvan tabora i zaspu ga kamenjem.
Učine, dakle, Izraelci kako je Jahve Mojsiju nare-
dio.

Sedma godina[f]

Izl 23 10-11
Pnz 15 1-11

25 Jahve reče Mojsiju na Sinajskom brdu: 2»Go-
vori Izraelcima i kaži im:
Kad uđete u zemlju koju vam dajem, neka ta
zemlja održava Jahvin subotni počinak. 3Šest go-
dina zasijavaj svoju njivu, šest godina svoj vinograd
obrezuj i beri njegov plod. 4Ali sedme godine neka
i zemlja uživa subotnji počinak, Jahvinu subotu:
svoje njive ne zasijavaj niti obrezuj svoga vinogra-
da. 5Što samo od sebe uzraste na tvojoj njivi nemoj
žeti niti beri grožđe s neobrezane loze. Neka to
bude zemlji godina počivanja. 6Zemljišni počinak
neka vam priskrbi prehranu: tebi, tvome sluzi, tvo-

a) Osim rr. 15–22 koji pripadaju Zakonu svetosti, gl. 24 potječe iz kasnije svećeničke redakcije koja je utanačila svakodnevne (rr. 2–4) ili tjedne običaje (rr. 5–9) u jeruzalemskom Hramu pozivajući se na tekstove iz iste redakcije u Izl 25. Jedna pripovijest (rr. 10–14 i 23) u književnom obliku kao i ona u 10,1–5; 16,20; Br 15,22–36) uokviruje ono što je Zakon svetosti rekao o psovci i o osveti.

b) »Čist« obredno; ili pak »od čistog zlata«. Isto vrijedi i za stol u r. 6.

c) Zajednica onečišćena proklinjanjem očistit će se kamenovanjem krivca na kojeg polažu ruke kao i na životinju koja zamjenjuje zajednicu u žrtvi (16,21).

d) »ime Jahvino« po LXX; TM »(jedno) ime«; BJ po sam. »Ime«.

e) Radi se o smrtnim udarcima (usp. Izl 21,12). Ovi se rr. nadovezuju na starinske propise iz Povelje Saveza izjednačujući jednostavnog stanovnika s Izraelcem (rr. 16b. 20b–22).

f) Ovi zakoni potvrđuju posvemašnje Božje gospodstvo nad Svetom zemljom: i sama zemlja treba obdržavati subotni zakon (vidi Izl 20,8+). Subotna godina (ili šabat-godina) pojavljuje se od Povelje Saveza (Izl 23,10–11). Zakon je o njoj vrlo točan (Lev 25,1–7). Poslije sužanjstva strogo obdržavanje subotne godine zasvjedočeno nam je u Neh 10,32 i 1 Mak 6,49–53. Pnz 15,1–11 ovomu dodaje još i otpuštanje svih dugova. I hebrejski robovi također trebaju biti otpušteni i oslobođeni sedme godine svoga robovanja bez veze na subotnu godinu (Izl 21,2; Pnz 15,12–18). Tu odredbu nisu nikako obdržavali (usp. Jr 34,8–16). Da bi tu odredbu olakšali, proširili su je na 50 godina: »jubilarna godina« (Lev 25,8–17), nazvana tako po zvuku trube *jôbel* (aluzija na to u Iz 61,1–2). Ona je oslobađala i zemlju koja se te godine nije obrađivala i sve osobe i dobra; svatko se vraćao svome plemenu i svatko je ponovno stekao svoju očevinu (r.10). Te su mjere imale za cilj osigurati stalnost društva utemeljenog na obitelji i obiteljskom dobru. No ustvari tu je samo kasno nastojanje da se subotni zakon učini učinkovitijim. Izgleda da se taj zakon nije nikad obdržavao. Prenesena na duhovno područje sveta godina ili jubilarna godina u Crkvi daje od vremena do vremena vjernicima priliku da im se otpuste svi dugovi prema Bogu.

joj sluškinji, tvome najamniku koji s tobom živi; 7a
i tvojoj stoci i zvjeradi u tvojoj zemlji neka njezini
plodovi služe za hranu.«

Jubilejska godina

8»Nabroj sedam sedmica takvih godina, sedam
puta sedam godina. Sedam sedmica godina iznosit
će ti četrdeset devet godina. 9A onda zaori u trubu!
U sedmome mjesecu, desetoga dana toga mjeseca,
na Dan pomirenja, zatrubite u trubu širom svoje
Izl 21 2-11 zemlje. 10Tu pedesetu godinu proglasite svetom!
Pnz 15 12-18 Zemljom proglasite oslobađanje svim njezinim sta-
Jr 34 8-22 novnicima. To neka vam bude jubilej, oprosna go-
Iz 61 1-3 dina. Neka se svatko vaš vrati na svoju očevinu;
neka se svatko vrati k svome rodu! 11Ta pedeseto-
godišnjica neka vam je jubilejska godina: nemojte
sijati, nemojte žeti što samo od sebe uzraste niti
berite grožđe s neobrezane loze. 12Jer jubilej vam
mora biti svet! Hranite se onim što njiva donese
od sebe.
13Te jubilejske godine neka se svatko vrati na
svoju očevinu. 14Zato, kad prodajete imanje svome
sunarodnjaku ili kupujete od svoga sunarodnjaka,
nemojte nanositi štete svome bratu[a]! 15Od svoga su-
narodnjaka kupuj, odbivši samo broj godina poslije
jubileja, a on neka ti proda prema broju proizvod-
nih godina. 16Što više godina, više i cijenu povisi;
što manje godina, neka je i cijena manja. Jer, ono
što ti on prodaje jest broj ljetina. 17Neka nitko od
vas ne nanosi štete svome sunarodnjaku, nego se
boj Boga svoga! Jer ja sam Jahve, Bog vaš.
18Vršite moje zakone i moje naredbe; vjerno ih
provodite u djelo pa ćete u sigurnosti živjeti na
zemlji. 19Zemlja će davati svoj rod, jest ćete do si-
tosti i živjet ćete u sigurnosti. 20Ako biste rekli:
'Čime ćemo se hraniti te sedme godine kad ne bu-
demo ni sijali ni brali plodova?' 21evo, blagoslov ću
svoj pustiti na vas: šesta godina rodom će roditi za
tri godine[b]. 22Kad budete sijali osme godine, hranit
ćete se starim prihodom sve do devete godine; dok
ne dođe njezin prihod, jest ćete stari.«

POSLJEDICE SVETOSTI

1. Vraćanje vlasništva[c]

23»Zemlja se ne smije prodati potpuno, jer zemlja
pripada meni, dok ste vi samo stranci i gosti kod Ps 39 13;
mene. 24Zato u svakome kraju gdje imate zemljišne 119 19; 24 1
posjede morate dopustiti otkupljivanje zemlje. 1 Ljet 29 15 Jr 35 7
25Ako tvoj brat zapadne u škripac te moradne
prodati dio svoje očevine, neka dođe njegov naj- Rut 4 1-12
bliži izbavitelj i otkupi što je njegov brat prodao. Jr 32 6-9
26Ako nema koga da mu ga otkupi, a poslije i sâm
postane imućan te stekne sredstva da je otkupi,
27neka prebroji godine od prodaje, isplati kupcu
svotu za preostalo vrijeme i vrati se na svoju očevi-
nu. 28Ako nema sredstava da je vrati, onda pro-
dano neka ostane u rukama kupca do jubilejske go-
dine. A stupivši u jubilej, neka se vrati na svoju
očevinu.
29Ako tko proda stojnu kuću u gradu zidom obzi-
danu, može je otkupiti dokle se ne navrši godina
poslije prodaje; otkupni rok neka je, dakle, jedna
godina. 30Ako je ne otkupi u roku od godine, onda
kuća u gradu zidom opasana prelazi potpuno kupcu
i njegovim potomcima: ni za jubileja[d] neka se ne
vraća. 31Ali kuće po selima što nemaju zidova oko
sebe neka se smatraju kao posjedi u polju; mogu
se otkupljivati. U jubileju kupac mora iz njih izići.
32Kuće koje u levitskim gradovima pripadaju levi- Br 35 1-8
tima mogu leviti otkupiti u svako vrijeme[e]. 33Ako Jš 21
se koji levit ne posluži svojim pravom otkupa, onda Ez 48 13-14

a) Ovaj zakon osigurava pravednost u preprodajama dok se u isto vrijeme bori protiv nagomilavanja zemlje, otete onomu koji je prijavljen vlastima (Iz 5,8 i Mih 2,2).
b) Tri nepotpune godine: godina berbe, subotna godina i ona koja nakon nje slijedi a u kojoj se još ne raspolaže usjevom posijanim u jesen.
c) Ovaj tekst želi spojiti sa zakonom o jubilarnoj godini staru ustanovu »najbližeg rođaka izbavitelja«, *go'el,* iz r. 25 (usp. Br 35,19+).
d) Zakon jubileja primjenjuje se na gradska dobra samo u ograničenom opsegu.
e) Sveto obilježje levitskih gradova je također osigurano; tu samo leviti mogu steći stalna prava.

će kuća što bude prodana u gradu njegova vlasni-
štva[a] biti za jubileja vraćena. Jer kod Izraelaca
kuće u gradovima levita njihovo su vlasništvo.
34Neograđena zemlja oko njihovih gradova ne može
se prodati, jer je ona njihovo vlasništvo za sva vre-
mena.«

2. Pravo na pravednost i slobodu

35»Ako tvoj brat zapadne u škripac i ne mogne
Izl 12 48+ održavati svoje odnose s tobom, primi ga; i neka s
tobom živi kao stranac ili gost. 36Ne uzimaj od
njega ni lihve ni kamata. Boga se svoga boj, i neka
tvoj brat živi s tobom! 37Ne uzajmljuj mu novac na
kamate niti mu lihvarski davaj svoju hranu. 38Ja,
22 33+ Jahve, Bog vaš, izbavio sam vas iz zemlje egipatske
da vam dadem zemlju kanaansku i budem vaš Bog.
39Ako li tvoj brat padne u škripac dok je s tobom
Izl 21 2-11 u urednim odnosima te se moradne tebi prodati,
Pnz 15 12-18 nemoj ga prisiliti da služi kao rob; neka bude kod
Jr 34 8-22 tebe kao najamnik ili nadničar. 40Neka služi kod
tebe do jubilejske godine. 41Onda neka bude slobo-
dan da ode od tebe – i on i njegova djeca s njim;
neka ide natrag svome rodu i opet zaposjedne
svoju djedovinu[b]. 42Tâ oni su moji službenici, ja
sam ih izbavio iz zemlje egipatske; oni se ne smiju
prodavati kao robovi. 43Nemoj s njim grubo postu-
pati! Boga se svoga boj! 44A robove i ropkinje, bu-
deš li ih htio imati, možete kupiti, i muške i žen-
ske, od naroda koji su oko vas. 45Možete ih kupo-
vati i od pridošlica koji s vama borave; od njihovih
obitelji što žive s vama i rođeni su u vašoj zemlji.
Takvi mogu postati vašim vlasništvom. 46Njih mo-
žete predati u nasljedstvo svojoj djeci da ih zavazda
naslijede u baštinu. Prema njima možete postupati
kao prema robovima. Ali prema svojoj braći, Iz-
raelcima, nitko ne smije grubo postupati[c].
47Ako se stranac s tobom nastanjen obogati, a
tvoj brat, u svojim odnosima prema njemu, za-
padne u škripac te se proda strancu koji je s tobom
nastanjen ili kojemu god potomku strančeve obite-
lji, 48on ima pravo i nakon prodaje biti otkupljen.
Neh 5 8 Neka ga otkupi netko od njegove braće; 49ili neka
ga otkupi njegov stric, njegov rođak ili bilo tko od
njegove obitelji koji bude od njegove krvi. Ili, ako
ima sredstava, neka se sam otkupi. 50Sa svojim
kupcem neka proračuna vrijeme od godine kad mu
se prodao do jubilejske godine. Cijena za njegovo
oslobođenje neka bude prema broju godina. Vri-
jeme što ga je proveo sa svojim vlasnikom neka se
procijeni kao vrijeme jednog najamnika. 51Ako
ostaje još mnogo godina, neka isplati za svoju ot-
kupninu u omjeru svoje prodajne svote. 52A ako
ostaje samo nekoliko godina do jubilejske godine,
neka izračuna pa isplati za svoj otkup prema godi-
nama službe. 53Prema njemu neka bude kao prema
najamniku koji se iznajmljuje od godine na godinu.
Neka se na tvoje oči s njim ne postupa grubo. 54Ne
bude li iskupljen ovako, onda i on i njegova djeca
s njim neka odu u jubilejskoj godini. 55Jer Izraelci
su moji službenici; oni su moji službenici koje sam
ja izveo iz zemlje egipatske, ja, Jahve, Bog vaš.« 22 33+

Zaključak

26 »Ne pravite sebi kumirâ; ne podižite sebi ni
kipa ni spomen-stupa; ne postavljajte u svojoj Ez 8 12
zemlji kamenja s likovima da pred njih padate.
2Održavajte moje subote; poštujte moje Svetište – 17 1+
jer ja sam Jahve, Bog vaš.« = 19 30
Jr 17 19-27
Ez 20 12-13
Pnz 28 1-14

Blagoslov[d]

3»Budete li živjeli prema mojim zakonima, od-
ržavali moje zapovijedi i u djelo ih provodili, 4davat Pnz 11 13-14
ću vam kiše u pravo vrijeme te će zemlja rađati Ez 34 26-27
rodom a stabla po polju donositi plodove. 5Vršidba Iz 1 19
će vam stizati berbu, a berba stizati sjetvu. Jest Am 9 13
ćete kruh svoj do sitosti i u svojoj ćete zemlji živjeti
u sigurnosti.
6Zemlji ću dati mir; tako ćete počivati a da vas
nitko ne plaši. Štetne ću životinje iz zemlje ukloni-
ti; mač neće prolaziti vašom zemljom. 7U bijeg ćete Pnz 28 7
nagoniti svoje neprijatelje, a oni će padati pred
vama od mača. 8Petorica vas nagonit će u bijeg sto-
tinu njih, a stotina vas nagonit će u bijeg deset ti-
suća njih. Da, vaši će neprijatelji padati pred vama
od mača.
9K vama ću se okrenuti te vas rodnima činiti i
razmnažati. Držat ću svoj Savez s vama.

a) Hebr. je tekst nejasan. U predviđenu slučaju izgleda da levit otkupljuje od drugog levita. U tom slučaju kupovina je zakonita. Drugi misle da se radi o slučaju kada se levit nije poslužio svojim pravom otkupa.

b) Ovdje se želi uskladiti zakon jubileja sa starim zakonom Saveza o oslobađanju robova nakon šest godina (Izl 21,2–6). Taj novi zakon je utopijski: rob kupljen početkom jubilarne godine bio bi izvrgnut smrti prije nego bi bio oslobođen. Svakako, bio je prestar da bi počeo raditi samostalno, kao slobodan čovjek. Međutim, taj je dobivao blaži postupak nego što je to bio postupak s robovima (usp. rr. 45–46).

c) O odnosima među Izraelcima i ne-Izraelcima ovo zakonodavstvo dopušta redovito stanje ropstva u starini. No unutar Izraela, u ime božanskog saveza, na snazi je drukčiji status. NZ uvodi u ovaj savez i druge narode.

d) Kao i deuteronomski Zakon (Pnz 28) tako i Zakon svetosti završava blagoslovima i prokletstvima. Međutim razlike u rječniku i u sadržaju ukazuju na to da ta dva teksta nemaju literarnih dodira. Ugovori o sklapanju saveza na starom Istoku završavali su redovito blagoslovima i prokletstvima.

25 21-22 [10]Starom ćete se zalihom hraniti; štoviše, trebat
će vam zalihe ispražnjavati da mognete sasipati
novo žito.
Pnz 4 7+ [11]Među vama ću postaviti svoje Prebivalište i
Ez 48 35 Iv 1 14+ neću vas odbaciti; [12]među vama ću hoditi i bit ću
Ez 36 28; 37 27 vam Bog, a vi ćete mi biti narod. [13]Ja, Jahve, Bog
2 Kor 6 16 vaš, izveo sam vas iz zemlje egipatske da im više
Otk 21 3 Izl 6 7 ne budete roblje; polomio sam palice vaših jarmova
Lev 22 33+ i učinio da hodate uspravno.«

Prokletstvo

Pnz 28 15-68 Am 4 6-12
[14]»Ali ako me ne poslušate i u djelo ne provedete
sve ove moje zapovijedi; [15]ako odbacite moje zakone,
pogazite moje naredbe i prekršite moj Savez,
ne provodeći u djelo sve moje zapovijedi, [16]evo što
ću ja učiniti vama: podvrgnut ću vas strepnji, iznemoglosti
i groznici što oči troše a život gase. [17]Sjetve
ćete svoje uzalud sijati – neprijatelji vaši njima
će se hraniti. Ja ću se protiv vas okrenuti, a vaši će
vas neprijatelji ametice tući. Oni koji vas mrze gospodarit
će nad vama. Bježat ćete i onda kad vas
nitko ne bude progonio.
[18]Pa ako me i unatoč tome ne poslušate, ja ću
vas sedmerostruko kažnjavati za vaše grijehe. [19]Slomit
Jr 14 1-9; 23; 5 24s ću ja vašu drsku silu. Vaša ću nebesa učiniti
poput gvožđa, a zemlju vašu poput tuča. [20]Uzalud
će se trošiti vaša snaga. Zemlja vam više neće davati
Pnz 11 17 svoga roda niti će stabla na zemlji donositi svojih
plodova.
[21]Budete li se još i dalje protivili, ne htjednete li
me poslušati, sedmerostruko ću još na vama povisiti
Ez 14 15 rane za vaše grijehe. [22]Na vas ću pustiti šumsku
zvjerad da vas liši djece, blago vam podavi a vas
Tuž 1 4 prorijedi tako da vam putovi postanu pusti.
[23]Ako vas ni to ne popravi nego nastavite življenje
koje se meni protivi, [24]onda ću se i ja suprotstaviti
vama i sam ću vas još sedmerostruko udariti za
Ez 21 vaše grijehe. [25]Na vas ću dovesti mač neka se iskali
osvetom za Savez. A kad se zbijete u svoje gradove,
poslat ću na vas kugu i bit ćete predani u ruke
neprijatelju. [26]Još kad vam obustavim namicanje
Ps 105 16 kruha[a], deset žena moći će vam peći kruh u jednoj
Ez 4 16 peći i na mjeru će vam kruh davati. Jest ćete, ali
se nećete nasititi.
[27]Ako me ni tada ne poslušate nego mi se dalje
budete suprotstavljali, [28]i ja ću se vama suprotstaviti
– sedmerostruko ću vas kazniti za vaše grijehe.
[29]Jest ćete meso od svojih sinova, jest ćete meso od Ez 5 10
svojih kćeri. [30]Porušit ću vaše idolske uzvišice; oborit Tuž 2 20; 4 10
ću vaše kadione žrtvenike, zgrnut ću vaša mrtva Ez 6 1-7
trupla na trupla vaših kumira i odbacit ću vas.
[31]Gradove ću vaše pretvoriti u ruševine; svetišta[b] Jr 22 5
ću vaša opustošiti, vaš ugodni miris neću više mirisati. Tuž 2 5
[32]Zemlju ću ja pretvoriti u zgarište tako da će
se vaši neprijatelji koji se u njoj nastane zaprepastiti
nad njom. [33]Vas ću rasijati po narodima; izvući
ću protiv vas mač iz korica tako da će vam se zemlja
pretvoriti u pustaru a gradovi u ruševine.
[34]Tada će zemlja namiriti svoje subote za sve vrijeme
dok bude pusta i vi budete u zemlji svojih 2 Ljet 36 21
neprijatelja. Otpočinut će tada zemlja i moći će namiriti
svoje subote. [35]Sve dok bude pusta, imat će
počinak koji nije imala za vaših subota dok ste vi
u njoj stanovali. [36]A onima od vas koji na životu
ostanu po zemljama svojih neprijatelja, njima ću Ez 21 12
strah u srce utjerati. U bijeg će ih nagoniti šuštaj
lista što zatrepti. Bježat će kao što se bježi od mača;
padat će, iako ih nitko neće progoniti. [37]Spoticat
će se jedan o drugoga kao kad se bježi ispred
mača, premda ih nitko neće progoniti. Nećete se
održati pred svojim neprijateljima; [38]izginut ćete
među narodima – proždrijet će vas zemlja vaših neprijatelja.
[39]A koji od vas preživе venut će u zemljama svojih Ez 4 17
neprijatelja zbog svojih opačina; venut će i zbog
opačina svojih otaca. [40]Priznat će tada svoju opačinu
i opačinu svojih otaca što su je protiv mene
počinili izdajom, što su mi se protivili.
[41]I ja sam sa morao suprotstaviti njima i odvesti Ez 16 60s; 20 9,13,16,24
ih u zemlju njihovih neprijatelja.« Jr 4 4+ Ez 20 23

Bog ostaje vjerni Saveznik

»Onda će se napokon njihovo tvrdokorno srce
poniziti; ispaštat će oni svoju krivnju.
[42]Tada ću se ja sjetiti svoga Saveza s Jakovom i
svoga Saveza s Izakom; sjetit ću se svoga Saveza s
Abrahamom – zemlje ću se sjetiti.
[43]Zemlja će, ostavljena od njih, namiriti svoje subote
kad ostane pusta zbog njih[c]. A oni će ispaštati
svoju krivnju što su odbacili moje zapovijedi; što
su prezreli moje zakone. [44]Ali ni onda dok budu u
zemlji svojih neprijatelja, neću ih zabaciti niti ću ih Pnz 4 29-31
prezreti tako da ih posve uništim i da prekršim svoj
Savez s njima. Tå ja sam Jahve, Bog njihov. [45]Radi Tuž 3 21s, 31s; 5 21s

a) Dosl. »kad vam razbijem palicu kruha«. Misli se vjerojatno na palicu, štap, na koji se stavljao kruh da bi ga sačuvali. Možda ovdje kruh metaforički znači općenito sredstvo za održavanje života. Istu sliku o gladi susrećemo i u Ps 105,16.
b) Brojni rkpp. imaju jedninu »svetište«.
c) »zbog njih«: ili »bez njih«.

njih sjetit ću se Saveza s njihovim precima koje sam
22 33+ izveo iz zemlje egipatske naočigled narodâ da bu-
dem njihov Bog, ja Jahve.«

46To su odredbe, uredbe i zakoni koje je Jahve
uglavio između sebe i Izraelaca po Mojsiju na Si-
najskome brdu. Izl

Izl

Dodatak

Otkup zavjetovanih osoba i stvari[a]

27 Jahve reče Mojsiju: 2»Govori Izraelcima i reci
im: 'Ako tko zaželi podmiriti Jahvi zavjet što
vrijedi koliko čovjek[b], 3neka ti je mjerilo: muškarca
od dvadeset do šezdeset godina starosti procijeni
pedeset šekela u srebru, prema hramskom šekelu,
4a žensku procijeni trideset šekela. 5A za dob od
pet do dvadeset godina neka tvoja procjena bude:
za muškarca dvadeset šekela, a za žensku deset še-
kela. 6Je li dob od jednoga mjeseca do pet godina,
neka ti je procjena: za muško pet šekela u srebru,
a procjena za žensko tri šekela u srebru. 7Bude li
u starosti od šezdeset godina ili više, neka ti je pro-
cjena: za muškarca petnaest šekela, a za žensku de-
5 7,11 set šekela. 8Ali ako je tko siromašan te ne može
platiti svoju cijenu, neka ga dovedu pred svećenika
i neka ga svećenik procijeni. Ali neka svećenik pro-
cijeni prema onome što zavjetovalac može dati.
9Ako zavjetovani prinos bude od životinja koje
se mogu Jahvi prinositi, svaki takav prinos Jahvi
bit će posvećena stvar. 10Neka se ne nadomješta
niti zamjenjuje za što drugo – bilo dobro za loše,
bilo loše za dobro. Ako li se napravi zamjena jed-
noga živinčeta za drugo, onda će i zavjetovano i
ono koje ga je zamijenilo biti posvećena stvar.
11Bude li zavjetovani prinos od nečiste životinje
koja se ne može Jahvi prinositi, neka se takvo ži-
vinče dovede k svećeniku 12pa neka ga on procijeni.
Bilo skupo, bilo jeftino, kako svećenik procijeni,
neka tako bude. 13Zaželi li ga tko otkupiti, neka
doda njegovoj procjeni jednu petinu.
14Ako tko posveti svoju kuću zavjetovavši je Ja-
hvi, neka svećenik procijeni da li je dobra ili loša.
Kako svećenik prosudi, neka tako ostane. 15Ako
onaj koji je svoju kuću zavjetovao zaželi da je otku-
pi, neka dometne jednu petinu svoti na koju je pro-
cijenjena pa neka bude njegova.
16Ako tko zavjetuje Jahvi dio zemljišta od svoga
vlasništva, procijeni ga prema njegovu usjevu[c]: za
jedan homer ječmena sjemena pedeset šekela u sre-
bru. 17Zavjetuje li zemljište za jubilejske godine,
neka ostane prema ovoj procjeni. 18Ali ako zemlji-
šte zavjetuje poslije jubilejske godine, neka sveće-
nik proračuna cijenu prema godinama što preostaju
do jubilejske godine i prema tome smanji procjenu.
19Ako onaj tko je zemljište zavjetovao zaželi da ga
otkupi, neka doda jednu petinu svoti na koju je
procijenjeno pa neka mu ostane. 20Ako zemljište
ne otkupi nego ga proda drugome, ne može se više
otkupiti. 21Kad zemljište bude oslobođeno u jubilej-
skoj godini[d], neka se posveti Jahvi kao zavjetovano 27 28+
zemljište i postane svećenikov posjed.
22Zavjetuje li tko Jahvi kupljeno zemljište koje
nije dio njegove očevine, 23neka mu svećenik prora-
čuna razmjernu procjenu do jubilejske godine. I
toga istog dana neka isplati iznos kao stvar posve-
ćenu Jahvi.

a) Ova je gl. dodatak. Nabraja pravila za ispunjenje zavjeta (7,16; 22,21; Br 30,3–16; Pnz 12,6–12; 23,19.22–24). To je ustvari pravilnik iz vremena poslije sužanjstva a koji su pripojili zakonu danu na Sinaju (rr. 1–2a i 34). Zavjet je prvotno stavljao tešku obvezu ali se ona s vremenom smanjivala i konačno je bilo dopušteno da se zamijeni novčanim plaćanjem. Iz toga je bio izuzet zavjet o istrebljenju tzv. *herem* (rr. 28–29).

b) Moglo se zavjetovati osobu (usp. Suci 11,30–40; 13,3s; 1 Sam 1,11).

c) Može se također prevesti »prema njegovu prinosu, urodu«.

d) Ovo kao i ono u r. 23 ovisi o gl. 25.

[24]U jubilejskoj godini zemljište se ima vratiti
onome od koga je kupljeno – kome pripada zemlji-
šno vlasništvo.
[25]Svaka procjena neka se vrši prema hramskom
Izl 30 15+ šekelu: dvadeset gera jedan šekel.
[26]Ali neka nitko ne zavjetuje prvinu od stoke. Tà
Izl 13 11+ prvina ionako pripada Jahvi – Jahvina je, pa bila
od sitnoga bila od krupnoga blaga. [27]Bude li od ne-
čiste stoke, može se otkupiti prema procjeni, do-
metnuvši petinu cijene. Ako se ne otkupi, neka se
prema procjeni proda.
[28]Ali ništa od 'herema', od onog što je Jahvi izru-
čeno, bio to čovjek ili živinče ili njegovo baštinjeno
zemljište, ništa što je tko Jahvi zavjetom posvetio,
ne može se niti prodati niti otkupiti. Svaka zavje-
tom posvećena stvar najveća je Jahvina svetinja.
[29]Nijedno ljudsko biće koje bude 'heremom' – pro-
kletstvom – udareno ne smije se otkupljivati: mora
se smaknuti.
[30]Svaka desetina sa zemljišta, bilo od poljskih us- Pnz 14 22+
jeva bilo od plodova sa stabala, pripada Jahvi; to
je Jahvi posvećeno. [31]Ako bi tko htio otkupiti koji
dio svoje desetine, mora tome dodati jednu petinu
cijene. [32]Svaka desetina od krupnoga i sitnoga bla-
ga, to jest svako deseto od svega što prolazi ispod
pastirskog štapa, neka bude posvećeno Jahvi.
[33]Neka se ne gleda je li dobro ili rđavo; i neka se Mal 1 8
ne zamjenjuje. Ako se ipak zamijeni, neka je onda
i jedno i drugo posvećeno i ne smije se otkupljiva-
ti.'«
[34]To su zapovijedi koje je Jahve izdao Mojsiju za 26 46
Izraelce na Sinajskome brdu.

a) Proširivanjem izraza svetog rata (Jš 6,17+) proglašava se »za uništenje«, *herem* (grč. anatheme) sve ono što se u potpunosti zavjetuje Bogu. Time upravljaju svećenici prema Lev 27,21; Br 18,14; Ez 44,29. Isto je tako na »istrebljenje«, na prokletstvo osuđeno i sve ono što Bog zabranjuje (Pnz 7,26).

2 9

10
2 10

Ru
Lk 3

2 14

Izl 18

KNJIGA BROJEVA

26 2 Sam 24

I. Popis na Sinaju[a]

Naredba za popis

1 U Sinajskoj pustinji, u Šatoru sastanka, reče
Jahve Mojsiju prvoga dana drugoga mjeseca[b],
druge godine po izlasku iz zemlje egipatske: 2»Oba-
vite popis sve zajednice izraelske po rodovima i po-
rodicama, navodeći imena svih muškaraca, glavu
po glavu. 3Od dvadeset godina naviše, za borbu
sposobne u Izraelu, ti i Aron pobilježite prema nji-
hovim jedinicama. 4Neka s vama bude po jedan čo-
vjek od svakoga plemena, glavari svoga pradjedov-
skog doma.
10 13-28 5Ovo su imena ljudi koji će vam pomagati: Eli-
2 10; 7 30; sur, sin Šedeurov, za pleme Rubenovo; 6Šelumiel,
10 18 sin Surišadajev, za pleme Šimunovo; 7Nahšon, sin
2 3 Aminadabov, za pleme Judino; 8Netanel, sin Sua-
Rut 4 20 rov, za pleme Jisakarovo; 9Eliab, sin Helonov, za
Mt 1 4 Lk 3 32-33 pleme Zebulunovo.
10Za Josipove sinove: Elišama, sin Amihudov, za
pleme Efrajimovo; Gamliel, sin Pedahsurov, za
pleme Manašeovo; 11Abidan, sin Gidonijev, za
pleme Benjaminovo; 12Ahiezer, sin Amišadajev, za
pleme Danovo; 13Pagiel, sin Okranov, za pleme
2 14; 7 42 Ašerovo; 14Elijasaf, sin Deuelov, za pleme Gado-
vo; 15Ahira, sin Enanov, za pleme Naftalijevo.«
16To bijahu sazivači zajednice, knezovi pradje-
Izl 18 21,25 dovskih plemena i glavari rodova izraelskih[c].
17Mojsije i Aron onda uzmu one ljude što su po
imenu bili određeni 18te prvoga dana drugoga mje-
seca sazovu svu zajednicu. Tada se u popis[d] prema
rodovima i porodicama po redu unosio broj osoba
starijih od dvadeset godina. 19Kako je Jahve nare-
dio Mojsiju, tako ih je on pobilježio u Sinajskoj
pustinji.

Popis plemenâ Otk 7 4-8

20Kad se utvrdi potomstvo Rubena, Izraelova pr-
vorođenca, prema njegovim rodovima i porodica-
ma, pribilježiše, glavu po glavu, imena svih muška-
raca od dvadeset godina naviše, svih za borbu spo-
sobnih. 21Popisanih od Rubenova plemena bilo je
četrdeset i šest tisuća i pet stotina.
22Bili su popisani Šimunovi potomci prema njiho-
vim rodovima i porodicama: pribilježiše se, glava
po glava, imena svih muškaraca od dvadeset go-
dina naviše, svih za borbu sposobnih. 23Popisanih
od Šimunova plemena bilo je pedeset i devet tisuća
i tri stotine.
24Kad se utvrdi potomstvo sinova Gadovih prema
njihovim rodovima i porodicama, pribilježiše se,
glava po glava, imena onih od dvadeset godina i
više, svih za borbu sposobnih. 25Popisanih od Ga-
dova plemena bilo je četrdeset i pet tisuća i šest
stotina i pedeset.
26Kad se utvrdi potomstvo sinova Judinih prema
njihovim rodovima i porodicama, pribilježiše se,
glava po glava, imena onih od dvadeset godina i
više, svih za borbu sposobnih. 27Popisanih od Ju-
dina plemena bilo je sedamdeset i četiri tisuće i šest
stotina.
28Kad se utvrdi potomstvo sinova Jisakarovih
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-

a) Odsjek 1 – 4, iz svećeničke redakcije, pokazuje Izrael kao jednu svetu, uređenu i zaređenu zajednicu. Svojim položajem u logoru, svojim službama, pa i svojim brojem (protumačenu u službi otkupa prvorođenaca) Leviti su joj duša. Pa i sam popis pučanstva je vjerski čin (usp. 2 Sam 24). – Brojevi se katkada razlikuju u prijevodima i rukopisima.

b) Dakle mjesec dana nakon podizanja Prebivališta (Izl 40,17).

c) BJ prevodi: »stajahu na čelu tisućama«. Izraz »tisuća« je stari izraz za klan, pleme (1 Sam 10,19.21), i ističe vojnički karakter zajednice.

d) To je bitna točka staroga Saveza u kojem je izabranje bilo uvjetovano pripadnošću Abrahamovom rodu. Odatle genealogije u 1 Ljet 1 – 9 (Usp. također Neh 7,4.5.61).

dina i više, svih za borbu sposobnih. 29Popisanih
od Jisakarova plemena bilo je pedeset i četiri tisuće
i četiri stotine.
30Kad se utvrdi potomstvo sinova Zebulunovih
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-
dina i više, svih za borbu sposobnih. 31Popisanih
od Zebulunova plemena bilo je pedeset i sedam
tisuća i četiri stotine.
32Josipovi sinovi: Kad se utvrdi potomstvo sinova
Efrajimovih, prema njihovim rodovima i porodica-
ma, pribilježiše se, glava po glava, imena onih od
dvadeset godina i više, svih za borbu sposobnih.
33Popisanih od Efrajimova plemena bilo je četrde-
set tisuća i pet stotina.
34Kad se utvrdi potomstvo sinova Manašeovih,
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-
dina i više, svih za borbu sposobnih. 35Popisanih
od Manašeova plemena bilo je trideset i dvije ti-
suće i dvjesta.
36Kad se utvrdi potomstvo sinova Benjaminovih,
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-
dina i više, svih za borbu sposobnih. 37Popisanih
od Benjaminova plemena bilo je trideset i pet ti-
suća i četiri stotine.
38Kad se utvrdi potomstvo sinova Danovih,
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-
dina i više, svih za borbu sposobnih. 39Popisanih
od Danova plemena bilo je šezdeset i dvije tisuće i
sedam stotina.
40Kad se utvrdi potomstvo sinova Ašerovih,
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-
dina i više, svih za borbu sposobnih. 41Popisanih
od Ašerova plemena bila je četrdeset i jedna tisuća
i pet stotina.
42Kad se utvrdi potomstvo sinova Naftalijevih,
prema njihovim rodovima i porodicama, pribilje-
žiše se, glava po glava, imena onih od dvadeset go-
dina i više, svih za borbu sposobnih. 43Popisanih
od Naftalijeva plemena bilo je pedeset i tri tisuće i
četiri stotine.
44To su oni koje popisaše Mojsije i Aron sa dva-
naest knezova izraelskih, po jedan na svaki pradje-
dovski dom. 45Bili su popisani svi Izraelci, prema
pradjedovskim domovima, od dvadeset godina i vi-
še, svi za borbu sposobni u Izraelu. 46Bilo je, dakle,
2 32; 11 21; 26 51 Izl 12 37; 38 26 svih popisanih šest stotina i tri tisuće i pet stotina i
pedeset[a].

Dužnosti Levijevaca

47Među te nisu se ubrojili Levijevci prema svojem
pradjedovskom plemenu. 48Jahve je, naime, rekao 2 33
Mojsiju: 49»Nipošto nemoj popisivati Levijeva ple-
mena niti ga unosi u popis Izraelaca. 50Nego ti sam
odredi Levijevce za službu u Prebivalištu svjedo- Izl 25 28
čanstva; za sav njegov namještaj i sve što na nj spa-
da; neka oni nose Prebivalište i sav njegov namje- 3 6-8
štaj; neka oni u njemu poslužuju i oko njega tabo- Ez 48 8-14
re. 51Kad se Prebivalište mora premještati, neka ga
Levijevci rastave; a kad se s Prebivalištem treba Izl 40 36-38
utaboriti, neka ga Levijevci opet podignu. Svjetov- Br 9 15-23
njak koji bi mu se primakao neka se pogubi. Izl 19 12+
52Neka Izraelci logoruju svatko u svome taboru; Br 3 10,38
svatko kod svoje zastave, po četama. 53Levijevci
neka borave oko Prebivališta svjedočanstva, da se
gnjev[b] ne obori na izraelsku zajednicu. Neka tako
Levijevci stražu straže oko Prebivališta svjedočan-
stva.«
54Izraelci učine kako je Jahve Mojsiju naredio.
U svemu tako urade.

Poredak plemênâ na putu i u taboru 10 11-28

2 Jahve reče Mojsiju i Aronu: 2»Neka Izraelci
logoruju svatko kod svoje zastave, pod zna-
kovima svojih pradjedovskih domova; neka se uta-
bore oko Šatora sastanka, ali malo podalje.
3Sprijeda, s istočne strane, zastava Judina tabo-
ra, prema njihovim četama. Glavar je Judinih poto-
maka Nahšon, sin Aminadabov. 4Njegova vojska
broji sedamdeset i četiri tisuće i šest stotina popisa-
nih.
5Do njega neka taboruje Jisakarovo pleme. Gla-
var je Jisakarovih potomaka Netanel, sin Suarov.
6Njegova vojska broji pedeset četiri tisućc i četiri
stotine popisanih.
7Onda pleme Zebulunovo. Glavar je Zebuluno-
vih potomaka Eliab, sin Helonov. 8Njegova vojska
broji pedeset i sedam tisuća i četiri stotine popisa-
nih.
9Prema njihovim četama, svih je upisanih u Ju-
dinu taboru sto osamdeset i šest tisuća i četiri stoti-
ne. Neka oni prvi stupaju!
10S juga je zastava tabora Rubenova, prema nji-
hovim četama. Glavar je Rubenovih potomaka Eli-
sur, sin Šedeurov. 11Njegova vojska broji četrdeset
i šest tisuća i pet stotina popisanih.
12Do njega neka taboruje pleme Šimunovo. Gla-
var je Šimunovih potomaka Šelumiel, sin Surišada-
jev. 13Njegova vojska broji pedeset i devet tisuća i

a) Izašlo ih je iz Egipta 600.000. Dvije brojke treba tumačiti na isti način (usp. Izl 12,37+).

b) Radi se o Božjim kaznama (usp. Lev 10,1–3; Pnz 29,23–27) koje su ovdje povezane izravno s nazočnošću Boga koji prebiva u Prebivalištu. Nepoštivanje Prebivališta od strane naroda moglo bi povrijediti Prebivalište.

tri stotine popisanih.
[14]Onda pleme Gadovo. Glavar je Gadovih potomaka Elijasaf, sin Deuelov. [15]Njegova vojska broji
četrdeset i pet tisuća šest stotina i pedeset popisanih.
[16]Prema njihovim četama, svih je upisanih u taboru Rubenovu sto pedeset i jedna tisuća četiri stotine i pedeset. Neka oni stupaju drugi!
[17]Potom neka ide Šator sastanka, tako da tabor levitski bude usred drugih tabora. Kako taboruju, onako neka i stupaju: svatko pod svojom zastavom.
[18]Sa zapada, zastava tabora Efrajimova, prema njihovim četama. Glavar je Efrajimovih potomaka Elišama, sin Amihudov. [19]Njegova vojska broji četrdeset tisuća i pet stotina popisanih.
[20]Do njega je pleme Manašeovo. Glavar je Manašeovih potomaka Gamliel, sin Pedahsurov.
[21]Njegova vojska broji trideset i dvije tisuće i dvjesta popisanih.
[22]Onda je pleme Benjaminovo. Glavar je potomaka Benjaminovih Abidan, sin Gidonijev. [23]Njegova vojska broji trideset i pet tisuća i četiri stotine popisanih.
[24]Prema njihovim četama, svih je upisanih u Efrajimovu taboru sto i osam tisuća i sto. Oni neka stupaju treći!
[25]Sa sjevera, zastava tabora Danova, prema njihovim četama. Glavar je Danovih potomaka Ahiezer, sin Amišadajev. [26]Njegova vojska broji šezdeset i dvije tisuće i sedam stotina popisanih.
[27]Do njega neka se utabori pleme Ašerovo. Glavar je Ašerovih potomaka Pagiel, sin Okranov.
[28]Njegova vojska broji četrdeset i jednu tisuću i pet stotina popisanih.
[29]Onda pleme Naftalijevo. Glavar je Naftalijevih potomaka Ahira, sin Enanov. [30]Njegova vojska broji pedeset i tri tisuće i četiri stotine popisanih.
[31]Svih je popisanih u taboru Danovu sto pedeset i sedam tisuća i šest stotina. Neka oni stupaju posljednji pod svojim zastavama.«
[32]To su popisani Izraelci prema pradjedovskim domovima. Svih je upisanih u taborima, po njiho-
1 46+ vim četama, šest stotina i tri tisuće i pet stotina i pedeset. [33]Levijevci nisu bili upisivani s Izraelcima, kako je Jahve naredio Mojsiju.
[34]U svemu su Izraelci učinili kako je Jahve naredio Mojsiju. Tako su taborovali pod svojim zastavama i tako išli, svatko prema svom rodu i porodici.

LEVIJEVO PLEME

Svećenici

3 Ovo je potomstvo Aronovo i Mojsijevo iz 26 59-61
vremena kad je Jahve Mojsiju govorio na Sinajskom brdu.
[2]Ovo su bila imena Aronovih sinova: prvorođe- Izl 6 23
nac Nadab, zatim Abihu, Eleazar i Itamar[a]. [3]To su
imena Aronovih sinova, svećenika pomazanih, za Izl 29
svećeništvo posvećenih. [4]Ali Nadab i Abihu umri- Lev 8-9
ješe pred Jahvom kad su u Sinajskoj pustinji pred Izl 30 22+
njim prinosili neposvećenu vatru. Kako nisu imali Lev 10 1-7
sinova, to su Eleazar i Itamar služili kao svećenici u nazočnosti svoga oca Arona.

Leviti. Njihove dužnosti

[5]Jahve reče Mojsiju: [6]»Dozovi pleme Levijevo neka stane pred svećenika Arona. Neka mu poslužuju; [7]neka vrše njegovu dužnost i dužnost sve zajednice pred Šatorom sastanka, služeći Prebivalištu. [8]Neka se brinu za sav namještaj u Šatoru sastanka, za dužnost sinova izraelovih, i obavljaju službu u Prebivalištu. [9]Podaj levite Aronu i njego-
vim sinovima. Neka mu ih Izraelci potpuno daru- 8 14-19
ju[b]. [10]Arona i njegove sinove postavi da vrše svoju Ezr 2 43+
svećeničku službu. A svjetovnjak koji bi se tome
približio neka se pogubi.« 1 51

Izbor Levijevaca[c]

[11]Jahve reče Mojsiju: [12]»Ja, evo, uzimam Levijevce između Izraelaca namjesto svih prvorođenaca Izl 13 11+
– onih koji otvaraju materinju utrobu kod Izraelaca. Moji su, dakle, Levijevci! [13]Meni, naime, pripada svaki prvorođenac. Onoga dana kad sam pobio sve prvence u zemlji egipatskoj, sebi sam posvetio sve prvorođence u Izraelu – i od ljudi i od stoke. Oni su moji. Ja sam Jahve.«

Popis Levijevaca 26 57-62

[14]Jahve reče Mojsiju u Sinajskoj pustinji: [15]»Popiši Levijevce po njihovim porodicama i rodovima; popiši sve muškarce od jednoga mjeseca i više.«
[16]Na zapovijed Jahvinu Mojsije ih popisa, kako mu je bilo naređeno. [17]Ovo su poimenice bili sinovi
Levijevi: Geršon, Kehat i Merari. Post 46 11

a) Eleazaru se pridružuju Sadok i svećenici iz jeruzalemskog Hrama (1 Ljet 5,30s; 18,16; usp. 2 Sam 8,17. Od Itamara je preko Abimeleka potjecao Ebjatar, drugi svećenik iz vremena Davidova (1 Ljet 24,3s; usp. 2 Sam 20,25).
b) »Neka mu ih potpuno daruju«, radi se o nižim službenicima posužanjskog Hrama (Ezr 2,43+).

c) Leviti pripadaju Jahvi kao prvorođenci koje oni zamjenjuju (Izl 13,11+). Zakon o njima izražava u prvom obliku ideal posvećenja koji će se u kršćanstvu razviti u svećeništvu i u monaštvu. Kao i u Izl 13,14 i ovdje je ova ustanova povezana s desetim zlom u Egiptu (Izl 11,4s; 12,29s), a izbor Levita shvaćen je kao nadoknada za pošteđene izraelske prvorođence (usp. 8,12).

Izl 6 16-19 [18]A ovo su imena Geršonovih sinova po njihovim
rodovima: Libni i Šimi. [19]A sinovi su Kehatovi po
svojim rodovima: Amram, Jishar, Hebron i Uziel.
[20]Sinovi su Merarijevi po svojim rodovima: Mahli i
Muši. To su Levijevi rodovi po svojim porodicama.
[21]Od Geršona lozu vuče rod Libnijev i rod Šimi-
jev. To su rodovi Geršonovaca. [22]Njih je u popisu
svih muškaraca od jednoga mjeseca naviše ubilje-
ženo sedam tisuća i pet stotina. [23]Rodovi Geršono-
vaca taborovali su za Prebivalištem prema zapadu.
[24]Glava porodice Geršonovaca bijaše Elijasaf, sin
Laelov. [25]Geršonovci su se u Šatoru sastanka bri-
Izl 26 - 27 nuli za Prebivalište, za Šator i njegov krov, za za-
vjese na ulazu u Šator sastanka; [26]onda za dvorišne
zavjese, za zavjesu na ulazu u dvorište što je oko
Prebivališta i žrtvenika, za njihova užeta i za sve
što spada na tu službu.
[27]Od Kehata potječe rod Amramov, rod Jisha-
rov, rod Hebronov i rod Uzielov. To su rodovi Ke-
hatovaca. [28]Kad se popisaše svi muškarci od jed-
noga mjeseca naviše, bilo ih je osam tisuća i šest
stotina. Oni su se brinuli za Svetište.
[29]Rodovi Kehatovaca taborovali su s južne strane
Prebivališta. [30]Glava rodova u domu Kehatovu bi-
Izl 25 10-40; jaše Elisafan, sin Uzielov. [31]Oni su se brinuli za
27 1-8; Kovčeg, stol, svijećnjak, žrtvenik i sveti pribor ko-
30 1-10 jim su se služili i, konačno, za zavjesu i za sve što
joj pripada.
[32]Vrhovni poglavar levita bio je Eleazar, sin sve-
ćenika Arona. On je vršio nadzor nad onima koji
su se brinuli za Svetište.
[33]Od Merarija potječe rod Mahlijev i rod Muši-
jev. To su Merarijevi rodovi. [34]Njih je u popisu svih
muškaraca od jednoga mjeseca i više ubilježeno
šest tisuća i dvije stotine. [35]Glava rodova u domu
Merarijevu bijaše Suriel, sin Abihajilov. Oni su ta-
borovali sa sjeverne strane Prebivališta. [36]Merari-
Izl 26 15-30; jevci su se brinuli za trenice Prebivališta, za nje-
27 9-19 gove prijećnice, za stupce i njihova podnožja, za
sav njegov pribor i za sve što spada na njegovu slu-
žbu. [37]Povrh toga, za stupove uokolo predvorja,
njihova podnožja, kočiće i užeta.
[38]Pred Prebivalištem prema istoku, pred Šatorom
sastanka s istočne strane, utaborivali se Mojsije,
Aron i njihovi sinovi, kojima je u ime Izraelaca bila
1 51 povjerena služba u Svetištu. Svjetovnjak koji bi se
približio imao se pogubiti.
[39]Svih popisanih Levijevaca od jednoga mjeseca
naviše, koje je na Jahvinu zapovijed po njihovim
rodovima popisao Mojsije i Aron, bijaše dvadeset
i dvije tisuće.

Prvorođenčad i Levijevci

[40]Jahve rekne Mojsiju: »Popiši sve muške prvoro-
đence izraelske od jednoga mjeseca naviše te načini
popis njihovih imena. [41]I levite dodijeli meni – ja
sam Jahve – namjesto svih prvorođenaca izraelskih, 3 12-13
a stoku levitsku namjesto sve prvenčadi stoke iz- Izl 13 11+
raelske.«
[42]Tako Mojsije popiše sve prvorođence izraelske,
kako mu je Jahve naredio. [43]Svih muških prvorođe-
naca od jednoga mjeseca naviše bijaše u popisu
iménâ dvadeset i dvije tisuće i dvije stotine sedam-
deset i tri[a].
[44]Tada Jahve reče Mojsiju: [45]»Uzmi levite namje-
sto svih prvorođenaca izraelskih, a stoku levitsku Izl 13 11+
namjesto stoke njihove; leviti neka budu moji. Ja
sam Jahve. [46]A za otkupninu dvjesta sedamdeset i
triju izraelskih prvorođenaca što ih je više nego le-
vita, [47]uzmi pet šekela po glavi, uzmi ih prema
hramskom šekelu: dvadeset gera – jedan šekel.
[48]Onda podaj taj novac Aronu i njegovim sinovima Lev 5 15+
za otkupninu onih kojih je odviše.«
[49]Tako Mojsije primi taj novac kao otkupninu za
prvorođence koji su nadilazili broj onih koje su le-
viti otkupili. [50]Od izraelskih je prvorođenaca pri-
mio u srebru tisuću trista šezdeset i pet šekela
hramske mjere. [51]Po nalogu Jahvinu Mojsije pre-
dade novac te otkupnine Aronu i njegovim sinovi-
ma, kako je Jahve Mojsiju naredio.

RODOVI LEVITA

Kehatovci

4 Jahve reče Mojsiju i Aronu: [2]»Izdvojite iz-
među sinova Levijevih glavare Kehatovih si-
nova po rodovima i porodicama njihovim: [3]od tri-
deset godina naviše, sve do pedeset godina – sve
koji mogu ući u red da vrše službe u Šatoru sastan-
ka. [4]A služba je Kehatovih sinova u Šatoru sastan-
ka: briga za svetinje nad svetinjama.
[5]Kad se tabor diže na put, neka uđu Aron i nje-
govi sinovi te skinu zaštitnu zavjesu i njom pokriju Izl 26 31-3
Kovčeg svjedočanstva. [6]Neka onda na nj stave po- 35 12; 39
krivalo od fine kože, a po njemu neka razastru 2 Sam 6
platno, potpuno ljubičasto. Potom neka Kovčegu
namjeste motke.
[7]Po stolu prinošenja neka prostru ljubičasto plat- Izl 25 23+
no. Onda neka na nj stave zdjele, žlice, krčage i
vrčeve za ljevanice. Kruh neprekidnog prinošenja

a) Ova brojka predstavlja broj Levita (r. 39), više ostatak koji će biti otkupljen srebrnim novcem (usp. Lev 27,3–7) što će potom postati opće pravilo.

neka također bude na njemu. 8To neka prekriju
tamnocrvenim platnom, a preko njega neka pre-
bace pokrivalo od fine kože. Potom neka stolu na-
mjeste motke.
9Neka zatim uzmu ljubičasto platno i pokriju svi-
jećnjak za svjetlo i njegove svjetiljke, njegove use-
kače, njegove lugare i sve posude za ulje kojima se
ono poslužuje. 10Neka ga stave sa svim njegovim
priborom na pokrivalo od fine kože pa polože na
nosiljku.
Izl 30 1-6 11Po zlatnom žrtveniku[a] neka razastru ljubičasto
platno i prekriju ga pokrivalom od fine kože. Po-
tom neka mu namjeste motke. 12Neka sad uzmu
sav pribor što se upotrebljava za službu u Svetištu
pa ga stave na ljubičasto platno i onda prekriju po-
krivačem od fine kože. Zatim neka sve to polože
na nosiljku. 13Neka pometu pepeo sa žrtvenika[b] i
po njemu razastru crveno platno. 14Na nj neka po-
stave sav pribor što se upotrebljava za službu: ka-
dionike, viljuške, lopatice i zdjele – sve posuđe za
žrtvenik. Po njemu onda neka razastru pokrivalo
od fine kože. Zatim neka namjeste motke.
15Pošto Aron i njegovi sinovi završe pokrivanje
Svetišta i svega svetog posuđa, u času kad imadne
tabor krenuti na put, neka dođu potomci Kehatovi
2 Sam 6 7+ da to ponesu. No svetih se predmeta ne smiju doti-
Lev 17 1+ cati da ne poginu.
To je dužnost Kehatovih potomaka u Šatoru sa-
stanka.
16A Eleazar, sin svećenika Arona, neka se brine
Izl 27 20; za ulje svijećnjaka, za mirisni kâd, za trajnu prino-
30 34-38 snicu i za ulje pomazanja; neka se brine za sve Pre-
Izl 30 22-23 bivalište, za sve što je u njemu – za Svetište i nje-
govo posuđe.«
17Jahve reče Mojsiju i Aronu: 18»Ne dopustite da
nestane pleme rodova Kehatovih između levita.
19Ovako postupajte s njima, da žive i ne izginu pri-
mičući se najvećim svetinjama: neka dođu Aron i
njegovi sinovi da postave svakoga od njih na nje-
govu službu i uz njegovu dužnost. 20Oni neka ne
ulaze ni da začas pogledaju Svetište da ne bi pogi-
nuli.«

Geršonovci

21Jahve reče Mojsiju: 22»Popiši i Geršonove si-
nove po njihovim porodicama i njihovim rodovima,
od trideset godina naviše, sve do pedesete godine;
23popiši ih sve koji mogu ići u red da vrše službu u
Šatoru sastanka.
24A ovo je služba rodova Geršonovaca pri radu i
prenošenju: 25neka nose zavjese Prebivališta, Šator
sastanka s njegovim krovom, pokrivalo od fine
kože što je povrh njega, i zavjesu na ulazu u Šator
sastanka; 26onda, dvorišne zavjese, zavjesu s vrata
na ulazu u predvorje što opkoljuje Prebivalište i
žrtvenik, konopce i sav pribor za njihovu službu;
što god treba oko tih stvari raditi, neka učine.
27Neka Geršonovci obavljaju sve svoje dužnosti –
sve što imaju nositi i sve što imaju raditi – po na-
logu Arona i njegovih sinova. Njihovoj brizi povje-
rite sve što treba da nose. 28To je služba rodova
Geršonovaca u Šatoru sastanka. Njihova služba
neka bude pod vodstvom Itamara, sina svećenika
Arona.«

Merarijevci

29»Sinove Merarijeve popiši po rodovima i poro-
dicama njihovim. 30Popiši ih od trideset godina na-
više, sve do pedeset godina, koji mogu ući u red
da vrše službu u Šatoru sastanka. 31Za sve njihove
službe u Šatoru sastanka dužnost im je da nose tre-
nice za Prebivalište, njegove prijećnice, njegove
stupce i njegova podnožja; 32stupce što okružuju
predvorje, njihova podnožja, njihove kočiće, nji-
hove konopce, sa svim priborom za njihovu službu.
Poimenično popišite predmete što su im povjereni
da ih nose.
33To je služba rodova Merarijevaca u svemu što
imaju činiti u Šatoru sastanka pod vodstvom Itama-
ra, sina svećenika Arona.«

Broj popisanih levita

34Mojsije, Aron i glavari zajednice popisali su
Kehatove sinove po njihovim rodovima i porodi-
cama – 35sve koji mogu ući u red da vrše službu u
Šatoru sastanka, od trideset godina naviše, sve do
pedeset godina. 36I popisanih po njihovim rodo-
vima bijaše dvije tisuće sedam stotina i pedeset.
37To je popis rodova Kehatovaca, svih koji su služili
u Šatoru sastanka, a koje popisa Mojsije i Aron na
zapovijed što je Jahve dade Mojsiju.
38Popisanih sinova Geršonovih po njihovim rodo-
vima i porodicama, 39od trideset godina naviše, sve
do pedeset godina, svih koji mogu ući u red da vrše
službu u Šatoru sastanka – 40popisanih, dakle, po
njihovim rodovima i porodicama bijaše dvije tisuće
šest stotina i pedeset. 41To je popis rodova Geršo-
novaca, svih koji su služili u Šatoru sastanka, a
koje popisa Mojsije i Aron na Jahvinu zapovijed.
42Popis rodova Merarijevih sinova po njihovim
rodovima i porodicama, 43od trideset godina navi-
še, sve do pedeset godina, svih koji mogu ući u red
da vrše službu u Šatoru sastanka – 44popisanih, da-

a) Žrtvenik za miomirise.

b) Žrtvenik za paljenice.

kle, po njihovim rodovima bijaše tri tisuće dvjesta. 45To je popis Merarijevaca što su ga sastavili Mojsije i Aron na zapovijed koju je Jahve dao Mojsiju.

46Svih, dakle, popisanih levita koje su popisali Mojsije, Aron i glavari izraelski po njihovim rodovima i porodicama, od trideset godina naviše do pedeset godina – 47svih koji su ušli u službu posluživanja i službu prenošenja u Šatoru sastanka – 48bilo je osam tisuća pet stotina i osamdeset. 49Na zapovijed koju je Jahve dao Mojsiju svakoga su unijeli u popis prema onom u čemu je služio i što je prenosio. Popisali su ih kako je Jahve zapovjedio Mojsiju.

II. Različni propisi i zakoni[a]

Pnz 23 10-15
Isključenje nečistih

5 Jahve reče Mojsiju: 2»Naredi Izraelcima da iz
tabora odstrane svakoga gubavca, svakoga
Lev 13 45-46 koji imadne izljev i svakoga koji se onečisti mrtvim
Lev 15 tijelom. 3Odstranite i muške i ženske! Izvan tabora
Br 19 11-16 ih istjerajte da ne onečiste svoje tabore u kojima ja
1 Kor 5 7-13 boravim među njima[b].«
2 Kor 6 16-18
Otk 21 27; 22 15
4Izraelci tako učine: istjeraju ih iz tabora. Kako je Jahve rekao Mojsiju, tako Izraelci učine.

Naknada štete

5Jahve reče Mojsiju: 6»Kaži Izraelcima: Kad koji
Lev 5 15-26 čovjek ili žena počini bilo kakav grijeh na štetu čovjeka ogriješivši se protiv Jahve, i osjeti se krivim, 7neka prizna počinjeni grijeh, nadoknadi štetu što bolje može te još doda tome petinu i dadne onome kome je nanio nepravdu.

8Ako čovjek ne bi imao bližeg rođaka kome bi se nadoknada mogla uručiti, dužna nadoknada pripada Jahvi za svećenika, ne računajući u to pomirbenoga ovna kojim će svećenik izvršiti nad krivcem obred pomirenja. 9I svaka podizanica od svih posvećenih stvari što ih Izraelci svećeniku donose njemu pripada. 10Svakome idu stvari koje je posvetio; i neka svećeniku bude ono što njemu tko dadne.«

Ljubomora[c]

11Jahve reče Mojsiju: 12»Govori Izraelcima i reci im: Ako nekome žena pođe stranputicom te mu se iznevjeri 13i netko s njom legne, ali to ostane sakriveno očima njezina muža i žena ostane neotkrivena iako se oskvrnula te protiv nje ne bude svjedoka budući da u činu nije bila uhvaćena – 14i sad muža obuzme duh ljubomore i on postane ljubomoran na svoju ženu koja se oskvrnula; ili ako ga spopadne duh ljubomore te postane ljubomoran na svoju ženu a da se ona nije oskvrnula – 15neka taj muž dovede svoju ženu svećeniku. Neka za nju donese
prinos: desetinu efe ječmenog brašna. Neka po Lev 5 11
njemu ne polijeva ulja niti na nj stavlja tamjana, jer to je prinosnica za ljubomoru, spomen-prino-
snica da podsjeti na grijeh. Lev 2 2

16Neka svećenik povede tu ženu i postavi je pred Jahvu. 17Sad neka svećenik uzme posvećene vode u kakvu zemljanu posudu i, uzevši prašine što je na podu Prebivališta, neka je svećenik ubaci u vodu. 18Pošto je svećenik postavio ženu pred Jahvu, neka joj otkrije glavu a na njezine ruke stavi spomen-prinosnicu, to jest žitnu prinosnicu za ljubomoru, s svećenik neka drži u ruci vodu gorčine i prokletstva. 19Zatim neka svećenik ženu zakune. Neka joj reče: 'Ako nikad čovjek s tobom nije ležao te ako nisi išla stranputicom i oskvrnula se dok

a) Ovi zakoni, iz svećeničke redakcije, dodani su kasnije u duhu one redakcije u kojoj se pojavljuje zakon čistoće (Lev 11 – 16). Oni podsjećaju na dodatne zakone koji su umetnuti u zakon svetosti (tako Lev 20,22–25).
b) Svećenička redakcija si zamišlja Šator u sredini logora koji stare predaje stavljaju izvan logora (usp. Izl 33,7).
c) Božji se sud prakticirao u svoj starini sve do srednjeg vijeka, da bi se pomoću njega donijele pravedne odluke, kad nije bilo valjanih dokaza. Po cijelom je starom Istoku poznat Božji sud koji se vršio tako da su osuđena bacili u rijeku, no ovo dokazivanje pomoću gorkih voda nema sličnosti. To je zacijelo neka stara praksa na koju se nadovezao neki izraelski obrednik: posredovanje svećenika, žrtva, zakletva itd.

si bila pod vlašću svoga muža, budi pošteđena od
ove vode gorčine i prokletstva! [20]Ali ako si išla
stranputicom dok si bila pod vlašću svoga muža te
se oskvrnula; ako je koji čovjek osim tvoga muža
legao s tobom ...' [21]Ovdje neka svećenik zakune
Rut 1 17+ ženu ovom kletvom: neka joj rekne: Jahve te po-
stavio za prokletstvo i kletvu među tvojim naro-
dom, učinio da ti uvene rodnica i da ti se utroba
nadme! [22]Neka ova voda prokletstva zađe u tvoju
utrobu! Trbuh ti se od nje naduo, a rodnica uvenu-
la! – A žena neka poprati: Amen! Amen!

[23]Potom neka ta prokletstva svećenik napiše na
list pa ih ispere u vodu gorčine. [24]Onda neka ženu
Izl 32 20+ napoji vodom gorčine i prokletstva, da bi se voda
gorčine po njoj razišla i napunila je gorkošću.
[25]Neka svećenik onda uzme iz ženine ruke prino-
snicu za ljubomoru, prinese je pred Jahvom kao
žrtvu prikaznicu te je donese na žrtvenik. [26]Zagra-
Lev 5 12 bivši od prinosnice punu pregršt kao spomen-žrtvu,
neka to sažeže u kâd na žrtveniku. Napokon, neka
ženu napoji vodom. [27]Pošto je napoji vodom, bude
li oskvrnuta iznevjerivši se svome mužu, voda pro-
kletstva ući će u nju i napunit će je gorčinom; nje-
zina će se utroba naduti a rodnica uvenuti – ta će
žena postati prokletstvom u svome narodu. [28]A ako
žena ne bude oskvrnuta nego nevina, neće joj biti
ništa i imat će djece.

[29]To je obred u slučaju ljubomore, kad žena pođe
stranputicom i oskvrne se dok je pod vlašću svoga
muža; [30]ili kad kojega čovjeka obuzme duh ljubo-
more te postane ljubomoran na svoju ženu. Neka,
dakle, postavi svoju ženu pred Jahvu, a svećenik
neka nad njom izvrši sav ovaj obred. [31]Neka je muž
slobodan od krivnje, a žena neka snosi svoju kriv-
nju.«

Nazireat[a]

6 Jahve reče Mojsiju: [2]»Govori Izraelcima i reci
im: 'Ako tko, bilo čovjek ili žena, položi na-
↗Lk 1 15 zirejski zavjet te se posveti Jahvi, [3]neka se suzd-
ržava od vina i svakoga opojnog pića. Neka ne pije
Suci 13 5; ni ukiseljena vina niti ukiseljena opojnog pića; a
16 17 niti kakva soka od grožđa neka ne pije; neka ne
jede grožđa, ni svježa ni suha. [4]Sve vrijeme svoga
Jr 35 2-6 nazireata ne smije jesti ništa što rađa lozov trs – od
Am 2 12 zelena grožđa do komine.'

[5]Sve dok traje njegov nazirejski zavjet, neka bri-
tva ne prelazi preko njegove glave; dok se ne na-
vrši vrijeme što ga je Jahvi zavjetovao, neka bude
posvećen i pusti kose da mu slobodno rastu na gla-
vi. [6]Za sve vrijeme svoga zavjeta Jahvi neka se ne
primiče nikakvu mrtvacu. [7]Neka se ne onečišćuje
ni zbog svoga oca, ni zbog svoje majke, svoga brata
ili svoje sestre ako bi umrli, jer na svojoj glavi nosi
posvećenje svoga Boga. [8]Sve vrijeme svoga nazi- Lev 21 12
reata on je posvećen Jahvi. Dj 21 23-26

[9]Umre li tko nenadanom smrću pokraj njega,
onečistivši tako njegovu posvećenu glavu, neka na
dan svoga očišćenja obrije svoju glavu – neka je
obrije sedmoga dana. [10]A osmoga dana neka do-
nese svećeniku, na ulazu u Šator sastanka, dvije
grlice ili dva golubića. [11]Neka svećenik prinese
jedno kao žrtvu okajnicu, a drugo kao žrtvu palje-
nicu, zatim neka nad njim izvrši obred pomirenja
zbog ljage kojom se okaljao uz mrtvaca. Toga dana
neka posveti svoju glavu; [12]neka zavjetuje Jahvi
dane svoga nazireata; neka donese jednogodišnjeg Lev 14 21-31
janjca kao žrtvu naknadnicu. Prijašnje vrijeme
neka se ne računa, jer je njegov nazireat bio oskvr-
njen.

[13]Ovo je obred za nazirejca: na dan kad se navrši
vrijeme njegova nazireata, neka ga dovedu na ulaz
Šatora sastanka. [14]Kao svoj prinos neka Jahvi do-
nese: jednogodišnjeg janjca bez mane za žrtvu pa-
ljenicu; jednogodišnje žensko janje, bez mane, za
žrtvu okajnicu; jednoga ovna, bez mane, za žrtvu
pričesnicu; [15]nadalje, košaru neukvasanih pogača
od najboljeg brašna, u ulju zamiješenih i neukvasa-
nih kolača, namazanih uljem, s njihovim prinosni-
cama i ljevanicama.

[16]Svećenik, pošto to donese pred Jahvu, neka
prinese njegovu okajnicu i paljenicu. [17]Zatim neka
prinese ovna Jahvi kao žrtvu pričesnicu zajedno s
košarom neukvasanih pogača. I njegovu prinosnicu
i njegovu ljevanicu neka prinese svećenik. [18]Na
ulazu u Šator sastanka neka nazirejac obrije svoju
posvećenu glavu i, uzevši uvojke sa svoje posve-
ćene glave, neka ih stavi na vatru što gori pred žr-
tvom pričesnicom.

[19]Zatim neka svećenik uzme kuhano pleće ovna,
jednu neukvasanu pogaču iz košare i jedan neukva-
sani kolač i stavi to na ruke nazirejcu pošto ovaj
obrije svoje posvećene kose. [20]Neka to svećenik

a) Nazîr, »posvećen« Bogu zavjetuje da za vrijeme svog zavjeta neće piti opojnih pića i da neće rezati svoje kose niti se približiti mrtvacu. Prvo pravilo izražava njegovo posvećenje Bogu po kojemu omogućuje sili Božjoj da u njemu djeluje (usp. Post 49,26; Pnz 33,16 gdje je isti naslov dan Josipu). Drugo pravilo znači da odbacuje svoj dosadašnji laki život (usp. Rekabovce, Jr 35,5–8). Treće pravilo označuje njegovu posebnu pripadnost Bogu (usp. u odnosu na svećenike Lev 21,1–2 i 10–11). Usp. Am 2,11–12 i primjere privremenog zavjeta u Dj 18,18; 21,23–26. Majka je tako mogla zavjetovati svoje dijete (bez vremenskog ograničenja?): Samson (Suci 13,5–7.14; 16,17), Samuel (1 Sam 1,11); Ivan Krstitelj (Lk 1,15: nema dugu kosu).

prinese kao žrtvu prikaznicu pred Jahvom. To je
Lev 7 34; svetinja što pripada svećeniku, osim grudi prika-
10 14 znice i stegna podizanice. Poslije toga nazirejac
može piti vina.«

21 Ovo je obred nazirejca, ne računajući ono što
bi još mogla prinijeti njegova ruka. Ako je povrh
svoga nazireata obećao kakav dar, neka povrh
obreda svoga nazireata učini kako je zavjetovao.

Svećenički blagoslov

22 Jahve reče Mojsiju: 23 »Reci Aronu i njegovim
sinovima: 'Ovako blagoslivljajte Izraelce govoreći
im:

24 Neka te blagoslovi Jahve Ps 121 7-8
i neka te čuva! Izl 23 20
25 Neka te Jahve licem svojim obasja, Iv 17 11-12
milostiv ti bude! Ps 4 7; 31 17
26 Neka pogled svoj Jahve svrati na te Ps 122 6s
i mir ti donese!' Iv 14 27

Tako neka stavljaju moje ime nad sinove Izraelo- Pnz 28 10
ve, i ja ću ih blagoslivljati[a].« Sir 50 20-21

III. Prinosi glavarski i posveta Levita[b]

Prinos kola i volova

Izl 40 17-33 **7** U onaj dan kad Mojsije završi podizanje Pre-
bivališta i kad ga pomaza i posveti sa svim
njegovim posuđem, a tako i žrtvenik sa svim njego-
Izl 40 9-15 vim priborom, 2 pristupe glavari izraelski, starješine
njihovih pradjedovskih domova, to jest knezovi
1 4 plemenski koji su vodili popisivanje, 3 i dovedu
svoje prinose pred Jahvu: šestora teretna kola i
dvanaest volova – jedna kola za dvojicu glavara i
vola za svakoga pojedinoga. Dovedu ih pred Prebi-
valište. 4 Tada Jahve progovori Mojsiju: 5 »Primi to
od njih za upotrebu pri službi u Šatoru sastanka;
onda to podaj svakome levitu prema njegovoj slu-
žbi.«

6 Mojsije uze kola i volove pa ih dade levitima.
4 24-28 7 Dvoja kola i četiri vola dade Geršonovcima prema
njihovoj službi, 8 a četvera kola i osam volova dade
4 29-33 Merarijevcima prema njihovoj službi pod vodstvom
Itamara, sina svećenika Arona. 9 Kehatovcima nije
4 2-15 dao ništa, jer je njihova zadaća bila nositi posve-
ćene predmete na ramenima.

Prinos za posvetu žrtvenika

10 Tada glavari prinesu prinos za posvetu žrtve-
nika na dan njegova pomazanja. Dok su glavari Ez 43 18-26
prinosili svoje prinose pred žrtvenik, 11 Jahve progo-
vori Mojsiju: »Svakoga dana neka po jedan glavar
donese svoj prinos za posvetu žrtvenika!«

12 Prvoga dana donese svoj prinos Nahšon, sin 2 3
Aminadabov, od plemena Judina. 13 Njegov je pri-
nos bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset še-
kela i jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela,
prema hramskom šekelu; jedno i drugo bijaše na-
punjeno najboljim brašnom, zamiješenim u ulju, za
prinosnicu. 14 Onda jedna zlatna posudica od deset
šekela puna tamjana; 15 jedan junac, jedan ovan,
jedno janje od godinu dana za paljenicu; 16 jedan
jarac za žrtvu okajnicu, 17 a za žrtvu pričesnicu: dva
vola, pet ovnova, pet kozlića i pet jednogodišnjih
janjaca. To je bio prinos Nahšona, Aminadabova
sina.

18 Drugoga dana donese svoj prinos Netanel, sin 2 5
Suarov, glavar Jisakarovaca. 19 Za svoj prinos donio

a) Semitski izraz Božje naklonosti. Božje ime, zazvano tri puta, jamči Izraelu nazočnost Božju koja štiti.

b) Nakon dodatnih zakona u gl. 5 – 6, opet se nastavlja svećenički izvještaj, sve do 10,28.

je: jednu srebrnu zdjelu tešku sto trideset šekela,
jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema
hramskom šekelu; oboje puno najboljeg brašna, za-
miješena u ulju, za prinosnicu; [20]onda jednu zlatnu
posudicu od deset šekela punu tamjana; [21]jednog
junca, jednoga ovna, jedno janje od godinu dana
za paljenicu; [22]jednog jarca za okajnicu, [23]a za pri-
česnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića i pet jed-
nogodišnjih janjaca. To je bio prinos Netanela,
Suarova sina.
[24]Trećega dana donese svoj prinos glavar Zebulu-
2 7 novaca, Eliab, sin Helonov. [25]Njegov je prinos bio:
jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela i je-
dan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema
hramskom šekelu; oboje puno najboljeg brašna, za-
miješena u ulju, za prinosnicu; [26]jedna zlatna posu-
dica puna tamjana; [27]jedan junac, jedan ovan,
jedno janje od godinu dana za paljenicu; [28]jedan
jarac za okajnicu, [29]a za pričesnicu: dva vola, pet
ovnova, pet kozlića i pet jednogodišnjih janjaca. To
je bio prinos Eliaba, Helonova sina.
[30]Četvrtog dana donese svoj prinos glavar Rube-
2 10 novaca, Elisur, sin Šedeurov. [31]Njegov je prinos
bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela,
jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema
hramskom šekelu; oboje puno najboljeg brašna, za-
miješena u ulju, za prinosnicu; [32]onda jedna zlatna
posudica od deset šekela puna tamjana; [33]jedan ju-
nac, jedan ovan, jedno janje od godinu dana za pa-
ljenicu; [34]jedan jarac za okajnicu, [35]a za pričesnicu:
dva vola, pet ovnova, pet kozlića i pet jednogodi-
šnjih janjaca. To je bio prinos Elisura, Šedeurova
sina.
[36]Petoga dana donese svoj prinos glavar Šimuno-
2 12 vaca, Šelumiel, sim Surišadajev. [37]Njegov je prinos
bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela,
jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema
hramskom šekelu; oboje napunjeno najboljim bra-
šnom, zamiješenim u ulju, za prinosnicu; [38]onda
jedna zlatna posudica od deset šekela puna tamja-
na; [39]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od go-
dinu dana za paljenicu; [40]jedan jarac za okajnicu,
[41]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Šelu-
miela, Surišadajeva sina.
[42]Šestoga dana donese svoj prinos glavar Gado-
2 14 vaca, Elijasaf, sin Deuelov. [43]Njegov je prinos bio:
jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela, jedan
srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema hram-
skom šekelu; oboje napunjeno najboljim brašnom,
zamiješenim u ulju, za prinosnicu; [44]onda jedna
zlatna posudica od deset šekela puna tamjana; [45]je-
dan junac, jedan ovan, jedno janje od godinu dana
za paljenicu; [46]jedan jarac za okajnicu, [47]a za priče-
snicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića i pet jedno-
godišnjih janjaca. To je bio prinos Elijasafa, Deue-
lova sina.
[48]Sedmoga dana donese svoj prinos glavar Efraji-
movaca, Elišama, sin Amihudov. [49]Njegov je pri- 2 18
nos bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset še-
kela i jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela,
prema hramskom šekelu; oboje puno najboljeg
brašna, zamiješena u ulju, za prinosnicu; [50]onda
jedna zlatna posudica od deset šekela puna tamja-
na; [51]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od go-
dinu dana za paljenicu, [52]jedan jarac za okajnicu,
[53]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Eliša-
ma, Amihudova sina.
[54]Osmoga dana donese svoj prinos glavar Mana-
šeovaca, Gamliel, sin Pedahsurov. [55]Njegov je pri- 2 20
nos bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset še-
kela i jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela,
prema hramskom šekelu; oboje napunjeno najbo-
ljim brašnom, zamiješenim u ulju, za prinosnicu;
[56]onda jedna zlatna posudica od deset šekela puna
tamjana; [57]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od
godinu dana za paljenicu; [58]jedan jarac za okajnicu,
[59]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Ga-
mliela, Pedahsurova sina.
[60]Devetoga dana donese svoj prinos glavar Be-
njaminovaca, Abidan, sin Gidonijev. [61]Njegov je 2 22
prinos bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset
šekela i jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela,
prema hramskom šekelu; oboje napunjeno najbo-
ljim brašnom, zamiješenim u ulju, za prinosnicu;
[62]onda jedna zlatna posudica od deset šekela puna
tamjana, [63]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od
godinu dana za paljenicu; [64]jedan jarac za okajnicu,
[65]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Abi-
dana, Gidonijeva sina.
[66]Desetoga dana donese svoj prinos glavar Dano-
vaca, Ahiezer, sin Amišadajev. [67]Njegov je prinos 2 25
bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela i
jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema
hramskom šekelu; oboje napunjeno najboljim bra-
šnom, zamiješenim u ulju, za prikaznicu; [68]onda
jedna zlatna posudica od deset šekela puna tamja-
na; [69]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od go-
dinu dana za paljenicu; [70]jedan jarac za okajnicu,
[71]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Ahie-
zera, Amišadajeva sina.
[72]Jedanaestoga dana donese svoj prinos glavar
Ašerovaca, Pagiel, sin Okranov. [73]Njegov je prinos 2 27
bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela i
jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema
hramskom šekelu; oboje napunjeno najboljim bra-

šnom, zamiješenim u ulju, za prinosnicu; [74]onda
jedna zlatna posudica od deset šekela puna tamjana; [75]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od godinu dana za paljenicu; [76]jedan jarac za okajnicu,
[77]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Pagiela, Okranova sina.
[78]Dvanaestoga dana donese svoj prinos glavar
2 29 Naftalijevaca, Ahira, sin Enanov. [79]Njegov je prinos bio: jedna srebrna zdjela teška sto trideset šekela i jedan srebrni kotlić od sedamdeset šekela, prema hramskom šekelu; oboje napunjeno najboljim brašnom, zamiješenim u ulju, za prinosnicu;
[80]onda jedna zlatna posudica od deset šekela puna tamjana; [81]jedan junac, jedan ovan, jedno janje od godinu dana za paljenicu; [82]jedan jarac za okajnicu,
[83]a za pričesnicu: dva vola, pet ovnova, pet kozlića
i pet jednogodišnjih janjaca. To je bio prinos Ahire, Enanova sina.
[84]To su bili prinosi glavara izraelskih za posvetu žrtvenika na dan kad bijaše pomazan: dvanaest srebrnih zdjela, dvanaest srebrnih kotlića i dvanaest zlatnih posudica. [85]Svaka srebrna zdjela težila je sto trideset šekela; svaki kotlić sedamdeset šekela. Svega srebra u posuđu bilo je dvije tisuće i četiri stotine hramskih šekela. [86]Zlatnih posudica punih tamjana bilo je dvanaest, svaka posudica težila je deset hramskih šekela. Sve zlato u posudicama težilo je sto dvadeset šekela.
[87]Sve stoke za paljenicu: dvanaest junaca, dvanaest ovnova, dvanaest jednogodišnjih janjaca s njihovim prinosima. Za okajnicu dvanaest jaraca.
[88]Sve stoke za pričesnicu: dvadeset i četiri vola, šezdeset ovnova, šezdeset kozlića i šezdeset janjaca od godine dana.
To je bio prinos za posvetu žrtvenika pošto bijaše pomazan.

[89]Kad bi Mojsije ulazio u Šator sastanka da raz- Izl 33 9-11
govara s Njim, slušao bi glas kako mu govori[a] ozgo
s Pomirilišta što je bilo na Kovčegu svjedočanstva, Izl 25 17+
među dva kerubina. Tada bi mu govorio[b].

Zlatni svijećnjak

8 Jahve reče Mojsiju: [2]»Govori Aronu i reci Izl 25 31-40
mu: 'Kad budeš palio svjetionice, neka sedam Lev 24 2-4
svjetionica svijetli na prednjoj strani svijećnjaka[c].'«
[3]Aron i učini tako: smjesti svjetionice na prednju stranu svijećnjaka, kako je Jahve Mojsiju naredio.
[4]Svijećnjak bijaše skovan od zlata; skovan od svoga podnožja do svoje čaške. Svijećnjak je bio napravljen prema uzorku što ga je Jahve pokazao Mojsiju.

Posveta levita

Lev 8

[5]Jahve reče Mojsiju: [6]»Uzmi levite između Izraelaca i očisti ih! [7]Ovako s njima postupi da ih očistiš:
poškropi ih vodom za okajavanje[d]; a oni neka se 19 1-10
obriju po svemu svome tijelu, neka operu svoju Lev 14 8-9
odjeću i bit će čisti. Ez 36 25
[8]Neka zatim uzmu jednog junca i prinosnicu od najboljeg brašna, zamiješena u ulju. A ti uzmi drugog junca za okajnicu. [9]Dovedi onda levite pred Šator sastanka i skupi svu izraelsku zajednicu. [10]Kad dovedeš levite pred Jahvu, neka Izraelci stave na njih svoje ruke. [11]Neka zatim Aron prinese levite, kao prikaznicu pred Jahvom, u ime
Izraelaca. Tako će njihov posao biti da služe Jahvi. 3 6-8
[12]Neka potom leviti stave svoje ruke juncima na glave; onda jednoga prinesi kao okajnicu, a drugoga kao paljenicu Jahvi, da se izvrši obred pomirenja nad levitima.
[13]Stavivši levite pred Arona i Lev 1 4

a) »kako mu govori« *medabber* konj; hebr. *middabber* iskvaren tekst.
b) Ovaj se r. ne povezuje ni s prethodnim retkom ni s narednim retkom i njegovo je značenje nesigurno.
c) Vg ovdje prevodi: »Naredi dakle da svjetiljke gledaju prema sjeveru, nasuprot stolu za prinesene kruhove; one moraju svijetliti prema onoj strani prema kojoj gleda svijećnjak«.
d) Dosl. » voda za grijeh« (usp. 19,1+).

njegove sinove, prikaži ih Jahvi žrtvom prikaznico-
Izl 29 24+ m[a]. [14]Odvoji tako levite između Izraelaca da budu
moji. [15]Poslije toga, pošto ih očistiš i prineseš žr-
tvom prikaznicom, neka leviti uđu u službu Šatora
sastanka. [16]Jer oni su između Izraelaca meni pot-
3 12-13 puno darovani; njih sam sebi uzeo namjesto svih
Izl 13 11+ koji otvaraju majčinu utrobu, svih izraelskih prvo-
rođenaca. [17]Svako, naime, prvorođenče među Iz-
raelcima, kako čedo tako i živinče, moje je; sebi
sam ih posvetio onoga dana kad sam pobio svu pr-
vorođenčad u zemlji egipatskoj. [18]Tako sam uzeo
levite namjesto svih izraelskih prvorođenaca. [19]I
predao sam levite između Izraelaca kao dar Aronu
i njegovim sinovima da mjesto Izraelaca obavljaju
službu u Šatoru sastanka; da nad njima obavljaju
obred pomirenja, tako da kakva nedaća ne bi po-
godila Izraelce što bi se približili Svetištu.«
[20]Mojsije, Aron i sva izraelska zajednica učine
tako s levitima: kako je Jahve naredio Mojsiju za
levite, tako im Izraelci i učine. [21]Leviti se očiste i
operu svoju odjeću; onda ih Aron prinese pred Ja-
hvu žrtvom prikaznicom. Aron nad njima obavi
obred pomirenja da ih očisti. [22]Poslije toga uđu le-
viti u službu u Šator sastanka, u nazočnosti Arona
i njegovih sinova. Kako je Jahve naredio Mojsiju
za levite, tako su s njima i uradili.

Dob za službu u Šatoru

[23]Jahve reče Mojsiju: [24]»I ovo se tiče levita: od
dvadeset i pet godina naviše neka leviti po redu
preuzimaju službu u Šatoru sastanka. [25]A kad Br 4 3
kome bude pedeset godina, neka istupi iz službe i
neka više ne služi. [26]Ali može pomagati svojoj braći
u vršenju njihovih dužnosti u Šatoru sastanka, no
sam ne mora vršiti službe.
Tako postupi prema levitima za njihove dužno-
sti!«

IV. *Pasha i odlazak*

Izl 12 1+

Vrijeme Pashe[b]

9 Prvoga mjeseca druge godine nakon izlaska
iz zemlje egipatske Jahve reče Mojsiju u Si-
najskoj pustinji: [2]»Neka Izraelci slave Pashu u nje-
Izl 12 6 zino vrijeme. [3]Slavite je u njezino vrijeme, u suton,
četrnaestoga dana ovoga mjeseca; slavite je prema
svim njezinim propisima i običajima.«
[4]Tako Mojsije reče Izraelcima da slave Pashu. [5]I
oni su je slavili u Sinajskoj pustinji, u suton, prvoga
mjeseca, četrnaestoga dana u mjesecu. Kako je god
Jahve Mojsiju naredio, tako su Izraelci i učinili.
[6]A bijaše ljudi onečišćenih mrtvacem; ti nisu mo-
5 2; 19 11 gli slaviti Pashu onoga dana. Dođu tako pred Moj-
sija i Arona istoga dana [7]pa reknu: »Mrtvacem smo
se onečistili; ipak, zašto bi nam bilo uskraćeno pri-
nositi Jahvi žrtvu u njezino vrijeme usred Izraelo-
vih sinova?« [8]Mojsije im reče: »Strpite se da čujem
što će Jahve za vas odrediti.«
[9]I Jahve reče Mojsiju: [10]»Ovako kaži Izraelcima:
'Kad se tko između vas ili vaših potomaka onečisti
mrtvacem ili je na daleku putu, neka ipak slavi
Pashu Jahvi. [11]Neka je slave u suton četrnaestog 2 Ljet 30 2-3
dana drugoga mjeseca. Neka je blaguju s neukvasa-
nim kruhom i gorkim zeljem; [12]neka ništa od nje
ne ostavljaju za ujutro; neka ni jedne kosti na njoj
ne lome. Neka je slave prema propisima Pashe.
[13]Onaj koji je čist a ne bude na putovanju pa ipak
propusti proslaviti Pashu, neka se iskorijeni iz
svoga naroda. Budući da nije prinio Jahvi žrtve u

a) Leviti stavljeni u isti plan kao i žrtva (r. 10; usp. Lev 1,4) moraju se očistiti od svake prljavštine profanog svijeta. Ovdje treba imati na umu nakon zamjene Levita za prvorođence usp. 3,12–13) još jednu drugu zamjenu, onu sa životinjama koje su žrtvovali za Levite.

b) 9,1–14, isto tako iz svećeničke predaje, ne pripada istoj kronološkoj shemi kao 1 (gdje izvještaj počinje s drugim mjesecom, 1,1). Ovaj odsjek dodaje velikoj svećeničkoj rasporedbi blagdana Vazma (Izl 12) dodatnu odredbu od velikog interesa za Židove u raseljeništvu koji su trebali doći u Jeruzalem slaviti Vazam (pashu), usp. Pnz 16,2 i na putu proći kroz mnoge zapreke za čistoću. Oni su bili u opasnosti da ostanu bez blagdana Vazma (pashe) zbog vremena koje je bilo propisano za čišćenja.

Izl 12 48+ njezino vrijeme, takav neka snosi svoju krivnju.
[14]Ako s vama boravi stranac i Pashu prinosi Ja-
hvi, neka je prinosi prema propisima i običajima
njezinim. Neka bude jedan zakon za vas, bio to
stranac ili domorodac.'«

Izl 13 22+; 40 34-38

Ognjeni oblak

[15]Na dan kad je podignuto Prebivalište oblak
prekri Prebivalište, Šator svjedočanstva. Od večeri
do jutra stajao je u obliku ognja nad Prebivalištem.
[16]Tako ga je oblak neprestano zaklanjao, a noću
bijaše poput ognja. [17]Kad bi se god oblak digao sa
Šatora, Izraelci bi poslije toga krenuli. A gdje bi
oblak stao, tu bi se i Izraelci utaborili. [18]Na zapovi-
jed Jahvinu Izraelci su kretali na put i na Jahvinu
se zapovijed utaborivali. Sve vrijeme što bi oblak
stajao nad Prebivalištem oni su taborovali. [19]Ako
bi oblak dugo stajao nad Prebivalištem, Izraelci su
slušali Jahvin nalog[a] i ne bi polazili na put. [20]Ali
ako bi se dogodilo da oblak ostane nad Prebivali-
štem malo vremena, oni bi se na Jahvinu zapovijed
utaborili i na Jahvinu zapovijed opet krenuli na
put. [21]Ako bi se oblak digao pošto se zadržao od
večeri do jutra, oni bi tada ujutro krenuli na put.
Danju ili noću, kad bi se oblak digao, oni bi kre-
nuli na put. [22]Dva dana ili mjesec ili godinu – dok
bi oblak ostajao nad Prebivalištem – Izraelci su ta-
borovali, ne krećući na put, a čim bi se digao, oni
bi krenuli. [23]Po zapovijedi Jahvinoj stajahu u ta-
boru i po zapovijedi Jahvinoj kretahu na put.
Držali su se Jahvina naloga, kako Jahve bijaše za-
povjedio Mojsiju.

Srebrne trube Jl 2 1,15s

10 Jahve reče Mojsiju: [2]»Napravi sebi dvije tru- 1 Sol 4 16s
be; napravi ih od kovana srebra. Neka ti 1 Kor 15 52
služe za sazivanje zajednice i za pokretanje tabora. 2 1-34
[3]Kad se u njih zatrubi, neka se sva zajednica skupi
k tebi na ulazu u Šator sastanka. [4]Ako li se zatrubi 1 16
u jednu, neka se k tebi skupe glavari izraelski, ti-
sućnici. [5]Kad popratite trubljenje bojnim pokli-
kom[b], neka krenu logori utaboreni na istočnoj stra-
ni. [6]Kad popratite trubljenje bojnim poklikom po
drugi put, neka krenu logori[c] utaboreni s južne
strane: neka se trubljenje poprati bojnim poklikom
da oni krenu. [7]Trubite i da skupite zajednicu, ali
bez bojnog poklika. [8]Neka u trube trube svećenici,
sinovi Aronovi. Neka vam to bude trajnom ured-
bom za vaše naraštaje.
[9]Kad u svojoj zemlji pođete u rat na neprijatelja
koji vas pritisne, zaorite na trube s bojnim pokli-
kom, i Jahve, Bog vaš, sjetit će se vas i bit ćete
izbavljeni od svojih neprijatelja. [10]Na dan svoje sve-
čanosti, svojih blagdana ili svojih mjesečevih mla-
đaka, dok prinosite svoje paljenice i pričesnice, tru-
bite u trube. Neka to za vas bude spomen pred
Bogom vašim. Ja sam Jahve, Bog vaš.« Lev 17 1+

V. Putovanje od Sinaja do Parana

Polazak sa Sinaja

[11d]Druge godine drugoga mjeseca dvadesetog
dana u mjesecu diže se oblak iznad Prebivališta
svjedočanstva. [12]Tada se Izraelci zapute iz Sinajske
pustinje na svoja putovanja. Oblak se zaustavi u
2 1-34 pustinji Paranu.
[13]Tako na Jahvinu zapovijed danu Mojsiju kre-
nuše prvi put. [14]Prva je krenula zastava tabora Ju-
dinih sinova u svojim četama. Nad njihovom voj-
skom bijaše Nahšon, sin Aminadabov; [15]nad voj-
skom plemena Jisakarovaca stajaše Netanel, sin
Suarov, [16]a nad vojskom plemena Zebulunovaca bi-
jaše Eliab, sin Helonov.

a) BJ ima: »Izraelci su odali štovanje Jahvi«
b) Hebr. riječ *teru'ah* znači najprije vjerski i ratnički poklik (r. 9; 31,6; i usp. Jš 6,5.20; Am 1,14; 2,2; Sef 1,16) koji je sastavni dio obreda kovčega (1 Sam 4,5; usp. 2 Sam 6,15). [illegible]taje na putovanju kroz pustinju su uspoređene s ratnim pohodom. Običaj ovih ratnih poklika protegnuo se potom i na kraljevske (Br 23,21; usp. 1 Kr 1,34.40) i na vjerske blagdane (Lev 25,9; Br 29,1; Ps 33,3+).
c) Grč. i Vet. Lat. ovdje dodaju: »Na treći znak trube, popraćen bojnim poklicima, logori utaboreni na zapadnoj strani neka krenu. Na četvrti znak trube, popraćen bojnim poklicima, logori utaboreni na sjeveru neka krenu!«
d) Ovom r. u sir. heks. i sam. prethodi tekst: »Jahve reče Mojsiju: Dosta ste boravili na ovom brdu. Krenite, pođite i idite na amoritsko brdo, i prema svim stanovnicima u Ravnici, na Brdu, u Nizini, prema Negebu i obali, zemlji kanaanskoj i prema Libanonu, sve do velike rijeke, rijeke Eufrata. Vidite, ja sam pred vas stavio ovu zemlju; zauzmite zemlju za koju sam se zakleo Abrahamu, Izaku i Jakovu da ću je dati njihovu potomstvu poslije njih.«

17 Zatim, pošto je rastavljeno Prebivalište, krenuše Geršonovci i Merarijevci noseći Prebivalište. 18 Potom krenu zastava tabora Rubenova u svojim četama. Nad njihovom vojskom bijaše Elisur, sin Šedeurov; 19 nad vojskom plemena Šimunovaca stajao je Šelumiel, sin Surišadajev; 20 nad vojskom plemena Gadovaca bio je Elijasaf, sin Deuelov. 21 Potom krenuše Kehatovci noseći posvećene predmete. Tako je Prebivalište bilo podignuto prije njihova dolaska. 22 Onda krenu zastava tabora Efrajimovaca u svojim četama. Nad njihovom vojskom bijaše Elišama, sin Amihudov, 23 nad vojskom plemena Manašeovaca stajaše Gamliel, sin Pedahsurov; 24 nad vojskom plemena Benjaminovaca bijaše Abidan, sin Gidonijev. 25 A kao zalazna straža za sve tabore krenu, u svojim četama, zastava tabora Danovaca. Nad njihovom je vojskom stajao Ahiezer, sin Amišadajev. 26 Nad vojskom plemena Ašerovaca bio je Pagiel, sin Okranov; 27 a nad vojskom plemena Naftalijevaca bio je Ahira, sin Enanov. 28 Takav je bio red putovanja Izraelaca svrstanih u svoje čete. Tako su putovali.

Mojsijev prijedlog Hobabu[a]

Izl 2 15-22
29 Mojsije reče Hobabu, sinu Midjanca Reuela, Mojsijeva tasta: »Zaputili smo se u kraj o kojemu je Jahve rekao: 'Dat ću vam ga!' Pođi s nama i
Post 12 2
dobro ćemo ti činiti, jer je Jahve obećao sreću Izraelu.« 30 »Ne idem«, odgovori mu, »nego se vraćam u svoju zemlju; k svojima se vraćam.« 31 »Molim te, ne ostavljaj nas!« – reče. »Budući da znaš gdje nam se treba u pustinji utaboriti, valjat ćeš nam kao oči[b]. 32 Ako s nama pođeš, dobročinstva koja nam Jahve bude udijelio s tobom ćemo dijeliti.«

Odlazak

33 Od Jahvina brda putovali su tri dana hoda. Kovčeg Jahvina saveza išao je pred njima ta tri dana hoda da im potraži mjesto odmora. 34[c] Danju je opet Jahvin oblak bio nad njima, kako bi se iz tabora zaputili. Pnz 1 33 9 15-23 Izl 40 34-38

35 Kad bi Kovčeg polazio, Mojsije bi rekao:
»Ustani, Jahve! ||Ps 68 2 Iz 33 3
Neprijatelji tvoji neka se rasprše!
Koji tebe mrze nek' bježe pred
tobom!«
36 A kad bi se zaustavljao, popratio bi:
»Vrati se, o Jahve!
Izraelu ti si
tisuće bezbrojne[d]!«

Mrmljanje u Taberi

11 I stade narod zlobno mrmljati u Jahvine uši. Kad to ču Jahve, planu gnjevom. Jahvin oganj izbi među njima[e] i spali jedan kraj tabora. Pnz 9 22 Izl 14 11+
2 Narod zavapi Mojsiju, a Mojsije se pomoli Jahvi i oganj se utiša. 3 Ono se mjesto prozva Tabera, jer je Jahvin oganj ondje zaplamtio na njih[f]. Izl 32 11+

Jadanje zbog mȁne[g]

||Izl 16

4 Svjetinu koja se oko njih skupila obuzme pohlepa za jelom. Izraelci se opet upuste u jadikovanje govoreći: »Tko će nas nasititi mesom? 5 Sjećamo se kako smo u Egiptu jeli badava ribe, krastavaca, dinje, prȁse, luka i češnjaka. 6 Sad nam život vene; nema ničega, osim mȁne, pred našim očima.« 7 Mȁna je bila kao zrno korijandera i nalik na bdelij. Izl 16 14
8 Narod išao naokolo, skupljao je, a onda tro kamenom na kamenoj ploči ili stȕpao u stȕpi. Kuhao ju je u loncu i od nje pravio kolače. Okus joj bijaše kao okus kolača zgotovljena u ulju. 9 Kad bi se noću spuštala rosa po taborištu, s njome bi se spustila i mȁna.

Mojsije posreduje kod Jahve

Izl 32 11+

10 Mojsije je slušao kako jadikuje narod u svojim obiteljima, svatko na ulazu u svoj šator. Gnjev Jahvin žestoko planu i Mojsije se ražalosti.

a) Ovdje počinju izvješća koja više ne potječu iz svećeničke nego iz jahvističke predaje (s elohističkim dodacima). – Hobab (usp. Izl 2,17+) je jedan od Kenijaca (Br 24,21+) koji će biti povezani s Judejcima te vladati na području oko grada Hebrona (Suci 1,16; Jš 14,14).
b) Još danas beduini zovu svog vodiča »oko karavane«.
c) U grč. ovaj je r. stavljen iza r. 36.
d) Ovi bojni poklici sastavni su dio obreda s kovčegom (usp. i 10,5+) koji je imao veliku ulogu u bitkama (1 Sam 4,3s; 2 Sam 11,11). S druge strane izlazak iz Egipta i pomicanja u pustinji prikazani su kao ratni pohodi, a i bili su takvi barem djelomično.
e) Gnjev Božji koji se pojavljuje vrlo često u obliku kazne jedan je od vidova njegove apsolutne svetosti (Lev 17,1+), njegove »ljubomore« (Pnz 4,24+) koji ne podnosi nikakav otpor svojim nacrtima a osobito nikakvu nevjernost savezu (11,33; 12,9; Pnz 1,34; 6,15; 9,8; 2 Ljet 19,2; Iz 5,25; Nah 1,2 itd.). Pretpostavlja dakle milosrđe (Izl 34,6+). Posvemašnje i konačno očitovanje gnjeva pridržano je za »Dan« (Am 5,18+; Sef 1,15; usp. Dn 8,19; Mt 3,7; Otk 19,15+).
f) Tabera izgleda znači »pašnjak«, ali pisac ga je povezao sa sličnim korijenom koji znači »spaliti«.
g) Izvještaj 11,4–34 sastavljen je na temelju dviju predaja; jedna je predaja o mani i prepelicama (rr. 4–13. 18–24a. 31–34) a druga o daru Duha starješinama (rr. 14–17.24b–30). Prizor s manom i prepelicama smješten je u Izl između odlaska iz Egipta i dolaska na Sinaj (usp. Izl 16,1+). Ovdje je stavljen u okvir putovanja prema Kadešu (usp. 13,26). U ova-dva slučaja elementi različitih predaja stavljeni su u umjetni geografski okvir.

Izl **3** 11; **4** 1; [11]»Zašto zlostavljaš slugu svoga?« – upravi Moj-
5 22 sije riječ Jahvi. »Zašto nisam stekao milost u tvojim
očima kad si na me uprtio teret svega ovog naroda?
[12]Zar je od mene potekao sav ovaj narod? Zar sam
ga ja rodio, kad veliš: 'Nosi ga u svome krilu, kao
što dojilja nosi dojenče, u zemlju što sam je pod
zakletvom obećao njihovim očevima!' [13]Odakle
meni meso da ga dam svemu ovom puku koji plače
oko mene govoreći: 'Daj nam mesa da jedemo!'
Izl **18** 18 [14]Ja sâm ne mogu nositi sav ovaj narod. Preteško
Pnz **19** 11 je to za me. [15]Ako ćeš ovako sa mnom postupati,
1 Kr **3** 9 radije me ubij, ako sam stekao milost u tvojim oči-
1 Kr **19** 4 ma, da više ne gledam svoga jada.«

Jahvin odgovor

Izl **18** 21-26 [16]Onda Jahve reče Mojsiju: »Skupi mi sedamde-
Jš **1** 10 set muževa između starješina izraelskih za koje
znaš da su starješine narodu i njegovi nadglednici.
Dovedi ih u Šator sastanka pa neka ondje zauzmu
svoja mjesta s tobom. [17]Ja ću sići i ondje s tobom
2 Kr **2** 9 govoriti; uzet ću nešto duha koji je na tebi i stavit
ću ga na njih. Tako će s tobom nositi teret naroda
da ga ne nosiš sâm.
Izl **19** 10 [18]Nadalje, kaži narodu: Za sutra se posvetite i
jest ćete mesa, jer ste mrmljali u uši Jahvi govoreći:
'Tko će nas nasititi mesa? U Egiptu nam je bilo
dobro.' Jahve će vam, dakle, dati mesa da jedete.
[19]Nećete ga jesti samo jedan dan, ni dva dana, ni
pet dana, ni deset dana, ni dvadeset dana, [20]nego
cio mjesec, sve dok vam ne izbije na nosnice i ne
ogadi vam se, jer ste odbacili Jahvu koji je među
vama mrmljajući pred njim riječima: 'Zašto smo
uopće odlazili iz Egipta!'«
1 46+ [21]»Naroda u kojemu se nalazim«, odgovori Moj-
sije, »ima šest stotina tisuća pješaka, a ti kažeš:
'Mesa ću im dati da jedu mjesec dana.' [22]Može li
Iv **6** 7,9 im se naklati sitne i krupne stoke da im dostane?
Mogu li im se sve ribe iz mora zgrnuti da im bude
Iz **50** 2; dosta?«
59 1 [23]Jahve reče Mojsiju: »Zar je ruka Jahvina tako
Jr **32** 17 Ez **12** 25; kratka? Sad ćeš vidjeti hoće li se obistiniti moja
24 14 riječ ili neće.«

Duh nad starješinama

[24]Mojsije izađe i kaza narodu Jahvine riječi.
Onda skupi sedamdeset muževa između narodnih
starješina i smjesti ih oko Šatora. [25]Jahve siđe u
oblaku i poče s njim govoriti. Zatim uze od duha **12** 7+
koji bijaše na njemu i stavi na onu sedamdesetoricu 1 Sam **10** 9-13;
starješina. Kad duh počinu na njima, počeše proro- **19** 20-24 2 Kr **2** 9
kovati, ali to više nikad ne učiniše[a].
[26]Dvojica ostadoše u taboru. Jednome je bilo ime
Eldad, a drugome Medad. Duh je i na njima poči-
nuo – bili su i oni među upisanima, premda nisu
došli u tabor – te počeše u taboru prorokovati.
[27]Neki mladić otrča te javi Mojsiju: »Eldad i Me-
dad«, reče, »prorokuju u taboru!« [28]Jošua, sin Nu- Jš **1** 1+
nov, koji je posluživao Mojsija od svoje mladosti,
prozbori i reče: »Mojsije, gospodaru moj, ušutkaj Mk **9** 38s
ih!« [29]Mojsije mu odgovori: »Zar si zavidan zbog
mene! Oh, kad bi sav narod Jahvin postao prorok! Jl **3** 1-2
Kad bi Jahve na njih izlio svoga duha!« [30]Potom se Dj 2
Mojsije i starješine izraelske vrate u tabor.

Prepelice

[31]Tada Jahve zapovjedi te zapuhnu vjetar i na-
nese prepelice od mora i sasu ih na tabor, na dan Izl **16** 12-13
hoda i s ove i s one strane tabora, na dva lakta
iznad zemlje. [32]Narod je ustao te je toga cijeloga
dana, svu noć i cio sutrašnji dan skupljao prepelice.
Onaj tko ih je skupio najmanje imao je deset ho-
mera. [33]Zatim ih razastriješe oko tabora. Meso još
bijaše među njihovim zubima – još ga nisu prožva-
kali – kadli planu Jahvin gnjev protiv naroda: Ja-
hve udari narod strašnim pomorom.
[34]Ono se mjesto prozva Kibrot Hataava[b], jer su Pnz **9** 22
ondje pokopali one koji se bijahu polakomili.
[35]Iz Kibrot Hataave narod se zaputi u Haserot. I
utabori se u Haserotu.

Mirjam i Aron rogobore protiv Mojsija[c]

12 A Mirjam i Aron uzeše rogoboriti protiv Izl **15** 20
Mojsija zbog žene Kušanke kojom se oženio; Br **20** 1

a) Oni primiše dar proročkog duha samo privremeno. Međutim, moguć je i ovakav prijevod: »nisu se mogli zaustaviti«.
b) To bi mogao biti neki autentični geografski naziv koji bi značio »grobovi Taave« (ime jednog plemena?). Mjesto je nemoguće identificirati. Sigurno je to da je taj naziv predaja shvatila kao »grobovi strasti«, prema sadržaju izvještaja.
c) Izvještaj je, izgleda, iz elohističke predaje. Više-manje je dotjeran te sada ima izgled svećeničke predaje.

jer bijaše uzeo za ženu jednu Kušanku[a].
Izl 4 15-16 2»Zar je samo Mojsiju govorio Jahve?« – rekoše
mu. »Zar i nama nije govorio?« Jahve to ču. 3Moj-
Izl 3 11; 4 10 Sir 45 4 sije je bio veoma skroman čovjek, najskromniji čo-
vjek na zemlji.

Jahvin odgovor

4I odmah reče Jahve Mojsiju, Aronu i Mirjami:
»Vas se troje pojavite u Šatoru sastanka.« Njih se
Izl 13 22+ troje pojavi. 5U stupu oblaka siđe Jahve te stade
na ulazu u Šator. Zovnu Arona i Mirjamu. Kad
njih dvoje istupi naprijed, 6reče Jahve:
»Saslušajte riječi moje:
Nađe li se među vama prorok[b],
u viđenju njemu ja se javljam,
u snu njemu progovaram.
Heb 3 2-5 7Ali nije tako sa slugom mojim
Mojsijem[c],
Izl 33 11+ Od svih u kući mojoj najvjerniji
1 Kor 13 12 je on.
Izl 33 20+ 8Iz usta u usta njemu ja govorim,
očevidnošću, a ne zagonetkama,
i lik Jahvin[d] on smije gledati.
Kako se onda niste bojali govoriti
protiv sluge moga Mojsija?«
9Uskipjevši gnjevom na njih, Jahve ode. 10Čim
Pnz 24 9 se od šatora oblak udaljio, gle! Mirjam ogubavi,
2 Ljet 26 20 kao snijegom posuta. Aron se okrenu prema Mirja-
mi, a to guba[e] na njoj.

Mojsije posreduje za Mirjamu

Izl 32 11+

11Tada rekne Aron Mojsiju: »Gospodaru moj, ne
svaljuj na nas kazne za grijeh koji smo u ludosti
počinili i kojega smo krivci. 12Ne daj da ona ostane
kao mrtvo dijete kojemu je već na izlasku iz maj-
čine utrobe meso napol uništeno!«
13Tada zavapi Mojsije Jahvi: »Bože, molim te,
ozdravi je!«
14»Da joj je otac njezin pljunuo u lice«, reče Ja-
hve Mojsiju, »zar se ne bi morala stidjeti sedam Lev 13 4-6
dana? Neka i ona bude odvojena izvan tabora se-
dam dana, pa neka se poslije opet pripusti[f].«
15Tako je Mirjam bila odvojena izvan tabora se-
dam dana. Narod nije na put polazio dok Mirjam
nije opet bila pripuštena.
16Poslije toga narod krenu iz Haserota i utabori
se u pustinji Paranu.

Izviđanje Obećane zemlje[g]

||Pnz 1 20-29

13 Jahve reče Mojsiju: 2»Pošalji ljude, po jed-
noga čovjeka iz pojedinog pradjedovskog ple-
mena, da izvide kanaansku zemlju, koju dajem Iz-
raelcima. Pošaljite sve njihove glavare!«
3Na Jahvinu zapovijed Mojsije ih posla iz pusti-
nje Parana. Svi ti ljudi bijahu glavari Izraelaca. 4A
ovo su njihova imena[h]:
Šamua, sin Zakurov, od plemena Rubenova;
5Šafat, sin Horijev, od plemena Šimunova; 6Kaleb,
sin Jefuneov, od plemena Judina; 7Jigal, sin Josi-
pov, od plemena Jisakarova; 8Hošea, sin Nunov,
od plemena Efrajimova; 9Palti, sin Rafuov, od ple-
mena Benjaminova; 10Gadiel, sin Sodijev, od ple-
mena Zebulunova; 11Gadi, sin Susijev, od plemena
Josipova, od plemena Manašeova; 12Amiel, sin Ge-
malijev, od plemena Danova; 13Setur, sin Mikae-
lov, od plemena Ašerova; 14Nahbi, sin Vofsijev, od
plemena Naftalijeva; 15Geuel, sin Makijev, od ple-
mena Gadova.
16To su imena ljudi koje je Mojsije poslao da iz-
vide zemlju. A Hošeu, sina Nunova, Mojsije pro- Jš 1 1+
zva Jošuom[i].

a) Prema ustaljenom značenju izraza *Kuš* bila bi ona Nubijka, ali u Hab 3,7 kušanski su šatori protumačeni kao midjanski. Izgleda da je ovaj brak sa ženom Kušankom inačica iz predaje o ženi Midjanki (usp. Izl 2,18+) i to bi onda bila žena Sipora (usp. Izl 2,18+), hrv. Rebica (od hebr. sipor »vrabac«).
b) »reče Jahve... Nađe li se među vama prorok« konj., usp. Vg; TM »reče (on)... Nađe li se vaš prorok, Jahve«.
c) To odgovara pobuni Aarona i Mirjame protiv Mojsija (r. 2): redovnom djelovanju proroka r. 6; (Mirjam je i sama proročica, Izl 15,20) Bog suprotstavlja intimnost koju ima s Mojsijem (Izl 33,11+ i 33,20+). Drugi su primili iznimno dio njegova duha (11,25). Bez sumnje, nakon Mojsijeve smrti Bog će podići niz proroka (Pnz 18,15.18+), no Mojsije će ostati najveći među njima (Pnz 34,10) sve do Ivana Krstitelja, preteče Novog saveza (Mt 11,9–11p).
d) Umjesto »lik« grč. i sir. imaju »slava«.
e) Samo je Mirjam kažnjena, premda se i sam Aaron isto tako osjeća krivim kao i ona (r. 11). Vjerojatno je prema prvotnom obliku izvještaja i Aaron bio kažnjen, ali je to svećenička predaja izmijenila.
f) Umjesto »opet pripusti« grč. ima »očisti«.
g) Gl. 13 – 14 su sastavljene. Lako je odrediti svećeničku predaju: ona donosi popis izviđača (rr. 1–6), r. 21 (izviđanje cijele zemlje u proturječnosti je s rr. 18 i 22); rr. 25–26. 32–33; 14,1–3.5–10 (Jošua je dodan Kalebu, usp. r.30) i 26–38. Ostatak pripada drevnim predajama: jahvističkoj i elohističkoj. – Drugi tekstovi koji se tiču izviđanja zemlje Kanaana sa strane Kaleba (32,6–15; Pnz 1,19–46; Jš 14,6–14; usp. 6,1+) ovise o našem tekstu koji čuva povijesnu uspomenu na ulazak Kalebita u Palestinu bez prijelaza kroz Transjordaniju. O rr. 39–45 usp. r. 39+.
h) Popis u kojem se na prvom mjestu nalazi Ruben sličan je onome iz gl. 1. Međutim, imena su drukčija. Mnoga su od njih unijeli suvremenici Davidovi.
i) Jošua znači »Bog spašava«.

[17]Posla ih Mojsije da izvide kanaansku zemlju[a] pa im reče: »Idite gore u Negeb, onda se popnite na brdo. [18]Razgledajte zemlju kakva je. Je li narod koji u njoj živi jak ili slab, malobrojan ili mnogobrojan? [19]Kakva je zemlja u kojoj živi: dobra ili rđava? Kakvi su gradovi u kojima borave: otvoreni ili utvrđeni? [20]Kakvo je tlo: plodno ili mršavo? Ima li po njemu drveća ili nema? Odvažni budite i ponesite plodova te zemlje.«

Bilo je upravo vrijeme ranog grožđa. [21]Odu oni gore da izvide zemlju od pustinje Sina do Rehoba, koji je na ulazu u Hamat[b]. [22]Popnu se u Negeb i dođu do Hebrona, gdje su se nalazili Ahiman, Šešaj i Talmaj, Anakovi potomci. – Hebron je osnovan sedam godina prije nego Soan u Egiptu. – [23]Kada stigoše u Dolinu Eškol, odrezaše ondje lozu
Pnz 1 25 s grozdom i ponesoše ga, udvoje, na motki; ponesoše i mogranja i smokava. [24]Ono se mjesto prozva Dolina Eškol zbog grozda koji su ondje Izraelci odrezali[c].

Pnz 1 25s

Izvještaj uhodâ

[25]Nakon četrdeset dana vrate se iz zemlje koju su izviđali. [26]Odu k Mojsiju i Aronu i svoj izraelskoj zajednici u Kadeš[d], u Paranskoj pustinji. Podnesu njima i svoj zajednici izvještaj, a onda im pokažu plodove zemlje.

[27]Izvijeste ga oni: »Išli smo u zemlju u koju si
Izl 3 8 nas poslao. Zaista njome teče med i mlijeko. Evo njezinih plodova. [28]Ali je jak narod koji u onoj zemlji živi, gradovi su utvrđeni i vrlo veliki. A vidjesmo ondje i potomke Anakove. [29]Amalečani borave u negepskom kraju: Hetiti, Jebusejci i Amorejci žive u brdu; a Kanaanci se nalaze uz more i duž Jordana.«

[30]Kaleb ušutka narod oko Mojsija i progovori: »Krenimo ne oklijevajući i zauzmimo je, jer je možemo nadvladati!«

[31]Ali ljudi što su s njim išli odvratiše: »Ne možemo ići na onaj narod jer je jači od nas.«

[32]I počnu ozloglašivati Izraelcima zemlju koju su izviđali: »Zemlja kroz koju smo prošli da je izvidimo zemlja je što proždire svoje stanovništvo. Sav narod što ga u njoj vidjesmo ljudi su krupna stasa. [33]Vidjesmo ondje i divove – Anakovo potomstvo
Pnz 1 28+ od divova. Činilo nam se da smo prema njima kao skakavci. Takvi bijasmo i njima.«

Pobuna Izraelaca ‖Pnz 1 26-32

14 Tada zagraja sva zajednica i poče vikati. I te noći narod plakaše. [2]Svi su Izraelci mrmljali Izl 14 11+
protiv Mojsija i Arona. Sva im je zajednica govorila: »Kamo sreće da smo pomrli u zemlji egipatskoj! Ili da smo pomrli u ovoj pustinji! [3]Zašto nas Jahve vodi u tu zemlju da padnemo od mača a žene naše i djeca da postanu roblje! Zar nam ne bi bilo bolje da se vratimo u Egipat!« [4]Jedan je drugome govorio: »Postavimo sebi vođu i vratimo se u Egipat!«

[5]Mojsije i Aron padoše ničice pred svom okupljenom izraelskom zajednicom. [6]A Jošua, sin Nunov, i Kaleb, sin Jefuneov, koji bijahu među onima što su izviđali zemlju, razderaše svoju odjeću. [7]Zatim rekoše svoj zajednici izraelskoj: »Zemlja kroz koju smo prošli da je istražimo izvanredno je dobra. [8]Ako nam Jahve bude dobrostiv, u tu će nas zemlju dovesti i dat će nam je. To je zemlja u kojoj teče med i mlijeko. [9]Samo, nemojte se buniti protiv Jahve! Ne bojte se naroda one zemlje: tâ on je zalogaj za nas. Oni su bez zaštite[e], a s nama je Jahve! Ne bojte ih se!«

Jahvina srdžba i Mojsijevo posredovanje Izl 32 7-14

[10]I dok je sva zajednica već mislila da ih kamenuje, pokaza se Slava Jahvina u Šatoru sastanka svima sinovima Izraelovim. [11]Tada reče Mojsiju: »Dokle će me taj narod prezirati? Dokle mi neće
vjerovati unatoč svim znamenjima što sam ih među Izl 32 10
njima izvodio? [12]Udarit ću ih pomorom i istrijebiti, Post 12 2
a od tebe ću učiniti narod veći i moćniji od njega.«

[13]Onda Mojsije reče Jahvi: »Egipćani su shvatili da si ti, svojom moći, izveo ovaj narod između njih. [14]Oni su to kazali žiteljima one zemlje. Već su saznali da si ti, Jahve, usred ovog naroda, kojemu se Izl 33 14s;
očituješ licem u lice, i da ti, Jahve, u oblaku stojiš 34 9-10
nad njima; da obdan u stupu od oblaka, a obnoć u 9 15-23
stupu od ognja ideš pred njima. [15]Zato, ako pobiješ Izl 13 21-22
ovaj narod kao jednoga čovjeka, narodi koji su čuli glas o tebi reći će: [16]'Jahve je bio nemoćan da dovede ovaj narod u zemlju koju mu je pod zakletvom obećao, i zato ih je poubijao u pustinji.'
[17]Zato neka se snaga moga Gospodina uzvisi, kako ‖Izl 34 6-7+
si najavio rekavši: [18]'Jahve je spor na srdžbu, a bogat milosrđem; podnosi opačinu i prijestup, ali krivca ne ostavlja nekažnjena, nego opačinu otaca

a) Usporedite izviđače koje je poslao Jošua (Jš 2,1) i one koje su poslali Danovci (Suci 18; usp. također Br 21,32; Jš 7,2; Suci 1,23).
b) Krajnji sjever Obećane zemlje (vidi bilješku o gl. 34 i Suci 20,1). U r. 22 izviđanje završava u okolici Hebrona.
c) Riječ *Eškol* znači »grozd«. Ova se dolina nalazi blizu Hebrona.
d) Kadeš ne znači ovdje ni grad ni neko točno određeno geografsko mjesto nego pokrajinu. Radi se o velikoj oazi u pustinji sjeverno od Sinaja, 75 km južno od Beer-Šebe. Ime je sačuvano u nazivu izvora vode Ajin Kedeis. Oduvijek je ova oaza bila jedna od postaja karavanama koje su putovale iz Egipta prema Kanaanu i obratno.
e) To je naziv za božanstvo koje se postavljalo protiv nepodnošljive vrućine sunca. – Mjesto »zaštitna sjena« grč. ima »pogodno vrijeme«.

kažnjava na djeci do trećega i četvrtog koljena.'
19Oprosti krivnju ovome narodu po veličini svoga
milosrđa, kao što si vodio ovaj narod od Egipta
dovde.«
20»Opraštam po riječi tvojoj«, reče Jahve. 21»Ali
Iz 6 3; 11 9 ipak, tako ja živ bio i slave se Jahvine napunila sva
Hab 3 3 zemlja, 22ni jedan od ljudi koji su vidjeli slavu moju
Ps 57 6; 72 19 i znamenja što sam ih izveo u Egiptu i u pustinji,
Izl 24 16+ pa me ipak iskušavali već deset puta ne hoteći po-
↗Heb 3 16-19 slušati moj glas, 23neće vidjeti zemlje što sam je pod
zakletvom obećao njihovim ocima; nitko od onih
koji me preziru neće je vidjeti. 24A slugu svoga Ka-
leba, jer je u njemu drukčiji duh i jer mi bijaše
poslušan, njega ću ja dovesti u zemlju u koju je
išao i njegovi će je potomci zaposjesti! Neka Ama-
lečani i Kanaanci samo ostanu u dolini. 25Sutra se
vratite i krenite u pustinju put Crvenog mora.«

‖Pnz 1 34-40

Jahvina kazna

26Još reče Jahve Mojsiju i Aronu[a]: 27»Dokle će ta
opaka zajednica mrmljati protiv mene? Čuo sam
tužbe što ih Izraelci na me dižu. 28Kaži im: Tako ja
živ bio, objavljuje Jahve, kako ste na moje uši go-
vorili, tako ću vam i učiniti. 29U ovoj pustinji popa-
1 18s dat će vaša mrtva tijela: svih vas koji ste ubilježeni
u bilo koji vaš popis od dvadeset godina pa napri-
jed, koji ste rogoborili protiv mene. 30Nećete ući u
zemlju na koju sam svoju ruku digao da vas u njoj
nastanim, osim Kaleba, sina Jefuneova, i Jošue,
sina Nunova. 31A vašu djecu, o kojoj kažete da bi
postala roblje, njih ću uvesti da nastane zemlju što
ste je vi prezreli. 32A vi? Neka vam tjelesa popa-
daju u ovoj pustinji! 33Vaši sinovi neka lutaju pusti-
njom četrdeset godina, neka trpe zbog vaše nevjere
dok vam ne ispropadaju tjelesa u ovoj pustinji.
34Prema broju dana u koje ste istraživali zemlju –
dana četrdeset, za svaki dan jednu godinu – ispa-
štajte svoje opačine četrdeset godina. Iskusite što
znači mene napustiti[b]. 35Ja, Jahve, to kažem: tako
ću postupiti s ovom opakom zajednicom što se sja-
tila protiv mene. U ovoj istoj pustinji neka završi!
Tu neka izgine.«

Jošua i Kaleb pošteđeni

36A oni ljudi koje Mojsije bijaše poslao da istraže
zemlju i koji su nakon povratka potakli svu zajed-
nicu da rogobori protiv njega ozloglašujući zemlju;
37oni, dakle, ljudi koji su zlobno ozloglasili zemlju
bijahu pomoreni pred Jahvom. 38Od onih ljudi koji
su išli da istraže zemlju ostadoše na životu jedino
Jošua, sin Nunov, i Kaleb, sin Jefuneov.

Uzaludan pokušaj Izraelaca[c]

20 12+ ‖Pnz 1 41-45

39Kad je Mojsije prenio te riječi svim Izraelcima,
narod se uvelike ražalosti. 40I uranivši ujutro počnu
se uspinjati na vrh brda govoreći. »Evo uzlazimo
na mjesto o kojem je govorio Jahve jer smo zgrije-
šili.« 41A Mojsije rekne: »Zašto kršite zapovijed Ja-
hvinu? Nećete uspjeti. 42Ne penjite se, da vas ne
potuku vaši neprijatelji, jer Jahve nije među vama.
43Ta ondje se pred vama nalaze Amalečani i Ka-
naanci te ćete od mača pasti jer ste se odvratili od
Jahve i jer Jahve neće biti s vama.« 44Ali se oni
prkosno penjahu prema vrhu brda, iako se ni Kov-
čeg saveza Jahvina ni Mojsije nisu micali iz tabora. 10 35
45Amalečani i Kanaanci koji su živjeli na onome
brdu spuste se, udare po njima i raspršе ih sve do Izl 17 8+
Horme[d]. Suci 1 17

a) Rr. 26–38 paralelni su rr. 11–25 ali redigirani u duhu svećeničke predaje za koju je izabrani narod izbrojana zajednica.
b) Ili pak: »Iskusite što znači pasti u moju nemilost«.
c) To je teološki zaključak dugačkog izvještaja: Izrael koji je stigao skoro do Obećane zemlje ostao je bez vjere i želi se vratiti u Egipat; zatim protiv Jahvine volje zametne bitku, bez kovčega Jahvina u svojoj sredini. To je druga strana teme Izlaska i svetog rata: Izrael je potučen i potisnut u pustinju. To je tumačenje činjenice zašto su morali ići dužim putem kroz Transjordaniju. Ovaj izvještaj namjerava ujediniti posebnu Kalebovu predaju (ulazak u Kanaan s juga) s ustaljenom predajom koju je baštinio sav Izrael (ulazak u Kanaan s istoka). Služi se prizorom koji je različit od onog u Hormi (usp. r. 45).
d) Vjerojatno Tel el-Mešaš, istočno od Beer-Šebe, 85 km sjeverno od Kadeša na granici bregovitog kraja. Kad su Izraelci stigli »na vrh brda« (r. 44), već su bili prešli Hormu sve do mjesta s kojeg su onda bili odbačeni. Oni su dakle bili već osvojili taj grad (usp. 21,1+).

VI. Propisi o žrtvama, prava i dužnosti svećenika i levita[a]

Izl 29 40s Lev 23 18 Lev 2 1-10

Prinosi i žrtve

15 Jahve reče Mojsiju: 2»Govori Izraelcima i reci
im: 'Kad uđete u zemlju gdje ćete boraviti i
koju vam ja dajem, 3pa budete prinosili Jahvi pa-
ljenu žrtvu, paljenicu ili klanicu, zavjetnicu ili dra-
govoljnu žrtvu, ili žrtvu prigodom svojih svetkovina
– praveći tako od krupne ili sitne stoke ugodan mi-
ris Jahvi – 4neka prinositelj prinese svoj dar Jahvi:
prinosnicu od desetine efe najboljeg brašna, zami-
ješena u četvrtini hina ulja. 5Uz paljenicu ili uz kla-
nicu prinesi čevrtinu hina vina za ljevanicu na
svako janje. 6Povrh ovna prinesi kao prinosnicu
dvije desetine efe najboljeg brašna, zamiješena u
jednoj trećini hina ulja; 7i vina za ljevanicu prinesi
trećinu hina na ugodan miris Jahvi.
8Ako Jahvi prinosiš junca kao paljenicu ili kao
klanicu da izvršiš zavjet ili kao pričesnicu, 9neka se
onda uz junca prinesu tri desetine efe najboljeg
brašna, zamiješena u pola hina ulja, 10a za ljevanicu
prinesi pola hina vina kao paljenu žrtvu na ugodan
miris Jahvi.
11Neka se tako postupi uza svakoga vola i uza
svakoga ovna, uza svaku glavu sitne stoke, ovce ili
koze: 12koliko ih god prinesete, za svako pojedino
tako učinite, već prema njihovu broju. 13Svaki do-
morodac neka postupa ovako kad prinosi žrtvu pa-
ljenu na ugodan miris Jahvi.
14I ako koji stranac koji živi među vama, ili će
biti među vašim potomcima, htjedne prinijeti žrtvu
paljenu na ugodan miris Jahvi, neka radi kako i vi
radite. 15Neka je jedan zakon i za vas i za stranca
Izl 12 48+ koji s vama boravi. To je trajan zakon za vaše na-
Lev 17 13; 24 22 raštaje: pred Jahvom, kako je s vama, tako neka
bude i sa strancem. 16Jedan zakon i jedno pravo
Br 9 14; 15 29s neka vrijedi za vas i za stranca koji s vama bora-
vi.'«

Prinos prvog kruha

17Jahve reče Mojsiju: 18»Govori Izraelcima i reci
im: 'Kad dođete u zemlju u koju vas vodim 19i bu-
dete jeli kruh te zemlje, prinesite podizanicu Jahvi.
20Kao prvinu iz svojih naćava prinesite jedan kolač
kao podizanicu; prinesite ga kao i podizanicu s
gumna. 21Od prvine svojih naćava davajte Jahvi po-
dizanicu od naraštaja do naraštaja.'«

Prinosi za nehotične prestupke Lev 4

22»Ako nehotice pogriješite te ne budete obdrža-
vali koju od zapovijedi što ih je Jahve objavio po
Mojsiju – 23sve što vam je Jahve zapovjedio po
Mojsiju, odonda kad vam je izdao zapovijedi pa
dalje od koljena do koljena – 24onda: ako je to po-
činjeno nepažnjom zajednice, neka sva zajednica
prinese jednoga junca kao paljenicu na ugodan mi-
ris Jahvi s propisanom prikaznicom i ljevanicom i
jednoga jarca kao okajnicu. 25Neka svećenik obavi
obred pomirenja nad svom izraelskom zajednicom,
pa će im biti oprošteno. Bila je samo nepažnja, a
oni su prinijeli svoj dar – paljenu žrtvu Jahvi – i
okajnicu pred Jahvom za svoju nepažnju. 26Bit će
oprošteno svoj izraelskoj zajednici, a tako i strancu
koji među njima boravi, jer se sav narod iz nepaž-
nje ogriješio.
27Pogriješi li iz nepažnje pojedinac, neka prinese
jedno žensko kozle od godine dana kao okajnicu.
28Neka svećenik obavi obred pomirenja pred Ja-
hvom nad osobom koja je nehotice pogriješila od
nepažnje. Kad nad njom obavi obred pomirenja,
bit će joj oprošteno. 29Kada tko pogriješi nepaž-
njom, neka vam jedan zakon vrijedi i za domoroca
i za stranca koji boravi među vama.

a) Počinje opet svećenička predaja. Bitni je dio ovog odlomka izvještaj o pobuni Koraha, Datana i Abirama koji služi kao poriјeklo autoriteta u zajednici i Aaronove prednosti. Ovomu su potom dodani drugi zakoni i prizori.

30Ali onaj koji nešto učini naumice, bio on domo-
rodac ili stranac, taj na Jahvu huli. Takav neka se
istrijebi između svoga naroda 31jer je prezreo Ja-
hvinu riječ i prekršio njegovu zapovijed. Neka se
takav iskorijeni. Neka njegova krivnja padne na
nj[a]!«

Izl 20 8+; 31 12-17; 35 1-3

Povreda subote

32Kad su Izraelci bili u pustinji, nađu čovjeka
kako kupi drva u subotnji dan. 33I oni koji su ga
našli da kupi drva dovedu ga Mojsiju i Aronu i svoj
Lev 24 12 zajednici. 34Stave ga pod stražu, jer još nije bilo
određeno što treba s njim učiniti.
35»Toga čovjeka treba pogubiti!« – reče Jahve
Mojsiju. »Neka ga kamenjem zaspe izvan tabora
sva zajednica.«
36Sva ga zajednica izvede izvan tabora i zasu ga
kamenjem te on poginu, kako je Jahve zapovjedio
Mojsiju.

Pnz 22 12

Nošenje resa na odijelu

37Reče Jahve Mojsiju: 38»Govori Izraelcima i reci
Mt 9 20; 23 5 im: neka od naraštaja do naraštaja prave rese na
skutovima svojih haljina, a za resu svakoga skuta
neka privezuju ljubičastu vrpcu[b]. 39Imat ćete rese
zato da vas pogled na njih sjeća svih Jahvinih zapo-
vijedi. Vršite ih, a ne zanosite se svojim srcem i
svojim očima, što vas tako lako zavode na blud-
nost. 40Tako ćete se sjećati svih mojih zapovijedi,
vršit ćete ih i bit ćete posvećeni svome Bogu. 41Ja
sam Jahve, Bog vaš, koji sam vas izveo iz zemlje
egipatske da vam budem Bogom. Ja, Jahve, Bog
vaš.«

Lev 10 1-3 Ps 106 16-18 Sir 45 18-20 Jd 11

Pobuna Koraha, Datana i Abirama[c]

16 Korah, sin Jisharov, sin Kehatov, sin Levijev,
pa Datan i Abiram, sinovi Eliabovi, i On, sin
Peletov – potomci Rubenovi[d] – 2ustanu protiv Moj-
sija zajedno sa dvjesta pedeset Izraelaca, glavara
zajednice, uglednih na skupštini i ljudi na glasu.
3Oni se sjate oko Mojsija i Arona govoreći im: »Vi
Izl 19 6+ prelazite mjeru! Sva je zajednica, svi njezini člano-
Iz 61 6 vi, posvećena i među njima je Jahve. Zašto se onda
uzvisujete iznad zajednice Jahvine!«
4Kad to ču Mojsije, pade ničice. 5Zatim reče Ko-
rahu i svoj njegovoj družini: »Sutra će Jahve poka-
zati tko je njegov i tko je posvećen, kome dopušta
da mu se približi. Koga sebi izabere, k sebi će ga i
pustiti. 6Učinite ovo: uzmite kadionike, Korah i sva
njegova družina; 7sutra stavite u njih vatre i met-
nite odozgo tamjana pred Jahvom. Koga Jahve
odabere, taj neka bude posvećen. Vi prelazite mje-
ru, Levijevci!«
8Potom Mojsije reče Korahu: »Poslušajte, Levi-
jevci! 9Zar vam je malo što vas je Bog Izraelov iz-
dvojio iz Izraelove zajednice da vas približi k sebi 3 45;
te da vršite službu u Jahvinu prebivalištu i da sto- 8 14-19
jite pred zajednicom služeći joj? 10Promaknuo je
tebe i s tobom svu tvoju braću Levijevce, a vi još
tražite i svećeništvo! 11Ti i sva tvoja družina, dakle,
sjatili ste se protiv Jahve; jer što je Aron da protiv
njega rogoborite?«
12Zatim posla Mojsije po Datana i Abirama, si-
nove Eliabove, ali oni odgovore: »Nećemo doći!
13Zar je malo što si nas odveo iz zemlje kojom teče
med i mlijeko[e] da nas pobiješ u ovoj pustinji, pa Izl 3 8+
hoćeš da nasilno zagospodariš nad nama? 14Nisi nas
uveo u zemlju kojom teče med i mlijeko i nisi nam
dao u posjed njive i vinograde! Misliš li iskopati
oči ovim ljudima? Nećemo doći!« 15Mojsije se vrlo
razljuti i reče Jahvi: »Ne obaziri se na njihovu pri-
nosnicu! Ni jednoga njihova magarca nisam prisvo- 1 Sam 12 3-5
jio niti sam ijednoga od njih oštetio.«

Kazna

16Zatim Mojsije reče Korahu: »Ti i sva tvoja dru-
žina stupite sutra pred Jahvu; ti, i oni, i Aron.
17Neka svaki uzme svoj kadionik, stavi u nj tamjana
i neka svaki donese svoj kadionik pred Jahvu –
dvjesta i pedeset kadionika. A i ti i Aron donesite
svaki svoj kadionik.«
18Svaki uzme svoj kadionik, stavi u nj vatre, onda
odozgo metne tamjana i stane s Mojsijem i Aro-
nom kod ulaza u Šator sastanka. 19Kad, naprama
njima, sabra Korah svu zajednicu na ulazu u Šator
sastanka, onda se svoj zajednici pokaza slava Jahvi-
na. 20I reče Jahve Mojsiju i Aronu: 21»Odvojite se
od te zajednice da je odmah satrem!«

a) Važan zakon koji, izgleda, isključuje bilo kakvo oproštenje namjerne pogreške (dosl. »uzdignute ruke«). Međutim, analiza voljnog čina još nije dovoljno izrađena.
b) Resa s ljubičastom vrpcom (koja ima važnu ulogu u kultskom odijelu) treba zajednicu podsjetiti na njezin sveti značaj. Prema drevnim slikama palestinske nošnje i prema Pnz 22,12 ove su rese prekrivale svu odjeću. U judejsko doba stavljali su ih samo na uglove. Krist će se prilagoditi tom običaju (Mt 9,20) ali će prigovoriti onima koji ih na posebni način ističu (Mt 23,5). – Rr. 37–43 tvore posljednji dio molitve Šema (Pnz 6,4+).
c) Većina kritičara dopušta da u ovom poglavlju postoje dva paralelna izvještaja, ukliješteni jedan u drugoga. Jedan (jahvistički ili elohistički, rr. 1b–2.12–15.25–34) se odnosi na političku pobunu Rubenovaca Datana i Abirama, a drugi (rr. 1a.2b–11.16–24.27a.35) na vjerske zahtjeve Kehatita protiv Aaronovaca.
d) Poslije riječi »potomci Rubenovi« BJ ima »bijahu ponosni« te tako ispravlja prema Heks. izvorni tekst (prema značenju gl. *jaqah* u skladu s arapskim jezikom).
e) Ovaj izraz koji inače označuje Svetu zemlju ovdje je iznimno primijenjen na Egipat.

22Oni popadoše ničice i povikaše: »Bože! Bože
27 16 životnog duha u svakome tijelu! Zar ćeš se razgnje-
Job 12 10 viti na svu zajednicu kad je samo jedan sagriješio!«
Otk 22 6 23Onda Jahve reče Mojsiju: 24»Reci toj zajednici:
Post 18 16-33 'Uklonite se iz okolice prebivališta Koraha[a], Da-
tana i Abirama!'«
25Mojsije ustade i pođe k Datanu i Abiramu. Za
njim krenuše izraelske starješine. 26Zatim ovako
progovori zajednici: »Odstupite od šatora tih opa-
kih ljudi! Ne dotičite se ničega što je njihovo, da
ne budete uništeni zbog svih njihovih grijeha.«
27Tako se oni udalje iz okolice prebivališta Kora-
hova, Datanova i Abiramova. Uto izađu Datan i
Abiram te stanu na ulazu svojih šatora sa svojim
ženama, svojim sinovima i svojom nejačadi.
Izl 3 12: 28»Po ovom ćete vidjeti«, reče Mojsije, »da me
4 30-31 Jahve poslao da vršim sva ova djela, a da ih ne
Iv 2 11+ činim sam od sebe: 29ako ovi ljudi umru kao što
umru i svi ljudi; ako ih pohodi sudbina kakva po-
hodi sve ljude, onda me Jahve nije poslao. 30Ali
ako Jahve učini nečuveno: ako zemlja rastvori
svoje ralje i proguta ih sa svim što je njihovo te živi
siđu u Šeol, onda znajte da su ovi ljudi prezreli
Jahvu.«

31A kad on završi sve te riječi, tlo se pod njima
raspukne; 32zemlja rastvori svoje ralje i proguta ih
s njihovim domovima, sa svim Korahovim ljudima
i svim njihovim imanjem[b]. 33Živi siđu u Šeol[c], oni i
sve njihovo. Onda se nad njima zemlja zatvori i
oni iščeznu iz zbora. 34Na njihov vrisak svi Izraelci
što su stajali oko njih pobjegoše govoreći: »Da i
nas zemlja ne proguta!«
Lev 10 1-3 35Ali sukne oganj od Jahve te proždre dvjesta i
pedeset ljudi koji su prinosili tamjan.

Kadionici

17 Jahve reče Mojsiju: 2»Kaži Eleazaru, sinu 16
svećenika Arona, da ukloni kadionike – jer Lev 10 1-3
su posvećeni – iz toga zgarišta, a neposvećenu va-
tru iz njih neka razaspe podalje. 3Kadionici onih[d]
koji su sagriješili i grijehom život pokopali neka se
prekuju u pločice za oblaganje žrtvenika. Doneseni
su, naime, pred Jahvu, pa su posvećeni. Neka budu
opomenom Izraelcima!«
4Tako svećenik Eleazar uze kadionike od tuča
što su ih prinosili oni koji izgorješe; prekovaše ih u
pločice za oblaganje žrtvenika. 5One su opomena
Izraelcima da se nitko nepozvan – nitko tko nije 1 51+
od Aronova potomstva – ne smije približiti da pali
tamjan pred Jahvom, kako mu se ne bi dogodilo
kao Korahu i njegovoj družini, prema onom što je
kazao Jahve po Mojsiju.

Narod rogobori – Aron posreduje[e]

6Sutradan je sva zajednica rogoborila protiv Moj-
sija i Arona. »Pobili ste Jahvin narod!« – govorili
su. 7Dok se zajednica skupljala protiv Mojsija i
Arona, oni se okrenuše prema Šatoru sastanka, i
gle! oblak ga prekri i slava se Jahvina pokaza.
8Tada Mojsije i Aron odoše pred Šator sastanka.
9I Jahve reče Mojsiju: 10»Udaljite se od te zajedni-
ce; u tili ću je čas uništiti!« 16 21
Oni padoše ničice. 11Zatim Mojsije reče Aronu: Mudr 18 20-25
»Uzmi kadionik, stavi u nj vatre sa žrtvenika,
metni tamjana, a onda se žuri do zajednice da oba-
viš nad njom obred pomirenja. Gnjev je Jahvin već
izbio i zlo je počelo!«
12Aron uze što mu je Mojsije rekao te otrča usred

a) Hebr. tekst dodaje »Datan i Abiram«, grč. ispušta.
b) Izvještaj o pobuni Datana i Abirama, stariji od onog drugog (usp. 16,1+) još ne zna za osobnu odgovornost. Kraj r. je bio dodan kad su ta dva izvještaja bila spojena.
c) *Šeol* – riječ nepoznata porijekla. Znači ponor, dubine zemlje (Pnz 32,22; Iz 14,9 itd.) kamo »silaze« mrtvi (Post 37,35; 1 Sam 2,6 i drugdje) i gdje su dobri i zli izmiješani (1 Sam 28,19; Ps 89,49; Ez 32,17–32) imaju tužni produženi život (Prop 9,10) gdje se Boga ne slavi (Ps 6,6; 88,6.12–13; 115,19; Iz 38,18). Međutim, moć Boga živoga (usp. Pnz 5,26+) djelotvorna je i ovdje, na tom izoliranom boravištu (1 Sam 2,6; Mudr 16,13; Am 9,2). Nauka o nagradi i kaznama u prekogrobnom životu kao i uskrsnuću od mrtvih koja je pripravljena već u Psalmima (Ps 16,10–11; 49,16) jasno je izrečena tek pri kraju SZ (Mudr 3 – 5 u vezi s vjerom u besmrtnost duše, vidi i Mudr 3,4+; 2 Mak 12,38+).
d) Božanski je oganj raspršen da ne bi nekome poslužio u profane, svjetske svrhe. Kadionici koji su bili u dodiru s Božjim ognjem, posvećeni su samim dodirom.
e) Ovaj dodatni paragraf potcrtava Aaronovu moć u pomirbenim obredima (usp. Lev 16). U r. 9 grč. i sir. prijevod imaju: »Jahve reče Mojsiju i Aaronu«.

zbora, a kad tamo: pomor među narodom već po-
čeo. Stavi tamjana te obavi obred pomirenja nad
narodom. 13Zatim stade između mrtvih i živih i zlo
se ustavi. 14Bilo ih je mrtvih od toga zla četrnaest
tisuća i sedam stotina, osim onih koji su poginuli
zbog Koraha. 15Aron se vrati k Mojsiju na ulaz u
Šator sastanka: pomor se ustavi.

Procvjetao Aronov štap

17 16Jahve reče Mojsiju: 17»Razloži Izraelcima te od
njih uzmi po jedan štap za svaki predjedovski dom;
uzmi od svih njihovih starješina za njihove pradje-
dovske domove dvanaest štapova. Ime svakoga na-
piši na njegovu štapu[a]. 18A kako ima po jedan štap
za svakoga starješinu pradjedovskih domova, Aro-
novo ime napiši na Levijevu štapu. 19Onda ih po-
25 21-22 hrani u Šator sastanka pred Svjedočanstvo; ondje
gdje se s tobom sastajem. 20Štap onoga čovjeka
koga izaberem propupat će. Tako ću maknuti od
sebe rogoborenje Izraelaca kojim prigovaraju va-
ma.«
21Mojsije tako kaza Izraelcima. Sve njihove star-
ješine dadoše mu štap, po jedan štap za svakoga
starješinu – dakle, dvanaest štapova za njihove pra-
djedovske domove. Među njihovim štapovima bio
je i štap Aronov. 22Mojsije pohrani štapove pred
Jahvu u Šatoru svjedočanstva. 23Kad sutradan Moj-
sije uđe u Šator svjedočanstva, gle: štap Arona iz
doma Levijeva propupao! Potjerala mladica, proc-
vjetao cvijet i sazreli bademi.
24Tada iznese Mojsije ispred Jahve sve štapove
sinovima Izraelovim. Oni ih razgledaše, a onda
svatko uze svoj štap.
25Jahve reče Mojsiju: »Opet stavi Aronov štap
pred Svjedočanstvo, neka se čuva za znak buntov-
nim sinovima. Dokončaj tako njihovo rogoborenje
protiv mene da ne izginu.«
26I učini Mojsije: kako mu je Jahve zapovjedio,
tako učini.
27»Izgibosmo!« – rekoše Izraelci Mojsiju. »Propa-
dosmo! Svi odreda propadosmo! 28Tko god priđe
Jahvinu prebivalištu, umire ... Zar ćemo svi izginu-
ti[b]?«

Dužnosti levitâ

18 Tada Jahve reče Aronu: »Ti, tvoji sinovi i ↗Heb 7 25-28
tvoj pradjedovski dom[c] s tobom bit ćete od-
govorni za grijehe u Svetištu; ti i tvoji sinovi s to-
bom bit ćete odgovorni za grijehe svoga svećeni-
štva. 2Pridruži k sebi i svoju braću od Levijeva ple-
mena – tvoga pradjedovskog doma – neka ti se pri-
ključe da ti poslužuju, tebi i tvojim sinovima s to-
bom, pred Šatorom svjedočanstva. 3Neka stoje na
službu tebi i svemu Šatoru, ali neka se ne približuju
pokućstvu u Svetištu niti žrtveniku, da ne poginu i
oni i vi. 4Neka su, dakle, tebi pridruženi i neka
preuzmu brigu za Šator sastanka, svaku službu oko
Šatora. I neka se ni jedan svjetovnjak ne približuje 3 10
vama, 5a vi vršite službu u Svetištu i službu oko
žrtvenika da se više ne izlijeva gnjev na Izraelce.
6Uzeh, evo, vašu braću levite između Izraelaca
vama za dar; kao darovani pripadaju Jahvi da Ezr 2 43+
obavljaju službu oko Šatora sastanka. 7Ti i tvoji si-
novi s tobom preuzmite svećeničke poslove oko
svega što spada na žrtvenik i iza zavjese[d]. Službu Izl 26 33
koju dajem na dar vašem svećeništvu vi obavljajte.
A svjetovnjak koji se primakne neka se pogubi.« 1 51+

Prava svećenikâ

Lev 6-7
Ez 44 29-30

8Još reče Jahve Aronu: »Tebi, evo, povjeravam
brigu o onom što se meni prinosi. Sve što Izraelci
posvećuju dodjeljujem tebi i tvojim sinovima kao
baštinu trajnim zakonom. 9Ovo neka pripadne tebi
od svetinjâ nad svetinjama: od paljenih žrtava svi
njihovi darovi, za sve njihove prinosnice, za sve nji-
hove okajnice i za sve njihove naknadnice što ih
budu meni uzvraćali[e]; ta vrlo sveta stvar neka pri-
padne tebi i tvojim sinovima! 10Blagujte ih kao naj-
veće svetinje! Svaki muškarac može ih jesti. Neka
ti budu svete!
11I ovo neka bude za te: ono što se uzima od
izraelskih prinosa da se prinese kao prikaznica –
trajnim zakonom predajem tebi, tvojim sinovima i Izl 29 24+
tvojim kćerima s tobom. Svatko tko u tvome domu
bude čist može od toga jesti.

a) Hebr. riječ *matteh* znači u isto vrijeme »štap« i »pleme«. Usp. »mladica« u Iz 11,1.

b) Nastavak 16,34 koji služi kao veza sa sljedećim odlomkom. Ne radi se o razlici između Aaronita i Levita nego između Levita i laika, svjetovnjaka.

c) To jest Levijev dom. Ovaj odlomak pridružuje Levite (usp. 3,5–10) pomirbenoj službi Aaronita, ali samo kao sluge (usp. Lev 16,16).

d) Žrtvenik na koji su prinesene žrtve i Svetište nad svetištem kamo samo veliki svećenik smije ući. – Starozavjetni su svećenici isprva samo službenici žrtvenika, kao i službenici Novoga zavjeta.

e) Prinosnice su uzete od Božjih darova (usp. 1 Ljet 29,14. One brišu grijeh koji je Bogu nanesen (Lev 5,15s).

12 Najbolje od novoga ulja i najbolje od novoga
Pnz 26 1+ vina i žita – prvine koje se prinose Jahvi – preda-
jem tebi. 13 Prvi rodovi svega u njihovoj zemlji što
ih budu donosili Jahvi neka budu tvoji. Tko je god
čist u tvome domu može ih jesti. 14 Sve što u Izraelu
Izl 13 11+ bude određeno za 'herem' neka je tvoje. 15 Svako
prvorođenče svih bića – kako ljudi tako i životinja
– što se prinose Jahvi neka bude tvoje. Samo pusti
da se otkupi prvenac od ljudi i prvenče od nečiste
stoke. 16 Kad budu stari mjesec dana, pusti da ih
otkupljuju. A njihovu otkupnu cijenu odredi: pet
srebrnih šekela, prema hramskom šekelu, a to je
dvadeset gera. 17 Ali prvenče kravlje, prvenče ovčje
i prvenče kozje neka se ne otkupljuje. Oni su sveti-
nja. Krv njihovu izlij na žrtvenik, a pretilinu nji-
hovu saželi u kâd kao žrtvu spaljenu na ugodan
miris Jahvi. 18 Njihovo meso neka pripadne tebi;
kao i grudi žrtve prikaznice i desno pleće.
19 Sve posvećene prinose što ih Izraelci podižu Ja-
hvi predajem trajnim zakonom tebi, tvojim sino-
vima i tvojim kćerima s tobom. To je savez osoljen,
Lev 2 13+ trajan pred Jahvom, tebi i tvome potomstvu s to-
bom.«
20 »Nemoj imati baštine u zemlji njihovoj«, reče
Jahve Aronu, »niti sebi stječi posjeda među njima!
Ja sam tvoj dio i tvoja baština među Izraelcima.«

Prava levitâ[a]

21 »Levijevim sinovima, evo, predajem u baštinu
Pnz 14 22+ sve desetine u Izraelu za njihovu službu – za službu
Izl 19 12+ što je obavljaju u Šatoru sastanka. 22 A Izraelci neka
se više ne primiču Šatoru sastanka, da ne navuku
na se grijeh i ne poginu. 23 Neka samo leviti obav-
ljaju službu u Šatoru sastanka; i neka oni budu od-
govorni za svoj grijeh. Trajna je to odredba za vaše
naraštaje; među Izraelcima neka nemaju posjeda,
24 jer ja im predajem u posjed desetine što ih Iz-
raelci prinose na dar Jahvi. Stoga sam za njih re-
kao: neka oni nemaju posjeda među Izraelcima.«

Desetine[b]

Pnz 14 22+
25 Jahve reče Mojsiju: 26 »Levitima govori i reci
im: 'Kad od Izraelaca primate desetinu, koju ja od
njih dajem vama u baštinu, od toga onda vi prine-
site podizanicu Jahvi: desetinu od desetine. 27 Pri-
nos će vam biti zaračunan kao da je prinos s gumna
i otoka iz badnja. 28 Tako isto prinosite podizanicu
Jahvi i od svih svojih desetina što ih primate od
Izraelaca. Od toga davajte podizanicu Jahvinu sve-
ćeniku Aronu. 29 Od svih darova koje budete pri-
mali podižite podizanicu Jahvi; od svega ono naj-
bolje – onaj dio koji treba posvećivati.'
30 Još im reci[c]: 'Pošto od toga prinesete najbolji
dio, neka se to levitima uračuna kao prihod s
gumna i prihod iz badnja. 31 Na svakome ga mjestu
možete jesti, i vi i vaši ukućani, jer to vam je na-
grada za vašu službu u Šatoru sastanka. 32 Pošto pri-
nesete njegov najbolji dio, nećete navući na se gri-
jeha; svetinjâ Izraelaca nećete oskvrnjivati te ne-
ćete ginuti.'«

Voda očišćenja[d]

31 23
↗Heb 9 13

19 Jahve reče Mojsiju i Aronu: 2 »Ovo je zakon-
ska odredba što ju je Jahve naredio: Reci Iz-
raelcima neka ti dovedu crvenu junicu, zdravu, na
kojoj nema mane i na koju još nije stavljan jaram.
3 A vi je predajte svećeniku Eleazaru. Neka se za- Pnz 21 3
tim izvede izvan tabora i zakolje pred njim. 4 Sveće- Lev 4 12+
nik Eleazar neka uzme njezine krvi na svoj prst pa ↗Heb 13 11s
njome poškropi sedam puta prema pročelju Šatora Lev 4 5-6
sastanka. 5 Neka se onda junica spali na njegove
oči; neka joj se spale: koža, meso, krv i nečist. 6 Po-
tom neka svećenik uzme cedrovine, izopa i crve- Lev 14 4-6
noga prediva pa ih baci usred vatre gdje se krava Izl 12 22+
spaljuje. 7 Neka svećenik opere svoju odjeću, a
svoje tijelo u vodi okupa. Poslije toga neka se sve- Lev 11 25.40
ćenik vrati u tabor, ali neka je nečist do večeri. 8 I
onaj koji ju je spaljivao neka svoju odjeću opere i
okupa svoje tijelo u vodi te bude nečist do večeri.
9 A jedan čist čovjek neka pokupi pepeo od junice Lev 4 11-12
pa ga pohrani izvan tabora na čisto mjesto da se
čuva izraelskoj zajednici za vodu očišćenja. To je ↗Heb 9 13
žrtva okajnica. 10 I onaj koji skupi pepeo od junice
neka opere svoju odjeću i bude nečist do večeri.
Neka to bude trajan zakon i za Izraelce i za
stranca koji među njima boravi.«

a) Ovo svećeničko zakonodavstvo je jedna međuetapa između Pnz 14,28–29; 26,12 gdje Levitima pripada desetina samo svake treće godine i Br 35,1–8 gdje su im dana i nepokretna dobra.
b) Kao što svjetovnjaci, laici, žive od plodova zemlje, tako Leviti žive od desetine, izuzev »podizanice Jahvi« koja je dana svećenicima.
c) To jest Levitima kojima se izravno obraća u r. 31.
d) Gl. 19 stvara jedinstvo: voda za čišćenje od grijeha (rr. 17–22), priređena s pomoću pepela crvene junice koju spaljuju i žrtvuju izvan logora (rr. 1–10), služi za očišćenje od svake nečistoće koju si je čovjek nanio dodirom mrtvaca (rr. 11–16). Ovaj obrednik na koji aludira još samo jedan tekst (Br 31,23 i Heb 9,13) ozakonjuje drevnu praksu, obojenu magijom, spajajući je sa žrtvom pomirnicom za grijehe (r. 17 i usp. rr. 4–5 s Lev 16,27 a r. 8 s Lev 16,28). Mojsijev je zakon tako prihvatio i druge običaje ovomu slične (usp. Lev 14,2–7; 16,5–10; Br 5,17–28; Pnz 21,1–9). – Junica je trebala biti crvena, budući da je na starom Istoku sve što je bilo crveno ili se crvenome približavalo imalo zaštitničku ulogu: ova boja naime podsjeća na krv, počelo života, pa kao takva brani od smrti.

Lev 21 1 Hag 2 13
Opći postupak očišćenja[a]

[11]»Tko se dotakne mrtva ljudskog tijela neka je
nečist sedam dana. [12]Takav neka se opere tom vo-
dom trećega dana i sedmoga dana pa će biti čist.
Ako se ne opere trećega dana i sedmoga dana,
neće biti čist. [13]Tko se dotakne mrtvaca, tijela pre-
minula čovjeka, a ne opere se, oskvrnjuje Jahvino
prebivalište. Takav neka se iskorijeni iz Izraela.
Budući da vodom za očišćenje nije bio poliven, ne-
čist je; njegova je nečistoća još na njemu.«

Posebna pravila očišćenja

[14]»Ovo je zakon kad koji čovjek umre u šatoru;
tko god uđe u šator i tko god bude u šatoru neka
je nečist sedam dana. [15]Svaka otvorena posuda koja
ne bude zatvorena poklopcem neka je nečista. [16]A
na otvorenu polju tko se god dotakne poginuloga
od mača, ili mrtvaca, ili ljudskih kostiju, ili groba
neka je nečist sedam dana. [17]Neka se za onoga koji
se onečistio uzme pepela od životinje spaljene za
okajnicu i na nj, u kakvu sudu, nalije žive vode.
[18]Onda neka čist čovjek uzme izopa, zamoči ga u Lev 14 4-5
vodu te poškropi po šatoru, po svemu posuđu, po
ljudima koji su tu bili, po onome koji se dotakao
kostiju, ili ubijenoga, ili preminuloga, ili groba. Pnz 21 1-9
[19]Neka čisti čovjek škropi nečistoga trećega i sed-
moga dana. Tako će ga na sedmi dan očistiti. Taj
onda neka opere svoju odjeću, okupa se u vodi i
neka je navečer čist. [20]A bude li tko nečist pa se ne
očisti, neka se iskorijeni iz zajednice, jer je osk-
vrnuo Jahvino svetište; vodom za očišćenje nije bio
poliven; nečist je!
[21]Neka im i ovo bude trajnim zakonom: i onaj
koji je škropio vodom za očišćenje neka opere
svoju odjeću; i onaj koji je dirnuo vodu za očišćenje
neka je nečist do večeri. [22]Čega se god nečisti do-
takne neka je nečisto; a osoba koja se njega do-
takne neka je nečista do večeri.«

VII. Putovanje od Kadeša do Moaba[b]

Izl 17 1-7
Mirjamina smrt. Voda iz pećine[c]

20 Potom stigoše Izraelci, sva zajednica, u pusti-
nju Sin u prvome mjesecu. Narod se nastani
u Kadešu. Ondje umrije Mirjam i ondje je sahrani-
še.
[2]Nije bilo vode za zajednicu. Stoga se udruže
Izl 14 11+ protiv Mojsija i protiv Arona. [3]Narod se poče sva-
16 34; 17 28 đati s Mojsijem i govoriti: »Da smo bar izginuli kad
su nam i braća poginula pred Jahvom! [4]Zašto ste
doveli Jahvinu zajednicu u ovu pustinju da ovdje
pomremo i mi i naša stoka? [5]Zašto ste nas izveli iz
Egipta da nas dovedete u ovo nesretno mjesto;
mjesto u kojem nema ni žita, ni smokava, ni loze,
ni mogranja? Nema ni vode da pijemo.«
[6]Mojsije i Aron odu ispred zajednice do ulaza u
Šator sastanka i padnu ničice. Tada im se pokaza
slava Jahvina. [7]I Jahve reče Mojsiju: [8]»Uzmi štap 17 25
pa ti i tvoj brat Aron skupite zajednicu. Onda, na
njihove oči, progovorite pećini da ustupi svoje vo-
de. Iz pećine im izvedi vodu te napoj zajednicu i
njezino blago.«
[9]Mojsije uzme štap ispred Jahve kako mu je na-
redio. [10]Zatim Mojsije i Aron skupe zbor pred pe- Pnz 8 15
ćinu pa im Mojsije rekne: »Čujte, buntovnici! Ho- Neh 9 15
ćemo li vam iz ove pećine izvesti vodu?« Ps 78 15,16,20; 105 41; 114 8
[11]Zatim Mojsije podigne ruku i dvaput udari šta- Mudr 11 4 Iz 43 20; 48 21
pom o pećinu: voda provali u obilju, pa su mogli 1 Kor 10 4
piti i zajednica i njezino blago. Iv 7 38; 19 34

a) Pravila čistoće u Lev 11 – 16 nisu govorila o dodiru s mrtvacem.
b) Ovaj odlomak u kojem prevladavaju izvješća u osnovi se povezuje s velikim jahvističkim i elohističkim zbirkama iz Petoknjižja. Oni stavljaju predaje vrlo različita duha jednu kraj druge ili ih slažu. Teško ih je u detaljima razlikovati. Opća je tema napredovanje zajednice na njezinu putu kroz pustinju. Zajednica je prikazana kao sveta unatoč nekih protivljenja i pobuna.
c) Ovaj je prizor, iz svećeničke redakcije, podvostručenje onog u Izl 17,1–17 (usp. bilješku) s dodatnim motivom: kazna Mojsija i Aarona (rr. 12–13). Njegov smještaj u Kadeš je drugotan: ovo mjesto (usp. 13,26) ne može biti ono isto koje opisuje r. 5. Među-tim, po prizoru o kojemu se ovdje govori dobio je Kadeš ime Meriba-Kadeš (usp. 27,14 itd.).

Kazna Mojsija i Arona[a]

Pnz 1 37; 3 26s; 32 51; 33 8
12Potom će Jahve Mojsiju i Aronu: »Budući da
Ps 106 32s se niste pouzdavali u me i niste me svetim očitovali
Br 27 14 u očima sinova Izraelovih, nećete uvesti ovaj zbor
u zemlju koju im dajem.«
Izl 17 7 13To su Meripske vode, kraj njih su se Izraelci
prepirali s Jahvom, a on se pokazao svetim.

Edom ne pušta Izraelce da prođu[b]

Pnz 2 4-7 Suci 11 17 Am 1 11
14cIz Kadeša pošalje Mojsije glasnike: »Kralju
Iz 34; 63 1-6 Edoma. Ovako veli tvoj brat Izrael: 'Ti znaš sve
jade koji su nas snašli. 15Naši se preci spustiše u
Egipat. U Egiptu smo proboravili mnogo vremena.
Egipćani su s nama i s našim precima loše postupa-
li. 16Stoga smo vapili Jahvi, i on ču naš glas i posla
Izl 23 20+ anđela koji nas izbavi iz Egipta. Evo nas sad u Ka-
dešu, gradu uz rub tvoga područja. 17Pusti nas da
21 22 prođemo kroz tvoju zemlju. Nećemo ići preko po-
lja ni vinograda niti ćemo piti vodu iz bunara; ići
ćemo Kraljevskim putem, ne skrećući ni desno ni
lijevo, dok ne prođemo tvoje područje.«
18Edom mu odgovori: »Ne prolazi preko moje
zemlje, jer eto me s mačem preda te!«
19»Ići ćemo utrenikom«, rekoše Izraelci, »a bu-
demo li pili tvoje vode, mi i naša stada, za to ćemo
ti platiti. Ništa više, samo da prođemo pješice.«
20»Ne prolazi!« – odgovori.
I Edom mu izađe u susret s mnogo ljudi i s veli-
kom silom.
21Tako Edom nije dopustio Izraelu da prođe kroz
njegovo područje i Izrael se okrenu od njega.

Aronova smrt[d]

33 38-39 Pnz 10 6
22Zaputivši se od Kadeša, stigoše Izraelci, sva za-
jednica, k brdu Horu. 23Kod brda Hora, uz među
edomsku, reče Jahve Mojsiju i Aronu: 24»Neka se
Aron pridruži svojim precima! Neće ući u zemlju
koju dajem Izraelcima, jer ste se oprli mojoj zapo-
vijedi kod Meripskih voda. 25Uzmi Arona i njegova
sina Eleazara, pa ih izvedi na brdo Hor. 26I svuci
Aronu njegove haljine pa ih obuci njegovu sinu
Eleazaru. Aron će se pridružiti precima, umrijet će
ondje.«
27Mojsije učini kako naredi Jahve. Pred svom za-
jednicom popeše se na brdo Hor. 28Mojsije svuče s
Arona njegove haljine te ih obuče njegovu sinu
Eleazaru. Ondje navrh brda umrije Aron. Zatim
se Mojsije i Eleazar spustiše s brda. 29Sva zajednica
vidje da je Aron preminuo i sav dom Izraelov opla-
kivaše Arona trideset dana. Pnz 34 8

Pobjeda kod Horme[e]

21 Kralj Arada[f], Kanaanac koji je živio u Nege- Suci 1 16
bu, ču da Izrael dolazi Atarimskim putem, pa
navali na Izraela i neke njegove zarobi. 2Tada se
Izrael ovako zavjetova Jahvi: »Ako u moje ruke
izručiš ovaj narod, potpuno ću uništiti njegove gra- Jš 6 17+
dove.« 3Jahve usliša glas Izraela i predade mu Ka-
naance. A Izrael njih i njihove gradove 'heremom'
uništi. Stoga se ono mjesto prozva Horma[g].

Mjedena zmija[h]

4Od brda Hora zapute se prema Crvenom moru

a) Grijeh Mojsija i Aarona ostaje tajna. Da li Mojsije nije imao dovoljno vjere kad je dva puta udario po pećini, što se ne spominje u Izl 17. Možda je svećenički redaktor pokušao protumačiti zašto Mojsije i Aaron nisu ušli u Obećanu zemlju: to će mu biti i razlogom da je ovaj izvještaj malo preoblikovan (r.11) smjestio prije Aaronove smrti (rr. 22s) i podsjetit će na nj još jedanput prije Mojsijeve smrti (Pnz 32,51). Prema Pnz 1,37; 3,26; 4,21 Mojsije je kažnjen zbog naroda koji se protivio da uđe u Kadeš u Kanaanu (usp. Br 14).

b) Ovdje se opet pojavljuju stari izvori i povezuju se s odlaskom iz Kadeša (14,25 i 14,39+). Međutim Kadeš bijaše, u to doba, daleko od granice Edoma (unatoč r. 16). Putem su zamolili Edom da prođu kroza nj, ali najstarija predaja nam ništa ne govori o putu kojim su išli.

c) Sam. i siro-heks. ispred ovog retka dodaju neke rečenice iz Pnz 3,24–28 i 2,2–6.

d) Svećenički izvještaj. Brdo Hor nije geografski točno određeno. Točna naznaka »uz među edomsku« odnosi se na posužanjsko doba kada su se Edomićani, prvotno nastanjeni istočno od Arabe, proširili prema zapadu na štetu Judeje (usp. Pnz 2,1+).

e) Izvještaj je iz drevne predaje, ali se on ovdje nalazi bez svog konteksta. Hormu (usp. 14,45+) su zauzeli Šimunovci koji su ušli u zemlju izravno s juga (Suci 1,16–17+). Poraz Horme (Br 14, 39+) je iz kasnijeg vremena.

f) Opravdana glosa zbog blizine Horme i Arada.

g) Hormu dovodi pisac u vezu s glagolom koji znači »uništiti heremom«. Tako pisac već upućuje na vjerski značaj osvajanja Horme.

h) Ovaj prizor treba povezati s rudnicima bakra u Arabi gdje su vadili metal već u XIII. st. prije Kr. Arheolozi su pronašli u Meneijeh (danas Timna) nekoliko malih zmija od mjedi kao što je bila ona što se spominje u vezi s Mojsijem. Takvim zmijama štitili su se od otrovnih zmija. Ovo rudarsko područje u Arabi nalazi se na putu iz Kadeša u Akabu (usp. r. 4+).

da zaobiđu zemlju edomsku[a]. Narod putem po-
stane nestrpljiv. 5 I počne govoriti i protiv Boga i
Izl 22 27 protiv Mojsija: »Zašto nas izvedoste iz Egipta da
Izl 14 11+ pomremo u ovoj pustinji? Nema kruha, nema vo-
de, a to bijedno jelo već se ogadilo dušama našim.«
Pnz 8 15 6 Onda[b] Jahve pošalje na narod ljute zmije; ujedale
↗1 Kor 10 9 ih one, tako te pomrije mnogo naroda u Izraelu.
7 Dođe narod k Mojsiju pa reče: »Sagriješili samo
kad smo govorili protiv Jahve i protiv tebe. Pomoli
Izl 32 11+ se Jahvi da ukloni zmije od nas!« Mojsije se pomoli
za narod, 8 i Jahve reče Mojsiju: »Napravi otrovnicu
i stavi je na stup: tko god bude ujeden, ostat će na
životu ako je pogleda.«
2 Kr 18 4+ 9 Mojsije napravi zmiju od mjedi i postavi je na
Mudr 16 5s stup. Kad bi koga ujela ljutica, pogledao bi u mje-
↗Iv 3 14s; 19 37 denu zmiju i ozdravio.

Na putu prema Jordanu[c]

10 Pođu Izraelci i utabore se u Obotu. 11 Potom se
zapute iz Obota i utabore se kraj Ije-Abarima, u
pustinji što je nasuprot Moabu, sa strane sunčeva
izlaska. 12 Odande otputuju te se utabore u dolini
Zaredu. 13 Odande krenu i utabore se s onu stranu
Arnona, koji je u pustinji a izvire u području Amo-
21 21+ rejaca. Jer je Arnon granica moapska između Moa-
baca i Amorejaca. 14 Zato se veli u »Knjizi Jahvinih
vojni[d]«:

»Vaheb kod Sufe i doline arnonske
15 i padine doline što se naginje
prema mjestu Aru
i naslanja se na granicu
moapsku ...«

16 Odande odoše u Beer[e]. To je bunar o kojem je
Iv 4 1+ Jahve rekao Mojsiju: »Skupi narod da im dam vo-
de!«

17 Tada Izrael zapjeva ovu pjesmu:

»Prokljućaj, studenče!
A vi ga uznosite:
18 knezovi ga iskopali,
prvaci narodni izdubli
žezlom, štapom svojim.«

Iz pustinje odu u Matanu[f], 19 iz Matane u Naha-
liel, a iz Nahaliela u Bamot; 20 iz Bamota u dolinu
što se stere u moapskom polju, prema vrhuncu Pis-
ge, s koje se pruža vidik na pustaru[g].

Pobjeda nad Amorejcima[h] ‖Pnz 2 26-36

21 Sad Izrael posla glasnike Sihonu, amorejskome Suci 11 19-20
kralju[i], s porukom: 22 »Pusti da prođem preko tvoje 20 14-21
zemlje. Nećemo zalaziti u polja i u vinograde, niti
ćemo piti vode iz bunara. Ići ćemo Kraljevskim pu-
tem dok ne prođemo tvoje područje.« 23 Ali Sihon
ne dopusti Izraelu da prođe njegovim područjem,
nego skupi sav svoj narod te izađe u pustinju da
presretne Izraelce. Stigavši do Jahze, zavojuje na
Izraela. 24 Ali ga Izrael potuče oštrim mačem i
osvoji njegovu zemlju od Arnona do Jaboka, do 2 19+
Amonaca, jer je Az[j] ležao na granici Amonaca.
25 Izrael zauzme sve one gradove i Izrael se na-
stani u svim onim gradovima Amorejaca; u Heš-
bonu i svim njegovim naseljima.
26 Kako je Hešbon bio glavni grad Sihona, amo-
rejskog kralja, koji je ratovao protiv prijašnjega
moapskoga kralja[k] te osvojio svu njegovu zemlju
do Arnona, 27 kažu zato pjesnici[l]:

»Hrabro, o Hešbone,
dobro sazdani, čvrsto posađeni
grade Sihonov!
28 Iz Hešbona oganj suknu, ‖Jr 48 45-46
plamen iz grada Sihonova,

a) U smjeru Akabskog zaljeva (usp. Pnz 2,1; 1 Kr 9,26). Ne smije se pobrkati sa Sufom iz Izlaska. Edom se još nije za stalno naselio u Akabskom zaljevu pa su Izraelci stoga uzeli običnu cestu koja im je omogućila da zaobiđu edomske krajeve. Ova je bilješka jedina od starih bilježaka koja nam nešto govori o putu kojim su išli Izraelci.

b) »Ljute« zmije, točnije »goruće« od *saraf* što Iz 30,6 predstavlja kao krilatu zmiju ili zmaja. Ime Seraf iz Iz 6,2–6 dolazi od istog korijena.

c) Ovaj kasni odlomak želi popuniti praznine drevnog izvora koristeći podatke iz Br 33 (usp. bilješku) i Pnz 2 da opiše put. U taj opis unio je dva fragmenta iz drevne hebrejske poezije (rr. 14–15 i 17–18).

d) Drevna zbirka epskih pjesama, danas nestalih; susrećemo ih samo ovdje.

e) Beer se kao zemljopisni naziv spominje samo ovdje. Izgleda da je uzet iz pjesme r. 17: *Be'er* znači »izvor«.

f) Redaktor nije shvatio posljednje riječi pjesme: »I iz pustinje je dar (hebr. *mattanah*)« pa je iz tog općeg naziva napravio geografski naziv.

g) R. 20 je preopterećen i zbrkan. U hebr. »vrhunac Pisge« spominje se kao dodatak »moapskom polju«.

h) Nastavak drevnog izvora, prekinutog nakon 20,22a.

i) Amorejsko je kraljevstvo bilo malo kraljevstvo u Kanaanu, na sjeveru od Arnona, s Hešbonom kao glavnim gradom. Osvojili su ga Moapćani: pobjedu je izvojevao Sihon (kojega pisac spominje u rr. 28–29; usp. 27+) kojega će poraziti Izraelci.

j) Tako hebr. a grč. ima »Jazer«.

k) Drugi prijevod: »protiv prvoga moapskoga kralja«.

l) Ova pjesma, u kojoj je r. 30 središnji dio, nepopravljivo je iskvarena. Ona može imati dva tumačenja: 1. To je pobjednička pjesma Amorejaca kojom su oni slavili poraz koji je Moabu nanio Sihon. Ovdje je ubačena kao tumačenje r. 26b. No to pretpostavlja korjenitije ispravljanje r. 30, prema kojemu bi Moab bio uništen od Hešbona. 2. To je izraelska pjesma koju naviještaju rr. 25–26 koji opjevavaju pobjedu Izraela nad Sihonom (rr. 27b i 30 ispravljeni) ali koja podsjeća u tom pogledu na pobjedu Sihonovu nad Moabom (rr. 28–29): Hešbon je progutao gradove moapske, ali mi, Izraelci, mi smo uništili Hešbon. Što se tiče r. 27, on je ironični poziv da ljudi dođu ponovno sagraditi Hešbon.

sažga Ar moapski,
proždrije[a] visove arnonske.
29Teško tebi, Moabe!
Propao si, narode Kemošev!
Od sinova bjegunce učini[b],
a od kćeri svojih ropkinje
Sihonu, kralju amorejskom.
30Pobili smo ih;
propao je Hešbon do Dibona:
sve smo razorili do Nofaha,
što je blizu Medebe[c] ...«

31Tako se Izrael nastani u zemlji Amorejaca. 32Mojsije se uputi da izvidi Jazer. Potom zauzmu njegova naselja a rastjeraju Amorejce koji bijahu ondje.

||Pnz 3 1-7

Pobjeda nad Ogom

33Okrenu se onda i pođu prema Bašanu. A bašanski kralj Og presrete ih sa svim svojim narodom da zapodjene boj kod Edreja[d]. 34Ali Jahve reče Mojsiju: »Ne boj ga se! Predao sam u tvoje ruke njega, sav njegov narod i njegovu zemlju. Postupi s njim kako si postupio s amorejskim kraljem Sihonom koji je boravio u Hešbonu.«

35I potukoše ga, i sinove njegove, i sav njegov narod, tako da nitko ne uteče. Potom zaposjedoše njegovu zemlju.

31 8,16
Pnz 23 5-6
Jš 24 9-10
Neh 13 2
Mih 6 5
2 Pt 2 15s
Jd 11
Otk 2 14
Izl 2 15+

Moapski kralj Balak poziva u pomoć vrača Bileama[f]

22 Poslije toga Izraelci otputuju i utabore se na Moapskim poljanama, s onu stranu Jordana, nasuprot Jerihonu[e].

2Balak, sin Siporov, vidje sve što Izrael učini Amorejcima. 3Moab se uvelike poboja toga naroda jer je bio brojan.

Moaba obuze strah od Izraelaca. 4Zato reče Moab midjanskim starješinama: »Sad će ova rulja oko nas sve pòpasti kao što vol popáse travu po polju.«

Balak, sin Siporov, bijaše moapski kralj u ono vrijeme. 5On pošalje glasnike Bileamu, sinu Beorovu, u Petoru, koji se nalazi na Rijeci, u zemlji Amonaca[g]. Pozove ga rekavši: »Evo je došao neki narod iz Egipta; evo je prekrio lice zemlje i naselio se uza me. 6Zato dođi i prokuni mi ovaj narod jer je jači od mene. Tako ću ga moći svladati i istjerati iz zemlje. A znam da je blagoslovljen onaj koga blagosloviš, a proklet onaj koga prokuneš.«

7Starješine moapske i starješine midjanske krenu s nagradom za vračanje u svojim rukama. Stignu 1 Sam 9 7+
Bileamu i prenesu mu Balakovu poruku. 8On im rekne: »Prenoćite ovdje te ću vam odgovoriti prema onome što mi Jahve kaže.« Tako moapski knezovi ostanu kod Bileama.

9Bog dođe Bileamu i upita: »Tko su ti ljudi s tobom?« Bileam odgovori Bogu: 10»Poslao ih k meni Balak, sin Siporov, moapski kralj, s porukom: 11'Evo je neki narod došao iz Egipta i prekrio lice zemlje. Dođi da ga prokuneš. Tako ću ga moći svladati i protjerati.'« 12Ali Bog reče Bileamu: »Nemoj ići s njima! Nemoj proklinjati onaj narod jer je blagoslovljen.«

13Ujutro Bileam ustane te će Balakovim knezovima: »Odlazite u svoju zemlju jer mi ne dâ Jahve da pođem s vama.« 14Moapski se knezovi dignu, odu Balaku pa mu reknu: »Bileam nije htio poći s nama.«

15Balak opet pošalje knezove, brojnije i uglednije od prvih. 16Oni dođu Bileamu i reknu mu: »Ovako je poručio Balak, sin Siporov: 'Ne skanjuj se nego dođi k meni. 17Bogato ću te nagraditi i učinit ću sve što mi kažeš. Dođi, molim te, i prokuni mi ovaj narod!'« 18Ali Bileam odgovori Balakovim slugama: »Da mi Balak dadne svoju kuću punu srebra i zlata, ne bih mogao prestupiti zapovijedi Jahve, Boga svoga, da učinim išta, bilo veliko bilo malo. 19Ali provedite ovdje i vi noć da doznam što će mi Jahve još kazati.« 20Noću Bog dođe Bileamu pa mu rekne: »Ako su ti ljudi došli da te pozovu, ustani, pođi s njima! Ali da činiš samo što ti ja reknem!«

a) »proždrije«, *bâle'ah*, po LXX: TM »gospodare (visova arnonskih)« *ba'alê*.
b) Kemoš je učinio bjegunce.
c) »sve smo razorili... Medebe« konj.; TM nerazumljiv.
d) Izvještaj o ratu protiv Oga ima za cilj da upotpuni osvajanje Transjordanije i da opravda zahtjeve Manašejeva poluplemena za Bašanom koji Izraelci u stvari nisu nikad posjedovali. Osoba Og je legendarna (usp. Pnz 3,11).
e) Dosl. »S onu stranu Jordana jerihonskog« to jest na visini grada Jerihona ali na drugoj strani Jordana, gledano sa stajališta stanovnika Palestine.
f) Izvještaj koji uokviruje proroštvo Bileamovo sastavljen je na temelju dviju predaja, jahvističke i elohističke, s prevagom elohističke predaje. Proroštva su, izgleda, mnogo starija. – Ovaj podugački prizor prikazuje posebni slučaj proročkog pokreta. Bileam je vrač s obale rijeke Eufrata koji priznaje Jahvu za svog Boga (22,18 itd.) i blagoslivlje Izraela (23,11–12.25–26; 24,10; usp. Mih 6,5). Međutim, mlađe predaje smatraju Bileama neprijateljem kojega je Bog Jahve nagnao da blagoslovi Izraela protiv svoje volje (Pnz 23,5–6; Jš 24,9–10; usp. Neh 13,2). On je uvukao Izraela u idolatriju kod Peora (Br 31,8.16). Ovu će predaju ponoviti i Novi zavjet.
g) Petor (na »Rijeci« to jest Eufratu) i zemlja Amonaca (tako sam., sir. i Vg, a hebr. ima mjesto Amonaca »Amavaca«) poznati su nam iz klinovitih tekstova.

Bileamova magarica

21Ustane Bileam ujutro, osamari svoju magaricu[a]
i ode s moapskim knezovima. 22No Božja srdžba
usplamtje što je on pošao. Zato anđeo Jahvin stade
na put da ga spriječi[b]. On je jahao na svojoj maga-
rici, a pratila ga njegova dva momka. 23Kad maga-
rica opazi anđela Jahvina kako stoji na putu s isu-
kanim mačem u ruci, skrene sa staze i pođe preko
polja. Bileam poče tući magaricu da je vrati na put.
24Anđeo Jahvin tada stade na uskom prolazu, među
vinogradima, a bijaše ograda i s ove i s one strane.
25Magarica, spazivši Jahvina anđela, stisne se uza
zid i o zid pritisne Bileamovu nogu. On je opet
poče tući. 26Anđeo Jahvin pođe naprijed te stade
na usko mjesto gdje nije bilo prostora da se pro-
vuče ni desno ni lijevo. 27Kad je magarica ugledala
Jahvina anđela, legne pod Bileamom. Bileam po-
bjesni i poče tući magaricu štapom. 28Tada Jahve
2 Pt 2 16 otvori usta magarici te ona progovori Bileamu:
»Što sam ti učinila da si me tukao tri puta?« 29Bi-
leam odgovori magarici: »Što sa mnom zbijaš šalu!
Da mi je mač u ruci, sad bih te ubio!« 30A magarica
uzvrati Bileamu: »Zar ja nisam tvoja magarica na
kojoj si jahao svega svoga vijeka do danas? Jesam
li ti običavala ovako?« – »Nisi!« – odgovori on.
31Tada Jahve otvori oči Bileamu i on opazi an-
đela Jahvina kako stoji na putu s golim mačem u
ruci. Pognu on glavu i pade ničice. 32Onda će mu
anđeo Jahvin: »Zašto si tukao svoju magaricu već
tri puta? Tà ja sam istupio da te spriječim, jer te
put meni naočigled vodi u propast[c]. 33Magarica me
opazila i preda mnom se uklonila sva tri puta. Da
mi se nije uklanjala, već bih te ubio, a nju ostavio
na životu.« 34Onda će Bileam anđelu Jahvinu: »Sa-
griješio sam[d]! Nisam znao da ti preda mnom stojiš
na putu. Ali sad, ako je zlo u tvojim očima, ja ću
se vratiti.« 35Ali anđeo Jahvin odvrati Bileamu:
»Idi s tim ljudima, ali samo ono govori što ti ja
kažem.« Tako Bileam ode s Balakovim knezovima.

Bileam i Balak

36Kad je Balak čuo da Bileam dolazi, iziđe mu u
susret do grada Moaba[e] što se nalazi na granici Ar-
nona, na kraju područja. 37»Zar nisam uporno po
te slao i pozivao te? Zašto mi nisi došao?« reče
Balak Bileamu. »Zar te zaista ne mogu bogato na-
graditi?« 38»Evo sam ti došao«, reče Bileam Bala-
ku. »Ali hoću li ti moći sada što kazati? Samo što
mi Bog stavi na jezik, to ću govoriti.« 39Pođe zatim Jr 1 9
Bileam s Balakom i dođoše u Kirjat Husot. 40Žr-
tvova Balak i krupne i sitne stoke te od toga pruži
Bileamu i knezovima koji su ga pratili[f].
41Sutradan uze Balak Bileama i odvede ga gore
na Bamot-Baal, odakle mogaše vidjeti krajnji dio
naroda[g].

23 I Bileam reče Balaku: »Ovdje mi načini se-
dam žrtvenika; ovdje mi pripravi sedam ju-
naca i sedam ovnova.« 2Balak učini kako je Bileam
rekao. A onda Balak i Bileam prinesu[h] po jednoga
junca i ovna na svakome žrtveniku. 3Potom će Bi-
leam Balaku: »Ti stoj kod svoje paljenice, a ja
idem ne bih li se sreo s Jahvom, pa što mi očituje,
kazat ću ti.« I ode na osamljeno mjesto.

Bileamovo proročanstvo

4I Bog srete Bileama, koji mu reče: »Sedam sam
žrtvenika podigao i prinio na svakome po jednoga
junca i ovna.« 5A Jahve stavi riječi u usta Bileamu
te mu zapovjedi: »Vrati se Balaku i ovako govori.«
6Bileam se vrati k njemu, a on stajaše uza svoju
paljenicu i s njim svi knezovi moapski. 7Tada on
poče svoju pjesmu[i] i reče:

»Iz Arama dovede me Balak,
kralj Moaba, iz strana istočnih:
'Dođi, prokuni mi Jakova,
dođi, gromom udri Izraela!'
8Kako mogu proklinjati

a) Počasno jahanje u drugom tisućljeću pr. Kr. (Usp. Suci 5,10; 10,4; 12,14).
b) »Jahve« sa sam. i nekim grč. rkpp. »Bog« prema hebr. – Proturječje s r. 20 izgleda da ukazuje na promjenu predaje (usp. 22,2+). Ovaj je izvještaj, pučkiji nego onaj prethodni, pripisan jahvistu. Prema njemu životinje govore kao i u Post 3,1s.
c) Drugi prijevod: »jer mi se to putovanje nije svidjelo«.
d) Svaki se čin čovjekov, bio on svjestan ili nesvjestan, ako se protivi volji Božjoj, smatra grijehom.
e) Tekst glasi *'îr mo'ab* to jest »moapski grad«. Međutim, tu se radi o gradu Ar, značajnom gradu koji je vladao nad klancem rijeke Arnon (usp. 21,15). No Bileam će izgovoriti svoja proroštva pomičući se prema sjeveru sve do brda Nebo, smještena na visoravni odakle je prekrasan pogled na stepu koju su osvojili Izraelci. Nalazimo se daleko na sjeveru od Arnona, granice s Moabom, na nekadašnjem području kralja Sihona koje su osvojili Izraelci. Ovi izvještaji odražavaju kasniju situaciju, poslije osvajanja zemlje, u vrijeme kralja Davida kada se Moab proširio prema sjeveru. U jednom će trenutku sezati sve do Jerihona (usp. Suci 3,13).
f) Radi se o žrtvi pričesnici (Lev 3,1+) nakon koje slijedi žrtva paljenica (23,2) koja znači pripravu za Božje objavljivanje (usp. Suci 6,25s).
g) To jest krajnji dio tabora.
h) »prinesu« po TM; BJ po LXX »(i onda) prinese«.
i) Pjesme koje slijede spadale su prvotno u istu zbirku koja je bila napisana potiv Moaba. Prve su nam dvije prenesene kroz elohističku predaju.

koga Bog ne proklinje?
Kako gromom udarati
koga Jahve ne udara?
9 Jer s vrha hridi ja ga gledam,
s visoka ga motrim brijega.
Pnz 33 28 Gle naroda koji odvojeno živi,
među narode[a] on se ne broji.
Post 15 5+ 10 Prah Jakovljev tko će prebrojiti;
Post 13 16 pijesak Izraela tko će izmjeriti!
O, da mi je umrijeti
smrću pravednika!
O, da svršetak moj
bude kao njegov[b]!«
11 »Što mi to uradi!« – reče Balak Bileamu. »Do-
vedoh te da prokuneš moje neprijatelje, a kad ta-
mo, ti ih blagoslovom obasu!«
12 On odgovori: »Zar mi nije dužnost kazati što
mi Jahve stavlja u usta?«
13 »Hajde sa mnom na drugo mjesto, odakle ga
možeš svega vidjeti« zamoli ga Balak. »Odavde mu
vidiš samo jedan kraj, a ne vidiš ga svega. Odande
mi ga prokuni!«
14 Povede ga zatim na Sede Sofim, na vrh Pisge.
Tu sagradi sedam žrtvenika i na svakom žrtveniku
prinese po jednoga junca i ovna. 15 Bileam tada
rekne Balaku: »Stoj ovdje kraj svoje paljenice, a ja
odoh onamo na susret[c] Bogu.«
16 Jahve sretne Bileama; stavi riječi u njegova usta
te mu zapovjedi: »Vrati se k Balaku i tako govori!«
17 I vrati se on Balaku, koji stajaše uza svoju palje-
nicu i s njim moapski knezovi. Balak ga zapita:
»Što je Jahve rekao?«
18 Tada Bileam započe svoju pjesmu i reče:
»Ustani, Balače, i poslušaj!
Uhom me posluhni, sine Siporov!
1 Sam 15 29 19 Bog nije čovjek da bi slagao,
Mal 3 6 nije sin Adama da bi se kajao.
Job 9 32 Zar on kada rekne, a ne učini,
Rim 11 29 zar obeća, pa ne ispuni?
Tit 1 2 Heb 6 18 Jak 1 17 20 Gle, primih od Boga da blagoslovim[d],
blagoslovit ću i povuć' neću
blagoslova.
21 U Jakovu nesreće ne nazreh[e],
nit' nevolje vidjeh u Izraelu.
Jahve, Bog njegov, s njime je,
poklik kralju u njemu odzvanja.
22 Iz Egipta Bog[f] ga je izveo, = 24 8-9
on je njemu k'o rozi bivola[g]. ↗ Mt 2 15
23 Gatanja nema protiv Jakova
nit' protiv Izraela vračanja[h].
I kada budu rekli Jakovu
i Izraelu: 'Što radi Bog?' 14 14-18
24 gle, ustat će narod k'o lavica,
dići će se poput lava: Post 49 9
leći neće dok plijen ne proguta,
dok ne popije krv pobijenih.«
25 Zatim Balak reče Bileamu: »Nemoj ga ni kle-
tvom kleti, ali ni blagoslovom blagoslivljati.« 26 Bi-
leam odvrati Balaku. »Zar ti nisam rekao: sve što
Jahve kaže, to ću činiti.«
27 Potom Balak reče Bileamu: »Hajde! Odvest ću
te na drugo mjesto. Možda će Bogu biti pravo da
mi ga odande prokuneš.« 28 I odvede Balak Bileama
na vrh Peora, odakle se pruža vidik na pustaru.
29 »Sagradi mi ovdje sedam žrtvenika«, reče Bi-
leam Balaku. »Nadalje, pripremi mi ovdje sedam
junaca i sedam ovnova.«
30 Balak učini kako je Bileam rekao i prinese po
jednoga junca i ovna na svakome žrtveniku.

24 Kad opazi Bileam da je Jahvi drago što on
blagoslivlja Izraela, ne htjede više ni ići kao
prije u potragu za znamenjima, nego se licem
okrenu prema pustari. 2 Bileam podiže oči i vidje
Izraela utaborena po njegovim plemenima. Na nj
siđe Duh Božji 3 i on poče svoju pjesmu te reče[i]:
»Proročanstvo Bileama,
sina Beorova,
proročanstvo čovjeka pronicava
pogleda[j],
4 proročanstvo onoga koji riječi
Božje sluša,
koji vidi viđenja Svesilnoga, Post 17 1+
koji pada i oči mu se otvaraju[k].
5 Kako su lijepi ti šatori, Jakove, Ps 84 2
i stanovi tvoji, Izraele! Iz 54 2-3

a) Radi se o izabranju Izraela (Pnz 7,6+) potvrđenom blagoslovom nad mnogobrojnim potomstvom.
b) »njegov« po TM; BJ po LXX »njihov«.
c) BJ prevodi: »odoh onamo da pričekam«.
d) »primih od Boga«: dosl. TM »prihvatih«; prijevodi imaju pasiv.
e) »nazreh« po sam., sir.; TM »nazre«.
f) Umjesto Elohim, hebr. tekst ima »El« što znači »Bog« a što je ujedno naziv za kanaanskog glavnog boga El. Taj je bio poistovjećen s Bogom praotaca, a i s Jahvom. Isto kao i u 24,4.8.16.
g) Nejasan tekst. Drugi prijevodi: »On (Jakov) ima snagu k'o u bivola«, ili »On (El) ima rogove k'o u bivola«.
h) Drugi prijevod: »u Jakovu« i »u Izraelu«.
i) Ovdje počinje novi niz proroštava koja spadaju u jahvistički ciklus.
j) Dosl. po LXX »čije je oko savršeno«, *šettam*; TM »čije je oko zatvoreno«, *šetûm*.
k) Značenje sporno. BJ prevodi: »koji dobija božanski odgovor i oči...«

6 Kao dolovi što se steru,
kao vrtovi uz obalu rijeke,
kao aloje što ih Jahve posadi,
kao cedri pokraj voda!
24 17 7 Iz potomstva junak mu izlazi,
Post 49 10 nad mnogim[a] on vlada narodima.
Iz 9 5p;
11 1s Kralj će njegov nadvisit' Agaga,
uzdiže se kraljevstvo njegovo.
23 22-24 8 Iz Egipta Bog ga izveo,
Pnz 33 17 on je njemu k'o rozi bivola.
On proždire narode[b] dušmanske,
on njihove kosti drobi.
Post 49 9 9 Skupio se, polegao
poput lava, poput lavice:
tko ga podići smije?
Post 12 3; Blagoslovljen bio tko te blagoslivlje,
27 29 proklet da je tko tebe proklinje!«
10 I usplamtje srdžbom Balak na Bileama i udari
rukom o ruku. »Pozvao sam te da prokuneš moje
neprijatelje«, reče Balak Bileamu, »a kad tamo, ti
ih blagoslovi evo triput! 11 Nosi se odmah u svoj
kraj. Bio sam rekao: dostojno ću te počastiti! A
eto, Jahve te liši časti.« 12 Nato Bileam odgovori
Balaku: »Zar nisam rekao i tvojim glasnicima koje
si k meni poslao: 13 'Da mi Balak dadne svoju kuću
punu srebra i zlata, ne bih mogao prestupiti zapovi-
jed Jahvinu i po svojoj volji činiti bilo dobro, bilo
zlo; ono što kaže Jahve, to ću i ja reći.' 14 A sada,
kad, evo, odlazim k svome narodu, hajde da ti ob-
javim što će ovaj narod učiniti tvome narodu u bu-
dućnosti!« 15 I poče svoju pjesmu i reče:
»Proročanstvo Bileama, sina Beorova,
proročanstvo čovjeka pronicava pogleda,
16 proročanstvo onoga koji riječi Božje sluša,
koji poznaje mudrost Svevišnjega,
koji vidi viđenja Svesilnoga,
koji pada i oči mu se otvaraju.
17 Vidim ga, ali ne sada:
motrim ga, al' ne iz blizine:
od Jakova zvijezda[c] izlazi, Otk 2 28; 22 16
od Izraela žezlo[d] se diže. Post 49 10+
On Moabu razbija bokove
i svu djecu Šetovu[e] zatire!
18 Edom će njegovim postati posjedom, Pnz 2 1+
a Seir zemljom osvojenom. Post 25 23;
Razvija snagu svoju Izrael, 27 39+
19 Jakov vlada nad neprijateljima
i uništava preživjele iz Ira[f].«
20 Bileam se zagleda u Amaleka te
poče svoju pjesmu i reče:
»Amalek je prvenac među narodima, Izl 17 8+
ali vječna propast njegov je Izl 17 14
svršetak[g].« 1 Sam 15 3
21 Onda se zagleda u Kenijce te poče
svoju pjesmu i reče:
»Tvrd je stan tvoj, Kajine, 1 Sam 15 6
na timoru ti gnijezdo[h] savijeno!
22 Al' gnijezdo pripada Beoru;
dokle ćeš Ašuru[i] robovati?«
23 Opet poče svoju pjesmu i reče:
»Narodi pomorski[j] sabiru se
sa sjevera,
24 a brodovlje od strane Kitima. Dn 11 30
Podjarmljuju Ašur, podjarmljuju
Heber[k],
pa i njega će propast stići vječita.«
25 Potom ustade Bileam te se uputi natrag u svoj 31 8
kraj. A i Balak ode svojim putem.

a) Slijedimo grč. tekst. Ovo se proroštvo izgleda odnosi na »kraljevski mesijanizam« te ima pred očima izravno ili Šaula koji je pobijedio amalečkog kralja Agaga (1 Sam 15,8) ili Davida koji je također pobijedio Amalečane (1 Sam 30). Hebr. je tekst nešto drukčiji.

b) Izrael. Nastavak retka je nesiguran i tekst je iskvaren. Umjesto »narode« (prema TM) BJ ima »mrtvaca«.

c) Zvijezda je na starom Istoku znak za boga, i u skladu s time pobožanstvenjenog kralja. Vidi isto tako i Iz 14,12. Ovaj izraz ovdje misli na Davida i njegovu kraljevsku dinastiju a u budućnosti na Mesiju.

d) Umjesto »žezlo« grč. ima »čovjek« a umjesto »bokove« ima »kneževe«. – Ista hebr. riječ znači i »bokovi« i »međa«.

e) Odnosi se na beduinska plemena. Pjesnik promatra svitu Izraelovih neprijatelja na granicama Kanaana.

f) Riječ »neprijatelji« prenesena je ovamo iz r. 18 gdje ju hebr. tekst stavlja poslije »Seira«. – Mjesto *»'îr«* (hebr. znači »grad«) BJ ima »Ar« (usp. 22,36).

g) BJ po sam.: »ali potomstvo njegovo zauvijek će propasti«.

h) Igra riječi među *qen* (gnijezdo) i *qjn* (Kain). – Kenijci su nomadi (usp. 1 Ljet 2,55 gdje se pojavljuju kao braća Rekabita), vrlo bliski Midjancima (usp. Br 10,29 i Suci 1,16). Potisnuti od Edomićana (Beor iz r. 22 izgleda da je istovjetan s onim u Post 36,32) zauzimaju zemlju Amalečana (Suci 1,16; 1 Sam 15,4–6; usp. 27,10 i 30,29) i prostiru se sve do Ezdrelonske ravnice (Suci 4,11.17; 5,24). Kaina treba povezati s Kenazom, ocem Otniela, a ovaj je pak brat (ili nećak?) »Kenižanina Kaleba« (drugdje poistovjećen s Judinim plemenom; Br 32,12s; Jš 14,6.14; 15,17; Suci 1,13; 3,9–11; 1 Ljet 4,13). U Post 15,19 Kenižani se spominju među Kenijcima i Kadmoncima (»sinovi istoka« is Post 29,1; Suci 6,3 itd.) i u Post 36,11.42 Kenaz je Ezavov unuk i polubrat Amaleka što izražava prije geografsko nego etnografsko stanje.

i) Tekst je vrlo nepouzdan. Ispravljen je prema grč. Spominjanje Ašura na ovom mjestu (r. 24) vrlo začuđuje: ne može se raditi o Asiriji, jer bi to stavljalo proroštvo u vrlo kasno doba (VIII. st. pr. Kr.). Možda se radi o plemenu Ašurci koje se spominje u Post 25,3 i 2 Sam 2,9.

j) Dosl. »narodi otočki«. Ovi »Pomorski narodi« među koje su spadali i Filistejci udarali su na Egipat i na Palestinu krajem XIII. st. prije Kr.

k) Kitim: odnosi se na Cipar ali i na istočnu obalu Sredozemnoga mora. – Eber: usp. Post 10,21; 11,14. To su stanovnici među koje treba ubrojiti i Abrahama (Post 11,26). Ime treba povezati s »Hebrej« (usp. »Abram Hebrejac«, Post 14,13) pa ma kakvo inače bilo porijeklo tog imena.

31 16 **Duhovna i tjelesna lutanja Izraelaca**[a]

Pnz 3 29; 4 3
Ps 106 28-31
↗Otk 2 14
25 Dok je Izrael boravio u Šitimu[b], narod se
upusti u blud s Moapkama. 2One pozivahu
narod na žrtvovanje svojim bogovima, a narod su-
djelovaše u njihovim gozbama[c] i klanjaše se njiho-
vim bogovima. 3Tako se Izrael osramoti s Baalom
peorskim. I Jahve planu gnjevom na Izraela.
4»Pokupi sve narodne glavare«, reče Jahve Moj-
2 Sam 21 6s siju. »Objesi ih Jahvi usred bijela dana da se Jahvin
gnjev odvrati od Izraela.«
Izl 18 25p 5Onda Mojsije rekne izraelskim sucima: »Neka
svatko pobije one svoje ljude koji su se osramotili
s Baalom peorskim.«
6Baš tada neki Izraelac dođe i dovede k svojoj
Izl 2 15+ braći jednu Midjanku[d] naočigled Mojsija i naoči-
gled sve izraelske zajednice koja zaplaka na ulazu
Izl 6 25 u Šator sastanka. 7Kad to opazi Pinhas, sin Eleaza-
ra, sina svećenika Arona, ustade ispred zajednice:
uze koplje u ruku 8i pođe za Izraelcem u odaje[e] i
↗1 Kor 10 8 probode ih oboje, Izraelca i ženu; nju kroza slabi-
ne. Tako pomor Izraelaca prestade. 9A onih koji
su od pomora pomrli bilo je dvadeset i četiri tisuće.
10Jahve reče Mojsiju: 11»Pinhas, sin Eleazara,
sina svećenika Arona, odvratio je moj gnjev od Iz-
raelaca, obuzet među njima mojim revnovanjem. Pnz 4 24+
Zato u svome revnovanju nisam istrijebio izrael-
skoga naroda. 12Kaži mu dakle: 'S njime, evo, skla-
pam savez mira. 13Neka to bude za nj i njegove Izl 32 25-29
potomke poslije njega savez vječnoga svećeništva, Lev 1 7
jer je revnovao za svoga Boga i izvršio pomirenje Pnz 33 8-11 Ez 44 15
za izraelski narod[f].'« Ps 106 30-31
14Ime Izraelcu koji je bio ubijen – onome što je Sir 45 23-26
ubijen s Midjankom – bijaše Zimri. Bio je sin Sa-
lua, glavara jedne od Šimunovih porodica. 15A ime
ubijene žene Midjanke bijaše Kozbi. Bila je kći Su-
rova. Sur je bio glavar jednog plemena, jedne po-
rodice u Midjanu.
16Jahve reče Mojsiju: 17»Navali na Midjance i po-
tuci ih, 18jer su i oni navaljivali na vas svojim lukav- 31 3-12
štinama kad su lukavo radili protiv vas u slučaju
Peora i svoje sestre Kozbi, kćeri glavara midjan-
skoga, koja je zaglavila u vrijeme pomora nastalog
zbog Peora.«

VIII. Nove odredbe[g]

Drugi popis

26 Poslije toga zla Jahve reče Mojsiju i Eleazaru,
sinu svećenika Arona: 2»Obavite popis sve
1 zajednice sinova Izraelovih, po njihovim porodica-
ma, popišite sve, od dvadeset godina pa naviše,
koji su u Izraelu sposobni za borbu.«
3Mojsije, dakle, i svećenik Eleazar popišu ih[h] na
Moapskim poljanama, uz Jordan blizu Jerihona,
4sve od dvadeset godina pa naviše, kako je Jahve
naredio Mojsiju i Izraelcima. Sinovi Izraelovi koji
su izašli iz zemlje egipatske bili su:
5Izraelov prvorođenac Ruben. Sinovi Rubenovi: Post 46 8-9
od Henoka rod Henokovaca; od Palua rod Paluo-
vaca; 6od Hesrona rod Hesronovaca i od Karmija
rod Karmijevaca. 7To su rodovi Rubenovaca. Njih
je bilo četrdeset i tri tisuće sedam stotina i trideset.
8Paluov sin bijaše Eliab, 9a sinovi Eliabovi: Ne-
muel, Datan i Abiram. Taj Datan i Abiram bijahu 16 1 - 17
ugledni članovi zajednice koji se podigoše protiv
Mojsija i Arona u buni Korahovoj, kad se pobuniše
protiv Jahve. 10Nato je zemlja rastvorila svoje ralje
i progutala ih zajedno s Korahom, kad je smrt po-

a) Drevni izvještaj (rr. 1–5) pretpostavlja istu povijesnu situaciju kao i izvještaj o Bileamu (usp. 22,36+). Svetište boga Baala u Peoru (usp. 23,28) na granici između Izraela i Moaba posjećivala su ta dva naroda, i Moabićanke su privlačile Izraelce u bogoštovlje svojih bogova (ili njihova boga), usp. 31,16. Rr. 6–18 koji se preko r. 18 tiču istog svetišta iz svećeničke su redakcije ali se služe jednom vrlo drevnom predajom koja na pozornicu dovodi ženu Midjanku. Moguće je da su Midjanci koji su kao nomadi lutali po svim ovim krajevima (usp. 22,4.7), daleko od svog područja (usp. Izl 2,11+) posjećivali ovo svetište. Ovaj je izvještaj bio povodom povijesti rata protiv Midjanaca (Br 31,1+). Midjanci o kojima su Mojsijeve predaje govorile s blagonaklonošću (usp. Izl 2,18+) postali su neprijatelji Izraela (usp. Suci 7 – 9).

b) O Šitimu ili Abel ha-Šitiu, vidi Jš 2,1+.

c) Radi se o sakralnoj gozbi koja slijedi nakon žrtve.

d) To je ona o kojoj će tu biti govora.

e) Dosl. »Nadsvođeni izdubak«, vjerojatno služio za prostituciju.

f) BJ prevodi: »Budući da je revnovao za svoga Boga, moći će izvršiti obred pomirenja nad Izraelcima.«

g) Ove nove odredbe, vrlo različite, sve su iz svećeničke predaje.

h) »Popišu ih« tako prema Targumu i sir. – Ovaj popis u stepama moapskim odgovara onomu koji je bio načinjen pri odlasku sa Sinaja (Br 1). Mnogo je točniji i služio je da se uspostavi rodoslovlje Jakovljeve obitelji u Post 46 (svećenička predaja). Redoslijed plemena je drukčiji nego u grč. a odgovara onomu u Post 46.

grabila tu skupinu i oganj proždro dvjesta i pedeset
ljudi. Tako su postali opomenom. 11 No sinovi Ko-
rahovi ne izginuše.
Post 46 10 12 Sinovi Šimunovi po svojim rodovima: od Ne-
muela rod Nemuelovaca; od Jamina rod Jaminova-
ca; od Jakina rod Jakinovaca; 13 od Zeraha rod Ze-
rahovaca i od Šaula rod Šaulovaca. 14 To su rodovi
Šimunovaca, njih dvadeset i dvije tisuće i dvjesta.
Post 46 16 15[a] Sinovi Gadovi po svojim rodovima: od Sefona
rod Sefonovaca; od Hagija rod Hagijevaca; od Šu-
nija rod Šunijevaca; 16 od Oznija rod Oznijevaca; od
Erija rod Erijevaca; 17 od Aroda roda Arodovaca i
od Arelija rod Arelijevaca. 18 To su rodovi Gadovih
potomaka. Njih je upisano četrdeset tisuća i pet
stotina.
Post 46 12 19 Judini sinovi: Er i Onan. I Er i Onan umriješe
u zemlji kanaanskoj.
20 Sinovi Judini po svojim rodovima bijahu: od
Šele rod Šelinaca; od Peresa rod Peresovaca i od
Zeraha rod Zerahovaca. 21 Peresovi su sinovi opet
bili: od Hesrona rod Hesronovaca i od Hamula rod
Hamulovaca. 22 To su Judini rodovi. Njih je upisano
sedamdeset i šest tisuća i petsto.
Post 46 13 23 Sinovi Jisakarovi, prema svojim rodovima: od
Sud 10 1-2 Tole rod Tolinaca; od Puve rod Puvinaca; 24 od Ja-
šuba rod Jašubovaca i od Šimrona rod Šimronova-
ca. 25 To su Jisakarovi rodovi. Njih je upisano še-
zdeset i četiri tisuće i trista.
Post 46 14 26 Sinovi Zebulunovi, po svojim rodovima: od Se-
Suci 12 11-12 reda rod Seredovaca; od Elona rod Elonovaca i od
Jahleela rod Jahleelovaca. 27 To su rodovi Zebulu-
novaca. Njih je upisano šezdeset tisuća i pet stoti-
na.
Post 46 20 28 Sinovi Josipovi, po svojim rodovima: Manaše i
Jš 17 1 Efrajim. 29 Sinovi Manašeovi: od Makira rod Maki-
Suci 5 14 rovaca. Makiru se rodio Gilead. Od Gileada rod
1 Ljet 7 14-19 Gileadovaca. 30 Ovo su bili sinovi Gileadovi: od Je-
zera rod Jezerovaca; od Heleka rod Helekovaca;
31 od Asriela rod Asrielovaca; od Šekema rod Šeke-
movaca; 32 od Šemide rod Šemidinaca i od Hefera
rod Heferovaca. 33 Heferov sin Selofhad nije imao
sinova, nego kćeri. Imena Selofhadovih kćeri bila
su: Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirsa. 34 To su Ma-
našeovi rodovi. Njih je upisano pedeset i dvije ti-
suće i sedam stotina.

35 Ovo su opet sinovi Efrajimovi, po svojim rodo-
vima: od Šutelaha rod Šutelahovaca; od Bekera
rod Bekerovaca i od Tahana rod Tahanovaca.
36 Ovo su sinovi Šutelahovi: od Erana rod Eranova-
ca. 37 To su rodovi Efrajimovih sinova. Njih je upi-
sano trideset i dvije tisuće i pet stotina.
To su sinovi Josipovi, po svojim rodovima.
38 Sinovi Benjaminovi, po svojim rodovima: od Post 46 21
Bele rod Belinaca; od Ašbela rod Ašbelovaca; od
Ahirama rod Ahiramovaca; 39 od Šefufama rod Še-
fufamovaca i od Hufama rod Hufamovaca. 40 Belini
sinovi bili su: Ard i Naaman. I tako, od Arda rod
Ardovaca, a od Naamana rod Naamanovaca. 41 To
su sinovi Benjaminovi, po svojim rodovima. Njih
je upisano četrdeset i pet tisuća i šest stotina.
42 Ovo su sinovi Danovi, po svojim rodovima: od Post 46 23
Šuhama rod Šuhamovaca. To su sinovi Danovi,
prema svojim rodovima. 43 Od svih rodova Šuhamo-
vaca bilo je upisano šezdeset i četiri tisuće i četiri
stotine.
44 Sinovi Ašerovi, po svojim rodovima: od Jimne Post 46 17
rod Jimninaca; od Jišvija rod Jišvijevaca i od Berije
rod Berijevaca. 45 Od sinova Berijinih: od Hebera
rod Heberovaca i od Malkiela rod Malkielovaca.
46 Ašerovoj kćeri bilo je ime Serah. 47 To su rodovi
Ašerovih sinova. Njih je upisano pedeset i tri tisuće
i četiri stotine.
48 Sinovi Naftalijevi, po svojim rodovima: od Jah- Post 46 24
seela rod Jahseelovaca; od Gunija rod Gunijevaca;
49 od Jesera rod Jeserovaca i od Šilema rod Šilemo-
vaca. 50 To su rodovi Naftalijevaca. Po njihovim ro-
dovima upisano ih je četrdeset i pet tisuća i četiri
stotine.
51 Bilo je, dakle, upisanih Izraelaca šest stotina i 2 32; 11 21
jedna tisuća i sedam stotina i trideset. 1 46+
52 Jahve reče Mojsiju: 53 »Tima neka se razdijeli Jš 13s
zemlja u baštinu prema broju osoba. 54 Većem broju = 33 54
povećaj njegovu baštinu, a manjem smanji njegovu
baštinu; neka se svakomu dadne njegova baština
prema broju upisanih. 55 Ali zemlja neka se podijeli
kockom: neka se primi u baštinu prema djedov-
skim plemenskim imenima. 56 Baština se ima podije-
liti kockom svakom plemenu prema njegovoj veliči-
ni.«

a) Grč. ovdje mijenja redoslijed plemena, odatle razlika u brojenju.

Popis Levijevaca

57Ovo je popis Levijevaca, po njihovim rodovi-
Post 46 11 Izl 6 16-23 1 Ljet 6 1-15 ma: od Geršona rod Geršonovaca; od Kehata rod
Kehatovaca i od Merarija rod Merarijevaca. 58Ovo
su rodovi Levijevaca: rod Libnijevaca, rod Hebro-
novaca, rod Mahlijevaca, rod Mušijevaca i rod Ko-
Izl 6 20 rahovaca[a]. Kehatu se rodio Amram. 59Amramovoj
ženi bijaše ime Jokebeda. Bila je kći Levijeva, koja
se Leviju rodila u Egiptu. Ona je Amramu rodila:
Lev 10 1-3 Arona, Mojsija i njihovu sestru Mirjam. 60Aronu
Br 3 4 se rodili: Nadab, Abihu, Eleazar i Itamar. 61Nadab
i Abihu poginuli su kad su prinosili neposvećenu
3 15,39 vatru pred Jahvom. 62Svih je popisanih muškaraca
od jednog mjeseca pa naviše bilo dvadeset i tri tisu-
će. Oni nisu bili popisani s Izraelcima i nije im bila
18 20-24 dodijeljena baština među Izraelcima.

Osvrt na popis

63To su, dakle, oni koje je popisao Mojsije i sve-
ćenik Eleazar; oni su obavili ovaj popis Izraelaca
uz Jordan, na Moapskim poljanama nasuprot Jeri-
honu. 64Među njima nije bilo ni jednoga od onih
koje su popisali Mojsije i svećenik Aron kad su po-
14 20-38 pisivali Izraelce u Sinajskoj pustinji. 65Jer Jahve bi-
jaše za njih rekao: »Neka pomru u pustinji i neka
nitko od njih ne ostane, osim Kaleba, sina Jefuneo-
va, i Jošue, sina Nunova!«

Zakon ženskog naslijeđa

26 33 Jš 17 3-4 **27** Tada pristupiše kćeri Selofhada, sina Hefero-
va, sina Gileadova, sina Makirova, sina Ma-
našeova iz roda Josipova sina Manašea. A imena
kćeri bila su: Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirsa.
2One stanu pred Mojsija, pred svećenika Eleazara,
pred glavare i svu zajednicu na ulazu u Šator sa-
stanka pa reknu: 3»Naš je otac umro u pustinji.
Nije pripadao družini što se pobunila protiv Jahve
– Korahovoj družini – nego je umro od svoga vla-
stitoga grijeha. Sinova nije imao[b]. 4Zašto bi se ods-
tranilo ime našega oca iz njegova roda? Budući da
nije imao sina, daj nama posjed među braćom na-
šega oca!«
5Mojsije iznese njihov slučaj pred Jahvu. 6A Ja-
hve reče Mojsiju: 7»Selofhadove kćeri pravo kažu.
Treba svakako da im dadneš posjed koji će biti nji-
hova baština među braćom njihova oca. Prenesi na
njih baštinu njihova oca. 8Nadalje, reci Izraelcima:
'Kad koji čovjek umre a ne imadne sina, prenesite
njegovu baštinu na njegovu kćer. 9Ne imadne li ni
kćeri, predajte baštinu njegovoj braći. 10Ako ne
imadne ni braće, njegovu baštinu podajte braći nje-
gova oca. 11Ako mu otac ne imadne braće, baštinu
njegovu podajte najbližem rođaku njegova roda:
neka je on uzme u posjed.'
Neka to bude zakonska odredba Izraelcima,
kako je Jahve naredio Mojsiju.«

Izbor Jošue za vođu zajednice ||Pnz 31 1-8,2? Pnz 34 9

12Jahve reče Mojsiju: »Popni se na ovo brdo
Abarim i razgledaj zemlju koju dajem Izraelcima.
13A kad budeš razgledao, pridružit ćeš se svojim
precima i ti, kako se pridružio i tvoj brat Aron.
14Jer ste se u pobuni zajednice u pustinji Sin uspro- 20 12+
tivili mojim ustima umjesto da vodom očitujete
moju svetost pred njihovim očima.«
(To su Meripske vode kod Kadeša u Sinskoj pu-
stinji.)
15A Jahvi Mojsije progovori ovako: 16»Neka Ja-
hve, Bog duhova u svakom tijelu, postavi čovjeka 16 22
nad ovom zajednicom 17koji će pred njom izlaziti;
koji će pred njom stupati; koji će je izvoditi i uvo-
diti[c] tako da Jahvina zajednica ne bude kao stado
što nema pastira.«
18»Uzmi Jošuu, sina Nunova!« – reče Jahve Moj- 1 Kr 22 17
siju. »To je čovjek u kome ima duha. Na nj položi Ez 34 5 Mt 9 36
ruku svoju! 19Onda ga odvedi pred svećenika Elea- Jš 1 1+
zara i pred svu zajednicu te mu na njihove oči daj
naredbe! 20Predaj mu dio svoje vlasti da ga sluša 2 Kr 2 9.15
sva zajednica sinova Izraelovih. 21Neka pristupa k Jš 1 16-17
svećeniku Eleazaru, koji će za nj tražiti odluke 1 Sam 14 41
Urima pred Jahvom. Na njegovu zapovijed neka Pnz 33 8
izlaze i na njegovu zapovijed neka ulaze, oni i svi
Izraelci s njim – sva zajednica.«
22Mojsije učini kako mu je Jahve naredio: uzme
Jošuu te ga postavi pred svećenika Eleazara i pred
svu zajednicu.
23Položi zatim na nj svoje ruke i dade mu svoje Pnz 34 9
naredbe, kako je Jahve zapovjedio preko Mojsija.

JAVNO BOGOSLUŽJE

Svakodnevne žrtve[d] Lev 23 Izl 23 14+

28 Jahve reče Mojsiju: 2»Naredi Izraelcima i reci
im: 'Točno u određeno vrijeme prinosite mi
moje prinose, moju hranu – žrtve paljene meni na Izl 29 18+

a) Ove se dvije podjele Levita na obiteljske skupine ne podudaraju; druga je bez sumnje starija i uspjela je sačuvati uspomenu na gusto nastanjenje Levita na Jugu (Hebron, Libna). 1 Ljet 6, 1–15 pokušava ih pomiriti.
b) Kazna za grijeh nevjere (14) nije ukinula prava narednog pokoljenja. Kazna za grijeh Koraha (16 – 17) obuhvaća i pobunjene potomke.
c) Ovi izrazi znače svu djelatnost vođe (Pnz 28,6; 1 Sam 29,6; 2 Kr 19,27) koji će se ravnati prema odgovorima božanskog proroštva koje mu posreduje svećenik (r. 21, usp. 1 Sam 14,18.37; 23,2s).
d) Gl. 28 i 29 ponavljaju liturgijski ciklus iz Lev 23 ali sa posve zasebnog stanovišta. Odredbe iz Lev 23,13.17–18; usp. Ez 45,21–25; 46,11.13–15 ovdje su u vidu hramske službe iznova raspoređene.

ugodan miris.' 3Reci im: Ovo su žrtve paljene koje ćete prinositi Jahvi:

Izl 29 38-46 Lev 6 2+ Ez 46 13-15 Svaki dan dva jednogodišnja janjca bez mane kao trajnu paljenicu. 4Jedno janje prinosite jutrom, a drugo janje prinosite u suton. 5A za prinosnicu desetinu efe najboljeg brašna, zamiješena u četvrtini hina čistoga ulja. 6Trajna je to paljenica koja je već bila prinesena na Sinajskom brdu – žrtva spaljena na ugodan miris Jahvi. 7Njezina ljevanica neka se sastoji od četvrtine hina za svako janje. Ljevanica vina neka se Jahvi izlijeva u Svetištu. 8Drugo janje prinosite u suton. Prinosi ga kao i jutarnju prinosnicu i njezinu ljevanicu: kao žrtvu spaljenu Jahvi na ugodan miris.«

Izl 23 12 Ez 46 4-5

Subotnje žrtve

9»Na subotnji dan: dva jednogodišnja janjeta bez mane i dvije desetine efe najboljeg brašna, zamiješena s uljem, za prinosnicu, s njezinom ljevanicom. 10Neka se subotnja paljenica svake subote dodaje trajnoj paljenici i njezinoj ljevanici.«

Am 8 5 Iz 1 13 Ez 46 6-7

Žrtve na mlađak

11»Na početku vaših mjeseci prinosite Jahvi za paljenicu: dva junca, jednoga ovna i sedam jednogodišnjih janjaca bez mane. 12Za pojedinog junca kao prinosnicu: tri desetine najboljeg brašna zamiješena s uljem; za svakog ovna kao prinosnicu: dvije desetine efe najboljeg brašna zamiješena s uljem. 13Za svako janje jednu desetinu efe najboljeg brašna zamiješena s uljem kao prinosnicu. To je paljenica spaljena na ugodan miris Jahvi. 14Njihove ljevanice neka budu: na junca polovica hina vina; na ovna trećina hina; na janje četvrtina hina. To neka bude mjesečna paljenica na mlađak svakog mjeseca u godini. 15Povrh trajne paljenice neka se Jahvi prinosi jedan jarac kao okajnica s njezinom ljevanicom.«

Izl 12+ Lev 23 5-8 Pnz 16 1-8 Ez 45 21-24

Žrtve na Blagdan beskvasnih hljebova

16»Prvoga mjeseca, četrnaestoga dana u mjesecu, Jahvina je Pasha, 17a petnaestoga dana toga mjeseca jest blagdan. Neka se sedam dana jedu beskvasni hljebovi. 18Prvog dana neka bude sveti saziv. Nikakva težačkog posla nemojte raditi. 19Prinesite Jahvi žrtvu paljenu, žrtvu paljenicu: dva junca, jednoga ovna i sedam jednogodišnjih janjaca. Neka vam budu bez mane. 20Njihova prinosnica, od najboljeg brašna zamiješena s uljem, neka bude: tri desetine efe na junca, dvije desetine efe na ovna, 21a na svakoga od onih sedam janjaca neka bude jedna desetina efe. 22Neka bude jedan jarac kao okajnica, da se nad vama izvrši obred pomirenja. 23Ovo prinosite povrh jutarnje paljenice, koje se prinosi kao trajna paljenica. 24Tako činite svaki dan za sedam dana; to je hrana, žrtva paljena na ugodan miris Jahvi. To neka se prinosi povrh trajne paljenice i njezine ljevanice.

25Sedmoga dana neka vam bude sveti savez. Nikakva težačkog posla nemojte raditi!«

Žrtva na Blagdan sedmicâ – Dan prvinâ Izl 23 14+ Lev 23 15-21 Pnz 16 9-12

26»I na Dan prvinâ – na svoj Blagdan sedmicâ – kad budete Jahvi prinosili prinosnicu, imajte sveti saziv: nikakva težačkog posla nemojte raditi. 27Za paljenicu na ugodan miris Jahvi prinesite dva junca, jednoga ovna i sedam jednogodišnjih janjaca. 28Njihova prinosnica, od najboljeg brašna zamiješena s uljem, neka bude: na pojedinog junca tri desetine efe, na pojedinoga ovna dvije desetine efe, 29a jedna desetina efe na svakoga od onih sedam janjaca. 30Neka bude i jedan jarac kao okajnica[a], da se nad vama izvrši obred pomirenja. 31Prinosite ih povrh trajne paljenice i njezine prinosnice[b], a neka vam budu bez mane one i njihove ljevanice.«

Žrtva na Blagdan saziva[c] Lev 23 24 Br 10 5+

29 »U sedmome mjesecu, na prvi dan mjeseca, imajte sveti saziv. Nikakva težačkog posla nemojte raditi. Neka vam to bude Dan sazivanja. 2Za paljenicu na ugodan miris Jahvi prinesite: jednoga junca, jednoga ovna i sedam jednogodišnjih janjaca bez mane. 3Njihova prinosnica, od najboljeg brašna zamiješena s uljem, neka bude: tri desetine efe na junca, dvije desetine efe na ovna 4i jedna desetina efe na svakoga od onih sedam janjaca. 5Neka bude jedan jarac kao okajnica, da se nad vama izvrši obred pomirenja. 6Neka to bude povrh paljenice o mlađaku mjesecu i njezine prinosnice, povrh trajne paljenice i njezine prinosnice i povrh njihovih propisanih ljevanica, žrtva spaljena na ugodan miris Jahvi.«

a) »Okajnica za grijehe« prema grč. ima BJ. U hebr. nedostaje.
b) Tekst ovdje nadodaje: »neka vam budu bez mane« iz r. 27.

c) Tu nailazimo vjerojatno na trag drevnog ratničkog blagdana Jahve nad Vojskama koji se slavio na početku godine.

Lev 16+ Ez 45 18-20

Žrtve na Dan pomirenja

7»A desetoga dana toga sedmog mjeseca imajte sveti saziv. Postite i nemojte raditi nikakva posla. 8Prinesite paljenicu Jahvi na ugodan miris: jednoga junca, jednoga ovna i sedam jednogodišnjih janjaca. Neka su vam bez mane. 9Njihova prinosnica, od najboljeg brašna zamiješena s uljem, neka bude: tri desetine efe na junca, dvije desetine na jednoga ovna 10i jedna desetina efe na svakoga od onih sedam janjaca. 11Jedan jarac neka se prinese kao okajnica. To je povrh okajnice na Dan pomirenja, povrh trajne paljenice i njezine prinosnice i njihovih ljevanica.«

Izl 23 14+ Lev 23 33-43 Pnz 16 13-15 Ez 45 25 Iv 7 2

Žrtve na Blagdan sjenicâ

12»Na petnaesti dan sedmoga mjeseca imajte sveti saziv. Nikakva težačkog posla nemojte raditi. Sedam dana svetkujte svečanost Jahvi. 13A za paljenicu, spaljenu na ugodan miris Jahvi, prinesite: trinaest junaca, dva ovna i četrnaest jednogodišnjih janjaca. Neka su bez mane. 14Njihova prinosnica, od najboljeg brašna zamiješena s uljem, neka bude: tri desetine efe na svakoga od trinaest junaca, dvije desetine efe na svakoga od dvaju ovnova 15i jedna desetina efe na svako pojedino od četrnaestero janjadi. Neka se nadoda jedan jarac kao okajnica. 16To neka bude povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezine ljevanice.

17Drugog dana: dvanaest junaca, dva ovna, četrnaest jednogodišnjih janjaca bez mane. 18Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 19Prinesite jednoga jarca kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezinih ljevanica.

20Trećeg dana: jedanaest junaca, dva ovna, četrnaest jednogodišnjih janjaca bez mane. 21Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 22Prinesite jednoga jarca kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezine ljevanice.

23Četvrtog dana: deset junaca, dva ovna, četrnaest jednogodišnjih janjaca bez mane. 24Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 25Jednog jarca prinesite kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezine ljevanice.

26Petog dana: devet junaca, dva ovna, četrnaest jednogodišnjih janjaca bez mane. 27Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 28Prinesite jednog jarca kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezine ljevanice.

29Šestog dana: osam junaca, dva ovna, četrnaest jednogodišnjih janjaca bez mane. 30Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 31Jednoga jarca prinesite kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezinih ljevanica.

32Sedmog dana: sedam junaca, dva ovna, četrnaest jednogodišnjih janjaca bez mane. 33Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 34Jednog jarca prinesite kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezine ljevanice.

35Osmog dana imajte svečani zbor. Nikakva težačkog posla nemojte raditi. 36A za paljenicu, spaljenu na ugodan miris Jahvi, prinesite: jednog junca, jednoga ovna i sedam jednogodišnjih janjaca bez mane. 37Njihovu prinosnicu i njihove ljevanice prinesite propisno prema broju junaca, ovnova i janjaca. 38Jednog jarca prinesite kao okajnicu povrh trajne paljenice, njezine prinosnice i njezine ljevanice. Iv 7 37

39Na svoje određene blagdane prinesite to Jahvi osim svojih zavjetnica i svojih dragovoljnih žrtava, svojih paljenica, prinosnica, ljevanica i svojih pričesnica.«

30 Sve kako mu je Jahve naredio Mojsije kaza Izraelcima.

Dragovoljni zavjeti

Lev 27 1+ Pnz 23 22-24 Prop 5 3-4 Ps 50 14; 56 13; 76 12 Suci 11 30-40

2Zatim reče Mojsije glavarima plemena Izraelovih: »Ovo je Jahve naredio. 3Ako koji čovjek učini zavjet ili se uz zakletvu obveže da će se nečega odreći, neka ne krši svoje riječi; neka izvrši sve što iz njegovih usta izađe!

4Ako koja žena učini Jahvi zavjet ili se obveže da će se nečega odreći dok je još mlada, u očevu domu, 5a otac joj sazna za zavjet i obećanje kojim se obvezala pa joj ništa ne rekne, tada su valjani svi njezini zavjeti i valjano je svako obećanje kojim se obvezala. 6Ali ako joj se otac usprotivi kad sazna, nikakav njezin zavjet ni njezino obećanje kojim se vezala ne vrijedi. Jahve će joj oprostiti jer joj se otac usprotivio.

7Ako se uda dok je pod svojim zavjetima ili pod obećanjem koje je nepromišljeno izišlo iz njezinih usta, 8pa njezin muž sazna i pošto je saznao ništa joj ne rekne, tada vrijede njezini zavjeti i vrijede obećanja kojima se obvezala. 9No ako se njezin muž usprotivi kad o tom sazna, ukida se time njezin zavjet i obećanje što je nepromišljeno izišlo iz njezinih usta. I Jahve će joj oprostiti. Lev 5 4

10A zavjet udovice ili žene otpuštene i sve obveze koje je na se preuzela vrijede za nju.

11Ako se zavjetuje ili se obveže zakletvom na obećanje dok je u kući svoga muža, 12pa njezin muž sazna i ništa joj ne rekne, ne usprotivi joj se, svaki

je njezin zavjet valjan i valjano je svako obećanje kojim se obvezala. [13]Ali ako ih njezin muž proglasi ništetnim kad o njima sazna, tada ništa što je izišlo iz njezinih usta, njezini zavjeti ili preuzete obveze neće vrijediti. Muž ih je njezin poništio, i Jahve će joj oprostiti.

[14]Svaki zavjet i svaku zakletvu koja obvezuje ženu[a] na neko mrtvenje njezin muž može uzdržati na snazi ili poništiti. [15]Ako joj muž od dana do dana ništa ne rekne, time potvrđuje sve njezine zavjete i sva njezina obećanja kojima se obvezala; on ih je učinio valjanima ako ništa nije rekao kad je o njima čuo.

[16]Ali ako ih poništi kasnije, pošto je o njima već čuo, neka snosi njezinu krivnju.«

[17]To su uredbe koje je Jahve Mojsiju izdao za muža i njegovu ženu i za oca i njegovu kćer, koja, još mlada, živi u kući očevoj.

IX. Podjela plijena i dioba zemlje

Pnz 20 1-20; **Sveti rat protiv Midjanaca**[b]
21 10-14
Jš 6 17+
1 Sam 15 1-33 **31** Jahve reče Mojsiju: [2]»Iskali osvetu Izraelaca
na Midjancima, a poslije toga pridružit ćeš se
Izl 2 15+ svojim precima.«
[3]A Mojsije reče narodu: »Opremite ljude između
25 17-18 sebe za pohod na Midjance, [4]da na Midjancima iz-
vrše Jahvinu osvetu. Na vojnu opremite po jednu
tisuću od svakoga izraelskog plemena!«
1 16+ [5]I tako su iz izraelskih porodica – tisuću po ple-
menu – za vojnu skupili dvanaest tisuća. [6]Posla ih
25 6-13 Mojsije – tisuću po plemenu – na vojnu zajedno s
Pinhasom, sinom svećenika Eleazara. On je nosio
10 9 posvećene stvari i trube.
[7]Oni zavojuju na Midjance, kako je Jahve nare-
dio Mojsiju, i pobiju sve muškarce. [8]Među ostalima
13 21-22 pobili su i midjanske kraljeve: Evija, Rekema, Su-
ra, Hura i Rebu – pet midjanskih kraljeva. Mačem
pogube i Bileama, Beorova sina.
[9]Odvedu tada Izraelci u ropstvo midjanske žene
s njihovom djecom i svu njihovu stoku, krupnu i
sitnu, i zaplijene sve njihovo blago. [10]Ognjem spale
sve gradove njihove u kojima se živjeli i sva njihova
naselja, [11]a sve njihovo uzmu za plijen i pljačku, i
ljude i životinje. [12]Onda u tabor na Moapskim po-
ljanama uz Jordan, nasuprot Jerihonu, dovedu
Mojsiju, svećeniku Eleazaru i svoj izraelskoj zajed-
nici zarobljenike, plijen i pljačku.
[13]Mojsije, svećenik Eleazar i svi glavari zajednice
izađu im u susret izvan tabora. [14]Mojsije se razljuti
na zapovjednike vojske, tisućnike i satnike, koji se
bijahu vratili s toga bojnog pohoda. [15]Reče im:
»Što! Na životu ste ostavili sve ženskinje! [16]A baš
su žene, po nagovoru Bileamovu, zavele Izraelce 25
da u Peorovu slučaju istupe protiv Jahve. Tako
dođe pomor na Jahvinu zajednicu. [17]Stoga svu mu-
šku djecu pobijte! A ubijte i svaku ženu koja je
poznala muškarca! [18]A sve mlade djevojke koje
nisu poznale muškarca ostavite na životu za se. [19]Vi
pak proboravite izvan tabora sedam dana; svi vi
koji ste koga ubili i koji ste se ubijenoga dotakli.
Čistite se i vi i vaši zarobljenici trećega i sedmoga 19 11-22
dana; [20]očistite svu odjeću, sve mješine, sve od ko-
strijeti napravljeno i sve drvene predmete.«
[21]Zatim svećenik Eleazar progovori borcima koji
su se vratili iz boja: »Ovo je odredba koju je izdao
Jahve Mojsiju: [22]'Zlato, srebro, bakar, gvožđe,
mjed i olovo – [23]sve što podnosi vatru – provucite
kroz vatru i bit će očišćeno.' Ipak, neka se očisti i
vodom očišćenja. A sve što ne podnosi vatru pro- 19 1-10

a) Dosl. »koja obvezuje ženu da muči svoju dušu« što bi značilo, prema značenju riječi, post. Međutim smisao ovog izraza treba prema mnogim tumačima proširiti.

b) Tekst vrlo kasno sastavljen (iz svećeničke predaje). Logički je nastavak zgode u Peoru te omogućuje da se tu govori o pravilima svetog rata, o podjeli plijena i o podjeli Svete zemlje.

vucite kroz vodu[a]. 24Sedmoga dana operite svoju odjeću i bit ćete čisti. Poslije toga možete se vratiti u tabor.«

Dijeljenje plijena

25Jahve reče Mojsiju: 26»Ti, svećenik Eleazar i
1 Sam 30 24 obiteljske starješine zajednice napravite popis ratnoga plijena, ljudstva i stoke, 27a onda ratni plijen podijeli napola: na borce koji su išli u borbu i na svu ostalu zajednicu. 28Od boraca koji su išli u borbu ustavi ujam za Jahvu: jednu glavu od svakih pet stotina, bilo ljudi, bilo krupnog blaga, magaradi ili sitne stoke. 29Uzmi to od njihove polovice i podaj svećeniku Eleazaru kao podizanicu za Jahvu. 30A od polovice što zapadne druge Izraelce uzmi po glavu od pedeset, bilo ljudi, bilo krupnog blaga, magaradi ili sitne stoke – od svih životinja – pa ih podaj levitima koji vode brigu o Jahvinu prebivalištu.«

31Mojsije i svećenik Eleazar učine kako je Jahve naredio Mojsiju. 32Ratnoga je plijena bilo, osim pljačke što su vojnici napljačkali: šest stotina sedamdeset i pet tisuća grla sitne stoke, 33sedamdeset i dvije tisuće grla krupne stoke, 34šezdeset i jedna tisuća magaradi, 35a ljudskih duša – žena koje nisu poznale muškarca – bijaše u svemu trideset i dvije tisuće.

36Prema tome, polovica što je dodijeljena onima koji su išli u borbu bila je: tri stotine trideset i sedam tisuća i pet stotina grla sitne stoke; 37ujam za Jahvu od sitne stoke šest stotina sedamdeset i pet grla; 38krupne je stoke bilo trideset i šest tisuća grla, a njihov ujam za Jahvu sedamdeset i dva grla; 39magaradi je bilo trideset tisuća i pet stotina, a njihov ujam za Jahvu šezdeset i jedno. 40Ljudskih je duša bilo šesnaest tisuća, a njihov ujam za Jahvu trideset i dvije osobe. 41Ujam predade Mojsije svećeniku Eleazaru za podizanicu Jahvi, kako je Jahve naredio Mojsiju.

42A od polovice koja je zapala druge Izraelce i koju Mojsije odijeli od one što je pripala ljudima koji su se borili – 43dakle, polovica što je pripala zajednici iznosila je: trista trideset i sedam tisuća i pet stotina grla sitne stoke, 44a krupne stoke trideset i šest tisuća grla; 45magaradi trideset tisuća i pet stotina, 46a ljudskih duša šesnaest tisuća. 47Tako, od polovice što je pripala Izraelcima Mojsije ostavi po jedno od pedeset, i od ljudstva i od stoke, te ih predade levitima koji su se brinuli o Jahvinu prebivalištu, kako je Jahve naredio Mojsiju. 18 26-32

Žrtveni darovi[b]

Suci 8 24-27

48Onda pristupiše k Mojsiju vojnički zapovjednici, tisućnici i satnici, 49i rekoše mu: »Tvoje sluge prebrojile su borce što bijahu pod našim zapovjedništvom i od nas nitko nije izgubljen. 50Uz to smo donijeli svoje darove Jahvi: narukvica, orukvica, prstenja, naušnica i ogrlica – na kakvu je tko zlatninu već naišao – da se nad nama obavi obred pomirenja pred Jahvom.«

51Mojsije i svećenik Eleazar prime od njih to zlato, to jest sve te izrađene predmete. 52Bilo je svega zlata što su kao svoju podizanicu Jahvi donijeli tisućnici i satnici: šesnaest tisuća sedam stotina i pedeset šekela. 53Svaki je vojnik za se zadržao svoj plijen. 54Tako Mojsije i svećenik Eleazar uzmu zlato od tisućnika i satnika te ga donesu u Šator sastanka na spomen Izraelcima pred Jahvom. Izl 30 11-16

Razdioba područja preko Jordana[c]

||Pnz 3 12-20 Pnz 33 6,20s Jš 1 12-18; 13 8-32 Br 21 24s, 31s

32 Rubenovci i Gadovci imađahu mnogo, vrlo mnogo blaga. Opaze, međutim, da je zemlja jazerska i zemlja gileadska pogodna za stočarstvo. 2Zato Gadovci i Rubenovci dođu k Mojsiju, svećeniku Eleazaru i glavarima zajednice pa reknu: 3»Atarot, Dibon, Jazer, Nimra, Hešbon, Eleale, Sebam, Nebo i Beon – 4kraj što ga Jahve osvoji pred izraelskom zajednicom – kraj je pogodan za stočarstvo; a sluge tvoje bave se stočarstvom. 5Ako smo stekli blagonaklonost u tvojim očima«, nastave, »neka se ovaj kraj dade u posjed tvojim slugama. Ne šalji nas preko Jordana!«

6Mojsije odgovori Gadovcima i Rubenovcima: »Zar da vaša braća idu u rat, a vi da ostanete ovdje? 7Zašto odvraćate srca Izraelaca da ne prijeđu u zemlju koju im je Jahve predao? 8Tako su učinili i vaši očevi kad sam ih poslao iz Kadeš Barnee da izvide zemlju. 9Popeli su se do Eškola i razgledali zemlju, ali su onda ubili srčanost u Izraelcima da

a) Provlačenje kroz vatru je drevni obred, više ili manje obojen poganstvom, na koji naš tekst nadograđuje obred čišćenja svetom vodom (usp. 19,1+).
b) Izgleda da je ovaj odlomak kao i 31,21–25 dodatak i svjedoči o već razvijenoj teologiji: sveti rat nužno ima kao posljedicu nečiste dodire od kojih se borci trebaju očistiti. Stoga je potrebna žrtva (r. 50). Rr. 53–54 mogu potjecati iz jedne druge redakcije.
c) Ovo se poglavlje, deuteronomizirajućeg stila, sa svojstvima svećeničke redakcije, služi jednim drevnim izvorom (rr. 1–4.16–19). – Zemlja Jazer (r. 1) nalazi se sjeverno od Sihonova kraljevstva. Drevni Gilead o kojem je ovdje riječ nalazi se između Jazera i Jaboka. Međutim, s prodorom Izraelaca prema sjeveru, ime Gilead je protegnuto sve do rijeke Jarmuka (Jš 13,10–12) pa se onda govori o dvjema polovicama Gileada (Pnz 3,12–13; Jš 12,2.5; 13,31). Sjeverna polovica tog područja pripast će poluplemenu Manašejevu (rr. 39–40). Ovi rr. koji govore o osvajanju tog područja kasniji su dodatak koji se odnosi na kasnije događaje, iz vremena poslije naseljenja Svete zemlje: Manasijevci su iselili sa zapada i naselili se na sjeveru Transjordanije (Jš 13,8s). Oni su sačinjavali polupleme Manašejevo koje se spominje u dodatku r. 33. Naprotiv, naseljavanje Rubenova plemena išlo je mirnim putem.

ne odu u zemlju koju im je Jahve dao. [10]Onog dana Jahve planu gnjevom. Zakle se i reče: [11]'Ljudi što su izišli iz Egipta, kojima je dvadeset ili više godina, jer me nisu vjerno slijedili, nikad neće vidjeti zemlju što sam je pod zakletvom obećao Abrahamu, Izaku i Jakovu!' [12]Jahvu su jedino vjerno slijedili Kenižanin Kaleb, sin Jefuneov, i sin Nunov Jošua. [13]Jahve je gnjevom planuo na Izraelce pa ih je pustinjom povlačio četrdeset godina, sve dok ne pomrije sav naraštaj što je u očima Jahvinim zlo postupio. [14]A sad vi – grešni naraštaj – ustajete namjesto svojih očeva da još povećate srdžbu Jahvinu na Izraela. [15]Ako se od njega odvratite, on će još produžiti vaš boravak u pustinji; tako ćete upropastiti sav taj narod.«

[16]Onda se oni primaknu k njemu i reknu: »Mi bismo ovdje podigli torove za svoje blago i gradove za svoju nejačad, [17]a sami ćemo pograbiti oružje[a] i poći na čelu Izraelaca dok ih ne dovedemo na njihovo mjesto. Naša nejačad neka ostane – zbog stanovništva ove zemlje – u utvrđenim gradovima. [18]Mi se svojim kućama nećemo vraćati sve dok svaki Izraelac ne zaposjedne svoju baštinu. [19]S njima nećemo dijeliti svoje posjede s onu stranu Jordana niti dalje, jer će nas zapasti naša baština s ovu stranu, na istok od Jordana.«

[20]Mojsije im reče: »Ako tako uradite, ako pođete pred Jahvom u boj; [21]ako vi svi naoružani prijeđete Jordan pred Jahvom dok on ne rastjera ispred sebe svoje neprijatelje: [22]tada, kad zemlja bude pokorena Jahvi, vi ćete se moći vratiti. Tako ćete biti oslobođeni odgovornosti prema Jahvi i prema Izraelu, a ova će zemlja postati pred Jahvom vaše
Pnz 28 45 vlasništvo. [23]Ali ako tako ne uradite, sagriješit ćete protiv Jahve i znajte da će vas stići kazna za vaš grijeh. [24]Sazidajte, dakle, gradove za svoju nejačad i torove za svoju stoku, ali izvršite što ste obećali.«

[25]Gadovci i Rubenovci odgovore Mojsiju: »Tvoje će sluge učiniti kako gospodar naš nalaže. [26]Naša nejačad, naše žene, naša stoka i sve naše blago neka ostanu ondje u gileadskim gradovima, [27]a tvoje sluge, svi koji su za boj sposobni, poći će pred Jahvom u boj, kako naš gospodar nalaže.«

[28]Tada za njih Mojsije izda nalog svećeniku Eleazaru, Nunovu sinu Jošui i glavarima obitelji izraelskih plemena. [29]I reče im Mojsije: »Ako Gadovci i Rubenovci, svi oni koji nose oružje, s vama prijeđu Jordan da se bore pred Jahvom i zemlja bude pokorena vama, onda im dajte gileadsku zemlju u vlasništvo. [30]Ali ako ne prijeđu naoružani s vama, neka dobiju baštinu među vama u zemlji kanaanskoj.«

[31]Nato odgovore Gadovci i Rubenovci: »Što je god Jahve rekao tvojim slugama, to ćemo učiniti. [32]Mi ćemo naoružani prijeći pred Jahvom u zemlju kanaansku, ali neka nam bude posjed naše baštine s ove strane Jordana.«

[33]I tako njima – Gadovcima, Rubenovcima i polovici plemena Manašea, sina Josipova – dadne kraljevstvo amorejskoga kralja Sihona i kraljevstvo bašanskoga kralja Oga, zemlju s gradovima u njihovim granicama, gradove okolne zemlje.

[34]Gadovci sagrade: Dibon, Atarot i Aroer, [35]Atrot Šofan, Jazer, Jogbohu, [36]Bet Nimru i Bet Haran, utvrđene gradove i torove za stada.

[37]Rubenovci sagrade: Hešbon, Eleale, Kirjatajim, [38]Nebo, Baal Meon – nazivi su izmijenjeni – i Šibmu. Oni prozovu svojim imenima gradove koje su oni podigli[b].

[39]Sinovi Makira, sina Manašeova, odu u Gilead, osvoje ga i protjeraju Amorejce koji bijahu ondje.
[40]Mojsije preda Gilead Manašeovu sinu Makiru, i Pnz 3 14-15
on se u njemu nastani. [41]A Manašeov sin Jair ode Suci 10 4
te zauzme njihova sela pa ih prozva »Jairova sela«. [42]Potom ode Nobah i zauzme Kenat i njegova područja te ga nazove svojim imenom »Nobah«.

a) »pograbiti oružje« po LXX i Vg; TM »žurno ćemo se spremiti«.
b) Gradovi koje su sagradili Gad i Ruben prostiru se i izvan područja Jazera i Gileada (usp. r. 1), sve do Arnona koji graniči s Moabom. Drugim riječima, oni pokrivaju sve kraljevstvo Sihonovo. Njihova geografska podjela ne ograničuje dva područja i ovi popisi svjedoče o vremenu kad su Gad i Ruben bili sačinjavali jedinstvo (usp. Jš 13,8).

KRATKI PREGLED IZLASKA[a]

Uvod

33 Ovo su postaje Izraelaca što ih prijeđoše kad
izidoše iz zemlje egipatske u svojim četama
pod vodstvom Mojsijevim i Aronovim. [2]Na zapovi-
jed Jahvinu Mojsije je bilježio polazne točke nji-
hova putovanja. Ovo su njihove postaje prema nji-
hovim polaznim točkama.
[3]Iz Ramsesa krenuše u prvome mjesecu. Bio je
petnaesti dan prvoga mjeseca – sutradan poslije
Izl 14 8 Pashe – kad se Izraelci zaputiše uzdignutih pesnica
i naočigled svіju Egipćana, [4]dok su Egipćani poko-
pavali one koje je Jahve između njih pobio, to jest
sve prvorođence, i tako nad njihovim božanstvima
izvršio pravdu.

Od Ramsesa do Sinaja

Izl 12 37 [5]Krenu dakle Izraelci iz Ramsesa i utabore se u
Izl 13 20 Sukotu. [6]Zatim odu iz Sukota i utabore se u Eta-
Izl 14 1-4 mu, baš na rubu pustinje. [7]Pođu iz Etama, a onda
okrenu prema Pi Hahirotu, koji se nalazi nasuprot
Baal Sefona. Tabore postave pred Migdolom.
[8]Krenu od Pi Hahirota i prijeđu posred mora u pu-
stinju. Išli su tri dana pustinjom Etanom, a onda
Izl 15 23 se utabore u Mari. [9]Zatim odu iz Mare i stignu u
Izl 15 27 Elim. U Elimu je bilo dvanaest izvor-voda i sedam-
deset palmâ. Tu su se utaborili. [10]Potom krenu iz
Elima te se utabore uz Crveno more. [11]A otišavši
Izl 16 1 od Crvenog mora, utabore se u pustinji Sinu. [12]Po-
tom odu iz pustinje Sina i postave tabore u Dofki.
[13]Otišavši iz Dofke, utabore se u Alušu. [14]Krenu iz
Izl 17 1-7 Aluša i utabore se u Refidimu. Tu narod nije imao
Izl 19 1 vode da pije. [15]Odu iz Refidima te se utabore u
Sinajskoj pustinji.

U pustinji

[16]Krenu iz Sinajske pustinje te se utabore u Ki-
11 34-35 brot Hataavi. [17]Odu iz Kibrot Hataave te se uta-
12 16 bore u Haserotu. [18]Onda odu iz Haserota i utabore
se u Ritmi. [19]Krenu iz Ritme i utabore se u Rimon
Peresu. [20]Odu iz Rimon Peresa i utabore se u Lib-
ni. [21]Iz Libne odu i utabore se u Risi. [22]Odu iz Rise
te se utabore u Kehelati. [23]Odu iz Kehelate i uta-
bore se na brdu Šeferu. [24]Odu s brda Šefera i uta-
bore se u Haradi. [25]Odu iz Harade i utabore se u
Makhelotu. [26]Odu iz Makhelota te se utabore u Ta-
hatu. [27]Odu iz Tahata i utabore se u Tarahu. [28]Iz
Taraha odu i utabore se u Mitki. [29]Odu iz Mitke i
utabore se u Hašmoni. [30]Iz Hašmone odu i utabore
se u Moserotu. [31]Odu iz Moserota i utabore se u
Bene Jaakanu. [32]Odu iz Bene Jaakana i utabore se Pnz 10 6-7
u Hor Gidgadu. [33]Odu iz Hor Gidgada i utabore se
u Jotbati. [34]Odu iz Jotbate i utabore se u Abroni.
[35]Iz Abrone odu i utabore se u Esion Geberu. [36]Iz Pnz 2 1-8
Esion Gebera odu i utabore se u pustinji Sinu, to 1 Kr 9 26
jest u Kadešu.

Od Kadeša do Moaba

[37]Iz Kadeša krenu te se utabore na brdu Horu,
na granici zemlje edomske. 20 22-29
[38]Na zapovijed Jahvinu svećenik se Aron pope Pnz 10 6
na brdo Hor i tu umre na prvi dan petoga mjeseca, 32 50
u četrdesetoj godini nakon izlaska Izraelaca iz egi-
patske zemlje. [39]Aronu je bilo stotinu dvadeset i tri
godine kad je preminuo na brdu Horu.
[40]Aradski kralj, Kanaanac, koji je živio u ka- 21 1
naanskom kraju Negebu, čuo je o dolasku Izraela-
ca.
[41]S brda Hora odu te se utabore u Salmoni. 21 10-20
[42]Odu iz Salmone i utabore se u Punonu. [43]Odu iz 21 4
Punona i utabore se u Obotu. [44]Odu iz Obota i 21 10-11
utabore se na moapskom području u Ije-Abarimu.
[45]Odu iz Ije-Abarima i utabore se u Dibon Gadu.
[46]Iz Dibon Gada odu i utabore se u Almon Diblata-
jimu. [47]Iz Almon Diblatajima odu i utabore se na
Abarimskim bregovima, pred Nebom. [48]Odu s
Abarimskih bregova i utabore se na Moapskim po- 22 1
ljanama, uz Jordan, nasuprot Jerihonu; [49]taborovali
su uz Jordan od Bet Haješimota sve do Abel Haši- 25 1 Jš 2 1
tima na Moapskim poljanama.

Dužnosti Izraelaca u Kanaanu

Lev 26+
[50]Na Moapskim poljanama uz Jordan, nasuprot Pnz 7 1-6,16;
Jerihonu, Jahve reče Mojsiju: 12 2-3
[51]»Ovako reci Izraelcima: 'Kad prijeđete preko
Jordana u zemlju kanaansku, [52]potjerajte ispred
sebe sve stanovnike te zemlje, uništite sve njihove Lev 26 1
slike; uništite sve njihove salivene kumire i sve nji- 1 Sam 9 12+
hove uzvišice porušite. [53]Onda zaposjednite zemlju
i u njoj se nastanite, jer sam vam je predao da je
zaposjednete. [54]Zemlju razdijelite kockom među = 26 54-56
svoje rodove. Brojnijem povećajte dio, a manjem
smanjite. Gdje god kocka padne, bilo za koga,
neka je to njegovo, a prema otačkim plemenima

a) Ovo poglavlje spada u drugi stadij svećeničke predaje. Koristi geografske naznake koje su sadržane već u Izl, Br i Pnz, međutim preko polovice imena su nova i potječu iz drugih dokumenata. Prijelaz sa Sinaja do Esjon-Gebera (rr. 16–35) služi se popisom postaja na putovanju od sjevero-zapada Arabije što je bilo povodom da se Sinaj smjesti u to područje (usp. Izl 19,2+). Rr. 41–49 služe se drugim »putopisom« koji izravnije opisuje put od Kadeša pa do kraja sjeverno od Arnona. Međutim ovaj je prijelaz nepomirljiv s naznakama starijih izvora (skretanje kroz Esjon-Geber, izvan Moaba i Edoma itd.), usp. Br 14,25; 20,14–22; Pnz 2,1–15.

dijelite im baštinu. [55]Ako stanovnike zemlje ispred sebe ne potjerate, onda će oni koje od njih na životu ostavite biti trnje u vašim očima i bodljike u vašim bokovima; dosađivat će vam u zemlji u kojoj budete živjeli [56]i postupit ću s vama kako sam mislio postupiti s njima.'«

Granice zemlje kanaanske[a]

Suci 20 1+ Jš 14-19 Ez 47 13-21

34 Jahve reče Mojsiju: [2]»Izdaj Izraelcima naredbu i reci im: 'Kad uđete u kanaansku zemlju, ta će vam zemlja pripasti u baštinu, zemlja kanaanska sa svojim granicama.

Ez 47 15-20 [3]Južna strana protezat će vam se od pustinje Sina uz Edom. Južna će vam granica početi s kraja Slanog mora na istočnoj strani. [4]Onda će vam granica skrenuti na jug, prema Akrabimskoj strmini, i nastaviti se preko Sina. Doprijet će na jugu do Kadeš Barnee; zatim će izaći prema Hasar Adaru i nastaviti se do Asmone. [5]Od Asmone granica će skrenuti prema Egipatskom potoku i izaći će na more.

[6]Zapadna granica bit će vam Veliko more; neka vam je to granica prema zapadu.

[7]A ovo će vam biti sjeverna granica: od Velikog mora povucite crtu na brdo Hor[b]; [8]s brda Hora onda potegnite crtu do ulaza u Hamat; završetak granice bit će Sedada. [9]Onda će se granica protegnuti do Zifrona i završiti u Hasar Enanu. To će vam biti sjeverna granica.

[10]Za svoju istočnu granicu povucite crtu od Hasar Enana do Šefama. [11]Granica će se spuštati od Šefama do Rible, istočno od Ajina. Odande će se granica spustiti i doprijeti do istočne obale Kineretskog jezera[c]. [12]Iza toga spustit će se granica niz Jordan da završi u Slanome moru.

To će biti vaša zemlja sa svojim granicama naokolo.'«

[13]Tada Mojsije naredi Izraelcima: »To je zemlja koju ćete kockom dobiti u baštinu, a za koju je zapovjedio Jahve da je dobije devet plemena i polovica jednog plemena. [14]Jer pleme Rubenovaca prema svojim porodicama, zatim pleme Gadovaca prema svojim porodicama već primiše svoju baštinu, kao što je svoju baštinu primila i polovica plemena Manašeova. [15]Ta dva plemena i pol primila su svoje baštine s one strane Jordana, nasuprot Jerihonu, s istočne strane.«

Određeni djelitelji zemlje

[16]Jahve reče Mojsiju: [17]»Ovo su imena ljudi koji će vam zemlju podijeliti: svećenik Eleazar i Nunov sin Jošua; [18]i od svakoga plemena uzmi po jednoga glavara za razdiobu zemlje. [19]Ovo su imena tih ljudi[d]: Kaleb, sin Jefuneov; od plemena Judina; [20]Šemuel, sin Amihudov, od plemena Šimunova; [21]Elidad, sin Kislonov, od plemena Benjaminova; [22]knez Buki, sin Joglijev, od plemena Danovaca.

[23]Od sinova Josipovih: knez Haniel, sin Efodov, od plemena Manašeovaca; [24]knez Kemuel, sin Šiftanov, od plemena Efrajimovaca; [25]knez Elisafan, sin Parnakov, od plemena Zebulunovaca; [26]knez Paltiel, sin Azanov, od plemena Jisakarovaca; [27]knez Ahihud, sin Šelomijev, od plemena Ašerovaca; [28]knez Pedahel, sin Amihudov, od plemena Naftalijevaca.«

[29]To su oni kojima je Jahve naložio da Izraelcima izdijele baštinu u zemlji kanaanskoj.

a) Ovaj tekst je s Izl 47,13–21 najtočniji opis granica zemlje Kanaana. One se poklapaju s granicama egipatske pokrajine Kanaan krajem XIII. st. pr. Kr. i od tog administrativnog nazivlja Izraelci su uzeli ime i pojam. Kanaan se ne proteže istočno od Jordana (rr. 13–15). Područje koje je ovdje opisano je Obećana zemlja (usp. r. 1) koja je drugdje drukčije određena (usp. Izl 23,31+; Pnz 1,7; Suci 20,1+). Nakon uspostave aramejskog kraljevstva Kanaan se više nije protezao istočnije od Fenicije (Sidon) ali još uvijek prema jugu od Sidona sve do Gaze (Post 10,19). Kasnije je ime bilo suženo na samu Feniciju: Tir i Sidon su »tvrđave kanaanske« (Iz 23,1–14). »Sidonac« je sinonim za »Kanaanca« (Pnz 3,9; Suci 18,7 itd.; usp. Mt 15,22 s Mk 7,26).

b) Položaj ovog mjesta nije identificiran. Brdo Hor je ovdje vjerojatno planinski masiv na sjeveru Libanona. To je svakako drugo mjesto nego ono gdje je Aaron umro (33,38).

c) Genezaretsko jezero. »Slano more« odnosi se na Mrtvo more.

d) Sve su osobe na ovom popisu nove, osim Jošue i Kaleba. Sva su naime pokoljenja s prethodnih popisa već pomrla izvan Kanaana (usp. 14,23; 26,64–65). Redaktor je Mojsiju pripisao podjelu zemlje što se nije moglo dogoditi prije zauzeća zemlje (Jš 14 – 19).

18 20-24 Jš 20-21 Ez 48 13

Levitski gradovi[a]

35 Reče Jahve Mojsiju na Moapskim poljanama kod Jordana, nasuprot Jerihonu: 2»Naredi Izraelcima da ustupe levitima od baštine koju posjeduju gradove gdje će stanovati i pašnjake oko gradova. To dajte levitima. 3Neka gradovi budu njima za stanovanje, a okolni pašnjaci neka budu za njihova goveda, njihovo blago i sve njihove životinje. 4Pašnjaci uz gradove koje ustupite levitima neka zahvate od gradskih zidina van do tisuću lakata naokolo. 5Izmjerite od grada van dvije tisuće lakata s istočne strane, dvije tisuće lakata s južne strane, dvije tisuće lakata sa zapadne strane i sa sjeverne strane dvije tisuće lakata, tako da grad bude u sredini. To neka im budu gradski pašnjaci.

6Od gradova koje budete dali levitima šest će ih
Pnz 4 41-43 biti gradovi-utočišta, koje ćete ustupiti da ubojica može tamo pobjeći. Ovima dodajte još četrdeset i dva grada. 7Tako će svih gradova koje ustupite levitima biti četrdeset i osam gradova s njihovim pašnjacima. 8A gradove koje budete izdvajali od vlasništva Izraelaca, od onih koji ih imaju mnogo uz-
26 54 mite više, a manje od onih koji imaju malo. Neka svatko ustupi gradove levitima prema omjeru baštine koju bude primio.«

Izl 21 13+ Pnz 19 1-13 Jš 20 1+

Gradovi-utočišta

9Nadalje reče Jahve Mojsiju: 10»Govori Izraelcima i reci im: 'Kad prijeđete preko Jordana u zemlju kanaansku, 11označite[b] sebi gradove koji će vam služiti kao gradovi-utočišta, kamo može pobjeći ubojica koji nehotice koga ubije. 12Ti gradovi neka vam budu utočište od osvetnika, tako da ubojica ne moradne poginuti dok ne stane na sud pred zajednicu. 13Od gradova koje ustupite bit će vam
Pnz 4 41-43 šest gradova za utočište. 14Dodijelite tri grada s onu stranu Jordana, a tri grada u zemlji kanaanskoj. Neka to budu gradovi-utočišta. 15Tih šest gradova neka budu za utočište kako Izraelcima tako i strancu i došljaku koji među njima borave, kamo može pobjeći tko god ubije koga nehotice.

16Ali ako tko udari koga gvozdenim predmetom te ga usmrti, to je onda ubojica. Ubojica mora glavom platiti. 17Udari li ga iz ruke kamenom od kojega čovjek može poginuti i zbilja pogine, to je opet ubojica. Ubojica mora glavom platiti. 18Ili ako ga udari iz ruke kakvim drvenim predmetom od kojega može umrijeti i zbilja umre, i to je ubojica. Ubojica mora glavom platiti. 19Krvni osvetnik[c] mora sam ubojicu usmrtiti. Kad ga sretne, neka ga ubije.

20Nadalje, ako tko koga gurne iz mržnje ili na nj nešto baci namjerno te ga usmrti, 21ili ga udari rukom iz zlobe te udareni umre, napadač mora zaglaviti – on je ubojica. Krvni osvetnik neka ubojicu ubije čim ga sretne. 22No gurne li ga slučajno, ne iz neprijateljstva, ili nešto na nj baci, ali ne iz zasjede, 23ili iz nepažnje na njega obori kakav kamen od kojega čovjek može poginuti te ga usmrti, a nije mu bio neprijatelj niti mu je zlo želio – 24tada neka zajednica prosudi između ubojice i krvnog osvetnika prema ovim pravilima: 25Zajednica mora izbaviti ubojicu iz ruku krvnog osvetnika; onda neka ga zajednica vrati u grad-utočište kamo je pobjegao; tu neka on ostane do smrti velikoga svećenika koji je bio pomazan svetim uljem. 26Ali akò ubojica ikad izađe izvan granice utočišta kamo je pobjegao, 27pa na nj nabasa krvni osvetnik izvan granica njegova grada-utočišta te krvni osvetnik ubije ubojicu, to mu se ne računa u krvoproliće, 28jer ubojica mora ostati u gradu-utočištu do smrti velikoga svećenika. A poslije smrti velikoga svećenika može se vratiti na svoj posjed.

29Neka vam takvi budu sudbeni postupci od naraštaja do naraštaja svuda gdje budete boravili.

30Za svako ubojstvo čovjeka kazna smrti nad ubojicom može se izvršiti na dokaz svjedokâ. Nitko se ne može smrću kazniti na dokaz samo jednog svjedoka. 31Ne smijete primati otkupnine za život ubojice koji je zaslužio smrt: on mora umrijeti. 32Niti smijete primati otkupnine od bilo koga koji, pošto je pobjegao u svoj grad-utočište, hoće da se vrati i da živi na svome tlu prije smrti velikoga svećenika. 33Nemojte oskvrnjivati zemlje u kojoj živite. A krvoprolićem zemlja se oskvrnjuje. Za zemlju Post 9 5-6
na kojoj je krv prolivena pomirenje se ne može pribaviti, osim krvlju onoga koji ju je prolio. 34Ne smije se obeščašćivati zemlja u kojoj živite i usred koje ja boravim, jer ja, Jahve, prebivam među si- Izl 25 8+
novima Izraelovim.'«

a) Unatoč suprotnom propisu u Br 18,20s Leviti dobivaju gradove među kojima i šest gradova utočišta (usp. Jš 21,1+).
b) Izgleda da su Izraelci jahvizmu samo posvetili stare kanaanske gradove. – Pravo utočišta u svetištima je vrlo rašireni običaj.
c) To je ustanova »privatne osvete« koja još danas postoji kod nekih suvremenih Arapa: »krvni osvetnik«, *go'el,* mora biti najbliži rođak žrtve (Post 4,15; Pnz 19,12; usp. 2 Sam 14,11). *Go'el* postaje i zaštitnik svojih bližnjih: na posebni je način dužan spriječiti otuđivanje njihove zemlje (Lev 25,23-25; Rut 4,3s). U širem smislu i Bog je nazvan *go'el* Izraela (Iz 41,14; Jr 50,34; Ps 19,15). Temeljna je misao zaštita.

Baština udatih žena[a]

36 Tada pristupe obiteljski glavari od roda si-
nova Gileada, sina Makirova, sina Manašeo-
va, jednoga roda Josipovih sinova, te pred Mojsi-
jem i starješinama, glavarima obitelji, [2]reknu:
»Jahve je naredio našemu gospodaru da kockom
dade ovu zemlju u baštinu Izraelcima; nadalje, na-
šem je gospodaru naredio Jahve da baštinu našega
27 1-11 brata Selofhada dade njegovim kćerima. [3]Ali ako
se one udaju za koga iz drugog izraelskoga pleme-
na, onda će njihova baština biti otrgnuta od naše
djedovske baštine i biti priključena baštini plemena
kojemu one pripadnu. Tako će se okrnjiti baština
koja kockom pripadne nama. [4]A kada nastupi jubi-
Lev 25 1+ lej Izraelcima, baština će se tih žena dodati baštini
plemena kojemu pripadnu. Tako će njihova baština
biti oduzeta od baštine našega pradjedovskog ple-
mena.«
[5]I po zapovijedi Jahvinoj Mojsije naredi Izraelci-
ma: »Pleme Josipovih sinova pravo govori. [6]Ovo
naređuje Jahve za Selofhadove kćeri: Neka se one
udaju za onoga koji im se učini dobar, samo neka
se udaju u rod svoga očinskoga plemena. [7]Baština
Izraelaca ne smije se prenositi iz jednoga plemena
u drugo; i svaki Izraelac mora ostati privezan uz
pradjedovsku baštinu svoga plemena. [8]Zato se
svaka djevojka koja steče baštinu u izraelskim ple-
menima mora udati za nekoga u plemenu kojemu
pripada rod joj očev, tako da bi svaki Izraelac saču-
vao baštinu svoga oca. [9]Tako se baština neće pre-
nositi iz jednoga plemena u drugo, nego će svako
izraelsko pleme prianjati uza svoju baštinu.«
[10]Kako je Jahve Mojsiju naredio, tako su i učinile
kćeri Selofhadove: [11]Mahla, Tirsa, Hogla, Milka i
Noa, kćeri Selofhadove, udaše se za sinove svojih
stričeva. [12]Kako su se udale u rod potomstva Mana-
šea, Josipova sina, njihova je baština ostala u ple-
menu kojemu pripadaše rod im očev.

Zaključak

[13]To su zapovijedi i zakoni koje je Jahve preko
Mojsija izdao Izraelcima na Moapskim poljanama
uz Jordan, nasuprot Jerihonu.

a) Dodatak zakonu u 27,1–11 na temelju istog stvarnog slučaja. Međutim, pravo nasljedstva očevine kćerkama je ograničeno obvezom da se moraju udavati unutar plemena, da se zemlja koja pripada određenu plemenu ne bi smanjivala. R, 4 je dodatak: odnosi se na Zakon jubileja gdje se ne radi o baštinjenim nego o prodanim zemljama.

Br **21**

Izl

Br **3**

Post **12** 7+
26 2-5; **28** 13

PONOVLJENI ZAKON

I. Velika Jahvina djela

Uvod[a]

1 Ovo su riječi što ih je Mojsije upravio svemu
Izraelu s onu stranu Jordana – u pustinji, u
Arabi nasuprot Sufu, između Parana i Tofela, La-
bana, Hazerota i Di Zahaba – [2]od Horeba do Ka-
deš Barnee, Seirskom gorom, jedanaest dana hoda.
[3]Bilo je to godine četrdesete, prvog dana mjeseca
jedanaestoga, kad Mojsije reče Izraelcima sve što
mu je Jahve za njih naređivao. [4]Pošto je porazio
Br 21 21-35 amorejskoga kralja Sihona, koji je živio u Hešbo-
nu, i bašanskoga kralja Oga, koji je živio u Ašta-
rotu i Edreju, [5]dakle s onu stranu Jordana, u zemlji
moapskoj, poče Mojsije razlagati ovaj Zakon. Go-
voraše on[b]:

Božja zapovijed i Božje obećanje

Izl 3 1+ [6]»Jahve, Bog naš, reče nam na Horebu: 'Dosta
ste boravili na ovome brdu. [7]Krenite na put! Idite
Br 34 1+ u gorski kraj Amorejaca i svih njihovih susjeda, u
Arabu, u Gorje, u Šefelu i u Negeb, na morsku
obalu, u zemlju kanaansku i u Libanon, sve do Ve-
like rijeke, rijeke Eufrata. [8]Eto, pred vas stavljam
Post 12 7+; 15; ovu zemlju. Idite, dakle, i zauzmite zemlju za koju
28 13-15+ se Jahve zakle ocima vašim, Abrahamu, Izaku i Ja-
kovu, da će je dati njima i njihovu potomstvu po-
slije njih.'

Uređenje zajednice

[9]Tada sam vam rekao: 'Ne mogu vas voditi sâm. ‖Izl 18 13-26
[10]Jahve, Bog vaš, toliko vas je razmnožio da vas Br 11 14
danas ima kao zvijezda na nebu. [11]Neka vas Jahve, Post 15 5;
Bog vaših otaca, umnoži još tisuću puta! Neka vas 22 17
blagoslivlja kako vam je obećao[c]! [12]Ali kako bih ja
sâm mogao nositi vaš teret, vaše breme i vaše spo-
rove? [13]Izaberite stoga iz svojih plemena ljude pa- Br 11 16-17
metne, iskusne i ugledne da vam ih postavim za
poglavare.' [14]Vi ste mi odgovorili: 'Dobro je što
predlažeš.' [15]Zato sam uzeo prvake iz vaših pleme-
na, ljude pametne i ugledne, te ih postavio za po-
glavare: tisućnike, stotnike, pedesetnike, desetnike
i vaše plemenske nadglednike. [16]U to isto vrijeme
naložio sam i vašim sucima: 'Saslušajte svoju braću; 17 8-13
sudite pravedno između čovjeka i njegova brata ili
pridošlice. [17]U suđenju nemojte biti pristrani; saslu- Lev 19 15
šavajte maloga kao i velikoga[d]. Ne bojte se nikoga!
Tâ sud je Božji! Ako vam koji slučaj bude prete-
žak, iznesite ga meni, da ga ja razvidim.' [18]Tako
sam vam onda naložio sve što vam je činiti.

Nevjera u Kadešu ‖Br 13 1–14 9

[19]Krenusmo iz Horeba i, na putu u gorske kra-
jeve Amorejaca, kako nam je naredio Jahve, Bog
naš, prijeđosmo svu onu veliku i strašnu pustinju

a) Poslije naslova (r. 1a) ovaj odsjek dodaje neke naznake o vremenu i mjestu koje potječu iz raznih izvora a imaju za cilj da povežu Ponovljeni zakon s Brojevima.
b) Prvi Mojsijev govor (1,6 – 4,40) je sažetak povijesti Izraela od vremena boravka na Sinaju do vremena boravka pod obroncima Pisge, pokraj rijeke Jordana. Slijedi spomen na sklapanje Saveza i na zahtjeve koje taj Savez postavlja. Navješta Sužanjstvo kao kaznu za nevjeru, ali u isti čas otvara perspektive obraćenja i povratka. Ova zbirka spada u drugo izdanje Ponovljenog zakona, učinjeno za vrijeme Sužanjstva. Govor se služi dijelom jahvističkim izvješćima a dijelom osobito elohističkim iz Izl i iz Br, ali ih probire i redigira s različitog stajališta: inzistira osobito na Božjoj providnosti i Božjem izabranju Izraela uzimajući kao središnju temu dar Obećane zemlje. Gl. 1 – 3 sačinjavaju neku vrst uvoda, proslova, strogo povijesnog karaktera (osobito 1,19ss), gdje je ta tema jače naglašena. Ta poglavlja možemo smatrati uvodom u cjelokupnu deuteronomističku povijest koja se nastavlja sve do knjiga Kraljeva i svršava izvještajem o tomu kako je narod izgubio zemlju koju mu je Jahve darovao.
c) To je teološki ispravak Br 11,11–15 gdje se Mojsije žali što su Izraelci previše brojni. U tome je značajka Božje naklonosti.
d) Ne biti pristran, dosl. »podignuti lice« to jest pokazati dobrohotnost i, općenitije, dokazivati pristranost u stvarima pravde (16,19; Lev 19,15; itd.). Suci trebaju nasljedovati vrhovničku nepristranost Božju (10,17+; Izr 24,23). Proroci će vrlo često, u različitim govorima, podsjetiti na tu obvezu (Iz 10,2; Jr 5,28; Ez 22,12; Am 2,6; 5,7.10; Mih 3,9.11).

koju ste vidjeli. Stigosmo u Kadeš Barneu. 20Tada
vam rekoh: 'Došli ste u gorski kraj Amorejaca, koji
nam Jahve, Bog naš, daje. 21Eto, Jahve, Bog tvoj,
stavio je preda te tu zemlju. Ustaj! Zaposjedni je,
Jš 1 6,9 kako ti je rekao Jahve, Bog otaca tvojih. Ne boj
se[a]! Ne strahuj!' 22Svi ste onda došli k meni i rekli:
'Pošaljimo pred sobom ljude da izvide zemlju i jave
nam o putu kojim ćemo ići i o gradovima u koje
ćemo doći.[b]' 23Svidje mi se što rekoste. Zato uzeh
dvanaest ljudi između vas, po jednoga iz svakog
plemena. 24Krenuli su na pogorje, stigli do Eškol-
ske doline te izvidjeli kraj. 25I nabraše plodova one
zemlje, donesoše ih k nama i javiše: 'Zemlja koju
nam daje Jahve, Bog naš, dobra je.' 26Ali vi niste
htjeli onamo; pobunili ste se protiv naredbe Jahve,
Boga svoga. 27Rogoborili ste u svojim šatorima i
govorili: 'U svojoj mržnji na nas Jahve nas je izveo
iz zemlje egipatske da nas preda u ruke Amoreja-
ca, kako bi nas posve uništili. 28Kamo da idemo?
Naša su braća ubila u nama srčanost kad rekoše:
Narod je i veći i jači nego mi; gradovi su veliki, i
zidine im sežu do nebesa. A vidjeli smo ondje i
Anakovce.[c]' 29'Ne bojte se!' – rekoh vam. – 'Ne
plašite ih se! 30Jahve, Bog vaš, koji ide pred vama,
borit će se za vas kako je to učinio na vaše oči u
↗Dj 13 18 Egiptu.' 31A vidio si, uostalom, i u pustinji, gdje te
7 6+ Jahve, Bog tvoj, cijeloga puta što ste ga prevalili
14 1; 32 6 dok ste stigli do ovoga mjesta, nosio kao što čovjek
Izl 4 22 nosi svoga sinčića. 32Ali, unatoč tome, vi niste imali
Hoš 11 1 Iz 63 16 pouzdanja u Jahvu, Boga svoga, 33u onoga koji je
Jr 31 9 na putu išao pred vama da vam potraži mjesto za
Mal 2 10-11 Mudr 18 13 taborovanje – u ognju obnoć da vam osvijetli put
Br 10 33 Izl 13 21s kojim ćete ići, a obdan u oblaku. 34Jahve ču graju

vašu i zakle se u svojoj srdžbi: 35'Ni jedan jedini od ‖Br 14 21-35
ovih ljudi, od ovoga opakog naraštaja, neće vidjeti
ove dobre zemlje za koju sam se zakleo da ću je
dati vašim ocima. 36Izuzimam Kaleba, sina Jefu- Br 13 30;
neova. On će je vidjeti; njemu i njegovim potom- 14 6-9
cima dat ću zemlju kojom je išao, jer je vjerno sli-
jedio Jahvu.'
37Zbog vas se Jahve i na mene razljutio te mi Br 20 12+
rekao: 'Ni ti onamo nećeš ući. 38Ući će onamo Jo- Pnz 3 26;
šua, sin Nunov, koji te služi. Njega ti osokoli, jer 4 21; 34 4
će on uvesti Izraela u posjed. 39A i vaši mališani, o
kojima rekoste da će postati roblje, sinovi vaši koji
još ne znaju razlikovati dobro i zlo, oni će u nju
ući; njima ću je u posjed dati. 40A vi se okrenite i Br 14 25
zaputite u pustinju, prema Crvenome moru!'
41Vi ste mi tada odgovorili riječima: 'Sagriješili ‖Br 14 39-45
smo protiv Jahve. Poći ćemo gore i boriti se kako
nam je Jahve, Bog naš, zapovjedio.' Svaki od vas
dohvati svoje oružje i nepromišljeno pođe gore u
brda.
42Onda mi Jahve reče: 'Kaži im: Ne idite gore i
ne stupajte u borbu da vas ne poraze vaši neprijate-
lji jer ja nisam među vama.'
43Tako sam vam i govorio, ali niste poslušali. Op-
rli ste se zapovijedi Jahvinoj i, puni drskosti, kre-
nuli u brda. 44Ali Amorejci, koji žive u onome gor-
ju, udariše na vas, pognaše vas, za vama se nati- Ps 118 12
snuše kao pčele te su vas tukli od Seira do Horme.
45Vrativši se, plakali ste pred Jahvom, ali Jahve nije
slušao vašega jauka niti je okrenuo svoga uha k
vama. 46U Kadešu vam valjade ostati dugo vreme-
na, onoliko koliko ste već ostali.

a) To uvjeravanje u pobjedu je crta svetog rata koju Pnz često naglašava (usp. r. 29; 7,21; 20,1; 30,8 itd.).
b) Narod a ne Jahve (kao u Br 13,2) predlaže da pošalje izviđače u zemlju. Ovaj se čin već pokazuje kao nedostatak vjere. On je priprava za nastavak izvještaja: uskraćivanje ulaska u Kanaan i kazna naroda. Pnz s ovim grijehom povezuje isključenje Mojsija, dok Br 20,12 njegovo isključenje povezuju s prizorom u Meribi: i ovdje je u središtu pozornosti tema Obećane zemlje.
c) Anakovci kao i Emijci, Refaimci i Zazumilci ili Zuzimci (2,10–11.20–21; usp. Post 14,5) legendarna su imena drevnih stanovnika Palestine i Transjordanije. Povezivali su ih s basnoslovnim Nefilima (Br 13,33; Post 6,4) i pripisivali su im one ogromne kamene spomenike (usp. Pnz 3,11). Anakovci su još od vremena Jošue predstavljali aristokraciju u brdima oko Hebrona i na primorju (Jš 11,21s; 14,12–15; 15,13–15; 21,11). Refaimci su se zadržavali na području Bašana (Pnz 3,13; Jš 12,4s; 13,12), no u Judeji im je uspomena sačuvana u imenu doline Refaim koja se nalazila jugoistočno od Jeruzalema (Jš 15,8; 18,16; 2 Sam 5,18). Davidovi su momci pogubili posljednje Rafine potomke (2 Sam 21,16–22; usp. 1 Ljet 20,4–8). Riječ *refa'îm* znači i smrtne sjene, sjene u Šeolu (usp. Job 25,5s; Ps 88,11; Iz 14,9; 26,14.19).

Putovanje kroz područje s onu stranu Jordana[a]

2 Onda se okrenusmo i pođosmo u pustinju
prema Crvenome moru, kako mi je Jahve na-
redio. Dugo smo se vrtjeli oko gore Seira[b]. [2]I reče
mi Jahve: [3]'Dosta ste se vrtjeli oko ovoga brda.
Okrenite prema sjeveru!' [4]I narodu naloži ovako:
r 20 14-21 'Sad ćete proći preko područja svoje braće, poto-
maka Ezavovih, koji žive u Seiru. Oni se vas boje,
ali vi dobro pripazite; [5]s njima ne zamećite boja jer
vam neću dati ni stope njihove zemlje: goru Seir
Post 36 8 predao sam Ezavu u vlasništvo[c]. [6]Hranu od njih ku-
pujte za novac da imate što jesti; i vodu za piće
33 14,16; kupujte od njih za novac.' [7]Ta Jahve te, Bog tvoj,
34 9-10 blagoslovio u svim djelima tvojih ruku; on je bdio
8 2s; 29 5 nad tvojim putovanjem onom velikom pustinjom;
eh 9 20-21 ovih četrdeset godina Jahve, Bog tvoj, bijaše s to-
bom i ništa ti nije nedostajalo.
Ir 20 21 [8]Tako smo svoju braću, potomke Ezavove što
žive u Seiru, zaobišli putem što vodi u Arabu, Elat
21 10-20 i Esjon Geber, a onda udarismo prema Moapskoj
pustinji. [9]Tada mi zapovjedi Jahve: 'Nemoj uzne-
mirivati Moapce niti s njima zameći boja, jer ništa
od njihove zemlje neću dati u tvoje vlasništvo: Lo-
tovim sinovima predao sam Ar u posjed.' [10]Prije su
1 28+ ondje živjeli Emijci. Bio je to moćan narod i bro-
jan; krupna stasa kao i Anakovci. [11]Poput Anako-
vaca, i njih smatraju Refaimcima, ali ih Moapci na-
zivaju Emijcima. [12]Isto su tako u Seiru živjeli prije
Horijci[d], ali su ih Ezavovi potomci izvlastili, istrije-
bili ih i naselili se na njihovo, kako je, uostalom,
učinio Izrael sa zemljom – baštinom svojom – koju
mu je Jahve predao. [13]'A sada ustanite i prijeđite
preko potoka Zereda!'
I prijeđosmo potok Zered. [14]Vrijeme što smo išli
od Kadeš Barnee pa dok smo prešli preko potoka
Zereda iznosilo je trideset i osam godina – sve dok
nije izumro iz tabora sav onaj naraštaj ljudi sposob- 1 35
nih za borbu, kako im se Jahve i zakleo. [15]I zbilja! Br 14 34
Ruka Jahvina bila je protiv njih: istrebljivala ih je
isred tabora dok ih nije nestalo.
[16]I tako, kad je smrt istrijebila iz naroda sve ljude
sposobne za borbu, [17]reče mi Jahve:
[18]'Danas prelaziš moapsku zemlju Ar. [19]A onda
ćeš se približiti Amoncima[e]. Nemoj ih uznemirivati Post 19 30-38
niti s njima zameći boja. Ništa, naime, od zemlje
Amonaca neću ustupiti tebi u vlasništvo jer sam je
već predao u posjed Lotovim potomcima.' [20]I nju
smatraju refaimskom zemljom. U njoj su prije ži-
vjeli Refaimci, koje Amonci zovu Zamzumijcima.
[21]Bio je to narod moćan i brojan; krupna stasa kao
i Anakovci. No Jahve ih uništi pred Amoncima –
koji ih izvlastiše i naseliše se na njihovo, [22]kako je,
uostalom, učinio i potomcima Ezavovim, koji su
nastanjeni u Seiru, kad je pred njima uništio Horij-
ce, koje su oni otjerali s posjeda i do danas žive na
njihovim mjestima. [23]I Avijce, koji su živjeli po za-
seocima sve do Gaze, istrijebiše Kaftorci koji su Jš 13 2+
došli iz Kaftora[f], te se naseliše na njihovo mjesto.
[24]'Ustajte! Na put krenite i prijeđite preko potoka
Arnona. U ruke ti, eto, predajem Amorejca Siho-
na, kralja hešbonskoga, i njegovu zemlju. Počni s
osvajanjem; izazovi ga na boj! [25]Od danas počinjem
ugoniti strah i trepet pred tobom u narode koji su
pod svim nebesima, tako da će strepiti i tresti se
pred tobom kad god čuju glas o tebi.'

a) Kao i u onom starom izvoru (Br 14,25) i ovdje je more Suf označeno kao prvi pravac putovanja. Pnz poslije toga nastavlja opisivati putovanje ističući put kroz pustinju, prema Moabu i Amonu. U to doba Edom je bio nastanjen zapadno od Arabe u Akabskom zaljevu (more Suf). Nije dakle više pitanje o uskraćivanju prolaza sa strane Edoma (usp. Br 20,14–21): Izrael će proći kroz njegovo područje ali neće smjeti uzeti njihove zemlje. Isto tako neće dobiti ništa od Moabovih i Amonovih područja o čemu stari izvor nije imao ni spomena. Izraelci su dapače zaobišli Moab pustinjom ali nisu jednako tako stigli ni na područje Amonaca (usp. 2,19+). Teološka tema Obećane zemlje (1,6–8; usp. 1,5+) ovdje je spojena s opsežnijom temom: Bog dijeli narodima njihove zemlje. Edom, Moab i Amon, Izraelovi rođaci, sačuvat će svoju zemlju (usp. 2,5+), ali Sihon je Amorejac i Bog će njegovu zemlju predati Izraelu (r. 24).
b) Ime Seir, često povezano s Edomom (usp. Post 32,4; Br 24,18; Suci 5,4) označuje područje Ezava/Edoma (Post 33,14; 36,8) koje se nekoć nalazilo istočno od Arabe. Međutim, ovdje kao i u Jš 11,17 i 12,7, »gora Seir« je smještena u područje oko Kadeša, nedaleko Horme (usp. 1,44). To je odraz vremena u kojem je ovaj tekst bio napisan: Edomci su onda bili prešli granicu Arabe (usp. Br 20.23+). Poslije propasti Judeje (587. godine pr. Kr.) oni će prodrijeti sve do Hebrona i sve će se to područje nazvati Idumeja (usp. 1 Mak 5,3+; Mk 3,8).
c) Edomce, potomke Abrahamove (Post 36), Moapce i Amonce (rr. 9 i 19), potomke Lotove (Post 19,30s) naselio je Jahve u krajeve koji su prije toga pripadali drugim narodima kojih se pisac prisjeća u dodatku rr. 10–12.20s.
d) Nema razloga, poistovjetiti ove Horijce s Huritima iz klinovitih dokumenata. Ovi posljednji došli su oko 1500. pr. Kr. tek u malim skupinama u Palestinu i brzo su se asimilirali. Vlastita imena svjedoče o njihovoj prisutnosti u nekim gradovima zapadno od Jordana, ali nikad u Transjordaniji. Izraz Horijac izgleda da je samo pseudoetnički naziv koji primjenjuje izraz Huru na stanovnike oko Edom Seira (usp. Post 36,20). Izraz *Huru* je inače egipatski naziv za zemlju Palestinu u vrijeme kad su se Izraelci u njoj naseljavali.
e) Područje Amonaca nalazilo se sjeverno od Sihonova područja, na gornjem toku rijeke Jaboka (usp. 3,16; Br 21,24). Unatoč vezama koje su postojale između Izraela i Amona koje ovaj tekst podvlači (usp. r. 37), ta su dva naroda međusobno ratovala u vrijeme Sudaca (usp. Suci 10,7s) a osobito za vrijeme kralja Davida (2 Sam 10,6s; 11). Kasnije će se Amonci raširiti na uštrb plemena Gadova (usp. Jr 49,1). Izvorna predaja Pnz prema njima je neprijateljski raspoložena (usp. 23,4).
f) Filistejci: oni su došli s Krete ili iz Male Azije (usp. Jš 13,2+).

||Br 21 21-25 Suci 11 19-22
Pobjeda nad Sihonom i Ogom[a]

[26]Tada sam iz pustinje Kedmot[b] uputio glasnike
kralju hešbonskom Sihonu s miroljubivim riječima:
[27]'Pusti da prođem preko tvoje zemlje. Samo ću
2 6 proći putem, ne skrećući ni desno ni lijevo. [28]Hranu
mi prodavaj za novac da mogu jesti; i vodu za piće
davaj mi za novac. Pusti me samo da pješice pro-
Br 20 18.21 đem, [29]da prijeđem preko Jordana u zemlju koju
nam daje Jahve, Bog naš – kao što su mi dopustili
potomci Ezavovi, nastanjeni u Seiru, i Moapci, što
žive u Aru.'
[30]Ali hešbonski kralj Sihon ne htjede nas pustiti
Izl 4 21 preko svoga; jer Jahve, Bog tvoj, duh mu zaslijepi
a srce otvrdnu, da ga preda u tvoje šake, gdje je i
danas. [31]Tada mi reče Jahve: 'Eto sam počeo da ti
izručujem Sihona i njegovu zemlju. Počni osvajanje
da mu zemljom zagospodariš.'
[32]Kod Jahasa presrete nas Sihon. [33]Navali on i
sav njegov narod. Ali Jahve, Bog naš, predade
nam ga, tako da potukosmo njega, njegove sinove
i sav njegov narod. [34]Tada osvojismo sve njegove
Jš 6 17+ gradove i prokletstvom udarismo sve gradove s lju-
dima, ženama i djecom, ništa ne štedeći, [35]izuzev
stoke, koju uzesmo kao plijen, skupa s plijenom iz
gradova što smo ih osvojili. [36]Od Aroera, koji se
nalazi na obali potoka Arnona, i od grada koji je
u njegovoj dolini pa do Gileada nije bilo grada koji
bi nam odolio: sve nam ih je Jahve, Bog naš, pre-
dao. [37]Jedino se nisi primicao zemlji Amonaca,
kraju uz potok Jabok, i gradovima u pogorju, kako
je Jahve, Bog naš, odredio.

||Br 21 33-35 **3** Tada se okrenusmo i podosmo prema Baša-
nu. Presrete nas bašanski kralj Og sa svim
svojim narodom i nametnu nam boj kod Edreja.
[2]Tada mi Jahve reče: 'Ne boj ga se! Tà u tvoje
sam ruke predao njega, sav njegov narod i njegovu
zemlju. Učini s njim kako si učinio sa Sihonom,
kraljem amorejskim, koji je živio u Hešbonu.'
[3]Tako je Jahve, Bog naš, u ruke naše predao i ba-
šanskoga kralja Oga sa svim njegovim narodom.
Tukli smo ga tako da mu nitko na životu nije ostao.
[4]Osvojili smo tada sve njegove gradove. Nije bilo
grada koji im nismo oteli – šezdeset gradova, za-
pravo svu argopsku krajinu, Ogovo kraljevstvo u
Bašanu. [5]Svi su oni gradovi bili utvrđeni visokim
zidinama, vratima i prijevornicama. Uz njih je bilo
veoma mnogo otvorenih zaselaka[c]. [6]Udarismo ih
prokletstvom – kako smo učinili i sa Sihonom, kra-
ljem hešbonskim – zatrvši svaki grad, ljude, žene i
djecu. [7]A svu stoku i plijen po tim gradovima zad-
ržasmo za se.
[8]Tako smo u ono vrijeme iz ruku dvaju amorej-
skih kraljeva uzeli zemlju što se nalazi s onu stranu
Jordana, od potoka Arnona do brda Hermona ([9]Si-
donci zovu Hermon Sirjon, a Amorejci ga zovu Se-
nir): [10]sve gradove po Visoravni, sav Gilead i sav
Bašan, sve do Salke i Edreja – gradove Ogova kra-
ljevstva u Bašanu. ([11]Bašanski kralj Og jedini je od
preostalih Refaimovaca. Krevet njegov, odar od 1 28+
željeza, još se nalazi u Rabi, gradu sinova Amono-
vih: deset je lakata – običnih lakata[d] – dug, a četiri
lakta širok.)

Zemlja je dar Božji ||Br 32

[12]To je, dakle, bila zemlja koju smo zauzeli u ono
vrijeme, počev od Aroera, koji je na potoku Arno-
nu. Polovicu gileadskog pogorja s njegovim grado-
vima dao sam Rubenovcima i Gadovcima. [13]Osta-
tak Gileada i sav Bašan, Ogovo kraljevstvo, dodije-
lio sam polovini Manašeova plemena. (Sva argop-
ska krajina i sav Bašan zove se zemlja refaimska.
[14]Manašeov sin Jair zauzeo je svu argopsku krajinu Br 32 41
do međe Gešurovaca i Maakinovaca. On ta mjesta Suci 10 3-5
bašanska nazva svojim imenom, pa se još i danas
zovu Jairova Sela.) [15]Makiru sam dodijelio Gilead.
[16]Rubenovcima i Gadovcima dao sam od Gileada
do potoka Arnona – sredina potoka jest međa – i
do potoka Jaboka, amonske granice. [17]A granicom
su služile Araba i Jordan od Kinereta do mora uz Br 34 11-12
Arabu – Slanog mora – na podnožju obronaka
Pisge prema istoku.

Posljednje upute Mojsijeve

[18]U ono vam vrijeme naredih: 'Jahve, Bog vaš,
daje vam ovu zemlju u posjed. Svi vi koji ste od
boja pođite naoružani pred svojom braćom Izrael-
cima. [19]Jedino žene vaše, djeca vaša i stoka vaša –
znam da imate mnogo stoke – neka ostanu u vašim
gradovima što vam ih dodijelih [20]dokle Jahve ne
dadne miran boravak i vašoj braći kao i vama; tako Izl 33 14+
da i oni zauzmu zemlju što im je Jahve, Bog vaš,
daje s onu stranu Jordana. Istom onda neka se
svaki od vas vrati na posjed što sam vam ga dodije-
lio.' [21]U ono sam vrijeme naredio Jošui: 'Svojim si Jš 1 1+
očima vidio što je sve Jahve, Bog vaš, učinio onoj
dvojici kraljeva. Tako će Jahve učiniti sa svim kra-
ljevstvima preko kojih budeš prelazio. [22]Ne bojte
se njih! Tà Jahve, Bog vaš, bori se za vas.'

a) Ovdje se Pnz nadovezuje na stari izvor kako glede povijesnog osvajanja Sihonova kraljevstva tako i glede legendarnog izvještaja o Ogu.
b) Ili: »Iz pustinje Istočne«.
c) BJ ima mj. »otvorenih zaselaka« »Perižani«. Perižani su seljaci čija sela nisu bila utvrđena.
d) Ovaj »željezni krevet« možda je bio jedan od dolmena, kamenih spomenika kakvih ima na području Amana. – Devet lakata iznosi oko 4 m.

Mojsije neće ući u Obećanu zemlju

[23]Tada zamolih milost u Jahve: [24]'Gospodine
5 24; 11 2-3 moj, Jahve! Ti si počeo pokazivati svome sluzi
Izl 15 6-7 svoju veličajnost i svoju moć. Tà koji bog, na nebu
Ps 86 8 ili na zemlji, može izvesti takva djela i čudesa kao
što su tvoja! [25]Dopusti mi da odem onamo i pogle-
dam onu blaženu zemlju preko Jordana, onaj kra-
Br 20 12+ sni gorski kraj i Libanon!' [26]Ali je Jahve, zbog vas,
bio na me ljut, pa me nije uslišao. 'Dosta', reče mi
Jahve, 'ne govori mi više o tom! [27]Popni se na vrhu-
nac Pisge i upri oči svoje na zapad, sjever, jug i 32 48-52
istok. Razmotri dobro očima svojim, jer preko Jor-
dana nećeš prijeći. [28]Uputi Jošuu, osokoli ga i ohra-
bri! On neka ide na čelu ovoga naroda; neka ih on
uvede u posjed zemlje koju vidiš.'
[29]Tako smo ostali u toj dolini kraj Bet Peora.« Br 25 1-18

II. Jahvina djela obvezuju Jahvin narod

Izraelci treba da slušaju Jahvu

1; 6 1; 8 1; **4** »A sada, Izraele, poslušaj zakone i uredbe
11 8-9 kojima vas učim da biste ih vršili i tako poži-
Lev 18 5 vjeli te unišli i zaposjeli zemlju koju vam daje Ja-
Otk 22 18-19 hve, Bog otaca vaših. [2]Niti što nadodajite onome
što vam zapovijedam niti što od toga oduzimljite;
vršite zapovijedi Jahve, Boga svoga, što vam ih da-
jem. [3]Vidjeli ste svojim očima što je Jahve učinio s
Br 25 1-18 Baal Peorom: jer Jahve, Bog tvoj, iskorijenio je iz
tvoje sredine svakoga koji je slijedio Baal Peora.
[4]A svi vi koji se čvrsto držite Jahve, Boga svoga,
živi ste i danas. [5]Ja sam vas, eto, poučio o zako-
nima i uredbama, kako mi je Jahve, Bog moj, na-
redio da ih vršite u zemlji u koju idete da je zapo-
Job 28 28 sjednete[a]. [6]Držite ih i vršite: to će u očima narodâ
Ps 19 8 biti vaša mudrost i vaša razboritost. Kad oni čuju
Sir 1 14-16 za sve ove zakone, reći će: 'Samo je jedan narod
1 7; 9 10 mudar i pametan, a to je ovaj veliki narod.' [7]Jer
koji je to narod tako velik da bi mu bogovi bili
tako blizu kao što je Jahve, Bog naš, nama kad 4 32-34
god ga zazovemo[b]? [8]Koji je to narod tako velik da Jr 29 13-14
bi imao zakone i uredbe pravedne kao što je sav Ps 145 18; 147 19s;
ovaj Zakon koji vam ja danas iznosim? 148 14
[9]Zato pazi i dobro se čuvaj da ne zaboraviš doga- 32 7
đaje što si ih svojim očima vidio; neka ti ne iščeznu Ps 44 2; 78 3-4
iz srca ni jednoga dana tvoga života; naprotiv, Jl 1 3
pouči o njima svoje sinove i sinove svojih sinova.
[10]Onog dana kad si stajao na Horebu pred Ja- Izl 19 16-20
hvom, Bogom svojim, Jahve mi je rekao: 'Skupi
mi narod! Hoću da čuju moje riječi, da me se nauče
bojati sve vrijeme što budu živjeli na zemlji te da
o njima pouče i svoju djecu.'
[11]Vi ste se onda primakli i stali pod brdo. S us-
plamtjeloga brda plamen je sukljao do sred neba Izl 19 18
zamračena tmastim oblakom[c]. [12]Isred ognja Jahve
je govorio vama; čuli ste zvuk riječi, ali lika niste
nazreli – ništa osim glasa. [13]Objavio vam je svoj
Savez i naložio vam da ga vršite – Deset zapovijedi, Izl 20 1+
što ih ispisa na dvije kamene ploče. [14]A meni je

a) Postupna izrada »zakona i uredaba« (r. 5) završila je globalnim izgledom Zakona koji će vladati svom religijom Izraela. Prvi smisao riječi *tôrah* jest »pouka«, »dato uputstvo«: u tu stvarnost treba uključiti sav kult i sve ljudsko ponašanje što je nadahnuto savješću koja se produbljivala i rasla zahvaljujući Savezu i Bogu koji ga je predložio i sklopio (Post 15,1+). Sve će više i više Božja objava i pouka što nam ih prenose stari tekstovi i proroci prožimati sveukupni »život« naroda (r.1; 8,3+; 30.14+; Ps 19,8–15; 77,1; 94,12; 119,1+; Sir 1,26; 24,23 itd.; usp. Dj 7,38). Isus će reći da je došao »dovršiti« zakon i proroke (Mt 5,17+, usp. Mt 22,34–40) a Pavao će protumačiti kako je »Zakon« nadomješten vjerom u Krista (Rim 3,27+; 10,4).

b) Dok druge predaje Petoknjižja naglašavaju razmak koji postoji između Boga i čovjeka (usp. Izl 33,20+), Pnz naglašava Božju snishodljivost koja Boga približava njegovu narodu: on stanuje u sredini svog naroda (12,5). Isti se deuteronomski duh očituje i u izvještaju o posveti Hrama (1 Kr 8,10–29). Ovu misao susrest ćemo opet u Ez 48,35. Zadnju će riječ u tom pogledu dati NZ (Iv 1,14+).

c) Prema TM; BJ po LXX dodaje »uz gromornu jeku«.

Jahve naredio da vas poučim o zakonima i ured-
bama što ćete ih vršiti u zemlji u koju odlazite da
je zaposjednete[a].

Pogibao idolopoklonstva

15Pazite dobro! Onoga dana kad vam je Jahve,
Bog vaš, govorio isred ognja[b] na Horebu, niste vi-
djeli nikakva lika, 16da se ne biste pokvarili te da
5 8 ne biste pravili sebi kakva klesana lika, kipa mu-
Izl 20 4-5 škoga ili ženskoga obličja, 17ni obličja kakve životi-
nje što je na zemlji, ni obličja kakve ptice što pod
Rim 1 23 nebom lijeta, 18ni obličja bilo čega što po zemlji
gmiže, ni obličja kakve ribe što je u vodi pod zem-
ljom 19i da se ne bi, kad digneš svoje oči prema
17 3 nebu te vidiš sunce, mjesec i zvijezde – svu nebesku
Mudr 13 2 vojsku – dao zavesti da im se klanjaš i da im iska-
zuješ štovanje. Njih je Jahve, Bog tvoj, dao svim
narodima, svugdje pod nebom. 20A vas je uzeo Ja-
Jr 11 4 hve i izveo vas iz Egipta – iz one peći ražarene –
1 Kr 8 51 da postanete narod njegove baštine, to što ste da-
7 6+ nas.
Br 20 12+ 21Ali se zbog vas Jahve na me razljutio i zakleo
da ja neću prijeći preko Jordana i ući u blaženu
zemlju koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u baštinu. 22Ta-
ko, ja ću umrijeti u ovoj zemlji; ja preko Jordana
neću prijeći. A vi ćete prijeći i zaposjesti onu kra-
snu zemlju. 23Zato pazite da ne zaboravljate Saveza
što ga je Jahve, Bog vaš, sklopio s vama te sebi ne
pravite klesanih likova bilo čega što je Jahve, Bog
Izl 20 5+ tvoj, zabranio. 24Jer Jahve, Bog tvoj, oganj je što
Izl 13 22+ Iz 33 14 proždire; on je Bog ljubomoran[c].
Sef 1 18 ↗Heb 12 29 25Kad budete izrodili djecu i unučad i budete du-
lje u onoj zemlji proboravili, a pokvarite se praveći
sebi bilo kakve klesane likove i čineći zlo u očima
Jahve, Boga svojega, tako da ga na srdžbu izazove-
Iz 1 2 te, 26znajte – uzimam za svjedoke protiv vas nebesa
Jš 23 16 i zemlju – da će vas brzo nestati sa zemlje u koju
Lev 26 14-19 idete preko Jordana da je zaposjednete: nećete
dugo u njoj živjeti nego ćete biti iskorijenjeni. 27Ja-
2 Kr 17 6; 25 8s hve će vas raspršiti po narodima i ostat će vas samo
Iz 4 3+ malen broj[d] među narodima među koje vas Jahve
Ps 105 12-13 odvede. 28Ondje ćete se klanjati bogovima što su
ih ljudske ruke načinile od drveta i kamena, bogo-
vima koji ne mogu ni vidjeti ni čuti, ni jesti ni mi-
risati.
29Ondje ćeš tražiti Jahvu, Boga svoga. I naći ćeš 30 1-5
ga ako ga budeš tražio svim srcem svojim i svom Hoš 5 15
dušom svojom. 30U nevolji tvojoj snaći će te sve to, Iz 55 6 Jr 29 13
ali u posljednje vrijeme[e] ti ćeš se obratiti Jahvi, 2 Ljet 15 2,4.
Bogu svomu, i poslušati njegov glas. 31Tä Jahve, 7s,15
Bog tvoj, Bog je milosrdan; neće te on zapustiti ni Ps 27 8; 105 3s
upropastiti niti će zaboraviti Saveza što ga je pod Mt 7 7-8
zakletvom sklopio s ocima tvojim. Izl 34 6-7

Jahve je pravi Bog

32Ispitaj samo prijašnja vremena što su protekla
prije tebe, sve otkad je Bog stvorio čovjeka na
zemlji: je li ikad, s jednoga kraja nebesa do drugo-
ga, bilo ovako veličanstvena događaja? Je li se što
takvo čulo? 33Je li ikad koji narod čuo glas Boga[f]
gdje govori isred ognja kao što si ti čuo i na životu 4 7+
ostao? 34Ili, pokuša li koji bog da ode i uzme sebi Izl 33 20+
jedan narod isred drugog naroda kušnjama, znako-
vima, čudesima i ratom, jakom rukom i ispruže- 7 6+
nom mišicom, uza silne strahote, kao što je sve to, Jr 32 21
na vaše oči, učinio za vas Jahve, Bog vaš, u Egip- Ps 40 6
tu?
35Tebi je to pokazano da znaš da je Jahve pravi
Bog i da nema drugoga uz njega[g]. 36S neba ti se Izl 20 3
oglasio svojim glasom da te pouči; dopustio ti je da Pnz 32 39
vidiš njegov veliki oganj na zemlji; i isred ognja Iz 43 10-13
čuo si njegove riječi. 37Zbog toga što je ljubio oče- ↗Mk 12 32
ve tvoje, izabrao je poslije njih njihovo potomstvo;
on, glavom, izveo te iz Egipta svojom silnom moći;
38ispred tebe rastjerao je narode, i brojnije i jače 7 1; 9 1;
od tebe, da te dovede u njihovu zemlju i preda je 11 23
tebi u baštinu, kao što je i danas. 39Danas, dakle, Jš 2 11
spoznaj i zasadi u svoje srce: Jahve je Bog gore na 6 4
nebu i ovdje na zemlji – drugoga nema. 40Drži nje- 1 Kr 8 23
gove zakone i njegove zapovijedi koje ti dajem da- 2 Ljet 20 6
nas da dobro bude tebi i tvojoj djeci poslije tebe; Ps 83 19
da dugo poživiš na zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, Iz 65 20
daje zauvijek.« Zah 8 4

a) Pisac razlikuje »Deset riječi« (usp. 5,4s), koje je sam Bog ispisao na kamenim pločama (Izl 34,28; Pnz 5,22) i »zakona i odredaba« to jest deuteronomskog zakona (usp. 12,1; 26,16).
b) Ovo homiletsko razlaganje opravdava zabranu slika sa teofanijom, bogoobjavljenjem na Horebu gdje se Jahve dao čuti ali se nije dao vidjeti. Međutim, ipak se Jahve pokazuje povlaštenim osobama kao što su Mojsije (Izl 34,18–23) i starješine Izraela (Izl 24,10–11).
c) Ova »ljubomora« Božja znači pretjeranu ljubav Božju (usp. 5,9; 6,15; 32,16.21 itd.; Izl 20,5; 34,14; Br 25,11; Ez 8,3–5; 39,25; Zah 1,14; 2 Kor 11,2). O »ognju« usp. Izl 13,22+; 24,17, itd.
d) Tu je već nagoviješten »ostatak« koji će navještati Izaija i drugi proroci.
e) Kod proroka ovaj izraz znači konačnu uspostavu Kraljevstva Božjeg, razdoblje Novog saveza.
f) »glas Boga« po TM; BJ po LXX dodaje »živoga«, usp. 5,26.
g) Izričita tvrdnja da drugih bogova nema (usp. Iz 43,10–11; 44,6; 45,5 itd.). Dekalog je jednostavno zabranjivao štovanje drugih bogova. Dugo su ih Izraelci smatrali nižima od Boga Jahve, neučinkovitima, prezira dostojnima. Sada je nastalo novo razdoblje u kojem se jasno tvrdi: ovi bogovi ne postoje!

21 13+ **Gradovi-utočišta**[a]
20 1+

41 Tada Mojsije izabra tri grada preko Jordana,
na istočnoj strani, 42 kamo će se moći skloniti ubo-
jica koji nehotice ubije svoga bližnjega a da prije
nije imao mržnje prema njemu: da bi, bježeći u koji
od ovih gradova, mogao spasiti svoj život. 43 To su:
Jš 20 8 Bezer u pustinji, u zemlji Mišoru, za Rubenovce;
Ramot u Gileadu za Gadovce, i Golan u Bašanu
za Manašeovce.

1. BOŽJI ZAKON[b]

Uvod

44 Ovo je Zakon što ga je Mojsije postavio pred
Izraelce; 45 ovo su upute, zakoni i uredbe što ih je
Mojsije dao Izraelcima kad su izišli iz Egipta, 46 s
one strane Jordana, u dolini nasuprot Bet Peoru, u
zemlji amorejskoga kralja Sihona, koji je živio u
Hešbonu i koga su potukli Mojsije i Izraelci pošto
26-3 17 iziđoše iz Egipta. 47 Njegovu su zemlju zauzeli i
zemlju bašanskoga kralja Oga, dvaju amorejskih
kraljeva koji su živjeli preko Jordana na istoku,
48 od Aroera, koji se nalazi na obali potoka Arnona,
do brda Sirjona, to jest Hermona, 49 i svu Arabu
preko Jordana, s istoka do mora u Arabi, pod
obroncima Pisge.

Deset zapovijedi

4 1,5,8; **5** Mojsije sazva sav Izrael te im reče: »Čuj, Iz-
12 1 raele, naredbe i zapovijedi[c] što ih danas izri-
čem u tvoje uši! Naučite ih, držite i vršite. 2 Jahve,
Bog naš, sklopio je s nama Savez na Horebu. 3 Nije
4 10-13+ Jahve sklopio taj Savez s našim očevima, nego baš
s nama svima koji smo danas ovdje živi. 4 Licem je
u lice Jahve govorio s vama na brdu isred ognja.
5 Ja sam u ono vrijeme stajao između Jahve i vas da
vam objavim Jahvine riječi, jer se vi, u strahu od
ognja, niste htjeli peti na brdo. Rekao je:
6 'Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz ||Izl 20 2-17+
zemlje egipatske, iz kuće ropstva.
7 Nemoj imati drugih bogova uz mene!
8 Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore 4 15-20
na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zem-
ljom. 9 Ne klanjaj im[d] se niti im služi. Jer ja, Jahve,
Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh 4 24+
otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i 7 9-10
četvrtog koljena, 10 a iskazujem milosrđe tisućama
koji me ljube i vrše moje zapovijedi.
11 Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Boga svoga, jer
Jahve ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime
njegovo.
12 Dan subotnji obdržavaj i svetkuj, kako ti je na-
redio Jahve, Bog tvoj. 13 Šest dana radi i obavljaj
sav svoj posao. 14 A sedmoga je dana subota, poči-
nak posvećen Jahvi, Bogu tvome. Tada nikakva
posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni
sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni vol tvoj, ni magarac
tvoj, niti ikakvo živinče tvoje, niti došljak koji je Izl 12 48+
unutar tvojih vrata; tako da mogne otpočinuti i
sluga tvoj, i sluškinja tvoja kao i ti. 15 Sjeti se da si
i ti bio rob u zemlji egipatskoj i da te odande izba-
vio Jahve, Bog tvoj, rukom jakom i ispruženom mi-
šicom. Zato ti je zapovjedio Jahve, Bog tvoj, da
držiš dan subotnji[e].
16 Poštuj oca svoga i majku svoju, kako ti je Ja- Sir 3 1-16
hve, Bog tvoj, zapovjedio, da dugo živiš i dobro ti
bude na zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, daje.
17 Ne ubij!
18 Ne učini preljuba!
19 Ne ukradi!
20 Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!
21 Ne poželi žene bližnjega svoga!
Ne poželi kuće bližnjega svoga, ni njive njegove,
ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola nje-
gova, ni magarca njegova, niti išta što je bližnjega
tvoga.'

a) Ova kratka bilješka o gradovima-utočištima (usp. Jš 20,1+) dodatak je koji je umetnut između dva Mojsijeva govora.
b) Nakon kratke naznake vremena i mjesta (4,44–49; usp. 1,4–5) počinje drugi Mojsijev govor (5,1 – 11,32) koji služi kao uvod u veliki deuteronomski Zakon (12,1 – 26,15) i nastavit će se u 26,16 – 28,68. Kao i prvi govor ponavlja najprije povijest Izraela, vraćajući se i ovaj puta u prošlost sve do bogoobjavljenja na Horebu i do Dekaloga. Izgleda da je postojao zasebno, u više oblika, koji su ovdje kombinirani i da je služio u katehetske i kultske svrhe prije nego li je poslužio ovdje kao uvod u Ponovljeni Zakon.
c) To je opći navještaj Ponovljenog (deuteronomskog) zakona a ne samo »Riječi« (r. 5) Dekaloga. Usp. još 6,1.
d) Usp. Izl 20,5+.
e) Opravdanje subote (šabata) nije isto kao u Izl 20,11. Ovdje je spojeno s oslobođenjem iz egipatskog sužanjstva što suboti daje dvostruki značaj: s jedne strane subota je dan radosti (usp. isto se kaže i za blagdan Sedmica, 16,11–12) a s druge, ona je dan kada su sluge i robovi stranci oslobođeni teških poslova (usp. još isto opravdanje u zakonodavstvu u prilog siromašnih: 24,18.22). Ovi su razvojni dodaci učinjeni u vrijeme kada je subotna zapovijed imala veliko značenje.

Susret s Bogom na brdu
Izl 20 18-21
Mojsije kao posrednik

22 Te je riječi na brdu, isred ognja, oblaka i guste
Izl 24 16+ tmine, jakim glasom upravio Jahve svemu vašem
Pnz 4 12-13 zboru. Ništa nije dodavao nego ih je ispisao na
dvije kamene ploče te ih predao meni.
23 A onda, kad čuste glas iz tmine, dok je brdo
plamtjelo u ognju, k meni pristupiše svi vaši ple-
menski glavari i vaše starješine 24 pa rekoše: 'Jahve,
Bog naš, očitovao nam je, eto, svoju slavu i svoju
Izl 19 16+ veličajnost; čuli smo njegov glas isred ognja; danas
smo vidjeli da čovjek može ostati na životu iako
mu Bog govori. 25 A sad, zašto da umremo? Ovaj
Izl 33 20+ bi nas veliki oganj mogao proždrijeti; budemo li
dalje slušali glas Jahve, Boga svoga, mogli bismo
umrijeti. 26 Jer, koji je smrtnik ikad slušao glas Boga
živoga[a] kako govori isred ognja – kao mi – i ostao
na životu? 27 Ti se primakni i slušaj sve što će ti reći
Jahve, Bog naš. A onda ti nama kaži sve što tebi
Jahve, Bog naš, rekne, i mi ćemo to poslušati i
Izl 19 8; izvršiti.'
24 3 28 Jahve je čuo vaše riječi kad ste mi govorili pa
mi reče: 'Čuo sam riječi što ih je taj narod tebi
upravio. Sve što su rekli dobro je. 29 Kad bi samo
njihova srca bila takva da me se uvijek boje i drže
sve moje zapovijedi, da tako vazda budu sretni, oni
i njihovo potomstvo! 30 Hajde, reci im: Vratite se u
svoje šatore! 31 A ti ostani ovdje kod mene; kazat
ću ti sve zapovijedi, zakone i uredbe kojima ćeš ih
poučiti i koje će oni vršiti u zemlji što im je dajem
u posjed.'
32 Ljubav prema Bogu, lik Zakona[b] Pazite, dakle,
17 11,20 da radite kako vam je Jahve, Bog vaš, naložio! Ne
Jš 1 7 skrećite ni desno ni lijevo. 33 Slijedite potpuno put
koji vam je Jahve, Bog vaš, označio, da tako uz-
mognete živjeti, imati sreću i dug život u zemlji
koju ćete zaposjesti.

Svrha Zakona

6 Ovo su zapovijedi, zakoni i uredbe koje mi
Jahve, Bog vaš, zapovjedi da vas u njima
poučim, kako biste ih vršili u zemlji u koju odlazite
da je zaposjednete; 2 da se svega svog vijeka bojiš[c]
Jahve, Boga svoga, ti, sin tvoj i sin tvoga sina, Izl 15 26
vršeći sve zakone njegove i sve zapovijedi njegove
što ti ih danas propisujem, pa da imaš dug život.
3 Slušaj, Izraele, drži ih i vrši da ti dobro bude i da
se razmnožiš u zemlji kojom teče med i mlijeko, ↗Lk 11 28
kao što ti je obećao Jahve, Bog otaca tvojih.

Ljubav prema Bogu – srž Zakona

4 Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan[d]! 4 25+; 10 12
5 Zato ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, ↗Mt 22 37p
svom dušom svojom i svom snagom svojom[e]! 6 Ri-
ječi ove što ti ih danas naređujem neka ti se urežu
u srce. 7 Napominji ih svojim sinovima. Govori im Jr 31 33
o njima kad sjediš u svojoj kući i kad ideš putem; 11 18-21
kad liježeš i kad ustaješ. 8 Priveži ih na svoju ruku Izl 13 9,16
za znak i neka ti budu kao zapis među očima! 9 Is-
piši ih na dovratnicima kuće svoje i na vratima svo-
jim!
10 A kad te Jahve, Bog tvoj, dovede u zemlju za
koju se zakleo tvojim ocima, Abrahamu, Izaku i
Jakovu, da će je tebi dati – u velike i lijepe gradove Jš 24 13
kojih nisi zidao; 11 u kuće pune svakog dobra kojih
nisi punio; na iskopane čatrnje kojih nisi kopao; u
vinograde i maslinike kojih nisi sadio – i sit se naje- 8 10-18;
deš: 12 pazi da ne zaboraviš Jahvu koji te izveo iz 32 13-18
zemlje egipatske, iz kuće ropstva. 13 Boj se Jahve, Hoš 2 7-11
Boga svoga; njemu iskazuj štovanje; njegovim ime- ↗Mt 4 10p
nom polaži prisegu. 14 Ne idite za drugim bogovima Izl 23 32-33
između bogova drugih naroda što su oko vas. 15 Jer
je Jahve, Bog tvoj, što stoji u sredini tvojoj, ljubo- Pnz 4 24+
moran Bog; gnjev bi Jahve, Boga tvoga, usplamtio

a) Tvrditi da je Bog živ jedan je od prvih oblika vjere u pravoga Boga (6,4+) koji uključuje odricanje svih krivih bogova koji nemaju života kao ni njihovi kipovi (Jš 3,10; 1 Sam 17,26.36; Iz 37,4; Jr 10,8–10; Hoš 2,1; Ps 84,3 itd.; usp. Mt 16,16; 26,23; Rim 9,26; 1 Sol 1,9; 1 Tim 3,15 itd.).
b) Poslije povijesne retrospektive slijedi katehetski dio: to je niz kratkih homiletskih razlaganja koja odaju duh deuteronomske religije.
c) »Bojati se Jahve« postaje tipični izraz vjernosti Savezu. Odsad strah (Izl 20,20+) sadrži u isti čas i ljubav koja odgovara Božjoj ljubavi (4,37) i apsolutnu poslušnost svemu što Bog zapovijeda (6,2–5; 10,12–15; usp. Post 22,12). Vjerski i ćudoredni sadržaj ovog straha razvijat će se bez prestanka i sve se više izbistrivati (Jš 24,14; 1 Kr 18,3.12; 2 Kr 4,1; Izr 1,7+; Iz 11,2; Jr 32,39 itd.).
d) Predložen je i drukčiji prijevod: »Slušaj, Izraele, Jahve je naš Bog, Jahve jedini!« Međutim, taj je izraz sasvim sigurno tvrdnja monoteizma. To je početak glasovite molitve *Šema* (»slušaj!«) koja je Židovima najdraža molitva. – Tijekom povijesti Izraela ova vjera u jedinoga Boga nije nikad prestala, dapače sve se više kristalizirala kao vjera u izabranje i savez (Post 6,18; 12,1+; 15,1+ itd.). Opstojnost drugih bogova nije nikad u drevna vremena bila izričito potvrđena nego se naprotiv tvrdnja u opstojnost Boga živoga (5,26+) jedinog gospodara sveg svijeta kao i njegova naroda (Izl 3,14+; 1 Kr 8,56–60; 18,21; 2 Kr 19,15–19; Sir 1,8–9; Am 4,13; 5,8; Iz 42,8+; Zah 14,9; Mih 1,11) podvostručila sistematskim negiranjem krivih bogova (Mudr 13,10+; 14,13; Iz 40,20+; 41,21+).
e) Ljubav prema Bogu nije dana na izbor, nego je ona zapovjeđena. Ova ljubav koja odgovara Božjoj ljubavi prema njegovu narodu (4,37; 7,8; 10,15) uključuje strah Božji, obvezu služiti mu i obdržavati sve njegove zapovijedi (ovdje, r. 13; 10,12–13; 11,1; usp. 30,2). Ova zapovijed ljubavi ne nalazi se izričito nigdje izvan Ponovljena zakona, ali je susrećemo u ponešto drukčijem obliku u 2 Kr 23,25 i u Hoš 6,6. Osjećaj ljubavi prema Bogu, bez zapovijedi, struji kroz sve proročke knjige, osobito kroz Knjige proroka Hošee i proroka Jeremije i Psalme. Isus će navodeći Pnz 6,5 dati novu zapovijed ljubavi prema Bogu kao najveću zapovijed (Mt 22,37p). Ova je ljubav povezana sa sinovskim strahom i isključuje ropski strah (1 Iv 4,18).

Mt 4 7p protiv tebe i istrijebio te sa zemlje. [16]Ne iskušavajte
17 1-7 Jahvu, Boga svoga, kao što ste ga iskušavali kod
20 2-13 Mase. [17]Točno vršite zapovijedi Jahve, Boga svoga,
upute njegove i zakone njegove koje je izdao.
[18]Čini što je pravo i dobro u očima Jahve da ti do-
bro bude i da se domogneš dobre zemlje za koju
se Jahve zakleo tvojim ocima [19]da će iz nje protje-
rati sve tvoje neprijatelje ispred tebe; tako je obe-
ćao Jahve.

Pouka djece

12 26s; [20]A kad te sutra zapita tvoj sin: što su te upute,
13 8 zakoni i uredbe što ih je Jahve, Bog naš, vama pro-
pisao – [21]kaži svome sinu: 'Bili smo faraonovi ro-
bovi u Egiptu, ali nas je Jahve izveo iz Egipta ja-
kom rukom. [22]Na naše je oči Jahve učinio velike i
strašne znakove i čudesa protiv Egipta, protiv fa-
raona i protiv svega doma njegova, [23]a nas je
odande izveo da nas dovede i dade nam zemlju
koju je zakletvom obećao ocima našim. [24]I naredio
nam je Jahve da sve ove naredbe vršimo u straho-
poštovanju prema Jahvi, Bogu svome, da bismo
uvijek bili sretni i da živimo kao što je to danas.'
[25]Naša će, dakle, pravednost biti: držati i vršiti
sve ove zapovijedi pred Jahvom, Bogom našim,
kako nam je naredio.

Držanje prema poganstvu

34 11-17 **7** Kad te Jahve, Bog tvoj, uvede u zemlju u
106 34-39 koju ideš da je zaposjedneš i kad ispred tebe
j 13 19 otjera mnoge narode: Hetite, Girgašane, Amorej-
ce, Kanaance, Perižane, Hivijce i Jebusejce[a] – se-
4 38+ dam naroda brojnijih i jačih od tebe – [2]te kad ih
23 32-33; Jahve, Bog tvoj, preda tebi i ti ih poraziš, udari ih
34 12-16 prokletstvom; nemoj sklapati s njima saveza niti im
iskazuj milosti. [3]Ne sklapaj ženidbe s njima, ne
Suci 3 5-6 udavaj svoje kćeri za njihova sina niti ženi svoga
Kr 11 1-2 sina njihovom kćeri; [4]jer bi ona odvratila od mene
9 1-2 sina tvoga; drugim bi bogovima on služio; Jahve bi
se razgnjevio protiv vas i brzo bi te istrijebio.
[5]Nego ovako učinite prema njima: porušite njihove
žrtvenike, porazbijajte njihove stupove, njihove 12 3
ašere počupajte a njihove kumire spalite.

Izrael je narod posvećen Jahvi

[6]Tā ti si narod posvećen Jahvi, Bogu svome; Izl 19 6+
tebe je Jahve, Bog tvoj, izabrao da među svim na- Pnz 14 2
rodima koji su na zemlji[b] budeš njegov predragi Iz 62 12
vlastiti narod. Jr 2 3
Am 3 2
[7]Nije vas Jahve odabrao i prihvatio zato što biste Iv 15 16
vi bili brojniji od svih naroda – vi ste zapravo naj- 1 Kor 1 26-29
manji – [8]nego zato što vas Jahve ljubi i drži zakle- 1 Iv 4 10,19
tvu kojom se zakleo vašim ocima. Stoga vas je Ja-
hve izveo jakom rukom i oslobodio vas iz kuće rop-
stva, ispod vlasti faraona, kralja egipatskoga. Mih 6 4
[9]Zato znaj da je Jahve, Bog tvoj, pravi Bog, Bog 4 35+; 5 9s
vjeran, koji drži svoj Savez i milost svoju iskazuje Izl 34 6-7
do tisuću koljena onima koji ga ljube i drže njegove
zapovijedi. [10]A onima koji ga mrze uzvraća izravno ↗2 Kr 14 6
njima samima; uništava bez odgađanja[c] onoga koji 24 16+
ga mrzi: uzvraća izravno njemu samomu. [11]Stoga Jr 31 29-30
drži zapovijedi, zakone i uredbe koje ti danas nala- Ez 14 12+
žem da ih vršiš.

Nagrada za vjernost

[12]A za nagradu – budeš li slušao ove naloge, Izl 23 22-23
držao ih te izvršavao – Jahve, Bog tvoj, držat će ti Iv 14 21.23
Savez svoj i milost za koje se zakleo tvojim ocima. Lk 1 72
[13]Ljubit će te, blagoslivljati i razmnažati; blagosliv-
ljat će plod utrobe tvoje i rod zemlje tvoje: žito
tvoje, vino tvoje, ulje tvoje, mlâd krava tvojih i pri-
rast stoke tvoje u zemlji za koju se zakleo ocima
tvojim da će je tebi dati. [14]Bit ćeš blagoslovljen nad
sve narode; neće u tebe biti ni neplodna ni neplod-
ne, ni među tvojom čeljadi ni među stokom tvo-
jom. [15]Jahve će od tebe maknuti svaku bolest; neće
na te pustiti ni jedno od strašnih zala egipatskih za 28 60
koja znaš nego će njima pritiskati one koji te mrze. Izl 15 26
[16]Uništavaj sve narode koje ti Jahve, Bog tvoj, Izl 23 24-33
bude predavao. Neka ih ne sažaljuje oko tvoje. Ne-
moj se klanjati njihovim kumirima, jer bi ti to bilo
zamkom.

a) Ovakav stereotipan popis šest ili sedam predizraelskih naroda Palestine susrećemo s nekim razlikama i u 20,17 i u Post 15,20; Izl 3,8.17; 13,5; 23,23; 33,2; 34,11; Jš 3,10; 9,1; 11,3; 12,8; 24,11; Suci 3,5; 1 Kr 9,20; Ezr 9,1; Neh 9,8; 2 Ljet 8,7. Kanaanci predstavljaju najstariji narod semitskog pučanstva Palestine. Amorejci su u kasnijem semitskom valu, stigli ovamo potkraj III. tisućljeća. Jahvistička predaja više voli prvi naziv a elohistička pak upotrebljava osobito ovaj drugi. Jš 11,3 ih geografski razlikuje (usp. Jš 9,10). Hetiti su narod iz Male Azije čiji je naziv nepravilno primijenjen nesemitskoj skupini Palestine (Post 23). Girgašani, Perižani, Hivijci su bili malobrojni. Jebusejci su prastanovnici Jeruzalema (2 Sam 5,6+).

b) Kao i u 14,2 i ovdje susrećemo potvrdu o izabranju Izraela. Bog »si je izabrao narod« čudesnim sredstvima (4,34; usp. 4,20; 26,7–8). Razlozi ovog izbora navedeni su ovdje (rr. 7–8): ljubav i vjernost obećanjima koja je besplatno dao ocima (usp. 4,37; 8,18; 9,5; 10,15). Ovaj je izbor zapečaćen Savezom (ovdje r. 9; 5,2–3). Ova teologija izabranja koju Pnz tako snažno naglašava prožimlje cijeli Stari zavjet u kojem je Izrael odijeljeni narod (Br 23,9), narod Božji (Suci 5,13), Bogu posvećen (Izl 19,6+), ušao u Savez s njime (Izl 19,1+), njegov sin (Pnz 1,31+), narod Emanuela, »Boga s nama« (Iz 8,8.10). Ovo izabranje čini od Izraela odijeljeni narod, ali proroci naviještaju da će svi narodi spoznati Jahvu i da će svi biti spašeni (univerzalizam spasenja: Iz 49,6; 45,14+; Zah 14,16). To se ostvaruje u mesijansko doba koje započinje Isus svojim dolaskom.

c) Ovaj r. inzistira na individualnoj odgovornosti (usp. Pnz 24,16) što je već veliki napredak glede Izl 34,7 a priprava za Ezekiela (usp. Ez 14,12+; 18).

Jahve – snaga Izraelova
9 1-6

[17]Možda ćeš u svome srcu reći: 'Oni su narodi
brojniji od mene, kako ću ih onda protjerati?' [18]Ne
boj ih se! Sjeti se što je Jahve, Bog tvoj, učinio
faraonu i svemu Egiptu! [19]Pomisli na velike kušnje
što si ih vidio na svoje oči; na one znakove i čudesa
pa na jaku ruku i ispruženu mišicu kojima te Jahve,
Bog tvoj, izveo. Tako će Jahve, Bog tvoj, učiniti
sa svim narodima kojih se plašiš. [20]Povrh toga,
Izl 23 28 među njih će Jahve, Bog tvoj, slati stršljene dok ne
Jš 24 12 izginu koji bi preostali i sakrili se pred tobom. [21]Ne
Mudr 12 8 strepi, dakle, pred njima! Tà Jahve, Bog tvoj, u
sredini je tvojoj, Bog silan i strahovit.
Izl 23 29 [22]Malo će pomalo Jahve, Bog tvoj, ispred tebe
Suci 2 6+ uništiti one narode; i nećeš ih moći ujedanput sve
istrijebiti da se zvijeri ne bi protiv tebe[a] razmnožile.
[23]Ali Jahve, Bog tvoj, tebi će ih predati i među njih
unositi stravu dok ne budu uništeni. [24]I njihove će
kraljeve predati u tvoje ruke da zatreš ime njihovo
pod nebom. Nijedan se neće održati pred tobom
dok ih ne uništiš.
[25]Likove njihovih kumira spali! Ne hlepi za sre-
brom i zlatom što je na njima; ne uzimlji ga da ne
budeš njime zaveden; jer bi to bilo gadno Jahvi,
Bogu tvome. [26]Ne unosi gnusobe u svoju kuću da
Lev 27 28+ ne budeš udaren prokletstvom kao i ona; duboko
je prezri i grozi se od nje jer je prokleta.

2. *POUKA IZ PROŠLOSTI*

Stega je potrebna i korisna[b]

8 Držite i vršite sve zapovijedi koje vam danas
naređujem da biste živjeli i raznmožili se i da
biste ušli i zaposjeli zemlju koju je Jahve pod zakle-
tvom obećao ocima vašim. [2]Sjećaj se svega puta ko-
jim te Jahve, Bog tvoj, vodio po pustinji ovih četr-
29 4-5 deset godina da te ponizi, iskuša i dozna što ti je u
srcu: hoćeš li držati zapovijedi njegove ili nećeš.
[3]Ponižavao te i glađu morio, a onda te hranio ma-
Izl 16 nom – za koju nisi znao ni ti ni tvoji oci – da ti
↗Mt 4 4p pokaže kako čovjek ne živi samo o kruhu nego da
Iv 4 34 čovjek živi o svemu što izlazi iz usta Jahvinih[c].
[4]Tvoja se odjeća na tebi nije izderala niti su ti noge
oticale ovih četrdeset godina. [5]Priznaj onda u Mudr 11 9-10
svome srcu da te Jahve, Bog tvoj, odgaja i poprav- 2 Sam 7 14
lja, kao što čovjek odgaja sina svoga. [6]I drži zapo- Izr 3 11-12
vijedi Jahve, Boga svoga, hodeći putovima njego- 1 Kor 11 31-32
vim i bojeći se njega!
[7]Tà Jahve, Bog tvoj, vodi te u dobru zemlju: 11 10-12
zemlju potokâ i vrelâ, dubinskih voda što izviru u Jr 2 7
dolinama i bregovima; [8]zemlju pšenice i ječma, lo- 2 Kr 18 32
ze, smokava i šipaka, zemlju meda i maslina; [9]zem-
lju u kojoj nećeš sirotinjski jesti kruha i gdje ti ništa
neće nedostajati; zemlju gdje kamenje ima željeza
i gdje ćeš iz njezinih brdina vaditi mjed. [10]Do sita
ćeš jesti i blagoslivljati Jahvu, Boga svoga, zbog do-
bre zemlje koju ti je dao.

Vjernost Jahvi u blagostanju

[11]Čuvaj se da ne zaboraviš Jahvu, Boga svoga,
zanemarujući njegove zapovijedi, njegove uredbe i
njegove zakone koje ti danas dajem. [12]I pošto se
najedeš do sitosti, posagradiš lijepe kuće i u njima
se nastaniš; [13]kad ti se krupna i sitna stoka namno-
ži; kad se nakupiš srebra i zlata i kada sve tvoje
uznapreduje, [14]nemoj da se uznese srce tvoje i da Sir 10 12
zaboraviš Jahvu, Boga svoga, koji te izveo iz zem- Jr 2 6
lje egipatske, iz kuće ropstva; [15]koji te proveo kroz
onu veliku i strašnu pustinju, kroz zemlju plamenih Br 21 6+
zmija i štipavaca, suhim i bezvodnim krajem; koji
ti je izveo vodu iz stijene tvrde kao kremen; [16]koji Izl 17 1-7
te u pustinji hranio manom, nepoznatom tvojim Br 20 1-13+
ocima, da te ponizi i da te iskuša te da na kraju Izl 16
budeš sretan. [17]Ne reci tada u svome srcu: svojom Br 11 7-9
sam moći i snagom svojih ruku sebi namakao ovo 9 4; 32 27
bogatstvo. [18]Sjeti se Jahve, Boga svoga! Tà on ti je Suci 7 2
dao snagu da stječeš bogatstvo da tako ispuni – kao Iz 10 13-15
što je danas – svoj Savez za koji se zakleo tvojim Am 6 13
ocima. 1 Kor 1 26-31
Ef 2 8-9
Iv 15 5
[19]Ako li zaboraviš Jahvu, Boga svoga, i pođeš za
drugim bogovima te njima budeš iskazivao štova-
nje, njima se klanjao, kunem vam se danas da ćete
zacijelo izginuti; [20]poput naroda koje će Jahve po-
gubiti pred vama, tako će i vas nestati jer niste po-
slušali glasa Jahve, Boga svoga. 4 26+

a) Ovaj je r. paralela Izl 23,29 kao što i r. 20 bijaše paralela Izl 23,28. Tu nailazimo na deuteronomističko tumačenje zašto osvajanje zemlje tako sporo napreduje (usp. Izl 23,30+ i Suci 2,6+). Pnz 9,3 naprotiv će inzistirati na zastrašujućoj intervenciji Boga ratnika.

b) To je kontrast prorocima koji su smatrali boravak u pustinji kao idealno vrijeme Izraelove povijesti (usp. Hoš 2,16+). Pnz ovdje prikazuje 40 godina u pustinji kao vrijeme kušnje (usp. 4,35). Svećenički redaktor Br 14,26–35 smatrat će boravak u pustinji kaznom.

c) Jahve koji svojom riječju može sve stvoriti, oživljuje Izraelce svojim zapovijedima (*misvah*) koje izlaze (*mosa'*) iz ustiju Božjih. – O ovom tekstu koji navodi Mt 4,4p vidi Am 8,11; Neh 9,29; Izr 9,1–5; Mudr 16,26; Sir 24,19–21; Iv 6,30–36.68+.

Pobjeda i spasenje dolazi od Boga, a ne od čovjeka

9 Slušaj, Izraele! Danas prelaziš preko Jordana da sebi podvrgneš narode i veće i brojnije nego što si ti; velike gradove, s utvrdama do nebesa; [2]narod velik i gorostasan poput Anakovaca, koje već poznaješ i o kojima si slušao: 'Tko da odoli Anakovcima?' [3]Znaj dakle danas da Jahve, Bog tvoj, ide pred tobom. On je vatra što proždire; on će ih oboriti, tebi ih podvrgnuti. A ti ćeš ih onda rastjerati i ubrzo pobiti, kako ti je Jahve i rekao. [4]Pošto ih otjera ispred tebe Jahve, Bog tvoj, nemoj reći u srcu svome: 'Jahve me uveo da zaposjednem ovu zemlju zbog moje pravednosti.' Naprotiv, zbog opačina onih naroda Jahve ih tjera ispred tebe. [5]Ne ideš ti da zaposjedneš njihovu zemlju zbog svoje pravednosti i čestitosti svoga srca, nego zato što Jahve, Bog tvoj, zbog opačine onih naroda tjera njih ispred tebe da tako održi riječ kojom se zakleo tvojim ocima: Abrahamu, Izaku i Jakovu.

[6]Znaj, dakle, da ti Jahve, Bog tvoj, ne daje ovu dobru zemlju u posjed zbog tvoje pravednosti, jer si ti narod tvrde šije!

4 38+ · 1 28+ · Br 13 33 · Jš 3 3-4; 6 8 · 7 22+ · 8 17+ · Suci 7 2 · 18 12 · 8 17+ · Ef 2 7-9 · Tit 3 5

Najčešći i najopasniji oblik idolopoklonstva[a]

[7]Sjećaj se i ne zaboravljaj kako si u pustinji ljutio Jahvu, Boga svoga. Od dana kad ste izašli iz zemlje egipatske do dolaska na ovo mjesto, Jahvi ste se opirali. [8]Na Horebu ste rasrdili Jahvu i Jahve je na vas tako planuo da vas je htio uništiti. [9]Popeo sam se na brdo da primim kamene ploče, ploče Saveza što ga s vama sklopi Jahve. Na brdu sam ostao četrdeset dana i četrdeset noći: niti sam jeo kruha niti pio vode. [10]I dade mi Jahve dvije kamene ploče, ispisane prstom Božjim, na kojima bijahu sve riječi što vam ih je Jahve isred ognja na brdu rekao na dan zbora[b]. [11]Kad je prošlo četrdeset dana i četrdeset noći, Jahve mi dade dvije kamene ploče – ploče Saveza. [12]I reče mi Jahve: 'Ustaj! Žurno siđi odavde, jer se pokvario narod tvoj koji si izveo iz Egipta. Brzo su zašli s puta koji sam im označio: već su sebi napravili livenog kumira.' [13]Još mi reče Jahve: 'Promatrao sam taj narod. Zbilja je to narod tvrde šije! [14]Pusti me da ih uništim i njihovo ime izbrišem pod nebesima, a od tebe da učinim narod i jači i brojniji nego što je ovaj!'

[15]Okrenuh se i siđoh niz brdo, a brdo svejednako plamtjelo u ognju. Dvije ploče Saveza bijahu mi u rukama. [16]Pogledah: zbilja ste sagriješili protiv Jahve, Boga svoga. Salili ste sebi tele od kovine. Tako ste brzo zašli s puta što vam ga Jahve bijaše označio. [17]Pograbih dvije ploče te ih bacih od sebe objema rukama – razbih ploče pred vašim očima. [18]Onda se ničice bacih pred Jahvu. Četrdeset dana i četrdeset noći – kao i prije – niti sam jeo kruha niti pio vode zbog svih grijeha koje ste počinili radeći zlo u očima Jahve i srdeći ga. [19]Jer se bojah srdžbe i gnjeva kojim je Jahve usplamtio na vas da vas zatre. Ali me i tada Jahve usliša.

[20]I na Arona se Jahve silno rasrdio, htio ga uništiti. Tada se zauzeh i za Arona. [21]Vaš grijeh, tele što bijaste načinili, uzeh i sažegoh ga u vatri. U prah ga satrh i prah mu bacih u potok što teče s brda.

[22]Kod Tabere, kod Mase i Kibrot Hataave srdili ste Jahvu.

[23]Kad vas je Jahve slao od Kadeš Barnee govoreći: 'Idite gore i uzmite zemlju koju sam vam dao', pobunili ste se protiv riječi Jahve, Boga svoga; u nj se niste pouzdavali niti ste slušali njegov glas.

Izl 32 · 5 2-22 · 9 6; 31 27 · Izl 32 9+ · 2 Kr 17 14 · Jr 7 26; 17 23; 19 15 · Bar 2 30 · ↗Heb 12 21 · Izl 32 20 · Br 11 1-3 · Izl 17 1-7 · Br 20 1-13; 11 4-34; 13 25-14 38 · Pnz 1 25-40

a) Ovdje počinje nova zbirka koja seže sve do 10,11. Mojsije se sjeća, u prvom licu, povijesti zlatnog teleta, slomljenih i ponovno učinjenih kamenih ploča Saveza i svojeg posredovanja. Književna vrsta ovog odlomka podsjeća nas na književnu vrstu poglavlja 1 – 3. Izvještaj je paralela izvještaja iz Izl 32, uz neke razlike. On ne potječe samo iz jedne ruke nego ima u njem dodataka (tako 9,20.22–24; 10,6–7.8–9) i vrlo su česta ponavljanja.

b) Više puta riječ *qahal* u Pnz znači vjersku zajednicu Božjeg naroda, osobito na dan proglašenja Zakona (18,16; usp. 4,10; 23,2–9). To će shvaćanje doživjeti svoj razvojni put (2 Ljet 31,18+) i završit će u »crkvi« Novoga zavjeta (Mt 16,18+; Dj 7,38).

24 Nepokorni bijaste Jahvi otkad vas poznajem[a].

Mojsijev zagovor

Izl 32 11-14+ 25 Zato sam pao ničice i ležao pred Jahvom čet-
rdeset dana i četrdeset noći, jer Jahve bijaše rekao
da će vas uništiti. 26 Jahvu sam molio i rekao: 'Go-
spodine moj, Jahve! Ne uništavaj naroda svoga, ba-
štine svoje koju si izbavio u svojoj veličajnosti i svo-
jom moćnom rukom izveo iz Egipta. 27 Sjeti se slugu
svojih: Abrahama, Izaka i Jakova, a ne obaziri se
na tvrdokornost ovoga naroda, na njegovu opači-
nu, na grijeh njegov, 28 da se ne rekne u zemlji iz
koje si nas izbavio: Jahve ih nije mogao uvesti u
zemlju koju im je obećao, ili ih je mrzio pa ih je
zato odveo da ih pomori u pustinji. 29 A oni su tvoj
narod, tvoja baština, oni koje si izveo svojom veli-
kom moći i ispruženom mišicom.'

Izl 34 1s. 27

Dvije kamene ploče

10 U to vrijeme Jahve mi reče: 'Iskleši dvije ka-
mene ploče kao i prijašnje pa se popni k meni
31 26 na brdo; a napravi i drveni kovčeg. 2 Na ploče ću
napisati riječi koje su bile na prvim pločama što si
ih razbio. A onda ih položi u kovčeg.'
Izl 25 10+ 3 Načinih kovčeg od bagremovine, isklesah dvije
kamene ploče kao što bijahu prve, pa se, s dvjema
pločama u ruci, popeh na brdo. 4 I napisa na te plo-
če, kao i prije, Deset riječi koje vam je Jahve rekao
na brdu, isred ognja, na dan zbora. Onda ih Jahve
dade meni. 5 Okrenuh se i siđoh s brda. Položih
ploče u kovčeg koji bijah napravio. I stadoše ondje,
kako mi je Jahve naredio.
Br 33 31-38 6 Od Beerota sinova Jaakanovih odoše Izraelci u
Moseru[b]. Ondje umrije Aron i ondje bî pokopan.
Svećenikom mjesto njega postade njegov sin Elea-
zar. 7 Odande odoše u Gudgodu; iz Gudgode u Jot-
batu, u kraj bogat potocima. 8 U to vrijeme odvoji
Jahve pleme Levijevo[c] da nosi Kovčeg saveza Ja-
hvina; da pred Jahvom stoji u njegovoj službi te da
u njegovo ime blagoslivlja, kako radi i danas.
9 Stoga Levi nema udjela ni baštine sa svojom bra- Br 18 20+
ćom: Jahve je njegova baština, kako mu je Jahve,
Bog tvoj, i rekao.
10 Na brdu sam ostao, kao i prvi put, četrdeset
dana i četrdeset noći. I usliša me Jahve i taj put;
nije htio da te uništi, 11 nego mi Jahve reče: 'Ustaj!
Idi pred ovim narodom da uđu i zaposjednu zemlju
za koju sam se zakleo njihovim ocima da ću im je
dati.'

»Obrežite srce svoje«[d]

12 Dakle, Izraele, što od tebe traži Jahve, Bog
tvoj? Samo to da se bojiš Jahve, Boga svoga; da
po svim putovima njegovim hodiš; da ga ljubiš i
služiš Jahvi, Bogu svome, svim srcem svojim i svom 6 5+
dušom svojom; 13 da držiš Jahvine zapovijedi i nje-
gove zakone što ti ih danas za tvoje dobro dajem.
14 Evo, Jahvi, Bogu tvome, pripada nebo i nebo nad Ps 24 1-2
nebesima[e], zemlja i sve što je na njoj. 15 Ali Jahvi Iz 66 1-2
samo vaši oci omilješe i poslije njih izabrao je vas, Izl 19 5
potomke njihove, između svih naroda, kako je i 7 6+
danas. 16 Srce[f] svoje obrežite; šiju više ne ukrućujte! 30 6
17 Jer Jahve, Bog vaš, Bog je nad bogovima, Gospo- Jr 4 4+
dar nad gospodarima, Bog velik, jak i strašan, koji Pnz 9 13+ 1 Tim 6 15
nije pristran i ne dâ se podmititi[g]; 18 daje pravdu si- Otk 17 14;
roti i udovici; ljubi pridošlicu, daje mu hranu i ↗Rim 2 11
odjeću. 19 Ljubite i vi pridošlicu, jer ste i sami bili ↗Dj 10 34 2 Ljet 19 7
pridošlice u zemlji egipatskoj. Job 34 19 Mudr 6 7
20 Boj se Jahve, Boga svojeg; njemu služi; uza nj Sir 35 11-1
se priljubi; njegovim imenom priseži. 21 On je tvoja
slava, Bog tvoj, koji je radi tebe učinio velika i ču-
desna djela što su ih vidjele tvoje oči. 22 Tvojih ota-
ca, kad su se spustili u Egipat, bješe samo sedam- Post 46 27
deset, a sad je Jahve, Bog tvoj, učinio te vas ima
kao zvijezda na nebu.

a)»otkad vas poznajem« po TM; LXX, sam. »otkad vas poznaje«.
b) Br 33,31 navodi brdo Hor kao mjesto Aaronove smrti. Ime Mosera može značiti isto mjesto. Ne možemo ga identificirati.
c) Dodatak rr. 8–9 neovisan je o dodatku rr. 6–7. Izbor Levijeva plemena bez veze je s Aaronovom smrću. Prema Izl 32,25–29 Leviti su ustanovljeni kao nadoknada za ubojstvo njihove braće nakon žrtve zlatnom teletu. Ovo povezivanje je razlogom zašto je ovaj izvještaj ovdje umetnut. Međutim, prema Br 1,50; 3,6–8 njih je odijelio i izabrao sam Bog kao nadoknadicu za Izraelove prvorođence (Br 3,12; 8,16).
d) Ovaj posljednji odlomak Mojsijeva govora poprima izravni stil i sadrži zahtjeve koje postavlja Savez s Bogom nadahnjujući se na obrascima drugih savezničkih ugovora kao uvodni oblik (10.12s), povijesna preambula (11,2–7), opis zemlje (11,10–12.24) i blagoslovi i prokletstva (11,16–17.22–23.26–29).
e) Ovaj oblik na hebrejskom izražava superlativ. »Nebo nad nebesima« označuje najuzvišenije nebo.
f) Obrezanje je bilo znak pripadnosti Jahvinu narodu (Post 17,10+). Međutim, ta pripadnost mora doseći duhovne sposobnosti, »srce« (Post 8,21+; Jr 4,4+).
g) Bog potpuno slobodno i nepristrano daje svoju milost (1,17; usp. 2 Ljet 19,7; Job 34,19; Mudr 6,7–8. NZ će prihvatiti tu formulu (Dj 10,34; Rim 2,11; Gal 2,6; Ef 6,9; Kol 3,25; Jak 2,1; 1 Pt 1,17).

Poslušnost pribavlja baštinu[a]

11 Ljubi, dakle, Jahvu, Boga svoga, i vrši u sve
dane njegove naredbe, njegove zakone,
uredbe i zapovijedi. [2]Vi, a ne vaši sinovi, koji nisu
ni upoznali ni vidjeli pouke Jahve, Boga vašega,
danas ste se osvjedočili o njegovoj veličajnosti, o
njegovoj moćnoj ruci, ispruženoj mišici, [3]o zname-
njima njegovima i o djelima što ih učini usred
Izl 7 15 Egipta na faraonu, kralju egipatskom, i na svoj
zemlji njegovoj; [4]što je učinio egipatskoj vojsci, nji-
hovim konjima i kolima; kako ih je preplavio vo-
dama Crvenog mora kad su vas progonili i kako ih
je zatro do današnjeg dana; [5]što je za vas radio u
pustinji dok ne stigoste do ovoga mjesta; [6]što je
Br 16 učinio s Datanom i Abiramom, sinovima Eliaba,
Rubenova potomka, kad zemlja rastvori ralje svoje
te ih proguta sred svega Izraela, njih i njihove obi-
telji, njihove šatore i sve što imahu. [7]Vaše su oči
vidjele sva ta velika djela što ih je Jahve učinio.
[8]Zato držite sve zapovijedi što vam ih danas na-
ređujem da budete jaki te uzmete u posjed zemlju
u koju idete da je osvojite; [9]napokon, da dugo ži-
vite u zemlji za koju se zakleo Jahve ocima vašim
da će je dati njima i njihovu potomstvu – zemlju
28 3-5 kojom teče med i mlijeko. [10]Jer zemlja u koju ideš
da je zaposjedneš nije kao zemlja egipatska iz koje
ste izašli, gdje si, posijavši sjeme, morao svoj usjev
svojom nogom natapati[b] kao što se natapa povr-
8 7-10 tnjak. [11]Zemlja u koju idete da je zaposjednete
Neh 9 25 zemlja je bregova i dolova i natapa je dažd nebeski;
[12]zemlja nad kojom Jahve, Bog tvoj, bdî; na kojoj
oči Jahve, Boga tvoga, uvijek počivaju, od početka
do svršetka godine.
[13]Zato, ako doista poslušate zapovijedi koje vam
Lev 26 3-13 danas izdajem i budete ljubili Jahvu, Boga svoga, i
služili mu svim srcem svojim i svom dušom svojom,
Jr 5 24 [14]davat[c] ću vašoj zemlji kišu u pravo vrijeme: u je-
sen i u proljeće, i moći ćeš sabirati svoje žito, svoje
vino i svoje ulje; [15]travu ću davati po tvome polju Jl 2 19.23s
tvome blagu. Tako ćeš jesti i biti sit. [16]Pazite da se
vaše srce ne zavede, da ne pođete stranputicom,
da drugim bogovima ne iskazujete štovanje i da im
se ne klanjate. [17]Jer tada bi na vas Jahve usplamtio
gnjevom: nebesa bi zatvorio; kiše ne bi bilo; zemlja
ne bi davala roda i vas bi brzo nestalo s te dobre
zemlje koju vam Jahve daje.
[18]Utisnite ove moje riječi u svoje srce i svoju du- 6 6-9
šu; kao znak ih privežite na svoju ruku; neka vam ↗Mt 23 5p
budu kao zapis među očima! [19]Poučite u njima
svoje sinove; izgovarajte ih kad sjedite u svojoj kući
i kad idete putem; kad liježete i kad ustajete. [20]Ispi-
šite ih na dovratnike svoje kuće i na svoja vrata
[21]da vaši dani i dani vaših sinova u zemlji za koju Izr 3 2
se Jahve zakleo vašim ocima da će im je dati – Neh 9 29
budu brojni kao dani nebesa nad zemljom. Jr 33 25
[22]Ako budete vjerno držali sve ove zapovijedi
koje vam naređujem, vršili ih i ljubili Jahvu, Boga
svoga, hodili svim njegovim putovima i čvrsto se
priljubili uz njega, [23]Jahve će ispred vas protjerati 4 38+
sve te narode i vi ćete s posjeda odagnati narode Br 31 1+
brojnije i jače od sebe. [24]Svako mjesto na koje stupi Jš 1 3-5
vaša noga bit će vaše; od pustinje i Libanona, od
Rijeke, rijeke Eufrata, do Zapadnog mora sterat
će se vaše područje. [25]Nitko se neće održati pred
vama; strah i trepet raširit će Jahve, Bog vaš, po
svoj zemlji u koju stupite, kako vam je rekao.

Blagoslov i prokletstvo

[26]Gledajte! Nudim vam danas blagoslov i pro- 27-28;
kletstvo: [27]blagoslov, budete li slušali zapovijedi Ja- 30 15-20
hve, Boga svoga, koje vam danas dajem; [28]a pro-
kletstvo, ne budete li slušali zapovijedi Jahve, Boga
svoga, nego sađete s puta koji vam danas određu-
jem te pođete za drugim bogovima kojih niste po-
znavali. [29]Kada te Jahve, Bog tvoj, uvede u zemlju
u koju ideš da je zaposjedneš, tada nad gorom Ge-

a) Čini se da je Mojsijev govor najprije završavao s 11,1–17 čemu je kasnije dodan novi zaključak (rr. 18–25). Rr. 26–32 povezuju taj govor s Ponovljenim zakonom (usp. 4,44+).

b) Vjerojatno aluzija na hidraulični kotač koji se pokretao nogom.
c) Nakon rr. 14–15, tekst nenadano prelazi na Božji izravni govor (usp. 7,4; 17,3; 28,20).

Jš 8 33+ rizimom izreci blagoslov, a prokletstvo nad gorom
Ebalom. 30Te se gore izdižu, kako znate, s onu
stranu Jordana, za putom prema zapadu, u zemlji
Kanaanaca, koji žive u Arabi, nasuprot Gilgalu, uz
Hrast More[a].
Jš 4 19+ 31Eto ćete prijeći preko Jordana da zaposjednete
zemlju koju vam daje Jahve, Bog vaš. Zaposjednite
je i nastanite se u njoj. 32Ali držite i vršite sve zakone i uredbe koje vam danas izlažem.

3. BOGOSLUŽJE BOŽJEG NARODA[b]

1 Kr **14** 23; 2 Kr **16** 4; **17** 10; Iz **57** 5; Jr **2** 20; **3** 6, 13; **17** 2; Ez **6** 13

Jedinstvo bogoslužja[c]

12 Ovo su zakoni i uredbe što vam ih valja držati
i vršiti u zemlji koju vam Jahve, Bog otaca
vaših, daje u posjed za sve dane što budete živjeli
na zemlji.
2Sravnite sa zemljom sva mjesta na kojima su narodi koje ćete protjerati iskazivali štovanje svojim
bogovima, nalazila se ona na visokim brdima, na
humovima ili pod kakvim zelenim drvetom. 3Porušite njihove žrtvenike, porazbijajte njihove stupove, spalite im ašere; smrvite kipove njihovih bogova, zatrite im imena s onih mjesta.
Izl **23** 24+ Izl **34** 13+
4Jahvi, Bogu svome, nemojte onako iskazivati
štovanje. 5Jahvu, Boga svoga, tražite jedino na
mjestu koje je on odabrao, sred svih vaših plemena, da ondje stavi svoje ime i da ondje prebiva;
6onamo donosite svoje paljenice i svoje klanice,
svoje desetine i darove svojih ruku, svoje zavjetne
i dragovoljne prinose i prvine od svoga krupnoga i
sitnoga blaga. 7Blagujte ondje, vi i vaše obitelji, u
nazočnosti Jahve, Boga svoga; veselite se svime što
su vaše ruke namaknule i što vam je Jahve, Bog
vaš, blagoslovom udijelio[d].
Izl **20** 24+; 1 Kr **8** 29; Lev **1** 3+; Pnz **14** 22+

8Nemojte raditi čak ni kako radimo ovdje danas
– svatko što se njemu čini dobro – 9jer još niste
stigli u Počivalište, u baštinu koju ti daje Jahve,
Bog tvoj. 10Ali kad prijeđete preko Jordana i nastanite se u zemlji koju vam Jahve, Bog vaš, daje u
baštinu, kad vas smiri od svih neprijatelja koji budu
oko vas te budete živjeli bez straha, 11onda ćete
donositi sve što vam naređujem: svoje paljenice,
svoje klanice, svoje desetine, darove svojih ruku i
sve svoje izabrane zavjetnice koje budete zavjetovali Jahvi – na mjesto koje Jahve, Bog vaš, odabere
da ondje nastani svoje ime. 12Veselite se tada pred
Jahvom, Bogom svojim, vi, vaši sinovi i kćeri, vaše
sluge i sluškinje i levit koji bude u vašim gradovima, jer on nema s vama udjela ni baštine.
13Pazi da ne prinosiš svojih žrtava[e] paljenica na
bilo kojem mjestu što ga zamijetiš, 14nego samo na
mjestu što ga odabere Jahve, u jednome od tvojih
plemena. Tu prinosi svoje paljenice i tu obavljaj
sve što ti naređujem. 15Ali svaki put kad ti srce zaželi, možeš zaklati i jesti mesa u svim svojim gradovima, prema blagoslovu koji ti Jahve, Bog tvoj,
bude davao. I nečist i čist može ga jesti, kao da je
od srne ili jelena[f]. 16Ali krvi nemojte blagovati; istočite je na zemlju kao vodu.
17Po svojim gradovima nemojte jesti desetine
svoga žita, svoga vina, svoga ulja ni prvine svoga
krupnog ili sitnog blaga; niti išta od svojih zavjetovanih i od svojih dragovoljnih prinosa, ni od prinosa svojih ruku, 18nego ćeš to blagovati pred Jahvom, Bogom svojim, u mjestu koje Jahve, Bog
tvoj, odabere, ti, tvoj sin, tvoja kći, tvoj sluga,
tvoja sluškinja i levit koji bude u tvojim gradovima.
Proveseli se u nazočnosti Jahve, Boga svoga, svime
što ti ruka namakne. 19Pazi da nikad ne zaboraviš
levita dok si na svojoj zemlji.

Suci **17** 6; **21** 25; Br **18** 20-24; **12** 23; Lev **1** 5+; **14** 22+

a) R. 30 je glosa u kojoj riječi »u zemlji Kanaanaca koji žive u Arabi, nasuprot Gilgalu« prenose u Gilgal kod Jerihona (Jš 4,19+) tekst koji se tiče Šekema kod kojeg se nalazi hrast More (Post 12,6).
b) Ovaj Zakon (gl. 12 – 26) sadrži bez očita reda nekoliko zbirki zakona različita porijekla od kojih neki vjerojatno potječu iz Sjevernog kraljevstva odakle su bili uveženi u Judeju poslije propasti Samarije (721. godine pr. Kr.). Ova zbirka koja vodi računa o društvenom i vjerskom razvoju naroda trebala je zamijeniti stari Zakon Saveza. Ta zbirka predstavlja, barem u srži, Zakon koji su pronašli za vrijeme pobožnog kralja Jošije u Hramu (2 Kr 22,8s).
c) Ovaj Zakon koji će postati temeljni Zakon za religiju Izraela želi u istom duhu kao i proroci obraniti jahvistički kult od svake zaraze kanaanskih kultova rušeći uzvišice što pripadahu ovim kultovima i izabirući jedno jedino mjesto za štovanje Boga Jahve. Obrazac »jedino na mjestu koje je Jahve odabrao« (rr. 5 i 21) ili »na mjesto koje Jahve, Bog vaš, odabere da ondje nastani svoje ime« (r. 11; usp. 14,23; 16,11) ili »da se ondje moje ime spominje« (Izl 20,24) mogao je po sebi značiti svako mjesto gdje se Bog očitovao i gdje je kult ozakonio sam Bog (usp. Jr 7,12 za Šilo) i u tom je smislu još dugo bio shvaćen pa se štovanje Boga Jahve vršilo u brojnim svetištima (usp. Suci 6,24.28; 13,16; 1 Kr 3,4 itd.). U Pnz ovaj obrazac isključivo označuje Jeruzalem. Ovaj zakon o jedinom svetištu u Jeruzalemu bit će jedan od temeljnih zakona vjerske reforme kralja Jošije (2 Kr 23).
d) Ponovljeni zakon više puta inzistira na radosnom karakteru kultskih blagovanja i blagdana (usp. r. 12.18; 16,11.14 itd.).
e) Zakon o jedinom svetištu u Jeruzalemu uključuje razliku između profana klanja životinja za žrtvu, koje se može vršiti posvuda, i vjerske žrtve koja se ne može obaviti nigdje drugdje nego samo u izabranom svetištu. Lev 17,3s ih nije razlikovao (usp. Lev 17,4+; također 1 Sam 14,32s).
f) Lov nije bio udaren nikakvom zabranom.

20 Kad ti Jahve, Bog tvoj, proširi tvoje područje,
kao što ti je rekao, i ti rekneš: 'Ja bih jeo mesa' –
jer želiš jesti mesa – možeš ga jesti koliko ti duša
želi. 21 Bude li mjesto koje Jahve, Bog tvoj, odabere
da u njemu svoje ime smjesti daleko od tebe, onda
možeš zaklati bilo što od svoje krupne ili sitne
stoke što ti je Jahve dadne – kako sam ti već nare-
dio – te jesti u bilo kojem svome gradu koliko ti
duša želi. 22 Jedi ga ipak onako kako se jede srna ili
jelen: neka ga jedu zajedno čisti i nečisti. 23 Samo,
Lev 1 5+ pazi da ne jedeš krvi! Ta krv je život. Ne smiješ
jesti život s mesom. 24 Ne blaguj je; istoči je na zem-
lju kao vodu. 25 Ne smiješ je jesti, da bude dobro i
tebi i tvojim sinovima poslije tebe kad činiš što je
pravo u očima Jahvinim. 26 Ali svoje posvećene pri-
nose i svoje zavjetne prinose uzmi i nosi na mjesto
koje Jahve odabere. 27 Tu prinesi svoje paljenice,
meso i krv, na žrtveniku Jahve, Boga svoga. Ali
krv od svojih klanica istoči na žrtvenik Jahve, Boga
svoga, a meso pojedi.
28 Drži i vrši sve ove naredbe što ti ih propisujem,
da bude dobro zauvijek tebi i tvojim sinovima po-
slije tebe kad činiš što je dobro i pravedno u očima
Jahve, Boga svoga.
29 A kad Jahve, Bog tvoj, istrijebi narode na koje
7 1-6 ideš da ih otjeraš s posjeda ispred sebe i kad ih
otjeraš te se u njihovoj zemlji nastaniš, 30 čuvaj se
da ne padneš u zamku; ne pođi za njima pošto
budu uništeni ispred tebe. Ne istražuj o njihovim
bogovima i ne govori: 'Kako su oni narodi štovali
svoje bogove, tako ću i ja.' 31 Nemoj onako postu-
pati prema Jahvi, Bogu svome. Tȁ Jahvi je zazorno
i mrsko sve što su oni činili svojim bogovima. Čak
18 21+ su svoje sinove i kćeri spaljivali u čast svojim bogo-
vima.

17 2-7; 18 21+

Protiv idolopoklonstva

23 11-14 **13** Sve što vam naređujem držite; tomu ništa ne
domeći i ništa ne oduzimaj.
2 Ako se u tvojoj sredini pojavi kakav prorok ili
čovjek sa snoviđenjima pa ti iznese kakvo zname-
nje ili čudo; 3 i to se znamenje ili čudo o kojem ti
je govorio ispuni i onda ti on rekne: 'Pođimo sad
za drugim bogovima kojih dosad ne poznaješ i
njima iskazujmo štovanje', 4 nemoj slušati riječi toga
proroka ni sne toga sanjača: tȁ to vas iskušava Ja-
hve, Bog vaš; hoće da dozna ljubite li zbilja Jahvu, 6 5
Boga svoga, svim srcem svojim i svom dušom svo-
jom. 5 Idite samo za Jahvom, Bogom svojim; njega
se bojte; njegove zapovijedi vršite; njegov glas slu- 6 13
šajte; njemu štovanje iskazujte; uz njega se priljubi-
te. 6 A onaj prorok ili sanjač neka se pogubi jer je 18 21+
poticao na otpad od Jahve, Boga vašega, koji vas
je izveo iz zemlje egipatske i otkupio vas iz kuće
ropstva. Onaj te htio zavesti s puta kojim ti je Ja-
hve, Bog tvoj, naredio da ideš. Tako treba da isko-
rijeniš zlo iz svoje sredine. ↗1 Kor 5 13
7 Kad bi te brat tvoj[a], sin majke tvoje, ili sin tvoj
vlastiti, kći tvoja, žena u tvom naručju ili prijatelj
tvoj koji ti je kao i život, potajno zavodio govoreći:
'Hajde da iskazujemo štovanje drugim bogovima',
kojih ne poznaješ ni ti niti su ih poznavali tvoji oci,
8 bogovima onih naroda što oko vas budu, bilo tebi
blizu bilo od tebe daleko, od jednoga kraja zemlje
do drugoga – 9 nemoj pristati niti ga slušaj! Neka ga
tvoje oko ne sažaljuje; ne štedi ga i ne sakrivaj ga
10 nego ga ubij! Neka se najprije tvoja ruka digne
na nj da ga usmrtiš, a onda ruka svega naroda.
11 Zaspi ga kamenjem dok ne umre, jer je kušao da
te odvrati od Jahve, Boga tvoga, koji te izvede iz
zemlje egipatske, iz kuće ropstva. 12 Sav će se Iz-
rael, kad to čuje, napuniti strahom te više neće po-
činjati takva zla u tvojoj sredini.
13 Ako u kojem tvome gradu što ti ga Jahve, Bog
tvoj, dadne da se u njemu nastaniš, čuješ gdje go-
vore: 14 'Pojavile se ništarije[b] iz tvoje sredine i zave-
doše žitelje svoga grada kazujući: Hajde da služimo
drugim bogovima! – kojih vi inače ne poznajete –
15 tada dobro istraži, raspitaj se i temeljito izvidi.
Bude li istina i doista se ta grozota učinila u tvojoj
sredini, 16 onda posijeci oštrim mačem stanovništvo

a) Tu BJ umeće po LXX, sam. »sin oca tvoga ili (sin majke tvo-je)«.
b) Dosl. »sin Beliala«. Vjerojatno taj izraz znači: »bez koristi«, odatle prijevod »ništarija«. S vremenom je »Belial« postao vlastito ime u vezi s moću zla, usp. Ps 18,5 (usp. »Beliar« u NZ u 2 Kor 6,15 i u apokrifima).

Jš 6 17+ toga grada, izvrši nad njim kleto uništenje i nad
svime što bude u njemu[a]. [17]Snesi onda sav plijen
nasred trga te spali grad sa svim plijenom kao pa-
ljenicu Jahvi, Bogu svome. Neka zauvijek ostane
ruševina i neka se više nikada ne sazida. [18]Od
onoga što je bilo prokletstvom udareno neka ništa
ne prione za tvoju ruku, da Jahve odustane od že-
stine svoga gnjeva; da ti iskaže milosrđe, smiluje ti
se i razmnoži te, kako se zakleo tvojim ocima [19]ako
ti budeš slušao glas Jahve, Boga svoga, držeći sve
njegove zapovijedi koje ti danas naređujem i vršeći
što je pravo u očima Jahve, Boga tvoga.

Protiv jednoga poganskog običaja

||Lev 19 27-28 **14** Vi ste sinovi Jahve, Boga svoga. Nemojte na
sebi praviti ureza ni podstriga na čelu za po-
Izl 19 6+ kojnikom[b]. [2]Tâ ti si narod posvećen Jahvi, Bogu
Pnz 7 6+ svome; Jahve je odabrao tebe između svih naroda
na zemlji da budeš njegov narod, njegova predraga
svojina.

Čista i nečista hrana

Lev 11+

[3]Ništa odvratno nemojte jesti. [4]Ovo su životinje
koje možete jesti: vol, ovca, koza, [5]jelen, srna,
srndać, kozorog, antilopa, bivol i divokoza; [6]mo-
žete jesti svaku životinju koja ima razdvojene
papke – nadvoje posve razdvojene – i koja preživa.
[7]Samo od preživača ili od životinja s razdvojenim
čaporcima ne možete jesti ove : devu, arnebeta i
svisca. Te, naime, iako preživaju, nemaju razdvoje-
nih papaka; neka su za vas nečiste. [8]A svinja,
premda ima papke razdvojene, ne preživa: neka je
za vas nečista. Njezina mesa nemojte jesti niti se
njezina strva doticati.
[9]A od svega što u vodi živi ovo možete jesti: što
god ima ljuske i peraje, možete jesti. [10]A što nema
ljusaka i peraja, ne smijete jesti. To neka je za vas
nečisto.
[11]Svaku čistu pticu možete jesti. [12]Ali ovih ne
smijete jesti: orla strvinara i jastreba, [13]tetrijeba,
sokola bilo koje vrste[c]; [14]gavrana bilo koje vrste;
[15]noja, kopca, galeba ni kraguja bilo koje vrste;
[16]sove, jejine i labuda; [17]pelikana, bijelog strvinara
i gnjurca; [18]rode, čaplje bilo koje vrste; pupavca i
šišmiša. [19]Svi krilati kukci neka su za vas nečisti –
ne smijete ih jesti. [20]Sve krilato čisto možete jesti.
[21]Ne smijete jesti ništa što crkne. Daj to prido- Izl 22 30
šlici koji boravi u tvojim gradovima neka jede ili Lev 17 15
pak prodaj tuđincu. Jer ti si narod posvećen Jahvi,
Bogu svome[d].
Ne kuhaj kozleta u mlijeku njegove majke! ||Izl 23 19+

Desetina[e]

[22]Odvajaj desetinu dohotka svake godine od
svega što tvoj usjev u polju donese. [23]A onda blaguj
desetine svoga žita, svoga vina, svoga ulja i prvine
svoje krupne i sitne stoke u nazočnosti Jahve, Boga
svoga, na mjestu koje on odabere da svoje ime on-
dje nastani; da se tako naučiš zauvijek bojati se Ja-
hve, Boga svoga. [24]Bude li ti put predug te ne mog-
neš donijeti desetine – jer je mjesto što ga Jahve
odabere da u njemu nastani svoje ime previše da-
leko od tebe – tada, kad te Jahve, Bog tvoj, blago-
slovi, [25]prodaj to za novac, uzmi novac u ruku pa
idi u mjesto što ga odabere Jahve, Bog tvoj. [26]On-
dje za novac kupi što želiš: goveče, sitno živinče,
vino ili opojno piće – što god ti duša zaželi. Ondje
u nazočnosti Jahve, Boga svoga, blaguj i veseli se
ti i tvoji ukućani. [27]Ne zanemaruj levita koji bude
u tvojim gradovima, jer on nema udjela ni baštine
s tobom.
[28]Na kraju svake treće godine iznesi svu desetinu 26 12
svoga prihoda od te godine i položi je na svoja vra-
ta. [29]Pa neka dođe levit – jer nema udjela ni baštine Br 18 20+
s tobom – došljak, sirota i udovica koji budu živjeli
u tvom gradu i neka jedu i neka se nasite. Tako će
te blagoslivljati Jahve, Bog tvoj, u svim poslovima
što ih tvoja ruka poduzme.

a) Prema kraćem tekstu LXX: TM dodaje »kao i nad njegovom stokom, oštrim mačevima«.
b) Obično tumači vide ovdje zabranu štovanja mrtvaca (usp. Lev 19,27+). Međutim, možemo se pitati, nije li mrtvac o kojemu je tu riječ bog Baal čiju su smrt slavili početkom ljeta (usp. 26,14; 1 Kr 18,28) u trenutku kad je nestajala vegetacija (usp. još Ez 8,14).
c) Hebr je tekst iskvaren pa je teško identificirati te životinje.
d) Ćudoredni, pravno-sudski i bogoštovni propisi (Lev 17,15; 18,26; 19,33–34; 24,22 ili još 5,14; Izl 12,49; 20,10) svi inzistiraju na činjenici da sa strancem treba postupati kao s »građaninom«. Pnz razlikuje polazeći od izabranja i svetosti Izraela (usp. i 15,3; 23,21). Tekstovi Pnz 24,14.17s koji ne prave tu razliku oslanjaju se na starije zakone. Međutim, to ne priječi Ponovljenom zakonu da naglasi ljubav Božju prema strancu (10,18).
e) Desetina je prihod koji daje gospodar zemlje: treba je dati Bogu koji je gospodar zemlje Izraelove. Prema Pnz desetina se diže od plodova zemlje i treba je donijeti u Hram (ovdje rr. 22–27 i 12, 6–7.17–19). Svake treće godine (rr. 28–29) ostavljena je siromasima. Prema Br 18,21–32 naređena je kao namet koji treba dati Levitima koji opet od toga deseti dio daju svećenicima kao prinos Jahvi (Lev 27,30–32 proteže se na životinje). Pnz 14,25 i Lev 27,31 predviđao je naplatu u novcu.

25 1-7+ **Godina oproštenja**

15 Na završetku sedme godine opraštaj dugove.
[2]Ovako neka bude opraštanje: neka svatko
oprosti dužniku svoje potraživanje; neka ne utje-
ruje duga od svoga bližnjega ni od svoga brata[a] kad
se jednom proglasi Jahvino otpuštanje dugova.
[3]Možeš tražiti od tuđina, ali ono što se tvoga nađe
kod tvoga brata treba da otpustiš, [4]da ne bude siro-
maha kod tebe. Tà Jahve će te obilno blagoslivljati
u zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u baštinu da
je zaposjedneš, [5]samo ako budeš dobro slušao glas
Jahve, Boga svoga, držeći i vršeći sve ove zapovi-
jedi što ti ih danas naređujem. [6]Jahve, Bog tvoj,
20-21 blagoslivljat će te kako ti je obećao te ćeš moći
zajmove davati mnogim narodima, a sam ih nećeš
morati uzimati; i nad mnogim ćeš narodima vlada-
ti, dok oni nad tobom neće gospodariti.
[7]Nađe li se kod tebe kakav siromah, netko od
tvoje braće u kojem god gradu u zemlji što ti je
Jahve, Bog tvoj, dadne, ne budi tvrda srca niti za-
Iv 3 17 tvaraj svoje ruke prema svome siromašnome bratu,
[8]nego mu širom rastvori svoju ruku i spremno mu
daj što mu nedostaje. [9]Čuvaj se da ti se u srcu ne
porodi opaka misao te rekneš: 'Sedma se godina,
godina otpuštanja dugova, već približuje' – i da pri-
jekim okom pogledaš svoga siromašnog brata i ni-
šta mu ne dadneš. On bi zazvao Jahvu protiv tebe
i grijeh bi bio na tebi. [10]Daj mu rado, a ne da ti
srce bude zlovoljno kad mu daješ, jer će te zbog
toga blagoslivljati Jahve, Bog tvoj, u svakom poslu
tvome i u svakom pothvatu ruku tvojih. [11]Kako si-
26 11p romaha nikad neće nestati iz zemlje, zapovijedam
ti: širom otvaraj svoju ruku svome bratu, svome
siromahu i potrebitu u zemlji svojoj.

Ograničenje ropstva

Izl 21 2-4 [12]Ako se tebi proda brat tvoj – Hebrejac ili He-
Lev 25 8s+ brejka – neka ti služi šest godina, a sedme ga go-
Jr 34 14 dine otpusti od sebe slobodna. [13]Kad ga slobodna
od sebe otpustiš, ne šalji ga praznih ruku. [14]Daruj
ga čime između stoke svoje, s gumna svoga i iz
badnja svoga; čime te već Jahve, Bog tvoj, blago-
24 18 slovio, od toga i njemu daj. [15]Sjećaj se kako si bio
rob u zemlji egipatskoj i kako te Jahve, Bog tvoj,
otkupio. Zato ti ovo zapovijedam danas.

[16]Ali ako ti on kaže: 'Neću da odlazim od tebe', Izl 21 5-6
jer voli tebe i dom tvoj i jer mu je kod tebe bilo
dobro – [17]uzmi tada šilo i probuši mu uho na vrati-
ma, i neka ti bude robom zauvijek! Tako isto učini
i sa svojom sluškinjom.
[18]Kad ga budeš otpuštao od sebe slobodna, neka
ti ne bude teško, jer je zavrijedio dvostruku najam-
ničku plaću za šest godina što ti je služio. Zato će
te Jahve, Bog tvoj, blagosloviti u svemu što budeš
radio.

Prinos prvinâ Izl 13 2
Izl 13 11+

[19]Sve muške prvine što ih omladi tvoja krupna i
sitna stoka posveti Jahvi, Bogu svome! Stoga vola
prvenca nemoj uprezati niti strići prvenca od svoje
sitne stoke. [20]Blaguj ga ti i tvoj dom svake godine
u nazočnosti Jahve, Boga svoga, u mjestu što ga
odabere Jahve.
[21]Ali ako bi imali kakvu manu, ako bi bili hromi
ili slijepi ili imali kakvu god ružnu manu, nemoj ih
žrtvovati Jahvi, Bogu svomu! [22]Pojedi ih u svojoj 12 15
kući. I nečist i čist mogu ih jesti[b], kao srnu i jelena.
[23]Jedino krvi njihove ne smiješ jesti! Istoči je na
zemlju kao vodu.

Pasha[c] Izl 12 1+
Izl 23 14+

16 Drži mjesec Abib i slavi Pashu u čast Jahvi, Lev 23 5-8
Bogu svome, jer te Jahve, Bog tvoj, u mje- Br 28 16-25
secu Abibu izveo noću iz Egipta. [2]Kao pashu u čast
Jahvi, Bogu svome, žrtvuj ovce i goveda u mjestu
koje Jahve odabere da u njemu nastani ime svoje.
[3]Ništa ukvasano nemoj s njome jesti; nego sedam
dana jedi beskvasan kruh – kruh nevoljnički – bu-
dući da si u žurbi izišao iz zemlje egipatske: da se
svega svog vijeka sjećaš dana kad si izišao iz zemlje
egipatske. [4]Neka se sedam dana u tebe ne vidi kva-
sac na svemu tvome području i ništa od mesa žrtve
što je zakolješ navečer prvoga dana ne smije ostati
preko noći do jutra.
[5]Nije ti dopušteno žrtvovati pashu u bilo kojem
gradu što ti ga dadne Jahve, Bog tvoj, [6]nego u mje-
stu koje odabere Jahve, Bog tvoj, da ondje nastani 12 11
ime svoje; samo tu žrtvuj pashu u predvečerje, o
zalasku sunca, jer u to si vrijeme izišao iz Egipta.
[7]Skuhaj je i pojedi na mjestu koje odabere Jahve,

a) Dužnik se katkada obvezao ugovorom da će dati jedno svoje dijete za roba ili osobno raditi za svoga vjerovnika, ako ne bi mogao isplatiti dug.

b) To stoga da se dobro označi da ovo blagovanje nema kultsko značenje.

c) Sastavljen tekst. Rr. 1.2.4b–7 tiču se Pashe (suprotno od starog obrednika žrtvu mogu uzeti od krupne stoke, r. 2, i ona može biti »kuhana« umjesto da bude »pečena«, r.7); rr. 3.4a i 8 tiču se Beskvasnih kruhova (oznaka beskvasnih kruhova kao »kruhova bijede« je jedinstvena). Zbližavanje ovih dvaju blagdana je književna vještina. Tek su poslije Jošije ta dva blagdana koja su se slavila u isto vrijeme bila konačno spojena. Novost je Ponovljenog zakona u tome što je uspio od blagdana Pashe, dotada obiteljskog blagdana, učiniti hodočašće u Jeruzalem. Jošijina se Pasha slavila po tom obredniku (2 Kr 23,21–23, usp. 2 Ljet 35,7 gdje se spominju volovi među žrtvama).

Bog tvoj. Ujutro se onda okreni i zaputi svojim šatorima. 8Šest dana jedi beskvasan kruh, a sedmoga dana neka bude svečani zbor u čast Jahvi, Bogu tvome. Posla nikakva ne radi!

Izl 23 14+
Svetkovina žetve

Lev 23 15-21
Br 28 26-31 9Nabroj sedam tjedana; a tih sedam tjedana uzmi
brojiti kad srp počne žeti klasje. 10Tada drži Blagdan sedmicâ u čast Jahvi, Bogu svome, prinoseći dragovoljni prinos iz svoje ruke, kako te već Jahve, Bog tvoj, bude blagoslovio. 11I proveseli se tada u nazočnosti Jahve, Boga svoga – na mjestu što ga Jahve, Bog tvoj, odabere da ondje nastani ime svoje – ti, sin tvoj i kći tvoja, sluga tvoj i sluškinja tvoja, levit koji bude u tvome gradu, došljak, sirota i udovica što budu kod tebe. 12Sjećaj se da si i sam bio rob u Egiptu. Zato drži i vrši ove uredbe.

Svetkovina sjenicâ

Lev 23 33-43 13Blagdan sjenicâ slavi sedam dana pošto pokupiš
Br 29 12-39 plodove sa svoga gumna i iz svoga badnja. 14Proveseli se na svoj blagdan ti, sin tvoj, kći tvoja, sluga tvoj, sluškinja tvoja, levit i došljak, sirota i udovica što se nađe u tvome gradu. 15Svetkuj u čast Jahvi, Bogu svome, sedam dana na mjestu koje odabere Jahve, jer će te Jahve, Bog tvoj, blagoslovom obasipati u svim tvojim žetvama, u svakom poslu ruku tvojih, da budeš potpuno veseo.

Godišnja hodočašća

16Triput u godini neka se pokažu svi tvoji muškarci pred Jahvom, Bogom tvojim, na mjestu koje on odabere: na Blagdan beskvasnog kruha, na Blagdan sedmicâ i na Blagdan sjenicâ. Ali neka nitko ne dođe pred Jahvu praznih ruku, 17nego neka svatko prinese što može, prema blagoslovu koji ti je udijelio Jahve, Bog tvoj.

Izl 23 1-3, 6-8
Suci[a]

2 Ljet 19 5 18U svakom gradu koji ti dade Jahve, Bog tvoj,
postavi suce i nadglednike za svoja plemena da narodom pravedno upravljaju. 19Ne iskrivljuj pravde;
1 16-17 ne budi pristran; ne primaj mita, jer mito zasljepljuje oči mudrih, a ugrožava stvar pravednih. 20Teži za samom pravdom, da dugo živiš i zaposjedneš zemlju koju ti Jahve, Bog tvoj, daje.

Čuvanje čistoće bogoslužja

21Ne postavljaj ašere ni od kakva drveta oko žr- Izl 34 13+
tvenika Jahve, Boga svoga, koji podigneš; 22i ne
podiži stupova, jer su na zazor Jahvi, Bogu tvome. Izl 23 24+

17 Ne žrtvuj Jahvi, Bogu svome, ni vola ni ovna
koji bi na sebi imao manu ili kakvo zlo, jer Lev 22 20-25
bi to bilo ružno pred Jahvom, Bogom tvojim.
2Ako se u tvojoj sredini – u bilo kojem tvojem 13
gradu što ti ga dade Jahve, Bog tvoj – nađe čovjek 19 15-21
ili žena da učini što je zlo u očima Jahve, Boga
tvoga, i krši njegov Savez: 3otišavši da iskazuje što-
vanje drugim bogovima te se pokloni njima, suncu, 4 19
mjesecu ili bilo čemu od nebeske vojske, a što sam
ja zabranio, 4i tebi se to javi i ti to čuješ, onda
pomno istraži; i bude li istina i doista se ta grozota
učinila u Izraelu, 5onda toga čovjeka ili tu ženu koji
učiniše takvu opačinu izvedi na gradska vrata te ih
kamenuj da poginu. 6Na smrt osuđeni neka se po-
gubi na iskaz dvojice ili trojice svjedoka. Na riječ 19 15+
jednoga svjedoka ne smije se pogubiti. 7Neka naj-
prije svjedoci dignu ruku na nj da ga smaknu, a
poslije toga neka je digne sav narod. Tako ćeš isko-
rijeniti zlo iz svoje sredine. ↗1 Kor 5 13

Vrhovni sud 21 5

8Bude li ti preteško štogod rasuditi: ubojstvo, sukob o pravima, kakvu ozljedu ili svađu u tvome gradu, tada ustani i pođi u mjesto što ga odabere Jahve, Bog tvoj. 9Obrati se svećenicima, levitima i sucu koji bude za ono vrijeme. Njih pitaj[b], oni će ti rasuditi. 10I učini onako kako ti budu kazali u mjestu koje Jahve odabere. Pazi: sve učini kako te upute. 11Uradi prema uputi koju ti dadnu i prema presudi koju donesu. Od presude koju ti kažu ne odstupaj ni desno ni lijevo. 12Ako bi se tko drsko odupro i ne bi poslušao ni svećenika koji ondje stoji da služi Jahvi, Bogu tvome, ni suca, neka se taj čovjek pogubi. Tako ćeš iskorijeniti zlo iz Izraela, 13a sav će se narod, kad sazna, bojati i više se neće drsko odupirati.

a) Sudovi trebaju biti uspostavljeni u svim gradovima, rr. 18–20. Oni će proslijediti parnicu koju ne mogu sami riješiti višem sudu, u Jeruzalemu, čije su odluke neopozive (17,8–13). Tu se nazire Jošafatova sudska reforma (2 Ljet 19,5–11).

b) »Njih pitaj«: BJ po LXX, sam. »Oni će to istražiti«; TM »Ti ćeš to istražiti«.

1 Sam 8,11-18 **Kralj**[a]

14Kad stigneš u zemlju koju ti Jahve, Bog tvoj, daje; kad je zaposjedneš i u njoj se nastaniš, pa onda kažeš: 'Želim da nad sobom postavim kralja, kako ga imaju svi drugi narodi oko mene' – 15tada ćeš onoga koga Jahve, Bog tvoj, odabere, sebi postaviti za kralja. Nekoga od svoje braće postavi sebi za kralja, a ne smiješ postavljati nad sobom tuđina koji ti nije brat. 16Samo neka ne drži mnogo konja i ne šalje naroda u Egipat da poveća broj konja. Jer vam je Jahve rekao: 'Ovim se putem nikada više ne vraćajte!'[b] 17I neka nema mnogo žena da mu srce ne pođe stranputicom; i neka sebi ne gomila srebra ni zlata![c]

18A kad sjedne na kraljevsko prijestolje, neka sebi na svitak prepiše ovaj Zakon od svećenika Levijevaca[d]. 19Neka ga drži uza se; neka ga čita sve vrijeme svoga života da nauči bojati se Jahve, Boga svoga, držati sve riječi ovoga Zakona i vršiti ove odredbe; 20da se svojim srcem ne uzdigne iznad svoje braće i da ne skrene od ove zapovijedi ni desno ni lijevo, kako bi dugo kraljevao, on i sinovi njegovi, u Izraelu.

Br 18 **Svećenici**[e]

18 Svećenici Levijevci – sve pleme Levijevo – neka nemaju udjela ni baštine s Izraelom;
Ez 44,28-29 neka žive od žrtava paljenih Jahvi[f] i od njegove baštine. 2Neka, dakle, nemaju baštine među svojom braćom: Jahve je njihova baština, kako im je i rekao.

Lev 6-7 Br 18,8-24 3Ovo neka bude svećenička pristojba od naroda – od onih koji žrtve prinose, bilo to goveče ili što od sitne stoke: svećeniku treba dati pleće, vilice i želudac[g]. 4Davaj mu i prvine od svoga žita, od svoga vina, od svoga ulja i prvine od vune svojih ovaca, 5jer je njega odabrao Jahve, Bog tvoj, od svih tvojih plemena; njega i njegove sinove, da zauvijek stoje pred Jahvom, Bogom tvojim, te da obavljaju službu i blagoslivljaju u ime Jahve.

6Ako bi koji levit što boravi u nekom tvome gradu, bilo gdje u Izraelu, svom dušom zaželio da dođe u mjesto što ga Jahve odabere, 7može tu služiti u ime Jahve, Boga svoga, kao i druga njegova braća Levijevci koji stoje ondje pred Jahvom. 2 Kr 23,9+
8Neka jede jednak dio kao i drugi, bez obzira na prodanu očevinu[h].

Prorok

9Kad uđeš u zemlju koju ti daje Jahve, Bog tvoj, nemoj se priučavati na odvratne čine onih naroda. 10Neka se kod tebe ne nađe nitko tko bi kroz oganj gonio svoga sina ili svoju kćer; tko bi se bavio gatanjem, čaranjem, vračanjem i čarobnjaštvom; Lev 18,21+ Lev 19,31+
11nitko tko bi bajao, zazivao duhove i duše predaka ili se obraćao na pokojnike. 12Jer tko god takvo što čini gadi se Jahvi; zbog takvih odvratnosti njih i goni ispred tebe Jahve, Bog tvoj. 13Budi posve vjeran Jahvi, Bogu svome. 14Narodi koje ćeš naskoro otjerati s posjeda slušaju vračare i gatare, ali tebi to Jahve, Bog tvoj, ne dopušta.

15Proroka kao što sam ja, iz tvoje sredine, od tvoje braće, podignut će ti Jahve, Bog tvoj: njega slušajte! 16Posve onako kako si i tražio od Jahve, Boga svoga, na Horebu, na dan zbora, kada si govorio: 'Neću više da slušam glas Jahve, Boga svoga, niti želim više gledati taj silni oganj da ne pogi- Br 12,6+ Mt 17,5

a) Kralj se inače više nigdje drugdje u Ponovljenom zakonu ne spominje. Ovaj »zakon o kralju« paralela je onome u 1 Sam 8,11–18, i nije više blagonaklon kraljevstvu. Oba teksta pripadaju istoj struji, koja je prema monarhiji bila neprijateljski raspoložena, a koju susrećemo i u Hoš 7,3–7; 13,9–11 i u Ez 34,1–10.

b) To se u Bibliji nalazi samo u srži: Br 14,3s; usp. Izl 13,17 i 14,11s.

c) Ovi rr. izgleda aludiraju na Salomona (usp. 1 Kr 10,26s i 11).

d) Drugi prijevod: »neka mu na svitak prepišu ovaj Zakon svećenici Levijevci«.

e) Prema Pnz svi su članovi Levijeva plemena prikladni za svećeništvo – odatle izraz »svećenici levijevci« (21,5; 24,8; 31,9; usp. već 17,9.18) – ali mogu svećeničku službu vršiti samo u Jeruzalemu (rr. 6–7) gdje žive od oltara (rr. 1–5). Budući da su bili previše brojni da bi mogli biti svi zaposleni u svetištu, mnogo ih je živjelo u pokrajini gdje su preporučeni ljubavi Izraelaca kao i stranac, udovica i siroče (Pnz 12,18–19). Razlikovanje između svećenika i levita, njihovih slugu, još dakle ne postoji, ali je pripremljeno stvarnim razlikovanjem između onih koji služe u središnjem svetištu i onih članova plemena koji žive raspršeni po svoj zemlji.

f) »žrtve paljene Jahvi« (BJ ima »jela prinesena Jahvi«): hebr. riječ *'išše* ovdje i u 1 Sam 2,28 jednostavno znači jelo koje su vjernici prinosili božanstvu (i od kojeg su svećenici dobivali jedan dio). U Lev i u svećeničkoj predaji daju toj riječi manje materijalan smisao povezujući je s *'eš* što znači »vatra« odakle onda prijevod »žrtva na vatri«, »žrtva paljena Jahvi«. Većina ih stoga prevodi: »blagovana jela« (Lev 1,9+).

g) Odredbe koje sprečavaju zloupotrebe kao što su ih vršili sinovi Elijevi u svetištu Šilo (1 Sam 2,13).

h) Ovaj svršetak retka je nejasan. Možda je bilo nužno spriječiti da se umanjuju osobna dobra levita u svetištu. – Ustvari, odredba koja omogućuje svim levitima ista prava nije bila nikad primijenjena (usp. 2 Kr 23,9+).

↗Dj 3 32-23; 7 37 nem!' [17]Nato mi reče Jahve: 'Pravo su rekli. [18]Po-
↗Iv 1 21+ dignut ću im proroka između njihove braće, kao
Izl 4 12 što si ti[a]. Stavit ću svoje riječi u njegova usta da im
Iv 12 49-50 kaže sve što mu zapovjedim. [19]A ne bude li tko
Ez 3 19; 33 9 poslušao mojih riječi što ih prorok bude govorio u
moje ime, taj će odgovarati preda mnom. [20]A pro-
13 1-6 rok koji bi se usuđivao govoriti što u moje ime što
Jr 14 14-16 ja ne budem zapovjedio da govori i koji bi govorio
u ime drugih bogova, takav prorok neka se pogu-
bi.' [21]Možda ćeš reći u svome srcu: 'Kako ćemo
raspoznati riječ koju Jahve nije izrekao?[b]' [22]Kad
1 Kr 22 28 prorok govori u ime Jahve pa to ne bude i riječ se
Jr 28 9 ne ispuni, onda je to riječ koje Jahve nije kazao. U
Ez 2 5; 33 33 drskosti je taj prorok govorio. Nemoj od njega stra-
hovati.

4. KAZNENI ZAKON

Ubojstvo

Izl 21 13-14+ Br 35 9-34+

19 Kad Jahve, Bog tvoj, istrijebi narode čiju
zemlju tebi daje te kad ih istjeraš i nastaniš
se u njihovim gradovima i domovima, [2]u zemlji
koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u baštinu, odvoji tri
grada. [3]Načini put onamo, a onda područje zemlje
koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u baštinu podijeli na-
troje, tako da svaki ubojica može onamo uteći.
[4]Ovo je slučaj u kojemu ubojica može onamo po-
bjeći i spasiti svoj život: kad tko ubije svoga bliž-
njega nehotice, a da ga prije nije mrzio; [5]primjeri-
ce, kad ode sa svojim bližnjim u šumu da siječe
drva, zamahne sjekirom u ruci da obori drvo,
gvožđe odleti s držalice i pogodi njegova druga te
on pogine: takav ubojica neka uteče u jedan od tih
Br 35 19+ gradova i spasit će život. [6]Inače bi krvni osvetnik,
progoneći u svom bijesu ubojicu – kad bi put bio
predug – mogao gonjenoga stići i pogubiti ga, iako
taj nije zaslužio smrt budući da ubijenoga nije ot-
4 41-43 prije mrzio. [7]Stoga ti nalažem: tri grada odvoji!
[8]A kad Jahve, Bog tvoj, proširi tvoje područje,
kao što se zakleo ocima tvojim, i dadne ti svu zem-
lju koju je obećao tvojim ocima, [9]budeš li držao i
vršio sve ove zapovijedi što ti ih danas nalažem i
ljubio Jahvu, Boga svoga, te hodio njegovim puto-
vima sve vrijeme – onda ovim gradovima dodaj još
tri grada: [10]tako se neće prolijevati nedužna krv u
tvojoj zemlji koju ti Jahve daje u baštinu i nećeš se
krvlju okaljati.
[11]Ali ako tko mrzi svoga bližnjega i vreba ga,
skoči na nj i ubije ga, a zatim pobjegne u jedan od
tih gradova, [12]onda neka starješine onoga grada iz-
vedu ubojicu i predaju ga u ruke krvnom osvetniku
da ga pogubi[c]. [13]Neka ga oko tvoje ne sažaljuje! 19 21
Tako ćeš u Izraelu iskorijeniti prolijevanje nedužne
krvi i bit ćeš sretan.

Međa

27 17

[14]Nemoj pomicati susjedova međaša kojim su
stari razmeđašili tvoj posjed što ćeš ga naslijediti u
zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u baštinu.

Krivo svjedočanstvo

17 2-7

[15]Neka ne ustaje jedan jedini svjedok protiv čo-
vjeka ni za koju krivnju i ni za kakav zločin. Kakav ↗Mt 18 16
god bio prekršaj, neka presuda počiva na iskazu ↗2 Kor 13
dvojice ili trojice svjedoka. [16]Ako kakav krivi svje- ↗1 Tim 5 ↗Heb 10
dok ustane protiv koga optužujući ga za pobunu, ↗Iv 8 16-17
[17]onda obojica koja se parbe neka stupe pred Ja-
hvu, pred svećenika i suce koji budu vršili službu u
to vrijeme. [18]Neka suci provedu temeljitu istragu.
Bude li se pokazalo da je svjedok lažan i da je
lažno svjedočio protiv svoga brata, [19]učinite mu
onako kako je on kanio svome bratu. Iskorijeni zlo
iz svoje sredine! [20]Drugi će, kad o tome čuju, pobo-
jati se te više neće činiti takva zla u tvojoj sredini.
[21]Neka ti se oko ne sažaljuje! Život za život; oko 19 13
za oko; zub za zub; ruka za ruku; noga za nogu[d]. Izl 21 25+

5. SVETI RAT

Pripreva

20 Ako pođeš u rat na svoje neprijatelje te vidiš
konje, kola i narod brojniji od sebe, ne boj 1 28-29
ih se! Tâ s tobom je Jahve, Bog tvoj, koji te izveo
iz zemlje egipatske. [2]Prije boja neka svećenik istupi

a) Paralelno s uspostavom kraljevstva (17,14–20) Mojsije pripisuje Jahvi u njegovoj teofaniji na Horebu (usp. Izl 20,19–21 i Pnz 5,23–28) i uspostavu proročkog pokreta. Na tu uspostavu proročkog pokreta aludira u NZ sveti Petar (Dj 3,22–26) i sveti Stjepan (Dj 7,37). Na temelju ovog teksta u Pnz Židovi su iščekivali Mesiju kao novog Mojsija (usp. Iv 1,21+). Evanđelje po Ivanu naglasit će ovaj paralelizam između Isusa i Mojsija (usp. Iv 1,17+).

b) Kako razlikovati pravog proroka od lažnog proroka? Da bi se to mučno pitanje moglo riješiti (usp. 1 Kr 22; Jr 28), evo dva kriterija: vjernost jahvističkoj nauci (usp. Pnz 13) i ispunjenje navještenih događaja (ovdje, r. 22).

c) Jahvistička nauka već vodi računa o nakani u kaznenom zakonodavstvu (usp. i Br 35,20–23).

d) Pozivanje na zakon odmazde motivirano je r. 19.

i govori narodu. 3Neka im kaže: 'Čuj, Izraele! Da-
nas polazite u boj na neprijatelje svoje. Neka vam
1 21 srca ne klonu! Ne plašite se! Ne bojte se! Ne
14; dršćite pred njima! 4Tâ Jahve, Bog vaš, ide s vama
24 9-10 da se bori za vas protiv vaših neprijatelja i da vas
spasi.'
5Potom neka narodu progovore nadglednici:
1 Mak 3 56 'Ima li koga da je sagradio novu kuću a nije se
u nju uselio? Neka se vrati kući svojoj da ne pogine
u boju pa da se tko drugi u nju ne useli. 6Ima li
koga da je zasadio vinograd a još ga nije brao?
Neka se vrati domu svome da u boju ne pogine te
24 5 da mu tko drugi roda ne obere. 7Ima li koga da se za-
ručio a nije se oženio? Neka se vrati domu svome
da u boju ne pogine te da mu tko drugi zaručnice
ne odvede.' 8Neka nadglednici nastave te narodu
Suci 7 3 kažu: 'Tko se boji i kome srce trne, neka se vrati
domu svome da ne trne srce njegovoj braći kao nje-
mu.'
9Kad nadglednici završe govor narodu, neka
vojni zapovjednici stanu na čelo naroda.

7 1-5 Zauzimanje grada[a]

10Kada dođeš pod koji grad da na nj navališ, naj-
prije mu ponudi mir. 11Ako ti odgovori mirom i
otvori ti vrata svoja, sav narod što se nađe u njemu
podvrgni tlaki neka za te radi. 12Ali ako odbije tvoj
mir i zarati s tobom, opsjedni ga. 13Kad ti ga Jahve,
Bog tvoj, preda u ruke, sve njegove muškarce pobij
oštrim mačem! 14A žene, djecu, stoku, sve što bude
u gradu – sav plijen – uzmi sebi i uživaj plijen od
svojih neprijatelja što ti ga daje Jahve, Bog tvoj.
15Tako čini sa svim gradovima koji budu vrlo da-
leko od tebe, koji ne budu gradovi ovih naroda
odavde. 16U gradovima onih naroda koje ti Jahve,
Bog tvoj, preda u baštinu ništa ne ostavljaj na ži-
votu 17nego ih udari 'heremom' – kletim unište-
njem: Hetite i Amoreje, Kanaance i Perižane, Hi-
vijce i Jebusejce, kako ti je Jahve, Bog tvoj, nare-
dio, 18tako da vas ne nauče činiti sve one odvratno-
sti što ih čine svojim bogovima te da ne sagriješite
protiv Jahve, Boga svoga.
19Kad navališ na kakav grad pa ga moradneš
dugo opsjedati da ga osvojiš, nemoj uništavati nje-
govih stabala zasijecajući u njih sjekirom. Možeš
im jesti plod, a nemoj ih sjeći. Jer poljska stabla
nisu ljudi da bi ispred tebe mogla bježati u utvrdu.
20Jedino stabla za koja znaš da nisu voćke možeš
ništiti; njih možeš sjeći i od njih praviti naprave za
opsadu grada koji je u ratu protiv tebe dok ne pad-
ne.

6. *RAZLIČITI ZAKONI*

Ako je ubojica nepoznat

21 Ako se u zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, daje
da je zaposjedneš nađe tko ubijen gdje u po-
lju leži – a ne zna se tko ga je ubio – 2onda neka
odu tvoje starješine i suci[b] te izmjere udaljenost od
ubijenoga do okolnih gradova. 3Tako će ustanoviti
koji je grad najbliže ubijenom. Starješine toga
grada neka tada uzmu junicu što još nije radila: što
još pod jarmom nije vukla. 4Neka zatim starješine Br 19 2
onoga grada stjeraju junicu u kakav nepresušni po-
tok, na mjesto koje se ne obrađuje i ne zasijava, i
ondje, na potoku, neka junicu zakolju. 5Zatim
neka dođu svećenici, potomci Levijevi. Jer njih je
odabrao Jahve, Bog tvoj, da mu služe i da u ime
Jahvino blagoslivljaju; na njihovu se riječ rješava
svaki spor i svako nasilje. 6Zatim sve starješine iz 17 8 12
onoga grada koji bude najbliži ubijenome neka Ps 26 6; 73 1
operu ruke u potoku nad zaklanom junicom[c]. 7Po- Mt 27 24
tom neka izjave: 'Naše ruke nisu prolile ove krvi
niti smo svojim očima išta vidjeli. 8Zakrili[d], Jahve,
svoj narod Izrael koji si oslobodio; ne dopusti da
se prolijeva nedužna krv u tvome izraelskom naro-
du!' Tako će biti zaštićeni od krvi. 9A ti ćeš ukloniti 19 13
prolijevanje nedužne krvi iz svoje sredine ako uči-
niš što je pravo u Jahvinim očima.

a) Ova pravila nisu više mogla biti primijenjena, budući da je Pnz bio proglašen za vrijeme Jošije: u to doba više nije bilo Kanaanaca da bi ih mogli uništiti i prokleti (usp. Jš 6,17+) i Izraelci više u to doba nisu trebali opsjedati tuđe gradove. Ovakvo obnovljeno zanimanje za sveti rat možda treba staviti u vezu s nacionalnom i vojnom obnovom u vrijeme kralja Jošije.
b) »suci« po TM; BJ po sam. »pisari«.
c) Životinju bi ubili na nekom samotnom mjestu. Ne spominje se krv: tu se ne radi o žrtvi nego o magijskom drevnom običaju kao što su oni običaji spomenuti u Lev 14,2–9; 16,5–10.21–22; Br 19,2–10 koje je jahvizam prisvojio (usp. r. 8).
d) Mjesto »zakrili« BJ ima »oprosti«. Radi se ipak o glagolu koji znači »pokriti«, »pokriti lice«, »biti nekome blagonaklon« (usp. Post 32,21). Riječ je poprimila tehničko značenje; znači pomirenje i sam obred pomirenja (Izl 25,17+; Lev 1,4+; 16, itd.).

Postupak sa zarobljenicima

[10]Kad odeš u rat na svoje neprijatelje pa ih Jahve, Bog tvoj, preda u ruke tvoje te ih zarobiš, [11]ako među zarobljenicima opaziš lijepu ženu i u nju se zagledaš, možeš je uzeti za ženu. [12]Dovedi je svojoj kući pa neka obrije glavu, obreže nokte [13]i odbaci haljine u kojima je zarobljena. Neka provede mjesec dana u tvome domu oplakujući svoga oca i svoju majku. Poslije toga možeš joj pristupiti kao muž i neka ti postane ženom. [14]Ako ti poslije ne bi bila po volji, pusti je kuda joj drago. Za novac je ne smiješ prodati niti s njom postupiti kao s ropkinjom jer ti je bila žena.

Pravo prvorodstva

Post 29 30-31 1 Sam 1 2,8 [15]Ako koji čovjek imadne dvije žene: jednu koja mu je draga, a drugu koja mu je mrska, te mu i draga i mrska rode sinove, ali prvorođenac bude od one koja mu je mrska, [16]onda, kad dođe dan da podijeli svoju imovinu među svoje sinove, ne smije postupiti prema prvorođencu od drage na štetu sina od mrske, koji je prvenac, [17]nego mora za prvorođenca priznati sina od mrske i njemu dati dvostruk dio[a] od svega što ima. Jer on je prvina njegove snage – njemu pripada pravo prvorodstva.

Nevaljali sin

Izr 23 22; 30 17 [18]Ako tko imadne opaka i nepokorna sina koji neće da sluša ni oca ni majke – pa ni onda pošto ga kazne – [19]neka ga njegov otac i njegova mati odvedu starješinama svoga grada, na vrata svoga mjesta, [20]i neka kažu gradskim starješinama: 'Ovaj naš sin opak je i nepokoran; neće da nas sluša; ništarija je i pijanica.' [21]Potom neka ga svi ljudi, njegovi sugrađani, kamenjem zasiplju dok ne pogine. Tako ćeš iskorijeniti zlo iz svoje sredine: sav će Izrael to čuti i bojat će se.

Tijelo obješenika

Jš 8 29; 10 26-27 Iv 19 31 ↗Gal 3 13 [22]Ako tko učini grijeh koji zaslužuje smrt te bude pogubljen vješanjem o stablo, [23]njegovo mrtvo tijelo neka ne ostane na stablu preko noći nego ga pokopaj istoga dana, jer je obješeni prokletstvo Božje. Tako nećeš okaljati svoje zemlje, koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u baštinu.

Propisi o tuđem vlasništvu

22 Kad vidiš kako luta vol ili ovca tvoga brata, nemoj proći mimo njih nego ih otjeraj svome bratu. [2]Ako ti brat nije blizu ili ga ne znaš, kući ih svojoj dotjeraj pa neka ostanu kod tebe dokle brat tvoj ne dođe po njih. Tada mu ih vrati. [3]Tako čini s njegovim magarcem, s njegovim ogrtačem i sa svime što brat tvoj izgubi, a ti nađeš. Nije ti dopušteno prolaziti mimo njegovo. ||Izl 23 4-5 Mt 7 12

[4]Kad opaziš kako se magarac tvoga brata ili njegov vol svalio na putu, ne kloni se nego mu pomozi da ih podigne[b].

[5]Žena ne smije na se stavljati muške odjeće, a muškarac se ne smije oblačiti u ženske haljine[c]. Tko bi to činio bio bi odvratan Jahvi, Bogu svome.

[6]Ako putem naiđeš na ptičje gnijezdo sa ptićima ili s jajima, na stablu ili na zemlji, a majka bude ležala sa ptićima ili na jajima, nemoj uzimati majke sa ptićima: [7]pusti majku na slobodu, a ptiće uzmi. Tako ćeš imati sreću i dug život.

[8]Kad gradiš novu kuću, na krovu načini ogradu da svoju kuću, kad bi tko s nje pao, ne okaljaš krvlju.

[9]Po svome vinogradu nemoj sijati drugog usjeva Lev 19 19 da ne bi bila posvećena čitava ljetina: i plod sjemena i rod vinograda.

[10]Ne upreži u plug vola i magarca zajedno.

[11]Ne oblači se u tkaninu otkanu od vune i lana zajedno[d].

[12]Na četiri roglja ogrtača kojim se zaogrćeš napravi rese. Br 15 37+

Dobar glas mlade žene

[13]Ako koji čovjek uzme ženu i uđe k njoj, ali je potom zamrzi, [14]pripiše joj ružnoće i ozloglasi je govoreći: 'Oženih se njome, ali kad joj pridoh, ne nađoh u nje znakova djevičanstva' – [15]neka tada djevojčin otac i majka uzmu dokaz djevojčina djevičanstva te ga iznesu pred gradske starješine na vrata. [16]Potom neka progovori starješinama djevojčin otac: 'Ovome sam čovjeku dao svoju kćer za ženu, ali mu je omrzla. [17]Stoga joj pripisuje svašta ružno i tvrdi: nisam u tvoje kćeri našao znakove djevičanstva. Ali evo djevičanskih znakova moje kćeri!' I neka razastru plahtu pred gradskim starješinama. [18]Neka tada starješine onoga grada uzmu muža pa ga kazne; [19]neka ga, zato što je pronio ružan glas

a) Ova odredba u prilog prvorođenca nalazi se i u drugim orijentalnim zakonicima (usp. 2 Kr 2,9 gdje je taj izraz upotrijebljen u metaforičkom smislu).
b) Pnz proširuje na sve Izraelce (»braća«) propise Izl 23,4–5, izrečene za neprijatelje.
c) Vjerojatno aluzija na neke nečiste kultske običaje Kanaana.
d) Ove tri posljednje zabrane su trag primitivnih zabrana.

||Izl 23 4-5 o jednoj izraelskoj djevici, udare globom od stotinu
Mt 7 12 srebrnika pa ih dadnu ocu mlade žene. I neka mu
ona i dalje bude ženom da je ne može pustiti dok
je živ.
20Ali ako optužba – da se na mladoj ženi nije
našlo djevičanstvo – bude istinita, 21neka djevojku
izvedu na kućna vrata njezina oca pa neka je ljudi
njezina grada kamenjem zasipljų dok ne umre, jer
je počinila besramnost u Izraelu odajući se bludu u
očevu domu. Tako ćeš iskorijeniti zlo iz svoje sredine.

Preljub i bludnost

Lev 20 10 22Ako se koji čovjek zateče gdje leži sa ženom
udatom za drugoga, neka oboje – i čovjek koji je
ležao sa ženom i sama žena – budu smaknuti. Tako
ćeš iskorijeniti zlo iz Izraela. 23Ako mladu djevicu
zaručenu za nekoga u gradu sretne drugi čovjek i s
njom legne, 24oboje ih dovedite vratima toga grada
pa ih kamenjem zasipljite dok ne umru: djevojku
što nije zvala u pomoć u gradu, a čovjeka što je
oskvrnuo ženu bližnjega svoga. Tako ćeš iskorijeniti
Lev 19 19 zlo iz svoje sredine.
25Ako čovjek u polju naiđe na zaručenu djevojku
i silom legne s njom, onda neka se pogubi samo taj
što je s njom legao; 26a djevojci nemoj ništa: nema
na njoj krivnje kojom bi zasluživala smrt. Jer to je
kao da navali tko na bližnjega svoga i ubije ga.
Br 15 37+ 27On ju je zatekao u polju; i premda je zaručena
djevojka zapomagala, nije bilo nikoga da joj priskoči
u pomoć.
Izl 22 15-16 28Ako čovjek naiđe na mladu djevicu koja nije
zaručena te je pograbi i s njom legne, pa budu
uhvaćeni na djelu, 29tada čovjek koji je s njom ležao
neka djevojčinu ocu dade pedeset srebrnika.
A budući da ju je oskvrnuo, neka je uzme za ženu
da je ne može pustiti dok je živ.

23 Neka se nitko ne ženi ženom oca svoga i neka 27 20
ne odgrće očeva pokrivača[a]. Lev 18 18

Isključeni iz zajednice[b]

2Neka se u Jahvinu zajednicu ne prima onaj 23
komu je stučena mošnjica ili odrezano udo. 3Ni Lev 21 17-23
mješanac[c] neka se ne prima u Jahvinu zajednicu; Iz 56 3-5
neka se njegovi ne primaju u zajednicu Jahvinu ni
do desetog koljena. 4Neka ne ulazi u Jahvinu zajednicu ↗Neh 13 1-3
ni Amonac ni Moabac[d]; nitko od njihovih, čak
ni u deseto koljeno, ne smije nikad u zajednicu Jahvinu.
5A sve zato što nisu izašli pred vas s kruhom
i vodom kad bijaste na putu izišavši iz Egipta; i što Br 22 2+
su za novce najmili sina Beorova, Bileama iz Petora
u Aram Naharajimu, da te prokune. 6Ali Jahve,
Bog tvoj, ne htjede uslišati Bileama nego ti
Jahve, Bog tvoj, prometnu prokletstvo u blagoslov
jer te ljubi Jahve, Bog tvoj. 7Nikad ne promiči njihovo
blagostanje i njihovo dobro u sve dane svoje
dovijeka. 8Nemoj prezirati Edomca, jer je on brat 2 5
tvoj. Ne preziri ni Egipćanina, jer si bio došljak u Izl 2 22; 12 48+
zemlji njegovoj. 9Njihovi potomci u trećem naraštaju
mogu se primiti u Jahvinu zajednicu[e].

Čistoća vojske u taboru

Br 5 1-4

10Kad pođeš s taborom na svoje neprijatelje, čuvaj
se od svakoga zla. 11Ako je među tvojima tko
postao nečist zbog noćnog izljeva, neka iziđe iz tabora Lev 15 16-17
i neka se ne vraća u nj. 12A predvečer neka
se u vodi opere te u smiraje može opet u tabor.
13Imaj izvan tabora mjesto gdje ćeš ići napolje. 14Sa
svojom opremom nosi i lopaticu: njome ćeš, kad
ideš napolje, iskopati rupu i poslije zatrpati svoju
nečist. 15Tä Jahve, Bog tvoj, ide posred tvoga tabora
da te štiti i da ti predaje neprijatelje. Stoga i
tvoj tabor treba da bude svet: neka Jahve ne zapazi

a) »Pokriti svojim ogrtačem« ženu znači uzeti je za ženu (Rut 3,9; Ez 16,8). »Odgrnuti pokrivač« označuje suprotan čin, povreda prava muškarca nad ženom.
b) Pnz je sačuvao i protumačio stara pravila koja su rješavala sumnjive slučajeve sudjelovanja na skupovima izraelske zajednice.
c) Riječ *mamzer* (»mješanac«) ne pojavljuje se više nigdje drugdje osim u Zah 9,6. Točno značenje te riječi nije nam poznato. Židovska egzegeza u toj riječi vidi općenito potomke iz braka sklopljenog između Izraelaca i stranaca (usp. Neh 13,23).
d) Suprotno od 2,9.19 koji predstavlja iznimku, ovdje se opet pojavljuje tradicionalno neprijateljstvo prema Moabu i Amonu. Opravdanja za to, navedena u r. 5, odnose se na Moab (usp. 2,1+; Br 22,2+) i iz kasnijeg su vremena.
e) Blagonaklono postupanje s Edomcima i Egipćanima začuđuje; možda se može protumačiti političkim stanjem Sjevernog kraljevstva u VIII. st. prije Kr. Spominjanje Edomićana kao »braće« treba povezati s ostalim tekstovima gdje se Edom i Izrael nazivaju prijateljima (Br 20,14; Am 1,11; Hab 10,12), pa makar Edomu u nekim od tih tekstova prigovarali da je zlonamjerno radio.

u tebe ništa nedolično, da se ne bi odvratio od te-
be.

Zaštita slabih

16 Ne smiješ gospodaru izručivati roba koji je od
svoga gospodara utekao k tebi. 17 Neka boravi s to-
bom u tvojoj sredini, u mjestu što ga odabere u
jednome od tvojih gradova gdje mu se svidi. Nemoj
s njime loše postupati.
18 Neka ne bude svetišne bludnice među izrael-
skim kćerima i neka ne bude svetišnog bludnika
među izraelskim sinovima! 19 Ne donosi u Dom Ja-
hve, Boga svoga, ni za kakav zavjet bludničine
plaće ni pasjeg novca[a], jer je oboje odvratno Jahvi,
Bogu tvome.
15 6 20 Ne traži kamata od svoga brata, niti kamata za
Izl 22 24 novac, niti kamata na jestvine, niti kamata na bilo
Lev 25 35-38 što gdje se obično traže. 21 Od tuđinca možeš tražiti
kamate, ali ih od svoga brata nemoj tražiti, da ti
Jahve, Bog tvoj, udijeli blagoslov u svakom pot-
hvatu tvoje ruke u zemlji u koju ideš da je zapo-
sjedneš.
Br 30 3+ 22 Kad zavjetuješ kakav zavjet Jahvi, Bogu svo-
Prop 5 3-5 me, ne oklijevaj da ga ispuniš. Zacijelo će ga Ja-
hve, Bog tvoj, od tebe tražiti; i bio bi ti grijeh.
23 Ako se ne zavjetuješ, neće ti biti grijeh. 24 Ali is-
puni ono što prijeđe preko tvojih usana, zavjet koji
si svojim ustima slobodno učinio Jahvi, Bogu svo-
me.
25 Ako uđeš u vinograd svoga susjeda, slobodno
ti je zobati grožđa do mile volje, ali u svoj sud ne
smiješ stavljati. 26 Ako uđeš u žito svoga susjeda,
↗Mt 12 1p možeš kidati klasove rukom, ali ne smiješ prinositi
srpa susjedovu žitu.

Rastava

24 Kada tko uzme ženu i s njome postupi kao
muž, a potom na njoj otkrije što ružno te ona
više ne nalazi milosti u njegovim očima i on joj na-
↗Mt 19 7+ piše otpusno pismo, uruči joj ga i potjera je iz svoje
kuće, 2 a ona izađe iz njegove kuće, ode i pođe za
drugoga 3 pa omrzne i tome drugomu te joj i on
napiše otpusno pismo, uruči joj ga i otjera je iz
svoje kuće – ili pak umre taj koji ju je drugi uzeo
– 4 tada je, pošto se tako oskvrnula, ne može opet
uzeti za ženu onaj prvi muž koji je bijaše otpustio.
Bilo bi to odvratno pred Jahvom; ne smiješ uvalji-
vati u grijeh zemlju koju ti Jahve, Bog tvoj, daje u
baštinu.

Pravičnost i čovječnost

5 Kad se tko netom oženi, neka ne ide u vojsku; 20 7
neka mu se ne dodjeljuje nikakva služba, nego,
oslobođen, neka ostane kod kuće godinu dana da
razveseljuje ženu koju je doveo.
6 Neka se ne uzima u zalog žrvanj, ni gornji ni
donji: tà time bi se u zalog uzimao sam život. 7 Ako
se nađe tko da otme koga između svoje braće Iz- Izl 21 16
raelaca te postupi s njim kao s robom ili ga proda,
taj otmičar neka se smakne! Tako ćeš iskorijeniti
zlo iz svoje sredine.
8 Javi li se guba, pazi da brižno držiš i vršiš sve Lev 13-14
što vas pouče levitski svećenici. Držite i vršite što
njima naredim. 9 Sjećaj se što je Jahve, Bog tvoj, Br 12 10-15
učinio Mirjami na putu kad ste izišli iz Egipta.
10 Kada bližnjemu svome daješ bilo kakav zajam,
nemoj ulaziti u njegovu kuću da mu uzmeš zalog.
11 Stoj vani, a čovjek komu si dao zajam neka ti iz-
nese zalog van. 12 A ako on bude siromah, nemoj
lijegati s njegovim zalogom[b]; 13 o zalasku sunca mo-
raš mu vratiti zalog da on mogne spavati u svome ||Izl 22 25-26
ogrtaču i tebe blagoslivljati. To će ti biti dobro Job 22 6
djelo pred Jahvom, Bogom tvojim. Am 2 8
14 Nemoj zakidati jadnoga i bijednog najamnika,
bio on tvoj sunarodnjak ili došljak iz kojega grada Lev 19 13
u tvojoj zemlji. 15 Svaki dan daj mu zaradu prije Jr 22 13
nego sunce zađe, jer je siromah i za njom uzdiše. Mal 3 5
Tako neće na te vapiti Jahvi i nećeš sagriješiti. ↗Jak 5 4
16 Neka se očevi ne osuđuju na smrt zbog sinova Post 18 24+
ni sinovi zbog očeva; neka svatko za svoj grijeh gi- Pnz 7 10
ne[c]. ↗2 Kr 14 6
17 Ne izvrći pravice došljaku ni siroti[d] i ne uzimaj Jr 31 29s
u zalog haljine udovici. 18 Sjećaj se da si bio rob u Ez 14 12+
Egiptu i da te odande izbavio Jahve, Bog tvoj; zato Izl 22 20s
ti nalažem da ovu zapovijed vršiš. Pnz 27 19
Pnz 15 15

a) Sakralna prostitucija bijaše grijeh kanaanskih kultova (usp. Baal i Peor u Br 25). On je zarazio Izraela (1 Kr 14,24; 22.47; 2 Kr 23,7; Hoš 4,14). »Pas« ovdje iz prezira označuje prostituiranog čovjeka.

b) Prvotno se naime uzimao u zalog ogrtač, Izl 22,25s.

c) Vrlo važan tekst o osobnoj odgovornosti. Ovo načelo osobne odgovornosti je novost (usp. 5,9; Izl 34,7; Jš 7,24 itd.). Primjenjuje se i u 2 Kr 14,6, potvrđen u Jr 31,29–30 i razvijen u Ez 14,12–20; 18,10–20).

d) »došljaku ni siroti« po pr., Targ.; TM »siroti došljaku«.

Lev 19 9s; 19 Kad žanješ žito na svojoj njivi pa zaboraviš koji
23 22 snop na njivi, ne vraćaj se po nj; neka ostane do-
Rut 2 2 šljaku, siroti i udovici da te Jahve, Bog tvoj, blago-
Izl 23 11 slovi u svakom pothvatu ruku tvojih.
z 26 12-13 20 Kad jednom omlatiš svoje masline, više iza sebe
ne pretražuj; neka to ostane došljaku, siroti i udo-
vici. 21 Kad obereš svoj vinograd, ne paljetkuj iza
sebe; neka to bude za došljaka, sirotu i udovicu.
22 Sjećaj se kako si bio rob u zemlji egipatskoj; zato
ti naređujem da ovu zapovijed vršiš.

25 Kad nastane svađa među ljudima i dođu na
sud da im se sudi, neka se dade pravo onome
koji je prav, a krivac neka se osudi. 2 Ako krivac
zasluži da bude išiban, neka mu sudac naredi da
legne i tu pred njim neka mu odbroje onoliko uda-
raca koliko odgovara njegovoj krivnji. 3 Do četrde-
Kor 11 24 set udaraca može mu se dati, ali ne više, da mo-
drica ne bi bila prevelika te se ne bi ponizio tvoj
brat pred tobom kad bi mu udarali više udaraca.
1 Kor 9 9 4 Ne zavezuj usta volu kad vrše.
Tim 5 18

Zakon levirata[a]

Post 38
Rut 4
Mt 22 24p 5 Kad braća stanuju zajedno pa jedan od njih
umre a da nije imao sina, žena pokojnoga neka se
ne preudaje izvan kuće, nego neka k njoj pristupi
njezin djever i uzme je sebi za ženu te izvrši djever-
sku dužnost. 6 A prvi sin koga ona rodi neka ostane
na ime njegova pokojnoga brata da njegovo ime
ne izumre u Izraelu. 7 Ako, međutim, onaj čovjek
ne želi da se oženi svojom snahom, onda njegova
snaha neka dođe na vrata pred starješine i kaže:
'Neće djever moj da sačuva ime bratu svome u Iz-
raelu; neće da mi učini djeversku dužnost.' 8 Neka
ga pozovu starješine njegova grada i pitaju. Bude
li uporan i kaže: 'Ne želim se njom ženiti', 9 neka
njegova snaha k njemu pristupi na oči starješine pa
mu skine s noge sandalu, pljune mu u lice i kaže
ove riječi: 'Ovako se radi čovjeku koji neće da po-
digne doma svome bratu!' 10 Taj neka se prozove u
Izraelu 'Dom bosoga'[b].

Dodaci

11 Ako se dvojica potuku, pa žena jednoga pođe
da izbavi svoga muža iz šaka onoga koji ga tuče i
pruži ona svoju ruku i onoga uhvati za sram, 12 od-
sijeci joj ruku i neka je ne sažaljuje oko tvoje.
13 U torbi nemoj nositi dvojak uteg, veći i manji. Lev 19 35-36
14 U svojoj kući opet nemoj držati dvojaku efu: veću Am 8 5
i manju. 15 Neka ti je uteg potpun i točan i neka ti Hoš 12 8
je efa potpuna i točna, da dugo živiš na zemlji koju Mih 6 10-11
ti daje Jahve, Bog tvoj. 16 Tā Jahvi je, Bogu tvome, Izr 11 1+
odvratan tko to čini, tko god čini nepravdu.
17 Sjećaj se onoga što ti je učinio Amalek dok ste Izl 17 8-16+
bili na putu pošto ste izišli iz Egipta; 18 kako te do-
čeka na putu i pobi u tvom zaleđu sve nemoćne
kad si bio umoran i iscrpljen jer se nije Boga bojao.
19 I zato kad te Jahve, Bog tvoj, smiri od svih tvojih
neprijatelja naokolo u zemlji koju ti Jahve, Bog
tvoj, daje u baštinu, izbriši pod nebom spomen na
Amaleka. Ne zaboravi!

7. *OBREDNA ISPOVIJEST*

Prigodom prinošenja prvih plodova[c]

26 Kad stigneš u zemlju koju ti Jahve, Bog tvoj,
daje u baštinu, kad je zaposjedneš i u njoj se
nastaniš, 2 uzmi nešto prvina od svakoga ploda što
ga budeš dobivao od zemlje koju ti Jahve, Bog
tvoj, daje: stavi ih u košaru, otiđi u mjesto što ga
Jahve, Bog tvoj, odabere da u njemu nastani svoje
ime. 3 Stupi k svećeniku koji bude tada vršio službu
i reci: 'Priznajem danas pred Jahvom, Bogom svo-
jim, da sam stigao u zemlju za koju se Jahve zakleo
našim ocima da će je nama dati.'

a) Djever: od latinske riječi *levir* koja stoji za hebr. riječ *jabam*: udovica bez muškog potomka koju onda uzme za ženu njezin djever. Prvi sin koji se rodi iz takvog odnosa pripisuje se pokojnome mužu i dobiva u baštinu njegovo imanje. Ovakva je ustanova postojala i kod Asiraca i kod Hetita. Imala je za cilj da ovjekovječi potomstvo jednog plemena i da osigura baštinu unutar istog plemena. Prvi je vid naglašen u zgodi sa Tamarom (Post 38), a drugi je u prvom planu u povijesti Rutinoj (Rut 4) gdje su prava i dužnosti djevera proširena na »osvetnika« (vidi Br 35,19+). Deuteronomski Zakon ograničuje ovu obvezu samo na slučaj kad braća žive zajedno i nema ništa protiv toga da se taj Zakon izbjegne. Ustanova se održala i u kasnijem židovstvu, unatoč protivbe nekih krugova. Saduceji će iz ovoga izvući dokaz protiv nauke o uskrsnuću (usp. Mt 22,23s).

b) Obred razvlaštenja (skinuti djeveru s noge sandalu) popraćen je prezirom i sramotom. Nije, međutim, iz ovog vidljivo kakve su bile zakonske posljedice toga; ipak je vjerojatno da je u tom slučaju žena ostajala u posjedu muževljevih dobara. Obred nema posve isto značenje kao onaj u Rut 4,8.

c) Isto tako kao što Bogu pripadaju čovjekovi prvijenci i prvijenci životinja, tako pripadaju Bogu (Izl 13,11+) prvi plodovi zemlje (Izl 22,28; 23,19; 34,26; Lev 2,12.14; 23,10–17; Pnz 18,4). Prema Br 18,12 oni pripadaju svećenicima (usp. Ez 44,30). Ovaj doprinos prvih plodova zemlje koji je prema starom kalendaru vezan (usp. Izl 23,16.19) uz blagdane žetve i berbe plodova, blagdane kanaanskog porijekla, ovdje je povezan s jednim događajem povijesti spasenja, s događajem ulaska u Obećanu Zemlju (rr. 1.3.9–10). Tu je opet posrijedi tema dara Zemlje što je središnji događaj za Pnz (usp. 1,5+).

4Zatim će svećenik uzeti iz tvoje ruke košaru i
položiti je pred žrtvenik Jahve, Boga tvoga.
5Ti onda nastavi i reci pred Jahvom, Bogom svo-
jim[a]: 'Moj je otac bio aramejski lutalac koji je sa
10 22 malo čeljadi sišao u Egipat da se skloni. Ali je on-
Ps 105 12 dje postao velikim, brojnim i moćnim narodom.
6Egipćani su s nama postupali loše; tlačili su nas i
nametnuli nam teško ropstvo. 7Vapili smo Jahvi,
Bogu otaca svojih. Jahve je čuo vapaj naš; vidje
naš jad, našu nevolju i našu muku. 8Iz Egipta nas
4 34 izvede Jahve moćnom rukom i ispruženom miši-
com, velikom strahotom, znakovima i čudesima. 9I
dovede nas na ovo mjesto i dade nam ovu zemlju,
zemlju kojom teče med i mlijeko. 10I sad, evo, do-
nosim prvine plodova sa tla što si mi ga, Jahve,
dao.' Stavi ih pred Jahvu, Boga svoga, i pred Ja-
hvom, Bogom svojim, duboko se nakloni. 11A onda
zajedno s levitom i došljakom koji bude kod tebe
uživaj sva dobra kojima je Jahve, Bog tvoj, obasuo
tebe i dom tvoj.

14 22+ **Prigodom trogodišnje desetine**

12A kad treće godine – godine desetine – završiš
Izl 12 48+ odjeljivanje sve desetine od svoga prihoda i dadeš
levitu, došljaku, siroti i udovici po tvojim grado-
vima da jedu do sitosti, 13tada pred Jahvom, Bo-
24 19 gom svojim, izjavi: 'Iz kuće sam uklonio ono što je
bilo posvećeno. Dao sam još i levitu, došljaku, si-
roti i udovici, prema svim tvojim zapovijedima koje
si mi izdao. Ni jedne tvoje zapovijedi nisam prekr-
šio ni zaboravio. 14Od toga nisam ništa jeo u žalo-
sti; od toga nisam ništa žrtvovao u nečistoći, niti
sam od toga što dao mrtvacu[b]; slušao sam glas Ja-
hve, Boga svoga; u svemu sam učinio kako si mi 1 Kr 8 43
naredio. 15Pogledaj s nebesa, iz svoga svetog prebi- Ps 11 4
vališta, i blagoslovi narod svoj izraelski i zemlju Bar 2 16
koju si nam dao, zemlju kojom teče med i mlijeko
– kako si se zakleo ocima našim.'

8. PROKLETSTVA I BLAGOSLOVI[c]

16Jahve, Bog tvoj[d], naređuje ti danas da vršiš ove
zakone i uredbe. Drži ih, dakle, i vrši svim srcem
svojim i svom dušom svojom. 17Danas si ugovorio
s Jahvom da će ti on biti Bog, a ti da ćeš ići njego-
vim putovima, držati njegove zakone, njegove za-
povijedi i njegove uredbe i slušati njegov glas.
18Danas je Jahve ugovorio s tobom da ćeš ti biti
njegov narod, njegova predraga svojina, kako ti je
obećao, i da ćeš držati sve njegove zapovijedi. 19On
će te uzvisiti čašću, imenom i slavom nad sve na-
rode koje je stvorio; i ti ćeš biti narod posvećen
Jahvi, Bogu svome, kako ti je rekao.«

Uspostava zakona[e]

27 Potom Mojsije i starješine izraelske nalože
narodu: »Vršite sve zapovijedi što vam ih da-
nas naređujem. 2Onog dana kad prijeđete preko
Jordana u zemlju što ti je daje Jahve, Bog tvoj,
podigni sebi veliko kamenje; krečom ga okreči 3i
na njemu ispiši sve riječi ovoga Zakona u trenutku Jš 8 32
kad budeš ulazio u zemlju što ti je daje Jahve, Bog
tvoj, u zemlju kojom teče med i mlijeko, kako ti je

a) Ispovijest vjere u rr. 5–9 sažetak je povijesti spasenja, usredotočene na oslobođenje iz Egipta. Isti se elementi nalaze i u »ispovijestima« u Pnz 6,20–23 i, s nekim dodacima, u Jš 24,1–13 i Neh 9,7–25. Inzistiranje na daru Zemlje kojom teče med i mlijeko (r. 9) dobro odgovara ovoj ispovijesti koja je povezana s darivanjem prvih plodova zemlje. Šutnja o događajima na Sinaju ne znači da ova ispovijest seže do neke predaje koja za njih nije znala. Tekst nije vrlo star i spominjanje proglašavanja Zakona ne ulazi u njegovu perspektivu.
b) Proizvod desetine, posvećen Jahvi, mora biti pošteđen od svake profanacije: obred žalosti (usp. Hoš 9,4) ili nečistoća (usp. Hag 2,13). Prinos dara mrtvacu može se odnositi na obrede žalovanja ili na idolatrijski kult mrtvom bogu koji uskrsnu od mrtvih (Baal-Adonis), usp. 14,1+.
c) Drugi Mojsijev govor (usp. 4,44+) započinje ovdje i seže do 28,68. Prekida ga glava 27 koja je umetak. Gl. 28 je sastavljena.
d) Prethodni deuteronomski Zakon (12 – 26), dokument je Saveza predstavljenog kao ugovor; Jahve će biti Bog Izraela a Izrael će biti njegov narod, uz uvjet da čuva njegove zapovijedi. Blagoslovi i prokletstva (gl. 28) bit će kazna opsluživanja ovog Zakona.
e) Ova gl. sadrži tri heterogena elementa: rr. 1–8; 9–10; 11–26. Rr. 9–10 mogli bi biti nastavak 26,19. Druga dva odlomka su umeci. Ne sadrže opće zakone, nego propisuju kultske čine koji su povezani sa svetištem u Šekemu. Pisac se ovdje služio starim Šekemskim tradicijama. Nije Pnz mogao propisati gradnju jednog oltara i prinos žrtava na Ebalu (ili Gerizimu, r. 4s), a onaj Zakon, zapisan na kamenim pločama (r. 8), morao je biti kraći tekst nego Pnz koji će biti zapisan u knjizi (usp. 32,24–26). Obredi koji su opisani u rr. 11–26 imaju isti vanjski okvir kao i jedino svetište (usp. bilješku na r. 11).

rekao Jahve, Bog otaca tvojih. [4]Kada, dakle, prije-
đeš preko Jordana, onda to kamenje, kako ti danas
Jš 8 30-31 zapovijedam, podigni na brdu Ebalu[a] i okreči ga
krečom. [5]Ondje sagradi i žrtvenik Jahvi, Bogu
svome – žrtvenik od kamenja na koje nisi spuštao
Izl 20 25 gvožđa. [6]Žrtvenik Jahvi, Bogu svome, sagradi od
12 11 neklesana kamena. Na njemu prinosi paljenice Ja-
hvi, Bogu svome. [7]Prinosi i pričesnice i ondje ih
blaguj, radujući se pred Jahvom, Bogom svojim.
[8]Ispiši na tom kamenju sve riječi ovoga Zakona:
ureži ih dobro.«
[9]Zatim Mojsije i levitski svećenici rekoše svemu
Izraelu: »Pozor, Izraele, i slušaj! Danas si postao
narodom Jahve, Boga svoga. [10]Zato slušaj glas Ja-
hve, Boga svoga, i vrši zapovijedi njegove i zakone
njegove koje ti danas naređujem.«
[11]Onoga dana naredi Mojsije narodu[b]: [12]»Kad
prijeđete preko Jordana, neka ova plemena: Ši-
Jš 8 33-35 mun, Levi, Juda, Jisakar, Josip i Benjamin stanu
Lk 6 20-26 na brdu Gerizimu da blagoslivljaju narod. [13]A ova
neka stanu na brdu Ebalu da proklinju: Ruben,
Gad, Ašer, Zebulun, Dan i Naftali. [14]Neka onda
Levijevci preuzmu riječ i jakim glasom reknu svim
Izraelcima:
Izl 20 4+ [15]'Proklet bio tko načini kumira, klesana ili li-
vena – zazor Jahvi, djelo rukotvorca, sve ako ga
stavi i na potajno mjesto.' – I sav narod neka odgo-
vori: 'Amen!'
Izl 21 17+ [16]'Proklet bio koji vrijeđa oca svoga i majku svo-
ju!' – I sav narod neka reče: 'Amen!'
19 14 [17]'Proklet bio koji pomakne međaš susjedov!' – I
sav narod neka reče: 'Amen!'
Lev 19 14 [18]'Proklet bio koji slijepca zavede na stranputi-
cu!' – I sav narod neka reče: 'Amen!'
Izl 22 20s+ [19]'Proklet bio koji krnji prava došljaka, sirote i
udovice!' – I sav narod neka reče: 'Amen!'
23 1 [20]'Proklet bio koji legne sa ženom oca svoga, jer
je razgrnuo pokrivač oca svoga!'– I sav narod neka
reče: 'Amen!'
[21]'Proklet bio koji legne s bilo kakvom životi- Izl 22 18+
njom!' – I sav narod neka reče: 'Amen!' Lev 18 23
[22]'Proklet bio koji legne sa svojom sestrom, bila Lev 18 9
ona kći njegova oca ili kći njegove majke.' – I sav
narod neka reče: 'Amen!'
[23]'Proklet bio koji legne s punicom svojom!' – I Lev 18 8
sav narod neka reče: 'Amen!'
[24]'Proklet bio koji ubije bližnjega svoga iz pota- Izl 20 13+
je!' – I sav narod neka reče: 'Amen!'
[25]'Proklet bio koji primi mito da smrt donese ne- Izl 23 8+
vinome!' – I sav narod neka reče: 'Amen!'
[26]'Proklet bio koji ne bude držao riječi ovoga Za- ↗Gal 3 10
kona i vršio ih!' – I sav narod neka reče: 'Amen!'

Blagoslovi[c]

28 Ako zbilja poslušaš glas Jahve, Boga svoga,
držeći i vršeći sve njegove zapovijedi što ti ih
danas naređujem, Jahve, Bog tvoj, uzvisit će te nad
sve narode na zemlji. [2]Svi ovi blagoslovi sići će na 4 30
te i stići će te ako budeš slušao glas Jahve, Boga Post 49 25-26
svoga. 11 10-15
[3]Blagoslovljen ćeš biti u gradu, blagoslovljen u
polju.
[4]Blagoslovljen će biti plod utrobe tvoje, rod zem-
lje tvoje, plod blaga tvoga: mlad krava tvojih i pri-
rast stada tvoga.
[5]Blagoslovljen će biti tvoj koš i naćve tvoje.
[6]Blagoslovljen ćeš biti kad ulaziš, blagoslovljen
kad izlaziš.
[7]Neprijatelje tvoje koji se dignu protiv tebe Ja-
hve će položiti preda te potučene; jednim će putem
izaći na te, a na sedam putova razbježat će se is-
pred tebe.
[8]Jahve će narediti da blagoslov bude s tobom u
žitnicama tvojim i u svakom pothvatu ruke tvoje i
blagoslivljat će te u zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj,
daje. [9]Jahve će od tebe učiniti narod sebi posvećen,
kako ti se zakleo, ako budeš držao zapovijedi Ja-

a) Sam tekst ima »na brdu Gerizimu«. To je možda i izvorni tekst, koji je poslije bio preinačen uslijed polemike protiv Samarijanaca koji su svoje bogoštovno mjesto imali na Gerizimu. Uostalom, prema rr. 12–13 i 11,29 blagoslovi su izrečeni na Gerizimu.
b) Odlomak 11–26 spaja dva obreda. 1. rr. 12–13: plemena, podijeljena u dvije skupine, međusobno dovikuju blagoslove i prokletstva. Izvorni je tekst ovdje skraćen na račun drukčijeg obreda. 2. rr. 14–26: leviti proglašuju dvanaest prokletstava na koja narod odgovara s »amen«. Prvo i posljednje prokletstvo je očito deuteronomističko; a ostalih deset odraz su starijih zabrana koje imaju svoje paralele u Povelji Saveza i u starijem sloju Lev 18.
c) Ovo poglavlje slijedi nakon 26,16–19; 27, 9–10 gdje je Ponovljeni zakon bio predstavljen kao dokument saveza sklopljena između Jahve i Izraela. Ovaj završava blagoslovima i prokletstvima, po uzoru na ugovore kako su se sklapali na starom Istoku. Tu naime susrećemo elemente koji su izvanredno slični onima u asirskim ugovorima koje su sklapali gospodari sa svojim vazalima u VII. stoljeću prije Kr. Međutim, stil je ovdje deuteronomistički i preuzima nekoliko tema iz proročkog propovjedništva.

Jr 14 9 hve, Boga svoga, i hodio njegovim putovima. 10Svi
Iv 13 34-35 narodi zemlje vidjet će da je nada te zazvano ime
Jahvino[a] te će strahovati od tebe. 11Jahve će te oba-
suti obilnim dobrima: porodom utrobe tvoje, prira-
štajem blaga tvoga i rodom s tla tvoga u zemlji za
koju se Jahve zakleo ocima tvojim da će ti je dati.
12Jahve će ti otvoriti svoju bogatu riznicu – nebo –
11 14 da daje kišu tvojoj zemlji u pravo vrijeme i blago-
slovi svaki pothvat ruku tvojih. Mnogim ćeš naro-
dima u zajam davati, a sam nećeš uzimati u zajam.
13Jahve će te držati na pročelju, a ne u začelju; uvi-
jek ćeš biti na vrhu, nikad na dnu, ako budeš slu-
šao zapovijedi Jahve, Boga svoga, što ti ih danas
naređujem da ih držiš i vršiš. 14Ni od jedne riječi
što vam je danas nalažem nemoj odstupati ni desno
ni lijevo idući za drugim bogovima i iskazujući im
štovanje.

Prokletstva

Lev 26 14-39 15Ali ako ne budeš slušao glasa Jahve, Boga svo-
Jr 26 4-6 ga, ne držeći i ne vršeći svih njegovih zapovijedi i
svih njegovih zakona što ti ih danas naređujem, sva
će ova prokletstva doći na te i stići će te:
16Proklet ćeš biti u gradu, proklet u polju.
17Proklet će biti koš tvoj i naćve tvoje.
18Proklet će biti plod utrobe tvoje i rod zemlje
tvoje, mlad krava tvojih i priraštaj stada tvoga.
19Proklet ćeš biti kad ulaziš, proklet kad izlaziš.
20Jahve će na te puštati prokletstvo, zabunu i kle-
tvu u svemu na što pružiš ruku svoju da uradiš, sve
dok ne budeš satrt i brzo ne propadneš zbog zloće
svojih djela kojima si me napustio. 21Kugu će Jahve
za te privezati dok te ne nestane sa zemlje u koju
ideš da je zaposjedneš. 22Jahve će te udariti suši-
com, groznicom, upalom, žegom i sušom, medlji-
kom i snijeti; to će te goniti dok te ne nestane.
23Nebesa nad tvojom glavom postat će mjedena, a
tlo pod tvojim nogama postat će gvozdeno. 24Kišu
tvoje zemlje Jahve će pretvarati u pijesak i prašinu
da na te pada s nebesa dok te ne uništi.
25Jahve će od tebe učiniti pobijeđenoga pred tvo-
jim neprijateljima; jednim ćeš putem prema njima
izlaziti, a na sedam putova bježat ćeš ispred njih.
Jr 24 9 Strašilo ćeš postati za sva zemaljska kraljevstva. 26I
mrtvo tijelo tvoje postat će hranom svim pticama
nebeskim i svoj zvjeradi zemaljskoj. Nikoga neće
biti da ih plaši.
27Jahve će te udarati egipatskim prištevima, čire-
7 15; 28 60 vima, krastama i svrabom, od kojih se nećeš moći
izliječiti. 28Jahve će te udarati bjesnilom, sljepoćom
i ludilom; 29u po bijela dana tumarat ćeš kao što Iz 59 10
tumara slijepac po mraku; nećeš imati uspjeha u
svojim pothvatima; sve vrijeme svoje bit ćeš izrab-
ljivan i pljačkan, a neće biti nikoga da te spasi.
30Sa ženom ćeš se zaručivati, ali će je drugi posje- Iz 62 8-9
dovati. Kuću ćeš graditi, ali u njoj nećeš stanovati. Am 5 11
Vinograd ćeš zasađivati, ali ga nećeš brati. 31Tvoga Mih 6 15
će vola na tvoje oči zaklati, ali ti od njega nećeš 20 5-7
jesti; tvoga će magarca ispred tebe otimati, ali ti ga
neće vraćati; stado će tvoje neprijatelju tvome pre-
davati, a neće biti nikoga da ti pritekne u pomoć.
32Sinovi tvoji i kćeri tvoje bit će predavani drugome
narodu. Oči će tvoje svaki dan kapati gledajući za
njima, ali ruka tvoja neće moći ništa. 33Narod koji
i ne poznaješ jest će plod sa zemlje tvoje i svu
muku tvoju, dok ćeš ti sve vrijeme svoje biti izrab-
ljivan i gažen. 34Ludovat ćeš od prizora što će ih
oči tvoje gledati. 35Jahve će te udarati ljutim prište-
vima po koljenima i po stegnima – od stopala nogu
tvojih do tjemena na glavi tvojoj – od kojih se ne-
ćeš moći izliječiti.
36Jahve će odvesti i tebe i tvoga kralja, koga bu-
deš postavio nad sobom, među narod nepoznat i 2 Kr 17 4-6;
tebi i tvojim ocima te ćeš ondje iskazivati štovanje 25 7,11
drugim bogovima, drvenim i kamenim. 37Bit ćeš na Hoš 9 3; 11 5
zgražanje, porugu i ruglo svim narodima među koje Jr 24 9+
te Jahve odvede.
38Mnogo ćeš sjemena bacati u polje, ali ćeš malo
žeti jer će ti urod skakavci ogolijevati. 39Vinograde
ćeš saditi i obrađivati, ali vina nećeš piti niti ćeš što
brati jer će ih crv izjedati. 40Imat ćeš masline po
svemu svome području, ali se uljem nećeš mazati
jer će ti masline opadati. 41Sinove ćeš i kćeri rađati,
ali tvoji neće biti jer će u sužanjstvo odlaziti. 42Sva
tvoja stabla i rod sa zemlje tvoje postat će plijenom
kukaca.
43Došljak koji bude u sredini tvojoj uzdizat će se
nada te, a ti ćeš padati sve niže i niže. 44On će
uzaimati tebi, a ne ti njemu; on će biti glava, a ti
rep.
45Sva će te ova prokletstva snalaziti, progoniti i
doseći dok te ne unište, jer nisi slušao glasa Jahve,
Boga svoga, ni držao zapovijedi njegovih i zakona
njegovih koje ti je dao. 46Ona će služiti za čudesni
znak na tebi i tvome potomstvu zauvijek. 47Budući
da nisi htio služiti Jahvi, Bogu svome, vesela i ra- Jr 5 19
dosna srca zbog obilja svega, 48služit ćeš neprijate-
lju svome, koga će Jahve poslati na te, u gladu i
žeđi, golotinji i oskudici svakoj. Na tvoju će šiju
navaljivati jaram od gvožđa dok te ne satre.
49Jahve će iz daljine, s kraja zemlje, dovesti na

a) Dosl. »Neka ime Jahvino bude izgovoreno nad tobom«: juridički izraz koji označuje pripadanje nekomu (usp. 2 Sam 12,28; Iz 4,1, itd.).

Iz 5 26; te narod koji će sletjeti kao orao. Bit će to narod
33 19 Jr 5 15 kojemu jezika nećeš razumjeti; [50]narod bezdušan,
Bar 4 15 koji neće pokazivati obzira prema starima ni smilo-
vanja prema mladima. [51]On će ti jesti mlado od
tvoga blaga i rod tvoje njive dok te ne uništi; neće
ti ostavljati ni žita, ni vina, ni ulja, ni mlado od
krave, ni priraštaj od stada, sve dok te ne upropa-
Mt 24 sti. [52]Opsjedat će te u svim tvojim gradovima širom
zemlje tvoje dok ne obori visoke i utvrđene be-
deme u koje si polagao nadu svoju; opsjednut će te
u svim gradovima tvojim širom zemlje tvoje koju ti
dadne Jahve, Bog tvoj. [53]U tjeskobi i jadu, kojima
će te neprijatelj tvoj pritisnuti, jest ćeš plod utrobe
svoje – meso sinova svojih i kćeri svojih koje ti
dadne Jahve, Bog tvoj. [54]Čovjek najnježniji i naj-
Jr 19 9 mekši u tebe zlobnim će okom gledati na vlastitog
Lev 26 29 Ez 5 10 brata, ženu u svome naručju i djecu svoju što mu
Tuž 2 20; 4 10 preostanu, [55]ne hoteći ni s jednim od njih dijeliti
mesa sinova svojih koje bude jeo, jer zbog tjeskobe
i jada, kojima će te neprijatelj tvoj pritiskati po
svim gradovima tvojim, drugo mu neće preostajati.
[56]I žena najnježnija i najmekša što bude u tebe –
toliko nježna i tankoćutna da se ne usuđuje spustiti
stopala na zemlju – zlobnim će okom gledati na
muža u svome naručju, i na sina svoga, i na kćer
svoju, [57]i na posteljicu svoju što joj iziđe između
nogu, i na djecu što ih ima roditi, jer će ih potajno
jesti, oskudna u svemu, zbog nevolje i jada kojim
će te neprijatelj tvoj pritisnuti po svim gradovima
tvojim.
[58]Ako ne budeš držao i vršio riječi ovoga Zakona
što su napisane u ovoj knjizi, ne poštujući ovo
slavno i strašno Ime – Jahvu, Boga svoga – [59]Jahve
će tebe i tvoje potomstvo teško ošinuti velikim i
dugotrajnim bičevima, pogubnim i dugim bolesti-
ma. [60]Pustit će na te sva zla egipatska kojih si se 28 27
plašio, i ona će se prilijepiti za te. [61]A i svaku drugu
bolest i bič, koji nije naveden u knjizi ovoga Zako-
na, Jahve će na te puštati dok te ne uništi. [62]Ostat
će vas samo malo, vas što brojni bijaste kao zvije-
zde nebeske, a sve zato što nisi slušao glasa Jahve,
Boga svoga.
[63]Kako se Jahve nad vama radovao usrećujući
vas i množeći, tako će se Jahve radovati nad vama
rušeći vas i uništavajući da se iskorijenite sa zemlje
u koju idete da je zaposjednete.
[64]Jahve će vas razbacati po svim narodima, s
kraja na kraj zemlje; ondje ćeš iskazivati štovanje
drugim bogovima: drvenim i kamenim – koji su bili
nepoznati i tebi i tvojim ocima. [65]Ali među tim na-
rodima nećeš imati mira; ni tvome stopalu neće biti
počivališta, nego će ti ondje Jahve dati srce uzne-
mireno, oči utonule, dušu tjeskobnu. [66]Život tvoj
visjet će o niti; bojat ćeš se i danju i noću i nećeš
biti siguran za život svoj. [67]U strahu koji će ti ste- Job 7 4
zati srce i od prizora što će ga oči tvoje gledati,
jutrom ćeš govoriti: 'Oh, da je već večer!' a nave-
čer ćeš govoriti: 'Oh, da je već jutro!' [68]U Egipat
će te na galijama natrag odvesti Jahve putem za Hoš 8 13
koji sam ti rekao da ga više ne smiješ vidjeti. Ondje
ćete se vi sami prodavati svojim neprijateljima za
robove i ropkinje, ali neće biti kupca[a].«
[69]To su riječi Saveza što ga propisa Jahve Mojsiju
da ga sklopi s Izraelcima u zemlji moapskoj, povrh 29
Saveza što ga je s njima sklopio na Horebu[b].

III. Savez s Bogom

Poticaj da Izrael prihvati Savez[c]

29 Mojsije sazva sav Izrael pa im reče: »Vidjeli
ste na rođene oči sve što je Jahve učinio u
zemlji egipatskoj faraonu, svim službenicima njego-
vim i svoj zemlji njegovoj: [2]velike kušnje što su ih
vidjele tvoje oči, silne znakove i čudesa! [3]Ali vam
ne dade Jahve do danas razuma da shvatite, očiju 4 29; 30 14 Iz 29 10
da vidite ni ušiju da čujete. ↗Rim 11 8 Iv 12 37s
[4]Vodio sam vas pustinjom četrdeset godina;
odjeća se na vama nije izderala niti su se sandale
na vašim nogama raskidale. [5]Kruha niste jeli; vina Pnz 8 4
ni drugoga opojnog pića niste pili, da biste znali da
sam ja Jahve, Bog vaš.

a) Podsjećajući na nevolje i na povratak u ropstvo pisac piše ove prijetnje po uzoru na milosti iz prošlosti na koje je podsjetio u uvodnom govoru.

b) Ovaj r. služi kao naslov trećem govoru Mojsijevu koji svršava pri kraju 30 gl. vjerojatnije nego li u 32,47 kako bi neki htjeli. Pnz jedini govori o ovom savezu u Moabu upotpunjujući tako onaj savez sklopljen na Horebu gdje je bio dan Dekalog odnosno deset zapovijedi (5,2–22). Ova povijesna fikcija daje novom Zakonu iz 12,1 – 26,15 vrijednost dokumenta Saveza s Bogom, koji je proglasio Mojsije.

c) U Pnz 29 – 30 nalazimo elemente obrasca Saveza (usp. 10,12+; 28,1+). Govor počinje povijesnim podsjećanjem na događaje Izlaska (rr. 1–7, usp. 1,4; 4,46–47; 8,2–4). Slijedi potom protokol saveza koji je predstavljen u parenetskom obliku odn. u obliku nagovora (rr. 9–14) poslije kojeg slijedi jedna propovijed (rr. 15–20) koja se izgleda nastavlja u 30,11–14. Blagoslovi i prokletstva koji su kao što je to i običaj povezani s ovim ugovorima nalaze se u 30,15–20. Odsjek 29,21 – 30,10 koji obuhvaća različite elemente izgleda da je umetak iz deuteronomističke škole.

2 30-35 6 Kad stigoste na novo mjesto, Sihon, kralj heš-
3 1-13 bonski, i Og, kralj bašanski, iziđoše pred nas u boj,
ali smo ih potukli. 7 Zauzeli smo njihovu zemlju te
je predali u baštinu Rubenovcima, Gadovcima i
polovini plemena Manašeova.
8 Držite i vršite riječi ovog Saveza da uspijevate u
svemu što poduzmete.
9 Danas stojite svi pred Jahvom, Bogom svojim:
vaši plemenski glavari, vaše starješine i vaši nad-
glednici, svi muževi Izraela, 10 djeca vaša, žene vaše
Jš 9 27 i došljak koji je u tvome taboru – od onoga koji ti
siječe drva do onoga koji ti nosi vodu[a] – 11 da stupite
u Savez s Jahvom, Bogom svojim, u Savez zakle-
tvom potvrđen, što ga Jahve, Bog tvoj, danas s to-
bom sklapa 12 da danas od tebe učini svoj narod i
da ti on bude Bog, kako ti je rekao i kako se za-
kleo tvojim ocima: Abrahamu, Izaku i Jakovu. 13 I
ne sklapam danas ovaj Savez sa zakletvom samo s
vama 14 nego i sa svakim koji danas stoji ovdje s
nama pred Jahvom, Bogom našim, i sa svakim koji
danas[b] nije ovdje s nama.

Kazna za neposluh

15 Sami znate kako smo boravili u zemlji egipat-
skoj i kako smo prošli posred naroda kroz koje ste
morali proći. 16 Vidjeli ste njihove rugobe, njihove
kumire od drveta i kamena, srebra i zlata što ih
imaju.
17 Neka ne bude među vama čovjeka ni žene,
roda ni plemena kojemu bi se srce danas odvratilo
od Jahve, Boga našega, pa da ide iskazivati štova-
nje bogovima onih naroda. Neka ne bude među
vama korijena koji rađa otrovom i pelinom. 18 Neka
se nitko, čuvši riječi ovog prokletstva, ne nada bla-
goslovu kazujući u svome srcu: 'Bit će mi dobro
ako poživim i po prohtjevima srca svoga. Nek' po-
vodanj utaži žeđ[c]!'
19 Takvome neće Jahve nikad oprostiti, nego će
se gnjev i ljubomornost Jahvina izliti na tog čovje-
ka, tako da će se sve prokletstvo zapisano u ovoj
knjizi na nj oboriti te će Jahve izbrisati ime njegovo
pod nebom.
20 Prema svim prokletstvima ovog Saveza, zapisa-
nima u knjizi ovoga Zakona, Jahve će ga odstrani-
ti, na njegovu propast, od svih plemena izraelskih.
21 Kasniji naraštaj, sinovi vaši poslije vas, i stranci
koji dođu iz daleke zemlje, kad vide zla ove zemlje
i bolesti što će ih Jahve pustiti na nju, reći će:
22 'Sva je zemlja njegova samo sumpor i sol; niti se
što sije niti što klija; nikakva travka na njoj ne ras-
te; jednaka je srušenoj Sodomi i Gomori, Admi i Post 19 25+
Sebojimu, što ih Jahve sruši u svojoj ljutini i gnje- Hoš 11 8
vu.' 23 I svi će narodi pitati: 'Zašto učini Jahve Jr 22 8s
ovako ovoj zemlji? Kakva je morala biti žestina 1 Kr 9 7s
toga silnoga gnjeva?' 24 Onda će im se reći: 'Jer su
ostavili Savez što ga je Jahve, Bog otaca njihovih,
bio sklopio s njima kad ih je izveo iz zemlje egipat-
ske; 25 i jer su otišli da iskazuju štovanje drugim bo-
govima i njima se klanjali, bogovima kojih nisu po-
znavali i kojih im on nije odredio. 26 Zato se Jahvin
gnjev izlio na ovu zemlju i palo na nju sve proklet-
stvo zapisano u ovoj knjizi. 27 Jahve ih je iščupao iz
njihove zemlje u ljutini, srdžbi i velikom gnjevu te
ih bacio u drugu zemlju. Tako je i danas.'
28 Što je sakriveno, pripada Jahvi, Bogu našemu,
a objava nama i sinovima našim zauvijek da vršimo
sve riječi ovoga Zakona.

Povratak k Jahvi Lev 26 40-45

30 Kad te sve ove riječi, blagoslov i prokletstvo
što ih danas preda te stavih, snađu i ti ih uz-
meš k srcu među svim narodima među koje te Ja- 4 29-31; 29 3
hve, Bog tvoj, bude protjerao 2 i obratiš se k Jahvi,
Bogu svome, i poslušaš – i ti i tvoji sinovi – glas
njegov iz svega srca svoga i iz sve duše svoje u
svemu što sam ti danas naredio, 3 tada će Jahve, Iz 27 13
Bog tvoj, vratiti tvoje izgnanike; smilovat će se tebi 43 5-7
i opet ćete sabrati između svih naroda među koje Jr 29 14;
te bude rastjerao Jahve, Bog tvoj. 4 Ako bi se koji 31 10
izgnanik tvoj nalazio i na kraju svijeta, i odande će Ez 34 13; 36 24
te sabrati Jahve, Bog tvoj – odande će te uzeti. Mih 2 12
5 Jahve, Bog tvoj, dovest će te u zemlju koju su po- Zah 8 7-8
sjedovali oci tvoji da je ti zaposjedneš; učinit će te Iv 11 52
sretnijim i brojnijim od očeva tvojih. ↗Neh 1 9
6 Jahve, Bog tvoj, obrezat će tvoje srce, srce 10 16
tvoga potomstva, tako da ljubiš Jahvu, Boga svoga, Jr 4 4+
iz svega srca svoga i iz sve duše svoje i da živiš.
7 Jahve, Bog tvoj, svalit će sva ova prokletstva na
neprijatelje tvoje, na mrzitelje tvoje koji su te pro-
gonili. 8 A ti ćeš ponovo slušati glas Jahvin i vršiti
sve njegove zapovijedi koje ti danas dajem. 9 Jahve,
Bog tvoj, obilno će te nagrađivati u svakom pot-
hvatu ruku tvojih, u plodu utrobe tvoje, u plodu
stoke tvoje i u urodu tvoga plodnog tla; jer Jahve
će se opet radovati nad tvojim dobrom, kao što se
radovao nad dobrom otaca tvojih, 10 kad poslušaš

a) Niže društvene kategorije, često puta ne izraelskog porijekla (Jš 9,27).
b) Mojsije se ovdje pojavljuje više nego li igdje drugdje kao posrednik saveza čija je središnja formula dana u r. 12, usp. 26,16+. Rr. 13–14 ukazuju na angažman nenazočnih što savezu daje trajno značenje.
c) Drugi prijevod: »Nek' se zemlja natopljena ukloni sa suhom!« To bi tada bila poslovica koja bi značila potpuno uništenje. LXX prevodi: »Neka grešnik ne bude uništen s onim bez grijeha!«

glas Jahve, Boga svoga, držeći njegove zapovijedi i njegove naredbe zapisane u knjizi ovoga Zakona, to jest kada se obratiš Jahvi, Bogu svome, svim srcem svojim i svom dušom svojom.

Blizina Božje Riječi

[11]Ova zapovijed što ti je danas dajem nije za te
preteška niti je od tebe predaleko[a]. [12]Nije na nebe-
Rim 10 6-8 sima da bi rekao: 'Tko će se za nas popeti na nebe-
sa, skinuti nam je te nam je objaviti da je vršimo?'
[13]Nije ni preko mora da bi mogao reći: 'Tko će
6 6 preko mora za nas poći, donijeti nam je te nam je
Sir 51 26 objaviti da je vršimo?' [14]Jer, Riječ je posve blizu
Mt 13 18-23p tebe, u tvojim ustima i u tvome srcu da je vršiš.
Lk 8 21; 11 28
Iv 1 14+
1 Pt 1 22-23

Život ili smrt

11 26-28
Ps 1
Jr 21 8
Sir 15 16-17
Rim 6 21-23
Gal 6 8

[15]Gledaj! Danas preda te stavljam: život i sreću,
smrt i nesreću. [16]Ako poslušaš zapovijedi Jahve,
Boga svoga, koje ti danas dajem – ako ih poslušaš
ljubeći Jahvu, Boga svoga[b], hodeći njegovim puto-
vima, vršeći njegove zapovijedi, njegove zakone i Neh 9 29
njegove uredbe, živjet ćeš i razmnožit će te Jahve, Izr 8 34-35; 9 11
Bog tvoj, i blagoslovit će te u zemlji u koju ulaziš
da je zaposjedneš. [17]Ali ako se srce tvoje odvrati i
ne poslušaš, nego zastraniš i budeš se klanjao dru-
gim bogovima i njima iskazivao štovanje, [18]ja vam
danas izjavljujem da ćete zaista propasti; nećete
dugo živjeti na zemlji u koju ćete, prešavši Jordan,
ući da je zaposjednete. [19]Uzimam danas za svje-
doke protiv vas nebo i zemlju da pred vas stavljam: 4 26;
život i smrt, blagoslov i prokletstvo. Život, dakle, 31 28
biraj, [20]ljubeći Jahvu, Boga svoga, slušajući njegov
glas, prianjajući uz njega, da živiš ti i tvoje potom-
stvo. Tȁ on je život tvoj, tvoj dugi vijek, da bi
mirno mogao boraviti na zemlji za koju se Jahve
zakle ocima tvojim Abrahamu, Izaku i Jakovu da
će im je dati.«

IV. Mojsijev svršetak[c]

Jošua određen za vođu

31 [d]Mojsije dođe da upravi ove riječi svemu Iz-
raelu: [2]»Meni je danas sto dvadeset godina«,
– reče im. »Ne mogu više izlaziti i ulaziti[e]. A Jahve
mi je rekao: 'Nećeš prijeći ovog Jordana!' [3]Sam Ja-
hve, Bog tvoj, pred tobom će prijeći; on će pred
3 21-28 tobom potući one narode da ih otjerate s posjeda.
Jošua će pred tobom ići, kako je Jahve rekao. [4]Ja-
Br 21 24-35 hve će postupiti s njima kako je postupio sa Siho-
nom i Ogom, amorejskim kraljevima, i njihovom
zemljom kad ih uništi. [5]Pred vas će ih Jahve položi-
ti, a vi ćete s njima postupati prema svim nared-
bama koje sam vam dao. [6]Ohrabrite se i budite od-
lučni! Ne bojte se i nemojte predati pred njima. 1 29-30
Tȁ sâm Jahve, Bog tvoj, ide s tobom; neće te zapu- Jš 1 6,9
stiti niti će te ostaviti.«
[7]Tada Mojsije zovnu Jošuu pa mu reče pred svim
Izraelom: »Ohrabri se i budi odlučan! Jer ti ćeš ići
s ovim narodom u zemlju za koju se Jahve zakle
ocima njihovim da će im je dati; ti ćeš im je preda-
vati u baštinu. [8]Sam Jahve ide pred tobom; on će
s tobom biti; neće te zapustiti niti će te ostaviti. Ne
boj se i ne držći!«

a) To je česta tema u mudrosnoj književnosti (Job 28; Prop 7,24; Sir 1,6; Bar 3,15; u suprotnom značenju Ps 8,1s): pristup mudrosti, izvoru sreće, nemoguć je. Međutim, Bog je objavljuje u Zakonu (Sir 24,23–24; Ps 119).
b) Rečenicu »Ako ih poslušaš ljubeći Jahvu, Boga svoga« ispušta hebr. tekst; ima je grč. tekst.
c) Gl. 31 – 34 tvore neku vrstu općeg zaključka za sav Pnz; sadrže elemente različite po postanku i vremenu koji su bili dodani tijelu Pnz u trenutku njegove posljednje redakcije.
d) Ova je gl. sastavljena. Rr. 1–8 tipično deuteronomističkog stila povezuju se s 3,23–29. Rr. 9–13.24–27 (podvostručenje?) pripadaju prvom izdanju Pnz. Tu je posrijedi Zakon (Ponovljeni zakon) koji će poslužiti kao svjedok protiv Izraela (r. 26) ako se bude bunio protiv Jahve. Ovaj se odlomak nastavlja u 32,45–47. Rr. 14–15.23 gdje je opisana investitura Jošue (usp. r. 7) drukčijeg su porijekla, bez sumnje elohističkog. Rr. 16–22, deuteronomistički, koji se nastavljaju u 28–30 uvod su u pjesmu u gl. 32 i isto su tako svjedok protiv Izraela (rr. 19.21). Ovo inzistiranje na »svjedocima« Saveza, predstavljenima u Zakonu, pjesmi, nebu i zemlji (r. 28), podsjeća na svjedoke na koje su se pozivali stari u svojim savezničkim ugovorima.
e) »Izlaziti i ulaziti« znači ponašati se kao poglavar (usp. Br 27,17+).

2 Kr 23 1s Jš 8 34-35 Neh 8 **Sedmogodišnja proslava Saveza**[a]

9Mojsije napisa ovaj Zakon i predade ga svećeni-
cima, sinovima Levijevim, koji su nosili Kovčeg sa-
veza Jahvina, i svim izraelskim starješinama. 10Moj-
sije im naredi: »Svake sedme godine – godine opro-
sne – na Blagdan sjenicâ, 11kad dođe sav Izrael da
vidi lice Jahve, Boga tvoga, na mjestu koje on oda-
bere, pročitaj ovaj Zakon u nazočnosti svega Izrae-
la. 12Saberi narod – ljude, žene, djecu i došljaka
što bude u tvojim gradovima – da čuju i da nauče
bojati se Jahve, Boga vašega, pa da drže i vrše sve
riječi ovog Zakona. 13Sinovi njihovi, koji to još ne
znaju, čut će i naučit će bojati se Jahve, Boga vaše-
ga, sve vrijeme dok budete živjeli na zemlji što ćete
je, prešavši Jordan, zaposjesti.«

Predgovor Mojsijevu hvalospjevu

14Jahve reče Mojsiju: »Evo se bliži vrijeme tvoje
smrti. Zovni Jošuu i nađite se u Šatoru sastanka[b]
da mu dam zapovijedi.«
Izl 25 22 Mojsije i Jošua dođu u Šator sastanka. 15U Ša-
toru pokaže se Jahve u stupu od oblaka. Stup od
oblaka stajao je na ulazu u Šator.
16Jahve reče Mojsiju: »Evo ćeš naskoro počinuti
4 25-28 sa svojim ocima. A narod će se ovaj dići da čini
blud idući za tuđim bogovima one zemlje u koju će
naskoro ući; mene će napustiti i prekršit će moj
Savez što ga s njim sklopih. 17I onda će se izliti moj
gnjev na nj. Ostavit ću ih tada i sakriti od njih svoje
lice da budu proždirani. Snaći će ih mnoga zla i
nevolje i onda će reći: 'Zar me ne snalaze ove ne-
volje zbog toga što Bog moj nije u mojoj sredini?'
18A ja ću sasvim sakriti svoje lice u taj dan, zbog
svega zla što ga budu činili okrećući se drugim bo-
govima.

19Pišite sada sebi ovu pjesmu. Neka je nauče Iz-
raelci! Stavi je u njihova usta da mi ova pjesma
bude svjedokom protiv Izraelaca. 20Kad ih dove-
dem u zemlju kojom teče med i mlijeko i za koju
se zakleh ocima njihovim i kad se najedu, nasite i
ugoje, okrenut će se oni drugim bogovima i njima 32 15
će iskazivati štovanje; mene će prezreti i prekršiti
moj Savez. 21A kad ih snađu mnoge nesreće i nevo-
lje, ova pjesma, jer je njihovo potomstvo neće ni-
kada zaboraviti, pružit će svjedočanstvo protiv
njih. Jer znam ja njihove osnove i što već danas
snuju, prije nego sam ih i doveo u zemlju koju im
pod zakletvom obećah.«
22Toga dana napisa Mojsije ovu pjesmu i nauči
Izraelce pjesmi.
23Nunovu sinu Jošui naloži: »Ohrabri se i budi
odlučan! Jer ti ćeš uvesti Izraelce u zemlju za koju
sam im se zakleo. I ja ću biti s tobom.«
24Kad Mojsije napisa riječi ovoga Zakona u knji- 27 1+
gu, 25tada naredi Levijevcima, koji su nosili Kovčeg
saveza Jahvina: 26»Uzmite knjigu ovoga Zakona i
položite je uz Kovčeg saveza Jahvina[c]. Neka ondje
bude svjedokom protiv tebe! 27Tâ znam ja tvoju Iv 12 47-48
buntovnost i tvoju tvrdu šiju. Evo i danas, dok još
s vama živim, bunite se protiv Jahve. A kako li
nećete kad ja umrem!

Mojsijeva pjesma

28Saberite k meni sve starješine svojih plemena i
svoje nadglednike da na njihove uši kažem ove ri-
ječi te da protiv njih uzmem za svjedoke nebo i 4 26
zemlju. 29Jer znam ja da ćete se nakon moje smrti
izopačiti i skrenuti s puta koji sam vam odredio;
nesreća će vas snaći u budućim vremenima kad bu-
dete činili što je Jahvi nemilo i gnjevili ga djelima
ruku svojih.«

a) Sklapanje savezničkog ugovora na starom Istoku predviđalo je javno čitanje teksta ugovora. Pnz također određuje takvo javno čitanje Saveza svake šabatske to jest sedme godine, za blagdan Sjenica. Međutim kasnija predaja koju već pretpostavlja 2 Ljet 15,10 a sasvim je jasno iznosi Knjiga Jubileja i spisi Kumranske sljedbe povezuje sjećanje na Savez s blagdanom Sedmica.

b) Ova su dva rr. koja spominju Šator i bogoobjavljenje, jedan i drugi jedincati u Pnz, s r. 23 ostatak stare predaje.
c) Zakon koji je Bog dao narodu po Mojsiju (4,14+) položen je uz Kovčeg saveza u kojem se nalazio i Dekalog što ga je sam Bog objavio narodu.

30 A onda, na uši sve zajednice izraelske, Mojsije
izgovori do kraja riječi ove pjesme[a]:

4 26; 30 19 **32** »Slušajte, nebesa, sad ću govoriti; čuj, zem-
Iz 1 2; 34 1; ljo, riječi usta mojih!
51 4 2 Nek' mi nauk daždi poput kiše,
Iz 55 10 kao rosa riječ nek' moja pada,
Job 29 22-23 kao kišica po mladoj zeleni,
Ps 72 6 Hoš 6 3 kao pljusak po travi velikoj!
3 Jer, Jahvino ću ime uznositi,
a vi Boga[b] našeg veličajte!
Iz 17 10; 4 On je Stijena, djelo mu je savršeno,
44 8 jer pravi su svi njegovi putovi.
Bog je on vjeran i bez zloće,
pravedan je on i pravičan.
Iz 1 2 5 Oni mu se iznevjeriše –
Hoš 11 1-4 nisu mu sinovi, već nakaze[c]
sinovske,
porod izopačen i prepreden.
6 Tako li uzvraćaš Jahvi,
1 31+ narode glupi i bezumni!
Iz 63 16; Nije li on Otac tvoj, Stvoritelj,
64 7 koji te sazdao[d], po kom postojiš?
7 Spomeni se dana pradavnih,
promotri godine od naraštaja
do naraštaja.
4 32 Oca svoga pitaj, i poučit će te,
pitaj starije, pa će ti kazati.
Post 10 8 Kad je Višnji baštinu dijelio
Dj 17 26+ narodima,
kad je razmještao sinove čovječje,
odredi im međe po broju Božjih[e]
sinova:
7 6+ 9 tad Jahvu njegov narod zapade,
Jakov bi njegova baština.
Jr 2 6 10 U zemlji stepskoj on ga je našao,
Hoš 9 10; u pustinjskoj jezivoj pustoši.
13 5 Obujmio ga, gajio ga
Mudr 11 2 i čuvao k'o zjenu oka svoga.

11 Poput orla što bdi nad gnijezdom,
nad svojim orlićima lebdeći,
tako on krila širi, uzima ga, Ps 17 8
pa ga na svojim nosi perima. Izl 19 4+
12 Jahve sâm njega je vodio, Iz 43 11
tuđeg boga s njim ne bijaše. Hoš 13 4
13 Povede ga po visočjima zemlje,
nahrani ga plodovima poljskim, Iz 58 14
dade mu meda iz pećine Pnz 8 7-10;
i ulja iz tvrde stijene; 11 10-17
14 kravljeg masla i ovčjeg mlijeka Ps 81 17
s pretilinom jaganjaca,
ovnova bašanskih i jaraca,
sa salom žitnih bubrega,
i napoji ga pjenušavom krvlju
grožđa.
15 Jeo je Jakov i nasitio se[f],
ugojio se Ješurun pa se uzritao[g]. 31 20
Udebljao si se, utovio, usalio. Hoš 13 6
Odbacio je Boga koji ga stvori Iz 63 10
i prezreo Stijenu svog spasenja. Iz 44 2+ Jr 5 7
16 Tuđim bozima učiniše ga
ljubomornim, Pnz 4 24+
razjariše ga gnusobama.
17 Žrtvovahu zlodusima koji Bog nisu,
bogovima kojih ne poznavahu 13 3,7s,14
prije,
došljacima koji stigoše nedavno
i koje oci njihovi ne štovahu.
18 Odnemaruješ Stijenu što te Iz 17 10;
na svijet dade, 1 2
ne sjećaš se više Boga koji te rodi! Jr 2 27.32
19 Vidje to Jahve i u gnjevu svojem
odbaci sinove svoje i kćeri. 31 17
20 Lice ću im svoje sakriti, reče,
i vidjet ću što će biti od njih.
Jer izopačeno je to koljeno,
sinovi u kojima vjernosti nema.

a) Ova Mojsijeva pjesma je izvanredne pjesničke vrijednosti. Ona veliča moć i silu Boga Izraelova, jedinog pravog Boga. Poslije uvoda mudrosnog stila (rr. 1–2), proglašava savršenstvo Božjih djela (rr. 3–7), njegovu providnost prema Izraelu (rr. 8–14) kojoj pjesma suprotstavlja pobunu naroda (rr. 15–19) nakon koje slijedi sud (rr. 19–25). No, Bog ne prepušta Izraela njegovim neprijateljima (rr. 26–35) i on će ponovno posredovati za svoj narod (rr. 36–42). R. 43 predstavlja doksologiju. Ova je pjesma postojala već ranije, prije nego je bila uvrštena u Pnz. Vrlo joj je teško odrediti vrijeme postanka: nekoliko značajki arhaičnog stila ponukali su neke da je stave u drevnu prošlost: ugnjetači naroda o kojima pjesma govori bili bi onda Filistejci (XI. st. prije Kr.). Međutim, neki zajednički elementi s Psalmima i s Prorocima, osobito s Drugim Izaijom i Jeremijom, ukazuju na kasniji datum: ugnjetači bi u tom slučaju bili Babilonci (VI. st. pr. Kr.).

b) Poziv je upućen čitavoj prirodi.
c) R. 5 BJ prevodi: »Oni se iskvariše, oni koji su bili rođeni bez ljage, porod izopačen i prepreden.« Dosl. prijevod: »Nisu mu sinovi«. BJ slijedi sam. tekst, jer je hebr. iskvaren.
d) Ovdje počinje sažeti prikaz povijesti spasenja. Usporedite, osim uvodnih govora, Ps 78; 105, itd.
e) »Božji sinovi« su anđeli (Job 1,6+), članovi nebeskog dvora (r. 43 i Ps 29,1; 82,1; 89,7, usp. Tob 5,4+). Ovdje se misli na anđele čuvare pojedinih naroda (usp. Dn 10,13+). Međutim, Jahve si je pridržao osobno Izraela, svoj izabrani narod (usp. Pnz 7,6+). – Ovdje slijedimo grč. tekst. Hebr. tekst ima: »sinovi Izraela«.
f) Prema LXX, sam.; stih nedostaje u TM.
g) Kao vol ili bik (hebr. *šôr*) na što aludira riječ *Ješurûn,* riječ nesigurna porijekla, kojom pisac naziva ovdje i u 33,5.26 Izrael.

Iz 45 6 [21]Ništavnim me bogom na ljubomor
Jr 2 11 potakoše,
razdražiše me ništavilima svojim,
↗Rim 10 19 i ja ću njih ljubomornim učinit',
pukom ništavnim,
razdražit ću ih glupim nekim
narodom[a]!
28 15-68 [22]Da, moga gnjeva požar je usplamtio
Jr 15 14; i gorjet će do dubina šeolskih;
17 4 proždrijet će zemlju i sve što ona
rađa,
sažeći joj brda do temelja.
Ez 5 16-17 [23]Nevolje na njih ću svaliti,
Lev 26 21-26 na njih ću svoje istrošiti strijele.
[24]Od gladi će umirati,
ognjica i pošast njih će trovati.
Poslat ću na njih zub zvjerinji
Jr 8 17 i otrov zmija što prahom gmižu.
Ez 7 15 [25]Vani će mač zatirati djecu,
Tuž 1 20 a strava će vladati unutra.
Tuž 2 21 Ginut će jednako momak i djevojka,
dojenče i starac sjedokos.
Izl 32 10-12 [26]Rekoh: U prah ću ih smrviti,
Br 14 13-16 zbrisati im spomen između ljudi.
9 28 [27]Ali se bojah ruga dušmanskoga:
Iz 10 12-15; mogli bi im prevarit' se protivnici,
42 8; 48 11 pa da kažu: 'Pobjeda je naša,
8 17+ nije to Jahvina izvela ruka.'
4 6; 29 8 [28]Jer narod je to neupućen,
Jr 4 22 oštroumlja u njih nema.
[29]Da su mudri, već bi se i dosjetili,
razabrali što ih očekuje[b].
Iz 30 17 [30]Kako da jedan tisuću u bijeg nagna,
i deset tisuća da dvojica gone,
da ih Stijena njina nije prodala,
Suci 2 14 da ih Jahve nije izručio?
[31]Al' stijena im nije poput naše Stijene;
osuđeni su naši neprijatelji.
[32]Jer trs je njihov od sodomskog trsa
i od vinograda gomorskih;
grožđe im je grožđe otrovno,
grozdovi im grozdovi gorčine;
[33]njihovo je vino otrov zmijski,
žestok jed otrovnice ljute.
[34]Al' nije li on[c] u mene poput dragulja, Iz 49 2
zapečaćen u mojim riznicama? Hoš 13 12
[35]Moja je odmazda i nagrada[d] ↗Rim 12 19
u vrijeme kad im noga posrne. ↗Heb 10 30
Jer blizu je dan njihove propasti,
udes[e] njihov brzo im se bliži!
[36](Pravdu će Jahve dati svome puku,
sažalit se nad slugama svojim.) ||Ps 135 14
Vidjet će da im gine snaga,
da je i robu i slobodnu kraj.
[37]Tad će reći: 'Ta gdje su bozi njihovi, Jr 2 28
gdje stijena kojom se zaklanjahu?
[38]Oni što su jeli salo njihovih klanica
i pili vino njihovih ljevanica?'
Neka se dignu i neka vam pomognu,
nek' vam budu zaklonište!
[39]Vidite sada da ja, ja jesam, Iz 41 4;
i da drugog Boga pored mene 34 10,13; 44
nema!
Ja usmrćujem i oživljujem; Iz 42 8+
ja udaram i iscjeljujem 1 Sam 2 6+
(i nitko se iz ruke moje ne Iz 19 22
izbavlja).
[40]Da, svoju ruku ja dižem prema nebu
i kažem: Ne bio ja živ vječito
[41]ako naoštrivši mač svoj blistavi
ne uzmem sud u svoje ruke Ez 21 14-22
da svojim odmazdim dušmanima, Iz 49 2
da naplatim onima koji mene mrze.
[42]Strijele svoje opojit ću krvlju
i mač moj najest će se mesa, Ps 68 22,24
krvi ubijenih i zarobljenih, Jr 46 10
glavâ dušmanskih vrhovnika.
[43f]Kličite, o nebesa, s njime,
obožavajte ga, sinovi Božji! ↗Heb 1 6
Kličite, puci, s njegovim narodom, ↗Rim 15 1
uznosite snagu njegovu, poslanici
Jahvini.

a) Jahve ne izabire neki drugi narod, nego se koristi drugim narodom koji nije primio njegove mudrosti, da kazni Izraela. Ovdje je aluzija ili na Filistejce ili na Babilonce.
b) »razabrali što ih očekuje« – LXX čita: »što će u budućnosti dobiti«.
c) »on« to je Izrael koji Bog čuva u pričuvi za sebe. Pjesma sada opjeva oslobođenje i kaznu neprijatelja; usp. Iz 14; 47; 51 i proroštva Jr i Ez protiv naroda.
d) U ovim rr. nalazimo riječi koje su proroci često izgovarali protiv Izraela a koje su ovdje upućene protiv njegovih neprijatelja (usp. Jr 18,17; Iz 10,3, itd.).
e) Dosl. »ono što je pripravljeno za njih«.
f) R. 43 prema LXX; TM dosl.: »Kličite, puci, njegovu narodu, jer on osvećuje krv slugu svojih; osvetom uzvraća svojim dušmanima i njegov će narod očistit zemlju svoju«. O »sinovima Božjim« usp. r. 8+.

Jer će krv slugu svojih osvetiti,
istom mjerom vratit' dušmanima,
naplatit će od onih koji njega mrze,
očistit'[a] od grijeha zemlju
svog naroda.«
44b Dođe Mojsije s Jošuom, sinom Nunovim, te
izgovori u uši naroda riječi ove pjesme.
45 Kad Mojsije izgovori sve ove riječi svemu Izrae-
lu, 46 reče im: »U srca svoja usadite sve riječi[c] koje
danas uzimam za svjedoka protiv vas; naredite si-
novima svojim da ih drže vršeći sve riječi ovoga
Zakona. 47 Tȁ nije to za vas prazna riječ jer ona je
8 3 vaš život. Zbog ove riječi živjet ćete dugo na zemlji
Neh 9 29 koju ćete, prešavši Jordan, zaposjesti.«

Mojsijeva priprema za smrt[d]

3 23-28

48 Toga istog dana Jahve reče Mojsiju: 49 »Popni
Br 27 12 se na goru Nebo u Abarskom gorju – ono je u
moapskoj zemlji nasuprot Jerihonu – pa pogledaj
zemlju kanaansku što ću je dati u posjed Izraelci-
ma. 50 Onda umri na gori na koju se uspneš i pri-
druži se svojim precima kao što je i tvoj brat Aron,
koji je umro na brdu Horu, bio pridružen svojima.
Br 20 12+ 51 A to zato što ste mi se iznevjerili sred Izraelaca
kod Meriba Kadeša, kod voda u pustinji Sinu: niste
Ez 20 41 očitovali moju svetost među Izraelcima. 52 Zato ćeš
samo izdaleka vidjeti onu zemlju, ali u nju nećeš
ući – u zemlju koju dajem Izraelcima.«

Mojsijev blagoslov[e]

Post 49

33 Ovo je blagoslov kojim Mojsije – čovjek Božji
– blagoslovi Izraelce pred svoju smrt. 2 Reče
on:

»Dođe Jahve sa Sinaja[f], Izl 19 1+
sa Seira im se pokaza Suci 5 4
i s gore Parana zasja. Hab 3 3
Zbog njih dođe od kadeških zborova[g],
sa svoga juga sve do Obronaka.
3 Ipak ti ljubiš narode, 4 37
svi sveti njihovi u tvojoj su ruci[h]. Iv 10 29
Pred tvojim su ležali nogama,
išli tobom predvođeni.«
4 (Mojsije nam je odredio zakon[i].) Iv 1 17
»Zbor Jakovljev njegovom posta
baštinom;
5 i bje kralj u Ješurunu 32 15+
kad se sakupiše glavari narodni,
kad se sjediniše plemena
Jakovljeva.
6 Nek' živi Ruben i nikad nek'
ne izumre,
nek' živi šačica njegovih[j]!
7 Evo što reče za Judu:
Uslišaj, Jahve, glas Judin
i privedi ga k njegovu narodu.
Nek mu ruke njegovo brane pravo,
pomozi mu protiv dušmana
njegovih.
8 O Leviju reče:
Daj Leviju[k] tvoje Urime 1 Sam 14 41+
i tvoje Tumime čovjeku milosti
svoje,
koga si u Masi iskušao,
s kojim si se preo kod voda
meripskih. Br 20 1-13+
9 O ocu svome i majci reče on: Izl 32 25-29
Nisam ih vidio! Br 25 7s, 10s
Mt 12 46-50

a) Dosl. »obavit će nad njima obred pomirenja«, česti izraz u obrednim tekstovima (Izl 25,17+).
b) Grč. tekst ovdje umeće 31,22 i umjesto »pjesma« ima »Zakon«.
c) Nastavak teksta 31,27. Radi se ovdje o riječima Zakona (r. 46 pri kraju), a ne pjesme. R. 48 slijedi poslije r. 44.
d) Ovaj odlomak koji se, osim umetka Mojsijeva blagoslova, nastavlja na 34,1 djelo je svećeničkog redaktora koji je Petoknjižju dao konačni oblik, dodavši mu Pnz. On ovdje ponavlja ono što je isti svećenički izvor već rekao u Br 27,12–14.
e) Ova je pjesma koja je pripisana Mojsiju dodana Pnz pri kraju tog spisa, između navještaja Mojsijeve smrti i izvještaja o njegovoj smrti. To je njegova duhovna oporuka kao što su to Jakovljevi »blagoslovi« (Post 49). Uokvirena himnom (rr. 2–5.26–29) ona donosi zbirku različitih izreka koje su prije toga morale zasebno postojati. Odraz je povijesnih prilika koje je teško odrediti i od kojih se sve ne moraju odnositi na isto vrijeme. Ove izreke pretpostavljaju da su se plemena naselila na konačnim područjima i da neka od njih već imaju dugu povijest (Ruben, Dan; Šimun je ispušten, možda zato jer ga je već Judino pleme istisnulo). Zbirka kao takva daje dojam da je novijeg datuma nego ona u Post 49. S druge strane r. 7 bi ukazivao na ranije vrijeme, prije Davidova vremena, osim ako ne aludira na raskol Sjevera i Juga. U svakom slučaju oprečnost između kratke izreke o Judi i dugog blagoslova u prilog Josipa pokazuje da pisac pripada plemenima Srednje Palestine (Sjevernom kraljevstvu odnosno Izraelu u slučaju poznije redakcije). Vid »blagoslova« ovdje je naglašeniji nego u Post 49 i Mojsije ovdje ima ulogu proroka (usp. 34,10).
f) R. težak za razumijevanje; ima arhaični rječnik. Bog se poput zvijezde pojavio sa Sinaja i pratio svoj narod kroz njegovu povijest.
g) Dosl. po LXX »s tisućama iz Kadeša«, tj. sa sabranim plemenima.
h) »Ti ljubiš narode« BJ ima »Ti ljubiš pretke«. »Preci« su patrijarsi (isti arhaični izraz kao i onaj »biti pridružen svojim precima«, Post 25,8 itd.). »Sveci« predstavljaju Izraela. Kraj r. je nesiguran.
i) To je bez sumnje glosa.
j) Naslov blagoslova Rubenova je izgubljen. Ovo se pleme brzo iskvarilo. – »nek živi!« ispravak. Hebr. ima: »neka bude malen broj njegovih ljudi!«, grč.: »neka bude velik broj...«.
k) »Daj Leviju!« grč. Hebr. ispušta. Za razliku od Jakovljevih »blagoslova« (Post 49,5–7) koji se tiču profanog dijela Levijeva plemena, raspršena u isto vrijeme kao i pleme Šimunovo, blagoslovi se Mojsijevi tiču svećeničkog plemena Levijeva koje je sačinjavalo posebnu skupinu sa trostrukom funkcijom: prorokovanje, podučavanje i služenje oltaru.

Braće svoje ne poznaje,
na svoju se djecu ne osvrće,
jer tvoju riječ on je vršio
i tvojega se držao Saveza.
10 On uči Jakova tvojim odredbama
i Izraela tvojemu Zakonu.
On podiže kâd k tvojim nosnicama
i paljenicu na žrtvenik ti stavlja.
11 O Jahve, snagu mu blagoslovi,
milostivo primi djelo ruku
njegovih.
Slomi bedra njegovih neprijatelja;
mrzitelji njegovi nek' više ne
ustanu.
12 O Benjaminu reče:
Jahvin je on ljubimac
i u miru svagda počiva.
Višnji ga štiti svih njegovih dana,
između njegovih prebiva bregova[a].
13 O Josipu reče:
Post 49 25 Zemlju mu je Jahve blagoslovio;
njegovo je najbolje od onog
što daje rosa nebeska
i što se u bezdanima dolje krije!
14 Najbolje od onog što daruje sunce
i što mlađak novi nosi,
Post 49 26 15 prvine s drevnih planina
Hab 3 6 i najbolje s vječnih brežuljaka,
16 ponajbolji rod zemlje i svega što je
na njoj
Izl 3 1-3 i milost Onog što prebiva u grmu.
Nek' sve to dođe na glavu Josipovu,
na tjeme posvećenog između sve
braće[b]!
1 Ljet 5 2 17 K'o prvenac[c] bika on je veličanstven,
rozi su mu rogovi bivolji,
njima on nabada narode
sve do krajeva zemaljskih.
Takva su mnoštva Efrajimova,
takve su tisuće Manašeove.

18 O Zebulunu[d] reče:
Bio sretan, Zebulune, u pohodima,
i ti, Jisakare, u šatorima svojim!
19 Na brdu gdje dolaze zazivati narodi
za uspjeh prinose oni prave žrtve
jer sišu obilje morâ
i blago skriveno u pijesku.
20 O Gadu[e] reče:
Nek' je blagoslovljen tko Gada
raširi!
Poput lavice on počiva
razderavši mišicu i glavu.
21 Prvine je tad sebi dodijelio
jer vidje da mu je sačuvan dio
glavarev.
Na čelu svega naroda on je došao,
pravdu Jahvinu izvršivši
i odluke njegove s Izraelom.
22 O Danu reče:
Dan je lavić
što skače iz Bašana[f].
23 O Naftaliju reče:
Naftali, milostima nasićen,
Jahvinim ispunjen blagoslovom:
more i jug njegovo su vlasništvo[g].
24 O Ašeru reče:
Blagoslovljen bio Ašer među
sinovima!
Nek' miljenik bude među
braćom svojom,
i nek' noge svoje u ulje umače!
25 Nek' ti zasuni budu od gvožđa
i mjedi
i nek' ti mir traje koliko i život[h]! Izl 15 11
26 Nitko nije kao Bog Ješurunov: Pnz 32 15+
po nebesima u pomoć ti jezdi Ps 18 11;
i po oblacima u svom veličanstvu! 68 5+
27 Bog vječni tvoje je utočište, Hab 3 8
a na zemlji drevna njegova mišica Ps 90 1-2
pred tobom goni neprijatelja;

a) Dosl. »između njegovih ramena« (rame ili pleća ovdje se odnosi na izgled brežuljaka). Opis Benjaminova područja u Jš 18 donosi pet takvih brežuljaka.
b) »posvećeni« kao i u Post 49,26, prijevod riječi *nazîr* (usp. Br 6,1+).
c) I drugi tekstovi pridaju Josipu mjesto prvorođenca (1 Ljet 5,1–2 usp. s Post 46,4; 47,29–31). Prednost koju ovaj blagoslov daje Josipu, u Post 49 daje Judi. Spominjanje Efrajima i Manašeja je možda kasniji dodatak.
d) Ista je izreka posvećena i plemenu Jisakarovu i plemenu Zebulunovu koji su bili susjedi i imali zajedničko porijeklo. Oni su posjećivali isto svetište (na Taboru) i bili su oboje angažirani u trgovačkim pothvatima (r. 19).
e) Gad, nastanjen najprije zajedno s Rubenom u Transjordaniji (usp. Br 32) kasnije se raširio na račun ovog potonjeg (usp. izreku upućenu Rubenu).
f) Dan, nakon što je iselio sa svog područja, smještenog zapadno od Benjaminovog područja (usp. Jš 18,40+), naselio se na sjeveru Izraela, uz granicu Bašana (usp. 34,1).
g) Ovaj r. izgleda aludira na proširivanje Neftalijeva područja što u povijesnom pogledu više ne možemo odrediti.
h) Ašer je stanovao uz more, na području gdje su uspijevale masline. Prijevod je nesiguran.

on dovikuje: 'Uništi!'
Jr 23 6 28 U sigurnosti prebiva Izrael,
Br 23 9 a Jakovljev je izvor na osami
u zemlji žita i vina,
gdje nebesa rosom dažde.
Ps 33 12; 29 Blago tebi, Izraele!
144 15 Koji narod k'o tebe Jahve spasava?
Ps 115 9-11 On štit je tvoj što te brani
i mač tvoj slavodobitni[a],
dušmani ti se ulaguju,
al' ti ćeš im gazit' po leđima.«

Mojsijeva smrt[b]

Br 22 1; 27 12 **34** Poslije toga ode Mojsije s Moapskih[c] poljana
Pnz 3 27; 32 48s na brdo Nebo, na vrhunac Pisge nasuprot Je-
rihonu, gdje mu Jahve pokaza svu zemlju: Gilead
do Dana, 2 sav Naftali, kraj Efrajimov i Manašeov,
svu Judinu krajinu do Zapadnog mora[d]; 3 zatim Ne-
geb, područje doline Jerihona – grada palmi – do
Soara[e]. 4 Potom mu reče Jahve: »Ovo je zemlja za
koju sam se zakleo Abrahamu, Izaku i Jakovu da
ću je dati tvome potomstvu. Dopustio sam da je
pogledaš svojim očima, ali ti onamo nećeš prijeći.« 32 49s
5 I Mojsije, sluga Jahvin, umrije ondje u zemlji Br 27 12-
moapskoj po Jahvinoj zapovijedi. 6 I[f] ukopa ga on u
dolini u zemlji nasuprot Bet Peoru. Do dana dana- Jd 9
šnjega nitko nije doznao za njegov grob. 7 Mojsiju
bijaše sto dvadeset godina kad umrije. Oko mu nije
oslabilo niti mu je snaga popustila. 8 Izraelci oplaki-
vahu Mojsija na Moapskim poljanama trideset da-
na. Potom prođoše i dani oplakivanja – tugovanja
za Mojsijem. 9 A Jošua, sin Nunov, bio je ispunjen
duhom mudrosti jer Mojsije bijaše na nj položio
svoje ruke. Njega su Izraelci slušali i činili kako je Br 27 18-
Jahve naredio Mojsiju.
10 Ne pojavi se više prorok u Izraelu ravan Moj- Jr 15 1
siju – njega je Jahve poznavao licem u lice! – 11 po Sir 45 1-5
svim onim znakovima i čudesima u zemlji egipat- Iv 1 17
skoj za koja ga je Jahve slao da ih učini na faraonu, Izl 33 11+
na svim službenicima njegovim i na svoj zemlji nje- Br 12 6-8
govoj, 12 po onoj moćnoj ruci njegovoj i po svim
onim velikim zastrašnim djelima koja učini na oči
svega Izraela.

a) Dosl. po LXX »i mač tvoje veličine«; TM »i njegov je mač (?) tvoja veličina«.
b) Ovaj izvještaj se nastavlja na 32,48–52. Ima svećeničkih elemenata, osobito rr. 7–9, i deuteronomističkih elemenata. Prije smrti Mojsije je mogao vidjeti svu Obećanu zemlju u koju ipak nije mogao ući (usp. 4,21), ali koju je uzeo u posjed za svoj narod (usp. Post 13,14–15).
c) Izraz, vlastit svećeničkoj predaji, označava ravnicu koja se prostire ispod Moapskih brda do Jordana.
d) Sredozemno more.
e) Južno od Mrtvog mora (usp. Post 19,20s) kao što je Jerihon sjeverno od Mrtvog mora.
f) »I ukopa ga« Jahve, ali sam. i grč. imaju: »ukopaše ga oni«.

KNJIGE O JOŠUI, SUCIMA, RUTI, SAMUELU I KRALJEVIMA

KNJIGE O JOŠUI, SUCIMA, RUTI, SAMUELU I KRALJEVIMA

Uvod

U hebrejskoj Bibliji knjige o Jošui, *o* sucima, *o* Samuelu *i o* kraljevima *nazvane su »Prijašnji« ili »Rani proroci« za razliku od »Potonjih proroka« – Izaije, Jeremije, Ezekiela i dvanaest »malih« proroka. Taj naziv objašnjava se tradicijom koja je sastavljanje tih knjiga pripisivala »prorocima«: Jošui knjige koja nosi njegovo ime, Samuelu knjigâ o sucima i o Samuelu a Jeremiji o kraljevima. S obzirom na religiozno obilježje, zajedničko svim tim knjigama, naziv je sasvim opravdan; naime glavni sadržaj tih knjiga, koje obično nazivamo »povijesnima«, odnos je Izraela prema Jahvi, njegova vjernost ili nevjernost, prvenstveno nevjernost riječi Božjoj, koje su proroci navjestitelji. Proroci se doista često pojavljuju: Samuel, Gad, Natan, Ilija, Elizej, Izaija, Jeremija – da ne spominjemo ostale manje važnosti. Knjige o kraljevima donose povijesnu pozadinu u kojoj su djelovali proroci-pisci prije izgnanstva.*

Tako su te knjige povezane s onim što iza njih slijedi u Bibliji, ali isto tako i s onim što im prethodi. Po svojem sadržaju izravno se nastavljaju na Petoknjižje: na kraju Ponovljenog zakona Jošua je određen za Mojsijeva nasljednika, a Knjiga o Jošui počinje odmah poslije smrti Mojsijeve. Smatralo se kako postoji i književno jedinstvo između tih dviju skupina knjiga te se istraživalo nastavljanje »predaja« ili »dokumenata« Petoknjižja u Knjizi Jošuinoj (pa bismo tako od Pentateuha, Petoknjižja, dobili »Heksateuh«, »Šestoknjižje«) ili čak sve do kraja Knjigâ o kraljevima. No napori da se i u knjigama o sucima, o Samuelu i o kraljevima otkriju predaje iz Petoknjižja nisu donijeli zadovoljavajuće rezultate. Najviše je postignuto baš u Knjizi Jošuinoj jer se tu mogu pronaći struje više ili manje srodne jahvistu ili elohistu, ako čak nisu i njihov nastavak. Međutim, utjecaj Ponovljenog zakona i njegova nauka još je uočljiviji, tako da i sami pristaše Heksateuha moraju prihvatiti deuteronomističku redakciju Jošue. Te se veze s Ponovljenim zakonom nastavljaju i u sljedećim knjigama, premda u različitoj mjeri: razgranate su u Sucima, vrlo ograničene u Samuelu, prevladavajuće u Kraljevima, no svugdje su prepoznatljive. Tako je stvorena hipoteza da je Ponovljeni zakon početak velike vjerske povijesti koja se proteže sve do kraja Kraljeva.

Pošto je Ponovljeni zakon povijesno obrazložio nauk o izabranju Izraela i ocrtao teokratsko uređenje koje je iz toga proizišlo, Knjiga Jošuina opisuje naseljivanje izabranog naroda u Obećanoj zemlji; Knjiga o sucima prikazuje niz Izraelovih otpada i povrataka Božjem milosrđu; Knjige o Samuelu iznose kako je poslije krize, koja je dovela do uspostave kraljevstva i ugrozila teokratski ideal, taj ideal ostvaren pod Davidom; Knjige o kraljevima ocrtavaju propadanje koje je počelo sa Salomonovom vladavinom te uslijed daljnjih nevjernosti, unatoč nekolicini pobožnih kraljeva, izazvalo Božju osudu njegova naroda. Po spomenutoj hipotezi iz te bi cjeline Ponovljeni zakon bio izdvojen kad se htjelo okupiti sve što se ticalo osobe i djela Mojsijeva (usp. Uvod u Petoknjižje, str. 8).

Ta se hipoteza čini razložnom, ali mora biti dopunjena odn. ispravljena dvjema napomenama. S jedne strane, deuteronomistička redakcija temeljila se na usmenim predajama ili pismenim dokumentima, različitima po starosti i naravi, koji su općenito bili već povezani u cjeline, a ujedno je tu korištenu građu u većoj ili manjoj mjeri preradila. Time se objašnjava što pojedine knjige ili veći odsjeci unutar njih zadržavaju svoju vlastitost. S druge strane, ni sama deuteronomistička redakcija nije bila jedinstvena i svaka knjiga pokazuje tragove više slojeva

obrade. Ako promotrimo Knjige o kraljevima, koje su najjasniji primjer, postoje barem dvije redakcije, jedna ubrzo poslije Jošijine reforme, druga za vrijeme sužanjstva. Potankosti s tim u vezi donose se uz prikaz svake knjige.

Te su dakle knjige u svojem konačnom obliku bile djelo kruga pobožnih ljudi, prožetih duhom Ponovljenog zakona, koji su razmišljali o prošlosti svojega naroda i iz nje izvlačili vjersku pouku. No one su nam ujedno sačuvale predaje ili tekstove koji sežu u herojsko doba osvajanja Zemlje, prikazujući znamenite događaje iz povijesti Izraela. To što je ona ocrtana kao »sveta povijest«, »povijest spasenja«, ne umanjuje joj zanimanje kod povjesničarâ a pridaje joj važnost kod vjernika. U njoj vjernik neće samo naučiti otkrivati ruku Božju u svim događajima ovoga svijeta; u zahtjevnoj ljubavi Jahvinoj prema njegovu izabranom narodu prepoznavat će polaganu pripravu za novi Izrael – zajednicu vjernih.

Knjiga o Jošui *raščlanjena je na tri dijela:* a) *osvajanje Obećane zemlje, 1 – 12;* b) *dioba zemlje između plemena, 13 – 21;* c) *Jošuin svršetak, a posebno njegov oproštajni govor i velika skupština u Šekemu, 22 – 24. Sigurno je da knjigu nije bio napisao sam Jošua, kako je to pretpostavljala židovska predaja, već su se za njezinu izradu koristili različiti izvori. U prvom dijelu prepoznatljiva je skupina katkad usporednih predaja, koje se odnose na benjaminovsko svetište u Gilgalu (2 – 9) te izvještaji o bitkama kod Gibeona i Meroma, uz koje se vezuje osvajanje cijeloga juga a zatim cijeloga sjevera Zemlje (10 – 11). Povijest Gibeonaca prelazi iz gl. 9 u 10,1–6 te tako tvori vezu između tih dviju cjelina, koje su vjerojatno bile spojene od početka monarhijskog razdoblja.*

Činjenica što je kazivanje gl. 2 – 9 izvorno iz Gilgala, benjaminovskog svetišta, ne znači da je Jošuin lik, koji je Efrajimovac, ovdje drugotan, jer su Efrajimovo i Benjaminovo pleme zajedno ušla u Kanaan i tek se tada razdvojila i naselila na različitim područjima. Nije sporno etiološko obilježje tih izvještaja, tj. težnja da sadašnje činjenice i pojave objasne upućivanjem na povijest njihova nastajanja, no to se obilježje tiče samo onih okolnosti ili posljedica događaja čija se povijesnost ne može unaprijed odbaciti, osim možda pripovijesti o zauzeću Aja.

Drugi je dio zemljopisno izlaganje sasvim drugačije naravi. Gl. 13 opisuje područje plemena Rubenova, Gadova i polovine plemena Manašeova, kojima je prema Br 32 (usp. Pnz 3,12–17) Mojsije bio dodijelio zemlju s onu stranu Jordana. Gl. 14 – 19 tiču se plemena zapadno od Jordana a spajaju dvije vrste dokumenata: opis plemenskih granica, čija je preciznost vrlo neujednačena a u osnovi seže u predmonarhijsko razdoblje, te popisi mjesta koji su bili umetnuti. Najiscrpniji je popis mjesta plemena Judina (gl. 15), dopunjen jednim dijelom Benjaminovih gradova (18,25–28); popisana mjesta dijeli na dvanaest okruga, u čemu se odražuje administrativna podjela kraljevstva Judina, vjerojatno iz vremena Jošafatova. U obliku dodatka gl. 20 nabraja gradove-utočišta – taj popis potječe najranije iz vremena Salomonova; gl. 21 o levitskim gradovima dodana je poslije sužanjstva, ali koristi sjećanja iz vremena kraljevâ.

U trećem dijelu, gl. 22 o povratku prekojordanskih plemena i podizanju žrtvenika na obali Jordana nosi obilježja deuteronomističke i svećeničke redakcije; ta se glava temelji na posebnoj predaji, čija je starost i značenje nesigurno. Gl. 24 čuva staru i izvornu uspomenu na jednu skupštinu u Šekemu i na savez koji je tu bio sklopljen.

Deuteronomističkoj redakciji mogu se pripisati, uz neke manje zahvate, sljedeći odsjeci: gl. 1 (velikim dijelom); 8,30–35; 10,16–43; 11,10–20; gl. 12; 22,1–8; gl. 23; prerada gl. 24. Ova posljednja glava, obrađena u deuteronomističkom duhu, zadržala je svoje mjesto pokraj gl. 23, koja se njome nadahnjuje, ali je djelo neke druge ruke; to upućuje da su postojala dva susljedna izdanja te knjige.

Knjiga o Jošui prikazuje osvajanje cijele Obećane zemlje kao ishod zajedničke akcije svih plemena pod Jošuinim vodstvom. Izvještaj iz Suci 1 daje drugačiju sliku: ovdje se vidi kako se svako pleme bori za svoje područje, često i neuspješno; riječ je o predaji judejskog podrijetla, čiji su elementi prodrli u zemljopisni dio Knjige o Jošui (13,1–6; 14,6–15; 15,13–19; 17,12–18). Ta slika raspršenog i nepotpunog osvajanja bliža je povijesnoj zbilji, koja se može rekonstruirati tek na temelju pretpostavki. Naseljivanje na jug Palestine odvijalo se iz Kadeša i Negeba i tu su prednjačile skupine koje su tek malo-pomalo bile uključivane u Judu: Kalebovci, Kenižani itd. te Šimunovci. Zauzimanje središnje Palestine bilo je djelo skupina koje su pod Jošuinim vodstvom prešle Jordan a obuhvaćale su dijelove Efrajimova i Manašeova plemena te Benjaminovce. Nastanjivanje na sjeveru ima posebnu povijest: plemena Zebulunovo, Jisakarovo, Ašerovo i Naftalijevo bila su ovdje nastanjena od vremena koje nije više moguće odrediti i nisu se bila iselila u Egipat. U Šekemu su se priključila vjeri u Jahvu, koju je Jošuina zajednica donijela sa sobom, a svoje konačno područje stekla su u borbi protiv Kanaanaca, koji su ih bili podčinili ih ih ugrožavali. Naseljivanje u tim raznim krajevima zbivalo se dijelom ratnim pothvatima a dijelom mirnim prodiranjem i sklapanjem saveza s prijašnjim stanovnicima zemlje. Jošuinu ulogu u zauzimanju središnje Palestine, od prelaska Jordana do skupštine u Šekemu, valja držati povijesnom. S obzirom na datiranje Izlaska iz Egipta (Uvod u Peto-

knjižje, str. 9) može se predložiti sljedeća kronologija: prodor skupina s juga oko 1250., zaposjedanje središnje Palestine od skupina s istočne strane Jordana počevši od 1225., širenje sjevernih skupina oko 1200. pr. Kr.

O tim slojevitim povijesnim zbivanjima, koja možemo tek hipotetski rekonstruirati, Knjiga Jošuina daje idealiziranu i pojednostavljenu sliku. Idealizirano je: epopeja izlaska iz Egipta nastavlja se s tim osvajanjem, gdje se Bog čudesnim načinom zauzima za svoj narod. Pojednostavljeno je: svi događaji usredotočeni su oko snažne Jošuine ličnosti, koja vodi bitke kuće Josipove (1 – 12) i kojoj se pripisuje podjela zemlje, premda ova nije bila njegovo djelo ni izvršena odjednom (13 – 21). Knjiga se svršava oproštajnim govorom i smrću Jošuinom (gl. 23; 24,29–31). Tako je on od početka do kraja njezin glavni lik. U njemu su crkveni oci vidjeli pralik Isusa Krista: ne samo da nosi isto spasiteljsko ime, nego svojim prijelazom preko Jordana, kojim uvodi u Obećanu zemlju, predoznačuje i krštenje u Kristu, kojim se dolazi k Bogu; a osvajanje i podjela zemlje praslika je pobjede i širenja Crkve.

Iz vidokruga Staroga zavjeta pravi je predmet cijele knjige zemlja Kanaan: narod koji je svojeg Boga bio našao u pustinji, dobiva sada svoju zemlju, i to iz ruku tog istoga Boga; ta Jahve je onaj koji se bori za Izraelce (23,3–10; 24,11–12), on im daje u baštinu zemlju koju je obećao ocima (23,5.14).

Knjiga o sucima *obuhvaća tri nejednaka dijela:* a) *uvod (1,1 – 2,5);* b) *glavni dio knjige (2,6 – 16,31);* c) *dva dodatka: seljenje Danovaca i utemeljenje Danova svetišta (17 – 18) te rat protiv Benjamina kao kazna za zločin u Gibei (19 – 21).*

Sadašnji uvod u knjigu (1,1 – 2,5) zapravo joj ne pripada: već je u uvodu u Jošuu rečeno da se ovdje pruža drukčija slika osvajanja i njegovih učinaka. Osvajanje se naime promatra s judejskoga gledišta. Unošenje ovog uvoda u Knjigu o sucima dalo je prigodu da se u 2,6–10 ponove obavijesti o Jošuinoj smrti i pokopu, donesene već u Jš 24,29–31.

Povijest sudaca pripovijeda se u središnjem dijelu (2,6 – 16,31). Danas se obično razlikuje šest »velikih« sudaca – Otniel, Ehud, Barak (i Debora), Gideon, Jiftah i Samson, kojih se djelovanje više ili manje potanko opisuje, i šest »malih« sudaca – Šamgar (3,31), Tola i Jair (10,1–5), Ibsan, Elon i Abdon (12,8–15), koji se samo ukratko spominju. Ali takva razlikovanja nema u tekstu. Postoji jedna druga, mnogo dublja razlika između dvije skupine, a zajednički naziv »suci« koji im se pridaje rezultat je sastavljanja knjige, pri čemu su sabrani elementi koji su najprije bili međusobno neovisni. »Veliki suci« su junaci osloboditelji. Njihovo podrijetlo, njihov značaj i njihovo djelovanje vrlo su različiti, ali imaju jednu zajedničku crtu: primili su posebnu milost, karizmu; posebno su od Boga izabrani za neko spasenjsko poslanje. Njihove su povijesti najprije pripovijedane usmeno, u različitim oblicima, i pri tom su obogaćivane raznovrsnim elementima. Napokon su sabrane u jednu »knjigu osloboditelja«, sastavljenu u sjevernom kraljevstvu u prvoj polovici monarhijskog razdoblja. Knjiga je sadržavala pripovijest o Ehudu te o Baraku i Debori, možda već preoblikovanu na temelju pripovijedanja u Jš 11 o Jabinu iz Hasora, zatim pripovijest o Gideonu/Jerubaalu, kojoj je pridodana epizoda o Abimelekovu kraljevanju, te pripovijest o Jiftahu, proširenu pripovijedanjem o njegovoj kćeri. U knjigu su uključena i dva stara pjesnička sastavka, Deborina pjesma (5) koja udvostručuje prozno kazivanje (4) te poučna Jotamova basna (9,7–15), uperena protiv Abimelekova kraljevanja. U ovoj su knjizi junaci nekih plemena postali narodni likovi koji su vodili Jahvine ratove na korist svega Izraela. »Mali suci«, Tola, Jair, Ibsan, Elon i Abdon, potječu od jedne druge predaje. Njima se ne pripisuje nikakav spasenjski čin; donose se samo obavijesti o njihovu podrijetlu, obitelji i mjestu pokopa i kaže se da su oni »sudili« Izraelu određen i nejednak broj godina. Po uporabi glagola šâfât *(»suditi«) u zapadnim semitskim jezicima koji su bliski hebrejskom, zatim u Mariu u 18. st. pr. Kr. i u Ugaritu u 13. st., pa sve do feničkih i kartaških tekstova grčko-rimskog doba* (sufeti *u Kartagi), ti »suci« nisu samo dijelili pravdu nego su također vladali. Njihov autoritet nije prelazio izvan njihova grada ili okruga. To je bila prijelazna politička ustanova, između plemenske i monarhičke vlasti. Prvi deuteronomistički redaktori imali su izvorne podatke o tim sucima, ali su proširili njihovu vlast na sav Izrael i poredali su ih po nekom kronološkom slijedu. Prenijeli su njihovu oznaku službe na junake iz »knjige osloboditelja«, koji su tako postali »suci u Izraelu«. Jiftah je poslužio kao spona između dvije skupine: bio je osloboditelj, ali i sudac: o njemu su bili poznati i o njemu se donose isti podaci (11,1–2; 12,7) kao i o »malim sucima« među koje je unijeto i kazivanje o njemu.*

S njima je izjednačen i jedan lik koji spočetka nije imao ništa zajedničko ni s jednom od dviju skupina: neobični danovski junak Samson, koji nije bio ni osloboditelj ni sudac, ali o čijim se junačkim djelima protiv Filistejaca pripovijedalo u Judi (13 – 16). Popisu je dodan Otniel (3,7–11), koji je pripadao razdoblju osvajanja (usp. Jš 14,16–19; Suci 1,12–15) i kasnije Šamgar (3,31) koji čak nije ni Izraelac (usp. Suci 5,6); tako se došlo do broja dvanaest, koji simbolički označava sav Izrael. Ista je deuteronomistička redakcija dala knjizi kronološki okvir: zadržavajući izvorne podatke o »malim sucima«, obilježila je kazivanje konvencionalnim oznakama, u ko-

jima se ponavljaju brojevi 40 (trajanje jednog pokoljenja), ili njegova dvostrukost 80, ili pak polovica 20, s očitim nastojanjem da se postigne cjelina koja, zajedno s daljnjim biblijskim vremenskim oznakama, daje zbroj od 480 godina, što ga deuteronomističko opisivanje povijesti stavlja između izlaska iz Egipta i gradnje Hrama (1 Kr 6,1). U ovom vremenskom okviru kazivanja o sucima ispunjavaju, ne ostavljajući praznina, razdoblje između Jošuine smrti i Samuelova stupanja na vlast. No deuteronomistički su redaktori dali knjizi nadasve religiozni smisao. To se izražava u općem uvodu (2,6 – 3,6) i u posebnom uvodu u pripovijedanje o Jiftahu (10,6–16), kao i u redakcijskim izrazima od kojih je sastavljena gotovo sva priča o Otnielu (3,7–10), a koju je sastavio deuteronomist. Ta dva uvoda uokviruju kazivanja dana po sljedećoj shemi: Izraelci su se iznevjerili Jahvi i on ih je predao tlačiteljima; Izraelci zazivaju Jahvu i on im šalje jednog osloboditelja, »suca«. No nevjernosti se ponavljaju i niz se nastavlja. Ova deuteronomistička knjiga o sucima imala je barem dva izdanja. Najjasniji pokazatelj jesu dva tekstovna elementa u uvodu koji su stavljeni jedan do drugoga (2,11–19 i 2,6–10 pored 2,20 – 3,6) i dvostruki završetak kazivanja o Samsonu (15,20 i 16;30), što znači da je gl. 16 dodatak.

Deuteronomistička knjiga o sucima još nije sadržavala dodatke (17 – 21). Oni ne pripovijedaju povijest nekog suca, nego događaje koji su se zbili prije ustanovljenja monarhije; zato su, nakon povratka iz sužanjstva, dodani na kraj knjige. Temelje se na starim predajama i imali su dugu literarnu ili predliterarnu povijest prije no što su uvršteni na ovo mjesto. Gl. 17 – 18 crpile su izvorno danovsku predaju o seljenju plemena i osnivanju Danova svetišta, što je poslije dobilo omalovažavajući smisao. Gl. 19 – 21 spajaju dvije predaje o svetištima u Mispi i Betelu, koje se protežu na sav Izrael; te predaje, možda benjaminskog podrijetla, prerađene su u Judi, i to u neprijateljskom raspoloženju prema Šaulovu kraljevanju u Gibei.

Knjiga je gotovo jedini izvor za poznavanje sudačkog razdoblja. Ipak ne omogućava da se o njemu napiše cjelovita povijest. Kronologija je proizvoljna, kao što smo rekli. Niže jedno za drugim razdoblja koja su zapravo usporedna, jer tlačenja se, kao i oslobađanja, odnose uvijek na jedan dio zemlje, a razdoblje sudaca ne obuhvaća više od jednog i pol stoljeća.

Glavni događaji o kojima je sačuvana uspomena mogu se datirati tek približno unutar ovog razdoblja. Pobjeda kod Tanaka pod Deborom i Barakom (4 – 5) mogla bi se smjestiti u sredinu 12. stoljeća; bitka je svakako bila prije provale Midjanaca (Gideon) i prije širenja Filistejaca izvan njihova vlastitog područja (Samson). Osobito je značajno da su se Izraelci, za vrijeme ovog nemirnog razdoblja, imali boriti ne samo protiv Kanaanaca, prvih posjednika zemlje, kao onih u Jizreelskoj dolini poraženih od Debore i Baraka, nego i protiv susjednih Moabaca (Ehud), Amonaca (Jiftah), Midjanaca (Gideon) i novopridošlih Filistejaca (Samson). U tim je pogibeljima svaka skupina branila svoje područje. Događalo se da se neka skupina pridruži susjednim skupinama (7,23) ili pak da neko jako pleme prigovara što nije bilo pozvano dijeliti plijen (8,1–3; 12,1–6). Deborin hvalospjev (5) javno kori plemena koja se nisu odazvala na poziv, a upadljivo je da Juda i Šimun nisu ni spomenuti.

Ta dva plemena živjela su na jugu, odijeljena neizraelskom branom, koju su činili Gezer, Gibeon s obližnjim mjestima i Jeruzalem, pa je njihova izdvojenost razvijala klice buduće podijeljenosti. Nasuprot tome, pobjeda kod Tanaka, donoseći Izraelcima Jizreelsku ravnicu, omogućila je sjedinjenje Josipove kuće i sjevernih plemena. Jedinstvo među različitim grupama ipak je jačalo pripadništvom istoj vjeri: svi su suci bili uvjereni jahvisti i svetište zavjetnog kovčega u Šilu postalo je središte u kojem su se sastajale sve skupine. Štoviše, te su borbe čeličile nacionalnu svijest i pripremile čas kada su se, pred općom pogibelji, pod Samuelom svi ujedinili protiv zajedničkog neprijatelja.

Knjiga je poučavala Izraelce da je tlačenje kazna za bezbožnost i da je pobjeda posljedica vraćanja Bogu. Knjiga Sirahova hvali suce zbog njihove vjernosti (Sir 46,11–12); Poslanica Hebrejima prikazuje njihove uspjehe kao nagradu za njihovu vjeru; oni su dio onog »oblaka svjedokâ« koji ohrabruju kršćanina da odbaci grijeh i da postojano trči u borbu koja je pred njim (Heb 11,32–34; 12,1).

Knjiga o Ruti *smještena je u Septuaginti, Vulgati i u suvremenim prijevodima poslije Knjige o sucima. U hebrejskoj Bibliji uvrštena je među* Ketubim, *tj. (Svete) Spise (ili, kako ih još nazivaju, Hagiografe, tj. »Svetopisce« – u našoj Bibliji to bi velikim dijelom odgovaralo Mudrosnim knjigama); tu pak čini jedan od pet svitaka,* megillôt, *koji su se čitali na glavne blagdane – Ruta na blagdan Pedesetnice. Premda se knjiga po sadržaju vezuje uz vrijeme sudaca (usp. 1,1), ne pripada deuteronomističkoj redakciji, koja se proteže od Knjige Jošuine do kraja knjigâ o kraljevima.*

To je priča o Ruti Moapki što se poslije smrti svoga muža, koji se iz Betlehema bio iselio u Moab, vraća sa svojom svekrvom Noemi u Judeju te se po zakonu o leviratu udaje za Boaza, rođaka svog pokojnog muža; u tom je braku rođen Obed, Davidov djed. Kratak dodatak, 4,18–21, donosi rodoslovlje Davidovo, podudarno s onim u 1 Ljet 2,5–15.

Vrijeme nastanka knjige vrlo je sporno; pretpostavke uključuju sva razdoblja od Davida i Salo-

mona pa do Nehemije. Razlozi za kasnije datiranje – mjesto u hebrejskom kanonu, jezik, obiteljski običaji, smisao – nisu odlučujući; izuzevši posljednje retke, knjižica je mogla biti sastavljena u monarhijskom razdoblju. To je pobudna priča, kojoj je glavna nakana pokazati kako se nagrađuje pouzdanje u Boga, čije se milosrđe proteže čak i na tuđinku (2,12). Ta vjera u Božju providnost i taj univerzalistički duh trajna su pouka te pripovijesti. Činjenica da se Ruta smatra Davidovom prabakom dala je toj knjižici posebnu važnost, pa je i evanđelist Matej uvrstio Rutino ime u rodoslovlje Isusa Krista (Mt 1,5).

Knjige o Samuelu *sačinjavale su u hebrejskoj Bibliji jedno djelo. Podjela u dvije knjige dolazi od grčkog prijevoda, koji je pak ujedinio Knjige o Samuelu i o Kraljevima pod isti naslov: Četiri knjige* kraljevanjâ; *Vulgata ih naziva Četiri knjige* o Kraljevima. *Hebrejski* Samuel *odgovara prvim dvjema knjigama. Ovaj naslov potječe iz predaje koja je pripisivala Samuelu sastavljanje toga spisa.*

Tekst je jedan od najlošije sačuvanih u Starom zavjetu. Grčki prijevod Sedamdesetorice donosi tekst koji je dosta često različit, a seže do prototipa od kojega su Kumranske pećine dale na vidjelo važne fragmente. Postojalo je dakle nekoliko hebrejskih recenzija Knjiga o Samuelu.

Razlikujemo u njima pet dijelova: a) Samuel (1 Sam 1 – 7); b) Samuel i Šaul (1 Sam 8 – 15); c) Šaul i David (1 Sam 16 – 2 Sam 1); d) David (2 Sam 2 – 20); e) dodaci (2 Sam 21–24).

Djelo sastavlja ili stavlja jedne uz druge različite izvore i predaje o počecima razdoblja monarhije. Postoji opis Kovčega Saveza i njegova zarobljavanja od strane Filistejaca (1 Sam 4 – 6), gdje se Samuel uopće ne pojavljuje, koji će se nastaviti u 2 Sam 6. Ovaj je opis uklopljen između pripovijesti o Samuelovu djetinjstvu (1 Sam 1 – 3) i pripovijesti koja prikazuje Samuela kao posljednjeg od sudaca te anticipira oslobađanje od filistejskog jarma (1 Sam 7).

Samuel igra bitnu ulogu u povijesti uspostavljanja monarhije (1 Sam 8 – 12) u kojoj se već odavno razlikuju dvije grupe predaja: s jedne strane 1 Sam 9; 10,1–16; 11, a s druge strane 1 Sam 8; 10,17–24; 12. Prva se grupa nazivala »monarhijskom« verzijom događaja, a druga »protu-monarhijskom«; bit će da je ova druga kasnija. Ustvari obadvije predaje su stare i pokazuju samo različite tendencije; osim toga druga predaja i nije tako »protumonarhijska« kao što se kaže, nego se samo suprotstavlja kraljevanju koje ne bi poštivalo Božja prava.

Šaulovi ratovi protiv Filistejaca ispričani su u gl. 13 – 14, s prvom verzijom o Šaulovu odbačenju (13,7b–15a); druga verzija ovog odbačenja donesena je u gl. 15 u vezi s ratom protiv Amalečana. Ovo odbačenje priprema Davidovo pomazanje po Samuelu (16,1–13). O Davidovim počecima i njegovim sukobima sa Šaulom postoje paralelne i, čini se, jednako stare predaje, sabrane u 1 Sam 16,14 – 2 Sam 1, gdje su česta ponavljanja.

Konac ove povijesti nalazi se u 2 Sam 2 – 5: Davidovo kraljevanje u Hebronu, filistejski rat i zauzimanje Jeruzalema osiguravaju potvrđivanje Davida kao kralja cijelog Izraela (2 Sam 5,12). Gl. 6 nastavlja povijest Kovčega; Natanovo je proročanstvo (gl. 7) staro, ali je bilo prerađeno; gl. 8 je redakcijski sažetak. Od 2 Sam 9 počinje duga pripovijest koja će završiti tek na početku Knjige o Kraljevima (1 Kr 1 – 2). To je pripovijest o Davidovoj obitelji, o borbama za nasljedstvo na prijestolju, koju je napisao neki očevidac u prvoj polovici Salomonova kraljevanja. Pripovijest je prekinuta u 2 Sam 21 – 24 gdje su skupljeni dijelovi raznog podrijetla o Davidovu kraljevanju.

Osim velike pripovijesti u 2 Sam 9 – 20 možda su i druge cjeline bile sačinjene u prvim stoljećima monarhije: prvi ciklus o Samuelu, dvije pripovijesti o Šaulu i Davidu. Možda su te cjeline bile sastavljene već oko 700. g., ali svoj konačni oblik dobile su tek u velikoj deuteronomističkoj povijesti. Ipak je utjecaj Ponovljenog zakona ovdje manje očit nego u Sucima i Kraljevima. Posebno je vidljiv u prvim poglavljima djela, napose u 1 Sam 2,22–36; 7; 12; zatim možda u preradi Natanova proročanstva (2 Sam 7), no tekst 2 Sam 9 – 20 sačuvan nam je gotovo bez ispravaka.

Knjige o Samuelu pokrivaju razdoblje koje traje od početka izraelske monarhije do kraja Davidova kraljevanja. Ekspanzija Filistejaca – bitka kod Afeka (1 Sam 4) bila je oko 1050 – stavila je u pitanje sam opstanak Izraela i dovela do monarhije. Šaul, oko g. 1030., počinje kao nastavljač sudaca; ali činjenica da su ga priznala sva plemena dala mu je opći i trajni autoritet: rođena je monarhija. Počeo je rat za oslobođenje i Filistejci su stjerani u svoje granice (1 Sam 14); kasniji se sukobi događaju na granicama izraelskog teritorija, 1 Sam 17 (Terebintska dolina), 28 i 31 (Gilboa). Ova se posljednja bitka pretvorila u katastrofu i Šaul je tamo umro oko 1010. Opet je u pitanju narodno jedinstvo, David je posvećen za kralja u Hebronu od strane Judejaca, a sjeverna mu plemena suprotstavljaju Išbaala, Šaulova potomka, koji je prebjegao u Transjordaniju. Međutim ubojstvo Išbaala omogućilo je ujedinjenje i David je priznat za kralja od čitavog Izraela.

Druga Knjiga o Samuelu donosi ukratko političke uspjehe Davidova kraljevanja; oni su bili znatni. Filistejci su bili zauvijek odbijeni, ujedinjenje zemlje dopunjeno je pripajanjem kanaanskih skupina i prije svega Jeruzalema, koji je postao glavni grad kraljevstva: politički i vjerski. Podložena je bila cijela Transjordanija a David je proširio svoj utjecaj

na Aramejce i južnu Siriju. Ipak, kada je David umro, oko 970. g., narodno jedinstvo nije bilo doista ostvareno; David je bio kralj Izraela i Jude, a te su se dvije skupine često međusobno suprotstavljale: Abšalomovu pobunu podržavala su plemena sa sjevera, a Benjaminovac Šeba htio je podignuti narod da viče: »U svoje šatore, Izraele«. Već se sluti rascjep.

Ove knjige donose vjersku poruku: izlažu prilike i poteškoće kraljevstva Božjega na zemlji. Ideal je postignut tek u vrijeme Davida: ovom je uspjehu prethodio Šaulov neuspjeh, a poslije njega slijedile su sve nevjernosti monarhije koje će izazvati Božju osudu i biti propast nacije. Počevši od Natanova proročanstva mesijanska se nada pothranjivala obećanjima koja su dana kući Davidovoj. Novi zavjet na to se poziva tri puta: Dj 2,30; 2 Kor 6,18; Heb 1,5. Isus je potomak Davidov i naziv »sin Davidov« što mu ga narod daje priznanje je njegovih mesijanskih naslova. Crkveni su Oci povukli paralelu između života Davidova i života Isusa Krista, izabrana za spasenje sviju, kralja duhovnog Božjeg naroda i unatoč tomu progonjena od svojih.

Kao i Knjige o Samuelu, Knjige o Kraljevima *sačinjavaju u hebrejskoj Bibliji samo jedno djelo. Poklapaju se sa dvije posljednje Knjige* kraljevanjâ *u grčkom prijevodu i s Knjigama* o Kraljevima *u Vulgati. Nastavljaju se neposredno na Knjige o Samuelu, a 1 Kr 1 – 2 sadrži završetak velikog dokumenta iz 2 Sam 9 – 20. Dugi opis Salomonova kraljevanja, 1 Kr 3 – 11, potanko opisuje uzvišenost njegove mudrosti, sjaj njegova graditeljstva, napose jeruzalemskog Hrama, te njegovo silno bogatstvo. To je sigurno slavno razdoblje, ali nema tu više osvajalačkog duha Davidova: čuva se, organizira se, iskorištava se. Ostaju suprotnosti između dvije skupine naroda, te se nakon Salomonove smrti 931. kraljevstvo razdjeljuje: deset sjevernih plemena se odvaja, a to je pojačano vjerskim otpadom (1 Kr 12 – 13).*

Paralelna povijest kraljevstava Izraela i Jude odvija se od 1 Kr 14 do 2 Kr 17: često je to povijest borbe između dva bratska kraljevstva, a isto tako i vanjskih napadaja od strane Egipta na Judu i od strane Aramejaca na sjeverno kraljevstvo. Pogibao postaje još veća kada u tom kraju interveniraju asirske trupe, najprije u 9. st., a još jače u 8. st. kada je pod njihovim udarcima pala Samarija 721. g. dok se Judeja već bila proglasila vazalom. Nastavlja se samo povijest Judeje do pada Jeruzalema g. 587. u 2 Kr 18 – 25,21.

Pripovijedanje se bavi napose s dva kraljevanja, Ezekijinim (2 Kr 18 – 20) i Jošijinim (2 Kr 22 – 23), koja su obilježena nacionalnim buđenjem i religioznom reformom. Veliki politički događaji u to vrijeme jesu: Sanheribova invazija u vrijeme Ezekije g. 701. kao odgovor na otkazivanje asirskog poreza, i, u vrijeme Jošije, propast Asirije i nastanak kaldejskog carstva. Judeja se morala podložiti novim gospodarima s Istoka, ali se je uskoro pobunila. Nije trebalo dugo čekati kaznu: god. 597. Nabukodonozorove čete osvojile su Jeruzalem i deportirale jedan dio njegovih stanovnika; deset godina kasnije pokušaj stjecanja nezavisnosti uzrokovao je novu intervenciju Nabukodonozora, koja je završila g. 587. razorenjem Jeruzalema i drugom deportacijom. Knjige o Kraljevima završavaju s dva kratka dodatka, 2 Kr 25,22–30.

Djelo izričito navodi tri svoja izvora: Salomonovu povijest, Ljetopise izraelskih kraljeva i Ljetopise judejskih kraljeva, ali bilo je i drugih izvora: pored završetka velikog Davidova dokumenta, 1 Kr 1 – 2, jedan opis Hrama, svećeničkog podrijetla (1 Kr 6 – 7) te napose Ilijina povijest sastavljena koncem 9. st. i Elizejeva povijest, nešto kasnijeg datuma; ove dvije povijesti temelj su Ilijina ciklusa, 1 Kr 17 – 2 Kr 1 i Elizejeva ciklusa, 2 Kr 2 – 13. Pripovijesti o Ezekijinu kraljevanju u kojima se pojavljuje Izaija, 2 Kr 18,17 – 29,19, potječu od učenikâ ovoga proroka.

Kada se to ne protivi izvorima, događaji su prikazani općom shemom: svako se kraljevstvo prikazuje posebno i u potpunosti, početak i kraj kraljevstva obilježeni su ustaljenim formulama, u kojima nikada ne manjka ocjena religioznog ponašanja kralja. Svi su izraelski kraljevi osuđeni zbog »istočnog grijeha« ovog kraljevstva, osnivanja svetišta u Betelu. Među kraljevima Judeje samo osam ih je pohvaljeno zbog njihove opće vjernosti Jahvinim zapovijedima. Ali ova je pohvala šest puta ograničena napomenom da »uzvišice nisu nestale«; jedino Ezekija i Jošija primiše ove pohvale bez pridržaja.

Ovi sudovi očito su nadahnuti odredbom Ponovljenog zakona koja govori o jedinstvu svetišta. Još više: pronalaženje Ponovljenog zakona u vrijeme Jošije i religiozna reforma koju je taj pronalazak nadahnuo znače vrhunsku točku cijele ove povijesti, a čitavo djelo želi pokazati osnovnu tezu Ponovljenog zakona, koja je preuzeta u 1 Kr 8 i 2 Kr 17: ako narod bude čuvao savez sklopljen s Bogom, bit će blagoslovljen; ako ga bude kršio, bit će kažnjen. Ovaj utjecaj Ponovljenog zakona nalazi se u stilu svaki put kada pisac razvija ili komentira izvore.

Vjerojatno je prva deuteronomistička redakcija napravljena prije babilonskog sužanjstva, prije Jošijine smrti u Megidu g. 609., a pohvale namijenjene ovom kralju (2 Kr 23,25 – osim posljednjih riječi) bile bi završetak prvotnog djela. Drugo izdanje, isto tako deuteronomističko, bilo je izrađeno za vrijeme sužanjstva: poslije g. 562. ako se tu ubroji i sadašnji završetak knjige (2 Kr 25,22–30), a malo ranije ako se prekine iza pripovijedanja o drugoj deportaciji (2

Kr 25,21), koje se doima kao zaključak. Konačno, bilo je i nekih dodataka u vrijeme i poslije sužanjstva.

Knjige o Kraljevima trebalo bi čitati u duhu u kojem su i napisane, kao povijest spasenja. Nezahvalnost izabranog naroda, propast jedne za drugom dviju odijeljenih grupa naroda, čini se da su stavile u pitanje Božji plan; ali uvijek ostaje da spasi budućnost jedna grupa vjernih, koji nisu prignuli koljena pred Baalom, sionski Ostatak koji čuva Savez. Stalnost Božjih odluka pokazuje se u iznenađujućoj trajnosti Davidova potomstva, koje čuva mesijanska obećanja, pa se knjiga u konačnom obliku završava, kao zorom spasenja, pomilovanjem Jojakina.

JOŠUA

I. Osvajanje obećane zemlje

1. PRIPREME

Poziv za polazak u Obećanu zemlju

Pnz 34 **1** Poslije smrti Mojsija[a], sluge Jahvina, reče Ja-
hve Jošui, sinu Nunovu, pomoćniku Mojsije-
vu[b]: 2»Moj je sluga Mojsije umro; zato sada ustani,
prijeđi preko toga Jordana, ti i sav taj narod, u
Pnz 11 24-25 zemlju koju dajem sinovima Izraelovim. 3Svako
mjesto na koje stupi vaša noga dajem vam, kao što
Post 15 18 obećah Mojsiju. 4Od pustinje i od Libanona pa do
Pnz 1 7 Velike rijeke, rijeke Eufrata, i sve do Velikog
mora na sunčanom zapadu – sve će to biti vaše
Pnz 7 24 područje[c]. 5Nitko neće odoljeti pred tobom u sve
Izl 3 12 dane tvog života; ja ću biti s tobom, kao što sam
Jš 1 9,17; bio s Mojsijem, i nikada te neću napustiti niti ću te
3 7; 6 27 ostaviti.

Vjernost Zakonu, jamstvo nebeske pomoći

Pnz 3 28; 6Budi odvažan i hrabar jer ćeš ti uvesti narod
31 7-8, 23 ovaj da primi u baštinu zemlju za koju se zakleh
ocima njihovim da ću im je dati. 7Samo budi odva-
žan i hrabar da sve učiniš vjerno prema naredbama
Pnz 5 32; koje ti je dao Mojsije, sluga moj. Ne skreći od toga
29 8 ni desno ni lijevo da bi ti bilo sretno sve što podu-
Pnz 6 6s; zmeš. 8Neka knjiga Zakona bude na ustima tvojim:
17 18s razmišljaj o njoj danju i noću, kako bi vjerno držao
sve što je u njoj napisano: samo ćeš tada biti sretan
i uspjet ćeš u pothvatima. Nisam li ti zapovjedio:
9odvaži se i budi hrabar? Ne boj se i ne strahuj, jer Pnz 31 7,23
kuda god pođeš, s tobom je Jahve, Bog tvoj.« Pnz 1 21+,29s; 7 21; 20 15; 31 6

Okupljanje plemenâ

10Tada zapovijedi Jošua glavarima[d] narodnim: Pnz 16 18
11»Prođite kroz tabor i proglasite puku ovu zapovi-
jed: 'Spremite sebi brašnenice jer ćete za tri dana
prijeći preko Jordana da biste primili u posjed zem-
lju koju vam Jahve, Bog vaš, daje u baštinu.'«
12Zatim reče Jošua plemenu Rubenovu i Gadovu Br 32
i polovini plemena Manašeova: 13»Sjetite se onoga Pnz 3 18-20
što vam je zapovjedio Mojsije, sluga Jahvin, kada
vam je rekao: 'Jahve, Bog vaš, hoće da počinete i
daje vam ovu zemlju. 14Vaše žene, djeca i stada
mogu ostati u zemlji koju vam je dao Mojsije s onu
stranu Jordana. Vi pak ratnici, za boj spremni, mo-
rate naoružani poći pred svojom braćom da im po-
mognete[e], 15sve dok Jahve ne dade da počinu i vaša
braća, kao i vi, i dok ne zaposjednu zemlju koju
im daje Jahve, Bog vaš. Tada se možete vratiti u 22
zemlju koja vam pripada i koju vam je dao Jahvin
sluga Mojsije, na drugoj strani Jordana, prema is-
toku sunca.'«

a) Knjiga se na taj način predstavlja kao nastavak Pnz. Ustvari, ona će opisivati stilom i idejama Pnz ulazak u Obećanu zemlju i naseljavanje u njoj, služeći se starim predajama, osobito onima koje se tiču plemena središnje Palestine.

b) »Pomoćnik«, *mešaret:* tim naslovom Biblija redovito naziva Jošuu (usp. Izl 24,13; 33,11; Br 11,28). On je časniji od onog drugog naslova, *'ebed* koji znači »sluga« (osim u izrazu »sluga Jahvin«). Tim su naslovom nazvani i kraljevski činovnici (1 Ljet 27,1) ili oni koji su imali neku službu u bogoslužju. – O Jošuinu imenu, o njegovoj ulozi u istraživanju Obećane zemlje, usp. Izl 17,9; 24,13; 33,11; Br 11,28; 13,8.16; 14,5s.30.38; 27,15–23; Pnz 3,21.28; 31,7–8.14.23; 34,9. – Grč. i Vg. ga nazivaju »sin Nave« zbog pogreške prvih rukopisa LXX u kojima se nalazi NAYH umjesto NAYN.

c) Granice područja koje treba osvojiti (usp. Post 15,18; Pnz 1,7; 11,24; vidi i Suci 20,1+) idealne su granice Obećane zemlje. One mnogo nadilaze granice onog područja koje će plemena Izraelova među sobom podijeliti (13 – 19). – Izraz »Sva zemlja Hetita« koji ispušta grč. tekst, vjerojatno je glosa iz svećeničke predaje.

d) To su zapovjednici ili činovnici uprave (usp. Pnz 20.5.8). Ta riječ isto tako znači i sudske djelatnike, sudske pisare ili povjerenike koji su pridruženi sucima (usp. Pnz 16,18; 1 Ljet 23,4).

e) Osvajanje zemlje mora biti prema Knjizi Jošuinoj djelo sveg naroda, a ne plod osamljenih napora pojedinih plemena koja bi se borila na različitim točkama zemlje kao što je to prema Knjizi Sudaca.

16 Oni odgovore Jošui: »Sve što nam zapovjediš,
učinit ćemo, i kuda nas god pošalješ, poći ćemo.
Pnz 34 9 17 Kao što smo slušali Mojsija, tako ćemo se pokoravati i tebi. Samo neka Jahve, Bog tvoj, bude s to-
1 5 bom kao što bijaše s Mojsijem! 18 Tko se god uspro-
Pnz 17 12 tivi tvome glasu i ne posluša tvojih riječi u svemu
što mu zapovjediš neka bude pogubljen. Samo ti
budi odvažan i hrabar!«

Jošuine uhode u Jerihonu[a]

7 2 **2** Jošua, sin Nunov, posla potajno iz Šitima[b]
Br 13 dvojicu uhoda s nalogom: »Idite, izvidite
Suci 18 2 područje, osobito Jerihon.« Oni odu i stignu u
Mt 1 5 kuću bludnice koja se zvala Rahaba i ondje prenoće. 2 To bude javljeno kralju jerihonskom: »Evo,
stigoše noćas ovamo neki ljudi od sinova Izraelovih
da izvide zemlju.« 3 Tada kralj jerihonski poruči Ra-
Br 13 habi: »Izvedi ljude koji su došli k tebi, koji su ušli
u tvoj dom, jer su došli uhoditi svu zemlju.« 4 Ali
žena uze ona dva čovjeka, sakri ih i reče: »Istina,
ti su ljudi došli k meni, ali ja nisam znala odakle
su. 5 Kada se u sumrak zatvarahu gradska vrata, oni
odoše i ja ne znam kamo su krenuli. Požurite za
njima jer ih još možete stići.« 6 A ona ih bijaše izvela na krov i sakrila pod netrveni lan što ga je
ondje razastrla. 7 I požure se ljudi u potjeru za njima, prema Jordanu, sve do prijelaza preko rijeke;
a kad je potjera izišla, zatvore se za njima gradska
vrata.

Sporazum između Rahabe i uhoda

↗Heb 11 31
↗Jak 2 25

8 Dok još oni gore ne bijahu zaspali, popne se
Rahaba k njima na krov 9 i reče im: »Znam da vam
je Jahve dao ovu zemlju, jer nas je sve uhvatio
strah od vas i prezaju od vas svi žitelji ovoga kraja.
9 9-10 10 Jer čusmo kako je Jahve isušio vodu Crvenoga
Izl 14 mora pred vama kada ste izašli iz Egipta, i ono što
ste učinili dvojici kraljeva amorejskih s druge
Pnz 2 26s strane Jordana, Sihonu i Ogu, koje pogubiste.
Br 21 23s, 33s 11 Kad smo čuli sve to, zastalo nam srce i nitko da
5 1 smogne snage da vam se suprotstavi jer Jahve, Bog
vaš – on je Bog gore na nebesima i dolje na zemlji[c]. Pnz 4 39+
12 Zakunite mi se, dakle, Jahvom da ćete i vi učiniti
milost domu oca moga, kao što i ja učinih milost
vama, i dajte mi pouzdan znak 13 da ćete ostaviti na
životu moga oca i moju majku, braću moju i sestre
moje i sve njihovo i da ćete nas izbaviti od smrti.«
14 Odgovoriše joj ljudi: »Životom svojim jamčimo
za vas, samo ako nas ne izdate. Kad nam Jahve
dade zemlju, iskazat ćemo ti milost i vjernost.« 6 22-25
15 Rahaba ih zatim spusti po konopu kroz prozor 1 Sam 19 12
jer joj je kuća bila uz bedem i ona je do bedema Dj 9 25
stanovala. 16 Još im reče: »Pođite prema gori da vas 2 Kor 11 33
potjera ne nađe i krijte se ondje tri dana dok se
progonitelji ne vrate, a onda idite svojim putem.«
17 Ljudi joj odgovore: »Evo, ovako ćemo ti ispuniti zakletvu kojom si nas zaklela: 18 kad uđemo u
zemlju, posluži se ovim znakom: priveži ovu crvenu
vrpcu za prozor kroz koji nas spuštaš i sakupi kod
sebe, u kući, svoga oca, i svoju majku, i svoju braću, i svu svoju rodbinu. 19 Tko god od vas stupi van
preko praga tvoje kuće, krv njegova na glavu njegovu: nije krivnja na nama – sam je krivac svojoj
smrti; a tko ostane s tobom u kući, krv njegova
neka padne na glave naše – mi ćemo biti krivci ako 2 Sam 1 16
ga se tko rukom dotakne. 20 Ako pak izdaš ovu našu
stvar, slobodni smo od zakletve kojom si nas zaklela.«
21 A ona odgovori: »Neka bude kako rekoste!«
Tada ih pusti i oni odoše, a ona zaveza na prozor
crvenu vrpcu[d].

Povratak uhoda

22 Oni odoše i dođoše u goru i ondje ostadoše tri
dana dok se ne vrati potjera; tražila ih je potjera
na svim putovima, ali ih nije nigdje našla. 23 Tada
se vrate i one dvije uhode: siđu s gore, prijeđu
preko rijeke i dođu k Jošui, sinu Nunovu, te ga
izvijeste o svemu što im se dogodilo. 24 I rekoše Jo-
šui: »Jahve nam je svu tu krajinu predao u ruke; 6 2; 8 7; 10 8
sve je njezine stanovnike uhvatio strah pred na-
ma.« 5 1

a) Gl. 2 – 9 zbirka su predaja koje potječu iz benjaminskog svetišta u Gilgali (4,19+). – U izvještaju o osvajanju Jerihona miješaju se dvije predaje: 1. pošiljanje izvidnika i zgode s Rahabom (gl. 2) sa završetkom u 6,22–25; 2. izvještaj, i to sastavljeni izvještaj, o prijelazu preko rijeke Jordana i o zauzimanju Jerihona (gl. 3 – 4 i 6). Ova čudesna povijest je izgleda zamijenila izvještaj o vojničkom pohodu koji se dogodio poslije Rahabine povijesti i na koji nas podsjeća Jš 24,11.
b) Šitim (»Bagremi«) je naziv za dio stepe uz Mrtvo more sjeveroistočno od njega (Br 25,1; 33,49).
c) Knjiga stavlja u usta Rahabe vjeroispovijest u stilu Pnz (usp. Pnz 4,39). Rahaba je spašena zahvaljujući svojoj vjeri (Heb 11,31) a opravdana je svojim djelima (Jak 2,25). Ova je strankinja koja svojom vjerom i svojom ljubavlju osigurava spasenje svem svojem domu postala kod Otaca slika Crkve. – U hebrejskom jeziku ime Rahabe je napisano drukčije nego li ime one mitske nakaze Rahaba (Job 9,13; 7,12+) što bijaše ujedno simbolički naziv Egipta (Ps 87,4)
d) Logički bi se rr. 17–21 bolje mogli smjestiti prije r. 15. Više se neće govoriti o crvenoj vrpci. U njoj su Oci vidjeli simbol Kristove krvi, prema svojoj alegorijskoj egzegezi o Rahabi (usp. bilješku za r. 11).

2. PRIJELAZ PREKO JORDANA[a]

Priprave za prijelaz

3 Urani Jošua i sa svim sinovima Izraelovim
krene od Šitima. I stignu do Jordana pa ondje
1 10+ prije prelaza prenoće. 2Poslije tri dana prođu star-
ješine kroz tabor i zapovjede puku: 3»Čim ugledate
8 33 Kovčeg saveza Jahve, Boga vašega, i svećenike le-
vite koji ga nose, krenite svi sa svoga mjesta i po-
đite za njim. 4[a]Tako ćete znati put kojim vam je
ići, jer tim putem još nikada niste išli. Ali između
vas i Kovčega neka bude razmak do dvije tisuće
lakata[b]. I da mu se niste približili.«
l 19 10,15 5A Jošua zapovjedi narodu: »Posvetite se za su-
tra, jer će sutra Jahve učiniti čudesa među vama.«
6A svećenicima Jošua zapovjedi: »Dignite Kovčeg
saveza i nosite ga pred narodom.« I digoše Kovčeg
saveza i poniješe ga pred narodom.

Posljednje upute

7Jahve reče Jošui: »Danas te počinjem uzvisivati
pred očima svega Izraela, neka znaju da sam s to-
1 5,17 bom kao što bijah s Mojsijem. 8Ti pak zapovjedi
svećenicima koji nose Kovčeg saveza:' Kada stig-
nete do voda jordanskih, u Jordanu se samom zau-
stavite.'« 9Tada reče Jošua Izraelcima: »Priđite i
čujte riječi Jahve, Boga svojega.« 10I reče Jošua:
l 34 9-10 »Po ovomu ćete spoznati da je među vama Bog
Pnz 7 1+ živi: on će goniti ispred vas Kanaance, Hetite, Hi-
vijce, Perižane, Girgašane, Amorejce i Jebusejce.
11Evo, Kovčeg saveza Gospodara sve zemlje proći
4 2 će pred vama preko Jordana. 12Izaberite odmah
dvanaest ljudi iz plemena Izraelovih, po jednoga iz
svakoga plemena. 13Čim stopala svećenika koji
nose Kovčeg Jahve, Gospodara sve zemlje, stupe
u Jordan, razdijelit će se voda Jordana, i ona što
teče odozgo ustavit će se kao nasip.'«

Prijelaz preko rijeke

14Kad je narod krenuo iz svojih šatora da prijeđe
preko Jordana, ponesu svećenici Kovčeg saveza
pred njim. 15A kad su nosači Kovčega stigli do Jor-
dana i kada su svećenici koji su nosili Kovčeg zaga-
zili u vodu na obali – a bilo je vrijeme žetve[c] kad
se Jordan prelijeva preko svojih obala – 16voda što
je tekla odozgo daleko se, poput nasipa, ustavila Izl 14 21
kod grada Adame, koji se nalazi kraj Sartana; a
voda što je otjecala dolje u Arabsko ili Slano more
sasvim je otekla[d] i narod je prelazio prema Jeriho-
nu. 17Svećenici koji su nosili Kovčeg saveza Jahvina
stajahu na suhu usred Jordana i prelažaše Izrael po Izl 14 22
suhu sve dok sav narod ne prijeđe preko rijeke. 2 Kr 2 8

Dvanaest spomen-kamenova

4 Pošto je sav narod prešao preko Jordana,
reče Jahve Jošui: 2»Izaberite iz naroda dva-
naest ljudi, od svakoga plemena po jednoga, 3i za-
povjedite im: 'Dignite odavde, iz sredine Jordana
– s mjesta gdje stoje noge svećenika – dvanaest ka-
menova koje ćete ponijeti sa sobom i položiti na
mjestu gdje budete noćas prenoćili.'«
4Tada pozva Jošua dvanaest ljudi koje je bio iza-
brao između sinova Izraelovih, iz svakoga plemena
po jednoga čovjeka, 5i reče im: »Idite pred Kovčeg
Jahve, Boga svoga, u sredinu Jordana, i neka svaki
donese na svojim ramenima po jedan kamen prema
broju plemena Izraelovih. 6To će biti na spomen
među vama. Kad vas jednoga dana budu pitala = 4 21-24
vaša djeca: 'Što vam znače ovi kamenovi?' 7reći Izl 12 26
ćete im: 'Voda se Jordana razdijelila pred Kovče- Pnz 6 20
gom saveza Jahvina kad je prelazio preko Jordana.'
I ovo će kamenje biti vječni spomen sinovima Iz-
raelovim.«

a) Izvještaj o prijelazu preko Jordana i o ulasku u Kanaan (3,1 – 5,12) predstavlja s izvješćem o izlasku iz Egipta paralelizam koji redaktor ovdje još i naglašava (3,7; 4,14.23): Jahve zaustavlja vode rijeke Jordana (3,7 – 4,18), kao što je isušio Crveno more (Izl 14, 5–31); Jahvin kovčeg ide na čelu povorke koja prelazi rijeku (Jš 3,6–17; 4,10–11) poput stupa od oblaka ili vatre u prijelazu kroz Crveno more (Izl 13,21–22; 14,19–20); Jošua (3,7; 4,14) ima istu ulogu kakvu je Mojsije imao u Izlasku. Obrezanje koje redaktor Jošuine knjige pripisuje narodu iz vremena Izlaska obnovljeno je na njihovim potomcima rođenima u pustinji (Jš 5,2–9). Mana koja je bila hranom u pustinji (Izl 16) prestaje padati čim je narod ušao u Kanaan (Jš 5,12) i Pashu slave u Gilgali, poslije drugog »prijelaza« (Jš 5,10) kao što su je slavili u Egiptu, prije prvog prelaska (Izl 12,1–28; 13,3–10). Ovaj paralelizam između događaja početka i svršetka Izlaska pripisao je izlasku iz Egipta čudo s vodom kao što je bilo čudo i prijelaz preko voda rijeke Jordana (usp. Izl 14+). – Budući da će muka i uskrsnuće Isusa Krista duhovno obnoviti događaje Izlaska (usp. 1 Kor 10,1), Jošuu koji je prvi ostvario te događaje Oci smatraju pralikom Krista Isusa čije je ime i on nosio.

b) To je udaljenost koju su Židovi smjeli prevaliti na dan šabata odn. subote. Opomena da se ne približe Kovčegu (rr. 3–4b) izraz je straha kojemu je uzrok uvjerenje da u Kovčegu prebiva Jahve (2 Sam 6,7+).

c) Ovaj visoki vodostaj rijeke Jordana učinak je naglog topljenja snijega na Hermonu za vrijeme mjeseca ožujka i travnja, u vrijeme žetve u Jordanskoj dolini.

d) Ovo uspoređuju s onim što se prema jednom arapskom kroničaru dogodilo god. 1267., kada je rijeka Jordan prestala teći za svojih 10 sati a to zbog odrona zemlje u rijeku, u blizini Adame-Damieh.

[8]Izraelci učine kako im je zapovjedio Jošua,
uzmu dvanaest kamenova iz sredine Jordana,
prema broju plemena Izraelovih, kako je Jahve na-
redio Jošui: prenesu ih do svoga noćišta i polože
ondje. [9]Zatim Jošua postavi usred Jordana dva-
naest kamenova na mjesta gdje su stajale noge sve-
ćenika koji su nosili Kovčeg saveza. Ondje stoje i
danas[a].

Svršetak prijelaza

[10]Svećenici koji su nosili Kovčeg saveza stajali su
usred Jordana, sve dok se nije izvršilo sve što je
Jahve zapovjedio Jošui da narod izvrši, sasvim
onako kao što Mojsije bijaše naredio Jošui. A na-
rod je žurno prelazio. [11]Pošto je sav narod prešao,
prijeđu i svećenici s Kovčegom saveza Jahvina i
krenu pred narodom. [12]Tada sinovi Rubenovi i si-
novi Gadovi i polovina plemena Manašeova u boj-
noj opremi stanu na čelo sinova Izraelovih, kao što
im bijaše zapovjedio Mojsije. [13]Oko četrdeset tisuća
naoružanih ljudi prešlo je pred Jahvom da se bori
na Jerihonskim poljanama. [14]Toga dana uzvisi Ja-
hve Jošuu pred svim Izraelom i svi ga se bojahu,
kao nekoć Mojsija, u sve dane njegova života.
[15]Jahve reče Jošui: [16]»Zapovjedi svećenicima koji
nose Kovčeg saveza neka izađu iz Jordana.« [17]Tada
Jošua zapovjedi svećenicima: »Izađite iz Jordana!«
[18]A čim su svećenici koji su nosili Kovčeg saveza
Jahvina izašli isred Jordana i stali nogama na suho,
vrate se vode Jordana na svoje mjesto i poteku kao
i prije preko svojih obala.

Dolazak u Gilgal[b]

[19]Narod je izašao iz Jordana desetog dana prvoga
mjeseca. Tada se utaborio u Gilgalu, istočno od
Jerihona. [20]A onih dvanaest kamenova što su ih
uzeli sa sobom iz Jordana, Jošua postavi u Gilgalu.
[21]Tada reče Izraelcima: »Ako potomci vaši upitaju = 4 6-7
jednoga dana svoje očeve: 'Što znači ovo kame-
nje?' – [22]vi ih poučite ovako: 'Izrael je ovdje po
suhu prešao preko Jordana [23]jer je Jahve, Bog vaš,
osušio pred vama vodu Jordana dok ne prijeđoste,
kao što je učinio Jahve, Bog vaš, s Morem crvenim Izl 14 21
kad ga je osušio pred nama dok ne prijeđosmo.
[24]A sve to, da bi znali svi narodi zemlje koliko je
moćna ruka Jahvina, i vi sami da se svagda bojite Izl 14 31
Jahve, Boga svoga.'«

Strah narodâ na zapadnoj obali Jordana

5 Pošto su čuli svi kraljevi amorejski na zapad-
noj strani Jordana i svi kraljevi kanaanski koji
bijahu uz more da je Jahve osušio Jordan pred Iz-
raelcima dok ne prijeđoše[c], zastade im srce i ne- 2 11
stade im junaštva pred Izraelcima.

Obrezivanje Židova u Gilgalu

[2]U to vrijeme Jahve reče Jošui: »Načini sebi ka- Post 17 10+
mene noževe i ponovo[d] obreži Izraelce.« [3]Jošua na-
čini sebi kamene noževe i obreza Izraelce na bre-
žuljku Aralotu.
[4]A evo zašto ih je Jošua obrezao: sve ljudstvo
što je izišlo iz Egipta, sve što mogaše nositi oružje,
pomrlo je na putu kroz pustinju. [5]Svi oni bijahu
obrezani, ali nije bio obrezan nitko koji se rodio
na putu kroz pustinju, poslije izlaska iz Egipta, [6]jer
su četrdeset godina Izraelci lutali pustinjom dok ne Br 14 20-38
pomriješe svi za oružje sposobni koji bijahu izišli iz
Egipta; nisu slušali glasa Jahvina te im se Jahve
zakleo da njihove oči neće vidjeti zemlju koju je

a) Izvještaj spaja dva različita elementa: 1. tumačenje kruga kamenova koje se moglo vidjeti u Gilgali (4,19+) koje su povezali s prelaskom dvanaest plemena Izraelovih preko rijeke Jordana. 2. tumačenje kamenova koje se moglo vidjeti u samom koritu rijeke Jordana koje su povezali s prelaskom Kovčega (4,9).
b) Riječ *gilgal* znači »krug od kamenja« i upotrebljena je kao naziv za više mjesta (usp. Pnz 11,30; 2 Kr 2,1). Jošuina Gilgala nalazi se između grada Jerihona i rijeke Jordana »na granici jerihonskog područja«. Međutim, nepoznat je točni smještaj tog starog mjesta. Ovo drevno mjesto kulta postaje glavnim svetištem za Benjaminovo pleme. S ovim su mjestom povezali spomen na obrezanje i na prvu Pashu u Kanaanu (5,9–10) i zakletve kojom su se zakleli Gibeoncima (9,6). Ovo prvo logorovanje poslije prelaska preko Jordana postaje polazištem za daljnja osvajanja zemlje (10,6; 14,6). Gilgala će ostati veliko političko i vjersko središte za vrijeme Šaula (usp. 1 Sam 11,15+). Kult u Gilgali napadali su proroci (Hoš 4,15; 9,15; 12,12; Am 4,4; 5,5).
c) »dok ne prijeđoše« qr, rkpp., pr.; ktb »dok ne prijeđosmo«.
d) »ponovo« – BJ donosi na kraju retka glosu kojom se objašnjava: »drugi put«.

Izl 3 8 obećao njihovim ocima – zemlju u kojoj teče mli-
jeko i med. 7Na njihovo je mjesto podigao sinove
njihove i njih je Jošua obrezao: nisu bili obrezani
jer se na putu nije obrezivalo. 8Kad je bio obrezan
sav narod, počivali su u taboru sve dok nisu ozdra-
vili. 9Tada reče Jahve Jošui: »Danas skidoh s vas
sramotu egipatsku.« I prozva se ono mjesto Gilgal
sve do naših dana[a].

Svetkovanje Pashe

10Izraelci se, dakle, utaboriše u Gilgalu i ondje
na Jerihonskim poljanama proslaviše Pashu uvečer
četrnaestoga dana u mjesecu. 11A sutradan poslije
Pashe, upravo toga dana, blagovali su od uroda
one zemlje: beskvasna kruha i pržena zrnja. 12I
mȁna je prestala padati čim su počeli jesti plodove Izl 16 1+
zemlje. Tako Izraelci nisu više imali mane, nego su
se te godine hranili plodovima zemlje kanaanske[b].

3. OSVAJANJE JERIHONA

Objava Božja[c]

13Kad se Jošua približio gradu Jerihonu, podiže
Br 22 23 oči i ugleda čovjeka kako pred njim stoji s isukanim
Ljet 21 16 mačem u ruci. Jošua mu pristupi i upita ga: »Jesi
li ti s nama ili s našim neprijateljima?« 14A on od-
Izl 23 20 govori: »Ne, ja sam vođa vojske Jahvine i upravo
Dn 12 1 sam došao ...« Tada Jošua pade ničice, pokloni mu
19 11-16 se i reče: »Što zapovijedaš Gospodaru, sluzi svo-
me?« 15A vođa vojske Jahvine odgovori Jošui:
Izl 3 5 »Skini obuću s nogu svojih, jer je sveto mjesto na
19 12+ kojem stojiš.« I Jošua učini tako.

Pad Jerihona[d]

6 A Jerihon stajaše silno utvrđen i zatvoren
pred sinovima Izraelovim. Nitko nije izlazio
niti je tko ulazio. 2Tada Jahve reče Jošui: »Evo,
predajem ti u ruke Jerihon i kralja njegova s ratni-
cima. 3Svi vi ratnici obiđite oko grada jedanput na
dan. Tako činite šest dana. 4A sedam svećenika
neka nose pred Kovčegom sedam truba od ovnuj-
skih rogova. Sedmoga dana obiđite sedam puta
oko grada, a svećenici neka trube u trublje. 5Pa
kad otežući zatrube u rog ovnujski, neka sav na-
rod, čim čuje glas trube, podigne silnu bojnu[e] viku.
I srušit će se gradski bedemi, a narod neka tada
ulazi svaki odande gdje se nađe.«
6Jošua, sin Nunov, pozva k sebi svećenike i reče
im: »Uzmite Kovčeg saveza, a sedam svećenika
neka ponese sedam truba od rogova ovnujskih pred
Kovčegom Jahvinim.« 7A narodu reče: »Pođite i
obiđite oko grada, a ratnici neka idu pred Kovče-
gom Jahvinim.«
8I bî kako je Jošua zapovjedio narodu. Pođe se-
dam svećenika noseći trube od rogova ovnujskih:
trubili su u rogove, a Kovčeg Jahvin iđaše za njima.
9Ratnici pođoše pred svećenicima koji su trubili u
trube, a zalaznica krenu za Kovčegom. Stupali su
tako dok se glas truba razlijegao.
10A narodu bijaše zapovjedio Jošua govoreći:
»Ne vičite i ne dajte glasa od sebe i nijedna riječ
neka se ne čuje iz vaših usta dok vam ne kažem:
'Vičite!' Tada neka odjekne bojna vika.«
11I naredi da Kovčeg Jahvin obiđe jednom oko
grada pa da se vrate u tabor i ondje prenoće. 12Su-
tradan urani Jošua, a svećenici ponesu Kovčeg sa-
veza. 13A sedam svećenika koji su nosili sedam
truba od rogova ovnujskih pođu pred Kovčegom
Jahvinim. Idući trubili su u trube, ratnici iđahu

a) Igra riječi *Gilgal* i *gallôti,* »skinuo sam«. – »Sramota« se sastoji u neobrezanju. Redaktor je mislio na Egipćane koji su bili neobrezani.
b) Blagovanje beskvasnog kruha i pržena zrnja označuje ulazak Izraela u poljoprivrednu zemlju te dobiva vjersko obilježje zbog Pashe pa se zato tražilo obrezanje. Prestanak dobivanja mane znači ujedno prestanak vremena boravka u pustinji.
c) Rr. 13–15 ostatak su izgubljene predaje: ovo Bogojavljenje uključuje objavu i naredbe koje je Bog dao Jošui (r. 14) a koje su se bez sumnje ticale osvajanja zemlje koje je bilo zamišljeno kao Jahvin osobni pothvat. Možda bi bilo dobro povezati s ovim onaj prizor, također osamljen, iz Sudaca 2,1–5. U svakom slučaju ovdje opet susrećemo paralelizam s Izlaskom: prizor podsjeća na viđenje gorućeg grma i na poslanje Mojsijevo.
d) Porijeklo ovog izvješća je u predaji svetišta u Gilgali koja je tumačila razrušene zidine grada Jerihona kao plod prvog dijela Jahvinog rata u Kanaanu (rr. 2–10.15–16.20–21): Kovčeg je znak Jahvine prisutnosti. Jahve je tu jedini koji djeluje. Ovaj izvještaj, tipičan izvještaj za sveti rat u osvajanju zemlje, bio je preoblikovan u bogoštovno izvješće naknadnim dodacima kojima su redaktori naglašavali ulogu svećenika. Hebrejski tekst je značajno duži nego grčki tekst LXX koji ispušta ponavljanja. Izvještaj nije čak ni u svom izvornom obliku bio povijestan u našem smislu, ali to ne isključuje činjenicu da je Jerihon stvarno bio zauzet (usp. 24,11 i bilješku za 2,1). Arheologija, istina, ne nailazi ni na jedan trag jerihonskih ruševina potkraj XIII. st. prije Kr., ali njezino svjedočanstvo ne mora biti odlučujuće, budući da su slojeve ovih razdoblja mogle uništiti erozije.
e) O bojnoj i ratničkoj vici usp. Br 10,5+.

pred njima, a zalaznica pak za Kovčegom Jahvinim
dok su trube odjekivale.
14Tako i drugog dana obiđu jednom oko grada
pa se vrate natrag u tabor. Tako su činili šest dana.
15A sedmoga dana zorom ustanu i obiđu oko grada
istim onakvim redom sedam puta. Samo su toga
dana obišli oko grada sedam puta.

Jerihon – »herem« Jahvi[a]

16Za sedmog obilaska snažno zatrube svećenici u
rogove, a Jošua reče narodu: »Kličite bojne po-
klike jer vam je Jahve predao grad! 17Grad neka
Lev 27 28-29 bude 'herem' Jahvi – uklet i predan uništenju sa
svime što je u njemu. Samo bludnica Rahaba da
2 1-21 ostane živa i svi koji budu s njom u kući, jer je ona
sakrila uhode koje smo poslali. 18A čuvajte se svega
ukletog u gradu da i sami ne budete prokleti što
7 1-26 ste uzeli ukleto, jer biste time navukli prokletstvo
na tabor i unesrećili ga[b]. 19Zato sve srebro i zlato,
sve bakreno i željezno posuđe neka bude posve-
ćeno Jahvi i pohranjeno u riznicu.«
20Tada povika narod i odjeknuše trube. Kada se
↗Heb 11 30 zaori glas truba i bojni povici naroda, padoše be-
demi i narod prodrije u grad, svatko odande gdje
se našao, i osvojiše ga. 21I tada izvršiše kletvu ni-
šteći oštricom mača sve što bijaše u gradu: muško
i žensko, staro i mlado, volove, ovce i magarad.

2 1-21 Rahabina kuća pošteđena[c]

22A onoj dvojici što su uhodili zemlju reče Jošua:
»Idite u kuću one bludnice pa izvedite ženu sa
svima njezinima, kako joj se zakleste.« 23I mladi
ljudi, uhode, odoše te izvedoše Rahabu, njezina
oca i njezinu majku, braću i svu rodbinu. Izvedoše
sve njezine i smjestiše ih izvan izraelskog tabora.
24Spališe grad i sve što bijaše u njemu: uzeše
samo srebro, zlato, tučano i željezno posuđe i sta- Br 31 22
više u riznicu Doma Jahvina. 25Ali bludnicu Raha-
bu, svu njenu obitelj i sve njihovo poštedi Jošua.
Ona ostade među Izraelcima sve do danas, jer je
sakrila glasnike koje je poslao Jošua da uhode Jeri-
hon.
26Tada izreče Jošua ovu kletvu:
»Proklet bio pred licem Jahve čovjek koji pokuša
da ponovo gradi Jerihon: gradio mu temelje na ↗1 Kr 16 34
svom prvencu, podizao mu vrata na svome mezim-
cu!«
27Jahve je bio s Jošuom te se pronio glas o njemu 1 5+
po svoj zemlji.

Kršenje kletve i neuspjeh kod Aja[d]

7 Ali se sinovi Izraelovi teško ogriješiše o »he-
rem«, jer je Akan, sin Karmija, sina Zabdije-
va, sina Zerahova, od plemena Judina, uzeo od
ukletih stvari, i Jahve se razgnjevi na sinove Izrae-
love.
2Jošua pak posla ljude iz Jerihona u Aj[e], koji leži 2 1
istočno od Betela, i reče im: »Uziđite onamo, izvi-
dite kraj!« Ljudi odoše te izvidješe Aj. 3Vrativši se
k Jošui, rekoše mu: »Ne treba da onamo uzlazi sav
narod; dvije do tri tisuće ljudi neka idu da osvoje
Aj. Ne muči onamo sav narod, jer je ondje malo
svijeta.«

a) Ukletstvo (anatema), na hebr. *herem* povlači sa sobom odricanje od sveg ratnog plijena u prilog Bogu: ljudi i životinje su osuđeni na smrt, dragocjeni su predmeti poklonjeni svetištu. To je vjerski čin, pravilo svetog rata, kojim se izvršava Božja naredba (Pnz 7,1–2; 20,13s; 1 Sam 15,3) ili zavjet da bi se postigla pobjeda (Br 21,2). Svako neispunjenje postaje svetogrđe koje se strogo kažnjava (Jš 7, usp. 1 Sam 15,16–23). Ovo apsolutno pravilo imalo je i nekih iznimaka (Br 31,15–23; Pnz 2,34–35; 3,6–7; 20,13–14; Jš 8,26–27). Ovo izvorno shvaćanje apsolutne Božje vlasti bit će ispravljeno kasnije predodžbom o njegovom milosrdnom očinstvu (usp. Mudr 1,13 a osobito NZ, Mt 5,44–45).
b) »da i sami ne budete prokleti« po TM; BJ po LXX »te se ne polakomite (i uzmete ukleto)«, usp. 7,21 i Pnz 7,25.
c) Kraj Rahabine povijesti i povijesti izvidnica (gl. 2). Rahabe su se sjećali pripadnici jednog plemena, plemena Rahabina, koje je nadživjelo (r. 25) Rahabu.
d) Prizor s Akanom izvorno bijaše neovisan o zauzeću Jerihona i Aja: Akan je bio Judejac, i ravnica Akorova je u Judeji, daleko od Aja i od Jerihona. To je posebna predaja, vjerojatno benjaminskog porijekla, budući da je neprijateljski raspoložena prema Judeji.
e) Aj (ime znači »ruševina«), danas ruševina et-Tell (što i na arapskom znači »ruševina«). Mjesto je bilo već odavno ruševina u vrijeme Jošuino i teško je ovom izvještaju pripisati povijesnu vrijednost. Taj izvještaj je paralelan izvještaju o osvajanju Gibeona (Suci 20) i vjerojatno su ga pripovijedali u Betelu da bi njime nekako izravnali spomen na poraz Benjaminovaca u Gibei.

4 Pođe onamo oko tri tisuće ljudi od svega naro-
(Suci 20 20-21) da, ali su morali pobjeći pred onima iz Aja. 5 Ajani pobiše oko trideset i šest ljudi i tjerali su ih ispred svojih vrata do Šebarima: pobili su ih na strmini.
(Suci 20 26) Klonu tada srce narodu kao da mu je voda u žilama. (1 22)

Jošuina molitva i Jahvin odgovor[a]

6 Razdrije Jošua haljine svoje i baci se ničice pred Kovčegom Jahvinim, i ostade tako do večeri, on i starješine u Izraelu, posuvši glave pepelom. 7 Tada
(32 11-14) reče Jošua: »Jao, Gospode Jahve, zašto si preveo
(Kr 16 34) ovaj narod preko Jordana? Da nas predaš u ruke Amorejaca da nas pobiju? Kamo sreće da smo stali s onu stranu Jordana! 8 Oprosti, Gospode! Što drugo da rečem kad je Izrael okrenuo leđa pred svojim neprijateljima? 9 Ako to čuju Kanaanci i ostali žitelji zemlje, udružit će se protiv nas da zbrišu ime naše sa zemlje. Što ćeš, dakle, učiniti za veliko ime svoje?«

10 A Jahve odgovori Jošui: »Ustani! Zašto si pao ničice? 11 Izrael je sagriješio: prekršili su Savez kojim sam ih vezao. Zaista, uzeše ukleto, porobiše, posakrivaše i prisvojiše. 12 I zato Izraelci ne mogu izdržati pred svojim neprijateljima, okreću leđa pred protivnicima jer su postali ukleti. Ja ne mogu više biti s vama[b] ako iz svoje sredine ne maknete proklete. 13 Ustani! Sazovi narod na posvećenje i reci mu: Posvetite se za sutra, jer ovako govori Jahve, Bog Izraelov: 'Kletva je u tebi, Izraele; i nećeš izdržati pred svojim neprijateljima sve dok ne odstranite kletvu iz svoje sredine.' 14 Zato sutra zorom pristupite pleme za plemenom; iz plemena koje
(1 Sam 14 40-42) odredi Jahve prići će rod za rodom, a onda iz roda koji označi Jahve pristupit će obitelj po obitelj, a iz obitelji koju označi Jahve pristupit će čovjek za čovjekom[c]. 15 I tko se tada nađe s ukletom stvari, neka se spali on i sve što mu pripada, jer je prekršio Savez Jahvin i osramotio Izraela.«

Otkrivanje i kažnjavanje krivca

16 Urani Jošua ujutro i pozva Izraela po plemenima; pristupiše i otkri se pleme Judino. 17 Potom pristupi rod za rodom iz plemena Judina i pronađe se rod Zerahov. Pristupiše obitelji roda Zerahova, domaćin jedan za drugim, i pronađoše obitelj Zabdijevu[d]. 18 Naposljetku naredi Jošua da pristupi obitelj Zabdijeva, muškarac jedan za drugim, i pronašao se Akan, sin Karmija, sina Zabdijeva, sina Zerahova, od plemena Judina.

19 Tada reče Jošua Akanu: »Sine moj, daj slavu Jahvi, Bogu Izraelovu, i priznaj mu što si učinio; objasni što si učinio i nemoj mi ništa tajiti.« 20 Akan reče Jošui: »Zaista, ja sagriješih Jahvi, Bogu Izraelovu, i evo što sam učinio: 21 vidjeh u plijenu lijep šinearski plašt[e], dvije stotine srebrnjaka i zlatnu šipku vrijednu pedeset srebrnjaka, pa se polakomih i uzeh sebi. Eno je sve zakopano usred moga šatora, a srebro je odozdo.«

22 Tada uputi Jošua poslanike, koji otrčaše u šator. I gle, sve bijaše zakopano u šatoru, a odozdo srebro. 23 Uzmu sve iz šatora i donesu Jošui i starješinama Izraelovim i prostriješe sve pred Jahvu.

24 Tada uze Jošua Akana, sina Zerahova, i srebro, plašt i zlatnu šipku, i sve sinove i kćeri njegove, volove njegove i magarad, i ovce, šator njegov i sve što bijaše njegovo te ga izvede u dolinu Akor. Pratio ih sav Izrael[f].

25 Reče Jošua: »Kako si ti nas unesrećio, tako danas tebe unesrećio Jahve!« I kamenova ga sav Izrael.

26 Potom navališe na njega gomilu kamenja, koje

a) Ova molitva podsjeća na molitvu koju je Mojsije izgovorio u sličnim prilikama (Izl 32,11; Br 14,13–16; Pnz 9,6). Međutim, razlike postoje i to velike: osobito činjenica da je Jahve Mojsiju ponudio da će mu dati drugi narod i da se Mojsije odrekao toga i za narod dapače posredovao, dok ovdje Jošua gubi hrabrost a Bog ga ohrabruje (usp. 1 Kr 19,4; Jr 15,10.18; 20,7.4–16).
b) Povreda herema (prokletstva, anateme) je svetogrđe (6,17+) i njime je sva zajednica okaljana, postala je »ukleta« zbog nazočnosti ukradenih stvari. Da bi bila oslobođena, herem se treba izvršiti nad samim krivcem.
c) Usporedi Šaula, izabrana za kralja ždrijebom (1 Sam 10,20–21) i Jonatana, koji je prokazan krivcem (1 Sam 14,40–42). U ovom posljednjem slučaju izričito a u drugima vjerojatno ovo se određivanje vrši pomoću svetoga ždrijeba kojim su pitali Boga za savjet (usp. 1 Sam 2,28+; usp. još i Jon 1,7).
d) »rod za rodom« po LXX; TM »rod«. – »obitelji« neki rkpp. TM, sir., Vg.; TM »ljudi«.
e) Šinear je predio Gornje Mezopotamije (danas Džebel Sindjar). No u Bibliji je taj izraz redovito označavao Babiloniju (Post 10,10; 11,2; Dn 1,2). I ovdje je taj izraz upotrebljen u tom smislu. Babilonija je bila poznata po svojoj raskoši.
f) BJ ovomu retku još dodaje glosu, u zagradama: »bacili su ih u vatru i zasipali ih kamenjem«.

stoji do danas[a]. Tako se Jahve ublaži od svoga že-
stoka gnjeva. Zbog toga se događaja prozva ono
mjesto dolina Akor[b] i tako se zove do danas.

4. OSVAJANJE AJA

Jahvine zapovijedi Jošui

8 Tada reče Jahve Jošui: »Ne boj se i ne stra-
huj! Uzmi sa sobom sve ratnike, ustani i na-
Suci 20 28 vali na Aj. Gle, predajem ti u ruke ajskoga kralja,
njegov narod, grad i zemlju njegovu. [2]Učini s Ajem
i s njegovim kraljem kao što si učinio s Jerihonom
i njegovim kraljem; ali vam je slobodno da prigra-
bite plijen iz njega i njegovu stoku. Postavi gradu
zasjedu s leđa.«
Suci 20 29-48 [3]Spremi se Jošua da navali na Aj i svi ratnici s
njime. Izabrao je trideset tisuća junaka i poslao ih
noću; [4]dade im zapovijed: »Pazite! Poći ćete u za-
sjedu gradu s leđa, ali da ne budete predaleko od
grada i budite svi spremni. [5]A ja i sav narod koji
me prati primaknut ćemo se gradu; i kada ljudi iz
Aja[c] izađu pred nas, mi ćemo kao i prije pobjeći
ispred njih. [6]Oni će onda navaliti za nama dok ih
ne odvedemo od grada jer će misliti: 'Bježe ispred
nas kao i prije[d].' [7]Tada provalite iz zasjede i zau-
zmite grad: Jahve, Bog vaš, predat će vam ga u
ruke. [8]Kad jednom osvojite grad, spalite ga og-
njem. Učinite to po Jahvinoj zapovijedi. Pazite, to
vam zapovjedih.«
[9]Jošua ih posla i oni odoše u zasjedu te se smje-
stiše između Betela i Aja, gradu sa zapada. A Jo-
šua provede noć među narodom. [10]Uranivši, Jošua
ujutro prebroja narod i pođe sa starješinama Izrae-
lovim pred narodom na Aj. [11]Svi ratnici krenu s
njim i kad se primaknu gradu, utabore se Aju sa
sjevera, tako da je između njih i mjesta bila ravni-
ca. [12]Jošua uze oko pet tisuća ljudi[e] i namjesti za-
sjedu između Betela i Aja, gradu sa zapadne stra-
ne. [13]A narod se smjesti u tabor, koji je bio na sje-
veru grada, dok je njegova zalaznica bila na zapadu
grada. Jošua opet provede noć usred naroda.

Bitka za Aj

[14]Kad je sve to vidio ajski kralj, požuri se te izađe
on i sav njegov narod niz obronak[f] prema Arabi u
boj protiv Izraela. A nisu ni slutili da je iza grada
namještena zasjeda. [15]Tada Jošua i sav Izrael nagnu
bježati kao da su ih pobijedili. I bježali su putem
prema pustinji. [16]Ajani nato pozvaše sve iz grada i
dadoše se za njima u potjeru te, goneći Jošuu,
odvoje se od grada. [17]I ne ostade nitko u Aju i Be-
telu[g] da nije pošao za Izraelcima. Ostavili su grad
otvoren i gonili Izraelce.
[18]Tada reče Jahve Jošui: »Zamahni kopljem što 8 26
ti je u ruci prema Aju[h]: predajem ti ga u ruke.« I Izl 17 8-15
podiže Jošua koplje što mu bješe u ruci i zamahnu 2 Kr 13 14-19
prema gradu. [19]I tek što je podigao ruku, dignu se
ljudi iz zasjede i potrče prema gradu, osvoje ga i
umah ga ognjem zapale.

Pokolj građana Aja

[20]Kada se oni iz Aja obazreše, imadoše što vidje-
ti: dim se dizao iz grada prema nebu. I nitko od
njih nije imao kuda uteći ni tamo ni amo. Tada se
narod koji je bježao prema pustinji okrenuo prema
progoniteljima. [21]Vidjevši Jošua i sav Izrael da je
zasjeda zauzela grad i da se diže dim iz grada, vrate
se i udare na ljude iz Aja. [22]Njihovi su im izašli u
susret iz grada, i tako se oni iz Aja nađoše posred
Izraelaca, opkoljeni i s jedne i s druge strane: biše
pobijeni tako te ni jedan ne ostade živ niti uteče.
[23]A kralja Aja uhvatiše živa i dovedoše ga Jošui.
[24]Kad su Izraelci pobili sve stanovnike Aja na otvo-
renu polju i u pustinji, kuda su ih gonili, i kada svi
padoše od mača, vratiše se Izraelci u Aj i sasjekoše
mačem sve što bješe u njemu. [25]Bilo je dvanaest

a) Ukop zločinca (usp. kralja ajskoga, 8,29; Abšaloma, 2 Sam 18,17; sličan je postupak bio i s pet kraljeva kanaanskih, Jš 10,27).
b) Usp. Iz 56,10; Hoš 2,17; ime je ovdje protumačeno s *'akar* što znači »donijeti nesreću« (r. 25). Dolina Akor je ona što se prostire iznad humka Kumran; pripadala je Judeji ali je bila na granici Benjaminova plemena (usp. r. 1+). Ovaj geografski naziv utjecao je na čitanje imena Akan: Akar u grč. tekstu ove gl. i u hebr. tekstu 1 Ljet 2,7.
c) »ljudi iz Aja« tako prema grč. tekstu. Hebr. čita: »oni«.
d) Na kraju r. TM dodaje: »i mi ćemo pobjeći ispred njih«, ditografija iz r. 5.
e) Ova je brojka vjerojatnija nego ona 30.000 ljudi u r. 3.
f) »obronak«, *môrad* konj. (usp. 7,5); »mjesto sastanka« *mo'ed*.
g) »i Betelu« je glosa koju grč. tekst ispušta.
h) Nije to jednostavan znak nego vrlo djelotvoran čin kao i onaj Mojsijev (Izl 17,9.11).

tisuća onih koji su izginuli toga dana, ljudi i žena – sav Aj.

Prokletstvo i razaranje

26 Jošua nije spuštao ruke kojom bijaše zamahnuo kopljem sve dok nisu poubijani svi stanovnici Aja. 27 Samo stoku i plijen iz onoga grada razdijele među sobom Izraelci, kao što je Jahve zapovjedio Jošui. 28 Jošua spali Aj i učini ga za sve vijeke ruševinom, pustim mjestom do danas. 29 Kralja ajskoga objesi o drvo[a] do večeri. O zapadu sunčanom zapovjedi Jošua te skinuše truplo s drveta, baciše ga pred gradska vrata i nabacaše na nj veliku gomilu kamenja, koja stoji i danas.

Pnz 21 22-23
Jš 10 27
7 26+

5. *ŽRTVA I ČITANJE ZAKONA NA GORI EBALU*[b]

Žrtvenik od neklesanog kamena

30 Tada podiže Jošua žrtvenik Jahvi, Bogu Izraelovu, na gori Ebalu, 31 kao što je zapovjedio Mojsije, sluga Jahvin, svim sinovima Izraelovim i kako je napisano u Mojsijevoj knjizi Zakona: žrtvenik od grubog kamena, neklesanog željezom. Na njemu bî prinesena Jahvi žrtva paljenica i pričesnica.

Izl 20 25
Pnz 27 5-7

Čitanje Zakona

32 Tu na kamenju Jošua prepiše Zakon Mojsijev koji bješe napisan za sinove Izraelove. 33 I sav Izrael i njegove starješine, glavari narodni i suci, došljaci i domaći, stanu s obje strane Kovčega prema svećenicima i levitima koji su nosili Kovčeg saveza Jahvina – polovina prema gori Gerizimu, a polovina prema gori Ebalu[c] – da bi se blagoslovio puk Izraelov prema obredu koji zapovjedi Mojsije. 34 Tada pročita Jošua svaku riječ Zakona, blagoslov i prokletstvo, sve kako je napisano u knjizi Zakona. 35 Nije Jošua propustio nijedne Mojsijeve naredbe, nego ih je sve pročitao pred saborom svih Izraelaca, pred ženama, djecom i došljacima koji su išli s njima.

Pnz 27 2-4.8
Pnz 27 9-26
3 3
Pnz 11 29
Pnz 31 10-12

6. *SPORAZUM IZMEĐU IZRAELACA I GIBEONACA*

Savez protiv Izraela

9 1 O tim su događajima čuli svi kraljevi s onu stranu Jordana – u Gorju, u Šefeli i duž čitave obale Velikoga mora sve do Libanona: Hetiti, Amorejci, Kanaanci, Perižani, Hivijci, Jebusejci – 2 pa se svi udružiše da složno udare protiv Jošue i Izraela.

Suci 1 9
Pnz 7 1+

Varka Gibeonaca[d]

3 A stanovnici Gibeona, poučeni onim što Jošua

a) Ovaj sramotni čin koji je kadikad slijedio poslije smaknuća neprijatelja (usp. 10,26–27) bijaše znak sramote koji su primjenjivali i drugi narodi (usp. 1 Sam 31,10). Međutim, prema zakonu iz Pnz 21,22–23 osuđeni je trebao biti skinut s drveta prije noći. U skladu s time je i Iv 19,31.

b) Rr. 30–35 kojima se prekida nit pripovijedanja o osvajanju (u 9,6 Jošua će se još nalaziti u taboru kod Gilgale) potječu od redaktora koji se nadahnuo poglavljima Pnz 11, 27 i 31. Oni su možda nadomjestak za spominjanje svetišta u Betelu što bismo ovdje očekivali, budući da je Betel blizu Aja. Međutim, redaktori su brisali sve ono što bi moglo biti kao ozakonjenje svetišta koje je kasnije bilo osuđeno.

c) Ovaj se prizor odigrava zapadno od Šekema nad kojim se, na sjeveru, uzdiže gora Ebal a na jugu Gerizim. Na Gerizimu će kasnije Samarijanci podići raskolničko svetište, vjerojatno u vrijeme Nehemije. To će svetište profanirati Antioh Epifan (2 Mak 6,2; usp. 5,23). Isus aludira na kult u tom svetištu u Iv 4,21.

d) Cijeli ovaj izvještaj ima značajke deuteronomističke redakcije ali koja se služi drevnim predajama. Nemoguće ih je jasno razgraničiti, no porijeklo im je očito benjaminsko. – »Gibeonci« stanovahu ne samo u Gibeonu (el-Džib, sjeverno od Jeruzalema) nego i u trima susjednim gradovima koji se spominju u r. 17. Oni su sačinjavali nekanaanski prostor, neke vrsti enklave usred kanaanskih naselja (usp. r. 7; 11,19) što znači da su oni predstavljali nešto zasebno i stoga tražili savez s Izraelcima. Postojanje saveza između Izraelaca i Gibeonaca zasvjedočeno je i u naknadi koju im je dao kralj David (2 Sam 21). Međutim, izvješće o toj stvari krije u sebi jednu teološku preokupaciju: takav je naime savez, ugovor, bio protivan pravilima svetog rata (usp. 6,17+). No ta se pravila ipak nisu primjenjivala na narode koji su bili izvan Kanaana, odatle ova zabavna povijest o lukavstvu Gibeonaca. Zakletvu koju su im položili nisu više mogli prekršiti.

učini Jerihonu i Aju, [4]dosjete se lukavstvu. Uzmu hiniti da su putnici[a]: bace na svoje magarce stare vreće i vinske mješine, poderane i zakrpane. [5]Obuli su na noge rabljenu i pokrpanu obuću i vrgli na se staru odjeću. Sav kruh što su ga ponijeli na put bijaše suh i razdrobljen.

[6]Stigoše Jošui u gilgalski tabor i rekoše njemu i ljudima Izraelcima: »Dolazimo iz daleke zemlje, sklopite savez s nama.« [7]Ali ljudi Izraelci kažu tim Hivijcima: »Tko zna ne živite li možda među nama? Kako ćemo, dakle, sklopiti savez s vama?« [8]A oni odgovore Jošui: »Tvoje smo sluge!« Jošua ih upita: »Tko ste i odakle dolazite?« [9]Odgovore: »Daleka je zemlja iz koje dolaze tvoje sluge u ime
2 10 Jahve, Boga tvojega: čuli smo za slavu njegovu i za sve što je učinio u Egiptu [10]i za ono što je učinio dvojici kraljeva amorejskih koji su vladali s onu stranu Jordana – Sihonu, kralju hešbonskom, i Ogu, kralju bašanskom u Aštarotu. [11]Tada nam rekoše naše starješine i svi u našoj zemlji: 'Opskrbite se hranom za put, pođite im u susret i recite im: Vaše smo sluge, sklopite dakle savez s nama.' [12]Evo našega kruha: vruć smo ponijeli na put od kuća svojih kada smo krenuli k vama, a sada je, evo, suh i razdrobljen. [13]A ovo su vinski mjehovi: nove smo ih nalili, pa su se, evo, već poderali; i haljine naše i obuća već su trošni od dalekog puta.«

[14]I povjerovaše im ljudi[b] po putnoj opskrbi, ne pitajući Jahvu što će im reći. [15]Jošua uglavi s njima mir i sklopi savez s njima da će ih poštedjeti. I glavari[c] se na to zakunu.

[16]A poslije tri dana, pošto su sklopili s njima savez, saznalo se da su im susjedi i da žive usred Izraela. [17]Tada krenu Izraelci iz tabora i stignu u njihove gradove, a to su bili Gibeon, Kefira, Beerot i Kirjat Jearim. [18]Ali ih nisu napali sinovi Izraelovi, jer su im se glavari zajednice zakleli Jahvom, Bogom Izraelovim. Ali sva zajednica poče rogoboriti protiv glavara.

Položaj Gibeonaca

[19]Tada svi glavari rekoše zajednici: »Mi smo im se zakleli Jahvom, Bogom Izraelovim, i zato ih ne smijemo dirati. [20]Evo što ćemo: pustimo ih[d] da žive, kako nas ne bi stigla srdžba zbog zakletve kojom smo se zakleli.« [21]Još dometnuše glavari: »Neka žive i neka budu drvosječe i vodonoše svoj zajednici.« Pnz 29 10 Sva zajednica prihvati što rekoše glavari.

[22]Jošua pozva Gibeonce i reče im: »Zašto nas prevariste govoreći: 'Vrlo smo daleko od vas', kad eto živite usred nas? [23]Zato će sada na vama biti kletva i nikada neće nestati među vama ropstva: bit ćete drvosječe i vodonoše za Dom Boga moga[e].«

[24]Oni odgovore Jošui: »Sa svih strana dolazili su glasovi nama, slugama tvojim, kako je Jahve, Bog tvoj, odredio Mojsiju, sluzi svomu, da će vam dati svu zemlju i da će istrijebiti ispred vas sve stanovnike ove zemlje; silno smo se uplašili od vas za svoje živote i zato smo učinili ovo. [25]I sada smo, evo, u tvojim rukama: učini s nama što misliš da je dobro i pravo.«

[26]A on im je učinio ovako: izbavio ih iz ruku sinova Izraelovih te ih nisu pobili[f]. [27]I od toga dana naredi im Jošua da sijeku drva i nose vodu, sve do danas, za zajednicu i za žrtvenik Jahvin na mjestu koje se god izabere.

a) »Uzmu hiniti da su putnici« – BJ konj. *vajjistajadû,* dosl.: »Snabdiju se namirnicama«, usp. rr. 11–12; TM *vajjistajarû* nerazumljiv.
b) »Ljudi« prema hebr. tekstu. Prema grč. »uglednici«. – Prihvativši da kušaju od hrane Gibeonaca uglednici su Izraelovi s njima sklopili savez (Post 31,46s).
c) Mj. »glavari« BJ ima »zajednica«. Izraz »zajednica« je tehnički izraz koji označuje izraelsku zajednicu koja se skuplja na bogoštovlje ili na zajednički dogovor o važnim zajedničkim stvarima (usp. 1 Kr 12,20; Suci 20,1; Jš 22).
d) BJ ima jedninu: »Pusti ih« što predstavlja poteškoću. Možemo pretpostaviti da je govor »svoj zajednici« bio prekinut rečenicom koja je bila upućena Jošui samome.
e) Gibeonci vezani uz jedno određeno svetište, možda za uzvišicu u Gibeonu (1 Kr 3,4), nisu isto što i robovi u Hramu (Ezr 2,43.55) čiju ustanovu Ezra povezuje s kraljem Davidom. Oni su svedeni na niži status (usp. Pnz 29,10) koji su i sami tražili (r. 11) i koji izvorno nije uopće bio kazna.
f) Ovaj je ugovor poništio Šaul za što je onda David dao zadovoljštinu (2 Sam 21,1–14).

Suci 1 1-8 *7. SAVEZ PETORICE AMOREJSKIH KRALJEVA*
OSVAJANJE JUŽNE PALESTINE[a]

Pet kraljeva protiv Gibeona

10 A kad ču jeruzalemski kralj Adoni-Sedek da
je Jošua zauzeo Aj i da ga je izručio »here-
mu«, kletom uništenju, kao što je učinio s Jeriho-
nom i njegovim kraljem, i da su stanovnici Gibeona
učinili mir s Izraelom i uključili se među njih, 2vrlo
se uplaši, jer je Gibeon bio značajan kao kakav
kraljevski grad, veći od Aja, a svi žitelji njegovi
Suci 1 5 bijahu ratnici. 3Zato jeruzalemski kralj Adoni-Se-
dek poruči Hohamu, kralju hebronskom, Piramu,
kralju jarmutskom, Jafiji, kralju lakiškom, i Debi-
ru, kralju eglonskom: 4»Dođite k meni i pomozite
mi da udarimo na Gibeon, jer je učinio mir s Jo-
šuom i Izraelcima!« 5Udruži se tada pet kraljeva
amorejskih: kralj jeruzalemski, kralj hebronski,
kralj jarmutski, kralj lakiški i kralj eglonski; krenu
oni i sva njihova vojska, opsjednu grad Gibeon i
počnu ga napadati.

9 3-14 **Jošua dolazi u pomoć Gibeonu**

6Tada Gibeonci poručiše Jošui u tabor u Gilgalu:
»Ne napuštaj svojih slugu, nego se požuri k nama
da nas izbaviš i da nam pomogneš, jer su se protiv
nas udružili svi amorejski kraljevi koji žive u Gor-
ju.« 7I pođe Jošua iz Gilgala, a s njim i svi ratnici,
sve vrsni junaci. 8A Jahve reče Jošui: »Ne boj se!
Ja sam ih predao u tvoje ruke i nijedan od njih
neće se održati pred tobom.« 9I udari na njih Jošua
iznenadno, pošto je svu noć išao od Gilgala.

Sir 46 4-6 **Pomoć s neba**

10I smete ih Jahve pred Izraelcima, koji ih teško
Iz 28 21 poraziše kod Gibeona i potjeraše prema strmini ko-
jom se uzlazi u Bet-Horon[b]. Tukli su ih sve do 1 Mak 3 24
Azeke i do Makede. 11A dok su bježali pred Izrae- Sir 46 6
lom uz bethoronsku strminu, bacao je Jahve s neba Job 38 22-23
na njih tuču kamenja sve do Azeke te su ginuli. I Izl 9 18-26
poginulo ih je više od tuče kamene nego što su ih Iz 28 17;
pobili sinovi Izraelovi svojim mačevima. 12Onoga 38 30
dana kada Jahve predade Amorejce sinovima Iz-
raelovim, obrati se Jošua Jahvi i poviče pred Izrael-
cima:
»Stani, sunce, iznad Gibeona,
i mjeseče, iznad dola Ajalona!«
13I stade sunce i zaustavi se mjesec sve dok se Hab 3 11-12
nije narod osvetio neprijateljima svojim. Ne piše li
to u knjizi Pravednika[c]? I stade sunce nasred neba
i nije se nagnulo k zapadu gotovo cio dan. 14Nije 2 Kr 28 10-11
bilo takva dana ni prije ni poslije da bi se Jahve
odazvao glasu čovječjem. Tako je Jahve vojevao za
Izraela. 15Potom se vrati Jošua i sav Izrael s njim u Izl 14 14
tabor gilgalski. Pnz 1 30; 3 22

Petorica kraljeva u pećini kraj Makede[d]

16A onih pet kraljeva uteče i sakri se u pećinu
kod Makede. 17Javiše Jošui: »Otkriveno je pet kra-
ljeva sakrivenih u pećini kod Makede.« 18A Jošua
reče: »Navalite veliko kamenje pećini na otvor i
postavite ljude pred nju da je čuvaju. 19A vi se
drugi ne zadržavajte, nego tjerajte svoje neprijate-
lje i tucite ih s leđa; ne dajte im da uđu u svoje
gradove, jer ih Jahve, Bog vaš, predade u vaše ru-
ke.«
20A kad Jošua i sinovi Izraelovi okončaše bitku
teškim pokoljem – utekla im je samo nekolicina
preživjelih u tvrde gradove – 21vrati se narod zdrav

a) Gl. 10 i 11 po svojoj se književnoj vrsti razlikuju od prethodnih: dvoma pohodima protiv kanaanskih kraljeva koji su bili savezom udruženi oni dodaju osvajanje sveg Juga, potom sveg Sjevera Obećane zemlje što je poduzeo Jošua sa svim plemenima. To se ne slaže ni s drugim odlomcima iste knjige (kao 13,1–6; 14,6–13; 15,13–19; 17,12.16) ni s predodžbom kojom započinje Knjiga Sudaca (Suci 1). Odatle smijemo zaključiti da je osvajanje išlo polagano i ostalo nedovršeno i da je svako pleme imalo nezavisne pothvate. Ovo se mnogo bolje slaže s poviješću, ali Knjiga Jošuina je Jošui pripisala činjenice koje s njime nemaju veze i koje su se dogodile poslije njega da bi tako čitaocima pružila potpunu sliku osvajanja zemlje.

b) Po uhodanom putu osvajanja zemlje; usporedi potjeru za Filistejcima (1 Sam 14,23 grč. 31). Usp. i sirski upad u zemlju (1 Mak 3,16.24).

c) Knjiga Pravednika je bila drevna pjesnička zbirka koja se kasnije izgubila. Navodi je još i 2 Sam 1,18. – Ova dva ritmizirana retka za koje ćemo uzalud tražiti opravdanje u astronomiji ili u zvjezdanim kultovima predstavljaju pjesnički izraz, sličan onomu u Izl 14 (Mojsijeva pjesma) i Suci 5 (Deborina pjesma, usp. osobito r. 20), kojim je pjesnik protumačio nadnaravnu pomoć što ju je Jahve pružio Izraelu (usp. r. 11). Redaktor je taj pjesnički izraz shvatio doslovno i tako istaknuo na poseban način veličinu Jošue (usp. r. 14).

d) Ovaj izvještaj predstavlja posebnu predaju, različitu od one o bici kod Gibeona (spominjanje Makede u r. 10 je redakcijski dodatak). To nam je mjesto nepoznato. Prema Jš 15,41 Makeda bijaše u kraju Eglona i Lakiša, daleko od Gibeona.

i čitav k Jošui u tabor u Makedi. I nitko više ni da
pisne protiv sinova Izraelovih[a].
[22]Tada reče Jošua: »Otvorite ulaz u pećinu i
odande mi izvedite onih pet kraljeva.« [23]I učine ta-
ko, izvedu k njemu iz pećine onih pet kraljeva: kra-
lja jeruzalemskoga, kralja hebronskoga, kralja jar-
mutskoga, kralja lakiškog i kralja eglonskog. [24]A
kad ih izvedoše, pozva Jošua sve Izraelce i reče
Ps 110 1 vojskovođama koji su ga pratili: »Priđite i stanite
svojim nogama na vratove ovih kraljeva.« Oni pri-
stupe i stanu im svojim nogama na vratove. [25]Reče
Jošua: »Ne bojte se i ne plašite se! Hrabri budite i
odlučni, jer će tako Jahve učiniti sa svim vašim ne-
prijateljima s kojima se budete borili.« [26]Potom Jo-
šua naredi da ih pogube i objese na pet stabala; i
visjeli su ondje do večeri.
[27]A o zalasku sunčanom zapovjedi Jošua te ih
8 29+ skidoše s drveća i baciše u istu onu pećinu u koju
se bijahu sklonili te na otvor navališe golemo ka-
menje, koje je i danas ondje.

Osvajanje južnih kanaanskih gradova[b]

[28]Istoga dana zauze Jošua Makedu: udari na grad
oštricom mača i pogubi kralja njegova i sve živo u
gradu izruči »heremu«, kletom uništenju, ne pušta-
jući da itko utekne. I učini s kraljem makedskim
kao što je učinio s kraljem jerihonskim.
[29]Ode zatim Jošua i sav Izrael iz Makede u Libnu
i udari na nju. [30]I nju Jahve i njena kralja predade
u ruke Izraelu, koji oštricom mača pobi sve živo u
njoj; ne poštedje nikoga, a s kraljem Libne učini
što i s kraljem jerihonskim.
[31]Potom ode Jošua i svi Izraelci iz Libne u Lakiš,
opsjede ga i napade. [32]Jahve predade Lakiš u ruke
Izraela, koji ga osvoji sutradan: pobiše oštricom
mača sve živo u njemu, onako kao što su učinili s
Libnom. [33]Tada ustade Horam, kralj Gezera, da Suci 1 29+
pomogne Lakišu, ali Jošua porazi njega i njegov
narod tako te nitko ne preživje.
[34]Jošua krenu zatim sa svim Izraelcima od Lakiša
na Eglon. Opsjedoše grad i napadoše ga. [35]Osvojiše
ga još istoga dana i pobiše sve oštricom mača. Sve
živo izručiše kletom uništenju, kako su učinili s La-
kišem.
[36]Onda Jošua sa svim Izraelom krenu od Eglona Suci 1 10-15
na Hebron i napade ga. [37]Osvojiše ga i pobiše sve Jš 14 12s;
oštricom mača, kralja i stanovništvo u svim mje- 15 13-14
stima koja mu pripadaju, ne poštedjevši nikoga.
Učini s njime kao s Eglonom. Grad sa svim svojim
stanovništvom bî izručen kletom uništenju. [38]Napo-
kon krenu Jošua i sav Izrael s njim na Debir i napa-
doše ga. [39]Osvojiše ga i razoriše; kralja njegova i 15 15s
žitelje okolnih mjesta pobiše oštricom mača. Kle-
tom uništenju izručiše sve njegovo stanovništvo. Ne
poštedješe nikoga. I učini Jošua s Debirom i njego-
vim kraljem kao što je učinio s Hebronom i njego-
vim kraljem, s Libnom i njezinim kraljem.

Pobjeda na jugu Palestine

[40]Tako je Jošua zauzeo sav onaj kraj: Gorje i Ne-
geb, Šefelu i Visočje – i sve njihove kraljeve. Ne Suci 1 9
ostavi preživjelih, već izruči kletom uništenju sve
što je disalo, kako je zapovjedio Jahve, Bog Izrae- 6 17+
lov. [41]I pobi ih Jošua sve od Kadeš Barnee do Gaze Pnz 7 1-2
i sav kraj Gošen do Gibeona. [42]Sve tamošnje kra-
ljeve i zemlje njihove zauze Jošua ujedanput, jer se
za Izraela borio Jahve, Bog Izraelov. [43]Naposljetku
se Jošua i sav Izrael vratiše u tabor u Gilgalu.

8. *OSVAJANJE SJEVERNE PALESTINE*[c]

Savez kraljeva sa sjevera

11 Kad je sve to čuo Jabin, kralj od Hasora[d],
obavijesti Jobaba, kralja od Madona[e], i kralja
od Šimrona, i kralja od Akšafa, [2]i kraljeve na sje-
veru, u Gorju, i u Arabi južno od Kinereta, i u
Šefeli, i na uzvišicama Dora prema moru; [3]Ka-
naance na istoku i zapadu, Amorejce, Hetite, Peri- Pnz 7 1+
žane i Jebusejce u planinama, Hivijce pod Hermo-
nom u zemlji Mispi. [4]Svi oni izađu sa svim svojim

a) Dosl.: »I nijedan čovjek (*iš* umj. TM *le'iš*) ne naoštri više jezika protiv...«.
b) Valja primijetiti shematizaciju ovog odlomka (usp. 10,1+). Osvajanje Hebrona i Debira ne možemo pripisati Jošui (usp. 15,13–17; Suci 1,10–15). Što se tiče Libne, Lakiša i Eglona, njih su Izraelci osvojili tek mnogo kasnije.
c) Gl. 11 u kojoj je opisano osvajanje Sjevera sačinjena je na temelju jedne povijesne jezgre, pobjeda kod Meromskih voda, točno prema onoj shemi koju imamo u gl. 10.
d) Grad Hasor se nalazio jugo-zapadno od jezera Hule (usp. 1 Kr 9,15; 2 Kr 15,29; Jr 49,28s). Iskopine grada Hasora, jedne od najopsežnijih u Palestini (usp. r. 10) potvrđuju da je ovaj vrlo veliki grad bio potpuno srušen i spaljen potkraj »Brončanog razdoblja«, razdoblja u kojem su Izraelci osvajali zemlju Kanaan. – Jabin iz Hasora nepotrebno je ušao u izvještaj Sudaca 4.
e) »Madôn« prema hebr. tekstu, a grč. ima »Merom«.

četama, s mnoštvom što ga bijaše kao pijeska na
obali morskoj i s mnogim konjima i kolima.

1 29+

Pobjeda kod Meroma

5Udruže se, dakle, svi ti kraljevi i utabore se za-
jedno na vodama Meroma da se bore protiv Izrae-
la. 6Tada Jahve reče Jošui: »Ne boj se njih, jer ću
sutra u ovo doba učiniti te će svi biti pobijeni pred
Izraelom; konje njihove osakati, a bojna im kola
1 10-15 ognjem spali.«
4 12s; 3-14 17 16 7Jošua povede na njih sve svoje ratnike, iznenada
ih napade na vodama Meroma[a] i udari na njih. 8I
Jahve ih dade u ruke Izraelcima te ih oni pobiše i
protjeraše sve do Velikog Sidona[b] i do Misrefot
Majima i do ravnice Mispe na istoku; i poraziše ih
tako te nitko ne preživje. 9Jošua učini kako mu je
5s Jahve zapovjedio: konje im osakati, a kola im og-
njem spali.

Osvajanje Hasora i ostalih sjevernih gradova[c]

10U to se vrijeme vrati Jošua i zauze Hasor, a
njegova kralja pogubi mačem. Hasor je nekoć bio
glavni grad svima tim kraljevstvima. 11Pobili su sve
oštricom mača, izvršujući »herem«, kletvu. Ne
ostade ništa živo, a Hasor spališe ognjem. 12Sve
1 9 gradove onih kraljeva pokori Jošua i pobi kraljeve
oštricom mača, izvršujući »herem«, kletvu, kao što
je bio zapovjedio Mojsije, sluga Jahvin. 13Od osta-
lih gradova koji se dizahu na svojim brežuljcima
7 1-2 Izraelci nisu spalili ni jednoga, osim Hasora, koji
spali Jošua.
14Sav plijen iz tih gradova i stoku razdijeliše si-
novi Izraelovi među sobom, a sve ljude pobiše
oštricom mača, istrijebiše ih i ni žive duše ne osta-
de.

7 1+

Jošua izvršava Mojsijevu zapovijed

15Sve što Jahve bijaše zapovjedio svome sluzi
Mojsiju, zapovjedio je Mojsije Jošui, a Jošua sve
izvršio, ne izostavivši ništa od svega što Jahve bi-
jaše zapovjedio Mojsiju. 16Tako je Jošua zauzeo svu
zemlju: Gorje, sav Negeb i svu zemlju Gošen, Šefe-
lu, Arabu, Izraelsko gorje i njegove brežuljke, 17od
gore Halaka, koja se diže prema Seiru, pa do Baal
Gada, u ravnici libanonskoj pod gorom Hermo-
nom; zarobio je sve njihove kraljeve, pobio ih i po-
gubio. 18Dugo je vremena ratovao Jošua s tim kra-
ljevima. 19Nije bilo ni jednoga grada koji je sklopio
mir s sinovima Izraelovim, osim Hivijaca, koji su 9 3+
živjeli u Gibeonu: sve ih zauzeše ratom. 20Jahve im
bijaše otvrdnuo srca te su izašli u boj protiv Izraela Izl 4 21
i pali pod »herem«, kletvu bez smilovanja, da budu
istrijebljeni, kako je to Jahve bio zapovjedio Mojsi-
ju[d].

Uništenje Anakovaca[e] Pnz 1 28+ Jš 15 13-14

21U ono vrijeme dođe Jošua i istrijebi Anakovce Suci 1 10-15+
iz Gorja, iz Hebrona, iz Debira, iz Anaba, iz svega
gorja Judina i iz svega gorja Izraelova: predade ih
»heremu«, uništenju, njih i sve njihove gradove.
22Tako ne ostade nijedan Anakovac u svoj zemlji
sinova Izraelovih, osim u Gazi, u Gatu i Ašdodu.
23Jošua zauze svu zemlju, kao što je Jahve bio re-
kao Mojsiju, i dade je u baštinu Izraelu podijelivši
je po plemenima.
I konačno zemlja počinu od rata. Suci 3 11+

a) To jest izvor o kojemu je ovisio Merom koji možda treba smje-stiti kod Tel el-Kureibeha, 15 km zapadno od Hasora, na visoravni na kojoj je bilo moguće razviti bojna kola. – Tumačenje izraelske pobjede, unatoč vojnoj nadmoći Kanaanaca (usp. 17, 16; vojska neće posjedovati bojna kola prije vremena Salomonova, 1 Kr 9,19; 10,26s), nalazi se možda u rr. 6–7.9 gdje treba vidjeti uzrok a ne posljedicu pobjede.
b) Majîm znači »vode«. Konj. *mijjam* što neki prevode »na zapadu«, kao BJ.
c) Tu je posrijedi naseljavanje plemena na Sjeveru koja su imala drukčiju povijest nego ona iz Doma Josipova.

d) Usp. Pnz 7,2s i 20,16–18 gdje se nalaze razlozi ovog istrebljenja: osvajanje zemlje je sveti rat, zemlja Jahvina treba biti očišćena od svih pogana. Izrael je sveti narod, prema tomu odijeljen (Pnz 7,6+), koji treba biti sačuvan od svake nagodbe po kojoj bi postao nevjeran Bogu. To se nije ostvarilo (usp. bilješke na Jš 10 i Suci 1). Motiv ovog neuspjeha (krivnjom Izraela) i razlog zašto ga je Bog dopustio (kušnje nametnute narodu) navedeni su u Suci 2,20 – 3,4 (vidi i Suci 2,6+).
e) O Anakovcima vidi Pnz 1,28+. Ova redakcijska primjedba ne slaže se s osvajanjem Hebrona sa strane Kaleba (Jš 15,13–14; usp. 10,28+).

9. POPIS POBIJEĐENIH KRALJEVA

Pobijeđeni kraljevi istočno od Jordana

Pnz 2 26-3 17 **12** [a]Ovo su zemaljski kraljevi što su ih pobijedili
Izraelci i osvojili njihovu zemlju s onu stranu
Jordana k istoku, od potoka Arnona do gore Her-
mona, sa svom Arabom na istoku: 2Sihon, kralj
amorejski, koji je stolovao u Hešbonu; njegovo se
Pnz 2 36 kraljevstvo protezalo od Aroera, koji leži na rubu
doline potoka Arnona, sredinom doline i polovi-
nom Gileada pa do potoka Jaboka, gdje je grani-
čilo s Amoncima; 3i na istoku mu bila Araba do
Kineretskog mora s jedne strane i sve do Arabskog
ili Slanog mora prema Bet Haješimotu; i dalje na
jugu do obronaka Pisge.
Pnz 1 28+ 4Međašio s njime Og[b], kralj bašanski, jedan od
posljednjih Refaimaca; stolovao je u Aštarotu i
Edreju. 5A vladao je gorom Hermonom i Salkom,
čitavim Bašanom sve do gešurske i maakadske
međe te drugom polovinom Gileada sve do granice
Br 21 21-35 Sihona, kralja hešbonskoga. 6Mojsije, sluga Jahvin,
i sinovi Izraelovi sve su ih pobili i predao je Mojsi-
Br 32 je, sluga Jahvin, tu zemlju u posjed plemenu Rube-
novu i Gadovu plemenu te polovini plemena Ma-
našeova.

Pobijeđeni kraljevi zapadno od Jordana[c]

7A ovo su zemaljski kraljevi što su ih pobijedili
Jošua i sinovi Izraelovi s ovu stranu Jordana k za-
padu, od Baal Gada u libanonskoj ravnici pa do
gore Halaka, koja se diže prema Seiru, a tu je zem-
lju Jošua dao u baštinu plemenima Izraelovim
prema njihovim dijelovima, 8u Gorju, u Šefeli, u
Arabi i po obroncima, u Pustinji te u Negebu: zem-
lju hetitsku, amorejsku i kanaansku, perižansku, Pnz 7 1+
hivijsku i jebusejsku:
9jerihonski kralj, jedan;
kralj Aja kod Betela, jedan;
10jeruzalemski kralj, jedan;
hebronski kralj, jedan;
11jarmutski kralj, jedan;
lakiški kralj, jedan;
12eglonski kralj, jedan;
gezerski kralj, jedan; Suci 1 29
13debirski kralj, jedan;
gederski kralj, jedan;
14hormski kralj, jedan;
aradski kralj, jedan;
15kralj Libne, jedan;
adulamski kralj, jedan;
16makedski kralj, jedan;
betelski kralj, jedan; Suci 1 22-26
17kralj Tapuaha, jedan;
heferski kralj, jedan;
18afečki kralj, jedan;
šaronski kralj, jedan;
19madonski[d] kralj, jedan;
hasorski kralj, jedan;
20šimron-meronski kralj, jedan;
ahšafski kralj, jedan;
21tanaački kralj, jedan; Suci 1 27-28
megidski kralj, jedan;
22kedeški kralj, jedan;
kralj Jokneama na Karmelu, jedan;
23dorski kralj u pokrajini dorskoj, jedan;
gojski kralj u Gilgalu[e], jedan;
24tirški kralj, jedan.
U svemu trideset i jedan kralj.

II. Dioba zemlje između plemena

Neosvojena područja[f]

13 Kad je Jošua ostario i odmakao u svojim go-
dinama, reče mu Jahve: »Već si star i vreme-
šan, a ostalo je mnogo zemlje da se osvoji. 2Evo
područja što još preostaju: sve pokrajine filistejske[g]
i sva zemlja gešurska; 3od Šihora, što je pred Egip-
tom, sve do granice Ekrona na sjeveru, a računa

a) Čitavo 12. pogl. potječe od deuteronomističkog redaktora. U rr. 1–6 služi se podacima iz Pnz 2 – 3, u rr. 7–24 slaže popis pobijeđenih kraljeva prema izvještajima osvajanja u Jš 1 – 10, ali dodaje nekoliko imena gradova do kojih je došao preko nekog administrativnog popisa, možda iz vremena Salomonova.
b) »Og« prema grč. tekstu, a hebr. tekst ima »područje Oga«.
c) Razlike koje ima grč. tekst u rr. 18,19.20 i 23 izgleda da su posljedica nerazumijevanja hebr. teksta koji slijedimo mi s najmanje mogućih ispravaka.
d) »Merom« konj. (usp. 11,1); »Madôn« hebr., nedostaje u grč. tekstu.
e) »Gilgal« prema hebr. tekstu, a grč. tekst ima »Galilea«.
f) To su područja koja nikad nisu postala izraelska, premda su se nalazila unutar idealnih granica Svete zemlje (Jš 1,4 i Br 34,1–12: na jugu zemlja Filistejaca sa Gešurcima, usp. 1 Sam 27,8, i Avijcima, usp. Pnz 2,23), na sjeveru zemlja Sidonaca to jest Fenicija. Odlomak 13,1–7 potječe od redaktora: služi kao uvod u geografski dokument.
g) Prema Pnz 2,23; Am 9,7; Jr 47,4s Filistejci potječu s Kaftora, vjerojatno današnja Kreta. Na svaki način to je bila samo jedna etapa u njihovoj selidbi. Njihovo porijeklo nije nam poznato. Bili su dio velikog pokreta »Morskih naroda« koji su doprli sve do vrata Egipta gdje ih je zaustavio Ramzes III., na početku XII. stoljeća. Poslije njihova poraza Filistejci su se naselili na primorskoj ravnici (koja po njima nosi ime Filisteja). Njihov spomen u Post 21,32–34; 26,1–8 i Izl 13,7 predstavlja anticipaciju. R. 4 nabraja njihovih pet područja (usp. Suci 3,3; Jl 4,4). Oni nisu bili Semiti i nisu primjenjivali obrezanje. Bili su zakleti neprijatelji Izraela u vrijeme Sudaca i Šaula. David ih je potisnuo do obale gdje su se dugo zadržali.

Suci 3 3 se kao područje Kanaanaca; pet kneževina filistej-
skih: Gaza, Ašdod, Aškelon, Git i Ekron; zatim
Avijci [4]na jugu. Sva zemlja kanaanska od Are[a] koja
pripada Sidoncima, pa do Afeka i do međe amorej-
ske; [5]onda zemlja Giblijaca i sav Libanon prema
istoku, od Baal Gada u podnožju gore Hermona
do Lebo Hamata.

[6]Sve stanovnike gorja, od Libanona do Misrefota
na zapadu – sve Sidonce otjerat ću ispred sinova 23 5
Izraelovih. Samo razdijeli Izraelu zemlju u baštinu,
kao što sam ti zapovjedio. [7]Razdijeli, dakle, tu
zemlju u baštinu među devet plemena i polovinu
plemena Manašeova[b].«

Br 32
Pnz 3 12-17

1. POPIS PLEMENA ISTOČNO OD JORDANA[c]

Opći pregled

[8]Druga polovina plemena Manašeova[d], a s njome
pleme Rubenovo i Gadovo, primiše svoju baštinu
koju im je predao Mojsije preko Jordana, na isto-
ku. Mojsije, sluga Jahvin, dodijelio im je ovako:
[9]od Aroera, koji se nalazi uz obalu potoka Arnona,
i od grada usred doline, svu visoravan od Medebe
do Dibona; [10]sve gradove Sihona, kralja amorej-
skoga, koji je vladao u Hešbonu, sve do međe si-
nova Amonovih; [11]i Gilead, i krajinu gešursku i
maakansku sa svom gorom Hermonom, i sav Ba-
šan do Salke; [12]a u Bašanu sve kraljevstvo Oga,
12 4 koji je vladao u Aštarotu i Edreju i bio posljednji
potomak Refaima. Mojsije ih je pobijedio i protje-
rao. [13]Ali sinovi Izraelovi nisu protjerali Gešurce i
Maakance, pa tako ostadoše Gešurci i Maakanci
13 33 usred Izraela sve do današnjega dana. [14]Samo ple-
Br 18 20 menu Levijevu ne dade baštine: Jahve, Bog Izrae-
Pnz 18 2 lov, njegova je baština[e], kao što je rekao.

Post 49 3-4
Pnz 33 6

Pleme Rubenovo

[15]Mojsije dade plemenu sinova Rubenovih dije-
love po njihovim porodicama. [16]Primili su zemlju
od Aroera, koji leži uz obalu potoka Arnona, i od
grada koji je u sredini doline i svu visoravan kod
Medebe; [17]Hešbon sa svim njegovim gradovima
koji leže na visoravni: Dibon, Bamot Baal, Bet
Baal Meon; [18]Jahas, Kedemot, Mefaat; [19]Kirjata-
jim, Sibmu i Seret Hašahar na gori iznad doline;
[20]Bet Peor, Ašdot Hapisgu, Bet Haješimot; [21]sve
gradove na visoravni i sve kraljevstvo Sihona, amo-
rejskog kralja, koji je vladao u Hešbonu. Mojsije
ga je pobijedio kao i knezove midjanske: Avija,
Rekema, Sura, Hura, Reba, podanike Sihonove, Izl 2 15+
koji su živjeli u toj zemlji; [22]i vrača Bileama, sina Br 22 2+
Beorova, ubili su sinovi Izraelovi oštricom mača s Br 31 8
ostalim žrtvama. [23]Međa sinova Rubenovih bijaše
Jordan. To je bila baština sinova Rubenovih po nji-
hovim porodicama: gradovi i sela njihova.

Post 49 19
Pnz 33 20-21

Pleme Gadovo

[24]Onda dade Mojsije plemenu Gadovu, sinovima
Gadovim, dijelove po porodicama njihovim. [25]Pri-
mili su u posjed: Jazer i sve gradove gileadske, po-
lovinu zemlje sinova Amonovih sve do Aroera, na-
suprot Rabi, [26]i od Hešbona do Ramat Hamispe i
Betonima, i od Mahanajima do pokrajine Lo-De-
bar; [27]a u dolini: Bet Haram, Bet Nimru, Sukot i
Safon, to jest ostatak kraljevstva Sihona, kralja
hešbonskoga; Jordan s obalom sve do kraja Kine-
retskoga mora, na istočnoj strani Jordana. [28]To je

a) Iskvaren tekst. Svi su predloženi ispravci nesigurni.
b) Grč. tekst dodaje »od Jordana do Velikog mora na zapadu ti ćeš im dati; Veliko more bit će im međa«. Hebr. ispušta taj tekst.
c) Ovaj odlomak preuzima elemente iz Br 32 i Pnz 3,12–17 dodajući tim izvorima imena mjesta, no ne daje opis područja tih plemena kao što će učiniti za Cisjordaniju. Geografija ovih plemena bila je nesigurna za same Izraelce, pa se tako s Rubenom i Gadom općenito postupa kao s jednom cjelinom (Br 32,1s; Pnz 3,12; Jš 1,12 itd.). Ova su dva plemena bila doskora smanjena uslijed razvoja amonskog i moapskog kraljevstva (usp. za Rubena Post 49,4; Pnz 33,6 a za Gada Post 49,19). Porijeklo poluplemena Manaševa nije nam jasno. Čini se da njegovo naseljavanje u Gileadu na sjeveru ne potječe iz tog prvog razdoblja (usp. Br 32,1+).
d) »Druga polovina plemena Manašeova«, uspostavljeno prema LXX; nedostaje u TM.
e) »Jahve... baština« po LXX, usp. r. 33; TM dosl.: »jela (tj. žrtvena) potrošena za Jahvu njegova su baština«.

baština sinova Gadovih, po njihovim porodicama,
gradovi i sela njihova.

Polovina plemena Manašeova

29Mojsije je dao dio polovini plemena Manašeo-
va[a] po njegovim porodicama. 30Dobili su u posjed
zemlju od Mahanajima, sav Bašan, sve kraljevstvo
Oga, kralja bašanskoga, i sva Sela Jairova što su u
Bašanu – šezdeset gradova. 31A polovina Gileada,
Aštarot i Edrej, gradovi kraljevstva Ogova u Baša-
nu, pripali su sinovima Makira, sina Manašeova, i
to polovini sinova Makirovih po njihovim porodica-
ma.
32Tako je Mojsije bio podijelio baštine na Moap-
skim poljanama, s druge strane Jordana, istočno od
Jerihona. 33Levijevu plemenu ne dade Mojsije ba-
štine: Jahve, Bog Izraelov, njihova je baština, kao 13 14
što im je sam rekao.

2. TRI VELIKA PLEMENA ZAPADNO OD JORDANA[b]

Uvod

14 Ovo je što su dobili u baštinu sinovi Izraelovi
u zemlji kanaanskoj – što su im razdijelili u
baštinu svećenik Eleazar i Jošua, sin Nunov, i gla-
vari porodica izraelskih plemena. 2Ždrijebom su
razdijelili baštinu, kao što je Jahve odredio preko
Mojsija, među devet plemena i polovinu desetoga
plemena. 3Mojsije je odredio baštinu dvama pleme-
nima i polovini desetog plemena s onu stranu Jor-
dana, a levitima nije dao baštine među njima. 4Jer
Br 35 1-8 bijahu dva plemena sinova Josipovih: Manašeovo i
Jš 21 Efrajimovo. A levitima nisu dali dijela u zemlji
nego gradove za prebivanje i pašnjake za njihovu
stoku i za blago njihovo. 5Kako je Jahve zapovjedio
Br 34 Mojsiju, tako su učinili sinovi Izraelovi pri diobi
zemlje.

Kalebova baština[c]

6Sinovi Judini pristupe k Jošui u Gilgalu, a Ka-
leb, sin Jefuneov, Kenižanin, reče mu: »Ti znaš što
Br 13-14 je Jahve rekao Mojsiju, čovjeku Božjem, za mene
i za tebe u Kadeš Barnei. 7Bilo mi je četrdeset go-
dina kad me posla Mojsije, sluga Jahvin, iz Kadeš
Barnee da uhodim zemlju. I donio sam mu izvješće
kako sam najbolje znao. 8Braća koja su pošla sa
mnom uplašila su srce naroda, ali sam ja vršio volju
Jahve, Boga svojega. 9I onoga se dana zakle Mojsi-
je: 'Zemlja kojom je stupala noga tvoja pripast će
tebi i sinovima tvojim u vječnu baštinu, jer si vršio
volju Jahve, Boga mojega.' 10I vidiš, Jahve me sa-
čuvao u životu, kao što je rekao. Već je prošlo čet- Br 14 38
rdeset i pet godina kako je Jahve to obećao Mojsi-
ju, dok je Izrael još išao pustinjom; sada mi je
osamdeset i pet godina, 11ali sam još i danas snažan
kao što sam bio onoga dana kad me Mojsije poslao Sir 46 9-10
kao uhodu. Kao nekoć, i sada je moja snaga u me-
ni, za borbu, da odem i da se vratim. 12Daj mi sada Br 14 24
ovo gorje, koje mi je Jahve obećao onoga dana.
Sam si čuo onoga dana. Ondje su Anakovci, a i Pnz 1 28+
gradovi su im veliki i tvrdi. Ako je Jahve sa mnom,
protjerat ću ih, kako je to obećao Jahve.«
13Tada ga Jošua blagoslovi i dade Kalebu, sinu 15 13-19
Jefuneovu, Hebron u baštinu. 14Hebron je pripao Suci 1 10-15
u baštinu Kalebu, sinu Jefuneovu, Kenižaninu, sve
do danas, jer je Kaleb vršio volju Jahve, Boga Iz-
raelova. 15Hebron se prije zvao Kirjat Arba[d]; a
Arba bijaše velik čovjek među Anakovcima. 15 14
I počinu zemlja od rata. 11 24

a) Kasnija glosa iz TM tu umeće: »to je bilo za polovinu plemena sinova Manašeovih«; LXX izostavlja.
b) Veliki odsjek 14,1 – 19,49 nastao je od različitih dokumenata; opis granica pojedinih plemena je iz vremena prije monarhije, a popis gradova koji su podrobno opisani osobito gledom na Judu (Šimeuna) i Benjamina potječe iz kraljevskog vremena. Ovi su dokumenti, sabrani i glosirani (vidi osobito Jš 15,13–19; 16,10; 17,11–13 koji su paralelni tekstovi sa Suci 1), poslužili da osvijetle situaciju zauzimanja zemlje za vrijeme Jošue. Ustvari, različite su se skupine naseljavale mirnim putem ili osvajanjem, svaka na svome području osvajanom malo-pomalo.
c) Kaleb je Kenižanin (rr. 6 i 14), dakle nije bio Izraelac (usp. Br 24,21+). Njegov je klan, s juga Palestine, bio u srodstvu s Edomcima (usp. Post 36,11): stavljen je u odnos s Izraelom, osobito s Judom, već od vremena boravka u Kadešu (usp. Br 13 – 14). On je zauzimao područje Hebrona (ovdje i 15,13–19; Suci 1,12–15), blizu kojeg se nalazio »Negeb Kalebov« (1 Sam 30,14). Kalebiti su bili potom asimilirani s Judejcima (usp. genealogije u Ljetopisima, 1 Ljet 2,18s. 42s; 4,11s i Jš 15,13+).
d) Kirjat-Arba (usp. Post 23,2; 35,27; Suci 1,10 itd.) znači »grad četvorice«: ili četiri četvrti grada ili četiri klana koji tu stanuju, Anak, praotac Anakovaca i njegova tri sina (usp. 15,14; Pnz 2,10+). Ovdje je Arba postalo ime osobe.

Post 49 8-12 Pnz 33 7

Baština plemena Judina[a]

15 Dio što je pripao plemenu sinova Judinih, po njihovim porodicama, bijaše prema granici
Br 34 3-5 edomskoj, na jug do Sinske pustinje, na krajnjem jugu[b]. 2A južna im međa išla od kraja Slanoga mora od zaljeva što je na jugu; 3izlazila je onda južno od
Suci 1 36+ Akrabimskog uspona, pružala se preko Sina i uzlazila južno od Kadeš Barnee, prelazila Hesron, penjala se k Adari i odatle okretala prema Karkai, 4potom prelazila Asmon i dopirala do Potoka egipatskog i najposlije izbijala na more. To vam je južna međa. 5Na istoku je međa bila: Slano more do ušća Jordana. Sjeverna je međa počinjala od Slanog mora kod ušća Jordana. 6Odatle je međa uzlazila u Bet-Hoglu, tekla sjeverno uz Bet-Arabu, išla gore na Kamen Bohana, sina Rubenova. 7Međa se zatim dizala od Akorske doline prema Debiru, okretala na sjever prema Gelilotu, koji leži naprama Adumimskom usponu, južno od Potoka; dalje je međa prolazila prema vodama En-Šemeša te izlazila kod En-Rogela. 8Odatle se preko doline Ben-Hinom s juga dizala k Jebusejskom[c] obronku, to jest k Jeruzalemu. Potom se uspinjala na vrh gore koja prema zapadu gleda na dolinu Hinon i leži na sjevernom kraju doline Refaima. 9S vrha te gore zavijala je međa na izvor Neftoah te izlazila prema gradovima u gori Efronu da zatim okrene k Baali, to jest Kirjat Jearimu. 10Od Baale međa je okretala na zapad prema gori Seiru i onda, prolazeći sjeverno od gore Jearima, to jest Kesalona, spuštala se u Bet-Šemeš te išla k Timni. 11Dalje je međa tekla k sjevernom obronku Ekrona, okretala prema Šikronu, prelazila visove Baale, pružala se do Jabneela da konačno izbije na more. 12Zapadna je međa Veliko more s obalom. To su bile zemlje sinova Judinih, unaokolo, po porodicama njihovim.

Kalebovci zauzimaju područje Hebrona[d]

13Kaleb, sin Jefuneov, primi dio među sinovima ||Suci 1 10-15 Jš 14 6+
Judinim, kako je Jahve naredio Jošui. Dao mu je Kirjat Arbu, glavni grad sinova Anakovih – Hebron. 14Kaleb protjera odatle tri sina Anakova: Šešaja, Ahimana i Talmaja, potomke Anakove. 15Odatle krenu na stanovnike Debira, koji se nekoć zvao Kirjat Sefer. 16Tada reče Kaleb: »Tko pokori i zauzme Kirjat Sefer, dat ću mu svoju kćer Aksu za ženu.« 17Zauze ga Otniel, sin Kenaza, brata Kalebova; i dade mu Kaleb svoju kćer Aksu za ženu. 18Kad je prišla mužu, on je nagovori[e] da u svoga oca zatraži polje. Ona siđe s magarca, a Kaleb je upita: »Šta hoćeš?« 19Ona odgovori: »Daj mi blagoslov! Kad si mi dao kraj u Negebu, daj mi i koji izvor vode.« I on joj dade Gornje i Donje izvore.

20To je bila baština plemena sinova Judinih po porodicama njihovim.

Popis mjesta plemena Judina[f]

21Međašni su gradovi plemena sinova Judinih, duž edomske međe prema jugu, bili: Kabseel, Eder, Jagur; 22Kina, Dimona, Adada; 23Kedeš, Hasor Jitnan; 24Zif, Telem, Bealot; 25Novi Hasor, Kirjat Hesron (to jest Hasor); 26Amam, Šema, Molada; 27Hasar Gada, Hešmon, Bet-Pelet; 28Hasar Šual, Beer Šeba s pripadnim područjima[g]; 29Baala, Ijim, Esem; 30Eltolad, Kesil, Horma; 31Siklag, Madmana, Sansana; 32Lebaot, Šelhim, En Rimon: svega dvadeset i devet gradova s njihovim selima.

33U Dolini: Eštaol, Sora, Ašna; 34Zanoah, En Ganim, Tapuah, Haenam; 35Jarmut, Adulam, Soko, Azeka; 36Šaarajim, Aditajim, Hagedera i Gederotajim[h]: četrnaest gradova s njihovim selima.

37Senan, Hadaša, Migdal-Gad; 38Dilean, Hamispe, Jokteel; 39Lakiš, Boskat, Eglon; 40Kabon, Lah-

a) Južna, istočna i zapadna granica Jude jest zapravo granica Kanaana. Sjeverna granica koja je najpodrobnije opisana predstavlja granicu Jude iz vremena kralja Davida. Vodi računa o posebnoj situaciji grada Jeruzalema i o trajnom postojanju kanaanskih enklava. Produžetak te granice do mora je teorijski.
b) »na jug do... jugu« po TM; BJ po LXX »na jug od Sinske pustinje, pa sve do Kadeša na jugu«.
c) »Obronak« ili »leđa« Jebusejaca (usp. 18,16) odnosi se na brdo na kojem se nalazio stari grad Jeruzalem (usp. 2 Sam 5,9+).
d) Rr. 13–19 nalaze se gotovo doslovno u Suci 1,10–15 gdje je, međutim, zauzeće grada Hebrona i Debira pripisano Judi. Otniel, r. 17, pojavit će se kao jedan od »Sudaca« Izraelovih (Suci 3,7–11).
e) »on je nagovori« konj. (usp. Suci 1,14 »ona ga nagovori« hebr.).
f) Tekst nije dobro sačuvan. Nekoliko je imena gradova ispravljeno na temelju grč. teksta i drugih biblijskih tekstova i na temelju modernih imena.
g) »s pripadnim područjima« *benôtêha* konj. Hebr. *bizjotjah* nije razumljivo.
h) Posljednje ime stvara poteškoću; ima sve u svemu petnaest gradova. Neki su predložili da se prema grč. tekstu čita: »Ha-Gedera i njezina pripadna područja.« Međutim, cijeli je popis u grč. prijevodu dosta različit. Hebr. se može protumačiti dodatkom jednog grada (možda Tapuah) osim ako posljednja dva imena ne predstavljaju jedan te isti grad.

mas, Kitliš; 41 Gederot, Bet-Dagon, Naama, Makeda: šesnaest gradova s njihovim selima.
42 Libna, Eter, Ašan; 43 Jiftah, Ašna, Nesib; 44 Keila, Akzib i Mareša: devet gradova s njihovim selima.
45 Ekron[a] s naseljima i selima njegovim; 46 od Ekrona pa do Mora, sve što se nalazi pokraj Ašdoda, s njihovim selima; 47 Ašdod s naseljima i selima njegovim, Gaza s naseljima i selima njegovim do Egipatskog potoka i Velikog mora, koje je međa.
48 A u Gori: Šamir, Jatir, Soko; 49 Dana, Kirjat Sefer (to je Debir); 50 Anab, Eštemoa, Anim; 51 Gošen, Holon, Gilo: jedanaest gradova s njihovim selima.
52 Arab, Duma, Ešean; 53 Janum, Bet-Tapuah, Afeka, 54 Humta, Kirjat Arba (to jest Hebron), Sior: devet gradova s njihovim selima.
55 Maon, Karmel, Zif, Juta; 56 Jizreel, Jokdeam, Zanoah; 57 Hakajin, Gibea, Timna: deset gradova s njihovim selima.
58 Halhul, Bet-Sur, Gedor; 59 Maarat, Bet-Anot, Eltekon: šest gradova s njihovim selima.
Tekoa, Efrata (to jest Betlehem), Peor, Etan, Kulon, Tatam, Sores, Karem, Galim, Beter, Manah: jedanaest gradova s njihovim selima[b].
60 Kirjat Baal (to jest Kirjat Jearim) i Haraba: dva grada s njihovim selima.
61 U pustinji: Bet Haaraba, Midin, Sekaka; 62 Hanibšan, Slani grad i En-Gedi: šest gradova s njihovim selima.
63 A Jebusejce koji su živjeli u Jeruzalemu nisu
2 Sam 5 6-9+ mogli protjerati sinovi Judini. Tako su ostali sa si-
Suci 1 8,21 novima Judinim u Jeruzalemu sve do danas.

Post 49 22-26
Pnz 33 13-17

Baština plemena Efrajimova

16 Sinovima Josipovim pripao je ždrijebom posjed: od Jordana kod Jerihona, od Jerihonskih voda na istok, pa pustinjom k Betelskoj gori[c]; 2 od Betel-Luza međa se nastavljala područjem Arkijaca do Atarota. 3 Potom se spuštala na zapad do jafletske međe, sve do Donjeg Bet-Horona i do Gezera, odakle je izlazila na more. 4 To je bila baština Josipovih sinova: Manašea i Efrajima.

5 Područje sinova Efrajimovih po njihovim porodicama bilo je ovo: međa baštine njihove prema istoku išla je od Atrot Adara[d] pa do Gornjega Bet-Horona. 6 Odatle se pružala do mora ... (išla na) Mikmetat[e] na sjeveru i zavijala dalje na istok prema Taanat Šilu i prolazila s istočne strane do Janoaha. 7 Od Janoaha spuštala se u Atarot i Naarat i onda, dotičući se Jerihona, udarala na Jordan. 8 Od Tapuaha išla je ta međa prema zapadu do potoka Kane te izbijala na more. To je bila baština plemena sinova Efrajimovih po njihovim porodica-
ma. 9 A Efrajimovi su sinovi imali sve te gradove s 17 9
njihovim selima i još odvojene gradove usred baštine sinova Manašeovih. 10 Ali nisu uspjeli otjerati
Kanaanaca koji su živjeli u Gezeru. Tako su Ka- Suci 1 29+
naanci ostali među sinovima Efrajimovim do danas, ali im bijaše nametnuta tlaka.

Baština plemena Manašeova[f]

Post 49 22-26
Pnz 33 13-17

17 Ždrijebom je dopao i dio plemenu Manašeovu, jer je Manaše bio prvenac Josipov. Makiru, prvencu Manašeovu, ocu Gileadovu – bijaše on ratnik bez premca – pripade Gilead i Bašan. 2 Dobili su svoj dio i ostali sinovi Manašeovi po svojim porodicama: sinovi Abiezerovi, sinovi Helekovi, sinovi Asrielovi; sinovi Šekemovi, sinovi Heferovi i sinovi Šemidini. To su muški potomci Manašea,
sina Josipova, po svojim porodicama. 3 A Selofhad, Br 27 1-11
sin Hefera, sina Gileada, sina Makira, sina Manašeova, nije imao sinova nego samo kćeri. Evo im imena: Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirsa[g]. 4 One dođoše pred svećenika Eleazara i pred Jošuu, sina Nunova, i pred glavare govoreći: »Jahve je zapovjedio Mojsiju da se i nama dade baština među našom braćom.« I dadoše im po Jahvinoj zapovijedi baštinu među braćom njihova oca. 5 Tako je dopalo Manašeu deset dijelova, povrh gileadske i bašanske zemlje, koje su s onu stranu Jordana. 6 Kćeri Manašeove dobiše baštinu među njegovim sinovima, a zemlja gileadska pripala je drugim sinovima Manašeovim.
7 Međa je Manašeova išla od Ašera do Mikmeta-

a) Ustvari, Ekron je ostao filistejski grad, vjerojatno sve do vremena kralja Davida, i od vremena Ahaza (736–716) pa sve do perzijskog vremena (usp. Am 1,8; Zah 9,5–7).
b) Od »Tekoa« pa sve do kraja r. ispravljeno prema grč. prijevodu. Hebr. ispušta.
c) Moguć prijevod bez sumnje iskvarenog teksta.
d) »Atrot-Arak« konj. prema grč. tekstu (»Atarot«) i r. 2; »Atrot-Adar« hebr. Isto i u 18,13.
e) »Mikmetat« može označavati neki uski klanac, možda vadi Beidân, nedaleko od Naplus-Šikema (usp. 17,7).
f) Polupleme Manašejevo (o drugom poluplemenu, usp. 13,29s) ostaje zapadno od Jordana. Na njegov se račun širio Efraim (usp. 16,9; 17,8–9). Ova se promjena odražava u povijesti Efraima koji je zamijenio svog starijeg brata Manašeja (Post 48,14s).
g) Imena »kćeri« Selofhadovih. Selofhad je bio praunuk Makira, sina Manašejeva. Oni predstavljaju područja smještena sjeverno od Šekema. Ova geografska situacija jednog dijela plemena Makirova opravdana je povijesću koju donosi Br 27 i 36 u odnosu na Mojsijevo vrijeme i koja je postala pravnom normom za nasljedstvo kćeri.

ta, koji leži nasuprot Šekemu, a zatim zavijala de-
sno prema Jašibu na izvoru[a] Tapuahu. 8Pokrajina
Tapuah pripadaše Manašeu, ali sam Tapuah na
međi Manašeovoj pripadaše sinovima Efrajimovim.
9Međa je silazila do potoka Kane. Južno od potoka
bili su i ovi gradovi što su Efrajimovim[b] sinovima
pripadali između Manašeovih gradova; a zemlja se
Manašeova nalazila na sjeveru i izbijala na more.
10Područje s juga pripadalo je Efrajimu, na sjeveru
Manašeu, a more im bi međa; na sjeveru su grani-
1 27-28 čili s Ašerom, a s Jisakarom na istoku. 11Manašeu
pripadahu u Jisakaru i Ašeru: Bet-Šean sa svojim
selima, Jibleam sa svojim selima, stanovnici Dora
sa svojim selima, stanovnici En-Dora sa svojim se-
lima[c], stanovnici Taanaka sa svojim selima, stanov-
nici Megida sa svojim selima; dakle: tri područja.
12Ali Manašeovi sinovi nisu mogli osvojiti te gra-
dove i zato su Kanaanci ostali u tom kraju. 13Ali
9 20-21 kad su ojačali sinovi Izraelovi, nametnuše Kanaan-
9 27 cima tlaku, ali ih nisu uspjeli protjerati.

Josipovi sinovi prodiru u šume[d]

14Obrate se tada Josipovi sinovi Jošui i upitaju:
»Zašto si nam dao u baštinu prema jednom ždrije-
bu, samo jedan dio, kad smo mnogobrojni i Jahve
nas dosad blagoslivljao?« 15Jošua im odgovori:
»Kad ste narod mnogobrojan, pođite u šumu i
krčite ondje sebi zemlje u periškoj i refaimskoj kra-
jini, ako vam je pretijesna gora Efrajimova.« 16A
sinovi Josipovi rekoše: »Gora nam ova neće biti Suci 1 19
dosta, a svi Kanaanci koji žive u ravnici imaju že-
ljezna kola, oni što su u Bet-Šeanu i selima njego-
vim i oni koji su u dolini jizreelskoj.«
17Tada odgovori Jošua domu Josipovu, i Efra-
jimu i Manašeu: »Vi ste brojan narod i imate silnu
snagu. Zato nećeš dobiti samo jedan ždrijeb: 18neka
gora bude tvoja. Ako je šumovita, iskrči je pa će
obronci biti posjed doma tvoga. Istjerat ćeš sigurno
Kanaance ako i imaju željezna kola, ako i jesu ja-
ki.«

3. *SEDAM OSTALIH PLEMENA*

18 Sabrala se zajednica sinova Izraelovih u Šilo[e],
1 33 7+ i ondje razapeše Šator sastanka. Sva im se
zemlja pokorila. 2Ali ostade među sinovima Izrae-
lovim još sedam plemena koja nisu primila svoje
baštine. 3Tada im reče Jošua: »Dokle ćete oklije-
vati da pođete i zaposjednete zemlju koju vam je
dao Jahve, Bog vaših otaca? 4Izaberite po tri čo-
vjeka iz svakoga plemena, a ja ću ih poslati da po-
pišu svu zemlju za diobu. Kad se vrate k meni,
5razdijelit ću zemlju na sedam dijelova. Neka Juda
ostane na svome području na jugu, a Josipov dom
neka ostane u svome kraju na sjeveru. 6A vi raspi-
šite zemlju na sedam dijelova i donesite mi amo da
bacim ždrijeb za vas ovdje pred Jahvom, Bogom
našim. 7Leviti neće imati dijela među vama jer je
svećeništvo Jahvino njihova baština; a Gad, Ruben
i polovina plemena Manašeova primili su svoju ba-
štinu na istočnoj strani Jordana – onu koju im je
dao Mojsije, sluga Jahvin.«
8Spreme se ti ljudi na put, a Jošua zapovjedi
onima koji su pošli popisati zemlju: »Idite i obiđite
svu zemlju i opišite je, pa se onda vratite k meni
da bacim ždrijeb ovdje pred Jahvom u Šilu.« 9O-
doše oni ljudi, prođoše zemljom i u knjigu popisaše
sve gradove u sedam dijelova, pa se vratiše k Jošui
u tabor u Šilu. 10A Jošua baci za njih ždrijeb u Šilu

a) »Prema Jašibu na izvoru« prema grč. tekstu. Hebr. ima »stanovnici *(jošebê)* izvora«.
b) »bili su i (ovi) gradovi... Manašeovih gradova« – BJ prevodi, da bi dobio prihvatljiv smisao, u skladu sa 16,9: »bili su gradovi Efrajimovi, pored onih što su... Manašeovih gradova«.
c) »stanovnici En-Dora sa svojim selima« po TM: BJ ispušta po LXX kao vjerojatnu ditografiju.
d) Ovaj odlomak slaže jednu do druge dvije redakcije iste predaje; starija je ona u rr. 16–18 gdje se govori o krčenju šuma koje trebaju izvesti sinovi Doma Josipova u šumovitoj planini Efrajima; a druga je u rr. 14–15 gdje se aludira na naseljavanje jednog dijela Manašejeva plemena u Gileadu (usp. Br 32,1+).
e) Razdioba zemlje sedmerim plemenima koja su još preostala unesena je u redakcijski dio (18,1–10 i 19,51) koji smještava ovo dijeljenje zemlje u Šilo gdje je bio, pretpostavlja se, Šator Sastanka. Šilo će postati jedno od najvažnijih svetišta u Izraelu (usp. 21,2; 29,9.12) i bit će svetište Kovčega u vrijeme Sudaca (1 Sam 1,3+).

pred Jahvom i ondje razdijeli Jošua zemlju sino-
vima Izraelovim po njihovim dijelovima plemen-
skim.

Post 49 27 Pnz 33 12

Pleme Benjaminovo

11 I pade ždrijeb na pleme sinova Benjaminovih
po njihovim porodicama: utvrdi se da je njihov dio
između dijela sinova Judinih i sinova Josipovih.
12 Sjeverna im se međa protezala od Jordana te išla
uza sjeverni obronak Jerihona, uspinjala se sa za-
pada na goru i završavala se u pustinji Bet-Avenu.
13 Odatle je išla k Luzu, k južnom obronku Luza,
to jest Betela; spuštala se zatim u Atrot-Adar, kraj
brda koje je južno od Donjeg Bet-Horona. 14 Međa
se dalje savijala i okretala sa zapada prema jugu,
od gore koja se diže nasuprot Bet-Horonu s juga,
i svršavala se kod Kirjat Baala, danas Kirjat Jeari-
ma, grada sinova Judinih. To je zapadna strana.
15 Južna se strana počinjala od granice Kirjat Jeari-
ma, pa se pružala na zapad k vrelu Neftoahu[a]; 16 po-
15 8+ tom se spuštala međa do kraja gore koja je prema
dolini Ben-Hinomu, na sjeveru refaimske nizine,
silazila zatim u dolinu Hinom uz Jebusejski obro-
nak i dosegla do izvora Rogela. 17 Zatim se savijala
od sjevera te izlazila na En-Šemeš i doticala Geli-
lot, koji se diže prema Adumimskom usponu, i si-
lazila na Kamen Bohana, sina Rubenova. 18 Prola-
zila je zatim obronkom sa sjeverne strane prema
Bet-Haarabi[b] i silazila do Arabe. 19 Dalje je tekla
međa uz obronak Bet-Hogle prema sjeveru i svrša-
vala se na sjevernom Jeziku Slanog mora, do juž-
nog kraja Jordana. To je južna međa. 20 Jordan je
pak bio međa s istočne strane. To je baština sinova
Benjaminovih, s njihovim međama unaokolo po
porodicama njihovim.

Benjaminovi gradovi

21 Gradovi plemena sinova Benjaminovih po po-
rodicama njihovim jesu: Jerihon, Bet-Hogla, Emek
Kesis; 22 Bet-Haaraba, Samarajim, Betel; 23 Avim,
Para, Ofra; 24 Kefar Haamona, Ofni i Gaba: dva-
naest gradova s njihovim selima.
25 Gibeon, Rama, Beerot; 26 Mispe, Kefira i Mosa;
27 Rekem, Jirpeel, Tarala; 28 Sela Haelef, Jebus (to
je Jeruzalem), Gibat i Kirjat: četrnaest gradova s
njihovim selima. To je baština sinova Benjamino-
vih po porodicama njihovim.

Baština plemena Šimunova[c] Post 49 5-7 1 Ljet 4 28-33

19 Drugi ždrijeb izađe za Šimuna, za pleme si-
nova Šimunovih po porodicama njihovim: nji-
hova je baština bila usred sinova Judinih. 2 Dodije-
ljena im je kao baština: Beer Šeba, Šeba, Molada;
3 Hasar Šual, Bala, Esem; 4 Eltolad, Betul, Horma,
5 Siklag, Bet-Hamarkabot, Hasar Susa, 6 Bet-Lebaot
i Šaruhen: trinaest gradova i njihova sela. 7 Ajin,
Rimon[d], Eter i Ašan: četiri grada s njihovim seli-
ma. 8 I sva naselja što su oko tih gradova, do Baalat
Beera, Ramat Negeba. To je baština plemena si-
nova Šimunovih po porodicama njihovim. 9 Baština
je sinova Šimunovih bila od dijela sinova Judinih,
jer dio dodijeljen sinovima Judinim bijaše za njih
prevelik. Zato su sinovi Šimunovi dobili svoju ba-
štinu usred njihova područja.

Baština plemena Zebulunova Suci 1 30 Post 49 13 Pnz 33 18-19

10 Treći ždrijeb izađe za sinove Zebulunove po
porodicama njihovim: njihovo je područje sezalo
do Sarida[e], 11 odakle im se međa na zapadu penjala
do Marale, doticala Dabešet i dopirala do potoka
koji je nasuprot Jokneamu. 12 Od Sarida je međa
okretala prema istoku, sve do međe Kislot Tabora,
odakle je izlazila do Dabrata i uspinjala se do Jafi-
je. 13 A odatle je išla opet prema istoku, na Git He-
fer i na Ita Kasin, izlazila na Rimon i vraćala se do
Nee[f]. 14 Onda je okretala sa sjevera oko Hanatona
i završavala se u dolini Jiftah-Elu. 15 Pa Katat, Na-
halal, Šimron, Jidalu i Betlehem[g]: dvanaest gra-
dova s njihovim selima. 16 To je bila baština sinova
Zebulunovih po porodicama njihovim: ti gradovi s
njihovim selima.

Baština plemena Jisakarova Post 49 14-15 Pnz 33 18-19

17 Četvrti je ždrijeb izašao za Jisakara, za sinove
Jisakarove po njihovim porodicama. 18 A posjed im

a) »na zapad« prema hebr. tekstu, što nema smisla (usp. 15,9). Grč. ima »Gasin«.
b) »Bet-ha-Araba« grč. (usp. 15,6). Hebr. »nasuprot Arabi«.
c) Pleme Šimunovo, nekoć jako (Post 34,2s; 49,5) više se ne spominje u deuteronomskim blagoslovima (Pnz 33). To je pleme bilo apsorbirano od Jude što razjašnjava činjenicu da njegovo područje nije opisano. Štoviše, popis Šimunovskih gradova, ovdje i u 1 Ljet 4,28–32) paralelan je drugom dijelu popisa gradova Judinih u Negebu (Jš 15,26b–32). Prema 1 Ljet 4,31 ova je integracija nastala tek za vrijeme kralja Davida.
d) Mnogi predlažu da se čita En-Rimon.
e) »Sarid« hebr. Sir. i mnogi grč. rkpp. imaju »Sadud«.
f) »na Rimon i vraćala se« *rimmônah veta'ar*, konj.; TM *rimmôn hammeto'ar*, nerazumljiv.
g) Očigledno treba ovaj Betlehem razlikovati od onog Betlehema u Judeji. Ovaj se prvi Betlehem nalazio u ravnici donje Galileje. – »Jireal« mnogi rkpp. i prijevodi. Hebr. ima »Jidal«.

je bio: Jizreel, Hakesulot, Šunem; [19]Hafarajim, Šion, Anaharat; [20]Harabit[a], Kišjon, Ebes; [21]Remet i En-Ganim, En-Hada i Bet-Pases. [22]Potom međa dotiče Tabor, Šahasimu i Bet-Šemeš i izlazi na Jordan: šesnaest gradova s njihovim selima. [23]To je baština plemena sinova Jisakarovih po porodicama njihovim: ti gradovi s njihovim selima.

Baština plemena Ašerova

Suci 1 31-32 Post 49 20 Pnz 33 24-25

[24]Peti ždrijeb iziđe za pleme sinova Ašerovih po njihovim porodicama. [25]Njihova je zemlja bila: Helkat, Hali, Beten, Akšaf, [26]Alamelek, Amad, Mišal. Na zapadu je međa doticala Karmel i Šihor Libnat. [27]Zatim je okretala prema sunčanom istoku do Bet-Dagona i doticala se Zebuluna i doline Jiftahela sa sjevera; protezala se dalje Bet-Haemekom i Neielom i dosezala slijeva Kabul, [28]pa Abdon[b], Rehob, Hamon i Kanu sve do Velikog Sidona. [29]Međa je tada zavijala prema Rami i do tvrdoga grada Tira te je okretala prema Hosi i izlazila na more. Obuhvaćala je Mehaleb, Akzib[c], [30]Ako[d], Afek i Rehob: dvadeset i dva grada s njihovim selima. [31]To je baština plemena sinova Ašerovih po porodicama njihovim: ti gradovi i njihova sela.

Baština plemena Naftalijeva

Suci 1 33 Post 49 21 Pnz 33 23

[32]Šesti ždrijeb izađe za sinove Naftalijeve po njihovim porodicama. [33]Njihova međa ide od Helefa i od Hrasta u Saananimu, od Adami Hanekeba i Jabneela do Lakuma i izbija na Jordan. [34]Potom međa okreće na zapad k Aznot Taboru i pruža se odande prema Hukoku; na jugu se dotiče Zebuluna, na zapadu Ašera, na istoku Jordana[e]. [35]Utvrđeni gradovi bijahu Hasidim, Ser, Hamat, Rakat, Kineret; [36]Adama, Rama, Hasor, [37]Kedeš, Edrej, En-Hasor; [38]Jiron, Migdal-El, Horem, Bet-Anat, Bet-Šemeš: devetnaest gradova s njihovim selima. [39]To je baština plemena Naftalijevih sinova po porodicama njihovim: ti gradovi i njihova sela.

Baština plemena Danova[f]

Post 49 16-17 Pnz 33 22

[40]Izađe sedmi ždrijeb za pleme sinova Danovih po porodicama njihovim. [41]Područje baštine njihove bilo je: Sora, Eštaol, Ir Šemeš, [42]Šaalabin, Ajalon, Jitla[g], [43]Elon, Timna, Ekron, [44]Elteke, Gibeton, Baalat, [45]Jehud[h], Bene-Berak, Gat-Rimon, [46]Me-Hajarkon i Harakon[i] s područjem prema Jafi.

[47]Ali područje sinova Danovih bilo je za njih pretijesno; zato udare Danovi sinovi na Lešem, osvoje ga i sve pobiju oštricom mača; zaposjednu grad, nastane se u njemu i Lešem prozovu Dan, po imenu Dana, oca svoga. [48]To je baština plemena sinova Danovih po porodicama njihovim: ti im gradovi i sela njihova. (Suci 1 34-35; Suci 18)

[49]Kada završe diobu zemlje ždrijebom i utvrde njezine međe, dadu Izraelci Jošui, sinu Nunovu, baštinu u svojoj sredini. [50]Po zapovijedi Jahvinoj dali su mu grad koji je sebi želio: Timnat-Serah u Efrajimovoj gori; on utvrdi taj grad i nastani se u njemu[j]. (24 30; Suci 2 9)

[51]To su baštine koje su svećenik Eleazar i Jošua, sin Nunov, i glavari izraelskih plemena podijelili ždrijebom među plemena izraelska u Šilu, pred Jahvom, na vratima Šatora sastanka. Tako je završena razdioba zemlje.

4. *POVLAŠTENI GRADOVI*

Gradovi-utočišta[k]

Izl 21 13+ Br 35 9-34 Pnz 19 1-13

20 Jahve reče Jošui: [2]»Kaži sinovima Izraelovim i reci im: 'Odredite sebi gradove-utočišta za koje sam vam govorio preko Mojsija, [3]da bi onamo mogao pobjeći ubojica koji nehotice ubije koga i da vam budu utočišta od krvnoga osvetnika. [4]Ako ubojica utekne u koji od tih gradova, neka stane pred gradska vrata i neka starješinama toga grada iznese svoju stvar. Oni neka ga prime u svoj grad (Br 35 19+)

a) »Ha-Rabit« prema hebr. Grč. ima »Daberat« (usp. r. 12 i 21,28).
b) »Abdon« prema rkpp. (usp. 21,30; 1 Ljet 6,59). Prema hebr. »Ebrôn«.
c) »Akzib« prema grč. Hebr. ima »Mehebel«.
d) »Ako« prema Suci 1,31. Hebr. ima »Ummah«.
e) Prema LXX; TM »na istoku u Judi Jordana«.
f) Gradovi koji su pripisani Danovu plemenu nalaze se zapadno od Benjaminova područja, između Jude i Efrajima, i velikim dijelom na kanaanskom području. Ustvari, ljudi iz Danova plemena nisu se na ovom području mogli nastaniti. Njih su odavde istjerali Amorećani, prema Suci 1,34–35, a potom Filistejci (usp. Suci 13 – 16). Njihovo seljenje prema Sjeveru (ovdje i r. 47) opisano je u Suci 18.
g) »Jitla« hebr. a grč. ima »Silata«.
h) »Jehud« prema hebr. Grč. ima »Azor«.
i) Prema TM; LXX »a prema moru Hajarkon«.
j) Razdioba zemlje među plemena dovršena je redaktorskom bilješkom o osobnom udjelu Jošuinu što je nadahnuto bilješkom o njegovu grobu (Jš 24,30 = Suci 2,9).
k) Gl. 20 – 21 nadopunjuju izvještaj o razdiobi zemlje. Gl. 20 je prikazana kao primjena zakona utočišta (Izl 21,13+). Broj od šest gradova utočišta, bez njihova imena, već je donijela Knjiga Br 35, 9s. Pnz 4,41–43 poimence spominje tri grada utočišta u Transjordaniji. Pnz 19,1s propisuje da se izaberu ostala tri grada poslije zauzeća Kanaana. To je učinjeno ovdje gdje je ovih šest gradova poimence navedeno. Ustvari, ustanova gradova utočišta nije nastala prije vremena Salomonova.

i odrede mu mjesto gdje će prebivati među njima.
5Ako ga krvni osvetnik progoni, ne smiju izručiti
ubojicu u njegove ruke: tà nehotice je ubio svoga
bližnjega, a ne iz mržnje. 6Ubojica neka ostane u
tom gradu sve dok ne stupi pred sud zajednice ili
do smrti velikoga svećenika koji bude u ono vrije-
me. Tada neka se ubojica vrati i neka ode u svoj
grad i svome domu – u grad iz kojega je utekao.'«
7I posvete Kedeš u Galileji, u Naftalijevoj gori;
Šekem u Efrajimovoj gori; Kirjat-Arbu, to jest He-
bron, u Judinoj gori. 8S druge strane Jordana, is-
točno od Jerihona, odrede Beser u pustinji, u rav-
Pnz 4 43 nici plemena Rubenova, i Ramot u Gileadu od ple-
mena Gadova, i Golan u Bašanu od plemena Ma-
našeova. 9To su bili gradovi određeni svim Izrael-
cima i došljacima koji borave među njima: ovamo
je mogao uteći svaki koji nehotice drugoga ubije, a
da sam ne pogine od osvetničke ruke dok ne izađe
na sud, pred zajednicu.

Br 35 1-8 ||1 Ljet 6 39-66

Levitski gradovi[a]

21 Pođoše tada glavari levitskih obitelji k sveće-
niku Eleazaru i Jošui, sinu Nunovu, i plemen-
skim glavarima Izraela.
2I rekoše im u Šilu, u zemlji kanaanskoj: »Jahve
je zapovjedio preko Mojsija da nam se dadu gra-
dovi gdje ćemo živjeti i pašnjaci oko njih za našu
stoku.« 3Izraelci dadoše levitima od svoje baštine,
po zapovijedi Jahvinoj, ove gradove s njihovim pa-
šnjacima. 4Iziđe, dakle, ždrijeb za porodice Keha-
tove: levitima, potomcima svećenika Arona, pri-
pade trinaest gradova od plemena Judina, Šimu-
nova i Benjaminova; 5ostalim sinovima Kehatovim
pripalo je ždrijebom po porodicama[b] deset gradova
od plemena Efrajimova i Danova i od polovine ple-
mena Manašeova. 6Sinovi Geršonovi dobiše po po-
rodicama trinaest gradova od plemena Jisakarova,
Ašerova i Naftalijeva i od polovine plemena Mana-
šeova u Bašanu. 7Merarijevim sinovima po njiho-
vim porodicama pripalo je dvanaest gradova od
plemena Rubenova, Gadova i Zebulunova.
8Tako Izraelci ždrijebom dodijeliše levitima te
gradove s pašnjacima, kako bijaše zapovjedio Ja-
hve preko Mojsija.

Gradovi sinova Kehatovih

9Od plemena sinova Judinih i od plemena sinova
Šimunovih dodijeljeni su bili ovi gradovi koji se
poimence navode[c]: 10sinovima Aronovim u levit-
skim porodicama Kehatovim, jer je prvi ždrijeb bio
za njih, 11pripade Kirjat-Arba, glavni grad Anako-
vaca, to jest Hebron, u Judinoj gori, s pašnjacima
unaokolo. 12Ali polja oko toga grada sa selima
unaokolo bila su već dana u baštinu Kalebu, sinu
Jefuneovu. 13Sinovima svećenika Arona pripade 14 13-14
grad-utočište Hebron s pašnjacima i Libna s pašnja-
cima; 14Jatir s pašnjacima, Eštemoa s pašnjacima,
15Holon s pašnjacima, Debir s pašnjacima, 16Ašan[d]
s pašnjacima, Juta s pašnjacima, Bet-Šemeš s pa-
šnjacima. Dakle, devet gradova od ona dva pleme-
na. 17Od plemena Benjaminova: Gibeon s pašnjaci-
ma, Geba s pašnjacima, 18Anatot s pašnjacima, Al-
mon s pašnjacima. Dakle, četiri grada. 19Tako su
svećenici, sinovi Aronovi, dobili svega trinaest gra-
dova s njihovim pašnjacima.
20Ostalim levitima u porodicama sinova Kehato-
vih ždrijebom su pripali gradovi plemena Efrajimo-
va. 21Dali su im grad-utočište Šekem s pašnjacima
njegovim na Efrajimovoj gori, zatim Gezer s pa-
šnjacima, 22Kibsajim s pašnjacima, Bet-Horon s pa-
šnjacima. Dakle, četiri grada. 23Od plemena Da-
nova dobili su: Elteku s pašnjacima i Gibeton s pa-
šnjacima, 24Ajalon s pašnjacima i Gat-Rimon s pa-
šnjacima. Dakle, četiri grada. 25Od polovine ple-
mena Manašeova: Tanak s pašnjacima i Jibleam[e] s
pašnjacima. Dakle, dva grada. 26U svemu: deset su
gradova s pašnjacima dobile porodice ostalih si-
nova Kehatovih.

a) Levijevo pleme, koje nema političke samostalnosti, nije dobilo područja (13,14.33; 14,3–4; 18,7), no Levitima je ipak dodijeljen boravak u nekim gradovima i pravo na susjedne pašnjake (usp. Br 35,1–8). Ova gl., jedna od najmlađih u Knjizi, predstavlja utopijsku sistematizaciju stvarne države koja je mogla postojati u vrijeme kralja Salomona kada su svi spomenuti gradovi stvarno bili pod vlašću Izraela. Popis se može oslanjati na raspoređiva-nje Levita nakon uspostave jeruzalemskoga Hrama. On uključuje šest gradova utočišta koji odgovaraju drukčijoj nakani.
b) »po porodicama«, konj., usp. r. 7; TM »od porodicâ plemena«; isto tako u r. 6.
c) Tekst na kraju retka nesiguran.
d) »Ašan« prema grč. rkpp. (usp. 1 Ljet 6,44); »Ajin« (»izvor«) prema hebr.
e) »Jibleam« konj. (usp. 17,11); hebr. ponavlja »Gat-Rimôn«.

Gradovi sinova Geršonovih

[27]Geršonovim sinovima, porodicama levitskim,
dadoše od polovine plemena Manašeova grad-uto-
čište Golan u Bašanu i Aštarot[a] s njihovim pašnja-
cima. Dakle, dva grada. [28]Od plemena Jisakarova:
Kišon s pašnjacima, Dabrat s pašnjacima, [29]Jarmut
s pašnjacima i En-Ganim s pašnjacima. Dakle, če-
tiri grada. [30]Od plemena Ašerova: Mišal s pašnjaci-
ma, Abdon s pašnjacima, [31]Helkat s pašnjacima i
Rehob s pašnjacima. Dakle, četiri grada. [32]Od ple-
mena Naftalijeva: grad-utočište Kedeš u Galileji s
pašnjacima, Hamot Dor s pašnjacima i Kartan s
pašnjacima. Dakle, tri grada. [33]Svega Geršonovih
gradova po porodicama njihovim bijaše trinaest
gradova s pašnjacima.

Gradovi sinova Merarijevih

[34]Porodicama sinova Merarijevih, preostalim le-
vitima, dali su od plemena Zebulunova: Jokneam
s pašnjacima, Kartu s pašnjacima, [35]Rimon[b] s pa-
šnjacima, Nahalal s pašnjacima. Dakle, četiri gra-
da. [36]S onu stranu Jordana od plemena Rubenova
dadoše im grad-utočište Beser s pašnjacima na pu-
stinjskoj visoravni, Jahas s pašnjacima, [37]Kedemot
s pašnjacima, Mefaat s pašnjacima. Dakle, četiri
grada[c]. [38]Od plemena Gadova: grad-utočište Ra-
mot u Gileadu s pašnjacima, Mahanajim s pašnjaci-
ma, [39]Hešbon s pašnjacima, Jazer s pašnjacima.
Dakle, četiri grada[d]. [40]U svemu bijaše dodijeljeno
ždrijebom porodicama sinova Merarijevih, preosta-
lim levitima, dvanaest gradova.
[41]Tako usred baštine sinova Izraelovih bijaše čet-
rdeset i osam levitskih gradova s pašnjacima.
[42]Svaki je taj grad imao pašnjake unaokolo. Tako
je bilo sa svima spomenutim gradovima.

Svršetak diobe

[43]Tako je Jahve predao Izraelcima svu zemlju za
koju se zakleo da će je dati ocima njihovim. Primili
su je u posjed i nastanili se u njoj. [44]I dade im Jahve
da otpočinu u miru na svim međama, kako se bi-
jaše zakleo njihovim ocima. Nitko im od njihovih
neprijatelja ne bijaše kadar odoljeti. Sve im je nji-
hove neprijatelje predao Jahve u ruke. [45]Od svih
obećanja što ih je Jahve dao domu Izraelovu ni- 23 14
jedno ne osta neispunjeno. Sve se ispunilo. Iz 55 11

III. Jošuin svršetak

1. POVRATAK PREKOJORDANSKIH PLEMENA[e]

1 12-18; 13 8-32 Br 32

Otpuštanje prekojordanskih plemena

22 Tada sazove Jošua sinove Rubenove i Ga-
dove i polovinu plemena Manašeova [2]i reče
im: »Izvršili ste sve što vam je Mojsije, sluga Ja-
hvin, zapovjedio i poslušali ste me u svemu što sam
vam zapovjedio. [3]Niste ostavili svoje braće unatoč
dugom vojevanju do današnjega dana i vršili ste
vjerno zapovijedi Jahve, Boga svojega. [4]Sada je Ja-
hve, Bog vaš, dao mir braći vašoj, kako im bijaše
obećao. Vratite se sada u svoje šatore, u zemlju
koju vam je dao Mojsije, sluga Jahvin, u baštinu s
onu stranu Jordana. [5]Samo pazite da vršite zapovi-
jedi i Zakon što vam ga dade Mojsije, sluga Jahvin:
da ljubite Jahvu, Boga svojega, da uvijek idete pu- Pnz 6 5+
tovima njegovim, da čuvate zapovijedi njegove, da
se držite uz njega i da mu služite svim srcem i svom
dušom.« [6]I blagoslovi ih Jošua i otpusti, a oni se
zatim vrate u svoje šatore.
[7]Mojsije bijaše jednoj polovini plemena Mana-
šeova dao baštinu u Bašanu; a drugoj polovini dade
je Jošua usred njihove braće zapadno od Jordana.
Otpuštajući ih u njihove šatore, Jošua ih blagoslo-
vi. [8]I reče im: »Vratite se u svoje šatore s velikim
blagom i s mnogom stokom, sa srebrom, zlatom,
tučem, željezom i haljinama u izobilju i podijelite
plijen od neprijatelja svojih s braćom svojom.«

a) »Aštarot« sir. (usp. 1 Ljet 6,56). Hebr. ima *be'esterah*.
b) »Rimon« konj. prema 19,13; 1 Ljet 6,26; hebr. tekst ima »Dimnah«.
c) Rr. 36–37 koje TM ispušta nalaze se u brojnim hebr. rkpp. Ovdje su doneseni prema grč. tekstu i 1 Ljet 6,62–63.
d) »četiri grada« sir., Vg.; »u svemu gradova četiri« hebr. tekst.
e) Gl. 22 je sastavljena: rr. 1–6 su deuteronomistički i odgovaraju Jš 1,12–18; rr. 7–9 dodavaju polovicu plemena Manašejeva koje isprva nije bilo u izvještaju; rr. 10–34 imaju značajke svećeničke redakcije. Međutim, ovaj izvještaj se služi jednom starom predajom. Vjerojatno čuva spomen na kultsku oporbu koja je postojala između svetišta u Šilu (usp. rr. 9 i 12) s njegovim svećenstvom (rr. 13s. 30s) i plemena u Transjordaniji za koja se smatralo da žive izvan Obećane zemlje koja nije išla dalje od rijeke Jordana.

Podizanje žrtvenika na obali Jordana

[9]Vratiše se sinovi Rubenovi i sinovi Gadovi i polovina plemena Manašeova; odoše od sinova Izraelovih iz Šila u zemlji kanaanskoj da krenu u zemlju gileadsku, na svoju baštinu koju su zaposjeli, kako im je zapovjedio Jahve preko Mojsija. [10]Kad su stigli do jordanskog područja u zemlji kanaanskoj, podigoše sinovi Rubenovi, sinovi Gadovi i polovina plemena Manašeova žrtvenik na Jordanu, žrtvenik velik, izdaleka se vidio. [11]Čuli Izraelci gdje se govori: »Evo, sinovi Rubenovi, sinovi Gadovi i polovina plemena Manašeova podigoše žrtvenik prema zemlji kanaanskoj, kod Jordana, na izraelskoj strani.«
[12]Na to se skupi sva zajednica sinova Izraelovih u Šilu da pođu u boj na njih.

Prijekori istočnim plemenima

[13]Izraelci sinovima Rubenovim, sinovima Gado-
Izl 6 25 vim i polovini plemena Manašeova u gileadsku
Br 25 7.11s zemlju poslaše Pinhasa, sina svećenika Eleazara, [14]i
s njime deset knezova, po jednoga rodovskog glavara od svakoga plemena Izraelova, a svaki je od njih bio glavar obitelji među tisućama porodica Izraelovih. [15]I kad oni dođoše k sinovima Rubenovim, sinovima Gadovim i polovini plemena Manašeova u zemlju gileadsku, rekoše im: [16]»Evo što veli sva zajednica Jahvina: 'Što znači nevjera[a] koju činite protiv Jahve, Boga Izraelova? Zašto se odvrgoste danas od Jahve i, podigavši žrtvenik, zašto se bunite protiv Jahve? [17]Zar vam nije dosta zločina
Br 25 3-5 iz Peora, od kojega se nismo očistili do dana dana-
Pnz 4 3 šnjega i zbog kojega je došao pomor na zajednicu
Jahvinu? [18]Ako se danas odvraćate od Jahve i bunite se danas protiv njega, neće li se sutra izliti njegov gnjev na svu zajednicu Izraelovu? [19]Ili vam je možda zemlja vaše baštine nečista? Onda prijeđite u zemlju baštine Jahvine, u kojoj je Jahvino Prebivalište, i prebivajte među nama. Ali se ne bunite protiv Jahve i ne bunite se protiv nas dižući sebi žrtvenik mimo žrtvenik Jahve, Boga našega. [20]Nije
li se Akan, Zerahov sin, sam ogriješio o 'herem' te 7
se oborila srdžba na svu zajednicu Izraelovu? Zar nije umro zbog krivice svoje?'«

Opravdanje prekojordanskih plemena

[21]Tada odgovoriše sinovi Rubenovi, sinovi Gadovi i polovina plemena Manašeova govoreći ple-
menskim glavarima Izraelovim: [22]»Bog, Bog Jahve, Pnz 10 17
Bog nad bogovima[b], Jahve zna i neka zna Izrael: ako je to bila pobuna ili nevjernost prema Jahvi, neka nam uskrati svoju pomoć danas; [23]ako smo
podigli žrtvenik da se odvrgnemo od Jahve i da pri- Lev 1 3
nosimo žrtve paljenice, prinosnice i žrtve pričesnice, neka nam onda sudi Jahve! [24]Učinismo to od brige i skrbi i rekosmo: 'Jednoga će dana sinovi vaši reći našima: Što vam je zajedničko s Jahvom, Bogom Izraelovim? [25]Zar nije, sinovi Rubenovi i sinovi Gadovi, postavio Jahve između vas i nas među našu – Jordan? Vi nemate dijela s Jahvom.' I tako bi sinovi vaši mogli učiniti da se sinovi naši odvrate te ne štuju Jahvu. [26]Zato smo rekli: 'Podignimo žrtvenik, ali ne za žrtve paljenice niti za klanice, [27]nego da bude svjedočanstvo između nas i vas, među potomcima našim, da želimo služiti Jahvi paljenicama, klanicama i pričesnicama. Tako da ne mognu jednom vaši sinovi reći našima: Nemate dijela s Jahvom.' [28]Ako bi kada tako rekli nama i potomcima našim, mogli bismo odgovoriti: 'Pogledajte slog žrtvenika Jahvina što su ga podigli oci naši ne za žrtve paljenice ni klanice, nego za svjedočanstvo između nas i vas.' [29]Nije nam ni na kraj pameti pomisao da se bunimo protiv Jahve i da se odvraćamo od njega dižući žrtvenik za žrtve paljenice, prinosnice i klanice, mimo žrtvenik Jahve, Boga našega, koji je pred njegovim Prebivalištem!«

a) Inicijativa Rubena i Gada je osuđena (ovdje i r. 19) sa stajališta zakona o jedincatosti svetišta (Pnz 12,5) koji je iz kasnijeg vremena.

b) Ovaj obrazac ne sadrži u sebi nikakav politeizam (mnogoboštvo). On je književni arhaizam koji potječe iz Post 33,20; 46,3; Br 16,22; usp. također Pnz 10,17; Ps 50,1; Dn 11,36.

Uspostavljena sloga među zavađenima

[30]Kad svećenik Pinhas, knezovi zbora i glavari iz-
raelskih plemena koji su bili s njim čuše riječi koje
im rekoše sinovi Gadovi, sinovi Rubenovi i sinovi
Manašeovi, umiriše se. [31]Tada svećenik Pinhas, sin
Eleazarov, odgovori sinovima Rubenovim, sino-
vima Gadovim i sinovima Manašeovim: »Spoznali
smo sada da je Jahve među nama, jer mu se niste
iznevjerili: tako ste sačuvali sinove Izraelove od ka-
zne Jahvine.«

[32]Svećenik Pinhas, sin Eleazarov, i knezovi odoše
od sinova Rubenovih i sinova Gadovih i vratiše se
iz zemlje gileadske u kanaansku k sinovima Izrae-
lovim i kazaše im odgovor. [33]Izraelovim sinovima
bijaše drag taj odgovor: hvalili su Boga i odustali
su od nauma da udare na njih i da opustoše zemlju
u kojoj su živjeli sinovi Rubenovi i sinovi Gadovi.
[34]Sinovi Rubenovi i sinovi Gadovi nazvali su žrtve-
nik[a] »Ed« – »Svjedočanstvo«, jer rekoše: »To je
svjedočanstvo među nama: Jahve je Bog.« Post 31 48,52

2. *JOŠUIN OPROŠTAJNI GOVOR*[b]

Jošua o svome djelu

23 Proteklo je mnogo dana kako je Jahve dao
Izraelu da otpočine od svih neprijatelja unao-
13 1; 14 10; 24 29 kolo. I Jošua bijaše ostario, zašao u godine. [2]Dozva
zato Jošua sve Izraelce, starješine, glavare, suce i
upravitelje njihove i reče im: »Ostario sam i odma-
kao u godinama. [3]Vi ste bili svjedoci svega što je
Jahve, Bog vaš, pred vašim očima učinio svim na-
rodima radi vas: Jahve, Bog vaš, borio se za vas.
[4]Vidite, razdijelio sam ždrijebom u baštinu vašim
plemenima sve narode koji su ostali i sve one na-
rode koje sam istrijebio od Jordana do Velikog
13 6 mora na zapadu[c]. [5]Jahve, Bog vaš, sam će ih goniti
ispred vas i otjerat će ih ispred vas i zaposjest ćete
njihovu zemlju, kao što vam je obećao Jahve, Bog
vaš.

Upute za ponašanje među strancima

[6]Budite, dakle, postojani i sve čvršći u tome da
čuvate i vršite sve što je napisano u Knjizi zakona
Mojsijeva i da ne odstupite od toga ni desno ni lije-
vo. [7]Ne miješajte se s tim narodima koji ostadoše Pnz 7 1
među vama; i ne spominjite imena njihovih bogova Izl 23 13
niti se kunite njima; nemojte im služiti i ne kla-
njajte se njima. [8]Nego se držite Jahve, Boga svoga,
kako ste činili do danas. [9]Jahve je protjerao ispred
vas velike i moćne narode i nitko se nije do danas
mogao održati pred vama. [10]Jedan je od vas tjerao Lev 26 8
pred sobom tisuću, jer se Jahve, Bog vaš, borio za Pnz 32 30
vas, kao što vam je obećao. [11]Brižno pazite da lju-
bite Jahvu, Boga svojega, jer se radi o vašem živo- Pnz 6 5+
tu.

[12]Jer ako se odmetnete i prionete uz ostatak onih
naroda koji preostaše među vama i s njima se pove- Izl 34 16
žete tazbinom i pomiješate se s njima i oni s vama, Pnz 7 1-6
[13]znajte dobro da će Jahve, Bog vaš, prestati goniti Suci 2 2-3
te narode ispred vas; oni će vam postati zamka i
mreža, bit će bič[d] bokovima vašim i trnje očima
vašim, sve dok se ne iselite iz ove dobre zemlje
koju vam dade Jahve, Bog vaš. [14]Evo, ja krećem 21 45
danas na put kojim je svima poći. Spoznajte i pri-
znajte svim srcem svojim i svom dušom svojom: ni

a) Ime je nestalo iz teksta. U njemu je vjerojatno bilo ime »svje-dok«. Usporedi to s tumačenjem imena Gilead (Post 31,47–48).
b) Jošuin oproštajni govor čiji se nastavak nalazi u Knjizi Sudaca (2,6–9). Usporedite posljednji Mojsijev govor (Pnz 31) s ovim, ali i oproštajne riječi Samuelove (1 Sam 12), Davidovu oporuku (1 Kr 2,1–9) ili posljednje riječi Matatije (1 Mak 2,49–68). Ova je glava vjerojatno, u prvoj deuteronomističkoj redakciji, služila kao zaključak Knjige, prije dodatka gl. 24.
c) »sve one narode koje sam istrijebio«: te su riječi u TM slučajno prebačene iza »Jordana«. – »do Velikog mora« po LXX; TM »i Velikog mora«.
d) »bič« po LXX, usp. Br 33,55; TM nerazumljiv.

jedno od svih obećanja koja vam je dao Jahve, Bog
Pnz 28 vaš, nije ostalo neispunjeno. [15]I kao što vam se is-
punilo svako obećanje što vam ga je dao Jahve,
Bog vaš, tako će Jahve ispuniti i svaku prijetnju
dok vas ne izbriše s lica ove dobre zemlje koju vam
je dao Jahve, Bog vaš. [16]Ako prekršite Savez koji
je Jahve, Bog vaš, sklopio s vama; ako budete slu-
žili drugim bogovima i klanjali se njima, buknut će
gnjev Jahvin na vas i nestat će vas ubrzo iz dobre Pnz 4 26
zemlje koju vam je Jahve dao.«

3. VELIKA SKUPŠTINA U ŠEKEMU[a]

Jahvina ljubav prema Izraelu

24 Jošua potom sabra sva plemena Izraelova u
Šekem[b]; i sazva starješine Izraelove, glavare,
suce i upravitelje njihove i oni stadoše pred Bo-
gom. [2]Tada reče Jošua svemu narodu:
»Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Nekoć su oci
Post 11 27-32 vaši, Terah, otac Abrahamov i Nahorov, živjeli s
Post 12-24; 35 2-4 onu stranu Rijeke i služili drugim bogovima. [3]Ali
sam ja uzeo oca vašega Abrahama s one strane Ri-
jeke i proveo ga kroza svu zemlju kanaansku, um-
Post 25 19-26; 27; 36 1-8 nožio mu potomstvo i dao mu Izaka. [4]Izaku dadoh
Jakova i Ezava. Ezavu sam dao goru Seir u posjed.
Post 46 1-7 Jakov i sinovi njegovi otišli su u Egipat. [5]Tada sam
Izl 3-15 poslao Mojsija i Arona i udario sam Egipat ka-
znama koje sam učinio u njemu[c] i tada sam vas
izveo. [6]Izveo sam oce vaše iz Egipta i stigli su na
more; Egipćani su progonili vaše oce bojnim ko-
lima i konjanicima sve do Mora crvenoga. [7]Zavapili
su tada Jahvi i on je razvukao gustu maglu između
njih i Egipćana i naveo ih u more koje ih je prekri-
lo. Vidjeli ste svojim očima što sam učinio Egipća-
nima; zatim ste ostali dugo vremena u pustinji.
Br 21 21-35 [8]Nato sam vas uveo u zemlju Amorejaca, koji žive
Pnz 2 26-3 11 s onu stranu Jordana. Zaratiše s vama i ja ih dadoh
u vaše ruke; uzeli ste u baštinu zemlju njihovu jer
sam ih ja ispred vas uništio. [9]Tada se digao moap-
Br 22-24 ski kralj Balak, sin Siporov, da ratuje s Izraelom i
on pozva Bileama, sina Beorova, da vas prokune.
[10]Ali ja ne htjedoh poslušati Bileama: morade vas
on i blagosloviti, i spasih vas iz njegove ruke.
[11]Onda ste prešli preko Jordana i došli u Jerihon,
ali su glavari Jerihona poveli rat protiv vas – kao i
Amorejci, Perižani, Kanaanci, Hetiti, Girgašani, Pnz 7 1+
Hivijci i Jebusejci – ali sam ih ja predao u vaše
ruke. [12]Pred vama sam poslao stršljene koji su is- Pnz 7 20
pred vas tjerali dva kralja amorejska: nemaš što za-
hvaliti svome maču ni svome luku. [13]Dao sam vam Pnz 6 10-13
zemlju za koju se niste trudili i gradove koje niste
gradili i u njima se nastaniste; i vinograde vam da-
doh i maslinike koje niste sadili, a danas vas hra-
ne.'

Izrael bira Jahvu

[14]I zato se sada bojte Jahve i služite mu savršeno
i vjerno! Uklonite bogove kojima su služili oci vaši Post 35 2
s onu stranu Rijeke i u Egiptu i služite Jahvi! [15]Me- Ez 20 7
đutim, ako vam se ne sviđa služiti Jahvi, onda da-
nas izaberite kome ćete služiti: možda bogovima
kojima su služili vaši oci s onu stranu Rijeke ili bo-
govima Amorejaca u čijoj zemlji sada prebivate. Ja
i moj dom služit ćemo Jahvi.«
[16]Narod odgovori: »Daleko neka je od nas da
ostavimo Jahvu a služimo drugim bogovima. [17]Ja-
hve, Bog naš, izveo je nas i naše oce iz Egipta, iz Izl 13 3
doma robovanja, i on je pred našim očima učinio Pnz 5 6
velika čudesa i čuvao nas cijelim putem kojim smo
išli i među svim narodima kroz koje smo prolazili.
[18]Još više: Jahve je ispred nas protjerao sve narode
i Amorejce, koji su živjeli u ovoj zemlji. I mi ćemo
služiti Jahvi jer je on Bog naš.«
[19]Tada reče Jošua narodu: »Vi ne možete služiti
Jahvi, jer je on Bog sveti, Bog ljubomorni, koji ne Lev 17 1+

a) Jošuin oproštajni govor ima tri dijela: 1. Jošua predlaže nazočnima da vjeruju u Jahvine zahvate u prilog Izraela (rr. 2–13; usp. vjeroispovijesti Pnz 6,21–24 i 26, 5–9); 2. zajednica izabire Jahvu i odriče se drugih bogova (rr. 14–24); 3. sklapaju savez i zapisuju Zakon (rr. 25–28). – Ova glava bila je dodana za vrijeme sužanjstva ili poslije njega, ali je predaja kojom se služi vrlo drevna. Vjera u Jahvu koju su donijele skupine koje vodi Jošua ponuđena je i drugim skupinama koje o njoj još uopće nisu ništa čule. Oni nisu bili u Egiptu i nisu iskusili čudesna djela Izlaska i Objavu na Sinaju. No oni nisu Kanaanci; naprotiv imaju zajedničko porijeklo sa skupinom koju vodi Jošua: radi se o sjevernim plemenima koja su sklapanjem saveza prihvatila vjeru u Jahvu i tako postala dio naroda Božjeg.

b) Usp. 8,30–35. Šekem bijaše po svom središnjem položaju vrlo prikladan za skupljanje plemena (usp. još 1 Kr 12) i po svojoj prošlosti dapače predestinirano mjesto za sklapanje saveza: tu je naime već Abraham podigao žrtvenik (Post 12,6–7), Jakov je tu stekao neka prava (Post 33,18–20) i zakopao idole koje je bio donio iz Mezopotamije (Post 35,2–4).

c) BJ prevodi »udario sam Egipat čudesnim djelima« s grč., sir. rkpp. i Vg. a ne »kaznama« kao što ima naš prijevod.

24; 6 15 može podnijeti vaših prijestupa ni vaših grijeha.
20Ako ostavite Jahvu da biste služili tuđim bogovi-
ma, okrenut će se protiv vas i uništit će vas, pošto
vam je bio dobro činio.«
21A narod odgovori Jošui: »Ne, mi ćemo služiti
Jahvi!«
22Na to će Jošua narodu: »Sami ste protiv sebe
svjedoci da ste izabrali Jahvu da mu služite.« Od-
govoriše mu: »Svjedoci smo.« 23»Maknite, dakle,
tuđe bogove koji su među vama i priklonite svoja
srca Jahvi, Bogu Izraelovu.« 24Odgovori narod Jo-
šui: »Služit ćemo Jahvi, Bogu svojemu, i glas ćemo
njegov slušati.«

Savez u Šekemu

25Tako sklopi Jošua toga dana Savez s narodom
i utvrdi mu uredbu i zakon. Bilo je to u Šekemu. Izl 15 25
26Jošua upisa te riječi u Knjigu zakona Božjega. Za-
tim uze velik kamen i stavi ga ondje pod hrast koji Post 12 6; 35 4
bijaše u svetištu Jahvinu. 27Zatim reče Jošua svemu Pnz 11 30
narodu: »Gle, ovaj kamen neka nam bude svjedo- Suci 9 6
kom jer je čuo riječi što ih je govorio Jahve; on će
biti svjedok[a] da ne zatajite Boga svoga.« 28Tada Jo-
šua otpusti narod, svakoga na njegovu baštinu. Suci 2 6

4. DODATAK

Suci 2 6-10 **Jošuina smrt**[b]

29Poslije ovih događaja umrije Jošua, sin Nunov,
sluga Jahvin[c], u dobi od sto deset godina. 30Sahra-
niše ga u kraju što ga je baštinio u Timnat Serahu,
u Efrajimovoj gori, sjeverno od gore Gaaša[d]. 31Iz-
rael je služio Jahvi svega vijeka Jošuina i svega vi-
jeka starješina koje su Jošuu nadživjele i vidjele sva
djela što ih je Jahve učinio Izraelu.

Josipove kosti – Smrt Eleazarova[e]

32Kosti Josipove, koje su sinovi Izraelovi sa so- Post 50 24-25
bom donijeli iz Egipta, pokopali su u Šekemu, na Izl 13 19
zemljištu koje Jakov bijaše kupio od sinova Hamo- Post 33 18-20
ra, oca Šekemova, za stotinu srebrnjaka i koje je
pripalo u baštinu[f] sinova Josipovih. 33Umrije i Elea-
zar, sin Aronov, i pokopaše ga u Gibei, koja je
pripadala njegovu sinu Pinhasu a nalazila se u Efra-
jimovoj gori[g].

a) Usp. gomilu kamenja kao svjedoka (Post 31,48.52); žrtvenik svjedok (Jš 22,26s), stećak svjedok (Iz 19,19–20).
b) Rr. 28–31 skoro su doslovno preuzeti na početku drugog uvoda u Knjigu Sudaca (2,6–10). To je svjedokom redakcijskog jedinstva ovih dviju knjiga.
c) Istim je naslovom nazvan Mojsije (Izl 14,31; Jš 1,1; usp. Pnz 34,5) i bit će nazvan David (Ps 18,1; 89,4.21) pralik »Sluge Jahvina« (Iz 42,1+).
d) LXX dodaje: »Tu (u Timnat-Serah) oni položiše s njime u grob, kamo su ga ukopali, kremene noževe s kojima je obrezao Izraelce u Gilgali, pošto ih je izveo iz Egipta kao što mu je Gospodin naredio; i oni su ondje sve do dana današnjega.« Ustvari, još danas nalazimo brojne oštre pretpovijesne kremene u okolici sela koje se nalazi na mjestu Timnat-Serah.
e) Jošua i Eleazar umrli su u Obećanoj zemlji. Naprotiv, Mojsije i Aaron su umrli prije nego su prešli preko rijeke Jordana. Josipove su kosti također bile vraćene u zemlju koja je bila darovana već patrijarsima. Tako se s knjigom Jošuinom dovršuje Povratak iz Egipta.
f) »koje je pripalo« po pr.; TM »one (tj. kosti) su pripale«.
g) LXX dodaje: »Onda su Izraelci pošli svaki svojoj kući i svaki u svoj grad. Izraelci su se klanjali Aštarti, Aštartu i bogovima naroda koji su ih okruživali. Stoga ih je Gospodin onda predao u vlast Eglonu, kralju moapskom, koji ih je tlačio kroz osamnaest godina.« (Usp. Suci 3,14).

1

2 S

KNJIGA O SUCIMA

Uvod[a]

1. KRATKA POVIJEST NASELJENJA U KANAAN

Naseljenje Jude, Šimuna, Kaleba i Kenijaca

1 Poslije smrti Jošuine upitaše Izraelci Jahvu:
Izl 33 7+ »Tko će od nas prvi poći na Kanaance da se
20 18 protiv njih bori?« [2]A Jahve odgovori: »Neka Juda
prvi pođe; u njegove ruke stavljam zemlju.« [3]Tada
Juda reče svome bratu Šimunu[b]: »Pođi sa mnom u
zemlju koja mi je dosuđena u baštinu; borit ćemo
se protiv Kanaanaca, a potom ću se ja uza te boriti
na tvojoj zemlji.« I Šimun ode s njim. [4]Ode Juda i
Jahve im predade u ruke Kanaance i Perižane te
Jš 10 3 pobiše u Bezeku deset tisuća ljudi. [5]U Bezeku zate-
Jš 10 1-27 koše Adoni-Sedeka[c], udariše na nj i poraziše Ka-
naance i Perižane. [6]Kad je Adoni-Sedek nagnuo u
bijeg, gonili su ga, uhvatili ga i odsjekli mu palce
na rukama i nogama. [7]Tada reče Adoni-Sedek:
»Sedamdeset kraljeva odsječenih palaca na rukama
i na nogama kupilo je mrvice pod mojim stolom.
Kako sam činio, tako mi Bog vraća.« Odveli su ga
Jš 15 63 u Jeruzalem i ondje je umro. [8]Zatim Judini sinovi
Suci 1 21 udariše na Jeruzalem, osvojiše ga, posjekoše ma-
2 Sam 5 6+ čem žitelje i spališe grad.

[9]Poslije toga krenuše Judini sinovi da se bore Jš 9 1;
protiv Kanaanaca koji su živjeli u Gorju, Negebu i 10 40
u Šefeli[d]. [10]Onda Juda ode na Kanaance koji su ži-
vjeli u Hebronu – Hebronu bijaše nekoć ime Kirjat ||Jš 15 13-19
Arba – i ondje potuče Šešaja, Ahimana i Talmaja.
[11]Odatle krenu na stanovnike Debira, koji se nekoć Jš 10 36-39
zvao Kirjat Sefer. [12]Tada reče Kaleb: »Tko pokori Jš 11 21-22
i zauzme Kirjat Sefer, dat ću mu svoju kćer Aksu Jš 14 6+
za ženu.« [13]Zauze ga Otniel, sin Kenaza, mlađeg 3 9-10
brata Kalebova, i Kaleb mu dade svoju kćer Aksu
za ženu. [14]Kad je prišla mužu, on je nagovori[e] da u
svoga oca ište polje. Siđe ona s magarca, a Kaleb
je upita: »Što hoćeš?« [15]Ona mu odgovori: »Daj mi
blagoslov! Kad si mi dao kraj u Negebu, daj mi
onda i koji izvor vode.« I Kaleb joj dade Gornje i
Donje izvore.
[16]Sinovi Hobaba Kenijca, tasta Mojsijeva[f], odoše Br 24 21+
iz Palmova grada s Judinim sinovima u Judinu pu- Br 10 29-32
stinju, koja je u Negebu, na jugu od Arada. Tu se Izl 2 16+
nastaniše među Amalečanima. [17]Potom ode Juda s
bratom Šimunom i pobiše Kanaance koji su živjeli Br 21 1-3
u Sefatu i grad izručiše »heremu«, prokletstvu.

a) Suci 1 skuplja podatke koji o osvajanju Kanaana daju znatno drukčiju sliku negoli Jš 1 – 12: osvajanje je djelo pojedinih plemena i ostaje vrlo nepotpuno. Ovaj opis daje o naseljavanju na jugu obavijesti s povijesnoga gledišta mnogo točnije negoli shematsko izlaganje Jš 10. Posrijedi su jahvističke predaje koje naglašavaju Judinu ulogu (usp. r. 9 i 17). Te je predaje bila odstranila prva redakcija Jošue jer nisu odgovarale njegovu nacrtu ni njegovim teološkim nakanama. Neke su zatim unesene u novu redakciju Jošue, tako Jš 14,6–15; 15,13–19. Deuteronomistički redaktor Sudaca preuzeo je te predaje, ali da izbjegne opreku s Jošuom, stavlja događaje poslije Jošuine smrti (r. 1).
b) Juda i Šimun dva su plemena na jugu (usp. r. 17s), koja su vjerojatno ušla u Kanaan ne zaobilazeći kroz Transjordaniju i kojih je povijest dugo bila neovisna o povijesti drugih plemena (usp. gl. 5; Br 14,39; 21,1).
c) BJ: »Adoni-Bezek«, no u bilješci napominje da je vjerojatno ovaj Adoni-Bezek, kralj bezečki, zamijenjen – stoga se i spominje grad – s jeruzalemskim kraljem (usp. Jš 10,1–3) Adoni-Sedekom. R. 7 i susljedna glosa r. 8 u opreci su s r. 21 (usp. i 2 Sam 5,6s). Bezekova pobjeda postavlja uostalom jednu teškoću: jedini poznati grad s tim imenom smješten je između Šekema i Bet Šeana, u kraju gdje su se doista nalazili Perižani, ali daleko od Judina i Šimunova područja. Možda tu imamo jednu uspomenu iz razdoblja patrijarha, kada je Šimun boravio u središnjoj Palestini. Sl. i u r. 6 i 8.
d) BJ: »Niskoj Zemlji«. – Redakcijski uvod poslije opisa koji Judi pripisuje osvajanja što su ih zapravo ostvarile skupine koje su mu tek kasnije pridružene: Kaleb (osvajanje Hebrona, r. 20; usp. Jš 14,16s), Otniel (zauzeće Debira, r. 13; usp. Jš 15,15–17), Kenijci (zaposjednuće Negeba Aradskog, r. 16) i Šimun (zauzeće Horme, r. 17).
e) LXX; Vg; TM: »ona ga nagovori«.
f) Pr. (usp. 4,11); TM: »sinovi nekog Kenijca«.

Zbog toga se grad prozva Horma. [18]Ali Juda nije
uspio zauzeti Gaze s njenim područjem, ni Aške-
lona s njegovim područjem, ni Ekrona s njegovim
područjem[a]. [19]Jahve bijaše s njim te on osvoji gorje,
Jš 17 16,18 ali ne mogaše potjerati onih u nizini jer imahu že-
1 10+ ljezna kola. [20]Kao što bijaše odredio Mojsije, da-
doše Hebron Kalebu, koji iz njega otjera tri sina
Pnz 1 28+ Anakova. [21]A Benjaminovi sinovi ne uspješe otje-
rati Jebusejaca koji su živjeli u Jeruzalemu i tako
Jebusejci ostadoše u Jeruzalemu s Benjaminovim
sinovima[b] do dana današnjega.

Naseljenje Josipova doma

[22]Krenu i pleme Josipovo na Betel[c] i Jahve bijaše
Jš 7 2+ s njima. [23]I pleme Josipovo uze izviđati Betel. Grad
Post 28 18 se nekoć zvao Luz. [24]Uhode opaziše čovjeka gdje
Jš 18 13 izlazi iz grada i rekoše mu: »Pokaži nam kuda se
može u grad, pa ćemo ti biti milostivi.« [25]On im
pokaza kuda mogu u grad. I sve u gradu isjekoše
Jš 6 23 mačem, a onoga čovjeka sa svom njegovom obitelji
pustiše da ode. [26]Čovjek je otišao u zemlju Hetita
i ondje sagradio grad i prozvao ga Luz. Tako se
zove još i danas.

Naseljenje sjevernih plemena i Edomaca[d]

Jš 17 11-13 [27]Manaše nije osvojio Bet-Šeana i njegovih sela
ni Tanaka i njegovih sela. Nije potjerao ni stanov-
nika iz Dora i njegovih sela, ni stanovnika Jibleama
i njegovih sela, ni stanovnika Megida i njegovih se-
la. Tako su Kanaanci ostali i živjeli u toj zemlji.
Jš 16 10 [28]Kad je Izrael ojačao, nametnuo je Kanaancima
tlaku, ali ih nije mogao otjerati[e]. [29]Ni Efrajim nije
otjerao Kanaanaca koji su živjeli u Gezeru[f], tako
te su Kanaanci tu živjeli među njima. [30]Zebulun Jš 19 10-16
nije otjerao stanovnika Kitrona ni stanovnika Na-
halola. Tako su Kanaanci ostali usred Zebulunovih
sinova, ali im bijaše nametnuta tlaka. [31]Ni Ašer nije Jš 19 24-31
otjerao stanovnika Akona, ni stanovnika Sidona,
ni onih iz Mahalaba[g], Akziba, Helbe, Afika i Re-
hoba. [32]Ašerovci su ostali tako među Kanaancima,
stanovnicima te zemlje, jer ih nisu otjerali. [33]Naftali Jš 19 32-39
nije otjerao stanovnika Bet-Šemeša i Bet-Anata,
nego je živio među Kanaancima koji su nastavali
tu zemlju, ali je stanovnicima Bet-Šemeša i Bet-
Anata nametnuta tlaka. [34]Amorejci su potisnuli
Danove sinove u goru i nisu ih puštali da siđu u
ravnicu. [35]Amorejci su se zadržali u Har-Heresu, Jš 19 47
Ajalonu i Šaalbimu, ali kad je ruka Josipova doma 17 1+
ojačala, bila im je nametnuta tlaka.
[36]Područje Edomaca[h] pruža se od Akrabimskog Jš 15 3
uspona do Stijene pa naviše. Br 34 3-5
2 Kr 14 7

Anđeo Jahvin naviješta Izraelu nevolje[i] 6 7-10

2 Anđeo Jahvin[j] dođe iz Gilgala u Bokim[k] i re-
če: »Izveo sam vas iz Egipta i doveo vas u
zemlju koju sam vam obećao zaklevši se ocima va-
šim. Rekao sam: 'Neću raskinuti Saveza svog s
vama dovijeka. [2]A vi ne sklapajte saveza sa stanov- Pnz 7 1-5
nicima ove zemlje; nego rušite njihove žrtvenike!'
Ali vi niste poslušali moga glasa. Što ste učinili?
[3]Zato vam kažem: neću ih odagnati pred vama.
Nego, oni će vas tlačiti[l] i bogovi njihovi bit će vam
zamkom.« [4]Kad Anđeo Jahvin izreče te riječi svim
Izraelcima, narod zakuka i zaplaka. [5]I tako pro-
zvaše ono mjesto Bokim[m] i ondje prinesoše žrtve 20 26
Jahvi.

a) Sa LXX. Točno je da Juda nije uspio zauzeti te filistejske gradove ni u času naseljavanja ni kasnije. No u TM nema negacije i moguće je da on odražava i uvećava Davidove pobjede nad Filistejcima (2 Sam 5,17–25; 8,1). Da uskladi tekst s r. 19b, LXX dodaje negaciju. Stoga BJ radije slijedi TM.
b) Jeruzalem će doista biti ubrojen među Benjaminove gradove (Jš 18,28), ali će ga osvojiti tek David (2 Sam 5,6–9). Ta je bilješka kasnije umetnuta u Jš 15,63, ali zamjenjuje Benjamina s Judom.
c) To osvojenje Betela uz pomoć izdaje jednoga od njegovih stanovnika ne spominje se u opisu osvajanja u Jošui.
d) Dok prvi dio ovoga poglavlja ističe pobjede pripisane Judi, drugi dio opisuje samo neuspjehe sjevernih plemena.
e) Ti su gradovi stvarno osvojeni tek pod prvim kraljevima (1 Kr 9,15–22).
f) Taj grad, na cesti Jeruzalem – Jaffa, dominirao je Filistejskom nizinom. Tako su praktički bile prekinute veze između sjevernih i južnih plemena.
g) Po Jš 19,20; TM: »Ahlab«; »Helba« je zacijelo dublet.
h) LXX; TM: »Amorejaca«. – R. je kasnija glosa (BJ ga stavlja u zagrade).
i) Deuteronomistički redaktor, koji je dodao knjizi gl. 1, donosi ovdje teološko opravdanje djelomičnog neuspjeha osvajanja i nadovezuje se na Jš 23,12–13. Naslanja tu pouku na tumačenje imena jednog mjesta betelskoga kraja (r. 4–5).
j) Ovdje dvojnik Jahve samoga (usp. Post 16,7+). Usp. ukazanje Jošui kod Gilgala (Jš 5,13–15). O Gilgalu usp. Jš 4,19+.
k) BJ sa LXX: »Betel«; usp. r. 5.
l) Pr; TM: »oni će biti pokraj vas«.
m) Znači »oni koji plaču«; nepoznato mjesto; usp. možda »Tužni hrast« kraj Betela (Post 35,8).

2. *OPĆA RAZMATRANJA O RAZDOBLJU SUDACA*[a]

Kraj Jošuina života

||Jš 24 28 6Tada Jošua otpusti narod i raziđoše se Izraelci
svaki na svoju baštinu da zaposjednu zemlju. 7Na-
||Jš 24 31 rod je služio Jahvi svega vijeka Jošuina i svega vi-
jeka starješina koje su nadživjele Jošuu i vidjele sva
velika djela što ih je Jahve učinio Izraelu. 8Jošua,
||Jš 24 29-30 sin Nunov, sluga Jahvin, umrije u dobi od sto deset
Jš 19 50 godina. 9Sahraniše ga u kraju što ga je baštinio u
Timnat Heresu, u Efrajimovoj gori, sjeverno od
planine Gaaša. 10A kada se sav onaj naraštaj pri-
družio svojim ocima, naslijedi ga drugi naraštaj koji
nije mario za Jahvu ni za djela što ih je učinio Iz-
raelu[b].

Otpadništvo i kazna slijedećih naraštaja[c]

11Tada su sinovi Izraelovi počeli činiti ono što Ja-
hvi nije po volji i služili su baalima. 12Ostaviše Ja-
hvu, Boga otaca svojih, koji ih je izveo iz zemlje
egipatske, i pođoše za drugim bogovima između
bogova okolnih naroda. Klanjahu im se, razgnje-
više Jahvu. 13Otpali su od Jahve da bi služili Baalu
i Aštarti[d]. 14Zato Jahve izli gnjev svoj na Izraela:
prepusti ih pljačkašima da ih plijene, izruči ih ne-
prijateljima uokolo, tako te se ne mogoše oduprije-
ti. 15Što bi god počeli, ruka se Jahvina okretala pro- Pnz 28 15-46
tiv njih na njihovu nesreću, kao što im je Jahve
rekao i kao što im se zakleo. I tako zapadoše u
veliku nevolju.

3. *SUCI*

Nema trajnog obraćenja

16Tada im Jahve stade podizati suce[e] da ih izbav-
ljaju iz ruku onih koji su ih pljačkali. 17Ali oni ni
8 27 svojih sudaca nisu slušali, nego se iznevjeriše[f] s dru-
gim bogovima te im se klanjahu. Brzo su zašli s
puta kojim su išli oci njihovi slušajući Jahvine zapo-
vijedi; oni nisu činili tako. 18Kada im je podizao
suce, Jahve bijaše sa svakim sucem te ih izbavljaše
iz ruku njihovih neprijatelja za svega vijeka sučeva,
jer se sažalilo Jahvi koliko su uzdisali pod jarmom
onih koji su ih ugnjetavali. 19A kada bi sudac umro,
oni bi opet zapadali u veću pokvarenost nego nji-
hovi oci. Išli su za drugim bogovima, služili im i
klanjali im se, ne odustajući od svojih opakih djela
i postupaka.

Razlozi s kojih ostadoše strani narodi[g]

20Tada Jahve planu gnjevom na Izraela i reče:
»Kad je taj narod pogazio Savez kojim sam obve-
zao njihove očeve i nije poslušao glasa moga, 21ni
ja odsad neću pred njim potjerati ni jednoga iz- 2 3
među naroda što ih je Jošua po svojoj smrti osta-
vio«, 22da bi njima stavio na kušnju Izraela: hoće li
se ili neće držati Jahvinih putova kao što ih se
držahu oci njihovi. 23Zato Jahve bijaše ostavio te
narode i nije ih odmah izagnao ni predao Jošui u Jš 13 1
ruke.

Narodi koji su se održali

3 Ovo su narodi koje je Jahve pustio da ostanu
kako bi njima iskušavao sinove Izraelove, sve

a) Uvod u izvještaje o sucima (2,6 – 3,6) složen je oko jezgre 2,11–19, koja je, u prvoj redakciji, neposredno prethodila 3,7s. Rr. 6–10 veza su s Jošuom, odakle ponavljaju posljednje rr. (kao što Ezr 1,1–3 ponavlja 2 Ljet 36,22–23). Rr. 2,20 – 3,6 dodani su da protumače zašto su strani narodi ostali u Izraelovoj sredini.
b) Ovaj redak ne postoji u paral. Jš 24. Smrt Jošuina i osvajačkog naraštaja otvorila je vrata Izraelovim nevjernostima.
c) Prvi deuteronomistički redaktor knjige razlaže ovdje temu koju će ponoviti u povijesti svakog velikog suca (usp. 3,7+; 3,7–9.12–15; 4,1s; 6,10; 10,6s itd.): Izrael ostavlja Jahvu radi Baala, Jahve ga predaje tlačiteljima, Izrael opet zaziva Jahvu, Jahve mu šalje osloboditelja; zatim povijest počinje ispočetka. To teološko promatranje povijesti, koje pretpostavlja da su Suci nasljeđivali jedan drugoga po kronološkom redu knjige i da je svaki djelovao u korist svega Izraela, samo donekle odgovara povijesnoj zbilji: u osnovi knjige ima izvorno neovisnih opisa mjesnih junaka, proizvoljno kronološki povezanih.
d) Par »Baal i Aštarta« ili u množini »Baali i Aštarte« u Bibliji je uobičajen izraz za kanaanska božanstva. Baal, »gospodin«, muško je božansko počelo, često shvaćen kao posjednik zemlje (bog raslinja). Aštarta, koja odgovara asirskoj Ištari, božica je ljubavi i plodnosti. Njezino se ime katkad zamjenjuje (2 Kr 23,4 itd.) Ašerom, drugim ženskim božanstvom istoga značaja (usp. Izl 34,13+).
e) Usp. bilješku o općem naslovu u 3,7.
f) BJ: »prostituirahu se«. – Uobičajena metafora za označivanje poganskog kulta (usp. Lev 17,7; Pnz 31,16; Hoš 1,2; Iz 1,21; Ez 16,16 itd.).
g) Po 2,11–15 (usp. također 2,3) strani narodi ostavljeni su kao kazna za Izraelovu nevjernost. Postali su mu sredstvo iskušavanja vlastite vjernosti (rr. 22–23; 3,1.4). Glosa 3,2 nudi drugo tumačenje: zadržati ratnički duh. Druga tumačenja daje Izl 23,29 i Pnz 7,22: da zemlja ne opusti i ne preda se divljim zvijerima; te Mudr 12,3–22: dati starosjediocima vremena da se obrate.

one koji ne iskusiše ratova kanaanskih. [2]Bijaše to
samo na korist pokoljenjima sinova Izraelovih da
nauče vještinu ratovanja – barem oni koji nisu isku-
1 27-35 sili prijašnjih ratova: [3]ostade pet knezova filistej-
||Jš 13 2-6 skih i svi Kanaanci, Sidonci i Hivijci[a] koji su živjeli
na gori Libanonu od gore Baal-Hermona do ulaza
u Hamat. [4]Oni su poslužili da se iskuša Izrael: da
bi se vidjelo hoće li se držati zapovijedi što ih je
Jahve preko Mojsija dao njihovim ocima. [5]Tako su
Izraelci prebivali usred Kanaanaca, Hetita, Amore- Pnz 7 1+
jaca, Perižana, Hivijaca i Jebusejaca; [6]ženili se nji-
hovim kćerima i davali svoje kćeri njihovim sino-
vima i služili njihovim bogovima.

Povijest sudaca[b]

1. OTNIEL[c]

[7]I činili su Izraelci ono što Jahvi nije bilo po vo-
2 13+ lji. Zaboravili su Jahvu, svoga Boga, da bi služili
baalima i aštartama. [8]Tada Jahve planu gnjevom
na Izraela i dade ih u ruke Kušanu Rišatajimu, kra-
lju edomskom[d]; i služiše Kušanu Rišatajimu osam
godina. [9]Tad Izraelci zavapiše Jahvi i Jahve im po-
diže izbavitelja, Otniela, sina Kenaza, mlađega 1 13
brata Kalebova, da ih oslobodi. [10]Duh Jahvin siđe Jš 15 17
na nj i on posta sucem Izraelu. I povede Izraela u
boj. Jahve mu preda u ruke Kušana Rišatajima,
kralja edomskog, i on pobijedi Kušana Rišatajima.
[11]Zemlja je otad bila u miru četrdeset godina. 3 30; 5 31; 8 28 Jš 11 23; 14 15

2. EHUD[e]

Poslije smrti Otniela, sina Kenazova, [12]Izraelci su
počeli opet činiti što je zlo u očima Jahvinim. Zato
Jahve dade Eglonu, kralju moapskom, moć nad Iz-
raelom, jer su činili što je zlo pred Jahvom. [13]Eglon
se ujedini sa sinovima Amonovim i Amalekovim,
pođe na Izraela, potuče ga i osvoji Palmov grad.
[14]Izraelci su služili moapskom kralju Eglonu osam-
naest godina. [15]Tada Izraelci zavapiše Jahvi i Jahve
im podiže izbavitelja – Ehuda, sina Gere iz Benja-
minova plemena, čovjeka koji bijaše ljevak. I po-
slaše ga Izraelci da im odnese danak Eglonu, kralju
moapskom. [16]A Ehud načini sebi bodež sa dvije
oštrice, lakat dug, i pripasa ga pod haljine uz desno
bedro. [17]I odnese danak Eglonu, kralju moapskom.
Eglon bijaše vrlo debeo.
[18]Predavši danak, Ehud ode s ljudima koji bijahu

a) S TM; BJ: »Hetiti« (usp. Jš 11,3; 2 Sam 24,6).
b) Običaj je zvati »velikima« one Suce kojih se povijest više-manje potanko opisuje: Otniel, Ehud, Debora (i Barak), Gideon, Jiftah, Samson, a »malima« one koji se samo kratko spominju: Šamgar, Tola, Jair, Ibsan, Elon, Abdon. To razlikovanje ne čini tekst, ono približno odgovara dvama različitim skupinama ljudi koje tekst predstavlja. Prve je podigao Bog da izbave narod od tlačenja, oni su karizmatski vođe i oslobodioci. Drugi, dakako, vrše neku službu, ali je teško točno utvrditi njihove nadležnosti. Oni »sude«, što uključuje izricanje presude, ali ga nadilazi. Isti glagol, rijetko u hebrejskom, a češće u drugim zapadnim semitskim jezicima, znači »upravljati« i »sudac« postaje sinonim za »kralj«. Sa »Sucem« (*šofet*) mogu se usporediti »sufeti« u Tiru i Kartagi. Točan broj godina u koje je smještena njihova služba pretpostavlja dobro povijesno vrelo, ali proširenje njihova autoriteta na sav Izrael i njihov kronološki slijed tek su, čini se, naknadno razrađeni. Pisac Knjige o sucima proširuje naziv te službe na junake osloboditelje, o kojima skuplja građu. Zamišlja kao da su i oni »sudili« Izraelu te mu njihov niz, »malim« Sucima upotpunjen do broja dvanaest plemena, služi za popunjavanje vremena između Jošuine smrti i Šaulova ustoličenja. Naime, vladavina sudaca bila je, na razini grada i okruga, razdoblje između plemenske vladavine i monarhije.
c) Ovaj je kratki opis zagonetan. Otniel je zasigurno onaj isti čovjek koji je osvojio Debir za vrijeme naseljavanja (Jš 15,15s). Tlačitelj je Kušan Rišatajim, po TM kralj Aram-Naharajima, tj. sjeverne Mezopotamije. U tom obliku odlomak je nevjerojatan. Najvjerojatnije rješenje jest da je riječ »Aram« pogrešno pročitana riječ »Edom« (u hebr. se vrlo slično pišu) i da je Naharajim dodan po sjećanjima iz Postanka. Pokušaj Edomaca da se nastane na jugu Palestine ne bi bilo iznenađenje. Cijeli odlomak potječe iz pera deuteronomističkog redaktora koji je, čini se, upotrijebio neku staru predaju s Juga da bi Judu (koji je sebi pripojio Kalebovce) smjestio u svoju zbirku Sudaca.
d) Čitamo »edomski«, a ne »aramski« (TM, isto i u r. 10), i ispuštamo »naharajimski«; to je možda neko staro ime promijenjeno iz poruge.
e) Tekst pretpostavlja da su Moapci prešli Arnon, zauzeli »Moapske stepe« i prešli Jordan: njihov kralj boravi u Jerihonu (»Palmov grad«). Tako su na području Benjaminovu. To širenje mora se povezati sa slabljenjem Rubenova plemena na početku razdoblja Sudaca. Zahvat deuteronomističkoga redaktora ovdje je posve neznatan: rr. 12.15a i 30. Služi se predajom koja se možda pripovijedala u Gilgalu (r. 19) i koja je sa zadovoljstvom, ali ne mareći za moralnu ocjenu risala lukavstvo benjaminovca Ehuda. Djelo je tek naknadno prošireno na sav Izrael (rr. 27–29), ali možda prije no što je deuteronomist upotrijebio predaju o njemu.

Jš 4 19+ donijeli danak. 19 Ali kada je došao do idola u bli-
zini Gilgala[a], vrati se i reče: »Imam ti, kralju, reći
jednu tajnu!« Kralj mu odvrati: »Tiho!« I svi koji
su uza nj bili izađu.
20 Ehud uđe. Kralj je sjedio u hladovitoj gornjoj
sobi; bio je sam. Ehud mu reče: »Imam, kralju, za
tebe riječ od Boga!« On odmah usta s prijestolja.
21 Tad Ehud lijevom rukom trgnu bodež s desnog
bedra i satjera mu ga u trbuh. 22 Za oštricom uđe
sav držak i salo se sklopi za oštricom, jer Ehud
nije mogao izvući oštricu iz trbuha. Nečist je izla-
zila odande[b]. 23 Ehud je otišao kroz trijem; za so-
bom je zatvorio vrata gornje sobe i zaključao ih.
24 Kada je on otišao, vrate se sluge da pogledaju.
Kako vrata gornje sobe bijahu zaključana, rekoše:
»Bit će da je otišao na stranu[c], u klijet do hladovite
sobe.« 25 Čekali su ga dugo, u nedoumici, jer on
nije otvarao vrata gornje sobe. Napokon uzeše
ključ i otvoriše: gospodar im ležao na tlu, mrtav.
26 Dok su oni čekali, Ehud je pobjegao, prošao
već idole i sklonio se u Seiru. 27 Čim dođe u zemlju
Izraelovu, zasvira u rog na Efrajimovoj gori; i si-
đoše Izraelci s njim s gore, a on im stajaše na čelu.
28 I reče im: »Pođite za mnom! Jahve vam je u ruke
predao Moapce, vaše neprijatelje.« Oni krenuše za
njim, zatvoriše Moapcima put preko gazova Jor-
dana i ne dadoše nikome prijeko. 29 Pobili su u to
vrijeme oko deset tisuća Moabaca, sve kršnih i hra-
brih ljudi, i nijedan im nije umakao. 30 Toga su dana
Moapci potpali pod ruku Izraelovu i zemlja bijaše 3 11+
mirna osamdeset godina.

3. *ŠAMGAR*[d]

5 6 / 11-12 31 Poslije njega bijaše Šamgar, sin Anatov. On je
pobio šest stotina Filistejaca ostanom volujskim.
Tako je i on spasio Izraela.

4. *DEBORA I BARAK*[e]

Izrael pod jarmom Kanaanaca

4 Poslije smrti Ehudove Izraelci su opet stali či-
niti što Jahvi nije po volji 2 i Jahve ih predade 11 1+
u ruke Jabinu, kanaanskom kralju koji je vladao u
12 9 Hasoru. Vojskovođa vojsci njegovoj bijaše Sisera,
koji je živio u Harošetu Poganskom. 3 Tad Izraelci
zavapiše Jahvi. Jer Jabin imaše devet stotina želje-
znih bojnih kola i teško je tlačio Izraelce dvadeset
godina.

Debora

4 U to vrijeme Izraelu je sudila proročica Debo-
ra[f], žena Lapidotova. 5 Živjela je pod Deborinom
palmom[g] između Rame i Betela u Efrajimovoj gori
i k njoj su dolazili Izraelci da presuđuje u njihovim
sporovima. 6 Ona dozva Baraka, sina Abinoamova,
iz Naftalijeva Kedeša i reče mu: »Evo što ti Jahve,
Bog Izraelov, zapovijeda: 'Idi, kreni na goru Tabor ↗Heb 11 32
i uzmi sa sobom deset tisuća ljudi između Naftalije-

a) Ti kameni idoli (*pesîlîm*) bili su dobro poznati u mjesnoj predaji i služe kao zemljopisni znakovi (ovdje i u r. 26). Ne znamo što su označavali, ali ne mogu biti posrijedi kamenovi što ih je postavio Jošua (Jš 4,19–20): ti ne bi bili nazvani »idolima«.
b) »Nečist je izlazila odande« konj. je teško shvatljiva teksta: BJ sa LXX to ispušta, a u bilješci tumači: TM dodaje: »i iziđe *paršedonah*« ili »i on iziđe kroz *paršedôn*« (*paršedôn* je riječ nepoznata značenja). To je možda udvostručenje početka sljedećeg r. (»Ehud je otišao kroz trijem«), gdje bi »trijem« bio prijevod (usp. r. 24) iste riječi.
c) Eufemizam za: zadovoljiti fiziološku potrebu. Dosl. »pokriva si noge« (BJ).
d) R. 31 jest dodatak (usp. 4,1). Šamgar, čini se, nije Izraelac: ime mu je strano, po svoj je prilici podrijetlom iz Bet-Anata, u Galileji, koji je ostao kanaanski (Suci 1,3). Uvršten je na popis sudaca vjerojatno zbog krivog shvaćanja 5,6.
e) Pripovijest o Debori i Baraku prikazana je u proznom tekstu (gl. 4) i u pjesmi (gl. 5). Po prvobitnoj proznoj pripovijesti plemena Zebulunovo i Naftalijevo izvojevaše odlučnu pobjedu nad Siserom kod Harošeta Poganskog, sjeverozapadno od Jizreelske ravnice. Taj je Sisera naknadno pridružen Jabinu, kralju hasorskom, koji je pobijeđen pod Jošuom (Jš 11,10–15); taj je spomenut u proznom opisu (r. 17.23), ali ne i u pjesmi. Ta pobjeda, sigurno povijesna, uklonila je prepreku koja je dijelila sjeverna plemena od plemena središnje Palestine. Treba je smjestiti vjerojatno u sredinu XII. st. pr. Kr.
f) Proročica kao Mirjam (Izl 15,20) i Hulda (2 Kr 22,14), Debora je sudila u Jahvino ime.
g) Konj. *tamar*, »palma«; TM: *tomer*.

vih i Zebulunovih sinova. 7Ja ću k tebi na Kišonski
↗Ps 83 10 potok privući Siseru, vojskovođu Jabinove vojske,
s njegovim bojnim kolima i svim ratnicima te ću ga
predati u tvoje ruke.'«
4 14 8Barak joj odgovori: »Ako ti pođeš sa mnom, ići
Post 16 7+ ću; ako li ne pođeš sa mnom, ne idem[a].« 9»Idem s
tobom«, reče mu ona, »ali na putu kojim ćeš poći
slava neće tebi pripasti jer će Jahve ženi predati u
ruke Siseru.« Tada Debora ustane i pođe s Bara-
kom u Kedeš. 10Onamo je Barak pozvao Zebuluna
i Naftalija. Deset tisuća ljudi pođe za njim, a išla
je s njim i Debora.

Heber Kenijac[b]

Br 24 21+ 11Heber Kenijac bijaše se odvojio od Kajina, jed-
Suci 1 16+ noga od sinova Hababa, tasta Mojsijeva; razapeo
je svoj šator kod Hrasta u Saananimu, nedaleko
od Kedeša.

Siserin poraz

12Javiše Siseri da je Barak, sin Abinoamov, iza-
šao na goru Tabor. 13Nato Sisera sabra sva svoja
kola, devet stotina željeznih kola, i sve ljude koje
5 19 je doveo od Harošeta Poganskog do Kišonskog po-
toka. 14Debora reče Baraku: »Ustani, evo dana
4 8 kada će Jahve predati Siseru u tvoje ruke! Sam Ja-
hve ide pred tobom!« I Barak siđe s gore Tabora
Izl 14 24 sa deset tisuća ljudi za sobom. 15Jahve zastraši Sise-
ru, sva njegova kola i čitavu njegovu vojsku, koja
naže u bijeg pred mačem Barakovim[c]. Sisera siđe
sa svojih kola i pobježe pješice. 16Barak je gonio
kola i vojsku sve do Harošeta Poganskog. Sva je
Siserina vojska pala od oštrog mača i nijedan čo-
vjek nije umakao.

Siserina smrt

17Sisera je dotle bježao pješice prema šatoru Jae-
le, žene Hebera Kenijca, jer između Jabina, kralja
hasorskog, i kuće Hebera Kenijca bijaše mir.
18Jaela iziđe Siseri u susret i reče mu: »Zaustavi se,
gospodaru, svrati se k meni. Ne boj se ničega!« On
svrati k njoj pod šator, a ona ga pokri pokrivačem.
19On joj reče: »Daj mi malo vode jer sam žedan.«
Ona otvori mijeh s mlijekom[d], napoji ga i opet ga
pokri. 20»Stani na ulazu u šator«, reče joj on, »pa
ako tko naiđe i zapita te: 'Ima li tu koga?' ti odgo-
vori: 'Nema!'« 21A Jaela, žena Heberova, uze ša-
torski klin i čekić u ruke, tiho mu se približi i zabi
mu klin kroza sljepoočice tako da se zario u zem-
lju. On od iscrpljenosti bijaše tvrdo zaspao i tako
umrije. 22I gle, dođe Barak progoneći Siseru. Jaela
iziđe preda nj i reče mu: »Dođi da ti pokažem čo-
vjeka koga tražiš.« On uđe k njoj, i gle – Sisera
ležaše mrtav, s klinom u sljepoočici.

Izbavljenje Izraela

23Tako je Bog u onaj dan ponizio Jabina, kralja
kanaanskog, pred Izraelcima. 24Ruka Izraelaca po-
stajaše sve teža Jabinu, kralju kanaanskom, dok ga
nije napokon zatrla.

Pjesma Debore i Baraka[e]

5 Toga dana Debora i Barak, sin Abinoamov,
zapjevaše ovu pjesmu:
2Ratoborno rasuše kose borci
izraelski[f]
i dragovoljno krenu narod:
blagoslivljajte Jahvu!

a) BJ sa LXX dodaje: »jer ne znam u koji će mi dan anđeo Jahvin dati uspjeh«. – Barak želi da se u ratu može savjetovati s Jahvom (usp. Izl 33,7+) po Debori.
b) Ovaj r., koji prekida pripovijedanje, priprema pripovijest o Jaeli (r. 17), koja je možda postojala neovisno.
c) Konj. po TM. BJ sa LXX isp. »koja naže u bijeg pred mačem«; v. sljedeći r.
d) To je *leben*, nomadsko kiselo mlijeko.
e) Deborin je hvalospjev jedan od najstarijih pjesničkih odlomaka Biblije. Sastavljen je malo nakon događaja. To je pobjednička pjesma, himanskog oblika. Slavi jednu akciju svetog rata, u kojoj se Jahve bori protiv neprijatelja svoga naroda (rr. 20–21.23), koji su i njegovi neprijatelji (r. 31). Hvalospjev veliča plemena koja su se odazvala Deborinu pozivu, a kori one koji se nisu došli boriti. Nabrajanje stvara mnoge teškoće: Makir se spominje mjesto Manašea (r. 14); mjesto Gileada očekivao bi se Gad (r. 17); Meroz (r. 23) se ne pojavljuje ni na jednom drugom popisu plemena. Juda i Šimun nisu spomenuti, bilo zbog svoje izdvojenosti na Jugu, bilo stoga što još nisu bili pridruženi izraelskoj konfederaciji.
f) To je ratni obred (usp. Pnz 32,42). Borci svetog rata posvećeni su Bogu kao nazirejci (usp. Suci 13,5; 16,17), a nazirejci ne šišaju kose (usp. Br 6,5).

Ps 2 10 3 Čujte, o kraljevi! Poslušajte, knezovi!
Jahvi ja pjesmu pjevam,
Pnz 32 3 Jahvu, Boga Izraelova, ja slavim.
Pnz 33 2 4 Sa Seira kad si silazio, Jahve,
Ps 68 8-9 pobjednički kad si kročio iz polja
edomskih,
19 16+ sva se zemlja tresla, lila se nebesa,
oblaci curkom daždjeli.
Ps 97 5 5 Brda se tresla pred tobom, o Jahve,
Jahve, Bože Izraelov!
3 31+ 6 U dane Šamgara, sina Anatova,
4 17 u dane Jaele opustješe putovi[a];
i oni koji su putovali,
Iz 33 8 obilažahu naokolo.
7 Pusta bijahu sela izraelska
dok ne ustadoh ja, Debora,
dok ne ustadoh kao majka Izraelu.
8 Tuđe bogove sebi izabraše,
i zato im rat stade pred vrata.
19-22 Za pet gradova ne bî nijednog
štita!
Nijednog kralja za četrdeset tisuća
u Izraelu!
9 Srce moje kuca za vođe izraelske,
za narod što dragovoljno u boj
kreće!
Blagoslivljajte Jahvu!
10 Vi koji na bijelim jašete magaricama,
na sagovima sjedeći,
i vi koji hodite putovima, pjevajte[b],
11 uz povike razdraganih pastira[c]
kod pojilâ.
Neka se slave dobročinstva Jahvina
i vladavina njegova Izraelom!
I narod Jahvin siđe na vrata[d].
12 Probudi se, Deboro, ustani!
Ustani, pjesmu zapjevaj!
Hrabro! Ustani, Barače,
vodi u roblje porobljivače svoje,
sine Abinoamov[e]!
13 Tad siđe na vrata Izrael,
narod Jahvin pohrli junački[f].
14 Iz Efrajima potekoše u dolinu,
za njima stiže među čete tvoje
Benjamin.
Iz Makira stupaju glavari, Br 32 39
iz Zebuluna oni što nose štap Jš 17 1
zapovjednički[g].
15 Knezovi Jisakarovi s Deborom bjehu,
a Naftali[h] pođe s Barakom,
pohrli da ga stigne u dolini.
Kod Rubenovih potoka
dugo se savjetuju.
16 Zašto si ostao u torovima
da slušaš sred stada svirku frule[i]?
Kod Rubenovih potoka
dugo se savjetuju.
17 Gilead[j] osta s onu stranu Jordana. 17 1+
A zašto je Dan na stranim lađama[k]? Jš 19 40+
Zašto na obali mora Ašer sjedi,
mirno prebiva u svojim zaljevima?
18 Zebulun je narod što prkosi smrti
s Naftalijem, na visoravnima[l].
19 Došli su kraljevi, boj zametnuli, Ps 48 5
boj bili kraljevi kanaanski, 4 14
u Tanaku, na vodi megidskoj,
al' ni mrve srebra ne dobiše.
20 Sa nebeskih staza vojevahu, Jš 10 10-14
vojevahu zvijezde prot' Siseri. 2 Sam 5 24
21 Sve otplavi potok Kišon, Ps 18 14-15
potok Kišon pradavni[m].
Gazi čvrsto, moja dušo!
22 Topot silan odjekuje:
jure borci na konjima!

a) TM; BJ konj. *'orehôt* (povorke, karavane) mj. *'arahôt*.
b) Konj. *šîrû*, »pjevajte«; TM: *sîhû*, »razmišljajte«.
c) Dosl. »onih koji dijele« (vodu, ili krmu, ili stada, ili plijen).
d) Ovaj je stih tekst početka r. 13, koji je bio iskvaren i unesen u tekst na pogrešno mjesto. BJ stavlja ga u zagrade.
e) LXX »hrabro«; TM isp. – Sir. »vodi u roblje porobljivače svoje« (usp. Iz 14,2); TM: »uzmi koje si porobio«.
f) Za prvi stih v. bilješku u r. 11. – »narod Jahvin« s 20 rkpp.: *'am Jahve* mj. *im Jahve* (TM: s Jahvom, za Jahvu). »Junački« sa LXX: *kagibôrîm* mj. *bagibôrîm*, »kao junak« mj. »na junaka«.
g) Konj. TM; mj. dosl. *šoršam ba 'amaleq*, »korijeni im u Amaleku« čitamo: *šarû baemeq*. BJ sa LXX pretpostavlja *sarîm ba 'emeq,* knezovi (Efrajimovi) u dolini«. – Uza »štap zapovjednički« TM dodaje »zakonoznanski«, što je vjerojatno glosa.
h) Konj. mj. *Jisakar* (vjerojatno zabunom ponovljeno).
i) Rubenovci, pastiri, ostali su da čuvaju njihova stada od nomadskih provala: zviždući su znak opasnosti i poziv da se skupe životinje (usp. Iz 5,26; 7,18; Zah 10,8).
j) Prije negoli pleme Gileadovo, ovdje bi vjerojatnije, uz pleme Rubenovo, trebalo da bude spomenuto pleme Gadovo, nazvano po području što ga je zaposjelo (usp. Br 32,1s).
k) Dan se valjda u to vrijeme već bio odselio prema sjeveru (usp. Suci 1,34–35; 17 – 18; Jš 19,40+), a Danovci su možda služili obalnim mornarima.
l) Ovaj r., gdje se po drugi put pojavljuje Zebulun i možda Naftali (usp. r. 15), ima različit metar od preostalog dijela pjesme. To je izreka o dva plemena, u stilu Post 49, koja vjerojatno cilja na bitku na vodama Meroma (Jš 11).
m) Nesiguran smisao.

23»Proklinjite Meroz[a]«, Anđeo će Jahvin,
»proklinjite žitelje njegove
što Jahvi nisu u pomoć pritekli,
u pomoć Jahvi s junacima.«
Jdt 13 18 24Blagoslovljena među ženama bila Jaela,
Lk 1 42 žena Hebera Kenijca[b],
među ženama šatora nek' je slavljena!
25On vode zaiska, mlijeka mu ona dade,
u zdjelu dragocjenu nali mu povlake.
26Rukom lijevom za klinom segnu[c],
a desnom za čekićem kovačkim.
Udari Siseru, glavu mu razmrska,
probode mu, razbi sljepoočicu.
27Do nogu pade joj, sruši se, leže,
do nogu pade joj, sruši se;
i gdje pade, mrtav osta.
28Kroz prozor motri[d] Siserina mati,
kroz prozor motri, na rešetku jȁdâ:
»Dugo mu se kola ne vraćaju:
što im je zapreg tako spor?«
29Najmudrija zbori joj dvorkinja,
sebi samoj ona odgovara:
30»Plijen su našli pa ga dijele:
po djevojku na ratnika,
po djevojku i po dvije,
halju-dvije za Siseru,
vezen rubac za moj vrat[e]!«
31Tako neka ginu, Jahve, svi neprijatelji tvoji!
A oni koji te ljube[f] nek budu kao sunce 2 Sam 23 3-7
kada se diže u svojemu sjaju! Dn 12 3 Mt 13 43
I zemlja bijaše mirna četrdeset godina. 3 11+

5. GIDEON[g]

Izrael pod jarmom Midjanaca

6 Opet su Izraelci činili što je zlo u Jahvinim
očima; i Jahve ih predade u ruke Midjancima
Izl 2 15+ za sedam godina. 2Teška bijaše ruka Midjanaca nad
1 Sam 13 6 Izraelom. Da bi izmakli Midjancima, Izraelci se
sklanjahu u gorske pukotine, spilje i skrovišta. 3I
kada bi Izraelci posijali, dolazili bi na njih Midjanci
i Amalečani i sinovi Istoka[h]. 4Utaborivši se na nji-
Lev 26 16 hovoj zemlji, uništavali bi rod zemlje sve do Gaze.
Pnz 28 31s Ne ostavljahu Izraelu ništa da se prehrani, ni ovce
ni koze, ni vola ni magarca, 5jer dolažahu sa svojim
stadima i svojim šatorima u takvu mnoštvu kao
skakavci; ne bijaše broja njima ni njihovim deva-
ma; preplavili bi zemlju, opustošili je. 6Tako su Mi-
djanci bacili Izraela u veliku bijedu te Izraelci zava-
piše Jahvi.

Jedan prorok[i]

7Kad su Izraelci zavapili Jahvi zbog Midjanaca,
8Jahve posla Izraelcima proroka koji im reče: »O-
vako kaže Jahve, Bog Izraelov: 'Ja sam vas izveo
iz Egipta, izbavio vas iz kuće ropstva. 9Ja sam vas
oslobodio od ruke Egipćana i od ruke svih vaših
tlačitelja. Protjerao sam ih pred vama, dao vam nji-
hovu zemlju 10i rekao vam: Ja sam Jahve, Bog vaš.
Ne štujte bogova Amorejaca u kojih zemlji živite.
Ali vi ne poslušaste moga glasa.'«

a) Nepoznato mjesto ili skupina.
b) Taj je stih vjerojatno glosa po 4,11.17.21. BJ ga stavlja u zagrade.
c) LXX; TM »segnuše« (množina).
d) S TM; LXX: »vreba«.
e) Kraj retka vjerojatno je iskvaren i prenatrpan. TM čita: »obojenu tkaninu, dva vezena rupca za vrat plijena«.
f) Sa LXX i Vg; TM: »koji ga ljube«.
g) Ova duga pripovijest o Gideonu objedinjuje različite predaje o Manašeovu plemenu, što ih je deuteronomistički redaktor knjige našao već ujedinjene te ih dotjerao. Neke se odnose na Gideonove vojne pohode protiv Midjanaca, bilo na izraelskom području, bilo s drugu stranu Jordana. Tomu se dodaju bogoštovni izvještaji: opravdanje žrtvenika u Ofri, razorenje jednog Baalova žrtvenika, znak runa. Ti su izvještaji važni za razumijevanje vjerske krize, uzrokovane sjedilačkim životom i utjecajem Baalova štovanja, i političke krize, koja se očituje u ponudi kraljevstva Gideonu i u nesretnom iskustvu s Abimelekom.
h) Midjanci su velika skupina nomadskih plemena, nastanjenih na sjeveroistoku Sinaja (usp. Izl 2,11+). Amalečani su smješteni u prvom redu na jugu Palestine, a njihovo je ime možda opći naziv za nomadska plemena. Sinovi su Istoka pustinjska plemena istočno od Jordana. – Ovaj izvještaj donosi prvo povijesno svjedočanstvo o pojačanu uzgoju deva i o njihovoj upotrebi u upadima.
i) To je prvi nastup jednog proroka u povijesti Izraela. Odlomak je djelo deuteronomističkog redaktora.

Gideonov poziv[a]

Post 16 7+ [11]Anđeo Jahvin dođe i sjede pod hrast[b] kod Ofre
Jš 17 2 koji pripadaše Joašu Abiezerovu. Njegov sin Gi-
Br 26 30 deon vrhao je pšenicu na tijesku da bi je sačuvao
od Midjanaca. [12]I ukaza mu se Anđeo Jahvin i reče
Lk 1 28 mu: »Jahve s tobom, hrabri junače!« [13]Gideon mu
odgovori: »Oh, gospodaru, ako je Jahve s nama,
zašto nas sve ovo snađe? Gdje su sva ona čudesa
njegova o kojima nam pripovijedahu oci naši govo-
reći: 'Nije li nas Jahve iz Egipta izveo?' A sada nas
je Jahve ostavio, predao nas u ruke Midjancima.«
Izl 3 10-12 [14]Jahve se tad okrenu prema njemu i reče mu:
»Idi s tom snagom u sebi i izbavit ćeš Izraela iz
ruke Midjanaca. Ne šaljem li te ja?« [15]»Ali, gospo-
daru«, odgovori mu Gideon, »kako ću izbaviti Iz-
raela? Moj je rod najmanji u Manašeovu plemenu,
a ja sam posljednji u kući svoga oca.« [16]Jahve mu
reče: »Ja ću biti s tobom te ćeš pobijediti Midjance
kao jednoga.« [17]Gideon mu reče: »Ako sam našao
Izl 4 1-9 milost u tvojim očima, daj mi znak da ti govoriš sa
14 10+ mnom. [18]Nemoj otići odavde dok se ne vratim s
darom i stavim ga preda te.« A on odgovori: »O-
stat ću dok se ne vratiš.«
[19]Gideon ode, zgotovi jare i od efe brašna načini
beskvasne hljebove, stavi meso u košaricu i juhu u
lonac pa donese sve to pod hrast. [20]Anđeo Jahvin
reče mu: »Uzmi meso i beskvasne hljebove, stavi
ih na tu stijenu, a juhu prolij.« On učini tako. [21]An-
Lev 9 24 đeo Jahvin tad uze štap što ga je držao i vrhom
1 Kr 18 38 dotaknu meso i beskvasne hljebove. Oganj planu
1 Ljet 21 26 iz stijene, spali meso i beskvasne hljebove. Anđeo
2 Ljet 7 1 Jahvin nato iščeze pred njegovim očima[c]. [22]Tad Gi-
deon vidje da je to bio Anđeo Jahvin i reče: »Jao,
Jahve, Gospode! Anđela Jahvina vidjeh licem u li-
ce!« [23]Jahve mu odgovori: »Mir s tobom! Ne boj
se, nećeš umrijeti!«

[24]Gideon podiže na tome mjestu žrtvenik Jahvi i Post 33 20
nazva ga »Jahve-Mir«. Žrtvenik još i danas stoji u Izl 17 15
Ofri Abiezerovoj. Jš 22 34

Gideon protiv Baala[d]

[25]Iste noći Jahve reče Gideonu: »U svojega oca
uzmi utovljena junca, junca od sedam godina[e], i ra- Izl 34 13+
zori Baalov žrtvenik i posijeci gaj pokraj njega.
[26]Potom podigni žrtvenik Jahvi, Bogu svome, na
vrhu te gorske stijene i dobro ga uredi. Uzmi junca
i prinesi paljenicu na drvima Ašere što ih u gaju
nasiječeš.« [27]Tada Gideon uze deset ljudi između
svojih slugu i učini kako mu je zapovjedio Jahve.
Ali kako se bojao svoje obitelji i građana, učini to
noću. [28]Kad su građani sutradan poranili, a to razo-
ren Baalov žrtvenik i gaj posječen pored njega, a
junac žrtvovan kao paljenica na novom oltaru. [29]I
pitahu jedni druge: »Tko je to učinio?« Ispitaše,
istražiše pa rekoše: »Gideon, Joašev sin, učini to.«
[30]Tada građani rekoše Joašu: »Izvedi sina da umre
jer je razorio Baalov žrtvenik i posjekao gaj pored
njega.« [31]Joaš odgovori svima koji stajahu oko nje-
ga: »Zar ćete vi braniti Baala? Zar ćete ga vi spasa- 1 Kr 18 27
vati? Tko brani Baala, bit će pogubljen prije sutra- Pnz 17 2-5
šnjeg dana. Ako je on bog, neka se sam brani od
Gideona što mu je razorio žrtvenik.« [32]Toga dana
prozvali su Gideona Jerubaal[f] jer se govorilo:
»Neka sam Baal s njim obračuna što mu je srušio
žrtvenik.«

Poziv na oružje

[33]Svi Midjanci, Amalečani i sinovi Istoka bijahu
se sakupili i, prešavši Jordan, utaborili se u Jizreel-
skoj ravnici. [34]Duh Jahvin obuze Gideona i on za- 3 10+
svira u rog, a Abiezerov rod stade iza njega. [35]Posla

a) Ovaj odsjek dodaje izvještaj o Gideonovu pozivu, koji se nastavlja u rr. 36–40, i izvještaj o podizanju svetišta, po uzoru na izvještaje u Postanku, s teofanijom, spasenjskom porukom i uspostavom bogoštovlja. Anđeo Jahvin (r. 11) u rr. 14.16.23 označen je samo imenom Jahve. U r. 22 Gideon poistovjećuje Jahvu i njegova anđela (usp. Post 16,7+).
b) BJ: »pod smrdljikom« (tako i u r. 19). To je sveto drvo (usp. 4,11; 9,37 itd.; Jš 24,26). Nije poznato gdje se nalazi ova Ofra.
c) Objed što ga je Gideon pripravio za Anđela Jahvina – imao on ili ne imao žrtveni značaj – božanskim je ognjem pretvoren u paljenicu (usp. Manoahovu žrtvu, 13,15–20). Stijena je tako posvećena i Gideon na njoj podiže žrtvenik (r. 24).

d) Ovaj drugi bogoštovni izvještaj, koji se, izgleda, odnosi na isto svetište kao i prethodni, ima jedan drugi značaj: ovdje je Baalovo štovanje zamijenjeno, nasilno, štovanjem Jahve.
e) TM čita dosl. »uzmi junca u svog oca i drugog junca od sedam godina« i u rr. 26.28 »drugog junca«; ali samo je jedna žrtva. Moguće je da su riječi »i jednog junca od sedam godina« pojašnjenje, ali kasnije shvaćeno kao spominjanje druge žrtve, što je proizvelo zbrku u TM.
f) Drugo Gideonovo ime (usp. 7,1 itd.) protumačeno je ovdje pučkom etimologijom. Ime, naprotiv, izvorno znači: »Neka Baal stane uz, neka brani (nositelja imena)«. – Jedno kanaansko svetište pretvoreno je u Jahvino svetište.

3 27; 7 23s on glasnike po svem plemenu Manašeovu te i oni
stadoše iza njega. Posla glasnike i u pleme Ašerovo, Zebulunovo i Naftalijevo te im i oni krenuše u susret.

Pokus s runom[a]

6 17 [36]Gideon reče Bogu: »Ako zaista hoćeš osloboditi Izraela mojom rukom, kao što si obećao, [37]evo ću metnuti ovčje runo na gumno: ako bude rose samo na runu, a zemlja ostane suha, tada ću znati da ćeš mojom rukom izbaviti Izraela, kao što si obećao.«

[38]I bî tako. Gideon urani sutradan te iscijedi rosu iz runa – punu zdjelu vode.

[39]Opet Gideon reče Bogu: »Ne razgnjevi se na me što ti progovaram još jednom. Dopusti mi da još ovaj put pokušam s runom: neka samo runo bude suho, a neka po svoj zemlji bude rosa!«

[40]I Bog one noći učini tako: samo je runo ostalo suho, a po svoj zemlji pala rosa.

1 Sam 14 6
1 Kor 1 25s

Jahve smanjuje Gideonovu vojsku[b]

7 Urani Jerubaal, to jest Gideon, i sav narod
bijaše s njim i utabori se kod En-Haroda[c]; a
tabor Midjanaca nalazio se na sjeveru od njegova,
podno brijega More, u dolini. [2]Tada Jahve reče Gi-
deonu: »Previše je naroda s tobom a da bih predao
Pnz 8 17+ Midjance u njegove ruke. Izrael bi se mogao po-
hvaliti i reći: 'Vlastita me ruka izbavila.' [3]Zato
Pnz 20 8 oglasi da narod čuje: 'Tko se boji i strahuje, neka
1 Mak 3 56 se vrati.'« Gideon ih iskuša. Dvadeset i dvije tisuće
ljudi iz naroda vrati se, a ostade ih deset tisuća.

[4]Jahve reče Gideonu: »Još je previše naroda. Povedi ih na vodu i ondje ću ih iskušati. Za koga ti kažem: 'Neka ide s tobom', taj će s tobom ići. A za koga ti kažem: 'Neka ne ide s tobom', taj neće ići.« [5]Gideon povede narod na vodu i Jahve mu reče: »Koji bude laptao vodu jezikom kao što lapće pas, stavi ga na stranu[e]. Koji klekne da pije, odvoji ga na drugu stranu.« [6]Onih koji su laptali vodu jezikom – prinoseći vodu rukom k ustima[f] – bijaše tri stotine, a sav je ostali narod kleknuo da pije. [7]Tad Jahve reče Gideonu: »Sa one tri stotine ljudi koji su laptali vodu ja ću vas izbaviti i predat ću Midjance u vaše ruke. Svi drugi neka se vrate svaki svojoj kući.« [8]Gideon tad naloži narodu da mu preda opskrbu i rogove, a onda otpusti Izraelce da ide svaki svome šatoru; zadrža samo one tri stotine.

A midjanski se tabor prostirao niže njega u dolini.

Predznaci pobjede

[9]One noći reče mu Jahve: »Ustani, navali na tabor, jer ti ga predajem u ruke. [10]Ako se bojiš napasti, siđi najprije u tabor s Purom, momkom svojim; [11]slušaj što govore; ohrabrit ćeš se i napast ćeš na tabor.« On siđe sa svojim momkom Purom do prvih taborskih straža.

[12]Midjanci, Amalečani i svi sinovi Istoka pali po
dolini, brojni kao skakavci; njihovim devama ne bi-
jaše broja, kao pijesku na obali mora. [13]Kad je Gi- 6 5
deon došao, a to jedan baš pripovijedaše svome Izl 10 14-15
drugu što je sanjao: »Usnuo sam kako se pogača Jr 46 23
ječmenog kruha kotrlja u midjanski tabor: dokotr- Jl 1 6s
lja se do jednog šatora i pogodi[g], a šator pade, prevrnu se.« [14]A drug mu odgovori: »Nije to drugo nego mač Gideona, Joaševa sina, Izraelca. Bog mu je predao u ruke Midjance i sav tabor.«

[15]Kada je Gideon čuo kako je onaj pripovjedio san i kako ga je drugi protumačio, baci se ničice, vrati se onda u tabor Izraelov i povika: »Ustajte, jer vam je Jahve predao u ruke tabor midjanski!«

a) To je znak što ga je zatražio Gideon u r. 17. Usp. Izl 4,1–7 gdje dva znaka potvrđuju autentičnost Mojsijeva poslanja.
b) Pobjeda protiv Midjanaca ne smije se pripisati vojnoj snazi Izraela: to je sveti rat, u kojem Bog daje pobjedu.
c) *Harod* znači »drhtanje« (usp. r. 3).
d) Konj. na koju navodi r. 4; TM: »neka bježi (?) od brda Gileada«; konj. BJ: »neka motri s brda Gilboe«.
e) Pr. »odvoji ga na drugu stranu«; TM isp.
f) U TM nedostaje »prinoseći vodu« te je izraz »rukom k ustima« izdvojen. Zato BJ zaključuje da su te riječi možda premještene, da bi se prije očekivale na kraju r.
g) S TM. BJ slijedi LXX i isp. »a šator pade«. TM na kraju r. još dodaje »i šator je bio pao«. – Šator simbolizira nomade, ječmena pogača Izraelce ratare. Odatle odgovor u r. 14. San je prepoznat kao božanska objava (usp. Post 20,3+).

Prepad

[16]Gideon tad podijeli svoje tri stotine ljudi u tri
čete. Svakome čovjeku dade u ruke rog, prazan vrč
i luč u vrču: [17]»Gledajte mene«, reče im, »i činite
što i ja! Kada dođem na rub tabora, činite što bu-
dem i ja činio! [18]Kad zatrubim u rog ja i svi koji su
sa mnom, tada i vi zasvirajte u rog oko sveg tabora
i vičite: 'Za Jahvu i Gideona!'«
[19]Gideon i stotina ljudi što ga je pratila dođoše
na rub tabora pri početku ponoćne straže; tek što
su postavili straže, oni zatrubiše u rogove i razbiše
vrčeve koje su imali u ruci. [20]Tako tri čete zasviraše
u rogove i razbiše vrčeve; lijevom rukom držahu
luči, a desnom rogove da trube i udariše vikati:
»Za Jahvu i Gideona!« [21]I svaki stajaše nepomično
na svome mjestu uokrug tabora. Tada se probudi
sav tabor i Midjanci vičući nagoše u bijeg.
[22]Dok su one tri stotine trubile u rogove, učini
Sam 14 20 Jahve te oni u taboru okrenuše mač jedan na dru-
goga[a]. I sva se vojska razbježa do Bet-Hašita,
prema Sartanu[b], do Abel-Meholske obale kod Ta-
bata.

Potjera

[23]A Izraelci iz plemena Naftalijeva, Ašerova i iz
svega plemena Manašeova sabraše se i pognaše Mi-
djance. [24]Gideon posla glasnike po svoj Efrajimo-
voj gori da govore: »Siđite pred Midjance i zau-
zmite prije njih sve gazove do Bet-Bara i Jordana.«
Iv 1 28+ Svi se ljudi od plemena Efrajimova odazvaše i zau-
zeše gazove voda do Bet-Bara i Jordana. [25]I uhva-
Ps 83 12 tiše dva midjanska kneza, Oreba i Zeeba; Oreba
Iz 10 26 ubiše na Orebovoj stijeni, a Zeeba kod Zeebova
tijeska. Progonili su Midjance i donijeli Gideonu
preko Jordana glavu Orebovu i Zeebovu[c].

Zavist Efrajimovaca[d] 12 1-6

8 Tada Efrajimovi ljudi rekoše Gideonu:
»Kako si postupio prema nama: nisi nas po-
zvao kada si pošao u boj protiv Midjanaca?« I že- 6 35; 7 24
stoko mu prigovoriše. [2]On im odgovori: »Pa što
sam ja učinio kad se usporedim s vama? Nije li
Efrajimovo pabirčenje bolje od Abiezerove berbe?
[3]U vaše je ruke Jahve predao knezove midjanske,
Oreba i Zeeba. Može li se usporediti moje djelo s
onim što ste vi učinili?« Na te riječi utiša se njihova
srdžba prema njemu.

Gideon progoni neprijatelja preko Jordana[e]

[4]Kad je Gideon došao do Jordana, prijeđe ga,
ali i on i tri stotine ljudi s njim bijahu iznemogli i
gladni. [5]Stoga reče ljudima iz Sukota: »Dajte kruha
ljudima koji idu za mnom, iznemogli su. Ja gonim
Zebaha i Salmunu, kraljeve midjanske[f].« [6]Ali mu
sukotski glavari odgovoriše: »Zar je Zebahova i
Salmunina šaka već u tvojoj ruci da dademo kruha
tvojoj vojsci?« [7]Gideon im reče: »Dobro! Kad mi
Jahve preda u ruke Zebaha i Salmunu, iskidat ću
vam meso trnjem i dračem pustinjskim.«
[8]Odatle ode u Penuel i zatraži isto od Penuelaca,
a oni mu odgovore kao što su mu odgovorili i Su-
koćani. [9]On zaprijeti i Penuelcima: »Kad se vratim
kao pobjednik, porušit ću ovu kulu.«

Zebahov i Salmunin poraz

[10]Zebah i Salmuna bijahu u Karkoru i vojska nji-
hova s njima, oko petnaest tisuća ljudi, što ih god
osta od vojske sinova Istoka; sto dvadeset tisuća
ratnika bijaše palo. [11]Gideon pođe putem kojim

a) Još jedno obilježje svetoga rata: Izraelci ne treba da se bore, Bog unosi paniku među njihove neprijatelje (usp. Izl 14,14; Jš 6,20).
b) »Sartan« (po 1 Kr 4,12); TM: »Serera«. – Midjanci pobjegoše prema jednom gazu na Jordanu.
c) Oreb: »gavran«; Zeeb: »vuk«. Ta zgoda, spomenuta u 8,3, služi se jednom neovisnom, vjerojatno efrajimskom predajom, koja se veže za oba spomenuta mjesta.
d) Efrajim je ovdje, čini se, podređen Manašeu (usp. 7,24.25b), ali Efrajimovci ne prihvaćaju da budu u drugom planu. Efrajim će na koncu uspostaviti prevlast nad Manašeom, što će se izraziti prvenstvom koje mu daje Jakov u Post 48,17.
e) Taj je vojni pohod prikazan kao nastavak onoga o kojem govori 7,1–22 (usp. 8,4), ali je izvorno neovisna predaja, koja se možda odnosi na jedan drugi upad Midjanaca. Svakako je različit od zgode u 7,25, gdje midjanski »knezovi« imaju drukčija imena negoli midjanski »kraljevi« (r. 5). Zemljopisne potankosti o Sukotu, Penuelu i Transjordaniji upućuju na mjesnu predaju.
f) Zebah (»žrtva klanica«) i Salmuna (»lutajuća sjena«) izgleda da su izmišljena imena.

prolaze oni što žive pod šatorima, istočno od No-
baha i Jogbohe, te potuče vojsku kad stajaše bez-
brižna. 12Zebah i Salmuna pobjegoše. On ih pogna
i uhvati dva kralja midjanska, Zebaha i Salmunu.
A vojsku im svu uništi.

Gideonova osveta

13Poslije bitke Gideon, sin Joašev, vrati se preko
Hareške uzvisine[a]. 14I uhvati nekog momka iz Su-
kota te ga uze ispitivati; a on mu popisa imena su-
kotskih knezova i starješina, sedamdeset i sedam
ljudi. 15Potom Gideon ode Sukoćanima i reče:
»Evo Zebaha i Salmune zbog kojih ste mi se rugali
govoreći: 'Je li Zebahova i Salmunina šaka već u
tvojoj ruci pa da dademo kruha tvojim iznemoglim
ljudima?'« 16I uhvati starješine gradske, nabra pu-
stinjskog trnja i drača da ih oćute[b] leđa Sukoćana.
17Poruši Penuelsku kulu i pobi građane.
18Onda reče Zebahu i Salmuni: »Kakvi bijahu
ljudi koje pobiste na Taboru[c]?« »Bili su nalik na
te«, odgovoriše. »Svaki bijaše kao kraljev sin.«
19»To su bila moja braća, sinovi moje matere«, reče
Gideon. »Tako mi Jahve, da ste ih ostavili na živo-
tu, ne bih vas ubio.« 20Potom zapovjedi svom pr-
vencu Jeteru: »Ustani, pogubi ih!« Ali dječak ne
izvuče mača: bojao se, bijaše još mlad. 21Tada re-
9 54 koše Zebah i Salmuna: »Ustani ti i navali na nas,
jer kakav je čovjek, onakva mu i snaga.« I ustavši,
Ps 83 12 Gideon pogubi Zebaha i Salmunu i uze mjesečiće
što su visjeli o vratu njihovih deva.

Gideon vlada Izraelom

22Izraelci rekoše Gideonu: »Vladaj nad nama, ti,
sin tvoj i unuk tvoj, jer si nas ti izbavio iz ruku
Midjanaca.« 23Ali im Gideon odgovori: »Ne, neću
ja vladati nad vama, a ni moj sin; Jahve će biti vaš
vladar[d].« 24Još im reče Gideon: »Jedno samo od vas
tražim: da mi svaki dade prsten od svog plijena.« Izl 32
Pobijeđeni su nosili zlatne prstenove jer bijahu Ji-
šmaelci. 25»Vrlo rado«, odgovore oni. On nato ra- Br 31 28s,50s
zastrije svoj plašt, a svaki od njih baci od svog pli- 2 Sam 8 11-12
jena po prsten[e]. 26Težina zlatnih prestenova što ih
je zaiskao iznosila je tisuću i sedam stotina zlatnih
šekela, osim mjesečića, naušnica i skrletnih haljina
koje su nosili midjanski kraljevi i osim lančića što
bijahu oko vrata njihovih deva. 27Gideon načini od
toga efod[f] i postavi ga u svome gradu Ofri. I sav 17-18
Izrael udari za njim u nevjeru i bijaše to zamka 1 Kr 12 26-32
Gideonu i njegovu domu.
28Tako su Midjanci bili poniženi pred Izraelcima.
Više ne dizahu glave i zemlja bî mirna četrdeset 3 11+
godina, koliko još potraja vijek Gideonov. 29Jeru-
baal, sin Joašev, otišao je i živio u svojoj kući. 30Gi-
deon je imao sedamdeset sinova koji su potekli od
njega jer je imao mnogo žena. 31Njegova inoča koja
je živjela u Šekemu rodi mu sina komu nadjenu
ime Abimelek.

Smrt Gideonova

32Gideon, sin Joašev, umrije u dubokoj starosti; 9
sahraniše ga u grobu njegova oca Joaša u Abieze-
rovoj Ofri[g].
33Po Gideonovoj smrti Izraelci okrenuše u pre-
ljub s baalima te postaviše sebi za boga Baal-Beri-
ta[h]. 34Izraelci se nisu više sjećali Jahve, svoga Boga,
koji ih je izbavio iz ruku svih njihovih neprijatelja
unaokolo. 35I nisu iskazivali zahvalnost domu Jeru- 9 16
baala Gideona za dobro što ga je učinio Izraelu.

a) Sa LXX; TM: »povrh« (?).
b) S TM; pr. i r. 7: »iskidat ću«.
c) S Vg: »kakvi bijahu«; TM »gdje bijahu«. – Ta bitka na Taboru inače nije poznata. Gideon kraljevima stavlja do znanja da su oni ubili njegovu braću i time opravdava svoju zadaću krvnog osvetnika (usp. Br 35,19+).
d) Rr. 22–23 prekidaju izlaganje, ali je vrlo vjerojatno da su stanovnici šekemskoga kraja nakon pobjede ponudili kraljevstvo Gideonu; ipak, zasigurno se nije radilo o svemu Izraelu. Gideonovo odbijanje izražava možda samo deuteronomistovo mišljenje, na crti antimonarhičkog stava 9,7–15 i 1 Sam 8,12, jer po 9,2 sinovi Gideona-Jerubaala vladaju nad Šekemom.
e) Sa LXX; TM ima množinu: »oni razastriješe«.
f) Ne radi se o efodu-pregači (1 Sam 2,18) nego o dijelu bogoslužne odjeće koji se upotrebljavao za proricanje (usp. 1 Sam 2,28+). Gideon ga je zasigurno upotrebljavao u Jahvinu bogoslužju, ali ga deuteronomistički redaktor osuđuje, kao što će smatrati sumnjivim i Mikin efod (17,3s).
g) Rr. 30–32 nalikuju vijestima o »malim« sucima (usp. 10,1– 5; 12,8–15). R. 29, u kojem se opet pojavljuje ime Jerubaal, pristajao bi bolje iza 6,25–32.
h) Baal-Berit ili El-Berit bog je saveza, kojega su štovali Kanaanci u Šekemu (9,46). U Šekemu je sklopljen i savez s Jahvom (Jš 24): sinkretizam je bio gotovo neizbježan.

6. ABIMELEK[a]

Abimelek postaje kraljem

9 Abimelek, sin Jerubaalov, otiđe u Šekem k
braći svoje matere i reče njima i svemu rodu
kuće svoje majke: 2»Upitajte sve šekemske građa-
ne: što vam je bolje – da nad vama vlada sedamde-
set ljudi, svi sinovi Jerubaalovi, ili jedan čovjek?
Sjetite se da sam ja od vašeg mesa i vaših kostiju!«
3To braća njegove matere prenesoše ostalim še-
kemskim građanima i njihovo se srce prikloni Abi-
meleku jer govorahu: »Naš je brat!« 4I dadoše mu
8 33+ sedamdeset šekela srebra iz hrama Baal-Beritova;
time Abimelek unajmi klatež i pustolove koji po-
đoše za njim. 5Onda dođe u kuću svoga oca u Ofri
10 1-17; 11 1-3 i pobi svoju braću, sinove Jerubaalove, sedamdeset
ljudi, na jednom kamenu. Izmakao mu je samo Jo-
tam, najmlađi sin Jerubaalov jer se bijaše sakrio.
6Tada se skupiše svi šekemski građani i sav Bet-
24 26+ Milo te postaviše Abimeleka za kralja kod hrasta
koji stoji u Šekemu[b].

Jotamova basna[c]

7Kada su to dojavili Jotamu, ode on, stade na
8 33+ vrh gore Gerizima i povika im na sav glas:
»Čujte me, uglednici šekemski,
tako vas čuo Bog!
14 9 8Jednom se zaputila stabla
da pomažu kralja koji će vladati
nad njima.
Pa rekoše maslini: 'Budi nam
kraljem!'
9Odgovori im maslina:
Lev 2 'Zar da se svog ulja odreknem
104 15 što je na čast bozima i ljudima
10 1; 16 13 da bih vladala nad drugim
drvećem?'
10Tad rekoše stabla smokvi:
'Dođi, budi nam kraljem!'
11Odgovori im smokva:
'Zar da se odreknem slatkoće
i krasnoga ploda svog
da bih vladala nad drugim
drvećem?'
12Tad rekoše stabla lozi:
'Dođi, budi nam kraljem!'
13Odgovori im loza:
'Zar da se odreknem vina
što veseli bogove i ljude Ps 104 15
da bih vladala nad drugim Sir 31 27-28 Izr 31 6
drvećem?' Prop 9 7
14Sva stabla rekoše tad glogu:
'Dođi, budi nam kraljem!'
15A glog odgovori stablima:
'Ako me doista hoćete pomazat' za
kralja,
u sjenu se moju sklonite.
Ako nećete, iz gloga će oganj
planuti
i sažeći cedrove libanonske!'
16[d]Sada, jeste li vjerno i čestito učinili kad ste iza-
brali Abimeleka za kralja? Jeste li se dobro ponijeli
prema Jerubaalu i njegovoj kući? Jeste li mu uzvra-
tili za djela što ih za vas učini? 17Moj se otac za vas
borio izloživši svoj život te vas izbavio iz ruku Mi-
djanaca, 18a vi danas ustaste protiv kuće moga oca,
pobiste njegove sinove, sedamdeset ljudi na istom
kamenu, i nad građanima Šekema učiniste kraljem
Abimeleka, sina njegove robinje, zato što je vaš
brat! 19Ako ste vjerno i pošteno danas radili prema
Jerubaalu i prema njegovoj kući, radujte se s Abi-
melekom, a on neka se raduje s vama! 20Ako niste, 9 49
neka oganj iziđe iz Abimeleka i sažeže građane Še-
kema i Bet-Mila i neka iziđe oganj iz građana Še-

a) Ova pripovijest zadržana je ovdje jer je Abimelek sin Gideona-Jerubaala. Ustvari, nije to pripovijest ni o nekom sucu, ni o Izraelu: Abimelek je sin nekog Šekemca, za kralja su ga izabrali Kanaanci Šekema, okuplja oko sebe pustolove, a jedini su mu pothvati pokolj svoje braće, borba protiv pobunjenika u Šekemu i napadaj na izraelski grad Tebes, gdje je neslavno ubijen. Pripovijest je zacijelo povijesna i rasvjetljuje nam prilike toga vremena: Izrael i Kanaan žive dobrosusjedski; političke prilike koje dolaze do izražaja u tom kraljevstvu nastavljaju stanje u tom kraju s kojim nas upoznaju pisma iz Amarne u XIV. st. pr. Kr. Abimelekov neuspjeh poslužio je nakani deuteronomističkog redaktora: u Izraelu može biti kralj samo onaj koga Jahve izabere.

b) Bet-Milo je vjerojatno istovjetan Migdal Šekelu iz r. 46 i 49. – TM: *mussab*, »koji stoji«; konj. BJ: *hammassebah*, »stećaka«.

c) Ta je priča, u Bibliji, prvi primjer basne koja stavlja na pozornicu biljke ili životinje (usp. 2 Kr 9; Ez 17,3–10 i više puta u Izr). Ali taj je književni rod univerzalan (Mezopotamija, Egipat, Grčka itd.). Ta je priča mogla postojati zasebno i prije nego je upotrijebljena za prikazivanje Jerubaalove i Abimelekove povijesti.

d) Rr. 16–20 tu priču, koja završava pozivom »na vjernost«, primjenjuju na stanje stvoreno Abimelekovim kraljevanjem.

kema i Bet-Mila i sažeže Abimeleka!«
[21]Onda Jotam pobježe, skloni se i dođe u Beer,
i ondje ostade, jer se bojao svoga brata Abimeleka.

Pobuna Šekemaca protiv Abimeleka

[22]Abimelek je vladao nad Izraelom tri godine[a].
1 Sam 16 14+ [23]Tada Bog posla duh razdora među Abimeleka i
1 Kr 22 23 šekemske građane i šekemski se građani pobuniše
protiv Abimeleka. [24]Bijaše to zato da bi se osvetio
zločin počinjen nad sedamdeset Jerubaalovih sino-
va[b] i da bi njihova krv pala na njihova brata Abi-
meleka, koji ih ubi, i na građane Šekema, koji mu
pomogoše da ubije braću. [25]Hoteći mu napakostiti,
šekemski su građani postavili zasjede po vrhovima
planina i pljačkali svakoga tko bi prošao mimo njih
onim putem. Javiše to Abimeleku.
[26]Gaal, sin Ebedov[c], dođe sa svojom braćom i
nastani se u Šekemu; a šekemski se građani pou-
zdaše u njega. [27]Otišavši u polje, trgali su u svojim
vinogradima grožđe i gazili ga, a onda udarili u ve-
selje; ušli su u hram svoga boga, jeli su, pili[d] i pro-
klinjali Abimeleka. [28]A Gaal, Ebedov sin, povika:
»Tko je Abimelek da mu služimo? Zar ne bi tre-
balo da Jerubaalov sin i Zebul, njegov namjesnik,
Post 34 služe[e] ljude Hamora, Šekemova oca? Zašto da mi
njemu služimo? [29]O, kad bih imao ovaj narod u
svojoj ruci, protjerao bih Abimeleka i rekao mu[f]:
'Pojačaj svoju vojsku i iziđi u boj!'« [30]A kad Zebul,
gradski načelnik, doznade što je govorio Gaal, sin
Ebedov, razgnjevi se. [31]Posla glasnike Abimeleku
u Arumu i poruči mu: »Evo, Gaal, sin Ebedov,
došao u Šekem sa svojom braćom i bune građane
protiv tebe[g]. [32]Zato ustani noću, ti i narod što je s
tobom, i stani u zasjedu u polju. [33]A ujutro, kad
ograne sunce, digni se i udari na grad. Kada Gaal
i njegovi ljudi iziđu preda te, ti učini s njima što ti
prilike posavjetuju.«
[34]Abimelek usta noću sa svim svojim ljudima i
stade u zasjedu oko Šekema u četiri čete. [35]Kada je
Gaal, sin Ebedov, izišao pred gradska vrata i zau-
stavio se, Abimelek i njegovi ljudi ustaše iz zasje-
de.
[36]Gaal ugleda ljude i reče Zebulu: »Eno silaze
ljudi s gorskih vrhova.« »Od sjena gorskih vrhova«,
odgovori mu Zebul, »čine ti se ljudi.« [37]Opet pro-
govori Gaal: »Eno silaze ljudi s visa zvana Zemljin
pupak, a četa jedna dolazi putem od Čarobnjačkog
hrasta[h].« [38]Tad mu reče Zebul: »Gdje ti je sada je-
zik? Pa ti si govorio: 'Tko je Abimelek da mu slu-
žimo?' Nisu li ondje ljudi koje si prezirao? Iziđi
sada i pobij se s Abimelekom.«
[39]I Gaal iziđe na čelu šekemskih građana i pobi
se s Abimelekom. [40]Abimelek potjera Gaala i on
pobježe pred njim; i mnogi njegovi ljudi padoše
mrtvi prije nego što su i došli do vrata. [41]Abimelek
se tada vrati u Arumu, a Zebul potjera Gaala i
njegovu braću i nije im više dao da ostanu u Šeke-
mu.

Razaranje Šekema i osvajanje Migdal Šekema[i]

[42]Sutradan je narod izišao u polje i javiše to Abi-
meleku. [43]On uze svoju vojsku, podijeli je u tri čete
i stade u zasjedu u polju. Kad bi vidio gdje ljudi
izlaze iz grada, nasrnuo bi na njih i pobio ih. [44]Dok
je Abimelek sa svojom četom udarao kod gradskih
vrata, druge se dvije čete baciše na one koji bijahu
u polju i tako ih pobiše. [45]Čitav je dan Abimelek
opsjedao grad. Zauzevši ga, poubija sve stanovni-
štvo, razori grad i posu sol po njemu[j].

a) Redaktorova napomena. Abimelek nije vladao nad »Izraelom«.
b) Dosl. »da pripusti (zločin na...)«; TM: »da dođe«.
c) Dosl. »sin roba« (*'ebed*); BJ s Vg: »sin Obeda«. Isto u slijedećim rr. Ebed je Kananejac, saveznik sa Šekemcima, ili možda i sam Šekemac (r. 28). Podupire stanovnike Šekema protiv Abimeleka koji ne boravi u gradu, nego ga tu zastupa Zebul.
d) Vjerska svečanost na kraju berbe.
e) Konj. »zar ne bi trebalo da... služe«; TM: »služite«.
f) Sa LXX; TM ima: »i on kaže Abimeleku«.
g) Konj. *me 'îrîm*, »bune«; TM: *sarîm*, »opsjedaju«.
h) »Zemljin pupak«, možda sveto brdo Garizim; tako je, čini se, nazvan Jeruzalem u Ez 38,12. – »Čarobnjački hrast« treba poistovjetiti sa »Hrastom More«, tj. »poučavateljevim« ili »vračevim hrastom« (Post 12,6; Pnz 11,30).
i) Moguće je da je Migdal Šekem (»Toranj Šekem«) mjesto različito od Šekema. Ili su tu jedna do druge dvije različite predaje (rr. 41–45 i 46–49) o razorenju grada, ili je pak r. 45 nagovještaj, a rr. 46–49 preuzimaju jednu pojedinost opsade. Migdal Šekem i hram El-Berit bili bi utvrđeni hram, pronađen prilikom iskapanja.
j) Simboličan čin koji zemlju ima učiniti neplodnom. – Iskopine u Šekemu pokazuju znakove razaranja grada tijekom XII. st. pr. Kr.

46Kad su to čuli gospodari Migdal Šekema, uđoše
8 33; 9 4 svi u tvrdi prostor hrama El-Berita[a]. 47Kada je Abi-
melek doznao da su se svi građani Migdal Šekema
ondje sakupili, 48popne se na Salmonsku goru sa
svom vojskom svojom. Uzevši u ruke sjekiru, od-
sječe granu od drveta, podiže je i metnu sebi na
rame. A ljudima zapovjedi: »Što vidjeste da sam ja
učinio, učinite brzo i vi.« 49I svi ljudi odsjekoše sebi
po granu, a onda krenuše za Abimelekom, naba-
9 20 caše granje na utvrdu i zapališe ga nad onima koji
su se ondje nalazili. Tako izginuše svi žitelji Migdal
Šekema, oko tisuću ljudi i žena.

Opsada Tebesa i Abimelekova smrt

50Potom Abimelek krenu na Tebes[b], opsjede ga
i osvoji. 51Bijaše ondje usred grada kula kamo su
se sklonili svi ljudi i žene i svi uglednici gradski.
Zatvorivši za sobom vrata, popeše se kuli na krov.
52Abimelek dođe do kule i napade je. Dok je prila-
zio vratima kule da je zapali, 53neka žena baci mu
žrvanj na glavu i razbi mu lubanju. 54On brzo pozva
svoga momka koji mu je nosio oružje i reče mu: 1 Sam 31 4
»Trgni mač i ubij me da se ne govori o meni: 'Žena
ga je ubila.'« Njegov ga momak probode te on
umrije. 55Kad su Izraelci vidjeli da je Abimelek
mrtav, svi se vratiše svojim kućama.
56Tako je Bog svalio na Abimeleka zlo koje je
on učinio svome ocu pobivši sedamdesetero svoje
braće. 57I sve zlo Šekemaca Bog svali na njihove
glave i tako ih stiže kletva Jotama, sina Jerubaalo- 9 20
va.

7. TOLA[c]

...t 46 13 **10** Poslije Abimeleka ustao je Tola, sin Pue, sina
Br 26 23 Dodova, da izbavi Izraela. On bijaše iz Jisa-
...t 7 1-5 karova plemena, a živio je u Šamiru, u Efrajimovoj
gori. 2Bio je sudac Izraelu dvadeset i tri godine, a
kad je umro, pokopali su ga u Šamiru.

8. JAIR[d]

Br 32 41 3Poslije njega ustao je Jair Gileađanin, koji je bio
Pnz 3 14 sudac Izraelu dvadeset i dvije godine. 4Imao je tri-
1 Kr 4 13 deset sinova koji su jahali na tridesetero magaradi
...2 21-23 i imali trideset gradova što se do dana današnjega
12 14 zovu Sela Jairova[e], a nalaze se u gileadskoj zemlji.
5Kad umrije Jair, pokopaše ga u Kamonu.

9. JIFTAH[f]

Jaram Amonaca

6Izraelci su opet stali činiti ono što Jahvi nije po
...2 13 volji. Služili su baalima i aštartama, aramejskim
bogovima i sidonskim bogovima, bogovima Moa-
baca, bogovima Amonaca i bogovima Filistejaca.
A Jahvu su napustili i nisu mu više služili. 7Tad
planu Jahve gnjevom i predade ih u ruke Filistej-
cima i Amoncima. 8Oni su od tada osamnaest go-
dina satirali i tlačili Izraelce – sve Izraelce koji živ-
ljahu s onu stranu Jordana, u zemlji amorejskoj, Br 21 21-35
koja je u Gileadu. 9Potom su Amonci prešli Jordan
da zavojšte i na Judu, Benjamina i na Efrajima te
se Izrael nađe u velikoj nevolji.
10Tada zavapiše Izraelci Jahvi govoreći: »Griješili
smo prema tebi jer smo ostavili Jahvu, svoga Boga,

a) BJ: »kriptu« ili možda »toranj«. Taj je hram istodobno zaklon i sklonište.
b) Danas Tubas, petnaestak km sjeverno od Šekema.
c) Počinje niz »malih Sudaca«. O njima usp. 3,7+.
d) Pomišljalo se da je ovaj mali sudac izmišljen od vremena Jairova plemena, naseljenog na sjeveru Gileada (Br 32,41), ali ništa ne priječi da je postojao pojedinac s tim imenom, koji je stvarno obavljao »sudačku« službu. Jedino bi spominjanje »Sela Jairovih« /BJ »Duari Jairovi«/ bio dodatak iz Br 32,41.
e) Pr. »(trideset) gradova«; TM ponavlja: »magaradi«. – Aliteracija: *'air*, »magarac« – *'ir*, »grad« – *Jaïr*.
f) Jiftah je »mali sudac«, kao i oni ispred njega i iza njega, te se o njemu daje ista vrsta obavijesti: o njegovoj obitelji (11,1–2), o trajanju njegove službe i o njegovu grobu (12,7). Ali o Jiftahu je trebalo pripovijedati kako on oslobađa, što ga izjednačava s »velikim sucima«. – Uvod u tu pripovijest (10,6–18) vrlo je razvio deuteronomistički redaktor, po uzoru na 2,6–19. Izvještaj o oslobodilačkom ratu vođenu protiv Amonaca (11,1–11.29.32–33) pretrpan je pseudopovijesnim dodatkom Jiftahove poruke kralju Amonaca (11,12–28) i pripoviješću o Jiftahovu zavjetu (11,19–31.34–40). Tomu je dodan i sukob između Efrajima i Gileada (12,1–6).

da bismo služili baalima.« [11]A Jahve odgovori Iz-
raelcima: »Nisu li vas tlačili Egipćani i Amorejci,
Amonci i Filistejci, [12]Sidonci, Amalečani i Midjan-
ci[a]? Ali kad ste zavapili prema meni, nisam li vas
izbavio iz njihovih ruku? [13]Ali vi ostaviste mene i
uzeste služiti drugim bogovima. Zbog toga vas
Jr 11 12 neću više izbavljati. [14]Idite i vapite za pomoć onim
bogovima koje ste izabrali! Neka vas oni izbave iz
vaše nevolje!« [15]Izraelci odgovoriše Jahvi: »Sagrije-
šili smo! Čini s nama što ti drago, samo nas danas
izbavi!« [16]I odstraniše tuđe bogove i počeše opet
služiti Jahvi. A Jahve više ne mogaše trpjeti da Iz-
raelci pate.
[17]Kada su se Amonci sabrali i utaborili u Gilea-
du, skupiše se i Izraelci i utaboriše se u Mispi.
Post 31 49 [18]Tada narod i knezovi gileadski rekoše jedni drugi-
ma: »Koji čovjek povede boj protiv Amonaca,
neka bude poglavar svima koji žive u Gileadu.«

Jiftah stavlja uvjete

11 Gileađanin Jiftah bijaše hrabar ratnik. Rodila
ga bludnica, a otac mu bijaše Gilead[b]. [2]Ali je
Gileadu i njegova žena rodila sinove, pa kada su
sinovi te žene odrasli, otjeraše Jiftaha govoreći mu:
Post 21 10 »Nećeš dobiti baštine od našeg oca jer si sin strane
žene.« [3]Jiftah zato pobježe od svoje braće i naseli
se u zemlji Tobu. Ondje se oko njega okupila hrpa
beskućnika koji su s njim pljačkali[c].
[4]Poslije nekog vremena Amonci zavojštiše na Iz-
raela. [5]Kada su Amonci napali Izraela, krenuše gi-
leadske starješine da trže Jiftaha u zemlji Tobu.
[6]»Hodi«, rekoše mu, »budi nam vojvoda da ratu-
jemo protiv Amonaca.« [7]Ali Jiftah odgovori gilead-
skim starješinama: »Niste li me vi mrzili i otjerali
iz kuće moga oca? Zašto sada dolazite k meni kada
ste u nevolji?« [8]Gileadske starješine rekoše Jiftahu:
»Zato smo sada došli tebi: pođi s nama, povedi rat
protiv Amonaca i bit ćeš poglavar nama i svima u
Gileadu.« [9]Jiftah upita gileadske starješine: »Ako
me odvedete natrag da ratujem protiv Amonaca te
ako ih Jahve meni preda, hoću li biti vaš pogla-
var[d]?« [10]»Jahve neka bude svjedokom među na-
ma«, odgovore Jiftahu gradske starješine. »Jao
nama ako ne učinimo kako si rekao[e]!«
[11]I Jiftah ode sa starješinama Gileada. Narod ga
postavi sebi za poglavara i vojvodu; a Jiftah je po-
novio sve svoje uvjete pred Jahvom u Mispi.

Jiftah pregovara s Amoncima[f]

[12]Jiftah posla onda poslanike kralju Amonaca s
porukom: »Što ima između tebe i mene da si došao Pnz 2 19s,27
ratovati protiv moje zemlje?« [13]Kralj Amonaca od-
govori Jiftahovim poslanicima: »U vrijeme kada je
izlazio iz Egipta, Izrael ja zaposjeo moju zemlju od
Arnona do Jaboka i Jordana. Zato mi je sada dra-
govoljno vrati!«
[14]Jiftah nanovo pošalje glasnike kralju Amonaca
[15]i poruči mu:
»Ovako govori Jiftah: Nije Izrael zaposjeo ni
moapsku ni amonsku zemlju, [16]nego je, izišavši iz
Egipta, Izrael prešao pustinjom do Crvenog mora
i došao u Kadeš. [17]Tada je poslao Izrael poslanike
edomskom kralju s molbom: 'Htio bih proći kroz Br 20 14-21
tvoju zemlju!' Ali ga edomski kralj ne posluša. Po-
slao ih je i moapskom kralju, ali ni on ne htjede,
te Izrael ostade u Kadešu. [18]Onda je preko pustinje
zaobišao edomsku i moapsku zemlju i došao na is-
tok od moapske zemlje. Narod se utaborio s one
strane Arnona ne prelazeći granice Moaba, jer Ar-
non bijaše moapska međa. [19]Izrael posla zatim po- Br 21 21-31
slanike Sihonu, amorejskom kralju, koji je vladao Pnz 2 26-37
u Hešbonu, i poruči mu: 'Pusti nas da prođemo

a) Sa LXX; TM: Maôn.
b) Jasno je da je Gilead u 10,18 i 11,8 zemljopisno ime; to je područje koje su zauzeli Gadovci (usp. Br 32,1+). Ime je ovdje upotrijebljeno kao osobno ime, kako se to čini u rodoslovljima (usp. Br 26,29).
c) Usp. Abimelek (9,4) i David (1 Sam 22,1–2; 25,13 itd.).
d) Vjerojatno je ovaj konkretni primjer jedan od načina kako se birao izraelski »sudac«: on je spasio narod; tome se dodaje karizmatski vid (11,29). Te dvije značajke nalaze se u jednoj od predaja o izboru Šaula za kralja (1 Sam 11). Naziv kralj ne pojavljuje se ovdje, ali Jiftah traži i dobiva kraljevsku vlast. Netko će suprotstaviti Gideonovo odbijanje i Abimelekovo nesretno prihvaćanje. Pripovijest o Jiftahu pokazuje da je opreka između »velikoga« i »malog« suca samo relativna i da uspostava sudaca već priprema uspostavu kraljevstva.
e) U Mispi je dakle postojalo svetište u kojem je Jahve pozivan za svjedoka.
f) Ovaj sažetak pripovijesti sastavljen je kasnije. Upotrebljava Br 20 – 21 i Pnz 2 te ovdje brka Amonce i Moapce: područje koje je zauzeo Izrael (rr. 13 i 26) pripadalo je Moabu; Kemoš (r. 24) je glavno božanstvo Moaba, a glavno božanstvo Amonaca bio je Milkom.

kroz tvoju zemlju do mjesta koje nam je određeno.'
20 Ali Sihon ne dopusti Izraelu[a] da prođe preko nje-
gova područja, nego skupi svu svoju vojsku koja
bijaše utaborena u Jahasu i zametnu boj s Izrae-
lom. 21 Jahve, Bog Izraelov, predade Sihona i svu
njegovu vojsku u ruke Izraelu, koji ih porazi, te
Izrael zaposjede svu zemlju Amorejaca koji nasta-
vahu to područje. 22 Zaposjeo je tako svu zemlju
Amorejaca od Arnona do Jaboka i od pustinje do
Jordana. 23 I sada kad je Jahve, Bog Izraelov, pro-
tjerao Amorejce pred svojim narodom Izraelom, ti
bi nas htio odagnati? 24 Zar ne posjeduješ sve što je
tvoj bog Kemoš bio oteo starim posjednicima?
Tako i sve ono što je Jahve, naš Bog, oteo starim
posjednicima, mi sada posjedujemo! 25 Po čemu si
Br 22-24 ti bolji od moapskog kralja Balaka, sina Siporova?
Jš 24 9-10 Je li se i on sporio s Izraelom? Je li on ratovao
protiv njega? 26 Kada se Izrael nastanio u Hešbonu
i u njegovim selima, u Aroeru i u njegovim selima,
a tako i po svim gradovima na obali Jordana – evo,
već tri stotine godina – zašto ih tada niste oteli?
27 Nisam ja tebi skrivio nego ti meni činiš krivo ratu-
jući protiv mene. Neka Jahve, Sudac, danas pre-
Post 18 25 sudi između sinova Izraelovih i sinova Amonovih.«
28 Ali kralj Amonaca ne posluša riječi što mu ih
je poručio Jiftah.

Jiftahov zavjet i pobjeda[b]

3 10+ 29 Duh Jahvin siđe na Jiftaha te on pođe kroz Gi-
leadovo i Manašeovo pleme, prođe kroz gileadsku
Mispu, a od gileadske Mispe dođe iza Amonaca.
30 I Jiftah se zavjetova Jahvi: »Ako mi predaš u ruke
Amonce, 31 tko prvi iziđe na vrata moje kuće u su-
sret meni kada se budem vraćao kao pobjednik iz
boja s Amoncima bit će Jahvin i njega ću prinijeti
kao paljenicu.«
2 Kr 3 27 32 Jiftah krenu protiv Amonaca da ih napadne i
Post 22 1-19 Jahve ih izruči u njegove ruke. 33 I porazi ih Jiftah
Mih 6 7 od Aroera do blizu Minita – u dvadeset gradova –
i sve do Abel Keramima. Bijaše to njihov veliki
poraz; i Amonci bijahu poniženi pred Izraelom.
34 Kada se Jiftah vratio kući u Mispu, gle, iziđe
mu u susret kći plešući uza zvuke bubnjeva. Bijaše 1 Sam 18 6-7
mu ona jedinica, osim nje nije imao ni sina ni kćeri.
35 Ugledavši je, razdrije svoje haljine i zakuka:
»Jao, kćeri moja, u veliku me tugu bacaš! Zar mi
baš ti moraš donijeti nesreću! Zavjetovah se Jahvi
i ne mogu zavjeta poreći.«
36 Ona mu odgovori: »Oče moj, ako si učinio za- Br 30 3
vjet Jahvi, učini sa mnom kako si se zavjetovao,
jer ti je Jahve dao da se osvetiš Amoncima, svojim
neprijateljima.« 37 Onda zamoli svog oca: »Ispuni
mi ovu molbu: pusti me da budem slobodna dva
mjeseca; lutat ću po gorama sa svojim drugama i
oplakivati svoje djevičanstvo[c].«
38 »Idi«, reče joj on i pusti je na dva mjeseca. Ona
ode sa svojim drugama i oplakivaše na gorama
svoje djevičanstvo. 39 Kada su prošla dva mjeseca,
ona se vrati ocu i on izvrši na njoj zavjet što ga
bijaše učinio. I nikada nije upoznala čovjeka.
Otada je potekao običaj u Izraelu 40 da svake godine
odlaze Izraelove kćeri i oplakuju[d] kćer Jiftaha Gi- 2 Ljet 35 25
leađanina četiri dana na godinu.

Rat između Efrajima i Gileada[e] Smrt Jiftaha

12 Uto se skupiše ljudi od Efrajimova plemena,
prijeđoše Jordan put Safona i rekoše Jiftahu.
»Zašto si išao u boj protiv Amonaca a nas nisi po- 8 1-3
zvao da idemo s tobom? Spalit ćemo ti kuću i te-
be!«
2 Jiftah im odgovori: »Imali smo veliku parbu, ja
i moj narod, i Amonci su nas teško tlačili. Pozvao
sam vas u pomoć, ali me niste izbavili iz njihovih
ruku. 3 Videći da mi nitko ne pritječe[f] u pomoć, sta-
vih svoj život na kocku, odoh sâm na Amonce, i
Jahve mi ih predade u ruke. Zašto ste, dakle, pošli
danas da ratujete protiv mene?«

a) Pr. »ne dopusti« (usp. Br 20,21); BJ: »odbi«; TM: »ne pouzda se«.
b) Pripovijest o Jiftahovu zavjetu (rr. 30–31.34–40) ima cilj da protumači jedan godišnji blagdan, koji se slavio u Gileadu (r. 40) i kojega je pravo značenje nepoznato. Ne treba ublažavati smisao: Jiftah žrtvuje svoju kćer (r. 39) da ne prekrši zavjet koji je učinio (r. 31). Ljudske žrtve u Izraelu će biti uvijek odbacivane (usp. već Post 22), ali pripovjedač donosi događaj ne izražavajući nikakva negodovanja; štoviše, naglasak, čini se, stavlja na vjernost obećanom zavjetu.
c) Pr. »lutat ću po gorama«; TM: »sići ću«. – Ostati bez potomstva gledano je kao nesreća i sramota za ženu.
d) Sa LXX; TM: »pjevaju«.
e) Događaj je usporedan s onim u 8,1–3, ali je od njega nezavisan. Efrajima, koji se bori za prevlast, uznemiruje jačanje Jiftahove vlasti.
f) Pr. »da mi nitko ne pritječe«; TM: »da ne pritječeš«.

4Tada skupi Jiftah sve Gileađane i udari na Efra-
jima. Gileađani potukoše Efrajima, jer su ovi govo-
rili: »Vi ste, Gileađani, Efrajimovi bjegunci koji ste
živjeli usred Efrajima i Manašea.« 5Zatim Gilea-
3 28; 7 24 đani presjekoše Efrajimu jordanske gazove, i kada
bi koji bjegunac Efrajimov rekao: »Pustite me da
prijeđem«, Gileađani bi ga pitali: »Jesi li Efrajimo-
vac?« A kada bi on odgovorio: »Nisam«, 6oni bi
mu kazali: »Hajde reci: Šibolet!« On bi rekao: »Si-
bolet« jer nije mogao dobro izgovoriti[a]. Oni bi ga Mt 26 73
tada uhvatili i pogubili na jordanskim plićacima.
Tako je poginulo četrdeset i dvije tisuće ljudi iz
Efrajimova plemena.
7Jiftah je sudio Izraelu šest godina. A kada je
Gileađanin Jiftah umro, pokopaše ga u njegovu
gradu, u Gileadu[b].

10. IBSAN

8Poslije njega sudac u Izraelu bijaše Ibsan iz Be-
tlehema[c]. 9On je imao trideset sinova i trideset kće-
ri, koje je poudao iz kuće, a trideset je snaha doveo
izvana svojim sinovima. On je sudio Izraelu sedam
godina. 10Zatim umrije Ibsan i pokopaše ga u Be-
tlehemu.

11. ELON

Post 46 14 11Poslije njega sudac u Izraelu bijaše Elon Zebu-
Br 26 26 lunac. On je sudio Izraelu deset godina. 12Zatim
umrije Zebulunac Elon i pokopaše ga u Ajalonu u
zemlji Zebulunovoj.

12. ABDON

13Poslije njega sudac u Izraelu bijaše Abdon, sin
Hilela iz Pireatona. 14On je imao četrdeset sinova i
10 4 trideset unuka koji su jahali na sedamdesetero ma-
garadi. On je sudio Izraelu osam godina. 15Zatim
umrije Abdon, sin Hilela iz Pireatona, i pokopaše
ga u Pireatonu u Efrajimovoj gori, u zemlji Šaali-
mu[d].

13. SAMSON[e]

Navještenje Samsonova rođenja

13 Izraelci su opet okrenuli da čine ono što Jahvi
nije po volji i Jahve ih predade u ruke Fili-
Jš 13 2+ stejcima za četrdeset godina.
Jš 15 33 2A bijaše neki čovjek iz Sore, od Danova pleme-
Post 11 30; 18 1-15 na[f], po imenu Manoah. Žena mu bila nerotkinja i
1 Sam 1 nije imala djece. 3Toj se ženi ukaza Anđeo Jahvin[g]
Lk 1 5-25 i reče joj: »Ti si neplodna i nisi rađala. 4Ali se od-
sad pazi: da ne piješ ni vina ni žestoka pića i da ne
jedeš ništa nečisto. 5Jer, zatrudnjet ćeš, evo, i rodit
ćeš sina[h]. I neka mu britva ne prijeđe po glavi, jer
će od majčine utrobe dijete biti Bogu posvećeno – Br 6 1+
bit će nazirej Božji i on će početi izbavljati Izraela
iz ruke Filistejaca[i].«
6Žena ode i kaza mužu: »Božji čovjek došao k
meni, lice mu kao u Božjeg anđela, puno dostojan-
stva. Nisam ga upitala odakle je došao, niti mi on

a) Ta izgovorna razlika očituje različite dijalekte u hebrejskom, koje je konačna redakcija Biblije dobrim dijelom uklonila. Riječ *šibbolet* znači »klas žita«.
b) Sa LXX; TM: »u gradovima Gileada«.
c) Ne zna se je li riječ o Betlehemu Judinu ili o Betlehemu Zebulunovu (Jš 19,15) kraj Nazareta.
d) BJ: »u Efrajimovoj zemlji, na gori Amalečana« i napominje u bilj. da je Efrajimova gora ovdje nazvana, ne zna se zašto, »gorom Amalečana«. – Pireaton se nalazi jugozapadno od Šekema, u Efrajimovoj gori, – »u zemlji Šaalimu« sa LXX; BJ slijedi TM.
e) Pripovijest o Samsonu znatno se razlikuje od svih drugih izvještaja knjige. Pripovijeda o životu jednoga mjesnog junaka, od rođenja do smrti. Jak je kao gorostas i slab kao dijete; zavodi žene, a one ga varaju; zadaje brige Filistejcima, ali ne oslobađa zemlju od njih. Pripovijest odiše krepkošću pučkih priča, kojima se ljudi osvećuju tlačitelju kojega moraju podnositi ali mu se također krišom smiju. Nasuprot tom pučkom i profanom vidu pripovijesti, Samson je od majčina krila posvećen Bogu i »nazirejstvo« mu je izvor snage. Taj karizmatski vid zavrijedio mu je mjesto među sucima. – Sva je pripovijest zbirka anegdota: Samsonovo rođenje (13,2–25), ženidba i zagonetka (14,1–20); Samson i Filistejci (15,1–8.9–19), s prvim zaključkom (r. 20); Samson u Gazi (16,1–3); Samson i Delila (16,4–21); Samsonovo zatočeništvo i smrt (16,22–30), s drugim zaključkom (r. 31).
f) Danovo pleme dobilo je područje na kojem se nalaze ovdje spomenuta mjesta: Sora, Eštaol, Timna (usp. Jš 19,40+); ono se iselilo prema sjeveru (Suci 17 – 18). Kazivanja o Samsonu pretpostavljaju, čini se, stanje nakon te seobe, gdje se Filistejci ne pojavljuju. Ali plemena koja su ostala na mjestu živjela su izmiješana s Kanaancima i podvrgnuta Filistejcima.
g) Usp. 2,1; 6,11 i Post 16,7+. U r. 22 anđeo se poistovjećuje s Jahvom, kao i u 6,22–23.
h) BJ ima ovdje: »ali zatrudnjet ćeš i rodit ćeš sina« i u bilj. napominje da je to vjerojatno dublet r. 5a.
i) Ta vijest opravdava stavljanje Samsona među Suce, ali priznaje da pobjeda nad Filistejcima nije Samsonovo djelo: trebat će čekati Šaula i Davida.

26 73 kaza svog imena. 7 Ali mi je rekao: 'Ti ćeš začeti i
roditi sina. Ne pij odsad ni vina ni žestoka pića i
ne jedi ništa nečisto jer će ti dijete biti nazirej Božji
od majčine utrobe do smrti.'«

Anđeo se javlja i drugi put

8 Tada se Manoah pomoli Jahvi i reče: »Molim
te, Gospode, neka Božji čovjek koga si jednom po-
slao dođe još jednom k nama i pouči nas što ćemo
činiti s djetetom kad se rodi!« 9 Jahve usliši Ma-
noaha i Anđeo Jahvin dođe opet k ženi dok je sje-
dila u polju. Manoah, muž njezin, ne bijaše kraj
nje. 10 Žena brzo otrča da obavijesti muža i reče
mu: »Gle, ukazao mi se čovjek koji mi je došao
onog dana.«
11 Manoah ustade, pođe za ženom i kada dođe k
čovjeku, upita ga: »Jesi li ti onaj što je govorio s
ovom ženom?« A on odgovori: »Jesam.« 12 »Kada
se ispuni ono što si rekao«, opet će Manoah, »po
kojim propisima i kako treba postupati s djete-
tom?« 13 Anđeo Jahvin odgovori Manoahu: »Neka
se žena čuva svega što sam joj zabranio. 14 Neka ne
uživa ništa što dolazi od vinove loze, neka ne pije
ni vina ni žestoka pića, neka ne jede ništa nečisto
i neka se drži svega što sam joj zapovjedio[a].«
15 Tada reče Manoah Anđelu Jahvinu: »Rado bi-
smo te ustavili i pogostili jaretom.« 16 Anđeo Jahvin
nato će Manoahu: »Sve da me i ustaviš, ja ne bih
jeo tvoga jela; nego ako želiš žrtvovati paljenicu,
prinesi je Jahvi.«
Manoah, ne znajući da je to Anđeo Jahvin,
17 reče tada Anđelu Jahvinu: »Kako ti je ime, da te
Post 32 30 možemo častiti kada se ispuni što si obećao.« 18 An-
6 1+ Izl 3 14+ đeo Jahvin odgovori mu: »Zašto pitaš za moje ime?
Otk 19 12 Ono je tajanstveno[b].«
19 Manoah nato uze jare i prinos te ga na stijeni
kao paljenicu žrtvova Jahvi koji čini tajanstvene
Lev 9 24 stvari. 20 Kada se poče dizati plamen sa žrtvenika k
Ez 1 28 nebu, podiže se Anđeo Jahvin u tome plamenu.
Kad to vidješe Manoah i njegova žena, padoše niči-
ce. 21 Anđeo Jahvin nije se više ukazivao Manoahu Otk 1 17
i njegovoj ženi. Manoah tada shvati da je to Anđeo
Jahvin[d].
22 »Zacijelo ćemo umrijeti«, reče ženi, »jer smo Izl 33 20+
vidjeli Boga.« 23 »Da nas je htio usmrtiti«, odgovori
mu žena, »ne bi iz naše ruke primio paljenice ni
prinosa i ne bi nam dao da sve to vidimo niti da
takvo što čujemo.«
24 Žena rodi sina i nadjenu mu ime Samson. Di- ↗Heb 11 32
jete odraste i Jahve ga blagoslovi. 25 I Jahvin duh 3 10+ 18 12
bijaše s njim u Danovu taboru, između Sore i Jš 19 41
Eštaola.

Samsonova ženidba

14 I siđe Samson u Timnu i ugleda ondje dje- Post 38 12
vojku među filistejskim kćerima. 2 Vrativši se, Jš 15 10; 19 43
povjeri to ocu i majci: »Opazio sam u Timni«, reče
on, »djevojku među filistejskim kćerima: oženite Post 34 4
me njome.« 3 Otac i mati rekoše: »Zar nema djevo-
jaka među kćerima tvoga plemena i u svemu našem
narodu da moraš uzeti ženu između neobrezanih Post 24 3-4
Filistejaca?« Ali Samson odgovori ocu: »Oženi me Post 28 1-2
njome jer mi ona omilje.« 4 Otac mu i majka nisu
znali da je to od Jahve, koji je tražio zadjevicu s
Filistejcima jer Filistejci u ono doba vladahu Izrae-
lom[e].
5 Samson siđe tako u Timnu[f] i kad dođe do tim-
njanskih vinograda, gle – odjednom preda nj iskoči
mladi lav ričući. 6 Duh Jahvin zahvati Samsona, i 3 10+
on goloruk raskida lava kao što se raskida jare; ali 1 Sam 17 34s 2 Sam 23 20
ne reče ni ocu ni majci što je učinio. 7 Došavši, raz-
govori se s djevojkom i ona mu omilje. 8 Poslije ne-
kog vremena, kada se vratio da je odvede, Samson
skrenu da vidi mrtvog lava, a to u mrtvom lavu roj
pčela i med. 9 On uze meda u ruke i jeo ga je idući
putem. Kada se vratio k ocu i majci, dade ga i
njima te i oni jedoše; ali im ne reče da ga je uzeo
iz mrtvog lava. 10 Zatim ode ženi i ondje prirediše

a) Kao Jeremija (Jr 1,5) i Sluga Jahvin (Iz 49,1), i Samson je posvećen Bogu već od majčina krila. I majka se mora držati propisa nazirejstva koji će biti naloženi sinu kojega nosi.
b) Anđeo odbija reći svoje ime, kao i tajanstveno biće na Jaboku (Post 32,30).
c) S grč. rkpp. i Vg; hebr. rkpp.: »u tome plamenu žrtvenika«.
d) Manoah je htio, kao i Abraham prema svoja tri pohoditelja (Post 18), izvršiti svoju dužnost gostoprimstva. Po anđelovoj zapovijedi objed se pretvara u paljenicu, u kojoj se Jahve objavljuje. Usp. Gideonovu žrtvu (6,19–22).
e) Deuteronomistički redaktor želi pomiriti Samsonovu ženidbu s njegovim protufilistejskim djelovanjem. – Filistejci su se raširili izvan svoga područja, sve do u brda; uskoro će zaprijetiti da zavladaju cijelim Izraelom.
f) TM ima: »s ocem i majkom«, što je vjerojatno dodatak (usp. r. 6).

gozbu Samsonu; trajala je sedam dana, jer tako
običavahu mladi ljudi. 11Ali kako ga se bojahu, iza-
braše trideset svadbenih drugova da budu uza nj[a].

Samsonova zagonetka

12Tad im reče Samson: »Hajde da vam zadam za-
1 Kr 10 gonetku. Ako je odgonetnete za sedam svadbenih
Ez 17 dana[b], dat ću vam trideset truba finog platna i tri-
deset svečanih haljina. 13Ali ako je ne mognete od-
gonetnuti, vi ćete meni dati trideset truba platna i
trideset svečanih haljina.«
»Zadaj nam zagonetku«, odgovore mu oni, »mi
te slušamo.« 14A on im reče:
»Od onog koji jede izišlo je jelo,
od jakoga izišlo je slatko.«
Ali za tri dana nisu mogli odgonetnuti zagonet-
ke. 15Četvrtoga dana[c] rekoše Samsonovoj ženi: »Iz-
16 5-21 vuci od muža na prijevaru rješenje zagonetke, ili
ćemo spaliti i tebe i očev ti dom! Zar ste nas ovamo
pozvali da nas oplijenite?« 16Tada žena, uplakana,
obisnu Samsonu oko vrata govoreći: »Ti mene
samo mrziš i ne ljubiš me. Zadao si zagonetku sino-
vima moga naroda, a meni je nisi objasnio.« On
joj odgovori: »Nisam je objasnio ni ocu ni majci, a
tebi da je kažem?« 17Ona mu plakaše oko vrata se-
Lk 11 8 dam dana, koliko je trajala gozba. Sedmoga dana
on joj kaza odgonetku: toliko je na nj navaljivala.
I ona je odade sinovima svoga naroda.
18Sedmoga dana, prije nego je zašlo sunce[d], ljudi
iz toga grada rekoše Samsonu:
»Što ima slađe od meda
i što ima jače od lava?«
A on im odgovori:
»Da niste s mojom junicom orali,
ne biste zagonetke pogodili.«
19Tada duh Jahvin dođe na njega, te on siđe u
Aškelon i ondje pobi trideset ljudi, uze im odjeću
i dade svečane haljine onima koji su odgonetnuli
zagonetku, a onda se sav gnjevan vrati očevoj kući.
20A Samsonovu ženu dadoše drugu koji mu bijaše
svadbeni pratilac.

Samson pali Filistejcima ljetinu

15 Poslije nekog vremena, o žetvi pšenice, Sam-
son dođe da pohodi svoju ženu, donijevši joj
kozle i reče: »Želim ući k svojoj ženi u ložnicu.«
Ali mu tast ne dopusti. 2»Mislio sam,« reče mu on,
»da si je zamrzio, pa sam je dao tvome drugu. Ali
zar njezina mlađa sestra nije ljepša od nje? Uzmi
je namjesto one!« 3Samson mu odgovori: »Ovaj put
neću biti krivac Filistejcima kad im učinim zlo.« 4I
ode Samson, ulovi tri stotine lisica, uze luči i, okre-
nuvši rep prema repu, stavi jednu luč među dva
repa. 5Tad zapali luči, pusti lisice u filistejska polja
i popali im snopove, i nepokošeno žito, i vinogra-
de, i maslinike.
6Filistejci zapitaše: »Tko je to učinio?« Odgovo-
riše im: »Samson, Timnjaninov zet, zato što mu
tast oduze ženu i dade je njegovu drugu.« Tad Fili- 16
stejci odoše i spališe onu ženu i njenu obitelj[e].
7»Kad ste to učinili«, reče im Samson, »neću mi-
rovati dok vam se ne osvetim.« 8I sve ih izudara
uzduž i poprijeko i žestoko ih porazi. Poslije toga
ode u spilju Etamske stijene i ondje se nastani.

Magareća čeljust

9Tad Filistejci krenuše, utaboriše se u Judi i raši-
riše do Lehija. 10»Zašto ste pošli na nas?« – upitaše 2 Sam 23 11
ih Judejci. A oni im odgovoriše: »Pošli smo da sve-
žemo Samsona i da mu učinimo kako je on učinio
nama.« 11Tri tisuće Judejaca odoše tada k spilji
Etamske stijene i rekoše Samsonu: »Zar ne znaš
da Filistejci nama gospodare? Zašto si nam onda
to učinio?« On im odgovori: »Kako oni meni, tako
ja njima!« A oni mu rekoše: 12»Dođosmo da te sve-
žemo i predamo u ruke Filistejaca.« »Zakunite mi
se«, reče im, »da me nećete ubiti.« 13»Ne«, odgovo-
riše mu, »mi ćemo te samo svezati i predati u nji-
hove ruke, ali te zacijelo ne želimo pogubiti.«
Onda ga svezaše sa dva nova užeta i odvedoše iz
spilje.
14Kad ga dovedoše u Lehi i kad Filistejci, vičući

a) Samson sklapa ženidbu u kojoj muž ne stanuje sa ženom nego je pohađa i donosi joj darove (usp. 15,1). Ta vrst ženidbe poznata je u starim istočnim zakonicima i kod Arapa. Samson nije doveo svadbene drugove koje traži svečanost, za njih se pobrinuo ženin rod. Brojka trideset vrlo je velika: možda ga žele počastiti, a možda su sumnjičavi prema njemu.
b) Usp. Post 29,27, ali ženidba je izvršena već od prve noći (Post 29,23). TM dodaje: »i ako nađete«, što dio rkpp. ispušta.
c) Pr.; TM: »sedmoga dana«, ali usp. r. 17.
d) Konj. BJ: *hahadrah*, »prije nego je ušao u ložnicu« (usp. 15,1); TM: *haharsah*, nerazumljivo.
e) BJ s rkpp. i pr.: »i kuću njezina oca« (usp. 14,15); S TM: »i njezina oca«.

od radosti, pojuriše na nj, duh Jahvin zahvati ga i
užeta na njegovim rukama postadoše kao laneni
konci, spaljeni ognjem, i spadoše mu s ruku. 15Spa-
zivši još sirovu magareću čeljust, pruži on ruku, uze
onu čeljust i pobi njome tisuću ljudi. 16Tad reče
Samson:
»Magarećom čeljusti gomile prebih[a],
Magarećom čeljusti tisuću pobih.«
17Rekavši to, baci čeljust iz ruke. Zato odonda
ono mjesto zovu Ramat Lehi[b]. 18Kako bijaše jako
ožednio, zavapi Jahvi govoreći: »Ti si izvojštio ovu
veliku pobjedu rukama svoga sluge, a zar sada mo-
ram umrijeti od žeđi i pasti u ruke neobrezanima?«
19Tad Jahve rasiječe udubinu što je kod Lehija i
voda poteče iz nje. Samson se napi i vrati mu se
snaga, oživje mu duh. Zato su onom izvoru dali
ime En Hakore[c], a postoji još i danas u Lehiju.
16 31 20Samson bijaše sudac u Izraelu za vrijeme filistej-
ske vladavine dvadeset godina.

Zgoda s vratima Gaze

16 Odatle ode Samson u Gazu; ondje vidje neku
bludnicu i uđe k njoj. 2Žiteljima Gaze javiše:
»Samson je došao ovamo!« Opkoliše ga i vrebahu
ga svu noć na gradskim vratima. Svu noć bijahu
mirni. »Pričekajmo do zore«, mišljahu, »pa ćemo
Sam 23 11 ga ubiti.« 3Ali je Samson ležao samo do ponoći, a
o ponoći ustade, dohvati gradska vrata s oba do-
vratnika, iščupa ih zajedno s prijevornicom, metnu
ih na ramena i odnese na vrh gore koja je nasuprot
Hebronu i položi ih ondje[d].

Delila izdaje Samsona[e]

4Poslije toga zamilova on neku ženu iz doline So-
reka po imenu Delilu. 5Filistejski knezovi dođoše
k njoj i rekoše joj: »Zavedi ga i doznaj gdje stoji 14 15-18
njegova velika snaga, kako bismo ga mogli svladati
pa da ga svežemo i učinimo nemoćnim. A dat će ti
svaki od nas po tisuću i sto srebrnih šekela.«
6Delila upita Samsona: »Kaži mi gdje stoji tvoja
velika snaga i čime bi se mogao svezati i svladati.«
7Samson joj odgovori: »Da me svežu sa sedam svje-
žih još neosušenih žila od lûka, onemoćao bih i po-
stao kao običan čovjek.«
8Filistejski knezovi donesu Delili sedam svježih
još neosušenih žila i ona ga veza njima. 9Kod nje u
sobi bijaše zasjeda i ona viknu: »Samsone, eto Fili-
stejaca na te!« On pokida žile kao što se prekine
kučina kad se primakne ognju. I tako ne doznadoše
za tajnu njegove snage.
10Tad reče Delila Samsonu: »Prevario si me i sla-
gao mi. Ali mi sada kaži čime bi te trebalo vezati.«
11On joj odgovori: »Da me dobro svežu novim još
neupotrijebljenim užetima, onemoćao bih i postao
kao običan čovjek.« 12Tada Delila uze nova užeta,
sveza ga njima i viknu mu: »Samsone, eto Filiste-
jaca na te!« Kod nje u sobi bijaše zasjeda, ali on
prekide užeta na rukama kao da su konci.
13Tada Delila reče Samsonu: »Varaš me svejed-
nako i lažeš mi. Kaži mi napokon čime bi te trebalo
vezati.« On joj odgovori: »Da otkaš sedam prame-
nova moje kose na tkalačkom stanu i da ih zaglaviš
klinom, onemoćao bih i postao kao običan čovjek.«
14Ona ga uspava i otka sedam pramenova njegove
kose na tkalačkom stanu, zabi klin i viknu mu:
»Eto Filistejaca na te, Samsone!« On se probudi i
istrgne i klin i tkalački stan. I nije otkrila tajnu nje-
gove snage[f].
15Delila mu reče: »Kako možeš reći da me ljubiš
kad tvoje srce nije sa mnom? Triput si me već pre-
vario i nisi mi kazao gdje je tvoja velika snaga.«
16Kako mu je svakog dana dodijavala molbama i

a) Konj. BJ: *hamôr hamartî* i prevodi: »stavih na hrpu«; TM: *hamôr hamoratajim*, nije razumljivo. Tu je igra riječi *hamôr* (magarac) i *hamar* (staviti na hrpu).
b) Dosl. »čeljusna uzvisina«.
c) Tj. »Jarebičji izvor«. Hebrejski naziv za jarebicu znači »prizivnik«. To zemljopisno ime protumačeno je Samsonovim vapajem Bogu (r. 18). Prethodna pripovijest na isti način želi protumačiti ime Ramat Lehi.
d) Hebron je 60 km istočno od Gaze. Taj junački čin danovskog Herkula tumači možda ime jednog mjesta u blizini Hebrona, na početku ceste kojom se spušta prema Gazi.
e) Žene su uvukle Samsona u sve njegove pustolovine; izišao je iz njih zahvaljujući snazi koju Bog daje čovjeku koji mu je posvećen. Posljednji će ga put jedna žena upropastiti jer će ga zavesti da prekrši svoj nazirejski zavjet.
f) Rr. 13–14 dopunjeni su prema grčkom; jedna rečenica nedostaje u TM. – Radi se o razboju na kojem je osnova napeta između kolaca zabijenih u zemlju. Nakon svakog prolaska čunka, potka se steže nabijačem.

mučila ga, njemu već dozlogrdje. 17I otvori joj cijelo svoje srce: »Nikada britva nije prešla po mojoj glavi jer sam od majčine utrobe nazirej Božji. Da me obriju, sva bi me snaga ostavila, onemoćao bih i postao bih kao običan čovjek.«

18Delila tad shvati da joj je otvorio cijelo svoje srce; pozva filistejske knezove i reče im: »Dođite sada jer mi je otvorio cijelo svoje srce.« I filistejski knezovi dođoše k njoj i donesoše sa sobom novac. 19Uspavavši Samsona na svojim koljenima, ona dozva čovjeka te mu obrija s glave sedam pramenova kose. Tako on poče slabiti i ostavi ga snaga. 20Kad ona povika: »Samsone, eto Filistejaca na te!« on se probudi i pomisli: »Izvući ću se kao i uvijek i oslobodit ću se.« Ali nije znao da se Jahve od njega okrenuo. 21Filistejci ga uhvatiše, iskopaše mu oči i odvedoše ga u Gazu. Okovaše ga dvostrukim mjedenim lancem te je okretao mlin u tamnici.

Samsonova osveta i smrt

22Ali kosa gdje mu je obrijaše poče opet rasti. 23A knezovi se filistejski skupiše da prinesu veliku žrtvu svome bogu Dagonu[a] i da se provesele. Govorahu oni:

»Bog naš predade nam u ruke
Samsona, našeg neprijatelja.«

24A narod, vidjevši ga, uze hvaliti svoga boga i klicati u njegovu čast govoreći:

»Bog naš predade nam u ruke
Samsona[b], našeg neprijatelja,
koji nam je zemlju pustošio
i tolike naše usmrtio.«

25Kad im se srce razigralo, povikaše: »Dovedite Samsona da nas zabavlja!« I dovedoše iz tamnice Samsona i on igraše pred njima; a onda ga postaviše među stupove. 26Samson tada reče dječaku koji ga je vodio za ruku: »Vodi me i pomozi mi da opipam stupove na kojima počiva zdanje da se naslonim na njih.« 27A kuća bijaše puna ljudi i žena. Bijahu tu i svi filistejski knezovi, a na krovu tri tisuće ljudi koji su gledali kako Samson igra.

28Samson zavapi Jahvi: »Gospodine Jahve, spomeni me se i samo mi još sada podaj snagu da se Filistejcima odjednom osvetim za oba oka.« 29I Samson napipa dva srednja stupa na kojima počivaše zdanje, oprije se o njih, desnom o jedan, a lijevom o drugi, 30i viknu: »Neka poginem s Filistejcima!« Nato uprije iz sve snage i sruši zdanje na knezove i na sav narod koji se ondje nalazio. Više ih ubi umirući nego što ih pobi za života[c]. 31Poslije dođoše njegova braća i sva kuća njegova oca, uzeše ga i odnesoše i pokopaše ga između Sore i Eštaola, u grobu Manoaha, oca njegova. On je sudio Izraelu **15** 20
dvadeset godina[d].

a) Dagon je u starini bilo veliko božanstvo u kraju oko srednjeg Eufrata. Njegovo se štovanje proširilo u Siriju i Palestinu (usp. ime mjesta Bet-Dagon, Jš 15,41; 19,27). Posvojili su ga Filistejci koji su, čini se, vrlo brzo posve zaboravili svoju izvornu religiju. Dagon se ponovno susreće u pripovijesti o Kovčegu (1 Sam 5,2s).
b) Dodano radi ritma i prema r. 23; TM ispušta.

c) Samsonov završetak sadrži oznake istinske veličine: on daje život zalažući po posljednji put protiv neprijatelja svoga naroda snagu koju dobiva od Boga.
d) Drugi deuteronomistički zaključak, po uzoru na vijesti o »malim« sucima.

Dodaci[a]

1. SVETIŠTE MIKE I DANA[b]

Mikino kućno svetište

17 Bijaše u Efrajimovoj gori čovjek po imenu
Mikajehu[c]. 2On reče majci: »Tisuću i sto sre-
brnih šekela što su ti ukradeni i zbog kojih si izu-
stila kletvu – uši su je moje čule[d] – taj je novac kod
mene, ja sam ga uzeo.« Mati mu odgovori: »Jahve
te blagoslovio, sine moj!« 3I Mikajehu vrati joj ti-
suću i sto srebrnih šekela. A mati mu njegova reče:
»Te sam novce posvetila Jahvi iz svoje ruke za te-
be, sine moj, da se izdjela za to rezan ili ljeven
idol. I evo, za to ih dajem.«
4Majka uze dvije stotine srebrnih šekela i dade
ih zlataru. On načini od njih rezani i ljeveni idol[e]
koji postaviše u Mikajehuovoj novoj kući. 5On mu
m 2 28+ sagradi svetište, zatim načini efod i terafe te po-
t 31 19+ sveti jednoga od svojih sinova da mu bude sveće-
n 15 23+ nik[f]. 6U to vrijeme u Izraelu nije bilo kralja i svatko
1 Sam 7 1 je radio po miloj volji.
1; 19 1; 7Bijaše neki mladić iz Betlehema u Judi, iz Ju-
21 25 dina plemena[g]; bio je levit i boravio je ondje kao
12 8 došljak. 8Taj čovjek ode iz grada Betlehema u Judi
12 48+ da se nastani na kakvu prikladnu mjestu kao do-
šljak. Putujući, dođe u Efrajimovu goru do Mikine
kuće. 9Mika ga upita: »Odakle dolaziš?« »Ja sam
levit iz Judina Betlehema«, odgovori mu on, »i pu-
tujem da se negdje nastanim.« 10»Ostani kod me-
ne«, reče mu Mika, »i budi mi ocem i svećenikom,
a ja ću ti davati deset srebrnih šekela na godinu,
haljine i hranu.« I levit uđe[h].
11Levit je pristao da ostane u njega, i mladić mu
bijaše kao jedan od sinova. 12Mika posveti levita za
svećenika; mladić je postao njegovim svećenikom i
živio je u Mikinoj kući. 13»Sad znam«, reče Mika,
»da će mi Jahve učiniti dobro kad imam levita za
svećenika.«

Danovci traže zemljište[i]

18 U ono vrijeme ne bijaše kralja u Izraelu. Jš 19 40+ Suci 1 34; 5 17
Tada je Danovo pleme tražilo zemljište gdje
da se naseli, jer mu do toga dana nije dopalo zem- Suci 17 6+
ljište među Izraelovim plemenima. 2Zato poslaše
Danovci petoricu ljudi iz svoga plemena, ljude[j] oso- Jš 19 47
bito hrabre iz Sore i Eštaola, da izvide i upoznaju 13 2+
zemlju. I rekoše im: »Idite, istražite zemlju.« I oni
dođoše u Efrajimovu goru, do Mikine kuće, i ondje
zanoćiše. 3Kako bijahu blizu Mikine kuće, poznaše
glas mladog levita; svratiše se onamo te ga upitaše:
»Tko te doveo ovamo? Što tu radiš? I što ćeš tu?«

a) Ove dvije pripovijesti (Suci 17 – 18 i 19 – 21), koje imaju različito podrijetlo, dodane su ovdje jer se odnose na događaje prije uspostave monarhije. Možda su ove stare pripovijesti s Knjigom o sucima spojene nakon izgnanstva.
b) Glavni predmet gl. 17 – 18 jest povijest podizanja Danova svetišta i podrijetlo njegova svećeništva. Ta je predaja zasigurno danovskog podrijetla, a sud izrečen o tome ipak je negativan: kumir svetišta plod je dvostruke krađe; svećeništvo seže do nekog levita lutalice koji napušta svog prvog poslodavca kako bi pošao zaraditi više. Moguće je da su taj sud donijeli upravitelji državnog Danova svetišta, koje je podigao Jeroboam koji postavlja svećenike drugog podrijetla (1 Kr 12,28–31). Na taj kraljevski autoritet nad bogoslužjem mogu se odnositi i vijesti u 17,6 i 18,1, koje o kraljevstvu izražavaju povoljno mišljenje, što je strano deuteronomistovu duhu. – Ova je pripovijest povezana s onom o seobi Danovaca (usp. 18,1+).
c) Mikajehû: »tko je kao Jahve?«, drugdje skraćeno u *Mika*.
d) Riječi prokletstva kako su u sebi djelotvorne, njihov se učinak osujećuje blagoslovom što slijedi i možda posvećenjem dijela novca. – Rr. 2–3, prevedeni doslovno, prilično su nejasni.
e) Možda je riječ o samo jednom idolu (usp. 18,20.30.31), od rezanog drva i prevučenog srebrom, i da je razlikovanje u 18,17.18 redaktorovo; moguće je također da je jedan od njih dodan po Pnz 27,15. – To je jedini jasan primjer Jahvine bogoštovne slike, koja se protivi zakonu Dekaloga više puta ponovljenom (usp. Izl 20,4). Ovdje ipak nije osuđena, kao ni efod i terafi (r. 5), koji će u službenom jahvizmu postati sumnjivi predmeti.
f) Po starom običaju, koji je ovlašćivao glavare roda ili obitelji da oni sami vrše službu svećenika ili da izaberu svoje svećenike. Nastavak kazivanja ipak pokazuje da je povlastica levita priznavana.
g) Uz pretpostavku da ovdje »levit« označava službu a ne člana svećeničkog plemena, što bi se protivilo 18,30, mladić ne može biti istodobno levit i član Judina plemena. Ali može u Betlehemu »boraviti kao stranac« (usp. Izl 12,48+).
h) TM dod. »i levit uđe«; BJ to isp. jer ga smatra ponavljanjem prvih riječi sljedećeg retka.
i) Danovci, koji su neko vrijeme boravili na području Sore i Eštaola (usp. 13,2+), nisu mogli tu ostati (usp. Jš 19,40+) – potisnuli su ih Amorejci (usp. Suci 1,34–35). Prije svoje seobe prema sjeveru izvidjeli su zemlju, što doziva u pamet Kalebovo izviđanje Kadeša (Br 13). Vrijeme se ne može pouzdano utvrditi. Nespominjanje Filistejaca, ovdje i u 1,34–35, označivalo bi sam početak razdoblja Sudaca; osim toga, mjesto koje Dan zauzima pokraj Ašera u Deborinoj pjesmi (5,17) naznačuje, čini se, da se on već nastanio na sjeveru. Ali taj argument nije siguran; lakoća seobe bolje bi se protumačila nakon Deborine i Barakove pobjede. – Ovdje imamo nov primjer pojedinačnog čina jednog plemena (usp. Suci 1) i dokaz da su kretanja plemena nastavljena nakon Jošuine smrti (usp. polupleme Manašeovo, Br 32,1+).
j) S TM; LXX isp. »iz svoga plemena, ljude«. BJ slijedi LXX.

4A on im odgovori: »Mika je učinio sa mnom
tako i tako. On me najmio, a ja mu služim kao
Pnz 33 8 svećenik.« 5»Upitaj Boga«, kazaše mu, »da znamo
hoće li nam uspjeti put koji smo poduzeli.« 6»Idite
u miru«, odgovori im svećenik, »put na koji ste po-
šli po volji je Jahvi.« 7Tada odoše ona petorica i
stigoše u Lajiš. I vidješe da narod koji prebiva u
njemu[a] živi bez straha – po običaju Sidonaca – bez-
brižno i mirno; imaju svega što rodi zemlja, daleko
su od Sidonaca i nemaju nikakvih odnosa s Ara-
mejcima[b].

8Kad se vratiše svojoj braći u Sori i Eštaolu,
braća ih upitaše: »Što ste doznali?« 9Oni odgovori-
še: »Na noge! Navalimo na njih! Zemlja koju smo
vidjeli vrlo je dobra. O vi, lijenčine! Ne oklijevajte
navaliti da osvojite tu zemlju. 10Kada dođete, naći
ćete ondje bezbrižan narod. Zemlja je prostrana.
Bog je predao u vaše ruke mjesto koje ne oskudi-
jeva ni u čemu što rodi zemlja!«

Seoba Danovaca

13 2; 18 2 11Tako je odande krenulo šest stotina naoružanih
ljudi iz Danova plemena iz Sore i Eštaola. 12Kre-
nuli su i utaborili se u Kirjat Jearimu u Judi. Zato
13 25 se to mjesto naziva do današnjeg dana Danovim
taborom, a nalazi se na zapadu od Kirjat Jearima.
13Odatle se zaputiše u Efrajimovu goru i dođoše do
Mikine kuće. 14A ona petorica što bijahu išla izvi-
đati zemlju[c] rekoše svojoj braći: »Znate li da u
ovim kućama imaju efod, terafe i ljeveni idol? Sada
pazite što ćete raditi.« 15Skrenuvši, oni uđoše u
kuću mladog levita, u Mikinu kuću, i pozdraviše
ga. 16I dok je šest stotina naoružanih ljudi od Dano-
vih sinova[d] stajalo pred vratima, 17ona petorica što
su išla izviđati zemlju uđoše, uzeše efod, terafe i
ljeveni idol, a svećenik stajaše na pragu pokraj šest
stotina naoružanih ljudi.

18Kad su ušli u Mikinu kuću i uzeli efod, terafe,
rezani i ljeveni idol, svećenik im reče: »Što to radi-
te?« 19»Šuti«, odgovoriše mu. »Stavi ruku na usta i
hajde s nama. Bit ćeš nam otac i svećenik. Zar ti
je bolje biti svećenikom u kući jednog čovjeka nego
da budeš svećenikom jednog plemena i roda u Iz-
raelu?«

20Svećenik se obradova; uze on efod, terafe i re-
zani i ljeveni idol te ode s ljudima.

21Vrativši se na put kojim su krenuli, odoše pu-
stivši naprijed žene i djecu, stoku i dragocjenosti.
22Bijahu već daleko od Mikine kuće, kad gle – ljudi
što življahu u susjednim kućama, blizu Mikine, uz-
bunili se i krenuli u potjeru za Danovcima. 23Kada Post 31 22s
počeše vikati za Danovim sinovima, oni se oba-
zreše i rekoše Miki: »Što ti je? Što ste se skupili?«
24On odgovori: »Uzeli ste moga boga koga sam sebi
načinio i svećenika te odlazite. A što ostaje meni?
I još mi kažete: 'Što ti je?'« 25Danovci mu odgovo-
re: »Da te više nismo čuli! Jer bi gnjevni ljudi mogli Jš 19 47
udariti na vas te bi upropastio sebe i svoju kuću!«
26Danovci odoše dalje, a Mika, videći da su jači od
njega, okrenu se i vrati kući.

**Osvajanje Lajiša – Utemeljenje Dana i njegova sve-
tišta**

27I tako, uzevši boga što ga je načinio Mika i sve-
ćenika koga je najmio da mu služi, Danovci nava-
liše na Lajiš, na mirne i spokojne ljude, te ih posje-
koše oštrim mačem i spališe grad. 28Nikoga ne bi-
jaše da pomogne Lajišanima, jer bijahu daleko od
Sidona i ne imahu nikakvih odnosa s Aramejcima,
a osim toga grad bijaše u dolini koja se pruža
prema Bet-Rehobu. Potom su opet sagradili grad i
nastanili se u njemu. 29I nazvaše ga Dan, po imenu
svoga pretka Dana, koji se rodio Izraelu. A prije
se grad zvao Lajiš.

a) Sa LXX; TM ima ženski rod (»u njoj«).
b) »imaju svega ... s Aramejcima« neznatne ispravke iskvarena teksta. – Sa LXX: »s Aramencima«; TM: »s čovjekom« (isto u r. 28).
c) TM dodaje: »Laiš«, glosa koje nema u LXX.
d) »Danovih sinova«, u TM slučajno premješteno na kraj r. – Odlomak koji slijedi, sa svojim ponavljanjima, upućuje, čini se, na dva izvora: jedan govori o pohodu pet poslanika mladom levitu, dok šest stotina Danovaca uzima izrezani lik (r. 18a); po drugom, poslanici uzimaju lik, a svećenik ostaje na pragu s velikim brojem vojnika i traži od njih objašnjenje (rr. 16 – 17.18b).

30 I Danovci namjestiše sebi rezani i ljeveni idol.
Izl 2 22; A Jonatan, sin Geršona, sina Mojsijeva, a zatim
18 3 njegovi sinovi, bijahu svećenici Danova plemena
do dana kada je narod bio odveden u izgnanstvo[a].
31 I stajaše im onaj rezani i ljeveni idol što ga je 2 Kr 15 29
Mika načinio, i ostade ondje za sve vrijeme dokle
Dom Božji bijaše u Šilu[b].

2. *ZLOČIN U GIBEI I RAT PROTIV BENJAMINA*[c]

Efrajimov levit i njegova inoča

17 6+ **19** 1 U ono vrijeme kad u Izraelu još ne bijaše kra-
lja, živio neki čovjek, levit, kao došljak na
kraju Efrajimove gore. Uzeo on za inoču ženu iz
Judina Betlehema. 2 Rasrdivši se jednom[d], njegova
ga inoča ostavi i vrati se u očevu kuću u Judin Be-
tlehem i bila je ondje neko vrijeme, kakva četiri
mjeseca. 3 Njen muž ode k njoj da je urazumi i do-
vede natrag; imao je sa sobom slugu i dva magarca.
Dok je prilazio kući oca mlade žene, opazi ga tast
i veselo mu iziđe u susret. 4 Tast, otac mlade žene,
zadrži ga tri dana kod sebe te su jeli, pili i noćivali.
5 Četvrtoga dana uraniše; levit se spremao da ide,
kad otac mlade žene reče zetu: »Okrijepi se zaloga-
jem kruha, pa onda idite.« 6 I tako sjedoše te su
obojica jela i pila, a onda otac mlade žene reče
čovjeku: »Hajde, ostani još noćas i proveseli se!«
7 A kad čovjek ustade da pođe, tast uze navaljivati
na njega te on još jednom ondje prenoći. 8 Petoga
dana levit urani da krene, ali mu otac mlade žene
reče: »Okrijepi se najprije!« Tako su proveli vrije-
me[e] jedući zajedno dok se nije nagnuo dan. 9 Muž
ustade da ide, s inočom i slugom, kad mu tast, otac
mlade žene, reče: »Evo se dan nagnuo k večeru.
Prenoći još ovdje i proveseli se, pa sutra uranite na
put i vratite se svom šatoru.« 10 Ali čovjek ne htjede
prenoćiti nego ustade i krenu. Tako je došao do Jš 15 8;
pred Jebus[f], to jest Jeruzalem. S njim su bila dva 18 16,28
osamarena magarca, inoča i sluga[g]. 2 Sam 5 6+
1 Ljet 11 4-5

Zločin ljudi iz Gibee[h]

Post 19 1-11
Hoš 9 9; 10 9

11 Kad su bili blizu Jeruzalema, dan se već jako
nagnuo, pa sluga reče svome gospodaru: »Hajde
da se svratimo u taj jebusejski grad da tu prenoći-
mo.« 12 Ali mu gospodar odgovori: »Nećemo se
svraćati u grad tuđinaca koji nisu Izraelci, nego
ćemo ići do Gibee.« 13 Još reče sluzi: »Hajde, požu-
rimo se da stignemo u koje od tih mjesta gdje ćemo
prenoćiti, u Gibeu ili Ramu.« 14 I prođoše, nastav-
ljajući put. Kad su stigli pred Benjaminovu Gibeu,
sunce je zapadalo. 15 Oni skrenuše onamo da pre-
noće u Gibei. Ušavši, levit sjede na gradskom trgu,
ali ne bijaše nikoga da ih primi u kuću da prenoće.
16 I dođe neki starac koji se predvečer vraćao s
posla u polju. Bijaše to čovjek iz Efrajimove gore;
življaše u Gibei kao došljak, a svi žitelji toga mjesta
bijahu Benjaminovci. 17 Podigavši oči, ugleda put-
nika na gradskom trgu: »Odakle dolaziš i kamo

a) Ovaj je r. dodatak: ponavlja r. 31a i dodaje jednu napomenu o svećeništvu tog prvog danovskog svetišta. Njegov je prvi poslužitelj vrlo vjerojatno levitskog podrijetla. To je iznenadilo prepisivače pa su dodali jedno *n* iznad crte te ime »Mojsije« (*mošeh*) pretvorili u »Manaše« (*manašeh*). – Ovdje spomenuto izgnanstvo jest ono što je slijedilo nakon bitke kod Tiglat Pilesera god. 734.

b) Završetak r. drugi je dodatak koji, za razliku od r. 30, uzima za polazište zatvaranje svetišta u Šilu, nakon zarobljenja Kovčega u vrijeme Samuela (1 Sam 4).

c) Redaktor je ovdje poslije izgnanstva spojio dvije predaje, kojih se dvojakost jasno vidi u gl. 20 – 21; jedna se drži svetišta u Mispi, a druga svetišta u Betelu. To objašnjava dva izvještaja o Benjaminovu porazu i o padu Gibee (usp. npr. 20,30–32 i 36b–44) i dva postupka da se osigura opstanak Benjaminova plemena (21,1–12 i 21,15–23).

d) Pr.; TM: »bila mu je nevjerna« (ali usp. r. 3).

e) Konj. BJ: »zadržaše se«: TM: »zadržite se«.

f) To ime Jeruzalema nalazi se samo ovdje (rr. 10–11) i u 1 Ljet 11,4s. Izvedeno je od imena stanovnika u vrijeme zauzeća, Jebusejaca, ali grad se uvijek zvao Jeruzalem.

g) Pr.; TM ponavlja »s njim«.

h) U Gibei Benjaminovoj levit ne nalazi sklonište. Samo je jedan čovjek iz Efrajimove gore (r. 16) spreman ispuniti dužnost gostoprimstva do herojstva (r. 24). Benjaminovci toga grada teško krše zakon gostoprimstva (r. 15), a zatim se ponašaju užasno. U podsjećanju na tu pripovijest osjeća se polemički ton (judejski?) protiv Šaula, čiji je Gibea glavni grad. – Sva ta priča, u svojoj redakciji, podsjeća na pripovijest o Lotu (Post 19,1–11).

ćeš?« – upita ga starac. [18]A on mu odgovori: »I-
demo od Judina Betlehema, na kraj Efrajimove go-
re. Ja sam odande. Išao sam u Judin Betlehem i
vraćam se kući[a], ali nema nikoga da me primi k
sebi u kuću. [19]Imam i slame i krme za svoje magar-
ce, a i kruha i vina za sebe, za svoju ženu i za
momka koji prati mene, tvoga slugu. Imamo svega
dosta.« [20]»Mir s tobom i dobro mi došao«, odgo-
vori starac. »Moja je briga što ti je potrebno, samo
nemoj noćiti na trgu.« [21]I uvede ga u svoju kuću i
baci krme magarcima. Putnici su oprali noge, a
onda jeli i pili.
[22]Dok su se oni krijepili, gle, neki građani, opaki
Post 19 4s ljudi, okružiše kuću i, lupajući svom snagom o vra-
ta, rekoše starcu, gospodaru kuće: »Izvedi toga čo-
vjeka što je ušao u tvoju kuću da ga se namiluje-
mo.« [23]Tad iziđe domaćin iz kuće i reče im: »Ne,
braćo moja, ne činite zla. Taj je čovjek ušao u moju
kuću, zato ne činite bezakonja[b]. [24]Evo, moja je kći
djevica[c], prepustit ću vam je. Činite od nje što vam
drago, ali ovom čovjeku ne činite bezakonja.«
[25]Ljudi ga ne htjedoše poslušati. Tad onaj čovjek
uze inoču te im je izvede. Oni su je silovali i zlo-
stavljali svu noć do jutra, a kad je zora zabijeljela,
pustiše je.
[26]Pred zoru žena dođe i pade na ulaz kuće onog
čovjeka gdje je bio njen gospodar i ležala je ondje
dok se nije razdanilo. [27]Njen je gospodar ujutro us-
tao, otvorio kućna vrata te izišao da nastavi put,
kad spazi ženu, svoju inoču, kako leži na kućnim
vratima s rukama na pragu. [28]»Ustani, idemo!« –
reče joj. Ali ne bijaše odgovora. Onda je uze, nato-
vari na magarca i krenu na put da se vrati kući.
[29]Kada je došao kući, trže nož i uze mrtvo tijelo 1 Sam 11 7
inočino, rasiječe ga, ud po ud, na dvanaest dijelova
te ih razasla u sve krajeve Izraela[d]. [30]I tko god vidje
reče: »Ovakvo što se nije dogodilo od dana kada
su Izraelci izašli iz Egipta do današnjeg dana. Valja
o tome promisliti, vijećati i govoriti[e].«

Izraelci odlučuju da osvete zločin u Gibei

20 Tada iziđe sav Izrael i sabra se sva zajednica
kao jedan čovjek, od Dana do Beer Šebe[f] i
do gileadske zemlje, kod Jahve u Mispi. [2]Glavari
svega naroda, svih Izraelovih plemena, dođoše na
zbor Božjeg naroda, četiri stotine tisuća pješaka 20 17
vičnih maču[g]. [3]A Benjaminovci doznaše da su Iz-
raelovi sinovi uzišli u Mispu. Sinovi Izraelovi zapi-
taše tada: »Kažite nam kako se dogodio zločin!«
[4]Levit, muž ubijene žene, uze riječ: »Došao sam s
inočom u Benjaminovu Gibeu da prenoćim. [5]A
građani Gibee ustadoše na mene i noću opkoliše
kuću u kojoj sam bio; mene su htjeli ubiti, a moju
su inoču silovali tako da je umrla. [6]Zato sam uzeo
mrtvu inoču, rasjekao je u komade i razaslao je u
sve krajeve Izraelove baštine, jer su počinili sra-
motno djelo u Izraelu. [7]Izraelci, evo vas svih ovdje.
Posavjetujte se i ovdje stvorite odluku.«

a) Dosl. »prema svojoj kući« (usp. r. 29); TM: »prema Jahvinoj kući«.
b) Hebrejska riječ označava težak prekršaj božanskog zakona, u prvom redu prekršaje ćudoređa. To je reakcija osobito protiv razuzdanosti kanaanskog kulta. Taj nasilnički čin spojen je ovdje s napadom na sveto pravo gostoprimstva.
c) TM dodaje »i njegova (levitova) inoča«.
d) Taj jezoviti poziv na osvetu upućen je svemu Izraelu (usp. 20,1.2.10 itd.). To bi moglo potcrtati solidarnost plemena protiv kršenja vjerskog zakona, ali takav bi zajednički čin bio jedinstven. Vjerojatnije je da je to proširenje prvotne predaje koja je težila da Benjamina stavi ispred Efraima. Tada bi se radilo o novom slučaju Efraimove borbe za prevlast (usp. 8,1+; 12,1).
e) S TM, koji je sačuvao samo ovaj drugi dio r., BJ po LXX rekonstruira i prvi dio (»I naredi svojim poslanicima: Evo što ćete reći svim Izraelcima: Je li se ikad vidjelo takvo što od dana kad su Izraelci izišli iz Egipta do danas?«) i ovdje vraća završetak r.: »Valja o tome promisliti, vijećati i govoriti«.
f) Stereotipan izraz, upotrebljavan izvan Petoknjižja za označavanje sjeverne i južne granice zemlje koju je Izrael stvarno zauzeo (usp. 1 Sam 3,20; 2 Sam 3,10; 1 Kr 5,5 itd.). Izuzetno je ovdje dodano područje Gilead, zbog povijesti izložene u 21,8–12. Drugi izrazi za omeđenje područja od sjevera do juga: »od Ulaza u Hamat do Potoka Egipatskog (ili Arabskog) (1 Kr 8,65; 2 Kr 14,25) ili od juga do sjevera: od Potoka Egipatskog do Velike Rijeke (Eufrata) (Post 15,18; 2 Kr 24,7; usp. Br 34,1+).
g) Ta brojka, kao i one iz ratnih izvještaja (usp. rr. 15.21 itd.), očito je pretjerana.

[8]Sav narod ustade kao jedan čovjek govoreći:
»Neka se nitko od nas ne vraća svome šatoru, neka
nitko ne ide svojoj kući! [9]Nego da sada ovo uči-
nimo Gibei: bacit ćemo ždrijeb[a]; [10]i uzet ćemo iz
svih Izraelovih plemena po deset ljudi od stotine,
po stotinu od tisuće i po tisuću od deset tisuća: oni
će nositi hranu vojsci, onima koji će krenuti da ka-
zne Benjaminovu Gibeu[b] za sramotu što ju je poči-
nila u Izraelu.« [11]I sabraše se svi Izraelci protiv
onoga grada, udruženi kao jedan čovjek.

Opiranje Benjaminovaca

[12]Tada Izraelova plemena razaslaše poslanike po
svemu Benjaminovu plemenu[c] s porukom: »Kakav
se to zločin dogodio među vama? [13]Sada izručite
Pnz 17 12 one opake ljude što su u Gibei da ih smaknemo te
iskorijenimo zlo iz Izraela!« Ali Benjaminovci ne
htjedoše poslušati svoje braće Izraelaca.

Prvi okršaji[d]

[14]Benjaminovci se skupiše u Gibeu iz svojih gra-
dova da se pobiju s Izraelcima. [15]A Benjaminovaca
koji su došli iz raznih gradova nabrojiše toga dana
dvadeset i šest tisuća ljudi vičnih maču, bez stanov-
nika Gibee[e]. [16]Od svega toga naroda bijaše sedam
stotina vrsnih ljudi, koji su bili ljevaci, i svaki je taj
gađao kamenom iz praćke navlas točno, ne proma-
šujući cilja. [17]A bijaše Izraelaca, osim sinova Benja-
minovih, četiri stotine tisuća, sve ljudi vičnih maču
i sve samih ratnika. [18]I sinovi Izraelovi, ustavši, po-
20 27 đoše u Betel da se posavjetuju s Bogom: »Tko će
Izl 33 7+ od nas prvi u boj protiv Benjaminovaca?« – zapi-
1 2 taše Izraelci. A Jahve odgovori: »Neka Juda pođe
prvi.«
[19]Izjutra krenuše Izraelci te se utaboriše pred Gi-
Jš 7 4,5 beom. [20]Krenuvši u boj protiv Benjaminovaca,
svrstaše se u bojni red pred Gibeom. [21]A Benjami-
novci iziđoše iz Gibee i pobiše toga dana Izraelu
dvadeset i dvije tisuće ljudi, koji ostadoše na
onome polju. [22]Izraelci odoše i plakahu pred Ja-
hvom sve do večeri, a onda upitaše Jahvu govoreći:
»Moramo li opet izići u boj protiv sinova svoga
brata Benjamina?« A Jahve im odgovori: »Pođite
na njega!« [23f]Tada se vojska Izraelovih sinova ohra-
bri i nanovo svrsta u bojni red na istome mjestu
gdje se svrstala prvog dana. [24]Drugoga se dana Iz-
raelci približiše Benjaminovcima, [25]ali toga drugog
dana Benjamin iziđe iz Gibee pred njih i pobi Iz-
raelcima još osamnaest tisuće ljudi, koji ostadoše
na onome polju – sve sami poizbor ratnici, vični
maču. [26]Tada svi Izraelci i sav narod odoše u Betel
te plakahu i stajahu ondje pred Jahvom; cio su dan Jš 7 6-9;
postili do večeri, prinosili paljenice i žrtve pomir- 8 1
nice pred Jahvom. [27]I tad opet Izraelci upitaše Ja-
hvu, jer se u ono vrijeme Kovčeg saveza Božjega
nalazio na tome mjestu, [28]i Pinhas, sin Aronova Br 25 7-13
sina Eleazara, posluživaše ga. Oni upitaše: »Mo-
ramo li opet izići u boj protiv sinova našega brata
Benjamina?« A Jahve im odgovori: »Pođite, jer ću
ih sutra predati u vaše ruke[g].«

Poraz i zator Benjaminov[h]

[29]Tad Izrael postavi čete u zasjedu oko Gibee. Jš 8 4,9
[30]Trećega dana pođoše Izraelci protiv Benjamino-
vaca i svrstaše se u bojne redove pred Gibeom, kao
i prije. [31]Benjaminovci iziđoše na njih, a oni ih od-
mamiše daleko od grada. Kao i prije, ubijahu Be- Jš 8 6,16
njaminovci neke po putovima, od kojih jedan ide u
Betel, a drugi u Gibeu[i]; ubiše tako oko trideset Iz-
raelaca. [32]I govorahu Benjaminovci: »Evo ih tu-
čemo kao i prvi put.« A Izraelci rekoše: »Bježimo
dok ih ne odmamimo na otvorene putove, daleko
od grada!« [33]Tada se glavnina Izraelove vojske po-
makne sa svoga položaja i svrsta se u bojni red kod
Baal Tamara, a zasjeda Izraelova iziđe iz svog
skrovišta zapadno od Gibee[j]. [34]Deset tisuća vrsnih
ljudi izabranih iz sveg Izraela sleže se prema Gibei.
Boj bijaše žestok. Benjaminovci nisu ni slutili da
će ih zadesiti zlo. [35]I Jahve potuče Benjamina pred

a) Sa LXX; TM: »ždrijeb protiv nje«.
b) Pr.: »Gibeu«; TM: »Gebu«.
c) Pr.; TM: »po svim plemenima«.
d) Sav izvještaj o bitki kod Gibee nalikuje, po svom razlaganju i stilu, izvještaju o osvajanju Aja (Jš 7 – 8). radije se može misliti da je izvještaj o osvajanju Aja sastavljen po povijesnom izvještaju o pobjedi kod Gibee (usp. Jš 7,2+) negoli gledati redakcijski utjecaj Jš na Suce.
e) TM dodaje: »sedam stotina vrsnih ljudi«, što je dublet r. 16a.
f) BJ r. 23 stavlja ispred r. 22, jer tako traži smisao. Ta dva retka ne pripadaju istoj predaji.
g) Prva dva pokušaja učinjena su jednako po Jahvinu naređenju (rr. 18.23), ali tek u trećem savjetovanju Bog obećava pobjedu. U paral. Jš 7 neuspjeh je protumačen kršenjem kletve. Ovdje se ne daje nikakav razlog.
h) U svemu završetku gl., dvije predaje, o Mispi i o Betelu, nevješto su spojene, što pokazuju nedosljednosti u tekstu.
i) Do okršaja dolazi između Betela, odakle dolaze Izraelci, i Gibee, odakle su izišli Benjaminovci.
j) Pr.; TM: »od Gebske ravnice«.

Izraelom toga dana te Izraelci pobiše Benjaminu
dvadeset i pet tisuća i sto ljudi vičnih maču. 36Be-
njaminovci vidješe da su pobijeđeni[a].
Ljudi Izraelci bijahu se povukli sa svojih bojnih
položaja pred Benjaminom uzdajući se u zasjedu
JŠ 8 19 što su je postavili oko Gibee. 37A oni koji bijahu u
zasjedi navališe brže na Gibeu i, ušavši u nju, po-
sjekoše oštrim mačem sve stanovništvo. 38Izraelovi
se ljudi bijahu dogovorili s onima u zasjedi da ovi
podignu iz grada stup dima kao znak: 39tada bi se
Izraelovi ljudi povukli iz boja[c]. Benjamin poče ubi-
jati Izraelce i posiječe im tridesetak ljudi. »Doista,
padaju pred nama kao u prijašnjem boju.« 40A
JŠ 8 20 kada se znak, stup dima, počeo dizati iz grada,
obazre se Benjamin i vidje kako se plamen iz svega
grada diže prema nebu. 41Tada se Izraelovi ljudi
okrenuše, a Benjaminovce obuze užas jer vidješe
da ih je zadesilo zlo.
JŠ 8 21-22 42I pobjegoše ispred Izraelaca prema pustinji, ali
im ratnici bijahu za petama, a oni što su dolazili iz
grada ubijahu ih s leđa[d]. 43Tako su opkolili Benja-
mina i, goneći ga bez predaha, uništiše ga pred Gi-
beom na istočnoj strani[e]. 44I palo je Benjaminu os-
mnaest tisuća ljudi, sve samih vrsnih junaka. 45Pre-
živjeli se okrenuše i pobjegoše u pustinju prema
Rimonskoj stijeni. Sijekući po cestama, Izraelci po-
biše još pet tisuća ljudi; a onda pognaše Benjamina
do Gideoma[f] i pobiše još dvije tisuće ljudi. 46Toga
dana palo je Benjaminovaca dvadeset tisuća ljudi
vičnih maču, sve samih vrsnih junaka. 47Šest stotina
ljudi pobjeglo je u pustinju prema Rimonskoj stije-
ni. 48Izraelovi se ljudi vratiše potom Benjaminovci-
ma, posjekoše oštrim mačem muškarce u gradovi-
ma[g], stoku i što se god našlo; i sve gradove na koje
su naišli u Benjaminu popališe ognjem.

Sažaljenje Izraelaca[h]

21 Izraelovi se ljudi bijahu ovako zakleli u Mi-
spi: »Nitko od nas neće dati svoju kćer za
ženu Benjaminovu sinu.« 2I ode narod u Betel i
ostade ondje pred Bogom do večeri, naričući i jeca-
jući. 3Govorili su: »Zašto se, o Jahve, Bože Izrae-
lov, ova nesreća morala dogoditi da Izraelu danas
nestane jednog plemena[i]?« 4Sutradan uraniše ljudi
i sagradiše ondje žrtvenik; prinesoše paljenice i žr-
tve zahvalnice. 5Tad zapitaše Izraelci: »Ima li koga
među svim plemenima Izraelovim da nije došao na
zbor Jahvi?« Jer su se svečano zakleli da će pogu-
biti onoga tko ne dođe u Mispu k Jahvi.
6Izraelcima se sada sažalilo na brata Benjamina
te rekoše: »Danas je otkinuto jedno pleme od Iz-
raela. 7Kako ćemo dati žene onima koji su preostali
kad se zaklesmo Jahvom da im nećemo dati svojih
kćeri za žene?«

Benjaminovcima daju djevice iz Jabeša

8Zato zapitaše: »Ima li koga među Izraelovim
plemenima da nije došao k Jahvi u Mispu?« I pro-
nađe se da nije došao u tabor, na zbor, nitko od
žitelja Jabeša u Gileadu. 9Jer kada se narod pre-
brojio, ondje ne bijaše nikoga od žitelja Jabeša u

a) Rečenica se nastavlja u r. 45; međutim, rr. 36b–44 ne potječu iz istoga vrela.
b) Sa LXX; uz »zasjeda« TM dod. »umnoži«, nerazumljivo.
c) Konj.; TM: »povukoše«, ali usp. r. 41.
d) LXX: »iz grada«; TM: »iz gradova«. – Konj. »ubijahu ih s leđa« (*battavek*); TM: *betôkô*, »usred njega«. – Benjaminovci su uhvaćeni između glavnog dijela vojske i zasjede (usp. također Jš 8,21–22).
e) Konj. »goneći ih bez predaha«; TM: »goneći ga, odmor (?)«. – Konj. »Geba«; TM: »Gibea«.
f) Nepoznato mjesto. U prvotnom tekstu bilo je možda Geba ili Gibeon.
g) Konj. *metîm*, muško pučanstvo; TM *metom*, »netaknutoga (grada)«.
h) Ova gl. stavlja jednu do druge dvije predaje, povezane posljednjim riječima r. 14. Vjerojatno prva potječe iz svetišta u Mispi, a druga iz svetišta u Betelu, ali udio redaktora poslije izgnanstva tako je velik da ih je teško sa sigurnošću razlikovati. Zgoda s Jabešom iz Gileada služi da protumači veze koje postoje između toga grada i Benjamina u vrijeme Šaula (usp. 1 Sam 11,1; 30,11–13). Pripovijest o otmici djevojaka iz Šila upotrebljava jednu bogoslužnu uspomenu: stari blagdan berbe, u kojem sudjeluju djevojke u potrazi za mužem.
i) Sukobi između plemena ne potiskuju osjećaj solidarnosti što veže izraelski narod i koju redaktor poslije izgnanstva potcrtava govoreći više puta o »zajednici«.

Gileadu. 10Zato zajednica posla onamo dvanaest ti-
Br 31 5-6 suća hrabrih ljudi i zapovjedi im: »Idite i posijecite
oštrim mačem stanovnike Jabeša u Gileadu, za-
jedno sa ženama i djecom. 11Evo što ćete učiniti:
Jš 6 17+ izručit ćete prokletstvu sve muškarce i sve žene što
Br 31 17-18 su dijelile postelju sa čovjekom, ali ćete sačuvati
život djevicama.« Tako i učiniše[a]. 12I našli su među
stanovnicima Jabeša u Gileadu četiri stotine mladih
djevojaka koje nisu dijelile postelje s čovjekom i
doveli su ih u tabor u Šilu, koji je u Kanaanu.
13Sva zajednica posla tada poslanike Benjaminov-
cima koji bijahu na Rimonskoj stijeni: objaviše im
mir. 14Tako se oporavi Benjamin. Dadoše im one
među ženama iz Jabeša u Gileadu koje su ostavili
na životu, ali ih ne bijaše dovoljno za sve.

Otmica djevojaka iz Šila

15Narodu se sažalio Benjamin što je Jahve nači-
nio prazninu među Izraelovim plemenima. 16»Kako
ćemo naći žene onima što su ostali«, rekoše starje-
šine zbora, »kad su Benjaminu istrijebljene žene?«
17Rekoše još: »Kako sačuvati ostatak[b] Benjaminu
da se ne zatre jedno pleme iz Izraela? 18A ne mo-
žemo im dati svoje kćeri za žene.« Jer se bijahu
zakleli rekavši: »Proklet bio onaj koji dade ženu
Benjaminu!«
19»Ali«, rekoše, »svake se godine slavi u Šilu Ja-
hvina svetkovina[c].« Grad se nalazi na sjeveru od 1 Sam 1 3+
Betela, istočno od ceste koja vodi iz Betela u Še-
kem i južno od Lebone. 20I zato svjetovaše Benja-
minovce: »Idite u zasjedu po vinogradima. 21Pazite,
pa kada djevojke iz Šila iziđu da plešu u kolu, vi
iskočite iz vinograda, otmite svaki sebi ženu iz-
među šilskih kćeri pa otiđite u Benjaminovu zem-
lju. 22A kad njihovi očevi ili njihova braća dođu da
se pritužе na vas, mi ćemo im reći: 'Oprostite im
što je svaki uzeo po ženu kao u ratu; vi im ih niste
dali, pa je tako krivnja na vama[d].'«
23Benjaminovci učiniše tako i od djevojaka koje
oteše uzeše onoliki broj žena koliko bijaše njih.
Onda odoše svaki na svoju baštinu, sagradiše opet
gradove i naseliše se u njima.
24Izraelci se tada raziđoše, svaki u svoje pleme i
u svoj rod, i svaki se odande vrati na svoju baštinu.
25U to vrijeme ne bijaše kralja u Izraelu i svatko 17 6+
je živio kako mu se činilo da je pravo[e].

a) Pr.: »ali ćete sačuvati... učiniše«; TM ispušta.
b) Dosl. (s dijelom grč. rkpp.): »učiniti da ostanu preživjeli«; TM: »nasljedstvo preživjelih«.
c) Kanaanski blagdan (usp. 9,27), koji je poistovjećen s Blagdanom žetve (Izl 23,16) ili s Blagdanom sjenica (Pnz 16,13).
d) Taj r., koji je uostalom nejasan i koji čini se, cilja na pripovijest o Jabešu i na zakletvu kod Mispe, morao bi biti redaktorov. Dosl. »Oprostite im; jer nismo mogli u ratu uzeti svaki po ženu, a vi im ih sami niste mogli dati, inače biste bili krivi.«
e) Pripovijest u 19,1 – 21,25 uokvirena je istom napomenom kao u 17,6 i 18,1. Ona je možda ovdje iz redaktorova pera; možda je to razmišljanje svećenika službenog svetišta u Betelu, koji donose isti zaključak kao svećenici državnoga Danova svetišta u prethodnoj pripovijesti (usp. 17,1+).

KNJIGA O RUTI

Ruta i Noemi

1 U ono vrijeme kada su vladali suci nastala
glad u zemlji, pa iz Betlehema Judina jedan
čovjek ode sa svojom ženom i sa svoja dva sina da
se naseli na Moapskim poljanama. [2]Taj se čovjek
zvao Elimelek, žena mu Noemi, a dva njegova si-
Mih 5 1 na: Mahlon i Kiljon[a]; svi bijahu Efraćani iz Betle-
1 Ljet 4 4 hema Judina. Stigoše na Moapske poljane i tu se
nastaniše. [3]Tada Elimelek, Noemin muž, umrije, i
ona osta sama sa svoja dva sina. [4]Oni se oženiše
Moapkama; jedna se zvala Orpa, a druga Ruta. I
tu proboraviše deset godina. [5]Onda umriješe i Ma-
hlon i Kiljon, i tako Noemi osta i bez svoja dva
sina i bez svoga muža.

[6]Tada se ona diže sa svojim snahama da ode s
Moapskih poljana jer je čula na Moapskim polja-
nama da je Jahve pohodio[b] narod svoj i dao mu
kruha. [7]Ode, dakle, ona iz mjesta gdje je živjela, a
s njome i njezine snahe; krenuše na put da se vrate
u zemlju Judinu. [8]Noemi tada reče svojim dvjema
snahama: »Vratite se svaka domu majke svoje!
Neka vam Jahve bude milostiv kao što vi bijaste
pokojnicima i meni. [9]Neka vam Jahve udijeli da
obje nađete mir, svaka u domu svoga muža!«

I poljubi ih, a one briznuše u plač. [10]I rekoše joj:
»Ne! Mi ćemo s tobom, tvome narodu.«

[11]Ali im reče Noemi: »Vratite se natrag, kćeri
moje! Zašto biste išle sa mnom? Zar ću još imati
sinova u utrobi svojoj da vam budu muževi[c]? [12]Vra- Post 38 8-11
tite se natrag, kćeri moje, idite samo! Odviše sam Pnz 25 5-10
stara, nisam za udaju. Pa i kad bih rekla: 'Imam
nade da se udam još noćas i da rodim sinove' –
[13]zar biste mogle čekati da odrastu i zar biste radi
njih ostale neudate? Ne, kćeri moje, tuga bi moja
bila veća od vaše, jer se ruka Jahvina digla na me.«

[14]One i opet zaplakaše i zajecaše. Orpa poljubi
svoju svekrvu i vrati se[d], a Ruta ostade s njom.

[15]Noemi joj reče: »Eto vidiš, jetrva se tvoja vra-
tila narodu svome i bogu svome: vrati se i ti za
jetrvom svojom!«

[16]A Ruta joj odgovori: »Nemoj me tjerati da te
ostavim i da odem od tebe: jer kamo ti ideš, idem 2 Sam 15 21
i ja i gdje se ti nastaniš, nastanit ću se i ja; tvoj 2 Kr 2 2-4
narod moj je narod i tvoj Bog moj je Bog[e]. [17]Gdje Pnz 23 2-9
ti umreš, umrijet ću i ja, gdje tebe pokopaju, poko-
pat će i mene. Neka mi Jahve uzvrati svakim zlom
i nevoljom ako me što drugo[f], osim smrti, rastavi
od tebe.«

[18]Videći gdje je tvrdo naumila da ide s njom, pre-
stade je odvraćati.

[19]Tako su zajedno išle dok ne dođoše u Betle-

a) Imena su vjerojatno izmišljena i odabrana zbog svojeg značenja: dva sina koji umiru mladi; *Mahlôn* znači »tuga« i *Kiljôn* »iscrpljenost«; *Orpa* »ona koja okreće leđa« (1,14); *Rut* »prijateljica«; *Noemi* »moja slatkoća« i *Elimelek* »moj Bog je kralj«.
b) Vidi Izl 3,16+. Ovaj je »pohod« Božji blagonaklon.
c) Prema leviratskom zakonu (Pnz 25,5–10+).
d) »i vrati se« po LXX; u TM ispušteno.
e) Suprotno od Orpe koja se vraća u Moab i svom bogu Kemošu, Ruta, ulazeći na područje Jahvino i u narod Jahvin, nema više drugog Boga nego Jahvu. Obratno, Pnz 23,4 isključuje Moapce iz bogoslužja.
f) To je obrazac prokletstvene zakletve (usp. Br 5,21s; 1 Sam 3,17; 14,44; 20,13; 25,22; 2 Sam 3,9.35; 19,14; 1 Kr 2,23; 2 Kr 6,31). Onaj koji ju je izgovorio tim je samim točno odredio zla koja želi nanijeti dotičnoj osobi. Međutim, učinkovitost ovih prokletstava ipak nije bila tako sigurna. Pripovjedač ovdje upotrebljava neodređeni obrazac.

hem. A kad dođoše u Betlehem, sav se grad uzbudi
zbog njih. »Ma je li ovo Noemi?« – pitahu žene.
20A ona im odgovaraše: »Ne zovite me više Noemi
Izl 15 23 nego me zovite Mara[a]; jer me Šadaj gorčinom ispu-
Post 17 17 nio! 21Odavde sam otišla punih ruku, a sad me Ja-
Job 1 21 hve vraća bez igdje ičega. Zašto me zovete Noemi
kad Jahve posvjedoči protiv mene i Svemogući me
u tugu zavi?«
22Tako se vrati Noemi s Rutom Moapkom, sna-
hom svojom, s Moapskih poljana. Stigle su u Betle-
hem baš kad je počela žetva ječma.

Ruta pabirči po Boazovu polju

2 Noemi imaše rođaka po mužu, čovjeka vrlo
imućna, iz porodice Elimelekove: zvao se
Boaz. 2Tada Ruta Moapka reče Noemi: »Htjela bih
Lev 19 9-10; ići u polje pabirčiti klasje za onim u koga nađem
23 22 milost[b].« Ona joj odgovori: »Hajde, kćeri moja!«
Pnz 24 19-22 3I ode, dođe u polje te poče pabirčiti za žeteoci-
ma. A sreća je dovede u polje koje pripadaše Boa-
zu, iz roda Elimelekova.
4I gle, dođe Boaz iz Betlehema. »Jahve bio s va-
Ps 129 7-8 ma!« – pozdravi on žeteoce. A oni mu odgovoriše:
»Jahve te blagoslovio!« 5Boaz će nato momku koji
je nadzirao žeteoce: »Čija je ona mlada žena[c]?«
6A momak koji bijaše nad žeteocima odgovori:
»Ono je mlada Moapka što je došla prateći Noemi
s Moapskih poljana. 7Pitala je: 'Smijem li pabirčiti
i kupiti klasje između snopova za žeteocima?' I do-
šla je, eto, i ostala od ranog jutra sve dosad; i samo
je malo ušla u kuću[d].«
8Onda Boaz reče Ruti: »Čuj me, kćeri moja, ne
idi pabirčiti u drugoga nego se drži mojih njiva i
mojih poslenika. 9Pazi na kojoj njivi oni žanju, pa
idi za njima. A naredio sam momcima da te nitko
ne dira. Kad ožedniš, idi k posudama i pij što moje
sluge zahitaju.«
10Ona tada pade ničice, pokloni se do zemlje i
reče: »Čime sam stekla toliku milost u očima tvo-
jim da mi posvećuješ pažnju kad sam tuđinka?«
11Boaz joj odgovori: »Čuo sam što si sve učinila
za svoju svekrvu poslije smrti svoga muža; kako si
ostavila oca svoga, majku svoju i zavičaj svoj te do-
šla u narod kojega do jučer ili prekjučer nisi pozna-
vala. 12Neka ti Jahve plati sve što si učinila i neka
ti udijeli pravu nagradu Jahve, Bog Izraelov, kad
si došla da se pod krila njegova skloniš!« Ps 17 8;
13Ona preuze: »Kad bih mogla uvijek nalaziti mi- 91 1.4
lost u tvojim očima, gospodaru, jer si me utješio i
milostivo progovorio sluškinji svojoj, ako i nisam
kao jedna od tvojih sluškinja.«
14Kad bijaše vrijeme ručku, Boaz joj reče: »Hodi
ovamo, jedi ovog kruha i umoči svoj zalogaj u
ocat[e]!«
Ona sjede pokraj žetelaca, a on stavi pred nju
prženih zrna[f]. Jela je i nasitila se i još joj preteče.
15Kad je ustala da pabirči dalje, Boaz zapovjedi
svojim slugama: »I među snopljem[g] neka ona pa-
birči, a vi joj nemojte zanovijetati. 16Nego navlaš
ispuštajte klasove iz svojih rukoveti i ostavljajte joj
neka kupi i nemojte je koriti[h]!«
17I tako je pabirčila sve do večeri, pa onda ovrše
ono što je napabirčila: bijaše otprilike jedna efa
ječma.
18Uze ona svoje i dođe u grad, a svekrva vidje
koliko je napabirčila. Tada Ruta izvadi i dade joj
što joj bijaše preteklo pošto se nasitila.
19Svekrva je upita: »Gdje si pabirčila danas?
Gdje si radila? Neka je blagoslovljen onaj koji je
pogledao na te!«
Onda ona pripovjedi svekrvi kod koga je radila
i reče: »Čovjek u koga sam danas radila zove se
Boaz.«
20Tada će Noemi svojoj snasi: »Neka Jahve bla-
goslovi onoga koji ne uskraćuje dobrote svoje ni

a) Mara: »gorka« ili, ispravljeno, *Mari* »moja gorčina« što je suprotno od *Noemi* »moja slatkoća«.
b) Prema Zakonu pravo siromašnih. Međutim, ostvarenje tog prava ovisilo je ipak o dobroj volji vlasnika.
c) Na istoku svaka žena nekome pripada, ocu, mužu, bratu ili gospodaru.
d) Kraj retka oštećen; BJ ispr. po LXX »i jedva da je predahnula«.
e) Radi se ustvari o mješavini vode, vinskog octa i provrelog pića. Takvo je piće bilo zabranjeno nazirejima (usp. Br 6,3).
f) »stavi pred nju« po LXX; TM »pruži joj«.
g) Zakon je dopuštao pabirčiti ono što je otpadalo od snopova iza žetelaca (Lev 19,19; 23,22; Pnz 24,19) ali to dopuštenje je protivno običaju.
h) Ove opetovane preporuke (usp. rr. 9 i 15) pokazuju da su se žeteoci unatoč zakonu koji je dozvoljavao pabirčenje loše vladali prema onima koji su pabirčili iza njih.
i) Noemi je začuđena nad količinom snopova koje je Ruta donijela kući. Jedna *efa* iznosi oko 45 litara. Ovoliko ječma znak je posebne pažnje koju je Boaz pokazao prema Ruti.

živima ni mrtvima!« I dometnu Noemi: »Taj je čo-
2 1 vjek naš rod; jedan od naših skrbnika[a].«
21 Ruta Moapka pripovjedi dalje: »Još mi reče:
'Drži se mojih poslenika dokle ne požanju sve mo-
je!'«
22 Noemi nato reče Ruti, snasi svojoj: »Dobro je,
kćeri moja, idi za njegovim poslenicima da ti ne
bude neprilike na kojoj drugoj njivi.«
23 [b] I tako se držala poslenika Boazovih i pabirčila
dokle ne požeše i ječam i pšenicu. I živjela je kod
svekrve svoje.

Noć na Gumnu

3 Onda će joj Noemi, svekrva njezina: »Kćeri
moja, da ti potražim mirno mjesto gdje bi
mogla biti sretna? 2 Vidiš, Boaz, s čijim si se posle-
nicima našla, naš je rođak. Evo, on će noćas vijati
ječam na gumnu. 3 Umij se ti i namaži, lijepo se
odjeni pa idi na gumno. Ne daj da te prepozna
prije nego što se najede i napije. 4 Kad bude lijegao,
dobro pazi gdje će leći; pa kad legne, otiđi onamo,
podigni mu pokrivač s nogu i lezi ondje! Tada će ti
on reći što ti je činiti.«
5 Ona joj odgovori: »Učinit ću sve kako mi ka-
žeš.«
6 I siđe na gumno i učini sve kako joj je svekrva
naredila. 7 A Boaz, pošto je jeo i pio i tako se odo-
brovoljio, ode i leže kraj stoga. Onda ona priđe
polako, otkri mu noge i leže.
8 Kad bijaše oko ponoći, trže se čovjek i obrnu
se, i gle: žena leži do njegovih nogu.
9 »Tko si?« – upita on, a ona odgovori: »Ja sam
Ruta, sluškinja tvoja. Raširi skut svoje haljine[c] na
sluškinju svoju jer si mi skrbnik.«
10 »Blagoslovio te Jahve, kćeri moja!« – dočeka
2 11 on. »Ovaj drugi tvoj čin milosti[d] još je vredniji od
prvoga, jer se nisi trudila da slijediš mlade posleni-
ke, bili oni bogati ili siromašni. 11 I zato se, kćeri
moja, sada ne plaši: učinit ću ti sve što zatražiš, jer
sva vrata moga naroda znaju da si čestita žena.
12 Jest, uistinu sam ti skrbnik; ali postoji još bliži od 2 20
mene. 13 Ostani noćas; ako te sutra ujutro on kao
skrbnik htjedne uzeti, dobro, neka te uzme; a ne
htjedne li, uzet ću te ja, tako mi Jahve! Spavaj do
jutra.«
14 I spavaše ona do njegovih nogu do jutra. On[e]
ustade prije nego što mogaše čovjek čovjeka raza-
znati jer mišljaše: »Ne treba da znaju da je žena
bila na gumnu.« 15 I kaza joj: »Daj ogrtač što je na
tebi i drži ga dobro.« Ona ga pridrža, a on joj nasu
šest mjerica ječma i naprti joj. I ode ona u grad.
16 Kad je stigla, upita je svekrva: »Što je s tobom,
kćeri moja?« A ona joj pripovjedi sve što je učinio
za nju. 17 I nadoveza: »Ovih šest mjerica ječma dade
mi kazujući: 'Ne smiješ se vratiti svekrvi praznih
ruku.'«
18 Nato će joj Noemi: »Budi mirna, kćeri moja,
dok ne vidiš što će biti: jer neće on imati spokoja
dok sve još danas ne dokrajči.«

Boaz se ženi Rutom

4 Boaz potom iziđe na gradska vrata i sjede on-
dje. I gle, naiđe onaj skrbnik o kome je govo-
rio. I dozva ga Boaz: »Ej, hodi ovamo i sjedni!«
Onaj dođe i sjede.
2 Onda Boaz uze deset ljudi između starješina
gradskih i reče: »Posjedajte ovdje!« I posjedaše.
3 Zatim reče skrbniku: »Noemi, koja se vratila s
Moapskih polja, htjela bi prodati ono zemlje na-
šega brata Elimeleka. 4 Zato sam odlučio da se s
tobom razgovorim i predložim ti: otkupi njivu pred Lev 25 25
ovima koji sjede ovdje i pred starješinama moga
naroda. Ako je kaniš otkupiti, onda otkupi; ako
ne kaniš, kaži mi da znam. Jer prije tebe nema
nitko pravo na otkup; ja sam na redu tek iza tebe.«

a) »jedan od naših skrbnika (*go'el*)«: usp. Br 35,19+; »*go'el* je najbliži rođak, u ovom slučaju Elimelek ili Mahlôn, i on ima zadaću ili 1. spriječiti otuđivanje očevine; on dakle mora otkupiti Rutino polje (4,4; usp. Lev 25,23–25.47–49) ili 2. leviratski običaj (Pnz 25,5–10+) prema kojemu je brat ili najbliži rođak pokojnog muža trebao uzeti udovicu da joj podigne potomstvo. Međutim, Boaz nije najbliži rođak (usp. 3,12).

b) U prijevodima ovim r. počinje 3. gl.

c) Ovim činom Ruta moli Boaza, svog *go'ela* da je uzme za ženu (usp. Pnz 23,1; 27,20; Ez 16,8).

d) Ruta nije samo pratila svoju svekrvu (2,11) nego ona osigurava trajnost obitelji prihvaćajući da se uda za Boaza.

e) »On«, konj.; TM »Ona«.

Pnz 25 5-10 A onaj reče: »Hoću, otkupit ću je.«
5 Onda kaza Boaz: »Kad uzmeš zemlju iz ruke
Noemi, treba da uzmeš i Rutu Moapku, pokojni-
kovu ženu, da se pokojniku sačuva ime na baštini.«
6 Ali skrbnik reče: »E, onda ne mogu biti otkup-
nik, da ne raspem svoje baštine. Otkupi ti po
svome skrbničkom pravu jer ja ne mogu[a].«
7 A bijaše od starine običaj u Izraelu: da se čemu
potkrijepi valjanost otkupa ili zamjene, čovjek bi
Pnz 25 9-10 izuo sandalu i dao je drugome. To bijaše svjedo-
Ps 60 10; 108 10 čanstvo u Izraelu. 8 Tako dakle i onaj skrbnik reče
Boazu: »Otkupi ti!« te izu sandalu i dade mu je[b].
9 Tada Boaz kaza starješinama i svemu narodu:
»Vi ste danas svjedoci da ja otkupljujem iz ruke
Noemine sve ono što je bilo Elimelekovo, sve što
je bilo Kiljonovo i Mahlonovo. 10 Uz to uzimam za
ženu Rutu Moapku, ženu Mahlonovu, da bi se sa-
čuvalo ime pokojnikovo na baštini i da se ime nje-
govo ne bi zatrlo među braćom njegovom i nestalo
s vratâ zavičaja njegova. Vi ste danas tome svjedo-
ci.«
11 Sav narod koji se nalazio na vratima gradskim
i starješine rekoše: »Svjedoci smo! Dao Jahve da
Post 35 23-26 žena koja ulazi u dom tvoj bude kao Rahela i Lea,
koje su obje podigle kuću Izraelovu! Obogati se u
Efrati, a prodiči u Betlehemu! 12 Neka tvoja kuća, Post 35 19-20
po potomstvu koje će ti dati Jahve od ove mlade
ženе, bude kao kuća Peresa[c], koga Judi rodi Tama- Post 38
ra!« 1 Ljet 2 5.9-12 19,50s
13 Tako Boaz uze Rutu i ona posta žena njegova.
Uđe on k njoj i Jahve joj dade te ona zatrudnje i
rodi sina.
14 Onda žene rekoše Noemi: »Blagoslovljen bio Lk 1 58
Jahve koji ti danas nije uskratio skrbnika! I prodi-
čio njegovo ime u Izraelu! 15 On[d] će biti tvoja utjeha
i potpora starosti tvojoj; jer ga rodi snaha tvoja
koja te ljubi i koja ti vrijedi više od sedam sinova.«
16 Noemi uze dječaka, metnu ga sebi na krilo[e] i bî 1 Sam 1 8
mu odgojiteljicom. Post 30 3
17 Susjede mu nadjenuše ime govoreći: »Noemi se
rodio sin!« I prozvaše ga Obed[f]; on je otac Jišaja,
oca Davidova.
18 A ovo je rodoslovlje[g] Peresovo: ‖1 Ljet 2 5-15
Peres imade sina Hesrona, 19 Hesron Rama, Ram ↗Mt 1 3-6
Aminadaba, 20 Aminadab Nahšona, Nahšon Salmo- ↗Lk 3 31-33
na, Salmon Boaza, Boaz Obeda, 21 Obed Jišaja, a
Jišaj Davida.

a) Uz kupnju zemlje, što je bila dužnost *go'ela* i na što je najbliži rođak pristao, Boaz uzima Rutu za ženu prema leviratskom zakonu. Na taj način potomak koji će se iz tog zajedništva roditi bit će zakoniti potomak Mahlona i Elimeleka, a zemlja će biti vraćena njemu. Zbog toga prvi *go'el* strahuje da će zemlju izgubiti pa se odriče ove povlastice u korist Boaza.

b) Običaj što ga donosi Pnz 25,9–10 ima drukčiji smisao: tu sama žena izražava svoj prezir prema čovjeku strašljivcu koji je ne želi uzeti za ženu umjesto svog pokojnog brata. Ovdje taj čin samo potvrđuje ugovor o kupnji. Staviti nogu na polje, ili baciti tamo vlastitu sandalu, znači uzeti ga u vlasništvo (Ps 60,10; 108,10). Tako sandala postaje simbol vlasništva. Ako ovu sandalu uzima natrag ili je izručuje kupcu, vlasnik mu predaje ovo pravo.

c) Boazov i Efratin praotac.

d) On, tj. »sin« iz r. 13.

e) To je obred posvojenja (usp. Post 48,5 kod drugih naroda na starome istoku).

f) Obed: znači »sluga« (misli se »Jahvin«). – Osjećaj privrženosti Rute i Boaza od Noemi stvara prabaku kralja Davida.

g) Ova druga genealogija ne može potjecati od pisca Knjige o Ruti. Suprotno nakani sveg izvješća Boaz je naveden kao Obedov otac. Ime Elimelekovo je iščezlo. Rutina privrženost Boazu nema više isti smisao. Leviratski zakon i kćerinska odanost svekrvi izgubljeni su tu iz vida. Međutim na vidjelo dolazi jedna druga, univerzalistička poruka: Ruta, strankinja, postala je Davidova pramajka, a preko Davida i pramajka Kristova, kako će to istaknuti i Evanđelje.

PRVA KNJIGA O SAMUELU

Sir 46 13-20

I. Samuel

1. DJETINJSTVO SAMUELOVO[a]

Hodočašće u Šilo

1 Ljet 6 19-23 **1** Bio jedan čovjek iz Ramatajima[b], Sufovac iz
Efrajimove gore, po imenu Elkana, sin Jero-
hama, sina Elihua, sina Tohua, sina Sufova, Efra-
jimljanin. [2]Imao je dvije žene: ime jednoj bijaše
Ana, a drugoj bijaše ime Penina. Penina je imala
Izl 23 14+ djece, a Ana ih nije imala. [3]Taj je čovjek svake
Lev 23 39 godine uzlazio iz svoga grada da se pokloni i pri-
Suci 21 19 nese žrtvu Jahvi Sebaotu[c] u Šilu[d]. Ondje su bila
dva sina Elijeva, Hofni i Pinhas, kao svećenici Ja-
hvini.
[4]Jednoga dana Elkana prinese žrtvu. On je
Pnz 12 18 obično svojoj ženi Penini i svim njezinim sinovima
i kćerima davao više žrtvenih dijelova, [5]a Ani je
davao samo jedan dio, premda je[e] više ljubio Anu,
Post 16 4-5 ali Jahve joj ne bijaše dao od srca poroda. [6]Uz to
joj je suparnica njezina zanovijetala da je ponizi što
joj Jahve ne bijaše dao od srca poroda. [7]Tako je
bivalo svake godine kad god bi polazili u Dom Ja-
hvin[f]: Penina je zanovijetala Ani. Ana je stoga pla-
kala i nije htjela jesti. [8]Tada joj reče Elkana, njezin
muž: »Zašto plačeš, Ana? I zašto ne jedeš? Zašto
ti je srce rastuženo? Nisam li ti ja vredniji nego Rut 4 15
deset sinova?«

Anina molitva

[9]Ali Ana ustade, pošto su jeli i pili u sobi, i stupi
pred Jahvu[g] – a svećenik Eli sjeđaše na stolici na
pragu svetišta Jahvina. [10]I ojađena u duši pomoli
se Ana Jahvi, plačući gorko. [11]I zavjetova se ovako:
»Jahve Sebaote! Ako pogledaš na nevolju službe- ↗Lk 1 48
nice svoje i opomeneš se mene i ne zaboraviš slu-
žbenice svoje te dadeš službenici svojoj muško če- Br 6 1+
do, ja ću ga darovati Jahvi za sve dane njegova Suci 13 5;
života i britva neće prijeći preko glave njegove[h].« 16 17
[12]Tako se ona dugo molila pred Jahvom, a Eli je
motrio usta njezina. [13]Ana govoraše u srcu; samo
se usne njezine micahu, a glas joj se nije čuo. Zato
Eli pomisli da je pijana[i]. [14]I reče joj Eli: »Dokle
ćeš biti pijana? Otrijezni se od vina što je u tebi!«
[15]Ali Ana odgovori i reče: »Nisam pijana, gospo-
daru, nego sam velika nesretnica. Nisam pila ni

a) Poglavlja 1 – 3 zaokružena su književna cjelina (osim dodatka 2,27–36) još prije nego što su uklopljena u knjige o Samuelu. To je predaja iz Šila, sastavljena od tri elementa: 1. Samuelovo rođenje i stupanje u svetište u Šilu; 2. Elijevi sinovi; 3. Jahvina objava Samuelu. 1 i 3 povezani su Samuelovom osobom; 2 i 3 povezani su grijehom Elijevih sinova, koji izaziva kaznu. Izvještaj je star i sačuvao je dobra povijesna sjećanja.
b) Oblik imena Rama.
c) Nesigurno je tumačenje imena »Jahve Sebaot« kao Gospodin nad vojskama (bilo da je riječ o vojskama Izraelovim, o vojskama nebeskim, zvijezdama, anđelima ili o svim nebeskim silama). Taj se naslov pojavljuje ovdje prvi put i vezan je za kult u Šilu. Izričaj »Jahve nad vojskama, koji stoluje nad kerubinima« susrećemo prvi put u 1 Sam 4,4 i to u vezi s Kovčegom saveza, koji je donesen iz Šila. Taj je naslov ostao vezan uz obrednik Kovčega te je s njime i dospio u Jeruzalem (2 Sam 6,2.18; 7,8.27). Preuzeli su ga veliki proroci (osim Ez), posužanjski proroci (osobito Zah) te Psalmi.
d) Danas Seilun – dvadesetak km južno od Nablusa. Tu je Kovčeg bio u vrijeme sudaca, možda već u vrijeme Jošue (usp. Jš 18,1+) u svetištu koje je kasnije razoreno (usp. Jr 7,12; 26,6.9; Ps 78,60); razorili su ga vjerojatno Filistejci nakon poraza koji opisuje 1 Sam 4. Posrijedi je godišnje hodočašće za Blagdan sjenica.
e) Prema LXX; TM oštećen.
f) Svetište u Šilu nije više šator kao u pustinji, nego građevina (usp. 1,9; 3,2.3.15).
g) LXX »pošto su jeli u sobi«; TM »Pošto je ona jela u Šilu i pošto se pilo.«
h) Samuel će biti dijete darovano od Boga neplodnoj majci kao i Izak, Samson, Ivan Krstitelj. Dijete koje će roditi, majka zavjetuje Bogu da mu služi u hramu. Duga će kosa biti znak toga zavjeta, kao i u Samsona, samo što nigdje nije izričito rečeno da će Samuel biti *nazîr* (usp. Br 6,1+) kao što je rečeno o Samsonu (Suci 13,5).
i) Redovito se molilo naglas; za svetkovina se nekad i malo više popilo (usp. Iz 22,13; Am 2,8), pa je opravdana Elijeva sumnja.

vina ni opojna pića nego izlijevam dušu svoju pred
Jahvom. 16Ne sudi službenicu svoju kao ženu neva-
ljalu, jer sam od preteške tuge i žalosti tako dugo
molila.«
17Tada joj Eli odgovori ovako: »Pođi u miru! A
Bog Izraelov neka ti ispuni molitvu kojom si ga
molila.«
18A ona reče: »Neka službenica tvoja nađe milost
u očima tvojim!« I žena ode svojim putem: jela je
i lice joj nije više bilo tužno kao i prije.

Rođenje Samuelovo

19Sutradan uraniše i pokloniše se Jahvi, a onda
se vratiše i dođoše svojoj kući u Ramu. Elkana po-
zna Anu, ženu svoju, a Jahve je se opomenu. 20Ana
zatrudnje i, kad bî vrijeme, rodi sina koga nazva
imenom Samuel, »jer sam ga«, reče, »izmolila od
Jahve[a]«.
21Poslije godine dana uziđe njezin muž Elkana sa
svim domom svojim da prinese Jahvi godišnju žrtvu
i da izvrši zavjet. 22Ali Ana ne pođe s njim jer reče
svome mužu: »Neću poći dok se dijete ne odbije
od prsiju[b], a onda ću ga odvesti da se pokaže pred
Jahvom i da ostane ondje zauvijek.«
23I odgovori joj Elkana, njezin muž: »Čini kako
misliš da je dobro; ostani dok ga ne odbiješ od prsi-
ju; samo neka ti Jahve ispuni tvoju želju[c]!«
I žena osta kod kuće dojeći sina svoga dok ga
nije odbila od prsiju.

Posvećenje Samuelovo

24Čim ga je odbila od prsiju, povede ga sa sobom
uzevši uz to trogodišnjeg junca[d], efu brašna i mijeh
vina; i uvede ga u Dom Jahvin u Šilu. A dječak je
bio još vrlo mlad. 25Tada zaklaše junca, a majka
dječakova pristupi k Eliju. 26I reče Ana: »Dopusti,
gospodaru! Tako ti života tvoga, gospodaru, ja sam
ona žena koja je stajala ovdje kraj tebe moleći se
Jahvi. 27Molila sam za ovo dijete, i Jahve mi je us-
lišio prošnju kojom sam ga prosila. 28Zato i ja njega
ustupam Jahvi za sve dane njegova života: ta ispro-
šen je od Jahve.« I pokloniše se ondje Jahvi.

Hvalospjev Anin[e] — Ps 2; 18 ↗Lk 1 45-55

2 Nato se Ana pomoli ovako:
»Kliče srce moje u Jahvi, — Lk 1 47
raste snaga moja po Bogu mom. — Iz 61 10
Šire mi se usta na dušmane moje,
jer se radujem pomoći tvojoj.
2Nitko nije svet kao što je Jahve — Lev 17 1+
(jer nema nikoga osim tebe),
i nema hridi kao što Bog je naš. — Ps 18 3+
3Ne govorite mnogo hvastavih riječi,
neka ne izlazi drskost iz usta vaših,
jer Jahve je sveznajući Bog,
pravo on prosuđuje djela.
4Lomi se luk junacima,
nemoćni se snagom opasuju. — Iz 40 29
5Nekoć siti sad se za kruh muče,
nekoć gladni ne gladuju više[f].
Nerotkinja rađa sedam puta, — Ps 113 9
majka brojne djece svježinu izgubi. — Iz 54 1; Pnz 32 39
6Jahve daje smrt i život, — 2 Kr 5 7
ruši u Šeol i odande diže. — Mudr 16 13; Ps 30 4
7Jahve čini uboga i bogata, — Tob 13 2
obara čovjeka i uzvisuje. — Jak 4 12
8Diže slabića iz prašine, — ↗Lk 1 52-53
iz bunjišta izvlači uboga, — Ps 113 7-8
da ih posadi s knezovima
i da im odredi počasna mjesta.
Jer Jahvini su stupovi zemlje, — Ps 75 4: 104 5
na njih je stavio ovaj svijet. — Job 9 6: 38 6
9Korake čuva svojih vjernika,
zlikovce stiže propast u mraku
(svojom snagom čovjek ne stječe pobjede).
10Koji se protive Jahvi, padaju,
Svevišnji[g] grmi s nebesa.
Jahve sudi međama zemlje, — Ps 98 9
daje silu svojemu kralju,
uzdiže snagu pomazanika svoga.« — Ps 89 25
11Potom se Ana vrati u Ramu, a dječak ostade
da služi Jahvi pod okom svećenika Elija.

Elijevi sinovi

12A Elijevi sinovi bijahu nevaljali ljudi jer nisu
marili za Jahvu 13ni za prava svećenikâ nasuprot na- — Pnz 18 3
rodu[h]: kad bi tko prinosio žrtvu, došao bi sluga sve-

a) To bi tumačenje na temelju korijena *ša'al* (»moliti, izmoliti«) moralo zapravo dati ime *ša'ul,* »Šaul«. Ovdje se ime tumači približno po zvuku. Pravo bi tumačenje imena Samuel bilo *Šem-El* – »Ime Božje« ili »Ime je (Božje) El«.
b) Razdoblje dojenja bilo je dosta dugo.
c) Prijevodi i 4Q »tvoju riječ«; BJ po TM »svoju riječ«.
d) Po LXX i sir.; TM »tri junca«; ali usp. r. 25.
e) Ovaj je hvalospjev nazvan »prototipom hvalospjeva *Veliča*« (Lk 1,46–55), samo što je *Veliča* daleko osobniji. Ovo je psalam iz vremena monarhije, te izriče nadu »siromašnih« (usp. Sef 2,3+) i završava prisjećajem na Mesiju–Kralja. Stavljen je u Anina usta jer se u r. 5b spominje »nerotkinja«. Rr. 1.3.5.10 su ispravljeni.
f) »(ne gladuju) više« (*'ad*), po TM; BJ ima konj. »(prestaju) raditi« (*'abod*).
g) »Svevišnji« *'eljôn,* konj. prema BJ; TM »protiv njega« *'alav* .
h) Elijevi sinovi ne poštuju propise koji određuju prava svećenika (usp. Lev 7,28s; Br 18,8s; Pnz 18,35).

Lev 7 29-36 ćenikov, dok se meso još kuhalo, s trorogom vili-
com u ruci [14]i zabadao njom u kotlić ili u lonac, u
tavu ili u zdjelu, i što god bi se nabolo na vilicu,
uzimao je svećenik sebi. Tako su činili svim Izrael-
cima što su dolazili onamo, u Šilo. [15]Tako i prije
nego bi se spalilo salo, došao bi sluga svećenikov i
rekao čovjeku koji je prinosio žrtvu: »Daj mi mesa
da ispečem svećeniku! On neće od tebe kuhana
Lev 3 3-5 mesa nego samo sirovo.« [16]Ako bi mu čovjek tada
rekao: »Neka se najprije spali salo, a onda uzmi
što ti duša želi«, on bi odgovorio: »Ne, nego daj
odmah! Ako ne daš, uzet ću silom.« [17]Grijeh je
mladićâ bio vrlo velik pred Jahvom, jer su ljudi
prezirali žrtvu koja se prinosila Jahvi.

Samuel u Šilu

[18]A Samuel služaše pred Jahvom, još dijete u
oplećku lanenom[a]. [19]Mati bi mu njegova napravila
dolamicu i donosila mu je svake godine kad bi do-
lazila s mužem svojim da prinese godišnju žrtvu.
[20]A Eli bi blagoslovio Elkanu i njegovu ženu govo-
reći: »Neka ti Jahve dade poroda od te žene na
uzdarje za dar što ga je dala Jahvi.« Nato bi se
vraćali svojoj kući[b]. [21]Jahve pohodi Anu i ona za-
trudnje i rodi još tri sina i dvije kćeri. A mladi je
Samuel rastao pred Jahvom.

Još o Elijevim sinovima

[22]Eli je bio već vrlo star, ali je ipak čuo sve što
su njegovi sinovi činili svemu Izraelu[c]. [23]I on im re-
če: »Zašto radite takvo što da o tome moram slu-
šati od svega ovog naroda[d]? [24]Nemojte tako, sinovi
moji! Nisu dobri glasovi što ih čujem ... Sablažnju-
jete narod Jahvin. [25]Ako čovjek zgriješi čovjeku,
Bog će prosuditi. Ali ako čovjek zgriješi Jahvi, tko
će se zauzeti za njega?« Ali sinovi ne poslušaše
glasa oca svojega, jer je Jahve odlučio da ih pogu-
bi[e].
[26]A mladi je Samuel sve više rastao u dobi i mu- Sir 46 13
drosti i pred Jahvom i pred ljudima. ↗Lk 2 52

Najava kazne[f] 3 11-14

[27]Uto dođe jedan Božji čovjek k Eliju i reče mu:
»Ovako govori Jahve: 'Nisam li se jasno objavio
domu oca tvojega[g] kad su bili u Egiptu, robovi u
kući faraonovoj? [28]Odabrao sam ih između svih
plemena Izraelovih da mi budu svećenici, da se us-
pinju na moj žrtvenik, da prinose žrtve paljenice i
da nose oplećak[h] preda mnom: i dao sam domu
oca tvojega sve paljene žrtve sinova Izraelovih.
[29]Zašto gledaš zavidnim okom žrtvu i prinos što
sam ih odredio za svoj Dom? I zašto paziš sinove
svoje više nego mene, toveći ih najboljim dijelo-
vima svih žrtvenih prinosa naroda moga Izraela[i]?
[30]Zato sam – riječ je Jahve, Boga Izraelova – rekao
doduše da će dom tvoj i dom oca tvojega stupati
preda mnom dovijeka[j], ali sada – riječ je Jahvina –
neka je to daleko od mene! Jer ja častim one koji
mene časte, a koji mene preziru, bit će osramoćeni. 2 Sam 22 26
[31]Gle, dolaze dani kad ću odsjeći mišicu tvoju i mi- Ps 18 26
šicu doma oca tvojega, tako da više neće biti starca
u tvom domu. [32]Ti ćeš kivnim okom gledati na sve
dobro kojim ću obasuti Izraela, i nikada više neće
biti starca u tvom domu. [33]Zadržat ću ipak nekoga
od tvojih kod oltara svoga, samo zato da mu sahnu
oči i vene duša njegova, ali sve mnoštvo doma
tvoga poginut će od ljudskoga mača[k]. [34]Znak će ti 22 18-19;
biti ono što će stići oba tvoja sina, Hofnija i Pinha-
sa: obojica će poginuti istoga dana. [35]Ja ću sebi po- 14 10+
dići vjerna svećenika koji će raditi po mom srcu i 4 11
po mojoj želji i njemu ću sazdati trajan dom, i on

a) Hebr. *efod,* svećenička odjeća (usp. 22,18; 2 Sam 6,14). Ovaj se »oplećak« razlikuje od istoimenog sredstva za proricanje (usp. r. 28 i bilj.). O »efodu« koji je nosio veliki svećenik usp. Izl 28,6+.

b) TM oštećen; ispr. po LXX, sam. i 4Q.

c) TM dodaje »i kako su spavali sa ženama koje su posluživale na vratima Šatora sastanka«, što je glosa nadahnuta na Izl 38,8, a ne nalazi se u LXX.

d) TM dodaje glosu »takve ružne stvari«.

e) Kao inače u SZ (Izl 4,21; Jš 11,20; Iz 6,9–10...) okorjelost se grešnika pripisuje Jahvi kao prvotnom uzroku, ali to nipošto ne znači da se niječe ljudska sloboda.

f) Ova je zgoda kasniji dodatak i dvojnik s tekstom 3,11–14. Smrt Hofnija i Pinhasa (4,11) samo je znak (r. 34) budućih nevolja navijěštenih u r. 33: pokolj svećenika iz Noba, Elijevih nasljednika (22,18–19), osim Ebjatara (22,22–23), kojega će svrgnuti Salomon (1 Kr 2,27); po r. 35 umjesto njih u svećeničku se službu postavlja obitelj Sadoka, koji će od vremena Salomonova uživati naklonost kralja, »pomazanika Gospodnjega«; ipak r. 36 ne odgovara stanju opisanu u 2 Kr 23,9. Ovaj je dakle opis nastao prije Jošijina vremena.

g) Levija.

h) Nije to dio odjeće koji se može opasati, kao »oplećak« u r. 18, nego predmet koji se nosi ili donosi (14,3; 23,6; 30,7), a sadrži svete kocke, pomoću kojih se može pitati Jahve za savjet (14,18s; 23,9s; 30,8, v. 14,41+). Pojavljuje se u vrijeme sudaca (Suci 17,5; 18,14s). Gideonov je *efod* (Suci 8,26) osuđen kao idolopoklonstveni simbol. *Efod* se više ne pojavljuje u izvještajima nastalima nakon Davida (prisjećaj u Hoš 3,4).

i) Tekst i smisao ovoga retka nesigurni, isto tako r. 32; BJ »Zašto gazite žrtvu... prinosa Izraela, narode moj?«

j) Tj. vjerno služiti Jahvi i uživati njegovu naklonost.

k) »da mu sahnu oči i vene duša« po LXX; TM »da ti sahnu oči...«. – »Mača« po LXX, nema u TM.

9 26+ će svagda stupati pred pomazanikom mojim. 36 A
koji god ostane od tvoga doma, dolazit će da mu
se pokloni i da izmoli srebrn novčić ili hljeb kruha
i kazat će: 'Molim te, primi me u kakvu god službu
svećeničku, da imam zalogaj kruha.'«

Bog zove Samuela[a]

3 Mladi je Samuel služio Jahvi pod nadzorom
Elijevim; u ono vrijeme Jahve je izrijetka go-
vorio ljudima, a viđenja nisu bila česta. 2 No jed-
noga je dana Eli ležao u svojoj sobi – oči su nje-
gove počele slabiti te više nije mogao vidjeti – 3 svi-
Izl 27 20s jećnjak Božji još ne bijaše ugašen i Samuel je spa-
Lev 24 3 vao u svetištu Jahvinu, ondje gdje je bio Kovčeg
Izl 25 22+ Božji[b]. 4 I Jahve zovnu: »Samuele! Samuele!« A on
odgovori: »Evo me!« 5 I otrča k Eliju i reče: »Evo
me! Ti si me zvao!« A Eli reče: »Ja te nisam zvao.
Vrati se i spavaj!« I on ode i leže.
6 I Jahve opet zovnu: »Samuele! Samuele!« Sa-
muel usta, ode k Eliju i reče: »Evo me! Ti si me
zvao!« A Eli odgovori: »Ja te nisam zvao, sine!
Vrati se i spavaj!« 7 Samuel još nije poznavao Jahve
i još mu nikada ne bijaše objavljena riječ Jahvina.
8 I Jahve zovnu Samuela po treći put. On usta,
ode k Eliju i reče: »Evo me! Ti si me zvao!« Sada
Eli razumje da je Jahve zvao dječaka. 9 Zato reče
Samuelu: »Idi i lezi; a ako te zovne, ti reci: 'Govo-
ri, sluga tvoj sluša.'« I Samuel ode i leže na svoje
mjesto.
10 I dođe Jahve i stade i zovnu kao prije: »Samue-
le! Samuele!« A Samuel odgovori: »Govori, sluga
tvoj sluša.«
11 Tada Jahve reče Samuelu: »Evo, učinit ću ne-
što u Izraelu da će oba uha zujati svakome koji
čuje. 12 U onaj ću dan ispuniti na Eliju sve što sam 2 27-36
rekao za kuću njegovu, od početka do kraja[c]. 13 Ti
ćeš mu objaviti[d] da osuđujem kuću njegovu dovije-
ka; on je znao da njegovi sinovi hule na Boga, a
nije ih obuzdao. 14 Zato – kunem se domu Elijevu
– neće oprati krivicu Elijeva doma nikakve žrtve ni
prinosi dovijeka.«
15 Samuel je spavao do jutra, a onda otvori vrata
Doma Jahvina. Samuel se bojao kazati viđenje Eli-
ju. 16 Ali Eli zovnu Samuela govoreći: »Samuele, si-
ne!« A on odgovori: »Evo me!« 17 I on upita: »Ka-
kva je riječ koju ti reče? Nemoj mi zatajiti ništa! Rut 1 17+
Tako ti Bog učinio zlo i dodao ti drugo ako mi
zatajiš nešto od onoga što ti je kazao.« 18 Nato mu
Samuel pripovjedi sve i ništa ne zataji od njega. A
Eli reče: »On je Jahve, neka čini što je dobro u Job 1 21
očima njegovim!«
19 Samuel je rastao, a Jahve je bio s njim i nije 2 21
pustio da ijedna od njegovih riječi padne na zemlju. Post 39 2
20 Sav Izrael, od Dana do Beer Šebe, spozna da je Suci 20 1+
Samuel postavljen za proroka Jahvina. 21 Jahve se i
dalje javljao u Šilu, jer se objavljivao Samuelu u
svojoj riječi 4 1 i riječ se Samuelova obraćala svemu
Izraelu[e]. (Eli je bio vrlo star, a njegovi su sinovi
ustrajali u svome opakom postupku pred Jahvom[f].)

2. *KOVČEG SAVEZA KOD FILISTEJACA*[g]

Poraz Izraelaca i zarobljenje Kovčega saveza

4 U ono vrijeme skupiše Filistejci vojsku protiv
Izraela[h]. Izraelci iziđoše pred njih da se po-
Jš 13 2+ biju i utaboriše se kod Eben Haezera, dok su Fili-
1 Sam 29 1 stejci udarili tabor kod Afeka[i]. 2 Filistejci se svrstaše
u bojni red protiv Izraela i nasta žestoka bitka. Iz-
rael podleže Filistejcima: oko četiri tisuće ljudi po-
gibe[j] na bojištu, na otvorenu polju.
3 Kad se narod vratio u tabor, rekoše starješine
Izraelove: »Zašto je Jahve dopustio da nas Filistejci

a) Ovom prvom objavom Samuel je postavljen za proroka (r. 20). Nije to bio san, jer glas Božji budi Samuela; nije ni viđenje (osim u širem smislu), jer Samuel ne vidi, nego samo čuje Boga.
b) Iznad Kovčega saveza pojavljuje se Jahve i priopćuje svoje naredbe (usp. Izl 25,22; Iz 6).
c) Vjerojatno umetnuto pri dodavanju odlomka 2,27–36.
d) »Ti ćeš mu objaviti«, konj. prema BJ; TM »ja sam mu objavio«. – »na Boga« *('elohîm)* po LXX; TM »na njih« *(lahem)*.
e) BJ dodaje konj. »kao riječ Jahvina«. TM ima »u riječi Jahvinoj«, ali na kraju prethodnog retka.
f) »Eli....pred Jahvom« – po LXX, nema u TM.
g) Ova je zgoda (4,1b–7) samo usputno povezana s prethodnom: spominje se Šilo, Eli i njegovi sinovi. Samuel se više ne pojavljuje. Sada je u središtu pozornosti Kovčeg saveza (usp. Izl 25,10+ i 2 Sam 6,7+). Opis je po sadržaju, zemljopisnom okviru i smislu za humor sličan povijesti Samsona (Suci 13 – 16). Izvorno samostalan, ovaj je opis služio kao uvod u monarhiji naklonu povijest ustanovljenja kraljevstva (gl. 9 – 11), na koji se nadovezuje opis ponovnih filistejskih ratova (gl. 13 – 14). Povijest se Kovčega saveza nastavlja tek u 2 Sam 6, te u 1 Kr 8,1–11.
h) »U ono vrijeme...Izraela« po LXX, nema u TM.
i) Na sjeveru filistejskog područja.
j) »Pogibe« po pr.; TM »pobiše« (Filistejci).

Br 10 35s danas pobijede? Pođimo u Šilo po Kovčeg saveza
2 Sam 11 11 Jahvina[a] neka dođe u našu sredinu i spasi nas iz
ruku naših neprijatelja[b].«
[4]Narod posla ljude u Šilo i donesoše odande
Kovčeg saveza Jahve nad vojskama, koji stoluje
nad kerubinima[c]; oba sina Elijeva, Hofni i Pinhas,
dođoše kao pratioci Kovčega. [5]Kad je Kovčeg Ja-
hvin stigao u tabor, sav Izrael podiže gromki po-
klik[d], od kojega odjeknu zemlja.
[6]Filistejci čuše taj gromki poklik i zapitaše: »Što
znači taj gromki poklik u taboru Hebreja?« I shva-
tiše da je Kovčeg Jahvin stigao u njihov tabor.
[7]Tada Filistejce obuze strah jer su govorili: »Bog je
došao u tabor!« I povikaše: »Jao nama! Tako nije
bilo dosad. [8]Jao nama! Tko će nas izbaviti iz ruke
toga silnog Boga? To je onaj koji je udario Egipat
svakojakim nevoljama. [9]Ohrabrite se i budite juna-
17+ ci, Filistejci, da ne postanete robovi Hebrejima kao
što su oni bili robovi vama; budite junaci i borite
se!«
21 [10]Tada Filistejci zametnuše bitku, Izraelci biše
potučeni i pobjegoše svaki u svoj šator. Poraz je
bio silan, jer je trideset tisuća pješaka poginulo na
9 2 izraelskoj strani. [11]I Kovčeg Božji bî otet, i oba sina
0 1+ Elijeva poginuše, Hofni i Pinhas.

Elijeva smrt

[12]Jedan Benjaminovac otrča iz bojnih redova i
stiže u Šilo još istoga dana, razderanih haljina i
glave posute prašinom. [13]Kad je stigao, Eli je sjedio
na svojoj stolici, pokraj vrata, pazeći na cestu[e], jer
mu je srce strepilo za Kovčeg Božji. Taj dakle čo-
vjek dođe da gradu donese glas, i nasta silna vika
po svem gradu. [14]Kad je Eli čuo viku, upita: »Ka-
kva je to velika vika?« Čovjek se požuri i dođe da
obavijesti Elija. – [15]A Eliju bijaše devedeset i osam
godina, oči mu bijahu ukočene te ništa više nije
vidio. – [16]Čovjek reče Eliju: »Dolazim s bojišta[f],
danas sam utekao iz boja.« Tada starac zapita: »Što
se dogodilo, sine?« [17]Glasnik odgovori: »Izrael je
pobjegao pred Filistejcima, bio je to težak poraz
za narod i još su oba tvoja sina poginula i Kovčeg
je Božji otet!«
[18]Kad je spomenuo Kovčeg Božji, pade Eli sa
stolice nauznak kraj vrata, slomi vrat i umrije, jer
je bio star čovjek i težak. Bio je sudac u Izraelu
četrdeset godina[g].

Smrt Pinhasove žene

[19]Njegova snaha, žena Pinhasova, bijaše trudna i
pred porodom. Kad je čula vijest da je otet Kovčeg
Božji i da je umro njezin svekar i poginuo njezin
muž, savila se i rodila jer su je najednom uhvatili
trudovi. [20]Kako je bila na samrti, rekoše joj žene Post 35 16s
koje stajahu oko nje: »Budi bez brige jer si rodila
sina!« Ali ona ne odgovori niti obrati misli na to.
[21]Djetetu nadjenu ime Ikabod govoreći: »Otišla je
slava od Izraela[h].« Time je mislila na oteti Kovčeg
Božji i na svoga svekra i svoga muža. [22]Zato reče:
»Otišla je slava od Izraela« jer je otet Kovčeg Bo-
žji.

Neprilike Filistejaca s Kovčegom[i]

5 Kad su Filistejci osvojili Kovčeg Božji, prene-
soše ga iz Eben Haezera u Ašdod[j]. [2]Nato Fi-
listejci uzeše Kovčeg Božji, unesoše ga u hram Da- Suci 16 23+
gonov i smjestiše pokraj Dagona[k]. [3]Sutradan uju-
tro, kad su žitelji Ašdoda došli u hram Dagonov[l],
gle, Dagon ležaše ničice na zemlji pred Kovčegom
Jahvinim. Oni digoše Dagona i metnuše ga natrag Iz 45 5s,
na njegovo mjesto. [4]Ali kad su ujutro uranili, gle, 20s
Dagon opet ležaše ničice na zemlji pred Kovčegom
Jahvinim; glava Dagona i obje njegove ruke ležahu
odsječene na pragu: na mjestu je stajao samo Da-
gonov trup[m]. [5]Zato Dagonovi svećenici i svi koji
ulaze u Dagonov hram ne staju nogom na prag Da-
gonov u Ašdodu sve do današnjeg dana[n].

a) Prema TM, koji je opterećen, ovdje i u rr. 4–5; BJ po LXX: »Kovčeg našega Boga«.
b) Kovčeg saveza znak je prisutnosti Božje (r. 7), ali isti ovaj r. pokazuje da je Kovčeg samo iznimno pratio vojsku (usp. Jš 6,6; 2 Sam 11,11).
c) Prvi se put spominje ovaj naslov povezan sa svetištem u Šilu (usp. 1,3+). Kerubi su krilate sfinge, koje u staroj Siriji stoje uz božansko ili kraljevsko prijestolje i štite ga. U Šilu kao i u jeruzalemskom hramu (1 Kr 8,6) kerubi su s Kovčegom saveza Jahvino prijestolje, »sjedište« nevidljive Božje prisutnosti.
d) Vjerski i bojni poklik pripadao je obredniku Kovčega saveza (usp. Br 10,5+)
e) Prevedeno po LXX, TM oštećen.
f) BJ po LXX »iz tabora«; TM ima »s bojišta« prema »iz boja« u nastavku retka.
g) Eli se u nekom širem smislu izjednačuje sa Sucima u Izraelu (usp. Suci 3,7+). »Četrdeset godina« zaokruženo označava jedan naraštaj.
h) *Ej-kabôd:* »gdje je slava?« To je slava Boga čije je prijestolje Kovčeg saveza.
i) Filistejci i njihov bog Dagon (usp. Suci 16,23+) osjetit će strahovite učinke svetosti Kovčega saveza, gdje je prisutan Jahve (1 Sam 6,7+).
j) Jedan od pet filistejskih gradova; isto tako Gat (r. 8) i Ekron (r. 10). Usp. 6,17 i Jš 13,2+; v. zemljovid.
k) Kao trofej pobijeđenog boga.
l) »došli u hram Dagonov« – po LXX, nema u TM.
m) »Dagonov trup« – po pr.; TM ima »Dagon«.
n) Zapravo je u staro doba bio dosta raširen običaj skakati preko praga. Prag se držao sjedištem duhova.

6Tada ruka Jahvina teško pritisnu žitelje Ašdoda
Ps 78 66 i natjera ih u silan strah: udari ih čirevima[a], Ašdod
i njegovo područje. 7Kad su ljudi u Ašdodu vidjeli
što se dogodilo, rekoše: »Kovčeg Boga Izraelova
ne smije ostati kod nas jer se ruka njegova isprije-
čila protiv nas i protiv našega boga Dagona.« 8Oni
Jš 13 2+ sazvaše i okupiše sve knezove filistejske k sebi i
rekoše: »Što da radimo s Kovčegom Boga Izraelo-
va?« A oni odgovoriše: »U Gat neka se prenese
Kovčeg Boga Izraelova.« I prenesoše Kovčeg Boga
Izraelova onamo.

9Ali kad su ga prenijeli, ruka se Jahvina spusti
na grad i nasta silna strava: udari građane, od naj-
manjega do najvećega, tako da im se pojaviše čire-
vi. 10Oni tada poslaše Kovčeg Božji u Ekron. Ali
kad je Kovčeg Božji stigao u Ekron, povikaše
Ekronjani: »Donesoše Kovčeg Boga Izraelova k
meni da pomori mene i sav moj narod!« 11Zato sa-
zvaše i okupiše sve knezove filistejske i rekoše:
»Pošaljite natrag Kovčeg Boga Izraelova, neka se
vrati na svoje mjesto da ne pomori mene i moj na-
rod!« Jer vladaše smrtna strava u svemu gradu, to-
liko ondje bijaše pritisnula ruka Božja. 12Ljudi koji
nisu pomrli bili su udareni čirevima i bolni se vapaj
grada dizao do neba.

Povratak Kovčega

6 Kovčeg Jahvin bijaše sedam mjeseci u zemlji
Filistejaca. 2Tada Filistejci sazvaše svećenike
i vrače i zapitaše ih: »Što da radimo s Kovčegom
Jahvinim? Poučite nas kako da ga pošaljemo natrag
na njegovo mjesto.« 3Oni odgovoriše: »Ako hoćete
vratiti Kovčeg Boga Izraelova, ne šaljite ga natrag
prazna nego uza nj pošaljite i naknadnicu. Tada
ćete se izliječiti i znat ćete zašto se njegova ruka
nije okrenula od vas.« 4Oni zapitaše: »Kakvu nak-
nadnicu treba da mu pošaljemo?« Oni odgovoriše:
»Prema broju filistejskih knezova, pet zlatnih či-
reva i pet zlatnih štakora[b], jer je ista nevolja na
vama i na vašim knezovima. 5Načinite, dakle, li-
kove svojih čireva i likove svojh štakora, koji vam
zatiru zemlju, i dajte slavu Bogu Izraelovu[c]. Možda Jš 7 19
će dignuti ruku svoju od vas, od vaših bogova i od Lv 9 24
vaše zemlje. 6Zašto hoćete da vam srce otvrdne
kao što je bilo otvrdnulo Egipćanima i faraonu?
Kad ih je Bog pritisnuo, nisu li ih onda pustili da
odu? 7Pripremite sada jedna nova kola i uzmite
dvije krave dojilice koje još nisu nosile jarma[d]: Br 19 2
upregnite krave u kola, a njihovu telad odvedite Pnz 21 3
natrag u staju[e]. 8Tada ćete uzeti Kovčeg Jahvin i 2 Kr 2 20
staviti ga na kola. Zlatne predmete koje mu prino-
site kao žrtvu naknadnicu stavit ćete u kovčežić
kraj njega i tako neka pođe. 9Zatim gledajte: ako
krene prema svome kraju, put Bet Šemeša, onda
je sigurno da nam je on zadao ovo veliko zlo; ako
li ne krene tako, znat ćemo da nas nije udarila nje-
gova ruka, nego da nam se to dogodilo slučajno[f].«

10Ljudi učiniše tako: uzeše dvije krave dojilice i
upregoše ih u kola, a njihovu telad zadržaše u staji.
11Kovčeg Jahvin staviše na kola i kovčežić sa zlat-
nim štakorima i s likovima svojih čireva.

12Krave udariše ravno cestom prema Bet Šemešu
i jednako su išle istim putem, mukale su idući, a
nisu skretale ni desno ni lijevo. Filistejski knezovi
pratili su ih do granice Bet Šemeša.

Kovčeg u Bet Šemešu

13Stanovnici Bet Šemeša upravo su bili zabavljeni
žetvom pšenice u dolini. Digavši oči, ugledaše Kov-
čeg i potrčaše mu s veseljem u susret[g]. 14Kad su
kola stigla na polje Jošue iz Bet Šemeša, zaustaviše
se. Ondje bijaše velik kamen[h]. Tada iscijepaše drvo
od kola i prinesoše krave kao žrtvu paljenicu Jahvi.
15Leviti bijahu skinuli[i] Kovčeg Jahvin i kovčežić što

a) »Čirevi« su vjerojatno hemoroidi, što bi dobro odgovaralo pomalo grubom humoru cijelog izvještaja.
b) Ako su »čirevi« posljedica kuge, onda bi štakori, ovdje prvi put spomenuti, mogli biti prenosioci zaraze (u pretpostavci da se znalo kako štakori mogu prenositi zarazne bolesti). No po r. 5 posrijedi je navala poljskih štakora. Šesto poglavlje govori o dvije pošasti: čirevi od kojih trpe ljudi i štakori koji zatiru zemlju. Možda imamo spojene dvije različite predaje.
c) Tj. »priznajte svoju krivicu protiv njega« (usp. Jš 7,19).
d) Nova kola, životinje koje još nisu radile, jer treba da budu u svetoj službi (usp. 2 Kr 2,20; Br 19,2; Pnz 21,3).
e) Krave su odvojene od teladi, a ipak idu (r. 12), što je jasan dokaz da ih Bog vodi (r. 9). Usp. 1 Kr 18 gdje Ilija namjerno pravi zapreke čudu.
f) U svoj se pripovijesti zamjenice mogu odnositi i na Boga i na Kovčeg saveza (kovčeg je i u hebr. imenica muškog roda). Smisao je zapravo isti, jer se ne razlikuju Bog i Kovčeg saveza; potonji je znak Božje prisutnosti.
g) »U susret« – po LXX; TM ima »vidjeti«.
h) Svaki je veliki kamen mogao služiti kao žrtvenik (14,33).
i) R. 15a prekida pripovijedanje: umetnuo ga je kasnije neki redaktor teksta, pobožno zabrinut da ne bi neposvećene ruke dotakle Kovčeg saveza.

je bio kraj njega i u kojem su bili zlatni predmeti i
sve bijahu stavili na onaj veliki kamen. Stanovnici
Bet Šemeša prinosili su toga dana žrtve paljenice i
klali žrtve klanice Jahvi. [16]Kad je to vidjelo pet fili-
stejskih knezova, vratiše se u Ekron isti dan. [17]A
ovo je pet zlatnih čireva što su ih Filistejci poslali
kao žrtvu naknadnicu Jahvi: za Ašdod jedan, za
Gazu jedan, za Aškelon jedan, za Gat jedan, za
Ekron jedan. [18]A zlatnih je štakora bilo toliko ko-
liko svih gradova filistejskih, u svih pet kneževina,
od utvrđenih gradova do otvorenih sela. Svjedok
je veliki kamen[a] na koji su položili Kovčeg Jahvin
i koji još i danas stoji na polju Jošue iz Bet Šemeša.
[19]Sinovi Jekonijini nisu se radovali sa stanovnicima
Bet Šemeša kad su vidjeli Kovčeg Jahvin. Zato je
Jahve pobio sedamdeset ljudi[b] među njima. Narod
je tugovao zbog toga što ga je Jahve tako teško
iskušao[c].

Kovčeg u Kirjat Jearimu

[20]Tada ljudi u Bet Šemešu rekoše: »Tko bi mo-
Ps 76 8 gao opstati pred Jahvom, ovim Svetim Bogom?
Mal 3 2 Kome će otići sada od nas?« [21]I poslaše poslanike
stanovnicima Kirjat Jearima[d] i poručiše im: »Fili-
stejci su vratili Kovčeg Jahvin. Dođite i odnesite
ga sebi.«

7 Tada dođoše ljudi iz Kirjat Jearima i odne-
soše Kovčeg Jahvin sebi. Unesoše ga u kuću
Abinadabovu, na uzvišici, i posvetiše[e] njegova sina
Eleazara da čuva Kovčeg Jahvin.

Samuel sudac i osloboditelj[f]

[2]Od dana kad je Kovčeg bio postavljen u Kirjat
6 6-10; Jearimu, prođe mnogo vremena – dvadeset godina
10 10-16 – i sav je dom Izraelov uzdisao za Jahvom. [3]Tada
Samuel progovori svemu domu Izraelovu ovako:
»Ako se od svega srca svoga vraćate Jahvi, uklo-
nite iz svoje sredine tuđe bogove, baale i aštarte, i
upravite srce svoje Jahvi i njemu jedinome služite.
Tada će vas on izbaviti iz ruke Filistejaca.« [4]Sinovi
Izraelovi ukloniše nato baale i aštarte i služahu je- Suci 2 13+
dinome Jahvi.
[5]Samuel tada zapovjedi: »Skupite sve sinove Iz-
raelove u Mispu[g] da se pomolim Jahvi za vas.« [6]Oni Suci 20 1
se dakle skupiše u Mispi; ondje su grabili vodu i 1 Sam 10 17
izlijevali je pred Jahvom. I postili su onaj dan i pri-
znavali: »Sagriješili smo Jahvi!« I Samuel je sudio
sinovima Izraelovim u Mispi.
[7]Kad su Filistejci čuli da su se sinovi Izraelovi
skupili u Mispi, krenu filistejski knezovi da na-
padnu na Izraela. Kad to vidješe sinovi Izraelovi,
uplašiše se Filistejaca. [8]I zamoliše sinovi Izraelovi
Samuela: »Ne prestaj vapiti za nas Jahvi, Bogu na- Izl 17 6-13
šemu, da nas izbavi iz ruke Filistejaca.«
[9]Samuel uze jedno janje sisanče i prinese ga Ja- Sir 46 16-18
hvi kao žrtvu paljenicu i glasno se pomoli Jahvi za
Izraela, i Jahve ga usliša. [10]Dok je Samuel prinosio
žrtvu paljenicu, Filistejci su došli da udare na Izrae-
la, ali Jahve toga dana zagrmi silnom grmljavinom
na Filistejce i tako ih prestraši i smete da su podle-
gli Izraelu. [11]Ratnici izraelski iziđoše iz Mispe i po-
tjeraše Filistejce, tukući ih sve do ispod Bet Kara[h].
[12]A Samuel uze jedan kamen i postavi ga između
Mispe i Ješane i nazva ga imenom Eben Haezer
govoreći: »Dovde nam je Jahve pomogao[i].«
[13]Tako su Filistejci bili poniženi i nikada više ne Suci 3 30;
navališe na zemlju Izraelovu, a ruka je Jahvina pri- 8 28; 11 33
tiskivala Filistejce svega vijeka Samuelova. [14]I gra-
dove koje Filistejci bijahu zauzeli od Izraela vratiše
se njemu, od Ekrona do Gata, i Izrael oslobodi
njihovo područje iz ruke filistejske. I bio je mir iz-
među Izraela i Amorejaca.
[15]Samuel je bio sudac u Izraelu svega svoga vije- Suci 12 7,9,11,
ka. [16]Svake je godine obilazio Betel, Gilgal i Mispu 14; 16 31
i u svim je tim mjestima sudio Izraelu. [17]Zatim se
vraćao u Ramu, jer je ondje imao svoju kuću i on-
dje je sudio Izraelu. Ondje je podigao i žrtvenik
Jahvi.

a) »Svjedok je veliki kamen«, ispr. po LXX, Targ.; TM »do velike livade«.
b) Po LXX; TM dodaje ovdje glosu »pedeset tisuća ljudi«.
c) Nakon Filistejaca iskusili su i Izraelci kako je Kovčeg saveza strašan za onoga tko ga ne poštuje (usp. 2 Sam 6,7+).
d) Gibeonski grad (Jš 9,17).Tu je Kovčeg saveza kao na neutralnom terenu između Filistejaca i Izraelaca.
e) Premda nije bio levit (usp. Suci 17,5).
f) Ovo poglavlje nije nastavak prethodnoga: Samuel se ondje nije pojavio, a ovdje ima glavnu ulogu. Općenito se ovo kazivanje smatra predgovorom »antimonarhijskom« prikazu ustanovljenja kraljevstva, koji se nalazi u 1 Sam 8; 10,17–24; 12. Prije će biti posrijedi posebna predaja svetišta u Mispi. Ona je ime Eben-Haezer, »Kamen pomoći«, izvodila iz pomoći koju je Bog dao kao odgovor na pokorničko bogoslužje (7,12). Samuel nastupa kao posrednik, poput Mojsija (Izl 32,11+; usp. Jr 15,1) i kao sudac, opet poput Mojsija (Izl 18,13s). Prema rr. 15–17 Samuel i njegovi sinovi poslije njega (8,1–3) jesu posljednji »mali« suci (Suci 10,1–5; 12,8–15) kao i Mojsijevi pomoćnici (Izl 18,15–22). Po rr. 13–14 Samuel je »velik« Sudac, osloboditelj, ali to se ne slaže sa 9,16; 10,5; 13 – 14. Šaul je pokušao, a David izveo oslobođenje zemlje.
g) Mispa je bilo svetište gdje se okupljao stari Izrael (r. 6; 10,17–24, usp. Suci 20,1.3; 21,1.5.8). Ovu Mispu treba razlikovati od one u 1 Kr 15,22 i Jr 40 – 41, otkopane u Tel-en-Nasbehu, gdje su izraelska osvajanja važna tek nakon Salomona. Mispa je opća imenica; znači »straža« pa to značenje može zavesti da se Mispa iz razdoblja Sudaca i Samuela poistovjeti s brdom Nebi-Samuil, vidikovcem ili promatračnicom na sjeveru Jeruzalema, gdje je bila uzvišica Gibeon, »najveća uzvišica« u vrijeme kralja Salomona (usp. 1 Kr 3,4).
h) Nepoznato mjesto. Predlaže se ispr. »Bet Horon«.
i) Tj. »kamen pomoći«. Isto se ime spominje u 4,1, ali posrijedi su dva različita mjesta.

II. Samuel i Šaul

1. USPOSTAVA KRALJEVSTVA[a]

Narod traži kralja[b]

8 Kad je Samuel ostario, postavio je svoje si-
nove za suce u Izraelu[c]. [2]Njegov prvorođenac
zvao se Joel, a drugi sin Abija; oni su bili suci u
Beer Šebi. [3]Ali sinovi nisu išli stopama očevim: gle-
dali su na svoj dobitak, primali mito i izvrtali pravi-
cu. [4]Tada se skupiše sve starješine izraelske i do-
đoše k Samuelu u Ramu. [5]I rekoše mu: »Eto, ti si
ostario, a tvoji sinovi ne idu tvojim stopama. Po-
Pnz 17 14 stavi nam, dakle, kralja da nam vlada, kao što je
↗Dj 13 21 to kod svih naroda[d].« [6]Ali Samuelu nije bilo drago
što su rekli: »Daj nam kralja da nam vlada!« Zato
se Samuel pomoli Jahvi.
[7]A Jahve reče Samuelu: »Poslušaj glas naroda u
svemu što od tebe traži, jer nisu odbacili tebe, nego
12 12 su odbacili mene, ne želeći da ja kraljujem nad nji-
Suci 8 22-23 ma. [8]Sve što su činili meni od onoga dana kad sam
ih izveo iz Egipta pa do današnjega dana – ostavili
Suci 10 13 su mene i služili tuđim bogovima – tako oni čine i
1 Kr 9 9 tebi. [9]Sada, dakle, poslušaj njihov zahtjev, ali ih
svečano opomeni i pouči o pravima kralja koji će
vladati nad njima.«

Nezgodne strane kraljevske vlasti

[10]Samuel ponovi sve Jahvine riječi narodu koji je
od njega tražio kralja. [11]I reče: »Ovo će biti pravo
1 Kr 12 kralja koji će kraljevati nad vama[e]: uzimat će vaše
Pnz 17 14-20 sinove da mu služe kod bojnih kola i kod konja i
oni će trčati pred njegovim bojnim kolima. [12]Po-
stavljat će ih za tisućnike i pedesetnike; orat će oni 2 Sam 15 1
njegovu zemlju, žeti njegovu žetvu, izrađivati mu 1 Kr 1 5
bojno oružje i opremu za njegova bojna kola. [13]U-
zimat će kralj vaše kćeri da mu priređuju mirisne
pomasti, da mu kuhaju i peku. [14]Uzimat će najbolja
vaša polja, vaše vinograde i vaše maslinike i pokla- 1 Kr 21 1-24
njat će ih svojim dvoranima. [15]Uzimat će desetinu
od vaših usjeva i vaših vinograda i davat će je svo-
jim dvoranima i svojim službenicima. [16]Uzimat će
vaše sluge i vaše sluškinje, vaše najljepše volove[f] i
magarce i upotrebljavat će ih za svoj posao. [17]Uzi-
mat će desetinu od vaše sitne stoke, a vi sami po-
stat ćete mu robovi. [18]I kad jednoga dana budete 1 Kr 12 4
vapili za pomoć zbog kralja koga ste sami izabrali, Izr 1 25-33
Jahve vas neće uslišati u onaj dan!« Mih 3 4
[19]Narod nije htio poslušati Samuelova glasa nego
reče: »Ne! Hoćemo da kralj vlada nad nama!
[20]Tako ćemo i mi biti kao svi narodi: sudit će nam
naš kralj, bit će nam vođa i vodit će naše ratove.«
[21]Kad je Samuel čuo što narod govori, kaza sve
Jahvi. [22]A Jahve reče Samuelu: »Poslušaj njihovu
želju i postavi im kralja!«
Tada Samuel reče Izraelcima: »Vratite se svaki
u svoj grad[g]!«

Šaul i magarice njegova oca[h]

9 Živio u ono vrijeme jedan čovjek u Benjami-
novu plemenu po imenu Kiš, sin Abiela, sina 1 Ljet 8 33
Serora, sina Bekorata, sina Afijahova; bio je iz ple-
mena Benjaminova, čovjek imućan. [2]Imao je sina

a) Uspostava je kraljevstva važna prekretnica u političkoj i vjerskoj povijesti Izraela. Svetište je Kovčega saveza u Šilu razoreno, jedinstvo je ugroženo pred sve većom opasnosti od Filistejaca. Jedan dio naroda obnavlja ponudu nekoć danu Gideonu (Suci 8,22s) i Abimelekov pokušaj (Suci 9,1s): traži kralja »kao što je kod svih naroda«. Druga struja u narodu protivi se tome i prepušta Jahvi, jedinom Izraelovu gospodaru, brigu da postavi vođe naroda kakve stanje traži, kao što je činio u vrijeme sudaca. U izvještajima o ustanovljenju monarhije nalaze se izražaji obiju tih struja jedni uz druge. Ali krivo bi bilo govoriti o »antimonarhijskoj verziji« (8; 10,17–24; 12) i o »monarhijskoj verziji« (9,1 – 10,16; 11). Te različite predaje, koje potječu iz raznih svetišta, jednako procjenjuju povijesnu i vjersku ulogu Samuela. Njegova važnost je u tome da je osigurao prevagu kraljevstva koje priznaje Božja prava na narod. Ono će se nakon neuspjela Šaulova kraljevanja ostvariti pod Davidom. Taj će veliki lik uskladiti religioznu i profanu stranu izraelske monarhije; u njemu, političkom vođi, neće biti zapostavljene dužnosti Pomazanika Gospodnjega. Ali toga ideala neće doseći nijedan njegov nasljednik, tako da David ostaje tip budućega Kralja po kojemu će Bog dati spasenje svome narodu, tip Pomazanika Gospodnjega, Mesije.

b) Podrijetlo je ovoga kazivanja povezano sa svetištem u Rami. Samuel se protivi zahtjevu naroda koji želi kralja »kao što je kod svih naroda« (usp. r. 5+), ali on nije protivnik monarhije koja priznaje povlastice Jahvi.

c) Usp. bilj. f, str. 319.

d) Izrael zaboravlja da nije narod kao drugi narodi. On griješi povodeći se za njima i zabacujući svoga pravoga kralja – Jahvu (r. 7 i 12,12).

e) To »pravo kralja« duže se vremena shvaćalo naknadnim odrazom zloporabe kraljevske vlasti Salomona i njegovih nasljednika. Ali novootkriveni tekstovi pokazuju da odrazuje postupke kanaanskih kraljevstava u vrijeme prije Izraela.

f) »vaše... volove« po LXX; TM »vaše mladiće«.

g) Završetak je ovoga r. redakcijski: omogućuje uklapanje kazivanja o Šaulovu pomazanju (9,1 – 10,16).

h) Zgoda 9,1 – 10,16 nije povezana s prethodnom. Potječe iz Rame i pretpostavlja da je Šaul bio pomazan kao mladić te da je to pomazanje ostalo tajno, kao kod Davida (1 Sam 16). Ali pomazanje je povezano s preuzimanjem vlasti. Sigurno je da je Šaul bio pomazan (24,7.11; 26,9.11.16.23; 2 Sam 1,14–15), vjerojatno je i da ga je pomazao Samuel, ali ne znamo u kojoj prigodi. U središtu je kazivanja Šaul, a Samuel je prikazan ne kao sudac, nego kao prorok kojega Šaul susreće slučajno. Kraljevstvo hoće Jahve, prvi je kralj njegov izabranik.

23; 16 12 po imenu Šaula[a], koji je bio mlad i lijep. Među
sinovima Izraelovim nije bilo ljepšega čovjeka od
njega: za glavu bijaše viši od svega naroda. 3 Uto se
Kišu, Šaulovu ocu, izgubilo nekoliko magarica, pa
Kiš reče svome sinu Šaulu: »Uzmi sa sobom jed-
noga momka pa ustani i idi tražiti magarice!« 4 I
prođoše oni Efrajimovu goru i prođoše zemlju Šali-
šu, ali ne nađoše ništa; prođoše zemlju Šaalim, ali
magaricâ ne bijaše ondje; prođoše i zemlju Benja-
minovu, ali ne nađoše ništa.
5 Kad su došli u zemlju Suf, reče Šaul momku
koji ga je pratio: »Hajde, vratimo se da se ne bi
otac okanio magarica i zabrinuo se za nas!« 6 A on
Pnz 33 1 mu odgovori: »Eno, u onom ondje gradu[b] živi čo-
1 Kr 13 1 vjek Božji; to je vrlo ugledan čovjek: što god rek-
Suci 13 6 ne, sve se zacijelo ispunja. Pođimo, dakle, k nje-
mu, možda će nas uputiti u ono zbog čega smo po-
šli na put.« 7 A Šaul reče svome momku: »Ako zai-
sta pođemo onamo, što ćemo ponijeti čovjeku?
Kruha je nestalo u našim torbama, nemamo dara
da ponesemo čovjeku Božjem. Što mu možemo da-
Br 22 7 ti[c]?« 8 A momak opet progovori i reče Šaulu: »Gle,
2 Kr 5 15 imam u ruci četvrt šekela srebra: dat ću ga Božjem
čovjeku[d] da nas uputi kamo bismo išli.« 10 Šaul od-
vrati svome momku: »Dobro veliš. Hajdemo!« I
krenuše u grad gdje je živio čovjek Božji.

Šaulov susret sa Samuelom

11 Kad su se penjali usponom prema gradu, sre-
Post 24 11 toše djevojke koje su izašle da zahvate vode. I zapi-
Izl 2 16 taše ih: »Je li gore vidjelac?« – 9 Nekoć se u Izraelu,
Sir 46 15 kad bi išli pitati Boga za savjet, govorilo: »Hajde,
pođimo k vidiocu!« Jer koga danas zovu prorokom
nekoć se zvao vidjelac. – 12 One im odgovore ova-
ko: »Jest, vidjelac je pred vama. Upravo je stigao
u grad, jer danas narod ima žrtvu na uzvišici. 13 Čim
uđete u grad, naći ćete ga još prije nego što se
popne na uzvišicu da sudjeluje na žrtvenoj gozbi.
Narod neće jesti dok on ne dođe, jer on mora bla-
gosloviti žrtvu, a onda će tek uzvanici jesti[f]. Zato
idite odmah gore, jer ćete ga sada još naći.« Lev 3 1+
14 Oni otiđoše gore u grad. Kad su ulazili na vra-
ta[g], Samuel ih susrete polazeći na uzvišicu.
15 A dan prije nego što je Šaul došao bijaše Jahve
objavio Samuelu: 16 »Sutra u ovo doba poslat ću k Dj 9 10-16
tebi čovjeka iz Benjaminove zemlje. Ti ćeš ga po-
mazati za kneza nad mojim narodom Izraelom. On
će izbaviti moj narod iz ruke filistejske. Vidio sam
nevolju[h] svoga naroda i njegov je vapaj dopro do Izl 3 7,10
mene.« 17 A kad je Samuel ugledao Šaula, Jahve mu
progovori: »Evo ti čovjeka za koga ti rekoh: 'Taj
će vladati nad mojim narodom.'« 18 Šaul pristupi Sa- Iv 1 33
muelu na vratima i reče: »Daj mi kaži gdje je vidio- 1 Sam 16 12
čeva kuća.«
19 A Samuel odgovori Šaulu: »Ja sam vidjelac.
Pođi preda mnom na uzvišicu, danas ćete sa mnom
jesti. Sutra ću te ujutro otpustiti i sve ću ti kazati
što ti je na srcu. 20 A za magarice koje su ti se izgu-
bile prije tri dana ne uznemiruj se jer su se našle.
Uostalom, kome pripada sve što je najdragocjenije
u Izraelu? Zar ne tebi i svemu domu tvoga oca[i]?«
21 A Šaul odgovori ovako: »Nisam li ja od Benja-
minova plemena, najmanjega plemena Izraelova?
A moj rod nije li najneznatniji između svih rodova
Benjaminova plemena[j]? Zašto mi, dakle, govoriš
takve riječi?«
22 Samuel uze Šaula i njegova momka, odvede ih u
sobu i dade im mjesto u pročelju među uzvanicima,
kojih je bilo tridesetak. 23 Zatim Samuel reče kuha-
ru: »Donesi dio koji ti dadoh i za koji ti rekoh da
ga staviš na stranu.«
24 Kuhar uze but, donese ga i stavi pred Šaula, a
Samuel mu reče: »Evo, pred tobom je ono što je
sačuvano za tebe. Jedi, jer to ti je sačuvano baš za
ovu zgodu[k].«
Tako je u onaj dan Šaul jeo sa Samuelom.
25 Potom odande siđoše u grad. Ondje prostriješe
Šaulu na krovu. 26 I on leže na počinak[l].

a) Ime Šaul znači »(od Boga) izmoljen«.
b) Rama, grad Samuelov (7,17).
c) Proroku se po savjet nije dolazilo bez dara (Br 22,7; 1 Kr 14,3; 2 Kr 4,42; 5,15; 8,8. Usp. Am 7,12; Mih 3,11; Ez 13,19).
d) Taj izričaj rijetko označuje proroka (u starim kazivanjima u prozi). Zbog toga se donosi glosa u r. 9, koji treba čitati iza r. 11.
e) Uzvišice su bile tradicionalna kanaanska svetišta postavljena na brežuljcima u blizini gradova. Izraelci su mjesto Baala u njih stavili Jahvu (Suci 6,25s) i službeni će ih kult podnositi duže vremena (1 Kr 3,4s), sve dok ne budu zabranjena zakonom o jedinstvu svetišta (Pnz 12,2+).
f) Sveta je gozba bitni dio žrtve pričesnice (usp. Lev 3,1+).
g) »Vrata« – konj., usp. r. 18; TM »grad«.
h) »nevolju« – po LXX, nema u TM.
i) Prvi navještaj Šaulova uzdignuća.
j) »najmanjega«, po pr.; TM »jednoga od najmanjih«. – »Benjaminova plemena« po pr.; TM »plemenâ«.
k) Oštećen tekst. TM dosl.: »jer to je u utvrđeno vrijeme (sačuvano) za tebe, govoreći: Pozvao sam narod«.
l) »Ondje... počinak«, po LXX i VL; TM »Govorio je sa Šaulom na krovu. Oni ustadoše...«.

Pomazanje Šaulovo[a]

Čim je svanula zora, Samuel zovnu Šaula (na
krovu) govoreći: »Ustani da te otpustim!« Kad je
Šaul ustao, izađoše obojica, on i Samuel.
27 Kad su došli na kraj grada, reče Samuel Šaulu:
»Kaži momku neka pođe naprijed pred nama[b]! A
ti stani sada da ti objavim riječ Božju.«

10 Tada Samuel uze uljanicu s uljem te je izli na
glavu Šaulu; zatim ga poljubi i reče:
9 16-17 »Ovim te Jahve pomazao za kneza nad svojim
narodom Izraelom. Ti ćeš vladati nad narodom Ja-
hvinim i izbavit ćeš ga iz ruke njegovih neprijatelja
14 10+ unaokolo. I evo ti znaka[c] da te Jahve pomazao za
Pnz 32 9 kneza nad svojom baštinom. 2 Kad odeš sada od
Pnz 7 6+ mene, naći ćeš dva čovjeka kod Rahelina groba,
na granici zemlje Benjaminove, u Selsahu[d]. Oni će
ti reći: 'Našle su se magarice koje si pošao tražiti;
i gle, tvoj je otac zaboravio na magarice, a zabrinut
je za vas i govori: Što da učinim za svoga sina?' 3 A
kad odeš odande dalje i dođeš do Taborskog Hra-
sta, srest ćeš ondje tri čovjeka koja će ići gore k
Bogu u Betel. Jedan će nositi tri jareta, drugi tri
okrugla kruha, a treći mijeh vina. 4 Oni će te po-
zdraviti i dat će ti dva kruha, a ti ih primi iz njihove
ruke. 5 Poslije toga doći ćeš u Gibeu Božju[e] (gdje
13 3 se nalazi filistejski stup[f]). Kad uđeš u grad, namje-
rit ćeš se na povorku proroka koji će silaziti s uzvi-
šice, a pred njima harfe, bubnjevi, frule i citre; oni
Suci 3 10+ će biti u proročkom zanosu[g]. 6 Tada će na te sići
duh Jahvin te ćeš pasti u proročki zanos s njima i
promijenit ćeš se u drugog čovjeka. 7 A kad ti se
ispune ti znakovi, onda čini kako ti se prilika pruži
Post 39 2 jer je Bog s tobom. 8 Zatim ćeš sići preda mnom u
Gilgal[h] i ja ću sići k tebi da prinesem žrtve paljenice
Lev 1 1+; i žrtve pričesnice. Sedam dana čekaj dok ne dođem
3 1+ k tebi i ne poučim te što ćeš činiti.«

Šaulov povratak

9 Čim je Šaul okrenuo leđa da ode od Samuela,
Bog mu promijeni srce i svi se oni znakovi ispuniše
u onaj dan. 10 Kad[i] su, naime, došli u Gibeu, gle, 19 20-24
dođe mu u susret povorka proroka i duh Božji siđe
na njega te on pade u proročki zanos usred njih.
11 I kad su ga svi koji ga poznavahu otprije vidjeli
gdje prorokuje s prorocima, počeše govoriti jedan
drugome: »Što se to dogodilo sa sinom Kiševim?
Zar je Šaul među prorocima?« 12 A jedan od njih
odvrati i reče: »A tko je njihov otac[j]?« Otuda je
nastala poslovica: »Zar je i Šaul među prorocima?«
13 Kad je prošao njegov zanos, Šaul se vrati kući[k].
14 A Šaulov stric upita njega i njegova momka:
»Kamo ste išli?« A Šaul odgovori: »Da tražimo
magarice; a kad smo vidjeli da ih nema, otišli smo
k Samuelu.« 15 A njegov ga stric zamoli: »Pripovije-
daj mi što vam je rekao Samuel.« 16 A Šaul odgo-
vori svome stricu: »Rekao nam je da su se našle
magarice.« Ali mu ništa ne reče o kraljevskoj časti
koju mu je prorekao Samuel.

Šaul ždrijebom određen za kralja[l]

17 Poslije toga Samuel sazva narod pred Jahvu u 7 5+
Mispu 18 i reče sinovima Izraelovim: »Ovako govori
Jahve: 'Ja sam izveo Izraela iz Egipta i izbavio sam Suci 6 8-9
vas iz egipatske ruke i iz ruke svih kraljevstava koja Izl 20 2
su vas tlačila. 19 A vi ste danas odbacili svoga Boga, Lev 25 38
onoga koji vas je izbavljao od svih vaših zala i svih
vaših nevolja i rekli ste mu: 'Ne, nego postavi kra-
lja nad nama!' Zato sada stanite pred Jahvom po
svojim plemenima i rodovima.'«
20 Potom Samuel privede sva plemena Izraelova i Jš 7 16-18
ždrijeb pade na pleme Benjaminovo. 21 Zatim pri-
vede pleme Benjaminovo po rodovima i ždrijeb
pade na Matrijev rod; a kad privede Matrijev rod,

a) Izraelske je kraljeve pomazivao čovjek Božji (svećenik ili prorok), usp. 16,13; 1 Kr 1,39; 2 Kr 9,6; 11,12. Taj je obred davao kralju sveti biljeg i po njemu je kralj postajao Jahvin vazal: bio je »pomazanik Jahvin« (usp. 2,35; 24,7.11; 26,9.16 i v. Izl 30,22+).
b) Iza »pred nama« TM dodaje »i on ode«, čega nema u LXX.
c) »Ovim te Jahve....evo ti znaka« po LXX i Vg, nema u TM.
d) »Selsah« – neprotumačiva riječ, nepoznato mjesto. BJ ispušta. Riječ je o »granici« između Benjamina i Efrajima, odakle je Šaul. Ovo je stara predaja (usp. Jr 31,15) o Rahelinu grobu, smještenu potom blizu Betlehema, gdje ga još i danas pokazuju (usp. glosu u Post 35,19).
e) Drugi naziv za Gibeu, Šaulovo rodno mjesto (rr. 10s; 11,4; 15,34).
f) TM ima množinu. Hebrejska riječ može značiti i: »straža« ili »zapovjednik«. BJ po pr.: »upravitelj«. Rečenica u zagradi je glosa koja pripravlja 13,3.
g) Ti su »proroci« živjeli u grupama, te su uz glazbu i plesove padali u zanos koji je zahvaćao i druge (19,20–24; 1 Kr 22,10s). Neki su ih uspoređivali s bratstvima suvremenih derviša. Izraelovi su susjedi (npr. Baalovi proroci, 1 Kr 18,25–29) poznavali taj niži stupanj religioznoga života, koji je Jahvin kult još dugo podnosio (1 Kr 18,4). Takve »proroke«, ali umjerenije, nalazimo kasnije u krugu oko Elizeja (usp. 2 Kr 2,3+). Veliki će proroci u Izraelu biti posve drukčiji (usp. Uvod u Proroke).
h) U blizini Jerihona (usp. Jš 4,19+). R. 8 je umetnut da pripravi 13,8–15, koji proizlazi iz nekoga drugog izvora.
i) Prvotno je izvješće zacijelo kazivalo kako su se ispunila prva dva znaka.
j) Čude se što se Šaul, čovjek ugledna roda, miješa s ovim zanesenjacima, koji su morali biti nižeg podrijetla.
k) Konj.; BJ ima po LXX »u Gibeu«; TM »na uzvišicu«.
l) Ova je predaja iz svetišta u Mispi (usp. 7,5+), a paralelna je s pripovijesti o pomazanju (9,26 – 10,16). Za bacanje ždrijeba usp. Jš 7,14–18.

čovjeka po čovjeka[a], ždrijeb pade na Šaula, sina
Kiševa; ali kad ga potražiše, na nađoše ga.
[22]Tada još jednom upitaše Jahvu: »Je li taj čovjek
došao ovamo[b]?« A Jahve odgovori: »Eno ga, sa-
krio se za tovarom.« [23]Otrčaše i dovedoše ga odan-
9 2 de; a kad je stao usred naroda, bijaše glavom i ra-
menima viši od sviju. [24]Tada Samuel reče svemu
narodu: »Vidite li koga je izabrao Jahve? Nema
1 Kr 1 39 mu ravna u svemu narodu.« I sav narod uze klicati
2 Kr 11 12 i vikati: »Živio kralj!«
8 11-18 [25]Nato Samuel objavi narodu kraljevsko pravo[c] i
17 18-20 zapisa ga u knjigu koju položi pred Jahvu. Najpo-
24 26-28 slije Samuel otpusti sav narod da ide svaki svojoj
kući.
[26]Šaul se također vrati kući u Gibeu, a s njim
pođoše junaci[d] kojima je Bog taknuo srce. [27]Ali
11 12-14 neke ništarije rekoše: »Kako će nas taj spasiti?« I
prezreše ga i ne donesoše mu nikakva dara.

Pobjeda nad Amoncima[e]

11 Otprilike poslije mjesec dana[f] dođe Amonac
Nahaš i utabori se kod Jabeša Gileadskog.
Svi Jabešani poručiše Nahašu: »Sklopi savez s
nama pa ćemo ti se pokoriti.« [2]Ali im Amonac Na-
haš odgovori: »Ovako ću sklopiti savez s vama:
svakome ću od vas iskopati desno oko, i tako ću
učiniti sramotu svemu Izraelu.« [3]A jabeške mu
starješine rekoše: »Ostavi nam sedam dana da po-
šaljemo glasnike u sve krajeve Izraelove, pa ako se
ne nađe nitko da nas izbavi, predat ćemo se tebi.«
[4]I dođoše poslanici u Šaulovu Gibeu te izložiše
sve narodu da čuje. Tada sav narod zaplaka iza gla-
sa.
[5]A gle, Šaul je upravo išao za govedima iz polja
pa upita: »Što je ljudima te plaču?« I pripovjediše
mu što su rekli Jabešani. [6]Kad je Šaul čuo te riječi,
10 10 duh Jahvin siđe na njega i silan gnjev uskipje u nje-
Suci 3 10+
mu. [7]I uze on dva vola, isiječe ih i komade razasla
po poslanicima u sve krajeve Izraelove i poruči: Suci 19 29
»Tko ne pođe za Šaulom[g], ovako će biti s njegovim
govedima.« I strah Božji obuze ljude te pođoše kao 14 15 Post 35 5
jedan čovjek. [8]Šaul ih izbroji u Bezeku: i bijaše si-
nova Izraelovih tri stotine tisuća, a Judinih ljudi
trideset tisuća[h]. [9]Zatim reče poslanicima koji bijahu
došli: »Ovako recite Jabešanima u Gileadu: sutra,
kad sunce pripeče, stići će vam pomoć.«
Kad su se poslanici vratili, javiše sve to Jabeša-
nima i oni se obradovaše. [10]I poručiše Nahašu[i]:
»Sutra ćemo izaći k vama[j], pa učinite s nama što
vam bude drago.«
[11]Sutradan Šaul razdijeli narod u tri čete, koje
provališe u tabor o jutarnjoj straži i tukoše Amonce Izl 14 24
do najveće dnevne žege; a što preživje, rasprša se
da ni dvojica ne ostaše zajedno.

Šaul proglašen za kralja[k]

[12]Tada narod reče Samuelu: »Tko je onaj što je 10 27
govorio: 'Zar će Šaul kraljevati nad nama?' Dajte
te ljude da ih pogubimo!« [13]Ali Šaul odgovori:
»Neka se ne pogubi u ovaj dan nitko, jer je danas 2 Sam 19 23
Jahve izvojevao pobjedu u Izraelu.« [14]Tada Samuel
reče narodu: »Hajdemo u Gilgal da ondje potv-
rdimo kraljevstvo.«
[15]I sav narod krenu u Gilgal i ondje postaviše Jš 4 19+
Šaula za kralja pred Jahvom, u Gilgalu. Ondje žr-
tvovaše pred Jahvom žrtve pričesnice i ondje je Lev 3 1+
Šaul sa svim Izraelcima slavio slavlje.

Samuel se povlači pred Šaulom[l] Jš 24 1-28

12 Tada Samuel reče svemu Izraelu: »Evo, ispu-
nio sam vašu želju u svemu što ste od mene
tražili i postavih kralja nad vama. [2]I od sada će Br 27 16-17
kralj ići pred vama. A ja sam ostario i osijedio i

a) »a kad privede Matrijev rod, čovjeka po čovjeka«, po LXX. Nema u TM.
b) »Je li taj čovjek došao ovamo?« po LXX; TM »Je li ovamo došao neki čovjek?«
c) To »kraljevsko pravo« (usp. 8,11–13) ovdje je neki pisani tekst, »ustav«, ugovor koji povezuje kralja i narod (usp. 2 Kr 11,17).
d) »junaci«, po LXX; TM oštećen.
e) Predaja iz Gilgala, neovisna o prethodnima: nigdje se ne vidi da je Šaul već bio pomazan, niti da mu narod kliče kao kralju. Izvještaj podsjeća na »velike« Suce. Razlika je ipak u tome što nakon pobjede Šaula ne priznaju sucem, već mu kliču kao kralju, a ta je razlika značajna.
f) »Otprilike poslije mjesec dana« *(kemehodeš)* po pr.; ovamo preneseno iz 10,27. TM ima na kraju 10,27 *kemahariš* »i bio je kao šutljiv«.
g) TM ima »za Šaulom i Samuelom« – glosa u skladu sa 7. pogl.
h) Neobično veliki brojevi i razlika između Izraela i Jude odaju kasniju obradu.
i) »Nahašu« – dodano po smislu.
j) Jabešani se igraju dvoznačnošću riječi: taj izričaj može značiti »napast ćemo vas« ili »predat ćemo vam se« (kao u r. 3).
k) Izvorno je iza r. 11 stajao r. 15: dan nakon pobjede narod kliče Šaulu kao kralju. Ali po paralelnom izvještaju Šaulu kao kralju kliču već u Mispi (10,24). Rr. 12–14 usklađuju oba izvještaja: Šaula nisu priznavali svi (usp. 10,27), pa je trebalo »ponoviti« njegovo ustoličenje. Hošea, protivan kraljevstvu, osuđuje, čini se, ovo proglašenje za kralja kao grijeh (Hoš 8,4; 9,15).
l) S ovim Samuelovim oproštajnim govorom usp. Mojsijev (Pnz 29,30) i Jošuin (Jš 23) oproštajni govor. Na početku svakog novog razdoblja povijesti – osvajanje, Suci, monarhija – znamenita osoba prethodnoga doba podsjeća na velika djela Božja u povijesti te obećaje Božju pomoć za budućnost ako narod ostane vjeran. U Mojsija i Jošue ti su oproštajni govori povezani s obnovom Saveza (Pnz 31; Jš 24), što se podrazumijeva i ovdje u rr. 7–15. Mjesto događaja vjerojatno je Gilgal, kao i u 11,15.

moji sinovi eto su među vama. Ja sam išao pred
vama od svoje mladosti pa do današnjega dana.
3Evo me! Posvjedočite protiv mene pred Jahvom i
Br 16 15 pred njegovim pomazanikom: kome sam oteo vola
Sir 46 19 i kome sam oteo magarca? Koga sam prevario?
1 Sam 8 11-17 Koga sam tlačio? Od koga sam primio mito da bih
zažmirio na jedno oko? Ja ću vam sve natrag vrati-
ti.«
4A oni odgovoriše: »Nisi nas prevario, nisi nas
tlačio, nisi ni od koga primio ništa.«
5Još im reče: »Svjedok je Jahve protiv vas i svje-
dok je njegov pomazanik u ovaj dan da niste našli
ništa u mojoj ruci.« A oni odgovoriše: »Tako je!«
6Tada Samuel reče narodu[a]: »Jest, svjedok je[b] Ja-
Mih 6 4 hve koji je postavio Mojsija i Arona i koji je izveo
vaše oce iz Egipta. 7Stanite sada ovamo da probe-
sjedim s vama pred Jahvom i da vas podsjetim[c] na
sva velika djela koja je učinio Jahve vama i vašim
ocima. 8Kad je Jakov došao u Egipat, Egipćani su
ih pritisnuli[d], a vaši su oci vapili Jahvi za pomoć. I
Jahve posla Mojsija i Arona, koji izvedoše oce vaše
iz Egipta i naseliše ih na ovome mjestu. 9Ali oni
Suci 4-5 zaboraviše Jahvu, Boga svoga, i on ih predade u
Suci 13-16 ruke Siseri, vojvodi hasorske vojske, i u ruke Fili-
Suci 3 12-30 stejaca, i u ruke moapskome kralju, koji su vojevali
na njih. 10I opet su vapili Jahvi za pomoć govoreći:
'Zgriješili smo jer smo ostavili Jahvu i uzeli služiti
baalima i aštartama; izbavi nas sada iz ruku naših
neprijatelja pa ćemo ti služiti!' 11I Jahve posla Jeru-
Suci 6-8; 4-5; baala i Baraka[e], Jiftaha i Samuela te vas izbavi iz
11-12 ruku vaših neprijatelja unaokolo, tako da ste mogli
živjeti bez straha.
11 Is 12Ali kad vidjeste Nahaša, kralja amonskoga,
8 7 kako ide na vas, rekoste mi: 'Ne, nego kralj neka
vlada nad nama!' Pa ipak je vaš kralj Jahve, vaš
Bog! 13I eto vam sada kralja koga ste izabrali[f]! Eto,
Jahve je postavio kralja nad vama. 14Ako se budete
bojali Jahve i njemu budete služili, ako budete slu-
šali njegov glas i ne budete se protivili njegovim
zapovijedima, slijedit ćete Jahvu, Boga svoga, vi i
kralj koji kraljuje nad vama. 15Ako li ne budete
slušali Jahvina glasa, ako se budete protivili njego-
vim zapovijedima, tada će se ruka Jahvina spustiti
na vas i na vašega kralja[g] da vas uništi.
16Sada još jednom pristupite i vidite veliki znak
koji će Jahve učiniti pred vašim očima. 17Nije li
sada pšenična žetva[h]? Ali ja ću zazvati Jahvu i on 1 Kr 18
će poslati gromove i kišu. I jasno ćete razabrati
kako je veliko zlo koje ste učinili pred Jahvom tra-
žeći sebi kralja.«
18Tada Samuel zazva Jahvu i Jahve posla gro-
move i kišu u onaj dan i sav se narod vrlo poboja
Jahve i Samuela. 19I sav narod reče Samuelu: »Moli
se Jahvi, svome Bogu, za svoje sluge da ne pomre-
mo, jer smo svim svojim grijesima dodali zlo tražeći
sebi kralja.«
20Ali Samuel reče narodu: »Ne bojte se! Vi ste,
doduše, učinili sve ovo zlo, ali sada ne ostavljajte
više Jahvu, nego služite Jahvi svim svojim srcem.
21Ne priklanjajte se više ništavim idolima koji vam
ništa ne koriste, ništa vam ne pomažu jer su samo Pnz 32 37-39
ništavila. 22A Jahve neće odbaciti svoga naroda,
radi velikog imena svoga, jer se Jahve udostojao Jr 14 21
da vas učini svojim narodom. 23A od mene neka je Ez 20 9
daleko da zgriješim Jahvi prestajući moliti za vas i Dn 3 34
upućivati vas na dobar i pošten put. 24Samo se Pnz 7 6+
bojte Jahve i njemu iskreno služite svim svojim Izl 32 11+
srcem; jer, pogledajte kako se velikim očitovao
među vama. 25Ako li budete činili zlo, propast ćete
vi i vaš kralj.«

a) Ovaj je kratki govor sastavljen u deuteronomističkom stilu.
b) »svjedok je« – po LXX; nema u TM.
c) »i da vas podsjetim« – po LXX; nema u TM.
d) »Egipćani su ih pritisnuli« – po LXX; nema u TM.
e) »Barak« – po LXX; TM ima »Bedan«. I Samuel je ubrojen među suce (usp. 1 Sam 7).
f) »koga ste izabrali« – po LXX; TM »koga ste izabrali, koga ste tražili«.
g) »i na vašega kralja« – po LXX; TM »i na vaše očeve«.
h) Godišnje doba u koje u Palestini nikada ne pada kiša.

2. *POČECI ŠAULOVA KRALJEVSTVA*

Ustanak protiv Filistejaca[a]

13 Šaulu je bilo ... godina kad je postao kralj, a kraljevao je[b] ... i dvije godine nad Izraelom. [2]Šaul izabra sebi tri tisuće Izraelaca: dvije tisuće od njih bijahu sa Šaulom u Mikmasu i u Betelskoj gori, a jedna tisuća bijaše s Jonatanom u Benjaminovoj Gebi[c]. Ostali je narod Šaul otpustio svakoga u njegov šator[d].
14 1-15; [3]Jonatan sruši filistejski stup koji je stajao u Gi-
10 5 bei[e] i Filistejci saznaše da su se Hebreji pobunili.
Šaul zapovjedi te zatrubiše u rog po svoj zemlji [4]i sav Izrael doznade novost: »Šaul je srušio filistejski stup, Izrael se omrazio Filistejcima!« I narod se poče skupljati oko Šaula u Gilgalu.
[5]A Filistejci se skupiše da vojuju na Izraela: tri tisuće[f] bojnih kola, šest tisuća konja, a mnoštvo naroda kao pijeska na morskoj obali. I utaboriše se
Js 7 2+ kod Mikmasa, istočno od Bet Avena[g]. [6]Kad su Iz-
raelci vidjeli da su u nevolji i da je narod pritisnut
14 11 od neprijatelja, posakrivaše se u pećine, jame[h], kamenjake, jarke i čatrnje. [7]Neki su prešli i preko gazova Jordana[i] u zemlju Gadovu i Gileadovu.

15 Rascjep između Samuela i Šaula[j]

Šaul je još bio u Gilgalu, a sav je narod oko
10 8 njega drhtao od straha. [8]On pričeka sedam dana kako mu je odredio Samuel; ali kad Samuel nije došao u Gilgal, narod se stade razilaziti od Šaula. [9]Tada reče Šaul: »Donesite mi žrtvu paljenicu i žrtve pričesnice!« I prinese žrtvu paljenicu. [10]I upravo je završavao žrtvu paljenicu, kad eto Samuela; Šaul mu iziđe u susret da ga pozdravi. [11]Samuel ga upita: »Što si učinio?« A Šaul odgovori: »Kad sam vidio da se narod razilazi od mene, a ti da ne dolaziš do određenoga dana, a Filistejci se skupili u Mikmasu, [12]pomislio sam: sad će udariti Filistejci na me u Gilgalu, a ja neću stići molitvom ublažiti Jahvu! Zato se odvažih i prinesoh žrtvu paljenicu.«
[13]Samuel tada reče Šaulu: »Ludo si radio! Da si održao zapovijed koju ti je dao Jahve, tvoj Bog, Jahve bi učvrstio tvoje kraljevstvo nad Izraelom dovijeka[k]. [14]A sada se tvoje kraljevstvo neće trajno
održati: Jahve je potražio sebi čovjeka po svom ↗Dj 13 22
srcu i odredio ga za kneza nad svojim narodom[l], jer ti nisi održao što ti je Jahve zapovjedio.« [15]Nato Samuel ustade i ode iz Gilgala svojim putem.
Što je naroda ostalo, pođe za Šaulom u susret ratnicima. Kad su došli iz Gilgala u Gebu Benjaminovu, Šaul pobroji narod koji je ostao uza nj i bijaše ga oko šest stotina ljudi[m].

Ratne pripreme[n]

[16]Šaul i sin mu Jonatan s ljudima što bijahu s njima zaposjeli su Benjaminovu Gebu, a Filistejci se utaborili u Mikmasu[o]. [17]Tada iz filistejskog tabora izađe četa pljačkaša u tri odjela: jedan odio udari prema Ofri u zemlju šualsku; [18]drugi odio krenu prema Bet Horonu, a treći odio udari prema

a) Poglavlja 13 – 14 kao da daju kratak pregled Šaulova kraljevanja, s uvodom 13,1 i zaključkom 14,47–52. Ali ona govore samo o rušenju filistejskog stupa (ili o ubojstvu zapovjednika) te o protuudaru Filistejaca i bitci kod Mikmasa, koja traje samo jedan dan. O Šaulovu kraljevstvu govore i pogl. 15 – 31. Pogl. 13 sastavljeno je od više dijelova: rr. 16–18 i r. 23 dio su staroga kazivanja koje se nastavlja u 14. poglavlju. Rr. 7b–15 sastavljeni su kasnije. U daljnjem tekstu ne nalazimo nikakva traga ovoga prvoga odbačenja Šaula. Čini se da je to anticipacija 15. poglavlja.
b) TM dosl.: »Šaul je imao godinu dana kad je postao kralj, a kraljevao je dvije godine nad Izraelom«, što nema smisla. Koliko je Šaul imao godina kada je počeo kraljevati, ili nije bilo poznato ili je slučajno ispalo iz teksta. Trajanje je kraljevanja možda svedeno na samo dvije godine iz teoloških razloga (usp. Išbaal, isto tako loš kralj – 2 Sam 2,10).
c) »Geba«, konj. (usp. r. 15); TM »Gibea«. Izmjeničnost Geba – Gibea u TM i u pr. je konstantna poteškoća pogl. 13 – 14. Naš je izbor nadahnut na paralelnim tekstovima i na zemljopisnoj situaciji. Jonatan je sin Šaulov (usp. r. 16 i nastavak izvještaja).
d) Ostatak neke samostalne predaje.
e) »Gibea« po LXX, usp. 10,5; TM ima »Geba«. – »pobunili« po LXX; TM ima »čuli«.
f) »Tri tisuće« – po pr.; TM ima »trideset tisuća«.
g) Prevedeno: »kuća ispraznosti«. To je ime postalo nadimak za Betel (usp. Am 5,5). Ali ovdje i u nekim drugim odlomcima to bi ime moralo označavati neki drugi grad, kojega smještaj nije poznat.
h) »jame« *(hôrîm)* – konj.; TM »grmlje« *(havahîm)*.
i) »Neki...Jordana« – po LXX; TM »Hebreji prijeđoše preko Jordana«.
j) To je tragedija Šaulova kraljevanja: izabran od Jahve, spasio je svoj narod (1 Sam 11; 1 Sam 14); unatoč tomu Gospodin ga odbacuje (1 Sam 13; 1 Sam 15). Onamo od prednosti dane Jakovu nad Ezavom (Post 25,23, usp. Rim 9,13) i izabranja Izraela (Pnz 7,6; Am 3,2) sve do poziva apostolâ, do poziva apostola Pavla i svakog kršćanina, sva povijest spasenja govori o slobodi Božjeg izbora. Ali ona govori i o tome da i trajanje milosti ovisi o vjernosti izabranika: Šaul je bio nevjeran svome pozivu.
k) Ne vidi se točno koja je bila Šaulova pogreška: čekao je sedam dana, kako mu je odredio Samuel (r. 8). Osobno je prinio žrtvu, ali to nije bilo nimalo sablažnjivo za starija shvaćanja (usp. 14,32–35). Razlog odbačenosti bit će jasnije dan u 1 Sam 15.
l) Riječ je o Davidu.
m) Po LXX. TM preskače od prvoga na drugi »Gilgal« te ispušta tekst između njih.
n) S r. 16 počinje staro kazivanje o bitci u Mikmasu. Rr. 19–22 su umetnuti.
o) Dijeli ih duboko suho korito (= vadi) Suveinit, koje će Jonatan prijeći (14,4s).

Gebi[a] koja se uz Dolinu hijena diže nad pustinjom.
[19]A po svoj zemlji Izraelovoj nije bilo kovača, jer
su Filistejci rekli: »Treba sve učiniti da Hebreji ne
bi pravili sebi mačeva i kopalja.« [20]Zato su svi Iz-
raelci išli k Filistejcima ako je tko htio da prekuje
svoj raonik ili motiku, svoju sjekiru ili ostan za vo-
love. [21]A cijena je bila dvije trećine šekela za rao-
nike i motike, jedna trećina za oštrenje sjekire i za
nasađivanje ostana[b]. [22]Tako se dogodilo da na dan
bitke kod Mikmasa nitko od svega naroda koji bi-
jaše sa Šaulom i Jonatanom nije imao ni mača ni
koplja u ruci; samo ih imahu Šaul i njegov sin Jona-
tan.
[23]A dotle jedna straža filistejska bijaše izišla
prema klancu kod Mikmasa.

Jonatan napada stražu

14 Jednoga dana Šaulov sin Jonatan reče svome
momku štitonoši: »Hajde da prijeđemo do fi-
listejske straže koja je ondje prijeko.« Svome ocu
nije ništa o tom javio. [2]Šaul je sjedio na međi Ge-
be[c], pod šipkom koji je stajao kraj gumna; a bilo je
4 21 s njim oko šest stotina ljudi. [3]A Ahija, sin Ahituba,
brata Ikaboda, sina Pinhasa, sina Elija, svećenika
2 28+ Jahvina u Šilu, nosio je u to vrijeme oplećak. Na-
14 18 rod nije primijetio da je Jonatan otišao.
[4]U sredini klanca kuda je Jonatan htio prijeći da
dođe do filistejske straže bila je litica s jedne strane
i litica s druge strane. Jedna se zvala Boses, a
druga Sene. [5]Prva je litica stajala na sjeveru nasu-
prot Mikmasu, a druga na jugu nasuprot Gebi.
[6]Jonatan reče svome štitonoši: »Hajde da prije-
đemo do straže onih neobrezanika. Možda će Ja-
17 47 hve učiniti nešto za nas, jer ništa ne priječi Jahvu
Suci 7 4-7 da udijeli pobjedu – bilo mnogo ljudi ili malo.«
[7]A štitonoša mu odgovori: »Čini sve na što te
srce tvoje potiče. Ja ću s tobom, moje je srce kao
tvoje srce[d].«
[8]Jonatan mu reče: »Evo, prijeći ćemo k tim lju-
dima i pokažat ćemo im se. [9]Ako nam reknu ova-
ko: 'Ne mičite se dok ne dođemo do vas', tada
ćemo se ustaviti na mjestu i nećemo se uspinjati k
njima. [10]Ako li nam reknu ovako: 'Uspnite se k
nama', tada ćemo se uspeti, jer ih je Jahve predao
nama u ruke. To će nam biti znak[e].«
[11]Kad su se obojica pokazala filistejskoj straži,
rekoše Filistejci: »Gle, Hebreji su počeli izlaziti iz 13 6
rupa u koje su se skrili.« [12]I stražari doviknuše Jo-
natanu i njegovu štitonoši: »Uspnite se k nama da
vas nešto naučimo!«
A Jonatan reče svome štitonoši: »Penji se za
mnom, jer ih je Jahve predao u ruke Izraelove.«
[13]Jonatan se poče penjati pomažući se rukama i no-
gama, a za njim njegov štitonoša. Filistejci su pa-
dali pred Jonatanom, a njegov ih je štitonoša ubi-
jao za njim. [14]U tome prvom pokolju što ga učiniše
Jonatan i njegov štitonoša pade dvadesetak ljudi na
otprilike pola jutra izoranog polja[f].

Opća bitka

[15]Tada se proširi strah po taboru i po polju, a i 13 16
stražare i četu pljačkaša obuze strava; i zemlja 13 23
zadrhta i bijaše to silan strah Božji. [16]A Šaulovi 13 17 11 7
stražari u Benjaminovoj Gebi[g] opaziše da se mno-
štvo u taboru uskomešalo na sve strane. [17]I Šaul
reče ljudima koji su bili s njim: »Prozovite ljude i
vidite tko je otišao od nas.« A kad prozvaše, gle,
ne bijaše Jonatana i njegova štitonoše!
[18]Tada Šaul reče Ahiji: »Primakni oplećak! Posa- 2 28+
vjetuj se s Jahvom!« On je, naime, tada nosioople-
ćak pred sinovima Izraelovim[h]. [19]Ali dok je Šaul
govorio sa svećenikom, bivala je buka u filistej-
skom taboru sve veća, pa Šaul reče svećeniku: »Po-
vuci ruku[i]!« [20]Nato Šaul i sav narod što je bio s
njim krenuše zajedno na mjesto boja, i gle, ondje
bijahu isukali mačeve jedni na druge i velika po-
mutnja vladaše među njima. [21]A oni Hebreji koji
su već poodavno bili u službi Filistejaca i sada pošli
s njima na vojsku, odmetnuše se[j] od njih i prista-
doše uz Izraelce koji bijahu sa Šaulom i Jonata-
nom. [22]I svi Izraelci koji se bijahu sakrili u Efraji-
movoj gori, čuvši da Filistejci bježe, nagrnuše za
njima u boj.
[23]Tako je Jahve udijelio pobjedu Izraelu u onaj

a) »prema Gebi« po nekim rkpp. LXX; BJ po LXX »prema uzvisini«; TM »prema granici«. Pljačkaši žele opustošiti svu zemlju.
b) Nesiguran tekst.
c) »Geba« po r. 5 i 13,16; TM »Gibea«. – »kraj gumna« (*bammigran*) konj.; TM »u Migronu« (*bemigron*).
d) »moje je srce« po LXX; »s tobom« TM.
e) Događaj, bio bliz ili dalek, očituje volju Božju. Najvješćuje ga Bog (Izl 3,12) ili neki čovjek Božji (1 Sam 2,34; 10,7–9; 2 Kr 19,29) ili ga pak (kao ovdje i u Post 24,12s.; Suci 6,17–18.36–40; 2 Kr 20,8–10) predlaže sam čovjek koji traži Božji odgovor.
f) Kraj je r. oštećen. BJ prevodi samo do riječi »dvadesetak ljudi«.
g) »Geba« po LXX (usp. 13,16); TM ima »Gibea«.
gg) TM »mnoštvo«; BJ po LXX »tabor«. Naš prijevod spaja oba čitanja. Dalje po LXX. TM ima: »'Primakni Kovčeg Božji', jer je Kovčeg Božji onda bio u Izraelaca«.
h) O oplećku kao sredstvu proricanja usp. 2,28+. Šaul želi pitati Gospodina prije nego zametne bitku (usp. 30,7s i ovdje r. 37). Neki kasniji pisac, misleći na tekst Suci 8,27, gdje je efod idolopoklonički predmet, promijenio je ovdje u »Kovčeg Božji«.
i) Svećenik vuče ždrijeb, ali ga Šaul prekida te ne tražeći više odgovora kreće u boj.
j) Po LXX. TM oštećen.

dan, a boj se raširio sve do preko Bet Horona[b].

Jonatan se ogrešuje o Šaulovu zabranu[a]

[24]Izraelci su onog dana bili vrlo izmoreni, jer je
Šaul izrekao nad narodom ovu zakletvu: »Proklet
bio čovjek koji okusi hrane prije večeri, prije nego
što se osvetim svojim neprijateljima!« Tako sav na-
rod ne okusi hrane toga dana[c].
[25]Ali je ondje bilo medenoga saća na površini
zemlje[d]. [26]Kad je narod došao onamo, vidje gdje
teče med, ali nitko ne prinese ruke k ustima, jer se
narod bojao zakletve. [27]Samo Jonatan, koji nije čuo
kad je njegov otac zakleo narod, primače vrh štapa
koji mu bijaše u ruci i zamoči ga u medeno saće,
zatim prinese ruku k ustima; i odmah mu se zasvi-
jetliše oči. [28]Tada jedan iz naroda progovori i reče
mu: »Tvoj je otac zakleo narod govoreći: 'Proklet
bio onaj koji okusi hrane danas[e]!'« [29]A Jonatan od-
govori: »Moj otac svaljuje nesreću na zemlju. Gle-
dajte kako su mi se zasvijetlile oči jer sam okusio
malo toga meda. [30]Što bi tek bilo da je narod slo-
bodno jeo od plijena koji je zadobio od neprijate-
lja? Ne bi li filistejski poraz bio još veći?«

Obredni prestupak naroda

[31]Onoga dana potukoše Filistejce od Mikmasa
sve do Ajalona[f], a narod je bio na kraju svojih sna- 10 10-12
ga. [32]Tada se narod baci na plijen, nahvata sitne
stoke, goveda i teladi i poče ih klati na goloj zemlji Lev 1 5+
i jesti meso s krvlju. [33]I javiše to Šaulu govoreći:
»Gle, narod griješi Jahvi jedući meso s krvlju!« A
on reče: »Iznevjeriste se! Dovaljajte mi ovamo ve-
lik kamen[g]!« [34]Zatim reče: »Zađite među narod i
recite svima neka svaki dovede k meni svoga vola
ili ovcu; ovdje ćete ih klati i jesti, a nećete griješiti
Jahvi jedući meso s krvlju.«
Tako sav narod još iste noći dovede što je tko
imao[h] i to su ondje klali. [35]A Šaul podiže žrtvenik
Jahvi; bijaše to prvi žrtvenik koji je podigao Jahvi. Suci 6 24

Jonatan označen kao kriv, ali ga spasava narod

[36]Nato reče Šaul: »Pođimo još noćas u potjeru za
Filistejcima i plijenimo ih dok ne svane jutro! Ne-
ćemo im ostaviti nijednoga čovjeka!« A narod mu
odgovori: »Čini sve što misliš da je dobro!« Ali sve-
ćenik reče: »Pristupimo ovdje k Bogu[i]!« [37]I Šaul
upita Boga: »Moram li poći u potjeru za Filistejci-
ma? Hoćeš li ih predati u ruke Izraelu?« Ali mu ne 28 6
odgovori u onaj dan.
[38]Zato Šaul reče: »Pristupite ovamo, svi narodni
glavari! Ispitajte i vidite u čemu je bio današnji pre-
stupak. [39]Jer, živoga mi Jahve, koji daje pobjedu
Izraelu, ako se nađe krivnja ma i na mome sinu
Jonatanu, mora umrijeti!« Ali nitko se iz naroda
ne usudi odgovoriti Šaulu.
[40]Šaul onda reče svemu Izraelu: »Vi stanite na
jednu stranu, a ja i moj sin Jonatan stat ćemo na
drugu stranu.« A narod odgovori Šaulu: »Čini ono
što misliš da je dobro!« [41]Tada se Šaul pomoli: »Ja-
hve, Bože Izraelov, zašto nisi danas odgovorio
svome sluzi? Ako je krivnja na meni ili na mome
sinu Jonatanu, Jahve, Bože Izraelov, daj Urim;
ako li je krivnja na tvom narodu Izraelu, daj Tu-
mim[j].« I ždrijeb pade na Šaula i Jonatana, a narod
izađe slobodan.
[42]Šaul nastavi: »Bacite ždrijeb između mene i
moga sina Jonatana!« I ždrijeb pade na Jonatana.
[43]Tada Šaul reče Jonatanu: »Priznaj mi što si uči-
nio!« Jonatan odgovori: »Ja sam samo okusio malo
meda vrškom štapa koji mi bijaše u ruci. Evo me,
spreman sam umrijeti!« [44]Šaul odgovori: »Tako mi Rut 1 17+
Bog učinio zlo i dodao mi drugo ako doista ne
umreš, Jonatane!«
[45]Ali narod reče Šaulu: »Zar da umre Jonatan,
koji je izvojevao ovu veliku pobjedu u Izraelu? Ne
smije to biti! Živoga nam Jahve, nijedna vlas neće

a) Ovdje su pomiješane dvije predaje. 1. Šaul je naredio post do večeri (r. 24), narod ga je obdržavao, ali se onda baca na plijen ne obazirući se na obredne propise (rr. 31–35). 2. Šaul je naredio post (r. 24), ali Jonatan ne zna za tu naredbu, krši je (rr. 25–30) i ždrijebom je pronađen krivim (rr. 36–46).
b) »Bet Horon« po pr.; TM »Bet Aven«.
c) Ovaj je prigodni post sredstvo da se dobije pobjeda, koja je dar Božji.
d) Konj. Izostavljene su prve riječi retka, koje bi bile nespretno udvajanje susljednog retka.
e) TM dodaje »a narod je bio na kraju svojih snaga«, što je glosa uzeta iz r. 31.
f) Filistejci su odbijeni na putu kojim inače redovito napadaju. Uistinu velika pobjeda: oslobođeno je planinsko područje, srce kraljevstva.
g) Taj će kamen služiti kao žrtvenik (usp. 6,14; Suci 6,20; 13,19) da bi se od klanja učinilo obredno žrtvovanje (usp. Lev 17,1+).
h) Dosl. LXX: »što je bilo u njegovoj ruci«. TM: »svatko svoga vola u svojoj ruci«.
i) Da ga upitamo pomoću oplećka (usp. 30,8 i ovdje r. 18).
j) Po pr.; TM je oštećen i izostavlja tekst između 1. i 3. spomena Izraela, između: »Bože Izraelov i Izraelu«. R. pokazuje kako su se tražili odgovori pomoću efoda: on se sastojao od dva štapića ili kocke, koji su se zvali *urim* i *tummim* (značenje tih riječi nije do sada poznato), a njima se davalo dogovoreno značenje. Ono što je izvučeno donosilo je Božji odgovor. Bio je to dakle odgovor *da* ili *ne* (usp. 23,10–12) i ispitivanje je nekada trajalo dugo. Rukovanje efodom bilo je pridržano levitskim svećenicima (Br 27,21; Pnz 33,8). Poslije Davida taj se običaj zaboravio i nije se više obnavljao (usp. Ezr 2,63 = Neh 7,65). Naziv se ipak sačuvao: označavat će jedan dio odjeće velikog svećenika (usp. Izl 28,30; Lev 8,8 i Izl 28,6+).

pasti s njegove glave na zemlju jer je on s Bogom
izvršio ovo djelo danas!« Tako ga narod izbavi[a] te
Jonatan ne pogibe.
[46]Šaul odusta od potjere za Filistejcima, a Fili-
stejci se vratiše u svoj kraj.

Osvrt na Šaulovo vladanje[b]

[47]Kad je Šaul učvrstio svoju kraljevsku vlast nad
Izraelom, okrenu ratovati protiv svih svojih nepri-
jatelja unaokolo: protiv Moaba, protiv Amonaca,
2 Sam 8 2s; protiv Edoma, protiv Bet Rehoba, protiv kralja
10 6s Sobe i protiv Filistejaca; kuda god bi se okrenuo,
1 Sam 15 svuda bi pobjeđivao[c]. [48]Dao je mnogo dokaza svoje
hrabrosti, potukao je Amalečane i izbavio Izraela
iz ruku onih koji su ga pljačkali.
[49]Šaulovi sinovi bijahu Jonatan, Išjo[d] i Malki-
18 17s Šua, a od njegovih dviju kćeri starija se zvala Mera-
18 20s ba, a mlađa Mikala. [50]Šaulova se žena zvala Ahi-
noama, a bila je kći Ahimaasova. Vojvoda njegove
vojske zvao se Abner, a bio je sin Nera, Šaulova
9 1 strica. [51]Jer Kiš, Šaulov otac, i Ner, Abnerov otac,
bijahu sinovi Abielovi.
[52]Žestok se rat vodio protiv Filistejaca svega Šau-
lova vijeka. Koga bi god hrabra ili bojovna čovjeka
Šaul vidio, svakoga bi uzimao u svoju službu[e].

Sveti rat protiv Amalečana[f]

15 Jednom Samuel reče Šaulu: »Mene je Jahve
poslao da te pomažem za kralja nad njegovim
narodom Izraelom. Poslušaj, dakle, riječi Jahvine.
[2]Ovako govori Jahve nad vojskama: 'Odlučio sam
Izl 17 8-16 osvetiti ono što je Amalek učinio Izraelu zatvara-
Pnz 25 17-19 jući mu put kad je izlazio iz Egipta. [3]Sada idi i
Jš 6 17+ udari na Amaleka, izvrši «herem», kleto uništenje,
na njemu i na svemu što posjeduje; ne štedi ga,
pobij muškarce i žene, djecu i dojenčad, goveda i
ovce, deve i magarce!'«
[4]Šaul sazva narod te ih izbroji u Telamu: bijaše
ih dvije stotine tisuća pješaka (i deset tisuća Judeja-
ca). [5]Šaul dođe do amalečkoga grada i postavi za-
sjedu u dolini potoka. [6]Potom Šaul poruči Kenijci-
Br 10 29+ ma: »Otiđite i odvojite se od Amalečana da vas ne
Izl 17 8+ bih istrijebio zajedno s njima, jer ste bili skloni
svim Izraelcima kad su izlazili iz Egipta.« I Kenijci
se odvojiše od Amalečana.
[7]Šaul potuče Amalečane od Havile pa sve do Šu-
ra, koji leži pred Egiptom. [8]I živa uhvati Agaga,
amalečkog kralja, a sav narod zatre oštricom mača,
izvršujući »herem«, kleto uništenje. [9]Ali Šaul i na-
rod poštedješe Agaga i najbolje ovce i najbolja go-
veda, ugojenu stoku i jaganjce i sve što je bilo do-
bro. Na svemu tome ne htjedoše izvršiti »herem«;
nego što je god od stoke bilo bez cijene i vrijedno-
sti, na tom izvršiše »herem«[g].

Šaul odbačen

[10]Zato dođe riječ Jahvina Samuelu ovako: [11]»Ka-
jem se što sam Šaula postavio za kralja: okrenuo Post 6 7
se od mene i nije izvršio mojih zapovijedi.« Samuel
se ražalosti i svu je noć vapio Jahvi.
[12]U rano jutro krenu Samuel da potraži Šaula. I
javiše Samuelu ovako: »Šaul je otišao u Karmel[h], i
gle, podigao je ondje sebi spomenik; zatim je oti-
šao dalje i sišao u Gilgal.« [13]Kad je Samuel došao
k Šaulu, reče mu Šaul: »Blagoslovljen da si od Ja-
hve! Izvršio sam Jahvinu zapovijed.« [14]Ali Samuel
upita: »Kakvo je to ovčje blejanje što dopire do
mojih ušiju i mukanje goveda koje čujem?« [15]A
Šaul odgovori: »Dognali su ih od Amalečana, jer
je narod poštedio najbolje ovce i najbolja goveda
da ih žrtvuje Jahvi, tvome Bogu. Na svemu dru-
gome izvršili smo 'herem'.«
[16]A Samuel reče Šaulu: »Stani da ti kažem što
mi je noćas objavio Jahve.« A on reče: »Govori!«
[17]Tada će Samuel: »Koliko god si malen sâm u svo-
jim očima, ipak si postao glavar Izraelovih pleme-
na. Jahve te pomazao za kralja nad Izraelom. [18]Ja-
hve te poslao na vojni pohod i zapovjedio ti: 'Idi,
izvrši 'herem' na tim grešnicima, na Amalečanima,
vojuj na njih do istrebljenja.' [19]Zašto nisi poslušao
riječi Jahvine? Zašto si se bacio na plijen i učinio
ono što je zlo u Jahvinim očima?«
[20]Šaul odgovori Samuelu: »Ja sam poslušao riječ
Jahvinu: poduzeo sam pohod kamo me poslao, do-
veo sam Agaga, amalečkoga kralja, i izvršio 'he-
rem' na Amalečanima. [21]Ali je narod od plijena
uzeo ovaca i goveda, i to najbolje na čemu se imao
izvršiti 'herem', da žrtvuje Jahvi, tvome Bogu, u
Gilgalu.«

a) Dosl. »otkupi«, kao što se otkupljivala žrtvena životinja koja se morala žrtvovati Jahvi (usp. Izl 13,13–15; 34,20; Lev 27,27).
b) Osvrt sličan onomu u 7,13–15 (Samuel) i 2 Sam 8 (David). Usp. i 2 Sam 3,2–5; 5,13–16; 20,23–26.
c) »svuda bi pobjeđivao«, po pr.; TM »činio bi zlo«.
d) »Išjo« = »čovjek Božji«. Ista se osoba pojavljuje pod imenom Išbaal = »Gospodarov čovjek« u 1 Ljet 8,33 i Išbošet = »čovjek sramote« u TM u 2 Sam 2,8; itd., gdje riječ »sramota« stoji mj. imena »Baal« (kanaansko božanstvo).
e) Početak plaćeničke vojske za razliku od vojske skupljene mobilizacijom ili novačenjem.
f) Petnaesto poglavlje ne zna za prvo Šaulovo odbačenje (13,8–15) i osuđuje samo Šaula, a ne i ustanovu kraljevstva. Ali ističe suprotnost koja upravo u izraelskoj monarhiji postoji između profane politike i zahtjeva Jahvinih i koja će se razviti u borbu između kralja i proroka, ovdje između Šaula i Samuela, kasnije između Ahaba i Ilije, Ezekije i Izaije, Sidkije i Jeremije.
g) »bez cijene i vrijednosti« po pr.; TM oštećen. Šaul i narod ogriješili su se o zapovijed *herem*-a (= potpuno uništenje), kojemu se imalo podvrći sve živo. Ogriješili su se ne time što bi najbolji plijen bili prisvojili za sebe, nego time što su to Gospodinu prinijeli kao žrtvu (r. 15). Šaul je postupao dobronamjerno, i tu je zapravo drama: njegova je pogreška što je, da bi se svidio narodu, izabrao drukčiji način slavljenja Boga. Šaul je tražio kompromis između Jahve, koji ga je odabrao, i naroda koji ga je poklicima izabrao i priznao, a nije se jednoznačno odlučio za Jahvu.
h) Grad južno od Hebrona (usp. 25,2s). Mjesto se nalazi na Šaulovu putu od Negeba prema Gilgalu.

[22]A Samuel odvrati[a]:
5 21-25+ »Jesu li Jahvi milije paljenice i klanice
Hoš 6 6 nego poslušnost njegovu glasu?
Znaj, poslušnost je vrednija od najbolje žrtve,
pokornost je bolja od ovnujske pretiline.
[23]Nepokornost je kao grijeh čaranja,
samovolja je kao zločin s idolima[b].
Ti si odbacio riječ Jahvinu, zato je Jahve odbacio
tebe da ne budeš više kralj!«

Šaul uzalud moli oproštenje

[24]Tada Šaul odvrati Samuelu: »Zgriješio sam što
sam prekršio Jahvinu zapovijed i tvoje naredbe.
Bojao sam se naroda i popustio njegovu zahtjevu.
[25]A sada mi oprosti moj grijeh i vrati se sa mnom
da se poklonim Jahvi.« [26]Ali Samuel odgovori Šau-
lu: »Neću se vratiti s tobom: ti si odbacio Jahvinu
Kr 11 11 riječ, zato je Jahve odbacio tebe da ne budeš više
kralj nad Izraelom.«
[27]Kad se Samuel okrenuo da ode, Šaul čvrsto
uhvati skut njegova plašta, ali se skut otkide.
Kr 11 30s Jr 18 1+ [28]Tada mu reče Samuel: »Danas ti je Jahve otki-
nuo kraljevstvo nad Izraelom i dao ga tvome susje-
du, koji je bolji od tebe.« – [29]Ipak, Slava Izraelova Br 23 19
ne laže i ne kaje se, jer nije čovjek da bi se kajao[c]. 1 Sam 15 11
– [30]Šaul reče: »Sagriješio sam; ali mi sada učini čast
pred starješinama moga naroda i pred Izraelom i
vrati se sa mnom da se poklonim Jahvi, tvome Bo-
gu[d].« [31]I Samuel se vrati sa Šaulom i Šaul se po-
kloni Jahvi.

Smrt Agagova i odlazak Samuelov

[32]Potom zapovjedi Samuel: »Dovedite k meni
Agaga, amalečkoga kralja!« I Agag dođe k njemu
opirući se i reče: »Zaista, smrt je gorka[e]!« [33]Samuel
mu odvrati: »Kao što je tvoj mač mnogim ženama
oteo djecu, tako će među ženama tvoja majka
ostati bez djeteta!« I Samuel posiječe[f] Agaga pred
Jahvom u Gilgalu.
[34]Potom Samuel ode u Ramu, a Šaul se vrati svo-
joj kući u Šaulovu Gibeu. [35]I Samuel nije više vidio
Šaula do svoga smrtnog dana[g]. Samuel je tugovao
zbog Šaula, ali se Jahve pokajao što je Šaula posta-
vio za kralja nad Izraelom.

III. Šaul i David

1. DAVID NA DVORU[h]

David pomazan za kralja

16 Jahve reče Samuelu: »Dokle ćeš tugovati
zbog Šaula, kad sam ga ja odbacio da ne kra-
ljuje više nad Izraelom? Napuni uljem svoj rog i
t 4 17-22 Iz 11 1 pođi na put! Ja te šaljem Betlehemcu Jišaju, jer
sam između njegovih sinova izabrao sebi kralja.«
[2]A Samuel reče: »Kako bih mogao ići onamo? Šaul
će to čuti i ubit će me!« Ali mu Jahve odgovori:
»Uzmi sa sobom junicu pa reci: 'Došao sam da žr-
tvujem Jahvi!' [3]I pozovi Jišaja na žrtvu, a ja ću te
sam poučiti što ćeš činiti: pomazat ćeš onoga koga
ti kažem.«
[4]Samuel učini kako mu je zapovjedio Jahve. Kad
je došao u Betlehem, gradske mu starješine dršćući
dođu u susret i zapitaju: »Znači li tvoj dolazak do-
bro?« [5]Samuel odgovori: »Da, dobro! Došao sam
da žrtvujem Jahvi. Očistite se i dođite sa mnom na
žrtvu!« Potom očisti Jišaja i njegove sinove i pozva
ih na žrtvu.

a) Samuel nije osudio obredne žrtve općenito. Ali Bogu se sviđa nutarnje pokoravanje, ne vanjski obred. Vršiti obrede protiv Božje volje, znači častiti ne Boga nego nekoga drugoga, znači pasti u idolopoklonstvo, ovdje označeno čaranjem i idolima *(terafim)*, kojima se povjeravala zaštita kuća i dobara (Post 31,19.30s; 1 Sam 19,13).
b) »zločin s idolima« – Sim.; »ništavnost i terafi« – TM.
c) Glosa koja navodi Br 23,19.
d) Razgovor nije imao svjedoka i odbačenje Šaula neće uslijediti neposredno (zbog toga što je kralj priznao svoj grijeh?). Samuel prihvaća da potvrdi Šaulov ugled pokazujući se s njim u svetištu.
e) »opirući se« – tekst i značenje nesigurni; »smrt je gorka« po LXX; »prošla je gorčina smrti« – TM (Agag je vjerovao da je izbjegao smrt).
f) »posiječe« ili »isiječe u komade«: to je izvršenje prokletstva.
g) Usp. ipak 19,22–24 iz druge predaje.
h) Izgleda da ova zgoda dolazi iz proročke predaje i ostaje nepovezana sa slijedom povijesti. Davida će u Hebronu pomazati »ljudi iz Jude« (2 Sam 2,4), zatim izraelski starješine (2 Sam 5,3) a ovdje opisano pomazanje neće više biti spomenuto: prema 17,28 i usprkos 16,13 Eliab ne zna za njega. Kao gl. 9 za Šaula, ovaj prikaz služi kao uvod u povijest Davidova uspona.

6 Kad su došli i kad je Samuel vidio Eliaba, reče
u sebi: »Jamačno, evo pred Jahvom stoji njegov
pomazanik!« 7 Ali Jahve reče Samuelu: »Ne gledaj
na njegovu vanjštinu ni na njegov visoki stas, jer
9 2; 10 23s sam ga odbacio. Bog ne gleda[a] kao što gleda čo-
Iz 55 8-9 vjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u
Job 10 4 srcu.« 8 Zatim Jišaj dozva Abinadaba i dovede ga
Ps 147 10s Jr 11 20+ pred Samuela. A on reče: »Ni ovoga Jahve nije
Izr 15 11 izabrao.« 9 Tada Jišaj dovede Šamu, ali Samuel re-
če: »Ni ovoga Jahve nije izabrao.« 10 Tako Jišaj do-
vede sedam svojih sinova pred Samuela, ali Samuel
reče Jišaju: »Jahve nije izabrao nijednoga od ovih.«
11 Potom zapita Jišaja: »Jesu li to svi tvoji sinovi?«
A on odgovori: »Ostao je još najmlađi, on je na
paši, za stadom.« Tada Samuel reče Jišaju: »Pošalji
po njega, jer nećemo sjedati za stol dok on ne do-
Post 39 6 đe.« 12 Jišaj posla po njega: bio je to rumen momak,
2 Sam 14 25s lijepih očiju i krasna stasa. I Jahve reče Samuelu:
»Ustani, pomaži ga: taj je!« 13 Samuel uze rog s
10 6 uljem i pomaza ga usred njegove braće. Duh Ja-
Suci 3 10+ hvin obuze Davida[b] od onoga dana. A Samuel
krenu na put i ode u Ramu.

David stupa u službu Šaulovu[c]

14 Duh Jahvin bijaše odstupio od Šaula, a jedan
zao duh, od Jahve[d], stao ga je salijetati. 15 Tada re-
koše Šaulu sluge njegove: »Evo, zao duh Božji sa-
lijeće te. 16 Zato neka naš gospodar zapovjedi, pa
će sluge tvoje potražiti čovjeka koji zna udarati u
harfu: kad te napadne zao duh Božji, neka onaj
udara u harfu pa će ti biti bolje[e].«
17 Šaul reče svojim slugama: »Nađite mi čovjeka
koji umije vješto udarati u harfu i dovedite ga k
meni!« 18 Jedan od njegovih slugu odgovori i reče:
»Ja sam vidio jednog sina Betlehemca Jišaja: on
umije udarati u harfu, hrabar je junak i čovjek rat-
nik, vješt je govornik, krasna je stasa i Jahve je s
njim.«
19 Tada Šaul posla glasnike k Jišaju i poruči mu:
»Pošalji mi svoga sina Davida (koji je kod stada)!«
20 A Jišaj uze pet[f] hljebova, mijeh vina i jedno jare
i posla Šaulu po svome sinu Davidu. 21 Tako David
dođe k Šaulu i stupi u njegovu službu. I Šaul ga
veoma zavolje i David posta njegov štitonoša. 22 Po-
tom Šaul posla k Jišaju i poruči mu: »Neka David
ostane kod mene u službi, jer je stekao moju naklo-
nost.« 23 I kad god bi Božji duh napao Šaula, David
bi uzeo harfu i svirao; tada bi Šaulu odlanulo i bilo
bi mu bolje, a zao bi duh odlazio od njega.

Golijat izaziva izraelsku vojsku

17 Filistejci skupiše svoje čete za rat i sastaše se
kod Soka u Judeji. Tabor udariše između
Soka i Azeke kod Efes Damima. 2 A Šaul i Izraelci
skupiše se i utaboriše u Terebintskoj dolini, i
svrstaše se za boj protiv Filistejaca. 3 Filistejci su
stajali na gori s jedne strane, Izraelci na gori s
druge strane, a dolina bila među njima.
4 Iz filistejskih redova izađe jedan izazivač. Zvao
se Golijat[g], a bio je iz Gata. Visok bijaše šest la- 2 Sam 21 19
kata i jedan pedalj. 5 Na glavi je imao mjedenu ka-
cigu, obučen je bio u ljuskav oklop, a oklop mu
težak pet tisuća mjedenih šekela. 6 Na nogama je
imao mjedene nogavice, a na ramenima mjedenu
sulicu. 7 Kopljača njegova koplja bila je kao tka-
lačko vratilo, a šiljak koplja težak šest stotina želje-
znih šekela. Pred njim je stupao štitonoša.
8 On se postavi pred izraelske bojne redove i do-

a) »Bog ne gleda« po LXX; ispušteno u TM.
b) Bez ikakva vanjskog znaka i u neposrednoj vezi s pomazanjem: »Duh Jahvin« je ovdje milost udijeljena posvećenoj osobi.
c) Postojale su dvije predaje o Davidovim počecima kod Šaula. Po jednoj je David bio pozvan na Šaulov dvor kao svirač te je postao njegov štitonoša (16,14–23); kao takav on prati kralja u ratu protiv Filistejaca (17,1–11) i ističe se u jednoj posebnoj bitci (17,32–53 – pomiješano s drugom predajom). Po drugoj predaji David je mlad pastir, Šaulu nepoznat. On dolazi vidjeti svoju braću u vojsci i to u času kada najistaknutiji filistejski borac izaziva Izraelce (17,12–30); r. 31 je spoj s prvom predajom (17,32–53). Tada Šaul poziva mladog junaka i uzima ga u svoju službu (17,55 – 18,5).
d) Nakon što je »duh Jahvin« (usp. Suci 3,10+) napustio Šaula (15,23), Šaul je opsjednut od zlog duha. Za njega je rečeno da dolazi od Jahve i bit će nazvan: zao duh Božji (rr. 15 i 16, usp. 18,10; 19,9) jer Izraelac dovodi sve u vezu s Bogom kao prvim uzrokom (usp.: duh nesloge – Suci 9,23; duh laži – 1 Kr 22,19–23; duh vrtoglavice – Iz 19,14; duh obamrlosti – Iz 29,10). Svijest da je od Boga odbačen, od Samuela napušten djelovala je na kraljev prevrtljiv karakter i izazivala krize ludila (18,10ss; 19,9ss).
e) Muzika je u svoj starini služila bilo da podigne dobar duh (usp. 10,5) bilo da protjera zlog duha.
f) »pet« *(hamišah)* konj.; TM »magarca« *(hamôr)*.
g) 2 Sam 21,19 pripisuje pobjedu nad Golijatom jednom od Davidovih junaka i čini se da je ova predaja najstarija. Prvotna predaja gl. 17 govorila je samo o Davidovoj pobjedi nad anonimnim protivnikom, »Filistejcem«. Ime Golijat umetnuto je u rr. 4 i 23. – »iz redova« po LXX; TM »iz tabora«.

vikne im: »Što ste izašli da se svrstate za bitku? Nisam li ja Filistejac, a vi Šaulove sluge? Izaberite[a] između sebe jednoga čovjeka pa neka siđe k meni! 9Ako pobijedi u borbi sa mnom i pogubi me, mi ćemo biti vaše sluge. Ako li ja pobijedim njega i pogubim ga, onda ćete vi biti naše sluge i nama ćete robovati.« 10Još je Filistejac rekao: »Ja sam danas izazvao Izraelove bojne redove. Dajte mi čovjeka da se ogledamo u dvoboju!« 11Kad je Šaul i sav Izrael čuo što je rekao Filistejac, obuze ih strah i drhat.

Rut 1 2+ 1 Sam 16 10s

David dolazi u tabor

12David je bio sin nekoga Efraćanina iz Betlehema u Judeji; taj se zvao Jišaj, a imao je osam sinova. Taj je čovjek u Šaulovo vrijeme bio star i odmakao u godinama[b]. 13Tri najstarija Jišajeva sina bijahu otišla u rat za Šaulom; a ta trojica njegovih sinova koji bijahu otišli u rat zvahu se: najstariji Eliab, drugi Abinadab, a treći Šama. 14David bijaše najmlađi. A tri najstarija bijahu otišla za Šaulom. – 15David je odlazio k Šaulu i vraćao se iz njegove službe da pase stada svoga oca u Betlehemu[c]. 16A Filistejac izlazio svakoga jutra i večeri i postavljao se tako četrdeset dana. – 17A Jišaj reče svome sinu
21 19 Davidu: »Uzmi za svoju braću ovu efu prženoga žita i ovih deset hljebova i odnesi brže svojoj braći u tabor. 18A ovih deset sireva odnesi njihovu tisućniku. Propitaj se za zdravlje svoje braće i donesi od njih znak da si izvršio nalog! 19Oni su sa Šaulom i svim Izraelom u Terebintskoj dolini: vojuju protiv Filistejaca.«

20David ustade u rano jutro, ostavi stado jednom čuvaru, spremi se i ode kako mu bijaše zapovjedio Jišaj. U tabor je stigao kad je vojska izlazila u bojni red i dizala bojni poklik. 21Izraelci i Filistejci svrstaše se u bojni red jedni prema drugima. 22David ostavi svoje stvari čuvaru opreme pa otrča u bojni red. Došavši, zapita svoju braću za zdravlje.

23Dok je s njima govorio, gle, onaj izazivač (zvao
17 8-10 se Golijat, Filistejac iz Gata) iziđe iz filistejskih bojnih redova i ponovi iste riječi kao prije. I David ih je čuo. 24A čim su Izraelci ugledali toga čovjeka, pobjegoše svi daleko od njega i strah ih uhvati. 25Neki Izraelac reče: »Jeste li vidjeli onoga čovjeka što je izišao? A izišao je da izaziva Izraela. Tko njega pogubi, kralj će mu dati silno blago i dat će mu svoju kćer i oslobodit će od poreza njegov očinski dom u Izraelu.«

26Tada David zapita ljude koji stajahu oko njega: »Što će to dobiti čovjek koji ubije toga Filistejca i skine sramotu s Izraela? I tko je taj neobrezani Fi- Jš 5 9+
listejac da izaziva bojne redove živoga Boga?« 27A Suci 14 3; 15 18
narod mu odgovori istim riječima kao prije: »Eto Iz 37 4,17
to će dobiti čovjek koji ga pogubi.« 2 Kr 19 4.16

28A kad je Eliab, njegov najstariji brat, čuo kako se razgovara s ljudima, usplamtje gnjevom na Davida pa mu reče: »A što si ti došao ovamo? Kome si ostavio ono malo ovaca u pustinji? Znam ja tvoju drskost i zlobu tvoga srca: došao si da vidiš bitku!« 29A David odgovori: »A što sam učinio? Zar se ne smije ni riječ reći?« 30Tada se okrene od njega k drugome i zapita istim riječima kao prije. Narod mu odgovori isto kao prvi put. 31Kad su ljudi čuli što je govorio David, jave to Šaulu, a on ga pozva preda se.

David se nudi da prihvati izazov

32David reče Šaulu: »Neka nikome ne klone srce zbog onoga čovjeka[d]! Tvoj će sluga izaći i borit će se s tim Filistejcem.« 33Ali Šaul odvrati Davidu: »Ne možeš ti izaći na toga Filistejca da se boriš s njim jer si ti još dijete, a on ratnik od svoje mladosti.«

34Ali David odgovori Šaulu: »Tvoj je sluga čuvao ovce svome ocu, pa kad bi došao lav ili medvjed te uhvatio ovcu iz stada, 35ja bih potrčao za njim, udario ga i istrgao mu ovcu iz ralja. A ako bi se on digao na me, uhvatio bih ga za grivu i udarao ga dok ga ne bih ubio. 36I lava je i medvjeda tvoj sluga ubio, pa će i taj neobrezani Filistejac proći kao jedan od njih jer je izazvao bojne čete Boga živoga.«
37David još dometne: »Jahve koji me izbavio iz lav-
lje pandže i medvjeđe šape izbavit će me i iz ruku Ps 18 18
toga Filistejca.« Tada Šaul reče Davidu: »Idi i Ja- Pnz 30 3-4
hve neka bude s tobom!« Lev 26 8 Izr 28 1

38Šaul obuče Davida u svoju ratnu odoru, na glavu mu ustače mjedenu kacigu i stavi mu oklop. 39Pripasa Davidu svoj mač preko odore, ali David uzalud pokuša hodati, jer ne bijaše navikao, pa reče Šaulu: »Ne mogu hodati u tome jer nisam navikao.« Zato sve skinu sa sebe[e].

a) »izaberite« po LXX; TM oštećen.
b) »u godinama« *(baššanim)* – prijevodi; TM »među ljudima« *(ba'anašim)*. Stari grčki prijevod ispušta rr. 12–31, koji pripadaju predaji po kojoj je David još nepoznat Šaulu, vidi 16,14+.
c) Redakcijska glosa da se uskladе dvije predaje.
d) Nastavlja se prvi izvještaj i r. 32 se nadovezuje na r. 11. Iza toga se dvije predaje miješaju.
e) »Pripasa Davidu« po LXX; TM »David si pripasa«, isto tako »skinu sa sebe«, ali usp. r. 38; BJ prema LXX: »Zato sve skinuše s njega«.

Dvoboj[a]

40David uze svoj štap u ruku, izabra u potoku
pet glatkih kamenova i metnu ih u svoju pastirsku
torbu, koja mu je služila kao torba za praćku, te s
praćkom u ruci pođe prema Filistejcu. 41A Filistejac
se sve bliže primicao Davidu, dok je njegov štito-
noša stupao pred njim. 42A kad Filistejac pogleda i
16 12 vidje Davida, prezre ga s njegove mladosti – bijaše
David mladić, rumen, lijepa lica. 43Zato Filistejac
reče Davidu: »Zar sam ja pseto te ideš na me sa
štapovima?« I uze proklinjati Davida svojim bogo-
vima. 44Zatim Filistejac reče Davidu: »Dođi k meni
da dam tvoje meso pticama nebeskim i zvijerima
zemaljskim!«
45A David odgovori Filistejcu: »Ti ideš na me
mačem, kopljem i sulicom, a ja idem na te u ime
Jahve Sebaota, Boga Izraelovih četa koje si ti iza-
zvao. 46Danas će te Jahve predati u moju ruku, ja
ću te ubiti, skinut ću tvoju glavu i još ću danas
tvoje mrtvo tijelo i mrtva tjelesa[b] filistejske vojske
Jš 4 24 dati pticama nebeskim i zvijerima zemaljskim. Sva
će zemlja znati da ima Bog u Izraelu. 47I sav će
Hoš 1 7 ovaj zbor znati da Jahve ne daje pobjedu mačem
1 Sam 14 6 ni kopljem, jer je Jahve gospodar bitke i on vas
2 Kr 19 34s predaje u naše ruke.«
48Kad se Filistejac približio i pošao prema Davi-
du, izađe David iz bojnih redova[c] i krenu pred Fili-
stejca. 49David segnu rukom u torbu, izvadi iz nje
kamen i hitnu ga iz praćke. I pogodi Filistejca u
čelo; kamen mu se zabi u čelo i on pade ničice na
zemlju. 50Tako je David praćkom i kamenom na-
djačao Filistejca: udario je Filistejca i ubio ga, a
nije imao mača u ruci. 51Zato David potrča i stade
na Filistejca, zgrabi njegov mač, izvuče ga iz korica
i pogubi Filistejca odsjekavši mu glavu.
Kad Filistejci vidješe kako pogibe njihov junak,
nagnuše u bijeg. 52Tada ustadoše Izraelci i Judejci,
digoše bojnu viku i potjeraše Filistejce do opkopa
oko Gata[d] i do gradskih vrata Ekrona; filistejski
mrtvaci pokriše put od Šaarajima sve do Gata i do
Ekrona. 53Nato se Izraelci vratiše iz te žestoke po-
tjere za Filistejcima i opljačkaše njihov tabor. 54A
David uze Filistejčevu glavu i odnese je u Jeruza- 17 57;
lem, a oružje njegovo položi u svoj šator[e]. 21 10

Pobjednik David dolazi pred Šaula[f]

55Kad je Šaul vidio Davida gdje izlazi pred Fili-
stejca, upitao je svoga vojvodu Abnera: »Čiji je sin
taj mladić, Abnere?« A Abner je odgovorio:
»Tako mi tvoga života, kralju, ne znam!« 56A kralj
mu reče: »Raspitaj se čiji je sin taj mladić!«
57A kad se David vratio pošto je pogubio Filistej-
ca, uze ga Abner i dovede ga pred Šaula, a u ruci
David još držaše Filistejčevu glavu. 58Šaul ga upita:
»Čiji si ti sin, momče?« A David odgovori: »Sin
sam tvoga sluge Betlehemca Jišaja.«
18 Kad je David završio razgovor sa Šaulom, Jo-
natanova se duša prikloni Davidovoj duši i 19 1-7; 20;
Jonatan ga zavolje kao samoga sebe[g]. 2Šaul zadrža 23 16-18
Davida onoga istog dana kod sebe i nije mu dao 2 Sam 1 26
da se vrati kući svoga oca. 3I Jonatan sklopi savez
s Davidom jer ga je ljubio kao samoga sebe. 4I
skide Jonatan plašt koji je imao na sebi i dade ga
Davidu; tako i svoju odoru, čak i svoj mač, svoj
luk i svoj pojas[h]. 5Na svim svojim pohodima, kamo
ga je god slao Šaul, David bijaše sretne ruke i Šaul
ga postavi na čelo svojim ratnicima; omilje on
svemu narodu, pa i Šaulovim dvoranima.

U Šaulu se budi ljubomora[i]

6Za njihova povratka, kad se David vraćao ubivši
Filistejca, izađoše žene iz svih gradova Izraelovih u Izl 15 20s
susret kralju Šaulu veselo klicući, pjevajući i plešući Suci 5; 11 34
uza zvuke bubnjeva i cimbala. 7Žene su plešući pje-
vale:
»Pobi Šaul svoje tisuće, 21 12; 29 5
David na desetke tisuća.«
8Šaul se vrlo ražestio, nije mu bila draga ta pje-
sma. Zato reče: »Davidu su dale desetke tisuća, a

a) Radi se o dvoboju dvojice junaka koji treba završiti rat i odlučiti sudbinu dvaju naroda (usp. rr. 8–10; usp. još 2 Sam 2,12–17; 21,15–22; 23,20–21). Uspoređivan je sa dvobojima Ilijade.
b) »tvoje mrtvo tijelo i mrtva tjelesa« – LXX; TM »mrtvo tijelo«.
c) »iz bojnih redova« – konj.; TM »prema bojnim redovima«.
d) »oko Gata« – LXX; TM »oko doline«.
e) Ovaj r. je dodatak: Jeruzalem će biti tek kasnije osvojen (2 Sam 5,6–9), a David nije imao poseban šator.
f) Ista predaja kao 17,12–30. David je Šaulu još nepoznat. To se ne slaže sa 16,14–23, pa tako stari grčki prijevod izostavlja 17,55 – 18,5 i 17,12–31.
g) Tako se objašnjava prijateljstvo između Davida i Jonatana koje će ublažiti teške događaje što slijede, a trajat će sve do Jonatanove smrti.
h) Odjeća čini dio osobnosti (usp. 24,5–6; 2 Kr 2,13s; Rut 3,9). Jonatan se na ovaj način veže uz Davida (r.1).
i) Tekst ove gl. je preopterećen: r. 6 čini se suvišnim, isto tako rr. 10–11 (prvi napad na Davidov život), rr. 17–19 (uskraćena ženidba s Merabom), r. 30 (Davidov uspjeh, ponavljanje rr. 14–16). Stari grčki prijevod nije sadržavao ova ponavljanja.

2. *DAVIDOV BIJEG*

= 18 10-11 **Šaul napada Davida**

[8]Kad je rat i opet buknuo, iziđe David na bojište
da se bori s Filistejcima; i porazi ih tako da su po-
16 14+ bjegli pred njim. [9]Tada zao duh Jahvin obuze Šau-
la: kad je sjedio u svojoj kući, s kopljem u ruci, a
David rukom udarao u harfu, [10]Šaul pokuša da svo-
jim kopljem pribode Davida uza zid, ali on iz-
makne Šaulovu udarcu te se koplje zabode u zid.
David pobježe i spasi se.

Mikala spasava Davida

[11]Iste noći[a] Šaul posla glasnike da nadziru Davi-
dovu kuću jer je htio da ubije Davida u rano jutro.
Ali Davidova žena Mikala javi to Davidu govoreći:
»Ako noćas ne umakneš na sigurno mjesto, sutra
ćeš biti mrtav!« [12]Tada Mikala spusti Davida kroz
prozor. On ode i spasi se bijegom.
15 22+ [13]A Mikala uze idol, položi ga u postelju, stavi
mu oko glave kozju dlaku i pokri ga pokrivačem.
[14]Kad je Šaul poslao glasnike da uhvate Davida,
ona im reče: »Bolestan je.« [15]Ali Šaul vrati glasnike
natrag da vide Davida i zapovjedi im: »Donesite
ga k meni u postelji da ga ubijem!« [16]A kad su gla-
snici ušli, gle: u postelji bješe idol, s kozjom dla-
kom oko glave! [17]Tada Šaul reče Mikali: »Zašto si
me tako prevarila i pustila moga neprijatelja da po-
bjegne i da se spasi?« A Mikala odgovori Šaulu:
»On mi je rekao: 'Pusti me da odem, ili ću te ubi-
ti!'«

Šaul i David kod Samuela[b]

[18]Tako je David pobjegao i spasio se. I ode on k
Samuelu u Ramu i javi mu sve što mu je učinio
Šaul. Potom odoše on i Samuel i nastaniše se u
Najotu[c]. [19]A Šaulu javiše ovako: »Eno Davida u
2 Kr 1 9-14 Najotu u Rami.« [20]Tada Šaul posla glasnike da
uhvate Davida. Kad su oni vidjeli[d] zbor proroka u
10 5+ proročkom zanosu, a Samuela im na čelu, obuze
Božji duh i Šaulove glasnike te i oni padoše u pro-
ročki zanos. [21]Kad su to javili Šaulu, on posla druge
glasnike, ali i oni padoše u proročki zanos. Potom
Šaul posla i treće glasnike, ali i oni padoše u pro-
ročki zanos.
[22]Tada Šaul krenu sâm u Ramu i kad dođe do
velikog bunara kod Sekua, zapita: »Gdje su Sa-
muel i David?« I odgovoriše mu: »Eno ih u Najotu
u Rami.« [23]On odmah pođe prema Najotu u Rami.
Ali i njega obuze duh Božji te je išao u proročkom
zanosu sve dok nije došao u Najot u Rami. [24]Tu i
on svuče svoje haljine jer i njega obuze zanos pred
Samuelom; zatim je legao gol i ostao tako cio onaj
dan i svu noć.
Tako je nastala uzrečica: »Zar je i Šaul među 10 10-12
prorocima?«

Jonatan pomaže Davidu na bijegu[e] 19 1-7, 11-17

20 David pobježe iz Najota u Rami[f] i dođe k Jo-
natanu te mu reče: »Što sam učinio? Kakva
je bila moja krivica i što sam zgriješio tvome ocu
da traži moj život?« [2]A on mu odgovori: »Daleko
od tebe ta misao! Ti nećeš poginuti. Eto, moj otac
ne poduzima ništa, bilo veliko ili ne bilo, a da to
meni ne otkrije. Zašto bi, dakle, moj otac krio od
mene upravo to? Neće to biti!« [3]Ali se David zakle
i reče: »Tvoj otac dobro zna da sam ja stekao tvoju
naklonost, pa misli: 'Ne treba da Jonatan išta zna
o tome, da ne bude žalostan.' Ali živoga mi Jahve
i života mi tvoga, ima samo jedan korak između
mene i smrti.«
[4]Tada Jonatan upita Davida: »Što želiš da učinim
za tebe?« [5]A David odgovori Jonatanu: »Evo, su-
tra je mladi mjesec[g] i ja bih morao jesti s kraljem
za stolom; ali me ti pusti da odem, da se sakrijem
u polju do večera[h]. [6]Ako tvoj otac opazi da me ne-
ma, reći ćeš mu ovako: 'David me uporno molio
da ga pustim da skokne u svoj grad Betlehem, jer
se ondje slavi godišnja žrtva za svu njegovu obitelj.'
[7]Ako on rekne: 'Dobro!', tvoj je sluga spašen. Ako
li plane gnjevom, znaj da je čvrsto naumio da me
pogubi. [8]Iskaži, dakle, milost svome sluzi kad si

a) Pripovijest se nadovezuje više na 18,27 (noć Davidove svadbe) nego na ono što prethodi.
b) Ovaj izvještaj je neovisan i vjerojatno kasniji. Prema 15,35 Šaul i Samuel se više nisu trebali vidjeti. Ovo je ponavljanje 10,10–12.
c) »Najot« (ili »Navit«), možda neki lokalitet u Rami. Prema BJ (koja prevodi: »ćelije«) prebivalište prorokâ u Rami ili njenoj okolici (usp. 2 Kr 6,1s).
d) »vidjeli« – po pr.; TM »vidje«.
e) Pripovijest iz predaje različite od one u 19,1–7, a paralelna sa 19,11–17. U jednom slučaju kći, u drugom kraljev sin spašavaju Davida.
f) Redakcijski spoj; prema izvještaju koji slijedi David se još nije odijelio od Šaula.
g) Označen vjerskim blagdanom (Iz 1,13–14; Hoš 2,13; Am 8,5; usp. 2 Kr 4,23), koji uključuje obredne žrtve (Br 10,10; 28,11s).
h) Iza »do večera« ispušteno po LXX »trećega«.

40Nato Jonatan preda oružje momku i reče mu:
»Idi i odnesi to u grad!« 41Kad je momak otišao,
David iziđe iza humka[a], pade ničice na zemlju i po-
kloni se tri puta. Potom se izljubiše i plakahu za-
jedno dok se nisu isplakali[aa]. 42Zatim Jonatan reče
Davidu: »Idi u miru! Što smo se obojica zakleli Ja-
hvinim imenom, neka Jahve bude svjedok između
mene i tebe, između moga potomstva i tvoga po-
tomstva dovijeka[b]!«

21 Nato David usta i ode, a Jonatan se vrati u
grad.

Boravak u Nobu

21 2David dođe u Nob[c] k svećeniku Ahimeleku[d].
Ovaj dršćući pođe u susret Davidu i upita ga: »Za-
što si sâm i nema nikoga s tobom?« 3A David od-
govori svećeniku Ahimeleku: »Kralj mi je dao na-
log i rekao mi: 'Nitko neka ništa ne dozna zašto te
šaljem i što sam ti zapovjedio!' A momke sam po-
slao da me dočekaju[e] na tom i tom mjestu. 4A sada,
ako imaš pri ruci pet hljebova, daj mi ih, ili što
god se nađe!« 5A svećenik odgovori Davidu: »Ne-
Izl 25 30 mam pri ruci običnoga kruha nego samo svetoga
Lev 24 5-9 kruha[f]; ali samo ako su se tvoji momci uzdržali od
↗Mt 12 3-4p žena.«
6David odgovori svećeniku ovako: »Sasvim pou-
zdano! Žene su nam bile uskraćene, kao uvijek kad
izlazimo na vojni pohod, i tijela su u momaka čista.
Iako je ovo običan put, uistinu su danas čisti tije-
lom[g].« 7Tada mu svećenik dade svetoga kruha, jer
nije bilo drugoga kruha ondje osim žrtvenoga,
onoga koji se uklanjao ispred Jahve da se zamijeni Lev 24 8
toplim kruhom u dan kad se uzima.
8Ondje je istoga dana bio jedan od Šaulovih slu-
gu, zadržao se pred Jahvom; zvao se Doeg Edo- 22 9s
mac, a bio je nadglednik Šaulovih pastira[h].
9David upita Ahimeleka: »A nemaš li ovdje pri
ruci kakvo koplje ili mač? Nisam uzeo sa sobom ni
svoga mača ni svoga oružja, jer je kraljev nalog bio
hitan.« 10A svećenik mu odgovori: »Ovdje je mač
Filistejca Golijata, onoga koga si ubio u Terebint- 17 51,54
skoj dolini; zamotan je u plašt i položen iza opleć-
ka[i]; ako ga hoćeš uzeti, uzmi ga samo, jer drugoga
osim njega nema ovdje.« A David odvrati: »Takva
više nema, daj mi ga!«

David kod Filistejaca[j] 27

11Potom David ustade i pobježe onaj dan daleko
od Šaula i dođe Akišu, kralju Gata. 12A dvorani
Akiševi rekoše svome kralju: »Nije li to David,
kralj zemlje? To je onaj o kome su plešući pjevali:
'Pobi Šaul svoje tisuće,
David na desetke tisuća.'« 18 7; 29 5
13David se zamisli o tim riječima i silno se uplaši
gatskoga kralja Akiša. 14Tada se David poče pre-
tvarati pred njima kao da je umobolan i vladati se
kao luđak u njihovim rukama: bubnjao je[k] po vra-
tima i puštao da mu teče slina niz bradu.
15Tada Akiš reče svojim dvoranima: »Vidite do-
bro da je čovjek lud! Zašto ga dovodite k meni?
16Zar nemam dosta budala te mi dovodite ovoga
da mi dosađuje svojim ludilom? Zar će taj ući u
moju kuću?«

a) »humka« *(regeb)* konj.; TM »juga« *(negeb)*.
aa) »dok se nisu isplakali« – LXX; TM oštećen.
b) Rr. 40–42 su umetnuti: varka sa strijelama ima smisla samo ako David i Jonatan nisu mogli razgovarati izravno.
c) Na istočnom obronku brda Skopus, istočno od Jeruzalema, koji je još bio u rukama Kanaanaca i koga je trebalo obići na putu iz Benjamina u Judu. Ova zgoda pripravlja 22,9–23.
d) Potomak Elija (22,9) i identičan s Ahijom (14,3). Svećenstvo iz Šila se sklonilo u Nob poslije propasti iz gl. 4.
e) »poslao da me dočekaju« – LXX; TM »obavijestio sam ih«.
f) Kruhovi od prinosa. Bili su pridržani svećenicima (Lev 24,5–9). U vrijeme Davida bilo je moguće odstupati od ovog zakona, ali je trebalo biti obredno čist.
g) R. je težak. BJ tumači: Iako se radilo o običnom putu, ljudi su se ponašali kao na vojnom pohodu na kojem je uzdržljivost bila vjersko pravilo, njihova »tijela« su čista, usp. Pnz 23,11.
h) Ovo pripravlja 22,9–10 i 18.
i) Ovaj oplećak iz Noba pojavit će se opet u 23,6.9 a pretpostavlja se i u 23,10.13.15. To je opet efod za pitanje savjeta (usp. 2,28+), koji je bio dosta velik predmet (usp. Suci 8,26). Golijatov mač se čuvao iza oplećka kao trofej (usp. 31,10).
j) Nezavisna predaja o Davidovu bijegu, koja anticipira pripovijest u gl. 27 i podvlači na šaljiv način Davidovu okretnost.
k) »bubnjao je« – prijevodi; TM »činio je znakove«.

meni samo tisuće! Još mu samo treba kraljevstvo!«
[9]I od toga dana Šaul poprijeko gledaše Davida.
19 9-10; [10]Sutradan zao duh Božji napade Šaula, tako da
16 14+ je bjesnio po kući. David je rukom udarao u harfu
kao drugih dana, a Šaul je u ruci imao koplje. [11]I
Šaul baci koplje govoreći u sebi: »Sad ću pribiti
Davida uza zid!« Ali mu se David izmače dva pu-
ta[a].
[12]Šaul se poče bojati Davida, jer je Jahve bio s
njim a od Šaula je odstupio. [13]Zato ga Šaul ukloni
iz svoje blizine i postavi ga za tisućnika: on je izla-
zio i vraćao se na čelu naroda. [14]David je imao us-
ost 39 2 pjeha na svim svojim putovima jer Jahve bijaše s
njim. [15]Kad je Šaul vidio da David ima mnogo us-
pjeha, obuze ga strah od njega. [16]Ali svemu Izraelu
Sam 5 2 i Judi omilje David jer ih je on vodio na svim njiho-
vim putovima.

Davidova ženidba[b]

[17]Šaul reče Davidu: »Evo svoju najstariju kćer
17 25 Merabu dat ću ti za ženu, samo mi budi hrabar i
vodi Jahvine bojeve!« Mišljaše Šaul: »Neću da
padne od moje ruke, nego filistejska ruka neka se
digne na njega!« [18]A David odgovori: »Tko sam ja
i što znači moj život[c], što li kuća oca mojega u Iz-
raelu da budem kraljev zet?« [19]I kad dođe vrijeme
da Šaulova kći Meraba pođe za Davida, dadoše je
Sam 21 8 za ženu Adrielu iz Mehole.
[20]Ali je Davida ljubila Šaulova kći Mikala; kad
su to javili Šaulu, bilo mu je pravo. [21]Reče on u
sebi: »Dat ću mu je, ali će mu ona biti zamka i
ruka filistejska dići će se na njega.« (Šaul je po
drugi put[d] rekao Davidu: »Danas ćeš mi biti zet.«)
[22]Tada Šaul zapovjedi svojim slugama ovako: »Raz-
govarajte se s Davidom tajno i recite mu: 'Gle,
omilio si kralju i svi te njegovi dvorani vole; zato
budi kraljev zet.'« [23]I Šaulove sluge ponoviše te ri-
ječi Davidu, ali im David odgovori: »Zar je u vašim
očima malenkost postati kraljev zet? Ja sam samo
siromah i mali čovjek!« [24]Šaulove sluge dojaviše to
Šaulu govoreći: »Evo riječi što ih je rekao David.«
[25]A Šaul odgovori: »Ovako recite Davidu: 'Kralj
ne traži nikakva ženidbenog dara[e] nego samo sto 17 26+
filistejskih obrezaka[f] da se osveti kraljevim neprija-
teljima.'« Šaul mišljaše da će tako Davida gurnuti
u ruke Filistejcima.
[26]Šaulove sluge dojaviše te riječi Davidu, a njemu
bijaše po volji da postane kraljev zet. Još prije nego
što je isteklo vrijeme, [27]spremi se David i krenu sa
svojim ljudima te ubi Filistejcima dvije stotine lju-
di; i donese njihove obreske i predade ih kralju na
broj da bi postao njegov zet. Tada mu Šaul dade
svoju kćer Mikalu za ženu.
[28]Šaul je jasno vidio da je Jahve s Davidom i da
ga ljubi sav dom Izraelov[g]. [29]I Šaul se još većma
poboja Davida i posta neprijatelj Davidu zauvijek.
[30]A filistejski su knezovi izlazili u boj, ali koliko su
god puta izlazili, David je imao više uspjeha nego
svi Šaulovi dvorani; i tako ime njegovo posta vrlo
slavno.

Jonatan se zauzima za Davida[h] 20

19 Šaul razloži svome sinu Jonatanu i svim svo-
jim dvoranima svoju namjeru da ubije Davi-
da. Ali Jonatan, Šaulov sin, vrlo je volio Davida.
[2]I Jonatan to javi Davidu ovako: »Moj otac Šaul
kani te ubiti. Budi, dakle, na oprezu sutra ujutro,
ostani u skrovištu i pritaji se. [3]A ja ću izaći i stajat
ću pokraj svoga oca u polju gdje ti budeš i govorit
ću za tebe sa svojim ocem. Kad saznam kako je,
javit ću ti.«
[4]Jonatan pohvali Davida svome ocu Šaulu i reče
mu ovako: »Neka se kralj ne ogriješi o svoga slugu
Davida jer se on nije ništa ogriješio o tebe; napro-
tiv, ono što je radio bilo je od velike koristi za te-
be. [5]On je stavio život svoj na kocku, ubio je Fili-
stejca i Jahve je pribavio veliku pobjedu svemu Iz-
raelu: vidio si i radovao se. Zašto bi se, dakle, ogri-
ješio o nevinu krv ubijajući Davida bez razloga?«
[6]Šaul posluša Jonatanove riječi i zakle se: »Živoga
mi Jahve, David neće umrijeti!« [7]Tada Jonatan do-
zva Davida i kaza mu sve te riječi. Zatim Jonatan
dovede Davida k Šaulu i David opet dobi službu
koju je imao prije.

a) Rr. 10–11, iz iste predaje kao 16,14–23, prekidaju ovdje nit pripovijesti anticipirajući događaj iz 19,8–10.
b) Rr. 17–19 loše se slažu s onim što slijedi: te raskinute zaruke (osim glose u r. 21) uopće se ne spominju u rr. 20–27, koji razvijaju istu temu s Mikalom.
c) »moj život« *(hajjaj)* po TM; BJ »moj rod« *(hajjî)* konj.
d) S obzirom na Merabu i kasnije s obzirom na Mikalu. Ova je rečenica glosa (usp. bilj. *b*).
e) »ženidbeni dar« *(mohar)* je suma novca koju je zaručnik plaćao ocu djevojke.
f) Događalo se da se broj ubijenih neprijatelja utvrđivao odsijecanjem jednog njihova uda. Obresci će svjedočiti da su žrtve neobrezani Filistejci.
g) »Sav dom Izraelov« po LXX; TM »Mikala, Šaulova kći«.
h) Ova zgoda se ne slaže s izvještajem gl. 20 gdje Jonatan (r. 2) još ne zna ništa o zlim namjerama svoga oca. Postoje dvije predaje o zagovoru Jonatana u korist Davida.

ljudi njegovi: »Gle, mi smo već ovdje, u Judi, u neprestanom strahu; što će tek biti ako odemo u Keilu protiv filistejskih četa!« [4]Zato David još jednom upita Jahvu, a Jahve mu odgovori ovako: »Ustani i siđi u Keilu jer ću predati Filistejce u tvoje ruke!«

[5]David onda krenu sa svojim ljudima u Keilu, udari na Filistejce, otjera njihovu stoku i zada im
težak poraz. Tako je David oslobodio građane Kei-
22 20-23 le. – [6]Kad je ono Ebjatar, Ahimelekov sin, pobje-
gao k Davidu, on je došao u Keilu noseći u ruci
2 28+ oplećak[a].

[7]Kad su Šaulu javili da je David ušao u Keilu, reče Šaul: »Bog ga je predao[b] u moje ruke jer se sam uhvatio u zamku kad je ušao u grad s vratima i prijevornicama.« [8]I Šaul sazva sav narod na oružje da ide na Keilu i da opkoli Davida i njegove ljude.
[9]Kad je David doznao da mu Šaul snuje zlo, reče
2 28+ svećeniku Ebjataru: »Donesi oplećak!« [10]Nato se
David pomoli: »Jahve, Bože Izraelov, tvoj je sluga čuo da Šaul sprema navalu na Keilu da razori grad zbog mene. [11c]Hoće li Šaul doći kao što je tvoj sluga čuo? Jahve, Bože Izraelov, odgovori svome sluzi!« A Jahve odgovori: »Doći će!« [12]David opet upita: »Hoće li me prvaci Keile predati, mene i moje ljude, u Šaulove ruke?« A Jahve odgovori: »Predat će vas[d]!« [13]Tada David ustade sa svojim ljudima, bijaše ih oko šest stotina; iziđoše iz Keile te lutahu kojekuda. A kad su Šaulu javili da je David utekao iz Keile, odusta od vojnog pohoda.

[14]David se skloni u pustinju u gorska skloništa; nastani se na gori u pustinji Zifu. Šaul ga je neprestano tražio, ali ga Bog ne predade u njegove ruke.

David u Horši – Susret s Jonatanom[f]

[15]David se bojao što je Šaul izišao na vojnu da napadne na njegov život. Zato je David ostao u pustinji Zifu, u Horši.

[16]Tada Šaulov sin Jonatan krenu na put i dođe k Davidu u Horšu i ohrabri ga u ime Božje. [17]Reče mu: »Ne boj se, jer te neće stići ruka moga oca Šaula. Ti ćeš kraljevati nad Izraelom, a ja ću biti drugi do tebe; i moj otac Šaul zna to dobro.« [18]I sklopiše njih dvojica savez pred Jahvom. David osta u Horši, a Jonatan ode svojoj kući.

David spašen u pravi čas

[19]Jednoga dana dođoše Zifejci k Šaulu u Gibeu i javiše mu: »David se krije kod nas u gorskim skloništima u Horši, na brdu Hakili, što je južno od Ješimona. [20]Sada, kralju, kad god zaželiš sići, siđi, a naše je da ga predamo u ruke kralju.« [21]A Šaul odgovori: »Blagoslovio vas Jahve što ste me požalili! [22]Idite, dakle, raspitajte se još i dobro razvidite mjesto kamo ga donesu njegovi hitri koraci[g]; rekli su mi da je vrlo lukav. [23]Zato pretražite sve rupe u koje se zavlači, pa se vratite k meni kad budete pouzdano znali. Tada ću ja poći s vama, pa ako bude gdje u zemlji, ići ću za njegovim tragom po svim Judinim rodovima.«

[24]Tada krenuše na put i odoše u Zif, pred Šaulom. David je sa svojim ljudima bio u pustinji Maonu u Arabi, južno od Ješimona. [25]Potom i Šaul pođe sa svojim ljudima da traži Davida. Kad su to javili Davidu, siđe on u klanac[h] koji leži u pustinji Maonu. Šaul to doznade i krenu u potjeru za Davidom u pustinju Maon. [26]Šaul je sa svojim ljudima išao jednom stranom planine, a David sa svojim ljudima drugom stranom planine. David se silno žurio da umakne Šaulu. Kad je Šaul sa svojim ljudima htio prijeći na drugu stranu da opkoli Davida[i] i njegove ljude i da ih pohvata, [27]dođe glasnik Šaulu s porukom: »Dođi brže, Filistejci provališe u zemlju!« [28]Tada Šaul odusta od potjere za Davidom i okrenu se protiv Filistejaca. Zato se prozvalo ono mjesto »Klanac razlaza«.

Davidova velikodušnost = 26

24 David se odande uspe i nastani u engadskim gorskim skloništima[j]. [2]Kad se Šaul vratio iz potjere za Filistejcima, javiše mu ovo: »David je u Engadskoj pustinji!« [3]Tada Šaul uze tri tisuće odabranih ljudi iz svega Izraela i pođe da traži Davida

a) Po LXX; red riječi u TM je poremećen.
b) »predao« – LXX; »odbacio« TM.
c) TM ima ovdje: »Hoće li me prvaci Keile predati u njegove ruke?«, što je u LXX ispušteno, a bit će ponovljeno u r. 12.
d) David je spasio stanovnike Keile, ali zato živi sa svojom vojskom na njihov račun (usp. 25,4–8+); oni ga onda napuštaju i prizivlju se na redovitu vlast (usp. 23,19–20; 24,2; 26,1).
e) Južno od Hebrona. Ovaj r. povezuje događaj iz Keile (rr. 1–13) s onim u Zifu (rr. 19–28).
f) Rr. 15–18 pripadaju predajama o prijateljstvu Davida i Jonatana (usp. osobito 20,11–17). Navještaj Davidova kraljevanja ovdje je izričit i Jonatan si pridržava drugo mjesto, r. 17. To ne znači da je postojala zavjera dvojice prijatelja protiv Šaula (usp. 20,30; 22,8). Ove su zgode iznesene u svjetlu događaja koji će slijediti.
g) »raspitajte se« BJ s nekim rkpp; TM »pripravite se«. – »hitri koraci« po LXX; TM nerazumljiv.
h) *»Sela'«* ima ovdje prvotno značenje: »usjeklina u stijeni«. Šaul i David ne slijede dva smjera iste uzvišice, nego dva smjera teško prohodnog klanca (r. 26). Usp. slične okolnosti u 26,13.22; 2 Sam 16,13.
i) »prijeći na drugu stranu« po LXX; TM »opkoliti«. – »Šaul sa svojim ljudima« po LXX; ispušteno u TM.
j) »Izvor jarića« blizu obale Mrtvog mora na zemljopisnoj širini Zifa.

slugu svoga uveo sa sobom u savez Jahvin. Ali ako
ima kakva krivica na meni, ubij me sâm; zašto bi
me vodio k svome ocu?«
9A Jonatan mu odgovori: »Daleko od tebe ta mi-
sao! Kad bih ja pouzdano znao da je moj otac
čvrsto naumio da na tebe svali nesreću, zar ti ja ne
bih dojavio?«
10David upita Jonatana: »A tko će mi javiti ako
ti tvoj otac odgovori što zlo[a]?«
11Jonatan odgovori Davidu: »Hodi, izađimo u
polje!« I izađu obojica u polje. 12Tada Jonatan reče
Davidu: »Jahve, Bog Izraelov, neka mi bude svje-
dok! Ja ću iskušati svoga oca sutra u ovo doba.
Ako bude dobro po Davida, a ja ne pošaljem k
1 17+ tebi da te obavijestim, 13neka Jahve učini to zlo Jo-
natanu i neka mu doda drugo zlo! Ako li mome
ocu bude drago da ti učini zlo[b], javit ću ti i pustit
ću te da odeš u miru; i Jahve neka bude s tobom
kao što je bio s mojim ocem! 14Ako ja još budem
10 10-12 živ, moći ćeš mi iskazati milosrđe Jahvino; ako li
umrem, 15ne uskrati svoje dobrote mome domu do-
vijeka! Kad Jahve redom iskorijeni Davidove ne-
19 1-7. 11-17 prijatelje s lica zemlje, 16neka ime Jonatanovo ne
Sam 9; 21 7 iščezne s domom Šaulovim, inače će Jahve tražiti o
tome račun od Davida[c].«
17Tada se Jonatan još jednom zakune[d] Davidu
ljubavlju svojom, jer ga je ljubio svom ljubavlju
duše svoje.
18Potom reče Jonatan Davidu: »Sutra je mladi
mjesec i opazit će se da te nema, jer će tvoje mjesto
biti prazno. 19Prekosutra će se još očitije vidjeti da
te nema, a ti dođi na mjesto gdje si se bio sakrio u
dan onoga događaja[e] i sjedni kraj onoga humka što
ga znaš. 20A ja ću prekosutra izmetati strijele na
onu stranu kao da gađam onamo. 21A onda ću po-
slati momka i reći mu: 'Idi! Nađi strijelu!' Ako
onda doviknem momku: 'Pazi, strijela je ovamo
bliže od tebe, donesi je!' – ti onda dođi, jer je za
tebe dobro i nema nikakve opasnosti, tako mi Ja-
hve živoga! 22Ako li doviknem momku: 'Pazi, stri-
jela je onamo dalje od tebe!' – ti onda otiđi, jer te
Jahve šalje odavde. 23A za ovaj dogovor što smo
ga ugovorili ja i ti neka je Jahve svjedok[f] između
mene i tebe dovijeka!«

24Potom se David sakri u polju. Kad je došao
mlađak, kralj je sjeo za stol da jede. 25Kralj sjede
na svoje obično mjesto, na mjesto uza zid, Jonatan
se smjesti sučelice njemu[g], Abner sjede kraj Šaula,
a Davidovo mjesto osta prazno. 26Ali Šaul ne reče
ništa onaj dan jer mišljaše: »Dogodilo mu se što-
god, bit će da nije čist[h].«
27Sutradan iza mladog mjeseca, drugi dan u mje-
secu, opet Davidovo mjesto osta prazno, i Šaul
upita svoga sina Jonatana: »Zašto Jišajev sin nije
došao na objed ni jučer ni danas?«
28A Jonatan odgovori Šaulu: »David me uporno
molio da ga pustim da ide u Betlehem. 29Rekao mi
je: 'Pusti me da idem jer slavimo obiteljsku žrtvu u
mom gradu i moja su me braća pozvala da dođem.
Ako sam, dakle, stekao tvoju naklonost, daj mi do-
pust da pohodim svoju braću.' Eto, zato ga nema
kod kraljeva stola.«
30Tada Šaul planu gnjevom na Jonatana i reče
mu: »Izrode i propalico! Misliš da ne znam da si u
savezu s Jišajevim sinom, na sramotu svoju i na
sramotu majčinu krilu! 31Jer dokle god bude živ na
zemlji Jišajev sin, nećeš biti siguran ni ti ni tvoje
kraljevstvo. Zato sad pošalji po njega i dovedi ga
k meni jer je osuđen na smrt.«
32A Jonatan odvrati svome ocu Šaulu i reče mu:
»Zašto on mora umrijeti? Što je učinio?« 33Tada
Šaul izmetnu koplje na sina da ga probode. Jona-
tan vidje da je njegov otac odlučio da ubije Davida.
34Jonatan ustade od stola sav jarostan i nije jeo ni-
šta toga drugog dana u mjesecu jer se zabrinuo za
Davida[i] što ga je njegov otac pogrdio.
35Sutradan ujutro izađe Jonatan u polje prema
dogovoru s Davidom; s njim je išao mlad momak.
36I on reče svome momku: »Ti ćeš otrčati i naći
strijele koje ću sada izmetnuti.« I momak otrča, a
Jonatan odape strijelu tako da je preletjela preko
njega. 37Kad je momak došao do mjesta gdje je bila
strijela koju je izbacio Jonatan, viknu Jonatan za
momkom: »Nije li strijela onamo dalje od tebe?« 20 22
38Još Jonatan viknu za momkom: »Brže! Požuri se!
Ne stoj!« Jonatanov momak diže strijelu i donese
je[j] svome gospodaru. 39Momak nije ništa opazio,
samo su Jonatan i David znali o čemu se radi.

a) Pitanje pretpostavlja da je opasno za dva prijatelja da se sasta-
nu. Odgovor će doći u r. 18. Rr. 11–17 su dodatak koji već razma-
tra prijelaz vlasti sa Šaula na Davida.
b) »mome ocu bude drago da ti učini zlo« – konj.; TM »mome
ocu bude drago zlo«.
c) Rr. 14–16: tekst jako oštećen, rekonstruiran pomoću LXX.
d) »zakune« – po LXX; TM »dade da se zakune«. Konac r. prema
LXX, jer je TM preopterećen.
e) Podsjeća na epizodu koja nije sačuvana ili je to redakcijski utje-
caj odlomka 19,1–7. Tekst rr. 19–20 je nesiguran; popravljen
prema grčkom i prema r. 18.
f) »svjedok« – LXX; TM ispušta; isto u r. 42.
g) »se smjesti sučelice njemu« – LXX; TM »podigne se«.
h) »štogod«: noćni izljev činio je čovjeka nečistim sve do večeri
prema Lev 15,16; Pnz 23,11. Na koncu TM ponavlja: »jer nije
čist«, ditografija.
i) Ispušteno u LXX; možda glosa potaknuta retkom 3. Konac r.
se odnosi na r. 30.
j) »donese« – po pr.; TM »dođe«.

11Zar da uzmem svoj kruh, svoju vodu[a], svoju stoku koju sam poklao za svoje strigače pa da to poklonim ljudima o kojima ne znam ni odakle su?«

12Davidovi se momci okrenuše i vratiše se svojim putem. Kad su se vratili, javiše sve ove riječi Davidu. 13A David reče svojim ljudima: »Pripašite svaki svoj mač!« I pripasaše svaki svoj mač, i David pripasa svoj, i oko četiri stotine ljudi krenu za Davidom, dok ih dvije stotine osta kod tovara.

14A ženi Nabalovoj, Abigajili, javio jedan od Nabalovih slugu ovo: »Eto, David je poslao iz pustinje glasnike da pozdrave našega gospodara, a on ih potjerao. 15A ti su ljudi bili vrlo dobri prema nama: nisu nas dirali, ništa nismo izgubili dokle god smo bili u njihovoj blizini kad smo bili u polju. 16Noću i danju bili su nam kao bedem u sve vrijeme dok smo bili s njima pasući stada. 17Razmisli sada i vidi što ćeš učiniti, jer je gotova pogibija našem gospodaru i svemu njegovu domu; a on je opak čovjek komu se ne može ništa kazati.«

18Abigajila brzo uze dvije stotine hljebova, dva mijeha vina, pet zgotovljenih ovaca, pet mjera pržena žita, sto grozdova suhoga grožđa, dvije stotine smokovih kolača i sve to natovari na magarce. 19I zapovjedi svojim slugama: »Idite preda mnom, a ja ću za vama.« Svome mužu Nabalu nije kazala ništa.

20Dok je, jašući na magarcu, silazila iza gorskog zavoja, David je sa svojim ljudima silazio nasuprot njoj, tako da se ona susrela s njima. 21A David je upravo mislio: »Uzalud sam, dakle, zaštićivao u pustinji sve što je taj čovjek imao i ništa mu nije nestalo od svega što je posjedovao! Sada mi vraća
Rut 1 17+ zlo za dobro! 22Neka Bog učini Davidu[b] ovo zlo i neka mu doda drugo ako Nabalu do zore od svega što ima ostavim i ono što mokri uza zid[c]!«

23Kad je Abigajila ugledala Davida, brzo sjaha s magarca i pade pred Davida ničice, poklonivši se do zemlje. 24Bacivši mu se tako pred noge, reče: »Gospodaru, neka na mene padne krivica! Dopusti da službenica tvoja progovori tvojim ušima i udostoj se poslušati riječi službenice svoje! 25Neka moj gospodar ne gleda na toga opakog čovjeka, na Nabala, jer on s pravom nosi svoje ime: zove se Luda[d] i ludost je s njim. A ja, službenica tvoja, nisam vidjela momaka koje je poslao moj gospodar. 26Zato sada, gospodaru, živoga mi Jahve, i tako živ bio ti, i tako ti Jahve koji te očuvao da ne svališ na se krvnu krivicu i da ne pribaviš sebi pravdu svojom rukom: neka prođu kao Nabal[e] tvoji neprijatelji i oni koji snuju zlo mome gospodaru! 27A ovaj dar, što ga evo tvoja službenica nosi svome gospodaru, neka se dade momcima koji idu za mojim gospodarom na njegovim putovima. 28Oprosti službenici svojoj njezinu krivnju! Zacijelo će Jahve osnovati trajan dom mome gospodaru, jer moj gospodar bije Jahvine bojeve i za svega tvoga života neće se naći zlo na tebi. 29Ako se tko digne da te progoni i da ti radi o glavi, neka život moga gospodara bude
pohranjen u škrinji života[f] kod Jahve, tvoga Boga, Ps 69 29
a život tvojih neprijatelja neka on baci kao iz praćke. Iz 4 3 Dn 12 1
ke. 30I kad Jahve učini mome gospodaru svako dobro koje ti je obećao i kad te odredi da budeš knezom nad Izraelom, Otk 3 5
31onda neka ne bude na smutnju ni na grižnju savjesti mome gospodaru da je ni za što prolio krv i da je sebi pribavio pravdu svojoj rukom. I kad Jahve učini dobro mome gospodaru, sjeti se tada službenice svoje!«

32David odgovori Abigajili: »Neka je blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov, koji te danas poslao meni u susret! 33Neka je blagoslovljena tvoja mudrost i blagoslovljena bila ti što si me danas zadržala da ne svalim na se krvnu krivicu i da ne pribavim sebi pravdu svojom rukom. 34Ali, tako mi živog Jahve, Boga Izraelova, koji nije dopustio da ti učinim zlo: da mi nisi tako brzo izišla u susret, zaista ne bi Nabalu do jutra ostalo ni ono što uza zid mokri!«

35Nato David primi iz njezine ruke što mu bijaše donijela i reče joj: »Vrati se s mirom svojoj kući. Gle, uslišao sam tvoj glas i obazreo se na tebe.«

36Kad se Abigajila vratila k Nabalu, on je upravo imao gozbu u kući, pravu kraljevsku gozbu: Nabal bijaše veseo i sasvim pijan; zato mu ona ne reče ništa dok nije svanulo jutro. 37A ujutro, kad se Nabal otrijeznio, pripovjedi mu njegova žena sve što se dogodilo, a njemu obamrije srce u grudima i on osta kao da se skamenio. 38A desetak dana poslije toga Jahve udari Nabala te umrije.

39Kad David ču da je umro Nabal, reče: »Neka je blagoslovljen Jahve, koji mi je ispravio nepravdu što mi je učini Nabal; i Jahve je očuvao svoga slugu da ne učini zla, a svalio je Nabalovu zloću na njegovu glavu!«

Potom David posla poruku Abigajili da će je

a) »svoju vodu« – TM; BJ po LXX »svoje vino«.
b) »učini Davidu« po LXX; TM »neprijateljima Davidovim«.
c) »što mokri uza zid« po TM; BJ ima eufemizam »muško«.
d) U hebrejskom *nabal* znači nerazuman, lud, onaj koji se ponaša neispravno prema Bogu i prema ljudima; ujedno je glup, bezbožan i zao (usp. Iz 32,5s).
e) Dijeleći s Nabalom tragičnu sudbinu koju Abigajila predviđa.
f) Bog čuva život svojih prijatelja kao u škrinji. Slika je slična »knjizi života« (Ps 69,29; Iz 4,3; Dn 12,1; Otk 3,5).

3. DAVID VOĐA NEZADOVOLJNIKA

David počinje svoj lutalački život

22 David ode odande i skloni se u spilju Adula-
m[a]. A kad su to čula njegova braća i sva nje-
gova obitelj, dođoše onamo da mu se priključe. 2O-
sim toga skupiše se oko njega svi koji bijahu u ne-
volji, svi zaduženi, svi nezadovoljni, i on im posta
vođom. A bijaše ih oko njega do četiri stotine ljudi.
3Odande ode David u Mispu u zemlji moapskoj
i reče kralju moapskome: »Dopusti da se moj otac
i moja mati sklonu[b] kod vas dok ne vidim što će
Bog učiniti sa mnom.« 4I ostavi ih[c] kod kralja
moapskoga i oni ostadoše kod njega sve dok David
bijaše u skrovištu.
5Ali prorok Gad[d] reče Davidu: »Nemoj ostati u
svome skrovištu, nego idi i zađi u zemlju Judinu.«
I David ode i zađe u Heretsku šumu.

Pokolj svećenika iz Noba

6Šaul doznade da se pojavio David s ljudima koji
bijahu s njim. Šaul je upravo bio u Gibei; sjedio je
pod tamariskom na uzvišici, s kopljem u ruci, a oko
njega stajali svi njegovi dvorani. 7I reče Šaul svojim
dvoranima koji stajahu oko njega: »Poslušajte me,
8 14 sinovi Benjaminovi! Hoće li vam i Jišajev sin svima
darovati njive i vinograde? Hoće li vas sve postaviti
za tisućnike i stotnike? 8A zašto ste se onda svi
urotili protiv mene? Nema nikoga da mi dojavi kad
moj sin sklapa savez s Jišajevim sinom, nema ni-
koga među vama da me požali[e] i da mi otkrije kako
je moj sin podjario moga slugu na me[ee], kao što se
događa danas.«
21 2-10 9Tada progovori Doeg Edomac, koji je stajao
među Šaulovim dvoranima, i reče: »Ja sam vidio
Jišajeva sina kad je došao u Nob k Ahimeleku,
Ahitubovu sinu. 10Ovaj je zatražio za njega savjet
od Jahve i dao mu hrane i predao mu mač Filistejca
Golijata.« 11Šaul nato zapovjedi da pozovu sveće-
nika Ahimeleka, Ahitubova sina, i svu njegovu
obitelj, svećenike u Nobu. I dođoše svi pred kralja.
12Tada reče Šaul: »Čuj me, Ahitubov sine!« A
on odgovori: »Evo me, gospodaru!« 13A Šaul ga
upita: »Zašto ste se urotili protiv mene, ti i Jišajev
sin? Ti si mu dao kruha i mač i tražio si za njega
savjet od Boga da se digne protiv mene kao nepri-
jatelj, kao što se danas događa.«
14Ahimelek odgovori kralju: »A tko je među
svim tvojim slugama ravan Davidu, tako vjeran, uz
to kraljev zet, glavar[f] tvoje tjelesne straže, čovjek
koji je poštovan u tvojoj kući? 15Zar sam danas prvi
put tražio za njega savjet od Boga? Daleko od
mene svaka druga misao! Neka kralj ništa ne okriv-
ljuje svoga sluge i sve njegove obitelji, jer sluga nje-
gov nije znao od svega toga ništa!«
16Ali kralj odvrati: »Ti ćeš umrijeti, Ahimeleče,
ti i sva tvoja obitelj!«
17I kralj zapovjedi glasonošama koji stajahu oko
njega: »Pristupite i pogubite svećenike Jahvine jer 2 31-33
su i oni pomogli Davidu: znali su da je na bijegu,
a nisu mi to dojavili.« Ali kraljevi stražari ne htje-
doše dići ruke na Jahvine svećenike da ih smaknu.
18Tada kralj zapovjedi Doegu: »Pristupi ti i smakni
svećenike!« Doeg Edomac pristupi i smaknu sveće-
nike: on pogubi u onaj dan osamdeset i pet ljudi
koji su nosili laneni oplećak. 19I Nob, svećenički 2 18+
grad, pohara oštricom mača, pobivši muškarce i že-
ne, djecu i dojenčad, goveda, magarce i ovce.
20Izbavio se samo jedan sin Ahimeleka, Ahitu-
bova sina, po imenu Ebjatar i pobjegao k Davidu.
21Ebjatar javi Davidu da je Šaul poklao Jahvine
svećenike. 22A David odvrati Ebjataru: »Ja sam već
onoga dana kad ondje bijaše Doeg Edomac znao
da će on zacijelo javiti to Šaulu! Ja sam kriv[g] za
živote tvoga očinskog doma. 23Ostani kod mene,
ne boj se: tko bude tražio tvoj život, tražit će moj.
Kod mene ćeš biti dobro čuvan[h].«

David u Keili

23 Javiše onda Davidu: »Filistejci opsjedaju
Keilu i pljačkaju gumna.« 2David tada upita
Jahvu: »Treba li da idem na Filistejce i hoću li ih
potući?« A Jahve odgovori Davidu: »Idi, potući ćeš
Filistejce i oslobodit ćeš Keilu.« 3Ali rekoše Davidu

a) Spilje u Judejskoj pustinji u svako su vrijeme služile kao utočište ljudima izvan zakona. Adulam je bio grad u Šefeli (ili Niskoj zemlji).
b) »sklonu« – konj.; TM »iziđu«. David sklanja svoje roditelje od Šaulove osvete. On ima obiteljske veze s Moabom (po Rut 4,17; usp. Mt 1,5–6).
c) »ostavi ih« – prijevodi; TM »povede«.
d) On će ostati Davidov »vidjelac« (2 Sam 24,11s).
e) »da me požali« – LXX; TM »da boluje«.
ee) BJ po LXX prevodi kao u r. 13: »da se digne protiv mene kao neprijatelj«; TM »kao doušnik«.
f) »glavar« *(sar)* – LXX; »udaljen« *(sâr)* TM:
g) (Ja) »sam kriv« – LXX; »okrenuo sam se« TM.
h) Ebjatar će ostati Davidov svećenik sve do Davidove smrti. Bit će odbačen od Salomona (1 Kr 2,26–27).

život[a], kao kad tko goni jarebicu po planini.«
[21]Tada Šaul reče: »Zgriješio sam! Vrati mi se,
sine Davide, neću ti više činiti zla, kad je danas
moj život u očima tvojim bio tako drag. Jest, ludo
sam radio i teško sam pogriješio!« [22]A David odgo-
vori: »Evo kraljeva koplja, neka dođe jedan od
Ps 7 9; momaka i neka ga uzme! [23]A Jahve će vratiti sva-
18 21 kome po njegovoj pravdi i po njegovoj vjernosti:
danas te Jahve bijaše predao u moje ruke, ali nisam
htio dići ruke svoje na pomazanika Jahvina. [24]I gle,
kako je danas tvoj život bio drag u mojim očima,
tako neka moj život bude drag u Jahvinim očima!
I neka me Jahve izbavi iz svake nevolje!«
[25]A Šaul doviknu Davidu: »Budi mi blagoslov-
ljen, sine Davide! Zacijelo ćeš izvršiti svoje djelo i 24 21
uspjet ćeš!« Potom David ode svojim putem, a Šaul
se vrati svojoj kući.

4. DAVID KOD FILISTEJACA

David se sklanja u Gat

27 David reče u sebi: »Ipak ću jednoga dana po-
ginuti od Šaulove ruke. Zato nema ništa bolje
za me nego da se spasim[b] u zemlju Filistejaca[c].
Tada će Šaul odustati da me dalje traži po svim
krajevima Izraelovim i izbavit ću se iz njegove ru-
21 11-16 ke.« [2]David se dakle podiže i prijeđe, sa šest sto-
tina ljudi koje je imao, k Akišu, sinu Maokovu,
kralju Gata. [3]David se nastani kod Akiša u Gatu,
on i njegovi ljudi, svaki sa svojom obitelji, a David
sa svoje dvije žene, Ahinoamom Jizreelkom i Abi-
gajilom, Nabalovom ženom iz Karmela. [4]Kad je
Šaul doznao da je David pobjegao u Gat, nije ga
više progonio.

David kao vazal filistejski

[5]David reče Akišu: »Ako sam našao milost u
tvojim očima, neka mi dadu mjesto u jednom gradu
u zemlji da se nastanim u njemu. Zašto da tvoj
sluga stanuje kod tebe u kraljevskom gradu?« [6]A-
kiš mu još istoga dana dade Siklag[d]. Stoga Siklag
pripada do današnjega dana kraljevima Jude[e]. [7]I
29 3 osta David u filistejskoj zemlji godinu dana i četiri
mjeseca.
[8]David je sa svojim ljudima izlazio da pljačka
Izl 17 8+ Gešurce, Girzijce i Amalečane, jer su to bili sta-
1 Sam 15 novnici zemlje od Telama[f] preko Šura sve do egi-
Jš 13 2 patske zemlje. [9]David je pustošio zemlju ne ostav-
ljajući na životu ni čovjeka ni žene, otimao je ovce
i goveda, magarce, deve i haljine i vraćao se da sve
to donese Akišu. [10]Akiš bi ga pitao: »Gdje ste da-
nas pljačkali?« A David bi odgovorio da su pljač-
kali u Negebu Judinu ili u Negebu Jerahmeelskom
ili u Negebu Kenijskom[g]. [11]David nije ostavljao na
životu ni čovjeka ni žene da ih dovede u Gat jer
mišljaše: »Mogli bi nas optužiti i reći: 'Tako je Da-
vid radio.'« Takav je imao običaj za sve vrijeme
dok je boravio u filistejskoj zemlji.
[12]Akiš je vjerovao Davidu i govorio u sebi: »Baš
se omrazio svome narodu, Izraelu! Zato će mi biti
sluga dovijeka!«

Filistejci polaze u rat protiv Izraela

28 U ono vrijeme Filistejci skupiše svoje čete za
rat protiv Izraela. I Akiš reče Davidu: »Znaj
da ćeš ići sa mnom na vojsku, ti i tvoji ljudi!« [2]A
David odgovori Akišu: »Dobro! Sad ćeš vidjeti što
će učiniti tvoj sluga[h]!« A Akiš odvrati Davidu:
»Dobro! Zato ću te postaviti da budeš mojim čuva-
rom zauvijek.«

Šaul i vračara u En Doru[i]

[3]Samuel bijaše umro, a sav ga Izrael bijaše opla- = 25 1
kao naričući za njim. Ukopali su ga u njegovu

a) »na moj život« – po LXX; TM pod utjecajem 24,15 ima »na običnu buhu«.
b) »da se spasim« – po LXX; »jer ću se sigurno spasiti« – TM.
c) To je bio siguran način spasiti se od Šaula, ali ovaj prividan prijelaz neprijatelju stavljao je Davida u krizni položaj iz kojega će se spasiti samo zahvaljujući svojoj vještini (rr. 8–12) i služeći se povoljnim okolnostima (gl. 29).
d) Na granici filistejske zemlje sjevero–istočno od Beer–Šebe. Akiš je dao Davidu grad kao feud računajući da će on sa svojom vojskom čuvati red u obližnjoj pustinji.
e) Tj. zemlja u privatnom posjedu kraljeva.
f) »Telam« – po nekim rkpp. LXX; »oduvijek« (*me'ôlam*) – TM.
g) Negeb je slabo nastanjeno područje, prvenstveno namijenjeno za pašnjake, a proteže se na jugu Palestine. Pripada Judejcima i njihovim saveznicima, kao Kenijcima (usp. također 30,14). David govori kao da je protiv njih vodio svoje pohode na pustinjske razbojnike. Ovim je pohodima naprotiv pridobio Judejce za sebe.
h) Dvoznačan odgovor, koji Akiš tumači kao najavu ratnog junaštva. David računa s okolnostima koje će ga osloboditi borbe s Izraelcima; okolnosti će mu stvarno pomoći (gl. 29).
i) U Izraelu se prakticiralo zazivanje duhova (2 Kr 21,6; Iz 8,19) iako je bilo zakonom zabranjeno (Lev 19,31; 20,6.27; Pnz 18,11 i ovdje r. 9). Dok izvjestitelj, kako se čini, dijeli narodno vjerovanje u duhove, iako smatra njihovo zazivanje nedozvoljenim, Oci i tumači se trude kako bi dali objašnjenje činjenica: Božji zahvat, zahvat duhova, prijevara žene. Može se dopustiti da se scena odvijala kako se odvijaju seanse te vrste: sa Šaulove strane lakovjernost, sa ženine strane prijevara, ali da je Bog ipak dozvolio Samuelovu duhu da se uistinu pokaže (stoga užas kod žene) i navijesti budućnost (usp. 1 Ljet 10,13 /LXX/ i Sir 46,20). Jednostavnije je vjerovati da izvjestitelj koristi ovo insceniranje da još jednom izrazi Šaulovo odbačenje i njegovu zamjenu Davidom, što je vodeći motiv svih ovih prikaza (usp. r. 17 sa 15,28 i pozivanje na Amaleka u r. 18, ali isto tako 13,14; 16,1; 23,17; 24,21; 25,30).

i njegove ljude na istok od Litica divokoza. [4]Idući dođe k ovčjim torovima[a] pokraj puta; ondje bijaše pećina i Šaul uđe da čučne[b]; a David je sa svojim ljudima sjedio u dnu pećine. [5]I rekoše Davidu ljudi njegovi: »Evo dana za koji ti je rekao Jahve: 'Ja ću predati tvoga neprijatelja u tvoje ruke, postupaj s njim kako ti se mili!'« A David ustade i neprimjetno odsiječe skut od Šaulova plašta. [6]Ali poslije zapeče Davida savjest[c] što je odsjekao skut od Šaulova plašta, [7]pa reče svojim ljudima: »Očuvao me Jahve da takvo što učinim svome gospodaru[d], da
31 4 dignem ruku na njega, jer je pomazanik Jahvin.«
1 14 [8]I David oštrim riječima ukori svoje ljude i ne dopusti im da ustanu na Šaula.

A Šaul izađe iz pećine i pođe svojim putem. [9]Zatim ustade David, iziđe iz pećine i vikne za Šaulom: »Gospodaru kralju!« A kad se Šaul obazre, David se baci ničice na zemlju i pokloni mu se. [10]Tada David reče Šaulu: »Zašto slušaš ljude koji ti govore da David snuje tebi propast? [11]Gle, upravo u ovaj dan tvoje su oči mogle vidjeti da te Jahve predao danas u moje ruke u ovoj pećini. Rekoše mi da te ubijem, ali te poštedjeh[e] i rekoh: 'Neću
7+ dići svoje ruke na svoga gospodara, jer je Jahvin pomazanik.' [12]O, moj oče, pogledaj i vidi skut od svoga plašta u mojoj ruci: odsjekao sam skut od tvoga plašta, a tebe nisam ubio; spoznaj i vidi da u mojoj ruci nema ni zlobe ni opačine. Ja nisam zgriješio protiv tebe, a ti vrebaš na moj život da mi ga uzmeš! [13]Jahve neka sudi između mene i tebe, Jahve neka me osveti na tebi, ali se moja ruka neće dići na tebe. [14]Kako kaže stara poslovica: od nepravednika dolazi nepravda, i zato se moja ruka neće dići protiv tebe[f]. [15]Za kim je izišao izraelski kralj?
9 8; Za kim ideš u potjeru? Za mrtvim psom, za obič-
16 9 nom buhom! [16]Jahve neka bude sudac, on neka sudi između mene i tebe, neka ispita i brani moju stvar i neka mi pribavi pravdu: neka me izbavi iz tvoje ruke!«

[17]Kad je David izgovorio te riječi Šaulu, odvrati Šaul: »Je li to tvoj glas, sine Davide?« I Šaul glasno zaplaka. [18]Zatim reče Davidu: »Pravedniji si od mene jer ti si meni učinio dobro, a ja sam tebi učinio zlo. [19]A danas si okrunio svoju dobrotu prema meni, jer me Jahve predao u tvoje ruke, a ti me nisi ubio. [20]Kad se čovjek namjeri na svoga neprijatelja, pušta li ga da ide mirno svojim putem? Neka ti Jahve naplati za ono dobro što si mi danas učinio! [21]Sada pouzdano znam da ćeš zacijelo biti kralj i da će se kraljevstvo nad Izraelom trajno održati u tvojoj ruci. [22]Zato mi se sada zakuni Jahvom da nećeš zatrti moga potomstva poslije mene i da nećeš izbrisati moga imena iz moga očinskoga doma!«

[23]David se zakle Šaulu[g], Šaul ode svojoj kući, a David se sa svojim ljudima vrati u gorska skloništa.

Smrt Samuelova = 28 3

25 Uto umrije Samuel. Sav se Izrael skupi i oplaka ga naričući za njim; i pokopaše ga u njegovu zavičaju u Rami. A David usta i siđe u pustinju Paran[h].

Povijest Nabala i Abigajile

[2]U Maonu živio čovjek koji je imao svoje gospodarstvo u Karmelu; bio je to vrlo bogat čovjek, imao je tri tisuće ovaca i tisuću koza. Upravo je
tada strigao svoje ovce u Karmelu. [3]Taj se čovjek 15 12
zvao Nabal, a njegova žena Abigajila. Žena je bila mudra i vrlo lijepa, a čovjek surov i opak: bio je Kalebovac.

[4]David je u pustinji čuo da Nabal striže svoje ovce. [5]Stoga posla deset momaka naloživši im[i]: »Idite gore u Karmel, otiđite k Nabalu i pozdravite ga u moje ime. [6]I recite ovako mome bratu[j]: 'Mir tebi, mir tvome domu, mir svemu što imaš! [7]Sada, čujem, strižeš ovce. A tvoji su pastiri bili kod nas, nismo ih dirali, ništa im nije nestalo dokle god su bili u Karmelu. [8]Pitaj svoje sluge i kazat će ti. Zato neka ovi momci nađu milost pred tobom, jer smo došli u svečan dan. Podaj svojim slugama i svome sinu Davidu što ti se nađe pri ruci.'«

[9]Dođoše momci Davidovi i ponoviše Nabalu u Davidovo ime sve ove riječi, a onda pričekaše. [10]Ali Nabal odgovori Davidovim slugama ovako: »Tko je David, tko je Jišajev sin? Danas ima mnogo slugu koji su pobjegli od svojih gospodara.

a) Prostori zatvoreni neobrađenim kamenom u koje bi se noću sklanjala stada.
b) Eufemizam za izraz »radi naravne potrebe«.
c) »Davida zapeče savjest« (za izraz usp. 2 Sam 24,10). Zapravo odjeća je zamjena za osobu (usp. 18,4); dotaknuti odjeću znači dotaknuti osobu.
d) TM nadodaje »Pomazaniku Gospodnjem« što BJ ispušta kao vjerojatnu glosu.
e) TM »i reče«; BJ po LXX »ali odbih..., poštedjeh te«.
f) Što znači: »Ako diraš zle, stići će te zlo«. Poslovica dodana od nekog glosatora.
g) Rr. 21–23a, koji naviještaju Davidovo kraljevstvo, dodatak su u stilu 20,12–17.41–42; 23,15–18.
h) »Paran« po TM; BJ ima po grč. L. »Maon«.
i) Striženje ovaca je prigoda za slavlje (2 Sam 13,23s) u kojem se bogati vlasnik mora pokazati velikodušnim. David koristi ovu prigodu da zatraži danak koji su nomadi dobivali od susjednih sela za »zaštitu«. Zaštita se sastojala u tome da ih nisu pljačkali i da su ih štitili od kradljivaca (r. 16). To je pravo »bratstva«.
j) »mome bratu« konj. prema BJ; TM »živom biću«.

dana kad je prebjegao k meni pa do današnjega
dana.« [4]Ali filistejski knezovi planuše na njega i re-
koše mu: »Pošalji toga čovjeka natrag, neka se
14 21 vrati na mjesto koje si mu označio. Neka ne ide s
nama u boj, da se ne okrene protiv nas u boju!
Čime bi se on opet umilio svome gospodaru ako
ne glavama ovih naših ljudi? [5]To je onaj isti David
o kome se pjevalo igrajući:
18 7; 21 12 'Pobi Šaul svoje tisuće,
David na desetke tisuća!'«
[6]Tada Akiš dozva Davida i reče mu: »Živoga mi
Jahve, ti si pošten i meni bi drago bilo da me pratiš
u pokretima moje vojske, jer nisam našao nikakva
zla na tebi od onoga dana kad si došao k meni pa
do današnjega dana. Ali nisi drag u očima knezova.
[7]Zato se sada vrati i otiđi s mirom kući da ne ozlo-
voljiš filistejske knezove!«
[8]David odvrati Akišu[a]: »Ta što sam učinio i što
si zamjerio svome sluzi od onoga dana kad sam stu-
pio u tvoju službu pa do današnjega dana da ne
mogu ići da se bijem s neprijateljima svoga gospo-
dara kralja?« [9]A Akiš odgovori Davidu: »Ti znaš
2 Sam 14 17, da si mi drag kao Božji anđeo, ali su filistejski kne-
20; 19 28 zovi rekli: 'Neka ne ide s nama u boj!' [10]Zato usta-
nite rano ujutro, ti i sluge tvoga gospodara koji su
došli s tobom, i otiđite na mjesto koje sam vam
označio. I nemoj gajiti u svom srcu nikakve mržnje
jer si mi mio[b]. Ustat ćete, dakle, u rano jutro, čim
svane, i otići ćete!«
[11]Tako David sa svojim ljudima ustade rano i
krenu odmah ujutro i vrati se u filistejsku zemlju,
a Filistejci odoše u Jizreel.

Vojna protiv Amalečana

30 Kad je David sa svojim ljudima treći dan sti-
gao u Siklag, a to Amalečani bijahu navalili
na Negeb i na Siklag; opljačkali su Siklag i ognjem
ga spalili. [2]Zarobili su žene i sve koji su bili ondje[c],
malo i veliko. Nisu ubili nikoga, nego su samo
odveli roblje i otišli svojim putem. [3]Kad je, dakle,
David sa svojim ljudima došao u grad, vidješe da
je grad spaljen, a njihove žene, njihovi sinovi i nji-
hove kćeri odvedeni u ropstvo. [4]Tada David i ljudi
koji bijahu s njim podigoše glas i plakahu dok im
nije ponestalo snage za plač. [5]I obje Davidove žene
bijahu odvedene u ropstvo – Ahinoama Jizreelka i 27 3
Abigajila, Nabalova žena iz Karmela.
[6]David se našao u velikoj nevolji jer su ljudi po-
čeli govoriti da će ga kamenovati, budući da su svi
bili ogorčeni, svaki zbog svojih sinova i zbog svojih
kćeri. Ali se David ohrabri u Jahvi, svome Bogu.
[7]David reče svećeniku Ebjataru, Ahimelekovu si-
nu: »Donesi mi ovamo oplećak!« I Ebjatar donese 2 28+
Davidu oplećak. [8]Tada David upita Jahvu za savjet
govoreći: »Hoću li u potjeru za onim razbojnicima
i hoću li ih stići?« A on mu odgovori: »Idi u potjeru
jer ćeš ih zacijelo stići i zarobljenike ćeš izbaviti.«
[9]I pođe David sa šest stotina ljudi koji bijahu s
njim i dođoše do potoka Besora[d]. [10]Odavde David
sa četiri stotine ljudi nastavi potjeru, a ostadoše
dvije stotine ljudi što bijahu tako umorni da nisu
mogli prijeći preko potoka Besora.
[11]U polju naiđoše na nekog Egipćanina. Dove-
doše ga k Davidu, dadoše mu kruha da jede i vode
da pije. [12]Dadoše mu grudu smokava i dva grozda
suhoga grožđa. Kad je to pojeo, vratio mu se život,
jer tri dana i tri noći ne bijaše ništa jeo i ništa pio.
[13]Tada ga David upita: »Čiji si ti i odakle si?« A on
odgovori: »Ja sam Egipćanin, sluga jednog Amale-
čanina. Moj me gospodar ostavio jer sam se razbo-
lio prije tri dana. [14]Bili smo provalili u Negeb Ke-
retski[e] i Negeb Judejski, i u Negeb Kalebov, a Si- 27 10
klag smo zapalili ognjem.«
[15]David ga upita: »Hoćeš li me odvesti k toj raz-
bojničkoj družbi?« A on odgovori: »Zakuni mi se
Bogom da me nećeš pogubiti i da me nećeš predati
u ruke mome gospodaru, pa ću te odvesti k njima!«
[16]On ga, dakle, odvede, i gle, oni se bijahu raza-
suli po svem onom kraju, jedući, pijući i slaveći
slavlje zbog svega velikog plijena što su ga oteli iz
zemlje filistejske i iz zemlje Judine. [17]I David ih
poče biti i tukao ih je od zore do mraka, izvršujući
na njima »herem«, kleto uništenje. Nitko od njih
nije izmakao, osim četiri stotine momaka, koji za-
jahaše na deve i pobjegoše. [18]Tako je David izbavio

a) David, koji je odlukom Akiša oslobođen jedne nezgodne situacije, glumi unatoč tomu povrijeđenu vjernost.
b) »i otiđite... jer si mi mio« – po LXX i VL; ispušteno u TM.
c) »i sve koji su bili ondje« – po LXX; ispušteno u TM.
d) TM ima na kraju r.: »gdje su stali oni što ostaše otraga«, što BJ ispušta kao glosu, uzetu iz r. 10.
e) Kerećani su bili u srodstvu s Filistejcima. David će regrutirati dio njih za svoju tjelesnu stražu (2 Sam 8,18; 15,18 itd.).

uzeti za ženu. [40]Davidove sluge dođoše k Abigajili
u Karmel i rekoše joj: »David nas je poslao k tebi
da te uzme sebi za ženu.« [41]A ona ustade, pokloni
se do zemlje i reče: »Evo službenice tvoje koja je
spremna da bude robinja i da pere noge slugama
svoga gospodara!« [42]Potom Abigajila brzo ustade i
zajaha na magarca, a za njom pođe pet njezinih
dvorkinja. Tako je otišla za Davidovim poslanicima
i postala njegovom ženom.
[43]I Ahinoamom iz Jizreela bijaše se oženio David
18 20s; i obje mu bjehu žene. [44]Jer Šaul bijaše svoju kćer
19 10s Mikalu, Davidovu ženu, dao Paltiju, sinu Lajiša iz
Sam 3 13s Galima.

= 24 David po drugi put štedi Šaula[a]

23 19s **26** Ljudi iz Zifa dođoše Šaulu i javiše mu: »Da-
vid se krije na Hakilskom brdu, nasuprot Je-
šimonu.« [2]Šaul tada krenu na put i siđe u pustinju
Zif, a s njim tri tisuće izabranih Izraelaca, da traži
Davida u pustinji Zifu. [3]Šaul se utabori podno Ha-
kilskog brda, koje je nasuprot Ješimonu, kraj puta.
David, koji je boravio u pustinji, opazi da je Šaul
došao onamo da ga progoni. [4]Zato David posla
uhode i sazna da je Šaul zaista došao. [5]David se
podiže i dođe do mjesta gdje se Šaul bio utaborio.
Tu David ugleda mjesto gdje su spavali Šaul i Ab-
ner, sin Nerov, njegov vojvoda: Šaul je spavao us-
red tabora, a vojska ležala u krugu oko njega.
[6]David se obrati Hetitu Ahimeleku i Abišaju,
1 Ljet 2 16 sinu Sarvijinu a bratu Joabovu, i reče im: »Tko će
sa mnom u tabor sve do Šaula?« A Abišaj odgovo-
ri: »Ja ću s tobom.« [7]I tako David i Abišaj dopri-
ješe noću do vojske: i gle, Šaul ležaše i spavaše u
taboru, a koplje mu kod uzglavlja zabodeno u zem-
lju. Abner i vojnici ležahu oko njega.
[8]Tada Abišaj reče Davidu: »Danas ti je Bog pre-
dao tvoga neprijatelja u tvoje ruke; zato sada dopu-
11; 19 10 sti da ga njegovim vlastitim kopljem pribodem za
zemlju, jednim jedinim udarcem, drugoga mi neće
trebati.« [9]Ali David odgovori Abišaju: »Nemoj ga
ubijati! Jer tko će dignuti ruku svoju na Jahvina 24 7;
pomazanika i ostati nekažnjen?« [10]Još nastavi Da-
vid: »Živoga mi Jahve, i udarit će ga Jahve, bilo
da će mu doći njegov dan da umre, bilo da će otići
u boj i poginuti. [11]Ne dao mi Jahve da dignem ruku
na pomazanika Jahvina! Nego uzmi sada koplje što
mu je kod uzglavlja i vrč za vodu, pa hajdemo!« [12]I
uze David koplje i vrč za vodu što su bili kod Šau-
lova uzglavlja i oni odoše: nitko nije ništa vidio ni
opazio, nitko se nije probudio, nego su svi spavali Post 2 21;
jer bijaše na njih pao dubok san od Jahve. 15 12
[13]David prijeđe na drugu stranu[b] i stade na vrh
gore u nekoj daljini, tako da je među njima bio
velik prostor. [14]Tada viknu vojsci i Abneru, Nerovu
sinu, ovako: »Zar se nećeš odazvati, Abnere?« A
Abner se odazva i upita: »Tko si ti što uznemiruješ
kralja[c]?« [15]A David odgovori Abneru: »Nisi li ti ju-
nak? I tko ti je ravan u Izraelu? Pa zašto onda nisi
čuvao kralja, svoga gospodara? Jedan je od ratnika
sišao do vas da ubije kralja, tvoga gospodara. [16]Nije
lijepo to što si učinio. Tako mi živog Jahve, zaslu-
žili ste smrt što niste čuvali svoga gospodara, po-
mazanika Jahvina. Pogledaj sada gdje je kraljevo
koplje i gdje je vrč za vodu što mu bijaše do uzglav-
lja!«
[17]Tada Šaul poznade Davidov glas i upita: »Je li
to tvoj glas, sine Davide?« A David odgovori:
»Jest, kralju gospodaru!« [18]I nastavi: »Zašto moj
gospodar progoni svoga slugu? Što sam učinio? Ka-
kva je krivica u mojoj ruci? [19]Zato neka se sada
moj gospodar i kralj udostoji poslušati riječi svoga
sluge: ako te Jahve diže protiv mene, neka se pri-
nosnicom ublaži; ako li to čine sinovi ljudski, neka
su prokleti pred Jahvom jer su me izagnali, tako
da ne mogu imati udjela u baštini Jahvinoj, kao da Pnz 7 6+
su mi govorili: 'Idi, služi tuđim bogovima[d]!' [20]Zato
neka ne padne moja krv na zemlju daleko od Ja-
hvina lica[e]. Jer kralj je Izraelov izišao u lov na moj

a) Izvještaj gl. 26 jako je sličan onom iz gl. 24. Ili su to dva slična događaja koji su usmenom i onda pismenom predajom sačuvana u istom obliku, ili se, što je vjerojatnije, radi o ponavljanju: dva usporedna načina kako se prikazuje Davidova velikodušnost i vjersko poštivanje svetog kraljevskog značaja, jer kralj je »pomazanik Jahvin« (usp. 9,26+).
b) Na drugi obronak uvale.
c) »uznemiruješ kralja« – TM; BJ po LXX ispušta »kralja«.
d) Jahve je bio toliko povezan s izraelskom zemljom, svojom »baštinom«, da se nije moglo pomisliti na njegovo čašćenje u tuđoj zemlji, gdje su vladali drugi bogovi. Tako Naaman uzima malo izraelske zemlje u Damask (2 Kr 5,17). Prisiliti Davida da bježi iz zemlje, znači osuditi ga da napusti Jahvu.
e) U pustinji, posjedu nečistih duhova (Iz 13,21; 34,13–14; Lev 16,10) David se već osjeća izvan prisutnosti Jahvine.

DRUGA KNJIGA O SAMUELU

David doznaje za smrt Šaulovu[a]

1 Sam 31 1-13 **1** Poslije Šaulove smrti David se vratio kući po-
1 Sam 30 bijedivši Amalečane. Dva je dana proveo u
1 Sam 4 12-17 Siklagu. 2Trećega dana dođe neki čovjek iz Šaulova
tabora, razdrtih haljina i prahom posute glave. Do-
šavši k Davidu, baci se na zemlju i pokloni mu se.
3David ga upita: »Odakle dolaziš?« A on mu odgo-
vori: »Umakao sam iz izraelskog tabora.« 4A Da-
vid ga upita: »Što se dogodilo? Pripovijedaj mi!«
On odvrati: »Narod je pobjegao iz boja, a mnogo
je ljudi i poginulo. Mrtvi su i Šaul i njegov sin Jona-
tan.«
5Nato David upita mladoga glasonošu: »Kako
znaš da je poginuo Šaul i njegov sin Jonatan?« 6A
mladi glasonoša odgovori: »Slučajno sam došao na
goru Gilbou i vidio Šaula kako se upro u svoje kop-
lje, a bojna kola i konjanici natisnuli se za njim.
7Šaul, obazrevši se, ugleda mene pa me zovnu, a ja
mu se odazvah: 'Evo me!' 8I upita me on: 'Tko si
ti?' A ja mu odgovorih: 'Amalečanin sam.' 9Tada
mi on reče: 'Dođi ovamo k meni pa me ubij, jer
me obuzeo smrtni grč, a duša je još sva u meni!'
10Pristupih k njemu i zadadoh mu smrtni udarac,
jer sam znao da neće preživjeti nakon pada. Zatim
2 Kr 11 12 uzeh kraljevski znak koji mu bijaše na glavi i naru-
kvicu koju imaše na ruci i, evo, donesoh to svome
gospodaru.«
11Tada David zgrabi svoje haljine i razdrije ih, a
1 Sam 31 13+ tako i svi ljudi koji bijahu s njim. 12I naricali su,
plakali i postili do večera za Šaulom i za njegovim
sinom Jonatanom, za Jahvinim narodom i za do-
mom Izraelovim što izginuše od mača.
13Potom David upita mladoga glasonošu: »Oda-
kle si ti?« A on odgovori: »Ja sam sin jednoga do-
šljaka, Amalečanina.« 14Tada mu reče David:
1 Sam 26 9 »Kako se nisi bojao dići ruku da ubiješ pomazanika
Jahvina?« 15I dozva David jednoga od momaka i
zapovjedi mu: »Dođi ovamo i smakni ga!« Udari
ga momak i on umrije. 16A David mu još doviknu[b]: Jš 2 19
»Tvoja krv na tvoju glavu! Tvoja su usta posvjedo- Lev 20 9
čila protiv tebe kad si rekao: 'Ja sam ubio pomaza-
nika Jahvina.'«

Davidova tužaljka za Šaulom i Jonatanom[c]

17Tada David zapjeva ovu tužaljku za Šaulom i
za njegovim sinom Jonatanom. 18Zapisana je u
Knjizi Pravednikovoj[d] da je uče sinovi Judini. Da- Jš 10 13+
vid reče:

19»Oh, kako ti slava pade, Izraele,
izginuše div-junaci na tvom visu! ↗1 Mak
20O porazu vi u Gatu ne pričajte, ↗Mih 1
aškelonskim ulicama ne glasite, 1 Sam 31
da se kćeri ne vesele filistejske, Suci 16
mlade žene da ne kliču nevjerničke.
21O Gilbojske gore klete[e], rosa na vas Pnz 33
ne padala nit vas kiša s neba prala! Post 27
Vaša polja ne vraćala rod za sjeme,
jer kod vas je osramoćen štit
junaka!
Štit Šaulov nije bio uljem mazan,
22nego krvlju ranjenika, mašću palih! Iz 21 5
Lûk Jonate nikad nije promašio,
mač Šaulov nikad bezuspješan bio! 1 Sam
23Šaul i Jonata, ljupki, ponositi,
ni živi se ne rastaše, ni u smrti!
Od orlova bjehu brži,
od lavova snagom jači!
24Za Šaulom sad plačite, Izraelke,
jer je u kras i u grimiz vas odijevo[f]! Suci 5
Uz to zlatan nakit on je
na ruho vam pričvršćivo.

a) Druga predaja o Šaulovoj smrti. Pripovijest, koja se nastavlja direktno na 1 Sam 30, složena je. Po jednoj predaji neki čovjek iz vojske javlja smrt Šaula i Jonatana. David i narod ih oplakuju (rr. 1–4 i 11–12). Po drugoj predaji jedan mladi Amalečanin se hvali da je ubio Šaula i donosi kraljeve znakove nadajući se da će dobiti nagradu; po Davidovoj naredbi on je pogubljen (rr. 5–10 i 13–16).

b) David se obraća pogubljenomu: njegova krv neće vapiti za osvetom (protiv Davida), jer je pravedno pogubljen (usp. 1 Kr 2,32).

c) Ovaj dio je sigurno autentičan.

d) Stara pjesnička zbirka je izgubljena, ali je navedena još u Jš 10,13. Pjevanje je bilo popraćeno vježbanjem gađanja s lukom (usp. 2 Sam 22,35 i isti glagol u Ps 144,1).

e) »Vaša polja ... sjeme«: BJ »polja prijevarna« *sedê tarmît,* konj.; TM »i polja prvina« *'ûsedê terumôt.*

f) »u kras«: BJ »u lan tanak« *ûsedînim*, konj.; TM »s uživanjem« – *'im 'adânîm.*

gradu Rami. A Šaul bijaše istjerao iz zemlje sve
zazivače duhova i vračeve.
4Dok su se Filistejci skupljali te došli i utaborili
se kod Šunema[a], Šaul skupi sve Izraelce te se uta-
24 21 bori na Gilboi. 5Kad Šaul ugleda filistejski tabor,
14 41+ uplaši se i srce mu snažno zadrhta. 6Šaul upita za
Izl 37 7+ savjet Jahvu, ali mu Jahve ne dade odgovora – ni
u snima, ni po Urimu, ni preko proroka. 7Zato
Šaul reče svojim slugama: »Potražite mi ženu koja
zaziva duhove da odem k njoj i upitam je.« A sluge
mu odgovoriše: »Evo, u En Doru ima žena koja
zaziva duhove.«
1 Kr 14 2 8Tada se Šaul preruši, obuče druge haljine i ot-
puti se sa dva čovjeka. I dođe noću k onoj ženi i
reče joj: »Daj mi vračaj pomoću duha i dozovi mi
onoga koga ti reknem.« 9A žena mu odgovori: »Ta
ti znaš što je učinio Šaul i kako je istrijebio iz zem-
lje zazivače duhova i vračeve. Zašto postavljaš
zamke mome životu da me pogubiš?« 10A Šaul joj
se zakle Jahvom govoreći: »Tako mi živog Jahve,
nećeš biti ništa kriva za ovo!« 11Tada žena zapita:
Sir 46 20 »Koga da ti dozovem?« A on odgovori: »Dozovi
mi Samuela!«
12Kad žena ugleda Samuela, povika iza glasa, a
onda reče Šaulu: »Zašto si me prevario? Ta ti si
Šaul[b]!« 13A kralj joj odvrati: »Ne boj se! Nego što
vidiš?« A žena odgovori Šaulu: »Vidim nešto bo-
žansko[c] što se diže iz zemlje[d].« 14Šaul je upita: »Ka-
kva je obličja?« A ona odgovori: »Izlazi starac, og-
rnut plaštem.« Tada Šaul spozna da je to Samuel,
pa pade licem do zemlje i pokloni se.
15Samuel upita Šaula: »Zašto si pomutio moj mir
dozivajući me gore?« A Šaul odgovori: »U velikoj
sam nevolji jer su Filistejci zavojštili na me, a Bog
se okrenuo od mene i ne odgovara mi više ni preko
proroka ni u snima. Zato sam dozvao tebe da me
poučiš što da činim.« 16A Samuel odvrati: »Zašto
15 27-28 mene pitaš kad se Jahve odvratio od tebe i postao
= 25 1 ti neprijateljem? 17Jahve ti je učinio kako ti je ka-
zao preko mene: istrgao je kraljevstvo iz tvoje ruke
i dao ga tvome suparniku, Davidu, 18jer nisi poslu-
šao riječi Jahvinih i jer nisi izvršio njegova žestokog
gnjeva na Amaleku: stoga ti je Jahve danas ovako
učinio. 19Jahve će predati, zajedno s tobom, i Iz-
raela u filistejske ruke. Sutra ćeš sa svojim sino-
vima biti sa mnom[e], a i tabor izraelski Jahve će
predati u filistejske ruke.« 31 2-6
20Šaul se užasnu i pade na zemlju kako je dug.
Spopade ga silan strah od Samuelovih riječi. I po-
nestade mu snage, jer nije ništa jeo cijeli dan i ci-
jelu noć. 21Kad ona žena dođe k Šaulu i opazi kako
je sav zaplašen, reče mu: »Gle, tvoja je službenica
poslušala tvoju riječ, stavila sam svoj život na
kocku i poslušala tvoje zapovijedi koje si mi nalo-
žio. 22Zato sada poslušaj i ti riječi službenice svoje:
dopusti da ti pružim zalogaj kruha; jedi da ti se
vrati snaga te uzmogneš poći svojim putem.«
23Ali on ne htjede nego reče: »Neću jesti!« Ali
kad ga zaokupiše njegove sluge, zajedno sa ženom,
posluša ih, ustade sa zemlje i sjede na postelju.
24Žena je imala kod kuće tele u tovu. Brzo ga za-
kla, zatim uze brašna, umijesi ga i napeče beskva-
snoga kruha. 25Potom stavi sve pred Šaula i njegove
ljude. Pošto su jeli, ustadoše i još iste noći krenuše
natrag.

Starješine filistejske otpuštaju Davida[f]

29 Filistejci skupiše sve svoje čete u Afeku, a
Izraelci se utaboriše kod izvora u Jizreelu. 4 1
2Filistejski su knezovi prolazili sa svojim stotinama
i tisućama, a David i njegovi ljudi išli su sasvim na
kraju s Akišem. 3Filistejski knezovi zapitaše: »Što
hoće ti Hebreji ovdje?« A Akiš odgovori filistej-
skim knezovima: »Pa ovo je David, sluga izrael-
skoga kralja Šaula! Već je godinu-dvije[g] kod mene,
ali nisam našao na njemu ništa sumnjivo od onoga

a) U ravnici Jizreel. Gorje Gilboa zatvara ovu ravnicu južno od Šunema. En Dor je u području Tabora i sjeverno od Šunema. Da bi došao tamo, Šaul mora zaobići filistejske tabore.
b) Žena poznaje odnose koje je Šaul imao sa Samuelom. Kada se na njezino veliko zaprepaštenje mrtvi prorok pokaže, znači da joj je po savjet došao kralj Izraela.
c) U hebrejskom *»elohim«* – neko nadnaravno biće (usp. Post 3,5; Ps 8,6). U ovom slučaju izraz je primijenjen na mrtve.
d) Diže se iz Šeola, podzemnog prebivališta mrtvih (usp. Br 16,33+).
e) U Šeolu, zajedničkom prebivalištu svih mrtvih, dobrih i zlih (usp. Br 16,33+).
f) Neposredni nastavak na 28,2.
g) »godinu-dvije« po LXX; TM »danâ ili godinâ«.

lijevo. 20Abner se obazre i upita: »Jesi li to ti, Asa-
hele?« A on odgovori: »Jesam.« 21A Abner mu re-
če: »Okreni se nadesno ili nalijevo pa zgrabi jed-
noga od tih mladića i uzmi njegovu odoru!« Ali
Asahel nije htio da skrene od njega. 22Abner opet
3 27 reče Asahelu: »Ukloni se od mene! Zašto da te
sastavim sa zemljom? Kako bih onda još smio doći
na oči tvome bratu Joabu[a]?« 23Ali on nikako nije
htio da se ukloni. Zato ga Abner udari stražnjim
krajem koplja[b] u trbuh tako da mu je koplje izašlo
kroz leđa van: on ondje pade i umrije na mjestu. I
ustavljao se tko god je došao na ono mjesto gdje je
pao i umro Asahel.
24Ali Joab i Abišaj nastaviše da gone Abnera, a
kad je sunce zašlo, stigoše do brežuljka Ame, koji
leži istočno od doline, na putu prema Gebi[c]. 25Do-
tle se Benjaminovi sinovi skupiše za Abnerom, sa-
staviše četu i stadoše na vrh brežuljka Ame. 26Tada
Abner viknu Joabu: »Zar će nas dovijeka proždi-
rati mač? Ne znaš li da će to svršiti nesrećom? Kad
ćeš napokon kazati svojim ljudima da se okane go-
njenja svoje braće?« 27A Joab odvrati: »Tako mi
živog Jahve[d], da ti nisi progovorio, tek bi se sutra
ujutro ovi ljudi okanili gonjenja svoje braće[e].«
28Nato Joab zatrubi u rog i sva vojska stade: presta-
doše goniti Izraela i ne nastaviše boja.
29Abner i njegovi ljudi išli su kroz Arabu[f] cijelu
onu noć; onda prijeđoše preko Jordana, nastaviše
put cijelo jutro i stigoše napokon u Mahanajim.
30Kad je Joab odustao od potjere za Abnerom i
skupio svu vojsku, vidješe da između Davidovih
ljudi nema devetnaestorice, i uz to Asahela. 31A
Davidovi su ljudi od Benjaminovih sinova, Abne-
rovih vojnika, pobili tri stotine i šezdeset ljudi. 32A-
sahela ponesoše i pokopaše u grobu njegova oca u
Betlehemu. A Joab i njegovi ljudi išli su svu noć i
već se bijaše zadanilo kad stigoše u Hebron.

3 Rat između Šaulove kuće i Davidove kuće
potrajao je još dugo vremena, ali je David
sve više jačao, a Šaulova kuća postajala sve slabija.

||1 Ljet 3 1-4 2 Sam 5 13-16

Davidovi sinovi rođeni u Hebronu

2Davidu se rodiše sinovi u Hebronu. Prvenac mu
je bio Amnon, od Ahinoame Jizreelke; 3drugi mu
je bio Kileab, od Abigajile, žene Nabalove iz Kar-
mela; treći Abšalom, sin Maake, kćeri gešurskoga
kralja Tolmaja[g]; 4četvrti Adonija, sin Hagitin; peti
Šefatja, sin Abitalin; 5šesti Jitream, od Egle, Davi-
dove žene. Ti se Davidu rodiše u Hebronu.

Razdor između Abnera i Išbaala

6Dok je trajao rat između Šaulove kuće i Davi-
dove kuće, Abner je malo-pomalo prisvajao svu
vlast u Šaulovoj kući. 7A u kući bijaše Šaulova
inoča po imenu Rispa, kći Ajina: nju Abner uze 21 8-10
sebi[h]. A Išbaal upita Abnera: »Zašto si se približio
inoči moga oca?« 8Na te Išbaalove riječi Abner se
razgnjevi i reče: »Zar sam ja pasja glava u Judi[i]?
Do danas sam samo dobro činio domu tvoga oca
Šaula, njegovoj braći i njegovim prijateljima; nisam
dopustio da padneš u Davidove ruke, a ti me danas
prekoravaš zbog obične žene! 9Neka Abneru Bog Rut 1 17+
učini ovo zlo i neka mu doda drugo ako ne izvršim
kako se Jahve zakleo Davidu: 10da će oduzeti kra- 3 18; 5 2 1 Sam 25 30
ljevstvo Šaulovoj kući i da će utvrditi Davidov pri-
jesto nad Izraelom i nad Judom od Dana pa do
Beer Šebe[j]!«
11Išbaal se ne usudi odgovoriti ni riječi Abneru
jer ga se bojaše.

Abner pregovara s Davidom

12Nato Abner posla glasnike k Davidu[k] i poruči
mu: »Čija je zemlja?« Htio je reći: »Učini savez sa
mnom i moja će ti ruka pomoći da okupiš oko sebe
svega Izraela.« 13David odgovori Abneru: »Dobro!
Učinit ću savez s tobom! Ali samo jedno tražim od
tebe: ne smiješ mi doći na oči ako ne dovedeš sa
sobom Mikalu, Šaulovu kćer, kad dođeš da vidiš 1 Sam 18 20-27
moje lice.« 14Ujedno posla David glasnike i k Iš-
baalu, Šaulovu sinu, s porukom: »Vrati mi moju
ženu Mikalu, koju sam stekao stotinom filistejskih
obrezaka.« 15Išbaal posla po nju i uze je od njezina 1 Sam 25 44
muža Paltiela, Lajiševa sina. 16A njezin muž pođe
s njom i pratio ju je plačući sve do Bahurima. Tada
mu Abner reče: »Hajde, vrati se sada kući!« I on
se vrati.
17[l]Abner je već bio razgovarao s Izraelovim star-
ješinama i rekao im: »Već odavna želite Davida za
svoga kralja. 18Učinite to sada, jer je Jahve rekao
o Davidu ovo: 'Rukom svoga sluge Davida izbavit 3 10+

a) Abner ne želi navući na sebe krvnu osvetu (usp. ipak 3,27).
b) »krajem« – doslovno »vrškom«.
c) »istočno... prema Gebi« – tekst nesiguran.
d) »Jahve« po LXX; TM »Boga«.
e) Joab prihvaća primirje.
f) Pojam označava ovdje Jordansku dolinu. – »cijelo jutro...«, smisao nejasan.
g) Istočno od Tiberijadskog jezera.
h) »nju Abner uze k sebi« – po LXX; nema u TM. Prisvajajući si jednu od Šaulovih inoča Abner se ponaša kao pretendent na prijestolje, jer je harem preminulog kralja prelazio njegovu nasljedniku (v. 12,8; 16,20–22 i 1 Kr 2,22).
i) »u Judi« po TM; BJ po LXX ispušta.
j) Nije rečeno kojom prilikom je Davidu dano ovo obećanje (ali usp. 5,2 i 1 Sam 28,3+).
k) »k Davidu....« – TM oštećen i nesiguran.
l) Rr. 17–19 pripadaju kasnijoj redakciji, ali je vjerojatno da su srca mnogih Izraelaca bila sklona Davidu još za života Šaulova (1 Sam 18,7.16.28) a pogotovo za vrijeme njegova slabog nasljednika Išbaala.

sve što su bili oteli Amalečani; i obje svoje žene
izbavi David. [19]I ništa im nije nestalo, od najmanjih
stvari do najvećih, od plijena sve do sinova i kćeri[a],
sve što im bijaše oteto: sve je vratio David. [20]Tada
uzeše sve ovce i goveda, dotjeraše ih pred njega
vičući: »Ovo je plijen Davidov!«
[21]Kad je David došao k onim dvjema stotinama
ljudi koji bijahu sustali te ne mogahu ići za Davi-
dom i koje on bijaše ostavio kod potoka Besora,
iziđoše oni u susret Davidu i četi njegovoj: pribli-
živši se Davidu i četi, pozdraviše ih.
[22]Tada progovoriše svi zlobnici i ništarije između
ljudi koji su išli s Davidom i rekoše: »Budući da
nisu išli s nama, ne dajmo im ništa od plijena koji
smo izbavili, nego samo svakome njegovu ženu i
njegovu djecu, neka ih povedu sa sobom i neka
idu!«
[23]Ali David reče: »Ne činite tako, braćo moja,
poslije onoga što nam je dao Jahve: on nas je čuvao
i predao nam u ruke razbojničku družbu koja bijaše
izišla protiv nas. [24]Ta tko će vas poslušati u tome?
Jer kakav je dio onome koji ide u boj, takav je dio
onome koji ostaje kod tovara. Jednak dio neka
imaju svi.«
[25]Tako ostade od onoga dana unapredak. David
to učini uredbom i zakonom u Izraelu sve do dana-
šnjeg dana.
[26]Kad je David došao u Siklag, posla dio plijena
starješinama Jude, po pojedinim njihovim gradovi-
ma[b], s porukom: »Evo za vas dar od plijena Jahvi-
nih neprijatelja!« [27]Onima u Betulu, onima u Rami
u Negebu i onima u Jatiru; [28]onima u Aroeru,
onima u Sifmotu i onima u Eštemoi; [29]onima u
Karmelu, onima u jerahmeelskim gradovima i
onima u kenijskim gradovima; [30]onima u Hormi,
onima u Bor Ašanu i onima u Eteru; [31]onima u
Hebronu i u svim onima mjestima u koja je dolazio
David sa svojim ljudima[c].

Bitka kod Gilboe – Šaulova smrt[d] ||1 Ljet 10 1-12 2 Sam 1 1-16

31 Filistejci su zavojštili na Izraelce, a Izraelci
su pobjegli pred njima i padali pobijeni po
gori Gilboi. [2]Filistejci stisnuše Šaula i njegove si-
nove i pogubiše Šaulove sinove Jonatana, Abina- 14 49
daba i Malki-Šuu. [3]Boj je postao žešći oko Šaula.
Iznenadiše ga strijelci s lukovima i on pade teško
ranjen[e] od strijelaca.
[4]Šaul tada reče svome štitonoši: »Izvuci svoj mač Suci 9 54
i probodi me da ne dođu ti neobrezanici i ne naru- 17 26+
gaju mi se[f].« Ali se njegov štitonoša prestravi i ne 26 9
htjede toga učiniti. Zato Šaul uze mač i baci se na
nj. [5]Kad je štitonoša vidio da je Šaul umro, baci se
i on na svoj mač i umrije s njim. [6]Tako onoga dana
pogiboše zajedno Šaul, njegova tri sina, njegov šti-
tonoša[g] i svi njegovi ljudi.
[7]Kad Izraelci koji bijahu na drugoj strani doline
i na drugoj strani Jordana vidješe da su sinovi Iz-
raelovi pobjegli i da je poginuo Šaul sa sinovima,
ostaviše svoje gradove te se razbježaše. Filistejci
dođoše i nastaniše se u njima.
[8]Kad su sutradan došli Filistejci da oplijene pobi-
jeđene, nađoše Šaula i njegova tri sina gdje leže na
gori Gilboi. [9]Oni mu odsjekoše glavu i skidoše s 17 54
njega oružje, koje poslaše[h] po svoj filistejskoj zem-
lji naokolo, javljajući veselu vijest svojim idolima i
narodu. [10]Potom oružje metnuše u Aštartin hram, 5 2; 21 10
a Šaulovo mrtvo tijelo pribiše na zid grada Bet Ša-
na.
[11]Ali kad oni u Jabešu Gileadskom[i] čuše što su
Filistejci učinili od Šaula, [12]ustadoše svi hrabri ljudi
i, pošto su hodili svu noć, uzeše Šaulovo mrtvo ti-
jelo i tjelesa njegovih sinova sa zida grada Bet Šana
pa ih donesoše[j] u Jabeš i ondje spališe[k]. [13]Potom
uzeše njihove kosti i ukopaše ih pod tamarisom u
Jabešu i postiše sedam dana[l]. Post 50 10

a) Redoslijed prema LXX.
b) »po pojedinim njihovim gradovima« – konj.; TM »svom prijatelju«.
c) To je način plaćanja za iskazanu gostoljubivost i prije svega pridobivanja prijateljâ koji će Davida dovesti na prijestolje (2 Sam 2,4). Nabrojeni su gradovi (neka su imena popravljena prema LXX i Jš) svi južno od Hebrona.
d) Nastavak gl. 28.
e) »strijelci s lukovima« 1 Ljet 10,3; TM »strijelci, ljudi luka«. – »i on pade teško ranjen« – po LXX; TM »i on je drhtao«.
f) Iza »ne dođu« ispušteno »i ne probodu me«, podudarno sa 1 Ljet 10,4.
g) Iza »njegov štitonoša« LXX ispušta »i svi njegovi ljudi«.
h) Prijevod nesiguran. LXX »svojim idolima«; TM »u hramu svojih idola«.
i) Njih je Šaul spasio (gl. 11) i oni mu žele iskazati posljednju počast.
j) »pa ih donesoše« po LXX (1 Ljet 10,12); TM »pa se vratiše.
k) U Izraelu strani običaj.
l) O postu za mrtve usp. 2 Sam 1,12; 3,35 i suprotno tomu 2 Sam 12,23. O sedmodnevnom oplakivanju usp. Post 50,10; Jdt 16,24; Sir 22,12.

6A vratarica, čisteći pšenicu, bijaše zadrijemala te
je spavala. Rekab i njegov brat Baana prošuljaše
se kraj nje[a]. 7Kad su ušli u kuću, on je ležao na
postelji u svojoj spavaonici. Oni ga ubiše, odsje-
koše mu glavu i uzeše je i cijelu su onu noć išli
putem kroz Arabu[b]. 8Glavu Išbaalovu donesoše
Davidu u Hebron i rekoše kralju: »Evo glave Iš-
baala, sina Šaulova, tvoga neprijatelja koji ti je ra-
dio o glavi. Jahve je danas krvavo osvetio moga
gospodara i kralja na Šaulu i njegovu rodu.«
9Ali David odvrati Rekabu i njegovu bratu Baa-
ni, sinovima Rimona iz Beerota, i reče im: »Tako
mi živog Jahve koje me izbavio iz svake nevolje!
10Onaj koji mi je javio da je poginuo Šaul mislio je 1 1-16
da mi javlja radosnu vijest, a ja sam ga uhvatio i
pogubio u Siklagu da mu platim za njegovu dobru
vijest! 11Što ću tek učiniti sa zlikovcima koji su ubili
poštena čovjeka u njegovoj kući, na njegovoj poste-
lji! Zar da ne tražim od vas račun za njegovu krv i
da vas ne istrijebim sa zemlje[c]?« 12Nato David za-
povjedi vojnicima te ih pogubiše. Potom im odsje-
koše ruke i noge i objesiše ih kod jezera u Hebro- 1 Sam 31 10
nu. Išbaalovu glavu uzeše i pokopaše u Abnerovu Pnz 21 22-23
grobu u Hebronu.

2. *DAVID KRALJ JUDE I IZRAELA*

||1 Ljet 11 1-3

Davidovo pomazanje za kralja nad Izraelom

5 Tada se sabraše sva izraelska plemena k Da-
vidu u Hebron i rekoše: »Evo, mi smo od
Pnz 17 15 tvoje kosti i od tvoga mesa. 2Još prije, dok je još
1 Sam 18 16 Šaul bio kralj nad nama, ti si upravljao svim pokre-
tima Izraela, a Jahve ti je rekao: 'Ti ćeš pásti moj
3 10+ izraelski narod i ti ćeš biti knez nad Izraelom!'«
3Tako dođoše sve izraelske starješine kralju u He-
bron, a kralj David sklopi s njima savez u Hebronu
pred Jahvom; i pomazaše Davida za kralja nad Iz-
raelom.
4Trideset je godina bilo Davidu kad je postao
= 2 11 kralj, a kraljevao je četrdeset godina. 5U Hebronu
||1 Ljet 3 4 je kraljevao nad Judom sedam godina i šest mjese-
ci[d], a u Jeruzalemu kraljevaše trideset i tri godine
nad svim Izraelom i nad Judom.

Zauzeće Jeruzalema[e]

||1 Ljet 11 4-

6David krene s ljudima na Jeruzalem protiv Je-
busejaca, koji su živjeli u onoj zemlji. Ali oni poru-
čiše Davidu: »Nećeš ući ovamo! Slijepci će te i klja-
sti odbiti[f]!« (To je imalo značiti: David neće ući
ovamo.) 7Ipak David osvoji Sionsku tvrđavu, to
jest Davidov grad. 8Onoga dana reče David: »Tko
god pobije Jebusejce i popne se kroz prorov[g] ...«
A kljaste i slijepe mrzi David iz sve duše[h]. (Stoga
se kaže: Slijepci i kljasti neka ne ulaze u Hram.) Lev 21 18
9David se nastani u tvrđavi i prozva je Davidov gra-
d[i]. Tada David podiže zid unaokolo od Mila pa
unutra[j]. 10David je postajao sve silniji, jer Jahve, Post 39 2
Bog nad vojskama, bijaše s njim. 1 Sam 1 3
11Tirski kralj Hiram posla k Davidu izaslanstvo i ||1 Ljet 14 1-
cedrova drveta, tesara i zidara, koji sagradiše dvor 1 Kr 5 15

a) R. preveden prema LXX. TM oštećen i donosi različitu preda-ju. Dosl.: »Oni uđoše do sredine kuće, uzevši pšenicu, i proboodoše mu trbuh. Rekab i njegov brat Baana pobjegoše« – možda oštećena dubleta r. 7.
b) Jordanska dolina (usp. 2,29).
c) Davidov gnjev je iskren. Ipak će mu Išbaalova smrt, budući da je Abner već mrtav, osloboditi izraelsko prijestolje (5,1–3).
d) David je najprije posvećen od Judejaca (2,4), a sada su ga priznali i Izraelci. Ove su dvije skupine ostale različite: David je kralj »nad svim Izraelom *i* nad Judom«. Radi se o dualističkoj monarhiji, Ujedinjenom Kraljevstvu, koje je uznemirivano nutarnjim borbama dok nije došlo do rascjepa (1 Kr 12).
e) Vremenski se ovo osvajanje može smjestiti poslije pobjeda nad Filistejcima, koje su opisane u rr. 17–25.
f) Položaj je toliko siguran, mislili su, da će nemoćni biti dovoljni za obranu.
g) »popne se« – konj.; TM »udari« ili »pogodi« – trebalo bi nadodati: »dobit će takvu nagradu«. Ali tekst je nesiguran. »Prorov« – ako je to značenje riječi – jest tunel iskopan u starom jeruzalemskom brežuljku za silazak do izvora Gihon (1 Kr 1,33s) bez izlaženja iz grada. Odlučni ljudi mogli su se popeti uz njega i tako se naći na trgu. 1 Ljet 11,6 ima jednostavan tekst: »Tko prvi porazi Jebusejce, bit će vrhovni vojvoda i knez. Prvi se popeo Joab«.
h) Ova rečenica nije povezana s kontekstom, nema je u Ljet.
i) Položaj Jeruzalema između južnih i sjevernih plemena objašnjava Davidov izbor. Ime grada je poznato od 2000. god. Stari jebusejski grad (usp. Pnz 7,1+) zauzimao je ofelski brežuljak na brdu Sion između Cedronske i Tiropejske doline (vidi zemljopisnu kartu); sa sjevera je gradom dominirao vrh na kojem će David podići oltar (2 Sam 24,16s), a Salomon hram (1 Kr 6); Salomonove palače bit će sagrađene južno od svetišta (1 Kr 7). Grad se neće proširivati, nego tek mnogo kasnije, i to na velikom zapadnom brežuljku, a njegove će se sjeverne zidine dva puta premještati dalje na sjever (2 Kr 14,13+). Vodoopskrbni sistem (r. 8+) bio je usavršavan najviše od Ezekije (2 Kr 20,20+). Nabukodonozor je razorio grad 587. g. (2 Kr 25), ali je hram bio ponovno sazidan 515. g. (Ezra 6,15), a gradske zidine 445. g. (Neh 2 – 6). Antioh Epifan je dao sagraditi utvrdu nasuprot Hramu (1 Mak 1,33+); Hasmonejci su tu utvrdu pretvorili u palaču, koju je Herod kasnije zamijenio za novu službenu rezidenciju više na zapad. Herod je preinačio staru hramsku utvrdu (Neh 7,2) u veliku tvrđavu Antoniju i obnovio je Hram (Iv 2,20). Tito je porušio grad 70. g. posl. Kr. (usp. Lk 21,20). – Jeruzalem se prvi put pojavljuje u Bibliji sa svojim svećenikom-kraljem Melkisedekom (Post 14,18+; Ps 76,3), postaje politička i vjerska prijestolnica Izraela u vrijeme Davida; Jeruzalem (ili Sion) postat će personifikacija izabranog naroda (Ez 23; Iz 62). Jeruzalem je prebivalište Jahvino (Ps 76,3+) i njegova pomazanika (Ps 2 i 110), buduće mjesto susreta svih naroda (Iz 2,1–5; 60). Sa slikom novog Jeruzalema (Iz 54,11+) zaključuje se Biblija (Otk 21s).
j) »zid« – riječ je bila slučajno prenesena u r. 11 (iza »zidara«). O Milu usp. 1 Kr 9,15. Ovaj zid »od Mila pa unutra« mora da se protezao uz Tiropejsku dolinu.

25 Usred boja poginuše div-junaci!
Smrt me tvoja, Jonatane, ožalosti[a]!
26 Žao mi je tebe, brate, Jonatane!
Kako li mi drag bijaše ti veoma!
Ljubav tvoja bješe meni
još od ženske čudesnija.
27 Oh, kako su izginuli div-junaci,
i oružje bojno kako skršeno je!«

IV. David

1. DAVID KRALJ JUDE

Davidovo pomazanje u Hebronu

Jš 2 19; Lev 20 9; Sam 2 28+

2 Poslije toga David upita Jahvu ovako: »Treba li da pođem u koji Judin grad?« A Jahve mu odgovori: »Pođi!« David opet upita: »Kamo da pođem?« A odgovor bješe: »U Hebron[b]!« 2 Tako David ode onamo, a s njim i njegove dvije žene, Ahinoama iz Jizreela i Abigajila, Nabalova žena iz Karmela. 3 I ljudi koji bijahu s Davidom odoše s njim, svaki sa svojom obitelji, i nastaniše se u gradićima Hebrona[c]. 4 Tada dođoše ljudi iz Jude i pomazaše ondje Davida za kralja nad domom Judinim[d].

Jš 10 13+; ↗1 Mak 9; ↗Mih 1 10; 1 Sam 31 9; Suci 16 23-24

Poruka Jabešanima

31 11-13; Pnz 33 13; Post 27 28; Iz 21 5; 1 Sam 14 47

Tada javiše Davidu da su ljudi iz Jabeša u Gileadu pokopali Šaula. 5 Nato David posla glasnike k Jabešanima u Gileadu i poruči im: »Budite blagoslovljeni od Jahve što ste izvršili to djelo ljubavi prema svome gospodaru Šaulu i što ste ga pokopali! 6 Zato neka vam Jahve iskaže svoju ljubav i dobrotu, a i ja ću vam učiniti dobro zato što ste tako radili[e]. 7 A sada se ohrabrite i budite junaci, jer je Šaul, vaš gospodar, poginuo, a mene je Judin dom pomazao za svoga kralja[f].«

Abner postavlja Išbaala za kralja u Izraelu

Suci 5 30; Sam 14 49+

8 Ali Abner, sin Nerov, vojvoda Šaulove vojske, bijaše uzeo Šaulova sina Išbaala[g] i doveo ga prijeko u Mahanajim[h]. 9 Ondje ga je postavio za kralja nad Gileadom, nad Ašeranima[i], nad Jizreelom, Efrajimom, Benjaminom i nad svim Izraelom. 10 Išbaalu, sinu Šaulovu, bijaše četrdeset godina kad je postao kraljem nad Izraelom, a kraljevao je dvije godine. Samo je Judin dom pristao uz Davida. 11 A David je kraljevao u Hebronu nad Judinim domom sedam godina i šest mjeseci[j]. = 5 5

Rat između Jude i Izraela – Bitka kod Gibeona

12 Potom iziđe Abner, Nerov sin, s ljudima Šaulova sina Išbaala iz Mahanajima prema Gibeonu. 13 Ali i Joab, Sarvijin sin, iziđe s Davidovim ljudima iz Hebrona i srete se s njima kod Gibeonskog jezera[k]. Tu se zaustaviše, ovi s jedne strane jezera, a oni s druge strane.

14 Tada Abner reče Joabu: »Neka ustanu mladići i neka se bore pred nama[l]!« A Joab odgovori: »Neka ustanu!« 15 I ustadoše, pa ih izbrojiše: dvanaest od Benjamina za Išbaala, Šaulova sina, i dvanaest od Davidovih ljudi. 16 I svaki dohvati svoga protivnika za glavu i zabode mu mač u bok, tako da su svi popadali zajedno. Zato se to mjesto prozvalo Polje bokova[m], a leži kod Gibeona.

17 Potom se zametnu onoga dana vrlo žestoka bitka i Davidove čete razbiše Abnera i Izraelce. 18 A bijahu ondje tri Sarvijina sina: Joab, Abišaj i Asahel; a Asahel bijaše brz u trku kao gazela u polju. 19 I jurnu Asahel u potjeru za Abnerom; u stopu je slijedio Abnera ne skrećući ni desno ni

a) »smrt.....ožalosti« – *bemôteka hullet*, konj.; TM »na tvom visu poginu« – *'al bamôtêka halal* (ponavlja r. 19).
b) Hebron je bio najvažniji judejski grad. U vrijeme zauzimanja zemlje zaposjeli su ga Kalebovci (Jš 15,13s; Suci 1,20), ali su se brzo asimilirali s Judejcima.
c) Mjesta ovisna o Hebronu.
d) David je stekao naklonost u Judeji (1 Sam 27,10–12; 30,26–31). Kasnije će ga pomazati starješine Izraela (5,3). Ova predaja ne zna da je Samuel pomazao Davida još kao dječaka (1 Sam 16,1–13).
e) »dobro zato što« – konj.; TM »dobro koje«.
f) David poziva stanovnike Jabeša da ga priznaju za nasljednika Šaulu. Nemamo njihov odgovor, ali oni su mogli ostati samo u krugu Izraela.
g) »Išbaal« ovdje i u nastavku (po 1 Ljet 8,33, usp. 9,39) i u jednom dijelu prijevodâ. TM »Išbošet« (usp. 1 Sam 14,49+).
h) Grad u Transjordaniji (usp. Post 32,3 i 2 Sam 17,24).
i) »Ašerani« po Targ. (aram.) (usp. Suci 1,32); TM »Ašur«, (po BJ to su Asirci).
j) Redakcijska napomena.
k) Desetak km sjeverno od Jeruzalema (usp. Jr 41,12).
l) Abner predlaže da se spor riješi borbom manjeg broja ratnika iz dvaju tabora (usp. 1 Sam 17, 8–9). Ali budući da padaju svi borci zajedno, ne može se ništa riješiti i dolazi do opće borbe (r. 17).
m) »Polje bokova« *(hassiddîm)* konj.; TM »Polje litica« *(hassurîm)*.

iz Obed-Edomove kuće gore u Davidov grad s ve-
likim veseljem. [13]Tek što su nosioci Kovčega Bo-
žjeg pokročili šest koraka, David žrtvova vola i
1 Kr 18 26 tovna ovna. [14]David je igrao iz sve snage pred Ja-
1 Sam 2 18+ hvom, a bio je ogrnut samo lanenim oplećkom[a].
[15]Tako su David i sav Izraelov dom nosili gore
Kovčeg Jahvin kličući i trubeći u rog.
[16]A kad je Kovčeg Jahvin ulazio u Davidov grad,
Šaulova je kći Mikala gledala kroz prozor i vidjela
kralja Davida kako skače i vrti se pred Jahvom i
||1 Ljet 16 1-3 prezre ga ona u svome srcu. [17]Tada unesoše Kov-
čeg Jahvin i postaviše ga usred šatora koji mu bi-
Lev 1 1+ jaše razapeo David. Onda David prinese pred Ja-
3 1+ hvom paljenice i pričesnice. [18]Pošto je prinio palje-
nice i pričesnice, David blagoslovi narod imenom
Jahve Sebaota. [19]Potom razdijeli među sav narod,
među sve mnoštvo Izraelovo, ljudima i ženama,
svakome po jedan kruh, komad mesa[b] i kolač od
suhoga grožđa. Zatim se raziđe sav narod, svaki
svojoj kući.
[20]Kad se David vratio kući da blagoslovi svoju
obitelj, Šaulova kći Mikala iziđe u susret Davidu i
reče mu: »Kako se časno danas ponio Izraelov kralj
kad se otkrio pred očima sluškinja slugu svojih kao
što se otkriva prost čovjek[c]!« [21]Ali David odgovori
Mikali: »Pred Jahvom ja igram! Tako mi živoga Ja-
hve[d], koji me izabrao mjesto tvog oca i mjesto
svega njegova doma da me postavi za kneza nad
Izraelom, narodom Jahvinim: pred Jahvom ću igra-
ti! [22]I još ću se dublje poniziti. Bit ću neznatan u
tvojim očima, ali pred sluškinjama o kojima govo-
riš, pred njima ću biti u časti[e].« [23]A Mikala, Šau-
20 3 lova kći, ne imade poroda do dana svoje smrti.

||1 Ljet 17 1-15 **Proročanstvo Natanovo**[f]

7 Kad se David nastanio u svojem dvoru i kad
1 Kr 5 4 mu je Jahve pribavio mir od svih njegovih ne-
Pnz 12 10; 25 19 prijatelja unaokolo, [2]reče kralj proroku Natanu:
»Pogledaj! Ja, evo, stojim u dvoru od cedrovine, a
Kovčeg Božji stoji pod šatorom.« [3]A Natan odgo- Ps 132 1-5
vori kralju: »Idi i čini sve što ti je na srcu jer je
Jahve s tobom.«
[4]Ali još iste noći dođe Natanu ova Jahvina riječ:
[5]»Idi i reci mome sluzi Davidu: Ovako govori Ja-
hve: 'Zar ćeš mi ti sagraditi kuću da u njoj prebi- 1 Kr 8 16,27
vam? [6]Nisam nikad prebivao u kući otkako sam iz- Iz 66 1
veo iz Egipta sinove Izraelove pa do današnjega ↗Dj 7 48
dana, nego sam bio lutalac pod šatorom i u prebi-
valištu. [7]Dok sam hodio sa svim Izraelovim sinovi-
ma, jesam li ijednu riječ rekao nekomu od Izraelo- Izl 40 34-38
vih sudaca[g] kojima sam zapovjedio da budu pastiri
mojem narodu izraelskom i kazao: 'Zašto mi ne
sagradite kuću od cedrovine[h]?' [8]Zato sad ovo reci
mome sluzi Davidu: Ovako govori Jahve nad voj-
skama: Ja sam te doveo s pašnjaka, od ovaca i ko- 1 Sam 16 11;
za, da budeš knez nad mojim izraelskim narodom. 17 15,20,28,34
[9]Bio sam s tobom kuda si god išao, iskorijenio sam Ps 78 70s
sve tvoje neprijatelje pred tobom. Ja ću ti pribaviti Ps 89 28
veliko ime, kao što je velikaško ime na zemlji. [10]O-
dredit ću prebivalište svojem izraelskom narodu,
posadit ću ga da živi na svojem mjestu i da ne luta
više naokolo, niti da ga zlikovci muče kao prije,
[11]onda kad sam odredio suce nad svojim izraelskim
narodom. Ja ću mu pribaviti mir od svih njegovih
neprijatelja. Jahve će te učiniti velikim. Jahve će ti 23 5
podići dom. [12]I kad se ispune tvoji dani i ti počineš Ps 89 30-38
kod svojih otaca, podići ću tvoga potomka nakon Ps 132 11-12
tebe, koji će se roditi od tvoga tijela, i utvrdit ću ↗Dj 2 30
njegovo kraljevstvo. [13]On će sagraditi dom imenu
mojem[i], a ja ću utvrditi njegovo prijestolje zauvi- 1 Kr 5 19;
jek. [14]Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin[j]: 8 19
ako učini što zlo, kaznit ću ga ljudskom šibom i 1 Ljet 17 11-14;
udarcima kako ih zadaju sinovi ljudski. [15]Ali svoje 22 10; 28 6
naklonosti neću odvratiti od njega, kao što sam je ↗Heb 1 5
odvratio od Šaula koga sam uklonio ispred tebe. Pnz 8 5+
[16]Tvoja će kuća i tvoje kraljevstvo trajati dovijeka 1 Sam 13 14; 15 28

a) David koji je prinosio žrtve i koji će blagoslivljati (r. 18) obučen je u svećeničku odjeću.
b) »komad mesa« po Vg; BJ »hrpu datulja«, konj.
c) Nosi samo oplećak (usp. Izl 20,26 i 28,42–43).
d) Hrv. prijevod slijedi grč. L.; TM preskače od prvog do drugog spominjanja »Jahve«.
e) »u tvojim očima« – po LXX; TM »u svojim očima«. Cijela pripovijest otkriva jednostavnost i dubinu Davidove vjere.
f) Natanovo proročanstvo počiva na suprotnosti: Neće David sagraditi *kuću* Jahvi – Hram (r. 5), nego će Jahve sagraditi *kuću* Davidu – dinastiju (r. 11). Obećanje se bitno tiče trajnosti Davidove loze na izraelskom prijestolju (rr. 12–16). Tako ga je shvatio David (rr. 19,25.27.29; usp. 23,5) i Psalmi (89,30–38; 132,11–12). To je tekst Jahvina saveza s Davidom i njegovom dinastijom. Proroštvo cilja dakle i dalje od osobe Davidova prvog nasljednika, Salomona, na koga je primijenjeno u r. 13 i u 1 Ljet 17,11–14; 22,10; 28,6 te 1 Kr 5,19; 8,16–19. No crno-bijela tehnika u proroštvu dopušta da tu nazremo privilegiranog potomka koji će se svidjeti Bogu. Ovo je prva karika proročanstva o Mesiji, sinu Davidovu (Iz 7,14+; Mih 4,14+; Hag 2,23+); Dj 2,30 primijenit će tekst na Krista.
g) »sudaca« – sa 1 Ljet 17,6; TM »plemena«.
h) U rr. 6–7 tražio se najprije izraz protivljenja Hramu, koje je stvarno izraženo u 1 Kr 8,27; Iz 66,1–2; Dj 7,48. Ustvari Natan je za to da se sačuva stara predaja koju predstavlja Kovčeg, a protivan je novosti hrama na kanaanski način. Poteškoća će se riješiti ustoličenjem Kovčega u Hramu koji će Salomon sagraditi (1 Kr 8,1.10–12).
i) Ovaj r., koji se očito odnosi na Salomona, općenito se smatra umetkom; proročanstvo se tada može datirati u vrijeme Davidova kraljevstva. Ako je ovaj r. izvoran, onda se cijelo proročanstvo mora staviti u vrijeme Salomonova kraljevstva. Ne postoje razlozi datirati ga još kasnije.
j) Obrazac posinjenja kao u Ps 2,7; 110,3 (LXX) te ujedno prvi izričaj kraljevskog mesijanstva: svaki kralj iz Davidove loze bit će slika (nesavršena – usp. konac r. i Ps 89,31–34) budućeg idealnog kralja. Primjenjujući ovaj r. na Mesiju, 1 Ljet 17,13 izostavlja drugi dio r.

ću[a] svoj narod Izraela iz ruke filistejske i iz ruku
svih njegovih neprijatelja.'« [19]Tako je Abner govo-
rio i Benjaminovim sinovima, a onda je otišao u
Hebron da javi Davidu sve što se svidjelo Izraelu i
domu Benjaminovu.
[20]Kad je Abner došao k Davidu u Hebron, i s
njim dvadeset ljudi, David priredi gozbu Abneru i
ljudima koji bijahu s njim. [21]Tada Abner reče Davi-
du: »Hajdemo! Ja ću skupiti svega Izraela oko go-
spodara moga kralja: oni će sklopiti s tobom savez
i ti ćeš kraljevati nad svim što budeš želio.« David
otpusti Abnera, koji ode u miru.

Umorstvo Abnerovo

[22]I gle, Davidovi se ljudi s Joabom upravo vraćali
sa četovanja, noseći sa sobom bogat plijen, a Ab-
ner nije više bio kod Davida u Hebronu, jer ga
David bijaše otpustio te je on otišao u miru. [23]Kad
stiže Joab i sva vojska što je išla s njim, javiše
Joabu da je Abner, Nerov sin, bio došao kralju i
da ga je kralj otpustio da ode u miru. [24]Tada Joab
dođe kralju i reče mu: »Što si učinio? Abner je
došao k tebi, zašto si ga otpustio da ode u miru?
[25]Zar ne znaš Abnera, Nerova sina? Došao je da te
prevari, da dozna tvoje korake, da dozna sve što
činiš!«
[26]Potom izađe Joab od Davida i posla glasnike
za Abnerom, koji ga vratiše, od studenca Sire, a
David nije znao ništa o tome. [27]Kad se Abner vra-
tio u Hebron, odvede ga Joab u stranu iza vrata,
kao da želi s njim nesmetano govoriti, i ondje ga
smrtno rani u slabine da se osveti za krv svoga
brata Asahela.
[28]Kad je David to poslije čuo, reče: »Ja i moje
kraljevstvo nevini smo pred Jahvom dovijeka za
krv Abnera, sina Nerova. [29]Neka padne na Joa-
bovu glavu i na sav njegov očinski dom! Nikad ne
ponestalo u Joabovu domu ljudi bolesnih od gnoje-
nja ili od gube, ljudi koji se laćaju vretena ili pa-
daju od mača, ljudi koji nemaju kruha!« – [30]Joab i
njegov brat Abišaj ubili su Abnera jer je on pogu-
bio njihova brata Asahela u boju kod Gibeona. –
[31]Nato David reče Joabu i svoj vojsci koja je bila s
njim: »Razderite svoje haljine, obucite kostrijet i
naričite za Abnerom!« I kralj David pođe za nosili-
ma. [32]Kad su ukopali Abnera u Hebronu, udari
kralj u glasan plač na grobu Abnerovu, a plakao je
i sav narod.
[33]Tada kralj ispjeva ovu tužaljku za Abnerom:

»Zar morade umrijeti Abner kako
umire luda?
[34]Ruke tvoje ne bijahu vezane,
noge tvoje ne bijahu okovane.
Pao si kao što se pada od zlikovaca[b]!«

Tada sav narod još ljuće zaplaka za njim.
[35]Nato pristupi sav narod nutkajući Davida da
jede dok je još dana, ali se David zakle ovako:
»Neka mi Bog učini ovo zlo i neka mi doda drugo Rut 1 17+
zlo ako okusim kruha ili što drugo prije zalaska 1 Sam 31 13
sunca!« [36]Sav je narod to čuo, i bilo mu je po volji,
kao što je narod i sve drugo odobravao što god je
kralj činio. [37]Toga dana sav narod i sav Izrael spo-
zna da kralj nije kriv u umorstvu Abnera, sina Ne-
rova.
[38]Nato kralj reče svojim dvoranima: »Ne znate li
da je danas pao knez i velik čovjek u Izraelu? [39]Ali
ja sam sada još slab, iako sam pomazani kralj[c], a
ovi ljudi, Sarvijini sinovi, jači su od mene. Neka Ps 28 4
Jahve plati zločincu po njegovoj zloći!« Iz 3 11

Umorstvo Išbaalovo

4 Kad je Šaulov sin Išbaal čuo da je poginuo
Abner u Hebronu, klonuše mu ruke i sav se
Izrael zaprepasti. [2]A Šaulov sin Išbaal imaše dvo-
jicu vođa svojih četa; jedan se zvao Baana, a drugi
Rekab; bili su sinovi Rimona Beeroćanina iz Be-
njaminova plemena, jer se Beerot pribraja k Benja- Jš 18 25
minu. [3]A Beeroćani bijahu pobjegli u Gitajim, gdje
su ostali kao došljaci do današnjeg dana.
[4d]Šaulov sin Jonatan imao je sina hroma na obje Izl 12 48+
noge. Njemu je bilo pet godina kad je iz Jizreela
došao glas o Šaulovoj i Jonatanovoj pogibiji. Nje- 1 Sam 31
gova ga dadilja uze i pobježe, ali u brzini bijega
dijete pade i osta hromo. Ime mu bijaše Meribaal[e].
[5]Sinovi Rimona Beeroćanina, Rekab i Baana, di-
goše se i dođoše za najveće dnevne vrućine Išbaalu
do kuće, a on upravo spavaše podnevni počinak.

a) »izbavit ću« – po prijevodima; TM »izbavio je«.
b) Abner je pao a da se nije branio premda je imao slobodu kretanja; stoga se može tumačiti da je posrijedi izdaja.
c) Smisao nejasan. David se ispričava da ne može, tako brzo poslije svoje posvete, poduzeti štogod protiv ubojica i ostavlja kaznu Bogu. Konačno će ovu dužnost povjeriti Salomonu (1 Kr 2,5–6, usp. 31–34).
d) Bilješka strana kontekstu. Možda se ovdje htjelo podsjetiti da je osim Išbaala ostao samo ovaj bolesnik kao nasljednik Šaula.
e) »Meribaal« – ovdje i u nastavku, sa 1 Ljet 8,34; 9,40. Da se izbjegne ime kanaanskog boga Baala, TM je u 2 Sam izobličio ime u Mefibošet (značenje nesigurno: »koji širi (?) sramotu«). Isto se tako čitalo Išbošet za Išbaal (2,8+), i Jerubošet za Jerubaal (11,21).

1 Kr 11 14-25 njih. [14]I postavi upravitelje u Edomu[a], i svi Edomci
postadoše podanici Davidovi. I kuda je god David
išao, Jahve mu davaše pobjedu.

Uprava kraljevstva ||1 Ljet 18 14-17

[15]David kraljevaše nad svim Izraelom, čineći
pravo i pravicu svemu svome narodu. [16]Joab, sin = 20 23-26
Sarvijin, zapovijedaše vojskom, a Jošafat, sin Ahi- 1 Kr 4 1-6+
ludov, bijaše ljetopisac. [17]Sadok, sin Ahitubov, i
Ebjatar, sin Ahimelekov, bijahu svećenici[b]; Seraja[c]
bijaše državni pisar; [18]Benaja, sin Jojadin, zapovije-
daše Kerećanima i Pelećanima[d]; Davidovi sinovi bi-
jahu namjesnici[e].

3. *DAVIDOVA OBITELJ I SPLETKE OKO NASLJEDSTVA*[f]

A. MERIBAAL

Davidova blagost prema sinu Jonatanovu

1 Sam 18 1-4+; 20 15s, 42 2 Sam 21 1-14 **9** Jednoga dana upita David: »Ima li još koji
preživjeli od Šaulove kuće da mu učinim mi-
lost zbog Jonatana?« [2]A bijaše u Šaulovoj kući
16 1-4; 19 27-31 sluga po imenu Siba: njega dozvaše pred Davida i
kralj ga zapita: »Jesi li ti Siba?« A on odgovori:
»Jesam, tvoj sluga!« [3]A kralj nastavi: »Zar nema
više nikoga od Šaulove kuće da mu iskažem milost
kao što je Božja milost?« A Siba odgovori kralju:
4 4 »Ima još Jonatanov sin koji je hrom na obje noge.«
[4]Kralj ga upita: »Gdje je on?« A Siba odgovori kra-
17 27 lju: »Eno ga u kući Makira, sina Amielova, u Lo
Debaru.«
[5]Tada kralj David posla po njega u kuću Makira,
sina Amielova, iz Lo Debara.
[6]Kad je Meribaal, sin Jonatana, sina Šaulova,
došao k Davidu, pade ničice i pokloni se. A David
reče: »Meribaale[g]!« On odgovori: »Evo tvoga slu-
ge!« [7]A David mu reče: »Ne boj se jer ti želim iska-
zati milost zbog tvoga oca Jonatana. Vratit ću ti
sva polja tvoga djeda Šaula, a ti ćeš svagda jesti
kruh za mojim stolom.« [8]Meribaal se pokloni i re-
če: »Što je tvoj sluga te iskazuješ milost mrtvome
psu kao što sam ja?«
[9]Potom kralj dozva Sibu, Šaulova slugu, i reče
mu: »Sve što je pripadalo Šaulu i njegovoj kući,
sve to dajem sinu tvoga gospodara. [10]Ti ćeš mu sa
svojim sinovima i sa svojim slugama obrađivati
zemlju, od nje ćeš skupljati žetvu da obitelj[h] tvoga
gospodara ima kruha; a Meribaal, sin tvoga gospo-
dara, jest će svagda za mojim stolom.« A Siba
imaše petnaest sinova i dvadeset slugu. [11]Siba od-
govori kralju: »Tvoj će sluga učiniti sve što je moj
gospodar i kralj zapovjedio svome sluzi.«
Meribaal je, dakle, jeo za Davidovim stolom kao
jedan između kraljevih sinova. [12]Meribaal je imao 1 Ljet 8 34s
maloga sina po imenu Mika. A svi koji su živjeli u 16 1-4; 19
Sibinoj kući bijahu u službi Meribaala. [13]A Meri- 25-31; 21 7
baal je boravio u Jeruzalemu, jer je uvijek jeo za
kraljevim stolom. Bio je hrom na obje noge.

a) TM ovdje ponavlja: »po svem Edomu postavi upravitelje«, što 1 Ljet 18,13 ispušta.
b) Rodoslovlje Ebjatara uspostavljeno je po 1 Sam 22,20. TM: »Sadok, sin Ahitubov, i Ahimelek, sin Ebjatarov«. Time se vjerojatno htjelo dati Sadoku podrijetlo koje je nedostajalo (usp. isto tako 1 Ljet 5,34; 6,37–38). Ali Sadok je »novi čovjek«. On će nadomjestiti Ebjatara (1 Kr 2,26–27) ispunjujući tako proročanstvo protiv kuće Elijeve (1 Sam 2,30–36), a njegova će obitelj imati monopol nad svećeništvom u Jeruzalemu sve do sužanjstva.
c) Čini se da je ovo ime izvorno u ovom starom popisu. No ono prelazi u Šija ili Šuva (20,25, BJ), Šiša (1 Kr 4,3), Savša (1 Ljet 18,16); možda se radi o pokvarenom obliku egipatskog naslova »pisar«.
d) Strani plaćenici, podrijetlom iz Filisteje, koji su sačinjavali Davidovu osobnu gardu (15,18; 20,7. 23; 1 Kr 1,38.44); »zapovijedaše« – nema u TM; uspostavljeno prema 1 Ljet 18,17 i prijevodima.
e) Podatak je neobičan. Bez sumnje pomoćnici ili zamjenici svoga oca u njegovim svećeničkim dužnostima koje je kralj zakonito vršio (usp. 6,13–20).
f) Gl. 9 – 20 koje se nastavljaju u 1 Kr 1 – 2 potječu od lijepog starog prikaza koji je pisac Samuelovih knjiga koristio gotovo bez popravaka. Natanovo proročanstvo (gl. 7) možda mu je služilo kao uvod. U njemu se govorilo da Davidovo nasljedstvo pripada Salomonu unatoč tomu što je preživio Šaulov potomak Meribaal (gl. 9) i što se pobunio Šeba (gl. 20); slijedi opis tragične povijesti kraljevske obitelji: Davidova preljuba i Salomonova rođenja (gl. 10 – 12), Amnonove pogibije (gl. 13), Abšalomove pobune (gl. 15 – 18) i Adonijine spletke (1 Kr 1 – 2).
g) »Meribaal« – popravljeno ovdje i dalje; TM »Mefibošet« (usp. 4,4+).
h) »obitelj« – po grč. L.; TM »sin«.

Davidu. 12Tada David spozna da ga je Jahve potvr-
dio za kralja nad Izraelom i da je vrlo uzvisio nje-
govo kraljevstvo radi svojega izraelskog naroda.

Davidovi sinovi rođeni u Jeruzalemu

14 3-7 3 2-5

13Po dolasku iz Hebrona David uze još inoča i
žena iz Jeruzalema; i rodi se Davidu još sinova i
kćeri. 14Evo imena djece koja mu se rodiše u Jeru- 3 5-8
zalemu: Šamua, Šobab, Natan, Salomon, 15Jibhar,
Elišua, Nefeg, Jafija, 16Elišama, Beeljada[a] i Elife-
let.

Pobjeda nad Filistejcima[b]

14 8-16

17Kad su Filistejci čuli da su Davida pomazali za
kralja nad Izraelom, iziđoše svi da se dočepaju Da-
vida. Čuvši to, David siđe u svoj zaklon[c]. 18Filistejci
dođoše i raširiše se po Refaimskoj dolini[d]. 19Tada
David upita Jahvu: »Mogu li napasti Filistejce? Ho- 28+
ćeš li ih predati meni u ruke?« Jahve odgovori Da-
vidu: »Napadni! Predat ću Filistejce tebi u ruke!«
20Tada David dođe u Baal Perasim i ondje ih pobi.
David reče: »Jahve je preda mnom prodro među
moje neprijatelje kao što voda prodire.« Stoga se
ono mjesto prozvalo Baal Perasim[e]. 21Ostavili su 4 11
ondje svoje bogove; a David i njegovi ljudi odne-
soše ih.
22Filistejci opet dođoše i raširiše se po Refaim-
skoj dolini. 23David opet upita Jahvu, a on mu od-
govori: »Ne idi pred njih, nego im zađi za leđa i
navali na njih s protivne strane Bekaima. 24Kad za- 84 7
čuješ topot koraka[f] po bekaimskim vrhovima, onda 7 6
se požuri, jer će tada Jahve ići pred tobom da po- 3 8
bije filistejsku vojsku.« 25David učini kako mu je
zapovjedio Jahve i pobi Filistejce od Gibeona sve
do ulaza u Gezer[g].

Kovčeg saveza u Jeruzalemu[h]

||1 Ljet 13
Ps 132 6-10,13-14

6 Jednoga dana David opet skupi svu izabranu
momčad u Izraelu, trideset tisuća ljudi. 2Za-
tim David i sva vojska što je bila s njim krenu na
put i odoše u Baalu[i] Judinu da odande donesu Kov-
čeg Božji, što nosi ime Jahve Sebaota koji stoluje Jš 15 9,60
nad kerubinima. 3Kovčeg Božji metnuše na nova 1 Sam 4 3-4
kola, iznijevši ga iz kuće Abinadabove, koja je sta- Izl 25 10+
jala na brežuljku. Uza i Ahjo, Abinadabovi sinovi, 1 Sam 6 7
pratili su kola. 4Uza je stupao[j] kraj Kovčega Bo-
žjeg, a Ahjo išao pred njim. 5David i sav dom Iz-
raelov igrahu pred Jahvom iz sve snage pjevajući[k] Ps 150 3,5; 68 25s
uza zvuke citara, harfa, bubnjeva, udaraljki i cim-
bala. 6Kad su došli do Nakonova gumna, posegnu
Uza rukom[l] za Kovčegom Božjim da ga pridrži jer
ga volovi umalo ne prevrnuše. 7Ali se Jahve raz-
gnjevio na Uzu: Bog ga na mjestu udari za taj pri-
jestup[m], tako da je umro ondje, kraj Kovčega Bo-
žjega. 8Davidu bijaše žao što je Jahve onako udario
Uzu, i on prozva ono mjesto Peres Uza[n], kako se
zove i dan-danas.
9Toga se dana David uplaši Jahve i reče u sebi:
»Kako bi mogao doći k meni Kovčeg Jahvin?«
10Zato David ne htjede dovesti Kovčeg Jahvin k se-
bi, u Davidov grad, nego ga otpremi u kuću Obed-
Edoma iz Gata. 11I ostade Jahvin Kovčeg u kući
Obed-Edomovoj u Gatu tri mjeseca i Jahve blago-
slovi Obed-Edoma i svu njegovu obitelj.
12Kad su kralju javili da je Jahve blagoslovio ||1 Ljet 15
Obed-Edomovu obitelj i sav njegov posjed zbog
Kovčega Božjeg, ode David i ponese Kovčeg Božji

a) »Beeljada« – po LXX i Ljet; TM »Eljada«.
b) David, kralj Jude u Hebronu, ostaje nominalno vazal Filisteјaca (1 Sam 27,5–6). Sada su oni zabrinuti zbog porasta njegove moći.
c) Možda Adulam (1 Sam 22,1–5); Jeruzalem još nije bio osvojen (usp. bilješka r. 6).
d) Usječena ravnica na jugozapadu Jeruzalema (Jš 15,8; 18,16; usp. Pnz 1,28+).
e) *Peres* znači »proboj, prodor« (usp. Post 38,29).
f) Koraci Jahve koji ide naprijed.
g) »Gibeon« po LXX i Ljet; TM »Geba«. Gezer je na granici filistejske zemlje: neprijatelj je protjeran na vlastito područje.
h) Ova pripovijest nastavlja povijest Kovčega saveza prekinutu u 1 Sam 7,1. Na djelu je drugi autor. Primajući Kovčeg saveza, u kojem se očituje Jahvina prisutnost (Izl 25,8+; Pnz 4,7+), Jeruzalem postaje i vjerska, a ne samo politička prijestolnica Izraela, sveti grad.
i) »Baalu«, usp. Ljet; TM »od stanovnika« *(mibba'ale)*. Staro ime za Kirjat Jearim (Jš 15,9; usp. Jš 15,60; 18,14).
j) »Uza je stupao« – konj.; TM ponavlja (ditografijom) početak r. 3 »na nova kola... na brežuljku«.
k) »iz sve snage pjevajući« po LXX i Ljet; TM oštećen, stoga nerazumljiv.
l) »rukom za« po Ljet; TM ispušta.
m) Smisao nesiguran. 1 Ljet 13,10: »zato što je pružio ruku prema Kovčegu.« – Kovčeg je bio strašan svojim neprijateljima (1 Sam 5) ili onima koji ga preziru (1 Sam 6,19). Ovdje je nešto više: svetost Kovčega nad kojim stoluje Jahve zahtijeva da ga se ne smije doticati. Ovaj primitivni pojam svetoga (usp. Lev 17,1+) otkriva duboki smisao strašnog veličanstva Božjega (usp. Izl 33,20+). Svećenički je zakon kodificirao ovaj osjećaj: čak se niti leviti ne mogu bez smrtne opasnosti približiti Kovčegu saveza prije nego ga svećenici pokriju (Br 4,5.15.20). Ne dodiruju ga, nego ga nose na motkama (Izl 25,14s).
n) »Peres Uza« dosl. »Uzin prodor« – usp. 5,20. Narodno tumačenje: Jahve je udario Uzu, dosl. »učinio proboj«.

meni Uriju Hetita!« I Joab posla Uriju k Davidu.
7Kad je Urija došao k njemu, zapita ga David kako
je Joab, kako je vojska i kako napreduje rat. 8Po-
tom David reče Uriji: »Siđi u svoju kuću i operi
svoje noge!« Urija iziđe iz kraljeva dvora, a za njim
ponesoše dar s kraljeva stola. 9Ali Urija osta da
spava pred vratima kraljeva dvora sa stražarima
svoga gospodara i ne ode svojoj kući.
10Javiše to Davidu govoreći: »Urija nije otišao
svojoj kući!« Tada David upita Uriju: »Zar nisi do-
šao s puta? Zašto ne ideš svojoj kući?« 11A Urija
1 Sam 4 3s odgovori Davidu: »Kovčeg, Izrael i Juda borave
pod šatorima, moj gospodar Joab i straža moga go-
spodara borave na otvorenu polju, a ja da uđem u
svoju kuću da jedem i da pijem i da spavam sa
svojom ženom[a]? Živoga mi Jahve, i tako mi tvoga
života, zaista neću učiniti nešto takvo!« 12Tada Da-
vid reče Uriji: »Ostani još danas ovdje, a sutra ću
te otpustiti.« Tako Urija osta u Jeruzalemu onaj
dan. 13Sutradan David pozva Uriju da jede i da pije
pred njim i on ga opi. A uvečer Urija iziđe i leže
na svoju postelju sa stražama svoga gospodara, ali
svojoj kući nije otišao.
14Ujutro David napisa pismo Joabu i posla ga po
Uriji. 15A u tom pismu pisao je ovako: »Postavite
Uriju naprijed, gdje je najžešći boj, pa uzmaknite
iza njega: neka bude pogođen i neka pogine!«
16Zato Joab, opsjedajući grad, postavi Uriju na
mjesto gdje je znao da stoje najhrabriji ratnici.
17Kad su onda građani provalili van i pobili se s
Joabom, pade nekoliko od njegove vojske, od Da-
vidovih ljudi, a pogibe i Urija Hetit.
18Potom Joab posla čovjeka i javi Davidu sve što
se dogodilo u boju. 19I zapovjedi glasniku ovako:
»Kad pripovjediš kralju sve što se dogodilo u boju,
20možda će se kralj razljutiti pa ti kazati: 'Zašto ste
se primakli tako blizu gradu da navalite? Zar niste
znali da se obično izmeću strijele sa zida? 21Tko je
Suci 9 50-54 ubio Abimeleka, sina Jerubaalova[b]? Nije li jedna
žena bacila na njega mlinski kamen, ozgo sa zida,
te je poginuo u Tebesu? Zašto ste se primakli tako
blizu zidu?' Ako ti tako kaže, a ti mu reci: 'Pogi-
nuo je i tvoj sluga Urija Hetit.'«
22Glasnik krenu na put, dođe k Davidu i pripo-
vjedi mu sve što mu je naložio Joab. A David
planu gnjevom[c] na Joaba i reče glasniku: »Zašto
ste se primakli tako blizu zidu? Tko je ubio Abime-
leka, sina Jerubaalova? Nije li jedna žena bacila na
njega mlinski kamen, ozgo sa zida, te je poginuo u
Tebesu? Zašto ste se primakli tako blizu zidu?«
23Glasnik odgovori Davidu: »Ti su ljudi silovito
udarali na nas i izašli su protiv nas na otvoreno
polje. Mi smo ih potisnuli natrag do gradskih vrata,
24ali su strijelci sa zida stali izmetati strijele na tvoje
ljude te ih je poginulo nekoliko između kraljevih
slugu; tako je poginuo i tvoj sluga Urija Hetit.«
25Tada David reče glasniku: »Ovako reci Joabu:
'Nemoj to uzimati toliko k srcu, jer mač proždire
sad ovoga, sad onoga. Udaraj još jače na grad i
obori ga!' Tako ćeš mu vratiti srčanost!« 26Kad je
Urijina žena čula da je poginuo njezin muž Urija,
žalila je za svojim mužem. 27A kad je prošlo vri-
jeme žalosti, posla David po nju i uze je u svoj
dvor, i ona mu posta ženom. I rodi mu sina. Ali
djelo koje učini David bijaše zlo u očima Jahvinim.

Natanovi prijekori – Davidovo kajanje[d]

12 Jahve posla proroka Natana k Davidu. On
uđe k njemu i reče mu: 14 4-17
»U nekom gradu živjela dva čovjeka, jedan bo-
gat, a drugi siromašan. 2Bogati imaše ovaca i go-
veda u obilju. 3A siromah nemaše ništa, osim jedne
jedine ovčice koju bijaše kupio. Hranio ju je i ona
je rasla kraj njega i s njegovom djecom; jela je od
njegova zalogaja, pila iz njegove čaše; spavala je
na njegovu krilu: bila mu je kao kći. 4I dođe putnik
k bogatom čovjeku, a njemu bilo žao uzeti od svo-
jih ovaca ili goveda da zgotovi gostu koji mu je
došao. On ukrade ovčicu siromaha i zgotovi je za
svog pohodnika.«
5Tada David planu žestokim gnjevom na toga čo-

a) Uzdržljivost je bila vjerski zakon u ratu (usp. 1 Sam 21,6).
b) »Jerubaal« po LXX (usp. Suci 7,1s); TM »Jerubošet« (usp. 2,8+; 4,4+).
c) Od »David planu gnjevom« naš prijevod sa BJ slijedi LXX; TM ispušta taj ulomak.
d) Možda Natanova intervencija (12,1–15a) uopće nije bila u prvobitnom izvještaju: u r. 22 izgleda da David ne zna da je dijete osuđeno. Obje predaje su jednako stare i svjedoče isti vjerski smisao: Davidov grijeh je osuđen, ali njegovo kajanje osiguralo je Božje oproštenje.

preda mnom[a], twoje će prijestolje čvrsto stajati za-
svagda.'«
17 Natan prenese Davidu sve te riječi i cijelo viđe-
nje.

Davidova molitva[b]

18 Nato kralj David uđe u šator i stade pred Ja-
hvom[c] i pomoli se:
»Tko sam ja, Gospode Jahve, i što je moj dom
te si me doveo dovde? 19 Pa i to je još premalo u
tvojim očima, Gospode Jahve, te daješ svoja obe-
ćanja kući svoga sluge za daleku budućnost i gledaš
na me kao na ugledna čovjeka[d]! 20 Ali što bi ti Da-
vid još mogao kazati, kad ti sâm poznaješ svoga
slugu, Gospode Jahve! 21 Radi svoje riječi i po
svome srcu učinio si sve ovo veliko djelo, obzna-
nivši ove veličajnosti[e]. 22 Zato si velik, Gospode Ja-
hve; nema takvoga kakav si ti i nema Boga osim
tebe, po svemu što smo ušima svojim čuli. 23 Postoji
li ijedan narod na zemlji kao tvoj izraelski narod
radi kojega je Bog išao da ga izbavi sebi za narod
da tako stečeš sebi ime velikim i strašnim čudesi-
ma, izgoneći krivobožačka plemena pred svojim
narodom koji si otkupio iz Egipta[f]? 24 Tako si učinio
svoj izraelski narod svojim narodom zauvijek, a ti
si mu, Jahve, postao Bogom. 25 Zato sada, Gospode
Jahve, ispuni zauvijek obećanje koje si dao svome
sluzi i njegovu domu i učini kako si obrekao.
26 Neka se veliča tvoje ime zauvijek i neka se govo-
ri: Jahve nad vojskama jest Bog Izraelov, a dom
sluge tvoga Davida neka stoji čvrsto pred tobom.
27 Jer si ti, Jahve nad vojskama, Bože Izraelov, ob-
javio svome sluzi ovo: 'Ja ću ti podići dom.' Zato
je tvoj sluga smogao hrabrosti da ti se pomoli ovom
molitvom. 28 Uistinu, Gospode Jahve, ti si Bog,
tvoje su riječi istinite i ti daješ ovo lijepo obećanje
svome sluzi. 29 Udostoj se sada blagosloviti dom
svoga sluge da ostane dovijeka pred tobom. Jer
kad ti, Gospode Jahve, obrekneš i blagosloviš,
kuća tvoga sluge bit će blagoslovljena zasvagda.«

Davidovi ratovi[g]

8 Poslije toga David porazi Filistejce i pokori
ih te ote Gat s njegovim selima iz filistejskih
ruku[h]. 2 Porazi i Moapce i izmjeri ih uzicom pole-
gavši ih po zemlji: dvije uzice odmjeri onih koje
treba pogubiti, a jednu punu uzicu onih koje treba
ostaviti na životu. Tako Moapci postadoše Davi-
dovi podanici koji su mu donosili danak.
3 David je porazio i Hadadezera, Rehobova sina,
sopskoga kralja, kad je izišao da proširi svoju vlast
do Rijeke[i]. 4 David zarobi od njega tisuću i sedam
stotina konjanika i dvadeset tisuća pješaka; ispresi-
jecao je petne žile svim konjima od bojnih kola;
ostavio ih je samo stotinu[j]. 5 Damaščanski su Ara-
mejci došli u pomoć Hadadezeru, sopskome kralju,
ali je David pobio među Aramejcima dvadeset i
dvije tisuće ljudi. 6 Postavio je namjesnike u Damaš-
čanskom Aramu. Tako Aramejci postadoše Davi-
dovi podanici i moradoše mu plaćati danak. Jahve
je davao pobjedu Davidu kuda je god išao. 7 David
zaplijeni zlatne štitove što ih imahu Hadadezerove
sluge i donese ih u Jeruzalem. 8 Iz Tebaha i iz Bero-
taja, Hadadezerovih gradova, donese kralj David
silni tuč.
9 Kad je čuo hamatski[k] kralj Tou da je David po-
razio svu Hadadezerovu vojsku, 10 poslao je svoga
sina Hadorama[l] kralju Davidu da ga pozdravi i da
mu čestita što je vojevao protiv Hadadezera i pora-
zio ga, jer je Hadadezer bio u ratu s Touom; Hado-
ram donese srebrnih, zlatnih i tučanih predmeta.
11 I njih kralj David posveti Jahvi sa srebrom i zla-
tom što ga bijaše uzeo od svih naroda koje je poko-
rio: 12 od Aramaca, Moabaca, Amonaca, Filistejaca
i od Amalečana te od plijena Hadadezera, Reho-
bova sina, kralja Sobe.
13 David steče novu slavu kad je na povratku po-
razio Edomce[m], u Slanoj dolini[n], osamnaest tisuća

a) »preda mnom« – neki rkpp. i LXX; TM »pred tobom«.
b) Molitva pohvale i zahvale kao odgovor na obećanja u rr. 8–15.
c) U šatoru gdje se nalazio Kovčeg saveza.
d) Tekst kraja r. je nesiguran.
e) Tekst cijelog r. je nesiguran.
f) Da se izbjegne dojam kao da se krivim bogovima priznaje stvarnost, predaja je preinačila hebrejski tekst (ovdje uspostavljen prema 1 Ljet 17,21 i prijevodima) primjenjujući sve na Jahvu (»Bog« mjesto »neki bog«) i na Izraela (»pred svojim narodom koji si otkupio iz Egipta«).
g) Sažetak vojnih pothvata kraljevstva. Rat protiv Amonaca je ispušten, jer će biti opisan u gl. 10 – 12 u vezi sa Bat-Šebinom povijesti.
h) »Gat s njegovim selima« prema 1 ljet 18,1. – TM ima tu dvije nerazumljive riječi. Prihvaćen prijevod: »nadzor nad glavnim gradom« nije opravdan – možda se radi o nekom geografskom imenu.
i) Značenje nesigurno. BJ tumači ovako: Hadadezer, poglavar sopskog kraljevstva (Soba) u Antilibanonu, ima hegemoniju nad okolnim aramejskim grupama i želi se proširiti prema Eufratu (do Rijeke). David to koristi za napad s leđa. Međutim možda je ovo samo druga predaja bitke iz gl. 10.
j) Izraelska vojska neće imati ratnika na bojnim kolima s konjskom zapregom prije Salomona.
k) Na Orontu, sjeverno od teritorija pod kontrolom Hadadezera.
l) »Hadoram« – 1 Ljet 18,10, usp. LXX; TM »Joram« – mijenja pogansko ime u jahvističko.
m) »Edomci« – 1 Ljet 18,12, usp. prijevode; TM »Aramejci«, usp. naslov Ps 60.
n) »Slana dolina« (BJ »Araba«) – produžetak udoline Mrtvog mora prema jugu.

C. POVIJEST ABŠALOMOVA[a]

Amnon osramoćuje svoju sestru Tamaru

3 2-3 **13** A potom se dogodi ovo: Davidov sin Abša-
lom imao je lijepu sestru po imenu Tamaru i
u nju se zaljubio Davidov sin Amnon. 2Amnon se
toliko mučio da se gotovo razbolio radi svoje sestre
Tamare: jer ona bijaše djevica, pa Amnon nije vi-
dio mogućnosti da joj učini bilo što. 3Ali imaše
Amnon prijatelja po imenu Jonadaba, sina Davi-
dova brata Šimeja; a Jonadab bijaše vrlo domišljat.
4I upita on Amnona: »Odakle to, kraljev sine, da
si svako jutro mlitav? Ne bi li mi kazao?« A Am-
non mu odgovori: »Zaljubljen sam u Tamaru, se-
stru svoga brata Abšaloma.« 5A Jonadab mu reče:
»Lezi u postelju i pričini se bolestan, pa kad dođe
tvoj otac da te pohodi, ti mu reci: 'Dopusti da dođe
moja sestra Tamara da mi dade jesti; ako ona pred
mojim očima zgotovi jelo da to vidim, onda ću iz
njezine ruke jesti.'«
6Amnon, dakle, leže i pričini se bolestan. Kad je
došao kralj da ga pohodi, reče Amnon kralju: »Do-
pusti da dođe moja sestra Tamara da pred mojim
očima zgotovi koji kolač i ja ću se okrijepiti iz nje-
zine ruke.« 7Tada David poruči Tamari u palaču:
»Idi u kuću svoga brata Amnona i priredi mu jelo!«
8Tamara ode u kuću svoga brata Amnona. A on
ležaše. Uze ona brašna, umijesi ga, načini kolače
pred njegovim očima te ih ispeče. 9Potom uze tavu
i istrese je preda nj, ali Amnon ne htjede jesti nego
reče: »Otpremite sve odavde!« I svi iziđoše od nje-
ga. 10Tada Amnon reče Tamari: »Donesi mi jelo u
spavaonicu da se okrijepim iz tvoje ruke!« I Ta-
mara uze kolače koje bijaše zgotovila i donese ih
svome bratu Amnonu u spavaonicu. 11A kad mu je
pružila da jede, on je uhvati rukom i reče joj: »Do-
đi, sestro moja, lezi sa mnom!« 12A ona mu reče:
»Nemoj, brate moj! Ne sramoti me jer se tako ne
Post 34 7 radi u Izraelu. Ne čini takve sramote! 13Kuda bih
Pnz 22 21 ja sa svojom sramotom? A i ti bi bio kao bestidnik
Suci 20 6,10 u Izraelu! Nego govori s kraljem: on me neće us-
Jr 29 23 kratiti tebi[b]!« 14Ali je on ne htjede poslušati, nego
je svlada i leže s njom.
15Nato je odmah zamrzi silnom mržnjom te je
mržnja kojom ju je zamrzio bila veća od ljubavi
kojom ju je prije ljubio. I reče joj Amnon: »Ustani!
Odlazi!« 16A ona mu odvrati: »Ne, brate moj! Ako
me sad otjeraš, bit će to veće zlo od onoga koje si
mi učinio[c]!« Ali je on ne htjede slušati, 17nego do-
zva momka koji ga je služio i zapovjedi mu: »Otje-
raj ovu od mene, izbaci je i zaključaj vrata za
njom!« 18(A ona je imala na sebi haljinu s dugim Post 37 3
rukavima, jer su se nekoć u takve haljine oblačile
kraljeve kćeri dok su bile djevojke.) Sluga je izvede
van i zaključa vrata za njom.
19Tada Tamara uze prašine i posu se njom po
glavi, razdrije haljinu s dugim rukavima koju je
imala na sebi, stavi ruku na glavu i ode vičući gla-
sno dok je išla[d]. 20A njezin je brat Abšalom upita:
»Je li možda tvoj brat Amnon bio s tobom? Ali
sada, sestro moja, šuti: brat ti je! Ne uzimaj to k
srcu!« Tako je Tamara ostala osamljena u kući
svoga brata Abšaloma.
21Kad je kralj David čuo sve što se dogodilo, vrlo
se razgnjevi, ali ne htjede žalostiti svoga sina Am-
nona, koga je ljubio jer mu bijaše prvorođenac[e].
22A Abšalom ne reče Amnonu ni riječi[f], ni zle ni
dobre, jer je Abšalom zamrzio Amnona što mu
osramoti sestru Tamaru.

Abšalom ubija Amnona i bježi

23A poslije dvije godine imao je Abšalom striže-
nje ovaca u Baal Hasoru kod Efrajima; i Abšalom 1 Sam 25 4s
pozva svu kraljevu obitelj. 24Abšalom dođe kralju i
reče mu: »Evo, tvoj sluga ima striženje ovaca, pa
neka se kralj i njegovi dvorani udostoje doći svome
sluzi.« 25Ali kralj odgovori Abšalomu: »Ne, sine,
nećemo doći svi, da ti ne budemo na teret.« Abša-
lom ustraja, ali kralj ne htjede ići, nego ga blago-
slovi i otpusti. 26Ali Abšalom nastavi: »Ako ti ne-
ćeš, dopusti da bar moj brat Amnon pođe s nama.«
A kralj ga upita: »Zašto da ide s tobom?« 27Ali je
Abšalom i dalje navaljivao te David napoljetku
pusti s njim Amnona i sve kraljeve sinove.
Abšalom priredi kraljevsku gozbu[g] 28i zapovjedi
svojim slugama ovako: »Pazite! Kad se Amnonu

a) Abšalom, ubojica svoga brata, buntovnik protiv svog oca, središnja je osoba u velikoj drami Davidove obitelji (gl. 13–20). Ova obiteljska drama izaziva niz političkih kriza koje iznose na javu nesuglasice u narodu i izlažu pogibelji budućnost kraljevstva.
b) Po starom običaju (usp. Post 20,12) Amnon je mogao oženiti Tamaru, koja mu je bila samo polusestra. Ovakve su veze bile zabranjene zakonima u Lev 18,11; 20,17; Pnz 27,22.
c) TM oštećen. Prevedeno prema nekim rkpp. LXX i VL.
d) Geste žalosti i boli (1,2; Est 4,1; Jr 2,37).
e) Iza »razgnjevi« po LXX; u TM ispušteno.
f) Abšalom prekida sa svojim bratom.
g) »Abšalom priredi kraljevsku gozbu« po pr; TM ispušta.

B. RAT S AMONCIMA. ROĐENJE SALOMONOVO

19 1-5 **Napadaj na Davidove poslanike**

10 Poslije toga umrije Nahaš, kralj Amonaca, a zakralji se njegov sin Hanun mjesto njega. [2]A David reče u sebi: »Želio bih iskazati ljubav Nahaševu sinu Hanunu, kao što je njegov otac iskazao meni.« Zato David posla svoje sluge da mu izraze sućut zbog njegova oca. Ali kad su Davidove sluge
21 12 / 3 24-25 došle u zemlju Amonaca, [3]rekoše knezovi Amonaca svome gospodaru Hanunu: »Zar misliš da je David poslao ljude da ti izraze sućut zato što bi htio iskazati čast tvome ocu? Nije li možda zato David poslao svoje ljude k tebi da razvide grad[a] da bi doznao njegovu obranu i potom ga oborio?« [4]Tada Hanun pograbi Davidove sluge, obrija im
Iz 20 4 pola brade i skrati im haljine dopola, sve do zadnjice, i posla ih natrag. [5]Kad su to javili Davidu, posla on čovjeka pred njih, jer su ti ljudi bili teško osramoćeni, i poruči im: »Ostanite u Jerihonu dok vam ne naraste brada, pa se onda vratite!«

Ljet 19 6-15 **Prva vojna na Amonce**

[6]Tada Amonci uvidješe da su se omrazili s Davidom; zato Amonci poslaše glasnike da za plaću
8 3 unajme Aramejce iz Bet Rehoba i Aramejce iz Sobe[b], dvadeset tisuća pješaka, zatim kralja Maake, tisuću ljudi, i ljude iz Toba[bb], dvanaest tisuća vojnika. [7]Kad je David to čuo, posla Joaba s vojskom i
15-22; 23 8-39 izabranim junacima[c]. [8]Amonci iziđoše i svrstaše se u bojni red pred gradskim vratima, dok su Aramejci iz Sobe i iz Rehoba i ljudi iz Toba i iz Maake stajali zasebno na polju. [9]Vidjevši postavljene bojne redove prema sebi sprijeda i straga, probra Joab najvrsnije među Izraelcima i svrsta ih prema Aramejcima. [10]Ostalu vojsku predade bratu Abišaju da je svrsta prema Amoncima. [11]I reče mu: »Ako Aramejci budu jači od mene, onda ti meni priskoči u pomoć; ako Amonci budu jači od tebe, ja ću tebi pohrliti u pomoć. [12]Budi hrabar i junački se držimo radi naroda i radi gradova svoga Boga; a Jahve neka učini što je dobro u njegovim očima.«

[13]Tada se Joab i vojska koja je bila s njim počeše primicati da udare na Aramejce, ali oni pobjegoše pred njima. [14]Kad su Amonci vidjeli da su Aramejci pobjegli, umakoše i oni ispred Abišaja i povukoše se u grad. Tada Joab odustane od rata protiv Amonaca i vrati se u Jeruzalem.

Pobjeda nad Aramejcima[d] ||1 Ljet 19 16-19 / 2 Sam 8 3-8

[15]Kad su Aramejci vidjeli gdje su ih Izraelci razbili, sabraše ponovo svoje čete. [16]Hadadezer posla glasnike i sabra Aramejce što su s one strane rijeke. Ovi dođoše u Helam pod vodstvom Šobaka, vojvode Hadadezerove vojske. [17]Pošto su to javili Davidu, on skupi sve Izraelce i, prešavši preko Jordana, dođe u Helam. Aramejci se svrstaše protiv Davida i zametnuše s njime boj. [18]Ali Aramejci udariše u bijeg ispred Izraelaca i David im pobi sedam stotina konja od bojnih kola i četrdeset tisuća pješaka[e]; pogubi i njihova vojvodu Šobaka te je ondje umro. [19]A kad svi kraljevi, Hadadezerovi vazali, vidješe da ih je razbio Izrael, sklopiše mir s Izraelom i počeše mu služiti. A Aramejci se više nisu usuđivali pomagati Amoncima.

Druga vojna na Amonce – Davidov grijeh[f]

11 U početku slijedeće godine[g], u doba kad kraljevi izlaze u rat, posla David Joaba i s njim ||1 Ljet 20 1
svoje ljude i svega Izraela: oni pobiše Amonce i podsjedoše Rabu. A David osta u Jeruzalemu. 10 7

[2]A jednoga dana predveče usta David sa svoje postelje i prošeta se po krovu svoje palače. Opazi s krova ženu gdje se kupa. Ta žena bijaše izvanredno lijepa. [3]David se propita za tu ženu i rekoše mu: »Pa to je Bat-Šeba, kći Eliamova i žena Urije Hetita[h]!« [4]Nato David posla glasnika da je dovedu k njemu. Kad je došla, leže on s njom, upravo kad
se bila očistila od svoje nečistoće. Zatim se ona Lev 15 19
vrati svojoj kući. [5]Žena zatrudnje te poruči Davidu: »Trudna sam!«

[6]Tada David posla poruku Joabu: »Pošalji k

a) To je prijestolnica »Raba« (11,1; 12,26), danas Amman.
b) Soba i Bet Rehob, sjeverno od izvora Jordana, bili su ujedinjeni pod vlašću Hadadezera.
bb) Maaka i Tob se nalaze na sjeveru Transjordanije.
c) Oznaka pokazuje da je u ovoj prvoj bitci sudjelovala samo plaćenička vojska. Narodna vojska (opća mobilizacija) doći će tek kasnije (r. 17 i 11,11).
d) Čini se da ova kratka pripovijest potječe od nekog drugog izvora.
e) »pješaka« – usp. 1 Ljet 19,18; TM »ljudi s kolima«.
f) Za pisca gl. 9 – 20 rat protiv Amonaca samo je okvir događaja između Davida i Bat-Šebe.
g) O proljetnoj ravnodnevnici.
h) Strani plaćenik. Za Hetite v. Pnz 7,1+.

razveseli srce od vina i ja vam viknem: 'Ubijte Am-
nona!' tada ga pogubite! Ne bojte se, jer vam tako
zapovijedam! Ohrabrite se i pokažite se junaci!« [29]I
Abšalomove sluge učiniše s Amnonom kako im za-
povjedi Abšalom. Tada skočiše svi kraljevi sinovi,
pojahaše svaki svoju mazgu i pobjegoše.
[30]Dok su oni još bili na putu, dođe ovakva vijest
Davidu: »Abšalom je pobio sve kraljeve sinove,
nije ostao od njih ni jedan jedini.« [31]Kralj ustade,
1 11 razdrije svoje haljine i baci se na zemlju; i svi nje-
govi dvorani koji stajahu oko njega razdriješe svoje
17 3 haljine. [32]Ali Jonadab, sin Davidova brata Šimeja,
progovori ovako: »Neka ne govori moj gospodar
da su pobili sve mladiće, kraljeve sinove, jer je po-
ginuo samo Amnon: na Abšalomovu licu mogla se
predviđati nesreća od onoga dana kad je Amnon
osramotio njegovu sestru Tamaru. [33]Zato neka
sada moj gospodar i kralj ne misli u srcu da su svi
kraljevi sinovi poginuli. Poginuo je samo Amnon,
[34]a Abšalom je pobjegao.«
A momak koji bijaše na straži podiže oči i ugleda
mnoštvo naroda gdje silazi cestom od Horonajima[a].
Stražar dođe i javi kralju: »Vidio sam ljude gdje
silaze cestom od Horonajima po gorskom obron-
ku.« [35]Tada Jonadab reče kralju: »Evo stigoše kra-
ljevi sinovi! Dogodilo se kako je rekao tvoj sluga.«
[36]Tek što je to izrekao, a to kraljevi sinovi uđoše i
zaplakaše u sav glas; a i kralj i svi njegovi dvorani
3 3 plakahu. [37]Abšalom pak bijaše pobjegao i otišao k
Talmaju, sinu Amihudovu, gešurskom kralju. A
David tugovaše za svojim sinom bez prestanka.
[38]A pošto je Abšalom pobjegao i otišao u Gešur,
am 25 4s ostao je ondje tri godine.

Joab radi da se Abšalom vrati

[39]Kralj David[b] prestao se srditi na Abšaloma jer
se utješio zbog smrti Amnonove.
14 A Joab, sin Sarvijin, opazi da se kraljevo srce
okreće k Abšalomu. [2]Zato Joab pošalje u Te-
kou[c] po jednu pametnu ženu i reče joj: »Učini se
kao da si u žalosti za mrtvim, obuci žalobne halji-
ne, nemoj se mazati uljem, nego budi kao žena
koja je već dugo vremena u žalosti za mrtvim. [3]O-
tići ćeš kralju i govorit ćeš mu ovako.« I Joab je 12 1s
nauči što će govoriti[d].
[4]Žena iz Tekoe ode kralju, pade ničice na zemlju 1 Kr 3 16s
i pokloni se, zatim reče: »Pomozi, kralju[e]!« [5]Kralj 2 Kr 8 3s
je upita: »Što ti je?« A ona odgovori: »Ah, ja sam 2 Kr 6 26s
udovica. Muž mi je umro, [6]a tvoja je službenica
imala dva sina. Oni se posvadiše u polju, a nije
bilo nikoga da ih razdvoji te je jedan od njih udario
svoga brata i ubio ga. [7]I sad se podiže sav rod na
tvoju službenicu i reče: 'Predaj nam toga što je Br 35 19+
ubio svoga brata: mi ćemo ga pogubiti za život nje-
gova brata koga je ubio, a time ćemo zatrti i bašti-
nika.' Tako hoće da ugase žeravicu koja mi je osta-
la, da ne ostave mome mužu ni imena ni potomstva
na zemlji.« [8]A kralj reče ženi: »Idi svojoj kući, ja
ću odrediti što treba za te.« [9]A žena iz Tekoe reče
kralju: »Gospodaru kralju! Neka na me i na moj
očinski dom padne krivica; kralj i njegovo prijesto-
lje nedužni su u tome!« [10]A kralj nastavi: »Onoga
koji ti se zaprijetio dovedi k meni! Taj te neće više
dirnuti!« [11]A ona reče: »Neka se kralj udostoji spo-
menuti ime Jahve, svoga Boga, da krvni osvetnik Br 35 19+
neće umnožiti zator i da neće pogubiti moga sina!«
A on obeća: »Tako mi živog Jahve, nijedna vlas
neće pasti s glave tvome sinu!«
[12]A žena nastavi: »Dopusti da tvoja službenica
kaže jednu riječ svome gospodaru kralju.« A on
odvrati: »Govori!« [13]A žena reče: »Dakle, zašto je
kralj – jer se izričući ovakvu presudu sam priznao
krivim – donio protiv naroda Božjega odluku da
ne pušta kući onoga koga je prognao? [14]Mi smo svi Job 14 7-12
osuđeni na smrt, slični smo vodi koja se prolije na Ps 88 6,11
zemlju i više se ne može skupiti, i Bog ne podiže Job 7 9
mrtvaca: neka, dakle, kralj misli[f] na to da progna-
nik ne ostane izagnan daleko od njega[g].
[15h]A razlog zašto sam došla da iznesem pred
svoga gospodara kralja ovu stvar bio je taj što su
me zaplašili ljudi, pa je mislila tvoja službenica:
moram govoriti s kraljem, možda će kralj učiniti
ono što mu njegova službenica kaže. [16]Jer će kralj

a) BJ »od Bahurima«, konj.; TM »cestom iza njega«. TM ispušta tekst do drugog spominjanja Horonajima, a donosi ga LXX. To je mjesto istočno od Maslinske gore na putu za Jerihon (16,5).
b) »Kralj David« po TM; grč. L. »duh kraljev«.
c) Domovina proroka Amosa, 18 km južno od Jeruzalema.
d) Kao što je učinio Natan (12,1s), Joab konstruira pravni slučaj želeći navesti kralja da se izjasni.
e) To je bila formula priziva na kralja.
f) »neka kralj misli na to« po LXX; TM »on (Bog) je učinio«.
g) Za Amnona koji je mrtav ne može se ništa više učiniti; stoga se treba vratiti Abšalom.
h) Pošto je kralju otvorila oči spominjući Abšalomov slučaj, žena ponovno preuzima svoju ulogu. R. 17 se primjenjuje jednako na izmišljeni kao i na stvarni slučaj.

vjeka i reče Natanu: »Tako mi živog Jahve, smrt je zaslužio čovjek koji je to učinio! [6]Četverostruko će naknaditi ovcu zato što je učinio to djelo i što nije znao milosrđa!« (21 37; 19 8)

[7]Tada Natan reče Davidu: »Ti si taj čovjek! Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: 'Ja sam te pomazao za kralja nad Izraelom, ja sam te izbavio iz Šaulove ruke. (3 7+) [8]Predao sam ti kuću tvoga gospodara, položio sam žene tvoga gospodara na tvoje krilo, dao sam ti dom Izraelov i dom Judin; a ako to nije dosta, dodat ću ti još ovo ili ono. [9]Zašto si prezreo Jahvu[a] i učinio ono što je zlo u njegovim očima? Ubio si mačem Uriju Hetita, a njegovu si ženu uzeo za svoju ženu. Jest, njega si ubio mačem Amonaca. [10]Zato se neće nikada više okrenuti mač od tvoga doma[b], jer si me prezreo i jer si uzeo ženu Urije Hetita da ti bude žena.' [11]Ovako govori Jahve: 'Evo ja ću podići na te zlo iz tvoga doma. (6 22) Uzet ću tvoje žene ispred tvojih očiju i dat ću ih tvome bližnjemu, koji će spavati s tvojim ženama na vidiku ovome suncu. [12]Ti si doduše radio tajno, ali ja ću ovu prijetnju izvršiti pred svim Izraelom i pred ovim suncem!'«

[13]Tada David reče Natanu: »Sagriješio sam protiv Jahve!« A Natan odvrati Davidu: »Jahve ti oprašta tvoj grijeh: nećeš umrijeti. [14]Ali jer si tim djelom prezreo Jahvu[c], neminovno će umrijeti dijete koje ti se rodilo!« (14 4-17)

[15]Potom Natan ode svojoj kući.

Smrt Bat-Šebina djeteta – Rođenje Salomonovo

A Jahve udari dijete koje je Urijina žena rodila Davidu i ono se teško razbolje. [16]David se molitvom obrati Bogu za dijete: postio je, vraćao se kući i ležao preko noći na goloj zemlji, pokriven vrećom. (10; 27) [17]A starješine njegova doma stajahu oko njega da ga podignu sa zemlje, ali on ne htjede i ne okusi s njima nikakva jela. [18]A sedmi dan umrije dijete. Davidovi dvorani ne usudiše se javiti mu da je dijete umrlo. Jer mišljahu: »Dok je dijete bilo živo, govorili smo mu, a on nas nije htio slušati. A kako ćemo mu kazati da je dijete umrlo? Učinit će zlo!«

[19]A David opazi da njegovi dvorani šapću među sobom i on shvati da je dijete umrlo. I upita David svoje dvorane: »Je li dijete umrlo?« A oni odgovoriše: »Umrlo je.«

[20]Tada David usta sa zemlje, okupa se, pomaza se i preobuče se u druge haljine. Zatim uđe u Dom Jahvin i pokloni se. Vrativši se potom svojoj kući, zatraži da mu dadu jela; i jeo je. [21]A njegovi dvorani upitaše ga: »Što to radiš? Dok je dijete bilo živo, postio si i plakao; a sada, kad je dijete umrlo, ustaješ i jedeš[d]!« [22]A on odgovori: »Dok je dijete bilo živo, postio sam i plakao jer sam mislio: 'Tko zna? Jahve će se možda smilovati na me i dijete će ostati živo!' [23]A sada, kad je umrlo, čemu da postim? Mogu li ga vratiti? Ja ću otići k njemu[e], ali se ono neće vratiti k meni!« (Job 7 9+)

[24]Potom David utješi svoju ženu Bat-Šebu. Dođe k njoj i leže s njom. Ona zatrudnje[f] i rodi sina komu nadjenu ime Salomon. Jahve ga zamilova [25]i objavi to po proroku Natanu. Ovaj ga nazva imenom Jedidja, po riječi Jahvinoj[g].

Zauzeće Rabe

(‖1 Ljet 20 1b-3)

[26]Joab navali na Rabu sinova Amonovih i osvoji kraljevski grad. [27]Tada Joab posla glasnika k Davidu s porukom: »Ja sam navalio na Rabu i osvojio grad uz vodu[h]. [28]Sada ti saberi ostalu vojsku, opkoli grad i osvoji ga, da ne bih ja osvojio grada i dao mu svoje ime.«

[29]I skupi David svu vojsku, krenu na Rabu, navali na grad i zauze ga. [30]Ondje skinu s Malkomove glave[i] krunu, koja bijaše teška jedan zlatni talenat; u njoj je bio dragi kamen[ii], koji posta ures na Davidovoj glavi. I vrlo bogat plijen odnese iz grada. [31]A narod koji bijaše u njemu izvede i stavi ga da radi kod pila, željeznim pijucima i željeznim sjekirama i upotrijebi ga za rad u ciglanama. I tako je isto činio svim gradovima sinova Amonovih. Potom se David sa svom vojskom vrati u Jeruzalem. (‖1 Ljet 20 3; Izl 1 13-14)

a) »Jahvu« – po prijevodima; TM »riječ Jahvinu«.
b) Aluzija na krvavu smrt trojice Davidovih sinova: Amnona, Abšaloma i Adonije.
c) »prezreo Jahvu« – ispr.; TM (da bi se izbjegla blasfemija) »prezreo Jahvine neprijatelje«. – Grijeh nije samo povreda određenog moralnog i socijalnog reda, nego u prvom redu prijekid osobnog odnosa između čovjeka i Boga (usp. Post 39,9; Ps 51,6; Ps 52,9) koji samo Bog može ponovno uspostaviti (Ps 65,4; usp. Mk 2,5s+).
d) David postupa mimo svih običaja. Njegova vjera je spontana a ne tradicionalna (rr. 22–23; 6,21–22).
e) U obitavalište mrtvih, Šeol (usp. Br 16,33+).
f) »Ona zatrudnje« – po LXX; nema u TM.
g) »po riječi Jahvinoj« – po prijevodima; TM »zbog Jahve«. Rođenje Salomona, sina Bat-Šebe, »ljubljenog od Jahve« (to je značenje riječi *Jedidja*) jamstvo je Božjeg oproštenja. Salomon će doći po Božjem slobodnom izboru na prijestolje svoga oca premda ima i drugih pretendenata s većim pravima na naslov.
h) Radi se o gradu u nizini kojim dominira akropola.
i) BJ po LXX »Milkom«; TM »njihov kralj« *(malkam)* – amonsko božanstvo (1 Kr 11,5).
ii) »u njoj je bio dragi kamen« – po prijevodima i 1 Ljet 20,2; TM »i kamen«.

poslušati svoju službenicu i izbaviti je iz ruku čo-
vjeka koji hoće da me istrijebi zajedno s mojim si-
nom iz Božje baštine. 17Zato je tvoja službenica po-
mislila: neka mi riječ moga gospodara i kralja bude
na umirenje. Jer moj je gospodar i kralj kao Božji
anđeo[a] koji sluša dobro i zlo[b]. Jahve, tvoj Bog,
neka bude s tobom!«
18Tada progovori kralj i reče ženi: »Nemoj mi
sada zatajiti ono što ću te pitati!« A žena odgovori:
»Neka govori moj gospodar kralj!« 19Tada kralj
upita: »Nisu li Joabovi prsti s tobom u svemu to-
me?« A žena odgovori: »Tako bio živ, gospodaru
kralju, zaista se ne može ni desno ni lijevo od svega
što je kazao moj gospodar i kralj! Jest, tvoj mi je
sluga Joab zapovjedio, on je naučio tvoju službe-
nicu sve ove riječi. 20Tvoj je sluga Joab to učinio
da bi svemu dao drugo lice, ali je moj gospodar
mudar kao Božji anđeo, on zna sve što se zbiva na
zemlji.«
21Tada se kralj okrenu Joabu i reče mu: »Dobro,
učinit ću to. Idi i dovedi natrag mladića Abšalo-
ma!« 22A Joab pade licem na zemlju, pokloni se i
zahvali kralju; zatim reče Joab: »Danas vidi tvoj
sluga da je našao milost u tvojim očima, gospodaru
kralju, kad je kralj ispunio molbu svoga sluge.«
23Potom se diže Joab, ode u Gešur i dovede Abša-
loma natrag u Jeruzalem. 24Ali kralj reče: »Neka
ide u svoju kuću, a meni neka ne dolazi na oči!« I
Abšalom se povuče u svoju kuću i ne dođe kralju
na oči.

Pohvale Abšalomu[c]

25U svemu Izraelu ne bijaše čovjeka tako lijepa
kao Abšalom komu bi se mogle izreći tolike pohva-
le: od pete do glave nije bilo na njemu mane. 26A
kad bi šišao kosu – a šišao ju je na koncu svake
godine, jer mu je bila preteška pa ju je morao šišati
– mjerio bi svoju kosu: bila bi teška dvije stotine
šekela, po kraljevskoj mjeri. 27Abšalomu se rodiše
18 18 tri sina i jedna kći po imenu Tamara; bila je to vrlo
lijepa žena.

Abšalom dobiva oproštenje

28Abšalom provede dvije godine u Jeruzalemu a
da nije došao kralju na oči. 29Tada Abšalom pozva
Joaba k sebi da bi ga poslao kralju, ali Joab ne
htjede doći k njemu; i posla drugi put po njega, ali
on opet ne htjede doći. 30Tada Abšalom zapovjedi
slugama: »Znate Joabovo polje koje je pokraj mo-
jega i na kojem raste ječam: idite i zapalite ga!« I
Abšalomove sluge zapališe ono polje. 31Tada se
diže Joab, dođe k Abšalomu u kuću i upita ga: Suci 15 4-5
»Zašto su tvoje sluge zapalile moje polje?« 32A Ab-
šalom odgovori Joabu: »Ja sam poslao k tebi i po-
ručio ti: 'Dođi ovamo, želio bih te poslati kralju s
ovom porukom: Zašto sam se vratio iz Gešura?'
Bolje bi bilo za mene da sam još ondje. Zato sad
hoću da dođem kralju na oči, pa ako ima na meni
kakva krivica, neka me pogubi!« 33Joab ode kralju
i javi mu te riječi. Zatim kralj pozva Abšaloma.
Dođe on pred kralja, pokloni mu se i pade ničice
pred kralja. I kralj poljubi Abšaloma.

Abšalomove spletke

15 Poslije toga nabavi Abšalom sebi kola i konje 1 Kr 1 5
i pedeset ljudi koji su trčali pred njim. 2Abša- 1 Sam 8 11
lom je u rano jutro stajao kraj puta koji vodi do
gradskih vrata; i tko god je imao kakvu parnicu te
išao kralju na sud, Abšalom bi ga dozvao k sebi i
pitao: »Iz kojega si grada?« A kad bi ovaj odgovo-
rio: »Tvoj je sluga iz toga i toga Izraelova pleme-
na[d]«, 3tada bi mu Abšalom rekao: »Vidiš, tvoja je
stvar dobra i pravedna, ali nećeš naći nikoga koji
bi te saslušao kod kralja.« 4Abšalom bi nastavljao:
»Ah, kad bi mene postavili za suca u zemlji! Svaki
bi koji ima kakvu parnicu ili sud dolazio k meni i
ja bih mu pribavio pravo!« 5A kad bi mu se tko
približio da mu se pokloni, on bi pružio ruku, pri-
vukao ga k sebi i poljubio. 6Tako je činio Abšalom
svim Izraelcima koji su dolazili na sud kralju. Time
je Abšalom predobivao srca Izraelaca za sebe.

Abšalomova pobuna

7Kad su prošle četiri godine[e], Abšalom reče kra-
lju: »Dopusti da odem u Hebron[f] i da izvršim za-
vjet kojim sam se zavjetovao Jahvi. 8Jer kad bijah 13 37
u Gešuru u Aramu, tvoj se sluga zavjetovao ovako:
'Ako me Jahve dovede natrag u Jeruzalem, iskazat
ću čast Jahvi u Hebronu[g].'« 9A kralj mu odgovori:
»Idi u miru!« I on krenu na put i ode u Hebron.
10Abšalom razasla tajne glasnike po svim Izraelo-
vim plemenima i poruči im: »Kad čujete zvuk roga,
tada recite: Abšalom je postao kralj u Hebronu.«
11A ode s Abšalomom dvije stotine ljudi iz Jeruza-

a) U starim tekstovima (Post 16,7+) anđeo Božji je sam Bog u vidljivom obliku u kojem se pokazuje ljudima: David ima božansku mudrost (isto u r. 20).
b) Tj. apsolutno sve (usp. 13,22).
c) Rr. 25–27 prekidaju izvještaj i dolaze iz drugog izvora.
d) Bez sumnje se ovdje radi o plemenima sa sjevera, protivnicima Jude. Abšalom koristi prikrivenu opoziciju dviju grupa od kojih je sastavljen narod (v. 19,42s).
e) »četiri« – grč. L.; TM »četrdeset«.
f) Pošto je pokušao na sjeveru, Abšalom traži oslona na jugu: Hebron, prva prijestolnica (2,1s), mogao je mrziti Davida koji je odabrao Jeruzalem.
g) »U Hebronu« – grč. L.; TM ispušta.

lema; bijahu to uzvanici koji su bezazleno pošli ne-
znajući što se sprema. 12Abšalom posla[a] i po Gilo-
16 23 njanina Ahitofela, Davidova savjetnika, iz njegova
grada Gilona, da pribiva prinošenju žrtava. Urota
Suci 15 4-5 je bila jaka, a mnoštvo Abšalomovih pristaša sve
je više raslo.

Davidov bijeg

13Tada stiže Davidu glasnik te mu javi: »Srce Iz-
raelaca priklonilo se Abšalomu.« 14Tada David
reče svim svojim dvoranima koji bijahu s njim u
Jeruzalemu: »Ustanite! Bježimo! Inače nećemo
uteći od Abšaloma. Pohitite brzo, da on ne bude
brži i ne stigne nas, da ne obori na nas zlo i ne
pobije grada oštricom mača[b]!« 15A kraljevi dvorani
odgovoriše kralju: »Što god odluči naš gospodar
1 Kr 1 5 kralj, evo tvojih slugu!« 16I kralj iziđe pješice sa
1 Sam 8 11 1-22; svim svojim dvorom; ipak ostavi kralj deset inoča
20 3 da čuvaju palaču. 17I kralj ode pješice sa svim naro-
dom i zaustavi se kod posljednje kuće. 18Svi njegovi
8 18 dvorani[c] stajahu uza nj. Tada svi Kerećani, svi Pe-
lećani, Itaj[cc] i svi Gićani koji bijahu došli s njim iz
Gata, šest stotina ljudi, prođoše pred kraljem.
19Kralj upita Itaja Gićanina: »Zašto i ti ideš s na-
ma? Vrati se i ostani kod kralja! Ti si stranac, prog-
nan iz svoje zemlje. 20Jučer si došao, a danas da te
vodim da se potucaš s nama kad ja idem kamo me
sreća nanese. Vrati se i odvedi svoju braću natrag
sa sobom, a Jahve neka ti iskaže ljubav[d] i vjer-
nost!«
21Ali Itaj odgovori kralju ovako: »Živoga mi Ja-
hve i tako mi živ bio moj gospodar kralj: gdje god
bude moj gospodar kralj, bilo na smrt ili na život,
ondje će biti i tvoj sluga!«
22Tada David reče Itaju: »Hajde, prođi!« I Itaj iz
Gata prođe sa svim svojim ljudima i sa svom svo-
jom pratnjom.
23[e]Svi plakahu iza glasa. Kralj je stajao na potoku
Kidronu i sav je narod prolazio pred njim prema
13 37 pustinji.

Kovčeg saveza vraćaju u Jeruzalem

24Bijaše ondje i Sadok i s njim svi leviti koji su
nosili Kovčeg Božji. I oni spustiše Kovčeg Božji
kraj Ebjatara dok sav narod nije izišao iz grada.
25Tada kralj reče Sadoku: »Odnesi Kovčeg Božji
natrag u grad. Ako nađem milost u Jahve, on će
me dovesti natrag i dopustiti mi da opet vidim
njega i njegovo prebivalište. 26A ako rekne ovako:
'Nisi mi po volji!' – onda evo me, neka čini sa 16 10
mnom što je dobro u njegovim očima!« 27Još kralj
reče svećeniku Sadoku: »Hajde, ti i Ebjatar vratite
se[f] u miru u grad, i vaša dva sina s vama, tvoj sin
Ahimaas i Ebjatarov sin Jonatan. 28Evo, ja ću se
zadržati na ravnicama pustinje dok ne dođe od vas
glas da me obavijesti.«
29Nato Sadok i Ebjatar odnesoše Kovčeg Božji
natrag u Jeruzalem i ostadoše ondje.

David sebi pribavlja pomoć Hušaja

30David se uspinjao na Maslinsku goru, sve pla-
čući, pokrivene glave i bos[g], i sav narod koji ga je
pratio iđaše pokrivene glave i plačući. 31Tada javiše
Davidu[h] da je i Ahitofel među urotnicima s Abšalo- 16 23;
mom. A David zavapi: »Obezumi Ahitofelove sa- 17 14,23
vjete, Jahve!«
32Kad je David došao na vrh gore, ondje gdje se
klanja Bogu[i], dođe mu u susret Hušaj Arčanin, pri-
jatelj Davidov[ii], razdrte haljine i glave posute pra-
hom. 33David mu reče: »Ako pođeš sa mnom, bit
ćeš mi na teret. 34Ali ako se vratiš u grad i kažeš
Abšalomu: 'Bit ću tvoj sluga, gospodaru[j] kralju;
prije sam služio tvome ocu, a sada ću služiti tebi',
moći ćeš tada okretati Ahitofelove savjete u moju
korist. 35S tobom će biti i svećenici Sadok i Ebjatar.
Sve što čuješ iz palače, javi svećenicima Sadoku i
Ebjataru. 36S njima su ondje i dva njihova sina,
Ahimaas Sadokov i Jonatan Ebjatarov: po njima
mi javljajte sve što čujete.«
37Tako se Hušaj, prijatelj Davidov, vrati u grad
upravo u času kad je Abšalom ulazio u Jeruzalem.

David i Siba

16 Kad je David prešao malo preko vrha, dođe
mu u susret Siba, sluga Meribaalov, sa dva 4 4; 9 1-13
osamarena magarca koja su nosila dvije stotine
kruhova, sto grozdova suhog grožđa, sto voćnjača
i mijeh vina. 2Kralj upita Sibu: »Što ćeš s tim?« A

a) »posla« po grč. L.; ispušteno u TM. – »da pribiva«, konj.; TM ispušta.
b) David ne misli da je sve propalo jer ostavlja na mjestu borce (rr. 27s i 34s). Međutim uklješten između pobunjenika na sjeveru i jugu on se strateški povlači.
c) »stajahu« – konj.; TM »prođoše«.
cc) »Itaj« – ime rekonstruirano po onom što slijedi.
d) »Jahve neka ti iskaže« po LXX; TM ispušta.
e) Tekst rr. 23–24 je nesiguran.
f) »Hajde, ti i Ebjatar vratite se« – konj.; usp. nastavak. TM »idi, vrati se«.
g) Običaji u žalosti (19,5: Ez 24,17) postali znakovima boli (Jr 14,3s; Est 6,12; Mih 1,8).
h) »Tada javiše Davidu« – LXX; TM »David upozori«.
i) Možda svetište u Nobu (1 Sam 21,2).
ii) »prijatelj Davidov« – LXX; usp. r. 37; TM ispušta.
j) »gospodaru« – konj.; TM »ja«.

Siba odgovori: »Magarci će poslužiti kraljevoj obi-
telji za jahanje, kruh i voće momcima za jelo, a
vino za piće onima koji se umore u pustinji.« 3Kralj
dalje upita: »A gdje je sin tvoga gospodara?« A
Siba odgovori kralju: »Eno, ostao je u Jeruzalemu
jer je mislio: 'Danas će mi dom Izraelov vratiti kra-
ljevstvo moga oca.'« 4Tada kralj reče Sibi: »Sve što
19 25-31 posjeduje Meribaal neka je tvoje.« A Siba odgovo-
ri: »Bacam se ničice pred tobom. O, da bih i dalje
bio dostojan milosti u tvojim očima, kralju gospo-
daru!«

Šimej proklinje Davida

3 16 5Kad je kralj David došao do Bahurima, izađe
odande čovjek od roda Šaulova. Zvao se Šimej, a
bio je sin Gerin. Dok je izlazio, neprestano je pro-
klinjao. 6Bacao je kamenje na Davida i na sve dvo-
rane kralja Davida, premda je sva vojska sa svim
junacima okruživala kralja s desne i lijeve strane.
7A Šimej je ovako govorio proklinjući: »Odlazi, od-
lazi, krvniče, ništarijo! 8Jahve je okrenuo na tebe
svu krv Šaulova doma[a], kojemu si ti oduzeo kra-
ljevstvo. Ujedno je Jahve predao kraljevstvo u ruke
tvome sinu Abšalomu. Evo, sad si zapao u nevolju
jer si krvnik.«
1 Sam 26 6 9Tada Sarvijin sin Abišaj zapita kralja: »Zar da
ovaj uginuli pas proklinje moga gospodara kralja?
Dopusti da odem prijeko i da mu skinem glavu!«
19 23 10Ali kralj odgovori: »Što hoćete od mene, Sarvijini
15 25-26 sinovi? Ako on proklinje te ako mu je Jahve zapo-
vjedio: 'Proklinji Davida!' – tko ga smije pitati:
'Zašto činiš tako?'« 11Nato David reče Abišaju i
svim svojim dvoranima: »Eto, moj sin koji je izašao
od moga tijela radi mi o glavi, a kamoli neće sada
ovaj Benjaminovac! Pustite ga neka proklinje ako
mu je Jahve to zapovjedio. 12Možda će Jahve po-
gledati na moju nevolju[b] te mi vratiti dobro za nje-
govu današnju psovku.«
13Zatim David sa svojim ljudima nastavi put, a
Šimej iđaše gorskom stranom usporedo s njim, ne-
19 19-24 prestano psujući, bacajući kamenje[c] i dižući praši-
nu. 14Kralj i sav narod koji ga je pratio stigoše
umorni[d] i ondje odahnuše.

Hušaj kod Abšaloma

15Abšalom je međutim sa svim narodom izrael-
skim ušao u Jeruzalem; i Ahitofel bijaše s njim.
16A kad je Hušaj Arčanin, Davidov prijatelj, došao 15 32-37
k Abšalomu, reče Hušaj Abšalomu: »Živio kralj!
Živio kralj!« 17A Abšalom upita Hušaja: »Je li to
tvoja vjernost prema tvome prijatelju? Zašto nisi
otišao sa svojim prijateljem?« 18A Hušaj odgovori
Abšalomu: »Ne, nego koga je izabrao Jahve i ovaj
narod i svi Izraelci, njegov ću biti i s njim ću ostati.
19A drugo: kome ću služiti? Zar ne njegovu sinu?
Kako sam služio tvojemu ocu, tako ću služiti tebi.«

Abšalom i Davidove inoče

20Potom se Abšalom obrati Ahitofelu: »Savjetuj
sada: što da činimo?« 21Ahitofel odgovori Abšalo-
mu: »Uđi k inočama svoga oca, koje je ostavio da 15 16
čuvaju palaču: tada će sav Izrael čuti da si u zavadi
sa svojim ocem, pa će se ohrabriti svi oni koji su
pristali uz tebe[e].« 22Tada razapeše za Abšaloma ša-
tor na krovu i Abšalom uđe k inočama svoga oca 12 11-12
na oči svemu Izraelu. 23A savjet što bi ga dao Ahi-
tofel u ono vrijeme vrijedio je kao odgovor Božji;
toliko je vrijedio svaki Ahitofelov savjet i kod Da-
vida i kod Abšaloma.

Hušaj osujećuje Ahitofelove osnove

17 Nato Ahitofel reče Abšalomu: »Dopusti da
izaberem dvanaest tisuća ljudi pa da se dig-
nem i pođem u potjeru za Davidom još noćas. 2Na-
valit ću na njega kad bude umoran i bez snage;
plašit ću ga i razbježat će se sav narod koji je s
njim. Onda ću ubiti samoga kralja. 3A sav ću narod
dovesti natrag k tebi, kao što se mlâda vraća svome
mužu: ti radiš o glavi samo jednome čovjeku[f], a
sav će narod onda biti miran.« 4Svidje se to Abša-
lomu i svim starješinama Izraelovim.
5Ali Abšalom reče: »Pozovimo još Hušaja Arča-
nina da čujemo što će nam on kazati!« 6Kad je Hu-
šaj došao k Abšalomu, reče mu Abšalom: »Ahito-
fel je svjetovao ovako. Hoćemo li učiniti kako je
on predložio? Ako ne, govori ti!«
7A Hušaj odgovori Abšalomu: »Ovaj put savjet
Ahitofelov nije dobar.« 8I nastavi Hušaj: »Ti znaš
da su tvoj otac i njegovi ljudi junaci i da su ljuti
kao medvjedica kojoj su oteli njezine medvjediće.
Tvoj je otac ratnik, neće on dopustiti da narod po-
čiva preko noći. 9On se sada krije u kakvoj jami ili
na kakvu drugom mjestu. Pa ako odmah u početku
koji od naših padne, proširit će se glas o porazu u

a) Aluzija na pokolj opisan u 21,1–14, koji se odnosi na početak kraljevstva (usp. 9,1).
b) »moju nevolju« – prijevodi; TM ktb »moju krivnju«; qr »moje oko«.
c) Iza »bacajući kamenje« TM ponavlja »usporedno s njim«.
d) Neko zemljopisno ime nestalo je iz teksta.
e) Abšalomov je postupak mnogo više od obične nepristojnosti: uzimajući u posjed harem svoga oca on naglašava svoje pravo na nasljedstvo (usp. 3,7+).
f) »kao što se mlada vraća...samo jednom čovjeku« po LXX; TM oštećen.

vojsci koja je pristala uz Abšaloma. [10]Tada će i naj-
hrabriji, u koga je srce kao u lava, izgubiti srča-
nost. Jer sav Izrael zna da je tvoj otac junak i da
su hrabri oni koji ga prate. [11]Zato ja svjetujem ovo:
neka se sav Izrael, od Dana do Beer Šebe, okupi
oko tebe, da ga bude kao pijeska na obali morskoj,
a ti sam da stupaš u njihovoj sredini[a]. [12]Tada ćemo
navaliti na njega gdje se god bude nalazio, oborit
ćemo se na nj kao što rosa pada na zemlju i ne-
ćemo ostaviti živa ni njega niti ikojega od njegovih
ljudi. [13]Ako li se povuče u koji grad, sav će izrael-
ski narod donijeti[b] užeta pod onaj grad pa ćemo ga
povlačiti do potoka, sve dok više ni kamenčića ne
bude od njega.«
[14]Tada Abšalom i svi Izraelci rekoše: »Bolji je
savjet Hušaja Arčanina nego savjet Ahitofelov.«
Jer Jahve bijaše odlučio da se osujeti izvrsna Ahito-
15 31 felova osnova, kako bi navukao nesreću na Abšalo-
ma.
[15]Potom Hušaj javi svećenicima Sadoku i Ebjata-
ru: »Ahitofel je tako i tako savjetovao Abšaloma i
starješine izraelske, a ja sam savjetovao tako i ta-
ko. [16]Zato sad brzo javite to Davidu i poručite mu:
15 27-28 'Nemoj noćas noćiti na ravnicama pustinje, nego
brzo prijeđi na drugu stranu da ne bude uništen
kralj i sva vojska koja je s njim.'«

David dobiva obavijest i prelazi preko Jordana

15 27 [17]Jonatan i Ahimaas zadržavali se kod Rogelskog
1 Kr 1 9 izvora; jedna je sluškinja dolazila i donosila im vije-
sti, a oni su odlazili da to jave kralju Davidu, jer
se nisu smjeli odati ulazeći u grad. [18]Ali ih opazi
neki momak te javi Abšalomu. Nato obojica žurno
odoše i dođoše u kuću nekoga čovjeka u Bahuri-
mu. U njegovu dvorištu bijaše studenac i oni se
spustiše u nj. [19]A žena uze i razastrije pokrivač
Jš 2 4s.15s preko otvora studencu i posu po njem stučenoga
zrnja, tako da se ništa nije moglo opaziti.
[20]Abšalomove sluge dođoše k toj ženi u kuću i
upitaše: »Gdje su Ahimaas i Jonatan?« A žena im
odgovori: »Otišli su dalje prema vodi[c].« Potom su
ih još tražili, ali ih ne nađoše pa se vratiše u Jeru-
zalem. [21]A kad su oni otišli, ona dvojica iziđoše iz
studenca i odoše da donesu vijesti kralju Davidu. I
rekoše mu: »Ustajte i prijeđite brže preko vode,
jer je tako i tako savjetovao protiv vas Ahitofel.«
[22]Tada se David i sav narod što bijaše s njim diže i
prijeđe preko Jordana; u zoru nije više bilo nijed-
noga koji nije prešao preko Jordana.
[23]Kad je Ahitofel vidio da se nije izvršio njegov 15 31
savjet, osamari svoga magarca, krenu na put i ode
svojoj kući u svoj grad. Ondje se pobrinu za svoju
kuću, zatim se objesi i umrije[d]. Pokopaše ga u
grobu njegova oca.

Abšalom prelazi preko Jordana – David u Mahanajimu

[24]David je već bio došao u Mahanajim kad je Ab-
šalom prešao preko Jordana sa svim Izraelcima koji
bijahu s njim. [25]Abšalom bijaše postavio Amasu za 19 14;
zapovjednika nad vojskom namjesto Joaba. A 20 4-13
Amasa je bio sin nekoga čovjeka po imenu Jitre,
Jišmaelovca[e], koji je ušao k Abigajili, kćeri Jišaje-
voj i sestri Sarvije, Joabove majke. [26]Izrael i Abša-
lom udariše tabor u zemlji gileadskoj.
[27]Kad je David došao u Mahanajim, tada Šobi,
sin Nahašev iz Rabe Amonske, pa Makir, sin 10 2
Amielov iz Lo Debara, i Barzilaj, Gileađanin iz 9 4
Rogelima, [28]donesoše postelja, pokrivača[f], čaša i 19 32
zemljanog suđa, uz to pšenice, ječma, brašna,
pržena žita, boba, leće[g], [29]meda, kiseloga mlijeka i
sira kravljeg i ovčjeg i ponudiše Davida i narod što
bijaše s njim da jedu. Jer mišljahu: »Ljudi su u pu-
stinji trpjeli glad, umor i žeđu.«

a) »u njihovoj sredini« – po prijevodima; TM »u bitci«. To zahtijeva odgađanje: David koji čeka (15,28) moći će se skloniti na sigurno.
b) »donijeti« – po grč. L.; TM »podignuti«.
c) »dalje prema vodi« – konj.; TM nerazumljiv. Voda će biti Jordan (usp. rr. 21–22).
d) Jedini slučaj samoubojstva spomenut u SZ osim onih gdje se neki ratnik ubio da ne padne u ruke neprijatelju (Suci 9,54; 1 Sam 31,4s; 1 Kr 16,18; 2 Mak 14,41s), a slučaj Samsona je poseban (Suci 16,28s).
e) »Jišmaelovca« LXX, usp. 1 Ljet 2,17; TM »Izraelca«. – »Jišajevoj« grč. L., usp. 1 Ljet 2,16; TM »Nahaševoj«. Amasa je ustvari Joabov rođak, a oba su Abšalomovi rođaci, Davidovi nećaci.
f) »donesoše postelja, pokrivača« – po LXX, ispušteno u TM.
g) Tekst nesiguran.

Poraz Abšalomovih ljudi

18 Potom David pobroji narod što bijaše s njim
i postavi nad njima tisućnike i stotnike. [2]Za-
1 Sam 11 11 tim podijeli vojsku na tri skupine[a]: jednu trećinu
Suci 7 16 predade Joabu, drugu trećinu Abišaju, sinu Sarviji-
nu, bratu Joabovu, a treću trećinu Itaju iz Gata.
Tada David reče narodu: »I ja ću s vama u rat.«
[3]Ali se narod usprotivi: »Ne smiješ ti ići. Jer ako
mi i pobjegnemo, neće nitko na to obraćati pažnju,
ili ako nas i pola izgine, neće se na to obraćati paž-
nja; ali ti sam vrijediš kao nas deset tisuća. Osim
toga, bolje je da budeš pripravan da nam iz grada
pomogneš.« [4]A kralj im odgovori: »Učinit ću sve
što vam se čini dobro.« I kralj stade kod vrata dok
je vojska izlazila po stotinama i tisućama. [5]A Joa-
bu, Abišaju i Itaju dade zapovijed: »Čuvajte mi
mladića Abšaloma!« I sav je narod čuo da je kralj
tako zapovjedio svim vojvodama za Abšaloma.
[6]Tako vojska iziđe za boj spremna pred Izraela i
bitka se zametnu u Efrajimovoj šumi[b]. [7]Izraelsku
vojsku potukoše Davidovi ljudi; i velik poraz bijaše
u onaj dan: dvadeset tisuća mrtvih. [8]Boj se proširio
po svemu onom kraju i više je ljudi onoga dana
progutala šuma nego mač.

Smrt Abšalomova

[9]Abšalom slučajno zapade u ruke Davidovim lju-
dima. Abšalom je jahao na mazgi, a mazga naiđe
pod grane velika hrasta, tako te je Abšalomu glava
zapela o grane i on osta viseći[c] između neba i zem-
lje, dok je mazga ispod njega otišla dalje.
[10]Vidje to neki čovjek i javi Joabu govoreći: »U-
pravo sam vidio Abšaloma gdje visi o jednom hra-
stu.« [11]A Joab odvrati čovjeku koji mu je to javio:
»Kad si ga vidio, zašto ga na mjestu nisi sastavio
sa zemljom? Moja bi onda bila dužnost da ti dam
deset srebrnih šekela i jedan pojas!« [12]Ali čovjek
odgovori Joabu: »I kad bi mi na dlan izbrojio ti-
suću srebrnih šekela, ne bih digao ruku na kraljeva
sina! Čuli smo na svoje uši kako je kralj zapovjedio
18 5 tebi, Abišaju i Itaju govoreći[d]: 'Čuvajte mi mladića
Abšaloma!' [13]Da sam podmuklo napao na njega iz-
lažući opasnosti svoj život – jer kralju ništa ne
ostaje skriveno – onda bi se ti držao po strani.«

[14]A Joab odvrati: »Neću ja ovdje dangubiti s to-
bom!« I uze tri sulice[e] u ruke i zabode ih u srce
Abšalomu, koji je bio još živ viseći o hrastu. [15]Nato
priđe deset momaka, štitonoša Joabovih, i dotu- 1 Sam 14 13
koše Abšaloma i usmrtiše.
[16]Tada Joab zapovjedi da zatrube u rog, i vojska
prestade progoniti Izraela jer je Joab zaustavio voj-
sku. [17]Potom uzeše Abšaloma, baciše ga u duboku
jamu usred šume i navaljaše na nj veliku gomilu Jš 7 26;
kamenja. Izraelci pak pobjegoše svaki svome šato- 8 29; 10 27
ru.
[18]Abšalom bijaše još za života postavio sebi spo-
menik u Kraljevoj dolini jer mišljaše: »Nemam sina Post 14 17
koji bi sačuvao spomen mome imenu.« I nazvao je 2 Sam 14 27
taj spomenik po svome imenu te se još i danas zove
»Abšalomov spomenik[f]«.

Davidu javljaju smrt Abšalomovu

[19]Ahimaas, Sadokov sin, reče Joabu: »Idem javiti
kralju veselu vijest da mu je Jahve pribavio pravdu
izbavivši ga iz ruku njegovih neprijatelja.« [20]Ali mu
Joab reče: »Ne možeš danas biti glasnik vesele vije-
sti, nego ćeš to biti koji drugi dan; danas ne možeš
javiti dobru vijest jer je poginuo kraljev sin.«
[21]Zatim Joab zapovjedi Etiopljaninu[g]: »Idi javi
kralju što si vidio!« Etiopljanin se pokloni Joabu i
otrča.
[22]A Sadokov sin Ahimaas opet zamoli Joaba:
»Dogodilo se što mu drago, dopusti da otrčim i ja
za Etiopljaninom.« A Joab upita: »Zašto bi trčao,
sine moj, kad ti ta vesela vijest neće pribaviti na-
grade[h]?« [23]A on ponovi: »Dogodilo se što mu dra-
go, trčat ću!« A Joab mu odvrati: »Trči!« I Ahi-
maas otrča putem kroz ravnicu i preteče Etiopljani-
na.
[24]David je upravo sjedio među dvojim gradskim
vratima, a stražar se bio uspeo na krov iznad vrata.
Podigavši oči, stražar ugleda čovjeka kako trči sam.
[25]Stražar povika i javi kralju, a kralj mu reče: »Ako
je sam, nosi dobar glas na ustima[i].« Čovjek je dola-
zio sve bliže. [26]Uto stražar ugleda drugoga čovjeka
gdje trči. I povika stražar koji je bio nad vratima[j]:
»Evo još jednoga čovjeka koji trči sam!« A kralj
odvrati: »I taj nosi dobar glas.« [27]Stražar nastavi: 2 Kr 9 20
»Prepoznajem trk prvoga čovjeka: trči kao Sado-

a) »podijeli« (na tri...) po grč. L.; TM »posla« (u tri skupine).
b) Lokacija nesigurna.
c) »osta viseći« – po prijevodima; TM »dospije«.
d) Iza »govoreći« BJ po pr. stavlja riječi »Iz obzira prema meni«; TM »Iz obzira prema svakome«.
e) »sulice« – po LXX; TM »štapa«.
f) Ovaj spomenik, doslovno »Abšalomova ruka«, nije helenistički grob koji se nalazi u Cedronskoj dolini. To je bila *massebah* – nadgrobni stup (usp. Post 35,20).
g) BJ »Kušitu« (»Kuš« je stari naziv za Nubiju, područje koje se proteže od južnog Egipta preko sjeveroist. Sudana prema Etiopiji). Taj je rob dakle crnac, možda zbog toga odabran jer nosi loše vijesti.
h) »neće pribaviti« – konj.; TM »neće se naći«. Donosilac dobre vijesti dobivao je nagradu (4,10).
i) Više bjegunaca je navješćivalo nesreću.
j) »nad vratima« – po prijevodima; TM »vrataru«.

1 Kr 1 42 kov sin Ahimaas.« A kralj odvrati: »To je dobar
čovjek, dolazi s dobrim glasom.«
[28]Ahimaas se približi[a] kralju i pozdravi ga:
»Zdravo!« Baci se licem na zemlju pred kraljem i
nastavi: »Blagoslovljen Jahve, tvoj Bog, koji je na-
pustio ljude što su digli ruku na moga gospodara i
kralja!« [29]A kralj upita: »Je li spašen mladić Abša-
lom?« A Ahimaas odgovori: »Vidio sam veliku
vrevu kad je kraljev sluga Joab slao tvoga slugu,
ali ne znam što je bilo[b].« [30]Kralj mu reče: »Odstupi
i stani tamo!« On odstupi i stade.
[31]Uto stiže Etiopljanin i progovori: »Neka moj
gospodar kralj primi veselu vijest. Jahve ti je danas
pribavio pravdu izbavivši te iz ruku svih onih koji
su ustali na tebe.« [32]A kralj upita Etiopljanina: »Je
li spašen mladić Abšalom?« A Etiopljanin odgovo-
ri: »Neka neprijatelji moga gospodara i kralja i svi
koji se dižu na tebe u zloj namjeri – prođu kao taj
mladić!«

Davidova žalost

19 Kralj zadrhta, pope se u gornju odaju nad
vratima i zaplaka; jecajući govoraše ovako[c]:
»Sine Abšalome, sine moj! Sine moj Abšalome!
Oh, da sam ja umro mjesto tebe! Abšalome, sine
19 moj, sine moj!« [2]I javiše Joabu: »Eno kralj plače i
tuguje za Abšalomom.« [3]Tako se pobjeda u onaj
dan pretvorila u žalost za svu vojsku, jer je vojska
čula u onaj dan da kralj tuguje za svojim sinom. [4]I
toga se dana vojskom kradom vrati u grad, kao što
se kradom šulja vojska koja se osramotila bježeći
15 30 iz boja. [5]A kralj je pokrio svoje lice i vapio iza gla-
sa: »Sine moj Abšalome! Abšalome, sine moj! Sine
moj!«
[6]Tada Joab dođe kralju u kuću i reče mu: »Posti-
đuješ danas lice svih svojih slugu koji su danas spa-
sili život tebi, život tvojim sinovima i tvojim kćeri-
ma, život tvojim ženama i život inočama tvojim,
[7]jer iskazuješ ljubav onima koji te mrze, a mržnju
onima koji te ljube. Danas si pokazao da ti ništa
nije ni do vojvoda ni do vojnika, jer vidim sada da
bi ti sasvim pravo bilo kad bi Abšalom bio živ, a
mi svi da smo danas poginuli. [8]Zato sada ustani,
iziđi i prijazno progovori svojim vojnicima; jer, ku-
nem ti se Jahvom, ako ne iziđeš, nijedan čovjek
neće ostati noćas s tobom, i to će ti biti veća ne-
sreća od svih koje su te snašle od tvoje mladosti pa
do sada.«
[9]Kralj ustade i sjede na vrata. Javiše to svemu
narodu govoreći: »Eno kralj sjedi na vratima.« I
sav narod dođe pred kralja.

Priprave za Davidov povratak

A Izraelci bijahu pobjegli svaki u svoj šator. [10]I
sav se narod po svim Izraelovim plemenima prepi-
rao govoreći: »Kralj nas je izbavio iz ruku naših
neprijatelja, on nas je izbavio iz ruku filistejskih, a
sada je morao pobjeći iz zemlje ispred Abšaloma.
[11]A Abšalom koga smo pomazali za kralja poginuo
je u boju. Zašto se, dakle, kolebate dovesti kralja
natrag?«
[12]Te riječi svega Izraela dopru do kralja u nje-
govu kuću[d]. Zato kralj David poruči svećenicima
Sadoku i Ebjataru: »Recite starješinama judejskim
ovako[e]: 'Zašto da vi budete posljednji koji će kralja
dovesti u njegovu kuću? [13]Vi ste moja braća, vi ste
od moga mesa i od mojih kosti. Zašto biste, dakle,
bili posljednji koji će dovesti kralja natrag?' [14]Re-
cite i Amasi[f]: 'Nisi li ti od mojih kosti i od moga
mesa? Neka mi Bog učini zlo i neka mi doda drugo Rut 1 17+
ako mi ne budeš zauvijek vojvoda nad mojom voj-
skom namjesto Joaba!'« [15]Tada se složiše svi ljudi
Judina roda kao jedan čovjek i poručiše kralju:
»Vrati se sa svim svojim ljudima!«

Događaji za povratka: Šimej

[16]I tako se kralj vrati i dođe do Jordana, a Judejci
bijahu stigli do Gilgala dolazeći u susret kralju da
prate kralja na prijelazu preko Jordana. [17]Tada je
pohitio i Šimej, sin Gerin, Benjaminovac iz Bahuri- 16 5-13
ma, i sišao s Judejcima u susret kralju Davidu. [18]I-
mao je sa sobom tisuću ljudi od Benjaminova ple- 16 1-4; 19 25-31
mena. I Siba, sluga Šaulova doma, sa petnaest svo-

a) »se približi« – grč. L.; TM »povika«.
b) »kad je kraljev sluga Joab slao tvoga slugu« – konj.; TM »u času slanja kraljeva sluge Joaba i tvog sluge«. Spretna laž: Ahimaas ostavlja lošu vijest drugom glasniku.
c) »jecajući« – grč. L.; TM »hodajući«.
d) S nekim prijevodima u ovom je r. promijenjen red riječi. U prvobitnom poretku stoji: »Zato kralj...u njegovu kuću?« a zatim prvi dio retka, gdje BJ ispušta drugo »u njegovu kuću«.
e) David želi da ga najprije pozove natrag njegovo pleme: to je glas krvi i ujedno predosjećaj da njegova dinastija može računati samo s vjernošću Judejaca.
f) Vojni poglavica pobune (17,25): njega treba najprije pridobiti. David teško podnosi Joabovo nasilje i želi ga zamijeniti, ali će se Joab riješiti svog takmaca (20,8–13) i ostat će na svom položaju sve do Davidove smrti (1 Kr 2,5s; 28s).

jih sinova i dvadeset svojih slugu, dođe do Jordana
pred kralja. [19]Dovezli su splav da prevezu kraljevu
čeljad i da učine sve[a] što bi mu bilo drago.
A Gerin sin Šimej baci se pred noge kralju kad
je kralj htio prijeći preko Jordana; [20]i reče kralju:
»Neka mi moj gospodar ne upiše u grijeh! Ne opominji
se zla što ti ga je učinio tvoj sluga u onaj dan
kad je moj gospodar i kralj izlazio iz Jeruzalema.
Neka to kralj ne uzima k srcu! [21]Tvoj sluga uviđa
da je sagriješio; zato sam, evo, došao danas prvi iz
svega Josipova doma[b] da siđem u susret svome gospodaru
i kralju.«
[22]Ali Sarvijin sin Abišaj progovori i reče: »Zar
Šimej ne zaslužuje smrt što je proklinjao pomazanika
Jahvina?« [23]A David odgovori: »Što ja imam
16 9-10 s vama, Sarvijini sinovi, te me danas uvodite u napast?
1 Sam 11 13 Zar bi danas mogao tko biti pogubljen u Izraelu?
Tā sada znam da sam danas opet kralj nad
Izraelom.« [24]Tada kralj reče Šimeju: »Nećeš poginuti!«
I kralj mu se zakle[c].

16 1-4 **Meribaal**

[25]I Šaulov sin Meribaal sišao je u susret kralju.
Pnz 21 12 On nije njegovao ni svojih nogu ni svojih ruku[d],
nije uređivao svoje brade, nije prao svojih haljina
od onoga dana kad je otišao kralj pa sve do dana
kad se opet vratio u miru. [26]Kad je iz Jeruzalema
došao u susret[e] kralju, upita ga kralj: »Zašto nisi
pošao sa mnom, Meribaale?« [27]A on odgovori:
»Kralju gospodaru! Moj me sluga prevario. Tvoj
mu je sluga rekao: 'Osamari mi magaricu[f] da je uzjašem
i pođem s kraljem!' Jer tvoj je sluga hrom.
[28]On je oklevetao tvoga slugu pred mojim gospodarom
i kraljem. Ali moj je gospodar i kralj kao Božji
anđeo: zato čini što je dobro u tvojim očima. [29]Jer
sav moj očinski dom nije bio drugo zaslužio nego
smrt od moga gospodara kralja, a ti si ipak primio
9 10 svoga slugu među one koji jedu za tvojim stolom.
Pa kako još imam pravo tužiti se kralju?«
[30]A kralj mu odgovori: »Čemu da još duljiš svoj
govor? Određujem: ti i Siba podijelite njive!«
[31]Meribaal reče kralju: »Neka uzme i sve, kad se
moj gospodar kralj sretno vratio u svoj dom!«

Barzilaj

[32]I Barzilaj Gileađanin dođe iz Rogelima i nastavi
s kraljem da ga isprati preko Jordana. [33]Barzilaj
bijaše vrlo star, bilo mu je osamdeset godina.
Pribavljao je kralju opskrbu dok je boravio u Ma- 17 27-29
hanajimu jer bijaše vrlo imućan čovjek. [34]Kralj reče
Barzilaju: »Pođi sa mnom, ja ću te u tvojim starim
danima uzdržavati kod sebe u Jeruzalemu.« [35]A
Barzilaj odgovori kralju: »A koliko mi još godina
života ostaje da idem s kraljem u Jeruzalem? [36]Sada
mi je osamdeset godina; mogu li još razlikovati što
je dobro a što zlo? Može li tvojem sluzi još goditi
što jede i pije? Mogu li još slušati glas pjevača i
pjevačica? Zašto bi tvoj sluga bio još na teret
mome gospodaru kralju? [37]Tvoj će sluga još samo
prijeći preko Jordana s kraljem, ali zašto bi mi kralj
dao takvu nagradu? [38]Dopusti svome sluzi da se
vrati, da umrem u svom gradu kod groba svoga
oca i svoje majke. Ali evo tvoga sluge Kimhama[g],
neka ide dalje s mojim gospodarom kraljem, pa
njemu učini što je dobro u tvojim očima!«
[39]Kralj odgovori: »Neka onda Kimham ide sa
mnom dalje, a ja ću mu učiniti što bude tebi drago
i što god me zamoliš sve ću mu učiniti za tebe.«
[40]Kad je sav narod prešao preko Jordana, prijeđe
i kralj, poljubi Barzilaja i blagoslovi ga, potom se
ovaj vrati u svoje mjesto.

Juda i Izrael otimaju se za kralja

[41]Kralj nastavi put u Gilgal, a Kimham iđaše s
njim. Kralja je pratio sav narod Judin[i] i polovina
naroda Izraelova. [42]Uto svi Izraelci dođu pred kralja
i upitaju ga: »Zašto te naša braća Judejci ukradoše
i zašto prevedoše preko Jordana našega kralja
i njegov dom i sve Davidove ljude s njim?« [43]A
Juda odgovori Izraelu: »Kralj je meni rod. Zašto si
se ražestio zbog toga? Jesam li jeo na kraljev račun?
Ili sam si što prigrabio[j]?« [44]Tada Izrael odgovori
Judi ovako: »Ja imam deset udjela na kralja i
prema tebi ja sam prvorođenac[k]. Zašto si me, da- 1 Kr 11 5
kle, prezreo? Nije li moja riječ bila prva kad je trebalo
natrag dovesti moga kralja?« Ali govor Judin
bijaše tvrđi od govora Izraelova.

a) »i poduzeli su sve« – BJ po LXX; TM »i ona je prešla gaz«.
b) Kojemu je katkada pridružen i Benjamin.
c) Ali si je pridržao osvetu poslije svoje smrti (1 Kr 2,8s.36–46).
d) »ni svojih ruku« – po LXX; TM ispušta.
e) »iz Jeruzalema« po nekim rkpp. LXX; TM »u Jeruzalemu«.
f) »Tvoj mu je sluga rekao... magaricu« po prijevodima; TM »Tvoj je sluga rekao: 'Osamarit ću si magaricu«.
g) Prijevod nesiguran.
h) Barzilajev sin.
i) »pratio« – po LXX; TM »pustio da prođe«.
j) »što prigrabio«: BJ po Targ. »ili mi je on priskrbio kakav udio?«; TM »ili ... kakvu važnost/moć« (?).
k) »prvorođenac« – po prijevodima; TM »u Davidu« (?).

Pobuna Šebe[a]

20 Ondje se slučajno našao opak čovjek po imenu Šeba, Bikrijev sin, Benjaminovac. On zatrubi u rog i viknu:
17 27-29 1 Kr 12 16 »Mi nemamo udjela na Davidu
ni baštine na Jišajevu sinu!
Svaki svome šatoru, Izraele!«
2 Tako svi Izraelci ostaviše Davida i pođoše za Bikrijevim sinom Šebom; a Judejci prionuše uza svoga kralja i otpratiše ga od Jordana do Jeruzalema.
3 Kad se David vratio u svoju palaču u Jeruzalem,
15 16; uze deset inoča koje je bio ostavio da čuvaju palaču
16 20-22 i stavi ih da budu čuvane. Brinuo im se za uzdržavanje, ali nije više išao k njima. Tako su one živjele zatvorene do svoje smrti, kao udovice živoga muža.

Umorstvo Amase

19 14 4 Potom kralj zapovjedi Amasi: »Sazovi mi Judejce do tri dana, a i ti da budeš ovdje!« 5 Amasa ode da sazove Judejce, ali se zadrža preko vremena koje mu bijaše odredio kralj. 6 Tada David reče Abišaju: »Sad će nam Bikrijev sin Šeba biti opasniji nego Abšalom. Zato uzmi ljude svoga gospodara i pođi za njim u potjeru da se ne domogne tvrdih gradova i ne izmakne nam iz očiju[b]!« 7 Za Abišajem[c]
8 18 krenu na put Joab, Kerećani, Pelećani i svi junaci;
23 8s oni iziđu iz Jeruzalema u potjeru za Bikrijevim sinom Šebom. 8 Kad su bili kod velikoga kamena što
2 13 je kod Gibeona, dođe Amasa prema njima. Joab imaše na sebi ratnu haljinu, a preko nje imaše pripasan mač uz bedro, u koricama; ali mu se mač iskliznu[d] i pade. 9 Joab pozdravi Amasu: »Jesi li mi dobro, brate?« I desnom rukom uhvati za bradu Amasu da ga poljubi. 10 Amasa se nije obazirao na mač koji bijaše Joabu u ruci, i on ga udari njim u trbuh i prosu mu utrobu na zemlju. Nije morao ponoviti udarac i Amasa umrije. Joab sa svojim bratom Abišajem nastavi potjeru za Bikrijevim sinom Šebom.
1 Kr 11 31

11 Jedan od Joabovih momaka osta na straži kod Amase i tu je vikao: »Kome je mio Joab i tko je za Davida neka slijedi Joaba!« 12 A Amasa ležao u krvi nasred puta. Videći onaj čovjek gdje se ustavlja sav narod, odvuče Amasu s puta u polje i baci preko njega kabanicu jer je vidio gdje se zaustavlja svatko tko naiđe blizu njega. 13 Kad je Amasa bio uklonjen[e] s puta, svi ljudi pođoše za Joabom[f] da gone Bikrijeva sina Šebu.

Svršetak ustanka

14 Šeba je prošao kroza sva izraelska plemena sve do Abel Bet Maake[g] i svi Bikrani[h] s njim. Skupiše se oni i pođoše za njim[i]. 15 Joab dođe i opsjede ga u Abel Bet Maaki. Dade nasuti nasip oko grada. Sva vojska koja bijaše s Joabom navali potkopavati zid da ga obori. 16 Tada se jedna mudra žena uspe na zid i povika iz grada: »Čujte! Čujte! Recite Joabu: 'Priđi ovamo, da govorim s tobom!'« 17 Kad je prišao, upita žena: »Jesi li ti Joab?« On odgovori: »Jesam.« A ona će: »Poslušaj riječ sluškinje svoje!« On odgovori: »Slušam.« 18 Žena nastavi: »Nekoć se govorilo ovako: 'Treba pitati u Abelu i u Danu 19 je li svršeno s onim što su utvrdili vjernici u Izraelu[j].' Ti bi htio uništiti jedan grad, i to jedan od matičnih gradova u Izraelu. Zašto zatireš baštinu Jahvinu?«

20 Joab odgovori ovako: »Daleko, daleko bilo to od mene! Ne želim ni zatirati ni razarati. 21 Ne radi se o tome, nego je jedan čovjek iz Efrajimove gore, po imenu Šeba, Bikrijev sin, podigao ruku na kralja, na Davida. Predajte samo njega, pa ću otići od grada!« Žena odgovori Joabu: »Dobro. Odmah će ti njegovu glavu baciti preko zida!« 22 Žena se vrati u grad i progovori svemu narodu kako joj je govorila njezina mudrost. I odsjekoše glavu Bikrijevu sinu Šebi i baciše je Joabu. A on zapovjedi da zatrube u rog te se raziđoše od grada, svaki u svoj kraj. A Joab se vrati kralju u Jeruzalem.

a) U ovoj pobuni koju je podigao neki Benjaminac nije samo mržnja na Šaulovo pleme. U njoj izlazi na vidjelo neprijateljstvo između Izraela i Jude.
b) »i ne izmakne nam iz očiju« – po grč. L.; TM »i ne utekne nam« (?).
c) »Za Abišajem« – LXX; TM »Za njim (krenuše) ljudi (Joabovi)«.
d) »mač iskliznu« – po LXX; TM »one iskliznuše«.
e) »bio uklonjen« – konj.; TM oštećen.
f) Na osnovi svog ugleda Joab se nameće protiv kraljeve volje kao vođa, a vojska mu se priključuje.
g) Utvrđeni grad u blizini Dana (r. 18); na krajnjem sjeveru izraelskog teritorija.
h) Prazan prostor u rkpp. daje naslutiti da su neke riječi ispale. Tekst ovog r. je nesiguran.
i) U grad.
j) Rr. 18–19 po LXX; TM oštećen. Žena navodi uzrečicu po kojoj su dva grada bili čuvari predaje u Izraelu.

= 8 16-18 **Visoki službenici Davidovi**

23Joab je bio zapovjednik nad svom vojskom[a]. Jo-
jadin sin Benaja bio je zapovjednik nad Kereća-
nima i Pelećanima. 24Adoram je bio nadglednik
nad radovima. Ahiludov sin Jošafat bio je pečat-
nik. 25Seraja je bio državni pisar. Sadok i Ebjatar
bijahu svećenici. 26Uz to je Jairanin Ira bio zamje- 8 18+
nik Davidov.

V. Dodaci[b]

Velika glad i smaknuće Šaulovih potomaka[c]

21 U dane Davidove vladaše jednom glad tri go-
dine uzastopce. David se obrati Jahvi[d], a Ja-
hve mu odgovori: »Na Šaulu i njegovu domu leži
Jš 9 3-27 krvna krivnja[dd] jer je pogubio Gibeonce.« 2Tada
kralj sazva Gibeonce da ih pita. Ti Gibeonci nisu
pripadali Izraelcima, nego su bili ostatak Amoreja-
ca, kojima se Izraelci bijahu zakleli zakletvom, ali
je Šaul tražio da ih uništi u svojoj revnosti za Iz-
raelce i Judejce[e].
3David, dakle, upita Gibeonce: »Što da vam uči-
nim i čime da vam dadem zadovoljštinu da biste
blagoslovili[f] baštinu Jahvinu?« 4Gibeonci odgovori-
še: »Ne tražimo mi ni srebra ni zlata od Šaula i
njegova doma, niti nam je stalo da se pogubi koji
čovjek u Izraelu.« David će im nato: »Što reknete
učinit ću za vas.«
5A oni odgovoriše kralju: »Čovjek koji nas je za-
tirao i koji je smišljao da nas uništi, da nas ne bude
nigdje u svemu izraelskom području, 6od njegovih
potomaka neka nam se preda sedam ljudi da ih
objesimo pred Jahvom u Gibeonu na gori Jahvi-
noj[g].« Kralj odvrati: »Dat ću vam ih.«
1 Sam 20 15s, 42 7Kralj poštedje Meribaala, sina Šaulova sina Jo-
natana, zbog zakletve pred Jahvom koja ih je veza-
la, Davida i Jonatana, sina Šaulova. 8Tako kralj
3 7 uze oba sina Rispe, Ajine kćeri, koje je rodila Šau-
lu, Armonija i Meribaala, i svih pet sinova Mera-
1 Sam 18 19 be[h], Šaulove kćeri, koje je rodila Adrielu, sinu Bar-
zilajevu, iz Mehole. 9Njih dade u ruke Gibeoncima,
a oni ih objesiše na gori pred Jahvom. Tako sva
sedmorica poginuše zajedno, pogubljeni prvih dana
žetve, na početku ječmene žetve.
10Rispa, Ajina kći, uze kostrijet[i] i prostrije je za 3 31; 12 16
sebe na stijeni od početka ječmene žetve sve dok
nije kiša s neba pala na mrtva tijela, i tako nije
dala nebeskim pticama da se spuštaju na njih[j] danju
ni poljskim zvijerima noću. 11Kad su Davidu javili
što je učinila Ajina kći Rispa, Šaulova inoča, 12ode
David i uze Šaulove kosti i kosti njegova sina Jona-
tana od stanovnika Jabeša Gileadskog, koji ih bi-
jahu potajno odnijeli s trga u Bet Šanu, gdje su ih 1 Sam 31 10-13
objesili Filistejci u onaj dan kad su Filistejci porazili
Šaula na Gilboi. 13David prenese odande Šaulove
kosti i kosti njegova sina Jonatana pa ih združi s
kostima pogubljenih. 14I ukopaše Šaulove kosti i
kosti njegova sina Jonatana s kostima pogubljenih[k]
u zemlji Benjaminovoj, u Seli, u grobu Šaulova oca
Kiša. Pošto izvršiše sve što je kralj zapovjedio, Bog
se smilova zemlji.

Junačka djela protiv Filistejaca[l]

15Jednom opet nasta rat između Filistejaca i Iz-
raelaca. David ode u boj sa svojim ljudima te su se
borili s Filistejcima tako da se David umorio. 16Iši-
benob[m], jedan od Rafinih potomaka, čije je koplje
bilo teško tri stotine mjedenih šekela i koji o pri- Pnz 1 28+
pasu imaše nov mač[mm], hvastao se tada da će ubiti
Davida. 17Ali Davidu priskoči u pomoć Sarvijin sin
Abišaj; udari on Filistejca te ga ubi. Tada se Davi-

a) »vojskom« – TM nadodaje »Izraela«, glosa.
b) Prekidajući veliku povijest Davidove obitelji i nasljedstva na prijestolju, koja će se nastaviti u 1 Kr 1, gl. 21 – 24 sadrže šest dodataka koji idu dva po dva: dva izvještaja u 21,1–14 (glad kroz tri godine) i 24 (kuga kroz tri dana); dva niza junačkih događaja: 21,15–22 (četiri filistejska giganta) i 23,8–39 (Davidovi junaci); dva pjesnička komada: 22 (Davidov psalam) i 23,1–7 (posljednje Davidove riječi).
c) Ova pripovijest, istrgnuta iz svog konteksta, morala bi bez sumnje kronološki doći prije 9,1. R.7 je naknadna glosa.
d) »David se obrati Jahvi«, dosl.: »zatraži lice Gospodnje« – kao što se traži prijam kod kralja (1 Kr 10,24).
dd) »krvna krivnja« – po LXX; TM oštećen.
e) Izvještaj o tom nasilju nad Gibeoncima nije sačuvan.
f) Uvrijeđeni Gibeonci izrekli su prokletstvo protiv Izraela. Sada ga trebaju poništiti izgovarajući blagoslov (usp. Suci 17,2; 1 Kr 2,33.44–45).
g) Mjesto nad Šaulom krvna osveta se izvršuje nad njegovim potomcima. – »U Gibeonu na gori Jahvinoj« po jednom dijelu LXX; TM »u Gibei Šaula, izabranika Jahvina«.
h) »Merabe« po pr. (usp. 1 Sam 18,19); TM »Mikale«.
i) Odjeća žalosti (usp. 3,31; 12,16).
j) Povratak kiše naviješta prestanak gladi i da je Bog prihvatio zadovoljštinu. Samo onda će David dozvoliti da se odnesu mrtva tjelesa. U ovom posebnom slučaju ne primjenjuje se Pnz 21,22–23 (usp. Jš 10,27).
k) »pogubljenih« – po LXX; TM ispušta.
l) Ovi opisi ratova protiv Filistejaca bolje bi pristajali iza 5,17–25 (na početak kraljevstva). Radi se o dvobojima (usp. 1 Sam 17,40+) filistejskih junaka i Davida ili kojeg od njegovih junaka (usp. još 23,20–21). U prvoj borbi David se spasio (protiv pravila – posredovanjem Abišaja); njegovi ga ljudi zamoliše da se više ne izlaže dvobojima (r. 17).
m) »Išibenob« – TM, ali oštećen *(jišbî benob)*; BJ ima konj. »junak« *('iš benajim)*.
mm) »mač« – po prijevodima; TM ispušta.

dovi ljudi zakleše rekavši Davidu: »Nećeš više ići s
14 7 1 Kr 11 36; nama u boj, da ne ugasiš svjetiljke Izraelove!«
15 4 [18]Poslije toga opet izbi rat s Filistejcima u Gobu;
2 Kr 8 19 tada je Hušanin Sibkaj pogubio Sipaja, jednoga od
Ljet 20 4-8 Rafinih potomaka. [19]Uz to nasta rat s Filistejcima
Sam 23 27 u Gobu; tada je Jairov sin Elhanan[a] iz Betlehema
Sam 17 4+; pogubio Golijata Gitejca, koji je imao kopljaču kao
17 7 tkalačko vratilo.
[20]Potom opet izbi rat u Gatu, gdje je bio neki
čovjek visoka rasta[b]: imaše taj na svakoj ruci i nozi
po šest prstiju, dakle dvadeset i četiri; i on bijaše
13 3 potomak Rafin. [21]Kad je počeo ružiti Izraela, ubi
Sam 16 9 ga Jonatan, sin Davidova brata Šimeja.
[22]Ta četvorica bijahu potomci istoga Rafe iz Ga-
ta, a poginuše od ruke Davidove i od ruku njegovih
slugu.

Psalam Davidov[c]

22 David upravi Jahvi riječi ove pjesme u dan
kad ga je Jahve izbavio iz ruku svih njegovih
neprijatelja i iz ruke Šaulove. [2]Pjevao je:
||Ps 18 »Jahve, hridino moja, utvrdo moja,
spase moj;
Sam 2 2 [3]Bože moj, pećino moja kojoj se utječem,
1 Sam 2 1 štite moj, spasenje moje, tvrđavo moja!
Ti me izbavljaš od nasilja.
[4]Zazvat ću Jahvu hvale predostojna
i od dušmana bit ću izbavljen.
[5]Valovi smrti okružiše mene,
23 6 prestraviše me bujice pogubne,
[6]Užad Podzemlja sputiše me,
smrtonosne zamke padoše na me:
[7]u nevolji zazvah Jahvu
i Bogu svome zavapih.
Iz svog Doma zov mi začu,
i vapaj moj mu do ušiju doprije.
Izl 19 16+ [8]I zemlja se potrese i uzdrhta,
uzdrmaše se temelji nebesa,
pokrenuše se, jer On gnjevom planu.
[9]Iz nosnica mu dim se diže,
iz usta mu oganj liznu,
ugljevlje živo od njega plamsa.

[10]On nagnu nebesa i siđe, Ps 144 5
pod nogama oblaci mu mračni.
[11]Na keruba stade i poletje; Izl 25 18+
na krilima vjetra zaplovi.
[12]Ogrnu se mrakom kao koprenom,
prekri se tamnim vodama
i oblacima tmastim,
[13]od bljeska pred licem njegovim
užga se ugljevlje plameno.
[14]Jahve s neba zagrmje,
Svevišnjega glas se ori.
[15]Odape strijele i dušmane rasu,
izbaci munje i na zemlju ih obori[d]. Ps 144 6
[16]Morska dna se pokazaše,
i temelji svijeta postaše goli
od strašne prijetnje Jahvine,
od olujna daha gnjeva njegova.
[17]On pruži s neba ruku i mene prihvati,
iz silnih voda on me izbavi. Ps 144 7
[18]Od protivnika moćnog mene oslobodi,
od dušmana mojih jačih od mene.
[19]Navališe na me u dan zlosretni,
ali me Jahve zaštiti,
[20]na polje prostrano izvede me,
spasi me jer sam mu mio.
[21]Po pravednosti mojoj Jahve mi uzvrati,
po čistoći ruku mojih on me nagradi,
[22]jer čuvah putove Jahvine,
od Boga se svoga ne udaljih.
[23]Odredbe njegove sve su mi pred očima,
zapovijedi njegove nisam odbacio,
[24]do srži odan njemu sam bio,
čuvam se grijeha svakoga.
[25]Jahve mi po pravdi mojoj vrati,
čistoću ruku mojih vidje.
[26]S prijateljem ti si prijatelj,
poštenu poštenjem uzvraćaš.
[27]S čovjekom čistim ti si čist,
a lukavca izigravaš,
[28]jer narodu poniženu spasenje donosiš
a ponižavaš oči ohole.

a) »Jairov sin« – po 1 Ljet 20,5; TM nerazumljiv.
b) »visoka rasta« – po 1 Ljet 20,6; TM »svadljiv«.
c) Ovaj hvalospjev ponavlja s ponekom malom izmjenom Ps 18 (vidi bilješke o tom Ps), na osnovi kojega je popravljen ovaj tekst (često oštećen). Hvalospjev je star, ali nije sigurno da potječe od Davida.
d) »izbaci munje« – po grč. L.; TM ispušta.

29 Jahve, ti moju svjetiljku užižeš,
Bože, tminu moju obasjavaš:
30 s tobom udaram na čete dušmanske[a],
s Bogom svojim preskačem zidine.
31 Savršeni su puti Gospodnji,
i riječ je Jahvina ognjem kušana.
on je štit svima, samo on,
koji se k njemu utječu.
32 Jer tko je Bog osim Jahve?
Tko li je hridina osim Boga našega?
33 Taj Bog me snagom opasuje,
stere mi put besprijekoran.
34 Noge mi dade brze ko u košute
i postavi me na visine sigurne,
35 ruke mi za borbu uvježba
i mišice da lûk mjedeni napinju.
36 Daješ mi štit svoj koji spasava,
tvoja me brižljivost uzvisi[b].
37 Pouzdanje daješ mom koraku,
i noge mi više ne posrću.
38 Pognah svoje dušmane i dostigoh,
i ne vratih se dok ih ne uništih.
39 Obaram ih, nè mogû se dići,
padaju, pod nogama mi leže.
40 Ti me opasa snagom za borbu,
a protivnike moje meni podloži.
41 Ti dušmane moje u bijeg natjera,
i rasprših one koji su me mrzili.
42 Vapiju u pomoć, nikog da pomogne,
vapiju Jahvi – ne odaziva se.
43 Smrvih ih kao prah na vjetru[c],
zgazih ih ko blato na putu.
44 Ti me izbavī od bune u mom narodu[d],
postavi me glavarom pogana,
puk koji ne poznavah služi mi.
45 Svaki moj šapat pokorno on sluša.
Sinovi tuđinci meni laskaju,
46 sinovi tuđinski gube srčanost
izlaze dršćuć iz svojih utvrda.
47 Živio Jahve! Blagoslovljena hridina moja!
Neka se uzvisi Bog, spasenje moje!
48 Bog koji mi daje osvetu
i narode meni pokorava[e].
49 Od dušmana me mojih izbavljaš
i nad protivnike me moje izdižeš,
ti mene od čovjeka silnika spasavaš.
50 Zato te slavim, Jahve, među pucima Ps 22 23
i psalam pjevam tvome Imenu:
51 umnožio si pobjede kralju svojemu,
pomazaniku svome milost si iskazao,
Davidu i potomstvu njegovu[f] navijeke.«

Davidove posljednje riječi 1 Kr 2 1-9

23 Ovo su posljednje Davidove riječi:
»Riječ Davida, sina Jišajeva, Br 24 3s, 15s
riječ čovjeka koji je bio visoko uzdignut,
pomazanika Boga Jakovljeva,
pjevača pjesama Izraelovih:
2 Jahvin duh govori po meni, Iz 59 21
njegova je riječ na mom jeziku. Jr 1 9
3 Reče mi Jakovljev Bog[g],
reče mi Izraelova hrid:
Tko vlada ljudima pravedno, Ps 72 1-6
i tko vlada u strahu Božjemu,
4 taj je kao jutarnja svjetlost kad ograne sunce,
jutro bez oblaka,
na kojem se svjetluca[h] zemaljska
trava poslije kiše.
5 Da, moja kuća stoji čvrsto[i] pred Bogom: 7 11-16
on je učinio vječan Savez sa mnom, Iz 55 3
u svemu dobro uređen i utvrđen.
Da, on će dati[ii] da napreduje sve moje spasenje
i svaka moja želja.

a) Prema TM, *'arûs gedûd:* BJ konj. prema grč. L.: »probijam bedeme«, *'aros gader.*
b) »tvoja me brižljivost úzvisi« po TM (prijevod nesiguran); doslovno: »ti si umnožio svoj odgovor (povoljan)«.
c) »na vjetru« – po LXX i Ps 18,43; TM »zemaljski«; BJ konj. »s trgova«.
d) »u mom narodu« po TM; možda treba čitati sa LXX i Targ. »među narodima«.
e) »pokorava« *(ûmôrîd)* po TM; BJ »uništava« *(ûmered)* konj.
f) Kao Jakovu (Post 49) i Mojsiju (Pnz 33) pripisale su se i Davidu »posljednje riječi«. Tekst je jako stradao i obnovljen je po pretpostavkama. Ova se pjesma može smjestiti na početak epohe monarhije, ali je Davidova oporuka (1 Kr 2,5–9) bliža povijesti.
g) »Jakovljev Bog« – po VL; TM »Izraelov Bog«.
h) »svjetluca« *(menaggeah)* – konj.; TM *minnogah* – nerazumljiv.
i) »stoji čvrsto« *(nakôn)* – konj.; TM *lo' ken* – »ne tako«.
ii) »Da, on će dati« – konj.; TM »Jer on neće dati«.

14+ 6Belijalovi ljudi svi su kao trnje u pustinji,
jer ih nitko ne hvata rukom.
7Nitko ih se ne dotiče, osim[a] gvožđem
i kopljačom,
i potpuno se spaljuju u ognju.«

11-47 2-15
Davidovi junaci[b]

8Ovo su imena Davidovih junaka: Išbaal, Hakmonac[c], prvak među trojicom[cc]; on je zavitlao svojim kopljem protiv osam stotina i pobio ih najedanput. 9Za njim dolazi Eleazar, sin Dodonov, Ahoašanin, jedan od trojice junaka; on je bio s Davidom kod Pas Damina kad su se ondje skupili Filistejci[d] za boj, a Izraelci se povukli pred njima. 10Ali se on čvrsto držao i udarao Filistejce dok mu se ruka nije ukočila i ostala kao prirasla uz mač. Jahve je dao veliku pobjedu u onaj dan, pa se vojska vratila za Eleazarom, ali samo da pokupi plijen. 11Za njim dolazi Šama, sin Elin, Hararac; kad su se Filistejci skupili u Lehiju, bijaše polje puno leće, a vojska je bila pobjegla ispred Filistejaca. 12Tada je on stao usred polja i obranio ga i potukao Filistejce. Tako je Jahve dao veliku pobjedu.

13Trojica[e] između tridesetorice jednom su krenula na put i o početku žetve[ee] došla k Davidu u Adulamsku pećinu kad jedna filistejska četa bijaše utaborena u Refaimskoj dolini. 14David je tada bio u svojoj kuli, a filistejska je posada bila tada u Betlehemu. 15David uzdahnu: »O, kad bi me tko napojio vodom iz betlehemskoga studenca što je kod vrata?« 16Tada ta tri junaka prodriješe kroz filistejski tabor i, zahvativši vode iz betlehemskog studenca što je kod vrata, donesoše je i dadoše Davidu. Ali je David ne htjede piti, nego je proli kao ljevanicu Jahvi 17govoreći: »Ne dao mi Jahve da to učinim! Zar da pijem krv ovih ljudi? Tȁ izlažući život pogibli, donijeli su vode!« I nije htio piti. To su, eto, učinila ta tri junaka.

18Abišaj, Joabov brat a sin Sarvijin, bio je vojvoda nad tridesetoricom[f]. On je zavitlao kopljem na tri stotine, pobio ih i proslavio se među tridesetoricom. 19On se odlikovao među tridesetoricom[g] i postao njihov glavar, ali nije dostigao trojice.

20Jojadin sin Benaja, junak[h] iz Kabseela, bogat junačkim djelima, ubio je dva sina Ariela iz Moaba[hh]; on je jednoga snježnog dana sišao i ubio lava usred jame. 21Ubio je i nekog Egipćanina, čovjeka golema stasa[i]. Egipćanin je imao koplje u ruci, a on izišao preda nj sa štapom: istrgavši Egipćaninu koplje iz ruke, ubi ga njegovim kopljem. 22To je učinio Jojadin sin Benaja i proslavio se među tridesetoricom junaka. 23Bio je najznamenitiji među tridesetoricom[j], ali one prve trojice nije dostigao; David ga postavi za zapovjednika svoje tjelesne straže.

24Asahel, brat Joabov, bio je među tridesetoricom. Zatim: Elhanan, sin Dodonov, iz Betlehema; 25Šama iz Haroda; Elika iz Haroda; 26Heles iz Peleta; Ira, sin Ikešev, iz Tekoe; 27Abiezer iz Anatota; Sibekaj iz Huše; 28Salmon iz Ahoha; Mahraj iz Netofe; 29Heled, sin Baanin, iz Netofe; Itaj, sin Ribajev, iz Gibeje sinova Benjaminovih; 30Benaja iz Pireatona; Hidaj od Gaaških potoka; 31Abibaal iz Bet Haarabe; Azmavet iz Bahurima; 32Eljahba iz Šaalbona; Jašen, sin Jonatanov; 33Šama iz Harara; Ahiam, sin Šararov, iz Arara; 34Elifelet, sin Ahasbajev, iz Bet Maake; Eliam, sin Ahitofelov, iz Gilona; 35Hesraj iz Karmela; Paaraj iz Araba; 36Jigeal,

8 18; 20 23; 1 Kr 2 29s; 1 Sam 22 14; 2 18-23; 21 18

a) »osim gvožđem« (*'im lo' babarzel*) – konj.; TM »pun je željeza« (*jimmale' barzel*). Na kraju r. izostavljeno »prebivalište«, ditografija iz slijedećeg oštećenog retka.
b) Ovaj dio nastavlja gl. 21. Sadrži: rr. 8–12 o trojici izvanrednih junaka; rr. 13–17 – jednu zgodu iz filistejskih ratova (uključena ovamo jer se u njoj spominju »trojica junaka«); rr. 18–24a – bilješke o Abišaju, Benaji i vjerojatno Asahelu (vidi bilješku r. 24); popis tridesetorice (rr. 24b–39).
c) »Išbaal, Hakmonac« – po grč. L. i 1 Ljet 11,11; TM »stanovnik takmonitske postojbine«.
cc) »trojicom« po LXX; TM »tridesetoricom«. – »zavitlao svojim kopljem« sa 1 Ljet 11,11; usp. r. 18; TM oštećen. Ovdje i kasnije TM, prijevodi i 1 Ljet razlikuju se u vlastitim imenima.
d) »kod Pas Damima kad… Filistejci« – sa 1 Ljet 11,13; TM »kad su izazivali Filistejce«.
e) »Trojica« TM qr., prijevodi, 1 Ljet 11,15; TM ktb »tridesetorica«.
ee) »i o početku žetve« – konj.; TM ima poremećen red riječi.
f) »tridesetoricom« po sir.; TM »trojicom« (dva puta u r.).
g) »tridesetoricom« – konj.; TM »trojicom« (isto u r. 22).
h) »junak« – po LXX; qr »sin junaka«; ktb »sin živa čovjeka«.
hh) »dva sina Ariela iz Moaba« – po LXX; BJ ima »dva junaka«; TM doslovno »dva Ariela«.
i) »golema stasa« – sa 1 Ljet 11,23; TM »pojave«.
j) Možda je bilješka slična dvjema prethodnima bila posvećena Asahelu prethodeći popisu »tridesetorice« koji počinje s Elhananom. Ovaj mali odred izabranih ratnika spominje se samo ovdje. Bez sumnje su to bili najbolji Davidovi drugovi u toku njegova pustolovnog života, a bili su možda organizirani kao vojna jedinica za vrijeme boravka u Siklagu.

sin Natanov, iz Sobe; Bani iz Gada; 37Selek Amonac; Nahraj iz Beerota, štitonoša Sarvijina sina
11 38 Joaba; 38Ira iz Jatira; Gareb iz Jatira; 39Urija Hetit.
Svega trideset i sedam[a].

‖1 Ljet 21 1-5 Popis pučanstva[b]

24 Još je jednom srdžba Jahvina planula na Izraelce te potakla Davida protiv njih govoreći: »Idi, izbroj Izraelce i Judejce[c]!« 2I kralj zapovjedi Joabu i vojvodama[d] koji bijahu s njim: »Obiđite sva Izraelova plemena od Dana do Beer Šebe i popišite narod da znam koliko ima naroda.« 3Joab odgovori kralju: »Neka Jahve, tvoj Bog, dade svome narodu još sto puta ovoliko koliko ga je sada i neka to još vidi svojim očima moj gospodar kralj, ali zašto moj gospodar kralj ima takvu želju?«

4Ali kraljeva riječ bijaše jača od Joabove i od riječi vojvoda njegove vojske. Tako Joab i vojvode odoše ispred kralja da popišu izraelski narod.

5Prijeđoše oni preko Jordana i počeše kod Aroera i kod grada[e] što leži usred doline i krenuše odande prema Gaditima i prema Jazeru. 6Potom dođoše u Gilead i u zemlju Hetita, u Kadeš; zatim stigoše u Dan, a iz Dana skrenuše prema Sidonu[f]. 7Zatim dođoše do tvrđave Tira i u sve gradove Hivijaca i Kanaanaca i završiše svoj put u Negebu Judinu, u Beer Šebi.

8Prošavši svu zemlju, vratiše se poslije devet mjeseci i dvadeset dana u Jeruzalem. 9Joab dade kralju popis naroda: Izraelaca bijaše osam stotina tisuća ratnika vičnih maču, a Judejaca pet stotina tisuća ljudi[g].

‖1 Ljet 21 7-17 Kuga i Božje oproštenje

1 Sam 24 6 10Poslije toga Davida zapeče savjest što je dao brojiti narod pa reče Jahvi: »Veoma sam sagriješio što sam to učinio! Ali, Jahve, oprosti tu krivicu sluzi svome, jer sam vrlo ludo radio.«

11Kad je David ujutro ustao, već je Jahvina riječ 1 Sam 22 5
bila došla proroku Gadu, Davidovu vidiocu: 12»Idi i kaži Davidu: Ovako govori Jahve: 'Troje stavljam preda te, izaberi jedno od toga da ti učinim!'«

13Gad tako dođe Davidu i javi mu ovo: »Hoćeš li da dođu tri gladne godine na tvoju zemlju, ili da
tri mjeseca bježiš pred svojim neprijateljem[h] koji 21 1
će te goniti, ili da bude tri dana kuga u tvojoj zem- 15-17
lji? Sada promisli i gledaj što da odgovorim onome koji me poslao!«

14David odgovori Gadu: »Na velikoj sam muci! Ali neka padnemo u ruke Jahvine, jer je veliko njegovo milosrđe, a u ljudske ruke neka ne zapadnem!«

15David, dakle, izabra kugu.

Bilo je upravo vrijeme pšenične žetve. Jahve pusti kugu na Izraela od jutra pa do određenoga vremena; i pomor udari na narod[i] i pomrije sedamde-
set tisuća ljudi od Dana do Beer Šebe. 16Kad je Izl 12 23+
anđeo pružio svoju ruku na Jeruzalem da ga uništi, 2 Kr 19 35
sažali se Jahvi zbog toga zla, pa reče anđelu koji je ubijao narod: »Dosta je sada! Povuci svoju ruku!« A Jahvin je anđeo bio upravo kod gumna Araune Jebusejca. 17Kad David vidje anđela koji je ubijao narod, zavapi Jahvi: »Evo, ja sam sagriješio, ja sam učinio zlo! A oni, ovce, što su skrivili? Neka tvoja ruka padne na mene i na moju obitelj!«

Gradnja žrtvenika[j] ‖1 Ljet 21 18-28

18Istoga dana dođe Gad k Davidu i reče mu: »Idi i podigni Jahvi žrtvenik na gumnu Araune Jebusejca!« 19I ode David po Gadovoj riječi, kako mu je

a) Redakcijski račun koji, kako se čini, zbraja: tridesetoricu (rr. 24b–39), Joaba (spomenut u r. 37), Abišaja, Benaju, Asahela (rr. 18–24a) i trojicu (rr. 8–12).
b) Gl. 24 je paralelna sa 21,1–14 (usp. 21,1+)
c) Ispunjenje onoga što je izgledalo kao božanska naredba bit će od Davida shvaćeno kao grijeh (r. 10) i bit će kažnjeno nesrećom (rr. 15s). Vjerski osjećaj starog Izraela sve je pripisivao Bogu kao prvom uzroku. Knjiga Ljet zamjenjuje Jahvu sa Sotonom. Popis stanovništva je shvaćen kao bezbožni čin, jer povređuje Božje pravo: Bog naime drži popise svih koji trebaju živjeti ili umrijeti (Izl 32,32–33, usp. Izl 30,12).
d) »i vojvodama« – sa 1 Ljet 21,2 (usp. r. 4); TM »vojvodi«.
e) »počeše... kod grada« – po LXX; TM »utaboriše se kod Aroera južno od grada«. Aroer na Arnonu (prema Pnz 2,36; Jš 13,9.16) čini južnu granicu izraelskih posjeda u Transjordaniji. U Cisjordaniji su granice Dan na sjeveru i Beer Šeba na jugu (rr. 2.6–7.15). Tako su prešli cijeli izraelski teritorij. Tekst nadodaje Tir i Sidon i čini se Hetitski Kadeš, mnogo sjevernije na Orontu, i to pokušava opravdati pozivajući se na Br 34,7–9; Ez 47,15–17 i na Davidova osvajanja (8,3–12).
f) »U zemlju Hetita, u Kadeš« po grč. L.; TM oštećen. – »a iz Dana skrenuše...« po LXX; TM oštećen.
g) Brojke očito jako povećane kao i mnogi slični podaci u SZ, a još su više povećane u Ljet. Izrael i Juda su prikazani odvojeno (usp. 5,5+).
h) »tri godine« po LXX i VL; TM »sedam godina«. – »svojim neprijateljem« konj.; TM »svojim neprijateljima«, ali odgovarajući glagol je u jednini.
i) Prevedeno prema LXX; TM ispušta početak r. »David...žetve«, te »pomor udari na narod«.
j) Pripovijest kombinira vjerojatno dvije predaje: po jednoj Jahve zaustavlja pošast pred vratima Jeruzalema, jer voli grad (r. 16), a David prinosi žrtvu zahvalnicu »kako mu je zapovjedio Jahve« (r. 19); po drugoj predaji oslobođenje je uslijedilo kroz Davidovu molitvu i podizanje oltara (rr. 17.21.25).

zapovjedio Jahve. [20]Kad Arauna pogleda, opazi
kralja i njegove dvorane gdje idu prema njemu[a].
Arauna iziđe i pokloni se kralju licem do zemlje.
[21]Arauna upita: »Zašto je moj gospodar kralj došao
svome sluzi?« A David odgovori: »Da kupi od tebe
ovo gumno, da sagradi žrtvenik Jahvi, kako bi pre-
stao pomor u narodu.«
[22]Arauna reče Davidu: »Neka ga uzme moj go-
spodar kralj i neka žrtvuje ono što je u njegovim
očima dobro! Evo goveda za paljenicu, mlatilice[b],
i volujske opreme za drvo! [23]Sve to sluga moga go- 1 Sam 6 14
spodara[c] kralja poklanja kralju!« Još reče Arauna 1 Kr 19 21
kralju: »Jahve, Bog tvoj, neka ti bude milostiv!«
[24]Ali kralj odgovori Arauni: »Ne, nego hoću da
kupim od tebe i da platim; neću prinositi Jahvi,
svome Bogu, paljenica koje su mi poklonjene.«
I tako David kupi ono gumno i goveda za pede-
set srebrnih šekela[d]. [25]Ondje David sagradi žrtvenik
Jahvi i prinese paljenice i pričesnice. Tada se Jahve 21 14
smilova zemlji i presta pomor u Izraelu.

a) Ovdje BJ nadodaje sa 1 Ljet 21,20 »Arauna je vrhao pšenicu«; TM ispušta.
b) Mlatilica se sastojala od daske s oštrim kamenjem; još danas se upotrebljava u Palestini za vršenje pšenice.
c) »sluga moga gospodara, kralja« – konj.; TM »kralj Arauna«.
d) »pedeset srebrnih šekela« po TM; Prema 1 Ljet 21,25 »šest stotina zlatnih šekela«. Araunino gumno se nalazilo izvan grada na brežuljku koji je dominirao starim Jeruzalemom sa sjevera; tamo će biti podignut Salomonov hram (usp. 5,9+).

PRVA KNJIGA O KRALJEVIMA

I. Spor oko Davidova nasljednika[a]

Davidova starost i spletka Adonijina

1 Kralj David bijaše ostario i odmakao u godi-
nama; premda su ga pokrivali mnogim pokri-
vačima, nije se mogao ugrijati. [2]Tada mu rekoše
njegove sluge: »Trebalo bi potražiti za gospodara
mladu djevojku koja bi dvorila kralja i služila mu:
kad bude spavala na njegovu krilu, to će ugrijati
kralja gospodara.« [3]Potražiše, dakle, lijepu dje-
vojku po svoj zemlji izraelskoj; i nađoše Abišagu
Šunamku te je dovedoše kralju. [4]Djevojka je bila
izvanredno lijepa; njegovala je kralja i služila mu,
ali je on ne upozna.
Sam 3 4 [5]Uto se Adonija, sin Hagitin, pooholi i pomisli:
Sam 15 1 »Ja ću biti kralj!« Zato nabavi sebi kola i konjanika
i pedeset ljudi koji su išli pred njim. [6]Njegov ga
otac za svoga života nikad nije ukorio niti ga kad
upitao: »Zašto tako činiš?« Bio je, osim toga, stasit
i lijep, a mati ga rodila poslije Abšaloma. [7]On se
dogovarao s Joabom, sinom Sarvijinim, i sa sveće-
nikom Ebjatarom[b], pa se obojica priključiše Adoni-
ji. [8]Ali svećenik Sadok i Jojadin sin Benaja, prorok
Natan, Šimej i Rei[c] i junaci Davidovi ne pristadoše
uz Adoniju. [9]Jednom nakla Adonija ovaca, volova
i tovljene teladi za žrtvu kod Zoheledskog kamena,
blizu izvora Rogela, te pozva svu svoju braću, si-
nove kraljeve, i sve Judejce u kraljevoj službi; [10]ali
ne pozva proroka Natana, ni Benaje, ni ostalih ju-
naka, a ni svoga brata Salomona.

Spletka Natana i Bat-Šebe

[11]Tada reče Natan Bat-Šebi, majci Salomonovoj: 2 Sam 12 24
»Zar nisi čula da je Adonija, sin Hagitin, postao
kraljem, a da David, naš gospodar, o tome i ne
zna? [12]Dođi da te savjetujem kako bi mogla spasiti
život svoj i svoga sina Salomona. [13]Hajde, otiđi kra-
lju Davidu i reci mu: 'Zar se nisi ti, gospodaru moj
kralju, zakleo svojoj službenici[d] govoreći: Tvoj sin
Salomon kraljevat će poslije mene, i on će sjediti
na mome prijestolju! Kako sada Adonija posta kra-
ljem?' [14]I dok ti budeš ondje i razgovorala se s kra-
ljem, doći ću ja za tobom i potvrditi tvoje riječi.«
[15]Bat-Šeba ode kralju u odaje – a on je bio vrlo
star i Abišaga Šunamka služila mu. [16]Pokloni mu
se Bat-Šeba i pade ničice pred kraljem, a kralj upi-
ta: »Što želiš?« [17]Ona mu odgovori: »Gospodaru,
ti si se zakleo službenici svojoj Jahvom, Bogom
svojim: 'Tvoj sin Salomon kraljevat će poslije me-
ne, on će sjesti na moje prijestolje.' [18]A sada je,
evo, Adonija postao kraljem, a ti, kralju, gospo-
daru moj, ništa o tome i ne znaš! [19]Naklao je on
mnogo volova, tovljene teladi i ovaca za žrtvu i po-
zvao je sve sinove kraljeve, svećenika Ebjatara i
vojskovođu Joaba, ali slugu tvoga Salomona nije
pozvao. [20]U tebe su sada, gospodaru moj i kralju,
uprte oči svega Izraela da mu ti objaviš tko će te
naslijediti na tvome prijestolju, kralju, gospodaru
moj[e]. [21]Inače, čim počine kralj, gospodar moj, kraj

a) Gl. 1 – 2 nastavak su pripovijesti iz 2 Sam 13 – 20.
b) Joab, Davidov rođak i stari drug, uvijek zapovjednik vojske (2 Sam 19,14+); Ebjatar, jedini preživjeli svećenik iz Noba (1 Sam 22,20) i uvijek vjeran Davidu.
c) Osobna pitanja suprotstavljaju Salomonovu i Adonijinu stranku: Sadok je suparnik Ebjataru; Benaja, zapovjednik garde, zavidan je Joabu, zapovjedniku cijele vojske; Natan je posrednik Boži kod Davida, posebno u času Salomonova rođenja (2 Sam 12,24–25).
d) Ova zakletva nije spomenuta u dosadašnjoj Davidovoj povijesti.
e) Red nasljedstva na prijestolju još nije bio zakonom utvrđen. Šaul i David bili su izabrani od Boga i od naroda. Prvorođenstvo, čini se, nije dovoljno i očekuje se da sam kralj odabere između svojih sinova. David neće samo označiti Salomona nego će mu prenijeti vlast uz svečanosti koje sam odredi (rr. 33–35).

svojih otaca, ja i moj sin Salomon bit ćemo krivci.«
22 Dok je ona još govorila s kraljem, dođe prorok
Natan. 23 Javiše kralju: »Ovdje je prorok Natan.«
On uđe kralju i pade ničice pred njim. 24 Natan re-
če: »Gospodaru moj i kralju, jesi li ti odredio: 'A-
donija će kraljevati poslije mene i sjedit će na
mome prijestolju?' 25 Jer evo danas je sišao i naklao
volova, ugojene teladi i ovaca za žrtvu i pozvao je
sve sinove kraljeve, vojskovođe i svećenika Ebjata-
ra; eno ih gdje jedu i piju s njim i kliču: 'Živio
kralj Adonija!' 26 Ali mene, tvoga slugu, svećenika
Sadoka, a ni Benaju, sina Jojadina, ni tvoga slugu
Salomona nije pozvao. 27 Zar se to dogodilo s vo-
ljom gospodara moga kralja, a da nisi obavijestio
svoga vjernog sluge tko će biti nasljednik na prije-
stolju gospodara moga kralja?«

David određuje Salomona za svoga nasljednika

28 Tada progovori David i reče: »Pozovite mi Bat-
Šebu!« Ona dođe kralju i stupi preda nj. 29 Kralj se
tada zakle: »Tako mi Jahve živoga koji me izbavio
iz svih nevolja! 30 Danas ću ti ispuniti kako sam ti
se zakleo Jahvom, Bogom Izraelovim: tvoj će sin
Salomon kraljevati poslije mene, on će sjediti na
mome prijestolju!«
31 Nato se nakloni Bat-Šeba licem do zemlje, po-
kloni se pred kraljem i reče: »Neka vječno živi go-
spodar moj kralj David!« 32 A kralj David reče:
»Pozovite mi svećenika Sadoka, proroka Natana i
Benaju, sina Jojadina.«
2 Kr 11 11-20 I dođoše oni pred kralja, 33 a on im reče: »Uzmite
sluge svoga gospodara sa sobom, posadite moga
sina Salomona na moju mazgu i odvedite ga do Gi-
hona. 34 Ondje neka ga svećenik Sadok i prorok Na-
1 Sam 9 26+ tan pomažu za kralja nad Izraelom. Zatrubite tada
i obznanite: 'Živio kralj Salomon!' 35 Zatim se us-
pnite amo s njim i neka uđe i sjedne na moje prije-
stolje i neka kraljuje mjesto mene, jer moja je vo-
lja: on neka bude glava nad Izraelom i nad Ju-
dom.«
36 Benaja, sin Jojadin, reče kralju: »Amen – tako
neka bude! To je i riječ Jahve, Gospodara kraljeva!
37 Kao što je Jahve bio s mojim gospodarem kra-
ljem, tako neka bude i sa Salomonom! Neka uzvisi
prijestolje njegovo još više nego prijestolje kralja
Davida, gospodara moga!«
38 Svećenik Sadok, prorok Natan, Jojadin sin Be-
2 Sam 8 18+ naja, Kerećani i Pelećani siđoše i posadiše Salo-
mona na kraljevu mazgu i odvedoše ga na Gihon.
39 Svećenik Sadok donese iz Šatora rog s uljem i po- 1 Sam 10 1;
maza Salomona. Tada odjeknuše trube i sav narod 16 1,13
povika: »Živio kralj Salomon!« 40 I sav narod pođe Izl 30 22+
za njim gore i sviraše puk u svirale i klicaše tako
da se sva zemlja tresla.

Adonijin strah

41 Čuo to Adonija i svi njegovi uzvanici. Baš su
bili pri kraju gozbe. I Joab je čuo trube pa upita:
»Čemu ta buka u gradu?« 42 Dok je on još govorio,
stiže Jonatan, sin svećenika Ebjatara, i Adonija mu
reče: »Ti si valjan čovjek, zacijelo nosiš dobru vi- 2 Sam 18 27
jest!«
43 Jonatan odgovori: »Jest, naš gospodar, kralj
David, učinio je Salomona kraljem! 44 Kralj je po-
slao s njim svećenika Sadoka, proroka Natana i Jo-
jadina sina Benaju, i Kerećane i Pelećane. Oni ga
posadiše na kraljevu mazgu, 45 i svećenik Sadok i
prorok Natan pomazaše ga na Gihonu za kralja.
Zatim su sišli radosno klićući, i sav je grad uzavreo;
to je buka koju ste čuli. 46 Još više: Salomon je već
sjeo na kraljevsko prijestolje 47 i došle su sluge kra-
ljeve čestitati našem gospodaru kralju Davidu go-
voreći: 'Neka Bog tvoj proslavi ime Salomonovo
više od imena tvoga i prijestolje njegovo uzvisi više
od tvoga.' Kralj se tada poklonio na svojoj postelji
48 i ovako rekao: 'Neka je blagoslovljen Jahve, Bog
Izraelov, koji mi dade danas da mogu vidjeti svojim
očima jednoga od mojih[a] kako sjedi na mome prije-
stolju.'«
49 Svi uzvanici Adonijini, uplašeni, ustadoše od
stola i raziđoše se svaki svojim putem. 50 Adonija
pak, u strahu od Salomona, usta i ode te se uhvati
za rogove žrtvenika. 51 Javiše Salomonu: »Gle, Izl 21 13-14;
Adonija se uplašio kralja Salomona i eno se drži za 27 2+
rogove žrtvenika govoreći: 'Neka mi se danas kralj 1 Kr 2 28
Salomon zakune da neće sluge svoga mačem pogu-
biti.'«
52 Salomon reče nato: »Ako se pokaže poštenim
čovjekom, neće mu ni vlas s glave pasti na zemlju;
a nađe li se u zlu, poginut će.« 53 Tada zapovjedi
Salomon da ga odmaknu od žrtvenika; on dođe i
pade ničice pred Salomonom, koji mu reče: »Pođi
svome domu!«

Davidova oporuka i smrt[b]

2 Kad su se dani Davidovi približavali svome
svršetku, zapovjedi David svome sinu Salo-
monu: 2 »Sada polazim na put sviju smrtnika. Ti Jš 23 14

a) »jednoga od mojih« – po LXX; ispušteno u TM.
b) Ova »oporuka«, u kojoj David povjerava Salomonu svoje osobne osvete, odražava misli onog vremena SZ o krvnoj osveti i o trajnom djelovanju prokletstva (usp. r. 8). Rr. 3–4 dodatak su staroj pripovijesti u stilu Pnz.

budi hrabar i pokaži se čovjekom! [3]Slušaj naredbe
17 18-20 Jahve, Boga svoga, idi njegovim stazama, drži se
njegovih zakona, zapovijedi, naredaba i njegovih
pouka, kako je napisano u Zakonu Mojsijevu, da
29 8 bi uspio u svemu što poduzmeš i svagdje kamo se
okreneš; [4]da bi Jahve ispunio svoje obećanje koje
7 11-16 mi je dao: 'Ako sinovi tvoji budu pazili na svome
putu, vjerno hodeći preda mnom, svim srcem svojim i svom dušom svojom, uvijek će jedan od njih
sjediti na prijestolju Izraelovu.'

[5]I sam znaš što mi je učinio Joab, sin Sarvijin,
3 27; kako je učinio obojici vojskovođa Izraelovih: Ab-
20 10 neru, sinu Nerovu, i Amasi, sinu Jeterovu, kad ih
je ubio i time prolio krv u miru kao u ratu te omastio krvlju pojas oko bokova svojih i obuću na nogama svojim[a]. [6]Ti postupi po svom razboru i ne daj
16 33+ da mu sijeda kosa mirno počine u Podzemlju. [7]A
sinovima Barzilaja Gileađanina vrati ljubav: neka
budu među onima koji jedu za tvojim stolom jer su
17 27s; mi pomogli kad sam bježao pred tvojim bratom
19 32s Abšalomom. [8]Pred sobom imaš Šimeja, sina Geri-
16 5s na, Benjaminovca iz Bahurima, koji me užasnim
kletvama proklinjao onoga dana kad sam bježao u
Mahanajim. Ali mi je on sišao u susret na Jordan
19 19s i zakleh mu se Jahvom: 'Neću te pogubiti mačem[b].'
[9]Ali mu ti[c] toga ne opraštaj, jer si čovjek razborit,
i već ćeš znati kako treba da postupiš te mu sijedu
kosu s krvlju u Podzemlje spremiš.«

[10]I potom počinu David kraj otaca svojih i bî po-
5 9+ kopan u Davidovu gradu. [11]David je kraljevao nad
26-27 Izraelom četrdeset godina: u Hebronu je kraljevao
sedam godina, u Jeruzalemu je kraljevao trideset i
tri godine.

[12]Salomon sjede na prijestolje Davida, svoga oca,
i njegova se vlast veoma učvrsti.

Adonijina smrt

[13]Ali Adonija, sin Hagitin, dođe Bat-Šebi, majci
Salomonovoj, i pade ničice pred njom. Ona ga upita: »Je li miroljubiv tvoj dolazak?« On odgovori:
»Jest, miroljubiv je.« [14]I nastavi: »Imam ti nešto
reći.« Ona reče: »Govori.« [15]Tada će on: »Znaš i
sama da je kraljevstvo pripadalo meni[d] i da je sav
Izrael očekivao da ću ja biti kralj. Ali mi je kraljev-
stvo izmaklo i pripalo je mome bratu, jer mu ga je Post 4 5+
Jahve namijenio. [16]Ja te sada samo jedno molim:
nemoj me odbiti.« Ona reče: »Govori.« [17]A on nastavi: »Reci, molim te, kralju Salomonu – jer tebe
neće odbiti – neka mi dade za ženu Abišagu Šunamku!« [18]A Bat-Šeba odgovori: »Dobro, govorit
ću kralju o tebi.«

[19]Kada dakle uđe Bat-Šeba kralju Salomonu da
govori o Adoniji, ustade kralj i pođe joj u susret,
pokloni se pred njom, zatim sjede na svoje prijestolje i zapovjedi te namjestiše sjedalicu za kraljicu
majku, i ona mu sjede s desne strane. [20]Tada mu
reče: »Nešto bih zaiskala od tebe, nemoj me odbiti.« Kralj joj odgovori: »Traži, majko, jer te neću
odbiti.« [21]Ona nastavi: »Neka se dade Abišaga Šunamka tvome bratu Adoniji za ženu.« [22]Kralj Salomon odgovori i reče svojoj majci: »Zašto tražiš
Abišagu Šunamku za Adoniju? Traži odmah i kraljevstvo za njega[e]! Jer on je moj stariji brat, a uz
njega je svećenik Ebjatar i Joab, sin Sarvijin!«
[23]Tada se kralj Salomon zakle Jahvom: »Neka mi
Bog učini ovo zlo i neka mi doda drugo ako Ado- Rut 1 17+
nija nije to izrekao danas po cijenu svoga života!
[24]Živoga mi Jahve, koji me potvrdio i posadio na
prijestolje oca moga Davida i koji mi je dao[f] dom 2 Sam 7 11-16
kako je obećao: još danas će Adonija umrijeti.«

[25]I kralj Salomon posla Benaju, sina Jojadina,
koji ga udari te Adonija umrije.

Sudbina Ebjatara i Joaba

[26]Svećeniku Ebjataru kralj zatim naredi: »Idi u
Anatot[g] na svoj posjed. Zaslužio si smrt, ali te neću Jr 1 1
pogubiti danas jer si nosio Jahvin Kovčeg pred
ocem mojim Davidom i podijelio si sve patnje s
mojim ocem.« [27]I Salomon isključi Ebjatara iz svećenstva Jahvina da tako ispuni Jahvinu riječ koju 1 Sam 2 30-36
je izrekao protiv doma Elijeva u Šilu.

[28]Kada je glas stigao Joabu – Joab bijaše pristao
uz Adoniju, premda se nije priključio Abšalomu –
on uteče u Šator Jahvin i uhvati se za rogove žrtve-
nika. [29]I dojaviše kralju Salomonu: »Joab je pobje- Izl 27 2+
gao u Šator Jahvin, eno ga pokraj žrtvenika.« Tada 1 Kr 1 50

a) Kraj r. popravljen po prijevodima; TM oštećen. Joabovi zločini okaljali su Davidovu vojničku čast i mogao je biti optužen da ih je poticao (2 Sam 16,7). Stoga tišti kralja i njegove potomke krvna osveta koja se može zadovoljiti samo ubojstvom pravog krivca.
b) Šimejevo prokletstvo tištit će Davidove potomke jer prokletstvo (kao i blagoslov) ostaje djelotvorno. Da bi se obezvrijedilo, treba ga jednostavno okrenuti protiv njegova začetnika (rr. 44–45). David je bio u tome spriječen zbog svoje zakletve, ali Salomon nije bio vezan.
c) »Ali mu ti« – po Vg; TM »Sada«.
d) »meni« – kao prvorođencu.
e) Imati ženu pokojnog ili smijenjenog kralja davalo je pravo na nasljedstvo prijestolja (usp. 2 Sam 3,7; 16,22). – »uz njega je svećenik Ebjatar i Joab« po pr.; TM »uz njega i uz svećenika Ebjatara i uz Joaba«.
f) »koji mi« – po TM; BJ »koji mu« – konj.
g) Levitski grad blizu Jeruzalema.

Salomon poruči[a] Joabu: »Što se držiš žrtvenika?«
Joab odgovori: »Uplašio sam se tebe i pobjegao
sam pred Jahvu.« Tada Salomon naredi Benaji,
sinu Jojadinu: »Idi i ubij ga!«
30Benaja ode u Šator Jahvin i reče Joabu: »Po
Izl 21 14 naredbi kraljevoj: iziđi!« On odgovori: »Neću, že-
lim ovdje umrijeti[b]!« Benaja javi kralju: »Eto što
mi je rekao Joab i što mi je odgovorio.«
31Kralj mu reče: »Učini kako je rekao: ubij ga,
zatim pokopaj. Tako ćeš danas skinuti s mene i
2 5+ doma oca moga nevinu krv koju je Joab prolio.
32Jahve će učiniti da krv njegova padne na njegovu
glavu, jer je ubio dva čovjeka pravednika i bolja
od sebe; ubio ih je mačem bez znanja moga oca
Davida: Abnera, sina Nerova, vođu vojske Izraelo-
ve, i Amasu, sina Jeterova, vojvodu judejskoga.
33Neka njihova krv padne na glavu Joaba i njegova
potomstva dovijeka, a Davidu, njegovu potomstvu,
vladalačkoj kući i prijestolju neka od Jahve bude
trajan mir.«
34I ode Benaja, sin Jojadin, obori se na Joaba i
usmrti ga. Pokopali su Joaba u njegovu domu u
pustinji. 35Mjesto njega postavi kralj na čelo vojske
Benaju, sina Jojadina, a na mjesto Ebjatara postavi
svećenika Sadoka.

Šimejev neposluh i smrt[c]

36Salomon pozva Šimeja i reče mu: »Sagradi sebi
kuću u Jeruzalemu: tu stanuj, i nikamo odatle ne
izlazi. 37Onoga dana kad iziđeš i prijeđeš potok Ki-
dron, znaj dobro da ćeš umrijeti. Krv tvoja na
glavu tvoju.« 38Šimej odgovori kralju: »Dobro.
Kako moj gospodar kralj kaže, tako će učiniti sluga
tvoj.« I Šimej dugo življaše u Jeruzalemu.
39Ali poslije tri godine dogodi se te Šimeju pobje-
goše dvojica slugu k Akišu, sinu Maakinu, kralju 1 Sam 21 11;
gatskom. I dojaviše Šimeju: »Eno ti slugu u Gatu.« 27 2s
40Tada usta Šimej, osedla magarca i ode u Gat, k
Akišu, da traži svoje sluge. I vratio se Šimej i do-
veo svoje sluge iz Gata. 41I javiše Salomonu: »Šimej
otišao iz Jeruzalema u Gat i vratio se.«
42Kralj pozva Šimeja i reče mu: »Nisam li ti se
zakleo Jahvom i strogo te opomenuo: 'Onoga dana
kad budeš izišao i pošao bilo kamo, znaj dobro da
ćeš umrijeti!' A ti si mi tada odgovorio: 'Dobra je
riječ koju sam čuo.' 43Zašto nisi održao zakletvu
Jahvinu i zapovijed koju sam ti dao?« 44Još reče
kralj Šimeju: »Ti znaš sve zlo koje si učinio mome
ocu Davidu. Tvoje je srce toga svjesno. Jahve neka
učini da se tvoja zloća obori na tvoju glavu. 45A
blagoslovljen je kralj Salomon[d], i prijestolje će Da-
vidovo biti čvrsto pred Jahvom dovijeka.«
46I zapovjedi kralj Benaji, sinu Jojadinu, te on
iziđe i udari Šimeja i tako Šimej umrije.
Tako se učvrstilo kraljevstvo u ruci Salomono-
voj.

II. Povijest Salomonove slave

1. SALOMON MUDRAC

Uvod

7 8; 9 16s,24 3 Salomon se sprijatelji s faraonom[e], kraljem
egipatskim: oženi se kćerju faraonovom i
2 Sam 5 9+ uvede je u Davidov grad dokle ne dovrši gradnju
svoga dvora, Hrama Jahvina i zidova oko Jeruzale-
1 Sam 9 12+ ma. 2Narod je pak prinosio žrtve na uzvišicama,
jer još nije bio sagrađen do toga vremena dom
imenu Jahvinu. 3A Salomon je ljubio Jahvu: ravnao
se prema naredbama svoga oca Davida, samo je
prinosio klanice i kađenice na uzvišicama.

Salomon moli za dar mudrosti

4Kralj ode u Gibeon da prinese žrtvu, jer ondje ||2 Ljet 1 3-17; Mudr 8 19-9
bijaše najveća uzvišica. Salomon prinese tisuću pa-
ljenica na tom žrtveniku. 5U Gibeonu se Jahve javi
Salomonu noću u snu[f]. Bog reče: »Traži što da ti

a) TM ispušta od »Salomon poruči« do »naredi«; ovaj je tekst sačuvan u LXX.
b) Benaja je pokušao primijeniti postupak iz Izl 21,14 koji se odnosi baš na Joabov slučaj: »Tko hotimično navali na svoga bližnjega te ga podmuklo ubije, odvuci ga i s moga žrtvenika, da se pogubi«; ali je Joab htio nametnuti Salomonu grozotu obeščašćenja svetog mjesta.
c) Salomon naređuje Šimeju pod kaznom smrti da stanuje u Jeruzalemu i veže ga zakletvom. Budući da je prekršio zakletvu, Šimej će biti s razlogom pogubljen. Salomon ipak otkriva (r. 44) da je stvarni razlog prokletstvo koje je Šimej jednom izrekao protiv Davida.
d) Kao i u r. 33 Salomon nadodaje neposredni blagoslov kako ne bi na njega palo izrečeno prokletstvo.
e) Vjerojatno Psusenes II, posljednji kralj 21. dinastije. »Davidov grad« odgovara prvotnom gradu Jeruzalemu (usp. 2 Sam 5,9+).
f) Prije proroka sni su bili jedan od glavnih načina općenja između Boga i ljudi (usp. Post 20,3; 28; 31,11.24; 37,5+ i Br 12,6).

dadem.« 6 Salomon odgovori: »Veoma si naklon bio svome sluzi Davidu, mome ocu, jer je hodio pred tobom u vjernosti, pravednosti i poštenju srca svoga; i sačuvao si mu tu veliku milost i dao si da jedan od njegovih sinova sjedi na njegovu prijestolju. 7 Sada, o Jahve, Bože moj, ti si učinio kraljem slugu svoga na mjesto moga oca Davida, a ja sam još sasvim mlad te još ne znam vladati. 8 Tvoj je sluga usred naroda koji si izabrao; naroda brojnog, koji se ne da izbrojiti ni popisati. 9 Podaj svome sluzi pronicavo srce[a] da može suditi tvom narodu, razlikovati dobro od zla, jer tko bi mogao upravljati tvojim narodom koji je tako velik!«

10 Bijaše milo Jahvi što je Salomon to zamolio. 11 Zato mu Jahve reče: »Jer si to tražio, a nisi iskao ni duga života, ni bogatstva, ni smrti svojih neprijatelja, nego pronicavost u prosuđivanju pravice, 12 evo ću učiniti po riječima tvojim: dajem ti srce mudro i razumno, kakvo nije imao nitko prije tebe niti će ga imati itko poslije tebe, 13 ali ti dajem i što nisi tražio: bogatstvo i slavu kakve nema nitko među kraljevima[b]. 14 I ako budeš stupao mojim putovima i budeš se držao mojih zakona i zapovijedi, kao što je činio tvoj otac David, umnožit ću tvoje dane.«

15 Salomon se probudi, i gle: bijaše to san. On se vrati u Jeruzalem i stade pred Kovčeg saveza Jahvina; prinese paljenice i žrtve pričesnice i priredi gozbu svim slugama svojim.

Salomonova presuda

16 Tada dođoše dvije bludnice kralju i stadoše preda nj. 17 I reče jedna žena: »Dopusti, gospodaru moj! Ja i ova žena u istoj kući živimo i ja sam rodila kraj nje u kući. 18 A trećega dana poslije moga porođaja rodi i ova žena. Bile smo zajedno i nikoga stranog s nama; samo nas dvije u kući. 19 Jedne noći umrije sin ove žene jer bijaše legla na njega. 20 I ustade ona usred noći, uze moga sina o boku mojem, dok je tvoja sluškinja spavala, i stavi ga sebi u naručje, a svoga mrtvog sina stavi kraj mene. 21 A kad ujutro[c] ustadoh da podojim svoga sina, gle: on mrtav! I kad sam pažljivije pogledala, razabrah: nije to moj sin koga sam ja rodila!«

22 Tada reče druga žena: »Ne, nije tako. Moj je sin onaj živi, a tvoj je onaj koji je mrtav!« A prva joj odvrati: »Nije istina! Tvoj je sin onaj koji je mrtav, a moj je onaj koji živi!« I tako se prepirahu pred kraljem.

23 A kralj onda progovori: »Ova kaže: 'Ovaj živi moj je sin, a onaj mrtvi tvoj'; druga pak kaže: 'Nije, nego je tvoj sin mrtav, a moj je onaj živi.' 24 Donesite mi mač!« naredi kralj. I donesoše mač pred kralja, 25 a on reče: »Rasijecite živo dijete nadvoje i dajte polovinu jednoj, a polovinu drugoj.«

26 Tada ženu, majku živog djeteta, zabolje srce za sinom i povika ona kralju: »Ah, gospodaru! Neka se njoj dade dijete, samo ga nemojte ubijati!« A ona druga govoraše: »Neka ne bude ni meni ni tebi: rasijecite ga!«

27 Onda progovori kralj i reče: »Dajte dijete prvoj, nipošto ga ne ubijajte! Ona mu je majka.«

28 Sav je Izrael čuo presudu koju je izrekao kralj i poštovali su kralja, jer su vidjeli da je u njemu božanska mudrost u izricanju pravde[d].

Salomonovi odličnici

4 Kralj Salomon bio je kralj nad svim Izraelom,
2 a evo njegovih odličnika[e]:
Azarja, sin Sadokov, svećenik;
3 Elihoref i Ahija, sinovi Šišini, bilježnici;
Jošafat, sin Ahiludov, savjetnik;
4 Benaja, sin Jojadin, vojskovođa;
Sadok i Ebjatar, svećenici[f].
5 Azarja, sin Natanov, bio je nad namjesnicima; 1 Kr 4 7s
Zabud, sin Natanov, prijatelj kraljev[g];
6 Ahišar, upravitelj dvora;
Eliab, sin Joabov, zapovjednik vojske[h];
Adoram, sin Abdin, nadstojnik za tlaku. 1 Kr 5 27

a) Salomon traži praktičnu mudrost ne za upravljanje sobom nego radi upravljanja narodom (usp. 5,13+; Izl 31,3+).
b) Na kraju r. TM nadodaje »cijelog tvojeg života« – nema u LXX.
c) »ujutro« – po TM; BJ ispušta.
d) Na cijelom starom Istoku prvo je svojstvo kralja: biti pravedan (za Izrael usp. Ps 72,1–2; Izr 16,12; 25,5; 29,14; Iz 9,6). Salomon je to tražio (r. 9) i Bog mu je dao (rr. 11–12), a zgoda opisana u rr. 16–28 pokazuje ovu pravednost na djelu.
e) Savjetnik je šef protokola i posrednik između kralja i naroda; upravitelj dvora je vezir na istočnjačkim dvorovima, prvi ministar; kraljev prijatelj nosi počasni naslov, ali nema neke posebne službe; svećenik je poglavar svećenstva i pripada među kraljeve službenike. Salomon je zadržao Davidova savjetnika i uzeo u svoju službu sinove njegova svećenika i njegova bilježnika (usp. 2 Sam 8,16s; 20,23s). Za »Elihoref« (r. 3 TM) BJ ima »Elihaf«; za »Adoniram« (r. 6 TM) i BJ ima Adoram.
f) Glosa u drugom dijelu protuslovi sadržaju r. 2 i 2,26s.
g) Ispred »prijatelj kraljev« i BJ po dijelu rkpp. LXX i VL ispušta »svećenik«.
h) Ime i naslov zapovjednika vojske – nema u TM; prevedeno prema LXX.

Salomonovi namjesnici

7 Salomon je imao po svem Izraelu dvanaest na-
mjesnika[a] koji su opskrbljivali kralja i njegov dom;
za svakoga je dolazio red da po jedan mjesec u go-
dini podmiruje to uzdržavanje.
8 Evo njihovih imena[b]:
...sin Hurov, u gori Efrajimovoj;
9 ...sin Dekerov, u Makasu, Šaalbimu, Bet Šeme-
šu, Elonu do Bet Hanana;
10 ...sin Hesedov, u Arubotu; pod njim bijaše
Soho i sav kraj heferski;
11 ...sin Abinadabov, nad svim okružjem dorskim;
žena mu je bila Tafata, kći Salomonova;
12 Baana, sin Ahiludov, u Tanaku i Megidu i u
svem Bet Šeanu, koji je pokraj Saretana niže Ji-
zreela, od Bet Šeana do Abel Mekole, i preko Jok-
meama[c].
13 ...sin Geberov, u Ramotu Gileadskom; njegova
su bila Sela Jaira, sina Manašeova, koja su u Gilea-
du; imao je i područje Argob koje leži u Bašanu,
šezdeset tvrdih gradova, opasanih zidovima i prije-
vornicama od tuča;
14 Ahinabad, sin Idov, u Mahanajimu;
15 Ahimaas u Naftaliju; i on se oženio jednom Sa-
lomonovom kćeri – Bosmatom.
16 Baana, sin Hušajev, u Ašeru i na visoravnima[d];
17 Jošafat, sin Paruahov, u Jisakaru;
18 Šimej, sin Elin, u Benjaminu;
19 Geber, sin Urijin, u zemlji Gileadu, zemlji Si-
hona, kralja amorejskoga, i Oga, kralja bašansko-
ga.
Povrh toga bio je još jedan namjesnik u zemlji[e].
20 Juda i Izrael bili su mnogobrojni, bijaše ih kao
Prop 3 12-13 pijeska na obali morskoj. Jeli su i pili i bili sretni.

4 **5** 7[f] Ti su se namjesnici brinuli o opskrbi kralja
Salomona i sviju koji su imali dijela za kralje-
vim stolom[g], svaki po mjesec dana; i nisu dopuštali
da ičega ponestane. 8 I ječam i slamu za konje i te-
gleću marvu donosili su na mjesto gdje se zadrža-
vao, svaki kako bi ga zapalo. 2 Svakoga je dana tre-
balo Salomonu za hranu: trideset kora finoga bra-
šna i šezdeset kora običnog brašna, 3 deset ugojenih
volova, dvadeset volova s paše, stotinu ovaca, osim
jelena, srna, divokoza i ugojene[h] peradi. 4 Jer on je
vladao nad svime onkraj Rijeke – od Tafse do Ga-
ze, nad svim kraljevima s onu stranu Eufrata[i] – i
imao je mir po svim granicama naokolo. 5 Juda i
sav Izrael živjeli su bez straha, svaki pod svojom Sir 47 13
lozom i pod svojom smokvom, od Dana sve do
Beer Šebe, svega vijeka Salomonova.
1 Salomon je proširio svoju vlast nad svim kraljev- ||2 Ljet 9 26
stvima od Rijeke[j] sve do zemlje filistejske i do
međe egipatske. Ona su donosila svoj danak i slu-
žila Salomonu sve dane njegova života. 6 Salomon = 10 26
je imao četrdeset tisuća[k] konja za vuču i dvanaest ||2 Ljet 1 14
tisuća za jahanje. 9 25

Salomonova slava

9 Jahve je dao Salomonu mudrost i izuzetnu raz-
boritost i srce široko kao pijesak na obali morskoj. 3 12
10 Mudrost je Salomonova bila veća od mudrosti Post 22 17
svih sinova Istoka i od sve mudrosti Egipta. 11 Bio 32 13
je mudriji od svih ljudi, od Etana Ezrahanina[l], od
Hemana, Kalkola i Darde, sinova Maholovih; nje- 1 Ljet 2 6
govo se ime pronosilo među svim narodima unao- Sir 47 14
kolo. 12 Izrekao je tri tisuće mudrih izreka, a njego-
vih je pjesama bilo tisuću i pet. 13 Zborio je o drve-
ću: od cedra što je na Libanonu pa do izopa što
klija na zidu; raspravljao je o životinjama, o ptica-
ma, o gmazovima i o ribama[m]. 14 Dolazili su od sviju
naroda da čuju mudrost Salomonovu, od svih ze-
maljskih kraljeva koji su čuli glas o njegovoj mu-
drosti[n].

a) Ovo je Salomonova ustanova koja osigurava skupljanje i korištenje davanja u naravi. Dvanaest područja se dijele na 3 grupe: 1. područje Josipovih sinova Efrajima i Manašea (r. 8) s osvojenim ili ponovno osvojenim kanaanskim gradovima (rr. 9–12) i pripojenim gradovima Transjordanije (rr. 13–14); 2. sjeverna plemena (rr. 15–17); 3. Benjamin (r. 18) i Gad (r. 19). Juda je imao posebnu upravu (r. 19+).
b) Ovdje uvršten arhivski dokumenat imao je oštećen rub; time se objašnjava činjenica da je za prve namjesnike sačuvano samo ime oca. – U r. 9 BJ popravlja »Makas« (TM) u »Mahas« i »Elon« (TM) u »Ajjalon«; »Tafata« u r. 11 BJ čita po LXX Tabaat (TM Tapat).
c) BJ utvrđuje zemljopisni red (zbrkan u TM) :»...i Megidu, i do preko Jokmeama, i u svem Bet Šeanu niže Jizreela, od Bet Šeana do Abel Mekole, koja je pokraj Saretana.«
d) BJ po LXX »liticama« *(ma'alôt);* TM »u Bealotu«. Radi se o brdovitoj obali između Aka i Tira.
e) »Gileadu« po TM; BJ po LXX »Gadu«. – »u zemlji«: ovaj izraz bez geograf. naziva označuje teritorij Jude za razliku od pokrajina Izraela. Juda je imao posebnu upravu, što naglašava dvojni karakter Salomonova kraljevstva.
f) BJ i hrv. prijevod slijede LXX koja daje logički slijed popisu namjesnika. Ovaj je redoslijed u TM poremećen glosama: r. 4 potječe najranije iz sužanjstva; kraj odlomka je kasniji i nedostaje u LXX.
g) Ne samo kraljeva obitelj i njegovi štićenici nego i svi sluge, svi službenici i redovita vojska.
h) »ugojene peradi« – prijevod nesiguran; BJ »ugojenih kukavica« (čije je meso bilo prvorazredno).
i) To područje zahvaća zemlju između Eufrata i Sredozemnog mora; BJ ima dosl. »Transeufratska« – službena oznaka u perzijskoj epohi (kada je ovaj r. dometnut).
j) »Rijeka« je Eufrat (usp. r. 4).
k) »četrdeset tisuća« TM; BJ po 2 Ljet 9,25 »četiri tisuće«.
l) Tj. »domoroca«. Imena koja slijede vjerojatno su imena znamenitih kanaanskih mudraca. Ps 89 pripisan je Etanu.
m) Salomon je prvi »mudrac Izraela« (v. uvod u Mudrosne knjige, str. 625) i nema sumnje da se bavio književnošću i pjesništvom (usp. 8,12–13). Dio Izr se može pripisati njemu. Pod njegovo ime su stavljeni Ps 72 i 127 kao i Prop, Pj, Mudr.
n) Ovdje BJ umeće po pr. »i primao je danak«; TM nema.

2. *SALOMON GRADITELJ*

Pripreme za gradnju Hrama

5 15 Tirski kralj Hiram posla svoje sluge Salomonu, jer bijaše čuo da su ga pomazali za kralja na mjesto njegova oca, a Hiram je svagda bio prijatelj Davidov. 16 Tada Salomon poruči Hiramu: 17 »Ti znaš dobro da moj otac David nije mogao sagraditi Doma imenu Jahve, svoga Boga, zbog ratova kojima su ga okružili neprijatelji sa svih strana, sve dok ih Jahve nije položio pod stopala nogu njegovih. 18 Sada mi je Jahve, Bog moj, dao mir posvuda unaokolo: nemam neprijatelja ni zlih udesa. 19 Namjeravam, dakle, sagraditi Dom imenu Jahve, Boga svoga, kako je Jahve rekao mome ocu Davidu: 'Tvoj sin koga ću mjesto tebe postaviti na tvoje prijestolje, on će sagraditi Dom mome Imenu.' 20 Stoga sada zapovjedi da mi nasijeku cedrova na Libanonu; moje će sluge biti sa slugama tvojim, i ja ću platiti nadnicu tvojim slugama prema svemu kako mi odrediš. Ti znaš dobro da u nas nema ljudi koji umiju sjeći drva kao Sidonci[a].«

21 Kada je Hiram primio Salomonovu poruku, veoma se obradova i reče: »Neka je blagoslovljen danas Jahve koji je dao mudra sina Davidu, koji upravlja ovim velikim narodom.« 22 I Hiram javi Salomonu: »Primio sam tvoju poruku. Ispunit ću u svemu tvoju želju glede drva cedrova i drva čempresova. 23 Moje će ih sluge dopremiti s Libanona na more, složit ću ih u splavi i pustiti ih morem do mjesta koje ćeš mi označiti; ondje ću ih razložiti i ti ćeš ih uzeti. Ti ćeš pak ispuniti moju želju i dati hranu mojoj čeljadi.«

24 Hiram je davao Salomonu drva cedrova i čempresova koliko je htio, 25 a Salomon je davao Hiramu dvadeset tisuća kora pšenice za hranu ljudstvu, i dvadeset tisuća kora[b] ulja od tiještenih maslina. Toliko je Salomon davao Hiramu godinu za godinom. 26 Jahve je dao mudrost Salomonu, kako mu bijaše obećao; između Hirama i Salomona vladao je mir te oni sklopiše savez.

27[c] Tada diže kralj Salomon kulučare iz svega Izraela; kulučara je bilo u svemu trideset tisuća ljudi. 28 Slao ih je naizmjence na Libanon, svakog mjeseca deset tisuća ljudi: bili su mjesec dana na Libanonu, a dva mjeseca kod kuće. Adoniram je bio nad svim kulučarima. 29 Salomon je imao i sedamdeset tisuća nosača tereta, osamdeset tisuća kamenorezaca u gori, 30 ne računajući glavara službeničkih koji su upravljali poslovima; njih je bilo tri tisuće i tri stotine, a upravljali su narodom zaposlenim na radovima. 31 Kralj je zapovjedio da lome gromade biranog kamena i da ih klešu za temelje Hrama. 32 Graditelji Salomonovi i Hiramovi, i oni iz Gibela[d], tesali su i pripremali drvo i klesali za gradnju Hrama.

Gradnja Hrama

6 Četiri stotine i osamdesete godine poslije izlaska Izraelaca iz zemlje egipatske[e], četvrte godine kraljevanja svoga nad Izraelom, mjeseca Ziva – to je drugi mjesec – počeo je Salomon graditi Dom Jahvin. 2 Hram[f] što ga je kralj Salomon gradio Jahvi bio je dug šezdeset lakata, širok dvadeset, a visok dvadeset i pet[g] lakata. 3 Trijem pred Hekalom Hrama bio je dvadeset lakata dug, prema širini Hrama, a deset lakata širok, prema dužini Hrama. 4 Na Hramu je napravio prozore zatvorene rešetkama[h]. 5 Uza zid Hrama oko Hekala i Debira sagradio je prigradnju na katove,[i] sve unaokolo. 6 Donji kat[j] bio je pet lakata širok, srednji šest, a treći sedam lakata, jer je zasjeke rasporedio s vanjske strane naokolo Hrama da ih ne bi morao ugrađivati u hramske zidove. 7 Hram je građen od kamena koji je već u kamenolomu bio oklesan, tako da se za gradnje nije čuo ni čekić ni dlijeto, ni ikakvo željezno oruđe. 8 Ulaz u donji kat bio je s desne strane

a) »Sidonci« su označavali Feničane općenito. Hiram je bio kralj Tira i Sidona.
b) »dvadeset tisuća kora«; BJ po LXX »dvadeset tisuća mjera« (usp. 2 Ljet 2,9).
c) Rr. 27–32 su dodaci.
d) »Iz Gibela«, grčkog Biblosa, sjeverno od Bejruta.
e) Ova je godina određena na temelju kronološkog sistema koji je stavljao jednake vremenske razmake između podizanja Šatora u pustinji, podizanja Hrama s jedne strane, te ponovnog podizanja Hrama poslije sužanjstva. Događaj se stavlja oko 960. g. pr. Kr.
f) Hram je bio duguljasta građevina sastavljena od 3 dijela u nizu: *Ulam* je trijem; *Hekal*, nazvan kasnije svetište – velika prostorija za bogoslužje; *Debir*, posljednja prostorija, najsvetiji dio svetišta, kasnije nazvan Svetinja nad svetinjama, gdje je bio postavljen Kovčeg saveza (6,19). Razlika u visini između Hekala i Debira (6,2.10) pokazuje da je pod Debira bio uzdignut te činio neku vrstu postolja za Kovčeg saveza. Debir mora da je bio odvojen od Hekala pregradom. Na tri vanjske strane Hrama naslanjala se jedna građevina na tri ne tako visoka kata (6,10). Usp. opis Šatora u pustinji (Izl 26 i 36), te budućeg Hrama (Ez 40 – 42).
g) »dvadeset i pet« – po LXX; TM »trideset«.
h) Prijevod nesiguran.
i) »prigradnju«: TM ponavlja »unaokolo zidova Hrama«: LXX ispušta.
j) »kat« po LXX; TM »prigradnja«.

Hrama, a zavojnim se stubama uspinjalo na srednji
kat i sa srednjega na treći.
9Sagradio je tako Hram i dovršio ga; i pokrio ga
cedrovim gredama i daskama[a]. 10I sagradi još pri-
gradnju oko cijeloga Hrama; bila je pet lakata viso-
ka, a vezana s Hramom cedrovim gredama. 11I riječ
Jahvina stiže Salomonu: 12»To je Dom što ga gradiš
... Ako budeš hodio prema naredbama mojim, ako
2 Sam 7 11-16 budeš vršio naredbe moje i držao se mojih zapovi-
jedi, tada ću ispuniti tebi obećanje što sam ga dao
tvome ocu Davidu: 13Prebivat ću među sinovima Iz-
raelovim i neću ostaviti naroda svoga Izraela.«
14I tako Salomon sazida Hram i dovrši ga.

||2 Ljet 3 8-9

Uređenje unutrašnjosti Hrama
Svetište i Svetinja nad svetinjama

15I obloži iznutra zidove Hrama cedrovim da-
skama – od poda do stropa obloži ih drvetom iznu-
tra – a daskama čempresovim obloži pod Hrama.
16I načini pregradu od dvadeset lakata, od cedrovih
dasaka, s poda pod strop[b], i odijeli taj dio Hrama
za Debir, za Svetinju nad svetinjama. 17A Hekal –
Svetište, dio Hrama ispred Debira[c] – imaše četrde-
set lakata. 18A po cedrovini unutar Hrama bijahu
urezani ukrasi – pleteri od pupoljaka i cvijeća; sve
je bilo od cedrovine i nigdje se nije vidio kamen.
19Debir je uredio unutra u Hramu da onamo smje-
sti Kovčeg saveza Jahvina. 20Debir bijaše dvadeset
lakata dug, dvadeset lakata širok i dvadeset lakata
visok, a obložio ga je čistim zlatom. Napravio je i
Žrtvenik od cedrovine[d], 21[e]pred Debirom, i obložio
ga čistim zlatom. 22I sav je Hram obložio zlatom,
sav Hram[f] i sav oltar koji je pred Debirom obložio
je zlatom.

||2 Ljet 3 10-13
Izl 25 18+

Kerubini

23U Debiru načini dva kerubina od maslinova
drveta[g], Bili su visoki deset lakata. 24Jedno je krilo
u kerubina bilo pet lakata i drugo je krilo u keru-
bina bilo pet lakata; deset je lakata bilo od jednoga
kraja krila do drugoga. 25I drugi je kerubin bio od
deset lakata: jednaka mjera i jednak oblik obaju
kerubina. 26Visina jednog kerubina bila je deset la-
kata, tako i drugoga. 27Smjestio je kerubine usred
nutarnje prostorije; širili su svoja krila, tako da je
krilo jednoga ticalo jedan zid, a krilo drugoga ti-
calo drugi zid; u sredini prostorije krila im se doti-
cahu. 28I kerubine je obložio zlatom. 29Po svim zi-
dovima Hrama unaokolo, iznutra i izvana[h], urezao
je likove kerubina, palmâ i rastvorenih cvjetova,
30zlatom je pokrio i pod Hramu iznutra i izvana.

Vrata[i] i predvorje

31A za ulaz u Debir načini dvokrilna vrata od ma-
slinova drveta; dovraci s pragom bijahu na pet
uglova. 32Oba krila na vratima od maslinova drveta
ukrasi likovima kerubina, palmâ i rastvorenih cvje-
tova, i sve ih obloži zlatom; listićima zlata oblijepi
kerubine i palme. 33Tako i za ulaz u Hekal načini
vrata od maslinova drveta, sa četverokutnim dovra-
cima. 34Oba krila na vratima bijahu od čempresova
drveta i oba se otvarahu na jednu i na drugu stra-
nu. 35Urezao je na njima kerubine, palme i rastvo-
rene cvjetove i obložio zlatom sve što bijaše ureza-
no. 36Potom je sagradio unutrašnje predvorje[j] od
tri reda klesanog kamena i jednoga reda tesanih
greda cedrovih[k]. 37Temelji su Hramu Jahvinu bili
položeni četvrte godine, mjeseca Ziva; 38a jedanae-
ste godine, mjeseca Bula – to je osmi mjesec –
Hram je dovršen sa svim dijelovima i sa svim što
mu pripada. Salomon ga sagradi za sedam godina.

Salomonov dvor[l]

7 Salomon je sagradio i svoj dvor; u trinaest ga
je godina potpuno dovršio. 2Sagradio je dvor

a) Smisao zadnjih riječi nesiguran.
b) »pod strop« (već r. 15) po LXX; TM »sve do zidova«. – »i odijeli taj dio« *(vajjibbadlû)* konj.; »i tu načini« *(vajjiben lô)* po TM.
c) »ispred Debira« – TM pogreškom stavlja na početak r. 20.
d) Radi se o kadionom žrtveniku (usp. Izl 30,1+).
e) TM na početku r. ima dodatak, čiji je tekst nesiguran.
f) »i sav oltar koji je pred Debirom obložio je zlatom« po TM; BJ po LXX ispušta.
g) Iza »...drveta« nedostaju jedna ili dvije riječi.
h) Ovdje, kao i u r. 30, »iznutra« (TM oštećen, konj.) označava Debir ili »unutrašnji Hram« (r. 27); »izvana« se za razliku od toga odnosi na Hekal. Ta dva rr. su dodatak.
i) Teško je protumačiti ovaj opis. Tekst bi morao biti popravljen. Smisao više tehničkih izraza je nesiguran.
j) Gdje se diže Hram, za razliku od vanjskog (7,12) koje je okruživalo Hram i Palaču.
k) Grede su činile zatege koje osiguravaju čvrstoću zida. Nadgradnja je bila vjerojatno od cigle.
l) Opis se odnosi samo na vanjske dijelove palače. Ove zgrade su se dizale južno od hramskog prostora.

od libanonske šume[a]: stotinu lakata dug, pedeset
širok i trideset lakata visok, na četiri reda cedrovih
stupova, a na stupovima bijahu cedrove grede[b].
3Bio je pokriven cedrovinom iznad soba koje su po-
čivale na stupovima. Ovih je bilo četrdeset i pet:
petnaest u svakom redu. 4Bila su tri reda prozora[c]:
po tri su prozora gledala jedan prema drugome.
5Sva vrata s dovratnicima bila su četverokutna i po
tri su prozora stajala jedan prema drugome. 6Nači-
nio je trijem od stupova, pedeset lakata dug i tride-
set širok[d]. 7Zatim je sagradio prijestolni trijem gdje
je sudio; i sudački trijem, obložen cedrovinom od
poda do stropa[e]. 8Njegovo prebivalište, u drugom
dvorištu i unutar predvorja, bilo je istoga oblika.
3 1+ Sagradio je i kuću, nalik na onaj trijem, faraonovoj
kćeri, kojom se bijaše oženio.
9Sve su te građevine bile od biranog kamena, sje-
čena po mjeri, a klesana iznutra i izvana, od teme-
lja sve do drvenih spojnica, a vani sve do velikog
predvorja[f]. 10Temelji su im bili od birana, velikog
kamena: od deset i od osam lakata, 11a nadgradnja
od birana, po mjeri klesana kamena i od cedrovine.
2 Ljet 4 9 12A tri su reda klesanog kamena i red cedrovih
greda okruživali veliko predvorje, a tako i unutra-
šnje predvorje Doma Jahvina.

Hiram, ljevač tuča

2 12-14

13Salomon posla po Hirama iz Tira. 14Bio je to
sin udovice iz plemena Naftalijeva, ali mu otac bi-
35 30-35 jaše iz Tira, kovač tuča. Bio je pun vještine, umi-
jeća i znanja da svašta izrađuje od tuča. Dođe on
kralju Salomonu i sav mu posao izradi.

Stupovi od tuča

3 15-17

15Salio je dva stupa od tuča[g]; jedan je stup bio
visok osamnaest lakata, a koncem mjeren unao-
kolo imao je dvanaest lakata, isto tako i drugi. 16I
načini dvije glavice od tuča da se stave povrh stu-
pova; jedna je glavica bila visoka pet lakata i druga
je bila pet lakata visoka. 17[h]Načini dva opleta u
obliku pletera i lančaste žice da pokriju glavice na
vrhu stupova; sedam za jednu glavicu i sedam za
drugu. 18Onda izradi mogranje: bili su u dva reda
oko svake mreže. 19Glavice na vrhu stupova pred
trijemom imale su oblik ljiljana, od četiri lakta.
20Stajale su na oba stupa kod izbočine što je bila
prema lančancu. Dvije stotine mogranja bilo je oko
prve glavice i dvije stotine oko druge. 21Podiže stu-
pove pred trijemom Hekala; jedan postavi na de-
snu stranu i nazva ga Jahin; postavi drugi stup na
lijevu stranu i dade mu ime Boaz[i]. 22[j]Na samom
vrhu stupova postavi izrađene ljiljane. I tako dovrši
stupove.

Mjedeno more

||2 Ljet 4 2-5

23Tada od rastaljene kovine izli more[k] koje je od
ruba do ruba mjerilo deset lakata; bilo je okruglo
naokolo, pet lakata visoko, a u opsegu, mjereno
vrpcom, imalo je trideset lakata. 24Pod rubom mu
bijahu uresi kao cvjetne čaške koje su ga optakale
sasvim: po deset[l] na lakat optakale su more unao-
kolo; cvjetne su čaške bile u dva reda i salivene s
njim. 25Počivalo je na dvanaest volova: tri su gle-
dala na sjever, tri na zapad, tri na jug, a tri na
istok; more je stajalo na njima i svi su stražnjim
dijelom bili okrenuti unutra. 26Bilo je debelo pe-
dalj, rub mu kao rub u čaše, kao cvijet, a moglo je
primiti tri tisuće bata.

Tučana podnožja i umivaonici[m]

27Načinio je deset tučanih podnožja; svako je
podnožje bilo četiri lakta dugo, četiri lakta široko,
a tri lakta visoko. 28Podnožja su bila ovako izrađe-
na: imala su okvire, a okviri su stajali među prepo-
nama. 29Na okvirima među preponama bili su lavo-
vi, volovi i kerubini; a na samim preponama, kako
iznad lavova i volova tako i pod njima, bijahu
ukrasi poput vijenaca. 30Svako je podnožje imalo
četiri tučana točka i osovine od tuča; četiri su nji-
hove noge imale držače; pod umivaonikom bijahu
držači sliveni s ukrasima. 31Gore, gdje su se držači
sastavljali, bio je otvor podnožja; imao je lakat i
pol; otvor je bio okrugao, u obliku ukrasne posu-
de, a na njemu su bili uklesani i ukrasi; ali prepone
bijahu četvrtaste, a ne okrugle.
32Četiri su točka bila pod preponom. Osovine im

a) Veliki prostor kojemu strop počiva na cedrovim stupovima. Služio je kao dvorana za stražu (usp. 10,17.21) i kao prolaz prema kraljevim ulazima. Imao je trijem (r. 6) i bio povezan s kraljevim preblvalištem (r. 8) i prijestolnim trijemom (r. 7).
b) TM ima ovdje »ukupno četrdeset i pet, po petnaest u redu«, što je slučajem premješteno iz r. 3.
c) Smisao nesiguran.
d) Konac r. oštećen.
e) »do stropa«, sir.; TM ponavlja »do poda«.
f) »a vani sve do velikog predvorja« prema TM; BJ izostavlja kao oštećenu dubletu iz r. 12.
g) Ova su se dva stupa dizala pred trijemom Hrama na dvije strane ulaza.
h) Tekst rr. 17–20 mjestimice je oštećen i pobrkan. Obnovljen konjekturalno.
i) Ova dva naziva su nejasna; možda znače »čvrst je« i »snažno«.
j) »Na samom vrhu... ljiljane« po TM; BJ izostavlja kao ponavljanje r. 19a.
k) Velik spremnik vode za čišćenje.
l) »deset« po TM; BJ »trideset« – konj.
m) Tekst ovog opisa je oštećen i teško protumačiv (riječi na kraju rr. 29.30.36 su nerazumljive). Radi se o četverokutnim podnožjima na kojima je postavljen okrugli držač umivaonika.

izlazile na podnožju; svaki točak bijaše visok lakat
i pol. 33Točkovi su bili slični točkovima običnih ko-
la: njihove osovine, naplaci, paoci i glavčine – sve
bijaše liveno. 34Bila su četiri držača na četiri ugla
svakog podnožja; podnožje i držači sačinjavahu
jednu cjelinu. 35Pri vrhu podnožja bio je sve unao-
kolo krug visok pol lakta; povrh podnožja bili su
klinovi; prepone su s njima sačinjavale cjelinu. 36Po
oplošjima klinova i prepona urezao je kerube, la-
vove i palme, već prema veličini praznog oplošja i
vijenaca naokolo. 37Tako načini deset podnožja:
jednako salivenih, jednake veličine i oblika.
||2 Ljet 4 6 38I načini deset umivaonika od tuča. Svaki je
umivaonik sadržavao četrdeset bata, a svaki je umi-
vaonik bio od četiri lakta; na svako od deset pod-
nožja došao je po jedan umivaonik. 39Postavi pet
podnožja na desnoj strani Hrama, a pet na lijevoj
||2 Ljet 4 10 strani Hrama; a more stavi s desne strane Hrama,
prema jugoistoku.

||2 Ljet 4 11-18 **Sitni namještaj**

40Hiram načini lonce[a], lopate i kotliće. Dovrši on
sav posao što ga je obavljao kralju Salomonu za
Dom Jahvin: 41dva stupa, okrugle glavice što su
bile navrh stupova; dva opleta da pokriju dvije gla-
vice što bijahu navrh stupova; 42četiri stotine mo-
granja za oba opleta; dva reda mogranja za svaki
oplet da prekriju dvije glavice navrh stupova[b]; 43de-
set podnožja i deset umivaonika na podnožjima;
44jedno more i dvanaest volova pod njim; 45lonce,
lopate i kotliće. Svi ti predmeti koje je Hiram nači-
nio kralju Salomonu za Dom Jahvin bili su od sjaj-
nog tuča. 46Kralj[c] je zapovjedio da sve to lijevaju u
kalupima od gline, u Jordanskoj dolini, između Su-
kota i Sartana. 47[d]Na koncu je Salomon odredio da
rasporede sve te predmete, a bijaše ih toliko da se
nije mogla obračunati težina tuča. 48Salomon načini
sve predmete koji su bili u Domu Jahvinu: zlatni Izl 25 23+
žrtvenik[e] i zlatni stol na kojemu su stajali prineseni ||2 Ljet 4 7
hljebovi; 49pet svijećnjaka s desne i pet s lijeve 1 Kr 6 20-21
strane pred Debirom, od čistoga zlata; cvjetove,
svjetiljke, usekače od zlata; 50vrčeve, noževe, kotli- ||2 Ljet 4 8
će, plitice i kadionice od čistoga zlata; stožere za
vrata nutarnje dvorane – to je Svetinja nad sveti-
njama – i za vrata Hekala – to jest Hrama – sve od
zlata[f].

Zaključak

51Tako bî priveden kraju sav posao što ga Salo- ||2 Ljet 5 1
mon obavi za Dom Jahvin. Salomon unese sve
svete darove oca svoga Davida – srebro, zlato i po-
suđe – i stavi ih u riznicu Doma Jahvina.

Prijenos Kovčega saveza ||2 Ljet 5 2-10

8 Tada Salomon sazva u Jeruzalem sve starje-
šine Izraelove[g], sve knezove plemenske i gla-
vare obitelji da se prenese Kovčeg saveza Jahvina Izl 25 10+
iz grada, Davidova grada, to jest sa Siona. 2Svi se 2 Sam 6 7+
ljudi Izraelovi sabraše pred kraljem Salomonom na
blagdan u mjesecu Etanimu[h] (to je sedmi mjesec).
3I kad su došle Izraelove starješine, svećenici pone- 8 65
soše Kovčeg 4i Šator sastanka sa svim posvećenim
priborom što bješe u Šatoru. Prenosili su ih sveće-
nici i leviti[i]. 5Kralj Salomon i sva zajednica Izraelo-
va[k] koja se sabrala oko njega žrtvovali su pred
Kovčegom toliko ovaca i goveda da se ne mogahu
prebrojiti ni procijeniti. 6Svećenici donesoše Kov-
čeg saveza Jahvina na njegovo mjesto, u Debir Do-
ma, to jest u Svetinju nad svetinjama, pod krila

a) »lonce« – po nekim rkpp., LXX i Vg; TM »umivaonike«.
b) »da prekriju dvije glavice navrh stupova« po TM, dubleta iz r. 41, koju BJ izostavlja.
c) »Kralj je zapovjedio« po TM; LXX »on je zapovjedio«. – Sukot i Sartan na istočnoj obali Jordana mogu se identificirati kao sadašnji Tel Akhsas i Tel es-Saidijeh.
d) »Na koncu ... predmete« po TM; BJ to izostavlja kao dubletu iz r. 48.
e) Kadioni žrtvenik (usp. 6,20–21). – »Salomon načini sve predmete« po TM; BJ ispravlja po LXX i početku r. 47: »Salomon odredi da rasporede sve predmete«.
f) Kraj r. u TM preopterećen.
g) »sve knezove plemenske i glavare obitelji« po TM; BJ to ispušta po dijelu rkpp. LXX kao dodatak.
h) Etanim je mjesec iz kanaanskog kalendara a odgovara sedmom mjesecu kasnijeg izraelskog kalendara, kako pokazuje bilješka. Svetkovina je Blagdan sjenica (usp. Izl 23,14+).
i) »I kad su došle Izraelove starješine« po TM.; BJ po LXX ispušta.
j) TM ima na početku r. »Prenosili su Kovčeg saveza« što je od dijela rkpp. LXX ispušteno kao i kraj retka: »Prenosili su ih svećenici i leviti«. Ovaj šator je David bio napravio da zaštiti Kovčeg saveza (2 Sam 7,8; 1 Kr 1,39). Neki redaktor ga je nazvao »Šator sastanka«, kao onaj u pustinji, koji je nestao kod ulaska u Kanaan.
k) »sva zajednica ... oko njega« po TM; BJ po LXX »sav Izrael s njim«.

kerubinâ. [7]Kerubini su, naime, imali raširena krila
nad mjestom gdje stajaše Kovčeg i zaklanjahu odo-
zgo Kovčeg i njegove motke. [8a]Motke su bile tako
21; dugačke da su im se krajevi vidjeli iz Svetišta nasu-
20 2,5 prot Debiru, ali se nisu vidjele izvana. [9]U Kovčegu
nije bilo ništa, osim dviju kamenih ploča[a] koje
metnu Mojsije na Horebu, gdje Jahve sklopi Savez
s Izraelcima pošto iziđoše iz Egipta. [8b]Ondje su
ostale do danas[b].

Bog ulazi u svoj Dom

1-6 2

[10]A kad su svećenici izašli iz Svetišta, oblak[c] is-
34-35 4-5 puni Dom Jahvin, [11]i svećenici ne mogoše od
15 8 16+ oblaka nastaviti službe: slava Jahvina ispuni Dom
Božji! [12]Tada reče Salomon[d]:
97 2 »Jahve odluči prebivati u tmastu oblaku,
132 [13]a ja ti sagradih uzvišen Dom
3-14 da u njemu prebivaš zauvijek.«

Salomonov govor puku

3-11

[14]I, okrenuvši se, kralj blagoslovi sav izraelski
zbor, a sav je izraelski zbor stajao. [15]Reče on:
»Neka je blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov, koji
16+ 132 je svojom rukom ispunio obećanje što ga na svoja
usta dade ocu mome Davidu, rekavši: [16]'Od dana
kad izvedoh svoj narod iz zemlje egipatske, nisam
izabrao grada ni iz kojega Izraelova plemena da se
35 u njemu sagradi Dom gdje bi prebivalo moje Ime[e],
nego sam izabrao Davida da on zapovijeda mojim
narodom Izraelom.' [17]Otac mi David naumi podići
Dom Imenu Jahve, Boga Izraelova, [18]ali mu Jahve
reče: 'Naumio si podići Dom mojem Imenu, i do-
bro učini, [19]ali nećeš ti podići toga Doma, nego sin
tvoj koji izađe iz tvoga krila, on će podići Dom
mojem Imenu.' [20]Jahve ispuni obećanje svoje: na-
slijedio sam svoga oca Davida i sjeo na prijestolje
Izraelovo, kako obeća Jahve, i podigao Dom
Imenu Jahve, Boga Izraelova, [21]i odredio sam da
ondje bude mjesto Kovčegu u kojem je Savez što
ga Jahve sklopi s našim ocima kad ih je izveo iz
zemlje egipatske.«

Salomonova molitva[f]

‖2 Ljet 6 12-20

[22]Tada Salomon stupi, u nazočnosti svega zbora
Izraelova, pred žrtvenik Jahvin, raširi ruke prema
nebu [23]i reče:
»Jahve, Bože Izraelov! Nijedan ti bog nije sličan Pnz 4 39; 7 9
ni na nebesima ni dolje na zemlji, tebi koji držiš
Savez i ljubav svojim slugama što kroče pred to-
bom sa svim svojim srcem. [24]Sluzi svome Davidu,
mome ocu, ti si ispunio što si mu obećao. Što si 2 Sam 7 11-16
obećao na svoja usta, ispunio si svojom rukom
upravo danas. [25]Sada, Jahve, Bože Izraelov, ispuni
svome sluzi, ocu mome Davidu, što si obećao kad
si rekao: 'Neće ti preda mnom nestati nasljednika
koji bi sjedio na izraelskom prijestolju, samo ako
tvoji sinovi budu čuvali svoje putove hodeći po mo-
jem zakonu kako si ti hodio preda mnom.' [26]Sada,
dakle, Jahve, Bože Izraelov, neka se ispuni tvoje
obećanje koje si dao svome sluzi Davidu, mome
ocu! [27]Ali zar će Bog doista boraviti s ljudima[g] na Pnz 4 7+
zemlji? Tà nebesa ni nebesa nad nebesima ne Iv 1 14
mogu ga obuhvatiti, a kamoli ovaj Dom što sam ga Iz 66 1
sagradio! [28]Pomno počuj molitvu i vapaj svoga slu- Jr 23 24
ge, Jahve, Bože moj, te usliši vapaj i molitvu što je ↗Dj 7 49; 17 24
tvoj sluga tebi upućuje! [29]Neka tvoje oči obdan i
obnoć budu otvorene nad ovim Domom, nad ovim
mjestom za koje reče: 'Tu će biti moje Ime.' Usliši Pnz 12 5,11
molitvu koju će sluga tvoj izmoliti na ovome mje- Ez 48 35
stu.

Molitva za narod

‖2 Ljet 6 21-31

[30]I usliši molitvu sluge svoga i naroda svojega iz-
raelskog koju bude upravljao prema ovome mjestu.
Usliši s mjesta gdje prebivaš, s nebesa; usliši i opro- Ps 123 1

a) »gdje Jahve sklopi Savez« po TM; BJ po LXX »ploče Saveza koji Jahve sklopi«.
b) R. 8b premješten po smislu; ova rečenica nedostaje u nekim rkpp. LXX.
c) Oblak (usp. Izl 13,22+; 19,16+) jest vidljiv znak prisutnosti Jahve koji uzima u posjed svoje svetište.
d) Ovaj kratki spjev, koji je sigurno autentičan, nalazi se u starom grčkom prijevodu iza 8,53 sa dodatnim stihom »Jahve je postavio sunce na nebu, ali je odlučio...«. Jahve, ravnatelj svemira, zaodjeven tajnom, ima sada prebivalište na zemlji u svom narodu Izraelu. To je »teologija Hrama«. Ovaj duži oblik morao bi biti izvoran. Bio je sačuvan, kaže LXX, u Knjizi Pjesme (ili Jašara).
e) »Ime« Jahvino prebiva u Hramu, koji ne može obuhvatiti Jahvu (usp. umetak r. 27 koji isključuje svako grubo tumačenje prisutnosti Božje u Hramu). Ime stvarno izražava i predstavlja osobu, i gdje je »ime Jahvino«, Bog je prisutan na poseban, ali ne isključiv način.
f) Pisac razvija misli govora iz rr. 15–21 (stil je nadahnut Pnz). Najprije načelo uzajamne vjernosti (r. 23): Božja naklonost slijedi iz Sinajskog Saveza, ali je uvjetovana lojalnošću vjernika; ovo je teologija Saveza, središnja nauka SZ. Slijede dvije primjene: Jahve je držao svoje obećanje koje se odnosi na Hram (r. 24); on će jednako držati svoje obećanje koje jamči trajnost dinastije (r. 25).
g) »s ljudima« – po LXX, Targ. i 2 Ljet 6,18; ispušteno u TM.

sti. 31 Ako tko zgriješi protiv bližnjega i naredi mu se da se zakune[a], a zakletva dođe pred tvoj žrtvenik u ovom Domu, 32 tada je ti čuj u nebu i postupaj i sudi svojim slugama, osudi krivca okrećući njegova djela na njegovu glavu, a nevina oslobodi postupajući s njime po nevinosti njegovoj. 33 Ako narod tvoj bude potučen od neprijatelja jer se ogriješio o tebe, ali se ipak k tebi obrati i proslavi Ime tvoje i u ovom se Domu pomoli, 34 onda ti čuj to s neba, oprosti grijehe svome narodu izraelskom i dovedi ga natrag u zemlju koju si dao njihovim očevima.

Lev 26 14,17 Pnz 28 25,45 Jš 7

35 Kad se zatvori nebo i ne padne kiša jer su se ogriješili o tebe, pa ti se pomole na ovome mjestu i proslave Ime tvoje i obrate se od svojega grijeha kad ih ti poniziš[b], 36 tada ti čuj na nebu i oprosti grijeh svojim slugama i svojem izraelskom narodu, pokazujući im valjan put kojim će ići, i pusti kišu na zemlju koju si svojem narodu dao u baštinu.

Pnz 11 17; 28 23-24

37 Kad u zemlji zavlada glad, kuga, snijet i rđa i kad navale skakavci, gusjenice, kad neprijatelj ovoga naroda pritisne koja od njegovih vrata[c], ili kad bude kakva druga nevolja ili boleština, 38 ako koji čovjek, ili sav tvoj narod, Izrael, osjeti tjeskobu svoga srca pa upravi molitvu[d] ili prošnju te raširi ruke prema ovom Hramu, 39 ti čuj s neba, s mjesta gdje prebivaš, i oprosti i postupi; vrati svakome čovjeku prema putu njegovu, jer ti poznaješ srce njegovo – ti jedini poznaješ srce sviju – 40 da te se uvijek boje sve dane dokle žive na zemlji što je ti dade našim očevima.

Pnz 28 21,38, 42,51

Post 8 21+ Pnz 12 1

Dopune[e]

||2 Ljet 6 32-39 Izl 12 48+ Dj 8 27 Iz 2 2-5 Mih 4 1-3 Jr 16 19-21 Zah 8 20-23

41 Pa i tuđinca, koji nije od tvojega naroda izraelskog, nego je stigao iz daleke zemlje radi Imena tvoga 42 jer je čuo za veliko Ime tvoje, za tvoju snažnu ruku i za tvoju mišicu podignutu – ako dođe i pomoli se u ovom Hramu, 43 usliši ga s neba gdje prebivaš, usliši sve vapaje njegove da bi upoznali svi zemaljski narodi Ime tvoje i bojali se tebe kao narod tvoj Izrael i da znaju da je tvoje Ime zazvano nad ovaj Dom koji sam sagradio.

44 Ako narod tvoj krene na neprijatelja putem kojim ga ti uputiš i pomoli se Jahvi, okrenut k ovom gradu što si ga izabrao i prema Domu koji sam podigao tvojem Imenu, 45 usliši mu s neba molitvu i prošnju i učini mu pravdu.

Dn 6 11

46 Kad ti sagriješe, jer nema čovjeka koji ne griješi, a ti ih, rasrdiv se na njih, predaš neprijateljima da ih zarobe i odvedu kao roblje u daleku ili blizu zemlju, 47 pa ako se pokaju srcem u zemlji u koju budu dovedeni te se obrate i počnu te moliti za milost u zemlji svojih osvajača govoreći: 'Zgriješili smo, bili smo zli i naopaki', 48 i tako se obrate k tebi svim srcem i svom dušom u zemlji svoga ropstva u koju budu dovedeni kao roblje, i pomole se okrenuti k zemlji što je ti dade njihovim očevima, i prema gradu koji si izabrao, i prema Domu što sam ga podigao tvom Imenu, 49 usliši s neba, gdje prebivaš[f], njihovu molbu i njihove prošnje, 50 učini im pravdu i oprosti svome narodu što je zgriješio protiv tebe, oprosti sve uvrede koje ti je nanio, učini da mu se smiluju osvajači i da budu milostivi prema njemu, 51 jer su oni tvoj narod i baština tvoja, njih si izveo iz Egipta, iz užarenog kotla.

Izr 28 9 Prop 7 20 Rim 3 23 1 Iv 1 8-10 Pnz 28 63-64; 30 1-2

Pnz 9 5

Pnz 9 26; 32 9 Jr 11 4 Pnz 4 20

Svršetak molitve i blagoslov puka

||2 Ljet 6 40

52 Neka oči tvoje budu otvorene na prošnju tvoga sluge i na prošnju naroda tvoga Izraela da čuješ sve njihove molbe što će ih tebi uputiti. 53 Jer ti si ih odvojio od svih naroda na zemlji sebi za baštinu, kako si objavio po svome sluzi Mojsiju, kada si izveo oce naše iz Egipta, o Gospode, Jahve!«

Pnz 7 6+

54 Pošto je Salomon dovršio svu ovu molitvu i prošnju pred Jahvom, diže se s mjesta gdje je klečao, raširenih ruku prema nebu, pred žrtvenikom Jahvinim, 55 pa istupi te blagoslovi sav zbor Izraelov govoreći jakim glasom:

56 »Blagoslovljen Jahve, koji je narodu svome Izraelu dao mir u svemu kako je obećao; nije propalo nijedno od njegovih lijepih obećanja koja je dao sluzi svome Mojsiju. 57 Neka Jahve, Bog naš, bude s nama kao što je bio s ocima našim i neka nas ne napusti i ne odbaci. 58 Neka prikloni naša srca k sebi da bismo hodili svim njegovim putovima i držali njegove zapovijedi, zakone i uredbe koje je dao ocima našim. 59 Bile ove moje riječi, koje sam smjerno iznio pred Jahvu, danju i noću nazočne

Iz 55 10s Pnz 31 6 Jš 1 5 Jr 31 31+

a) BJ po LXX dodaje iza »bližnjega«: »a ovaj izreče nad njim zakletvu proklinjanja«. Radi se o Božjem sudu: tužitelj, ako nema drugih dokaza, izgovara pred žrtvenikom obrazac prokletstva kojemu se optuženi pridruži; Bog će očitovati optuženog krivim ili nevinim uslišavši (ili ne) prokletstvo (usp. Izl 22,6–10; Br 5,19–28; Suci 17,1–3).
b) »kad ih ti poniziš« – po LXX i Vg; TM »kad ih ti uslišiš«.
c) »koja od njegovih vrata« – po LXX i sir.; TM »zemlju njegovih vrata«.
d) »ili sav tvoj narod, Izrael« – po TM; BJ prema LXX ispušta.
e) Dodaci poslije povratka iz sužanjstva. Zapaža se univerzalistički duh (rr. 41–43), običaj da se moli okrenut prema Jeruzalemu (r. 44), briga za one koji su ostali u tuđini (r. 47s).
f) »njihovu molbu i njihove prošnje, učini im pravdu« – po TM; BJ ispušta, jer je to ponavljanje r. 45. Hrvatski tekst stavlja »učini im pravdu« u r. 50.

pred Jahvom, Bogom našim, eda bi dan za danom činio pravdu sluzi svomu i pravicu narodu svome Izraelu, [60]ne bi li tako svi narodi zemlje spoznali da je Jahve jedini Bog i da nema drugoga. [61]A vaše srce neka bude potpuno odano Jahvi, Bogu našemu, držeći se njegovih zakona i obdržavajući njegove zapovijedi kao danas!«

Posveta Hrama i prve pobožnosti

7 4-10 [62]Kralj i sav Izrael s njim prinesu žrtvu Jahvi.
Lev 3 1+ [63]Kao žrtvu pričesnicu, koju je prikazao Jahvi, Salomon prinese dvadeset i dvije tisuće volova i stotinu i dvadeset tisuća ovaca; time kralj i svi Izraelci posvete Dom Jahvin. [64]Toga dana posveti kralj sre-
Lev 1 3+ dište predvorja, koje je ispred Doma Jahvina, jer ondje je prinio paljenice, prinosnice i pretiline pričesnica, jer je tučani žrtvenik[a] pred Jahvom bio premalen da primi paljenice, prinosnice, pretiline pričesnica. [65]Tu je svečanost[b] u ono vrijeme Salo-
ci 28 1+ mon slavio sedam dana, sa svim Izraelcima, zborom velikim od Ulaza u Hamat do Potoka Egipatskog, pred Jahvom, Bogom našim[c].

[66]Zatim je osmoga dana otpustio ljude; oni su blagosivljali kralja i odlazili svojim kućama, veseli i zadovoljna srca zbog svega dobra što ga je Jahve učinio svome sluzi Davidu i narodu svome Izraelu.

Novo ukazanje

7 11-22 **9** Kad je Salomon dovršio gradnju Doma Jahvina, kraljevskog dvora i svega što je namislio
Kr 3 5-15 graditi, [2]javi se Jahve i drugi put Salomonu, kao što mu se bio javio u Gibeonu. [3]Jahve mu reče:

»Uslišio sam molitvu i prošnju koju si mi uputio. Posvetio sam ovaj Dom, koji si sagradio da u njemu prebiva Ime moje dovijeka; moje će oči i srce biti ovdje svagda. [4]A ti, ako budeš hodio preda mnom kako je hodio tvoj otac David, u nevinosti srca i pravednosti, postupao u svemu kako sam ti zapovjedio i ako budeš držao moje zakone i moje naredbe, [5]ja ću učvrstiti zauvijek tvoje kraljevsko prijestolje nad Izraelom, kako sam obećao tvome ocu Davidu kad sam rekao: 'Nikada ti neće nestati nasljednika na prijestolju Izraelovu.' [6]Ali ako me ostavite, vi i vaši sinovi, ako ne budete držali mojih zapovijedi i zakona koje sam vam dao, Pnz 28 15
ako se okrenete bogovima i budete im služili i klanjali im se, [7]tada ću istrijebiti Izraela iz zemlje koju sam mu dao; ovaj ću Dom, koji sam posvetio svome Imenu, odbaciti od sebe, i Izrael će biti po- Pnz 28 37
ruga i podsmijeh svim narodima. [8]Ovaj je Dom uz- Jr 18 16; 19 8; 29 18
višen[d], ali svi koji budu uza nj prolazili bit će zaprepašteni; zviždat će i govoriti: 'Zašto je Jahve tako
učinio s ovom zemljom i s ovim Domom?' [9]A reći Pnz 29 23-26
će im se: 'Jer su ostavili Jahvu, Boga svoga, koji je izveo oce njihove iz Egipta, a priklonili se drugim bogovima, častili ih i služili im, zato je Jahve pustio na njih sva ova zla.'«

Suradnja s Hiramom

||2 Ljet 8 1-6

[10]Poslije dvadeset godina, za kojih je Salomon sagradio obje zgrade, Dom Jahvin i kraljevski dvor,
[11]a Hiram, kralj Tira, dobavljao mu drvo cedrovo i 5 24-25
čempresovo i zlata koliko je god želio[e], dade tada kralj Salomon Hiramu dvadeset gradova u zemlji galilejskoj. [12]Hiram izađe iz Tira da vidi gradove koje mu je Salomon darovao, ali mu se nisu svidjeli. [13]I reče: »Kakvi su to gradovi što si mi ih dao, brate?« I od tada ih zovu »zemlja Kabul« do današnjega dana[f]. [14]A Hiram bijaše poslao kralju stotinu i dvadeset zlatnih talenata.

Rabota

[15]Ovako je bilo s rabotom koju je kralj Salomon digao da sagradi Dom Jahvin, svoj dvor, Milo[g] i zidove Jeruzalema, Hasor, Megido i Gezer. [16]Faraon, kralj Egipta, krenu u vojni pohod, osvoji Gezer, popali i poubija Kanaance koji su ondje živjeli, zatim dade grad u miraz svojoj kćeri, ženi Salomonovoj, [17]a Salomon obnovi Gezer, Bet Horon Donji, [18]Baalat, Tamar u pustinji u zemlji, [19]sve gra-

a) Ovaj žrtvenik za paljenice bio je postavljen pred ulazom u Hram. Sastojao se od metalnog postolja koje se moglo premještati (usp. 2 Kr 16,14) i koje je podsjećalo na pokretni žrtvenik Šatora u pustinji, čiji je opis uostalom idealiziran (Izl 27,1s). Žrtvenik podignut od Salomona (9,25) ostat će u uporabi sve do Ahazova vremena (2 Kr 16,10).
b) Posveta Hrama se podudara s Blagdanom sjenica (r. 2) koji je trajao sedam dana (Pnz 16,13–15).
c) TM nadodaje »i još sedam dana, zajedno četrnaest dana«, glosa inspirirana na 2 Ljet 7,9 koje nema u LXX, a protuslovi r. 66.
d) »Ovaj je Dom uzvišen« – namjeran ispravak u TM; BJ po pr. »Ovaj Dom u ruševinama«.
e) »A Hiram...želio« – ovo podsjećanje je neumjesno, jer se radi o novoj trgovini: za zlato (r. 14) Salomon prodaje dio svog teritorija.
f) Nije sigurno postoji li smisaona veza između imena zemlje i Hiramovih razmišljanja.
g) Milo je zemljani nasip uz kameniti brežuljak koji je nosio Hram i palaču.

||2 Ljet 8 7-10 Pnz 7 1+ — Pnz 7 2; 20 16

dove-skladišta koje je Salomon imao, gradove za bojna kola i gradove za konjicu[a], i sve što je Salomon želio sagraditi u Jeruzalemu, na Libanonu i u svim zemljama koje su mu bile podložne. [20]Svim preostalim Amorejcima, Hetitima, Perižanima, Hivijcima i Jebusejcima, koji nisu bili Izraelci, [21]sinovima njihovim koji ostadoše iza njih u zemlji i koje Izraelci nisu zatrli, Salomon nametnu tešku tlaku do današnjega dana. [22]Sinove Izraelove nije Salomon pretvarao u robove[b], nego su mu oni bili vojnici, dvorani, vojskovođe, tridesetnici, zapovjednici njegovih bojnih kola i konjice. [23]A evo nadzornika koji su upravljali Salomonovim radovima: njih pet stotina i pedeset koji su zapovijedali puku zaposlenu na radovima.

||2 Ljet 8 11

[24]Čim je faraonova kći ušla iz Davidova grada u kuću koju joj Salomon bijaše sagradio, tada on podiže Milo.

Služba u Hramu

||2 Ljet 8 12-16 Pnz 16 16 Izl 23 14+

[25]Salomon je tri puta u godini prinosio paljenice i pričesnice na žrtveniku koji je podigao Jahvi i palio je kâd pred Jahvom[c]. Tako je dovršio Hram.

3. SALOMON VELETRGOVAC

Salomonovo brodovlje

||2 Ljet 8 17-18

[26]Kralj Salomon je sagradio brodovlje u Esjon-Geberu, koji je kralj Elata, na obali Crvenoga mora, u zemlji edomskoj. [27]Hiram je poslao na tim lađama svoje sluge, mornare koji su poznavali more, sa slugama Salomonovim. [28]Oni otploviše u Ofir, uzeše odande četiri stotine i dvadeset talenata zlata i donesoše ih kralju Salomonu[d].

Posjet kraljice od Sabe[e]

||2 Ljet 9 1-12 ↗Mt 12 42p

10 Glas koji je u Jahvinu Imenu stekao Salomon dopro je do kraljice od Sabe[f]; zato ona dođe da Salomona iskuša zagonetkama. [2]Došla je u Jeruzalem s golemom pratnjom, s devama koje su nosile mirise, nebrojeno zlato i drago kamenje. Došavši k Salomonu, porazgovori se s njim o svemu što joj bijaše na srcu. [3]Salomon joj odgovori na sva pitanja; nije mu bilo skriveno ništa da joj ne bi umio objasniti.

[4]Kad kraljica od Sabe vidje mudrost Salomonovu, dvor koji bijaše sagradio, [5]jela na njegovu stolu, odaje njegove i dvorane, otmjenost njegove posluge i njihova odijela, njegove peharnike i paljenice koje je prinio u Domu Jahvinu, zastade joj dah. [6]Tada reče kralju:

»Istina je bila što sam u svojoj zemlji čula o tebi i o tvojoj mudrosti. [7]Ali nisam htjela vjerovati što se pripovijeda dokle god nisam došla i vidjela na svoje oči; i doista, ni pola mi nije bilo rečeno: ti nadvisuješ u mudrosti i blagostanju slavu o kojoj sam čula. [8]Blago tvojim ženama[g], blago ovim tvojim slugama koji su neprestano pred tobom i slušaju tvoju mudrost! [9]Neka je blagoslovljen Jahve, Bog tvoj, komu si tako omilio da te postavio na prijestolje Izraelaca; zato što Jahve uvijek ljubi Izraela, postavio te kraljem da činiš pravo i pravicu.«

[10]Dade tada kralju stotinu i dvadeset zlatnih talenata, mnogo miomirisa i dragulja. Nikad više nije bilo takvih miomirisa kakve je kraljica od Sabe dala kralju Salomonu. [11]Pa i Hiramovo brodovlje, koje je donosilo zlato iz Ofira, dovezlo je odande mnogo sandalovine[h] i dragulja.

[12]Kralj je od sandalovine napravio ograde za Dom Jahvin i za kraljevski dvor, i citre i harfe za pjevače; nikada se više nije dovezlo toliko sandalova drveta niti se vidjelo do danas.

[13]Kralj Salomon dade kraljici od Sabe što je god zaželjela i zatražila, a povrh toga kraljevski je obdari. Potom ona krenu i sa slugama vrati se u svoju zemlju.

a) To su upravo nabrojeni gradovi. U njima su stajala bojna kola, jezgra stalne vojske pod Salomonom. Ti su gradovi činili obrambenu liniju oko užeg izraelskog teritorija.
b) Ova se tvrdnja autora ne slaže sa starim podacima, koji su upotrijebljeni u 5,27; 11,28 i koji su pouzdaniji.
c) »palio kâd« – BJ konj.; TM nerazumljiv.
d) Esjon-Geber, blizu Akabe, bio je luka na kraju istoimenog zaljeva. Ofir je pokrajina bogata zlatom na zapadnoj obali Arabije ili na obali nasuprot Somaliji.
e) Kraljevstvo Sabe zauzimalo je jugozapad arapskog poluotoka, ali ova kraljica je vrlo vjerojatno upravljala jednom od sabejskih kolonija u sjevernoj Arabiji. Razlog njezina posjeta moglo je biti uspostavljanje trgovačkih odnosa. Salomon, koji je vladao Transjordanijom i komu je pripadao Esjon-Geber, nadzirao je karavanske putove koji su išli iz sjeverne Arabije u Siriju i Egipat. Saba se spominje više puta s Dedanom, drugim arapskim plemenom (Post 10,7; 25,3; Ez 38,13), i nabrojena je među velikim karavanskim plemenima (Ez 27,20s; Jr 6,20; Jl 4,8; Job 6,19). Ovaj daleki narod doći će se pokloniti budućem kralju (Ps 72,10.15) u novom Jeruzalemu (Iz 45,14; 60,6s; usp. Mt 2,11).
f) »U Jahvinu imenu« – izostavljeno u BJ kao i u 2 Ljet 9,1.
g) »tvojim ženama« po pr.; TM »tvojim ljudima«.
h) »sandalovina«; BJ »almuggim« – radi se o rijetkoj vrsti drveta, koja se ne može odrediti. U 2 Ljet 2,7 dovozi se ovo drvo s Libanona, što je potvrđeno akadskim tekstovima koji upotrebljavaju istu riječ.

Salomonovo bogatstvo

[14]Zlato što je dolazilo Salomonu svake godine bilo je teško šest stotina šezdeset i šest zlatnih talenata, [15]osim onoga što je dolazilo od trgovaca i prodavača-potukača[a] i od svih arapskih kraljeva i upravitelja zemaljskih. [16]Kralj Salomon načini tri stotine velikih štitova od kovanog zlata; za svaki je štit upotrijebio šest stotina zlatnih šekela; [17]i načini trista štitića od kovanog zlata; za svaki je štitić utrošio tri zlatne mine. Pohranio je sve u kuću zvanu Libanonska šuma.

[18]Kralj je još napravio veliko prijestolje od bjelokosti i obložio ga čistim zlatom. [19]Prijestolje je imalo šest stepenica, straga je na njemu bila teleća glava, a s obje strane sjedala bile su ručice, a kraj ručica stajala dva lava. [20]Dvanaest je lavova stajalo s obje strane onih šest stepenica. Takvo što nije bilo izrađeno ni u jednom kraljevstvu.

[21]Sve posude iz kojih je pio kralj Salomon bijahu zlatne, i sve posuđe u kući zvanoj Libanonska šuma bijaše od suhoga zlata; ništa nije bilo od srebra, jer se ono smatralo bezvrijednim u Salomonovo vrijeme. [22]Kralj je imao taršiško brodovlje na moru zajedno s Hiramovim brodovljem, i svake treće godine dolazilo je taršiško brodovlje[b] donoseći zlato, srebro i slonovu kost, majmune i paune.

[23]Tako je kralj Salomon natkrilio sve zemaljske kraljeve bogatstvom i mudrošću. [24]Sav je svijet želio vidjeti Salomona i čuti mudrost koju mu je Bog ulio u srce. [25]Svatko mu je donosio dar: srebro i zlatno posuđe, haljine, oružje, miomirise, konje i mazge, iz godine u godinu.

Salomonovo bogatstvo u kolima i konjima

[26]Uz to je Salomon sakupio bojnih kola i konjanika; imao je tisuću i četiri stotine bojnih kola i dvanaest tisuća konja i rasporedio ih je po gradovima bojnih kola i kod kralja u Jeruzalemu. [27]Salomon je učinio da u Jeruzalemu bude srebra kao kamenja, a cedrova kao divljih smokava što rastu u Šefeli. [28]Salomon je uvozio konje iz Musrija i Koe[c]: kraljevi nabavljači uvozili su ih iz Koe za određenu svotu. [29]Kola se dovozila iz Egipta po šest stotina srebrnih šekela; a konj se plaćao po stotinu i pedeset. Tako ih preko nabavljača dobivahu svi kraljevi hetitski i aramejski[d].

4. PROPADANJE SALOMONOVA KRALJEVSTVA

Salomonove žene

11 Kralj je Salomon – uz kćer faraonovu – volio mnoge žene tuđinke: Moapke, Amonke, Edomke, Sidonke i Hetitkinje, [2]od svih naroda za koje je Jahve rekao Izraelcima: »Nećete odlaziti k njima i oni neće dolaziti k vama; oni će zacijelo okrenuti vaša srca svojim bogovima.« Njima se priklonio Salomon svojom ljubavlju. [3]Imao je sedam stotina kneževskih žena i tri stotine inoča. Njegove su žene zavodile njegovo srce[e]. [4]I kada je Salomon ostario, njegove su mu žene okrenule srce prema drugim bogovima, i srce njegovo nije više potpuno pripadalo Jahvi kao što je pripadalo srce njegova oca Davida. [5]Salomon je išao za Aštartom, boginjom Sidonaca, i Milkomom, sramotom Amonaca. [6]Činio je ono što ne bijaše pravo u očima Jahvinim i nije se sasvim pokoravao Jahvi kao što se pokoravao njegov otac David. [7]Tako sagradi Salomon uzvišicu Kemošu, sramoti Moaba, na gori istočno od Jeruzalema, i Milkomu, sramoti Amonaca[f]. [8]To učini za sve svoje žene tuđinke, koje su prinosile kâd i žrtve svojim bogovima.

[9]Jahve se razgnjevi na Salomona jer je okrenuo srce svoje od Jahve, Boga Izraelova, koji mu se bio dvaput javio [10]i koji mu je baš tada zabranio štovati druge bogove, ali on nije održao te zapovijedi. [11]Tada Jahve reče Salomonu: »Kada je tako s tobom te ne držiš moga Saveza i naredaba koje sam ti dao, ja ću sigurno oduzeti od tebe kraljevstvo i dat ću ga jednom od tvojih slugu. [12]Ali neću to učiniti za tvoga života, zbog oca tvojega Davida;

a) BJ po LXX umeće »davanja«; TM »ljudi«. – »arapskih kraljeva«: po Akv., Sim. i sir. »Arapa«; TM »kraljeva zapada«.
b) Poistovjećivanje s Tartesom, feničkom naseobinom u Španjolskoj, jest nevjerojatno. Riječ može značiti jednostavno »ljevaonica« pa će taršiške lađe biti u službi iskorištavanja rudnika. Ovdje bi se radilo o brodovlju koje prevozi kao robu za razmjenu proizvode rudnika u Arabi (Slanoj dolini) (usp. 22,49). Inače izraz ima općenito značenje »velika lađa« (Iz 23,1.14; 60,9; Ez 27,25; Ps 48,8).
c) BJ »Musura i Cilicije« *(mimmusur ûmikkoveh)* konj.; TM »iz Egipta *(Misrajim)* i *mikveh*« (?).
d) Rr. 28–29 mogu se shvatiti u smislu dvostruke tranzitne trgovine: Salomonovi trgovci opskrbljivali su Egipat konjima iz Male Azije, a hetitske kraljeve u sjevernoj Siriji i aramejske kraljeve na jugu Sirije kolima iz Egipta.
e) »Njegove su žene zavodile njegovo srce« – po TM; ponavljanje r. 4, nema u LXX.
f) »Milkomu« po LXX; TM »Moleku«; Milkom je nacionalno božanstvo Amonaca (Jr 49,1–3; 2 Sam 12,30 /LXX/); Kemoš je nacionalno božanstvo Moabaca (Br 21,29; Jr 48,46).

uzet ću ga iz ruke tvoga sina. [13]Ipak neću od njega
uzeti svega kraljevstva: ostavit ću jedno pleme
tvome sinu, zbog sluge mojega Davida, zbog Jeru-
zalema koji izabrah[a].«

Vanjski neprijatelji Salomonovi

[14]Tada diže Jahve protivnika Salomonu: Edomca
Hadada, iz kraljevske kuće Edomaca. [15]Jer kada je
2 Sam 8 13-14 David tukao Edomce i kad je Joab, vojskovođa,
otišao da pokopa ubijene i dao pogubiti sve mu-
škarce u Edomu – [16]Joab i sav Izrael ostadoše on-
dje šest mjeseci dok nisu istrijebili sve muškarce u
Edomu – [17]Hadad je utekao u Egipat s Edomcima
koji bijahu u službi njegova oca. Hadad je bio tada
mladi dječak. [18]Otišli su iz Midjana i stigli u Paran.
Poveli su sa sobom ljude iz Parana i otišli u Egipat
pred faraona, kralja Egipta, koji mu dade kuću,
odredi mu hranu i dodijeli zemlje. [19]Hadad je ste-
kao veliku milost u faraona, koji mu dade sestru
svoje žene, sestru velike kneginje Tafnese[b]. [20]Sestra
Tafnesina rodi mu sina Genubata, koga Tafnesa
odgoji[c] u kraljevskoj palači, i Genubat je ostao u
palači među faraonovom djecom.

[21]Kada je Hadad doznao u Egiptu da je David
počinuo kod svojih otaca i da je vojskovođa Joab
umro, reče faraonu: »Dopusti mi da odem u svoju
zemlju!« [22]Faraon mu reče: »Što ti nedostaje u
mene te želiš poći u svoju zemlju?« A on mu odgo-
vori: »Ništa, ali me pusti da odem!« [25b]To je bilo
zlo što ga je učinio Hadad: mrzio je Izraela i vladao
je Edomom.

[23]Bog je protiv Salomona podigao protivnika mu
Rezona, sina Elijadova, koji je pobjegao od svoga
2 Sam 8 3; gospodara Hadadezera, kralja sopskoga; [24]Rezon je
10 16s skupio ljude oko sebe i postao im četovođa kada
ih David ubijaše. Rezon zauze Damask, ondje se
nastani i zavlada Damaskom. [25a]On je bio protivnik
Izraelov za života Salomonova[d].

Pobuna Jeroboamova

[26]Jeroboam bijaše sin Efraćanina Nebata, iz Sa-
reda, a majka mu bijaše udovica imenom Serva.
On je bio u službi Salomonovoj i podigao je ruku
protiv kralja.

[27]Evo razloga njegove pobune. Salomon je gra-
dio Milo da zatrpa kosinu u gradu Davida, oca svo- 9 15
ga. [28]Taj Jeroboam bijaše valjan čovjek; Salomon 2 Sam 5 6+
opazi kako se mladi čovjek prihvaća posla i postavi
ga nad svom rabotom kuće Josipove. [29]Tada se do-
godi te Jeroboam ode iz Jeruzalema, i na putu ga
susrete prorok Ahija iz Šila, ogrnut novim plaštem; 1 Sam 1 3
bijahu sami njih dvojica u polju. [30]Ahija uze novi
plašt koji je imao na sebi i razdrije ga na dvanaest
komada[e]. [31]I reče Jeroboamu:

»Uzmi sebi deset komada, jer ovako govori Ja-
hve, Bog Izraelov: 'Evo ću istrgnuti kraljevstvo iz
ruke Salomonove i dat ću tebi deset plemena. [32]On
će imati jedno pleme, zbog sluge mojega Davida i
Jeruzalema, grada koji sam izabrao između svih
plemena Izraelovih. [33]To je zato što me ostavio i
poklonio se Aštarti, boginji Sidonaca, Kemošu,
bogu moapskom, i Milkomu, bogu Amonaca, i ne
hodi više mojim putovima[f]; ne čini što je pravo u
mojim očima, niti izvršava moje zakone i naredbe
kao što je činio njegov otac David. [34]Ali mu neću
iz ruke uzeti sve kraljevstvo, jer sam ga postavio
knezom za sveg njegova života, zbog sluge svoga
Davida, koga sam izabrao i koji je držao moje za-
povijedi i moje zakone. [35]Ali ću uzeti kraljevstvo iz
ruke njegova sina i tebi ću ga dati, to jest deset
plemena. [36]A njegovu ću sinu ostaviti jedno pleme
da moj sluga David ima uvijek svjetiljku[g] preda 2 Sam 21 17
mnom u Jeruzalemu, gradu koji sam izabrao sebi 1 Kr 15 4
da u njemu stoluje Ime moje. [37]Tebe ću uzeti da 2 Kr 8 19
kraljuješ nad svim što budeš želio i da budeš kralj
nad Izraelom. [38]Ako budeš poslušao sve što ti za-
povjedim i stupao budeš putovima mojim te činio

a) Salomonove ženidbe s tuđinkama služile su njegovoj politici a poganska svetišta namijenjena su njegovim ženama i trgovcima. Međutim ove su veze dovodile u opasnost čistoću jahvizma i pisac tumači događaje u duhu i stilu Pnz: nevjeru na religioznom području Bog kažnjava podižući neprijatelje izvana (rr. 14s) i iznutra (rr. 26s).
b) »Tafnesa« nije vlastito ime, nego egipatski naslov »kraljeva supruga«, a može se protumačiti približno kao izraelski naslov »velika kneginja«, koji označuje kraljicu majku (usp. 15,13+).
c) »odgoji« – po LXX; TM »oduči« (= odbi od sise).
d) Redoslijed redaka koji je poremećen umetanjem vijesti o Rezonu, prepravljen po LXX. Rezonova uspostava kraljevstva u Damasku, kojim je bio vladao David (2 Sam 8,6), pripravila je Izraelu velikog neprijatelja.
e) Simbolični čini proroka jesu ne samo izražajne nego i učinkovite geste (usp. Jr 18,1+). Deset komada dodijeljenih Jeroboamu jesu deset sjevernih plemena (usp. 2 Sam 19,44); ostaju dva komada koja predstavljaju samo jedno pleme ostavljeno Salomonovu nasljedniku: to je pleme Judino koje je u sebi sasvim stopilo Šimuna (Jš 19,1).
f) Glagoli u jednini prema prijevodima.
g) Slika trajnosti dinastije.

što je pravedno u očima mojim držeći moje zakone
i zapovijedi moje, kako je to činio moj sluga David,
tada ću ja biti s tobom i sagradit ću ti trajan dom,
kao što sam sagradio Davidu, i dat ću ti Izraela.
[39]Ponizit ću potomke Davidove; ali ne zauvijek.'«
[40]Salomon je zato tražio da ubije Jeroboama, ali
14 25 on pobježe u Egipat k Šišaku i ostade u Egiptu do
smrti Salomonove.

Svršetak kraljevanja |2 Ljet 9 29-31

[41]Ostala povijest Salomonova, sve što je učinio i
njegova mudrost, zar nije zapisana u knjizi Povije-
sti Salomonove[a]? [42]A kraljevaše Salomon u Jeruza-
lemu nad svim Izraelom četrdeset godina. [43]Onda
počinu Salomon kod otaca svojih i bî sahranjen u
Davidovu gradu, a njegov sin Roboam zakralji se
namjesto njega.

III. Politički i vjerski raskol

Ljet 10 **Zbor u Šekemu**

12 Roboam ode u Šekem, jer su u Šekem došli
svi Izraelci da ga zakralje[b]. [2]Čim to ču Neba-
tov sin Jeroboam – koji još bijaše u Egiptu, kamo
je pobjegao pred kraljem Salomonom – vrati se iz
Egipta, jer [3]bijahu poslali po nj i dozvali ga. Kad
dođoše Jeroboam i sav zbor Izraelov[c], rekoše Ro-
boamu:
[4]»Tvoj nam je otac nametnuo teški jaram. Ti
nam sada olakšaj tešku službu svoga oca, teški ja-
ram koji metnu na nas, pa ćemo ti služiti!«
[5]A on im odgovori: »Za tri dana dođite opet k
meni.« I narod ode.
[6]Tada se kralj Roboam posavjetova sa starcima
koji su služili njegovu ocu Salomonu dok je bio živ
i upita ih: »Što savjetujete da odgovorim ovome
narodu?«
[7]Oni mu odgovoriše: »Ako danas udovoljiš tim
ljudima, budeš im blagonaklon i odgovoriš im lije-
pim riječima, oni će ti uvijek ostati sluge.«
[8]Ali on odbaci savjet što mu ga dadoše starci i
posavjetova se s mladićima koji su odrasli s njim i
bili mu u službi. [9]Upita ih: »Što savjetujete da od-
govorim ovome narodu koji mi reče: 'Olakšaj ja-
ram što nam ga nametnu tvoj otac?'«
[10]Mladići koji bijahu s njime odrasli odgovoriše
mu: »Narodu koji ti reče: 'Tvoj nam je otac namet-
nuo jaram, a ti nam ga olakšaj', uzvrati ovako:
'Moj je mali prst deblji od bedara moga oca! [11]Eto,
moj vam je otac nametnuo teški jaram, a ja ću još
otežati vaš jaram; moj vas je otac šibao bičevima,
a ja ću vas šibati bičevima sa željeznim štipavci-
ma.'«
[12]A treći dan dođe sav narod k Roboamu, kako
im bijaše zapovjedio kralj rekavši im: »Vratite se k
meni trećega dana.« [13]Kralj im oštro odgovori, od-
bacivši savjet koji mu dadoše stariji. [14]I reče im po
savjetu mladih: »Moj je otac otežao vaš jaram, a ja
ću još dodati na nj; moj vas je otac šibao bičevima,
a ja ću vas šibati bičevima sa željeznim štipavcima.«
[15]Kralj dakle ne htjede poslušati naroda, jer tako
upriliči Jahve da se ispuni riječ što je preko Ahije
iz Šila kaza Nebatovu sinu Jeroboamu. 11 29-39
[16]Kad Izraelci vidješe gdje se kralj oglušio, odgo-
vori mu narod:

»Kakav dio mi imamo s Davidom? 2 Sam 20 1
Mi nemamo baštine s Jišajevim sinom.
U šatore, Izraele!
A sad se, Davide, brini za svoj dom!«
I sav Izrael ode pod svoje šatore.

[17]Roboam zavlada samo nad Izraelovim sinovima
koji su živjeli po judejskim gradovima. [18]Potom
kralj Roboam posla Adorama, nadstojnika za tla- 4 6; 5 27
ku, ali ga Izraelci kamenovaše i on umrije; a kralj
se Roboam brže-bolje pope na kola i pobježe u Je- Sir 47 21

a) Čini se da je ova izgubljena knjiga bila jedan od starih izvora za 1 Kr 3 – 11.
b) Rr. 2–3a (»Čim to ču...zbor Izraelov«) jesu glosa koja potječe iz 2 Ljet 10 i koje nema u LXX. Oni su u proturječju sa r. 20 koga nema u tekstu Ljet. Isto tako je vjerojatno glosa spominjanje Jeroboama u r. 12. Po starom prikazu on nije bio prisutan na susretu u Šekemu i bio je tek kasnije pozvan od pobunjenika (r. 20). Budući da je ispustio pripovijest o Jeroboamovoj pobuni, Ljetopisac ovdje nespretno spominje njegov bijeg u Egipat. – »vrati se iz Egipta« po pr.; TM »proboravi u Egiptu«.
c) Kao u starim povijesnim tekstovima »sav Izrael« označava sjeverna plemena, za razliku od Jude. U Jeruzalemu su Judejci priznali Roboama. U Šekemu Izraelci, koji su bili iskorištavani od Salomona u korist Jude, traže ustav. Kriza je bila prisutna duže vremena.

ruzalem. 19 Tako se Izrael odijelio od doma Davidova sve do danas.

Politički raskol

20 Kada su Izraelci doznali da se vratio Jeroboam, pozvaše ga u zajednicu i postaviše ga kraljem nad svim Izraelom. Uz kuću Davidovu nije pristajao nitko, osim samoga plemena Judina.
||2 Ljet 11 1-4 21 Došavši u Jeruzalem, Roboam skupi sav dom
Judin i pleme Benjaminovo, sto i osamdeset tisuća vrsnih ratnika, da udare na dom Izraelov i da vrate kraljevstvo Roboamu, sinu Salomonovu. 22 Ali dođe Jahvina riječ Božjem čovjeku Šemaji:

23 »Kaži Salomonovu sinu Roboamu, judejskom kralju, i svem domu Judinu i Benjaminovu i ostalom narodu: 24 Ovako veli Jahve: 'Ne idite se tući s braćom, djecom Izraelovom! Neka se svatko vrati svojoj kući, jer je ovo poteklo od mene.'«

I oni poslušaše riječ Jahvinu i vratiše se kako im reče Jahve. 25 Jeroboam utvrdi Šekem u Efrajimovoj gori i ondje se nastani. Poslije izađe odatle i utvrdi Penuel.

Vjerski raskol

26 Jeroboam reče u svom srcu: »Sad bi se kraljevstvo moglo vratiti domu Davidovu. 27 Ako ovaj narod bude nastavio uzlaziti u Dom Jahvin u Jeruzalemu da prinosi žrtve, srce će se naroda vratiti svome gospodaru, Roboamu, kralju judejskome, i mene će ubiti[a].«

28 Pošto se kralj posavjetovao, načini dva zlatna teleta[b] i reče narodu: »Dosta ste uzlazili u Jeruza-
Izl 32 4 lem! Evo, Izraele, tvoga boga koji te izveo iz zemlje egipatske.« 29 Zatim postavi jedno tele u Betelu[c], a drugo smjesti u Dan. 30 To je bila prigoda za grijeh: narod je odlazio jednome u Betel i drugome u Dan.

31 I podiže Jeroboam hram na uzvišicama i postavi iz puka svećenike koji nisu bili sinovi Levijevi. 32 Zatim je Jeroboam uveo blagdan u osmom mjesecu, petnaestoga dana tog mjeseca, kao što je blag-
8 65 dan koji se slavi u Judeji, i uzađe k žrtveniku[d]. Tako je učinio u Betelu, žrtvujući teocima koje je načinio. U Betelu je postavio i svećenike uzvišica što ih bijaše podigao. 33 I uzađe k žrtveniku koji je načinio[e], petnaestoga dana osmog mjeseca, mjeseca koji je sam izabrao; i ustanovi blagdan za Izraelce i uzađe k žrtveniku da prinese kâd.

Osuda žrtvenika u Betelu

13 A neki čovjek Božji dođe na riječ Jahvinu iz Judeje u Betel kada Jeroboam stajaše pred žrtvenikom da prinese kâd. 2 I po Jahvinoj zapovijedi povika onaj prema žrtveniku: »Žrtveniče, žrtveniče! Ovako veli Jahve: 'Evo će se roditi u kući
Davidovoj sin po imenu Jošija. On će na tebi žrtvo- 2 Kr 23 15-16
vati svećenike uzvišicâ, tê koji na tebi prinose kâd, i on će na tebi spaliti[f] ljudske kosti!'« 3 U isto im vrijeme dade znak: »Ovo je znak da je Jahve govorio: gle, žrtvenik će se raspuknuti i prosut će se pepeo što je na njemu.«

4 Kada je kralj čuo što je čovjek Božji rekao protiv žrtvenika u Betelu, pruži ruku odande od žrtvenika i reče: »Uhvatite ga!« Ali se osušila ruka koju je ispružio prema čovjeku i nije je mogao vratiti k sebi. 5 Žrtvenik se raspuknuo i pepeo se prosuo sa žrtvenika, prema znaku što ga je dao čovjek Božji po naredbi Jahvinoj.

6 Kralj progovori i reče čovjeku Božjem: »Umilostivi Jahvu, Boga svoga[g], da bih mogao vratiti ruku k sebi.« Božji čovjek umilostivi Jahvu i ruka se kraljeva vrati k njemu i bila je kao prije.

7 Kralj onda reče čovjeku Božjem: »Hodi sa mnom kući da se okrijepiš. I dat ću ti dar.« 8 Ali
čovjek Božji odgovori kralju: »Da mi dadeš polo- Br 22 18
vinu svoje kuće, ne bih pošao s tobom. Ni jeo ni pio ne bih na ovom mjestu, 9 jer mi je ovako zapovjeđeno riječju Jahvinom: 'Ne jedi kruha i ne pij vode, niti se vraćaj istim putem kojim si došao.'«

10 I otišao je drugim putem, nije se vraćao putem kojim je došao u Betel.

Božji čovjek i prorok[h]

11 A u Betelu živio star prorok. Došli njemu njegovi sinovi te mu pripovjedili sve što je onoga dana

a) TM nastavlja »i vratit će se Roboamu, kralju judejskome«; BJ po LXX to ispušta.
b) Jeroboam je slijedio politički cilj, a nije namjeravao mijenjati božanstvo. Kovčegu saveza koji je bio u Jeruzalemu, simbolu Jahvina prisustva, on suprotstavlja mladog bika, simbol podnožja nevidljivog Boga. Jeroboam se oslanja na staru predaju koja dolazi do izražaja i u epizodi sa »zlatnim teletom« (Izl 32). Kroz polemiku su ova dva prikaza bila izmijenjena. Izabirući isti simbol kao za Baala Jeroboam otvara vrata većoj sramoti (usp. Hoš 13,2). To će biti »grijeh Jeroboama« koji će se vraćati kao refren u osudi izraelskih kraljeva koju izriče povjesničar Deuteronomist.
c) »a drugo smjesti u Dan. To je bila prigoda za grijeh« po TM. BJ po LXX to ispušta. Dan, blizu jednog od izvora Jordana, i Betel, na putu za Jeruzalem, uokvirivali su novo kraljevstvo, a imali su već časna svetišta (Post 12,8 itd.; Suci 17 – 18).
d) Novi hram u Betelu posvećen je o Blagdanu sjenica kao i Salomonov Hram.
e) »načinio« – TM dodaje »u Betelu«.
f) »on će spaliti« – po prijevodima; TM »spalit će se«. Ova najava, čija je određenost tuđa proročkom stilu, dodana je izvornom proročanstvu, koje se ograničava na r. 3.
g) Iza »Boga svoga« TM ima »i moli za mene«; po prijevodima ispušteno.
h) »Prorok« – u to vrijeme *nabi* predstavlja jednu vrstu nadahnutih osoba, nižih od pravog »čovjeka Božjeg«. Usp. Iliju i Elizeja s »proročkim sinovima« (2 Kr 2 itd; usp. Am 7,14).

učinio čovjek Božji u Betelu; i riječi što ih je onaj
kazao kralju pripovjediše sinovi ocu. 12A on ih upi-
ta: »Kojim je putem otišao?« Sinovi pokazaše[a] put
kojim je otišao čovjek Božji što bijaše došao iz Ju-
deje. 13Prorok će nato sinovima: »Osamarite mi
magarca!« I osamariše mu magarca, a on uzjaha.
14Krenuo je za čovjekom Božjim i našao ga gdje
sjedi pod hrastom; i upita ga: »Jesi li ti čovjek Božji
koji je došao iz Judeje?« A on mu odgovori: »Je-
sam.« 15Prorok mu reče: »Hodi sa mnom mome
domu da štogod pojedeš.« 16Ali on odgovori: »Ne
smijem se vratiti s tobom, niti smijem jesti kruha
ni piti vode na ovome mjestu[b], 17jer mi je Jahvinom
riječju naređeno ovo: 'Ne jedi ondje kruha, ne pij
23 15-16 vode, niti se vraćaj putem kojim si onamo pošao'.«
18Nato će mu onaj: »I ja sam prorok kao i ti, i an-
đeo mi je riječju Jahvinom rekao: 'Povedi ga sa
sobom kući da jede kruha i pije vode.'«
Slagao mu je[c]. 19Božji čovjek vrati se s njim, u
njegovoj je kući jeo kruha i pio vode.
20Dok su sjedili za stolom, dođe riječ Jahvina
proroku koji ga je natrag doveo 21i povika on čo-
vjeku Božjem koji je došao iz Judeje: »Ovako veli
Jahve: zato što nisi poslušao zapovijedi Jahvine i
nisi držao naredbe koju ti je dao Jahve, Bog tvoj,
22nego si se vratio, jeo kruha i pio vode na mjestu
gdje sam ti rekao da ne jedeš kruha i ne piješ vode,
zato tijelo tvoje neće leći u grob otaca tvojih.«
23Pošto se onaj koga bijaše doveo najeo kruha i
napio vode, osedla mu magarca. 24I ode onaj[d]. A
na putu ga zaskoči lav i usmrti ga. I tako je mrtvo
tijelo ležalo ispruženo na putu, magarac stajao kraj
njega, a i lav stajaše kraj tijela. 25Ljudi prolazeći
vidješe mrtvo tijelo ispruženo na putu i lava gdje
stoji kraj njega; i odoše i javiše to u gradu gdje je
živio stari prorok.
26Kad je to čuo prorok koji bijaše onoga vratio s
puta, reče: »To je čovjek Božji koji se usprotivio
riječi Jahvinoj! I Jahve ga je predao lavu, koji ga
je napao i ubio, prema riječi koju je Jahve rekao.«
27I reče svojim sinovima: »Osamarite mi magarca!«
I oni mu ga osamariše. 28Ode on i nađe mrtvo tijelo
bačeno na putu i magarca i lava gdje stoje pokraj
tijela: lav nije požderao tijelo niti je rastrgao ma-
garca. 29Tada prorok podiže mrtvo tijelo čovjeka
Božjeg i prebaci ga na magarca; i vrati se u grad
gdje je živio da mrtvoga ožali i pokopa. 30Položio
je mrtvo tijelo u svoju grobnicu i jecao je nad njim:
»Jao, brate moj!«
31A kad ga je pokopao, reče svojim sinovima: Jr 22 18
»Poslije moje smrti sahranite me u istu grobnicu
gdje je pokopan čovjek Božji; stavite moje kosti 2 Kr 23 17-18
kraj njegovih. 32Jer će se sigurno ispuniti riječ koju
je po zapovijedi Jahvinoj objavio protiv žrtvenika
u Betelu i protiv svih svetišta na uzvišicama u gra-
dovima Samarije.«
33Ni poslije ovoga događaja ne obrati se Jero-
boam sa svoga zlog puta, nego je i dalje priproste
ljude postavljao za svećenike na uzvišicama: tko je
želio, davao mu je darove da postane svećenik uz-
višica. 34Takvim je postupkom padala u grijeh kuća
Jeroboamova, rušila se i nestajala s lica zemlje.

22 18

IV. *Oba kraljevstva do Ilije*

Svršetak kraljevanja Jeroboama I.

14 U ono se vrijeme razbolje Abija, sin Jeroboa-
mov, 2i Jeroboam reče svojoj ženi: »Ustani i
preobuci se da te ne bi prepoznali da si žena Jero-
11 29-39 boamova; i idi u Šilo. Ondje je prorok Ahija: onaj
koji mi je prorokovao da ću biti kraljem ovoga na-
1 Sam 9 7+ roda. 3I ponesi deset hljebova, kolača i posudu
meda i otiđi k njemu! On će ti reći što će biti s
dječakom.«
4I učini tako žena Jeroboamova: ustade, ode u
Šilo i uđe u kuću Ahijinu. A on nije više vidio,
oslabile mu oči od duboke starosti. 5Ali mu je Ja-
hve rekao: »Evo dolazi žena Jeroboamova da od
tebe traži savjeta za svoga sina jer je bolestan; a ti
ćeš joj reći tako i tako. Kad bude ulazila, pretvarat
će se kao da je druga.«
6Kad Ahija ču šum njenih koraka na vratima,
reče joj: »Uđi, ženo Jeroboamova! Što se pretvaraš
da si druga, kad imam tešku vijest za tebe? 7Idi,
reci Jeroboamu: 'Ovako kaže Jahve, Bog Izraelov:
Podigao sam te isred naroda i učinio sam te kne-
zom nad mojim narodom Izraelom, 8istrgnuo sam
kraljevstvo iz kuće Davidove i dao ga tebi. Ali ti

a) »pokazaše« – po prijevodima; TM »vidješe«.
b) TM malo prenatrpan.
c) Da ga iskuša. Nastavak pripovijesti u jako naglašenom narodnom stilu daje ovu pouku: Božje naredbe zahtijevaju potpunu podložnost; čovjek Božji nije smio posumnjati u ono što mu je rečeno, pa čak ni po zapovijedi anđela (usp. Gal 1,8).
d) »I ode onaj« – po prijevodima; TM oštećen.

nisi bio kao moj sluga David, koji je držao moje
zapovijedi i koji me slijedio svim srcem svojim i
činio samo ono što je pravedno u mojim očima. [9]Ti
si radio kudikamo gore od svojih prethodnika, oti-
Izl 20 3-5 šao si i načinio sebi druge bogove, salio si im liko-
ve[a] da me dražiš, mene si bacio za leđa. [10]Zato,
evo, puštam zlo na kuću Jeroboamovu, istrijebit ću
1 Sam 25 22 iz obitelji Jeroboamove sve što mokri uza zid[b], ro-
bove i slobodnjake[c] u Izraelu; ja ću netragom po-
mesti kuću Jeroboamovu kao što se mete nečist,
15 27-30 da ga ništa ne ostane. [11]One koji iz Jeroboamove
16 4; 21 24 obitelji umru u gradu, proždrijet će psi, a one koji
umru u polju, pojest će ptice nebeske[d].' – Eto tako
je Jahve rekao. [12]A ti ustani i pođi svome domu:
tek što nogama stupiš u grad, dječak će umrijeti.
[13]Sav će ga Izrael oplakati i pokopat će ga. On će
biti jedini iz obitelji Jeroboamove položen u grob,
jer se jedino na njemu našlo nešto što se u kući
Jeroboamovoj svidjelo Jahvi, Bogu Izraelovu. [14]Ja-
hve će sebi postaviti kralja nad Izraelom i taj će
istrijebiti kuću Jeroboamovu. Evo dana! Što? Čak
i trenutka[e]! [15]Jahve će udariti Izraela[f] te će se nji-
hati kao trska u vodi. Iščupat će Izraela iz ove do-
bre zemlje koju je dao njihovim ocima i rasijat će
ih s onu stranu Rijeke, jer su načinili sebi ašere
koje srde Jahvu. [16]Odbacit će Izraela kao smeće,
zbog grijeha što ih je učinio Jeroboam i na koje je
navodio Izraela.«

[17]Žena Jeroboamova ustade i ode. Stigla je u Tir-
su[g], a kad je prelazila kućni prag, dječak bijaše
mrtav. [18]Pokopali su ga i sav ga je Izrael oplakao
prema riječi koju je Jahve rekao po sluzi svome
proroku Ahiji.

[19]Ostala povijest Jeroboamova, kako je ratovao i
kraljevao, to je zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva
izraelskih. [20]Jeroboamovo kraljevanje trajalo je
dvadeset i dvije godine, zatim je Jeroboam počinuo
kraj otaca svojih, a sin mu Nadab zakraljio se mje-
sto njega.

Kraljevanje Roboamovo

||2 Ljet 12 13-14 [21]Roboam, sin Salomonov, bio je kralj Judejaca;
bijaše mu četrdeset i jedna godina kad je postao
kraljem, a sedamnaest je godina kraljevao u Jeru-
zalemu, u gradu koji Jahve izabra između svih iz-
raelskih plemena da ondje postavi svoje Ime.
Majka mu se zvala Naama, a bila je Amonka. [22]I
Juda učini zlo u očima Jahvinim. Grijesima koje su
počinili razjarili[h] su ga više od svega što su učinili
njihovi oci. [23]Jer su i oni podigli uzvišice, stupove i 1 Sam 9 12+
ašere na svakom brežuljku i pod svakim zelenim Izl 23 24+
drvetom. [24]Bilo je čak posvećenih bludnica u zem- Izl 34 13+ Pnz 12 2+
lji. Oponašao je sve grozote naroda što ih je Jahve Pnz 23 19+
otjerao ispred sinova Izraelovih.

[25]Pete godine Roboamova kraljevanja egipatski ||2 Ljet 12 2,9-11
kralj Šišak[i] navali na Jeruzalem. [26]Opljačka sve
blago iz Doma Jahvina i riznicu kraljevskog dvora;
sve je uzeo; uze i sve zlatne štitove što ih bijaše
napravio Salomon. [27]Namjesto njih kralj Roboam 10 16
napravi tučane štitove i povjeri ih zapovjednicima
straže[j] koja je čuvala vrata kraljevskog dvora.
[28]Kad je god kralj išao u Jahvin Dom, stražari su
ih uzimali, a poslije ih vraćali u stražaru.

[29]Ostala povijest Roboamova, sve što je učinio,
zar nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva judej-
skih? [30]Za sve vrijeme bio je rat između Roboama
i Jeroboama. [31]Roboam je počinuo sa svojim ocima ||2 Ljet 12 16
i bî sahranjen sa svojim ocima u Davidovu gradu.
Majka mu se zvala Naama, a bila je Amonka. Na
njegovo se mjesto zakraljio sin mu Abijam[k].

Abijamovo kraljevanje u Judeji

15 Osamnaeste godine kraljevanja Jeroboama, ||2 Ljet 13 1-2
sina Nebatova, zakraljio se Abijam u Judeji.
[2]Tri je godine kraljevao u Jeruzalemu; njegova se
majka zvala Maaka, a bila je kći Abšalomova. [3]On 2 Ljet 11 20
je hodio u svim grijesima što ih je njegov otac činio
prije njega, i njegovo srce nije bilo potpuno odano
Jahvi, Bogu svome, kao srce njegova praoca Davi-
da. [4]Ipak, zbog Davida, dao mu je Jahve, Bog nje-
gov, svjetiljku u Jeruzalemu, podigavši sinove nje- 11 36+
gove poslije njega i sačuvavši Jeruzalem. [5]Jer je 2 Kr 8 19
David činio sve što je pravo u očima Jahvinim i za
svega svoga života nije odstupio ni od čega što mu
je zapovjedio, osim onog što je učinio Uriji Hetitu[l].

[7]Ostala povijest Abijamova, sve što je učinio, zar
to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva judej-
skih? A bijaše rat između Abijama i Jeroboama. ||2 Ljet 13 2

a) To je odgovor čistog jahvizma: Jeroboamovi zlatni teoci (koje je htio upotrijebiti za štovanje Jahve, 12,28+) ne mogu predstavljati Jahvu i nisu drugo nego »krivi bogovi«.
b) BJ ima »sve muško«.
c) Dvije riječi neodređena značenja koje izražavaju cjelinu, a počinju u hebrejskom istim suglasnikom.
d) Ovi izrazi označavaju lišavanje od pokopa (usp. suprotno r. 13).
e) »Evo dana! Što? Čak i trenutka!« po TM, glosa nekog izgnanika iz r. 15; izostavljeno u BJ.
f) »udariti« – TM; BJ »učinit će da drhti« – konj. prema nastavku rečenice.
g) Prva prijestolnica Izraelskog kraljevstva prije osnivanja Samarije (16,24). Danas Tel el-Farah sjeverno od Nablusa.
h) Glagoli u množini po TM, primijenjeni na Judu općenito. BJ po LXX – glagoli u jednini.
i) Prvi faraon 22. dinastije. Čini se da je poduzeo pohod na Palestinu, ali je poštedio Judu (vjerojatno jer mu je Roboam platio danak).
j) Tjelesne straže (ili »pratioci« usp. 1 Kr 1,5) koje su pratile kraljevska kola.
k) Po TM, koji je preopterećen. BJ popravlja prema 2 Ljet 12,16.
l) Ovaj r. koji nedostaje u najboljim rkpp. LXX, dubleta je iz 14,30.

13 23 [8]Potom je Abijam počinuo sa svojim ocima. Sahraniše ga u Davidovu gradu; na njegovo se mjesto zakralji sin mu Asa.

Kraljevanje Asino u Judeji

[9]Dvadesete godine Jeroboamova kraljevanja nad Izraelom postade Asa kraljem Judeje. [10]Kraljevao je četrdeset i jednu godinu u Jeruzalemu; njegova se baka zvala Maaka, a bila je kći Abšalomova.
14 1-3 [11]Asa je činio što je pravo u očima Jahvinim, kao i
13 19+ njegov praotac David. [12]Protjerao je iz zemlje po-
16-18 svećene bludnice i uklonio sve idole koje njegovi
11 19+ oci bijahu načinili. [13]Sam je uklonio svoju baku s dostojanstva velike kneginje[a], jer bijaše načinila gada[b] Ašeri. Asa je sasjekao njezina gada i spalio ga u potoku Kidronu. [14]Ali uzvišice nisu bile uklonjene; ipak je Asino srce bilo privrženo Jahvi svega njegova života. [15]Unio je u Dom Jahvin posvećene darove svoga oca i svoje: srebro, zlato i posuđe.
16 1-6 [16]Bio je rat između Ase i Baše, kralja izraelskoga, u sve njihove dane. [17]Izraelski kralj Baša navali na Judeju i stade utvrđivati Ramu da spriječi svako kretanje judejskom kralju Asi. [18]Asa tada uze srebra i zlata koje je preostalo u riznicama Doma Jahvina i u riznicama kraljevskog dvora i dade ga svojim slugama te ih posla Ben-Hadadu[c], sinu Tabrimonovu, sinu Hezjonovu, aramejskom kralju, koji je stolovao u Damasku, i poruči mu: [19]»Neka bude savez između mene i tebe, između moga i tvoga oca; evo, šaljem ti na dar srebra i zlata: hajde, raskini savez s izraelskim kraljem Bašom da bi otišao od mene.«
[20]Ben-Hadad posluša kralja Asu i posla svoje vojskovođe na izraelske gradove te oni pokoriše Ijon, Dan, Abel Bet-Maaku, sav Kineret[d] i svu zemlju Naftali. [21]A kada to Baša dozna, presta utvrđivati Ramu i vrati se[e] u Tirsu. [22]Kralj Asa sazva sve Judejce, bez izuzetka, i oni odnesoše kamenje i drvo kojima je Baša utvrđivao Ramu, i kralj Asa utvrdi time Gebu Benjaminovu i Mispu.
11-14 [23]Ostala povijest Asina, sve njegove pobjede i sve što je učinio[f] i gradovi koje je utvrdio, zar to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva judejskih? A u starosti bolovao je od nogu. [24]Asa je počinuo sa svojim ocima i sahranjen je sa svojim ocima u gradu Davida, svoga praoca. Njegov sin Jošafat zakralji se mjesto njega.

Nadabovo kraljevanje u Izraelu

[25]Nadab, sin Jeroboamov, postade kraljem Izraela druge godine Asina kraljevanja Judejom i vladao je dvije godine Izraelom. [26]Činio je zlo u očima Jahvinim. Hodio je putem svoga oca i oponašao njegov grijeh na koji je navodio Izraela. [27]Baša, sin Ahijin, iz kuće Jisakarove, uroti se protiv njega i ubi ga u Gibetonu, koji pripada Filistejcima i koji su opsjedali Nadab i sav Izrael. [28]Baša ga ubi treće godine Asina kraljevanja Judejom i zavlada mjesto njega. [29]Kad je postao kraljem, pobi svu kuću Jeroboamovu i ne poštedi nikoga od Jeroboamovih dokle sve ne istrijebi po riječi koju je Jahve rekao
preko sluge svoga Ahije iz Šila. [30]Zbog grijeha što 14 10-11
ih je učinio i na koje je naveo Izraela i zbog gnjeva kojim je raspalio Jahvu, Boga Izraelova.
[31]Ostala povijest Nadabova, i sve što je učinio, zar to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih? [32][g]Između Ase i Izraelova kralja Baše vladao je rat u sve njihove dane.

Bašino kraljevanje u Izraelu

[33]Treće godine Asina kraljevanja Judejom postade Baša, sin Ahijin, kraljem nad svim Izraelom[h] u Tirsi i vladao je dvadeset i četiri godine. [34]Činio je zlo u očima Jahvinim i hodio je putem Jeroboama i njegovih grijeha kojima je zavodio Izraelce.

16 Tada bî upućena riječ Jahvina Jehuu, sinu Hananijevu, protiv Baše: [2]»Iz praha sam te
podigao i postavio knezom nad mojim narodom Iz- 14 7-11
raelom, ali si ti krenuo Jeroboamovim putem i na- Ps 113 7-8
vodiš narod moj Izrael na grijehe te me razjaruješ njihovim grijesima; [3]zato ću netragom pomesti Bašu i kuću njegovu: učinit ću s tvojom kućom kao i s kućom Jeroboama, sina Nebatova. [4]Tko iz obi-
telji Bašine umre u gradu, pojest će ga psi, a tko 14 11
im umre u polju, pojest će ga ptice nebeske.«
[5]Ostala povijest Bašina, što je učinio, njegova djela, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa

a) U Judi, kao i u drugim istočnim kraljevstvima, kraljica majka je imala častan položaj (usp. 2,19) s određenim povlasticama. Ona je nosila naslov »Velike kneginje«. Njezino je ime navedeno (osim iznimki) u uvodu o kraljevanju svakog pojedinog kralja. Maaka je sačuvala ovu čast pod svojim unukom, koji je vrlo mlad došao na vlast.
b) Prijevod nesiguran. Ne zna se točno što bi to moglo biti.
c) Ben-Hadad I; o nastavku dinastije v. 20,1. Asa započinje politiku saveza sa strancima zbog koje će veliki proroci bez prestanka prekoravati Judine kraljeve (usp. Iz 7,4–9; 8,6–8 itd.)
d) Kraj zapadno od Genezaretskog jezera.
e) »vrati se« – po LXX; »prebivaše« – TM.
f) »i gradovi koje je utvrdio« po TM, dodatak nadahnut prethodnim r; BJ ispušta.
g) R. 32 obično je ponavljanje r. 16. BJ po LXX ispušta.
h) »svim Izraelom« – po TM; BJ po LXX »Izraelom«.

kraljeva izraelskih? 6Baša je počinuo sa svojim ocima i sahranjen je u Tirsi. Sin njegov Ela zakraljio se mjesto njega.

7Ali riječ Jahvina po Jehuu proroku, sinu Hananijevu, nije bila upravljena protiv Baše i njegove kuće samo zbog toga što je činio zlo u očima Jahve i ljutio ga djelima svojih ruku te bio kao i kuća Jeroboamova nego i zbog toga što je i nju istrijebio[a].

Elino kraljevanje u Izraelu

8Dvadeset i šeste godine kraljevanja Ase u Judeji
postade Ela, sin Bašin, kraljem Izraela u Tirsi; vla-
dao je svega dvije godine. 9Njegov dvoranin Zimri,
zapovjednik polovine bojnih kola, uroti se protiv
Iz 5 11 njega. Kad je bio u Tirsi, opio se u kući Arse,
upravitelja dvora u Tirsi. 10Tada provali Zimri,
udari na njega i ubi ga, dvadeset i sedme godine
Asina kraljevanja Judejom, te zavlada mjesto nje-
ga. 11Čim je zavladao i sjeo na prijestolje, poubija
1 Sam 25 22 svu obitelj Bašinu; nije mu poštedio ni što uza zid
mokri, ni njegovih rođaka ni prijatelja. 12Tako Zi-
mri iskorijeni svu kuću Bašinu po riječi koju je Ja-
hve rekao protiv Baše preko sluge svoga proroka
16 1-4 Jehua, 13zbog sviju grijeha što su ih činili Baša i sin
mu Ela i tako zavodili Izraela, srdeći Jahvu, Boga
Izraelova, svojim krivim bogovima.

14Ostala povijest Elina, sve što je učinio, zar to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih?

Zimrijevo kraljevanje u Izraelu

15Dvadeset i sedme godine Asina kraljevanja Judejom postade Zimri kraljem u Tirsi i vladao je sedam dana. Narod je tada opsjedao Gibeton, koji je pripadao Filistejcima. 16Kad je utaboreni narod čuo da se Zimri pobunio i ubio kralja, sav Izrael istoga dana u taboru proglasi kraljem nad Izraelom zapovjednika vojske Omrija. 17Zatim Omri i sav Izrael s njime odoše od Gibetona i opsjedoše Tirsu. 18Kad je Zimri vidio da će grad biti osvojen, uđe u utvrdu kraljevskoga dvora, zapali nad sobom kraljevski dvor i tako pogibe. 19To je bilo zbog grijeha koje je počinio radeći što je zlo u očima Jahvinim i hodeći putem Jeroboama i njegovih grijeha kojima je zavodio Izraela.

20Ostala povijest Zimrijeva i njegova urota koju je skovao, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih?

21Tada se Izraelov narod razdijelio: polovica se odlučila za Tibnija, sina Ginatova, da ga učini kraljem, a druga polovica za Omrija. 22Ali pristaše Omrijeve nadjačaše pristaše Tibnija, sina Ginatova, pa kad Tibni umrije, postade Omri kraljem.

Omrijevo kraljevanje u Izraelu[b]

23Trideset i prve godine Asina kraljevanja Judejom postade Omri kraljem Izraela za dvanaest godina. U Tirsi je kraljevao šest godina. 24Tada kupi od Šemera za dva talenta srebra brdo Samariju; sagradi grad koji po imenu Šemera, vlasnika brijega, nazva Samarija. 25Ali je Omri činio zlo u očima Jahvinim i bio je gori od svojih prethodnika. 26U svemu je slijedio Jeroboama, sina Nebatova, i njegove grijehe kojima je zavodio Izraela i srdio Jahvu, Boga Izraelova, svojim lažnim bogovima.

27Ostala povijest Omrijeva, sve što je učinio, njegovi pothvati koje je izveo, zar to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih? 28Omri počinu sa svojim ocima i sahranjen je u Samariji. Njegov sin Ahab postade kraljem mjesto njega.

Uvod u Ahabovo kraljevanje

29Ahab, sin Omrijev, postade izraelskim kraljem
u trideset i osmoj godini Asina kraljevanja Judejom
i vladao je dvadeset i dvije godine nad Izraelom u
Samariji. 30Ahab, sin Omrijev, činio je u očima Ja-
hvinim više zla od svih svojih prethodnika. 31I malo
mu bijaše što je hodio u grijesima Jeroboama, sina
Nebatova, nego se još oženi Izebelom, kćerju Et-
baala, kralja sidonskog[c], i poče služiti Baalu i kla-
njati mu se; 32Baalu podiže žrtvenik u Baalovu
hramu što ga bijaše sagradio u Samariji. 33Ahab je
podigao i Ašeru i učinio druga zlodjela i razljutio Izl 34 13+
Jahvu, Boga Izraelova, više od svih kraljeva izrael-
skih koji bijahu prije njega.
34Za njegova je vremena Hiel iz Betela sagradio
Jerihon; uz žrtvu svoga prvorođenca Abirama po-
digao je temelje, a uz žrtvu svoga mezimca Seguba Lev 18 21+
postavio je gradska vrata[d], po riječi koju je Jahve
rekao po svome sluzi Jošui, sinu Nunovu. Jš 6 26

a) Iza »sinu Hananijevu« TM dodaje »proroku«, što LXX ispušta. Cijeli je r. dodatak koji ponavlja rr. 1–4 i daje Bašinoj kazni drugi razlog, stran duhu ove knjige.
b) Omri je sigurno bio velik vladar, ali Knjiga o kraljevima, koja se zanima samo za vjersku povijest Izraelskog kraljevstva, spominje samo osnivanje Samarije, koja ostaje prijestolnica sve do propasti kraljevstva.
c) »Etbaal« – (BJ: Ittobaal) svećenik je Aštarte, koji je uzeo vlast u Tiru u isto vrijeme kad i Omri u Izraelu; dva otimača se sprijateljiše i povezaše obiteljskom vezom. Vjerske posljedice ovih bliskih odnosa s Feničanima odražavat će se tijekom cijelog Ahabova kraljevanja.
d) Moguće je, ali nije sigurno da su dva sina poslužila kao žrtve kod izgradnje.

V. Ilijino doba

1. VELIKA SUŠA

Navještaj Božje kazne

17 Ilija Tišbijac, iz Tišbe Gileadske[a], reče Aha-
bu: »Živoga mi Jahve, Boga Izraelova, komu
5 17 služim, neće ovih godina biti ni rose ni kiše, osim
11 6 na moju zapovijed.«

Na potoku Keritu

[2]Upućena mu je riječ Jahvina ovako: [3]»Idi
odavde i kreni na istok i sakrij se na potoku Keritu,
koji je nasuprot Jordanu. [4]Pit ćeš iz potoka, a ga-
vranima sam zapovjedio da te ondje hrane.« [5]Ode
on i učini po riječi Jahvinoj i nastani se na potoku
8,12 Keritu, nasuprot Jordanu. [6]Gavrani su mu jutrom
donosili kruha, a večerom mesa[b]; iz potoka je pio.

4 1-7 U Sarfati – Čudo s kruhom i uljem

[7]Ali poslije nekog vremena presuši potok, jer
nije bilo kiše u svoj zemlji. [8]Tada Iliji dođe riječ
25-26 Jahvina: [9]»Ustani, idi u Sarfatu Sidonsku i ondje
ostani. Evo, ondje sam zapovjedio jednoj udovici
da te hrani.«
[10]Ustade on i krenu u Sarfatu. Kada je stigao do
gradskih vrata, neka je udovica onuda skupljala
drva; on joj se obrati i reče: »Donesi mi malo vode
u vrču da pijem!« [11]Kad je pošla da donese, on
viknu za njom i reče joj: »Donesi mi i malo kruha
u ruci!« [12]Ona odgovori: »Živoga mi Jahve, tvoga
Boga, ja nemam pečena kruha, nemam do pregršti
brašna u ćupu i malo ulja u vrču. I evo kupim drva,
pa ću otići i ono pripremiti sebi i svome sinu da
pojedemo i da umremo.«
[13]Ali joj Ilija reče: »Ništa se ne boj. Idi i uradi
kako si rekla; samo najprije umijesi meni kolačić,
pa mi donesi; a onda zgotovi za sebe i za svoga
sina. [14]Jer ovako govori Jahve, Bog Izraelov:

'U ćupu neće brašna nestati
ni vrč se s uljem neće isprazniti
sve dokle Jahve ne pusti
da kiša padne na zemlju.'«

[15]Ode ona i učini kako je rekao Ilija; i za mnoge
dane imadoše jela, ona, on i njen sin[c]. [16]Brašno se
iz ćupa nije potrošilo i u vrču nije nestalo ulja, po
riječi koju je Jahve rekao preko svoga sluge Ilije.

Uskrisenje udovičina sina 2 Kr 4 18-37 Lk 7 11-17

[17]Poslije ovih događaja razbolio se sin domaćičin
i bolest se njegova jako pogoršala, tako te u njemu
nije ostalo daha. [18]Tada ona reče Iliji: »Što ja imam
s tobom, čovječe Božji? Zar si došao k meni da me
podsjetiš na moj grijeh i da mi usmrtiš sina[d]!« [19]On
joj reče: »Daj mi svoga sina!« Tada ga uze iz nje-
zina naručja, odnese ga u gornju sobu gdje je sta-
novao i položi ga na svoju postelju. [20]Tada zavapi
Jahvi i reče: »Jahve, Bože moj, zar zaista želiš udo-
vicu koja me ugostila uvaliti u tugu umorivši joj
sina?« [21]Zatim se tri puta pružio nad dječakom za- 2 Kr 4 33-36
zivajući Jahvu: »Jahve, Bože, učini da se u ovo di- Dj 20 10
jete vrati duša njegova!« [22]Jahve je uslišio molbu
Ilijinu, u dijete se vratila duša i ono oživje. [23]Ilija
ga uze, siđe iz gornje sobe u kuću i dade ga njego-
voj materi; i reče Ilija: »Evo, tvoj sin živi!« [24]Žena
mu reče: »Sada znam da si ti čovjek Božji i da je
riječ Jahvina u tvojim ustima istinita!«

Susret Ilije i Obadije

18 Prošlo je mnogo vremena i riječ Jahvina bi
upravljena treće godine Iliji: »Idi, pokaži se
Ahabu, jer želim pustiti kišu na lice zemlje.« [2]I ode
Ilija da se pokaže Ahabu.
Kako je glad u Samariji bivala teža, [3]pozva Ahab 4 2+
dvorskog upravitelja Obadiju. Taj se Obadija

a) »iz Tišbe« – LXX; TM »od stanovnikâ« *(mittošabê)*. Dokument o Ilijinoj povijesti, koji se upotrebljava odavde pa nadalje (usp. Uvod, str. 230) sadržavao je vjerojatno i prorokovu prošlost, ali ga pisac uzima na mjestu gdje se uključuje u njegov prikaz: suša treba kazniti uspostavu Baalova kulta (16,32–33).
b) Prema LXX; TM »kruha i mesa jutrom, kruha i mesa večerom«.
c) »i njen sin« – konj. po LXX i usp. rr. 12.13; TM »i njena kuća za mnoge dane«.
d) Žena pripisuje svoju nesreću Ilijinu dolasku; čovjek Božji jest kao svjedok i njegovom prisutnošću otkrivaju se skriveni ili nesvjesni grijesi i izazivaju kaznu.

veoma bojao Jahve; 4jer kad je Izebela poubijala
proroke Jahvine, on je uzeo stotinu proroka i sa-
krio ih po pedeset u jednu spilju, gdje ih je hranio
kruhom i pojio vodom[a]. 5I reče Ahab Obadiji:
»Hajde, obići ćemo svu zemlju[b], sve izvore i sve
potoke, možda ćemo naći trave da sačuvamo u ži-
votu konje i mazge i da nam ne propadne stoka.«
6Podijelili su zemlju koju će pretražiti: Ahab je sam
otišao jednim putem, a Obadija je pošao sam dru-
gim putem.
7I kad je Obadija bio na putu, eto mu u susret
Ilije; poznavši ga, pade ničice i reče: »Jesi li to ti,
gospodaru Ilija!« 8On mu odgovori: »Ja sam! Idi i
reci svome gospodaru: 'Evo Ilije!'«
9Odgovori mu Obadija: »Što sam sagriješio te
slugu svojega predaješ u ruke Ahabu da me ubije?
10Živoga mi Jahve, tvoga Boga, nema naroda ili
kraljevstva kamo moj gospodar nije slao da te tra-
že. I kad su mu rekli: 'Nema ga!' zakleo je kraljev-
stvo i narod što te nisu našli. 11I sada mi naređuješ:
'Idi, reci svome gospodaru: Evo Ilije!' 12Ali kad ja
odem od tebe, Duh Jahvin odnijet će te ne znam
kamo[c], a ja ću doći i obavijestiti Ahaba. Pa kad te
ne nađe, ubit će me! A tvoj se sluga boji Jahve od
mladosti svoje! 13Zar nije poznato mome gospodaru
što sam učinio kad je ono Izebela poubijala pro-
roke Jahvine? Sakrio sam stotinu proroka, po pe-
deset u jednu spilju, i kruhom ih uzdržavao i vo-
dom. 14I sada ti naređuješ: 'Idi, reci svome gospo-
daru: Evo Ilije!' Pa on će me ubiti!«
15Ilija mu odgovori: »Živoga mi Jahve Sebaota,
1 Sam 1 3+ komu služim, još ću mu se danas pokazati.«

Ilija i Ahab

16Obadija pođe u susret Ahabu i donese mu vi-
jest, a Ahab pođe u susret Iliji. 17Kad Ahab ugleda
Iliju, reče mu: »Jesi li ti onaj koji upropašćuješ Iz-
raela?« 18Ilija odgovori: »Ne upropašćujem ja Iz-
raela, nego ti i tvoja obitelj, jer ste ostavili Jahvu[d],
Suci 2 13+ a ti si sljedbenik Baala. 19Sada sakupi sav Izrael
preda me na gori Karmelu i četiri stotine pedeset
proroka Baalovih[e] koji jedu za stolom Izebelinim.«

Žrtva na Karmelu

20Ahab pozva sve sinove Izraelove i sakupi pro-
roke na gori Karmelu. 21Ilija pristupi svemu narodu
i reče: »Dokle ćete hramati na obje strane[f]? Ako
je Jahve Bog, slijedite ga; ako je Baal, slijedite nje-
ga.« A narod mu nije ništa odgovorio. 22Ilija nasta-
vi: »Ja sam još jedini ostao kao prorok Jahvin, a
Baalovih je proroka četiri stotine i pedeset. 23Dajte
nam dva junca. Neka oni izaberu sebi jednoga,
neka ga sasijeku i stave na drva, ali neka ne pod-
meću ognja. Ja ću spremiti drugoga junca[g] i neću
podmetati ognja. 24Vi zazovite ime svoga boga, a
ja ću zazvati ime Jahvino: bog koji odgovori og-
njem pravi je Bog[h].« Sav narod odgovori: »Do-
bro!«
25Potom reče Ilija prorocima Baalovim: »Izabe-
rite sebi jednoga junca i počnite, jer vas je mnogo
više. Zazovite ime svoga boga, ali ne stavljajte og-
nja.«
26Oni uzeše junca[i] koji je njima pripao i pripre-
miše ga. Zazivali su ime Baalovo od jutra do podne
govoreći: »O Baale, usliši nas!« Ali nije bilo ni gla-
sa, ni odgovora. I skakahu i prigibahu koljena pred
žrtvenikom koji su načinili.
27U podne im se Ilija naruga i reče: »Glasnije
vičite, jer on je bog; zauzet je, ili ima posla, ili je
na putu; možda spava, pa ga treba probuditi!« 28A
oni okrenuše vikati još glasnije i parati se noževima
i sulicama, kako je u njih običaj, sve dok ih nije
oblila krv. 29Kad je prošlo podne, pali su u bunilo
i bjesnjeli sve dok nije bilo vrijeme da se prinese 18 36
žrtva[j]; ali nije bilo nikakva glasa ni odgovora niti 2 Kr 3 20
znaka da ih tkogod sluša. Dn 9 21
30Tada Ilija reče svemu narodu: »Priđite k meni!«
I sav mu narod pristupi. On popravi žrtvenik Ja-
hvin koji bijaše srušen. 31Ilija uze dvanaest kame-
nova prema broju plemena sinova Jakova, kome je

a) »Taj se Obadija...« – dodatak koji pripravlja r. 13. O ovim »prorocima« usp. 1 Sam 10,5+; oni će zauzimati važno mjesto u Elizejevo vrijeme.
b) »Hajde, obići ćemo svu zemlju« – po LXX; TM »Hajde u zemlju«.
c) Ova su nenadana nestajanja, čini se, nešto stalno u Ilijinoj povijesti (2 Kr 2,16) sve do njegova konačnog uznesenja (2 Kr 2,11s). Jahvin duh je vanjska sila koja prenosi proroka (usp. Ez 3,12; 8,3; 11,1; 43,5; Dj 8,39).
d) »Jahvu« – po LXX; TM »Jahvine zapovijedi«.
e) Jedna glosa nadodaje »i četiri stotine proroka Ašerinih«, o kojima više neće biti govora. Kod narodâ u susjedstvu Izraela bilo je ljudi koji su doživljavali zanesenost (ekstazu) (Jr 27,9s) a sačinjavali su mnogobrojne skupine, kao Jahvini proroci (18,4). Ovdje se radi o štovateljima Baala iz Tira, koje je Izebela dozvala u Izrael i uzdržavala ih.
f) Smisao zadnje riječi nije jasan, ali se prijevod (usp. LXX) slaže s pokretima u r. 26. Izraelci su istodobno plesali za Jahvu i Baala.
g) Iza »drugoga junca« TM nadodaje »i ja ću ga staviti na drva« – ispušteno u LXX.
h) Ne radi se samo o tome da se odluči tko je, Jahve ili Baal, gospodar gore ili jači, nego uopće tko je Bog: Ilijina riječ, njegova molitva (r. 37), uzvici naroda (r. 39), ne ostavljaju nikakve sumnje: u pitanju je jednobožačka vjera.
i) Iza »junca« TM nadodaje (usp. hrvatski prijevod) »kojega je njima bio dao«; u LXX ispušteno.
j) Spominjanje večernje žrtve (Izl 29,39; Br 28,4; 2 Kr 16,15) ovdje je jednostavno oznaka sata.

Bog rekao: »Izrael će biti ime tvoje!« 32I sagradi od toga kamenja žrtvenik Imenu Jahvinu[a] i iskopa jarak oko žrtvenika, širok da bi se mogle posijati dvije mjere pšenice. 33Složi drva, rasiječe junca i stavi ga na drva. 34Tada reče: »Napunite vodom četiri vrča i izlijte na paljenicu i na drva!« Učiniše tako[b]. Zapovjedi im: »Ponovite«, i oni ponoviše. Tada reče: »Učinite i treći put.« Oni tako i treći put. 35Voda je tekla oko žrtvenika i jarak se ispunio vodom[c].

36Kad bijaše vrijeme da se prinese žrtva, pristupi prorok Ilija i reče: »Jahve, Bože Abrahamov, Izakov i Izraelov, objavi danas da si ti Bog u Izraelu, da sam ja sluga tvoj i da sam po zapovijedi tvojoj učinio sve ovo. 37Usliši me, Jahve; usliši me, da bi sav ovaj narod znao da si ti, Jahve, Bog i da ćeš ti obratiti njihova srca[d].«

38I oganj Jahvin pade i proguta paljenicu i drva[e], kamenje i prašinu, čak i vodu u jarku isuši. 39Sav narod se uplaši, ljudi padoše ničice i rekoše: »Jahve je Bog! Jahve je Bog!« 40Ilija im reče: »Pohvatajte proroke Baalove da nijedan od njih ne utekne!« I oni ih pohvataše. Ilija ih odvede do potoka Kišona i ondje ih pobi[f].

Svršetak suše

41Ilija reče Ahabu: »Idi gore, jedi i pij[g], jer čujem šumor kiše.« 42Dok je Ahab otišao gore da jede i pije, Ilija se popeo na vrh Karmela, prignuo se zemlji i sakrio lice među koljena. ↗Jak 5 18
43Rekao je zatim svome momku: »Idi gore i pogledaj prema moru.« On ode gore, pogleda i reče: »Ništa nema ondje!« Ilija odgovori: »Vrati se sedam puta.« 44Ali sedmoga puta reče momak: »Eno se oblak, malen kao dlan čovječji, diže od mora.« Tada reče Ilija: »Idi, kaži Ahabu: 'Upregni i silazi da te kiša ne uhvati.'«

45Odjednom se nebo zamrači od oblaka i vihora i pade jaka kiša. Ahab se pope na kola i odveze u Jizreel[h]. 46Ruka je Jahvina bila nad Ilijom te on, opasavši se, otrča pred Ahabom sve do u blizinu Jizreela. 2 Kr 3 15 Ez 13+

2. ILIJA NA HOREBU

Na putu prema Horebu

19 Ahab ispriča Izebeli sve što je Ilija učinio i kako je mačem poubijao sve proroke. 2Tada Izebela posla Iliji glasnika s porukom: »Neka mi bogovi učine sva zla i neka nadodadu, ako sutra u ovo doba ne učinim s tvojim životom kao što si ti učinio sa životom svakoga od njih!«

3On se uplaši[i], ustade i ode da bi spasio život. Došao je u Beer Šebu, koja je u Judeji, i otpustio ondje svoga momka. 4A sâm ode dan hoda u pustinju; sjede ondje pod smreku, zaželje umrijeti i reče: »Već mi je svega dosta, Jahve! Uzmi dušu moju, jer nisam bolji od otaca svojih.« 5Zatim leže i zaspa[j]. Ali gle, anđeo ga taknu i reče mu: »Ustani i jedi.«

6On pogleda, kad gle – kraj njegova uzglavlja na kamenu pečen kruh i vrč vode. Jeo je i pio, pa opet legao. 7Ali se anđeo Jahvin javi i drugi put, dotače ga i reče: »Ustani i jedi, jer je pred tobom dalek put!« 8Ustao je, jeo i pio. Okrijepljen tom hranom, išao je četrdeset dana i četrdeset noći sve do Božje gore Horeba[k]. Izl 24 18 Mt 4 1+

Susret s Bogom

Izl 33 18-34 9

9Ondje je ušao u neku spilju[l] i prenoćio u njoj. I gle, eto k njemu riječi Jahvine: »Što ćeš ti ovdje, Ilija?« 10On odgovori: »Revnovao sam gorljivo za Jahvu, Boga nad vojskama, jer su sinovi Izraelovi napustili tvoj Savez, srušili tvoje žrtvenike i pobili mačem tvoje proroke. Ostao sam sâm, a oni traže da i meni uzmu život[m].« 11Glas mu reče: »Izađi i stani u gori pred Jahvom. Evo Jahve upravo prola-

a) Rr. 31–32a jesu, čini se, glosa.
b) »Učiniše tako« – po LXX; TM ispušta.
c) Ilija ne vrši magični obred da dozove kišu, on želi jasnije pokazati čudo s vatrom.
d) Čudo će dokazati: 1) Baalovim prorocima i Izebelinoj tuđinskoj pratnji (»objavi«, r. 36) da nemaju što tražiti u Izraelu gdje je Jahve Bog; 2) Izraelcima (»ovaj narod«, r. 37) da je Jahve jedini Bog koji sebi obraća srca.
e) »kamenje i prašinu« po TM; BJ po LXX ispušta kao glosu.
f) U ratu između Jahve i Baala sluge Baalove podliježu sudbini koja je tada prijetila pobijeđenima.
g) Postilo se kao priprava na žrtvu i da se izmoli kiša.
h) Kao drugu prijestolnicu za izraelske kraljeve (21,1; 2 Kr 8,29; 9,30s).
i) »uplaši« – po prijevodima; »vidje« – TM.
j) TM slučajno ponavlja »pod smreku« (r. 4).
k) Usp. Izl 19,1+. Budući da je htio spasiti Savez i ponovno uspostaviti čistoću vjere, Ilija će otići na mjesto gdje se pravi Bog objavio (Izl 3 i 33,18 – 34,9) i gdje je bio sklopljen Savez (Izl 19; 24; 34,10–28); on direktno spaja svoje djelo s Mojsijevim. Zbliženi teofanijom na Horebu Mojsije i Ilija će biti prisutni kod preobraženja Kristova (te teofanije NZ, Mt 17,1–9p).
l) »pukotina pećine« u koju se sakrio Mojsije u vrijeme Božjeg ukazanja (Izl 33,22).
m) Rr. 9b–10 jesu dubleta rr. 13–14.

Izl 13 22+; 19 16+ zi.« Pred Jahvom je bio silan vihor, tako snažan da
je drobio brda i lomio hridi, ali Jahve nije bio u
olujnom vihoru; poslije olujnog vihora bio je po-
tres, ali Jahve nije bio u potresu; [12]a poslije potresa
bio je oganj, ali Jahve nije bio u ognju; poslije og-
Post 3 8 nja šapat laganog i blagog lahora[a]. [13]Kad je to čuo
Izl 3 6; 33 20+ Ilija, zakri lice plaštem, iziđe i stade na ulazu u
pećinu. Tada mu progovori glas i reče: »Što ćeš
ovdje, Ilija?« [14]On odgovori: »Revnovao sam
veoma gorljivo za Jahvu nad vojskama, jer su si-
↗Rim 11 3 novi Izraelovi napustili tvoj Savez, srušili tvoje žr-
tvenike i mačem poubijali tvoje proroke. Ostadoh
sâm, a oni traže da i meni oduzmu život.«
[15]Jahve mu reče: »Idi, vrati se istim putem u da-
2 Kr 8 7-15 maščansku pustinju. Kad dođeš, pomaži ondje Ha-
2 Kr 9 1-13 zaela za kralja aramskog. [16]Pomaži Jehuu, sina
19 19-21 Nimsijeva, za kralja izraelskoga[b] i pomaži[c] Elizeja,
sina Šafatova, iz Abel Mehole, za proroka namje-
sto sebe. [17]Koji utekne od mača Hazaelova, njega
će pogubiti Jehu; a tko utekne od Jehuova mača,
njega će pogubiti Elizej. [18]Ali ću ostaviti u Izraelu Iz 4 3+
sedam tisuća, sve koljena koja se nisu savila pred ↗Rim 11 4-5
Baalom i sva usta koja ga nisu cjelivala.«

Poziv Elizeju

[19]Ode on i na povratku naiđe na Elizeja[d], sina
Šafatova, gdje ore: pred njim dvanaest jarmova,
sâm bijaše kod dvanaestoga. Ilija prođe kraj njega
i baci na nj svoj plašt[e]. [20]On ostavi volove, potrča 2 Kr 2 13
za Ilijom i reče: »Dopusti mi da zagrlim svoga oca Lk 9 61
i majku, pa ću poći za tobom.« Ilija mu odgovori:
»Idi, vrati se, jer što sam ti učinio?« [21]On ga ostavi,
uze jaram volova i žrtvova ih. Volujskim jarmom
skuha meso i dade ga ljudima da jedu. Zatim us-
tade i pođe za Ilijom da ga poslužuje. 2 Kr 3 11

3. ARAMEJSKI RATOVI

Opsada Samarije

20 Ben-Hadad, kralj Arama[f], skupi svu vojsku
svoju – s njim bijahu trideset i dva kralja[g], s
konjima i bojnim kolima – i ode opsjedati Samariju
i udari na nju. [2]Posla u grad glasnike izraelskom
kralju Ahabu [3]i reče mu: »Ovako veli Ben-Hadad:
'Tvoje srebro i tvoje zlato moje je, a žene tvoje i
djeca[h] ostaju tebi.'« [4]Izraelski kralj ovako mu odgo-
vori: »Na tvoju zapovijed, gospodaru kralju![i] Tvoj
sam ja sa svime što mi pripada.«
[5]Ali se glasnici vratiše i rekoše: »Ovako kaže
Ben-Hadad i poručuje ti: 'Daj mi svoje srebro i zla-
to, svoje žene i djecu. [6]Budi siguran da ću sutra u
ovo doba poslati svoje sluge i oni će pretražiti tvoju
kuću i kuće tvojih sluga i stavit će svoju ruku na
sve što im se svidi[j] i to će odnijeti.'«
[7]Izraelski kralj sazva sve starješine zemaljske i
reče: »Promislite i pogledajte! Ovaj nam sprema
zlo! Traži od mene moje žene i djecu, premda mu
nisam odbio svoje srebro i zlato[k].« [8]Starješine mu i
sav narod odgovoriše: »Nemoj poslušati! Nemoj
pristati!« [9]Tada on ovako odgovori Ben-Hadado-
vim poslanicima: »Recite gospodaru kralju: 'Sve
što si prvi put tražio od svoga sluge, ja ću učiniti,
ali ovo drugo ne mogu.'« I poslanici odoše i odne-
soše odgovor.
[10]Tada mu Ben-Hadad poruči: »Neka mi bogovi
učine zlo i neka pridaju još toliko, ako bude dosta Rut 1 17+
praha Samarije da svi oni koji me slijede dobiju po
pregršt!« [11]Ali mu kralj izraelski odgovori: »Kaže
se: 'Neka se ne hvali koji se opasuje kao onaj koji
se raspasuje!'« [12]A kad je Ben-Hadad to čuo –
upravo je pio s kraljevima pod šatorima – zapovjedi
svojim slugama: »Na svoja mjesta!« I oni zauzeše
svoje položaje protiv grada.

a) Vihor, potres, munje koje su u Izl 19 svjedočile Jahvinu prisutnost ovdje su samo preteče njegova prolaska: šapat laganog lahora označava intimnost njegova općenja s prorocima, ali ne i blagost njegovih djela: strašne naredbe (rr. 15–17) dokazuju pogrešnost toga tumačenja, koliko god bilo rašireno.
b) Ova će poslanja ustvari izvršiti Elizej.
c) Pomazanje (Izl 30,22+) nije bilo davano prorocima: ovaj, ovdje neodgovarajući izraz upotrijebljen je radi paralelizma. Kraljevi su bili pomazivani (1 Sam 9,26+).
d) Rr. 19–21 spadaju u Elizejevo vrijeme.
e) Plašt označava osobu i prava svog vlasnika. K tome Ilijin plašt ima čudesno djelovanje (2 Kr 2,8). Ilija tako stječe pravo nad Elizejem, koji mu više ne može izmaknuti. Uništavajući plug i volove Elizej naglašava da se odrekao svog dosadašnjeg stanja.
f) Ben-Hadad II, kralj aramejskog kraljevstva u Damasku, nasljednik Ben-Hadada I (1 Kr 15,18+).
g) Vazali Ben-Hadada (usp. r. 24).
h) Iza »djeca« TM nadodaje »dobra«; LXX ispušta. – »tebi« konj.; TM »meni«.
i) Ahab se ponaša kao pobijeđen i već vazal. Opsadi su prethodili izraelski porazi (tekst ih spominje samo u r. 34).
j) »im se svidi« – po prijevodima; TM »ti se svidi«.
k) »premda... zlato« – po LXX; TM »moje srebro i moje zlato, i nisam odbio«. Po ispravcima u rr. 3 i 7 Ahab je bio sporazuman predati blago, ali ne svoju obitelj. Ako se slijedi TM, bio je spreman izručiti sve, ali nije pristao na pretraživanje i pljačkanje grada.

Izraelska pobjeda

13 Tada potraži jedan prorok Ahaba, kralja Izrae-
la, i reče: »Ovako veli Jahve: 'Jesi li vidio ono silno
mnoštvo? Ja ću ti ga danas evo predati u ruke i ti
ćeš spoznati da sam ja Jahve.'« 14 Ahab reče: »Po
kome?« On odgovori: »Ovako veli Jahve: po mom-
cima pokrajinskih namjesnika.« Ahab upita: »Tko
će početi boj?« On odgovori: »Ti[a]!«
15 Ahab izvrši smotru momaka pokrajinskih upra-
vitelja. Bijaše ih dvije stotine trideset i dva. Poslije
njih izvršio je smotru sve vojske svih Izraelaca. Bi-
jaše ih sedam tisuća. 16 Oni iziđoše u podne, dok je
Ben-Hadad pio u šatorima sa trideset i dva kralja
koji mu bijahu saveznici. 17 Momci pokrajinskih
upravitelja iziđoše prvi.
Obavijestiše Ben-Hadada: »Izišli su ljudi iz Sa-
marije.« 18 On reče: »Ako su izišli radi mira, pohva-
tajte ih žive; ako su izišli u boj, opet ih uhvatite
žive!«
19 Ali kad su oni – momci pokrajinskih upravitelja
– izišli iz grada, za njima je slijedila ostala vojska
20 i svaki je udario na svog protivnika. Aramejci su
bježali, a Izraelci ih progonili. Ben-Hadad, aramej-
ski kralj, spasio se na konju zajedno s nekim konja-
nicima[b]. 21 Tada je izišao izraelski kralj; zarobio[c] je
konje i kola i nanio Aramejcima težak poraz.
22 Tada pristupi prorok izraelskom kralju i reče
mu: »Hajdemo! Ohrabri se i razmisli dobro što ti
je činiti, jer će dogodine aramejski kralj napasti na
te.« 23 Sluge su savjetovale aramejskog kralja: »Nji-
hov bog je bog gorâ, i zato su bili jači od nas. Ali
ako se pobijemo s njima u ravnici, sigurno ćemo
mi biti jači od njih. 24 Učinimo dakle ovako: makni
ove kraljeve i postavi na njihovo mjesto upravite-
lje. 25 Zatim skupi sebi veliku vojsku kolika je bila
ona koju si izgubio, toliko konja i toliko kola. Tada
ćemo se pobiti s njima u ravnici, i sigurno ćemo ih
nadvladati.« On ih posluša i učini tako.

4 3+ Rim 11 4s

Kr 2 13 k 9 61

Kr 3 11

Rut 1 17+

Pobjeda kod Afeka

26 Na početku godine[d] Ben-Hadad podiže Ara-
mejce i pođe na Afek da vojuje s Izraelom. 27 Iz-
raelci se podigoše i krenuše protiv njih. I utaboriše
se Izraelci pred njima kao dva mala stada koza,
dok su Aramejci prekrili zemlju.
28 Tad pristupi Božji čovjek[e] izraelskom kralju i
reče: »Ovako veli Jahve: 'Zato što Aramejci kažu
za Jahvu da je Bog bregova i da nije Bog ravnica,
ja ću predati u tvoje ruke ovo silno mnoštvo da
spoznate da sam ja Jahve'.«
29 Sedam dana bijahu utaboreni jedni sučelice
drugima. Sedmoga dana zametnu se boj i Izraelci
poubijaše Aramejce, stotinu tisuća pješaka[f] u jedan
jedini dan. 30 Ostatak pobježe u Afek, u grad, ali se
sruši zidina na dvadeset i sedam tisuća ljudi koji su
ostali.

Pobjegao je i Ben-Hadad. U gradu je prelazio iz
jednog skrovišta u drugo. 31 Njegove su mu sluge
rekle: »Gle! Mi smo čuli da su izraelski kraljevi
milosrdni. Stavimo kostrijet oko bokova svojih i
konope oko svojih glava[g], pa izađimo pred kralja
izraelskog: možda će ti poštedjeti život.« 32 I svezaše
kostrijeti oko bokova svojih i konopce oko svojih
glava. Otišli su pred izraelskog kralja i rekli: »Tvoj
sluga Ben-Hadad kaže: 'Ostavi me na životu!'« On
odgovori: »Je li još živ? On je moj brat[h].«
33 Ljudi su to uzeli kao dobar znak i požurili se
da ga uhvate za riječ govoreći: »Ben-Hadad tvoj je
brat.« Ahab odgovori: »Idite! Dovedite ga!« Ben-
Hadad dođe i on ga uze na kola. 34 Ben-Hadad reče
mu tada: »Vratit ću ti gradove koje je moj otac
uzeo tvome ocu; stajat će ti na raspolaganju četvrti
u Damasku, kao što ih je postavio moj otac u Sa-
mariji. Pod ovim me uvjetom otpusti[i].« Ahab
sklopi s njime savez i otpusti ga.

a) Boga su pitali za savjet o načinu vođenja bitke (22,5s; usp. Suci 1,1s; 20,18; v. Izl 33,7+ i 1 Sam 14,18).
b) »s nekim konjanicima« – po TM; BJ po LXX »od zaprege«.
c) »zarobio« – po LXX; TM »udario«.
d) Proljetna ravnodnevnica (usp. 2 Sam 11,1).
e) Prorok iz rr. 13 i 22. – »da spoznate« po TM; BJ po LXX »da spoznaš«.
f) Fantastična brojka, kao i slijedeće; iz stila narodne pripovijesti.
g) Znakovi žalosti i pokore.
h) Kraljevi-vazali nazivaju se »slugama« svojih gospodara (suverena); kraljevi jednake vlasti međusobno se zovu »braća«. Ben-Hadad se priznaje pobijeđenim, ali Ahab odbija njegovo poklonstvo, te poslanici, čuvši naziv »brat«, shvaćaju da je stvar njihova gospodara dobijena.
i) TM: »Ja ću te otpustiti, reče Ahab, uz određeni ugovor« (»reče Ahab« je umetak BJ radi smisla).

Prorok kara Ahaba

2 Kr 2 3+ 35Neki od proročkih sinova reče po Jahvinoj za-
povijedi svome drugu: »Udari me!« Ali čovjek ne
htjede da ga tuče. 36Tada mu onaj reče: »Budući
13 20-25 da nisi slušao glasa Jahvina, evo, kad odeš od me-
ne, lav će te razderati.« Tek što se udaljio od nje-
ga, naiđe na lava koji ga razdera[a]. 37Prorok nađe
drugoga čovjeka i reče: »Udari me[b]!« Čovjek ga
2 Sam 12 1-12; izudara i izrani. 38Prorok ode, postavi se kralju na
14 1-20 put, a preko očiju navuče povez da ga ne prepozna-
ju. 39Kad je kralj prolazio, on povika: »Tvoj je
sluga bio izišao u boj, kadli iz bojnih redova jedan
istupi i dovede mi nekog čovjeka govoreći: 'Čuvaj
ovoga čovjeka! Ako nestane, tvoj će život biti za
njegov život, ili ćeš platiti srebrni talenat.' 40I dok
je tvoj sluga radio ovdje-ondje, njega je nestalo.«
Tada mu reče kralj Izraela: »Eto ti presude! Sâm
si je izrekao!« 41Nato onaj odmah ukloni povez s
očiju i kralj izraelski vidje da je to jedan od proro-
ka[c]. 42A on reče kralju: »Ovako veli Jahve: 'Budući
da si pustio da ti iz ruke utekne čovjek koga sam
udario prokletstvom, tvoj će život biti za njegov ži- Jš 6 17+
vot, tvoj narod za njegov narod.'« 43I kralj izraelski
ode svojoj kući, mrk i srdit, i uđe u Samariju.

Iz 5 8-10+

4. NABOTOV VINOGRAD

Nabot neće da ustupi vinograd

21 Nakon tih događaja dogodilo se ovo: Nabot
Jizreelac imao vinograd kraj palače Ahaba[d],
kralja samarijskog, 2i Ahab ovako reče Nabotu:
»Ustupi mi svoj vinograd da mi bude za povrtnjak
jer je blizu moje kuće. Ja ću ti dati za nj bolji vino-
grad, ili, ako to želiš, dat ću ti novca koliko vrije-
di.« 3Ali Nabot reče Ahabu: »Jahve me sačuvao
od toga da ti ustupim baštinu svojih otaca!«

Ahab i Izebela

4Ahab se vrati kući mrk i ljutit zbog riječi koju
21 3 mu je Nabot Jizreelac rekao: »Ne dam ti baštine
svojih otaca.« Legao je na postelju i okrenuo lice i
nije htio okusiti hrane. 5Dođe mu njegova žena Ize-
bela i reče: »Zašto si zlovoljan i ne mariš za hra-
nu?« 6On joj odgovori: »Govorio sam Nabotu Ji-
zreelcu i rekao mu: 'Ustupi mi svoj vinograd za
novac, ili, ako ti je draže, dat ću ti drugi vinograd
za taj.' Ali mi je on rekao: 'Ne dam ti svoga vino-
grada.'« 7Tada mu žena Izebela reče: »Jesi li ti onaj
koji kraljuje nad Izraelom! Ustani i jedi i budi do-
bre volje. Ja ću ti pribaviti vinograd Nabota Jizreel-
ca.«

Umorstvo Nabota

8I napisa ona pisma u ime Ahabovo i zapečati ih
kraljevskim pečatom. Pisma je poslala starješinama
i glavarima[e] Nabotovim sugrađanima. 9U tim je pi-
smima napisala: »Proglasite post i postavite Nabota
na čelo naroda[f]. 10Postavite prema njemu dva nit-
kova[g] koji će ga optužiti: 'Proklinjao si Boga i kra- Izl 22 27
lja!' Tada ga izvedite i kamenujte ga da pogine[h].« Lev 24 14
11I učiniše ljudi Nabotova grada, starješine i gla-
vari, kako im je Izebela zapovjedila i kako je pisalo
u pismima koja im je uputila. 12Proglasiše post i
Nabota postaviše na čelo naroda. 13Tada dođoše
dva nitkova, sjedoše mu nasuprot i optužiše Na-
bota pred narodom: »Nabot je proklinjao Boga i
kralja.« I tako izvedoše Nabota izvan grada, zasuše
ga kamenjem i on pogibe. 14Zatim poručiše Izebeli:
»Nabot je kamenovan i umro je.« 15Pošto je Izebela
čula da je Nabot kamenovan i da je umro, reče

a) Slična pripovijest, u istom narodnom stilu, u 1 Kr 13,24s: kažnjen je svaki neposluh, čak iz hvalevrijednih razloga, riječi Božjoj ili riječi Božjeg čovjeka. Ovo je jednostavnije razmišljanje, ne kao velikih proroka, koje odgovara duhu starijih skupina nadahnutih ljudi.
b) Ova rana treba pomoći proroku da izgleda kao ratnik (r. 39).
c) Proroci su možda imali neki poseban znak na čelu: tetoviranje, urez ili pak tonzuru (usp. 2 Kr 2,23).
d) Njegove palače u Jizreelu (1 Kr 18,46), ne u Samariji (2 Kr 9,25–26), kako tumači jedna hebr. glosa neumjesno stavljena uz »Nabot«.
e) Iza »glavarima« TM nadodaje »onima iz grada«.
f) U vrijeme nesreće proglašavao se post i javna molitva (Suci 20,26; Jl 1,14; 2,15 itd.) da se umilostivi Bog i da se otkrije grijeh koji je izazvao Božju srdžbu. Opća nevolja (suša, glad) trebala je poslužiti kao izlika Izebelinoj lukavosti.
g) Zakon je zahtijevao dvojicu svjedoka za optužbu na smrt (Br 35,30; Pnz 17,6; usp. Mt 26,60s). TM je zamijenio »proklinjao« sa »blagoslivljao« (kao u r. 13; isto: Job 1,5.11; 4,5.9).
h) Izgleda da su dobra osuđenih na smrt trebala pripasti kralju.

Ahabu: »Ustani i zaposjedni vinograd što ti ga Nabot Jizreelac ne htjede ustupiti za novac. Nabot više nije živ, on je mrtav.«
[16]Kada je Ahab doznao da je Nabot mrtav, ustade i siđe u vinograd Nabota Jizreelca da ga zaposjedne.

Ilija prijeti Božjom kaznom[a]

m 12 [17]Tada bi upućena riječ Jahvina Iliji Tišbijcu:
[18]»Ustani i siđi u Samariju, u susret Ahabu, kralju izraelskom. Eno ga u vinogradu Nabotovu u koji je sišao da ga zaposjedne.
[19]Reci mu: 'Ovako veli Jahve: Umorio si, oteo si! Zato[b] ovako veli Jahve:
25-26 Na mjestu gdje su psi lizali Nabotovu krv, lizat će psi i tvoju.'«
[20]Ahab reče Iliji: »Nađe li me, neprijatelju moj?« Ilija odgovori: »Nađoh te, jer si se prodao da činiš što je zlo u očima Jahvinim.
10-11; 16 3-4 [21]Evo, tek što nisam navukao na te nesreću. Pomest ću tvoje potomstvo, istrijebiti Ahabu sve što mokri uza zid, robove i slobodnjake u Izraelu.
[22]Učinit ću s tvojom kućom kao s kućom Jeroboama, sina Nebatova, i s kućom Baše, sina Ahijina, jer si me rasrdio i naveo Izraela na grijeh.
[23]I nad Izebelom reče Jahve: psi će proždrijeti Izebelu na Jizreelskom polju[c]. 2 Kr 9 10
[24]Tko od obitelji Ahabove umre u gradu, psi će ga izjesti, a tko umre u polju, pojest će ga ptice nebeske.«
[25][d]Doista, nitko se nije prodao tako kao Ahab da čini što je zlo u očima Jahvinim, jer ga je zavodila njegova žena Izebela. 16 30-34; 11 4
[26]Činio je vrlo odvratna djela: išao je za idolima baš kao što su činili Amorejci, koje je Jahve protjerao ispred Izraelaca. Post 3 12

Ahabovo kajanje

[27]Kad je Ahab čuo te riječi, razdrije svoje haljine i stavi kostrijet na tijelo; i postio je, u kostrijeti je spavao i naokolo išao tiho jecajući.
[28]Tada dođe riječ Jahvina Iliji Tišbijcu:
[29]»Jesi li vidio kako se Ahab preda mnom ponizio? Budući da se tako ponizio preda mnom, neću zla pustiti za njegova života; u vrijeme njegova sina pustit ću zlo na kuću njegovu.« 2 Sam 12 13-15; 2 Kr 9-10

5. *NOVI RAT S ARAMEJCIMA*

Ahab poduzima pohod protiv Ramot Gileada

18 2-3 **22** [1]Tri je godine vladao mir; nije bilo rata između Aramejaca i Izraela.
[2]Treće godine Jošafat, kralj judejski, posjeti kralja izraelskoga[e].
[3]Kralj Izraela reče svojim dvoranima: »Znate li da je Ramot Gilead naš? A mi ne poduzimamo ništa da ga otmemo iz ruke aramejskog kralja[f].«
Kr 3 7 [4]Zatim reče Jošafatu: »Hoćeš li poći sa mnom na Ramot Gilead?« Jošafat odgovori kralju izraelskom: »Ja sam kao i ti, moj narod kao i tvoj, moji konji što i tvoji.«

Lažni proroci obećavaju uspjeh

18 4-11 [5]Tada Jošafat reče kralju izraelskom: »De posavjetuj se najprije s Jahvom.«
[6]Tada kralj izraelski sakupi oko četiri stotine[g] proroka i upita ih: »Mogu li zavojštiti na Ramot Gilead ili da se okanim toga?« Oni odgovoriše: »Idi, jer će ga Jahve predati kralju u ruke.« 20 13-14+
[7]Ali Jošafat upita: »Ima li ovdje još koji prorok Jahvin da i njega upitamo?« 2 Kr 3 11
[8]Kralj izraelski odgovori Jošafatu: »Ima još jedan čovjek preko koga bismo mogli upitati Jahvu, ali ga ne podnosim jer mi ne prorokuje ništa dobro nego samo zlo; to je Mihej, sin Jimlin[h].« A Jošafat reče: »Neka kralj ne govori tako!«
[9]Tada kralj izraelski dozva jednoga dvoranina i reče mu: »Brže dovedi Jimlina sina Miheja.«
[10]Izraelski kralj i judejski kralj Jošafat sjedili su svaki na svome prijestolju, u svečanim haljinama pred Samarijskim vratima, a proroci proricali pred

a) Može se vidjeti sličnost s Natanovim posredovanjem kod Davida (2 Sam 12); isto posredovanje Jahvino u korist maloga protiv moćnoga; isto odlaganje kazne raskajanom grešniku koji je kažnjen tek u svom sinu. Postoje isto tako i razlike: Davidova dinastija čuva obećanje, Ahabova je »pometena«; Natan ostaje Davidov prorok i blagoslovit će Salomona. Ilija je »neprijatelj« Ahabu.
b) »Zato« – po LXX; TM ponavlja »Reci mu«.
c) »na polju« po rkpp., prijevodima; TM »na zidu«.
d) Rr. 25–26 su razmišljanje nekog redaktora koji nije bio uvjeren u Ahabovo pokajanje (rr. 27–29).
e) Dva su se kraljevstva zbližila: Joram, sin Jošafata, oženio je Atahju, Ahabovu sestru (2 Kr 8,18).
f) Vjerojatno još Ben-Hadada II (usp. 20,1). Zauzet od Aramejaca u vrijeme Omrija ili prije njega grad nije bio vraćen poslije mira u Afeku (20,34; vidi još 2 Kr 8,28).
g) Ovi su »proroci« ovisili o kralju i nisu od čistih jahvista, kao što su to bili proroci koje je Izebela pogubila ili progonila (18,4.13; 19,1). Stoga Jošafatovo pitanje (r. 7).
h) Ovaj prorok ima samo zajedničko ime s Mihejom čija su proročanstva sačuvana u zborniku Dvanaest malih proroka, a živio je stoljeće i pol kasnije.

njima. 11Kenaanin sin Sidkija napravi sebi željezne
rogove[a] i reče: »Ovako govori Jahve: 'Njima ćeš
nabosti sve Aramejce dok ih ne uništiš'.« 12Tako
su i svi drugi proroci proricali govoreći: »Idi na Ra-
mot Gilead i uspjet ćeš: Jahve će ga predati kralju
u ruke.«

‖2 Ljet 18 12-27 **Prorok Mihej proriče nesreću**

13Glasnik koji bijaše otišao da zove Miheja reče
mu: »Eno, svi proroci složno proriču dobro kralju.
Govori i ti kao jedan od njih i proreci mu uspjeh!«
14Ali Mihej odvrati: »Života mi Jahve, govorit ću
ono što mi Jahve kaže!« 15Kad dođe pred kralja,
upita ga kralj: »Miheju, da pođem u rat na Ramot
Gilead ili da se okanim toga?« On odgovori: »Pođi!
Uspjet ćeš: Jahve će ga dati u ruke kraljeve[b].« 16Ali
mu kralj reče: »Koliko ću te puta zaklinjati da mi
kažeš samo istinu u Jahvino ime?« 17Tada Mihej
odgovori:

»Sav Izrael vidim rasut po gorama
kao stado bez pastira.
I Jahve veli: 'Nemaju više gospodara,
22 35-36 neka se u miru kući vrate.'«

18Tada izraelski kralj reče Jošafatu: »Nisam li ti
rekao da mi neće proreći dobro nego zlo!« 19A Mi-
Iz 6 1 hej reče: »Zato čuj riječ Jahvinu: vidio sam Jahvu
Job 1 6; 2 1 gdje sjedi na svome prijestolju, a sva mu vojska
nebeska[c] stajaše zdesna i slijeva. 20Jahve upita:
'Tko će zavesti Ahaba da otiđe i padne u Ramot
Gileadu?' Jedan reče ovo, drugi ono. 21Tada uđe
jedan duh[d] i stade pred Jahvu. 'Ja ću ga', reče, 'za-
vesti.' Jahve ga upita: 'Kako?' 22On odgovori: 'I-
zaći ću i bit ću lažljiv duh u ustima svih njegovih
proroka.' Jahve reče: 'Ti ćeš ga zavesti. I uspjet
ćeš. Idi i učini tako!' 23Tako je, evo, Jahve stavio
lažljiva duha u usta svih ovih tvojih proroka, ali ti
Jahve navješćuje zlo.«

24Tada pristupi Kenaanin sin Sidkija i udari Mi-
heja po obrazu pitajući: »Zar je Jahvin duh napu-
stio mene da bi s tobom govorio?« 25Mihej odgovo-
ri: »Vidjet ćeš onoga dana kad budeš bježao iz sobe
u sobu da se sakriješ.« 26Tada izraelski kralj naredi:
»Uhvati Miheja i odvedi ga gradskom zapovjedniku
Amonu i kraljeviću Joašu. 27Reci im: Ovako veli
kralj: 'Bacite ovoga u tamnicu i držite ga na suhu
kruhu i vodi dok se sretno ne vratim[e].'« 28Mihej
reče: »Ako se doista sretno vratiš, onda Jahve nije
govorio iz mene[f].« I nadoda: »Čujte, svi puci!«

Ahabova smrt kod Ramot Gileada ‖2 Ljet 18 2

29Izraelski kralj i judejski kralj Jošafat krenuše
na Ramot Gilead. 30Izraelski kralj reče Jošafatu:
»Ja ću se preobući[g] i onda ući u boj, ali ti ostani u
svojoj odjeći!« Izraelski se kralj preobuče i pođe u
boj. 31Aramejski kralj naredi zapovjednicima boj-
nih kola[h]: »Ne napadajte ni na maloga ni na veliko-
ga, nego jedino na izraelskog kralja!« 32Kad zapo-
vjednici bojnih kola ugledaše Jošafata, rekoše: »To
je kralj izraelski!« I krenuše u boj prema njemu. A
Jošafat povika. 33A kad zapovjednici bojnih kola
vidješe da to nije izraelski kralj, okrenuše se od
njega.
34Jedan nasumce odape luk i ustrijeli izraelskog
kralja između nabora pojasa i oklopa. Kralj reče
vozaču: »Okreni, izvedi me iz boja[i] jer mi nije do-
bro.« 35Boj je onoga dana bio sve žešći, ali se kralj
držao uspravno na bojnim kolima prema Aramejci-
ma. A navečer umrije. Krv se iz rane izlila u kola.
36O zalasku sunčevu odjeknu glas taborom: »Svaki 22 17
u svoj grad i svaki u svoju zemlju! 37Kralj je pogi-
nuo[j]!« Otišli su u Samariju i pokopali kralja u Sa-
mariji. 38Njegova su kola oprali[k] u samarijskom rib-
njaku, psi su lizali njegovu krv i bludnice se ondje
kupale, po riječi koju je rekao Jahve.

a) Ovaj Sidkija, inače nepoznat, pojavljuje se kao vođa skupine ekstatičara (zanesenjaka). Njegov znakoviti čin (usp. 11,30+; Jr 18,1+) treba naznačiti i čak pribaviti Ahabovu pobjedu. Rogovi označavaju snagu (Pnz 33,17 itd.).
b) Mihej ponavlja doslovno riječi krivih proroka. Ali on se ruga kralju, a ovaj ga ne shvaća krivo.
c) Nebeski duhovi koji čine Jahvinu pratnju.
d) Poosobljenje proročkog duha koga će Božja zamisao pretvoriti u duha laži (r. 22).
e) Ili »pobjednički« (usp. 8,9; 2 Sam 19,25–31; Jr 43,12).
f) »I nadoda...puci« po MT; BJ ispušta. Ovo je početak proročanstva kanonskog proroka Miheja, koji je nadodao neki prepisivač zamijenivši te dvije osobe.
g) »Ja ću se preobući i onda ući« po prijevodima; TM »Preobuci se i onda uđi«, što stoji u suprotnosti s nastavkom teksta.
h) TM dodaje »bilo ih je trideset i dva« – glosa nadahnuta na 20,1.16, koja nedostaje u 2 Ljet 18,30.
i) »iz boja« – po LXX; TM »iz tabora«.
j) Prema LXX; TM »I kralj poginu«.
k) »oprali« – po LXX; TM »on opere«. R. je glosa koja podsjeća na 21,19; ali je Nabotovo ubojstvo izvršeno u Jizreelu, a 21,29 prenosi Ahabovu kaznu na njegova sina.

6. *POSLIJE AHABOVE SMRTI*

Svršetak Ahabova kraljevanja

39 Ostala povijest Ahabova, sve što je učinio, o
Am 3 15 kući od bjelokosti, o svim gradovima koje je sagra-
dio, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kra-
ljeva izraelskih? 40 Ahab je počinuo sa svojim oci-
ma, a njegov sin Ahazja zakralji se mjesto njega.

Jošafatovo kraljevanje u Judeji

...1-21 1

41 Jošafat, sin Asin, postade kraljem Judeje četv-
rte godine kraljevanja Ahaba, kralja izraelskoga.
42 Jošafatu bijaše trideset i pet godina kad se zakra-
ljio; kraljevao je dvadeset i pet godina u Jeruzale-
mu; mati mu se zvala Azuba, a bila je kći Šilhijeva.
43 Išao je sasvim putem oca Ase, ne skrećući s nje-
ga, nego čineći što je pravo u očima Jahvinim. 44 Sa-
mo, uzvišice nisu bile uklonjene, narod je još pri-
nosio klanice i kađenice na uzvišicama. 45 Jošafat je
bio u miru s izraelskim kraljem.
46 Ostala povijest Jošafatova, pothvati koje je iz-
veo i kako je vojevao, zar to nije zapisano u knjizi
15 12 Ljetopisa kraljeva judejskih? 47 Istrijebio je iz zemlje
...3 19+
preostale bludnice, koje su se održale iz vremena
njegova oca Ase. 48 Nije bilo kralja u Edomu[a], nego
je vladao namjesnik. 49 Kralj Jošafat sagradi taršiško 9 26-28; 10 22
brodovlje da ide u Ofir po zlato, ali nije otišlo jer
se brodovlje razbilo kod Esjon Gebera. 50 Tada
Ahazja, sin Ahabov, reče Jošafatu: »Neka moje
sluge pođu s tvojim slugama na lađama.« Ali Joša-
fat to ne prihvati. 51 Jošafat počinu sa svojim ocima
i sahranjen bî[b] u gradu Davida, svoga praoca. Na
njegovo se mjesto zakraljio sin mu Joram.

Kralj izraelski Ahazja i prorok Ilija

52 Ahazja, sin Ahabov, postade kraljem Izraela u
Samariji sedamnaeste godine Jošafatova kraljeva-
nja Judejom i kraljevao je dvije godine nad Izrae-
lom. 53 On je činio što je zlo u očima Jahvinim i
hodio je putem svoga oca i putem svoje majke i
putem Jeroboama, sina Nebatova, koji je navodio
Izraela na grijeh. 54 Služio je Baalu i klanjao se pred
njim. Srdio je Jahvu, Boga Izraelova, sasvim onako
kako je činio njegov otac.

DRUGA KNJIGA O KRALJEVIMA[c]

3 4-27 **1** Poslije smrti Ahabove pobuni se Moab protiv
Izraela. 2 Kako Ahazja bijaše pao preko pro-
zorske rešetke svoje gornje odaje u Samariji i ozli-
jedio se, posla glasnike kojima reče: »Idite, pitajte
Baal Zebuba[d], boga ekronskog, hoću li ozdraviti
od ove bolesti.« 3 Ali je Anđeo Jahvin rekao Iliji
Tišbijcu: »Ustani! Idi u susret glasnicima samari-
janskoga kralja i reci im: 'Zar nema Boga u Izraelu
te se idete savjetovati s Baal Zebubom, bogom
ekronskim?' 4 I zato veli Jahve ovako: 'Nećeš sići s
postelje u koju si se popeo; sigurno ćeš umrijeti.'«
I ode Ilija.
5 Glasnici se vratiše k Ahazji, a on im reče:
»Kako to da ste se već vratili?« 6 Oni mu odgovori-
še: »Sreo nas neki čovjek i rekao nam: 'Idite, vra-
tite se pred kralja koji vas je poslao i recite mu:
Ovako veli Jahve: Zar nema Boga u Izraelu te si
poslao po savjet k Baal Zebubu, bogu ekronskom?
Zato nećeš sići s postelje na koju si se popeo, nego
ćeš umrijeti.'« 7 On ih upita: »Kakav bijaše na oči
taj čovjek koji vas je sreo i rekao vam te riječi?«
8 A oni mu odgovoriše: »Bio je to čovjek u kožuhu
i s kožnim pojasom oko bedara[e].«
On reče: »To je Ilija Tišbijac!«

a) Tekst nesiguran, tumačenje sporno.
b) Iza »sahranjen bî« TM nadodaje »sa svojim ocima«; LXX ispušta.
c) Podjela *Knjige o kraljevima* u dva dijela je umjetna. Nije bila poznata u prvoj hebrejskoj Bibliji.
d) *Baal Zebub* – »Baal muhâ«: igra riječi koja ismijava pravo ime božanstva *Baal Zebul* – »Baal Knez« (usp. Mt 10,25+).
e) Ilija je nosio kožni pojas i krzneni ogrtač (usp. 1 Kr 18,46; 2 Kr 2,8.13). To će biti odijelo drugih proroka (Zah 13,4) i novog Ilije, Ivana Krstitelja (Mt 3,4p).

[9]Tada mu posla pedesetnika s njegovom pedese-
toricom i ode taj k njemu i, našavši ga gdje sjedi
na vrhu brijega, reče mu: »Čovječe Božji! Kralj je
naredio: Siđi!« [10]Ilija odgovori i reče pedesetniku:
Lk 9 54-55 »Ako sam čovjek Božji, neka oganj siđe s neba i
neka te proguta, tebe i tvoju pedesetoricu.« I oganj
se spusti s neba i proguta ga, njega i njegovu pede-
setoricu.
[11]Kralj mu posla drugoga pedesetnika i njegovu
pedesetoricu; a taj, kad dođe[a], reče mu: »Čovječe
Božji! Kralj je ovo zapovjedio: Brže siđi!« [12]Ilija
odgovori i reče mu: »Ako sam čovjek Božji, neka
siđe oganj s neba i proguta tebe i tvoju pedesetori-
cu.« I spusti se oganj s neba i proguta ga, njega i
njegovu pedesetoricu.
[13]Kralj posla opet trećega pedesetnika i njegovu
pedesetoricu. Treći pedesetnik dođe, prignu ko-
ljena pred Ilijom i zamoli ga ovako: »Čovječe Bo-
žji! Neka bude dragocjen u tvojim očima moj život
i život ovih pedeset tvojih slugu! [14]Oganj se spustio
s neba i progutao je oba pedesetnika s njihovom
pedesetoricom; ali sada neka barem moj život bude
dragocjen u tvojim očima!«
[15]Anđeo Jahvin reče Iliji: »Siđi s njim, ne boj
se!« On ustade i siđe s njim pred kralja [16]i reče mu:
»Ovako veli Jahve: zato što si slao glasnike Baal
Zebubu, bogu ekronskom[b], po savjet, nećeš sići s
postelje na koju si se popeo, nego ćeš umrijeti[c].«
[17]I umrije po riječi Jahvinoj koju je objavio Ilija.
A Joram, njegov brat[d], zakralji se mjesto njega
druge godine Jorama, sina Jošafata, judejskoga
kralja, jer ovaj nije imao sinova. [18]Ostala povijest
Ahazje, sve što je učinio, zar to nije zapisano u
knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih?

VI. Elizejevo doba

1. POČECI

Uznesenje Ilijino
Njegov nasljednik Elizej[f]

2 Evo što se dogodilo kad je Jahve uznio Iliju
na nebo u vihoru: Ilija i Elizej pošli iz Gilga-
la[g]. [2]I reče Ilija Elizeju: »Ostani ovdje jer me Jahve
šalje do Betela.« Elizej odgovori: »Života mi Ja-
hvina i tvoga: ja te neću ostaviti!« I siđoše do Bete-
la. [3]A proročki sinovi[h] koji su boravili u Betelu izi-
đoše Elizeju u susret i rekoše mu: »Znaš li da će
danas Jahve uzeti tvoga gospodara iznad tvoje gla-
ve?« On reče: »I ja to znam; tiho!« [4]Ilija mu reče:
»Elizeju! Ostani ipak ovdje jer me Jahve šalje do
Jerihona.« Ali on odgovori: »Života mi Jahvina i
tvoga: ja te neću ostaviti!« I uđoše u Jerihon. [5]Pro-
ročki sinovi koji su živjeli u Jerihonu priđoše Eli-
zeju i rekoše mu: »Znaš li da će danas Jahve uzeti
tvoga gospodara iznad tvoje glave?« On reče: »I ja
to znam; tiho!« [6]Ilija mu reče: »Ostani ipak ovdje
jer me Jahve šalje do Jordana.« Ali on odgovori:
»Života mi Jahvina i tvoga: ja te neću ostaviti!« I
tako pođoše obojica.
[7]I pedeset proročkih sinova pođe i zaustavi se
podalje, dok su se njih dvojica zadržala na obali
Jordana. [8]Tada Ilija uze svoj ogrtač, smota ga i
udari njime po vodi, a voda se razdijeli na dvije Izl 14 16,22
strane. I obojica prijeđoše po suhu. [9]A kad prijeđo-
še, Ilija će Elizeju: »Traži što da ti još učinim prije
nego što budem uznesen ispred tebe!« A Elizej od-
govori: »Neka mi u dio padne obilje tvoga duha[i]!«
[10]Ilija odgovori: »Mnogo tražiš: ako me budeš vidio
kad budem uznesen ispred tebe, bit će ti tako; ako
pak ne budeš vidio, neće ti biti.« [11]I dok su tako
išli i razgovarali, gle: ognjena kola i ognjeni konji 6 16-17
stadoše među njih i Ilija u vihoru uziđe na nebo.
[12]Elizej je gledao i vikao: »Oče moj, oče moj! Kola ↗Sir 48 9,12
Izraelova i konjanici njegovi!« I više ga nije vidio. 13 14
Uze tada svoje haljine i razdera ih nadvoje. [13]I po-

a) »dođe« – po grč. L. (usp. r. 9); TM »odgovori«.
b) TM ovdje ponavlja pitanje iz r. 3 i 6.
c) Rr. 9–16, kako se čini, dodatak su od Elizejevih učenika (usp. 2,23–24). Radi se o tome, zanemarujući druga moralna razmišljanja, da se naglasi štovanje i pokornost dužni Božjim predstavnicima.
d) »njegov brat« po prijevodima; TM izostavlja.
e) Ovaj podatak, koji se ne slaže sa 3,1, pripada drugom kronološkom sistemu.
f) Ovaj lijepi književni odlomak pripada literarno već Elizejevu ciklusu, kojemu služi kao uvod.
g) Ovaj Gilgal, sjeverno od Betela, nije identičan s Gilgalom u Jš 4,19 (v. bilješku).
h) »Proročki sinovi« (BJ »proročka braća«) jesu proroci skupljeni u bratovštinama što žive zajedno. Elizej je bio s njima blisko povezan, suprotno od Ilije, koji je bio samotan prorok.
i) Prvorođeni sin dobivao je dvostruki dio očeve ostavštine (Pnz 21,17); Elizej želi biti priznat glavnim Ilijinim duhovnim nasljednikom. Teška molba, jer se proročki duh ne prenosi: on dolazi od Boga i Bog će pokazati da je molba uslišana dajući Elizeju da vidi ono što je skriveno ljudskom oku (usp. r. 12 i 2 Kr 6,17); proročki će sinovi primijetiti samo prirodnu ambijentaciju tajne.

diže Ilijin plašt, koji bijaše pao s njega, te se vrati i zaustavi se na obali Jordana.

14Uze onda Ilijin plašt[a] i udari po vodi govoreći: »Gdje je Jahve, Bog Ilijin?« I kad udari po vodi, ona se razdijeli na dvije strane i Elizej prijeđe.

15Proročki su sinovi[b] to sa strane vidjeli pa rekoše: »Duh je Ilijin počinuo na Elizeju!« I krenuše mu u susret, baciše se pred njim na zemlju 16i rekoše mu: »Evo ovdje s tvojim slugama pedeset junaka. Dopusti im da idu tražiti tvoga gospodara;
1 Kr 18 12+ možda ga je Duh Jahvin uzdigao i bacio na koju goru ili u kakvu dolinu.« On im odgovori: »Ne šaljite nikoga.« 17Ali kako su oni svejednako navalji-
Pnz 34 6 Mal 3 23+ vali, reče im: »Pošaljite!« I poslaše pedesetoricu; tražili su ga tri dana, ali ga nisu našli. 18Vratiše se Elizeju, koji je ostao u Jerihonu, i on im reče: »Nisam li vam rekao: 'Nemojte ići!'[c]«

Dva čuda Elizejeva[d]

19Ljudi iz grada rekoše Elizeju: »Lijepo je u gradu, kako to može vidjeti i naš gospodar, ali je voda loša i zemlja neplodna.« 20On reče: »Donesite mi novu zdjelu i metnite soli u nju!« I oni mu je donesoše. 21On tada ode na izvor, baci u nj soli i reče:
»Ovako govori Jahve: 'Ozdravljam ovu vodu. Neće od nje više biti ni smrti ni neplodnosti.'« 22I voda postade zdrava i takva je do današnjeg dana, po riječi koju je izrekao Elizej. Izl 15 25s

23Odatle je uzašao u Betel. Dok je išao putem, dječaci bijahu izišli iz grada i rugahu mu se govoreći: »Hodi, ćelo! Hodi, ćelo!« 24On se obazre, pogleda ih i prokle ih u ime Jahvino. I odmah iziđoše dva medvjeda iz šume i rastrgaše četrdeset i dvoje djece. 25Odatle ode on na goru Karmel, a odande se vrati u Samariju.

2. *MOAPSKI RAT*

Uvod u Joramovo kraljevanje u Izraelu

3 Joram, sin Ahabov, zakralji se nad Izraelom u Samariji osamnaeste godine Jošafatova kraljevanja u Judeji. I vladao je dvanaest godina[e]. 2Činio je što je zlo u očima Jahvinim, ali ne kao njegov otac i mati, jer je uklonio Baalov stup što ga bijaše podigao njegov otac. 3Ali je prianjao uz grijeh kojim je Jeroboam, sin Nebatov, zavodio Izraela; i nije odstupao od njega.

Ratni pohod Izraelaca i Judejaca protiv Moabaca

4Meša, kralj moapski[f], bio je stočar i slao je izraelskom kralju u danak stotinu tisuća janjaca i vunu od stotine tisuća ovnova. 5Ali kad je umro Ahab, pobuni se kralj moapski protiv izraelskog kralja.
1 Kr 22 6U to je baš vrijeme kralj Joram izišao iz Samarije i izvršio smotru svih Izraelaca. 7Zatim je poručio judejskom kralju[g] Jošafatu: »Moapski se kralj pobunio protiv mene. Hoćeš li sa mnom u rat protiv Moabaca?« Judejski kralj odgovori: »Hoću! Ja kao ti, moj narod kao tvoj narod, moji konji kao i tvoji konji.« 8I doda: »Kojim ćemo putem?« A drugi mu odgovori: »Kroz Edomsku pustinju.« 1 Kr 22 4

9I tako krenu izraelski kralj s judejskim kraljem i s kraljem edomskim[h]. Sedam su dana lutali, a nije bilo vode četama ni stoci koja je išla za njima. 10Tada povika kralj izraelski: »Jao, Jahve je pozvao ova tri kralja da ih preda u ruke Moapcima!« 11Ali
Jošafat reče: »Nema li tu proroka Jahvina da se preko njega posavjetujemo s Jahvom?« Tada odgovori jedan između slugu izraelskoga kralja: »Ovdje je Elizej, sin Šafatov, koji je lijevao vodu na Ilijine ruke.« 12Jošafat reče: »U njega je riječ Božja.« I kralj izraelski, kralj judejski i kralj edomski odoše Elizeju. 1 Kr 22 7 1 Kr 19 21

13A Elizej reče kralju izraelskom: »Što ja imam s tobom? Potraži proroke svoga oca i proroke svoje majke!« Izraelski kralj odgovori mu: »Ne! Jer Ja-

a) Iza »Ilijin plašt« TM nadodaje »koji bijaše pao s njega« (preuzeto iz r. 13). Iza »Bog Ilijin« TM nadodaje »i on«; glosa namijenjena riječi »udari« u vezi s r. 8.
b) TM nadodaje »koji su u Jerihonu« (glosa).
c) Neuspjelo traženje samo potvrđuje da Ilija više ne pripada ovom svijetu, njegova je sudbina tajna koje Elizej ne želi razjasniti. Tekst ne kaže da Ilija nije umro, ali se to moglo lako zaključiti. O Ilijinu ponovnom dolasku usp. Mal 3,23+.
d) Pripovijesti iz istog izvora kao one u gl. 4. Elizej posjeduje neku božansku moć da spasi ili pogubi; nagrađuje one koji priznaju njegovo poslanje, ali nitko se ne može rugati čovjeku Božjem nekažnjeno.
e) Ovaj podatak pripada drugotnom kronološkom sistemu. Prema bolje utvrđenim podacima Joram nije vladao više od osam godina nad Izraelom.
f) »Mešin stup«, koji je nađen u Dibonu, podsjeća da je Moab bio pod vlašću Izraela u vrijeme Omrija i Ahaba i slavi oslobodilački rat, ali prešućuje neslavnu epizodu koju nalazimo u Bibliji.
g) Ovdje i u rr. 11.12.14 tekst navodi ime judejskog kralja: Jošafat. Kronologija međutim dokazuje da je rat bio samo u vrijeme njegova sina Jorama, kralja judejskog. Čini se da je Jošafatovo ime bilo dodano prvotnom tekstu s obzirom na njegovu pobožnost i na sličnu ulogu koju ima u 1 Kr 22. I ovdje se kralj Jude u susretu s kraljem Izraela predstavio kao vatreni jahvist (rr. 11. 13–14).
h) Sudjelovanje Jude i njegova vazala Edoma potrebno je izraelskom kralju da bi napao Moab s juga zaobilazeći Mrtvo more i prolazeći kroz edomsko područje.

hve je pozvao ova tri kralja da ih preda u ruke
Moapcima.« [14]Elizej uzvrati: »Tako mi živoga Ja-
hve Sebaota, komu služim, kad ne bih gledao na
1 Kr 18 15 judejskog kralja Jošafata, ne bih ti obraćao pažnje
niti bih te pogledao. [15]Sada mi dovedite svirača[a].«
1 Sam 10 6 I dok je glazbenik svirao, siđe ruka Jahvina nada
nj. [16]I on reče: »Ovako veli Jahve: 'Iskopajte u ovoj
dolini mnogo jama. [17]Jer ovako veli Jahve: nećete
osjetiti vjetra niti ćete vidjeti dažda, a ova će se
dolina napuniti vodom. I pit ćete vi[b], vaša marva i
vaša stoka.' [18]Ali to još nije ništa u očima Jahve:
on će predati Moab u vaše ruke. [19]Vi ćete zauzeti
Pnz 20 19 sve utvrđene gradove[c], posjeći sve plodno drveće,
zatrpati sve izvore i opustošiti najbolja polja: kame-
njem ćete ih zasijati.«
[20]I doista, ujutro, u vrijeme kad se prinosi žrtva,
dođe voda od Edoma i preplavi svu okolinu.
[21]Kad su Moapci čuli da su kraljevi došli s njima
ratovati, pozvaše sve koji bijahu sposobni za oružje
i postaviše ih na granicu.
[22]Kad su ujutro ustali i kad je sunce granulo nad
onom vodom, Moapcima se sa strane voda učini
crvenom kao krv[d]. [23]I rekoše: »To je krv! Zacijelo
su se kraljevi međusobno pobili i jedan drugoga po-
gubili. A sada: na plijen, Moapci!«
[24]Ali kad su stigli do izraelskog tabora, digoše se
Izraelci i potukoše Moapce, tako te ovi pobjegoše
pred njima. A Izraelci pojuriše da dotuku Moap-
ce[e]. [25]Razorili su im gradove, bacali svaki po ka-
men na najbolje njive da ih zaspu, zatrpali izvore i
posjekli sve plodno drveće. Konačno, ostao je
samo grad Kir Harešet[f]; praćari su ga opkolili i tu-
kli ga. [26]Kada je moapski kralj vidio da neće iz-
držati bitku, uze sa sobom sedam stotina ljudi nao-
ružanih mačevima, pokuša se probiti i doći do kra-
lja edomskog[g], ali ne uspje. [27]Tada uze svoga sina
prvenca, koji ga imaše naslijediti, i prinese ga kao
paljenicu na zidu.
To se tako silno zgadilo[h] Izraelcima te odoše od
njih i vratiše se u svoju zemlju.

3. JOŠ NEKA ELIZEJEVA ČUDESA

1 Kr 17 8-15 **Udovičino ulje**

4 Žena jednoga od proročkih sinova zamoli Eli-
zeja ovako: »Tvoj sluga, moj muž, umro je;
a znaš da se tvoj sluga bojao Jahve. Sada je došao
vjerovnik da mi uzme oba sina i učini ih svojim
robovima.« [2]Elizej joj reče: »Što ti mogu učiniti!
Reci mi što imaš u kući?« Ona odgovori: »Tvoja
sluškinja nema ništa u kući, osim vrča ulja.« [3]Tada
joj reče: »Idi i posudi od svih svojih susjeda praznih
sudova, ali neka ih ne bude premalo! [4]Zatim se
vrati kući, zatvori vrata za sobom i za svojim sino-
vima i nalijevaj ulje u sve te sudove i pune stavljaj
na stranu.« [5]I ode ona od njega, zatvori vrata za
sobom i za svojim sinovima. Oni su joj dodavali
sudove, a ona ih punila. [6]I kad se sudovi napuniše,
reče ona svome sinu: »Dodaj mi još jedan sud!«
Ali joj on odgovori: »Nema više sudova.« I ulje
stade. [7]Ona ode i kaza čovjeku Božjem, a on joj
reče: »Idi, prodaj ulje i podmiri svoj dug, a od
ostatka živjet ćeš ti i tvoji sinovi!«

Elizej i Šunamka

[8]Jednoga je dana Elizej prolazio kroza Šunam. 1 Kr 1 3
A živjela ondje ugledna žena i ona ga pozva k sto-
lu. Odonda, kad god prolazaše onuda, uvratio bi
se k njoj na jelo. [9]Ona reče svome mužu: »Evo,
znam i vidim da je svet onaj čovjek Božji što pro-
lazi ovuda. [10]Načinimo mu sobicu na krovu, sta-
vimo mu ondje postelju, stol, stolicu i svjetiljku:
kad dođe k nama, povući će se onamo.« [11]Jednoga
dana dođe on onamo, povuče se u gornju sobu i

a) Glazba pomaže izazvati zanos.
b) »vaša stoka« po TM; BJ po grč. L. »vaše čete«.
c) TM dodaje: »i sve najbolje gradove«; LXX izostavlja.
d) Boja se mora bez sumnje pripisati pijesku Vadi el-Hese. Postoji igra riječi između: *'adom* – »crven«, *dam* – »krv« i imena *Edom.*
e) »pojuriše« – po LXX; TM oštećen.
f) Sačinjeno konjekturom; TM »u Kir Harešetu nije ostalo ništa osim njegova kamenja«. Kir Heres je glavni grad Moaba (Iz 16,7.11; Jr 48,31.36) na mjestu današnjeg Keraka.
g) »edomskog« – po TM; BJ »aramejskog«, konj.
h) Tumačenje sporno. Žrtvovanje sina jest očajnička gesta moapskog kralja kako bi se pomirio sa svojim bogom Kemošem. Izvršeno na gradskim zidinama izazvalo je paniku među opsjedateljima koji se osjećaju objektom božanske srdžbe.
i) Redovit Elizejev naslov iz pripovijedanja o »proročkim sinovima« (usp. 4; 6,10.15).

počinu ondje. 12Reče zatim svome momku Gehazi-
ju: »Pozovi tu Šunamku!« On je pozva te ona stade
preda nj. 13I još mu reče: »Kaži joj: 'Lijepo se bri-
neš za nas. Što možemo učiniti za te? Treba li reći
riječ za te kralju ili vojskovođi?'« Ali ona odgovori:
»Ja živim usred svoga naroda[a].« 14On nastavi: »Da-
kle, što da učinimo za nju?« Gehazi odgovori:
»Eto, nema sina, a muž joj je vremešan.« 15A on
reče: »Pozovi je!« Pozva je, a ona stade kod ulaza.
Post 18 10 16»Dogodine u ovo doba«, reče joj, »zagrlit ćeš sina
u naručju.« A ona reče: »Ne, gospodaru moj[b], ne
varaj službenice svoje!« 17Ali je žena doista zatrud-
njela i rodila je sina druge godine u ono doba[c],
kako joj je rekao Elizej.
18Dječak je rastao. Jednoga dana ode ocu kod
1 Kr 17 17-24 žetelaca. 19I potuži se ocu: »Jao, glava, glava mo-
ja!« A otac zapovjedi jednom momku da ga odnese
majci. 20On ga uze i odvede ga njegovoj majci. Na
njenim je koljenima ostao do podne i onda umrije.
21Ona tada ode gore i položi ga u postelju Božjega
čovjeka. Izišla je zatim i zaključala vrata[d]. 22Potom
je pozvala svoga muža i rekla: »Pošalji mi jednoga
od momaka i jednu magaricu; otrčat ću do čovjeka
Božjeg i vratit ću se.« 23On je upita: »Zašto da da-
nas pođeš k njemu? Nije ni mlađak niti je subota[e].«
Ali ona odgovori: »Ostaj u miru!«
24Pošto joj je momak osamario magaricu, ona će
mu: »Povedi i pođi! Ne zadržavaj me na putu, osim
ako ti naredim.«
25Ode ona i dođe k čovjeku Božjem, na goru
Karmel. Kada je čovjek Božji ugleda izdaleka, reče
svome momku Gehaziju: »Evo one Šunamke. 26Ot-
rči pred nju i pitaj je: 'Kako si? Je li ti muž dobro?
Je li ti dijete zdravo?'« Ona odgovori: »Zdravi
smo.« 27Kada je stigla do čovjeka Božjega na gori,
obujmi mu noge. Gehazi pristupi da je odmakne,
ali mu čovjek Božji reče: »Pusti je jer joj je duša
ojađena. Jahve mi krije, nije mi ništa objavio.« 28A
ona reče: »Zar sam ja tražila sina od svoga gospo-
dara? Nisam li ti govorila da me ne zavaravaš?«
29On tada reče Gehaziju: »Opaši se, uzmi u ruku
moj štap pa idi! Ako koga susretneš, ne pozdravljaj Lk 10 4
ga; ako te tko pozdravi, ne odzdravljaj mu[f]. Moj
štap[g] položi na dječaka.« 30Ali dječakova majka re-
če: »Života mi Jahvina i tvoga, neću te ostaviti!«
On tada ustade i pođe za njom.
31Gehazi je otišao prije njih i položio štap na dje-
čaka, ali ne bješe ni glasa ni odziva. Vrati se on
pred Elizeja i javi mu: »Dječak se nije probudio.«
32Elizej uđe u kuću i nađe dječaka gdje mrtav
leži na njegovoj postelji. 33Ušavši, zatvori vrata za
sobom i pomoli se Jahvi. 34Zatim se pope na poste- 1 Kr 17 21
lju, leže na dječaka, položi svoja usta na njegova
usta, svoje oči na njegove oči, svoje ruke na nje-
gove ruke; disao je nad njim te se ugrijalo tijelo
dječakovo. 35Potom ustade i prošeta se po kući
tamo-amo, zatim se opet pope i disaše nad njim. A
dječak tada kihnu[h] sedam puta i otvori oči. 36I
zovnu Elizej Gehazija i reče: »Pozovi tu Šunam-
ku.« On je pozva. Kad je stigla preda nj, reče joj:
»Uzmi svoga sina.« 37Ona, ušavši, pade mu pred
noge i pokloni se do zemlje. Zatim uze svoga sina
te iziđe.

Gorki plodovi

38Elizej se vrati u Gilgal, a bijaše glad u zemlji. 2 1
I kad su proročki sinovi sjedili pred njim, reče
svome momku: »Stavi veliki lonac na vatru i skuhaj
jelo sinovima proročkim.« 39Jedan od njih ode u
polje da nabere zelja, ali nađe divlju povijušu i na-
bra s nje punu haljinu gorkih plodova[i]. Vrati se i
nareza ih u lonac, jer nije znao kakvi su. 40Usuše
ljudima da jedu. Ali kad su počeli jesti, povikaše:
»Čovječe Božji! Smrt je u loncu!« I nisu mogli jesti.
41Tada će Elizej: »Donesite brašna!« I baci ga u
lonac i reče: »Uspite ljudima neka jedu!« I ništa
više nije bilo štetno u loncu.

a) Elizej je predložio da posreduje na dvoru. Žena ponosno odgovara da joj je dovoljna zaštita njezine šire porodice.
b) »Ne, gospodaru moj« po LXX. TM nadodaje »čovječe Božji«.
c) »U ono doba« – konj.; TM ponavlja »dogodine u ovo doba« kao i u r. 16.
d) Vjera ove žene: Elizej, koji joj je isprosio sina, moći će joj ga i vratiti; u međuvremenu nitko ne smije znati o njegovoj smrti (r. 23) i ona sakriva leš.
e) Običaj je dakle bio o blagdanima pohoditi svete osobe.
f) Znak hitnog zadatka.
g) Izgleda da je magična moć bila pripisana Elizejevu štapu (kao Mojsijevu, Izl 4,17), ali će nastavak pokazati da se ništa ne može postići bez molitve i osobnog posredovanja proroka.
h) Poredak »sedam puta« iza »dječak tada kihnu« prema TM. BJ slijedi poredak LXX i VL stavljajući »sedam puta« iza »disaše nad njim«. – Bog udahnjuje duh života u Adamove nosnice (Post 2,7); kroz nosnice čovjek diše (Iz 2,22). Kihanje očituje povratak života.
i) Plodovi vrlo gorki sa snažnim purgativnim djelovanjem.

Mt 14 13-21+ 15 32-38+

Umnažanje kruha

42 Neki čovjek došao iz Baal Šališe i donio čovjeku Božjem kruh od prvina, dvadeset ječmenih hljebova i kaše u torbi[a]. A on zapovjedi: »Daj ljudima neka jedu!« 43 Ali njegov momak odgovori: »Kako to mogu postaviti pred stotinu ljudi?« On odgovori: »Podaj ljudima i neka jedu, jer ovako veli Jahve: 'Jest će i preostat će.'« 44 I postavi on pred njih. I jedoše i još preosta, prema riječi Jahvinoj.

Ozdravljenje Naamana

5 Naaman, vojskovođa aramskoga kralja, bijaše ugledan čovjek i poštovan pred svojim gospodarom, jer je po njemu Jahve dao pobjedu Aramejcima[b]. Ali taj vrsni ratnik bješe gubav[c]. 2 Jednom su Aramejci otišli u pljačku i na području izraelskom zarobili mladu djevojku, koja je zatim služila ženi Naamanovoj. 3 Ona reče svojoj gospodarici: »Ah, kad bi se samo moj gospodar obratio proroku koji je u Samariji! On bi ga zacijelo oslobodio gube!«

4 Naaman ode i obavijesti svoga gospodara: »Tako je i tako rekla djevojka koja je došla iz zemlje izraelske.« 5 Aramejski kralj odgovori: »Idi onamo! Ja ću poslati pismo kralju izraelskom.« Naaman ode; ponio je deset talenata srebra; šest tisuća zlatnih šekela i deset svečanih haljina. 6 I predade kralju izraelskom pismo što kazivaše: »Uz pismo koje ti stiže, šaljem ti, evo, svoga slugu Naamana da ga izliječiš od gube.«

7 Kad je izraelski kralj pročitao pismo, razdera
Post 30 2 haljine na sebi i reče: »Zar sam ja Bog da mogu
1 Sam 2 6+ usmrćivati i oživljavati te ga ovaj šalje k meni da ga izliječim od njegove gube? Gledajte samo kako traži povoda da me napadne!«

8 A kad je Elizej[d] saznao da je kralj izraelski razderao na sebi odjeću, poruči kralju: »Zašto si razderao haljine svoje? Neka onaj samo dođe k meni i neka se uvjeri da ima prorok u Izraelu.«

9 I tako Naaman stiže sa svojim konjima i kolima i stade pred vratima Elizejeve kuće. 10 A Elizej poruči dolazniku: »Idi i okupaj se sedam puta u Jor- Iv 9 7
danu i tijelo će ti opet biti čisto.« 11 Naaman se naljuti i pođe govoreći: »Gle, ja mišljah, izići će preda me, zazvat će ime Jahve, Boga svoga, stavit će ruku na bolesno mjesto i odnijeti mi gubu. 12 Nisu li rijeke u Damasku, Abana i Parpar, bolje od svih voda izraelskih? Ne bih li se mogao u njima okupati da postanem čist?«

Okrenu se i ode odande ljutit. 13 Ali mu pristupiše sluge njegove i rekoše: »Oče moj, da ti je prorok odredio i teže, zar ne bi učinio? A nekmoli kad ti je rekao: 'Okupaj se, i bit ćeš čist.'« 14 I tako
siđe, opra se sedam puta u Jordanu, prema riječi Mt 3 13-15p
čovjeka Božjega; i tijelo mu posta opet kao u ma- ↗Lk 4 27
log djeteta – očistio se!

15 Vrati se on Elizeju sa svom svojom pratnjom, uđe, stade preda nj i reče mu: »Evo, sad znam da nema Boga na svoj zemlji, osim u Izraelu[e]. Zato te molim, primi dar od svoga sluge.« 16 Ali on odgovori: »Tako mi živog Jahve, komu služim, ne primam.« Naaman navaljivaše da primi, ali on ne htjede. 17 Tada Naaman reče: »Dobro, kad nećeš. Ali barem dopusti da meni, tvome sluzi, dadu ove zemlje koliko mogu ponijeti dvije mazge. Jer sluga tvoj neće više prinositi pomirnica ni klanica drugim bogovima nego samo Jahvi. 18 A Jahve neka oprosti ovo sluzi tvome: kad moj gospodar pođe u hram Rimonov da se ondje pokloni, pa se nasloni na moju ruku, onda bih se i ja poklonio u hramu Rimonovu[f]. Neka Jahve oprosti taj čin sluzi tvome.« 19 A on mu reče: »Idi s mirom[g].« I udalji se Naaman i prijeđe dio puta.

20 Gehazi, momak Elizeja, Božjega čovjeka, pomisli: »Moj je gospodar poštedio Naamana, toga Aramejca, i nije primio ništa od onoga što mu je ponudio. Tako mi živog Jahve, potrčat ću ja za njim i uzet ću štogod od njega.«

21 I Gehazi pohitje za Naamanom. Kada ga je Naaman vidio da za njim trči, skoči mu sa svojih kola u susret i upita ga: »Je li sve dobro?« 22 On

a) »kaše u torbi«, prijevod konjekturalan; BJ ima »zrna u klasu«.
b) Jahve, sveopći Bog, upravlja sudbinom Arama kao i Izraela; pouka ovog poglavlja veže se s onom u 1 Kr 18.
c) »vrsni ratnik« po TM; BJ po grč. L. »čovjek«. Ova guba, slično kao kod Gehazija (r. 27), vjerojatno je samo neka kožna bolest različita od prave gube, jer ne ometa društvene odnose (usp. Lev 13,11+).
d) Umjesto »Elizej, čovjek Božji«, kako donosi TM, LXX ima ovdje i u r. 20 samo »Elizej« a drugdje samo »čovjek Božji« (rr. 14–15; 6,9–10.15; 7,2). BJ slijedi LXX, jer se čini da su velike pripovijesti o Elizeju u prvotnom obliku označavale proroka njegovim imenom. Budući da ga kratke pričice, sakupljene od »proročkih sinova«, nazivaju »čovjek Božji« (usp. 4,7), ovaj je naziv jednostavno ušao u određene odlomke.
e) Samo Jahve je pravi Bog. Ali ovaj jedini Bog ima posebne odnose s izraelskim narodom i zemljom. Stoga će Naaman uzeti zemlje iz Samarije da napravi Jahvi žrtvenik u Damasku.
f) »onda bih se i ja poklonio u hramu Rimonovu« po TM; BJ po LXX i Vg »i ja se poklonim u hramu Rimonovu istodobno s njim«. – Rimon je drugo ime za Hadad, božanstvo oluje, glavno božanstvo Damaska.
g) Elizej opravdava ovaj vanjski čin idolopoklonstva.

odgovori: »Dobro je. Moj gospodar šalje me da ti
kažem: upravo su stigla dva mladića iz Efrajimove
gore, dvojica od proročkih sinova. Daj za njih, mo-
lim te, talenat srebra i dvoje haljine.« 23 Naaman
reče: »Uzmi, molim te, dva talenta!« I navaljivaše
da uzme. I zaveza dva talenta srebra u dvije kese,
i dvoje haljine, i predade ih dvojici svojih momaka
da ih nose pred njim. 24 Kad je Gehazi stigao do
Ofela[a], uze ih iz njihovih ruku i pohrani ih u kući.
Zatim otpusti ljude i oni odoše.
25 Kad je došao, stao je pred svoga gospodara.
Elizej ga upita »Odakle, Gehazi?« On odgovori:
»Tvoj sluga nije nikamo odlazio.« 26 Ali Elizej reče:
13-15p 4 27 »Nije li Duh moj bio s tobom kad je netko sišao sa
svojih kola te izišao preda te? Sad si primio srebro,
pa možeš kupiti maslinike, vinograde, sitno i
krupno blago, sluge i sluškinje. 27 Ali će se guba
Naamanova prilijepiti za te i za tvoje potomstvo
zauvijek.«
I Gehazi se udalji od njega, bijel od gube kao od Izl 4 6
snijega[b]. Br 12 10

Čudo sa sjekirom

6 Proročki sinovi rekoše Elizeju: »Gle, tijesan
nam je prostor[c] u tebe. 2 Nego da odemo do
Jordana, pa da svaki ondje uzmemo po brvno i na-
činimo sebi ondje prebivalište.« On odgovori: »Idi-
te.« 3 Jedan od njih reče mu: »Udostoj se poći sa
svojim slugama.« On odgovori: »Hoću.« 4 I pođe s
njima. Kad su stigli do Jordana, uzeše sjeći drva.
5 A dok je jedan od njih tesao gredu, pade mu sje-
kira u vodu i on povika: »Jao, gospodaru! I još je
bila posuđena!« 6 A čovjek Božji upita ga: »Gdje je
pala?« Onaj mu pokaza mjesto. Tada on odsiječe
komad drveta, baci ga na ono mjesto i učini da
sjekira ispliva. 7 I reče: »Izvadi je!« I čovjek pruži
ruku te je uze.

4. ARAMEJSKI RATOVI

Elizej zarobljuje
dio aramejske vojske

8 Aramejski kralj bio u ratu s Izraelom. Posavje-
tovao se sa svojim časnicima i rekao: »Podignite
šatore[d] na tom mjestu.« 9 Ali Elizej poruči izrael-
skom kralju: »Čuvaj se onoga mjesta jer su se Ara-
mejci ondje utaborili[e].« 10 I kralj izraelski upozori
ljude na mjesto za koje mu je rekao čovjek Božji.
On je upozoravao i kralj se čuvao; a bilo je to više
puta.
11 Srce aramejskog kralja uznemiri se zbog toga,
pa on pozva svoje časnike te ih upita: »Nećete li
mi reći tko od naših drži s kraljem Izraelovim?«
12 Jedan od časnika odgovori: »Ne, gospodaru kra-
lju; Elizej, prorok Izraelov, otkriva izraelskom kra-
lju riječi koje kazuješ u svojoj spavaonici.« 13 On re-
če: »Idite i pogledajte gdje je, pa ću već poslati da
ga uhvate.« I javiše mu: »Eno ga u Dotanu.«
14 Tada kralj posla onamo konje, kola i jake čete.
Oni stigoše noću i opkoliše grad.
15 Ujutro[g], ustavši, čovjek Božji iziđe, a to oko
grada stoji vojska s konjima i kolima! Njegov mu
momak reče: »Ah, gospodaru moj, što nam je čini-
ti?« 16 A on odgovori: »Ne boj se jer ih ima više s
nama nego s njima.« 17 I Elizej se pomoli ovako:
»Jahve, otvori mu oči da vidi!« I Jahve otvori oči
momku i on vidje: gora oko Elizeja sva prekrivena 2 10-12;
ognjenim konjima i kolima! 7 6
18 Kad su Aramejci sišli prema njemu, Elizej se
ovako pomoli Jahvi: »Udari sljepoćom ove ljude!« Post 19 11
I na riječ Elizejevu udari ih sljepoćom[h]. 19 Elizej im
reče: »Nije ovo put i nije ovo grad. Pođite za
mnom, ja ću vas odvesti čovjeku koga tražite.« Ali
ih odvede u Samariju. 20 Kad su ulazili u Samariju,
Elizej reče: »Jahve, otvori ovima oči da progleda-
ju.« Jahve im otvori oči i oni vidješe da su usred
Samarije!

a) »Ofel« – doslovno »izraslina«. Postojao je drugi Ofel u Jeruzalemu. U oba slučaja radi se o utvrđenoj uzvisini na kojoj je stajao kraljevski dvor.
b) Konac r. nesiguran i prepravljen prema LXX.
c) Vjerojatno Gilgal, gdje je Elizej povremeno boravio među prorocima (1 Kr 4,38).
d) »Podignite šatore«: BJ konj. *tinhatu* »provalite«; TM *tahanoti*, neprevediv.
e) »onoga mjesta« konj.; TM »proći onim mjestom«. – »utaborili«, konj., usp. r. 8; BJ »nadiru«; TM neprevediv.
f) »od naših (drži)« (?) po TM; BJ po LXX »nas izdaje«.
g) BJ »Sutradan *(mimmohorat)*, ustavši Elizej rano ujutro« konj.; usp. nastavak r.; TM »sluga *(mešaret)* čovjeka Božjega ustavši«.
h) Ne radi se o potpunoj sljepoći, nego o zasljepljivanju (usp. Post 19,11). Naprotiv, Bog je pokazao sluzi (r. 17) što je ljudskim očima skriveno.

21Kad ih vidje kralj Izraela, reče Elizeju: »Treba li ih poubijati, oče moj[a]?« 22A on odgovori: »Nemoj ih ubiti. Zar ćeš ubiti one koje nisi zarobio svojim lukom i mačem[b]? Ponudi im kruha i vode; neka jedu i piju i neka se vrate svome gospodaru.« 23Kralj im priredi veliku gozbu. Pošto su jeli i pili, otpusti ih. I vratiše se svome gospodaru. I tako aramejski pljačkaši nisu više zalazili na izraelsko tlo.

Glad u opkoljenoj Samariji

24Dogodi se poslije toga te aramejski kralj Ben-Hadad[c] skupi svu svoju vojsku i uzađe i opkoli Samariju. 25I nasta velika glad u Samariji, a opsada potraja toliko da je magareća glava stajala osamdeset šekela srebra, a četvrt kaba golubinje nečisti[d] pet šekela srebra.

26Kada je kralj prolazio po zidinama, neka mu
žena vikne: »Pomozi, gospodaru kralju!« 27On od-
govori: »Neka ti pomogne Jahve! Kako ću ti ja po-
moći? Nečim s gumna ili iz tijeska?« 28Još joj kralj
Pnz 28 53-57 reče: »Što ti je?« Ona odgovori: »Ova mi je žena
rekla: 'Daj svoga sina da ga pojedemo danas, a su-
tra ćemo pojesti moga!' 29Skuhale smo moga sina i
pojele ga. A sutradan rekoh joj: 'Daj svoga sina da
ga pojedemo.' Ali je ona sakrila svoga sina.«
1 Kr 20 31; 30Kada je kralj čuo riječi te žene, razdrije na sebi
21 27 haljine. I kad je išao po zidinama, narod vidje da
mu je na tijelu kostrijet. 31I reče tada kralj: »Neka
Rut 1 17+ mi Bog učini ovo zlo i doda drugo ako glava Elize-
ja, sina Šafatova, ostane danas na njegovim rame-
nima[e]!«

Elizej navješta kraj gladi

32Elizej sjedio u svojoj kući i starješine sjedile s njim. Kralj je ispred sebe poslao glasnika, ali Elizej reče starješinama, prije nego što je glasnik stigao do njega: »Vidite li da je onaj krvnički sin naredio da mi skinu glavu? Pazite: kada glasnik stigne, zatvorite vrata i odbijte ga od vrata. Ne čuje li se topot koraka njegova gospodara za njim?« 33Dok im je još govorio, kralj stupi[f] preda nj i reče mu: »Ova je nevolja, gle, od Jahve! Što da još očekujem od Jahve?«

7 1Elizej reče tada: »Čuj riječ Jahvinu! Ovako
veli Jahve: 'Sutra će u ovo doba na vratima
Samarije biti mjera finoga brašna za šekel, a dvije
mjere ječmenog brašna za šekel.'« 2Dvorjanik, o
čiju se ruku kralj oslanjao, odgovori čovjeku Božje-
mu: »I kad bi Jahve načinio okna na nebu, bi li to Post 7 11; 8 2
moglo biti?« A Elizej odgovori: »Vidjet ćeš svojim Iz 24 18
očima, ali nećeš jesti.« Mal 3 10
2 Kr 7 17

Aramejski tabor napušten 19 35-36

3A pred gradskim vratima bijahu četiri gubavca;
rekoše oni jedan drugome: »Zašto stojimo ovdje i Lev 13 46
očekujemo smrt? 4Ako odlučimo ući u grad, glad
je u gradu te ćemo ondje umrijeti; ako ostanemo
ovdje, opet ćemo umrijeti. Hajde! Pobjegnimo i
prijeđimo u aramejski tabor: ako nas ostave na ži-
votu, živjet ćemo; ako nas ubiju, pa dobro: umrijet
ćemo!« 5U sumračje, ustavši, krenuše odande u
aramejski tabor. Stigoše do ruba tabora, i gle – on-
dje nikoga! 6Jer je Jahve učinio te se u taboru ara-
mejskom čula buka kola i konja, buka goleme voj- 6 17
ske. I govorili su među sobom: »Eto, kralj Izraela
najmio je protiv nas kraljeve hetitske i kraljeve egi-
patske[g] da krenu protiv nas.« 7Digli su se i pobjegli
u sumraku: ostavili su svoje šatore, konje i magar-
ce, sav tabor kakav bijaše. Pobjegli su da iznesu
živu glavu.

8Kad su gubavci, dakle, došli do ruba tabora, uvukoše se u jedan šator. Pošto su se najeli i napili, uzeše odande srebro, zlato i haljine pa odoše da ih sakriju. Vratiše se onda pa uđoše u drugi šator: uzeše plijen iz njega te odoše i sakriše ga.

Konac opsade i glada

9Rekoše tada jedan drugome: »Ne smijemo tako raditi. Današnji je dan pun dobrih vijesti, a mi šutimo. Ako dočekamo jutro, bit ćemo krivi. Zato pođimo! Javimo dvoru novost.« 10I vratiše se, pozvaše gradsku stražu i javiše: »Otišli smo u tabor aramejski, a ondje nigdje čovjeka ni ljudskoga glasa; samo konji privezani i magarci, a šatori ostavljeni kakvi jesu.« 11Stražari viknuše i dojaviše u unutrašnjost dvora.

a) Naziv ističe poštovanje kralja prema proroku (usp. 8,9 i 13,14).
b) Izuzev prokletstva što ga je izrekao Jahve, ili u posebnim slučajevima, u Izraelu nije bio običaj poklati ratne zarobljenike (usp. 1 Kr 20,31).
c) Možda Ben–Hadad III., kralj Damaska (v. gl. 13). Red pripovijedanja izgleda umjetan.
d) »golubinje nečisti« (?) *hari jonîm* – TM. Prema BJ ovdje nemoguće; BJ ima konj. *harsonim* – »divljeg luka«.
e) Elizej je bez sumnje poticao na otpor proričući pomoć Jahvinu. Kralj, koji ga je slušao, misli sada da ga je Elizej prevario.
f) »kralj« *(melek)* – konj.; TM »glasnik« *(mal'ak)*.
g) Knezovi sjeverne Sirije. Nema razloga za popravljanje *Misrajim* (Egipat) u *Musri* (neki zagonetni kraj Male Azije).

[12]Kralj ustade noću i reče svojim časnicima: »Ja
ću vam objasniti što su nam učinili Aramejci. Kako
znaju da smo gladni, izišli su iz tabora i sakrili se
u polju, misleći: već će oni izići iz grada, a mi ćemo
ih žive pohvatati i ući u grad.« [13]A jedan između
11; 8 njegovih časnika odgovori: »Neka se uzme ipak pet
8 od preostalih konja. S njima će biti kao sa svim
10 mnoštvom Izraelovim koje je ovdje preostalo[a]. Po-
17 šaljimo ih pa ćemo vidjeti.« [14]I uzeše dva konja kol-
16 ska i kralj posla ljude za aramejskim taborom govo-
reći: »Idite, izvidite!« [15]Išli su za njima do Jordana;
put bijaše sav prekriven haljinama i stvarima koje
46 su Aramejci pobacali u bijegu. Glasnici se vratiše i
obavijestiše kralja.
[16]I narod iziđe i uze pljačkati aramejski tabor: i
bijaše mjera finoga brašna za šekel, a dvije mjere
ječmenoga za jedan šekel, prema riječi Jahvinoj.
[17]Kralj je postavio na gradska vrata onoga dvor-
janika o čiju se ruku oslanjao; a narod ga izgazi na
vratima i on umrije, prema riječi što ju je rekao
7 2 Božji čovjek kad mu kralj bijaše došao. [18]Dogodilo
se kako je čovjek Božji rekao kralju: »Sutra u ovo
doba na vratima Samarije bit će dvije mjere ječme-
noga brašna za šekel i mjera finoga brašna za še-
kel.« [19]Dvorjanik je odgovorio Elizeju: »Pa da Ja-
hve načini i okna na nebu, bi li moglo biti što ka-
žeš?« Elizej mu je odgovorio: »Vidjet ćeš svojim
očima, ali nećeš jesti.« [20]I doista, tako mu se dogo-
dilo: izgazio ga narod na vratima te on umrije[b].

Šunamka pred kraljem[c]

8 Elizej bijaše savjetovao ženi kojoj je oživio
sina: »Ustani, pođi sa svojom obitelji i skloni
se kao tuđinka bilo kamo, jer je Jahve pustio glad;
već je došla u zemlju za sedam godina.« [2]Žena usta
i učini kako joj je rekao čovjek Božji: otišla je, ona
i njena obitelj, i ostala sedam godina u zemlji fili-
stejskoj. [3]Na kraju sedme godine žena se vrati iz
zemlje filistejske i ode kralju da zatraži svoju kuću
i njivu[d].
[4]Upravo je kralj razgovarao s Gehazijem, mom-
kom Božjega čovjeka. Govorio mu je: »Pripovije-
daj mi o svim velikim djelima koja je Elizej uči-
nio.« [5]I kad je pripovijedao kralju o uskrisenju dje-
teta, eto žene kojoj je Elizej oživio sina; ona se
obrati kralju radi svoje kuće i njive. A Gehazi reče:
»Gospodaru kralju, evo one žene i evo njena sina
koga je Elizej oživio.« [6]Kralj upita ženu i ona mu
sve pripovjedi. Tada joj kralj dade jednoga slugu,
komu naredi: »Neka joj se vrati sve što je njeno i
svi prihodi od njive od dana kada je ostavila zemlju
do danas!«

Elizej i Hazael iz Damaska

[7]Elizej dođe u Damask. Ben-Hadad, kralj ara-
mejski[e], bijaše obolio. Odmah mu javiše: »Božji
čovjek došao ovamo.« [8]Tada reče kralj Hazaelu[f]:
»Uzmi sa sobom dar pa idi pred Božjeg čovjeka. I 5; 1 2
preko njega se posavjetuj s Jahvom da bi saznao
hoću li se izliječiti od ove bolesti.«
[9]Hazael ode pred Elizeja i donese mu u dar što
bijaše od ponajboljeg u Damasku, sve to natova-
reno na četrdeset deva. Dođe on i stade preda nj i
reče: »Tvoj sin Ben-Hadad, kralj aramejski, šalje 6 21+
me k tebi i pita hoće li ozdraviti od one bolesti.«
[10]Elizej mu odgovori: »Idi i reci mu: 'Ozdravit ćeš, 1 Kr 19 15
dakako!' Ali mi je Jahve pokazao da će umrijeti[g].«
[11]I čovjek Božji uprije pogled preda se[h], smeten, i
zaplaka. [12]Hazael reče: »Zašto plačeš, moj gospo-
daru?« Elizej odgovori: »Zato što znam sva zla
koja ćeš ti učiniti Izraelcima: spalit ćeš im utvrde,
mačem ćeš poubijati njihove ratnike, njihovu ćeš

a) Prema TM. Tekst je mutan. Za ovo izviđanje može se žrtvovati poneki konj, koji će inače uginuti od gladi.
b) Rr. 17b–20 vjerojatno su dodatak koji ponavlja rr. 1.2 i 17a.
c) Prirodni nastavak na 4,37.
d) Prigrabljeni od susjeda ili zakupnika za vrijeme njezina odsustva.
e) Ben-Hadad II. kao u 1 Kr 20,1.
f) Prije nego je prigrabio vlast (r. 15) Hazael se pojavljuje kao časnik Ben-Hadada.
g) Prijevod se temelji na vrijednosti apsolutnog infinitiva u prednjem položaju, koji je inače potvrđen u Post 2,16 i drugdje. Da bi se Elizej oslobodio od laganja, TM zamjenjuje »(nje)mu« *lô* negacijom *lo'*: »idi i reci: nećeš ozdraviti«. Tu zapravo i nije važan Ben-Hadad; objava se odnosi na Hazaela koji će zamijeniti Ben-Hadada. Elizej ne potiče na ubojstvo, on predviđa da je ostvarenje Božjih planova neizbježivo.
h) BJ (konj.): »Nato mu se lice skameni, pogled mu se potpuno ukoči te čovjek Božji zaplaka.« Radi se o fizičkim znakovima ekstaze.

15 16 djecu satirati, a trudne žene parati.« 13Hazael reče:
Am 1 13 »Ali što je tvoj sluga? Zar je pas da učini tako stra-
šne stvari[a]?« Elizej odgovori: »U jednoj Jahvinoj
objavi vidio sam tebe kao kralja aramejskog.«
14Hazael ode od Elizeja i vrati se svome gospoda-
ru, koji ga upita: »Što ti je rekao Elizej?« On odgo-
vori: »Rekao mi je da ćeš ozdraviti.« 15Ali sutradan
uze pokrivač, namoči ga u vodi i pokri kralja preko
lica[b] te on umrije. A na njegovo mjesto zakralji se
Hazael.

Joramovo kraljevanje u Judeji

16Pete godine kraljevanja Jorama, sina Ahabova,
u Izraelu[c], postade judejskim kraljem Joram, sin
‖2 Ljet 21 5-7 Jošafatov. 17Bile su mu trideset i dvije godine kad
se zakraljio, a kraljevao je osam godina u Jeruzale-
mu. 18Živio je poput izraelskih kraljeva, kao i dom
Ahabov, jer mu je kći Ahabova bila žena[d]; radio je
što je zlo u Jahvinim očima. 19Ipak Jahve ne htjede
2 Sam 7 11-16+ razoriti Judeje zbog sluge svoga Davida, zato što
1 Kr 11 36+ mu obeća da će dati svjetiljku njemu i njegovim
sinovima zauvijek[e].
‖2 Ljet 21 8-10 20U njegovo se vrijeme Edomci odmetnuše ispod
judejske vlasti i postaviše sebi kralja[f]. 21Joram ode
u Seir[g] i s njim sva bojna kola. Diže se noću i pobi
Edomce koji su bili opkolili njega i zapovjednike
bojnih kola. Narod pobježe u svoje šatore. 22Ipak
su se Edomci oslobodili ispod judejske vlasti sve
do danas. U isto se doba odmetnu i Libna[h].
23Ostala povijest Jorama, sve što je učinio, zar to
nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva judejskih?
24Joram počinu kraj svojih otaca i bî pokopan k ‖2 Ljet 21 2
svojim ocima u Davidovu gradu. Njegov sin Ahazja
zakralji se mjesto njega.

Kraljevanje Ahazje u Judeji ‖2 Ljet 22 1

25Dvanaeste godine Jorama, sina Ahabova, kra-
lja Izraela, postade judejskim kraljem Ahazja, sin
Joramov. 26Ahazji bijahu dvadeset i dvije godine
kad se zakraljio, a kraljevao je godinu dana u Jeru-
zalemu. Mati mu se zvala Atalija, a bila je kći iz-
raelskog kralja Omrija. 27I on je hodio putem obite-
lji Ahabove i činio je zlo u očima Jahvinim, kao i
obitelj Ahabova, jer je s njom bio u rodu.
28On je pošao s Joramom, sinom Ahabovim, u 1 Kr 22 3-
Ramot Gilead u boj protiv Hazaela, aramskog kra- 2 Kr 9 14-1
lja. 29Kralj Joram vratio se u Jizreel da se liječi od
rana što mu ih zadadoše u Rami kad se borio s
aramejskim kraljem Hazaelom. Joramov sin Ahaz-
ja, judejski kralj, sišao je u Jizreel da posjeti Aha-
bova sina Jorama jer se Joram razbolio.

5. *POVIJEST JEHUOVA*

Elizejev učenik pomazao Jehua za kralja

9 Prorok Elizej pozva jednoga od proročkih si-
nova i reče mu: »Opaši se, uzmi sa sobom
ovu posudu s uljem pa idi u Ramot Gilead. 2Kad
onamo stigneš, potraži Jehua, sina Jošafatova, sina
Nimšijeva. Kad ga nađeš, izvedi ga između njego-
vih drugova i uvedi ga u pokrajnju sobu. 3I uzmi
posudu s uljem, izlij mu je na glavu i reci: 'Ovako
1 Kr 19 16 veli Jahve: Pomazao sam te za kralja izraelskoga.'
Zatim otvori vrata i bježi, ne oklijevaj.«
4Tada mladi prorok[i] ode u Ramot Gilead. 5Kad
je stigao, zapovjednici vojske upravo su sjedili na
okupu. On reče: »Imam ti riječ reći, zapovjedni-
če!« Jehu upita: »Komu od nas?« On odgovori:
»Tebi, zapovjedniče!« 6Jehu tada ustade i uđe u ku-
ću. Mladi mu čovjek izli ulje na glavu i reče mu:
»Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Pomazao sam te
za kralja nad Jahvinim narodom, nad Izraelom. 7Ti 1 Kr 16 4
ćeš pobiti obitelj Ahaba, gospodara tvoga, a ja ću 19 10; 21
osvetiti krv svojih slugu proroka i krv sviju službe-
nika Jahvinih na Izebeli 8i na[j] svoj obitelji Ahabo-
voj. Iskorijenit ću Ahabu sve što mokri uza zid, 1 Kr 21 21 ‖2 L
robove i slobodnjake u Izraelu. 9Učinit ću s domom
Ahabovim kao s domom Jeroboama, sina Nebato- 1 Kr 14 10
va, i kao s domom Baše, sina Ahijina. 10A Izebelu 1 Kr 16 3-4

a) BJ »Kako bi taj pas mogao učiniti tako silne stvari«; po tom prijevodu »pas« je dakle običan znak poniznosti (usp. 1 Sam 24,15; 2 Sam 9,8). Hazael je iznenađen slavnom budućnošću, koja mu je prorečena.
b) Subjekt rečenice nije izrečen. Sigurno je da je Hazael prouzročio Ben–Hadadovu smrt i da se Ben–Hadad nije ubio sam.
c) TM ovdje nadodaje »dok je Jošafat bio kralj Jude«, što prijevodi ispuštaju.
d) »kći« *(bat)* – po TM; BJ »iz kuće« *mibbêt* (konj). Radi se o Ataliji (usp. 2 Kr 11), kćeri Omrijevoj i sestri Ahabovoj (usp. r. 26 i 2 Ljet 22,2) ili kćeri Ahabovoj, ovdje (TM) i 2 Ljet 21,6. Kronologija daje prednost prvom prijedlogu.
e) »njegovim sinovima« po TM; BJ »u svojoj nazočnosti« (usp. 1 Kr 11,36).
f) Edom (usp. Br 20,23+) je bio Judina vazalska kraljevina u vrijeme Jošafata (1 Kr 22,48) i još na početku Joramova kraljevanja (2 Kr 3,9).
g) Nepoznato mjesto u Transjordaniji. Nastavak teksta je oštećen: nastojao se izbrisati trag nekom porazu (isto u r. 22).
h) Grad je onda prešao Filistejcima.
i) BJ »mladić«; TM »mladić, mladi prorok«.
j) »i na« – po LXX; TM »i poginut će«.

će proždrijeti psi na polju jizreelskom i nitko je neće pokopati[a].'« – Zatim otvori vrata i pobježe.

Jehu proglašen za kralja

Ljet 21 20
Ljet 22 1-6

[11]Jehu iziđe k časnicima svoga gospodara. Oni ga upitaše[b]: »Je li sve u miru? Zašto je ta budala[c] dolazila k tebi?« On im odgovori: »Znate čovjeka i besjedu njegovu.« [12]Oni rekoše: »Ne znamo! Kazuj nam!« On im reče: »Govorio mi je tako i tako i rekao mi: 'Ovako veli Jahve: Pomazao sam te za kralja nad Izraelom.'« [13]Odmah oni uzeše svoje ogrtače i prostriješe ih pred njim[d] po stepenicama, zatrubiše u rogove i povikaše: »Jehu je kralj!«

Jehu priprema otimanje vlasti

Kr 22 3
Kr 22 3-4
Kr 9 14-15

[14]Tako Jehu, sin Jošafata, sina Nimšijeva, skova urotu protiv Jorama – Joram je tada branio Ramot Gilead[e] sa svim Izraelcima protiv Hazaela, aramejskog kralja. [15]Ali se kralj Joram vratio u Jizreel da liječi rane koje su mu zadali Aramejci u boju s Hazaelom, aramejskim kraljem. – I reče Jehu: »Ako vam je po volji, neka nitko ne utekne iz grada da odnese vijest u Jizreel.«

[16]Jehu se tada pope na kola i ode prema Jizreelu, jer je Joram ondje bolovao, i Ahazja, kralj judejski, došao ga posjetiti.

[17]Stražar koji je stajao na kuli u Jizreelu, videći da dolazi Jehuova četa, javi: »Vidim nekakvu četu.« Joram naredi: »Uzmi konjanika i pošalji ga pred njih da upita: je li sve s mirom[f].« [18]Ode konjanik preda nj i reče: »Ovako veli kralj: je li sve s mirom?« – Jehu odgovori: »Što te briga je li s mirom! Hajde za mnom.« Stražar javi: »Glasnik je stigao do njih, ali se ne vraća.« [19]Kralj posla drugoga konjanika. Taj dođe k njima i upita: »Ovako veli kralj: je li sve s mirom?« – Jehu mu odgovori: »Što te briga je li s mirom! Hajde za mnom.«

1 Kr 16 4,13; 19 10; 21

[20]Stražar opet javi: »Došao je do njih, ali se ne vraća. A vožnja je kao vožnja Jehua, sina Nimšijeva: vozi kao mahnit!« [21]Joram reče: »Preži!« I upregoše u njegova kola. Joram, kralj Izraela, i judejski kralj Ahazja iziđoše, svaki u svojim kolima, u susret Jehuu. Susretoše ga u polju Nabota Jizreelca.

1 Kr 21 21-24
Ljet 22 7-8
1 Kr 14 10-11
1 Kr 16 3-4

Ubojstvo Jorama

[22]Kad Joram ugleda Jehua, upita ga: »Je li sve u miru, Jehu?« Ovaj odgovori: »Kakvu miru dok traju bludništva[g] tvoje majke Izebele i njena mnoga čaranja!« [23]Joram okrenu i udari u bijeg govoreći Ahazji: »Izdaja, Ahazja!« [24]Jehu se lati luka, ustrijeli Jorama među pleća: strijela mu prođe posred srca te se on sruši u kola. [25]Jehu reče svome dvorjaniku Bidkaru: »Digni ga i baci na njivu Nabota Jizreelca. Sjeti se: kad smo ja i ti jahali za njegovim ocem Ahabom, kako Jahve izreče protiv njega: [26]'Kunem se: kako sinoć vidjeh krv Nabotovu i krv njegovih sinova,' riječ je Jahvina, 'tako ću ti vratiti isto na ovome polju,' riječ je Jahvina. Digni ga, dakle, i baci ga na to polje, prema riječi Jahvinoj.«

1 Kr 21
1 Kr 21 19

Ubojstvo Ahazje

||2 Ljet 22 8-9

[27]Kada je to vidio judejski kralj Ahazja, pobježe prema Bet Haganu, ali ga je Jehu gonio i naredio: »Ubijte i njega!« Ranili su ga[h] u kolima na brdu Guru, koje se nalazi kod Jibleama. Ali je umakao u Megido i ondje umrije. [28]Njegove su ga sluge u kolima prenijele u Jeruzalem i sahranile ga u grobnici[i] kraj njegovih otaca, u Davidovu gradu. [29]Jedanaeste godine kraljevanja Jorama, sina Ahabova, Ahazja postade kralj nad Judejom.

Ubojstvo Izebele

[30]A Jehu bijaše ušao u Jizreel. Kad je to čula Izebela, namaza oči, uresi glavu i pogleda s prozora. [31]I kad je Jehu ulazio na vrata, ona reče: »Kako je, Zimri, ubojico svoga gospodara[j]?« [32]Jehu okrenu lice prema prozoru i reče: »Tko je sa mnom, tko?« I dva-tri dvoranina pogledaše prema njemu. [33]On reče: »Bacite je dolje.« I oni je baciše. Njena je krv poprskala zidove i konje, koji je pogazише. [34]Ušao je on, jeo i pio, a zatim naredio: »Po-

1 Kr 16 9-18

a) Rr. 7–10a su nadodani od autora Kr.; u prvotnom pripovijedanju mladić je morao uteći odmah iza pomazanja slijedeći Elizejev nalog (r. 3).
b) »Oni ga upitaše« – BJ po prijevodima; TM ima jedninu.
c) Narod je takvima držao proroke (Jr 29,26; Hoš 9,7). Izraz nije potpuno podcjenjivački, ali ima u sebi nijansu ruganja, stoga će Jehu odgovoriti istim tonom.
d) Kao svjetina koja iskazuje Isusu kraljevske časti (Mt 21,8p).
e) Izraelci su dakle bili ponovno zauzeli grad. Aramejci su ga nastojali povratiti.
f) Kralj ne pomišlja ispočetka na izdaju, ali je uznemiren zbog vijesti iz Ramot Gileada.
g) U prenesenom značenju štovanja lažnih bogova, kao kod proroka, možda s aluzijom na sakralnu prostituciju (usp. Pnz 23,19+), manu feničke religije.
h) »ranili su ga« po sir.; nema u TM.
i) »kraj njegovih otaca« po TM; BJ po LXX ispušta.
j) Sarkastična aluzija na Zimrija koji je kraljevao samo osam dana, nakon što je ubio Elu, kralja Izraela.

gledajte onu prokletnicu i sahranite je, jer je bila
kraljevska kći.« 35I odoše da je sahrane, ali ne na-
đoše ništa od nje, osim lubanje, nogu i ruku. 36Vra-
tiše se i javiše, a Jehu reče: »To je riječ koju je
9 10 Jahve objavio preko svoga sluge Ilije Tišbijca: 'U
1 Kr 21 23 polju jizreelskom psi će proždrijeti Izebelino tijelo.
Jr 8 2 37Izebelino truplo bit će kao gnoj u polju[a], da se
neće moći kazati: Ovo je Izebela.'«

Suci 9 5 Uništenje izraelske kraljevske obitelji

1 Kr 15 29; 16 11 **10** U Samariji bijaše sedamdeset Ahabovih sino-
2 Kr 11 1 va[b]. Jehu napisa pismo i posla ga u Samariju
zapovjednicima grada, starješinama i skrbnicima
Ahabove djece. Kazivaše u njemu: 2»Sada, kad
vam stigne ovo pismo – vi, u kojih su sinovi vašeg
gospodara, koji imate kola i konje, tvrde gradove
i oružje – 3pogledajte koji je između sinova vašeg
gospodara najbolji i najdostojniji, pa ga postavite
na prijestolje njegova oca i borite se za dom svoga
gospodara.«

4Ali se oni veoma uplašiše i rekoše: »Eto, dva
mu kralja nisu mogla odoljeti, kako ćemo mu mi
odoljeti?« 5Upravitelj dvora, zapovjednik grada,
starješine i skrbnici poručiše ovo Jehuu: »Mi smo
tvoje sluge, činit ćemo sve što nam budeš naredio;
kraljem proglašavati nećemo nikoga. Čini što misliš
da je dobro.«

6Jehu im napisa drugo pismo i u njemu reče:
»Ako ste za mene i želite me slušati, uzmite glave[c]
ljudi, sinova svoga gospodara, i potražite me sutra
u ovo doba u Jizreelu.« Sedamdeset je naime kra-
ljevih sinova bilo kod uglednih građana koji su ih
odgajali. 7I kad im je stiglo ovo pismo, uzeli su kra-
ljeve sinove i pobili ih svih sedamdeset. Njihove su
glave metnuli u košare i poslali su ih njemu u Ji-
zreel.

8Glasnik dođe i javi mu: »Donijeli su glave kra-
ljevih sinova.« On reče: »Stavite ih do sutra kod
ulaznih vrata, u dvije hrpe.« 9Ujutro iziđe, stade i
reče svomu narodu: »Vi ste pravedni! Ja sam se
urotio protiv svoga gospodara i ja sam ga ubio, ali
tko pobi sve ove? 10Znajte, dakle, da nije izostala 1 Kr 21 21-24
nijedna riječ koju reče Jahve o obitelji Ahabovoj;
nego je Jahve izvršio sve što je rekao preko sluge
svoga Ilije.« 11I Jehu pobi sve koji su u Jizreelu
ostali iz kuće Ahabove, sve velikaše njegove, pou-
zdanike i svećenike njegove. Nije poštedio nikoga.

Pokolj Ahazjine braće ||2 Ljet 22 8

12Potom usta Jehu i pođe u Samariju. Kad je bio
na cesti kod Bet Ekeda pastirskoga, 13nađe braću[d]
judejskog kralja Ahazje te ih upita: »Tko ste?« Oni
mu odgovoriše: »Mi smo braća Ahazjina, a sila-
zimo da pozdravimo sinove kraljeve i sinove kralji-
čine.« 14Tada zapovjedi: »Pohvatajte ih žive!« I žive
ih pohvataše i pobiše ih na studencu kod Bet Eke-
da, njih četrdeset i dvojicu. Nije ostavio ni jednoga
od njih.

Jehu i Jonadab

15Otišavši odatle, nađe Jonadaba, sina Rekabo- Jr 35 1-11
va, koji mu je dolazio u susret. On ga pozdravi i
reče mu: »Je li tvoje srce iskreno prema mome[e],
kao što je moje prema tvome srcu?« Jonadab odgo-
vori: »Jest.« – »Ako je tako, daj mi ruku.« Jonadab
mu pruži ruku i Jehu ga posadi kraj sebe na kola.
16I reče mu: »Hodi sa mnom, divit ćeš se mojoj
revnosti za Jahvu.« I odvede ga na svojim kolima.
17Ušao je u Samariju i poubijao sve preživjele iz
obitelji Ahabove u Samariji. Sve ih je iskorijenio
po riječi koju Jahve bijaše rekao Iliji.

2 Lj

Pokolj Baalovih vjernika i rušenje njegova hrama

18Jehu je sakupio sav narod i rekao mu: »Ahab
je malo poštivao Baala; Jehu će ga više poštivati.
19Sada mi pozovite sve proroke Baalove[f], sve nje-
gove sluge i sve njegove svećenike, neka ni jedan
ne izostane, jer ću žrtvovati veliku žrtvu Baalu.
Tko izostane, izgubit će život.« Jehu je radio luka-

a) »u polju« – TM dodaje: »u polju jizreelskom«, glosa koju BJ po nekim rkpp LXX izostavlja.
b) »sedamdeset« je broj posvećen da izrazi cjelokupnost nekog potomstva (Post 46,27; Suci 8,30; 9,2; 12,14). Radi se o Ahabovim sinovima i unucima, a u prvom redu o sinovima Jorama. – »grada« BJ po grč. L.; TM »Jizreela« – »djece« po grč. L.; TM izostavlja.
c) Hebrejska riječ *roš* znači i »glava« i »poglavar«. Dvoznačnost koju je Jehu možda želio, adresati pisma riješili su na najbrutalniji način (r. 7), na njih onda Jehu svaljuje odgovornost (r. 9).
d) »Braću« – u širem smislu tj. rodake. Oni idu u posjet sinovima Jorama i sinovima Izebele. Nije vjerojatno da ne znaju ništa o pokolju (rr. 6–7) budući da su već prošli Samariju. Događaj nije ovdje stavljen na pravo mjesto.
e) »Je li tvoje srce iskreno prema mome« – BJ po LXX. TM nepreveddiv. Jonadab, Rekabov sin, bio je vatren jahvist, koji je svom klanu stavio pravila pustinjskog života (Jr 35,1–11). Normalno je da je on podržao Jehua, ali ova epizoda, kao i prethodna, nije na svom pravom mjestu.
f) Prema TM; BJ izostavlja po LXX »sve njegove sluge« (usp. r. 21: »vjernici«).

1 21-24 vo, da bi uništio Baalove vjernike. 20Jehu reče:
»Sazovite svečani zbor Baalu.« I sazvaše ga.
21Jehu je nato poslao glasnike po svem Izraelu i
došli su svi Baalovi vjernici: nije bilo ni jednoga da
1 Kr 16 32 bi izostao. Skupili su se u Baalov hram, koji se ispunio od jednoga zida do drugoga. 22Jehu reče čuvaru haljina: »Iznesi haljine svim Baalovim vjernicima[a].« I iznese im haljine. 23Jehu uđe u hram Baalov s Jonadabom, sinom Rekabovim, i reče Baalovim vjernicima: »Provjerite dobro da nema ovdje među vama Jahvina sluge nego samih Baalovih vjernika.« 24I pođe žrtvovati klanice i paljenice.

Ali je Jehu postavio vani osamdeset svojih ljudi i rekao im: »Ako koji od vas pusti da utekne i jedan od ovih ljudi što ih predajem u vaše ruke, svojim će životom platiti njegov život[b].« 25Kad je Jehu završio prinos paljenice, naredi tjelesnoj straži i dvoranima: »Uđite, pobijte ih! Nitko neka ne iziđe!« Tjelesna straža i dvorani uđoše, pobiše ih oštricom mača i prodriješe sve do svetišta Baalova hrama[c]. 26Iznesoše Baalov lik[d] iz hrama i spališe ga. 27Raskopaše žrtvenik Baalov, srušiše i hram Baalov i pretvoriše ga u jame za nečist, koje su ostale do danas.

Kraljevanje Jehuovo u Izraelu

28Tako je Jehu istrijebio Baala iz Izraela. 29Ali se Jehu nije okrenuo od grijeha Jeroboama, sina Nebatova, kojima je zavodio Izraela, od zlatnih telaca
u Betelu i Danu[e]. 30Jahve je rekao Jehuu: »Zato 1 Kr 12 28-29
što si dobro izvršio ono što mi je po volji i što si učinio sve što sam nosio u srcu protiv kuće Ahabove, tvoji će sinovi sve do četvrtoga koljena sjediti na prijestolju Izraelovu.« 31Ali Jehu nije vjerno i svim srcem svojim slijedio zakon Jahve, Boga Izraelova. Nije se odvratio od grijeha kojima je Jeroboam zavodio Izraela.

32U ono je vrijeme Jahve počeo krnjiti zemlju izraelsku, i Hazael se tukao s Izraelcima na svom području, 33od Jordana prema sunčevu izlasku, u svoj zemlji Gileadu, u zemlji Gadovoj, Rubenovoj i Manašeovoj, sve od Aroera na obali Arnona, do Gileada i Bašana[f]. 34Ostala povijest Jehuova, sve što je učinio, sva njegova djela, zar to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih? 35Počinuo je kraj svojih otaca i pokopaše ga u Samariji. Joahaz, sin njegov, zakralji se mjesto njega. 36Jehu je vladao u Samariji nad Izraelom dvadeset i osam godina.

6. OD KRALJEVANJA ATALIJE DO ELIZEJEVE SMRTI

Povijest Atalije[g]

11 Zato Ahazjina mati Atalija, vidjevši gdje joj sin poginu, ustade i posmica sav kraljevski rod. 2Ali Jošeba[h], kći kralja Jorama i sestra Ahazjina, uze Ahazjina sina Joaša; ukravši ga između kraljevih sinova koje su ubijali, metnu ga s dojiljom u ložnicu. Tako ga je sakrila od Atalije te nije pogubljen. 3Bio je sakriven u Domu Jahvinu šest godina, sve dok je zemljom vladala Atalija.

4Sedme godine Jojada[i] posla po satnike Karijaca[j] i tjelesnu stražu i pozva ih k sebi u Dom Jahvin. Sklopi s njima savez, zakle ih[k] i pokaza im kraljeva sina. 5I reče im[l]: »Evo što valja da učinite: trećina vas koji subotom ulazite u službu neka čuva stražu kod kraljevskoga dvora. 6Druga trećina, ona kod Surskih vrata, i treća trećina, ona kod stražnjih stražarskih vrata, neka čuvaju stražu kod ulaza u

a) Presvlačenje odjeće dio je pripravnog čišćenja za sudjelovanje u bogoslužju; potvrđeno je kod Feničana i poganskih Arapa (usp. Post 35,2).
aa) »I pođe žrtvovati« po LXX jednina; TM množina.
b) »Ako... pusti da utekne«, konj.; TM »ako netko utekne«.
c) Prijevod konjekturalan; TM oštećen: »Tjelesna straža i dvorani pobiše ih oštricom mača i pobacaše i dođoše sve do grada Baalova hrama«.
d) »Baalov lik« – konj. (usp. 1 Kr 16,32); TM »stela« (ali se kameni stup ne može spaliti).
e) To je mišljenje pisca Knjige o kraljevima. Izvor što ga je slijedio u prethodnim pripovijedanjima hvalio je bez pridržaja (r. 30) Jehuov iskreni i brutalni jahvizam. Međutim istrebljivajući Baalove vjernike Jehu je bez sumnje htio ujedno istrijebiti i posljednje oslonce Ahabove dinastije.
f) Izraelci su tako izgubili sve svoje posjede u Transjordaniji. Ovaj r. je opterećen glosama nadahnutima na Pnz 3,12s.
g) U ovoj se pripovijesti prepoznaju dva kombinirana izvještaja. Prvi (rr. 1–12 i 18b–20) pripisuje pad Atalije akciji svećenika podržanih od kraljevske straže. Drugi (rr. 13–18a) je nepotpun i daje događaju karakter narodnog pokreta.
h) Po 2 Ljet 22,11 ona je bila žena svećenika Jojade (r. 4) što objašnjava kako je mogla čuvati Joaša skrivena u hramu (r. 3). – »Ahazjina sina« po TM; BJ po LXX »svoga nećaka« (dosl. »sina svoga brata«).
i) Poglavar svećenstva u Jeruzalemu (12,8).
j) Plaćenici porijeklom iz Male Azije. Razlikuju se od Kerećana koji se nakon Salomona više ne spominju (1 Kr 1,38).
k) Iza »zakle ih« TM nadodaje »u Domu Jahvinu«, što LXX i sir. izostavlja.
l) Čini se da je u radne dane trećina straže nadgledala Hram, a dvije trećine kraljevu palaču, dok je subotom razmjer bio obrnut. Jojada koristi jednu subotu: dvije trećine vrše redovitu stražu u Hramu, a on tu zadržava i onu trećinu koja je trebala smijeniti one u palači. – BJ ispušta r. 6 kao moguću kombinaciju od više oštećenih glosa.

dvor; 7a ostala dva vaša odreda, svi koji subotom izlaze iz službe, neka čuvaju stražu u Domu Jahvinu kod kralja[a]. 8Tako ćete okružiti kralja, svaki s oružjem u ruci. I tko god pokuša proći kroz vaše redove, neka bude pogubljen. Budite uz kralja kamo god pođe ili izađe.«

9Satnici su učinili sve kako im je naredio svećenik Jojada. Svaki je od njih uzeo svoje ljude koji subotom ulaze u službu s onima koji subotom izlaze. I svi su došli svećeniku Jojadi. 10Svećenik dade satnicima koplja i štitove kralja Davida što su bili u Domu Jahvinu[b]. (2 Sam 8 7) 11Stražari se svrstaše, s oružjem u ruci, od južne do sjeverne strane Doma i prema žrtveniku i Domu oko kralja unaokolo[c]. 12Tada Jojada izvede sina kraljeva, stavi mu krunu i dade mu Svjedočanstvo[d] te ga pomaza za kralja. Pljeskali su i vikali: »Živio kralj!«

13Kad Atalija ču viku[e] naroda, dođe k narodu u Dom Jahvin. 14Pogleda bolje, kad gle, kralj, po običaju, stoji na svojem mjestu, a pred kraljem zapovjednici i svirači; sav puk klikće od radosti i trubi u trube. Tad Atalija razdrije haljine i povika: »Izdaja! Izdaja!« 15Svećenik Jojada naredi satnicima i vojnim zapovjednicima[f]: »Izvedite je kroz redove i tko krene za njom pogubite ga mačem.« Još je svećenik dodao: »Nemojte je smaknuti u Domu Jahvinu.« 16Staviše ruke na nju; a kad je kroz Konjska vrata stigla do kraljevskog dvora, ondje je pogubiše.

17Tada Jojada sklopi savez između Jahve, kralja i naroda da narod bude narod Jahvin[g]. 18Potom sav narod ode u Baalov hram i razoriše ga, porušiše žrtvenike i polomiše likove; a Baalova svećenika Matana ubiše pred žrtvenicima[h]. A svećenik opet postavi straže kod Doma Jahvina. 19Zatim uze satnike Karijaca, stražu i sav narod. Oni izvedoše kralja iz Doma Jahvina i uvedoše ga u dvor kroz Vrata stražarska. I Joaš sjede na kraljevsko prijestolje. 20Sav se puk veselio i grad se smirio kad su Ataliju ubili mačem u kraljevskom dvoru.

Joaševo kraljevanje u Judeji

||2 Ljet 24 1-16

12 Joašu je bilo sedam godina kad se zakraljio. 2Sedme godine Jehuova kraljevanja Joaš je postao kraljem i kraljevao je četrdeset godina u Jeruzalemu. Majka mu se zvala Sibja i bila je iz Beer Šebe. 3Joaš je činio što je pravo u očima Jahve svega svog vijeka jer ga je poučavao svećenik Jojada[i]. 4Ali uzvišica nisu srušili i narod je svejednako prinosio žrtve i kâd na uzvišicama.

5Joaš reče svećenicima: »Sav novac od posvećenih darova što se donosi u Dom Jahvin, novac koji je nekomu nametnut procjenom[j] i novac što ga tko od svoje volje donose u Dom Jahvin 6neka svećenici uzimaju svaki od svoga znanca i oni neka tim poprave Dom gdje god se nađe koje oštećenje[k].« 7Ali u dvadeset i trećoj godini kraljevanja Joaševa svećenici nisu još popravili Doma. 8Tada kralj Joaš pozva svećenika Jojadu i druge svećenike i reče im: »Zašto ne popravljate Dom? Odsad ne smijete više sebi uzimati novac od svojih znanaca nego ga morate dati za popravak Doma.« 9Svećenici pristadoše da ne uzimaju novac od naroda, ali ni Doma da ne popravljaju.

10Tada svećenik Jojada uze kovčeg, proreza rupu na zaklopcu i stavi ga uza žrtvenik, zdesna od ulaza u Dom Jahvin. Svećenici, čuvari praga, stavljali su

a) »kod kralja« po TM; BJ ispušta kao glosu koja anticipira r. 8.
b) Vjerojatno glosa koja proizlazi iz paralelne pripovijesti 2 Ljet 23,9, gdje ulogu straže imaju leviti koji su morali biti naoružani. – »Koplja« po pr.; TM »koplje«.
c) Zadnje riječi su nesigurne. TM ima drugačiji redoslijed riječi od BJ, koja ispušta »oko kralja« (koji još nije prisutan).
d) Judini su kraljevi dakle dobivali u času svoga posvećenja dokument saveza sklopljenoga između Jahve i roda Davidova. Taj se dokument uspoređivao s »protokolom« sastavljenim za faraona u času krunjenja. Isti izraz u aramejskom i u asirskom znači »sklapanje saveza«.
e) »naroda«, TM nadodaje »straža« što BJ ispušta kao glosu.
f) »zapovjednicima« *(pekidê)* po LXX; TM »odabranim« *(pekûde)* i dodaje »satnicima« (vjerojatna glosa).
g) BJ ovdje dodaje: »isto tako između kralja i naroda«; te se riječi obično smatraju dodatkom, nema ih u 2 Ljet 23,16. Ipak postojanje ugovora između kralja i naroda je potvrđeno u 1 Sam 10,25 (Šaul); 2 Sam 5,3 (David); 1 Kr 12,1s. (Roboam).
h) Revolucija je paralelna Jehuovoj revoluciji u sjevernom kraljevstvu (10,18–28). Ali ona ovdje ima potporu u »prostom puku«, cjelokupnom Judinu narodu, čuvaru jahvističke predaje, suprotno prijestolnici, koja je zahvaćena tuđim i poganskim utjecajima.
i) A ne: »u sve vrijeme dok ga je svećenik Jojada poučavao«, kako se katkada prevodi da bi se uskladilo sa 2 Ljet 24,2.17s.
j) Nesiguran tekst koji BJ uspostavlja po LXX: »novac od osobnih pristojbi«; TM »novac osoba koji je on (svećenik?) procijenio«, glosa koja objašnjava.
k) Prva kraljevska naredba: svećenici će uzimati iz svojih prihoda troškove za popravak Hrama.

u nj sav novac sabran u Domu Jahvinu[a]. [11]Kad bi
se vidjelo da u kovčegu ima mnogo novaca, došao
bi kraljev tajnik s velikim svećenikom te bi prebro-
jili i zavezali novac koji se nalazio u Domu Jahvi-
nu[b]. [12]Prebrojeni novac uručivao se upraviteljima
poslova oko popravka Doma Jahvina, a oni su is-
plaćivali drvodjeljama i graditeljima koji su radili u
14 1-16 Domu Jahvinu [13]i zidarima i klesačima kamena, i
za nabavu drveta i tesanog kamena određena za
popravak Doma Jahvina, ukratko: za troškove oko
popravka Doma. [14]Ali u Domu Jahvinu nisu se pra-
vile srebrne čaše, ni noževi, ni plitice, ni trube, niti
bilo kakav predmet od zlata ili srebra za novac koji
je darovan, [15]nego su ga davali radnicima koje su
najmili za popravak Jahvina Doma. [16]Nije se tražio
obračun od ljudi kojima su predavali novac da ga
daju radnicima, jer su oni radili savjesno. [17]Novac
naknadnice i okajnice nije se unosio u Dom Jahvin,
nego je pripao svećenicima.
14 23-27 [18]Tada Hazael, aramejski kralj, pođe u rat protiv
8 7-15 Gata i osvoji ga. Zatim odluči poći protiv Jeruzale-
ma. [19]Joaš, judejski kralj, uze sve posvećene darove
koje su posvetili judejski kraljevi, njegovi oci: Joša-
fat, Joram i Ahazja, sve što je sâm prikazao i sve
zlato koje se našlo u riznicima Doma Jahvina i kra-
ljevskog dvora. Sve to posla Hazaelu, aramejskom
kralju, i tako se ovaj udalji od Jeruzalema.
[20]Ostala povijest Joaševa i sve što je učinio, zar
sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva ju-
dejskih? [21]Njegovi časnici ustadoše i skovaše zavje-
ru; ubiše Joaša u Bet Milu[c] kad je u nj silazio.
[22]Njegovi časnici Jozakar, sin Šimatov, i Jozabad,
sin Šomerov, zadaše mu smrtni udarac. Pokopali
su ga kraj njegovih otaca u Davidovu gradu, a nje-
gov sin Amasja zakralji se mjesto njega.

Joahazovo kraljevanje u Izraelu

13 Dvadeset i treće godine kraljevanja judejskog
kralja Joaša, sina Ahazjina, postade Joahaz,
sin Jehuov, izraelskim kraljem u Samariji. Kralje-
vao je sedamnaest godina. [2]On je činio što je zlo u
očima Jahvinim i poveo se za grijesima[d] Jeroboa-
ma, sina Nebatova, koji je zavodio Izraela. Od njih
nije odstupao.
[3]Tada Jahve uskipje gnjevom na Izraela i pre-
dade ga u ruke aramejskog kralja Hazaela i u ruke
Ben-Hadada[e], sina Hazaelova, za sve ono vrijeme.
[4]Ali je Joahaz ublažio lice Jahvino i Jahve ga je
uslišio, jer je vidio nevolju koju je aramejski kralj
nanosio Izraelu. [5]Jahve je dao Izraelu izbavitelja 14 26-27
koji ga je izbavio[f] od ruke aramejske te su Izraelci
živjeli u svojim šatorima kao i prije. [6]Ali nisu od-
stupali od grijeha kojim Jeroboam[g] bijaše zaveo Iz-
raela: ustrajali su u njemu, pa i ašere ostadoše u
Samariji. [7]Jahve[h] je ostavio Joahazu samo pedeset Izl 34 13+
konjanika kao vojsku, deset bojnih kola i deset ti-
suća pješaka; kralj aramejski bijaše ih uništio i zga-
zio ih kao prah u vršidbi.
[8]Ostala povijest Joahazova, sve što je učinio i po-
duzimao, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa
kraljeva izraelskih? [9]Joahaz je počinuo sa svojim
ocima i bî pokopan u Samariji, a njegov sin Joaš
zakralji se mjesto njega.

Joaševo kraljevanje u Izraelu

[10]Trideset i sedme godine kraljevanja judejskoga
kralja Joaša postade Joaš, sin Joahazov, izraelskim
kraljem u Samariji; kraljevao je šesnaest godina.
[11]Činio je što je zlo u očima Jahvinim. Nije odstu-
pao od grijeha Jeroboama, sina Nebatova, koji je
zaveo Izraela. Za njim se poveo.
[12]Ostala povijest Joaševa, sve što je učinio, juna-
štva njegova, kako je ratovao s Amasjom, judej- = 14 15-16
skim kraljem, zar sve to nije zapisano u knjizi Lje- 14 8-14
topisa kraljeva izraelskih? [13]Joaš je počinuo sa svo-
jim ocima, a Jeroboam se popeo na njegovo prije-
stolje. Joaša pokopaše u Samariji uz izraelske kra-
ljeve.

Smrt Elizejeva

[14]Kad se Elizej razbolio od bolesti od koje mu
valjade umrijeti, dođe mu izraelski kralj Joaš, ras-
plaka se nad njim i reče mu: »Oče moj, oče moj!
Kola Izraelova i konjanici njegovi!« [15]Elizej mu re- Post 50 1
će: »Uzmi luk i strijele.« I on dohvati luk i strijele. 2 Kr 2 12
[16]Elizej će tada kralju: »Nategni luk!« I on ga nate-
że. Elizej stavi ruke na ruke kraljeve, [17]zatim reče:
»Otvori prozor prema istoku.« I on ga otvori, a
nato će Elizej: »Odapni!« I on odape, a Elizej reče:
»Pobjedonosna strijela Jahvina! Pobjednička stri-
jela nad Aramejcima! Do nogu ćeš potući Ara-

a) Izvršenje nove kraljevske naredbe. – »žrtvenik« po TM; BJ po LXX »stup«.
b) »s velikim svećenikom« po TM; BJ po LXX ispušta. – »zavezali« *vajjasurû* (TM); BJ »pretopili« *»vajjisserû«* konj.
c) »Bet Milo« = »kuća u Milu« (usp. 1 Kr 9,15). Na kraju r. dvije riječi oštećene (»koji je silazio u Silu«?); hrvatski prijevod konjekturalan.
d) »za grijesima« – u množini po TM, ali je zamjenica koja se na to odnosi u jednini; isto u r. 11.
e) Ben Hadad III, koji će biti protivnik izraelskog kralja Joaša (r. 25).
f) »koji ga je izbavio« po LXX; TM »i oni se izbaviše«. Ovaj osloboditelj nije Joahaz niti njegov sin Joaš unatoč r. 25, nego Jeroboam II (v. 14,27), čime se nadahnuo redaktor koji je dodao rr. 4–6 kao anticipaciju.
g) »Jeroboam« po Targ. i sir.; TM »Jeroboamova kuća«.
h) R. 7 se nadovezuje na r. 3; među njima je dodatak (rr. 4–6). U TM se subjekt podrazumijeva; ovdje je izrečen radi jasnoće.
i) »kralju« po LXX; TM »kralju izraelskom«; isto u r. 18.

mejce kod Afeka[a].« [18]I nastavi: »Uzmi strijele!« On
ih uze. Elizej tada reče kralju: »Udri o zemlju!«
On udari tri puta i stade. [19]Tada se rasrdi na njega
Božji čovjek i reče: »Pet ili šest puta trebalo je da
udariš! Tada bi potpuno potukao Aramejce; ovako
ćeš ih pobijediti samo tri puta.«

[20]Elizej zatim umrije i pokopaše ga. A pljačkaške
čete Moabaca napadale zemlju svake godine[b].
[21]Dogodilo se te su neki, sahranjujući čovjeka, opa-
zili razbojnike: baciše mtrvaca u grob Elizejev i
odoše. Mrtvac, dotakavši se Elizejevih kostiju, oži-
vje i stade na noge.

Pobjeda nad Aramejcima

[22]Aramejski kralj Hazael ugnjetavaše Izraelce
svega vijeka Joahazova. [23]Ali im se Jahve smilova
i ražali se nad njima. Pogleda na njih zbog svoga
Saveza koji je sklopio s Abrahamom, Izakom i Ja-
kovom. Nije ih htio uništiti i nije ih odbacio daleko
od svoga lica do danas. [24]Hazael, aramejski kralj,
umrije, a njegov sin Ben-Hadad zavlada namjesto
njega. [25]Tada Joaš, sin Joahazov, opet uze iz ruke
Ben-Hadada, sina Hazaelova, gradove koje Hazael
u ratu bijaše oteo njegovu ocu Joahazu. Joaš ga je 13 19
tri puta potukao i vratio gradove Izraelove.

VII. Dva kraljevstva do zauzimanja Samarije

‖2 Ljet 25 1-4, 11-12, 17-28 **Amasjino kraljevanje u Judeji**

14 Druge godine kraljevanja Joaša, sina Joaha-
zova, nad Izraelom, postade judejskim kra-
ljem Amasja, sin Joašev. [2]Bilo mu je dvadeset i pet
godina kad se zakraljio, a kraljevao je dvadeset i
devet godina u Jeruzalemu. Mati mu se zvala Joa-
dana i bila je iz Jeruzalema. [3]Činio je što je pravo
u Jahvinim očima, ali ne sasvim kao praotac njegov
David. U svemu je slijedio Joaša, svoga oca. [4]Ali
uzvišica nije razrušio i narod je svejednako prinosio
žrtve i kâd na uzvišicama.
12 21-22 [5]Kad je učvrstio kraljevstvo, smakao je one ča-
snike koji su mu ubili oca. [6]Ali nije pogubio sinova
onih ubojica, prema onome što je napisano u knjizi
Pnz 24 16+ Zakona Mojsijeva, gdje Jahve zapovijeda: »Neka
Ez 14 12+ se očevi ne pogubljuju za sinove ni sinovi za očeve,
nego svatko neka gine za svoj grijeh.« [7]On je potu-
2 Sam 8 13 kao Edomce u Slanoj dolini, deset tisuća njih, i u
bitki je zauzeo Selu; dao joj je ime Jokteel, koje
nosi do današnjega dana.
[8]Tada Amasja posla glasnike izraelskom kralju
Joašu, sinu Jehuova sina Joahaza, i poruči mu:
»Dođi da se ogledamo!« [9]A izraelski kralj Joaš od-
vrati judejskom kralju Amasji: »Libanonski je trn
jedanput poslao glasnike k libanonskom cedru: Suci 9 8-15
'Daj kćer mome sinu za ženu', ali su divlje zvijeri
libanonske prošle i trn izgazile. [10]Potukao si Edom-
ce, pa ti se srce uzobijestilo i tražiš slavu! Radije
ostani kod kuće. Zašto izazivaš zlo i hoćeš da pro-
padneš ti i svi Judejci s tobom?«
[11]Ali Amasja ne posluša. Izađe izraelski kralj
Joaš te se ogledaše u boju on i judejski kralj Ama-
sja u Bet Šemešu u Judeji. [12]Izraelci poraziše Ju-
dejce i oni pobjegoše svaki pod svoj šator.
[13]Izraelski kralj Joaš uhvati u Bet Šemešu judej-
skoga kralja Amasju, sina Joaševa, sina Ahazjina,
i odvede ga[d] u Jeruzalem. Tada sruši jeruzalemski
zid od Efrajimovih vrata do Ugaonih vrata[e], u du-
žini od četiri stotine lakata. [14]Uzevši sve zlato, sre-
bro i posuđe što se nalazilo u Domu Jahvinu i u
riznici kraljevskog dvora, povrh toga i taoce, vrati
se u Samariju.
[15]Ostala povijest Joaševa, sve što je činio i podu- = 13 12-13
zimao i kako je ratovao s Amasjom, judejskim kra-
ljem, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa iz-
raelskih kraljeva? [16]Joaš je počinuo sa svojim ocima
i pokopan je u Samariji uz kraljeve izraelske. Sin

a) Stavljajući svoje ruke na kraljeve Elizej mu prenosi Božju snagu. Strijela odapeta prema istoku uperena je protiv Aramejaca. Proročki čin naznačuje događaj i omogućuje mu ostvarenje (usp. Jr 18,1+).
b) »svake godine« (*šanah bešanah*) konj.; TM oštećen (*ba'šanah*).
c) »do danas« po TM; BJ ispušta kao glosu.
d) »i odvede ga« po pr. i 2 Ljet 25,23; »i dođe« qr; »i dođoše« ktb. – »od Efrajimovih vrata« po pr., Ljet; TM »do Efrajimovih vrata«.
e) Radi se o zidu na zapadnom brežuljku (usp. 2 Sam 5,9+). Bit će premješten sjevernije (2 Ljet 32,5). Na vanjskoj strani novih »Efrajimovih vrata« (Neh 8,16; 12,39) naći će se Kalvarija i Kristov grob. Treći zid, još sjevernije, podići će Herod Agripa I.

njegov Jeroboam zakralji se mjesto njega.
[17]Amasja, sin Joašev, judejski kralj, živio je još
petnaest godina poslije smrti izraelskog kralja Joa-
ša, sina Joahazova. [18]A ostala povijest Amasjina
zar nije zapisana u knjizi Ljetopisa kraljeva judej-
skih? [19]Protiv njega je skovana urota u Jeruzalemu.
Iako je on pobjegao u Lakiš, poslaše za njim u La-
kiš ljude koji ga ondje ubiše. [20]Odande su ga preni-
jeli na konjima i sahranili u Jeruzalemu kraj njego-
vih otaca, u Davidovu gradu. [21]Tada sav judejski
26 1-2 narod uze Azarju[a], komu bijaše šesnaest godina, i
zakralji ga namjesto njegova oca Amasje.
[22]On opet sagradi Elat[b] povrativši ga Judeji, po-
što je kralj počinuo kod svojih otaca.

Kraljevanje Jeroboama II. u Izraelu

[23]Petnaeste godine kraljevanja judejskog kralja
Amasje, sina Joaševa, postade izraelskim kraljem
u Samariji Jeroboam, sin Joašev. On je kraljevao
četrdeset i jednu godinu. [24]Činio je što je zlo u
očima Jahvinim, nije se ostavio nijednoga grijeha
Jeroboama, sina Nebatova, koji je zaveo Izraela.
8-15 [25]On je dobio natrag izraelsko područje od Ulaza
u Hamat do Mrtvoga mora, prema riječi koju je
Jahve, Bog Izraelov, rekao preko sluge svoga Jo-
ne[c], sina Amitajeva, proroka iz Gat Hahefera. [26]Jer
13 4-5 je Jahve vidio ljutu[d] nevolju Izraelovu da više nema
14 10+ ni slobodnih ni robova i nikoga da pomogne Izrae-
lu. [27]Ali Jahve nije odlučio izbrisati ispod neba ime
Izraelovo: spasio ga je rukom Jeroboama, sina Joa-
ševa.
[28]Ostala povijest Jeroboama, sve što je učinio i
sve što je poduzimao, kako je ratovao i kako je
vratio Damask Judi i Izraelu, zar sve to nije zapi-
sano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih[e]? [29]Jero-
boam je počinuo sa svojim ocima. Pokopali su ga
u Samariji[f] uz kraljeve izraelske, a njegov sin Zaha-
rija zakralji se mjesto njega.

12-13 Ljet 26,21-23 Azarjino kraljevanje u Judeji

15 Dvadeset i sedme godine kraljevanja Jero-
boama, kralja izraelskog, postade judejskim
kraljem Azarja, sin Amasjin. [2]Bilo mu je šesnaest
godina kad se zakraljio, a kraljevao je pedeset i
dvije godine u Jeruzalemu. Mati mu se zvala Jeko-
lija, a bila je iz Jeruzalema. [3]Činio je što je pravo
u Jahvinim očima, sasvim kao i njegov otac Ama-
sja. [4]Samo uzvišica nije srušio i narod je svejednako
prinosio žrtve i kâd na uzvišicama.
[5]Ali Jahve udari kralja i ostade on gubav do
smrti. Stanovao je u odvojenoj kući[g]. Kraljev sin
Jotam bio upravitelj dvora i sudio je puku zemlje. 1 Kr 4 2+
[6]Ostala povijest Azarjina i sve što je učinio, zar
sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva ju-
dejskih? [7]Azarja je počinuo i sahraniše ga[h] kraj nje-
govih otaca u Davidovu gradu. A na njegovo se
mjesto zakralji sin mu Jotam.

Zaharijino kraljevanje u Izraelu

[8]Trideset i osme godine Azarjina kraljevanja u
Judeji postade izraelskim kraljem u Samariji za šest
mjeseci Zaharija, sin Jeroboamov. [9]On je činio što
je zlo u očima Jahvinim, kao što su činili njegovi
oci; nije odstupao od grijeha Jeroboama, sina Ne-
batova, koji je na grijeh naveo Izraela.
[10]Šalum, sin Jabešov, uroti se protiv njega; uda-
rio ga je i usmrtio u Jibleamu[i] te se zakraljio mjesto
njega.
[11]Ostala povijest Zaharijina zapisana je u knjizi
Ljetopisa izraelskih kraljeva. [12]Ispunila se riječ koju
je Jahve rekao Jehuu: »Tvoji će sinovi sjediti na 10 30
prijestolju Izraela sve do četvrtog koljena.« I tako
je bilo.

Kraljevanje Šaluma u Izraelu

[13]Šalum, sin Jabešov, postade kraljem trideset i
devete godine kraljevanja Azarje, judejskog kralja,
i kraljevao je mjesec dana u Samariji. [14]Menahem,
sin Gadijev, ode iz Tirse, uđe u Samariju te udari
Šaluma, sina Jabešova, usmrti ga i zakralji se mje-
sto njega.
[15]Ostala povijest Šalumova i urota koju je sko-
vao, sve je zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva iz-
raelskih. [16]Tada je Menahem razorio Tifnah[j] i sve
što je u njem bilo i njegovo područje od Tirse jer
mu nisu otvorili vrata. Razorio ga je i rasporio sve 8 12+
trudnice u njemu.

a) »Azarju« (u nekim izdanjima greškom »Azahju«) po TM, ovdje i u nastavku (gl. 15), ali je redoviti oblik izvan 2 Kr Uzija. BJ svugdje »Uzija«. Jedno je možda obiteljsko ime, drugo krunidbeno.
b) Jako bliz Esjon Geberu (1 Kr 9,26–28+) i kasnije pobrkan s ovim gradom. Bio je izgubljen u vrijeme Jorama (2 Kr 8,20–21).
c) Njemu je pogrešno pripisana knjiga Jonina.
d) »ljutu« po LXX; TM »tvrdokornu«.
e) Jeroboam je prikazan kao obnovitelj Davidova i Salomonova carstva, jer su Damask (BJ: i Hamat) imali položaj podaničkih ili savezničkih kraljevina. Ova paralela opravdava spominjanje Jude, pod uvjetom da se čita »Juda i Izrael« umjesto (TM) »Juda u Izraelu«. Može se staviti u pitanje povijesna vrijednost ove bilješke, ali treba prihvatiti tekst (osim predloženog malog ispravka).
f) »Pokopali su ga u Samariji« po grč. L.; TM izostavlja.
g) Prijevod nesiguran. Izraz preveden riječima »u odvojenoj kući« javlja se samo jedanput.
h) »sahraniše ga kraj njegovih otaca« – po TM; BJ po LXX izostavlja »kraj njegovih otaca«; isto u r. 38.
i) »u Jibleamu« po grč. L.; TM oštećen.
j) »Tifnah«: BJ čita po grč. L. »Tapuah«. TM ima »Tipsah«, ali Tipsah (=Tapsak) je na obali Eufrata pa nije vjerojatno da je Menahem vodio vojni pohod do tamo.

Kraljevanje Menahema u Izraelu

17 Trideset i devete godine kraljevanja Azarje u Judeji postade Menahem, sin Gadijev, kraljem Izraela. Kraljevao je deset godina u Samariji. 18 Činio je što je zlo u očima Jahvinim; nije odstupao od grijeha Jeroboama, sina Nebatova, koji je zaveo Izraela.

U njegovo vrijeme[a] 19 Pul[b], kralj Asirije, osvoji zemlju. Menahem dade Pulu tisuću talenata srebra da mu pomogne učvrstiti kraljevsku vlast u njegovim rukama. 20 Menahem ubra taj novac od Izraela, od svih imućnih ljudi, da bi ga mogao dati asirskom kralju. Po osobi je bilo pedeset šekela srebra. Tako se asirski kralj vratio i nije ondje ostao u zemlji.

21 Ostala povijest Menahema i sve što je učinio, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa kraljeva izraelskih? 22 Menahem je počinuo sa svojim ocima, a sin njegov Pekahja zakralji se na njegovo mjesto.

Kraljevanje Pekahje u Izraelu

23 Pedesete godine kraljevanja judejskog kralja Azarje postade kraljem izraelskim u Samariji Pekahja, sin Menahemov. Kraljevao je dvije godine. 24 On je činio što je zlo u očima Jahvinim; nije odstupao od grijeha Jeroboama, sina Nebatova, koji je zaveo Izraela.

25 Njegov dvoranin Pekah, sin Remalijin, uroti se protiv njega i ubi ga u Samariji, u kuli kraljevskog dvora[c], s Argobom i Arjeom. Imao je sa sobom pedeset ljudi iz Gileada. Ubio je kralja i zakraljio se mjesto njega.

26 Ostala povijest Pekahje i sve što je učinio, sve je to zapisano u knjizi Ljetopisa izraelskih kraljeva.

Pekahovo kraljevanje u Izraelu

27 Pedeset i druge godine kraljevanja Azarje, judejskoga kralja, postade kraljem u Samariji Pekah, sin Remalijin. Kraljevao je dvadeset godina[d]. 28 On je činio što je zlo u očima Jahvinim; nije odstupao od grijeha Jeroboama, sina Nebatova, koji je zaveo Izraela.

29 U vrijeme izraelskog kralja Pekaha došao je asirski kralj Tiglat Pileser i zauzeo Ijon, Abel Bet Maaku, Janoah, Kedeš, Hasor, Gilead, Galileju i svu zemlju Naftalijevu[e]. I odveo je stanovništvo u Asiriju[f]. 30 Hošea, sin Elin, uroti se protiv Pekaha, sina Remalijina, ubi ga i zakralji se mjesto njega dvadesete godine Jotama, sina Azarjina[g].

31 Ostala povijest Pekahova, sve što je učinio, sve je to zapisano u knjizi Ljetopisa izraelskih kraljeva.

Jotamovo kraljevanje u Judeji ||2 Ljet 27 1-4, 7-9

32 Druge godine kraljevanja Pekaha, sina Remalijina, nad Izraelom, postade judejskim kraljem Jotam, sin Azarjin. 33 Bilo mu je dvadeset i pet godina kad se zakraljio, a kraljevao je šesnaest godina[h] u Jeruzalemu. Materi mu bješe ime Jeruša, Sadokova kći. 34 Činio je što je pravo u Jahvinim očima, sasvim kao i otac mu Azarja. 35 Ali ni on nije srušio uzvišica; narod je svejednako prinosio žrtve i kâd na uzvišicama. On je sagradio Gornja vrata na Domu Jahvinu.

36 Ostala povijest Jotama i sve što je učinio, zar to nije sve zapisano u knjizi Ljetopisa judejskih kraljeva? 37 U njegove je dane Jahve počeo slati protiv Judeje aramejskog kralja Resina i Pekaha, sina Remalijina. 38 Tada Jotam počinu kod otaca i sahraniše ga u gradu njegova praoca Davida. A na njegovo se mjesto zakralji sin mu Ahaz.

Ahazovo kraljevanje u Judeji

16 Sedamnaeste godine vladanja Pekaha, sina Remalijina, postade judejskim kraljem Ahaz,
sin Jotamov. 2 Ahazu je bilo dvadeset godina kad ||2 Ljet 28 1-4
se zakraljio, a kraljevao je šesnaest godina u Jeruzalemu, ali nije činio što je pravo u očima Jahve, Boga njegova, kao što je činio predak mu David.
3 Živio je poput izraelskih kraljeva i sâm je proveo Lev 18 21+
svoga sina kroz oganj po gnusnom običaju naroda što ih je Jahve protjerao pred Izraelovim sinovima.
4 Prinosio je žrtve i kâd po uzvišicama i brežuljcima Pnz 12 2+
i pod svakim zelenim drvetom.

a) »U njegovo vrijeme« po LXX; TM ima »za cijelo njegovo vrijeme« (vezano za prethodni tekst).
b) Prema asirsko-babilonskim dokumentima *Pûlu* je ime koje je pri krunidbi uzeo asirski kralj Tiglat-Pileser III. (745–727) kada je preuzeo vlast u Babiloniji 729. Porez (r. 20) je spomenut u asirskim tekstovima u vezi s vojnim pohodom ovog kralja na Siriju 738. g.
c) »s Argobom i Arjeom« – po TM; BJ ispušta i predlaže da se promijeni u »Argob i Jairova Sela«, što je glosa određena za Gilead (r. 29).
d) Prema sigurnim podacima najviše pet godina.
e) Spomenuta mjesta (»svu zemlju Naftalijeva«) osvojio je Tiglat-Pileser III, u vojnom pohodu protiv Filistejaca 734. g. Spominjanje Gileada i Galileje spaja s ovim osvajanjima i vojni pohod 733–732, usmjeren poglavito protiv Damaska.
f) Prva deportacija Izraelaca.
g) »dvadesete godine Jotama, sina Uzijina« – po TM, protuslovi retku 33; BJ prema grč. L. ispušta.
h) Ako je ovaj podatak točan, obuhvaća godine Jotamova namjesništva (r. 5).
i) »Resin« po TM (BJ po LXX »Rason«) posljednji je kralj Damaska prije nego je grad bio zauzet od Asiraca (16,9). To je priprava rata koji će se voditi u vrijeme Ahaza (16,5–9).

2 Ljet 28 5s 5Tada aramejski kralj Resin i Pekah, sin Remali-
Iz 7-8 jin, kralj Izraela, pođoše u rat protiv Jeruzalema.
Hoš 5 8 - 6 6 Opsjedoše ga, ali ga ne mogoše osvojiti[a]. 6U to vri-
‖2 Ljet 28 17 jeme aramejski kralj Resin vrati Elat Edomcima;
protjerao je Judejce iz Elata; ušli su Edomci u
‖2 Ljet 28 16 njega i ondje su ostali do danas[b]. – 7Tada Ahaz
uputi poslanike asirskom kralju Tiglat-Pileseru da
mu kažu: »Ja sam tvoj sluga i sin tvoj![c] Dođi i iz-
bavi me iz ruku aramejskog kralja i kralja Izraela,
koji su se digli protiv mene.« 8Ahaz je uzeo srebro
‖2 Ljet 28 21 i zlato što se nalazilo u Domu Jahvinu i u riznicama
kraljevskog dvora i sve je poslao na dar asirskom
kralju. 9I posluša ga asirski kralj: otišao je na Da-
mask i osvojio ga. Stanovništvo je odveo u sužanj-
stvo u Kir, a Resina je pogubio[d].
10Kralj Ahaz otišao je u Damask u susret asir-
skom kralju Tiglat-Pileseru. I vidio je žrtvenik koji
bijaše u Damasku[e]. Tada kralj Ahaz posla sveće-
niku Uriji mjere žrtvenika, njegov nacrt i sve poje-
dinosti njegove građe. 11Svećenik Urija sagradi žr-
tvenik; sve je upute što ih je kralj Ahaz uputio iz
Damaska izvršio svećenik Urija prije nego što se
kralj Ahaz vratio iz Damaska. 12Pošto je kralj Ahaz
stigao iz Damaska, vidio je žrtvenik, prišao mu i
1 Kr 8 64 popeo se na nj. 13Spalio je na žrtveniku svoju palje-
2 Ljet 28 23 nicu i svoju prinosnicu, izlio svoju ljevanicu i krvlju
pričesnica poškropio žrtvenik[f]. 14A mjedeni žrtve-
nik, koji bijaše pred Jahvom[g], maknuo je ispred
Hrama, gdje je bio između novoga žrtvenika i
Doma Jahvina. I postavio ga je pokraj novoga žr-
tvenika sa sjevera. 15Kralj Ahaz zapovjedio je sve-
ćeniku Uriji: »Na velikom ćeš žrtveniku spaljivati
Izl 29 39 jutarnju paljenicu i večernju prinosnicu, kraljevu
Br 28 4 paljenicu i njegovu prinosnicu, i paljenice, prino-
snice i ljevanice svega naroda. Po njemu ćeš izlije-
vati svu krv paljenica i klanica. A o žrtveniku od
mjedi još ću razmisliti[h].« 16Svećenik Urija učini sve
što mu je naredio kralj Ahaz.
17Kralj Ahaz skinuo je okvire s podnožja; s njih ‖2 Ljet 28 24
je skinuo i umivaonike. A mjedeno more skinuo je 1 Kr 7 27-37
s volova koji su stajali pod njim i stavio ga na ka- 1 Kr 7 23-26
meni pod[i]. 18Pred asirskim je kraljem uklonio iz Ja-
hvina Doma Subotnji hodnik koji bijahu sagradili i
vanjski kraljevski prilaz[j].
19Ostala povijest Ahazova i sve što je učinio, zar ‖2 Ljet 28 26-27
to nije sve zapisano u knjizi Ljetopisa judejskih
kraljeva? 20Ahaz je počinuo sa svojim ocima i sa-
hranjen je u Davidovu gradu. Na njegovo se mjesto
zakraljio sin mu Ezekija.

Kraljevanje Hošee u Izraelu

17 Dvanaeste godine kraljevanja Ahaza u Jude-
ji, postao je Hošea, sin Elin, izraelskim kra-
ljem u Samariji. Kraljevao je devet godina. 2On je
činio što je zlo u očima Jahvinim, ali ne kao izrael-
ski kraljevi, njegovi prethodnici. 3Asirski kralj Sal-
manasar[k] pošao je protiv Hošee, koji mu se poko-
rio i plaćao mu danak. 4Ali je asirski kralj otkrio
da mu Hošea sprema zavjeru: još je Hošea poslao
poslanike egipatskom kralju Sou[l] i nije platio da-
naka asirskom kralju kao svake godine. Tada ga
asirski kralj baci u tamnicu[m].

Osvajanje Samarije

= 18 9-11
5Asirski kralj osvoji svu zemlju i krenu opsjedati
Samariju. Opsjedao ju je tri godine. 6Devete go-
dine Hošeine vladavine zauze asirski kralj Samari-
ju[n] i odvede Izraelce u sužanjstvo u Asiriju. Naselio

a) »opsjedoše ga« – prema sir. (usp. Iz 7,1); TM »opsjedoše Ahaza«. Ovaj rat, koji je bio prigoda za proročanstva Iz 7–8, imao je svrhu povući Judu u savez protiv Asirije.
b) »aramejski kralj Resin« po TM; BJ »edomski kralj«, konj.; »Edomcima«, konj; TM »Aramejcima«. – Edomci su iskoristili priliku da ponovno zauzmu Elat (v. 14,22).
c) Ahaz se proglašuje podanikom Tiglat-Pilesera (734. g.). Međutim prihvaćajući zaštitu od strane tuđinca pripravlja propast svome kraljevstvu (usp. Iz 8,5s).
d) Vojni pohod Tiglat-Pilesera protiv Damaska, 733–732.
e) Radi se o velikom oltaru hrama u Damasku (5,18), a ne o nekom žrtveniku koji je podigla napadačka vojska.
f) Kralj posvećuje žrtvenik vršeći osobno svećeničku službu. On si je pridržavao tu svećeničku ulogu u određenim prigodama. Kralj je upravitelj hrama i uređivač bogoslužja (v. već 12,5–17), a Urija se pojavljuje samo kao kraljevski službenik.
g) To je mjedeni žrtvenik (kako ispravno primjećuje jedna glosa u TM) koji je postavio Salomon (1 Kr 8,64; 9,25) pred ulazom u Hram.
h) Prijevod nesiguran. Doslovno »moja će biti briga da ispitam« (utrobe žrtava?); BJ »ja ću se za nj pobrinuti«.
i) TM poremećen. Nije jasno da li promjene koje je Ahaz učinio odgovaraju bogoslužnoj namjeni ili mu jednostavno moraju pribaviti mjed koja mu treba (da bi platio danak Asiriji?).
j) »uklonio iz« konj.; TM »preinačio«. – »Subotni hodnik«: BJ po LXX »postolje prijestolja«; TM nerazumljiv. Tumačenje nije jasno. Vjerojatno su »postolje« i »kraljevski prilaz« vanjski znakovi nezavisnosti, za koje Tiglat-Pileser traži od svojih vazala da ih dokinu.
k) Salmanasar V (727–722), nasljednik Tiglat-Pilesera III.
l) Prema TM, ali umjesto So, što je nepoznato kao ime nekog egipatskog kralja, BJ čita: »(poslanike) u Sais« – ime grada u Delti, sjedište faraona Tefnakhta, suvremenika Hošeina.
m) Ovo utamničenje Hošee, koji je bio krenuo na Salmanasara ili pobjegao iz Samarije, poklapa se s početkom opsjedanja grada i označava kraj kraljevstva (devete godine).
n) Opsjedu je započeo Salmanasar 724. g. Grad je bio osvojen tek početkom kraljevanja njegova nasljednika Sargona, vjerojatno početkom 721. g. »Devete godine Hošeine vladavine« odnosi se na početak opsjedanja.

ih je u Helahu, i na Haboru, rijeci u Gozanu[a], i u
gradovima medijskim[b].

18 12 **Razmišljanja nad ruševinama
izraelskog kraljevstva**[c]

7I tako se dogodilo zato što su Izraelci sagriješili
protiv Jahve, Boga svoga, koji ih je izveo iz zemlje
egipatske, ispod vlasti faraona, kralja egipatskog.
Štovali su druge bogove, 8slijedili običaje naroda
što ih je Jahve protjerao pred sinovima Izraelovim,
živjeli po običajima što su ih uveli kraljevi Izraelo-
vi[d]. 9Izraelci i njihovi kraljevi potajno su činili ne-
prikladna djela protiv Jahve, Boga svoga. Podigli
su uzvišice u svim svojim naseljima: od stražarskih
kula pa do utvrđenih gradova. 10Podizali su stupove
Izl 23 24+ i ašere na svakom humku i pod svakim zelenim
Izl 34 13+ drvetom. 11Ondje su, na svim uzvišicama, palili kâd
Pnz 12 2+ po običaju naroda što ih je Jahve protjerao ispred
njih i činili su zla djela te izazivali gnjev Jahvin.
12Služili su idolima, premda im Jahve bijaše rekao:
»Ne činite toga!«
13A Jahve opominjaše Izraelce i Judejce preko
svih svojih proroka i sviju vidjelaca: »Obratite se
od zlog puta svoga«, govorio je, »i pokoravajte se
naredbama i zapovijedima mojim prema Zakonu
koji sam naložio ocima vašim i prema svemu što
sam vam objavio preko slugu svojih – proroka.«
Pnz 9 13+ 14Ali oni nisu poslušali nego su ostali tvrdovrati kao
i[e] njihovi oci, koji nisu vjerovali u Jahvu, Boga svo-
ga. 15Prezreli su njegove zakone i Savez koji je
sklopio s njihovim ocima i opomene njegove koje
Jr 2 5 im je upućivao. Težili su za ispraznošću, pa su i
sami postali isprazni slijedeći narode oko sebe,
premda im je Jahve zapovjedio da ne čine kao oni.
16Odbacili su sve zapovijedi Jahve, Boga svoga, i
1 Kr 12 28 načinili su sebi salivene idole, dva teleta. Podigli
Izl 34 13+ su ašere, klanjali se svoj vojsci nebeskoj i služili
Pnz 4 19; 17 3 Baalu. 17Provodili su svoje sinove i kćeri kroz
oganj, odavali se vračanju i gatanju, čineći tako zlo Lev 18 21+
u očima Jahvinim i razjarujući ga. 18Tada se Jahve Pnz 18 10
razgnjevi na Izraela i odbaci ga ispred svoga lica.
Ostalo je samo pleme Judino. 1 Kr 12 20
19Ali ni pleme Judino nije držalo zapovijedi Ja-
hve, Boga svoga, i slijedilo je običaje kojih su se
držali Izraelci. 20I Jahve odbaci sav rod Izraela, po-
nizi ga i predade ga pljačkašima, dok ih konačno
ne odbaci daleko od svoga lica. 21On je, konačno,
otrgnuo Izraelce od kuće Davidove, a Izrael je pro- 1 Kr 12 26-33
glasio kraljem Jeroboama, sina Nebatova. Jero-
boam je odvratio Izraela od Jahve i naveo ih na
veliku grehotu. 22Izraelci su slijedili svaki grijeh[f]
koji je Jeroboam počinio i od njega se nisu odvra-
ćali, 23dok konačno Jahve nije odbacio Izraela is-
pred svoga lica, kako to bijaše objavio po svojim
slugama, prorocima. Odveo je Izraelce iz njihove
zemlje u sužanjstvo u Asiriju, gdje su do dana-
šnjega dana.

Podrijetlo Samarijanaca[g]

24Asirski je kralj doveo ljude iz Babilona, iz Ku-
te, iz Ave, Hamata i iz Sefarvajima, i naselio ih u
gradovima Samarije mjesto Izraelaca. Oni su zapo-
sjeli Samariju i nastanili se u gradovima njezinim.
25U vrijeme naseljavanja u zemlju nisu štovali Ja-
hve i on je poslao protiv njih lavove da ih rastrgaju.
26Zato su rekli asirskom kralju: »Narodi koje si pre-
selio da ih nastaniš u gradovima Samarije ne znaju
kako valja štovati Boga ove zemlje i on je na njih
poslao lavove, koji ih usmrćuju, jer ti narodi ne
poznaju bogoštovlja ove zemlje.« 27Tada je asirski
kralj izdao ovu zapovijed: »Neka ide onamo jedan
od svećenika koje sam odande doveo u sužanjstvo[h];
neka ide, neka se ondje nastani i pouči ih u štova-
nju Boga one zemlje.« 28Tako ode jedan od sveće-
nika koji su bili odvedeni iz Samarije i nastani se u
Betelu. On ih je poučio kako treba štovati Jahvu.

a) Blizu Harana, na krajnjem sjeveru Mezopotamije.
b) Na istoku Mezopotamije. Izraelski naseljenici tamo su nadomještali domoroce koje je Tiglat-Pileser bio deportirao. Radnja Knjige o Tobiji smješta se u taj okvir.
c) Ova razmišljanja nisu od jednog maha. Za glavnog autora knjige veliki grijeh Izraela je vjerski raskol (1 Kr 12,26–33), »istočni grijeh« koji se spominje protiv svakog kralja u Izraelu (i ovdje u rr. 7a.21–23). Prikazan je razvoj s mnogo prisjećaja iz Pnz i proroka (osobito Jeremije) o vjerskom sinkretizmu i o lokalnim svetištima (rr. 7b–18). Daljnji dodatak uključuje Judu u ovu osudu (rr. 19–20).
d) »živjeli... Izraelovi« – BJ ispušta kao glosu (prema r. 21) koja je namijenjena početku r. 9.
e) »kao i« po TM; BJ po LXX »više od«.
f) »svaki grijeh« po TM; BJ po LXX »grijeh«.
g) Rr. 24–28.41 daju pojednostavljenu viziju ponovnog naseljavanja sjevernog kraljevstva. Pretpostavlja se potpuna deportacija izraelskog stanovništva a sažimlju mnoga naknadna naseljavanja. U ovoj poganskoj sredini održavanje jahvističkog kulta protumačeno je u rr. 25–28. Pojedinosti rr. 29–34a nadodane su za vrijeme progonstva. Tekst rr. 34b–40 vraća se na grijehe koji su prouzrokovali propast Izraela i bilo bi bolje smjestiti ga u prvi dio glave.
h) »koje sam odande doveo« po Targ.; TM »koje ste odande doveli«. – »neka ide« po pr.; TM ima množinu.

Lev 18 21+ Pnz 18 10 [29]Svaki je narod imao likove svojih bogova i postavili su ih u hramove na uzvišicama koje su podi-
Iv 4 9+ gli Samarijanci, svaki narod u svojim gradovima u
1 Kr 12 20 kojima življaše. [30]Babilonci načiniše Sukot Benota, Kušani Nergala, Hamaćani Ašimu; [31]Avijci načiniše Nibhaza i Tartaka, a Sefarvajimci spaljivahu svoju djecu na ognju u čast Adrameleka i Anameleka, sefarvajimskih bogova. [32]Oni su štovali i Ja-
Kr 12 31 hvu i postavili su neke između sebe za svećenike
1 Kr 12 26-33 uzvišica koji su im prinosili žrtve u hramovima uzvišica. [33]Štovali su Jahvu i služili su svojim bogovima po običaju onih naroda između kojih su ih preselili.
[34]Oni se još i danas drže starih običaja. Ne štuju Jahve[a] i ne usklađuju svojih pravila i običaja sa Za-
t 32 29 konom i zapovijedima što ih je Jahve naredio djeci
l 19 1+ Jakova komu je nadjenuo ime Izrael. [35]Jahve bijaše s njima sklopio Savez i zapovjedio im: »Ne štujte tuđih bogova niti im se klanjajte. Nemojte ih štovati niti im žrtava prinositi. [36]Samo je Jahve onaj koji vas je velikom snagom svoje ispružene ruke izveo iz zemlje egipatske; njega štujte, njemu se klanjajte i njemu žrtve prinosite. [37]Držite se pravila i običaja, zakona i naredaba koje vam je propisao da ih vjerno ispunjavate uvijek i ne štujte tuđih bogova. [38]Nemojte zaboraviti Saveza koji sam sklopio s vama i nemojte štovati drugih bogova, [39]samo Jahvu, Boga svoga, poštujte i on će vas izbaviti iz ruke svih vaših neprijatelja.« [40]Ali oni nisu poslušali, nego su se i dalje držali svoga starog običaja.
[41]Tako su ti narodi štovali Jahvu, a služili su i svojim idolima. Njihovi sinovi i sinovi njihovih sinova čine do dana današnjega onako kako su činili njihovi oci.

VIII. Posljednji dani Judejskog kraljevstva

1. EZEKIJA, PROROK IZAIJA I ASIRIJA

Uvod u kraljevanje Ezekijino

18 Treće godine kraljevanja Hošee[b], sina Elina,
t 29 1-2 u Izraelu, postao je judejskim kraljem Ezekija, sin Ahazov. [2]Bilo mu je dvadeset i pet godina kad se zakraljio. Kraljevao je dvadeset i devet godina u Jeruzalemu. Materi mu je bilo ime Abija[c], Zaharijina kći. [3]Činio je što je pravo u očima Jahvi-
Ljet 31 1 nim, sasvim kao njegov otac David. [4]On je uklonio
z 12 2+ uzvišice, srušio je stupove, sasjekao je ašere[d] i raz-
23 24+ bio zmiju od mjedi koju bijaše načinio Mojsije. Iz-
34 13+ raelci su joj sve do tada prinosili žrtve. Zvali su je
21 4-9+ Nehuštan[e].
udr 16 6 [5]Pouzdavao se u Jahvu, Boga Izraelova. Ni prije njega ni poslije njega ne bijaše mu ravna među kraljevima judejskim. [6]Prionuo je uz Jahvu i nikada se nije okrenuo od njega. Držao je sve zapovijedi što
rst 39 2 ih je Jahve dao preko Mojsija. [7]I Jahve bijaše s njim, pomagaše ga u svim njegovim pothvatima. Pobunio se protiv asirskog kralja i nije mu više bio podložan[f]. [8]On je potukao Filistejce do Gaze, opustošio njihovo područje od stražarskih kula sve do utvrđenih gradova.

Odjek osvajanja Samarije[g]

= 17 1-6 [9]Četvrte godine vladavine Ezekijine, a to je bila sedma godina kraljevanja izraelskog kralja Hošee, sina Elina, napade asirski kralj Salmanasar Samariju i opsjede je. [10]Osvojio ju je nakon tri godine. Šeste godine Ezekijine vladavine, a devete godine izraelskog kralja Hošee, pala je Samarija. [11]Asirski je kralj odveo Izraelce u sužanjstvo u Asiriju i naselio[h] ih u Halahu, na Haboru, rijeci gozanskoj, i u
17 7-18 medijskim gradovima. [12]Bijaše to stoga što nisu poslušali glas Jahve, Boga svoga, i što su prekršili nje-

a) Ne radi se više o poganima, kao u prethodnim rr., nego o nevjernim Izraelcima kao u rr. 14ss. – »svojih pravila i običaja« po TM; BJ konj. »njegovih pravila i običaja«. Rr. 34b–40 jesu dodatak koji gomila opće formule bez veze s povijesnom situacijom.
b) Nesigurna kronologija.
c) »Abija« sa 2 Ljet 29,1; TM ima »Abi«.
d) »ašere« po pr.; TM ima jedninu. Ovom centralizacijom kulta i borbom protiv idololatrije Ezekija naviješta Jošijinu deuteronomističku reformu (gl. 23) i zaslužuje pohvalu u rr. 3.5–6.
e) Ovo vlastito ime aludira na materijal predmeta, »broncu«, *nehošet* i na njegov oblik, »zmiju« *nahaš*. Držalo se da je to lik koji je Mojsije napravio u pustinji (Br 21,8–9) te je poprimio idololatrijski kult (Mudr 16,6–7).
f) Bilo 711. g. bilo, vjerojatnije, poslije Sargonove smrti 705. g.
g) Ovaj odlomak preuzima vijest 17,5–6 i nadodaje razmišljanje u duhu 17,7.
h) »naselio ih« po pr.; TM »odveo ih«.

gov Savez i sve što im je naredio Mojsije, sluga
Jahvin. Nisu ništa slušali niti vršili.

Sanheribova vojna

||2 Ljet 32 1 [13]Četrnaeste godine Ezekijina kraljevanja asirski
||Iz 36 1 kralj Sanherib napade utvrđene judejske gradove i
osvoji ih[a]. [14]Tada judejski kralj Ezekija poruči asir-
skom kralju u Lakiš: »Pogriješio sam! Obustavi
svoje napade na me. Snosit ću sve što mi namet-
neš.« Asirski kralj zatraži od Ezekije, judejskog
kralja, tri stotine talenata srebra i trideset talenata
zlata. [15]I dade Ezekija sve srebro što se našlo u
Domu Jahvinu i u riznicama kraljevskog dvora. [16]U
to je vrijeme Ezekija obio vrata i vratnice na Sveti-
štu Jahvinu što[b] ih bijaše pozlatio on sam, judejski
1 Kr 6 20-22 kralj Ezekija, i posla to asirskom kralju.

Poslanstvo kraljevskog peharnika

||2 Ljet 32 9-19 [17]Asirski je kralj poslao iz Lakiša u Jeruzalem[c]
||Iz 36 2-22 kralju Ezekiji vrhovnog zapovjednika vojske, veli-
kog dvoranina i peharnika s jakom vojskom. Kre-
Iz 7 3 nuše oni, a kad su stigli u Jeruzalem[d], stadoše kod
vodovoda Gornjeg ribnjaka, na putu u Valjarevo
1 Kr 4 2+ polje. [18]Oni pozvaše kralja. Pred njim je izašao
Iz 22 15-25 upravitelj dvora Elijakim, sin Hilkijin, pisar Šebna
i savjetnik Joah, sin Asafov.
[19]Veliki peharnik reče im: »Kažite Ezekiji: 'O-
vako veli veliki kralj, kralj asirski: Kakvo je to pou-
zdanje u koje se uzdaš? [20]Misliš li da su prazne ri-
ječi već savjet i snaga za rat? U koga se uzdaš da
si se pobunio protiv mene? [21]Eto, oslanjaš se na
Iz 30 1-7; Egipat, na slomljenu trsku[e] koja probada i prodire
31 1-3 dlan onomu tko se na nju nasloni. Takav je faraon,
Ez 29 6-7 kralj egipatski, svima koji se uzdaju u njega.' [22]Mo-
žda ćete mi odgovoriti: 'Uzdamo se u Jahvu, Boga
svojega.' Ali nije li njemu Ezekija uklonio uzvišice 18 4
i žrtvenike i zapovjedio Judejcima i Jeruzalemu:
'Samo se pred ovim žrtvenikom u Jeruzalemu kla-
njajte.' [23]Hajde, okladi se s mojim gospodarom,
asirskim kraljem: dat ću ti dvije tisuće konja ako
mogneš naći jahače za njih! [24]Kako ćeš onda odo-
ljeti jednome jedinom[f] od najmanjih slugu moga
gospodara? Ali se ti uzdaš u Egipat da će ti dati
kola i konjanika. [25]Naposljetku, zar sam ja mimo
volju Jahvinu krenuo protiv ovoga mjesta da ga ra-
zorim? Sâm mi je Jahve rekao: 'Idi na tu zemlju i
razori je!'«
[26]Elijakim[g], Šebna i Joah rekoše velikom pehar-
niku: »Molimo te, govori svojim slugama aramej-
ski[h], jer mi razumijemo; ne govori s nama judejski
da čuje narod koji je na zidinama!« [27]Ali im veliki
peharnik odgovori: »Zar me moj gospodar poslao
da ovo kažem tvome gospodaru i tebi, a ne upravo
onim ljudima koji sjede na zidinama, osuđeni da s
vama jedu svoju nečist i piju svoju mokraću[i]?«
[28]Tada se veliki peharnik uspravi i u sav glas po-
vika na judejskom ove riječi: »Čujte riječ velikoga
kralja, kralja asirskog! [29]Ovako veli kralj: 'Neka
vas Ezekija ne zavarava, jer vas ne može izbaviti iz
moje ruke[j]. [30]Neka vas Ezekija ne hrabri pouzda-
njem u Jahvu govoreći: Jahve će nas sigurno izbavi-
ti, ovaj grad neće pasti u ruke kralju asirskom.'
[31]Ne slušajte Ezekije, jer ovako veli asirski kralj:
'Sklopite mir sa mnom, predajte mi se, pa neka
svaki od vas jede plodove iz svoga vinograda i sa
svoje smokve i neka pije vode iz svojega studenca
[32]dok ne dođem i ne odvedem vas u zemlju kao što
je vaša, u zemlju pšenice i mošta, u zemlju kruha i
vinogradâ, u zemlju ulja i meda da biste živjeli i da
ne pomrete. Ne dajte da vas Ezekija zaludi govo-
reći vam: Jahve će vas izbaviti.' [33]Jesu li bogovi
drugih naroda izbavili svoje zemlje iz ruku asir-

a) Vojni pohod Sanheriba (Sargonova sina i nasljednika) na Palestinu bio je 701. g. Opširan izvještaj koji daju njegovi Anali potvrđuje podatke iz rr. 13–16, ali ne sadržava ništa odgovarajuće za odlomak 18,17 - 19,37, prelazeći čak šutke preko Sanheribova konačnog neuspjeha. Biblijski tekst sadrži dva usporedna izvještaja, 18,17 – 19,9a i 19,36–37 s jedne strane, 19,9b–35 s druge strane, koji na malo različit način pripovijedaju isti redoslijed događaja. Moguće je da se ova dva pripovijedanja odnose na Sanheribova dva vojna pohoda (usp. bilješku 19,9). Sve skupa (18,13 – 19,37) preuzeto je s nekim izmjenama u Iz 36 – 37.
b) »on sam, judejski kralj Ezekija« po TM; BJ donosi samo »judejski kralj«, držeći da je pisac nepažnjom zamijenio ime nekog prethodnog kralja.
c) »Vrhovnog zapovjednika vojske, velikog dvoranina« prema TM. To ispušta Iz 36,2, a ovdje i BJ, te dosljedno tomu usklađuje glagole u rr. 17–18. Te se osobe u nastavku pripovijesti više ne pojavljuju.
d) TM ima ovdje: »uspinjali se oni u Jeruzalem i pristizali, uspinjali se i pristizali«.
e) Izaija je javno korio pokušaje saveza s Egiptom.
f) »jednom jedinom« konj.; TM »samo jednom namjesniku«.
g) »Elijakim« Iz 36,11; TM nadodaje »sin Hilkijin«.
h) Aramejski je polako postajao jezik međunarodnih veza na Bliskom istoku; kasnije će postati zajednički govorni jezik u Palestini, ali u Ezekijino vrijeme narod je razumijevao samo »judejski«, židovski koji je govoren u Jeruzalemu.
i) Realistički izraz za nestašicu u koju bi grad zapao u slučaju opsjedanja.
j) »iz moje ruke« po pr.; TM ima »iz njegove ruke«.

5,6,24 skoga kralja? 34 Gdje su bogovi hamatski i arpadski,
gdje su bogovi sefarvajimski, henski i ivski[a], gdje
su bogovi samarijski[b] da izbave Samariju iz ruke
moje? 35 Koji su među svim bogovima tih zemalja
izbavili svoju zemlju iz moje ruke da bi Jahve izba-
vio Jeruzalem iz ruke moje?«
36 Šutjeli su[c] i ni riječi mu nisu odgovorili, jer kralj
bijaše zapovjedio: »Ne odgovarajte mu!« 37 Upravi-
telj dvora Elijakim, sin Hilkijin, pisar Šebna i sa-
vjetnik Joah, sin Asafov, dođoše k Ezekiji, razdri-
jevši haljine, i priopćiše mu riječi velikoga peharni-
ka.

37 1-7 **Pitanja proroku Izaiji**

19 Čuvši to, kralj Ezekija razdrije svoje haljine,
21 27 obuče kostrijet i ode u Dom Jahvin. 2 Zatim
posla Elijakima, upravitelja dvora, pisara Šebnu i
svećeničke starješine, odjevene u kostrijet, k pro-
roku Izaiji, sinu Amosovu[d]. 3 Oni mu rekoše: »O-
vako veli Ezekija: 'Ovo je dan nevolje, kazne i ru-
gla. Prispješe djeca do rođenja, a nema snage da
se rode[e]. 4 Možda je Jahve, Bog tvoj, čuo što je re-
kao veliki peharnik koga je asirski kralj, gospodar
njegov, poslao da se izruguje Bogu živome i možda
će Jahve, Bog tvoj, kazniti riječi koje je čuo! Po-
4 3+ moli se pobožno za Ostatak koji je još preostao[f].'«
5 Kad su sluge kralja Ezekije stigle k Izaiji, 6 on
im reče: »Kažite svome gospodaru: 'Ovako veli Ja-
10 5-19 hve: Ne boj se riječi koje si čuo kada su na me
hulile sluge kralja asirskoga. 7 Udahnut ću u njega
duh[g] i kad čuje jednu vijest, vratit će se u svoju
zemlju. I učinit ću da u svojoj zemlji pogine od ma-
ča.'«

37 8-9 **Povlačenje velikog peharnika**

8 Veliki peharnik vrati se i nađe asirskoga kralja
gdje opsjeda Libnu, jer bijaše čuo da je kralj otišao
iz Lakiša. 9 Dočuo je, naime, vijest o Tirhaku[h], kra-
lju etiopskome: »Evo, izašao je da se bori protiv
tebe.«

Sanheribovo pismo Ezekiji ||Iz 37 9-20 ||2 Ljet 32 17

Tada Sanherib ponovo uputi poslanike da kažu
Ezekiji: 10 »Ovako recite judejskom kralju Ezekiji:
'Neka te ne vara tvoj Bog, u koga se uzdaš, govo-
reći ti: Jeruzalem neće pasti u ruke asirskog kralja!
11 Ti znaš što su asirski kraljevi učinili svim zem-
ljama izručivši ih prokletstvu! A ti, ti li ćeš se spa-
siti? 12 Jesu li bogovi spasili narode što su ih uništili
moji oci: Gozance, Harane, Resefce i Edence, u 17 6
Tel Basaru[i]? 13 Gdje je kralj hamatski, kralj arpad- 18 34
ski, kralj Sefarvajima, Hene i Ive[j]?'«
14 Ezekija primi pismo[k] iz ruke poslanikove i pro-
čita ga. Zatim uđe u Dom Jahvin i razvi ga ondje
pred Jahvom. 15 I pomoli se Ezekija Jahvi ovako:
»Jahve, Bože Izraelov, koji stoluješ nad kerubima, ||2 Ljet 32 20
ti si Bog jedini nad svim zemaljskim kraljevstvima, Izl 25 18+
ti si stvorio nebo i zemlju.
16 Prikloni uho, Jahve, i počuj,
otvori oči, Jahve, i vidi!
Sanheribove čujder riječi
koje poruči da izruga Boga živoga.
17 Istina je, o Jahve, asirski su kraljevi zatrli na-
rode i zemlje njihove[l]; 18 pobacali im u oganj bogo-
ve; jer ne bijahu bogovi to, već djela ruku ljudskih, Iz 40 20+
od drveta i kamena; zato ih i uništiše. 19 Ali sada, Jr 10 1-16
Jahve, Bože naš, izbavi nas iz ruke njegove da spo-
znaju sva kraljevstva zemlje da si ti, Jahve, Bog 1 Kr 18 24+
jedini.«

Posredništvo Izaijino ||Iz 37 21-35

20 Tada Izaija, sin Amosov, poruči Ezekiji: »O-
vako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Uslišah molitvu
koju mi uputi zbog Sanheriba, kralja asirskog.'
21 Evo riječi što je Jahve objavi protiv njega[m]:
Prezire te, ruga ti se

a) O ovim sirijskim gradovima v. 17,24. Osvojili su ih neposredni predšasnici Sanheribovi.
b) »gdje su bogovi samarijski« po pr.; TM ispušta.
c) »Šutjeli su« po LXX, Iz 36,31; TM »Narod je šutio«.
d) Ezekija se obraća Izaiji kao što su se stari izraelski i judejski kraljevi obraćali prorocima, svojim savjetnicima u ratu, kao Iliji ili Elizeju (usp. 1 Kr 22,8s; 2 Kr 1,9s; 3,11s; 6,8s itd.).
e) Očito poslovični izraz za očajnu situaciju.
f) Spasenje »Ostatka« izabranog naroda jedna je od tema propovijedanja proroka Izaije (usp. Iz 4,3+ i ovdje rr. 30–31).
g) Ne neki osobni duh, nego Božje nadahnuće koje upravlja srcima.
h) Tirhaka (ili Taharka) je faraon XXV dinastije, nubijskog podrijetla, stoga njegov naslov »kralj Kuša« (ili »Etiopije«). Vladao je 690–664, a rođen je najranije 715. God. 701. nije bio kralj i nije bio još u dobi da bi bio zapovjednik vojske. Pretpostavlja se da biblijska pripovijest stavlja jedan do drugoga ili kombinira izvještaje dvaju vojnih pohoda Sanheriba. Jedan od njih, 701. g., spomenut je u njegovim Analima, a o drugom, 689–688, ne govori nijedan asirski dokument. Ako se prihvati samo vojni pohod od 701. g., onda treba reći da je spominjanje Tirhake pogreška koju valja pripisati reputaciji što ju je imao kao veliki osvajač.
i) »Tel-Basar« – konj.; TM ima »Telassar«.
j) Nesigurno – usp. Iz 37,13.
k) »pismo« po grč. L.; TM ima »pisma«.
l) »i zemlje njihove« po TM; BJ po LXX ispušta.
m) Ovaj spjev, u stilu Izaije, dotjerao je jedan prorokov učenik. Od tri proročanstva koja su ovdje sabrana, samo treće (rr. 32–34) odnosi se izravno na oslobođenje 701. g.

djevica, kći sionska;
za tobom maše glavom
kći jeruzalemska.
22Koga si grdio, hulio?
Na koga si glasno vikao,
ohol pogled dizao?
Na Sveca Izraelova!
23Po slugama si svojim vrijeđao Gospoda.
Govorio si: s mnoštvom kola
ja popeh se na vrh gora,
na najviše vrhunce Libanona.
Posjekoh[a] mu cedre najviše
i čemprese ponajljepše.
Dosegoh mu vrh najviši
i vrt njegov šumoviti.
24Kopao sam i pio sam
vode tuđe;
stopalima tad isuših
sve rijeke egipatske[b].
25Čuješ li dobro? Odavna
to sam snovao,
od iskona smišljao,
sada to ostvarujem:
na tebi je da prometneš
gradove tvrde u razvaline.
26Stanovnici njini, nemoćni,
prepadnuti i smeteni,
bjehu kao trava u polju,
kao mlado zelenilo,
kao trava vrh krovova
opaljena vjetrom istočnim[c].
Ps 139 2-3 27Znam kad se dižeš[d] i kad sjedaš,
kad izlaziš i kad se vraćaš.
28Jer bjesnio si na me
i jer obijest tvoja do ušiju mi dođe,
prsten ću ti provuć' kroz nozdrve,
uzde stavit' u žvale,
vratit ću te putem
kojim si i došao!
1 Sam 14 10+ 29A znak nek' ti bude ovo[e]:
Ove će se godine jesti što se samo òkrūnī,
dogodine što samo uzraste,
a treće godine sijte i žanjite,
sadite vinograde, jedite im rod.
30Preživjeli iz kuće Judine
žilje će pustit' u dubinu,
plodom rodit' u visinu.
31Jer će iz Jeruzalema izići Ostatak,
Sačuvani s gore Siona.
Sve će to učinit' ljubomora Jahvina! Pnz 4 24+
32Zato ovo govori Jahve o kralju asirskom:
'U ovaj grad on ući neće,
ovamo strijele svoje neće izmetati,
k njemu neće ni štit okrenuti,
niti oko njega nasipe kopati.
33Vratit će se putem kojim je i došao,
u grad ovaj neće ući' – Jahvina je riječ.
34Grad ću ovaj štitit, spasiti ga, 2 Sam 7 12-17+
sebe radi i rad sluge svoga Davida.« Hoš 1 7+

Smrt Sanheribova

‖2 Ljet 32 21-22 ‖Iz 37 36-38 Sir 48 21

35Te iste noći iziđe Anđeo Jahvin i pobi u asir-
skom taboru stotinu osamdeset i pet tisuća ljudi.
Ujutro kad je valjalo ustati, gle, bijahu ondje sve
sami mrtvaci[f].
36Sanherib podiže tabor i ode. Vratio se u Nini-
vu. 37Jednoga dana, dok se klanjao u hramu svoga
boga Nisroka[g], njegovi ga sinovi Adramelek i Sare-
ser ubiše mačem i pobjegoše u zemlju araratsku.
Na njegovo se mjesto zakralji sin mu Asar-Hadon.

Ezekijina bolest i ozdravljenje[h]

‖2 Ljet 32 24 ‖Iz 38 1-6, 21-22, 7-8

20 U ono se vrijeme[i] Ezekija razbolje nasmrt.
Prorok Izaija, sin Amosov, dođe mu i reče:
»Ovako veli Jahve: 'Uredi kuću svoju jer ćeš umri-
jeti; nećeš ozdraviti.'« 2Ezekija se okrenu zidu i
ovako se pomoli Jahvi: 3»Ah, Jahve! Sjeti se milo-
stivo da sam pred tobom hodio vjerno i poštena

a) U rr. 23–25 glagoli su prema grčkom u prošlom vremenu; u hebrejskom u budućem vremenu.
b) Ustvari prvi asirski kralj koji je osvojio Egipat jest Asar-Hadon, nasljednik Sanheriba.
c) »opaljena« (?) po TM; BJ »i njivâ«; isto u Iz 37,27. – »vjetrom istočnim« *lipneh kadîm,* konj.; »prije rastenja« (?) *lipneh kamah,* TM.
d) »kad se dižeš« – konj.; TM ispušta, usp. Iz 37,28. Na koncu r. TM dodaje »i da se ljutiš na mene« dubleta iz r. 28; LXX ispušta.
e) Izaija se obraća Ezekiji. Tumačenje »znaka« je teško: kroz dvije godine ne mora se sijati a jest će se isprva zrnje što je samo palo za vrijeme prošle žetve, zatim ono što zemlja sama proizvede. Ali Sanherib nije ostao ni jednu godinu u Palestini, a oslobođenje će uslijediti odmah (r. 35). Ili je proročanstvo izrečeno u nekoj drugoj okolnosti ili je njegova poruka jako općenita: nakon loših dana dolazi blagostanje.
f) Asirska je vojska decimirana bičem Božjim, možda kugom (usp. 2 Sam 24,15s).
g) »Nisrok« je nepoznat; vjerojatno izobličeno ime nekog božanstva: Ninurta ili Nusku. – »njegovi sinovi« po pr., Iz 37,38; TM ispušta. Ustvari Sanherib je ubijen 681. g.
h) Ova gl. je preuzeta u Iz 38 – 39 s kraćim tekstom, katkada drugačijim redoslijedom rr. i dodatkom Ezekijine pjesni.
i) Nesiguran kronološki podatak. Ako je Ezekija umro 687., onda bi 15 godina iz r. 6 označavalo vrijeme koje je neposredno prethodilo Sanheribovoj invaziji na koju aludira svršetak istog. r. Čini se da se taj podatak može potvrditi onim o poslanstvu Merodak–Baladana, a koji r. 12 stavlja u vezu s kraljevim ozdravljenjem.

srca i da sam činio što je dobro u tvojim očima.« I
Ezekija briznu u gorak plač.
4Izaija još ne bijaše izišao iz središnjeg predvorja[a]
kad mu je stigla riječ Jahvina: 5»Vrati se i reci Eze-
kiji, glavaru moga naroda. Ovako veli Jahve, Bog
tvoga oca Davida: 'Uslišao sam tvoju molitvu, vi-
dio sam tvoje suze. Izliječit ću te; za tri dana uzići
ćeš u Dom Jahvin. 6Dodat ću tvome vijeku još pet-
naest godina. Izbavit ću tebe i ovaj grad iz ruku
asirskoga kralja; zakrilit ću ovaj grad radi sebe i
sluge svoga Davida.'«
14 10+ 7Izaija naloži: »Uzmite oblog od smokava, pri-
vijte mu ga na čir i on će ozdraviti.«
8[b]Ezekija upita Izaiju: »Po kojem ću znaku pre-
poznati da će me Jahve izliječiti i da ću za tri dana
uzići u Dom Jahvin?« 9Izaija odgovori: »Evo ti
znaka od Jahve da će učiniti što je rekao: hoćeš li
da se sjena pomakne[c] za deset stupnjeva naprijed
ili da se vrati za deset stupnjeva?« 10Ezekija odgo-
vori: »Lako je sjeni pomaknuti se deset stupnjeva
naprijed! Ne! Neka se sjena vrati natrag za deset
stupnjeva!« 11Prorok Izaija zazva Jahvu i on učini
da se sjena vrati za deset stupnjeva. Sišla je za de-
set posljednjih stupnjeva na Ahazovu sunčaniku[d].

||Iz 39

Poslanici Merodak-Baladana

12U to vrijeme posla babilonski kralj Merodak-
32 23 Baladan[e], sin Baladanov, pisma s darom Ezekiji,
jer bijaše čuo da se razbolio i ozdravio[f]. 13Ezekija
se obradova[g] tome i pokaza poslanicima svoju ri- 2 Ljet 32 25-29
znicu – srebro, zlato, miomirise, mirisavo ulje –
svoju oružanu i sve što je bilo u skladištima. Nije
bilo ničega u njegovu dvoru i svemu njegovu go-
spodarstvu što im Ezekija nije pokazao.
14Tada prorok Izaija dođe kralju Ezekiji i upita
ga: »Što su rekli ti ljudi i odakle su došli k tebi?«
Ezekija odgovori: »Došli su iz daleke zemlje, iz Ba-
bilona.« 15Izaija upita dalje: »Što su vidjeli u tvojem
dvoru?« Ezekija odgovori: »Vidjeli su sve što je u
mojem dvoru; nema u mojim skladištima ničega što
im nisam pokazao.«
16Tada Izaija reče Ezekiji: »Čuj riječ Jahvinu:
17'Evo dolaze dani kada će sve što je u tvojem dvo-
ru, sve što su tvoji oci nakupili do danas, biti odne-
seno u Babilon. Ništa neće ostati,' kaže Jahve. 18A
od sinova što poteku od tebe, što ti se rode, neke
će uzeti da budu uškopljeni dvorani u palači babi-
lonskoga kralja.« 19Ezekija odgovori Izaiji: »Po-
voljna je riječ koju ti je Jahve objavio.« A mislio
je: »Zašto ne? Ako bude mira i sigurnosti za moga
života[h]!«

Svršetak Ezekijina kraljevanja

20Ostala povijest Ezekijina, svi njegovi pothvati i
kako je sagradio ribnjak i prorov da dovede vodu ||2 Ljet 32 30
u grad[i], zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa Sir 48 17
judejskih kraljeva? 21Ezekija je počinuo sa svojim oci-
ma, a njegov sin Manaše zakralji se mjesto njega.

2. *DVA BEZBOŽNA KRALJA*

1-10

Manašeovo kraljevanje u Judeji

21 Manašeu je bilo dvanaest godina kad se za-
kraljio. Pedeset i pet godina kraljevao je[j] u
Jeruzalemu. Njegova se majka zvala Hefsi-Bah.
2Činio je što je zlo u Jahvinim očima, povodeći se
za gnusobama naroda što ih je Jahve protjerao
pred Izraelovim sinovima. 3Obnovio je uzvišice što
ih bijaše oborio otac mu Ezekija, podigao je žrtve- 18 4
nik Baalu, načinio ašere kako bijaše učinio izrael- 1 Kr 16 32-33
ski kralj Ahab; i stao se klanjati svoj vojsci nebe- 2 Kr 17 16
skoj i služiti joj. 4Podigao je žrtvenike[k] i u Domu
Jahvinu, za koji bijaše rekao Jahve: »U Jeruzalemu
će prebivati moje Ime zauvijek.«

a) »iz središnjeg predvorja« po pr.; TM »iz središta grada«.
b) Rr. 8–11 su dodatak. Ezekija je već ozdravio u r. 7.
c) »hoćeš li da se sjena pomakne?« konj.; TM »sjena se pomakla«.
d) »sjena«: BJ »sunce« (usp. Iz 38,8 LXX i sir.), konj.; – »sunčaniku«: BJ »gornjoj sobi«, dodano prema Iz 38,8 (rkp. iz Kumrana). Ne radi se o sunčanom satu, nego o stubama koje vode u gornju sobu, sagrađenu od Ahaza (usp. 23,12+).
e) U asirskom: *Marduk-apal-iddina* (»Marduk je darovao sina«), vođa babilonske borbe za nezavisnost od Asirije. Kraljevao je u Babilonu najprije 721–710, zatim 9 mjeseci u 703. g. Vjerojatno je u to vrijeme tražio u Ezekiji saveznika protiv Asirije.
f) »i ozdravio« Iz 39,1; TM »Ezekija«.
g) »se obradova« po pr., Iz 39,2; TM »počuje«.
h) Izaija proriče pljačkanje Jeruzalema i deportaciju njegovih uglednika (usp. 24,13s). Ezekija zaključuje iz toga egoistički da će barem on imati mirne dane. Međutim druga polovica retka, koju dio rkpp. LXX izostavlja, možda je glosa. Ezekijin odgovor izražavao bi samo njegovu rezignaciju.
i) Gihonski izvor (1 Kr 1,33) bio je izvan grada. Do njega je bio tzv. »Gornji ribnjak« (Iz 7,3; 2 Kr 18,17 = Iz 36,2). Ezekija je dao prokopati u pećini kanal da bi doveo vodu unutar zidina u »Donji ribnjak« (Iz 22,9) zvan Siloe (Iv 9,7), »spremište« (Iz 22,11; Sir 48,17). Ovaj je kanal nadomjestio stariji kanal, prokopan djelomično pod vedrim nebom istočnom stranom brda Sion, koji je dovodio vodu u drugi, »stari« ribnjak (Iz 22,11), smješten malo niže od ribnjaka Siloe.
j) Brojka povećana sigurno za deset godina.
k) Tim poganskim božanstvima.

5 Sagradio je žrtvenike svoj nebeskoj vojsci u oba
predvorja Doma Jahvina. 6 I sinove je svoje proveo
Lev 18 21+ kroz oganj. Vračao je, gatao, stvorio bajače i opsje-
nare, učinio je premnogo zla u očima Jahve i razja-
rivao ga. 7 Dao je načiniti lik Ašere[a] i posadio ga u
Domu, za koji Jahve bijaše rekao Davidu i njegovu
sinu Salomonu: »U ovom Domu i u Jeruzalemu,
1 Kr 8 16 koji sam izabrao među svim izraelskim plemenima,
postavit ću svoje Ime zauvijek. 8 Neću više dati da
noga Izraelaca uzmakne iz zemlje koju sam dao u
baštinu njihovim očevima, samo ako budu držali i
provodili u djelo sve što sam im zapovjedio: Zakon
što im ga je objavio moj sluga Mojsije[b].« 9 Ali oni
nisu poslušali, Manaše ih je zaveo te su radili još
gore nego narodi što ih je Jahve iskorijenio pred
Izraelovim sinovima.
10 Tada je Jahve ovako govorio preko slugu svojih
proroka: 11 »Zato što je judejski kralj Manaše činio
1 Kr 21 26 te gnusobe, zato što je učinio više zla nego što su
prije njega radili Amorejci i što je zaveo Judejce
svojim idolima, 12 ovako veli Jahve, Bog Izraelov:
'Evo, učinit ću da dođe nevolja na Jeruzalem i Ju-
deju, takva da će zazujati oba uha onima koji o
Iz 34 11 njoj čuju. 13 Nategnut ću nad Jeruzalemom isto uže
Am 7 7-9 kao nad Samarijom, isto mjerilo kao nad kućom
Tuž 2 8 Ahabovom; zbrisat ću Jeruzalem kao što se briše
zdjela pa se tad izvrne[c]. 14 Odbacit ću ostatke svoje
baštine[d], predat ću ih u ruke njihovih neprijatelja;
služit će za plijen i grabež svim svojim neprijate-
ljima 15 jer su činili što je zlo u mojim očima jer su
izazivali moj gnjev od dana kada su njihovi oci izišli
iz Egipta pa sve do danas.'«

16 I mnogo je nedužne krvi prolio Manaše, tako
da se njome napunio Jeruzalem od jednoga kraja
do drugoga[e], da se i ne spominje njegov grijeh ko-
jim je zaveo Judu da čini što je zlo u očima Jahvi-
nim.
17 Ostala povijest Manašeova, njegova djela i gri- ||2 Ljet 33 18-
jesi koje je počinio, zar sve to nije zapisano u knjizi
Ljetopisa judejskih kraljeva? 18 Manaše je počinuo
kraj svojih otaca i sahranjen je u vrtu svojeg dvora,
u vrtu Uzinu. Sin mu Amon zakralji se mjesto nje-
ga.

Amonovo kraljevanje u Judeji ||2 Ljet 33 21-

19 Amonu bijahu dvadeset i dvije godine kad je
zavladao, a kraljevao je dvije godine u Jeruzalemu.
Njegova se majka zvala Mešulemet, kći Harusova,
i bila je iz Jotbe. 20 On je činio što je zlo u očima
Jahvinim, kao što je činio njegov otac Manaše. 21 U
svemu je slijedio put svoga oca, služio je idolima
kojima je služio i njegov otac i klanjao im se. 22 On
je ostavio Jahvu, Boga svojih praotaca, i nije hodio
putem Jahvinim.
23 Amonovi se časnici urotiše protiv njega i ubiše
kralja u dvoru. 24 Ali je prosti puk[f] pobio sve one
koji se bijahu urotili protiv kralja Amona i na nje-
govo mjesto zakraljio sina mu Jošiju.
25 Ostala povijest Amonova i sve što je činio, zar
sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa judejskih
kraljeva? 26 Pokopali su ga u grobnicu njegova oca[g],
u vrtu Uzinu, a njegov sin Jošija zakralji se mjesto
njega.

3. *JOŠIJA I VJERSKA OBNOVA*

||2 Ljet 34 1-2

Uvod u Jošijino kraljevanje

22 Jošiji je bilo osam godina kad se zakraljio.
Kraljevao je trideset i jednu godinu u Jeruza-
lemu. Mati mu se zvala Jedida, kći Adajina, i bila
je iz Boskata. 2 Činio je što je pravo u Jahvinim
očima. U svemu je hodio putem svoga oca Davida,
ne skrećući ni desno ni lijevo.

Popravak Doma Jahvina
Otkriće Knjige Zakona ||2 Ljet 34 8-

3 Osamnaeste godine svoga kraljevanja Jošija po-
sla svoga tajnika Šafana, sina Asalijahina, sina Me-
šulamova, u Dom Jahvin i reče mu: 4 »Idi velikom 12 11-16
svećeniku Hilkiji da ti pripremi novac[h] koji je odne-
sen u Dom Jahvin i koji su čuvari praga sakupili

a) Ovdje se radi o kipu kananske božice Ašere, a ne o posvećenom stupu koji nosi njezino ime (Izl 34,13+).
b) Aluzija na Pnz na koji se odnosi cijeli odlomak (usp. Pnz 17,3; 18,9–14; 12,5.29s).
c) »kao što se briše...izvrne« konj.; TM »kao što je obrisao...izvrnuo«.
d) Nakon uništenja sjevernog kraljevstva Judejci su ostatak (usp. Iz 4,3+) izabranog naroda, baštine Jahvine.
e) Prema židovskoj predaji Izaija je bio jedna od žrtava ovog progonstva.
f) Ista vjernost »prostog puka« Davidovoj dinastiji u 11,20; 14,21; usp. 11,18+.
g) »u grobnicu njegova oca« po LXX; TM »u njegovu grobnicu«.
h) »pripremi« po TM; LXX, Vg »pretopi«; usp. r. 9.

od naroda. [5]Neka ga uruči poslovođama postavljenim u Domu Jahvinu, a oni neka isplate radnike koji popravljaju Dom Jahvin, [6]drvodjelje, graditelje i zidare, i da se kupuje drvo i kamenje klesano što je potrebno za popravak Doma. [7]Ali neka se ne traži od njih račun za uručeni novac jer oni rade pošteno.«

[8]Veliki svećenik Hilkija reče tajniku Šafanu: »Našao sam Knjigu Zakona[a] u Domu Jahvinu.« I Hilkija dade knjigu Šafanu, koji ju je pročitao. [9]Tajnik Šafan dođe kralju te ga izvijesti: »Tvoje sluge«, reče on, »pokupile su novac koji se našao u Domu i predale su ga poslovođama postavljenim u Domu Jahvinu.« [10]Tada tajnik Šafan obavijesti kralja: »Svećenik Hilkija dade mi jednu knjigu.« I Šafan je poče čitati pred kraljem.

Savjetovanje s proročicom Huldom

Ljet 34 19-28

[11]Čuvši riječi Knjige Zakona, kralj razdrije haljine svoje. [12]I naredi svećeniku Hilkiji, Šafanovu sinu Ahikamu, Mikinu sinu Akboru, tajniku Šafanu i kraljevu sluzi Asaji: [13]»Idite i upitajte Jahvu o meni, i o narodu, i o svoj Judeji zbog ove knjige što je nađena, jer je velika Jahvina jarost što se izlila na nas zato što naši očevi nisu slušali riječi ove knjige, nisu vršili što nam je u njoj napisano[b].«

[14]Svećenik Hilkija, Ahikam, Akbor, Šafan i Asaja odoše proročici Huldi[c], ženi Šaluma, sina Tikvina, sina Harkasova, čuvara odjeće; ona je živjela u Jeruzalemu, u novom gradu. Kad joj to kazaše, [15]ona im reče: »Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Kažite čovjeku koji vas je poslao k meni: [16]'Ovako veli Jahve: Evo, dovest ću nesreću na ovaj grad i na njegove stanovnike, izvršit ću sve što kaže knjiga koju je pročitao judejski kralj. [17]Jer su me ostavili i prinose žrtve tuđim bogovima da bi me ljutili svim djelima ruku svojih, planut će jarost moja na to mjesto i neće se ugasiti.' [18]A judejskom kralju, koji vas je poslao po Jahvin savjet, recite ovo: 'Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: Riječi si čuo[d]. [19]Ali kako ti je omekšalo srce i jer si se ponizio pred Jahvom čuvši što sam objavio tome gradu i njegovim stanovnicima, koje će pogoditi pustošenje i prokletstvo, i jer si razdro haljine svoje i plakao preda mnom, zato sam te uslišio' – riječ je Jahvina. [20]'Evo, sjedinit ću te s ocima tvojim i s mirom ćeš leći u grob[e] da ne vidiš svojim očima svu nesreću koju ću svaliti na ovo mjesto.'« Oni odnesoše taj odgovor kralju.

Svečano čitanje Zakona

||2 Ljet 34 29-31

23 Tada kralj posla da se saberu kod njega sve judejske i jeruzalemske starješine. [2]Kralj potom uzađe u Dom Jahvin s Judejcima, Jeruzalemcima, svećenicima i prorocima i sa svim narodom, od najmanjega do najvećega. I pročita im sve riječi Knjige Saveza[f] koja je nađena u Domu Jahvinu. [3]Kralj, stojeći na svome mjestu, obnovi pred Jahvom Savez da će slijediti Jahvu i držati se njegovih zapovijedi, pouka i uredaba svim srcem i svom dušom da bi ispunio sve stavke toga Saveza zapisane u ovoj knjizi. Sav je narod stupio u Savez.

Vjerska obnova u Judeji

||2 Ljet 34 3-5

[4]Kralj je zapovjedio velikom svećeniku Hilkiji[g], svećenicima drugog reda[h] i čuvarima hramskog praga da iz Svetišta Jahvina iznesu sve bogoslužne predmete što bijahu načinjeni za Baala, za Ašeru i 21 3,7
za svu nebesku vojsku. Odredio je da sve to spale izvan Jeruzalema u poljima kidronskim, a pepeo je odnio u Betel. [5]Uklonio je lažne svećenike koje su judejski kraljevi postavili da pale kâd[i] na uzvišicama, u gradovima judejskim i u okolici Jeruzalema; i one koji su palili kâd Baalu, suncu, mjesecu, zvijezdama i svoj vojsci nebeskoj[j]. [6]Izvan Jeruzalema Pnz 17 3

a) Ova »Knjiga Zakona«, nazvana »Knjiga Saveza« (23,2.21), jest Ponovljeni zakon, barem njegov zakonodavni dio, čiji propisi nalažu obnovu koja će uslijediti. Radi se o dokumentu saveza s Jahvom, možda priređenom u vezi sa Ezekijinom obnovom (18,4), ali sakrivenom ili izgubljenom ili zaboravljenom u vrijeme kraljevanja bezbožnog Manašea. Otkriće sigurno nije prijevara jeruzalemskih svećenika (usp. 23,9).
b) »i o svoj Judeji« po TM; BJ ispušta kao glosu. – »što nam je u njoj napisano«: BJ ima po grč. L. »što je u njoj napisano«; TM »što je napisano protiv nas«.
c) Ova proročica inače nije poznata.
d) Rečenica je prekinuta. Može se nadodati »ispunit će se«.
e) »grob«: BJ po pr. »svoj grob«; TM »svoje grobnice«. Ova je pripovijest sastavljena prije Jošijine tragične smrti (23,29–30).
f) Usp. 22,8+. Pnz se predstavlja kao zakonik saveza s Jahvom (Pnz 5,2; 28,69).
g) »velikom svećeniku« (TM) postegzilski je naslov; BJ po LXX ispušta.
h) »svećenicima« po TM; BJ po Targ. »svećeniku«. Radi se ó zamjeniku velikog svećenika. Čuvari hramskog praga (usp. 2 Kr 12,10) zauzimali su također važan položaj u svećenstvu (usp. još 25,18).
i) »da pale kâd« po LXX i Targ.; TM »da pali kâd«.
j) Rr. 4b–5 mogli bi biti dodatak.

1 Kr 14 23 iznio je iz Doma Jahvina, u dolinu kidronsku,
Pnz 16 21+ Ašeru i spalio ju je u dolini kidronskoj, satro u
prah, a prah bacio na groblje sinova pučkih. 7Razo-
1 Kr 14 24 rio je stanove[a] posvećenih bludnica koji su bili u
Pnz 23 18-19+ Domu Jahvinu i u kojima su žene tkale haljine
Ašeri.
8Iz svih judejskih gradova doveo je svećenike i
Pnz 12 oskvrnuo je uzvišice gdje su ti svećenici prinosili
kâd, od Gebe do Beer Šebe[b]. Zatim je srušio uzvi-
šice pred vratima[c], one koje su bile na ulazu vrata
Jošue, upravitelja grada, nalijevo kad se prilazi
gradskim vratima. 9Isto tako svećenici uzvišica nisu
mogli uzlaziti žrtveniku Jahvinu u Jeruzalemu, ali
su jeli kruhove bez kvasa među svojom braćom[d].
10Oskvrnio je Tofet[e] u dolini Ben Hinom, kako
Lev 18 21+ nitko ne bi svoga sina ili kćerku provodio kroz
oganj u čast Moleku. 11Razagnao je konje koje su
judejski kraljevi prinijeli suncu na ulazu u Dom Ja-
hvin, kraj sobe dvoranina Netan Meleka, koja se
nalazila u blizini, i spalio je u ognju sunčana kola[f].
21 5 12Žrtvenike na krovu[g] koje bijahu sagradili judejski
kraljevi i one koje je sagradio Manaše u oba pre-
dvorja Hrama Jahvina, kralj je srušio, uklonio ih
odatle[h] i bacio njihov prah u dolinu kidronsku.
13Uzvišice koje su bile sučelice Jeruzalemu, na juž-
1 Kr 11 7 nom dijelu Maslinske gore[i], i koje je izraelski kralj
Salomon bio sagradio Aštarti, sramoti sidonskoj,
Kemošu, sramoti moapskoj, i Milkomu, nakazi
1 Kr 14 23 amonskoj – sve ih je kralj oskvrnuo. 14Razbio je
Pnz 16 21-22+ stupove, iskorijenio ašere i njihova je mjesta ispu-
nio ljudskim kostima[j].

Proširenje obnove na staro sjeverno kraljevstvo[k]

1 Kr 12 31-32 15Isto tako i žrtvenik u Betelu, uzvišicu koju je
sagradio Jeroboam, sin Nebatov, koji je naveo Iz-
raela na grijeh, kralj je srušio, oborio žrtvenik i tu
uzvišicu, satro kamenje u prah[l], spalio ašere. 16A
kad se Jošija okrenuo i vidio grobove koji bijahu
ondje na gori, posla da se sakupe kosti iz onih gro-
bova i spali ih na žrtveniku. Tako ga je oskvrnuo,
izvršavajući riječ Jahvinu, koju je objavio čovjek 1 Kr 12 33
Božji (dok je Jeroboam bio na žrtveniku za vrijeme
svečanosti). Okrenuvši se, Jošija baci oči na grob
čovjeka Božjeg[m] koji je objavio sve to 17i upita:
»Kakav je ono spomenik što ga vidim?« Ljudi iz
grada odgovoriše mu: »To je grob čovjeka Božjeg
koji je došao iz Judeje i koji je prorekao sve ovo
što si ti učinio s betelskim žrtvenikom[n].« 18»Pustite
ga na miru«, reče kralj, »i neka nitko ne dira nje-
gove kosti.« Tako su ostale njegove kosti netak- 1 Kr 13 31
nute s kostima proroka koji je došao iz Samarije[o].
19Jošija je jednako razorio sve hramove uzvišica ||2 Ljet 34 6-7
koje su izraelski kraljevi sagradili po gradovima Sa-
marije da bi srdili Jahvu[p] i učinio je s njima kao što
je učinio u Betelu. 20Sve svećenike uzvišica poklao
je na žrtvenicima; na njima je spalio i ljudske kosti.
Potom se vratio u Jeruzalem.

Svetkovanje Pashe ||2 Ljet 35 1

21Kralj naredi svemu narodu: »Svetkujte Pashu u
čast Jahve, Boga svoga, po običaju koji je zapisan
u ovoj Knjizi Saveza.« 22Takva se Pasha nije svet- Pnz 16 1-8
kovala od vremena sudaca koji su sudili Izraelu i
za sve vrijeme kraljeva izraelskih i judejskih.
23Samo je osamnaeste godine kraljevanja Jošijina
svetkovana takva Pasha u čast Jahve, u Jeruzale-
mu.

Zaključak o vjerskoj obnovi 2 Kr 21 6

Pnz 18 11
24Osim toga, sve bajače i sve vračare, sve kućne Post 31 19
bogove i idole i sve sramote koje se mogu vidjeti u Suci 18 14
zemlji judejskoj i Jeruzalemu – sve je to Jošija

a) »stanove«: BJ po LXX »stan«; TM »kuće«. – »haljine« *saddîm,* konj.; TM ima *battîm* »kuće«.
b) Jošija silom centralizira u Jeruzalemu kult cijelog Judinog područja po zakonu jedinstva svetišta (Pnz 12). »Uzvišice« (1 Kr 3,2) su Jahvina svetišta, osuđena samo zato jer se ogrešuju o ovaj zakon.
c) »uzvišice« po TM; BJ po LXX »uzvišicu«. O ovim svetištima ne zna se ništa.
d) Zakon je predviđao (Pnz 18,6–8) da svećenici iz provincije kada dođu u Jeruzalem uživaju ista prava kao gradski kler, njihova »braća«. Vjerojatno je protivljenje klera glavnog grada svelo »svećenike uzvišica«, koji su došli u Jeruzalem, na niži stupanj.
e) Ime mjesta gdje su u ognju bila žrtvovana djeca Moleku (Lev 18,21+). Izraz vjerojatno znači »spalionica«.
f) Ova je napomena izolirana i teško protumačiva. – »na ulazu u Dom Jahvin« po pr.; TM »da ne uđe u dom Jahvin«. – »koja se nalazila u blizini« prijevod nesiguran. – »kola«: TM množina, LXX jednina.
g) Mali žrtvenici posvećeni astralnim božanstvima (Jr 19,13; Sef 1,5). – Iza »krovu« TM ima »Ahazova gornja soba«, što je glosa (bez sumnje ispravna).
h) »uklonio ih odatle« *vajjerussem šam*, konj.; TM »otišao odande« *vajjaras miššam*.
i) »Maslinske gore«, doslovno »Gore ulja« Targ.; TM »Gore propasti«.
j) Da se ova mjesta definitivno oskvrnu (vidi rr. 16.20). Jošijine su odredbe usmjerene s jedne strane protiv mjesnih svetišta gdje je održavan Jahvin kult, manje ili više iskrivljen, s druge strane protiv očitih poganskih običaja: kanaanskih božanstava i obreda ili onih uvedenih iz Asirije (astralni kultovi). Sve to daje žalosnu sliku vjerskog stanja u Judeji, što potvrđuju Jr, Sef i Ez.
k) Jošija je iskoristio priliku propadanja Asirije. Ne samo da je vratio nezavisnost Judeji nego je proširio svoju vlast na jedan dio starog izraelskog teritorija.
l) »satro kamenje u prah« po LXX; TM »spalio uzvišicu«.
m) »dok je Jeroboam... čovjeka Božjeg« po LXX; TM izostavlja.
n) »betelskim« po TM (glosa); BJ ispušta.
o) »došao iz Samarije« po TM; BJ »iz Samarije« konj. – Taj prorok bio je iz Betela (usp. 1 Kr 13). »Samarija« ne znači ovdje grad, nego područje sjevernog kraljevstva kojemu je Betel pripadao.
p) »Jahvu« po pr.; TM izostavlja.

uklonio da izvrši riječi Zakona, zapisane u knjizi
koju je našao Hilkija, svećenik Doma Jahvina.
[25]Nije bilo prije njega takva kralja koji se obratio
Pnz 6 5 Jahvi svim srcem svojim, svom dušom svojom i
svom snagom svojom, u svemu vjeran Zakonu
Mojsijevu, a ni poslije njega nije mu bilo ravna[a].
[26]Ipak Jahve nije odustao od plamena svoga veli-
koga gnjeva kojim je uskipio protiv Judejaca zbog
svih izazova kojima ga je Manaše ljutio. [27]Jahve je
odlučio: »Maknut ću Judejce ispred sebe kao što
sam maknuo Izraela; odbacit ću ovaj grad koji sam
izabrao, Jeruzalem, i Dom o kojem rekoh: 'Tu će
biti Ime moje.'«

Svršetak Jošijina kraljevanja ||2 Ljet 35 26-27

[28]Ostala povijest Jošijina i sve što je učinio, zar
sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa judejskih
kraljeva? [29]U njegovo je vrijeme faraon Neko, egi- ||2 Ljet 35 20-24
patski kralj, krenuo protiv asirskoga kralja[b] na ri-
jeci Eufratu. Kralj Jošija pošao je preda nj, ali ga
on ubi u Megidu, pri prvom susretu. [30]Sluge nje-
gove prenesoše mu tijelo kolima iz Megida, odve-
zoše ga u Jeruzalem i sahraniše u njegovoj grobni-
ci. Sav narod zemlje primi Joahaza, sina Jošijina; ||2 Ljet 36 1
pomazaše ga i proglasiše kraljem namjesto njegova 2 Kr 11 20; 21 24
oca.

4. *RUŠEVINE JERUZALEMA*

36 2-4 Joahazovo kraljevanje u Judeji

[31]Joahazu bijahu dvadeset i tri godine kad se za-
kraljio. Kraljevao je tri mjeseca u Jeruzalemu. Nje-
gova se majka zvala Hamitah, kći Jeremije[c], i bila
je iz Libne. [32]On je činio što je zlo u očima Jahvi-
nim, sve kao što su činili oci njegovi. [33]Faraon
25 6 Neko bacio ga je u okove u Ribli[d], na području
Ez 6 14 Hamata, da ne vlada u Jeruzalemu[e] i udario je na
zemlju danak od stotinu talenata srebra i deset ta-
lenata zlata. [34]Faraon Neko postavio je za kralja
Elijakima, sina Jošijina, na mjesto njegova oca Jo-
šije. I ime mu je promijenio u Jojakim[f]. A Joahaza
je uzeo i odveo[g] u Egipat te on umrije ondje. [35]Jo-
jakim je dao faraonu srebro i zlato, ali je nametnuo
zemlji porez da bi smogao svotu koju je faraon zah-
tijevao. Svakome je nametnuo prema njegovu sta-
nju, uzimao srebro i zlato koje je morao davati fa-
raonu Neku.

Jojakimovo kraljevanje u Judeji ||2 Ljet 36 5-7

[36]Jojakimu je bilo dvadeset i pet godina kad je
postao kraljem i kraljevao je jedanaest godina u Je-
ruzalemu. Materi mu je bilo ime Zebida, kći Peda-
jina, i bila je iz Rume. [37]On je činio što je zlo u
očima Jahvinim, sve kao što su činili i oci njegovi.
24 U njegovo je vrijeme došao Nabukodonozor[h],
kralj babilonski, i Jojakim mu je bio podložan
tri godine, zatim se ponovno pobunio protiv njega.
[2]Ovaj pak[i] posla protiv njega kaldejske pljačkaške
čete, aramejske, moapske i amonske, sve ih posla
protiv Judeje da je opustoše, potvrđujući riječ koju
je Jahve bio objavio po slugama svojim prorocima.
[3]To se dogodilo Judeji prema prijetnji[j] Jahvinoj da
će je istrijebiti ispred svoga lica zbog grijeha Mana-
šeovih: zbog svega što je Manaše učinio [4]i zbog ne-
dužne krvi koju je prolio, natopio Jeruzalem krvlju 21 16
nedužnom. Jahve nije htio oprostiti.

a) Ovdje je svršavalo pripovijedanje o reformi, možda i prvo izdanje Knjige o kraljevima.
b) »krenuo protiv asirskog kralja« – BJ »krenuo prema asirskom kralju«. Nekao (609–595), kojega Biblija zove Neko, došao je naime 609. g. u pomoć posljednjem asirskom kralju, koji je bio istjeran iz Babilonije, zatim iz Harana od Medijaca i Babilonaca. Jošija se htio oprijeti ujedinjenju Egipćana i Asiraca, jer je iz konačne propasti Asirije predviđao korist za Judino kraljevstvo.
c) Ovaj Jeremija ima samo zajedničko ime s prorokom. BJ donosi hebrejski oblik tog imena »Jirmejahu«.
d) Neko se vraćao sa svog vojnog pohoda prema sjeveru (r. 29) i slom Asirije omogućio mu je vlast nad Sirijom i Palestinom.
e) »da ne vlada u Jeruzalemu« qr i prijevodi (usp. 2 Ljet 36,3); »kada je bio kralj u Jeruzalemu« ktb. – »deset talenata« po grč. L. i sir.; ostali rkpp LXX »stotinu deset talenata«; BJ samo »talenata« po TM, gdje je brojka bez sumnje slučajno ispala.
f) Ime je gotovo isto: »Jahve uzdiže« umjesto »Bog uzdiže«. Možda se radi o krunidbenom imenu (usp. 14,21+) ili je promjena imena znak podložnosti (usp. još 24,17).
g) »odveo« po LXX; TM »došao«.
h) *Nabû-kudur-usur,* organizator novobabilonskog ili kaldejskog carstva koje je slijedilo nakon asirskog carstva, vladao je 605–562. Njegov prvi vojni pohod na Palestinu i podvrgavanje Elijakima smještaju se u 604. g. a ustanak u Judeji u 601. g.
i) »Ovaj pak« po LXX; TM »Jahve«.
j) »prema prijetnji«: BJ po pr. i r. 20 »zbog gnjeva«; TM »po nalogu«.

||2 Ljet 36 8 [5]Ostala povijest Jojakimova i sve što je učinio, zar sve to nije zapisano u knjizi Ljetopisa judejskih kraljeva? [6]Jojakim je počinuo kraj svojih otaca, a njegov sin Jojakin zavlada mjesto njega.

[7]Egipatski kralj nije više izlazio iz zemlje, jer je babilonski kralj osvojio od Egipatskog potoka do rijeke Eufrata sve što je pripadalo egipatskom kralju[a].

Uvod u Jojakinovo kraljevanje ||2 Ljet 36 9

[8]Jojakinu je bilo osamnaest godina kad se zakraljio i kraljevao je tri mjeseca u Jeruzalemu. Materi mu je bilo ime Nehušta, kći Elnatana, i bila je iz Jeruzalema. [9]On je činio što je zlo u očima Jahvinim, sve kao što je činio i njegov otac.

Prvo sužanjstvo ||2 Ljet 36 10

[10]U ono vrijeme krenu ljudstvo babilonskog kralja Nabukodonozora protiv Jeruzalema i grad je bio opkoljen. [11]Dođe i babilonski kralj Nabukodonozor da napadne grad, dok ga je njegovo ljudstvo opsjedalo. [12]Tada je judejski kralj Jojakin izišao pred babilonskoga kralja: on, njegova majka, njegove sluge, njegove vojskovođe i dvorani, a babilonski kralj zarobi ga – osme godine svoga kraljevanja[b]. [13]On
20 17 je odnio sve iz riznice Doma Jahvina i iz riznica kraljevskog dvora i razbio je sve zlatne predmete koje je Salomon, kralj Izraela, načinio za Svetište Jahvino. Tako se ispunila riječ Jahvina. [14]Odveo je u progonstvo sav Jeruzalem, sve vojskovođe i sve vrsne ratnike, oko deset tisuća prognanika, sa svim kovačima i bravarima. Jedino je preostao najsiromašniji narod zemlje. [15]Odveo je Jojakina u Babilon[c]; tako isto i kraljevu majku i sve žene kraljeve, njegove dvorane, plemenitaše zemlje, sve ih je odveo iz Jeruzalema u progonstvo u Babilon. [16]Sve sposobne ljude, njih sedam tisuća na broju; kovače i bravare, tisuću na broju; sve ljude sposobne za boj, sve ih je kralj babilonski odveo u Babilon, u sužanjstvo[d]. [17]Babilonski je kralj postavio za kralja mjesto Jojakina njegova strica Mataniju, ali mu je promijenio ime u Sidkija[e].

Uvod u Sidkijino kraljevanje u Judeji[f] ||2 Ljet 36 11-12 ||Jr 52 1-3

[18]Sidkiji je bila dvadeset i jedna godina kad se zakraljio, a kraljevao je jedanaest godina u Jeruzalemu. Materi mu bijaše ime Hamitala, kći Jeremije, i bila je iz Libne. [19]Činio je što je zlo u očima Jahvinim, sve kao što je činio Jojakin. [20]To je zadesilo Jeruzalem i Judu zbog gnjeva Jahvina; Jahve ih napokon i odbaci ispred lica svoga. 22 17; 23 26-27

Sidkija se pobuni protiv babilonskog kralja. ||2 Ljet 36 13

Opsada Jeruzalema Jr 52 3-11

25 Devete godine njegova kraljevanja[g], desetoga dana desetoga mjeseca, krenu sam babilonski kralj Nabukodonozor sa svom svojom vojskom na Jeruzalem. Utabori se pred gradom i opasa ga opkopom. [2]Grad osta opkoljen do jedanaeste godine Sidkijina kraljevanja. [3]Devetoga dana četvrtoga mjeseca[h], kad je u gradu zavladala takva glad da priprosti puk nije imao ni kruha, [4]neprijatelj provali u grad. Tada kralj i svi ratnici pobjegoše[i] noću kroz vrata između dva zida[j] nad Kraljevim vrtom – Kaldejci bijahu opkolili grad – i krenuše putem prema Arabi. [5]Kaldejske čete nagnuše u potjeru za kraljem i sustigoše ga na Jerihonskim poljanama, a sva se njegova vojska razbježala. [6]Kaldejci uhvatiše kralja i odvedoše ga u Riblu pred kralja babilonskog, koji mu izreče presudu[k]. [7]Sidkijine sinove pokla pred njegovim očima, Sidkiji iskopa oči, okova ga verigama i odvede u Babilon. ||Jr 39 1-7; 23 33 Ez 6 14

Razorenje Jeruzalema i drugi odlazak u sužanjstvo ||Jr 52 12-27 ||Jr 39 8-10

[8]Sedmoga dana petoga mjeseca – devetnaeste godine[l] kraljevanja Nabukodonozora, kralja babilonskog – uđe u Jeruzalem Nebuzaradan, zapovjednik kraljeve tjelesne straže i časnik babilonskog kralja.

a) Pobjeda nad Egipćanima kod Karkemiša g. 605. dala je Nabukodonozoru Siriju i Palestinu.
b) Točno 16. ožujka 597. g. prema jednom babilonskom ljetopisu. Ovaj ljetopis i Jr 52,28 stavljaju pobjedu u sedmu godinu Nabukodonozorove vladavine ne računajući nepunu godinu kada je stupio na vlast (usp. još 25,8).
c) Tu je morao ostati 37 godina, do Nabukodonozorove smrti (usp. 25,27) u dosta blagom sužanjstvu.
d) Rr. 13–14. 15–16 jesu dublete koje malo drugačije vrednuju razmjere prve deportacije.
e) »Matanija« – »Božji dar«; »Sidkija« – »Jahve je moja pravda« (usp. 23,34+).
f) Pripovijedanje 24,18 – 25,30 preuzeto je kao zaključak u Jr 52; osim toga 2 Kr 25,1–12 iskorišten je u Jr 39,1–10 (sa dodatkom u r. 3) ili pak obadva odlomka potječu iz istog izvora.
g) Kraljevanja Sidkije. Konac prosinca 589.
h) »četvrtog mjeseca« (Jr 52,6); TM ispušta; lipanj–srpanj 587.
i) »Tada kralj (pobježe)« po grč. L.; TM izostavlja.
j) »dva zida« – bez sumnje jedan prijašnji zid koji je bio sagrađen na početku monarhije i jedan vanjski sagrađen u vrijeme Ezekije. Kraljev se vrt pružao van u dolinu Cedrona. Araba je pusta jordanska dolina.
k) Kao podaniku izdajici; »izreče« po pr. (usp Jr 52,9); TM ima množinu, isto u r. 7.
l) Još uvijek u jedanaestoj godini Sidkije (r. 2), 587. g. (usp. 24,12+).

36 19 [9]On zapali Dom Jahvin, kraljevski dvor i sve kuće
u Jeruzalemu[a]. [10]Kaldejske čete, pod zapovjedni-
kom kraljevske tjelesne straže, razoriše zidine koje
su okruživale Jeruzalem.
[11]Nebuzaradan, zapovjednik kraljeve tjelesne
straže, odvede u sužanjstvo ostatak naroda koji bi-
jaše ostao u gradu, a tako i prebjege babilonskom
kralju i ostalu svjetinu. [12]Neke od malih ljudi ostavi
zapovjednik u zemlji kao vinogradare i ratare.
15-39 [13]Kaldejci razbiše tučane stupove u Domu Jahvi-
16 17 nu, podnožja i mjedeno more koji su bili u Domu
36 18 Jahvinu i tuč odniješe u Babilon. [14]Uzeše i lonce,
45,50 lopate, noževe, posudice i uopće sav tučani pribor
koji se upotrebljavao za bogoslužja. [15]Zapovjednik
uze i kadionice i škropionice, uopće sve što bijaše
od zlata i srebra, [16]dva stupa, jedno more i podno-
žja, što je Salomon dao izraditi za Dom Jahvin.
Nije moguće procijeniti koliko je tuča bilo u svim
tim predmetima. [17]Prvi stup bijaše visok osamnaest
lakata, imao je glavicu od tuča, visoku pet lakata;
obvijaše je oplet i mogranji, sve od tuča. Takav je
bio i drugi stup[b].
[18]Zapovjednik straže odveo je svećeničkog pogla-
23 4 vara Seraju, drugog svećenika, Sefaniju, i tri ču-
vara praga. [19]Iz grada je odveo jednog dvoranina,
vojničkog zapovjednika, pet ljudi iz kraljeve prat-
nje koji se zatekoše u gradu, pisara zapovjednika
vojske koji je novačio puk i šezdeset pučana koji
se također zatekoše u gradu. [20]Zapovjednik kra-
ljevske tjelesne straže Nebuzaradan odvede ih pred
kralja babilonskoga u Riblu. [21]I kralj babilonski
zapovjedi da ih pogube u Ribli, u zemlji hamat-
skoj. Tako su judejski narod odveli s njegove
rodne grude.

Gedalija, upravitelj Judeje[c]

[22]Narodu što je ostao u zemlji judejskoj i što ga
je ostavio babilonski kralj Nabukodonozor – posta-
vio je ovaj za upravitelja Gedaliju, sina Ahikamo- Jr 40 5, 7 – 41 18
va, unuka Šafanova. [23]Svi vojni zapovjednici i nji-
hovi ljudi saznaše da je babilonski kralj postavio
zemlji za namjesnika Gedaliju i dođoše pred njega
u Mispu: Netanijin sin Jišmael; Kareahov sin Joha-
nan; sin Tanhumeta iz Netofe, Seraja; Maakatijev
sin Jaazanija – oni i svi njihovi ljudi. [24]Gedalija se
zakle njima i njihovim ljudima i reče: »Ne bojte se
služiti Kaldejcima[d]; ostanite u zemlji, budite pod-
ložni babilonskom kralju i bit će vam dobro.«
[25]Ali sedmoga mjeseca Jišmael, sin Netanijin,
unuk Elišamin, koji bijaše kraljevskog roda, i još
deset ljudi s njim ubiše Gedaliju te on umrije kao
i svi Judejci i Kaldejci koji bijahu s njim u Mispi.
[26]Tada sav narod, od maloga do velikog, i svi
zapovjednici četa ustadoše i odoše u Egipat jer se
bojahu Kaldejaca.

Pomilovanje kralja Jojakina ||Jr 52 31-34

[27]Trideset i sedme godine otkako je zasužnjen ju-
dejski kralj Jojakin, dvadeset i sedmog dana dva-
naestoga mjeseca, babilonski kralj Evil Merodak[e]
u prvoj godini svoje vladavine pomilova judejskog
kralja Jojakina i pusti ga iz tamnice[f]. [28]Ljubezno je
s njime razgovarao i stolicu mu postavio više nego
ostalim kraljevima koji bijahu s njim u Babilonu.
[29]Jojakin je odložio svoje tamničke haljine i jeo s
kraljem za istim stolom svega svoga vijeka. [30]Do
kraja njegova života babilonski mu je kralj trajno,
iz dana u dan, davao uzdržavanje.

a) Na koncu TM nadodaje »on zapali svaku veliku kuću« (glosa).
b) »Pet lakata« (Jr 52,22; usp. 1 Kr 7,16); »tri lakta« TM. Zadnje su riječi glosa koja se odnosi na »mogranje« ili su ostatak detaljnijeg opisa (usp. Jr 52,23).
c) Ova dva pripovijedanja (rr. 22–26 i 27–30) jesu dodaci nastali u vrijeme sužanjstva.
d) »služiti Kaldejcima«: TM »slugu Kaldejaca«; BJ po grč. L. i sir. »Kaldejaca«.
e) Evil Merodak, sin i nasljednik Nabukodonozorov. Došao je na prijestolje 562. g. što je 37. g. Jojakinova sužanjstva.
f) »i pusti ga iz tamnice« – Jr 52,31; TM izostavlja.

KNJIGE LJETOPISA, EZRINA I NEHEMIJINA

KNJIGE LJETOPISA, EZRINA I NEHEMIJINA

Uvod

Stari zavjet obuhvaća i drugu skupinu povijesnih knjiga, koje velikim dijelom ponavljaju, a zatim i nastavljaju deuteronomističku povijest koja se proteže od Knjige Jošuine do kraja Knjige o Kraljevima. To su dvije Knjige Ljetopisa, *zatim* Ezrina *i po općem mišljenju* Nehemijina. *Dvije knjige Ljetopisa na početku su tvorile jednu cjelinu, a knjiga Ezrina i Nehemijina sačinjavale su s njima istu skupinu, djelo jednog te istog autora. Nalazimo u njima ne samo isti stil i iste temeljne misli: ponavljanje na početku Ezr 1 redaka kojima završava 2 Ljet 36 potvrđuje također jedinstvo kompozicije.*

Knjige Ljetopisa *(po hebrejskom naslovu; grčka Biblija i Vulgata nazivaju ih »Paralipomenon«, tj. knjige koje donose »nespomenute stvari«, koje su kao nadopuna), djelo su dakle postegzilskog judaizma iz razdoblja u kojem je narod, lišen svoje političke nezavisnosti, ipak uživao neku vrstu samostalnosti koju su mu priznali gospodari s Istoka: živio je pod vodstvom svećenika po pravilima svoga vjerskog zakona. Hram i njegovi obredi bili su središte nacionalnog života. No ovaj zakonski i obredni okvir bio je oživljen strujom osobne pobožnosti, mudrosnih nauka, uspomenama na prošlu slavu ili bijedu i pouzdanjem u proročka obećanja.*

Autor Ljetopisa, neki levit iz Jeruzalema, duboko pripada ovoj sredini. On piše poslije Ezre i Nehemije, i to znatno kasnije, te može po svojoj volji birati izvore koji mu odgovaraju. Početak helenističkog razdoblja, prije g. 300. pr. Kr., čini se najvjerojatnijim vremenom nastanka. Djelo je kasnije prošireno dodacima koji dolaze od jedne ili više ruku; posebno su proširene rodoslovne liste (1 Ljet 2 – 9) te umetnuti neki popisi imena, vjerojatno Davidovih pristalica (1 Ljet 12), svećenika i levita (1 Ljet 15), te dugi dodatak 23,3 – 27,34 koji pravi popis Davidova osoblja za bogoštovlje i upravu. Ove dopune, koje su se mogle koristiti kao dobri dokumenti, ostaju na liniji misli Ljetopisca.

On pokazuje veliko zanimanje za Hram. Kler zauzima u njegovu djelu istaknuto mjesto, ne samo svećenici i leviti, po duhu Ponovljenog zakona i svećeničkih tekstova Petoknjižja, nego također niži redovi klera, vratari i pjevači, koji su već izjednačeni s levitima.

Posvećenje klera proširuje se na laike njihovim sudjelovanjem u žrtvama pričesnicama, koje kod Ljetopisca opet imaju svoju staru važnost. Ova se sveta zajednica ne proteže samo na Judejce: i pored otpada sjevernog kraljevstva, o kojem govori što je moguće manje, on nalazi Dvanaest plemena ujedinjenih pod Davidovim žezlom i čeka unatoč sadašnjim okolnostima ponovno sjedinjenje svih sinova Izraelovih. Ni sami pogani nisu isključeni iz hramske molitve. Za njega je »Izrael« sav vjerni narod s kojim je Bog nekada sklopio savez, i s kojim je taj savez obnovio u osobi Davidovoj. Pod Davidom su se ostvarili najbolji uvjeti za kraljevstvo Božje na zemlji, teokraciju; zajednica treba živjeti u duhu Davidovu, u stalnoj brizi za obnovom, a to je povratak predajama, kako bi joj Bog sačuvao naklonost i ispunio obećanja.

Stalno je središte zanimanja ove duge povijesti jeruzalemski Hram i njegovo bogoslužje, od priprema pod Davidom sve do obnove koju je učinila zajednica nakon povratka iz sužanjstva.

Ove velike misli Ljetopisca tumače sastav njegova djela. Prva poglavlja (1 Ljet 1 – 9) daju rodoslovne popise koji se najviše osvrću na pleme Judino i na Davidove potomke, na levite i na stanovnike Jeruzalema. Ovo služi kao uvod u Davidovu povijest koja zauzima glavni dio prve knjige (10 – 29). Ispušteni su sukobi sa Šaulom, kao i grijeh sa Bat-Šebom, obiteljske drame i pobune, dok je jače naglašeno Natanovo proročanstvo (17), a znatno je mjesto dano religioznim ustanovama: prijenos Kovčega i uređenje bogoslužja u Jeruzalemu (13; 15 – 16), pripreme za gradnju Hrama (21 – 29). David je napra-

vio nacrt, skupio građu, uredio službe klera sve do u pojedinosti a ostvarenje prepustio svome sinu Salomonu. U povijesti Salomonovoj (2 Ljet 1 – 9) glavni dio zauzimaju gradnja Hrama, kraljeva molitva u času posvećenja te Božja obećanja kao odgovor. Počevši od rascjepa Ljetopisac se bavi samo judejskim kraljevstvom i Davidovom dinastijom. Kraljeve ocjenjuje po njihovoj vjernosti ili nevjernosti načelima saveza, koliko se približavaju ili udaljavaju od uzora što ga je dao David (2 Ljet 10 – 36). Poslije neredâ dolaze obnove od kojih su najdublje Ezekijina i Jošijina; ovaj posljednji kralj ima bezbožne nasljednike koji požuruju propast, ali Ljetopisi završavaju dopuštenjem, što ga je dao Kir, da se ponovno gradi Hram. Rečeno je da se ove knjige nastavljaju knjigama Ezre i Nehemije.

Za pisanje ove povijesti autor se služio u prvom redu kanonskim knjigama, knjigom Postanka i knjigom Brojeva za popise na početku, zatim prije svega knjigama o Samuelu i o Kraljevima. On ih upotrebljava slobodno, odabire ono što odgovara njegovu naumu, dodaje i oduzima. Ipak ne navodi nikad ove glavne izvore koje mi možemo provjeriti. Naprotiv poziva se na određeni broj drugih djela, na »knjige« kraljeva Izraela ili kraljeva Izraela i Jude, na jedan »midraš« o Knjizi o Kraljevima, na »riječi« ili »viđenja« ovog ili onog proroka. Ovi su nam spisi nepoznati a raspravlja se o njihovu sadržaju i njihovim međusobnim odnosima. Vjerojatno su opisivali razna kraljevanja u svjetlu proročkih intervencija. Nesigurno je da li se Ljetopisac služio i usmenim predajama.

Budući da je Ljetopisac imao na raspolaganju izvore za koje mi ne znamo a koji bi mogli biti vjerodostojni, nema razloga načelno sumnjati u sve ono što nadodaje kanonskim knjigama koje poznajemo. Svaki slučaj treba ispitati za sebe i novija istraživanja su u mnogim točkama opravdala Ljetopisca od nepovjerenja mnogih egzegeta.

No isto se tako događa da pruža informacije koje se ne mogu uskladiti s okvirom koji daju knjige o Samuelu ili o Kraljevima ili da svjesno mijenja ono što kažu ove knjige. Takav postupak, koji bi bio neoprostiv kod modernog povjesničara, čiji je zadatak pripovijedati i tumačiti slijed događaja, opravdava se nakanom autora: on nije povjesničar, on je teolog koji, u svjetlu starih iskustava a prije svega davidovskih iskustava, »promišlja« uvjete idealnog kraljevstva, dovodi u sintezu prošlost, sadašnjost i budućnost; prebacuje u Davidovo doba čitavo uređenje bogoslužja koje ima pred očima, ispušta sve što bi moglo umanjiti njegova junaka. Osim novih informacija što ih donosi, a čija se vrijednost može kontrolirati, njegovo djelo ne vrijedi toliko za rekonstrukciju prošlosti koliko kao slika stanja i težnji njegova vremena.

On naime piše za suvremenike. Podsjeća ih da život naroda zavisi od njegove vjernosti Bogu i da se ta vjernost izražava kroz poslušnost zakonu i redovitost bogoslužja oživljenog pravom pobožnošću. On želi od svoga naroda učiniti svetu zajednicu, na kojoj će se ostvariti obećanja dana Davidu. Pobožni ljudi judaizma u vrijeme Kristovo živjet će od duha Ljetopisca, katkada sa zastranama koje on nije predvidio. Njegovo naučavanje o nadmoći duhovnoga i o Božjem upravljanju svim svjetskim događajima ima trajnu vrijednost. Njega bi trebalo razmatrati u doba kao što je naše, kada izgleda da prodor profanoga beskrajno udaljuje uspostavljanje kraljevstva Božjega.

Ezrina *i* Nehemijina *knjiga čine u hebrejskoj Bibliji i Septuaginti jednu – »Ezrinu knjigu«. Kako je Septuaginta zadržala apokrifnu grčku Ezrinu knjigu i dala joj prvo mjesto (Ezra I), knjiga Ezrina i Nehemijina nazvana je tu Ezra II. U kršćansko vrijeme ova je podijeljena na dvije knjige i tu je podjelu slijedila Vulgata u kojoj je Ezra I = Ezra a Ezra II = Nehemija; apokrifna grčka Ezrina knjiga u Vulgati je nazvana Ezra III. Oznaka dviju knjiga po njihovim glavnim junacima, Ezri i Nehemiji, još je mlađa: ušla je u tiskana izdanja masoretske Biblije.*

Kao što je rečeno, Ezrina *i* Nehemijina *knjiga nastavak su djela Ljetopisca. Poslije pedeset godina sužanjstva, o kojima ne govori, on nastavlja povijest u trenutku kada je Kirov edikt, 538. g. pr. Kr., dozvolio Židovima da se vrate u Jeruzalem kako bi tamo obnovili Hram. Povratak je počeo odmah, ali su radovi na Hramu prekinuti zbog protivljenja Samarijanaca i bili su nastavljeni tek u vrijeme Darija I.; Hram je dovršen 515. g. U idućih pola stoljeća isti Samarijanci su priječili da se ponovno podignu zidine Jeruzalema (Ezr 1 – 6). U vrijeme Artakserksa dolazi u Jeruzalem s novom skupinom ljudi Ezra, pisar na perzijskom dvoru, zadužen za probleme Židova. Dobio je dokument koji ga ovlašćuje da smije u zajednicu uvesti Mojsijev zakon, priznat kao kraljevski zakon. Mora poduzeti stroge mjere protiv Židova koji su sklopili brakove s tuđinkama (Ezr 7 – 10). Nakon toga je Nehemija, peharnik Artakserksov, isposlovao dozvolu da ide u Jeruzalem kako bi podigao zidove. Ovaj je posao brzo završen unatoč protivljenju neprijatelja i grad je ponovno naseljen (Neh 1,1 – 7,72a). U međuvremenu je Nehemija imenovan upraviteljem. Ezra priređuje svečano čitanje Zakona, slavi se Blagdan sjenica, narod ispovijeda svoje grijehe i obvezuje se obdržavati Zakon (Neh 7,72b – 10,40). Slijede popisi, dodatne mjere i posveta zidova (11,1 – 13,3). Pošto se vratio u Perziju, Nehemija dolazi drugi puta sa zadatkom da suzbije određene nerede do kojih je došlo u zajednici (Neh 13,4–31).*

Kroz ovaj pregled se vidi da su te knjige jako važne za povijest židovske obnove poslije sužanjstva. Prva poglavlja Ezre dopunjavaju pouke koje se mogu izvući od proroka Hagaja, Zaharije i Malahije. Te su dvije knjige jedini izvor koji imamo o djelovanju Ezre i Nehemije. Nastale su prije Ljetopisa, a osobito koriste i doslovno navode suvremene dokumente: popise povratnika ili stanovnika Jeruzalema, dokumente perzijskih kraljeva, dopisivanje s dvorom, posebno Ezrin izvještaj o njegovu poslanju i zapise u kojima se Nehemija opravdava.

Unatoč ovom obilju izvora, tumačenje Ezre *i* Nehemije *puno je problema jer su dokumenti koje tu nalazimo ispremetani. Popis povratnika dan je dva puta, Ezr 2 i Neh 7; u odsjeku Ezr 4,6 – 6,18, koji je pisan aramejski, priča se o događajima iz vremena Darija poslije događaja iz vremena Kserksa i Artakserksa, premda su se zapravo zbili pola stoljeća ranije. Spisi koji potječu od Ezre i Nehemije bili su rastavljeni na dijelove, pa opet spojeni. Koristeći točne podatke koji su tu dani, Ezrin izvještaj može se rekonstruirati u ovom redoslijedu: Ezr 7,1 – 8,36; Neh 7,72b – 8,18; Ezr 9,1 – 10.44; Neh 9,1–37.*

Ali ovaj dokument preradio je Ljetopisac, koji je neke dijelove stavio u treće lice, a još su nadodani: popis prijestupnika (Ezr 10,18.20–44) i molitve (Ezr 9,6–15 i Neh 9,5–37). Nehemijini zapisi obuhvaćaju ove dijelove: 1 – 2; 3,33 – 7,5; 12,27 – 13,31. Ljetopisac je tu ubacio spis o ponovnom podizanju zidina, 3,1–32. Popis prvih Sionista (7,6–72a) uspoređan je sa Ezr 2. Gl. 10 drugi je arhivski spis, koji potvrđuje obveze koje je zajednica preuzela kod druge Nehemijine misije (gl. 13). Okvir gl. 11 sastavljen je od Ljetopisca; u nj su uvršteni popisi stanovništva Jeruzalema i Judeje, a u gl. 12 popisi svećenika i levita.

Čini se da je Ljetopisac htio raditi po tematskim cjelinama. U Ezr 1 – 6 glavna je tema obnova Hrama u vrijeme Darija: sažeo je u jedan postupne povratke iz sužanjstva, stavio u drugi plan lik Šešbasara u korist Zerubabela, načinio neku vrstu protusamarijanskog spisa. U nastavku knjiga predstavio je Ezru i Nehemiju kako rade zajedno na ostvarenju istog djela.

Ovaj način literarne kompozicije predstavlja velike probleme za povjesničare. Najdiskutiranije i najteže pitanje tiče se kronologije Ezre i Nehemije. Po redoslijedu knjige Ezra je došao u Jeruzalem 458., sedme godine Artakserksa I. (Ezr 7,8), a Nehemija mu se pridružio god. 445., dvadesete godine istoga kralja (Neh 2,1). Ostao je dvanaest godina (Neh 13,6), dakle sve do 433. g., otputovao je u Perziju na neodređeno vrijeme i vratio se ponovno na drugi boravak, još u vrijeme Artakserksa I. koji je umro tek 424. g. Ovaj tradicionalni redoslijed drže dobri egzegeti, koji međutim prema točnim podacima same knjige ograničavaju Ezrino poslanje na samo jednu godinu, i tako bi Ezra otputovao prije dolaska Nehemije. Drugi egzegeti naprotiv mijenjaju poredak, jer im se čini da Ezrino djelo pretpostavlja kako je Nehemijino već dovršeno. Podaci za Ezru ne odnose se, kao Nehemijini, na kraljevanje Artakserksa I., nego na kraljevanje Artakserksa II., i Ezra bi došao tek 398. g. Konačno, slažući se da je Ezra došao iza Nehemije, ali ne prihvaćajući promjenu kraljevstva, o kojoj tekst ne kaže ništa, neki noviji egzegeti pretpostavljaju da je Ezra došao u vremenu između dviju Nehemijinih misija, uz cijenu korekture teksta Ezr 7,8: Ezra bi došao ne u sedmoj, nego u tridesetsedmoj godini Artakserksa, god. 428.

Svako od tih rješenja može navesti dobre razloge, ali isto tako svako od njih se sukobljava s poteškoćama; problem treba ostaviti otvoren. Jedna jedina točka je sigurna: djelovanje Nehemije u Jeruzalemu od 445–433 pr. Kr.

Za vjersko shvaćanje tih knjiga problem je uostalom drugotnog značenja. Sukladno nakani autora one daju sintetički, ali ne iskrivljen, pregled židovske obnove, a da bi se ona shvatila, važnije je poznavati ideje koje su je pokretale, nego točan slijed događaja. Zahvaljujući liberalnoj vjerskoj politici koju su Ahemenidi primjenjivali u svom carstvu, Židovi su se vratili u Obećanu zemlju, ponovno uspostavili bogoštovlje, obnovili Hram, ponovno podigli zidove Jeruzalema i živjeli ravnajući se po zakonu Mojsijevu u zajednici kojom su upravljali ljudi iz njihova naroda. To ih je stajalo samo lojalnosti, a nju nije bilo teško držati prema središnjoj vlasti koja je poštivala njihove običaje. Ovo je važan događaj: rođenje judaizma koje je bilo pripravljeno dugim razmišljanjima u sužanjstvu, a potpomognuto djelovanjem providnosnih ljudi.

Poslije Zerubabela, koji je obnovio Hram, ali čiji mesijanski naslov, priznat od Hagaja i Zaharije (Hag 2,23; Zah 6,12s), Ljetopisac ne spominje, pioniri ove obnove bili su Ezra i Nehemija. Sa svojim trima bitnim idejama: izabrani narod, Hram, Zakon, Ezra je stvarno otac judaizma. Njegova goruća vjera i potreba očuvati zajednicu koja se obnavlja, tumače nepopustljivost njegovih reformi i posebne propise koje je postavio svojima. On je uzor pismoznanaca i njegova osoba postajala je sve važnija u židovskoj predaji. Nehemija je u službi istih ideja, ali djeluje na drugoj razini: u Jeruzalemu što ga je obnovio i ponovno naselio daje svom narodu mogućnost i volju za nacionalni život. Njegov spis, koji je osobniji od Ezrina izvještaja, pokazuje nam ga kao čovjeka osjetljiva i humana, koji ulaže svega sebe, ali ujedno mudra i promišljena, koji se pouzdaje u Boga, komu se često moli. On je ostavio

veličanstvenu uspomenu i Ben Sirah pjeva hvalospjev onomu »koji je podigao naše zidove razvaljene« (Sir 49,13).

Nije neobično da u ponovnom okupljanju zajednice oko Hrama a pod okriljem Zakona, Ljetopisac vidi ostvarenje teokratskog ideala, što ga je hvalio u knjigama Ljetopisa. On dobro zna da to ostvarenje nije savršeno i da valja čekati drugo, ali više nego u Ljetopisima ovisan je o dokumentima koje donosi: zadržava njihov partikularistički ton, koji ispričavaju okolnosti, respektira njihovu šutnju o mesijanskoj nadi, šutnju bez sumnje nadahnutu časnom lojalnošću. On piše usred one epohe 4.–3. st. prije Krista koju tako slabo poznamo a u kojoj se jeruzalemska zajednica, povučena u sebe, u šutnji obnavljala i duhovno produbljivala.

PRVA KNJIGA LJETOPISA

I. David i njegova rodoslovlja[a]

1. OD ADAMA DO IZRAELA[b]

||Post 5 **Tri velike skupine**

1 Adam, Šet, Enoš, [2]Kenan, Mahalalel, Jared,
[3]Henok, Metušalah, Lamek, [4]Noa, Šem,
Ham i Jafet.

t 10 2-4 **Jafetovci**

[5]Sinovi Jafetovi: Gomer, Magog, Madaj, Javan,
Tubal, Mešek i Tiras. [6]Gomerovi sinovi: Aškenaz,
Rifat i Togarma. [7]Javanovi sinovi: Eliša, Taršiš,
Kitijci i Dodanci.

Hamovci

10 6-8 [8]Hamovi sinovi: Kuš, Misrajim, Put i Kanaan.
[9]Kuševi sinovi: Seba, Havila, Sabta, Rama i Sab-
teka; Ramini sinovi: Šeba i Dedan. [10]Kušu se rodi
Nimrod, koji bijaše prvi vlastodržac na zemlji.
10 13-18 [11]Od Misrajima potekli su Ludijci, Anamijci, Le-
habijci, Neftuhijci, [12]Patrušani i Kasluhijci, od kojih
su potekli Filistejci i Kaftorci. [13]Kanaan rodi Sido-
na, svog prvenca, i Heta, [14]i Jebusejce, Amorejce,
Girgašane, [15]Hivijce, Arkijce, Sinijce, [16]Arvadijce,
Semarijce i Hamatijce.

10 22-29 **Šemovci**

[17]Šemovi sinovi: Elam, Ašur, Arpakšad, Lud i
Aram. Aramovi sinovi: Us, Hul, Geter i Mešek.
[18]Arpakšadu se rodi Šelah, Šelahu se rodi Eber.
[19]Eberu se rodiše dva sina: jednom bješe ime Peleg,
jer se za njegova doba razdijelila zemlja. Njegovu
je bratu bilo ime Joktan.
[20]Od Joktana se rodiše Almodad, Šelef, Hasar-
mavet, Jerah, [21]Hadoram, Uzal, Dikla, [22]Obal,
Abimael, Šeba, [23]Ofir, Havila i Jobab. Svi su to
sinovi Joktanovi.

Od Šema do Abrahama ||Post 11 10-26

[24]Šem, Arpakšad, Šalah, [25]Eber, Peleg, Rau,
[26]Serug, Nahor, Tarah, [27]Abram, to jest Abraham.
[28]Abrahamovi sinovi: Izak i Jišmael. [29]Ovo je nji-
hovo rodoslovlje:

Jišmaelci

Jišmaelov prvenac Nebajot, zatim Kedar, Ad- ||Post 25 13-16
beel, Mibsam, [30]Mišma, Duma, Masa, Hadad, Te-
ma, [31]Jetur, Nafiš i Kedma. To su Jišmaelovi sino-
vi.
[32]Sinovi Keture, Abrahamove inoče: ona rodi Zi- ||Post 25 2-4
mrana, Jokšana, Medana, Midjana, Jišbaka i Šua-
ha. Sinovi Jokšanovi jesu: Šeba i Dedan. [33]Midja-
novi su sinovi bili: Efa, Efer, Henok, Abida i El-
daa. Svi su oni bili Keturini sinovi.

Izak i Ezav

[34]Abrahamu se rodi Izak; Izakovi su sinovi bili: ||Post 25 19
Ezav i Izrael. [35]Ezavovi su sinovi bili: Elifaz, ||Post 36 10-13
Reuel, Jeuš, Jalam i Korah. [36]Elifazovi su sinovi
bili: Teman, Omar, Sefi, Gatan, Kenaz, Timna i ||Post 36 15-17
Amalek. [37]Reuelovi su sinovi bili: Nahat, Zerah,
Šama i Miza.

a) Gl. 1 – 9 sastavljene su gotovo isključivo od rodoslovnih lista. Rodoslovlja u Post 1 – 12 dolaze do Abrahama; ova u 1 Ljet dolaze do Šaula i tako pripremaju povijest Davida, glavnog junaka Ljetopisâ. Valja usporediti Isusova rodoslovlja, Mt 1,1–17; Lk 3,23–38. Ljetopisac upotrebljava Petoknjižje u njegovu konačnom obliku i prve povijesne knjige; k tome nadodaje informacije, vjerojatno autentične, koje potječu iz drugih izvora koji su mu bili pristupačni. Ova su rodoslovlja bila obilno upotpunjena poslije Ljetopisca, ali u istom duhu. Kao i drugdje u Bibliji ova rodoslovlja često iskazuju tek labave odnose u rodbinstvu ili susjedstvu; zemljopisna imena postaju osobnima. Hebrejski tekst i prijevodi pružaju mnogo varijanti koje ovdje neće biti detaljno iznesene.

b) Skraćujući duge liste iz Post 5 i 11 i preuzimajući važne odsjeke iz Post 10 pisac ne drži važnima sve koji su proizašli od prvog čovjeka, nego samo Semita Abrahama te njegove sinove Izaka i Jakova.

||Post 36 20-28

Seir

[38]Seirovi su sinovi bili: Lotan, Šobal, Sibeon,
Ana, Dišon, Eser i Dišan. [39]Lotanovi su sinovi bili:
Hori i Homam; Lotanova je sestra bila Timna.
[40]Šobalovi su sinovi bili: Alvan, Manahat, Ebal,
Šefi i Onam. Sibeonovi su sinovi bili: Aja i Ana.
[41]Anin je sin bio Dišon, a Dišonovi su sinovi bili:
Hamram, Ešban, Jitran i Keran. [42]Eserovi su sinovi
bili: Bilhan, Zaavan i Jaakan. Dišonovi su sinovi
bili Us i Aran.

||Post 36 31-39

Edomski kraljevi

[43]Evo kraljeva koji su kraljevali u zemlji edom-
skoj prije nego je zavladao kralj sinova Izraelovih:
Bela, sin Beorov; gradu mu je bilo ime Dinhaba.
[44]Kad je umro Bela, na njegovo se mjesto zakraljio
Jobab, sin Zareha iz Bosre. [45]Kad je umro Jobab,
zakraljio se na njegovo mjesto Hušam iz temanske
zemlje. [46]Kad je umro Hušam, zakraljio se na nje-
govo mjesto Bedadov sin Hadad, koji je potukao
Midjance na Moapskom polju; gradu mu je bilo
ime Avit. [47]Kad je umro Hadad, zakraljio se na
njegovo mjesto Samla iz Masreke. [48]Kad je umro
Samla, zakraljio se na njegovo mjesto Šaul iz Re-
hobota na Rijeci. [49]Kad umrije Šaul, zavlada Baal
Hanan, Akborov sin. [50]Kad je umro Baal Hanan,
zavladao je Hadad; gradu mu je bilo ime Pai. Žena
mu se zvala Mehetabela. Bila je kći Matredova iz
Me Zahaba.

Edomski knezovi ||Post 36 40-43

[51]Kad je umro Hadad, nastali su knezovi u Edo-
mu: knez Timna, knez Alva, knez Jetet, [52]knez
Oholibama, knez Ela, knez Pinon, [53]knez Kenaz,
knez Teman, knez Mibsar, [54]knez Magdiel i knez
Iram. To su bili knezovi edomski.

2. *JUDA*

||Post 35 23-26

Izraelovi sinovi

2 Evo Izraelovih sinova: Ruben, Šimun, Levi,
Juda, Jisakar i Zebulun, [2]Dan, Josip i Benja-
min, Naftali, Gad i Ašer.

Judini potomci[a]

||Post 38 2-5 [3]Judini sinovi: Er, Onan i Šela. Ta mu je tri ro-
||Post 38 7 dila Kanaanka, Šuina kći. Ali Er, Judin prvenac,
bijaše nevaljao u Jahvinim očima i Jahve ga pogu-
||Post 38 27-30 bi. [4]Njegova nevjesta Tamara rodi mu Peresa i Ze-
raha. U svemu je bilo pet Judinih sinova.
||Post 46 12 [5]Peresovi su sinovi bili: Hesron i Hamul.
||1 Kr 5 11 [6]Zerahovi su sinovi bili: Zimri, Etan, Heman,
Kalkol i Dara; u svemu pet.
Jš 7 [7]Karmijevi su sinovi bili: Akar, koji je nanio zlo
Izraelu prekršivši kletvu.
[8]A sinovi Etanovi: Azarja.

Davidovo podrijetlo

[9]Hesronovi sinovi koji mu se rodiše bijahu: Je-
rahmeel, Ram i Kelubaj[b].
||Br 1 7 [10]Ram rodi Aminadaba, a Aminadab rodi Nah-
||Rut 4 19-22 šona, kneza Judinih sinova. [11]Nahšon rodi Salmu,
Salma rodi Boaza. [12]Boaz rodi Obeda, Obed rodi
Jišaja. [13]Jišaj rodi prvenca Eliaba, drugog Abinada-
ba, trećeg Šimu, [14]četvrtog Netanela, petog Rada-
ja, [15]šestog Osema, sedmoga Davida. [16]Sestre im:
Sarviju i Abigajilu. Sarvijini su sinovi bili: Abišaj,
Joab, Asahel, trojica. [17]Abigajila je rodila Amasu,
Amasin je otac bio Jišmaelac Jeter.

Kaleb Jš 14 6+

[18]Hesronov sin Kaleb imao je sa ženom Azubom[c] 1 Ljet 2 42s; 4 11s
i s Jeriotom sinove, a sinovi su mu bili: Ješer, Šo-
bab i Ardon. [19]Kad je umrla Azuba, uze Kaleb za
ženu Efratu i ona mu rodi Hura. [20]Hur rodi Urija,
a Uri rodi Besalelu.
[21]Potom Hesron uze kćer Makira, oca Gileado-
va; uzeo ju je za ženu kad mu je bilo šezdeset go-
dina i ona mu rodi Seguba. [22]Segub rodi Jaira, koji
je imao dvadeset i tri grada u gileadskoj zemlji.
[23]Ali su Gešurci i Aramejci osvojili od njih Jairova Br 32 41-42
Sela, Kenat sa selima, šezdeset gradova. To su sve
osvojili sinovi Makira[d], oca Gileadova.
[24]Kad je umro Hesron u Kaleb Efrati[e], Hesro-
nova žena Abija rodi mu Ašhura, oca Tekoina.

Jerahmeel

[25]Sinovi Jerahmeela, Hesronova prvenca, bili su: 1 Sam 27 10
prvenac Ram, pa Buna, Oren, Osem i Ahija. [26]Je-
rahmeel je imao i drugu ženu, zvala se Atara, koja

a) Ljetopisac počinje s Judom, s Davidovim plemenom (rr. 3–17). Sve ostalo u poglavlju okuplja popise raznog podrijetla (dva rodoslovlja Kalebita) oko grupa koje su s ujedinile s Judom. To su vjerojatno dodaci.
b) »Kelubaj«, kao i Kelub (4,11), mogao bi biti identičan s Kalebom (2,18; usp. Jš 14,6+).
c) »sa ženom Azubom« – prijevodi; »rodi Azuba, žena« – TM, ali usp. r. 19.
d) Konj.; TM »Svi su oni bili sinovi Makira«.
e) »u Kaleb Efrati« po TM; BJ po LXX »Kaleb uze Efratu«.

je bila Onamova majka.

27 Sinovi Rama, Jerahmeelova prvenca, bili su Maas, Jamin i Eker.

28 Onamovi su sinovi bili: Šamaj i Jada; Šamajevi sinovi: Nadab i Abišur. 29 Abišurova se žena zvala Abihajla, koja mu rodi Ahbana i Molida. 30 Nadabovi su sinovi bili: Seled i Afajim, ali je Seled umro bez djece. 31 Sinovi su Afajimovi bili: Jiši; Jišijevi sinovi: Šešan; Šešanov sin Ahlaj. 32 Sinovi Jade, brata Šamajeva, bili su: Jeter i Jonatan; ali je Jeter umro bez djece. 33 Jonatanovi su sinovi bili: Pelet i Zaza.

To su bili Jerahmeelovi sinovi.

34 Šešan nije imao sinova[a], nego kćeri; ali je Šešan imao slugu Egipćanina po imenu Jarhu. 35 Zato je Šešan dao kćer sluzi Jarhi za ženu i ona mu rodi Ataja. 36 Ataj rodi Natana, Natan rodi Zabada. 37 Zabad rodi Eflala, Eflal rodi Obeda; 38 Obed rodi Jehua, Jehu rodi Azarju, 39 Azarja rodi Helesa, Heles rodi Elasu; 40 Elasa rodi Sismaja, Sismaj rodi Šaluma, 41 Šalum rodi Jekamju, Jekamja rodi Elišamu.

Kaleb[b]

42 Sinovi Kaleba, Jerahmeelova brata, bili su: njegov prvenac Meša, otac Zifov; sinovi oca[c] Mareše bili su: Hebron. 43 Hebronovi sinovi Korah, Tapuah, Rekem i Šema. 44 Šema rodi Rahama, oca Jorkoamova, a Rekem rodi Šamaja. 45 Šamajev je sin bio Maon, a Maon je bio otac Bet-Sarov.

46 Efa, Kalebova inoča, rodila je Harana, Mosu i Gazeza; Haran je rodio Gazeza.

47 Johdajevi su sinovi bili: Regem, Jotam, Gešan, Felet, Efa i Šaaf.

48 Maaka, Kalebova inoča, rodila je Šebera i Tirhanu. 49 Rodila je Šaafa, oca Madmanina, Ševu, oca Makbenina, i oca Gibina; a Kalebova je kći bila Aksa. Jš 15 16-19

50 To su bili sinovi Kalebovi.

Hur[d]

A sinovi Hura, Efratina prvenca: Šobal, otac Kirjat Jearimov, 51 Salma, otac Betlehemov, i Haref, otac Bet-Gaderov. 52 A sinovi Šobala, oca Kirjat Jearimova: Reaja, polovica Manahaćana. 53 Kirjatjearimske su porodice bile: Jitrani, Pućani, Šumaćani i Mišrani; od njih su potekli Soraćani i Eštaoljani. 2 19; 4 1s — Suci 13 2; 18 2

54 Salmini su sinovi: Betlehem, Netofaćani, Atrot, Bet Joab i polovina Manahaćana, Saraćani. 55 Književničke obitelji koje su živjele u Jabesu bile su: Tiraćani, Simeaćani, Sukaćani. To su Kinejci koji su potekli od Hamata, oca Rekabova doma. Br 24 21+ 2 Kr 10 15

3. KUĆA DAVIDOVA[e]

Davidovi sinovi

3 Ovo su Davidovi sinovi koji mu se rodiše u Hebronu: prvenac Amnon od Jizreelke Ahinoame, drugi Daniel od Karmelke Abigajle, 2 treći Abšalom, sin Maake, kćeri Talmaja, gešurskoga kralja, četvrti Adonija, sin Hagitin, 3 peti Šefatja od Abitale, šesti Jitream od njegove žene Egle. 4 Šest mu se sinova rodilo u Hebronu, gdje je kraljevao sedam godina i šest mjeseci; a trideset je i tri godine kraljevao u Jeruzalemu. 5 Ovi mu se sinovi rodiše u Jeruzalemu: Šimeja, Šobab, Natan i Salomon; četiri od Bat-Šebe[f], kćeri Amielove. 6 Jibhar, Elišama, Elifalet, 7 Nogah, Nefeg, Jafija, 8 Elišama, Elijada, Elifelet: devet.

9 Sve Davidovi sinovi osim inočkih sinova i njihove sestre Tamare. 2 Sam 13 1s

Judini kraljevi[g]

10 Salomonov je sin bio Roboam, njegov sin Abija, njegov sin Asa, njegov sin Jošafat, 11 njegov sin Joram, njegov sin Ahazja, njegov sin Joaš, 12 njegov sin Amasja, njegov sin Azarja, njegov sin Jotam, 13 njegov sin Ahaz, njegov sin Ezekija, njegov sin Manaše, 14 njegov sin Amon, njegov sin Jošija. 15 Jošijini su sinovi bili: prvenac Johanan, drugi Jojakim, treći Sidkija, četvrti Šalum. 16 Jojakimovi su sinovi bili: Jekonija, njegov sin, i Sidkija, njegov sin. 2 Ljet 36 1s

a) Predaja različita od one u r. 31.
b) Drugi rodoslovni popis Kalebovih potomaka (usp. rr. 18s) koji bez sumnje odgovara drugom vremenu, kad su se odnosi u klanu promijenili.
c) »sinovi oca (Mareše)« – TM; BJ konj. »njegov sin, (Mareša)«.
d) Hur, »prvenac Efratin«, spomenut je samo jednom kao sin Kalebov (r. 19, ali usp. rr. 24,42; 3,15). Nasuprot grani Kalebovoj (usp. Jš 14,6+) čini se da Hur predstavlja čistu judejsku granu koja se je od Betlehema-Efrate proširila prema sjeverozapadu (Kirjat-Jearim, Sorea, Eštaol).
e) Ova gl. koja nastavlja Davidov rod sve do poslije sužanjstva nije na svom mjestu u ovoj rasporedbi plemena; u najmanju ruku trebala bi slijediti iza 2,17, ali je vjerojatno da se radi o dodatku. Popis Davidovih sinova rođenih u Jeruzalemu (rr. 5–8) ponovljen je u 14,3–7.
f) »Bat-Šebe« po LXX i Vg; TM »Bat-Šue«.
g) Ovaj popis je ovisan o knjizi Kr. – Šalum, Jošijin sin, identičan je s Joahazom iz 2 Kr 23,30s; usp. Jr 22,11.
h) Neki rkpp. imaju »Joahaz« umjesto »Johanan«.

Nakon sužanjstva[a]

[17]Sinovi sužnja Jekonje bili su Šealtiel, njegov
sin, [18]Malkiram, Pedaja, Šenasar, Jekamja, Jošama
i Nebadja. [19]Pedajini su sinovi bili: Zerubabel[b] i Ši-
mej; Zerubabelovi sinovi: Mešulam i Hananija, i
sestra im Šelomita[c]. [20]Hašuba, Ohel, Berekja, Ha-
sadja i Jušab-Hesed, njih petorica. [21]Hananijini su
sinovi bili: Pelatja i Jišaja, Refajini sinovi, Arnanov
sin, Obadjin sin, Šekanijin sin[d]. [22]Šekanijini su si- Ezr 8 3
novi bili: Šemaja, a Šemajini su sinovi bili: Hatuš,
Jigal, Barijah, Nearja i Šafat, šestorica. [23]Nearjini
su sinovi bili Elijoenaj, Ezekija i Azrikam, trojica.
[24]Elijoenajevi su sinovi bili Hodavja, Elijašib, Fela-
ja, Akub, Johanan, Delaja i Anani, sedmorica.

4. *JUŽNA PLEMENA*[e]

Juda – Šobal

2 3 **4** Judini su sinovi bili: Peres, Hesron, Karmi,
Hur i Šobal.
[2]Šobalov sin Reaja rodi Jahata, a Jahat rodi
Ahumaja i Lahada. To su soratski rodovi.

2 50+ **Hur**

[3]Ovo su sinovi od oca Etama: Jizreel, Jišma i Jid-
baš, a njihovoj je sestri bilo ime Haslelponija.
[4]Fenuel je bio otac Gedoru, a Ezer je bio Hušin
otac.

Ašhur

To su bili sinovi Hura, prvenca Efrate, oca Be-
tlehema. [5]A otac Tekoe Ašhur imao je dvije žene,
Helu i Naaru.
[6]Naara mu je rodila Ahuzama, Hefera, Tem-
nance i Ahaštarce. To su Naarini sinovi.
[7]Helini su sinovi bili: Seret, Sohar i Etnan.
[8]Kos rodi Anuba i Hasobebu i porodice Haru-
2 55 mova sina Aharhela. [9]Jabes je bio izvrsniji među
Post 35 18 braćom i mati mu je nadjela ime Jabes govoreći:
»Rodila sam ga s bolom[f].« [10]Jabes je prizvao Izrae-
lova Boga govoreći: »Ako me odista blagoslivljaš,
raširi moje područje, neka bude tvoja ruka uza me
i sačuvaj me oda zla, tako da se ne mučim!« Ispuni
mu Bog za što ga je molio.

Kaleb Jš 14 6+ 1 Ljet 2 18

[11]Šuhin brat Kelub rodi Mehira; on je bio Ešto-
nov otac. [12]Od Eštona poteče Bet Rafa, Paseah i 2 9+
Tehina, otac Ir Nahaša. To su Rekini ljudi.
[13]A Kenazovi su sinovi bili: Otniel i Seraja. Ot- ||Suci 1 13
nielovi sinovi: Hatat i Meonotaj. [14]Meonotaj rodi
Ofru; Šeraja rodi Joaba, oca onih što žive u Dolini
rukotvoraca[g], jer bijahu rukotvorci. Neh 11 35
[15]Sinovi Jefuneova sina Kaleba bili su: Ir, Ela i ||Br 13 6
Naam; Elin je sin bio Kenaz.
[16]Jehalelelovi su sinovi bili Zif, Zifa, Tirja i
Asrael.
[17]Ezrini sinovi: Jeter[h], Mered, Efer i Jalon; Jeter
rodi Mirjamu, Šamaja i Jišboha, Eštemoina oca.
[18]Njegova žena Judejka rodila je Jereda, Gedorova
oca, Hebera, Sokova oca, i Jekutiela, Zanoahova
oca. To su bili sinovi Bitje, faraonove kćeri koju je
za ženu uzeo Mered.
[19]Sinovi Hodijine žene, sestre Nahama, Keilina
oca, bili su: Šimun, otac Jomama Garmijca, i Ešte-
moa Maakaćanin.
[20]Šimunovi su sinovi bili: Amnon, Rina, Ben-Ha-
nan i Tilon. Išijevi sinovi: Zohet i Ben-Zohet.

Šela[i]

[21]Sinovi Judina sina Šele bili su: Er, Lekin otac, 2 3
Lada, Marešin otac, i obitelji platnarske kuće u Bet
Ašbeji; [22]Jokim i ljudi iz Kozebe Joaš i Saraf, koji

a) Ovaj popis seže bez sumnje do vremena samog Ljetopisca.
b) U svim drugim tekstovima (usp. Ezr 3,2; Hag 1,1) Zerubabel je sin Šealtielov.
c) BJ počinje r. 20 sa »Mešulamovi su sinovi bili«, što nedostaje u TM.
d) »Refajini sinovi, Arnanov sin, ...« po TM; BJ po LXX »njegov sin Refaja, njegov sin Arnan, ...«.
e) Podaci o Judi, Huru i Kalebu paralelni su s podacima iz gl. 2, ali s imenima koja su većim dijelom različita. Dodaju se novi podaci koji se odnose na Ašhura i Šelu. Moguće je da je i ovaj dio, koji inače koristi stare predaje, umetnut a da prvotni tekst prelazi neposredno s bilješke o Judi (2,1–17) na Šimuna (4,24s).
f) Igra riječi između *Ja'bes* i *'oseb* »bol«.
g) »(onih što žive u) Dolini rukotvoraca«: BJ donosi izvorno ime »Ge-Harašim«. Usp. Neh 11,35.
h) »Jeter« po LXX; BJ »ona« (= Bitja, usp. r. 18).
i) Ovaj se popis razlikuje od prethodnih. Obiteljski odnosi između Betlehema i Moaba izneseni su isto tako u 1 Sam 22,3 i u knjizi Rutinoj. – Rukotvorstvo je bilo obiteljsko i nasljedno zanimanje (usp. već r. 14); izbor mjesta stanovanja zavisio je od geografskih i ekonomskih uvjeta.

su vladali nad Moabom[a] i vratili se u Betlehem[b].
Ali su to stari događaji. 23To su bili lončari koji su
živjeli u Netajimu i u Gederi kod kralja i bili su
ondje zaposleni u njega.

Šimun[c]

46 10 24Šimunovi su sinovi bili Nemuel, Jamin, Jarib,
26 12s Zerah i Šaul. 25Njegov je sin bio Šalum, a njegov
29-30 je sin Mibsam, njegov sin Mišma. 26Mišmini su si-
13-14 novi bili: Hamuel, sin mu, i njegov sin Zakur i nje-
gov sin Šimej. 27Šimej je imao šesnaest sinova i šest
kćeri; njegova braća nisu imala mnogo sinova, i sve
njihove porodice nije bilo tako mnogo kao Judinih
19 1-8 sinova. 28Živjeli su u Beer Šebi, Moladi i Hasar
Šualu, 29u Bilhi, u Esemu, u Toladu, 30u Betuelu,
u Hormi, u Siklagu, 31u Bet Markabotu, u Hasar
Susimu, u Bet Biriju i u Šaarajimu. To su bili nji-
hovi gradovi do Davidova kraljevanja. 32A njihova
su naselja bila: Etam i Ajin, Rimon, Token i Ašan,
pet gradova. 33I sva njihova naselja što su bila oko
tih gradova do Baala. To su bili njihovi stanovi i
njihovi plemenski popisi.

34Mešobad, Jamlek i Amasjin sin Joša, 35Joel i
Jehu, sin Jošibje, sina Serajina, sina Asielova, 36E-
lijoenaj, Jaakoba, Ješohaja, Asaja, Adiel, Jesimiel
i Benaja, 37Ziza, sin Šifija, sina Alonova, sina Jeda-
jeva, sina Šimrijeva, sina Šemajina. 38Ti su imeno- Br 1 2
vani bili starješine svojim rodovima i njihove su se
porodice veoma umnožile. 39Zato su otišli do mje-
sta kako se ide u Gedor[d] do istočne strane doline
da traže pašu stoci. 40Našli su obilatu i dobru pašu
i prostranu, sigurnu i mirnu zemlju. Budući da su
ondje prije živjeli Hamovi potomci, 41Šimunovci,
poimence popisani, navališe za vremena judejskoga
kralja Ezekije te razbiše njihove šatore i njihove
zaklone[f] koji se nađoše ondje. Baciše na njih kle- Jš 6 17+
tvu, koja traje do današnjega dana, i nastaniše se
na njihovo mjesto jer su ondje bili pašnjaci za nji-
hovu stoku.
42Onda su neki među onima što su pripadali Ši-
munovim sinovima, njih pet stotina, izbili na pla-
ninu Seir, na čelu s Felatjom, Nearjom, Refajom i
Uzielom, Išijevim sinovima. 43Oni pobiše ostatak
koji se spasio između Amalečana i naseliše se ondje Izl 17 8+
do današnjega dana.

5. *PREKOJORDANSKA PLEMENA*

Ruben

5 Sinovi Izraelova prvenca Rubena. On je doi-
35 22 sta bio prvenac; ali kad je oskvrnuo očevu
postelju, njegovo je pravo prvorodstva bilo dano
sinovima Izraelova sina Josipa, ali im nije bilo upi-
sano u rodovnik, 2jer je Juda nadvladao među bra-
ćom, a od njega se rodio knez. Ipak je pravo prvo-
46 9 rodstva pripalo Josipu[g]. 3Sinovi Izraelova prvenca
26 5s Rubena bili su Henok, Falu, Hesron i Karmi.

Joel[h]

4Joelovi sinovi: njegov sin Šemaja, njegov sin
Gog, njegov sin Šimej, 5njegov sin Mika, njegov
sin Reaja, njegov sin Baal, 6njegov sin Beera, koga
je odveo u sužanjstvo asirski kralj Tiglat Pileser;
on je bio poglavar Rubenova plemena.
7Njegovoj braći, po obiteljima, kad su se zapisali
u plemenski rodovnik po naraštajima, bio je pogla-
var Jeiel, Zaharija, 8Bela, sin Azazov, sin Šemin,
sin Joelov.

Rubenova naseobina

On je živio u Aroeru i do Neba i Baal Meona.
9Prema istoku njegova se zemlja prostirala do ulaza ||Br 32 37s
u pustinju, od rijeke Eufrata, jer mu se stoka um-
nožila u gileadskoj zemlji.
10Za Šaulovih vremena vojevali su s Hagrijcima
koji su izginuli od njihove ruke; tako su se naselili
u njihove šatore po svemu istočnom području od
Gileada[i].

a) Usp. Rut 1. – »koji su vladali nad Moabom«: BJ »koji su se oženili u Moabu«.
b) »vratili se u Betlehem« – *vajjašubû bêt lehem* (konj.); *vajjašûbê lahem* – TM (oštećen).
c) Ovaj dio sadrži: rodoslovlje (rr. 24–27); popis gradova (r. 28–33); seljenja klanova (rr. 34–43). R. 31b navodi Davidovo kraljevanje kao vrijeme sjedinjenja Šimuna s Judom (usp. popis u Jš 15), gdje su ti gradovi nabrojeni među judejskima. Pripadnici Šimunova plemena jako su dugo sačuvali svoj način polunomadskog života (usp. r. 39s).
d) »Gedor« po TM; BJ po LXX »Gerar«.
e) Prema 1,8 Hamovi sinovi u isto su vrijeme stanovnici Kanaana i Afrike. Ovdje označavaju jednostavno Neizraelce.
f) »(njihove) zaklone«: drugi prijevod »Meunjane« (usp. 2 Ljet 20,1).
g) Ljetopisac koji je naklonjen Davidu i njegovoj dinastiji izjednačuje prednost danu Judi u Post 49,10 sa tradicijom koja smatra Josipa prvorođencem (usp. Pnz 33,17+). LXX popravlja »pravo prvorodstva« u »blagoslov«.
h) Ovi su podaci vlastiti Ljetopiscu, koji ne određuje točno vezu između Joela i Rubena. Tiglat-Pileserova deportacija 732. g. (usp. 2 Kr 15,29) pogodila je i Gilead, boravište Rubenova plemena.
i) Rubenovo pleme dosta je brzo nestalo, a njegovi su se ostaci raspršili. Prema ovom tekstu se čini da su neke grupe iz Rubenova plemena vodile polunomadski život na rubovima istočne pustinje sve do Šaulova vremena kada su pali pod udarcima hagarjanskih Arapa.

Gad[a]

Jš 13 24-28 · Post 46 16 · Br 26 15-18 · Pnz 3 10s
11Gadovi su sinovi živjeli blizu njih u bašanskoj
zemlji do Salke. 12Poglavar je bio Joel, a drugi Šafan, pa Janaj i Šafat u Bašanu.
13Njihova su braća po svojim rodovima bila: Mihael, Mešulam, Šeba, Joraj, Jakan, Zija, Eber, sedmorica.
14To su bili sinovi Abihajila, sina Hurija, sina Jaroaha, sina Gileada, sina Mihaela, sina Ješišaja, sina Jahdona, sina Buza.
15Ahi, sin Abdiela, Gunijeva sina, bio je poglavar njihova roda.
16Živjeli su u Gileadu i u njihovim zaseocima te po svim šaronskim pašnjacima[b] do njihovih krajeva.
17Svi su bili zapisani u plemenski rodovnik za vremena judejskoga kralja Jotama i za vremena izraelskoga kralja Jeroboama.
18Rubenovih i Gadovih sinova, i polovine Manašeova plemena, hrabrih junaka koji su nosili štit i mač te zapinjali lûk i bili vješti boju, bijaše četrdeset tisuća sedam stotina i šezdeset vojnika.
19Ratovali su protiv Hagrijaca, Iturejaca, Nafišejaca i No-
Post 25 15 dabejaca. 20U boju su zavapili k Bogu i on ih je uslišao jer su se pouzdali u nj: potpomognuti su
Pnz 33 20-21 protiv neprijatelja te su im predani u ruke Hagrijci sa svim njihovim saveznicima.
21Zaplijenili su njihovu stoku – pedeset tisuća deva, dvije stotine i pedeset tisuća ovaca i koza i dvije tisuće magaraca – i odveli u ropstvo sto tisuća ljudi.
22Pobijenih je mnogo palo, jer je taj boj bio od Boga; onda se naseliše na njihovo mjesto do sužanjstva[c].

Pola Manašeova plemena

23Sinovi polovine Manašeova plemena nastanili ‖Br 32 39
su se u toj zemlji od Bašana do Baal Hermona i Šenira i do Hermonske gore. I bijahu se umnožili.
24Ovo su bili poglavari njihovih rodova: Efer, Jiši, Eliel, Azriel, Jeremija, Hodavja i Jahdiel, hrabri junaci i ugledni muževi: poglavari u svojim rodovima.
25Ali kad su se iznevjerili Bogu svojih otaca i odali se preljubu s bogovima naroda one zemlje koje je Bog iskorijenio pred njima,
26probudio je Izraelov Bog neprijateljstvo asirskoga kralja Pula i neprijateljstvo asirskoga kralja Tiglat Pilesera. Oni su odveli u sužanjstvo Rubenovo i Gadovo pleme i polovinu Manašeova plemena. Doveli su ih u Helah, Habor i Haru i na Gozansku rijeku[d] do današnjega dana.

6. LEVI[e]

6 **Rodoslovlje velikih svećenika**

‖Post 46 11 27Levijevi su sinovi bili Geršom, Kehat i Merari.
Izl 6 18 28Kehatovi sinovi: Amram, Jishar, Hebron i Uziel.
‖Br 26 59-60 29Amramovi sinovi: Aron, Mojsije i Mirjama. Aronovi sinovi: Nadab i Abihu, Eleazar i Itamar.
30Eleazar rodi Pinhasa, Pinhas rodi Abišuu;
31Abišua rodi Bukija, Buki rodi Uziju;
32Uzija rodi Zerahju; Zerahja rodi Merajota.
33Merajot rodi Amarju; Amarja rodi Ahituba;
34Ahitub rodi Sadoka; Sadok rodi Ahimaasa;
35Ahimaas rodi Azarju, Azarja rodi Johanana;
36Johanan rodi Azarju, koji je bio svećenik u Hramu što ga je sagradio Salomon u Jeruzalemu.
37Azarja rodi Amarju; Amarja rodi Ahituba;
38Ahitub rodi Sadoka, Sadok rodi Šaluma;
39Šalum rodi Hilkiju, Hilkija rodi Azarju;
40Azarja rodi Seraju; Seraja rodi Josadaka.
41Josadak je otišao kad je Jahve odveo u sužanjstvo Judu i Jeruzalem Nabukodonozorovom rukom.

Levijevci ‖Br 3 17-2

6 Levijevi su sinovi bili Geršom, Kehat i Merari.
2Evo imena Geršomovih sinova: Libni i Šimej.
3Kehatovi su sinovi bili: Amram, Jishar, Hebron i Uziel.
4Merarijevi sinovi: Mahli i Muši. Ovo su rodovi Levijevaca po svojim ocima.
5Od Geršoma[f]: sin mu Libni, njegov sin Jahat, njegov sin Zima,
6njegov sin Joah, njegov sin Ido, njegov sin Zerah, njegov sin Jeatraj.
7Kehatovi sinovi: sin mu Aminadab, njegov sin Korah, njegov sin Asir,
8njegov sin Elkana, njegov

a) Popisi koji se tiču Gada i polovice Manašeova plemena vlastiti su Ljetopiscu. Možda potječu od popisa izvršenog pod Jeroboamom II. (usp. r. 17).
b) »šaronskim pašnjacima« – ne radi se o ravnici uz Sredozemno more, nego o mjestu u Transjordaniji navedenom na Mešinu stupu.
c) Kratko pripovijedanje rr. 18–22, za koje ne postoje usporedni tekstovi i u kome su fantastične brojke, čuva spomen na povremene sukobe između plemena u Transjordaniji i njihovih nemirnih arapskih susjeda. Sužanjstvo koje se spominje jest deportacija pod Tiglat-Pileserom (usp. rr. 6 i 26).
d) Pul i Tiglat-Pileser jest jedna te ista osoba (usp. 2 Kr 15,19+). Ljetopisac kombinira deportaciju Gileada od strane Tiglat-Pilesera (2 Kr 15,29) s popisom gradova u koje su bili deportirani stanovnici Samarije od strane Sargona 721. g.
e) Ovi dugi popisi većim su dijelom dodaci sastavljeni od biblijskih podataka, neprovjerenih izvora i slobodnih kombinacija. Moguće je da prvotna knjiga nije o Leviju sadržavala mnoga više osim 6,1–4.34–38.
f) »Od Geršoma» (u Br nazvan »Geršon«). Geršom je vjerojatno potjecao od Mojsija po tradicijama Sjevera (Izl 2,22; Suci 18,30). Ova je obitelj obnašala službu u raskolničkom svetištu u Danu. Stoga »svećenička« predaja daje prednost Kehatovcima.

sin Ebjasaf, njegov sin Asir; [9]njegov sin Tahat, nje-
gov sin Uriel, njegov sin Uzija, njegov sin Šaul.
[10]Elkanini sinovi: Amasaj i Ahimot; [11]njegov sin El-
Sam 1 1 kana, njegov sin Sufaj, njegov sin Nahat; [12]njegov
sin Eliab, njegov sin Jeroham, njegov sin Elkana.
Elkanini sinovi: [13]Samuel, njegov prvenac, drugi
Abija.
Izl 6 19 [14]Merarijevi sinovi: Mahli, njegov sin Libni, nje-
Br 26 58 gov sin Šimej, njegov sin Uza, [15]njegov sin Šima,
njegov sin Hagija, njegov sin Asaja.

Pjevači[a]

[16]Ovo su oni koje je postavio David da se brinu
za pjevanje u Domu Jahvinu kad je Kovčeg ondje
našao svoje počivalište; [17]oni koji su služili pred
Prebivalištem, Šatorom sastanka, pjevajući, dok
nije Salomon sagradio Dom Jahvin u Jeruzalemu i
koji su obavljali službu po propisanom redoslijedu.
[18]Evo onih što su obavljali službu i njihovih sinova[b]:
od Kehatovih sinova: pjevač Heman, sin Joela,
sina Samuela, [19]sina Elkane, sina Jerohama, sina
Eliela, sina Toaha, [20]sina Sifa, sina Elkane, sina
Mahata, sina Amasaja, [21]sina Elkane, sina Joela,
sina Azarje, sina Sefanije, [22]sina Tahata, sina Asi-
ra, sina Abjasafa, sina Koraha, [23]sina Jishara, sina
Kehata, sina Levija, sina Izraelova.
[24]Brat mu Asaf stajao je s desne strane; Asaf je
bio sin Berekje, sina Šime, [25]sina Mihaela, sina
Baaseja, sina Malkije, [26]sina Etnija, sina Zeraha,
sina Adaje, [27]sina Etana, sina Zime, sina Šimeja,
[28]sina Jahata, sina Geršoma, sina Levijeva.
[29]Merarijevi sinovi, njihova braća, stajala su mu
s lijeve strane: Etan, sin Kušija, sina Abdija, sina
‖Br 3 17-20 Maluka, [30]sina Hašabje, sina Amasje, sina Hilkije,
[31]sina Amsija, sina Banija, sina Šomera, [32]sina Ma-
hlija, sina Mušija, sina Merarija, sina Levijeva.

Ostali leviti

[33]Njihova braća leviti bili su postavljeni za svu
službu u svetom Prebivalištu, u Domu Božjem.
[34]Aron i njegovi sinovi prinosili su kâd na žrtveniku
za paljenice i na kadionom žrtveniku, obavljajući
Lev 2 3+ sav posao u Svetinji nad svetinjama i izvršujući
Lev 1 4 obred pomirenja nad Izraelom, prema svemu što
je zapovjedio Božji sluga Mojsije.
[35]Ovo su Aronovi sinovi: sin mu Eleazar, njegov
sin Pinhas, njegov sin Abišua, [36]njegov sin Buki,
njegov sin Uzi, njegov sin Zerahja, [37]njegov sin
Merajot, njegov sin Amarja, njegov sin Ahitub,
[38]njegov sin Sadok, njegov sin Ahimaas.

Naseobine Aronovaca Jš 21 4-40

[39]Ovo su im boravišta po naseljima u njihovu
području:
Aronovim sinovima od Kehatove obitelji – jer na ‖Jš 21 4. 10-19
njih je pao ždrijeb – [40]dali su Hebron u judejskoj
zemlji s pašnjacima oko njega. [41]Gradsko polje i
njegova sela dali su Jefuneovu sinu Kalebu. [42]Dali
su, dakle, Aronovim sinovima gradove-utočišta
Hebron i Libnu s pašnjacima, Jatir i Eštemou s pa-
šnjacima, [43]Hilez s pašnjacima, Debir s pašnjacima,
[44]Ašan s pašnjacima i Bet Šemeš s pašnjacima. [45]Od
Benjaminova plemena: Gebu s pašnjacima, Alemet
s pašnjacima i Anatot s pašnjacima; dakle trinaest
gradova po njihovim rodovima.

Naseobine ostalih levita

[46]Ostalim Kehatovim sinovima prema plemen- ‖Jš 21 5-8
skim rodovima pripalo je ždrijebom deset gradova
od polovine Manašeova plemena. [47]Geršomovim si-
novima po njihovim rodovima pripalo je od Jisaka-
rova plemena, od Ašerova plemena, od Naftalijeva
plemena i od Manašeova plemena u Bašanu tri-
naest gradova. [48]Merarijevim sinovima po njihovim
rodovima pripalo je ždrijebom od Rubenova ple-
mena, od Gadova plemena i od Zebulunova ple-
mena dvanaest gradova. [49]Tako su Izraelovi sinovi
dali levitima te gradove s pašnjacima.
[50]Dali su ždrijebom od plemena Judinih sinova, ‖Jš 21 9
od plemena Šimunovih sinova i od plemena Benja-
minovih sinova te gradove koje su spomenuli poi-
mence.
[51]Onima koji su bili od rodova Kehatovih sinova ‖Jš 21 20-39
te dobili ždrijebom gradove od Efrajimova ple-
mena [52]dali su kao gradove-utočišta Šekem s pa-
šnjacima u Efrajimovoj gori i Gezer s pašnjacima,
[53]Jokmeam s pašnjacima, Bet Horon s pašnjacima,
[54]Ajalon s pašnjacima i Gat-Rimon s pašnjacima.
[55]Od polovine Manašeova plemena dali su rodo-
vima ostalih Kehatovih sinova: Aner s pašnjacima
i Bileam s pašnjacima.
[56]Geršomovim sinovima dali su od rodova polo-

a) Na liniji Hoš 14,3; Iz 12; 25 i 26, bez sumnje i Mal 1,1 Ljetopisac vidi u svetom pjevanju (pohvale, ispovijesti, zahvale) bit žrtvenog bogoslužja. On stavlja Davida kao osnivatelja bogoslužja.
b) Tri Davidova pjevača, Heman, Asaf i Etan (Jedutun u 25,1.3, usp. gl. 16) povezani su ovdje s tri levitske linije: Kehatovom, Geršomovom i Merarijevom. Doista, Heman i Etan se spominju kao stari pjevači-mudraci u 1 Kr 5,11, i Etan je tamo nazvan »domorodac« (»Ezrahanin«) kao i u naslovu Ps 89: čini se da je Hram u Jeruzalemu u početku zvao kanaanske vještake. Povezivanje Hemana i Etana s Judinim potomstvom (2,6) izgleda da proizlazi od zamjene *'ezrah* – »domorodac« i imena *Zerah,* Judin sin (usp. Post 38,30; 46,12).

vine Manašeova plemena Golan u Bašanu s pašnja-
cima i Aštarot s pašnjacima. [57]Od Jisakarova ple-
mena Kedeš s pašnjacima, Dobrat s pašnjacima,
[58]Ramot s pašnjacima i Anem s pašnjacima. [59]Od
Ašerova plemena Mašal s pašnjacima, Abdon s pa-
šnjacima, [60]Hukok s pašnjacima i Rehob s pašnjaci-
ma. [61]Od Naftalijeva plemena Kedeš u Galileji s
pašnjacima, Hamon s pašnjacima i Kirjatajim s pa-
šnjacima.

[62]Ostalim Merarijevim sinovima dali su od Zebu-
lunova plemena Rimon s pašnjacima i Tabor s pa-
šnjacima. [63]S onu stranu Jordana, prema Jerihonu,
na istočnoj strani Jordana, dali su im od Rubenova
plemena Beser u pustinji s pašnjacima, Jahsu s pa-
šnjacima, [64]Kedemot s pašnjacima i Mefaat s pa-
šnjacima. [65]Od Gadova plemena Ramot u Gileadu
s pašnjacima, Mahanajim s pašnjacima, [66]Hešbon s
pašnjacima i Jazer s pašnjacima.

7. SJEVERNA PLEMENA[a]

Jisakar

||Post 46 13 ||Br 26 23-24 Suci 10 1

7 Jisakarovi su sinovi bili Tola i Fua, Jašub i
Šimron, njih četvorica.
[2]Tolini sinovi: Uzi, Refaja, Jeriel, Jahmaj, Jib-
sam i Samuel, glavari obitelji od Tole, hrabri junaci
svrstani po srodstvu; bilo ih je na broju za Davi-
dova vremena dvadeset i dvije tisuće i šest stotina.
[3]Uzijevi sinovi: Jizrahja; Jizrahjini sinovi: Mi-
hael, Obadja, Joel i Jišija, u svemu pet glavara. [4]S
njima je po obiteljima srodnih bilo u vojnim četama
za rat trideset i šest tisuća ljudi, jer su imali mnogo
žena i sinova. [5]Njihove braće po svim Jisakarovim
rodovima, hrabrih junaka, bilo je svega osamdeset
i sedam tisuća i svi su bili popisani u plemenskim
rodovnicima.

Benjamin

8 1s ||Post 46 21 ||Br 26 38

[6]Benjaminovi sinovi: Bela, Beker i Jediael, njih
trojica.
[7]Belini sinovi: Esbon, Uzi, Uziel, Jerimot i Iri,
pet obiteljskih glavara, hrabrih junaka; u plemen-
skom popisu bilo je zapisanih dvadeset dvije tisuće
i trideset četiri.
[8]Bekerovi sinovi: Zimra, Joaš, Eliezer, Elijoe-
Jš 21 18 naj, Omri, Jerimot, Abija, Anatot i Alamet, svi
Bekerovi sinovi. [9]U plemenskom popisu po kolje-
nima, po obiteljskim glavarima, hrabrih junaka,
bilo je zapisano dvadeset tisuća i dvije stotine.
[10]Jediaelovi sinovi: Bilhan, Bilhanovi sinovi:
Jeuš, Benjamin, Ahud, Kenaana, Zetan, Taršiš i
Ahišahar.
[11]Svih Jediaelovih sinova po obiteljskim glavari-
ma, hrabrih junaka, bilo je sedamnaest tisuća i
dvije stotine, sve za rat sposobnih.
[12]Šupim i Hupim. Sinovi Irovi: Hušim; njegov sin ||Br 26 39
Aher.

Naftali

||Post 46 24 ||Br 26 48-50

[13]Naftalijevi sinovi: Jahasiel, Guni, Jeser i Ša-
lum. Bilhini sinovi[b].

Manaše[c]

[14]Manašeovi sinovi: Asriel, koga je rodila Mana-
šeova inoča Aramejka; ona je rodila i Makira, Gi-
leadova oca. [15]Makir je oženio Hupima i Šupima;
sestra mu se zvala Maaka; ime drugome[d] bilo je Br 26 33
Selofhad, a Selofhad je imao kćeri.
[16]Makirova žena Maaka rodila je sina, komu je
nadjela ime Pereš. Bratu mu je dala ime Šareš, a
njegovi su sinovi bili Ulam i Rakem.
[17]Ulamovi sinovi: Bedan. To su sinovi Gileada,
sina Makira, Manašeova sina.
[18]Njegova sestra Hamoleketa rodila je Išhoda,
Abiezera i Mahlu. Suci 6 11s
[19]Šemidini su sinovi bili: Ahjan, Šekem, Likhi i
Aniam.

Efrajim[e]

[20]Efrajimovi sinovi: Šutelah, njegov sin Bered, Br 26 35
njegov sin Tahat, njegov sin Elada, njegov sin Ta-
hat, [21]njegov sin Zabad, njegov sin Šutelah, Ezer i
Elad[f].

a) I ova je gl. sastavljena od raznih izvora; posebno brojke koje se tiču Jisakara, Benjamina i Ašera, govore o korištenju popisa različitog od onog u Br 1 i 26.
b) Bilhini sinovi bili su Dan i Naftali (Post 30,5–8). Hušim (r. 12, usp. Post 46,23) ovdje bez sumnje predstavlja Danovo pleme koje drugdje nije opisano.
c) Popis je zamršen i vjerojatno oštećen: Hupim i Šupim mora da proizlaze iz r. 12; Maaka je Makirova sestra (r. 15) i žena (r. 16). Ovaj se popis tiče prvenstveno Makira, naseljenog u Gileadu, tj. »poluplemena« Manašeova (Br 32,39s).
d) Sigurno drugi sin, prvi je bio Asriel.
e) Popis Efrajimovih potomaka završava s Jošuom (r. 27). Prekinut je kratkim pripovijedanjem u rr. 21b–24.
f) Ljetopisac popunjava popis iz Br 26,35s jednim drugim popisom koji dodaje dva imena Benjaminovaca: Zabad (usp. 8,15s) i Ezer (usp. 4,4). Efrajim i Benjamin su bili susjedi i tako su neki klanovi mogli prijeći iz jednog plemena u drugo.

Njih su ubili gatski građani, rođeni u zemlji, jer su sišli da im otmu stoku. [22]Zato je njihov otac Efrajim tugovao dugo vremena, a braća su mu odlazila da ga tješe. [23]Onda je ušao k svojoj ženi i ona je zatrudnjela i rodila sina, a on mu nadjenu
8 13 ime Berija, jer se nesreća dogodila u njegovoj ku-
16 3 ći[a]. [24]Kći mu je bila Šeera, koja je sagradila Donji
i Gornji Bet Horon i Uzen Šeeru.

[25]Sin mu je bio Refah i Rešef, njegov sin Telah[b],
1 10 njegov sin Tahan, [26]njegov sin Ladan, njegov sin
33 11 Amihud, njegov sin Elišama, [27]njegov sin Nun, njegov sin Jošua.

[28]Njihov posjed i njihova naselja bili su Betel i njegova sela, s istoka Naaran, sa zapada Gazer i njegova sela, Šekem[c] i njegova sela do Gaze s njezinim selima. [29]U rukama Manašeovih sinova bio je Bet Šean sa svojim selima, Tanak sa svojim selima, Megido sa svojim selima, Dor sa svojim selima. U njima su živjeli sinovi Izraelova sina Josipa.

Ašer[d]

[30]Ašerovi su sinovi bili: Jimna, Jišva, Jišvi i Beri- ||Post 46 17
ja, i njihova sestra Seraha. ||Br 26 44s

[31]Berijini sinovi: Heber i Malkiel; on je bio Birzajitov otac. [32]Heber postade otac Jafletu, Šomeru, Hotamu i njihovoj sestri Šui.

[33]Jafletovi su sinovi bili: Pasak, Bimhal i Ašvat; to su bili Jafletovi sinovi.

[34]A sinovi njegova brata Šomera: Rohga, Huba i Aram.

[35]Sinovi njegova brata Helema: Sofah, Jimna, Šeleš i Amal. [36]Sofahovi sinovi: Suah, Harnefer, Šual, Beri, Jimra, [37]Beser, Hod, Šama, Šilša, Jitran i Bera. [38]Jeterovi sinovi: Jefune, Fispa i Ara. [39]Ulini sinovi: Arah, Haniel i Risja.

[40]Svi su oni bili Ašerovi sinovi, obiteljski glavari, probrani hrabri junaci, glavari među knezovima; kad su bili popisani, bilo ih je dvadeset i šest tisuća ljudi u bojnim četama.

8. BENJAMIN I JERUZALEM

Benjaminovi potomci[e]

46 21 **8** Benjamin rodi prvenca Belu, drugog Ašbela,
38-40 trećeg Ahraba[f], [2]četvrtog Nohu i petog Rafu.
1 15s [3]Belini su sinovi bili: Adar, Gera, Ehudov otac[g],
[4]Abišua, Naaman, Ahoah, [5]Gera, Šefufan i Huram.

U Gebi[h]

[6]Oni su bili Ehudovi sinovi i bili su obiteljski glavari onima koji su živjeli u Gebi, odakle su ih odveli u sužanjstvo u Manahat; [7]Naaman, Ahija i Gera; on ih je vodio u sužanjstvo i rodio Uzu i Ahihuda.

U Moabu

[8]Šaharajim, pošto je otpustio žene Hušimu i Baru, dobio je sinove u Moapskom polju: [9]sa svojom ženom Hodešom imao je sinove Jobaba, Sibju, Mešu, Malkama, [10]Jeusa, Sakju i Mirmu; to su bili njegovi sinovi, obiteljski glavari.

U Onu i Ludu

[11]S Hušimom je rodio Abituba i Elpaala. [12]Elpaalovi su sinovi bili: Eber, Mišam i Šamed; on je sagradio Ono i Lod s njihovim selima.

U Ajalonu

[13]Zatim Berija i Šema. Oni su bili obiteljski gla- 7 23+
vari onima koji su živjeli u Ajalonu i istjerali su gatske stanovnike.

[14]Njegov brat: Šešak.

U Jeruzalemu

Jeremot, [15]Zabadja, Arad i Eder, [16]Mihael, Jišpa i Joha bili su Berijini sinovi.

[17]Zebadja, Mešulam, Hizki, Haber, [18]Jišmeraj, Jizlia i Jobab bili su Elpaalovi sinovi.

a) Ime *Berija* odgovara riječi *bera'ah* »u nesreći«. Berija je dakle efrajimski klan koji je kasnije prešao Benjaminu (usp. 8,13).
b) »Refah i Rešef, njegov sin Telah« po TM; BJ »Refah, njegov sin Šutelah« (prema r. 20 i Br 26,35).
c) Šekem je drugdje pripojen Manašeu. Rr. 28–29 promatraju zajedno Efrajima i Manašea, »sinove Josipove«.
d) Područje Ašera protezalo se između Fenicije i Karmela (Jš 19,24–31), ali ovaj popis sadrži više imena koja su smještena na jugu efrajimske gore. Možda se radi o uspomeni na početno boravište; mnogo vjerojatnije su neke grupe Ašerovaca selile prema jugu i bile uključene u Efrajimovo i Benjaminovo pleme.
e) Novi popis Benjaminovaca koji je po stilu i sadržaju različit od prethodnog (7,6–11). Obitelji Benjaminovaca su ovdje svrstane prema njihovim prebivalištima. Čini se da je izvor jedan popis stanovništva plemena Benjaminova iz vremena koje ne možemo utvrditi.
f) »Ahraba« – TM »Ahrah«; BJ Ahiram, prema Br 26,38.
g) »Ehudov otac« – prema Suci 3,15; TM ima »i Abihud.«
h) Ne znamo što znači ova bilješka. Ehud je sudac koji je oslobodio Benjamina od Moaba (Suci 3,11–30). Izgnanstvo stanovnika Gebe (pobrkana s Gibeom?) moglo bi biti promijenjena verzija događaja iz Suci 20.

19 Jakim, Zikri, Zabdi, 20 Elijoenaj, Siltaj, Eliel, 21 Adaja, Beraja i Šimrat bili su Šimijevi sinovi.

22 Jišpan, Eber, Eliel, 23 Abdon, Zikri, Hanan, 24 Hananija, Elam, Antotija, 25 Jifdeja, Fenuel bili su Šešakovi sinovi.

26 Šamšeraj, Šeharja, Atalija, 27 Jaarešja, Elija i Zikri bili su Jerohamovi sinovi.

= 9 34
28 To su bili glavari obitelji svrstanih po koljenima. Živjeli su u Jeruzalemu.

= 9 35-38

U Gibeonu

29 U Gibeonu su živjeli: praotac Gibeon, čija se žena zvala Maaka. 30 Njegov je sin prvenac bio Abdon, pa Sur, Kiš, Baal, Nadab, 31 Gedor, Ahjo, Zaker, 32 i Miklot, koji je rodio Šimu; pa su i oni živjeli kod svoje braće u Jeruzalemu, sa svojom braćom[a].

Šaul i njegova obitelj[b]

||1 Sam 14 49-51
= 1 Ljet 9 39-43
33 Ner rodi Kiša, a Kiš rodi Šaula, Šaul rodi Jonatana, Malki-Šua, Abinadaba, Ešbaala, 34 Jonatanov je sin bio Merib Baal; Merib Baal rodi Miku. 35 Mikini su sinovi bili: Piton, Melek, Tarea i Ahaz. 36 Ahaz rodi Joadu; Joada rodi Alemeta, Azmaveta i Zimrija; Zimri rodi Mosu. 37 Mosa rodi Biniju, čiji je sin bio Rafa, a njegov sin Elasa, njegov sin Asel. 38 Asel je imao šest sinova, kojima su imena: Azrikam, njegov prvenac[c], Bokru, Jišmael, Šearja, Obadja i Hanan; svi su oni bili Aselovi sinovi.

39 Sinovi njegova brata Ešeka bili su: Ulam, prvenac mu, drugi Jehuš, treći Elifelet. 40 Ulamovi su sinovi bili hrabri junaci koji su zapinjali luk[d] i imali mnogo sinova i unuka, sto pedeset.

Svi su oni bili od Benjaminovih sinova.

Sveti grad Jeruzalem[e]

9 Svi su Izraelci bili upisani u plemenskim rodovnicima, a zapisani su i u Knjizi izraelskih kraljeva. A Judejci su zbog nevjere bili odvedeni u sužanjstvo u Babilon. 2 Prvi su stanovnici na svojem posjedu i u svojim gradovima bili Izraelci, svećenici, leviti i netinci. 3 U Jeruzalemu su živjeli ljudi od Judinih sinova, od Benjaminovih sinova, od Efrajimovih i Manašeovih sinova, i to[f]: ||Neh 11 3-19 Ezr 2 43+

4 Utaj, sin Amihuda, sina Omrija, sina Imrija, sina Banija, od sinova Judina sina Peresa. 5 Od Šilonaca: Asaja, prvenac, sa svojim sinovima. 6 Od Zarehovih sinova: Jeuel i njegova braća, šest stotina i devedeset.

7 Od Benjaminovih sinova Salu, sin Mešulama, sina Hodavje, Hasenuina sina; 8 Ibneja, Jerohamov sin, i Ela, sin Uzije, Mokrijeva sina, i Mešulam, sin Šefatje, sina Reuela, Ibnijina sina. 9 Imali su po svojim rodovima devet stotina pedeset i šestero braće. Svi su oni bili glavari, svaki svoga roda.

10 Od svećenika: Jedaja, Jojarib i Jakin, 11 Azarja, sin Hilkije, sina Mešulama, sina Sadoka, sina Merajota, Ahitubova sina, predstojnik Doma Božjeg. 12 Adaja, sin Jerohama, sina Pašhura, Malkijina sina, Masaj, sin Adiela, sina Jahzere, sina Mešulama, sina Mešilemita, Imerova sina. 13 Njihove braće, glava obitelji, boraca što su obavljali službu u Domu Božjem, bilo je tisuću sedam stotina i šezdeset.

14 Od levita Šemaja, sin Hašuba, sin Azrikama, Hašabjina sina, između Merarijevih sinova; 15 Bakbakar, Hereš, Galal i Matanija, sin Mike, sina Zikrija, Asafova sina; 16 Obadja, sin Šemaje, sina Galala, Jedutunova sina, i Berekja, sin Ase, Elkanina sina, koji je živio u Netofatskim selima. =

17 Vratari[g]: Šalum, Akub, Talmon i Ahiman, i njihova braća; Šalum je bio poglavar, 18 i dosad je bio na kraljevskim vratima prema istoku. Oni su bili vratari po četama levita. 19 Šalum, sin Korea, sina Abjasafa, Korahova sina, sa svojom braćom Korahovcima iz njihove obitelji, bili su odgovorni za bogoslužje; oni su čuvali pragove Šatora, dok su njihovi oci čuvali ulaz u Jahvin tabor[h]. 20 Eleazarov sin Pinhas bio je predstojnik nad njima nekada (Jahve bio s njim!). 21 Mešelemjin sin Zaharija bio je vratar ||1 Sam 3

a) Prema 9,35s BJ prevodi (8,29) »U Gibeonu su živjeli: Gibeonov otac Jeiel« i rekonstruira imena »Jeiel«, »Ner« i »Miklot«. U r. 32 prevodi: »ali oni su živjeli, nasuprot svojoj braći.« O Benjaminovcima koji žive u Jeruzalemu usp. Suci 1,21; Neh 11,7–9.
b) Šaulovi su preci različiti od onih u 1 Sam 9,1. U 1 Sam 14,50–51 Ner i Kiš su braća, a ne otac i sin (usp. 9,39). Od r. 35 Šaulovo potomstvo, ponovljeno u 9,41–44, nema paralela u Bibliji. Ono se proteže sve do dvanaestog koljena, vjerojatno sve do sužanjstva.
c) »njegov prvenac, Bokru«: da bi dobio puni broj od šest sinova, TM čita »Bokru« umjesto *bekoro* (»njegov prvenac«). Hrvatski prijevod donosi i Bokru i *bekoro* s nekim rkpp. LXX i sir.
d) »koji su zapinjali luk« – značajna crta za Benjaminovce (12,2; 2 Ljet 14,7; 2 Sam 1,22).
e) Ovaj popis, koji r. 1 smješta prije sužanjstva, nadahnjuje se u stvari na popisu ponovnog naseljavanja Jeruzalema pod Nehemijom (Neh 11) s određenim razlikama koje se možda odnose na stanje u još kasnije vrijeme. Cijela gl. izgleda kao dodatak.
f) Efrajim i Manaše predstavljaju sjeverna plemena. Za knjigu je Jeruzalem, sveti grad, grad svih plemena. Ali u slijedećem nabrajanju pojavljuju se samo Benjamin, Juda i Levi.
g) Među osobljem bogoslužja najveća je važnost dana vratarima (rr. 17–26): njihove službe potječu iz pustinje (rr. 19–21), nastavile su se pod Samuelom i Davidom u »Domu Šatora« (r. 23); pohvaljeni su radi svoje vjernosti (r. 22); svi potječu od Koraha, Levijeva potomka (r. 19). Ustvari su tek kasnije bili izjednačeni s levitima; to još nisu u času povratka (usp. Ezr 2,42; Neh 7,45 i popis Neh 11 kojim se nadahnjuje ova gl.: tu su svrstani posebno – usp. 11,19). Kad su jednom pridruženi levitima, tražili su da se izjednače s pjevačima (usp. rr. 17.27 i 2 Ljet 20,19). Korahovim sinovima pripisuje se dvanaest psalama.
h) Ljetopisac izjednačuje Jeruzalem s izraelskim taborom, koji je opisan u »svećeničkim« tekstovima.

na vratima Šatora sastanka. [22]Svih izabranih vratara pragova bilo je dvjesta i dvanaest. Bili su upisani u rodovnike u svojim selima. Postavili su ih u
službu David i vidjelac Samuel zbog njihove vjernosti. [23]Oni i njihovi sinovi čuvali su stražu na vratima Doma Jahvina, Doma Šatora. [24]Vratari su stajali na četiri strane: na istoku, na zapadu, na sjeveru i na jugu. [25]Njihova braća po selima dolazila su od vremena do vremena da im se pridruže po sedam dana. [26]Samo su četiri vratarska predstojnika bila neprestano u službi. Bili su leviti, postavljeni nad sobama i nad riznicama Božjega Doma. [27]Noćivali su oko Božjega Doma jer im je bila dužnost da stražare i da otključavaju svako jutro.

[28]Neki su od njih bili odgovorni za bogoslužno posuđe. Prebrojavali su ga kad bi ga unosili i kad bi ga iznosili. [29]Neki su se od njih brinuli za pokućstvo, sve posvećene stvari, fino brašno, vino, ulje, tamjan i miomirise; [30]a neki od svećeničkih sinova miješali su pomast od miomirisa.

[31]Matitja, jedan od levita, prvenac Šaluma Korahovca, brinuo se za stvari koje se peku na tavi. Lev 24 4-7
[32]Neki od Kehatovaca, njihove braće, bili su odgovorni za kruhove što se postavljaju svake subote.

[33]Oni su bili i pjevači[a], glavari levitskih obitelji. Kad su bili slobodni, živjeli su u hramskih sobama, jer su dan i noć bili na dužnosti.

[34]To su bili glavari levitskih obitelji prema svom srodstvu. Ti su poglavari živjeli u Jeruzalemu. = 8 28

9. *DAVIDOV PRETHODNIK ŠAUL*

8 29-38 **Šaulovo rodoslovlje**

[35]U Gibeonu su živjeli: Gibeonov otac Jeiel, čijoj je ženi bilo ime Maaka. [36]Sin mu je prvenac bio Abdon, pa Sur, Kiš, Baal, Ner, Nadab, [37]Gedor, Ahjo, Zaharija i Miklot. [38]Miklot rodi Šimeama. I oni su živjeli u Jeruzalemu, naprama svojoj braći[b].

[39]Ner rodi Kiša; a Kiš rodi Šaula; Šaul rodi Jonatana, Malki-Šuu, Abinadaba i Ešbaala. [40]Jonatanov je sin bio Merib Baal. Merib Baal rodi Miku. [41]Mikini su sinovi bili: Piton, Melek, Tahrea i Ahaz. [42]Ahaz rodi Jaru; Jara rodi Alemeta, Azmaveta i Zimrija; Zimri rodi Mosu. [43]Mosa rodi Binu; njegov je sin bio Rafaja, njegov sin Elasa, njegov sin Asel. [44]Asel je imao šest sinova, kojima su imena: Azrikam, Bokru, Jišmael, Šearja, Obadja i Hanan; to su Aselovi sinovi.

31 1-13 **Šaulova smrt**[c]

10 Filistejci su zavojštili na Izraelce. Izraelci su pobjegli pred njima i padali pobijeni po gori Gilboi. [2]Filistejci stisnuše Šaula i njegove sinove i pogubiše Šaulove sinove Jonatana, Abinadaba i Malki-Šuu. [3]Boj je postao žešći oko Šaula. Iznenadiše ga strijelci s lukovima i on pade ranjen od strijelaca. [4]Tada Šaul reče svome štitonoši: »Izvuci svoj mač i probodi me da ne dođu ti neobrezanci i ne narugaju mi se.« Ali se njegov štitonoša prestravi i ne htjede toga učiniti. Zato Šaul uze mač i baci se na nj. [5]Kad je štitonoša vidio da je Šaul umro, baci se i on na svoj mač i umrije s njim. [6]Tako onog dana pogiboše zajedno Šaul, njegova tri sina i sav njegov dom. [7]Kad su svi Izraelci koji su bili u dolini vidjeli da su sinovi Izraelovi pobjegli i da je poginuo Šaul sa sinovima, ostavili su svoje gradove i razbježali se. Filistejci dođoše i nastaniše se u njima.

[8]Kad su sutradan došli Filistejci da oplijene pobijene, našli su Šaula s njegovim sinovima gdje leže mrtvi na gori Gilboi. [9]Svukavši ga, uzeše mu glavu i oružje te poslaše po filistejskoj zemlji unaokolo javljajući veselu vijest svojim idolima i narodu. [10]Potom su oružje metnuli u hram svoga boga, a lubanju mu izložili u Dagonovu hramu.

[11]Kad su čuli svi Jabeš-Gileađani[d] što su Filistejci učinili od Šaula, [12]ustali su svi hrabri ljudi i uzeli

a) Ovdje bi se očekivao popis pjevača, kao za druge skupine.
b) Usp. 8,29+.
c) Kao uvod u Davidovu povijest, koja će zauzeti sve što slijedi u prvoj knjizi, Ljetopisac podsjeća na tragični svršetak prvog izraelskog kralja, koga je Bog odbacio.
d) »svi Jabeš-Gileađani«: TM »sav Jabeš Gileadski«; BJ »svi stanovnici Jabeš-Gileada« konj. prema 1 Sam 31,11.

Šaulovo mrtvo tijelo i tjelesa njegovih sinova i, donijevši ih u Jabeš, pokopali su njihove kosti pod tamarisom u Jabešu; i postiše sedam dana.
13Tako je poginuo Šaul za svoju nevjeru kojom se iznevjerio Jahvi: nije držao Jahvine zapovijedi i povrh toga je pitao za savjet bajačicu, 14a nije pitao Jahvu; zato ga je ubio i prenio kraljevstvo na Jišajeva sina Davida[a].

II. David – ustanovitelj bogoslužja

1. DAVIDOVO KRALJEVANJE

||2 Sam 5 1-3

David pomazan za kralja[b]

11 Tada se sabraše svi Izraelci k Davidu u Hebron i rekoše: »Evo, mi smo od tvoje kosti i tvojeg mesa. 2Još prije, dok je Šaul bio kralj, ti si upravljao svim pokretima Izraela; Jahve, tvoj Bog, rekao ti je: 'Ti ćeš pasti moj izraelski narod i ti ćeš biti knez nad mojim narodom Izraelom.'« 3Tako dođoše sve izraelske starješine kralju u Hebron, a kralj David s njima sklopi savez u Hebronu pred
1 Sam 16 1-13 Jahvom i pomazaše Davida za kralja nad Izraelom, kako bijaše Jahve rekao Samuelu.

||2 Sam 5 6-10

Osvojenje Jeruzalema

4Onda je otišao David sa svim Izraelom[c] na Jeruzalem, a to je Jebus, jer su ondje bili Jebusejci i živjeli su u onoj zemlji. 5Ali su Jebusejci poručili Davidu: »Nećeš ući ovamo!« Ipak David osvoji Sionsku tvrđavu, to jest Davidov grad. 6Jer je David rekao: »Tko prvi porazi Jebusejce, bit će vrhovni vojvoda i knez.« Prvi se popeo Sarvijin sin Joab i postao vojvoda. 7Tada se David nastanio u toj tvrđavi; zato su je prozvali Davidovim gradom. 8Sazidao je tada grad unaokolo, od Milona do ograde, a Joab je obnovio ostali dio grada[d]. 9David je postajao sve silniji, jer je Jahve nad vojskama bio s njim.

Davidovi junaci

10Evo vojvodâ Davidovim junacima koji su junački radili uza nj za njegovo kraljevstvo sa svim Izraelom da ga po Jahvinoj riječi zakralje nad Iz-
||2 Sam 23 8-39 raelom. 11Evo popisa Davidovih junaka: Hakmonijev sin Jašobam, glavar nad tridesetoricom[e]; on je mahnuo svojim kopljem na tri stotine i pobio ih odjednom. 12Za njim Dodonov sin Eleazar, Ahošanin, jedan između tri junaka. 13On je bio s Davidom u Pas Damimu, kad su se Filistejci skupili na boj, a ondje je bilo polje puno ječma; kad je narod počeo bježati ispred Filistejaca, 14oni su stali usred toga polja i obranili ga pobivši Filistejce. Tako im Jahve dade veliku pobjedu.
15Trojica su između tridesetorice jednom sišla do hridi k Davidu u Adulamsku pećinu kad su filistejske čete stajale u taboru u Refaimskoj dolini. 16David je tada bio u svojoj kuli, a filistejska je posada tada bila u Betlehemu. 17David uzdahnu: »O kad bi me tko napojio vodom iz betlehemskoga studenca što je kod vrata!« 18Tada ta trojica prodriješe kroz filistejski tabor i, zahvativši vode iz betlehemskoga studenca što je kod vrata, donesoše je i dadoše Davidu. Ali je David ne htjede piti nego je proli kao ljevanicu Jahvi 19govoreći: »Ne dao mi moj Bog da to učinim! Zar da pijem krv ovih ljudi? Tà izlažući život pogibli donijeli su vode.« I nije htio piti. To su, eto, učinila ta tri junaka.
20Abišaj, Joabov brat, bio je vojvoda nad tridesetoricom; on je vitlao kopljem na tri stotine, pobio ih i proslavio se među tridesetoricom[f]. 21Bio je među trojicom ugledniji od druge dvojice[g] i bio im vojvoda, ali prve trojice nije dostigao.
22Jojadin sin Benaja, junak iz Kabseela, bogat junačkim djelima, ubio je dva sina Ariela iz Moaba; on je jednoga snježnog dana sišao i ubio lava usred jame. 23Ubio je i nekog Egipćanina, čovjeka od pet lakata. Egipćanin je imao u ruci koplje kao tkalačko vratilo, a on je izišao preda nj sa štapom i,

a) Zadnja dva rr. izražavaju sud Ljetopisca o Šaulovu kraljevanju o kojem iznosi samo nepovoljne strane.
b) Pridruživanje sjevernih plemena uslijedilo je tek nekoliko godina nakon Šaulove smrti. Međutim Ljetopisac želi vidjeti samo u Davidu ujedinitelja plemena oko Jahve.
c) Prema 2 Sam 5,6 samo su David i njegova osobna mala vojska zauzeli Jeruzalem.
d) Ljetopisac pridržava Davidu gradnju zidina, a Joabu gradnju kuća, manji posao.
e) »nad tridesetoricom« po TM; BJ po grč. L. »trojicom«.
f) »među tridesetoricom« po sir. i nekim rkpp. LXX; TM »trojicom«; usp. i rr. 21. 24 i 25.
g) »od druge dvojice« – glosa.

istrgavši Egipćaninu koplje iz ruke, ubio ga njego-
vim kopljem. [24]To je učinio Jojadin sin Benaja i
proslavio se imenom među ona tri junaka. [25]Bio je
najznamenitiji među tridesetoricom, ali one prve
trojice nije dostigao. David ga postavi za zapovjed-
nika svoje tjelesne straže.
[26]Hrabri su junaci bili[a]: Joabov brat Asahel, Do-
donov sin Elhanan iz Betlehema, [27]Haroranin Ša-
mot, Pelonjanin Heles; [28]Akešov sin Ira, Tekoanin,
Abiezer Anatoćanin; [29]Sibkaj Hušaćanin, Ilaj Aho-
šanin; [30]Mahraj Netofaćanin, Baanin sin Heled,
Netofaćanin; [31]Ribajev sin Itaj iz Gibeata sinova
Benjaminovih, Benaja Piratonjanin; [32]Huraj iz
Gaaških potoka, Abiel Arbaćanin; [33]Azmavet Ba-
hurimljanin, Eljahba Šaalbonjanin. [34]Sinovi Ha-
šema Gizonjanina: Sagejin sin Jonatan, Hararanin;
[35]Sakarov sin Ahiam, Hararanin, Urov sin Elipal;
[36]Hefer Mekeranin, Ahija Pelonjanin; [37]Hesro Kar-
melac, Ezbajev sin Naaraj; [38]Natanov brat Joel,
Hagrijev sin Mibhar; [39]Amonac Selek, Berоćanin
Nahraj, štitonoša Sarvijina sina Joaba; [40]Ira Jitra-
nin, Gareb Jitranin; [41]Urija Hetit, Ahlajev sin Za-
bad; [42]Šizin sin Adina, Rubenovac, vojvoda Rube-
nova plemena, i s njime tridesetorica. [43]Maakin sin
Hanan i Jošafat Mitnjanin. [44]Uzija Aštaroćanin,
Šama i Jeiel, sinovi Aroerca Hotama; [45]Šimrijev sin
Jediael i njegov brat Joha Tišanin. [46]Mahavac Eliel
i Elnaamovi sinovi Jeribaj i Jošavja i Moabac Jit-
ma; [47]Eliel i Obed i Mesobajanin Jaasiel.

Prve Davidove pristaše[b]

12 Evo onih što dođoše k Davidu u Siklag dok
8 40+ se još uklanjao od Kiševa sina Šaula i bili su
mu među junacima pomagači u boju; [2]umjeli su ru-
kovati lukom i desnicom i ljevicom i znali se služiti
kamenjem i strijelama.
Između Šaulove braće, Benjaminovaca: [3]vojvoda
Ahiezer i Joaš, sinovi Gibeanca Šemaje, pa Jeziel
i Pelet, Azmavetovi sinovi, i Beraka i Jehu Anato-
ćanin; [4]Gibeonac Išmaja, junak među tridesetori-
com i nad tridesetoricom, [5]Jeremija, Jahaziel, Jo-
hanan i Jozabad Gederoćanin; [6]Eluzaj, Jerimot,
Bealja, Šemarja i Šefatja Harufejac; [7]Elkana, Jišija,
Azarel, Joezer i Jašobam Korhinjani, [8]Joel i Zeba-
dja, sinovi Jerohama Gedorca.
[9]Neki su Gadovci prešli k Davidu u tvrđavu u
pustinju, hrabri junaci, ratnici vješti boju, naoru-
žani štitom i kopljem; lica im bijahu kao lavovska, Pnz 33 20
a brzi bijahu kao gazele po gorama: [10]vojvoda
Ezer, drugi Obadja, treći Eliab; [11]četvrti Mišmana,
peti Jeremija, [12]šesti Ataj, sedmi Eliel; [13]osmi Joha-
nan, deveti Elzabad, [14]deseti Jeremija, jedanaesti
Makbanaj. [15]To su bile od Gadovih sinova vojne
starješine, najmanji nad stotinom, a najveći nad ti-
sućom. [16]To su oni koji su prvoga mjeseca prešli
preko Jordana kad se razlio preko svih svojih obala
i koji su rastjerali sve stanovnike iz dubokih dolina
na istok i na zapad.
[17]Došli su i od Benjaminovih i Judinih sinova k
Davidu u tvrđavu. [18]David je izašao pred njih i,
progovorivši, rekao im: »Ako dolazite s mirom k
meni da mi pomognete, moje će se srce ujediniti s
vama; ako li ste došli da me izdate mojim neprija-
teljima, neka Bog naših otaca vidi i neka osudi, jer
nema nepravde na mojim rukama!«
[19]Tada duh obuze Amasaja, vojvodu nad tridese-
toricom, i on reče:
»Tebi, Davide!
S tobom, sine Jišajev, mir!
Mir s tobom, mir s onim tko ti pomaže,
jer tvoj pomoćnik jest tvoj Bog!«
Tako ih je David primio i postavio ih među voj-
vode nad četama.
[20]Od Manašeovih su sinova neki prešli k Davidu
kad je išao s Filistejcima na Šaula u boj, ali im nije
pomogao, jer su ga filistejski knezovi, dobro pro- 1 Sam 29
mislivši, otpustili govoreći: »Mogao bi prijeći k
svome gospodaru Šaulu, a to bi nas stajalo glava.«
[21]Kad se, dakle, vraćao u Siklag, prešli su k njemu
od Manašeova plemena: Adna, Jozabad, Jedael,
Mihael, Jozabad, Elihu i Siltaj, glavari tisućnici u
Manašeovu plemenu. [22]Oni su pomagali Davidu
protiv razbojničkih četa jer su svi bili hrabri junaci
te su postali zapovjednici u njegovoj vojsci. [23]Iz
dana u dan odista su dolazili k Davidu da mu po-
mažu, sve dok njegov tabor ne postade divovski,
kao Božji tabor.

a) Sve do Urije (r. 41a) ovaj popis odgovara popisu tridesetorice u 2 Sam 23,24–39. Šesnaest slijedećih junaka (rr. 41b–47) rodom su iz Transjordanije. Ta su imena vjerojatno iz nekog drugog popisa koji je koristio sam Ljetopisac ili netko od njegovih nastavljača.

b) Gl. 12 dijeli se u dva dijela: rr. 1–23, Davidovi pristaše prije nego je postao kralj; rr. 24–41, vojska iz svih 12 plemena, koja je Davida učinila kraljem nad cijelim Izraelom. Ova gl. nema paralela u Sam. Prvi dio može potjecati iz starog izvora. Ako je Ljetopisac odgovoran za drugi dio, njegova je nakana ovdje naglasiti općeizraelski značaj Davidova kraljevanja (usp. 11,1), ali je popis možda sastavljen poslije njega.

Ratnici koji Davida uzdižu za kralja

24 Evo broja ljudi naoružanih za rat koji su došli k Davidu u Hebron da Šaulovo kraljevstvo prenesu na nj po Jahvinoj zapovijedi:
25 Judinih sinova, koji su nosili štit i koplje, šest tisuća i osam stotina naoružanih za rat.
26 Od Šimunovih sinova, hrabrih junaka za rat, sedam tisuća i sto. 27 Od Levijevih sinova četiri tisuće i šest stotina.
28 Tako i Jojada[a], poglavar Aronovim potomcima, i s njim tri tisuće i sedam stotina; 29 i mladi Sadok, hrabar junak, i od njegova roda dvadeset i dva kneza. 30 A od Benjaminovih sinova, Šaulove braće, tri tisuće, jer ih je dotad najveći dio još ostao vjeran Šaulovoj kući.
31 Efrajimovih sinova dvadeset tisuća i osam stotina, sve hrabrih junaka, ljudi na glasu u svojim porodicama.
32 Od polovine Manašeova plemena osamnaest tisuća, poimence spomenutih, da dođu da zakralje Davida.
33 Od Jisakarovih sinova, koji su umjeli proniknuti svoje vrijeme i spoznati što treba da učini Izrael; njihovih poglavara dvije stotine. Sva su im njihova braća bila podložna.
34 Od Zebulunovih sinova, sposobnih za rat i naoružanih za boj svakojakim bojnim oružjem, pedeset tisuća, koji su se odvažna srca vrstali u bojne redove.
35 Od Naftalijeva plemena tisuću knezova i s njima trideset i sedam tisuća ljudi sa štitovima i kopljima; 36 od Danova plemena dvadeset i osam tisuća i šest stotina naoružanih za boj, 37 a od Ašerova plemena četrdeset tisuća sposobnih za vojsku i za boj opremljenih. 38 Od onih s onu stranu Jordana, od Rubenova, od Gadova i od polovine Manašeova plemena, sto i dvadeset tisuća ljudi sa svakojakim ratnim oružjem.
39 Svi ti vojnici, svrstani u bojne redove, dođoše poštena srca u Hebron da zakralje Davida nad svim Izraelom; i svi su ostali Izraelci bili jednodušni da Davida postave za kralja. 40 Proveli su s Davidom tri dana, jedući i pijući. Braća sve spremiše za njih. 41 Njihovi su najbliži susjedi, sve do Jisakara, Zebuluna i Naftalija, donosili hranu na magarcima, devama i mazgama, a na volovima jela: brašna, smokvenih kolača, suha grožđa, vina, ulja, krupne i sitne stoke izobila, jer je bilo veselje u Izraelu. ||2 Sam

Kovčeg saveza prenose iz Kirjat[b] Jearima

13 David je vijećao s tisućnicima, stotnicima i sa svim vođama. 2 I reče on svemu zboru Izraelovu: »Ako vam je pravo te ako je naš Bog Jahve odlučio tako, poslat ćemo glasnike k svojoj ostaloj braći u svim izraelskim zemljama, a tako i svećenicima s njima i levitima po gradovima pašnjaka njihovih, da se ujedine s nama. 3 Prenijet ćemo k sebi Kovčeg svoga Boga, jer ga nismo doista tražili za Šaulovih dana.« 4 Sav zbor odluči da se tako učini, jer je to bilo pravo u očima svega naroda. 5 Tako je David sabrao sav narod Izraelov od Egipatskoga Šihora pa do Ulaza u Hamat da donesu Kovčeg Božji iz Kirjat Jearima. 6 Pošao je David sa svim Izraelom u Baalu, u Kirjat Jearim, koji je u Judi, da odande ponesu Kovčeg Božji nazvan imenom Jahve, koji stoluje nad kerubinima. 7 Povezli su Kovčeg Božji na novim kolima iz Abinadabove kuće; a Uza i Ahjo upravljali su kolima. 8 David i sav Izrael igrali su pred Bogom iz sve snage pjevajući uza zvuke citara, harfa, bubnjeva, cimbala i truba. 9 Kad su došli do Kidonova gumna, posegnu Uza rukom da pridrži Kovčeg jer ga volovi umalo ne prevrnuše. 10 Ali se Jahve razgnjevio na Uzu i udario ga zato što je pružio ruku prema Kovčegu. Umro je ondje pred Bogom. 11 Davidu bijaše žao što je Jahve onako udario Uzu i on prozva ono mjesto Peres Uza, kako se zove i dan-danas. 12 Toga se dana David uplaši Boga i reče: »Kako ću donijeti k sebi Kovčeg Božji?« 13 Nije dao svratiti Kovčega k sebi u Davidov grad nego ga skloni u kuću Obed-Edoma Gitejca. 14 I ostade Kovčeg Božji kod Obed-Edomove obitelji, u njegovoj kući, tri mjeseca. Jahve stoga blagoslovi Obed-Edomovu kuću i sve što je imao.

||2 Sam — Suci 20 1+ ||2 Sam 6 2-11 — Bt 3 5s; Pnz

a) Ime Jojada nadomješta Ebjatarovo ime koje bi se ovdje očekivalo (usp. 2 Sam 8,17); Ebjatara je Salomon smijenio. Bio je jedan Jojada, poglavar svećenstva u Jeruzalemu, ali mnogo kasnije (usp. 2 Kr 11 i 12).
b) Prvi je Davidov pothvat poslije zauzimanja Jeruzalema (11,4–9) poći po Kovčeg saveza u Kirjat Jearimu. Ljetopisac stavlja ovaj događaj prije pobjede nad Filistejcima (14,8–16), a knjiga Samuelova smješta ga poslije te pobjede, koja bi povijesno morala biti prije zauzeća Jeruzalema. Od Davidova kraljevanja Ljetopisac će prvenstveno zadržati ono što se tiče svetišta. On je ovdje strogo ovisan o tekstu 2 Sam, ali mu dodaje uvod (rr. 1–3), gdje još jednom sudjeluje cijeli zbor Izraelov.

11-16 **Davidov dvor**[a]

14 Tirski kralj Hiram posla k Davidu izaslanstvo i cedrovih drva, zidara i tesara da mu grade dvor. 2Tada David spozna da ga je Jahve potvrdio za kralja nad Izraelom i da je uzvisio njegovo kraljevstvo radi svojega izraelskog naroda.

5-8 3David je uzeo još žena u Jeruzalemu i imao još sinova i kćeri. 4Evo imena djece koja mu se rodiše u Jeruzalemu: Šamua, Šobab, Natan, Salomon, 5Jibhar, Elišua, Elpalet, 6Nogah, Nefeg, Jafija, 7Elišama, Beeljada i Elifelet.

17-25 **Pobjeda nad Filistejcima**

8Kad su Filistejci čuli da su Davida pomazali za kralja nad svim Izraelom, iziđoše svi da se dočepaju Davida. David, čuvši to, iziđe pred njih. 9Filistejci dođoše i raširiše se po Refaimskoj dolini. 10Tada David upita Boga: »Mogu li napasti Filistejce? Hoćeš li ih predati meni u ruke?« Jahve mu odgovori: »Napadni, jer ću ih predati tebi u ruke!« 11Tada krenuše u Baal Perasim i David ih ondje pobi. David reče: »Bog je prodro među moje neprijatelje mojom rukom, kao što voda prodire.« Stoga se ono mjesto prozvalo Baal Perasim. 12Ostavili su ondje svoje bogove; a David zapovjedi da ih spale.

13Opet se Filistejci raširiše po onoj dolini. 14David opet upita Boga, a Bog mu odgovori: »Ne idi za njima nego ih opkoli i navali na njih s protivne strane Bekaima. 15Pa kad začuješ topot koraka po bekaimskim vrhovima, onda izađi u boj, jer će tada ići Bog pred tobom da pobije filistejsku vojsku.« 16David učini kako mu je zapovjedio Bog; i pobili su filistejsku vojsku od Gibeona do Gezera.

17Davidovo se ime pročulo po svim zemljama, a Jahve uli strah od njega svim narodima.

Suci 20 1+
||2 Sam 6 2-11

2. *PRIJENOS KOVČEGA U JERUZALEM*

Priprave za prijenos[b]

15 Onda je David sazidao dvore u Davidovu gradu, pripravio mjesto za Kovčeg Božji i razapeo mu Šator. 2Potom je rekao David: »Ne smije nositi Kovčeg Božji nitko osim levita, jer je njih izabrao Jahve da nose Kovčeg Jahvin i da mu služe dovijeka[c].«

1 50; 7 9 31 25

3David je sakupio sav Izrael u Jeruzalem da prenesu Kovčeg Jahvin gore na njegovo mjesto koje mu bijaše pripravio. 4Skupio je David i Aronove sinove i levite. 5Od Kehatovih sinova: kneza Uriela i sto dvadeset njegove braće; 6od Merarijevih sinova: kneza Asaju i dvjesta dvadeset njegove braće; 7od Geršomovih sinova: kneza Joela i sto trideset njegove braće. 8Od Elisafanovih sinova: kneza Šemaju i dvjesta njegove braće. 9Od Hebronovih sinova: kneza Eliela i osamdeset njegove braće; 10od Uzielovih sinova: kneza Aminadaba i sto dvanaest njegove braće.

11Tada David pozva svećenike Sadoka i Ebjatara i levite Uriela, Asaju, Joela, Šemaju, Eliela i Aminadaba, 12pa im reče: »Vi ste glavari levitskih porodica; posvetite sebe i svoju braću da prenesete gore Kovčeg Jahve, Izraelova Boga, na mjesto koje sam mu pripravio. 13Jer nas je pobio Jahve, Bog naš, zato što prvi put vi niste bili nazočni[d] i što ga nismo tražili onako kako je trebalo.« 14Posvetiše se tada svećenici i leviti da prenesu gore Kovčeg Jahve, Izraelova Boga. 15Levitski su sinovi ponijeli Božji Kovčeg, na svojim ramenima, o motkama, kako je zapovjedio Mojsije po Jahvinoj riječi. Br 7 9

16Tada David reče levitskim knezovima da između svoje braće postave pjevače s glazbalima, s harfama, citrama i cimbalima da se čuje i da gromko odjekuje radosno pjevanje.

17Leviti su postavili Joelova sina Hemana, a od njegove braće Berekjina sina Asafa, i od njihove braće, Merarijevih sinova, Kušajina sina Etana. 18S njima njihovu braću drugoga reda: Zahariju, sina Jaazielova, Šemiramota, Jehiela, Unija, Eliaba, Benaju, Maaseju, Matitju, Eliflehua, Mikneju,

a) Ljetopisac koristi tromjesečni boravak Kovčega saveza kod Obed-Edoma (r. 14) da umetne navode svog izvora o gradnji kraljevske palače, o Davidovoj obitelji, o njegovoj pobjedi nad Filistejcima. Ovdje će nadodati pripreme za prijenos Kovčega u Jeruzalem (15,1–3).
b) Prije nastavka pripovijesti iz 2 Sam u r. 25 izgleda da je prvotna knjiga Ljetopisa sadržavala samo rr. 1–3; 11–15: podizanje Šatora za prijam Kovčega i poziv na levitski zakon, čija je povreda prouzročila tragični događaj u Peres Uzi (usp. 13,9s). Tome se nadodaje popis svećenika i levita (rr. 4–10); opis glazbenika koji su već pripravljeni za sviranje oko Kovčega (rr. 16–24).
c) Ljetopisac određuje ulogu svećenika i levita u obredima, prema svećeničkim tekstovima.
d) Tako pisac tumači Uzinu smrt (13,10s; usp. 2 Sam 6,8+).

Obed Edoma i Jeiela, vratare. 19 A pjevači, Heman, Asaf i Etan gromko su udarali u mjedene cimbale. 20 A Zaharija, Uziel, Šemiramot, Jehiel, Uni, Eliab, Maaseja i Benaja u harfe s visokim zvucima[a]; 21 a Matitja, Eliflehu, Mikneja, Obed Edom, Jeiel i Azazja u citre, u osminskoj pratnji. 22 Kenanja, knez onih levita koji su nosili Kovčeg, upravljao je prenošenjem jer je bio vješt u tome. 23 Berekja i Elkana bili su vratari kod Kovčega. 24 Šebanija, Jošafat, Netanel, Amasaj, Zaharija, Benaja i Eliezer, svećenici, trubili su u trube pred Božjim Kovčegom; Obed Edom i Jehija bili su vratari kod Kovčega.

||2 Sam 6 12-19

Svečanost prijenosa

25 Tako je David s izraelskim starješinama i tisućnicima radosno išao prenoseći gore Kovčeg saveza Jahvina iz Obed-Edomove kuće. 26 Kad je Bog pomogao levitima koji su nosili Kovčeg saveza Jahvina, žrtvovali su sedam junaca i sedam ovnova. 27 David bijaše ogrnut plaštem od tanka platna, a tako i svi leviti što su nosili Kovčeg, kao i pjevači i Kenanija koji je upravljao pjevačima[b]. David je imao na sebi lanen oplećak. 28 Tako je sav Izrael prenosio gore Kovčeg saveza Jahvina, radosno kličući uz jeku rogova, truba i cimbala, igrajući uza zvuke harfe i citre. 29 Kad je Kovčeg saveza Jahvina ulazio u Davidov grad, Šaulova kći Mikala, gledajući s prozora, vidje kralja Davida kako skače i igra i prezre ga ona u svom srcu.

16 Tada unesoše Kovčeg Božji i postaviše ga usred šatora koji mu bijaše razapeo David. Onda su prinijeli paljenice i pričesnice pred Bogom. 2 Pošto je prinio paljenice i pričesnice, David blagoslovi narod Jahvinim imenom. 3 Onda razdijeli svim Izraelcima, ljudima i ženama, svakome po jedan okrugao kruh, komad mesa i kolač od suhoga grožđa.

Levitska služba pred Kovčegom[c]

4 Onda je postavio pred Jahvinim Kovčegom službenike među levitima da uznose, slave i hvale Jahvu, Boga Izraelova, i to: 5 poglavara Asafa, a drugoga za njim Zahariju, zatim Jeiela[d], Šemiramota, Jehiela, Matitju, Eliaba, Benaju, Obed Edoma i Jeiela s harfama i citrama; Asaf je udarao u cimbale. 6 Svećenici Benaja i Jahaziel bili su bez prijekida s trubama pred Kovčegom saveza Jahvina. 7 Toga dana povjeri David prvi put Asafu i njegovoj braći da slave Jahvu ovom pohvalnicom[e]:

8 »Hvalite Jahvu, prizivajte mu ime; ||Ps 105 1-15
navješćujte među narodima djela njegova!
9 Pjevajte mu, svirajte mu,
propovijedajte sva njegova čudesa!
10 Dičite se svetim imenom njegovim,
neka se raduje srce onih što traže Jahvu!

11 Tražite Jahvu i njegovu snagu,
tražite svagda njegovo lice!
12 Sjetite se čudesa koja učini,
njegovih čuda i sudova usta njegovih.
13 Izraelov rod njegov je sluga,
sinovi Jakovljevi njegovi izabranici.
14 On je Jahve, Bog naš;
po svoj su zemlji njegovi sudovi!

15 Sjećajte se uvijek njegova Saveza, ||Ps 10
Riječi koju objavi tisući naraštaja;
16 Saveza koji sklopi s Abrahamom
i njegove zakletve Izaku.

17 Ustanovi je kao zakon Jakovu,
Izraelu vječni Savez.
18 Govoreći 'Tebi ću dati kanaansku zemlju
kao dio u baštinu vašu,
19 kad vas još bješe malo na broju,
vrlo malo, i kad bjeste pridošlice u njoj.'

20 Išli su od naroda do naroda,
iz jednoga kraljevstva k drugom narodu.
21 Ne dopusti nikom da ih tlači,
kažnjavaše zbog njih kraljeve:
22 'Ne dirajte u moje pomazanike,
ne činite zla mojim prorocima!'

23 Pjevaj Jahvi, sva zemljo, ||Ps 96
Navješćujte iz dana u dan spasenje njegovo!
24 Kazujte poganima njegovu slavu,
svim narodima čudesa njegova.

25 Velik je Jahve, hvale predostojan,
strašniji od svih bogova.

a) »harfe s visokim zvucima« – nesiguran prijevod. Imena drugih glazbala nalaze se u Ps.
b) BJ »upravljao prijenosom«; TM ponavlja poslije toga ditografijom »pjevači«.
c) Ljetopisac opisuje službu pjevača tek poslije smještaja Kovčega pod šator, što čini s više prava nego neki od kasnijih autora u 15,16–24. Po Ljetopiscu cijelo hramsko bogoslužje potječe od Davida i već se slaže s propisima svećeničkog zakonika.
d) »Jeiela« po TM; BJ »Uziela«, isto tako u 15,18 umjesto »sina Jaazielova«.
e) Ovaj se himan sastoji od dijelova Ps 105, 96 i 106 s nekim tekstovnim varijantama.

26 Ništavni su svi bozi národa.
Jahve stvori nebesa.
27 Slava je i veličanstvo pred njim,
sila i radost u Svetištu njegovu.

28 Dajte Jahvi, narodna plemena,
dajte Jahvi slavu i silu!
||Ps 105 1-15 29 Dajte Jahvi slavu imena njegova,
nosite prinose i dolazite pred njegovo lice!

Poklonite se Jahvi u sjaju svetosti njegove!

30 Strepi pred njim, zemljo sva!
Učvrstio je svemir da se ne poljulja.
31 Neka se vesele nebesa i neka klikće zemlja;
neka se govori među poganima:
'Jahve kraljuje!'

32 Neka huči more i što je u njemu;
nek' se raduje polje i što je na njemu!
33 Neka klikće šumsko drveće pred Jahvom,
jer dolazi da sudi zemlji.

1,47-48 34 Slavite Jahvu jer je dobar,
jer je vječna ljubav njegova.

35 I recite: 'Spasi nas, o Bože, Spasitelju naš,
i saberi nas i izbavi nas od bezbožnih naroda,
da slavimo tvoje sveto ime,
da se ponosimo tvojom slavom.

36 Blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov,
od vijeka do vijeka!'
Sav narod neka kaže: 'Amen! Aleluja!'«

37 I ondje pred Kovčegom saveza Jahvina ostaviše
Asafa i njegovu braću da služe pred Kovčegom bez
prestanka, koliko treba iz dana u dan; 38 i Obed-
Edoma s njegovom braćom, njih šezdeset i osam, i
Obed-Edoma, Jedutunova sina, i Hosu[a], da budu
vratari; 39 a svećenika Sadoka s njegovom braćom
svećenicima pred Jahvinim Prebivalištem na uzvi-
||Ps 96
šici u Gibeonu[b] 40 da prinose paljenice Jahvi na žr-
tveniku za paljenice bez prestanka, jutrom i veče-
rom, i da vrše sve što je napisano u Zakonu koji je
Jahve odredio Izraelu; 41 s njima Hemana i Jedu-
tuna i ostale izabrane, koji su bili poimence spome-
nuti, da slave Jahvu, »jer je vječna njegova ljubav«;
42 i to Hemana i Jedutuna da trube u trube i udaraju
u cimbale i druga glazbala Bogu na čast; a Jedutu-
nove sinove da budu vratari.
43 Tada se razišao sav narod, svatko svojoj kući; ||2 Sam 6 19-20
a David se vratio da blagoslovi svoj dvor.

Natanovo proročanstvo[c] ||2 Sam 7 1-17

17 Kad se David nastanio u dvoru, rekao je pro-
roku Natanu: »Pogledaj! Ja, evo, stojim u
dvoru od cedrovine, a Kovčeg saveza Jahvina pod
zavjesama!« 2 Natan odgovori Davidu: »Što ti je
god na srcu, čini, jer je Bog s tobom.«
3 Ali još iste noći dođe Natanu ova Božja riječ:
4 »Idi i reci mome sluzi Davidu: 'Ovako govori
Jahve: Ti mi nećeš sagraditi kuće da prebivam u
njoj. 5 Nisam nikad prebivao u kući otkako sam iz-
veo Izraela iz Egipta pa do današnjega dana, nego
sam išao od šatora do šatora i od prebivališta do
prebivališta. 6 Dok sam hodio sa svim Izraelom, je-
sam li ijednu riječ rekao nekom od Izraelovih suda-
ca, kojima sam zapovjedio da budu pastiri mojem
narodu, i kazao: Zašto mi ne sagradite kuću od
cedrovine?' 7 Zato sad ovo reci mome sluzi Davidu:
'Ovako govori Jahve nad vojskama: Ja sam te do-
veo s pašnjaka, od ovaca i koza, da budeš knez
nad mojim izraelskim narodom. 8 Bio sam s tobom
kuda si god išao, iskorijenio sam sve tvoje neprija-
telje pred tobom. Ja ću ti pribaviti veliko ime, kao
što je velikaško ime na zemlji. 9 Odredit ću prebiva-
lište svome izraelskom narodu i posadit ću ga da
živi na svojem mjestu i da ne luta više naokolo niti
da ga zlikovci muče kao prije, 10 onda kad sam

a) Jedutun, koji je poznat i iz naslova Ps 39, 62 i 77, istovjetan je s Etanom. On je ovdje otac Obed-Edoma (r. 38), dakle i vratara (r. 42). Neki leviti iz Nehemijina vremena potjecali su od njega (Neh 11,17; 1 Ljet 9,16). O Hosi usp. 26,10.
b) Svetište u Gibeonu možda je zauzelo mjesto svetišta u Šilu nakon što su Filistejci zarobili Kovčeg. Ono će biti »najveća uzvišica« u vrijeme Salomona (1 Kr 3,4–15). Ljetopisac vodi računa o toj povijesnoj situaciji i opravdava ju govoreći da je »Prebivalište«, Šator iz pustinje, bilo tamo podignuto (usp. još 21,29; 2 Ljet 1,3). Shodno tome on dijeli bogoslužno osoblje na ono u svetištu Prebivališta i u novom svetištu Kovčega u Jeruzalemu.
c) Ljetopisac ovdje gotovo doslovno prenosi Natanovo proročanstvo iz 2 Sam 7, koje za njega ima prvotnu važnost: ono izriče savez sa Davidom i trajnost njegove dinastije, koja je čuvar mesijanskih obećanja. Jedine značajne promjene koje pisac donosi jesu u tome što ističe da će se obećanja dana Davidu najprije ostvariti u jednom od njegovih sinova (Salomon), r. 11, i što ne spominje mogućnost lošeg ponašanja nekoga od Davidovih potomaka (2 Sam 7,14).

odredio suce nad svojim izraelskim narodom. Pokorit ću sve tvoje neprijatelje i učinit ću te velikim. Jahve će ti podići dom[a]. 11Jer kad se ispune tvoji životni dani i dođe vrijeme da počineš kod otaca, podići ću tvoga potomka nakon tebe, koji će biti između tvojih sinova, i utvrdit ću njegovo kraljevstvo. 12On će mi sagraditi dom, a ja ću utvrditi njegovo prijestolje zauvijek. 13Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin: svoje naklonosti neću odvratiti od njega, kao što sam je odvratio od tvoga prethodnika. 14Utvrdit ću ga u svojem domu i u svom kraljevstvu zauvijek, i prijestolje će mu čvrsto stajati zasvagda.'«

15Natan prenese Davidu sve te riječi i cijelo viđenje.

||2 Sam 7 18-29

Davidova molitva

16Tada kralj David dođe i stade pred Jahvu i reče:

»Tko sam ja, o Bože Jahve, i što je moj dom te si me doveo dovde? 17Pa i to je bilo premalo u tvojim očima, o Bože, nego si dao obećanja domu svoga sluge i za daleku budućnost i pogledao si na me kako se gleda na ugledna čovjeka, o Bože Jahve! 18Pa što da ti još David govori o slavi tvoga sluge; tà ti poznaješ svoga slugu! 19Jahve, radi svoga sluge i po svome srcu učinio si sve ovo veliko djelo, obznanivši ove veličajnosti. 20Jahve, nema takvoga kakav si ti, niti ima Boga osim tebe, po svemu što smo ušima svojim čuli. 21Postoji li ijedan narod na zemlji kao tvoj izraelski narod, radi kojega je Bog išao da ga izbavi sebi za narod, da tako stečeš sebi ime velikim i strašnim čudesima, izgoneći krivobožačka plemena pred svojim narodom koji si otkupio iz Egipta[b]? 22Tako si učinio svoj izraelski narod svojim narodom zauvijek, a ti si mu, Jahve, postao Bogom. 23Zato sada, Jahve, neka bude čvrsta dovijeka riječ koju si dao svome sluzi i njegovu domu i učini kako si obrekao. 24Neka bude čvrsta, da se veliča tvoje ime zauvijek i da se govori: Jahve nad vojskama, Izraelov Bog, jest Bog nad Izraelom, a dom tvoga sluge Davida neka stoji čvrsto pred tobom. 25Jer si ti, moj Bože, javio uhu svoga sluge da ćeš mu podići dom, zato je tvoj sluga smogao hrabrosti da se pomoli pred tobom. 26Uistinu, Jahve, ti si Bog i ti si ovo lijepo obećanje dao svome sluzi. 27Zato se sada udostoj blagosloviti dom svoga sluge da ostane dovijeka pred tobom, jer kad ti, Jahve, blagosloviš, bit će blagoslovljen zasvagda.«

Davidove pobjede[c]

||2 Sam 8 1-14

18 Poslije toga David porazi Filistejce i pokori ih te ote Gat s njegovim selima iz filistejskih ruku. 2Porazio je i Moapce i oni postadoše Davidovi podanici koji su mu donosili danak.

3David je porazio i Hadadezera, sopskoga kralja u Hamatu, kad je izišao da utvrdi svoju vlast do rijeke Eufrata. 4David zarobi od njega tisuću bojnih kola, sedam tisuća konjanika i dvadeset tisuća pješaka; ispresijecao je petne žile svim konjima od bojnih kola, ostavio ih je samo stotinu. 5Damaščanski su Aramejci bili došli u pomoć Hadadezeru, sopskome kralju, ali je David pobio među Aramejcima dvadeset i dvije tisuće ljudi. 6Postavio je namjesnike u Damaščanskom Aramu. Tako Aramejci postadoše Davidovi podanici i moradoše mu plaćati danak. Jahve je davao pobjedu Davidu kuda je god išao. 7David zaplijeni zlatne štitove što ih imahu Hadadezerove sluge i donese ih u Jeruzalem. 8I iz Hadadezerovih gradova Tibhata i Kuna odnio je silni tuč od kojega je Salomon načinio mjedeno more, stupove i tučano posuđe. 22 3

9Kad je čuo hamatski kralj Tou da je David porazio svu vojsku Hadadezera, sopskoga kralja, 10posla svoga sina Hadorama kralju Davidu da ga pozdravi i da mu čestita što je vojevao protiv Hadadezera i porazio ga, jer je Tou bio u ratu s Hadadezerom; i da mu odnese svakojakih zlatnih, srebrnih i tučanih predmeta. 11I njih je kralj David posvetio Jahvi sa srebrom i zlatom što ga bijaše uzeo od svih naroda, od Edomaca, Moabaca, Amonaca, Filistejaca i Amalečana. 12Sarvijin sin Abišaj pobio je osamnaest tisuća Edomaca u Slanoj dolini. 13David je postavio namjesnike po Edomu. Tako su svi Edomci postali Davidove sluge. I kuda je god David išao, Jahve mu davaše pobjedu.

Davidovi dvorani i časnici

14David kraljevaše nad svim Izraelom čineći pravo i pravicu svemu svome narodu. 15Sarvijin je sin Joab bio zapovjednik vojske; Ahiludov sin Jošafat bijaše tajni savjetnik. ||2 Sam 8 15-18

a) Usp. 2 Sam 7,11; TM »Ja ti naviještam, a Jahve...«; BJ »Jahve ti naviješta da će ti podići dom«.
b) R. je ispravljen koristeći usporedan tekst u 2 Sam (usp. 2 Sam 7,23+).
c) Od opširnog pripovijedanja 2 Sam 9 – 1 Kr 2 o Davidovu kraljevanju Ljetopisac je bilježio samo pobjede, ispuštajući nutarnje nesloge i tragičnu povijest kraljevske obitelji: Davidov preljub i rođenje Salomona, ubojstvo Amnona, pobunu Abšaloma, oporbu Šebe, Adonijine spletke. Ljetopisac izbjegava sve što bi moglo zatamniti lik njegova junaka i iznosi tvrdnju da David nije smio sagraditi Hram jer je bio ratnik (22,8; 28,3). Podrazumijeva da će plijen od njegovih pobjeda služiti za podizanje Hrama (29,2–5).

[16]Ahitubov sin Sadok i Ahimelekov sin Ebjatar
bili su svećenici[a], Šavša pisar. [17]Jojadin sin Benaja
bio je nad Kerećanima i Pelećanima, a Davidovi
su sinovi bili prvi do kralja[b].

10 1-5 **19** Poslije toga umrije Nahaš, kralj Amonaca, i
zakralji mu se sin na njegovo mjesto. [2]David
reče u sebi: »Iskazat ću ljubav Nahaševu sinu Ha-
nunu jer je i njegov otac iskazao milost meni.« Da-
vid uputi poslanike da mu izraze sućut zbog smrti
njegova oca. Kad su Davidove sluge došle u zemlju
Amonaca k Hanunu da mu izraze sućut, [3]rekoše
knezovi Amonaca Hanunu: »Zar misliš da je David
poslao ljude da ti izraze sućut zato što bi htio iska-
zati čast tvome ocu? Nisu li zato došle njegove
sluge k tebi da razvide, istraže i uhode zemlju?«
[4]Tada Hanun pograbi Davidove sluge i obrija ih,
podreza im haljine dopola, do zadnjice, i posla ih
natrag! [5]Kad su to javili Davidu, posla on čovjeka
pred njih, jer su bili vrlo osramoćeni, i poruči im:
»Ostanite u Jerihonu dok vam ne naraste brada pa
se onda vratite.«
6-14 [6]Kad su Amonovi sinovi vidjeli da su se omrazili
s Davidom, poslao je Hanun s Amonovim sinovima
tisuću srebrnih talenata da za plaću najme bojnih
kola i konjanika iz Aram Naharajima, iz Aram
Maake i iz Soba. [7]Najmili su za plaću trideset i
dvije tisuće bojnih kola, i kralja Maake s njegovim
narodom te su oni došli i utaborili se pred Mede-
bom. Amonovi su se sinovi skupili iz svojih gra-
dova i došli u boj. [8]Kad je to čuo David, poslao je
Joaba sa svom svojom junačkom vojskom. [9]Amo-
novi sinovi iziđoše i svrstaše se u bojni red pred
gradskim vratima; a kraljevi koji su došli stajali su
zasebno na polju. [10]Vidjevši postavljene bojne re-
dove prema sebi, sprijeda i straga, Joab probra naj-
vrsnije među Izraelcima i svrsta ih prema Aramej-
cima. [11]Ostalu vojsku predade bratu Abišaju da je
svrsta prema Amoncima. [12]I reče mu: »Ako Ara-
mejci budu jači od mene, onda ti meni priskoči u
pomoć; ako li Amonci budu jači od tebe, ja ću tebi
pohrliti u pomoć. [13]Budi hrabar i junački se držimo
radi naroda i radi gradova svoga Boga; a Jahve
neka učini što je dobro u njegovim očima.« [14]Tada
se Joab i vojska koja je bila s njim počeše primicati
da udare na Aramejce, ali oni pobjegoše pred nji-
ma. [15]Kad su Amonci vidjeli da su Aramejci pobje-
gli, umakoše i oni ispred njegova brata Abišaja i
povukoše se u grad. Tada se Joab vrati u Jeruza-
lem.
[16]A Aramejci, vidjevši gdje su ih potukli Izraelci, ||2 Sam 10 15-19
uputili su poslanike i doveli Aramejce što su s onu
stranu Rijeke, na čelu sa Šofakom, vojvodom Ha-
dadezerove vojske.
[17]Pošto su to javili Davidu, on skupi sve Izraelce
i, prešavši preko Jordana, primače se Aramejcima
i svrsta se prema njima; kad se David svrstao
prema Aramejcima u bojni red, oni zametnuše s
njime boj. [18]Ali Aramejci udariše u bijeg ispred Iz-
raelaca i David im pobi sedam tisuća konja od boj-
nih kola i četrdeset tisuća pješaka; pogubio je i voj-
vodu Šofaka. [19]Kad Hadadezerove sluge vidješe da
ih je razbio Izrael, sklopiše mir s Davidom i počeše
mu služiti. A Aramejci se više nisu usuđivali poma-
gati Amoncima.

20 Slijedeće godine, u doba kad kraljevi izlaze u ||2 Sam 11 1
rat, izvede Joab vojsku i poče pustošiti zemlju
amonsku. Došavši, opsjeo je Rabu; David bijaše ||2 Sam 12 26
ostao u Jeruzalemu. Joab je osvojio Rabu i razorio
je. [2]Tada je David uzeo njihovu kralju[c] s glave ||2 Sam 12 30-31
krunu i vidio da je teška jedan zlatni talenat, a na
njoj je bilo drago kamenje. Stavili su je na glavu
Davidu, koji je iz grada odnio vrlo velik plijen.
[3]Narod koji bijaše u gradu izvede van i stavi ga da
radi pilama, gvozdenim pijucima i sjekirama. Tako
je David učinio svim gradovima Amonovih sinova.
Potom se vratio sa svim narodom u Jeruzalem.

8 15-18

a) Ljetopisac koristi već prerađeni tekst (2 Sam 8) da bi dao Sadoku levitsko podrijetlo (usp. 2 Sam 8,17+).
b) Prema 2 Sam oni su bili svećenici (usp. 8,18+), ali u vrijeme Ljetopisca vladalo je shvaćanje da ne može biti svećenika koji ne bi bili potomci Levija.
c) »njihovu kralju« po TM; BJ »Milkomu« (usp. LXX, Vg). Između r. 1 – David u Jeruzalemu, i r. 2 – David u Rabi, Ljetopisac izostavlja cijelu povijest Davidova grijeha (2 Sam 11,2 – 12,25).

||2 Sam 21 18-22 Pnz 1 28+ [4]Poslije toga opet izbi rat s Filistejcima u Gezeru; tada je Hušanin Sibkaj pogubio Sipaja, koji je bio od Refaimovih potomaka; i bili su pokoreni. [5]Uz to je nastao i rat s Filistejcima, u kojem je Jairov sin Elhanan pogubio Lahmija, brata Golijata Gitejca[a], koji je imao kopljaču kao tkalačko vratilo. [6]Potom opet izbi rat u Gatu, gdje je bio neki čovjek visoka rasta: imaše taj na svakoj ruci i nozi po šest prstiju, dakle dvadeset i četiri; i on bijaše Rafin potomak. [7]Kad je počeo ružiti Izraela, ubi ga Jonatan, sin Davidova brata Šimeja. [8]To su bili Rafini potomci u Gatu koji su izginuli od Davidove ruke i od ruke njegovih slugu.

3. PRIPREME ZA GRADNJU HRAMA[b]

Prebrojavanje naroda[c]

||2 Sam 24 1-9

21 Tada Satan[d] ustade na Izraela i potače Davida da izbroji Izraelce. [2]Kralj reče Joabu i narodnim knezovima: »Idite, izbrojte Izraelce od Beer Šebe pa do Dana, onda se vratite i kažite mi koliko ih je na broju.« [3]Joab reče: »Neka Jahve dade svome narodu još sto puta ovoliko koliko ga je sada! Nisu li, moj gospodaru kralju, svi oni sluge mome gospodaru? Zašto traži to moj gospodar? Zašto da bude na krivicu Izraelu?«
[4]Ali kraljeva riječ bijaše jača od Joabove. Tako je Joab otišao i počeo obilaziti sav Izrael, a onda se, najposlije, vrati u Jeruzalem. [5]Joab dade Davidu popis naroda; Izraelaca bijaše milijun i sto tisuća ljudi vičnih maču, a Judejaca četiri stotine i sedamdeset tisuća vičnih maču[e]. [6]Ali nije pobrojio među njima ni Levijeva ni Benjaminova plemena, jer je Joabu bila odvratna kraljeva zapovijed.

Božja kazna i oproštenje

||2 Sam 24 10-17

[7]Bilo je to mrsko i u Božjim očima, pa Bog udari Izraela. [8]David reče Bogu: »Veoma sam sagriješio što sam to učinio. Ali oprosti krivicu svome sluzi jer sam vrlo ludo radio!« [9]Jahve reče Davidovu vidiocu Gadu: [10]»Idi i kaži Davidu: 'Ovako veli Jahve: Troje stavljam preda te; izaberi sebi jedno od toga da ti učinim!'«
[11]Došavši k Davidu, Gad mu reče: »Ovako veli Jahve: 'Biraj sebi [12]ili glad za tri godine, ili da tri mjeseca bježiš pred neprijateljima i mač tvojih neprijatelja da te stiže, ili da tri dana Jahvin mač i kuga bude na zemlji i Jahvin anđeo da ubija po svim izraelskim krajevima.' Sada promisli i gledaj što da odgovorim onome koji me poslao!«
[13]David reče Gadu: »Na velikoj sam muci! Ah, neka padnem u Jahvine ruke, jer je veliko njegovo milosrđe, a u ljudske ruke da ne zapadnem!«
[14]Tako je Jahve poslao kugu na Izraela te pomrije sedamdeset tisuća Izraelaca. [15]Bog je poslao anđela na Jeruzalem da ga istrebljuje; a kad je počeo istrebljivati, pogledao je Jahve i sažalilo mu se zbog zla, pa je rekao anđelu zatorniku: »Dosta je sada, spusti ruku!«
Jahvin je anđeo stajao kraj gumna Jebusejca Ornana. [16][f]David, podigavši oči, vidje Jahvina anđela kako stoji između zemlje i neba držeći u ruci isukan mač koji je podigao na Jeruzalem, i on pade ničice sa starješinama obučenim u kostrijet. [17]David reče Bogu: »Nisam li ja zapovjedio da se izbroji narod? Ja sam, dakle, onaj koji sam sagriješio i grdno zlo načinio, a što učiniše te ovce? Jahve, Bože moj, neka tvoja ruka dođe na me i na moju obitelj, a ne na taj narod da ga pomori!«

Žrtvenik na Ornanovu gumnu[g]

[18]Tada Jahvin anđeo reče Gadu da kaže Davidu neka uziđe i neka podigne žrtvenik Jahvi na gumnu Jebusejca Ornana. [19]David je otišao po riječi koju mu je Gad rekao u Jahvino ime. [20]A Ornan, okrenuvši se, opazi anđela, a njegova se četiri sina sakriše. Ornan je vrhao pšenicu. [21]Uto dođe David

a) Tako Ljetopisac tumači 2 Sam 21,19 vodeći računa o pripovijedanju koje pripisuje Davidu pobjedu nad Golijatom (1 Sam 17).
b) Ova gl. započinje glavni dio knjige: uređenje bogoslužja i svećenstva u davidovskoj zajednici, koja ima mesijanska obećanja iz Natanova proročanstva.
c) Ljetopisac je sačuvao ovaj prikaz u kojem se David pojavljuje kao grešnik (r. 8), jer završava podizanjem žrtvenika na mjestu gdje će biti podignut Hram (usp. r. 18+).
d) Pisac pripisuje Sotoni (usp, Job 1,6+), prema razvijenijoj teologiji, ono što 2 Sam pripisuje »srdžbi Jahvinoj« kao prvotnom uzroku.
e) Podaci različiti u 2 Sam 24 (usp. 1 Ljet 27,24). Levi je kao u Br 1 isključen iz popisa.
f) Ovaj r. je vlastit Ljetopiscu i pretpostavlja nov način predstavljanja anđela, dosta bliz onome u Dn 9,21 i u 2 Mak 10,29.
g) Ljetopiscu ovaj događaj iz 2 Sam 24 služi da prikaže osnivanje Hrama u Jeruzalemu: žrtvenik podignut od Davida bit će žrtvenik Hrama (22,1). Ljetopisac je jedini koji izričito stavlja u neposrednu vezu Salomonov hram i Ornanovo gumno. Također će po povratku iz sužanjstva (Ezr 3,1s) podizanje žrtvenika prethoditi obnovi Hrama.

do Ornana, a on, pogledavši i opazivši Davida,
dođe s gumna i pokloni se Davidu licem do zemlje.
22Tada David reče Ornanu: »Daj mi to gumno da
sagradim na njemu žrtvenik Jahvi; za potpunu ci-
jenu daj mi ga da bi prestao pomor u narodu!«
23Ornan odgovori Davidu: »Neka ga uzme i neka
čini moj gospodar kralj što je dobro u njegovim
očima; evo, dajem ti goveda za paljenice, i mlati-
lice za drva, i pšenicu za prinosnicu; sve ti to pokla-
njam.«
24Kralj David reče Ornanu: »Ne, nego hoću da
kupim u tebe i da platim, jer neću da prinosim Ja-
hvi što je tvoje, da prinosim paljenice koje su mi
poklonjene.«
25I David dade Ornanu za ono mjesto šest stotina
zlatnih šekela na mjeru. 26Tada sagradi ondje žrtve-
nik Jahvi i prinese paljenice i pričesnice; a kad je
18 38 prizvao Jahvu, on ga usliša spustivši oganj s neba
na žrtvenik za paljenice. 27Jahve zapovjedi anđelu
da vrati mač u korice. 28U ono vrijeme, vidjevši da
ga je Jahve uslišio na gumnu Jebusejca Ornana,
David poče prinositi žrtve ondje. 29Jahvino prebiva-
lište, koje je napravio Mojsije u pustinji, i žrtvenik
za paljenice bio je u to vrijeme na uzvisini u Gibeo-
nu. 30David nije mogao ići k njemu da traži Boga
jer ga je bio spopao strah od mača Jahvina anđela[a].

22 Zato David reče: »Ovo je Dom Jahve i ovo
je žrtvenik za paljenice Izraelu!«

Neposredne pripreme za gradnju[b]

2David zapovjedi da se skupe stranci[c] koji su bili
31-32 u izraelskoj zemlji i odredi klesare da propisno
klešu kamenje za gradnju Doma Božjeg. 3David je
pripravio mnogo željeza za čavle na vratnim kri-
lima i za kvačice; i bez mjere mnogo tuča. 4Mnogo
cedrovine, jer su Sidonci i Tirci dovozili mnogo ce-
n 24 18- drovih drva Davidu. 5Jer David mišljaše: »Moj je
sin Salomon mlad i nježan, a Dom koji treba gra-
diti Jahvi mora biti veličanstven, na slavu i čast po
svim zemljama. Hajde da mu sve pripravim.« I Da-
vid je pripravio mnogo toga prije svoje smrti. 6Po-
tom dozva sina Salomona i zapovjedi mu da sagradi
Dom Jahvi, Bogu Izraelovu.
7Još David reče Salomonu: »Sine! Bio sam naka-
nio u srcu da sagradim Dom imenu Jahve, svoga
Boga. 8Ali mi je došla Jahvina riječ: 'Mnogo si krvi
prolio i velike si ratove vodio; nećeš ti graditi
Doma mome imenu jer si mnogo krvi prolio na
zemlju preda mnom[d]. 9Gle, rodit će ti se sin; on će
biti miroljubac i dat ću mu mir od svih njegovih
neprijatelja odasvud unaokolo; ime će mu biti Salo-
mon[e]. Mir i pokoj dat ću Izraelu za njegova vreme-
na. 10On će sagraditi Dom mome imenu, on će mi
biti sin, a ja ću njemu biti otac i utvrdit ću njegovo
kraljevsko prijestolje nad Izraelom zauvijek.' 11Sa-
da, moj sine, neka bude Jahve s tobom da izvršiš i
sagradiš Dom Jahve, svoga Boga, kao što je rekao
za te. 12Samo neka ti Jahve poda razum i mudrost
kad te postavi nad Izraelom zato da se držiš Za-
kona Jahve, svoga Boga! 13Bit ćeš sretan budeš li
brižno vršio uredbe i zakone koje je Jahve preko
Mojsija dao Izraelu. Budi junak i hrabar, ne boj se Pnz 31 23
i ne plaši se! 14Ja sam, evo, svojim trudom pripra-
vio za Dom Jahvin sto tisuća zlatnih talenata i mi-
lijun srebrnih talenata, a tuča i željeza bez mjere,
jer ga je tako mnogo. Pripravio sam i drva i kame-
nja, a i ti dodaj nešto k tomu. 15Imaš mnogo valja-
nih radnika, klesara, zidara, tesara i svakovrsnih
vještaka u svakom umijeću; 16zlatu, srebru, tuču i
željezu nema mjere; idi, dakle, i gradi, i neka Ja-
hve bude s tobom!«
17Tada David zapovjedi svim izraelskim knezo-
vima da pomažu njegovu sinu Salomonu: 18»Nije li
s vama Jahve, Bog vaš, koji vam je dao mir oda-
svud unaokolo jer je predao u moje ruke stanov-
nike ove zemlje i zemlja je pokorena pred Jahvom
i pred njegovim narodom. 19Sada, dakle, pregnite
svojim srcem i svojom dušom da tražite Jahvu,

a) Ova dva rr. objašnjavaju, i to posredovanjem Jahvina anđela, prijenos bogoslužja u Jeruzalem iz Gibeona, gdje se nalazilo »Prebivalište« (usp. već 16,39–40), u kojem se moralo pitati Jahvu za savjet (Izl 29,42; 30,36; 27,7s).
b) Ova gl. nema biblijskih paralela osim pojedinih osamljenih rr. Moguće je da je Ljetopisac koristio druge izvore ili barem predaje koje su se stvarno odnosile na Salomonovo kraljevanje.
c) U suglasnosti sa deuteronomističkim urednikom Knjige o Kraljevima (usp. 1 Kr 9,20–22) Ljetopisac ne prihvaća ideju da su Izraelci bili prisiljavani na tlaku, no to je izričito rečeno u starim tekstovima (1 Kr 5,27 i 11,28). Prema Iz 60,10 stranci će ponovno podići mesijanski Jeruzalem.
d) Usp. 18,1+.
e) Ime Salomon dolazi od *šalom*, »mir«. Namjerno je izrečena suprotnost između njega i Davida koji je bio ratnik.

svoga Boga; idite i gradite Svetište Bogu Jahvi,
unesite Kovčeg saveza Jahvina i Božje sveto po-
suđe u Dom koji će se sagraditi Jahvinu imenu!«

Rodovi i službe levita[a]

1 Kr 1 1 - 2 1 **23** Ostarjevši i nauživši se danâ, postavi David
svoga sina Salomona kraljem nad Izraelom.
[2]Potom skupi sve izraelske knezove, svećenike i le-
vite.
Br 4 3 [3]On izbroji levite od trideset godina naviše[b], i
bilo ih je po muškim glavama trideset i osam tisu-
ća. [4]Između njih bilo je dvadeset i četiri tisuće onih
koji su upravljali poslom[c] oko Jahvina Doma, a šest
tisuća nadzornika i sudaca, [5]četiri tisuće vratara i
Am 6 5 četiri tisuće onih koji su hvalili Jahvu uz glazbala
što ih je napravio[d] za hvalu. [6]David ih razdijeli na
redove po Levijevim sinovima[e]: Geršonu, Kehatu i
Merariju.
26 21s [7]Od Geršonova[f] su koljena bili: Ladan i Šimej.
[8]Ladanovi sinovi: poglavari Jehiel, Zetam i Joel,
njih trojica. [9]Šimejevi sinovi: Šelomit, Haziel i Ha-
ram, njih trojica; to su poglavari Ladanovih obite-
lji. [10]Šimejevi sinovi: Jahat, Zina, Jeuš i Berija. Ta
su četvorica Šimejevi sinovi. [11]Jahat je bio pogla-
var, a drugi Ziza; a Jeuš i Berija nisu imali mnogo
djece, zato su se brojili u jednu obitelj, u jedan
razred.
[12]Kehatovi sinovi: Amram, Jishar, Hebron i
Uziel, četvorica. [13]Amramovi sinovi: Aron i Mojsi-
je. Aron je bio određen da posvećuje Svetinju nad
svetinjama; on i njegovi sinovi dovijeka da kade
pred Jahvom, da mu služe i da blagoslivljaju u nje-
govo ime dovijeka. [14]Mojsije je bio Božji čovjek.
Njegovi se sinovi broje u Levijevo pleme. [15]Mojsi-
24 20-30; jevi su sinovi Geršom i Eliezer. [16]Geršomovi sinovi:
26 24-25 poglavar Šebuel. [17]Eliezerovi su sinovi bili: pogla-
var Rehabja. Eliezer nije imao drugih sinova, nego
su se Rehabjini sinovi vrlo namnožili. [18]Jisharovi
sinovi: poglavar Šelomit. [19]Hebronovi sinovi: po-
glavar Jerija, drugi Amarja, treći Jahaziel, četvrti
Jekamam. [20]Uzielovi sinovi: poglavar Mika, drugi
Ješija.

[21]Merarijevi sinovi: Mahli i Muši. Mahlijevi sino-
vi: Eleazar i Kiš. [22]Eleazar je umro nemajući sino-
va, nego samo kćeri, koje su sebi uzeli za žene nji-
hovi rođaci, Kiševi sinovi. [23]Mušijevi sinovi: Mahli,
Eder i Jerimot, trojica.
[24]To su bili Levijevi sinovi po obiteljima, pogla-
vari porodica, koji su bili popisani poimence; oni
su radili posao za službu Jahvina Doma u dobi od
dvadeset godina naviše.
[25]David je rekao: »Jahve, Izraelov Bog, dao je
mir svojem narodu i živjet će u Jeruzalemu zauvi-
jek. [26]Zato ni leviti neće više nositi Prebivališta ni
svakovrsnog pribora za njegovu službu.« [27]Po po-
sljednjim Davidovim riječima, bili su izbrojeni Le- 23 3,24
vijevi sinovi od dvadeset godina naviše. [28]Bili su
određeni da budu kraj Aronovih sinova u službi u
Jahvinu Domu, u predvorjima i u dvoranama, da
čiste sve svete stvari, da rade u službi oko Jahvina
Doma, [29]oko prinesenih hljebova, oko sitnog bra-
šna za prinos, oko beskvasnih kolača pripravljenih
na tavi i u ulju zamiješenih i oko mjera za sadržaj
i dužinu[g]; [30]da pristupaju svakoga jutra, da slave i
hvale Jahvu; tako i večerom. [31]A kad se god pri- Br 28-29
nose paljenice Jahvi, subotom, za mlađaka i na
blagdane, da dolaze prema svom broju, po svom
redu, svagdje pred Jahvu. [32]I da vrše što treba vršiti
u Šatoru sastanka, službu u Svetištu i službu za 23
svoju braću, Aronove sinove, u službi oko Jahvina
Doma.

Svećenički redovi

24 Aronovi su sinovi imali svoje redove. Sinovi Br 3 2-4
Aronovi bili su: Nadab, Abihu, Eleazar i Ita-
mar. [2]Ali su Nadab i Abihu umrli prije oca i nisu
imali djece; zato su svećeničku službu vršili Eleazar
i Itamar. [3]David je razdijelio na redove njih i Sado-
ka, od Eleazarovih sinova, i Ahimeleka, od Itama-
rovih sinova[h], po njihovu redu u njihovoj službi.
[4]Ali se u Eleazarovih sinova našlo više muških po-
glavara nego u Itamarovih sinova, pa kad ih podije-
liše, od Eleazarovih je sinova bilo šesnaest porodič-

a) Od 23,3 do 27,34 duži dodatak prekida normalni tijek pripovijedanja, koje se od 23,1 nastavlja tek u 28,2; 23,2 je r. koji povezuje: uvodi svećenike i levite o kojima će govoriti dodatak.
b) Kao u Br 4,3.23.30, ali po r. 24 od dvadeset godina.
c) To su bez sumnje pjevači; iste su podjele kao u gl. 25 i 26: pjevači (usp. gl. 25), vratari (26,1s), nadzornici i suci (26,29), te konačno svirači (usp. 15,19s).
d) BJ »što ih je David napravio«, konj.; TM »što sam ih napravio«.
e) Rr. 6–32 uvod su nadahnut tekstom Br 8,5s u ustrojstvo svećenstva. Ipak dužnosti levita nisu više one koje predviđa Br. Kada je Bog odabrao Prebivalište, oni se ne moraju više brinuti za prijenos (Br 3 – 4), nego stanuju u Hramu da bi pomagali svećenicima u dužnostima koje predviđa Lev. Aronovci svakako imaju posebne ovlasti (rr. 13s), ali pisac ovdje ne razlikuje svećenike i levite. Smatra se da ovaj novi poredak, stalni i konačni, dolazi od Davida kao što je stari, privremeni i prolazni, došao od Mojsija.
f) Ovaj popis ima najviše sličnosti sa 26,21s. Razlikuje se od drugih popisa Geršonovaca (Izl 6,17; Br 3,18; 1 Ljet 6,2.5).
g) Leviti nisu nadziratelji mjera i utega, nego jednostavno imaju bdjeti da žrtveni prinosi odgovaraju obredno utvrđenoj količini.
h) Ovaj tekst svjedoči o dogovoru koji je učinjen na koncu sužanjstva između dviju suparničkih svećeničkih obitelji: potomaka Sadoka, koji su bili u posjedu Hrama sve do sužanjstva, i potomaka Ebjatara (i Elija), koje je Salomon isključio iz Svetišta (1 Kr 2,27). Kao pretci pripisana su im dvojica Aronovih sinova (usp. r. 1): Sadok je bio pridružen Eleazaru (usp. 1 Ljet 5,30–34; 6,35–38); Ebjatar, koji je pravog levitskog podrijetla (usp. 1 Sam 2,27), povezan je s Itamarom a da nisu navedene pojedinosti njegova rodoslovlja. Tako su svi svećenici bili »Aronovi sinovi«.

nih poglavara, a od Itamarovih sinova samo osam
porodičnih poglavara. [5]Zato su ih razdijelili ždre-
bovima, jedne i druge, jer su posvećeni knezovi i
Božji knezovi bili i od Eleazarovih sinova i od Ita-
marovih sinova. [6]Popisao ih je Netanelov sin Šema-
ja, pisar od Levijeva plemena, pred kraljem, kne-
zovima, svećenikom Sadokom, Ebjatarovim sinom
Ahimelekom, pred poglavarima porodica među
svećenicima i levitima, uzevši po jednu porodicu za
Eleazara, a po jednu opet za Itamara[a].
[7]Prvi je ždrijeb pao na Jojariba, drugi na Jedaju,
[8]treći na Harima, četvrti na Seorima, [9]peti na Mal-
kiju, šesti na Mijamina, [10]sedmi na Hakosa, osmi
23 3,24 na Abiju[b], [11]deveti na Ješuu, deseti na Šekaniju,
[12]jedanaesti na Elijašiba, dvanaesti na Jakima, [13]tri-
naesti na Hupu, četrnaesti na Ješebaba, [14]petnaesti
na Bilgu, šesnaesti na Imera, [15]sedamnaesti na He-
zira, osamnaesti na Hapisesa, [16]devetnaesti na Pe-
tahju, dvadeseti na Ezekiela, [17]dvadeset i prvi na
Jakina, dvadeset i drugi na Gamula, [18]dvadeset i
treći na Delaju, dvadeset i četvrti na Maazju[c].
[19]To je njihov red u službi kojim treba da idu u
Br 28-29 Jahvin Dom, po svom pravilu, primljenu od oca
im Arona, kako mu je zapovjedio Jahve, Bog Iz-
raelov.
[20]Od ostalih Levijevih sinova bio je od Amramo-
23 16s vih sinova Šubael; od Šubaelovih sinova Jehdeja;
[21]od Rehabje, od Rehabjinih sinova poglavar Jišija;
[22]od Jisharovaca Šelomot; od Šelomotovih sinova
Jahat. [23]Od Jerijinih sinova: drugi Amarja, treći Ja-
haziel, četvrti Jekaman. [24]Od sinova Uzielovih Mi-
ka; od Mikinih sinova Šamir; [25]Mikin brat Jišija;
od Jišijinih sinova Zaharija; [26]Merarijevi sinovi:
||Br 3 2-4 Mahli i Muši; sinovi Jaazije, njegova sina. [27]Merari-
jevi sinovi po Jaaziji, njegovu sinu: Šoham, Zakur
i Ibri; [28]po Mahliju Eleazar, koji nije imao djece;
[29]po Kišu, Kišovi sinovi, Jerahmeel. [30]Muišijevi si-
novi: Mahli, Eder i Jerimot.
To su bili levitski sinovi po svojim porodicama.
[31]I oni su bacali ždrebove kao njihovi rođaci, Aro-
novi sinovi, pred kraljem Davidom, Sadokom,
Ahimelekom i porodičnim poglavarima među sve-
ćenicima i levitima, i to jednako glavar obitelji kao
i njegov najmlađi brat.

Pjevači

25 David je s vojničkim zapovjednicima izabrao
za službu Asafove, Hemanove i Jedutunove 16 37-43
sinove[d] koji će zanosno pjevati hvalu uz citre, harfe
i cimbale; između njih su bili izbrojeni ljudi za po-
sao u svojoj službi[e]: [2]od Asafovih sinova: Zakur,
Josip, Netanija i Asarela; Asafovi sinovi pod upra-
vom Asafa, koji je zanosno pjevao hvalu po kralje-
voj uredbi.
[3]Od Jedutuna: Jedutunovih šest sinova: Gedali-
ja, Sori, Ješaja, Šimej, Hašabja i Matitja pod upra-
vom svog oca Jedutuna koji je zanosno pjevao 2 Kr 3 15
hvalu uz citru slaveći i hvaleći Jahvu.
[4]Od Hemana: Hemanovi sinovi: Bukija, Matani-
ja, Uziel, Šebuel, Jerimot, Hananija, Hanani, Elia-
ta, Gidalti, Romamti-Ezer, Jošbekaša, Maloti, Ho-
tir, Mahaziot. [5]Svi su oni bili sinovi kraljeva vidioca
Hemana koji je objavljivao Božje stvari da uzvisi
njegovu moć[f]; a Bog je dao Hemanu četrnaest si-
nova i tri kćeri. [6]Svi su oni pod vodstvom svoga
oca Asafa te Jedutuna i Hemana pjevali u Jahvinu
Domu uz cimbale, harfe i citre za službu u Božjem
Domu, po kraljevoj uredbi. [7]Bilo ih je, s njihovom
braćom, uvježbanih u pjevanju Jahvinih pjesama,
dvjesta osamdeset i osam, sve samih vještaka. [8]Ba-
cili su ždrebove za svoju službenu dužnost, najma-
nji isto kao i najveći, učitelj kao i učenik. [9]Prvi je
ždrijeb pao na Asafovca Josipa, drugi na Gedaliju
s njegovom braćom i sinovima, njih dvanaest,
[10]treći na Zakura s njegovim sinovima i braćom,
njih dvanaest; [11]četvrti na Jisrija s njegovim sino-
vima i braćom, njih dvanaest; [12]peti na Netaniju s
njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; [13]šesti
na Bukiju s njegovim sinovima i braćom, njih dva-
naest, [14]sedmi na Isarelu s njegovim sinovima i bra-
ćom, njih dvanaest; [15]osmi na Ješaja s njegovim si-

a) Tekst je nesiguran, ali usp. r. 4.
b) Ovom je redu pripadao Zaharija, otac Ivana Krstitelja (Lk 1,5).
c) Neh 12 sadrži dva popisa svećeničkih obitelji, koji ne sadrže više od 22 (ili 21) imena. Čini se da je Ljetopiščeva podjela kasnija.
d) Prema BJ samo Ljetopisi daju pjevačima ime »proroci« (umjesto hrv. prijevoda »oni koji će zanosno pjevati hvalu«, isto u rr. 2–3) ili »vidioci« (r. 5). Pisac izjednačuje sastavljanje i pjevanje psalama s određenom vrstom »nadahnuća«, ali ne čini od pjevača red bogoslužnih proroka.
e) Uz dvadeset četiri svećenička reda 1 Ljet nabraja dvadeset četiri pjevačka reda koja su spojena s tri velika imena: Asaf, Heman i Jedutun. Jedino su od ostalih drugdje potvrđeni: Zakur, sin Asafa (usp. 9,15: Zikri; Neh 12,35); Matitja (15,18.21; 16,5) i Matanija (9,15; Neh 11,17). Izgleda da je devet zadnjih imena (r. 4b) bilo preuzeto da se dobije broj od dvadeset i četiri, ne iz nekog popisa nego koristeći dio psalma. S malim popravcima ovaj bi se mogao prevesti »Učini mi milost, Jahve, učini mi milost, ti si moj Bog! Narastao sam, podigao se, ti si mi pomoć koju sam tražio! Udijeli mnogobrojna viđenja«.
f) Smisao nesiguran. Doslovno: »da uzdigne rog«. Drugi prevode: »da uzdigne svoju moć po riječi Božjoj«.

novima i braćom, njih dvanaest; 16deveti na Mataniju s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 17deseti na Šimeja s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 18jedanaesti na Azarela s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 19dvanaesti na Hašabju s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 20trinaesti na Šubaela s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 21četrnaesti na Matitju s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 22petnaesti na Jeremota s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 23šesnaesti na Hananiju s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 24sedamnaesti na Jošbekaša s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 25osamnaesti na Hananija s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 26devetnaesti na Malotija s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 27dvadeseti na Elijatu s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 28dvadeset i prvi na Hotira s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 29dvadeset i drugi na Gidaltija s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 30dvadeset i treći na Mahaziota s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest; 31dvadeset i četvrti na Romamti-Ezera s njegovim sinovima i braćom, njih dvanaest.

9 17-27
Vratari[a]

26 Vratarski su redovi bili: od Korahovaca: Korahov sin Mešelemja između Asafovih sinova[b]; 2a Mešelemjini sinovi: prvenac Zaharija, drugi Jediael, treći Zebadja, četvrti Jatniel; 3peti Elam, šesti Johanan, sedmi Elijoenaj.
2 Sam 6 10s 4Sinovi Obed-Edomovi: prvenac Šemaja, drugi
1 Ljet 15 21 Jozabad, treći Joah, četvrti Sakar, a peti Netanel,
5šesti Amiel, sedmi Jisakar, osmi Peuletaj, jer ga je blagoslovio Bog, 6a njegovu su se sinu Šemaji rodili sinovi koji su bili poglavari u porodici jer bijahu hrabri junaci. 7Šemajini su sinovi bili: Otni, Rafael, Obed, Elzabad sa svojom braćom, vrsnim ljudima, Elihu i Semakja. 8Svi su oni bili od Obed-Edomovih sinova, oni i njihovi sinovi i njihova braća, vrsni ljudi, sposobni za službu; bilo ih je šezdeset i dva od Obed-Edoma.

9Mešelemjinih sinova i braće, vrsnih ljudi, bilo je osamnaest. 10Hosini sinovi od Merarijevih sino-
va: poglavar Šimri, iako nije bio prvenac, njegov Post 48 13-20
ga je otac postavio za poglavara; 11drugi Hilkija, treći Tebalija, četvrti Zaharija; Hosinih svih sinova i braće bilo je trinaest.

12Ovo su vratarski redovi. Glavari ovih junaka bili su, kao i njihova braća, čuvari u službi Jahvina
Doma. 13Bacali su ždrebove, najmanji kao i najve- 9 24
ći, po obiteljima za svaka pojedina vrata. 14Ždrijeb na istok pao je Šelemji; njegov sin Zaharija bio je mudar savjetnik. Kad su bacili ždrebove, dopao mu je ždrijeb na sjever, 15Obed-Edomu na jug; a njegovim sinovima na spremište; 16Šufimu i Hosi na zapad Šaleketskim vratima, na putu koji vodi k usponu; straža je bila do straže. 17S istoka šest levita[c], sa sjevera četiri na dan, s juga četiri na dan; a kod spremišta po dva. 18Na hramskoj prigradnji[d], sa zapada, četiri na usponu, dva kod prigradnje. 19To su vratarski redovi među Korahovim i Merarijevim sinovima.

Druge dužnosti levita

20Leviti, njihova braća[e], bili su: Ahija nad blagom Božjega Doma i nad blagom posvećenih stvari.

21Ladanovi sinovi, Geršonovci po Ladanu, poglavari obitelji Ladana Geršonovca, bili su Jehielovci. 22Jehielovci Zetam i brat mu Joel[f] bili su nadstojnici nad blagom Jahvina Doma.

23Od Amramovaca, Jisharovaca, Hebronovaca i Uzielovaca bili su:

24Šebuel, sin Mojsijeva sina Geršoma, nadstojnik nad blagom. 25Njegova braća po Eliezeru: Rehabja,

a) Između tri popisa vratara (usp. 9,17–27; 16,37–42) ovaj ima najviše pojedinosti.
b) »Asafovih« po TM; BJ »Abjasafovih« (konj., usp. 9,19).
c) »šest levita« po TM i Vg; BJ po LXX »šest (ljudi) na dan«.
d) »hramskoj prigradnji«; BJ ima »na Parbaru« uz napomenu da su etimologija i značenje nesigurni.
e) BJ po LXX »njihova braća, bili su odgovorni nad...«; TM umjesto »njihova braća« ima ovdje »Ahija«.
f) Zetam i Joel sa Šebuelom i Šelomitom činili su povjerenstvo čiji je zadatak bio nadgledati javnu blagajnu, slično onome što je postojalo u vrijeme Nehemije (Neh 13,13) i Ezre (Ezr 8,33).

sin mu, njegov sin Izaija, njegov sin Joram, njegov
sin Zikri, njegov sin Šelomit. 26Taj je Šelomit sa
18 11 svojom braćom bio odgovoran za sve blago od po-
svećenih stvari koje je posvetio kralj David s poro-
dičnim poglavarima, s tisućnicima, stotnicima i voj-
31 48-54 nim zapovjednicima. 27Posvetili su dio ratnog pli-
jena da se bolje ojača Jahvin Dom. 28Što je god bio
posvetio vidjelac Samuel, Kišev sin Šaul, Nerov sin
Abner i Sarvijin sin Joab, sve posvećeno, bilo je
pod nadzorom Šelomita i njegove braće.
15 22 29Jisharovci Kenanija i njegovi sinovi bili su nad
svjetovnim poslovima[a] kao nadzornici i suci u Iz-
raelu.
27 17 30Hebronovci Hašabja i njegova braća, tisuću i
sedam stotina vrsnih ljudi, upravljali su Izraelom s
ovu stranu Jordana na zapadu u svakom Jahvinu
poslu i u kraljevskoj službi. 31Poglavar Hebrono-
vaca bio je Jerija. Četrdesete godine Davidova kra-
ljevanja potražili su obiteljska rodoslovlja Hebro-
novaca i našlo se među njima vrsnih ljudi u Gilead-
skom Jazeru. 32Njegove braće, vrsnih ljudi, bilo je
dvije tisuće i sedam stotina porodičnih poglavara;
kralj David postavio ih je nad Rubenovim i Gado-
vim plemenom i nad polovinom Manašeova ple-
mena za sve Božje poslove i za kraljevske poslove.

Vojničko i civilno uređenje[b]

27 Izraelovi sinovi po svome broju. Poglavari
porodica, tisućnici, stotnici i nadzornici služili
su kralju u svakom poslu. U redovima su dolazili i
odlazili od mjeseca do mjeseca, u svim godišnjim
mjesecima; svaki je red imao dvadeset i četiri tisuće
ljudi.
2Nad prvim je redom, prvoga mjeseca, bio Zab-
11 11 dielov sin Jašobam. U svom je redu imao dvadeset
i četiri tisuće ljudi. 3Pripadao je Peresovim sino-
vima i bio zapovjednik svih vojvoda u vojsci prvoga
mjeseca.
4Nad redom drugoga mjeseca bio je Ahošanin
Dodaj[c], a predstojnik u njegovu redu bio je Mike- 11 12
lot. U svom je redu imao dvadeset i četiri tisuće
ljudi.
5Vojvoda treće vojske, trećega mjeseca, bio je
sin svećenika Jojade, poglavar Benaja. U svom je 12 28
redu imao dvadeset i četiri tisuće. 6Taj je Benaja
bio junak među tridesetoricom i nad tridesetoricom
i u njegovu je redu bio sin mu Amizabad.
7Četvrti, četvrtoga mjeseca, bio je Joabov brat
Asahel, a za njim sin mu Zebadja. U svom je redu 2 Sam 2 18-23
imao dvadeset i četiri tisuće.
8Peti, petoga mjeseca, bio je vojvoda Jizrahanin[d]
Šamhut. U svom je redu imao dvadeset i četiri tisu-
će. 9Šesti, šestoga mjeseca, bio je Ikešov sin Ira,
Tekoanac. U svom je redu imao dvadeset i četiri
tisuće. 10Sedmi, sedmoga mjeseca, bio je Pelonja-
nin Heles od Efrajimovih sinova. U svom je redu
imao dvadeset i četiri tisuće. 11Osmi, osmoga mje-
seca, bio je Hušaćanin Sibkaj, Zarhijevac. U svom
je redu imao dvadeset i četiri tisuće. 12Deveti, de-
vetoga mjeseca, bio je Anatoćanin Abiezer, Benja-
minovac. U svom je redu imao dvadeset i četiri ti-
suće. 13Deseti, desetoga mjeseca, bio je Netofaća-
nin Mahraj, Zarhijevac. U svom je redu imao dva-
deset i četiri tisuće. 14Jedanaesti, jedanaestoga mje-
seca, bio je Piratonjanin Benaja, Efrajimovac. U
svom je redu imao dvadeset i četiri tisuće. 15Dva-
naesti, dvanaestoga mjeseca, bio je Netofaćanin
Heldaj, Otnielovac. U svom je redu imao dvadeset
i četiri tisuće.
16Nad Izraelovim plemenima bili su knezovi[e]: nad
Rubenovim Zikrijev sin knez Eliezer; nad Šimuno-
vim Maakin sin Šefatja; 17nad Levijevim Kemuelov
sin Hašabja; nad Aronovim Sadok; 18nad Judinim
Elihu od Davidove braće; nad Jisakarovim Mihae-
lov sin Omri; 19nad Zebulunovim Obadjin sin Ji-
šmaja; nad Naftalijevim Azrielov sin Jerimot.
20Nad Efrajimovim sinovima Azazjin sin Hošea;
nad polovinom Manašeova plemena Pedajin sin
Joel, 21nad drugom polovinom Manašeova plemena

a) Dosl. »vanjskim poslovima« – usp. Neh 11,16: radi se o dužnostima koje je kralj povjerio levitima (usp. rr. 30 i 32) a ne spadaju na bogoslužje u užem smislu (usp. 2 Ljet 19,4–11).
b) Ova gl. dodaje četiri različita popisa: 1. odgovorni za mjesečnu službu (rr. 1–15); 2. odgovorni za izraelska plemena (rr. 16–24); 3. odgovorni za kraljevska dobra (rr. 25–31); 4. kraljevski savjetnici (rr. 32–34). Što se tiče prvog popisa, moguće je da je David već mislio na upravni poredak, ali ovo što je ovdje opisano čini se da je nadahnuto sa dvanaest Salomonovih namjesnika koji su svaki po jedan mjesec osiguravali uzdržavanje kralja, njegovih ukućana i njegovih četa (usp. 1 Kr 5,7–8). S druge strane, razdioba na redove podsjeća na vojnu organizaciju a imena odgovornih su uzeta između Davidovih ratnika. Možda se radi o kontingentima unovačene vojske, koja je na kraju monarhije mjesec po mjesec osiguravala službu po garnizonima.
c) »a predstojnik... Mikelot« po TM; BJ po LXX ispušta.
d) »Jizrahanin« *hajizerah*, TM; BJ »Zarhijevac«, *hazarehî*, konj., usp. rr. 11 i 13.
e) Vjerojatno je David zadržao plemensko ustrojstvo, ali ovaj popis je umjetan: on slijedi red Jakovljevih sinova iz 1 Ljet 2,1–2, zadržava Rubena, Šimuna i Levija, koji u vrijeme Davida više nisu samostalna plemena, dijeli Josipovo pleme na tri dijela (Efrajim i dva Manašeova poluplemena), a ispušta Gada i Ašera da ne bi prekoračio broj dvanaest.

u Gileadu Zaharijin sin Jido; nad Benjaminom Ab-
nerov sin Jaasiel; 22nad Danom Jerohamov sin Aza-
rel. To su bili knezovi izraelskih plemena.
21 23Ali David nije dao izbrojiti onih kojima bijaše
dvadeset godina i manje, jer Jahve bijaše rekao da
će umnožiti Izraelce kao nebeske zvijezde. 24Sarvi-
jin je sin Joab počeo vršiti popis, ali ga nije do-
vršio. Stoga je Srdžba došla na Izrael i zato taj broj
nije bio primljen u brojčani izvještaj Ljetopisa kra-
lja Davida[a].
25Nadstojnik nad kraljevim blagom[b] bio je Adie-
lov sin Azmavet, a nadstojnik za blago u zemlji, u
gradovima, selima i tvrđavama, bio je Uzijin sin
Jonatan. 26Nadstojnik nad poljskim radnicima koji
su obrađivali zemlju bio je Kelubov sin Ezri. 27Nad-
stojnik nad vinogradarima Ramaćanin Šimej. Nad-
stojnik nad vinogradrskim klijetima bio je Šifmejac
Zabdi. 28Nadstojnik nad maslinama i dudovima što
su po Šefeli bio je Gederac Hanan; nadstojnik nad
skladištima ulja Joaš. 29Nadstojnik nad govedima
što su pasla u Šaronu bio je Šaronac Šitraj. Nad-
stojnik nad krupnom stokom u dolinama bio je Ed-
lajev sin Šafat. 30Nadstojnik nad devama Jišmaelac
Obil. Nadstojnik nad magaricama Meronoćanin
Jehdeja. 31Nadstojnik nad ovcama i kozama Hagri-
jac Jaziz. Svi su oni bili nadstojnici nad imanjem
kralja Davida.
32Savjetnik je bio Davidov stric Jonatan, mudar
čovjek; bio je i književnik; a Hakmonijev sin Jehiel
2 Sam 15 31s bio je s kraljevim sinovima. 33Ahitofel je bio kraljev
16 17 savjetnik, Arkijac Hušaj kraljev prijatelj. 34Ahito-
fela su naslijedili Benajin sin Jojada i Ebjatar, kra-
ljev je vojvoda bio Joab[c].

David poučava Salomona[d]

28 David sakupi u Jeruzalem sve izraelske kne-
zove, plemenske knezove i poglavare od re-
dova koji su služili kralja, tisućnike, stotnike i nad-
stojnike nad svim imanjem i blagom kraljevim i
blagom njegovih sinova, zajedno s dvoranima i ju-
nacima i svim hrabrim vojnicima. 2Ustavši na noge,
kralj David reče:
»Čujte me, moja braćo i moj narode! Ja sam bio
namislio u svom srcu da sagradim dom gdje bi po-
čivao Kovčeg saveza Jahvina i da bude podnožje Ps 132 7
nogama našega Boga te sam pripravio što treba za
gradnju. 3Ali mi je Bog rekao: 'Nećeš ti sagraditi 22 8
Doma mome imenu jer si ratnik i prolijevao si krv.'
4Jahve, Izraelov Bog, izabrao je mene od sveg
moga roda da budem kralj nad Izraelom zauvijek;
jer je Judu izabrao za kneza, a iz Judina doma dom
moga oca; između sinova moga oca bilo mu je
drago da mene postavi kraljem nad svim Izraelom.
5Tako je između mojih sinova, jer mi je mnogo si-
nova dao Jahve, izabrao moga sina Salomona da
sjedi na prijestolju Jahvina kraljevstva nad Izrae-
lom. 6I rekao mi je: 'Tvoj sin Salomon sagradit će 17 12s;
meni Dom i moja predvorja; jer sam njega izabrao 22 10s
sebi za sina i ja ću mu biti otac. 7Utvrdit ću njegovo
kraljevstvo zauvijek ako bude postojano vršio moje
zapovijedi i moje zakone kao danas.'
8Sada, dakle, pred očima sveg Izraela, Jahvina
zbora, i pred svojim Bogom, koji nas sluša, velim:
držite i tražite sve zapovijedi Jahve, svoga Boga,
da biste zadržali u posjedu ovu dobru zemlju i osta- Pnz 4 5
vili je u baštinu svojim sinovima nakon sebe dovije-
ka.
9A ti, sine moj Salomone, poznaj Boga, svoga
oca, i služi mu čitavim srcem i spremnom dušom,
jer Jahve ispituje sva srca i zna sve misli i namjere;
ako ga budeš tražio, dat će ti se da ga nađeš; ako
li ga ostaviš, odbacit će te zauvijek. 10Uvidi sada
da te Jahve izabrao da gradiš Dom za Svetište,
budi junak i radi[e]!«
11Tada David predade sinu Salomonu uzorak tri-
jema[f], njegovih kuća, riznica, gornjih soba, ćelija i
doma Pomirilišta; 12uzorak svega što bijaše smislio[g]
u duhu za predvorja Jahvina Doma, za sve sobe Ez 42
unaokolo, za riznicu Doma Božjega, za riznicu po- 26 20
svećenih stvari, 13za svećeničke i levitske redove,
za svaki posao u službi oko Doma Jahvina: 14zlato

a) Ova dva rr. se odnose na gl. 21 a čini se da im je svrha objasniti zašto su brojke iz 1 Ljet 21 niže od onih u 2 Sam 24,9.
b) Radi se o upraviteljima kraljevskih dobara koji su postojali već u Davidovo vrijeme (usp. 28,1). Ovaj popis nije izmišljen, kao što pokazuju u njemu sadržana vlastita neizraelska imena; ali ne možemo utvrditi pojedinosti niti vrijeme nastanka.
c) Osim Joaba popis ne odgovara popisu visokih Davidovih službenika u 18,14–17; 2 Sam 8,15–16; 20,23–26. Ovdje se radi o kraljevim privatnim savjetnicima. Ovaj popis možda zavisi o dobrom starom izvoru koji potječe iz zadnjih godina Davidova kraljevanja. Ebjatar bi trebao biti svećenik s tim imenom (1 Sam 22,20s), ali njegov svećenički karakter nije preciziran zbog prednosti koju je stekla obitelj njegova suparnika Sadoka.
d) Ova gl. preuzima pripovijest na onom mjestu gdje je stala u 23,1. Ljetopisac preskače cijeli prikaz (1 Kr 1 – 2) o stupanju Salomona na prijestolje i razvija svoj vlastiti pogled na povijest: Bog je izabrao Judejca Davida za izraelskog kralja a sada izabire njegova sina Salomona, koji će ga naslijediti i sagraditi Hram.
e) Ovaj moralni poticaj, u stilu Pnz, prethodi čisto bogoslužnim opisima, a odražuje nauk proroka o nutarnjem bogoslužju.
f) Mojsije je primio od Boga uzorak »Šatora« (Izl 25,9). David, koji je za Ljetopisca utemeljitelj novih uredaba, daje osobno uzorak Hrama; u r. 19 sve ipak potječe od Boga.
g) »smislio u duhu« – drugi prijevod »primio od Duha«.

u šipkama, zlato potrebno za sve zlatno posuđe ove ili one službe; srebro u šipkama potrebno za sve srebrno posuđe, za sve posuđe ove ili one službe; [15]šipke za zlatne svijećnjake[a] sa zlatnim svjetiljkama, prema težini svakoga svijećnjaka i njegovih svjetiljaka, i za srebrne svijećnjake prema težini svakoga svijećnjaka i njegovih svjetiljaka i prema namjeni svakog svijećnjaka; [16]zlato u šipkama za stolove na kojima će stajati prineseni hljebovi, za
r 4 14 svaki stol; srebro za srebrne stolove[b], [17]za viljuške
l 27 3 i kotliće, za čaše od čista zlata, za zlatne pehare, zlato u šipkama za svaki pehar; za srebrne pehare, srebro u šipkama za svaki pehar, [18]za kadioni žrtvenik žeženoga zlata u šipkama; za uzorak od kola[c] sa zlatnim kerubinima koji će raširenim krilima zaklanjati Jahvin Kovčeg. [19]Sve to u skladu s onim što Jahve napisa vlastitom rukom da bi razjasnio cijelo djelo za koje on pribavi uzorak.

[20]Tada David reče svome sinu Salomonu: »Budi junak, hrabar, i radi! Ne boj se i ne plaši se, jer će Jahve, Bog, moj Bog, biti s tobom! Neće te napustiti niti te ostaviti dok ne svršiš sav posao za službu oko Jahvina Doma. [21]Evo svećeničkih i levitskih redova za svaku službu u Božjem Domu; imaš uza se za svaki posao svakovrsnih ljudi, spremnih i vještih svakoj službi, knezovi i sav narod pod tvojim su zapovjedništvom.«

Prinosi[d]

29 Kralj David reče svemu zboru: »Bog je izabrao moga sina Salomona, mlado i nježno momče, a ovo je velik posao, jer neće biti za čovjeka dvor nego za Boga Jahvu. [2]Pripremio sam, koliko sam mogao, za Dom svoga Boga zlata za zlatne stvari i srebra za srebrne, tuča za tučane, željeza za željezne, drva za drvene; oniksova kamenja i dragulja za ukivanje, dragulja za ukras i šarenih dragulja, svakojakoga dragog kamenja i izobila mramora. [3]Iz ljubavi prema Bogu dajem još i svoga zlata i srebra za Dom svoga Boga, osim svega što sam pripravio za sveti Dom. [4]Tri tisuće zlatnih talenata ofirskoga zlata i sedam tisuća talenata čistoga srebra da se oblože zidovi prostorija. [5]Zlato za zlatne stvari, a srebro za srebrne i za svako djelo umjetničkih ruku. Bi li danas još tko htio dragovoljno što priložiti svojom rukom Jahvi?«

[6]Tada su dragovoljno priložili knezovi obitelji i knezovi izraelskih plemena, tisućnici, stotnici i nadstojnici nad kraljevskim poslovima. [7]Dali su za slu- Br 7
žbu u Božjem Domu zlata pet tisuća talenata i deset tisuća zlatnih darika, srebra deset tisuća talenata, tuča osamnaest tisuća talenata, željeza sto tisuća talenata. [8]U koga se god našlo dragulja, svi su darivali u riznicu Jahvina Doma na ruke Jehiela Geršonovca. [9]Narod se veselio što su dragovoljno prilagali, jer su prilagali iskrena srca Jahvi; i kralj David radovao se od srca.

[10][e]Potom David blagoslovi Jahvu pred svim zborom. I reče David: »Blagoslovljen da si, Jahve, Bože našeg oca Izraela, od vijeka do vijeka! [11]Tvoja je, Jahve, veličina, sila, slava, sjaj i veličanstvo, jer je tvoje sve što je na nebu i na zemlji; tvoje je, Jahve, kraljevstvo i ti si uzvišen povrh svega, Poglavar svega! [12]Od tebe je bogatstvo i slava, ti vladaš nad svim, u tvojoj je ruci sila i moć, u tvojoj je vlasti da učiniš velikim i jakim sve. [13]I slavimo te, Bože naš, i hvalimo tvoje dično ime. [14]Tko sam ja i što je moj narod da bismo imali snage ovoliko prinijeti tebi dragovoljno? Od tebe je sve, i iz tvojih ruku primivši, dali smo tebi! [15]Pridošlice smo
pred tobom, naseljenici kao svi naši očevi; naši Ps 39 13
dani na zemlji prolaze kao sjena i nema nade. [16]Jahve, Bože naš, sve ovo mnogo blago koje smo pripravili za gradnju Doma tebi, tvome svetom imenu, iz tvoje je ruke i sve je tvoje! [17]Ali znam, o Bože moj, da ti iskušavaš srca i da ljubiš iskrenost; ja sam iskrena srca dragovoljno prinio sve ovo i s radošću sam gledao tvoj narod koji je ovdje kako ti dragovoljno prinosi. [18]Jahve, Bože naših otaca Abrahama, Izaka i Jakova, sačuvaj dovijeka u srcu svoga naroda tu misao i namjeru i upravi njegovo srce k sebi! [19]A mome sinu Salomonu daj pošteno srce da bi se držao tvojih zapovijedi, tvojih odredaba i tvojih uredaba, da bi vršio sve i da bi sagradio dvor za koji sam sve spremio!«

Salomon stupa na prijestolje – Davidov kraj

[20]Tada David reče svemu zboru: »Blagoslovite sada Jahvu, svoga Boga!« I sav je zbor blagoslovio Jahvu, Boga svojih otaca, i, pavši ničice, poklonio se Jahvi i kralju. [21]Žrtvovali su Jahvi klanice i prini-

a) Bilo ih je više (1 Kr 7,49); Šator je poznavao samo jedan (Izl 25,31–40).
b) Prema 2 Ljet 4,8 bilo ih je deset. U Šatoru je bio samo jedan (Izl 25,23s) a isto tako u Salomonovu Hramu (1 Kr 7,48).
c) Kovčeg Saveza predstavljao je prijestolje, a ne kola. Ljetopisac misli na kola iz Ez 1 i 10.
d) David daje za Hram sve dragocjenosti koje je skupio u tu svrhu, te svoje osobno blago. Velikaši kraljevstva nadodaju ovdje svoje darove. Bajoslovne brojke podvlače važnost koju je David dao ovom pothvatu, te sjaj budućeg Hrama. Prema Ljetopiscu David je već pripravio sve, Salomon treba samo izvesti.
e) Ova lijepa Davidova molitva upravljena je Bogu kao početu darova prinesenih za Hram. Oni se vraćaju Bogu preko žrtve koja mu je svojom iskrenošću ugodna (r. 17). Ovo je stvarno »prikazna« molitva.

Izl 24 5 jeli Jahvi paljenice sutradan: tisuću junaca, tisuću
ovnova, tisuću jaganjaca s njihovim ljevanicama,
Izl 24 11 mnogo drugih žrtava za sav Izrael. 22 Jeli su i pili[a]
pred Jahvom onoga dana vrlo se radujući. Zakra-
||1 Kr 3 4-15 ljili su po drugi put[b] Davidova sina Salomona i po-
mazali ga po Jahvinoj volji za kneza, a Sadoka za
svećenika[c]. 23 Tako je Salomon sjeo na Jahvino pri-
jestolje da kraljuje namjesto svoga oca Davida. Bio
je sretan i slušao ga je sav Izrael. 24 Svi su knezovi
i junaci i svi sinovi kralja Davida pružili ruku kralju
Salomonu i svečano mu obećali pokornost. 25 Jahve
je vrlo uzvisio Salomona pred očima sveg Izraela i
dao njegovu kraljevstvu veličanstvo kakvo nijedan
kralj prije njega nije imao u Izraelu.
26 Tako je Jišajev sin David kraljevao nad svim
Izraelom. 27 Nad Izraelom je kraljevao četrdeset go- ||1 Kr 2 11
dina; u Hebronu je kraljevao sedam godina, u Je-
ruzalemu je kraljevao trideset i tri godine. 28 Umro
je u lijepoj starosti, nauživši se života, bogatstva i
slave. Na njegovo se mjesto zakraljio sin mu Salo-
mon. 29 Djela kralja Davida, od prvog do posljed-
njeg, zapisana su u povijesti vidioca Samuela, u po-
vijesti proroka Natana i u povijesti vidioca Gada[d],
30 sa svim njegovim kraljevanjem, njegovim juna-
štvom i događajima što prijeđoše preko njega i Iz-
raela i svih drugih kraljevstava zemaljskih.

DRUGA KNJIGA LJETOPISA

III. Salomon i gradnja Hrama[e]

Salomon prima Mudrost[f]

1 Salomon, sin Davidov, bio se učvrstio na pri-
jestolju. Jahve, Bog njegov, bijaše s njim i
uzvisi ga veoma. 2 Salomon se tada obrati svem Iz-
raelu, tisućnicima, satnicima, sucima, svim knezo-
1 Kr 1 39 vima izraelskim, glavama obitelji, 3 te se on i s njim
1 Ljet 16 39; 21 29 sav Zbor popeše na uzvišicu koja bješe u Gibeonu,
jer je ondje bio Šator sastanka što ga u pustinji po-
diže Mojsije, sluga Božji. 4 David bijaše prenio
Kovčeg Božji iz Kirjat Jearima do mjesta koje je
sam pripravio za nj; jer je bio podigao Šator u Jeru-
zalemu. 5 Tučani žrtvenik što ga napravi Besalel, sin Izl 27 1-2;
Hurova sina Urija, bijaše ondje pred Prebivalištem 31 2
Jahvinim, kamo dođoše Salomon i zbor da mu se 1 Ljet 2
obrate. 6 Ondje se Salomon pred Jahvom pope na
tučani žrtvenik, koji bješe tik do Šatora sastanka, i
prinese na njemu tisuću paljenica[g].
7 Iste se noći Bog ukaza Salomonu i reče mu:
»Traži što da ti dadem.« 8 Salomon odgovori:
»Veoma si naklon bio mome ocu Davidu i zakraljio
si mene na njegovo mjesto. 9 Bože Jahve, neka se
ispuni sada obećanje što si ga dao mome ocu Davi-
du, jer si me zakraljio nad narodom kojega ima

a) Kao i poslije prvog Saveza (usp. Izl 24,5.11).
b) Ove riječi, kojih nema u LXX, izgleda da su umetnute da se odlomak uskladi sa 23,1.
c) Ljetopisac prenosi u to davno doba pomazanje velikog svećenika, koje je, kako se čini, uvedeno tek iza sužanjstva. Prema 1 Kr 1,39 Sadok je pomazao Salomona.
d) Čini se da ovi proročki izvori, barem ovdje, ne predstavljaju ništa drugo nego kanonske knjige Sam i Kr, koje u hebrejskoj Bibliji čine dio »starijih proroka«.
e) Gl. 1 – 9 iz 2 Ljet izvještavajući o Salomonovu kraljevanju prikazuju uglavnom samo gradnju Hrama, u kojoj se dovršava od Davida započeto djelo. Tamne strane kraljevanja su zanemarene, ali se naglašava na početku i na kraju (gl. 1 i 9) Salomonovo bogatstvo i slava, koji su plodovi Božjeg blagoslova.
f) Ljetopisac prešutno prelazi preko borbi koje su uslijedile iza Davidove smrti (1 Kr 2), i počinje povijest kraljevstva snom u Gibeonu. On opravdava ovaj razgovor s Bogom u Gibeonu prisutnošću Šatora sastanka (usp. 1 Ljet 16,39+), kojemu je ovdje dodan žrtvenik iz pustinje (usp. r. 6). Tako Ljetopisac podvlači nastavak Mojsijevih uredaba. Mudrost koju je Salomon primio u Gibeonu bit će izvor njegove slave.
g) Deuteronomistički pisac Kr opravdao je žrtve prinošene izvan Hrama dobrim razlogom što Hram još nije postojao (1 Kr 3,2) i što se još žrtvovalo na uzvišicama. Ljetopisac ozakonjuje svetište i žrtve pretpostavljajući da su Šator sastanka i žrtvenik iz pustinje bili u Gibeonu (usp. r. 3 i rubne reference).

mnogo kao zemaljske prašine. [10]Daj mi sada mu-
drost i znanje da uzmognem upravljati ovim naro-
dom, jer tko će upravljati tolikim narodom kao što
Kr 2 11 je ovaj tvoj!«
[11]Bog reče Salomonu: »Budući da ti je to u srcu,
a nisi iskao ni bogatstva, ni blaga, ni slave, ni smrti
neprijateljâ i jer nisi tražio duga života nego mu-
drosti i znanja kako bi upravljao mojim narodom
nad kojim te zakraljih, [12]dajem ti mudrost i znanje.
6 33 Ali ti dajem i bogatstva, blaga i slave kakve nije
imao nijedan kralj što bješe prije tebe i kakve neće
imati ni oni koji dođu poslije tebe.«
[13]Salomon s uzvišice u Gibeonu ode u Jeruzalem,
podalje od Šatora sastanka, i kraljevaše nad Izrae-
26-29 lom. [14]Sakupi bojnih kola i konjanika: imao je ti-
9 25 suću četiri stotine kola i dvanaest tisuća konjanika
i razmjesti ih po gradovima gdje mu bijahu kola i
kod sebe u Jeruzalemu. [15]Salomon učini da srebra
i zlata bude u Jeruzalemu izobila kao kamenja, a
cedrova mnogo kao dudova u Šefeli. [16]Konji Salo-
monovi bili su uvezeni iz Musrija i Koe[a]; kraljevski
dvorani kupovahu ih u Koi za srebro. [17]Dovozila
su se i prodavala jedna bojna kola iz Egipta po šest
stotina srebrnih šekela, a konji po sto i pedeset; to
bješe isto tako za sve hetitske i aramejske kraljeve
koji su ih uvozili preko njih.

Prve priprave – Huram iz Tira

2 [18]Salomon naumi sagraditi Dom – jedan Imenu
Jahvinu, a drugi sebi za kraljevski dvorac.

Izl 27 1-2; 31 2 1 Ljet 2 20 2 17 **2** Odbroji sedamdeset tisuća nosača, osamdeset
29-30 tisuća kamenolomaca u gori i tri tisuće i šest
15-20 stotina poslovođa. [2]Tada posla ovu poruku Hira-
mu, tirskomu kralju: »Kao što si mome ocu Davidu
14 1 slao cedrovine da gradi dvor gdje će živjeti, tako
učini i meni. [3]Kanim podići Dom Imenu Jahve,
20 12 svojega Boga, i posvetiti mu ga da se diže pred
17 5 njim miomirisni kâd, da se uvijek postavljaju kru-
24 6 hovi, da se prinose paljenice jutrom i večerom, su-
28-29 botom, na dane mlađaka i na blagdane[b] Jahve,
Boga našega; i tako da zauvijek ostane u Izraelu.
[4]Dom koji gradim bit će velik, jer je naš Bog naj-
veći među svim bozima. [5]Tà tko bi imao dovoljno
snage da njemu sazda Dom kad ga ni nebesa, ni 6 18
nebesa nad nebesima ne mogu obuhvatiti? I tko
sam ja da mu zidam Dom, osim zato da mu se kâd
diže pred lice? [6]Pošalji mi čovjeka vična obradi zla-
ta, srebra, tuča, željeza, grimiza, karmezina i ljubi-
častog baršuna, i vična umjetnosti rezbarstva: radit
će s rukotvorcima kod mene u Judi i u Jeruzalemu,
s onima što mi ih ostavi moj otac David[c]. [7]Pošalji
mi iz Libanona cedrovine, čempresovine i sandalo-
vine[d], jer znam da tvoje sluge umiju sjeći libanon-
ska stabla. Moje će sluge raditi s tvojima. [8]Morat
će mi pripraviti mnogo drva, jer će kuća što je mi-
slim graditi biti velika i veličanstvena. [9]Drvosje-
čama što će obarati stabla dajem dvadeset tisuća
kora pšenice, dvadeset tisuća kora ječma, dvadeset
tisuća bata vina i dvadeset tisuća bata ulja za iz-
državanje[e] tvojih slugu.«
[10]Hiram, tirski kralj, odgovori pismom što ga posla
Salomonu: »Zato što voli svoj narod, Jahve te za-
kraljio nad njim.« [11]Dometnu još i ovo: »Neka je
blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov, koji je stvorio
nebesa i zemlju. On je kralju Davidu dao mudra,
pametna i umna sina koji će jedan dom graditi Ja-
hvi, a drugi sebi da iz njega kraljuje. [12]Stoga ti ša-
ljem čovjeka mudra, vješta i razumna, Hurama
Abija, [13]sina jedne Danovke i oca Tirca. Umije ||1 Kr 7 14 Izl 31 2s
obrađivati zlato, srebro, tuč, željezo, kamen, drvo,
grimiz, ljubičasti baršun, bȅz i karmezin, umije re-
zbariti svakovrsne rezbarije i zamisliti svako djelo
koje mu se povjeri. On će raditi s tvojim umjetni-
cima i umjetnicima moga gospodara Davida, tvoga
oca. [14]Neka, dakle, sada moj gospodar svojim slu-
gama pošalje pšenice, ječma, ulja i vina kako je
obećao. [15]A mi ćemo nasjeći stabala s Libanona ko- ||1 Kr 5 22-26
liko ti god treba i dovest ćemo ti ih na splavima
morem u Jafu, a ti ih prevezi gore u Jeruzalem.«

Izvođenje radova[f]

[16]Salomon pobroji sve strance koji se zatekoše u 1 Ljet 22 2+
Izraelovoj zemlji poslije popisa što ga bijaše proveo
njegov otac David i nađe ih sto pedeset tri tisuće i
šest stotina. [17]Od njih odredi sedamdeset tisuća no- = 2 1
sača, osamdeset tisuća tesara u planini, tri tisuće i
šest stotina ljudi da upravljaju radom naroda.

a) Kao u usporednom tekstu Kr, TM ima »Egipat« *(misrajim)* umjesto »Musri« a ovdje i u slijedećem r. *mikve'* (»sabor«?), umjesto *mikkoveh* »iz Cilicije« (staro ime Cilicije je »Koa«).
b) Ovi izrazi opisuju bogoslužje u Šatoru sastanka po svećeničkim tekstovima Petoknjižja; »da se prinose« po LXX; TM izostavlja.
c) Ljetopisac kombinira tekstove iz 1 Kr 5,32 i 7,13–15 sa sjećanjima na podizanje Šatora (Izl 26,1; 31,2s).
d) »sandalovina« – TM *almuggim;* u 1 Kr 10,11 dovozi se ovo drvo iz Ofira, a ne iz Libanona (usp. 2 Ljet 9,10).
e) »izdržavanje« *(ma'akolet)* po pr.; TM »udarce« *(makkôt)*.
f) Unatoč važnosti koju daje Hramu Ljetopisac je jako skratio opis Kr (i promijenio više pojedinosti i brojaka). On se zanima više za bogoslužje nego za građevine, koje uostalom u postegzilskom Hramu koji je poznavao nisu više imale Salomonovu raskoš.

||1 Kr 6 **3** Salomon tada poče graditi Dom Jahvi u Jeru-
zalemu, na Morijskoj gori, ondje gdje je nje-
Post 22 2 gov otac David imao viđenje. To je mjesto koje je
1 Ljet 21 15s pripravio David, gumno Jebusejca Ornana. [2]Salo-
mon otpoče gradnju drugoga mjeseca[a] četvrte go-
dine svojega vladanja.
[3]Ovo su temelji koje je Salomon postavio za
gradnju Doma Božjega: šezdeset lakata u duljinu –
Ez 40 5+ po staroj mjeri lakta – a u širinu dvadeset lakata.
[4]Trijem, koji je bio pred Domom, imao je, po širini
ovoga potonjega, u dužinu dvadeset lakata, a visok
je bio sto i dvadeset lakata. Obložio ga je iznutra
čistim zlatom. [5]Veliku je dvoranu obložio čempre-
sovinom, koju je prekrio čistim zlatom i postavio
palme i cvjetne vijence. [6]Optočio je potom Dvo-
ranu blistavim draguljima; zlato je bilo zlato parva-
jimsko. [7]Prekrio je njime Dvoranu: grede, pragove,
zidove i vratna krila te izrezao kerubine po zidovi-
ma.
[8]Potom sazda dvoranu Svetinje nad svetinjama[b].
Bila je, prema hramskoj širini, dvadeset lakata
duga i dvadeset lakata široka i obloži je sa šest sto-
tina talenata suhog zlata. [9]Za čavle je dao na mjeru
pedeset zlatnih šekela. I gornje je odaje obložio
zlatom. [10]U dvorani Svetinje nad svetinjama na-
pravi dva kerubina, liveno djelo. I njih obloži zla-
tom. [11]Krila kerubina bila su dvadeset lakata duga:
jedno krilo od pet lakata dodirivaše hramski zid, a
drugo od pet lakata doticaše krilo drugoga kerubi-
na.
[12]Tako je i krilo drugoga kerubina, od pet lakata,
dodirivalo hramski zid, a drugo mu se krilo, od pet
lakata, spajalo s krilom drugoga kerubina. [13]Raširena, krila kerubina imala su dvadeset lakata. Stajali
su kerubini uspravno, lic-a okrenutih Dvorani.
[14]Napravi zastor[c] od ljubičastog baršuna, od gri-
miza, karmezina i bèza te na njemu izveze kerubi-
||1 Kr 7 15-22 ne. [15]Pred Dvoranom napravi dva stupa dugačka
trideset i pet lakata, a glavice im na vrhu pet laka-
ta. [16]U Debiru on splete vijence te ih postavi navrh
stupova i napravi sto mogranja koje postavi među
vijence. [17]Postavi stupove pred Hekal, jedan zde-
sna, drugi slijeva, te nazva Jakin onaj zdesna, a
Boaz onaj slijeva.

4 Napravi tučani žrtvenik dugačak dvadeset la-
kata, širok dvadeset i visok deset[d]. [2]Tada od
rastaljene kovine izli more koje je od ruba do ruba ||1 Kr 7 23-2
mjerilo deset lakata; bilo je okruglo uokolo, pet
lakata visoko, a u opsegu, mjereno vrpcom, imalo
je trideset lakata. [3]Pod njim bijahu likovi volovski
što ga opasivahu uokrug. Po deset ih je bilo na jed-
nom laktu te okruživahu more uokolo; dva je reda
bilo tih volova, salivenih s morem. [4]More je poči-
valo na dvanaest volova; tri su gledala na sjever,
tri na zapad, tri na jug, tri na istok: more je stajalo
na njima i svi su stražnjim dijelom bili okrenuti
unutra. [5]Bilo je debelo pedalj, rub mu kao rub u
čaše, kao cvijet, a moglo je primiti tri tisuće bata.
[6]Napravi deset umivaonika i postavi ih pet zdesna, ||1 Kr 7 38-
pet slijeva da se u njima pere; u njima su prali što
je trebalo za paljenice; more je bilo namijenjeno
svećenicima da se umivaju u njemu. [7]Napravi deset ||1 Kr 7 49
zlatnih svijećnjaka prema propisu i stavi ih u He- ||1 Kr 8
kal, pet s desne strane, pet s lijeve. [8]Onda napravi 1 Ljet 28 1
deset stolova i postavi ih u Hekalu, pet zdesna, a ||1 Kr 7 50
pet slijeva. Napravi stotinu zlatnih kotlića. [9]Onda 1 Kr 7 12
načini trijem svećenički[e] veliko dvorište s vratima
koja prevuče tučem. [10]More stavi s desne strane
prema jugoistoku. [11]Huram načini lonce, lopate i 1 Kr 7 40-5
kotliće. Dovrši sav posao što ga je obavljao kralju
Salomonu za Dom Božji:
[12]dva stupa; dvije glavice što su bile navrh stupo-
va; dva opleta da prekriju dvije glavice što bijahu
navrh stupova; [13]četiri stotine mogranja za oba
opleta; dva reda mogranja za svaki oplet da pre-
kriju dvije glavice navrh stupova[f];

a) Iza »drugoga mjeseca« TM ponavlja »drugoga« (dana?), dito-grafija.
b) Ljetopisac zamjenjuje ovdje izraz Debir (usp. r. 16; 4,20 i dr.) iz 1 Kr izrazom Svetinja nad svetinjama, koji je već bio upotrebljavan kod Ez 41,3–4 u njegovoj viziji budućeg Hrama, i u Izl 26,34 itd. u opisu Prebivališta u pustinji. Ovaj je izraz kasnije usvojen kao redovit.
c) Radi se o zastoru Prebivališta iz Izl 26,31. Na njegovu je mjestu Salomonov Hram imao drvena vrata na kojima su bili likovi kerubina (1 Kr 6,31–32), koje Ljetopisac ovdje ponovno uvodi.
d) Paralelni tekstovi (1 Kr 8,64 i 9,25) ne daju točno dimenzije tučanog žrtvenika u Salomonovu Hramu. Možda Ljetopisac ovdje daje dimenzije kamenog žrtvenika postegzilskog Hrama.
e) Paralele u Kr razlikuju »unutrašnje predvorje« i »veliko predvorje«. Ljetopisac se nadahnjuje praksom svoga vremena.
f) »da prekriju...stupova« po TM, kao i u 1 Kr 7,42; BJ izostavlja kao ponavljanje prethodnog r.

14deset podnožja[a] i deset umivaonika na podnožjima;
15jedno more i dvanaest volova pod njim;
16lonce, lopate, viljuške i sav pribor za njih napravi od tuča Huram Abi kralju Salomonu za Dom Jahvin. 17Kralj odredi da ih saliju u Jordanskoj ravnici, kod gaza Adame, između Sukota i Serede. 18Salomon napravi tako mnogo tih predmeta da se
Kr 7 23-26 nije mogla izmjeriti težina tuča. 19Onda napravi sve predmete namijenjene Domu Božjemu: zlatni žrtvenik i stolove na kojima bjehu prineseni kruhovi, 20zlatne svijećnjake sa svjetiljkama od čistoga zlata što su se, po propisu, trebale paliti pred Debirom; 21cvjetove, svjetiljke i usekače od zlata; bilo je to čisto zlato; 22nožice, kotliće, mašice i kadionice od čistoga zlata; ulaz u Dom, nutarnja vrata – Svetinje nad svetinjama – i vrata Doma – Hekala – bila su zlatna.

5 Tako bi priveden kraju posao što ga Salomon obavi za Dom Jahvin. Salomon unese sve
Kr 7 38-39 svete darove oca svoga Davida – srebro, zlato i sve posuđe – i stavi ih u riznicu Božjega Doma.

Kr 7 49

8 1-9 **Prijenos Kovčega**

1 Ljet 28 16+
Kr 7 50 2Tada Salomon sazva u Jeruzalem sve Izraelove starješine, knezove plemenske i glavare obiteljske,
Kr 7 12 da se prenese Kovčeg saveza Jahvina iz Davidova grada, to jest sa Siona. 3Svi se ljudi Izraelovi sabraše pred kraljem na blagdan što je u sedmom
Kr 7 40-51 mjesecu. 4Kad se sastadoše sve Izraelove starješine, leviti[b] ponesoše Kovčeg 5i Šator sastanka sa svim posvećenim priborom što bješe u Šatoru; svećenici ih i leviti prenesoše.

6Potom kralj Salomon i sva izraelska zajednica što se sabra k njemu žrtvovaše pred Kovčegom toliko ovaca i goveda da se ne mogahu ni prebrojiti ni procijeniti. 7Svećenici donesoše Kovčeg saveza Jahvina na njegovo mjesto, u Debir Doma, to jest u Svetinju nad svetinjama, pod krila kerubínā. 8Kerubini su imali raširena krila nad mjestom gdje stajaše Kovčeg i zaklanjahu Kovčeg i njegove motke. 9Motke su bile tako dugačke da su im se krajevi vidjeli iz Svetišta[c] nasuprot Debiru, ali se nisu vidjele izvana i ondje stoje do dana današnjega. 10U Kovčegu nije bilo ništa, osim dviju ploča koje metnu Mojsije na Horebu, gdje Jahve sklopi Savez s Izraelcima pošto iziđoše iz Egipta.

Bog ulazi u posjed Hrama ||1 Kr 8 10-13

11Svi svećenici izađoše iz Svetišta[d], jer su se svi nazočni svećenici posvetili bez obzira na redove. 1 Ljet 24
12Svi levitski pjevači, Asaf, Heman, Jedutun sa sinovima i braćom, stajahu obučeni u bȇz, s cimbalima, harfama i citrama, istočno od žrtvenika, a s njima sto i dvadeset svećenika koji su trubili u trube. 13I dok su trubili i pjevali složno kao jedan i jednoglasno hvalili i slavili Jahvu, podižući glas uz trube, cimbale i druga glazbala, hvaleći Jahvu »jer je dobar i jer je vječna njegova ljubav«, oblak ispuni Dom Jahvin. 14Svećenici ne mogoše od oblaka nastaviti službe: slava Jahvina ispuni Božji dom!

6 Tada reče Salomon:
»Jahve odluči prebivati u tmastu oblaku,
2a ja ti sagradih uzvišen Dom
da u njemu prebivaš zauvijek.«

Salomonova riječ puku[e] ||1 Kr 8 14-21

3I, okrenuvši se, kralj blagoslovi sav izraelski zbor, a sav je izraelski zbor stajao. 4Reče on:
»Neka je blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov, koji svojom rukom ispuni obećanje što ga na svoja usta dade ocu mome Davidu, rekavši: 5'Od dana kad izvedoh svoj narod iz egipatske zemlje nisam izabrao grada ni iz kojeg Izraelova plemena da se u njemu sagradi Dom gdje bi prebivalo moje Ime, niti sam izabrao ikoga da vlada nad mojim narodom izraelskim. 6Ali sam izabrao Jeruzalem da u njemu obitava moje Ime i odabrao Davida da zapovijeda mojem narodu izraelskom.'
7Otac mi David naumi podići Dom Imenu Jahve, Boga Izraelova, 8ali mu Jahve reče: 'Naumio si podići Dom Imenu mojem, i dobro učini, 9ali nećeš ti podići toga Doma, nego tvoj sin koji izađe iz tvoga krila; on će podići Dom Imenu mojem.'

a) »deset« (dva puta) *'aser* – prema 1 Kr 7,43; TM ima: »učini« – *'asah.*
b) 1 Kr ovdje govori o svećenicima, ali Ljetopisac vodi računa o Br 1,50s (usp. 1 Ljet 15,2). Deuteronomski izraz »svećenici i leviti« ujedinjuje na kraju r. 5 ove dvije predaje (usp. 23,18; 30,27).
c) »Svetišta« po LXX i 1 Kr 8,8; TM »Kovčega«.
d) Prikaz je posuđen iz Kr, a ovdje je prekinut dužim umetkom: možda od samog Ljetopisca ili nekog nastavljača koji je (u 1 Ljet 23,27s) htio naglasiti dužnosti pjevača. Prikaz se nastavlja u r. 13b.
e) Cijela glava strogo slijedi 1 Kr 8, čija deuteronomistička redakcija i postegzilski dodaci predusreću nakane Ljetopisca.

10Jahve ispuni obećanje svoje: naslijedio sam oca Davida i sjeo na prijestolje Izraelovo, kako obeća Jahve, podigao Dom Imenu Jahve, Boga Izraelova, 11i namjestio Kovčeg u kojem je Savez što ga Jahve sklopi sa sinovima Izraelovim.«

||1 Kr 8 22-29

Salomonova molitva

12Tada Salomon stupi, u nazočnosti svega zbora Izraelova, pred žrtvenik Jahvin i raširi ruke. 13Salomon je, naime, bio napravio tučano podnožje, dugo pet lakata i široko pet lakata, a visoko tri lakta, i stavio ga nasred predvorja; stavši na nj, kleknuo je pred svim zborom Izraelovim[a] i, raširivši ruke k nebu, 14rekao:

»Jahve, Bože Izraelov! Nijedan ti bog nije sličan ni na nebesima ni na zemlji, tebi koji držiš Savez i ljubav svojim slugama što kroče pred tobom sa svim svojim srcem. 15Služi svome Davidu, mojem ocu, ispunio si što si mu obećao. Što si obećao na svoja usta, ispunio si svojom rukom upravo danas. 16Jahve, Bože Izraelov, sada ispuni svome sluzi, ocu mome Davidu, što si mu obećao kad si rekao: 'Neće ti preda mnom nestati nasljednika koji bi sjedio na izraelskom prijestolju, samo ako tvoji sinovi budu čuvali svoje putove hodeći po mojem zakonu kako si ti hodio preda mnom.' 17Jahve, Bože Izraelov, neka se sada dakle ispuni obećanje koje si dao svome sluzi Davidu! 18Ali zar će Bog doista boraviti s ljudima na zemlji? Tȁ nebesa ni nebesa nad nebesima ne mogu ga obuhvatiti, a kamoli ovaj Dom što sam ga sagradio! 19Pomno počuj molitvu i vapaj svoga sluge, Jahve, Bože moj, te usliši prošnju i molitvu što je tvoj sluga k tebi upućuje! 20Neka tvoje oči obdan i obnoć budu otvorene nad ovim Domom, nad ovim mjestom za koje reče da ćeš u nj smjestiti svoje Ime. Usliši molitvu koju će sluga tvoj izmoliti na ovome mjestu.

||1 Kr 8 30-51

Molitva za narod

21I usliši molitvu sluge svoga i naroda svojega izraelskog koju bude upravljao prema ovome mjestu. Usliši s mjesta gdje prebivaš, s nebesa, usliši i oprosti!

22Ako tko zgriješi protiv bližnjega i bude mu naređeno[b] da se zakune i zakletva dođe pred tvoj žrtvenik u ovom Domu, 23ti je čuj s neba, postupaj i sudi svojim slugama, osudi krivca okrećući njegova nedjela na njegovu glavu, a nevina oslobodi postupajući s njime po nevinosti njegovoj.

24Ako narod tvoj poraze neprijatelji jer se ogriješio o tebe, ali se ipak k tebi obrati i proslavi Ime tvoje i u ovom se Domu pomoli i zavapije k tebi, 25onda ti čuj to s neba, oprosti grijehe svojem narodu izraelskom i dovedi ga natrag u zemlju koju si dao njima i njihovim očevima.

26Ako se zatvori nebo i ne padne kiša jer su se ogriješili o tebe, pa ti se pomole na ovom mjestu i proslave Ime tvoje i obrate se od svojega grijeha kad ih ti poniziš, 27tada čuj s neba i oprosti grijeh svojim slugama i svojem izraelskom narodu, pokazujući mu valjan put kojim će ići, i pusti kišu na zemlju koju si narodu svojem dao u baštinu.

28Kad u zemlji zavlada glad, kuga, snijet i rđa, kad navale skakavci i gusjenice, kad neprijatelj ovoga naroda pritisne koja od njegovih vrata ili kad udari kakva druga nevolja ili boleština, 29počuj svaku molitvu, svaki vapaj od kojega god čovjeka ili od cijeloga tvoga naroda izraelskog; ako svaki osjeti bol u srcu i raširi ruke k ovom Domu, 30usliši im molitvu i vapaj njihov u nebu gdje boraviš i oprosti i daj svakomu po njegovim putovima, jer ti poznaješ srce njegovo; jer ti jedini prozireš srca ljudi 31da te se boje idući tvojim putovima dokle god žive na zemlji što je ti dade našim očevima.

32Pa i tuđinca, koji nije od tvojega naroda izraelskog, nego je stigao iz daleke zemlje radi veličine tvoga Imena i radi tvoje snažne ruke i podignute mišice, ako dođe i pomoli se u ovom Domu, 33usliši s neba, gdje prebivaš, usliši sve vapaje njegove da bi svi zemaljski narodi upoznali Ime tvoje i bojali te se kao narod tvoj izraelski i da znaju da je tvoje Ime prizvano nad ovaj Dom koji sam sagradio.

34Kad narod tvoj krene na neprijatelja putem kojim ga ti uputiš i pomoli se tebi, okrenut gradu što si ga izabrao i prema Domu koji sam podigao tvome Imenu, 35usliši mu s neba molitvu i prošnju i učini mu pravdu.

36Kad ti sagriješe, jer nema čovjeka koji ne grije-

a) Ovaj r. je vlastit Ljetopiscu, ali čuva, kako se čini, izvornu uspomenu: u Hramu je bilo mjesto rezervirano za kralja (usp. 2 Kr 16,18; 23,3).

b) »i bude ... zakune«: BJ po LXX »a ovaj zazove na nj zakletvu«.

ši, a ti ih, rasrdiv se na njih, predaš neprijateljima
da ih zarobe i odvedu kao roblje u daleku ili blizu
zemlju, [37]pa ako se pokaju srcem u zemlji u koju
budu dovedeni te se obrate i počnu te moliti za
milost u zemlji svojih osvajača govoreći: 'Zgriješili
smo' [38]i tako se obrate tebi svim srcem i svom du-
šom u zemlji svoga ropstva u koju budu dovedeni
kao roblje, i pomole se okrenuti k zemlji što je ti
dade njihovim očevima i prema gradu koji si oda-
brao i prema Domu što sam ga podigao tvom Ime-
nu, [39]usliši s neba, gdje prebivaš, njihovu molbu i
njihove prošnje, učini im pravdu i oprosti svome
narodu što ti je zgriješio.

Završetak molitve[a]

Kr 8 52 [40]Sada, Bože moj, neka tvoje oči budu otvorene
i tvoje uši pažljive na molitve na ovom mjestu! [41]Pa
132 8-10 sada ustani, o Bože Jahve, pođi k svojem počivali-
štu, ti i Kovčeg tvoje snage; neka se obuku u spase-
nje tvoji svećenici, o Bože Jahve, i vjerni tvoji neka
se raduju u sreći!
[42]Bože Jahve, ne odvrati lica od svog pomazani-
ka, spomeni se milôstī što ih dade sluzi svome Da-
vidu!«

Posveta Hrama[b]

21 26+ **7** Kad Salomon dovrši molitvu, spusti se oganj
s neba i spali paljenicu i klanice i slava Ja-
5 14 hvina ispuni Dom. [2]Svećenici ne mogoše ući, jer
24 16+ slava Jahvina bješe ispunila Dom Jahvin. [3]Svi si-
novi Izraelovi, videći gdje se oganj sa slavom Jahvi-
nom spustio na Dom, padoše ničice k zemlji do
5 13 kamenog poda; pokloniv se, počeše slaviti Jahvu
Ps 136 1 »jer je dobar i jer je vječna njegova ljubav«. [4]Po-
8 62-63 tom kralj i čitav narod stadoše žrtvovati žrtve pred
Jahvom. [5]Kralj Salomon prinese za žrtvu dvadeset
i dvije tisuće goveda, sto i dvadeset tisuća ovaca; i
tako posvetiše Dom Jahvin i kralj i sav narod.
[6]Dok su svećenici stajali na dužnostima, leviti su
na glazbalima za Jahvine pjesme, što ih učini kralj
Ps 136 1 David, slavili Jahvu »jer je vječna njegova ljubav«.
Time je David preko njihovih ruku hvalio Jahvu.
Pred njima su svećenici trubili u trube, dok su Iz- Br 10 1-10
raelci stajali.
[7]Salomon je posvetio i sredinu predvorja koje je ||1 Kr 8 64-66
pred Jahvinim Domom, jer je ondje prinio palje-
nice i pretilinu od pričesnica, jer na tučani žrtvenik
koji bijaše napravio Salomon nisu mogle stati palje-
nice ni prinosi ni pretilina. [8]U to je doba Salomon
svetkovao blagdan sedam dana i sav Izrael s njime,
vrlo velik zbor, od Ulaza u Hamat pa do Egipat-
skoga potoka. [9]A osmoga su dana svetkovali sve-
čani zbor, jer su posvetu žrtveniku svetkovali se-
dam dana i blagdan sedam dana. [10]Dvadeset tre-
ćega dana[c] sedmoga mjeseca posla ljude k njihovim
šatorima i odoše vesela i zadovoljna srca zbog do-
bra koje je Jahve učinio Davidu i Salomonu i svem
narodu izraelskom.

Božji odgovor na Salomonovu molitvu[d] ||1 Kr 9 1-9

[11]Tako je Salomon dovršio Dom Jahvin i kraljev-
ski dvor i izveo sve što god bješe zasnovano da iz-
vrši u Domu Jahvinu i u svojem dvoru. [12]Potom se
Jahve ukaza Salomonu noću i reče mu: »Uslišao
sam tvoju molitvu i izabrao to mjesto da mi bude
Dom žrtve. [13]Ako zatvorim nebo da ne bude da-
žda, ili zapovjedim skakavcima da popasu zemlju,
ili pustim kugu na svoj narod, [14]i ponizi se moj na-
rod na koji je prizvano Ime moje i pomoli se i po-
traži lice moje i okani se zlih putova, ja ću ga tada
uslišati s neba i oprostiti mu grijeh i izliječit ću mu
zemlju. [15]Moje će oči biti otvorene i moje uši paž-
ljive na molitvu s ovoga mjesta. [16]Sada sam, dakle,
izabrao i posvetio ovaj Dom da ovdje bude Ime
moje zauvijek i ovdje će sve dane biti moje oči i
moje srce. [17]A ti, budeš li išao preda mnom kako
ti je išao otac David, vršeći sve što sam ti zapovje-
dio i držeći se mojih uredaba i zakona, [18]uzdržat ću
tvoje kraljevsko prijestolje kako sam obećao tvome
ocu Davidu govoreći: 'Neće ti ponestati nasljednika
koji bi vladao u Izraelu.' [19]Ali ako me ostavite i
napustite uredbe i zapovijedi koje sam vam dao te
otiđete i počnete služiti tuđim bogovima i klanjati

a) Od završetka Salomonove molitve u 1 Kr 8,51–53 Ljetopisac ispušta spominjanje izlaska iz Egipta, Mojsija i izabranja naroda. Umjesto toga donosi slobodan citat iz Ps 132, koji slavi ulazak Kovčega u Jeruzalem i Davidov savez s mesijanskim obećanjima danima njegovoj obitelji.
b) Prikazu u 1 Kr 8 Ljetopisac dodaje: ponovno očitovanje slave Božje (r. 2) kao kod ulaska Kovčega saveza u Svetinju nad svetinjama (1 Ljet 5,14); vatru s nebesa, koja spaljuje žrtve (rr. 1.3), kao kod Davidove posvete oltara (1 Ljet 21,26); r. 6 o liturgijskoj glazbi i produženje slavlja (usp. r. 10+).
c) Dok 1 Kr stavlja u isto vrijeme posvetu Hrama i Blagdan sjenica, Ljetopisac pretpostavlja da Blagdan sjenica slijedi iza Blagdana posvete. Po Pnz 16,13–15 Blagdan sjenica je trajao samo 7 dana i tako je bio slavljen po 1 Kr 8,65–66: osmi je dan Salomon raspustio narod. Međutim prema obredu iz Lev 23,33–43; Br 29,35–38 blagdan se završava svečanim zborom osmi dan. Ovako pretpostavlja kalendar Ljetopisca: od 8.–14. sedmoga mjeseca Blagdan posvete; od 15.–21. Blagdan sjenica; 22. završni zbor i 23. otpuštanje naroda. Ovaj tekst Ljet reagira na tekst iz Kr u kojem jedna glosa uz 1 Kr 8,65 dodaje još sedam dana slavlja.
d) Rr. 13–16, vlastiti Ljetopiscu, odgovor su na kraljevu veliku molitvu u prethodnoj gl.

im se, [20]istjerat ću Izraelce iz svoje zemlje koju sam
im dao i odbacit ću od sebe ovaj Dom koji sam
posvetio svojem Imenu i učinit ću od njega priču i
sramotu među svim narodima. [21]Tko god prođe
mimo ovaj Dom koji bijaše preslavan zaprepastit
će se od užasa i pitati: 'Zašto je Jahve tako učinio
s ovom zemljom i s ovim Domom?' [22]I odgovorit
će mu se: 'Ostavili su Jahvu, Boga svojih otaca,
koji ih je izveo iz Egipta, i okrenuli se tuđinskim
bogovima, i klanjali im se, i služili im, i zato je
Jahve pustio na njih sve ovo zlo.'«

||1 Kr 9 10-25 **Završetak gradnje**

8 A kad je prošlo dvadeset godina, za koliko je
vremena Salomon podigao Jahvin Dom i svoj
dvor, [2]posagradio je Salomon gradove, koje je dao
Salomonu Hiram, i naselio ondje Izraelove sinove[a].
[3]Potom otiđe Salomon na Sopski Hamat[b] i osvoji
ga. [4]Sagradi Tadmor u pustinji[c] i svakojaka mjesta
za skladišta u Hamatu. [5]Sagradi i Gornji Bet Horon
i Donji Bet Horon, tvrde gradove sa zidovima,
vratima i prijevornicama; [6]i Baalat, i sve gradove u
kojima je imao skladišta, sve gradove za bojna kola
i gradove za konjanike i što je god Salomon zaželio
da gradi u Jeruzalemu i na Libanonu i po svoj zem-
lji svojega kraljevstva.
[7]Svim preostalim Hetitima, Amorejcima, Periža-
nima, Hivijcima i Jebusejcima, koji nisu bili Izrael-
ci, [8]sinovima njihovim koji ostadoše iza njih u zem-
lji i koje Izraelci nisu zatrli – Salomon nametnu
tlaku do današnjega dana. [9]Sinove Izraelove nije
Salomon pretvarao u robove za posao, nego su bili
vojnici, zapovjednici njegovih štitonoša i zapovjed-
nici bojnih kola i konjice. [10]Bili su poglavari nad
upravnicima, kojih je kralj Salomon imao dvjesta i
pedeset, i upravljali su narodom.

[11]Salomon preseli i faraonovu kćer iz Davidova
grada u kuću koju joj bijaše sagradio, jer je mislio:
»Neće moja žena živjeti u dvoru izraelskoga kralja
Davida, jer je svet otkako je u nj došao Kovčeg
Jahvin[d].«
[12]Tada Salomon poče prinositi paljenice Jahvi na
Jahvinu žrtveniku što ga bijaše sagradio pred trije-
mom, [13]i to koliko je trebalo iz dana u dan da pri- Br 28-29
nese po Mojsijevoj zapovijedi, u subote, i na mla- Izl 23 14+
đake, i na blagdane tri puta u godini, na Blagdan
beskvasnih kruhova, i na Blagdan sedmica, i na
Blagdan sjenica. [14]Postavio je, po uredbi oca Davi-
da, svećeničke redove po njihovoj službi i levitske 1 Ljet 23-26
po njihovim dužnostima da pjevaju hvale i da služe
pred svećenicima, koliko treba iz dana u dan, i vra-
tare po njihovim redovima na svakim vratima, jer
je takva bila zapovijed Božjega čovjeka Davida.
[15]Nisu odstupili od kraljeve zapovijedi za svećenike
i levite ni u čemu, ni za riznice. [16]Tako se svršio
sav Salomonov posao od dana kad je bio zasnovan
Dom Jahvin pa dokle ga god nije dovršio. Tako
bijaše dovršen Dom Jahvin[e].

Salomonova slava

[17]Tada je Salomon otišao u Esjon-Geber i u Elat ||1 Kr 9 26-28
na morskoj obali u zemlji edomskoj. [18]A Hiram mu
je poslao po slugama lađe i mornare vične moru te
su otišli sa Salomonovim slugama u Ofir; uzeše
odande četiri stotine i pedeset talenata zlata i done-
soše ih kralju Salomonu.

9 Uto kraljica od Sabe ču glas o Salomonu; ho- ||1 Kr 10 1-13
teći iskušati Salomona zagonetkama, dođe u
Jeruzalem s mnogobrojnom pratnjom i s devama
koje su nosile miomirise, mnogo zlata i dragulja.
Došavši k Salomonu, porazgovori se s njim o

a) Mora da se radi o gradovima Galileje koje je Salomon ponudio kao dio naknade Hiramu, koji s tim nije bio zadovoljan (1 Kr 9,11–12), te ih je odbio, a Ljetopisac tumači kako ih je »dao« Salomonu.
b) Ovaj ratni pohod nije spomenut u Kr. Kr i Sam razlikuju Hamat i Sobu. Da bi podigao ugled Salomonu, Ljetopisac mu pripisuje Davidovu pobjedu o kojoj se govori u 2 Sam 8,3; 10,8 (usp. 1 Ljet 18,3s; 19,16).
c) »Tadmor« – Ljetopisac vidi u Tamaru iz 1 Kr 9,18 veliki grad Tadmor, koji je zapravo Palmira.
d) Ovog objašnjenja nema u 1 Kr. Obredne nečistoće vlastite žena udaljavale su ih od određenih posvećenih mjesta. Takvo shvaćanje, koje je postalo još izraženije nakon progonstva, dovelo je do gradnje predvorja za žene u Herodovu Hramu.
e) Ljetopisac temeljito mijenja 1 Kr 9,25 (r. 12) i dodaje rr. 13–16 u kojima pokazuje Salomonovo djelo kao izvršavanje propisa koje je postavio David, suglasno s Mojsijevim propisima razrađenima u svećeničkom zakoniku.

svemu što joj bijaše na srcu. 2Salomon joj odgovori
na sva pitanja; nije bilo Salomonu sakriveno ništa
da joj ne bi umio objasniti.
3Kad kraljica od Sabe vidje njegovu mudrost,
dvor koji bijaše sagradio, 4jela na njegovu stolu,
odaje njegove i dvorane, otmjenost njegove po-
sluge i njihova odijela, i njegove peharnike i nji-
9 hova odijela, i njegove paljenice[a] koje je prinosio u
14+ Jahvinu domu, zastade joj dah. 5Tada reče kralju:
»Istina je bila što sam u svojoj zemlji čula o tebi
i o tvojoj mudrosti. 6Ali nisam htjela vjerovati što
se pripovijeda dokle god nisam došla i vidjela na
23-26 svoje oči; i doista, ni pola mi nije bilo rečeno o
tvojoj velikoj mudrosti; nadvisio si glas koji sam
slušala. 7Blago tvojim ljudima[b] i tvojim slugama
koji stoje pred tobom i slušaju tvoju mudrost!
8Neka je blagoslovljen Jahve, tvoj Bog, komu si
tako omilio da te postavio na svoje prijestolje da
kraljuješ umjesto Jahve, svojega Boga[c], jer Bog
tvoj ljubi Izraela da bi ga održao dovijeka; i zato
je postavio tebe za kralja da činiš pravo i pravicu.«
9Dala je tada kralju sto i dvadeset zlatnih tale-
nata i mnogo miomirisa i dragulja. Nikad više nije
bilo takvih miomirisa kakve je kraljica od Sabe
dala kralju Salomonu. 10Hiramove sluge, koje su
9 26-28 sa Salomonovim slugama donosile zlata iz Ofira,
dovezle su također sandalovine i dragulja.
11Kralj je napravio i citre i harfe za pjevače: ni-
kad se prije nisu vidjele takve stvari u zemlji judej-
skoj.
12Kralj Salomon dade kraljici od Sabe što je zaže-
10 1-13 ljela i zatražila, izuzev ono što je sama donijela kra-
lju[d]. Potom ona krenu i sa slugama ode u svoju
zemlju.
14-15 13Zlato što je dolazilo Salomonu svake godine
bilo je teško šest stotina šezdeset i šest zlatnih tale-
nata, 14osim onoga što je dolazilo od trgovaca i pu-
tujućih prodavača[e]. I svi su arapski kraljevi i ze-
maljski upravitelji Salomonu donosili zlato i srebro.
16-17 15Kralj Salomon načini dvjesta štitova od kovanoga
zlata; za svaki je štit upotrijebio šest stotina šekela
kovanoga zlata; 16i načini trista štitića od kovanoga
zlata; za svaki je štitić utrošio trista zlatnih šekela.
Kralj ih je pohranio u kuću zvanu Libanonska šu-
ma.
17Kralj je napravio i veliko prijestolje od bjeloko- ||1 Kr 10 18-20
sti i obložio ga čistim zlatom. 18Prijestolje je imalo
šest stepenica i zlatno podnožje sastavljeno s prije-
stoljem, i ručice s obiju strana prijestolja, a kraj
ručica stajala dva lava. 19Dvanaest je lavova stajalo
s obiju strana onih šest stepenica. Takvo što nije
bilo izrađeno ni u jednom kraljevstvu.
20Sve posude iz kojih je pio kralj Salomon bijahu ||1 Kr 10 21-25
zlatne i sve posuđe u kući zvanoj Libanonska šuma
bijaše od suhoga zlata; srebro se smatralo bezvri-
jednim u Salomonovo vrijeme. 21Kraljeve su lađe
išle u Taršiš s Hiramovim slugama; svake treće go-
dine vraćale su se i dolazile taršiške lađe donoseći
zlato i srebro, slonovu kost, majmune i paune.
22Tako je kralj Salomon natkrilio sve zemaljske
kraljeve bogatstvom i mudrošću. 23Svi su zemaljski
kraljevi željeli vidjeti Salomona i čuti mudrost koju
mu je Bog ulio u srce. 24Svatko mu je donosio dar,
srebrno i zlatno posuđe, haljine, oružje i miomiri-
se, konje i mazge, iz godine u godinu.
25Salomon je imao četiri tisuće konjskih jasala i ||1 Kr 5 6;
bojnih kola i dvanaest tisuća konjanika, koje je ras- 10 26
poredio po gradovima bojnih kola i kod kralja u = 2 Ljet 1 14
Jeruzalemu.
26Vladao je nad svim kraljevima od Rijeke do ||1 Kr 5 1
zemlje filistejske i do egipatske međe. 27Kralj je ||1 Kr 10 27-28
učinio da u Jeruzalemu bude srebra kao kamenja, = 2 Ljet 1 15
a cedrova kao divljih smokava što rastu u Judejskoj
nizini. 28Salomon je uvozio konje iz Musrija[f] i iz
svih zemalja.

Salomonova smrt ||1 Kr 11 41-43

29Ostala djela Salomonova, od prvih do posljed-
njih, zapisana su u povijesti proroka Natana, u pro-
ročkoj knjizi Šilonjanina Ahije i u proročkoj be-
sjedi vidioca Adona[g] o Nebatovu sinu Jeroboamu.
30Salomon je vladao u Jeruzalemu nad svim Izrae-
lom četrdeset godina. 31Potom je počinuo kod
otaca i sahranili su ga u gradu oca mu Davida, a
na njegovo se mjesto zakraljio sin mu Roboam.

a) »njegove paljenice koje je prinosio« po pr. (1 Kr 10,5); TM »njegove gornje sobe, kamo se popeo«.
b) »tvojim ljudima« – LXX u 1 Kr 10,8 ima »tvojim ženama«, što bi trebalo biti izvorno. Međutim ovaj se ispravak ovdje ne može učiniti jer Ljetopisac izbjegava govoriti o Salomonovu haremu (usp. 1 Kr 11,1–8).
c) Dodajući ove zadnje riječi Ljetopisac podvlači da Jahve ostaje kralj Izraela.
d) Što vjerojatno znači – protuvrijednost njenih vlastitih darova. To objašnjava tekst 1 Kr 10,13, koji je različit.
e) Ispred »trgovaca« BJ umeće »davanja« po sir. i 1 Kr 10,15 (LXX); TM tu ima »ljudi«.
f) »Musrija« – konj.; TM »Egipta«, usp. 1,16.
g) Ovaj prorok, vjerojatno isti kao Adon u 12,15; 13,22 možda je anonimni »čovjek Božji« iz 1 Kr 13. Natan i Ahija su poznati.

IV. Prve obnove u kraljevstvu

1. ROBOAM I PREUSTROJSTVO LEVITA

||1 Kr 12 1-19

Rascjep[a]

10 Tada Roboam ode u Šekem, jer su u Šekem došli svi Izraelci da ga zakralje. [2]Čim to ču Nebatov sin Jeroboam – koji je bio u Egiptu kamo bijaše pobjegao pred kraljem Salomonom – vrati se iz Egipta, [3]jer bijahu poslali po nj i dozvali ga. Kad dođoše Jeroboam i sav zbor Izraelov, rekoše Roboamu: [4]»Tvoj nam je otac nametnuo težak jaram, ti nam sada olakšaj tešku službu svoga oca i teški jaram koji metnu na nas, pa ćemo ti služiti.« [5]On im odgovori: »Za tri dana dođite opet k meni.« I narod ode.

[6]Tada se kralj Roboam posavjetova sa starcima koji su služili njegovu ocu Salomonu dok je bio živ i upita ih: »Što savjetujete da odgovorim ovome narodu?« [7]A oni mu odgovoriše: »Ako udovoljiš tim ljudima, budeš im blagonaklon i odgovoriš im lijepim riječima, oni će ti uvijek biti sluge.« [8]Ali on odbaci savjet što mu ga dadoše starci i posavjetova se s mladićima koji su odrasli s njim i bili mu u službi. [9]Upita ih: »Što savjetujete da odgovorim ovomu narodu koji mi reče: 'Olakšaj jaram što nam ga nametnu tvoj otac!'«

[10]Odgovoriše mu mladići koji bijahu s njim odrasli: »Narodu koji ti je rekao 'Tvoj nam je otac nametnuo jaram, a ti nam ga olakšaj', odvrati ovako: 'Moj je mali prst deblji od bedara moga oca! [11]Dakle, moj vam je otac nametnuo težak jaram, a ja ću još otežati vaš jaram; moj vas je otac šibao bičevima, a ja ću vas šibati bičevima sa željeznim štipavcima.'«

[12]Trećega dana dođe Jeroboam i sav narod k Roboamu, jer im kralj bijaše naredio: »Vratite se k meni trećega dana.« [13]Kralj im oštro odgovori; odbacivši savjet starijih, [14]odvrati po savjetu mladih: »Moj je otac[b] otežao vaš jaram, a ja ću još dometnuti na nj; moj vas je otac šibao bičevima, a ja ću vas šibati bičevima sa željeznim štipavcima.« [15]Kralj, dakle, ne htjede poslušati naroda, jer tako upriliči Bog da se ispuni riječ što je preko Šilonjanina Ahije kaza Nabatovu sinu Jeroboamu.

[16]Kad Izraelci vidješe gdje se kralj oglušio, odgovori mu narod:

»Kakav dio mi imamo s Davidom?
Mi nemamo baštine s Jišajevim sinom!
U šatore, Izraele!
Sad se, Davide, brini za svoj dom!«

I sav Izrael ode pod svoje šatore.

[17]Roboam zavlada samo nad Izraelovim sinovima koji su živjeli po judejskim gradovima. [18]Potom kralj Roboam posla Adorama, nadstojnika za tlaku, ali ga Izraelci kamenovaše i on umrije; a kralj se Roboam brže-bolje pope na kola te pobježe u Jeruzalem. [19]Tako se Izrael odijelio od doma Davidova sve do danas.

Roboamovo vladanje

||1 Kr 12 21

11 Došavši u Jeruzalem, skupi sav dom Judin i Benjaminov, sto i osamdeset tisuća vrsnih ratnika, da udare na Izraela i da Roboamu vrate kraljevstvo. [2]Ali dođe Jahvina riječ Božjem čovjeku Šemaji:

[3]»Kaži Salomonovu sinu Roboamu, judejskomu kralju, i svim Izraelcima u Judinu i Benjaminovu plemenu: [4]Ovako veli Jahve: 'Ne idite se tući s braćom! Neka se svatko vrati svojoj kući, jer je ovo poteklo od mene.'«

I oni poslušaše riječ Jahvinu, vratiše se i ne udariše na Jeroboama.

[5]Roboam, stolujući u Jeruzalemu, poče dizati tvrde gradove po Judeji. [6]Tako je sagradio Betlehem, Etam, Tekou, [7]Bet Sur, Sokon, Adulam, [8]Gat, Maresu, Zif, [9]Adorajim, Lakiš, Azeku, [10]Soru, Ajalon i Hebron, tvrde gradove u Judinu i Benjaminovu plemenu[c]. [11]Utvrdivši gradove, postavi

a) Ova gl. slijedi gotovo doslovno tekst 1 Kr 12. Ljetopisac je obvezan prihvatiti činjenicu raskola, ali je izostavio povijest Jeroboamove pobune koja je tomu prethodila (1 Kr 11) i on će samo kratko naznačiti (11,14–15) vjerski raskol koji je nadugačko opisan u 1 Kr 12,26 – 13,32.
b) »Moj je otac otežao« – 1 Kr 12,14; TM »ja ću otežati«.
c) Ovaj popis Roboamovih gradova-tvrđava nema paralela u 1 Kr, ali potječe iz dobrog povijesnog izvora. Taj Roboamov čin možda je slijedio poslije Šišakova vojnog pohoda (12,9) koji je pokazao koliko je zemlje zapravo ranjivo. Nabrojene utvrde ne obilježavaju granicu kraljevstva, nego su podignute na strateški važnim mjestima. Držale su ih jedinice profesionalne vojske (rr. 11–12).

im zapovjednike i dovuče zalihe hrane, ulja i vina;
12 u svaki pojedini grad stavi štitova i kopalja i utvrdi ih vrlo jako. Tako je on imao Judino i Benjaminovo pleme.

Svećenstvo prelazi k Roboamu[a]

13 Svećenici i leviti, koji su bili po svem Izraelu,
Br 35 2 pristupiše k njemu iz svih krajeva. 14 Leviti ostaviše
pašnjake i posjed te otiđoše u Judeju i Jeruzalem,
jer ih je bio odbacio Jeroboam i njegovi sinovi da
Kr 12 30 ne obavljaju svećeničku službu Jahvi, 15 a postavio
17 7+ je svećenike za uzvišice, za jarce i za telad koju je
napravio. 16 Za njima su iz svih izraelskih plemena
dolazili u Jeruzalem da žrtvuju Jahvi, Bogu svojih
otaca, oni koji su srcem tražili Jahvu, Boga Izraelova. 17 Tako su utvrdili judejsko kraljevstvo i osokolili Salomonova sina Roboama za tri godine, jer su
tri godine živjeli poput Davida i Salomona.

11 1-13

Roboamova nevjera[b]

18 Roboam je sebi uzeo za ženu Mahalatu, kćer
Davidova sina Jerimota, i Abihajilu[c], kćer Jišajeva
sina Eliaba, 19 koja mu rodi sinove: Jeuša, Šemarju
Kr 15 2 i Zahama. 20 A poslije nje oženio se Abšalomovom
kćerju Maakom, koja mu rodi Abiju, Etaja, Zizu i
Šelomita. 21 Roboam je ljubio Abšalomovu kćer
Maaku više od svih svojih žena i inoča, iako je uzeo
osamnaest žena i šezdeset inoča i rodio dvadeset i
osam sinova i šezdeset kćeri. 22 I Roboam postavi
Maakina sina Abiju za poglavara i kneza nad njegovom braćom, jer ga je naumio postaviti za kralja[d]. 23 I, mudro radeći, razmjesti sinove po svim judejskim i Benjaminovim krajevima, po svim tvrdim
gradovima, davši im hrane izobila i poženivši ih sa
mnogo žena[e].

12 [f]Kad je Roboam utvrdio kraljevstvo i ojačao,
Kr 14 22 napustio je Jahvin zakon i on i sav Izrael s
Kr 14 25 njim. 2 Ali pete godine Roboamova kraljevanja navali egipatski kralj Šišak na Jeruzalem, koji se bijaše iznevjerio Jahvi. 3 Došao je sa tisuću i dvjesta
bojnih kola i sa šezdeset tisuća konjanika, a narodu
koji je došao s njim iz Egipta – Libijcima, Sukijcima i Etiopljanima – nije bilo broja. 4 Osvojivši
tvrde judejske gradove, dopro je do Jeruzalema.
5 Tada dođe prorok Šemaja k Roboamu i judejskim 11 2
knezovima, koji se bijahu skupili u Jeruzalemu bježeći od Šišaka, i reče im: »Ovako veli Jahve: 'Vi
ste ostavili mene, pa i ja ostavljam vas u ruke Šišaku.'« 6 Tada se poniziše izraelski knezovi i kralj i
rekoše: »Pravedan je Jahve!« 7 Kad ih Jahve vidje
gdje se poniziše, dođe njegova riječ Šemaji: »Ponizili su se; neću ih uništiti, nego ću im uskoro dati
spasenje te se moja srdžba neće oboriti na Jeruzalem preko Šišaka. 8 Bit će mu sluge, da vide što
znači služiti meni, a što zemaljskim kraljevstvima.«
9 Tako egipatski kralj Šišak navali na Jeruzalem,
opljačka blago iz Doma Jahvina i riznicu kraljeva ||1 Kr 14 26-28
dvora; sve je uzeo; uze i zlatne štitove što ih bijaše
napravio Salomon. 10 Namjesto njih kralj Roboam
napravi tučane štitove i povjeri ih zapovjednicima
straže koja je čuvala vrata kraljevskoga dvora.
11 Kad je god kralj išao u Dom Jahvin, stražari su
ih uzimali, a poslije ih vraćali u stražaru.
12 Kad se, dakle, ponizio, odvratio se od njega Jahvin gnjev te ga nije sasvim uništio, jer i u Judeji
bijaše dobra. 13 Potom se kralj Roboam utvrdi u Jeruzalemu i stade kraljevati. Roboamu je bila čet- ||1 Kr 14 21
rdeset i jedna godina kad se zakraljio, a sedamnaest je godina kraljevao u Jeruzalemu, u gradu
koji Jahve izabra između svih izraelskih plemena
da ondje postavi Ime svoje. Majka mu se zvala
Naama, a bila je Amonka. 14 Činio je zlo, jer nije
pregnuo srcem da traži Jahvu. 15 Roboamova prva i ||1 Kr 14 29-31
posljednja djela – i ratovi koji su se neprestano vodili između Roboama i Jeroboama – zapisani su u
povijesti proroka Šemaje i u plemenskom popisu[f]
vidioca Adona[g]. 16 Potom Roboam počinu sa svojim
ocima i bî sahranjen u Davidovu gradu; na njegovo
se mjesto zakraljio sin mu Abija.

a) Po Ljetopiscu, Jeroboamov vjerski raskol imao je kao posljedicu iseljavanje levita i vjernih Izraelaca u Jeruzalem, jedino zakonito svetište. Iseljavanje ove vrste stvarno se dogodilo poslije pada Samarije, dva stoljeća kasnije.

b) Ovi podaci o obitelji Roboama vlastiti su Ljetopiscu, koji nije rekao ništa o Salomonovim mnogobrojnim ženama, ali ovdje ističe harem jednog nevjernog kralja.

c) »kćer (Jerimota)« po LXX; TM »sina«. – »Abihajilu« po TM; BJ po LXX »i Abihajile«.

d) Roboam bira za nasljednika sina svoje najdraže žene, koja nije bila njegova prva žena, kao što je učinio David sa Salomonom.

e) BJ »našao im je žene« *vajjissah lahem našîm* – konj.; »raspitao se kod mnogo žena« *vajjišeal hamôn našîm* – TM,

f) Podacima iz 1 Kr 14 o vojnom pohodu Šišaka Ljetopisac dodaje rr. 2b–9 i 12, koje je dobio iz nekog samostalnog izvora, možda iz spisa proroka Šemaje, spomenutog u r. 15.

g) »u plemenskom popisu« po TM; BJ po LXX ispušta.

2. *ABIJA I VJERNOST ZAKONITOM SVEĆENSTVU*

Rat

||1 Kr 15 1-2,7 **13** Osamnaeste godine Jeroboamova kraljevanja
zakralji se Abija[a] nad Judejom. 2Tri je godine
kraljevao u Jeruzalemu. Materi mu je bilo ime Mi-
kaja[b], Urielova kći iz Gabe. Tada izbi rat između
Abije i Jeroboama. 3Abija je izašao u boj s hrabrim
ratnicima, sa četiri stotine tisuća izabranih junaka;
Jeroboam je svrstao u bojni red protiv njega osam
stotina tisuća ljudi, sve biranih junaka.

Abijin govor[c]

4Abija je stao na vrh Semarajimske gore u Efra-
jimovu gorju i rekao: »Čujte me, Jeroboame i sav
Izraele! 5Ne znate li da je Jahve, Bog Izraelov, pre-
dao Davidu kraljevstvo nad Izraelom zauvijek,
njemu i njegovim sinovima, osoljenim savezom[d]?
6Ali se podigao Nebatov sin Jeroboam, sluga Davi-
dova sina Salomona, i pobunio se protiv gospoda-
Pnz 13 14+ ra. 7Skupili su se oko njega ljudi praznovi i neva-
ljalci i stali prkositi Salomonovu sinu Roboamu,
koji je bio mlad i strašljiva srca te se nije umio
hrabro braniti od njih. 8Pa sada mislite da se mo-
žete oprijeti Jahvinu kraljevstvu što je u ruci Davi-
dovih sinova jer vas je veliko mnoštvo i imate kod
sebe zlatnu telad koju vam je napravio Jeroboam
da vam budu bogovi. 9Otjerali ste Jahvine svećeni-
ke, Aronove sinove i levite, i postavili sebi sveće-
nike kao drugi zemaljski narodi. Tko je god došao
s juncem i sa sedam ovnova, postao je svećenik va-
šim ništavim bogovima. 10Nama je Bog Jahve, ni-
smo ga ostavili, a svećenici koji služe Jahvi jesu
Aronovi sinovi i leviti u svojem poslu. 11Pale Jahvi
na kâd paljenice svakoga jutra i svake večeri s mi-
risnim kadom, postavljaju kruhove na čist stol i
upaljuju svake večeri zlatan svijećnjak sa svijeća-
ma; jer mi držimo naredbu Jahve, svojega Boga, a
vi ste ga ostavili. 12Zato je, evo, nama na čelu Bog
i njegovi svećenici s glasnim trubama da gromko Br 10 9
trube protiv vas. Izraelovi sinovi, ne udarajte na 2 Mak 7 19
Jahvu, Boga svojih otaca, jer nećete imati sreće!« Dj 5 39

Bitka[e]

13Ali Jeroboam zavede zasjedu da im dođe za le-
đa; tako su Judejcima bili jedni sprijeda, a zasjeda
straga. 14Kad se Judejci obazreše, a ono, gle, boj
im bješe sprijeda i otraga. Tada zavapiše k Jahvi,
a svećenici stadoše trubiti u trube. 15Uto Judejci
snažno povikaše, a kad su počeli vikati, Bog razbi
Jeroboama i sav Izrael pred Abijom i Judejcima.
16Izraelovi sinovi pobjegoše pred Judejcima i Bog
ih predade njima u ruke. 17Abija je s narodom uči-
nio velik pokolj među njima te je od Izraela palo
pobijenih pet stotina tisuća izabranih ljudi. 18Tako
su sinovi Izraelovi bili poniženi u to vrijeme, a Ju-
dini su sinovi ojačali, jer su se oslonili na Jahvu,
Boga svojih otaca.

Abijin svršetak

19Abija je potjerao Jeroboama i osvojio od njega
gradove Betel sa selima, Ješanu sa selima i Efron
sa selima[f]. 20Jeroboam se više nije oporavio za Abi-
jina života; Jahve ga je udario tako da je umro.
21Abija se utvrdio i uzeo sebi četrnaest žena te je
rodio dvadeset i dva sina i šesnaest kćeri. 22A ostali
Abijini doživljaji i njegovi pothvati i besjede zapi- ||1 Kr 15 7-8
sani su u tumačenju proroka Adona. 23Potom Abija 12 15
počinu kraj svojih otaca. Sahraniše ga u Davidovu 14
gradu; na njegovo se mjesto zakralji sin mu Asa.
Za njegovih je dana zemlja bila mirna deset godi-
na.

a) Isti kao Abijam iz 1 Kr 14,31; 15,1.7.8.
b) LXX i 1 Kr nazivaju je Maaka, a navedena je kao kći Abšaloma (usp. 11,20).
c) Ovaj ulomak lijep je primjer levitskog naviještanja Ljetopiščeva vremena, koje koristi događaje iz prošlosti da poučava. Osim Izraelcima iz Abijina vremena Ljetopisac se obraća narodu u Samariji i podsjeća ih da je Judeja jedino kraljevstvo, da ima jedinoga pravog Boga, jedino zakonito svećenstvo i jedino bogoslužje koje odgovara zakonodavstvu Petoknjižja.
d) »osoljeni savez«: usp. Lev 2,13; BJ po LXX »nerazrješivi«.
e) Bitka je opisana po uzoru na povijest osvajanja Aja (Jš 8) i Gibee (Suci 20) (zasjeda) i po uzoru na opis svetog rata (bojni poklici, zvuci trublja, pripisivanje pobjede Bogu) – usp. Jš 6.
f) Nema razloga stavljati ovo osvajanje u pitanje, ali nije bilo dugotrajno. Radi se o pograničnim sukobima koje je Juda imao s Izraelom, a u kojima su se uspjesi i neuspjesi izmjenjivali (1 Kr 15,16–23; 2 Ljet 15,8; 16,1–6; 17,2).

3. *ASA I NJEGOVE BOGOSLUŽNE PREINAKE*

10 9
Mak 7 19
5 39

Asin mir

11-12 **14** Asa je činio što je dobro i pravo u očima Ja-
hve, njegova Boga. 2Uklonio je tuđinske žr-
9 12+ tvenike i uzvišice, polomio stupove i razbio ašere.
23 24+ 3Naredio je Judejcima da traže Jahvu, Boga svojih
34 13+ otaca, da se drže zakona i zapovijedi[a]. 4Uklonio je
iz svih judejskih gradova uzvišice i sunčane stupo-
ve, a kraljevstvo je bilo mirno za njegova vremena.
5Sagradio je tvrde gradove u Judeji, jer je zemlja
bila mirna. Nitko se nije zaratio na nj onih godina,
jer mu je Jahve dao mir.
6Zato je Asa rekao Judejcima: »Da pogradimo
ove gradove i da ih opašemo zidom i kulama, vra-
tima i prijevornicama; još je zemlja pred nama na-
ša, jer smo tražili Jahvu, svoga Boga; tražili smo
ga, i on nam je dao mir odasvud uokolo!«
Tako su gradili i bili sretni. 7Asa je imao vojske
trista tisuća ljudi između Judejaca koji su nosili štit
8 40+ i koplje, a od Benjaminova plemena dvjesta i
osamdeset tisuća koji su nosili štit i zapinjali lûk.
Svi su bili hrabri junaci.

Napad Zerahov[b]

8Izašao je na njih Etiopljanin Zerah sa tisuću ti-
suća vojnika i tri stotine bojnih kola i došao do
Mareše. 9Asa je izašao preda nj; svrstali su se u
bojni red u Sefatskoj dolini kod Mareše. 10Asa za-
vapi k Jahvi, Bogu svome: »O Jahve, tebi je ništa
Jr 15 7-8 pomoći silnome ili nejakome! Pomozi nam, o Ja-
5 hve, Bože naš, jer se na te oslanjamo i u tvoje smo
ime izišli na ovo mnoštvo! Jahve, ti si Bog naš, ne
daj snažnu čovjeku protiv sebe!«

11Jahve razbi Etiopljane pred Asom i pred Judej-
cima te Etiopljani pobjegoše. 12Asa ih je s narodom
koji bijaše s njim potjerao sve do Gerara. Etiop-
ljani su popadali, tako da nijedan nije ostao živ jer
ih je satro Jahve i njegove čete; i one su odnijele
vrlo velik plijen. 13Osvojile su sve gradove oko Ge-
rara jer je Jahvin strah došao na njih; oplijenile su
sve te gradove, jer je u njima bilo mnogo plijena.
14Poharale su i šatore za stoku i zaplijenile mnoštvo
sitne stoke i deva; a onda su se vratile u Jeruzalem.

Proroštvo Azarjino i obnova[c]

15 Tada duh Božji dođe na Odedova sina Azar-
ju. 2On je izišao pred Asu i rekao mu: »Čujte
me, Asa i sve Judino i Benjaminovo pleme! Jahve
je s vama jer ste vi s njime; i ako ga budete tražili, Hoš 3 4-5
naći ćete ga; ako li ga ostavite, i on će ostaviti vas.
3Dugo su Izraelci bili bez pravoga Boga i bez sveće-
nika-učitelja i bez Zakona. 4Kad su se u nevolji Pnz 4 20-30+
obratili Jahvi, Bogu Izraelovu, i stali ga tražiti, na-
šli su ga. 5U ona vremena nitko nije mogao na miru
ni izlaziti ni dolaziti, jer su veliki nemiri vladali
među svim zemaljskim stanovnicima. 6Udarao je
narod na narod, grad na grad, jer ih je Jahve smeo Iz 19 2
svakojakom nevoljom. 7Ali vi budite hrabri i neka Iz 7 4
vam ne klonu ruke, jer ima nagrada za vaša djela.« Jr 31 16
8Čuvši te riječi i proročku besjedu proroka Ode-
da[d], Asa se ohrabri i ukloni idolske gadove iz cijele
Judine i Benjaminove zemlje i iz gradova koje je
bio osvojio u Efrajimovoj gori. Obnovio je i Jahvin
žrtvenik koji je bio pred Jahvinim trijemom. 9Onda
je skupio sve Judino i Benjaminovo pleme i do-
šljake koji su bili kod njih od Efrajimova, Mana-

a) Ljetopisac povećava pohvalu (1 Kr 15) kralja Ase i pripisuje mu vjersku reformu o kojoj će govoriti u gl. 15.
b) Ova pripovijest, koje nema u 1 Kr, ne mora biti izmišljena: previše je povezana s konkretnim mjestima i ne slaže se sa slikom mira koju Ljetopisac daje gotovo cijelom periodu kraljevanja Ase (usp. rr. 5–6; 15,19). Ali se ne zna tko je Zerah. BJ kao i inače umjesto »Etiopljanin« ima »Kušit«, a kako Kuš obično označava Nubiju, mogao bi to biti nubijski plaćenik, komandant egipatskog garnizona, koji je Šišak ostavio na jugu zemlje (usp. 12,3; 16,8). No Kuš može isto tako označavati nomade iz Negeba (usp. Mojsijeva žena Kušanka, Br 12,1+) koji bi došli pljačkati Judu. U svakom slučaju broj ratnika sigurno je pretjeran.
c) Ljetopisac nastavlja temu obnove (usp. 14,1–4); potaknuta je akcijom jednog proroka (rr. 1–7) i obuhvaća: uklanjanje kumira sve do u područje Izraela, radove na Hramu, svečano žrtvovanje i obnovu Saveza. Čini se da je izvještaj nadahnut Ezekijinom obnovom (2 Ljet 29 – 31; usp. Jr 26,18–19) i iznad svega Jošijinom (2 Ljet 34 – 35) gdje se nalaze iste teme: uklanjanje kumira i uzvišica u cijeloj zemlji, radovi na Hramu, proročko propovijedanje, obnova Saveza i svečane žrtve.
d) »proroka Odeda« po TM; time se povezuje ono što prethodi s Odedom, a ne s njegovim sinom kao u r. 1; BJ po LXX ispušta.

šeova i Šimunova plemena, jer ih je mnogo prebje-
glo k njemu od Izraelaca kad su vidjeli da je s njim
Jahve, njegov Bog. [10]I skupili su se u Jeruzalemu
trećega mjeseca petnaeste godine Asina kraljeva-
nja. [11]Onoga su dana prinijeli Jahvi žrtve od plijena
koji su dognali, sedam stotina goveda i sedam ti-
suća sitne stoke. [12]Zavjetovaše se da će tražiti Ja-
hvu, Boga svojih otaca, svim srcem i svom dušom.
[13]A tko god ne bi tražio Jahvu, Izraelova Boga, da
Neh 10 30 se pogubi, bio malen ili velik, čovjek ili žena. [14]Za-
kleli su se Jahvi iza glasa i uz gromki poklik, uz
trube i rogove. [15]Svi su se Judejci radovali zbog te
zakletve jer su se iz svega srca zakleli i od sve su
ga svoje volje tražili i našli ga. Jahve im je dao mir
odasvud uokolo.

Ostala djela Asina

||1 Kr 15 13-15 [16]I svoju mater Maaku ukloni kralj Asa s vlasti
jer je bila načinila gada Ašeri. Asa je sasjekao nje-
zina gada, satro ga i spalio u potoku Kidronu. [17]Ali
uzvišice nisu bile uklonjene iz Izraela[a]. Ipak je
Asino srce bilo privrženo Jahvi svega njegova živo-
ta. [18]Unio je u Dom Božji posvećene darove svoga
oca i svoje: srebro i zlato i posuđe.
[19]Nije bilo rata sve do trideset i pete godine
Asina kraljevanja.

||1 Kr 15 16-22 **16** [b]Trideset i šeste godine Asina kraljevanja na-
vali izraelski kralj Baša na Judeju i stade utv-
rđivati Ramu da spriječi svako kretanje judejskom
kralju Asi. [2]Asa tada uze srebra i zlata iz riznice
Doma Jahvina i kraljevskoga dvora i posla aramej-
skome kralju Ben-Hadadu, koji je stolovao u Da-
masku, i poruči mu: [3]»Neka bude savez između
mene i tebe i između moga i tvoga oca; evo, šaljem
ti na dar srebra i zlata, hajde, raskini savez s izrael-
skim kraljem Bašom da bi otišao od mene.«
[4]Ben-Hadad posluša kralja Asu i posla svoje voj-
skovođe na izraelske gradove te oni pokoriše Ijon,
Dan, Abel Majinu i sve Naftalijeve gradove-skladi-
šta. [5]A kada to Baša dozna, presta utvrđivati Ramu
i obustavi posao. [6]Tada kralj Asa sazva sve Judejce
i oni odnesoše kamenje i drvo kojima je Baša utv-
rđivao Ramu, pa time utvrdiše Gebu i Mispu.
[7]U to vrijeme dođe vidjelac Hanani k judejskom
kralju Asi i reče mu: »Budući da si se oslonio na
aramejskoga kralja, a nisi se oslonio na Jahvu,
Boga svoga, vojska aramejskoga kralja izmakla ti
je iz ruke. [8]Nisu li Etiopljani i Libijci imali silne 14 8-14
čete sa vrlo mnogo bojnih kola i konjanika? Pa kad
si se oslonio na Jahvu, predao ti ih je u ruke. [9]Jer
Jahve svojim očima gleda po svoj zemlji da bi se Ps 33 13-15
ohrabrili oni kojima je srce iskreno prema njemu.
Ludo si u tome radio, zato će se od sada dizati
ratovi na te.« [10]Tada se Asa razgnjevi na vidioca i Jr 20 2
baci ga u tamnicu, jer se razjario na nj. U to je
vrijeme Asa potlačio i neke iz naroda.

Asin svršetak ||1 Kr 15 23-24

[11]I eto, Asina djela, od prvoga do posljednjeg,
zapisana su u Knjizi o judejskim i izraelskim kralje-
vima. [12]Razbolio se trideset i devete godine kralje-
vanja, od nogu, te mu se bolest veoma pogoršala,
ali ni u bolesti nije tražio Jahvu nego liječnike[c].
[13]Tako Asa počinu sa svojim ocima i umrije četrde-
set i prve godine svoga kraljevanja. [14]Sahranili su
ga u grobnici[d] koju bijaše iskopao sebi u Davidovu
gradu i položili ga na odar što ga bijaše napunio
miomirisima i mastima, zgotovljenima mastilačkom
vještinom, i spalili mu ih vrlo mnogo[e].

a) Ljetopisac slijedi 1 Kr bez usklađivanja sa 2 Ljet 14,4.
b) Paralelnoj pripovijesti iz 1 Kr Ljetopisac nadodaje podatak o godini (r. 1), koji potječe iz nekog sigurnog izvora, i intervenciju proroka (rr. 7–10) koji osuđuje oslanjanje na tuđince, kao što će učiniti Izaija u odnosu prema Egiptu (Iz 30,1–7; 31,1–3; usp. isto tako Hoš 6,13; 7,11; 12,2).
c) Medicina je tada često puta bila povezana s magijom, ali tekst želi prije svega reći da se Asa obratio samo liječnicima zbog bolesti koja je bila kazna Božja (usp. r. 10).
d) TM ima množinu.
e) Ne radi se o spaljivanju, nego o paljenju miomirisa, pogrebnom obredu za kraljeve koji su preminuli u miru s Bogom (usp. Jr 34,5); Joram će biti lišen toga (2 Ljet 21,19).

4. JOŠAFAT I NJEGOVA UPRAVA

Jošafatova moć[a]

17 Onda se na njegovo mjesto zakralji sin mu
Jošafat; on pokaza svoju silu protiv Izraela.
[2]Razmjestio je vojsku po svim utvrđenim judejskim
gradovima i postavio namjesnike po judejskoj zem-
14 8-14 lji i po Efrajimovim gradovima, koje bijaše zauzeo
otac mu Asa.

Ps 33 13-15

Njegova briga za Zakon

[3]Jahve je bio s Jošafatom jer je hodio pravim pu-
Jr 20 2 tovima svoga oca Davida[b] i nije tražio baalâ. [4]Tra-
žio je Boga svojih otaca i hodio po njegovim zapo-
vijedima, ne čineći kao Izraelovi sinovi. [5]Zato je
Jahve utvrdio kraljevstvo u njegovoj ruci, pa su svi
||1 Kr 15 23-24 Judejci davali Jošafatu danak, tako da je stekao ve-
liko bogatstvo i slavu. [6]Njegovo se srce hrabrilo na
9 12+ Jahvinim putovima, pa je uklonio još i uzvišice i
34 13+ ašere iz Judeje.
[7]Treće godine kraljevanja posla knezove Ben-
Hajila, Obadju, Zahariju, Netanela i Miheja da uče
19 8 po judejskim gradovima[c]. [8]I s njima levite: Šemaju,
Netaniju, Zebadju, Asahela, Šemiramota, Jonata-
na, Adoniju, Tobiju i Tob Adoniju; a s njima sve-
ćenike Elišamu i Jorama. [9]Poučavali su po Judeji
7 25 noseći sa sobom Knjigu Zakona Jahvina i obilazili
sve judejske gradove učeći narod. [10]Jahvin je strah
spopao sva zemaljska kraljevstva oko Judeje, tako
da nisu smjela zaratiti na Jošafata. [11]Sami su mu
neki Filistejci donosili darove i novčani danak, a
16 1 Arapi[d] mu dogonili sitnu stoku: po sedam tisuća i
sedam stotina ovnova te sedam tisuća i sedam sto-
tina jaraca. [12]Tako je Jošafat sve više napredovao
dok ne postade vrlo velik. Sazidao je u Judeji kule
i gradove-skladišta.

Vojska[e]

[13]Imao je mnogo zaliha u judejskim gradovima,
a hrabrih junaka u Jeruzalemu. [14]Evo njihova po-
pisa po obiteljima: od Judina plemena tisućnici:
vojvoda Adna i s njim trista tisuća hrabrih junaka;
[15]do njega vojvoda Johanan i s njim dvjesta i osam-
deset tisuća; [16]za njim Zikrijev sin Amasja, koji se
spremno stavio u Jahvinu službu, a s njim dvjesta
tisuća hrabrih junaka.
[17]Od Benjaminova plemena: hrabri junak Eliada
i s njim dvjesta tisuća ljudi naoružanih lukom i šti-
tom; [18]za njim Jehozabad i s njim sto i osamdeset 1 Ljet 8 40+
tisuća pripravnih za boj.
[19]To su oni koji su služili kralju, ne brojeći one
što ih je kralj namjestio u tvrdim gradovima po svoj
Judeji.

Savez s Ahabom i proroci[f] ||1 Kr 22 1-35

18 Jošafat je stekao veliko bogatstvo i slavu te
se sprijateljio s Ahabom[g]. [2]Poslije nekoliko
godina došao je k Ahabu u Samariju. Ahab nakla
mnogo sitne stoke i goveda[h] njemu i ljudima što su
bili s njim i nagovaraše ga da pođe na Ramot Gi-
lead. [3]Izraelski kralj Ahab upita judejskoga kralja
Jošafata: »Hoćeš li poći sa mnom na Ramot Gi-
lead?« On odgovori: »Ja sam kao i ti, moj je narod
kao i tvoj; s tobom ćemo u rat.«
[4]Jošafat još reče kralju izraelskom: »De, posavje-
tuj se prije s Jahvom!« [5]Tada kralj izraelski sakupi
proroke, njih četiri stotine, i upita ih: »Hoćemo li
zavojštiti na Ramot Gilead ili da se okanim toga?«
Oni odgovoriše: »Idi, jer će ga Bog predati kralju
u ruke.« [6]Ali Jošafat upita: »Ima li ovdje još koji
prorok Jahvin da i njega upitamo?« [7]Kralj izraelski

a) Kao što je za Ljetopisca Asa bio tip miroljubiva kralja, tako je Jošafat tip kralja koji vlada čvrstom rukom. Ime kralja znači: »Jahve sudi«. Sa Ezekijom i Jošijom on je jedan od Ljetopiščevih ljubimaca.
b) »Davida« po TM; BJ po LXX ispušta.
c) Ovo poslanje za poučavanje Zakona, povjereno petorici laika, osmorici levita i dvojici svećenika, teško se može pripisati Jošafatovu vremenu. Ono prije odražava vrijeme Ljetopisca, kada se razvijala služba poučavanja levita koja pripravlja vrijeme sinagoga i učitelja Zakona.
d) Ne plemena Arabije, nego nomadi koji su prodrli u predjele Edoma i Moaba (usp. 21,16).
e) Izuzevši brojke, koje su pretjerane, ova bilješka potječe iz dobrog izvora. Jošafat je imao vojsku unovačenu po obiteljima, podijeljenu u jedinice u kojima se Juda i Benjamin razlikuju, i vođenu od časnika. Isto tako je postojao sistem utvrda.
f) Ljetopisac se inače ne brine o sjevernom kraljevstvu te izostavlja cijeli ciklus o Iliji (1 Kr 17 – 18) i Elizeju (2 Kr 2 – 8), jer nisu imali nikakve veze s Judom, ali donosi gotovo doslovno ovu pripovijest koja se tiče uglavnom kraljevstva Izraela. To je zbog toga jer je njegov junak, Jošafat, ovdje izravno umiješan, isto tako zato što se pojavljuje pravi Jahvin prorok, koji se protivi lažnim prorocima, Ahabovim plaćenicima.
g) Njegov sin Joram oženio je Ataliju, kćer ili sestru Ahabovu (usp. 2 Kr 8,18+).
h) Ova žrtva, koja nije spomenuta u Kr, bit će kobna, jer je prinesena izvan zakonitog svetišta..

odgovori Jošafatu: »Ima još jedan čovjek preko koga bismo mogli upitati Jahvu, ali ga mrzim jer mi ne proriče dobra nego uvijek samo zlo; to je Mihej, sin Jimlin.« Jošafat reče: »Neka kralj ne govori tako!« [8]Tada kralj izraelski dozva jednoga dvoranina i reče mu: »Brže dovedi Jimlina sina Miheja!«

[9]Izraelski kralj i judejski kralj Jošafat sjedili su svaki na svojem prijestolju, u svečanim haljinama, na gumnu pred Samarijskim vratima, a proroci proricali pred njima. [10]Kenaanin sin Sidkija napravi sebi željezne rogove i reče: »Ovako veli Jahve: njima ćeš bosti Aramejce dokle ih god ne zatreš.« [11]Tako su i svi drugi proroci proricali govoreći: »Idi na Ramot Gilead, uspjet ćeš: Jahve će ga predati kralju u ruke.«

[12]Glasnik koji bijaše otišao da zove Miheja reče mu: »Evo, svi proroci složno proriču dobro kralju. Govori i ti kao jedan od njih i proreci uspjeh!« [13]Ali Mihej odvrati: »Živoga mi Jahve, govorit ću ono što mi Bog kaže!«

[14]Kad dođe pred kralja, upita ga kralj: »Miheju, da pođem u rat na Ramot Gilead ili da se okanim toga?« On odgovori: »Idite i uspjet ćete, jer će vam se predati u ruke!« [15]Na to mu kralj reče: »Koliko ću te puta zaklinjati da mi kažeš samo istinu u Jahvino ime?« [16]Tada Mihej odgovori:

»Sav Izrael vidim rasut po gorama
kao stado bez pastira.
I Jahve veli: 'Nemaju više gospodara,
neka se u miru kući vrate!'«

[17]Tada izraelski kralj reče Jošafatu:
»Nisam li ti rekao da mi neće proreći dobro nego zlo?«

[18]A Mihej reče:
»Zato čujte riječ Jahvinu. Vidio sam Jahvu gdje sjedi na prijestolju, a sva mu vojska nebeska stajaše zdesna i slijeva. [19]Jahve upita: 'Tko će zavesti izraelskoga kralja Ahaba da otiđe i padne u Ramot Gileadu?' Jedan reče ovo, drugi ono. [20]Tada uđe jedan duh, stade pred Jahvu i reče: 'Ja ću ga zavesti!' Jahve ga upita: 'Kako?' [21]On odvrati: 'Izaći ću i bit ću lažljiv duh u ustima svih njegovih proroka.' Jahve mu reče: 'Ti ćeš ga zavesti. I uspjet ćeš. Idi i učini tako!' [22]Tako je, evo, Jahve stavio lažljiva duha u usta tvojim prorocima; ali ti Jahve navješćuje zlo.«

[23]Tada pristupi Kenaanin sin Sidkija i udari Miheja po obrazu pitajući: »Zar je Jahvin duh mene napustio da bi govorio s tobom?« [24]Mihej odvrati: »Vidjet ćeš onoga dana kad budeš bježao iz sobe u sobu da se sakriješ.« [25]Tada izraelski kralj naredi: »Uhvatite Miheja i odvedite ga gradskom zapovjedniku Amonu i kraljeviću Joašu. [26]Recite im: 'Ovako veli kralj: Bacite ovoga u tamnicu i držite ga na suhu kruhu i vodi dok se sretno ne vratim.'« [27]Mihej reče: »Ako se doista sretno vratiš, onda nije Jahve govorio iz mene!« i nadoda: »Čujte, svi puci[a]!«

[28]Izraelski kralj i judejski kralj Jošafat krenuše na Ramot Gilead. [29]Izraelski kralj reče Jošafatu: »Ja ću se preobući i onda ući u boj[b], a ti ostani u svojoj odjeći!« Preobuče se tada izraelski kralj i oni krenuše u boj. [30]Aramejski kralj naredi zapovjednicima bojnih kola: »Ne udarajte ni na maloga ni na velikoga nego jedino na izraelskoga kralja!« [31]Kad zapovjednici bojnih kola ugledaše Jošafata, rekoše: »To je izraelski kralj!« I krenuše na nj da udare. Ali Jošafat povika za pomoć te mu Jahve pomože i odvrati ih od njega. [32]Kad zapovjednici bojnih kola vidješe da to nije izraelski kralj, okrenuše se od njega.

[33]Jedan nasumce odape i ustrijeli izraelskoga kralja između nabora na pojasu i oklopa. Kralj reče vozaču: »Potegni uzdu i izvedi me iz boja[c] jer sam ranjen.« [34]Boj je onoga dana bio sve žešći, ali se izraelski kralj držao uspravno na bojnim kolima prema Aramejcima sve do večeri. Umro je o zalasku sunca[d].

19 Kad se judejski kralj Jošafat sretno vrati kući u Jeruzalem, [2]iziđe preda nj Hananijev sin vidjelac Jehu i reče kralju Jošafatu[e]: »Zar da pomažeš bezbožniku i da ljubiš Jahvine mrzitelje? Zato i udara na te srdžba Jahvina. [3]Ipak se našlo nešto dobro u tebe: uklonio si ašere iz zemlje i pregnuo svim srcem da tražiš Jahvu!«

a) »i nadoda: 'Čujte, svi puci!'« po TM; BJ po LXX ispušta; to je početak knjige kanonskog proroka Miheja, koji je neki glosator umetnuo i u 1 Kr 22,28.
b) »Ja ću se preobući i onda ući...« – po LXX; TM ima »Preobuci se i onda uđi...«, ali usp. nastavak.
c) »iz boja« po LXX; TM »iz tabora«.
d) Ljetopisac, koga zanimaju samo Jošafat i Juda, izostavlja pojedinosti iz 1 Kr 22,35b–38 o Ahabovoj smrti.
e) Prorok Jehu, koji se ne pojavljuje u Kr, nastupa ovdje da izrazi mišljenje Ljetopisca o savezu s Ahabom: taj se savez Bogu ne sviđa, ali su dobra djela Jošafatu pomogla da bude pošteđen.

Promicanje jahvizma[a]

[4]Od tada je Jošafat živio u Jeruzalemu, opet za-
lazio među narod od Beer Šebe do Efrajimske gore
i obraćao ga Jahvi, Bogu njegovih otaca. [5]Postavi
suce u zemlji u svim tvrdim judejskim gradovima,
1 16-17; u svakome gradu. [6]I reče im: »Gledajte što radite,
16 19 jer ne sudite u ime čovjeka nego u ime Jahve. On
je s vama dok sudite. [7]Sada, dakle, neka bude Ja-
hvin strah nad vama; pazite i savjesno radite, jer u
10 17+ Jahve, Boga našega, nema nepravde ni osobne pri-
stranosti, niti on prima mita.«
17 8-13 [8]Jošafat postavi levite, svećenike i poglavare iz-
raelskih obitelji u Jeruzalemu da izriču Jahvine su-
dove i da presuđuju u sporovima. Oni su živjeli u
Jeruzalemu[b] [9]i on im dade naputke: »Radite u Ja-
hvinu strahu vjerno i iskrena srca. [10]Kakav god
spor iziđe pred vas od vaše braće što žive u grado-
vima: bilo da su posrijedi krvna osveta, Zakon, za-
povijedi, uredbe ili običaji, valja sve da im rastu-
mačite, kako ne bi sagriješili Jahvi i kako se nje-
gova srdžba ne bi oborila na vas i na vašu braću.
Tako radite pa nećete sagriješiti. [11]I evo, svećenički
će poglavar Amarja biti nad vama u svim Jahvinim
poslovima, a Jišmaelov sin Zebadja, nadstojnik Ju-
dina doma, u svim kraljevskim poslovima. Leviti
će vam služiti kao pisari. Budite jaki, i na posao!
Jahve će biti s onim tko je dobar.«

Vjera i sveto pjevanje u edomskom ratu[c]

20 Poslije toga Moabovi i Amonovi sinovi, a s
njima i neki od Meunjana[d], zaratiše na Joša-
fata. [2]Ali Jošafat dobi ovu vijest: »Dolazi na te ve-
liko mnoštvo s one strane mora, iz Edoma[e]; i eno
ga u Haseson Tamaru, to jest u En Gediju.«
[3]Jošafat se uplaši i stade tražiti Jahvu te oglasi
21 9 post po svoj Judeji. [4]Skupili se Judejci da traže Ja-
36 6 hvu: dolazili iz svih judejskih gradova da ga traže.
1 14

[5]Tada Jošafat ustade u judejskom zboru u Jeruzale-
mu, u Domu Jahvinu, pred novim predvorjem [6]i
reče[f]:
»Jahve, Bože otaca naših, ti si Bog na nebu i Pnz 4 35+
vladaš nad svim krivobožačkim kraljevstvima. U
tvojoj je ruci takva sila i jakost da se nitko ne može
održati pred tobom. [7]Ti si, o Bože naš, istjerao sta-
novnike ove zemlje pred svojim izraelskim naro-
dom i dao je zasvagda potomstvu svoga prijatelja Iz 41 8
Abrahama; [8]i nastanili su se u njoj i sagradili u njoj
Svetište tvojem Imenu govoreći: [9]'Kad navali na
nas kakvo zlo, osvetni mač ili kuga, ili glad, te kad
stanemo pred ovim Domom i pred tobom, jer je
tvoje Ime u ovom Domu, i zavapimo k tebi iz svoje
nevolje, usliši nas i spasi.'
[10]Sada, evo, Amonovi i Moabovi sinovi, i oni iz
Seirske gore, preko kojih nisi dao Izraelu da prođe Pnz 2 4s,
kad je dolazio iz zemlje egipatske, nego ih je obi- 9s, 18s
šao i nije ih zatro – [11]sada, dakle, oni nama uzvra-
ćaju zlom, došavši da nas otjeraju s baštine koju si
nam ti dao. [12]O Bože naš, zar im nećeš suditi? Jer
u nas nema sile prema tome velikom mnoštvu koje
dolazi na nas niti mi znamo što da radimo, nego su
nam oči uprte u te.«
[13]Svi su Judejci stajali pred Jahvom, s malom dje-
com, sa ženama i sinovima. [14]Tada siđe Jahvin duh
usred zbora na Jahaziela[g], sina Zaharije, sina Be-
naje, sina Jeiela, sina Matanijina – levita od Asafo-
vih sinova. [15]On reče: »Pozorno slušajte, svi Judej- 1 Ljet 9 15
ci, Jeruzalemci i ti, kralju Jošafate! Ovako vam go- Neh 11 17,22
vori Jahve: 'Ne bojte se i ne plašite se toga velikog
mnoštva, jer ovo nije vaš rat, nego Božji. [16]Sutra
siđite na njih; oni će se penjati uz Hasiški uspon, a
vi ćete ih sresti nakraj doline prema Jeruelskoj pu-
stinji. [17]Ne treba da se bijete; postavite se, stojte
pa gledajte kako će vam pomoći Jahve. Oj Judo i
Jeruzaleme, ne bojte se i ne plašite se; sutra iziđite Iz 8 10
pred njih, i Jahve će biti s vama!'«
[18]Tada Jošafat pade ničice na zemlju i svi Judejci

a) Premda ova Jošafatova reforma nije spomenuta u Kr, ipak je treba smatrati povijesnom, čak ako je redakcija bila pod utjecajem Pnz i stanja u vrijeme Ljetopisca. Jošafat je ustanovio središnje pravosuđe pored mjesnog pravosuđa i oslobodio kralja od njegove uloge vrhovnog suca. Ova je obnova mogla utjecati na iskaze o sličnim mjerama pripisanima Mojsiju (usp. Izl 18,13+) i ona je osnovica zakona u Pnz 16,18–20; 17,8–13. Ta je mjera dio vjerske obnove (r. 4); sudišta sude u ime Jahvino (rr. 6.8) i nadležna su za vjerske stvari (rr. 10.11).
b) »oni su živjeli *(vajješebû)* u Jeruzalemu« – konj.; »oni su se vratili *(vajjašubû)* u Jeruzalem« – TM; »da sude stanovnicima Jeruzalema« – LXX.
c) Ova duga pripovijest, bez paralela u Kr, nije iznašašće Ljetopisca, i čini se da se temelji na predajama s Juga, kako to svjedoče zemljopisne pojedinosti. Povijesna bi jezgra mogao biti napad nekih skupina iz Transjordanije i Negeba, jedan od onih povremenih prodora koji su vodili naseljavanju Edomaca na jugu Palestine. Međutim pripovijest obiluje deuteronomističkim prisjećajima i pisana je u stilu pripovijedanja o svetom ratu (usp. osobito rr. 15–18.22–23.29).
d) »Meunjana« po LXX; TM oštećen. Njihovo ime se općenito stavlja u vezu s imenom Maân, istočno od Petre u Transjordaniji, ali odnos je nesiguran. U nastavku pripovijesti zamijenjeni su »onima iz Seirske gore«. Ime Seir je istovjetno s Edomom, ali je uskoro korišteno za brdske masive u sjevernom Negebu.
e) »Edom« – konj.; TM »Aram« (česta zamjena).
f) Ovaj zaziv počinje preuzimanjem tema Salomonove molitve (6,1s).
g) Ovom pjevaču Ljetopisac pripisuje proročki duh (usp. 1 Ljet 25,1+), kao i Zahariji, sinu svećenika Jojade (2 Ljet 24,20).

i Jeruzalemci padoše pred Jahvom da mu se poklo-
ne. 19Potom leviti od Kehatovih sinova i od Kora-
hovih sinova ustadoše i počeše hvaliti na sav glas
Jahvu, Boga Izraelova.
20Uranivši ujutro, krenuše prema pustinji Tekoi;
kad su izlazili, stade Jošafat i reče: »Čujte me, oj
Iz 7 9 Judejci i Jeruzalemci, pouzdajte se u Jahvu svoga
Boga i održat ćete se; pouzdajte se u njegove pro-
roke i budite sretni!« 21Potom se posavjetova s na-
rodom i postavi Jahvine pjevače i hvalitelje koji će
u svetom ruhu ići pred naoružanim četama i pjeva-
Ps 136 1 ti: »Slavite Jahvu jer je vječna ljubav njegova!«
22Kad počeše klicati i pjevati pjesmu pohvalnicu,
Jahve podiže zasjedu na Amonce, Moapce i na one
iz Seirske gore koji su došli na Judu te biše razbije-
ni. 23Jer su Amonovi sinovi i Moapci ustali na one
Jš 6 17+ iz Seirske gore da ih zatru i unište; a kad su svršili
s onima iz Seira, stadoše udarati jedan na drugoga
Ez 38 21 te se poklaše.
24Kad Judejci dođoše do stražare prema pustinji
i obazreše se na mnoštvo, a ono gle, mrtva tjelesa
leže po zemlji; nitko se nije spasio. 25Tada dođe
Jošafat s narodom da pokupi plijen i nađoše ga
mnogo: svakoga blaga, odjeće i dragocjenih pred-
meta[a]; naplijenili su toliko da više nisu mogli nositi;
tri su dana pljačkali plijen jer ga je bilo mnogo.
26Četvrti se dan sakupiše u Dolini blagoslova: ondje
su hvalili Jahvu, pa se zato ono mjesto prozvalo
Emek Beraka, Dolina blagoslova, do danas. 27Po-
tom se okrenuše svi Judejci i Jeruzalemci, s Jošafa-
tom na čelu, da se vrate u Jeruzalem u veselju, jer
ih je Jahve razveselio nad njihovim neprijateljima.
28Došli su u Jeruzalem s harfama, citrama i tru-
bama u Dom Jahvin. 29A strah Božji ušao je u sva Pnz 2 25
zemaljska kraljevstva kad su čula da je Jahve zavoj-
štio na Izraelove neprijatelje. 30Tako je počinulo
Jošafatovo kraljevstvo, jer mu je Bog dao mir oda-
svud uokolo.

Jošafatov svršetak ‖1 Kr 22 41

31Jošafat je kraljevao nad Judejcima. Bilo mu je
trideset i pet godina kad se zakraljio; kraljevao je
dvadeset i pet godina u Jeruzalemu; mati mu se
zvala Azuba, a bila je kći Šilhijeva. 32Išao je putem
oca Ase ne skrećući s njega nego čineći što je pravo
u Jahvinim očima. 33Samo, uzvišice nisu bile uklo- 17 6
njene, jer narod još nije bio upravio svoje srce
Bogu otaca. 34Ostala Jošafatova djela, od prvih do
posljednjih, zapisana su u povijesti Hananijeva sina
Jehua i uvrštena su u Knjigu o izraelskim kraljevi-
ma.
35Poslije toga udružio se judejski kralj Jošafat s
izraelskim kraljem Ahazjom, koji je bezbožno ra-
dio. 36Udružio se s njim zato da naprave lađe i da
odu u Taršiš; napravili su lađe u Esjon Geberu.
37Dodavahuov sin Eliezer iz Mareše prorekao je
protiv Jošafata: »Budući da si se udružio s Ahaz-
jom, Jahve će razoriti tvoja djela.« Lađe su se raz-
bile i nisu mogle otploviti u Taršiš[b].

21 Jošafat počinu kraj svojih otaca i bî sahranjen
uz njih u Davidovu gradu. Na njegovo se
mjesto zakraljio sin mu Joram.

a) »blaga« *behemah* (konj.); »kod njih« *bahem* (TM). – »odjeće« *begadim* (rkpp.); »lešinâ« *pegarim* (TM).
b) Ljetopisac mijenja povijest iz 1 Kr 22,49–51: ovdje je Jošafatov neuspjeh pripisan njegovu savezu sa izraelskim kraljem. Prorok Eliezer je inače nepoznat.

5. *BEZBOŽNOST I NEVOLJE POD JORAMOM, AHAZJOM, ATALIJOM I JOAŠEM*

11-51
Joramov nastup i zločin

[2]Joram je imao šestoricu braće, Jošafatovih sino-
va: Azarju, Jehiela, Zahariju, Azarju, Mihaela i
Šefatju. Svi su oni bili sinovi izraelskog kralja Joša-
fata[a]. [3]Otac im je dao mnoge darove u srebru, zlatu
i dragocjenostima, s utvrđenim gradovima u Judi;
kraljevstvo je dao Joramu jer je bio prvenac. [4]Stu-
pivši na očevo prijestolje i utvrdiv se, Joram pobi
svu braću mačem, pa i neke izraelske knezove. [5]Jo-
17-19 ramu su bile trideset i dvije godine kad se zakraljio,
a kraljevao je osam godina u Jeruzalemu. [6]Živio je
poput izraelskih kraljeva, kao i dom Ahabov, jer
mu je kći Ahabova bila žena; radio je što je zlo u
Jahvinim očima. [7]Ipak Jahve ne htjede razoriti
kuće Davidu[b] zbog Saveza što ga sklopi s njim i
11 36+ zato što mu obeća da će dati svjetiljku njemu i nje-
govim sinovima zauvijek.

Kazne

20-22 [8]U njegovo se vrijeme Edomci odmetnuše ispod
judejske vlasti i postaviše sebi kralja. [9]Zato Joram
pođe sa svojim vojskovođama i sa svim bojnim ko-
lima. Diže se noću i pobi Edomce koji bijahu opko-
lili njega i zapovjednike bojnih kola. [10]Ipak su se
Edomci oslobodili ispod judejske vlasti sve do da-
nas. U isto se doba odmetnu i Libna da ne bude
pod njegovom vlašću, jer je on ostavio Jahvu, Boga
svojih otaca. [11]Još je i uzvišice napravio po judej-
skim gorama, naveo na blud Jeruzalemce i zaveo
Judejce.
[12]Tada mu od proroka Ilije[c] stiže pismo: »Ovako
veli Jahve, Bog tvoga oca Davida: 'Kako nisi išao
putovima oca Jošafata, ni putovima judejskoga kra-
lja Ase, [13]nego si išao putovima izraelskih kraljeva
i naveo na blud Judejce i Jeruzalemce, kao što je
učinio dom Ahabov, a uz to si poubijao vlastitu
braću, svoju obitelj, koji bjehu bolji od tebe: [14]evo,
Jahve će svaliti veliku nesreću na tvoj narod, na
tvoje sinove, tvoje žene, na sve tvoje imanje. [15]O-
boljet ćeš od mnogih[d] bolesti: od bolesti u crijevi-
ma, tako da će ti crijeva izaći od bolesti koja će
trajati dane i dane.'«
[16]Jahve podiže na Jorama srdžbu Filistejaca i
Arapa koji žive kraj Etiopljana. [17]Oni napadoše Ju- 14 8+
deju i osvojiše je, porobiše sve blago što se našlo u
kraljevu dvoru, pa i njegove sinove i njegove žene,
tako da nije ostao nitko, osim najmlađega sina,
Joahaza. [18]Poslije svega toga udari ga Jahve neizlje-
čivom crijevnom bolešću. [19]Ona je trajala dane i
dane, a kad su se navršile dvije godine, izašla su
mu crijeva s bolešću te je umro u strašnim muka-
ma. Narod mu nije priredio mirisna paljenja, kao 16 14
što je palio njegovim ocima.
[20]Bile su mu trideset i dvije godine kad se zakra-
ljio, a osam je godina kraljevao u Jeruzalemu. Pre-
minuo je, a nitko nije požalio za njim; i sahraniše
ga u Davidovu gradu, ali ne u kraljevskoj grobnici. ||2 Kr 8 24[a]

Ahazjina vladavina

22 Jeruzalemci zakraljiše na njegovo mjesto naj- 2 Kr 8 24[b]-29
mlađeg mu sina, Ahazju, jer sve starije bijaše
poubijala četa koja je s Arapima navalila na tabor;
tako se zakraljio Ahazja, sin judejskoga kralja Jo-
rama. [2]Bile su mu četrdeset i dvije godine[e] kad se
zakraljio. Kraljevao je jednu godinu u Jeruzalemu.
Materi mu je bilo ime Atalija, Omrijeva kći. [3]I on
je išao putovima doma Ahabova, jer ga mati zlo
svjetovaše. [4]Činio je što je zlo u Jahvinim očima,
kao dom Ahabov, jer mu baš oni bijahu savjetnici 10 6s
poslije očeve smrti, na njegovu propast. [5]Po nji- Prop 10 16
hovu je savjetu pošao s Joramom, sinom izrael-
skoga kralja Ahaba, u boj na aramejskoga kralja
Hazaela u Ramot Gilead. Ali su Aramejci[f] porazili
Jorama. [6]On se vratio da se liječi u Jizreelu od rana
što mu ih zadadoše u Rami kad se borio s aramej-
skim kraljem Hazaelom.

a) »izraelskog kralja Jošafata« – prijevodi popravljaju u »judej-skog«, ali za Ljetopisca je Juda pravi »Izrael« (usp. r. 4; 28,19).
b) Ljetopisac dodaje tekstu 2 Kr 8,19 »kuća« Davidova i »Savez« s Davidom, u skladu sa svojom osnovnom zamisli.
c) Ovo je jedino mjesto u knjizi gdje je spomenut Ilija i ovaj zahvat Ilije u Judi nepoznat je u Kr. Prema kronologiji 2 Kr Ilija je nestao prije Joramova kraljevanja u Izraelu (2 Kr 2 i 3,1), dakle prije Jorama u Judi (2 Kr 8,16; usp. ipak 2 Kr 1,17). Ljetopisac vjerojatno koristi apokrifnu tradiciju.
d) »mnogih« po TM; BJ po LXX »teških«.
e) Dvadeset dvije godine po 2 Kr 8,26.
f) »Aramejci« *(ha'arammîm)* konj.; TM »strijelci« *(harammîm)*.

Joramov sin Ahazja, judejski kralj, sišao je u Ji-
zreel da posjeti Ahabova sina Jorama jer se Joram
razbolio. 7Ali Bog učini da taj posjet Joramu bude
||2 Kr 9 21 na propast Ahazji. Došavši, izišao je s Joramom
na Nimšijeva sina Jehua, koga je Jahve pomazao
da iskorijeni Ahabovu kuću. 8Dok je izvršavao
osvetu nad Ahabovom kućom, Jehu zateče judej-
||2 Kr 10 12-14 ske knezove i sinove Ahazjine braće koji su poslu-
živali Ahazju i pobi ih, 9a onda krenu u potragu za
Ahazjom. Uhvatili su ga dok se krio u Samariji,
doveli ga k Jehuu, koji ga smaknu. Ukopali su ga,
||2 Kr 9 28-29 jer su rekli: »Sin je onoga Jošafata koji je tražio
Jahvu svim srcem.«

Atalijin zločin

||2 Kr 11 1-3

Tako ne ostade nitko od Ahazjine kuće koji bi
imao snage da bude kralj. 10Zato Ahazjina mati
Atalija, vidjevši gdje joj sin poginu, ustade i posmi-
ca[a] sav kraljevski rod Judina plemena. 11Ali kra-
ljeva kći Jošeba uze Ahazjina sina Joaša; ukravši
ga između kraljevih sinova koje su ubijali, metnu
ga s dojiljom u ložnicu. Tako ga je Jošeba, kći kra-
lja Jorama, žena svećenika Jojade, sakrila od Ata-
lije, jer je bila Ahazjina sestra, te nije bio pogub-
ljen. 12Bio je sakriven s njima u Domu Božjem šest
godina, sve dok je zemljom vladala Atalija.

Svećenstvo protiv Atalije[b]

||2 Kr 11 4-16

23 Sedme se godine Jojada ojunači i poče tražiti
satnike: Jerohamova sina Azarju, Johana-
nova sina Jišmaela, Obedova sina Azarju, Adajina
sina Maaseju, Zikrijeva sina Elišafata, i sklopi s
njima savez. 2Počeše obilaziti po Judeji i skupiše
levite iz svih judejskih gradova i obiteljske glavare
u Izraelu te dođoše u Jeruzalem. 3Sav zbor sklopi
savez s kraljem u Domu Božjem. Jojada im reče:
»Gle, kraljev će sin kraljevati kao što je obećao
Jahve za Davidove sinove. 4Evo što valja da učini-
te: trećina vas koji subotom ulazite u službu, i sve-
ćenici i leviti, neka budu vratari na pragovima;
5trećina neka bude u kraljevskom dvoru, trećina na
Jesodskim vratima, sav narod u predvorjima Doma
Jahvina. 6Nitko neka ne ulazi u Dom Jahvin, osim
svećenika i levita koji poslužuju; oni neka ulaze jer
su posvećeni. Sav narod neka se drži Jahvine na-
redbe. 7Leviti neka okruže kralja, svaki s oružjem
u ruci, i tko god pokuša ući u Dom neka bude po-
gubljen. Budite uz kralja kamo god pođe ili izađe.«
8Leviti i sav judejski narod učinili su sve onako
kako je naredio svećenik Jojada. Svaki je uzeo
svoje ljude koji subotom ulaze u službu s onima
koji subotom izlaze. Jer svećenik Jojada nije otpu- 1 Ljet 24 19
stio redova. 9Svećenik Jojada dade satnicima kop-
lja, štitove i oklope kralja Davida što su bili u Bo-
žjemu Domu. 10Postavio je sav narod, svakoga s
kopljem u ruci, od južne do sjeverne strane Doma,
prema žrtveniku i prema Domu oko kralja unaoko-
lo. 11Tada izvedoše kraljeva sina, staviše mu krunu
na glavu, dadoše mu Svjedočanstvo i pomazaše ga
za kralja. Tada Jojada i njegovi sinovi[c] povikaše:
»Živio kralj!«
12Kad Atalija ču viku naroda koji se skupio i hva-
lio kralja, dođe k narodu u Jahvin Dom. 13Pogleda
bolje, kad gle, kralj stoji na svojem mjestu na ula-
zu, a pred kraljem zapovjednici i svirači; sav puk
kliče od radosti i trubi u trube, pjevači pjevaju uz
glazbala i predvode hvalospjeve[d]. Tad Atalija raz-
drije haljine i povika: »Izdaja, izdaja!« 14Svećenik
Jojada naredi satnicima i vojnim zapovjednicima:
»Izvedite je kroz redove napolje i tko krene za
njom pogubite ga mačem!« Još je svećenik dodao:
»Nemojte je smaknuti u Jahvinu Domu!« 15Staviše
ruke na nju i kad je kroz Konjska vrata stigla do
kraljevskoga dvora, ondje je pogubiše.

Jojadina obnova

||2 Kr 11

16Tada Jojada sklopi savez između Jahve, naroda
i kralja da narod bude Jahvin. 17Potom sav narod
otiđe u Baalov hram, razori ga skupa sa žrtveni-
cima i polomi likove; Baalova svećenika Matana
ubiše pred žrtvenicima.

a) »posmica« *(te'abbed)* (2 Kr 11,1); TM »reče« *(tedabber)*.
b) Određene promjene i dodaci u odnosu na paralele iz Kr poka-
zuju stanovišta Ljetopisca; strani plaćenici u kraljevskoj službi za-
mijenjeni su Izraelcima; narod ostaje na svom mjestu u predvorju;
cijelu akciju vode leviti čija je zadaća držati stražu u Hramu; sve
je provedeno po »Jahvinoj naredbi« (r. 6), tj. po svećeničkom
zakonodavstvu. Ovo daje političkom državnom udaru aspekt litur-
gijskog čina, koji je Ljetopiščeva omiljela tema. Jedna druga od
njegovih tema, briga za Davidove nasljednike, naglašena je u r. 3.
c) Stari tekst nije naglasio da su svećenici izvršili pomazanje.
d) Nova zabilješka vlastita Ljetopiscu.

18Zatim Jojada postavi straže kod Jahvina Doma
pod nadzorom svećenika i levita, koje David bijaše
Ljet 23 13 porazdijelio za službu u Jahvinu Domu da bi Jahvi
prinosili paljenice, kao što je pisano u Mojsijevu
1 Ljet 25 Zakonu[a], s veseljem i s pjesmama, kako uredi Da-
1 Ljet 26 vid. 19Postavio je i vratare na vratima Jahvina
Doma da ne bi ulazio čovjek nečist od bilo čega[b].
20Uzevši satnike, odličnike i uglednike u narodu i
sav puk, izveo je kralja iz Jahvina Doma, a onda
su ušli kroz gornja vrata u kraljevski dvor i posadili
kralja na kraljevsko prijestolje. 21Sav se puk vese-
24 19 lio, a grad se umirio, jer su Ataliju ubili mačem.

12 1-17 **Joaš obnavlja Hram**[c]

24 Joašu je bilo sedam godina kad se zakraljio,
a kraljevao je četrdeset godina u Jeruzalemu.
Materi mu je bilo ime Sibja iz Beer Šebe. 2Joaš je
činio što je pravo u Jahvinim očima dok je bio živ
svećenik Jojada. 3Jojada ga je oženio dvjema že-
nama i on je s njima imao sinova i kćeri. 4Poslije
toga nakanio je u srcu obnoviti Jahvin Dom.
5Skupivši svećenike i levite, reče im: »Zađite po
judejskim gradovima i kupite od svih Izraelaca no-
vaca da se obnovi Dom vašega Boga, od godine do
godine, a vi pohitite s tim poslom[d].« Ali se levitima
nije htjelo. 6Zato kralj pozva poglavara Jojadu i
reče mu: »Zašto ne tražiš od levita da donose iz
25 1-9; Judeje i iz Jeruzalema porez koji je odredio Jahvin
38 24-31 sluga Mojsije i Izraelov zbor za Šator svjedočan-
stva? 7Atalija i njeni sinovi bijahu poharali Božji
Dom, i sve stvari što su bile posvećene Jahvinu
Domu upotrijebili su za baale.«
8Potom kralj zapovjedi da se napravi kovčeg i
Kr 11 17-20 stavi izvana na vrata Jahvina Doma. 9Oglasiše po
Judi i Jeruzalemu da se donosi Jahvi porez što ga
bijaše odredio Božji sluga Mojsije Izraelu u pusti-
nji. 10Obradovaše se svi knezovi i sav narod i po-
češe donositi i bacati u kovčeg dok se nije napunio.
11Leviti bi donosili kovčeg kraljevskom nadgled-
ništvu, i kad bi se vidjelo da ima mnogo novaca,
dolazio je kraljev tajnik i povjerenik svećeničkog
poglavara te bi ispraznili kovčeg. Onda su ga opet
odnosili i stavljali na njegovo mjesto. Tako su činili
svaki dan i sabrali mnogo novca. 12Onda su ga kralj
i Jojada davali poslovođama nad poslom oko Ja-
hvina Doma, a oni su za plaću unajmljivali klesare
i drvodjelce da se obnovi Jahvin Dom, pa kovače i
mjedare da se popravi Jahvin Dom. 13Poslovođe su
poslovale i popravljanje je napredovalo pod njiho-
vom upravom; vratili su Božji Dom u red i obnovili
ga. 14A kad su sve svršili, donijeli su pred kralja i
Jojadu novce što su ostali; od toga su napravili po-
suđe za Jahvin Dom, posuđe za posluživanje, za
paljenje, plitice i druge zlatne i srebrne predmete.
Paljenice su se prinosile u Jahvinu Domu bez
prestanka dok je god živio Jojada. 15Onda je Joja-
da, ostarjevši i nasitivši se života, umro u sto i tri-
desetoj godini. 16Sahranili su ga u Davidovu gradu
kod kraljeva, jer je činio dobro u Izraelu i prema
Bogu i njegovu Domu[e].

Joašev otpad i kazna

17Poslije Jojadine smrti došli su Judini knezovi i
poklonili se kralju. Tada ih kralj poče slušati[f]. 18Ju-
dejci bijahu ostavili Jahvu, Boga otaca, i stali služiti
ašerama i likovima; došla je Božja srdžba na Ju- Izl 34 13+
dejce i na Jeruzalem za tu krivicu. 19Slao im je Bog
proroke da ih obrate k Jahvi, oni su ih opominjali,
ali oni nisu htjeli slušati. 20Tada Božji duh napuni
Jojadina sina, svećenika Zahariju, koji, stavši po-
više naroda, reče: »Ovako veli Bog: 'Zašto kršite
Jahvine zapovijedi? Zašto nećete da budete sretni?
Kako ste vi ostavili Jahvu, i on će vas ostaviti.'«
21Ali su se oni pobunili protiv njega i zasuli ga ka-
menjem po kraljevoj zapovijedi u predvorju Ja- ↗Mt 23 35+

a) Čini se da ovdje i u 30,16 imamo najstariju upotrebu pojma »Mojsijev Zakon« kojim se više ne označava samo Pnz (usp. Jš 8,31; 23,6 itd.) nego cjelina od pet knjiga koju nazivamo Petoknjižje (usp. prolog Sir; 24,23). Priznanje odlučujuće uloge koju je imao Mojsije povezuje se sa sviješću o vezi koju je Jahve stvorio između sebe i naroda Saveza (usp. Pnz 4,7+).
b) U rr. 18–19 Ljetopisac opisuje Jojadinu reformu kao obnavljanje davidovskih institucija u koje je unio običaje Hrama u postegzilsko vrijeme.
c) Ljetopisac ovdje daje prikaz koji u cjelini odgovara Kr, ali s razlikama koje pokazuju upotrebu paralelnog izvora, možda »tumačenje Knjige o Kraljevima«, navedeno u r. 27.
d) Ljetopisac je nadomjestio hramske žrtve (2 Kr 12,5) ovom kolektom nadahnutom propisima za gradnju Šatora, koji se pripisuju Mojsiju (Izl 25,1–9; 30,12–16; 38,25–28) a obnovio ih je Nehemija (Neh 10,33–35; usp. još Mt 17,24s).
e) Ništa ne odgovara ovom tekstu (rr. 14–16) u Kr.
f) U 2 Kr se ne nalaze tragovi te političke promjene; ipak je vrlo vjerojatno da se je kralj nakon Jojadine smrti oslobodio klerikalnog tutorstva i slijedio svoje laičke savjetnike. Po svom običaju Ljetopisac uvodi ovdje intervenciju proroka.

hvina Doma. 22 Ni kralj Joaš ne sjeti se ljubavi koju
mu učini otac Jojada, nego mu ubi sina; a on je
umirući rekao: »Jahve neka vidi i osveti!«
||2 Kr 12 18-22 23 Kad je prošla godina dana, diže se na nj[a] ara-
mejska vojska i, navalivši na Judu i Jeruzalem,
pobi sve knezove u narodu i posla sav plijen kralju
u Damask. 24 Iako je aramejska vojska bila malena
Pnz 32 30 po ljudstvu, ipak joj je Jahve predao u ruke vrlo
brojnu vojsku, jer ostaviše Jahvu, Boga svojih ota-
ca.
Tako su se Aramejci na Joašu osvetili. 25 Kad su
otišli od njega, ostaviv ga u teškim bolestima, po-
buniše se protiv njega njegovi časnici jer bijaše ubio
sina[b] svećenika Jojade, pa i oni njega ubiše na po-
stelji te je poginuo; sahranili su ga u Davidovu gra-
du, ali ga nisu ukopali u kraljevskoj grobnici. 26 Evo
onih što se urotiše protiv njega: Zabad, sin
Amonke Šimeate, i Jozabad, sin Moapke Šimrite.
27 A o njegovim sinovima i o velikim proroštvima
protiv njega, o obnavljanju Doma Božjega, sve je
zapisano u tumačenju Knjige o kraljevima. Na nje-
govo se mjesto zakraljio sin mu Amasja.

6. DJELOMIČNA POBOŽNOST I DJELOMIČNI USPJEH AMASJE, OZIJE I JOTAMA

||2 Kr 14 2-6 **Amasjini vjerski nazori**[c]

25 Amasji je bilo dvadeset i pet godina kad se
zakraljio; kraljevao je dvadeset i devet godina
u Jeruzalemu. Mati mu se zvala Joadana i bila je
iz Jeruzalema. 2 Činio je što je pravo u Jahvinim
očima, ali ne svim srcem. 3 Kad je učvrstio kraljev-
stvo, pogubio je časnike koji su ubili kralja, nje-
gova oca. 4 Ali im sinova nije pogubio, prema
onome što je napisano u knjizi Zakona Mojsijeva,
Pnz 24 16 gdje Jahve zapovijeda: »Neka se očevi ne pogub-
ljuju za sinove, ni sinovi za očeve, nego svatko
neka gine za svoj grijeh.«
5 Potom Amasja skupi Judejce i svega Judu i Be-
njamina, razvrsta ih prema obiteljima, tisućnicima
i satnicima. Pošto popisa od dvadeset godina navi-
še, nađe trista tisuća izabranih momaka za vojsku,
vičnih koplju i štitu. 6 Među Izraelcima najmi sto
tisuća hrabrih junaka za sto srebrnih talenata. 7 Ali
k njemu dođe čovjek Božji i reče: »Kralju, neka ne
ide s tobom izraelska vojska, jer Jahve nije s Izrael-
cima ni s Efrajimovim sinovima, 8 nego idi ti sam,
ponesi se junački u boju; inače će te oboriti Bog
pred neprijateljem, jer Bog može pomoći i obori-
ti.« 9 Tada Amasja upita čovjeka Božjeg: »A što će
biti od sto talenata koje sam dao izraelskim četa-
ma?« Božji čovjek odgovori: »Jahve ima da ti dade
više od toga.« 10 Tada Amasja odvoji čete koje mu
bijahu došle od Efrajima, da se vrate u svoje mje-
sto. Ali se vojnici razgnjeviše na Judejce i vratiše
se u svoje mjesto plamteći od srdžbe.

Nevjera nakon edomskog rata

11 A Amasja, ohrabriv se, povede narod, ode u
Slanu dolinu i pobi deset tisuća seirskih sinova. ||2 Kr 14 7
12 Judini su sinovi zarobili deset tisuća živih, odveli
ih na vrh hridi te ih pobacali, tako da se svi raz-
mrskaše. 13 Četa koju je Amasja poslao natrag da
ne ide s njima u boj harala je po judejskim grado-
vima od Samarije pa do Bet Horona i pobila u
njima tri tisuće ljudi i naplijenila silan plijen.
14 Poslije toga, kad se Amasja vratio razbivši
Edomce, donio je bogove seirskih sinova, postavio
ih sebi za bogove i počeo im se klanjati i kaditi im.
15 Tada se Jahve razgnjevi na Amasju i posla k
njemu proroka koji ga upita: »Zašto tražiš bogove
toga naroda koji nisu izbavili svoga naroda iz tvoje

a) 2 Kr govori o ratu između Filistejaca i Aramejaca, koji se povlače iz Jude nakon plaćanja velikog danka, i spominje u nastavku ubojstvo Joaša. Čini se da je Ljetopisac imao drugi izvor, koji je možda već prikazao Joaševu nasilnu smrt kao kaznu za njegovo bezboštvo.
b) TM ima »sinove«.
c) Ovom dužem odlomku odgovara samo jedan r. u 2 Kr (14,7). Ljetopisac je morao raspolagati daleko opširnijim izvorom. Osveta izraelskih plaćenika, poslije njihova otpuštanja, nad judejskim gradovima dovest će do rata protiv Izraela (r. 17s); 2 Kr ne navodi druge razloge nego Amasjinu oholost nakon pobjede nad Edomom. Treba svratiti pažnju na proročku intervenciju (rr. 7 i 15).

ruke?« [16]Dok je on to govorio, kralj ga upita: »Jesi
li postavljen kralju za savjetnika? Prestani! Zašto
da te pogube?« Tada prorok ušutje, ali nadoda:
»Znam da te Bog odlučio uništiti kad to činiš a ne
slušaš mojega savjeta.«

14 8-14 **Slom kod Bet Šemeša**

[17]Tada judejski kralj Amasja smisli i poruči iz-
raelskom kralju Joašu, sinu Jehuova sina Joahaza:
»Dođi da se ogledamo!« [18]A izraelski kralj Joaš od-
9 7-15 vrati judejskom kralju Amasji: »Libanonski je trn
jedanput poslao glasnike k libanonskom cedru i po-
ručio: 'Daj kćer mome sinu za ženu', ali su divlje
zvijeri libanonske prošle i trn izgazile. [19]Potukao si
Edomce, pa ti se srce uzobijestilo i tražiš slavu. Ra-
dije ostani kod kuće. Zašto izazivaš zlo i hoćeš da
padneš i ti i svi Judejci s tobom?«
[20]Ali Amasja ne posluša, jer tako bijaše odredio
Bog, da ih preda u ruke Joašu zato što su pristali
uz edomske bogove. [21]Izađe izraelski kralj Joaš te
se ogledaše u boju on i judejski kralj Amasja u Bet
Šemešu u Judeji. [22]Izraelci porazište Judejce i oni
pobjegoše pod svoj šator. [23]Izraelski kralj Joaš
uhvati u Bet Šemešu judejskog kralja Amasju, sina
Joaševa, sina Joahazova[a], i odvede ga u Jeruzalem;
onda sruši jeruzalemski zid od Efrajimovih vrata
do Ugaonih vrata, u dužini od četiri stotine lakata.
[24]Uzevši sve zlato, srebro i posuđe što se nalazilo u
26 15 Domu Božjem kod Obed Edoma i u riznici kraljev-
skog dvora, povrh toga i taoce, vrati se u Samariju.

|2 Kr 14 7 **Amasjin svršetak**

14 17-20 [25]Judejski je kralj Amasja, Joašev sin, živio još
petnaest godina poslije smrti izraelskoga kralja Joa-
ša, Joahazova sina.
[26]Ostala Amasjina djela, od prvih do posljednjih,
zapisana su u Knjizi o judejskim i izraelskim kralje-
vima. [27]Otkako je Amasja ostavio Jahvu, kovala se
protiv njega urota u Jeruzalemu. Iako je pobjegao
u Lakiš, poslaše za njim u Lakiš ljude koji ga ondje
ubiše. [28]Odande su ga prenijeli na konjima i sahra-
nili kraj njegovih otaca u Judinu gradu[b].

Početak Uzijina kraljevanja

26 Tada sav judejski narod uze Uziju, komu bi- ||2 Kr 14 21-22
jaše šesnaest godina, i zakraljiše ga namjesto
njegova oca Amasje. [2]On je opet sagradio Elat vra-
tivši ga Judeji, pošto je kralj počinuo kod svojih
otaca. [3]Uziji bijaše šesnaest godina kad se zakra- ||2 Kr 15 2-4
ljio, a kraljevao je pedeset i dvije godine u Jeruza-
lemu. Mati mu se zvala Jekolija, a bila je iz Jeruza-
lema. [4]Činio je što je pravo u Jahvinim očima, sa-
svim kao i njegov otac Amasja[c]. [5]Tražio je Boga za
života Zaharije, koji ga je učio Božjem strahu[d]; do- 24 2
kle je god tražio Jahvu, davao mu je Bog sreću.

Uzijina moć[e]

[6]On je izišao i zavojštio na Filistejce, srušio zid
Gata, zid Jabne i zid Ašdoda; sagradio je mjesta
po Ašdodu i Filisteji. [7]Bog mu je pomogao protiv
Filistejaca i protiv Arapa, koji su živjeli u Gur Baa- 20 1+
lu[f], i protiv Meunjana. [8]Amonci su davali danak
Uziji, a njegov se glas pronio do Egipta, jer se bi-
jaše vrlo osilio. [9]Uzija je sagradio kule u Jeruza-
lemu kod Ugaonih vrata, kod Dolinskih vrata i na
uglu te ih utvrdio[g]. [10]Sagradio je i u pustinji kule i
iskopao mnogo studenaca, jer je imao mnogo stoke
i u Šefeli i po Ravnici, ratara i vinogradara u go- 1 Ljet 27 25-31
rama i vrtovima, jer je volio poljodjelstvo.
[11]Uzija je imao vojsku vještu boju koja je išla u
rat u četama po broju kako ih je izbrojio tajnik
Jeiel i nadzornik Maasja pod upravom Hananije,
jednoga od kraljevih knezova. [12]Svega je na broj
bilo, obiteljskih glavara, hrabrih junaka, dvije ti-
suće i šest stotina. [13]Pod njihovom je upravom bilo
silne vojske trista sedam tisuća i pet stotina boju
vičnih ratnika da pomažu kralju protiv neprijatelja.
[14]Uzija je pripravio svoj vojsci štitove, koplja, kaci-
ge, oklope, lukove i kamenje za praćke. [15]Napravio
je u Jeruzalemu vješto smišljene bojne sprave, izna-
šašće nekoga graditelja, da stoje na kulama i na
kruništima, da bacaju strijele i veliko kamenje[h];
pronio mu se glas nadaleko jer je uživao čudesnu
pomoć sve dok se nije osilio.

a) »Joahazova« po TM; BJ »Ohozijina«, konj.
b) »u Judinu gradu« po TM; BJ »u Davidovu gradu« – 2 Kr 14,20.
c) Ova rečenica, uzeta iz 2 Kr, loše se slaže sa 2 Ljet 25.
d) »Božjem strahu« po LXX; TM »gledanju Boga«. Zaharija je nepoznat. Njegova je uloga paralelna Jojadinoj prema Joašu.
e) Očito je da je Ljetopisac imao na raspolaganju za Uzijino kraljevanje dobar, neovisan izvor, daleko više razvijen od 2 Kr. Uzijine građevine u pustinji (r. 10) arheološki su potvrđene.
f) Tj. »Prebivalište Baala«; ovo je ime spomenuto samo ovdje. Lokacija nepoznata.
g) Uzija popravlja ruševine od prošlog rata (usp. 25,23).
h) Ne radi se o balističkim napravama ili katapultima, nego o gredama koje su stavljene na bedeme da se mogu gađati oni ispod zida.

Oholost i kazna

16 Ali kad se osilio, uzobijestilo mu se srce dotle
da se pokvario te se iznevjerio Jahvi, svome Bogu,
jer je ušao u Jahvin Hekal i počeo prinositi kâd na
kadionom žrtveniku[a]. 17 Ali je za njim ušao svećenik
Azarja i s njim osamdeset Jahvinih svećenika, čestitih ljudi. 18 Oni ustadoše na kralja Uziju govoreći:
»Nije tvoje, Uzijo, da kadiš Jahvi, nego je to dužnost svećenikâ, Aronovih sinova, koji su posvećeni
da kade. Izlazi iz Svetišta! Iznevjerio si se. I ne
služi ti na čast pred Bogom Jahvom!« 19 Tada se
Uzija rasrdi držeći u ruci kadionicu da kadi; kad se
Br 12 10 rasrdio na svećenike, izbi mu guba[b] na čelu pred
svećenicima u Domu Jahvinu kraj kadionog žrtvenika. 20 Kad ga svećenički poglavar Azarja i svi svećenici izbližega pogledaše, a ono, gle, izbila mu
guba na čelu; brže ga otjeraše odande, a i on sam
pohitje da iziđe jer ga Jahve bijaše udario.
||2 Kr 15 5-7 21 Kralj Uzija ostade gubav do smrti i stanovaše u
Lev 13 46 odvojenoj kući, jer bijaše odstranjen od Doma Ja-
Br 19 20 hvina; njegov je sin Jotam bio upravitelj kraljevskoga dvora i sudio je puku zemlje. 22 Ostala Uzijina djela, od prvih do posljednjih, opisao je Amosov sin, prorok Izaija[c]. 23 Uzija je počinuo i sahranili
su ga kraj njegovih otaca na polju kod kraljevske
grobnice[d], rekavši: »Gubav je.« Na njegovo se mjesto zakraljio sin mu Jotam.

Jotamovo kraljevanje ||2 Kr 15 32

27 Jotamu je bilo dvadeset i pet godina kad se
zakraljio, a kraljevao je šesnaest godina u Jeruzalemu. Materi mu je bilo ime Jeruša, Sadokova
kći. 2 Činio je što je pravo u Jahvinim očima, sasvim
kao otac mu Uzija; samo što nije ušao u Jahvin
Hekal[e]. Narod je i dalje bio pokvaren.
3 Sagradio je Gornja vrata Doma Jahvina; i na
Ofelskom zidu mnogo je gradio. 4 Podigao je i gradove po Judejskoj gori, a u šumama dvorove i kule.
5 Vojevao je s kraljem Amonovih sinova[f] i pobijedio ih. Amonovi su mu sinovi dali one godine sto
srebrnih talenata i deset tisuća kora pšenice i deset
tisuća kora ječma. Toliko su mu Amonovi sinovi
priložili i druge i treće godine. 6 Tako se Jotam utvrdio, jer je uredio svoj život pred Jahvom, svojim
Bogom.
7 Ostala su Jotamova djela i svi njegovi ratovi i
putovi zapisani u Knjizi o izraelskim i judejskim
kraljevima. 8 Bilo mu je dvadeset i pet godina kad
se zakraljio. Kraljevao je šesnaest godina u Jeruzalemu. 9 Tada Jotam počinu kod otaca i sahraniše ga
u Davidovu gradu. Na njegovo se mjesto zakralji
sin mu Ahaz.

V. Velika Ezekijina i Jošijina obnova

1. AHAZOVA BEZBOŽNOST

||2 Kr 16 2-4 28 Ahazu je bilo dvadeset godina kad se zakraljio, a kraljevao je šesnaest godina u Jeruzalemu, ali nije činio što je pravo u Jahvinim očima
kao što je činio njegov otac David. 2 Živio je poput
izraelskih kraljeva, pa je i likove salio baalima.
3 Sam je prinosio kâd u dolini Hinomova sina[g] i proveo vlastite sinove kroz oganj, po gnusnom običaju Lev 18
krivobožačkih naroda što ih je Jahve protjerao
pred Izraelovim sinovima. 4 Prinosio je žrtve i kadio
po uzvišicama i brežuljcima i pod svakim zelenim
drvetom.

a) 2 Kr govori o kazni, o gubi, ali ne o razlogu. Kraljevi su vršili određene službe u okviru bogoslužja, a da nitko nije prosvjedovao. Tek iza sužanjstva je to izazivalo otpor i kadione žrtve su postale isključiva povlastica Aronovih potomaka (usp. Br 17,5; 1 Ljet 23,13).
b) Ista je kazna zadesila Mirjam (Mojsijevu sestru), koja si je prisvajala Mojsijeva prava (Br 12,10). Guba je činila nečistim i zabranjivala ulazak u svetište (Lev 13,45).
c) Mora da se radi o izgubljenu spisu, koji se pripisuje velikom proroku. Uzija nije spomenut u Izaijinoj knjizi osim u naslovima (1,1; 6,1; 7,1).
d) Dakle na zemljištu a ne u kraljevskoj grobnici.
e) Ova napomena bi trebala biti pohvala, nasuprot ponašanju Uzijinu (26,16s).
f) Ovaj rat protiv Amonaca nije spomenut u 2 Kr. Judeja nije imala zajedničke granice s Amonom.
g) Radi se o Geheni, dolini na jugu Jeruzalema i mjestu štovanja Moleka (usp. Lev 18,21; 2 Kr 23,10; Jr 32,35).

Najezda[a]

Kr 16 Iz 7-9 5 Zato ga Jahve, njegov Bog, predade u ruke aramejskom kralju te ga on potuče, zarobi mu veliko mnoštvo ljudi i odvede ih u Damask. Još je bio predan u ruke izraelskom kralju koji ga je hametice porazio. 6 Remalijin je sin Pekah pobio među Judejcima sto dvadeset tisuća hrabrih junaka u jedan dan, jer su bili ostavili Jahvu, Boga svojih otaca. 7 A junak od Efrajimova plemena Zikri pogubio je kraljeva sina Maaseju i dvorskoga upravitelja Azrikama i Elkanu, drugoga do kralja. 8 Izraelovi su sinovi zarobili od svoje braće dvjesta tisuća žena, sinova i kćeri, a zadobili su i silan plijen od njih i odnijeli ga u Samariju.

Prorok Oded[b]

9 Ondje bijaše Jahvin prorok po imenu Oded; izašao on pred vojsku što je išla u Samariju i rekao: »Gle, Jahve, Bog vaših otaca, razjario se na Judejce i zato ih je predao u vaše ruke te ste ih gnjevno pobili da je do neba doprlo. 10 A sada još mislite podjarmiti Judejce i Jeruzalemce da vam budu robovi i robinje; a ipak, niste li i vi puni krivice prema Jahvi, svome Bogu? 11 Zato me poslušajte sada i vratite to roblje što ga zarobiste od svoje braće, jer će se izliti na vas Jahvin gnjev.«

12 Tada ustadoše neki između glavara Efrajimovih sinova, i to Johananov sin Azarja, Mešilemotov sin Berekja i Šalumov sin Ezekija, Hadlajev sin Amasa, na one što su se vraćali s vojske. 13 Pa im rekoše: »Nemojte dovoditi ovamo toga roblja, jer, uz krivicu koja je na nama pred Jahvom, vi mislite još dometnuti na naše grijehe i na našu krivicu, kao da nije dosta velika naša krivica i jarosni gnjev na Izraelu.« 14 Tada ostaviše ratnici roblje i plijen pred knezovima i svim zborom. 15 Onda su poimence prozvani ljudi ustali, osokolili robove, obukli sve gole u odjeću iz plijena; a kad su ih obukli, obuli, nahranili, napojili i namazali, poveli su na magarcima sve iznemogle i odveli ih u palmov grad Jerihon do njihove braće, a potom se vratili u Samariju. Lk 10 29-37

Ahazovi prijestupi

16 U to je doba kralj Ahaz zamolio asirske kraljeve da mu pomognu[c]. ||2 Kr 16 7 Iz 7-8

17 Edomci bijahu opet navalili i porazili Judejce te ih odveli u roblje. 18 Filistejci se raširili po gradovima Judejske Šefele i Negeba i, zauzevši Bet-Šemeš, Ajalon, Gederot i Soko sa selima, Timnu sa selima i Gimzo sa selima, nastanili se ondje. 19 Jahve je počeo ponižavati Judejce zbog judejskoga kralja Ahaza, jer je Ahaz[d] razuzdao Judejce i teško se iznevjerio Jahvi.

20 Došao je na nj asirski kralj Tiglat-Pileser i pritijesnio ga umjesto da ga utvrdi[e]. 21 Ahaz bijaše opljačkao Jahvin Dom, kraljevski dvor i knezove, i sve to dao asirskom kralju, ali mu ništa nije pomoglo. ||2 Kr 16 8 22 Dok je bio u nevolji, postao je još nevjerniji Jahvi; takav je bio kralj Ahaz. 23 Počeo je žrtvovati damaščanskim bogovima koji su ga porazili, misleći: »Kad bogovi aramejskih kraljeva njima pomažu, žrtvovat ću im da bi i meni pomagali.« Ali su oni bili na propast njemu i svem Izraelu. ||2 Kr 16 12-13 Iz 10 20

24 Ahaz je pokupio posuđe iz Božjega Doma, slupao ga, zatvorio vrata Jahvina Doma i podigao žrtvenike po svim uglovima u Jeruzalemu. ||2 Kr 16 17 25 I u svakom je pojedinom judejskom gradu podigao uzvišice da kadi tuđim bogovima, draženći Jahvu, Boga otaca[f].

26 Ostala su njegova djela i svi njegovi putovi, od prvih do posljednjih, zapisani u Knjizi o judejskim i izraelskim kraljevima. ||2 Kr 16 19-20 27 Onda je Ahaz počinuo kod otaca. Sahranili su ga u Gradu, u Jeruzalemu, ali ga nisu unijeli u grobnicu judejskih kraljeva. Na njegovo se mjesto zakraljio sin mu Ezekija.

a) Ovaj opis sirsko-efrajimskog rata napravljen je s potpuno drugačijeg stanovišta nego opisi iz drugih judejskih izvora (2 Kr 16 i Iz 7 – 8). Izgleda da je Ljetopisac raspolagao efrajimskim izvorom.
b) Zanimljivo je da, unatoč svom negativnom stavu prema sjevernom kraljevstvu, Ljetopisac prihvaća ovu predaju, koje nema u 2 Kr, o pojavljivanju jednog proroka u Samariji, vjernog predstavnika Jahve, koji Judejce naziva svojom »braćom« i uvjerava odgovorne u Izraelu da oslobode svoje zatvorenike. Takva širina pogleda jedinstvena je u knjizi i već naznačava parabolu o milosrdnom Samarijancu.
c) Prema podacima koje ima Ljetopisac, Ahaz je bio ugrožen ne samo od Aramejaca i Izraelaca kao u 2 Kr 16,7, nego i od Edomaca i Filistejaca. Asirski anali doista svjedoče o vojnom pohodu Tiglat Pilesera protiv Filistejaca. Cijena ove pomoći bio je teški danak i svođenje na vazala. Ljetopisac tumači ove činjenice kao neku kaznu.
d) »judejskoga« po LXX; BJ ima »izraelskog...«, usp. 21,2.
e) Ovo nije potvrđeno asirskim tekstovima niti 2 Kr. Čini se da Ljetopisac primjenjuje na Ahazovo kraljevanje ono što se dogodilo pod Ezekijom (2 Ljet 32).
f) Od r. 22 Ljetopisac prepravlja 2 Kr ističući samo činjenicu koja ima vjersko značenje: Ahazovu podložnost prema pobjedničkim stranim božanstvima.

2. EZEKIJIN OBNOVITELJSKI RAD

29 Ezekiji je bilo dvadeset i pet godina kad se
||2 Kr 18 1-3 zakraljio. Kraljevao je dvadeset i devet go-
dina u Jeruzalemu. Materi mu je bilo ime Abija,
kći Zaharijina. [2]Činio je što je pravo u očima Jahvi-
nim, sasvim kao i njegov otac David.

Čišćenje Hrama[a]

28 24 [3]Prve godine prvoga mjeseca svojega kraljevanja
otvorio je vrata Doma Jahvina i popravio ih. [4]Onda
je pozvao svećenike i levite i, sabravši ih na istočni
trg, [5]rekao:
»Čujte me, leviti! Sada se posvetite i posvetite
Dom Jahve, Boga svojih otaca, i uklonite nečist iz
Svetinje. [6]Naši su se oci iznevjerili[b] i radili što je
zlo u očima Jahve, našega Boga. Ostavili su ga i
odvratili lice od Jahvina Prebivališta, okrenuvši mu
leđa. [7]Zatvorili su trijemska vrata i potrnuli svjetilj-
2 3 ke; nisu kadili kadom niti su prinosili paljenice u
Svetištu Izraelova Boga. [8]Zato se Jahve rasrdio na
Lev 26 32 Judejce i na Jeruzalem te je dopustio da budu zlo-
Pnz 28 25 stavljeni i da budu na užas i ruglo, kako vidite svo-
Jr 25 18 jim očima. [9]I očevi su nam, eto, pali od mača, a
sinovi, kćeri i žene zato su nam u ropstvu. [10]Sad
sam, dakle, namislio u svom srcu sklopiti Savez s
Jahvom, Izraelovim Bogom, da bi se odvratio od
nas njegov jarosni gnjev. [11]Moja djeco, sad se ne-
mojte lijeniti, jer vas je izabrao Jahve da stojite
pred njim, da mu služite i da mu budete službenici
i da mu kadite.«
[12]Tada ustadoše leviti[c]: Amasajev sin Mahat i
Azarjin sin Joel od Kehatovih sinova; od Merarije-
vih sinova: Abdijev sin Kiš i Jehalelelov sin Azarja;
od Geršonovaca: Zimin sin Joah i Joahov sin
Eden; [13]od Elisafanovih sinova: Šimri i Jeiel; od
Asafovih sinova: Zaharija i Matanija; [14]od Hema-
novih sinova: Jehiel i Šimej; od Jedutunovih sino-
va: Šemaja i Uziel. [15]Oni skupiše braću, posvetiše
se i dođoše kako je bio zapovjedio kralj po Jahvi-
nim riječima da očiste Jahvin Dom. [16]Svećenici[d]
uđoše u Jahvin Dom da ga očiste. Počeli su svu
nečist što su je našli u Jahvinu Hekalu iznositi u
predvorje Jahvina Doma; leviti su je primali izno- 15 16
seći je napolje na potok Kidron. [17]Počeli su posve-
ćivati prvoga dana prvoga mjeseca, a osmoga su
dana istoga mjeseca ušli u Jahvin trijem; posveći-
vali su Jahvin Dom osam dana; šesnaestoga su
dana prvoga mjeseca završili.

Žrtva okajnica

[18]Onda su ušli kralju Ezekiji i rekli: »Očistili smo Lev 7 11
sav Jahvin Dom: žrtvenik za paljenice sa svim nje-
govim priborom, stol za prinesene kruhove sa svim
njegovim priborom, [19]a sve posuđe koje bijaše za-
bacio kralj Ahaz za svojega kraljevanja i nevjere
opet smo obnovili i posvetili; eno ga pred Jahvinim
žrtvenikom.«
[20]Tada kralj Ezekija porani, skupi gradske kne-
zove i ode u Jahvin Dom. [21]Dovedoše sedam mla-
dih junaca, sedam ovnova, sedam jaganjaca, sedam 1 Ljet 15
jaraca za okajnicu, za kraljevstvo i za Svetište i za
Judu; on zapovjedi Aronovim sinovima svećeni-
cima da ih prinesu za paljenicu na Jahvinu žrtveni-
ku. [22]Zaklavši goveda, svećenici uzeše krv i poškro-
piše žrtvenik; zaklaše ovnove i krvlju poškropiše
žrtvenik, zaklaše jaganjce i krvlju poškropiše žrtve-
nik. [23]Dovedoše jarce za okajnicu pred kralja i pred
zbor te metnuše ruke na njih. [24]Onda ih zaklaše
svećenici i prinesoše kao okajnicu njihovu krv na

a) Ljetopisac razvija u tri poglavlja (29 – 31) Ezekijinu vjersku obnovu, koju u 2 Kr nalazimo spomenutu samo u jednom jedinom r. (18,4 – ponovno preuzet u 31,1). Ova centralizirajuća obnova u njegovim je očima bila vrlo važna, a on ju je opisao nadahnjujući se Jošijinom obnovom.
b) Ovo što slijedi je javna ispovijed kao Dn 9,4–19; Bar 1,15 – 3,8. Vidi isto tako Tuž 5 i Jr 3,22–25.
c) Ovaj popis levita nabraja levite potomke Kehata, Merarija i Geršona i pjevače potomke Asafa, Hemana i Jedutuna. Ovaj spoj pjevača i levita odražava situaciju poslije sužanjstva (usp. već 1 Ljet 6,18–32).
d) O ulozi svećenika kod čišćenja usp. Lev 13 – 16.

žrtveniku da izvrše obred pomirenja za sav Izrael,
jer kralj bijaše zapovjedio da se prinese paljenica i
okajnica za sav Izrael[a].
[25]Postavio je u Jahvinu Domu levite s cimbalima,
harfama i citrama, kako bijaše zapovjedio David,
kraljev vidjelac Gad i prorok Natan, jer je od Jahve
dolazila zapovijed po njegovim prorocima. [26]Tako
su leviti stajali s Davidovim glazbalima, a svećenici
s trubama. [27]Tada Ezekija zapovjedi da prinesu pa-
ljenice na žrtveniku. Kad se stala prinositi paljeni-
ca, počela je Jahvina pjesma uz trube i uz glazbala
izraelskoga kralja Davida. [28]Sav se zbor klanjao,
pjevači pjevali, a trubači trubili, i to sve dok se
nije svršila paljenica.
[29b]Kad se svršilo prinošenje paljenice, kralj i svi
koji bijahu s njim pobožno padoše na koljena i po-
kloniše se. [30]Onda su kralj i knezovi zapovjedili le-
vitima da hvale Jahvu riječima Davida i vidioca
Asafa; oni su počeli hvaliti s najvećim veseljem i,
pavši ničice, poklonili se.
[31]Tada Ezekija progovori: »Sada ste posvetili
ruke Jahvi; pristupite i donesite klanice i zahval-
nice u Dom Jahvin.« Sav je zbor donio klanice i
7 11+ zahvalnice. Tko je god bio spremna srca, prinio je
paljenice.
[32]Paljenicâ što ih je donio zbor bijaše na broj:
sedamdeset goveda, sto ovnova, dvjesta jaganjaca,
sve za paljenice Jahvi. [33]Ostalih posvećenih darova
bilo je šest stotina goveda i tri tisuće grla sitne sto-
ke. [34]Ali je svećenika bilo premalo, tako da nisu
mogli oderati svih paljenica; zato su im pomagala
braća leviti, dok se nije svršio posao i dok se nisu
15 12 posvetili drugi svećenici, jer su leviti bili gorljiviji
srcem da se posvete nego svećenici[c]. [35]Bilo je i
mnogo paljenica s pretilinom od pričesnica i s ljeva-
nicama na paljenice. Tako se opet obnovila služba
u Jahvinu Domu. [36]I Ezekija se veselio, i sav narod
s njime, što je Bog spremio narodu, jer se sve to
iznenada dogodilo.

Poziv na Pashu[d]

30 Potom Ezekija poruči svim Izraelcima i Ju-
dejcima pa napisa i pisma Efrajimovu i Mana-
šeovu plemenu da dođu u Jahvin Dom u Jeruzalem
da proslave Pashu Jahvi, Izraelovu Bogu. [2]Kralj, Izl 12 1+
vijećajući s knezovima i sa svim zborom u Jeruzale-
mu, odluči da slave Pashu drugoga mjeseca. [3]Toga
nisu mogli učiniti u pravo vrijeme[e] jer nije bilo do- Br 9 6-13
sta posvećenih svećenika, i narod se ne bijaše sku-
pio u Jeruzalemu. [4]I to je bilo prȁvo u kraljevim
očima i u očima svega zbora, [5]pa su odredili da se
oglasi po svem Izraelu od Beer Šebe pa do Dana
da dođu i proslave Pashu Jahvi, Izraelovu Bogu, u
Jeruzalemu, jer je premnogi nisu svetkovali kako
je propisano.
[6]Tako su otišli glasnici s pismima od kralja i nje-
govih knezova po svem Izraelu i Judi te su govorili
po kraljevoj zapovijedi: »Izraelovi sinovi, obratite
se Jahvi, Abrahamovu, Izakovu i Izraelovu Bogu,
pa će se i on obratiti k Ostatku koji vam je ostao
od ruku asirskih kraljeva. [7]I nemojte biti kao vaši
očevi i vaša braća, koji su se iznevjerili Jahvi, Bogu
svojih otaca, te ih je predao propasti, kako i sami
vidite. [8]Nemojte, dakle, biti tvrdovrati kao vaši
očevi: pružite ruku Jahvi[f] i dođite u njegovu Sveti-
nju koju je posvetio zauvijek i služite Jahvi, svome
Bogu, pa će odvratiti od vas svoj žestoki gnjev.
[9]Ako se obratite Jahvi, vaša će braća i vaši sinovi
naći milost u onih koji su ih zarobili pa će se vratiti 1 Kr 8 50
u ovu zemlju; jer je Jahve, vaš Bog, milostiv i mi-
losrdan i neće odvratiti lica od vas ako se vi obra-
tite njemu[g].«
[10]I tako su glasnici krenuli od grada do grada po
Efrajimovoj i Manašeovoj zemlji pa do Zebuluna,
a ljudi im se podsmijavali i rugali. [11]Ipak su se neki
od Ašerova, od Manašeova i od Zebulunova ple-
mena ponizili i došli u Jeruzalem. [12]Na Judejce je
pak sišla Božja ruka i prožela ih jednodušnošću da

a) Ovaj se obred nadahnjuje na Lev 4, usp. 13–21. Čišćenje Hrama u vrijeme Makabejaca čini se da je opet nadahnuto ovim modelom (1 Mak 4,42–59).
b) Poslije čišćenja Hrama i obreda pomirenja može se opet nastaviti bogoslužje, koje se započinje svečanom liturgijom.
c) Ovaj r., dobrohotan prema levitima, odražava određeno neprijateljstvo prema svećenicima. Sudjelujući na ovaj način u žrtvovanju leviti zadiru u područje koje je pridržano svećenicima i to je moglo dovesti do nesuglasica.
d) Ljetopisac se nadahnjuje na Br 9,1–14 gdje se nalaze iste dvije karakteristike: stanje nečistoće i predstojeće dugo putovanje. Ove uredbe se tumače uvjetima poslije sužanjstva i sudjelovanjem vjernika iz dijaspore.
e) Tj. na obični datum prvog mjeseca (Nisan).
f) BJ ima »podvrgnite se Jahvi«.
g) Ovaj poziv, bliz pobudama iz Pnz, svjedoči u r. 9 o brizi za izraelsku braću koja su odvedena u sužanjstvo poslije pada Samarije. U vrijeme Ljetopisca iščekivalo se okupljanje cijele židovske dijaspore.

čine što bijaše zapovjedio kralj i knezovi po Jahvinoj riječi.

13Skupilo se u Jeruzalemu mnogo naroda da slave Blagdan beskvasnih kruhova, drugoga mjeseca; zbor je bio vrlo velik. 14Tada su ustali i uklonili
28 24-25 žrtvenike što su bili u Jeruzalemu, uklonili sve kadionike i bacili ih u potok Kidron.

Pasha i beskvasni kruhovi[a]

15Onda su stali klati Pashu četrnaestoga dana
Ezr 9 6 drugoga mjeseca, a svećenici i leviti postidjeli se i, posvetiv se, počeli unositi paljenice u Jahvin Dom. 16Stali su na svoje mjesto po pravilu, po Zakonu Mojsija, čovjeka Božjeg; svećenici su škropili krvlju primajući je iz ruku levita. 17Kako ih bijaše mnogo u zboru koji se nisu posvetili, leviti su klali pashalne jaganjce za sve koji nisu bili čisti, da bi ih posvetili Jahvi[b]. 18Najveći se dio naroda, mnogi od Efrajimova i Manašeova, Jisakarova i Zebulunova plemena, nije očistio te je jeo Pashu nepropisno. Ali se za njih pomolio Ezekija govoreći: »Blagi Jahve neka očisti od grijeha svakoga 19tko je upravio srce da traži Boga Jahvu, Boga svojih otaca, ako i nije čist kako dolikuje Svetištu!« 20Jahve je uslišio Ezekiju i oprostio narodu[c].

21Tako su Izraelovi sinovi koji su se zatekli u Jeruzalemu svetkovali Blagdan beskvasnih kruhova sedam dana s velikim veseljem, a leviti i svećenici hvalili Jahvu iz dana u dan uz glazbala za Jahvinu slavu. 22Ezekija je hrabrio levite koji su pokazivali divnu privrženost Jahvi. Jeli su svečanu žrtvu sedam dana, žrtvujući žrtve pričesnice i slaveći Jahvu, Boga svojih otaca[d].

23Potom je sav zbor vijećajući odlučio da svetkuje još sedam dana; svetkovali su još sedam dana s veseljem. 24Judejski kralj Ezekija darovao je zboru tisuću mladih junaca i sedam tisuća grla sitne stoke; a knezovi darivali zboru tisuću mladih junaca i deset tisuća grla sitne stoke; tada se posvetilo mnogo svećenika. 25Tako se proveselio sav judejski zbor, i svećenici i leviti, i sav zbor što je bio došao iz Izraela, i došljaci koji bijahu došli iz zemlje izraelske, i stanovnici u Judeji. 26Bilo je veliko veselje u Jeruzalemu, jer od vremena Davidova sina Salomona, izraelskoga kralja, nije bilo tako u Jeruzalemu[e]. 27Onda su ustali svećenici i leviti te blagoslovili narod: njihov je glas bio uslišan, a njihova je molitva doprla do Božjega svetog Prebivališta na nebu.

Obnova bogoštovlja

31 Kad se sve to svršilo, svi Izraelovi sinovi koji su se našli ondje zađoše po judejskim gradovima te su razbijali stupove, sjekli ašere i obarali uzvišice i žrtvenike po svem Judinu, Benjaminovu, Efrajimovu i Manašeovu plemenu dokle god nisu završili. Onda se svi Izraelovi sinovi vratiše svaki na svoj posjed, u svoje gradove. ||2 Kr 18 4

Obnova svećeništva[f]

2Ezekija je opet uredio svećeničke i levitske redove po njihovim redovima, svakoga prema njegovoj službi, svećenike i levite, za paljenice i za pričesnice, da služe, slave i hvale Boga na vratima Jahvina tabora. 3Odredio je kraljevski doprinos od svoga imanja za paljenice, za paljenice jutarnje i večernje i za paljenice što se prinose subotom, za mlađaka i na blagdane, kako je napisano u Zakonu Jahvinu. 4Zapovjedio je narodu, jeruzalemskim stanovnicima, da daju dio svećenicima i levitima da se utvrde u Zakonu Jahvinu. 5Kad se to razglasilo, počeli su Izraelovi sinovi donositi najboljega žita, novog vina, ulja i meda i svakojaka poljskog priroda i donosili su obilne desetine od svega. 6Izraelovi i Judini sinovi, koji su živjeli u judejskim gradovima, također su donosili desetinu od goveda i sitne stoke i desetinu od svetih stvari posvećenih Jahvi[g], njihovu Bogu; donosili su i davali sve hrpu na hrpu. 7Trećega su mjeseca počeli slagati u hrpe, a sedmoga su mjeseca završili[h]. 8Onda je došao Ezekija s knezovima i, ugledavši hrpe, blagosloviše Jahvu i njegov izraelski narod. 9Potom se Ezekija propitao kod svećenika i levita za hrpe. 10Odgovarajući, svećenički poglavar Azarja, od Sadokova

1 Ljet 9 1
Ez 45 17
1 Ljet 29 3
Br 28-29
Br 18 8-
Pnz 14 22
Neh 12 44
13 10-13

a) Ova svečana Pasha manje slijedi propise Pnz 16 nego one Svećeničkog zakonika, gdje je blagdan Beskvasnih kruhova povezan s Pashom (usp. Lev 23,5+).
b) Onaj tko je prinosio žrtvu morao je izvršiti klanje žrtve (Lev 1,5; 3,2.8.16 itd.). Ako nije bio u stanju obredne čistoće i kod velikih javnih žrtava (Ez 44,11), ovaj čin je izvodio niži kler.
c) Ovaj odlomak reagira protiv prestrogog tumačenja zakona o čistoći (usp. Mt 15,1–20p).
d) Radi se o »žrtvi pričesnici u zahvalu« (Lev 7,12s).
e) Ljetopisac uspoređuje ovu obnovu Hrama pod Ezekijom i njegovu posvetu pod Salomonom.
f) Prema Ljetopiscu Ezekija je ponovno uveo red ustanovljen od Salomona (2 Ljet 8,12–14), koji nije učinio ništa drugo nego primijenio pravila postavljena od Davida.
g) Čini se da je desetina ovdje proširena na dobrovoljne žrtve.
h) Dakle između blagdana Pedesetnice i blagdana Sjenica kada se završava žetva.

doma, reče: »Otkako su počeli donositi ove prinose
u Dom Jahvin, jedemo i siti smo, a mnogo i pretje-
19-22 če, jer je Jahve blagoslovio svoj narod te je prete-
klo ovo mnoštvo[a].«
11Tada Ezekija zapovjedi da se urede sobe u Ja-
hvinu Domu; kad su ih spremili, 12počeli su onamo
unositi prinose, desetine i svetinje; nad tim je bio
predstojnik levit Konanija i brat mu Šimej, drugi
do njega. 13A Jehiel, Azazja, Nahat, Asahel, Jeri-
mot, Jozabad, Eliel, Jismakja, Mahat i Benaja biše
postavljeni kao nadglednici uz Konaniju i brata mu
Šimeja, po nalogu kralja Ezekije i Azarje, predstoj-
nika u Božjem Domu. 14Kore, sin levita Jimne, vra-
tar Istočnih vrata, bio je nad dragovoljnim Božjim
prinosima da bi prinosio Jahvine podizanice i sveti-
nje nad svetinjama. 15Pod njim su bili Eden, Minja-
min, Ješua, Šemaja, Amarja i Šekanija po svećenič-
kim gradovima da savjesno dijele svojoj braći po
njihovim redovima, kako velikome tako i malome
23 3s – 16osim muškaraca starijih od trideset godina[b] po-
pisanih u rodovnicima – svima koji su dolazili u
Dom Jahvin na svoj svakidašnji posao da obave
obredne dužnosti po svojim redovima. 17U rodov-
7-23 nike su bili popisani svećenici po obiteljima i leviti
od dvadeset godina naviše po svojim službama, po
svojim redovima. 18U rodovnike bijahu popisana
sva njihova djeca, njihove žene, njihovi sinovi i nji-
hove kćeri, za svekoliki zbor, jer su se iskreno po-
svetili svetinjama[c]. 19Aronovi sinovi, svećenici na
poljskim pašnjacima svojih gradova, u svakom po-
jedinom gradu, bijahu poimence određeni da daju
dio svakome muškarcu među svećenicima[d]. Sve su
rodovnike sastavili leviti.
20Ezekija je uradio tako po svoj Judeji čineći što
je dobro, pravo i vjerno pred Jahvom, svojim Bo-
gom. 21U svakom poslu koji je počeo za službu Bo-
žjega Doma, i u zakonu i u zapovijedi tražeći Boga,
4-47; trudio se svim svojim srcem i uspijevao.

Sanheribova najezda[e]

18 13 **32** Poslije tih događaja i dokaza vjernosti dođe
asirski kralj Sanherib i, ušavši u Judeju, op-
koli tvrde gradove misleći ih osvojiti. 2Ezekija, vi-
djevši gdje je došao Sanherib i kako snuje da zavoj-
šti na Jeruzalem, 3posavjetova se s knezovima i s
junacima da začepi vodene izvore koji bijahu izvan
grada. Oni mu podupriješe osnovu. 4Sabralo se
mnogo naroda te su začepili sva vrela i potok koji Iz 22 9-11
teče posred zemlje; govorahu: »Zašto da asirski
kraljevi nađu toliko vode kad dođu!« 5Ezekija se
osokolio, obnovio sav oboreni zid i podigao kule Neh 2 17s
na njemu; izvana je sagradio drugi zid i utvrdio Mi-
lon u Davidovu gradu; napravio je mnogo kopalja
i štitova, 6zatim postavio vojvode nad narodom i,
pozvavši ih k sebi na trg kraj gradskih vrata, ohra-
bri ih ovim riječima: 7»Budite hrabri i junaci; ne
bojte se i ne plašite se asirskoga kralja, ni svega 14 10;
mnoštva što je s njim, jer je s nama moćniji nego s 20 6-12
njim: 8s njim je tjelesna mišica, a s nama je Jahve, Iz 31 3
Bog naš, da nam pomaže i da bije naše bojeve.«
Narod se uzda u riječi judejskoga kralja Ezekije.

Sanheribove bogohulne riječi

9Poslije toga asirski je kralj Sanherib, dok bijaše ||2 Kr 18 17-37
kod Lakiša sa svom bojnom silom, poslao sluge u ||Iz 36 1-22
Jeruzalem k judejskome kralju Ezekiji i k svim Ju-
dejcima koji bijahu u Jeruzalemu i poručio im:
10»Ovako veli asirski kralj Sanherib: 'U što se uz-
date stojeći opsjednuti u Jeruzalemu? 11Ne zavodi
li vas Ezekija da vas preda smrti od gladi i žeđi
kad govori: Jahve, Bog naš, izbavit će nas iz ruke
asirskoga kralja? 12Nije li taj Ezekija uklonio nje-
gove uzvišice i njegove žrtvenike; i zapovjedio Ju-
dejcima i Jeruzalemcima govoreći: Pred jednim se
žrtvenikom klanjajte i na njemu kadite! 13Zar ne
znate što sam učinio ja i moji preci od svih zemalj-
skih naroda? Zar su bogovi zemaljskih naroda mo-
gli izbaviti svoje zemlje iz moje ruke? 14Koji je
među svim bogovima onih naroda što su ih sasvim
uništili moji preci mogao izbaviti narod iz moje ru-
ke, da bi mogao vaš Bog izbaviti vas iz moje ruke?'
15Zato nemojte da vas sada Ezekija vara i da vas
tako zavodi i ne vjerujte mu! Jer nijedan bog niko-
jega naroda ili kraljevstva nije mogao izbaviti svoga
naroda iz moje ruke, ni iz ruke mojih predaka, a
kamoli će vaš Bog izbaviti vas iz moje ruke!«

a) Čini se da se Ezekija uznemirio želeći saznati je li narod možda bio iskorištavan.
b) »trideset godina« – konj., usp. 1 Ljet 23,3; TM »tri godine«. Muškarci su svećenici i leviti.
c) Tekst nejasan, konac r. nesiguran.
d) Usp. povjerenstvo ustanovljeno od Nehemije (Neh 13,10–14).
e) Ljetopisac koji je nadugačko razvijao kratku napomenu iz 2 Kr o vjerskoj obnovi, daleko je naprotiv kraći nego njegov izvor o drugim događajima kraljevstva; on dodaje međutim jednu bilješku o Ezekijinim vojnim pripremama pred prijetnjom Sanheriba (r.3s). Hvali osobu Ezekije kao odlučna i hrabra muža, te pokazuje kako sokoli narod da ima pouzdanja u Jahvinu pomoć (r. 7–8) rječnikom koji nas podsjeća na proroka Izaiju u Kr.

16Još su više njegove sluge napadale Boga Jahvu
||2 Kr 19 9-13 i njegova slugu Ezekiju. 17Napisao je i pismo ružeći
||Iz 37 9-13 Jahvu, Izraelova Boga: »Kao što bogovi zemaljskih
naroda nisu izbavili svojih naroda iz moje ruke,
tako neće ni Ezekijin Bog izbaviti svojega naroda
iz moje ruke.« 18I vikahu iza glasa, na judejskom
jeziku, jeruzalemskom narodu koji bijaše na zidu
da ga uplaše i prepadnu kako bi osvojili grad. 19Go-
vorili su o jeruzalemskom Bogu kao o bogovima
zemaljskih naroda, bogovima koji su djelo čovječjih
ruku.

Uspjeh Ezekijine molitve

||2 Kr 19 15 20Stoga se pomoli kralj Ezekija i prorok Izaija,
||Iz 37 15 Amosov sin, i zazvaše nebo u pomoć. 21Tada Jahve
||2 Kr 19 35-37 posla anđela koji uništi sve hrabre junake, zapo-
||Iz 37 36-38 vjednike i vojvode u vojsci asirskoga kralja, tako
da se vratio posramljen u svoju zemlju. A kad je
ušao u hram svoga boga, sasjekli su ga ondje ma-
čem neki koji su se rodili iz njegova krila. 22Tako
je Jahve spasio Ezekiju i jeruzalemske stanovnike
od ruke asirskoga kralja Sanheriba i iz ruku nepri-
14 6 jateljâ, te im dao mir[a] odasvud uokolo. 23Mnogi su
donosili darove Jahvi u Jeruzalem i dragocjenosti
||2 Kr 20 12 judejskome kralju Ezekiji. Poslije toga Ezekija se
uzvisio u očima svih naroda.
||2 Kr 20 1s 24U to se vrijeme Ezekija razbolio nasmrt, ali se
||Iz 38 1s pomolio Jahvi, koji mu je progovorio[b] i učinio ču-
do. 25Ali se Ezekija nije odužio dobročinstvu koje
mu je iskazano, nego se uzoholio; stoga je došla ||2 Kr 20 12
srdžba na nj, na Judu i na Jeruzalem. 26Ezekija se ||Iz 39 1-8
ponizio zato što mu se bilo uzoholilo srce, i on i
Jeruzalemci, pa tako nije došla na njih Jahvina
srdžba za Ezekijina života[c]. 27Ezekija je stekao vrlo
veliko bogatstvo i slavu; napravio je riznice za sre- ||2 Kr 20 13
bro i zlato, za drago kamenje, za miomirise, za šti- ||Iz 39 2
tove[d] i za svakojake dragocjene posude; 28skladište
za prirod od žita, od novog vina i ulja, staje za
svakojaku stoku, torove za stada. 29Podigao je i
gradove[e], imao je mnogo blaga, sitne stoke i gove-
da, jer mu je Bog dao vrlo veliko imanje[f].

Ezekijin svršetak

30Isti je Ezekija začepio gornji izvor Gihonske ||2 Kr 20
vode i svrnuo je pravo na zapadnu stranu Davidova 2 Kr 20
grada. Ezekija je bio sretan u svakom poslu.
31Samo kad su došli poslanici babilonskih knezova,
poslani k njemu da se propitaju za čudo koje se
dogodilo u zemlji, ostavio ga je Bog da bi ga isku-
šao i da bi se doznalo sve što mu je u srcu[g]. 32Ostala
Ezekijina djela, njegova pobožnost, zapisani su u
proročkom viđenju proroka Izaije, Amosova sina,
i u Knjizi o judejskim i izraelskim kraljevima.
33Ezekija je počinuo kod svojih otaca. Sahranili
su ga na usponu kako se ide ka grobovima Davido-
vih sinova[h]. Po smrti su mu odali počast svi Judejci
i Jeruzalemci. Na njegovo se mjesto zakraljio sin
mu Manaše.

3. *MANAŠEOVA I AMONOVA BEZBOŽNOST*

||2 Kr 21 1-18

Manaše razara Ezekijino djelo

33 Manašeu je bilo dvanaest godina kad se zakraljio. Pedeset i pet godina kraljevao je u Jeruzalemu. 2Činio je što je zlo u Jahvinim očima, povodeći se za gnusobama naroda što ih je Jahve protjerao pred sinovima Izraelovim. 3Obnovio je uzvišice što ih bijaše oborio otac mu Ezekija, podigao je žrtvenike Baalu, načinio ašere i stao se klanjati svoj nebeskoj vojsci i služiti joj. 4Podigao je žrtvenike i u Domu Jahvinu, za koji bijaše rekao Jahve: »U Jeruzalemu će prebivati Ime moje zauvijek.«

5Sagradio je žrtvenike svoj nebeskoj vojsci u oba predvorja Doma Jahvina. 6I sinove je svoje proveo kroz oganj u dolini Hinomova sina. Vračao je, gatao, čarao, stvorio bajače i opsjenare i uopće učinio premnogo zla u Jahvinim očima razjarujući ga. 7Načinio je idolski lik i posadio ga u Domu Božjem, za koji Bog bijaše rekao Davidu i njegovu sinu Salomonu: »U ovom Domu i u Jeruzalemu, koji sam izabrao među svim izraelskim plemenima, postavit ću Ime svoje zauvijek. 8Neću više dati da noga Izraelaca uzmakne iz zemlje koju sam dao u baštinu vašim očevima, samo ako budu držali i provodili u djelo sve što sam im zapovjedio: sav Za-

a) »dao mir« po LXX; TM »vodio ih«.
b) »koji mu je progovorio« po TM; LXX »koji ga je uslišio«.
c) Ova tri rr. sadrže samo aluzije na pripovijesti iz 2 Kr 20: r. 24, Ezekijina bolest i povoljan znak koji mu je dan; r. 25, izaslanstvo Merodak-Baladana; r. 26, sebičan odgovor Ezekije Izaiji, ovdje smatran kao prihvaćanje Božje volje.
d) »štitove« *(maginîm)* po TM; BJ »nakit« *(migdanîm)* konj.
e) »(Podigao je i) gradove«, *'arîm*, po TM; BJ »(Pribavio je i) magaradi«, *'ajarîm*, konj.
f) Ovo nabrajanje Ezekijina bogatstva, opširnije nego u 2 Kr, pokazuje kako ga je Bog blagoslovio kao Davida (1 Ljet 29,2; usp. 27,25–31) i Salomona (2 Ljet 9,10–28).
g) Novo tumačenje (usp. r. 26) pripovijesti iz 2 Kr 20,12–19.
h) Ovo može značiti istaknuto mjesto u kraljevskoj nekropoli.

12-19 8 kon, uredbe i običaje dane preko Mojsija.« 9Ali je
Manaše zaveo Judejce i Jeruzalemce te su radili još
gore nego narodi što ih je Jahve iskorijenio pred
sinovima Izraelovim. 10Jahve je opominjao Mana-
šea i njegov narod, ali oni nisu poslušali.

13

Manašeovo obraćenje[a]

11Stoga je Jahve doveo na njih vojskovođe asir-
skoga kralja. Uhvativši Manašea kukama, svezali
19 9 su ga u dvoje mjedene verige i odveli u Babilon.
12Kad se našao u nevolji, počeo se moliti za milost
Jahvi, svome Bogu, ponizivši se veoma pred Bo-
gom otaca. 13Molio se i Bog mu se smilovao te us-
liša njegovu prošnju i vrati ga u Jeruzalem u kra-
20-21 ljevstvo. Manaše tada spozna da je Jahve Bog.
20+ 14Poslije toga sagradio je vanjski zid Davidovu
gradu zapadno od Gihona, od doline pa do Ribljih
vrata, i opasao zidom Ofel, izvevši ga vrlo visoko.
Postavio je bojne vojvode u svim tvrdim gradovima
14 2 u Judi.
15Osim toga, uklonio je iz Jahvina Doma tuđin-
ske bogove, onaj idolski lik i sve žrtvenike što ih
bijaše posagradio na gori Jahvina Doma i u Jeruza-
lemu i sve ih baci izvan grada[b]. 16Zatim opet podiže
Jahvin žrtvenik i žrtvova na njemu žrtve pričesnice
i zahvalnice. Zapovjedi i Judejcima da služe Jahvi,
Bogu Izraelovu. 17Ipak je narod još žrtvovao po uz-
višicama, ali samo Jahvi, svojem Bogu.
18Ostala Manašeova djela i njegova molitva Bo- ||2 Kr 21 17-18
gu[c], riječi koje su mu govorili vidioci u ime Jahve,
Izraelova Boga, zapisane su u Povijesti izraelskih
kraljeva. 19Njegova molitva i kako je bio uslišan,
svi njegovi grijesi i njegova nevjera te mjesta na
kojima je pogradio uzvišice, podigao ašere i idole
prije nego što se ponizio – sve je to zapisano u
povijesti Hozajevoj[d]. 20Tada Manaše počinu kraj
svojih otaca. Sahranili su ga u dvoru. Na njegovo
se mjesto zakraljio sim mu Amon.

Amonova okorjelost[e]

21Dvadeset su i dvije godine bile Amonu kad se ||2 Kr 21 19-26
zakraljio, a kraljevao je dvije godine u Jeruzalemu.
22Činio je što je zlo u Jahvinim očima, kao i otac
mu Manaše, jer je svim idolima koje bijaše načinio
njegov otac Manaše on prinosio žrtve i služio im.
23Ali se nije ponizio pred Jahvom kako se ponizio
otac mu Manaše, nego je još i umnožio svoju krivi-
cu. 24Tada se protiv njega urotiše njegove sluge i
ubiše ga u dvoru. 25Ali je prosti puk pobio sve one
koji se bijahu urotili protiv kralja Amona i na nje-
govo mjesto zakraljio sina mu Jošiju.

4. JOŠIJINA OBNOVA[f]

1-2 **34** Jošiji je bilo osam godina kad se zakraljio.
Kraljevao je trideset i jednu godinu u Jeruza-
lemu. 2Činio je što je pravo u Jahvinim očima. U
svemu je hodio putovima oca Davida, ne skrećući
ni desno ni lijevo.
4-20 3Osme godine kraljevanja, dok još bijaše dječak,
počeo je tražiti Boga oca Davida, a dvanaeste je
godine stao čistiti Judeju i Jeruzalem od uzvišica, 14 1-4; 31 1
ašera, od rezanih i livenih likova. 4Pred njim su
oborili žrtvenike Baalu, polomio je sunčane stu-
pove koji bijahu na njima; izlomio je i satro ašere
i rezane i livene likove, prosuo ih po grobovima
onih što su im prinosili žrtve. 5Svećeničke je kosti
spalio na njihovim žrtvenicima i tako očistio Judeju

a) Asirski tekstovi spominju Manašea iz Jude kao vazala Asarhadona i Asurbanipala, ali ni asirski tekstovi, ni knjige Kr ne govore o sužanjstvu Manašea. Ono se može dovesti u vezu s protuasirskim pobunama koje su potresale Palestinu u to vrijeme, a može se shvatiti i kao Ljetopiščevo tumačenje Asarhadonova sazivanja svih vazala, koje je spomenuto u drugim asirskim tekstovima. Manašeov povratak (r. 13) Ljetopisac tumači kao plod njegova obraćenja.

b) Ljetopisac pripisuje Manašeu jednu vjersku obnovu, opisanu po uzoru na obnove Ase, Ezekije i Jošije.

c) Postoji apokrifni psalam s naslovom »Manašeova molitva«, koji je bez sumnje nadahnut ovim odlomkom iz Ljet.

d) Nepoznati prorok, čije ime znači »vidjelac«.

e) Ljetopisac prenosi na Amona osudu koju 2 Kr 21,12 donosi za Manašea. Amonovo je kraljevanje bilo vrlo kratko, kao što je Manašeovo bilo dugačko; a dug život je nagrada (Izr 4,10; Ps 34,13 itd.).

f) Knjiga o Kraljevima prikazuje obnovu kao posljedicu otkrivanja Knjige Zakona prilikom radova u Hramu. Ljetopisac prikazuje ove radove kao čišćenje Hrama (34,8), čemu je prethodila borba protiv idololatrije u Jeruzalemu, u Judi i u Izraelu (rr. 3–7). Obnova bi tako počela u dvanaestoj godini Jošijina kraljevanja, a ne u osamnaestoj kao u 2 Kr. Ova je kronologija vjerojatna: radovi u Hramu mogli su biti nadahnuti obnoviteljskom revnošću a borba protiv stranih kultura izraz je narodnog preporoda koji je iskoristio slabljenje Asirije u posljednjim godinama Asurbanipala. Može se zamisliti da se obnova odvijala u etapama. 2 Kr smješta sve poslije otkrivanja Zakona, dok je Ljetopisac iskoristio ovaj izvor da opiše prve korake, a za kraj je sačuvao samo obnovu Saveza i svečanu Pashu.

i Jeruzalem. [6]Isto je učinio i po gradovima Manašeova, Efrajimova i Šimunova plemena, pa do Naftalijeva, po njihovim opustošenim mjestima unaokolo. [7]Oborio je žrtvenike i ašere, raskovao i satro rezane likove i isjekao sve sunčane stupove po svoj zemlji izraelskoj, a onda se vratio u Jeruzalem.

||2 Kr 23 3-7

Popravak Hrama

[8]Osamnaeste godine kraljevanja, očistivši zemlju i Dom, posla Asalijahina sina Šafana, gradskoga upravitelja Maaseju, Johazova sina Joaha, tajnika, da poprave Dom Jahve, njegova Boga. [9]Oni su do-
24 8s šli k velikom svećeniku Hilkiji i predali mu novce donesene u Božji Dom, koje bijahu sabrali leviti, čuvari hramskog praga, iz ruke Manašeovih i Efrajimovih sinova i od svega Izraelova Ostatka, od svega Judina i Benjaminova plemena, od jeruzalemskih stanovnika[a]. [10]Dali su to na ruku poslovođama, postavljenim nad Domom Jahvinim, a oni su izdavali poslenicima koji su radili u Domu Jahvinu, popravljajući što je bilo trošno i obnavljajući Hram. [11]Dali su drvodjeljama i graditeljima da kupuju tesanac i drvo za grede i da se pobrvnaju kuće koje bijahu porušili judejski kraljevi. [12b]Ti su ljudi savjesno obavljali posao; nad njima su bili postavljeni Jahat i Obadja, leviti od Merarijevih sinova, i Zaharija i Mešulam od Kehatovih sinova da upravljaju radom. Svi su leviti bili vični glazbalima. [13]Jedni su bili nad bremenošama i nadstojnicima svih poslenika u svakoj službi, a drugi su od levita bili pisari, nadzornici i vratari.

||2 Kr 22 8-13

Našašće Zakona

[14]Kad su iznosili novce donesene u Jahvin Dom, našao je svećenik Hilkija Knjigu Zakona Jahvina, danu preko Mojsija. [15]I, progovorivši, Hilkija reče tajniku Šafanu: »Našao sam Knjigu Zakona u Domu Jahvinu.« Hilkija dade knjigu Šafanu. [16]Šafan odnese knjigu kralju i izvjesti ga: »Tvoje sluge rade sve što im se povjerilo. [17]Izasuvši novce što su se našli u Domu Jahvinu, dadoše ih na ruku poslovođama i poslenicima.« [18]Tada tajnik Šafan javi kralju: »Svećenik Hilkija dade mi jednu knjigu.« I Šafan je poče čitati[c] pred kraljem. [19]Čuvši riječi Zakona, kralj razdrije haljine svoje. [20]I naredi Hilkiji, Šafanovu sinu Ahikamu, Mikinu sinu Abdonu, tajniku Šafanu i kraljevu sluzi Asaji: [21]»Idite i upitajte Jahvu o meni i Ostatku Izraela i Judeje zbog ove knjige što je nađena, jer je velika Jahvina jarost što se izlila na nas zato što naši očevi nisu čuvali Jahvine riječi, nisu vršili što je pisano u knjizi.«

||2 Kr 22

Proročica

[22]Hilkija s kraljevim ljudima ode proročici Huldi, ženi Šaluma, Tokhatova sina, sina Hasre, čuvara odjeće; ona je živjela u Jeruzalemu, u novom gradu. Kad joj to kazaše, [23]ona im reče: »Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Kažite čovjeku koji vas je poslao k meni: [24]Ovako veli Jahve: Evo, dovest ću nesreću na ovaj grad i na njegove stanovnike, izvršit ću sve kletve napisane u knjizi što je pročitaše pred judejskim kraljem. [25]Jer su me ostavili i kadili tuđim bogovima da bi me ljutili svim djelima ruku svojih, planut će jarost moja na to mjesto i neće se ugasiti. [26]A judejskome kralju, koji vas je poslao po Jahvin savjet, recite ovo: Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: Riječi si čuo. [27]Ali kako ti je omekšalo srce i jer si se ponizio pred Bogom čuvši što sam objavio tome gradu i njegovim stanovnicima, i ponizivši se preda mnom, razdro si haljine i plakao, zato sam te uslišio – riječ je Jahvina! [28]Evo, sjedinit ću te s ocima tvojim i s mirom ćeš leći u grob da ne vidiš svu nesreću koju ću svaliti na ovo mjesto i njegove stanovnike.'« Oni odnesoše taj odgovor kralju.

||2 Kr 23 1
2 Kr 23
||2 Kr 23 2; Izl 12 1
1 Ljet 15 1; 2 Ljet 5; 1 Ljet 24-2
30 17; Pnz 12 18-1

a) Svi su Izraelci dakle sudjelovali svojim prilogom na obnovi Hrama. Ljetopisac uvijek inzistira na jedinstvu naroda Božjega (usp. Ez 37,15s).
b) Odlomak vlastit Ljetopiscu, koji pridaje levitima i pjevačima vođenje radova.
c) »poče čitati« – za Ljetopisca je ova knjiga Petoknjižje, preduga da bi se mogla pročitati odjednom, za razliku od 2 Kr 22,10, koji BJ prevodi »pročita je«.

Obnova Saveza

29 Tada posla kralj da se saberu sve judejske i jeruzalemske starješine. 30 Kralj se potom pope u Dom Jahvin, sa svim Judejcima, Jeruzalemcima, svećenicima, levitima i sa svim narodom, od najvećega do najmanjeg. I pročita im sve riječi Knjige Saveza što je nađena u Domu Jahvinu. 31 Kralj, stojeći na svome mjestu[a], obnovi pred Jahvom Savez da će slijediti Jahvu, držati se njegovih zapovijedi, pouka i uredaba svim srcem i svom dušom da bi izvršio sve stavke toga Saveza što su napisane u knjizi. 32 I sve koji su se našli u Jeruzalemu i Benjaminovu plemenu pozva da pristupe; i Jeruzalemci prionuše uza Savez Boga, Boga svojih otaca. 33 Tada Jošija ukloni sve gnusobe iz svih izraelskih krajeva i učini te svi koji su se našli u Izraelu počeše služiti Jahvi, svojem Bogu. Za svega njegova života nisu odstupili od Jahve, Boga svojih otaca[b].

Priprava za Pashu

35 Potom je Jošija svetkovao Pashu Jahvi u Jeruzalemu: klalo se pashalno jagnje četrnaestoga dana prvoga mjeseca.

2 Postavio je svećenike na njihove službe, osokolivši ih na službu u Jahvinu Domu[c]. 3 Zatim je rekao levitima koji su poučavali[d] sve Izraelce i bili posvećeni Jahvi: »Metnite sveti Kovčeg u Dom koji je sagradio Davidov sin Salomon, izraelski kralj; ne smijete ga više nositi na ramenima; sada služite Jahvi, svojem Bogu, i njegovu izraelskom narodu! 4 I pripravite se po otačkim domovima, po redovima, kako je napisao izraelski kralj David i propisao sin mu Salomon. 5 Stojte u Svetinji po redovima otačkih domova svoje braće, običnoga puka, i po redu levitskoga otačkog doma. 6 I tako koljite pashalno janje te se posvetite i pripravite svoju braću da svetkuju kako je zapovjedio Jahve preko Mojsija.«

Svetkovanje[e]

7 Jošija je darovao običnom puku od sitne stoke
jaganjaca i jarića, sve za Pashu, svima koji su se Izl 12 5
našli ondje, na broj trideset tisuća, i tri tisuće goveda, sve to s kraljeva imanja. 8 Njegovi su knezovi
dragovoljno darovali narodu, svećenicima i levitima, i to: Hilkija, Zaharija i Jehiel, predstojnici u Br 7 1 Ljet 29 6-9
Božjem Domu, dali su svećenicima za Pashu dvije tisuće i šest stotina jaganjaca i jarića i tri stotine goveda. 9 A Konanija, Šemaja i Netanel, njegova braća Hašabja, Jehiel i Jozabad, levitski knezovi, darovali su levitima za Pashu pet tisuća grla sitne stoke i pet stotina goveda. 10 A kad je bila uređena služba, stali su svećenici na svoje mjesto i leviti u svojim redovima po kraljevoj zapovijedi. 11 Klali su Pashu, a svećenici su škropili krvlju, dok su leviti odirali kožu[f].

12 Onda su pripravili paljenice da ih dadu običnom puku po redovima otačkih domova da ih prinese Jahvi, kako je napisano u Mojsijevoj knjizi.
Tako su učinili i s govedima. 13 Pekli su Pashu na Izl 12 2-11
ognju po običaju, a ostale su posvećene stvari kuhali u loncima[g], kotlovima i zdjelama i brzo ih raznosili svemu običnom puku.

14 Poslije su pripravljali Pashu sebi i svećenicima, jer su svećenici, Aronovi sinovi, bili zaposleni prinošenjem paljenica i pretiline do noći; zato su leviti pripravljali sebi i svećenicima, Aronovim sinovima. 15 A pjevači, Asafovi sinovi, stajali su na svojem mjestu, kako je bio zapovjedio David, Asaf, Heman i kraljev vidjelac Jedutun. Vratari su stajali na svakim vratima; oni se nisu micali od službe, nego su im njihova braća leviti pripravljala sve.

Nesretni svršetak Jošijin

16 Tako je bila uređena sva Jahvina služba onoga dana da se proslavi Pasha i da se prinesu paljenice

a) »na svome mjestu« po TM; BJ »na postolju« (konj.) – usp 23,13; 2 Kr 11,14.
b) Ljetopisac brzo sažimlje podatke iz 2 Kr 23,4s, koje je već stavio na početak svoje pripovijesti (2 Ljet 34,3s).
c) Kao u slučaju Ezekije obredu je prethodila obnova klera (usp. 31,2s) slijedeći propise pripisane Davidu. Ljetopisca i ovdje zanimaju osobito leviti.
d) »koji su poučavali« – BJ prevodi »koji su imali razbora za...«, u značenju koji je taj izraz poprimio u mudrosnim knjigama: razumijevanje stvari Božjih.
e) Svetkovanje, samo spomenuto u 2 Kr 23,21 ovdje je opisano u pojedinosti. Obred je iz Pnz 16, ali s dodacima koji se nadahnjuju praksom iz vremena Ljetopisca. U liturgijskoj službi leviti imaju glavnu ulogu. Pashalna žrtva povezuje se ovdje s paljenicama i pričesnicama.
f) Prema Lev 1,6 ovo je bio zadatak laika.
g) Ne gorko zelje i beskvasni kruh, nego žrtve pričesnice, koje su ovdje povezane s Pashom.

na Jahvinu žrtveniku po zapovijedi kralja Jošije. 17 Tako su Izraelovi sinovi, koji su se našli ondje, u to doba sedam dana slavili Pashu i Blagdan beskva-
||2 Kr 23 22 snih kruhova. 18 Pasha kao ova u Izraelu nije se slavila od vremena proroka Samuela niti je ijedan od izraelskih kraljeva slavio Pashu kao što ju je slavio Jošija – sa svećenicima, levitima i sa svim Judejcima i Izraelcima, koliko ih se god našlo, i s Jeruzalemcima[a].

||2 Kr 23 23, 29-30 19b Ta se Pasha svetkovala osamnaeste godine Jošijina kraljevanja[c].

20 Poslije svega toga, kad je Jošija uredio Dom, došao je egipatski kralj Neko da se bije kod Karkemiša na Eufratu, a Jošija je izišao preda nj. 21 Kralj Neko poslao je Jošiji glasnike i poručio: »Što ja imam s tobom, judejski kralju? Ne idem ja danas na tebe, nego na dom s kojim sam u ratu, i Bog mi je zapovjedio da se požurim. Okani se Boga koji je sa mnom da te ne upropastim!« 22 Ali Jošija nije odvratio lica od njega, nego se ojunačio[d] da se bije s njim; ne poslušavši Nekovih riječi iz Božjih usta, došao je da se bije na Megidskom polju.

18 33-34 23 Strijelci ustrijeliše kralja Jošiju, a on reče slugama: »Izvedite me jer sam teško ranjen.« 24 Sluge ga skinuše s bojnih kola i metnuše u druga kola koja je imao, pa ga odvezoše u Jeruzalem; ondje je umro i bio sahranjen u grobnici otaca. Sva Judeja s Jeruzalemom plakala je za Jošijom. 25 I Jeremija je protužio za Jošijom. I svi pjevači i pjevačice spominju u tužbalicama Jošiju do danas; uveli su ih u običaj u Izraelu, i eno su zapisane u Tužbalicama[e].

26 Ostala Jošijina djela i njegova pobožnost, vršeni onako kako piše u Jahvinu Zakonu, 27 svi njegovi pothvati, od prvih do posljednjih, zapisani su u Knjizi o izraelskim i judejskim kraljevima.

5. *KONAC IZRAELSKOG KRALJEVSTVA*[f]

||2 Kr 23 30-34 **Joahaz**

36 Tada priprosti puk uze Jošijina sina Joahaza i zakralji ga u Jeruzalemu namjesto njegova oca. 2 Dvadeset i tri godine bile su Joahazu kad se zakraljio. Kraljevao je tri mjeseca u Jeruzalemu[g]. 3 Svrgao ga je egipatski kralj u Jeruzalemu i udario na zemlju danak od sto srebrnih talenata i jedan zlatni talenat. 4 Egipatski kralj postavi za kralja nad Judejom i nad Jeruzalemom njegova brata Elijakima, promijenivši mu ime na Jojakim; njegova je brata Joahaza uzeo Neko i odveo u Egipat.

Jojakim i Jojakin

||2 Kr 23 36-37 5 Dvadeset je i pet godina bilo Jojakimu kad se zakraljio. Kraljevao je jedanaest godina u Jeruzalemu; činio je što je zlo u očima Jahve, njegova Bo-
||2 Kr 24 1 ga. 6 Na nj je zaratio babilonski kralj Nabukodonozor i, svezavši ga u dvoje mjedene verige, odveo ga u Babilon[h]. 7 Dio posuđa iz Jahvina Doma odnio je Nabukodonozor u Babilon i metnuo ga u svoj
||2 Kr 24 5 dvorac u Babilonu. 8 Ostala Jojakimova djela i gnusobe koje je činio i što se na njemu našlo, sve je zapisano u Knjizi o izraelskim i judejskim kraljevima. Na njegovo se mjesto zakraljio sin mu Jojakin.

||2 Kr 24 8-9 9 Osam[i] je godina bilo Jojakinu kad se zakraljio, a kraljevao je tri mjeseca i deset dana u Jeruzalemu; činio je što je zlo u Jahvinim očima. 10 O godi-
||2 Kr 24 10 šnjoj je mijeni poslao kralj Nabukodonozor te su ga odveli u Babilon s dragocjenostima iz Jahvina
||2 Kr 24 17 Doma, a nad Judom i nad Jeruzalemom zakraljio je njegova rođaka Sidkiju[j].

a) Novost je Jošijine Pashe da sav puk slavi u Jeruzalemu: to je posljedica centralizacije kulta, naređene u Pnz 12, a koju 2 Ljet 30,15–27 prenosi u vrijeme Ezekije. Pasha se slavila kao obiteljsko slavlje za vrijeme cijele monarhije. Spominjanje Samuelova vremena ovdje i vremena Sudaca u paralelnom tekstu 2 Kr 23,22 pokazuje, kako se čini, da se Pasha već slavila zajednički u nekom središnjem svetištu.
b) Izgleda da je Ljetopisac imao izvore s više pojedinosti nego paralelni tekst iz 2 Kr, koji on tumači po svojoj teologiji naplate (r. 22).
c) LXX dodaje ovdje jednu pohvalu Jošiji koju nalazimo u 2 Kr 23,24–27.
d) »ojunačio« po LXX; TM »preobukao se« (usp. 1 Kr 22,30).
e) Jr 22,10 aludira na Jošijinu smrt, ali knjiga Tužaljki, pripisana Proroku, ne donosi ništa što bi se odnosilo izričito na ovog kralja. Tekst na koji se Ljetopisac poziva za nas je izgubljen.
f) Sažetak događaja opisanih u 2 Kr 23,31 – 25,30. Ljetopisac prelazi brzo preko tamne epohe između Jošijine vjerske obnove te nacionalne i vjerske obnove po povratku iz sužanjstva.
g) LXX dodaje ovdje 2 Kr 23,31–33.
h) Ovo sužanjstvo i pljačka inače nisu poznati. Izgleda da je u neko kasnije vrijeme pripisano pokvarenom Jojakimu poneko zlo njegova sina Jojakina (usp. Dn 1,1–2).
i) »osam godina« po TM; BJ po pr., 2 Kr 24,8 »osamnaest godina«.
j) Zapravo njegova strica (2 Kr 24,17). Ali 1 Ljet 3,15–16 razlikuje dvojicu Sidkija: jedan je stric, drugi brat Jojakinov.

Sidkija

[11]Dvadeset je i jedna godina bila Sidkiji kad se
zakraljio, a kraljevao je jedanaest godina u Jeruza-
lemu. [12]Činio je što je zlo u očima Jahve, njegova
Boga; nije se ponizio pred prorokom Jeremijom,
koji mu je govorio iz Jahvinih usta, [13]nego se još i
pobunio protiv kralja Nabukodonozora, koji ga bi-
jaše zakleo Bogom; ostao je tvrdoglav i uporan u
srcu da se ne obrati Jahvi, Bogu Izraelovu.

Narod[a]

[14]Pa i svi su svećenički poglavari i narod gomilali
nevjeru na nevjeru slijedeći gnusna djela krivobo-
žačkih naroda, oskvrnjujući Dom Jahvin, posvećen
u Jeruzalemu. [15]Jahve, Bog njihovih otaca, slao je
k njima zarana svoje glasnike, slao ih svejednako,
jer mu bijaše žao svojega naroda i svojega Prebiva-
lišta. [16]Ali su se oni rugali Božjim glasnicima, prezi-
rući njegove riječi i podsmjehujući se njegovim pro-
rocima, dok se nije podigla Jahvina jarost na nje-
gov narod te više nije bilo lijeka.

Propast

[17]Doveo je na njih kaldejskoga kralja, koji
okrenu pod mač njihove mladiće u domu njihova Tuž 1 15;
Svetišta, ne štedeći ni mladića ni djevojke, ni starca 5 11-14
ni nemoćna.Sve mu je predao u ruke. [18]Sve posuđe
Božjega Doma, veliko i malo, blago Jahvina Doma ||2 Kr 25 14s
i kraljevo blago, blago njegovih knezova, sve je od-
nio u Babilon. [19]Spalili su Božji Dom, oborili jeru- ||2 Kr 25 9s
zalemski zid i sve su njegove dragocjenosti uništili.
[20]One što izbjegoše maču odvede Nabukodonozor
u Babilon u sužanjstvo. Postali su robovi njemu i
njegovim sinovima, dokle nije nastalo perzijsko
kraljevstvo. [21]Da bi se ispunila riječ koju Jahve reče
na Jeremijina usta: »Dokle se zemlja ne oduži svo-
jim subotama, počivat će za sve vrijeme u pustoši
dok se ne ispuni sedamdeset godina.«

Prema budućnosti[b] ||Ezr 1 1-3

[22]Ali prve godine perzijskoga kralja Kira, da bi
se ispunila riječ Jahvina objavljena na Jeremijina
usta, podiže Jahve duh perzijskoga kralja Kira te
on oglasi po svemu svojem kraljevstvu usmeno i
pismeno: [23]»Ovako veli perzijski kralj Kir: 'Sva ze-
maljska kraljevstva dade mi Jahve, Bog nebeski.
On mi naloži da mu sagradim Dom u Jeruzalemu,
u Judeji. Tko je god među vama od svega njegova
naroda, Bog njegov bio s njim, pa neka ide ona-
mo!'«

a) Opći sud o nevjeri naroda koja je dovela do Judine propasti. Ljetopisac se ovdje pridružuje Jeremiji i Ezekielu.
b) Dva posljednja rr. donose početak Ezr. No upotreba ovog teksta kao zaključka postavlja drugačiji naglasak. Najava mučnog rada postaje ovdje radosni krik zbog obnove Hrama, kojom se potvrđuje trajnost davidovskih ustanova.

‖2 Ljet
22-

Jr **25** 11-1
29
Zah **1**

Iz **45**

Hag **1** 1

Izl **3** 2
11 2; **12** 3

KNJIGA EZRINA

I. Povratak iz progonstva i obnova Hrama

Povratak Sionista

t 36 **1** Prve godine perzijskoga kralja Kira[a], da bi se
2-23 ispunila riječ Jahvina objavljena na Jeremi-
1-12; jina usta[b], nadahnu Jahve perzijskoga kralja Kira
9 10 te on objavi po svemu svojem kraljevstvu, usmeno
1 12 i pismeno: 2»Ovako veli perzijski kralj Kir: 'Sva ze-
45 1 maljska kraljevstva dade mi Jahve, Bog nebeski[c].
On mi naloži da mu sagradim Dom u Jeruzalemu,
u Judeji. 3Tko je god među vama od svega njegova
naroda[d], Bog njegov bio s njim! Neka ide u Jeruza-
lem u Judeji i neka gradi Dom Jahvi, Bogu Izraelo-
vu, Bogu koji stoluje u Jeruzalemu. 4I gdje god se
još zadržao ostatak toga naroda[e], neka ga stanovni-
štvo mjesta u kojima boravi podupre srebrom i zla-
tom, imanjem i stokom i dragovoljnim prinosima
za Dom Božji u Jeruzalemu[f].'«
5Tada ustadoše glavari obitelji Jude i Benjamina,
1 14 svećenici i leviti, i svi kojima je Bog potaknuo duh
i krenuše graditi Dom Jahvin u Jeruzalemu. 6I svi
3 22; su im susjedi pomagali: srebrom, zlatom, darovima
12 35
u naravi, stokom, dragocjenostima mnogim[g], osim
svega što su dragovoljno prilagali.
7Kralj Kir iznese posuđe Jahvina Doma koje Na-
bukodonozor bijaše odnio iz Jeruzalema i stavio u
hram svoga boga. 8Kir, kralj perzijski, uruči ga Mi-
tredatu, rizničaru, koji ga izbroji judejskom knezu
Šešbasaru[h]. 9Evo njegova popisa. Zlatnih zdjela:
trideset; srebrnih zdjela: tisuću i dvadeset devet;
10zlatnih čaša: trideset; srebrnih čaša: četiri stotine
i deset; ostalog posuđa: tisuću. 11Svega zlatnog i
srebrnog posuđa: pet tisuća i četiri stotine[i]. Sve je
to odnio Šešbasar kada se sužnji vraćahu iz Babi-
lona u Jeruzalem.

Popis Sionista[j] ||Neh 7 6-72

2 Ovo su ljudi one pokrajine koji su se vratili
iz sužanjstva u Babilonu, kamo ih bijaše
odveo babilonski kralj Nabukodonozor. Vratili su
se u Jeruzalem i Judeju, svaki u svoj grad. 2Stigli
su oni i s njima Zerubabel, Ješua, Nehemija, Sera-
ja, Reelaja, Nahamani, Mordokaj, Bilšan, Mispar,

a) Kir je zauzeo Babilon u jesen 539. Prva godina njegova kraljevanja (nad babilonskim carstvom) počinje mjeseca nisana (ožujak-travanj) 538.
b) Sedamdeset godina robovanja babilonskom kralju, koje Jeremija naviješta, zaokružen je biblijski broj. No, može ga se uzeti i činjenično, ako se za porobljavanje Judeje uzme Jojakimovo kraljevanje (609. god.: usp. 2 Kr 24,1). Kirova uloga pri povratku sužnjeva naviještena je kod Iz 44,28; 45,1s.
c) Prema bogoslužju osvojenih naroda perzijski kraljevi su bili redovito vrlo obzirni; obnavljali su hramove, uzdržavali ih, ali i nadgledali. Njihov odnos prema židovstvu ravnao se tim istim načelima. O posebnoj naklonosti prema Židovima moglo bi se govoriti s obzirom na činjenicu da je Jahve u službenim spisima uvijek označen kao »Bog nebeski«, i da je kao takav mogao stati uz bok najvišeg božanstva Ahura-Mazda kojega su kraljevi priznavali.
d) Izraz izgleda uključuje i suženje sjevernog kraljevstva. No, usp. r. 5.
e) »Ostatak« (9,8.13–15; Neh 1,2) to su oni koje je Bog poštedio i koji su kasnije prema Ez 6,8–10 odvedeni u babilonsko sužanjstvo (usp. Iz 4,3+).
f) Kraljev ukaz izgleda da je hebrejski proglas razglašen izgnanicima od samih Židova. On nije poput podsjetnika u 6,3–5 djelo perzijskih službenika.
g) Prijevod prema TM. BJ ispravlja prema 3 Ezr 2,6: »I svi su im susjedi pružili svakovrsnu pomoć: srebro, ...«. – Pod 3 Ezr se podrazumijeva apokrifna knjiga koja je u grčkoj Bibliji označena kao Ezra A, a u rkpp. i izdanjima Vulgate je poznata kao Ezra III. Ova nekanonska knjiga dijelom se podudara s kanonskom. Njezin grčki tekst preveden iz nekog semitskog izvornika može katkada poslužiti za bolje razumijevanje TM Ezr i Neh.
h) Usp. Uvod, str. 423.
i) Rr. 8–11 se oslanjaju na jedan, nažalost okrnjen aramejski dokument. Zbroj posuđa ne odgovara zbroju nabrojenih predmeta.
j) Popis nalazimo još kod Neh 7 i 3 Ezr 5. Imena i brojevi se ne poklapaju. Pobrkani su često i pojmovi »sinovi« i »ljudi«. Riječ je, naime, o tri redakcije istoga teksta. U nekim slučajevima izgleda da je tekst najbolje sačuvan u 3 Ezr; no, bilo bi preuzetno dati prednost bilo kojem od tekstova, pa onda na temelju njega ispravljati druge. Popis ima za polazište pri grupiranju, obitelji i mjesta. Tako da ova lista predstavlja svojevrsni popis pučanstva Judeje; no, razdoblje je mnogo kasnije od prvih povrataka iz sužanjstva. Ljetopisac se koristi ovdje popisom da bi što bolje i uvjerljivije prikazao povijest povratka, i onda još jednom kod Neh 7 u kontekstu ponovnog napučavanja Jeruzalema.

Bigvaj, Rehum i Baana[a].

Evo popisa ljudi od naroda Izraelova: [3]sinovi Paroševi: dvije tisuće stotinu sedamdeset i dva; [4]sinovi Šefatjini: tri stotine sedamdeset i dva; [5]Arahovi sinovi: sedam stotina sedamdeset i pet; [6]sinovi Pahat-Moabovi, to jest sinovi Ješuini i Joabovi sinovi: dvije tisuće osam stotina i dvanaest; [7]Elamovi sinovi: tisuću dvije stotine pedeset i četiri; [8]sinovi Zatuovi: devet stotina četrdeset i pet; [9]Zakajevi sinovi: sedam stotina i šezdeset; [10]Banijevi sinovi: šest stotina četrdeset i dva; [11]Bebajevi sinovi: šest stotina dvadeset i tri; [12]sinovi Azgadovi: tisuću dvije stotine dvadeset i dva; [13]Adonikamovi sinovi: šest stotina šezdeset i šest; [14]sinovi Bigvajevi: dvije tisuće pedeset i šest; [15]Adinovi sinovi: četiri stotine pedeset i četiri; [16]sinovi Aterovi, od Ezekije: devedeset i osam; [17]Besajevi sinovi: tri stotine dvadeset i tri; [18]sinovi Jorini: stotinu i dvanaest; [19]Hašumovi sinovi: dvije stotine dvadeset i tri; [20]sinovi Gibarovi: devedeset i pet; [21]ljudi iz Betlehema: stotinu dvadeset i tri; [22]ljudi iz Netofe: pedeset i šest; [23]ljudi iz Anatota: stotinu dvadeset i osam; [24]ljudi iz Bet Azmaveta: četrdeset i dva; [25]ljudi iz Kirjat Jearima, Kefire i Beerota: sedam stotina četrdeset i tri; [26]ljudi iz Rame i Gebe: šest stotina dvadeset i jedan; [27]ljudi iz Mikmasa: stotinu dvadeset i dva; [28]ljudi iz Betela i Aja: dvije stotine dvadeset i tri; [29]nebonski sinovi: pedeset i dva; [30]sinovi Magbiša: stotinu pedeset i šest; [31]sinovi jednoga drugog Elama: tisuću dvije stotine pedeset i četiri; [32]Harimovi sinovi: tri stotine i dvadeset; [33]sinovi Loda, Hadida i Onona: sedam stotina dvadeset i pet; [34]sinovi Jerihona: tri stotine četrdeset i pet; [35]sinovi Senajini: tri tisuće šest stotina trideset.

[36]Svećenici: Jedajini sinovi, to jest iz kuće Ješuine: devet stotina sedamdeset i tri; [37]sinovi Imerovi: tisuću pedeset i dva; [38]Pašhurovi sinovi: tisuću dvije stotine četrdeset i sedam; [39]sinovi Harimovi: tisuću i sedamnaest.

[40]Leviti: sinovi Ješuini i Kadmielovi od Hodavjinovaca: sedamdeset i četiri.

[41]Pjevači[b]: sinovi Asafovi: stotinu dvadeset i osam.

[42]Vratari: sinovi Šalumovi, sinovi Aterovi, sinovi Talmonovi, sinovi Akubovi, sinovi Hatitini i sinovi Šobajevi: u svemu stotinu trideset i devet.

[43]Netinci[c] – sluge hramske: Sihini sinovi, sinovi Hasufini, sinovi Tabaotovi, [44]Kerosovi sinovi, Siahini sinovi, Fadonovi sinovi, [45]sinovi Lebanovi, sinovi Hagabini, sinovi Akubovi, [46]Hagabovi sinovi, Šamlajevi sinovi, Hananovi sinovi, [47]sinovi Gidelovi, sinovi Gaharovi, sinovi Reajini, [48]Resinovi sinovi, Nekodini sinovi, Gazamovi sinovi, [49]sinovi Uzini, sinovi Faseahini, sinovi Besajevi, [50]Asnanini sinovi, Meunimovi sinovi, Nefusimovi sinovi, [51]sinovi Bakbukovi, sinovi Hakufini, sinovi Harhurovi, [52]Baslutovi sinovi, Mehidini sinovi, Haršini sinovi, [53]sinovi Barkosovi, sinovi Sisrini, sinovi Tamahovi, [54]Nesiahovi sinovi, Hatifini sinovi.

[55]Sinovi slugu Salomonovih: sinovi Sotajevi, sinovi Hasoferetovi, sinovi Farudini, [56]Jalini sinovi, Darkonovi sinovi, Gidelovi sinovi, [57]sinovi Šefatjini, sinovi Hatilovi, sinovi Pokeret-Hasebajimovi, sinovi Amijevi.

[58]Svega netinaca i sinova slugu Salomonovih: tri stotine dvadeset i dva.

[59]Oni koji su pošli iz Tel Melaha, Tel Harše, Keruba, Adana, Imera, a nisu mogli dokazati da li je njihov dom i njihovo sjeme izraelskog podrijetla: [60]sinovi Dalajini, sinovi Tobijini, sinovi Nekodini – njih šest stotina pedeset i dva.

[61]A od svećeničkih sinova: Hobajini sinovi, Hakosovi sinovi, sinovi Barzilaja – onoga koji je uzeo za ženu jednu kćer Barzilaja Gileađanina te se prozvao tim imenom. [62]Oni su tražili svoje rodoslovne popise, ali ih nisu našli. Bili su izlučeni iz svećeništva[d]. [63]I namjesnik[e] im zabrani jesti od svetinja[f] sve dok se ne pojavi svećenik za Urim i Tumim[g].

[64]Sav je zbor brojio četrdeset i dvije tisuće tri stotine i šezdeset duša, [65]ne računajući njihove sluge i sluškinje, kojih bijaše sedam tisuća tri stotine i sedam. Bijaše i dvije stotine pjevača i pjevačica. [66]Njihovih je konja bilo sedam stotina trideset i šest, njihovih mazga dvije stotine četrdeset i pet, [67]deva je bilo četiri stotine trideset i pet, a njihovih magaraca ukupno šest tisuća sedam stotina i dvadeset.

[68]Stanovit broj obiteljskih glavara kad su stigli u Dom Jahvin, koji je u Jeruzalemu, dragovoljno su priložili darove za Dom Božji da bi se podigao na svome mjestu. [69]Dali su prema svojim mogućnostima u riznicu šezdeset tisuća drahmi zlata, pet tisuća mina srebra i stotinu svećeničkih haljina. [70]Svećenici, leviti i dio naroda nastaniše se u Jeruzalemu[h]; a vratari, pjevači, netinci i svi ostali Izraelci u svojim gradovima.

||Neh

1 Kr

Izl 2

Br 2

1 Ljet
2 Ljet 2

2 Sam 17 2
19 32s
1 Kr 2 7

a) Bilo je dvanaest vođa: tipičan broj za Izrael.
b) Drukčije nego u 3,10. Pjevači se ne spominju zajedno s levitima i riječ je o samo jednoj zadruzi, za razliku od 1 Ljet 6,16s.
c) »Netinci« od hebr. *netînîm* (dosl. »oni koji su dani«). O njihovom porijeklu govori Još 9,27. Oni su sinovi slugu Salomonovih (r. 55 i Neh 11,3), potomci ratnih zarobljenika ili pogana određenih za prisilne radove (Ez 44,7–9), a u hramu su bili određeni za pomoć levitima, uglavnom za niže poslove (usp. Ezr 8,10).
d) »Bili su izlučeni iz svećeništva«: Ova mjera je bila opozvana, bar što se tiče sinova Hakosovih (Neh 3,4.21; Ezr 8,33).
e) TM ima počasni naslov »*tiršata'*«. Naš tekst prevodi jednostavno namjesnik, iako izgleda da perzijska riječ znači »ekscelencija«, i dolazi još kod Neh 7,65.69; 8,9; 10,2. Namjesnik ostavlja svećenicima vjerske odluke. Ezekielove odredbe (usp. Ez 45,7–17; 46,1–10.12.16–18) došle su i ovdje do izražaja.
f) Za ovu svećeničku povlasticu usp. Lev 22,10s; 10,14–15.
g) »Urim i Turim«: O svetom ždrijebu (kocki) vidi u 1 Sam 14,41+. Velikom svećeniku nisu bili dakle još vraćeni njegovi zadaci (usp. Zah 3; Hag 1,1).
h) »u Jeruzalemu« grč. 3 Ezr 5,45. Manjka u TM.

Obnova bogoslužja

…h 7 72b – 8 1 **3** Kad je došao sedmi mjesec – sinovi su Izrae-
lovi bili već u svojim gradovima – sabrao se
sav narod kao jedan čovjek u Jeruzalemu[a]. 2Tada
Ješua, sin Josadakov, sa svojom braćom svećenici-
ma, i Zerubabel, sin Šealtielov, sa svojom braćom[b],
počeše graditi žrtvenik Bogu Izraelovu da bi prino-
…r 8 64+ sili paljenice, kako je pisano u Zakonu Mojsija, čo-
vjeka Božjeg. 3I podigoše žrtvenik na starome mje-
stu[c] – iako su bili u strahu od naroda u zemlji[d] – i
prinosili su paljenice Jahvi, paljenice jutarnje i ve-
…23 14+ černje; 4i slavili su Blagdan sjenica, kako je pisano:
…r 28 3-8 prinosili su svakodnevno broj paljenica propisan za
svaki dan. 5Osim toga prinosili su svakidašnje pa-
ljenice[e], zatim žrtve određene za mlađak i za sve
blagdane Jahvine i za sve one koji su htjeli drago-
voljno žrtvovati Jahvi[f]. 6Od prvoga dana u sedmom
mjesecu počeli su prinositi Jahvi žrtve paljenice,
premda još nisu bili položeni temelji svetišta Jahvi-
na[g].
7I dadoše novac kamenarima i drvodjelcima; Si-
…t 22 4 doncima i Tircima poslaše hranu i piće i ulje da
…2 9, 14 dovezu drva cedrova s Libanona do Jafe po dopu-
štenju perzijskoga kralja Kira[h].
8A druge godine poslije njihova dolaska k Domu
Božjemu u Jeruzalemu[i], drugoga mjeseca kako su
Zerubabel, sin Šealtielov, i Ješua, sin Josadakov, s
ostalom svojom braćom svećenicima, levitima i sa
svim narodom koji se iz ropstva vratio u Jeruzalem
počeli graditi, postavili su levite od dvadeset go-
dina naviše da upravljaju poslovima oko Doma Ja-
hvina[j]. 9Ješua, njegovi sinovi i braća njegova Kad-
miel, Binuj i Hodavja[k] bijahu postavljeni da kao
jedan upravljaju poslenicima na gradnji Doma Bo-
žjega[l].
10Kad su zidari bili postavili temelje Svetišta Ja-
hvina, postavili su se svećenici u svečanim odjeća-
ma, s trubama, a tako i leviti, sinovi Asafovi, s 2 41
cimbalima da slave Jahvu prema odredbama Davi-
da, kralja Izraelova. 11I pjevahu Jahvi hvalu i slavu:
»Jer je dobar, jer je vječna njegova ljubav prema Ps 100 5+
Izraelu.« I sav je narod klicao hvaleći Jahvu, jer je Ps 136
Dom Jahvin bio postavljen na svoje temelje. 12Zai- Br 10 5+
sta, mnogi svećenici, mnogi leviti i glavari obiteljski
i starješine, koji su svojim očima vidjeli temelje pri- Hag 2 3
jašnjega Hrama, plakahu iza glasa[m], a mnogi opet Tob 14 5
snažno klicahu od radosti. 13I tako nitko nije mo-
gao razlikovati radosno klicanje od plača u narodu;
jer je narod glasno klicao i vika se čula vrlo daleko.

Protusamarijansko raspoloženje – samarijanske smetnje pod Kirom[n]

4 Ali kada su čuli Judini i Benjaminovi neprija-
telji da povratnici iz sužanjstva grade svetište
Jahvi, Bogu Izraelovu, 2potražiše Zerubabela, Je-
šuu[o] i glavare obiteljske i rekoše im: »Mi želimo s
vama graditi, jer, kao i vi, tražimo Boga vašega i
njemu prinosimo žrtve[p] od vremena Esar Hadona,
asirskoga kralja, koji nas je ovamo doveo[q].« 3Zeru-
babel, Ješua i glavari izraelskih obitelji odgovoriše
im: »Nije na vama da s nama gradite Dom našemu
Bogu: gradit ćemo mi sami Jahvi, Bogu Izraelovu,
kako nam je naredio Kir, kralj perzijski.« 4Tada je
narod one zemlje plašio ljude Judeje i smetao im u

a) Istim riječima se opisuje (nakon ispravka) skupština koju je sazvao Ezra (Neh 7,72b – 8,1).
b) To da se Zerubabel i Ješua spominju kao začetnici radova: kako ovdje, tako i u r. 8, potječe od redaktora. Zadatak je službeno bio povjeren Šešbasaru (5,13–16; 6,3–5).
c) »na starome mjestu«: tako grč. i sir., usp. 2,68. TM: »na njegovim starim temeljima«.
d) Izrazom »narod zemlje« (*'am ha'ares*) označavaju se ponajprije svi slobodni ljudi koji uživaju sva građanska prava na određenom području. U pravima se razlikuju samo od vođa i njihova potomstva. Do izgnanstva se izraz primjenjivao na stanovnike Judeje i Izraela. U Ezr 4,4; 9,1–2; 10,2.11 i u Neh 10,29.31s izraz se upotrebljava skoro uvijek u množini (»narodi zemlje« ili »narodi zemalja«) i označava Samarijance i Amonce, Moapce itd. koji su zaposjeli zemlju izgnanika i u međuvremenu stekli politička prava. Oni se razlikuju od »naroda Judeje«. Ova jezična razlika priprema put rabinskom načinu izražavanja gdje će se terminom »narod zemlje« označiti oni koji ne obdržavaju vjerski Zakon (usp. već Iv 7,49).
e) Tako TM. BJ dodaje ovdje na temelju 3 Ezr 5,51 (usp. 2 Ljet 2,3): »subotnje žrtve«.
f) Dragovoljne žrtve su se razlikovale od žrtava koje je Zakon propisivao ili ua koje se je vjernik svojevoljno zavjetom obvezao (usp. Lev 17,11+).
g) Ljetopisac ovdje misli na obnovu bogoslužja kao takvog – onako kako je po svećeničkoj predaji dospjelo u Zakon – a ne isključivo na hram kao građevinu.
h) Predradnje vrlo nalikuju onima koje je Salomon učinio pri gradnji svoga hrama.
i) Hag 1,14; 2,10s i Zah 4,9 smatraju da su radovi na obnovi hrama započeli druge godine Darijeva kraljevanja. Stvarno su, izgleda, ipak započeli za Kira (Ezr 5,16), ali nisu imali nekog većeg uspjeha (usp. 4,24).
j) Činjenica da se levitima daje važnost, je tipično kronistička osobina.
k) Konj., usp. 2,40. TM: »sinovi Judini«.
l) TM ima još: »I sinovi Henadadovi sa svojim sinovima i braćom, levitima«. Smatra se glosom prema Neh 3,18.24; 10,10.
m) »kad se pred njihovim očima postavljao temelj novog hrama«. Tako TM. Naš prijevod i BJ smatraju ovo dodatkom.
n) Hag (1,2) pripisuje odugovlačenje u gradnji hrama (od 538. do 520.) nemaru Židova, dok ljetopisac ističe suprotstavljanje Samarijanaca.
o) »Ješua«: prema grč., zajedno s BJ. Manjka u TM.
p) »njemu prinosimo žrtve«: TM (qeré); grč., sir. i TM (ketib): »ne prinosimo žrtve«.
q) Zarobljavanje o kojem se govori moglo bi se odnositi na egipatski vojni pohod Asarhadona i zauzeće Tira (671.). Vidi Iz 7,8b (prema TM: »šezdeset i pet godina«).

gradnji. 5Podmitili su savjetnike[a] da im ometaju
naum: tako je bilo za vrijeme perzijskoga kralja
Kira sve do perzijskoga kralja Darija.

Samarijanske smetnje za Kserksove i Artakserksove vladavine[b]

6Za Kserksova kraljevanja, na početku njegove
vladavine[c], sastaviše tužbu[d] protiv stanovnika Ju-
deje i Jeruzalema. 7I za vremena Artakserksova[e]
pisali su Bišlam, Mitredat, Tabel i ostali njihovi
drugovi protiv Jeruzalema[f] perzijskom kralju Ar-
takserksu. Podnesak je bio pisan aramejskim pi-
smom i jezikom. 8Zatim su upravitelj Rehum[g] i taj-
nik Šimšaj napisali kralju Artakserksu slijedeće pi-
smo protiv Jeruzalema – 9upravitelj Rehum, tajnik
Šimšaj i ostali drugovi njihovi: perzijski suci, posla-
nici, činovnici; Arkevajci, Babilonci, Suzanci – to
jest Elamci – 10i ostali narodi koje je veliki i slavni
Asurbanipal bio odveo u sužanjstvo i naselio ih u
gradove Samarije i druge krajeve s onu stranu Rije-
ke[h].

11Evo prijepisa pisma koje su mu poslali: »Kralju
Artakserksu, tvoje sluge, ljudi s onu stranu Rijeke.
Sada, dakle, 12neka zna kralj da su Judejci stigli k
nama od tebe; došavši u Jeruzalem, žele ponovo
sagraditi odmetnički i opaki grad; podižu zidine, a
temelje su već postavili. 13Neka zna kralj: ako ovaj
grad bude sagrađen i zidovi podignuti, neće se više
plaćati porez, ni danak, ni carina, i ovaj će grad
biti na štetu kraljevske riznice[i]. 14Budući da jedemo
dvorsku sol, ne čini nam se doličnim gledati ovu
sramotu nanesenu kralju. Zato, dakle, obavješta-
vamo kralja: 15neka se poduzmu istraživanja u lje-
topisima tvojih očeva: u tim ćeš ljetopisima naći i
utvrditi da je ovaj grad odmetnički grad, nesretan
za kraljeve i pokrajine i da su se u njemu od dav-
nine dizale bune. Zato je ovaj grad bio razoren.
16Obavješćujemo kralja da neće biti više tvoje pod-
ručje preko Rijeke ako ovaj grad bude ponovo sa-
građen i zidovi podignuti!«

17Kralj je poslao ovaj odgovor: »Rehumu, upra-
vitelju, Šimšaju, tajniku, i ostalim drugovima njiho-
vim koji borave u Samariji i drugdje, s onu stranu
Rijeke – mir! Evo, 18podnesak koji ste mi poslali
bio je preda mnom pričitan u njegovu prijevodu.
19Po mojoj su naredbi poduzeli istraživanja i utv-
rdili da se taj grad dizao od davnine protiv kraljeva
i da su u njemu bivali ustanci i bune. 20I moćni su
kraljevi kraljevali u Jeruzalemu, koji su gospodarili
svime s onu stranu Rijeke[j]: njima se plaćao danak,
porez i carina. 21Zapovjedite, dakle, da se prekine
pothvat onih ljudi: taj se grad neće zidati dok ja o
tome ne odlučim. 22Čuvajte se svakog propusta u
postupku, da ne bi zlo poraslo na štetu kraljeva.«

23Pošto je prijepis otpisa kralja Artakserksa pro-
čitan pred Rehumom, upraviteljem[k], Šimšajem, taj-
nikom, i pred njihovim drugovima, oni brzo odoše
u Jeruzalem k Judejcima te im oružanom snagom Neh 1 3+
zabraniše radove. 24Tako[l] su obustavljeni poslovi
oko gradnje Doma Božjega u Jeruzalemu. Bili su
prekinuti sve do druge godine kraljevanja Darija,
perzijskoga kralja.

Gradnja Hrama (520.-515.)

5 Tada su proroci Hagaj i Zaharija, sin Ado-
nov, počeli prorokovati Judejcima u Judeji i
Jeruzalemu, u ime Boga Izraelova, koji je bio nad
njima; 2na to ustadoše Zerubabel, sin Šealtielov, i
Ješua, sin Josadakov, i počeše zidati Dom Božji u Hag 1 14 -
Jeruzalemu: proroci su Božji bili s ljudima i bodrili Zah 4 9
ih[m]. 3U to vrijeme dođoše k njima Tatnaj, satrap s
onu stranu Rijeke, Šetar Boznaj i drugovi njihovi

a) Tj. kraljevske namjesnike koji su stanovali u Samariji.
b) »Aramejski izvornik« započinje ovdje, a završava u 6,18; no, u rr. 6–7 ljetopisac je sažeo nekoliko podataka na hebrejskom.
c) Tj. kraj 486. – početak 485. godine.
d) Oni isti iz r. 4.
e) Artakserks I. (465–424. pr. Kr.).
f) Ovdje je tekst nesiguran. Problematična riječ je *bišelam*. BJ ispravlja u *bešalem*, potpunije bi bilo (*birûšalaim*) i prevodi »protiv Jeruzalema«. Prema 3 Ezr 2,12 i Vg »Bišlam« može biti osobno ime i dolazi zajedno s Mitredatom i Tabelom. Naš prijevod udvostručuje ovu riječ jer ju uzima za osobno ime i prevodi »protiv Jeruzalema«.
g) Rehum je bio upravitelj Samarije (usp. r. 17), glavnog grada istoimene pokrajine kojoj je pripadao i jedan dio Judeje. Prema tome, njezin upravitelj je imao pravo nadziranja nad Jeruzalemom.
h) »naselio ih u gradove« prema grč. TM: »... u grad Samariju«. Na koncu r. aram. tekst dodaje: »Sada, dakle« (usp. r. 11c). 9. i 10. r. bi pristajali bolje iza r. 11b. Popis samarijanskih tužitelja obuhvaća vrhovne vlasti provincije, visoke perzijske službenike, i konačno, vođe pojedinih doseljeničkih grupa prema zemlji porijekla.
i) Aram. tekst: »na štetu kraljeva«. BJ ispravlja u: »na štetu kralja«.
j) Misli se na Eufrat. Pisac ovim namjernim pretjerivanjem cilja na Davidovo i Salomonovo kraljevstvo.
k) »upravitelj«: zajedno s jednim hebr. rkp., grčkim rkpp. i sir. Aram. tekst nema ove riječi.
l) »Tako«: konj. TM (aram.): »tada«. Ovim r. povezuje redaktor ono što je bilo rečeno u 4,5.
m) Oba ova retka potvrđuju izvještaj koji daju knjige proroka Hagaja i Zaharije. Prvotni zanos za obnovu Hrama, što ga je dao Šešbasar (5,16) nije urodio plodom. U jesen 520. pr. Kr. stajale su još uvijek samo ruševine (Hag 1,4). Tako se o stvarnom početku radova na obnovi hrama može govoriti počevši od ovog vremena. Hagaj i Zaharija naglašavaju zaslugu svog suvremenika Zerubabela, dok se ovdje daje prednost »starješinama« (r. 5).

poslanici i upitaše ih: »Tko vam je dopustio da gra-
dite ovaj hram i da podižete ove zidove? 4[a]Kako se
zovu ljudi koji su sagradili ovu zgradu?«
5Ali je oko Božje bdjelo nad starješinama judej-
skim, te im nisu zabranili da rade dok obavijest
nije otišla Dariju i stigao o tom pismeni odgovor.
6Ovo je prijepis pisma koje su kralju Dariju poslali
Tatnaj, satrap s one strane Rijeke, Šetar Boznaj i
njihovi drugovi poslanici s one strane Eufrata. 7Oni
su mu uputili izvješće ovog sadržaja:
»Kralju Dariju svaki mir! 8Neka znade kralj da
smo došli u pokrajinu Judeju k Domu Boga veliko-
ga: grade ga od krupnog kamenja, drvetom oblažu
zidove; posao se brižljivo izvodi i napreduje u nji-
hovim rukama. 9Zapitali smo njihove starješine i
rekli smo im: 'Tko vam je dopustio da gradite ovaj
hram i da podignete njegove zidove?' 10Pitali smo
ih i za njihova imena da bismo ti javili. Tako smo
i zapisali imena onih koji zapovijedaju ljudstvu. 11A
oni nam ovako odgovoriše:
'Mi smo sluge Boga neba i zemlje; gradimo
14+ Hram koji je bio sagrađen prije mnogo godina i
koji je bio sagradio i podigao veliki kralj Izraela.
12Ali kad su naši oci rasrdili Boga neba, on ih je
predao u ruke Nabukodonozora Kaldejca, babilon-
skog kralja, koji je razorio ovaj Hram i odveo na-
rod u sužanjstvo u Babilon. 13Ali prve godine Kira,
kralja babilonskog, zapovjedio je kralj Kir da se
ponovo sazida ovaj Dom Božji. 14Još i zlatno i sre-
brno posuđe Doma Božjega, koje Nabukodonozor
bijaše odnio iz svetišta u Jeruzalemu i prenio ga u
svetište babilonsko, uzeo je kralj Kir iz svetišta u
Babilonu i predao čovjeku po imenu Šešbasaru,
14-29 9 koga je postavio upraviteljem, 15i rekao mu je:
'Uzmi ovo posuđe, pođi i metni ga u svetište jeru-
zalemsko, i neka se Dom Božji zida na svome sta-
rom mjestu.' 16Taj je Šešbasar došao, dakle, i po-
stavio temelje Doma Božjega u Jeruzalemu. I od
tada pa do danas gradi se[b], i još nije dovršen.'
17Sada, dakle, ako kralj želi, neka se istraži u pi-
smohrani kraljevoj u Babilonu je li zaista kralj Kir
izdao zapovijed da se sagradi Dom Božji u Jeruza-
lemu. A kraljeva odluka o tome neka nam se saop-
ći.«

6 Tada, po naredbi kralja Darija, uzeše tražiti
u Babilonu[c], u spremištu gdje je bila pismo-
hrana, 2i nađoše u Ekbatani, tvrđavi u medijskoj
pokrajini, svitak s ovom poveljom:
»Na spomen. 14+
3Prve godine kraljevanja Kira proglasio je kralj
Kir:
Dom Božji u Jeruzalemu. Dom neka se sagradi
kao mjesto gdje će se prinositi žrtve i gdje će se
donositi prinosi za paljenje. Neka bude visok še-
zdeset lakata i širok šezdeset lakata[d]. 4Tri reda
neka budu od velikog kamenja, a jedan od drveta[e].
Trošak će se podmiriti iz kraljevskog dvora. 5Povrh
toga, posuđe zlatno i srebrno iz Doma Božjeg koje
Nabukodonozor bijaše uzeo iz svetišta u Jeruza-
lemu i prenio u Babilon neka se vrati i bude[f] na
svome mjestu u svetištu jeruzalemskom i neka se
postavi u Domu Božjem[ff].«
6»Sada, dakle, Tatnaju, satrape s onu stranu Ri-
jeke, Šetar Boznaju i drugovi vaši poslanici s onu
stranu Rijeke, udaljite se odatle! 7Pustite neka taj
Dom Božji grade upravitelji i starješine židovske[g].
Dom Božji treba sagraditi na njegovu prvotnom
mjestu.
8Evo mojih naredaba o vašem držanju prema
starješinama judejskim kako bi se ponovo sagradio
taj Dom Božji: od kraljevskog blaga – to jest od
danka s onu stranu Rijeke – neka se plaća onim
ljudima brižljivo, bez prijekida, 9i što im bude tre-
balo za žrtve paljenice Bogu neba: junaca, ovnova
i jaganjaca, i pšenice, soli, vina i ulja, neka im se
redovito daje svakoga dana, prema uputama sveće-

a) Prije pitanja: »Kako se zovu...?«, TM ima: »Tada smo ih upitali«: Isp. prema 3 Ezr 6,4.
b) Starješine namjerno uljepšavaju stvarnost (usp. 4,1–5.23–24) da se ne bi dovelo u pitanje odobrenje za izgradnju Hrama dobiveno 538.
c) Babilon može ovdje označavati perzijsko carstvo kao takvo (usp.: »Kir, kralj babilonski« – 5,13). Kralj je imao prijestolnicu u Babilonu, ali i u Suzi i Ekbatani, gdje je i pronađena povelja o gradnji (r. 2).
d) Tekst na kraju r. je iskvaren. Nedostaje dužina, a ostale mjere su nevjerojatne.
e) Usp. 5,8. Radi se o istom načinu gradnje kao i u slučaju Salomonova hrama (usp. 1 Kr 7,9–12).
f) Ovdje BJ dodaje »sve«, konj.
ff) »neka se postavi« po prijevodima; TM »ti ćeš (ga) postaviti«.
g) Prema aram. tekstu. BJ s 3 Ezr 6,22: »starješine judejske«.

nikâ u Jeruzalemu. 10 Neka prinose žrtve na ugodan miris Bogu neba, neka mole za život kralja i njegovih sinova[a].

11 Naređujem osim toga: tko god prekrši ovu naredbu, neka mu se izvadi greda iz kuće pa neka na njoj bude pogubljen, a kuća da mu zato postane bunište. 12 I Bog, koji je ondje nastanio svoje Ime, neka obori svakog kralja i narod koji bi se drznuo da prekrši moju naredbu i sruši Dom Božji u Jeruzalemu! Ja, Darije, izdao sam ovu zapovijed. Neka se točno vrši!«

13 Tada Tatnaj, satrap s onu stranu Rijeke, Šetar Boznaj i njihovi drugovi učiniše onako kako je zapovjedio kralj Darije. 14 A židovske su starješine nastavile uspješno graditi po nadahnuću proroka Hagaja i Zaharije, sina Adonova. Dovršili su gradnju po naredbi Boga Izraelova i po naredbi Kira i Darija i Artakserksa, kralja perzijskoga[b]. 15 Hram je završen dvadeset i trećeg dana mjeseca Adara. Bilo je to šeste godine vladavine kralja Darija[c].

16 Izraelci – svećenici, leviti i ostatak povratnika iz sužanjstva[d] – radosno posvetiše taj Dom Božji. 17 Žrtvovaše za posvećenje Doma Božjega stotinu junaca, dvije stotine ovnova, četiri stotine janjaca i, kao žrtvu za grijehe svega Izraela, dvanaest jaraca – prema broju plemena Izraelovih. 18 Zatim postaviše svećenike po njihovim redovima i levite po njihovim razredima za službu Domu Božjem[e] u Jeruzalemu, kako je propisano u knjizi Mojsijevoj[f].

Pasha 515. godine

19 Povratnici iz sužanjstva slavili su Pashu četrnae- Izl 12 1+
stog dana prvoga mjeseca. 20 Svi su se leviti, kao jedan čovjek, očistili: svi su bili čisti; žrtvovali su pashu za sve povratnike iz ropstva, za svoju braću svećenike i za sebe[g]. 21 Blagovali su pashu[h] Izraelci koji su se vratili iz ropstva i svi oni koji su im se, prekinuvši s nečistoćom naroda zemlje, pridružili da traže Jahvu, Boga Izraelova. 22 I svetkovahu radosno Blagdan beskvasnih hljebova sedam dana: jer ih je Jahve ispunio radošću i obratio prema njima srce asirskog kralja da ojača njihove ruke u radovima oko Doma Boga, Boga Izraelova.

II. Ezrino i Nehemijino uređenje zajednice

Zadaća i ličnost Ezrina[i]

7 Poslije tih događaja, za kraljevanja Artakserksa, kralja perzijskoga, Ezra – sin Seraje, sina Azarje, sina Hilkije, 2 sina Šaluma, sina Sadoka, sina Ahituba, 3 sina Amarje, sina Azarje, sina Merajota, 4 sina Zerahje, sina Uzije, sina Bukija, 5 sina Abišue, sina Pinhasa, sina Eleazara, sina vrhovnog svećenika Arona[j] – 6 taj Ezra vrati se iz Babilona. Bio je književnik vješt[k] Mojsijevu Zakonu, koji je dao Jahve, Bog Izraelov. Kako je ruka Jahve,
Boga njegova, bila nad njim, kralj mu je dao sve 7 28; 8 1
što je tražio. 7 Stanovit broj Izraelaca, svećenika, le- Neh 2 8;
vita, pjevača, vratara i sluga krenuše u Jeruzalem sedme godine kralja Artakserksa. 8 A Ezra je došao u Jeruzalem petoga mjeseca: bilo je to sedme godine kraljeve. 9 Pošao je iz Babilona prvoga dana prvoga mjeseca, a stigao je u Jeruzalem prvoga

a) Preporuča se molitva za poganske vladare: Jer 29,7; Bar 1,10–11; 1 Mak 7,33. Na poslušnost prema vlasti poziva se slično i u Rim 13,1–7; 1 Pt 2,13–17.
b) »i Artakserksa, kralja perzijskoga«, prema TM. BJ smatra dodatkom.
c) »dvadeset i trećeg dana«: prema 3 Ezr 7,5. Aram.: »trećeg dana«. – Hram je bio završen 1. travnja 515. pr. Kr. Ovaj hram će kasnije preurediti Herod Veliki (usp. Iv 2,20+), i on će služiti svrsi 585 godina. Razorit će ga rimski car Tito 70. poslije Krista.
d) Doslovan prijevod TM. »Ostatak povratnika« su oni koje je Bog poštedio i iz sužanjstva povratio (usp. 1,4+).
e) »... za službu Domu Božjem«: sir., grč. Lukijan; »za službu Bogu«: aram. i grč.
f) Ovim r. završava aramejski izvornik. Retke 19–22 je napisao kroničar.
g) Na početku r. TM ima: »Svećenici i«. Izostavlja se zbog nelogičnosti s krajem r. – Prema predodžbi ljetopisca, pashalno janje su klali leviti (usp. 2 Ljet 35,6.11). Po samom obredu to nije bilo predviđeno (Pnz 16,2; Izl 12,6). U vrijeme NZ vjernici su sami klali svoje žrtve.
h) Prema grč., isp. hebr.
i) Rr. 1–11 je napisao ljetopisac koristeći se Ezrinim izvještajem.
j) Ezrino rodoslovlje odgovara zahtjevima povratnika. Njime su željeli ostvariti pravo na svećeništvo (2,62; 8,2). Genealogiju je na temelju 1 Ljet 5,28s sastavio ljetopisac.
k) Dosl.: »vješt pisar« (usp. Ps 45,2). Zahvaljujući vještini i umijeću pisanja, ovi pisari su bili službenici na istočnjačkim kraljevskim dvorovima. Naslov »pisar« ili »književnik« označuje Ezru u rr. 11,12 i 21 kao svojevrsnog povjerenika za židovsko pitanje na perzijskom dvoru. Ljetopisac oslovljava Ezru ovdje prema zadatku kojeg je imao u Jeruzalemu (Neh 8,8+). Pisar je u Izraelu onaj, koji narodu čita, prevodi i tumači Zakon. Time je Ezra začetnik jedne djelatnosti koja se u postsužanjskom vremenu smatrala veoma važnom i koja će u Isusovo vrijeme biti poznata pod imenom pismoznanci (grč.: *grammateis*).

dana petoga mjeseca: nad njim je bila blaga ruka Boga njegova! 10 Jer je Ezra nastojao svim srcem proniknuti Zakon Jahvin, vršiti ga i poučavati Izraela u zakonima i običajima.

Artakserksov ukaz[a]

11 Evo prijepisa isprave koju je kralj Artakserkso dao svećeniku Ezri, književniku vještu naredbama i zakonima što ih je Jahve dao Izraelu:

12 »[b]Artakserkso, kralj kraljeva, svećeniku Ezri,
12+ pisaru Zakona Boga nebeskoga, potpuni mir[c].

13 Evo mojih zapovijedi: Tko god u mome kraljevstvu od naroda izraelskog, njegovih svećenika ili od njegovih levita želi poći u Jeruzalem, može ići s tobom. 14 Osim toga, šalje te kralj i njegovih sedam savjetnika da pregledaš Judeju i Jeruzalem prema Zakonu Boga tvoga, koji ti je u ruci, 15 i da odneseš srebro i zlato koje kralj i njegovih sedam savjetnika dragovoljno prinose Bogu Izraelovu, koji prebiva u Jeruzalemu, 16 i sve srebro i zlato koje skupiš po svoj pokrajini babilonskoj s dragovoljnim prinosima koje narod i svećenici prinesu za Dom svoga Boga u Jeruzalemu.

17 I pobrini se da tim novcem kupiš junaca, ovnova i jaganjaca, a tako i darova i naljeva koji uz to idu: to prinesi na žrtvenik Doma Boga vašega u Jeruzalemu. 18 Sa srebrom i zlatom što preostane učinite ti i tvoja braća kako vam se bude najviše svidjelo, vršeći volju Boga vašega[d]. 19 Posuđe koje si primio za službu Domu Boga tvoga ostavi pred Bogom tvojim, u Jeruzalemu[e]. 20 I što bi još trebalo
.8 za Dom Boga tvoga i što bi trebalo nabaviti primit
, 18 ćeš iz kraljevskih riznica.

21 Ja, kralj Artakserkso, još zapovijedam svim rizničarima s one strane Rijeke: sve što od vas zatraži svećenik Ezra, pisar Zakona Boga nebeskoga, podajte odmah najtočnije, 22 do stotinu talenata srebra, stotinu kora pšenice, do stotinu bata vina, do stotinu bata ulja, a soli po želji. 23 Sve što naredi Bog nebeski, neka se odmah izvrši u svoj gorljivosti za Dom Boga nebeskog, da gnjev njegov ne dođe na kraljevstvo kraljevo i na djecu njegovu. 24 I još vam javljamo da se ne smije udariti danak, ni porez, ni carina ni na jednoga od svećenika, levita, pjevača, netinaca i drugih službenika toga Doma Božjega.

25 A ti, Ezra, po mudrosti Boga svoga koju imaš u rukama[f], postavi činovnike i suce[g] koji će suditi svemu narodu s onu stranu Rijeke, to jest svima koji poznaju Zakon[h] Boga tvoga. Tko ne zna, vi ga poučite. 26 Tko ne bude držao Zakona Boga tvojega – koji je i kraljev zakon – neka se oštro osudi: na smrt, na progonstvo, na novčanu globu ili na tamnicu.«

Ezrino putovanje iz Babilona u Palestinu

27 »Blagoslovljen neka je Jahve, Bog otaca naših, koji je nadahnuo srce kraljevo da proslavi Dom Jahvin u Jeruzalemu 28 i koji je okrenuo prema meni naklonost kralja, njegovih savjetnika i svih najmoćnijih kraljevskih činovnika. A ja se osmjelih jer ruka Jahve, Boga mojega, bijaše nada mnom i sabrah glavare Izraela da pođu sa mnom.«

8 Evo glavara obitelji s rodoslovljem koji su sa mnom pošli iz Babilona za vladavine kralja Artakserksa[i]:

2 Od Pinhasovih sinova: Geršom; od Itamarovih sinova[j]: Daniel; od Davidovih sinova: Hatuš, 3 Šekanijini sinovi; od sinova Paroševih: Zaharija i s njim upisanih muškaraca stotinu i pedeset; 4 od Pa-

a) U ukazu je važno uočiti tri stvari: 1. da se Židovi koji su živjeli u Babilonu smiju nastaniti u Judeji (r. 13); 2. promaknuće Mojsijeva zakona za državni zakon (rr. 25–26), na temelju kojega će se upravljati palestinskom zajednicom (r. 14), ali i u židovskim zajednicama u perzijskoj pokrajini (Satrapiji) s onu stranu Rijeke (r. 25) mora se poštovati ovaj zakon (r. 26); 3. gospodarske odredbe (rr. 15–20). O vjerskoj politici perzijskih kraljeva vidi 1,2+.

b) Rr. 12–26 napisani su aramejskim jezikom.

c) Nesiguran prijevod. Aram. ima samo »završen«, »učinjen« 3 Ezr 8,9 i sir. imaju samo: »mir«. Aramejski (TM) bi mogao označavati da je ukaz nepromjenjiv, onakav kakav je proglašen.

d) Tj. radeći po Zakonu, kao u r. 25.

e) »pred Bogom tvojim u Jeruzalemu«: grč., 3 Ezr 8,17; »pred Bogom Jeruzalema« ima aram. tekst.

f) Radi se konkretno o Zakonu kao pisanom dokumentu (usp. r. 18),

g) Prema aram. BJ prema grč. prevodi »pisari«.

h) »Zakon«, grč., 3 Ezr 8,23; aram. ima: »zakoni«. – »Poznavati Zakon« znači živjeti po njemu.

i) Ovaj popis (umetnut između 7,28 i 8,15) prekida Ezrin izvještaj i obuhvaća: dva svećenika koji su potomci Pinhasa i Itamara, jednog potomka Davidove kraljevske loze, te dvanaest obitelji čiji se poglavice, izuzev jednoga, nalaze na popisu Ezr 2 = Neh 7. Popis je načinio ljetopisac ili neki drugi sastavljač. – Na nekoliko mjesta iskvarani tekst, ispravljen je prema 3 Ezr 8 i prijevodima.

j) Pinhasovi potomci pripadaju rodu Sadokovu koji je jedini u popisu Ezr 2 = Neh 7. Itmarovi potomci su iz roda Ebjatarova koji je bio uklonjen iz hrama (usp. 1 Kr 2,27). Njegova prisutnost na popisu označuje pomirenje ovih dvaju rivalističkih obitelji koje će u vrijeme drugog hrama međusobno podijeliti svećeništvo »Aronovih sinova«, time da će Sadokovci zadržati prevlast sa šesnaest razreda, naspram osam razreda Itmarovih potomaka, (usp. 1 Ljet 24,4).

hat-Moabovih sinova: Elijoenaj, sin Zerahjin, i s njim dvije stotine muškaraca; [5]od Zatuovih sinova[a]: Šekanija, sin Jahazielov, i s njim tri stotine muškaraca; [6]od sinova Adinovih: Ebed, sin Jonatanov, i s njim pedeset muškaraca; [7]od Elamovih sinova: Izaija, sin Atalijin, i s njim sedamdeset muškaraca; [8]od Šefatjinih sinova: Zebadja, sin Mihaelov, i s njim osamdeset muškaraca; [9]od Joabovih sinova: Obadja, sin Jehielov, i s njim dvije stotine i osamnaest muškaraca; [10]od sinova Banijevih[b]: Šelomit, sin Josifjin, i s njim stotinu i šezdeset muškaraca; [11]od Bebajevih sinova: Zaharija, sin Bebajev, i s njim dvadeset i osam muškaraca; [12]od Azgadovih sinova: Johanan, sin Hakatanov, i s njim stotinu i deset muškaraca; [13]od posljednjih Adonikamovih sinova poimence: Elifelet, Jeiel i Šemaja, i s njima šezdeset muškaraca; [14]i od sinova Bigvajevih: Utaj, sin Zabudov[c], i s njim sedamdeset muškaraca.

[15]Sabrao sam ih kod rijeke koja teče prema Ahavi[d], Utaborili smo se za tri dana ondje. Pregledao sam svjetovnjake i svećenike, ali nisam ondje našao ni jednog levita. [16]Tada sam poslao glavare Eliezera, Ariela, Šemaju, Elnatana, Jariba, Elnatana, Natana, Zahariju, Mešulama i učitelje Jojariba i Elnatana[e] [17]i uputio sam ih Idonu, poglavaru mjesta Kasifje. Stavio sam u njihova usta riječi koje će reći Idonu i njegovoj braći koja su se nalazila u mjestu Kasifji[f] da nam pribave sluge za Dom Boga našega.

[18]Milostiva ruka Boga našega bijaše nad nama i oni nam dovedoše razumna čovjeka između sinova Mahlija, sina Levijeva, sina Izraelova: Šerebju s njegovim sinovima i braćom – njih osamnaest. [19]Još Hašabju i s njim njegova brata Izaiju, sina Merarijeva[g], i njihove sinove: njih dvadeset. [20]A od poslužitelja koje su David i glavari postavili levitima da
2 43+ im služe: dvije stotine i dvadeset poslužitelja. Svi su bili poimence zabilježeni.

[21]Ja sam ondje, kraj rijeke Ahave, proglasio post: da bismo se ponizili pred Bogom svojim i od njega izmolili sretan put sebi, svojoj djeci i svemu blagu svojem. [22]Jer bih se stidio moliti od kralja
Neh 2 9 vojske i konjanika da nas štite putem od neprijatelja; izjavili smo, naprotiv, kralju: »Ruka je Boga našega ispružena da blagoslovi sve one koji ga traže; njegova snaga i gnjev njegov nad onima su koji ga ostavljaju.«

[23]I tako smo postili i molili Boga svoga na ovu nakanu, i on nas usliša.

[24]Izabrao sam dvanaest glavara svećeničkih, Šerebju i Hašabju, i s njima desetoricu njihove braće; [25]izmjerih im srebro, zlato i posuđe, darove koje su kralj, njegovi savjetnici, velikaši i svi Izraelci darovali za Dom Boga našega. [26]Izmjerih i stavih u njihove ruke šest stotina i pedeset talenata srebra, stotinu srebrnih posuda od po dva talenta[h], stotinu talenata zlata, [27]dvadeset zlatnih čaša od tisuću darika i dva vrča od dobre pozlaćene mjedi, skupocjene kao zlato. [28]I rekoh im: »Vi ste Jahvi posvećeni; ovo je posuđe posvećeno, ovo srebro i zlato dragovoljno je darovano Jahvi, Bogu otaca vaših. [29]Pazite i čuvajte ovo sve dok ne izmjerite pred glavarima svećeničkim i pred levitima i glavarima obitelji Izraelovih u Jeruzalemu, u dvoranama Doma Jahvina.«

[30]Svećenici i leviti primiše, dakle, izmjereno srebro, zlato i posuđe da ga odnesu u Jeruzalem, u Dom Boga našega.

[31]Dvanaestog dana prvoga mjeseca krenusmo od rijeke Ahave da pođemo u Jeruzalem: ruka Boga našega bijaše nad nama; on nas je na putu štitio od napada neprijatelja i od pljačkaša. [32]Stigli smo u Jeruzalem i ondje smo se tri dana odmarali. [33]Četvrtoga dana izmjereno je srebro, zlato i posuđe u Domu Boga našega i predano je u ruke Merimotu, sinu Urijinu, s kojim je bio Eleazar, sin Pinhasov; a pred njima bijahu leviti: Jozabad, sin Ješuin, i Noadja, sin Binujev. [34]Sve je bilo na broju i težini. Zabilježena je tada sveukupna težina.

U to vrijeme [35]oni koji su se vratili iz sužanjstva, povratnici, prinijeʹše žrtvu paljenicu Bogu Izraelovu: dvanaest junaca za sav Izrael, devedeset i šest ovnova, sedamdeset i sedam[i] janjaca, dvanaest jaraca za grijehe – sve to kao paljenicu Jahvi. [36]Zatim predaše kraljeve naredbe kraljevskim satrapima i upraviteljima s one strane Rijeke i oni pomogoše narod i Dom Božji.

a) »Zatu«: 3 Ezr 8,32; TM ispušta.
b) »Banij«: 3 Ezr 8,36; TM ispušta.
c) »Sin Zabudov«: 3 Ezr 8,40, TM: »i Zabud«.
d) Ahava je inače nepoznato mjesto. Rijeka je ovdje ustvari prokop u sustavu navodnjavanja.
e) Prijevod prema TM. BJ se drži grč. teksta i 3 Ezr 8,43. Zadnja dva imena se smatraju pogreškom.
f) »i njegovoj braći«: 3 Ezr 8,45 i prijevodi; »njegovu bratu« ima hebr. – Kasifija je nepoznato mjesto. Iz samog teksta se ne može razabrati da li se u Kasifiji nalazilo neko svetište. A to da se na jednom mjestu našla skupina levita razumije se iz činjenice što su prognanici ostali čvrsto vezani: Kako uz obitelji, tako i uz mjesto porijekla.
g) »njegova brata Izaiju, sina Merarijeva« prema 3 Ezr 8,46. TM dosl.: »njegov brat Izaija od sinova Merarijevih, njegova braća i njihovi sinovi«.
h) »od po dva talenta« konj. (*lekikkarajim*); TM: »talentima« (*lekikkarîm*).
i) »sedamdeset i sedam«: prema TM; BJ s 3 Ezr 8,63 prevodi »sedamdeset i dva«.

2 10-12 **Prekid brakova sa strancima**[a]

9 Pošto je sve to uređeno, dođoše mi glavari
govoreći: »Izraelski narod, svećenici i leviti
Pnz 7 1+ nisu se odvojili od naroda zemlje, okorjelih u[b] nji-
hovim gnusobama: nisu se odijelili od Kanaanaca,
Hetita, Perižana, Jebusejaca, Amonaca, Moabaca,
Egipćana i Amorejaca, [2]nego su za sebe i za sinove
Neh 9 2 svoje uzimali za žene njihove kćeri: sveti rod pomi-
ješao se s narodima zemlje; glavari i savjetnici prvi
su počinili tu nevjernost.« [3]Na tu vijest razderah
svoju odjeću i svoj ogrtač, čupao sam kosu i bradu
Iz 66 2, 5 svoju i sjedoh utučen. [4]Svi koji su strahovali od ri-
ječi Božje sakupili se oko mene zbog nevjernosti
onih povratnika[c]. A ja sam sveudilj sjedio utučen,
sve do večernje žrtve. [5]A o večernjoj žrtvi trgnuh
se iz svoga jada i, razderane odjeće i ogrtača, pa-
doh na koljena, raširih ruke prema Jahvi, Bogu
svome, [6]i rekoh[d]:
»Bože moj! Stid me i bojim se podići svoje lice
k tebi, Bože moj! Jer su se umnožila zlodjela naša
preko glave i grijesi su se naši nagomilali do neba.
[7]Od vremena otaca svojih pa do danas u krivnji
smo velikoj i zbog zlodjela svojih bijasmo predani
u ruke zemaljskih kraljeva: mi, kraljevi naši i sve-
ćenici naši – pod mač, u sužanjstvo, u plijen i na
sramotu, kao što je to i danas. [8]Ali sada, za kratko
vrijeme, učinio nam je Jahve, Bog naš, milost i
Iz 4 3+ ostavi nam Ostatak i dade nam utočište u svome
svetom mjestu: tako nam je Bog naš prosvijetlio
oči i dao nam malo života u robovanju našem. [9]Jer
mi smo robovi, ali nas u ropstvu našem nije nikada
ostavio Bog naš: nego nam dade te nađosmo milost
u perzijskih kraljeva, dade nam snage da podig-
nemo Dom Boga našega i da obnovimo njegove
ruševine i pribavi nam utočište u Judeji i Jeruzale-
mu.
[10]Ali sada, što možemo reći, Bože moj, kad smo
poslije svega toga odnemarili zapovijedi tvoje
[11]koje si zapovjedio preko svojih slugu proroka
ovim riječima: 'Zemlja u koju ulazite da je zapo-
sjednete nečista je zemlja od nečistoće naroda zem- Lev 18 24s
lje, od gnusoba njihovih kojima su se napunili od Ez 36 17
jednoga kraja do drugoga[e]. [12]Stoga ne dajite kćeri
svojih za njihove sinove i ne uzimajte njihovih kćeri Pnz 7 3
za svoje sinove, ne želite nikakav njihov mir i sreću
njihovu, da biste postali snažni i jeli najbolje plo-
dove zemlje i ostavili je zauvijek u nasljedstvo sino-
vima svojim.'
[13]I poslije svega što nas je stiglo zbog zlih djela
naših i zbog naše velike krivice, dobro je, o Bože
naš, što si naša zlodjela smatrao manjima nego što
je zloća njihova i što si nam ostavio ovaj Ostatak!
[14]Zar možemo i dalje kršiti naredbe tvoje i vezivati
se s ovim gnusnim narodima? Ne bi li se ti razgnje-
vio i satro nas da ni Ostatka ni ikoga spašena više
ne bi bilo? [15]Jahve, Bože Izraelov, po pravednosti
tvojoj[f] mi ostadosmo Ostatak, kao što smo danas:
evo nas pred tobom s grijehom svojim! Zaista ne
bismo zbog njega smjeli stajati pred tobom!«

10 Dok je Ezra molio i priznavao grijehe, pla-
čući i ležeći pred Domom Božjim, skupilo se
oko njega mnoštvo Izraelaca, ljudi, žena i djece: i
taj je narod gorko plakao. [2]Tada Šekanija, sin Je-
hielov, jedan od sinova Elamovih, uzimajući riječ
reče Ezri: »Mi smo izdali Boga svoga ženeći se tu-
đinkama iz naroda zemlje. Ali još ima nade Izrae-
lu. [3]Obnovimo sada Savez s Bogom svojim: obe-
ćajmo da ćemo, prema savjetu moga gospodara[g] i
onih koji osjećaju strahopočitanje prema zapovijedi
Boga našega, otpustiti svoje žene tuđinke[gg] i djecu
koju su rodile. Učinimo dakle po Zakonu! [4]Ustani,
jer to je tvoja dužnost, a mi ćemo biti uza te. Budi
hrabar i na djelo!«
[5]Tada ustade Ezra i zakle glavare svećeničke, i
levite, i sve Izraelce da će učiniti kako im bijaše
rekao. I zakleše se. [6]Ezra se udalji ispred Doma
Božjega i uđe u dvoranu Johanana, sina Elijašibo-
va. Ondje provede noć[h] i nije jeo ni kruha niti je
pio vode jer tugovaše zbog nevjernosti povratnika.
[7]Zatim je objavljeno u Judeji i Jeruzalemu svima

a) U starom Izraelu nisu bile zabranjene mješovite ženidbe (Post 41,45; 48,5s; Br 12,1s; Rut 1,4; 2 Sam 3,3. Pnz ih je pak zabranjivao da bi se spriječilo idolopoklonstvo koje bi žene poganke mogle donijeti sa sobom (Pnz 7,1–4; usp. 23,4s). Nakon sužanjstva je opasnost bila još veća. Vjerojatno zato, što su povratnici bili uglavnom muškarci. Razlog prekida veza s okolnim narodima je još vjerske naravi (9,1.11), ali se nazire i onaj drugi: briga za čistoću krvi (9,2).
b) »okorjelih u«: grč. TM ima: »u odnosima«.
c) Vođe naroda su Židovsku zajednicu u cjelini nazivali »povratnici« (*golah*: »sužnji«): 4,1; 6,16; 10,6.8.16; usp. Iz 4,3+.
d) Ezrina molitva koja je istovremeno i propovijed, nadahnuta je Pnz i prorocima (rr. 11s).
e) »Nečist«, »nečistoća«, »gnusoba« izrazi su kojima se ocrtava poganski kult, idolopoklonstvo.
f) Pravednost Božja je ublažena Božjim milosrđem, bez kojega bi jedva tko preživio. Riječ je o spasonosnoj pravednosti (usp. Iz 56,1; Rim 1,17).
g) »moga gospodara« konj., TM ima: »Gospodina«.
gg) »žene tuđinke«: s jednim rkp. TM i 3 Ezr 8,90. TM ispušta.
h) »provede noć« s 3 Ezr 9,2. TM: »ode«.

povratnicima da se skupe u Jeruzalemu: [8]a tko ne
bude došao u Jeruzalem za tri dana, toga će po-
zvati glavari i starješine, bit će mu zaplijenjeno
imanje[a] i isključit će ga iz zbora povratnika. [9]Svi su
se ljudi od Jude i Benjamina sakupili tako za tri
dana u Jeruzalemu. Bilo je to devetoga mjeseca,
dvadesetoga dana u mjesecu. Sav se narod smjestio
na trgu pred Domom Božjim, dršćući zbog svega
toga i zbog jake kiše.
[10]Tada, ustavši, svećenik Ezra reče im: »Vi ste
se iznevjerili kad ste se oženili tuđinkama. Tako
ste povećali grijeh Izraelov! [11]Ali podajte sada
hvalu Jahvi, Bogu otaca svojih, i izvršite volju nje-
govu te se rastavite od naroda zemlje i od žena
tuđinki.«
[12]Sav je zbor odgovorio snažnim glasom: »Jest,
dužnost nam je učiniti po tvome savjetu! [13]Ali na-
roda ima mnogo i dažd nahodi: vani se ne može
stajati. Osim toga, nije to posao od dan-dva, jer
nas je mnogo koji smo u tome sagriješili. [14]Mogu
nas na zajedničkom zboru zastupati naši glavari[b]:
svi koji su po našim gradovima oženjeni tuđinkama
mogu doći u određeno vrijeme u pratnji starješina
i sudaca svakoga grada, sve dok ne budemo odvra-
tili gnjev Boga svojega zbog ovoga.«
[15]Samo Jonatan, sin Asahelov, i Jahzija, sin Ti-
kvin, bijahu se usprotivili; a podupirahu ih Mešu-
lam i levit Šabetaj[c]. [16]Povratnici učiniše tako: ras-
taše se. Svećenik Ezra izabra[d] za pomoćnike gla-
vare obitelji, prema njihovim domovima, i svi su
bili poimence određeni. Počeli su zasjedati prvoga
dana desetoga mjeseca da bi sve ispitali. [17]I prvoga
dana prvoga mjeseca završiše sa svima koji se bi-
jahu oženili tuđinkama.

Popis prijestupnika[e]

[18]Među pripadnicima svećenstva evo koji bijahu
oženjeni tuđinkama: između sinova Ješue, sina Jo-
sadakova, i među njegovom braćom: Maaseja,
Eliezer, Jarib i Gedalija; [19]oni dadoše svoju ruku
da će otpustiti svoje žene i da će za svoj grijeh pri-
nijeti ovna kao naknadnicu[f].

[20]Od sinova Imerovih: Hanani i Zebadja; [21]od
Harimovih sinova: Maaseja, Ilija, Šemaja, Jehiel i
Uzija; [22]od Pašhurovih sinova: Elijoenaj, Maaseja,
Jišmael, Netanel, Jozabad i Elasa.

[23]Od levita: Jozabad, Šimej, Kelaja – nazvan Ke- Neh 8 7;
lita – Petahja, Juda i Eliezer. 10 11

[24]Od pjevača: Elijašib i Zakur[g]. Od vratara: Ša-
lum, Telem i Uri.

[25]A između Izraelaca: od sinova Paroševih: Ra-
mja, Jizija, Malkija, Mijamin, Eleazar, Malkija i
Benaja; [26]od sinova Elamovih: Matanija, Zaharija,
Jehiel, Abdi, Jeremot i Ilija; [27]od sinova Zatuovih:
Elijoenaj, Elijašib, Matanija, Jeremot, Zabad i
Aziza; [28]od sinova Bebajevih: Johanan, Hananija,
Zabaj i Atlaj; [29]od Banijevih sinova: Mešulam, Ma-
luk, Adaja, Jašub, Šeal i Ramot; [30]od Pahat-Moa-
bovih sinova: Adna, Kelal, Benaja, Maaseja, Ma-
tanija, Besalel, Binuj i Manaše; [31]od sinova Hari-
movih: Eliezer, Jišija, Malkija, Šemaja, Šimun,
[32]Benjamin, Maluk, Semarja; [33]od sinova Hašumo-
vih: Matnaj, Matata, Zabad, Elifelet, Jeremaj, Ma-
naše, Šimej; [34]od sinova Banijevih: Maadaj,
Amram, Joel, [35]Benaja, Bedja, Kelu, [36]Vanija, Me-
remot, Elijašib, [37]Matanija, Matnaj i Jaasaj; [38]od si-
nova Binujevih: Šimej, [39]Šelemja, Natan i Adaja;
[40]od Zakajevih sinova: Šašaj, Šaraj, [41]Azareel, Šele-
mja, Šemarja, [42]Šalum, Amarja, Josip; [43]od Nebo-
vih sinova: Jeiel, Matitja, Zabad, Zebina, Jadaj,
Joel, Benaja. [44]Svi su ovi bili oženjeni tuđinkama,
ali su ih otpustili, žene i djecu[h].

a) O ovome usp. Jš 6,17+; Lev 27,28+.
b) Oblikovana je jedna komisija za ispitivanje. Nju su sačinjavali ugledni predstavnici naroda.
c) Otpor ovakvom postupku dolazi iz redova fanatika. Njima se proces činio presporim.
d) »izabra«: 3 Ezr 9,16; TM: »bijahu izabrani«.
e) S obzirom na vraćanje žena tuđinki Ezrin je izvještaj obuhvaćao osim r. 17. još samo rr. 19 i 44b. Ljetopisac je u taj izvještaj uklopio »popis prijestupnika«, kojega je najvjerojatnije pronašao u hramskom arhivu. Usput ga je preinačio i uskladio prema popisu u Ezr 2 (= Neh 7) i Ezr 8. Četiri svećeničke obitelji su one iste iz 2,36–39; dok sedam nesvećeničkih obitelji nalazimo ponovno u 2,3–35 i 8,3–14. Neka imena su popravljena prema 3 Ezr i prijevodima.
f) »naknadnica«, grč., 3 Ezr 9,20; TM: »krivci«.
g) »i Zakur«: 3 Ezr 9,24. TM nema ovog imena.
h) »ali su ih otpustili, žene i djecu«: prema 3 Ezr 9,36. TM je iskvaren i zvuči doslovno: »među njima je bilo žena, koje su podigle djecu«.

KNJIGA NEHEMIJINA

Neh 8 7;
10 11

Poziv Nehemijin –
Njegovo poslanje u Judeji

1 Povijest Nehemije, sina Hakalijina[a]. Mjeseca
Kisleva, dvadesete godine,[b] kad sam bio u
Susi, 2dođe Hanani, jedan od moje braće, s nekim
ljudima iz Judeje. Ja ih zapitah o Židovima – o
Ostatku što se spasio od sužanjstva[c] i o Jeruzalemu.
3Oni mi odgovoriše: »Ostatak, oni koji su nakon
sužanjstva ostali u zemlji, u velikoj su nevolji i sra-
moti. Jeruzalemski je zid sav razoren, a vrata mu
ognjem spaljena[d].« 4Kad sam čuo te vijesti, sjedoh
i zaplakah. Tugovao sam više dana, postio i molio
se pred Bogom nebeskim.
5I rekoh[e]: »O, Jahve, Bože nebeski, veliki i stra-
9, 12 šni Bože koji čuvaš Savez i naklonost onima koji te
6 40 ljube i drže zapovijedi tvoje! 6Neka uho tvoje bude
pažljivo i oči tvoje otvorene da čuješ molitvu sluge
svoga. Molim ti se sada, danju i noću, za sinove
Izraelove, sluge tvoje, i ispovijedam grijehe sinova
Izraelovih koje smo učinili protiv tebe; sagriješili
smo i ja i kuća oca mojega! 7Veoma smo zlo činili
prema tebi, ne držeći naredaba tvojih, zakona i
običaja koje si ti naredio po Mojsiju, sluzi svome.
8Ali se opomeni riječi koje si povjerio Mojsiju, sluzi
30 1-4 svome: 'Ako budete nevjerni, ja ću vas rasuti među
narode; 9ali ako se obratite meni i budete poštovali
moje naredbe i držali ih, budu li neki od vas prog-
nani i nakraj neba, ja ću vas sakupiti i odvesti na ||Pnz 30 4
mjesto koje sam izabrao da ondje prebiva moje
Ime.' 10A, eto, oni su tvoje sluge i tvoj narod, koji
si izbavio svojom velikom moći i snažnom rukom Pnz 9 29
svojom. 11Ah, Gospode, neka uho tvoje bude paž-
ljivo na molitvu sluge tvoga, na molitvu slugu tvo-
jih, koji su spremni bojati se tvoga Imena. Smjerno
te molim, udijeli danas sreću sluzi svome i učini da
nađe milost pred ovim čovjekom.«
A ja bijah tada peharnik kraljev.

2 Mjeseca Nisana, dvadesete godine kraljeva-
nja Artakserksova[f], stajalo je vino pred kra-
ljem. Uzeh ga i ponudih kralju. Nikada pred njim[g]
nisam bio tužan. 2Tada mi kralj reče: »Što ti je
tužno lice? Nisi li možda bolestan? Nije drugo nego
je tuga u tvome srcu!« Ja se veoma uplaših 3i rekoh
kralju: »Neka uvijek živi kralj! Kako mi lice ne bi
bilo tužno kad je grad gdje su grobovi mojih otaca
razoren, a vrata mu ognjem spaljena?« 4Kralj me
upita: »Što, dakle, želiš?«
Zazvah Boga nebeskoga 5i odgovorih kralju:
»Ako je kralju po volji i ako ti je mio sluga tvoj,
pusti me da odem u Judeju, u grad grobova mojih
otaca, da ga obnovim.« 6Kralj me upita pred kralji-
com, koja je sjedila kraj njega: »Koliko bi trajao
tvoj put? Kada ćeš se vratiti?« Pošto sam utvrdio
vrijeme koje je odgovaralo kralju, pusti me da
odem.

a) Ovdje započinje Nehemijino sjećanje. Usp. Uvod, str. 422–3.
b) »dvadesete godine«; misli se kraljevanja kralja Artakserksa I. (465–424., usp. 2,1); tj. prosinca 446. pr. Kr.
c) Radi se o vjernom narodu, povratnicima iz sužanjstva, zabrinutima za sudbinu Jeruzalema.
d) Ideja za obnavljanjem jeruzalemskih zidina budi se u vrijeme sužanjstva (Iz 54,11–12), traje još i nakon njega (Iz 60,10–17); Zah 2,5s). Početni korak je učinjen vjerojatno za Kserksa (Ezr 4,6) i jasno izražen u vrijeme Artakserksa (Ezr 4,12–13.16). Pojavljuje se kao želja za autonomijom i time ugrožava prava koja je Samarija stekla za sebe. Samarija se stoga protivi obnovi i uspijeva kod perzijskih vlasti zaustaviti neposredan početak izgradnje (Ezr 4,23). Hanani zapravo aludira na ovu pozadinu.
e) Nehemijina molitva je nadahnuta teologijom Ponovljenog zakona.
f) Ožujak–travanj 445.
g) »pred njim«: TM (*lepanajv*); BJ ispravlja u *»lepanîm«* (»prije toga«).

[7]Još rekoh kralju: »Ako je kralju po volji, mogao
bih ponijeti pisma upraviteljima s onu stranu Ri-
jeke da me propuste do Judeje; [8]i pismo Asafu,
nadgledniku kraljeve šume, da mi dadne drva za
gradnju vrata na tvrđi Hrama, za gradski bedem i
za kuću u kojoj ću se nastaniti.«
I dade mi kralj, jer dobrostiva ruka Boga moga
bijaše nada mnom.
[9]I dođoh tako k upraviteljima s onu stranu Ri-
Ezr 8 22 jeke i dadoh im kraljeva pisma. A kralj posla sa
mnom časnike i konjanike.
[10]Kad to ču Sanbalat, Horonac, i sluga Tobija,
Amonac[a], bî im vrlo mrsko što je došao čovjek da
se zauzme za dobro Izraelaca.

Odluka o obnovi jeruzalemskog zida

[11]Stigavši u Jeruzalem, ostadoh ondje tri dana.
[12]Zatim ustah noću, u pratnji nekoliko ljudi, ni-
komu ne povjerivši što mi je Bog moj nadahnuo da
učinim za Jeruzalem; a nisam imao druge životinje
osim kljuseta na kojem sam jahao. [13]Iziđoh, dakle,
noću na Dolinska vrata i uputih se Zmajevskom
izvoru, a zatim prema Smetlišnim vratima: razgle-
dao sam jeruzalemski zid gdje je bio razoren[b] i
vrata koja su bila spaljena. [14]Nastavio sam put
prema Izvorskim vratima i Kraljevskom ribnjaku,
ali nisam našao prolaza za životinju na kojoj sam
jahao. [15]Uspeo sam se zato noću uz Potok, i dalje
razglédajući zid, i ponovo sam ušao na Dolinska
vrata[c]. Tako sam se vratio, [16]a da savjetnici nisu
primijetili kamo sam otišao i što sam učinio. Sve
do sada nisam ništa rekao Židovima: ni svećenici-
ma, ni velikašima, ni savjetnicima, ni drugima nad-
stojnicima.
[17]Tada im rekoh: »Vidite u kakvoj smo nevolji:
Jeruzalem je u ruševinama, a vrata mu spaljena.
Hajte, sagradimo jeruzalemski zid da više ne bu-
demo izloženi ruglu.« [18]I objasnih im kako je do-
brostiva ruka Boga moga bila nada mnom, a saop-
ćih im i riječi koje mi kralj bijaše rekao. »Ustani-
mo«, povikaše oni, »i gradimo!« I ukrijepiše im se
ruke na dobro djelo.
[19]Na te vijesti počeše nam se rugati Sanbalat,
Horonac, i sluga Tobija, Amonac, i Gešem[d], Ara-
pin. Prezirno su nam govorili: »Što radite ovdje?
Hoćete li se pobuniti protiv kralja?« [20]Ali im ja od-
govorih ovim riječima: »Nebeski će nam Bog dati
da uspijemo. Mi, sluge njegove, ustasmo da gradi-
mo. A vi nemate ni dijela, ni prava, ni spomena u
Jeruzalemu.«

Dragovoljni graditelji[e]

3 Tada usta veliki svećenik Elijašib sa svojom
braćom svećenicima te sagradiše Ovčja vrata.
Posvetiše ih[f], postaviše im krila i nastaviše graditi
sve do kule Meaha i do Hananelove kule. [2]Kraj Jr 31 38
njih su gradili Jerihonci, a do njih je gradio Zakur,
sin Imrijev. [3]Sinovi Hasnaini gradili su Riblja vrata, Ezr 2 35
stavili dovratke, utvrdili krila, stožere i prijevorni-
ce. [4]Kraj njih je popravljao Merimot, sin Urije,
sina Hakosova; a do njega je popravljao Mešulam,
sin Berekje, sina Mešezabelova; a do njega je po-
pravljao Sadok, sin Baanin. [5]Kraj njih su poprav-
ljali Tekoanci, ali su njihovi plemenitaši odbili da
prignu šiju na službu svojim gospodarima[g]. [6]Stara
vrata[h] popravljali su Jojada, sin Paseahov, i Mešu-
lam, sin Besodjin. Oni su stavili dovratke, učvrstili
krila, stožere i prijevornice. [7]A kraj njih obnav-
ljahu Melatja Gibeonjanin, Jadon Meronoćanin i
ljudi iz Gibeona i Mispe, podložnici[i] upravitelja s
onu stranu Rijeke. [8]A do njih je popravljao Uziel,
Harhajin sin, zlatar[j], a do njega je popravljao Ha-
nanija, jedan od pomastara: oni su utvrdili Jeruza-
lem sve do Širokog zida.

a) Sanbalat je inače poznat kao upravitelj Samarije, a Tobija je njemu podređeni Židov i upravitelj susjedne pokrajine Amona.
b) »Zid gdje je bio razoren«, prema grč.; TM: (*'ašer hem perûṣîm*): »oni (zidovi) su bili razrušeni«; BJ s konj.: »gdje su bile pukotine« (*hameporaṣîm*).
c) Usp. kartu u prilogu. Potok u r. 15 je Cedron.
d) Gešem ili Gašmu (6,6) kralj kedarskog arapskog saveza čije područje se protezalo južnije od Transjordana i Palestine.
e) Neh 3 je ustvari spis o gradnji hrama, koji potječe iz hramskog arhiva, upotpunjen Nehemijinim sjećanjem. Upoznaje nas s topografijom Jeruzalema (vidi kartu u prilogu), usp. 2 Sam 5,9+; 2 Kr 14,13+) i s političkim zemljopisom pokrajine koja je obuhvaćala pet glavnih mjesta: Jeruzalem, Bet-Kerem, Mispa, Bet-Sur, Keila (usp. kartu na kraju knjige).
f) »Posvetiše ih«: prema TM. BJ ispravlja prema rr. 3 i 6: »postaviše kostur« (tj. dovratnike i krila).
g) Nehemiji i njegovim drugovima.
h) »Stara vrata«: prema TM. BJ prevodi sa sir. »vrata nove četvrti«. – Nova četvrt je proširenje grada prema sjeveru (usp. 2 Kr 22,14; Sef 1,10–11). U 12,39 ova vrata se nazivaju »Efraimova vrata«.
i) Smisao izvornika je nesiguran.
j) »Harhajin sin, zlatar«: s TM. BJ ispravlja prema sir. i prevodi: »član zlatarske zadruge«.

9 Do njih je popravljao Refaja, sin Hurov, glavar
polovice jeruzalemskog okruga. 10 A do njega je po-
pravljao Jedaja, sin Harumafov, pred svojom ku-
ćom; a do njega je popravljao Hatuš, sin Hašabne-
jin. 11 Malkija, sin Harimov, i Hašub, sin Pahat-
Moabov, popravljali su dio sve do Pećne kule[a]. 12 A
do njih je popravljao Šalum, sin Halohešov, glavar
polovice okruga, on i njegovi sinovi[b]. 13 Dolinska
vrata popravljao je Hanum i stanovnici Zanoaha:
sagradili su ih, učvrstili krila, stožere i prijevornice
i postavili tisuću lakata zida do Smetlišnih vrata[c].
14 Smetlišna vrata popravljao je Malkija, sin Reka-
bov, glavar bethakeremskog okruga, sa svojim si-
novima[d]: učvrstili su krila, stožere i prijevornice.
15 Izvorska vrata popravljao je Šalum, sin Kol-
Hozeov, glavar nad mispanskim okrugom: sagradio
ih je, pokrio ih, utvrdio vratna krila, stožere i prije-
vornice. On je popravio i zid kod ribnjaka Šiloaha,
11 38 koji se proteže od Kraljevskog vrta do stepenica
što silaze iz Davidova grada[e]. 16 Za njim je poprav-
ljao Nehemija, sin Azbukov, glavar nad polovicom
2 35 betsurskog okruga, sve do nasuprot Davidovim
grobnicama i do umjetnog ribnjaka[f] i Vojarne[g].
17 Za njim su popravljali leviti: Rehum, sin Banijev;
a do njega je popravljao Hašabja, glavar nad polo-
vicom keilskog okruga, za svoje područje. 18 Do njih
su popravljala njihova braća: Bavaj, sin Henada-
dov, glavar nad polovicom keilskog kotara; 19 a do
njega Ezer, sin Ješuin, glavar Mispe, popravljao je
drugi dio, sučelice usponu prema Oružarnici na
uglu.
20 Za njim je popravljao Baruk, sin Zabajev, i po-
pravio je[h] drugi dio, od ugla do kućnih vrata veli-
kog svećenika Elijašiba. 21 Za njim je popravljao
Meremot, sin Urije, sina Hakosova, drugi dio: od
Elijašibova kućnog ulaza do kraja Elijašibove kuće.
22 Za njima su radili na popravcima svećenici koji
su živjeli u Okružju. 23 Za njima su pak popravljali
Benjamin i Hašub sučelice svojim kućama. Za
njima je popravljao Azarja, sin Ananijina sina
Maaseje, nasuprot svojoj kući. 24 Za njima je po-
pravljao Binuj, sin Henadadov, drugi dio – od
Azarjine kuće do ugla, do zidnog kruništa. 25 Palal,
sin Uzajev, popravljao je[i] nasuprot uglu i kuli koja
se uzdiže iznad Gornje kraljevske palače, a nalazi
se prema dvorištu Tamnice. Za njim je Pedaja, sin
Parošev, popravljao 26[j] sve do Vodenih vrata, u
smjeru istoka, i sve do pred Uzdignutu kulu. 27 Za
njima su popravljali Tekoanci drugi dio nasuprot
velikoj Uzdignutoj kuli, sve do Ofelskog zida.
28 Od Konjskih vrata popravljali su svećenici,
svaki nasuprot svojoj kući. 29 Za njima je Sadok, sin
Imerov, popravljao nasuprot svojoj kući. Za njim
je popravljao Šemaja, sin Šekanijin, čuvar Istočnih Ez 40 6
vrata. 30 Za njim[k] su Hananija, sin Šelemjin, i Ha-
nun, šesti sin Salafov, popravljali drugi dio. Za
njima je popravljao Mešulam, sin Berekjin, nasu-
prot svome stanu. 31 Za njim je Malkija, zlatar, po-
pravljao sve do prebivališta netinaca i trgovaca, na-
suprot Nadgledničkim vratima do Gornje dvorane
na zidnom kruništu. 32 A zlatari su i trgovci poprav-
ljali između Gornje dvorane na zidnom kruništu do
Ovčjih vrata.

Židovski se neprijatelji protive[l]

33 Kad je Sanbalat čuo da gradimo zid, razljutio 4
se. Bio je veoma srdit, ismijavao je Židove 34 i vikao
je pred svojom braćom i samarijanskom vojskom:
»Što poduzimaju ovi jadni Židovi? Kane li možda
popraviti, žrtvovati[m] i završiti sve u jedan dan? Zar
će iz hrpe praha dozvati u život spaljeno kamenje?«
35 Tobija, Amonac, koji je bio uz njega, reče:
»Neka samo grade! Ali popne li se lisica, srušit će
im kamene zidove.«
36 Čuj, o Bože naš, kako nas preziru! Navrni nji-
hove poruge na njihovu glavu. Predaj ih kao plijen
u zemlju ropstva. 37 Ne pokrivaj njihova bezakonja Jr 18 23
i grijeh njihov neka ne bude izbrisan pred licem
tvojim jer su se rugali graditeljima.

a) »ili kule na uglu« (usp. 2 Ljet 26,9). Grč. ima: »do kule«, a hebr.: »i s kulom«.
b) »njegovi sinovi«: konj. TM ima: »njegove kćeri«.
c) »Smetlišna vrata«: qeré i grč.; ketib: »vrata sirevâ«. Kasnije su nazvana vrata Esena.
d) »sa svojim sinovima«: s grč. rkpp., hebr.: »on ih sagradi«.
e) Prvotni položaj Jeruzalema, Davidova grada, bio je na brežuljku Ofel u području južno od kompleksa »Hram-kraljevski dvor« (usp. 2 Sam 5,9+). Stepenište o kojem je riječ, pronađeno je uklesano u stijeni.
f) Radi se o starom sabiralištu u koje je voda iz Gihona dolazila prirodnim putem. Kralj Ezekija ga je zatrpao kad je prokopao tunel kojim je voda dolazila u ribnjak Siloe (2 Kr 20,20+).
g) To je bila vojarnica stare osobne kraljevske straže (2 Sam 16,6; 23,8).
h) Hebr. ima ispred »popravio«, »oduševljeno«. Grč. smatra riječ ditografijom i ispušta.
i) Na kraju r. dodaje se još jednom glagol »popravljati«, TM ima na ovom mjestu samo osobno ime.
j) TM ima na početku r.: »Netinci su stanovali na Ofelu«. Smatra se glosom na temelju 11,21. Ista bi bolje odgovarala r. 27.
k) »Za njim« prema qeré i prijevodima; ketib ima kao i u r. 31: »poslije mene«.
l) Ovdje dolaze do izražaja nadasve vanjske okolnosti s kojima se Nehemija susreo. Nakon prijetnji i podrugivanja (2,19–20; 3,33–35), Sanbalat i njegovi saveznici prijete da će napasti izravno (Neh 4), zato i spremaju spletke (Neh 6).
m) Završne riječi r. su nesigurne.

38Tako smo gradili zid, koji je uskoro bio završen
do pola visine. Narod je imao oduševljenja za rad.

4 Kad su Sanbalat, Tobija, Arapi, Amonci i
Ašdođani čuli da napreduje popravljanje je-
ruzalemskih zidova – jer su se počele zatvarati pu-
kotine – veoma se raž̌estiše. 2Zakleše se svi zajedno
da će napasti Jeruzalem i da će nas smesti.
3Mi smo tada zazvali Boga našega i postavljali
smo dnevnu i noćnu stražu da bismo zaštitili grad[a].
4A Židovi govorahu: »Snage su nosačima klonule,
a ruševina je mnogo: nećemo nikada stići sagraditi
zida!« 5A naši neprijatelji rekoše: »Uvući ćemo se
među njih prije nego što doznaju i opaze nas: tada
ćemo ih poubijati i tako osujetiti pothvat!« 6A kad
bi došli Židovi koji žive kraj njih, po deset bi nas
puta upozoravali: »Idu protiv vas iz svih mjesta u
kojima stanuju[b]!«
7Postavili smo se[c] u nizinama, iza zida i na gole-
tima; rasporedio sam narod po rodovima, s mačevi-
ma, kopljima i lukovima. 8Kad sam vidio kako se
boje[d], ustao sam i objavio velikašima, odličnicima
i ostalom narodu ovo: »Ne bojte se ovih ljudi! Mi-
slite na Gospoda, velikoga i strašnoga, i borite se
za svoju braću, za sinove i kćeri svoje, za žene i
kuće svoje!«
9Kad su naši neprijatelji čuli da smo obaviješteni
i da je Bog osujetio njihovu osnovu[e], mogli smo se
vratiti k zidu, svaki svome poslu.
10Ali je od toga dana samo polovica mojih mo-
maka obavljala posao, a ostali su držali koplja, šti-
tove, lukove i oklope, a glavari stajali[f] iza doma
Judina, 11koji je gradio zid. I nosači tereta držali su
oružje[g]: jednom je rukom svaki radio svoj posao, a
u drugoj mu bilo oružje. 12Svaki je od graditelja,
dok je radio, nosio mač pripasan uz bok. Trubač je
stajao kraj mene. 13Rekao sam velikašima, odlični-
cima i ostalom narodu: »Posao je velik i zamašan,
a mi se rasuli po zidu, daleko jedni od drugih:
14skupite se oko nas na mjesto gdje čujete glas tru-
be, a Bog naš borit će se za nas.« 15Tako smo obav-
ljali posao od rane zore do prvih zvijezda. Polovica
je bila naoružana kopljima[h]. 16U to sam vrijeme još
rekao narodu: »Svaki sa svojim slugom neka noći
u Jeruzalemu: po redu ćemo noću stražariti, a da-
nju raditi.« 17Ni ja, ni moja braća, ni moji momci,
ni stražari koji su me pratili nismo skidali svojih
haljina, svatko je držao pri ruci[i] svoje oružje.

Društvene poteškoće za Nehemije –
Obrana njegove uprave

5 Velika se vika digla među ljudima i ženama Jr 34 8-22
protiv njihove braće Židova. 2Jedni su govori-
li: »Zalažemo svoje sinove i kćeri da bismo mogli
nabaviti pšenice te jesti i živjeti.« 3Drugi su govori-
li: »Zalažemo[j] svoja polja, vinograde svoje i kuće
svoje da bismo mogli nabaviti pšenice za vrijeme
gladi.« 4Drugi su opet govorili: »Moramo uzaimati
novac na polja svoja i vinograde da bismo mogli
isplatiti kraljeve namete. 5Tijelo je naše kao tijelo
braće naše, sinovi su naši kao i njihovi, a mi mo-
ramo predavati u ropstvo svoje sinove i kćeri; Izl 21
među našim kćerima neke su već robinje! A mi ne Lev 25
možemo ništa jer polja naša i vinograde drže dru-
gi[k].«
6Razljutio sam se veoma kad sam čuo njihovu
viku i te riječi. 7Pošto sam u sebi promislio, preko-
rio sam velikaše i odličnike riječima: »Vi namećete
teret[l] svojoj braći!« I sazvao sam protiv njih velik
zbor. 8I rekao sam: »Mi smo, koliko smo mogli,
otkupili svoju židovsku braću koja bijahu prodana
poganima. A sada vi prodajete svoju braću da bi-
smo ih otkupili[m]!« Svi su šutjeli i nitko nije odgovo-
rio. 9Nastavio sam: »Nije dobro to što činite. Ne
treba li da hodite u strahu Boga našega da se tako
uklonimo ruglu neprijateljskih naroda? 10I ja, i
moja braća, i moji momci davali smo im novaca i
žita. Ali smo im dug oprostili. 11Vratite im i vi još
danas njihova polja, vinograde, maslinike i kuće

a) »da bismo zaštitili grad«: dosl. po ispravku *'alêah*: »za njega«. TM: *'alêhem* (»protiv njih«).
b) »u kojima stanuju«: ispravak TM (»*tašûbû*« – »vratit će se«) u *ješebû*.
c) »postavili smo se«: s grčkim rkpp. TM: »postavio sam se«.
d) »kako se boje« dodano prema smislu cijeloga retka.
e) BJ dodaje ovdje: »povukoše se«.
f) »a glavari stajali«: prema TM. BJ ispušta »glavari«.
g) »držali su oružje«: BJ prema grč. TM: »nosili su«.
h) Prema TM. BJ smatra rečenicu dodatkom (usp. r. 10).
i) »držao pri ruci«: konj. *bîmînô* (uz svoju desnu). TM: *ḥammajim* (»voda«).
j) »Zalažemo«: *'orebîm*, konj. TM: *rabbîm* (»mi smo brojni).
k) Razlog ove krize nije bio samo zbog radova na obnovi zidina. Zlo se inače već bilo udomaćilo u Izraelu (usp. 2 Kr 4,1; Am 2,6; 8,6; Iz 50,1).
l) »teret«, hebr. *massa'*, konj. TM: *mašša'* (»lihvarska kamata«).
m) Tako i BJ prema Vg. TM: »da nam oni opet budu prodani«.

njihove i oprostite im postotak u novcu[a], u žitu, u
vinu, u ulju, što ste im ga nametnuli[b].«
12A oni odgovoriše: »Vratit ćemo; nećemo od
njih ništa tražiti. Učinit ćemo kako si rekao.« Tada
pozvah svećenike i naredih neka se zakunu da će
1+ učiniti kako su obećali. 13Zatim istresoh skute svoje
odjeće govoreći: »Neka Bog ovako istrese iz vla-
stite kuće i imanja svakog čovjeka koji se ne bude
držao ovog obećanja! Tako bio istresen i ispraž-
njen!« A sav zbor odgovori »Amen!« hvaleći Ja-
hvu. I narod je učinio prema ovom dogovoru.
14cI od dana kad mi je kralj[d] naredio da budem
8-22 upravitelj u zemlji Judinoj, od dvadesete do tride-
set i druge godine kraljevanja Artakserksa, za dva-
naest godina ja i moja braća nismo nikada jeli upra-
viteljskog kruha[e]. 15Ali prijašnji upravitelji, moji
prethodnici[f], ugnjetavahu narod: svakoga su dana[g]
od njega uzimali četrdeset šekela srebra za kruh; i
njihove su sluge ugnjetavale narod. A ja nisam ni-
kada tako činio, zbog straha Božjega. 16Čak sam se
jednako držao posla oko zida i nisam kupio ni
jedne njive! Svi su moji momci bili ondje okupljeni
7 na poslu.
5 39 17Za mojim su stolom jeli Židovi[h] i odličnici, njih
stotinu i pedeset na broju, osim onih koji su k
nama dolazili iz okolnih naroda. 18Svakoga se dana
o mom trošku pripremalo jedno goveče, šest bira-
nih ovaca i peradi; svakih deset dana donosilo se
obilje vina[i] za sve. A opet nisam nikada tražio
upraviteljskog poreza na kruh, jer je narod već bio
teško opterećen.
19Spomeni se, Bože moj, za moje dobro svega
što sam učinio ovome narodu!

**Spletke Nehemijinih neprijatelja –
Svršetak zida[j]**

6 Kad su Sanbalat, Tobija, Gešem Arapin i
ostali naši neprijatelji dočuli da sam obnovio
zid i da nije u njemu ostalo pukotine – do toga
vremena nisam zapravo bio namjestio krila na vra-
tima – 2poručiše mi Sanbalat i Gešem: »Dođi da se
sastanemo u Kefiri, u Dolini ononskoj.« Ali su mi
oni zlo mislili. 3Zato sam im poslao glasnike s ovim
odgovorom: »Zauzet sam velikim poslom i ne
mogu sići: posao bi zastao kad bih ga ostavio da
dođem k vama!«
4Četiri su mi puta slali isti poziv i ja sam im od-
vraćao isti odgovor. 5Tada, peti put, s istom naka-
nom, posla mi Sanbalat svoga slugu s otvorenim
pismom. 6U njemu je pisalo: »Čuje se u narodima
– a Gašmu[k] potvrđuje – da se ti i Židovi spremate
na bunu; zato da i gradiš zid i da želiš postati njiho-
vim kraljem[l], kako vele. 7I da si postavio proroke[m]
da proglase tvoj uspjeh u Jeruzalemu i da kažu:
Judeja ima kralja! Sada će ti glasovi stići kralju do
ušiju: zato dođi da se posavjetujemo.«
8Ali sam mu ja odgovorio: »Ništa nije tako kao
što tvrdiš; sve je to samo izmišljotina tvoga srca.«
9Jer su nas oni htjeli uplašiti govoreći: »Klonut će
im ruke od posla i neće ga završiti nikada.« A ja
sam, naprotiv, ukrijepio[n] ruke svoje!
10Pošao sam Šemaji, sinu Delaje, sina Mehetabe-
lova, koji se bijaše zatvorio[o] u svojoj kući. On mi
objavi:

»Nađimo se u Domu Božjemu,
usred Hekala,
i zatvorimo vrata Hekala
jer će doći da te ubiju.
Jest, još noćas doći će
da te ubiju!«

11A ja odgovorih: »Zar da bježi čovjek kao što
sam ja? Koji čovjek, meni sličan, može ući u Hekal
i ostati živ[p]? Ne, ja ne idem.« 12I tada razabrah:
nije ga poslao Bog, nego mi je objavio proroštvo,

a) »postotak u novcu«: *me'at* (»stoti dio«). BJ ispr. TM u *maššа't* (»dug«).
b) Nehemija je ovdje (kao Jer 34,8–22) nadahnut idejom Pnz 15. No, oprost dugova ovdje nema veze s oprostom godine subotnog počinka, Lev 25,1+.
c) Ovaj ulomak (rr. 14–19) se povezuje s r. 10 i iznosi dokaze o Nehemijinoj velikodušnosti.
d) »kralj«: prema Vg. TM ima »on«.
e) Doprinosi koji su se davali za uzdržavanje upravitelja (rr. 15 i 18).
f) Misli se na upravitelje Samarije, glavnog središta istoimene pokrajine, koji su upravljali i Judejom – a ne judejske glavare.
g) »svakog dana«: tako Vg. TM: »i zatim vino«.
h) »Židovi« s TM. BJ sa sir. »veliki«.
i) Misli se i na različite vrste vina, »donosilo se« konj. 2 hebr. rkpp. imaju: »mjehovi vina«.
j) 6. poglavlje se nastavlja na radnju 4. pogl.
k) Gašmu ili Gešem (r. 1); usp. bilješku za 2,19.
l) Neki su ustvari gajili nadu da će Nehemija postati kralj. Usp. slučaj Zerubabela (Zah 6,9–15). BJ prema grč. ispušta na kraju r. »kako vele«.
m) Hagaj i Zaharija su podržavali Zerubabela.
n) »A ja sam ... ukrijepio«, prema varijantama. TM: »ukrepljuje«.
o) »koji se bijaše zatvorio« ili »bio zatočen« ili »pritvoren« ili pak, obuzet ekstazom«? Vjerojatno prorok nije mogao izići pa je stoga sebi pozvao upravitelja da mu objavi proročanstvo.
p) Cijeli događaj je nejasan. Vjerojatno preuređen od redaktora. Šemaja je izgleda savjetovao Nehemiji da iskoristi zaštitu koju pruža oltar hramskog predvorja (usp. 1 Kr 1,50ss; 2,28s), a koja će kasnije biti protegnuta na cijeli Hram (Ps 27,5?; 1 Mak 10,43). Budući da je jasno da se radi o »unutrašnjosti svetišta« kamo jedan laik nije smio ući, može se zaključiti, da on Nehemiju nagovara na teški prekršaj (rr. 11 i 13; usp. Br 18,7).

jer su ga Tobija i Sanbalat[a] podmitili, [13b]da bih,
uplašen, učinio onako te sagriješio. To bi im poslu-
žilo da me ozloglase i da mi se rugaju! [14]Sjeti se,
Bože moj, Tobije i Sanbalata prema ovim njihovim
Jr 23 9-40 djelima, a i proročice Noadje i ostalih proroka što
Zah 13 2s me htjedoše uplašiti.
[15]Zid je završen dvadeset i petog Elula[c], za pede-
set i dva dana. [16]A kad su čuli svi naši neprijatelji
Ps 118 22-23 i vidjeli svi pogani oko nas, bilo je to čudo u očima
Ps 127 1 njihovim[d], jer su shvatili da je Bog naš učinio to
djelo.
[17]A onih dana mnogi su židovski velikaši često
slali svoja pisma Tobiji i mnoga su primali od Tobi-
je. [18]Jer u Judeji bijahu mnogi s njime zakletvom
povezani: tȁ bio je u rodu sa Šekanijom, sinom
Arahovim, i sinom njegovim Johananom, koji je
uzeo za ženu kćer Mešulama, sina Berekjina. [19]I
veličali su preda mnom njegova djela, a njemu pre-
nosili moje riječi. Zato je Tobija i slao pisma da
me uplaši.

7 A kad je zid bio sagrađen i kad sam namje-
stio vratna krila, postavljeni su čuvari na vra-
tima i pjevači i leviti[e]. [2]Upravu sam Jeruzalema po-
vjerio Hananiju, svome bratu, i Hananiji, zapo-
vjedniku tvrđave, jer je ovaj bio čovjek povjerenja
i bojao se Boga kao malo tko. [3]Rekao sam im: »Je-
ruzalemska vrata neka se ne otvaraju dok sunce ne
ogrije; a dok ono bude još visoko[f], neka ih zatvore
i prebace prijevornice. Treba postaviti straže uzete
između žitelja jeruzalemskih: svakoga na njegovo
mjesto, svakoga nasuprot njegovoj kući.«

Jeruzalem ponovo naseljen[g]

[4]Grad je bio prostran i velik, ali je u njemu bilo
malo stanovnika jer nije bilo sagrađenih kuća[h]. [5]A
Bog me moj nadahnuo te sam skupio velikaše, od-
ličnike i narod da se unesu u rodovnike. Tada sam
našao rodovnik onih koji su se prije vratili. U
njemu nađoh zapisano:

||Ezr 2 1-70

Popis prvih Sionista[i]

[6]Evo ljudi iz pokrajine koji su došli iz sužanjstva
u koje ih bijaše odveo Nabukodonozor, babilonski
kralj. Vratili su se u Jeruzalem i Judeju, svaki u
svoj grad. [7]Došli su sa Zerubabelom, Ješuom, Ne-
hemijom, Azarjom, Raamjom, Nahamanijem,
Mordokajem, Bilšanom, Misperetom, Bigvajem,
Nehumom, Baanom.
Broj ljudi naroda Izraelova: [8]Paroševih sinova:
dvije tisuće stotinu sedamdeset i dva; [9]sinova Šefa-
tjinih: tri stotine sedamdeset i dva; [10]Arahovih si-
nova: šest stotina pedeset i dva! [11]Pahat-Moabovih
sinova, to jest Ješuinih i Joabovih sinova: dvije ti-
suće osam stotina i osamnaest; [12]sinova Elamovih:
tisuću dvjesta pedeset i četiri; [13]Zatuovih sinova:
osam stotina četrdeset i pet; [14]sinova Zakajevih: se-
dam stotina i šezdeset; [15]Binujevih sinova: šest sto-
tina četrdeset i osam; [16]sinova Bebajevih: šest sto-
tina dvadeset i osam; [17]Azgadovih sinova: dvije ti-
suće tri stotine dvadeset i dva; [18]sinova Adonika-
movih: šest stotina šezdeset i sedam; [19]Bigvajevih
sinova: dvije tisuće šezdeset i sedam; [20]sinova Adi-
novih: šest stotina pedeset i pet; [21]Aterovih sinova,
to jest od Ezekije: devedeset i osam; [22]sinova Hašu-
movih: trista dvadeset i osam; [23]Besajevih sinova:
trista dvadeset i četiri; [24]sinova Harifovih: stotinu i
dvanaest; [25]Gibeonovih sinova: devedeset i pet;
[26]ljudi iz Betlehema i Netofe: stotinu osamdeset i
osam; [27]ljudi iz Anatota: stotinu dvadeset i osam;
[28]ljudi iz Bet Azmaveta: četrdeset i dva; [29]ljudi iz
Kirjat Jearima, Kefire i Beerota: sedam stotina čet-
rdeset i tri; [30]ljudi iz Rame i Gabe: šest stotina dva-
deset i jedan; [31]ljudi iz Mikmasa: stotinu dvadeset
i dva; [32]ljudi iz Betela i Aja: stotinu dvadeset i tri;
[33]ljudi iz Neba: pedeset i dva; [34]sinova drugoga Ela-
ma: tisuću dvjesta pedeset i četiri; [35]Harimovih si-
nova: trista dvadeset; [36]ljudi iz Jerihona: trista čet-
rdeset i pet; [37]ljudi iz Loda, Hadida i Onona: se-
dam stotina dvadeset i jedan; [38]sinova Senajinih: tri
tisuće devet stotina i trideset.
[39]Svećenika: sinova Jedajinih, to jest iz kuće Je-
šuine: devet stotina sedamdeset i tri; [40]Imerovih si-
nova: tisuću pedeset i dva; [41]sinova Fašhurovih: ti-
suću dvjesta četrdeset i sedam; [42]Harimovih sinova:
tisuću i sedamnaest.
[43]Levita: Ješuinih sinova, to jest Kadmielovih i
Hodvinih: sedamdeset i četiri.
[44]Pjevača: Asafovih sinova: stotinu četrdeset i
osam.

a) Prema TM. BJ smatra »i Sanbalata« dodatkom. Isto i u r. 14.
b) Ispušteno, kao dodatak, iz TM s BJ: »Bio je potplaćen«.
c) Početak listopada 445. pr. Kr.
d) TM dosl.: »Prestrašili su se svi pogani oko nas i padoše *(vajjippelû)* veoma u njihovim očima«. Naš prijevod, kao i BJ imaju: »... i vidjeli svi pogani oko nas, bilo je to čudo (*vajjippale'* konj.) u očima njihovim.«
e) »pjevači i leviti«: Ovaj dodatak izjednačuje čuvare gradskih vrata s vratarima Hrama. Iza čuvara se i inače redovito spominju leviti i pjevači (usp. rr. 43–45).
f) »dok ono bude još visoko«: Akvila i sir. TM: »i dok oni (čuvari) budu stajali«.
g) Pojačano naseljavanje Jeruzalema koje vrši Nehemija (7,4–72a; 11,1–2.20.25a) slično je pothvatima u grčkom svijetu. Sinekija (*synoikismos*: »sustanarstvo«) označuje, kako okupljanje više raspršenih naselja u jedno, tako i uvođenje jedinstvene političke i bogoslužne uprave jednog kraja.
h) Tako TM. Kuća, označuje ovdje dom, obitelj (usp. Pnz 25,9). BJ prevodi suglasno tumačenju.
i) Ovaj propis je paralelan onome kod Ezr 2 (usp. 2,1+).

45 Vratara: sinova Šalumovih, sinova Aterovih, sinova Talmonovih, sinova Akubovih, Hatitinih sinova, sinova Šobajevih: stotinu trideset i osam.

46 Netinaca: sinova Sihinih, sinova Hasufinih, sinova Tabaotovih, 47 sinova Kerosovih, sinova Sijajevih, sinova Fadonovih, 48 sinova Lebaninih, sinova Hagabinih, sinova Šalmajevih, 49 sinova Hananovih, sinova Gidelovih, sinova Gaharovih, 50 sinova Reajinih, sinova Resinovih, sinova Nekodinih, 51 sinova Gazamovih, sinova Uzinih, sinova Fasealovih, 52 sinova Besajevih, sinova Merinimovih, sinova Nefišesimovih, 53 sinova Bakbukovih, sinova Hakufinih, sinova Harhurovih, 54 sinova Bashtovih, sinova Mehidinih, sinova Haršinih, 55 sinova Barkošovih, sinova Sisrinih, sinova Tamahovih, 56 sinova Nasijahovih, sinova Hatifinih.

57 Sinova Salomonovih slugu: sinova Sotajevih, sinova Soferetovih, sinova Feridinih, 58 sinova Jaalinih, sinova Darkonovih, sinova Gidelovih, 59 sinova Šefatjinih, sinova Hatilovih, sinova Pokeret-Sebajinih, sinova Amonovih. 60 Svega netinaca i sinova Salomonovih slugu tri stotine devedeset i dva.

61 Slijedeći ljudi koji su došli iz Tel Melaha, Tel Harše, Keruba, Adona i Imera nisu mogli dokazati da su njihove obitelji i njihov rod izraelskog podrijetla: 62 sinovi Delajini, sinovi Tobijini, sinovi Nekodini: šest stotina četrdeset i dva. 63 A od svećenika: sinovi Hobajini, sinovi Hakosovi, sinovi Barzilaja – onoga koji se oženio jednom od kćeri Barzilaja Gileađanina te uzeo njegovo ime. 64 Ovi su ljudi tražili svoj zapis u rodovnicima, ali ga nisu mogli naći: bili su isključeni iz svećeništva 65 i namjesnik im zabrani blagovati od svetinja sve dok se ne pojavi svećenik za Urim i Tumim.

66 Ukupno je na zboru bilo četrdeset i dvije tisuće tri stotine i šezdeset osoba, 67 ne računajući njihove sluge i sluškinje, kojih bijaše sedam tisuća tri stotine trideset i sedam. Bilo je i dvije stotine četrdeset i pet pjevača i pjevačica, 68 četiri stotine trideset i pet deva i šest tisuća sedam stotina i dvadeset magaraca.

69 Pojedini glavari obitelji dadoše priloge za gradnju. Namjesnik je položio u riznicu tisuću drahmi zlata, pedeset vrčeva, trideset svećeničkih haljina[a]. 70 Neki su od glavara obitelji dali u poslovnu riznicu dvadeset tisuća drahmi zlata i dvije tisuće dvije stotine mina srebra. 71 A darova ostalog puka bilo je do dvadeset tisuća drahmi zlata, dvije tisuće mina srebra i šezdeset i sedam svećeničkih haljina.

72b Svećenici, leviti, vratari, pjevači, netinci i sav Izrael naseliše se svaki u svoj grad. A kada se približio sedmi mjesec, već su sinovi Izraelovi bili u svojim gradovima.

Nastanak židovstva – Ezra čita Zakon – Blagdan sjenicâ[c]

8 Tada se skupi sav narod kao jedan čovjek na Ezr 3 1
trg koji je pred Vodenim vratima[d]. Rekoše
književniku Ezri da donese knjigu Mojsijeva zakona što ga je Jahve dao Izraelu[e]. 2 I prvoga dana sedmoga mjeseca[f] svećenik Ezra donese Zakon pred zbor ljudi, žena i sviju koji su bili sposobni da ga razumiju. 3 Na trgu koji je pred Vodenim vratima počeo je čitati knjigu, od ranoga jutra do podneva, pred ljudima, ženama i pred onima koji su bili zreli. Sav je narod pozorno slušao knjigu Zakona.

4 Književnik Ezra stajaše na drvenu besjedištu koje su podigli za tu zgodu. Kraj njega stajahu: s desne strane Matitja, Šema, Anaja, Urija, Hilkija i Maaseja, a s lijeve strane Pedaja, Mišael, Malkija, Hašum, Hašbadana, Zaharija i Mešulam[g]. 5 Ezra je otvorio knjigu naočigled svemu narodu – jer je bio poviše od svega naroda – a kad ju je otvorio, sav narod ustade. 6 Tada Ezra blagoslovi Jahvu, Boga velikoga, a sav narod, podignutih ruku, odgovori: »Amen! Amen!« Zatim su kleknuli i poklonili se pred Jahvom, licem do zemlje. 7 A leviti[h] Ješua, Bani, Šerebja, Jamin, Akub, Šabtaj, Hodija, Maaseja, Kelita, Azarja, Jozabad, Hanan i Pelaja objašnjavahu Zakon narodu, a narod stajaše na svome mjestu. 8 I čitahu[i] iz knjige Božjeg zakona po odlom- Ezr 7 6+
cima i razlagahu smisao da narod može razumjeti što se čita.

9 Potom namjesnik Nehemija[j], i svećenik i književnik Ezra, i leviti koji poučavahu narod rekoše svemu narodu: »Ovo je dan posvećen Jahvi, Bogu vašemu! Ne tugujte, ne plačite!« Jer sav narod plakaše slušajući riječi Zakona. 10 I još im reče Nehemija: »Pođite i jedite masna jela, i pijte slatko, i pošaljite dio onima koji nemaju ništa pripremljeno,

a) »trideset svećeničkih haljina (i 500 mina srebra)«. S ispravkom prema rr. 70–71 tekst bi najvjerojatnije trebalo pročitati kao gore. TM: »530 svećeničkih haljina«. BJ kao i naš tekst prema grč.: »trideset svećeničkih haljina«.
b) 7,72 – 8,1 je paralelan tekst s Ezr 2,70 – 3,1. Prema paralelnom tekstu je popravljen iskvareni tekst r. 72.
c) Po smislu i vremenski Neh 8 je nastavak Ezr 8,36. Ezra se vratio iz Babilona da bi objavio Zakon (Ezr 7,25–26). Ljetopisac ovdje koristi Ezrin izvještaj.
d) Trg se nalazio jugoistočno od hrama, u neposvećenom prostoru.
e) Riječ je o Petoknjižju u tadašnjem stanju.
f) Prije sužanjstva je svečanošću sedmoga mjeseca (rujan-listopad) započimala nova godina (Izl 23,16; 34,22; Lev 23,24s; Br 29,1).
g) Radi se o uglednim laicima.
h) BJ s 3 Ezr 9,48 i Vg: »koji su bili leviti«. TM: »i leviti«. Redak dodaje ljetopisac da bi naglasio važnu ulogu koju oni dobivaju u bogoslužju, a koju prije nisu imali.
i) Tako TM. BJ prema grč. (usp. r. 3): »Ezra čitaše«.
j) 3 Ezr ispušta »Nehemija«; LXX nema »namjesnik«. Napomena potječe od redaktora.

jer ovo je dan posvećen našem Gospodu. Ne žalo-
stite se: radost Jahvina vaša je jakost.« [11]I leviti
umirivahu sav narod govoreći: »Umirite se: ovaj je
dan svet. Ne tugujte!« [12]I ode sav narod da jede i
pije, i da šalje obroke, i da slavi veliko slavlje: jer
su shvatili riječi koje su im objavljene.
[13]Drugog dana skupiše se glavari obitelji svega
naroda, svećenici i leviti oko književnika Ezre da
prouče riječi Zakona. [14]I nađoše napisano u Za-
konu što ga je Jahve naredio preko sluge Mojsija:
Lev 23 33-36, »Sinovi Izraelovi neka borave pod sjenicama za
39-43 svečanosti u sedmom mjesecu[a].« [15]Čim su čuli, pro-
Izl 23 14+ glasiše u svim svojim gradovima i u Jeruzalemu:
»Idite u goru i donesite granja maslinova i granja
divlje masline, mirtovih i palmovih grana i granja
ostaloga lisnatog drveća da načinimo sjenice, kako
je propisano.« [16]I ode narod i donese granja i nači-
niše sjenice, svaki na svom krovu i svojim dvorišti-
ma, u predvorjima Doma Božjega, na trgu kod Vo-
denih vrata i na onom kod Efrajimovih vrata. [17]Sav
zbor onih koji su se vratili iz sužanjstva načini sje-
nice i boravili su u njima – Izraelci nisu toga činili
od vremena Jošue, sina Nunova, sve do toga dana[b].
I bila je veoma velika radost.
[18]Ezra je čitao knjigu Zakona Božjeg svakog da-
na, od prvoga do posljednjega. Sedam se dana
svetkovao blagdan, a osmoga je dana bio svečani
zbor, kako je propisano.

Pokorničko bogoslužje[c]

9 Dvadeset i četvrtoga dana toga mjeseca sku-
piše se Izraelci na post, u pokorničkim vre-
Ezr 9 1-2+ ćama i posuti prašinom[d]. [2]Rod se Izraelov odvojio
Ezr 10 11 od svih tuđinaca: pristupili su i ispovijedali svoje
grijehe i bezakonja svojih otaca. [3]Stajali su, svatko
na svome mjestu, i čitali knjigu Zakona Jahve,
Boga svoga, četvrtinu dana; za druge su četvrtine
ispovijedali svoje grijehe i klanjali se Jahvi, Bogu
svome[e]. [4]A Ješua, Bani[f], Kadmiel, Šebanija, Buni,
Šerebja, Bani i Kenani, popevši se na poviše mje-
sto za levite, vapili su snažnim glasom Jahvi, Bogu
svome. [5]I govorahu leviti Ješua, Kadmiel, Bani,
Hašabneja, Šerebja, Hodija, Šebanija i Petahja:

»Ustanite, blagoslivljajte Jahvu, Boga našega[g]!
Blagoslovljen da si, Jahve, Bože naš[h], Ps 78+
odvijeka dovijeka!
I neka je blagoslovljeno tvoje Ime slavno, Dn 3 52
iznad svakog blagoslova i hvale uzvišeno.
[6]Ti si, Jahve, Jedini! Pnz 6 4
Ti si stvorio nebo,
i nebesa nad nebesima,
i vojsku njihovu,
zemlju i sve što je na njoj,
mora i što je u njima.
Ti sve to oživljavaš,
i vojske se nebeske tebi klanjaju.
[7]Ti si, Jahve, Bog,
koji si Abrama izabrao, Post 12
iz Ura kaldejskoga njega izveo
i dao mu ime Abraham. Post 17
[8]Vjerno si srce njegovo pred sobom našao
i Savez s njim sklopio Post 15
da ćeš mu dati zemlju kanaansku,
i hetitsku i amorejsku,
i perižansku, jebusejsku i girgašansku,
njemu i potomstvu njegovu.
I svoja si obećanja ispunio,
jer si pravedan.
[9]Nevolju si otaca naših u Egiptu vidio, Izl 2 23
i vapaj si njihov čuo kraj Mora crvenoga.
[10]Znacima si se i čudesima oborio na faraona Izl 7-12
i na sve sluge njegove,
i na sav narod zemlje njegove;
jer znao si kolika je bila
protiv njih drskost njihova.
Sebi si ime stekao koje do danas traje.
[11]More si pred njima razdvojio: Izl 14
prešli su usred mora po suhu.
U dubine si utopio progonitelje njihove Izl 15
kao kamen među vode silovite.
[12]Stupom oblaka danju si ih vodio, Izl 13
a noću si stupom ognjenim
svijetlio im po putu
kojim su hodili.
[13]Na goru si Sinajsku sišao Izl 19
i s neba im govorio;

a) I prema Lev 23,33–36.39–43 Blagdan sjenicâ je u sedmom mjesecu; on traje osam dana. Razlika je ipak u tome što se u Lev 23,40 granje drveća nosi u procesiji, dok se prema Neh 8,15 od njega prave sjenice. Prema Lev 23,27.34.39 i Br 29,12–38, svečanost započinje petnaesti dan sedmoga mjeseca. Naš izvještaj ne spominje Dan pomirenja (Lev 16) koji se slavio desetoga dana sedmoga mjeseca (Lev 23,27). Vjerojatno se slavio između Ezrina čitanja Zakona i Blagdana sjenicâ.
b) Usp. 2 Kr 23,22; 2 Ljet 35,18. Razlog povratka starim predajama nije izražen u tekstu. No misli se na podizanje sjenicâ, prema čemu je blagdan dobio ime u Pnz 16,13 (usp. Ezr 3,4).
c) Radi se o pokori za grijeh mješovitih ženidbi. Kazivanje se nastavlja na Ezr 10,44; ali samo rr. 1–2 pripadaju Ezrinom sjećanju.
d) Pokorničko bogoslužje (usp. Jl 1 – 2) sadrži jednu pjevanu tužaljku (usp. Ps 74; 79; 83: ovdje rr. 5b–37).
e) Redak je kasniji dodatak nadahnut na 8,3–6. Ovu skupštinu ljetopisac ovdje opisuje kao zajednicu svojih suvremenika okupljenih na pokorničko bogoslužje.
f) Kao i u TM. BJ: Binui (usp. 10,10; 12,8.24).
g) Po ljetopiscu, leviti pozivaju narod na molitvu i na recitiranje psalma koji slijedi, a koji zasigurno potječe iz liturgije njegova vremena. Psalam je pun biblijskih sjećanja i vrlo sliči Sir 36,1–17.
h) Nakon poduzetih ispravaka stih zvuči kao gore.

z 4 5-8 i dao si im
pravedne naredbe,
čvrste zakone,
zapovijedi izvrsne i uredbe.
14 Ti si im objavio
20 8+ svoju svetu subotu,
zapovijedi, naredbe[a] i Zakon si im propisao
po glasu sluge svoga Mojsija.
16 1+ 15 S neba si ih hranio kruhom za njihove gladi,
17 1+ za njihovu si žeđ iz stijene vodu izveo.
Ti si im zapovjedio da pođu
zaposjesti zemlju
za koju si se zakleo
da ćeš im dati.
16 Ali se oni i oci naši uzjoguniše,
14 1-4 vratove ukrutiše
i zapovijedi tvojih nisu slušali.
17 Poslušnost su odbili,
zaboravili čudesa
što si ih za njih učinio;
ukrutili su vratove, a u glavu uvrtjeli
da u ropstvo se svoje vrate, u Egipat[b].
34 6+ Ali ti si Bog praštanja,
milosrdan i blag,
na gnjev si spor, a u milosrđu velik:
i nisi ih ostavio!
18 Čak su načinili
tele saliveno,
32 4 'To bog je tvoj', rekoše,
'koji te izveo iz Egipta!'
I teško su hulili,
19 a ti u beskrajnom milosrđu
nisi ih napuštao u pustinji:
stup se oblaka nije pred njima skrivao,
danju ih je putem vodio,
a stup je plameni noću
pred njima svijetlio putem
kojim su hodili.
20 Dao si im svoga Duha dobrog
da ih naučiš mudrosti,
mâne svoje nisi uskratio njihovim ustima,
i u žeđi si im vode pružio.
21 Četrdeset godina krijepio si ih u pustinji:
ništa im nije nedostajalo:
Pnz 8 4 niti im se odijelo deralo,
niti su im noge oticale.
1 4; 22 I dao si im kraljevstva i narode
- 3 11 i razdijelio ih granicama:
21-35 zaposjeli su zemlju Sihona, kralja hešbonskoga[c],
i zemlju Oga, kralja bašanskoga.

23 I sinove si im umnožio Pnz 1 10
kao zvijezde nebeske,
i u zemlju si ih doveo
za koju si rekao njihovim ocima
da će ući u nju i zaposjesti je.
24 Sinovi su ušli i pokorili zemlju,
a ti si pred njima svladao
stanovnike zemlje, Kanaance,
i predao si u ruke njihove
kraljeve i narode zemlje
da rade s njima što ih je volja;
25 osvojili su gradove tvrde Pnz 3 5;
i zemlju plodnu 6 10-11
i naslijedili kuće
pune svakog dobra,
isklesane zdence, vinograde, maslinike
i mnogo plodnog drveća:
jeli su, sitili se i debljali Pnz 32 15
i uživali u velikoj dobroti tvojoj.
26 Ali su se bunili i odvrgli tebe,
i Zakon su tvoj bacili za leđa,
ubijali su proroke, koji su ih obraćali
da se tebi vrate,
i grdno su hulili. Mudr 2 10-20
27 U ruke si ih tada predao osvajačima,
koji su ih tlačili.
A u vrijeme muke svoje tebi su vapili
i ti si ih s neba uslišio
i u velikoj dobroti svojoj slao si im
izbavitelje, koji su ih iz ruku tlačitelja
njihovih izbavljali.
28 Ali čim bi se smirili,
opet su pred tobom zlo činili,
a ti si ih puštao
u ruke neprijatelja njihovih,
koji su ih mučili.
I opet su k tebi vapili
i ti si ih s neba uslišio:
u milosrđu svojem mnogo si ih puta izbavio.
29 Ti si ih opominjao da se vrate tvome Zakonu:
ali se oni uzjoguniše,
nepokorni tvojim zapovijedima;
griješili su protiv naredaba tvojih,
a čovjek živi kad ih obdržava.
Leđa su izvlačili,
šije ukrućivali i nisu slušali.
30 Mnogo si godina bio strpljiv s njima
i svojim si ih Duhom opominjao
po službi svojih proroka;
no nisu slušali.

a) Jedna od ove dvije riječi je nadodana prema r. 13; time je prekinut ritam psalma.
b) »u Egipat«: prema grč. i hebr. rkpp. TM: »u njihovom otporu«.
c) Ispred »kralja hešbonskoga« TM ponavlja riječ »zemlja«, što se smatra ditografijom.

Tada si ih predao u ruke naroda zemaljskih.
[31]U velikom milosrđu svojem
ti ih nisi uništio,
ni ostavio ih nisi,
jer si ti Bog milostiv
i pun samilosti.
[32]A sada, o Bože naš,
Tuž 5 veliki Bože, jaki i strašni,
Sir 36 1-9 koji čuvaš Savez i dobrohotnost,
neka ne bude pred licem tvojim
neznatna sva ova nevolja
koja je snašla nas,
kraljeve naše i knezove,
svećenike i proroke naše,
očeve naše[a] i sav narod tvoj
od vremena asirskih kraljeva pa do danas.
[33]Ti si pravedan
u svemu što nas je snašlo,
jer si ti pokazao vjernost,
a mi zloću svoju.
[34]Kraljevi naši i knezovi,
svećenici i oci naši
nisu vršili Zakona tvoga,
nisu osluškivali naredaba tvojih i opomena
koje si im davao.
[35]Premda su bili u svom kraljevstvu,
u velikim dobrima koja si im činio,
u prostranoj i plodnoj zemlji
koju si im dao,
oni ti nisu služili
i od svojih zlih djela nisu se odvraćali.
[36]Mi smo danas, evo, robovi
i u zemlji koju si bio dao ocima našim
da uživaju njene plodove i njena dobra,
evo u njoj mi robujemo.
[37]Njeni obilni prihodi idu kraljevima
koje si nam postavio zbog grijeha naših,
i gospodare oni po volji svojoj
tjelesima našim i stokom našom.
Ah, u velikoj smo nevolji!

Obaveze zajednice[b]

10 I zbog svega toga obvezujemo se pismeno na
vjernost.« Na zapečaćenoj ispravi stajala su
imena naših knezova, levita i svećenika[c] ...
[2]Na zapečaćenoj ispravi su bili[d]: namjesnik Nehe- 10
mija, sin Hakalijin, i Sidkija, [3]Seraja, Azarja, Jere-
mija, [4]Pašhur, Amarja, Malkija, [5]Hatuš, Šebanija, 12 12-26
Maluk, [6]Harim, Meremot, Obadja, [7]Daniel, Gine-
ton, Baruk, [8]Mešulam, Abija, Mijamin, [9]Maazja,
Bilgaj, Šemaja – to su svećenici.
[10]Zatim leviti: Ješua, sin Azanijin, Binuj, od si-
nova Henadadovih – Kadmiel, [11]i braća njihova:
Šekanija, Hodija, Kelita, Pelaja, Hanan, [12]Mika,
Rehob, Hašabja, [13]Zakur, Šerebja, Šebanija, [14]Ho-
dija, Bani, Beninu.
[15]Glavari naroda: Paroš, Pahat Moab, Elam, Za-
tu, Bani, [16]Buni, Azgad, Bebaj, [17]Adonija, Bigvaj,
Adin, [18]Ater, Ezekija, Azur, [19]Hodija, Hašum, Be-
saj, [20]Harif, Anatot, Nebaj, [21]Magpijaš, Mešulam,
Hazir, [22]Mešezabel, Sadok, Jadua, [23]Pelatja, Ha-
nan, Anaja, [24]Hošea, Hananija, Hašub, [25]Haloheš,
Pilha, Šobek, [26]Rehum, Hašabna, Maaseja, [27]Ahi-
ja, Hanan, Anan, [28]Maluk, Harim, Baana.
[29]... ali i ostali narod, svećenici, leviti – vratari,
pjevači, netinci – i svi koji su se prema Zakonu
Božjem odvojili od zemaljskih naroda, a i njihove
žene, sinovi i kćeri, svi koji su bili sposobni da ra-
zumiju, [30]priključili su se svojoj braći i glavarima te
su se obvezali prisegom i zakletvom da će stupati
prema Zakonu Božjem, koji je dan po rukama
Mojsija, sluge Božjega, i da će držati i vršiti sve
zapovijedi Jahve, Boga našega, njegove naredbe i
zakone.
[31]I osobito: da nećemo davati svojih kćeri naro-

a) »očeve naše«: prema TM. BJ ispušta.
b) Nakon čitanja Zakona i pokorničkog bogoslužja (pogl. 8 – 9), ljetopisac iznosi na vidjelo ispravu koja se ne temelji ni na Ezrinom izlaganju, niti na Nehemijinim sjećanjima. Radi se, izgleda o preinačenim podacima hramskog arhiva. Rr. 31–39 bliži su onima u 13,10–31. Popis u rr. 2–28 je kasniji umetak (usp. 10,2+).
c) Tekst isprave se nastavlja u r. 29.
d) Popis potpisnika isprave je plod piščeve domišljatosti. U rr. 3–9 koristi se popisom iz 12,1–6.12–18. Tamo gdje bi se očekivala osobna imena, on navodi imena obitelji. Rr. 10–14 predstavljaju izbor levitskih imena koja se mogu naći i na drugim mjestima. Imena laika u rr. 5–21, potječu iz popisa Ezr 2 = Neh 7. Nova imena u rr. 12–14 i 22–28 su suvremenici sastavljača popisa koji je živio nakon Nehemije. Neka imena su popravljena na temelju prijevoda.

13 23-27
dima zemaljskim i njihovih kćeri nećemo uzimati svojim sinovima[a]. [32]I ako narodi zemlje donesu na prodaju robu ili
13 15-22 / 20 8+
kakvo god žito u dan subotnji, mi ništa nećemo od njih kupovati u subotu ni u drugi posvećeni dan.
5 1-13+ / 25 1+
Svake sedme godine ostavljat ćemo zemlju da počine[b] i otpuštati dugove svake ruke.
30 11s / 46 6, 9
[33]Uzeli smo kao obavezu: da ćemo svake godine davati trećinu šekela za bogoslužje u Domu Boga
24 5-9 / 28 3-8
svojega: [34]za postavljeni kruh, za trajne prinosnice i za svagdanje paljenice, za žrtve subotnje, mladog mjeseca, blagdanske i za okajnice, da se pomiri Izrael; i za svaku službu u Domu Boga našega. [35]Mi
13 31
svećenici, leviti i narod bacili smo ždrijeb za prinos drva koja treba da određenog dana svake godine prema svojim obiteljima donosimo u Dom Boga našega za vatru na žrtveniku Jahve, Boga našega, kako je zapisano u Zakonu[c]; [36d]da ćemo svake go-
13 31 / 26 1+ / 22 1+
dine donositi u Dom Jahvin prvine od plodova zemlje i prve plodove svakoga drveta [37]i prvorođene sinove i prvine svoje stoke, kako je to pisano
13 11+
u Zakonu – prvine od krupne i sitne stoke neka se odnose u Dom Boga našega, jer su određene svećenicima koji služe u Domu Boga našega. [38]Povrh
10-14
toga prvine svojih naćava[e], plodova svakog drveta, novoga vina i ulja nosit ćemo svećenicima u sobe
14 22+ / 18 21, 24s
Doma Boga našega; a desetinu od svoje zemlje levitima, jer leviti uzimaju desetinu u svim mjestima gdje radimo. [39]Svećenik, sin Aronov, neka prati le-
18 26
vite kad skupljaju desetinu. Leviti neka donose desetinu desetine u Dom Boga našega, u sobe riznice, [40]jer su onamo dužni, Izraelci i leviti donositi prinos od žita, vina i ulja. Ondje se nalaze posude svetišta, svećenici u službi, vratari i pjevači.

Nećemo više zanemarivati Doma Boga svojega.

7 4+

Naseljavanje Židova u Jeruzalemu[f]

11 Tada se nastaniše knezovi narodni u Jeruzalemu. Ostali je narod bacao ždrijeb da od svakih deset ljudi izađe jedan koji će stanovati u svetom gradu Jeruzalemu[g], dok će ostalih devet ostati u drugim gradovima. [2]I narod je blagoslovio sve ljude koji su dragovoljno htjeli živjeti u Jeruzalemu.

[3]A evo glavara pokrajinskih koji su se nastanili u Jeruzalemu i po gradovima Judeje. Izrael, svećenici, leviti, netinci i sinovi Salomonovih slugu nastanili su se u svojim gradovima, svaki na svome posjedu. ‖1 Ljet 9 2
[4]U Jeruzalemu se nastaniše sinovi Judini i sinovi Benjaminovi[h]. Od sinova Judinih: Ataja, sin Uzije, sina Zaharijina, sina Amarjina, sina Šefatjina, sina Mahalalelova, od sinova Faresovih; ‖1 Ljet 9 4-17
[5]Maaseja, sin Baruha, sina Kol-Hozea, sina Hazaje, sina Adaje, sina Jojariba, sina Zaharije, sina Šelina[i]. [6]Svega je bilo Faresovih sinova u Jeruzalemu četiri stotine šezdeset i osam ljudi sposobnih za boj.

[7]Evo Benjaminovih sinova: Salu, sin Mešulama, sina Joedova, sina Pedajina, sina Kolajina, sina Maasejina, sina Itielova, sina Ješajina, [8]i braća njegova[j]: sposobnih za boj devet stotina dvadeset i osam.

[9]Joel, sin Zikrijev, bio je njihov zapovjednik, i Juda, sin Hasenuin, drugi upravitelj grada.

[10]Od svećenika: Jedaja, Jojarib, Jakin[k], [11]Seraja, sin Hilkije, sina Mešulama, sina Sadoka, sina Merajota, sina Ahituba, predstojnik Doma Božjega[l], i [12]njihova braća koja su vršila službu u Domu: osam stotina dvadeset i dvojica; i Adaja, sin Jerohama, sina Pelalije, sina Amsija, sina Zaharije, sina Pašhura, sina Malkijina, [13]i njegova braća, glavari obitelji: dvjesta četrdeset i dvojica; i Amasaj, sin Azarela, sina Ahzaja, sina Mešilemota, sina Imerova, [14]i njihove braće, sposobnih za boj: stotinu dvadeset i osam. Zapovjednik nad njima bio je Zabdiel, sin Hagedolimov.

[15]Od levita: Šemaja, sin Hašuba, sina Azrikama, sina Hašabje, sina Bunijeva; [16]i Šabtaj i Jozabad, od glavara levitskih, za nadzor vanjskih poslova Doma Božjega; [17]i Matanija, sin Miheja, sina Zab-

a) Radi se o preuzimanju obveze za budućnost. Nije kao kod Ezre 9 – 10, gdje je trebalo raskinuti već sklopljene brakove. Ne zna se da li je u to vrijeme ovo pitanje bilo već riješeno (usp. Ezr 10,44).
b) »zemlju da počine«: TM ispušta. Ovdje ispravak na temelju Izl 23,10.
c) BJ prenosi po smislu r. 35 iza r. 40ab.
d) Ulomak 36–40 (posebice rr. 37 i 38b–39) preinačen je prema mlađem tekstu Br 18,21–24s koji govori o levitskoj desetini. Slični ispravci u tekstu koji je bio u pravnoj upotrebi nisu ništa neobično.
e) TM ima ovdje dodatak: »i od naših podavanja«. Grč. ispušta.
f) 11. poglavlje pokazuje dva književna sloja: Retke 1–2.20.25a.36 je ljetopisac sastavio prema 7,1–5a (Nehemijino sjećanje); dok je neki redaktor unio popise u rr. 4–19 i 25b–35, pri čemu se poslužio i arhivskim ispravama. R. 3 služi kao uvod u popise. Rr. 21–24 su svojevrsne bilješke koje je dodao isti, ili neki drugi pisac.
g) Jeruzalem je označen kao sveti grad već kod Iz 48,2; 52,1 (usp.: Neh 11,18; Dn 9,24; Tob 13,9; Mt 4,5; 27,53; Otk 11,2), no ideja kao takva je mnogo starija (usp. 2 Sam 5,9+).
h) Ovaj popis, o kojemu ovisi i 1 Ljet 9,1–18 pruža najvjerojatnije sliku naseljavanja Jeruzalema jedno ili dva pokoljenja nakon Nehemije.
i) »sina Šelina«: tj. iz roda Šelinaca (usp. Br 26,20). TM ima: »stanovnici Šila«.
j) »i braća njegova«: s grč. rkpp. TM: »i poslije njega«.
k) »Jojarib, Jakin«: s TM. BJ: »Jojakim sin Serajin«.
l) naslov velikog svećenika (2 Ljet 31,13).

dijeva, sina Asafova[a], koji je ravnao psalmima[b],
počinjao zahvale i molitve; i Bakbukja, drugi među
svojom braćom; i Abda, sin Šamue, sina Galala,
sina Jedutunova. [18]Svega je levita bilo u Svetom
gradu: dvjesta osamdeset i četiri.
[19]A vratari: Akub, Talmon i njihova braća koja
su čuvala stražu na vratima: stotinu sedamdeset i
dva.

U ostalim gradovima

[20c]A ostali Izraelci, svećenici i leviti, nastaniše se
u svim gradovima Judeje, svaki na svojoj baštini i
po naseljima u njihovim poljima.
[21]Netinci[d] su stanovali u Ofelu; Siha i Gišpa bijahu
na čelu netinaca. [22]Predstojnik je levitima u Jeruza-
lemu bio Uzi, sin Banija, sina Hašabje, sina Mata-
nije, sina Mihejina. On je bio od sinova Asafovih,
koji su bili pjevači za službu Doma Božjega. [23]Jer
je za njih bila kraljeva zapovijed i uredba za sva-
kodnevnu službu. [24]Petahja, sin Mešezabelov, od
sinova Zeraha, sina Judina, bio je kraljev povjere-
nik za sve poslove s narodom. [25e]Od sinova Judinih
nastanili su se u Kirjat Haarbi i njezinim zaseoci-
ma, u Dibonu i njegovim zaseocima, u Jekabseelu
i njegovim naseljima, [26]u Jesui, u Moladi, u Bet
Peletu, [27]u Hasar Šualu, u Beer Šebi i u njenim
zaseocima, [28]u Siklagu, u Mekoni i njenim zaseoci-
ma, [29]u En Rimonu, u Sori, u Jarmutu, [30]Zanoahu,
Adulamu i njihovim naseljima; u Lakišu i njegovim
poljima, u Azeki i njenim zaseocima: tako su se
naselili od Beer Šebe sve do Hinomske doline.
[31]Benjaminovi sinovi življahu u Gebi[f], Mikmasu,
Aju i Betelu i u njihovim zaseocima, [32]u Anatotu,
Nobu, Ananiji, [33]Hasoru, Rami, Gitajimu, [34]Hadi-
du, Seboimu, u Nebalatu, [35]Lodu, Ononu i u Do-
lini rukotvoraca.
[36]Skupine levita nalazile su se u Judi i Benjami-
nu[g].

Svećenici i leviti, povratnici iz sužanjstva[h]

12 Ovo su svećenici i leviti koji su došli sa Zeru-
babelom, sinom Šealtielovim, i Ješuom: Sera-
ja, Jeremija, Ezra, [2]Amarja, Maluk, Hatuš, [3]Šeka-
nija, Rehum, Meremot, [4]Ido, Gineton, Abija, [5]Mi-
jamin, Maadja, Bilga, [6]Šemaja, Jojarib, Jedaja,
[7]Salu, Amok, Hilkija i Jedaja. To su bili glavari
svećenički i njihova braća za Ješuina vremena.
[8]A leviti: Ješua, Binuj, Kadmiel, Šerebja, Juda i
Matanija – ovaj potonji i njegova braća ravnali su
hvalospjevima. [9]Bakbukja i Uni i braća njihova iz-
mjenjivali su se s njima u službi.

Rodoslovlje velikih svećenika[i]

[10]Ješua rodi Jojakima; Jojakim rodi Elijašiba, a
Elijašib Jojadu; [11]Jojada rodi Jonatana, a Jonatan
rodi Jaduu.

Svećenici i leviti u vrijeme velikog svećenika Jojakima[j]

10 3-14; 12 1+

[12]U Jojakimovo vrijeme glavari svećeničkih obi-
telji bijahu: Serajine obitelji Meraja; Jeremijine
Hananja; [13]Ezrine Mešulam; Amarjine Johanan;
[14]Malukove Jonatan; Šebanijine Josip; [15]Harimove
Adna; Meremotove Helkaj; [16]Idove Zaharija; Gi-
netonove Mešulam; [17]Abijine Zikri; Minjaminove
...; obitelji Moadjine Piltaj; [18]Bilgine Šamua; Šema-
jine Jonatan; [19]Jojaribove Matenaj; Jedajine Uzi;

a) Pjevači su već izjednačeni s levitima (usp. r. 22), ali vratari još nisu (r. 19). Od pjevača su se iz progonstva vratili samo sinovi Asafovi (Ezr 2,41 = Neh 7,44). Moguće je da su druga dva razreda pjevača, Hemanin i Jedutuna, potjecali od pjevača iz prvog hrama koji nisu bili odvedeni u ropstvo (usp. 1 Ljet 16,37.41).
b) »psalmima«: prema grč. rkpp. i Vg; TM: »početak«.
c) R. 20 BJ čita nakon r. 24.
d) Bilješka o Netincima (rr. 21–24) mogla bi potjecati iz istog vremena kao i popis, koji joj prethodi. Spomen o Uzi (rr. 22–23) je kasnijeg datuma. On je, naime, praunuk Matanije koji se spominje u r. 17. Petahja (r. 24) je neko vrijeme vršio službu sličnu Nehemijinoj.
e) Popis (rr. 25b–36) svjedoči da se područje koje su Židovi nastavali, protezalo sve do Negeba. Potječe iz kasnijeg vremena, osim ako ga se ne bi moglo smjestiti u predsužanjsko vrijeme.
f) »sinovi«: prema TM. BJ s 2 rkpp.: »od sinova« (usp. r. 25). – »u Gebi«: ispravak. TM: »iz Gebe«.
g) Prema grč. rkp. TM: »Od judejskih skupina levita (pridružiše se) Benjaminu«.
h) Imena kojih nema kod Ezr 2,36–39, su imena svećeničkih obitelji pod Jojakimom, Ješuinim nasljednikom (usp. rr. 12–21). Popis predstavlja pravno sredstvo koje vuče svoje korijene iz starine. Na temelju njega svećenici se mogu pozivati na svoja prava.
i) Rodoslovlje obuhvaća razdoblje od 520. do 405. pr. Kr. (do Darija II).
j) U rr. 12–26, radi se o vremenu oko 500. pr. Kr. Nabrojena imena iz tri druge obitelji nalazimo i u 10. poglavlju koje je kasnijega datuma. Popis je u rr. 22–23 popraćen jednom bilješkom koja daje svjedočanstvo o njegovu porijeklu (hramska kronika).

[20]Saluove Kelaj; Amokove Eber; [21]Hilkijine Haša-
bja; Jedajine Netanel.
[22]U vrijeme Elijašiba, Jojade, Johanana i Jadue
bili su popisani glavari levitskih obitelji[a] i svećenici[b]
sve do kraljevanja Darija Perzijanca[c].
[23]Sinovi Levijevi: glavari obitelji bili su zabilje-
ženi u Knjizi ljetopisa, do vremena Johanana, sina
Elijašibova.
[24]Glavari levitski bili su: Hašabja, Šerebja, Ješua,
Ezr 2 40 Binuj[d], Kadmiel, a njihova braća, koja su stajala
prema njima da pjevaju naizmjenično pohvale i za-
hvalnice prema uredbama Davida, Božjeg čovjeka,
11 17 [25]bijahu: Matanija, Bakbukja i Obadja. A Mešu-
lam, Talmon i Akub, vratari, čuvali su stražu kod
skladišta blizu vrata[e].
[26]Ti su živjeli u vrijeme Jojakima, sina Ješue, sina
Josadakova, i u vrijeme upravitelja Nehemije i
književnika svećenika Ezre[f].

Posveta jeruzalemskog zida[g]

[27]Kad je bila posveta jeruzalemskoga zida, potra-
žili su levite svugdje gdje su stanovali da ih dovedu
u Jeruzalem te proslave posvetu radošću, zahvalni-
cama i pjesmom uz cimbale, harfe i citre.
10 3-14; [28]I skupiše se pjevači, sinovi Levijevi[h], iz kraja
12 1+ oko Jeruzalema, iz netofatskih sela, [29]iz Bet Hagil-
gala, iz Gebe i polja Azmaveta: jer su pjevači sebi
sagradili sela oko Jeruzalema. [30]Svećenici i leviti
očistili su sebe, a zatim su očistili narod, vrata i zid.
[31]Tada sam izveo judejske knezove na zid i sasta-
vio dva velika zbora. Prvi je išao[i] desno niza zid,
prema Smetlišnim vratima; [32]za njima su išli Hošaja
i polovina judejskih knezova – [33]Azarja, Ezra i Me-
šulam, [34]Juda, Benjamin, Šemaja i Jeremija, [35]a od
svećeničkih sinova s trubljama: Zaharija, sin Jona-
tana, sina Šemaje, sina Matanije, sina Mikaje, sina
Zakura, sina Asafa, [36]s braćom njihovom Šema-
jom, Azarelom, Milalajem, Gilalajem, Maajem,
Netanelom, Judom, Hananijem, s glazbalima Davi- Am 6 5
da, Božjega čovjeka. A Ezra, književnik, išao je 1 Ljet 23 5
pred njima. [37]Kod Izvorskih vrata popeli su se
njima nasuprot kraj stepenica Davidova grada, zid-
nim usponom od Davidove palače[j] sve do Vodenih
vrata na istoku.
[38]Drugi zbor, a za njim ja i polovica narodnih
knezova, išao je nalijevo[k] zidom i Pećkom kulom
sve do Tržnog zida, [39]pa onda iznad Efrajimovih
vrata, Starih vrata[l], Ribljih vrata, Hananelove ku-
le, kule Meaha, sve do Ovčjih vrata. Zaustavili su
se kod Zatvorskih vrata.
[40]Potom su oba zbora zauzela mjesto u Domu
Božjem. Tako i ja i sa mnom polovica odličnika,
[41]svećenici Elijakim, Maaseja, Minjamin, Mikaja,
Elijoenaj, Zaharija, Hananija s trubama, [42]zatim
Maaseja, Šemaja, Eleazar, Uzi, Johanan, Malkija,
Elam i Ezer. Pjevači su pjevali pod ravnanjem Ji-
zrahjinim. [43]Toga su dana prinesene velike žrtve,
ljudi su dali oduška radosti, jer ih je Bog ispunio
velikom radošću, veselile se i žene i djeca. I radost
Jeruzalema čula se nadaleko.
[44][m]U to su vrijeme postavljeni ljudi da nadziru 13 10s

a) Na početku r. u TM stoji »leviti«; izostavljeno po BJ kao dodatak... – »glavari levitskih obitelji i svećenici«: TM »glavari obitelji i svećenici«; BJ po jednom rkp. TM »glavari svećeničkih obitelji«.
b) Ovdje BJ konjekturom umeće »u Knjizi ljetopisa«. Riječ je o službenom ljetopisu Hrama.
c) Darije II. je umro 405. pr. Kr.
d) »Binuj«, konj., (usp. r. 8; 10,10). TM: *ben* (»sin«).
e) Pjevači i vratari su sada izjednačeni s levitima (usp. 11,17+).
f) Ljetopisac ovu trojicu stavlja u isto vremensko razdoblje.
g) Povijesno gledajući, zid je posvećen prema 6,16; no ljetopisac je želio i u Nehemijinoj knjizi opisati nešto kao kod Ezr 6,13–18 (posveta Hrama). Tako ove dvije posvete zaključuju dva povijesna razdoblja: u jednom je glavnu ulogu imao Zerubabel, a u drugom – prema ljetopiscu – Ezra i Nehemija.
Odvijanje obreda se može ovako predstaviti: poslije uobičajenih obrednih čišćenja odvijaju se dva ophoda po vrhu zidina. Jedan je išao u pravcu juga, a drugi u pravcu sjevera (vidi kartu na kraju). Procesije se sastaju u Hramu gdje je završna svečanost. Svaka skupina je bila sastavljena od jednog zbora svećenika koje su slijedili dostojanstvenici. Ljetopisac je umecima prvog (rr. 33–36) i drugog zbora svećenika (rr. 40–42) prekinuo pripovjedačku nit izvještaja. On je, inače, i Ezru svrstao u ophod.
h) »sinovi Levijevi«: s grč. rkp. TM: »sinovi pjevača«.
i) »Prvi je išao«: ispr. prema r. 38. TM: »I procesije«.
j) Prema TM. BJ prepravlja tekst.
k) »nalijevo«: ispr. prema r. 31. TM: »nasuprot« (?).
l) Prema TM. BJ ispušta »stara vrata«.
m) U ovo nekoliko redaka (do 13,3) idealizira se život zajednice za upravljanja Zerubabela i Nehemije, da bi se snažnije ukazalo na nepravilnosti nabrojene na kraju Nehemijinog izvještaja (13,4s).

spremišta prinosa, prvina, desetina i da s polja[a] uz
gradove sabiru dijelove koje Zakon dodjeljuje sve-
ćenicima i levitima. Jer su se Judejci radovali sve-
ćenicima i levitima koji su bili u službi. 45Oni su
1 Ljet **23**-26 vršili službu Bogu svome i službu očišćenja – kao i
2 Ljet **8** 14 pjevači i vratari – prema odredbi Davida i njegova
sina Salomona. 46Jer od Davidovih i Asafovih da-
2 Ljet **29** 30; na, od davnine, postoje pjevački glavari i pjesme
35 15 pohvalne i zahvalnice Bogu. 47Zato je sav Izrael u
vrijeme Zerubabela i u Nehemijino vrijeme dan za
13 10s danom davao dijelove određene za pjevače i vrata-
10 39 re. Davali su levitima posvećene darove, a leviti su
Br **18** 26 davali sinovima Aronovim.

Isključenje stránaca

13 U ono vrijeme čitala se narodu knjiga Mojsi-
Pnz **23** 4-6 jeva i ondje se našlo zapisano da Amonac i
Moabac ne smiju nikada ući u zbor Božji, 2jer nisu
sinovima Izraelovima izašli u susret s kruhom i vo-
dom, nego su čak najmili protiv njih Bileama da ih
prokune[b], ali je naš Bog obratio kletvu u blagoslov.
13 4-9, 3Kad su čuli Zakon, isključili su iz Izraela sve stran-
23-27, 28 ce[c].
10

Drugo Nehemijino poslanje

4A prije toga[d] svećenik Elijašib[e], postavljen nad
sobama[f] Doma Boga našega, bijaše svom rođaku
12 44 Tobiji 5uredio prostranu sobu gdje su se prije ostav-
ljali prinosi, tamjan, posuđe, desetine žita, vina i
ulja, određene[g] za levite, pjevače i vratare, i dopri-
nosi za svećenike. 6U to vrijeme nisam bio u Jeru-
zalemu, jer sam trideset i druge godine babilonskog
kralja Artakserksa[h] otišao kralju; ali poslije nekog
vremena izmolio sam u kralja 7da se mogu vratiti u
Jeruzalem. Tada doznadoh za zlo djelo što ga učini
Mt **21** 12- Elijašib uredivši Tobiji sobu u predvorjima Doma
13p Božjega. 8To me veoma rasrdilo: izbacih iz sobe
Iv **2** 13-17 sav namještaj Tobijina stana 9i naredih da se sobe
očiste, zatim unesoh onamo posuđe Doma Božje-
ga, prinose i tamjan.
10Doznadoh i to da levitima nisu davali njihovih **12** 44, 47
dijelova i da su se i leviti i pjevači, određeni za
službu, razbježali svaki u svoje polje. 11I prekorih
odličnike i rekoh: »Zašto je zapušten Dom Božji?«
Zatim skupih[i] levite i pjevače i vratih ih k njihovim
službama. 12Tada je sva Judeja donosila u spremišta
desetinu žita, vina i ulja. 13Nad spremištima posta- **10** 38s
vio sam[j] svećenika Šelemju, književnika Sadoka i
levita Pedaju, a uz njih Hanana, sina Zakura, sina
Matanijina. Njih su smatrali pouzdanima; njihova
je dužnost bila da dijele svojoj braći. 14Zato, sjeti
se mene, Bože moj: ne prezri mojih pobožnih djela
koja učinih za Dom Boga svoga i za službu u nje-
mu.
15U ono sam vrijeme vidio u Judeji ljude koji **10** 32
gaze u tijescima u dan subotnji; drugi su nosili sno- Izl **20** 8+
pove žita, tovarili na magarce vino, grožđe, smo-
kve i svakojake terete da ih u dan subotnji unesu Jr **17** 21
u Jeruzalem. I prekorih ljude što u taj dan prodaju
živež[k]. 16A Tirci koji su živjeli u Jeruzalemu dono-
sili su onamo ribu i svakovrsnu robu da je prodaju
Židovima u subotu. 17Prekorih judejske velikaše i
rekoh im: »Kakvo to zlo djelo činite i skrnavite dan
subotnji? 18Nisu li tako činili i vaši oci te je Bog
naš doveo svu ovu nesreću na nas i na ovaj grad?
A zar vi želite umnažati gnjev protiv Izraela skrna-
veći subotu?« 19I zapovjedih još da uoči subote[l],
kad se mrak spusti na jeruzalemska vrata, zatvore
njihova krila i rekoh neka se ne otvaraju do iza
subote! Postavio sam nekoliko svojih momaka na
vrata da se ne unosi nikakav tovar u dan subotnji.
20Jednom su ili dvaput trgovci i prodavači svakovr-
sne robe proveli noć izvan Jeruzalema, 21ali sam ih
upozorio i rekao im: »Zašto provodite noć pod zi-
dom? Ako to ponovite, dignut ću na vas ruku!«
Od toga vremena nisu više dolazili u subotu. 22Za-
povjedio sam levitima da se očiste i da dođu čuvati

a) Ispravak prema grč. TM:
b) »Oni su najmili protiv njih«: tako prema prijevodima. TM ima jedninu (on Moab) kao i Pnz 23,5.
c) Ova strogost premašuje ono što je zabranjivao sam Zakon (usp. Pnz 23,79).
d) Ovim riječima uvodi ljetopisac u nastavak Nehemijinog kazivanja (usp. 12,44+). Nehemija nabraja mjere koje je poduzeo nakon nadošlih nereda u zajednici: pothvat protiv Tobije (usp. 2,10) koji je u Hramu imao mjesto u privatne svrhe (rr. 4–9); obveze prema levitima (rr. 10–14); obnova subote (rr. 15–22); pothvat protiv mješovitih ženidbi (rr. 23–29); uređenje bogoslužja (rr. 30–31; usp. 10.1+).
e) Elijašaba treba razlikovati od velikog svećenika koji ima isto ime (usp. 3,1s.20s; 12,10.22; 13,28).
f) »nad sobama« konj., usp. 12,44; TM »nad sobama«.
g) »određene« po TM; BJ po Vg. »to jest dijelove«.
h) Prvo Nehemijino poslanje trajalo je dakle od 445. do 433.
i) »levite i pjevače«: BJ ima »ih«.
j) »postavio sam« rkp. LXX, sir.; TM »učinih blagajnikom«.
k) »I prekorih... živež« po TM; BJ konj. po sir.: »I opomenuh ljude da nikako ne prodaju živeža«.
l) Subota je počinjala u petak navečer, sa zalazom sunca.

vrata, kako bi se svetkovao dan subotnji. I za ovo
se spomeni mene, Bože moj, i smiluj mi se po
svome velikom milosrđu!
[23]Onih sam dana vidio i Židove koji se bijahu
10 31; oženili Ašdođankama, Amonkama i Moapkama.
13 1-3+ [24]Polovica njihovih sinova govorila je ašdodski[a] ili
jezikom ovoga ili onoga naroda: više nisu znali go-
voriti židovski. [25]Korio sam ih i proklinjao, neke
sam i tukao, čupao im kose i zaklinjao ih Bogom:
»Ne dajite svojih kćeri njihovim sinovima i ne uzi-
majte žene od njihovih kćeri za svoje sinove, a ni
za sebe! [26]Nije li u tome sagriješio Salomon, kralj
11 1-13 Izraelov? Među mnogim narodima nije bilo kralja
12 25+ njemu ravna. Bio je drag Bogu svome i Gospod ga
je postavio kraljem nad svim Izraelom. Ali su i
njega tuđinke navele na grijeh! [27]Treba li slušati
kako i vi činite veliko zlo i postajete nevjerni Bogu
našemu ženeći se tuđinkama?«
[28]Jedan od sinova Jojade, sina velikog svećenika
Elijašiba, bijaše zet Horonjaninu Sanbalatu. Njega 2 10+
sam otjerao od sebe. [29]Spomeni se, Bože moj, ovih
ljudi, jer su oskvrnuli svećeništvo i zavjet svećenič-
ki[b] i levitski.
[30]Tako sam ih očistio od svega tuđega i opet us-
postavio službe svećenika i levita dodijelivši sva-
kome njegov posao. [31]Uredio sam i da se nose drva
u određene dane i prvine.
Sjeti me se, Bože moj, za moje dobro!

a) Vjerojatno neki aramejski govor. Aramejski je bio općeprihvaćen jezik (8,8), ali Nehemija nije želio da se zaboravi hebrejski.

b) »svećenički« 1 rkp., sir.; TM ponavlja »svećeništvo«.

KNJIGE O TOBIJI, JUDITI I ESTERI

KNJIGE O TOBIJI, JUDITI I ESTERI

Uvod

Tobijina, Juditina *i* Esterina knjiga *svrstane su u Vulgati iza povijesnih knjiga. Isto mjesto imaju u nekim važnim rukopisima grčkog prijevoda Biblije, dok ih drugi stavljaju iza mudrosnih spisa. Oni zajedno tvore manju cjelinu koja se izvjesnim brojem osobina razlikuje od drugih.*

1. Njihov izvorni tekst *je vrlo slabo sačuvan.* Tobijina knjiga *ovisi o jednom izgubljenom semitskom izvorniku. Sv. Jeronim se u pripremi Vulgate služio nekim »kaldejskim« (aramejskim) tekstom kojega više ne posjedujemo. Ipak su u jednoj kumranskoj pećini otkriveni ostaci četiriju aramejskih i jednog hebrejskog rukopisa Tobijine knjige. Grčki, sirski i latinski prijevodi tvore četiri recenzije teksta, od kojih se dvije najvažnije nalaze: s jedne strane u rukopisima vatikanskog (B) i aleksandrijskog (A) kodeksa, a s druge strane u sinajskom (S) kodeksu i starolatinskom prijevodu. (VL). Čini se da je ova zadnja recenzija, podržana sada i kumranskim otkrićem, ipak najstarija. (BJ slijedi recenziju S–VL a naša Biblija A–B. U bilješkama uz tekst vodit će se računa o bitnim razlikama među recenzijama).*

Izgubljen je također i hebrejski izvornik Juditine knjige. *Nije sigurno da li se podudarao s nekim od hebrejskih tekstova koji su kolali u srednjem vijeku. Grčki tekstovi pojavljuju se u tri međusobno prilično različita oblika. Vulgata predstavlja opet jedan vrlo različit tekst. Izgleda da je sv. Jeronim, uz pomoć jedne aramejske parafraze, preradio već postojeći latinski prijevod.*

Knjiga o Esteri *ima kraći oblik, napisan hebrejskim jezikom, i duži na grčkom jeziku. Nadalje, postoje dva različita grčka teksta: redovni tekst Septuaginte i od ovoga različita verzija Lukijana iz Antiohije. Grčki prijevod dodaje hebrejskom tekstu slijedeće odlomke: Mordokajev san (1,1a-r) i njegovo tumačenje (10,3a-k), dva Ahasverova ukaza (3,13a-g i 8,12a-v), molitve Mordokaja (4,17a-i) i Estere (4,17k-z), drugo kazivanje o dolasku Estere pred Ahasvera (5,1a-f i 5,2a-b), dodatak koji tumači postanak grčkog prijevoda (10,3l). Sv. Jeronim je ove dodatke preveo nakon hebrejskog teksta (Vg 10,4 – 16,24). U našem prijevodu nalaze se na mjestu koje im daje grčki tekst. Pisani su kurzivom, a reci su obilježeni slovima.*

2. Sve tri knjige ušle su veoma kasno u kanon *Svetog pisma.* Tobijina *i* Juditina knjiga *ne pripadaju hebrejskoj Bibliji, pa ih tako ni protestanti ne smatraju kanonskima. Katolička Crkva ih je prihvatila, nakon izvjesnog kolebanja, u patrističkom vremenu, i smatra ih deuterokanonskim knjigama. Često su čitane i korištene, a u kanon Zapadne Crkve službeno su ušle po Rimskoj sinodi 382. Istočna Crkva ih priznaje kanonskim knjigama od Carigradskog sabora 692. tzv »trulskog«. Grčki dijelovi* Esterine knjige *su također deuterokanonski i imaju istu povijest kao Tobija i Judita. Hebrejski dio knjige bio je u rabina u 1. stoljeću po Kr. još diskutabilan, no kasnije su je Židovi neobično cijenili.*

3. Ove tri knjige imaju kao zajedničko određenu književnu vrstu. *Povijesne i zemljopisne datosti koriste se veoma slobodno. Stari je Tobit, prema* Tobijinoj knjizi, *vidio u svojoj mladosti podjelu kraljevstva po Salomonovoj smrti (931. god. – Tob 1,4), odveli su ga s Naftalijevim plemenom u sužanjstvo (734. god. – Tob 1,5.10), a sin mu je Tobija umro tek nakon razaranja Ninive (612. god. – Tob 14,14). Knjiga preskače Sargonovo kraljevanje i Sanheriba smatra neposrednim nasljednikom Šalmanasaru (Tob 1,15). Između Ragesa na brdu i Ekbatane u ravnici bila bi samo dva dana hoda (Tob 5,6), iako se ustvari, Ekbatana nalazila na visini od 2000 m, puno više nego Rages, a udaljenost ovih gradova je veća od 300 km.*

Esterina knjiga *ima pouzdaniji povijesni okvir: grad Suza je točno opisan; dobro su zapaženi neki perzijski običaji; Ahasver je hebrejski prijepis za Kserksa, povijesno poznatu ličnost, čiji karakter je predstavljen u podudarnosti s Herodotovim izvještajem. Ipak, naredba o istrebljenju Židova koju Ahasver potpisuje, ne slaže se s politikom tolerancije koju provode Ahemenidovići; još je manje vjerojatna tvrdnja da bi odobrio pokolj svojih podanika i da bi se 75.000 Perzijanaca dalo pobiti bez ikakva otpora. U vrijeme o kojem govori pripovijest, perzijska kraljica, Kserksova žena, zvala se Amestris; povijest pak ne spominje ni Vašti ni Esteru. Da je Mordokaj bio prognan u vrijeme Nabukodonozora (Est 2,6), za Kserksa bi bio star oko 150 godina.*

Juditina knjiga *pokazuje potpunu ravnodušnost prema povijesti i zemljopisu. Izvještaj je postavljen u vrijeme »Nabukodonozora, kralja Asiraca, koji vladaše u velikom gradu Ninivi« (Jdt 1,1); no, Nabukodonozor je bio babilonski kralj, a Ninivu je razorio njegov otac Nabopolasar. S druge strane povratak iz izgnanstva, koji se zbio pod Kirom, prikazan je kao već gotova stvar (Jdt 4,3; 5,19). Holoferno i Bagoa su perzijska imena, ali neki običaji koje knjiga opisuje, očito su grčkog porijekla (3,7–8; 15,13). Holofernov ratni put (2,21–28) omalovažava svaki zemljopis. Kad je stigao u Samariju, mislilo bi se da smo na poznatijem terenu, ali mnoga imena mjesta, kojih je poprilično, nepoznata su nam i zvuče neobično. Čak i sâm centar događanja, grad Betulija, ne može se smjestiti ni na kakvu zemljopisnu kartu, unatoč podrobnih topografskih opisa pripovijesti.*

Ovakva začuđujuća sloboda opisivanja može se protumačiti jedino pretpostavkom da su autori htjeli stvoriti nešto posve drugo, a ne povijesno djelo. Krenuli su vjerojatno od stvarnih događaja, koji su nama nepoznati; da bi od njih zatim razvili osobni svoj prikaz i dali svoju poruku. Važno je, dakle, odrediti nakanu svake knjige i izvući iz nje pouku koju želi pružiti.

Tobijina knjiga *predstavlja jednu obiteljsku povijest. Tobit je pobožan i milosrdan, vršitelj zakona, sužanj iz Naftalijeva plemena koji oslijepljuje u Ninivi. U Ekbatani živi njegov rođak Raguel sa kćerkom Sarom kojoj je demon Asmodej uzastopce poubijao sedam zaručnika za svadbenih večeri. U ovakvim okolnostima su i Tobit i Sara molili Boga da im skonča život. No Gospodin ovu dvostruku nesreću i molitve za smrt preokreće u veliku radost: šalje svog anđela Rafaela Tobitovu sinu Tobiji da ga vodi Raguelu, daje mu Saru za ženu i lijek kojim će ozdraviti slijepog oca. Ovdje je riječ o jednoj pobudnoj pripovijesti u kojoj se napose ističe dužnost prema mrtvima i dijeljenje milostinje. Na veoma upečatljiv način izražava se smisao obiteljske zajednice, a pojam braka se uzdiže gotovo na razinu kršćanskog poimanja. Anđeo Rafael skriva i istodobno otkriva Božje djelovanje kojemu je on sredstvo. Poruka ove knjige je upravo poziv da se shvati kako su blizina dobrostivog Boga i njegova providnost svakodnevno na djelu.*

Knjiga je nadahnuta i drugim biblijskim uzorima, napose izvještajima o patrijarsima iz knjige Postanka, dok se u pogledu književne vrste nalazi negdje između Joba i Estere, između Zaharije i Daniela. Ima i dodirnih točaka s apokrifnim djelom Ahikarova mudrost *(usp. Tob 1,22; 2,10; 11,18; 14,10), koje u svojoj osnovi ide unazad bar do 5. stoljeća pr. Kr. Tobijina knjiga je izgleda napisana oko 200. pr. Kr., možda u Palestini i najvjerojatnije aramejskim jezikom.*

Juditina knjiga *je povijest pobjede izabranog naroda nad neprijateljima izvojevane zaslugom jedne žene. Mali židovski narod nalazi se pred silnom vojskom Nabukodonozorova vojskovođe Holoferna koji ima za zadatak da svijet podloži kralju i uništi svako bogoslužje koje Nabukodonozora ne ispovijeda bogom. Holofernova vojska je u Betuliji opkolila Židove koji su ostali bez vode. I kad se grad već odlučio na predaju, pojavi se Judita, mlada, lijepa, pametna, bogobojazna i odlučna udovica koja će najprije pobijediti malodušje svojih sunarodnjaka, a i asirsku vojsku. Gradskim glavarima predbacuje pomanjkanje pouzdanja u Boga; zatim moli, dotjeruje se, napušta Betuliju i dolazi pred samog Holoferna. Služi se zavodništvom i lukavstvom, a kad ostaje sama s pijanim čovjekom, odsijeca mu glavu. Asirci se daju u panični bijeg, a tabor prepuštaju pljački. Narod veliča Juditu i odlazi u Jeruzalem da bi prinio svečanu žrtvu zahvalnicu.*

Čini se da je autor namjerno češće puta iznosio iskrivljene i pobrkane povijesne činjenice i okolnosti, da bi svratio potpuno pozornost na religiozni konflikt i njegov rasplet. Ovo vješto sastavljeno djelo ima zajedničkih crta s apokaliptičkim načinom pisanja. Nabukodonozorov sluga Holoferno je oličenje zlih sila; Judita, čije ime znači »Židovka«, predstavlja Božju stranu poistovjećenu s narodom. Izgledalo je kao da je ova strana osuđena na uništenje, ali Bog pobjeđuje po rukama jedne slabašne žene i sveti narod uzlazi u Jeruzalem. Knjiga ima zajedničkih crta s Danielom, Ezekielom i Joelom. Događaji se odigravaju u ravnici Ezdrelon blizu koje će i sv. Ivan, prema Otk 16,16, smjestiti eshatološki boj na Harmagedonu. Iako je pobjeda Juditi nagrada za njezinu molitvu i krajnje savjesno obdržavanje zakonskih propisa o čistoći, knjiga ipak ima i sveopći karakter: Jeruzalemu je spas zajamčen u Betuliji, u onoj Samariji, koju su »pravovjerni«

pripadnici uskogrudnog židovstva toliko mrzili. Amonac imenom Ahior daje sukobu religiozni smisao (Jdt 5,5–21) i obraća se kasnije pravom Bogu (Jdt 14,5–10). Knjiga je napisana u Palestini negdje polovicom 2. stoljeća pr. Kr. u klimi nacionalnog i vjerskog zanosa izazvanog Makabejskom pobunom.

Knjiga o Esteri, *poput Juditine, govori o oslobođenju naroda posredstvom jedne žene. Židovima koji su živjeli u Perziji prijetio je pokolj uslijed mržnje svemoćnog vezira Hamana. Mlada Židovka Estera koju je odgajao stric Mordokaj postaje kraljica i oslobađa svoje sunarodnjake. Okolnosti se potpuno mijenjaju: Haman biva obješen, Mordokaj dolazi na njegovo mjesto, Židovi ubijaju svoje neprijatelje. U spomen ove pobjede ustanovljen je blagdan Purim, koji Židovi od tada slave svake godine.*

Ova knjiga daje živo svjedočanstvo o neprijateljstvu koje su Židovi doživljavali u starom svijetu. Razlog mržnje prema Židovima leži u posebnosti njihova načina života koji ih je dovodio u konflikt sa zakonima političke vlasti (usp. progonstvo Antioha Epifana). Njihov pretjerani nacionalizam javio se kao obrambeni mehanizam, kao reakcija na ovakve životne okolnosti. Nasilnost tog nacionalizma nas može zaprepastiti, no trebamo znati da knjiga prethodi kršćanskoj objavi. Isto tako treba voditi računa i o književnom stilu. Haremske spletke i ubojstva služe samo za to da na dramski način prikažu jednu vjersku postavku. Mordokajeva i Esterina slava kao posljedica pobjede podsjećaju na Danielovu povijest, a još više na Josipa Egipatskog koji od roba postaje spasitelj svoga naroda. Bog u izvještaju o Josipu u knjizi Postanka ne pokazuje svoju snagu na izvanjski način, pa ipak On je u pozadini događanja. Isto tako, Esterina knjiga na hebrejskom nigdje ne spominje ime Božje, a jasno je da njegova providnost sve vodi. Protagonisti zbivanja to znaju i stavljaju u Boga sve svoje pouzdanje; ako bi oni i zakazali, Bog će i bez njih ostvariti svoj plan spasenja (usp. ključni tekst knjige: Est 4,13–17). Dodaci na grčkom su religioznije naravi (djelomično su bili u liturgijskoj upotrebi), ali u konačnici oni tumače samo ono što je hebrejski autor već nagovijestio.

Grčki prijevod knjige postojao je već 114. god. pr. Kr. Tada je poslan u Egipat da bi se njime opravdala vjerodostojnost blagdana Purim (Est 10,3[l]). Hebrejski tekst je stariji. Prema 2 Mak 15,36 Židovi u Palestini slave 160. god. pr. Kr. »Mordokajev dan«, što pretpostavlja poznavanje Esterine povijesti, a vjerojatno i same knjige. Nastanak djela bi se, prema tome, mogao staviti u drugu četvrtinu 2. stolj. pr. Kr. Nesiguran je početni odnos knjige i blagdana Purim. Odlomak Est 9,20–32 je različitog stila, pa izgleda da je dodatak. O samim počecima blagdana nemamo sigurnih podataka. Moguće je, da je knjiga s blagdanom povezana nešto kasnije (2 Mak 15,36 »Mordokajev dan« ne naziva »Purim«) kako bi ga povijesno opravdala.

1

TOBIJA[a]

1 Povijest Tobita[b], sina Tobielova, sina Ananielova, sina Aduelova, sina Gabaelova, potomka Asielova, iz plemena Naftalijeva – 2koji je u vrijeme Šalmanasara[c], kralja asirskoga, bio odveden u sužanjstvo iz Tisbe, koja se nalazi južno od Kedeša Naftalijeva, u Gornjoj Galileji, nešto poviše Hasora.

Pobožni lik Tobitov

3Ja, Tobit, hodio sam putovima istine i pravde svega svog života[d]. Udijelio sam mnogo milostinje svojoj braći i ljudima koji su došli sa mnom u Ninivu, zemlju Asiraca. 4Dok sam se, u vrijeme svoje mladosti, još nalazio u domovini, u zemlji Izraelovoj, sve se pleme Naftalija, oca mojega, bilo udaljilo od doma Davidova i od Jeruzalema, izabrana među svim plemenima Izraelovim da bi u njemu prinosili svoje žrtve. Zbog toga je i bio podignut i posvećen Hram, Prebivalište Svevišnjega, za sva vjekovita pokoljenja. 5Ali su se sva plemena okre-
1 Kr 12 26-32 nula, pa i pleme oca moga Naftalija, i prinosila su žrtve teletu što ga bijaše načinio Jeroboam, kralj izraelski, u Danu, na brdima galilejskim.

6Često sam tako, za svetkovinu, sâm išao u Jeru-
zalem, da se poklonim, kako je propisano svemu Pnz 16 16
Izraelu zauvijek, noseći prvine i desetine plodina i Pnz 14 22+
vunu prve postrižine. 7Predavao sam sve to svećenicima, sinovima Aronovim, za žrtvenik; od svih Pnz 18 3-5
plodova davao sam desetinu sinovima Levijevim, Br 18 12s
koji vrše službu u Jeruzalemu, i prodavao odgovarajući dio druge desetine te utržak trošio svake go- Pnz 14 22-27
dine u Jeruzalemu. 8Najposlije, poklanjao sam
treću desetinu[e] onima kojima je pripadala, kao što Pnz 14 28-29
mi bijaše naredila Debora, moja baka, budući da sam iza oca ostao siroče. 9Kad postadoh zreo čovjek oženih se Anom[f], djevojkom iz svoga plemena, i dobih s njome sina Tobiju.

U progonstvu

10Kad sam kao sužanj došao u Ninivu, sva moja braća, a tako i moji suplemenici, blagovahu jela poganska; 11a ja sam otklanjao da ih jedem[g]. 12Misli sam i srce upravljao Bogu svome, 13i zato me Svevi-
šnji nagradi milošću i naklonošću Šalmanasara, Dn 2 48, 49
komu postadoh upraviteljem dobara. 14Poslije toga išao sam u Mediju, gdje sam za nj kupovao sve do

a) Vulgatin tekst često je veoma različit od grčkog teksta kojega slijedi ovaj prijevod (usp. Uvod, str. 515). Odatle i mnoge razlike u numeraciji redaka.
b) Ime oca na grčkom je Tōbeith ili Tōbeit, hrvatski Tobit; a ime sina Tōbeias ili Tōbias, hrvatski Tobija. Ostala osobna imena u knjizi razlikuju se, ovisno o izvorniku. – Sinajski kodeks (S) produžava rodoslovlje. Nakon »sina Gabaelova« dodaje: »sina Rafaelova sina Raguelova«. Aleksandrijski (A) i vatikanski (B) nemaju ove varijante.
c) Za vrijeme i povijesne okolnosti usp. Uvod, str. 515.
d) Tobijina pobožnost nije toliko u razmišljanju o Zakonu Božjem (usp. Ps 119, itd.), koliko u dijeljenju milostinje, pokapanju mrtvih, hodočašćima, plaćanju desetine, itd.
e) »Treća desetina«: sir.; VL: »Desetinu treće godine«; isp. S.
f) »Ana«; A, B, VL, isp. S.
g) Jela nisu bila pripremljena prema zakonskim propisima (usp. Lev 11; Pnz 14).

njegove smrti i ondje pohranih deset srebrenih tale-
nata[a] u Gabaela, Gabrijeva brata, u Ragesu, gradu
medijskom.
15Ali kada Šalmanasar umrije, zakralji se mjesto
njega Sanherib, njegov sin. Ceste njegove posta-
doše opasne i ja više nisam mogao ići u Mediju.
16U vrijeme Šalmanasarovo dijelio sam obilno milo-
Job 31 16-20 stinju svojoj braći: 17hranio sam gladne, odijevao
gole, kad bih vidio koga od roda svoga ubijena pa
bačena izvan zidina Ninive, brižno bih ga ukopao.
18Sahranjivao sam potajno one koje je ubio kralj
Sanherib, natjeran na povlačenje iz Judeje. Uisti-
nu, ubio ih je mnogo u svome gnjevu: po naređenju
kraljevu tražili su mrtva tijela, ali ih ne mogahu
naći.

19Onda jedan iz Ninive ode kralju te me tuži da
sam ja onaj koji ih pokopava; a ja se tada utajah.
Doznavši da me traže kako bi me pogubili, uplašen
se udaljih. 20Zaplijenili su mi sva dobra i ne osta
mi ništa do žene Ane i sina Tobije.

21Nije prošlo ni pedeset dana kadli kralja ubiše
njegova dva sina; poslije toga pobjegoše u planinu
Ararat, a zakralji se mjesto njega sin mu Asarha-
don. On na čelo državne riznice i čitave uprave po-
stavi Ahikara[b], sina moga brata Anaela. 22Ahikar
se zauze za me i ja se vratih u Ninivu. Ahikar je
Sanheribu, kralju asirskom, bio peharnik, čuvar
državnog pečata, upravitelj i rizničar. Asarhadon
ga imenova na sve te dužnosti ponovo. A bijaše
Ahikar moj bratić.

Sljepoća

2 Kad sam se dakle sa svojom ženom Anom i
sa sinom Tobijom opet našao na svome, bi-
jaše mi na Pedesetnicu, a to je Blagdan sedmica, Izl 23 14+
priređen lijep objed i ja sjedoh da blagujem. 2Vi-
djevši ona mnoga jela, rekoh sinu: »Idi i dovedi
jednoga od naše braće na koga naiđeš a koji se
sjeća Gospodina. Eto, čekat ću te!« 3Kad se sin
vratio, kaza: »Oče, jedan od našega roda zadavljen
je i bačen na trg.« 4A ja, ništa i ne okusiv, skočih
na noge i unesoh onoga mrtvaca u jednu kuću, gdje
mogaše ostati sve do zalaza sunca. 5Potom se vra-
tih, umih se i pojedoh svoj objed u žalosti. 6Sjetih
se Amosova proročanstva:
»Svetkovine vaše u tugu će se Am 8 10
pretvoriti,
a radosti vaše kuknjavom će
postati.«
I zaplakah. 7Kad je sunce zašlo, odoh, iskopah
raku i sahranih mrtvoga. 8Susjedi mi se rugali i go-
vorili: »Zar se ne boji da će ga zbog toga ubiti?
Jednom se izvukao, a sad opet pokopa mrtvace.«
9Iste noći, poslije onog ukopa, vratih se kući, a
kako bijah nečist, legoh kraj zida u vrtu; bilo je
toplo pa sam spavao otkrivena lica. 10Nisam znao
da je u zidu bila ptičica. I kako mi oči bijahu otvo-
rene, padoše mi tople ptičje izmetine u oči i od
toga dobih bijele mrlje. Išao sam liječnicima, ali Mk 5 26
mi ne mogoše pomoći. Uzdržavao me Ahikar dok
ne ode u Elimaidu[c].

a) Jedan srebreni talenat ili 60 mina odgovara težini od oko 44 kg.
b) Spominjanje Ahikara (Tob 1,22; 2,10; 11,19; 14,10; usp. Jdt 5,5+) povezuje Tobijinu povijest s apokrifom »Knjiga (ili Mudrost) Ahikarova«. Ovo staro djelo poznato je u raznim oblicima i jezicima. Radi se, naime, o izvještaju sastavljenom od dvije zbirke mudrosnih izreka čiji se odjek primjećuje kod Tob i Sir. U uvodu u prvi dio knjige govori se o mudracu Ahikaru, kancelaru asirskih kraljeva Sanheriba i Asarhadona koji odgaja svog nećaka Nadaba i priprema ga sebi za nasljednika. Nezahvalni Nadab skorojević osuđuje svoga dobrotvora na smrt. Ahikar prijevarom uspijeva izbjeći smrt i živi u potaji. Kad je faraon jednom tražio od Asarhadona da mu pošalje mudraca koji će moći odgovoriti na njegova zagonetna pitanja, požalio je Asarhadon za Ahikarom. Nato on izlazi iz svog skloništa i rješava faraonove probleme. Nakon rehabilitacije kažnjava Ahikar svoga nećaka i upućuje mu prijekore koji tvore drugi niz mudrosnih izreka ovog djela.
c) Vg u svom dodatku (rr. 12–18) uspoređuje Tobitovu strpljivost s Jobovom. Na prigovore svojih rođaka Tobit odgovara: »Ne biste smjeli tako govoriti, ta djeca smo svetaca i iščekujemo život koji će Bog dati onima koji se u svojoj vjeri nikada nisu udaljili od njega« (u Vg 17b–19).

Primjerno poštenje

11Moja je žena Ana odonda zarađivala ručnim radom: prela je i tkala[a]. 12Kad bi gospodarima obavila posao, platili bi joj. Sedmoga ožujka[b] dovrši tako jedan rad i posla ga gospodarima. Oni joj sve isplatiše i povrh toga pokloniše jare. 13Kad ga dovede, jare poče večati. Upitah ženu: »Odakle ti jare? Da možda nije ukradeno? Vrati ga gospodarima, jer nije dopušteno jesti što je ukradeno.« 14A ona odgovori: »Dadoše mi ga kao dar povrh plaće.«
Ali ja nisam vjerovao, nego sam joj, naljutivši se na nju, svejednako govorio da ga vrati gospodarima. A ona onda odgovori: »Gdje su tvoje milostinje i tvoja dobra djela? Eto, vide se na tebi[c]!« — Job 2 9

Tobitova molitva

3 Ojađen zaplakah i počeh moliti pun tuge: — Dn 3 27-32
2»Pravedan si, Gospode, — Ps 119 137
sva su tvoja djela i svi tvoji putovi — Ps 25 10
milosrđe i istina:
ti si sudac svijeta.
3Spomeni me se i pogledaj na me:
ne kažnjavaj me zbog mojih grijeha
ni zbog prijestupa otaca mojih, — Izl 34 7
koji su griješili pred tobom. — Bar 1 17-18
4Uistinu smo prestupili zapovijedi tvoje — Dn 9 5-6
te si nas prepustio pljački, — Bar 2 4s; 3 8
zatočenju, smrti
i porugi među svim narodima
među koje si nas razasuo.
5Pravedni su tvoji sudovi
zbog grijeha što ih činih ja i moji oci[d],
jer se nismo držali tvojih zapovijedi,
nismo u istini hodili pred tobom.

6Sad postupaj sa mnom po svojoj volji, — Br 11 15
odluči se da prihvatiš moj duh, — 1 Kr 19 4
da umrem i postanem zemlja.
Jer mi je bolje umrijeti nego živjeti — Jon 4, 3, 8
i slušati lažne prijekore — Job 7 15
i gorčinu u duši kušiti.
Zapovjedi da budem oslobođen od
ove pokore
pa da odem u prostore vječne:
ne odvrći lica svoga od mene.«

Sarina nesreća

7Istoga dana i Sari, kćeri Raguelovoj, u Ekbatani
Medijskoj, dogodi se te je izruži jedna sluškinja
njezina oca 8zbog toga što je sedam muževa za koje
Sara bijaše pošla pakosni zloduh Asmodej[e] ubio
prije nego što su ušli k njoj. Reče joj ona sluškinja:
»Jest, ubijaš svoje muževe! Sedam si ih imala, a ne
bijaše ti sreće ni s jednim[f]. 9Zašto nas kažnjavaš?
Ako su umrli, poteci za njima! Nikad mi ne vidjele
ni tvoga sina ni tvoje kćeri!« 10Kad je Sara to čula,
veoma se ražalostila. Plačući je otišla u očevu sobu,
u nakani da se objesi. Ali onda, promislivši, reče u
sebi: »Zar da mi oca kude i da mu predbacuju:
'Imao si jedinu, ljubljenu, kćer, pa ti se, na nesre-
ću, i ona objesila.' Starog bih oca svoga rastužila i — 6 15
gurnula u carstvo mrtvih[g]. Ne, neću se objesiti: bo- — Post 37 35; 42 38; 44 29, 31
lje mi je moliti Boga da mi udijeli smrt da nikad
više ne čujem ovakvih uvreda.«

Sarina molitva

11I raskrilivši ruke kraj prozora, pomoli se ovako: — Dn 6 11
»Blagoslovljen, Bože milosrđa, — 1 Kr 8 44, 48
i blagoslovljeno tvoje Ime navijeke! — Ps 5 8; 28 2;
Blagoslivljaju te sva tvoja djela zauvijek. — 134 2; 138 2

a) »Prela je i tkala«: dod. s VL i BJ, isp. B, A, S.
b) ZB s BJ slijedi dužu verziju S. Ime mjeseca u izvorniku *dystros.* Ovom mjesecu makedonskog kalendara odgovara židovski adar (veljača – ožujak). Sedmi distrosa bio bi tako kraj veljače a ne početak ožujka!?
c) Vg (r. 23) uspoređuje Anu s Jobovom ženom.
d) »i moji oci«: dod. B, VL, sir.
e) Ime znači: »onaj koji uništava«, »zatornik«. O anđelu zatorniku, usp. 2 Sam 24,16; Mudr 18,25; Otk 9,11. *Salomonov zavjet* (apokrif) i postbiblijsko židovstvo spominju Asmodeja, poput Tobijine knjige, kao neprijatelja bračnog sjedinjenja. Povezuje se također s Ešmom, jednim od demona parsizma.
f) »a ne bijaše ti sreće ni s jednim«, tako: A, B, VL, sir.; S pojašnjava: »a ni po jednom se ne zoveš«. – Saru je obuzimao zao duh koji je prouzročio smrt njezinih zaručnika.
g) Slične izraze nalazimo često i u povijesti Josipa Egipatskog.

[12]Obraćam, Gospode, lice svoje k tebi
i oči upirem u te.
3 6+ [13]Zapovijedi, Gospode, da pođem s ove zemlje
i da više nikada ne čujem one uvrede.
[14]Ti znaš, Gospode, da sam čista od
svakoga grijeha s čovjekom
[15]i da nisam uprljala ime svoje,
ni ime oca svojega u zemlji sužanjstva.
Jedina sam kći u oca,
nema on drugoga djeteta koje bi
ga naslijedilo,
niti kakva brata blizu,
niti rođaka koga bih čekala.
Sedam sam muževa već izgubila:
tå čemu bih još živjela?
Ne želiš li mi smrt udijeliti,
svrni onda pogled na me i smiluj se
da nikad više ne čujem onih uvreda[a].«

Obje molitve uslišane

[16]Obje molitve bijahu uslišane pred Slavom Go-
12 12 spodnjom. [17]I bi poslan Rafael[b], anđeo Gospodnji,
da ih oboje izliječi: da skine bijele mrlje s Tobita i
vid mu vrati; a Saru, kćer Raguelovu, da dade za
ženu Tobiji, sinu Tobitovu, te da okuje pakosnog
4 12-13; zloduha Asmodeja: jer je ona Tobiji bila namijenje-
6 12+ na. U isto vrijeme Tobit se vrati u svoju kuću, a
Sara, kći Raguelova, siđe iz gornje sobe.

Tobija upućen u Mediju

4 Toga dana Tobit se sjeti novca što ga bijaše
pohranio kod Gabaela, u Ragesu Medijskom.
[2]I reče u sebi: »Zazivao sam smrt; zašto ne bih ra-
dije dozvao Tobiju, svoga sina, da mu kažem to o
novcu prije nego umrem?« [3]Dozvavši ga, reče mu:
»Sine, kada umrem[c], pristojno me pokopaj. Po- Izl 20 12
štuj svoju majku, ne ostavljaj je svega svog života, Izr 23 22
čini sve što će joj biti milo i nemoj je žalostiti. [4]Sjeti Sir 7 27
se, sine, da se ona suočila s mnogim opasnostima
dok si joj bio u krilu. A kad umre, sahrani je po-
kraj mene u istome grobu.
[5]Svakog dana, sine, sjeti se Gospodina Boga na-
šega; nemoj griješiti ili kršiti njegovih zapovijedi.
Čini pravedna djela svega svog vijeka i ne kroči
putovima nepravde. [6]Jer ako činiš po istini[d], uspije- 13 6
vat ćeš u djelima svojim, kao svi oni koji čine prav- Iv 3 21
du. Ef 4 15
[7]Dijeli milostinju od svoga dobra: kad dijeliš mi- 12 8-10
lostinju, neka ti ne bude oko stisnuto. Ne okreći Izr 19 17
lica od siromaha, pa ni Bog neće okrenuti lica od Sir 4 1-6
tebe. [8]Od onoga što imaš i prema tome koliko imaš Pnz 15 7-
dijeli milostinju: imaš li malo, daj malo, ali ne okli- 11
jevaj dati milostinju. [9]Jer dobar polog spremaš sebi 1 Iv 3 17
za dan potrebe. [10]Udijeljena milostinja oslobađa od Mt 6 20
smrti i ne dopušta da odeš u mrak. [11]Jer milostinja Sir 3 30
je mio dar pred licem Svevišnjega. 29 12
[12]Čuvaj se, sine, svakoga preljuba. I pazi da ti
žena bude iz plemena tvojih otaca; ne uzimaj za Post 24
ženu tuđinku koja ne pripada koljenu tvoga oca, 28 1-2
jer mi smo sinovi proročki. Noa, Abraham, Izak, Suci 14
Jakov naši su oci odiskona; sjeti se, sine, da su svi Post 11
oni uzeli ženе među svojom braćom i da su bili 25 20;
blagoslovljeni u svojoj djeci, njihovo potomstvo do- 29 15-30
bit će zemlju u nasljedstvo. Tob 6 12
[13]I onda, sine, ljubi svoju braću i nemoj se uzo-
holiti u srcu pred svojom braćom, ni pred sinovima
i kćerima svoga naroda, skanjujući se da odabereš
ženu između njih! U oholosti leži mnoga propast i
nemir, a od dangube samo je šteta i bijeda, jer je
nerad majka gladi.
[14]Neka ničija zarada ne prenoći kod tebe, nego Lev 19
je isplati odmah. Budeš li služio Bogu, platit će ti Pnz 24
se. Razmišljaj, sine, o svakome svom djelu i lijepo

a) »da nikad više ne čujem onih uvreda«, tako: B, VL, sir.; S: »pogledaj na moju sramotu«. U Vg kraj molitve zvuči posve drugačije: »[18]U strahu pred tobom, a ne iz svoje požude, pristala sam da se udam za muža. [19] Ja nisam bila dostojna njih, ili oni nisu bili dostojni mene, jer si me ti možda čuvao za drugoga čovjeka. [20]Nad tvojom odlukom, naime, čovjek nema vlasti. [21]Ovoga može biti pak svjestan svaki koji te štuje: Ako se našao u kušnji, život će mu biti okrunjen; ako ga je snašla nevolja, bit će oslobođen, a ako je kažnjen bio, u tebe će naći milosrđe. [22]Jer ti ne uživaš u propasti našoj; iza oluje daješ mir, iza suza i jada ulijevaš veselje.«

b) Prije nego što je anđeo čuvar, Rafael, poslan Tobitu i Sari, bio je pred Bogom (12,12.15) kao zagovornik njihovih molitava. Usp. 5,4+.

c) »Sine, kada umrem«: B, VL, sir.; isp. S.

d) Dosl.: »ako činiš istinu« B, VL, sir.; S ima: »oni koji čine istinu«. – Grčki tekst S ne sadrži rr. 7–19. Tekst je sastavljen na temelju VL, uzevši u obzir B i sir.

Mt 7 12 se vladaj. [15]Ne čini nikome što bi tebi samomu bilo
Lk 6 31 mrsko. Ne pij vina do pijanosti; neumjerenost ukla-
njaj sa svoga puta.
Iz 58 7 [16]Dijeli svoj kruh s gladnima, a svojom odjećom
Mt 25 35-36 odjeni gologa. Sve što ti je suvišno daj drugima, a
Pnz 15 10 kada dijeliš milostinju, neka ti oko ne bude stisnu-
2 Kor 9 7 to. [17]Metni svoj kruh na grob pravednih i ne daj ga
Pnz 26 14 grešnicima[a].
[18]Obraćaj se uvijek onome tko je mudar i ne od-
bacuj korisna savjeta. [19]U svakoj prilici hvali Go-
Ps 119 10, spoda Boga i moli ga da ti upravlja putove, da sve
12,26s,33s tvoje staze i namjere dobro završe. Jer nijedan na-
rod ne posjeduje mudrosti: Bog je onaj koji udje-
Pnz 4 6 ljuje svako dobro, ponižava[b] kako hoće, sve do dna
1 Sam 2 7 carstva mrtvih. Sjeti se, sine, mojih pouka: neka ti
se nikada iz srca ne izbrišu.
[20]A sada ću te, sine, uputiti glede onih deset sre-
brnih talenata koje sam pohranio u Gabaela, sina
Gabrijeva, u Ragesu Medijskom. [21]Ne plaši se, si-
1 Tim 6 6-8 ne, što smo osiromašili. Bit ćeš bogat budeš li se
bojao Boga, klonio se svakoga grijeha i vršio ono
što je Bogu milo.«

Rafael prati Tobiju

5 Tobija odgovori ocu: »Oče moj, učinit ću sve
što si mi naredio. [2]Samo, kako ću preuzeti
novac kad ne znam onoga u koga je pohranjen[c].«
[3]Onda mu otac dade zadužnicu i reče: »Potraži čo-
vjeka koji će ići s tobom, a ja ću ga nagraditi. Idi,
dakle, i podigni novac.«
[4]Tobija ode da potraži takva čovjeka i nađe Ra-
faela. Tobija nije znao da je to anđeo Božji[d]. [5]I 3 17+
upita ga: »Bi li htio sa mnom u Rages Medijski?
Znaš li put onamo?« [6e]Anđeo mu odvrati: »Bih.
Poći ću s tobom. Znam put, bijah već gost našega
brata Gabaela.« [7]Tobija mu reče: »Počekaj da ja-
vim ocu.« [8]Anđeo mu kaza: »Idi i ne zadržavaj se.«
[9]Onda Tobija ode ocu te mu reče: »Evo, našao
sam onoga koji će ići sa mnom.« A otac će mu:
»Dovedi ga meni da čujem kojemu plemenu pri-
pada i je li pouzdan da ti bude pratilac.« [10]Tobija
ga zovnu, pa kad on uđe, zagrliše se.
[11]Onda ga Tobit upita: »Brate, kojemu rodu i ko-
joj obitelji pripadaš? Kaži mi!« [12]On mu odgovori:
»Tražiš li rod i obitelj ili nekoga koji će za nagradu
pratiti tvoga sina?« Tobit će mu na to: »Brate,
hoću da znam koji su ti preci i kako se zoveš.« [13]A
on će: »Ja sam Azarja, sin Ananije, najstarijeg od
tvoje braće.« [14]Tobit mu kaza: »Dobro mi došao! I
ne ljuti se na me zato što sam htio doznati za tvoj
rod i za tvoje ime. Ti si dakle moj brat iz ugledna
i plemenita roda. Poznavao sam dobro i Ananiju i
Jatana, sinove velikog Semeja, kad smo išli zajedno
u Jeruzalem da se poklonimo i prikažemo prvine i
desetine plodina. Oni nisu nikada zašli na stranpu-

---

a) Zapovijed se nalazi u apokrifu »Mudrost Ahikarova«, usp. 1,21+. Čini se ipak da Tobit savjetuje sinu da daje milostinju u čast pokojnih, a ne da priređuje gozbe ili nosi hranu na grobove, što uostalom i Zakon zabranjuje.
b) »ponižava«: S. BJ prema VL prevodi: »on uzvisuje i on ponižava«.
c) BJ prema S i VL ima na početku slijedećeg retka jedan umetak: »Tada Tobit odgovori svome sinu Tobiji: 'Obojica smo se potpisali na jedan dokumenat kojega sam ja onda rasparao na dva dijela, da bi svaki od nas dobio jedan. Jednu polovicu sam uzeo ja (dod. VL), a drugu ostavio s novcem. Već je 20 godina tome otkako sam pohranio taj novac!«
d) Osim u starim tekstovima gdje »anđeo Božji« ili »anđeo Jahvin« izražava vidljivu Božju prisutnost (usp. Post 16,7+), anđeli su stvorenja različita od Boga i njemu podložna. Pripadaju nebeskom dvoru i zvani su još: »sinovi Božji« (Job 1,6; usp. Ps 29,1+), »sveci« (Job 5,1), »vojska nebeska« (1 Kr 22,19; Neh 9,6; Ps 103,21; 148,2). Proslov knjige o Jobu spominje njihovu zajednicu (Job 1,6; 2,1) iz koje Bog na zemlju šalje svoje »poslanike« (ovo je smisao riječi »anđeo«, grč. *angelos*). Čas se radi o anđelu zatorniku (Izl 12,23+; 2 Kr 19,35; Ez 9,1; Ps 78,49), čas o anđelima čnvarima naroda i pojedinaca (usp. Izl 23,20+; Dn 10,13+). Rafael je poslan Tobiji za vodiča (3,17; usp. Post 24,7). O posredničkoj zadaći anđela u proroštvu, vidi Ez 40,3+. Svoj daljnji razvitak učenje o anđelima ima u židovstvu i u NZ.
e) BJ prema VL i S ima detaljniji prijevod: »On mu odgovori: Svakako! Često sam bio tamo, i znam sve putove. Ta nisam jednom bio gost našeg brata Gabaela koji živi u Ragesu (prema VL, usp. 1,14; 4,1; S ima: Ekbatana) u Mediji. Potrebna su dva dana hoda da bi se došlo iz Ekbatane u Rages: jer Rages je na brdu, a Ekbatana se smjestila u dolini«. – Zemljopisni podaci nisu sasvim točni (usp. Uvod, str. 515). Ekbatana je današnji Hamadan koji je prilično udaljen od Ragesa, danas Rai kod Teherana. Piscu i nije stalo do toga da mu zemljopisni podaci budu točni. On želi događaj koji opisuje smjestiti u jedan dalek kraj.

ticu. Braća su ti ljudi valjani. Pripadaš plemenitu rodu. 15Ali mi kaži kakvu ću ti nagradu dati: jednu drahmu na dan i sve što je potrebno tebi i mome sinu. 16I još ću ti dodati nešto povrh plaće kad se vratite živi i zdravi.«

17Dogovoriše se tako.

A onda kaza Tobiji: »Spremi se i sretan vam put obojici!« Sin spremi sve za put. I reče mu njegov otac: »Idi s ovim čovjekom, a Bog koji na nebu
Post 24 7,40 stoluje udijelio vam sretno putovanje i anđeo nje-
Izl 23 20+ gov pratio vas!«

18Ali Ana, majka Tobijina, zaplaka i ukori Tobita: »Zašto si dopustio da nam sin ode? Nije li on štap naših ruku kad ulazi i izlazi pred nama? 19Ne bilo toga novca, smeće je prema našem sinu[a]. 20Ta ovo što nas je Bog ostavio u životu – dosta nam je.« 21Tobit joj odgovori: »Ne govori tako, sestro[b]. Vratit će se on živ i zdrav i tvoje će ga oči opet ugledati. 22Ta prati ga dobar anđeo i njegovo će putovanje biti sretno, vratit će se živ i zdrav.«

23Onda ona prestade plakati.

Riba

6 A sin išao s anđelom i pas za njima. Predvečer stigoše do rijeke Tigrisa i tu provedoše noć. 2Potom momak siđe u rijeku da se okupa, kad najednom skoči iz vode velika riba i htjede ga proždrijeti. 3Anđeo mu reče: »Uhvati ribu.« Nato se momak dočepa ribe te je izvuče na suho. 4Onda mu anđeo kaza: »Raspori ribu, izvadi joj srce, jetru i žuč i dobro ih čuvaj jer su koristan lijek.« 5Momak izvrši što mu je anđeo naredio. I pošto su ribu ispekli, pojedoše je, 6a onda nastaviše put dok se ne primakoše Ekbatani.

Anđeo Tobiji namjenjuje Saru

7Mladić potom upita anđela: »Brate Azarja, čemu će služiti riblja jetra, srce i žuč?« 8A on odgovori: »Srce i jetra služe kad koga muči demon ili zao duh: treba to pred takvim, bio muškarac ili žena, spaliti, i nikad ga zao duh više neće mučiti. 9A žuč se uzima da se njome premažu oči na kojima su bijele mrlje, tako te bolesnik ozdravi.«

10Kad bijahu blizu Ekbatane, 11anđeo reče mladiću: »Brate, noćas ćemo prenoćiti kod Raguela; on ti je rođak, a ima jedinicu kćer koja se zove Sara. 12Ja ću gledati da ti je dadu za ženu, jer tebi pripada njezino nasljedstvo: jedini si od njezina roda[c],

a) Redak je teško razumljiv. Postoje razne mogućnosti prijevoda unutar konteksta koji želi naglasiti bezvrijednost novca naspram sina.

b) Isti izraz »sestra« se upotrebljava kako za ženu, tako i za zaručnicu u 8,4.7.21; Pj 4,9s; 5,1.2; usp. 8,1.

c) Po patrijarhalnom običaju ženilo se unutar klana. Usp. 4,12–13 i izvještaj o Izakovoj ženidbi, Post 24. (Vjerojatno je na temelju ovog običaja nastao leviratski zakon, Pnz 25,5+). Na ovaj način su plemena nastanjena u Palestini uspjela sačuvati dijelove zemlje u podjeli Kanaana; usp. Br. 36. U dijaspori je ovaj običaj ostao na životu da bi se sačuvao obiteljski posjed; istovremeno se poštivao i stari izraelski zakon.

djevojka je lijepa i razborita[a]. [13]Sad me poslušaj:
govorit ću njenu ocu, i kad se vratimo iz Ragesa,
proslavit ćemo svadbu. Jer ja znam da je Raguel,
prema Mojsijevu zakonu, ne može dati drugome, a
kad bi to uradio, zaslužio bi smrt, jer ti imaš pravo
na nasljedstvo pred svakim drugim.« [14]Onda mladić
kaza anđelu: »Brate Azarja, čuo sam da je djevojka
već bila dana sedmorici ljudi i da su svi nađeni
mrtvi u svadbenoj sobi: [15]jedinac sam u oca; bojim
se da ću, odem li k njoj, umrijeti kao i oni prije
mene; jer nju ljubi[b] neki demon koji ne čini zla
drugima, osim onima koji joj se približe. Bojim se
da ne umrem i da za sobom, zbog žalosti, ne povu-
3 10+ čem u grob svoga oca i svoju majku, a nemaju dru-
goga sina da ih sahrani.« [16]Anđeo mu reče[c]: »Ne
4 12-13 sjećaš se kako ti je otac naredio da uzmeš za ženu
samo onu koja pripada tvome rodu? Zato me po-
slušaj, brate: ona će biti tvoja žena, a ti se ne osvrći
na demona, jer će još noćas biti tvoja. [17]Kad budeš
ušao u svadbenu sobu, uzet ćeš tamjanova pepela
i metnut ćeš na nj malo ribljeg srca i jetre; kad
tako okadiš, demon će oćutjeti vonj i pobjeći će i
neće se više vratiti. [18]Kad se htjedneš približiti k
njoj, bdijte oboje i dozivajte milostivog Boga: on
će vas spasiti i smilovati vam se. Ne boj se: ona ti
Post 24 44 je bila dosuđena oduvijek, ti ćeš je spasiti; ona će
poći s tobom i mislim da ćeš s njom imati poroda.«
Kad je Tobija čuo sve to, odmah mu ona omilje
i njegova se duša privinu uz njezinu.

Dolazak u Raguelovu kuću

7 Onda uđoše u Ekbatanu i pođoše prema kući
Raguelovoj. Sara im dođe u susret, pozdravi
ih i oni nju pozdraviše, pa ih ona uvede u kuću.
[2]Raguel reče Edni, svojoj ženi: »Kako li je ovaj
samo nalik na Tobita, moga rođaka!« [3]Raguel ih
zapita: »Odakle ste, braćo?« Odgovoriše mu: »Mi
pripadamo Naftalijevim sinovima koji su bili prog-
nani u Ninivu.« [4]Kaza im on: »Poznajete li Tobita, Post 29 4-6;
brata našega?« Oni odgovoriše: »Poznajemo ga.« 43 27-30
[5]Onda ih upita: »Je li dobro s njime?« Oni odgovo-
riše: »Živ je i dobro je.« Tobija nadoda: »To je Post 33 4;
moj otac.« [6]Nato ga Raguel zagrli, poljubi ga su- 45 14
znih očiju i blagoslovi ga čudeći se: »Ti si dakle sin Lk 15 20
onoga plemenitog i dobrog čovjeka.« Doznavši da
je Tobit izgubio vid, ražalosti se i zaplaka. [7]I žena
mu Edna i kći Sara zaplakaše i primiše ih spremno.
[8]Potom zaklaše ovna i pripremiše jela u izobilju.
[9]Tobija kaza Rafaelu: »Brate Azarja, govori o
onome o čemu si mi pripovijedao na putu.«
[10]Anđeo prozbori o tom s Raguelom, a on će To-
biji: »Jedi, pij i budi veseo, jer tebi pripada moja
kći. Ipak ti moram otkriti istinu: [11]već bijah svoju

a) BJ čita s VL: »i njezin otac ju veoma voli«. S ima: »je lijepa«.
b) Tako prema B i VL; isp. S.
c) Kraj dijaloga prema Vg teče drugačije: »[16]Tada mu reče anđeo Rafael: Slušaj me, i pokazat ću ti one na kojima zao duh ima prevlast. [17]Ima ih, koji ženidbom iz svoga srca protjeraju Boga i ugađaju samo svojim strastima kao nerazumni konj ili mazga (Ps 32,9; usp. Rim 1,21–26). Nad takvima ima vlast zao duh. [18]Ti pak, kad uzmeš nju i uđeš u bračnu ložnicu, uzdrži se tri dana, i posveti se s njom samo molitvi. [19]Prve noći će zao duh pobjeći zbog dima riblje jetre. [20]Druge noći bit ćeš pripušten u zajednicu svetih patrijarha. [21]Treće noći dobit ćeš blagoslov, da vam se rode zdrava djeca. [22]Nakon treće noći uzmi djevojku u strahu Gospodnjem, više iz čežnje za djecom, nego vođen strašću: da među Abrahamovim potomstvom dobiješ blagoslov u djeci.«

kćer dao sedmorici, ali kad joj se približiše, svi
noću pomriješe. Ali ti sada budi veseo[a].« [12]Tobija
Post 24 33 odgovori: »Neću ništa okusiti dok se ne odlučite i
ne izvršite što treba.« Nato mu Raguel kaza[b]:
»Uzmi je od ovoga časa po pravdi: ti si njezin brat
i ona pripada tebi. Milosrdni Bog neka vam udijeli
sreću.« [13]Zatim pozva Saru, svoju kćer; uzevši je
za ruku, dade je kao zaručnicu Tobiji govoreći:
Post 24 50-51 »Evo, uzmi je prema Mojsijevu zakonu i odvedi je
6 12+ k svome ocu.« I blagoslovi ih. [14]Onda pozva Ednu,
ženu svoju. Dohvativši list, napisa ugovor i udari
Post 24 54 pečat. Potom počeše blagovati.
[15]Nakon toga pozva Raguel Ednu, ženu svoju, i
reče joj: »Sestro, pripremi drugu sobu i uvedi je.«
[16]Ona uradi kako joj je zapovjedio i uvede je. Kći
zaplaka. [17]Vidjevši suze svoje kćeri, kaza joj: »Budi
hrabra, kćerko: Gospodar neba i zemlje neka te
nagradi milošću za tvoju bol. Budi hrabra, kćer-
ko!«

Dobri zaručnici spašeni

8 Kad su povečerali, uvedoše Tobiju k Sari.
[2]On se, ulazeći k njoj, sjeti Rafaelovih riječi:
uze tamjanova pepela, metnu na nj riblje srce i je-
tru i okadi. [3]Tek što demon oćutje vonj, pobježe u
Mt 12 22-30, 43-45p Gornji Egipat[c], a anđeo ga ondje okova.
[4]Kako su se zatvorili u sobu, Tobija ustade s po-
stelje i reče: »Ustaj, sestro, molimo se[d] da nam se
Bog smiluje.«
[5]Onda se Tobija poče moliti:
»Blagoslovljen da si, Bože naših otaca, Dn 3 26
blagoslovljeno sveto i slavno ime
tvoje u sve vijeke!
Blagoslivljala te nebesa
i sva tvoja stvorenja u sve vijeke!
[6]Ti si stvorio Adama
i dao mu pomoćnicu Evu:
od njih je proizašao ljudski rod.
Ti si rekao: 'Nije dobro da čovjek Post 2
bude sam;
načinimo mu pomoćnicu sličnu njemu.'
[7]Gospode, ne uzimam zbog pohote
ovu svoju sestru
nego po istini.
Smiluj mi se
i učini da s njom doživim starost.«
[8]I zajedno rekoše[e]: »Amen, amen.« [9]I zaspaše
oboje te noći.
[10]A Raguel usta i pođe da iskopa raku misleći:
»Ako i on umre.« [11]Raguel se vrati u svoju kuću [12]i
kaza Edni, ženi svojoj: »Pošalji jednu od sluškinja
da vidi je li živ. Ako je umro, pokopajmo ga od-
mah da nitko ne sazna.« [13]Sluškinja otvori vrata,
uđe i nađe kako oboje spavaju. [14]Izađe i javi im:
»Dobro je, živ je.«
[15]Nato Raguel zahvali[f] Bogu:
»Blagoslovljen da si, Bože,

a) »budi veseo« – recenzija BJ preinačuje: »jedi i pij«, i dodaje u skladu s krajem r. 12: »Gospodin neka vam udijeli milost i mir«.
b) Vg predstavlja stvari drugačije: Nakon što je Tobija pitao Raguela da mu dade svoju kćer za ženu (r. 10), ovaj u strahu da se i njemu ne dogodi kao sedmorici prije njega ne odgovori ništa (r. 11), popustio je tek na inzistiranje anđela Rafaela (r. 12): »[13]Tada reče Raguel: ne sumnjam više da je Bog dopustio, da moje molitve i suze dođu pred njegovo lice. [14]I vjerujem da vas je zato doveo k meni, da se ona po Mojsijevu zakonu uda u svom rodu. I ne sumnjam više, da ću ti je dati. [15]I uze desnu ruku svoje kćeri, stavi je Tobiji u desnicu i kaza: »Bog Abrahamov, Bog Izakov i Bog Jakovljev neka bude s vama. On neka vas združi i neka vas ispuni svojim blagoslovom!«. Ova formula je nadahnula liturgijski blagoslov zaručnika.
c) BJ prema drugoj var. prevodi: »po zraku sve do Egipta«.
d) Da bi ostala vjerna onom što je rečeno u 6,18s, Vg navodi da su molitve trajale tri noći.
e) Prema Vg nakon Tobijine molitve (rr. 7–9), riječ uzima Sara (r. 10) zazivajući milosrđe Božje.
f) »Raguel zahvali«. VL, grč: »Nato zahvališe«.

svakim blagoslovom čistim i svetim.
Blagoslivljali te sveti tvoji i sva
tvoja stvorenja!
Svi anđeli i svi izabranici tvoji
blagoslivljali te u sve vijeke!
[16]Blagoslovljen jer si me razveselio
i jer se nije dogodilo čega se bojah,
nego si nam iskazao svoje bogato milosrđe.
[17]Blagoslovljen jer si se smilovao
ovoj djeci što su jedina.
Izlij na njih svoje milosrđe, Gospode,
podari im da završe život u zdravlju,
sa srećom i milosrđem.«
[18]A zatim zapovjedi kućnoj čeljadi da zatrpaju ra-
ku. [19]Tada priredi gozbu koja je trajala četrnaest
dana. [20]Prije nego što su izminuli svadbeni dani,
Post 24 54-55 Raguel uze zaklinjati Tobiju: »Ne idi na put dok se
Suci 14 10-18 ne navrši četrnaest svadbenih dana, [21]a onda primi
polovicu imutka i vrati se živ i zdrav svome ocu[a].
Drugi ćeš dio dobiti poslije moje i ženine mi
smrti.«

Rafaelov put u Mediju

9 Onda Tobija pozva Rafaela i reče mu[b]:
[2]»Brate Azarja, uzmi sa sobom jednog slugu
i dvije deve pa idi Gabaelu u Rages koji se nalazi
u Mediji: uzmi od njega novac pa dovedi i njega na
pir, [3]jer me Raguel zaklinjao da ne odlazim. [4]Znaš
da moj otac broji dane, pa budem li se mnogo zad-
ržavao, bit će zabrinut veoma.«
[5]Tada Rafael ode. Provede noć u Gabaela i dade
mu obveznicu. Gabael izvuče zapečaćene vrećice
te mu ih izruči. [6]Brzo se krenuše obojica i dođoše
na pir. Tobija blagoslovi svoju ženu.

U očekivanju da se Tobija vrati

10 A otac Tobijin brojio svaki dan. I kad je pro- Post 44 18-34
šlo vrijeme za povratak a sina ne bijaše, [2]reče Lk 15 20
Tobit: »Možda su odbijeni? Ili je možda umro Ga-
bael pa novac nije predan?« [3]I rastuži se veoma.
[4]Kaza mu žena: »Dijete je stradalo kad ga tako
dugo nema.« [5]I poče jadikovati: »Kako da ne bu-
dem zabrinuta, dijete moje, kad sam ti dopustila
da odeš, svjetlo očiju mojih!«
[6]Tobit je stade tješiti: »Šuti, ne govori: njemu je
dobro.« [7]Ona mu odgovori: »Šuti ti i ne zavaravaj
me; znam ja, stradalo je dijete moje.«
Svakog je dana izlazila na cestu kojom je sin kre-
nuo na put; danju ne bi ni dodirnula jela, a noću Post 45 26
nije prestajala jadikovati za svojim Tobijom.
Kad prođe četrnaest dana svadbenih za kojih Ra- Post 24 54-61
guel zaklinjaše Tobiju da ostane, [8]Tobija kaza Ra-
guelu: »Pusti me da idem, jer su već otac moj i
majka moja izgubili nadu da će me još ugledati.«
[9]Tast ga zamoli: »Ostani kod mene, a ja ću se po-
brinuti da pronađem nekoga koji će ocu tvome do-
nijeti vijesti o tebi.« Ali mu Tobija odvrati: »Ne,
nego me pusti da idem k ocu svome!«

Oproštaj Tobije s tazbinom

[10]Raguel onda ustade, preda mu Saru, njegovu Post 24 35;
ženu, i polovicu imutka, sluge, stoku i novac. [11]Po- 30 43
što ih je blagoslovio, oprosti se s njima govoreći:
»Djeco, Bog nebeski nek' vam udijeli sreću još
prije nego što umrem.« Post 45 28
[12]A svojoj kćeri kaza: »Poštuj svekra i svekrvu:
oni su ti sada roditelji. I da čujem samo dobre vije-
sti o tebi.« I poljubi je.

a) Izvještaj o Sarinoj udaji ima mnogo zajedničkih elemenata s izvještajima o Rebeki (Post 24), Raheli (Post 29), Dini (Post 34), Samsonovoj ženi (Suci 14), Mikali (1 Sam 18). Ovdje nije riječ o isplaćivanju zaručničkog dara (*mohar*) kojega zaručnik treba dati roditeljima zaručnice (Post 34,12; 1 Sam 18,25), nego se radi o očevom daru kćeri. Rr. 1–6.

b) Duža var. S dodaje na kraju još Gabaelov blagoslov. Nju slijedi i BJ: »Kada su stigli Raguelu zatekli su Tobiju kod jela. On skoči i pozdravi ga. Gabael brizni u plač i blagoslivljajući ga reče: Vrli sine, vrlog, pravednog i milostivog oca, Bog neka te blagoslovi nebeskim blagoslovom: tebe i ženu tvoju, oca i majku žene tvoje. Blagoslovljen Bog koji mi dade vidjeti živu sliku mog bratića Tobita.« Neki rkpp. ispuštaju ovaj blagoslov, dok ga Vg proširuje (rr. 9–12).

13 Onda Edna reče Tobiji: »Ljubljeni brate moj, nek' ti Gospodar neba dade sretan povratak, a meni neka udijeli milost da vidim djecu koju ćeš imati s mojom Sarom, da osjetim radost pred Gospodom. Evo, predajem ti kćer svoju na čuvanje: ne žalosti je.«

Post 24 21, 40, 42, 56 — 14 Zahvalivši Bogu što mu je udijelio sretan put i poželjevši blagoslov Raguelu i Edni, ženi njegovoj, Tobija krenu[a].

Tobijin povratak sa Sarom

11 Nastaviše put dok se ne približiše Ninivi.
Post 46 28 — 2 Onda Rafael kaza Tobiji: »Ne znaš li, brate, u kakvu si stanju ostavio oca svoga? 3 Potrčimo nas dvojica prije tvoje žene i priredimo kuću: 4 uzmi u ruku riblju žuč.« Krenuše, a pas[b] za njima[c].

5 Dotle je Ana sjedila i gledala na put ne bi li ugledala svoje dijete. 6 Izdaleka ga opazi pa reče Tobitu: »Evo, vraća se sin tvoj i čovjek koji ga pratio.«

7 A Rafael reče Tobiji: »Znam da će otac tvoj otvoriti oči. 8 Ribljom žuči namaži njegove oči, a on će ih, oćutjevši svrbež, protrljati i tako skinuti s njih bijele mrlje i tebe vidjeti.«

Post 33 4; 45 14; 46 29-30 Lk 15 20 — 9 Dotle se Ana, potrčavši naprijed, baci u zagrljaj sinu svome i reče mu: »Opet te vidim, sine moj! Od ovoga časa mogu mirno umrijeti!« Nato oboje zaplakaše.

Tobitovo ozdravljenje

10 Tobit iziđe na vrata i spotače se, ali sin potrča k njemu 11 i pridrža ga, razmaza žuč ocu preko očiju i kaza: »Hrabro, oče moj!« 12 Kad ga oči zasvrbješe, protrlja ih, a iz očinjih mu se kutića oljuštiše bijele mrlje. — Dj 9 18
13 Ugledavši sina, zagrli ga, zaplaka i probesjedi:

14 »Blagoslovljen da si, Bože,
blagoslovljeno tvoje ime uvijeke
i blagoslovljeni svi tvoji sveti anđeli!
Jer si me udario pa se smilovao na me: — Pnz 32 39
evo gledam svoga sina Tobiju!« — Tob 13 2

15 Njegov sin, sav sretan, uđe u kuću te izvijesti oca o velikim događajima što su mu se zbili u Mediji.

16 Tobit, prepun radosti i blagoslivljajući Boga, pođe u susret snahi, prema vratima Ninive. Oni koji su ga vidjeli kako hoda bijahu zadivljeni što je progledao, a Tobit priznavaše pred njima da mu se Bog smilovao.

Sara dočekana

17 Kada Tobit dođe do Sare, snahe svoje, pozdravi je govoreći joj:

»Dobro došla, kćeri moja! Blagoslovljen Bog koji te doveo k nama! I neka su ti blagoslovljeni i otac i majka!«

18 I velika radost obuze svu braću njegovu u Ninivi. 19 A dođoše i Ahikar i njegov nećak Nasbas[d] pa se Tobijina svadba u veselju slavila sedam dana[e].

a) BJ preinačuje i proširuje r. 14 prema B i VL: »Tobija krenu zadovoljan od Raguela. Sav radostan blagoslivljao je Gospodara neba i zemlje i Kralja svemira zbog sretna uspjeha svoga putovanja. A ovako blagoslovi Raguela i njegovu ženu Ednu: 'Neka mi je ta sreća da vas mogu častiti sve dane svog života!'«
b) »pas«: B, VL; S (u jednoj iskvarenoj redakciji): »Gospodin«.
c) »za njima«: Neki rkpp. čitaju: »pred njima«. U sir. Ana prije nego što će obavijestiti Tobita, vidi psa kako dolazi. Isto i Vg (r. 9): »Tada pas, koji ih je putem pratio, otrča naprijed i dođe kao glasnik mašući repom i skačući od radosti.«
d) »nećak Nasbas«: prema B, A; BJ sa S: »Ahikar i Nadab, njegovi bratići«.
e) »sedam dana«: prijevod prema Vg. Isp. BJ.

Anđeo se otkriva

12 Potom Tobit pozva Tobiju, sina svoga, i reče
mu: »Sine, pobrini se za plaću čovjeku koji
je išao s tobom; a treba mu dati i štogod povrh
toga.«
2Sin odgovori: »Neću štetovati dadem li mu i po-
lovicu onoga što sam donio, 3jer me doveo k tebi
zdrava, izliječio moju ženu, podigao moj novac, a
onda i tebi vratio zdravlje.« 4Starac odgovori: »To
mu s pravom pripada!«
5Onda pozva anđela i kaza mu: »Uzmi polovicu
od svega onoga što ste donijeli.« 6Tada anđeo po-
zva njih dvojicu u stranu i reče im:
»Blagoslivljajte Boga, hvalite ga i veličajte, hva-
lite ga pred svim živima zbog onoga što je za vas
učinio. Lijepo je hvaliti Boga i uznositi ime njego-
vo; bogobojazno razglašavati djela njegova. 7Lijepo
je čuvati tajnu kraljevu, ali je slavno otkrivati djela
Božja. Činite dobro, i neće vas zlo snaći.
4 7-11+ 8Dobra je molitva s postom[a], s milostinjom i s
29 8-13 pravednošću. Bolje je malo s pravednošću nego
Izr 16 8; mnogo s nepravdom. Bolje je dijeliti milostinju
11 4 nego sabirati u hrpe zlato. 9Milostinja oslobađa od
Sir 3 30 smrti, ona čisti od svakoga grijeha. Koji dijele mi-
Dn 4 24 lostinju i čine pravednost napunit će se života, 10a
koji griješe bit će dušmani životu svome.
11Neću vam sakriti ništa: kazah već da je lijepo
čuvati tajnu kraljevu, ali je slavno otkrivanje Božjih
Zah 1 12 djela. 12I kad ste molili ti i tvoja snaha Sara, ja sam
33 23-24 nosio[b] vaše molitve Svetome; kad si ti pokapao
Dj 10 4 mrtve, i ja sam bio uza te; 13kad se nisi skanjivao
Otk 8 3-4 da ustaneš i prekineš svoj ručak da bi pokopao
onog mrtvaca, nije mi bilo skriveno da vršiš dobro
djelo; i bio sam s tobom[c]. 14Sada, Bog me poslao Job 1-2
da izliječim tebe i tvoju snahu Saru. 15Ja sam Ra- 3 17
fael, jedan od sedmorice svetih anđela[d] koji na ne- Zah 4 10
besima donose molitve svetih i stupaju pred Sla- Otk 8 2
vom Svetoga!« Lk 1 19
16Njih se dvojica preplašiše i padoše ničice, jer ih
zahvati velik strah. 17Ali im anđeo reče: Suci 13 20-22
»Ne plašite se! Mir s vama! Blagoslivljajte Boga
uvijeke! 18Ta ja ne dođoh jer se meni svidjelo, nego
po zapovijedi Boga našega: zato ga blagoslivljajte
uvijeke. 19Sve sam dane dopuštao da me vide vaše Suci 13 16, 20
oči, ali nisam ni jeo ni pio: vi ste motrili samo pri- Lk 24 41-43
vid[e]. 20Sada hvalite Boga, a ja se vraćam onome Iv 20 17;
koji me i poslao. Zapišite u knjizi sve što se zbilo.« 16 5
21Onda oni ustadoše, ali ga više ne vidješe. Hva-
lili su velika i čudesna djela Božja i pripovijedali
kako im se ukazao anđeo Gospodnji.

Završna Tobitova molitva

13 Tobit potom napisa molitvu u radosti i reče[f]:
2»Blagoslovljen Bog, koji živi uvijeke, 3 11; 8 5,15
i njegovo kraljevstvo! Ps 144 1
Jer on kažnjava i prašta, 1 Ljet 29 10
dovodi u Podzemlje i odande izvodi, Dn 3 26
i nema toga tko bi izmakao njegovoj ruci. Lk 1 68
3Hvalite ga, sinovi Izraelovi, pred poganima, Ef 1 3 · 1 Sam 2 6
jer vas je on među njih rasuo. Mudr 16 13
4Objavljujte njegovu veličinu Pnz 32 39 · Mudr 16 15
uzdižući ga nad sve živo,
jer on je naš Gospod i Bog,
on je naš otac za sve vjekove.
Iz 63 16; 64 7 · Jr 3 4 · Mudr 14 3 · Sir 23 1,4 · Mt 6 9+

a) »post«: B, VL; S »istina«.
b) Anđeo ima ovdje ulogu zagovornika (usp. 5,4+). Rafael donosi Bogu »spomen« *(mnemosynon)*, Tobitove molitve i dobrih djela. Riječ koja se ovdje upotrebljava ima prizvuk službenosti. Podsjeća na »spomen-žrtvu« (usp. Lev 2,2+), tj. dio žrtve spaljene Bogu »na ugodan miris«. Anđeo će i stotniku Korneliju (Dj 10,4) reći slično, da su njegove milostinje uzišle pred Boga kao »žrtva podsjetnica«.
c) BJ sa S: »Bijah poslan da iskušam tvoju vjeru«. Na sličan način ali u drugom smislu, Satan iskušava Joba (Job 1 – 2).
d) U Sv. pismu se spominju samo imena triju anđela: Gabriel (Dn 8,16; 9,21; Lk 1,19). Mihael (Dn 10,13.21; 12,1; Jd 9) i Rafael (ovdje i u 3,17). Apokrifni spisi po svom nahođenju upotpunjuju listu imena. Odjek ove sedmorice anđela nalazi se u Otkrivenju (Otk 8,2).
e) Po VL; S: »Vidite da nisam ništa jeo, vi ste imali viđenje«. Vg: »Istina, činilo se, da s vama jedem i pijem, no ja sam blagovao nevidljivu hranu i piće koje ljudi ne mogu vidjeti.«
f) Završni hvalospjev (usp. Izl 15, Jdt 16) se sastoji od dva dijela. Prvi dio (rr. 1–8 po BJ, 1–10ab u našoj Bibliji) pjesma je zahvalnica koja sadrži molitve kraljevskih himana i psalama. Drugi dio (rr. 9–17 po BJ, odn. 10c–18) poziv je Jeruzalemu u proročkom stilu. Prognanici izražavaju nadu u jedan idealni Jeruzalem. – Tekst hvalospjeva u raznim rukopisima ima zapažene razlike i praznine. Cjelovitost teksta se može dobiti samo kroz određene ispravke.

5 On nas kažnjava zbog naših zlih djela,
Pnz 30 3 ali će se opet smilovati na nas
i sabrati nas[a] iz svih naroda
među koje smo razasuti.
Pnz 30 2 6 Obratite se k njemu svim srcem svojim
i svom dušom svojom
da činite pred njim istinu,
i on će se okrenuti k vama,
i neće skrivati lica svoga od vas.
7 Gledajte što učini s vama,
na sva ga usta slavite i hvalite,
blagoslivljajte Gospoda pravde
1 Tim 1 17 i uzvisujte kralja vjekova[b].
8 Ja ga u zemlji progonstva hvalim
i očitujem njegovu moć i veličinu
grešnom narodu.
Obratite se, grešnici, i činite pravdu
pred njim.
Tko zna hoće li pogled svrnuti na vas
i milost vam iskazati!
9 Boga svoga ja uznosim,
i duša moja hvali kralja nebeskoga,
i radosno klikće veličini njegovoj:
10 tako neka kazuju svi
i hvale ga u Jeruzalemu!
Iz 60 Jeruzaleme, grade sveti!
↗Otk 21 On će te kazniti zbog djela sinova tvojih,
Mih 7 19 ali će se opet smilovati sinovima
pravednih.
11 Podaj hvalu Gospodu zanosno
i blagoslivljaj kralja vjekova
Am 9 11 da ti njegov Šator ponovno bude
Iz 44 26, 28 Zah 1 16 podignut uz veselje;

12 da bi se u tebi obradovali prognani Iz 9 1; 49 6; 60 1
i da bi u tebi ljubav našli siromasi
za sva pokoljenja.
13 Narodi će dolaziti izdaleka Ps 22 28
k imenu Gospoda Boga[c] Mih 4 2 Iz 2 3
donoseći u rukama darove, Zah 8 20-22
darove za kralja nebeskoga:
pokoljenja upravljat će ti radosne hvale.

14 Prokleti svi oni koji te mrze, Bar 4 31s
blagoslovljeni zauvijek oni koji te ljube[d].
15 Veseli se i raduj se zbog sinova pravednih,
jer će biti sakupljeni
i blagoslivljat će Gospoda pravednih.
Blaženi oni koji te ljube! Iz 66 10
Veselit će se zbog tvoga mira! Ps 122 6

16 Blaženi svi koji se rastužiše zbog
tvojih nesreća,
jer će se radovati kad vide svu
tvoju slavu
i radovat će se uvijeke.

Duša moja neka hvali Boga, kralja velikoga! Hag 2 9
17 Jer će Jeruzalem biti obnovljen[e] Iz 62 1-2
safirom i smaragdom, Bar 5 1
njegove zidine dragim kamenjem, Iz 43 11-12; 60 17
tornjevi i bedemi čistim zlatom, ↗Otk 21 10-21
a trgovi popločani berilom, dijamantom
i dragim kamenjem iz Ofira.
18 Njegove će ulice kazivati: 'Aleluja!'
i klicat će: 'Blagoslovljen Bog,
uzvišen dovijeka.'«

a) BJ po VL: »i sabrati vas«; LXX ispušta.
b) Počevši odavde S ima prazninu do 11c; tekst je uspostavljen prema B, VL i sir., uz ispravak rr. 9–10ab prema Ps 145,6.11.
c) Prema VL: S »k tvojem svetom Imenu«.
d) BJ po VL: »blagoslovljen zauvijek onaj koji će te izgraditi«; S »... koji te se boji«.
e) Po VL i B tu je ispušteno »kao grad«.

Posljednji Tobitovi savjeti i njegova smrt

14 Tobit završi pohvalu. [2]Bilo mu je pedeset i
osam godina kad je oslijepio, a poslije osam
godina opet je progledao. Nastavio je dijeliti milo-
stinju i sveudilj se bojao Gospoda Boga te ga hva-
lio. [3]Doživio je duboku starost.
4 2-3 Na samrti dozva k sebi sina i sinove sina svoga
Post 47 29 te kaza Tobiji: »Sinko, uzmi djecu svoju: evo, osta-
rio sam i već sam blizu da se odijelim od života.
[4]Preseli se u Mediju, sinko, jer znam da će se sve
Nah 1-3 dogoditi s Ninivom što je o njoj nagovijestio prorok
Jona[a]: bit će razrušena, a u Mediji bit će mir za
Iz 5 13 neko vrijeme; naša braća koja se još nalaze u do-
Jr 9 15 movini bit će razasuta daleko od lijepe zemlje, Je-
Ez 12 15 ruzalem će opustjeti, a Dom Gospodnji koji se na-
Ez 23 lazi u njemu izgorjet će i bit će pust za neko vrije-
Iz 64 10 me[b]. [5]Ali će se Bog opet smilovati njima i vratit će
Iz 35 8-10 ih u njihovu zemlju; onda će oni sagraditi hram, ali
Jr 31+ ne onakav kakav je bio prije, dok se ne ispuni
Ez 36 24s određeno vrijeme. Poslije toga vratit će se iz kra-
Ezr 3 12 Hag 2 3 jeva progonstva i podići Jeruzalem s velikim poča-
Jr 31 38s stima. I Dom Božji u njemu bit će sazidan od nada-
sve vrijedne građe za sva buduća pokoljenja, kao
Hag 2 9 što su kazali za nj proroci: [6]svi će se narodi uistinu
Ez 40-42 obratiti i bojat će se Gospoda Boga i pokopat će
Iz 18 7; svoje idole; svi će narodi blagoslivljati Gospoda.
19 22 [7]Onda će narod njegov hvaliti Boga, a Gospod će
Jr 16 19 uzdići narod svoj i bit će radosni svi oni koji ljube
Iz 60 21 Jr 32 37 Ez 34 28; 36 12; 37 25; 39 26 Gospoda Boga u istini i pravdi vršeći milosrđe
prema braći svojoj.
[8]I tako, sine, otiđi iz Ninive, jer će sve biti što je
nagovijestio prorok Jona. [9]Ti pak drži zakon i za-
povijedi, budi milosrdan i pravedan da ti bude do-
bro. Časno me pokopaj, a uza me pokopaj majku
svoju. Poslije toga ne ostani više ni jednoga dana u
Ninivi.
[10]Sinko moj, razmotri što Aman učini Ahikaru
koji ga je uzgojio: iz svjetla baci ga u tamu i tako
zlim plati dobro njegovo. Ali Ahikar bje spašen, a
onoga stiže zaslužena kazna: siđe on u tminu. Ahi- 1 21+
kar dijeljaše milostinju[c] i spasi se od smrtonosne
zamke koju mu onaj priredi; u zamku Aman pade
i poginu.
[11]Dakle, sinovi moji, vidite kakvu snagu ima mi-
lostinja i kako pravda spašava.«

To rekavši, izdahnu. Bijaše mu sto pedeset i
osam godina[d]. Tobija mu priredi častan ukop.
[12]Kad Ana umrije, pokopa je uz oca, pa sa že- 4 4
nom i svojim sinovima[e] krenu u Ekbatanu, k svome Post 49 31
tastu Raguelu.
[13]Tu doživje časnu starost, časno pokopa svoga
tasta i punicu te naslijedi imutak njihov, kao što je
naslijedio i očev.
[14]Umrije u Ekbatani, u sto dvadeset i sedmoj go-
dini života[f]. Prije nego što je izdahnuo, doznao je Ps 137 8
za propast Ninive, koju razoriše Nabukodonozor i Nah 1-3
Asuer[g].
Tako se prije smrti uzradova nad propašću Nini-
ve.

a) Prema B; BJ sa S čita: Nahum.
b) Prema izvještaju Tobit bi živio u vrijeme kad su Asirci bili na vrhuncu svoje moći. Kao i u apokaliptičkim spisima Tobitu se daju do znanja budući događaji koji su za pisca knjige ustvari već prošlost. Kada ta pretkazivanja postanu dio piščeve sadašnjosti, nastavljaju svoj tok prema mesijanskoj budućnosti (»dok se ne ispuni određeno vrijeme«, r. 5).
c) BJ konj.: »Zbog svojih dobrih djela Ahikar (se spasi)«; S »Zbog mojih dobrih djela«.
d) Prevedeno prema B. Isp. BJ.
e) »i svojim sinovima«: B, VL, isp. S.
f) Prema B.; sir. »sto sedam«, Vg »devedeset devet«, BJ »sto sedamnaest«.
g) »Nabukodonozor i Asuer« po B; S i VL »Ahikar«; BJ konj. »Kijaksar«.

JUDITA[a]

I. Holofernov vojni pohod

Nabukodonozor i Arfaksad

1 Bilo je to dvanaeste godine kraljevanja Nabukodonozora[b], kralja Asiraca, koji vladaše u velikom gradu Ninivi. U to je vrijeme Arfaksad[c] vladao nad Medijcima u Ekbatani. 2On sagradi naokolo Ekbatane zidove od tesana i četverouglasta kamena, široka tri lakta i dugačka šest lakata; podigao je bedeme sedamdeset lakata u visinu i pedeset lakata u širinu. 3Do vrata gradskih podiže kule stotinu lakata visoke, s temeljima koji su bili šezdeset lakata široki. 4Vrata koja bijaše napravio uzdizahu se sedamdeset lakata u visinu, a široka bijahu četrdeset lakata, kako bi mogla kroz njih izaći golema vojska s povorkom pješaka.

(Post 10 22)

5U to vrijeme kralj Nabukodonozor vojevaše s kraljem Arfaksadom u velikoj ravnici koja se proteže na području Ragaua. 6Uza nj se svrstaše svi oni koji su obitavali u planinskim predjelima[d], svi oni koji su prebivali do obala Eufrata, Tigrisa i Hidaspa, a tako i stanovnici ravnice Arioha, kralja elimskoga[e]: mnogo je dakle bilo ljudstva koje se poredalo u redove naroda keleudskog[f].

7Nabukodonozor, kralj Asiraca, uputi poruku svim stanovnicima Perzije, svima onima koji življahu na zapadu, stanovnicima Cilicije, Damaska, Libanona i Antilibanona i svim stanovnicima morske obale, 8narodima Karmela, Gileada, Gornje Galileje i prostrane ravnice Ezdrelona, 9svima onima koji prebivahu u Samariji i njezinim gradovima, u Transjordaniji sve do Jeruzalema, Batane, Kelusa, Kadeša, Egipatske rijeke, Tafnesa, Ramsesa i po svemu području Gešema, 10sve do onkraj Tanisa i Memfisa, najposlije svima stanovnicima Egipta sve do granice Etiopije[g]. 11Ali stanovnici svake od tih pokrajina narugaše se poruci Nabukodonozora, kralja Asiraca, i ne okupiše se oko njega da bi uza nj vojevali. Nisu ga se bojali, jer on za njih bijaše običan čovjek[h]. Otposlaše praznih ruku glasnike njegove, ne iskazavši im počasti. 12Tada se Nabukodonozor užasno razbjesni protiv svih tih područja[i] i zakle se svojim prijestoljem i svojim kraljevstvom da će im se osvetiti i mačem opustošiti sve pokrajine Cilicije, Damaska, Sirije, uništiti sve stanovnike koji življahu na području Moaba, plemena Amona, čitave Judeje i sve žitelje Egipta sve do obaju mora[j].

Rat protiv Arfaksada

13Godine sedamnaeste stade sa svojom vojskom protiv kralja Arfaksada, potuče ga u borbi, rasprši mu svu vojsku, konjaništvo i kola, 14zagospodari njegovim gradovima, doprije do Ekbatane, zauze kule, opljačka trgovišta, svede sjaj njegov na sprdnju. 15Arfaksada uhvati u planinama Ragaua, dade ga izbosti sulicama i tako ga se riješi zauvijek.

16Vrati se tada u Ninivu sa svom svojom vojskom

a) Vulgatin latinski tekst veoma se razlikuje od grčkog teksta Juditine knjige. Važniji dodaci Vg navest će se u komentaru.
b) Babilonski kralj Nabukodonozor (604–562 pr. Kr.) nije se nikada nazivao kraljem Asiraca, i nije nikada stolovao (kraljevao) u Ninivi koju je 612 god. razorio njegov otac Nabopolasar. O slobodi pristupa povijesnim činjenicama, usp. Uvod str. 516. Nabukodonozor je ovdje tip moćnog i zločestog vladara, protivnika naroda Božjeg.
c) Arfaksad je povijesno nepoznata osoba. Ime podsjeća na Fraorta (675–653), utemeljitelja kraljevstva Medije čiji je glavni grad bio Ekbatana (danas Hamadan).
d) Visoravni zapadnog Irana.
e) Pod »elimski« pisac podrazumijeva Elimaidu, istočnu pokrajinu perzijskog kraljevstva (usp. 1 Mak 6,1). »Hidaspa« bi mogla biti Koaspa, rijeka koja protječe kroz Suzu.
f) Radi se najvjerojatnije o Kaldejcima.
g) Tekst nabraja Nabukodonozorove vazale ili prijatelje.
h) Dosl.: »jedan sam čovjek« prisiljen da traži podršku sa svih strana. Jedino ako se izraz ne bi trebao shvatiti u smislu »čovjek ništa«.
i) Dosl.: »protiv cijele zemlje«. Izraz je učestao kod Jdt (usp. npr.: 5,21; 6,4; 7,4; 11,8). Označava dotičan kraj, ili se radi o emfatičkom izrazu.
j) Listi u rr. 7–11 dodaje se ovdje još Moab, Amon i Judeja. – Izrazom »sve do obaju mora« izražava se sveopća vlast (usp. Ps 72,8; Mih 7,12; Zah 9,10).

i s golemim mnoštvom ratnika što im se bijahu pridružili. Tu se u miru i spokojstvu on i njegova voj-
Est 1 3-4 ska predadoše besposlici i uživanju stotinu i dvadeset dana.

Vojna protiv Zapada

2 Godine osamnaeste[a], prvoga mjeseca, dana dvadeset i drugoga, u kraljevskoj palači Nabukodonozora, kralja asirskoga, smisliše tajnu osnovu o izvršenju osvete nad svakom pokrajinom, kako on već bijaše kazao. [2]Sazva sve svoje pomoćnike i sve svoje dostojanstvenike i saopći im svoju tajnu osnovu i svojim usnama odluči potpuno uništenje onih pokrajina. [3]I bî odlučeno da se unište posvema svi oni koji se ne bijahu pokorili naredbi njegovih usta.

[4]Zatim, kako završi vijećanje, Nabukodonozor, kralj Asiraca, dozva k sebi Holoferna[b], vrhovnog zapovjednika sve vojske, drugoga po redu iza sebe, i kaza mu: [5]»Ovako govori veliki kralj, gospodar sve zemlje[c]: otići ćeš od mene i povest ćeš sa sobom ljude svjesne svoje snage, otprilike stotinu i dvadeset tisuća pješaka i mnoštvo od dvanaest tisuća konja i konjanika. [6]Poći ćeš protiv sve zemlje na zapadu, jer se ne odazva nalogu mojih usta. [7]Naredit ćeš im da pripreme zemlju i vodu[d], jer ću u svome bijesu nasrnuti na njih. Prekrit ću svu zemlju nogama svojih vojnika i pustit ću da je temeljito opljačkaju. [8]Njihovi će ranjenici ispuniti doline; svaki potok i rijeka razlit će se nabujavši od njihovih mrtvih tijela. [9]Otjerat ću ih kao prognanike do nakraj svijeta. [10]Ti dakle kreni pa mi zauzmi sve njihovo područje. Ako ti se predaju, ti ćeš mi ih sačuvati za dan njihove kazne. [11]Neka tvoje oko ne zna milosti prema odmetnicima, nego kamo god dođeš, podvrgni ih smrti i pljački u svoj zemlji koja ti je povjerena. [12]Kazah i svojom ću rukom izvesti, kunem se životom i snagom svoga kraljevstva. [13]Ti nemoj prekršiti ni jedne od zapovijedi svoga gospodara, nego izvrši doslovce sve ono što sam ti naredio i nemoj oklijevati da to provedeš.«

[14]Holoferno ode od svoga gospodara i sakupi sve vrhovne zapovjednike, vojskovođe i časnike vojske asirske, [15]prebroja ljude koje izabra za bojni raspored kao što je naredio gospodar njegov: stotinu dvadeset tisuća ljudi i dvanaest tisuća strijelaca na konjima [16]i svrsta ih kako se svrstavaju bojni redovi velika mnoštva. [17]Uze silan broj deva, magaraca i mazgi za prijenos njihove opreme, a tako i velik broj ovaca, volova i koza njima za opskrbu [18]i za hranu svakog pojedinog vojnika te napokon golemu količinu zlata i srebra iz kraljeva dvora. [19]Krenu sa svom vojskom da bi kao prethodnica Nabukodonozorova prekrio sve lice zemlje na zapadu kolima, konjanicima i izabranim pješacima.
[20]Silno, izmiješano mnoštvo, kao skakavci ili kop- Jl 2 2-7, 11 Suci 7 12
neni pijesak nebrojeni, iđaše za njim[e].

[21]Krenuše iz Ninive i nakon tri dana hoda stigoše do ravnice Bektileta, pa se utaboriše za Bektiletom, blizu planine koja se nalazi nalijevo od Gornje Cilicije. [22]Holoferno pokrenu svu vojsku, pješake, konjanike i kola, pa se odande uputi prema
planinskim predjelima. [23]Razori Fud i Lud, orobi Post 10 6, 13, 22
sve Rasisove sinove i sinove Izmaelove koji borave sučelice pustinji, južno od zemlje heleonske. [24]Prijeđe Eufrat, prođe kroz Mezopotamiju, razori sve gradove koji se nalaze na uzvisinama uzduž potoka Abrona, da bi izbio na more. [25]Zauze područje Cilicije, isječe na komade sve one koji mu se opirahu i stiže do međa Jafata na jug, nasuprot Arabiji. [26]Opkoli sve sinove Madijanove, zapali im šatore, ugrabi stada. [27]Za žetve žita[f] siđe u nizinu Damaska, zapali im sve njive, uništi im stada i stoku, opljačka im gradove, opustoši polja i oštricom mača pobi sve mlado.

[28]Tada spopade strah i užas sve stanovnike obala
Sidona i Tira, žitelje Sura i Okine i sve žitelje Jam- Izl 15 15-16
nije. I građane koji su živjeli u Azotu i Askalonu zahvati silan strah pred njim.

a) Misli se na godine njegova kraljevanja, na 587. kada je bio osvojen Jeruzalem. Autor je želio, uz Juditinu pobjedu, spomenuti i ovaj žalostan događaj. Izvještaj ima za model velike ratne pohode Asirskih i Babilonskih kraljeva protiv pobunjenih vazala na Zapadu.
b) Holoferno i Bagoa (12,11) su perzijska imena. Tako su se zvali vojskovođe Artakserksa III. Ohosa (358–338). Možda je pisac na ovaj način želio pod imenom Nabukodonozor, podsjetiti ustvari na ratne pohode ovoga kralja.
c) »Gospodar sve zemlje« je bio službeni naslov perzijskih kraljeva.
d) Prema perzijskoj izreci to znači prirediti sve ono što je potrebno za marš i boravak pobjednika.
e) Opis kretanja Holofernove vojske (2,21 – 3,10) sadrži određeni broj zemljopisnih podataka koji su nepoznati ili su nesigurnog identiteta; neka poznata imena pak, primjenjuju se na neobičan način. U svakom slučaju, opisani ratni pohod nije vjerodostojan. Možda pisac nije poznavao dobro ovaj kraj ili mu nije bilo uopće u interesu da stvari prikaže točno.
f) Židovi razlikuju žetvu ječma koncem travnja (usp. 2 Sam 21,9) od žetve pšenice krajem svibnja (usp. Post 30,14).

3 Poslaše mu zbog toga glasnike s miroljubivim prijedlozima i poručiše: 2»Evo, mi podanici velikoga kralja Nabukodonozora padamo ničice preda te: učini s nama što ti se prohtije. 3Evo ti naših kuća, našega kraja, žitnih polja, stada, stoke: svi torovi naših šatora ovise samo o jednom tvome migu; služi se svime kako ti se ushtije i kako ti se svidi. 4Evo, i naši su gradovi sa svojim stanovnicima robovi tvoji, samo dođi i učini s njima što je dobro u očima tvojim.« 5Ljudi dođoše do Holoferna i saopćiše mu te poruke.

6On siđe s vojskom prema obali, postavi upravitelje po utvrđenim gradovima te iz tih gradova unovači posebno izabrane ljude kao pomoćnu vojnicu. 7Građani i sav okoliš dočekaše ga s vijencima, ple-
17 6 sovima i bubnjevima. 8Poruši on sve njihove uzviši-
34 13+ ce[a], sravni sa zemljom svete gajeve njihove: bilo mu je najvelikodušnije dopušteno da razruši sva domaća božanstva kako bi svi narodi častili samo Nabukodonozora i svi ga jezici i plemena zazivali kao Boga[b].

9Stiže tako nasuprot Ezdrelonu u blizini Dotaina, a to je sučelice velikoj judejskoj ravni. Utabori se između Gebe i Skitopolisa i tu se zadrža cio mjesec dana da sakupi opskrbu za svoju vojsku.

Uzbuna u Judeji

4 Sinovi Izraelovi koji življahu u Judeji dočuše što je Holoferno, vrhovni zapovjednik Nabukodonozora, kralja Asiraca, učinio drugim narodima i kako je opljačkao i razorio hramove njihove; 2obuze ih neiskaziv strah od toga čovjeka i počeše strepiti zbog Jeruzalema i zbog Hrama Gospoda, Boga svoga.

3Bjehu se tek vratili iz sužanjstva, sav narod Judeje bio se sabrao tek nedavno, i predmeti, žrtvenik i Hram bili su posvećeni poslije obeščašćenja[c]. 4Odaslaše zbog toga glasnike na područje Samarije, u Konu, Betoron, Belmajin, Jerihon, u Hobu, u Esoru i u Salemsku dolinu. 5Prije svega zaposjedoše sve vrhove najviših brda, opasaše zidovima sela koja su se nalazila ondje i nagomilaše hranu i opremu za vođenje rata, jer polja njihova bijahu istom požeta.

6Tada Joakim, veliki svećenik, koji se tih dana nalazio u Jeruzalemu, napisa stanovnicima Betulije i Betomestaima[d], koji je smješten nasuprot Ezdrelonu na ulazu u ravan blizu Dotaina, 7i naredi da se zaposjednu brdski prijelazi, jer je preko njih vodio put u Judeju. A bilo je lako spriječiti neprijateljski upad, jer je klanac bio tako uzak da su samo dva čovjeka mogla odjednom proći. 8Sinovi Izraelovi učiniše kako im je naložio Joakim, veliki svećenik, i starješine narodne[e] koje življahu u Jeruzalemu.

Molitva i pokora

9Svaki Izraelac žarko podiže glas k Bogu i svi se
poniziše pred Bogom[f]: 10oni i žene njihove, i djeca, Jon 3 7-8
i životinje, i pridošlice, i plaćenici i robovi nošahu
kostrijet oko bokova. 11Svi Izraelci i žene i djeca
što življahu u Jeruzalemu padoše ničice pred Hramom, posuše glavu pepelom i prostriješe kostrijet[g]
pred Gospoda: 12opasaše vrećama i žrtvenik[h] i zazi- Est 4 1s
vahu žarko Boga Izraelova u jedan glas, da ne preda njihovu djecu pokolju, njihove žene u ropstvo, njihove gradove i baštinu njihovu rušenju a svetišta njihova obeščašćenju, pogrdi i ruglu pogana.

13Bog usliša glas njihov i smilova se nad nevoljom
njihovom: sav je narod postio mnogo dana u svoj
Judeji i u Jeruzalemu pred Svetištem Boga Svevla- Est 4 16
dara[i]. 14Veliki svećenik Joakim, svećenici koji su
stajali pred Gospodom i svi oni koji su mu služili, Jl 2 17
vezavši kostrijet oko bokova, prinosili su svakidašnje žrtve paljenice, zavjetnice i dragovoljne pri-

a) Sir: ima »hramove«, grč. »njihovo područje«; usp. daljnji dio r.
b) Asirski i Babilonski kraljevi nisu nikada tako što zahtijevali za sebe. Seleukovići su, po uzoru na Aleksandra Velikog, bili prvi koji su tražili za sebe božansko štovanje.
c) Pisac ovdje ne poštuje kronologiju (usp. Uvod, str. 516). Povratak iz sužanjstva i ponovno nastanjivanje Jeruzalema (539–400), a izgleda čak i očišćenje Hrama za Antioha IV. (165. pr. Kr.), stavlja u vrijeme Nabukodonozora.
d) Oba grada su inače nepoznata izvan ove knjige. Betulija je opisana kao ključno mjesto na putu prema Judeji (r. 7 i 8,21).
e) Prije sužanjstva nije postojalo, uz velikog svećenika, nikakvo starješinstvo u Izraelu. Izgleda da su u vrijeme grčke vlasti narodne starješine bile već jedan uhodani oblik vlasti.
f) Prijevod BJ ispušta zbog eventualne ditografije iza »poniziše se«, »s velikom revnošću«.
g) Tako grč. BJ ispr. i čita: »rašiřiše ruke«. Vg: »dadoše da se djeca prostiru pred Hramom«.
h) Upotreba vreće kao pokorničkog odijela je normalan i poznat običaj. Neobično je i nepoznato da bi se u nekom obredu oltar opasivao vrećama.
i) Vg spominje obilazak velikog svećenika po čitavom Izraelu. Poticao je na molitvu podsjećajući se na pobjedu nad Amalekom (Izl 17,9–13).

nose puka; [15]posuvši pepelom mitre, podizahu iz
sve snage glas Gospodu da bi milostivo pogledao
dom Izraelov.

Savjetovanje u Holofernovu taboru

5 Izvijestiše Holoferna, vrhovnog zapovjednika
vojske asirske, da su se sinovi Izraelovi spre-
mili za rat, da su zatvorili brdske prijelaze, utvrdili
sve vrhove najviših planina te postavili prepreke u
predjelima što se nalaze u ravnici. [2]On se rasrdi
Br 21 21 strahovito, sazva sve glavare moapske, vojskovođe
Pnz 2 19+ amonske, sve primorske namjesnike [3]pa im kaza:
»Recite mi, sinovi kanaanski: kakav je to narod
koji nastava brdovite predjele? Kakvi su mu gra-
dovi u kojima živi? Kolika je vojska njegova? U
čemu je snaga njegova i moć njegova? Tko je kralj
koji nad njima vlada i zapovijeda im vojskom? [4]Za-
što je među svima koji žive na zapadu on jedini
gnjevno odbio da mi miroljubivo dođe u susret[a]?«
11 9-19 [5]Odgovori mu Ahior[b], vođa svih sinova Amono-
vih:
»Poslušaj, moj gospodaru, riječi iz usta sluge svo-
ga: ja ću te obavijestiti istinito o tome narodu koji,
smješten blizu tebe, nastava taj brdovit kraj; neće
izaći laž iz usta sluge tvoga. [6]Narod taj potječe od
Kaldejaca. [7]Najprije su boravili u Mezopotamiji,
jer su otklonili da se drže bogova otaca svojih koji
su živjeli u zemlji kaldejskoj. [8]Skrenuše dakle s
puta otaca svojih pa počeše štovati Boga nebesko-
ga[c], onoga Boga koga bijahu spoznali. I zato, uda-
ljeni od lica svojih bogova, skloniše se u Mezopota-
miju i tu se dugo zadržaše. [9]Pa im Bog njihov zapo-
Post 11 31- vjedi da ostave to prebivalište i odu u zemlju Ka-
12 5 naan; naseliše se ondje te imađahu u obilju zlata i
srebra i mnogo stoke.
[10]Spustiše se poslije u Egipat, jer glad bijaše pri-
Post 42 1-5; tisla zemlju kanaansku; ondje su ostali dok se
46 1-7 imahu čime hraniti. Porastoše u snažno mnoštvo;
Izl 1 7 rodu njihovu ne bijaše broja. [11]Ali se kralj Egipta
Izl 1 8-14 diže na njih, naruga im se u pravljenju opeke; po-
nizi ih i učini robovima. [12]Onda oni zavapiše Bogu
svome, a on svu zemlju egipatsku udari ranama bez Izl 7-12
prebola. Zbog toga ih Egipćani otjeraše od sebe.
[13]Bog pred njima isuši Crveno more[d] [14]i prevede ih Izl 14 21-22
preko Sinaja i Kadeš Barne. Oni odbiše od sebe
sve nasrtaje stanovnika pustinje, [15]smjestiše se na
području Amorejaca i vlastitom snagom istrijebiše Br 21 21-32
sve Hešbonce. Prijeđoše preko Jordana i dobiše u Js 3
nasljedstvo sav planinski kraj; [16]istjeraše Kanaanca,
Perižanina, Jebusejca, Sihemca i sve Girgašane i Pnz 7 1+
tu obitavahu mnogo vremena.
[17]Dok ne sagriješiše protiv Boga svoga, pratilo Pnz 28-30
ih je blagostanje, jer je bio s njima Bog komu je Iz 59 2
mrska nepravda; [18]ali kad se udaljiše od puta što Ps 106
im ga on bijaše naznačio, u mnogim ratovima 40-46
pretrpješe užasna razaranja, zatočiše ih u zemlju
koja nije bila njihova. Hram Boga njihova bî razo- 2 Kr 25
ren do temelja, a gradove im oteše neprijatelji nji-
hovi. [19]Ali sada, kako su se vratili Bogu svome,
uspeše se iz raznih krajeva kamo bijahu raspršeni i
ponovo zauzeše Jeruzalem, gdje se nalazi Svetište
njihovo, i smjestiše se po brdovitim krajevima koji
bijahu opustjeli. [20]Zato, gospodaru, pomno izvi-
dimo je li taj narod u čemu zastranio, je li sagriješio
Bogu svome, pa ako utvrdimo da jest, onda mo-
žemo krenuti na nj i pokoriti ga; [21]ali ako narod
onaj nije kriv ni zbog kakva prijestupa, onda neka 11 10
gospodar moj odustane od nauma: jer će ih Bog
njihov štititi, a mi ćemo biti na ruglo svoj zemlji.«
[22]Kada Ahior završi tu besjedu, stadoše rogobo-
riti oni koji su okruživali šator i nalazili se unaoko-
lo, dostojanstvenici Holofernovi, svi stanovnici
obalnih krajeva i Moaba: tražili su da ga raskoma-
daju: [23]»Ne bojmo se sinova Izraelovih! To je zaista
narod koji nema ni moći ni snage za žešću bitku.
[24]Krenimo, dakle! Oni će biti samo zalogaj za voj-
sku tvoju, gospodaru Holoferno[e]!«

Ahior predan Izraelcima

6 Pošto je utihnula buka onih koji su se skupili
na vijećanje, Holoferno, vrhovni zapovjednik
asirske vojske, u nazočnosti svega naroda različita

a) O Židovskoj neprilagodljivosti, usp. Est 3,8+.
b) Ovaj lik Amonca Ahiora podsjeća na dobrog i mudrog pogа-
nina Ahikara (usp. Tob 1,21+). Pisac kroz njegova usta iznosi
retrospektivno povijest izabranog naroda kao *gesta Dei,* temu
tako čestu u SZ, posebno u: Ps 78; 105; 106; (usp. Ez 16,20;
Mudr 10s) i u NZ: Dj 7. Usp. izvještaj o poganskom vraču Bi-
leamu (Br 22 – 24). Tako se pripravlja Juditin govor (11,9–19).
c) Perzijski izraz (usp. Ezr 5,11s; 6,9s i iz Elefantine) koji Biblija
često stavlja u usta poganima da bi označili Boga Izraelova (usp.
Dn 2,18+).
d) Mjesto čudesnog izlaska iz Egipta se ni u jednom starom tekstu
ne naziva Crveno more; nego »more trstika« odn. »more rogoza«
ili jednostavno »More« (usp. Izl 13,18+).
e) Ahiorovom religioznom shvaćanju povijesti suprotstavlja se ov-
dje čisto ljudsko shvaćanje vojne moći i sile. No, cijela ova knjiga
potvrđuje ustvari Ahiorov pogled koji preuzima i sama Judita
(11,10).

podrijetla i sviju sinova moapskih[a], obrati se Ahio-
ru:
2»Tko si ti, Ahiore, ti i plaćenici Efrajimovi, da
danas ovako prorokuješ među nama i savjetuješ da
3 8 odustanemo od borbe protiv roda Izraelova? Bog
Dn 3 14-18 njihov da bi im bio štit? Ali tko je Bog, osim Nabu-
Iz 36 18-20; kodonozora? On će poslati svoju snagu i zbrisati ih
37 4, 16-20 s lica zemlje; ni Bog ih njihov neće spasiti. 3Mi,
sluge kraljeve, mi ćemo ih smrviti kao jednog čo-
vjeka. Neće izdržati žestine našega konjaništva.
4Njime ćemo ih zdrobiti. Brda će se natopiti njiho-
vom krvlju, a ravnice se ispuniti njihovim mrtvim
tijelima. Neće se ni održati pred nama, svi će izgi-
nuti. Tako govori kralj Nabukodonozor, gospodar
sve zemlje. Tako je rekao, a riječi njegove neće
ostati neispunjene.
5A ti, Ahiore, plaćeniče amonski, koji si tako go-
vorio u dan izopačenosti svoje, nećeš više gledati
moga lica od današnjeg dana pa sve dok se ne osve-
5 12; 16 12 tim rodu tih bjegunaca iz Egipta. 6Tada će gvožđe
mojih vojnika i sulica[b] mojih slugu probosti slabine
tvoje i ti ćeš pasti među ranjenike Izraela kad se ja
okrenem protiv njega. 7Za sada neka te sluge moje
odvedu u brdoviti kraj i ostave u jednome od prila-
znih gradova: 8nećeš poginuti dok ne budeš zatrt s
njima. 9Ako u srcu svome gajiš nadu da neće biti
osvojeni, zašto onda tvoje lice pokazuje toliku utu-
čenost? Rekoh: nijedna od riječi mojih neće ostati
neispunjena.«
10Holoferno potom naredi slugama koji bijahu u
šatoru njegovu da zgrabe Ahiora, odvedu u Betu-
liju i predaju u ruke sinova Izraelovih. 11Njegove
ga sluge uhvatiše, odvedoše izvan tabora prema
ravnici, iz ravnice provedoše ga prema brdima i do-
vedoše na izvore koji se nalaze pod Betulijom.
12Kad su ih ljudi iz grada opazili, dohvatiše oru-
žje, iziđoše iz grada prema vrhu brda, a praćari
zauzeše put što se tuda uspinje i počeše bacati ka-
menice na njih da im spriječe penjanje. 13Oni se
onda skloniše pod brdo, svezaše Ahiora i ostaviše
ga na podnožju brda, pa se vratiše svome gospoda-
ru.
14Sišavši iz svoga grada, sinovi Izraelovi priđoše
mu, odvezaše ga i odvedoše u Betuliju i dovedoše
pred gradske glavare. 15Tih dana vršili su tu duž-
nost Ozija, sin Mihin od plemena Šimunova[c], pak
Kabris, sin Gotonielov, i Harmis, sin Melkielov.
16Dozvaše gradske starješine, ali dođoše na zbor i
svi mladići i žene. Postaviše Ahiora usred svega na-
roda, a Ozija ga uzme ispitivati što to bijaše s njim.
17Ahior ih izvijesti o svemu što je rečeno na Ho-
lofernovu vijećanju: što je sam kazao vođama Asu-
rovim i što je u nadutosti svojoj Holoferno govorio
protiv doma Izraelova.
18Tada narod pade ničice, iskaza štovanje Bogu
svome i zavapi: 19»Gospode, Bože nebeski, pogle-
daj oholost njihovu, budi milostiv poniznosti roda
našega i obazri se danas na lica sebi posvećenih[d]!«
20Potom utješiše Ahiora i pohvališe ga. 21Ozija
ga sa zbora odvede u dom svoj i priredi starješi-
nama gozbu.
Svu noć dozivahu u pomoć Boga Izraelova.

II. Opsjedanje Betulije

7 Sutradan zapovjedi Holoferno svoj vojsci svo-
joj i svim narodima koji mu se bijahu pridru-
žili u savezništvo da krenu na Betuliju, da zapo-
sjednu putove što vode u brda i da zametnu rat
protiv sinova Izraelovih.
2Toga istog dana krenuše svi njihovi ratnici. Voj-
ska se tih bojovnika sastojala od stotinu i sedamde-
set tisuća pješaka[e] i dvanaest tisuća konjanika, ne
brojeći opremu i golemo mnoštvo ljudi koji su išli
pješke među njima. 3Utaboriše se u dolini nado-
mak Betuliji, uz izvor; zauzeše prostor u širinu od
Dotaina do Belbaima, a u dužinu od Betulije do
Kimona, koji se nalazi sučelice Ezdrelonu.
4Kada sinovi Izraelovi vidješe sve to mnoštvo, u
strahu počeše govoriti među sobom: »Ovi će pota-
maniti sve na zemlji! Ni najviše planine, ni klanci,
ni bregovi neće izdržati pod njihovom težinom.«
5Svaki pograbi oružje; upalivši luči na svojim kula- 1 Mak 12 28-29
ma, ostadoše na straži svu onu noć.
6Ujutro izvede Holoferno sve konjaništvo pred

a) »sinovi moapski«: textus receptus; Bj prema Lukijanovoj recenziji: »Amonci«. Dosljedno ovome BJ i u slijedećem r. (prema VL i sir.) umjesto »Efraim« ima »Amon«.
b) »sulica«: VL i sir.; »mnoštvo«: grč.
c) Izgleda da knjiga pokazuje prilično interesa za Šimunovo pleme koje inače u povijesti Izraela ima drugorazrednu ulogu. Ime Ozija podsjeća na Uziela (1 Ljet 4,42). U 9,2–4 Judita rehabilitira Šimuna koji prema Post 34, 30 i 49,5–7 nije na cijeni.
d) Snagom Saveza čitav Izrael je Bogu posvećen.
e) »Stotinu i sedamdeset tisuća« prema grč., BJ s Vg.: »stotinu i dvadeset tisuća«, usp. 2,15.

oči sinova Izraelovih koji su se nalazili u Betuliji; [7]podvrže budnu nadzoru sve uspone koji su vodili do grada njihova, pretraži sve izvore vode i zauze ih i tu postavi vojničke straže pa se onda vrati k vojsci svojoj.

[8]Dođoše k njemu svi poglavari sinova Ezavovih, sve vođe naroda moapskoga[a] i vojskovođe obalnih krajeva te rekoše:

[9]»Neka posluša naš gospodar nekoliko naših ri-
ječi da ne bi pretrpio poraz vojske svoje. [10]Taj se
narod sinova Izraelovih nije nikada uzdavao u
1 Kr 20 23, 28 svoja koplja nego u planinske uzvisine po kojima
Ps 68 15, 17 živi, jer nije se lako popeti na vrhove njihovih
brda. [11]Zato se nemoj, gospodaru, boriti s njima kako se bori u otvorenoj bitki, pa neće poginuti ni jedan čovjek koji pripada tvome narodu. [12]Ostani u svome taboru čuvajući brižno svakoga svog vojnika. A dotle neka se tvoje sluge domognu vrela koje izvire na obronku. [13]Iz njega doista uzimaju vodu svi stanovnici Betulije. Žeđa će ih skončati i oni će predati grad. Mi ćemo se onda sa svojim četama popeti na obližnje gorske uzvisine pa na njima postaviti stražu da ni jedan čovjek ne izađe iz grada. [14]Glad će umoriti njih i njihove žene i njihovu djecu, pa još prije nego ih sasiječemo mačem, ležat će onemoćali po trgovima boravišta svoga. [15]Tada ćeš im groznom odmazdom platiti što se pobuniše i ne iziđoše ti s mirom u susret.«

[16]Razlaganje njihovo svidje se Holofernu i svim njegovim vojvodama. Izda on zapovijed da učine kako su ga svjetovali.

[17]Krenu dakle odjel sinova Amonovih[b] sa pet tisuća Asiraca pa se utabori u podolju, zauzevši nakapnice i izvore vodâ sinova Izraelovih. [18]Prema uzvisinama krenuše sinovi Ezavovi i sinovi Amonovi pa stadoše u brdovitu kraju nasuprot Dotainu, odakle poslaše jedan dio prema jugoistoku, sučelice Egrebelu, koji se nalazi blizu Kusa na obali potoka Mohmura. Ostali dio asirske vojske utabori se na ravnici pa prekri sve lice zemlje; šatori i silna oprema protezali im se u gustim nizovima tvoreći golemo mnoštvo.

[19]Sinovi Izraelovi podigoše glas Gospodu Bogu svome, jer se obeshrabrio duh njihov zbog toga što bijahu opkoljeni od sviju neprijatelja svojih tako da im ne mogahu izmaći.

[20]Trideset se i četiri dana nalazila oko njih asirska sila: pješaci, vojnička kola, konjanici. A onda stanovnicima Betulije nestade vode u sudovima, [21]a nakapnice im bijahu prazne; ni jedan dan nisu imali dovoljno pitke vode jer im se voda za piće davala na mjeru. [22]Djeca im bijahu iznemogla, žene im i mladići padali u nesvijest od žeđe: ležali su po gradskim trgovima ili u kućama, nisu više imali snage.

[23]Tada sav narod, mladići, žene i djeca odoše k Oziji i gradskim upravljačima i povikaše i rekoše pred svim starješinama:

[24]»Neka Bog sudi između vas i nas zbog velike nepravde koju ste počinili na štetu našu jer niste htjeli mirno pregovarati s Asircima. [25]Sad nam nema više pomoći niodakle: Bog nas je predao u njihove ruke da iznemognemo ôd žeđe i posvemašnje iscrpljenosti. [26]A sada ih pozovite i predajte sav grad pljački Holofernovih ljudi i sve vojske njegove. [27]Jer nam je bolje da postanemo njihov plijen. Bit ćemo, doduše, njihovi robovi, ali ćemo sačuvati živote i nećemo rođenim očima gledati smrt djece svoje niti kako nam žene i djeca ispuštaju dušu. [28]U ime neba i zemlje, u ime Boga i Gospoda otaca naših, koji nas je kaznio zbog grijeha naših i poradi prijestupa otaca naših, zaklinjemo vas da još danas izvršite što smo vam kazali[c].«

[29]Usred zbora nasta sveopći plač i svi glasno zavapiše Gospodu Bogu[d].

[30]Ozija im upravi riječ: »Budite hrabri, braćo, ustrajmo još pet dana, za kojih će Gospod Bog naš izliti na nas milost svoju: zacijelo nas neće napustiti zauvijek. [31]Prođe li tih pet dana bez ikakve pomoći, izvršit ću što tražite.«

[32]Potom otpusti narod, svakoga u njegovu četvrt. Ljudi odoše na zidove i kule svoga grada, a žene i djecu poslaše njihovim kućama. Ali u gradu bijahu krajnje potišteni.

a) Edomci (»sinovi Ezavovi«) i Moapci su tradicionalni neprijatelji Izraela (Br 20,23+).
b) Textus receptus. BJ s VL i sir.: »Moapci«.
– Brojevi u ovom r. kao i u 10,17 su srazmjerni prema zadatku.
c) »Zaklinjemo vas da ... izvršite«: sir. VL. Grčki ima negativnu formulaciju koja nije ništa drugo nego hebrejski način zakletve pozitivnog ishoda. – Prema staroj izraelskoj vjeri solidarnost je narod povezivala u grijehu i kazni. Tako je i ovdje kazna za grijehe pojedinaca istodobno kazna zajednice.
d) Vg izražava molitvu naroda ovim riječima: [19]»Griješili smo kao i oci naši. Zakon smo kršili i nepravdu činili. [20]U svojoj dobroti nam se smiluj, ili bičem kazni opačine naše! Ali ne predaj one, koji te priznaju, narodu koji te ne pozna, [21]da se ne govori među poganima: Gdje je Bog njihov?« (usp. Ps 42,11; Jl 2,17). [22]»Izmoreni, napokon, od vike i oslabljeni od plača, umuknuše.«

III. Judita

Uvod

8 Tih dana sve je to čula Judita[a], kći Merarija,
sina Oksa, sina Oziela, sina Elkija, sina Ana-
nije, sina Gedeona, sina Rafaina, sina Ahitoba,
sina Elije, sina Helkije, sina Eliaba, sina Natanae-
la, sina Salamiela, sina Sarasadaja, sina Izraelova[b].
2 Njezin muž Manaše, iz istoga plemena i obitelji,
bješe umro za žetve ječma. 3 Nadgledavao je one
koji su povezivali snopove na njivi kad ga pogodi
sunčanica: pade na postelju i umrije u Betuliji,
gradu svome; pokopaše ga do njegovih otaca u po-
lju što se nalazi na pola puta između Dotaina i Ba-
lamona. 4 Judita odonda življaše kao udovica već tri
Kr 4 10 godine i četiri mjeseca. 5 Načinila je sebi sobu na
3 20 ravnome kućnom krovu, navukla preko bokova ko-
strijet i nosila haljine udovičke. 6 Postila je sve dane
udovištva svoga, osim uoči subote i za samih subo-
ta, uoči mlađaka i za samih mlađaka te za svetko-
vina i blagdana doma Izraelova. 7 Bila je lijepa i
naočita. Njezin muž Manaše bijaše joj ostavio zlata
i srebra, slugu i sluškinja, stoke i zemljišta, i tako
je živjela. 8 Ne bijaše nikoga koji bi kazao što ružno
o njoj, jer je bila jako bogobojazna.

Judita i starješine

9 Dočula je dakle krute riječi koje puk, zapavši u
malodušje zato što je nestalo vode, bijaše upravio
gradskom starješini, a doznala je i sve što je Ozija
rekao narodu i kako im se zakleo da će do pet
dana predati grad Asircima. 10 Posla tada sluškinju
koja je vodila njezine poslove da dozove gradske
starješine Habrisa i Harmisa.
11 Dođoše oni k njoj, a ona im kaza: »Poslušajte
me, glavari Betulije! Nije baš valjan govor što ste
ga održali puku. A umetnuli ste u taj govor i zakle-
tvu između Boga i vas i rekli da ćete predati grad
neprijatelju ako vam Gospod u određenom roku
ne pomogne. 12 A tko ste vi da danas iskušavate Job 38 2;
Boga i postavljate se iznad Boga među ljudima? 40 2s, 7s;
13 Ispitujte namisli Boga Svevladara koliko vam dra- 42 3
go, pa svejednako nećete razumjeti ništa dovijeka.
14 Ako ne uspijevate istražiti dubine ljudskoga srce Izr 14 10
niti doznati ono što prolazi ljudskom mišlju, kako 1 Kor 2 11
ćete dokučiti Boga koji je stvorio sve to? Kako ćete Ps 139 16-17
istražiti misao njegovu i shvatiti nakane njegove? Rim 11 33-34
Ne, braćo, nemojte ljutiti Gospoda Boga našega!
15 Jer ako nam i ne htjedne priskočiti u pomoć u
ovih pet dana, ipak nas može zaštititi ali i zatrti, i
to naočigled neprijatelja naših, u one dane kad mu
se svidi. 16 Prema tome, ne tražite odluke Gospoda
Boga našega, jer Bog nije čovjek da biste mu mogli
prijetiti niti sin čovječji komu biste mogli naređiva-
ti. 17 Zbog toga, očekujući spas koji može doći od
njega, dozivajmo ga u pomoć, i on će poslušati glas
naš, bude li mu to drago[c].
18 Jer u našim pokoljenjima nije bilo, a nema ni 5 20-21;
dan-danas u našemu plemenu, obitelji, selu ili 11 10
gradu onih koji bi štovali boštva načinjena rukama,
kao što je bivalo u prijašnja vremena. 19 Zato su Ps 78 56s;
očevi naši bili predani maču, bili su pljačkani i do- 106 13s
živjeli velike poraze od neprijatelja. 20 Ali mi ne Ez 16 15-58
znamo drugoga Boga do njega, pa se stoga nadamo Jr 7 17-20;
da neće napustiti ni nas ni ikoga od našeg pleme- 14 7 - 15 9+
na[d].
21 Jer budemo li osvojeni mi, bit će osvojena i sva
Judeja i opljačkano naše Svetište, a on će to obeš-
čašćenje osvetiti našom krvlju. 22 Pokolj braće naše,
tjeranje svega naroda u progonstvo i opustošenje
baštine naše oborit će na glavu našu među poga-
nima među kojima ćemo se nalaziti kao robovi i
biti predmet pogrde i ismjehivanja za naše gospo-
dare, 23 jer se naše ropstvo neće pretvoriti u naklo-
nost nego će ga Gospod Bog naš pretvoriti u poru-
gu. 24 Stoga, braćo, pokažimo svojoj braći da od nas
zavisi život njihov te da Svetište, Hram i žrtvenik
počivaju na nama.

a) Izgleda da se ime Judita (usp. Post 26,34) spominje ovdje zbog svog etimološkog značenja: »Židovka«. Juditino djelo podsjeća na Jaelu (Suci 4,17–22). Obadvije predstavljaju prije svega tip prave kćeri Izraelove. Na kraju knjige, u svom hvalospjevu (16,2.4., itd.) kroz nju ustvari progovara narod.
b) Ovo rodoslovlje ispušta Šimuna. Spominju ga neki drugi rkpp. (usp. 9,2). R. 2 pak, pretpostavlja ime jednog plemena.
c) Starješine Betulije, griješe, kao Job (Job 38,2., itd.) kada žele raspravljati o Božjoj promisli. I oni se poput njega, moraju poniziti i šutjeti. No, pisac ove knjige, više nego pisac Knjige o Jobu, poziva na sinovsku odanost.
d) Ovu tvrdnju već je jednom izrekao Ahior, a Judita će ju ponoviti još pred Holofernom. Judita sa svojim sunarodnjacima ispituje savjest naroda: proizlazi da idolopoklonstva koje su proroci toliko žigosali u narodu više nema (tako je stvarno bilo pri kraju razdoblja drugog Hrama).

25 Zbog svega toga zahvalimo radije Gospodu Bogu našemu što nas iskušava kao što je iskušavao i očeve naše[a]. 26 Sjetite se kako je činio s Abrahamom, kako je iskušavao Izaka, što se dogodilo Jakovu u Mezopotamiji sirijskoj kad je pasao ovce Labana, svoga ujaka. 27 Jer kako je iskušavao njih da bi iskušao njihova srca, tako postupa s nama da se popravimo, a ne da nam se osveti, jer Bog iskušava one koji su mu blizu.«

Post 22 1-19; 28 5; 29 22-30; 31
Pnz 4 7

28 Ozija joj odgovori: »Sve što si izrekla iznosila si iz plemenitog srca i nitko se neće usprotiviti tvojim riječima. 29 Jer tvoja se mudrost ne očitova tek danas: još od početka tvojih dana sav je narod znao za tvoju umnost, za plemenitost srca tvoga! 30 Ali puk trpi užasno od žeđe, pa nas je prisilio da izvršimo ono što smo obećali i da se zakunemo zakletvom koje nećemo prekršiti. 31 Sada, budući da si ti pobožna žena, moli se za nas, a Gospod će poslati kišu i napuniti naše čatrnje da ne izginemo.«

32 Odgovori im Judita: »Poslušajte me! Izvest ću djelo o kojemu će spomen prelaziti od pokoljenja na pokoljenje među sinovima našeg naroda. 33 Budite noćas na gradskim vratima da mognem izići sa svojom sluškinjom. Prije onog dana u koji ste namislili predati grad neprijateljima Gospod će rukom mojom donijeti spas Izraelu. 34 Ne tražite da vam kažem što sam namjerila. Neću vam odati ništa dok ne bude izvršeno ono što sam odlučila učiniti.«

35 Ozija i prvaci rekoše joj: »Idi u miru! Neka Gospod Bog bude uza te da se uzmogneš osvetiti neprijateljima našim!«

36 Izišavši odande, vratiše se na svoja mjesta.

Juditina molitva

9 Tada Judita pade ničice, posu glavu pepelom i razotkri kostrijet koju je nosila na sebi. I upravo kad su u Jeruzalemu, u Domu Božjem, prinosili večernji tamjan[b], ona glasno zavapi Gospodu i reče:

Izl 30 7-8
Ps 141 2

2 »O Gospode, Bože oca moga Šimuna, komu si ruku naoružao mačem da se osveti tuđincima koji bijahu radi sramote odriješili pâs[c] jedne djevice, obnažili njezin bok da je okaljaju i obeščastili njezinu utrobu za sramotu. Iako si kazao: 'Ne smije tako biti', oni su svejedno učinili.

6 15+
Post 34

3 I zato si predao pokolju vođe njihove i krvi postelju njihovu, prevarenu i postiđenu njihovom prijevarom. Udario si po robovima i gospodarima; po vladarima na prijestoljima njihovim[d].

4 Predao si žene njihove plijenu, a kćeri njihove, svu imovinu njihovu odredio da bude razdijeljena među tvoje ljubljene sinove koji su gorjeli od revnosti prema tebi, užasavali se nad obeščašćenjem svoje krvi i zvali te u pomoć.

O Bože, moj Bože, poslušaj i mene udovicu. 5 Ti si sazdao i ono što je bilo prije i što će biti poslije. Ti si zamislio i sadašnjost i budućnost i sve se dogodilo što si umom zasnovao.

Iz 44 7
Ps 115 3; 135 6

6 Što si nakanio, došlo je preda te i reklo: 'Evo me!' Jer svi su tvoji putovi pripremljeni, a tvoje odluke predviđene.

Bar 3 35
Job 38 35
Iz 46 9-1

7 Eto, Asirci se uznose svojom vojskom, ponositi su na konje i konjanike svoje, oholi su zbog vrsnoće pješaka svojih, uzdaju se u štit, koplje, luk, praćku i neće da u tebi spoznaju Gospoda koji mrvi ratove[e].

5 23; 6 2
Ps 33 16-1
2 Mak 8 1

8 Gospod je tvoje ime. Ti im skrši snagu moći svojom, savij silu gnjevom svojim. Jer su naumili da obeščaste tvoje Svetište, da okaljaju Šator gdje boravi preslavno Ime tvoje, da željezom raznesu uglove žrtvenika tvoga.

16 2
Ps 46 10;

9 Vidi njihovu nadutost i upravi gnjev svoj na glave njihove, a moju udovičku ruku ojačaj za naumljeno djelo.

10 Pogodi zamamnošću mojih usana roba s vođom, a vođu s njegovim slugom. Razori drzovitost

a) Pouka otačke povijesti (kod Joba se ne spominje): patnja pravednikova nije kazna, nego kušnja.
b) Pisac se često osvrće na Jeruzalem, hram, bogoslužje, velikog svećenika: 4,2–3.6–8; 5,19; 8,21–24; 9,8.13; 15,8; 16,18.
c) Ispr. Grč. ima var. »utroba«. Izraz »odriješiti pas« znači »oženiti se s«, ovdje: »imati odnos s«.
d) S grč. BJ ispravlja prema 9,10: »s njihovim slugama« (usp. Mudr 18,11).
e) Preuzetnost pogana koji su se ponosili svojom silom, bila je sablazan za Židove, razlog više da puni pouzdanja očekuju pomoć od Boga (usp. Hab 1,12–17; Iz 30,15; 31,1–3 itd.).

njihovu rukom jedne žene.
14 6 [11]Tvoja snaga nije u mnoštvu niti moć tvoja u
7 4-7 silnicima, nego si ti Bog poniznih, pomoćnik si ma-
lenih, potporanj slabih, utočište napuštenih, spasi-
telj očajnih[a].
[12]Doista, Bože oca moga, Bože baštine Izraelo-
ve, gospodaru neba i zemlje, tvorče vodâ, kralju
svega stvorenja, usliši molitvu moju!
[13]Daj mi zamamnu riječ koja ranjava i obara u Est 4 17
krvi one koji su strahote smislili protiv tvoga Save- Jdt 10 4;
za, svetog Doma, brda Siona i kuće sinova tvojih. 11 20, 23; 16 6, 9
[14]Učini da spozna sav narod tvoj i svako pleme
da si ti Bog, Bog[b] svake moći i snage, i da osim
tebe nema drugoga zaštitnika rodu Izraelovu!«

IV. Judita i Holoferno

Judita u neprijateljskom taboru

10 Kad je prestala vapiti Bogu Izraelovu i kad
je završila svoju molitvu, [2]ustade gdje bijaše
pala ničice, dozva svoju sluškinju i siđe u odaje u
8 6 kojima je provodila subote i svetkovine svoje.
[3]Svuče sa sebe kostrijet, skide udovičke haljine,
opra vodom tijelo, namaza se mirisavom mašću,
počešlja kosu i stavi prevjes na glavu, odjenu se u
svečane haljine u koje se odijevala dok je još živio
muž njezin Manaše. [4]Obu sandale, metnu narukvi-
ce, ogrlice, prstenje, naušnice i sav nakit: uresi se
9 13+ što je mogla ljepše da bi očarala oči ljudi koji je
budu gledali[c]. [5]Sluškinji preda mijeh vina i vrč ulja,
Est 4 17 napuni dvojače ječmenom kašom, pogačama su-
17 10-14 hoga voća i čistim hljebovima[d]; sve to složi i stavi
na nju.
[6]Uputiše se njih dvije prema vratima grada Betu-
lije i tu nađoše Oziju s gradskim starješinama Ha-
brisom i Harmisom. [7]Kad ovi ugledaše Juditu preo-
bražena lica i u onome ruhu, zadiviše se ljepoti nje-
zinoj pa će joj:
[8]»Bog otaca naših udijelio ti milost i dao ti da
uspješno izvedeš što si naumila na slavu sinova Iz-
raelovih i uzvišenje Jeruzalema.«
[9]Judita se pokloni Bogu, a njima reče: »Zapovje-
dite da mi otvore gradska vrata. Izići ću i izvesti
što ste kazali.« Oni narediše straži da otvori vrata
kako je zatražila.
[10]Otvoriše joj, pa Judita iziđe sa sluškinjom.
Ljudi su je iz grada pratili pogledom dok se spu-
štala brdom i dok je poprijeko prelazila podoljem.
Onda je više nisu vidjeli.
[11]Dok su išle ravno podoljem, sretoše je asirske
predstraže. [12]Zaustaviše je i upitaše: »Kojemu na-
rodu pripadaš? Odakle dolaziš i kamo ideš?« Ona
odgovori: »Kći sam Hebrejaca i bježim od njih, jer
će vam se uskoro predati da vam budu hrana. [13]Za-
putila sam se Holofernu, vrhovnom zapovjedniku
vaše vojske, da se s njim iskreno porazgovorim[e].
Pokazat ću mu put kojim će morati poći da bi zago-
spodario svim brdovitim krajem a da ne izgubi ni
jednog čovjeka, ni jedne žive duše.«
[14]Dok su ti ljudi slušali riječi njezine i promatrali
je, bijahu zadivljeni njezinom ljepotom. Rekoše
joj: [15]»Spasila si svoj život požurivši se da siđeš k
našem gospodaru. Sada idi njegovu šatoru: nas ne-
kolicina pratit ćemo te dok te ne predamo u ruke
njegove. [16]Kada se budeš našla pred njim, ne drhti
u srcu svome nego mu reci ono što si kazala i on
će s tobom postupati dobro.«
[17]Izabraše između sebe stotinu ljudi. Oni su bili
pratnja njoj i sluškinji njezinoj, pa ih dovedoše do
Holofernova šatora.
[18]U taboru se sve uskomešalo: vijest o Juditinu
dolasku pođe od usta do usta po svim šatorima.
Dođoše ljudi i poredaše se do nje dok je ona stajala
pred Holofernovim šatorom i dok mu se njezin do-

a) U pobožnosti SZ posebno mjesto zauzima odnos prema siromasima. Njima se posvećuje posebna pažnja. Usp. Sef 2,3+.
b) Grč. ovdje i u 13,11 je pod utjecajem Elohistički dorađenih psalama. Usp. Ps 45,8; 50,7.
c) Vg umeće ovdje: »Gospodin joj uz to dade sjajnu ljepotu; i sav taj nakit ne metnu na sebe iz neke požude, nego u dobroj nakani« (usp. Est 5,1 grč., i 15,4–5 Vg). Grč. tekst iznosi bez prešućivanja Juditin smion pothvat. Božja zaštita i pomoć izričito se spominje tek u zahvalnoj molitvi (Jdt 13,16).
d) Zakonsku čistoću Judita izvršava još savjesnije nego Estera; Dapače zahtjevnija je i od samih propisa (usp. 11,17; 12,6–9).
e) Judita svečano obećava da će govoriti istinu (usp. 11,5.10), iako je već prije odlučila da će prevariti Holoferna (11,12–19). Ovu činjenicu treba gledati u kontekstu etike iz vremena patrijarha (usp. Post 27,1–25; 34,13–29; 37,32–34) ili kontekstu Jahvinih ratova (Jš 2,1–7; Suci 4,17–22). Pisac promatra okolnosti s ove točke gledišta.

lazak najavljivao. [19]Divljahu se ljepoti njezinoj i si-
novima Izraelovim zbog nje. I govorahu jedan dru-
gome: »Tko može prezreti narod koji ima takve
žene? Zacijelo ne bi valjalo ostaviti u životu i jed-
nog čovjeka toga naroda. Kad bi ga ostavili na mi-
ru, bili bi kadri opčiniti sav svijet.«
[20]Holofernove straže i dvorjanici njegovi iziđoše
i uvedoše Juditu u šator. [21]Holoferno je počivao na
ležaljci za zastorom od grimiza, zlata, smaragda i
dragoga kamenja. [22]Izvijestiše ga o dolasku njezinu
i on iziđe na šatorski ulaz: pred njim su nosili sre-
brne svjetiljke uljanice[a].
[23]Kad se Judita nađe pred njim i njegovim dvor-
janicima, svi se zadiviše ljupkosti lica njezina. Ona
se pokloni padnuvši ničice. Sluge je Holofernove
podigoše.

Prvi susret s Holofernom

11 Kaza joj tada Holoferno: »Budi hrabra, ženo!
Ne plaši se u srcu svome! Jer nisam nanio zla
nikome od onih koji odlučiše služiti Nabukodono-
zora, kralja sve zemlje. [2]Pa da me i tvoj narod koji
živi u brdovitu kraju nije prezreo, ja ne bih digao
koplja na nj. Ali su sami to skrivili. [3]Nego, sada mi
reci zašto si pobjegla od njih a došla k nama. Došla
si da se spasiš! Hrabro, život će ti biti pošteđen
noćas a i poslije. [4]Nitko ti neće nanijeti zla, nego
će se postupati s tobom kako se postupa sa slugama
moga gospodara i kralja Nabukodonozora.«
[5]Judita mu odgovori: »Poslušaj riječi robinje svo-
je. Neka sluškinji tvojoj bude dopušteno govoriti s
10 13+ tobom: neću noćas govoriti laži svome gospodaru[b].
[6]Budeš li slijedio savjete sluškinje svoje, Bog će ti
pomoći sretno izvesti djelo tvoje, a gospodar moj
neće biti razočaran sa svojih pothvata. [7]Neka živi
Nabukodonozor, kralj sve zemlje, neka živi moć
onoga koji te uputio kako bi uzmogao na pravi put
izvesti svako živo biće! Pomoću tebe nisu mu doista
podvrgnuti samo ljudi nego, zahvaljujući vrijedno- Jr 27 6
sti tvojoj, i divlje i domaće životinje i ptice nebe- Bar 3 16-17
ske: sve živi samo za Nabukodonozora i svu kuću Dn 2 38
njegovu. [8]Doču1i smo već i za razboritost i za
oštroumnost tvoju. Svoj je zemlji znano da si u
svem kraljevstvu samo ti sposoban, vrstan i proni-
cav u ratnom umijeću. [9]Doznali smo i za govor što
ga je Ahior izgovorio na tvome vijećanju; budući
da su ga stanovnici Betulije spasili, on im je kazao
sve što je rekao pred tobom. [10]A sada, moćni go-
spodaru, nemoj potcjenjivati njegovo razlaganje
nego ga pohrani u srcu svome jer je istinito[c]: ne
može se rod naš progoniti niti ga može dohvatiti
mač, osim ako sagriješi Bogu svome. [11]Ali da moj
gospodar ne bi ostao razočaran i promašio u svome
pothvatu, past će na glavu njihovu smrt: tereti ih
grijeh kojim su razgnjevili Boga svoga počinivši be-
zakonje. [12]Kako im je ponestalo hrane, a i vode
imaju sve manje, prohtjelo im se da navale na
stoku svoju i odlučiše da jedu što im je Bog zako-
nima zabranio[d]. [13]Čak su naumili potrošiti prvine Pnz 14 2…
žita i desetine vina i ulja, čuvane i namijenjene sve-
ćenicima koji u Jeruzalemu služe Boga našega; a
ipak su to stvari kojih se nitko od naroda nije smio
ni rukom dodirnuti[e]. [14]Otpravili su u Jeruzalem,
budući da i tamošnji stanovnici isto rade, glasnike
da im donesu potrebno dopuštenje od Vijeća star-
ješina. [15]Čim im stigne dopuštenje te izvrše svoj
naum, toga istog dana bit će ti predani na unište-
nje.
[16]Kada sam ja, sluškinja tvoja, doznala sve to,

a) Holofernov šator (usp. također 12,1; 13,1–3; 14,14–15) izgleda kao velik i bogato ukrašen paviljon. Iako se radi o opisu šatora vrhovnog zapovjednika vojske, očito je da je pripovjedač dao maha mašti.
b) Juditin odgovor Holofernu je pun dvoznačnosti. Djelo i gospodar koji se spominju u r. 6 nisu isti za Juditu koja govori i Holoferna koji sluša. Dvoznačnost je očita i u r. 16. Judita hvali Holofernovu razboritost (r. 8), a ustvari mu se ruga.
c) Ponovno jedna dvoznačnost: Ahiorovo razlaganje je istinito, dok je ponašanje Židova kako ga gleda Judita neistinito.
d) Vg inzistira na kršenju zabrane blagovanja krvi (Lev 17,10–14).
e) I ovdje pisac traži više od samog Zakona. Možda u tome slijedi neku farizejsku predaju.

pobjegoh od njih. Bog me poslao da sudjelujem s
11 5+ tobom u pothvatu kojemu će se začuditi sva zemlja
kada za nj čuje. [17]Jer sluškinja je tvoja pobožna i
štuje Boga nebeskoga i dan i noć, pa sada, kad
6 ostanem uza te, gospodaru, tvoja će sluškinja samo
16-17 zatražiti da može noću otići prema dolini. Ondje
38 ću moliti Boga, pa će mi kazati kada oni počine
grijeh. [18]Zatim ću se vratiti i tebe obavijestiti, i ti
ćeš tada izaći sa svom vojskom. Među njima neće
biti nikoga da ti se odupre. [19]Odvest ću te kroz Ju-
deju sve do samog Jeruzalema, postavit ću usred
njega prijestolje tvoje. Ti ćeš ih tjerati pred sobom
kao što se tjera stado koje nema pastira. Ni pas
pred tobom neće zalajati. Sve sam to predosjetila,
to mi je objavljeno, pa sam poslana da ti odam.«
[20]Te se riječi svidješe Holofernu i svima njegovim
slugama. Zadiviše se mudrosti njezinoj te uzviknu-
še: [21]»Od jednoga do drugog kraja svijeta nema
ravne njoj ljepotom lika i mudrošću razlaganja.«
[22]A Holoferno joj reče: »Dobro je učinio Bog što
te poslao pred tvojim narodom da nama pripadne
moć, a propast onima koji su prezreli moga gospo-
dara. [23]A ti si plemenita izgledom i lijepo zboriš.
Budeš li sve učinila kao što si kazala, tvoj Bog po-
4 22 stat će i moj Bog, a ti ćeš provoditi svoje dane u
palači kralja Nabukodonozora i bit ćeš slavna na
svoj zemlji.«

12 Zapovjedi da je odvedu na mjesto gdje je bilo
pohranjeno srebrno posuđe i naredi da joj
daju od jela njegovih i od vina njegova. [2]Ali Judita
10 5+ Dn 1 8 odgovori: »Neću toga jesti da ne bude sablazni,
Est 4 17 nego neka mi se jelo priređuje od onoga što sam
donijela sa sobom.« [3]Holoferno je zapita: »Kad ti
ponestane što imaš uza se, odakle ćemo ti davati
takva jela kad među nama nema nikoga od tvoga
roda?« [4]Judita odgovori: »Života mi tvoga, gospo-
daru, ropkinja tvoja neće ni utrošiti što je sa sobom
donijela, a Gospod će već rukom njezinom izvesti
što je odlučio.«
[5]Onda je sluge Holofernove odvedoše u šator.
Spavala je do ponoći. Ustade o jutarnjoj straži.
[6]Poruči Holofernu: »Neka gospodar moj dopusti da
sluškinja njegova iziđe radi molitve.« [7]Holoferno
naredi svojim stražarima da je u tome ne ometaju.
Ostala je tako tri dana u taboru. Noću je išla u
dolinu Betulije i umivala se na studencu u taboru.
[8]Kad bi tako izišla, molila bi Gospoda, Boga Izrae-
lova, da joj korake upravi na slavu sinova naroda
njezina. [9]Vrativši se čista, zadržala bi se u šatoru
dok joj ne bi navečer priredili jelo.

Judita na Holofernovoj gozbi

[10]Četvrtoga dana Holoferno priredi gozbu samo
za svoje časnike. Ne pozva nikoga od posluge.
[11]Reče dvoraninu Bagoi, upravitelju svih svojih do-
bara: »Idi i nagovori onu Hebrejku koja je kod
tebe da dođe jesti i piti s nama. [12]Bila bi nam prava
sramota imati uza se takvu ženu a ne biti s njom[a];
jer ako je ne predobijemo, rugat će nam se.«
[13]Bagoa izađe od Holoferna, uđe k njoj i reče
joj: »Neka ljepojka ne oklijeva doći k mome gospo-
daru da bude čašćena u njegovoj nazočnosti, da ve-
selo pije vino s nama i postane ovoga dana kao
jedna od asirskih kćeri koje žive u dvoru Nabuko-
donozorovu.« [14]Judita mu odgovori: »Tko sam ja
da se usprotivim svome gospodaru? Učinit ću smje-
sta sve što je drago oku njegovu. Bit će mi to ra-
dost sve do smrti.«
[15]Ustade, ukrasi se haljinama i svakakvim žen-
skim uresima. Sluškinja ode prije nje te prostrije
po zemlji pred Holoferna ovnujske kože koje je do-
bila od Bagoe za svakidašnju upotrebu da na njima
svakoga dana udobno blaguje[b]. [16]Judita uđe i smje-
sti se. Holofernu se srce uzbudi, duša mu se uzne-
miri i spopade ga ognjena žudnja da bude s njom.
Od onoga dana kad ju je prvi put vidio, samo je
vrebao priliku da je zavede. [17]Kaza joj Holoferno:
»Dë pij i veseli se s nama!« [18]Judita odgovori: »Ho-
ću, pit ću, gospodaru, jer osjećam da je danas moj
život tako velik kako nije bio nikada od moga ro-
đenja.« [19]Uzela je, jela je i pila pred njim što joj
njezina sluškinja bijaše priredila. [20]Holoferno je
uživao u njoj i pio je toliko vina koliko ga nije pio
nikad u životu.

a) Eufemizam (usp. Dn 13,54.58).
b) Kao kod Estere i ovdje se sudbina odlučuje za vrijeme jednog banketa.

Holofernova glava

13 A uvečer se časnici brzo povukoše. Bagoa zatvori šator izvana, pošto je otpravio od svoga gospodara one koji su se još ondje nalazili. Svi odoše na počinak: bijahu umorni jer se gozba jako oduljila. [2]Juditu ostaviše samu u šatoru. Holoferno pao na postelju jer ga vino bijaše potpuno svladalo. [3]Judita je naredila svojoj sluškinji da je čeka pred ložnicom kao i svakog dana. Rekla je da će izaći na molitvu. Tako je kazala i Bagoi.

[4]Svi bijahu otišli od Holoferna, nitko, ni malen ni velik, nije ostao u ložnici. Judita, stojeći kraj Holofernove postelje, reče u srcu svom: »Gospode, Bože svake sile, svrni u ovome času pogled svoj na djelo ruku mojih da se prodiči Jeruzalem! [5]Ovo je pravi čas da se pobrineš za svoju baštinu i ostvariš moju zamisao o propasti neprijatelja koji su nasrnuli na nas.«

[6]Priđe stupu postelje, do Holofernove glave, i skide odande Holofernov mač. [7]Zatim, primaknuvši se postelji, zgrabi kosu Holofernovu i kaza: »Gospodine Bože Izraelov, ojačaj me danas!« [8]I iz
Suci 4 21 sve snage udari dvaput Holoferna po vratu i odrubi mu glavu. [9]Njegov trup potom otkotrlja s ležaja i strže zastor sa stupova. Malo kasnije iziđe i glavu Holofernovu predade sluškinji. [10]Ona je metnu u svoju torbu. Obadvije zatim, po običaju, iziđoše na molitvu.

Prešavši tabor, zaokružiše ono podolje, popeše se na uzvisinu Betulije i dođoše pod njezina vrata. [11]Judita se javi još izdaleka straži na vratima: »O-
Izl 15 1-2 tvorite, otvorite vrata! S nama je Bog naš da izvede
Ps 48 8-12; 68; 98 1-3 junaštvo u Izraelu i jakost protiv neprijatelja kao što je učinio i danas.« [12]Kako građani začuše njezin glas, požuriše se do vrata svoga grada i pozvaše starješine gradske. [13]Strčaše se svi, malo i veliko, jer ih je njezin dolazak iznenadio. Otvoriše vrata, primiše ih, zapališe vatru da se vide i okružiše ih.

[14]Judita im jakim glasom kaza: »Hvalite Boga! Hvalite ga! Hvalite Boga koji nije uskratio milosti svoje kući Izraelovoj nego je mojom rukom noćas potukao neprijatelje naše.« [15]Izvadivši glavu iz torbe, pokaza im je i reče: »Evo glave Holoferna, vrhovnog zapovjednika vojske asirske, i evo zastora pod kojim je ležao pijan. Bog ga je pogodio rukom jedne žene! [16]Neka živi Gospodin koji me zaštitio na putu kojim sam hodila! Jer je moje lice zatravilo Holoferna na propast njegovu, nije zgriješio sa mnom te me tako nije osramotio ni okaljao[a].«

[17]Puk, sav izvan sebe, pade ničice da se pokloni Bogu i povika u jedan glas: »Blagoslovljen da si, Bože naš, koji si danas satro neprijatelje naroda svoga!«

[18]Ozija joj kaza[b]:

»Blagoslovljena bila, kćeri, od Boga Svevišnjega Suci 5 24
više od svih drugih žena na zemlji! Blagoslovljen ↗Lk 1 28
Gospod Bog, stvoritelj neba i zemlje, koji te vodio da odsiječeš glavu vođi neprijatelja naših!

[19]Jer tvoje pouzdanje neće biti izbrisano iz srdaca ljudi nego će se oni dovijeka sjećati Božje moći.

[20]Neka Bog učini da to bude na tvoju vječnu diku i neka te nagradi svakim dobrom, jer kad bî ponižen naš rod, nisi štedjela života svoga, nego si spriječila našu propast živeći pravedno pred našim Bogom!«

A sav narod nadoda: »Amen! Amen!«

a) R. 16. odgovara u Vg rr. 20–21: »[20]Živio Gospodin, jer me je njegov anđeo čuvao dok sam išla onamo (prema Holofernu) i ondje bila i odande se ovamo vraćala. Gospodin nije dao da bi se ja, službenica njegova, okaljala. Bez ljage grijeha vratio me k vama da se radujem zbog njegove pobjede, svojega izbavljenja i vašeg oslobođenja. [21]Hvalite ga svi, jer je dobar, jer je dovijeka milosrđe njegovo« (usp. Ps 136,1).

b) Vg s potpuno različitim riječima iznosi iste ideje.

V. Pobjeda

Židovi u asirskom taboru

14 Judita im reče: »Poslušajte me, braćo! Uz-
mite ovu glavu i objesite je na krunište naših
zidina. 2Čim zora zarudi te sunce obasja zemlju,
neka se svatko maši svog oružja i svi hrabri muževi
neka izađu iz grada. Izabrat ćete im vođu kao da
tobože hoćete sići u ravnicu, na asirske predstraže.
Ali nećete sići. 3Oni će pograbiti svoje oružje, otići
14 će u tabor i probudit će zapovjednike asirske voj-
ske. Zajedno će otrčati k Holofernovu šatoru, i kad
Holoferna ne nađu, spopast će ih užas i pobjeći će
ispred vas. 4Vi i svi koji žive u granicama Izraela,
progonite ih i uništite na putu njihova uzmaka. 5Ali
prije nego sve to izvedete, pozovite mi Ahiora
Amonca[a] da svojim očima prepozna onoga koji je
prezreo kuću Izraelovu a njega poslao k nama u
24 smrt.«
1 28, 42 13 6Pozvaše Ahiora iz Ozijine kuće. Kako dođe i
vidje Holofernovu glavu u rukama jednog od čla-
nova narodnoga zbora, sruši se na zemlju i onesvi-
jesti. 7Kada se osvijestio, baci se do nogu Juditi,
pokloni joj se i uskliknu:
»Blagoslovljena da si u svakome šatoru Judinu i
u svakom narodu! Svatko će drhtati od straha kad
čuje tvoje ime! 8A sada mi pripovjedi što si sve iz-
vela ovih dana.«
Judita mu usred mnoštva pripovjedi sve što je
učinila od onoga dana kad je otišla pa do tada, do
toga razgovora s njima. 9Kad je završila kazivanje,
narod počne klicati od radosti: svim gradom odjek-
nuše radosni povici. 10Tada Ahior, vidjevši što je
sve učinio Bog Izraelov, povjerova čvrsto u Boga
Pnz 23 4-5 te se dade obrezati i tako bî pribrojen[b] narodu Iz-
raelovu.
14 11A kad zarudje zora, objesiše Holofernovu glavu
na zidine. Svaki pograbi svoje oružje te jurnuše u
odredima niz padine.
12Kada ih Asirci ugledaše, obavijestiše svoje za-
povjednike. Ovi pođoše zapovjednicima, tisućni-
cima i ostalim časnicima svojim. 13Dođoše do Holo-
fernova šatora pa kazaše upravitelju njegovih doba-
ra: »Dè probudi našega gospodara. Oni su se robo-
vi[c] usudili sići i napasti nas da zauvijek budu unište-
ni.« 14Bagoa uđe i pljesnu rukama pred šatorskim
zastorom: mišljaše da Holoferno spava s Juditom.
15Ali kako se nitko ne odazva, razmaknu zastore,
uđe u ložnicu i nađe truplo bačeno na prag: glave
nigdje, bijaše odnesena. 16Kriknu iza glasa te plaču-
ći, jecajući i snažno zapomažući rastrga na sebi ha-
ljine. 17Uđe zatim u šator u kojem je boravila Ju-
dita i ne nađe je. Onda otrča k narodu i povika:
18»Ovi su robovi podmukli: jedna sama Hebrejka 13 15; 16 5-9
osramotila je dom kralja Nabukodonozora. Evo Suci 9 54
Holoferna na zemlji, ali glave na njemu nema.«
19Kad zapovjednici vojske asirske čuše te riječi,
razderaše na sebi haljine, dušu im spopade silan
strah, a taborom im se prolomiše oštri krikovi i
silna kuknjava.

15 I oni koji su se još nalazili u šatorima, kad su
čuli što se dogodilo, skameniše se. 2Uhvati ih
strava i strah te ne bijaše čovjeka koji bi ostao uza
svoga bližnjega, nego se svi bezglavo razbježaše po
svim brdima i ravnicama. 3I oni koji se bijahu uta-
borili u brdovitom kraju oko Betulije nagoše u bi-
jeg. Tada se Izraelci sa svim svojim ratnicima ba-
ciše na njih. 4Ozija posla u Betomastaim, Bebe,
Kobe, Kolu i na sve područje Izraela skoroteče s
porukom o onome što se dogodilo: neka svi nasrnu
na neprijatelje te ih unište.
5Čim to doznaše, svi sinovi Izraelovi jednodušno
udariše na njih te su ih tukli sve do Hobe. Tako
učiniše i oni koji su pristigli iz Jeruzalema i sa svih
brda[d], jer je i njima javljeno što se dogodilo u ne-
prijateljskom taboru. Žitelji Gileada i Galileje uda-
riše zatim s boka te su ih žestoko tukli sve dok ne
umakoše u Damask i njegove krajeve. 6Ostali sta-
novnici Betulije nasrnuše na tabor Asiraca, oboriše Est 9 5, 16
ga te nagrabiše bogat plijen. 7Vrativši se s pokolja,
sinovi Izraelovi zagospodariše preostalim. I sela i
gradići po brdima i ravnicama domogoše se silna
plijena; bijaše ga doista mnogo.

Pohvale Juditi

8Veliki svećenik Joakim i starješine sinova Izrae-
lovih koji su živjeli u Jeruzalemu dođoše da se dive

a) Prema Vg Ahior se pojavljuje ranije (na kraju 13. poglavlja); nadalje Judita drži kratak govor u kojem podsjeća na Holofernovu oholost.
b) BJ prevodi: »bi pribrojen potpuno (konačno)«. Prihvaćanje Ahiora u Izrael označava ovdje ponovno prihvaćanje Amonaca (usp. Pnz 23,4–5).
c) Vg: »... izidoše miševi iz svojih rupa i usudiše se izazivati nas na boj«.
d) Judejsko gorje.

dobročinstvu što ga Gospod učini Izraelu, da vide
Juditu i da je pozdrave.
9 Kad uđoše u kuću njezinu, svi je jednodušno
blagosloviše govoreći:
»Ti si slava Jeruzalema!
Ti si najviši ponos Izraela!
Ti si uzvišena dika roda našega!
10 Rukom svojom sve si to učinila,
Izraelu dobra pribavila,
Bogu samom time omiljela!
Blagoslovljena da si
na vječna vremena
od Gospoda Svevladara[a].«
A sav narod reče: »Amen!«
11 Trideset je dana narod pljačkao tabor. Juditi
dadoše šator Holofernov, svu srebrninu, naslonja-
če, posuđe i sav njegov namještaj. Ona uze sve to,
natovari svoju mazgu, zatim dade upregnuti svoja
Izl 15 20 kola te ih napuni. 12 Sve su žene Izraelove trčale da
Suci 11 34 je vide, hvalile je i plesove izvodile u čast njezinu.
1 Sam 18 6 Onda ona uze bršljane u ruke i pokloni ih ženama
Jr 31 4, 13 koje su je pratile[b]. 13 Zatim se ona i njezine pratilice
ovjenčaše maslinovim grančicama. Ona je stupala
na čelu naroda i predvodila žene u plesu; slijedili
su je Izraelci naoružani, okićeni vijencima i s hva-
16 lospjevom na usnama. 14 Usred sveg Izraela Judita
zapjeva ovu zahvalnicu, a sav je narod glasno pri-
hvatio taj hvalospjev[c].

Juditin hvalospjev

Ps 81 2-4; 135 1-3; 149 1-3 **16** Judita zapjeva:
»Slavite Boga moga s bubnjevima,
Gospodinu pjevajte s cimbalima,
psalam i pohvalu izvijajte mu u čast,
veličajte i zazivajte Ime njegovo!
9 7 Izl 15 3 Ps 46 10; 68 31; 76 4 2 Jer Gospod Bog što dokončava ratove,
da bi udario tabor[d] svoj usred naroda,
izbavi me iz ruke progonitelja mojih.
3 Asur siđe s planina sjevernih,
dođe sa silnom vojskom svojom.
Mnoštvo njihovo potoke zakrči,
konji njihovi bregove prekriše.
4 Kaza da će kraj moj zapaliti,
moje mladiće mačem isjeći,
o tlo razmrskati moju dojenčad,
kao plijen moju djecu uzeti,
ugrabiti moje djevice.
5 Gospod Svevladar svlada ih
rukom žene jedne!
6 Nisu im mladići silnika slomili,
Titanovi sinovi nisu ga oborili,
divovi silni nisu ga napali,
nego Judita, kći Merarijeva,
ljepotom svoga lica njega uništi!
7 Ona svuče udovičke haljine,
da bi Izraelce ugnjetene podigla,
namaza lice mašću mirisnom,
8 na kose prevjes stavi,
lanene halje uze da ga opčini.
9 Sandala njemu oko zatravi,
ljepota njena dušu mu zarobi,
mač mu kroza šiju prođe.
10 Perzijce njena hrabrost osupnu,
a Medijce smionost zaprepasti.
11 Tad viknuše ponizni moji, a oni se
prepadoše,
nemoćni moji, a oni se prestraviše;
podigoše glas, a oni u bijeg nagoše!
12 Djevojčicâ sasjekoše ih sinovi, 5 23
pobiše ih kao sinove odmetnika, 6 5
u boju Boga moga pogiboše.
13 Bogu svom pjevat ću pjesmu novu. Ps 144 9
Velik si i slavan, Gospode! Ps 86 10
U sili divan i nepobjediv! 147 5
14 Sva stvorenja tvoja tebi neka služe,
jer ti samo reče, i postadoše; Ps 33 9; 148 5
posla duh svoj, i on ih oblikova. Ps 104 30
I glasu tvome nitko ne odolje. Est 4 17b

a) Na r. 10 Vg ima (r. 11): »Junački si radila, i srce ti je bilo jako. Čistoću si ljubila i osim svoga muža nisi poznavala drugoga. Stoga te je jačala ruka Gospodnja. Dovijeka ćeš biti blagoslovljena.«
b) Biblija poznaje ovakve svečane povorke (usp. Izl 15,20; Suci 11,34; 1 Sam 18,6; Jer 31,4.13), no, r. 13 opisuje jedan tipično grčki običaj. Zelene grane, palme i bršljanom oviti štapovi spominju se u Bibliji još samo u 2 Mak 10,7. Bio je poznat i običaj prostiranja lišća da bi se izrazila radost (Lev 23,40; usp. Iv 12,13; Otk 7,9).
c) Hvalospjev je sastavljen poput himna. U rr. 13–16 susrećemo izraze koji su inače učestali u psalmima.
d) »da bi udario tabor« prema varijantama. Grč: »... vratio me u svoj tabor«.

Ps 97 5 [15]Planine će se iz temelja s vodama potresti,
Suci 5 5 hridi će se pred tobom kao od
voska istopiti,
Ps 25 14; ali prema onima koji te se boje
103 13 ti ćeš i tada milostiv biti.
51 18-19 [16]Neznatna ti je svaka žrtva na ugodan miris,
još neznatnija pretilina paljenice,
34 13-17 ali tko se boji Gospoda – velik je zauvijek.
Suci 5 31 [17]Jao narodima koji ustanu na narod moj!
Jl 4 1-4 Bog Svevladar kaznit će ih na dan Suda:
66 24+ poslat će oganj i crve u meso njihovo,
a oni će u boli jaukati zauvijek.«
[18]Kada dođoše u Jeruzalem, pokloniše se Bogu,
6 17+ a pošto se narod očisti, prinesoše paljenice, drago-
31 48-54 voljne prinose i darove. [19]Judita posveti kao »he-
13 13-19 rem« sve Holofernove predmete koje joj puk bijaše
27 28-29 predao i svilene tkanine koje bijaše uzela s postelje
njegove. [20]Narod se veselio tri mjeseca u Jeruza-
lemu pred Svetištem i Judita je ostala s njima.

Juditina starost i smrt

[21]A nakon tih dana svaki se vrati na svoju bašti-
nu. Judita se povuče u Betuliju i osta na svom po-
sjedu. I svega vijeka svojega bila je slavna na svoj
zemlji. [22]Mnogi su je prosili, ali ona ne upozna ni
jednoga čovjeka u sve dane života svojega otkad
joj umrije muž Manaše i bî pridružen narodu svo-
me. [23]Starjela je i u domu muža svojega postigla
dob od sto i pet godina[a]. Sluškinji svojoj dala je
slobodu. Umrije u Betuliji. Pokopaše je u pećini Post 23 19;
Manašea, muža njezina. [24]Dom Izraelov oplakivaše 49 29-32
je sedam dana. Prije smrti razdijelila je svoja dobra
rođacima svojim i rođacima muža svojega Mana-
šea.

[25]U Juditino vrijeme, a i mnogo poslije smrti nje- Suci 3 11+
zine, ne bijaše nikoga tko bi zadavao strah sino-
vima Izraelovim[b].

a) Po dugom životu koji je karakteristika heroja iz vremena patrijarha (usp. Post 23,1; 35,28; 50,26) i Judita se svrstava u njihov rang.

b) Završni redak podsjeća na kraj knjige Sudaca. Vg dodaje još (r. 31): »Dan ove pobjede ubrojili su Židovi u svete dane, a Judejci ga svetkuju od onog vremena, pa do dana današnjega«. O svetkovanju toga blagdana, u stvarnosti nemamo nikakvih podataka. Možda je ovo napisano pod utjecajem Est 9,27s, usp. također 1 Mak 7,48–49.

2 Kr 24

Sef 2

ESTERA

Uvod

Mordokajev san[a]

11 **1** [1a]Druge godine kraljevanja Ahasvera Veliko-
ga[b], na prvi dan Nisana, Mordokaj, sin Jaira,
sina Šimejeva, sina Kišova, iz Benjaminova pleme-
na, usni san[c]. [1b]Mordokaj je bio Židov koji je živio
u gradu Suzi[d], ugledan čovjek, činovnik na kraljevu
dvoru; [1c]bio je jedan od onih zarobljenika što ih je
Nabukodonozor, babilonski kralj, protjerao iz Jeru-
8, 15 zalema zajedno s Jekonijom, judejskim kraljem[e].
[1d]Ovo je njegov san. Evo: krikovi i buka, grmlja-
vina i potres; pometenost na zemlji. [1e]Zatim: dva
golema zmaja, oba spremna za borbu, brekću snaž-
no. [1f]Na to brektanje svaki se narod pripremi za
vojnu kako bi se borio protiv naroda pravednih.
[1g]Bio je dan mraka i tame, jada i pečali, čemera i
velike pometenosti na zemlji. [1h]Sav narod praved-
nih, smućen od straha pred vlastitim nesrećama,
spremi se na propast i zavapi k Bogu.
[1i]Od toga njihova vapaja neki malen izvor poraste
8 16 u golemu rijeku, obilatu vodom. [1k]Ogranu svjetlo i
2 3+ sunce te se poniženi uzvisiše i proždrliješe moćne.

[1l]Mordokaj, koji je usnio taj san i nazrijevao što
Bog kani učiniti, pošto se probudi, zadrža to u srcu
trudeći se do noći da svakoj pojedinosti dokuči zna-
čenje.

Osujećena zavjera 2 21s; 6 2s

[1m]Mordokaj je mirno boravio u kraljevskoj palači 12
s Gabatom i Tarom[f] dvojicom kraljevih eunuha
koja su čuvala dvor. [1n]Slušao je njihove razgovore.
I proniknuv jednom njihove osnove, otkri da su se
spremali podići ruke na kralja Ahasvera, pa ih pro-
kaza kralju. [1o]A kralj podvrgnu ispitivanju oba eu-
nuha, koji, pošto su priznali, bijahu usmrćeni.
[1p]Kralj odredi da se zapišu ti događaji da bi se 6 1; 10 2
sačuvao spomen na njih, a opisa ih i Mordokaj.
[1q]Kralj zbog toga imenova Mordokaja dostojanstve-
nikom u kraljevskoj palači i obdari ga poklonima. 6 3
[1r]Ali Haman Hamdatin, Agađanin, koji bijaše u ča- 3 1s
sti kod kralja, nastojaše da naudi Mordokaju i nje- 3 5-6
govu narodu zbog dvaju kraljevih eunuha.

a) Grčki dodaci hebrejskom izvorniku pisani su u ovom izdanju kosim slovima. Katolička Crkva drži i ove dodatke pisane grčkim jezikom nadahnutim tekstom. Sv. Jeronom je u svom latinskom prijevodu dodane odlomke stavio na kraj knjige, poput dodatka (10,4ss). Ovaj prijevod ih raspoređuje prema grčkom tekstu LXX kojega je priredio i izdao A. Rahlfs.
b) Ahasver je hrvatska transkripcija hebr. forme ('Ahašveroš) perzijskog imena Kšajarša. U grč. je Xerxes (usp. Ezr 4,6) a lat. ima Assuerus. Grč. tekst Esterine knjige naziva ga Artaxerxes.
c) Samo grč. tekst spominje san, time već unaprijed određuje, kroz jedan enigmatički i apokaliptički oblik, okvire drami (rasplet u 10,3a-k). Na ovaj način se ističe da je sve što se događa Božje djelo.
d) Grad Suza se smjestio istočno od Babilona; stara prijestolnica elamskog carstva i zimska rezidencija perzijskih kraljeva.
e) Kronologija knjige je pojednostavljena. Mordokajevo rodoslovlje pokriva s nekolicinom imena pet do šest stoljeća. I on sam je predstavljen: jednom kao Ahasverov dvoranin (oko 480. pr. Kr.), a drugi puta kao izagnanik, Jekonijev suvremenik (oko 598. pr. Kr.).
f) »Gabat i Tar«. Imena nisu ujednačena. Razlikuju se od rkp. do rkp.

I. Ahasver i Vašti

Ahasverova gozba

1 Bilo je u vrijeme Ahasvera, onoga Ahasvera
koji je vladao nad sto dvadeset i sedam po-
krajina od Indije do Etiopije. 2 U to vrijeme, dok je
kralj Ahasver sjedio na prijestolju svoga kraljevstva
u tvrđavi grada Suze, 3 treće godine svoga kraljeva-
nja, priredi on gozbu za sve svoje knezove i službe-
nike. Našli su se tako pred njim zapovjednici per-
zijske i medijske vojske[a], odličnici i pokrajinski
upravitelji. 4 Punih sto i osamdeset dana pokazivaše
on bogatstvo i slavu kraljevstva svoga i veličan-
stveni sjaj veličine svoje.
5 Kad je prošlo to vrijeme, priredi kralj u vrtnom
trijemu svoje palače sedmodnevnu gozbu za sav na-
rod koji se nalazio u tvrđavi grada Suze, od najvi-
šega pa do najnižega. 6 Zavjese od najfinijeg lana,
vune, ljubičasta skrleta bile su pričvršćene vrpcama
od beza i crvena grimiza o srebrne prstenove na
stupovima od bijela mramora. Na podu od zelenog
i bijelog mramora, sedefa i skupocjenog kamenja,
nalazile se postelje od srebra i zlata. 7 Za piće su
služili zlatni pehari, sve jedan drugačiji od drugoga,
a vina je bilo kraljevski obilno, kako i dolikuje kra-
ljevskoj moći. 8 Pilo se po nekom pravilu, ali ne pri-
silno, jer je kralj bio naredio svim nadzirateljima
svoga dvora da sa svakim postupaju prema njego-
voj želji.

Vašti pada u nemilost

9 I kraljica Vašti[b] priredi gozbu za žene u kraljev-
Dn 5 1-4 skoj palači kralja Ahasvera. 10 Sedmoga dana, kad
srce kraljevo bijaše veselo od vina, naredi Mehu-
manu, Bizeti, Harboni, Bigti, Abagti, Zetaru i
Karkasu, sedmorici eunuha koji su mu služili, 11 da
dovedu preda nj kraljicu Vašti s kraljevskom kru-
nom, da bi pokazao narodu i knezovima ljepotu
njezinu. Ona je uistinu bila privlačna. 12 Ali se kra-
ljica Vašti ne htjede odazvati kraljevu pozivu što
joj ga prenesoše dvorani. Kralj se tada veoma raz-
bjesni i njegova se srdžba rasplamsa. 13 Onda zapita
mudrace koji poznaju vremena[c]. Jer svaki se kra-
ljev posao tako proučavao među onima koji su po-
znavali zakone i pravo. 14 Najbliži su mu bili Karse-
na, Šetar, Admata, Taršiš, Mares, Marsena i Me-
mukan, sedam knezova Perzije i Medije. Oni su
smjeli gledati kraljevo lice[d] i zauzimali su najistak-
nutija mjesta u kraljevstvu. 15 Upita ih: »Što treba
prema zakonu poduzeti protiv kraljice Vašti, koja
se nije pokorila zapovijedi kralja Ahasvera koju su
joj saopćili dvorani?« 16 Memukan tada odgovori
pred kraljem i knezovima:
»Kraljica je Vašti skrivila ne samo kralju nego i
svim poglavarima i svem narodu koji prebiva u
svim pokrajinama kralja Ahasvera. 17 Jer će za drža-
nje kraljičino doznati sve žene pa će prezirati svoje
muževe govoreći: 'Kralj je Ahasver naredio da do-
vedu preda nj kraljicu Vašti, ali ona ne htjede do-
ći.' 18 I žene će knezova perzijskih i medijskih, pošto
doznaju za kraljičino ponašanje, još danas pripovi-
jedati svim poglavarima kraljevim, pa će biti
prkosa i prezira u izobilju. 19 Stoga, svidi li se kra- Dn 6 8,10
lju, neka se objavi kraljevska naredba i umetne 13, 16
među zakone Perzije i Medije, tako da se više ne Est 3 12;
može opozvati[e], da se Vašti ne smije više pojaviti 8 5, 8
pred kraljem Ahasverom, a kralj neka preda kra-
ljevsku čast drugoj ženi, boljoj od nje. 20 Kad se ta
naredba koju će kralj učiniti pročuje po svem kra-
ljevstvu, koje je zaista veliko, sve će žene iskazivati
poštovanje svojim muževima, od najvišega pa do
najnižega.«
21 Riječ se svidje i kralju i njegovim knezovima.
Stoga on učini kako mu je savjetovao Memukan.
22 Uputi pisma u sve kraljevske pokrajine, svakoj
pokrajini pismom kojim se ona služila, a svakom Dn 3 4;
narodu njegovim jezikom, da svaki muž bude go-
spodar u svojoj kući[f].

a) »Zapovjednici vojske« konj.; TM: »vojska«. – Visoki službenici dosl. »sluge«. Gozbe ovakve vrste nisu bile rijetkost (usp. Post 40,20; 1 Kr 3,15; Dn 5,1; Mk 6,21).
b) Vašti kao i Esteru povijest ne pozna.
c »koji poznaju vremena« po TM; BJ konj. »koji poznaju zakone«.
d) Ovo je doslovan prijevod, a znači da su oni pripadali kraljevskoj pratnji (usp. 2 Kr 25,19), i bili njegovi savjetnici. Slično savjetovanje s mudracima nalazimo kod Dn 2,2s; 5,7–12.
e) Tema neopozivih naredbi koje se ipak brzo opozovu, dolazi u Bibliji često u spisima koji su pod perzijskim utjecajem. Židovski pisac koristi činjenicu u smislu jedne profinjene ironije.
f) TM ima još: »... i da govori jezikom svoga naroda«. Naš prijevod isp. prema grč.

II. Mordokaj i Estera

Traži se nova kraljica

2 Poslije tih događaja, kako mu se utiša gnjev,
kralj Ahasver sjeti se Vaštije, onoga što je
ona učinila i što je bilo odlučeno protiv nje[a]. [2]Re-
koše tada momci što služahu kralja: »Neka se po-
traže za kralja mlade djevojke, djevice lijepa izgle-
da. [3]Kralj neka odredi u svim pokrajinama svojega
kraljevstva povjerenike da mu sakupe sve djevice
pristala izgleda u tvrđavi grada Suze, u haremu,
pod upravom Hegeja, kraljeva eunuha, čuvara že-
na. On će se pobrinuti za njihovu njegu. [4]Ona dje-
vojka koja se najviše svidi očima kraljevim neka
kraljuje umjesto Vaštije.«
Bijaše to po volji kralju, i on tako uradi.
[5]U tvrđavi grada Suze bio je neki Židov koji se
1 1a-c zvao Mordokaj, sin Jaira, sina Šimeja, sina Kišova,
iz plemena Benjaminova. [6]On je bio protjeran iz
Jeruzalema među prognanicima koje je babilonski
kralj Nabukodonozor odveo zajedno s judejskim
kraljem Jekonijom. [7]On je odgajao Hadasu, to jest
Esteru[b], kćerku strica svoga, jer ona ne imađaše ni
oca ni majke. Djevojka je bila pristala i lijepa izgle-
da. Poslije smrti njezina oca i njezine majke Mor-
dokaj je uze k sebi kao kćerku[c].
Dn 1 3-20 [8]Kako se začu za kraljevu riječ i njegovu nared-
bu, mnogo se djevojaka sabra u tvrđavi grada Suze
pod Hegejevim nadzorom. Tako dovedoše i Esteru
u kraljevu palaču, pod nadzor Hegeja, čuvara žena.
[9]Djevojka se svidje njegovim očima, steče ona nje-
govu naklonost i on se pobrinu za njezino uljepša-
vanje i uzdržavanje. Uz to joj dade sedam najvred-
nijih ropkinja kraljevskog dvora i premjesti je,
skupa s djevojkama, u najudobnije prostorije hare-
ma.
[10]Estera ne spomenu ni naroda ni obitelji kojoj
6 26 je pripadala, jer joj Mordokaj bijaše zabranio da to
učini[d]. [11]Svakoga je dana Mordokaj šetao pred dvo-
rištem harema da bi doznao kako se Estera osjeća
i kako se prema njoj odnose.

[12]Svaka je djevojka morala ući kralju kad je na
nju, prema uredbi za žene, došao red, to jest nakon
dvanaest mjeseci. Jer tada se završavalo razdoblje
njihova uljepšavanja: šest mjeseci uljem iz mirne, a
šest mjeseci balzamom i ostalim pomastima za žen-
sku njegu.
[13]Pa kad bi djevojka ulazila kralju, bilo joj je do-
pušteno da sa sobom iz harema u kraljevsku palaču
ponese sve što bi zatražila. [14]Ona bi ulazila uvečer,
a ujutro bi se vraćala u drugi harem, pod nadzorom
Šaašgaza, kraljeva eunuha, čuvara priležnica. Više 4 11
se ne bi vraćala kralju, osim ako bi je posebno za-
želio i dozvao je k sebi poimence.

Estera postaje kraljica

[15]Kada dođe red na Esteru, kćerku Abihajla, koji
je bio stric Mordokaja koji ju je bio pokćerio, da
uđe kralju, ona ne zatraži ništa osim onoga što joj
bijaše rekao Hegej, kraljev eunuh, čuvar žena.
Ipak je pobuđivala udivljenje svih koji su je gledali.
[16]Esteru, dakle, uvedoše kralju Ahasveru, u nje-
govu kraljevsku palaču, u desetom mjesecu, mje-
secu Tebetu, sedme godine njegova vladanja.
[17]Kralj zavolje Esteru više od svih drugih žena; više
nego sve ostale djevice ona mu omilje i predobi
ona njegovu naklonost. I položi on na njezinu
glavu kraljevsku krunu, pa mjesto Vaštije ona po- 4 17u-y
sta kraljicom. [18]Nakon toga priredi kralj u čast
Estere veliku gozbu za svoje knezove i službenike;
svim pokrajinama odredi odmor i razda darove
kraljevski darežljivo.

Mordokaj i Haman

[19]Kad su drugi put djevojke bile sakupljene,
Mordokaj sjeđaše na vratima kraljevim[e]. [20]Estera 2 14
ne oda ni naroda ni obitelji iz koje je potjecala,
kao što joj Mordokaj bijaše naredio. Estera se i
dalje držala svih Mordokajevih uputa kao kad se

a) TM pretpostavlja da kralj žali Vašti. Grčki tekst i Lukijanova redakcija istoga smatraju, naprotiv, da ju je on zaboravio.
b) Ime Estera je vjerojatno babilonskog podrijetla (Ištar) kao uostalom i Mordokaj (Marduk); no, nije isključen ni utjecaj perzijske riječi *stareh* (»zvijezda«). Hadasa je židovsko ime (»mirta«).
c) Grč. na kraju r. još dodaje: »odgajao ju je s namjerom da ju uzme sebi za ženu«. Postkršćanska židovska predaja slijedila je ovu inačicu i smatrala je Esteru Mordokajevom ženom.
d) Ova okolnost podsjeća na Daniela i njegova tri druga (Dn 1). No, kod Dn se kraljeva naklonost prema trojici mladih Židova, za čije podrijetlo on zna, dovodi u vezu s njihovom vjernošću Zakonu.
e) Prijevod prema TM. BJ ispravlja tekst i čita: »prijeđoše kao mlade djevojke u drugi harem«. Grč.: »Mordokaj je bio na dužnosti u palači.« Podsjećanje na Mordokaja i njegovu dužnost ovdje je nerazumljivo. Stvar je jasnija u kontekstu 21. retka, stoga se prvo mjesto i smatra ditografijom.

nalazila pod njegovim skrbništvom[a].
[21]U ono vrijeme kad je Mordokaj sjedio na vra-
tima kraljevim[b], Bigtan i Tereš, dva kraljeva dvora-
nina, čuvari praga, planuše gnjevom i počeše sno-
vati da podignu ruku na kralja Ahasvera. [22]Za tu
njihovu namjeru sazna Mordokaj. On je dojavi kra-
ljici Esteri, a Estera je u Mordokajevo ime saopći
kralju. [23]Sve se izvidje i otkri se zavjera, pa obojica
budu obješena o stup. To se pred kraljem zapisa u
knjizi Ljetopisa.

3 Poslije tih događaja kralj Ahasver promaknu
Hamana, Hamdatina sina, Agađanina[c]: uzvisi
ga i njegovo prijestolje postavi iznad svih ostalih
dostojanstvenika koji su bili s njim. [2]Svi službenici
kraljevi koji su se nalazili na kraljevim vratima pri-
gibali bi koljena i padali ničice pred Hamanom, jer
je tako zapovjedio kralj. Ali Mordokaj ne bi prig- 4 17d-e
nuo koljeno niti bi pao ničice[d]. [3]Službenici kraljevi
koji su se nalazili na vratima kraljevim rekoše Mor-
dokaju: »Zašto prestupaš kraljevu zapovijed?«
[4]Iako su mu oni to ponavljali svaki dan, on ih ne
posluša. Onda oni to dojaviše Hamanu, da vide vri-
jedi li Mordokajevo opravdanje. Jer im bijaše re-
kao da je Židov. [5]Kad Haman utvrdi da Mordokaj
niti prigiba koljeno niti pada ničice pred njim, jako
se razljuti. [6]A kad dozna kojemu narodu pripada,
učini mu se premalo podići ruke na samog Mordo-
kaja nego naumi s njim pobiti i sve Židove koji su
živjeli u svem kraljevstvu Ahasverovu.

III. Židovi ugroženi

[7]U prvom mjesecu, to jest u mjesecu Nisanu,
9 24-26 dvanaeste godine Ahasverova kraljevanja u nazoč-
nosti Hamana baciše »Pur[e]«, to jest ždrijeb, da utv-
rde dan i mjesec. Ždrijeb pade na trinaesti dan
dvanaestoga mjeseca, to jest na mjeseca Adara.

Odluka o zatoru

[8f]I Haman kaza kralju Ahasveru: »U svim pokra-
jinama tvoga kraljevstva ima jedan narod razasut
3 13d-e među drugim narodima i od njih odvojen. Njegovi
Dn 3 8-12 su zakoni drugačiji od zakona u svih ostalih naro-
Mudr 2 14-15 da. Oni se ne drže kraljevskih odredaba[g]. Kralj ih
zato ne smije pustiti na miru. [9]Ako je kralju po
volji, neka se raspiše da se oni zatru; a ja ću izbro-
7 4 jiti deset tisuća srebrnih talenata na ruke povjere-
nika da ih pohrane u kraljevsku riznicu.«
Post 41 42 [10]Nakon toga kralj skinu pečatni prsten s ruke i
preda ga Hamanu, sinu Hamdatinu, Agađaninu,
neprijatelju Židova, [11]i kaza mu: »Neka ti bude no-
vac i narod, pa učini s njim što bude dobro u tvojim
očima.«
[12]Trinaestoga dana prvoga mjeseca bijahu sa-
zvani kraljevi pisari, pa o onome što je naložio Ha-
man sastaviše pisma i upraviše ih kraljevskim na-
mjesnicima, upraviteljima što stajahu na čelu poje-
dinih pokrajina, knezovima svakoga pojedinog na- Dn 3 4, 7
roda, svakoj pokrajini njezinim pismom i svakom
narodu njegovim jezikom. Pisma su napisana u kra-
ljevo ime i na njima je udaren kraljev pečat. [13]Po
skorotečama razaslane su svim kraljevim pokraji-
nama poslanice da se svi Židovi, od dječaka do sta-
raca, djeca i žene unište, pobiju, zatru, a njihova
dobra da se zaplijene u jednom jedinom danu, i to
trinaestog dana dvanaestog mjeseca, mjeseca Ada-
ra.
[13a]*Ovo je prijepis poslanice: »Veliki kralj Ahasver* 13
upraviteljima sto dvadeset i sedam pokrajina od In-
dije do Etiopije i njima podložnim mjesnim glava-
rima ovako piše:

a) U grč. zvuči ovaj r. pobožnije od hebr.: »Koliko je do Estere stajalo, ona nije ničim pokazivala iz koje zemlje dolazi. Mordokaj joj je, naime, naložio da se boji Boga i da drži njegove zapovijedi kao dok je živjela s njime. I Estera nije promijenila svoje ponašanje.«
b) Izraz ovdje označava cijelu kraljevsku upravu (Kao u 2,19.21; 6,10), ali označava također i zgradu u kojoj je uprava smještena (kao u 4,2.6; 5,9; 6,12).
c) U Bibliji je nepoznat kraj koji bi se zvao Agag. Prema 1 Sam 15,7–9 amalečki kralj kojega je pobijedio Šaul zvao se Agag. Možda pisac izabire ovo ime da bi naglasio razliku između Hamana i Mordokaja koji je kao i Šaul bio iz Benjaminova plemena i Kišov sin.
d) Prigibanje koljena i padanje ničice je izraz časti i poštovanja kao i na svim istočnjačkim dvorovima (svjedočanstvo o tome imamo u Bibliji npr. u 1 Kr 1,23; 2 Kr 4, 37 itd.). Jedan takav čin nema u sebi ništa što bi moglo uvrijediti jednog Židova. Mordokajevo odbijanje iskazivanja časti nije izravno povezano s vjernošću Bogu ili Zakonu (kao što je slučaj kod Dn 1,8; 3,12; 6,14), nego je u pitanju nacionalni ponos kojega će onda molitva u grč. tekstu religiozno motivirati (4,17d-o).
e) »Pur« je babilonska riječ koju pisac objašnjava. Haman je ustvari donio već odluku o uništenju. Ždrijebom želi odrediti samo pogodan dan. Grč. pojašnjava hebr. i dodaje da je Haman 12. god. kraljeva kraljevanja izdao jedan dekret, da je bacio ždrijeb za istrebljenje Mordokajeva roda, te da je ždrijeb pao na 14. dan mjeseca adara. Po sebi, ovaj r. je najvjerojatnije umetak, dodan zajedno s odlomkom o blagdanu »Purim« (9,24–26).
f) Lukijan razrađuje mjesto ovako: »Amon se zacrveni, pun zavisti i bijesa ne gledaše više u kralja. A onda progovori kralju iz svog pokvarenog srca zlo o Izraelu i reče: Ima jedan narod koji je rasprostranjen po svim kraljevstvima, ratoboran i nepokoran vlastitim zakonima. O tvojim zakonima, o kralju, ne vode računa. Među drugim narodima su poznati kao zloban narod. Odbijaju tvoje dekrete da bi uništili tvoju slavu.«
g) Ovakve prigovore protiv Židova nalazimo i u više spisa iz helenističkog vremena (usp. 3,13d-e; Dn 1,8; 3,8–12; Jdt 2,2; Ezr 4,12s; Mudr 2,14s i apokrif 3 Mak).

Jdt 2 5 [13b]*Budući da imam vlast nad mnogim narodima i*
Dn 3 31 *gospodstvo nad svim svijetom, odlučih, ne zanesen ohološću moći nego u želji da uvijek blago i čovječno vladam, dati podanicima spokojan život i pružiti kraljevstvu blagostanje i slobodu kretanja po njemu te učvrstiti mir za kojim svi ljudi žude.*

[13c]*Pošto sam zapitao savjetnike kako bi se moglo to ostvariti, Haman, koji se među nama izdvaja razboritošću i koji se ističe prokušanom odanošću i ustrajnom vjernošću i zauzima drugo mjesto u kraljevstvu,* [13d]*prokazao je da se među ostale narode svijeta*
3 8+ *zavukao jedan neprijateljski narod, svojim zakonima protivan svim pucima, narod koji vječno prezire kraljeve odluke tako te se ne može učvrstiti zajedničko carstvo kojim inače besprijekorno upravljamo.*

[13e]*Ustanovili smo dakle da je samo taj narod neprekidno u sukobu sa svim ljudima, da se ističe načinom života što odstupa od zakona, da zbog neslaganja s našim naumima počinja najgora nedjela tako te se kraljevstvo ne može učvrstiti.* [13f]*Stoga naređujemo da se, zajedno sa ženama i djecom, nepri-*
8 12 *jateljskim mačevima bez ikakva sažaljenja i milos-*
45 8 *rđa potpuno iskorijene oni koji vam budu naznačeni u pismima Hamana, upravitelja javnih poslova i našega drugog oca, i to četrnaestoga dana dvanaestoga mjeseca, Adara, tekuće godine.* [13g]*Tako će se, pošto nekadašnji i današnji neprijatelji u jednom danu budu silovito strovaljeni u Podzemlje, ubuduće za sva vremena naši poslovi moći odvijati postojano i nesmetano.«*

[14]Sadržaj ove naredbe, koja je imala postati zakonom u svakoj pokrajini, bio je objavljen svim narodima da bi bili spremni za taj dan. [15]Skoroteče žurno potekoše s kraljevskom naredbom. Zakon bî objavljen i u tvrđavi Suze, pa dok su kralj i Haman sjedili i častili se, grad je Suza bio uznemiren[a].

Mordokaj i Estera predusreću opasnost

4 Mordokaj doznade za sve što se dogodilo: razdera na sebi haljine, navuče kostrijet, posu se pepelom i prođe posred grada kukajući glasno i gorko. [2]Dođe samo do kraljevih vrata, jer s onom kostrijeti na sebi ne mogaše kroz njih proći. [3]U svakoj je pokrajini, svuda gdje se doznala kraljeva riječ i njegov proglas, među Židovima zavladala žalost: postili su, plakali i jadikovali. Mnogima od njih kostrijet i pepeo posta ležaj[b].

[4]Esterine djevojke i njezini eunusi dođoše da je o tome obavijeste. Kraljica se veoma uznemiri. Posla Mordokaju haljine da bi ih obukao a skinuo sa sebe kostrijet[c], ali on to odbi. [5]Nato Estera pozva Hataka, jednog od kraljevih eunuha koji joj je bio određen za službu, pa ga posla k Mordokaju da dozna od njega što se dogodilo i zbog čega je takav. [6]Hatak ode do Mordokaja na gradski trg, pred vrata kraljeva. [7]Mordokaj mu pripovjedi što mu se dogodilo i podrobno ga obavijesti o novcu koji je Haman obećao položiti u kraljevu riznicu da bi mogao uništiti Židove. [8]Dade mu i prijepis naredbe o njihovu zatoru, koja je objavljena u Suzi, da je pokaže Esteri te da joj javi i naloži neka ide kralju: neka ga moli za milost i posreduje kod njega za
svoj narod. [8a]*»Sjeti se dana siromaštva svoga kad* 15
sam te hranio rukom svojom, jer se Haman, drugi čovjek kraljevstva, dogovorio s kraljem da nas usmrti. [8b]*Zazivaj Boga, govori kralju za nas i oslobodi nas od smrti*[d]*.«*

[9]Hatak se vrati i donese Esteri Mordokajevu poruku[e]. [10]Estera odvrati Hataku i naredi mu da saopći Mordokaju: [11]»Svi službenici kraljevi i narod kraljevih pokrajina znaju kako svakoga onoga, bio on muškarac ili žena, koji nepozvan uđe kralju u unutrašnje predvorje čeka jedan jedini zakon:

a) VL na kraju ovog r. dodaje jednu molitvu Židova u kojoj se izražavaju osjećaji kajanja za grijehe naroda i poticaji na vjernost Bogu.
b) »Kostrijet i pepeo« su znakovi žalosti i pokore (usp. Iz 37,1; Jdt 4,10; 1 Mak 3,47; itd.).
c) Kraljica šalje Mordokaju haljine da bi mogao ući u palaču i govoriti s njom.
d) VL dodaje grč. tekstu: »Ustani, što si se skamenila? Ta znaš da si osuđena na propast, ti i tvoj dom, dom oca tvojega, cio tvoj narod i sve potomstvo tvoje. Ustani! Razmotrimo da li se možemo boriti i trpjeti za naš narod da bi mu se Bog smilovao.«
e) VL opisuje slikovito Esterinu bol: »Kad Estera pročita bratovljevu poruku rastrga haljine svoje i zajauče tužnim glasom. Proli mnoge suze, tijelo joj se izobliči i smalaksa.«

smrtna kazna, osim ako kralj ne pruži takvome svoje zlatno žezlo i poštedi mu život. A ja već trideset dana nisam bila pozvana kralju.«
[12]Mordokaju bjehu saopćene Esterine riječi, [13]pa on poruči Esteri: »Nemoj misliti da ćeš se zato što se nalaziš u kraljevoj palači spasiti jedina od svih Židova: [14]jer budeš li u ovoj prilici šutjela, doći će Židovima pomoć i spas s druge strane[a], a ti ćeš s
Post 45 7 kućom svoga oca propasti. Tko zna nisi li se baš i popela do kraljevske časti zbog časa kao što je ovaj?«
[15]Estera i opet poruči Mordokaju: [16]»Hajde, sakupi sve Židove koji se nalaze u Suzi. Postite za me: tri dana i tri noći ne jedite niti pijte. I ja ću tako postiti sa svojim djevojkama. Tako pripremljena ući ću kralju i unatoč zakonu, pa treba li da poginem, poginut ću.«
[17]Mordokaj se onda povuče i učini što mu je naredila Estera.

Mordokajeva molitva[b]

13 *[17a]I sjetivši se svih djela koje je Gospod izveo, pomoli se Gospodu i kaza:*

Izl 19 5; 2 Ljet 20 6-7; Jdt 16 14; Iz 41 10-16 *[17b]»Gospode, Gospode, kralju koji vladaš nad svime, sve je u tvojoj vlasti i nema toga koji bi se mogao suprotstaviti tvojoj volji da spasiš Izraela!*

2 Kr 19 15; Iz 40 21-26 *[17c]Ti si stvorio nebo i zemlju i sve što je divljenja vrijedno pod nebom. Gospodar si svega i nema toga koji se može tebi oprijeti, Gospodine!*

[17d]Tebi je sve poznato; ti znaš, Gospodine: nisam pao ničice pred bahatog Hamana, ali ne iz drskosti, ni iz oholosti, ni iz častoljublja. Ti znaš da bih za spas Izraela bio voljan i tabane njegove cjelivati.

[17e]To sam učinio zato da ne metnem čast koja se iskazuje čovjeku iznad one koja se iskazuje Bogu.
3 2 *Neću pasti ničice ni pred kim, nego samo pred tobom, moj Gospodine, i to ne činim iz oholosti.*

Izl 3 6; Ps 47 10 *[17f]Sada, Gospodine, Bože, kralju, Bože Abrahamov, poštedi narod svoj, jer gledaju samo kako bi nas istrijebili: žele uništiti ono što je od početka bila tvoja baština.*

[17g]Nemoj zanemariti posjed svoj koji si oslobodio iz egipatske zemlje! Pnz 9 26; 32 9; 1 Kr 8 51; Jr 10 16; Ps 33 12; Jl 4 2

[17h]Poslušaj molitvu moju, budi milostiv nasljedstvu svome i u veselje prometni plač naš, da bismo, ostavši živi, mogli hvalospjevima slaviti ime tvoje i nemoj dopustiti da iščeznu usta onih koji te hvale, o Gospode!« Ps 6 6; 115 17s; Iz 38 18-20

[17i]I sav je Izrael vapio svom snagom svojom, jer je smrt bila pred očima njihovim.

Esterina molitva

[17k]I kraljica se Estera, obuzeta smrtnom tjeskobom, uteče Gospodinu; pošto svuče sa sebe sjajne haljine, navuče odjeću tjeskobe i žalosti, te umjesto skupocjenim mirisima posu glavu svoju pepelom i prahom. I ponizi veoma tijelo svoje postom, a svako mjesto na kojem se u znak veselja znala ukrašavati posu uvojcima svoje kose, pomoli se Bogu Izraelovu i kaza: 14

[17l]»Gospodine moj, kralju naš, ti si jedini! Dođi u pomoć meni koja sam sama, kojoj nema druge pomoći do tebe, jer opasnost je moja u ruci mojoj. 4 11, 16

[17m]Ja sam od svoga djetinjstva slušala u obiteljskom rodu[c] da si ti, Gospode, izabrao Izraela među svim drugim narodima: naše očeve među svim njihovim precima u svoju trajnu baštinu i da si za njih učinio sve što si im obećao. Pnz 6 20-25; Pnz 7 6

[17n]Ali smo sad sagriješili pred tobom i ti si nas predao u ruke neprijatelja naših jer smo iskazivali počast bogovima njihovim. Pravedan si, Gospodine! Suci 2 6

[17o]I sad oni, nezadovoljni već gorčinom sužanjstva našega, staviše ruke svoje u ruke kumira svojih[d] da će poništiti odredbu usta tvojih, uništiti baštinu tvoju, začepiti usta onima koji te hvale i utrnuti slavu doma tvoga i žrtvenika tvoga, 4 17 *[17p]a otvoriti usta narodâ da hvale njihove isprazne kumire i dive se jednom kralju od mesa.*

[17q]Nemoj predati, Gospode, žezlo svoje onima

a) Na ovaj način pisac hebr. teksta izbjegava spomenuti Božje ime.
b) Mordokajeva i Esterina molitva su potpuno prožete pobožnošću SZ, ipak se – kao što je slučaj u starijim tekstovima – ne prešućuju moliteljevi osjećaji kojima se želi opravdati.
c) Upravo se u obitelji prenosila predaja o čudesnim djelima koja je Bog učinio za svoj narod (usp. Pnz 6,20–25).
d) Pokret, način zakletve, možda i sklapanja saveza.

koji ne postoje. Neka se ne smiju propasti našoj,
nego okreni naum njihov na njihove glave i pri-
mjerno kazni onoga koji je počeo bjesniti protiv
nas. [17r]*Sjeti se, Gospode! Objavi se u vrijeme naših*
10 17 *jadâ i ohrabri me, o kralju bogova i vladaru sva-*
136 2; 95 3 *koga gospodstva!*

2 47; 11 36 [17s]*Metni u moja usta primjerenu riječ pred lavom,*
a njegovo srce zadahni mržnjom na neprijatelja na-
šega; da zatre njega i njegove sumišljenike.

[17t]*A nas oslobodi rukom svojom i dođi u pomoć*
meni koja sam sama i nemam nego tebe, o Gospo-
de!

[17u]*Sve ti je poznato pa znaš da mrzim slavu opa-*
kih i da mi je odvratna postelja neobrezanih i sva-
koga tuđinca.

[17v]*Znaš tjeskobu moju, jer ja se gnušam nad zna-*
menjem moga visočanstva koje se nalazi na glavi
mojoj. U dane kad se s njime pojavim grstim se nad
64 5 *njim kao nad dronjkom mjesečnog pranja i ne no-*
19-30 *sim ga onih dana koji pripadaju samo meni.*

[17x]*Sluškinja tvoja nije nikada jela sa stola Hama-*
nova, nisam nikada počastila kraljevsku gozbu, niti
sam pila vino ljevanica.

[17y]*I od dana uzdignuća svoga do danas sluškinja*
tvoja nije se poveselila osim u tebi, Gospode, Bože
Abrahamov.

[17z]*Bože, nadasve moćni, uslišaj glas beznadnih i*
izbavi nas iz ruku opakih, a oslobodi i mene od
moga straha!«

Estera pred kraljem

15 **5** Trećega dana[a], *pošto presta moliti, svuče mo-*
litvene haljine i zaodjenu se slavom svojom.
[1a]*Tako čarobna zazva Boga Svevida i Spasitelja.*
Onda uze dvije sluškinje. Na jednu se gotovo nježno
naslanjala, a druga ju je slijedila i pridržavala nje-
zinu odjeću. [1b]*Blistala je od vrhunske ljepote, lice*
joj bijaše veselo, kao rastvoreno ljubavi, a srce sa-
peto od straha. [1c]Kroza sva je vrata ušla pred kralja.
On je sjedio na svom kraljevskom prijestolju, *zaog-*
rnut svim ukrasom veličanstva svoga, sav u zlatu i
dragom kamenju, ulijevao je veliko strahopoštova-
nje. [1d]Podigavši svoje lice, *sjajem ozaren, pogleda*
krajnje ljutit. Kraljici pozli. Od slabosti problijedje
i klonu na glavu sluškinje što je pred njom išla. [1e]
Tada Bog sklonu kraljevu dušu na blagost. Zabri-
nut, kralj skoči sa svoga prijestolja i uze je u naručje
dok ne dođe k sebi. Hrabrio ju je utješnim riječima
i upitao: [1f]*»Što je, Estero? Ja sam tvoj brat! Ne boj*
se, nećeš umrijeti – naša je uredba za obične ljude.
Priđi!« [2]I podigavši zlatno žezlo, postavi ga na vrat
Esteri, *zagrli je i reče: »Govori mi!«* [2a]*Ona mu reče:*
»Spazih te, gospodaru, kao anđela Božjega, pa mi
se uznemiri srce od straha pred sjajem tvojim. Jer
si, gospodaru, divan i lice ti je puno dražesti.«
[2b]*Dok je još govorila, klonu od iznemoglosti. Kralj*
se uznemiri, a sva ju je posluga njegova hrabrila.
[3]Kralj joj reče: »Što je tebi, kraljice Estero? Što 5 6; 7 2; 9 12
želiš? Bila to i polovica kraljevstva, dobit ćeš je!« Mk 6 23
[4]Estera odgovori: »Neka kralj, ako mu je drago,
dođe s Hamanom na gozbu koju sam danas prijedi-
la.« [5]Kralj odvrati: »Obavijestite odmah Hamana
da bi se izvršila Esterina želja.«

Kralj dakle dođe s Hamanom na gozbu koju je
Estera priredila. [6]Dok su pili vino, kralj kaza Este-
ri: »Što god zatražiš, dobit ćeš. Što god zaželiš, bila
to i polovica kraljevstva, bit će ti!« [7]Estera odgovo-
ri: »Molba mi je i želja, [8]ako sam našla milost u
očima kraljevim i ako se kralju svidi dati mi što
molim i učiniti što želim, da kralj ponovo dođe s
Hamanom na gozbu koju ću sutra pripremiti za
njih i tad ću postupiti po riječi kraljevoj.«
[9]Toga dana Haman iziđe sretan i zadovoljna

a) Umjesto razrađenog grč. teksta kojega donosi i naš prijevod, TM ima jednostavno: »[1]Trećega dana obuče Estera svoje kraljevske haljine i uđe u unutrašnje dvorište kraljevske palače koje se nalazilo ispred kraljeva doma. Kralj je sjedio u svojoj kraljevskoj odaji na svom kraljevskom tronu okrenut prema vratima kuće. [2]Kad kralj ugleda kraljicu Esteru kako stoji u dvorištu, smilova joj se i pruži joj zlatno žezlo koje držaše u svojoj ruci. Estera se primaknu i dodirnu vršak žezla.« Grč. i hebr. tekst se opet podudaraju od 3. r.

srca, ali se rasrdi jako na Mordokaja kad vidje da
na vratima kraljevim nije ustao ni maknuo se pred
njim. [10]Haman se ipak svlada. Ode kući i posla po
svoje prijatelje i po ženu Zarešu. [11]Pripovijedao im
je o sjaju svoga bogatstva, o mnoštvu svojih sinova
i o svemu onome čime ga je kralj uzveličao i čime
ga je uzdignuo nad sve svoje knezove i službenike.
[12]Haman još dometnu: »I kraljica Estera nije uz
kralja pozvala nikoga osim mene na gozbu koju je
priredila. I sutra sam samo ja uz kralja njezin uzva-
nik. [13]Ali me sve to ne može učiniti sretnim dokle
god gledam Židova Mordokaja kako sjedi na vra-
tima kraljevim.« [14]Reče mu Zareša, žena njegova,
i svi prijatelji njegovi: »Podigni vješala visoka pede-
set lakata. Sutra ujutro zatraži od kralja neka na
njih objese Mordokaja. Poslije toga idi sretan s kra-
ljem na gozbu.« Savjet se Hamanu učini dobar, pa
on naredi da se podignu vješala.

IV. Židovska odmazda

Haman u stisci[a]

6 Te noći kralj ne mogaše usnuti. Zato naredi
da mu donesu i čitaju knjigu znamenitih do-
gađaja, Ljetopise. [2]Tu se nađe zapisano kako je
2 21-23 Mordokaj prokazao Bigtanu i Tereša, dva dvora-
nina kraljeva, čuvare praga, koji su se spremali da
podignu ruke na kralja Ahasvera. [3]Kralj upita:
»Kakva je čast i kakvo je odlikovanje zapalo Mor-
Prop 9 13-16 dokaja za sve to?« Kraljeve sluge, dvorani koji ga
Est 1 1[r] slušahu, odgovoriše: »Ništa nije učinjeno za nj[b].«
[4]Kralj onda zapita: »Tko je u predvorju?« A to
u vanjsko predvorje kraljevske palače bijaše stigao
Haman da traži od kralja neka objese Mordokaja
na vješalima koja su već bila podignuta za nj. [5]Slu-
žbenici kraljevi odgovoriše: »Eno se u predvorju
nalazi Haman.« »Neka uđe!« – naredi kralj. [6]Kako
Haman uđe, kralj ga upita: »Što treba učiniti čo-
vjeku koga kralj hoće da počasti?« Haman reče u
sebi: »Koga ako ne mene kralj želi počastiti?«
[7]Zato odgovori kralju: »Za čovjeka koga kralj želi
Post 4 42s počastiti [8]treba donijeti kraljevske haljine koje kralj
1 Kr 1 33 sam oblači i dovesti konja kojega kralj jaše i polo-
Dn 5 29 žiti mu na glavu kraljevsku krunu. [9]Haljine i konja
neka kralj preda jednome od najuglednijih kneževa
kraljevih da bi taj obukao onoga koga kralj želi po-
častiti i na konju ga odveo na gradski trg uzvikujući
pred njim: 'Tako biva onome koga kralj hoće da
počasti!'« [10]Kralj nato naredi Hamanu: »Uzmi od-
mah haljine i konja, kako si rekao, pa učini tako
Mordokaju Židovu koji sjedi na kraljevim vratima
i ne propusti ništa od onoga što si rekao!«
[11]Haman uze haljine i konja: obuče u haljine
Mordokaja i provede ga na konju po trgu grada
vičući pred njim: »Tako biva onome koga kralj
hoće da počasti!« [12]Malo zatim Mordokaj se vrati k
vratima kraljevim, a Haman, tužan i zastrte glave,
ode žurno kući [13]te ispriča Zareši, ženi svojoj, i
svima prijateljima svojim što se dogodilo. Njegovi
mu savjetnici[c] i žena Zareša rekoše: »Ako Mordo-
kaj, pred kojim si počeo posrtati, pripada židov-
skom rodu, nećeš ga nadjačati, nego će te on zaci-
jelo oboriti[d].«
[14]Još su o tom razgovarali, kad eto kraljevih dvo-
rana. Došli su tražiti Hamana da ga žurno odvedu
na gozbu koju je priredila Estera.

Haman na Esterinoj gozbi

7 Kralj i Haman dođoše na gozbu kraljici Este-
ri. [2]I toga drugoga dana, dok se pilo vino,
reče kralj Esteri: »Koja ti je molba, kraljice Este-
ro? Bit će ti udovoljena! Koja je tvoja želja? Ako
je i pola kraljevstva, bit će ti!« [3]Kraljica Estera od-
govori: »Ako sam, kralju, našla milost u tvojim
očima i ako ti je s voljom, neka mi se u ime molbe
pokloni život, a u ime želje moj narod! [4]Jer smo ja
i narod moj predani za zator, klanje, uništenje. Da

a) Lukijanova var. naveliko prepričava u 6. i 7. poglavlju ona mjesta koja veličaju Mordokaja ili posramljuju Hamana.
b) Pisac hebr. teksta ignorira predaju koju uzima u obzir grč. tekst (usp. 1,1q).
c) »prijatelji« grč., »savjetnici« (dosl. »mudraci«).
d) TM ne spominje Božju pomoć. Da bi pojasnio misao grč. doda- je: »jer s njim je Bog živi«.

3 8-9 smo predani u roblje, šutjela bih jer nevolja ne bi bila štetna po kralja[a].« 5Ali kralj Ahasver upade kraljici Esteri u riječ pa je upita: »Tko je taj? Gdje je taj koji je namislio takvo što učiniti?« Estera tada odgovori: »Progonitelj i neprijatelj jest Haman, ovaj zlikovac!« 6Haman se zaprepasti pred kraljem i kraljicom. 7Kralj, gnjevan, ostavi vino te ode u vrt palače. Haman osta uz kraljicu da je moli za svoj život, jer je uvidio da je njegova nesreća pred kraljem gotova.

8Kralj se vrati iz vrta u dvoranu gdje se pilo vino. Dotle Haman bijaše pao na počivaljku na kojoj se nalazila Estera. »Pokušavaš još i nasilje nad kraljicom, i to u mome vlastitom domu?« – povika kralj. Tek što su te riječi izletjele iz kraljevih usta, pokriše lice Hamanu[b]. 9Tada kaza Harbona, jedan od dvorana koji su stajali u službi kraljevoj: »Eno i vješala što ih je Haman pripravio za Mordokaja koji je govorio u korist kraljevu. Nalaze se kraj Hamanove kuće[c] i visoka su pedeset lakata.« Kralj zapovjedi: »Objesite ga na njih!« 10Hamana objesiše na vješala koja bijaše pripravio Mordokaju, i kraljeva se srdžba utiša.

Ahasver sklon Židovima

11 8; 26 27 Mt 7 2
8 Onoga istog dana kralj Ahasver preda kraljici Esteri kuću Hamana, progonitelja Židova, a Mordokaj je stupio pred kraljevo lice, jer je Estera objasnila kralju što joj je on. 2Kralj skinu pečatni prsten, koji je već bio oduzeo Hamanu, i dade ga
48-49 Mordokaju, a Estera postavi Mordokaja nad Ha-
13 22 manovom kućom.

3Estera tada ponovo progovori kralju. Baci mu se pred noge; rasplaka se i najvruće ga zamoli da osujeti zlo Hamana Agađanina i naum opaki što ga bijaše zasnovao protiv Židova. 4Kralj pruži prema Esteri zlatno žezlo. Estera se diže, stade pred kraljem 5i reče: »Ako je kralju po volji, ako sam našla milost pred licem njegovim, ako je kralju pravo te ako sam mila u njegovim očima, neka pismeno opozove sve što napisa Haman, sin Hamdatin, Agađanin, u opakoj nakani da se pobiju Židovi koji se nalaze u svim pokrajinama kraljevstva. 6Tà kako bih ja mogla gledati nesreću koja bi pogodila moj narod? Kako bih mogla gledati zator roda svoga?«

7Kralj Ahasver odgovori kraljici Esteri i Mordokaju Židovu: »Eto, poklonio sam Esteri kuću Hamanovu, a njega sam dao objesiti jer je bio digao svoju ruku na Židove, 8a vi u ime kraljevo napišite o Židovima što vam se sviđa i zapečatite kraljevim
prstenom. Jer neopoziv je proglas koji je u kraljevo 1 19; 3 12
ime napisan te kraljevim pečatom zapečaćen[d].«

9Tada, dvadeset i trećeg dana[e] trećega mjeseca, to jest mjeseca Sivana, budu sazvani pisari kraljevi i prema svemu što bijaše naredio Mordokaj napisa se Židovima, namjesnicima, upravljačima i knezovima pokrajina od Indije do Etiopije, a bijaše sto dvadeset i sedam pokrajina, svakoj pokrajini njezinim pismom, svakom narodu njegovim jezikom, pa i Židovima njihovim pismom i njihovim jezikom. 10On napisa pisma u ime kralja Ahasvera i zapečati ih kraljevim prstenom pa ih razasla po skorotečama koji su jahali na konjima, pastusima iz kraljevske ergele. 11Kralj je dopustio Židovima po svim gradovima da se mogu sastajati, braniti svoj život te uništiti, ubiti i zatrti svaku vojsku narodnu ili pokrajinsku koja bi ih napala, ne štedeći ni djecu ni žene, a slobodno im je opljeniti njihova dobra; 12sve istoga dana u svim pokrajinama kraljevstva Ahasverova: trinaestog dana dvanaestoga mjeseca, to jest mjeseca Adara.

Ukaz u korist Židova

12aPrijepis toga pisma glasi: 12b»Veliki kralj Aha- 16
sver namjesnicima u sto dvadeset i sedam pokrajina od Indije do Etiopije, upravljačima pokrajina i svima svojim vjernim podanicima, pozdrav!

12cMnogi, koliko su više obasuti častima, poradi velike dobrodušnosti svojih dobročinitelja, toliko se više znaju uzobijestiti zbog toga. Pa ne samo da nastoje nanijeti zlo našim podanicima nego, nespo-

a) Kao što se Haman svojevremeno pozvao na sigurnost kraljevstva da bi istrijebio Židove (usp. 3,8), i Estera sada koristi istu dosjetku.
b) Ovaj čin odgovara smrtnoj presudi. Osuđenima na smrt prekrivalo se lice.
c) Usp. razne biblijske varijante na temu: »Tko pod drugim jamu kopa sam pada u nju« (Izr 26,27; 28,10; Prop 10,8; Sir 27,26; Ps 7,16; 9,16; 35,7–8; 57,7).
d) Grč. tekst (8,12c-o) objašnjava preko Mordokaja koji piše u kraljevo ime, kako je kralj kod prvog ukaza koji je isto tako bio »neopoziv«, bio ustvari prevaren. Lukijanov tekst uzdiže Esterinu ulogu u pokolju.
e) Tako TM. Grč.: »Prvoga mjeseca ove godine, mjeseca Nisana, dvadeset trećeg dana«.

sobni da obuzdaju bahatost, namještaju zamku i sa-
mim svojim dobročiniteljima. 12d Oni ne samo da is-
korjenjuju osjećaj harnosti nego, zaneseni nadu-
tošću onih koji ne znaju za dobro, umišljaju da će
umaknuti Bogu koji sve vidi i pravdi koja mrzi zlo.
12e Često i mnogi od onih koji su na vlasti, kad
upravu državnih poslova povjere prijateljima, pod
njihovim utjecajem postanu sukrivci nevine krvi i
zapletu se u nepopravljive nevolje: 12f smicalice, lice-
mjerje i pokvarenosti izigraju čestitu dobronamjer-
nost upravljača. 12g To se može vidjeti ne toliko iz
starijih povijesti koje su do nas doprle: istražite
samo kolike je zločine pred našim očima počinila
opakost nedostojnih vladara. 12h Zato ćemo se ubu-
duće truditi da svim ljudima damo mirno i spokojno
kraljevstvo. 12i Uvest ćemo promjene, a što nam se
na uvid podastre prosuđivat ćemo s najdobrohotni-
jom susretljivošću.
12k Tako smo Hamana, sina Hamdatina, Make-
donca[a], koji je doista stran krvi Perzijanaca i jako
daleko od naše naklonosti, primili kao gosta, 12l a
on se toliko okoristio dobrohotnošću koju gajimo
prema svakom narodu da je bio nazvan našim ocem
i bio poštovan od svih jer je zauzimao drugo mjesto,
najbliže kraljevskom prijestolju. 12m Ali ne znajući
obuzdati svoju oholost, smisli kako bi nas lišio kra-
ljevstva i života, 12n tražeći da mnogovrsnim splet-
kama uništi Mordokaja, našeg spasitelja i trajnog
dobročinitelja, i našu neporočnu družicu kraljev-
stva, Esteru, sa svim njihovim narodom. 12o Mislio
je da će nas tako osamljene zaskočiti i prenijeti vlast
Perzijanaca u ruke Makedonaca.
12p Ali smo mi utvrdili da Židovi koje je taj zliko-
vac naumio zatrti ne samo da nisu zlotvori nego su,
upravljani najpravednijim zakonima, 12q sinovi Naj-
višega, Najvećega, živoga Boga koji čuva nama,
kao i našim djedovima, carstvo u najboljem redu.
12r Učinit ćete, dakle, dobro ne budete li se poslužili
pismima koja je uputio Haman, Hamdatov sin, jer
je on, tvorac toga zločina, već obješen sa svom obi-
telji pred vratima Suze: Bog, koji vlada nad svime,
smjesta mu je dosudio zasluženu kaznu. 12s Izloživši
na svakom mjestu prijepis ove naredbe, pustite da
se Židovi služe slobodno svojim zakonima. Pomog- Ezr 7 25-26
nite im da uzmognu s uspjehom odbiti od sebe one
koji bi ih napali u času nevolje trinaestoga dana
dvanaestoga mjeseca, mjeseca Adara, jer je baš to
dan 12t u koji je Bog, gospodar svega, izabranom na-
rodu donio radost mjesto uništenja. 12u Zato i vi
među svojim spomen-blagdanima svetkujte u svoj
svečanosti ovaj osobiti dan da bi sada i ubuduće
bio vama i Perzijancima dobre volje na spas, a na-
šim neprijateljima spomen na propast.
12v Svaki grad ili uopće pokrajina koja se ovoga
ne bude pridržavala bit će nesmiljeno kopljem i og- Dn 3 29
njem uništena: postat će ne samo ljudima nepristu-
pačna nego i zvijerima i pticama zauvijek mrska.«
13 Prijepis pisma, koje je imalo postati zakonom
u svakoj pokrajini, bijaše objavljen među svim na- 3 Jdt 15
rodima, kako bi Židovi toga dana bili spremni
osvetiti se svojim neprijateljima. 14 Skoroteče, ko-
njanici na kraljevskim pastusima, krenuše odmah i
pojuriše, po kraljevoj zapovijedi. Naredba je bila
objavljena i u tvrđavi Suzi. 15 Mordokaj iziđe od
kralja odjeven u grimiznu i lanenu kraljevsku halji-
nu, s velikom zlatnom krunom i s ogrtačem od fine
tkanine i crvena skrleta. Grad je Suza klicao i vese-
lio se. 16 Bio je to za Židove dan svjetla, veselja,
kliktanja i slavlja. 17 U svakoj pokrajini, u svakom
gradu i mjestu do kojega je dopro kraljev ukaz i
zakon, zavlada među Židovima veselje, radost, go-
zba i blagdan, i mnogi među pucima zemlje posta-
doše Židovi jer ih je spopao strah od Židova.

Veliki dan Purima

9 Trinaestoga dana dvanaestog mjeseca, mje-
seca Adara, kad je morala biti izvršena
odredba kraljevog ukaza, istoga dana u koji su se
neprijatelji Židova nadali zavladati nad njima do-
godi se obrnuto: Židovi zavladaše nad neprijate- 4 17+ 8 1+
ljima svojim. Post 22 17

a) Iznenađuje da se riječ »Makedonac« (prisutna ovdje i u 1,20) nalazi u svim grč. rkpp. Zbog povijesnih okolnosti (borbe za prevlast između Medijaca i Perzijanaca) očekivalo bi se umjesto »Makedonac«, »Medijac«.

[2]Židovi se sakupiše po svojim gradovima u svim
pokrajinama kralja Ahasvera da udare na one koji
su tražili njihovu propast. I nitko se nije usuđivao Ezr 7 25-26
da im pruži otpor, jer je sve narode spopao strah
od Židova. [3]Svi su knezovi pokrajina i namjesnici,
upravljači i činovnici kraljevi štitili Židove jer ih je
obuzeo strah od Mordokaja. [4]Jer je Mordokaj po-
stao velik na kraljevskom dvoru, i po svim pokraji-
nama širio se glas da Mordokaj postaje sve moćniji.
[5]Židovi, dakle, udariše mačem po svim svojim
neprijateljima, sasjekoše ih i zatrše; sa svojim mrzi-
teljima postupiše kako im se htjelo[a]. [6]Samo u
tvrđavi Suzi smakoše i zatrše Židovi pet stotina lju-
Dn 3 29 di; [7]pogubiše Paršandatu, Dalfona, Aspatu, [8]Pora-
tu, Adaliju, Aridatu, [9]Parmaštu, Arisaja, Aridaja,
Jezatu [10]i deset sinova Hamana, sina Hamdatina,
...; 9 15 progonitelja Židova. Ali se ne pojagmiše za plije-
...7, 11 nom.
[11]Toga istog dana, doznavši za broj ubijenih u
tvrđavi Suzi, [12]kralj reče kraljici Esteri: »U tvrđavi
Suzi Židovi su smaknuli i uništili pet stotina ljudi i
deset Hamanovih sinova. Što su tek onda izveli u
ostalim pokrajinama kraljevim? Koja je sada molba
tvoja? Bit će uslišana! Koja je tvoja želja? Bit će
ispunjena!« [13]»Ako je kralju po volji,« reče Estera,
»neka se Židovima koji žive u Suzi dopusti još su-
tra primijeniti isti zakon kao i danas i neka se
objesi deset Hamanovih sinova.«
[14]Kralj naredi da se tako učini: zakon bî u Suzi
proglašen i deset Hamanovih sinova obješeno.
[15]Tako se Židovi Suze sakupiše i četrnaestoga dana
mjeseca Adara pa pobiše u Suzi još tri stotine ljudi.
Ali se ni tada ne pojagmiše za plijenom.
[16]Ostali Židovi, oni koji su živjeli u kraljevskim
pokrajinama, sakupiše se da brane svoje živote i
mir od neprijatelja: pobiše sedamdeset i pet tisuća[b]
dušmana. Ali se ni tada ne pojagmiše za plijenom.
Bio je trinaesti dan mjeseca Adara. [17]Četrnaestoga
dana Židovi su mirovali: to bijaše dan gozbe i vese-
lja. [18]Židovi u Suzi koji su se sakupili trinaestoga i
četrnaestoga dana mirovahu petnaestoga dana; to
je bio dan njihova veselja i gozbi[c]. [19]Zbog toga Ži-
dovi pripoljci, oni koji žive po neutvrđenim selima,
blagdanski svetkuju četrnaesti dan mjeseca Adara
veseleći se i gozbujući i među sobom izmjenjujući Otk 11 10
darove. *[19a]A koji žive u gradovima slave i petnaesti* Neh 8 10-12
dan Adara u razdraganosti i u veselju, izmjenjujući
među sobom darove.

V. Blagdan Purim

[20]Mordokaj opisa te događaje i upravi pisma Ži-
dovima svih blizih i dalekih pokrajina kralja Aha-
svera. [21]Naložio im je da četrnaesti i petnaesti dan
mjeseca Adara svake godine slave [22]kao dane u ko-
jima su Židovi postigli spokoj od svojih neprijatelja
i kao mjesec koji je bio pretvorio u radost njihovu
tugu a u blagdan njihovo žalovanje. Neka ih slave
...1 17a gozbom i veseljem, izmjenjujući među sobom da-
...1 1+ rove i dijeleći poklone ubogima. [23]Židovi prihvatiše
...Post 22 17 da drže ono što su već sami od sebe počeli slaviti i
o čemu im je pisao Mordokaj: [24]»Haman, sin Ham-
datin, Agađanin, progonitelj svih Židova, kako je
3 7 bio naumio sve ih uništiti, baci 'Pur', to jest ždri-
jeb, za njihovo smaknuće i zator; [25]ali kad je za
njegovu zamisao doznao kralj[d], on pismeno naredi:
'Neka se na njegovu glavu obori opaki naum što
ga bijaše zasnovao protiv Židova i neka bude obje- 6 5-13
šen, on i sinovi njegovi.'«
[26]Zbog toga su ti dani nazvani Purim, prema ri-
ječi Pur. Zato prema svem sadržaju toga pisma i
prema onome što su vidjeli i što im bijaše prene-
seno [27]Židovi se neopozivo obvezaše i prihvatiše za
se, za svoje potomke i za sve one koji se s njima
budu udružili[e] da će svake godine slaviti ta dva 8 12a, 17
dana prema tom propisu i u to vrijeme. [28]Te dane
valja slaviti i njih se sjećati od pokoljenja do poko-
ljenja u svakoj obitelji, pokrajini i gradu; ti dani
Purima ne smiju iščeznuti ispred Židova, ni spo-

a) Izvještaj o krvoproliću ne smije se shvatiti kao uzdizanje ili posvećivanje duha osvete, tim više što mu se gotovo i ne može dati povijesna vjerodostojnost (usp. Uvod str. 517). Pretjerano prikazivanje događaja, preuveličavanje brojeva i uznositost izvještaja daju jasno naslutiti nakanu pisca: Prije svega želi staviti u prvi plan tipično biblijsku temu preobrata situacije u korist potlačenih. Pri tome mu za model služe stare predaje o izraelskim ratovima čiji je sastavni dio odmazda.

b) Grč.: »Petnaest tisuća«.
c) Gozbe kojima se u Esterinoj knjizi daje važno mjesto karakteristične su i za blagdan Purim, koji po njima zadobiva više jedan svjetski, narodni, a ne toliko religiozni ton.
d) Ovako prema grč. TM: »Kada ona (Estera) dođe pred kralja reče...«: (slijedeća riječ je nerazumljiva).
e) Nacionalistički karakter knjige ne isključuje jedan određeni univerzalizam koji se očituje u prihvaćanju prozelita.

men na njih biti izbrisan iz njihova roda.
[29]Kraljica Estera, kći Abihailova, i Židov Mordo-
kaj[a] pisali su to što snažnije da tako još jednom
9 23-26 potkrijepe pismo o Purimu. [30]Pisma su poslali svim
Židovima u sto dvadeset i sedam pokrajina Aha-
sverova kraljevstva s porukom mira i vjernosti; [31]da
obdržavaju te dane Purima u njihovo određeno vri-
jeme, kako su to odredili Židov Mordokaj i kraljica
Estera, i da drže post i molitve, onako kako su to
oni obvezali sebe i svoje potomke[b]. [32]Tako Esterina
naredba ozakoni ove propise Purima i to bî zapi-
sano u knjigu.

Pohvala Mordokaja

10 Kralj Ahasver udari danak na zemlju i na
otoke morske. [2]Sva djela njegove moći i hra-
brosti, a tako i izvještaj o uzdignuću Mordokaja
koga je kralj uzvisio, zapisani su u Ljetopisima kra-
ljevâ Medije i Perzije[c]: [3]kako je Židov Mordokaj
bio prvi iza kralja Ahasvera, velik u očima Židova,
2 Mak 15 14 voljen od mnoštva svoje subraće kao pobornik bla-
gostanja svoga naroda i glasnik mira za svoj rod[d].
10 *[3a]Mordokaj uskliknu: »Božje je to djelo! [3b]Sjećam
se, evo, sna koji sam o tom usnio – ništa nije ostalo
neispunjeno: [3c]malen izvor koji posta rijeka, svjetlo,
sunce i voda u izobilju. Rijeka je Estera kojom se
kralj oženio i učinio je kraljicom. [3d]Dva zmaja, to
smo ja i Haman. [3e]Narodi, to su svi oni koji su se
udružili da bi zatrli ime židovsko. [3f]Moj narod, to
je Izrael – oni koji podigoše svoj glas k Bogu i bište
spašeni. Dà, Gospod spasi svoj narod! Gospod nas
oslobodi svih onih zala! Bog izvede znakove i ču-
desa kakvih nema među poganima! [3g]Zato on baca
dva ždrijeba: jedan za Božji puk, drugi za sve ostale
narode. [3h]I oba ova ždrijeba izađoše u čas, vrijeme
i dan koji je dosudio Bog za sve narode. [3i]Sjetio se
Bog naroda svoga i dosudio pravdu baštini svojoj[e].
[3k]I bit će im – narodu njegovu Izraelu – ovi dani
mjeseca Adara, to jest četrnaesti i petnaesti, dani
okupljanja, radosti i veselja pred Bogom za pokolje-
nja dovijeka.«*

Bilješka grčkog prevodioca[f]

*[3l]Četvrte godine kraljevanja Ptolemejeva i Kleopa-
trina, Dositej, koji se kazao kao svećenik i levit, i
njegov sin Ptolemej doniješe ovo pismo o Purimu,
tvrdeći da je vjerodostojno i da ga je preveo Lizi-
mah, sin Ptolemejev, iz Jeruzalema.*

a) »i Židov Mordokaj« prema TM. Isp. BJ. Usp. r. 32 gdje se spominje samo Estera.
b) Ove zadnje, neočekivane naredbe odnose se vjerojatno na 4,16: postom se postiglo oslobođenje. – Od r. 9,20 nadalje vidljivi su dijelovi različitih izvora. Tekst nije istorodan.
c) Grč. smatra da je sam kralj autor spisa.
d) Ovaj zadnji r. hebr. teksta i kraj grč. žele da ova knjiga bude više »knjiga o Mordokaju«, nego »Knjiga o Esteri« (usp. 9,4). Ustvari je Mordokaj onaj koji je prosvijetljen Bogom sve i vodio. On je »Židov« u pravom smislu riječi kao što je Judita »Židovka«. Spomendan na ove događaje će se i zvati najprije »Mordokajev dan« (2 Mak 15,36).
e) Lukijanova var. donosi ovdje kratku zahvalu: »A sav narod uskliknu snažnim glasom: Blagoslovljen da si ti, Gospodine, koji se sjećaš saveza sklopljenog s našim ocima! Amen«.
f) Iz ove bilješke grčkog prevodioca saznajemo da je egipatska zajednica Esterinu knjigu primila od zajednice u Palestini (usp. 2 Mak 2,14–16). Uopće se ne spominju jeruzalemske vlasti, a Dositeja »koji se kazao kao svećenik i levit« se uzima s rezervom. Ptolomej koji se ovdje spominje mogao bi biti Ptolomej VIII. čija se žena zvala Kleopatra. Tako bi se ovdje radilo o god. 114. pr. Kr.

KNJIGE O MAKABEJCIMA

KNJIGE O MAKABEJCIMA

Uvod

Dvije knjige o Makabejcima *nisu pripadale židovskom svetopisamskom kanonu, ali ih je kršćanska Crkva priznala kao nadahnute (deuterokanonske knjige). Odnose se na povijest borbi što su ih Izraelci vodili protiv seleukidskih vladara radi postizanja vjerske i političke slobode svoga naroda. Naslov dolazi od nadimka »Makabej« kojim je prozvan glavni junak ove pripovijesti (1 Mak* 2,4), *a koji je kasnije protegnut na svu njegovu braću.*

Prva knjiga o Makabejcima *u uvodu* (1 – 2) *predstavlja dvije protivničke strane: osvajački helenizam, koji nalazi pristalica i među Židovima, i otpor nacionalne svijesti, koja je prianjala uz Zakon i Hram: s jedne strane Antioh Epifan koji oskvrnjuje Hram i podjaruje progonstvo, a s druge strane Matatija koji poziva na sveti rat. Središnji dio knjige dijeli se na tri dijela, posvećena podvizima trojice Matatijinih sinova, koji jedan za drugim preuzimaju vodstvo otpora. Juda Makabej (166–160. pr. Kr.)* (3,1 – 9,22) *odnosi čitav niz pobjeda nad Antiohovim vojskovođama, čisti Hram i postiže da Židovi mogu živjeti po svojim običajima. Pod Demetrijem I. pravio mu je smetnje veliki svećenik Alkim, ali on ipak nastavlja postizati vojne uspjehe; Nikanor, koji je htio porušiti Hram, pobijeđen je i ubijen. Da učvrsti postignuto stanje, Juda traži savezništvo s Rimljanima. Pogiba na bojnom polju. Naslijedio ga je brat Jonatan (160–142)* (9,23 – 12,53). *Političke spletke tada prevladavaju nad ratnim djelovanjem. Jonatan se izvrsno koristi suparništvima oko sirijskog prijestolja: velikim svećenikom imenovao ga je Aleksandar Balas, priznao ga je Demetrije II., a potvrdio Antioh VI. Pokušava sklopiti savez s Rimljanima i Spartancima. Područje podloženo njegovu nadzoru povećava se, unutarnji mir izgleda osiguran kad Jonatan pada u ruke Trifuna, koji ga daje pogubiti kao i mladog Antioha VI. Jonatanov brat Šimun (142–134)* (13,1 – 16,24) *podupire Demetrija II. koji preuzima vlast, a Demetrije II., a zatim i Antioh VII., priznaju Šimuna velikim svećenikom, židovskim upraviteljem i etnarhom. Tako je postignuta politička neovisnost. Jedan narodni dekret potvrđuje Šimunu te naslove. Obnovljen je savez s Rimljanima. Nastalo je razdoblje mira i blagostanja. No Antioh VII. okreće se ponovno protiv Židova i njegov zet, koji je vjerovao da je u milosti kod vladara, ubija Šimuna i dva njegova sina.*

Kazivanje dakle obuhvaća četrdeset godina, od stupanja na vlast Antioha Epifana (175.) do Šimunove smrti i početka vladavine Ivana Hirkana (134. pr. Kr.). Knjiga je napisana na hebrejskom, ali je sačuvana samo u jednom grčkom prijevodu. Pisac je neki palestinski Židov, koji je sastavio svoje djelo poslije 134. godine, ali prije no što je Pompej zauzeo Jeruzalem (63. pr. Kr.). Posljednji reci knjige (16,23–24) *upućuju da je pisana najranije potkraj vladanja Ivana Hirkana, vjerojatno malo nakon njegove smrti, oko 100. pr. Kr. Radi se o dragocjenom dokumentu za povijest tog vremena, uz uvjet da se vodi računa o književnoj vrsti, koja se povodi za starim izraelskim ljetopisima, i o nakanama pisca.*

Jer premda se upušta u potanko pripovijedanje ratnih zbivanja i političkih podvala, pisac želi dati religiozni prikaz povijesti. On nevolje svoga naroda promatra kao kaznu za grijeh, a Božjoj pomoći pripisuje uspjeh njegovih junaka. To je Židov pun revnosti za svoju vjeru, koji je dobro shvatio da je ta vjera zalog u borbi između poganskog utjecaja i običaja otaca. On je, dakle, odlučan protivnik helenizacije i pun je divljenja prema junacima koji su se borili za Zakon i Hram i koji su pribavili narodu najprije vjersku slobodu, a onda i nacionalnu nezavisnost. On je ljetopisac borbe u kojoj je spašeno židovstvo, nosilac Objave.

Druga knjiga o Makabejcima *nije nastavak prve. Djelomice ide usporedno s njom. Prikaz događaja počinje malo ranije, pri kraju vladanja Seleuka IV., prethodnika Antioha Epifana, ali slijedeći ih samo do Nikanorove pogibije, prije smrti Jude Makabeja. Pripovijedanje prikazuje samo petnaestak godina, što je sadržano u* 1 – 7 *gl. prve knjige.*

Način prikazivanja je različit. Knjiga, izvorno napisana na grčkom, izgleda kao sažetak djela nekog Jasona iz Cirene (2,19–32)*; na početak su stavljena dva pisma jeruzalemskih Židova* (1,1 – 2,18). *Stil, koji je stil helenističkih pisaca, ali ne onih najboljih, ponekad djeluje prenatrpano. Više nalikuje stilu nekog propovjednika negoli povjesničara, premda pisac ove knjige pokazuje da pozna grčke ustanove i osobe toga doba mnogo bolje nego pisac 1 Mak.*

Njegov je cilj svidjeti se i izgrađivati (2,25; 15,39) *pripovijedajući o oslobodilačkom ratu što ga je vodio Juda Makabej: potpomagan nebeskim pojavama, dobiven zahvaljujući božanskom zahvatu* (2,19–22). *I sâmo je progonstvo bilo sredstvo milosrđa Boga koji popravlja svoj narod prije nego grijeh prevrši mjeru* (6,12–17). *Pisac piše za Židove u Aleksandriji, s nakanom da probudi u njima osjećaj zajedništva s braćom u Palestini. Napose želi u njima probuditi zanimanje za sudbinu Hrama, središta vjerskoga života po Zakonu, a predmeta mržnje za pogane. To nastojanje očituje se iz samog rasporeda knjige: poslije zgode o Heliodoru* (3,1–40), *koja naglašava nepovredivu svetost svetišta, prvi dio* (4,1 – 10,8) *završava smrću progonitelja Antioha Epifana, koji je oskvrnuo Hram, i ustanovljenjem Blagdana posvećenja; isto tako i drugi dio* (10,9 – 15,36) *završava smrću jednog progonitelja, Nikanora, koji je zaprijetio Hramu, i ustanovljenjem spomen-blagdana. Dva pisma stavljena na početak knjige* (1,1 – 2,18), *nadahnuta istom nakanom, poziv su jeruzalemskih Židova braći u Egiptu da slave s njima blagdan očišćenja Hrama, Posvećenje.*

Budući da je posljednji doneseni događaj Nikanorova smrt, djelo Jasona iz Cirene moglo bi biti sastavljeno malo poslije 160. pr. Kr. Ako je samo pokraćivač – što je prijeporno – stavio na početak dva pisma iz gl. 1 – 2 *kao popratna pisma svoga sažetka, njegovo bi datiranje bilo dano u* 1,9, *što odgovara godini 124. pr. Kr. Povijesna vrijednost knjige ne smije se potcijeniti. Istina je da je pokraćivač (ili neki redaktor?) prihvatio apokrifna pripovijedanja sadržana u pismu* 1,10 – 2,18 *i unio patetičnu priču o Heliodoru* (3), *o Eleazarovu mučeništvu* (6,18–31) *i o mučeništvu sedmorice braće* (7), *što je našao kod Jasona i što je dobro rasvjetljavalo njegove vjerske postavke. Ali opća podudarnost s 1 Mak osigurava povijesnost događaja što ih donose ova dva neovisna izvora. U jednoj važnoj točki u kojoj se 2 Mak razilazi od 1 Mak prednost treba dati 2 Mak: 1 Mak* 6,1–13 *stavlja očišćenje Hrama prije smrti Antioha Epifana; 2 Mak* 9,1–29 *stavlja ga poslije; jedna babilonska kronološka tablica nedavno objelodanjena daje pravo ovoj drugoj: Antioh je umro u listopadu/studenomu 164., prije novog posvećenja Hrama na kraju prosinca iste godine. U dijelovima koji su vlastiti 2 Mak nema razloga za sumnju u podatke donesene u gl.* 4 *o godinama koje prethode pljački Hrama koju je izvršio Antioh. Ipak, pokraćivač je odgovoran, više nego Jason, za jednu veliku zabunu: imajući u rukama jedno pismo Antioha V.* (11,22–26), *on mu je u* 11 – 12,9 *pridodao druga pisma i pričanje o događajima koji su se zbili potkraj vladanja Antioha IV., a kojima bi bilo mjesto između gl.* 8 *i* 9.

Knjiga je važna po tvrdnjama što ih sadrži o uskrsnuću mrtvih (usp. bilješku uz 7,9; 14,46), *o kaznama na drugom svijetu* (6,26), *o molitvi za pokojnike* (12,41–46 *s bilješkom), o zasluzi mučenika* (6,18 – 7,41), *o zagovoru svetih* (15,12–16 *i bilješka). Ovaj nauk o pitanjima koja u drugim spisima SZ ostaju otvorena opravdavaju ugled što ga Crkva daje ovoj knjizi.*

Kronološki sustav što ga slijedi svaka od dviju knjiga o Makabejcima postaje nam jasniji poslije otkrića jedne klinaste tablice, koja je fragment kronologije o seleukidskim kraljevima. Ona nam omogućuje da ustanovimo datum smrti Antioha Epifana. Možemo utvrditi da 1 Mak slijedi makedonsko računanje, koje polazi od listopada 312. pr. Kr., dok 2 Mak slijedi židovsko, koje je jednako babilonskom računanju, a polazi od nisana (3. travnja) 311. Ali to s dva izuzetka: u 1 Mak događaji vezani za Hram i židovsku povijest datirani su po ovom židovsko-babilonskom kalendaru (1,54; 2,70; 4,52; 9,3.54; 10,21; 13,41.51; 14,27; 16,14), *dok su pisma navedena u 2 Mak* 11 *datirana po makedonskom računanju, što je posve naravno.*

Tekst je došao do nas u tri uncijalna kodeksa: sinajski, aleksandrijski i venecijanski te u tridesetak minuskulnih kodeksa, ali u sinajskom kodeksu (koji je najbolji svjedok), dio koji odgovara 2 Mak nažalost je izgubljen. Minuskulni kodeksi koji svjedoče recenziju svećenika Lucijana (300. posl. Kr.) katkada čuvaju stariji tekst od onoga što ga imaju ostali grčki rukopisi, tekst koji se nalazi u Židovskim starinama *povjesničara Josipa Flavija koji općenito slijedi 1 Mak, a nije mu poznata 2 Mak. I* Vetus latina *prevodi neki grčki tekst koji je izgubljen, a koji je često bolji od rukopisa što ih mi poznamo. Vulgata nije djelo sv. Jeronima, za kojega knjige o Makabejcima nisu bile kanonske; ona je samo drugotna recenzija.*

PRVA KNJIGA O MAKABEJCIMA

I. Uvod

Aleksandar i njegovi nasljednici

1 Aleksandar Makedonac, sin Filipov – tada
već gospodar Grčke – provali iz zemlje Kiti-
ma[a] i potuče Darija, kralja perzijskog i medijskog,
i zakralji se namjesto njega[b]. [2]Povede mnoge rato-
ve, zauze tvrđave i poubija kraljeve zemlje. [3]Dopro
je do nakraj svijeta i poplijenio mnoge narode. Sva
zemlja pred njim umuknu, a srce se njegovo uznese
i uzoholi. [4]Sakupi silnu vojsku, podloži svojoj vlasti
krajeve, narode i vladare da mu plaćaju danak.
[5]Konačno pade u postelju i uvidje da mu je umrije-
ti. [6]Sazva svoje službenike, odličnike koji su s njim
rasli od mladosti, i još za života razdijeli im svoje
kraljevstvo. [7]Tako, pošto je kraljevao dvanaest go-
dina, Aleksandar umrije[c]. [8]A njegovi časnici preu-
zeše vlast, svaki na svome području. [9]Svi se oni po-
slije njegove smrti okruniše, a tako nakon njih i
njihovi sinovi. Tako se godine i godine množilo zlo
na zemlji.

Antioh Epifan[d] i prodor helenizma u Izrael

[10]Od njih dođe grešni izdanak Antioh Epifan, sin 2 Mak 4 7
kralja Antioha, koji bijaše talac u Rimu[e]. On se
zakralji godine sto trideset i sedme kraljevstva
grčkoga[f]. [11]U one dane nađoše se u Izraelu ljudi ||2 Mak 4 9-17
opaki[g] koji stadoše uvjeravati mnoge: »Hajde da
sklopimo savez s narodima svojim susjedima, jer
otkako se od njih odijelismo, snađoše nas mnoga
zla.« [12]I mnogima se to svidjelo.
[13]Štoviše, požuriše se neki od naroda i odoše kra-
lju, koji im dopusti da se povedu za poganskim obi-
čajima[h]. [14]I sagradiše u Jeruzalemu borilište, kako
to običavaju pogani, [15]prepraviše svoje obrezanje i 1 Kor 7 18
otpadoše od svetog Saveza[hh]. Ujarmiše se s poga-
nima i prodaše se da čine zlo[i].

Prvi pohod na Egipat i pljačka Hrama[j]

[16]Kad je Antioh učvrstio svoju vlast, poduze da

a) Kitijci, hebr. *Kittim*, bili su stanovnici Kitima (na Cipru) i otoka Cipra uopće (Post 10,4; 1 Ljet 1,7; Iz 23,1). Zatim se ime proširuje na otoke (Jer 2,10; Ez 27,6) i krajeve koji se prostiru istočnije, kao Makedonija (1 Mak 8,5), napokon na rimski svijet.
b) BJ dod. »počevši od Helade«. Helada se ne ograničava na Grčku u pravom smislu; hebr. *Javân*, koji mu odgovara (Iz 66,19; Ez 27,13), označava u prvom redu Joniju u Maloj Aziji.
c) U lipnju 323. pr. Kr. – Taj saziv navodi na pomisao o dijeljenju kraljevstva nakon Aleksandrove smrti; pokušaji dijeljenja stvarno će nadvladati poimanje jedinstvenog carstva tek nakon bitke kod Ipsusa (301). Dn 8,12.22; 10,4 također aludira na razdvajanje carstva.
d) 175–164. Mlađi brat Seleuka IV. i sin Antioha III. Kraljevski pridjevak *epifanes* (»koji se očituje bljeskom«) označava kraljevu želju da bude zemaljsko očitovanje Zeusa.
e) Antioh IV. bio je među taocima što ih je njegov otac morao predati Rimljanima nakon poraza kod Magnezije u Sipliji (189).
f) Tj. razdoblja Seleukovića, koje u Siriji počinje u jesen 312 (pretpostavljeni datum osnivanja Antiohije) i u Babiloniji u proljeće 311.
g) Dosl. »prekršioci Zakona«, izraz koji, u LXX, redovito prevodi hebr. »sinovi Belijalovi« (Pnz 3,14 itd.).
h) Dosl. »naroda«; to odgovara hebr. riječi *gojim* koja često označava poganske narode, nasuprot »(izraelskom) narodu«, *'am* (ipak s izuzecima: 3,59; 8,23s; 9,29; usp. Post 12,2; Izl 32,10 itd.).
i) Vjera, Zakon, običaji čine Židove odvojenom skupinom, stranim tijelom u istočnom svijetu, ujedinjenu i heleniziranu od vremena Aleksandrova osvojenja. Asimilacija, koja je davala ljudske koristi nove civilizacije, mogla se izvršiti samo kršeći okvire koji su osiguravali vjernost vjeri. Inovacije se još ne poistovjećuju s idololatrijskim činima koje će nametnuti kralj sedam godina kasnije, ali umnažaju prigode da se u njima sudjeluje. Ta je drama u pozadini dviju knjiga o Makabejcima. Taj pokret helenofilskih Židova našao je, naravno, podršku kod Antioha Epifana, gorljiva pristalice grčke kulture (usp. rr. 41–51).
j) To je prvi pohod protiv Ptolemeja Filometora (169). Izostavlja ga autor 2 Mak koji spominje samo »drugu vojnu« (5,1), koja je izostavljena ovdje. Slijed događaja jasniji je u Danielu (11,25–27): prvi pohod; r. 28: pljačka Hrama; r. 29: drugi pohod i prosezanje Rimljana; r. 30: obuzdavanje u Jeruzalemu; 31–39: dokidanje bogoštovlja.

svom kraljevstvu podvrgne Egipat pa da kraljuje
Dn 11,25-28 dvama kraljevstvima. [17]Provali u Egipat sa silnom
2 Mak 5,1 vojskom, s bojnim kolima i slonovima[a], s konjicom
i velikim brodovljem. [18]I zametne rat protiv Ptole-
meja, kralja egipatskog, koji pred njim uzmače i
pobježe. Padoše mnogi nasmrt ranjeni. [19]I tako oni
zagospodariše egipatskim utvrđenim gradovima i
2 Mak 5,11-16 poplijeniše Egipat. [20]A pošto je potukao Egipat,
Antioh se godine sto četrdeset i treće vrati i krene
protiv Izraela. Uziđe na Jeruzalem sa silnom voj-
skom. [21]Drsko prodre u Svetište i zaplijeni zlatni
kadioni žrtvenik, svijećnjak sa svim, priborom,
[22]stol za prinošenje hljebova, sudove za žrtve ljeva-
nice, kaleže, zlatne kadionice, zavjese, vijence i sav
zlatni ures na pročelju Hrama, koje ogoli. [23]Zapli-
2 Mak 5,21 jenio je sve srebro i zlato, oteo dragocjeno posuđe
i opljačkao tajne riznice koje je mogao pronaći.
[24]Oplijenivši sve to, vratio se u svoju zemlju, pošto
je izvršio pokolj i izgovorio silno bogohulstvo[b]. [25]U
Izraelu nasta opća tuga po svim mjestima.

[26]Zastenjaše poglavari i starješine,
obnemogoše mladići i djevojke –
ljepota ženska sva uvenu.
[27]Mladoženje udariše u tužaljke;
a nevjeste po ložnicama prokukaše.
[28]Sva se zemlja tresla od žalosti nad
svojim stanovnicima,
sav se dom Jakovljev obukao
u sramotu[c].

Porezi i utvrđenje Jeruzalema

2 Mak 5,24-26 [29]Nakon dvije godine posla kralj u gradove judej-
ske nadglednika poreza[d], koji dođe u Jeruzalem s
jakom vojskom. [30]Najprije im je lukavo govorio o
miru, i oni mu povjerovaše. Zatim iznenada navali
na grad, potuče ga teškim udarcima i pogubi mno-
štvo Izraelaca. [31]Opljačka grad, zapali ga vatrom i
sruši mu kuće i zid unaokolo. [32]Žene i djecu učiniše
sebi robljem i porazdijeliše među sobom stoku.
[33]Zatim su obzidali Davidov grad velikim i jakim
zidom, s gordim kulama, i tako im postade utvrdo-
m[e]. [34]Ondje smjestiše opaki ološ, ljude protivne Za-
konu, koji se tu osiliše. [35]Nagomilaše tu oružja i
hrane i pohraniše plijen koji poplijeniše u Jeruzale-
mu.

I tako se tu stvorilo neprijateljsko gnijezdo.
[36]Postade to zasjeda Svetištu,
za sve vrijeme opak protivnik
Izraelu.
[37]Proliše krv nevinu naokolo Svetišta
i oskvrnuše sveto mjesto.
[38]Zbog njih pobjegoše žitelji
jeruzalemski
i grad postade naselje stranaca.
Jeruzalem postade tuđina porodu
svome,
i djeca ga njegova napustiše.
[39]Svetište njegovo opustje k'o pustinja,
blagdani mu se okrenuše u
žalovanje,
subote u porugu, a slava njegova
u ništavilo.
[40]K'o nekoć slava njegova, namnožila
mu se sramota,
i sav se ponos njegov okrenu u
tugovanje.

Antioh nameće poganske običaje

[41]I napisa kralj proglas svemu svom kraljevstvu
da svi moraju postati jedan narod i svaki mora
ostaviti svoje običaje. [42]I svi se narodi pokoriše kra-
ljevoj naredbi. [43]I mnogi Izraelci prihvatiše njegovo
bogoštovlje i počeše žrtvovati idolima i ne svetko-
vati subotu. [44]A kralj posla u Jeruzalem, i u ostale
judejske gradove, poslanice[f] po glasnicima da se svi
imaju povesti za običajima tuđinaca koji su u zem-
lji, [45]pa da se u Hramu dokinu paljenice, klanice i
ljevanice; da se više ne svetkuju subote i blagdani;
[46]da se onečisti Svetište i sveti narod; [47]da se po-
dignu oltari, sveti gajevi i idoli pa da im se žrtvuju
svinje i nečiste životinje; [48]da se više ne obrezuju
djeca, da se onečiste svakom nečistoćom i gnuso-
bom [49]i tako zaborave Zakon i izmijene sve običa-
je. [50]Tko se ne pokori kraljevoj naredbi, osuđen je
na smrt. [51]Kralj je svem kraljevstvu napisao pro-
glase takva sadržaja i postavio je nadglednike nad

a) Potječu iz Indije a središte uzgoja tih bojnih životinja (usp. gl. 6) bila je Apameja.
b) Umišljenost Epifana, koji se izjednačavao sa Zeusom, iznenađivala je njegove suvremenike, koji su ga, u igri riječi s njegovim imenom, prozvali *epimanes*, »luđak«. Usp. 2 Mak 5,17.21;9,4–11; Dn 7,8.25; 11,36.
c) To je prvi pjesnički odlomak knjige (usp. još rr. 36–40; 2,8–13.49–64; 3,3–9.45; 14,4–15.
d) Sa LXX (te dvije riječi vrlo su slične u hebr.); BJ: »Mizijca« (konj. po 2 Mak 5,24, gdje se navodi njegovo ime: Apolonije). – On je zapovijedao najamnicima iz Mizije, odakle mu i naslov. Došao je u Jeruzalem 167. Ponovno ga susrećemo u 3,10.
e) Naziv »Davidov grad« proširio se na veliku zapadnu dolinu. Kad je ta četvrt postala Utvrda, grč. *Akra*, u njoj će se smjestiti siro-makedonska vojarna te Židovi helenisti. Utvrda će biti prijetnja Hramu, smještenu na istoku, ispod nje, na brdu koje se nekoć zvalo Sion. Tadašnja imena mjesta ne odgovaraju imenima iz Davidova vremena (usp. 2 Sam 5,9+).
f) Radi jedinstva svoga kraljevstva, Antioh Epifan nalaže Židovima poganske običaje, dokidajući tako povelju koju im je 198. dao Antioh III., priznajući Mojsijev Zakon kao njihov zakoniti ustav (kao što su učinili perzijski kraljevi nakon izgnanstva). Vjernost Zakonu postala je tako čin političke pobune, zbog čega progon. Vjerska sloboda bit će opet uspostavljena reskriptom Antioha V. (6,57–61; 2 Mak 11,22–26).

svim narodom da se to provede. Svim je judejskim
gradovima, svakomu napose, zapovjedio da pri-
nose žrtve. 52I pridružiše im se mnogi od naroda,
svi oni koji su otpali od Zakona, i zla velika učiniše
u zemlji. 53Takvi primoraše Izraela da se skriva u
svakojakim zbježištima.
54Petnaestoga dana mjeseca Kisleva, godine sto
Dn 9 27; četrdeset i pête[a], sagradio je kralj na oltaru za žrtve
11 31 paljenice Grozotu pustoši[b]. I u susjednim judejskim
gradovima podigoše žrtvenike. 55I palili su tamjan
na vratima kuća i po trgovima. 56A u koga nađoše
knjige Zakona[c], razderaše ih i baciše u vatru. 57Ako
bi otkrili da tko čuva svitak knjige Saveza ili da
pristaje uza Zakon, po kraljevoj je odluci bio ubi-
jen. 58Takvo nasilje provodili su mjesec za mjese-
com nad Izraelom, nad svakim koga bi po grado-
vima otkrili. 59Dvadeset i petoga u mjesecu[d] prino-
sili su žrtve na žrtveniku podignutu na oltaru za
paljenice. 60Po toj zapovijedi pogubljivali su žene 2 Mak 6 10
koje su dale obrezati svoju djecu; 61objesili bi im o
vrat dojenčad i smaknuli ih zajedno sa svim njiho-
vim domom i s onima koji su izvršili obrezanje.
62Uza sve to, mnogi od Izraela ostadoše postojani
i pokazaše se hrabri te nisu jeli od nečistih jela.
63Radije su išli u smrt nego da se onečiste hranom
ili da oskvrnu sveti Savez. I tako su umirali.
64Uistinu, strašan gnjev bijaše nad Izraelom.

II. Matatija pokreće Sveti rat[e]

Matatija i sinovi

2 U one dane Matatija, sin Ivana Šimunova,
1 Ljet 24 7 svećenik iz koljena Joaribova[f], ode iz Jeruza-
lema i udari sjedište u Modinu. 2A imao je pet si-
nova: Ivana prozvana Gadi, 3Šimuna prozvana Ta-
si, 4Judu prozvana Makabej, 5Eleazara prozvana
Avaran, Jonatu prozvana Afus. 6Videći kakva se
bogohulstva zbivaju u Judeji i u Jeruzalemu, Mata-
tija 7zavapi:
»Jao, zar se zato rodih da gledam zator svog na-
roda i zator Svetoga grada pa da besposlen sjedim
dok nam ga predaju u ruke neprijateljâ – Svetište
naše u ruke tuđinaca?

8Svetište njegovo postade k'o čovjek
bez časti[h],
9posuđe, slava njegova, za plijen opljačkano;
nejačad njegova po trgovima
poklana,
mladići njegovi hrana oštrim
mačevima!
10Ima li naroda kojemu ne pripade dio
našega kraljevstva,
koji ne prigrabi sebi plijena
našega?!
11Sav mu je nakit otet,
slobodu zami+jeni s ropstvom.
12Gle, Svetište naše – ljepota i slava
naša – opustje,
oskvrnuše ga pogani!
13Čemu nam život?«

14I razdrije Matatija i njegovi sinovi svoju odjeću,
navukoše kostrijet i proplakaše gorko.

a) Era Seleukovića računa se od proljeća. Prosinac je 167.
b) »Grozota pustoši« (Dn 9,27; 11,31), to je žrtvenik Baala Šamema ili Zeusa Olimpijskoga, podignut na velikom oltaru za žrtve paljenice.
c) Knjiga »Saveza« ili knjige »Zakona«: ovdje Petoknjižje.
d) Kraljev rođendan (usp 2 Mak 6,7) koji je bio i dan posvećenja žrtvenika. Tri godine kasnije, na isti dan, Juda će posvetiti novi žrtvenik (4,52s).
e) Progon izaziva buđenje vjerske svijesti. Otpor helenizmu izražava se nasilničkim činima (2,15–28) ili pasivnim otporom (2,29–38), te napokon svetim ratom, već pod Matatijom (2,39– 48), osobito pod Judom Makabejom (3 – 5). Ovaj je shvatio da je održanje vjere vezano za nacionalnu neovisnost, i stoga se borba nastavlja i nakon što je vjerska sloboda bila priznata (6,57–62). Ali to prebacivanje sukoba na političko područje otvorilo je vrata nagodbama i stranačkim borbama, što zauzima sav završni dio knjige. One će naposljetku potisnuti vjerske zaokupljenosti i, u očima istinskih vjernika, ozloglasiti dinastiju Hasmonejaca, potomke Makabejaca.
f) Vođa prvog od dvadeset i četiri svećenička reda, Jedajeva reda, po Josipu praoca Onijevaca, koji su tek drugog reda (usp. 1 Ljet 24,7). Ali to je prvenstvo možda plod preradbe teksta nakon što su Makabejci preuzeli službu vrhovnog svećeništva (10,20).
g) Nadimci *Gadi, Avram, Afus* mogu značiti »Sretnik«, »Probuđenik«, »Miljenik«; Makabej može značiti »koji ima glavu kao čekić« ili može biti skraćen oblik od *Maqqabjahu*, »Jahvino izabranje«, (usp. Iz 62,2). Nadimak *Tasi* nije razjašnjen.
h) »bez časti«, rkpp. grč. *adoxos* i lat. Prvotni tekst morao je glasiti »nečastan« (hebreizam). Negacija bi kasnije iščezla slučajno ili zbog bojažljivosti.

Otpor Matatijin

[15]Uto kraljevi ljudi, poslani da sile na otpad, dođoše u Modin da prinude na žrtvovanje. [16]Mnogi su od Izraela prišli k njima. Ali Matatija i njegovi sinovi ostadoše postojani.

[17]Kraljevi ljudi priđu Matatiji i stanu ga nagovarati: »Ti si čovjek ugledan u ovom gradu, častan i utjecajan; uz tebe su tvoji sinovi i braća. [18]Priđi dakle prvi i izvrši zapovijed kraljevu, kao što to učiniše drugi narodi, ostali Judejci i preostalo stanovništvo Jeruzalema, pa ćeš i ti i tvoji sinovi ući u krug kraljevih prijatelja[a] i bit ćete časćeni srebrom i zlatom i mnogim darovima.«

[19]Matatija im jakim glasom odgovori: »Neka se i svi narodi pod kraljevom vlašću njemu pokore tako te svaki od njih odstupi od bogoštovlja svojih predaka i privoli njegovim naredbama, [20]ja i moji sinovi i sva braća moja slijedit ćemo Savez otaca svojih. [21]Ne dalo Nebo[b] da ostavimo Zakon i zapovijedi. [22]I zato ne možemo poslušati kraljevih naloga da prestupimo svoje bogoštovlje ni udesno ni ulijevo.«

[23]Tek što je on to kazao, a Židov neki priđe pred očima sviju da prema kraljevoj zapovijedi žrtvuje na žrtveniku u Modinu. [24]Vidje to Matatija, razgnjevi se i srce mu zadrhta, obuzet pravednim gnjevom[c], potrči i zakla ga na žrtveniku. [25]U isti čas ubi i kraljeva čovjeka koji je silio na žrtvovanje i obori žrtvenik. [26]Tako provali njegova gorljivost za
Br 25 6-15 Zakon kao nekoć Pinhasova protiv Zimrija, sina Šalumova. [27]Matatija tada stade vikati gradom iza glasa: »Svaki koji gori ljubavlju za Zakon i stoji
2 Mak 5 27 uza Savez, neka ide za mnom.« [28]I pobjegoše u gore on i njegovi sinovi, ostavivši u gradu sve svoje.

Napad u subotu

[29]Mnogi tada kojima je bilo stalo do pravednosti i do pravde pobjegoše u pustinju [30]sa svojom djecom i ženama i sa svom stokom, jer se zlo oborilo na njih. [31]I bî javljeno kraljevim ljudima i posadi koja bijaše u Jeruzalemu, u Davidovu gradu, da su ljudi koji su prekršili kraljevu zapovijed odbjegli u pustinjska skrovišta. [32]Jaka vojska dade se za njima
u potjeru i stiže ih. Svrstaše se protiv njih, spremni 2 Mak 6 1
da zametnu s njima bitku u dan subotnji. [33]I poručiše im: »Dosta je! Iziđite, pokorite se kraljevu nalogu da spasite život!« [34]Ali im oni odgovoriše: »Ne izlazimo i nećemo se pokoriti kraljevu nalogu da skvrnemo dan subotnji[d].« [35]Napadoše ih bez oklijevanja. [36]A oni im nisu uzvraćali: ni da bi se kamenom na njih nabacili, a kamoli da se utvrde u svojim skrovištima. [37]»Umrimo svi,« govorahu, »u svojoj nedužnosti. Svjedoče nam nebo i zemlja da nas ubijate nepravedno.« [38]I zagna se vojska na njih u samu subotu te izginuše svi oni sa svojom djecom i ženama i stokom – oko tisuću duša.

Matatijin otpor

[39]Doznaše za to Matatija i njegove pristalice i proplakaše gorko: [40]»Ako učinimo svi mi tako«, rekoše jedan drugomu, »kao ova naša braća, i ne pođemo u boj protiv pogana za svoj život i za svoje svetinje, ubrzo će nas istrijebiti sa zemlje.« [41]I tako toga dana donesoše odluku: »Tko god nas napadne u dan subotnji, vojevat ćemo protiv njega da svi ne izginemo kao što izgiboše braća naša u zbjegovima.«

[42]Pridružila im se i zajednica Hasidejaca[e], pobor junaka u Izraelu, sve ljudi odanih Zakonu. [43]I svi drugi koji su bježali od progonstva pridruživali se njima, i tako im je raslo pojačanje. [44]Prikupila se tako cijela vojska te su udarali u svom gnjevu na krivce i u svojoj srdžbi na bezakonike. Ostali se razbježaše – da se spase – po poganskim zemljama. [45]A Matatija i njegove pristalice stanu obilaziti i razvaljivati žrtvenike. [46]Silom su obrezivali neobrezane dječake koje bi našli na području Izraela. [47]Progonili su drske tuđince. I pothvat im je uspije-

a) Počasni naslov, preuzet s perzijskog dvora; bilo je više stupnjeva. »Kraljevi prijatelji« imali su pristup vladaru, koji im je prigodice povjeravao neke zadatke (usp. 3,38; 7,8; 10,16.20.60.65; 11,27.57; 14,39; 15,28; 2 Mak 8,9).

b) Ovdje biblijski izraz za »Bog«.

c) Dosl. »(gnjevom) u skladu sa Zakonom« (usp. Pnz 13,7–12). – Revnost za Zakon značajka je pobožnosti tog vremena. U narednom stoljeću sa strankom zelota dobit će jače političko usmjerenje.

d) Izl 16,29 zabranjuje izlaziti iz kuće subotom (usp. Izl 20,8+); jedan od kumranskih tekstova, Damazov dokument, ograničava, po Br 35,4s, na tisuću lakata subotnji put izvan grada, a na dvije tisuće lakata ako se stado izvodi na pašu. Time se praktički isključuje svaka djelatnost (usp. Neh 13,15s). Ustvari, pobunjenici će brzo shvatiti da im se valja braniti i subotom (r. 40s), a Isus će reći da je »subota stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote« (Mk 2,27).

e) Grecizirani oblik hebr. *hasîdîm*, »pobožnici«: zajednica Židova privrženih Zakonu; borili su se protiv poganskih utjecaja već prije Makabejaca i postali su trajna prijetnja Judi (usp. 2 Mak 14,6), ali ne vežući se uz politiku Hasmonejaca (usp. 1 Mak 7,13). Po Josipu, pod vladavinom Jonatana, oko 150., dijele se na farizeje (Mt 3,7+; Dj 4,1+) i esene, koji su postali poznatiji nakon kumranskih otkrića (usp. *Ant.* XIII, 17s).

vao. 48Zaštitili su tako Zakon od ruku pogana i kra-
ljeva i ne dadoše da osili sila grešnička[a].

Matatijina oporuka i smrt[b]

49A kada se Matatijini dani primicahu kraju, reče
on svojim sinovima:
»U ovo vrijeme, gle, osilila se drskost i pogrda;
nastalo je doba razora i ljutog gnjeva. 50Djeco mo-
ja! Gorljivo se zauzmite za Zakon i život svoj izlo-
žite za Savez naših otaca.
51Spominjite se djela što ih oci naši izvršiše u
svoje vrijeme. Steći ćete tako slavu veliku, bit će
vam besmrtno ime.
52Nije li se Abraham vjeran pokazao u kušnji i
nije li mu to uzeto u pravednost?
53A Josip je u svojoj nevolji očuvao zapovijed i
postao gospodar Egipta.
54Pinhas, otac naš[c], nosio se gorljivošću i primio
je obećanje vječnog svećeništva.
55Jošua je ispunio nalog i postao sucem Izraela.
56Kaleb je u zboru bio svjedok istini i zato mu
pripade baština u zemlji.
57Davidu, jer bijaše pobožan, kraljevsko je prije-
stolje zauvijek dano u baštinu.
58Ilija, jer bijaše gorljiv borac Zakona, bi uznesen 1 Kr 19 10, 14; 2 Kr 2 11-12
na nebo.
59Hananija, Azarja i Mišael vjerom se spasiše iz Dn 3
plamena.
60Daniel zbog svoje nedužnosti bî izbavljen iz lav- Dn 6
ljih ralja.
61Razmotrite i vidite iz koljena u koljeno: svi koji
se u nj uzdaše ne poklekoše nikada.
62Ne strašite se prijetnja grešnikovih[d], jer slava
bezbožnikova za gnojište je i za hranu crvima.
63Danas se visoko diže, sutra ga već naći ne mo-
žeš: u prah svoj se vratio, propale mu osnove.
64Junaci mi, djeco, budite; Zakona se čvrsto
držite da se u njem proslavite.
65Evo vam Šimuna[e], brata vašega: znam ga, čo-
vjek je razuman; slušajte ga uvijek, on će vam biti
otac! 66Juda Makabej, poizbor junak od svoje mla-
dosti, bit će vam vojskovođa i zapovijedat će u ratu
protiv pogana. 67Skupite oko sebe sve koji vrše Za-
kon i osvetite svoj narod. 68Milo za drago vratite
poganima i držite se propisa Zakona.«
69Tada ih Matatija blagoslovi i bî pridružen svo-
jim ocima. 70Umro je u godini sto četrdeset i šestoj;
sahraniše ga u grobnici otaca njegovih u Modinu.
Oplakao ga je sav Izrael.

III. Juda Makabej poglavar Židova

(166.-160. prije Krista)

Pohvala Judi Makabeju

3 Matatiju je naslijedio sin njegov Juda Maka-
bej. 2Podupriješe ga sva njegova braća i sve
pristalice njegova oca i oduševljeno povedoše rat
Izraelov.
3On proširi nadaleko slavu svoga naroda.
Poput diva on se u oklop obukao,
bojno oružje sebi pripasao.
Mnoge je bojeve zametnuo,
oštrim mačem tabor štiteći.
4Premac lavu svojim djelima,
postade k'o lavić što za plijenom riče.
5Gonio je otpadnike, trag im njušeći;
palio je tlačitelje svoga naroda.
6Od straha pred njim dah im prestajao,
bezakonici pred njim drhtahu.

a) Dosl. »ne dadoše rog grešniku«; o tom biblijskom simbolu jakosti usp. Ps 18,3+; usp. zatim Dn 7 – 8.
b) Ta oporuka podsjeća na pohvalu predaka u Sir 44 – 50.
c) Pisac povezuje onodobnog velikog svećenika Šimuna II s Eleazarom, sinom Aronovim i ocem Pinhasovim, od kojeg potječu Sadok i Onijevci: zakonitost hasmonejskog svećeništva ne čini mu se sumnjivom.
d) Zacijelo Antioh Epifan (usp. 1,10 i 2,48?); 2 Mak 9,9.
e) Šimun (Simeon) semitsko je ime drugog Matatijina sina (usp. 2,2), dok je grčko ime (Simon) izabrano zbog istozvučja. – Usprkos dobi i sposobnostima, tek će treći po redu stati na čelo naroda (usp. gl. 13).

Spasenje se ruci njegovoj posrećilo.
[7]Mnogog kralja on je ojadio,
a Jakova djelima obradovao.
Dok je vijeka blagoslivljat će se
uspomena njegova.
[8]Obilazio gradovima Jude
da istrijebi iz njih bezbožnike,
od Izraela srdžbu da odvrati.
[9]Do krajeva zemlje ime mu doprlo,
oko sebe sabra raspršene.

||2 Mak 8 1-7

Prvi Judini uspjesi[a]

[10]Apolonije sabra pogane i velika vojska krenu
iz Samarije da zavojšti na Izraela[b]. [11]Saznao za to
Juda, pa ga presrete, potuče ga i ubi. Mnogi
nasmrt ranjeni pogiboše, a ostali pobjegoše. [12]Oplijeniše
ih, a Juda sebi prisvoji mač Apolonijev i nosio
ga je u boju svega svog života.
[13]Kad je Seron, sirski vojvoda, čuo da je Juda
skupio oko sebe ljude, zbor vjernih, spremnih da
svaki čas krenu u rat, [14]reče: »Steći ću ime i proslavit
ću se u kraljevstvu ako se zaratim s Judom i sa
svima njegovima koji preziru kraljevu riječ.« [15]I
krenu i uzađe s njim snažna vojska bezbožnika da
ga potpomognu i da se osvete sinovima Izraelovim.
[16]Dok je uzlazio uza strmen Bet Horona, isprijeći
mu se Juda sa šakom ljudi. [17]Kad ovi ugledaju vojsku
koja je izlazila na njih, rekoše Judi: »Kako će
se oduprijeti nas šačica tome silnom mnoštvu? K
tome smo obnemogli, cio dan bez hrane.« [18]A Juda
im odgovori: »Lako se može dogoditi da i šačica
ljudi ukliješti mnoštvo. A Nebu[c] je svejedno izvoje-
1 Sam 14 6 vati spasenje s mnogima ili sa šačicom. [19]Pobjeda u
ratu ne zavisi od jačine vojske, jer nam od Neba
dolazi jakost. [20]Ovi izlaze na nas u premoći drskosti
i bezakonja, da istrijebe nas i naše žene i djecu
našu i da nas oplijene, [21]a mi vojujemo za goli život
i za svoje svete uredbe. [22]Zato će ih Gospod pred
našim očima satrti, i ništa se ne bojte[d].«
[23]Tako reče i obori se iznenada na njih i razbi
Serona i svu njegovu vojsku. [24]Naže za njima niz Js 10 10
kosinu Bet Horona sve do ravnice. Pade ih kakvih
osam stotina ljudi, a ostali pobjegoše u Filisteju[e].
[25]I zavlada strah pred Judom i braćom njegovom i
obuze prepast sve okolne narode. [26]Do kralja doprije
ime njegovo i po svim se narodima pripovijedalo
o Judinim djelima.

Lizijino namjesništvo[f]

[27]Kad je sve to čuo kralj Antioh, planu on gnjevom
i posla da se skupe sve snage njegova kraljevstva
– vojska silna. [28]Otvori svoje riznice i isplati
vojsku za godinu dana i naredi da bude spremna
za svaku priliku. [29]Uto opazi da presušuje blago u
njegovim riznicama i da su mu državni dohoci sve
manji zbog razdora i udaraca kojima je izmučio
zemlju zatirući zakone koji postojahu odiskona.
[30]Poboja se dakle da neće, kako je već bivalo, imati
odakle podmiriti troškove i smoći darove što ih je
prije dijelio podašnom rukom, premašujući u tom
svoje prethodnike. [31]U toj je tjeskobi odluči poći
na Perziju da prigrabi danak od zemalja i da tako
namakne mnogo novca.
[32]Ostavi Liziju, čovjeka ugledna, kraljevskog roda,
da vodi državne poslove od Eufrata pa do egipatske
granice[g]. [33]I povjeri mu skrbništvo nad svojim
sinom Antiohom[h] sve dok se on ne vrati.
[34]Preda mu polovicu svoje vojske s bojnim slonovima
i dade mu naredbe o svemu što je naumio,
osobito o stanovnicima Judeje i Jeruzalema: [35]da
se pošalje na njih vojska, da se satre i istrijebi
snága Izraelova i preostatak Jeruzalema, pa da se
izbriše i spomen na to mjesto, [36]a onda da se na
svem onom području nasele tuđinci i njima da se

a) Ta dva okršaja nisu spomenuta u 2 Mak.
b) Po Josipu, Apolonije (usp. 1,29+) nadglednik je poreza u Samariji.
c) Grč. rkpp., VL; ostatak grč. Vg imaju: »Bogu nebeskomu«, ali 1 Mak, iz strahopoštovanja, sustavno izbjegava riječ »Bog«: v. rr. 19.50.60; 4,10.40.55; 9,46; 12,15; usp. 2 Mak 9,4.
d) Bodrenje u deuteronomističkom stilu (usp. npr. Pnz 1,29s; 3,18–22; 9,1s itd.). Židovska literatura tog vremena rado se nadahnjuje pripovijestima o patrijarsima i osvajanjem. – R. 21 savršeno sažima korijen i pokretnu snagu prvih makabejskih borbi.
e) BJ: »zemlju Filistejaca« – arhaički izraz za primorje (usp. 15,38).
f) Gledišta svojstvena autoru 1 Mak, koji stavlja židovsko pitanje u središte razmišljanja Antioha IV. Zacijelo, azijskoj bitki nije cilj samo popraviti državne prihode nego također nanovo osvojiti Armeniju.
g) Tj. pokrajine s onu stranu Eufrata perzijskog razdoblja. Lizija (poznat i povjesničaru Polibiju) bio je dakle glavni upravitelj Celesirije i Fenicije (usp. 2 Mak 10,11), kao i sjeverne Sirije. – Izraz »kraljevskog roda« znači »kraljev rođak« (2 Mak 11,1), najuzvišeniji počasni naslov na dvoru seleukovića (usp. 1 Mak 10,89).
h) Budući Antioh V. Eupator (6,17), koji će dvije godine kasnije biti povjeren na skrbništvo Filipu, kraljevu prisnom prijatelju (6,14; 2 Mak 9,29).

razdijeli njihova zemlja[a].
[37]Tada kralj povede sa sobom ostalu polovicu
vojske i krenu iz Antiohije, prijestolnice svoga kra-
10 10 ljevstva, godine sto četrdeset i sedme. Prijeđe
preko Eufrata i poče se probijati kroz gornje kraje-
ve[b].

8-15 **Gorgija i Nikanor provaljuju u Judeju**

45; [38]Lizija je izabrao Ptolemeja, sina Dorimenova,
14 Nikanora i Gorgiju, muževe junačne, prijatelje kra-
18+ ljeve[c]. [39]S njima posla četrdeset tisuća pješaka i se-
dam tisuća konjanika da navale na Judeju i da je
opustoše po zapovijedi kraljevoj. [40]I pokrenu se sva
ta vojska, stiže do Emausa i utabori se ondje u ni-
zini. [41]Kad se o tome pročulo među trgovcima u
onomu kraju, uzeše oni mnogo srebra i zlata i oko-
va[d] te dođoše u tabor da Izraelce pokupuju kao
roblje. A zavojevačima se pridružila vojska iz Sirije
i drugih zemalja[e].
[42]Juda pak i njegova braća vidješe da se množe
zla i da su se vojske utaborile na njihovu području,
a saznali su i za kraljeve naredbe da im se narod
zatre i uništi. [43]Rekoše tada jedni drugima: »Podig-
nimo narod svoj od propasti i pođimo u rat za na-
rod svoj i za svetinje svoje!« [44]I sazvaše sav zbor da
se svi spreme za boj i da se pomole i vapiju za
milost i milosrđe.

[45]Opustje Jeruzalem kao pustinja.
Ne bijaše nikog od sve djece
njegove da uđe ili da iziđe.
Po Svetištu se gazilo,
u Tvrđavi se nastaniše stranci,
poganima posta svratište.
Jakovu je radost iščezla,
umuknula mu frula i citara.

Sastanak Židova u Masfi ||2 Mak 8 16-23

[46]Izraelci se sastadoše u Masfi[f], pred Jeruzale-
mom, jer je nekoć Izrael u Masfi imao molitveno Suci 20 1-3
mjesto. [47]Postili su toga dana i obukli se u kostrijet, 1 Sam 7 5-6+
posuli glavu pepelom i razderali svoje haljine.
[48]Razvili su knjigu Zakona da potraže u njoj ono 2 Mak 8 23
što inače pogani traže od svojih idola[g]. [49]Iznesoše
svećeničku odjeću i prvine i desetine i pozvaše na- Br 6 1+
zirejce koji su ispunili razdoblje svoga zavjeta[h]. [50]I
zavapiše tada jakim glasom k Nebu:
»Što da sada učinimo sa svim ovim i kamo da 3 18+
ove smjestimo? [51]Svetište se tvoje gazi i skvrni, sve-
ćenstvo je tvoje tužno, poniženo. [52]Pogani se, evo,
udružiše protiv nas da nas istrijebe. Ti jedini zna-
deš što nam spremaju. [53]Kako ćemo im odoljeti ako
nam ti ne pritečeš u pomoć?« [54]I zatrubiše nato u
trublje i povikaše iz sveg glasa.
[55]Juda tada postavi narodu starješine: tisućnike, Izl 18 21s
stotnike, pedesetnike i desetnike[i]. [56]Onima pak koji
su baš gradili kuću, ili su se tek oženili, ili su sadili Suci 7 3+
vinograd, ili bijahu strašljivice, naredi da se svaki Pnz 20 5-9
takav, kako i Zakon zapovijeda, vrati kući. [57]I voj-
ska krenu i utabori se južno od Emausa. [58]Juda
izda zapovijed: »Opašite se i budite junaci!
Spremni stojte ranom zorom za boj protiv pogana
koji se, eto, udružiše da istrijebe nas i naše sveti-
nje. [59]Bolje nam je u boju izginuti nego da gledamo
zlo svog naroda i svojih svetinja. [60]Bit će onako 3 18+
kako Nebo hoće.«

a) Židovi pobunjenici morali su biti istrijebljeni ili prodani kao robovi (2 Mak 8,9–11), a njihova zemlja oduzeta i dijelom razdijeljena tuđincima (usp. Dn 11,39). Judeja je dakle postala »kraljevinom«, koja je davana u najam doseljenicima, po običaju seleukovićkom. Obveze koje su odatle proizlazile bile su teži namet od prijašnjeg poreza.
b) Taj izraz označava iransku visoravan (usp. 6,1; 2 Mak 9,25). – Proljeće je god. 165.
c) Ptolemej je upravitelj Celesirije i Fenicije (2 Mak 8,8). Gorgija je zapovjednik u vojničkom smislu riječi; on će voditi bojne poslove, premda Nikanor, kao »jedan od prvih prijatelja« kraljevih, ima prvenstvo pred njim (2 Mak 8,9). Nikanora susrećemo kao zapovjednika bitke pet godina kasnije (1 Mak 7,26).
d) »okovi«, *pedas* – konj. po sir. i Josipu; grč. i lat. »djeca«, *paidas*.
e) »Sirije«, sa LXX i pr.; BJ čita »Idumeje« (*'edom* mj. *'aram* – brkanje je tih riječi često: usp. Suci 3,8; 2 Sam 8,12; 1 Kr 11,25; 2 Kr 16,6 itd.). – »zemlje Filistejaca«, dosl. »zemlje stranaca«, grč. *allophylôn* (ta riječ u LXX označava Filistejce, usp. 5,68).
f) Biblijska Mispa, 13 km sjeverno od Jeruzalema, tradicionalno mjesto skupljanja za Izrael (Suci 20,1; 1 Sam 7,5; 10,17; usp. Jr 40,5).
g) 2 Mak 8,23 razjašnjava ovo mjesto. Budući da nema više proroka, nasreću otvaraju knjigu Zakona da bi u njoj našli božanski odgovor o svrsishodnosti i ishodu borbe.
h) Nazirejci su morali, kad istekne vrijeme njihova zavjeta, prinijeti žrtvu u Hramu (Br 6,13). Ali Hram je oskvrnjen i nedostupan.
i) Takve podjele samo se djelomice nalaze u helenističkim vojskama i Juda se nadahnjuje osobito starim sudskim i vojničkim ustrojstvom Izl 18,21 (usp. 18,13+; Br 31,48; Pnz 1,15; 2 Sam 18,1; 2 Kr 1,9–14). Eseni će sačuvati isto ustrojstvo.

Bitka kod Emausa ||2 Mak 8 23-29

4 Gorgija povede sa sobom pet tisuća pješaka i
tisuću poizbor konjanika; ta je vojska krenula
noću 2da izvrši prepad na židovski tabor i da ga
1 33 iznenadi: vodiči joj bijahu stanovnici Tvrđe. 3Kad
je to dočuo Juda, podigao se i on sa svojim juna-
cima da na kraljevu vojsku, koja je bila u Emausu,
udari 4dok su joj pripadnici još izvan tabora. 5Gor-
gija je pak došao noću u Judin tabor i nije našao
nikoga, pa je zato stao Židove tražiti po gorama,
jer, kako je rekao, »oni bježe pred nama«. 6U cik
zore pojavi se Juda u ravnici sa samo tri tisuće lju-
di. Ti nisu imali prikladna obrambenog oružja ni
mačeva. 7Vidjeli su poganski tabor, jak i utvrđen:
opkoljavali ga konjanici, ljudi vični boju.
8Juda reče svojim ljudima[a]: »Ne bojte se toga
mnoštva i ne plašite se njihovih napadaja. 9Sjetite
se da su se naši oci spasili na Crvenom moru kad
3 18+ ih je progonio faraon s vojskom. 10Zavapimo sada
k Nebu: ono će nam se možda smilovati, sjetit će
se svog Saveza s našim ocima, pa će danas pred
nama tu vojsku satrti. 11Tada će svi narodi spoznati
da postoji Netko tko izbavlja i spasava Izraela.«
12Stranci podigoše oči: opazivši kako im Židovi
dolaze s protivne strane, 13iziđoše iz tabora da pri-
hvate bitku. Judini vojnici zatrubiše u trube i za-
metnuše boj. 14Razbijeni, pogani nagnuše u bijeg
prema ravnici. 15Ali svi na zalaznici padoše od ma-
ča. Ostale pognaše sve do Gezera[b] i do nizina Idu-
meje, do Azota i do Jamnije: palo je oko tri tisuće
ljudi.
16Kad se Juda vratio s potjere kojoj bijaše na če-
lu, 17reče narodu: »Ne lakomite se na plijen jer
nam prijeti još jedan rat. 18Gorgija je sa svojom voj-
skom tu u gori. Sad se oduprite našim neprijatelji-
ma, borite se protiv njih; potom ćete bez brige po-
kupiti plijen.« 19Juda je još bio u riječi kadli jedan
odred proviri s gorskog visa. 20Vidješe da su njihovi
raspršeni i da je tabor izgorio: o tome je još svjedo-
čio dim koji se vidio. 21Od toga se prizora prestra-
više. A kad su još na ravnici opazili Judinu vojsku
spremnu za boj, 22svi pobjegoše u filistejsku zemlju.
23Juda se vratio da im oplijeni tabor. Iznijelo se
mnogo zlata, srebra, modra i crvena skrletna plat-
na[c] i golemo drugo blago. 24Na povratku su Židovi
hvalili i blagoslivljali Nebo govoreći: »Ono je do-
bro i njegova je ljubav vječna[d]!« 25Bijaše to dan ve- Ps 118 1-4+
like izraelske pobjede.
26Oni pak od neprijatelja koji bijahu utekli do-
đoše k Liziji i javiše mu sve što se dogodilo[e]. 27Ta
ga vijest smete, duh mu klonu, jer se Izraelu nije
dogodilo onako kako je on htio niti je bilo onako
kako je zapovjedio kralj.

Prvi Lizijin ratni pohod ||2 Mak 11 1-1

28Zato je iduće godine Lizija sabrao šezdeset ti-
suća poizbor pješaka i pet tisuća konjanika da
svlada Židove. 29Došli su u Idumeju i utaborili se
u Betsuru[f]. Juda iziđe protiv njih sa deset tisuća
ljudi. 30Kad vidje tu silnu vojsku, pomoli se ovako:
»Blagoslovljen da si, spasitelju Izraela, ti koji si sa-
tro juriš diva rukom svoga sluge Davida i koji si 1 Sam 17
filistejsku vojsku predao u ruke Šaulova sina Jo-
nate i njegova štitonoše. 31Predaj i ovu vojsku u 1 Sam 14 1-2
šake Izraela, svog naroda; neka se osramote i pje-
šaci i konjanici. 32Posij strah u njihovim redovima,
uništi uzdanje koje imaju u svoju silu i neka se po-
kolebaju svojim porazom. 33Obori ih mačem onih
koji te ljube, da te hvale pjesmama svi oni koji ti
poznaju Ime!« 34I počeše bitku i u srazu prsa o prsa
pade iz Lizijine vojske oko pet tisuća ljudi. 35Videći
kako mu se osula vojska i kako su neustrašivi Ju-
dini junaci, koji su bili spremni junački živjeti ili
umrijeti, Lizija se vrati u Antiohiju[g]. Ondje uno-
vači najamnike da iznova, s pojačanom vojskom,
provali u Judeju.

a) Usp. 3,22+. Bodrenje prije bitke, što ga propisuje Pnz 20,2, čini se da je uobičajeno u starini (usp. još 2 Mak 8,16–20).
b) To je Gezer (Jš 10,33), što će ga napasti Juda (2 Mak 10,32), ali će ga zauzeti tek Šimun koji će ga učiniti sjedištem svome sinu (Ivan Hirkan) (13,43s; 14,7.34; 16,1.21).
c) »Crveno skrletno platno« potječe iz Tira. To je crveno predivo iz Izl 25 – 29.
d) Dosl. »i njegova je milost vječna«. Vjerojatno su pjevali Ps 118 (usp. 2 Ljet 20,21).
e) Usp. 3,37 i 2 Mak 11,21. Početak je god. 164.
f) Vojska je kroz ravnicu zaobišla Judeju. Seleukijska tvrđava Betsur (usp. 6,7), južna granica Judeje, nalazi se na cesti koja vodi prema Hebronu, 28 km od Jeruzalema.
g) Pisac, čini se, ne pozna pogađanja koja su slijedila nakon te odlučne bitke između Jude i važne Lizijine vojske (2 Mak 11,13s).

10 1-8 **Očišćenje i posveta Hrama**[a]

36 Juda pak i njegova braća rekoše: »Eto, naši su
neprijatelji satrti, hajde da očistimo Svetište i po-
svetimo ga.« 37 Sabra se sva vojska i pope se na goru
74 2-7 Sion. 38 Vidjeli su ondje opustjelo sveto mjesto,
oskvrnjen oltar, spaljena vrata, u predvorjima na-
raslo šikarje kao u šumi ili u gorama, a ćelije poru-
šene. 39 Razdrli su na sebi odjeću, zakukali i glavu
posuli pepelom. 40 Potom padoše ničice pa na znak
21+ truba zavapiše k Nebu.
41 Juda naloži ljudima da tuku one koji su bili u
Tvrđi sve dok on Svetište ne očisti. 42 Zatim je iza-
brao svećenike neokaljane, vjerne Zakonu. 43 Oči-
stiše oni Svetište, a oskvrnjeno kamenje[b] ukloniše
na nečisto mjesto.
64+ 44 Potom se vijećalo što da se učini od žrtvenika
za paljenice, koji je bio oskvrnjen. 45 Dođoše na do-
bru misao da ga uklone, bojeći se da im ne bude
na sramotu, jer su ga pogani oskvrnuli. I oboriše
žrtvenik. 46 Kamenje staviše na prikladno mjesto na
hramskoj gori, dok ne dođe prorok[c] koji će o njem
25 odlučiti. 47 Nato, prema Zakonu, uzeše neklesano
kamenje i podigoše nov žrtvenik, po uzoru na pri-
jašnji. 48 Popravili su Svetište i unutrašnjost Doma i
posvetili predvorje. 49 Pošto su načinili novo sveto
-39 posuđe, unijeli su u Hram svijećnjak, kadioni žrtve-
1-10 nik i stol. 50 Kadili su tamjan na žrtveniku i zapalili
-30 svjetiljke na svijećnjaku koje su rasvijetlile unutra-
šnjost Hrama. 51 Postavili su hljebove na stol i obje-
sili zastore. Tako dovršiše djelo koje su poduzeli.
52 Dvadeset i petog dana devetog mjeseca, zvanog
Kislev, godine sto četrdeset i osme[d] ustadoše u
rano jutro 53 i prinesoše po Zakonu žrtvu na novom
žrtveniku za paljenice koji bijahu podigli. 54 Obno-
vili su posvetu žrtvenika uz pjesme i zvuke citara,
harfa i cimbala u ono isto doba i u isti dan u koji
su ga pogani oskvrnuli.
55 Sav je narod pao ničice i poklonio se, a zatim
upravio hvalu Nebu, onomu koji ih je tako sretno
vodio. 56 Osam su dana slavili posvetu žrtvenika i
radosno prinosili paljenice i žrtve pričesnice i za-
hvalnice. 57 Uresili su pročelje Hrama zlatnim vijen-
cima i štitovima, obnovili ulaz i ćelije i postavili im
vrata. 58 Nastala je velika radost u narodu i izbrisala
se sramota koju su nanijeli pogani. 59 Juda je sa svo-
jom braćom i sa svom izraelskom zajednicom odre-
dio da se, počevši od dvadeset i petog dana mje-
seca Kisleva, svake godine u svoje vrijeme osam
dana radosno i veselo slavi dan posvete žrtvenika[e].
60 U to su vrijeme oko gore Siona sagradili visoke
zidove s jakim kulama, bojeći se da pogani ne dođu
ta mjesta oskvrnuti kao i prije. 61 Juda je ondje
smjestio posadu da čuva goru Sion. Utvrdio je Bet-
sur[f] da narod ima tvrđu protiv Idumeje.

Pohod protiv Idumejaca i Amonaca[g]

5 Kad su okolni narodi čuli da je žrtvenik po-
novo sagrađen a Svetište uspostavljeno kao i
prije, vrlo se razgnjeviše 2 i naumiše istrijebiti Ja-
kovljevo pokoljenje što je živjelo među njima; po-
čeli su ubijati i progoniti taj narod.
3 Juda zavojeva na Ezavove sinove u Idumeji, na ||2 Mak 10
zemlju Akrabatenu[h], jer su opsjedali Izraelce. Že- 15-23
stoko ih je porazio, ponizio i dočepao se plijena.

a) Kao središte vjerskoga života i okvir za cjelovito obdržavanje Zakona, Hram je jedna od glavnih briga ustanika (usp. 2,7; 3,43; 2 Mak 13,11). Opljačkan i obeščašćen od pogana (1,21s.54), očišćen je i ponovno posvećen sutradan nakon prvih pobjeda. Smrt Antioha Epifana, koju pisac 1 Mak pogrešno stavlja nakon vojnih pohoda protiv susjednih naroda (gl. 5), možda je imala neku vezu s tim događajem. – Ideja o svetosti Hrama bit će naglašena osobito u drugoj knjizi (2 Mak 3,12+; 5,15; 13,11; 15,18.37+).
b) Kamenje »oskvrnjenja«: grč. riječ vjerojatno prevodi hebr. *šiqqus*, često upotrebljavanu za označivanje kumira (»grozota«: usp. Pnz 29,16; Jr 4,1; 7,30 itd.; Ez 5,11; 7,20; 11,18 itd.); ovdje se misli na poganski žrtvenik (usp. 1,54).
c) Knjiga se više puta vraća na taj prestanak proroštva (9,27; 14,41; usp. već Ps 74,9; 77,9; Tuž 2,9; Ez 7,26).
d) Prosinac 164., treća obljetnica prve žrtve prinesene Zeusu (usp. 1,59).
e) Taj Blagdan posvete, hebrejski *Hanukka*, jedan je od najnovijih u izraelskom kalendaru (usp. Izl 23,14+). Pjevao se *Hallel* (Ps 113 – 118), nosile se zelene grane i palme. Sličnosti s Blagdanom sjenica potcrtava 2 Mak 1,9+; 10,6. Uostalom, i Salomonov je hram posvećen na Blagdan sjenica (1 Kr 8,2.62–66). Također su se palile svjetiljke, što će uskoro dati tom blagdanu i drugo ime: Blagdan svjetla. Te svjetiljke, simbol Zakona, postavljene na otvorima svake kuće, osigurale su održanje i popularnost blagdana i poslije razorenja Hrama. Daje mu se važna uloga u 2 Mak (usp. dva uvodna pisma i 2 Mak 10,1–8). Spomenut je i u Iv 10,22.
f) LXX dod. »da ga čuva«; udvostručenje.
g) Ti pohodi protiv naroda koji okružuju Judeju (o kojima se govori u gl. 5) izvršeni su od početka do jeseni god. 163., dakle poslije smrti Antioha Epifana. Pohodi protiv Jope i Jamnije prethodne godine (2 Mak 12,1–9) bili su im predigra.
h) »Idumeja«, grecizirano ime Edoma, zemlje »Ezavovih sinova« (usp. Br 20,23+). – »Akrabatena«, Akrabatsko područje, vjerojatno sadašnji Aqrabeh, jugoistočno od Šekema.

4Sjetio se i zloće Bajanovih sinova[a], koji su zasje-
dama na putovima narodu postavljali zamke i za-
preke. 5Pošto ih je opkolio u kulama, opsjedao ih
Jš 6 17+ je i predao ih prokletstvu. Zapalio je i sažgao nji-
hove kule i sve one koji su bili u njima. 6Zatim
Pnz 2 5+ krenu na Amonce, u kojih je naišao na jaku vojsku
i mnogi narod pod poglavarem Timotejem. 7Zapo-
djeo je s njima mnoge bojeve, potukao ih i slomio
im silu. 8Zauze Jazer sa selima njegova područja, a
zatim se vrati u Judeju.

Priprema za borbe u Galileji i Galaadu

9Pogani u Galaadu[b] udružiše se protiv Izraelaca
koji su živjeli u njihovim krajevima da ih istrijebe;
a Izraelci pobjegoše u tvrđavu Datemu. 10Poslali su
Judi i njegovoj braći pisma ovako sastavljena:
»Pogani koji nas okružuju udružili se protiv nas
da nas unište. 11Spremaju se da osvoje tvrđavu u
koju smo se sklonili. Timotej zapovijeda njihovom
vojskom. 12Dođi sad i izbavi nas iz njihovih ruku,
jer mnogo je naših već palo. 13Pogubili su svu našu
braću naseljenu u Tobijinoj zemlji[c], odveli u rop-
stvo žene i djecu, imanje im oduzeli i ondje pogu-
bili oko tisuću ljudi.«
14Dok se to pismo još čitalo, dođoše drugi glasni-
ci, iz Galileje, razdrte odjeće, donoseći iste vijesti:
15»Udružili se protiv nas iz Ptolemaide[d] i Tira i Si-
Iz 8 23 dona sa svim narodima Galileje da nas istrijebe.«
16A kad su Juda i narod to čuli, sazvaše veliku
skupštinu da vijećaju što da učine za svoju braću
izvrgnutu nevoljama i napadajima neprijatelja.
17Juda tada reče bratu Šimunu: »Izaberi sebi
ljude pa idi, izbavi svoju braću u Galileji! A ja i
brat Jonatan poći ćemo u Galaaditidu.« 18Za
obranu Judeje ostavi Zaharijina sina Josipa i Azar-
ju, poglavara naroda, s preostalom vojskom. 19I za-
povjedi im: »Upravljajte ovim narodom, ali se ne
upuštajte u rat protiv poganskih naroda dok se mi
ne vratimo.« 20Šimunu su dali tri tisuće ljudi za Ga-
lileju, a Judi osam tisuća ljudi za Galaaditidu.

Pohodi protiv Galileje i Galaaditide

21Pošto je otišao u Galileju, Šimun je zametnuo ||2 Mak 12
mnoge bojeve protiv pogana, porazio ih i natjerao 10-31
ih u bijeg; gonio ih je do vrata Ptolemaide. 22Osta-
vili su na bojištu oko tri tisuće ljudi, od kojih je
pokupio plijen. 23Poveo je sa sobom Židove iz Ga-
lileje i Arbate[e] sa ženama i djecom i svim njihovim
imanjem te ih odveo u Judeju s velikom radošću.
24A Juda Makabej i brat mu Jonatan prijeđoše
preko Jordana i tri su dana išli pustinjom. 25Sretoše
Nabatejce[f], koji su ih primili miroljubivo te im pri- Sam 14 9-
povjedili sve što se dogodilo njihovoj braći u Ga-
laaditidi: 26kako ih je mnogo zatvoreno u Bosori, u
Bosoru, u Alemi, Kasfu, Makedu i Karnainu[g], a to
su sve utvrđeni veliki gradovi; 27kako ima zatvore-
nih i u ostalim gradovima Galaaditide i kako je ne-
prijatelj odlučio da sutradan napadne te gradove,
osvoji ih i u jednom danu istrijebi sve koji se nalaze
u njima.
28Juda odmah krenu s vojskom kroz pustinju
prema Bosori. Zauze grad i spali ga pošto pobi sve
muško oštricom mača i pokupi plijen. 29Odande je
krenuo dalje noću i približio se tvrđavi. 30Kad je
svanula zora a oni podigli oči, ugledaše bezbrojno
mnoštvo kako namješta ljestve i sprave da zauzmu
tvrđavu[h]; već su napadali. 31Videći da je napadaj
počeo i da se urnebesna vika, pomiješana sa zvu-
kom truba, diže iz grada prema nebu, 32Juda reče
ljudima svoje vojske: »Borite se danas za svoju bra-
ću!« 33Svrsta ih u tri skupine i tako krenuše na ne-

Br 20 14s
21 21

a) Polunomadsko pleme koje je možda pljačkalo putnike na cesti od Jeruzalema prema Jerihonu.
b) Galaad je prvotno bio zemlja južno od Jaboka, ali će uskoro obuhvaćati cijelo područje između Jaboka i Jarmuka i, u helenističko doba, sirsku visoravan, sjeverno od Jarmuka. gdje su Židovi imali mnoge naseobine.
c) Područje između Amana i Jordanije, kojim je upravljala židovska obitelj Tobijaca (usp. Neh 2,10; 6,17s; 13,8). – Taj okrutni događaj tumači možda odmazdu koju je naredio Juda (2 Mak 12,17s).
d) Ptolemaida je ime što ga je dao Akonu (Jš 19,30; Suci 1,31) Ptolemej II. god. 261. pr. Kr.
e) Pokrajina Arbata (prijenos imena nije siguran) morala bi biti Narbatena Josipa Flavija, između Galileje i Samarije. – Pisac 2 Mak, kojega zanima samo Juda, ne kaže ništa o ovoj bitki u Galileji.
f) To su »Arapi« iz 2 Mak 5,8; 12,10. Jonatan će sačuvati njihovo prijateljstvo (1 Mak 9,35) nakon žestoka okršaja (usp. 2 Mak 5,11s). Središte im je bila Petra, ali u sljedećem stoljeću zaposjest će velik dio Transjordanijske visoravni i neko vrijeme čak i Damask. Ovdje je riječ o karavanama, koje su vjerojatno dolazile iz Bosore (r. 28, sadašnja Bosra, u južnoj Siriji, kamo se slijevaju putovi iz pustinje) i iz Haurana, gdje su bile svjedoci događaja o kojima pripovijeda Juda.
g) Imena gotovo svih tih mjesta sačuvana su, u jedva izmijenjenom obliku, u imenima mjesta u Hauranu i Golanu.
h) Datema (r. 9), neidentificirano mjesto zapadno od Bosre.

prijateljsku zalaznicu. Trube odjeknuše i zazivi se podigoše. 34 Timotejeva vojska, razabravši da je to Makabej, pobježe pred njim. On ih porazi do nogu: toga dana ostade ih na bojištu oko osam tisuća. 35 Pošto je zatim skrenuo na Alemu[a], napade je, zauze, pobi sve muško, oplijeni je i spali. 36 Odande se digao da zauzme Kasfo, Maked, Bosor i ostale gradove Galaaditide.

2 Mak 12,20-31 37 Poslije tih događaja Timotej prikupi drugu vojsku i utabori se pred Rafonom s one strane potoka. 38 Juda je poslao svoje da izvide tabor i oni mu javiše: »Oko ovog poglavara skupili su se svi pogani koji nas okružuju i stvorili su golemu vojsku; 39 najmili su i Arape kao pomoćne odrede; utaborili su se preko potoka, pripravni da te napadnu.« Juda krenu da ih presretne.

40 Timotej reče zapovjednicima svoje vojske kad su se Juda i njegove čete približili vodi: »Ako prvi prijeđe i udari na nas, nećemo mu moći odoljeti jer će imati prednost; 41 a ako se poboji i utabori s one strane potoka, prijeći ćemo mi, udariti i nadvladati ga.«

42 Kad se približio toku vode, Juda postavi uz potok narodne pisare[b] i naloži im: »Ne dopustite nikomu da razapinje šatora, nego neka idu svi u boj.« 43 On prijeđe prvi onamo, a za njim je slijedio sav narod. Potjera pred sobom sve pogane. Oni pobacaše oružje i pobjegoše da se sklone u karnainski hram[c]. 44 Židovi su najprije osvojili grad, zatim spalili hram sa svima koji su bili u njemu. Tako je oboren Karnain i odonda se Judi nije moglo odoljeti.

45 Juda sabra sve Izraelce koji su bili u Galaadu, od najmanjeg do najvećeg, njihove žene i djecu i imanje, i to se golemo mnoštvo uputilo prema judejskoj zemlji. 46 Stigli su u Efron, važan i vrlo jak grad što se nalazio na putu. Kako ga nije bilo moguće zaobići ni desno ni lijevo, nije bilo druge nego kroza nj. 47 Stanovnici su im uskratili prolaz i vrata zagradili kamenjem. 48 Juda im posla poruku sastavljenu ovim miroljubivim riječima: »Pustite nas da prođemo preko vaše zemlje, da dođemo u svoju; nitko vam neće učiniti nikakve štete, samo ćemo proći.« Ali im nisu htjeli otvoriti. 49 Tada Juda oglasi po vojsci neka svatko ostane na svojem mjestu. 50 Junaci vojske zauzeše položaje. Juda je cio dan i cijelu noć napadao, i grad mu pade u ruke.
51 Posjekao je sve muško oštricom mača, porušio Jš 6,17+
grad do temelja, oplijenio ga i prošao tim mjestom po tjelesima pobijenih. 52 Židovi su pregazili Jordan na velikoj ravnici nasuprot Betšanu. 53 Juda je cijelim putem pribirao zaostale i bodrio narod sve dok nije stigao u judejsku zemlju. 54 Radosno i veselo uspinjali su se na goru Sion i prinijeli paljenice[d] zato što su se svi u miru vratili i nitko od njih nije stradao.

Poraz u Jamniji

55 Dok su Juda i Jonatan bili u galaadskoj zemlji a Šimun, njihov brat, u Galileji pred Ptolemaidom, 56 Josip, Zaharijin sin, i Azarja, zapovjednici vojske, čuli su za njihova sjajna djela i bojeve koje su vodili te rekoše: 57 »Proslavimo se i mi, pođimo protiv pogana što su oko nas!« 58 I tako dadoše naloge četama kojima su zapovijedali i krenuše na Jamniju[e]. 59 Gorgija[f] iziđe iz grada sa svojim ljudima da se s njima pobije. 60 Josip i Azarja biše natjerani u bijeg i gonjeni sve do judejskih međa. Palo je u taj dan među izraelskim narodom oko dvije tisuće ljudi. 61 Bio je to velik poraz za narod: nisu slušali Judu i njegovu braću, nego mišljahu da će se istaknuti hrabrošću. 62 Ali, eto, nisu bili od koljena onih ljudi od kojih je dolazio spas Izraelu.

Uspjeh u Idumeji i Filisteji

63 Plemeniti Juda i njegova braća uživali su veliku čast pred svim Izraelom i svim poganima gdje su god čuli za njihova imena. 64 Ljudi se natiskivali oko njih i klicali im. 65 Juda je sa svojom braćom otišao na jug da vojuje protiv Ezavovih sinova. Zauzeo je

a) »Alema« 1 grč. rkp. i usp. r. 7; rukopisna predaja slabo je sigurna.
b) Upravni vojni službenici (usp. Izl 5,6; Pnz 20,5.8s; Jš 1,10; 3,2).
c) Tj. »dva roga«, pridjevak mjesne Aštarte, po kojoj hram Karnion iz 2 Mak 12,26 dobiva ime. Glavni grad Oga, kralja bašanskog (hauranskog) bio je Ašterot-Karnajim (Post 14,5; Jš 9,10), čije je ime sačuvano u današnjem Tel Aštarahu.
d) O blagdanu Pedesetnice (sredina lipnja god. 163.; usp. 2 Mak 12,31).
e) Grecizirano ime Jabna ili Jabneel (Jš 15,11; 2 Ljet 26,6), južno od Jaffe, glavni grad obalnog područja (1 Mak 10,69; 15,38.40; usp. 2 Mak 12,8).
f) Usp. 3,38+. On je sada zapovjednik, tj. upravitelj primorskog područja i Idumeje (usp. 2 Mak 12,32).

Hebron i njegova sela, srušio tvrđave, a kule naokolo sve popalio. 66 Digavši tabor, ode da osvoji filistejsku zemlju i prođe Marisu[a]. 67 Toga su dana u boju pali svećenici koji su se htjeli istaći hrabrošću pa se nepromišljeno upustili u boj. 68 Juda se uputio u Azot[b] u filistejskom području i ondje je razrušio žrtvenike, izrezbarene likove njihovih bogova popalio, opljačkao gradove, a onda se vratio u judejsku zemlju.

||2 Mak 9
2 Mak 1 11-17

Smrt Antioha Epifana[c]

6 U to vrijeme kralj Antioh prolazio gornjim krajevima. Dočuo je da je perzijski grad Elimaida[d] na glasu s bogatstva, sa srebra i zlata, 2 da je ondje bogat hram[e] u kojem se nalaze zlatni predmeti vojne opreme, oklopi i oružje što ih je ostavio Filipov sin Aleksandar Makedonski, koji je prvi vladao nad Grcima. 3 Zato je krenuo da pokuša zauzeti grad i opljačkati ga, ali nije uspio jer su građani doznali za njegovu nakanu. 4 Oni mu se opriješe s oružjem u ruci: natjerali su ga u bijeg te se odande morao, jako ojađen, probijati natrag u Babilon. 5 Još dok je bio u Perziji, dođoše i javiše mu kako su poražene čete što su upale u judejsku zemlju. 6 I Lizija je navro sa snažnom vojskom, ali je pred Židovima morao pobjeći, jer su oni pobijeđenim vojskama uzeli opremu i obilan plijen i tako
1 54; 4 45 postali još jači. 7 Srušili su i sramotni kip što ga bijaše podigao na žrtveniku u Jeruzalemu, a svoje su sveto mjesto okružili visokim zidovima, kakvi su bili i prije, pa tako i Betsur, jedan od njegovih gradova.

8 Kad je kralj čuo te vijesti, prenerazi se i silno uznemiri; pade na postelju i razbolje se od jada što mu se nije želja ispunila[f]. 9 Ostade tako više dana, ali ga je tuga neprestano presvajala. A kad mu bijaše umrijeti, 10 dozva sve svoje prijatelje i reče im: »Nestalo je sna s mojih očiju i srce mi je klonulo od jada. 11 Zato rekoh u svom srcu: 'U koliku li sam tjeskobu zapao i kakav li me to val nesreće zapljusnuo! Mene koji sam u vrijeme svoje moći bio poštovan i ljubljen. 12 Sad mi dolaze na pamet zla koja sam počinio u Jeruzalemu kad sam odande odnio sve zlatno i srebrno posuđe što se u njemu nalazilo i kad sam bez razloga zapovjedio da se stanovnici Jude istrijebe. 13 Sad znam da me zbog toga snašlo ovo zlo i da od velike tuge umirem u tuđoj zemlji[g]!'«

Dolazak Antioha V.

14 Nato dozva Filipa[h], jednog od svojih prijatelja, i postavi ga nad svim kraljevstvom. 15 I dade mu svoju krunu, plašt i pečatni prsten, i ostavi mu da odgoji njegova sina Antioha, i da ga uputi u vođenje kraljevstva. 16 Tu kralj Antioh umrije godine sto četrdeset i devete[i].

17 Kad je Lizija doznao da je kralj umro, postavio mu je za nasljednika njegova sina Antioha, koga je odgajao od njegova djetinjstva. Nadjenuo mu je ime Eupator.

Juda Makabej opsjeda jeruzalemsku Tvrđu

18 Ali oni koji su bili u Tvrđi uznemiravahu Izraelce oko Svetišta, neprestano smišljajući kako da 1 33
im naude i tako pomognu poganima. 19 Juda odluči da ih uništi. Zato sazva sav narod na opsadu. 20 Sabrali su se i opkolili ih godine sto pedesete[j]. Nači-

a) »Marisa« VL, Josip i 2 Mak 12,35; LXX i Vg: »Samarija«. Marisa, stara Mareša (Jš 15,44), vrlo helenizirani glavni grad Idumeje, leži na cesti koja vodi od Hebrona prema Filisteji.
b) Azot, filistejski Ašdod (Jš 11,22), poznat po svom Dagonovu hramu (1 Mak 10,83s), označava ovdje cijelu staru Filisteju. – Predmeti posvećeni »jamnijskim idolima« (2 Mak 12,40) potječu od ovdje opisane pljačke.
c) Kronološki, pravo bi mjesto ovom događaju bilo prije posvećenja Hrama (4,36). Izvještaj o smrti Antioha Epifana, slično kao i kod Polibija, ovdje je mnogo trezniji nego u 2 Mak.
d) U zbiljnosti, nije poznat nijedan grad s imenom Elimaida, grč. oblik za »Elam« (Post 10,22). Elimaida je područje oko Suse, starog glavnog grada Perzije (Neh 1,1) i, u užem značenju, brdski kraj sjeveroistočno od toga grada.
e) Hram Naneje-Artemide (usp. 2 Mak 1,13).
f) U zbiljnosti, Antioh je morao biti mrtav prije tih događaja, ali pisac 1 Mak mora prilagoditi izvještaj kronologiji koju je on sebi utvrdio.
g) Perzija je doista bila još ovisna o carstvu Seleukovića. – Za pisca 1 Mak kraljevom je smrću kažnjeno pljačkanje jeruzalemskog Hrama, a ne, kao za pisca 2 Mak, pljačkanje Artemidina hrama. Ali obojica pripisuju kralju iste osjećaje kajanja.
h) Ovog Filipa, kojeg ponovno susrećemo u 6,55 i 2 Mak 9,29, treba razlikovati od Filipa iz 2 Mak 5,22; 8,8. Postavljen za odgojitelja i staratelja mladom Antiohu, dobiva u pohranu kraljevske oznake namijenjene Antiohu.
i) U rujnu ili listopadu 164. pr. Kr.
j) Tj. 163/162. Opsjedanje utvrde slijedi nakon pohoda na Idumeju koji je izvršen nakon Pedesetnice 163. (1,33). Pisac 2 Mak o tome ne govori.

nili su strelišta i bojne naprave. 21 Ali su neki od opkoljenih probili obruč, a njima se pridružili i neki od bezbožnih Izraelaca. 22 Otišli su kralju i rekli mu: »Dokle ćeš oklijevati da nam izvršiš pravdu i osvetiš našu braću? 23 Dobre volje pristali smo da služimo tvome ocu i vladamo se prema njegovim nalozima i držimo se njegovih odredaba. 24[a] Zato sinovi našeg naroda opsjedaju Tvrđu i zamrziše na nas. I poubijali su sve koji su im dopali šaka i razgrabili su nam baštinu. 25 I nisu samo na nas podigli ruke: podigli su ih i na sve tvoje krajeve[b]. 26 Evo, sad opsjedaju jeruzalemsku Tvrđu: hoće da je zauzmu, a utvrdili su Svetište i Betsur. 27 Ako im se ne ispriječiš, učinit će još i više, a ti ih više nećeš zaustaviti.«

Ratovanje Antioha i Lizije – Bitka kod Bet Zaharije

28 Na te se riječi kralj razgnjevi. Sabra sve svoje prijatelje, starješine svojih pješaka i zapovjednike konjanika[c]. 29 Došle su mu i najamničke čete drugih kraljevina i od morskih otoka. 30 Broj se njegovih snaga podigao na sto tisuća pješaka i dvadeset tisuća konjanika i trideset i dva slona uvježbana za rat. 31 Došli su preko Idumeje[d] i opsjeli Betsur, dugo ga tukli i čak napravili bojne naprave. Ali su oni iz grada provaljivali, palili naprave i hrabro se borili.

32 Tada se Juda, prekinuvši opsadu Tvrđe, utabori
33-35 kod Bet Zaharije[e], nasuprot kraljevskom taboru. 33 Kralj ustade u ranu zoru i požuri se sa svojom vojskom prema Bet Zahariji. Njegove su čete zauzele borbene položaje, a trube zatrubile. 34 Slonovima su davali grožđani i dudov sok da ih potaknu za boj. 35 Životinje su razmjestili među bojne redove. Uza svakog slona poredali su tisuću pješaka opremljenih lančanim oklopima i brončanim šljemovima, a k tomu su svakoj životinji pridijelili i pet stotina odabranih konjanika. 36 Ti su upravljali svim pokretima životinje, pratili je svuda i od nje se nisu udaljivali. 37 Na svakog slona privezali su potpruzima jaku drvenu obrambenu kulu. U svakoj su, uz Indijca, bila četiri snažna ratnika[f]. 38 Ostale je konjanike kralj razmjestio na oba krila vojske da uznemiruju neprijatelje i pokrivaju bojne redove[g].

39 Kad je sunce obasjalo zlatne i mjedene štitove[h], zablistale su od njih gore i zasvijetlile poput upaljenih zublja. 40 Jedan se dio kraljevskih četa razvi po gorskim visovima, a drugi po nizinama i svi se pokrenuše u čvrstom i uređenom rasporedu. 41 Uzdrhtaše svi koji su čuli graju toga mnoštva, bahat njegovih stopala i zveket oružja, jer ta je vojska bila vrlo velika i jaka. 42 Juda se sa svojom vojskom upusti u boj. U kraljevskoj vojsci pade šest stotina ljudi. 43 Uto je Eleazar, zvan Auran, opazio jednu životinju opremljenu kraljevskom ormom, višu od ostalih. Pomisli da je u njoj kralj 44 i žrtvova se[i] da izbavi svoj narod i steče vječno ime. 45 Hrabro potrča prema životinji, posred bojnog reda. Ubijao je desno i lijevo, a neprijatelji se pred njim razdvojili. 46 Uvuče se pod slona, probode ga mačem i ubi. Životinja se strovali na Eleazara i zgnječi ga. Tako on pogibe ondje. 47 Židovi su, videći silnu kraljevsku snagu i žestoku vojsku, pred njom uzmakli.

Zauzeće Betsura i sirska opsada gore Siona

48 Kraljevska vojska krenu protiv Židova u Jeruzalemu. Kralj je opsjedao Judeju i goru Sion, 49 a s onima u Betsuru sklopio je mir. Ti su izišli iz grada jer više nisu mogli izdržati opsadu: nisu imali hra-
ne. Bila je, naime, subotnja godina, zemlja počiva- Lev 25 1+
la[j]. 50 Kralj je zaposjeo Betsur i ondje smjestio posadu. 51 Prilično je dugo opsjedao Svetište. Služio se protiv njega strelištima, bojnim napravama, bacačima plamena, kamenja i strelica, a tako i praćarama[k]. 52 I opsjednuti uzimahu naprave protiv napada-

a) Na početku r. tekst (osim nekoliko rkpp. i Vg) dodaje: »tu su opkolili i« (udvostručenje iz r. 20).
b) »tvoje krajeve« s VL; LXX: »njihove krajeve«; Vg: »naše krajeve«.
c) Zapravo djeluje Lizija: Antiohu je tek devet godina. – »zapovjednike konjanika«, dosl. »zapovjednike nad uzdama« – naslov drugdje nepotvrđen.
d) Vjerojatno preko Terebintske doline (1 Sam 17,2) i Odolama (2 Mak 12,38). Prvi okršaj bit će kod Modina (usp. 2 Mak 13,14).
e) 9 km sjeverno od Betsura. To ime još i danas nosi jedno selo.
f) »četiri« konj.; grč. i lat: »trideset« (ili »trideset i dva«). Konj. BJ: »tri«. Hebrejski izvornik vjerojatno je imao *šalîšîm* »tri (čovjeka u jednim kolima)« (usp. Izl 14,7; 15,4; 2 Kr 10,25); prevoditelj je pročitao *šelôšîm*, »trideset«. – »Indijca«: oznaka podrijetla postala je oznaka za zanimanje.
g) Dio teksta čita *pharanxin* namjesto *phalanxin*: »da stisnu u tjesnacima« (usp. r. 40?).
h) To je možda biblijsko prisjećanje (usp. 1 Kr 10,16).
i) Dosl. »dade sama sebe« (usp. Gal 1,4; 1 Tim 2,6; Tit 2,14). – Vjerojatno se radi o činu koji 2 Mak 13,15 smješta »kod Modina«.
j) Po Lev 25,1 subotna je godina isključivala sjetvu i žetvu. Počela je ujesen 164., budući da je ovdje spomenuta glad u jeseni 163.
k) Ovaj opis seleukidske opsadne artiljerije najpotpuniji je od svih koje poznajemo.

ča. Borba potraja dugo. 53Ali u skladištima[a] nestalo
hrane. Bila je sedma godina, a, osim toga, Izraelci
dovedeni u Judeju iz poganskih krajeva bijahu po-
trošili i posljednje zalihe. 54Tako su u Svetištu osta-
vili malo ljudi jer je zavladala glad. Ostali se ras-
pršili svaki na svoju stranu.

Kralj daje Židovima vjersku slobodu

55Filip, koga je kralj Antioh još za svoga života
odabrao da njegova sina Antioha odgaja za prije-
stolje, 56vratio se iz Perzije i Medije s vojskom koja
je pratila kralja. Sad je nastojao da zagospoduje
||2 Mak 11 13-33 državnim poslovima. 57Na tu vijest Lizija je samo
gledao da što prije ode. Rekao je kralju, vojskovo-
đama i ljudima: »Svaki smo dan slabiji, imamo sve
manje hrane, a mjesto koje opsjedamo dobro je
utvrđeno. Osim toga, čekaju nas poslovi kraljev-
stva. 58Pružimo, dakle, desnicu tim ljudima, sklo-
pimo mir s njima i sa svim njihovim narodom.
59Dopustimo im da žive po svojim običajima kao i
prije, jer su se radi svojih zakona, kad smo ih doki-
nuli, na nas razgnjevili i sve ovo počinili[b].«
60Taj je prijedlog kralju i starješinama bio po vo-
lji. Po poslanicima ponudio je Židovima mir, a oni
ga prihvatiše. 61Kralj i starješine potkrijepiše spora-
zum zakletvom, pa su opsjednuti izišli iz Tvrđe.
62Potom kralj uziđe na goru Sion. Tu vidje kako je
mjesto utvrđeno, pogazi svoju zakletvu i zapovjedi
da se ono poruši[c]. 63Nato hitno podiže tabor i vrati
se u Antiohiju. Tu nađe Filipa gospodarem grada.
Udari na grad i silom ga osvoji.

Zakraljuje se Demetrije I. – Šalje Bakida i Alkima u Judeju

||2 Mak 14 1-10

7 Godine sto pedeset i prve uteče iz Rima Se-
leukov sin Demetrije, iskrca se sa malo ljudi
u nekom primorskom gradu i ondje se zakralji[d].
2Kad je ulazio u kraljevski dvor svojih otaca, vojska
je uhvatila Antioha i Liziju da ih dovede pred nje-
ga. 3Kad je on to doznao, reče: »Ne pokazujte mi
njihovih lica!« 4Vojska ih pogubi, a Demetrije za-
sjede na prijestolje svoga kraljevstva. 5Potom su k
njemu došli svi bezakonici i bezbožnici iz Izraela,
a predvodio ih Alkim, koji je htio postati velikim
svećenikom. 6Oni su pred kraljem optuživali narod
govoreći: »Juda je sa svojom braćom pobio sve
tvoje prijatelje, a nas je izagnao iz zemlje. 7Zato
pošalji čovjeka u koga imaš povjerenje: neka ode
onamo i vidi kako je Juda opustošio nas i kraljev-
sku zemlju, pa neka kazni te ljude i sve njihove
pomagače!«
8Vladar je izabrao Bakida, jednog od kraljevih 2 18+
prijatelja, upravitelja Prekorječja[e], čovjeka ugledna
u kraljevstvu i vjerna kralju. 9Njega posla s bezbož-
nikom Alkimom, komu je potvrdio svećeništvo, i
zapovjedi mu da se osveti Izraelcima[f]. 10Oni su oti-
šli i s velikom vojskom stigli u judejsku zemlju. Po-
slali su glasnike Judi i njegovoj braći s miroljubivim ||2
riječima, punim himbe. 11Ali oni nisu vjerovali nji-
hovim riječima, jer vidješe kako su došli s velikom 1 M
vojskom. 12A oko Alkima i Bakida okupilo se vi- 2 Mak 8 9
jeće zakonoznanaca[g] da pronađe pravedno rješe- ||2
nje. 13Među Izraelcima prvi su Hasidejci zatražili 2 42+
da se s njima sklopi mir[h]. 14Govorahu oni: »S voj-
skom je došao svećenik od Aronova plemena.
Neće nam učiniti ništa nažao.« 15Govorio je s njima
miroljubivo, uvjeravao ih i zaklinjao se: »Nećemo ||2 Ma
vam učiniti ništa nažao, ni vama ni vašim prijatelji-
ma.« 16Oni mu povjerovaše. A on zapovjedi te iz-
među njih uhvatiše šezdeset ljudi i pogubiše ih onaj
isti dan, prema riječima Pisma[i]: 17»Razbacali su tje- Ps 79 2-3
lesa tvojih svetaca i prolili njihovu krv oko Jeruza-
lema i ne bijaše nikoga da ih ukopa.« 18Tada strah
i trepet obuze sav narod. Rekoše: »Nema u njih ni 2 Mak 1
istine ni pravde, pogazili su nagodbu i zakletvu
koju su položili.«

a) »u skloništima« konj. po Vg *angeiois*; LXX: »u svetištu« *hagiois*.
b) Taj nagli preokret objašnjava se smrću Antioha Epifana, prvaka nasilne helenizacije, zamorenošću koja se zbog nestašice sredstava za život osjećala u oba tabora (r. 57), kao i Filipovim spletkama (r. 56).
c) Kraljeva je naredba (2 Mak 11,25) vratila Židovima Hram i ne spominje bedeme, ali naš ih pisac smatra nerazdvojivima od Hrama i vidi u tom činu gaženje zakletve.
d) Demetrije I., koji je 176. kao talac zamijenio Antioha Epifana u Rimu, pobjegao je odande 161., uz pomoć Polibija koji i pripovijeda tu zgodu. Demetrije dolazi najprije u Tripolis, odakle odlazi u Antiohiju (r. 2). Rim će ga priznati god. 160.
e) To je zapadna polovica seleukijskog carstva, od Eufrata do Egipta, koje je Liziji povjerio Antioh Epifan (3,22). Bakid je zadužen da smiri pokrajinu dok kralj bude išao gušiti pobunu u Mediji.
f) Alkim (»junak«, grčko ime, izabrano zbog sličnosti sa židovskim imenom Jakim) prikazan je kao bezbožnik jer se udružio s Grcima i ometao namjere Hasmonejaca, ali to što je iz Aronova plemena činilo je zakonitim njegovo imenovanje i privuklo je k njemu Hasidejce (usp. rr. 12s).
g) To su leviti i svećenici vješti Zakonu (Ezr 7,6s; 2 Ljet 34,13).
h) »Pobožnici«, koji su se najprije pridružili Judi (2,42), sada se udaljuju od njega. Vjerojatno im se činilo da je vjerska sloboda dovoljno osigurana kraljevim ustupcima (6,59). Nepovjerljivi Juda ne sudjeluje izravno u pregovorima, premda ga kralj još nije smijenio (usp. 2 Mak 14,12).
i) Dosl. »(prema riječi) koju je napisao«. Podrazumijeva Davida (rkp. 56), Asafa (Euzebija) ili Proroka (grč. L.).

19Bakid ode iz Jeruzalema i utabori se kod Betze-
ta. Tu je uhvatio mnoge ljude koji su, s nekima od
naroda, uskočili k njemu. Bacio ih je u velik buna-
r[a]. 20Zatim je zemlju predao Alkimu i ostavio s njim
vojsku da mu pomaže. Bakid se vrati kralju. 21Al-
kim se stao boriti za velikosvećeničku čast. 22Oko
njega sabraše se svi koji su smućivali svoj narod.
Zavladali su judejskom zemljom i počinili mnogo
zla u Izraelu. 23Kad je Juda vidio da zlodjela Al-
kima i njegovih pristalica protiv Izraelaca nadma-
šuju i sama poganska zlodjela, 24stade obilaziti svim
judejskim krajevima osvećujući se istaknutim pre-
bjezima i braneći im prolaz zemljom. 25Kad je Al-
kim spoznao da se Juda sa svojim pristašama osilio
i kad je razabrao da im se neće moći oprijeti, vratio
se kralju te ih optužio još gore.

Nikanor u Judeji – Bitka kod Kafarsalama

ak 14 26Tada kralj posla Nikanora, jednog od svojih
12-14 3 38; najistaknutijih vojskovođa, koji bijaše neprijatelj
34-36; Izraelu; naloži mu kralj da istrijebi taj narod. 27Do-
15 3 šavši u Jeruzalem s mnogobrojnom vojskom, Nika-
ak 14 15-24 nor poruči Judi i njegovoj braći ove himbeno miro-
ljubive riječi: 28»Neka između mene i vas ne bude
rata. Posjetit ću vas miroljubivo, sa slabom prat-
njom.« 29Stigao je k Judi. Mirno su jedan drugoga
pozdravili, ali neprijatelji bijahu spremni da ugrabe
14 30 Judu. 30Razabravši da je k njemu došao s podmu-
klim nakanama, Juda se prepade te ga više ne
htjede vidjeti. 31Nikanor uvidje da su mu otkrili na-
mjeru te zametnu protiv Jude boj kod Kafarsala-
ma[b]. 32Tu je od Nikanorovih ljudi palo oko pet sto-
tina, a ostali pobjegoše u Davidov grad.

31-36 Prijetnje Hramu

33Poslije tih događaja Nikanor se pope na goru
Sion. Iz svetog mjesta izišli su neki svećenici i na-
rodni starješine da ga mirno pozdrave i pokažu mu
paljenicu koja se prinosi za kralja. 34Ali im se on
naruga, ismija ih, onečisti[c] i obasu pogrdama. 35U
napadu gnjeva progovorio je ovako: »Ako se Juda
sa svojom vojskom ovaj put ne preda u moje ruke,
spalit ću tu građevinu kad se, nakon pobjede, vra-
tim ovamo.« Potom je izišao sav razjaren. 36Sveće-
nici su ušli, stali pred žrtvenik i Svetište i progovo-
rili suznih očiju: 37»Ti si[d] izabrao ovaj Dom da se
posveti tvom Imenu, da tvome narodu bude kuća
molitve i prošnje. 38Osveti se tom čovjeku i njego-
voj vojsci da padnu od mača! Spomeni se njihove
hule i ne daj da odahnu!«

Nikanorov poraz kod Adase

39Nikanor je otišao iz Jeruzalema i utaborio se
kod Bet Horona. Tu mu se pridružila sirska vojska.
40Juda se pak utaborio kod Adase[e], sa tri tisuće lju-
di. On se ovako pomolio: 41»Kad su te poslanici ||2 Mak 15
asirskoga kralja[f] pohulili, izišao je tvoj anđeo i po- 22-24 2 Kr 18 17-
bio njegovih sto osamdeset i pet tisuća. 42Tako da- 19 37
nas satri pred nama tu vojsku da svi ostali znaju da Iz 36-37
je bezbožnički govorio protiv tvog Svetišta i sudi
mu po njegovoj zloći!«
43Vojske su zapodjele boj trinaestog dana mje- ||2 Mak 15
seca Adara. Nikanorova vojska bijaše razbijena, a 25-36
i on pade u bici. 44Kad su vojnici vidjeli da im je
pao Nikanor, bacili su oružje i razbježali se. 45Ži-
dovi su ih gonili dan hoda, od Adase do okolice
Gezera, trubeći za njima bojnim trubama. 46Iz svih
okolnih judejskih sela izlazili su stanovnici i opko-
ljivali bjegunce. Ti su srtali jedni na druge. Svi su
pali od mača, nijedan nije izbjegao. 47Uzeše plijen
od njih. Zatim odsjekoše Nikanoru glavu i desnicu,
koju je tako oholo dizao; odnijeli su ih i podigli na
vidiku Jeruzalemu. 48Narod se silno radovao. Taj
je dan slavio kao velik blagdan veselja. 49Odredili
su da se taj dan slavi svake godine trinaestog Ada-
ra[g]. 50Tako se judejska zemlja malo smirila[h].

a) »Betzet« (»maslinik«) najbolje je potvrđeno čitanje, ali je rukopisna predaja slabo sigurna. Ime se sačuvalo u selu Betsaida, 6 km sjeverno od Betsura, gdje je pronađen bunar sa zavojitim stubištem. – Bakid se ne susteže pogubiti sve za koje misli da su upleteni u bunu, sve ako su se njemu pridružili.
b) »Selo mira«, možda današnji Kirbet Selma, pokraj Gibeona i 4 km od Adasa (7,40; usp. 2 Mak 14,16+).
c) Pljujući u smjeru Hrama, po židovskoj predaji.
d) Iza »ti si« grč. L. i pr. dodaju »Gospodine«, ali riječi »Bog« i »Gospodin« 1 Mak redovito izbjegava.
e) To je Hadaša (»novi grad«) iz Jš 15,37, prepisana kao Desau u 2 Mak 14,16 i smještena između Betorona i Jeruzalema.
f) Sanherib, kako pojašnjava Vg. Neki rkpp. čitaju: »kralj Asiraca«. Iza »tvoj anđeo« rkpp. grč. L. i sir. pr. dodaju »Gospodine«; usp. r. 37+.
g) Trinaesti Adar 151. seleukijskog računanja odgovara otprilike 28. ožujka 160. pr. Kr. 13. Adara bio je upisan među blagdanske dane kao »Nikanorov dan« (usp. 2 Mak 15,36). Njegovo će slavljenje prestati prilično kasno u judaizmu.
h) Ovdje završava kazivanje 2 Mak.

U pohvalu Rimljanima[a]

8 Tada je Juda dočuo za Rimljane: kako su moćni i blagonakloni prema svojim privrženicima, kako sklapaju prijateljstvo s onima koji im se obraćaju i kako su veoma jaki. 2Pripovijedali su mu o njihovim ratovima i junaštvima kojima su se istaknuli protiv Gala[b], kako su ih svladali i prisilili na danak, 3o svemu što su izveli u Hispaniji da se domognu rudnika srebra i zlata, 4kako su razboritošću i ustrajnošću zavladali svim onim područjem, a ono je od njih veoma udaljeno; kako su potukli kraljeve koji su s kraja zemlje dolazili da ih napadaju, nanijeli im velike poraze i kako im neki donose godišnji danak. 5Napokon su oružjem satrli Filipa i kitijskoga kralja Perzeja, a tako upokorili i druge koji se bijahu digli na njih[c]. 6Porazili su azijskog kralja Antioha Velikog, koji je na njih pošao u rat sa stotinu dvadeset slonova, s konjanicima, bojnim kolima i mnogobrojnim pješacima. 7Uhvatili su ga živa[d], odredili da on i njegovi nasljednici plaćaju težak danak, da dadu taoce i prepuste im 8zemlju indijsku, medijsku i lidijsku i neke od svojih najljepših pokrajina, koje onda dadoše kralju Eumenu. 9Kad su pak neki iz Grčke naumili doći da ih istrijebe, 10Rimljani su za to doznali i na njih poslali samo jednog vojskovođu. Udarili su na njih te je palo mnogo žrtava. Odveli su u ropstvo njihove žene i djecu i oplijenili ih. Zavladali su njihovom zemljom, razorili im tvrđave i podjarmili ih sve do danas[e]. 11A i druga kraljevstva i otoke koji su im se opirali Rimljani su satrli i podložili.

12Svojim pak prijateljima i onima koji se u njih uzdaju ostali su vjerni. Podložili su kako obližnje tako i udaljene kraljeve, boje ih se svi koji čuju za njihovo ime. 13Komu žele vlast, njemu je i daju. Svrgavaju pak koga ne žele. Vrlo su ojačali. 14Unatoč svemu tome nijedan se od njih nije okrunio niti obukao grimizom da bi se tako proslavio. 15Osnovali su vijeće u kojem svaki dan vijeća trista i dvadeset članova, savjetujući se bez prestanka o svom puku, radi njegova blagostanja. 16Svake godine povjeravaju jednome čovjeku[f] da vlada i upravlja cijelim carstvom. Svi toga jednog čovjeka slušaju: među njima nema ni zavisti ni ljubomore.

Savez Židova s Rimljanima

17Tada Juda izabra Ivanova sina Eupolema, iz Akosove kuće, i Eleazarova sina Jasona i posla ih u Rim da s Rimljanima sklope prijateljstvo i savez[g] 2 Mak 4,11
18da bi se tako oslobodili jarma. Uvidjeli su da grčko kraljevstvo porobljuje Izraela. 19Poslije vrlo duga putovanja stigli su u Rim, ušli u senat i ovako progovorili: 20»Juda zvan Makabej i njegova braća sa židovskim narodom poslali su nas k vama da s vama sklopimo savez i prijateljstvo i da nas ubrojite u svoje saveznike i prijatelje.« 21Taj se zahtjev senatorima svidio. 22Evo prijepisa ugovora koji su urezali u brončane ploče i poslali Židovima u Jeruzalem kao ispravu o miru i savezu: 14,18

23»Neka sreća prati Rimljane i židovski narod na moru i na kopnu zavazda! A mač i neprijatelj bio od njih daleko! 24Ako, prije svega, Rimu ili kojemu od njegovih saveznika diljem njegove vladavine zaprijeti rat, 25židovski će se narod na njegovoj strani boriti svim srcem, koliko prilike budu zahtijevale. 26Protivnicima neće davati niti ih opskrbljivati žitom, oružjem, novcem ni lađama. Tako je zaključio Rim. I on će vjerno vršiti svoje obaveze, a da ne prima jamstvo. 27Isto tako, ako židovski narod bude prvi napadnut, Rimljani će se na njegovoj strani boriti svom dušom, koliko to od njih budu zahtijevale prilike. 28Napadačima neće se davati ni žita, ni oružja, ni novaca, ni lađa. Tako je zaključio Rim i on će se ovih obaveza držati bez prijevare. 29Takav su savez Rimljani sklopili sa židovskim narodom. 30Ako bi pak poslije toga jedni ili drugi

a) Pohvala Rimljanima uvodi u savez sklopljen između Jude i Rima (rr. 17s). Rim rado podržava pobunjenike, s nakanom da oslabi još samo djelomično podložne monarhije.
b) Dosl. »Galaćana«. Radi se vjerojatno o cisalpinskim Galima, pokorenima 222.
c) Filip, makedonski kralj, potučen je 197. u Kinoskefalu a njegov sin Perzej 168. u Pidni.
d) Poraz u Magneziji Sipilskoj god. 189., nakon čega je uslijedio vrlo tegoban apamejski sporazum (usp. 2 Mak 3,1+).
e) U ova dva rr. ne može se misliti ni na što drugo osim na poraz ahejskog saveza, na razorenje Korinta i na svođenje Grčke na rimsku provinciju, god. 146. Pisac opsežno nadilazi Judino obzorje.
f) U zbiljnosti, bila su dva konzula, ali pisac možda zna samo za konzula koji je bio zadužen za Istok.
g) To poslanstvo moralo je prethoditi smrti Nikanora (koji je umro samo dva mjeseca prije Jude): mnogi ga poistovjećuju s poslanstvom što ga Josip smješta u god. 161.

htjeli štogod dodati ili oduzeti, mogu to učiniti po
svojoj volji, i što god dodaju ili oduzmu to će ih
obvezivati[a].
31Što se tiče zala koja im je nanio kralj Demetri-
je, pisali smo mu ovako: 'Zašto pritišćeš jarmom
Židove, naše prijatelje i saveznike? 32Potuže li se
još jednom na tebe, ustat ćemo na obranu njihovih
prava i zavojštit ćemo protiv tebe na moru i na
kopnu.'«

2 Mak 4 11

Bitka kod Beerzeta i smrt Jude Makabeja[b]

9 Kad je Demetrije dočuo da je u borbi pogi-
nuo Nikanor i njegova vojska, ponovo je po-
slao Bakida i Alkima u Judeju, na čelu desnoga
krila. 2Oni se uputiše prema Galileji i opsjednuše
Mesalot[c] na području Arbele. Pošto su ga zauzeli,
pogubili su mnogo stanovnika. 3Prvoga mjeseca go-
dine sto pedeset i druge[d] utaborili su se pred Jeru-
14 18 zalemom, 4a potom su sa dvadeset tisuća pješaka i
dvije tisuće konjanika otišli u Beerzet[e]. 5Juda se sa
tri tisuće odabranih ratnika utaborio u Eleasi[f]. 6Vi-
deći velik broj neprijatelja, uplašiše se. Mnogi po-
bjegoše iz tabora. U njem nije ostalo više od osam
stotina ljudi. 7Juda je vidio da mu se vojska raspala
prije bitke. Klonulo mu srce jer više nije imao vre-
mena da je sakupi. 8Onako zabrinut reče onima
koji su preostali: »Ustanimo! Hajdemo na protivni-
ke! Možda ćemo ih ipak suzbiti.« 9Oni su ga odvra-
ćali riječima: »Zasad možemo samo spasiti život,
tako da se sa svojom braćom vratimo i nastavimo
borbu. Sad nas je zaista premalo.« 10Juda odvrati:
»Ne, toga neću nikad učiniti da od njih bježim!
Ako nam je došlo vrijeme, poginimo junački za
svoju braću i ne ostavljajmo ljage na svojoj slavi!«
11Vojska je krenula iz tabora i stala prema njima.
Konjanici se razdijelili na dva odreda, praćari i stri-
jelci stupiše na čelo vojske, a tako i udarne čete,
sve sami junaci. Bakid je držao desno krilo, 12bojni
se red približavo uza zvuk trube sa dva boka. 13Oni
na Judinoj strani i sami zatrubiše, potresla se zem-
lja od bojnog tutnja. Bitka se zapodjela ujutro i
trajala do večera.
14Juda je opazio da je Bakid s jezgrom svoje voj-
ske nadesno: oko njega se okupili svi srčani ljudi
15i razbili su desno krilo i gonili ga do gore Azara[g].
16Ali kad su Sirci s lijevoga krila opazili da im je
desno krilo provaljeno, nagnuše za Judom i njego-
vim ljudima i napadoše ih s leđa. 17Zametnula se
ogorčena borba i ranjeni su mnogi s jedne i druge
strane. 18I Juda je pao, a ostali se razbjegli.

Pogreb Jude Makabeja

19Jonatan i Šimun podigli su svog brata Judu i
pokopali ga u grobu svojih otaca u Modinu. 20Opla-
kivao ga je sav Izrael i ljuto tužio za njim, naričući
više dana ovako: 21»O, kako pade junak, Izraelov 2 Sam 1 27
spas!« 22Ostala Judina djela, njegovi ratovi, juna-
štva koja je izvršio i dokazi njegove slave nisu zapi-
sani jer ih bijaše u obilju.

a) Ovdje završava tekst ugovora, kojega stil podsjeća na druge slične dokumente. Slijedeći paragraf sažimlje usmeni odgovor priopćen poslanstvu.
b) Pričanje je nastavak pričanja iz 7,50.
c) »Galileja« konj. prema Josipu; LXX i Vg: »Gilgal«. – »Mesalot«, hebr. ime mjesta, što znači »staze«: vjerojatno su vodile Arbelskim spiljama, koje su više puta služile kao sklonište.
d) Travanj/svibanj 160.
e) »Beerzet« grč. L., sir. i Josip. To je današnji Birzeit, 20 km sjeverno od Jeruzalema. Ako se zadrži čitanje »Berea» ili »Beret« grčkog i latinskog, tada taborovanje treba smjestiti u El-Bire, biblijski Beerot (Jš 9,17), 13 km južno od Birzeita.
f) »Eleasa« rkpp.; cjelina grč.: »Eleasa« ili »Alasa«. Ako se radi o Kirbet Il'asi kraj Bethorona, Judin je tabor veoma udaljen od Bakidova, što se ne bi najbolje slagalo s izvještajem, osim ako se ovdje radi o pozadini Judine fronte.
g) »Azara« po Josipu; LXX i Vg: »Azot«, ali kraj Azota (stari Ašdod) nema brda.

IV. Jonatan poglavar Židova i veliki svećenik
(160.-143. prije Krista)

Slavlje grčke stranke – Jonatan vođa otpora

[23]Kad je poginuo Juda, podigli su glave svi bezakonici na svem izraelskom području i ponovo se pojavili svi zlotvori. [24]Kako je u to vrijeme pritisnula veoma velika glad, zemlja je prešla na njihovu stranu. [25]Bakid je namjerno izabirao bezbožne ljude da upravljaju zemljom. [26]Ti su kod Judinih prijatelja vršili premetačine i istrage i dovodili
4 46+ ih Bakidu, koji ih je kažnjavao i izvrgavao ruglu. [27]Tada se u Izraelu razbjesnilo takvo ugnjetavanje kakva nije bilo u sve vrijeme otkad se više nije pojavljivao prorok. [28]Onda se okupiše svi Judini prijatelji i rekoše Jonatanu: [29]»Otkako je umro tvoj brat Juda, nema više čovjeka slična njemu da se opre našim neprijateljima, Bakidu i mrziteljima našega naroda. [30]Zato te, dakle, danas biramo na njegovo mjesto da nam budeš poglavar i vođa u borbi koju smo poduzeli.« [31]Tako je Jonatan prihvatio vodstvo i naslijedio svoga brata Judu.

Jonatan u pustinji Tekoe – Krvavi prizori oko Medabe

[32]Kad je Bakid za to doznao, samo je gledao da ubije Jonatana. [33]Čim je za to dočuo, Jonatan je sa svojim bratom Šimunom i sa svima onima koji su ih pratili pobjegao u pustinju Tekou i utaborio se kraj vode Asfara[a]. [34]Bakid je to saznao u subotnji dan, pa je i on sa svim svojim vojnicima prešao preko Jordana[b]. [35]Jonatan je poslao svoga brata,
5 25+ kao vođu pratnje, da zamoli prijatelje Nabatejce kako bi kod njih ostavili obilnu opremu. [36]Ali Amrajevi sinovi[c], oni iz Medabe, iziđoše i uhvatiše Ivana sa svim što je imao i otiđoše s tim plijenom. [37]Poslije tih događaja javili su Jonatanu i njegovu bratu Šimunu da Amrajevi sinovi slave veliku svadbu i da vrlo svečano iz Nadabata[d] vode nevjestu, kćer jednoga od uglednih ljudi u Kanaanu. [38]Tada se oni sjetiše krvavog svršetka svoga brata Ivana. Popeše se i sakriše u gori. [39]Podigoše oči i vidješe gdje se usred nejasna žagora pomalja velika povorka, kako za njom slijedi ženik sa svojim prijateljima i braćom, a prate ih bubnjevima, glazbalima i bogatom opremom. [40]Židovi su nasrnuli na njih iz zasjede i stali ih ubijati. Mnogi su stradali, a ostali utekoše u goru. Odneseno im je sve što su imali.
[41]Tako im se svadba okrenula u žalost, a zvuk gla- Am 8 10
zbe u plač. [42]Pošto su ljuto osvetili krv svoga brata, vratiše se na muljevite obale Jordana.

Prijelaz preko Jordana

[43]Kad je to čuo Bakid, došao je u subotnji dan s mnogom vojskom na obalu Jordana. [44]Tada Jonatan reče svojim ljudima: »Na noge! Borimo se za svoje živote, jer danas nije kao što je bilo jučer i prekjučer. [45]Eto, rat je pred nama i za nama. Posvuda je voda Jordana, mulj i šikarje: nema uzmaka. [46]Zato sad zavapite k Nebu da izbjegnete sili svojih neprijatelja!« [47]Boj se zametnuo. Jonatan je pružio ruku da udari Bakida, ali mu je ovaj izmakao: skočio je unazad. [48]Onda se Jonatan sa svojim ljudima baci u Jordan i prepliva na drugu stranu, ali protivnici nisu za njima prelazili preko Jordana[e]. [49]Taj je dan na Bakidovoj strani palo oko tisuću ljudi.

a) »Tekoa«, zavičaj proroka Amosa, jugoistočno od Betlehema, ističe se u pustinjskom kraju (usp. 2 Ljet 20,20); njezine jaruge koje silaze prema Mrtvom moru, služile su Davidovim pristalicama za sklonište (1 Sam 24; 26) i za isto će poslužiti Bar Kohebovim pristalicama u drugom židovskom ustanku (132–135). – Mjesto s imenom »Asfar« nije pronađeno.
b) Udvostručenje r. 43.
c) »Amraj« prema Josipu i sir.; LXX i Vg: »Ambrej« ili »Jambri«. – Amrajevi sinovi arapsko su pleme, koje treba razlikovati od Nabatejaca.
d) »Nadabat« ili »Gabadan«, po LXX i Vg; BJ po Josipu: »Nabata«. – To je vjerojatno aramejska tvrđava Nebo (Br 32,3), na rubu Moapske ravnice, koja je ovdje nazvana »Kanaan«, izrazom koji obuhvaća sve pogane domoroce.
e) BJ s Josipom Flavijem prihvaća kao mjesto boja zapadnu obalu Jordana, gdje će Jonatan postaviti svoj tabor s namjerom da ponovno osvoji kraj zapadno od Mrtvoga mora. Bakid ga prisiljava da se vrati na zapadnu obalu rijeke, koju on sam ne prelazi.

Bakidova utvrđenja – Alkimova smrt

[50]Vrativši se u Jeruzalem, Bakid poče u Judeji graditi tvrde gradove, tvrđavu u Jerihonu, Emausu, Bet Horonu, Betelu, Tamnati, Faratonu, Tefonu[a], s visokim zidovima, vratima i prijevornicama. [51]U svakoj je ostavio posadu da divlja protiv Izraela. [52]Utvrdio je Betsur, Gezer i Tvrđu. Po njima je razmjestio vojnike i zalihe hrane. [53]Pokupio je za taoce sinove zemaljskih starješina i stavio ih pod stražu u jeruzalemskoj Tvrđi.

[54]Godine stotinu pedeset i treće, drugoga mjeseca[b], zapovjedio je Alkim da sruše zid unutarnjeg dvorišta Svetišta. Tako je uništio djela prorokâ[c] i počeo razaranje. [55]U to je vrijeme Alkima udarila kap i spriječila njegove pothvate. Usta mu zamuknuše: onako uzet, nije više mogao istisnuti ni riječi
10 niti je mogao svojoj kući davati naloge. [56]I Alkim tako umrije u živim mukama. [57]Kad je Bakid vidio da je Alkim umro, vratio se kralju i judejska je zemlja počinula dvije godine.

Opsada Betbasija

[58]Svi su se bezakonici savjetovali ovim riječima: »Gle, Jonatan i njegovi žive mirno i bezbrižno. Hajde da sad dovedemo Bakida neka ih u jednoj noći pohvata sve.« [59]Potom su otišli i posavjetovali se s njim. [60]Bakid se podigao s velikom vojskom i tajno pisao svim svojim pristalicama u Judeji da pohvataju Jonatana i njegove ljude. Ali ne mogoše tako, jer su oni doznali za njihovu namjeru. [61]Štoviše, uhvatili su pedesetak ljudi u zemlji, počinitelje te opačine, pa su ih pogubili.

[62]Potom se Jonatan i Šimun sa svojim ljudima skloniše u Betbasi[d] u pustinji. Tu su popravili ono što je ondje bilo opustošeno i mjesto utvrdiše. [63]Kad je za to doznao Bakid, skupio je sve svoje ljude i pozvao svoje pristaše u Judeji. [64]Otišao se utaboriti kod Betbasija, opsjedao ga više dana i izradio bojne naprave. [65]Jonatan je u gradu ostavio svoga brata Šimuna, a sam je sa šakom ljudi izišao na obilazak po okolini. [66]Tukao je Odomeru i njegovu braću i Fasironove sinove u njihovu taborištu[e]. Počeli su vojevati i uzlažahu s vojskom. [67]Šimun je sa svojim ljudima provalio iz grada i spalio bojne naprave. [68]Udarivši na Bakida, razbiše ga i teško ga ojadiše, pomrsiše mu namjeru i vojni pohod. [69]Razgnjevi se on protiv odmetnika koji su mu savjetovali da dođe u tu zemlju, pobi mnoge te sa svojim ljudima odluči da se vrati kući. [70]Na tu vijest posla Jonatan k njemu poslanike da s njim uglave mir i povratak zarobljenika. [71]On na to pristade i ostade vjeran svojim obvezama. Zakle mu se da više nikad, dok god živi, neće protiv njega ništa poduzimati. [72]Pošto mu je predao roblje što ga je prije u judejskoj zemlji zarobio, Bakid se vratio u svoju zemlju i više nije dolazio na židovsko područje. [73]Mač je otpočinuo u Izraelu. Jonatan se nastani
u Mikmasu, gdje je počeo suditi narodu[f]. Iz Izraela Pnz 19 19;
je istrijebio bezbožnike. 22 22

Natjecanje Aleksandra Balasa – Jonatan veliki svećenik

10 Godine sto i šezdesete krenu Antiohov sin Aleksandar, nazvan Epifan[g], da zaposjedne Ptolemaidu. Primili su ga i on poče u njoj vladati[h]. [2]Kad je to doprlo do ušiju kralja Demetrija, skupio je vrlo jaku vojsku i izišao protiv njega u boj. [3]Ujedno je Demetrije poslao Jonatanu vrlo miroljubivo pismo u kojemu mu obećava da će ga uzvisiti u dostojanstvu. [4]Zapravo je u sebi govorio: »Treba da s tim ljudima žurno sklopimo mir prije nego ga oni s Aleksandrom sklope protiv nas. [5]Jonatan će se sjetiti svih zala što smo ih nanijeli njemu, njegovoj braći i njegovu narodu.« [6]Čak ga je ovlastio da diže vojsku, proizvodi oružje i naziva se njegovim

a) »Tamnata, Faraton«, lat., sir., Josip; grč. i lat. rkpp. čine od toga jedno ime. – Tamnata je Timnat iz Jš 19,50; Faraton je Pireaton (Suci 12,15), a Tefon mora biti Tapuah (Jš 12,17). – Arheološka iskapanja u Gezeru, Betsuru, Betelu i Jerihonu potvrđuju seleukijsko zaposjednuće.
b) Travanj/svibanj 159.
c) Misli se vjerojatno na povratnike iz izgnanstva, kao što su Hagaj i Zaharija. Zid možda odgovara ogradi koja dijeli trijem pogana od trijema Židova u Herodovu Hramu (usp. Ez 44,9), ali dva dvorišta koja tekst pretpostavlja možda su ona što su postojala već za Manašea (2 Kr 21,5).
d) Popis povratnika iz Babilonije spominje Besajeve sinove (Ezr 2,17), po kojima će se nazvati ovo mjesto, današnja Beit-Bassa, između Betlehema i Tekoe.
e) Arapska plemena koja su po svoj prilici surađivala s Bakidom.
f) Jonatan je, kao i Juda, izjednačen s nekim Sucem (usp. 3,10; 4,4 itd.). Mahmas ili Mikmas, jugoistočno od Betela, bio je glasovit po junačkom djelu Jonatana, Šaulova sina (1 Sam 14).
g) Pridjevak Epifan nalazi se na njegovu kovanom novcu, ali povijest ga pozna pod imenom Aleksandar Balas. Za se je govorio da je sin Antioha Epifana.
h) Ptolemaida je prešla Balasu god. 152. Na početku iste godine Balas je dobio pristanak senata.

saveznikom. Zapovjedio je da mu se iz Tvrđe pre-
daju taoci.
[7]Jonatan ode u Jeruzalem i poruku pročita pred
svim narodom, a tako i pred onima u Tvrđi. [8]Ti su
se zaista zaprepastili kad su čuli da mu je kralj dao
pravo da diže vojsku. [9]Ljudi iz Tvrđe predali su
Jonatanu taoce, a on ih je vratio njihovim roditelji-
ma. [10]Jonatan se nastanio u Jeruzalemu i počeo po-
novo zidati i obnavljati grad. [11]Napose je posleni-
cima zapovjedio da se ponovo podigne bedem, a
gora Sion okruži i utvrdi klesanim kamenjem[a]; oni
tako i učiniše. [12]Pobjegli su stranci koji su se nala-
zili u tvrđavama što ih je sagradio Bakid. [13]Svaki je
od njih ostavio svoj položaj i vratio se u svoju zem-
lju. [14]Jedino su u Betsuru ostali neki od onih koji
su pogazili Zakon i zapovijedi: tu im bijaše utoči-
šte.
[15]Kralj Aleksandar dočuo je za obećanja što ih je
Demetrije dao Jonatanu. Kazivali su mu i o rato-
vima i junaštvima kojima su se istakli on i njegova
braća i o mukama koje su morali pretrpjeti. [16]Povi-
kao je: »Hoćemo li ikad naći takva čovjeka? Uči-
nimo ga, dakle, svojim prijateljem i saveznikom!«
[17]Napisao mu je i poslao pismo ovako sastavljeno:
[18]»Kralj Aleksandar pozdravlja svog brata Jonata-
na. [19]Čuli smo o tebi da si hrabar i moćan čovjek i
da si dostojan da budeš naš prijatelj. [20]Zato te da-
nas postavljamo vrhovnim svećenikom tvog naro-
2 18+ da[b] i dajemo ti naslov kraljeva prijatelja (i ujedno
mu posla grimiznu kabanicu i zlatnu krunu), da pri-
staješ uz nas i s nama sačuvaš prijateljstvo.«
[21]I Jonatan se odjenu svetom odjećom sedmoga
mjeseca godine sto i šezdesete[c] o Blagdanu sjenica.
Skupio je zatim vojsku i nabavio mnogo oružja.

Pismo Demetrija I. Jonatanu

[22]Kad je Demetrije za to čuo, ožalosti se i reče:
[23]»Zašto smo dopustili da nas preteče Aleksandar i
ugrabi prijateljstvo Židova i tako učvrsti svoj polo-
žaj? [24]Pisat ću im i ja uvjerljivo i ponuditi im polo-
žaj i bogatstvo, ne bi li mi bili na pomoć.« [25]I posla
im pismo ovog sadržaja:
»Kralj Demetrije pozdravlja židovski narod.
[26]Čuli smo i radujemo se što ste održali svoje ugo-
vore sklopljene s nama i ostali nam vjerni prijatelji
i što niste prešli k našim neprijateljima. [27]Ostanite
nam vjerni i dalje, a mi ćemo vam dobročinstvima
vraćati ono što za nas budete činili. [28]Oprostit ćemo
vas mnogih daća i podijelit ćemo vam darove.
[29]Već sad vas oslobađam i sve Židove razrješavam
dažbina, poreza na sol i krunskog nameta. [30]I tre-
ćinu zemaljskih proizvoda i polovicu plodova s
drveća što mi pripadaju[d] otpuštam od danas pa
ubuduće judejskoj zemlji i trima pokrajinama što 11 34
su joj pridijeljene u Samariji i Galileji[e] – od dana-
šnjeg dana pa zauvijek.
[31]Jeruzalem neka je svet i slobodan sa svojim
područjem, slobodan od svih desetina i daća. [32]O-
dričem se posjedovanja jeruzalemske Tvrđe i pre-
dajem je vrhovnom svećeniku da u njoj smjesti
ljude koje sâm izabere da je čuvaju.
[33]Otpuštam bez otkupa svaku judejsku osobu
odvedenu u zarobljeništvo izvan judejske zemlje
gdje se god u mom kraljevstvu nalazila. Hoću da
svi budu slobodni od nameta, oni i njihova stoka.
[34]Neka svi blagdani, subote, mjeseci mlađaci i za-
konski dani, a tako i tri dana prije i tri dana poslije
blagdana, neka svi budu za sve Židove u mom kra-
ljevstvu dani oprosta i oslobođenja[f]. [35]Nitko neće
imati pravo da i u čemu progoni ili uznemiruje ne-
koga od vas.
[36]Židovi će se upisivati u kraljevsku vojsku do
trideset tisuća ljudi, primat će plaću kakva pripada
svim kraljevskim vojnicima. [37]Neki će od njih biti
porazmješteni po velikim kraljevskim tvrđavama, a
drugi će biti u povjerljivim službama kraljevstva.
Neka njihovi zapovjednici i starješine proiziđu iz
njihovih redova i neka žive po svojim zakonima,
kako je kralj odredio za judejsku zemlju.

a) »klesanim«, grč. L. i lat. dosl. »četverouglatim«; LXX: »četveronožnim«.
b) Jonatan je potomak Jojariba, glavara jednog od svećeničkih redova (usp. 2,1.54) i Aleksandar, kao priznati vladar, imao je pravo imenovati ga velikim svećenikom (usp. 7,9; 2 Mak 4,24). Tako je potisnuta obitelj Onijevaca koja je po predaji davala velike svećenike. Vjerojatno se tom prigodom sin Onije III sklonio u Egipat, gdje je podigao hram Leontopolis (usp. 2 Mak 1,1), a jedan drugi svećenik, »učitelj Pravednosti«, o kojem govori esenski tzv. *Damasov spis,* sklonio se u Kumran. – Jonatan osniva dinastiju knezova-svećenika, a svećeničkih dinastija bilo je u to vrijeme i drugdje. S njegovim nasljednicima (Hasmonejci) zaokupljenost politikom prevladat će nad zanimanjem za vjersko.
c) Listopad 152.
d) »I trećinu« VL, sir.; grč.: »i umjesto trećine«. – »Porezi na sol« (dosl. »vrijednost soli«) jesu protuvrijednost soli iz Mrtvoga mora što pripada kralju (usp. 11,35). »Krunski namet« (»palme« ili »maslinove grane«, usp. 13,37; 2 Mak 14,4) jesu darovi koji se daju vladaru; oni su u zbilji davani u gotovu novcu. – Taj teški namet koji je, od 165., zamijenio danak (usp. 3,36+), tumači se zahtjevom Seleukovića, kao i Ptolemejevića u Egiptu, da budu vlasnici sve zemlje koju su oni na neki način davali u najam domorocima. Ali i danak je, čini se, uskoro opet uveden: trebalo bi tekstu dodati: »umjesto 300 talenata« (usp. 11,28).
e) Područja koja je zauzeo Juda i koja su Židovi smatrali svojima, a koja je Bakid uostalom uključio u Judeju (usp. 9,50).
f) Uopćenje običaja po kojem se dugovi i porezi obustavljaju za vrijeme hodočasničkih blagdana.

38 One tri pokrajine što su Judeji pridijeljene od Samarije neka se pripoje Judeji i budu njezine, tako da se nađu pod istim poglavarom, da ne slušaju druge vlasti osim vlasti vrhovnog svećenika.
39 Ptolemaidu s njezinim okružjem dajem na dar Svetištu u Jeruzalemu da se tako podmiruju troškovi Svetišta[a]. 40 Ja osobno davat ću svake godine petnaest tisuća šekela od kraljevskih dohodaka u mjestima za to prikladnim. 41 I sve ostalo što službenici nisu predali kao prijašnjih godina davat će odsad za potrebe Hrama. 42 Osim toga, i onih pet tisuća srebrnih šekela što su ih svake godine ubirali od dohodaka Svetišta neka se otpusti i neka pripadne svećenicima koji vrše službu.
43 Tko god zatraži utočište u jeruzalemskom Hramu i na njegovu području, a kralju duguje poreze ili što drugo, bit će slobodan sa svim svojim imanjem što ga posjeduje u mom kraljevstvu.
44 Za gradnju i obnavljanje Svetišta neka se troškovi isto tako namiruju iz kraljevih dohodaka.
45 Jednako će se iz kraljevskih dohodaka namirivati i troškovi za gradnju jeruzalemskih zidova i okolnih utvrda te za gradnju zidova po judejskim gradovima.«

Jonatan odbija Demetrijeve ponude

46 Kad su Jonatan i narod čuli za ta obećanja, nisu povjerovali niti ih prihvatili, jer su se sjećali koliko je mnogo zlostavljao Izraela i koliko ga je ugnjetavao. 47 Zato su pristali uz Aleksandra, jer je u njihovim očima on imao miroljubive namjere[b]. Zato su mu bili stalni saveznici. 48 Tada je kralj Aleksandar skupio velike snage i krenuo protiv Demetrija. 49 Pošto su ta dva kralja zametnula borbu, Demetrijeva vojska naže u bijeg, a Aleksandar ju je progonio i nadvladao. 50 Vodio je žestoku borbu do zalaska sunca. Toga je istog dana Demetrije poginuo.

Aleksandar se ženi Kleopatrom

51 Tada je Aleksandar poslao egipatskom kralju Ptolemeju poslanike s ovom porukom:
52 »Budući da sam se vratio u svoje kraljevstvo, sjeo na prijestolje svojih otaca, preuzeo vlast, razbio Demetrija i zavladao našom zemljom, 53 budući da sam zametnuo s njime boj pa smo razbili njega i njegovu vojsku i sjeli na njegovo kraljevsko prijestolje, 54 hajde da se sprijateljimo: daj mi svoju kćer za ženu, bit ću ti zet i dat ću ti, isto kao i njoj, darove tebe dostojne!«
55 Kralj Ptolemej odgovorio je ovako: »Sretna li dana kad si se vratio u zemlju svojih otaca i sjeo na njihovo kraljevsko prijestolje! 56 Sad ću ti učiniti ono što si pisao, ali mi dođi u susret u Ptolemaidu da se vidimo, i bit ću ti tast, kako si rekao.«
57 Ptolemej je otišao sa svojom kćeri Kleopatrom iz Egipta i došao u Ptolemaidu godine sto šezdeset i druge[c]. 58 Kralj Aleksandar došao mu u susret, a on mu dao svoju kćer Kleopatru te je u Ptolemaidi veličanstveno proslavio njezinu udaju, kako pristaje kraljevima.
59 Kralj Aleksandar pisao je Jonatanu da mu dođe u posjete. 60 Dođe on svečano u Ptolemaidu i sastade se sa oba kralja. Obdari mnogim srebrom i zlatom njih i njihove prijatelje. Podijelio je mnogo darova i ugodio im. 61 Tada su se protiv njega urotili pokvarenjaci iz Izraela, izraelski ološ, te ga optužili. Ali ih kralj nije poslušao[d]. 62 Nego kralj zapovjedi da Jonatanu skinu njegovu odjeću i da ga odjenu grimizom, pa tako i učiniše. 63 Kralj ga posadi kraj sebe i zapovjedi svojim dostojanstvenicima: »Prođite s njim posred grada i objavite da se nitko ničim protiv njega ne smije potužiti i nitko ga ne smije ničim uznemirivati.« 64 Kad su tužitelji vidjeli kakva mu se iskazuje čast, kako glasnici pred njim izvikuju, kako se zaogrnuo grimizom, svi pobjegoše.

a) To je značilo pozvati Židove da napadnu osnovu Balasovih djelovanja (10,1); oni su još s Ptolemejevićima imali izravnati neki račun (2 Mak 6,8; 1 Mak 5,15.22).
b) »jer je u njihovim očima on imao miroljubive namjere« konj.; LXX: »postao je za njih knez riječi mira«, što nema nikakva smisla. Prevoditelj je morao zamijeniti *šillûm* (»povlastica«) sa *šalom* (»mir«).
c) Jesen 150. pr. Kr. – Kleopatra Tea, kći Ptolemeja VI. Filometora, udat će se najprije za Aleksandra Balasa (s kojim će imati sina Antioha VI.), zatim za Demetrija II. (11,12) i napokon za njegova brata Antioha VII.
d) Židovi grčke stranke smatrali su, ne bez razloga, da su dobili slabu naknadu za prianjanje uz helenizam. Neki su, ne baš sa zadovoljstvom, gledali na uskraćivanje prava drugim svećeničkim obiteljima.

2 18+ [65]Kralj ga je počastio, upisao ga među svoje prve
prijatelje i postavio za vojskovođu i namjesnika[a].
[66]Potom se Jonatan mirno i veselo vratio u Jeruza-
lem.

Demetrije II. – Jonatan potukao Apolonija, upravitelja Celesirije

[67]Godine sto šezdeset i pete došao je s Krete De-
metrijev sin Demetrije u zemlju svojih otaca[b].
[68]Kad je za to dočuo kralj Aleksandar, vrlo se oža-
lostio i vratio u Antiohiju. [69]Demetrije potvrdi
Apolonija za namjesnika u Celesiriji[c], a ovaj sabra
veliku vojsku te se utabori kod Jamnije. Velikom
svećeniku Jonatanu poruSi ovo:
[70]»Ti mi se suprotstavljaš posve sam, tako te sam
zbog tebe izvrgnut ruglu i sramoti. Zašto ti vladaš
u gorama protiv nas? [71]Ako li se pouzdaješ u svoju
vojsku, siđi k nama u dolinu da se tu ogledamo,
jer sa mnom je snaga gradova. [72]Pitaj i doznat ćeš
tko sam ja i koji su ostali što mi pomažu. Kažu da
nam nećete odoljeti, jer su ti oci u dva maha bili u
vlastitoj zemlji natjerani u bijeg[d]. [73]Tako se ni sad
nećeš oduprijeti konjaništvu i tolikom pješaštvu u
ravnici, gdje nema kamenja ni stijena ni mjesta
kamo da pobjegneš.«
[74]Kad je Jonatan čuo Apolonijevu poruku, sva
mu se duša uzbunila. Odabrao je deset tisuća ljudi
te izišao iz Jeruzalema. Njegov brat Šimun došao
mu je u pomoć. [75]Utaborili se pred Jopom. Gra-
đani su mu zatvorili vrata, jer je u Jopi bila Apolo-
nijeva posada. Započeše napadati. [76]Građani se
uplašiše i otvoriše vrata, i tako Jonatan zagospo-
dari Jopom. [77]Kad je za to dočuo Apolonije, svrsta
za borbu tri tisuće konjanika i mnoštvo pješaka i
krenu prema Azotu, kao da će samo proći, ali je
odmah zaokrenuo u dolinu jer je imao mnoštvo ko-
njanika u koje se uzdao. [78]Jonatan pohita za njim
do Azota i tu se dvije vojske sukobiše. [79]Ali je
Apolonije iza njih ostavio skrivenih tisuću konjani-
ka. [80]Jonatan je znao da iza njega ima zasjeda. Ko-
njanici su opkolili njegovu vojsku i na vojnike oda-
pinjali strelice od jutra do mraka. [81]Vojska je dobro
izdržala, onako kako je odredio Jonatan, dok su
se, naprotiv, konji izmorili. [82]Šimun priskoči sa svo-
jom vojskom i navali na bojni red, jer je konjani-
štvo već obnemoglo. Neprijatelji su bili slomljeni
te su pobjegli.
[83]Konjanici se raspršili po ravnici, a bjegunci sti-
gli u Azot i ušli u hram Dagona, svoga idola, da se 1 Sam 5 1s
spase. [84]Ali je Jonatan spalio Azot i gradove oko 1 Mak 11 4
njega te pokupio plijen i spalio Dagonov hram i
sve one koji su se u nj sklonili. [85]Osam je tisuća
ljudi palo od mača i bilo spaljeno.
[86]Jonatan ode odande i utabori se kod Askalona.
Tu su mu građani izišli u susret s velikim slavljem.
[87]Poslije toga Jonatan se sa svojima vratio u Jeruza-
lem s obilnim plijenom.
[88]Kad je kralj Aleksandar čuo za te događaje, is-
kaza još veće počasti Jonatanu. [89]Poslao mu je
zlatnu kopču koja se po običaju daje kraljevskim
rođacima[e]. Poklonio mu je u posjed Akaron sa
svim njegovim područjem.

Ptolemej VI. pomaže Demetriju II. i umire s Aleksandrom Balasom

11 Egipatski je kralj sakupio mnogo vojske kao
što je pijeska na morskoj obali, a tako i
mnogo brodova, u namjeri da se lukavo dočepa
Aleksandrova kraljevstva i pripoji ga svome. [2]Pođe
u Siriju s prijateljskim riječima. Građani su mu
otvarali vrata gradova, izlazili mu u susret, jer je
kralj Aleksandar naložio da ga primaju. Bio mu je
tast. [3]Ali čim bi Ptolemej[f] ušao u koji grad, ondje
bi odmah smjestio posadu.
[4]Kad se približavao Azotu, pokazali su mu spa-
ljen Dagonov hram, opustošeni Azot s okolinom, 10 84

a) Namjesnik (meridarh) upravljao je jednom kolonijom (usp. Dj 16,12), tj. jednim »dijelom« područja većeg od »strategije«. Ovdje je to Judeja s još barem tri pokrajine (r. 30). Usp. sličan slučaj s Apolonijem Mizarhom (3,10; 2 Mak 5,24). Za naslov »prvi prijatelj« usp. 1 Mak 2,18+; 2 Mak 8,9.
b) God. 147. pr. Kr., ali u zbiljnosti započet će svoju vladavinu tek 145., nakon Aleksandrove smrti (11,17). Demetrije će vladati do 125., s prekidom od 138. do 129., kada će ga, kao partskog zatočenika, zamjenjivati njegov brat Antioh VII. (usp. 14,3; 15,1s).
c) Vjerojatno onaj Apolonije koji je pomogao Demetriju I. da pobjegne iz Rima (usp. 7,1). On nosi isto ime kao i njegov otac, koji je također bio upravitelj Celesirije i Fenicije (2 Mak 3,5).
d) To podsjećanje na povijest »otaca« (usp. 1 Sam 4,2.10) vjerojatno je redakcijsko. Isto se može reći i za prisjećanje na nemoć Hebreja u ravnici (1 Kr 20,23.28).
e) Aleksandar, u nedostatku nadmetanja, ne oklijeva Jonatana imenovati svojim »rođakom« (usp. 3,32). Zlatna kopča koja je kopčala grimizni plašt bila je oznaka tog stupnja, koji je viši od »prvog prijatelja« (r. 65).
f) »Ptolemej« s grč. rkpp., grč. L., Vg; LXX: »Ptolemaida«.

razbacana mrtva tijela i izgorjele ostake onih koje
je Jonatan spalio u ratu. Nagomilali su ih na hrpu
na kraljevu putu. 5 Pripovijedali su kralju što je Jo-
natan učinio, željeli ga oklevetati. Ali je kralj šutio.
6 Jonatan je došao u Jopu i svečano se pridružio
kralju. Pozdravili su se i tu prenoćili. 7 Jonatan je
kralja ispratio do rijeke koja se zove Eleuter[a], a
zatim se vratio u Jeruzalem.
8 Kralj Ptolemej zavladao je primorskim kraje-
vima do Seleucije na moru[b]. Počeo je snovati pako-
am 5 1s sne osnove protiv Aleksandra. 9 Poslao je poslanike
Mak 11 4 kralju Demetriju s porukom: »Hajde da među so-
bom sklopimo savez. Dat ću ti svoju kćer koju ima
Aleksandar[c] i kraljevat ćeš u kraljevstvu svog oca.
10 Žao mi je što sam njemu dao svoju kćer. On mi
radi o glavi.«
11 Oklevetao ga je jer je poželio njegovo kraljev-
stvo[d]. 12 Oduzeo mu je svoju kćer i dao je Demetri-
ju. Raskinuo je veze s Aleksandrom, i njihovo ne-
prijateljstvo postade očito. 13 Ptolemej je ušao u An-
tiohiju i okrunio se krunom Azije[e]; tako se okrunio
dvjema krunama: egipatskom i azijskom.
14 Kralj Aleksandar bio je u to vrijeme u Ciliciji,
jer su se stanovnici onih krajeva pobunili. 15 Kad je
Aleksandar za sve to čuo, pošao je protiv njega u
boj. Ptolemej krenu na nj s jakom vojskom i na-
tjera ga u bijeg[f]. 16 Aleksandar pobježe u Arabiju
da se ondje skloni, a Ptolemej je slavio slavlje. 17 A-
rapin Zabdiel[g] odrubi Aleksandru glavu i posla je
Ptolemeju. 18 Treći dan potom umro je kralj Ptole-
mej, a građani su pobili njegove posade po tvrđava-
ma.
19 Kraljem je godine sto šezdeset i sedme postao
Demetrije.

Prvi odnosi između Demetrija i Jonatana

I 84 20 U to je vrijeme Jonatan sabrao one koji su bili
u Judeji da osvoji jeruzalemsku Tvrđu. Napao ju je
s mnogo bojnih naprava[h]. 21 Tada su neki mrzitelji
svog naroda, ljudi bezakonici, otišli kralju i javili
mu kako Jonatan opsjeda Tvrđu. 22 Na tu se vijest
kralj razgnjevi. Čim je to čuo, odmah krenu u Pto-
lemaidu. Odande je pisao Jonatanu da prekine op-
sadu i što prije dođe u Ptolemaidu na razgovor s
njim. 23 Kad je Jonatan primio taj poziv, zapovjedio
je da se nastavi opsada. U pratnji izraelskih starje-
šina i svećenika, koje je izabrao, i sam se izvrže
opasnosti. 24 Ponijevši srebra i zlata, odjeće i mnogo
drugih darova, otišao je kralju u Ptolemaidu. Kralj
ga primi milostivo. 25 Neki su ga odmetnici optuži-
vali, 26 ali je kralj učinio s njime kao što i njegovi
prethodnici: odlikova ga pred svim svojim prijate-
ljima. 27 Potvrdio mu je veliko svećeništvo i sve
ostale časti što ih je imao otprije i uvrstio ga među
svoje prve prijatelje. 28 Jonatan je zamolio kralja da 2 18+;
Judeju oslobodi od plaćanja poreza, a ujedno i tri 10 65+
pokrajine Samarije, a za to mu obeća tri stotine 10 30; 11 34
talenata[i]. 29 Kralj bijaše s time sporazuman te Jona-
tanu o svemu tome izda pismo ovog sadržaja:

Nova povelja u prilog Židovima[j] 10 26-45

30 »Kralj Demetrije pozdravlja brata Jonatana i
judejski narod. 31 Prijepis pisma što smo ga o vama
pisali svome rođaku Lastenu upućujemo i vama da
znate: 32 kralj Demetrije pozdravlja oca Lastena.
33 Odlučili smo da učinimo dobro judejskom naro-
du, svojim prijateljima i vjernim saveznicima, zbog
njihove blagonaklonosti prema nama. 34 Potvrđu-
jemo im i judejsko područje i tri pokrajine – Afere-
mu, Lidu i Ramataim[k] – koje su bile oduzete Sama- 10 30
riji i pripojene Judeji, sa svime što im pripada.
Svima koji prinose žrtve u Jeruzalemu to je u nak-
nadu za poreze što ih je kralj ondje svake godine
ubirao na poljski prirod i plodove drveća. 35 Što se
tiče naših ostalih prava na desetine i namete, na 10 29

a) Udvarajući se Ptolemeju i da pokaže Židovima i poganima kakvu naklonost uživa kod kralja. – Rijeka Eleuter protječe sjeverno od Tripolisa.
b) Antiohijska luka.
c) Neki rkpp. čitaju: »koju imaše«. Teško je utvrditi je li on, kako misli Josip, već bio oduzeo svoju kćer Aleksandru.
d) O tom pokušaju ubojstva Ptolemeja izvješćuje Josip, ali pisac 1 Mak, kojemu je poznata ta predaja, ne vjeruje u to, isto kao ni povjesničar Diodor.
e) Prema Diodoru, Trifon, koji je prešao u Balasov tabor i u njegovo ime upravljao Antiohijom, dao je kraljevsku krunu Ptolemeju. Ovaj će zadržati samo Celesiriju, koju je smatrao baštinom svoje majke Kleopatre I., a Aziju će prepustiti Demetriju II.
f) Bitka na rijeci Oinoparosu (koja protječe kroz Antiohijsku ravnicu), na kraju kolovoza ili rujna 145. Ptolemej VI. je u toj bitki ranjen, od čega je umro četiri dana kasnije.
g) Diodor ga zove njegovim grčkim imenom Dioklo i spominje da mu je Aleksandar povjerio svoga sina Antioha (usp. r. 39).
h) Točka u 10,32 ostala je dakle mrtvo slovo.
i) Uobičajeni iznos godišnjeg poreza što ga je dugovao veliki svećenik (usp. 2 Mak 4,8). Jonatan traži od kralja da zamijeni porez na imanje nametom, što je već bio odobrio njegov otac (usp. 10,30+). Demetrije II. to, čini se, odobrava, ali od tog ustupka isključuje tri pokrajine (rr. 34s).
j) Ta povelja dijelom preuzima povelju Demetrija I, koju je bio odbacio Jonatan. – Naslov »brat« za Jonatana (r. 30) daje naslutiti da je on bio imenovan »kraljevim rođakom«, da nije više samo »prvi prijatelj« (r. 27). Taj naslov bio mu je dao i Balas (10,89). – Izvornik pisma upućen je Krećaninu Lastenu, Demetrijevu službeniku.
k) Te tri pokrajine (usp. 10,30.38; 11,28) jesu Efrajim (ili Ofra) (Jš 18,23; 2 Sam 13,23), 20 km sjeveroistočno od Jeruzalema, Lod (1 Ljet 8,12) i Ramatajim (1 Sam 1,1; Arimateja iz Mt 27,57). Pripojene su Judeji, ali porezi na urod duguju se i dalje kralju, suprotno Jonatanovoj molbi (r. 28).

solarinu i krunski danak što nam pripada, sve im to od danas otpuštamo[a]. [36]Ništa od toga neće biti opozvano odsele pa dovijeka. [37]Zato se sad pobrinite i načinite od ovoga prijepis, pa dajte Jonatanu da se na svetoj Gori stavi na vidljivo mjesto.«

Jonatanova vojska pomaže Demetriju II. u Antiohiji

[38]Kad je kralj Demetrije vidio da mu se zemlja pod njegovom vladom umirila i da mu se više nitko ne opire, otpustio je sve svoje čete, svaku u svoje mjesto, osim onih stranih, koje je unovačio na otocima pogana[b]. Zato su ga zamrzile sve čete njegovih otaca. [39]Tada je Trifon, koji je prije pristajao uz Aleksandra, videći da se sve čete bune protiv Demetrija, otišao k Arapinu Jamlikuu[c], koji je odgajao Aleksandrova sina Antioha. [40]Usrdno ga je nagovarao da mu preda dječaka, da se sin zakralji umjesto svog oca. Obavijestio ga je o svemu što je učinio Demetrije i kako ga mrze njegove čete. Ondje je ostao mnogo vremena.

[41]Međuto je Jonatan zatražio od kralja Demetrija da iz jeruzalemske Tvrđe i ostalih tvrđava povuče posade koje su neprestano ratovale s Izraelcima. [42]Demetrije je poručio Jonatanu: »Ne samo da ću to za tebe i tvoj narod učiniti negu ću tebe i tvoj narod obasuti častima čim mi se za to pruži prilika. [43]Zasad bi dobro učinio kad bi mi u pomoć poslao ljude, jer su mi se sve moje čete iznevjerile.«

[44]Jonatan mu je u Antiohiju poslao tri tisuće ljudi vičnih ratu. Kad su stigli kralju, on se njihovu dolasku silno obradova.

[45]Gotovo stotinu i dvadeset tisuća građana okupilo se usred grada u namjeri da ubiju kralja. [46]Kralj je utekao u dvor, a građani zaposjeli ulice i počeli napadati. [47]Tada kralj pozva u pomoć Židove. Oni se svi odmah skupiše oko njega, potom se raziđoše po gradu i toga dana pobiše do stotinu tisuća stanovnika. [48]Zapalili su grad i pokupili toga dana mnogo plijena i tako izbaviše kralja. [49]Kad su građani vidjeli da Židovi po miloj volji gospodare gradom, klonuli su srcem i zavapili kralju: [50]»Pruži nam desnicu, pa neka Židovi prestanu udarati na nas i na grad.« [51]Odbacili su oružje te sklopili mir. Židovi su se proslavili pred kraljem i pred svima pripadnicima njegova kraljevstva. Istakli su se u njegovim državama i vratili u Jeruzalem s mnogo plijena. [52]Kralj je Demetrije opet sjeo na svoje kraljevsko prijestolje, i zemlja je pod njegovom upravom bila mirna. [53]Ali je prekršio sva svoja obećanja, zavadio se s Jonatanom, nije više priznavao njegovih usluga nego ga silno žalostio[d].

Jonatan protiv Demetrija II. – Šimun ponovo osvaja Betsur – Okršaj kod Hasora

[54]Poslije toga vratio se Trifon i s njim dječak Antioh[e], koji se zakraljio i ovjenčao krunom. [55]Tada su se oko njega skupile sve čete kojih se Demetrije riješio. Zaratile su s Demetrijem, natjerale ga u bijeg i porazile. [56]Trifon se dočepao slonova i zavladao Antiohijom.

[57]Mladi je Antioh pisao Jonatanu ovo: »Potvrđujem te za vrhovnog svećenika i postavljam te nad četiri pokrajine[f] i određujem da budeš među kraljevim prijateljima.« [58]Ujedno mu je poslao zlatno po- 2 18+
suđe i stolni pribor, ovlastio ga da pije iz zlatnih čaša, da se oblači u grimiz i nosi zlatnu kopču[g]. [59]Njegova brata Šimuna postavio je za vojskovođu od Tirskih stepenica do međa egipatskih. [60]Jonatan

a) Ali danak od 300 talenata sigurno nije uključen u taj oprost (r. 28). Povelja Demetrija II. manje je povoljna od povelje njegova oca; tako, ne govori se više o vraćanju tvrđave ni o darovima za obnovu Jeruzalema ili opskrbljivanje za bogoslužje.
b) Ekonomska mjera, koju je vjerojatno naredio Lasten, koji zadržava samo plaćenike, od kojih je bio velik broj Krećana.
c) »Jamilku« prema sir. i Diodoru; LXX: »Imalkue« ili »Simalkue«. – To je možda Zabdielov sin (r. 17). Taj arapski knez boravio je vjerojatno u Halkisu, južno od Alepa, gdje će biti okrunjen Antioh VI. (r. 54).
d) Po Josipu, Demetrije II. je tražio uobičajeni namet, ali to je u skladu s poveljom (rr. 28.35). Mora se dakle raditi o nečemu drugom, ali ne znamo o čemu.
e) Antioh VI. Dionizije (144–142).
f) Četvrta pokrajina mora biti Akrabatena (usp. 5,3).
g) Antioh obnavlja povlastice koje je dao njegov otac Aleksandar (usp. 10,89) i njegov suparnik Demetrije II. On će osim toga imenovati Jonatana upraviteljem Celesirije (r. 60), dok će njegov brat Šimun biti upravitelj primorskog područja (r. 59). To nadmetanje u velikodušnosti sirskih kraljeva pokazuje da je hasmonejsko kneževstvo predstavljalo stvarnu moć.

krenu na obilazak Prekorječja i gradova. Sva sirska
vojska prešla je na njegovu stranu da se s njim za-
jedno bori. Kad je došao u Askalon, građani su ga
svečano dočekali. [61]Odande je otišao u Gazu[a].
Gaza je zatvorila vrata, pa ju je uzeo opsjedati, a
okolicu paliti i plijeniti. [62]Gažani su stali Jonatana
zaklinjati, a on im dade mira, ali je sinove njihovih
starješina uzeo za taoce i poslao ih u Jeruzalem.
Potom je prošao zemljom do Damaska.
[63]Jonatan je čuo da su Demetrijevi zapovjednici
došli u Kedeš u Galileji[b] s velikom vojskom da ga
maknu s dužnosti. [64]On krenu prema njima, a
svoga brata Šimuna ostavi u zemlji. [65]Šimun je op-
sjedao Betsur, napadao ga mnogo dana i opkolja-
vao stanovnike. [66]Tada ga zamoliše za mir, a on
prihvati. Ali moradoše isprazniti to mjesto, a on
zaposjede grad i smjesti u nj posadu[c]. [67]Jonatan se
sa svojom vojskom utaborio kod Genezaretskoga
jezera, a u ranu su zoru dosegli ravnicu Hasor[d].
[68]Strana vojska pođe ravnicom da ga presretne, po-
što mu je u gorama postavila zasjedu. Dok je ta
vojska nadirala ravno, [69]ljudi iz zasjede izbili su iz
skrovišta i zametnuli bitku. [70]Svi se Jonatanovi ljudi
razbježaše, nijedan od njih nije ostao, osim Matati-
je, Apsalomova sina, i Jude, Halfijeva sina, zapo-
vjednika njegovih vojnika. [71]Tada Jonatan razdrije
odjeću na sebi, glavu posu prašinom i pomoli se.
[72]Vrati se u borbu i suzbi neprijatelja i natjera ga u
bijeg. [73]Kad su to vidjeli oni koji bijahu pobjegli,
vratiše se k njemu te su s njim tjerali neprijatelja
do Kedeša, do njegova tabora, pa se tu i oni utabo-
18+ riše. [74]Taj su dan pale tri tisuće ljudi tuđinske voj-
ske. Jonatan se tada vrati u Jeruzalem.

Jonatanovi odnosi s Rimom i Spartom

17-32 **12** Videći da mu je pogodna prilika, Jonatan iza-
bra ljude i posla ih u Rim da s Rimljanima[e]
potvrde i obnove prijateljstvo. [2]Jednaka je pisma
poslao i Spartancima i drugima. [3]Tako su oni otišli
u Rim, ušli u senat i rekli: »Veliki svećenik Jonatan
i narod židovski poslaše nas da među sobom obno-
vimo prijateljstvo i savezništvo kakvo je bilo prije.«
[4]Dali su im pisma za vlasti svake zemlje, s preporu-
kom da ih upute u miru u judejsku zemlju.
[5]Evo prijepisa pisma koje je Jonatan pisao Spar-
tancima:
[6]»Veliki svećenik Jonatan, narodno vijeće, sveće-
nici i ostali narod židovski pozdravljaju svoju braću
Spartance. [7]Već prije poslao je Arije[f], koji je vla-
dao među vama, velikom svećeniku Oniji pismo u 12 20-23
kojem potvrđuje da ste naša braća, kako to poka- 2 Mak 5 9
zuje priloženi prijepis. [8]Onija je s počastima doče-
kao čovjeka koji je bio poslan i primio je pismo
koje je jasno govorilo o savezništvu i prijateljstvu.
[9]Što se nas tiče, iako nam to ne bi bilo potrebno
budući da nam za utjehu stoje na raspolaganju Rim 15 4
Svete knjige[g], [10]pokušali smo nekoga poslati da se
obnovi bratstvo i prijateljstvo koje nas s vama veže,
da se ne otuđimo od vas, jer je proteklo mnogo
vremena od vašeg poslanstva. [11]Mi se vas nepre-
stano sjećamo u svako doba i u svakoj prilici, o
blagdanima i ostalim svečanim danima, kad prino-
simo žrtve i molimo, kako se pristoji i dolikuje sje-
ćati se braće. [12]Radujemo se vašoj slavi. [13]Oko nas
su se umnožile nevolje i ratovi i na nas su zavojštili
kraljevi naši susjedi. [14]U tim ratovima nismo vam
htjeli biti na teret, kao ni ostalim našim savezni-
cima i prijateljima, [15]jer nam s Neba dolazi pomoć
koja nas jača. Tako smo izbavljeni od svojih nepri-
jatelja, a oni su poniženi. [16]Izabrali smo, dakle,
Antiohova sina Numenija i Jasonova sina Antipa- 14 22; 15 15
tra i poslali ih k Rimljanima da s njima obnove
prijateljstvo i savez koji nas je ujedinjavao prije.
[17]Njima smo naložili da pođu i k vama, da vas po-
zdrave i uruče vam naša pisma o obnavljanju brat-
stva. [18]I sad će nam biti drago ako nam to odgo-
vorite.«

a) Gaza je, kao najjužniji grad starog filistejskog Pentapola (1 Sam 6,17), bila helensko središte osobito neprijateljski raspoloženo prema Židovima. Aleksandar Janije prisvojit će ga oko 100. pr. Kr., nakon jednogodišnje opsade, i predat će grad pljački i pokolju.

b) Kedeš iz Jš 12,22, 36 km od Tira, gdje su se vojskovođe mogle iskrcati.

c) Jonatan, kao zapovjednik Celesirije, ima pravo kontrolirati to važno kraljevsko mjesto. (Šimunova pobjeda bit će ubrojena među sretne dane.)

d) Stara kanaanska prijestolnica Hasor (Jš 11,10), koja je još bila samo tvrđava, smještena desetak km sjeverno od genezaretskog jezera.

e) Takve obnove saveza značajka su tog razdoblja (usp. 14,18.22). Za tekst obnovljenog sporazuma usp. 8,22s.

f) »Arije« konj. po Josipu; LXX: »Darije«. – Budući da je Arije II. umro s osam godina, ovdje se može raditi samo o Ariju I. (309–265) i, prema tome, o Oniji I., Aleksandrovu suvremeniku. Odgovor na pismo zakasnio je dakle jedno i pol stoljeće (usp. r. 10)! Josip, koji je shvatio prvi dokument samo kao diplomatsku izmišljotinu, smješta događaje u vrijeme Onije III. (umro 174).

g) »Svete knjige« predstavljaju širu skupinu od »knjige Zakona« (3,48) ili od »Svete knjige« (2 Mak 8,23); to su sve knjige kojima se priznaje neki božanski autoritet. Oblikuje se pomalo kanon SZ: Jedan psalam navodi se kao »Pismo« (7,17) i proslov Sirahove knjige (132. pr. Kr.) već pozna podjelu na Zakon, Proroke i ostale Pisce (usp. 2 Mak 2,13), što će ostati podjela hebrejske Biblije (usp. Rim 1,2; 2 Tim 3,15+).

[19]Ovo je prijepis pisma što su ga oni poslali Oniji:
[20]»Spartanski kralj Arije[a] pozdravlja velikog sve-
ćenika Oniju. [21]Našlo se u spisu o Spartancima i
Židovima da su braća i da su od Abrahamova ro-
da[b]. [22]Sad, kad to znamo, bit će nam drago ako
nam pišete o vašem blagostanju. [23]Mi vam pišemo
ovako: vaša stada i vaša dobra naša su, a naša su
vaša[c]. Zato smo odredili da vam se u tom smislu
donese poruka.«

Jonatan u Celesiriji, Šimun u Filisteji

[24]Uto je Jonatan dočuo da su se Demetrijevi za-
povjednici vratili s jačom vojskom nego prije da
udare na nj. [25]Izišao je iz Jeruzalema i krenuo
prema njima u zemlju Hamat, jer im nije htio do-
pustiti da uđu u njegovu zemlju. [26]Poslao je uhode
u njihov tabor. Ti su se vratili i javili mu kako se
spremaju da noću navale na njih. [27]Kad je zašlo
sunce, Jonatan je zapovjedio svojima da bde i oru-
žje drže pod rukom, da svu noć budu spremni na
boj. Oko tabora postavio je predstraže.
[28]Na vijest da su Jonatan i njegovi spremni na
boj, neprijatelji su se uplašili i klonuli srcem te su
u svom taboru zapalili vatre[d]. [29]Ali Jonatan i nje-
govi vojnici nisu do jutra znali za njihov odlazak,
jer su vidjeli da gore vatre. [30]Jonatan ih stade goni-
ti, ali ih ne stiže budući da su prešli rijeku Eleuter[e].
[31]Jonatan je odatle krenuo protiv Arapa koji se
zovu Zabadejci[f] te ih razbio i oplijenio. [32]Zatim je
digao tabor i došao u Damask i prošao svu tu zem-
lju. [33]A Šimun se zaputio i dopro sve do Askalona
i susjednih mjesta. Skrenuo je u Jopu i zauzeo je.
[34]Čuo je, naime, da stanovnici kane to mjesto pre-
dati Demetrijevim pristašama. U nj je smjestio po-
sadu da ga čuvaju.

Utvrđivanje Jeruzalema

[35]Kad se Jonatan vratio, sazvao je skupštinu na-
rodnih starješina i s njima odlučio da u Judeji sa-
gradi tvrđave, [36]da nadogradi jeruzalemske zidove,
podigne visoku pregradu između Tvrđe[h] i grada i
tako odijeli Tvrđu od grada, osami je da njezini
ljudi ne mogu ni kupovati ni prodavati. [37]Sabrali su
se da ponovo ozidaju grad. Srušio se dio zida na
potoku s istočne strane. Obnovili su četvrt zvanu
Kafenata[i]. [38]A Šimun ponovo sagradi Adidu[j] u Še-
feli, utvrdi je i namjesti vrata s prijevornicama.

Jonatan pada neprijatelju u ruke

[39]Trifon je snovao da zavlada Azijom, ovjenča se 11 39s, 54
krunom i digne ruku na kralja Antioha. [40]Bojeći se
da ga Jonatan ne spriječi i da na nj, ako ustreba,
ne zavojšti, smišljao je kako bi ga uhvatio i ubio.
Krenuo je u Betšan.
[41]Jonatan iziđe preda nj sa četrdeset tisuća ljudi
izabranih za borbu. Došao je u Betšan. [42]Trifon je
vidio kako je došao s velikom vojskom pa se pobo-
jao na nj staviti ruku. [43]I tako ga primi s počastima,
preporuči ga svim svojim prijateljima, obdari ga i
svojim prijateljima i četama zapovjedi da ga slušaju
kao njega samoga. [44]Jonatanu je rekao: »Zašto si
zamarao sav taj narod kad među nama ne prijeti
rat? [45]Pošalji ih, dakle, svojim kućama, izaberi ne-
koliko ljudi da te prate pa hajde sa mnom u Ptole-
maidu. Predat ću ti taj grad kao i ostale tvrđave, 5 2;
ostatak četa i sve službenike[k], zatim ću se vratiti i
otići, jer radi toga sam i došao.«
[46]Jonatan mu povjerova i učini kako je on rekao.
Otpustio je čete da odu u židovsku zemlju. [47]Uza
se je ostavio tri tisuće ljudi, od kojih je dvije tisuće

a) »Oniji: 'Spartanski kralj Arije'« konj. po Josipu; LXX čita: »Onijevcima«.
b) Ova legenda, u skladu s diplomatskim domišljanjima tog vremena, postojala je već u Sparti kad je Jason tamo tražio utočište (2 Mak 5,9).
c) Ta idilična slika odaje autora *spisa*: to je Židov koji nalazi svoj ideal u spisima o patrijarsima.
d) BJ s dva grč. rkpp., grč.L., sir. i Josipom dod. »i pobjegoše«.
e) Danas Nar el-Kebir, koja dijeli Libanon od Sirije. Rijeka je vjerojatno bila sjeverna granica pokrajine Celesirije i Fenicije, kojoj je bio upravitelj Jonatan.
f) To ime nalazi se još u imenima mjesta u prednjem Libanonu, npr. Zebdani.
g) Šimun dakle djeluje kao upravitelj imenovan od Antioha VI. (11,59). U svojoj pohvali Šimunu pisac potcrtava svu važnost koju je za Židove imalo zauzeće te toliko sporne luke (14,5).
h) Tvrđa je još uvijek u rukama Demetrijevih plaćenika (11,20), koji su neometano mogli izlaziti u grad.
i) Riječ treba povezati s aramejskom *kafelta* (»dvostruka«), što je opet prijevod hebr. *ha-mišneh* kojom je označavana nova četvrt, sjeverozapadno od Hrama (usp. 2 Kr 22,14). – »Potok« je Cedron.
j) Hadid iz Ezr 2,33, 6 km sjeveroistočno od Lida, u kojemu je Šimun, čini se, postavio svoj tabor (13,13).
k) Trifon dakle priznaje (tako barem naizvan pokazuje) Jonatanu svojstvo upravitelja Celesirije i Fenicije.

odvojio u Galileji, a tisuću ih je pošlo s njim. 48Kad je Jonatan ušao u Ptolemaidu, njezini stanovnici zatvoriše vrata, uhvatiše ga i posjekoše sve njegove pratioce. 49Trifon je poslao pješake i konjanike u Galileju i u veliku ravnicu da pobiju sve Jonatanove pristalice. 50Ti su doznali da je Jonatan uhvaćen i da je poginuo zajedno sa svima svojima. Ohrabrili su jedni druge i pošli stisnutih redova, spremni za boj. 51Kad su progonitelji vidjeli da im je život ugrožen, vratiše se. 52Svi su živi i zdravi došli u židovsku zemlju. Oplakivali su Jonatana i njegovu pratnju. Bili su puni straha. Sav je narod tugovao.

53Svi su pogani oko njih nastojali da ih istrijebe. Govorili su: »Nemaju ni vođe ni pomoćnika. Vrijeme je da udarimo na njih, pa ćemo im zatrti spomen među ljudima!«

V. Šimun veliki svećenik i vođa Židova

(143.-134. prije Krista)

11 39s, 54s

Šimun preuzima zapovjedništvo

13 Šimun je saznao da je Trifon sabrao veliku vojsku da upadne u judejsku zemlju i da je opustoši. 2Kad je vidio gdje narod strepi od straha, došao je u Jeruzalem i skupio ga. 3Tješio je narod govoreći:

»Dobro znate što smo ja i moja braća i kuća mog oca učinili za Zakon i za Sveto mjesto. Poznati su vam i ratovi i nevolje koje smo pretrpjeli. 4Sva su moja braća izginula[a] za Izrael. Ja sam ostao sam. 5U vrijeme ugnjetavanja nikako ne želim svog života štedjeti. Nisam bolji od svoje braće. 6Nego radije ću osvetiti svoj narod, Sveto mjesto, vaše žene
2; 12 53 i vašu djecu, jer su se svi pogani, gonjeni mržnjom, udružili da nas zatru.«

7Čim je narod čuo te riječi, rasplamtio se duh u njemu. 8Odgovorili su mu jakim glasom: »Ti si naš vođa namjesto Jude i svoga brata Jonatana! 9Preuzmi vodstvo u našem ratu. Što nam god ti zapovjediš, mi ćemo izvršiti[b].«

10Sabrao je sve ljude sposobne za borbu i žurno dovršio zidove Jeruzalema i unaokolo ga utvrdio. 11Poslao je u Jopu Apsalomova sina Jonatana i s njim znatnu vojsku. Taj je odande izagnao stanovnike i ondje se nastanio[c].

Šimun odagnao Trifona iz Judeje

12Trifon se podigao s velikom vojskom iz Ptolemaide da navali na židovsku zemlju. S njime je bio zasužnjeni Jonatan. 13Šimun se utaborio kod Adide naprama ravnici. 14Kad je Trifon doznao da je Šimun zamijenio svoga brata Jonatana i da kani s njim zametnuti boj, poslao je poslanike da mu kažu: 15»Zbog srebra što ga tvoj brat Jonatan duguje kraljevskoj blagajni za službe što ih je obnašao držimo ga u sužanjstvu. 16Zato sad pošalji stotinu srebrnih talenata i dva njegova sina kao taoce, da se, kad bude pušten na slobodu, ne odmetne od nas. Onda ćemo ga pustiti.«

17Premda je Šimun znao da mu glasnici lažu, ipak je poslao po srebro i dječake da na sebe ne navuče veliko neprijateljstvo naroda. 18Jer bi inače rekli da je Jonatan poginuo zato što on nije poslao novce i dječake. 19Zato je poslao dječake i stotinu talenata, ali ga Trifon prevari i ne posla Jonatana. 20Poslije toga Trifon je krenuo da osvoji zemlju i opustoši je. Odabrali su zaobilazni put prema Adori[d]. Šimun mu se isprečavao sa svojom vojskom kuda god je on prolazio. 21A oni koji su bili u Tvrđi poslaše Trifonu poslanike, tražeći da brzo dođe k njima kroz pustinju i opskrbi ih hranom. 22Tada Trifon

a) Šimun je, kao i svi ostali, mislio da je Jonatan mrtav. Još je međutim bio samo zasužnjenik (r. 12).
b) Šimun je, kao i Jonatan (9,30), izabran aklamacijom, dok je Judu postavio otac (2,66); otac je uostalom tražio od svojih sinova da Šimuna, najstarijeg brata, poštuju kao oca, ali Šimun je dotada bio posve u sjeni svoje mlađe braće.
c) Šimunova židovska politika radikalnija je od Jonatanove. Već u Betsuru izagnao je sve pogansko stanovništvo (11,66).
d) Adorajim iz 2 Ljet 11,9, današnja Dura, 8 km zapadno od Hebrona. Trifon poduzima iste zaobilazne pokrete kao i Lizija (usp. 4,29; 6,31).

odredi da onamo odu svi njegovi konjanici, ali je te noći pao tako obilan snijeg da nisu mogli krenuti. Digao je tabor i otišao u Galaaditidu. [23]Nadomak Baskame[a] ubio je Jonatana, koga tu i pokopaše. [24]Potom se Trifon vratio u svoju zemlju.

Jonatan pokopan u modinskoj grobnici koju je sagradio Šimun

[25]Šimun je poslao po kosti svoga brata Jonatana i ukopao ga u Modinu, gradu svojih otaca. [26]Za njim je žalio sav Izrael i oplakivao ga mnogo dana. [27]Šimun je na grobnici svog oca i svoje braće podigao nadgrobnik od kamena uglađena straga i sprijeda, a tako visok da se vidio iz daljine. [28]Podigao je sedam piramida, jednu prema drugoj, ocu i majci i četvorici braće[b]. [29]Načinio im je podnožja, okružio ih visokim stupovima, na stupove je na vječni spomen postavio bojnu opremu, a uz bojnu opremu klesane lađe da ih vide svi koji plove morem. [30]Takva je grobnica koju je podigao u Modinu i koja postoji i dan-danas.

Darovi Demetrija II. Šimunu

[31]Trifon je mladoga kralja Antioha pogubio na prijevaru[c]. [32]Zavladao je namjesto njega, ovjenčao se krunom Azije i time navalio mnogo zla na zemlju. [33]A Šimun je ponovo sagradio tvrđave po Judeji, obzidao ih visokim kulama i velikim zidovima, s vratima i prijevornicama, i tvrđave je opskrbio hranom. [34]Potom je Šimun izabrao ljude i poslao ih kralju Demetriju da zemlji isposluju oprost, jer je Trifon znao samo otimati[d]. [35]Kralj Demetrije poslao je odgovor na njihov zahtjev u pismu sastavljenu ovako:

[36]»Kralj Demetrije pozdravlja vrhovnog svećenika Šimuna, prijatelja kraljevâ, starješine i judejski narod. [37]Primili smo zlatnu krunu i palmovu grančicu koju ste nam poslali, pa smo pripravni da s vama sklopimo potpuni mir i da pišemo svojim službenicima da vas oproste od poreza. [38]Sve ono što smo s vama uglavili neka ostane na snazi i tvrđave što ste ih sagradili neka su vaše. [39]Opraštamo vam dosadašnje prijestupe i propuste i krunu koju dugujete[e]. A ako se kakav drugi porez ubirao u Jeruzalemu, neka se više ne zahtijeva. [40]Ako su koji od vas kadri da se uvrste u moju tjelesnu stražu, neka se upišu. Neka među nama vlada mir.«

[41]Godine sto sedamdesete skinut je jaram poganâ s Izraela[f], [42]i narod je u svojim poveljama i ugovorima počeo pisati: »Prve godine istaknutog vrhovnog svećenika, židovskog vojskovođe i glavara Šimuna[g].«

Šimun zauzima Gezer ‖2 Mak 10 32-38

[43]U te dane opkoli Šimun Gezer[h] da bi ga zaposjeo vojskom. Načinio je kule na kotačima i njima se poslužio protiv grada. Prolomio je jedan od bedema i osvojio ga. [44]Oni s kule uskočili su u mjesto. U gradu nasta velika strka. [45]Građani se sa ženama i djecom popeli na bedeme, trgali na sebi odjeću i Šimunu iza glasa dovikivali da s njima sklopi mir: [46]»Ne postupaj s nama po našoj zloći nego po svojem milosrđu!« [47]Šimun se s njima sporazumio i prestao je na njih udarati, ali ih je istjerao iz grada, očistio kuće u kojima su držali idole, a zatim uđe uz pjesme i hvalospjeve. [48]Uklonio je odande svaku nečistoću, naselio ljude koji vrše Zakon, utvrdio grad pa onda u njemu sebi uredio boravište.

Šimun osvaja jeruzalemsku Tvrđu

[49]Onima koji su bili u jeruzalemskoj Tvrđi nije se dopuštalo da odlaze iz zemlje ili da u nju idu, da kupuju ili prodaju[i]. Ljuto su izgladnjeli. Mnogi su od njih svisnuli od gladi. [50]Zavapili su k Šimunu da s njima sklopi mir, a on tako i učini, ali ih

a) Na zapadnoj strani rta Karmela; u Sikaminosu će se iskrcati Ptolemej IX. oko 100. pr. Kr. Tada se u teškoj »Galaaditiđi« (r. 22) može vidjeti pogreška mjesto »Galileja«. – Trifon će dati ubiti Jonatana prije nego se ponovno ukrca.
b) Spomenici u obliku piramida svojstveni su za grobljansku umjetnost tog vremena.
c) Za našeg pisca, kao i za Diodora, to umorstvo prethodi Trifonovu stupanju na vlast (koje treba smjestiti u god. 142/141), ali po Titu Liviju i Josipu Flaviju ono slijedi nakon Demetrijeva zarobljenja (god. 139., usp. 14,2). Zbiljski redoslijed mogao bi biti: Trifonovo stupanje na vlast, zarobljenje Demetrija i umorstvo Antioha.
d) U hebr. je vjerojatno postojala igra riječi između imena Trifon i *teref* (»otimanje«). – Traženi oprost odnosi se na pristojbe.
e) Vjerojatno godišnji porez (tada bi se u r. 37 moralo raditi o prigodnom daru). – Što se tiče drugih pristojbi, samo je Jeruzalem (zapravo Judeja), čini se, izuzet, isključivši međutim tri pokrajine (11,34+; usp. 15,31).
f) God. 142. pr. Kr. – »Jaram« je simbol ropstva (8,18; 1 Kr 12,4), koje se osobito izražava plaćanjem danka.
g) Tj. »kneza« ili »vođu zajednice« (što odgovara hebr. *rôš*, dosl. »glava«). – Šimun broji svoje godine kao egipatski kraljevi ili Trifon, tj. od svoga stupanja na vlast a ne po seleukidskom računanju.
h) »Gezer« konj. po Josipu (usp. također 14,7; 15,28; 16,21; 2 Mak 10,32s); LXX i Vg: »Gaza«. – To je Gezer, 30 km sjeverozapadno od Jeruzalema.
i) Stanje koje traje već dvije godine (usp. 12,36).

odande istjera i očisti Tvrđu od svake poganštine.
51Židovi su u nju ušli dvadeset i trećega dana dru-
goga mjeseca godine sto sedamdeset i prve[a]. Klicali
su noseći palmove grane, pjevali himne i hvalos-
pjeve uz citare, harfe i cimbale, jer velik neprijatelj
bijaše slomljen i izbačen iz Izraela. 52Šimun je odre-
dio da se svake godine taj dan svetkuje s veseljem.
Utvrdio je hramsku goru kraj Tvrđe te se ondje sa
svojima nastanio.
53Kad je Šimun vidio da mu je sin Ivan odrastao
do muževne dobi, postavi ga zapovjednikom svih
snaga. Ivan se smjestio u Gezeru.

Pohvala Šimunu

Mak 10 8 **14** Godine sto sedamdeset i druge[b] skupio je
kralj Demetrije svoju vojsku i pošao u Mediju
da dobije pomoć za rat protiv Trifona. 2Kad je per-
zijski i medijski kralj Arsak[c] čuo da je Demetrije
došao na njegovo područje, posla jednog od svojih
zapovjednika da ga uhvati živa. 3Taj je otišao i po-
razio Demetrijevu vojsku, a njega uhvatio i doveo
Arsaku, koji ga zatvori. 4Zemlja je bila mirna za
sve Šimunove vlade[d].
3 3-9 Radio je na dobro svog naroda,
i njegovu su vlast voljeli
i njegovu slavu za sveg mu života.
5Uz ostala slavna djela
zauze Jopu, od nje učini svoju luku
i sebi otvori pristup k morskim otocima.
34 24 6Razmakao je međe svog naroda,
zadržao zemlju u ruci
7i skupio mnoštvo zarobljenika.
Zagospodario je Gezerom, Betsurom
i Tvrđom[e],
odande je uklonio poganštinu
i nitko se nije našao da mu odoli.
8Ljudi su mirno obrađivali zemlju,
h 8 12 zemlja je davala svoj prirod,
a drveće u ravnici plodove.
h 8 4-5 9Starci su na trgovima sjedili,
svi su razgovarali o blagostanju,
mladići su nosili raskošnu odoru i oklop.
10Gradove je opskrbio živežem,
opremio ih utvrdama,
slava mu se pronijela do nakraj svijeta.
11Smirio je zemlju
te Izrael doživje veliku radost.
12Svatko je sjedio pod svojom lozom i smokvom 1 Kr 5 5
i nitko ga nije uznemirivao. Mih 4 4
13Nestali su svi što su ga u zemlji napadali, Zah 3 10
i tih su dana kraljevi bili poraženi.
14Pridizao je ponizne u svom narodu
i suzbijao sve bezbožnike i zlikovce[f].
Obdržavao je Zakon,
15vratio slavu Svetištu
i obogatio ga mnogim posuđem.

Obnova saveza sa Spartom i Rimom

16Kad se u Rimu i do same Sparte saznalo da je
Jonatan umro, nastade velika žalost. 17Ali su čuli
da ga je kao vrhovni svećenik naslijedio njegov brat
Šimun, da je zavladao zemljom i gradovima u njoj
18i zato su mu pisali na brončanim pločicama da s 8 22
njim obnove prijateljstvo i savezništvo koje su već 8 17s; 12 3
uglavili s njegovim bratom Judom i Jonatanom[g].
19To se pročitalo pred skupštinom u Jeruzalemu.
20Evo prijepisa pisma što su ga poslali Spartanci:
»Glavari i grad Spartanaca pozdravljaju velikog
svećenika Šimuna, starješine, svećenike i sav ostali
židovski narod, svoju braću. 21Poslanici koje ste po-
slali našem narodu kazivali su nam o vašoj slavi i
časti i obradovali smo se njihovu dolasku. 22Mi smo
njihov izvještaj zapisali u narodnom vijeću ovako:
židovski poslanici, Antiohov sin Numenije i Jaso- 12 16
nov sin Antipater, došli su da s nama obnove prija-
teljstvo. 23I narod je odlučio da ljude primi s poča-
stima i da se prijepis njihova izvješća stavi među
javne spise, da spartanski narod na to sačuva uspo-
menu. Osim toga, jedan je prijepis načinjen za vr-
hovnog svećenika Šimuna.«
24Poslije toga Šimun je poslao Numenija u Rim s
velikim zlatnim štitom, teškim tisuću mina, da s
Rimljanima utvrdi savez.

a) Početak lipnja 141. – To istjerivanje označava završetak seleukidske okupacije Jeruzalema, koja je trajala od 167. (usp. 1,33–40).
b) Od listopada 141. do rujna 140.
c) Mitridat I., Arsak VI. (171–138), utemeljitelj partskog carstva, već je Demetriju oduzeo Mediju i Perziju. Pozvan u pomoć od svojih starih podanika, Demetrije je spočetka bio, čini se, bolje sreće, ali je god. 139. zarobljen (usp. 10,67) i zatočen u Hirkaniji (južno od Kaspijskog mora).Tu su ipak s njim redovito postupali primjereno njegovu visokom položaju.
d) Pohvala u stihovima što slijedi (usp. 1,28+), puna je biblijskih prisjećanja.
e) Sa zauzećem luke Jope (r. 5; usp. 12,32; 13,11; 14,34) i triju najvažnijih seleukidskih utvrda Izraelu je »izvojštena sloboda« i postavljena na čvrstu osnovu (14,26).
f) Ovaj r. ima gotovo mesijanski ton (usp. Ps 18,28; Lk 1,52). – Nastavak r., preuređen po logičkom redu (s grč.L. i sir. rkpp.), odražava legalizam tog vremena i zauzetost za Zakon, svojstvenu Šimunu (13,3; 14,29; usp. 2 Mak 13,10.14).
g) Usp. 8,22. U zbilji, tu obnovu saveza morao je poticati Šimun malo nakon svoga stupanja na vlast 142., budući da je odgovor iz Rima iz te iste godine (godina Lucijeva konzulovanja, 15,16). To bi morao biti cilj Numenijeva poslanja (14,24). – Ova povijesna građa loše je uklopljena u sam tijek kazivanja.

Odluka u počast Šimunu

25Kad je narod saznao za te događaje, reče: »Kako da zahvalimo Šimunu i njegovim sinovima? 26Jer on se pokazao čvrst[a], kao i njegova braća i kuća njegova oca. U bojevima je junački odbio izraelske neprijatelje i izvojštio slobodu.« I ispisaše brončane pločice, koje su postavili na stupove na gori Sionu. 27A evo, u prijepisu, što su napisali:

»Osamnaestog dana mjeseca Elula godine sto sedamdeset i druge, a to je treća godina velikog svećenika Šimuna, u Asaramelu[b], 28na velikoj skupštini svećenika, naroda, narodnih knezova i zemaljskih starješina objavilo se slijedeće:

29Dok su se česti ratovi vodili u zemlji, Matatijin sin Šimun, potomak Joaribovih sinova, i njegova braća izlagali su se opasnosti i opirali se protivnicima svog naroda da održe svoje Svetište i Zakon i uvelike su proslavili narod. 30Jonatan je okupio narod i postao veliki svećenik, a zatim se pridružio svom narodu. 31Neprijatelji Židova naumili su osvojiti njihovu zemlju da opustoše njihovo područje i dignu ruke na Svetište. 32Tada je ustao Šimun i počeo vojevati za narod. Dao je mnogo svoga blaga[c], opremao oružjem hrabre ljude svog naroda i davao im plaću. 33Utvrdio je židovske gradove i Betsur na židovskoj međi, gdje se prije nalazilo neprijateljsko oružje, i ondje je smjestio posadu židovskih ratnika. 34Utvrdio je i Jopu na moru i Gezer u azotskom kraju, gdje su prije bili neprijatelji. Ondje je naselio Židove i ostavio im sve što im je trebalo za uzdržavanje. 35Narod je upoznao Šimunovu vjernost i slavu kojom je on nakanio ovjenčati svoj narod. Zbog svih njegovih zasluga, zbog pravde i vjernosti narodu i jer je svime nastojao da podigne narod, postaviše ga za svoga vođu i velikog svećenika. 36Onih dana on je uspio odstraniti pogane iz zemlje koju su zaposjeli[d] i one iz Davidova grada u Jeruzalemu, gdje su se utvrdili i odakle su provaljivali i onečišćivali okolicu Svetišta i tako teško obeščašćivali njegovu svetost. 37Smjestio je ondje židovske ratnike i utvrdio Tvrđu da zemlja i grad budu sigurni. Podigao je i jeruzalem-
ske zidove. 38Zato mu je kralj Demetrije potvrdio
vrhovno svećeništvo, 39podigao ga u red svojih pri-
jatelja i okružio ga velikim sjajem[e]. 40Jer je kralj 2 18+
čuo kako Rimljani Židove nazivaju svojim prijate-
ljima, saveznicima i braćom[f] i kako su Šimunove
poslanike počastili, 41a Židovi i svećenici zaključili
neka im Šimun bude vođa i veliki svećenik dovije-
ka, dok ne ustane vjerodostojan prorok. 42Neka im 4 46+
bude upravitelj te određuje one koji će se brinuti
za dobro Svetišta, za upravu zemljom, za oružje i
utvrde. 43Neka se brine za Svetište[g]. Njega neka svi
slušaju, sve isprave u zemlji neka se pišu u njegovo
ime, a on da se oblači u grimiz i nosi zlatan nakit.
44Da se ne usudi nitko, ni od naroda ni od svećeni-
ka, da štogod osujećuje ili se protivi onome što je
on zapovjedio, niti da mimo njega u zemlji saziva
skupštine, niti da se oblači grimizom ili nosi zlatnu
kopču. 45Tko se god o to ogriješi ili štogod od toga
osujeti bit će krivac. 46Sav je narod odobrio da se
Šimun ovlasti da radi prema svom nahođenju. 47Ši-
mun je prihvatio i pristao da bude vrhovni sveće-
nik, vojskovođa i knez Židova i svećenika[h], da
bude na čelu svima.«

48Odredili su da se ta isprava ureže u brončane ploče i da se one izlože u predvorju Svetišta na vidljivu mjestu, 49a da se njezini prijepisi pohrane u riznici tako da njima raspolažu Šimun i njegovi sinovi. 14

Antioh VII. priznaje Šimunove časti i Trifona opsjeda u Dori

15 Antioh, sin kralja Demetrija, posla s morskih otoka[i] svećeniku i židovskom vođi Šimunu i svemu narodu 2pismo ovog sadržaja:

»Kralj Antioh pozdravlja velikog svećenika i vođu Šimuna i židovski narod. 3Budući da su se pokvarenjaci dočepali kraljevstva naših otaca, odlučio sam da ga opet osvojim i uspostavim kako je bilo i prije, i zato sam podigao silne čete i opremio ratno brodovlje 4da se iskrcam u zemlji i osvetim onima koji su je upropastili i opustošili mnoge gradove moga kraljevstva. 5Potvrđujem ti sva oslobo-

a) »Jer on se pokazao čvrst«, nesiguran prijevod; osnovni glagol obično ima aktivno značenje.
b) U rujnu 140. – »Asaramel« (a ne iskvareni oblik nekih rkpp. »Saramel«) prijepis je *hasar 'am'el* (»trijem naroda Božjega«). Radi se možda o vanjskom dvorištu svetišta (usp. r. 48; 9,54).
c) Spomen svojstven počasnim tekstovima. – Masovno novačenje od vremena ustanka pomalo se zamjenjivalo stalnom vojskom.
d) BJ s jednim lat. rkp. »iz svoje zemlje«; LXX, Vg: »iz njihove zemlje«.
e) Usp. 13,36. Veza s Antiohijom dakle ostaje.
f) Izraz »prijatelji i saveznici« dobro je potvrđen, dok bi »braća« morao bi biti redakcijski, jer bi tražio zajedničko podrijetlo, barem zamišljeno, kao ono sa Spartancima (12,21).
g) Po svoj prilici udvostručenje (usp. r. 42).
h) Izričito spominjanje svećenika, ovdje i u r. 41, moglo bi se možda protumačiti suprotstavljanjem kleru koji je ostao vjeran izgnanim Onijevcima. – Šimunova vlast želi biti tradicionalna (veliki svećenik), puna poštovanja prema seleukidskim vladarima (upravitelj) i u prvom redu nacionalna (knez = glavar jedne etničke skupine u carstvu).
i) U Rodu Antioh VII. saznaje za zatočeništvo svoga brata Demetrija II. Odrastao u Knidu i Sidu, dobio je nadimak Sidetes, ali na novcu je njegov naslov Euergetes (»dobrotvor«).

đenja od poreza kojih su te oslobodili kraljevi prije
mene i svih ostalih prinosa koje su ti otpustili[a].
2 18+ [6]Dopuštam ti da u svojoj kovnici kuješ novce koji
će zakonito optjecati tvojom zemljom[b]. [7]Neka Jeru-
zalem i Svetište budu slobodni. Neka ti ostane sve
oružje koje si proizveo i sve tvrđave koje si podigao
i koje zapremaš. [8]Neka ti se oprosti sve što duguješ
4 46+ kraljevskoj riznici i ono što ćeš ubuduće dugovati
kralju odsele pa dovijeka. [9]Kad ponovo osvojimo
svoje kraljevstvo, obasut ćemo tebe, tvoj narod i
Hram takvim častima da će vam slava zablistati po
svoj zemlji.«
[10]Godine sto sedamdeset i četvrte[c] krenu kralj
Antioh u zemlju svojih otaca. Oko njega su se oku-
pile sve čete, tako da ih je malo ostalo uz Trifona.
[11]Antioh je udario za njim u potjeru. Trifon je po-
bjegao u Doru na moru[d], [12]jer je znao da se na
njega svalilo zlo i da su ga čete ostavile. [13]Antioh
se utaborio kod Dore sa sto i dvadeset tisuća pje-
šaka i osam tisuća konjanika. [14]Opkolio je grad,
pritisnuo ga s kopna i mora, jer se brodovlje pribli-
žilo s morske strane, tako da nitko nije mogao niti
ulaziti niti izlaziti.

Povratak rimskog poslanstva u Judeju i proglašenje saveza s Rimljanima

12 16; [15]Uto je Numenije sa svojom pratnjom došao iz
14 22, 24; Rima s pismima za kraljeve i zemlje. Evo njihova
8 17 sadržaja:
[16]»Rimski konzul Lucije[e] pozdravlja kralja Ptole-
meja. [17]Veliki svećenik Šimun i židovski narod upu-
tili su nam židovske poslanike kao prijatelje i save-
znike da obnove nekadašnje prijateljstvo i savezni-
štvo. [18]Donijeli su zlatan štit od tisuću mina[f]. [19]Od-
lučili smo, dakle, pisati kraljevima i zemljama da
im ne čine nikakva zla niti da udaraju na njih, na
njihove gradove, na njihovu zemlju i da se ne pove-
zuju s onima koji bi ih napadali. [20]Odlučili smo da
od njih primimo štit. [21]Ako su, dakle, kakvi opaki
ljudi utekli iz njihove zemlje k vama, predajte ih
velikom svećeniku Šimunu da ih kazni po njihovim
zakonima!«
[22]Tako je pisao kralju Demetriju, Atalu, Ariara-
tu, i Arsaku[g] [23]i u sve zemlje: Sampsami, Spartanci-
ma, u Delos, u Mindos, u Sikion, U Kariju, u Sa-
mos, u Pamfiliju, u Likiju, u Halikarnas, u Rodos,
u Faselidu, u Kos, u Sidu, u Arad, Gortinu, Kni-
dos, Cipar i Kirenu[h]. [24]Prijepis tih pisama poslali
su velikom svećeniku Šimunu.

Antioh VII. opsjeda Doru i mijenja raspoloženje prema Šimunu

[25]Antioh je taborio pred Dorom, u njezinu pred-
građu, pa je neprestano upućivao nove odrede pro-
tiv grada i izrađivao bojne naprave. Stisnuo je Tri-
fona tako da se nije moglo niti izlaziti niti ulaziti.
[26]Šimun mu je poslao dvije tisuće odabranih ljudi
da mu pomažu u boju, a k tomu srebra i zlata i
mnogo opreme. [27]On toga ne htjede primiti. Štovi-
še, poništio je sve što je prije sa Šimunom ugovo-
rio. Posve se izmijenio prema njemu. [28]Poslao je k
njemu Atenobija, jednog od svojih prijatelja, da se 2 18+
s njim porazgovori i reče mu: »Vi držite u svojoj
vlasti Jopu, Gezer i jeruzalemsku Tvrđu, gradove
moga kraljevstva[i]. [29]Njihova ste područja opustoši-
li, počinili ste mnogo zla u zemlji i zavladali mno-

a) Usp. 13,39. Antioh uključuje ovdje, barem neizravno, pristojbe što ih duguju tri pokrajine (15,30s; usp. 11,34+).
b) U zbilji, ta će povlastica biti uskoro opozvana (r. 27) i nijedan do sada nađeni židovski novac ne može se pripisati Šimunu. No brojni su sitni brončani novčići s natpisom »Ivan i zajednica Židova«; oni su vjerojatno Ivana Hirkana, Šimunova sina.
c) 139/138. – Prvi Antiohovi novčići potječu iz 138.; iskrcao se u jesen 139., na poziv svoje snahe Kleopatre Tee.
d) Južno od Karmela. Taj stari glavni grad okruga (1 Kr 4,11) ostao je prometna luka.
e) Lucije Cecilije Metel Kalvo, konzul god. 142.; njegova okružnica ovdje nije dakle na pravome mjestu (usp. 14,18).
f) Treba vjerojatno shvatiti »(u vrijednosti) od tisuću mina (srebra)« – što odgovara 44 kg zlata; (doista su poznati tako ukrašeni štitovi), te bi trebalo ispraviti 14,24 gdje se čita »teškim tisuću mina«, što bi bilo gotovo pola tone zlata!
g) Atal II. (159–138), kralj Pergama. Ariarat V. (162–131), kralj Kapadocije. U vezi s Arsakom usp. 14,2.
h) Taj popis vjerno odražava političke prilike Bliskog Istoka oko polovice 2. st. pr. Kr. Uz nekoliko velikih kraljevstava bilo je mnoštvo gradova (Sidon u Pamfiliji, Sikion na Peloponezu itd.), otoka (Delos, Samos, Rod, Arad, današnji Ruad, sjeverno od Tripolisa) i pokrajina (Karija, Licija itd.) praktički neovisnih, gdje se nalazio određen broj židovskih naseobina. Cipar i Cirena bili su još egipatski, ali Rim se nije sustezao obratiti se izravno vazalskim državama.
i) Jeruzalemska tvrđa bila je vrlo prostrana, te je zasluživala naziv grad (usp. 1,33). Šimun će se naravno ustezati vratiti je ili plaćati za nju danak, ali će se složiti da plaća za druge dvije utvrde koje nisu pripadale Judeji niti su bile među četiri pokrajine (r. 29).

gim krajevima[a] u mom kraljevstvu. 30Zato sad vratite gradove koje ste osvojili, zajedno s porezima onih krajeva kojima ste zavladali izvan židovskih granica. 31Ako pak nećete, dajte mjesto toga pet stotina srebrnih talenata, a za štete što ste ih počinili i za poreze gradova drugih pet stotina talenata; ako ni toga nećete, poći ćemo protiv vas u rat.«

32Kraljev je prijatelj Atenobije došao u Jeruzalem i vidio Šimunov sjaj i ormar sa zlatnim i srebrnim posuđem i mnogu poslugu. On se zapanjio. Saopćio mu je kraljevu poruku. 33Šimun mu odgovori ovako: »Mi nikako nismo oteli tuđu zemlju niti smo zavladali tuđim dobrima, nego je to baština naših otaca: naši su je neprijatelji nepravedno stanovito vrijeme posjedovali. 34Mi smo pak, koristeći se povoljnim prilikama, ponovo osvojili baštinu svojih predaka. 35Što se tiče Jope i Gezera, koje ti tražiš, ti su gradovi mnogo mučili narod i pustošili nam zemlju[b], za njih ćemo dati stotinu talenata.«

36Poslanik mu na to nije odgovorio ni riječi. Vratio se gnjevan kralju i upoznao ga sa Šimunovim odgovorom i veličanstvom, ukratko, sa svim što je vidio, a kralj nato usplamtje gnjevom.

Kendebej uznemiruje Judeju

37Trifon se ukrcao u lađu i pobjegao u Ortosiju[c]. 38Kralj je Kendebeja postavio za upravitelja primorja i predao mu pješačke i konjaničke čete. 39Zapovjedio mu je da se utabori pred Judejom i naložio mu da izgradi Kedron, učvrsti mu vrata i zavojšti na narod. Kralj je pošao u potjeru za Trifonom. 40Kendebej je došao u Jamniju i počeo uznemirivati narod, provaljivati u Judeju, odvoditi narod u roblje i ubijati ga. 41Ponovo je izgradio Kedron[d] te u nj smjestio konjanike i pješake da provaljuju i obilaze judejskim putovima, kako mu bješe zapovjedio kralj.

Pobjeda Šimunovih sinova nad Kendebejem

16 Ivan uzađe iz Gezera i javi svom ocu Šimunu što radi Kendebej. 2Šimun tada dozva svoja dva najstarija sina, Judu i Ivana, i reče im: »Moja braća i ja, i moj očinski dom, vojevali smo protiv Izraelovih neprijatelja[e] od mladosti do današnjeg dana i uspjeli smo više puta izbaviti Izraela. 3Sad sam ja ostario, a vi ste se po Milosti[f] dohvatili snage: stanite, dakle, na moje mjesto i na mjesto mog brata! Idite i borite se za naš narod, i nebeska pomoć neka bude s vama!«

4Tada izabra u zemlji dvadeset tisuća pješaka i konjanike te odoše na Kendebeja. Prenoćili su u Modinu. 5Uranivši ujutro, krenuli su u ravnicu, i gle, ide na njih velika vojska, pješaci i konjanici. Među njima bijaše potok[g]. 6Ivan[h] sa svojim ljudima zauze položaj nasuprot neprijateljima. A kad je vidio da se narod boji prijeći preko potoka, sam prijeđe prvi. Ljudi, videći ga, prijeđoše za njim. 7Razdijelio je vojsku i konjanike pomiješao među pješake[i], jer je neprijateljskih konjanika bilo vrlo mnogo. 8Odjeknuše trube. Kendebej sa svojom vojskom pobježe. Mnogi su poginuli, a oni koji su se spasili pobjegoše put tvrđave. 9Tada bî ranjen Ivanov brat Juda. Ivan ih je pak gonio dok Kendebej nije stigao do Kedrona, što ga je sam utvrdio. 10Pobijeđeni su utekli do kula u poljima Azota, a pobjednik ih zapali. Od njih pade oko dvije tisuće ljudi. Ivan se mirno vratio u Judeju.

Šimunova smrt u Doku – Nasljeđuje ga sin Ivan

11Abubov sin Ptolemej postavljen je upraviteljem u jerihonskoj ravnici[j]. Imao je mnogo srebra i zlata, 12jer je bio zet velikog svećenika. 13Njegovo se srce uzoholilo. Naumio je da zavlada zemljom i stvarao

a) Grč. riječ *topos*, koja ima vrlo mnogo značenja, ovdje vjerojatno označava četiri pokrajine ili »toparhije« (usp. 11,57).
b) »I pustošili nam zemlju« 1 grč. rkp.; LXX: »i našu zemlju«.
c) Između Tripolisa i rijeke Eleutera. Tu su nađene 33 tetradrahme Trifonove. Rijetkost tih novčića daje pravo da se oni povežu s nekim njegovim prolaskom. Trifon će bježati do Apameje, gdje će biti ubijen (ili se sam ubio, ako treba radije vjerovati Strabonu nego Josipu).
d) Današnja Qatra, 6 km jugoistočno od Jamnije.
e) »neprijatelja« 1 grč. rkp., Vg; LXX: »ratova«.
f BJ dodaje »neba«.
g) Možda jaruga Qatra, koja prolazi 1 km sjeverno od Qatre, između Modina (25 km od njega) i Azota (r. 10, 13 km od njega).
h) Subjekt nije izražen, ali to ne može biti Šimun (usp. r. 3).
i) Ta taktika bila je poznata u starini i omogućavala je da se pruži otpor brojnijoj konjici. Ovdje se prvi put spominje hasmonejska konjica.
j) Je li Pompeja imenovao Šimun u Jerihonu kao Ivana u Gezeru? Kako god bilo, ta »strategija« bila je ovisna o Judeji (9,50) i postat će jedna od herodovskih toparhija.

je vjerolomne osnove protiv Šimuna i njegovih sinova. 14Šimun je obilazio gradove u zemlji nadzirući ih i brinući se za upravu. Tako je došao u Jerihon sa svojim sinovima Matatijom i Judom godine sto sedamdeset i sedme, jedanaestog mjeseca, a to je mjesec Sabat[a]. 15Abubov ih sin prijevarom namami u tvrđavicu zvanu Dok[b], koju je on i sagradio. Pripravio im je veliku gozbu, ali je ondje sakrio ljude. 16Kad se Šimun sa svojim sinovima napio, ustao je Ptolemej sa svojim ljudima, uzeo oružje, navalio na Šimuna u blagovalištu i ubio njega, njegove sinove[c] i neke od njihove posluge. 17Tako je počinio veliku nevjeru, dobro uzvratio zlom. 18Ptolemej je o tom pismeno obavijestio kralja da mu pošalje u pomoć čete i preda mu gradove i zemlju. 19Druge je poslao u Gezer da maknu Ivana te je pismeno naložio zapovjednicima vojske[d] da dođu k njemu da im dade srebra, zlata i darova. 20Ostale je poslao da zauzmu Jeruzalem i hramsku goru. 21Ali je netko potrčao naprijed i Ivanu u Gezeru javio da su mu poginuli otac i braća. Dodao je: »I poslao je nekoga da ubije i tebe.« 22Na tu se vijest Ivan razgnjevi. Uhvatio je ljude koji su došli da ga ubiju te ih je pogubio, jer je znao da ga žele ubiti[e].

23Ostala Ivanova djela, njegovi ratovi i junaštva što ih je izvršio, bedemi koje je sagradio i ostali njegovi pothvati, 24sve je to zapisano u Ljetopisima njegova vrhovnog svećeništva, od dana kada je poslije svog oca postao velikim svećenikom[f].

a) Siječanj/veljača 134.
b) Na vrhu brda Četrdesetice, koje dominira Jerihonom.
c) U zbilji, dva Šimunova sina tek su kasnije pogubljena. Ptolemej ih je, kao i njihovu majku, čuvao kao taoce, a Ivan Hirkan, da im poštedi život, nije smio previše pojačavati opsadu prijestolnice Dok. Od Josipa saznajemo da se Ptolemej okoristio prekidom opsade, ubio ih i pobjegao u Filadelfiju (Aman).
d) Tj. »tisućnicima« (usp. 3,55; Jdt 14,12).
e) Po Josipu, Ivan Hirkan pobjegao je u Jeruzalem, gdje je bio dobro primljen od naroda koji odbaci Ptolemeja. Ovaj posljednji morao je pozvati u pomoć Antioha koji dođe i opsjede grad ali na kraju pristade na nagodbu s Hirkanom. U vrijeme kraljeve smrti (129) postao je praktički neovisan. – Pisac sve to ispušta jer se njegov cilj ograničava na junačka djela Matatije i njegovih sinova.
f) Izvaci iz tih Ljetopisa pojavljuju se u Josipovu djelu. Formulacija namjerno podsjeća na knjige o kraljevima (usp. npr. 2 Kr 10,20) i bolje se shvaća ako je Ivan već mrtav, dakle nakon 104. pr. Kr.

1 Lje

DRUGA KNJIGA O MAKABEJCIMA

I. Pisma egipatskim židovima[a]

PRVO PISMO

1 Braću Židove u Egiptu[b] pozdravljaju njihova
braća Židovi iz Jeruzalema i iz židovske zem-
lje i žele im nepomućeni mir. [2]Obasuo vas Bog do-
bročinstvima i spomenuo se svog Saveza s Abraha-
mom, Izakom i Jakovom, svojim vjernim slugama!
[3]Dao vam svima srce da ga štujete i njegovu volju
jer 28 9 vršite velikodušno i radosno! [4]Otvorio vaše srce
svom Zakonu i svojim zapovijedima i dao vam mir!
[5]Uslišao vam molitve, pomirio se s vama i ne osta-
vio vas u vrijeme nevolje! [6]U ovaj trenutak mi se
ovdje za vas molimo. [7]Za kraljevanja Demetrijeva
godine sto šezdeset i devete mi smo vam Židovi
pisali ovo[c]: »U nevoljama i jadima koji su zaredali
u ovim godinama otkako su Jason i njegove prista- 4 7s
lice izdali Svetu zemlju i kraljevstvo, [8]zapalili Ve-
lika vrata i prolili nevinu krv, pomolili smo se Go-
spodinu i on nas je uslišao. Prinijeli smo žrtvu i
najfinije brašno, upalili svjetiljke i postavili hljebo-
ve.« [9]Sad vam pišemo da biste u mjesecu Kislevu
svetkovali Blagdan sjenica. Godine sto osamdeset
i osme[d].

DRUGO PISMO[e]

Pozdrav

[10]Stanovnici Jeruzalema i stanovnici Judeje, star-
ješine i Juda[f]: savjetniku kralja Ptolemeja Aristo-
bulu[g], od roda pomazanih svećenika, i Židovima u
Egiptu pozdrav i dobro zdravlje!

Zahvala što je Antioh kažnjen

[11]Neka je velika hvala Bogu, koji nas je izbavio
iz velikih pogibli kad smo imali vojevati protiv kra-
lja. [12]On je doista odbio one koji su zavojevali na
Sveti grad. [13]Kad im je zapovjednik otišao u Perzi- 1 Mak 6 1-13 2 Mak 9 1-29

a) Ova dva pisma pozivi su Židovima da slave blagdan posvete Hrama (usp. 1 Mak 4,59+). Prvi dio knjige (do 10,8) bit će povijesno opravdanje tog blagdana.
b) Odavno postoje židovske naseobine u Egiptu. Najpoznatija je ona u Elefantini, koja seže do početka 6. st. Oko 150. pr. Kr. svećenik Onija IV., sin Onije III., pogubljenog u Dafni (4,33s), podiže u Leontopolisu hram po uzoru na onaj u Jeruzalemu (usp. 1 Mak 10,20+). Jeruzalemski Židovi žele sačuvati bogoslužno zajedništvo sa svojom braćom u Egiptu, koje je nekoć progonio Ptolemej VIII.
c) Ovdje se dakle doziva u pamet jedno prethodno pismo, napisano Židovima u Egiptu 169. seleukidske godine (142. pr. Kr.; usp. 1 Mak 1,10+), koje govori o nedaćama Židova što su ih snašle zbog Jasonove izdaje (usp. 4,7s). Ta je kazna prestala s pomirenjem Hrama i njegovih vjernika. Dakle, savjet da se slavi novo posvećenje Hrama u Jeruzalemu.
d) God. 124. pr. Kr., taj »Blagdan sjenica« (još r. 18) u Kislevu (prosinac) jest Posvećenje (usp. 1 Mak 4,59+); to drugo ime dolazi mu od sličnosti s velikim Blagdanom sjenica u mjesecu Tišriju (listopad) (usp. 10,6; Lev 23,34s).
e) Drugo pismo predstavlja se kao dokument četrdeset godina stariji od prvoga, budući poziv (r. 18) na samo posvećenje Hrama, koje je bilo 25. Kisleva 148. po seleukidskom računanju (15. prosinca 164. pr. Kr.). Izvještaj dodaje glasinama o smrti Antioha Epifana pučke predaje u vezi s Nehemijom i Jeremijom. Stavljajući ga na početak svog djela, sveti pisac ne jamči njegovu povijesnu vrijednost.
f) Juda Makabej.
g) Aleksandrijski Židov, poznat po svojim alegorijskim tumačenjima Petoknjižja. Posvetio je svoje djelo Ptolemeju VI. Filometoru (180–145).

ju, sasjekli su u Nanejinu hramu[a] i njega i njegovu vojsku, koja se smatrala nepobjedivom. Nanejini svećenici poslužili su se varkom. 14 Antioh je onamo došao sa svojim prijateljima pod izlikom da će se oženiti Nanejom, a zapravo da, u ime miraza, prisvoji veliko tamošnje blago. 15 Nanejski su svećenici izložili blago. Čim je Antioh s nekolicinom ušao u hramsko predvorje, svećenici zatvoriše svetište. 16 Otvoriše tajna vrata na stropu, baciše kamenje i ubiše zapovjednika. Sasjekoše ga na komade, a glave[b] baciše onima koji bijahu vani. 17 Neka je za sve to hvaljen naš Bog, koji je bezbožnike predao smrti.

Sveta vatra čudesno sačuvana[c]

18 Dvadeset i petog Kisleva svetkovat ćemo očišćenje Hrama, pa smo smatrali uputnim da vas o tom obavijestimo, kako biste i vi prikladno svetkovali Blagdan sjenica i vatre koja se pokazala kad je Nehemija[d], sagradivši Svetište i žrtvenik, prinio žrtve. 19 Kad su, naime, naše oce odvodili u Perziju, tadašnji su pobožni svećenici uzeli žrtvenu vatru i sakrili je u udubinu sličnu presahlu bunaru. Spremili su je tako da nitko za to skrovište ne sazna. 20 Poslije mnogo godina bî Božja volja da perzijski kralj[e] pošalje Nehemiju: ovaj je dao da vatru potraže potomci onih svećenika koji su je sakrili. Ti izvijestiše da[f] nisu našli vatre nego nekakvu mutnu vodu, a on im zapovjedi da je zahvate i donesu. 21 Pošto je bilo pripravljeno sve za žrtvu, naloži Nehemija svećenicima da tom vodom poškrope drva i što je na njima. 22 Tek što su to učinili, u trenutku zasja sunce, dotad zastrto oblakom, i buknu velika vatra, tako te se svi zadiviše. 23 Dok je žrtva izgarala, svećenici su molili – svećenici i sav narod[g]. Započinjao je Jonatan, a drugi su, zajedno s Nehemijom, nastavljali.

24 Molitva je glasila ovako: »Gospode, Gospode Bože, stvoritelju svega, strašni, jaki, pravedni, milosrdni, jedini kralju, jedini dobri, 25 jedini darežljivi, jedini pravedni, svemogući i vječni, koji spasavaš Izraela od svakog zla, koji si naše oce izabrao i posvetio, 26 primi ovu žrtvu za sav svoj izraelski
narod. Čuvaj svoju baštinu i posveti je! 27 Sakupi Pnz 30 3-5
one od nas koji su razasuti[h], izbavi one što robuju među poganima, pogledaj milostivo prezrene i pogrđene, tako da pogani spoznaju da si ti naš Bog! 28 Kazni one koji nas ugnjetavaju i drsko vrijeđaju! 29 Usadi svoj narod u svoje Sveto mjesto, kao što je
rekao Mojsije!« Izl
30 Svećenici pak pjevahu hvalospjeve. 31 Kad je iz- 1 Kr 8
gorjela žrtva, zapovjedi Nehemija da se preostala voda izlije na veliko kamenje. 32 Kad su to izvršili,
liznu plamen, ali ga upi jači sjaj vatre na žrtveniku. Le
33 Razglasilo se to, i kralju perzijskom bî javljeno 2 Lj
da se na mjestu gdje svećenici, odvedeni u sužanj-
stvo, bijahu sakrili oganj pojavila voda kojom su Lev 10
Nehemija i njegovi ljudi posvetili žrtve[i]. 34 Kralj 1 Kr 8
nato provjeri događaj, dade ograditi to mjesto i uspostaviti svetište. 35 Onima kojima ga je prepustio dao je udio u velikim prihodima koje je odande izvlačio. 36 Nehemija i njegovi ljudi to su mjesto prozvali Neftar, što znači »očišćenje«, ali se ono općenito zove Neftaj[j].

Jeremija sakriva obredne stvari

2 U spisima se nalazi kako je prorok Jeremija[k] prisilno iseljenima zapovjedio da uzmu vatre, kako je već spomenuto, 2 i kako je tim prisilno ise-
ljenima prorok preporučio, kad im je davao Za- Bar 6 Vulg.
kon, da ne zaborave zapovijedi Gospodnjih i ne zastrane vjerom kad budu gledali ukrašene zlatne i srebrne likove. 3 Takvim i sličnim riječima opominjaše ih da ne odvrgnu Zakon od srca. 4 U tom je

a) Mezopotamska božica izjednačena s efeškom. Hram što ga je Antioh htio opljeniti bio je Artemidin hram u Elimaidi.
b) BJ s 1 rkp. LXX, sir.: »glavu« i tumači: LXX i Vg imaju: »glave« (rastresenost prepisivača, zavedena množinom: »komade«). – Ta pučka pripovijest o Antiohovu svršetku ne odgovara ni prikazu u 9,1s, niti onom u 1 Mak 6,1s. Stvarne okolnosti njegove smrti nisu bile još poznate te su ocrtane s pomoću svršetka Antioha III., koji je poginuo u jednoj zasjedi sa svom svojom vojskom, nakon što je porobio jedan Belov hram, također u Elimaidi.
c) Legenda želi pokazati kako Jeruzalemsko svetište nije izgubilo nijednu od povlastica, budući da je čak sačuvalo staru svetu vatru (usp. Lev 6,5–6).
d) Nehemiji, koji je s Ezdrom osnovao oko 445/425. novu židovsku zajednicu, apokrifna sjećanja (*Nehemijina sjećanja* 2,13) pripisuju obnovu žrtvenika i Hrama. Žrtvenik je međutim bio posvećen već 538. a Hram već 515. (Ezr 3,1s; 6,14s). Zapazit će se da je posvećenje žrtvenika, što ga je obavio Zorobabel, jednako stavljeno u odnos s Blagdanom sjenica (Ezr 3,4).
e) Vjerojatno Artakserks I. (464–423).
f) BJ konj. »izvijestiše da stvarno« (*è mèn*); LXX, Vg: »izvijestiše nas« (*hèmin*).
g) Po LXX, VL (»svećenici i svi«); BJ po Vg: »svi svećenici«. – Postoji tu anakronizam: veliki svećenici iz vremena Nehemije bili su Elijašib i Jojada (Neh 3,1; 13,28), no usp. Neh 12,11.
h) Dosl. »našu rasutost« (*diaspora*) (usp. Pnz 30,11; Neh 1,5.8s; Ps 147,2; Iz 49,6).
i) To objašnjenje izneseno kralju razlikuje se od onoga prethodnog.
j) Nejasna pučka etimologija perzijske riječi *naft*. – U tom kazivanju spajaju se sjećanje na štovanje vatre kod Perzijanaca (r. 34) i stanovito znanje o vlastitosti nafte, prirodnog petroleja, što je zadivilo grčke i rimske zemljopisce i prirodoslovce.
k) Jeremija je bio jedan od velikih likova koje je judaizam priznavao (usp. 15,13–15). Pripisane su mu Tužaljke, pismo protiv idola u Bar 6 (Vg), više apokrifnih spisa. Jedan od tih spisa, koji je izgubljen, sadržavao je pojedinosti što upravo slijede. One se ne slažu s poviješću: Šator nije više postojao već od gradnje Salomonova Hrama, kovčeg Saveza nestao je pri razorenju Hrama, a povijesni Jeremija ne žali zbog tog razorenja (Jr 3,16). Ali nakana je kazivanja, usprkos odsutnosti Šatora i Kovčega, utvrditi neprekinutost zakonitog bogoslužja (usp. 1,18+) i povezati sadašnje posvećenje Hrama sa Salomonovim posvećenjem prvoga Hrama i s Mojsijevim posvećenjem Šatora (usp. rr. 8–12).

spisu pisalo kako je prorok po Božjem nadahnuću
sa sobom ponio Šator i Kovčeg saveza, pa se uspeo
na goru na koju se bio popeo Mojsije i odakle je
motrio Božju baštinu. 5Stigavši onamo, Jeremija
nađe stan u pećini, unese u nj Šator i Kovčeg i
kadioni žrtvenik, a ulaz zagradi. 6Neki od njegovih
z 30 3-5 pratilaca došli su zatim da označe put, ali ga nisu
mogli naći. 7Kad je to saznao Jeremija, prekorio ih
je ovako: »Ovo mjesto bit će nepoznato sve dok
Bog ponovo ne sabere svoj narod i ne smiluje mu
se. 8Tada će Gospodin ponovo pokazati sve ove
predmete i vidjet će se Gospodinova slava i Oblak,
24 16 kao što se pojavio za Mojsija i kad je Salomon mo-
10-11 lio da hram[a] bude veličanstveno posvećen.«
9Tu se također pripovijedalo kako je Salomon,
nadaren mudrošću, prinio žrtvu posvete i završetka
9 24 Hrama. 10Isto onako kako je Mojsije molio Gospo-
7 1 dina i s neba siđe oganj i sažga žrtvu, tako je i
Salomon molio te je oganj sišao i sagorio žrtve.
16-17 11Mojsije bijaše rekao: »Zato što se nije pojela,
65-66 okajnica je spaljena.« 12Tako je i Salomon svetko-
vao osam dana.

Nehemijina knjižnica

13O tome se pripovijeda i u spisima i uspome-
nama Nehemijinim[b], i još kako je on, sastavljajući
knjižnicu, sakupio knjige o kraljevima, o prorocima
i o Davidu, a tako i darovnice kraljeva[c]. 14Isto je
tako Juda sabrao sve knjige, razasute zbog rata koji 1 Mak 1 56-57
se vodio protiv nas, i sad su u našim rukama. 15Ako
vam, dakle, trebaju, pošaljite nam glasnike da vam
ih donesu.

Poziv na posvetu

16Pišemo vam zato što namjeravamo svetkovati 1 Mak 4 59+
očišćenje Hrama. Bilo bi, dakle, lijepo da i vi te
dane svetkujete. 17Bog je spasio sav svoj narod i
svima dao baštinu, kraljevstvo, svećeništvo i Sveti-
šte – pa će nam se Bog, kako se nadamo 18jer je
Zakonom obećao, uskoro smilovati i sabrati nas iz
krajeva pod nebom na Sveto mjesto. On nas je iz- Pnz 30 3-5
bavio iz velikih zala i očistio mjesto.

II. Piščev predgovor

19Povijest Jude Makabeja i njegove braće, očišće-
nje velikog Hrama, obnovu žrtvenika; 20zatim bo-
jeve protiv Antioha Epifana i njegova sina Eupato-
ra; 21nadalje, nebeska ukazanja u prilog junaka koji
6 Vulg. su se velikodušno borili za židovstvo, tako da su,
premda malobrojni, oplijenili svu zemlju i barbar-
ske horde natjerali u bijeg; 22zatim kako su ponovo
osvojili Svetište, slavno u svem svijetu, oslobodili
Grad, uspostavili zakone kojima je prijetilo ukinu-
će, jer im se Gospod smilovao sa svom svojom bla-
gošću; 23sve je to Jason Cirenac ocrtao u pet knjiga,
a mi ćemo pokušati da zbijemo u jedno djelo[d].
24S obzirom na obilje brojeva i na teškoću na ko-
ju, zbog opsežnosti građe, nailaze oni koji se upu-
štaju u povijesna izlaganja, 25nastojali smo pružiti
duhovnu okrepu onima koji žele čitati, lako štivo
onima koji bi te činjenice htjeli upamtiti, a svima
bez razlike korist. 26Nama koji smo se latili mučnog
posla skraćivanja ono nije laka zadaća nego rad
koji stoji znoja i bdjenja. 27Ali kao što nije lako
onome koji priređuje gozbu i nastoji zadovoljiti
druge, i mi ćemo, da zaslužimo zahvalnost mnogih,
radosno podnijeti ovaj mučni posao. 28Prepuštajući
povjesničaru brigu da podrobno opisuje svaki doga-
đaj, mi ćemo se truditi da dademo pojednostavnjen
prikaz. 29Kao što se graditelj nove kuće mora po-

a) Dosl. »mjesto« (isto u 2,18; 3,2.18.30.38; 5,16–20; 10,7; 13,23; 15,34), izraz češći nego »sveto mjesto« (1,29; 2,18; 8,17), ali je značenje isto.
b) Nekanonsko djelo, inače nepoznato.
c) Još se ne radi o zbirci spisa smatranih kanonskima; to su knjige korisne za život zajednice. Taj je postupak usporedan postupku Jude Makabeja (r. 14).
d) Dvije vladavine (r. 20) protežu se od 175. do 162. U zbilji, povijesni raspon što ga promatra Jason (obrazovan čovjek važne židovske zajednice u Cirenaiki) bio je širi: pobjeda nad Nikanorom bila je tek u ožujku 160, pod Demetrijem I. Epizoda o Heliodoru, kojom pisac započinje svoje pripovijedanje, još je iz vremena kraljevanja Seleuka IV, najstarijeg Epifanova sina i oca Demetrija I.

brinuti za čitavu zgradu, a onaj koji je ukrašuje i oslikava voštanim bojama treba da misli što dolazi u obzir za ukrašivanje, tako treba da bude u našem poslu. 30Udubiti se u stvar, istraživati izvore i zalaziti u pojedinosti – to je dužnost pisca povijesti. 31A onomu koji sažima treba dopustiti da bude kratak u izlaganju, kloneći se iscrpne povijesti. 32Počnimo, dakle, izlaganje, kad smo se toliko zadržali na predgovoru; bilo bi glupo razvlačiti predgovor povijesti, a zbijati samu povijest.

III. O Heliodoru[a]

Dolazak Heliodora u Jeruzalem

3 Dok se u Svetom gradu živjelo u potpunom miru i dok su se ondje najstrože obdržavali zakoni, i to zbog pobožnosti velikog svećenika Onije[b] i njegove mržnje na zlo, 2događalo se da su i sami kraljevi poštovali Sveto mjesto i častili Hram najdragocjenijim darovima. 3Tako je azijski kralj Seleuk iz vlastitih dohodaka namirivao sve troškove koji su bili potrebni za bogoslužne žrtve[c]. 4Ali neki Šimun iz Bilgina plemena, postavši hramskim predstojnikom[d], zavadi se s velikim svećenikom zbog gradskoga tržnog nadzora. 5Kako nije mogao pobijediti Oniju, ode k Apoloniju iz Tarsa, koji je u to vrijeme bio upravitelj u Celesiriji i Feniciji. 6Priopći mu kako je jeruzalemska riznica krcata neizrecivim blagom, tako da mu se količina ne može ustanoviti, i kako to sve nije potrebno za troškove žrtvovanja te bi se moglo prebaciti u kraljevsko vlasništvo. 7Prigodom jednog sastanka s kraljem Apolonije ga obavijesti o prokazanom blagu, a kralj izabra Heliodora, svoga državnog upravitelja, i posla ga s nalogom da preuzme spomenuto blago. 8Heliodor odmah krenu na put, pod izlikom da će izvršiti nadzor nad gradovima Celesirije i Fenicije, a uistinu da izvrši kraljev nalog. 9Kad je došao u Jeruzalem i kad su ga vrhovni svećenik i grad ljubezno primili, priopći o prijavi i objasni radi čega je došao, pa poče ispitivati je li uistinu tako.

10Veliki mu svećenik objasni da su to pohrane udovica i siročadi; 11a nešto od toga da pripada Hirkanu, Tobijinu sinu, veoma uglednu čovjeku[e], te da, suprotno od klevetničke izjave opakog Šimuna, ima svega četiri stotine talenata srebra i dvije stotine talenata zlata[f]. 12Nikako nije dopušteno da se oštete oni koji su se pouzdali u svetost mjesta, u dostojanstvo i nepovredivost Hrama koji je poštovan u svem svijetu.

Grad je uzbuđen

13Ali je Heliodor, zbog kraljevih naloga, rekao da se blago svakako mora preuzeti u kraljevsku blagajnu. 14Na dan koji je za to odredio ušao je da popiše blago. U gradu je nastala povelika uznemirenost. 15Svećenici su se u svećeničkoj odjeći bacili ničice pred žrtvenik i zavapili prema nebu, Tvorcu zakona o pohrani, moleći ga da sačuva netaknuta dobra onima koji su ih pohranili. 16Pogled na lice velikog svećenika razdirao je srce: njegov izgled i bljedilo lica odavalo je duševnu tjeskobu. 17Obuzeo ga strah te je drhtao cijelim tijelom, a to je onima koji su ga gledali kazivalo koliko mu srce pati. 18Ljudi su hrlili hrpimice iz kuća na skupnu molitvu, jer je Svetom mjestu prijetilo oskvrnuće. 19Žene, potpasavši kostrijet ispod grudi, grnule na ulice. Štoviše, i djevojke, zatvorene u kućama, istrčale jedne na vrata, druge na zidove, neke se naginjale kroz prozore, 20a sve pružale ruke prema nebu, na molitvu. 21Bilo je žalosno vidjeti posvuda prostrto mnoštvo i tjeskobu velikog svećenika zbog onoga što će doći. 22Dok su s jedne strane zazivali svemogućeg Gospoda da povjerene pologe pot-

a) Pisac je preuzeo ovu obojenu zgodu iz Jasonove knjige, jer ona rasvjetljuje njegovu postavku, izraženu u r. 39. Događaj se zbiva u vrijeme Seleuka IV. Filopatora (187–175). Ne iznenađuje što se taj vladar htio domoći hramskoga blaga: bio je doista pri slabu novcu zbog teške obveze prema Rimu, koju je preuzeo njegov otac Antioh III. (usp. 1 Mak 8,7) nakon poraza kod Magnezije (189).
b) Onija III., sin Šimuna II. kojemu Sir 50,1s izriče lijepu pohvalu. Hvaljen je i sam Onija (2 Mak 4,5–6; 15,12). Onijevci su nastavak roda velikih svećenika perzijskog razdoblja, roda koji potječe od Jošue (usp. Neh 12,10s), potomka Sadokova (usp. 2 Sam 8,17; 1 Ljet 5,27s).
c) Isto su tako jedno stoljeće prije Ptolemej II. i Ptolemej III. iz Egipta kao i Antioh III. iz Sirije počastili Hram svojim darovima. Usp. 1 Mak 10,39s (za Demetrija I.).
d) »iz Bilgina plemena« VL i aram.; LXX: »iz Benjaminova plemena«. Bilga je svećenička obitelj (usp. Neh 12,5.18). – »Predstojnik« je upravljao hramskim novcem.
e) Namjesnik Amantide (usp. 1 Mak 5,13+).
f) Pohrana bi, prema tome, sadržavala 10.500 kg srebra i 5.250 kg zlata, što je malo vjerojatno.

puno netaknute sačuva vlasnicima, [23]s druge je strane Heliodor izvršivao ono što se odlučilo.

Kazna na Heliodoru

[24]Već je on stigao sa svojom pratnjom pred riznicu, kad se ukaza Gospodar duhova i svih vlasti u takvu veličanstvu da je sve koji se usudiše onamo ići udarila Božja sila te su zapali u nemoć i strah.
5 4+ [25]Pred očima im se pojavi konj s prekrasnim sedlom, a na njem strašan jahač: žestoko se propinjući, konj je udarao Heliodora prednjim kopitima. Onaj koji je sjedio na njemu kao da je bio u zlatnu oklopu. [26]U isto vrijeme ukazala mu se dva druga mladića, vrlo snažna, sjajne ljepote, u veličanstvenoj odjeći. Pristupiše Heliodoru, jedan s jedne a drugi s druge strane, i stadoše ga bez daha bičevati tučom udaraca. [27]Heliodor pade na zemlju; obavi ga gusta tama, a oni ga pograbiše i staviše na nosila. [28]I tako su tog čovjeka, koji je čas prije ušao u spomenutu riznicu s mnogobrojnom pratnjom i cijelom tjelesnom stražom, iznijeli bespomoćna, i po tome svi jasno uvidješe Božju silu.

[29]Dok je on, udaren Božjom moći, ležao bez riječi i lišen svake nade u spasenje, [30]Židovi su veličali Gospodina koji je čudesno proslavio[a] svoje Sveto mjesto. A Hram, trenutak prije pun straha i nemira, sada, kad se očitovao Svevladar Gospodin, prelijevao se radošću i veseljem. [31]Neki od Heliodorovih pratilaca brzo su zatražili Oniju da moli Svevišnjega neka podari život onomu što je ležao na izdisaju.

[32]Bojeći se da kralj možda ne bi posumnjao da su Židovi napakostili Heliodoru, veliki svećenik prinese žrtvu za spas toga čovjeka. [33]Dok je veliki svećenik prinosio žrtvu pomirnicu, Heliodoru se opet ukazaše oni isti mladići u istoj odjeći. Stadoše preda nj i rekoše mu: »Budi vrlo zahvalan velikom svećeniku Oniji, jer ti je Gospodin samo po njemu podario život. [34]A ti, koga je Nebo izbičevalo, razglasuj svima veličanstvenu Božju silu!« To rekavši, iščeznuše.

Heliodorovo obraćenje

[35]Heliodor prinese žrtvu Gospodinu i učini velike zavjete Onomu koji mu je poklonio život, pa se ljubezno oprosti s Onijom i vrati se kralju sa svojom vojskom. [36]Svjedočio je pred svima o djelima svevišnjeg Boga koja je vidio svojim očima. [37]Kad ga je kralj upitao koji mu se čovjek čini prikladan da se još jednom pošalje u Jeruzalem, Heliodor odgovori: [38]»Ako imaš kakva neprijatelja ili kakva zavjerenika protiv države, pošalji ga onamo da ti se izbičevan vrati, ako uopće iznese živu glavu, jer uistinu na onome mjestu vlada Božja sila. [39]Onaj koji stoluje na nebu, bdi nad onim mjestom i brani ga, a one koji onamo zlonamjerno pristupaju bije i uništava.«

[40]To su, eto, događaji s Heliodorom i očuvanjem svete riznice.

IV. Helenistička propaganda i progonstvo pod Antiohom Epifanom

Nedjela nadzornika Šimuna

4 Spomenuti Šimun, izdajnik blaga i domovine, okleveta Oniju da je rovario protiv Heliodora i upriličio onu nesreću[b]. [2]Dobročinitelja grada, zaštitnika svojih sunarodnjaka, revnitelja za zakone on se usudio nazvati državnim neprijateljem. [3]Mržnja se toliko raspirila da je neki Šimunov pristaša počinio umorstva. [4]Onija je bio svjestan da je takvo suparništvo mučno i da Menestejev sin Apolonije, upravitelj Celesirije i Fenicije, potiče Šimuna na zloću; [5]zato se uputi kralju, ne da svoje sugrađane tuži, nego radi opće i pojedinačne koristi sveg naroda. [6]Zapravo je dobro vidio da je bez kraljeva posredovanja već nemoguće održavati javni mir i da se Šimun neće okaniti svoje ludosti.

a) Grč. *epiphainesthai* (usp. 2,21). Židovska i poganska literatura grčko-rimskog razdoblja puna je tih »epifanija« i »teofanija«, koje na neki način rasvjetljuju božansku svemoć. Ovaj izvještaj potječe od Jasona (usp. 2,23+). Božji zahvat je stvaran ali način nam nije poznat.
b) Izmišljajući kakvu varku da prestraši Heliodora.

Veliki svećenik Jason uvodi helenizam

1 Mak 1 10 [7]Kad je Seleuk preminuo a kraljevstvo preuzeo
Antioh nazvan Epifan[a], Onijin brat Jason gledaše
da se dočepa velikog svećeništva[b]. [8]Sastavši se s
kraljem, obeća mu tri stotine i šezdeset talenata
srebra i još osamdeset talenata na ime drugog do-
1 Mak 1 11-15 hotka. [9]Osim toga, obećao je da će platiti još sto-
tinu i pedeset talenata ako mu se dopusti da na
svoju ruku podigne gimnazij i efebij i da Jeruzalem-
cima podijeli antiohijsko građanstvo[c].
[10]Kad je kralj pristao, Jason, čim se dočepao vla-
sti, prevede svoje sunarodnjake grčkome načinu ži-
vota. [11]Ukide sloboštine koje je kralj iz čovjeko-
ljublja bio podijelio Židovima posredstvom Ivana,
1 Mak 8 17 oca Eupolemova – to je onaj Eupolem koji će ka-
snije poći u poslanstvu da s Rimljanima sklopi pri-
jateljstvo i savez. Ukratko, rušio je zakonite gra-
đanske ustanove i uvodio nove protuzakonite obi-
čaje. [12]Namjerno je dao ispod tvrđave sagraditi bo-
rilište[d], a sam je najbolje efebe vodio pod petazo-
m[e].
[13]Zbog pokvarenosti bezbožnog Jasona, koji nije
bio nikakav svećenik, helenizam je tako ojačao a
strana moda uzela toliko maha [14]da svećenici više
u službi oko žrtvenika nisu pokazivali nikakve rev-
nosti, nego su se, prezirući Hram i zanemarujući
žrtve, na poziv zvečke žurili na Zakonom nedopu-
štene priredbe u kazalištu[f]. [15]Ne držeći ništa do ča-
sti svoje zemlje, vrlo su visoko cijenili helenske po-
časti. [16]Zato ih je upravo snašla teška nevolja: po-
stadoše im neprijatelji i krvnici baš oni koje su živo
nastojali nasljedovati u načinu života i u svemu im
biti slični. [17]Božji se zakoni ne krše nekažnjivo, a
to će pokazati iduće razdoblje.
[18]Kad su se u Tiru, u kraljevoj nazočnosti, održa-
4 9 vala petogodišnja natjecanja, [19]poslao je zločinački
Jason kao gledaoce one Jeruzalemce koji su imali
antiohijsko građanstvo; sa sobom su nosili trista
srebrnih drahma za žrtvu Heraklu. No čak i oni
koji su ih nosili smatrali su da ih nije zgodno upo-
trijebiti za žrtvu nego za nešto drugo. [20]Tako je,
dakle, novac koji je pošiljalac odredio za žrtvu He-
raklu, odlukom onih koji su ga nosili, potrošen za
gradnju brodova sa tri reda vesala.

Antioha Epifana pozdravljaju u Jeruzalemu

[21]Menestejev sin Apolonije bî poslan u Egipat da
pribiva ustoličenju kralja Filometora[g]. Antioh je
doznao da kralj ne odobrava njegovih pothvata, pa
se stao brinuti za svoju sigurnost. Zato je došao u
Jopu, odakle se zaputio u Jeruzalem. [22]Veličan-
stveno su ga primili Jason i grad i uveli ga uza zub-
lje i klicanje. Poslije isto tako uđe s vojskom u Fe-
niciju[h].

Menelaj postaje veliki svećenik

[23]Poslije tri godine Jason posla Menelaja, brata
spomenutog Šimuna, da kralju odnese novaca[i] i da 3 4
ga podsjeti na rješenje nekih hitnih poslova. [24]A
Menelaj pristupi kralju s preporukama i, dajući do-
jam ugledna čovjeka, isposlova sebi velikosveće-
ničku čast, nudeći tri stotine srebrnih talenata više
nego Jason. [25]Primivši, dakle, kraljevske naloge,
vrati se a da na njemu nije bilo ničega što bi bilo
dostojno velikosvećeništva: donio je sa sobom
samo jarost nasilnika i bijes divlje zvijeri. [26]I tako
je Jasona, koji je potkopao vlastitog brata, potko-
pao drugi, pa je morao pobjeći u Amanitidu. [27]Me-
nelaj se, doduše, čvrsto držao vlasti, ali kralju nije
nikako plaćao obećanih svota, [28]iako je to od njega
zahtijevao Sostrat, zapovjednik tvrđave, koji je bio

a) Antioh IV. (175–164), brat Seleuka IV.
b) Seleukova smrt, koju je prouzročio Heliodor god. 175., omela je Onijina nadanja. Isus, Onijin brat, pokazao je sklonost helenizmu uzimajući ime Jason.
c) Efebij je bilo društvo mladića od 18 do 20 godina koji su učili rukovati oružjem i posvećivali su se tjelesnim vježbama i određenoj duhovnoj kulturi. – Izraz »antiohijsko građanstvo« (dosl. »Antiohijci u Ptolemaidi«, naziv na novcu) potvrđuje pretvaranje svetog grada u grčki grad, čiji su građani brižljivo popisivani.
d) Kao sjedište sirskog garnizona, tvrđava onog vremena uzdizala se na sjeverozapadnoj strani hramskog zemljišta (usp. Neh 7,2; to je buduća Antonija Heroda Velikog). Gimnazij je tako bio sasvim blizu svetišta.
e) »Voditi pod petezom« znači uvoditi nekoga u vježbe gimnazija, gdje se nosio šešir sa širokom obodnicom, pokrivalo Hermesa, boga rata i sportskih natjecanja.
f) BJ prevodi dosl.: »na Zakonom nedopušteno dijeljenje ulja u rvalištu«. Natjecatelji su se mazali uljem koje su im davali treneri.
g) BJ s nekoliko rkpp. grč., lat. i Mt 23,6) čita *prôtoklisia*, »predsjedanje (svadbenoj gozbi)«; LXX: *prôtoklesia*, »proglašenje« (?), riječ nepotvrđena. Radilo bi se o svadbi Ptolemeja VI. Filometora i Apolonijeve sestre Kleopatre II.
h) Termin Fenicija primjenjuje se i na palestinski obalni pojas; Jopa (Jaffa) bio je možda glavna kraljeva četvrt.
i) Godišnji porez (usp. 4,8; 1 Mak 11,28) i možda druge obećane svote (usp. 4,9).

ovlašten da utjeruje dohotke. Zato su obojica pozvana kralju. [29]Menelaj je morao prepustiti veliko svećeništvo u nasljedstvo bratu Lizimahu, a Sostrata je zamijenio Krates, zapovjednik Ciprana[a].

Umorstvo Onije

[30]Dok se to zbivalo, pobunili se Taršani i Malošani zbog toga što su im gradove darovali u miraz kraljevoj inoči Antiohidi. [31]Kralj je, dakle, brže otišao da ih smiri, a kao zamjenika ostavi Andronika, jednog od velikih dostojanstvenika. [32]Menelaj, računajući da mu se pružila zgodna prilika, prisvoji nešto zlatnog posuđa iz Hrama i darova ga Androniku, a drugo porasproda u Tiru i susjednim gradovima. [33]Kad je Onija o tom primio točne obavijesti, oštro ga prekori, pošto se prije povukao u gradutočište Dafnu kod Antiohije. [34]Stoga je Menelaj
nasamo zamolio Andronika da Oniju ubije. Ovaj
dođe k Oniji, prijevarom ga namami pruživši mu
desnicu na zakletvu, i Onija, sumnjajući doduše,
Dn 9 26 iziđe iz utočišta, a on ga smjesta ubi, ne mareći za
pravdu. [35]Zbog nepravednog umorstva toga čovjeka silno su se ogorčili i ožalostili ne samo Židovi nego i mnogi pripadnici drugih naroda.

[36]Kad se kralj vratio iz cilicijskih krajeva, dođe preda nj poslanstvo Židova iz različitih gradova te mu se potuži; njima su se pridružili i Grci, jer su i oni negodovali zbog okrutnog umorstva Onije. [37]Antioh, jako ožalošćen i ganut, zaplaka sjećajući se pokojnikove mudrosti i razboritosti. [38]Planu gnjevom i smjesta s Andronika skinu grimizni plašt, razdera mu odijelo i provede ga čitavim gradom sve do onog mjesta gdje je bezbožno ubio Oniju; tu ubojicu smaknuše. Tako ga je Gospodin kaznio onako kako je zaslužio[b].

Lizimah pogiba u buni

[39]Lizimah je s Menelajevim znanjem u gradu počinio mnogo svetogrdnih krađa. Kad se o tom nadaleko proširio glas, puk se diže protiv Lizimaha, ali se već mnogo zlatnine raznijelo. [40]Protiv pobunjenog mnoštva, gnjevom raspaljena, Lizimah naoruža oko tri tisuće ljudi i prvi poče vršiti nasilja, u kojima je četovođa bio neki Auran, čovjek poodmakle dobi i nipošto manje bezumnosti. [41]Kad su ljudi vidjeli da će ih Lizimah napasti, pograbiše jedni kamenje, drugi toljage, a neki zagrabiše pune ruke pepela koji se ondje nalazio[c], pa svi hrpimice navališe na Lizimahove ljude. [42]Mnoge su ranili, neke ubili, ostale natjerali u bijeg, a samoga oskvrnitelja izmrcvarili kraj riznice.

Menelaj oslobođen novcem

[43]Zbog toga bî podignuta tužba protiv Menelaja.
[44]Kad je kralj došao u Tir, tri su čovjeka što ih je
poslalo veliko vijeće branila pravednost svoje stva-
ri. [45]Menelaj, videći da će izgubiti, obeća Dorime- 1 Mak 3 38
novu sinu Ptolemeju mnogo novaca ako za njegovu 2 Mak 8 8;
stvar predobije kralja. [46]Ptolemej odvede kralja 10 12
pod neki trijem da se tobože ondje rashladi i skloni ga da promijeni odluku. [47]I doista, Menelaja, krivca svega zla, kralj oslobodi od svih optužbi, dok one bijednike koji bi bili proglašeni nevinima da su svoju stvar branili i kod Skita – osudi na smrt. [48]Tako oni koji su govorili u obranu grada, naroda i svetog posuđa smjesta podniješe nepravednu kaznu. [49]Čak su im i Tirani, zgražajući se nad takvom zloćom, priredili svečani ukop. [50]Zbog lakomosti vlastodržaca Menelaj se ipak održi na vlasti; napredujući u pakosti, postade glavni protivnik svojih sugrađana.

Druga egipatska vojna

5 U to je vrijeme Antioh pripremao drugu vojnu na Egipat.d [2]Gotovo četrdeset dana po svem gradu pojavljivali se konjanici koji su u zlatnim odorama projahivali zrakom; zatim naoružane čete raspoređene u kohorte; [3]pa konjički odredi

a) Radi se o plaćenicima.
b) Onija je Knez Pomazanik iz Dn 9,25s i Knez saveza iz Dn 11,22. Njegova smrt otvara 70. i posljednju sedmicu godinâ, kojih je polovica označena prestankom zakonske žrtve i podizanjem »grozote pustoši« (Dn 9,27; usp. 7,25; 8,11–14; 11,31; 12,11s; 1 Mak 1,54; 4,52; 2 Mak 1,9; 6,2; 10,5). To razdoblje od tri i pol godine (polovica »sedmice godina«) moralo bi odgovarati zbilji, jer ono je nadahnulo autora Dn na preoblikovanje Jeremijina proroštva (25,11–12; 29,10). Datum naveden u 1 Mak 1,54 (prosinac 167) daje dakle pravo da se umorstvo Onije smjesti u ljeto 170.
c) Pepeo žrtava, budući da je metež nastao u predvorjima Hrama.
d) Po piscu 2 Mak, žestoki napad Antioha IV. (usp. 5,11s) izazvan je bunom u Jeruzalemu (rr. 5s) te on smješta događaj za drugog ratnog pohoda na Egipat god. 168. Slijeđu 1 Mak valja dati prednost: pljačka Hrama nakon prvog ratnog pohoda god 169. (1 Mak 1,16–24); pobuna u ljetu 169., ugušena 167. od namjesnika Apolonija (1,29–35; usp. 2 Mak 5,24–26).

svrstani u borbene redove, koji su srljali i napadali jedni na druge; na sve strane zamahivanje štitovima, šuma sulica, mačevi izvučeni iz korica, bliještav sjaj zlatnih oklopa i svakojake bojne opreme. [4]Svi su molili da ta pojava bude dobar znak[a].

Jasonova smrt

[5]Uto se pronese lažan glas da je Antioh preminuo. Jason tada uze ništa manje nego tisuću ljudi te iznenada napade grad. Pošto su bili istjerani oni koji su branili zidine i grad već bio zauzet, Menelaj uteče u tvrđavu. [6]Jason je stao nemilice klati svoje sugrađane, ne uviđajući da je uspjeh protiv sunarodnjaka najveći neuspjeh, misleći da stječe pobjedničku slavu nad neprijateljima, a ne nad braćom. [7]Nije se domogao vlasti, nego je sramotno završio svoju izdaju i morao opet tražiti utočište u Amanitidi. [8]Tako se završilo njegovo opako djelo. Optužili su ga kod arapskog vladara Arete te je morao bježati od grada do grada[b]; svi su ga gonili, svi mrzili kao otpadnika od Zakona i proklinjali kao krvnika svoje domovine i svojih sugrađana, dok konačno ne zastade u Egiptu. [9]Tako je on koji je mnoge izagnao iz domovine poginuo u tuđini, otišavši Lakedemoncima ne bi li u ime srodništva
1 Mak 12 7 našao zaštitu. [10]On koji je toliko ljudi bez sahrane bacio na zemlju ostade neoplakan, bez ukopa i bez mjesta u grobu svojih otaca.

[11]Kad je kralj doznao što se dogodilo, pomisli da se Judeja odmetnula. Zato se podiže iz Egipta, zvjerski razjaren u duši, i zauze grad oružanom rukom. [12]Vojnicima zapovjedi da nesmiljeno pobiju sve one koje sretnu i da pokolju one koji uteknu u kuće. [13]Ubijali su mlado i staro, zatirali žene i djecu, klali djevojke i nejačad. [14]U cigla tri dana bilo je osamdeset tisuća žrtava, od čega je četrdeset tisuća palo od udaraca, a isto ih je toliko prodano u roblje.

Pljačka Hrama ||1 Mak 1 20-24

[15]Ni time se nije izdovoljio, nego se drznuo ući u Hram najsvetiji na svem svijetu, a vodio ga Menelaj, izdajica zakonâ i domovine. [16]Tu je svojim nečistim rukama uzimao sveto posuđe, poganim rukama grabio darove što su ih drugi kraljevi davali za napredak, slavu i dostojanstvo tog mjesta.

[17]Antioh se uznio u srcu, ne misleći da se Gospod samo na kratko vrijeme ljuti na građane zbog 6 12-16; 7 16-19 32-38
njihovih grijeha i zato ne haje za Sveto mjesto. [18]I da nije bilo tolikog mnoštva grijeha, i njega bi, čim bi ušao, udarci biča odvratili od drskosti, kao što su odvratili i Heliodora, koga bijaše poslao kralj Seleuk da pregleda riznicu. [19]Ali Gospodin nije izabrao narod radi Svetog mjesta, nego mjesto radi 3 1+
naroda[c]. [20]Zato je i samo mjesto, imajući udjela u 1 Ljet 17 9 Mk 2 27
narodnim nevoljama, kasnije sudjelovalo i u blagostanju; zapušteno zbog srdžbe Svemogućega, bit će opet u svoj svojoj slavi obnovljeno nakon izmirenja s velikim Gospodinom.

Nadglednici

[21]Antioh, dakle, iz Hrama odnije tisuću i osam stotina talenata pa se požuri u Antiohiju, misleći u svojoj oholosti da zemlju može učiniti plovnom a more prohodnim – toliko mu se uznijelo srce! [22]Za nadstojnike, pak, koji će zlostavljati narod ostavi u Jeruzalemu Filipa, po narodnosti Frigijca[d], po ćudi surovijega od onoga koji ga je postavio; [23]a na gori Gerizimu Andronika[e]; osim njih još i Menelaja, koji je opakije od drugih gospodovao svojim sugrađanima, a bio je osobito neprijateljski raspoložen prema Židovima.

[24]Posla i namjesnika Apolonija na čelu vojske od ||1 Mak 1 29-37
dvadeset i dvije tisuće ljudi, zapovjedivši mu da sve odrasle pokolje, a žene i mladež proda. [25]Kad je taj došao u Jeruzalem, pretvarajući se kao miroljubiv

a) Pisac rado donosi te nebeske pojave, koje upotrebljava kao stilsku figuru (3,25; 10,29–30; 11,8) i koje je nagovijestio u predgovoru (2,21). Usp. sličnu pojavu prije razorenja Hrama god. 70., što je donosi Josip Flavije u svom *Židovskom ratu.*
b) Sa LXX; BJ: »iz svoga grada«, VL dosl. »iz grada«, naime Petre (glavni grad). – Radi se o Areti I., nabatejskom kralju (usp. 1 Mak 5,25+).
c) Bog nije rob židovskih uredaba (usp. Jr 7,14; Mk 2,27). Ta potvrda prvenstva izabranog naroda nad uredbama u kojima se on ostvaruje nagovješćuje evanđelje.
d) Filip Frigijac, kojeg ponovno susrećemo u 6,11 i 8,8, različit je od Filipa »kraljeva prijatelja« iz 9,29; 1 Mak 6,14.
e) Andronik, različit od onoga u 4,31s, bio je, kao i Filip, *epistates*, kraljev namjesnik u gradu. Boravio je zacijelo podno brda Gerizima, u Šekemu.

biv čovjek, pričeka do svetoga subotnjeg dana; ta-
da, iskoristivši židovski počinak, zapovjedi svojim
podređenima da izađu pod oružjem. [26]Sve one koji
su došli da vide smotru dade poubijati, a potom je,
krstareći s naoružanim vojnicima po gradu, pogu-
bio mnoštvo ljudi.
2 28 [27]Tada se Juda Makabej povuče sa desetak ljudi
u pustinju te su u gorama provodili život kao divlje
zvijeri, hraneći se samo zelenjem da se čime ne bi
onečistili[a].

45-51 **Uspostava poganskih obreda**

6 Nedugo potom posla kralj Atenjanina Ge-
ronta da Židove prisiljava da krše zakone
otaca i da se više u svom životu ne ravnaju po Bo-
9 žjim zakonima; [2]pa da oskvrne jeruzalemski Hram
i pridijeli ga Olimpskom Zeusu, a onaj na Geri-
zimu Zeusu Gostoljubivom, kako su to tražili sta-
novnici tog mjesta[b]. [3]Narodu je bilo teško i nepod-
nosivo toliko zlo. [4]Pogani ispuniše Hram raspušte-
nošću i pijankama. Zabavljali su se s djevojčurama
i u svetim se predvorjima upuštali sa ženama[c]. Što-
više, u samu su unutrašnjost unosili koješta zabra-
njeno. [5]Žrtvenik su natovarili nedopuštenim žr-
tvama koje su zakoni branili. [6]Čak nije bilo dopu-
šteno svetkovati subotu, niti slaviti djedovske svet-
kovine otaca, niti se uopće itko smio priznavati Ži-
dovom. [7]Naprotiv, silom su ih tjerali na mjesečne
žrtvene gozbe u spomen kraljeva rođendana, a kad
se slavio Dionizov blagdan, morali su ovjenčani br-
šljanom izići u Dionizovu povorku. [8]Na Ptoleme-
jev[d] poticaj izišla je naredba da se i u susjednim
helenskim gradovima jednako postupa sa Židovi-
29-37 ma, pa da i oni sudjeluju u obrednim gozbama, [9]a
da se ubiju oni koji ne prihvaćaju helenskih običa-
ja. Bilo je očito kakva je nevolja nastala.
60-61 [10]Tako su bile izvedene pred sud dvije žene koje
su obrezale svoju djecu. Objesili su im dojenčad o
dojke te su ih javno vodili gradom, a onda strmo-
32-38 glavili sa zidina. [11]Drugi se sastajali u obližnjim spi-
ljama da potajno svetkuju sedmi dan: prokazali su
ih Filipu te ih zajedno spališe; iz poštovanja prema
tome svetom danu, oni se nisu ni branili.

Božja promisao očituje se u progonstvu 5 17-20; 7 16-19, 32-38

[12]One kojima će ova knjiga dopasti u ruke molim
da zbog ovih nevolja ne klonu duhom; neka znaju
da su se progonstva zbila ne na propast nego na
popravak našeg naroda. [13]Znak je velike milosti
kad se grešnici predugo ne puštaju nekažnjeni,
nego ih namah stiže kazna. [14]Dok u drugih naroda Mudr 11 9-10:
Gospod strpljivo čeka da ih kazni onda kad prevrše 12 2, 22
mjeru grijeha, dotle je s nama odlučio drukčije po- 1 Sol 2 16
stupiti; [15]ne čeka da nas kazni istom kad se već is-
puni mjera naših grijeha[e]. [16]Zato nam on nikad ne
uskraćuje svog milosrđa niti svoj narod ostavlja,
iako ga kažnjava nevoljama. [17]Neka je to dovoljno
za opomenu. Nakon ovih nekoliko riječi nastavit
ćemo kazivanje.

Eleazarovo mučeništvo[f]

[18]Eleazara, jednog od prvaka među pismoznanci-
ma, čovjeka već poodmakle dobi ali otmjene vanj-
štine, nagovorili su, silom mu otvarajući usta, da Lev 11 7-8
jede svinjetinu. [19]Ali je on više volio slavnu smrt Heb 11 35
nego sramotan život, pa sâm dragovoljno pristupi
mučilištu. [20]Ali prije ispljunu ono što mu je bilo u
ustima, kako treba da postupi svaki onaj koji se
odlučno čuva onoga što nije dopušteno okusiti ni
po cijenu ljubavi prema životu. [21]Oni koji su pred-
sjedavali tome bezbožnom obrednom obroku, kako
su odavna poznavali tog čovjeka, uzeše ga nasamo
nagovarati da sa sobom donese mesa koje smije
uživati i koje je sam pripravio. Neka se samo pre-
tvara da po kraljevoj zapovijedi jede od žrtvenog
mesa. [22]Učini li tako, izbavit će se od smrti njiho-
vim čovjekoljubljem, na koje ih obvezuje staro pri-
jateljstvo. [23]Ali on stvori plemenitu odluku, do-
stojnu svoje dobi i ugleda svoje časne starosti i si-
jede glave i besprijekorna života sve od djetinjstva,
a još većma dostojnu svetih zakona koje je postavio

a) Pisac ovdje sabire događaje iz 1 Mak 1,53; 2,28.
b) »(kako su to) tražili«, *enetugchanon* konj. po Josipu (*Ant. Jud.*); LXX ima *etugchanon*, »što ide ususret načinu stanovnika onog mjesta«; to bi značilo da, budući da su sami gostoljubivi, Samarijanci sami biraju taj pridjevak. Ali, u grčkom, ustrojstvo rečenice bilo bi skrajnje teško. – Samarijanci, koji ne žele biti smatrani Židovima, idu ususret željama vladara.
c) U grčko-rimsko doba predvorja hramova imala su trijemove i dvorane za obredne gozbe, koje su se lako izobličavale u pijanke. Uostalom, sakralna prostitucija još se prakticirala u sirijskim hramovima.
d) LXX i Vg »Ptolemejev« ili »Ptolemejevaca«; konj. BJ: »ljudi Ptolemaide«. – Grčki grad Ptolemaida, stari Akon (Sv. Ivan Akonski), bio je neprijateljski raspoložen prema Židovima (usp. 13,25; 1 Mak 5,15; 12,48).
e) Pisac Knjige mudrosti razvit će taj dvostruki vid božanske pravednosti, ali će pokazati kako, čak i prema poganskim narodima, Bog ostaje milostiv (Mudr 11,10; 12,20–22). Za navršenje mjere grijeha usp. Dn 8,23; 9,24; 1 Sol 2,16. Izraz je star (usp. već Post 15,16).
f) Crkveni Oci veličali su u Eleazaru pretkršćanskog mučenika.

sam Bog: bez oklijevanja izjavi neka ga samo poša-
lju u Podzemlje. 24»Ne dolikuje našoj dobi pretva-
rati se, pa da mnogi mladići pomisle kako je Elea-
zar sa devedeset godina prešao na tuđinske običaje.
25Zbog svog pretvaranja da spasim ono malo prola-
znog života, mogli bi i sami zastraniti, a ja bih tako
na svoju starost navukao ljagu i sramotu. 26Jer, sve
kad bih sada i umakao ljudskoj kazni, ni živ ni
mrtav neću izbjeći rukama Svemogućega. 27A sada,
junački se odričući života, pokazat ću se dostojnim
svoje starosti 28i mladićima ostaviti plemenit pri-
mjer kako se za časne i svete zakone[a] valja
spremno i velikodušno izložiti smrti.«
Nakon tih riječi odmah pristupi mučilištu. 29Oni
koji su ga vodili, promijeniše dotadašnju naklonost
u mržnju: njegove riječi činile im se ludošću. 30Kad
je već pod udarcima umirao, uzdahnu i reče: »Go-
spodin, koji posjeduje sveto znanje, dobro zna da
sam se mogao izbaviti od smrti, ali da na svom ti-
jelu podnosim teške muke bičevanja jer u duši ra-
dosno sve to podnosim u strahopoštovanju prema
njemu.« 31I tako je on preminuo i svojom smrću
ostavio ne samo mladeži nego i većini naroda pri-
mjer hrabrosti i spomenik kreposti.

↗Heb 11 35

Mučeništvo sedmorice braće[b]

Jr 15 9
7 Uhvatiše tako i sedmoricu braće zajedno s
njihovom majkom. Kralj naredi da ih biju bi-
čevima i volovskim žilama: htio ih je prisiliti da
jedu zabranjeno svinjsko meso. 2Jedan od njih pro-
govori u njihovo ime: »Što nas želiš pitati i od nas
saznati? Radije ćemo umrijeti nego da prestupimo
zakone svojih otaca!« 3Izvan sebe od bijesa, kralj
zapovjedi da se užare tave i kotlovi. 4Kad ih užari-
še, zapovjedi da se, naočigled ostale braće i majke,
odreže jezik onomu koji je u njihovo ime govorio,
da mu se s glave oguli koža i odsijeku udovi. 5Osa-
kativši ga posvema, zapovjedi da ga još živa pri-
maknu vatri i prže na tavi. Dok se para s tave širila
nadaleko, drugi se uzajamno poticali s majkom da
junački umru. 6»Gospodin Bog gleda«, govorahu,
»i zaista će nam se smilovati, kao što Mojsije objav-
ljuje pjesmom koja svečano svjedoči: 'I svojim ću Pnz 32 36
se slugama smilovati.'«
7Kad je prvi tako preminuo, dovedoše drugoga
na mučenje. Pošto su mu s glave ogulili kožu s ko-
som, upitaše ga: »Hoćeš li jesti svinjetine prije
nego ti ud po ud izmučimo tijelo?« 8On odgovori
jezikom svojih otaca[c]: »Neću!« Zato su i njega pod-
vrgli mučenju kao i prvog. 9Izdišući reče: »Ti nam,
zlikovče, oduzimaš sadašnji život, ali će nas Kralj
svijeta, zato što umiremo za njegove zakone, uskri- 12 38-46+
siti na život vječni[d].«
10Poslije njega mučili su trećega. On spremno is-
plazi jezik kad su zatražili i hrabro pruži ruke. 11Ju-
nački reče: »Od Neba sam primio ove udove, ali ih
zbog njegovih zakona prezirem i nadam se da ću ih

a) Izraz proizlazi iz helenskog juridizma, ali za pisca su »zakoni« u biti Zakon (7,30; 10,26; 12,40; 15,9), koji se podudara sa Savezom (usp. 1 Mak 2,20) i jamstvo je božanske naklonosti (usp. 7,36; 8,15).
b) Nakon primjera jednog časnog zakonoznanca donosi se primjer jedne majke obitelji i njezinih sinova. Progon, koji je u to vrijeme bio vrlo okrutan, zahvaćao je i žene i djecu (usp. 1 Mak 1,60s). Osnova je kazivanja dakle povijesna, a literarna obrada očituje se osobito u govorima koji se stavljaju u usta junaka. Štovanje »sedam braće Makabejaca« raširilo se i na Zapadu, gdje im je također posvećeno više crkava. Izvještaj, naslovljen »Muka svetih Makabejaca«, nadaleko se raširio i poslužio je kao uzorak različitim opisima mučeništva.
c) Izraz dolazi ponovno u rr. 21 i 27 i pisac njime, kako ga je shvatio, cilja, čini se, na hebrejski (usp. 12,37; 15,29). U zbiljnosti, jezik te žene prije bi bio aramejski.
d) Dosl. »za vječno probuđenje života«. – Vjera u uskrsnuće tijela, koja se ne može sa svom sigurnošću izvući iz Iz 26,19+ i Job 19,26–27+ ovdje je prvi put jasno izražena (usp. i rr. 9.11.23.29.36) i u odlomku Dn 12,2–3, koji je također povezan s progonom Antioha Epifana (Dn 11). Usp. još 2 Mak 12,38–46; 14,46. Mučenici će, snagom Stvoriteljeve moći (r. 23), uskrsnuti na život (r. 14, usp. Iv 5,29), na vječni život (rr. 9.36). Tako se dostiže nauk o besmrtnosti, što će ga razviti, u grčkoj sredini i bez upućivanja na uskrsnuće tijela, Mudr 3,1–5.16. No za židovsku misao, koja ne razlikuje između tijela i duše, misao o daljnjem životu uključuje uskrsnuće tijela, kako se vidi ovdje. Tekst ne naučava izravno uskrsnuće svih ljudi, govori samo o pravedniku (usp. r. 14). Dn 12,2–3 izričitiji je.

od njega natrag dobiti[a].« 12I sam kralj i njegova
pratnja zadiviše se hrabrosti mladića koji je prezi-
rao muke.
13Kad je taj preminuo, podvrgli su četvrtoga istim
mukama. 14Prije nego što je izdahnuo, reče ovo:
»Blago onom koji umre od ruke ljudi, u čvrstoj
nadi koju ima od Boga: da će ga Bog uskrisiti! A
ti – za tebe nema uskrsnuća na život!«
15Zatim dovedoše petoga i stadoše ga mučiti.
16On upilji oči u kralja i reče: »Iako si smrtan, imaš
vlast nad ljudima i radiš što hoćeš. Ali ne misli da
je Bog naš narod ostavio! 17Samo čekaj, već ćeš
vidjeti njegovu veliku moć: mučit će on tebe i tvoje
sjeme!«
18Poslije toga doveli su šestoga, koji pred smrt
17-20; reče: »Ne zavaravaj se ludo; mi ovo trpimo zbog
12-16 sebe jer smo sagriješili protiv svog Boga, i odatle
13 12 nam sva ova strahota. 19Ali nemoj misliti da ćeš
5 39 izbjeći kazni ti koji se drsko boriš protiv Boga.«
20Nadasve vrijedna udivljenja i dostojna svijetle
uspomene bijaše majka, koja je u jednom jedinom
danu gledala smrt svojih sedam sinova: veledušno
je to podnijela zato što se ufala u Gospodina. 21Sva-
koga od njih poticala je jezikom otaca. Puna ple-
menitih osjećaja, ona je svoju ženstvenost oživlja-
vala muškom hrabrošću. 22Govorila im je: »Ne
8-12 13-15 znam kako ste nastali u mojoj utrobi, jer nisam
11 5 vam ja darovala ni duh ni život niti vam tkivo slo-
žila. 23Zato će vam Stvoritelj svijeta, koji je sazdao
ljudski rod i koji svemu dade početak, milosrdno
vratiti i duh i život, jer vi sad ne marite za se iz
ljubavi prema njegovim zakonima.«
24Antioh pomisli da ga ona omalovažava; u njezi-
nim je riječima nazrijevao porugu. Kako je naj-
mlađi još živio, on ga poče ne samo riječima poti-
cati nego mu se i zaklinjati i uvjeravati ga da će ga
obogatiti i usrećiti, sprijateljit će se s njim i povjerit
mu visoke službe ako se odrekne pradjedovskih
predaja. 25Kako mladić za to nije ništa mario, kralj
dozove majku i uze je nagovarati neka mladiću sa-
vjetuje da sebi spasi život. 26Poslije duga nagovara-
nja pristala je da savjetuje sina. 27Sagnula se k
njemu pa je, zavaravajući okrutnog silnika, ovako
progovorila jezikom svojih otaca: »Sinko moj, smi-
luj se meni koja sam te devet mjeseci nosila u
utrobi i dojila te tri godine, zatim te othranila i
podigla do sadašnje dobi i odgojila. 28Molim te, di-
jete, pogledaj nebo i zemlju i sve što je na njima i
znaj da je sve to Bog načinio ni od čega[b] i da je
tako nastao i ljudski rod. 29Ne boj se toga krvnika,
nego budi dostojan svoje braće i prihvati smrt, da
te s tvojom braćom u vrijeme milosti opet nađem!«
30Tek što[c] je svoje dorekla, mladić reče: »Što če-
kate? Ne pokoravam se kraljevoj zapovijedi, nego
se pokoravam zapovijedi Zakona što ga našim
ocima dade Mojsije. 31A ti, začetniče svake zloće
protiv Hebreja[d], nipošto nećeš izbjeći ruci Božjoj.
32Mi trpimo zbog svojih grijeha. 33Pa ako se živi 5 17-20
Gospodin na trenutak na nas i razgnjevio, da nas 6 12-16
pokara i pouči, on će se opet i pomiriti sa svojim
slugama. 34A ti, bezbožniče, od svih ljudi najpoga-
niji, ludo se ne uznosi i ne uljuljavaj se ispraznim
nadama dižući ruku protiv sinova Neba[e], 35jer još
nisi izbjegao sudu Boga Svevladara, Svevida.
36Naša braća, pretrpjevši sada muku prolaznu za ži-
vot neprolazni, pala su za Božji Savez[f], a ti ćeš već
na sudu Božjemu primiti pravednu kaznu za svoju
oholost. 37Ja sa svojom braćom za zakone otaca i
tijelo i dušu rado predajem i molim Boga da se
našem narodu naskoro smiluje, a tebe mukama i
bičevima prinudi da priznaš da je on Bog jedini[g].
38Neka se napokon na meni i na mojoj braći zau-
stavi srdžba Boga Svevladara kojom se s pravom
oborio na naš narod.«
39Sav izvan sebe, kralj se na ovoga razbjesnio još
i više nego na druge: napose je gorko osjećao tu
porugu. 40Tako je i ovaj preminuo a da se nije oka-
ljao, pun pouzdanja u Gospodina. 41Posljednja je,
poslije svojih sinova, umrla majka.
42Toliko, evo, o obrednim gozbama i prekomjer-
nim progonstvima.

a) Ovaj r., izostavljen u više latinskih rukopisa, u opreci je prema prethodnom: isplažen jezik morao je biti odmah odsječen (usp. r. 4).
b) Dosl. »ne od stvari koje su bile«, prva izričita tvrdnja stvaranja *ex nihilo* (no usp. već Iz 44,24; v. također Iv 1,3; Kol 1,15s). – Nekoliko rukopisa LXX i sir. čitaju »stvari koje ne postoje«, izraz koji kod židovskog filozofa Filona označava neuređenu tvar; usp. Mudr 11,17+.
c) »tek što«, konj. *arti*; LXX: »još« *eti*.
d) Arhaičan izraz, upotrijebljen ovdje i u 11,13; 15,37; usp. Jdt 10,12; 12,11; 14,18. I LXX ga rijetko upotrebljava izvan Petoknjižja.
e) LXX: »nebeskih služitelja«; neki rkpp. i pr. »njegovih služitelja«.
f) Lat. rkpp. »radi neiscrpna života«; »pala su za« konj. (usp. 6,28; 1 Mak 5,20); grč. je nerazumljiv.
g) Antioh IV. izjednačavao se s bogovima (usp. 9,12+). – O poimanju Boga neograničenog i sveopćeg, bez mogućeg suparnika, usp. 1 Ljet 17,20; Sir 36,4 i već Iz 45,14.

V. Pobjeda židovstva
Smrt progonitelja i očišćenje Hrama

Početci Makabejskog ustanka[a]

5 27 * **8** Juda Makabej i njegovi ljudi stali su krišom
obilaziti sela te sazivati svoje rođake i prikup-
ljati one koji su ostali vjerni židovstvu. I tako se
skupilo kojih šest tisuća ljudi. [2]Molili su Gospodina
da pogleda narod od svih potlačen, da se smiluje
Hramu koji oskvrnuše bezbožni ljudi; [3]da se sažali
na grad kojemu prijeti propast i opasnost da ga
sravne sa zemljom; da usliši krv koja vapi k njemu;
[4]da se spomene zločinačkog pokolja nejačadi; da
osveti pogrde svoga Imena.
[5]Kad je Makabej stao na čelo svoje vojske, po-
1 Mak 3 3-9 gani mu nisu mogli odolijevati budući da se Gospo-
dinov gnjev preokrenuo u milosrđe. [6]Vršio je pre-
pade na gradove i sela i spaljivao ih; zauzimao je
pogodne položaje i neprijatelja često tjerao u bi-
jeg[b]. [7]Takve je navale najradije vršio pod plaštem
noći. Glas o njegovu junaštvu pronosio se na sve
strane.

1 Mak 3 38-4 25 Nikanorova i Gorgijina vojna

[8]Videći da taj čovjek u kratko vrijeme nezau-
stavno napreduje i sve više uspijeva[c], Filip zatraži
4 45; 10 12 pismeno od Ptolemeja, upravitelja Celesirije i Feni-
cije, da kraljevoj stvari pritekne u pomoć. [9]Taj iza-
1 Mak 3 38 bra Patroklova sina Nikanora, jednoga od svojih
1 Mak 2 18+ prvih prijatelja, i posla ga smjesta, na čelu od naj-
manje dvadeset tisuća ljudi skupljenih od različitih
naroda, da istrijebi sav židovski narod. Pridružio
mu je Gorgiju, vojskovođu od zanata, vješta boj-
nim poslovima. [10]Nikanor je napose namjeravao da
prodajom židovskih zarobljenika isplati kraljev da-
nak od dvije tisuće talenata što ih dugovaše Rimlja-
nima.
[11]Zato žurno pozva primorske gradove na pro-
daju židovskog roblja. Obeća ih devedeset za jedan
talenat. Nije ni slutio kakva će ga kazna stići od
ruke Svemogućega.
[12]Uto je Juda doznao za Nikanorov dolazak. Kad
je svojim ljudima saopćio da se približava neprija-
teljska vojska, [13]pobjegoše kukavice i oni koji se
nisu pouzdavali u Božju pravdu. [14]Drugi pak pro-
daše sve što im je preostalo i zavapiše Gospodinu
da ih izbavi od bezbožnoga Nikanora, koji ih je
prodao još prije nego što je došlo do boja; [15]neka
ih izbavi, ako i ne zbog njih samih, a ono zbog
Saveza s njihovim ocima i zbog toga što se zovu
njegovim svetim i veličanstvenim Imenom[d].
[16]Kad je, dakle, Makabej prikupio oko sebe šest
tisuća ljudi, stao ih je hrabriti da se ne plaše nepri-
jatelja niti boje mnoštva pogana koji ih nepravedno
napadaju nego neka se junački bore. [17]Neka imaju
pred očima kako su oni zločinački osramotili Sveto
mjesto i kako su zlostavljali i ruglu izvrgli Grad, a
pradjedovske običaje uništili. [18]»Oni se uzdaju«, Ps 20 8
dodao je, »u oružje i smionost, a mi u Boga Svevla-
dara koji jednim migom oka može oboriti naše na-
padače i sav svijet.« [19]Nabrojio im je slučajeve u
kojima se Bog udostojao zaštititi njihove pretke: 2 Kr 19 35
onaj što se zbio pod Sanheribom kad je poginulo Iz 37 36
stotinu osamdeset i pet tisuća ljudi, [20]pa onaj u Ba-
biloniji, u bici protiv Galaćana, gdje se borilo osam
tisuća[e] ljudi s pomoću četiri tisuće Makedonaca, i
dok su Makedonci došli u škripac, onih samih osam
tisuća, zahvaljujući pomoći s Neba, porazilo je sto-
tinu i dvadeset tisuća neprijatelja i zadobilo velik
plijen.
[21]Kad ih je tim riječima osokolio i pripremio da
za svoje zakone i za domovinu i poginu, razdijelio
je svoju vojsku na četiri odreda. [22]Na čelo svakom

a) Ovi rr. nadovezuju se na 5,27. Pisac ovdje spaja čine pripisane Matatiji u 1 Mak 2 s djelatnošću Judinom prije Antiohova zahvata (usp. 1 Mak 3,1–26).
b) »mnoštvo neprijatelja« po LXX (dosl. »u mnoštvo leševa«); neki rkpp. čitaju istodobno »neprijatelja« i »leševa«. BJ slijedi Vg: »u teške gubitke« (dosl. »nemalo leševa«).
c) Filip je *epistoles* (usp. 5,22 i 23+) u Jeruzalemu, koji je ovisan o Ptolemeju, vojvodi Celesirije i Fenicije (usp. 4,45+).
d) Dosl. »što zazivaju na se njegovo ime« (usp. 1 Mak 7,37). To je hebraizam (usp. Pnz 28,10; 2 Sam 12,28; 1 Kr 8,43; Iz 4,1 itd.).
e) Možda Židovi koji su se borili protiv galskih plaćenika u službi Molona, satrapa pobunjene Medije.

odredu stavio je svoju braću: Šimuna, Josipa i Jonatana, i dao svakomu po tisuću i pet stotina ljudi.
47+ [23]Osim toga, naredi Eleazaru[a] da im pročita Svetu knjigu, a onda je, davši im bojni zov: »S Božjom pomoću[b]!« stao na čelo prvog odreda i napao Nikanora. [24]Budući da im je Svemogući u boju bio suborac, pobili su preko devet tisuća neprijatelja, izranili i osakatili veći dio Nikanorove vojske i nagnali sve u bijeg. [25]Zaplijenili su i novac onih koji su ih došli kupovati. Pošto su ih podugo tjerali, vratiše se natrag jer nisu imali vremena. [26]Bilo je, naime, uoči subote, pa ih nisu dalje gonili.

[27]Pokupiše još neprijateljsko oružje i poskidaše plijen, a onda svetkovahu subotu, obilno hvaleći i slaveći Gospodina koji ih je tog dana izbavio i opet im počeo iskazivati svoju milost. [28]Poslije subote podijelili su dio plijena žrtvama progonstva, pa udovicama i siročadi, a ono što je preostalo podijelili su među sobom i među svojom djecom.

[29]Završivši taj posao, okupiše se na zajedničku molitvu i zavapiše milosrdnom Gospodinu da se posve izmiri sa svojim slugama.

Timotej i Bakid pobijeđeni[c]

[30]U kreševu s Timotejevim i Bakidovim vojnicima pobili su ih dvadeset tisuća i osvojili vrlo vi-
0 8 soke tvrđave. Velik plijen razdijelili su na dva jednaka dijela – jedan za sebe, drugi za žrtve progonstva, siročad i udovice – a ne zaboraviše ni staraca. [31]Zatim su brižno pokupili neprijateljsko oružje i
r 19 35 pohranili ga na prikladnim mjestima. Što je od pli-
7 36 jena preostalo, odnijeli su u Jeruzalem. [32]Ubili su vođu[d] Timotejevih četa, čovjeka bezbožna, koji je Židovima nanio mnogo zala. [33]Dok su u domovini
1 8 slavili pobjedu, spališe one koji su zapalili Sveta vrata[e], zajedno s Kalistenom, koji bijaše utekao u neku kućicu. Tako je za svoje svetogrđe primio zasluženu plaću.

Nikanorov bijeg i ispovijest

[34]A onaj trostruki zlikovac Nikanor, koji je doveo tri tisuće trgovaca da kupuju Židove, [35]bio je Božjom pomoću ponižen od onih koje je najviše
podcjenjivao: morao je skinuti svoju časničku 8 23-24
odoru te je tako, po osamljenim putovima, poput odbjegla roba, stigao u Antiohiju – sretno umaknuvši, dok mu je sva vojska bila poražena. [36]I on, koji je cijenom jeruzalemskih zarobljenika obećao platiti danak Rimljanima, sad je morao razglasiti da Židovi imaju Borca koji se za njih bori i da su Židovi upravo zato neranjivi što slijede zakone koje im je On postavio.

Kraj Antioha Epifana

||1 Mak 6 1-16
2 Mak 1 11-17

9 U isto se vrijeme Antioh sramotno vraćao iz perzijskih krajeva. [2]Bio je provalio u grad Perzepolis i pokušao opljačkati hram[f] i zaposjesti grad. Ali se pučanstvo podiglo i pograbilo oružje, tako da se Antioh, jer su ga stanovnici te zemlje natjerali u bijeg, morao sramotno povlačiti. [3]Kad je došao do Ekbatane[g], saznao je što se dogodilo s Nikanorom i s Timotejevima. [4]Sav izvan sebe od jarosti, smišljao je kako da se i za uvredu onih koji su ga natjerali u bijeg iskali na Židovima. Zato je upravljaču kola zapovjedio da njegova bojna kola tjera bez prestanka, sve dok ne stignu. Ali se već nad njim nadvila kazna s Neba, jer je ovako oholo govorio: »Načinit ću od Jeruzalema, kad onamo dođem, židovsko groblje.«

[5]Ali Svevid, Gospodin Bog Izraelov, udari ga neizlječivom i nevidljivom bolešću. Čim je izgovorio onu riječ, spopade ga u crijevima nesnosna bol i strašne muke u utrobi. [6]Tako je bilo baš i pravo, jer on je utrobama drugih zadao mnoge i nečuvene muke. [7]On se ipak svoga divljaštva nije okanio, nego nadut od oholosti i rigajući plamen gnjeva na

a) Po LXX; BJ po Vg i aram. »Ezdria« (ili »Ezdra«); to je Azarja iz 1 Mak 5,18.56.
b) Slične formule upotrebljavale su se u helenskim i rimskim četama i spomenute su u *Pravilu rata* iz Kumrana.
c) Ovaj odlomak smjestio je ovdje pokraćivač da sabere sve što se odnosi na kažnjavanje progonitelja. Prekinuto pripovijedanje nastavlja se u r. 34.
d) Možda vođa Arapa, potučenih na početku pohoda protiv Timoteja (12,10s)
e) Taj požar podmetnuo je možda nadglednik poreza (1 Mak 1,31). Sveta vrata jesu vrata Hrama prije negoli vrata predvorja.
f) Hram o kojem je ovdje riječ nalazi se ustvari u Elimaidi, sjeverno od Persepolisa (1 Mak 6,3), ali Jason ili pokraćivač radije smješta taj događaj u grad koji je svima poznat.
g) Sadašnji Hamadan, 700 km sjeveroistočno od Persepolisa. U zbiljnosti, Epifan je umro u Tabei, na pola puta između ova dva grada.

Židove, zapovjedi da se ubrza vožnja. Tada ispade
iz kola u trku, koja su odštropotala dalje, a on u
nesretnu padu poiščaši sve udove na tijelu. 8On,
koji je u svome nadljudskom razmetanju mislio da
je kadar zapovijedati morskim valovima, on koji je
Iz 40 12; umišljao da može mjeriti gorske vrhove, sad se na-
51 15 šao zgruhan na tlu, odakle su ga zatim digli na no-
Job 38 8-11 Ps 65 7-8 sila. Tako se svima očitovala na njemu Božja sila,
9jer su crvi povrvjeli iz bezbožnikova tijela[a] i sa ži-
Sir 7 17 vog mu tijela, u ljutim bolima, otpadalo meso te je
Dj 12 23 smrad te gnjileži izazivao gađenje u svoj vojsci.
10Malo prije mišljaše da dohvaća nebeske zvijezde,
a sada ga više nitko, zbog nepodnošljiva smrada,
nije mogao pratiti.
11Istom sada, sav skršen bolima, poče popuštati
u svojoj velikoj oholosti i pod Božjim bičem stao je
dolaziti k pameti, jer su mu se od časa do časa
povećavale boli. 12Kad više ni sam nije mogao pod-
nositi vlastitog smrada, priznade: »Pravo je poko-
ravati se Bogu i neka se smrtnik s Bogom ne izjed-
načuje[b]!« 13Ali taj se zločinac molio Gospodaru u
koga više nije bilo smilovanja. 14Obećavao je da će
Sveti grad, kamo se žurio da ga sravni sa zemljom
i pretvori u groblje, proglasiti slobodnim; 15da će s
Atenjanima izjednačiti sve Židove, koje inače nije
smatrao dostojnima ni ukopa, nego vrijednima da
se s njihovom djecom bace za hranu pticama grabi-
licama i divljim zvijerima; 16da će najljepšim daro-
vima ukrasiti sveti Hram, koji je prije oplijenio, i
da će mu mnogostruko vratiti sve sveto posuđe, a
troškove žrtvovanja podmirivati od svojih dohoda-
ka; 17i napokon da će i sam postati Židov i da će
krstariti cijelim svijetom i naviještati Božju svemoć.

Antiohovo pismo Židovima

18Ali kako mu boli nisu ništa popuštale, jer se na
nj oborio pravedan sud Božji, u beznadnu stanju
napisao je Židovima ovo pismo u kojem moli opro-
štenje. Ono glasi ovako:

19»Odličnim građanima Židovima kralj i upravi-
telj[c] Antioh šalje pozdrav želeći im zdravlje i dobru
sreću! 20Ako ste dobro vi i vaša djeca, ako vam
poslovi idu od ruke, pun nade u Nebo[d] 21rado se
spominjem vašeg štovanja i vaše blagonaklonosti[e]
prema meni. Na povratku iz perzijskih krajeva, po-
što sam zapao u nepodnošljivu bolest, smatram po-
trebnim da se pobrinem za opće dobro. 22Ne očaja-
vam zbog svog stanja nego se čvrsto nadam da ću
se iz bolesti izvući. 23Ipak, i moj je otac, kad je s
vojskom polazio[f] u gornje krajeve, odredio sebi na-
sljednika, 24da se, bude li neočekivanih događaja
ili nepovoljnih glasova, državljani ne uzbunjuju,
znajući kome je on prepustio upravu poslovima.
25Osim toga, znam kako obližnji vladaoci i susjedi
našeg kraljevstva vrebaju priliku i čekaju da se što
dogodi. Zato sam za kralja odredio svoga sina An-
tioha, koga sam već više puta, polazeći u gornje
krajeve, mnogima od vas povjerio i preporučio. I
njemu sam, uostalom, napisao priloženo pismo[g].
26Zato vas molim i zaklinjem da se sjetite dobročin-
stava koje sam vam svima pojedinačno učinio te da
svoju dosadašnju blagonaklonost prema meni saču-
vate i prema mome sinu. 27Zaista sam uvjeren da
će on savjesno slijediti moje nakane i blago i čovje-
koljubivo postupati s vama.«

28Tako je taj ubojica i hulitelj, poslije najužasnijih
muka, kakve je znao zadavati drugima, najjadnije,
u tuđoj zemlji, u pustim planinama završio život[h].
29Njegovo je tijelo uzeo sa sobom Filip, njegov pri-
jatelj od djetinjstva, koji se u strahu od njegova

a) »tijela« LXX (osim 1 rkp.: »očiju tijela«); BJ slijedi VL i aram.: »iz bezbožnikovih očiju«. – Nije poznata narav zla koje je snašlo Antioha. Opis spada u književni rod svojstven opisu smrti okrutnika (usp. Jdt 16,17; Iz 14,11; Dj 12,23). Istu vrstu opisa nalazimo za smrt Heroda Velikog u Josipovim *Židovskim starinama*. Usporedno mjesto 1 Mak 6,9 mnogo je trezvenije.

b) BJ s rkpp. i pr. »s božanstvom ne izjednačuje«; dio grč. rkpp. čita: »neka se ne uznosi«; grč.L. spaja te dvije verzije. – Grčki izraz označava božanske časti što su ih primali kraljevi i ugledni ljudi. Usp. sličan izraz u Fil 2,6 primijenjen na Krista.

c) Riječ (*strategos*) označava najvišu upravnu službu nekoga grada, ovdje Antiohije, glavnoga grada, gdje se Antioh već dao imenovati edilom i tribunom. – Pismo se moralo upraviti »odličnim građanima« Antiohije, a spomen Židova mora biti dodatak Jasona Cirenskog.

d) »pun nade u Nebo« dod. s grč.; BJ isp.

e) Sa LXX. BJ s 1 rkp. LXX, lat., aram. »s ljubavlju se sjećam vas«.

f) BJ konj. po Vg *estrateusen* (»nosio oružje«); LXX ima *estratopedeusen (»boravio«)*.

g) Pisac ne prenosi to drugo pismo, koje mu očito nije bilo dostupno.

h) Oštar ton pokraćivača u opreci je s tonom pisma, posve primjerenim helenskom protokolarnom stilu.

sina Antioha uputio u Egipat Ptolemeju Filometoru[a].

36-61 Očišćenje Hrama

10 Dotle je Makabej sa svojim drugovima, pod vodstvom Gospodinovim, opet zauzeo Hram i Grad. 2Srušili su žrtvenike što su ih po trgu sagradili tuđinci i uništili su posvećene gajeve. 3Potom su očistili Hram i podigli drugi žrtvenik; onda su iskresali vatru iz kamena i tom vatrom, nakon prijekida od dvije godine, prinijeli žrtvu; ujedno su obnovili prinos kâda, zapalili svjetiljke i izložili prinesene hljebove. 4Kad su sve to izvršili, pali su ničice i stali moliti Gospodina da više nikada ne dopusti da padnu u takve nevolje, nego, ako kad i sagriješe, neka ih primjerno kazni, ali neka ih ne predaje bogohulnim i divljim narodima. 5Čišćenje Hrama palo je upravo na isti dan i mjesec u koji su ga pogani i oskvrnuli, na dvadeset i peti dan Kisleva[b]. 6Svetkovali su to razdragano osam dana, onako kao i Blagdan sjenica, sjećajući se kako su nedavno, na Blagdan sjenica, boravili u planinama i spiljama kao divlje zvijeri. 7Zato su, noseći bršljanom ovite štapove, zelene grančice i palme, zahvaljivali hvalospjevima Onomu koji je sretno proveo očišćenje svoga Svetog mjesta. 8Ujedno su javno zaključili i izglasali da sav židovski narod treba da te dane svake godine slavi[c].

VI. Judina borba protiv susjednih naroda i protiv Lizije, Eupatorova ministra

Ptolemej Makron u nemilosti

9Takve su, dakle, bile prilike u vrijeme smrti Antioha, nazvanog Epifana. 10A sad ćemo izvijestiti o
6 17 događajima s Antiohom Eupatorom, sinom onoga bezbožnika, sažimajući ukratko ratne nevolje[d]. 11Kad je taj preuzeo kraljevstvo, postavio je na čelo
8 8 državnih poslova nekog Liziju, glavnog upravitelja Celesirije i Fenicije. 12Ptolemej, nazvan Makron, prvi je sa Židovima postupao pravedno, pa je zbog nepravde koja im je bila nanesena nastojao njima upravljati miroljubivo. 13Zato su ga neki prijatelji optužili Eupatoru, pa je svakom prilikom slušao kako ga nazivaju izdajicom zato što je ostavio Cipar[e] koji mu je povjerio Filometor i što je prešao Antiohu Epifanu. Pa kad više časne vlasti nije mogao časno izvršavati, otrovom je sebi oduzeo život.

Gorgija i idumejska tvrđava

14Kad je potom Gorgija postao upraviteljem tih predjela, skupljao je najamničku vojsku i svakom se prilikom zaraćivao sa Židovima. 15U isto su vrijeme Idumejci, gospodari tvrđava na dobrim položajima, dodijavali Židovima te su, prihvaćajući izbjeglice iz Jeruzalema, nastojali održati ratno stanje. 16Makabej i njegovi drugovi, pošto su se okupili na molitvu i Boga molili da im bude saveznik, krenuše protiv tih idumejskih tvrđava. 17Udarivši snažno, osvojiše te položaje i suzbiše sve one koji su se borili na bedemima. Pobili su sve na koje su naišli, tako da ih je palo ne manje od dvadeset tisuća. ||1 Mak 5 1-8 8 23-24

18Kako je najmanje devet tisuća ljudi pobjeglo u dvije dobro utvrđene kule, a sa sobom su imali sve što je potrebno da se izdrži opsada, 19Makabej ostavi Šimuna i Josipa sa Zakejem i njegovima, njih dovoljan broj za opsadu, a sam ode u druga mjesta, gdje je bila veća potreba. 20Ali Šimunove ljude, pohlepne za novcem, potkupiše neki što su se onamo sklonili, tako te oni, primivši sedamdeset tisuća drahma, pustiše neke da uteknu. 21Kad su Makabeju javili što se dogodilo, on skupi narodne vođe i optuži krivce da su za novce prodali svoju

a) Pojedinost koju je teško pomiriti s 1 Mak 6,55.63. Filip je zacijelo ostao u Egiptu do kraja 163. (usp. 13,23).
b) 15. prosinca 164. (usp. 1,10+), nekoliko tjedana nakon smrti Antioha Epifana.
c) O tom blagdanu *hanukkah* usp. 1 Mak 4,59+. Ovdje završava prvi dio knjige, kojemu je jedan od ciljeva naložiti taj blagdan svim Židovima (usp. dva uvodna pisma, 1 – 2). Slično završava i drugi dio: pozivom na slavljenje Nikanorova dana (15,36).
d) BJ po rkpp. lat., sir.: »nevolje izazvane ratovima« *polemôn*; neki lat. rkpp. i grč. (osim 3 rkpp. koji čitaju *polemiôn*, »ratnici«) imaju *poleôn* (»gradovi«).
e) Gdje njegovu prisutnost kao namjesnika potvrđuju natpisi i povjesničar Polibije.

braću jer su pustili da pobjegnu neprijatelji. [22]Zato
ih je dao pogubiti kao izdajice, a onda odmah
zauze obje kule. [23]Sretan u oružju, pobi u obadvije
tvrđave preko dvadeset tisuća ljudi[a].

Juda se tuče s Timotejem, zauzima Gezer[b]

[24]Timotej, koga su Židovi prije porazili, skupi
mnogo stranih četa, sabra znatan broj azijskih ko-
njanika i krenu na Judeju misleći da će je oružjem
osvojiti. [25]Kad se približavao, Makabej i njegovi
ljudi stadoše zazivati Boga, posuvši glave prahom i
pripasavši oko bokova kostrijet. [26]Padnuvši ničice
na podnožju žrtvenika, molili su Boga da im bude
Izl 23 22 milostiv: da bude neprijatelj njihovih neprijatelja,
protivnik njihovih protivnika, kako to objašnjava
Zakon.

[27]Kad su završili molitvu, pograbiše oružje, pri-
lično se odmaknuše od grada i zaustaviše pred ne-
prijateljem. [28]Upravo u cik zore pograbiše se. Jed-
nima je zalog uspjeha i pobjede, osim hrabrosti,
bilo uzdanje u Gospodina, a drugi su vodstvo boja
stavili samo u junaštvo. [29]Kad se razmahalo kreše-
5 4+ vo, protivnicima se ukaza s neba pet krasnih ljudi
na konjima sa zlatnim uzdama; oni stadoše na čelo
Židovima. [30]U isto vrijeme uzeše Makabeja među
se da ga štite svojim oružjem i čuvaju neranjena,
dok su na protivnike bacali strelice i munje, tako
da su ih zaslijeptili i smeli te se oni raspršiše[c] u
najvećem neredu. [31]Bî tada pobijeno dvadeset ti-
suća i pet stotina pješaka i šest stotina konjanika.

||1 Mak 13 43-48 [32]Timotej pobježe u vrlo utvrđeno mjesto zvano
Gezer, kojim je upravljao Hereja[d]. [33]Makabej i nje-
govi srčano su ga opsjedali četiri[e] dana. [34]Uzdajući
se u čvrstoću mjesta, oni koji bijahu ondje užasno
su psovali i sipali bestidnosti. [35]Kad je peti dan po-
čelo svitati, dvadeset mladića iz Makabejeve voj-
ske, poneseno gnjevom zbog onih psovki, jurnu na
zid muški hrabro i u divljem žaru pobi svakoga na
koga naiđe. [36]Jednako su na opsjednute navalili i
drugi s protivne strane. Zažegli su kule i, raspirivši
lomače, žive sažgali one bogohulnike. Drugi raz-
biše vrata, pustiše unutra ostalu vojsku i zaposje-
doše grad. [37]Timoteja, koji se sakrio u neku nakap-
nicu, zaklaše zajedno s njegovim bratom Herejom
i Apolofanom.

[38]Pošto obaviše posao, počeše himnama i zahval-
nicama slaviti Gospodina koji je Izraelu iskazao ve-
liku dobrotu i dao mu pobjedu.

Prva Lizijina vojna[f] ||1 Mak 4 26-35

11 Malo zatim kraljev skrbnik i rođak Lizija,
koji je bio na čelu državnih poslova, vrlo te-
ško podnoseći posljednje događaje, [2]skupi kojih
osamdeset tisuća pješaka i svekoliko svoje konjani-
štvo te krenu na Židove, u nakani da Grad učini
grčkim naseljem [3]i da Hram, poput svetišta pogan-
skih naroda, podloži porezu i svake godine prodaje
svećeničku čast. [4]Nije nimalo mislio na Božju moć:
zanijelo ga mnoštvo njegovih pješaka i tisuće ko-
njanika te osamdeset njegovih slonova.

[5]Upade u Judeju i približi se Betsuru, utvrđenu
mjestu, udaljenu kojih pet stadija[g] od Jeruzalema,
te ga ljuto pritisnu. [6]Kad Makabej i njegovi do- Izl 23 20+
znaše da Lizija opsjeda tvrđave, počeše plakati i
liti suze, moleći Gospodina da Izraelu pošalje do-
broga anđela da ga spasi. [7]Nato Makabej prvi po-
grabi oružje i potače druge da se zajedno s njim
izlože pogibli i pomognu svojoj braći. Puni žara,
srnuše zajedno. [8]Dok su se još nalazili blizu Jeruza-

a) Broj uveličan (usp. r. 18).
b) Ta zgoda, čini se, nije na pravom kronološkom mjestu, jer Timotej koji je tu umoren još je živ u ljetu iste 163. godine, u bitki kod Gileada (12,10–31). Osvajanje Gezera donosi nove teškoće (r. 32).
c) Po više grč. rkpp.; LXX i Vg: »biše pobijeni«.
d) Ograničivši se na junačka djela Judina, 2 Mak stavlja u razdoblje tog junaka glasovito osvojenje Gezera, o kojem se glas dugo sačuvao u pučkoj predaji. 1 Mak 13,43 (usp. 14,34) pripisat će ga s pravom njegovu bratu Šimunu.
e) Po Vg; LXX: »četrdeset« ili »dvadesetčetiri«.
f) Događaji o kojima se govori u 11,1–21 i 11,27 – 12,9 smještaju se još u god. 164., za života Antioha Epifana. Kod Jasona Cirenskog odlomak je morao slijediti odmah iza 8,36 (tako se opravdava »malo zatim« u r. 1), ali za pokraćivača pohod je izvršen pod Antiohom V. (usp. r. 23).
g) Po LXX i pr. (s različitim brojkama); BJ s rkpp. LXX: *šoena* (šoen je imao 30 stadija ili oko 5,5 km).

5 4+ lema, ukaza im se na čelu konjanik u bijelim halji-
nama koji je vitlao zlatnim oružjem. [9]Tada se svi
zajedno zahvališe milosrdnom Bogu i toliko se
ohrabriše da su bili spremni probosti ne samo ljude
nego i najdivljije zvijeri i probiti željezne zidove.
[10]Kretali su naprijed u bojnom redu sa suborcem
koji im je milošću Gospodnjom stigao s neba.
[11]Zagnaše se na neprijatelje kao lavovi, oboriše je-
danaest tisuća pješaka i tisuću i šest stotina konja-
nika, a ostale natjeraše u bijeg. [12]Većina se spasila,
ali ranjeni i razoružani. Sam se Lizija spasio sra-
motnim bijegom.

5 57-61 Mir sa Židovima – Četiri pisma o ugovoru

[13]Lizija nije bio nerazuman; razmišljao je o po-
1 Mak 4 26-35 razu koji je pretrpio i uvidio je da su Hebreji nepo-
bjedivi jer im je suborac svesilni Bog. [14]Zato im
poruči da pod svim pravednim uvjetima pristanu
na mir, a on će kralja sklonuti[a] da im postane prija-
telj. [15]Makabej pristade na sve što je Lizija predla-
gao, jer mu bijaše stalo do općeg dobra. A sam
kralj odobri sve što je Makabej preko Lizije za Ži-
dove pismeno zatražio[b].
[16]Pismo što ga je Lizija pisao Židovima glasilo je
ovako: »Lizija pozdravlja židovski narod! [17]Vaši
poslanici Ivan i Apsalom[c] predali su mi niže prepi-
sanu ispravu, preporučujući njezin sadržaj. [18]Ja sam
nato izvijestio kralja[d] o onom s čime ga je trebalo
upoznati, i on je odobrio sve što je bilo prihvatlji-
1 23 20+ vo. [19]Ako se, dakle, budete i dalje blagonaklono
odnosili prema državnim probicima, ja ću ubuduće
nastojati da poradim za vaše dobro. [20]Ujedno sam
vašim i svojim izaslanicima naložio da s vama ras-
prave o pojedinostima. [21]Da ste zdravo! Godine sto
četrdeset i osme, dvadeset i četvrtoga Dioskora[e].«

[22]Kraljevo je pismo glasilo ovako: »Kralj Antioh[f]
pozdravlja brata Liziju. [23]Naš se otac preselio k bo-
govima[g], a mi želimo da nam se u kraljevstvu
svatko nesmetano bavi svojim poslovima. [24]Čuli
smo da Židovi ne prihvaćaju helenskih običaja
moga oca, nego vole svoj poseban način života i
traže da im se dopusti da se ravnaju po posebnim
zakonima. [25]Želeći, dakle, da i taj narod bude ne-
smetan, odlučujemo da im se vrati Hram, tako da
mogu slobodno živjeti po običajima svojih predaka.
[26]Zato će biti dobro da im pošalješ poslanike koji
će s njima sklopiti ugovor, pa da se, znajući za našu
odluku, raspoloženi i radosni late svojih poslova.«
[27]Kraljevo pismo židovskom narodu glasilo je
ovako: »Kralj Antioh pozdravlja židovsko starješin-
stvo i ostale Židove. [28]Nadamo se da ste dobro,
kako vam i želimo. I mi smo zdravi. [29]Menelaj nam
je saopćio da se želite vratiti svojim domovima.
[30]Svima onima koji se kućama vrate do tridesetog
Ksantika bit će zajamčena nekažnjivost. [31]Židovi će
se služiti svojom posebnom hranom i zakonima kao
i prije. Neka se nikome od njih više nikako ne do-
sađuje zbog pogrešaka učinjenih iz neznanja. [32]U-
jedno vam šaljem Menelaja da vas umiri[h]. [33]Da ste
zdravo! Godine sto četrdeset i osme, petnaestog
Ksantika.«
[34]A i Rimljani su Židovima poslali pismo, koje
glasi ovako: »Kvint Memije, Tit Manilije i Manije
Sergije[i], rimski poslanici, pozdravljaju židovski na-
rod. [35]Mi pristajemo na ono što vam je dopustio
kraljev rođak Lizija. [36]O onome pak što je on sma-
trao da treba predložiti kralju na potvrdu – odmah
dobro razmislite i pošaljite nam smjesta nekoga da
bismo to mogli izložiti onako kako odgovara, jer
putujemo u Antiohiju. [37]Zato se požurite i pošaljite
ljude da i mi doznamo vaše mišljenje. [38]Da ste

a) Po lat. rkpp.; VL i Vg imaju »prisiliti«; LXX: »skloniti prisiliti«. – Izraz je morao izgledati prejakim prepisivaču koji ga je na margini zamijenio sa »skloniti«, što je kasnije ušlo u mnoge rkpp. – Za pokraćivača kralj je Antioh V.; on je još dijete i takav pritisak nimalo ne iznenađuje.
b) Taj sporazum tumači kako Juda nije bio više uznemirivan te 164. godine.
c) Taj Ivan možda je najstariji Matatijin sin (1 Mak 2,2); Absalom bi morao biti značajna ličnost, jer dva njegova sina vršit će službu vojnih zapovjednika (usp. 1 Mak 11,70; 13,11).
d) Kralj je Antioh IV. Kad bi se radilo o mladom Antiohu V, kako to misli pokraćivač, prodor svemoćnog Lizije manje bi se dobro protumačio.
e) Vg; LXX: »Jupitera Korintskog« (*dioskorinthios*). – To je ime jednog kretskog mjeseca, koji odgovara Ksantiku (usp. r. 30). Proljeće je 164.
f) Ovdje se radi o Antiohu V. (usp. sljedeći r.) i o naredbi izdanoj Židovima nakon drugog Lizijina pohoda (usp 13,23; 1 Mak 6, 59).
g) Aluzija na apoteozu vladara, koja je bila uobičajena kod Seleukovića, kao i kod Lagiđana.
h) Uloga pripisivana velikom svećeniku koji je bio omražen kod pobunjenika pokazuje da kralj nije imao nakanu priznati njihova vođu Judu. Ali vjerski cilj pobune, naime povlačenje naredbe o dokinuću židovskog bogoštovlja, bio je već postignut.
i) »Manilije« i »Sergije« nađeni su u dva grč. rkpp.; ostali grč. rkpp. čitaju samo »Tit Manije«, no nemoguće je imati dva imena bez prezimena. Tit Manilije i Manije Sergije uostalom su poznate ličnosti. Što se tiče Kvinta Memija, on nije poznat, ali jedan Tit Memije bio je poslanik god. 170.

zdravo! Godine sto četrdeset i osme, petnaestog dana mjeseca Dioskora[a].«

Judina odmazda protiv Jope i Jamnije

12 Kad su sklopili ugovore, Lizija se vrati kralju[b], a Židovi se latiše poljskih radova. 2Ali mjesni upravitelj Timotej i Genejev sin Apolonije, pa i Jeronim i Demofon, kojima se pridružio i Cipranin Nikanor, nisu Židovima dali ni mira ni pokoja.

3Uto su Jopljani izvršili veliko nedjelo. Pozvali su svoje sugrađane Židove sa ženama i djecom na pripremljene lađe kao da im ništa zlo ne spremaju. 4Na temelju javnoga gradskog zaključka, Židovi se odazvaše, jer im bijaše stalo do mira, a nisu ni naslućivali ikakvo zlo. Izvedoše ih na morsku pučinu i potopiše najmanje dvije stotine.

5Čim je Juda doznao za okrutnost izvršenu nad njegovim sunarodnjacima, obavijesti o tome svoje ljude; 6zazvavši Boga, pravednog suca, navali na ubojice svoje braće. Noću zapali pristanište i spali lađe te pobi one koji su se onamo sklonili. 7Budući da je mjesto bilo zatvoreno, otišao je s namjerom da se vrati i istrijebi sve Jopljane. 8Kad je doznao da i Jamnijci namjeravaju jednako postupiti sa svojim sugrađanima Židovima, 9navali noću na njih i zapali im pristanište s lađama, tako da se blijesak vatre vidio sve do Jeruzalema, udaljena dvije stotine i četrdeset stadija.

||1 Mak 5 24-54

Upad u Galaaditidu

10Kad su odande odmakli devet stadija[c], na pohodu protiv Timoteja, navališe na njih Arapi, njih najmanje pet tisuća pješaka i pet stotina konjanika. 11Zametnu se žestoka bitka, u kojoj su Judini vojnici s pomoću Božjom pobijedili. Pobijeđeni nomadi zamoliše Judu za mir. Obećali su da će mu dati stoku i u drugome mu biti na korist. 12Juda, držeći da će mu zaista moći u mnogome biti od pomoći, pristade na mir s njima; dadoše si desnice pa se povukoše pod šatore.

13Potom navali na grad Kaspin, utvrđen nasipima i okružen bedemima, a naseljen pučanstvom najrazličitijih narodnosti. 14Njegovi su se građani pouzdavali u čvrste zidove i zalihu hrane, pa su se drsko vladali prema Judinim ljudima, rugali im se, psovali, svašta nepristojno govorili. 15Judini ljudi zazvaše velikog Gospodara svijeta, koji je bez zidodera i naprava u Jošuino vrijeme oborio Jerihon, i Jš 6
divlje nasrnuše na zid. 16Zauzevši s Božjom voljom grad, izvršiše neopisiv pokolj, tako da se obližnje jezero, dva stadija široko, činilo kao da je puno krvi koja je u nj tekla.

Bitka kod Karniona

||1 Mak 5 37-44

17Odmakavši odande sedam stotina i pedeset stadija, dođoše u Harak, k Židovima zvanim Tubijanci[d]. 18U tim krajevima nisu, doduše, zatekli Timoteja, jer je odande otišao neobavljena posla, ali je na 1 Mak 5 13
jednom mjestu ostavio snažnu posadu. 19Tada Makabejevi zapovjednici Dositej i Sosipater krenuše onamo i pobiše ljude koje je Timotej ostavio u tvrđavi, njih više od deset tisuća. 20Nato je Makabej svoju vojsku rasporedio na kohorte i odredio im zapovjednike, pa navali na Timoteja, koji je oko sebe imao stotinu i dvadeset tisuća pješaka i dvije tisuće pet stotina konjanika. 21Kad je Timotej doznao da dolazi Juda, najprije otposla ženu, djecu i opremu u mjesto zvano Karnion[e]. To je mjesto bilo 1 Mak 5 43+
neosvojivo i teško pristupačno, jer su onamo vodili sami tijesni klanci.

22Čim se pojavila prva Judina kohorta, neprijate-

a) Po VL; LXX: »Ksantika«.
b) Pokraćivač pretpostavlja da je kralj u Antiohiji (za njega je u pitanju Antioh V.). Ustvari, dva su pljačkaška pohoda protiv obalnih gradova morala uslijediti nakon prvog Lizijina pohoda, dok se Antioh IV. nalazio u Perziji (usp. 6,1; 9,1), i mogu se lako smjestiti u god. 164.
c) Tih 9 stadija (manje od 2 km) ne mogu se brojiti od Jamnije, nego od neke točke u Gileadu (usp. r. 13). Pokraćivač je vjerojatno nespretno razdijelio svoj izvadak iz Jasonova djela. O okolnostima tog pohoda u ljetu 163. usp. 1 Mak 5,9s. – »Arapi« su Nabatejci (usp. 1 Mak 5,25), kojima bi vođa bio onaj časnik iz 2 Mak 8,32.
d) »Tobijina zemlja« iz 1 Mak 5,13, tj. Aman, kojim je upravljala obitelj Tobijevaca. Tu su se uzgajali konji i jedna četa tubijanskih konjanika proslavila se u Idumeji (r. 35). – Harak mora biti tvrđava ili Birta Amanska (sadašnji Arak el Emir), boravište upravitelja.
e) Mjesto u kojem je svetište Aštarte s rogovima (usp. 1 Mak 5,43). – »Tijesni klanci« morali bi biti jednostavno korito potoka spomenuta u 1 Mak 5,37 (Nahr el-Ehreir, pritok Jarmuka); tek dalje prema jugu zemljište postaje brežuljkasto, ali pisac želi istaknuti vojničke kakvoće Judine čete i djelovanje straha što ga je ona proizvela.

lja spopade strava. Ulijevala im je strah pojava
Onoga koji sve vidi. Udariše u bijeg na sve strane,
tako da su se često međusobno ranjavali, probadali
se vlastitim mačevima. [23]Juda ih je žestoko gonio i
probadao te zlikovce: pobi ih do trideset tisuća.
[24]Sam pak Timotej dopade u šake Dositejevim i So-
sipatrovim ljudima. Tada ih uze vrlo prepredeno
moliti da ga otpuste živa, jer da kod njega ima
mnogo njihovih roditelja i braće te bi ih moglo za-
desiti kakvo zlo. [25]Kad ih je napokon uvjerio sveča-
nim obavezama da će te ljude vratiti žive i zdrave,
pustiše ga – da spase svoju braću.
[26]Juda krenu na Karnion i Atargatis[a] i pobi dva-
deset i pet tisuća ljudi.

Povratak putem Efrona i Scitopolisa

[27]Pošto je ove pobijedio i uništio, pošao je s voj-
skom i na utvrđeni grad Efron, u kojem bijaše Li-
lak 5 37-44 zanija[b] s četama najrazličitijih narodnosti. Kršni
mladići poredani pred zidovima borili se snažno, a
unutra bilo je mnogo bojnih naprava i zaliha baca-
ča. [28]Ali zazvavši u pomoć Svemogućega koji svo-
ık 5 13 jom moći lomi neprijateljske snage, Židovi osvojiše
grad i pobiše u njemu oko dvadeset i pet tisuća
stanovnika. [29]Podigavši se odande, uputiše se pro-
tiv Scitopolisa[c], koji je od Jeruzalema udaljen šest
stotina stadija. [30]Ali su ondje naseljeni Židovi po-
svjedočili da su stanovnici Scitopolisa s njima vrlo
prijazni te su ih u teškim vremenima susretljivo pri-
mali. [31]Juda i njegovi zahvališe im, potičući ih da
se i ubuduće pokažu blagonakloni prema njihovu
narodu. Stigoše u Jeruzalem nešto prije Blagdana
ık 5 43+ sedmica.

Borba protiv Gorgije

rl 23 14+ [32]Poslije blagdana Pedesetnice udariše na idumej-
skog vojskovođu Gorgiju. [33]Taj je izišao sa tri ti-
suće pješaka i četiri stotine konjanika. [34]U boju
pade izvjestan broj Židova. [35]Neki Dositej, konja-
nik iz redova Tubijanaca, čovjek hrabar, uhvati
Gorgiju. Držeći ga za plašt[d], silom ga je vukao da
prokletnika zarobi živa; ali na nj naletje neki trački
konjanik i odsiječe mu ruku u ramenu. Gorgija po-
bježe u Marisu. [36]Kako su se Ezdrinovi ljudi od du-
gog vojevanja izmorili, Juda zamoli Gospodina da
im u boju bude pomoćnik i vođa. [37]Potom jezikom
otaca zaklikta što mu grlo dade i zapjeva hvalospje-
ve[e] te nenadano napade Gorgijine ljude i natjera
ih u bijeg.

Žrtva za mrtve[f]

[38]Sabravši vojsku, Juda se uputi u grad Odolam[g].
Kako je upravo osvanuo sedmi dan, ondje se
prema običaju očistiše i proslaviše subotu. [39]Sutra-
dan su došli Judini ljudi[h] – jer je već bio posljednji
čas – da pokupe tjelesa onih što su pali i da ih
pokopaju uz njihove rođake u grobovima otaca.
[40]Tu su pod odjećom svakoga mrtvaca našli pred-
mete posvećene jamnijskim idolima[i], što Zakon Ži- Pnz 7 25
dovima zabranjuje. Tako je svima postalo jasno da
je to uzrok njihove smrti. [41]Zato su svi stali blago-
slivljati Gospodina, pravednog suca koji otkriva
ono što je sakriveno. [42]Zatim se pomoliše da bi se
počinjeni grijeh sasvim oprostio. Plemeniti Juda
opomenu vojnike da se čuvaju čisti od grijeha, jer
sad vide što je zbog grijeha zadesilo one koji su
pali. [43]Nato je sabrao oko dvije tisuće srebrnih
drahmi i poslao u Jeruzalem da se prinese žrtva
okajnica za grijeh. Učinio je to vrlo lijepo i pleme-
nito djelo jer je mislio na uskrsnuće. [44]Jer da nije
vjerovao da će pali vojnici uskrsnuti, bilo bi suvišno 7 9+
i ludo moliti za mrtve. [45]K tome je imao pred
ovima najljepšu nagradu koja čeka one koji usnu

a) Svetište velike sirijske božice Atargatis, poistovjećene s mjesnom Aštartom.
b) S grč.L, rkpp. lat. i sir; BJ s rkpp. lat.: »gdje bijaše Lizanija« (drugi rkpp. imaju »Lizija«); LXX, Vg: »gdje bijahu čete svih narodnosti«. – Sve ako treba radije čitati »Lizija«, ne može se raditi o upravitelju Celesirije, koji je morao boraviti u Tiru, nego jednostavno o nekom mjesnom vladaru. Ime je bilo posve uobičajeno.
c) Grčko ime grada Betšana (1 Mak 5,52; hebr. Bet-Šean).
d) Kratak plašt konjanika. – »iz redova Tubijanaca« rkpp. lat. i sir.; LXX i Vg: »od Bakenoraca«, no to vlastito ime ne postoji.
e) Hvalospjevi, ratni također, imali su liturgijsko obilježje i morali su biti na hebrejskom.
f) Sve ako zanemarimo glose (usp. r. 45+), ovaj tekst izražava uvjerenje da su molitve i žrtva okajnica djelotvorne za oproštenje grijeha pokojnika. Ovo je prva potvrda tog vjerovanja. Ipak, žrtva kao ona što ju je dao prinijeti Juda mogla je ne imati drugog cilja do očišćenja zajednice, svekolike okaljane zločinom nekolicine (usp. Jš 7), i možda je sam pisac, četrdeset godina kasnije, posudio svom junaku vlastito uvjerenje. Kako god bilo, ono označava jednu novu i važnu dionicu u razvoju židovske teologije.
g) To je Adulam, glasoviti grad na visoravni (Jš 12,15; usp. 1 Sam 22,1; 2 Ljet 11,17 itd.).
h) Sa LXX i Vg; BJ s grč.L, VL i sir.: »posjetiše Judu«.
i) Tj. amulete ili predmete prinesene poganskim božanstvima, a koji su morali biti spaljeni (usp. Pnz 7,25s).

pobožno[a]. Svakako, sveta i pobožna misao. Zato
je za pokojne prinio žrtvu naknadnicu da im se
oproste grijesi.

Vojna Antioha i Lizije
Menelajeva smrt

13 Godine sto četrdeset i devete[b] dočuli su Ju-
dini ljudi da Antioh Eupator dolazi s mno-
štvom vojske na Judeju [2]i da je s njime njegov
skrbnik Lizija, upravitelj državnih poslova; i da
svaki ima grčku vojsku od stotinu i deset tisuća pje-
1 Mak 6 30 šaka, pet tisuća i tri stotine konjanika, dvadeset i
dva slona i tri stotine bojnih kola, opremljenih
srpovima.
[3]Njima se pridružio i Menelaj, vrlo prepredeno
potičući Antioha, ne zato što bi svojoj domovini
želio sreću, nego u nadi da će se održati na vlasti.
[4]Ali Kralj kraljeva raspiri Antiohov gnjev na zli-
kovca, jer je Lizija kralju obrazložio da je Menelaj
krivac svemu zlu. Zato Antioh zapovjedi da ga
odvedu u Bereju i ondje pogube prema mjesnom
običaju[c]. [5]U tom se mjestu nalazi kula visoka pede-
set lakata, puna pepela, a na njoj je naprava koja
se okreće naokolo i odasvud sunovraćuje u pepeo.
[6]Tu se mora popeti krivac svetogrdne pljačke ili ka-
kvih drugih velikih zločina da ga odande strmo-
glave u smrt[d]. [7]Takva je smrtna kazna zadesila tog
nevjernika Menelaja a da ga nisu ni pokopali. [8]I to
s pravom; sagriješio je mnogo protiv žrtvenika, ko-
jega je i oganj i pepeo svet, i zato ga je stigla smrt
u pepelu.

Molitve i uspjeh Židova kraj Modina

[9]U to se primicao kralj, premećući u glavi naj-
okrutnije nakane kako bi Židovima napakostio još
gore nego njegov otac. [10]Kad je Juda za to saznao,
odredio je da narod danju i noću zazivlje Gospodi-
na, da i sad kao nekoć pritekne u pomoć onima
kojima prijeti pogibao da ih liše Zakona, domovine 1 Mak 4 36+
i svetog Hrama [11]te da ne dopusti da puk koji je
malo odahnuo opet padne pod vlast bogohulnih na-
roda. [12]Kad su svi zajedno izvršili taj nalog, zakli-
njući milosrdnog Gospodina suzama i postovima,
prostrti ničice tri dana zaredom, Juda ih ohrabri i
pozva da se spreme. [13]Potom je sa starješinama od-
lučio da ne čekaju, nego da iziđu i s Božjom po-
moći riješe stvar prije nego kraljeva vojska upadne
u Judeju i zauzme grad.
[14]Prepustivši, dakle, pothvat Stvoritelju svijeta,
potaknu svoje drugove da se za zakone, Hram,
Grad, domovinu i ustanove junački bore na život i
smrt, pa se utabori kod Modina. [15]Davši tada svo-
jima bojni zov: »Božja je pobjeda!«, noću s najbo- 8 23
ljim poizbor momcima napade kraljev šator; pobi
u taboru oko dvije tisuće ljudi, a njegovi ljudi pro- 1 Mak 6 43s
bodoše najvećega slona i njegova upravljača u kući-
ci. [16]Ispuniše sav tabor stravom i metežom pa se
pobjedonosno povukoše. [17]Kad je počela svitati zo-
ra, sve je bilo gotovo, jer je Gospod pomogao i
štitio Judu.

Antioh V. pregovara sa Židovima ‖1 Mak 6 48-63

[18]Kad je kralj iskusio židovsku hrabrost, pokuša
varkama napadati njihove položaje. [19]Približi se
snažnoj židovskoj tvrđavi Betsur, ali je bio odbijen,
svladan, pobijeđen.
[20]Juda je opsjednutima slao što im je bilo potreb-
no. [21]Ali je neki Rodok iz židovske vojske neprija-
teljima odao tajne. Pronašli su ga, uhvatili i smak-
nuli. [22]Kralj je i drugi put poveo pregovore s onima
u Betsuru, ponudio im mir, prihvatio uvjete pa se
povukao; a zatim napade Judu i njegove ljude, ali
bî poražen. [23]Kad je doznao da je Filip, koga je
postavio za državnog upravitelja u Antiohiji, podi-
gao bunu, usplahirio se pa stade opet pregovarati

a) Sadašnji tekst, takav kako nam ga prenosi LXX i većina pr., usklađenje je prvotnog teksta s dva dodatka koji su ga pretrpali (jedna saducejska glosa usp. Mt 22,23, druga farizejska). Prvotni je tekst sačuvan u glavnom rkp. VL: »budući da se nadao da će oni koji su pali uskrsnuti (suvišno je i isprazno moliti za mrtve), imajući pred očima da se za one koji su pobožno usnuli čuva divna nagrada (sveta i pobožna misao).«
b) Po seleukidskom kalendaru, po kojem brojenje počinje od proljeća (311). Jesen je god. 163.
c) Veliki svećenik Menelaj, koji je ponovno osvojio Jeruzalem (usp. 11,32), vjerojatno se nije mogao tu zadržati, ali njegovo smaknuće mora se smjestiti malo nakon što je Antioh osvojio Jeruzalem, kako nam to kaže Josip (*Židovske starine*). – Berej je ime makedonskoga grada (Dj 17,10), što ga je Seleuk I. dao gradu Alepu.
d) »morali popeti« (*arantes* konj.; »svi« *apantes* LXX, pr. – »strmoglave« *proôthousin* konj. po Vg; LXX: *prosôthousin* (»gurnu prema«?). – Smaknuće užarenim pepelom potvrđeno je kod Perzijanaca; ovdje je ono primjena zakona o odmazdi (r. 8; usp. 4,26; 9,5–6).

k 4 36+ sa Židovima; prihvati njihove uvjete i zakletvom se na njih obveza. Poslije izmirenja prinese žrtvu, počasti Hram i nadari Sveto mjesto[a].
[24]Dobro je primio Makabeja i postavio ga za namjesnika od Ptolemaide do zemlje Gerenijaca[b]. [25]Ode u Ptolemaidu, ali se njezini građani nisu slagali s ugovorom; negodovali su zbog nekih stavaka i tražili[c] da se ponište. [26]Tada se na besjedište pope Lizija. Branio je nagodbu kako je najbolje znao; uvjeri stanovnike, umiri ih i pridobi, a onda se vrati u Antiohiju.
Tako se završio kraljev vojni pohod i uzmak.

VII. Borba protiv Nikanora, zapovjednika Demetrija I. Nikanorov dan

7 1-21
Upletanje velikog svećenika Alkima

: 6 43s
14 Poslije tri godine[d] saznali su Juda i njegovi ljudi da je Seleukov sin Demetrije s jakom vojskom i brodovljem doplovio u luku Tripolis, [2]zavladao zemljom i pogubio Antioha i njegova skrbnika Liziju. [3]Neki Alkim, koji je prije bio veliki svećenik a poslije se u vrijeme pobune svojevoljno okaljao[e], videći da se nikako ne može održati i da mu je posve onemogućen pristup k svetom
k 6 48-63
žrtveniku, [4]pođe godine sto pedeset i prve kralju
10 30+
Demetriju i donese mu zlatnu krunu i palmu, i k tome maslinove grančice koje se običavaju prikazivati u Hramu. Inače tog dana nije učinio ništa više.
[5]Ali kad ga je potom Demetrije pozvao u vijeće i upitao kakvo je raspoloženje i koje su nakane Židova, on iskoristi tu priliku za svoje lude namjere i odgovori: [6]»Židovi koji se zovu Hasideji, a kojima je na čelu Juda Makabej, vode neprestano ratove i dižu bune te ne daju da se kraljevstvo naužije blagostanja. [7]Zato sam ja, lišen pradjedovske časti, to jest velikog svećeništva, došao ovamo, [8]jer su mi na srcu u prvom redu kraljevska prava, a u drugom naši sugrađani, jer zbog nepromišljenosti spomenutih ljudi sav naš narod trpi nemalu štetu. [9]Kad sve to potanko saznaš, o kralju, po svojoj blagoj čovjekoljubivosti koju gojiš prema svima, udostoj se pobrinuti za dobro naše zemlje i našega naroda, kojemu prijeti pogibao sa svih strana. [10]Jer dok Juda živi, ne može država uživati mira.«

[11]Čim je to izgovorio, ostali kraljevi prijatelji, ne- 1 Mak 2 18+
prijateljski raspoloženi prema Judi, još većma uzeše podjarivati Demetrija. [12]On odmah dozva Nikanora, koji je zapovijedao odredom slonova, te ||1 Mak 7 26
ga imenova upraviteljem Judeje[f] i posla ga [13]s nalogom da Judu pogubi a njegove ljude rastjera te da Alkima postavi za velikog svećenika veličanstvenog Svetišta. [14]Oni pogani koji bijahu pred Judom iz Judeje pobjegli pridružiše se hrpimice Nikanoru, jer su mislili da će se nezgode i nesreće Židova okrenuti u njihovu korist.

Nikanor se sprijateljuje s Judom ||1 Mak 7 27-28

[15]Kad su Židovi čuli za Nikanorov dolazak i za navalu pogana, posuli su se prašinom i stali se moliti Onome koji je dovijeka uspostavio svoj narod i koji se uvijek vidljivim znakovima zauzima za svoju Baštinu. [16]Na nalog svog zapovjednika odmah krenuše odande i sukobiše se s njima kod mjesta De- 1 Mak 7 31
saua[g]. [17]Judin brat Šimun uhvati se s Nikanorom, ali, iznenađen neočekivanim dolaskom protivničkih četa, pretrpje malen neuspjeh[h]. [18]Ipak se Nikanor bojao da odluči krvlju, jer je čuo o junaštvu Jude i njegovih, o njihovoj neustrašivosti u bojevima za domovinu. [19]Zato je poslao Posidonija, Teodota i Natatiju da Židovima predlože i prihvate mirovne ponude.
[20]Ispitavši dublje te prijedloge, zapovjednik ih priopći svojim vojnicima; pokazalo se da su jednodušni i da pristaju na nagodbu. [21]Uglavili su dan

a) Opis 1 Mak manje je optimističan, no naglašava vjersku slobodu koju su Židovi ponovno dobili (6,59), a koja ovdje nije spomenuta: pisac 2 Mak nije, čini se, zapazio odnos između naredbe Antioha V. (11,22s) i ovog drugog Lizijina pohoda.
b) To je (još neslužben) početak Hasmonejaca, jer Juda je *de facto* priznat i samo priobalno područje dobiva namjesnika.
c) Po VL; grč. tekst iskvaren.
d) Od 149. po seleukidskom računanju (proljeće 161).
e) Tj. prihvatio helenizam.
f) »Upravitelj« – ovdje namjesnik, da oduzme svu političku vlast velikom svećeniku Alkimu.
g) Taj sukob kod Desaua (Adasa usp. 1 Mak 7,40) možda je istovjetan s bojem kod Kafarsalama, koji je vrlo blizu (1 Mak 7,31).
h) R. loše prenesen. Može se shvatiti ovako: »ali kasno uvečer, iznenađen nenadanim pokretom protivnika« ili »ali naskoro, prestrašen nenadanom pojavom protivnika«.

kada će se zapovjednici sastati na istom mjestu.
Tada su sa svake strane došla po jedna bojna kola
te su postavili počasne stolice. [22]Juda je na priklad-
nim mjestima razmjestio naoružane ljude spremne
ako bi neprijatelji iznenada što vjerolomno pokuša-
li. Lijepo su se sporazumjeli. [23]Nikanor se zadržao
u Jeruzalemu, ne čineći ništa nepravedno. Štoviše,
otpustio je ljude koji se bijahu okupili oko njega.
[24]Judu je neprestano imao uza se, jer je u srcu osje-
ćao sklonost prema tom čovjeku. [25]Nagovorio ga
da se oženi i da ima djecu. Juda se oženio, živio u
blagostanju i naužívao se života[a].

Alkim ponovo raspiruje neprijateljstvo
Nikanor prijeti Hramu

[26]Kad je Alkim vidio njihovu međusobnu sklo-
nost i shvatio da su sklopili ugovor, otišao je De-
metriju i rekao mu da Nikanor ima izdajničke na-
mjere, jer je Judu, protivnika njegova kraljevstva,
imenovao nasljednikom. [27]Nato se kralj razgnjevi:
razjaren klevetama tog nitkova, napisa Nikanoru
pismo i poruči mu da zbog nagodbe veoma negodu-
je; i zapovjedi mu da mu odmah u Antiohiju poša-
lje Makabeja okovana.
[28]Kad je to stiglo Nikanoru, zbunio se, jer mu
bijaše teško da pogazi nagodbu s čovjekom koji
nije ništa kriv. [29]Ali kako nije bilo moguće usproti-
||1 Mak 7 29-30 viti se kralju, vrebao je prigodu[b] da taj nalog izvrši
lukavštinom. [30]Makabej je ipak zamijetio da se Ni-
kanor hladnije vlada prema njemu i da ga susreće
grublje nego što je običavao te nasluti da ta hlad-
noća nije dobar znak. Zato skupi oko sebe mnogo
||1 Mak 7 33-38 svojih pristalica i stade izbjegavati Nikanora. [31]A
ovaj, videći kako ga je čovjek vješto nadmudrio,
pođe u uzvišeni i sveti Hram upravo kad su sveće-
nici prinosili obredne žrtve i zapovjedi da mu pre-
daju tog čovjeka. [32]Kako su mu oni pod zakletvom
izjavljivali da ne znaju gdje je čovjek koga traži,
[33]on podiže desnicu prema Hramu i zakle se ovako:
»Ako mi ne predate Judu svezana lancima, sravnit
ću to Božje svetište sa zemljom, raskopat ću žrtve-
nik te ću na istome mjestu podići divan hram Dio-
nizu.« [34]Rekavši to, ode. Tada svećenici podigoše
ruke prema nebu i zazvaše Onoga koji je uvijek
branio naš narod: [35]»O ti Gospodaru komu ništa
ne treba, tebi se svidjelo da se Hram u kojem pre-
bivaš nalazi među nama. [36]Zato sad, sveti Gospo-
daru svake svetosti, sačuvaj dovijeka neoskvrnjen
ovaj Dom koji je nedavno očišćen.«

Razisova smrt[c]

[37]Uto Nikanoru optužiše Razisa, jednog od jeru-
zalemskih starješina, čovjeka koji je ljubio svoje su-
građane i bio na vrlo dobru glasu, pa su ga zbog
njegove dobrote nazivali ocem Židova. [38]On je već
u prvim vremenima pobune bio okrivljen zbog ži-
dovstva te se tijelom i dušom najpostojanije izložio
za židovstvo. [39]Stoga je Nikanor, da pokaže svoju
otvorenu nesklonost prema Židovima, poslao
preko pet stotina vojnika da ga uhvate, [40]jer nije
sumnjao da će nestanak tog čovjeka za Židove zna-
čiti težak udarac. [41]Kad je, dakle, rulja već gotovo
osvojila kulu i jurišala na ulazna vrata, kad je već
bio izdan nalog da se podmetne vatra i vrata zapa-
le, Razis se, opkoljen odasvud, baci na vlastiti mač.
[42]Radije je htio časno poginuti nego dopasti u bez-
božničke ruke da podnosi uvrede nedostojne nje- 1 Sam 31 4+
gove plemenitosti. [43]Ali kako se u bojnoj žurbi nije
smrtno pogodio, a rulja na vrata prodirala unutra,
odvažno otrča na zid te se junački strmoglavi na
rulju. [44]Kako su se svi odmah razmakli, pade usred
praznine. [45]Još dišući, ponesen gnjevom, ustade sav
obliven krvlju i unatoč teškim ranama potrča kroz
rulju te stade na strmu pećinu. [46]Već posve bez kr-

a) Taj istančani opis Judina i Nikanorova značaja ne nalazi se kod pisca 1 Mak, koji rado naglašava suprotnost između židovskog junaka i bezbožnog poganina (7,42).
b) Dosl. »(usprotiviti se kralju) nije bilo lako, pogodnu prigodu (vrebao je)« *ouk èn eucheros, kairon* konj.; »nije bilo, pogodnu prigodu« (?) *ouk èn, eukairon* LXX, ali ta riječ nije potvrđena.
c) Stil ove zgode, koje nema u 1 Mak, podsjeća na pripovijest o sedmero braće i Eleazaru te i ona mora da je uzeta, bez velikih promjena, iz djela Jasona Cirenskog.

vi, istrže sebi utrobu uhvativši je objema rukama
9+ te je baci na rulju, moleći Gospodara života i duha
da mu je jednom opet vrati. Tako je preminuo[a].

Nikanorove hule

15 Kad je Nikanor doznao da se Juda i njegovi
nalaze u području Samarije, odlučio je da ih
bez ikakve opasnosti napadne na dan počinka. [2]Ži-
dovi koji su ga prisilno slijedili opomenuše ga: »Ne-
moj ih tako divljački i barbarski zatirati, nego po-
štuj dan što ga je Onaj koji bdî nad svime napose
posvetio.« [3]Tada ih taj trostruki zlikovac upita po-
stoji li na nebu vladalac koji je zapovjedio da se
svetkuje dan subotnji. [4]Kad su mu oni izjavili: »Po-
stoji živi Gospod, Vladalac na nebu, koji zapovjedi
da se svetkuje sedmi dan«, [5]on odgovori: »A ja sam
vladalac na zemlji i ja zapovijedam da se pograbi
oružje i da se izvrše kraljevski poslovi.«
Ipak mu nije uspjelo da izvrši svoju zločinačku
odluku.

Judin poticaj i san

[6]Dok se Nikanor u krajnjoj razmetljivosti nadi-
mao te odlučio da plijenom, otetim Judi i njegovi-
ma, podigne zajednički spomenik[b], [7]Makabej se
opet postojano i nepokolebljivo uzdao da će mu
Gospodin priteći u pomoć. [8]Hrabrio je svoje ljude
neka se ne plaše navale pogana, nego neka se sjete
m 31 4+ pomoći što su je od Neba već primili i nadaju se da
će im i sada Svemogući udijeliti pobjedu. [9]Osoko-
livši ih riječima Zakona i Proroka[c], podsjetivši ih
na bojeve što su ih već bili, učvrsti ih u hrabrosti.
[10]Kad im je tako osmjelio srca, još ih upozori kako
pogani okreću vjerom i krše zakletvu.
[11]Pošto je tako svakoga od njih naoružao manje
pouzdanjem u štitove i koplja a više smjelošću i
pobudnim riječima, ispriča im vjerodostojan san,
viđenje[d], a oni mu se svi obradovaše. [12]Evo što je
vidio: bivši veliki svećenik Onija, čovjek dobar i 3 1+
čestit, skroman u ophođenju, blage ćudi, otmjen u
govoru, od djetinjstva vičan svakoj kreposti, podi-
gao ruke i molio za svu židovsku zajednicu[e]. [13]Za-
tim se Judi ukazao i čovjek vremešan i častan, ču-
desna i veličanstvena dostojanstva. [14]Tada Onija
progovori: »Ovo je ljubitelj svoje braće koji se
mnogo moli za narod i za sav Sveti grad – Božji
prorok Jeremija[f].« [15]Nato Jeremija pruži desnicu i
Judi preda zlatan mač. Predajući mu ga, reče:
[16]»Prihvati ovaj sveti mač: Božji je dar, njime ćeš
slomiti neprijatelje!«

Raspored boraca

[17]Obodreni tim lijepim Judinim riječima, što su
mogle nadahnuti junaštvom i mlada srca ispuniti
muževnošću, Židovi odlučiše da se i ne utabore,
nego da odmah navale i junački, u borbi prsa o
prsa, sve riješe[g], budući da su Grad i svetinje i
Hram bili u opasnosti. [18]Nisu se toliko zabrinjavali
za žene, djecu, braću i rođake, koliko ih je morio
najveći i prvi strah – strah za posvećeni Hram.
[19]Ali je i one koji su ostali u gradu obuzimala 1 Mak 4 36+
velika tjeskoba: bili su u strahu zbog bitke na otvo-
renom polju. [20]Svi su iščekivali ishod bitke: neprija-
telj se već bio sabrao i svrstao za boj, slonove su
doveli na prikladna mjesta, a konjanike razmjestili
na krilima[h].
[21]Makabej vidje to veliko mnoštvo, raznovrsnu
opremu i strašnu pojavu slonova. Podiže ruke k
nebu i zazva čudotvorca Gospodina, jer je znao da
on pobjede ne dijeli prema oružju nego prema
tomu koga smatra dostojnim. [22]Zazvao je ovako: ||1 Mak 7 40-42
»Ti si, o Gospodaru, za judejskog kralja Ezekije 2 Mak 8 19
poslao svog anđela, koji pobi sto osamdeset i pet 2 Kr 19 35 Iz 37 36

a) Samoubojstvo je rijetko u Bibliji i susreće se gotovo samo u beznadnim situacijama (usp. 2 Sam 17,23+). No ne osuđuje se izričito.
b) »Zajedničkim spomenikom« označavana je gomila kamenja oko koje su se slagali oklopi neprijatelja palih na bojnom polju.
c) Tim dvjema prvobitnim skupinama spisa (usp. Lk 24,27) prevoditelj Knjige Sirahove, nekoliko godina kasnije, dodat će »druge knjige« praotaca, od kojih su neke zacijelo smatrane »svetim knjigama« već od vremena Makabejaca (usp. 1 Mak 12,9).
d) BJ sa grč.L: »neku vrstu viđenja« *hupar ti*; LXX, pr. »san koji« *huper ti*, ali *ti* je neobjašnjiv.
e) Onija ostaje zagovornik, što je bio već za života (3,10s; 4,5).
f) Jeremija, koji je mnogo trpio za svoj narod (usp. 11,19.21; 14,15; 18,18s; 20,1–2; 26), postao mu je osobit zagovornik. Ta uloga pripisana Jeremiji i Oniji prva je potvrda vjerovanja u molitvu pravednih pokojnika za žive. To uvjerenje tijesno je povezano s vjerom u uskrsnuće (usp. 6 – 7; Ps 16,10; 49,16).
g) »da se i ne utabore« grč. L; LXX: »da se i ne bore«. – grč.L. (koji spaja dva načina čitanja): »da odmah navale i junački«; BJ s 1 rkp., LXX i Vg čita »na sreću«; LXX (osim rkp.L) »sa svom hrabrošću«.
h) Usp. 1 Mak 6,35 i za konjicu 6,38. Usporedni izvještaj 1 Mak ne spominje slonove, ali navodi bojno polje: Adasa (7,40.45).

tisuća Sanheribovih ljudi. [23]Zato, o nebeski Vladaru, pošalji i sad ispred nas dobra anđela da sije strah i trepet! [24]Jakom mišicom svojom udari one koji, huleći, izađoše da napadnu tvoj sveti narod!« Tako je završio molitvu.

||1 Mak 7 43-50

Nikanorov poraz

[25]Dok su se Nikanorove čete primicale uz jeku truba i bojne pjesme, [26]Judini se ljudi sukobiše s neprijateljem uz vapaje i molitve. [27]Boreći se rukama a moleći se srcima Bogu, oborili su ne manje od trideset i pet tisuća ljudi, obradovani očevidnom Božjom pomoći. [28]Kad su se poslije boja veselo vraćali, opaziše Nikanora gdje leži u bojnoj opremi. [29]Podiže se vika i nasta metež, a oni uzeše slaviti Svemogućega jezikom svojih otaca. [30]Nato Juda, koji se tijelom i dušom bacio u prve redove[a] za svoje sugrađane i koji je prema svojim sunarodnjacima gajio mladenačku blagonaklonost, zapovjedi da Nikanoru odsijeku glavu i ruku u ramenu i odnesu ih u Jeruzalem. [31]I sam je onamo pošao, sazvao svoje sunarodnjake i svećenike te stao pred žrtvenik. Tada posla po one u Tvrđi: [32]pokaza im glavu zločinačkog Nikanora i ruku koju taj hulitelj bijaše drzovito podigao protiv svetog Doma Svevladara. [33]Odrezavši jezik bezbožnog Nikanora, naredi da se komad po komad dade pticama i da se pred Hramom objesi njegova luđačka ruka[b]. [34]Svi su tada, upravivši oči nebu, blagoslivljali Gospoda koji se očitovao: »Blagoslovljen bio Onaj koji je svoje Prebivalište sačuvao neoskvrnjeno!«

[35]Juda objesi Nikanorovu glavu na Tvrđu[c], da svima bude na vidiku kao očevidan znak pomoći Gospodnje. [36]Svi jednodušno zaključiše da se taj dan nipošto ne zaboravi, nego da se slavi trinaestog dana dvanaestog mjeseca, koji se aramejskim[d] jezikom zove Adar, uoči dana Mordokajeva[e].

1 Sam 31 9

1 Mak 7 49

Pogovor

[37]Budući da je s Nikanorom dokončano te su Hebreji od tog vremena zavladali gradom[f], ja ću ovim završiti svoju povijest. [38]Ako sam je dobro i vješto sastavio, ispunila mi se želja. Ako li slabo i osrednje, učinio sam što sam mogao. [39]Jer kao što je štetno piti samo vino ili samu vodu, dok je vino pomiješano s vodom tečnije i ugodnije, tako se i pravilno raspoređen prikaz sviđa ušima onih koji knjigu slušaju. Time završavam.

a) Usp. 1 Mak 9,11 (grč. riječ *protagonistes* ne nalazi se drugdje u Bibliji). S obzirom na svoju helensku naobrazbu, pisac je vjerojatno imao na umu samo značenje potvrđeno u grčkom, tj. »glavna uloga« (u kazalištu) i da on tu riječ upotrebljava samo da pojača dojam.
b) BJ prevodi »plaća njegova ludila« i u bilješci tumači: *ta epicheira* »plaća« znači i »ruka (šaka)« te čini igru riječi s »ruka« *cheir* (r. 32).
c) To je malo vjerojatno, jer Akra je oslobođena od Sirijaca tek devet godina kasnije (1 Mak 13,51). Taj anakronizam uspoređivan je s onim u 1 Sam 17,54. I ovdje bi mogao biti posrijedi dodatak, tim više što je pisac već govorio o izlaganju Nikanorovih ostataka (r. 33).
d) Dosl. »sirskim«, riječ koja u LXX u 2 Kr 18,26; Ezr 4,7; Dn 2,4 prevodi »aramejskim«.
e) Taj »dan Mordokajev« bit će poistovjećen s blagdanom Purim (usp. Est 9). Ali oko 124. pr. Kr. čini se da su još različiti. – *Svitak o postu* (1. st. poslije Kr.) navodi »dan Nikanorov« među danima kada ne treba postiti.
f) Radi se o vjerskom gradu (brdo Sion iz 1 Mak), jer Tvrđava, koja ostaje u rukama Sirijaca, ne zanima pisca. Pobjeda Jude nad Nikanorom stvarno je spasila svetište, koje neće više biti u opasnosti. Pisac, koji je postigao cilj što ga je sebi postavio, može dakle staviti završnu točku na svoje djelo.

MUDROSNE KNJIGE

MUDROSNE KNJIGE

Uvod

»Mudrosnim knjigama« nazivamo pet knjiga Starog zavjeta: Job, Mudre izreke, Propovjednik, Knjiga Sirahova i Knjiga Mudrosti. *Njima se, ne baš s pravom, pridružuju i* Psalmi *i* Pjesma nad pjesmama. *U tim su knjigama prisutni misaoni tokovi koje dijelom nalazimo u Tobiji i u Baruhu.*

Mudrosna je književnost cvala na cijelom Starom Istoku. Egipat nam kroza svu svoju povijest dariva mudrosne spise. U Mezopotamiji, od sumerskoga doba, sastavljaju izreke, pripovijetke, pjesmotvore o patnji, slične Jobu. Ta će mezopotamska mudrost prodrijeti u Kanaan: u Ras Šamri su pronađeni mudrosni spisi na akadskom. Iz sredine koja govori aramejski potječe Mudrost Ahikarova. *Ona je asirskoga podrijetla, a bila je prevedena na mnoge stare jezike. Ta je mudrost međunarodna, manje je religiozna, a više se bavi svjetovnim pitanjima. Osvjetljuje sudbine pojedinaca, ali ne na filozofski način kao u Grka, nego na temelju duga ljudskog iskustva. Ta se mudrost predstavlja kao umijeće dobroga života koje je plod dobra odgoja. Poučava čovjeka da se prilagodi svemirskom poretku, sa željom da mu omogući sreću i uspjeh. Ipak, to se uvijek bez daljnjega ne događa, što dovodi do iskustva koje je izraženo u pesimizmu nekih mudrosnih knjiga, i u Egiptu i u Mezopotamiji.*

Tu su mudrost poznavali i Izraelci. Najveća pohvala što je Biblija upućuje mudrosti Salomonovoj upravo je u tom što nadilazi mudrost svih Istočnjaka i Egipćana (1 Kr 5,10). Na glasu su bili i arapski i edomski mudraci (Jr 49,7; Bar 3,22–23; Ob 8). I Job i njegova tri mudraca žive u Edomu. Pisac Tobije poznaje Mudrost Ahikarovu, a Izreke 22,17 – 23,11 tijesno se naslanjaju na poslovice Amenemopea. Više se psalama pripisuje Hemanu i Etanu, mudracima kanaanskim (1 Kr 5,11). Izreke nam donose Riječi Agurove (Izr 30,1–14) i Riječi Lemuelove (Izr 31,1–9), a obojica su iz plemena Masina, na sjeveru Arabije (Post 25,14).

Nikakvo stoga čudo što su prva mudrosna djela u Izraelu veoma slična onima u njihovih susjeda: ta, niču na istom tlu. Stariji sloj Izreka donosi samo pravila ljudske mudrosti. Izuzmemo li Knjigu Sirahovu i Knjigu Mudrosti, koje su iz novijega vremena, mudrosne knjige se ne bave velikim temama Staroga zavjeta kao što su: Zakon, Savez, Izabranje, Spasenje. Izraelske mudrace ne muče pitanja povijesti i budućnosti njihova naroda, nego se radije bave sudbinom pojedinaca, kao i njihova subraća Istočnjaci. No sve to promatraju pod višim svjetlom jahvističke religioznosti. Zbog te činjenice izraelska mudrost, koliko god ima isto podrijetlo i istu tematiku, bitno je različita, i to sve različitija i bogatija što više napreduje objava. Nasuprotnost između mudrosti i ludosti u njoj postaje nasuprotnost između pravednosti i nepravednosti, između bogoljubnosti i bezbožnosti. Prava je mudrost, naime, strahopoštovanje pred Bogom, a strahopoštovanje pred Bogom postaje bogoljubnošću. Ako istočnjačku mudrost možemo nazvati humanizmom, izraelsku opečaćuje »bogoljubni humanizam«.

Ipak, to se religiozno vrednovanje mudrosti izvija tek malo pomalo. Sam hebrejski izraz za mudrost ima mnogostruko značenje; može naznačavati obrtničku ili profesionalnu umješnost, političku okretnost, razboritost, ali i lukavost, snalažljivost, pa i magijsku vještinu. Tom se ljudskom mudrošću čovjek može poslužiti i na dobro i na zlo, i upravo ta dvoznačnost opravdava nepovoljne prosudbe proroka o takvim mudracima (npr. Iz 5,21; 29,14; Jr 8,9). To nam tumači činjenicu zašto se tako dugo moralo čekati na govor o mudrosti Božjoj, makar

je ona dar Božji ljudima pa je, već u Ugaritu, pridjevak velikoga boga Ela. Istom ćemo u spisima nakon sužanjstva naći da je Bog jedini mudar, i to mudrošću što nadilazi čovjeka: on je doduše otkriva na djelu u stvaranju, ali je nije kadar proniknuti (Job 28; 38 – 39; Sir 1,1–10; 16,24s; 39,12s; 42,15 – 43,33 itd.). U velikom pročelnom proslovu Mudrih izreka (Izr 1–9) božanska Mudrost nastupa kao osoba, suprisutna je Bogu odvijeka i sudjeluje s njim u stvaranju (osobito Izr 8,22–31). U Joba se ona pojavljuje razlučena od Boga, koji jedini zna gdje se ona skriva (Job 28). U Sir 24 Mudrost o sebi kaže da je proizišla iz usta Svevišnjega te prebiva u nebesima, a Bog je otposla Izraelu. Po Mudr 7,22 – 8,1 ona je odvir slave Svevišnjega, slika njegove izvrsnosti. Tako se Mudrost, kao pridjevak Božji, od njega samoga odvaja i uosobljuje. U vjeri Staroga zavjeta ti izričaji, koliko god bili živi, ne nadilaze granice književnog poosobljenja, ali u svojoj otajstvenosti pripravljaju objavu božanskih Osoba. Kao ta Mudrost, Ivanov je Logos i u Bogu i izvan Boga pa svi ovi veliki tekstovi opravdavaju naslov »Mudrost Božja« što ga Pavao pridaje Kristu (1 Kor 1,24).

Sudbina pojedinaca bila je prevladavajuća tema mudraca, a u tom je pitanje naplate za njih od najvećeg značenja. Taj se nauk osobito razvio u njihovim sredinama i po njihovu razmišljanju. U najstarijim dijelovima Izreka, mudrost – to jest pravednost – nužno privodi k sreći, ludost pak ili nepravednost vodi u propast. Bog nagrađuje dobre, a kažnjave zle. To je još stav prologa Mudrim izrekama (3,33–35; 9,6.18). Taj je nauk otada temelj mudrosnog naučavanja, a slijedi iz razmišljanja da svijetom upravlja mudar i pravedan Bog. To kao da potvrđuje i iskustvo, iako baš iskustvo sve to nerijetko stavlja u pitanje. Time se naširoko, i to sa svom dramatikom, bavi Knjiga o Jobu gdje ona tri prijatelja zastupaju tradicionalni nauk. Ipak, pitanje o nesreći pravednikovoj tu još ne nalazi zadovoljavajući odgovor ako se naplata traži na ovom svijetu; potrebno je, unatoč svemu, vjernički se držati Boga. Ni Knjiga Propovjednikova, makar je drugačija, ne daje drugačijega odgovora: dok ističe nedostatnost tekućih odgovora, poriče pravo da se Bog zove na račun, kao da je sreća pravedniku dugovana. Sirah ostaje vjeran istom nauku te ističe sreću mudra čovjeka (14,20 – 15,10), ali ga muči misao na smrt. Ipak je svjestan da sve ovisi o tom posljednjem času i da je »Gospodu lako u dan smrtni platiti čovjeku prema činima njegovim« (Sir 11,26; usp. 1,13; 7,36; 28,6; 41,9). Sirah tako predosjeća nauk o »posljednjim stvarima«, ali se o tom još ne izražava jasno. Malo za njim, Dn 12,2 jasno izriče vjeru u zagrobnu naplatu i tu misao spaja s vjerom u uskrsnuće mrtvih – što odgovara hebrejskoj misaonosti koja si nije mogla predočiti život duha odijeljena od tijela. U aleksandrijskom židovstvu, uz sličan razvitak događa se i značajan pomak naprijed. Platonovsko učenje o besmrtnosti duše oslobodilo je sputanu židovsku misao, pa Knjiga Mudrosti tvrdi da je »Bog stvorio čovjeka za besmrtnost« (2,23) i vjerna će duša nakon smrti uživati vječnu sreću kod Boga, dok će bezbožnici primiti zasluženu kaznu (3,1–12). Tako su izraelski mudraci napokon pronašli odgovor na svoj problem.

Najjednostavniji i najstariji oblik mudrosne književnosti predstavlja »mašal«. To je, u pluralu, i naslov knjige što je mi zovemo Izreke. »Mašal«, ako pravo hoćemo, označuje izazovan izričaj, pučku uzrečicu ili životno pravilo. Stare zbirke u Izrekama sadrže upravo takve kratke poslovice. Poslije će se »mašal« dalje razviti u prispodobu i u alegoriju, u raspravu ili razmišljanje. Taj ćemo razvoj zapaziti već u malim dodacima u Izrekama, i još više u njihovu proslovu (Izr 1 – 9), a razbujat će se u susljednim velikim djelima, u Jobu i u Knjizi Mudrosti.

Prije svih tih književnih oblika, pa i najjednostavnijih, podrijetlo mudrosnog razmišljanja treba tražiti u obiteljskom i klanskom životu. Od koljena na koljeno skupljaju se zapažanja o prirodi i o čovjeku, pa se izražavaju u poslovicama i uzrečicama te u kratkim pričama s moralnom poukom da posluže kao pravila ponašanja. To isto podrijetlo može se pripisati i prvim uobličenjima običajnoga prava, koja su katkada ne samo formalno nego i sadržajno podudarna s mudrosnim izrekama. To se pučko mudrosno razmišljanje nastavljalo i usporedno s oblikovanjem mudrosnih zbirka, a susrećemo ga npr. u poslovicama (1 Sam 24,14; 1 Kr 20,11) i u basni (Suci 9,8–15; 2 Kr 14,9). A i proroci su se odatle napajali (usp. Iz 28,24–28; Jr 17,5–11).

Kratkoća izreka što se lako pamte pogodovala je usmenoj pouci. Tako otac ili majka poučavaju sina i kćer (Izr 1,8; 4,1; 31,1; Sir 3,1). A jer mudraci drže škole, učitelj će također zvati »sinom« svoga učenika (Sir 51,23.26; usp. Izr 7,1s; 9,1s). Mudrost tako postaje povlasticom obrazovanih, stoga i pismenih. Tako se u Jr 8,8–9 pojavljuju zajedno pisari i mudraci, a Sir 38,4 – 39,11 nasuprot ručnim poslovima uzdiže pisarski jer pisaru omogućuje stjecanje mudrosti. Iz pisarske je struke kralj uzimao svoje činovnike pa se tako ponajpače s dvora šire mudrosni nauci. Sve to nalazimo usporedno i u drugim središtima istočnjačke mudrosti, i u Egiptu i u Mezopotamiji. Jednu od salomonskih zbirka u Izrekama sabrali su »ljudi Ezekije, kralja judejskog« (Izr 25,1). Ali mudraci ne bijahu tek skupljači starih životnih pravila nego i novi sastavljači. Takvim mudrosnim spisima možemo smatrati dva djela što su vjerojatno napisana na Salomonovu dvoru – povi-

jest o Josipu i onu drugu o nasljedstvu na prijestolju Davidovu.

Tako se mogu razlikovati tri sredine, međusobno vrlo različite, u kojima nastadoše s jedne strane mudrosni spisi, a s druge oni svećenički i proročki; Jr 18,18 nabraja kao tri staleža svećenike, mudrace i proroke. I tematika im je različita: mudrace posebno ne zanima bogoštovlje, ne diraju ih osobito nesreće njihova naroda niti uzbuđuju velike nade što taj narod podržavaju. Ipak nakon sužanjstva te se struje spajaju. Tako je proslov Izreka napisan u tonu proročke propovijedi, a Sirah 44 – 49 i Mudrost 10 – 19 nadugo i široko razmišljaju o povijesti spasenja; Sirah poštuje svećenstvo, gorljiv je za bogoštovlje i napokon poistovjećuje Mudrost i Zakon (Sir 24,23–24): taj savez između pisara (mudraca) i učitelja Zakona susrest ćemo u vremenu Evanđelja.

To je, dakle, završnica duga puta starozavjetnih knjiga kojima se na čelo stavlja Salomon. I tu nalazimo istočnjačke usporednice: dva spisa egipatske mudrosti predstavljaju se kao nauci što ih neki faraon daje svom sinu. Od 1 Kr 5,9–14 (usp. 3,9–12.28; 10,1–9) pa sve do Sir 47,12–17 Salomona Biblija uzdiže kao najvećega mudraca u Izraelu, pa mu se pripisuju i dvije najvažnije i najstarije zbirke Izreka (10 – 22 i 25 – 29) što opravdava i naslov samoj knjizi (Izr 1,1). Pod njegovo se ime stavlja i Propovjednik, Knjiga Mudrosti i Pjesma nad pjesmama. Sav taj nauk što se postupno pružao izabranom narodu pripravljao je objavu utjelovljene Mudrosti. No »ovdje je i više od Salomona« (Mt 12,42).

KNJIGA O JOBU

Uvod

Knjiga o Jobu je remek-djelo mudrosne književnosti. Počinje izvještajem u prozi. Bijaše nekoć veliki sluga Božji, po imenu Job, koji življaše bogat i radostan. Bog je dopustio Sotoni da ga kuša da vidi hoće li mu ostati vjeran u bijedi. Pogođen najprije u svojim dobrima i u svojoj djeci, Job prihvaća da Bog uzme ono što mu je dao. Pogođen u svome tijelu strašnom i odvratnom bolešću, Job ostaje Bogu podložan i odbija od sebe ženu koja mu savjetuje da prokune Boga. Onda dolaze tri njegova prijatelja, Elifaz, Bildad i Sofar, da ga ožale (Job 1 – 2). Nakon tog proslova počinje velik pjesnički dijalog koji predstavlja glavni dio Knjige. Najprije je to govor u četvoro: u tri niza besjedâ (3 – 14, 15 – 21, 22 – 27) Job i njegovi prijatelji ogledavaju svoje shvaćanje božanske pravednosti. Misli se razvijaju dosta slobodnim tijekom, poglavito osvjetljavanjem načela koja su postavljena na samom početku. Elifaz govori s odmjerenošću koju oblikuje breme godina, ali i sa strogošću stečenom dugim iskustvom s ljudima. Sofar uzvraća žestoko poput mlada čovjeka a Bildad nastupa kao neki mudrac, držeći sredinu između te dvojice. No sva trojica brane tradicionalnu tezu o ovozemaljskoj naplati: ako Job trpi, to je stoga jer je sagriješio; on može izgledati pravedan u svojim očima ali to nije u očima Božjim. Suočeni s Jobovim uvjeravanjem o svojoj nevinosti, oni još jače ustraju u svome stanovištu. Tim teoretskim razmatranjima Job suprotstavlja svoje bolno iskustvo i nepravednosti kojih je pun ovaj svijet. Na to se stalno navraća, i neprestance se sukobljuje s otajstvom pravedna Boga koji pogađa pravednika. Ne vidi iz toga izlaza te se koprca u toj tami. U svojoj duševnoj smetenosti istiskuje krikove pobune, ali i riječi podložnosti, kao što u svojoj tjelesnoj bolesti proživljava razdoblja krize i razdoblja smirenja. Taj naizmjenični stav dostiže dva vrhunca: čin vjere u pogl. 19 i konačna obrana vlastite nevinosti u pogl. 31. Onda se pojavljuje nova osoba, Elihu, koji ne daje za pravo ni Jobu ni njegovim prijateljima te govorničkom rječitošću (32 – 37) pokušava opravdati Božje ponašanje. Nato Jahve, prekidajući Elihua, odgovara Jobu »iz oluje«, to jest po uzoru starih teofanija (38,1). Ili, bolje reći, odbija odgovoriti, jer čovjek nema pravo da Boga postavlja pred sudište, Boga koji je neizmjerno mudar i svemoguć. Job shvaća da je govorio riječima bezumnim (38,1 – 42,6). Knjiga završava zaglavkom u prozi: Jahve kori trojicu Jobovih sugovornika a Jobu vraća sinove i kćeri i udvostručuje njegovo prijašnje imanje (42,7–17).

Job, glavna osoba ove drame, jest junak drevnog doba (Ez 14,14.20) koji je vjerojatno živio u vrijeme izraelskih rodozačetnika, na granici između Arabije i Edoma, u kraju gdje su mudraci bili na glasu (Jr 49,7; Bar 3,22–23; Ob 8) i odakle su i njegova tri prijatelja. Tradicija drži Joba za velikog pravednika (usp. Ez 14) koji je ostao vjeran Bogu u izvanrednoj kušnji. Pisac se poslužio tom drevnom pripoviješću da dade okvir svojoj knjizi. Unatoč razlikama u stilu i u tonu, pjesnički dijalog ne bi se mogao iznijeti bez proslova i zaglavka u prozi.

U samom dijalogu neki su tumači osporavali autentičnost pojedinih odlomaka. Pjesma o Mudrosti (28) teško bi mogla biti izvorno Jobova, jer sadrži drugačije poimanje mudrosti od Joba ili njegovih prijatelja; umjesto toga ima sličnosti s govorom Jahvinim (38 – 39). Međutim, ona potječe iz istog okružja, možda i od istog pisca, a bila je sastavljena usporedno s knjigom. Ne znamo zašto je kasnije bila uključena baš na to mjesto, gdje nema veze s ostalim kontekstom. Neki također sumnjaju da su

Jahvini govori (38 – 41) pripadali izvornom pjesničkom korpusu, ali onda promašuju smisao knjige: upravo zato što ti govori ne vode računa o raspravi koja je prethodila ni o posebnom slučaju Jobovu i što prenose raspravu s ljudske na čisto božansku razinu, oni za problem donose jedino rješenje koje je na umu imao pisac: Božje postupanje ostaje tajna. Neki bi unutar tog odsjeka htjeli barem izostaviti odlomak o noju (39,13–18) i one opširne opise Behemota i Levijatana (40,15 – 41,26). Kad se ispuste ti opisi dviju egzotičnih životinja, ne ostaje gotovo ništa od drugoga Jahvina govora; tada bi prvotno postojao samo jedan govor, koji bi bio proširen i podijeljen na dvoje prvim, kratkim Jobovim odgovorom (40,3–5). Hipoteza je zanimljiva, ali bez dovoljno čvrstih argumenata, a i stvar je drugotne važnosti. Ima, na kraju, u trećem nizu besjedâ (24 – 27), stanoviti nered koji bismo mogli protumačiti nespretnostima prepisivačke predaje ili pak redakcijskim zahvatima.

Autentičnost Elihuovih govora (32 – 37) ozbiljnije je prijeporna. Osoba dolazi iznenada, a da nije prethodno naviještena, a Jahve, koji ju prekida, ne vodi o njoj računa. To je tim čudnije što je Elihu anticipirao Jahvine govore; čak daje dojam da ih želi dopuniti. S druge strane, ponavlja bez potrebe ono što su već rekla trojica prijatelja. Konačno, različiti su rječnik i stil. Čini se da je ta poglavlja dodao knjizi kasnije neki drugi pisac. Međutim, i ti su govori nadahnuti i predstavljaju značajniji duhovni prinos.

Pisca Knjige o Jobu ne poznajemo osim po remek-djelu koje je sastavio. Odatle možemo saznati da je zasigurno bio Izraelac, nadahnut proročkim djelima i poukama mudraca. Vrlo je vjerojatno da je živio u Palestini, ali je morao mnogo putovati odnosno često boraviti u inozemstvu, osobito u Egiptu. O vremenu u kojem je živio ne znamo mnogo, možemo samo stvarati pretpostavke. Patrijarhalni ton opisa u prozi naveo je ljude u starini da smatraju kako je knjigu, slično kao i Knjigu Postanka, sastavio Mojsije. Međutim, dokaz bi vrijedio samo za okvir pjesme, a njegov pripovjedalački stil lako se da objasniti kao nasljeđe predaje ili kao literarna imitacija. Knjiga je nastala poslije Jeremije i Ezekiela, s kojima ima nekih dodirnih točaka u izražaju i mislima. Jezik je snažno obojen arameizmima. To nas prenosi u vrijeme poslije sužanjstva, kad je postala naglašenijom sudbina pojedinca nego sudbina vlastitog naroda. Najvjerojatniji datum postanka Knjige o Jobu, dakako uz oprez, jest početak V. stoljeća prije Krista.

Pisac obrađuje slučaj pravednika koji trpi. Za tradicionalnu nauku o ovozemaljskoj naplati, takav slučaj bio bi nestvarni paradoks: po njoj naime čovjek već ovdje na zemlji biva nagrađen ili kažnjen za svoje čine. Na kolektivnoj razini, pravilo je jasno razrađeno u velikim tekstovima Pnz 28 i Lev 26. Knjige o Sucima i o Kraljevima pokazuju kako se to načelo primjenjuje tijekom povijesti a proročko naviještanje ga stalno pretpostavlja. Pojam individualne odgovornosti, već prikriveno prisutan a katkad i izražen (Pnz 24,16; Jr 31,29–30; 2 Kr 14,6), sasvim jasno izlaže Ez 18. Međutim, i Ezekiel zastupa ovozemaljsku naplatu i stoga je u opasnosti da ga činjenice očigledno opovrgnu. Promatrajući neku zajednicu u cjelini, može se prihvatiti, ako grijeh preuzme maha u njoj, da pravedni budu kažnjeni zajedno sa zlima. No, ako svatko treba biti suđen po svojim djelima, kako to da pravednik može trpjeti? Međutim, ima pravednih koji trpe, i strašno trpe, kao što to svjedoči Jobov slučaj. Čitatelj zna, iz proslova, da njegova zla dolaze od Sotone a ne od Boga i da su kušnja njegove vjernosti. Ali to ne znaju ni Job ni njegovi prijatelji. Ovi daju tradicionalne odgovore: sreća grešnička je kratkotrajna (usp. Ps 37 i 73), nesreća pravednika je iskušavanje njegove kreposti (usp. Post 22,12), ili pak kazna za grijehe, počinjene iz neznanja ili slabosti (usp. Ps 19,13; 25,7). Kako god vjeruju u relativnu nevinost Jobovu, krici koje iznuđuje Jobova bol, njegova srdžba protiv Boga, povodom su im da tvrde kako je njegovo nepravedničko stanje mnogo dublje: zla koja podnosi Job ne mogu se drukčije protumačiti nego kao kazna za teške grijehe. Elihuovi govori produbljuju ova shvaćanja: ako Bog kažnjava one koji su, izgleda, pravedni, to čini stoga da ispaštaju za grijehe propusta ili za pogreške učinjene iz nepažnje, ili pak – a to je najizvorniji doprinos ovih poglavlja – da se unaprijed izbjegnu veći grijesi i da se nadvlada oholost. Ali Elihu smatra, kao i njegova tri prijatelja, premda manje tvrdo, da postoji veza između trpljenja i osobnog grijeha.

Job se buni sa svom svojom nevinošću protiv te neumoljive povezanosti između trpljenja i osobnoga grijeha. Ne niječe ovozemaljsku naplatu, on ju očekuje, i Bog će mu je konačno pružiti na kraju, u zaglavku. Međutim, za nj je sablazan što mu je ona sada uskraćena te uzalud traži smisao svojih trpljenja. Očajnički se bori da bi našao Boga koji se skriva a za kojega ustrajno vjeruje da je dobar. A kada se Bog pojavljuje, otkriva transcendenciju svojega bitka i svojih odluka te tako ušutkuje Joba. To je vjerska poruka ove knjige: čovjek mora ustrajati u svojoj vjeri i onda kad njegov razum nije zadovoljen. Na toj razini Objave, biblijski pisac Knjige o Jobu nije mogao reći više. Da bi se razjasnilo otajstvo trpljenja nevina čovjeka, trebalo je čekati vrijeme kad se bude stekla sigurnost naplate u prekogrobnom životu i kad se bude spoznala vrijednost trpljenja ljudi sjedinjenih s trpljenjem Kristovim. Na

tjeskobno Jobovo pitanje odgovorit će dva teksta svetoga Pavla: »Sve patnje sadašnjega vremena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima očitovati u nama« (Rim 8,18) i »U svome tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu!« (Kol 1,24).

1 [illegible]

KNJIGA O JOBU

I. Proslov[a]

1 Bijaše nekoć u zemlji Usu[b] čovjek po imenu
14 14+ Job. Bio je to čovjek neporočan i pravedan:
bojao se Boga i klonio zla. [2]Rodilo mu se sedam
t 12 16; sinova i tri kćeri. [3]Imao je sedam tisuća ovaca, tri
26 14 tisuće deva, pet stotina jarmova goveda, pet stotina
magarica i veoma mnogo služinčadi. Čovjek taj bi-
jaše najugledniji među svim istočnjacima[c]. [4]Sinovi
su njegovi običavali naizmjence priređivati gozbe
kod jednoga od njih, svaki u svoj dan, te su pozi-
vali svoje tri sestre da jedu i piju s njima. [5]A kad
bi se izredali s gozbama, Job bi ih pozvao na očiš-
m 16 5 ćenje[d]. Uranio bi izjutra i prinio paljenice za sva-
kog od njih; mislio je: »Tko zna nisu li mi sinovi
griješili i u srcu Boga hulili[e]!« Tako je Job svagda
činio.

Job na kušnji

19-23 [6]Jednoga dana dođu sinovi Božji da stanu pred
t 6 1+ Jahvu[f], a među njima pristupi i Satan[g]. [7]Jahve tad
h 3 1-2 upita Satana: »Odakle dolaziš?« – »Evo prođoh
t 3 1+ zemljom i obiđoh je«, odgovori on. [8]Nato će Jahve:
22 31 »Nisi li zapazio slugu moga Joba? Njemu na zemlji
nema ravna. Čovjek je to neporočan i pravedan,
boji se Boga i kloni zla!« [9]A Satan odgovori Jahvi:
»Zar se Job uzalud Boga boji? [10]Zar nisi ogradio
njega, kuću mu i sav posjed njegov? Blagoslovio si
djelo njegovih ruku, stoka mu se namnožila po
zemlji. [11]Ali pruži jednom ruku i dirni mu u dobra:
u lice će te prokleti!« [12]»Neka ti bude! – reče Jahve
Satanu. – Sa svime što ima radi što ti drago; samo
ruku svoju na nj ne diži.« I Satan ode ispred lica
Jahvina.

[13]Jednoga dana, dok su Jobovi sinovi i kćeri jeli
i pili vino u kući najstarijeg brata, [14]dođe glasnik k
Jobu i reče: »Tvoji su volovi orali a magarice po-
kraj njih pasle, [15]kad iznenada Sabejci[h] navališe na 1 Kr 10 1+
njih i oteše ih, pobivši momke oštrim mačem. Je-
dini ja utekoh da ti ovo javim.« [16]Dok je on još to
govorio, dođe drugi i reče: »Oganj Božji[i] udari s
neba, spali tvoje ovce i pastire te ih proždrije. Je-
dini ja utekoh da ti javim.« [17]Dok je još govorio,
dođe treći i reče: »Kaldejci navališe sa tri čete na
tvoje deve i oteše ih, pobivši momke oštrim ma-

a) U uvodnom, proznom dijelu svog opisa pisac je zadržao osobine pučkog načina pripovijedanja.
b) Sigurno južno od Edoma (usp. Post 36,28; Tuž 4,21).
c) Izraz kojim se označuju svi stanovnici na istoku Palestine, osobito u Edomu i Arabiji (usp. Br 24,21+).
d) Dosl. »na posvećenje«. Radi se o obredu kojim se uklanja nečistoća koja onemogućuje sudjelovanje u bogoštovlju (usp. Lev 11,1+).
e) Hebr. ima »blagoslovili«. Tako se susreće i u 1,11 te 2,5.9. Izvorni je glagol »prokleti«, »huliti« ovdje zamijenjen, da se uz Božje ime ne bi našao tako pogrdan izraz.
f) Poput zemaljskog kralja Bog prima ili daje audijenciju u određene dane. – S obzirom na »sinove Božje«, usp. 2,1; 38,7; Post 6,1–4; Ps 29,1; 82,1; 89,7. Riječ je o bićima, koja nadvisuju čovjeka, sačinjavaju Jahvin dvor i njegovo vijeće. Poistovjećuje ih se s anđelima. (LXX prevodi: »anđeli Božji«, usp. Tob 5,4+).
g) Ovaj pojam se još ne rabi kao vlastito ime. Prethodi mu član kao u Zah 3,1–2. To će biti tek u 1 Ljet 21,1. Prema hebrejskoj etimologiji označuje »neprijatelja« (usp. 2 Sam 19,23; 1 Kr 5,18; 11,14.23.25) ili »tužitelja« (Ps 109,6). Ovdje mu je uloga više nalik onoj kakvog uhode, špijuna. Radi se o neodređenom, sumnjivom liku, ali koji se razlikuje od sinova Božjih, prema čovjeku nepovjerljivom i nadasve pakosnom, željnom da ga zatekne na djelu, kadrim na nj sručiti svako zlo, čak ga na zlo navesti (usp. i 1 Ljet 21,1). Premda se nije još svjesno neprijateljski postavio prema Bogu, ipak je, barem kad se čovjeka tiče, posumnjao u dobar uspjeh Božjeg stvaranja. Kad se uoči Satanova drskost, hladno i zlobno licemjerje, naziru se obrisi bića koje je posve sumorno, zloguko, biće koje čovjeku priželjkuje zlo, jer ima razloga da mu bude zavidno. U tekstu se međutim ne govori podrobnije o razlozima njegova stava. Zbog svih ovih Satanovih osobina u daljnjim tekstovima će se pružiti druge crte ili prikazi o zlom duhu, napose zmiji u Post 3, dok se s njome konačno ne poistovjeti (usp. Mudr 2,24; Otk 12,9; 20,2) da svu đavolsku moć uobliči (usp. Lk 10,18).
h) Sabejci i Kaldejci (r. 17) ovdje znače pljačkaška nomadska plemena.
i) Munja. Usp. 2 Kr 1,10.12.14.

čem. Jedini ja utekoh da ti javim.« [18]Dok je ovaj
još govorio, dođe četvrti i reče: »Tvoji su sinovi i
kćeri jeli i pili vino u kući najstarijeg brata. [19]I gle,
vjetar se silan diže iz pustinje, udari na sva četiri
ugla kuće, obori je na djecu te ona zaglaviše. Jedini
ja utekoh da ti javim.«
[20]Tad ustade Job, razdrije haljinu na sebi, obrija
glavu[a] pa ničice pade na zemlju, pokloni se [21]i reče:
Prop 5 14 »Go iziđoh iz krila majčina,
Sir 40 1 go ću se onamo i vratiti[b].
Post 2 7; 3 19 Ps 139 15 Jahve dao, Jahve oduzeo!
Sir 11 14 Blagoslovljeno ime Jahvino!«
Prop 5 18 [22]Uza sve to, nije sagriješio Job niti je kakvu ludost protiv Boga izustio.

1 6+ **2** Jednoga dana dođu opet sinovi Božji da stanu
pred Jahvu, a među njima[c] pristupi i Satan.
[2]Jahve tad upita Satana: »Odakle dolaziš?« – »Evo
prođoh zemljom i obiđoh je«, odgovori on. [3]Nato
će Jahve: »Nisi li zapazio slugu moga Joba? Njemu
na zemlji nema ravna. Čovjek je to neporočan i
pravedan: boji se Boga i kloni zla! On je još postojan
u neporočnosti, pa si me uzalud izazvao da ga
upropastim[d].« [4]A Satan odvrati: »Koža za kožu!
Sve što čovjek ima dat će za život. [5]Ali pruži ruku,
dotakni se kosti njegove i mesa: u lice će te prokleti!«
[6]»Neka ti bude! – reče Jahve Satanu. – U tvojoj
je ruci; život mu samo sačuvaj!« [7]I Satan ode ispred
lica Jahvina.
On udari Joba zlim prištem[e] od tabana do tjemena.
[8]Job uze crijep da se struže njime i sjede u pe-
peo. [9]Tada mu njegova žena reče: »Zar si još po- Tob 2 14+
stojan u neporočnosti? Prokuni Boga i umri!« [10]Job 2 Kr 6 33
joj odgovori: »Brbljaš kao luđakinja! Kad od Boga
primamo dobro, zar da onda i zlo ne primimo?« U
svemu tome Job nije sagriješio svojim usnama.
[11]U to čuše tri Jobova prijatelja za sve nevolje
koje ga zadesiše; svaki se zaputi iz svoga kraja –
Elifaz iz Temana, Bildad iz Šuaha, Sofar iz Naama[f]
– i odlučiše da odu zajedno ožaliti ga i utješiti. [12]A
kad su izdaleka upravili oči na njega, nisu ga pre- Iz 52 14
poznali. Tad udariše u plač; svaki razdrije svoju haljinu
i prosu prah po glavi[g]. [13]Potom sjedoše kraj
njega na zemlju i ostadoše tako sedam dana i sedam
noći. Nijedan mu ne progovori ni riječi, jer
vidješe da je velika njegova bol.

a) Obje starinske geste znak su žalosti ili tuge i često se spominju u Bibliji. Za deranje haljina usp. Post 37,34; Još 7,6; 2 Sam 1,11: 3,31; itd.; za šišanje Jr 7,29; 48,37; Ez 7,16; Ezr 9,3; itd.
b) Tj. u krilo zemlje. Kao da se majčica zemlja uspoređuje s krilom majčinim.
c) Hebr. dodaje: »da stanu pred Jahvu« (usp. 1,6); BJ sa LXX ga ispušta.
d) Izraz je svakako pučki, drastičan i poslovičan, a tumači ga slijedeća rečenica. U pitanju je igra riječi. »Koža« može označavati odjeću od krzna (Post 3,21; 27,16) ili kožu. Poslovica čini se znači da čovjek pristaje da postupno bude lišen svega što ima na sebi ili što posjeduje, samo pod uvjetom da mu se ne dira u vlastitu kožu. No kad mu se u tijelo takne, tek tad će očitovati svoju pravu narav i osobnost. Predlagana su i druga tumačenja, počev od samog prijevoda »koža za kožu«.
e) Izraz znači zapravo upalu a susreće se i drugdje. Tako se primjenjuje na šesto egipatsko zlo (Izl 9,9–11), na zarazu poput egipatske (Pnz 28,27), na Ezekijinu bolest (2 Kr 20,7) ili mogući početak gube (Lev 13,18–20.23). Ovdje se radi o pogibeljnoj bolesti raširenoj po cijelom tijelu, koja se susreće i u Pnz 28,35 ali ju je teško točno utvrditi.
f) Tri spomenuta mjesta nalaze se u predjelu Edoma i Arabije. Edom i »Istok« (usp 1,3+) su se u Izraelu smatrali kolijevkom mudrosti (1 Kr 5,10–11; 10,1–3; Izr 30,1; Jr 49,7; Ob 8; Bar 3,22–23).
g) Pokornički čin, napose žalosti (usp. Još 7,6; 2 Sam 13,19; Ez 27,30). Tri prijatelja drže da je Job već mrtav. – Tekst dodaje: »prema nebu«, što je glosa koju ispušta LXX, možda nadahnuta mjestom iz Ez 9,8.10, a ispušta je i BJ. Ovdje bi gesta bila znak negodovanja i ogorčenja, gdje se nebo prizivlje za svjedoka kako bi se privuklo njegovu osvetu ili da se od nje obrani (usp. Dj 22,23).

II. Dijalog

1. PRVI NIZ BESJEDA

Job proklinje dan kada se rodio

Jr 20 14-18

3 Napokon otvori Job usta i prokle dan svoj;
2poče svoju besjedu i reče:

3»O, ne bilo dana kad sam se rodio Sir 23 14
i noći što javi: 'Začeo se dječak[a]!' Mt 26 24
4U crnu tminu dan taj nek se prometne!
S visina se njega Bog ne spominjao,
svjetlost sunčeva ne svijetlila mu više!
5Mrak i sjena smrtna o nj se otimali,
posvema ga tmina gusta prekrila,
pomrčine dnevne stravom ga morile[b]!
6O, da bi ga tama svega presvojila,
nek' se ne dodaje danima godine[c],
nek' ne ulazi u brojenje mjeseci!
7A noć ona bila žalosna dovijeka,
ne čulo se u njoj radosno klicanje!
8Prokleli je oni štono dan proklinju[d]
i Levijatana[e] probudit' su kadri!
9Pomrčale zvijezde njezina svanuća,
zaludu se ona vidjelu nadala,
i zorinih vjeđa ne gledala nigda!
10Što mi od utrobe ne zatvori vrata
da sakrije muku od mojih očiju!
11Što nisam mrtav od krila materina, 10 18-19
što ne izdahnuh izlazeć' iz utrobe?
12Čemu su me dva koljena prihvatila
i dojke dvije da me nejaka podoje?
13U miru bih vječnom počivao sada,
spavao bih, pokoj svoj bih uživao
14s kraljevima i savjetnicima zemlje Iz 14 9-11
koji su sebi pogradili grobnice[f], Ez 32 18-32

a) Dva jednaka prokletstva kojima se proklinje dan rođenja i noć začeća.
b) BJ ima: »sjena gusta« *salmût* konj.; »sjena smrtna« *salmavet* hebr. – »pomrčine« *kamrîr jôm* konj.; »kao oblaci mutni po danu« *kimerîrê jôm* hebr.
c) »O, da« na početku BJ uzima iz r. 7, a ispušta se »noć ona« kao što ima hebr. zbog toga što je r. 7 iskvaren. – »Nek se dodaje«: tako sir. i Vg.; hebr. čita: »nek se raduje«.
d) Bilo da su neprijatelji svjetlosti pa rade po mraku (usp. 24,13s; 38,15), bilo da poput Joba proklinju dan svog rođenja, ili što je još vjerojatnije, čarobnjaci ili oni što bacaju kocke pa su bili kadri, kako se mislilo, svojim zaklinjanjem i prizivanjem duhova, svojim umijećem pretvoriti sretne dane u nesretne, ili navući pomrčinu sunca, kad bi »Levijatan« u tili čas progutao sunce.
e) Levijatan (ili još Zmaj, zmija hitra, vijugava), usp. 26,13; 40,25+; Iz 27,1; 51,9; Am 9,3; Ps 74,14; 104,26, bio je prema feničkoj mitologiji užasna neman iz prvotnog kaosa (usp. 7,12+); prema pučkom poimanju moglo se uvijek bojati da se ona ne probudi, što bi se moglo izazvati kakvim snažnim i uspješnim prokletstvom protiv postojećeg reda. Onaj Zmaj iz Otk 12,3 utjelovljuje u sebi sile zla koje se opiru Bogu, pa po tome poprima neke od crta kaotične zmije.
f) Dosl. »koji sebi sagradiše ruševine« (*harabôt*). Izraz bi (u svjetlu Iz 58,12; 61,4) mogao značiti: »ponovno sagraditi ruševine«. Babilonski i asirski kraljevi se često hvale kako su to i učinili. No, zamjenica »sebi«, »za sebe« daje nam naslutiti da se tu misli više na grobnice, grobne zgrade kakve su se u staro vrijeme unaprijed podizale na pustim i samotnim mjestima. Posebno je tako bilo u Egiptu. A može biti da je riječ *harabôt* bila sasvim dovoljna da i kod Hebreja označi manje grobne spomenike u obliku niskih, ravnih kuća, ili piramide.

15 ili s knezovima, zlatom bogatima,
što su kuće[a] svoje srebrom napunili.
Prop 6 3 — 16 Ne bih bio – k'o nedonošče zakopano,
k'o novorođenče što svjetla ne vidje.
17 Zlikovci se više ne obijeste ondje[b],
iznemogli tamo nalaze počinka.
18 Sužnjeve na miru tamo ostavljaju:
ne slušaju više poviku stražara.
19 Malen ondje leži zajedno s velikim,
rob je slobodan od gospodara svoga.
20 Čemu darovati svjetlo nesretniku
i život ljudima zagorčene duše
↗Otk 9 6 — 21 koji smrt ištu, a ona ne dolazi,
i kao za blagom za njome kopaju?
22 Grobnom bi se humku[c] oni radovali,
klicali od sreće kad bi grob svoj našli.
19 8; Izr 4 18-19; Iz 26 7 — 23 Što će to čovjeku kom je put sakriven,
koga je Bog sa svih strana zapriječio?
24 Zato videć' hranu, uzdahnuti moram,
Ps 42 4 — k'o voda se moji razlijevaju krici.
Izr 10 24 — 25 Obistinjuje se moje strahovanje,
snalazi me, evo, čega god se bojah.
26 Pokoja ni mira meni više nema,
u mukama mojim nikad mi počinka.«

Pouzdanje u Boga[d]

4 Tad prozbori Elifaz Temanac i reče:

2 »Možeš li podnijeti da ti progovorim[e]?
Ali tko se može uzdržat' od riječi!
3 Eto, mnoge ljude ti si poučio,
okrijepio si iznemogle mišice;
4 riječju svojom klonule si pridizao,
ojačavao si koljena klecava.
Izr 24 10 — 5 A kad tebe stiže, klonuo si duhom,
na tebe kad pade, čitav si se smeo!
6 Zar pobožnost tvoja nadu ti ne daje,
neporočnost tvoja životu ufanje?
Ps 37 25; Izr 12 21; Sir 2 10 — 7 Tà sjeti se: nevin – propade li kada?
Kada su zatrti bili pravednici?
2 Pt 2 9; Izr 22 8; Sir 7 3 — 8 Iz iskustva zborim: nesrećom tko ore
i nevolju sije, nju će i požeti.
9 Od daha Božjega oni pogibaju,
na gnjevni mu disaj nestaju sa zemlje.
Izr 28 15; Ps 17 12; 22 14, 22 — 10 Rika lavlja, urlik leopardov
krše se k'o zubi u lavića.

a) Dosl. »kuće svoje«, tj. svoje »vječne kuće« (usp. Prop 12,5) ili grobna prebivališta (usp. Ps 49,12). Zato BJ prevodi: »svoje grobove«. Arheološka istraživanja su doista pokazala (osobito u Uru i Egiptu) kakvo je silno bogatstvo bilo nagomilano u kraljevskim i kneževskim grobnicama.
b) U Šeolu, carstvu mrtvih, usp. Br 16,33+.
c) »Grobnom humku« *gal* ili *golel* konj.; hebr. ima *gîl* »(sve do) klicanja«.
d) Ovaj Elifazov odgovor, ovdje još oštriji nego inače, upućuje na tradicionalnu nauku o nagradi, o naplaćivanju, i to kao onu koja je prije svega očitovanje vjere u brigu i pravednost Boga saveznika. Pa ako koji put pjesnik takvu nauku i njezinu potpunu valjanost dovodi u sumnju, ipak o njoj govori s očitim osjećajima naklonosti.
e) BJ prevodi s Akv., Sim., Teod.: »Ako ti se upravi riječ«; »Ako ti progovorim«, hebr.

11Lav ugiba jer mu nesta plijena,
rasuli se mladi lavičini.
12Tajna riječ se meni objavila[a],
šapat njen je uho moje čulo.
13Noću, kada snovi duh obuzmu
i san dubok kad na ljude pada,
14strah i trepet mene su svladali,
kosti moje žestoko se stresle.
15Dah mi neki preko lica prođe,
digoše se dlake na mom tijelu.
16Stajao je netko – lica mu ne poznah –
ali likom bješe pred očima mojim.
Posvuda tišina; uto začuh šapat: 1 Kr **19** 12-13
17'Zar je smrtnik koji pred Bogom pravedan? Ps **143** 2
Zar je čovjek čist pred svojim Stvoriteljem? Job **14** 4+; **15** 14; **25** 4-6
18Ni slugama svojim više ne vjeruje, **15** 15-16
i anđele svoje za grijeh okrivljuje –[b]
19kako ne bi onda goste stanova glinenih 2 Kor **5** 1
kojima je temelj u prahu zemaljskom.
Gle, kao moljce njih sveudilj satiru:
20od jutra do mraka u prah pretvore,
nestaju zasvagda – nitko i ne vidi[c].
21Iščupan je kolčić njihova šatora,
pogibaju skoro, mudrost ne spoznavši[d].'

5 Ded zazivlji! Zar će ti se tko odazvat'?
Kojem li se svecu[e] misliš sad obratit'?
2Doista, budalu njegov bijes ubija,
luđaka će sasvim skončat ljubomora.
3Bezumnika vidjeh kako korijen pušta,
al' prokletstvo skoro na kuću mu pade[f].
4Njegovi su sinci daleko od spasa, Ps **127** 5
njih nezaštićene na Vratima[g] tlače.
5Ljetinu njihovu pojedoše gladni,
sam Bog ju je njima oteo iz usta[h],
a žedni hlepe za njihovim dobrima.
6Ne, opačina ne izbija iz zemlje,

a) Dosl.: »K meni doprije jedna riječ krišom«. Radi se o nebeskoj objavi koju izgovara neka tajanstvena osoba, usp. r. 16, priopćenoj za vrijeme dubokog sna (*tardemah*, samo ovdje i u Post 2,21; 15,12), sposobnoj pobuditi jezu pred svetim. Ovakav način spoznaje nadnaravnog protivi se racionalnom značaju nauke mudraca i svjedoči za njezin razvoj, barem u nekim krugovima. Ali objava na koju se poziva Elifaz ne odgovara točno normalnom iskustvu što ga imaju proroci koji Božju riječ obično primaju u budnom stanju, niti odgovara nadahnuću na koje će se kasnije pozvati pisac knjige Sirahove, 24,31–33; 39,6. Ona je više srodna sa snovima ili noćnim viđenjima, usp. Zah 1,8, koji u sebi imaju nešto neprijatno, što je opet osobito rado naglašeno u apokaliptičkoj književnosti, usp. Dn 4,2; 5,5–6.
b) »Sluge Božje« i anđeli su istovjetni. Pa ako ova bića inače tako bliska Bogu imaju u sebi neku iskonsku, urođenu nemoć, koliko tek više tjelesan čovjek, slab i prolazna vijeka.
c) BJ ima: »jer ih nitko ne vraća natrag« *mešîb* konj.; »nitko i ne vidi« *mešîm* hebr.
d) »kolčić« (njihova šatora) *jetedam* konj.; »konopčić« *jitram* hebr. – »bez mudrosti«, dosl. »i ne s mudrošću«; moglo bi se također prevesti »uslijed nedostatka mudrosti« ili »i to nije krivnja mudrosti«. No, neposredni kontekst koji baš naglašava krhkost i kratkoću čovjekova života, više navodi na pomisao, da takav čovjek nema ili ne umije naći vremena (usp. Ps 90,12) da bi stekao mudrost, ili još da je njegovo znanje nemoćno pa ne može ništa poduzeti kad se suoči sa smrću.
e) Anđeli, usp. 15,15 (što treba čitati u svjetlu teksta u 4,18), Zah 14,5; Dn 4,10.14.20; 8,13. Njihovo zauzimanje se još spominje u 33,23–24. Usp. Zah 1,12; Tob 12,12. Elifazovo je pitanje podrugljivo oblikovano: Ako Bog sudi i same anđele, ne vrijedi ništa oslanjati se na njihovu podršku protiv Boga. Ali samo pitanje upravo pretpostavlja običaj da se utjecalo zagovoru takve naravi, što bi moglo imati i svoje daleke politeističke korijene: bog određenog pojedinca zauzimao bi se u zboru bogova da obrani svoga štićenika.
f) BJ prema LXX i sir. prevodi: »bi proklet«; »prokleo sam« hebr. Tekst rr. 3–4 je loše zasvjedočen pa se o njegovu prijevodu može samo nagađati.
g) Glavna gradska vrata, mjesto za okupljanje i suđenje.
h) »iz usta«, dosl. »iz njihovih zubi« *miššinîm* konj.; »(iz) trnja« *missinîm* hebr.

15 35 nit' nevolja iz tla može nići sama,
Post 3 17-19 7 nego čovjek rađa muku i nevolju
kao što let orlov teži u visinu[a].
8 Al' ja bih se ipak Bogu utekao
i pred njime stvar bih svoju razložio[b].
= 9 10 9 Nedokučiva on djela silna stvori,
Sir 43 32 čudesa koja se izbrojit' ne mogu.
10 On kišom rosi po svem licu zemljinu
i vodu šalje da nam polja natapa.
1 Sam 2 7-8 11 Da bi ponižene visoko digao,
Ps 75 7-8 da bi ojađene srećom obdario,
12 23-25 12 redom ruši ono što lukavci smisle,
što god započeli, on im izjalovi.
↗1 Kor 3 19 13 On hvata mudre u njihovu lukavstvu,
naume spletkarâ obraća u ništa.
Iv 12 35 14 Posred bijela dana zapadnu u tamu,
pipaju u podne kao usred noći.
15 On iz njinih ralja izbavlja jadnika[c],
iz silničkih ruku diže siromaha.
16 Tako se pokaže nada nevoljniku,
i nepravda mora zatvoriti usta.

Izr 3 11-12+ 17 Da, blago čovjeku koga Bog odbaci!
Post 17 1+ Stoga ti ne prezri karanje[d] Svesilnog[e]!
18 On ranjava, ali i ranu povija,
Pnz 32 39 udara i svojom zacjeljuje rukom.
Hoš 6 1 19 Iz šest će nevolja tebe izbaviti,
ni u sedmoj zlo te dotaknuti neće[f].
Ps 33 19 20 U gladi, od smrti on će te spasiti,
Jr 39 18 a u ratu, oštru će te otet maču.
Ps 12 3-5; 21 Biču zla jezika uklonit će tebe,
31 21; 91 ispred otimača[g] bez straha ćeš biti.
22 Suši i studeni[h] ti ćeš se smijati
i od divljih zvijeri strahovati nećeš.
Iz 5 2 23 Sklopit' ti ćeš savez s kamenjem na njivi[i],
2 Kr 3 19, 25 zvjerad divlja s tobom u miru će biti.
Hoš 2 20 24 U šatoru svome mir ćeš uživati,
Iz 11 6-8 dom svoj kad pohodiš netaknut će stajat.
25 Koljeno ćeš svoje gledat' gdje se množi
Pnz 28 4,11 i potomstvo gdje ti kao trava raste.
26 U grob ti ćeš leći kada budeš zreo,
kao što se žito snosi kad dozori.
27 Sve motrismo ovo: istina je živa!
zato sve za dobro svoje ti poslušaj.«

a) »koji rađa« *jôlîd* konj.; »koji je rođen« *jûllad* hebr. – BJ ima »orlov«: povodeći se za prijevodima koji su čitali *nešer*; ali hebr. »sinovi Rešefa« može imati isti smisao: orao je bio simbol za Rešefa, boga munje i groma.
b) Poslije svoga podrugljivog pitanja iz r. 1 (usp. ondje bilješku) čini se da se Elifaz suprotstavlja svima koji se utječu anđelima koji se, kao i on sam, ne ustručavaju izravno obratiti Bogu. Time on pozivlje Joba da ispravi svoj stav i odanije se ponaša prema Bogu.
c) »jadnika« *mohorab* konj.; »od mača« *mehereb* hebr.
d) Jobove su dakle patnje zato da se popravi, bolna ali ljekovita opomena. Isto će reći još Elihu, 33,19s.
e) Dosl. »Šadaj«, Božje ime u doba patrijarha, usp. Post 17,1+; u knjizi o Jobu je namjerno upotrijebljeno starinsko ime.
f) Elifaz se izražava na način »brojčanih izreka«, usp. Izr 6,16–19; 30,15s.
g) »otimača« konj.; »pustoši« hebr.
h) BJ čita: »suši i studeni« *lešarab ûlekepôr* konj.; »od pustoši i gladi« *lešod ûlekapan* hebr., ali ove dvije nevolje već su spomenute.
i) Od kojeg treba u Palestini očistiti njive da budu obradive, usp. Iz 5,2; 2 Kr 3,19.25.

Pogođeni čovjek jedini zna svoju nevolju

6 A Job progovori i reče:

2»O, kad bi se jad moj izmjeriti mog'o,
a nevolje moje stavit' na tezulju!
3Teže one jesu od sveg pijeska morskog,
i stoga mi riječi zastraniti znaju.
4Strijele Svesilnoga u mojem su mesu, 7 20; 16 13
ljuti otrov njihov ispija mi dušu, Ps 38 3
Božje se strahote oborile na me. Ps 88 17
5Tâ, kraj svježe trave njače li magarac,
muče li goveče kraj punih jasala?
6Zar hranu bljutavu jedemo bez soli?
Zar kakove slasti ima u bjelancu[a]?

7Al' ono što mi se gadilo dotaći,
to mi je sada sva hrana u bolesti[b].
8O, da bi se molba moja uslišala,
da mi Bog ispuni ono čem se nadam!
9O, kada bi me Bog uništiti htio,
kada bi mahnuo rukom da me satre! 7 15
10Za mene bi prava utjeha to bila,
klicati bih mog'o u mukama teškim Br 11 15
što se ne protivljah odluci Svetoga[c]. 1 Kr 19 4
11Zar snage imam da mogu čekati? Lev 17 1+
Radi kakve svrhe da ja duže živim? Iz 6 3+
12Zar je snaga moja k'o snaga kamena,
zar je tijelo moje od mjedi liveno?
13Na što se u sebi osloniti mogu?
Zar mi svaka pomoć[d] nije uskraćena?
14Tko odbija milost bližnjemu svojemu, 29 12-13;
prezreo je strah od Boga Svesilnoga[f]. 31 16-20

15Kao potok me iznevjeriše braća, 1 Iv 3 17
kao bujice zimske svoje korito. Jr 15 18
16Od leda mutne vode im se nadimlju,
'bujaju od snijega što se topit' stao[g];
17al u doba sušno naskoro presahnu,
od žege ishlape tada iz korita.
18Karavane zbog njih skreću sa putova,
u pustinju zađu i u njoj se gube.
19Karavane temske očima ih traže, Iz 21 14+
putnici iz Šebe nadaju se njima. 1 Kr 10 1+
20A kad do njih dođu, nađu se u čudu,
jer su se u nadi svojoj prevarili[h].

a) »u bjelancu« prema tumačenju Targuma; drugi pomišljaju da se radi o nekoj biljci: o soku od tušta ili soku od neke vrste bijelog sljeza.
b) R. 7 koji je veoma težak, razjašnjen je prema Vg (koja veže dva polustiha u jednu rečenicu). – »Bolesti«, dosl. »u mojoj bolesti« konj.; »kao bolest« hebr. (BJ nagađa: »ono što mi odbija apetit, što mi se gadi, postaje mi hrana u bolesti«; dok hebr. ima: »moja duša je odbila dotaknuti; to (tj. hrana) kao bolest, stradanje moga kruha«.) – Odvratnost koju Job ima prema svojoj bijednoj hrani (u isto doba simboličnoj i stvarnoj) očituje njegovo gnušanje prema životu. To nisu sposobni shvatiti njegovi dobro ugojeni prijatelji.
c) I to ne podižući pobunu protiv Providnosti. *Sveti* ovdje označava Jahvu, usp. Iz 6,3; Hab 3,3.
d) »pomoć«, LXX, sir.; »oštroumnost« hebr.
e) »tko odbija« rkpp. hebr.; »rastopiti« TM.
f) Dobrota, ljubav prema bližnjemu znak je prave vjere.
g) Tekst je težak. Dosl. »mute se (ili: uzmućuju) zbog leda, iznad njih nestaje snijeg«. Nabujaju kad se topi led i snijeg.
h) »u nadi svojoj«, dosl. »oni su se nadali« sir., Targ.; »on se nadao« hebr. – »do njih« konj.; »do njega« hebr.

21 U ovom ste času i vi meni takvi[a]:
vidjeste strahotu pa se preplašiste.
Jr 15 10 22 Rekoh li vam možda: 'Darujte mi štogod,
poklonite nešto od svojega blaga;
23 iz šake dušmanske izbavite mene,
oslobodite me silnikova jarma?'
24 Vi me poučite, pa ću ušutjeti,
čem je moj prijestup[b], pokažite meni.
25 O, kako su snažne besjede iskrene!
Al' kamo to vaši smjeraju prijekori?
26 Mislite li možda prekoriti riječi?
Tà u vjetar ide govor očajnikov!
27 Nad sirotom kocku zar biste bacali
i sa prijateljem trgovali svojim?
28 U oči me sada dobro pogledajte,
paz'te neću li vam slagati u lice.
29 Povucite riječ! Kakve li nepravde!
Povucite riječ, neporočan ja sam!
30 Zar pakosti ima na usnama mojim?
Zar nesreću svaku okusio nisam?

14 14 **7** Nije l' vojska[c] život čovjekov na zemlji?
Sir 40 1s Ne provodi l' dane poput najamnika[d]?
2 Kao što trudan rob za hladom žudi,
poput nadničara štono plaću čeka,
Prop 2 25 3 mjeseci jada tako me zapadoše
Sir 30 17 i noći su mučne meni dosuđene.
Pnz 28 67 4 Liježuć' mislim svagda: 'Kada ću ustati?'
A dižuć se: 'Kada večer dočekati[e]!'
I tako se kinjim sve dok se ne smrkne.
5 Pût moju crvi i blato odjenuše,
koža na meni puca i raščinja se.
6 Dani moji brže od čunka prođoše,
Iz 38 12 promakoše hitro bez ikakve nade.
7 Spomeni se[f]: život moj je samo lahor
Ps 78 39; 89 48 i oči mi neće više vidjet' sreće!
8 Prijateljsko oko neće me gledati;
pogled svoj u mene upro si te sahnem.
9 Kao što se oblak gubi i raspline,
Mudr 2 1, 4 tko u Šeol siđe, više ne izlazi[g].
10 Domu svome natrag ne vraća se nikad,
njegovo ga mjesto više ne poznaje.
11 Ustima ja svojim stoga branit' neću,
u tjeskobi duha govorit ću sada,
u gorčini duše ja ću zajecati.

a) »takvi« *ken* konj.; »jer« *kî* hebr. – »meni *lî* konj.; »ne« *lo'* hebr.
b) Iz nepažnje ili neznanja, usp. Lev 4; Br 15,22–29; Ps 19,13.
c) U smislu vojne službe, usp. 14,14, znači u isto doba borbu i trud. Grč. prevodi: »kušnja«; Vg »militia«.
d) Najamnik, nadničar, Pnz 24,15; Mt 20,8, znoji se i umara za druge svakog dana, od jutra do večeri. Isto se odnosi na roba, Lev 25,39–40.
e) »dan« LXX; hebr. ispušta. – BJ predlaže »Kada večer dočekati!« *mî jitten 'ereb* konj., a hebr. *middad 'ereb* smatra nerazumljivim.
f) Job, solidaran s čovječanstvom koje pati, pomirio se s mišlju da ima umrijeti, te sriče molitvu Bogu sa željom da mu prije smrti da koji trenutak mira.
g) Uvriježeno je bilo mišljenje, a čini se da se s njim slaže i autor ovdje kao i u 10,21; 14,7–22; 16,22; usp. 2 Sam 12,23; Ps 88,11, itd., da je nemoguće vratiti se iz šeola, usp. Br 16,33+.

[12]Zar sam more ili neman morska[a], 3 8+; 9 13; 26 12
pa si stražu nada mnom stavio?
[13]Kažem li: 'Na logu ću se smirit',
ležaj će mi olakšati muke',
[14]snovima me prestravljuješ tada,
prepadaš me viđenjima mučnim.
[15]Kamo sreće da mi se zadavit[b]'! 6 9
Smrt mi je od patnja mojih draža[c].
[16]Ja ginem i vječno živjet neću; Ps 144 4
pusti me, tek dah su dani moji!
[17]Što je čovjek da ga toliko ti cijeniš, Ps 8 5; 144 3
da je srcu tvojem tako prirastao[d] Ps 139
[18]i svakoga jutra da njega pohodiš
i svakoga trena da ga iskušavaš?
[19]Kada ćeš svoj pogled skinuti sa mene
i dati mi barem pljuvačku progutat'?
[20]Ako sam zgriješio, što učinih tebi[e],
o ti koji pomno nadzireš čovjeka?
Zašto si k'o metu mene ti uzeo,
zbog čega sam tebi na teret postao[f]?
[21]Zar prijestupa moga ne možeš podnijeti
i ne možeš prijeći preko krivnje moje?
Jer, malo će proći i u prah ću leći,
ti ćeš me tražiti, al' me biti neće[g].«

Neumitnost božanske pravde

8 Bildan iz Šuaha progovori tad i reče:

[2]»Dokad ćeš jošte govoriti tako,
dokle će ti riječ kao vihor biti?
[3]Tà zar može Bog pravo pogaziti, 34 10-12
može li pravdu izvrnut' Svesilni[h]? Pnz 32 4
[4]Ako mu djeca tvoja sagriješiše, 1 19
preda ih zato bezakonju njinu.
[5]Al' ako Boga potražiš iskreno
i od Svesilnog milost ti izmoliš[i];
[6]ako li budeš čist i neporočan,
odsad će svagda on nad tobom bdjeti[j]
i obnovit će kuću pravedniku.
[7]Bit će malena tvoja sreća prošla
prema budućoj što te očekuje.
[8]No pitaj samo prošle naraštaje, Sir 4 9
na mudrost pređa njihovih pripazi[k]. Pnz 4 32; 32 7

a) Prema babilonskoj kozmogoniji Tiamat (More), nakon što je doprinijela rođenju bogova, bila je od jednoga od njih pobijeđena i svladana. Pučka ili pjesnička mašta, prihvaćajući takav mitski način izražavanja, pripisala je Jahvi takvu pobjedu, do koje je došlo još prije uređenja prakaotičnog stanja, i predstavila ga sebi kao onoga koji još drži potčinjenim more i morske grdosije kao svoje goste. Usp. 3,8+; 9,13; 26,12; 40,25s; Ps 65,8; 74,13–14; 77,17; 89,10–11; 93,3–4; 104,7.26; 107,29; 148,7; Iz 27,1; 51,9.
b) Nasuprot egipatskoj literaturi, gdje se susretne ponetko »umoran od života«, Job nikada ne pomišlja na samoubojstvo. Uostalom takvo što se u SZ pojavljuje u iznimnim slučajevima, usp. 2 Sam 17,23+ (za pravo samoubojstvo). Na drugim mjestima je riječ o ratnicima, vojnicima koji idu u smrt da izbjegnu sramoti, usp. Suci 9,54; 1 Sam 31,4; 2 Mak 14,37–46.
c) »od patnja mojih« *'assebôtaj* konj.; »od kostiju mojih« *'asemôtaj* hebr.
d) Pisac kao da tek nevoljko i posprdno prihvaća misli iz Ps 8. Božja briga za čovjeka ovdje postaje nepovjerljivim, zagušljivim i preuzetnim nadzorom. Baš u takvom Božjem stavu autor Ps 139 nalazi razlog pouzdanja. Job se naprotiv osjeća kao da ga Bog drži pod nadzorom i s njime postupa kao s neprijateljem. Vrludajući i opirući se čisto legalističkom poimanju religije i grijeha, on tapka u mraku i traži milosrdnog Boga. usp. r. 21.
e) Bogu grijeh ne može ništa nauditi.
f) »tebi sam postao« LXX; »sebi sam postao« hebr.
g) Ove posljednje, neočekivane riječi, ponovno donose sliku o Bogu koji je tajanstveno naklonjen čovjeku.
h) »izvrnut« LXX, Vg.; hebr. ponavlja »pogaziti«.
i) R. korigiran u BJ »Traži Boga, zazivaj Šadaja«, i umetnut između 6a i 6b; hebr.: »ako ti tražiš Boga i ako zavapiš Šadaju (Svesilnomu)«.
j) BJ ima: »njegova će svjetlost sjati« *ja'îr* konj.; »on će bdjeti« *ja'îr* hebr.
k) »pripazi« *bônen* konj.; »utvrdi« *kônen* hebr.

9 Od jučer mi smo i ništa ne znamo,
14 2 poput sjene su na zemlji nam dani.
10 Oni će te poučit' i reći ti,
iz srca će svog izvući besjede[a]:
11 'Izvan močvare zar će rogoz nići?
Zar će bez vode trstika narasti?
12 Zeleni se sva, al' i nekošena
usahne prije svake druge trave.
Ps 37 1-2 13 To je kob[b] svakog tko Boga zaboravi;
Izr 10 28 tako propada nada bezbožnika:
27 18 14 Nît je tanana njegovo uzdanje,
a ufanje mu kuća paukova.
Mt 7 26-27 15 Nasloni li se, ona mu se ljulja,
prihvati li se, ona mu se ruši.
16 Zeleni se i sav na suncu buja,
vrt su mu cio mladice prerasle.
17 Svojim korijenjem krš je isprepleo
te život crpe iz živa kamena[c].
18 A kad ga s mjesta njegova istrgnu,
ono ga niječe: 'Nikada te ne vidjeh!'
19 I evo gdje na putu sada trune[d]
dok drugo bilje već niče iz zemlje.
20 Ne, Bog neće odbacit' neporočne,
niti će rukom poduprijet' opake.
21 Smijeh će ti opet[e] ispuniti usta,
s usana će odjeknuti klicanje.
Ps 6 11 22 Dušmane će ti odjenut' sramota
Izr 14 11 i šatora će nestat' zlikovačkog.'«

Božja pravednost i ljudsko pravo

9 Job progovori i reče:

38-42 2 »Zaista, dobro ja znadem da je tako:
kako da pred Bogom čovjek ima pravo?
3 Ako bi se tkogod htio prèti s njime,
odvratio mu ne bi ni jednom od tisuću.
4 Srcem on je mudar, a snagom svesilan,
i tko bi se njemu nekažnjeno opro?
Iz 13 10, 13 5 On brda premješta, a ona to ne znaju,
Jl 2 10; u jarosti svojoj on ih preokreće.
4 15-16 6 Pokreće on zemlju sa njezina mjesta,
iz temelja njene potresa stupove[f].
Ps 19 5-7 7 Kad zaprijeti suncu, ono se ne rađa,
on pečatom svojim i zvijezde[g] pečati.
Bar 3 34-35 8 Jedini on je nebesa razapeo
Ps 104 2
Iz 40 22; 42 5 i pučinom morskom samo on hodao[h].

a) Predaja je starih predaka podloga mudrosnoj pouci. Zakon o kažnjavanju zločinaca pojavljuje se tu tako strog, kao da se radi o kakvom naravnom zakonu, usp. rr. 11s.
b) »kob« LXX; »staze« hebr.
c) »te život crpe« LXX; »nek gleda« hebr. – »iz« *bên* konj.; »kuća« *bêt* hebr.
d) Prijevod prema naslućivanju.
e) »opet (tj. ponovno)« *'od* konj.; »(sve) do« *'ad* hebr.
f) Zemlja počiva na »stupovima« koje Bog »drma«, potresa pa nastanu potresi, 38,6; Ps 75,4; 104,5; 1 Sam 2,8. Rr. 5–7 preuzimaju predodžbe iz tadašnje eshatologije, usp. Am 8,9+.
g) Da im spriječi da se pojave i zablistaju. Bar 3,34 spominje obrnuti redoslijed.
h) Autor se od sadašnjih prirodnih pojava vraća počecima stvaranja. Dosl. »Bog je gazio leđa moru«, tj. nametnuo mu svoju vlast, ukrotivši ga od početka. Isti izraz se susreće u Pnz 33,29. S obzirom na personifikaciju mora, usp. 7,12+.

9 Stvorio je Medvjede i Oriona, **38** 31-32
Vlašiće i zvijezđa na južnome nebu[a]. Am **5** 8
10 Tvorac on je djela silnih, nepojmljivih = **5** 9
čudesa koja se izbrojit' ne mogu.
11 Ide pored mene, a ja ga ne vidim; **23** 8-9
evo, on prolazi – ja ga ne opažam.
12 Ugrabi li što, tko će mu to priječit,
i tko ga pitat smije: 'Što si učinio?'
13 Bog silni srdžbu svoju ne opoziva: Ps **89** 11
pred njim poniču saveznici Rahaba[b].

14 Pa kako onda da njemu odgovorim[c], **9** 32; **13** 13s. 18s; **23** 1-7
koju riječ da protiv njega izaberem[d]?
15 I da sam u pravu, odvratio ne bih,
u suca svojega milost bih molio. Rim **9** 20-21
16 A kad bi se na zov moj i odazvao,
vjerovao ne bih da on glas moj sluša.
17 Jer, za dlaku[e] jednu on mene satire,
bez razloga moje rane umnožava.
18 Ni časa jednoga predahnut' mi ne dâ, **7** 19
nego mene svakom gorčinom napaja!
19 Ako je na snagu – tȁ on je najjači!
Ako je na pravdu – tko će njega na sud[f]?
20 Da sam i prav, usta[g] bi me osudila,
da sam i nevin, zlim bi me proglasila.
21 A jesam li nevin? Ni sam ne znam više,
moj je život meni sasvim omrzao!
22 Jer, to je svejedno; i zato ja kažem:
nevina i grešnika on dokončava. Prop **9** 2-3
23 I bič smrtni kad bi odjednom ubijô ...
ali on se ruga nevolji nevinih.
24 U zemlji predanoj u šake zlikovaca,
on oči sucima njezinim zastire.
Ako on to nije, tko je drugi onda[h]? **12** 9
25 Od skoroteče su brži moji dani,
bježe daleko, nigdje dobra ne videć.'
26 K'o čamci od rogoza hitro promiču,
k'o orao na plijen kada se zaleti.
27 Kažem li: zaboravit ću jadikovku,
razvedrit ću lice i veseo biti,
28 od mojih me muka groza obuzima,
jer znadem da me ti ne držiš nevinim[i].

a) LXX prevodi: »Onaj koji učini Plejade (u hrv. Vlašiće) i Veneru, Arktura i zviježđa na južnome nebu«; Vg.: »Arktura i Oriona (u hrv. Kosce),. Hijade i zviježđa na južnome nebu«. Teško je danas utvrditi o kojim se sazviježđima radi.
b) Rahab, čudovište prvotnog kaosa, kojiput se za nj upotrebljava ime Levijatan ili Tanin, mitološka je personifikacija prvotnih voda, mora (Tiamat). Da se naglasi stvarateljska moć Božja, narodna i pjesnička mašta je Boga slavila kao onoga koji je pobijedio i svladao Rahaba, usp. 7,12+ i 26,12+; Ps 89,11; Iz 51,9. U povijesnom kontekstu Rahab personificira Crveno more, a potom i Egipat, usp. Iz 30,7; Ps 87,4.
c) Dosl. »njemu odgovorim«, ali ovaj glagol često ima pravni smisao: nastupiti kao svjedok ili braniti vlastitu parnicu. Zato BJ prevodi »braniti se«.
d) Pred svemogućim Bogom koji je istodobno sudac i stranka, Job se ne može poslužiti redovitim oblicima ljudskog prosuđivanja (na drugim mjestima u pjesničkom dijalogu susreće se takva želja za sudskom procedurom koja bi odgovarala pravnim normama. Job tako konačno dolazi do toga da sumnja u svoju nevinost, usp. rr. 20–21. Više nego li nedokučivu mudrost Božjih odluka (koje će braniti Sofar, gl. 11), Job promatra njegovu prividnu samovoljnost, usp. r. 24.
e) »za dlaku jednu« sir.; Targ.; »u vihoru« hebr.
f) »ta on je najjači!«, dosl. »On je junak« Targ.; »Gle, junaka!« hebr. – »tko će njega na sud« LXX, sir.; »tko će mene na sud« hebr.
g) BJ korigira: »njegova usta« konj.; »usta moja« hebr.
h) Budući da Job bezuvjetno vjeruje u sveopću Božju providnost, ne ustručava se izravno Bogu pripisati odgovornost za »izazovne« postupke.
i) Elifaz i Bildad su bili Jobu preporučili da bude poučljiv, 5,17; 8,5–6. No Job znade da takav iznuđen stav ne može promijeniti ni njegovo stvarno stanje niti Božje namjere prema njemu.

[29]Ako li sam grešan,
tȁ čemu onda da zalud mučim sebe.
Iz 1 18 [30]Kad bih i sniježnicom sebe ja isprao,
Ps 51 9 kad bih i lugom ruke svoje umio[a],
Jr 2 22 [31]u veću bi me nečist[b] opet gurnuo,
i moje bi me se gnušale haljine!
Prop 6 10 [32]Nije čovjek k'o ja da se s njime pravdam
i na sud da idem s njim se parničiti.
[33]Niti kakva suca ima među nama
da ruke svoje stavi na nas dvojicu,
[34]da šibu njegovu od mene odmakne,
13 21 da užas njegov mene više ne plaši!
[35]Govorit ću ipak bez ikakva straha,
jer ja nisam takav u svojim očima[c]!

7 11, 15 **10** Kad mi je duši život omrznuo,
nek' mi tužaljka poteče slobodno,
zborit ću u gorčini duše svoje.
[2]Reću ću Bogu: Nemoj me osudit!
Kaži mi zašto se na me obaraš.
[3]Tȁa što od toga imaš da me tlačiš,
da djelo ruku svojih zabacuješ,
da pomažeš namjerama opakih?
1 Sam 16 7 [4]Jesu li u tebe oči tjelesne?
Jr 11 20+ Zar ti vidiš kao što čovjek vidi?
[5]Zar su ti dani k'o dani smrtnika
a kao ljudski vijek tvoje godine[d]?
[6]Zbog čega krivnju moju istražuješ
i grijehe moje hoćeš razotkriti,
[7]kad znadeš dobro da sam nedužan,
Mudr 16 15 da ruci tvojoj izmaknut ne mogu?
Pnz 32 39 [8]Tvoje me ruke sazdaše, stvoriše[e],
Post 2 7 zašto da me sada opet raščiniš!
33 6 [9]Sjeti se, k'o glinu si me sazdao
i u prah ćeš me ponovo vratiti.
Mudr 7 2 [10]Nisi li mene k'o mlijeko ulio
Ps 139 13, 15 i učinio da se k'o sir zgrušam[f]?
[11]Kožom si me i mesom odjenuo,
kostima si me spleo i žilama.
Post 2 7 [12]S milošću si mi život darovao,
brižljivo si nad mojim bdio dahom.
[13]Al' u svom srcu ovo si sakrio[g],
znam da je tvoja to bila namjera:
[14]da paziš budno hoću li zgriješiti
i da mi grijeh ne prođe nekažnjeno.

a) Samo Bog može izbrisati grijeh; grešnik je nemoćan, ali nalazi izlaza tako da se povjeri Božjem milosrđu, usp. Ps 51. Job svjestan da nije sagriješio, osjeća doduše tu istu nemoć, ali se ne može složiti s poticajem da na isti način potraži izlaz.
b) »u nečist« LXX, Vg.; »u jamu« hebr.
c) Job ne želi priznati grešnosti koje nije svjestan.
d) Bog poznaje do kraja dubine srdaca pa ne treba mučiti Joba da mu dokaže svoju nevinost, r. 4, usp. rr. 6–7a. Bogu koji je gospodar vremena nije odmah potrebno da izvrši osvetu, pa se zato može pokazati dugotrpnim, strpljivim.
e) BJ prevodi sa LXX »potom, predomislivši se«; »stvoriše«, tj. oblikovaše cjelovitim, hebr.
f) Stara medicinska znanost zamišljala je oblikovanje embrija kao zgrušavanje majčine krvi pod utjecajem sjemena.
g) Iza ove Božje brige skrivaju se teški zahtjevi. Za svoje čine čovjek je odgovoran pred Bogom. Jobova jadikovka očituje tragičnu istinu. Čovjek bi naime morao biti u stanju slobodno se koristiti svojom slobodom, živjeti u miru s Bogom i u skladu s drugim živim bićima i stvarima. Ali on sad znade i osjeća se ovisnim o tajanstvenoj i zahtjevnoj volji koja ga ostavlja nesigurnim s obzirom na njega samoga, s obzirom na Boga, te stavlja na kušnju njegovu savjest i odriče mu sva ona jamstva na koja bi se htio osloniti. Tako, u negativnom obliku, Job izriče svu napetost i ozbiljnost vjere.

15 Ako sam grešan, onda teško meni,
ako li sam prav, glavu ne smijem dići –
shrvan sramotom, nesrećom napojen[a]!
16 Ispravim[b] li se, k'o lav me nagoniš,
snagu svoju okušavaš na meni,
17 optužbe nove na mene podižeš,
jarošću većom na mene usplamtiš
i sa svježim se četama obaraš[c].

18 Iz utrobe što si me izvukao? 3 11-16
O, što ne umrijeh: vidjeli me ne bi,
19 bio bih k'o da me ni bilo nije,
iz utrobe u grob bi me stavili.
20 Mog su života dani tako kratki! 14 1; 7 7
Pusti me da se još malo veselim[d]
21 prije nego ću na put bez povratka, Ps 39 14
u zemlju tame, zemlju sjene smrtne,
22 u zemlju tmine guste i meteža,
gdje je svjetlost slična noći najcrnjoj[e].« Br 16 33+

Job treba da prizna mudrost Božju

11 Sofar iz Naama progovori tad i reče:

2 »Zar na riječi mnoge da se ne odvrati?
Zar će se brbljavac još i opravdati?
3 Zar će tvoje trice ušutkati ljude,
zar će ruganje ostat' neizrugano?
4 Rekao si: 'Nauk moj je neporočan[f],
u očima tvojim čist sam i bez ljage.'
5 Ali kada bi Bog htio progovorit'
i otvorit usta da ti odgovori
6 kada bi ti tajne mudrosti otkrio Rim 11 33
koje um nijedan ne može doumit',
znao bi da ti za grijehe račun ište[g].
7 Možeš li dubine Božje proniknuti,
dokučiti savršenstvo Svesilnoga?
8 Od neba je više[h]: što još da učiniš? ↗Ef 3 18
Od Šeola dublje: što još da mudruješ?
9 Duže je od zemlje –
šire je od mora!
10 Ako se povuče, ako te pograbi,
ako na sud preda, tko će mu braniti?
11 Jer on u čovjeku prozire prijevaru,
vidi opačinu ako i ne gleda[i].

a) »nesrećom napojen« *ûreveh' onî* konj.; »i videći (?) moju muku« *ûre'eh 'onji* hebr.
b) »Ispravim li se« konj.; »i ako se podigne«, hebr.
c) BJ ima »optužbe svoje«, dosl. »tvoje neprijateljstvo« *'edjeka* konj.; »nove svjedoke« *'edêka* hebr. – Prijevod zadnjeg retka slijedi LXX; hebr. ima: »nove čete i vojska sa mnom«.
d) »Mog života dani« *jemê heldî* konj.; »dani moji i on da prestane« *jamaj jahadal* hebr. – »Pusti me«, dosl. »gledaj daleko od mene«, *še'eh mimmennî* konj.; »odstupi od mene« *vešît mimmennî* hebr.
e) Opis Šeola, podzemlja, prema shvaćanju Izraelaca, usp. Br 16,33+. Hebr. dodaje: »kao noć tamna, kao gusta tmina«.
f) BJ ima »moje ponašanje« prema LXX; »nauk moj« hebr.
g) »da ti račun ište« *jiše 'alka* konj.; »da ti zaboravlja, (tj. oprašta)« *jaššeh leka* hebr.
h) »od neba je više« Vg.; »visine nebeske« hebr.
i) Prozire, tj. »pažljivo ga (*lô*) promatra«, konj.; »ne (*lo'*) promatra pažljivo«, hebr.

39 5-8 — 12 Čovjek se bezuman obraća k pameti
Post 16 12 — i divlji magarac uzdi se pokori[a].

13 Ako li srce svoje ti uspraviš
i ruke svoje pružiš prema njemu[b],
14 ako li zloću iz ruku odbaciš
i u šatoru svom ne daš zlu stana,
15 čisto ćeš čelo moći tad podići,
čvrst ćeš biti i bojati se nećeš.
16 Svojih se kušnja nećeš sjećat' više
kao ni vode koja je protekla.
17 Jasnije će tvoj život sjat' no podne,
Iv 8 12+ — tmina će se obratit' u svanuće.
18 U uzdanju svom živjet ćeš sigurno
i zaštićen[c] počivat ćeš u miru.
19 Kad legneš, nitko te buniti neće;
mnogi će tvoju tražiti naklonost.
20 A zlikovcima ugasnut će oči,
neće im više biti utočišta:
izdahnut', bit će jedina im nada[d].«

Mudrost se Božja očituje u djelima njegove moći

12 Job progovori i reče:

2 »Uistinu, vi ste cvijet naroda[e],
13 2 — sa vama će izumrijeti mudrost.
3 Al' i ja znam k'o i vi misliti,
ni u čemu od vas gori nisam:
tko za stvari takve ne bi znao?
4 Prijateljima sam[f] svojim ja na podsmijeh
što zazivam Boga da mi odgovori!
Na podsmijeh ja sam – pravednik neporočan!
5 Prezirat' je nesretnika – sretni misle,
udariti treba onog što posrće!
6 Dotle su na miru šatori pljačkaša,
izazivači Boga žive bezbrižno
kao da Boga u šaci svojoj drže!
7 Ali pitaj zvijeri, i poučit će te;
ptice nebeske pitaj, i razjasnit će ti.
8 Gušteri zemlje[g] to će ti protumačit',
ribe u moru ispripovjedit će ti.
9 24 — 9 Od stvorenja sviju, koje ne bi znalo
da je sve to Božja[h] ruka učinila?!
Br 16 22 — 10 U ruci mu leži život svakog bića
Dn 5 23 — i dah životvorni svakog ljudskog tijela[i].
= 34 3 — 11 Zar uhom mi ne sudimo besjedu
k'o što kušamo nepcem okus jela?

a) »uzdi se pokori« tj. daje se pripitomiti, dosl. »(divlje magare) nauči da postane (magarac)« *jillamed* konj.; »je rođen (magarac)« *jivvaled* hebr.
b) To je bio znak prosne molitve, usp. Izl 9,29.33; 1 Kr 8,38; Iz 1,15.
c) BJ ima »poslije pometnje«, dosl. »(ako budeš) i smeten« *vehupparta* konj.; »osvrćući se uokolo«, dosl. »vrebat ćeš« *vehaparta* hebr.
d) Tako je i s Jobom koji ne očekuje ništa više nego jedino još smrt, 3,21; 6,9; 10,21.
e) Tekst je nejasan; dosl. »uistinu, vi ste narod«.
f) »postao«, dosl. »on je« (koji zaziva Boga), LXX, sir.; »ja sam« hebr.
g) »gušteri« *zohalê* konj.; »govori joj (zemlji)« *siah la* hebr.
h) »Božja« 7 rkpp. hebr.; »Jahvina« hebr. Pjesnik međutim izbjegava ovo Božje ime, jer je razgovor ovdje pripisan strancima, ali BJ daje prednost »Božja« sa 7 rkpp. hebr.
i) Ako je Bog, kako to svjedoče sva bića, sveopći uzrok svega, rr. 7–10, onda mu treba pripisati i odgovornost zato što u svijetu nepravda preotima maha, rr. 4–6.

[12]Sjedine mudrost donose čovjeku, 32 7-9
a s vijekom dugim umnost mu dolazi.
[13]Ali u Njemu mudrost je i snaga, Iz 11 2
u Njemu savjet je i sva razumnost[a]. Izr 8 14
[14]Što razgradi, sagradit neće nitko, Ps 127 1
kog zatvori, nitko ne oslobađa. Iz 22 22
[15]Ustavi li vodu, suša nastaje;
pusti li je, svu zemlju ispremetne.
[16]Jer u njemu je snaga i sva mudrost,
njegov je prevareni i varalica.
[17]On savjetnike lišava razbora[b],
suce pametne udara bezumljem.
[18]On otpasuje pojas kraljevima
i užetom im vezuje bokove[c].
[19]On bosonoge tjera svećenike
i mogućnike sa vlasti obara.
[20]On diže riječ iz usta rječitima
i starcima pravo rasuđivanje.
[21]On sasiplje prezir po plemićima Ps 107 40
i junacima bedra raspasuje.
[22]On dubinama razotkriva tmine
i sjenu smrtnu na svjetlo izvodi.
[23]On diže narod pa ga uništava, Dj 17 26
umnoži ga a potom iskorijeni[d].
[24]On zaluđuje vladare narodâ[e] Ps 107 40
te po bespuću lutaju pustinjskom
[25]i pipaju u tmini bez svjetlosti
glavinjajući poput pijanaca.

13 Očima svojim sve to ja vidjeh,
ušima svojim čuh i razumjeh. 12 3
[2]Sve što vi znate znadem to i ja,
ni u čemu od vas gori nisam.
[3]Zato, zborit' moram sa Svesilnim, 9 14+
pred Bogom svoj razlog izložiti.
[4]Jer, kovači laži vi ste pravi,
i svi ste vi zaludni liječnici!
[5]Kada biste bar znali šutjeti, Izr 17 28
mudrost biste svoju pokazali!
[6]Dokaze mi ipak poslušajte,
razlog mojih usana počujte[f].
[7]Zar zbog Boga govorite laži,
zar zbog njega riječi te prijevarne?
[8]Zar biste pristrano branit' htjeli Boga,
zar biste mu htjeli biti odvjetnici?
[9]Zar bi dobro bilo da vas on ispita?
Zar biste ga obmanuli k'o čovjeka? Gal 6 7

a) Provjerena ljudska mudrost sa svim svojim uvjerljivim načelima ne vrijedi ništa pred Božjom mudrošću što se očituje u moćnim djelima, rr. 14–16, i postiđuje svaku ljudsku veličinu, rr. 16–25.
b) Na početku retka je izbrisano hebr. »on čini da hoda«, usp. r. 19. – »lišava razbora« *jesakkel* konj.; »bosonoge« *sôlel* hebr. – BJ ima sa LXX »(savjetnike) zemlje«, hebr. ispušta.
c) Tekst je težak. Čitamo *môser* »uže« umjesto *mûsar* »stega« Targ. Vg. pa smo zamijenili ovu riječ iz r. 18a s *'ezor* »pojas«. – Izraz kao da podsjeća na postupak pridržan za zarobljenike kojima se oduzimala njihova odjeća.
d) »uništava« *vajjimehem* konj.; »vodi« *vajjanehem* hebr.
e) »nekog kraja« LXX; »on čini da lutaju« hebr.
f) Job se vraća pravnoj proceduri, usp. r. 18 i 9,14+. Želi pozvati samog Boga na odgovornost te otklanja lažne mudrace koji se drsko prave njegovim odvjetnicima.

10 Kaznom preteškom on bi vas pokarao
poradi potajne vaše pristranosti.
Iz 6 1-5 11 Zar vas veličanstvo njegovo ne plaši
i zar vas od njega užas ne spopada?
12 Razlozi su vam od pepela izreke,
obrana je vaša obrana od blata.
10 1 13 Umuknite sada! Dajte da govorim,
pa neka me poslije snađe što mu drago.
14 Zar da meso svoje sâm kidam zubima?
Da svojom rukom život upropašćujem[a]?
15 On me ubit' može: nade druge nemam
već da pred njim svoje držanje[b] opravdam.
16 I to je već zalog mojega spasenja,
Post 3 8 jer bezbožnik preda nj ne može stupiti.

17 Pažljivo mi riječi poslušajte,
nek' vam prodre u uši besjeda.
9 14+ 18 Gle: ja sam pripremio parnicu[c],
jer u svoje sam pravo uvjeren.
19 Tko se sa mnom hoće parničiti[d]? –
Umuknut ću potom te izdahnut'.
20 Dvije mi molbe samo ne uskrati[e]
da se od tvog lica ne sakrivam:
9 34; 23 6 21 digni s mene tešku svoju ruku
i užasom svojim ne straši me.
22 Tada me pitaj, a ja ću odgovarat';
ili ja da pitam, ti da odgovaraš.
23 Koliko počinih prijestupa i grijeha?
Prekršaj mi moj pokaži i krivicu.
Ps 4 7+ 24 Zašto lice svoje kriješ[f] sad od mene,
Ps 44 25; 88 15 zašto u meni vidiš neprijatelja?
Ps 83 14 25 Zašto strahom mučiš list vjetrom progonjen,
zašto se na suhu obaraš slamčicu?
Ps 25 7 26 O ti, koji mi gorke pišeš presude
i teretiš mene grijesima mladosti,
27 koji si mi noge u klade sapeo
i koji bdiš nad svakim mojim korakom
i tragove stopa mojih ispituješ!
Iz 50 9 28 Život mi se k'o trulo drvo raspada[g],
Ps 39 12; 102 27 k'o haljina što je moljci izjedaju!

Sir 40 1-10; 41 1-4 **14** [h]Čovjek koga je žena rodila
Mudr 2 1 kratka je vijeka i pun nevolja.
Iz 40 6-8+ 2 K'o cvijet je nikao i vene već,
Ps 37 2+ poput sjene bježi ne zastajuć'.

a) Prve dvije riječi iz hebr. teksta su ispuštene, jer su ponovljene s kraja r. 13. – Ovakvi poslovični izrazi znače da se život stavlja na kocku, ide se na sve ili ništa, usp. suci 12,3; 1 Sam 19,5; 28,21.
b) Više nego da uspostavi svoje blagostanje Jobu je stalo da opravda svoju čast pred ljudima, napose pred Bogom.
c) Job si predočuje proces između Boga i sebe. Ovaj put zaboravlja da nema suca nad strankama, 9,32–33. Zato svoga suca svodi na protivnika u parnici.
d) Job izvrće i upućuje protiv Boga optužbu što je Jahve, Iz 1,18; Hoš 2,4; Mih 6,1–2, ili njegov Sluga, Iz 50,8, iznose protiv naroda. Drugi polustih, dosl. »jer od sada ja ću šutjeti i propast ću«, može biti neki drugi pravnički izraz. Tko izaziva protivnika i pokreće parnicu odmah prihvaća mogućnost da se obruka, bude poražen i kažnjen. Job pristaje na to svjestan da ima pravo.
e) I to: najprije Job mora biti ravnopravan Bogu i povratiti svoju slobodu, a potom, kad se radi o postupku i načinu vođenja rasprave, da Job progovori prvi.
f) Bog »skriva svoje lice« kad odbija pružiti znakove svoje blagohotnosti i prijateljske naklonosti.
g) »Ja se raspadam...« konj. prema LXX, usp. sir.; BJ prema hebr. čita: »on« o komu je riječ u tom retku, tj. sam Job, nesretni čovjek. Upravo zato neki egzegeti predlažu da se ovaj r. 28 čita iza 14,2 ili 14,16.
h) Jadikovka nad ljudskom bijedom. Job, usp. 7,1s, u svojoj osobnoj nesreći gleda jadno čovjekovo stanje, pa sebi u obranu iz toga izvodi dokaz: Neshvatljiva je pretjerana Božja strogost protiv tako slabašnog stvorenja.

3 Na takva, zar, ti oči otvaraš Prop **6** 12
i preda se na sud ga izvodiš[a]? Ps **8** 5; **144** 3
4 Tko će čisto izvuć' iz nečista? **4** 17; **9** 30;
Nitko[b]! **15** 14; **25** 4
5 Pa kad su njegovi dani odbrojeni, Ps **51** 7
kad mu broj mjeseci o tebi ovisi,
kad mu granicu stavljaš neprijelaznu,
6 skini s njega pogled da počinut' može,
poput najamnika da svoj dan uživa.
7 Tȁ ni drvu nije nada sva propala, Iz **6** 13
posječeno, ono opet prozeleni
i mladice nove iz njega izbiju.
8 Ako mu korijen i ostari u zemlji,
ako mu se panj i sasuši u prahu,
9 oćutjevši vodu, ono će propupat'
i pustiti grane kao stablo novo.
10 Al' kad čovjek umre, ostaje pokošen, Prop **3** 21
kad smrtnik izdahne, gdje li je on tada?
11 Može sva voda iz mora ispariti Iz **19** 5; **51** 6
i presahnut' rijeke, isušit posvema', Ps **102** 27
12 al' čovjek kad legne, ne ustaje više,
dok nebesa bude[c], neće se podići,
od sna[d] se svojega probuditi neće.

13 O, kad bi me htio skriti u Šeolu, Iz **26** 20
zakloniti me dok srdžba[e] ti ne mine, Am **9** 2
dȁti mi rok kad ćeš me se spomenuti,
14 – jer, kad umre čovjek, zar uskrsnut' može? –
čekao bih te sve dane vojske svoje **7** 1
dok ne bi došao da mi smjenu dadeš.
15 Zvao bi me, a ja bih se odazvao:
zaželio si se djela svojih ruku.
16 A sad nad svakim mojim vrebaš korakom,
nijednog mi grijeha nećeš oprostiti, **10** 6
17 u vreći si prijestup moj zapečatio
i krivicu moju svu si zapisao.

18 Vaj! K'o što se jednom uruši[f] planina,
k'o što se hridina s mjesta svog odvali,
19 k'o što voda kamen s vremenom istroši,
a pljusak[g] bujicom zemlju svu sapere,
tako uništavaš nadu u čovjeku.
20 Oborio si ga – on ode za svagda,
nagrđena lica, otjeran, odbačen.

a) »ti ga izvodiš« BJ i ostali prijevodi; »izvodiš me« hebr.
b) Job priznaje da čovjek doista po sebi nije čist, ali to ovdje navodi kao ispriku. – Težište je više na fizičkoj nečistoći (a po tome dakako i ritualnoj) u koju čovjek upada već od svoga začeća, usp. Lev 15,19s i svoga rođenja, usp. Ps 51,7. No ta nečistoća povlači za sobom moralnu slabost, neku sklonost grijehu, pa je kršćanska egzegeza u tom odlomku gledala barem neki nagovještaj istočnoga grijeha, koji se prenosi rađanjem, usp. Rim 5,12+.
c) »dok nebesa bude« sir., Vg.; hebr. iskvaren.
d) Ove eshatološke predodžbe skoro potpuno suzuju svaku mogućnost buđenja, i žele ovdje naglasiti da čovjek iščezava bez nade u povratak. Očekivanje uskrsnuća na kraju vremena još je vrlo nejasno, te se čini da je izvan piščeva vidokruga, usp. 19,25+.
e) Ne veli se izričito da će ovaj boravak u Šeolu uslijediti nakon smrti i da će Job poslije oživjeti, premda nam predstavljena situacija dopušta pomisliti i na takvu mogućnost. Job se pritiješnjen sa svih strana počinje nadati nekom sigurnom skloništu koje on može sebi zamisliti izvan zemlje. Nebo je doista pridržano Bogu, usp. Ps 115,16. Ako bi se Job sklonio na kakvo mjesto dok traje Božja srdžba, ponovno bi se susreo s licem milostivog Boga. Takva se situacija prikazuje u r. 14–17: na jednoj je strani Job koji očekuje »smjenu«, na drugoj Bog koji, nakon što ga je minula srdžba, čezne ponovno vidjeti Joba. Poslije potpunog oproštenja svih mogućih krivnji ne bi više bilo govora o grijehu.
f) »što se uruši planina« LXX, sir.; »urušavajući se propada« hebr.
g) »pljusak« *sehîpah* konj.; hebr. *sepîhêha* bi imalo biti iskvareno.

21 Djecu mu poštuju – o tom ništa ne zna;
ako su prezrena – o tom ne razmišlja.
22 On jedino pati zbog svojega tijela,
on jedino tuži zbog svojeg života[a].«

2. *DRUGI NIZ BESJEDA*

Job sebe osuđuje svojim govorom

15 Elifaz Temanac progovori tad i reče:

2 »Zar šupljom naukom odgovara mudrac
i vjetrom istočnim trbuh napuhuje?
3 Zar on sebe brani riječima ispraznim,
besjedama koje ničem ne koriste?
4 Još više ti činiš: ništiš strah od Boga,
pred njegovim licem pribranost[b] ukidaš.
5 Tvoje riječi krivicu tvoju odaju,
poslužio si se jezikom lukavih,
6 vlastita te usta osuđuju, ne ja,
protiv tebe same ti usne svjedoče[c].
Sir 49 16 — 7 Zar si prvi čovjek koji se rodio?
Izr 8 25 — Zar si na svijet prije bregova došao[d]?
Jr 23 18; Rim 11 34 — 8 Zar si tajne Božje ti prisluškivao
i mudrost čitavu za se prisvojio?
9 Što ti znadeš, a da i mi ne znamo,
što ti razumiješ, a da to ne shvaćamo?
10 Ima među nama i sijedih i starih
kojima je više ljeta no tvom ocu.
11 Zar su ti utjehe Božje premalene
i blage riječi upućene tebi?
12 Što te srce tvoje tako slijepo goni
i što tako divlje prevrćeš očima
13 kad proti Bogu jarost svoju okrećeš,
a iz usta takve riječi ti izlaze!
4 17-18 — 14 Što je čovjek da bi čist mogao biti[e]?
14 4+ — Zar je itko rođen od žene pravedan?
15 Gle, ni u svece se On ne pouzdava,
oku njegovu ni nebesa čista nisu,
16 a kamoli to biće gadno i buntovno,
34 7 — čovjek što k'o vodu pije opačinu!
17 Mene sad poslušaj, poučit' te hoću,
što god sâm vidjeh, ispričat' ti želim,

a) Dosl. »njegova duša, tj. *nefeš* jadikuje nad sobom«, usp. Ps 6,5+. U Šeolu dakle čovjek čuva određenu svijest o sebi. Usp. Br 16,33+. Ili pisac želi reći da ta sjena od bića ni na što ne misli ili je što drugo muči, već je zaokupljena sama sobom; a možda se i sa sjetom sjeća svoga tjelesnog, ovozemnog života.
b) Tako se prevodi jedan izraz (u BJ kao »pobožne razgovore«) kojim se označuje zapravo prianjanje duha i osjećaja uz religiozne stvarnosti ali se pritom ipak očuvalo osnovno značenje riječi: razmatranje i proučavanje Zakona koje bi počesto poprimilo usmenu formu, učenje naglas, gdje bi se riječi lagano izgovarale.
c) Job se izdaje svojim govorom: njegovi prosvjedi kako je nevin skrivaju vruću želju da prikrije kakvu krivnju.
d) Prvo ironično pitanje Jobu postavlja prvi čovjek, onaj koji bi mogao nastupiti kao učitelj mudrosti. Drugo pitanje, *a fortiori* uključuje u sebi određeno stupnjevanje, čini se da Jobu postavlja sama uosobljena mudrost, rođena prije brežuljaka, Izr 8,25, i koja od tada stalno boravi u Božjem vijeću, Izr 8,22–31; usp. Job 28,23–27; Mudr 8,3–4.
e) Elifaz nastavlja sa svojom prethodnom tvrdnjom, 4,17, a preuzima i onu Jobovu, 14,4, ali sve u drugom smislu. Sad se čovjekovu potpunu nečistoću ne promatra više kao razlog za njegovu nepostojanost i slabost, 4,17–19, niti se ona uzima kao isprika za neizbježne pogreške, 14,1–4, već kao korijen teških grijeha koji svršavaju u »opačini«, r. 16.

18 i ono što naučavahu mudraci 8 8-10
ne tajeć' što su primili od pređa Pnz 32 7-8
19 kojima je zemlja ova bila dana
kamo tuđin nije nikada stupio.
20 Zlikovac se muči cijelog svoga vijeka, Mudr 17 3s
nasilniku već su ljeta odbrojena.
21 Krik strave svagda mu u ušima ječi, 18 11
dok miruje, na njeg baca se razbojnik.
22 Ne nada se da će izbjeći tminama
i znade dobro da je maču namijenjen[a],
23 strvinaru da je kao plijen obećan.
On znade da mu se dan propasti bliži[b].
24 Nemir i tjeskoba na njeg navaljuju,
k'o kralj spreman na boj na nj se obaraju.
25 On je protiv Boga podizao ruku,
usuđivao se prkosit' Svesilnom
26 Ohola je čela na njega srljao,
iza štita debela dobro zaklonjen.
27 Lice mu bijaše obloženo salom
a bokovi pretilinom otežali.
28 Razrušene je zaposjeo gradove
i kućišta nastanio napuštena.
Srušit će se ono što za sebe sazda;
29 cvasti mu neće, već rasuti se blago,
sjena[c] mu se neće po zemlji širiti.
30 On se tami više izmaknuti neće,
opržit će oganj njegove mladice,
u dahu plamenih usta nestat će ga[d].
31 U taštinu[e] svoju neka se ne uzda, 20 6-7
jer će mu ispraznost biti svom nagradom.
32 Prije vremena će svenut' mu mladice[f],
grane mu se nikad neće zazelenjet'.
33 Kao loza, grozd će stresat' svoj nezreo,
poput masline pobacit će cvatove.
34 Da, bezbožničko je jalovo koljeno,
i vatra proždire šator podmitljivca.
35 Koji zlom zanesu, rađaju nesreću 5 6-7
i prijevaru nose u utrobi svojoj[g].« Izr 22 8
Ps 7 15
Gal 6 8

O nepravdi ljudskoj i pravdi Božjoj

16 Job progovori i reče:

2 »Koliko se takvih naslušah besjeda,
kako ste mi svi vi mučni tješioci!
3 Ima li kraja tim riječima ispraznim?

a) »namijenjen« *sapûn* konj.; »uhođen« (?) *sapû* hebr.
b) »obećan« *mô'ad* konj.; »on tumara« *noded* hebr. – »strvinaru« LXX; vokalizacija u hebr. nije pouzdana. – dan »njegove propasti« LXX; »njegove ruke« hebr.
c) »sjena« LXX; odnosna hebr. riječ je nepoznata.
d) Prvi stih, djelomično ponavljanje r. 22a, mora biti neka glosa ili neki drugi iskvareni tekst. – BJ ima »cvat njegov« prema LXX; »njegova usta« hebr. – BJ: od vjetra »bit će raznesen« cvat njegov *viso'ar* konj.; »nestat će« *vejasûr* hebr.
e) BJ ima »svoj stas« *si'ô* konj.; usp. 20,6; »taštinu« *šav* hebr., i briše se *nite'ah*, dosl. »zaveden će biti«.
f) BJ s drugim prijevodima ima: »svenut će«; »bit će ispunjene« hebr. – »mladice njegove« tj. palmine grančice: Subjekt koji nedostaje BJ uzima iz prethodnog retka tako da umjesto *temûratô* čita *timoratô* »njegove palme«.
g) »nose« LXX, sir.; »priprema« hebr. – Isto načelo jednako je formulirano u Iz 59,4, te u gotovo istom obliku u Ps 7,15; drugačijom slikom je izrečeno u 4,8; 5,6; Izr 22,8. Usp. i Gal 6,8 ali s eshatološkim proširenjem značenja.

Što te goni da mi tako odgovaraš?
4 I ja bih mogao k'o vi govoriti
da vam je duša na mjestu duše moje;
i ja bih vas mog'o zasuti[a] riječima
Mt 27 39 i nad sudbom vašom tako kimat' glavom[b];
5 i ja bih mogao ustima vas hrabrit',
i ne bih žalio trud svojih usana.
6 Al' ako govorim, patnja se ne blaži,
ako li zašutim, zar će me minuti[c]?
7 Zlopakost me sada shrvala posvema,
30 12+ čitava se rulja oborila na me.
8 Ustao je proti meni da svjedoči
i u lice mi se baca klevetama[d].
9 Jarošću me svojom razdire i goni,
škrgućuć' zubima obara se na me.
Moji protivnici sijeku me očima,
10 prijeteći, na mene usta razvaljuju,
po obrazima me sramotno ćuškaju,
u čoporu svi tad navaljuju na me.
11 Da, zloćudnicima[e] Bog me predao,
u ruke opakih on me izručio.
12 Mirno življah dok On ne zadrma mnome,
za šiju me ščepa da bi me slomio.
13 Uze me za biljeg i strijelama osu,
nemilosrdno mi bubrege probode
i mojom žuči zemlju žednu natopi.
14 Na tijelu mi ranu do rane otvara,
kao bijesan ratnik nasrće na mene.
15 Tijelo sam golo u kostrijet zašio,
zario sam čelo svoje u prašinu.
16 Zapalilo mi se sve lice od suza,
sjena tamna preko vjeđa mi je pala.
17 A nema nasilja na rukama mojim,
molitva je moja bila uvijek čista.
18 O zemljo, krvi[f] moje nemoj sakriti
Otk 8 3-4 i kriku mom ne daj nigdje da počine.
19 Odsad na nebu imam ja svjedoka,
19 25+ u visini gore moj stoji branitelj.
20 Moja vika moj je odvjetnik[g] kod Boga
dok se ispred njega suze moje liju:
21 o, da me obrani u parbi mojoj s Bogom
ko što smrtnik brani svojega bližnjega.

a) »ja bih mogao zasuti« *'akbîdah* konj.; »mogao bih pripremiti« *'ahbîrah* hebr.
b) Kimati glavom bila je gesta kako sućuti tako i prezira ili poruge.
c) Za razliku od svojih tješitelja koji se samo riječima zanimaju za njegovu sudbinu, govorio ili šutio Job bez prestanka trpi. Tako on opravdava način govora u svojim izjavama, usp. 6,26, protiv Elifaza, usp. 15,5s.
d) »da svjedoči«. BJ ima prije toga »moj klevetnik«, dosl. »moj lažac« *kehašî* konj.; »moja mršavost« *kahasî* hebr. – Rr. 7–8 su veoma teški: prijevod, osim već navedenog ispravka, uglavnom slijedi hebr. tekst, ali se čini da je i on prilično iskvaren.
e) »zloćudnicima«, dosl. »zloćudniku« (skupno) s ostalim prijevodima; »nekom deranu« hebr.
f) Krv prema Bogu vapije za osvetom, dok je ne prekrije prah zemaljski, Post 4,10; 37,26; Iz 26,21; Ez 24,8. Job se osjeća nasmrt pogođen pa želi da ostane vječni priziv za osvetom njegove parnice, usp. Ps 5,11: na zemlji izlivena njegova krv a pred Bogom vapaj njegove molitve. Ova je molitva personificirana pa tako može kod Boga postati Jobovim »svjedokom« i »braniteljem«, r. 19. No ovi se izrazi mogu primijeniti i na samog Boga, Boga koji je vjeran i pun dobrote, na koga bi se Job, u tom slučaju, prizvao u iznenadnom drhtaju nade. A moglo bi se konačno pomisliti i na kakvog Jobovog posrednika. Čini se da sav kontekst ide više u prilog prvom tumačenju.
g) »odvjetnik« *melîs* konj.; »moji tumači, odvjetnici« ili »moji podrugljivci« *melîsaj* hebr. – BJ ima »ispred njega« sa LXX; hebr. ispušta.

[22]No životu mom su odbrojena ljeta,
na put bez povratka meni je krenuti[a]. 10 21

17 Daha mi nestaje, gasnu moji dani
i za mene već se skupljaju grobari[b]. Prop 12 1-7
[2]Rugači su evo mene dohvatili,
od uvreda oka sklopiti ne mogu.
[3]Stoga me zaštiti i budi mi jamcem
kad mi nitko u dlan neće da udari[c].
[4]Jer, srca si njina lišio razuma
i dopustiti im nećeš da opstanu[d].
[5]K'o taj što imanje dijeli drugovima,
a djeci njegovoj dotle oči gasnu,
[6]narodima svim sam na ruglo[e] postao, 30 9
onaj kom u lice svatko pljunut' može.
[7]Od tuge vid mi se muti u očima,
poput sjene moji udovi postaju[f].
[8]Začudit će se zbog toga pravednici[g], Iz 52 15
na bezbožnika će planuti čestiti;
[9]neporočni će na svom ustrajat' putu,
čovjek čistih ruku ojačat će još više.
[10]Hajde, svi vi, nećete li opet počet',
tȁ među vama ja mudra ne nalazim!
[11]Minuli su dani, propale zamisli[h],
želje srca moga izjalovile se.
[12]'U noći najcrnjoj, dan se približava; 5 17-26;
blizu je već svjetlo što tminu izgoni[i].' 8 6-7; 11 17
[13]A meni je nada otići u Šeol Iv 8 12+
i prostrijeti sebi ležaj u mrklini.
[14]Dovikujem grobu: 'Oče moj rođeni!'
a crve pozdravljam: 'Mati moja, sestro!'
[15]Ali gdje za mene ima jošte nade?
Sreću moju[j] tko će ikada vidjeti?
[16]Hoće li u Šeol ona sa mnom sići
da u prahu zajedno otpočinemo[k]?«

Gnjev ne može ništa protiv pravde

18 Bildad iz Šuaha progovori tad i reče:

[2]»Kada kaniš obuzdat' svoje besjede?
Opameti se sad da razgovaramo[l]!

a) Da li se Job nada da će biti prije smrti opravdan i želi li da Bog čuje njegov vapaj, jer bi zato sad bio čas? Ili odbija takvu mogućnost kao nešto neostvarivo te se više ničem ne nada doli skorom svršetku?
b) »mi«, BJ ima »u meni« *'immî* konj.; »dani moji« *jamaj* hebr. – »grobari« *qoberim* konj.; »grobovi« *qebarim* hebr. – »skupljaju« *nize'aqû* konj.; »gase se« *nize'aku* hebr. Hebrejski bi se moglo doslovno shvatiti: »Moj životni dah se troši, moji dani se gase, preostaju mi grobovi«.
c) Pravni običaj. Takvom gestom, usp. Izr 6,1; 17,18; 22,26; Sir 29,14–20, jamac bi se ponudio umjesto dužnika da spriječi njegovo uhićenje, i položio bi ugovorenu kauciju. Nasuprot ravnodušnosti svojih prijatelja, čini se da Job traži od Boga da mu on sam bude jamac.
d) »nikakva se ruka ne diže« *lo' tarûm jadam* konj.; »i dopustit im nećeš da opstanu« tj. da likuju *lo' teromem* hebr.
e) BJ ima »na ruglo« s prijevodima; »da vladam« hebr. (pogrešna vokalizacija).
f) »postaju« *kalîm* konj.; »svi« *kullam* hebr.
g) Biblijski izraz za potresenost i uzbuđenje što ga uzrokuje kazna Božja nad grešnicima naočigled sviju koji su tome svjedoci. Tako Jobovi prijatelji: naočigled njegovih nevolja raduju se pravednosti Božjoj, prema uobičajenim predodžbama. Job se ruga ovakvoj baštinjenoj mudrosti i pobožnosti.
h) »propale zamisli« konj.; hebr. od tih »zamisli« stvara subjekt idućem glagolu.
i) »izgoni« *mepanneh* konj.; »pred« (tminama), ili »više nego« (tmine) *mippenê* hebr.
j) »Moju sreću« LXX; hebr. ponavlja: (Gdje je) »moja nada?«, hrv.: Gdje za *mene* jošte *nade* ima?
k) BJ ima »uz moj bok«, tj. sa mnom, prema LXX; »k vratima« (Šeola), hebr. – »otpočinemo«: *nehat* umjesto *nahat*, »počinak« ili »ona počiva« prema hebr. gdje je izvršena samo mala vokalna korekcija; BJ prema LXX prevodi: »zadrijemat će«.
l) Ovaj r. se mora odnositi na Sofara i Elifaza.

12 7-8 3 Zašto nas držiš za stoku nerazumnu,
zar smo životinje u tvojim očima[a]?
16 9-10 4 O ti, koji se od jarosti razdireš,
hoćeš li da zemlja zbog tebe opusti
da iz svoga mjesta iskoče pećine?
Iv 8 12 5 Al' ugasit će se svjetlost opakoga,
Jr 25 10 i neće mu sjati plamen na ognjištu.
6 Potamnjet će svjetlo u njegovu šatoru
i nad njime će se utrnut' svjetiljka.
Ps 18 37 7 Krepki mu koraci postaju sputani,
Izr 4 12 o vlastite on se spotiče namjere.
Ps 35 7-8; 8 Jer njegove noge vode ga u zamku,
140 6 i evo ga gdje već korača po mreži.
9 Tanka mu je zamka nogu uhvatila,
i evo, užeta čvrsto ga pritežu.
10 Njega vreba omča skrivena na zemlji,
njega čeka klopka putem kojim hodi.
15 21 11 Odasvuda strahovi ga prepadaju,
Mudr 17 10-14 ustopice sveudilj ga proganjaju.
12 Glad je požderala svu snagu njegovu[b],
nesreća je uvijek o njegovu boku.
13 Boleština kobna kožu mu razjeda[c],
prvenac mu smrti[d] nagriza udove.
14 Njega izvlače iz šatora njegova
da bi ga odveli vladaru strahota[e].
Pnz 29 22 15 U njegovu stanu tuđinac stanuje,
Iz 34 9 po njegovu domu prosipaju sumpor[f].
Ps 11 6 16 Odozdo se suši njegovo korijenje,
a odozgo grane sve mu redom sahnu.
Ps 9 6; 34 17 17 Spomen će se njegov zatrti na zemlji,
Izr 10 7 njegovo se ime s lica zemlje briše.
18 Iz svjetlosti njega u tminu tjeraju,
izagnat' ga hoće iz kruga zemaljskog.
19 U rodu mu nema roda ni poroda,
Ps 37 28 nit' preživjela na njegovu ognjištu.
20 Sudba je njegova Zapad osupnula,
i čitav je Istok obuzela strepnja.
21 Evo, takav usud snalazi zlikovca
i dom onog koji ne priznaje Boga.«

Vjera u pravednikovo konačno izbavljenje

19 Job progovori i reče:

2 »Tà dokle ćete mučit' dušu moju,
dokle ćete me riječima satirat'?
3 Već deseti put pogrdiste mene
i stid vas nije što me zlostavljate.

a) »zar smo životinje« *nidmînû kabba'ar* konj.; »zar smo nečisti?« *nitmînû* hebr.
b) »glad« konj.; »mori gladom« hebr. – BJ ima: »njegova pratilica« *'ittô* konj.; »njegova snaga« ili »njegova nesreća« *'onô* hebr.
c) »boleština razjeda« *je'akel bidvaj* konj.; »rastače komade (kože njegove)« *jo'kal baddê* hebr.
d) Bez sumnje najteža od svih bolesti, bolest smrtonosna: kuga.
e) Ličnost iz orijentalne i grčke mitologije (Nergal, Pluton, itd.) koja ovdje kao da zapovijeda paklenim dusima, svakovrsnim Furijama, što se bijesno obaraju na zločince još za njihova života.
f) Prijevod dosl., ali bi tekst mogao biti iskvaren. Neki predlažu: »Oganj će biti postavljen u njegov šator« *toškan mabbel* umjesto *tiškan mibbelî lô*, radi usporedbe sa sumporom, znakom za neplodnost, usp. Pnz 29,22; Iz 34,9; Ps 11,6, a ovdje može biti raskužno sredstvo.

4Pa ako sam zastranio doista,
na meni moja zabluda ostaje[a].
5Mislite li da ste me nadjačali
i krivnju moju da ste dokazali?
6Znajte: Bog je to mene pritisnuo
i svojom me je on stegnuo mrežom[b]. Tuž 3 7-9
7Vičem: 'Nasilje!' – nema odgovora;
vapijem – ali za me pravde nema.
8Sa svih strana put mi je zagradio,
sve staze moje u tminu zavio.
9Slavu je moju sa mene skinuo, 29 14
sa moje glave strgnuo je krunu.
10Podsijeca me odasvud te nestajem; 14 7s; 17 15
k'o drvo, nadu mi je iščupao.
11Raspalio se gnjev njegov na mene 33 10
i svojim me drži neprijateljem.
12U bojnom redu pristižu mu čete,
putove proti meni nasipaju,
odasvud moj opkoljavaju šator.

13Od mene su se udaljila braća, Ps 38 12;
otuđili se moji poznanici. 69 9; 88 9, 19
14Nestade bližnjih mojih i znanaca,
gosti doma mog zaboraviše me[c].
15Sluškinjama sam svojim kao stranac,
neznanac sam u njihovim očima.
16Slugu zovnem, a on ne odgovara
i za milost ga moram zaklinjati.
17Mojoj je ženi dah moj omrznuo,
gadim se djeci vlastite utrobe[d].
18I deranima na prezir tek služim,
ako se dignem, rugaju se meni.
19Pouzdanicima sam svojim mrzak, Ps 41 10
protiv mene su oni koje ljubljah. Sir 6 8
20Kosti mi se za kožu prilijepiše, Iv 13 18
osta mi jedva koža oko zubâ[e].
21Smilujte mi se, prijatelji moji,
jer Božja me je ruka udarila.
22Zašto da me k'o Bog sâm progonite, Ps 27 2
zar se niste moga nasitili mesa?

23O, kad bi se riječi moje zapisale 16 18-21+
i kad bi se u mjed tvrdu urezale;
24kad bi se željeznim dlijetom i olovom[f]
u spomen vječan u stijenu uklesale!

a) Zastranjenje, pogrešan korak koji bi opravdavao patnju, usp. 6,24+. LXX dodaje: »dok izgovarah neprikladne izraze, smutljive i neumjesne riječi«.
b) A ne da bi to možda bio Job koji bi sam sebe zaplitao u mrežu svojih promašaja, usp. 18,8.
c) »gosti doma mog« je prebačeno s početka r. 15 da ne bude predug, a ovaj r. 14 opet da ne ostane krnj.
d) Dosl. »djeci vlastite utrobe«, tj. sinovima moje utrobe. Izraz kojim bi se označila djeca jednog oca je neobičan. Takav izraz »plod utrobe« može se samo prigodno primijeniti na njih, usp. Pnz 28,53; Mih 6,7; Ps 132,11. Budući da pjesnik inače drugdje pretpostavlja da su sinovi Jobovi umrli, usp. 8,4; 29,5, radilo bi se prije o tjelesnoj braći, odnosno polubraći po majci, a izraz postaje djelomično jasnijim prema 3,10. Usp. i Ps 69,9: »djeci majke moje«.
e) R. u BJ je korigiran prema LXX: »Pod mojom kožom trune moje meso a moje kosti ogoljavaju kao moji zubi«. Hebr. ima: »Za kožu moju, za meso moje prionuše kosti moje, ostade mi samo koža oko zuba mojih«. Dosl. u hebr.: »za moju kožu i moje meso prilijepiše se moje kosti i ja nestajem (?) s kožom svojih zuba«.
f) BJ konj.: »dlijetom«, tj. željeznom pisaljkom *vesipporen* prema Jr 17,1; »i olovom« *ve'oparet* hebr. Vjerojatno se mislilo na natpis u stijeni, sličan natpisu Darija I na stijeni u Behistunu.

[25]Ja znadem dobro: moj Izbavitelj[a] živi
i posljednji će on nad zemljom ustati[b].
[26]A kad se probudim, k sebi će me dići[c]:
iz svoje ću puti tad vidjeti Boga.
[27]Njega ja ću kao svojega gledati,
i očima mojim neće biti stranac:
za njime srce mi čezne u grudima.
[28]Kad kažete: 'Kako ćemo ga goniti?
Koji ćemo razlog protiv njega naći?',
[29]mača tad se bojte: grijehu mač je kazna[d].
Saznat ćete tada da imade suda!«

27 13-23 **Pravda nikoga ne izuzima**

20 Sofar iz Naamata progovori tad i reče:

[2]»Misli me tjeraju da ti odgovorim,
i zato u meni vri to uzbuđenje
[3]dok slušam ukore koji me sramote,
al' odgovor mudar um će moj već naći.
Ps 37; 73 [4]Zar tebi nije od davnine poznato,
otkad je čovjek na zemlju stavljen bio,
[5]da je kratka vijeka radost opakoga,
da kao tren prođe sreća bezbožnička.
Ps 37 35 [6]Pa ako stasom i do neba naraste,
ako mu se glava dotakne oblaka[e],
[7]poput utvare on zauvijek nestaje;
koji ga vidješe kažu: 'Gdje je sad on?'
Ps 73 20 [8]Kao san bez traga on se rasplinjuje,
Iz 29 8 nestaje ga kao priviđenja noćnog.
Mudr 5 14 [9]Nijedno ga oko više gledat neće,
niti će ga mjesto njegovo vidjeti
27 16-17 [10]Njegovu će djecu[f] gonit' siromasi:
rukama će svojim vraćati oteto.
[11]Kosti su njegove bujale mladošću;
gle, zajedno s njome pokošen je sada.
Izr 20 17 [12]Zlo bijaše slatko njegovim ustima
te ga je pod svojim jezikom skrivao;
[13]sladio se pazeć' da ga ne proguta
i pod nepcem svojim zadržavao ga.
[14]Ali hrana ta mu trune u utrobi,
otrovom zmijskim u crijevima postaje.

a) Izraz *go'el* nesavršeno je preveden kao »izbavitelj«. To je stručni izraz u izraelskom pravu, usp. Br 35,19+. Često se primjenjuje na Boga koji je branitelj i spasitelj svoga naroda, osvetnik potlačenih. Rabinsko ga židovstvo prenosi na Mesiju i odatle bez sumnje potječe i prijevod sv. Jeronima: »Otkupitelj moj«. Joba omalovažavaju i osuđuju njegovi prijatelji, ali on očekuje Izbavitelja. Izbavitelj, branitelj neće biti nitko drugi doli sâm Bog, osim ako se tu ne treba gledati neki nebeski posrednik koji bi se zauzeo za Jobovu obranu i pomirio ga s Bogom (usp. 16,19). No Job i nadalje vjeruje da je izgubio svoju sreću i da mu se smrt približila: Bog se neće zauzeti prije da osveti njegovu parnicu nego tek poslije njegove smrti. Ipak se Job još nada da će to doživjeti: da će »vidjeti« svoga osvetnika, spasitelja. Čini se, dakle, da Job ovdje računa i predviđa, (nakon što si je mogao predočiti u 14,10–14 mogućnost čekanja u šeolu za vrijeme srdžbe), u jednom proplamsaju vjere u Boga koji može povratiti nekoga iz šeola (usp. 1 Sam 2,6; 1 Kr 17,17–24; Ez 37), predviđa privremeni povratak u tjelesni život, za vrijeme osvete. To trenutačno očitovanje Jobove vjere u uskrsnuće i život blaženstva, taj iskorak iznad granica ljudske smrtne sudbine da zadovolji svoju težnju za pravdom u stanju očaja, predstavlja uvod u izričitu objavu u uskrsnuće tijela, usp. 2 Mak 7,9+.

b) »ustati će«: pravni izraz, često primijenjen na svjedoka ili suca; 31,14; Pnz 19,16; Iz 2,19.21; Ps 12,6. – »posljednji« podsjeća na Iz 44,6; 48,12.

c) »kad se probudim« *'ûrî* konj.; umjesto »moja koža« *'ôrî* hebr. – »k sebi će me dići« *zeqapanî 'ittô* konj. umjesto »oni su to srušili« *niqqepû zo't* hebr.

d) »kazna« konj. (*noqemet* umjesto hebr. *hemah* »srdžba«) BJ ima prema LXX: »raspalit će se« srdžba...; hebr. je nejasan.

e) Biblija često aludira na titansku gordost kakvu je čovjek očitovao u prvim počecima (usp. Post 11,4; Iz 14,13–14; Ez 28,2.17). Ova tradicija, ponajviše mitološkog značaja, podudara se s predajom u Post 3, da s ohološću protumači čovjekov pad.

f) BJ ima konj. »njegova djeca« *viladajv*; »rukama svojim« *vejadajv* hebr.

15 Blago progutano mora izbljuvati.
Bog će ga istjerat' njemu iz utrobe.
16 Iz zmijine glave otrov je sisao: Pnz 32 32-33
sada umire od jezika gujina.
17 Potoke ulja[a] on gledat' više neće, 29 6
ni vidjet' gdje rijekom med i mlijeko teku.
18 Vratit će dobitak ne okusivši ga[b],
neće uživat' u plodu trgovine.
19 Jer je sirotinju gnjeo i tlačio[c],
otimao kuće koje ne sazida,
20 jer ne bješe kraja požudi njegovoj,
njegova ga blaga neće izbaviti[d].
21 Jer mu proždrljivost ništa ne poštedi,
ni sreća njegova dugo trajat neće.
22 Sred izobilja u škripcu će se naći,
svom će snagom na nj se oboriti bijeda.
23 I dok hranom bude trbuh svoj punio,
Bog će na nj pustiti jarost svoga gnjeva,
sasut' dažd strelica na meso njegovo[e].
24 Ako i izmakne gvozdenom oružju, Pnz 32 41-42
luk će mjedeni njega prostrijeliti. Mudr 5 17-23
25 Strijelu[f] bi izvuk'o, al' mu probi leđa,
a šiljak blistavi viri mu iz žuči.
Kamo god krenuo, strepnje ga vrebaju, 15 21; 18 14
26 na njega tmine sve tajom očekuju[g]. Ps 88 16-17
Vatra[h] ga ništi, ni od kog zapaljena, 1 16; 15 34
i proždire sve pod njegovim šatorom.
27 Gle, nebo krivicu njegovu otkriva
i čitava zemlja na njega se diže.
28 Njegovu će kuću raznijeti poplava, Iz 24 18
otplaviti je u dan Božje jarosti.
29 Takvu sudbinu Bog priprema zlikovcu = 27 13
i takvu baštinu on mu dosuđuje[i].« Otk 21 8

Činjenice govore suprotno

21 Job progovori i reče:

2 »Slušajte, slušajte dobro što ću reći,
utjehu mi takvu barem udijelite.
3 Otrpite da riječ jednu ja izrečem,
kad završim, tad se rugajte slobodno.
4 Zar protiv čovjeka dižem ja optužbu? 6 3, 26
Kako da strpljenje onda ne izgubim? 16 4-6
5 Pogledajte na me: užas će vas spopast', 29 9; 40 4
rukom ćete svoja zakloniti usta[j];

a) »ulja« *jisehar* konj.; hebr. ima »rijeke« (u svezi sa sljedećim stihom) *naharê*.
b) »neće uživati« *jibla'* hebr. dosl.: »neće gutati«; BJ ima konj.: »veselo lice« *jablîg*; »svoj dobitak« *jegi'o* konj.; »(plod svoje) muke (ili rada)« *jaga'* hebr.
c) »kuće« tj. kolibe siromaha *'eseb* Targ.; »on je ostavio« *'asab* hebr.
d) »njegova ga blaga neće izbaviti« konj.; hebr. ima »svojim blagom (?) neće spasiti (?)«.
e) BJ ispušta kao i LXX r. 23a koji se nalazi samo u hebr.: »I dok hranom bude trbuh svoj punio«. – »Strelica«, BJ ima: »svojih strelica« *'olmajv* konj.; hebr. međutim ima: »nad njega« *'alêmô*. – Istim slikama se opisuje kolektivna kazna nad Izraelom i okolnim narodima. Bog ratnik rukuje oružjem (usp. Pnz 32,41; Mudr 5,18–20), šalje bolesti i druge razne nevolje a zemlja božanskom srdžbom uzdrmana pridružuje se tom rušilačkom djelu kao času eshatološkog suda (usp. Iz 24,18).
f) »Strijelu« prema LXX; »bi izvukao« hebr.
g) »na njega očekuju« *lisepôtô* konj.; »na njegove tajne stvari« *liseponajv* hebr. – Radi se o tminama u šeolu, koje su nagoviještene u onim egipatskim tminama (Izl 10,21).
h) Munja.
i) BJ ima konj.: on dosuđuje »prokletniku« *mûr'ar*, tj. sudbina dosuđena od »njegove riječi« *'imrô* hebr. – »on mu« priprema, dosl. »od Boga« pripremljena *me'el* hebr.
j) Vrlo izražajna gesta za šutnju, kad se svaka riječ pričinja izlišnom ili nesmotrenom.

6 pomislim li na to, prestravim se i sâm
i čitavim svojim tad protrnem tijelom.

Jr **12** 1-2 — 7 Zašto na životu ostaju zlikovci
Ps **73** 3-12 — i, što su stariji, moćniji bivaju?
Mal **3** 15, 18-19 — 8 Potomstvo njihovo s njima napreduje
a izdanci im se množe[a] pred očima.
9 Strah nikakav kuće njihove ne mori
i šiba ih Božja ostavlja na miru.
10 Njihovi bikovi plode pouzdano,
krave im se tele i ne jalove se.
11 K'o jagnjad djeca im slobodno skakuću,
veselo igraju[b] njihovi sinovi.
Iz **5** 12 — 12 Oni pjevaju uz harfe i bubnjeve
Am **6** 5 — i vesele se uz zvukove svirale.
13 Dane svoje završavaju u sreći,
u Podzemlje oni silaze spokojno.

22 17 — 14 A govorili su Bogu[d]: 'Ostavi nas,
Mal **3** 14-15 — ne želimo znati za tvoje putove!
Jr **2** 31 — 15 Tà tko je Svesilni da njemu služimo
i kakva nam korist da ga zazivamo?'
16 Zar svoju sreću u ruci ne imahu,
makar do Njega ne drže ništa oni?

18 5; **20** 22, 26-28 — 17 Zar se luč opakog kada ugasila?
Zar se na njega oborila nesreća?
Zar mu u gnjevu svom On skroji sudbinu[e]?
Ps **1** 4 — 18 Zar je kao slama na vjetru postao,
kao pljeva koju vihor svud raznosi?
19 Hoće l' ga kaznit' Bog u njegovoj djeci[f]?
Ne, njega nek' kazni da sam to osjeti!
20 Vlastitim očima nek' rasap[g] svoj vidi,
neka se napije srdžbe Svesilnoga!
14 21-22 — 21 Tà što poslije smrti on za dom svoj mari
2 Kr **20** 19 — kad će se presjeć' niz njegovih mjeseci?
Prop **9** 5-6 — 22 Ali tko će Boga učiti mudrosti,
njega koji sudi najvišim bićima?
23 Jedan umire u punom blagostanju,
bez briga ikakvih, u potpunom miru[h],
24 bokova od pretiline otežalih[i]
i kostiju sočne moždine prepunih.
25 A drugi umire s gorčinom u duši,
nikad nikakve ne okusivši sreće.
Prop **9** 2-3 — 26 Obojica leže zajedno u prahu,
crvi ih jednako prekrivaju oba.

a) »se množe«, tj. rastu, konj.; BJ ima konj.: »opstaju«, tj. žive *'omedim*; hebr. ima »s njima« *'immam* (povezan s prvim retkom).
b) BJ ima nadodanu konj.: »kao jeleni« prema Ps 114,4–6.; »veselo poskakuju« prema hebr.
c) »silaze« sa sir. i Vg; »ustrašeni su« hebr.
d) »Bogu«, dosl. »Njemu«, konj.; hebr. je u prvom licu.
e) Dosl. »njegova dobra uništena (srdžbom)« *jehubbal helqo'* konj.; »upropaštava li on zlikovce« ili »skroji li sudbinu« *habalîm jehalleq* hebr.
f) Staro i općenito prihvaćeno mišljenje o naplati, Izl 34,7; Pnz 5,9, kasnije ispravljeno, Pnz 24,16; Jr 31,29; Ez 18; usp. Iv 9,1–3. Takvo shvaćanje Job odbacuje kao nedostatno: bezbožnik neće osjetiti ništa od trpljenja svoje djece niti će bilo što o tome saznati, usp. 14,21–22.
g) »rasap svoje« prema ostalim prijevodima; hebr. je iskvaren.
h) Druga uznemirujuća činjenica: hirovitost kojom smrt pogađa sretnike i nesretnike.
i) »bokova« sir.; dok je hebr. nejasan. – »od pretiline« prema prijevodima; hebr. ima od »mlijeka«.

27 O, znam dobro kakve vaše su namjere,
kakve zlosti protiv mene vi snujete.
28 Jer pitate: 'Gdje je kuća plemićeva,
šator u kojem stanovahu opaki?'
29 Niste li na cesti putnike pitali,
zar njihovo svjedočanstvo ne primate:
30 'Opaki je u dan nesreće pošteđen Izr 11 4
i u dan Božje jarosti veseo je.' Am 5 18+
31 Al' na postupcima tko će mu predbacit' Rim 2 3-6
i tko će mu vratit' što je počinio?
32 A kad ga na kraju na groblje odnesu,
na grobni mu humak postavljaju stražu.
33 Lake su mu grude zemlje u dolini
dok za njime ide čitavo pučanstvo[a].
34 O, kako su vaše utjehe isprazne!
Kakva su prijevara vaši odgovori!«

3. *TREĆI NIZ BESJEDA*

Bog kažnjava samo u ime pravde

22 Elifaz Temanac progovori tad i reče:

2 »Zar Bogu koristan može biti čovjek?
Tà tko je mudar, sebi samom koristi.
3 Zar je Svesilnom milost što si pravedan 35 7
i zar mu je dobit što si neporočan? Lk 17 7-10
4 Ili te zbog tvoje pobožnosti kara
i zato se hoće s tobom parničiti?
5 Nije l' to zbog zloće tvoje prevelike 29 11-17; 31
i zbog bezakonjâ kojim broja nema?
6 Od braće si brao nizašto zaloge Izl 22 25-26
i s golih si ljudi svlačio haljine; Iz 58 7
7 ti nisi žednoga vodom napojio, Ez 18 7
uskraćivao si kruh izgladnjelima; Mt 25 42s
8 otimao si od siromaha zemlju
da bi na njoj svog nastanio ljubimca;
9 puštao si praznih ruku udovice 31 16-20
i siročadi si satirao ruku[b]. Izl 22 21
10 Eto zašto tebe mreže sad sapinju, 18 8-11; 19 5
zašto te strahovi muče iznenadni.
11 Svjetlost ti mrak posta[c] i ništa ne vidiš, Iz 58 10-11
vode su duboke tebe potopile. Ps 69 2-3

12 Zar Bog nije u visini nebeskoj
i zar zvijezdama tjeme on ne vidi[d]? Iz 40 26-27

a) Tekst dodaje: »a pred njim nebrojeno mnoštvo«, što je bez sumnje glosa i kao takvu je BJ ispušta.
b) Popis grijeha, što ih Elifaz nerazložno pripisuje Jobu, neobično je značajan po tome što ističe nedostatke s obzirom na pravednost i ljubav prema bližnjemu, pa makar da su se dogodili običnim propustom. Time podsjeća na naučavanje proroka, usp. obranu Jobovu 29,11–17; 31.
c) »Svjetlost ti mrak posta« LXX; »ili pak mrak« hebr.
d) BJ ima konj.: »i zar ... on ne vidi«; »gledaj« hebr.

Ps 73 11 13 Ali ti kažeš: 'Što Bog može znati[a]?
Iz 29 15 Kroz oblak tmasti zar što razabire?
Jr 23 23-24 14 Oblaci pogled njegov zaklanjaju,
i rubom kruga on hoda nebeskog.'
15 Tä kaniš li se drevnog držat' puta
kojim su išli ljudi nepravedni?
16 Prije vremena nestadoše oni,
bujica im je temelje raznijela.
21 14 17 Zborahu Bogu: 'Nas se ti ostavi!
Što nam Svesilni učiniti može[b]?'
18 A on im je dom punio dobrima
makar do njega ne držahu ništa.
Ps 58 11 19 Videć' im propast, klikću pravednici,
neporočni se njima izruguju:
20 'Gle, propadoše protivnici naši,
što od njih osta, vatra im proždrije!«

5 17s 21 S Bogom ti se sprijatelji i pomiri,
i vraćena će ti opet biti sreća.
22 Ded prihvati Zakon iz njegovih usta,
u srce svoje riječ njegovu usadi.
23 Ako se raskajan[c] vratiš Svesilnome
i nepravdu iz svog šatora odstraniš,
24 tad ćeš odbaciti zlato u prašinu
i ofirsko blago u šljunak potočni.
Ps 4 8; 16 5-6; 25 Svesilni će postat' tvoje suho zlato,
63 4-6; 84 11 on će biti tvoje gomile srebrene.
Iz 58 14 26 Da, Svesilni bit će tvoje radovanje,
i lice ćeš k Bogu dizati slobodno.
27 Molit ćeš mu se, i uslišat će tebe,
ispunit ćeš što si mu zavjetovao.
28 Što god poduzeo, sve će ti uspjeti,
i putove će ti obasjavat' svjetlost.
Iz 2 11-17 29 Jer, on ponizuje ponos oholima[d],
Lk 1 52-53 dok u pomoć smjernim očima pritječe.
30 Iz nevolje on izbavlja nevinoga;
i tebe će spasit' tvoje čiste ruke[e].

Bog je daleko – zlo pobjeđuje

23 Job progovori i reče:

2 Zar mi je i danas tužaljka buntovna?
Teška mu[f] ruka iz mene vapaj budi:
3 o, kada bih znao kako ću ga naći,
do njegova kako doprijeti prijestolja,
9 14+ 4 pred njim parnicu bih svoju razložio,
iz mojih bi usta navrli dokazi.
5 Rad bih znati što bi meni odvratio

a) BJ ima konj.: »jer on je gore visoko« *kî ram hû'*. BJ povezuje tako dvije posljednje riječi iz r. 12 s r. 13 čitajući ih *kî ram hû* a ne kao u hebr. *kî ramû* (kako su visoke!), tj. pogledaj kako su zvijezde visoko! – Job to nije govorio. Elifaz ga osuđuje predbacujući mu takve misli, pa onda izvodi takvu hulu iz Jobovih izjava, kao da bi Bog ostao ravnodušan na sve, zato što ni o čemu ne bi imao pojma.
b) »što nam ... učiniti može« s prijevodima; »što im...« hebr.
c) »u poniznosti«, doslovno »ako se poniziš«, *vete 'aneh* LXX; »bit ćeš obnovljen« *tibbaneh* hebr.
d) Redak ispravljen; hebr. je nerazumljiv (doslovno: »jer oni ponizuju a ti si rekao: oholost«).
e) Čita se »ne« prema starim prijevodima (hebr., negacija) i *nissalta* »bit ćeš izbavljen« umjesto *nimlat* »bit ćeš oslobođen«. Možda bi se moglo i ovako prevesti: »On spašava čak onoga koji nije nevin: bit će spašen zbog čistoće tvojih ruku«.
f) »mu ruka« tj. njegova ruka, prema prijevodima; hebr. ima »moja ruka«.

i razumjeti riječ što bi je rekao!
6 Zar mu treba snage velike za raspru?
Ne, dosta bi bilo da me on sasluša.
7 U protivniku bi vidio pravedna,
i parnica moja[a] tad bi pobijedila.

8 Na istok krenem li, naći ga ne mogu; Ps 139 7-10
pođem li na zapad, ne razabirem ga.
9 Ištem na sjeveru, al' ga ne opažam;
nevidljiv je ako se k jugu okrenem[b].
10 Pa ipak, on dobro zna put[c] kojim kročim! Ps 139 1-6
Neka me kuša: čist k'o zlato ću izići! Jr 11 20+
11 Noga mi se stopa njegovih držala, Ps 17 5
putem sam njegovim išao ne skrećuć';
12 slušao sam nalog njegovih usana,
pohranih mu riječi u grudima[d] svojim.
13 Al' htjedne[e] li štogod, tko će ga odvratit'?
Što zaželi dušom, to će ispuniti. Iz 55 10-11
14 Izvršit će što je dosudio meni,
kao i sve drugo što je odlučio!
15 Zbog toga pred njime sav ustravljen ja sam, Ps 119 120
i što više mislim, jače strah me hvata.
16 U komade Bog mi je srce smrvio,
užasom me svega prožeo Svesilni,
17 premda nisam ni u tminama propao,
ni u mraku što je lice[f] moje zastro.

24 Zašto Svesilni ne promatra vremena,
a dane njegove ne vide mu vjernici?
2 Bezbožnici pomiču granice, Pnz 27 17
otimaju stado i pasu ga[h].
3 Sirotama odvode magarca, Pnz 24 17
udovi u zalog vola dižu.
9 Otkidaju od sise[hh] sirotu,
ubogom u zalog dijete grabe.
4 Siromahe tjeraju sa puta; 30 2-8
skrivaju se ubogari zemlje. Pnz 15 11
5 K'o magarci divlji u pustinji
zarana idu da plijen ugrabe:
pustinja im hrani mališane[i].
6 Po tuđem[j] polju oni pabirče,
paljetkuju vinograd opakog.

a) BJ čita prema prijevodima »parnica moja«; a hebr. »od mog suca«.
b) »ištem«, tj kad ga tražim, konj.; »radi li« hebr. – »ako se okrenem« konj.; »okrene li« hebr.
c) »put kojim kročim«, tj. sve moje putove, dosl. »moj put i moje zastajanje (počinak)«, sir.; »put sa mnom« hebr.
d) »u grudima svojim« LXX, Vg.; hebr. je nerazumljiv. – Radi se o Zakonu.
e) »htjedne li«, tj. odluči li, izabere li *bahar* konj.; hebr. ima »u jednome« *be 'ehad*.
f) »lice moje« *panaj* konj.; »preda mnom« *mippanaj* hebr. – R. je vrlo nejasan. Shvatiti se može tako, da Job žali što ga smrt nije oslobodila i to prije strašnog časa tminâ tj. nesreće. A može se također negacija proširiti na oba retka pa onda prevesti: »I on još nije pokrio moje lice tamom«.
g) Riječ je o dodatnim »vremenima« dodanim onom vremenu što je inače određeno za jedan ljudski vijek, ljudski život, i to zato da bi se moglo napokon izvršiti kažnjavanje; riječ je o »danima« određenim za sud, kad pojedinac saznaje svoju kaznu i koji su nalik eshatološkom »Danu Jahvinom«, usp. Am 5,18+.
h) »Bezbožnici« dodatak prema LXX; hebr. ispušta. – »i pasu« LXX; »i izvode ih na pašu« hebr. – Job suprotstavlja moćnicima koji tlače druge, rr. 2–4, nižu klasu ubogih proletera, nevoljnika, rr. 5–12, čija nevolja i bijeda vapije Bogu.
hh) R. 9 stavljen je u Zagrebačkoj Bibliji prije r. 4, jer se na tom mjestu bolje čita s kontekstom! Bilješka uz r. 9 glasi: »sise« LXX; »pljenidbom«, tj. nasilno, hebr. (samo drukčija vokalizacija); – BJ ima konj.: »dijete« *'ul*; »ono čim se pokriva« *'al* hebr.
i) BJ prevodi »zarana (*miššahar*) idu da plijen ugrabe«, doslovno »od zore, za plijen« konj.; hebr. čita: »tražeći (*mešaharê*) plijena«. – »pustinja im hrani mališane«, hebr. čita: »u pustinji, za njega, kruh (za mališane)« *'arabah lô lehem*; BJ ima konj.: »navečer, kruha« *'ereb lallehem*.
j) »tuđem«, tj. polju koje »nije njihovo« sa LXX, BJ ima konj.: na polju »nekog nitkova« *belijja'al*; »svoje sijeno«, tj. hranu, krmivo *belilô* hebr.

Pnz 24 12-13 7 Goli noće, nemaju haljine,
ni pokrivača protiv studeni.
8 Oni kisnu na planinskom pljusku;
bez skloništa uz hrid se zbijaju.
10 Goli hode, nemaju haljina;
izgladnjeli, tuđe snoplje nose.
11 Oni mlina[a] za ulje nemaju;
ožednjeli, gaze u kacama.
12 Samrtnici[b] hropću iz gradova,
ranjenici u pomoć zazivlju.
Otk 6 10-11 Al' na sve to Bog se oglušuje[c].

Iv 3 20 13 Ima onih koji mrze svjetlost[d]:
Ef 5 8-14 ne priznaju njezinih putova
1 Sol 5 4-8 niti se staza drže njezinih.
Ps 10 8-9; 14 Za mraka se diže ubojica[e],
37 32 kolje ubogog i siromaha.
U gluhoj se noći lopov skiće
16a i u tmini provaljuje kuće.
Izr 7 9-10 15 Sumrak žudi oko preljubnika:
'Nitko me vidjet neće', kaže on
i zastire velom svoje lice.
16b Za vidjela oni se skrivaju,
oni neće da za svjetlost znaju.
17 Zora im je kao sjena smrtna:
kad zarudi, silan strah ih hvata[f].
25 Nije li tako? Tko će me u laž utjerat'?
Tko moje riječi poništiti može?»

Himna Božjoj svemogućnosti[g]

25 Bildad iz Šuaha progovori tad i reče:

2 «Gospodstvo i strah u njegovoj su ruci
i on stvara mir u svojim visinama[h].
3 Zar se njemu čete izbrojiti mogu
i svjetlo njegovo nad kim ne izlazi?
4 17+ 4 Pa kako da čovjek prav bude pred Bogom
15 14+ i od žene rođen kako da čist bude?
5 Eto, i mjesec pred njime sjaj svoj gubi[i],
njegovim očima zvijezde nisu čiste.
6 Što reći onda o čovjeku, tom crvu,
o sinu čovjekovu, crviću jadnom?

26 5 Pred Bogom mrtvi[k] pod zemljom dolje strepe,

a) Tekst je pretrpio vélike promjene i nije moguće uspostaviti prvotni tekst. BJ prevodi »u po bijela dana oni ostaju između dva drvoreda«, tj. rade o podnevnoj žegi *ben šûrotajîm* konj.; »između svojih zidova« *ben šûrotam* hebr.
b) »smrtnici« sir.; »ljudi« hebr.
c) Prema sir.; »Bog ne svraća (svoje pozornosti) na ludost« hebr.
d) Ovaj žučljivi govor protiv neprijatelja svjetlosti, predstavlja možda neku samostalnu pjesmu koju je pisac ovamo uvrstio, svraća pozornost na tlačitelje kojima Bog dopušta da rade u tami. Svjetlost je fizičko, danje svjetlo, ali pod njim se podrazumijeva moralno značenje (moralni smisao), usp. Iv 8,12+.
e) »za mraka« *belo' 'ôr* konj.; »po svjetlu« *la 'ôr* hebr. – »skiće« *jehallek* konj.; »on je kao« *jehî ka* hebr.
f) R. je ispravljen. Hebr.: »jer on pozna užase guste tame«. Sadašnji poredak teksta neda se shvatiti. Pokušali smo prema BJ i drugima uspostaviti prvotni poredak tako da r. 18s dolazi nakon 27,23.
g) Ovaj govor, vjerojatno okrnjen, čini se da anticipira Jahvine besjede. Ali se ipak može povezati s razgovorom trojice Jobovih prijatelja, i vidjeti u njemu Bildadov odgovor na prešutnu optužbu zbog nemoći i nehaja koju Job podiže protiv Boga.
h) tj. među anđelima, usp. Iz 24,21; Otk 12,7–12, i zvijezdama, usp. Iz 40,26; Sir 43,10.
i) »sjaj svoj gubi« prema prijevodima; hebr. tekst je iskvaren.
j) Rr. 26,1–4 donosimo iza 26,14 prema BJ. Rr. 5–14 više no što bi predstavljali nastavak Jobova govora koji počinje u 26,1, čini se da nadopunjuju okrnjeni Bildadov govor.
k) Dosl. »Refaim«, usp. Pnz 1,28+: bilo mrtvi, usp. Ps 88,11, bilo slabi, nemoćni.

vode morske dršću i nemani njine[a].
6Pred njegovim okom otkriven zja Šeol Izr 15 11
i bezdan[b] smrti nema vela na sebi. Ps 139 8, 11-12
7On povrh praznine Sjever razapinje[c], Am 9 2
on drži zemlju o ništa obješenu[d]. 38 6
8On zatvara vodu u svoje oblake,
a oblaci se pod njome ne prodiru.
9On zastire puno lice mjesečevo
razastirući svoj oblak preko njega[e].
10On je na vodi označio kružnicu[f] 22 14
gdje prestaje svjetlost i tmine počinju. Post 1 7, 14
11Svodu se nebeskom potresu stupovi[g]
i premru od straha kada on zaprijeti.
12Svojom je snagom on ukrotio more 7 12+
i neman Rahaba smrvio mudrošću. 9 13+
13Nebesa je svojim razbistrio dahom, Ps 65 8+ Iz 51 9-10
a ruka mu je brzu zmiju[h] probola. Job 3 8+
14Sve to samo djelić je djela njegovih, Iz 27 1
od kojih tek slabu jeku mi čujemo.
Ali tko će shvatit' grom njegove moći?»

Bildad govori uprazno

26 Job progovori i reče:

2»Kako dobro znadeš pomoći nemoćnom
i mišicu iznemoglu poduprijeti!
3Kako dobar savjet daješ neukome;
baš si preveliku mudrost pokazao.
4Kome li si ove uputio riječi 1 Kr 22 24
i koji duh je iz tebe govorio[i]?«

Nedužni Job poznaje Božju moć

27 Job nastavi svoju besjedu i reče:

2«Živoga mi Boga što mi pravdu krati 34 5
i Svesilnog koji dušu mi zagorča:
3sve dok duha moga bude još u meni,
dok mi dah Božji u nosnicama bude, 33 4
4usne moje neće izustiti zloću Post 2 7
niti će laž kakva doći na moj jezik.
5Daleko od mene da vam dadem pravo,
nedužnost svoju do zadnjeg daha branim.
6Pravde svoje ja se držim, ne puštam je;
zbog mojih me dana srce korit' neće[a].

a) Vode bezdana, u kojima se prema pučkoj predodžbi nalaze morske nemani koje su svladane u samim počecima, usp. 7,12+ – »dršću«, dopunjujući s *jehattû* koje je ispalo zbog haplografije poslije *mittahat* (»pod zemljom«) što hebr. povezuje s drugim polustihom.
b) Ova riječ (u hebr. *Abaddôn*, usp. Otk 9,11), sinonim za »Šeol«, u starini je možda označavala neko božanstvo u podzemlju.
c) Sjeverni, gornji dio nebeskog svoda, oko kojeg se on okretao, kako se držalo, kao oko neke osovine.
d) Stupovi podržavaju zemlju (9,6), ali čovjek ne zna o što se oni upiru (38,6). Ovaj redak, jedinstven u Bibliji, dopušta nam pomišljati na neki beskrajni prostor.
e) Za vrijeme mjesečevih pomrčina. – »lice mjesečevo«, tj. puni mjesec *keseh* konj.; »prijestolje« *kisseh* hebr. – »razastirući«, čitajući *paroš* umjesto hebr. *paršez* (nepravilan oblik koji kombinira dva korijena *paraš* i *paraz*).
f) »označio kružnicu« *haq hûg* konj.; »povukao među, opisao granicu« *hoq hag*.
g) Visoke planine, koje podržavaju nebeski svod, potresa grmljavina, glas Božji (Ps 29), ili podrhtavanje zemlje prigodom potresa (Ps 18,8).
h) To je »Levijatan«, usp. 3,8+ i 7,12+.
i) Brzo, duhovito, zajedljivo pitanje, Jobova replika Bildadu koji je, čini se, izgubio iz vida točan predmet rasprave.

7Neka mi dušmana kob opakog snađe,
a mog protivnika udes bezbožnikov!
8Čemu se nadati može kad vapije
i kada uzdiže k Bogu dušu svoju[b]?
9Hoće li čuti Bog njegove krikove
kada se na njega obori nevolja?
22 26 10Zar će se radovat' on u Svesilnome,
zar će Boga svakog časa zazivati[c]?
11Ali Božju ruku ja ću vam pokazat'
i neću vam sakrit namjere Svesilnog.[d]
12Eto, sve ste sami mogli to vidjeti,
što se onda u ispraznosti gubite?»

Sofarova besjeda: prokletnik[e]

= 20 29 13«Ovu sudbu Bog dosuđuje opakom[f],
ovo baštini silnik od Svemogućeg.
14Ima li sinova mnogo, mač ih čeka,
a porod mu neće imat' dosta kruha.
15Smrt[g] će sahranit' preživjele njegove
i udovice ih oplakivat neće.
16Ako i srebra k'o praha nagomila,
ako i nakupi haljina k'o blata,
20 10, 15 17nek' ih skuplja, odjenut će ih pravednik,
ljudi će nedužni podijeliti srebro.
8 14 18Od paučine je kuću sagradio,
kolibicu[h] kakvu sebi diže čuvar:
19bogat je legao, al' po posljednji put[i];
kad oči otvori, ničeg više nema.
20 25 20Usred bijela dana[j] strava ga spopada,
noću ga oluja zgrabi i odnese.
21Istočni ga vjetar digne i odvuče,
daleko ga baca od njegova mjesta.
22Bez milosti njime vitla on posvuda,
dok mu ovaj kuša umaći iz ruke.
23Rukama plješću nad njegovom propašću
i zviždę na njega kamo god došao.

24 [k]18Prije nego svane, on već hitro bježi
kloneći se puta preko vinograda.
Njegova su dobra prokleta u zemlji.
19K'o što vrućina i žega snijeg upija,
tako i Podzemlje proždire grešnike[l].

a) BJ ima: »ne trebam se crvenjeti«, tj. stidjeti *jehepar* konj.; »korit neće« *jeherap* hebr.
b) »vapije« *jipga'* konj.; »kad će svršiti« ili »ostvariti svoju plaću« *jibsa'* hebr. – »kada uzdiže k Bogu« LXX, sir.; »kad će mu Bog uzeti život« hebr.
c) Job preuzima neke Elifazove riječi o kazni bezbožnika, ali ih se ustručava primijeniti na sama sebe.
d) Čini se da Job želi reći kako je objasnio, potpuno iskreno i utemeljeno na činjenicima, Božje neobično i tajanstveno ponašanje. Njegovi su prijatelji međutim zatvorili oči pred očitom istinom.
e) Ulomak govora 27,13–23, jedva bi se mogao pripisati Jobu, pa se čini da ga treba pridati nekomu od njegovih prijatelja, od kojega on preuzima jednu njihovu tvrdnju. BJ smatra da je najopravdanije da ga pripiše Sofaru.
f) »Bog dosuđuje«, doslovno »od Boga«, *me'el* konj.; »s Bogom« tj. kod Boga *'im'el* hebr.
g) BJ upotrebljava riječ »Kuga« umjesto »smrt«, ali ta riječ kojiput doista označuje najgore zlo, najgoru bolest koju si možemo zamisliti i koja je ovdje personificirana kao kuga ili »crna smrt«, usp. 18,13; Jr 15,2; 43,11; Otk 6,8.
h) »od paučine« LXX, sir.; »kao krhko gnijezdo« hebr. – Paučina i kolibica su dva zorna primjera za nestalnost.
i) Dosl. »ali to više neće činiti« LXX, sir.; »nije okupljen« hebr.
j) »usred bijela dana« *jôman* konj.; »poput voda« *kammajîm* hebr.
k) Umetanje ovog odlomka na ovo mjesto, kako bi se uspostavio prvobitni, pravilan poredak teksta, oslanja se tek na pretpostavke. Dosadašnji redoslijed teksta se neda razumjeti, jer je tekst odviše loše predan pa zahtijeva brojne ispravke. Zato se prijevod oslanja na konjekture.
l) »snijeg«, dosl. »vode od snijega« – »grešnika« konj.; »oni sagriješiše« hebr.

[20]Zaboravilo ga krilo što ga rodi,
ime se njegovo više ne spominje[a]:
poput stabla zgromljena je opačina.
[21]Ženu nerotkinju on je zlostavljao[b],
udovici nije učinio dobra.
[22]Al' Onaj što snažno hvata nasilnike,
ustaje, a njima sva se nada gasi.
[23]Dade mu sigurnost, i on se pouzda;
okom je njegove nadzirao staze.
[24]Dignu se za kratko, a onda nestanu,
ruše se i kao svi drugi istrunu[c],
posječeni kao glave klasovima.»

4. POHVALA MUDROSTI

Mudrost je nedostupna čovjeku[d]

28 «Da, srebro ima svoja nalazišta,
a zlato mjesta gdje se pročišćava.
[2]Ruda željezna iz zemlje se vadi,
a iz rudače rastaljene bakar.
[3]Ljudi tami postavljaju granice
i kopaju do najvećih dubina
za kamenom u mraku zakopanim.
[4]Čeljad iz tuđine rovove dube[e]
do kojih ljudska ne dopire noga,
visi njišuć' se, daleko od ljudi.
[5]Krilo zemlje iz kojeg kruh nam niče
kao od vatre[f] sve je razrovano.
[6]Stijene njene safira su skrovišta,
prašina zlatna krije se u njima.
[7]Tih putova ne znaju grabljivice,
jastrebovo ih oko ne opaža.
[8]Zvijeri[g] divlje njima nisu kročile
niti je kada lav njima prošao.
[9]Ali na kamen diže čovjek ruku
te iz korijena prevraća planine.
[10]U kamenu prokopava prolaze[h],
oko mu sve dragocjeno opaža.
[11]Žilama vode on tok zaustavlja[i];
stvari skrivene nosi na vidjelo.

a) »što ga rodi« *petaqô* konj.; »koje mu je bilo slatko« *metaqô* hebr. – »ime njegovo« *šemoh* konj.; »crvi« *simmah* hebr.
b) »on je zlostavljao« *hera'* Targ.; »napasujući« *ro'eh* hebr.
c) Redak je ispravljen prema LXX; »padaju, prolaze kao sve« hebr. – BJ ima »kao loboda istrunu«, dosl. »osoljena biljka«, zelena, kiselkasta jestiva biljka što raste na obalama Mrtvoga mora. – R. 25 je stavljen iza 24,17.
d) Ostaje nejasnim gdje se isprva nalazio i koje je značenje ovog »umetka«, ove znamenite pjesme mudrosti, u besjedi Jobovih prijatelja (usp. Uvod, str.). Umetak pokazuje neke sličnosti s Izr 8,22s, gdje mudrost, predstavljena kao »nadahniteljica« Božjih djela u samom početku stvaranja, postaje »nadahniteljica« čovjeku. Bar 3,9 – 4,4 preuzet će istu temu, ali će govoriti o objavljenoj mudrosti koja je objavljena u Zakonu u korist Izraela. Radi se dakle o Mudrosti koja je transcendentalna u strogom smislu riječi. Konačno, ona utjelovljuje otajstvo putova Božjih pa se miješa s božanskim svojstvom Mudrosti. No to je svojstvo na čudan, svojevrstan način personificirano. Predočavanje tajnovite Mudrosti koja ima vlastito boravište i koju napokon Bog objavljuje, može biti odbljesak starih vjerovanja. Od svega toga preostaje samo jednostavna predodžba: mudrost, koja je nadahnula Božji naum, tumači sva njegova djela i utjelovljuje njegovu Providnost. Međutim ona iščezava u susretu s čovjekom. On se usprkos svim svojim nastojanjima i otkrićima stalno suočava s otajstvom Mudrosti koja ga nadilazi.
e) »Čeljad iz tuđine rovove dube« *nehalim 'am ger* konj.; hebr. *nehal me'im gar* nema smisla. Teški radovi u rudnicima bili su prepušteni stranim robovima i ratnim zarobljenicima. Većinom su se izvodili u pustinjskim oblastima, osobito u Sinajskoj pustinji.
f) »kao od vatre« hebr.; BJ prevodi prema Vulg. »od vatre«.
g) Dosl.: »sinovi ponosa«, usp. 41,26.
h) Dosl.: »Nila«, rukavce Nila.
i) Koji izviru iz bezdana podzemlja. Prema tadašnjem poimanju moglo bi se misliti na izvore rijeka koje izviru iz pramora pod zemljinom pločom. – »mjeri« (istražuje) *hippes* konj.; hebr. ima *hibbeš* »zaustavlja« – »žilama vode« tj. izvore *mabbekê* konj.; »plakanja« tj. suzâ (?) *mibbekî* hebr.

Prop 7 24 — 12Ali otkuda nam Mudrost dolazi[a]?
Bar 3 15 — Na kojemu mjestu Razum prebiva?
Sir 1 6

13Čovjek njezina ne poznaje puta[b],
Bar 3 29-31 — u zemlji živih nisu je otkrili.
14Bezdan govori: 'U meni je nema!'
a more: 'Ne nalazi se kod mene!'
15Zlatom se čistim kupiti ne može,
ni cijenu njenu srebrom odmjeriti;
16ne mjeri se ona zlatom ofirskim,
ni oniksom skupim pa ni safirom.
Mudr 7 9 — 17Sa zlatom, staklom ne poređuje se,
nit' se daje za sud od suha zlata.
18Čemu spominjat' prozirac, koralje,
bolje je steći Mudrost no biserje.
19Što je prema njoj topaz etiopski?
Ni čistim zlatom ne procjenjuje se.
20Ali otkuda nam Mudrost dolazi?
Na kojemu mjestu Razum prebiva?

21Sakrivena je očima svih živih;
ona izmiče pticama nebeskim.
26 6+ — 22Propast paklena i Smrt izjavljuju:
'Za slavu njenu mi smo samo čuli.'
Bar 3 37 — 23Jedino je Bog put njen proniknuo,
Izr 2 6; 8 27-30 — on jedini znade gdje se nalazi.
24Jer pogledom granice zemlje hvata
i opaža sve pod svodom nebeskim.
25Kad htjede vjetru odredit težinu
Iz 40 12-14 — i mjerilom svu vodu izmjeriti,
36 27-33 — 26kad je zakone daždu nametnuo
i oblacima gromovnim putove,
Sir 1 8-9, 19 — 27tad ju je vidio te izmjerio,
učvrstio[c] i do dna ispitao.
28A potom je rekao čovjeku:
Izr 1 7+; — Strah Gospodnji – eto što je mudrost;
8 13 — 'Zla se kloni' – to ti je razumnost.»

5. ZAVRŠETAK DIJALOGA

Jobova jadikovka i obrana[d]
Minuli dani

29 Job nastavi svoju besjedu i reče:

2«O, da mi je prošle proživjet' mjesece,
dane one kad je Bog nada mnom bdio,

a) »otkuda nam dolazi« s 1 rkp. hebr., usp. r. 20; »gdje se ona nalazi« hebr.
b) »puta« LXX; »cijene« hebr.
c) »proniknuo je« *hebînah* ima BJ s 5 rkpp.; hebr. donosi *hekînah* »učvrstio«, utvrdio. Ako se prihvati takav prijevod masoretskog teksta, onda drugom glagolu treba dati smisao »do dna ispitao«.
d) Jedan ili drugi odsjek ovog razgovora (gl. 30 – 31) vjerojatno je isprva činio dio odgovora Bildadu, u trećem nizu govora. Napomena uz 29,1 »Job nastavi svoju besjedu i reče« može značiti da to izvorno pripada u neki drugi kontekst. Ali svi pokušaji da se raščlani ovaj govor nisu doveli do nikakvog rezultata koji bi zadovoljio, a govor je uistinu tako jedinstven da je bolje u to ne dirati. Prva slika nam pruža dragocjeno svjedočanstvo što je prema izraelskom shvaćanju sretan život.

[3]kad mi je nad glavom njegov sjao žižak
a kroz mrak me svjetlo njegovo vodilo,
[4]kao u dane mojih zrelih jeseni
kad s mojim stanom Bog prijateljevaše[a], 1 10
[5]kada uz mene još bijaše Svesilni
i moji me okruživahu djećaci, Ps 127 3-5;
[6]kada mi se noge u mlijeku kupahu, 128 3
a potokom ulja ključaše mi[b] kamen! 20 17

[7]Kada sam na vrata gradska izlazio 5 4+
i svoju stolicu postavljao na trg,
[8]vidjevši me, sklanjali bi se mladići, Lev 19 32
starci bi ustavši stojeći ostali.
[9]Razgovor bi prekidali uglednici Mudr 8 10-12
i usta bi svoja rukom zatvarali.
[10]Glavarima glas bi sasvim utihnuo,
za nepce bi im se zalijepio jezik.
[21c]Slušali su željno što ću im kazati
i šutjeli da od mene savjet čuju.
[22]Na riječi mi ne bi ništa dometali
i besjede su mi daždile po njima.
[23]Za mnom žudjeli su oni k'o za kišom, Pnz 32 2
otvarali usta k'o za pljuskom ljetnim.
[24]Osmijeh moj bijaše njima ohrabrenje; Izr 16 15
pazili su na vedrinu moga lica.
[25]Njima ja sam izabirao putove,
kao poglavar ja sam ih predvodio,
kao kralj među svojim kad je četama
kao onaj koji tješi ojađene[d].

[11]Tko god me slušao, blaženim me zvao, 22 6-9
hvalilo me oko kad bi me vidjelo.
[12]Jer, izbavljah bijednog kada je kukao Ps 72 12s
i sirotu ostavljenu bez pomoći. Iz 11 4-5
[13]Na meni bješe blagoslov izgubljenih, 19 9
srcu udovice ja veselje vraćah. Ps 132 9
[14]Pravdom se ja kao haljinom odjenuh, Iz 59 17
nepristranost bje mi plaštem i povezom.
[15]Bjeh oči slijepcu i bjeh noge bogalju,
[16]otac ubogima, zastupnik strancima. Izr 29 7
[17]Kršio sam zube čovjeku opaku, Izr 30 14
plijen sam čupao iz njegovih čeljusti.
[18]Govorah: 'U svom ću izdahnuti gnijezdu[e],
k'o palma, bezbrojne proživjevši dane.'
[19]Korijenje se moje sve do vode pruža, Ps 1 1-3
na granama mojim odmara se rosa.

a) BJ ima »štitio« prema LXX, sir.; »u prijateljstvu«, tj. »prijateljevaše« hebr.
b) Hebr. dodaje »mi« (meni), BJ ispušta »mi« kao ponavljanje iz r. 5.
c) Rr. 21–25 su radi boljega smisla prebačeni pred r. 11, jer nastavljaju misao iz r. 10, a zaključak im je, čini se, r. 11. Vjerojatno se radi o slučajnom premještanju u rukopisnoj predaji.
d) »Kao onaj koji tješi ojađene« *ka 'ašer 'abelîm jenahem* hebr.; BJ ima ispravak baziran na laganoj korekciji: »vodio sam ih svugdje po miloj volji« *ba 'ašer 'ôbîlam jinnahû* konj.
e) »u svom gnijezdu« *qinnî* hebr.; BJ ima »u svom ponosu« *qarnî* konj.

20 Pomlađivat će se svagda slava moja
i luk[a] će mi se obnavljati u ruci.'

Sadašnja nevolja

30 »A sada, gle, podruguju se mnome
ljudi po ljetima mlađi od mene
kojih oce ne bih bio metnuo
ni s ovčarskim psima stada svojega[b].
24 4s 2 Tâ što će mi jakost ruku njihovih
kad im muževna ponestane snaga[c]
ispijena glađu i oskudicom.
3 Glodali su u pustinji korijenje[d]
i čestar opustjelih ruševina.
24 24+ 4 Lobodu su i s grmlja lišće brali,
kao kruh jeli korijenje žukino.
5 Od društva ljudskog oni su prognani,
za njima viču k'o za lopovima.
6 Živjeli su po strašnim jarugama,
po spiljama i u raspuklinama.
7 Urlik im se iz šikarja dizao;
po trnjacima ležahu stisnuti.
8 Sinovi bezvrijednih, soj bezimenih,
bičevima su iz zemlje prognani[e].
16 7-11 9 Rugalicom sam postao takvima
Tuž 3 14 i njima sada služim kao priča!
Ps 69 13 10 Gnušaju me se i bježe od mene,
ne ustežu se pljunut' mi u lice.
29 20+ 11 I jer On luk mi slomi i satrije me,
Ps 109 6 iz usta svojih izbaciše uzdu.
Zah 3 1 12 S desne moje strane rulja ustaje,
noge moje u bijeg oni tjeraju,
put propasti prema meni nasiplju[f].
13 Stazu mi ruše da bi me satrli,
napadaju i ne brani im nitko[g],
14 prolomom oni širokim naviru
i kotrljaju[h] se poput oluje.
15 Strahote sve se okreću na mene,
mojeg ugleda kao vjetra nesta[i],
poput oblaka iščeznu spasenje.

16 12-17 16 Duša se moja rasipa u meni,
dani nevolje na me se srušili.
17 Noću probada bolest[j] kosti moje,
ne počivaju boli što me glođu.
18 Muka mi je i halju nagrdila[k]
i stegla me k'o ovratnik odjeće.

a) Luk predstavlja snagu, usp. Post 49,24.
b) Sloj siromaha i prezrenih, otpad ljudskog društva (usp. 24,4s). Job se sad srozao još više nego oni.
c) »muževna ponestane snaga« *kol leah* konj.; »zrelost« (?) *kalah* hebr.
d) »korijenje« je ponovno uspostavljena riječ: BJ je stavlja iza »glodali su« i na taj način vraća riječ *'iqqarê* za koju se smatra da je ispala zbog haplografije iza *'oreqîm* (dosl. »glodali su«).
e) »su prognani« tj. odbačeni *nikretû* konj.; »zlostavljani« *nike'û* hebr.
f) Ovaj r. je veoma težak i različito se prevodi što ovisi o tome kakva se korekcija usvoji. BJ ima konj. pa čita *vajeraggelû šalvî* »oni uhode da li sam miran«, umjesto hebr. *veraglaj šillehû*, dosl. »otjerali su moje noge«, tj. nagnali ih u bijeg. – Nepravde koje je pretrpio, Job uspoređuje s opsadom i zauzećom nekog grada.
g) »ne brani im nitko« *'oser* konj.; »nitko im ne pomaže« *'ozer* hebr.
h) BJ ima »zahvaćen sam« konj.; »kotrljaju se« hebr.
i) »nesta LXX; »nestaje« hebr.
j) »bolest« *mahaleh* konj.; »iznad mene«, tj. »osjećam« kako me probada u kostima *me'alaj* hebr.
k) »nagrdila« hebr.; BJ ima sa LXX: »spopala me«, zgrabila me.

19 U blato me je oborila dolje,
gle, postao sam k'o prah i pepeo.
20 K Tebi vičem, al' Ti ne odgovaraš;
pred Tobom stojim, al' Ti i ne mariš[a].
21 Prema meni postao si okrutan;
rukom preteškom na me se obaraš.
22 U vihor me dižeš, nosiš me njime,
u vrtlogu me olujnom kovitlaš.
23 Da, znadem da si me smrti predao,
saborištu zajedničkom svih živih.
24 Al' ne pruža li ruku utopljenik,
ne viče li kad padne u nevolju[b]?
25 Ne zaplakah li nad nevoljnicima,
ne sažalje mi duša siromaha?
26 Sreći se nadah, a dođe nesreća;
svjetlost čekah, a gle, zavi me tama.
27 Utroba vri u meni bez prestanka,
svaki dan nove patnje mi donosi.
28 Smrknut idem, al' nitko me ne tješi[c];
ustajem u zboru – da bih kriknuo.
29 Sa šakalima sam se zbratimio
i nojevima postao sam drugom.
30 Na meni sva je koža pocrnjela,
i kosti mi je sažgala ognjica.
31 Tužaljka mi je ugodila harfu,
svirala mi glas narikačâ ima.

Jobova obrana[d]

31 Sa svojim očima savez sam sklopio
da pogledat neću nijednu djevicu[e]. Izl **20** 14, 17 Pnz **5** 18, 21 Sir **9** 5 Mt **5** 27-29
2 A što mi je Bog odozgo dosudio,
kakva mi je baština od Svesilnoga?
3 T'â nije li nesreća za opakoga,
a nevolja za one koji zlo čine?
4 Ne proniče li on sve moje putove,
ne prebraja li on sve moje korake?
5 Zar sam ikad u društvu laži hodio,
zar mi je noga k prijevari hitjela[f]?
6 Nek' me na ispravnoj mjeri Bog izmjeri Izr **11** 1; **20** 10
pa će uvidjeti neporočnost moju!
7 Ako mi je korak s puta kad zašao,
ako mi se srce za okom povelo,
ako mi je ljaga ruke okaljala[g],
8 neka drugi jede što sam posijao,

a) S Vulg. i jednim hebr. rkp. se dodaje jedna negacija »al' Ti i ne mariš« koja u hebr. tekstu nedostaje.
b) BJ prevodi prema LXX: »jesam li pružio (ruku na siromaha)?«; »ne pruža li« hebr. – »na siromaha« *be'anî* konj.; »na ruševine« *be'î* hebr. – BJ ima »ne zaziva li pravdu« *ledîn šivve'a* konj.; *lahen šû'a* hebr. nerazumljiv. (BJ: »Jesam li pružio svoju ruku na siromaha kad je u nevolji vikao za pravdom?«).
c) Dosl.: »bez utjehe« *belo' nahamah* konj.; »bez sunca« tj. bez topline sunca, neutješen *belo' hammah* hebr.
d) U ovoj Jobovoj obrani, kad uvjerava o svojoj nevinosti, nalazimo najčistiji moral Starog zavjeta, toliko čist da predstavlja izravni uvod u evanđeoski moral. S obzirom na književni oblik primijenjena je zakletva protiv sebe samoga, koja se u sudskom postupku tražila onda kad optuženi nije mogao drukčije pružiti dokaza o svojoj nevinosti, Izl 22,9–10; Br 5,20–22; 1 Kr 8,31–32.
e) Job počinje s najtajnijim grijesima, sa zlim i nečistim željama kojima su organ samo oči, usp. r. 7.
f) Čini se da se u ovoj općenitoj izjavi podrazumijevaju prijevare u razmjeni i trgovini. Job se u svakom slučaju poziva na zakon odmazde, jus talionis, i traži da bude izmjeren na točnoj vagi, r. 6.
g) Drugi grijesi nepravde: Job nije nikada ni poželio ni prisvojio tuđa dobra i imanje.

Izr 7
Pnz 22 22-24
Izr 6 32-35
Iv 8 4-5
26 6+
Izl 21 2s
Lev 25 39s
Pnz 5 14-15
Jr 34 8s
Izr 17 5; 22 2
Ef 6 9
Kol 4 1
Iz 58 7
Tob 4 7-11, 16
Mt 25 35-36

neka sve moje iskorijene izdanke!
9Ako mi zavede srce žena neka,
ako za vratima svog bližnjeg kad vrebah[a],
10neka moja žena drugom mlin okreće,
neka s drugim svoju podijeli postelju!
11Djelo bestidno time bih počinio,
zločin kojem pravda treba da presudi[b],
12užego vatru što žeže do Propasti
i što bi svu moju sažgala[c] ljetinu.
13Ako kada prezreh pravo sluge svoga
il' služavke, sa mnom kad su se parbili[d],
14što ću učiniti kada Bog ustane?
Što ću odvratit' kad račun zatraži?
15Zar nas oba on ne stvori u utrobi
i jednako sazda u krilu majčinu?

16Ogluših li se na molbe siromaha[g]
ili rasplakah oči udovičine?
17Jesam li kada sâm svoj jeo zalogaj
a da ga nisam sa sirotom dijelio?
18Tâ od mladosti k'o otac sam mu bio,
vodio sam ga od krila materina[h]!
19Zar sam beskućnika vidio bez odjeće
ili siromaha kog bez pokrivača
20a da mu bedra ne blagosloviše mene
kad se runom mojih ovaca ogrija?
21Ako sam ruku na nevina podigao[i]
znajuć' da mi je na vratima branitelj,
22nek' se rame moje od pleća odvali
i neka mi ruka od lakta otpadne!
23Jer strahote Božje na mene bi pale[j],
njegovu ne bih odolio veličanstvu.
38Ako je na me zemlja moja vikala,
ako su s njom brazde njezine plakale;
39ako sam plodove jeo ne plativši
i ako sam joj ojadio ratare[e],
40aneka mjesto žita po njoj niče korov,
a mjesto ječma nek' posvud kukolj[f] raste!

Izr 11 28
Ps 49 7; 52 9
Sir 31 5-10
Mt 6 24
Pnz 4 19
Jr 8 2
Ez 8 16

24Zar sam u zlato pouzdanje stavio
i rekao zlatu: 'Sigurnosti moja[k]!'
25Zar sam se veliku blagu radovao,
bogatstvima koja su mi stekle ruke?
26Zar se, gledajući sunce kako blista
i kako mjesec sjajni nebom putuje,
27moje srce dalo potajno zavesti

a) Grijeh preljuba.
b) Ovaj r. je vjerojatno neka glosa.
c) »sažgala« *tiserop* konj.; »iskorijenila« *tešareš* hebr.
d) Zakon je uvijek težio da humanim odredbama ublaži odnose između gospodara i robova i tako ih potakne na čovječnost. R. 15 zasniva prava slugu na tome što su i oni, kao i gospodari, stvorenja jednog te istog Boga. Sv. Pavao će nanovo podsjetiti da gospodari i robovi imaju istog Gospodina (usp. Gal 3,28).
e) Drugi oblik nepravde: nečasno stjecanje nekog zemljišta. – Na ovo je mjesto BJ umetnula rr. 38–40a, jer je njihovo mjesto na kraju Jobove obrane zacijelo slučajno. Međutim u hrv. prijevodu ti rr. dolaze iza r. 23, a u nekim drugim prijevodima iza r. 34.
f) Nesiguran prijevod riječi kojoj korijen znači »zaudarati«. Pomišlja se na resulju ili na smrdljivu koprivu. Neki prijevodi imaju: kukolj.
g) Poslije pravednosti dolazi dobrotvornost, pomoć potrebnima nadahnuta zahvalnošću prema Bogu.
h) BJ ima »vodio me je« Bog, konj.; »vodio sam je« (svoju majku) hebr.
i) U znak neprijateljstva ili prijetnje (usp. Iz 11,15; 19,16; Zah 2,13), da ga opovrgnem i oborim na sudu.
j) »Božje na mene bi pale« *'el je'eta' lî* konj.; »za mene, nesreća Božja« *'elaj 'êd 'el* hebr.
k) Škrtost, pa i oholost bogataša koji vjeruje da može opstati i bez Boga.

da bih rukom njima poljubac poslao[a]?
28Grijeh bi to bio što za sudom vapije,
jer Boga višnjega bih se odrekao.
29Zar se obradovah nevolji dušmana Izr 24 17-18
i likovah kad ga je zlo zadesilo[b], Mt 5 43-48p
30ja koji ne dadoh griješiti jeziku,
proklinjući ga i želeći da umre?
31Ne govorahu li ljudi mog šatora:
'Tȁ koga nije on mesom nasitio'?
32Nikad nije stranac vani noćivao,
putniku sam svoja otvarao vrata[c].
33Zar sam grijehe svoje ljudima[d] tajio,
zar sam u grudima skrivao krivicu
34jer sam se plašio govorkanja mnoštva
i strahovao od prezira plemenskog
te sam mučao ne prelazeć' svoga praga[e]?
35O, kad bi koga bilo da mene sasluša!
Posljednju sam svoju riječ[f] ja izrekao:
na Svesilnom je sad da mi odgovori!
Nek' mi optužnicu napiše protivnik,
36i ja ću je nosit' na svome ramenu,
čelo ću njome k'o krunom uresit'[g].
37Dat ću mu račun o svojim koracima
i poput kneza pred njega ću stupiti.«
40bKonac riječi Jobovih[h].

III. Elihuove besjede[i]

Elihu uzima riječ

32 Ona tri čovjeka prestadoše Jobu odgovarati,
jer je on sebe smatrao nevinim[j]. 2Nato se ras-
22 21 rdi Elihu, sin Barakeelov, iz Buza, od plemena Ra-
25 23 mova: planu gnjevom na Joba zato što je sebe
držao pravednim pred Bogom; 3a planu gnjevom i
na tri njegova prijatelja jer nisu više našli ništa što
bi odgovorili te su tako Boga osudili[k]. 4Dok su oni
govorili[l] s Jobom, Elihu je šutio, jer su oni bili sta-
riji od njega. 5Ali kad vidje da ona tri čovjeka nisu
više imala odgovora u ustima, planu od srdžbe. 6I
progovorivši, Elihu, sin Barakeelov, iz Buza, reče:

Proslov

»Po godinama svojim još mlad sam ja,
a u duboku vi ste ušli starost;
bojažljivo se zato ja ustezah
znanje svoje pokazati pred vama.

a) Poslije klanjanja Mamoni (bogatstvu) dolazi štovanje zvijezda. Poljubac je u staro doba bio izraz klanjanja.
b) Job ne govori o stvarnoj osveti, uobičajenoj i prihvaćenoj kao nešto sasvim normalno (usp. ipak Iz 23,4–5; Lev 19,18; Izr 20,22; 25,21–22). On ide mnogo dalje pa si tako zabranjuje da se zlurado veseli nad nesrećom svoga neprijatelja, ili da ga proklinje.
c) »putniku« s prijevodima; »na cesti« hebr. – Na starom (i današnjem) Istoku gostoprimstvo je jedna od najodličnijih vrlina.
d) »ljudima« konj.; hebr.: »kao neki čovjek«, što se onda tumačilo: tajio »kao običan čovjek iz puka« ili »kao Adam«.
e) Rr. 33–34 ne smjeraju na neki posebni grijeh već se radi o držanju koje pretpostavlja neku krivnju. Job se nikada nije morao skrivati pred tuđim pogledom. Štoviše, on je spreman pojaviti se pred samim Bogom, rr. 35–37.
f) Dosl.: »evo tu moga tau« (Tau, posljednje slovo alfabeta, pa odatle »posljednja riječ«).
g) Optužba se, napisana na svitku, krivcima stavljala na leđa ili na čelo, kao natpis na križu Kristovu. Job, svjestan da je može opovrći, želi tu optužnicu nositi kao kakav počasni znak.
h) Bilješka nekog redaktora. – Rr. 38–40 su premješteni prije r. 16.
i) Elihu se ne spominje na početku ni na koncu. Njegov nastup nije pripravljen. Naglo se pojavljuje i iščezava, a da se na to nitko ne osvrće u završnom dijelu. Način dokazivanja i izlaganja teme, stil, rječnik njegovih četiriju govora razlikuje se od onih prijašnjih sugovornika. Pojedini odlomci čak anticipiraju Jahvine govore. Tumači se stoga razilaze. Jedni u tom vide kasniji umetak u Jobovu knjigu od nekog drugog autora, dok ga drugi smatraju originalnim djelom, vrhuncem knjige: jedinim rješenjem koje je SZ mogao dati o problemu zla.
j) Budući da Joba uvjerenog u svoju nedužnost ništa ne može pokolebati, čini im se da bi im svaka daljnja riječ bila suvišna.
k) Tekst ima »Joba«, što je ispravak prepisivača. BJ prihvaća znanstvenu korekturu.
l) »Dok su oni govorili« konj.; »u riječima« hebr.

12 12; 15 10 Sir 25 4-6 7 Mišljah u sebi: 'Govorit će starost,
mnoge godine pokazat će mudrost.'
8 Uistinu, dah neki u ljudima,
duh Svesilnog mudrim čini čovjeka[a].
Mudr 4 8 9 Dob poodmakla ne daje mudrosti
a niti starost pravednosti uči.
10 Zato vas molim, poslušajte mene[b]
da vam i ja znanje svoje izložim.
11 S pažnjom sam vaše besjede pratio
i razloge sam vaše saslušao
dok ste tražili što ćete kazati.
12 Na vama moja sva bijaše pažnja,
al' ne bi nikog da Joba pobije
ni da mu od vas tko riječ opovrgne.
4 12s; 11 6 13 Nemojte reći: 'Na mudrost smo naišli!
Bog će ga pobit[c] jer čovjek ne može.'
14 Nije meni[d] on besjedu upravio:
odvratit mu neću vašim riječima.

15 Poraženi, otpovrgnut ne mogu,
riječi zapeše u grlu njihovu.

16 Čekao sam! Al', gle, oni ne zbore.
Umukoše, ni riječ više da kažu!
17 Na meni je da progovorim sada,
znanje ću svoje i ja izložiti.
18 Riječi mnoge u meni naviru
dok iznutra moj duh mene nagoni.
Jr 20 9 19 Gle, nutrina mi je k'o mošt zatvoren,
Mt 9 17p k'o nova će se raspući mješina[e].
20 Da mi odlane, govorit ću stoga,
otvorit ću usne i odvratit' vama.
21 Nijednoj strani priklonit se neću
niti laskat ja namjeravam kome.
22 Laskati ja ne umijem nikako,
jer smjesta bi me Tvorac moj smaknuo.

Jobova uobraženost

33 Čuj dakle, Jobe, što ću ti kazati,
prikloni uho mojim besjedama.
2 Evo, usta sam svoja otvorio,
a jezik riječi pod nepcem mi stvara.
3 Iskreno će ti zborit'[f] srce moje,
usne će čistu izreći istinu.
4 Tâ i mene je duh Božji stvorio,
dah Svesilnoga oživio mene.
5 Ako uzmogneš, ti me opovrgni;
spremi se da se suprotstaviš meni!
6 Gle, kao i ti, i ja sam pred Bogom[g],

a) Stečenoj mudrosti Elihu suprotstavlja »karizmatsku« mudrost, koja se dobiva objavom Duha Božjega. Tradicionalna nauka starih istočnjaka o mudrosti, koju su prihvatili i Mudraci u Izraelu, davala je doduše prednost božanskoj Mudrosti, usp. Izr 21,30, naglašavala uzajamnu zavisnost između mudrosti i pravednosti, usp. Izr 1,7; 10,31; 15,33; Ps 119,98–100, kao i uvjerenje da mudrost dolazi od Boga, Izr 2,6; 16,33. Ali i izvan kruga učitelja mudrosti znalo se još i za nadahnutu mudrost, usp. Iz 11,2; Post 41,38–39. Predodžba da Duh Božji prožima mudrost dolazi u Dn 5,11.12.14, i razvija se u Knjizi Mudrosti, Mudr 1,5–7; 7,22–23; 9,17, u očekivanju nove objave Duha u NZ, usp. 1 Kor 2,6–16.
b) Dosl. »poslušajte mene« s prijevodima; »poslušaj me« hebr.
c) »Na mudrost smo naišli«. BJ ima »naš nauk je Božji«, odnosno dosl. »(Bog) nas poučava«, *jallepenû* konj.; »(Bog) će ga oboriti« *jiddepennu* hebr. – Elihu zaoštrava tvrdnje onih koje želi kritizirati.
d) »meni« hebr.; »tako« dodaje BJ prema LXX.
e) Stih ispravljen; hebr. čita: »kao nove mješine raspući će se«. Novo vino ne razdire nove mjehove. Snaga riječi Elihuovih takva je da bi, da je vino, rastrgla i nove mjehove.
f) »zborit će« ili BJ »oslobodit će« *jišereh* konj.; hebr. »pravičnost« *jošer*. BJ ima: »Moje srce će ti osloboditi riječi mudrosti (tj. mudre)« – »mudrost« je prebačena iz drugog polustiha.
g) BJ ima »ne neki bog« *lo' 'el* konj.; »pred Bogom« *la 'el* hebr.

kao i ti, od gline bjeh načinjen; 10 8-12
7 zato ja strahom tebe motrit' neću, Post 2 7
ruka[a] te moja neće pritisnuti. 13 21
8 Dakle, na moje uši rekao si –
posve sam jasno tvoje čuo riječi:
9 'Nedužan sam i bez ikakva grijeha; 10 7; 16 17
prav sam i nema krivice na meni[b]. 23 10; 27 5
10 Al' On izlike protiv mene traži[c]
i za svojeg me drži dušmanina. 13 24; 19 11
11 Noge je moje u klade metnuo, 13 27
nad svakim mojim on pazi korakom.'
12 Ovdje, kažem ti, u pravu ti nisi,
jer s Bogom čovjek mjerit' se ne može.
13 Pa zašto s njime zamećeš prepirku
što ti na svaku riječ ne odgovara?
14 Bog zbori nama jednom i dva puta,
al' čovjek na to pažnju ne obraća.
15 U snovima, u viđenjima noćnim, 4 12-16
kada san dubok ovlada ljudima Post 20 3;
i na ležaju dok tvrdo snivaju, 41 1s
16 tad on govori na uho čovjeku Dn 4 2s
i utvarama plaši ga jezivim[d]
17 da ga od djela njegovih odvrati,
da u čovjeku obori oholost[e],
18 da dušu njegovu spasi od jame
i život mu od puta u Podzemlje.
19 Bolešću on ga kara na ležaju[f] Pnz 8 5+
kad mu se kosti tresu bez prestanka, Izr 3 12
20 kad se kruh gadi njegovu životu Ps 107 18
i ponajbolje jelo duši njegovoj;
21 kada mu tijelo gine naočigled 19 20
i vide mu se kosti ogoljele,
22 kad mu se duša približava jami
a život njegov boravištu mrtvih[g].
23 Ako se uza nj nađe tad anđeo,
posrednik[h] jedan između tisuću,
da čovjeka na dužnost opomene,
24 pa se sažali nad njim i pomoli:
'Izbavi ga da u jamu ne ide;
za život njegov nađoh otkupninu[i]!
25 Neka mu tijelo procvate mladošću[j],
nek' se vrati u dane mladenačke!' Ps 103 5

a) »ruka moja« *kappî* LXX; hebr. *'akeppî* je nejasno.
b) Sažetak mnogih Jobovih izjava.
c) Tom se izrekom tumače svi tekstovi u kojima je Bog predočen kao onaj koji bez razloga progoni Joba. – »izlike«: sa sir.; hebr. ima: »neprijateljstva«.
d) BJ ima »utvarama« prema LXX. Hebr. ima »i svojom kaznom (ili: svojom vezom) on opečaćuje«.
e) »od djela njegovih« s Vulg. i Targ.; hebr. ima »od djela« – »obori«, tj. dokrajči *jekasseah* konj.; »odvrati ga«, dosl. »zaštiti ga« *jekasseh* hebr.
f) Poslije objava (rr. 15–18), evo drugog načina (usp. r. 14) kako Bog govori čovjeku: kušnja poput one Jobove.
g) »boravištu mrtvih« LXX; »zatornicima« hebr.
h) Dosl. »tumač«. Anđeo »tumači« bolesniku smisao njegove patnje, otvara mu oči za njegove grijehe, r. 27, i zauzima se za nj kod Boga, r. 24, usp. 5,1+. Ova se misao oslanja na slične predodžbe u SZ: zagovor pravednika, usp. 42,8+, i zadovoljština za druge, Iz 53,10; posredovanje anđela u proročkim objavama (Ezekiel, Daniel i Zaharija), njihovo zauzimanje kako bi se otklonile pogibelji što prijete čovjeku, Ps 91,11–13, ili da prenese njegovu molitvu, Tob 12,12, usp. Otk 8,3s. Židovska apokrifna literatura bogato će osvijetliti takve poglede i nauku. U svjetlu kršćanske objave ovaj bi se anđeo posrednik mogao lako poistovjetiti s »anđelom čuvarom«, usp. Tob 5,4; Mt 18,10; Dj 12,15.
i) »Izbavi ga« sir., Vulg.; hebrejski je tekst nerazumljiv. – Prema smislu se tekst može uspostaviti: »za život njegov«.
j) »neka procvate mladošću« *jirtab* konj.; hebr. glagol *rutapaš* je nepoznat, a može doći od sličnog korijena nekog glagola.

26 Vapije k Bogu i Bog ga usliša:
radosno On ga pogleda u lice;
vrati čovjeku pravednost njegovu[a].
27 Tada čovjek pred ljudima zapjeva:
'Griješio sam i pravo izvrtao,
ali mi Bog zlom nije uzvratio[b].
28 On mi je dušu spasio od jame
i život mi se veseli svjetlosti.'
29 Gle, sve to Bog je spreman učiniti
do dva i do tri puta za čovjeka:
30 da dušu njegovu spasi od jame
i da mu život svjetlošću obasja.
31 Pazi dȅ, Jobe, dobro me poslušaj;
šuti, jer nisam sve još izrekao.
32 Ako riječi još imaš, odvrati mi,
zbori – rado bih opravdao tebe.
33 Ako li nemaš, poslušaj me samo:
pazi, rad bih te poučit' mudrosti.«

Neuspjeh trojice mudraca da obrane Boga

34 Elihu nastavi svoju besjedu i reče:

2 »I vi, mudraci, čujte što ću reći,
vi, ljudi umni, poslušajte mene,
= **12** 11 — 3 jer uši nam prosuđuju besjede
isto kao što nepce hranu kuša.
4 Zajedno ispitajmo što je pravo
i razmislimo skupa što je dobro.
27 2 — 5 Job je utvrdio: 'Ja sam pravedan,
9 15; **30** 21 — ali Bog meni pravdu uskraćuje.
6 U pravu sam, a lašcem prave mene,
nasmrt prostrijeljen, a bez krivnje svoje[c]!'
7 Zar gdje čovjeka ima poput Joba
15 16 — koji porugu pije kao vodu[d],
8 sa zlikovcima koji skupa hodi
i s opakima isti dijeli put?
9 On tvrdi: 'Kakva korist je čovjeku
od tog što Bogu ugoditi želi?'
10 Stoga me čujte, vi ljudi pametni!
8 3-7 — Od Boga zlo je veoma daleko
i nepravednost od Svemogućega,
Ps **62** 13 — 11 te on čovjeku plaća po djelima,
Izr **24** 12 — daje svakom po njegovu vladanju[e].
Sir **16** 14
↗Mt **16** 27 — 12 Odista, Bog zla nikada ne čini,
↗Rim **2** 6 — niti Svesilni kad izvrće pravo.

a) »vrati« *jašeb* hebr.; BJ ima »naviješta« *jebasser* konj.; – BJ ima »drugomu«, tj. čovjeku.
b) Stih je popravljen prema LXX; hebr. čita: »nije bilo jednakosti za mene«.
c) BJ ima »moj sudac se prema meni pokazao okrutnim« *'alaj mešoptî 'akzar* konj.; »protiv svoga prava lažem« *'al mišpatî 'akazzeb* hebr. – »nasmrt prostrijeljen«, BJ ima: »moja rana« *mehasî* konj.; »moja strelica« *hissî* hebr.
d) S obzirom na religiozni stav, Elihu se vara kad Joba svrstava na razinu »podlaca« protiv kojih svoj glas podiže mudrosna literatura, usp. Izr 21,24.
e) Klasična izjava nauke o nagradi i kazni. NZ će ostvarenje njihovo odložiti za posljednji Dan.

13Tâ tko je njemu povjerio zemlju
i vasioni svijet tko je stvorio[a]?
14Kad bi on dah svoj u se povukao[b], Ps 104 29-30
kad bi čitav svoj duh k sebi vratio,
15sva bića bi odjednom izdahnula Post 6 3
i u prah bi se pretvorio čovjek. Post 3 19
16Ako razuma imaš, slušaj ovo,
prikloni uho glasu riječi mojih.
17Može li vladat' koji mrzi pravo?
Najpravednijeg hoćeš li osudit'? –
18Onog koji kaže kralju: 'Nitkove!' Iz 40 23-24
a odličniku govori: 'Zlikovče!'
19Koji nije spram knezovima pristran
i jednak mu je ubog i mogućnik,
jer oni su djelo ruku njegovih?
20Zaglave za tren, usred gluhe noći: Izl 12 29
komešaju se narodi, prolaze[c]; Mudr 18 14-16
ni od čije ruke moćni padaju.
21Jer, on nadzire pute čovjekove, Ps 33 14-15
pazi nad svakim njegovim korakom. Jr 32 19
22Nema toga mraka niti crne tmine
gdje bi se mogli zlikovci sakriti.
23Bog nikome unaprijed[d] ne kaže
kada će na sud pred njega stupiti.
24Bez saslušanja on satire jake Dn 2 21
i stavlja druge na njihovo mjesto.
25Tâ odveć dobro poznaje im djela!
Sred noći on ih obara i gazi.
26Ćuškom ih bije zbog zloće njihove
na mjestu gdje ih svi vidjeti mogu[e].
27Jer prestadoše za njime hoditi,
zanemariše putove njegove
28goneć uboge da vape do njega
i potlačene da k njemu leleču.
29Al' miruje li, tko da njega gane?
Zastre li lice, tko ga vidjet' može?
30Nad pucima bdî k'o i nad čovjekom[f] Mudr 11 23; 12 2
da ne zavlada tko narod zavodi[g].
31Kada bezbožnik Bogu svome kaže:
'Zavedoše me[h], više griješit neću.
32Ne uviđam[i] li, ti me sad pouči,
i ako sam kad nepravdu činio,
ubuduće ja činiti je neću!'
33Misliš da Bog mora njega kazniti,
dok ti zamisli njegove prezireš?

a) Čini se da je smisao dokazivanja: Bog ne upravlja svijetom kao da bi on sam nekom drugom bio podređen. Ne primjenjuje on pravo koje mu je drugi nametnuo, nego on sam svojom svemoći utemeljuje pravo. I kao takav ne može povrijediti svoju pravednost, bilo koristoljubljem bilo prisilom, usp. Mudr 11,20–26; 12,11–18.

b) »u se povukao«, LXX, sir.; »primijenio« hebr. – »Dah svoj« se ponovno spaja s prvim stihom a ispušta se »svoje srce« što je suvišno i kasnije dodano.

c) »moćni padaju« *jigva'û šô'îm* konj.; »potreseni su, narod« *jego'ašû 'am* hebr.

d) »unaprijed ne kaže« *mô'ed* konj.; hebr. *'ôd* je nerazumljivo.

e) Tekst rr. 26–33 je vrlo iskvaren a prijevod nesiguran. LXX ispušta rr. 28–33. – »ćuškom ih bije« prema hebr.; BJ ima konj.: »vezuje ih« *'asaram* što je ovamo vraćeno prema 36,13 i prema prvoj riječi r. 27 *'ašer*.

f) »gane«, tj. pokrene *jare'iš* konj.; »tko ga smije osuditi« *jareši'a* hebr. – »bdî« konj.; BJ ima konj. »smiluje se« *jahon*; »skupa« *jahad* hebr. – Na klasičan prigovor: čini se da kazna nerijetko ne pogađa grešnike već ih štedi, Elihu odgovara kako je pravda tada »ublažena« milosrđem, usp. Mudr 11,23; 12,2.

g) R. je ispravljen. Hebr. je iskvaren, dosl.: »da ne vlada kakav bezbožan čovjek, zamke naroda«. (BJ prevodi: »On oslobađa bezbožnika iz zamke nesreće, ako on Bogu zavapi:«).

h) »Zavedoše me« *nišše'tî* konj.; »nosio sam (muku)« *nasa'tî* hebr.

i) »i ako sam nepravdu činio« Vulg.; »ne uviđam li« hebr.

Al' kada ti odlučuješ, a ne ja,
mudrost nam svoju istresi de sada[a]!
[34]Svi ljudi umni sa mnom će se složit'
i svatko razuman koji čuje mene:
[35]Nepromišljeno Job je govorio,
u riječima mu neima mudrosti.
[36]Stoga, nek' se Job dokraja iskuša,
jer odgovara poput zlikovaca[b];
[37]a svom grijehu još pobunu domeće,
među nama on plješće dlanovima[c]
i hule svoje na Boga gomila.«

Bog nije ravnodušan na ono što čovjek čini

35 Elihu nastavi svoju besjedu i reče:

[2]»Zar ti misliš da pravo svoje braniš,
7 20 da pravednost pred Bogom dokazuješ,
[3]kada mu kažeš: 'Što ti je to važno,
i ako griješim, što ti činim time[d]?'
[4]Na sve to ja ću odgovorit' tebi
i prijateljima tvojim ujedno[e].
[5]Po nebu se obazri i promatraj!
Gledaj oblake: od tebe su viši[f]!
[6]Ako griješiš, što si mu uradio,
prijestupom svojim što si mu zadao?
22 3 [7]Ako si prav, što si dodao njemu
i što iz ruke tvoje on dobiva?
[8]Opakost tvoja tebi slične pogađa
i pravda tvoja čovjeku koristi.
[9]Ali kad ispod teškog stenju jarma,
kad vapiju na nasilje moćnika,
[10]nitko ne kaže: 'Gdje je Bog, moj tvorac,
koji noć pjesmom veselom ispunja[g],
[11]umnijim nas od zvijeri zemskih čini
i mudrijima od ptica nebeskih?'
[12]Tad vapiju, al' on ne odgovara
poradi oholosti zlikovaca.
[13]Ali kako je isprazno tvrditi
da Bog njihove ne čuje vapaje,
da pogled na njih ne svraća Svesilni!
[14]A kamoli tek kada ti govoriš:
'On ne vidi mene, parnica moja
pred njime stoji, a ja na nj još čekam[h].'
21 [15]Ili: 'Njegova srdžba ne kažnjava,

a) »zamisli njegove« dodano prema smislu; upotrijebljen glagol ne nalazi se nikad bez dopune. – Dok prosuđuje Božje postupke Job se povodi za strogim, krutim pojmom distributivne pravednosti. No, kad bi se zakon o naplati i kazni primjenjivao bez izuzetka, Bog ne bi morao oprostiti. Moglo bi se zato zaključiti, da Job tada ne bi ni svoj vlastiti slučaj smio prosuđivati prema tome zakonu, već bi smatrao da ga Bog iskušava radi drugih razloga. Elihu sa svoje strane zaključuje, da Job »svom grijehu još pobunu domeće«, r. 37.
b) »Stoga, nek se dokraja« prijevod prema nagađanju; čini se da hebr. izraz *'abî* izriče želju ili molbu »O da bi ipak...« – BJ ima: »za odgovore koji su dostojni zlikovaca«, tj. odgovara poput zlikovaca, dosl. »kao« *ke* konj.; »među« *be* hebr.
c) BJ ima: »stavlja kraj pravu« *jasîp hoq* konj.; »plješće dlanovima« *jispôq* hebr.
d) Može se također shvatiti: »Što mi koristi (biti) bez grijeha?« LXX: »Što tebi činim, ako ja griješim?«
e) Elihu se dotiče drugih Jobovih riječi (3,13–15), da ih istakne, napose onih kojima Job Bogu prigovara da čovjekove čine ne naplaćuje jednako i da radi tako kao da ga ne zanima dobro i zlo što ga čovjek čini. Usp. posebno 7,20; 9,22.
f) Nije rečeno ali se podrazumijeva: Bog je *a fortiori* iznad svake čovjekove mogućnosti. Ako je već oblak toliko udaljen, koliko je više Bog! Budući da je toliko božanski uzvišen, uopće ga ne može dotaći čovjekov grijeh!
g) Čini se da Elihu ovdje želi promotriti slučaj onih ljudi koje je pogodila zloća drugih ljudi, r. 8. Razlog da im Bog ne pomaže jest u tome, što im nedostaje vjera u Boga, pa u svojoj oholosti otvrdnu umjesto da mole izbavljenje.
h) Elihu osobito upućuje na 23,3–9; usp. i 13,18–22.

nimalo on za prijestupe ne mari[a].'
16 Isprazno tada otvara Job usta
i besjede gomila nerazumne.«

Pravi smisao Jobovih patnja[b] 5 17; 22 23-30

36 Elihu nastavi i reče:

2 »Strpi se malo, pa ću te poučit',
jer još nisam sve rekao za Boga.
3 Izdaleka ću svoje iznijet' znanje
da Stvoritelja svojega opravdam.
4 Zaista, za laž ne znaju mi riječi,
uza te je čovjek znanjem savršen.
5 Gle, Bog je silan, ali ne prezire[c],
silan je snagom razuma svojega.
6 Opakome on živjeti ne daje[d],
nevoljnicima pravicu pribavlja.
7 S pravednikâ on očiju ne skida, 2 Ljet 33
na prijestolje ih diže uz kraljeve 11-13
da bi dovijeka bili uzvišeni[e].
8 Ako su negvam' oni okovani
i užetima nevolje sputani,
9 djela njihova on im napominje,
kazuje im grijeh njine oholosti. 33 23
10 Tad im otvara uho k opomeni
i poziva ih da se zla okane.
11 Poslušaju li te mu se pokore,
dani im završavaju u sreći,
u užicima godine njihove.
12 Ne slušaju li, od koplja umiru,
zaglave, sami ne znajući kako.
13 A srca opaka mržnju njeguju[f],
ne ištu pomoć kad ih on okuje;
14 u cvatu svoga djećaštva umiru
i venu poput hramskih milosnika[g].
15 Nevoljnog on bijedom njegovom spasava
i u nesreći otvara mu oči[h]:
16 izbavit će te iz ždrijela tjeskobe
k prostranstvima bezgraničnim izvesti,
k prepunu stolu mesa pretiloga[i].
17 Ako sudio nisi opakima,
ako si pravo krnjio siroti[j],
18 nek' te obilje[k] odsad ne zavede
i nek' te dar prebogat ne iskvari.

a) BJ ima s prijevodima: »te se čini da za čovjekovu pobunu ne mari«; hebr. iskvaren.
b) Već je Elifaz nagovijestio, 5,17, i produbio, 22,23–30, idejni nacrt ovoga govora. Tekst je višestruko nejasan i nije moguće pobliže odrediti koliki bi u svemu tome bio izvoran Elihuov udio.
c) Stih je ispravljen; hebr. ima: »Bog je silan, ali nikoga ne odbacuje, silan je snagom srca (?)« tj. razuma. BJ korigira: »Bog ne odbacuje čovjeka čista srca«.
d) BJ dodaje: »u punoj snazi«, preuzeto iz prethodnog retka (dosl. »silan snagom«, pa prevodi: »Opakome on živjeti ne daje u punoj snazi«.
e) »prava« konj.; »očiju« hebr.; BJ ima: »i čini da prevagnu prava pravednikova«, tj. ne prikraćuje ih. – »Na prijestolje ih diže« *bise 'et* konj.; umjesto *'et* (čestica, oznaka za akuzativ) hebr. – da uzdigne zauvijek »one koji sjede« konj.; »i da ih posadi« zauvijek, hebr.
f) »njeguju« tj. čuvaju *jišmerû* konj.; »gomilaju« *jasîmû* hebr.
g) Dosl. »svoj život među pokvarenjacima«. BJ prevodi: »život im je preziran«.
h) Dosl. »otvara im uho«: da bi mogli shvatiti. Usp. Ps 40,7; Iz 50,5.
i) Ispred riječi »mesa pretiloga« ispušta se riječ *nahat* što je ponovljena prethodna riječ (ditografija).
j) Ovaj r. je bez sumnje iskvaren i vrlo ga je teško prevesti. Prevodi se različito, a konjektura koju donosi BJ vokalizira i dijeli tekst drukčije nego li hebr. BJ ima: »Ako sudio nisi opakima, ako si pravo krnjio siroti«. Drugi prevode: »Ti si pun suda opakoga i (tvoje ruke) predaju pravicu«, ili, bez ispravka, »ako upadneš u grešnikovu presudu, pravorijek i presuda će pobijediti«.
k) »Čuvaj se« (pazi da te ne zavede) *hameh* konj.; »da srdžba« te ne navede na nerazboritost *ki hemah* hebr.

[19]Nek' ti je gavan k'o čovjek bez zlata,
a čovjek jake ruke poput slaba.
[20]Ne goni one koji su ti tuđi
da rodbinu na njino mjesto staviš[a].
[21]Pazi se da u nepravdu ne skreneš,
jer zbog nje snađe tebe iskušenje.

Sir **42** 15-**43** 33

Himna svemogućoj Mudrosti[b]

[22]Gle, uzvišen je Bog u svojoj snazi!
Zar učitelja ima poput njega?
Rim **11** 33-34 Iz **40** 13 [23]Tko je njemu put njegov odredio?
Tko će mu reći: 'Radio si krivo'?
[24]Spomeni se veličati mu djelo
što ga pjesmama ljudi opjevaše.
[25]S udivljenjem svijet čitav ga promatra,
divi se čovjek, pa ma izdaleka.
[26]Veći je Bog no što pojmit' možemo,
nedokučiv je broj ljeta njegovih!
[27]U visini on skuplja kapi vode
te dažd u paru i maglu pretvara.
[28]Pljuskovi tada pljušte iz oblaka,
po mnoštvu ljudskom dažde obilato.
Ps **104** 13s [31]Pomoću njih[c] on podiže narode,
u izobilju hranom ih dariva.
Ps **18** 10-15 [29]Tko li će shvatit' širenje oblaka,
tutnjavu strašnu njegovih šatora[d]?
[30]Gle, on nad sobom razastire svjetlost
i dno morsko on vodama pokriva[e].
[32]On munju drži objema rukama[f]
i kazuje joj kamo će zgoditi.
[33]Glasom gromovnim sebe navješćuje,
stiže s gnjevom da zgromi opačinu[g].

37 Da, od toga i moje srce drhti
i s mjesta svoga iskočiti hoće.
Ps **18** 14; **29** [2]Čujte, čujte gromor glasa njegova,
tutnjavu što mu iz usta izlazi.
[3]Gle, munja lijeće preko cijelog neba –
i sijevne blijesak s kraja na kraj zemlje –
[4]iza nje silan jedan glas se ori:
to On gromori glasom veličajnim.
Munje mu lete, nitko ih ne priječi[h],
tek što mu je glas jednom odjeknuo.
5 9 [5]Da, Bog gromori glasom veličajnim[i],

a) Čini se da je tekst rr. 19–20 toliko iskvaren da ga se ne može popraviti, pa je prijevod zato nesiguran. Ponuđeni ispravci oslanjaju se na vjerojatan smisao sveukupnog konteksta, ali je moguće da je taj tekst bio na drugom mjestu. Hebr. se doslovno prevodi: »Neće li on usporediti tvoj krik, ne u tjeskobi, i sva naprezanja snage? Ne uzdiši za noću, jer se umjesto nje dižu narodi«.
b) Elihu od tumačenja putova Božjih prelazi na pohvalu njegove Moći i njegove Mudrosti. Sličan slijed misli susreće se u Rim 11,33.
c) Prve riječi pokazuju da r. nije više u svom kontekstu. Ustvari bi se moralo raditi o oblacima koji su spomenuti u r. 28. Zato BJ premješta r. 31 iza r. 28. – »podiže« *jazûn* konj.; »sudi« *jadîn* hebr.
d) »Tko« sa sir.; »ako (može shvatiti)« hebr. – Misli se na oluju: oblak, Jahvin »šator« širi se uz tutnjavu gromova, njegova »glasa«. Oblak se spušta, a Bog izbacuje munje kao da odapinje strijele. Usp. Ps 18,10–15; 29; Izl 13,22+; 19,16+.
e) BJ ima: »maglu«, dosl. »svoju paru« s Targ.; »svoju svjetlost« hebr. – BJ ima »vrhunce brda« *ra'šê harîm* konj.; »dno morsko« *šorešê hajjam* hebr.
f) »drži« *nissah* konj.; »on pokriva« *kissah* hebr.
g) »stiže s gnjevom« (srdžba mu je planula) *meqanneh* konj.; »stado« *miqneh* hebr. – »da zgromi opačinu« (protiv opačine) *'al 'avlah* konj.; »protiv onoga koji se uspinje« *'al 'ôleh* hebr.
h) »munje mu lete« konj.; »ih ne priječi« (tj. munje), hebr.
i) Stih ispravljen. Hebr.: »Bog gromori glasom veličajnim«. BJ ima: »Bog nam daje gledati čudesa«.

djela velebna, neshvatljiva stvara.
6 Kad snijegu kaže: 'Zasniježi po zemlji!'
i pljuskovima: 'Zapljuštite silno[a]!'
7 svakom čovjeku zapečati ruke — Ps **104** 19-23
da svi njegovo upoznaju djelo.
8 U brlog se tad zvijeri sve uvuku
i na svojem se šćućure ležaju.
9 S južne se strane podiže oluja, — 9 9
a studen vjetri sjeverni donose[b].
10 Već led od daha Božjega nastaje — Ps **147** 17
i vodena se kruti površina.
11 I opet vodom puni on oblake,
i sijevat' stanu oblaci munjama;
12 kruže posvuda po volji njegovoj[c],
što im naloži, to će izvršiti
na licu cijelog kruga zemaljskoga.
13 Šalje ih – ili da kazni narode,
ili da ih milosrđem obdari[d].
14 Poslušaj ovo, Jobe, umiri se
i promotri djela Božja čudesna.
15 Znaš li kako Bog njima zapovijeda,
kako munju iz oblaka svog pušta?
16 Znaš li o čem vise gore oblaci? — Izr **8** 28
Čudesna to su znanja savršenog.
17 Kako ti gòrê od žege haljine
u južnom vjetru kad zemlja obamre?
18 Zar si nebesa s njim ti razapeo, — Post **1** 6
čvrsta poput ogledala livenog[e]?
19 De naputi me što da mu kažemo:
zbog tmine se ne snalazimo više.
20 Zar ćeš mu reći: 'Hoću govoriti'?
Ili na propast vlastitu pristati?
21 Tko, dakle, može u svjetlost gledati
na nebesima što se sja blistavo
kada oblake rastjeraju vjetri?
22 Sa sjevera k'o zlato je bljesnulo[f]: — Izl **24** 16+
veličanstvom strašnim Bog se odjenu!
23 Da, Svesilnog doseći ne možemo,
neizmjeran je u moći i sudu,
velik u pravdi, nikog on ne tlači.
24 Zato ljudi svi neka ga se boje!
Na mudrost oholu on i ne gleda[g]!«

a) Iza »pljuskovima« ispušta se »i pljuskovima kiša«, jer je dva puta napisano (ditografija). – »Zapljuštite silno!«, dosl. »Budite jake!« konj.; »njezina sila« hebr.
b) »S južne strane«, usp. 9,9: dosl. »soba« gdje se čuva (usp. 38,22; Ps 135,7) orkan. To je južni vjetar koji izaziva oluju. »Vjetri sjeverni«, dosl. »koji razbijaju« (kišne oblake i donose hladnoću).
c) Tekst je ispravljen; hebr. se prevodi osl.: »i on čini da (munja) kruži čudnim krugovima prema njegovim odredbama«.
d) BJ ima: »narode zemlje« *le'ammê ha'ares* konj.; »ako (to je) za svoju zemlju« *'im le'arsô* hebr. – »šalje ih« *josi'am* konj.; »on mu daje da nađe« *jamesi'ehû* hebr.
e) Svod, ljetno nebo bez oblačka, koje se od žarke vrućine ukrutilo poput mjedi.
f) BJ: dođe »kristalna vedrina« tj. bljesnulo je *zôhar* konj.: »zlato« *zahab* hebr.
g) BJ: »njemu poštovanje« pripada od svih koji su mudri u srcu *lô jire'at* konj.; usp. LXX; »na sveznalice sve on ne gleda« *lo' jire'eh* hebr.

IV. Jahvine besjede

PRVA BESJEDA

Stvaralačka Mudrost posramljuje Joba

38 Nato Jahve odgovori Jobu iz oluje[a] i reče:

42 3 2»Tko je taj koji riječima bezumnim
zamračuje božanski promisao?
3Bokove svoje opaši k'o junak:
ja ću te pitat', a ti me poučí[b].
4Gdje si bio kad zemlju utemeljih?
Kazuj, ako ti je znanje sigurno.
5Znaš li tko joj je mjere odredio
Zah 1 16 i nad njom uže mjerničko napeo?
26 7+ 6Na čemu joj počivaju temelji?
Ps 118 22 Tko joj postavi kamen ugaoni
Bar 3 34 7dok su klicale zvijezde jutarnje
Zah 4 7 i Božji uzvikivali dvorjani?
Ps 148 2-3 8Tko li zatvori[c] more vratnicama
kad je navrlo iz krila majčina;
9kad ga oblakom k'o haljom odjenuh
i k'o pelenam' ovih maglom gustom;
10kad sam njegovu odredio među,
vrata stavio sa prijevornicama?
Ps 104 6-9 11Dotle, ne dalje, rekao sam njemu,
Job 7 12+ tu nek' se lomi[d] ponos tvog valovlja!
Izr 8 29

12Zar si ikad zapovjedio jutru,
zar si kazao zori mjesto njeno,
13da poduhvati zemlju za rubove
i da iz nje sve bezbožnike strese;
14da je pretvori u glinu pečatnu[e]
i oboji je k'o kakvu haljinu.
24 13-17 15Ona uzima svjetlost zlikovcima[f]
i pesnicu im lomi uzdignutu.
16Zar si ti prodro do izvora morskih[g],
po dnu bezdana zar si kad hodio?
17Zar su ti vrata smrti pokazali;
10 21-22 vidje li dveri kraja mrtvih sjena[h]?
18Zar si prostranstvo zemlje uočio?
Govori, ako ti je znano sve to.
19Koji putovi u dom svjetla vode[i],

a) Uobičajeni način kako se Bog obično ukazuje u SZ, posebno u proročkim knjigama i psalmima, usp. Ps 18,8–16; 50.3; Nah 1,3; Ez 1,4; usp. Izl 13,22+; 19,16+.
b) »ko junak« s 1 rkp. hebr., sir., Targ.; »kao čovjek« TM (samo nešto drukčija vokalizacija). Isto se susreće u 40,7. – Uloge su zamijenjene: Jahve napada i poziva Joba da se brani.
c) »Tko li zatvori« s Vulg.; »on je zatvorio« hebr.
d) »nek se lomi« *jištabber* prema LXX; »on će staviti (prkosu)« *jašît bi* hebr.
e) Koja je crvenkaste boje. – »i oboji je« dosl. »obojena je« *tissaba'* konj.; »one uspravno stoje na nogama« *jitejassebû* hebr.
f) To nije dnevna svjetlost, usp. 24,13–17. Tama je svjetlost bezbožnicima jer oni noću rade.
g) Za koje se smatralo da napajaju more.
h) BJ ima sa LXX »vratare«; »dveri« hebr.; »Kraj mrtvih sjena« je šeol, Br 16,33+. S obzirom na »vrata smrti«, usp. Iz 38,10; Ps 9,14; 107,18; Mudr 16,13.
i) Svjetlost je personificirana kao bitak različit od sunca. Svaku večer ona se vraća u svoje boravište, kad nastupaju tmine.

na kojem mjestu prebivaju tmine,
20 da ih odvedeš u njine krajeve,
da im put k stanu njihovu pokažeš[a]?
21 Ti znadeš to, tâ davno ti se rodi,
tvojih dana broj veoma je velik!

22 Zar si stigao do riznica snijega
i zar si tuče spremišta vidio Izl 9 18-26
23 što ih pričuvah za dane nevolje, Jš 10 11
za vrijeme boja krvava i rata? Iz 28 17; 30 30
24 Kojim li se putem dijeli munja
kada iskre po svoj zemlji prosipa?
25 Tko li je jaz iskopao povodnju,
tko prokrčio pute grmljavini
26 da bi daždjelo na kraj nenastanjen,
na pustinju gdje žive duše nema,
27 da bi neplodnu napojio pustoš,
da bi u stepi trava izniknula[b]?
28 Ima li kiša svoga roditelja?
Tko je taj koji kapi rose rađa?
29 Iz čijeg li mraz izlazi krila,
tko slanu stvara što s nebesa pada?
30 Kako čvrsnu[c] vode poput kamena
i led se hvata površja bezdana?

31 Možeš li lancem vezati Vlašiće 9 9+
i razdriješiti spone Orionu,
32 u pravo vrijeme izvesti Danicu,
vodit' Medvjeda s njegovim mladima[d]?
33 Zar poznaješ ti zakone nebeske
pa da njima moć na zemlji dodijeliš?
34 Zar doviknuti možeš oblacima
pa da pljuskovi tebe poslušaju[e]?
35 Zar na zapovijed tvoju munje lijeću
i tebi zar se odazivlju: 'Evo nas'? Bar 3 35
36 Tko je mudrost darovao ibisu,
tko li je pamet ulio u pijetla[f]?
37 Tko to mudro prebrojava oblake
i tko nebeske izlijeva mjehove
38 dok se zemlja u tijesto ne zgusne
i dok se grude njezine ne slijepe?

39 Zar ćeš ti plijen uloviti lavici[g] Ps 104 20-22
ili ćeš glad utažit' lavićima
40 na leglu svojem dok gladni čekaju
i vrebaju na žrtvu iz zaklona?

a) »da ih uputiš«, dosl. »da ih natrag vratiš (putevima)« *tebî'ennû* konj.; »da bi ti znao (staze)« *tabîn* hebr.
b) »u stepi« *missijjah* konj.; »mjesto porijekla« *mosa'* hebr. – Rr. 26–27 ističu kako je Bog raskošan i darežljiv u svojim djelima, ili još bolje, kako se on brine i za druga bića a ne samo za čovjeka.
c) »čvrsnu« *jitehamma'û* konj.; »skrivaju se« *jithabba'û* hebr.
d) Jedni misle na »Danicu«, tj. sjeverni Vijenac prema jednom od mogućih tumačenja značenja ove riječi. Teško je naime protumačiti hebrejsku riječ koja se samo ovdje susreće za zodijak, za suncopas ili »životinjski krug« – tj. dvanaest zvijezda uzduž ekliptike. Prema drugima riječ je o »zvijezdi pastira« (usp. u Vulg. »Lucifer«), ili o »Hijadama« jer je Aldebaran (zvijezda u zviježđu »Bika«) označavao vrijeme kiše i radova. – »Mladi« Medvjeda označuju možda zviježđe Malog medvjeda (velika i mala kola).
e) »tebe poslušaju« LXX; »da te pokrije« mnoštvo vode, hebr.
f) »ibisu« i »u pijetla«: prijevod je nesiguran. Riječ *sekvi* (»pijetao«) pojavljuje se samo ovdje, a prijevod se oslanja na jedan targum i Vulg. *Tuhôt* (»ibis«) se čini da je transkripcija riječi *Thot*, za egipatskog boga Tot komu je bila posvećena sveta ptica ibis. Ovaj izraz dolazi još samo jednom, Ps 51,8, ali u posve drugom značenju. – Ovim su se životinjama pripisivale božanske sposobnosti: ibisu se pridavala sposobnost da predosjeti poplavu Nila, a pijetlu da naviješta dan, oluju, te posebno, prema određenim pučkim vjerovanjima, kišu.
g) S nežive prirode se sad prelazi na životinjsko carstvo. Izabrani su najdivljiji i najneovisniji primjerci životinja, ili najčudesniji. Ipak se Bog brine za sve životinje, za njihov život i hranu.

Ps 147 9 41 Tko hranu gavranovima pribavlja
kad Bogu ptići njegovi cijuču
i naokolo oblijeću[a] bez hrane?

39 Znaš li kako se legu divokoze[b]?
Vidje li kako se mlâdê košute?
2 Izbroji li koliko nose mjeseci,
znaš li u koje doba se omlade?
3 Sagnuvši se, polegu[c] lanad svoju
i breme usred pustinje odlažu,
4 a kad im porod ojača, poraste,
ostave ga i ne vraćaju mu se.
5 Tko dade divljem magarcu slobodu
i tko to oglav skinu njemu s glave?
6 U zavičaj mu dadoh ja pustinju
i polja slana da ondje živuje.
7 Buci gradova on se podruguje
i ne sluša goničevih povika.
8 Luta brdima, svojim pašnjacima,
u potrazi za zeleni svakakvom.

9 Možeš li slugom učinit' bivola,
zadržat' ga noć jednu za jaslama?
10 Možeš li njega za brazdu prikovat'
da ralo vuče po docima tvojim[d]?
11 Možeš li se osloniti na njega
jer je njegova snaga prevelika
i prepustit' mu težak svoj posao?
12 Misliš li tebi da će se vratiti
i na gumno ti dotjerati žito?

13 [e]Krilima svojim noj trepće radosno,
iako krila oskudnih i perja[f].
14 On svoja jaja na zemlji ostavlja,
povjerava ih pijesku da ih grije,
15 ne mareć' što ih zgazit' može noga
ili nekakva divlja zvijer zgnječiti.
Tuž 4 3 16 S nojićima k'o s tuđima postupa;
što mu je trud zaludu, on ne mari.
17 Jer Bog je njega lišio pameti,
nije mu dao nikakva razbora.
18 Ali kada na let krila raširi,
tada se ruga konju i konjaniku.

19 Zar si ti konja obdario snagom[g]
zar si mu ti vrat grivom ukrasio?
20 Zar ti činiš da skače k'o skakavac,
da u strah svakog nagoni hrzanjem?
21 Kopitom zemlju veselo raskapa,
neustrašivo srlja na oružje.

a) »oblijeću« *jite'û* hebr.; BJ ima: »protežu se« tj. uspravljaju *jite'alû* konj.
b) Divokoze i košute izabrane su zato što njihovo razmnožavanje izmiče svakom promatranju, dok s druge strane nojevi uopće u tom pogledu nisu oprezni, r. 14: a ipak Bogu je stalo do toga da se očuva njihova vrsta.
c) »polegu lanad« *tepalletnah* konj.; »one se odvajaju« (?) *tepallahenah* hebr.
d) Tekst je popravljen prema nagađanju; hebr. je iskvaren, a dosl. bi se mogao prevesti: »Možeš li divljega bika svojim užetom prisiliti u brazde, hoće li vlačiti (drljati) brazde za tobom?«
e) Čitav odsjek, rr. 13–18, nedostaje u LXX a ponekad se smatra kao naknadnim umetkom.
f) BJ ima: »Mogu li se krila noja usporediti s perjem rode ili sokola?« *hakenap ... ne'erkah* konj., usp. Vulg.; »udara veselo« tj. krila na let raširi (kao da bi imao rodino perje) *kenap ... ne'elasah* hebr. – Ostali dio retka BJ prevodi prema Vulg. i Targ.; hebr. je iskvaren.
g) Konj je ovdje ratnikov jahaći konj.

[22]Strahu se ruga, ničeg se ne boji,
ni pred mačem uzmaknuti neće.
[23]Na sapima mu zvekeće tobolac,
koplje sijeva i ubojna sulica.
[24]Bijesan i nestrpljiv guta prostore;
kad rog zasvira, tko će ga zadržat':
[25]na svaki zvuk roga on zarže: Ha!
Izdaleka on ljuti boj već njuši,
viku bojnu i poklič vojskovođa.

[26]Zar po promislu tvojem lijeće soko Jr 8 7
i prema jugu krila svoja širi[a]?
[27]Zar se na nalog tvoj diže orao
i vrh timora gnijezdo sebi vije?
[28]Na litici on stanuje i nòćī,
na grebenima vrleti visokih.
[29]Odatle na plijen netremice vreba,
oči njegove vide nadaleko.
[30]Krvlju se hrane njegovi orlići;
gdje je ubijenih, tamo je i on.« Mt 24 28p

40 I Jahve se obrati Jobu i reče mu[b]:

[2]»Zar će se s Jakim preti još kudilac[c]?
Tužitelj Božji nek' sam odgovori!«
[3]A Job odgovori Jahvi i reče:
[4]»Odveć sam malen: što da odgovorim?
Rukom ću svoja zatisnuti usta.
[5]Riječ rekoh – neću više započeti[d];
rekoh dvije – al' neću nastaviti.«

DRUGA BESJEDA

Vlast Božja nad silama zla

[6]Nato Jahve odgovori Jobu iz oluje i reče: 40

[7]»Bokove svoje opaši k'o junak,
ja ću te pitat', a ti me pouči.
[8]Zar bi i moj sud pogaziti htio,
okrivio me da sebe opravdaš?
[9]Zar ti mišica snagu Božju ima,
zar glasom grmjet' možeš poput njega?
[10]Ogrni se sjajem i veličanstvom,
dostojanstvom se odjeni i slavom.
[11]Plani dē bijesom ognja jarosnoga,
pogledom jednim snizi oholnika.

a) Seoba ptica u određeno godišnje doba očituje urođenu mudrost kojom ih je obdario Stvoritelj.
b) Ovaj uvodni r. nedostaje u LXX. – Job je htio raspravljati s Bogom. Bog mu suprotstavlja otajstvo svoje mudrosti koju očituju njegova djela.
c) »kudilac«, protivnik, dosl.: »onaj koji raspravlja«, *harab* konj.; »mnoštvo« *harob* hebr. – BJ ima: »Zar se povlači«, *jasûr*, usp. Vulg.; »ocjenjuje ga«, tj. kudi *jissôr* hebr.
d) »neću više započeti« *'ešneh* konj.; »neću odgovoriti« *'e'eneh* hebr.

12 Ponositoga pogledaj, slomi ga[a],
na mjestu satri svakoga zlikovca.
Br 16 31-34 13 U zemlju sve njih zajedno zakopaj,
u mračnu ih pozatvaraj tamnicu[b].
14 Tada ću i ja tebi odat' hvalu
što si se svojom desnicom spasio.

Behemot[c]

15 A sada, de promotri Behemota!
Travom se hrani poput govečeta,
16 u bedrima je, gle, snaga njegova,
a krepkost mu u mišićju trbušnom.
17 Poput cedra rep podignut ukruti,
sva su mu stegna ispreplele žile.
18 Mjedene cijevi kosti su njegove,
zglobovi mu od željeza kvrge.
Post 3 24 19 Prvenac on je Božjega stvaranja;
mačem ga je naoružao tvorac.
20 Gore mu danak u hrani donose[d]
i sve zvijerje što po njima se igra.
21 Pod lotosom on zavaljen počiva,
guštik močvarni i glib kriju ga.
22 Sjenu mu pravi lotosovo lišće,
pod vrbama on hladuje potočnim.
23 Nabuja[e] li rijeka, on ne strahuje:
nimalo njega ne bi zabrinulo
da mu u žvale i sav Jordan jurne.
24 Tko bi za oči uhvatio njega
i tko bi mu nos sulicom probio[f]?

Levijatan[g]

25 Zar loviš Levijatana udicom?
Zar ćeš mu jezik zažvalit' užetom?
Ez 19 4, 9; 29 4 26 Zar mu nozdrve trskom probost' možeš
ili mu kukom probiti vilicu?
27 Hoće li te on preklinjat' za milost,
hoće li s tobom blago govoriti?
28 I zar će s tobom savez on sklopiti
da sveg života tebi sluga bude?
29 Hoćeš li se s njim k'o s pticom poigrat'
i vezat' ga da kćeri razveseliš?
30 Hoće li se za nj cjenkati ribari,

a) »Ponositoga« LXX; hebr. ponavlja izraz »oholnika« iz 40,11.
b) »Tamnica« je šeol, carstvo mrtvih, Br 6,33+, gdje su Sjene nijeme.
c) Behemot je riječ u množini a znači snažne i surove »životinje«, »stoku«. Taj oblik može označavati bilo koju divlju životinju ali u prvom redu grdosiju, pa prema tome bilo koju neman. Stvarno je Behemot veoma često poistovjećivan sa slonom, ili nekim mitskim bivolom koji se spominje u ugaritskim tekstovima. Pod ovim izrazom se ovdje podrazumijeva nilski, vodeni konj, koji je ovdje simbol silne snage kojom vlada Bog a koju čovjek ne može ukrotiti.
d) Čita se *gebûl harim jissa' lô* umjesto *kî bûl harim jise'û lô*, dosl. »jer mu gore donose svoje proizvode«, što je u svom kontekstu nejasno. BJ ima »područje gorsko njemu je zabranjeno«, tj. u njemu nilski konj ne traži hranu već ostaje u nizinama pokraj vode.
e) »nabuja« LXX; »tlači« hebr.
f) BJ vraća na početku r. izraz »Tko bi« *mî hu'* koji je ispao zbog ispuštanja pri prepisivanju, haplografije iza *pihû*, posljednje riječi u r. 23. – »sulicom«, značenje je nesigurno (drveno hitalo, kuka), dosl. bi bilo »zamka«.
g) Ovo ime Levijatan označava zapravo mitološko čudovište početnog Kaosa, 3,8+, za koje se mislilo da još živi u moru. Njime se ovdje označuje krokodil. Ali životinja koja se pojavljuje – i koja u Ez 29,3s; 32,2s simbolizira Egipat – ne prestaje ovdje podsjećati na onu neman što ju je Jahve ukrotio u počecima svijeta, usp. 7,12+, i koja je upravo po tome postala tipom svih Bogu neprijateljskih sila.

među sobom podijelit' ga trgovci[a]?
31 Možeš li kopljem njemu kožu izbost
ili glavu mu probiti ostima?
32 Podigni de ruku svoju na njega:
za boj se spremi – bit će ti posljednji!

41 Zalud je nadu u njega gojiti,
na pogled njegov čovjek već pogiba[b]. 41
2 Junaka nema da njega razdraži,
tko će mu se u lice suprotstavit'[c]?
3 Tko se sukobi s njim i živ ostade?
Pod nebesima tog čovjeka nema[d]!
4 Prešutjet neću njegove udove,
ni silnu snagu, ni ljepotu stasa[e].
5 Tko mu smije razodjenut' odjeću,
tko li kroz dvostruk prodrijeti mu oklop[f]?
6 Tko će mu ralje rastvorit' dvokrilne
kad strah vlada oko zubi njegovih?
7 Hrbat mu je od ljuskavih štitova,
zapečaćenih pečatom kamenim[g].
8 Jedni uz druge tako se sljubiše
da među njima dah ne bi prošao.
9 Tako su čvrsto slijepljeni zajedno:
priljubljeni, razdvojit' se ne mogu.
10 Kad kihne, svjetlost iz njega zapršti[h],
poput zorinih vjeđa oči su mu.
11 Zublje plamsaju iz njegovih ralja, Otk 9 17
iskre ognjene iz njih se prosiplju.
12 Iz nozdrva mu sukljaju dimovi
kao iz kotla što kipi[i] na vatri.
13 Dah bi njegov zapalio ugljevlje,
jer mu iz ralja plamenovi suču.
14 U šiji leži sva snaga njegova,
a ispred njega užas[j] se prostire.
15 Kad se ispravi, zastrepe valovi
i prema morskoj uzmiču pučini[k].
16 Poput pećine srce mu je tvrdo,
poput mlinskoga kamena otporno.
17 Pregibi tusta mesa srasli su mu,
čvrsti su kao da su saliveni.
18 Zgodi li ga mač, od njeg se odbije,
tako i koplje, sulica i strijela.
19 Poput slame je za njega željezo,
mjed je k'o drvo iscrvotočeno.
20 On ne uzmiče od strelice s luka,

a) Udruženi za ribarenje u grupi. Trgovci bi »prodali medvjeđu kožu« da mogu – »trgovci«, dosl. »Kananejci«: glasoviti trgovci.
b) BJ ima »tvoja nada« bila je izgubljena, varljiva, prema sir.; »njegova nada« hebr. – U drugom stihu je ispuštena upitna zamjenica.
c) »On postaje okrutan« kad ga se probudi, dosl.: »nije li on okrutan«, konj.; »u lice«, dosl.: »pred njegovim licem«, konj.; hebr. »pred mojim licem« predstavlja teološki ispravak jer je samo Bog taj pred kojim se ne može oduprijeti.
d) »Tko se sukobi s njim i živ ostade?« *hiqedîmô vajjišelam* konj.; »nasrnuo na me pa da mu uzvratim« *hieqeddimanî va'ašallem* hebr. – »tog čovjeka nema«, tj. nitko *lo' hû'* konj.; »meni, on« *lî hû'* hebr.
e) BJ ima: »Govorit ću o njegovoj snazi«, tj. različitim dijelovima tijela, konj.; »riječ snagâ« tj. s obzirom na snagu, hebr. – »silnu« tj. nema mu ravna *'en 'erek* konj.; hebr. *hên 'ereko* je iskvareno i zato nerazumljivo.
f) »oklop« LXX; »uzda« hebr.
g) »Hrbat mu« LXX i Vulg.; »njegov ponos« hebr. – »zapečaćenih pečatom kamenim« LXX; »zatvoren, uski pečat« hebr.
h) Krokodil tako silno podiže kapljice vode da pršte i svjetlucaju se na suncu.
i) »što kipi« *'ogem* sir., Vulg.; »trska« (?) *'agmon* hebr.
j) »užas« (?) *de 'abah* hebr.; BJ ima »nasilje« *deba'ah* konj.
k) U BJ r. 17 je sad premješten iza r. 14 jer to traži bolji kontekst. To je sad r. 15. – »valovi« *gallîm* konj.; »bogovi«, tj. snažni, jaki *'elîm* hebr. – »morski valovi«, tj. pučina *mišberê jam* konj.; »od straha (i trepeta)« *miššebarîm* hebr.

stijenje iz praćke na nj k'o pljeva pada.
21 K'o slamčica je toljaga za njega,
koplju se smije kad zazviždi nad njim.
22 Crepovlje oštro ima na trbuhu
i blato njime ore k'o drljačom.
23 Pod njim vrtlog sav k'o lonac uskipi,
uspjeni more k'o pomast u kotlu.
24 Za sobom svijetlu ostavlja on brazdu,
regbi, bijelo runo bezdan prekriva[a].
25 Ništa slično na zemlji ne postoji
i niti je tko tako neustrašiv.
26 I na najviše on s visoka gleda,
kralj je svakome, i najponosnijim[b].«

Posljednji Jobov odgovor

42 A Job ovako odgovori Jahvi:

2 »Ja znadem, moć je tvoja bezgranična:
što god naumiš, to izvesti možeš.
38 2 3 Tko je taj koji riječima bezumnim
zamračuje božanski promisao[c]?
Govorah stoga, ali ne razumjeh,
o čudesima meni neshvatljivim.
4 O, poslušaj me, pusti me da zborim:
ja ću te pitat', a ti me poući[d].
5 Po čuvenju tek poznavah te dosad,
ali sada te oči moje vidješe[e].
6 Sve riječi svoje zato ja poričem
i kajem se u prahu i pepelu[f].«

V. Zaglavak

Jahve kori tri mudraca

7 Kada Jahve izgovori Jobu ove riječi, reče on Elifazu Temancu: »Ti i tvoja dva prijatelja raspalili ste gnjev moj jer niste o meni onako pravo govorili kao moj sluga Job. 8 Zato uzmite sada sedam junaca i sedam ovnova i pođite k mome sluzi Jobu, pa prinesite za sebe paljenicu, a sluga moj Job molit će se za vas. Imat ću obzira prema njemu[g] i neću vam učiniti ništa nažao zato što niste o meni onako pravo govorili kao moj sluga Job.«

9 Tada odoše Elifaz iz Temana, Bildad iz Šuaha i Sofar iz Naamata i učiniše kako im je Jahve zapovjedio. I Jahve se obazre na Joba.

a) Kad zaroni, izlaze iz vode mjehurići zraka; a kad pliva, ostavlja za sobom svijetao trag.
b) BJ ima dosl.: »sinovi oholosti«, tj. najponosnije životinje, a misli se na zvijeri, životinje neobuzdane snage koje rade što hoće, usp. 28,8, koje su prauzor, slika za sve zlikovce i tirane koji muče mirne ljude i koje samo Bog drži u svojoj vlasti, 40,7–14.
c) BJ ima »Bijah onaj ...«, dosl.: »Tko je taj koji ...« kao u 38,2 – »riječima« dodano s LXX, sir., i oslanjajući se na 38,2 prevodi »riječima (bezumnim)«.
d) Bez sumnje glosa (usp. 33,31; 38,3).
e) To nije viđenje u pravom smislu riječi, usp. Izl 33,20+, nego novo shvaćanje Božje stvarnosti. Job koji je imao o Bogu uobičajenu spoznaju, po čuvenju, sada obuzet Božjim misterijem klanja se njegovoj Svemogućnosti. Jobova pitanja o pravednosti, potpuno rješenje njegove životne zagonetke, ostaju bez odgovora. Ali je Job upoznao kako je malen da sve to uopće shvati, kako Bog ne treba polagati račun te da svime upravlja mudro i dobro. Bog daje siguran smisao stvarnostima kao što su patnja i smrt.
f) Nekadašnji način žaljenja i pokore, usp. 2,8.
g) »Imat ću obzira prema njemu«, čitajući *kî* (ili *kî 'et*) umjesto *kî 'im*. – Job postaje posrednikom kod Boga kao Abraham, Post 18,22–32; 20,7; Mojsije, Izl 32,11+; Samuel, 1 Sam 7,5; 12,19; Amos, Am 7,2–6; Jeremija, Jr 11,14; 37,3; 2 Mak 15,14. Usp. Ez 14,14.20. Čini se da je njegova kušnja, njegova prokušanost, jedan od razloga da mu je molitva djelotvorna. Prijatelji su ga smatrali krivim, a on svojom molitvom uspijeva za njih zadobiti oproštenje njihovih grijeha. Job predoznačuje i Slugu Jahvina, usp. Iz 53,12 koji svojim patnjama daje zadovoljštinu za druge, što je ovaj put izrijekom rečeno.

Jahve vraća Jobu sreću

10 I Jahve vrati Joba u prijašnje stanje jer se zalo-
žio za svoje prijatelje, pa mu još udvostruči ono
što je posjedovao. 11 Tad se vratiše Jobu sva njegova
braća, i sve njegove sestre, i svi prijašnji znanci te
su jeli s njim kruh u njegovoj kući, žaleći ga i tje-
šeći zbog svih nevolja što ih Jahve bijaše na nj po-
slao. Svaki mu darova po jedan srebrnik[a] i po jedan
zlatan prsten. 12 Jahve blagoslovi novo Jobovo sta-
nje još više negoli prijašnje. Blago mu je brojilo
četrnaest tisuća ovaca, šest tisuća deva, tisuću jar-
mova volova i tisuću magarica. 13 Imao je sedam[b]
sinova i tri kćeri. 14 Prvoj nadjenu ime Jemima, dru-
goj Kasija, a trećoj Keren-Hapuk. 15 U svem onom
kraju ne bijaše žena tako lijepih kao Jobove kćeri.
I otac im dade jednaku baštinu kao i njihovoj bra-
ći[c].
16 Poslije toga Job doživje dob od sto četrdeset
godina i vidje djecu svoju i djecu svoje djece do
četvrtog koljena. Potom umrije Job, star, nauživši
se života[d]. Post **25** 8: **35** 29

a) »srebrnik«, na hebr. *qesitah*, stari novac, sredstvo plaćanja nepoznate vrijednosti. U prijevodima stoji »ovce« (blago).
b) Targ. ima: »četrnaest sinova«.
c) Redovito kćeri nisu imale pravo na baštinu, osim u slučaju da nije bilo sinova, usp. Br 27,1–11. Činjenica da su Jobove kćeri baštinice svjedoči o Jobovom izvanrednom bogatstvu.
d) LXX sadrži dva dodatka. Prvi svjedoči da se u stara vremena u knjizi susretala misao o uskrsnuću: »Stoji pisano, da će on ponovno uskrsnuti skupa-s onima koje Gospodin bude uskrisio«. A drugi nam dodatak kaže, da je Job boravio »u zemlji Ausitida, na granici Idumeje i Arabije«. Taj ga dodatak poistovjećuje s Jobabom iz Post 36,33.

PSALMI

Uvod

Izrael je, kao i njegovi susjedi u Egiptu, Mezopotamiji i Kanaanu, već od svojih početaka njegovao lirsko pjesništvo u svim njegovim oblicima. Neki su takvi odlomci utkani u povijesne knjige – od Mojsijeve pjesme (Izl 15), Pjesme studencu (Br 21,17–18), Deborine pobjedničke himne (Suci 5), Davidove tužaljke nad Šaulom i Jonatanom (2 Sam 1) itd., sve do pohvala Jude i Šimuna Makabejca (1 Mak 3,3–9 i 14,4–15) i napokon do novozavjetnih pjesama Veliča, Blagoslovljen *i* Sad otpuštaš slugu svoga. *Tim istim književnim vrstama pripadaju i brojni odlomci proročkih knjiga. Postojale su i stare zbirke pjesama npr. Knjiga Jahvinih vojni (Br 21,14), Knjiga Pravednika (Jš 10,13; 2 Sam 1,18) od kojih nam se sačuvao tek naslov ili pokoji odlomak. Ali pravo blago izraelske religiozne lirike sačuvano nam je u Psaltiru.*

Nazivi

Psaltir (po grčkom Psalterion – *što zapravo označuje instrument na strune kojim su se pratile pjesme,* psalmi*) zbirka je od 150 psalama. Hebrejska Biblija (koje se ovdje držimo) u svojim je brojčanim naznakama od Ps 10 do Ps 148 za jedan broj ispred grčke Biblije i Vulgate. Potonje spajaju Ps 9 i 10 i Ps 114 i 115, a dijele u po dva dijela Ps 116 i 147.*

Na hebrejskom se jeziku Psaltir zove Tehillim, *»Himni«, ali taj naziv u stvari pristaje samo nekim psalmima. Zaista, u naslovu – naslovi stoje iznad većine psalama – himnom je nazvan samo Ps 145. Najčešći je naslov* mizmor. *Taj naziv pretpostavlja muzičku pratnju i najbolje se prevodi našom riječi »psalam«. Neki se od tih »psalama« nazivaju »pjesme«* (šir). *Taj isti izraz, bez dodatka, uvodi u svaki odlomak zbirke »Hodočasničke pjesme«, Ps 120 – 134. Drukčiji su nazivi rijetki i ponekad ih je teško protumačiti.*

Književni rodovi

Proučavanje književnih oblika omogućilo je bolje razvrstavanje. S tog se oblikovnoga gledišta moglo razlikovati tri velike vrste: himni, tužbalice i zahvalnice. Ta podjela nije iscrpna jer ima izvedenih, neuobičajenih i mješovitih oblika, a ne odgovara uvijek ni načinu na koji bi se psalmi mogli svrstati po sadržaju ili po nakani.

1. Himni. *Toj vrsti pripadaju Ps 8; 19; 29; 33; 46 – 48; 76; 84; 87; 93; 96 – 100; 103 – 106; 113; 114; 117; 122; 135; 136; 145 – 150. Uglavnom su uvijek jednako građeni. Svaki počinje poticajem na pohvalu Boga. Glavni dio navodi pojedine razloge te pohvale: čuda koja je Bog izveo u prirodi, osobito djelo stvaranja, i u povijesti, napose spas udijeljen narodu. Zaključak se vraća na uvodni obrazac ili izriče neku molitvu.*

Iz te vrste možemo po sadržaju izdvojiti dvije skupine psalama. Hvalospjevi Sionu *(Ps 46; 48; 76; 87), s naglašenim eshatološkim prizvukom veličaju sveti grad, prebivalište Svevišnjega i cilj hodočašća (usp. Ps 84 i 122). Psalmi o* Kraljevstvu Božjem, *posebno Ps 47; 93; 96 – 98, slave sveopće Jahvino kraljevstvo stilom koji podsjeća na proroke. Budući da preuzimaju rječnik i slike ustoličenja ljudskih kraljeva, htjeli su ih neki povezati sa svečanošću ustoličenja Jahvina koje se, navodno, godišnje slavilo u Izraelu baš kao i Mardukovo u Babilonu. Ali takva je svečanost u Izraelu tek nesigurna pretpostavka.*

2. Tužbalice, *ili psalmi patnje, ili tužaljke. Te pjesme, za razliku od himana, ne pjevaju Božju slavu, već se Bogu obraćaju. One, općenito, počinju zazivom koji se izvija u zaziv za pomoć, u prošnju ili u izraz pouzdanja. U središnjem dijelu molitelj pokušava ganuti Boga rišući svoje jadno stanje metaforama odveć ukalupljenima pa je rijetko kada moguće iz njih razabrati u kojim je povijesnim ili konkretnim prilikama molitva nastala: govori se o vodama bezdana, o zamkama smrti ili podzemlja, o neprijateljima ili životinjama (psima, lavovima, bikovima) koji prijete ili razdiru, o kostima koje se suše ili lome, o srcu koje aršće i strahuje. Ima uvjeravanja o vlastitoj nedužnosti (Ps 7; 16; 26), priznanja grijeha (*Smiluj mi se, *Ps 51 i drugi pokornički psalmi). Molitelj podsjeća Boga na nekadašnja dobročinstva ili mu prigovara da je zaboravljiv ili odsutan (npr. Ps 9 – 10; 22; 44). Ali tvrdi također da se pouzdaje u njega (Ps 3; 5; 42 – 43; 55 – 57; 63; 130; itd.), i ponekad je sav psalam prošnje samo dugo pouzdano zazivanje (Ps 4; 11; 16; 23; 62; 91; 121; 125; 131). Tužaljka često, ponekad i iznenadno, završava uvjerenjem da je molitva uslišana i zahvalnicom (tako Ps 6; 69; 140).*

Tužbalice mogu biti zajedničke i osobne.

a) Zajedničke tužbalice *(Ps 12; 44; 60; 74; 79; 80; 83; 85; 106; 129; 137). Povod im je neka velika nacionalna nesreća, poraz ili razaranje, ili neka opća nevolja. Tada psalmist moli za spas i obnovu naroda. Bar Ps 74 i 137 odrazuju – poput Jeremiji pripisane zbirke Tužaljki – posljedice propasti Jeruzalema god. 587. Ps 85 izražava osjećaje povratnika. Ps 106 opća je ispovijed grijeha naroda.*

b) Osobne tužbalice *(Ps 3; 5 – 7; 13; 17; 22; 25; 26; 28; 31; 35; 38; 42 – 43; 51; 54 – 57; 59; 63; 64; 69 – 71; 77; 86; 102; 120; 130; 140 – 143). Te su molitve naročito česte i po sadržaju veoma raznolike: mole izbavljenje od smrtne opasnosti, progonstva, izgnanstva i starosti, ali posebno od bolesti, klevete i grijeha. Neprijatelji, »zlotvori«, na koje se žale i ljute nisu jasno opisani. U svakom slučaju, nije riječ o gatarima protiv čijih bi se čarolija psalmi borili, kao što su neki mislili. Ove pjesme nisu – kako su neki donedavno držali – izraz kolektivnog »ja« u jednini. Niti ih je moguće sve staviti u usta kralja koji govori u ime naroda, kako je predloženo u novije vrijeme. Te su molitve s jedne strane odveć individualne, a s druge strane u njima previše očito nema aluzija na kralja i na njegov položaj, a da bi navedene teorije mogle biti vjerojatne. Činjenica je, bez sumnje, da su se neki od tih psalama prilagođavali i upotrebljavali kao nacionalne tužbalice (npr. Ps 22; 28; 59; 69; 71; 102); istina je također da ima kraljevskih psalama (o njima ćemo kasnije); istina je napokon i to da su te molitve konačno postale obrasci za opću upotrebu (stoga su i uključene u Psaltir). Sve je to istina! No uza sve to ostaje činjenica da su sastavljene za nekoga pojedinca ili da ih je sastavio neki pojedinac u posebnoj nekoj potrebi. One su krikovi duše i izričaj osobne vjere; nikad nisu puke tužaljke, već su zazivi puni pouzdanja upravljeni iz nevolje Bogu.*

3. Zahvalnice. *Vidjeli smo da su tužbalice mogle završavati zahvalom Bogu koji uslišava molitve. Ta zahvala može postati bitan sadržaj pjesama zahvalnica. Njih nema mnogo. To su npr. Ps 18; 21; 30; 33; 34; 40; 65 – 68; 92; 116; 118; 124; 129; 138; 144. Rijetko su kada kolektivni: njima narod zahvaljuje za izbavljenje iz opasnosti, za obilnu ljetinu, za dobročinstva iskazana kralju. Najčešće su osobni: u njima pojedinci, spomenuvši najprije podnesena zla i uslišane molitve, izražavaju svoju zahvalnost i potiču vjernike da s njima hvale Boga. Potonji je dio često povod za poučne teme. Po svojoj književnoj strukturi zahvalnice su srodne s himnima.*

4. Neuobičajene i miješane vrste. *Granica je između gore opisanih vrsta neodređena; često se jedna vrsta preplića s drugom. Ima npr. tužbalica koje se nadovezuju na zaufanu molitvu (Ps 27; 31) ili na koje se nadovezuje zahvalnica (Ps 28; 57). Ps 89 počinje u obliku himna, nastavlja se Božjim govorom, a završava tužbalicom. Dugi Ps 119 je himan Zakonu, ali i osobna tužbalica i izlaganje nauka Mudrosti. U Psaltir se naime uvuklo mnoštvo lirici stranih elemenata. Upravo smo spomenuli teme Mudrosti, na koje, kako smo već rekli, nailazimo i u nekim zahvalnim psalmima. Te teme ponekad zauzimaju toliko mjesta u psalmu da se, iako ne sasvim točno, govori o* poučnim psalmima. *Ps 1; 112 i 127 npr. čisti su mudrosni sastavci. No neki drugi čuvaju u sebi nešto od lirske vrste: Ps 25 je srodan s tužbalicama, a Ps 32; 37; 73 sa zahvalnicama, itd.*

U neke su psalme ušla proroštva, a neki i nisu ništa drugo nego prošireno proroštvo (npr. Ps 2; 50; 75; 82; 85; 95; 110). U posljednje se vrijeme tvrdilo da su posrijedi prava proroštva koja su izrekli svećenici ili proroci za vrijeme hramskih obreda. Drugo jedno mišljenje u njima još uvijek vidi samo uporabu proročkog stila bez zbiljske veze s kultom. O tom se pitanju raspravlja, ali treba priznati: s jedne se strane odnos između Psaltira i proročke književnosti ne ograničuje na samo proroštvo, nego se proteže na mnoštvo tema, kao što su teofanije, slike čaše, vatre, topionice itd.; s druge pak strane, postoji neosporna povezanost Psaltira s hramskim kultom. O tome ćemo kasnije.

Kraljevski psalmi

U Psaltiru je razasut određen broj »kraljevskih« pjesama koje pripadaju raznim vrstama: proroštva

u prilog kralju (Ps 2 i 110); molitve za kralja (Ps 20; 61; 72); zahvala za kralja (Ps 21); kraljeve molitve (Ps 18; 28; 63; 101); kraljevska ophodna pjesma (Ps 132); kraljevski himan (Ps 144); čak i svadbena pjesma za kraljevsku ženidbu (Ps 45). To su po svoj prilici stare pjesme iz doba kraljeva te odrazuju dvorski jezik i ceremonijal. Pred očima imaju kralja svojega vremena, a Ps 2; 72 i 110 mogli su izvorno biti psalmi ustoličenja: kralj je Božji posinak, njegovu kraljevstvu neće biti kraja, njegova će se moć protegnuti do nakraj zemlje; po njemu će zavladati mir i pravda, on će biti spasitelj svog naroda. Ti su izričaji naoko pretjerani, ali ne kazuju ništa više od onoga što su susjedni narodi govorili o svojim vladarima i ono što je Izrael očekivao od svoga.

Ali u Izraelu kralj biva pomazan; pomazanje ga čini Jahvinim slugom i zamjenikom na zemlji. On je Jahvin Pomazanik, na židovskom jeziku »Mesija«. Taj je s Bogom uspostavljeni religiozni odnos posebnost izraelskoga poimanja kralja, razlikuje ga od pojma koji o kralju imaju Egipćani i Mezopotamci, unatoč tome što se služe zajedničkim rječnikom. »Kraljevski mesijanizam«, koji započinje s proroštvom Natanovim (2 Sam 7); izražen je u komentarima koje o njemu iznose Ps 89 i 132, posebno pak u Ps 2; 72 i 110. Ti su psalmi podržavali nadu naroda u obećanja dana domu Davidovu. Definiramo li mesijanizam kao očekivanje budućeg nekog kralja, posljednjega kralja koji će donijeti konačni spas i osnovati kraljevstvo Božje na zemlji, nijedan od tih psalama nije u pravom smislu »mesijanski«. Ipak neke su od tih starih kraljevskih pjesama – ostale u uporabi i nakon pada monarhije te, možda uz preinake i dodatke, utkane u Psaltir – hranile nadu i očekivanje nekog osobnog Mesije, Davidova potomka. Ta je nada bila živa među Židovima pred početak naše ere, a kršćani su vidjeli njezino ozbiljenje u Kristu (naslovu koji znači Pomazan na grčkom, isto što i Mesija na hebrejskom). U Novom je zavjetu Ps 110 najčešće citiran tekst iz Psaltira. Čak će svadbena pjesma, Ps 45, na tragu proročkih ženidbenih alegorija, izraziti Mesijinu sjedinjenost s novim Izraelom, te će Poslanica Hebrejima (1,8) taj psalam primijeniti na Krista. U istom smjeru Novi zavjet i kršćanska predaja na Krista primjenjuju i neke druge psalme koji nisu bili kraljevski, ali su već unaprijed izražavali stanje i osjećaje Mesije, Pravednika u pravom smislu riječi (npr. Ps 16 i 22), a tako i pojedine odlomke mnogih drugih psalama, posebice Ps 8; 35; 40; 41; 68; 69; 97; 102; 118 i 119. Sa kraljevstvom su se Kristovim isto tako povezali psalmi Jahvina kraljevanja. Iako prekoračuju doslovni smisao, te su primjene ipak opravdane jer sve će nade koje prodahnjuju Psaltir biti potpuno ispunjene tek kada Sin Božji dođe na zemlju.

Psalmi i bogoslužje

Psaltir je zbirka izraelskih religioznih pjesama. A poznato nam je da je bilo pjesnika među hramskim osobljem. Oni su sigurno postojali već na početku iako se izričito spominju tek nakon izgnanstva. Jahvine su blagdane slavili uz plesove i zborno pjevanje (Suci 21,19–21; 2 Sam 6,5.16). Po Am 5,23 žrtve su se prikazivale uz pratnju pjesme i budući da je po 2 Sam 19,36, za Davida i, po Senaheribovim analima, za Ezekiela, kraljevski dvor imao svoje pjevače, i Salomonov je Hram trebao imati svoje kao što su ih imala sva velika istočna svetišta. I zaista ima psalama pripisanih Asafu, Korahovim sinovima, Hemanu i Etanu (ili Jedutunu), a svi su oni po Ljet bili hramski pjevači u doba prije izgnanstva. Predaja koja Davidu pripisuje mnoge psalme kazuje i da je on uredio bogoslužje uključivši i pjevanje (1 Ljet 25) i nadovezuje se na stare tekstove koji ga prikazuju kako pjeva i pleše pred Jahvom (2 Sam 6,5.16).

Mnogi psalmi nose glazbene ili liturgijske naznake. Tekstovi se nekih psalama odnose na obred praćen odnosnim psalmom (Ps 20; 26; 27; 66; 81; 107; 116; 134 i 135). Ti su se psalmi, kao i drugi (Ps 48; 65; 95; 96; 118) recitirali očito u hramskim prostorima. »Hodočasničke pjesme« (Ps 120 – 134), a tako i Ps 84, pjevale su se za hodočašća u Svetište. Ti primjeri, izabrali smo jasnije, dovoljno pokazuju kako su mnogi psalmi, pa i individualni, sastavljeni za hramsku službu. Drugim nekim psalmima nije to bila prva namjena, ali su joj bar prilagođeni, npr. dodatkom blagoslova (Ps 125; 128 i 129).

Povezanost psalama s bogoslužjem i liturgijska obilježenost Psaltira kao cjeline neosporne su činjenice. Samo nam općenito nedostaju podaci koji bi omogućili odrediti za kojih su se obreda ili blagdana ti psalmi pjevali. Po hebrejskom je naslovu Ps 92 određen »za dan subotni«, grčki naslovi Ps 24; 48; 93; 94 raspoređuju na druge dane u tjednu. Ps 30 po hebrejskom, služio je za Blagdan posvete, dok se, po grčkom, Ps 29 pjevao za Blagdan sjenica. Te naznake možda nisu izvorne, ali poput usitnjenih naputaka iz židovskog doba, svjedoče da je Psaltir bio pjesmaricom Hrama i sinagoge već prije nego što je postao knjigom pjesama kršćanske Crkve.

Autori i vrijeme nastanka

Naslovi pripisuju 73 psalma Davidu, 12 Asafu, 11 Korahovim sinovima, i nekoliko izdvojenih psalama Hemanu, Etanu (ili Jedutunu), Mojsiju i Salomonu. 35 psalama ne pripisuje se nikomu. Naslovi se grčkog prijevoda ne poklapaju uvijek s hebrejskim tekstom. Oni Davidu pripisuju 82 psalma. Sirski je prijevod još različitiji.

U početku tim naslovima vjerojatno nije bila namjera navoditi autore dotičnih psalama. Upotrebljeni hebrejski obrazac samo uspostavlja stanovitu vezu između psalma i navedene osobe, bilo zbog toga što je s njom povezana tema psalma, bilo stoga što je taj psalam pripadao zbirci koja je nosila njegovo ime. Psalmi »Korahovim sinovima« pripadali su repertoaru te pjevačke obitelji, kao što su mnogobrojni psalmi naslovljeni »Zborovođi« bili komadi koje je izvodio hramski zbor. Postojala je također zbirka Asafova i Davidova. No, veoma su se brzo ti natpisi o porijeklu psalama počeli shvaćati kao naznake autora pa je nekim psalmima s oznakom »Davidov« dodan podnaslov koji pobliže određuje okolnosti iz kraljeva života u kojima je psalam ispjevan (Ps 3; 7; 18; 34; 51; 52; 54, itd.). Konačno, predaja je počela Davida držati autorom ne samo onih psalama koji su se vodili pod njegovim imenom već i svega Psaltira.

Tako važno i staro svjedočanstvo sadržano u naslovima psalama ne smijemo omalovažiti zbog tih stranputičnih tumačenja. Razumno je prihvatiti da su zbirke pripisane Asafu i Korahovim sinovima sastavili neki hramski pjevači. Tako i Davidovu zbirku treba na neki način povezati s tim velikim kraljem. Uzmemo li u obzir što povijesne knjige govore o njegovu glazbenom (1 Sam 16,16–18; usp. Am 6,5) i pjesničkom talentu (2 Sam 1,19–27; 3,33–34), o njegovu smislu za bogoslužje (2 Sam 6,5.15–16), priznat ćemo da u Psaltiru ima dijelova kojima je autor David. I zaista: 2 Sam 22 pripisuje Davidu pjesmu koju u jednoj drugoj recenziji donosi Ps 18. Svakako, nisu Davidovi svi psalmi Davidove zbirke, ali ta je zbirka mogla nastati samo oko jedne autentične jezgre. Samo je teško reći nešto određenije. Naslovi hebrejskog izvornika, vidjeli smo, nisu presudni, a pisci Novoga zavjeta, citirajući ovaj ili onaj psalam pod Davidovim imenom, prihvaćali su mišljenje svoga vremena. Ipak ta svjedočanstva ne smijemo potpuno odbaciti. Davidu, »pjevaču pjesama Izraelovih« (2 Sam 23,1), treba priznati bitnu ulogu u počecima vjerske lirike izabranog naroda.

Što je David započeo, nastavili su mnogi, te je Psaltir riznica nekoliko stoljeća pjesničke djelatnosti. Pošto je pretjerana kritika nastanak gotovo svih psalama bila prebacila u vrijeme poslije povratka iz sužanjstva, a ponekad i mnogo nakon toga, sada se vraćamo promišljenijem sudu. Dosta psalama (osim onih koji bi mogli biti Davidovi) potječe iz kraljevskog doba, posebice »kraljevski« psalmi, ali im je sadržaj i odveć općenit a da bi se moglo pobliže odrediti kad su nastali; tu su moguće samo pretpostavke. Naprotiv, psalmi o Jahvinu kraljevstvu, puni odjeka drugih psalama i Drugog Izaije, nastali su za vrijeme sužanjstva; u isto su vrijeme, očito, nastali i psalmi koji, kao Ps 137, govore o razorenju Jeruzalema i o zatočeništvu. Povratak je opjevan u Ps 126. Vrijeme je poslije povratka iz sužanjstva, čini se, bilo plodno psalmima. To je vrijeme razvoja bogoslužja u obnovljenom Hramu, vrijeme porasta ugleda pjevača, tada izjednačenih s levitima, vrijeme kada i mudraci prihvaćaju psalamski književni rod u širenju svoga nauka (npr. Ben Sirah). Treba li sići i u razdoblje mlađe od perzijskoga i pronaći neke makabejske psalme? To se pitanje postavlja osobito s obzirom na Ps 44; 74; 79 i 83, ali predloženi dokazi nisu dovoljni, ne utemeljuju vjerojatnosti tako kasnog nastanka tih psalama.

Nastajanje Psaltira.

Plod je te duge djelatnosti Psaltir koji posjedujemo. U početku su postojale djelomične zbirke. Ps 72 (naslov ga pripisuje Davidu) završava napomenom: »Završavaju se molitve Jišajeva sina Davida« iako ima nedavidovskih psalama prije njega i davidovskih poslije njega. Postoje zaista, prve dvije davidovske zbirke: Ps 3 – 41 i 51 – 72, u kojima se Davidu pripisuje svaki psalam osim posljednjega pripisana Salomonu i triju anonimnih. Na sličan su način morale postojati i druge zasebne zbirke: psaltir Asafov (Ps 50 i 73 – 83), Korahovih sinova (Ps 42 – 49 i 84; 85; 87; 88), hodočasnički (Ps 120 – 134), halleski (Ps 105 – 107; 111 - 118; 136; 146 – 150). Postojalo je dakle više zbirki, i to istodobno, kako dokazuju psalmi koji se ponavljaju, sve i uz neke inačice (npr. Ps 14 i 53; 40,14–18 i 70; 57,8–12 + 60,7–14 i 108).

Rad je prikupljača obilježen i upotrebom Božjih imena: ime »Jahve« dolazi gotovo isključivo u Ps 1 – 41 (prva davidovska zbirka); Ps 42 - 89 (druga davidovska zbirka, jedan dio psalama Korahovih sinova, Asafov Psaltir) taj naziv zamjenjuju imenom 'Elohim'; preostatak, Ps 90 – 150, opet je »jahvistički«, izuzme li se Ps 108, koji spaja dva »elohistička« psalma, 57 i 60. Ta druga »jahvistička« cjelina, gdje su mnogi psalmi anonimni, gdje obiluju ponavljanja i posuđenice, morao bi biti najmlađi u Psaltiru, ali to još ne govori ništa o vremenu nastanka pojedinih psalama.

Napokon, Psaltir je podijeljen, bez sumnje po uzoru na Petoknjižje, u pet knjiga, odvojenih kratkim doksologijama: 41,14; 72,18–20; 89,52; 106,48. Ps 150 služi kao duga završna doksologija, dok je Ps 1 kao neki predgovor svemu Psaltiru. Taj se kanonski oblik nametnuo veoma kasno. A imao je i suparnika. Grčki Psaltir sadrži 151 psalam, stari ih sirski prijevod ima 155. Otkrića uz Mrtvo more vratila su hebrejski izvornik Ps 151 grčkoga prijevoda (u stvari dva spojena psalma) i dva posljednja psalma sirskoga prijevoda. Donijela su i tri nova pjesnička sastavka uklopljena u rukopise Psaltira, u

kojim se inače redoslijed pojedinih Psalama ne poklapa uvijek s kanonskim. Psaltir je dakle ostao otvorena zbirka sve do početka naše ere, barem u nekim sredinama.

Duhovna vrijednost

Psalmi su vjerski toliko bogati da je o njihovoj duhovnoj vrijednosti dovoljno reći samo nekoliko riječi. Oni su molitve staroga Saveza. Sam je Bog u njih udahnuo osjećaje koje prema njemu imaju gajiti njegovi sinovi i kćeri te riječi kojima su mu se imali obraćati. Molili su ih naš Gospodin i Bl. Djevica, Apostoli i prvi mučenici. Kršćanska ih je Crkva nepromijenjene prihvatila kao svoju službenu molitvu. Te pohvalnice, tužbalice i zahvalnice, provrele iz duše psalmistâ u okolnostima njihova vremena i osobnog iskustva, zvuče univerzalno jer izriču stav koji bi svaki čovjek trebao imati pred licem Božjim. Njima vjernik u novom Savezu bez promjene riječi, ali u znatno bogatijem smislu, hvali Boga i zahvaljuje mu što mu je objavio tajne svoga božanskoga života, otkupio ga krvlju svoga Sina i udahnuo mu svoga Duha. Stoga on u liturgijskoj molitvi svaki psalam završava trojstvenom doksologijom: Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu. Stare prošnje postaju žarče pošto su Posljednja večera, križ i uskrsnuće otkrili čovjeku neizmjernu ljubav Božju, sveopćenitost i težinu grijeha i pravednicima obećanu slavu. Ispunjene su nade što su ih psalmisti pjevali, Mesija je došao i svi su narodi pozvani hvaliti ga.

PSALMI

Psalam 1[a]

Jr **21** 8
Pnz **30** 15-20
Izr **4** 18-19
↗Mt **7** 13-14

Dva puta

1 Blago čovjeku koji ne slijedi savjeta opakih,
ne staje na putu grešničkom
i ne sjeda u zbor podrugljivaca,
2 već uživa u Zakonu Jahvinu,
o Zakonu njegovu misli[b] dan i noć. Jš **1** 8 Ps **119**

3 On je k'o stablo zasađeno
pokraj vódâ tekućica Jr **17** 8 Ez **47** 12
što u svoje vrijeme plod donosi;
lišće mu nikad ne vene,
sve što radi dobrim urodi.

4 Nisu takvi opaki, ne, nisu takvi[c]! Job **21** 18
Oni su k'o pljeva što je vjetar raznosi. Ps **35** 5
5 Stoga se opaki neće održati na sudu[d],
ni grešnici u zajednici pravednih.
6 Jer Jahve zna put pravednih,
a propast će put opakih. Ps **112** 10

Psalam 2

Ps **110**

Mesijanska drama[e]

2 Zašto se bune narodi,
zašto puci ludosti snuju? ↗Dj **4** 25-28
2 Ustaju kraljevi zemaljski,
knezovi se rótē protiv Jahve ↗Otk **19** 19 Ps **83** 6
i Pomazanika njegova:
3 »Skršimo okove njihove Ps **149** 8
i jaram njihov zbacimo!«
4 Smije se onaj što na nebu stoluje, Iz **40** 15-17, 22-24
Gospod im se podruguje. Ps **59** 9

a) Ps 1 i 2 služe kao predgovor Psaltiru: sažimlju njegov moralni nauk i mesijanske izričaje. Ps 1, ističući suprotnost »dvaju putova«, slavi Zakon (*Tora*, smjernica), dan čovjeku za njegovu sreću. Usp. Ps 19,8–15; 119.
aa) Takav se oblik »čestitke« nalazi i drugdje, npr. u 2,12; 32,1.2; 33,12; 34,9; 40,5; itd., a tako i u Mt 5,3+.
b) Dosl. »šapće«. To izgovaranje ispod glasa židovski je način razmišljanja (usp. Ps 63,7; 77,13; 143,5), suprotan kriku molitve u nevolji (usp. Ps 3,5; 5,3; itd.).
c) Po LXX. TM ne ponavlja taj izričaj.
d) Po TM posrijedi je eshatološki sud, po LXX bilo koji Božji sud za ovoga života.
e) Židovska i kršćanska predaja smatra ovaj Ps mesijanskim s istih razloga kao i Ps 110, o kojemu bi Ps 2 mogao ovisiti. Pogledi su mu mesijanski i eshatološki, odn. apokaliptički.

5 Tad im veli u svom gnjevu,
žestinom ih on zbunjuje:
6 »Tà ja kralja svog postavih
nad Sionom, svojom svetom gorom[a].«

7 Obznanjujem odluku Jahvinu[b]:

Ps **89** 27+ Lk **3** 22 ↗Dj **13** 33+ ↗Heb **1** 5; **5** 5

Gospodin mi reče:
»Ti si sin moj, danas te rodih.
8 Zatraži samo, i dat ću ti pûke u baštinu,
i u posjed krajeve zemaljske.

Post **12** 7+ Iz **49** 6 Dn **7** 14 Ps **110** 5-6 ↗Otk **19** 15; **2** 26-27

9 Vladat ćeš njima palicom gvozdènōm
i razbit ih kao sud lončarski[c].«
10 Opametite se sada, vi kraljevi,
Urazumite se, suci zemaljski.

Mudr **6** 1s

11 Služite Jahvi sa strahom,
s trepetom se pokorite njemu[d],
12 da se ne razgnjevi te ne propadnete na putu,
kad uskoro plane srdžba njegova.

= Ps **34** 9 Izr **16** 20

Blago svima koji se njemu utječu!

Psalam 3

Jutarnji vapaj progonjena pravednika

2 Sam **15** 13s

3 Psalam. Davidov.
Kad je David bježao pred sinom Abšalomom.
2 Jahve, koliko je tlačitelja mojih,
koliki se podižu na me!
3 Mnogi su što o meni zbore:
»Nema mu spasenja u Bogu!«

Ps **18** 3; **62** 8 Pnz **33** 29 Ps **27** 6; **110** 7 Sir **11** 13

4 Ti si ipak štit moj, Jahve;
slavo moja, ti mi glavu podižeš.
5 Iza sveg glasa Jahvi zavapih,
i on me usliša sa svete gore svoje.

Izr **3** 24 Ps **4** 9

6 Sad mogu leć' i usnuti,
i onda ustat' jer me Jahve drži[e].
7 Ne bojim se tisuća ljudi
što me opsjedaju dušmanski.

a) »Božja gora« bio je najprije Sinaj (Izl 3,1; 18,5), gdje se Mojsije susreo s Bogom i od njega primio Zakon (Izl 24,12–18; Pnz 33,2; usp. 1 Kr 19,8). Kad je Salomon izgradio Hram na brežuljku Sionu (2 Sam 5,9+), postao je taj brežuljak jedinim brdom gdje je Bog prebivao i kamo je čovjek »uzlazio« slušati ga i klanjati mu se (Pnz 12,2–5+) te je po njemu dobio ime sav Jeruzalem, grad mesijanskoga kralja, gdje će se okupljati narodi (Ps 48,1+; Iz 2,1–3; 11,9; 24,23; 56,7; Jl 3,5; Zah 14,16–19; usp. Heb 12,22; Otk 14,1; 21,1+).

b) Nakon pobunjenika (r. 2) i Jahve (r. 6) javlja se Mesija. Posvećujući ga za kralja nad Izraelom (r. 6), Bog ga je proglasio »svojim sinom« po obrascu uobičajenu na starom Istoku, obrascu koji će, već preuzet u mesijanskom obećanju 2 Sam 7, poprimiti dublji smisao: Heb 1,5, a onda predaja i liturgija primijenit će r. 7 na vječno rađanje Riječi.

c) Kralju-Mesiji pripisana je ovdje tradicionalna uloga kralja ratnika.

d) TM: *naššequ bar* – »poljubite sina« ili »poljubite (ono što je) čisto« (svitak Zakona). Slično i LXX i sir, usp. Ps 19,9. BJ konj.: »poljubite mu noge« (*beraglajv* mj. *bar*). Naš prijevod po smislu: »podložite mu se«; možda: »poklonite mu se; iskažite mu počast«.

e) Oci su taj odlomak primjenjivali na umrlog i uskrsloga Krista.

8 Ustani, o Jahve!
Spasi me, o Bože moj!
Ti udaraš po obrazu sve neprijatelje moje,
opakima zube razbijaš. Ps 58 7
9 U Jahve je spasenje: ||Jon 2 10
na tvom narodu tvoj je blagoslov!

Psalam 4

Večernja molitva[a]

4 Zborovođi. Uz žičana glazbala.
Psalam. Davidov.
2 Kad zazovem, usliši me, Bože, pravdo moja,
ti što me u tjeskobi ìzbavī:
smiluj mi se, usliši moju molitvu!

3 Sinovi čovječji, dokle će vam srca ostati tvrda[b]?
Zašto ispraznost ljubite, opsjenu slijedite?

4 Znajte: Jahve čudesno uzvisuje prijatelja svoga;
Gospodin će me uslišiti kad ga zazovem.

5 Promislite u srcima i ne griješite, ↗Ef 4 26
dršćite na svojim ležajima i zanijemite[c].

6 Prinesite žrtve pravedne, u Jahvu se uzdajte! Ps 51 21

7 Mnogi govore: »Tko će nam pokazati sreću?« Br 6 25
Obasjaj nas, Jahve, svjetlom svoga licạ[d]! Izr 16 15 Dn 9 17

8 Više si u srce moje ulio radosti
nego kad obilno rode pšenica i vino.

9 Čim legnem, odmah u miru i usnem, Ps 3 6
jer mi samo ti, o Jahve, daješ miran počinak.

a) Psalam pouzdanja i zahvalnosti Bogu, od kojega jedinoga dolazi sreća. Po rr. 5 i 9 to je večernja molitva.
b) Po LXX. TM (krivo raspoređen); »moja je slava pogrđena«.
c) Tekst je nejasan, nesumnjivo iskvaren, ali se ispr. ne nazire. Opći je smisao: treba se bojati uvrijediti Boga i treba mu se moliti u smirenosti i klanjateljskoj tišini.
d) U Psaltiru čest biblijski izričaj. Označuje Božju ili kraljevu naklonost. »Lice« je vanjski izgled stvari (Ps 104,30; Post 2,6; itd.) ili čovjeka, kojega misli ili osjećaje odražuje (Post 4,5; 31,2; itd.). Može dakle označavati osobu (»moje lice« = ja, Ps 42,6.12; 43,5; itd.) i nazočnost, posebno kad je riječ o Bogu koji se obraća čovjeku. Budući da je čovjeku nemoguće vidjeti Boga (Izl 33,20+; 34,29-35), Bog samo prigušeno »rasvjetljuje (ili razvedruje) svoje lice« (usp. Ps 31,17; 44,4; 80,4; itd.). Na isti način valja shvatiti odlomke u kojima čovjek traži (Ps 24,6; 27,8+; Am 5,4+) ili gleda (Ps 11,7; 42,3) »lice Božje«, odn. Boga. Prijevod LXX i Vg: »svjetlost tvojega lica upečaćena (ili utisnuta) je u nas« tumačio se: duša je stvorena na Božju sliku i opečaćena krsnim pečatom, po kojemu kršćanin postaje »sin svjetla« (Lk 16,8; Iv 8,12+; 1 Sol 5,5; Ef 5,8).

Psalam 5

Jutarnja molitva

5 Zborovođi. Uz frule.
Psalam. Davidov.
Ps 86 6 — 2 Čuj, o Jahve, riječi moje,
jecaje moje razaberi!
3 Osvrni se na glas mog prizivanja,
= Ps 84 4 — o Kralju moj i Bože moj,
jer tebe vruće zazivam!
4 Jahve, zorom[a] glas mi već čuješ,
zorom ti već lijem molitve[b] u nadi čekajuć'.

5 Jer ti nisi Bog kom je nepravda mila:
zlobniku nema boravka s tobom,
6 opaki ne mogu opstati pred tvojim pogledom.
Izr 6 17-19 — Mrziš sve što čine bezakonje
Mt 7 23 — 7 i uništavaš lažljivce.
Otk 21 8 — Varalica i krvopija
Jahvi se gadi.

8 Po velikoj dobroti tvojoj
unići ću u Dom tvoj;
= Ps 138 2 — past ću ničice pred svetim Domom tvojim,
1 Kr 8 44, 48; Dn 6 11 — Jahve, prepun poštovanja.

9 U svojoj me pravdi vodi
Ps 23 3 — poradi mojih dušmana,
Iz 26 7 — svoj put mi poravnaj pred očima.

10 U njihovim ustima iskrenosti nema,
srce im je puno zloće;
↗Rim 3 13 — grlo im je grob otvoren,
a jezikom laskaju.

11 Kazni ih, o Bože[c]!
Nek' propadnu oni i osnove njine,
otjeraj ih zbog mnogih nedjela njihovih;
tȁ oni se digoše na tebe.

Otk 7 15-16 — 12 Nek' se raduju svi što se utječu tebi,
neka kliču sve dovijeka!
Štiti ih i nek se vesele u tebi
Ps 69 37 — koji ljube ime tvoje,
119 132 — 13 jer pravednika, Jahve, ti blagoslivljaš,
dobrotom ga svojom k'o štitom zaklanjaš.

a) Zora, trenutak Božjih dobročinstava (Ps 17,15+).
b) Prijevodi se razilaze: izlažem ti molbu, prinosim ti zavjete, pripremam prinos. Dosl.: »pripremam (uređujem) tebi«.
c) Na slične zazive Božje osvete nad neprijateljima Božjim ili vjernikovima nailazimo često u Ps (npr. 10,15; 31,18; 54,7; 58,7sl; 59,12sl; 69,23–29; 79,12; 83,10–19; 104,35; 109,6–20; 125,5; 137,7–9; 139,19–22; 140,10–12). Dok je još vladalo starozavjetno uvjerenje o vremenitoj naplati, Psalmi su tako odražavali potrebu pravde. Neposredno će iskustvo i razvoj objave postupno opovrgavati to uvjerenje i pročišćavati ga u suočavanju s otajstvom transcendentne Božje pravde (usp. Job) i u iščekivanju poziva Novoga zavjeta da ga nadvisi ljubav (Mt 5,43–48). I tako očišćeni od osobne osvetljivosti, Psalmi osvete ostaju za Crkvu i za kršćanina izričaj te iste potrebe pravde pred moćima zla uvijek djelatna u svijetu.

Psalam 6

Vapaj u nevolji[a]

6 Zborovođi. Uz žičano glazbalo. U oktavi.
Psalam. Davidov.
2Jahve, nemoj me karati u srdžbi svojoj, ||Jr 10 24 = Ps 38 2
ne kažnjavaj me u svojoj jarosti!
3Smiluj mi se, Jahve, jer sam iznemog'o,
Jahve, ozdravi me jer dršću kosti moje. Jr 17 14-15

4Duboko mi je duša potresena,
a ti, o Jahve – dokle ćeš?
5Vrati se, Jahve, dušu[b] mi izbavi,
spasi me rad svoje dobrote:
6jer među mrtvima tko te se sjeća, Iz 38 18+ Ps 88 11-13
u Podzemlju[c] tko ti hvale pjeva?

7Iznemogoh od pusta jecanja,
u noći postelju plačem zalijevam,
suzama ležaj natapam.
8Od žalosti oko mi gasne i slabi,
jer su mnogi neprijatelji moji[d].

9Odstupite od mene, svi opaki, = Ps 119 115 ↗Mt 7 23
jer je Jahve plač moj čuo.
10Čuo je Jahve molbu moju,
Jahve je primio moju molitvu.
11Neka se postide i užasno zbune svi moji dušmani,
i puni srama neka smjesta odstupe.

Psalam 7

Molitva progonjena pravednika[e]

7 Tužaljka. Davidova.
Ispjeva je Jahvi zbog Kuša[f] Benjaminovca.
2O Jahve, Bože moj, tebi se utječem,
od svih progonitelja spasi me, oslobodi,

a) To je prvi od sedam »Pokorničkih psalama« (32; 38; 51; 102; 130; 143). Bolesnik zaziva Boga.
b) Hebrejska riječ *nefeš* (usp. Post 2,7) označuje životni dah (i u proširenom smislu grlo, ždrijelo) koji je počelo života, a povlači se u trenutku smrti. Ta riječ (»duša«) označuje često čovjeka ili životinju kao živu jedinku (Post 14,21; Izl 1,5; 12,4; itd.) ili kao nosioca različitih, uvijek međusobno povezanih funkcija njegova tjelesnog ili afektivnog života (usp. Post 2,21+). Izričaj »dušo moja« često znači isto što i povratna zamjenica »ja« (usp. Ps 44,26; Ps 103,1; 104,1; 124,7; 18,1–3 itd.) isto što i »moj život«, »moje lice«, »moja slava«. Ti različiti smislovi »duše« bit će prisutni u Novom zavjetu (*psykhē*); usp. Mt 2,20; 10,28; 16,25–26; 1 Kor 4,16+; 15,44+.
c) U Šeolu (usp. Br. 16,33+) mrtvi provode umanjen i šutljiv život; nemaju više nikakva odnosa s Bogom (Iz 38,18; Ps 30,10; 88,6.11–13).
d) Dosl. TM. BJ konj. (*'ateqāh mj 'atqāh*): »drskost u svih mojih neprijatelja«. »Neprijatelji« u kušnjama bolesnika vide kaznu za neki tajni grijeh (usp. Jobove prijatelje). Tema drugdje još razvijenija (Ps 31; 35; 38; 69).
e) Ovdje su stopljena dva uvjeravanja o vlastitoj nedužnosti. Prvo (rr. 1–6.13b–17), mudrosnog stila, traži strogu primjenu osvete (ius talionis), drugo (rr. 7–13a), nadahnuto na Jeremiji, zaklinje nebeskog Suca neka zahvati. R. 18 je liturgijski zaključak.
f) Pr. imaju »Kušita« (usp. 2 Sam 18,21). Kušit (Etiopljanin) je glasnik koji je Davidu dojavio Apsalomovu smrt. Ali naznaka »Benjaminovac« daje naslutiti da je riječ o nekom Davidovu neprijatelju.

3 da mi dušu ne zgrabe kao lav
što razdire, a nema tko da izbavi.

4 Jahve, Bože moj, ako to učinih,
ako je nepravda na rukama mojim,
5 ako zlom uzvratih prijatelju,
ili oplijenih[a] nepravedna tužitelja:
Ps 6 5+ 6 neka mi dušmanin progoni dušu i zgrabi je,
neka mi život u zemlju satre
i jetru u prašinu[b] baci.

7 Ustani, Jahve, u svom gnjevu,
digni se na bijes tlačitelja mojih.
Probudi se! Sud mi sazovi[c]!
8 Neka te okruži skupština narodna,
Ps 6 5 nad njom sjedni visoko!
9 O Jahve, dosudi mi pravo po pravosti mojoj
i po nevinosti koja je u meni[d].
Jr 11 20 10 Dokrajči bezakonje zlotvora, pravedna podigni,
Mudr 1 6+ pravedni Bože koji proničeš srca i bubrege.

Ps 3 4 11 Meni je štit Bog
koji spasava čestita srca.
Izl 34 6-7+ 12 Bog je pravedan sudac[e],
on povazdan prijeti:
13 ako se ne obrate[f], mač će naoštriti,
luk će svoj zapet' i pravo smjerit'.
Iz 50 11 14 Spremit će za njih smrtonosno oružje,
strijele će svoje užariti.

Iz 59 4 15 Eto, zlotvor zače nepravdu, otrudnje pakošću
Job 15 35 i podlost rodi.
Ps 9 16; 35 8 16 Iskopa jamu i prodube;
Izr 26 27 sam u jamu svoju pade!
Job 4 8 17 Pakost će njegova pasti njemu na glavu,
Sir 27 25-27 njemu na tjeme okrenut se nasilje njegovo.

18 A ja ću hvaliti Jahvu zbog pravde njegove
i pjevat ću imenu Jahve višnjega.

a) »Oplijenih« po aram. i sir. BJ prevodi: »poštedio nepravedna tlačitelja« i tumači: princip je osvete (usp. Izl 21,23+) tražio da se uzvraća dobro za dobro, zlo za zlo. Ne smije se razvodniti tekst, kao što čine stari prijevodi: »vratiti zlo onomu tko mi je učinio zlo«, ili tumačiti (po aramejskom): »opljačkao (mog tlačitelja)«. Tako još nije bilo evanđeoskog morala (Mt 5,38ss).
b) BJ: »i moju utrobu u prašinu baci«. Dosl. »moju slavu« ili »jetru« jer *kbd* može značiti i »jetru«, po semitima organ misli i osjećaja. Ta riječ može također značiti: duša. »Prašina« je prah grobni.
c) Po TM *'elaj* = meni, za me. BJ: »moj Bože« (*'elî*) po LXX.
d) Dosl. »po mojoj nevinosti koja je na meni.«
e) BJ sa LXX dodaje: »spor na srdžbu«, čega nema TM.
f) Dosl. po TM. BJ r. 13a povezuje s r. 12, a u r. 13b dodaje riječ »neprijatelj« pa prevodi: »Bog povazdan prijeti onomu tko se ne obrati. Neka neprijatelj naoštri svoj mač. « Potonja bi rečenica bila nastavak r. 6.

Psalam 8

Darežljivost Stvoriteljeva Ps 19 2-7 / Ps 104

8 Zborovođi. Po napjevu »Tijesci«[b].
Psalam. Davidov.
2 Jahve, Gospode naš,
divno je ime[c] tvoje po svoj zemlji,
veličanstvom nebo natkriljuješ[d]!
3 U ustima djece i dojenčadi[e] ↗Mt 21 16
hvalu si spremio[f] protiv neprijatelja, Mudr 10 20-21
da postidiš mrzitelja, zlotvora. Mt 11 25p

4 Gledam ti nebesa, djelo prstiju tvojih,
mjesec i zvijezde što ih učvrsti –
5 pa što je čovjek da ga se spominješ, = Ps 144 3
sin čovječji te ga pohodiš? Job 7 17-18 / ↗Heb 2 6-9

6 Ti ga učini malo manjim od Boga[g], Post 1 26
slavom i sjajem njega okruni. Sir 17 1-4 / Mudr 2 23
7 Vlast mu dade nad djelima ruku svojih, ↗1 Kor 15 27
njemu pod noge sve podloži: ↗Ef 1 22
8 ovce i svakolika goveda,
i zvijeri poljske k tome,
9 ptice nebeske i ribe morske,
i što god prolazi stazama morskim.

10 Jahve, Gospode naš,
divno je ime tvoje po svoj zemlji!

Psalam 9

Bog ponizuje bezbožne a spasava ponizne[h]

9 Zborovođi. Po napjevu »Umri za sina«.[i]
Psalam. Davidov.
ALEF 2 Slavim te, Jahve, svim srcem svojim, = Ps 138 1
ispovijedam sva čudesna djela tvoja.
3 Radujem se i kličem tebi,
pjevam imenu tvome, Svevišnji!

a) Dosl. TM. BJ konj. »Višnjega«. Hebrejski glagol *zāmar*, grčki *psallein*, obično se prevodi »psalirati«, što zapravo znači: svirati neko (žičano) glazbalo ili pjevati uz pratnju nekog glazbala.
b) Po LXX. Po TM »Gatkinja«. Možda je posrijedi harfa ili neki napjev filistejskog porijekla (Gat je filistejski grad).
c) Tek što nauči izgovarati ime Božje, postiže vjernik udioništvo na Jahvinoj slavi (usp. r. 6). Na taj se način čovjek, stvoren na sliku Božju, pridružuje Božjoj vladalačkoj snazi (usp. Ps 20,2; 54,3.8; Iz 63,17). Zbog te je teme ovaj Psalam, zacijelo smješten odmah iza prethodnoga.
d) Ispr. po LXX, Sim, Targ, Jer. BJ konj. »onoga tko uznosi... uzvisio si.« (*tinnāh* mj. *tenāh*, TM).
e) Krist je po Mt taj tekst primijenio na djecu koja su ga s poklicima dočekala u Hramu pri njegovu ulasku u Jeruzalem. Liturgija njime slavi svjedočanstvo Nevine djece (usp. Mt 2,16; 21,16).
f) »hvalu« po LXX; BJ po TM: »snagu«. Kao u Izr 18,10; itd. Ime Božje, objavljujući jedinoga Boga, Jahvu, postiđuje svako idolopoklonstvo (usp. Izl 3,14).
g) *'Elohim* znači Boga i boga. BJ uzima potonje značenje (»od nekog boga«) i tumači kako autor misli na tajanstvena bića od kojih se sastoji Jahvin dvor (Ps 29,1+), tj. na »anđele« LXX i Vg (usp. Ps 45,7+; Tob 5,4+).
h) Ps 9 i 10 bili su u početku samo jedan spjev (još i danas u LXX i Vg): glasnogovornik »siromahâ« (usp. Sef 2,3+) u himnu opisuje i u molitvi zaziva Božji sud na bezbožnike. Ps je »alfabetski« (usp. Izr 31,10), ali u predanu (slabo sačuvanu) tekstu neka slova nemaju odgovarajuće kitice.
i) Dosl. po TM. BJ: »oboi i harfi«. Smisao nesiguran.

BET [4]Dušmani moji natrag krenuše,
padoše i pred licem tvojim pogiboše.
Ps 7 9, 12; 89 15 [5]Jer ti se zauze za moje pravo i parbu moju,
ti sjede na prijesto – sudac pravedan[a]:

[6]ti pokara pogane, pogubi bezbošca,
ime im izbrisa dovijeka.
GIMEL [7]Dušmani klonuše, smrvljeni zauvijek,
Post 19 23-25 ti im gradove razori – nesta im spomena.

[8]Ali[b] Jahve dovijeka stoluje,
HE postavi prijesto svoj da sudi:
Ps 96 13; 98 9 [9]sam po pravdi sudi krug zemaljski,
izreče pucima osudu pravednu.

Iz 25 4 [10]Jahve je tvrđava tlačenom,
Ps 37 39 VAU tvrđava spasa u danima tjeskobe.
Ps 36 11; 87 4 [11]Nek' se uzdaju u te koji znaju ime tvoje,
jer ne ostavljaš onih što ljube tebe, o Jahve.

Ps 7 18+ ZAJIN [12]Pjevajte Jahvi koji prebiva na Sionu,
razglašujte među pucima djela njegova,
Job 16 18+ [13]jer ih se spomenu kao osvetnik krvi
i siromaškog jauka ne zaboravi.

HET [14]Smiluj mi se, Jahve:
Mudr 16 13 pogledaj nevolju u koju me vrgoše neprijatelji moji[c],
od vrata smrti izbavi me
[15]da navijeştam sve hvale tvoje na vratima kćeri Sionske,
da radostan kličem zbog spasenja tvoga.

Ps 7 16+ TET [16]Pogani padoše u jamu koju sami iskopaše,
zamka koju potajno staviše uhvati nogu njihovu.
[17]Jahve se iskaza i sud održa;
grešnik se spleo u djela svoja.

Ps 50 22 JOD [18]Nek' grešnici odu u Podzemlje,
svi pogani što zaboraviše Boga.
Izr 23 18 KAF [19]Jer siromah neće pasti u zaborav zauvijek,
ufanje ubogih neće biti zaludu dovijeka.

Ps 7 7 [20]Ustani, Jahve, da se ne osili čovjek,
nek' pogani budu osuđeni pred tobom!
Ps 10 18 [21]Strah im, o Jahve, utjeraj,
nek' spoznaju pogani da su smrtnici!

Psalam 10 (9)

Ps 22; 74 1 LAMED **10** Zašto, Jahve, stojiš daleko,
zašto se skrivaš u dane tjeskobe?
[2]Obijesni bezbožnik jadnika goni,
u zamke ga hvata koje mu postavi.

a) Sud je po Ps već donesen. »Dan Jahvin« samo će ga objelodaniti. U Ps je česta ta eshatološka tema.

b) BJ »evo«. To je konj.: *hinnēh* (»evo«) mj. *hemmāh ve* (»i oni«).

c) »u koju me vrgoše neprijatelji moji«: dod. TM, što BJ ispušta.

[3]Bezbožnik se pohlepom hvali, Ps **10** 13
MEM lakomac psuje i Jahvu prezire[a]. Job **22** 13
NUN [4]Bezbožnik zbori u obijesti svojoj: Ps **14** 1; **36** 2
»Ne, istrage nema! Tȁ ni Boga nema[b]!« Sef **1** 12
I u tome sva mu je misao.

[5]Puti su mu svagda uspješni,
na sudove tvoje on i ne misli,
sve protivnike svoje prezire.

SAMEK [6]U srcu veli: »Neću posrnuti!
Ni u kojem koljenu neću biti nesretan.«

PE [7]Usta mu puna kletve, lukavstva i prijevare, ↗Rim **3** 14
pod jezikom njegovim muka i nesreća. Ps **17** 12
[8]U zasjedi čuči pokraj ograda[c], Hoš **6** 9
potajno ubija nevina, Jr **5** 26
očima siromaha vreba[cc]. Hab **3** 14
AJIN [9]U zaklonu sjedi k'o lav u pećini, Ps **17** 12
vreba da opljačka jadnika
i da ga povuče u mrežu.

SADE [10]Pritajen čuči na zemlji[d],
od nasilja mu siromasi padaju.
[11]U srcu svome veli: »Zȁboravi Gospod, Ps **73** 11; **44** 25; **74** 19; **94** 7
odvrati lice i nikoga ne vidi!«

KOF [12]Ustani, Gospode Bože, podigni ruku[e], Ez **9** 9
ne zaboravi siromaha. Job **22** 13
[13]Zašto da bezbožnik prezire Boga, Ps **10** 4
zašto da kaže u srcu: »Neće kazniti!«
REŠ [14]Jer ti vidiš, gledaš jad i nevolju, Ps **31** 8;
u ruci je mjeriš. **56** 9
Siromah se tebi predaje, Izl **22** 21-22
ubogu ti si pomoć[f]!

ŠIN [15]Pakosnu grešniku satri mišicu,
kazni mu pakost da je više ne bude! Jr **10** 10
[16]Jahve je kralj u vijeke vjekova, Ps **145** 13
iz zemlje njegove nestat će pogana. Nah **2** 1

[17]Počuj, o Jahve, čežnju siromašnih,
TAU okrijepi im srce, uho prikloni:
[18]da zaštitiš pravo ubogih i tlačenih, Pnz **10** 18
da straha više ne zadaje čovjek zemljȁnī.

a) Tekst je r. 3 i 4 nesiguran i, zacijelo, preinačen iz teoloških razloga (»psuje«, doslovno »blagoslivlje«, što je eufemizam kao u 1 Kr 21,10.13 i Job 1,5.11; 2,5.9). Stari prijevodi imaju inačice.
b) »Bezbožnik«, niječući providnost, praktično niječe Boga.
c) Ili: »selâ« *hasērîm* (TM) znači i sela i ograde. BJ konj. »trska« (*hasirîm* mj. *hasērîm*); usp. Iz 35,7.
cc) Dosl. »njegove oči vrebaju«: tako stari prijevodi; TM ima: »sakrivaju se«.
d) BJ dodaje na početku retka: »on vreba«, konj. da bi se uspostavilo slovo *sadē* (ovo je alfabetski psalam); TM toga nema. – »Pritajen čuči«; dosl. qr.: »snizio se« (tako LXX); ktb ima »smrvljen«.
e) Da spasiš (Ps 138,7), i udariš (Iz 11,15; Izl 36,7; Mih 5,8).
f) Tekst je ovog retka nesiguran.

Psalam 11 (10)

Pouzdanje pravednikovo

11 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
Jahvi se utječem!
Ps **91** 3; **55** 7 — Zašto dakle govorite duši mojoj:
»Odleti u goru kao ptica[a]!

Ps **7** 13; **10** 8; **37** 14; **57** 5; **64** 4 — 2 Gle, bezbožnici već luk napeše,
za tetivu strijelu zapeše
da iz potaje ustrijele pravednika.
3 Kad su temelji uzljuljani,
što da učini pravednik?«

||Hab **2** 20, Ps **102** 20, Pnz **26** 15, Iz **66** 1, Mt **5** 34 — 4 Jahve je u svom svetom Hramu,
na nebeskom sjedi prijestolju.
Oči njegove motre[b],
vjeđama proniče sinove ljudske.

5 Jahve proniče pravedna i nepravedna,
iz dna duše mrzi silnika.
Post **19** 24, Ez **38** 22; **10** 2, Otk **20** 10; **8** 5 — 6 Na grešnike će izlit' žeravu[c] i sumpor,
vjetar ognjeni bit će dio njine sudbine[d].

7 Pravedan je Jahve i pravednost ljubi,
čestiti će gledat' lice njegovo[e].

Psalam 12 (11)

Pomoćnik protiv podlácā[f]

12 Zborovođi. U oktavi.
Psalam. Davidov.
Mih **7** 2, Iz **59** 15 — 2 U pomoć, Jahve, jer nestaje pobožnih,
vjernosti nema više[g] među ljudima!
Jr **9** 7, Iz **59** 3-4, Ps **55** 22 — 3 Svatko laže svome bližnjemu,
govori usnama lažljivim i srcem dvoličnim.

4 Istrijebi, Jahve, sve usne lažljive
i jezik hvastavi;
Ps **31** 19 — 5 one što zbore: »Jezik je naša snaga,
naše su usne za nas:
tko nam što može?«

a) Progonjeni je vjernik uspoređen s pticom (Ps 55,7; 91,3; 124,7). Gora je mjesto skloništa (Post 19,17; Ps 121,1; Ez 7,16; Mt 24,16).
b) Tako TM; BJ s pr.: »motre svijet«.
c) Po Sim.; TM ima »zamke«.
d) Dosl. »dio čaše«. Ta metafora (čaša je možda služila pri ždrijebanju) označuje sudbinu dobru (Ps 16,5; 23,5), ili češće zlu (Ps 75,9; Mt 20,22; Otkr 14,10; 16,19). Čaša Božje srdžbe proročka je tema (Iz 51,17+; Jr 25,15; Tuž 4,21; Ez 23,32sl; Hab 2,16).
e) Konj. TM »njegovo će lice (=on) promatrati čestito srce« može biti odraz teološkog skrupula: čovjek Boga ne može vidjeti (usp. Izl 33,20+). Ipak je u Ps čest izričaj »promatrati lice Božje« u smislu: pred Bogom stajati kao sluga pred dobrohotnim gospodarom (Ps 15,1; usp. Ps 16,11; 17,15; 24,6; 27,8+; 105,4; Iz 38,11; Post 33,10; Job 33,26; Iz 38,11).
f) Molitva u proročkom stilu. Ljudskim se lažima suprotstavlja istina Božjih riječi i obećanja.
g) Konj. *sapû* mj. nerazumljivog *passû* u TM.

6»Zbog nevolje tlačenih i jauka ubogih
sada ću ustati – govori Jahve –
spasenje donijet' onom tko ga želi.« Iz 33 10

7Riječi su Jahvine riječi iskrene,
srebro prokušano, od zemlje odvojeno[a], Ps 18 31; 19 8
sedam puta očišćeno. Izr 30 5

8O Jahve, ti ćeš bdjeti nad nama,
od naraštaja ovog čuvat' nas svagda,
9pa nek' se okolo vrzu zlotvori,
nek' se izdižu ljudi najgori[b].

Psalam 13 (12)

Pouzdan vapaj

13 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
2Tȁ dokle, Jahve, dokle ćeš me zaboravljati?
Dokle ćeš skrivati lice od mene? Ps 6 4; 77 8s; 89 47; 94 3
3Dokle ću nositi bol u duši; Tuž 5 20
tugu u srcu obdan i obnoć[c]?
Dokle će se dušmanin dizat' na me?

4Pogledaj, usliši, Jahve, Bože moj!
Prosvijetli mi oči da ne zaspim nasmrt,
5nek' ne kaže dušmanin: »Nadjačah njega!«
Nek' ne kliču protivnici ako posrnem! Ps 38 17

6Ja se u tvoju dobrotu uzdam,
nek' mi se srce raduje spasenju tvome!
Pjevat ću Jahvi koji mi učini dobro,
pjevat ću imenu Jahve Svevišnjeg[d]!

Psalam 14 (13)

= Ps 53

Čovjek bez Boga[e]

14 Zborovođi.
Davidov.
Bezumnik reče u srcu: Ps 10 4; 36 2
»Nema Boga.« Sef 1 12
Pokvareni rade gadosti;
nitko da čini dobro.

a) Dosl. »rastopljeno na izlazu iz zemlje«, tj. nađeno već pročišćeno. Riječ je Božja posve čista, bez laži.
b) Nesiguran prijevod. Dosl. »kao uzdizanje podlosti«. Targ. parafrazira: »kao gamad koja ispija ljudsku krv«.
c) S rkp. LXX. TM toga nema.
d) Sa LXX i Vg. (usp. Ps 7,18); TM nema toga r.
e) Bez Boga (usp. Ps 10,44+) čovjek je bezumnik. Njegov će čas doći (usp. Jr 5,12s).

Ps 11 4
2 Jahve s nebesa gleda na sinove ljudske
da vidi ima li tko razuman Boga da traži.
↗Rim 3 11-12
Ps 12 2
3 No, svi skrenuše zajedno, svi se pokvariše:
nitko da čini dobro – nikoga nema[a].

Iz 9 11+
4 Neće li se urazumiti svi što bezakonje čine,
koji proždiru narod moj[b] kao da jedu kruha?
Ne zazivlju ime Jahvino:
Pnz 28 67
5 jednom[c] će drhtati od straha[d],
jer je Bog s rodom pravednim.
6 Želite razbiti nakane ubogog:
Jahve je utočište njegovo.

Ps 85 2; 126 1
7 O neka dođe sa Siona spas Izraelu!
Kad Jahve promijeni udes naroda svoga[e],
klicat će Jakov, radovat se Izrael.

Iz 33 15-16
Mih 6 6-8
Ps 24 3-6

Psalam 15 (14)

Gost Jahvin[f]

15 Psalam.
Davidov.
Jahve, tko smije prebivati u šatoru tvome[g],
tko li stanovati na svetoj gori tvojoj?

Ps 119 1
2 Onaj samo tko živi čestito,
koji čini pravicu,
i istinu iz srca zbori,
3 i ne kleveće jezikom;
koji bližnjem zla ne nanosi
i ne sramoti susjeda svoga;
4 koji zlikovca prezire,
a poštuje one što se Jahve boje[h];

Izl 22 24+; 23 8+
5 koji se zaklinje prijatelju, a ne krši prisege,
i ne daje novca na lihvu,
i ne prima mita protiv nedužna.
Tko tako čini, pokolebat' se neće dovijeka.

a) Neki grčki rkp. i Vg umeću ovdje tri retka, citirana u Rim 3,10–18 i sastavljena od Ps 5,10; 140,4; 10,7; Izr 1,16; Iz 59,7–8; Ps 36,2.
b) Proročka slika.
c) BJ ima: »Ondje (će drhtati)«, tj. na Sionu (r. 7); usp. 48,3; 76,4; 87,5.6; Ez 48,35.
d) LXX dod.: »gdje straha i nema.« Sa LXX i Ps 53,6 BJ prev. »bez razloga straha«, i tumači: tajanstvena strava bez vidljiva povoda (usp. Lev 26,36; Pnz 28,67; 1 Sam 14,15; 2 Ljet 14,13; Job 3,25). Ovdje se misli na pokolj Asiraca g. 701; iznenada su pobijeni premda se činilo da nema nikakva razloga straha (usp. 2 Kr 19,35; 2 Ljet 37,36).
e) Ovaj izričaj (usp. Ps 85,2; 126,1; Pnz 30,3; Job 42,10; Jr 29,14; Ez 16,53; Hoš 6,11; Am 9,14; itd.) ima pred očima prije svega povratak iz sužanjstva, ali često ima općenitiji smisao ponovnog uspostavljanja, obnove, izmjene sudbine.
f) Ocrt moralnih obveza Saveza s Bogom; usp. Dekalog (Izl 20,1+).
g) Jeruzalemski se Hram ponekad naziva i »Šator«, po slici starog pustinjskog svetišta na koje je svake godine podsjećao blagdan Sjenica (Izl 23,14+).
h) Oni koji su mu vjerni i podložni. Izričaj je, čest u Ps, sinonim za vjeran, pobožan, odan; kasnije će označivati simpatizere židovstva (usp. Dj 2,11+; 10,2+).

Psalam 16 (15)

Jahve – moja baština

16 Miktam[a].
Davidov.
Čuvaj me, Bože, jer se tebi utječem.

2 Jahvi rekoh: »Ti si moj gospodar,
nema mi blaženstva bez tebe!«

3 Za svetima što su u zemlji
sav plamtim od čežnje[b]!
4 Gomilaju patnje moje
koji slijede bogove tuđe[c].
Ja im ljevanicâ nalijevat' neću,
ime im spominjat' neću usnama.

5 Jahve mi je baština i kalež: Br **18** 20
Ti u ruci držiš moju sudbinu. Pnz **10** 9
6 Na divnu zemlju padoše mi konopi, Sir **45** 20-22
vrlo mi je mila moja baština[d]. Tuž **3** 24

7 Blagoslivljam Jahvu koji me svjetuje
te me i noću srce[e] opominje.
8 Jahve mi je svagda pred očima; Ps **121** 5
jer mi je zdesna, neću posrnuti.

9 Stog' mi se raduje srce i kliče duša[f], ↗Dj **2** 25-28
i tijelo mi spokojno počiva. ↗Dj **13** 35
10 Jer mi nećeš ostavit' dušu u Podzemlju Br **16** 33+
ni dati da pravednik tvoj truleži ugleda[g]. Ps **49** 16; **73** 24
11 Pokazat ćeš mi stazu u život,
puninu radosti pred licem svojim,
sebi zdesna blaženstvo vječno.

a) BJ »Poluglasno«. Nesiguran smisao. Ta se naznaka nalazi ispred Psalama kojih bi javna recitacija mogla izazvati bijes poganâ, gospodarâ Jeruzalema.
b) Tekst 2. i 3. retka veoma je nejasan. Preveden je po Sim, Targ, LXX, Jer. TM bi se mogao doslovno prevesti: »Moj Gospodine ti, moja sreća, ne iznad tebe. Svetima, onima na zemlji, njima tamo i onima koji nalažu (?), sva mi je naslada u njima.« BJ (samo s promjenom vokalizacije) prevodi: »Moja sreća nije ni u jednom od ovih demona zemlje. Oni varaju one koji ih ljube.« U tom bi smislu ovi reci mogli biti upravljeni onima koji misle da mogu klanjanje Jahvi spojiti s kultom mjesnih bogova, sinkretizam koji je dugo vremena bio Izraelova napast (usp. Iz 57,6; 65,3s; 66,3s).
c) Po starim prijevodima. Hebrejski je iskvaren (doslovno »plaćaju cijenu stranca«) – »Bogovi«, dosl. »patnje«: eufemizam. Stoga BJ prevodi cio r.: »Lijevaju bogove svoje, trči se za njima.«
d) Aluzija na levite. Njihova baština, označena tradicionalnom slikom čaše, (usp. Ps 11,6+) i zemljomjeračkim konopcem (Mih 2,4–5), jest Jahve. Često je vlastito ime *Hilqijjahu*, »Jahve je moj dio«.
e) Dosl. »bubrezi«, sjedište misli i skrovitih osjećaja (usp. Ps 7,10; Izr 23,15s; Jr 12,2).
f) Dosl. »moja slava« (usp. Ps 7,6+); BJ konj. (*kebēdî* mj. *kebôdî*) »moja utroba«.
g) Psalmist je izabrao Jahvu. Realizam njegove vjere i zahtjevi njegova mističnog života iziskuju neraskidivu intimnost s njime; on, dakle, mora izmaći smrti jer bi ga ona od njega odvojila (Ps 6,6; usp. Ps 49,16+). Nada još neodređena, već nagovješta vjeru u uskrsnuće (usp. Dn 12,2; 2 Mak 7,9+). Stari prijevodi dosl. »jama« prevode izrazom »trulež«. Mesijanska se primjena, poznata već u židovstvu, obistinila u Kristovu uskrsnuću.

Psalam 17 (16)

Vapaj nevina čovjeka

17 Molitva.
Davidova.
Počuj, Jahve pravedni,
i vapaj mi poslušaj,
usliši molitvu iz usta iskrenih!
2 Od tebe nek' mi dođe presuda,
tvoje oči vide što je pravo.

Job 7 18; 23 10 Ps 26 2; 139 23
3 Istraži mi srce, pohodi noću,
ognjem me iskušaj,
al' u meni nećeš nać' bezakonja.
Ne zgriješiše usta moja
Job 23 11-12
4 kao što griješe ljudi:
po riječima usta tvojih čuvah putove Zakona.

Ps 18 37
5 Korak mi čvrsto prionu za tvoje staze,
ne zasta mi noga na putima tvojim.
6 Zazivam te, Bože, ti ćeš me uslišit':
prikloni mi uho i čuj riječi moje.
7 Proslavi na meni dobrotu svoju,
ti koji od dušmana izbavljaš
one što se utječu desnici tvojoj.

Pnz 32 10-11 Rut 2 12 Ps 36 8; 61 5; 63 8; 91 4 Mt 23 37
8 Čuvaj me k'o zjenicu oka,
sakrij me u sjenu krila svojih
9 od zlotvora što na me nasrću.
Dušmani me bijesni opkoljuju,

10 bešćutno srce zatvaraju
i ustima zbore naduto,
11 Koraci njini[a] sad me okružuju,
smjeraju da me na zemlju obore;
Ps 10 9; 22 14; 35 17; 57 5
12 slični lavu dok se, zinuv, na plijen obara
i laviću što vreba u potaji.

Jr 15 15-16
13 Ustani, Jahve, presretni ga i obori,
od grešnika mi život mačem spasi,
14 a rukom od ljudi, Gospodine:
od ljudi kojih je dio ovaj život[b],
Ps 73 12
kojima želudac puniš dobrima[c];
kojih su sinovi siti,
a djeci daju što im pretekne.
Br 12 8+ ↗Otk 22 4 Ps 4 8; 73 25-26
15 A ja ću u pravdi gledati lice tvoje,
i jednom kad se probudim,
sit ću ga se nagledati[d].

a) S Vg; TM ima: »naši koraci«.
b) BJ ovaj nejasan tekst prevodi: »koji u ovom životu imaju svoj dio ovoga svijeta«. Mogao bi se i ovako shvatiti: »smrtnikâ kojima je dodijeljen prolazan život.« Dvoznačnost je možda namjerna.
c) Dosl. »onim što kriješ« (BJ: »reserve«). Riječ je ne o kazni, nego radije o prolaznim dobrima od kojih je vjerniku preče prijateljstvo Božje.
d) Vrijeme jutarnjeg buđenja povlašteni je trenutak Božje darežljivosti (Ps 5,4; 30,6; 46,6; 57,9; 73,20; 90,14; 130,6; 143,8). To je također vrijeme pravde (Ps 101,8+). Zora i svjetlo simboliziraju spas (Iz 8,20; 9,1; 33,2; 58,10; Tuž 3,23; Sef 3,5; usp. Iv 1,4–5+; 8,12+). Večer i mrak, naprotiv, simboliziraju kušnju i nevolju (ovdje r. 3; Ps 30,6; 59,7; 88,19; 107,10; Iz 17,14; 50,10). Ponekad se riječ »buđenje« smatrala prikrivenom aluzijom na uskrsnuće (usp. 2 Kr 4,31; Iz 26,19; Dn 12,2; Ps 16,10+).

Psalam 18 (17)

||2 Sam 22

Kraljeva zahvalnica[a]

18 Učitelju zbora. Od Jahvina sluge Davida koji Jahvi
ispjeva ovu pjesmu u onaj dan kad ga Jahve oslo-
bodi iz ruku neprijatelja i iz ruke Šaulove. On reče:

2 Ljubim te, Jahve, kreposti moja[b]! Post 49 24
3 Jahve, hridino moja, utvrdo moja spase moj; Pnz 32 4, 15, 18, 37

Bože moj, pećino[c] moja kojoj se utječem,
štite moj, snago[d] spasenja moga, tvrđavo moja! Pnz 33 17
4 Zazvat ću Jahvu, hvale predostojna, Ps 75 5
i od dušmana bit ću izbavljen. Lk 1 69

5 Valovi[e] smrti okružiše mene, Pnz 13 14+
prestraviše me bujice pogubne. Br 16 33+
6 Užad Podzemlja sputiše me,
smrtonosne zamke padoše na me:

7 u nevolji zazvah Jahvu
i Bogu svome zavapih[f].
Iz svog Hrama zov mi začu,
i vapaj moj mu do ušiju doprije.

8 I zemlja se potrese i uzdrhta[g], Izl 19 16, 18
uzdrmaše se temelji górâ, Suci 5 4-5
pokrenuše se, jer On gnjevom planu. Hab 3 3-6, 8-13
9 Iz nosnica mu dim se diže,
iz usta mu oganj liznu,
ugljevlje živo od njega plamsa.

10 On nagnu nebesa i siđe,
pod nogama oblaci mu mračni. Pnz 33 26
11 Na keruba stade[h] i poletje; Ps 68 5+
na krilima vjetra zaplovi.

12 Ogrnu se mrakom kao koprenom, Izl 13 21+; 19 16
prekri se tamnim vodama i oblacima tmastim, Pnz 4 11
13 od blijeska pred licem njegovim[i]
užga se ugljevlje plameno.

a) Ova trijumfalna oda na zahvalnu molitvu (rr. 5–28) nadovezuje pobjednički kraljevski hvalospjev (rr. 32–51) s mesijanskim završetkom. Na temelju usporedne pjesme 2 Sam 22 moguće je ispraviti često iskvaren tekst.
b) BJ dodaje (u zagradama): »Spasitelju moj, ti si me spasio od nasilja. « TM ispušta taj stih, a 2 Sam 22 stavlja ga na kraj r. 3.
c) Jahve je često u Ps nazvan pećina Izraelova: bedem svojih vjernika i nadasve Davidove loze (usp. Mt 16,18+).
d) Dosl. »moj rog«, simbol jakosti i snage (Ps 75,5; 89,18; 92,11; itd., usp. Pnz 33,17; 1 Kr 22,11; Zah 2,4), ponekad s mesijanskim značenjem (Ps 132,17).
e) 2 Sam 22, usp. r. 6; TM ima »užad«. – Vode simboliziraju smrtnu opasnost (usp. Ps 32,6; 40,3; 42,8; 66,12; 69,2sl; 15sl; 88,18; 130,1; Iz 8,7s; 30,28; Job 22,11; Jon 2,6).
f) TM dodaje: »pred njegovim licem«, što ispušta 2 Sam 22.
g) Ovdje počinje opis pobjedničke teofanije Jahve koji dolazi u pomoć svome vjerniku (rr. 8–18; usp. Izl 13,22+; 19,16+).
h) Kerubi, koji su natkriljivali Kovčeg saveza (Izl 25,18+) i koji su nadahnuli Ezekielovo viđenje božanskih kola (Ez 1,5s+), služe Jahvi za prijestolje (1 Sam 4,4; 2 Sam 6,2; 2 Kr 19,15). Nakon razorenja Hrama oni ostaju simbol nebeskih bića.
i) Po 2 Sam 12,13; BJ spaja Ps i 2 Sam: »Pred njim bljesak raspali tuču i ognjenu žeravu.« TM je iskvaren (dosl. »od bljeska pred njim njegovi oblaci prođoše«).

Ps **29** — 14Jahve s neba zagrmje,
Ps **77** 18-19 — Svevišnjega glas se ori[a].
Izl **19** 19 — 15Odape strijele i dušmane rasu,
Job **36** 29-30 — izbaci munje i na zemlju ih obori.

Ps **77** 17 — 16Morska[b] se dna pokazaše,
i temelji svijeta postaše goli
Izl **15** 8 — od strašne prijetnje Jahvine,
od olujna daha gnjeva njegova.

17On pruži s neba ruku i mene prihvati,
iz silnih voda on me izbavi.
1 Sam **17** 37 — 18Od protivnika moćnog mene oslobodi,
od dušmana mojih jačih od mene.

19Navališe na me u dan zlosretni,
ali me Jahve zaštiti,
20na polje prostrano izvede me,
spasi me jer sam mu mio.

21Po pravednosti mojoj Jahve mi uzvrati,
po čistoći ruku mojih on me nagradi,
22jer čuvah putove Jahvine,
od Boga se svoga ne udaljih.

23Odredbe njegove sve su mi pred očima,
zapovijedi njegove nisam odbacio,
Pnz **18** 13 — 24do srži odan njemu sam bio,
čuvam se grijeha svakoga.

25Jahve mi po pravdi mojoj vrati,
čistoću ruku mojih[c] vidje.
26S prijateljem ti si prijatelj,
poštenu poštenjem uzvraćaš.

27S čovjekom čistim ti si čist,
a lukavca izigravaš,
Izr **3** 34 — 28jer narodu poniženu spasenje donosiš,
Job **22** 29 — a ponižavaš oči ohole.

Job **29** 3 — 29Jahve, ti moju svjetiljku užižeš[d],
Bože, tminu moju obasjavaš:
30s tobom udaram na čete dušmanske[e],
s Bogom svojim preskačem zidine.

Pnz **32** 4 — 31Savršeni su puti Gospodnji,
Ps **12** 7 — i riječ je Božja ognjem kušana.
||Izr **30** 5 — On, samo on, štit je svima
koji se k njemu utječu.

a) TM ovdje ponavlja 13b, koji je izostavljen u LXX i 2 Sam.
b) 2 Sam 22,16; TM: »vodena«.
c) Sa TM, koji usklađuje sa 21b; BJ: »moju čistoću«.
d) TM ispred »moju svjetiljku« dodaje: »užižeš«, što je glosa koju ispušta 2 Sam i koja ublažuje antropomorfizam. Stoga BJ: »Ti si, Jahve, moja svjetiljka«.
e) S TM (‘ārûs gedûd). BJ (*‘ārôs geder*) i 2 Sam 22,30: »s tobom rušim bedem«.

32 Jer tko je Bog osim Jahve? Iz **44** 8;
Tko li je hridina osim Boga našega? **45** 21
33 Taj Bog me snagom opasuje,
stere mi put besprijekoran,

34 noge mi dade brze k'o u košute Hab **3** 19
i postavi me na visine čvrste, Pnz **32** 13
35 ruke mi za borbu uvježba Iz **58** 14
i mišice da lûk mjedeni napinju.

36 Daješ mi štit svoj koji spasava,
tvoja me desnica drži,
tvoja me brižljivost uzvisi[a].
37 Pouzdanje daješ mom koraku,
i noge mi više ne posrću.

38 Pognah svoje dušmane i dostigoh,
i ne vratih se dok ih ne uništih.
39 Obaram ih, nè mogu se dići,
padaju, pod nogama mi leže.

40 Ti me opasa snagom za borbu,
a protivnike moje meni podloži.
41 Ti dušmane moje u bijeg natjera, Ps **21** 13
i rasprših one koji su me mrzili.

42 Vapiju u pomoć – nikog da pomogne;
vapiju Jahvi – ne odaziva se.
43 Smrvih ih kao prah na vjetru,
zgazih ih k'o blato na putu.

44 Ti me izbavi od bune u mom narodu[b],
postavi me glavarom pogana, Ps **2** 8-9 ·
puk koji ne poznavah služi mi. Otk **2** 26-28

45 Svaki moj šapat pokorno on sluša,
sinovi tuđinci meni laskaju;
46 sinovi tuđinski gube srčanost, Mih **7** 17
izlaze dršćuć' iz svojih utvrda.

47 Živio Jahve! Blagoslovljena hridina moja! Ps **18** 47
Neka se uzvisi Bog, spasenje moje!
48 Bog koji mi daje osvetu = Ps **18** 48
i narode meni pokorava.

49 Od dušmana me mojih izbavljaš
i nad protivnike me moje izdižeš,
ti mene od čovjeka silnika spasavaš.

50 Zato te slavim, Jahve, među pucima ↗Rim **15** 9
i psalam pjevam tvome Imenu: Ps **7** 18+

a) Dosl. TM; BJ sa LXX i 2 Sam ispr. *'anôtekā* (odgovor) mj. *'anevatekā* (hebr. poniznost, aram. brižljivost) pa prev.: »Ti ne prestaješ uslišavati me« po dosl. »ti mi množiš svoj odgovor« (usp. Ps 20,7); *Tarbēnî* (množiti, uvećavati) po našem se prijevodu odnosi na molitelja (uzvisi me), a po BJ na odgovor.

b) »u mom narodu« 2 Sam 22,44; »naroda« TM; »narodâ« LXX (ovdje i u 2 Sam). Inačica 2 Sam morala je biti prvotna; kasnije se tvrdnja poopćila da se može nastaviti rečenica, a možda i da se ukloni Izraelu nesklona primisao.

51umnožio si pobjede kralju svojemu,
pomazaniku svome milost si iskazao,
Davidu[a] i potomstvu njegovu navijeke.

Psalam 19 (18)

Jahve – Sunce pravde[b]

Post **1** 1-8, 14-19
Sir **43** 1s
Ps **93**; **147** 4-5, 15-20
Izr **8** 22-31
Job **38** 7, 31-33
Ps **104**
Rim **1** 20+
↗Rim **10** 18

19 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
2Nebesa slavu Božju kazuju,
naviješta svod nebeski djelo ruku njegovih.
3Dan danu to objavljuje,
a noć noći glas predaje.

4Nije to riječ, a ni govor nije,
nije ni glas što se može čuti[c],
5al' po zemlji razliježe se jeka,
riječi sve do na kraj svijeta sežu.

Ondje suncu razape šator,
6te ono k'o ženik iz ložnice ide,
k'o div kliče kad prelijeće stazu[d].

Ps **65** 9
7Izlazi ono od nebeskog kraja,
i put mu se opet s krajem spaja,
ne skriva se ništa žaru njegovu.

Ps **119**
8Savršen je Zakon Jahvin – dušu krijepi;
pouzdano je Svjedočanstvo Jahvino – neuka uči;
9pr̀ava je naredba Jahvina – srce sladi;
čista je zapovijed Jahvina – oči prosvjetljuje;
10neokaljan strah Jahvin – ostaje svagda;
istiniti sudovi Jahvini – svi jednako pravedni,
Ps **119** 127
11dragocjeniji od zlata, od mnogo zlata čistoga,
Ps **119** 103
slađi od meda, meda samotoka.

12Sluga tvoj pomno na njih pazi,
vrlo brižno on ih čuva.
13Ali tko propuste svoje da zapazi?
Od potajnih grijeha očisti me!

a) Liturgijski završetak koji podsjeća na obećanja pobjede i spasa dana Davidovoj dinastiji (usp. Ps 89,2s. 21s; 1 Sam 2,10).
b) Himan slavi Jahvu kao stvoritelja neba, osobito sunca (rr. 5b–7), i tvorca Zakona (rr. 8–11): priroda i Zakon objavljuju Božja savršenstva. Na starom Istoku sunce je bilo simbol pravde (usp. Mudr 5,6; Mal 3,20): to nam razjašnjava zašto su zajedno stavljena ta dva dijela Ps. O Božiću liturgija taj Ps primjenjuje na Riječ Božju, Sunce pravde (Mal 3,20; Iv 1,9; Lk 1,78). R. 5 primijenjen je na apostole (usp. Rim 10,18).
c) Pr. su naprotiv shvatili »kojih se glas ne bi čuo«, ali nastavak prisjeća na asiro-babilonsku temu o zvijezdama kao tihom »nebeskom pismu«.
d) Govoreći o suncu, Jahvinu stvoru, psalmist upotrebljava izraze koji se nalaze i u babilonskoj mitologiji.
e) Dosl. TM. BJ konj. (*debārājv* mj. *rāb* – premješta tu riječ s kraja 11a na početak 11b) »njegove su riječi slađe...« (usp. Ps 119,103.127).

[14]Od oholosti[a] čuvaj slugu svoga
da mnome ne zavlada.
Tad ću biti neokaljan,
čist od grijeha velikoga.

[15]Moje ti riječi omiljele
i razmišljanje[b] srca moga pred licem tvojim.
Jahve, hridi moja, otkupitelju[c] moj!

Psalam 20 (19)

Molitva za kralja[d]

20 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
[2]Uslišio te Jahve u dan nevolje, Izr 18 10
štitilo te ime Boga Jakovljeva! Ps 18 50; 44 6
[3]Poslao ti pomoć iz Svetišta, 1 Kr 8 30
branio te sa Siona!

[4]Spomenuo se svih ti prinosnica,
bila mu mila paljenica tvoja!
[5]Udijelio ti što ti srce želi,
ispunio sve namisli tvoje!

[6]Radovali se tvojoj pobjedi,
u ime Boga svoga dizali stjegove!
Ispunio Jahve svaku molbu tvoju!

[7]Znam evo: Jahve će pobjedu dati svom pomazaniku[e], Ps 18 51
uslišit ga iz svetih nebesa
snagom pobjedne desnice svoje.

[8]Jedni se hvale kolima bojnim, drugi konjima, Hoš 1 7+
mi imenom Jahve, Boga našega! Ps 33 16-17; 147 10-11
[9]Oni posrću i padaju, 2 Ljet 14 10
mi se držimo i stojimo. Iz 40 30-31

[10]Jahve, daruj pobjedu kralju, Ps 21
usliši nas[f] u dan kad te zazovemo!

a) Dosl. »od oholica« ili »od oholih stvari«. LXX: »od tuđih (bogova)«. – Ps 119 stalno oholost suprotstavlja životu po Zakonu, po Božjim smjernicama.
b) BJ sa LXX dodaje ispred ovoga riječ »neprestano«, čega TM nema.
c) TM *go'el*. Tu riječ, koja označuje krvnog osvetnika (Br 35,19+) i otkupitelja plemenske zemlje (Lev 25,25.47–49) primjenjuje Job 19,25; Ps 19,15; 78,35; Jr 50,34 te često drugi dio Izaije (Iz 41,14; 43,14; 44,6.24; 49,7; 59,20, itd.) na Jahvu koji svoje vjerne i svoj narod osvećuje, spasava i otima smrti.
d) Molitva za kralja u prigodi njegova odlaska u ratni pohod (1 Kr 8,44; 2 Ljet 20,18s). Na kraju svakoga od dva dijela nalazi se zborni poklik zajednice.
e) Mesija »krist« (usp. Izl 30,22+; 1 Sam 9,26+): kralj Izraelov.
f) Dosl. »odgovori nam« s pr.; TM »odgovara nam«.

Ps **20**
Ps **61** 6-8

Psalam 21 (20)

Zahvala za kralja[a]

21 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
[2]Jahve, zbog tvoje se moći kralj veseli,
zbog pomoći tvoje radosno kliče.
[3]Ti mu ispuni želju srca,
ne odbi molitve usana njegovih.

[4]Ti ga predusrete blagoslovima sretnim,
na glavu mu krunu stavi od suhoga zlata.

2 Kr **20** 1-7
Iz **38** 1-20
1 Kr **3** 14

[5]Za život te molio, i ti mu dade
premnoge dane – za vijeke vjekova.

Ps **45** 4
Post **12** 2; **48** 20
Ps **72** 17
1 Ljet **17** 27
Ps **16** 11

[6]Pomoću tvojom slava je njegova velika,
uresio si ga veličanstvom i sjajem.
[7]Ti ga učini blagoslovom za vjekove,
veseliš ga radošću lica svojega.
[8]Doista, kralj se uzda u Jahvu
i po dobroti Svevišnjega neće se pokolebati.

Ps **18** 38

[9]Tvoja ruka nek' pronađe sve dušmane tvoje,
desnica tvoja neka stigne one koji te mrze!
[10]Nek' budu kao u peći ognjenoj
kad se ukaže lice tvoje[b]!
Nek' ih Jahve gnjevom uništi,
neka ih proguta oganj!

Ps **109** 13
Job **18** 19

[11]Njihovo potomstvo satri sa zemlje
i rod im iz sinova ljudskih.

[12]Ako li stanu zlo kovati protiv tebe,
ako spremaju spletke, neće uspjeti.

Ps **18** 41

[13]Ti ćeš ih natjerati u bijeg,
svoj luk ćeš usmjeriti na njih.

[14]Ustani, Jahve, u sili svojoj!
Daj nam da pjesmama slavimo snagu tvoju!

Psalam 22 (21)

Iz **52** 13 – **53** 12

Patnje i nade pravednika[c]

22 Zborovođi. Po napjevu »Košuta u zoru[d]«.
Psalam. Davidov.

↗Mt **27** 46p
Iz **49** 14; **54** 7

[2]Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?
Daleko si od ridanja moga.

a) Ovaj je psalam naglašeno mesijanski i eshatološki pa se primijenio na Krista Kralja. Na kraju svakoga od dva dijela nalazi se zborni poklik zajednice.
b) Tj. kada se pojaviš kao sudac. Rr. 9–13 obraćaju se sada kralju, ali izraz »kad se ukaže lice tvoje« (TM »u čas tvojega lica«) i spomen ognja odaju eshatološki stil. Taj se odlomak prvotnom tekstu (usp. grč. rkp.) mogao obraćati Jahvi.
c) Jadikovka i molitva progonjena nedužnika završavaju zahvalom za očekivano izbavljenje (rr. 23–27), a izraelskoj ih liturgiji prilagođuje r. 24 i završna univerzalnost (rr. 28–32), gdje se dolazak kraljevstva Božjeg na cijeli svijet prikazuje kao plod iskušenja vjernoga sluge. Sličan hvalospjevu o Sluzi patniku (Iz 52,13 – 53,12), ovaj Ps, čije je prve riječi Isus izgovorio na križu i u kojem su evanđelisti otkrili više unaprijed opisanih pojedinosti Muke, na taj je način mesijanski, barem u tipičkom smislu: pokazuje što je »tipično« u Božjem spasovnom djelovanju.
d) Možda je to početak poznatog napjeva. Pr. »Za jutarnju okrepu«.

[3]Bože moj, vičem danju, al'ne odvraćaš;
noću vapijem i nema mi počinka.
[4]A ipak, ti u Svetištu prebivaš, Lev 17 1+
Nado Izraelova[a]! Iz 6 3+
[5]U tebe se očevi naši uzdaše,
uzdaše se, i ti ih izbavi;

[6]k tebi su vikali i spasavali se, Suci 2 6+
u tebe se uzdali, i postidjeli se nisu.

[7]A ja, crv sam, a ne čovjek,
ruglo ljudi i naroda prezir.
[8]Koji me vode, podruguju se meni, Mt 27 39p
razvlače usne, mašu glavom: ↗Mt 27 43
[9]»U Jahvu se on uzda[b], neka ga sad izbavi, Mudr 2 18-20
neka ga spasi ako mu omilje!«

[10]Iz krila majčina ti si me izveo, Iz 44 2, 24
mir mi dao na grudima majke.
[11]Tebi sam predan iz materine utrobe, Post 50 23
od krila majčina ti si Bog moj. Iz 46 3
[12]Ne udaljuj se od mene, blizu je nevolja, Ps 35 22; 38
a nikog nema da mi pomogne. 22; 40 14; 71 12

[13]Opkoliše me junci mnogobrojni,
bašanski bikovi okružiše mene.
[14]Ždrijela svoja razvaljuju na me
k'o lav koji plijen kida i riče. Ps 17 12

[15]Kao voda razlih se,
sve mi se kosti rasuše;
srce mi posta poput voska,
topi se u grudima mojim. Iv 19 28
[16]Grlo[c] je moje kao crijep suho,
i moj se jezik uz nepce slijepi:
u prah smrtni bacio si mene.

[17]Opkolio me čopor pasa,
rulje me zločinačke okružile.
Probodoše[d] mi ruke i noge,
[18]sve kosti svoje prebrojiti mogu,
a oni me gledaju i zure u me.
[19]Haljine moje dijele među sobom ↗Mt 27 35p
i kocku bacaju za odjeću moju. ↗Iv 19 24

[20]Ali ti, o Jahve, daleko mi ne budi;
snago moja, pohiti mi u pomoć! Iv 12 27
[21]Dušu moju istrgni maču,
iz šapa pasjih život moj.
[22]Spasi me iz ralja lavljih Ps 7 3
i jadnu mi dušu[e] od rogova bivoljih! 17 12; 57 5 2 Tim 4 17

a) Konj. *tohelet* mj. *tehilot*. BJ: »Ti, Sveti, nastavaš hvale Izraelove«, LXX »ti koji stanuješ u svetištu, slavo Izraelova«.
b) S pr. »on se prepustio«; TM »prepusti se«.
c) Konj. *hikkî;* TM »moja snaga«.
d) Konj. sa LXX, Vg *kārû*. BJ »kao da će mi ruke i noge rastrgati«, konj. *ke'ērô* (od glagola *'ārāh*); TM »kao lav« – *kā'arî,* što je nerazumljivo; sir.: »ranili su«. Odlomak podsjeća na Iz 53,5, koga evanđelisti nisu upotrijebili u opisu Muke.
e) Konj. *'annijjātî,* »jadnicu moju«; TM »ti si mi odgovorio« – *'anîtānî*.

↗Heb **2** 12 Ps **40** 10

23 A sada, braći ću svojoj navješćat' ime tvoje,
hvalit ću te usred zbora.
24 »Koji se bojite Jahve, hvalite njega!
Svi od roda Jakovljeva, slavite njega!
Svi potomci Izraelovi, njega se bojte!

25 Jer nije prezreo ni zaboravio muku jadnika,
i nije sakrio lice svoje od njega;
kad ga je zazvao, on ga je čuo.«

26 Zato ću te hvaliti u zboru veliku,
pred vjernicima tvojim izvršit' zavjete.
27 Siromasi će jesti i nasitit će se[a],
hvalit će Jahvu koji traže njega:
nek' živi srce vaše dovijeka!

Iz **45** 22; **52** 10

28 Spomenut će se i Jahvi se vratit'
svi krajevi zemlje;
pred njim[b] će ničē pasti
sve obitelji pogana.

Zah **14** 9 Ob 21

29 Jer Jahvino je kraljevstvo,
on je vladar pucima.

30 Njemu će se jedinom[c] klanjati svi koji snivaju u zemlji,
pred njim se sagnuti svi koji u prah silaze.
I moja će duša za njega živjeti,

Iz **53** 10

31 njemu će služiti potomstvo moje[d].

Ps **48** 14; **71** 18; **78** 6; **102** 19 Ef **2** 7

O Gospodu će se pripovijedat' 32 slijedećem[e] koljenu,
o njegovoj pravdi navješćati narodu budućem:
»Ovo učini Jahve!«

Psalam 23 (22)

Jahve – Pastir dobri[f]

23 Psalam.
Davidov.

Ez **34** 1+ Iv **10** 1-16

Jahve je pastir moj:
ni u čem ja ne oskudijevam;
2 na poljanama zelenim
on mi daje odmora.

Iv **4** 1+ Iz **40** 31 Jr **31** 25 Izr **4** 11 Ps **115** 1

Na vrutke me tihane vodi
3 i krijepi dušu moju.
Stazama pravim on me upravlja
radi imena svojega.

Iz **50** 10 Job **10** 21-22

4 Pa da mi je i dolinom smrti proći,
zla se ne bojim, jer si ti sa mnom[g].

a) Aluzija prije na mesijansku gozbu (Iz 55,1s, itd.) nego na obredni obrok nakon žrtve pričesnice (Lev 3,1+).
b) Pr. TM: »pred tobom«.
c) Konj. *'ak lô;* TM: »oni su jeli«, *'aklû.*
d) Rr. 30c–31a vrlo su teški. TM »I njegova duša ne živi, sjeme će mu služiti.« Neki rkpp., LXX, sir, pr. »moja duša« mj. »njegova duša« i »njemu« (*lô*) mj. »ne« (*lō'*); LXX, Teod. »sjeme moje« mj. »sjeme«. Naš prijevod uvažava te inačice. BJ ih smatra preinakama uvjetovanima vjerom u uskrsnuće pa prevodi konj.: »Umjesto onoga koji više ne živi, služit će mu njegova loza«, a u bilj. tumači da se može shvatiti i ovako: »(Bezbožnik) neće živjeti, ali jedna će mu loza služiti.«
e) LXX, *jābō'* (idući) mj. *jābō'û* (doći će).
f) Božja zauzetost za pravednika, opisana dvostrukom slikom: slikom pastira (rr. 1–4) i domaćina koji priređuje mesijansku gozbu (rr. 5–6). Taj se Ps tradicionalno primjenjuje na sakramentalni život, posebno na krst i euharistiju.
g) »jer ti si« dodano vjerojatno radi usklađenja s 1 Sam 22,23, da se na taj način istakne aluzija na Davidova junačka djela. Izvorni bi tekst bio »uza me je tvoja palica i tvoj pastirski štap...«.

Tvoj štap i palica tvoja
utjeha su meni.

5 Trpezu preda mnom prostireš
na oči dušmanima mojim. Izl 16 1+ Ps 22 27+
Uljem mi glavu mažeš[a],
čaša se moja prelijeva. Ps 16 5+; 63 6

6 Dobrota i milost pratit će mene
sve dane života moga. Ps 27 4
U Jahvinu ću domu prebivati[b]
kroz dane mnoge.

Psalam 24 (23)

Svečani Jahvin ulazak u Svetište[c]

24 Psalam.
Davidov.
Jahvina je zemlja i sve na njoj, Iz 66 1-2 Ps 89 12
svijet i svi koji na njemu žive. Pnz 10 14 ↗1 Kor 10 26
2 On ga na morima utemelji Ps 75 4
i na rijekama učvrsti[d]. Iz 42 5

3 Tko će uzići na Goru Jahvinu,
tko će stajati na svetom mjestu njegovu? Ps 15
4 Onaj u koga su ruke čiste i srce nedužno:
duša mu se ne predaje ispraznosti,
i ne kune se varavo.

5 On blagoslov prima od Jahve
i nagradu od Boga, Spasitelja svoga.
6 Takav je naraštaj onih koji traže njega, Ps 27 8-9
koji traže lice Boga Jakovljeva[e].

7 »Podignite, vrata, nadvratnike svoje, 2 Sam 6 12-16
dižite se, dveri vječne, Ps 118 19-20 Ez 44 2
da uniđe Kralj slave!« Mal 3 1

8 »Tko je taj Kralj slave?«
»Jahve silan i junačan, 1 Kor 2 8
Jahve silan u boju!«

9 »Podignite, vrata, nadvratnike svoje
dižite se, dveri vječne,
da uniđe Kralj slave!«

10 »Tko je taj Kralj slave?« 1 Sam 1 3+
»Jahve nad Vojskama – on je Kralj slave!« Izl 24 16+

a) Po običaju istočnog gostoprimstva (Ps 92,11; 133,2; Prop 9,8; Am 6,6; Lk 7,46).
b) Pr.; »vratit ću se« TM (jednostavni ispravak vokala).
c) Rr. 7–10 mogli bi se odnositi na prijenos kovčega pod Davidom (2 Sam 6,12–16, usp. Ps 68,25s; 132). Početak (rr. 1–6) upućuje, čini se na kasnije vrijeme (usp. Ps 15): stvoritelj je svemira također prijatelj koji prihvaća pravednika.
d) Stara slika svijeta: zemlja počiva na vodama donjeg oceana (usp. Izl 20,4).
e) LXX; 2 hebr. rkp. i sir.: »tvoje lice, Bože Jakovljev«; TM: »tvoje lice, Jakove«.

Psalam 25 (24)

Molitva u pogibelji

25 Davidov.
= Ps 86 4 ALEF K tebi, Jahve, uzdižem dušu svoju,
Ps 22 6; 40 15s Iz 49 23; 50 7 BET [2]u tebe se uzdam, Bože moj:
ne daj da se postidim,
da se ne vesele nada mnom dušmani!
GIMEL [3]Koji se u tebe uzdaju, postidjet se neće:
postidjet će se koji se lako iznevjere.

Ps 27 11; 86 11; 119 35; 143 8 DALET [4]Pokaži mi, Jahve, svoje putove,
nauči me svojim stazama!

Iv 14 6; 16 13 HE [5]Istinom me svojom vodi i pouči me,
jer ti si Bog, moj Spasitelj:
VAU u tebe se pouzdajem svagda.

ZAJIN [6]Spomeni se, Jahve, svoje nježnosti
i ljubavi svoje dovijeka.
Job 13 26 Iz 64 8 Ps 106 4+ HET [7]Ne spominji se grijehâ moje mladosti ni prijestupâ,
spomeni me se po svojoj ljubavi –
radi dobrote svoje, o Jahve!

TET [8]Jahve je sama dobrota i pravednost:
grešnike on na put privodi.
JOD [9]On ponizne u pravdi vodi
i uči malene[b] putu svome.

Tob 3 2 Ps 85 10-11 KAF [10]Sve su staze Jahvine istina i ljubav
za onog koji čuva Savez njegov i propise.
LAMED [11]Jahve, radi svojeg imena
grijeh moj mi oprosti, jer je velik.

Izr 19 23 MEM [12]Ima li koga da se boji Jahve?
On će ga poučiti kojim će putem krenuti.
NUN [13]Duša će mu u sreći počivati,
a potomci će njegovi zaposjesti zemlju[c].
Ps 37 9, 29 Iz 57 13 SAMEK [14]Prisan[d] je Jahve s onima koji ga se boje
i Savez svoj objavljuje njima.

Ps 123 1; 141 8-9 AJIN [15]K Jahvi su svagda oči moje upravljene,
jer mi nogu izvlači iz zamke.
Ps 86 16; 119 132 PE [16]Pogledaj na me i smiluj se meni,
jer osamljen sam i nevoljan.

SADE [17]Odagnaj[e] tjeskobe srca moga,
iz bojazni mojih izbavi me!
[18]Vidi nevolju moju i muku
i oprosti sve grijehe moje!

a) BJ sa sir. ispušta tu riječ (kao udvojnik).
b) TM; BJ »nevoljne« sa sir.
c) 25,13 Uvjerenju – baštinjenom od Izraelskih mudraca – da pravednika čeka zemaljska nagrada, ovdje je dodana nada Židova da će po povratku iz sužanjstva potpuno uživati u zemlji otaca.
d) *Sôd* u hebr. znači i tajnu i prisnost. BJ prev. »Jahvina je tajna za one koji ga se boje«, ali tumači: zapravo ovdje nije riječ o božanskoj tajni (kao u Mudr 2,22), nego više o prisnosti s Bogom (Ps 73,28; Izl 33,20+; Job 29,5; Izr 3,32) povezanoj s poznavanjem božanskih stvari (Jr 16,21; 31,34; Hoš 6,6).
e) Konj.; TM ima: »odagnali su«.

REŠ [19]Pogledaj dušmane moje: kako ih je mnogo
i kakvom me mržnjom žestokom mrze.
ŠIN [20]Čuvaj dušu moju, izbavi me: Ps 16 1
neću se postidjeti, jer se tebi utekoh.
TAU [21]Nedužnost i čestitost nek' me štite,
jer u tebe se uzdam, o Jahve[a].

[22]Izbavi, Bože, Izraela Ps 130 8
iz sviju tjeskoba njegovih[b].

Psalam 26 (25)

Ps 7; 17; 18 21-28; 59 4 Job 31

Molitva nedužnog[c]

26 Davidov.
Dosudi mi pravo, Jahve,
jer hodih u nedužnosti,
i uzdajuć' se u Jahvu ja se ne pokolebah.

[2]Ispitaj me, Jahve, iskušaj me, Ps 7 10; 17 3; 139 23
istraži mi bubrege i srce.
[3]Jer tvoja je dobrota pred očima mojim,
u istini tvojoj ja hodim. Ps 119 30

[4]S ljudima opakim ja ne sjedim
i ne svraćam podlima.
[5]Mrsko mi je društvo zlotvorâ, Ps 1 1
i s bezbošcima sjesti ne želim.

[6]U nedužnosti ruke svoje perem = Ps 73 13 Pnz 21 6-7 Mt 27 24
i obilazim žrtvenik tvoj, Jahve,
[7]da tvoju hvalu javno razglasim
i pripovijedam sva divna djela tvoja.
[8]O Jahve, ljubim dom u kojem prebivaš[d] Izl 25 8+; 24 16+ Ps 29 9; 63 3
i mjesto gdje slava tvoja stoluje.

[9]Ne pogubi mi dušu s grešnicima Ps 28 3
ni život moj s krvolocima;
[10]na rukama je njihovim zločin,
a desnica im puna mita. Izl 23 8+

[11]A ja u nedužnosti svojoj hodim:
izbavi me, milostiv mi budi. Ps 25 16
[12]Noga mi stoji na pravu putu:
u zborovima blagoslivljat ću Jahvu[e]. Ps 22 23 40 11; 52 11

a) »o Jahve« sa LXX; TM nema toga.
b) Ovaj redak, višak u alfabetskom nizu, može biti posužanjska liturgijska antifona (usp. Ps 34,23).
c) Kao u Ps 7 i 17 vjernik ističe svoju nedužnost.
d) »Dom u kojem prebivaš« s TM; »ljepotu tvoga doma« sa LXX.
e) »Jahvu« s TM; BJ sa LXX: »... ću te, Jahve«.

Psalam 27 (26)

U Božjoj blizini nema straha

27 Davidov.
Ps 18 29; 36 10; 43 3 Mih 7 8 Iz 10 17
1 Jahve mi je svjetlost i spasenje:
koga da se bojim?
Jahve je štit života moga:
pred kime da strepim?

Job 19 22 Ps 14 4
2 Kad navale na me zlotvori
da mi tijelo žderu,
protivnici moji i dušmani,
oni posrću i padaju.

3 Nek' se vojska protiv mene utabori,
srce se moje ne boji;
nek' i rat plane protiv mene,
i tada pun sam pouzdanja.

4 Za jedno molim Jahvu,
samo to ja tražim:
= Ps 23 6 Ps 42 3
da živim u Domu Jahvinu
sve dane života svoga,
da uživam milinu Jahvinu
i Dom njegov gledam.

Otk 7 15-16
5 U sjenici svojoj on me zaklanja
u dan kobni;
Ps 31 21 Ps 18 3
skriva me u skrovištu Šatora[a] svoga,
na hridinu on me uzdiže.

6 I sada izdižem glavu
iznad dušmana oko sebe.
U njegovu ću Šatoru prinositi žrtve radosne,
Jahvi ću pjevat' i klicati.

7 Slušaj, o Jahve, glas moga vapaja,
milostiv mi budi, usliši me!
8 Moje mi srce govori: »Traži lice njegovo[b]!«
Da, lice tvoje, o Jahve, ja tražim.
Ps 24 6; 105 4 Hoš 5 15
9 Ne skrivaj lica svoga od mene.

Ne odbij u gnjevu slugu svoga!
Ti, Pomoći moja, nemoj me odbaciti!
I ne ostavi me, Bože, Spasitelju moj!
Jr 31 20 Hoš 11 8 Iz 49 15
10 Ako me otac i mati ostave,
Jahve će me primiti.

a) »sjenica« i »šator« označuju jeruzalemsko Svetište.
b) Konj.; TM ima: »tražite moje lice«. Izričaj (usp. Am 5,4+) koji je izvorno značio »ići se posavjetovati s Jahvom« u njegovo Svetište (2 Sam 21,1), poprimio je općenitiji smisao: nastojati upoznati ga, živjeti u njegovoj prisutnosti. »Tražiti Jahvu« (Pnz 4,29; Ps 40,17; 69,7; 105,3 itd., usp. Am 5,4+) znači vjerno mu služiti.

[11]Nauči me, Jahve, putu svojemu, = Ps **86** 11
ravnom me stazom povedi Ps **25** 4
poradi protivnika mojih.
[12]Bijesu dušmana mojih ne predaj me,
jer ustadoše na mene svjedoci lažni
koji dašću nasiljem.

[13]Vjerujem da ću uživati[a] dobra Jahvina Ps **116** 9;
u zemlji živih[aa]. **142** 6
[14]U Jahvu se uzdaj, ojunači se,
čvrsto nek' bude srce tvoje:
u Jahvu se uzdaj!

Psalam 28 (27)

Žarka molitva i zahvala

28 Davidov.
K tebi, o Jahve, vapijem,
hridino moja, ne ogluši se na me: Ps **18** 3+
da neuslišan ne postanem kao oni
koji u grob silaze.

[2]Čuj moje zazivanje dok tebi vapijem, Ps **5** 8; **134** 2
dok ruke uzdižem[b] svetomu Hramu tvojem. 1 Kr **8** 48

[3]Ne uzmi me s bezbožnicima Ps **26** 9
i s onima koji čine bezakonje,
koji govore slatko s bližnjima Ps **12** 3; **55** 22; **62** 5
a u srcu im je pakost. Izr **26** 24-25

[4]Daj im po djelima njihovim
i po zloći njihovih nedjela!
Po djelu ruku njihovih plati im, Jr **50** 29
uzvrati im po njihovoj zasluzi!

[5]Jer ne mare za čine Jahvine Iz **5** 12
ni za djelo ruku njegovih:
nek' ih obori i više ne podigne! Ps **52** 7

[6]Blagoslovljen Jahve što usliša zazivanje moje!
Jahve mi je jakost, on štit je moj.

a) Dosl. »gledati«. Može se shvatiti i ovako: »Ah, kad ne bih vjerovao da ću vidjeti!« U makabejsko vrijeme ovaj se redak tumačio u smislu vjere u budući život.
aa) Tj. ovoj zemlji, mjestu gdje se živi (Ps 52,7; 116,9; Iz 38,11.19; Job 28,13) za razliku od Šeola, gdje nema života (Ps 39,14; Job 7,21; 10,21; itd.).
b) Ovdje i u r. 4 BJ dodaje riječ »Jahve«.

7 U njega se srce moje pouzdalo i pomoć mi dođe;
zato mi kliče srce i pjesmom njega slavim[a].

8 Jahve je jakost narodu svome,
Ps 3 9; 29 11 tvrđava spasa svom pomazaniku[b].
Izl 19 4 9 Spasi narod svoj i blagoslovi svoju baštinu,
pasi ih i nosi ih dovijeka!

Ps 18 14; 68 9; 77 17-19; 97 2-6; 144 5-6 Izl 19 16+ Hab 3

Psalam 29 (28)

Himna Gospodaru oluje[c]

29 Psalam.
Davidov.
Prinesite Jahvi, o sinovi Božji[d],
= Ps 96 7-9 prinesite Jahvi slavu i moć!
2 Prinesite Jahvi slavu njegova imena,
poklonite se Jahvi u svetištu njegovu[e]!

Ps 77 19; 104 7 3 Čuj[ee]! Jahve nad vodama,
Iz 30 30 Jahve nad vodama silnim!
Ez 10 5 4 Čuj! Jahve u sili,
Job 37 4-5 Jahve u veličanstvu!

5 Čuj! Jahve lomi cedre,
Jahve lomi cedre libanske,
Ps 114 4 6 i Liban skakuće poput teleta,
a Sirion[f] kao mlado bivolče!

Hab 3 11 7 Čuj! Jahve sipa munje,
Jahve sipa[g] munje ognjene!
8 Čuj! Jahve potresa pustinjom,
Jahve potresa pustinjom kadeškom!
9 Čuj! Od straha se mlâdē košute,
prerano se mlâdē košute šumske[h].
3b Čuj! Bog veličanstveni zagrmje,
9a a u Hramu[i] njegovu svi kliknuše: Slava!

Post 6-9 10 Jahve nad valima stoluje[j],
Iz 54 9 stoluje Jahve – kralj dovijeka!
11 Jahve narodu svom daje jakost,
Dn 7 27 Jahve narod svoj mirom blagoslivlje.

a) Po TM; BJ sa LXX »procvalo mi tijelo, iz sveg srca zahvaljujem.«
b) Po paralelizmu »mesija« (»pomazanik«) izgleda ovdje je, čini se, Božji narod – posvećen njegovoj službi (usp. Izl 19,3+; Ps 105,15; Hb 3,13) – a ne vladar (Ps 20,7) ili veliki svećenik (Ps 84,10).
c) Oluja (usp. Izl 13,22+ i Izl 19,16+) podsjeća na Božju moć i slavu što obaraju Izraelove neprijatelje i osiguravaju mir Božjem narodu.
d) Dosl. »sinovi bogova« (usp. Ps 82,1; 89,7; Job 1,6+) poistovjećeni s anđelima od kojih se sastoji božanski dvor. Izričaj ponekad označuje Izraela kao »sina Božjega« (Izl 4,22; Pnz 14,1; Hoš 11,1). – LXX i Vg tu dodaju polustih »Prinesite Jahvi sinove ovnova.«
e) Ili »u trijemu svetosti« sa LXX i sir.; u tom bi slučaju bila riječ o nebu kao nevidljivoj kopiji jeruzalemskoga Hrama (Ps 11,4; 78,69); BJ »u njegovu sjaju svetosti« po TM, možda »u njegovim odjećama svetosti«.
ee) Qôl može značiti i imenicu »glas« i uzvik »čuj!«.
f) Sidonski naziv za Libanon (Pnz 3,9).
g) Dosl. oštri, šilji ili izbija. BJ »Glas Jahvin oštri munje ognjene«. Bog oštri strijele da probode svoje neprijatelje (Ps 18,15; Pnz 32,23.42; Hab 3,11; Zah 9,14).
h) Neznatno ispr. TM; BJ konj. (*'êlôt* mj. *'ajjālôt)* »Glas Jahvin, on potresa hrastove, on ogoljuje stare šume.« – Visoka stabla (ovdje i u r. 5) mogu biti simbol oholih neprijatelja Boga i njegova naroda (usp. Iz 2,13; 10,18.33; 32,19; Jr 21,14; 46,23; Ez 21,2; Zah 11,2).
i) Hekal. BJ »u njegovoj palači«, bilo na nebu (r. 2), bilo u jeruzalemskom Hramu, čije je bogoslužje odjek nebeskog slavlja, bilo konačno u Svetoj zemlji posvećenoj Jahvi (Ps 114,2), njegovu domu (Jr 12,7; Zah 9,8).
j) Prvo objavljenje Božje pravde. Prisjećaj ili na Potop (Post 6 – 8) ili na vode nad svodom nebeskim (Post 1,7; Ps 104,3).

Psalam 30 (29)

Zahvala za spas od smrti

30 Psalam. Pjesma za posvećenje Doma. Ezr 6 16
Davidov. 1 Mak 4 36s
2 Veličam te, Jahve, jer si me izbavio
i nisi dao da se raduju nada mnom dušmani.
3 Jahve, Bože moj, zazvah te,
i ti si me ozdravio;
4 Jahve, izveo si mi dušu iz Podzemlja, Br 16 33+
na rubu groba ti si me oživio. 1 Sam 2 6

Ps 7 18+
5 Pjevajte Jahvi, vjernici njegovi, = Ps 97 12
zahvaljujte svetom imenu njegovu! Iz 54 7-8
Job 14 13
6 Jer samo za tren traje srdžba njegova, Ps 17 15+
a čitav život dobrota njegova.
Večer donese suze[a], a jutro klicanje.

7 U svojoj sreći rekoh:
»Neću se pokolebati nikada!«
8 Dobrotom si me, o Jahve, na goru nade postavio[b], Ps 104 29
ali čim lice sakriješ, sav se uplašim.

9 Tada, Jahve, zavapih k tebi
i zazvah milosrđe Boga[c] svojega:
10 »Kakva je korist od krvi moje[d], Iz 39 18+
kakva korist da u grob siđem? Ps 6 6;
Zar će te prašina slaviti, 88 11-13
zar će naviještati vjernost tvoju?«

11 Slušaj, o Jahve, i smiluj se meni;
Jahve, budi mi na pomoć!
12 Okrenuo si moj plač u igranje, Jr 31 13
skinuo kostrijet s mene Iz 61 3
i opasao me radošću. Ps 126
Est 9 22

13 Zato ti pjeva duša moja[e] i neće zamuknuti:
Jahve, Bože moj, dovijeka ću te hvaliti!

Psalam 31 (30)

Molitva u nevolji[f] i zahvala za uslišanje

31 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
2 Tebi se, Jahve, utječem, = Ps 71 1-2
o, da se ne postidim nikada:
u svojoj me pravdi izbavi[g]!
3 Prikloni k meni uho svoje,
pohiti da me oslobodiš!

a) Dosl. »uvečer prenoćuje suza«.
b) Konj. TM: »Po svojoj naklonosti ti si postavio na mojoj gori (neobičan oblik) snagu«.
c) LXX; TM ima: »Gospodina«.
d) Tj. od »moje smrti«; krv sadrži život (Post 9,6+; Lev 1,5+; Ps 72,14).
e) Sa LXX; TM: »slava« (ti pjeva); Konj. *kebedî* (jetra, usp. Ps 7,6) mj. *kābôd* (slava); LXX: »moja slava«.
f) Ova se molitva nadahnjuje na Jeremijinim ispovijestima. Jon 2 joj je prilično blizu.
g) »me... izbavi«: grčki rkp.; u hebr. pomaknuto iza »pohiti«.

Ps 18 3 71 3 Budi mi hrid zaštite,
tvrđava spasenja.
4Jer ti si hrid moja, tvđava moja,
radi svoga imena vodi me i ravnaj.

5Izvuci me iz mreže koju mi zapeše,
jer ti si moje utočište.
↗Lk 23 46 ↗Dj 7 59 6U tvoje ruke duh svoj predajem:
otkupi me, Jahve, Bože vjerni.

7Ti mrziš[a] one koji štuju ništavne kumire,
a ja se u Jahvu uzdam.
8Radosno ću klicat' tvojoj milosti,
jer si na moju bijedu pogledao,
pomogao u tjeskobi duši mojoj.
9Nisi me predao u ruke dušmana,
noge si mi na prostran put izveo.

Ps 35; 38; 69; 71 10Smiluj mi se, Jahve, jer sam u tjeskobi,
od jada slabi mi oko, duša i tijelo.
11Život mi se troši u gorčini,
ljeta moja u jecanju.
U muci[b] mi se iscrpila snaga
Ps 6 3 i kosti su moje klonule.

12Dušmanima svojim postao sam ruglo,
Job 19 13-19 Ps 38 12 susjedima podsmijeh[c], a znancima strašilo;
koji me vide vani, bježe od mene.
13Nestalo me k'o mrtvaca iz sjećanja ljudi,
postadoh k'o razbijena posuda.

||Jr 20 10 Ps 41 6 14Čujem šaputanje mnogih, užas odasvud:
sastaju se protiv mene
i smišljaju kako da mi život oduzmu.

15A ja se, Jahve, u tebe uzdam;
govorim: Ti si Bog moj!
16U tvojoj je ruci sudbina moja:
istrgni me iz ruke dušmana
i onih koji me progone!
Ps 4 7+ 17Rasvijetli lice nad slugom svojim,
po svojoj me dobroti spasi.

18Jahve, ne bilo me stid što tebe zazvah!
Neka se postide zlotvori,
nek' u Podzemlju zamuknu.
19Nek' zanijeme usne lažljive
koje protiv pravednika govore drsko,
oholo i prezirno.

a) Pr.; TM: »ja mrzim«.
b) Pr.; TM: »u mojem bezakonju«.
c) Konj. *mā'ôs;* TM: *me'ôd,* »mnogo«.

20O, kako je velika, Jahve[a], tvoja dobrota,
koju čuvaš za one koji te se boje,
koju iskazuješ onima što se tebi utječu
naočigled sinovima čovječjim.

21Zaklanjaš ih štitom lica svoga Ps 27 5
od zavjera ljudskih; Otk 7 15-16
u šatoru svom ih skrivaš Job 5 21
od jezika svadljivih[b]. Ps 109 3

22Blagoslovljen Jahve jer me obasu Ps 60 11
čudesnom dobrotom u gradu tvrdom. Iz 26 1
23U tjeskobi svojoj već mišljah:
»Odbačen sam[c] od pogleda tvoga.«
Ali ti si čuo glas mog zaziva Ps 37 34s
dok sam tebi vapio.

24Ljubite Jahvu, svi sveti njegovi:
čuva Jahve svoje vjernike,
a po zasluzi vraća onima
koji postupaju oholo.
25Budite hrabri i jaka srca,
svi koji se u Jahvu uzdate!

Psalam 32 (31)

Hoš 14 3
Iz 1 18
Izr 28 13
Jak 5 16
1 Iv 1 9

Tko prizna, oprošteni su mu grijesi[d]

32 Davidov.
Poučna pjesma.
Blažen onaj kome je grijeh otpušten, ↗Rim 4 7-8
kome je zločin pokriven[e]!
2Blago čovjeku kome Jahve ne ubraja krivnju
i u čijemu duhu nema prijevare!

3Prešutjet' sam htio, al' kosti mi klonuše Ps 31 11
od neprestana jecanja.
4Danju i noću ruka me tvoja tištala,
snaga mi se trošila[f] k'o za ljetnih žega.

a) Jahve: s tri hebr. rkpp. i pr.; nema u TM.
b) Izrugivanja, klevete, kriva svjedočanstva (usp. Ps 55,10; 109,3; 120,2s; 1 Kr 21,10.13; Job 5,21; Iz 54,17; Jr 18,18).
c) Uspostavljamo izvorni tekst; u hebr. su riječi zamijenjena mjesta dvaju slova da se ublaži odveć pesimističan izraz: *gāraz* = odbačen mj. *gāzar* = odsječen, zaklan.
d) Poučan hvalospjev, čija se dva dijela (rr. 1–7 i 8 – 11), različita ritma, podudaraju. – To je jedan od pokorničkih Psalama.
e) Tj. koji je oslobođen svoje krivnje (usp. Ps 63,4+; 85,3; Job 31,33).
f) TM dosl: »sok mi se povlačio«. Sok je životna snaga. TM s 1 rkp. dodaje »moje srce« i čita *lesādaj* = polje, strnjika mj. *lešaddî* = moj sok, snaga, pa prevodi: »srce mi se pretvorilo u strnjiku«.

Job 31 33 [5]Tad grijeh svoj tebi priznah
Ps 51 5 i krivnju svoju više ne skrivah.
2 Sam 12 13 Rekoh: »Priznat ću Jahvi prijestup svoj«,
Ps 51 3-4 i ti si mi krivnju grijeha oprostio[a].

[6]Zato nek' ti se moli pobožnik svaki
u času nevolje[b].
Ps 18 5+ Kad bujice silne navale,
njega neće stići.
[7]Utočište ti si moje,
od tjeskobe ti ćeš me sačuvat',
odjenut' me radošću[c] spasenja.

Ps 33 18 [8]Učit ću te, put ti kazat' kojim ti je ići,
svjetovat ću te, oko će moje bdjeti nad tobom.

[9]Ne budite kao konj ili mazga bez razuma:
divljinu im krotiš vođicama i uzdom,
inače im se ne primiči[d]!

[10]Bezbožnika taru mnoge nevolje,
a tko se uzda u Jahvu, njega okružuje milost.

Ps 33 1 [11]Radujte se Jahvi i kličite, pravedni,
kličite svi koji ste srca čestita!

Psalam 33 (32)

Himna Providnosti

Ps 32 11 **33** Pravednici, Jahvi kličite!
Ps 92 2; 147 1 Hvaliti ga pristoji se čestitima.
[2]Slavite Jahvu na harfi,
Ps 92 4; 144 9 na liri od deset žica veličajte njega!
[3]Pjesmu novu zapjevajte njemu
i glazbala skladna popratite poklicima[e].

Pnz 32 4 [4]Jer pràva je riječ Jahvina
Ps 89 15 i vjernost su sva djela njegova.
[5]On ljubi pravdu i pravo:
= Ps 119 64 puna je zemlja dobrote Jahvine.

a) oprostio: BJ dod. *salahta* = otpustio; što je možda ispalo haplografijom ispred *selah* (pauza) pa prev: »Ti si otpustio moju krivnju, oprostio moj grijeh«.
b) Konj. māsor ili *māsôq;* TM: »naći samo« *mesō'raq; raq* (»samo«) moglo je nastati spajanjem posljednjih suglasnika dviju navedenih inačica.
c) Dosl. »pjesmom«. Sumnjiva riječ, nastala vjerojatno ditografijom svršetka prethodnog glagola.
d) BJ, konj. mijenja *'edîô* (njegov kas, divljinu) u *'ādûi* (krećući) i različito povezuje dijelove rečenice pa prevodi: »Ne budite kao konj ili mazga koji ne razumiju ni vođica ni uzde: kreni da ih obuzdaš, oni se neće primaći tebi.«
e) Taj je izraz u početku označavao ratni poklik prije juriša (Izl 32,17; Jš 6,5; Suci 7,20–21; 1 Sam 17,20.52; Jr 4,19; 49,2; Am 1,14; Hoš 5,8); pozdravljao je Jahvu kao kralja i vojskovođu (Br 23,21; Sef 1,14; usp. 1 Sam 10,24), a kovčeg kao zaštitu (1 Sam 4,5; 2 Sam 6,15). Poslije sužanjstva taj ritualni »hura« poprima bogoslužni i liturgijski smisao; uzvisuje Jahvu, kralja Izraela i pogana (Ps 47,2.6; 89,16; 95,1; 98,4.6), spasitelja (Iz 44,23) i suca (Jl 2,1), a tako i njegova Mesiju (Zah 9,9). Uzvikuje se na blagdane (Ezr 3,11; usp. Job 38,7), za žrtava zahvalnica (Ps 27,6; 65,14; 100,1; Job 33,26) i za ophodnih liturgija (Ps 95,1.2; 100,1s; usp. Br 10,5+).

6 Jahvinom su riječju nebesa sazdana Post 2 1
i dahom usta njegovih sva vojska njihova. Iv 1 1+
7 Vodu morsku on sabire kao u mješinu[a] Post 1 9-10
i bezdane stavlja u spremišta. Job 38 8-11, 22

8 Zemlja sva neka pred Jahvom strepi, Izl 15 8
neka ga se boje svi stanovnici svijeta! Ps 78 13
9 Jer on reče – i sve postade, Post 1 3s
naredi – i sve se stvori. Iz 48 13 Ps 148 5

10 Jahve razbija nakane pucima, Iv 1 3
mrsi namjere narodima.
11 Naum Jahvin dovijeka ostaje Iz 48 8;
i misli srca njegova od koljena do koljena. 46 10
12 Blago narodu kojemu je Jahve Bog, Izr 19 21 = Ps 144 15
Narodu koji on odabra sebi za baštinu! Izl 19 6+ Pnz 7 6+

13 Gospodin motri s nebesa Jr 16 17
i gleda sve sinove čovječje. Job 34 21
14 Iz svoga prebivališta motri
sve stanovnike zemaljske:
15 on je svima srca stvorio Zah 12 1
i pazi na sva djela njihova. Ps 94 9-11; 139 1-16

16 Ne spasava kralja vojska mnogobrojna, 1 Sam 14 6;
ne spasava velika sila junaka. 17 47
17 Isprazno se od konja nadati spasenju, Jdt 9 7
jačina njegova ne izbavlja. Hoš 1 7+
18 Oko je Jahvino nad onima koji ga se boje, Ps 32 8;
nad onima koji se uzdaju u milost njegovu: 34 16
19 da im od smrti život spasi,
da ih hrani u danima gladi.

20 Naša se duša Jahvi nada,
on je pomoć i zaštita naša. = Ps 115 9s
21 Srce nam se u njemu raduje,
u njegovo sveto ime mi se uzdamo.
22 Neka dobrota tvoja, o Jahve, bude nad nama, Ps 90 17
kao što se mi u tebe uzdamo!

Psalam 34 (33)

Pohvala božanske pravde[b]

34 Davidov. Kada se David pravio ludim pred Abimelekom, a on ga otjera te tako David sretno izmače. 1 Sam 21 11-16
ALEF 2 Blagoslivljat ću Jahvu u svako doba,
njegova će mi hvala biti svagda na ustima!
BET 3 Nek' se Jahvom duša moja hvali:
nek' čuju ponizni i nek' se raduju!

a) S pr. koji ispravljaju vokalizaciju riječi *kannēd* (kao branu) u *kannōd* (»kao u mješini«); ali ovdje BJ aluzija na čudo u Crvenomu moru (Izl 15,8; usp. Ps 18,13) pa ostaje kod TM.

b) »Alfabetski« mudrosni Psalam (usp. Izr 31,10+; ali je red kitica poremećen): zahvala (rr. 2–11) i upute u stilu Izreka o sudbini pravednih i opakih (rr. 12–23).

GIMEL [4]Veličajte sa mnom Jahvu,
uzvisujmo ime njegovo zajedno!
DALET [5]Tražio sam Jahvu, i on me usliša,
izbavi me od straha svakoga.

HE [6]U njega gledajte i razveselite se,
da se ne postide lica vaša.
ZAJIN [7]Eto, jadnik vapi, a Jahve ga čuje,
izbavlja ga iz svih tjeskoba.

Izl 14 19+ HET [8]Anđeo Jahvin tabor podiže
oko njegovih štovalaca da ih spasi.
↗1 Pt 2 3 = Ps 2 12 TET [9]Kušajte i vidite kako dobar je Jahve:
blago čovjeku koji se njemu utječe!

JOD [10]Bojte se Jahve, vi sveti njegovi:
ne trpe oskudice koji ga se boje.
KAF [11]Osiromašiše moćnici[a] i gladuju,
a koji traže Jahvu ne trpe oskudice.

Izr 1 8; 4 1 LAMED [12]Dođite, djeco, i poslušajte me,
učit ću vas strahu Gospodnjem.
↗1 Pt 3 10-12 MEM [13]O čovječe, ljubiš li život?
Želiš li dane mnoge uživati dobra?

NUN [14]Jezik svoj odà zla suspreži
i usne od riječi prijevarnih!
= Ps 37 27 Mt 5 9 SAMEK [15]Zla se kloni, a čini dobro,
traži mir i za njim idi!

AJIN [16]Oči Jahvine gledaju pravedne,
uši mu slušaju vapaje njihove.
PE [17]Lice se Jahvino okreće protiv zločinaca
da im spomen zatre na zemlji.

SADE [18]Pravednici zazivaju, i Jahve ih čuje,
izbavlja ih iz svih tjeskoba.
Ps 51 19 Mt 11 29-30 KOF [19]Blizu je Jahve onima koji su skršena srca,
a klonule duše spasava.

REŠ [20]Mnoge nevolje ima pravednik,
ali ga Jahve od svih izbavlja.
ŠIN [21]On čuva sve kosti njegove:
↗Iv 19 36 ni jedna mu se neće slomiti.

TAU [22]Opakost bezbošca ubija,
platit će koji mrze pravednika.
[23]Jahve izbavlja duše slugu svojih,
i neće platiti tko god se njemu utječe.

a) Po LXX. TM: »mladi lavići«. Okrutne životinje često označuju opake ljude (Ps 3,8; 22,22; Job 4,9–10; Ez 38,13; Zah 11,3).

Psalam 35 (34)

Molitva progonjenog pravednika[a]

35 Davidov.
Optuži, Jahve, tužitelje moje
i napadni one koji mene napadaju!
2 Stavi oklop, uzmi štit svoj
i ustani meni u pomoć!
3 Zavitlaj kopljem i presretni[b] progonitelje moje,
reci mojoj duši: »Ja sam tvoje spasenje.« Ps 27 1

4 Nek' se smetu i postide koji život moj traže,
nek' uzmaknu i nek' se posrame koji mi propast snuju! = Ps 71 13; 40 15
5 Nek' budu k'o pljeva na vjetru Iv 18 6
kad ih Anđeo Jahvin potjera! Ps 1 4; 83 14
6 Mračni i skliski bili im putovi Ps 34 8
kad ih Anđeo Jahvin bude gonio! Jr 23 12

7 Bez razloga napeše mi mrežu,
bez razloga grob duši mojoj iskopaše[c].
8 Propast će ih stići iznenada, Iz 47 11
u mrežu koju napeše sami će se uhvatiti, 1 Sol 5 3
past će u jamu[d] što je iskopaše! Ps 7 16+

9 A moja će duše klicati u Jahvi,
radovat će se u spasenju njegovu.
10 Sve će kosti moje govoriti: Ps 51 10
Tko je, Jahve, poput tebe Ps 86 8+
koji ubogog spasavaš od silnika,
jadnika[e] i siromaha od pljačkaša?

11 Ustadoše svjedoci opaki:
pitaju me za ono što ne znam. Ps 27 12; Mt 26 59s
12 Vraćaju mi zlo za dobro, Ps 38 21; 109 5
duša moja zapada u osamu.

13 U bolesti njihovoj nosio sam kostrijet,
dušu svoju postom morio,
i molitva mi se u krilo vraćala.
14 Kao za prijateljem, za bratom – obilažah tužan;
od žalosti se pogurih kao onaj što za majkom žali.

a) Velika zazivna jadikovka nalik na Ps 22; 55; 59; 69; 70; 109.
b) Ista riječ *ûsegōr* može značiti »presretni« ili »bojnu sjekiru«. BJ osim toga mj. *ûsegōr* čita *wesagar,* konj. na temelju jednog teksta iz Kumrana, pa prevodi: »zavitlaj kopljem i sulicom«.
c) R. ispravljen po sir.; hebr. iskrivljen, dosl. »bez razloga namjestili mi jamu njihove mreže, bez razloga kopali duši mojoj.«
d) Sa sir.; TM: »u propast«, ditografija.
e) BJ smatra tu riječ ponavljanjem pa je ispušta.

15 A sada kad posrnuh ja, oni se raduju,
skupiše se protiv mene da udare[a] iznenada,
i bez prestanka oni me razdiru.
16 Ruglom na ruglo iskušavaju me[b]
i zubima škripaju na mene.

Ps 17 12; 17 O Jahve, dokle ćeš gledati?
22 21s Istrgni mi dušu nasrtajima njihovim[c],
otmi lavovima jedino dobro moje!
Ps 22 23 18 Zahvalit ću ti u velikom zboru,
slavit ću te među pukom brojnim.

Ps 38 17 19 Nek' se ne raduju nada mnom dušmani nepravedni,
Ps 69 5 nek' ne namiguju očima oni koji me nizašto mrze!
↗Iv 15 25

20 Jer oni ne misle o miru,
Ps 120 6-7 već spletke snuju protiv mirnih u zemlji.
21 Razvaljuju svoja usta na me
Tuž 2 16 i govore: »Ha, ha, vidjesmo očima svojim[d]!«

22 Ti sve vidiš, o Jahve! Nemoj šutjeti!
= Ps 38 22 Gospode, od mene se ne udaljuj!
23 Preni se, ustani da me obraniš,
Bože moj, Gospode, vodi parnicu moju!
24 Po svojoj me pravdi sudi, Jahve,
Bože moj, nek' se ne raduju nada mnom!

Ps 40 16 25 Nek' ne misle u srcu: »Ispunila nam se želja!«
Ez 25 3; 26 2 Nek' ne reknu: »Progutali smo ga!«
26 Nek' se postide i posrame svi zajedno
koji se nesreći mojoj raduju!
Nek' se odjenu stidom i sramotom
oni koji se podižu na me!

27 Nek' radosno kliču kojima je pravo moje na srcu
i nek' svagda govore:
Ps 40 17 »Velik je Jahve!
Milo mu je spasenje sluge njegova!«
28 A moj će jezik kazivati pravdu tvoju
i hvalu tebi navijeke.

a) nekîm TM; BJ ima konj. *nokrim,* »stranci«.
b) Po LXX. R. iskvaren. BJ raspoređuje riječi drukčije negoli hebr., i ispravlja vokalizaciju pa prevodi: »ako padam, oni me okružuju«. LXX daje bolji smisao, ali jače zahvaća u tekst.
c) Smisao nesiguran.
d) Lažno ga optužuju s nekog zločina.

Psalam 36 (35)

Ljudska pokvarenost i Božja dobrota[a]

36 Zborovođi.
Od sluge Jahvina Davida.
2 Grešan je naum[b] u srcu zlotvora,
straha Božjega nema on pred očima. ↗Rim 3 18

3 Sam sebi on laska suviše, Mt 7 3-5
grijeha svog ne vidi i ne mrzi[c].
4 Riječi usta njegovih prijevara su i zlodjelo,
za razumnost i dobro on više ne mari.

5 Bezakonje smišlja na postelji svojoj, Mih 2 1
na opaku ostaje putu,
od zla ne odustaje.

6 Do neba je, Jahve, dobrota tvoja, = Ps 57 11;
do oblaka vjernost tvoja. 71 19
7 Pravednost je tvoja k'o Božji vrhunci[d],
a sudovi tvoji k'o duboko more:
ljude i stoku ti, Jahve, spasavaš.

8 Kako li je dragocjena, Bože, dobrota tvoja, Ps 17 8+
pod sjenu krila tvojih ljudi se sklanjaju; Ps 63 6
9 site se pretilinom Doma tvojega,
potocima svojih slasti ti ih napajaš.
10 U tebi je izvor životni[e], Ps 16 11;
tvojom svjetlošću mi svjetlost vidimo[f]. 46 5

11 Zakrili dobrotom sve koji te štuju Iz 55 1
i pravednošću svojom sve koji su srca čestita. Jr 2 13+
12 Neka me ne zgazi noga ohola, Iv 4 14
i ruka grešnika neka me ne goni.

13 Gle, padoše koji čine bezakonje:
oboreni su da više ne ustanu.

a) Dva dijela Psalma (rr. 2–5 i 6–13) mogli su postojati odvojeno.
b) Dosl. »Grešna je riječ«. Glas grijeha, ovdje personificirana, stavlja se na mjesto glasa Božjega.
c) Nesiguran tekst. Mogao bi se i ovako shvatiti: »Da, on (grijeh) mu laska da mu omrzne otkrivanje vlastite krivnje.«
d) Dosl. »planine« (usp. Ps 68,16; 80,11).
e) »Život« uključuje blagostanje, mir, sreću (usp. Ps 133,3). Izričaj »izvor životni« u Izrekama znači mudrost (Izr 13,14; 16,22; 18,4) i strah Božji (14,27). Stavak je primijenjen na Krista, život i svjetlost ljudi (usp. Iv *passim*).
f) U »svjetlu lica« Božjega (Ps 27,1; 89,16; Job 29,3), izrazu njegove blagonaklonosti (usp. Ps 4,7), čovjek nalazi svjetlo sreće.

Ps **73**
Job **21** 7-26

Psalam 37 (36)

Sudbina pravednika i bezbožnika[a]

Izr **23** 17; **24** 1, 19; Mal **2** 17; **3** 14 — ALEF

37 1 Davidov.
Nemoj se žestiti na opake,
zavidjet nemoj pakosnicima:
2 kao trava brzo se osuše,
k'o mlada zelen brzo uvenu.

Ps **90** 6; **103** 15; Iz **40** 7 — BET

3 U Jahvu se uzdaj i čini dobro,
da smiješ stanovati u zemlji[b]
i živjeti u miru[bb].
4 Sva radost tvoja neka bude Jahve:
on će ispuniti želje tvoga srca!

Izr **3** 5 — GIMEL

5 Prepusti Jahvi putove svoje,
u njega se uzdaj i on će sve voditi.
Iz **58** 10; Mudr **5** 6
6 Pravda će tvoja zasjati k'o svjetlost
i tvoje pravo k'o sunce podnevno.

DALET

7 Smiri se pred Jahvom i njemu se nadaj,
ne žesti se na onog koji ima sreće,
na čovjeka koji spletke kuje.

HE

8 Stišaj svoj gnjev i ostavi se srdžbe,
ne žesti se da zlo ne učiniš.
9 Jer će biti satrti zlikovci,
Ps **25** 13
a koji se u Jahvu uzdaju, baštinit će zemlju.

VAU

10 Još malo i nestat će bezbožnika:
mjesto ćeš njegovo tražiti, a njega više nema.
Mt **5** 4
11 Zemlju će posjedovati krotki,
obilje mira oni će uživat'.

ZAJIN

12 Bezbožnik smišlja zlo pravedniku
i zubima škrguće na njega.
13 A Gospod se njemu smije
jer vidi da dan njegov dolazi.

HET

14 Mač potežu bezbošci i zapinju lukove
da obore jadnika i siromaha,
da pokolju one koji hode pravim putem.
15 Mačem će vlastito srce probiti,
slomit će se njihovi lukovi.

Izr **15** 16; **16** 8 — TET

16 Bolje je i malo u pravednika
no golemo blago u zlotvora[c]:
17 jer će se ruke zlotvora slomiti,
a Jahve je oslon pravedniku.

a) Ovaj alfabetski Psalam, »ogledalo providnosti« (Tertulijan), onima koje ljuti sreća bezbožnika suprotstavlja nauk mudrih o vremenitoj naplati pravednika i opakih. Tu će raspru preuzeti Prop 8,11–14 i Job.

b) U Svetoj zemlji (usp. Ps 25,13; Pnz 16,20).
bb) Dosl. »njegovati vjernost« (usp. Iz 14,30). Ta će obećanja u duhovnom smislu preuzeti Blaženstva (Mt 5,3–4; usp. Rim 4,13).
c) S pr. TM ima: »blago mnogih zlotvora«.

JOD 18 Jahve se brine za život čestitih,
dovijeka će trajati baština njihova.
19 Neće se postidjeti u vrijeme nevolje,
bit će siti u danima gladi.

KAF 20 A bezbožnici će propasti,
dušmani Jahvini povenut će k'o ures livada,
poput dima se rasplinuti.

LAMED 21 Bezbožnik zaima, ali ne vraća,
pravednik se sažalijeva i daje.
22 Oni koje Jahve blagoslovi baštinit će zemlju,
a koje prokune bit će zatrti[a].

MEM 23 Jahve vodi i učvršćuje korake čovjeku ||Izr 20 24
i mio mu je put njegov.
24 Ako i posrne, ne pada
jer ga Jahve drži za ruku.

NUN 25 Mlad bijah i ostarjeh,
al' ne vidjeh pravednika napuštena
ili da mu djeca kruha prose.
26 Uvijek je milosrdan i u zajam daje,
na njegovu je potomstvu blagoslov.

SAMEK 27 Zla se kloni i čini dobro, = 34 15
i ostat ćeš dovijeka.
28 Jer Jahve ljubi pravdu
i pobožnika svojih ne ostavlja.

AJIN Zauvijek će biti zatrti zlikovci[b],
istrijebit će se potomstvo bezbožnika.
29 Zemlju će posjedovati pravednici
i živjet će na njoj dovijeka.

PE 30 Pravednikova usta mudrost kazuju,
a jezik njegov govori pravo.
31 Zakon mu je Božji u srcu, Pnz 6 3, 6; Jr 31 33
ne kolebaju se koraci njegovi.

SADE 32 Bezbožnik vreba pravednoga
i smišlja da ga usmrti.
33 Jahve ga neće ostaviti u njegovoj vlasti
i neće dopustiti da ga na sudu osude.

KOF 34 U Jahvu se uzdaj i drži se puta njegova:
on će te uzvisit' i baštinit ćeš zemlju;
radostan ćeš gledati propast bezbožnih.

a) LXX: »Oni koji ga blagoslivlju... oni koji ga proklinju.«
b) Po LXX, što vraća slovo *ain*, odsutno u TM, i omogućuje zadržati pjesničku strukturu zastupljenu inače u ovom Ps. TM bi se mogao prevesti: »Oni (njegovi prijatelji) ostat će zauvijek.«

Job 20 6-7 Iz 2 13; 14 13 Ez 31 10 — REŠ

[35]Vidjeh obijesna zlotvora
gdje se k'o cedar krošnjat širi[a].
[36]Prođoh[b], i gle – nema ga više;
potražih ga i ne nađoh.

Izr 23 18; 24 14 — ŠIN

[37]Promatraj čestita i gledaj neporočna:
mirotvorac ima potomstvo.
[38]A grešnici bit će svi iskorijenjeni,
istrijebit će se zlikovačko sjeme.

= Ps 9 10 — TAU

[39]Od Jahve dolazi spas pravednicima,
on im je zaklon u vrijeme nevolje.
[40]Jahve im pomaže, on ih izbavlja:
on će ih izbaviti od zlotvora i spasiti,
jer u njemu traže okrilje.

Psalam 38 (37)

Molitva u nevolji[c]

38 Psalam. Davidov.
Za spomen.
= Ps 6 2
[2]Jahve, u srdžbi svojoj nemoj ne karati,
i nemoj me kazniti u svojemu gnjevu.
Tuž 3 12 Job 6 4
[3]Strijele se tvoje u me zabodoše,
ruka me tvoja teško pritisnu[d]:
Iz 1 5-6
[4]na tijelu mi ništa zdravo nema zbog gnjeva tvog,
od grijeha mojih mira mi nema kostima.

Ezr 9 6 Post 4 13
[5]Zloće moje glavu su mi nadišle,
kao preteško breme tište me.
[6]Rane moje zaudaraju i gnjiju
zbog bezumnosti moje.
[7]Pogurih se sav i zgrčih,
povazdan lutam žalostan.

[8]Moji bokovi puni su ognjice,
na tijelu mi ništa zdravo nema.
Ps 102 4-6
[9]Iscrpljen sam i satrven posve,
stenjem od jecanja srca svojega.

[10]O Gospode, sve su mi želje pred tobom,
i vapaji moji nisu ti skriveni.
Ps 6 8; 31 11; 88 7
[11]Srce mi udara silno, snaga me ostavlja
i svjetlost vida očinjeg gasi se.

Job 12 4-5; 19 13-19 Ps 31 12; 41 6-10; 88 9
[12]Prijatelji i drugovi od rana mojih uzmakoše,
i moji najbliži stoje daleko.
[13]Namještaju mi zamke oni koji mi život vrebaju,
koji mi žele nesreću, propašću mi prijete
Ps 35 20
i uvijek smišljaju prijevare.

a) Ispr. TM ima: »(bezbožnik) se ogoljuje dok ja zasjah, zazelenivši se (?)« (usp. Ps 92,15). BJ po LXX: »gdje se diže kao cedar libanonski«.
b) S pr. TM: »on prođe«.
c) Jadikovka bolesna i navodno kriva vjernika (rr. 4 – 5.6b.19). Pokornički Psalam. Neki odlomci podsjećaju na Joba i na pjesmu Sluge patnika (Iz 53).
d) Sa sir. i Targ.; TM: »pala je na me.«

14 A ja sam kao gluh i ništa ne čujem
i, kao nijem, usta ne otvaram. Iz 53 7
15 Postadoh k'o čovjek koji ne čuje
i koji u ustima nema odgovora.

16 Jer u tebe se, o Jahve, uzdam,
ti ćeš me uslišati, Jahve, Bože moj!
17 Rekoh: »Nek' se ne raduju nada mnom; Ps 13 5;
kad mi noga posrne, nek' se ne uzdižu nada mnom!« 35 19
18 Jer umalo ne propadoh,
i moja je bol svagda preda mnom. Ps 51 5
19 Bezakonje svoje ja priznajem Ps 32 5
i pun sam žalosti zbog grijeha svojega.

20 A koji su bez razloga[a] protiv mene, moćni su,
i mnogi su koji me mrze nepravedno.
21 Za dobro zlom mi uzvraćaju, Ps 109 3-5
protive mi se što tražim dobro[b]. Ps 35 12

22 O Jahve, ne ostavljaj me! = Ps 35 22;
Bože moj, ne udaljuj se od mene! 22 12
23 Požuri se meni u pomoć, Ps 40 14, 18
Gospode, spase moj!

Psalam 39 (38) Ps 88

Ništavilo čovjekovo pred Bogom[c]

39 Zborovođi. Jedutunu.
Psalam. Davidov.
2 Odlučio sam: »Čuvat ću put svoj
da ne zgriješim jezikom;
usta ću svoja zauzdati
dokle god preda mnom bude bezbožnik.«
3 Zamukoh, zanijemjeh, glasa ne puštah,
ali uzalud[d] – bol mi postade gorča. Ps 37 1+

4 U meni srce je gorjelo,
na samu pomisao buknuo bi oganj;
tad progovorih svojim jezikom:
5 »Objavi mi, Jahve, moj svršetak
i kolika je mjera mojih dana,
da znam kako sam ništavan. Ps 89 48

a) hinnām, konj.; TM: »živi«, *hajjîm.*
b) Neki grčki rkpp. i neki pr. dodaju: »odbaciše me, mene miljenika, kao odvratnu lešinu« (usp. Iz 14,19 LXX): prisjećaj na Krista raspetoga, što koptski prijevod još jasnije ističe: »tijelo mi prikovaše.«
c) Usp. Ps 88. Psalmist priznaje svoju muku zbog sreće bezbožnika i kratkoće života (rr. 2–7), prepušta se Bogu i zaziva blagost.
d) Dosl. »od dobra« ili »bez sreće«. BJ konj. »zbog njegove sreće« *mittôbô* mj. »bez sreće i«, *mittôb û* (loša podjela slova).

Job **7** 6, 16; **14** 1, 5 Ps **73** 20; **90** 9-10; **62** 10; **94** 11 Iz **40** 7 Prop **2** 21s; **6** 2

6 Evo, pedljem si mi dane izmjerio,
život moj je kao ništa pred tobom:
tek dašak je svaki čovjek.
7 Poput sjene čovjek prolazi
tek dašak je sve bogatstvo[a] njegovo:
zgrće, a ne zna tko će ga pokupiti.«

8 A sada, čemu da se nadam, Gospode?
Sva je nada moja u tebi!
9 Izbavi me svih mojih bezakonja,
ne daj da ruglo budem luđaku!
10 Šutim i usta ne otvaram,
jer tako si ti učinio.

11 Bič svoj otkloni od mene,
jer izdišem pod težinom ruke tvoje.
12 Ti kaznama popravljaš čovjeka
i sve mu najdraže kao moljac rastačeš:
tek dašak je svaki čovjek.

Izl **12** 48+ Lev **25** 23 Ps **119** 19 1 Ljet **29** 15 Job **7** 19; **14** 6

13 Čuj, o Jahve, molitvu moju,
vapaje mi poslušaj,
na suze se moje ne ogluši!
Jer u tebe ja sam došljak,
pridošlica kao svi oci moji.
14 Odvrati pogled od mene, da odahnem[b]
prije nego odem i više ne budem!

Psalam 40 (39)

Zahvala i molba[c]

40 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
2 Uzdah se u Jahvu uzdanjem silnim,
i on se k meni prignu i usliša vapaj moj.

Ps **18** 5; **69** 2-3, 15-16 Jr **38** 6

3 Izvuče me iz jame propasti,
iz blata kalnoga;
noge mi stavi na hridinu,
korake moje ukrijepi.

= Ps **52** 8 Iz **41** 5

4 U usta mi stavi pjesmu novu,
slavopoj Bogu našemu.
Vidjet će mnogi i strah će ih obuzeti:
uzdanje će svoje staviti u Jahvu.

||Jr **17** 7 Ps **1** 1

5 Blago čovjeku koji se u Jahvu uzda,
koji ne ide za štovateljima lažnih bogova,
za onima koji se predaju prijevari.

a) Konj. *hāmôn;* TM: »uzrujavaju se« *jehemājûn.*
b) Dosl. »da razvedrim lice« (usp. Job 9,27; 10,20).
c) Pjesma zahvalnica (rr. 2–12) završava tjeskobnim krikom (rr. 14–18) koji je postao Psalam 70. U sadašnjoj cjelini prvi dio kao da je povratak u prošlost koja stoji nasuprot bijedi sadašnjosti i opravdava zaziv upravljen Jahvi.

6Čudesa mnoga tvoriš, o Jahve, Bože moj, Ps 139 17-18
i namisli čudesne – ravna ti nema! Pnz 4 34
Kazivat' ih i objavljivati želim, Ps 35 10
al' odveć ih je da bi se nabrojit' mogli.

7Nisu ti mile ni žrtve ni prinosi, ↗Heb 10 5-7
nego si mi uši otvorio[a]: Iz 50 5
paljenice ni okajnice ne tražiš. Am 5 21+

8Tada rekoh: »Evo dolazim! Ps 50 7-15; 51 18-19;
U svitku knjige piše za mene: 69 31-32
9Milje mi je, Bože moj, vršit volju tvoju[b],
Zakon tvoj duboko u srcu ja nosim.« Ps 37 31

10Tvoju ću pravdu naviještat' u velikom zboru, Iv 4 34; 8 29 Ps 22 23;
i usta svojih zatvoriti neću, 35 18; 149 1
o Jahve[c], sve ti je znano.

11Tvoju pravdu neću kriti u srcu,
kazivat ću vjernost tvoju i tvoj spas.
Tajit neću dobrote tvoje,
ni tvoje vjernosti velikoj skupštini.

12A ti, o Jahve, milosrđa mi svog ne krati,
dobrota tvoja i vjernost neka me svagda čuvaju. Ps 89 34

13Jer me okružiše nesreće nebrojene, Ps 38 5
krivice me moje sustigoše da gledat' ne mogu: Ps 6 8;
više ih je no vlasi na glavi, 38 11;
i srce mi je stoga klonulo. 69 5

14Bilo ti milo, o Jahve, da me izbaviš; = Ps 70 2s
Gospodine, u pomoć mi pohitaj!
15Neka se postide i smetu = Ps 71 13
svi koji mi o glavi rade.

Nek' uzmaknu i neka se posrame
koji se nesreći mojoj raduju!
16Neka se skamene u sramoti svojoj
koji zlurado na me grohoću! Ps 35 21, 25

17Neka kliču i nek' se vesele u tebi
svi koji te traže!
Neka govore svagda: »Velik je Jahve!« 69 7, 33; 35 27;
svi koji spasenje tvoje ljube. 104 1

18Bijedan sam ja i nevoljan,
al' Jahve se brine za me.
Ti si pomoć moja i moj spasitelj;
o Bože moj, ne kasni!

a) Dosl. »iskopao«. Bog priopćuje vjerniku svoju volju (usp. Iz 50,5). Jedna grčka inačica »ti si mi oblikovao tijelo« protumačena je u mesijanskom smislu i primijenjena na Krista (Heb 10,5s).
b) Poslušnost vrijedi više od žrtve (1 Sam 15,22). Proroci su često upozoravali Izrael neka ne obavlja vjerskih čina bez unutarnjeg pokrića (Am 5,21+, usp. Post 8,21+) ili neka se preuzetno ne pouzdaje u Božju prisutnost u Hramu (usp. Jr 7,3–4+). U židovstvu, nakon izgnanstva, makar je još i te kako bio važan Hram kao znak spasa (Zah 1,16), nutarnje se bogoštovlje sve više istančava dok i sama raspoloženja srca, molitva, poslušnost, ljubav ne dobiju vrijednost bogoštovlja (Ps 50; 51,19; 69,31–32; 141,2; Izr 21,3; usp. i Tob 4,11; Sir 34,18 – 35,10). Taj razvoj pripravlja židovstvo da nadživi razorenje Hrama, a on će se nastaviti i u NZ (Rim 1,9+; 12,1+).
c) TM dosl. BJ tu riječ stavlja u 10a da bi i u tom stihu uspostavila ritam zastupljen inače u Ps.

Psalam 41 (40)

Pouzdanje zapuštena bolesnika

41 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
Izr 14 21 Tob 4 7-11 [2]Blago onome koji misli na ubogaa i slaba:
u dan nevolje Jahve će ga spasiti!
[3]Jahve će ga štititi i živa sačuvati,
sreću mu dati na zemlji
i neće ga predati na volju dušmanima.
[4]Jahve će ga ukrijepiti na postelji boli,
bolest mu okrenuti u snagu[b].

[5]Zavapih: »Jahve, smiluj mi se,
iscijeli mi dušu jer tebi sagriješih!«
Jr 20 10 Ps 31 12-14; 38 12-13; 88 9 Job 19 13-19 [6]Neprijatelji zlo govore o meni:
»Kad će umrijeti i kad će mu nestati imena?«
[7]I dođe li tko da me posjeti, himbeno govori,
u srcu pakosti skuplja i vani opada.

[8]Mrzitelji moji svi složno šapuću o meni;
zlo mi dosuđuju[c]:
[9]»Pogubna se pošast[d] na nj oborila.«
Ili: »Tko jednom leže, više ne ustaje.«
Ps 55 14 /Iv 13 18 [10]Pa i prijatelj moj[e] u koga se uzdah,
koji blagovaše kruh moj, petu na me podiže.

[11]A ti, Jahve, smiluj se meni i podigni me
da im mogu uzvratiti.
[12]Po tome ću znati da sam mio tebi:
što se dušmanin moj neće veseliti nada mnom.
[13]A mene ćeš zdrava uzdržati
i pred svoje me lice staviti dovijeka.

a) Sa LXX i Targ.; TM nema.
b) Dosl. »njegovo si ležanje preokrenuo u njegovoj bolesti«; tekst nesiguran.
c) Kušnja bolesti smatra se kaznom za grijeh (usp. Job; Ps 38,4; 107,17).
d) Dosl. »stvar Belijala« (usp. Pnz 13,14+).
e) Dosl. »čovjek mojega mira«, ponekad poistovjećen s Ahitofelom, Davidovim savjetnikom (2 Sam 15,12; 17,23; usp. 12,19). Isus je taj tekst primijenio na Judu (Iv 13,18).

14 Blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov,
od vijeka do vijeka! Tako neka bude! Amen[a]! Neh 9 5 Dn 2 20

Psalam 42–43 (41–42)

Jadikovke prognanog levita[b]

42 Zborovođi.
Poučna pjesma. Sinova Korahovih.

2 Kao što košuta[c] žudi za izvor-vodom, Iv 4 1+ Iz 26 9
tako duša moja čezne, Bože, za tobom. Ps 63 2; 84 3

3 Žedna mi je duša Boga, Boga živoga: Ps 36 10
o, kada ću doći i lice Božje gledati[d]? Ps 27 4

4 Suze su kruh moj danju i noću, Mih 7 10
dok me svednevice pitaju: »Gdje ti je Bog tvoj?« Mal 2 17 Ps 79 10

5 Duša moja gine kada se spomenem Tuž 3 20
kako koračah u mnoštvu
predvodeć' ih k Domu Božjem[e] Ps 27 4-5
uz radosno klicanje i hvalopojke
u povorci svečanoj.

6 Što si mi, dušo, klonula
i što jecaš u meni?
U Boga se uzdaj, jer opet ću ga slaviti, Ps 6 5+
spasenje svoje[f], Boga svog!

7 Tuguje duša u meni,
stoga se tebe spominjem Ps 43 3;
iz zemlje Jordana i Hermona, s brda Misara[g]. 68 17

8 Bezdan doziva bezdan bukom slapova tvojih:
sve vode tvoje i vali preko mene prijeđoše. ||Jon 2 4 Ps 32 6; 69 3; 88 8

a) Ova doksologija završava prvu knjigu Psaltira (usp. Ps 72,18; 106,48). Preveli smo na hrvatski prvi od dva poklika *Amen.*
b) Progonstvo, slika nevolje vjernika koji »iseljen od Gospodina« (2 Kor 5,6–8), ovdje označuje udaljenost od Svetišta gdje Bog prebiva i od blagdana za kojih se narod u Hramu okuplja.
c) Sa LXX; TM: »jelen«, ali je glagol u ženskom rodu.
d) »Gledati« s rkpp., sir. i Targ.; TM: »kad ću se pojaviti« (ispr. nekoga prepisivača koga je smetao izričaj »lice Božje gledati«, usp. Izl 33,20+). »Gledati lice Božje« ovdje znači posjetiti njegovo svetište, Hram jeruzalemski (usp. Pnz 31,11; Ps 27,8+).
e) Po TM (koji je dosta nerazumljiv). BJ: »ja sam stupao naprijed pod krov Svevišnjega«; »Svevišnjega«, dosl. »veličanstvenih« (majestetski plural) sa LXX i sir. »Krov«, doslovno »Dom«, je Hram gdje Bog prebiva i koji je godišnje posjećivao svaki pobožan Izraelac (Izl 23,14–17).
f) Dosl. »spasenje moga lica«; »moga lica« po nekim hebr. rkpp., jednom grčkom, sir.; usp. r. 12; TM: »njegova lica«.
g) Ili »poniznog brda«. To bi bio Zaorah nedaleko od izvora Jordana, što bi mogla biti postaja na putu progonstva. Zamjenica »tebe« mogla bi se odnositi na Boga. BJ konj.: »spominjem se... tebe, poniznog brda«, tj. Siona.

9Nek' mi danju Jahve naklonost udijeli,
a noću pjesmom ću hvalit' Boga života svog.

Ps 18 3+ 10Reći ću Bogu: »Hridino moja, zašto me zaboravljaš?
Zašto obilazim žalostan, pritisnut dušmanima?«

11Kosti mi se lome od poruge neprijateljâ
dok me svednevice pitaju: »Gdje ti je Bog tvoj?«

12Što si mi, dušo, klonula
i što jecaš u meni?
U Boga se uzdaj, jer opet ću ga slaviti,
spasenje svoje, Boga svog!

43 Dosudi mi pravo, Bože,
i povedi parbu moju protiv čeljadi bezbožne,
izbavi me od čovjeka zlobna i opaka!

2Jer ti si, Bože, zaklon moj:
zašto me odbacuješ?
Zašto obilazim žalostan, pritisnut dušmanima?

Ps 57 4 3Pošlji svjetlost svoju i vjernost: nek' me vode,
nek' me dovedu na tvoju svetu goru, u šatore tvoje!

4I pristupit ću Božjem žrtveniku,
Bogu, radosti svojoj[a].
Ps 63 6; 81 3; 108 3 Harfom ću slaviti tebe,
Bože, o Bože moj!

5Što si mi, dušo, klonula
i što jecaš u meni?
U Boga se uzdaj, jer opet ću ga slaviti,
spasenje svoje, Boga svog!

a) S hebr. rkp.; TM: »radosti moga klicanja«; LXX: »koji razveseljuje moju mladost.«

Psalam 44 (43)

Iz **63** 7 – **64** 11
Ps **74; 79; 80**

Vapaj za pomoć Izraelu[a]

44 Zborovođi.
Sinova Korahovih. Poučna pjesma.

2Bože, ušima svojim slušasmo, 2 Sam **7** 22-23
očevi nam pripovijedahu naši, Ps **78** 3
o djelu koje si izveo u danima njihovim –
u danima davnim.

3Rukom si svojom izagnao pogane, a njih posadio, Ps **78** 55
iskorijenio narode, a njih raširio.
4Mačem svojim oni zemlju ne zauzeše Pnz **8** 17-18+
niti im mišica njihova donese pobjedu, Jš **24** 12
već desnica tvoja i tvoja mišica Hoš **1** 7+
i lice tvoje milosno jer si ih ljubio. Ps **4** 7+

5Ti, o moj Kralju i Bože moj,
ti si dao[b] pobjede Jakovu.
6Po tebi dušmane svoje odbismo,
u tvome imenu zgazismo one Ps **60** 14
koji se na nas digoše.

7U svoj se luk nisam pouzdavao,
nit' me mač moj spasavao.
8Nego ti, ti si nas spasio od dušmana,
ti si postidio one koji nas mrze.
9Dičili smo se Bogom u svako doba
i tvoje ime slavili svagda.

10A sad si nas odbacio i posramio nas = Ps **60** 12
i više ne izlaziš, Bože, sa četama našim. Ps **68** 8
11Pustio si da pred dušmanima uzmaknemo, Suci **5** 4, Lev **26** 17
i opljačkaše nas mrzitelji naši. Pnz **28** 25

12Dao si nas k'o ovce na klanje
i rasuo nas među neznabošce. Lev **26** 33
13U bescjenje si puk svoj prodao Pnz **28** 64, Pnz **32** 30
i obogatio se nisi prodajom. Iz **52** 3

14Učinio si nas ruglom susjedima našim, Ps **79** 4
na podsmijeh i igračku onima oko nas.
15Na porugu smo neznabošcima,
narodi kimaju glavom nad nama.

16Svagda mi je sramota moja pred očima
i stid mi lice pokriva
17zbog pogrdne graje podrugljivaca,
zbog osvetljiva dušmanina.

a) Ovaj Ps, koji prošlim trijumfima suprotstavlja sadašnja poniženja, mogao bi se, kao i Ps 74; 79; 80, odnositi na razorenje Jeruzalema godine 587. Rr. 18–23 po svoj su prilici dodani kasnije da se Ps prilagodi progonstvu u vrijeme Makabejaca.
b) Pr.; TM: »o Bože, daj«.

18 Sve nas to snađe iako te nismo zaboravili
niti povrijedili Saveza tvoga,
19 niti nam se srce odmetnulo od tebe,
niti nam je noga s tvoje skrenula staze,
Iz **34** 13 — 20 kad si nas smrvio u boravištu šakalskom[a]
Jr **9** 10 — i smrtnim nas zavio mrakom.

21 Da smo i zaboravili ime Boga našega,
da smo ruke k tuđem bogu podigli[b]:
22 zar Bog toga ne bi saznao?
Tȁ on poznaje tajne srdaca!
↗Rim **8** 36 — 23 Ali zbog tebe ubijaju nas dan za danom,
i mi smo im k'o ovce za klanje[c].

Ps **74** 1; **79** 5; **80** 5; **89** 47 — 24 Preni se! Što spavaš, Gospode?
Probudi se! Ne odbacuj nas dovijeka!
25 Zašto lice svoje sakrivaš,
zaboravljaš bijedu i nevolju našu?

= Ps **119** 25 — 26 Jer duša nam se u prah raspala,
Ps **7** 6 — trbuh nam se uza zemlju prilijepio.
27 Ustani, u pomoć nam priteci,
izbavi nas radi ljubavi svoje!

Psalam 45 (44)

Kraljevska svadbena pjesma[d]

Ps **60** 1; **69** 1; **80** 1 — **45** Zborovođi. Po napjevu »Ljiljani[e]«.
Sinova Korahovih. Poučna pjesma. Svadbena pjesma.
2 Iz srca mi naviru riječi divne:
pjesmu svoju ja kralju pjevam,
jezik mi je k'o pisaljka hitra pisara.

Pj **5** 10-16 — 3 Lijep si, najljepši od ljudskih sinova,
po usnama ti se milina prosula,
stoga te Bog blagoslovio dovijeka.

Ps **21** 6 — 4 Pripaši mač uz bedra, junače,
ogrni se sjajem i veličanstvom!
5 Zajaši i kreni za istinu, za vjernost i pravdu,
zapni luk[f] i desnicu svoju proslavi!

6 Oštre su strelice tvoje,
narodi padaju pred tobom
i kraljeve dušmane ostavlja hrabrost.

a) Tj. u opustošenoj zemlji (Iz 34,13; Jr 9,10) ili u pustinji, skloništu progonjenih židova (1 Mak 2,29; 9,33).
b) Držanje ruku za vrijeme molitve (Ps 28,2; 141,2; Iz 1,15).
c) Vjerojatno prisjećaj na progonstvo Antioha Epifana.
d) Ovaj je Psalam po nekima bio u svoje vrijeme profana pjesma pjevana za svadbe nekog izraelskog kralja, Salomona, Jeroboama ili Ahaba (koji se oženio jednom sidonskom princezom, 1 Kr 16,31). No židovska ga i kršćanska predaja tumači kao pjesmu svadbe Kralja-Mesije s Izraelom, slikom Crkve, (usp. Pj 3,11; Iz 62,5; Ez 16,8–13; itd.) dok liturgija sa svoje strane proširuje alegoriju primjenjujući ga na Blaženu Djevicu Mariju. Pjesnik se obraća Kralju-Mesiji (rr. 3–10), pripisujući mu Jahvine (Ps 145,4–7.12–13; itd.) i Emanuelove (Iz 9,5–6) pridjevke, a zatim kraljici (rr. 11–17).
e) »Ljiljani« bit će da je preinaka iz vremena Makabejaca nastala pod utjecajem Pj. Izvorna se naznaka može još prepoznati u LXX: »Oni koji iskrivljuju (Povelju = Zakon, propis)«. Usp. Ps 60,1; 69,1; 80,1: prisjećaj na židove otpadnike.
f) Konj. *vehadrēk jitrekā* mj. *vehadāreka* (prebačeno na početak retka) *vetôrekā*, »i tvoj sjaj... i uči te«.

7 Prijestolje je tvoje, Bože[a], u vijeke vjekova,
i pravedno žezlo – žezlo je tvog kraljevstva!

8 Ti ljubiš pravednost, a mrziš bezakonje,
stoga Jahve, Bog tvoj, tebe pomaza
uljem radosti kao nikog od tvojih drugova.

9 Smirnom, alojem i kasijom mirišu ti haljine,
iz dvorova bjelokosnih harfe te vesele.
10 Kraljevske ti kćeri idu u susret[b],
zdesna ti je kraljica u zlatu ofirskom.

11 »Slušaj, kćeri, pogledaj, prisluhni:
zaboravi svoj narod i dom oca svog[c]! Post 12 1
12 Zaželi li kralj ljepotu tvoju, Jš 24 2 Ez 16 3
smjerno se pokloni njemu
jer je on gospodar tvoj.
13 Narod tirski dolazi s darovima, Iz 60 5s Ps 72 10-11
naklonost tvoju traže prvaci naroda[d].«
14 Sva lijepa korača[e] kći kraljeva
u haljinama zlatom vezenim[ee].

15 U haljini od veza šarena kralju je dovode, Ez 16 10-13
pratnja su joj[f] djevice, drúge njezine.
16 S veseljem ih vode i s klicanjem
u kraljeve dvore ulaze.
17 Oce tvoje naslijedit će tvoji sinovi, Post 17 6; 35 11
postavit ćeš ih knezovima na svoj zemlji.

18 Iz koljena u koljeno navješćat će ime tvoje, Iz 60 15; 61 9; 62 2, 7
hvalit će te narodi u vijeke vjekova.

Psalam 46 (45)

Iz 33 20-21; 66 12

Jahve je naša utvrda[g]

46 Zborovođi. Sinova Korahovih.
Po napjevu »Djevice«. Pjesma.
2 Bog nam je zaklon i utvrda,
pomoćnik spreman u nevolji.
3 Stoga, ne bojmo se kad se ljulja zemlja, Iz 24 18-23; 54 10 Job 9 5-6
kad se bregovi ruše u more.
4 Nek' buče i bjesne valovi morski,
nek' bregovi dršću od žestine njihove[h]:
s nama je Jahve nad Vojskama,
naša je utvrda Bog Jakovljev[i]!

a) Sa LXX, koji u riječi *élohîm* vide vokativ što označuje kralja; ovaj protokolarni naslov primijenjen je doista na Mesiju (Iz 9,5), a tako i na vođe i na suce (Izl 22,7; Ps 82,6), na Mojsija (Izl 4,16; 7,1) i na kuću Davidovu (Zah 12,8); BJ prevodi: »tvoje je prijestolje Božje prijestolje«.
b) Ili: »među tvojim miljenicama ima kraljevskih kćeri« (BJ). To su poganski narodi, obraćeni pravomu Bogu (Pj 1,3; 6,8; Iz 60,3s; 61,5) i pripušteni u njegovu službu poput Izraela (rr. 15–16).
c) Izrael mora, poput praoca Abrahama, prekinuti svaku vezu s poganskim svijetom koji ga okružuje pa će dobiti »sinove« (r. 17) u zamjenu za »oce« tako napuštene.
d) Poklonstvo poganskih naroda obećano za mesijanska vremena.
e) Dosl. »unutra«.
ee) Te riječi BJ povezuje s 13b; »prvaci naroda u haljinama...«
f) »joj« sa dva rkpp., usp. sir.; TM: »ti«.
g) Sionski hvalospjev. Božja prisutnost u Hramu štiti sveti grad, simbolične ga vode čiste, oplođuju i čine od njega novi Eden.
h) Slika povratka u kaos. Zemlja, poduprta stupovima (usp. Ps 75,4; 104,5; Job 9,6; Izr 8,27), počiva na donjem oceanu (Ps 24,2). Ti su stupovi uzdrmani, a razbješnjele vode dosežu brda.
i) To je refren kojega nema u TM; vraćamo ga po uzoru na rr. 8 i 12.

Ps 36 9 / Post 2 10
5 Rijeka i rukavci njezini vesele Grad Božji,
presveti[a] šator Višnjega.
2 Kr 19 35 / Iz 17 14
6 Bog je sred njega, poljuljat se neće,
od rane zore[b] Bog mu pomaže.
Ps 29
7 Ma bješnjeli puci, rušila se carstva,
kad glas njegov zagrmi, zemlja se rastopi:

Iz 7 14; 8 10
8 s nama je Jahve nad Vojskama,
naša je utvrda Bog Jakovljev!

9 Dođite, gledajte djela Jahvina,
strahote koje on na zemlji učini.
Iz 2 4 / Ez 39 9-10 / Ps 76 4
10 Do nakraj zemlje on ratove prekida,
lukove krši i lomi koplja, štitove ognjem sažiže.
Pnz 32 39 / Ez 12 16
11 Prestanite i znajte da sam ja Bog,
uzvišen nad pucima, nad svom zemljom uzvišen!

12 S nama je Jahve nad Vojskama,
naša je utvrda Bog Jakovljev!

Ps 93; 96; 97; 98; 99

Psalam 47 (46)

Jahve – Kralj Izraela i Kralj svijeta[c]

47 Zborovođi.
Sinova Korahovih. Psalam.
Sef 3 14-15
2 Narodi svi, plješćite rukama,
kličite Bogu glasom radosnim.

Izl 15 18 / Iz 52 7
3 Jer Jahve je to – svevišnji, strašan,
kralj velik nad zemljom svom.
4 Narode je nama podložio,
pogane stavio pod noge naše,

Iz 58 14 / Ps 2 8
5 baštinu nam odabrao –
ponos Jakova, svoga ljubimca.

Br 23 21 / Ps 24 7-10; 68 19; 89 16; 98 6
6 Uzlazi Bog uz klicanje,
Jahve uza zvuke trublje.

7 Pjevajte Bogu[d], pjevajte,
pjevajte kralju našemu, pjevajte!

8 Jer on je kralj nad zemljom svom,
pjevajte Bogu, pjevači vrsni!
Jr 10 7 / Ps 72 11
9 Bog kraljuje nad narodima,
stoluje Bog na svetom prijestolju.

a) Po TM. BJ sa LXX: »posvećuje« (šator Višnjega).
b) Zora je vrijeme Božjih dobročinstava (Ps 17,15+). – Vjerojatno prisjećaj na povlačenje Sanheribove vojske god. 701 (2 Kr 19,35; Iz 17,14).
c) Eshatološki hvalospjev, prvi »Psalam Kraljevstva« (usp. Ps 93s). Ps razvija poklik: »Jahve je Kralj«. Izraelski kralj uzlazi u Hram u slavodobitnoj povorci, uz obredna klicanja (Ps 33,3+). Njegova se vlast prostire na sve narode koji će se pridružiti izabranom narodu.
d) LXX: »našem Bogu«.

[10]Prvaci se pribiru poganski
k narodu Boga Abrahamova[a].
Božji su svi vlastodršci[aa] zemlje,
nad svima on je uzvišen.

Iz 2 2-4+
Ezr 6 21
Izl 3 6

Psalam 48 (47)

Sion – Gora Božja[b]

48 Pjesma. Psalam.
Sinova Korahovih.
[2]Velik je Jahve, hvale predostojan
u gradu Boga našega.
[3]Sveto brdo njegovo, brijeg veličanstven,
radost je zemlji svoj.

Gora Sion, na krajnjem sjeveru[c],
grad je Kralja velikog.
[4]Bog u kulama njegovim
jakom se pokaza utvrdom.

[5]Jer gle, složiše se kraljevi,
navališe zajedno.
[6]Čim vidješe, zapanjiše se
i zbunjeni u bijeg nagnuše.

[7]Ondje ih trepet obuze
kao muka porodilje,
[8]kao kad vjetar istočni
razbija brodove taršiške[d].

[9]Što smo čuli, sada vidimo:
grad Jahve nad Vojskama,
grad Boga našega –
Bog ga utvrdi dovijeka.

[10]Spominjemo se, Bože, tvoje dobrote
usred Hrama tvojega.

[11]Kao ime tvoje, Bože, tako i slava tvoja
do nakraj zemlje doseže.
Puna je pravde desnica tvoja;
neka se raduje brdo sionsko!
[12]Neka kliču gradovi Judini[e]
zbog tvojih sudova!

[13]Obiđite Sion i prođite njime,
prebrojite kule njegove!

= Ps 96 4
Ps 50 2
Tuž 2 15
Izl 15 14
Jr 4 31+
Ps 113 3
Mal 1 11
= Ps 97 8
Iz 26 1; 33 20s

a) Savez s Abrahamom proširen je na sve čovječanstvo.
aa) »Vlastodršci« ili držitelji štitova jesu kraljevi, branitelji svojih narodâ.
b) Ovaj hvalospjev slavi brdo Sion, sjedište kralja izraelskoga i mjesto Hrama, u srcu starog Jeruzalema (usp. 2 Sam 5,9+). Možda podsjeća (u rr. 5–6) na neuspjeh siro-efrajimske koalicije protiv Ahaza 735 g. i na Sanheribovo naglo povlačenje god. 701.
c) Psalmist na brdo Sion primjenjuje književnu temu o »Sjevernom brdu« koje označuje neko Božje prebivalište u feničkim pjesmama.
d) Dugopružni brod koji je mogao ići do »Taršiša« (usp. Iz 23,1+).
e) Dosl. »kćeri Judine«, tj. gradovi te pokrajine.

14Pogledajte dobro bedeme njegove[a],
promotrite mu potanko dvorove:

Ps 71 18 da biste kazivali budućem koljenu:
15»Takav je Bog,
Ps 90 2; 102 28 Bog naš zasvagda i dovijeka!
Ps 23 3+ On neka nas vodi[b]!«

Psalam 49 (48)

Prividna sreća bezbožnika[c]

49 Zborovođi.
Sinova Korahovih. Psalam.
Izr 8 4s 2Poslušajte ovo, svi narodi,
čujte, svi stanovnici zemlje,
3vi, djeco puka, i vi, odličnici,
bogati i siromašni zajedno!

4Moja će usta zboriti mudrost,
i moje srce misli razumne.
5K poučnoj izreci priklonit ću uho,
Ps 78 2 uz harfu ću izložit' svoju zagonetku.

6Što da se bojim u danima nesreće
kad me opkoli zloba izdajica[d]
Izr 10 15 7koji se u blago svoje uzdaju
Jr 9 22 i silnim se hvale bogatstvom?

8Tâ nitko sebe ne može otkupit'
Job 33 24; Izr 11 4 ni za se dati Bogu otkupninu:
9životu je cijena previsoka,
Mt 16 26 i nikada je neće platiti
Rim 3 24+ 10tko želi živjeti dovijeka
i ne vidjeti jamu grobnu.

11Jer, i mudri umiru,
Prop 2 16; Ps 39 7 pogiba i luđak i bezumnik:
Sir 11 18-19+ bogatstvo svoje ostavlja drugima.

12Grobovi[e] im kuće zasvagda,
Prop 12 5 stanovi njihovi od koljena do koljena,
sve ako se zemlje nazivale imenima njihovim.

13Čovjek koji nerazumno živi[f]
Prop 3 18-21 sličan je stoci koja ugiba.
14Takav je put onih koji se ludo uzdaju,
to je konac onih koji uživaju u sreći[g]:

a) Ps bi mogao potjecati iz vremena obnove zidina za Nehemije (Neh 6,15; 12,27).
b) Dosl. »on će nas voditi«. BJ: »on nas vodi«. TM dodaje: »na smrt protiv nje«, što je iskrivljena naznaka sljedećeg Ps.
c) Ovaj Ps na temelju jedne zajedljive uzrečice (rr. 13 i 21) promatra, kao i Ps 37 i 73, problem naknade i prividne sreće bezbožnika. Rješava ga po tradicionalnom nauku Mudraca.
d) Dosl. »kad me opkoli zloba mojih peta«. BJ konj. po Heksapli »za petama mi je«.
e) Pr. TM: »unutrašnjost« (premetnuta dva slova).
f) Dosl. »Čovjek ne prenoćuje (ne ostaje) u svojoj raskoši«. BJ s pr.: »u raskoši ne shvaća«.
g) Težak tekst. Predloženi su i drugi prijevodi. Riječ je o varavu pouzdanju bogataša, privrženih svom bogatstvu (r. 7).

[15]Poput stada redaju se u Podzemlju,
smrt[a] im je pastir, a dobri njima vladaju.

Njihova će lika brzo nestati, Ps 73 20
Podzemlje će im biti postojbina[b].
[16]A moju će dušu Bog ugrabiti Podzemlju iz pandža
i milostivo me primiti[c]. Ps 73 24

[17]Ne boj se ako se tko obogati
i ako se poveća blago doma njegova:
[18]kad umre, ništa neće ponijeti sa sobom, ↗Tim 6 7
i blago njegovo neće s njime sići[d].

[19]Ako se u životu držao sretnim
– »Govorit će se da ti je dobro bilo!« – Post 15 15
[20]i on će doći u skup otaca svojih, Job 10 21-22
gdje svjetlosti više vidjeti neće.

[21]Čovjek koji nerazumno živi
sličan je stoci koja ugiba.

Psalam 50 (49)

Za bogoslužje »u duhu i istini«[e]

50 Psalam.
Asafov.
Bog nad bogovima, Jahve, govori i zove zemlju Pnz 10 17
od izlaza sunčeva do zalaza. Jš 22 22
[2]Sa Siona predivnog Bog zablista: Iz 63 19
[3]Bog naš dolazi i ne šuti.

Pred njim ide oganj što proždire,
oko njega silna bjesni oluja.
[4]On zove nebesa odozgo i zemlju Pnz 32 1
da sudi narodu svojemu:

[5]»Saberite mi sve pobožnike
koji žrtvom Savez sa mnom sklopiše!« Izl 24 4-8
[6]Nebesa objavljuju pravednost njegovu: Ps 19 2
on je Bog sudac!

[7]»Slušaj, narode moj, ja ću govoriti,
o Izraele, svjedočit ću protiv tebe:
ja, Bog – Bog tvoj!

a) Smrt je ovdje personificirana (usp. Job 18,13; 28,22; Jr 9,20; Hoš 13,14).
b) Konj. *zebul lamô;* TM: *mizebûl lô,* »bez postojbine za njega«. Jutro je vrijeme eshatološkog suda i trijumfa pravednih (Ps 17,15+).
c) Da umakne pandžama Šeola, mudar čovjek računa s Bogom. Ne može se tvrditi da nazrijeva mogućnost kako će ga Bog uzeti na nebo kao Henoha (Post 5,24) i Iliju (2 Kr 2,3; usp. Ps 16,10+), ali misli da konačna sudbina pravednika mora biti drukčija od sudbine bezbožnika i da prijateljstvo s Bogom ne smije prestati. Ta još uključna vjera u buduću nagradu pripravlja daljnju objavu uskrsnuća mrtvih i života vječnoga (2 Mak 7,9+).
d) Dosl. »njegova raskoš, sjaj, slava«. Naprotiv, Bog će proslaviti pravednike (Ps 73,24; 91,15).
e) Bog dolazi suditi Izraelu (rr. 1–7) i izriče optužbu protiv formalizma u žrtvama (rr. 8–15) povezanima s prezirom zapovijedi (rr. 16–23).

Am 5 21+ 8 Ne korim te zbog žrtava tvojih –
paljenice su tvoje svagda preda mnom.
9 Neću od doma tvog' uzet junca,
ni jaraca iz tvojih torova:

10 t'à moje su sve životinje šumske,
tisuće zvjeradi u gorama mojim.
11 Znam sve ptice nebeske[a],
moje je sve što se miče u poljima.

Ps 24 1 12 Kad bih ogladnio, ne bih ti rekao,
jer moja je zemlja i sve što je ispunja.
13 Zar da ja jedem meso bikova
ili da pijem krv jaraca?

Hoš 14 3 14 Prinesi Bogu žrtvu zahvalnu,
ispuni Višnjemu zavjete svoje!
15 I zazovi me u dan tjeskobe:
oslobodit ću te, a ti ćeš me slaviti.«

16 A grešniku Bog progovara[b]:

Rim 2 17-24 »Što tumačiš naredbe moje,
što mećeš u usta Savez moj?
17 Ti, komu stega ne prija,
te riječi moje iza leđa bacaš?

18 Kad tata vidiš, s njime se bratimiš
i družiš se s preljubnicima.
19 Svoja si usta predao pakosti,
a jezik ti plete prijevare.

20 U društvu na brata govoriš
i kaljaš sina matere svoje.
21 Sve si to činio, a ja da šutim?
Zar misliš da sam ja tebi sličan?
Pokarat ću te i stavit ću ti sve to pred oči.«

Iz 42 8+ 22 Shvatite ovo svi vi koji Boga zaboraviste,
Pnz 32 39 da vas ne pograbim i nitko vas spasiti neće.
= Ps 91 16 23 Pravo me štuje onaj koji prinosi žrtvu zahvalnu:
i onomu koji hodi stazama pravim[c] –
njemu ću pokazati spasenje svoje.

a) Pr. TM: »(ptice) planinske«.
b) Ovaj je stih po svoj prilici dodan da pravom vjerniku bude lakše; odsad se Bog više ne obraća svim Izraelcima bez razlike.
c) TM: »on je utro put«, *vesām derek*. BJ konj. *vetam derek*, »onomu koji je savršena puta«, »ispravnu čovjeku«.

Psalam 51 (50)

Ispovijed raskajana grešnika[a]

51 Zborovođi. Psalam. Davidov.
2 Kad je k Davidu došao prorok Natan poslije njegova grijeha s Bat-Šebom. 2 Sam 11-12

3 Smiluj mi se, Bože, po milosrđu svome, Ez 18 23+
po velikom smilovanju izbriši moje bezakonje!
4 Operi me svega od moje krivice,
od grijeha me mojeg očisti!

5 Bezakonje svoje priznajem, Iz 59 12
grijeh je moj svagda preda mnom. Ez 6 9
6 Tebi, samom tebi ja sam zgriješio Iz 59 12
i učinio što je zlo pred tobom:

pravedan ćeš biti kad progovoriš,
bez prijekora kada presudiš[b]. ↗Rim 3 4
7 Evo, grešan sam već rođen, Job 14 4+
u grijehu me zače majka moja[c].

8 Evo, ti ljubiš srce iskreno,
u dubini duše učiš me mudrosti[d].
9 Poškropi me izopom[e] da se očistim, Iz 1 18
operi me, i bit ću bjelji od snijega! Ez 36 25 Job 9 30

10 Objavi mi radost i veselje, Heb 9 13-14
nek' se obraduju kosti satrvene! Ps 6 3; 35 10
11 Odvrati lice od grijeha mojih,
izbriši svu moju krivicu!

12 Čisto srce stvori[f] mi, Bože, Ez 11 19+
i duh postojan obnovi u meni!
13 Ne odbaci me od lica svojega
i svoga svetog duha[g] ne uzmi od mene!

14 Vrati mi radost svoga spasenja Mudr 1 5; 9 17
i učvrsti me duhom spremnim! Rim 8 9, 14-16
15 Učit ću bezakonike tvojim stazama, Iz 57 15s
i grešnici tebi će se obraćati.

a) Ovaj pokornički Ps (usp. 6,1+) odaje duboku srodnost s proročkom književnošću, osobito s Izaijom i Ezekielom.
b) Bog, potpuno čist i besprijekoran, praštajući očituje svoju moć nad zlom i pobjedu nad grijehom. LXX i sir. prevodi pasivno: »kada te sudili budu«.
c) Svaki se čovjek rađa nečist (Job 14,4+; usp. Izr 20,9) i samim tim sklon zlu (Post 8,21). Ta se temeljna nečistoća ovdje navodi kao olakšavajuća okolnost (usp. 1 Kr 8,46) o kojoj i Bog treba voditi računa. Istom će Rim 5,12–21 nauk o istočnom grijehu objasniti u suodnosu s objavom otkupljenja po Isusu Kristu.
d) Rječnik ovog r. možemo usporediti sa Ps 7,10; 16,7; 33,15; itd.: Bog prodire do dna čovjekova bića te ga može preobraziti. »Srce«, TM: bubrezi, unutrašnjost; BJ: »dno bića«, dosl. ono što je premazano, prekriveno, nevidljivo, u tajnosti. Usporedimo li taj r. s Ez 13,10s, možemo u njemu prepoznati slikovit govor. Ondje je riječ o lažnim prorocima koji »žbukaju« raspukle zidine umjesto da ih iz temelja obnove (usp. Lev 14,43 o »gubavim« zidinama). Ovdje pak mudrost Božja čisti, očišćuje i obnavlja i ono što je pokriveno (»ožbukano«) i skrovito.
e) Biljka koje se grančica upotrebljavala kod obreda čišćenja: Lev 14,4; Br 19,18.
f) Taj se glagol rabi isključivo za stvaralački Božji čin koji doziva u opstojnost nešto posve novo i čudesno (Post 1,1; Izl 34,10; Iz 48,7; 65,17; Jr 31,21–22). Opravdanje je grešnika djelo Božje u najjačem smislu riječi, analogno činu stvaranja (usp. Ez 36,25s, a tako i Jr 31,33; 32,39–40).
g) TM: »duha svetosti tvoje«. BJ: »duha svetosti«. Riječ je o početku moralnog i vjerskog života, bilo pojedinca (Ps 143,10; Mudr 1,5; 9,17), bilo svega naroda (Neh 9,20; Iz 63,11; Hag 22,5). Čovjek ga posjeduje kao dio sebe, ali mu ga daje Bog.

Ps 30 10

16 Oslobodi me od krvi prolivene[a],
Bože, Bože spasitelju moj!
Nek' mi jezik kliče pravednosti tvojoj!
17 Otvori, Gospodine, usne moje,
i usta će moja naviještati hvalu tvoju.

Ps 50 8+; Am 5 21-25; Iz 57 15; 66 2; Ps 34 19

18 Žrtve ti se ne mile,
kad bih dao paljenicu, ti je ne bi primio.
19 Žrtva Bogu duh je raskajan,
srce raskajano, ponizno, Bože, nećeš prezreti.

Jr 30 18; 31 4; Ez 36 33; Iz 58 12; Ps 4 6; Lev 1 3

20 U svojoj dobroti milostiv budi Sionu
i opet sagradi[b] jeruzalemske zidine!
21 Tada će ti biti mile žrtve pravedne[c]
i tad će se prinosit' teoci na žrtveniku tvojemu.

Psalam 52 (51)

Kazna opakih

1 Sam 21 8; 22 6s

52 Zborovođi.
Poučna pjesma. Davidova.
2 Kad je Edomac Doeg Šaulu javio: »David je ušao u kuću Abimelekovu.«

3 Što se to hvališ pakošću,
silniče nesmiljeni[d]?
4 Neprestano snuješ o propasti,
jezik ti je britva nabrušena, spletkaru!

Jr 4 22; 9 4; Iv 3 19-20

5 Zlo voliš više nego dobro,
i laž više nego pravednost!
6 Mili su ti pogubni govori,
lažljivi jeziče!

Ps 28 5; Job 18 14; Izr 2 22

7 Bog će te zato satrti,
zauvijek te ukloniti;
iščupat će te iz tvog šatora,
iskorijeniti iz zemlje živih.

= Ps 40 4

8 Pravednici će gledati s užasom
i njemu se smijati:
9 »Gle čovjeka koji ne uze
Boga za svoju zaštitu,
već se uzdao u veliko bogatstvo
i osilio u svojim zločinima!«

a) Dosl. »od krvi«. Prorok Ezekiel (usp. Ez 7,23; 9,9; 22,2; 24,6) naziva Jeruzalem »gradom krvi«. U tom izričaju ovoga Ps neki vide prisjećaj na Davidovo umorstvo Urije (2 Sam 12,9), drugi ga opet shvaćaju kao izričaj prerane smrti bezbožnika, koja je po uobičajenu učenju kazna za grijehe.
b) Ponovna izgradnja jeruzalemskih zidina, po povratku iz sužanjstva, očekivala se kao znak Božjeg oproštenja (Iz 60 – 62; Jr 30,15–18; Ez 36,33).
c) Nakon ovih riječi TM (i BJ) dodaje: »paljenice i prinosnice«; to je naknadna pobliža liturgijska naznaka. U obnovljenom će Jeruzalemu žrtve ponovno zadobiti svoju vrijednost jer će proizlaziti iz »pravednosti«.
d) BJ: »junače bezakonja«. Prijevod se drži LXX: riječi *hesed* pridaje njezin aramejski smisao (»bezakonje« mj. »milost«). TM bi trebalo prevesti: »Silniče, milost je Božja svakodnevna!«

[10]A ja, k'o zelena maslina u Domu Božjem,
uzdam se u Božju dobrotu dovijeka.
[11]Hvalit ću te svagda što si to učinio
i slavit ću tvoje ime, jer je dobrostivo,
pred licem tvojih pobožnika.

Ps 1 3; 92 13-15 Jr 11 16 Zah 4 14

Psalam 53 (52)

= Ps 14

Čovjek bez Boga[a]

53 Zborovođi. Prema napjevu »Bolest«.
Poučna pjesma. Davidova.

[2]Bezumnik reče u srcu: »Nema Boga!«
Pokvareni rade gadosti; nitko da čini dobro.
[3]Bog s nebesa gleda na sinove ljudske
da vidi ima li tko razuman Boga da traži.
[4]No svi skrenuše zajedno, svi se pokvariše:
nitko da čini dobro – nikoga nema.
[5]Neće li se urazumiti svi što čine bezakonje,
koji proždiru narod moj kao da jedu kruh?
Boga oni ne zazivlju:
[6]od straha će drhtat'
gdje straha i nema
jer Bog će rasuti kosti onih koji tebe opsjedaju[b],
bit će posramljeni jer će ih Bog odbaciti.
[7]O, neka dođe sa Siona spas Izraelu!
Kad Bog promijeni udes naroda svoga,
klicat će Jakov, radovat' se Izrael.

a) Elohistička recenzija Ps 14, vidi bilješke.
b) Podsjećaj na Sanheriba, a po njemu na sve neprijatelje Jeruzalema. Tekst je ovog r. čini se, manje iskrivljen nego Ps 14.

Psalam 54 (53)

Zaziv za pomoć protiv dušmana

54 Zborovođi. Uza žičana glazbala. Poučna pjesma. Davidova.
1 Sam 23 19 — 2 Kad su Zifijci došli k Šaulu govoreći: »David se kod nas sakrio.«

3 Spasi me, Bože, svojim imenom[a]
i jakošću svojom izbori mi pravdu!
4 Poslušaj, Bože, moju molitvu
i usliši riječi usta mojih!

= Ps 86 14 — 5 Oholice[b] ustadoše na me
i moj život traže silnici:
na Boga se ne osvrću.

Ps 118 7 — 6 Evo, Bog mi pomaže,
Gospodin krijepi život moj.
7 Okreni nesreću na dušmane moje,
zatri ih u vjernosti svojoj.

Ps 52 11 — 8 Od srca rado ću ti žrtvovati,
slavit ću ti ime, Jahve, jer je dobrostivo,
Ps 58 11; 91 8 — 9 jer ti me izbavi iz svake nevolje,
i oko moje vidje postiđene moje dušmane.

Jr 9 1-8

Psalam 55 (54)

Molitva progonjenoga[c]

55 Zborovođi. Uza žičana glazbala.
Poučna pjesma. Davidova.

2 Počuj mi, Bože, molitvu,
ne krij se molbi mojoj:
3 obazri se na me i usliši me!
Mučim se u svojoj tjeskobi,

4 zbuni me vika dušmanska
i tlačenje[d] grešničko.
Navališe na me nesrećom,
bijesno me progone.

5 Srce mi je ustreptalo
i strah me samrtni spopade.
6 Užas me i trepet hvata,
groza me obuze.

Ps 11 1 — 7 Zavapih: »O, da su mi krila golubinja,
odletio bih da otpočinem!

a) Ime stoji mj. osobe (usp. Izl 3,14).
b) S hebr. rkpp. i Targ.: TM: »stranci«, preinaka zbog straha od stranaca (ksenofobija) u makabejsko vrijeme.
c) Osobna jadikovka nadahnuta na Jeremiji (usp. Jr 4,19; 9,1s; 18,19; 23,9; itd.). – Tekst je loše sačuvan.
d) Konj. *za'aqat* ili *sa 'aqah;* TM: *'āqat* je nerazumljivo.

[8]Daleko, daleko bih letio, Jr 9 1
u pustinji se nastanio; ↗Otk 12 6

[9]brzo bih si potražio sklonište
od bijesne oluje i vihora.«
[10]Smeti ih, Gospode, podvoji im jezike[a], Jr 5 1; 6 6
jer nasilje i svađu vidim u gradu; Ez 22 2 Sef 3 1

[11]danju i noću zidinama kruže;
bezakonja su i nevolje u njemu.
[12]Usred njega zasjede,
s ulica mu nepravda i podlost ne odlaze.

[13]Da[b] me pogrdio dušmanin,
bio bih podnio;
da se digao na me koji me mrzi,
pred njim bih se sakrio.

[14]Ali ti, ti si to bio, meni jednak, Ps 41 10
prijatelj moj, moj pouzdanik Jr 9 3, 7
[15]s kojim sam slatko drugovao Mt 26
i složno hodismo[c] u Domu Božjemu. 21-24p

[16]Smrt[d] neka ih zaskoči, Ps 49 15
živi nek' siđu u Podzemlje Br 16 33+
jer im je pakost u stanu i srcu. Iz 5 14

[17]A ja ću Boga prizvati, Izr 1 12
i Jahve će me spasiti.
[18]Večerom, jutrom i o podne[e] tužan ću jecati,
i on će čuti vapaj moj.
[19]Dat će mi mira od onih koji me progone:
jer mnogi[f] su protiv mene.

[20]Bog će čuti i njih poniziti, Ps 29 10;
Onaj koji kraljuje odvijeka, 93 2
jer se ne popravljaju, Boga se ne boje.

[21]Podižu ruke na prijatelje,
savez svoj oskvrnjuju.
[22]Usta su im glađa od maslaca, Ps 28 3+
a srce ratoborno;
riječi blaže od ulja, Ps 57 5
a oni – isukani mačevi. Izr 12 18

a) TM. BJ konj. *bela'*, »proždire« mj. *balla'*, »prožderi« pa prevodi: »od orkana koji proždire«. Mj. »podvoji im jezike« BJ ima: »tijek njihova jezika«; »tijek« je konj. *peleg*, sir. mj. *pallag*, »podijeli«.
b) »Da«: (dva puta) sa LXX; TM ima negaciju.
c) TM; BJ konj. »neka idu«. Riječ je o hodočašću u Hram.
d) Nagla je i prerana smrt kazna za bezbožnika (Ps 73,19; 102,25; Job 15,32; Iz 38,10; Jr 17,11).
e) 55,18. To su vremena molitve (usp. Dn 6,11).
f) TM. BJ: »u sporu« (sa mnom), konj. *berîbîm* mj. *berabbîm*.

Ps 37 5 / ↗1 Pt 5 7

23 Povjeri Jahvi svu svoju brigu,
i on će te pokrijepiti:
neće dati da ikada posrne pravednik[a].

Ps 25 2; 56 5

24 A njih ti, o Bože, strmoglavi
u jamu grobnu!
Krvoloci i varalice ni polovicu danâ neće doživjeti!
A ja se u tebe uzdam!

Psalam 56 (55)

Vjernik neće posrnuti

1 Sam 21 11s

56 Zborovodi. Prema napjevu »Golubica nijema u daljini[b]«. Davidov. Miktam. Kad su ga u Gatu uhitili Filistejci.

2 Smiluj mi se, moj Bože, jer me dušmanin hoće zgaziti,
napadač me moj neprestano tlači.
3 Dušmani moji nasrću na me povazdan,
mnogo ih je koji se na me obaraju.

Svevišnji[c], 4 kad me strah spopadne,
u te ću se uzdati.
5 Božje obećanje[d] slavim,
u Boga ja se uzdam i neću se bojati:
što mi može učiniti smrtnik?

6 Od jutra do večeri obružuju me,
svi naumi njihovi meni su na zlo.
7 Sastaju se[e] i vrebaju,
paze mi na korake, o glavi mi rade.

8 Plati im prema bezakonju,
u gnjevu, o Bože, obori pogane!

2 Kr 20 5 / Iz 25 8 / Otk 7 17

9 Ti izbroji dane mog progonstva,
sabrao si suze moje u mijehu svom[f].
Nije li sve zapisano u knjizi tvojoj[ff]?
10 Moji će dušmani uzmaknuti
čim te zazovem.

Ps 118 6s; 124 1s / ↗Heb 13 6 = Ps 118 6

Ovo sigurno znam: Bog je za mene!
11 Božje obećanje slavim,
12 u Jahvu se uzdam i neću se bojati:
što mi može učiniti čovjek?

a) Ovaj se r. može shvatiti bilo kao podrugljiv prijedlog lažnog brata (r. 22), bilo kao ohrabrenje koje progonjeni upućuje sam sebi. – Riječ prevedena sa »briga« pojavljuje se samo jednom; shvaća se na temelju konteksta i pr.
b) TM dosl. Riječ *jonāh* u hebr. znači: »golubica« i »tlačenje«. BJ uzima je u potonjem značenju, a *elam* (njemoća) čita kao *'ēlîm* (nebeska bića, bogovi, vladari) pa prevodi »tlačenje dalekih vladara«, jer Ps govori baš o tlačenju.
c) *Mārôm* znači Svevišnji, ali »uzvišen«, visok. Stoga BJ: »odozgor«. O uzvisinama koje okružuju Jeruzalem (usp. 2 Kr 19,22). To bi mogao biti prisjećaj na opsjedanje god. 701, upravo kao u Ps 76 (usp. rr. 11–12) s kojim ovaj Ps ima izrazite veze. Moglo bi se shvatiti i »svisoka«, »oholo«.
d) Dosl. »riječ«. Riječ Božja ovdje, kao i u r. 11,znači Božje obećanje sa kojim vjernik računa (usp. Ps 106,12; 119,42; 65; 130,5).
e) S Targ. i Jer.; TM: »napadaju«.
f) Ovdje se može osjetiti prisjećaj na Ezekijine suze (2 Kr 20,5; Iz 38,3–5). Svaka će pravednikova suza dobiti eshatološku nagradu (Iz 25,8; usp. Otk 7,17).
ff) Ovaj stih BJ smatra glosom pa ga ispušta (usp. Ps 139,16; Job 19,23; Mal 3,16).

[13]Vežu me zavjeti koje učinih tebi, o Bože:
prinijet ću ti žrtve zahvalne Lev 7 11s
[14]jer si mi dušu od smrti spasio.
Ti si očuvao noge moje od pada[a], Job 33 30
da pred Bogom hodim u svjetlosti živih. Ps 27 13; 116 9 Prop 11 7

Psalam 57 (56)

»Usred lavova«

57 Zborovođi. Po napjevu »Ne pogubi!«
Davidov. Miktam. Kad je ispred Šaula pobjegao u pećinu. 1 Sam 24 4s

[2]Smiluj mi se, Bože, o smiluj se meni
jer mi se duša utječe tebi!
U sjenu tvojih krila zaklanjam se Ps 17 8+
dok pogibao ne mine.

[3]Vapijem Bogu višnjemu,
Bogu koji mi čini dobro.
[4]Nek' pošalje s nebesa i spasi me,
nek' postidi one što me progone:
neka Bog pošalje dobrotu svoju i vjernost! Ps 43 5

[5]Ležim usred lavova Ps 17 12
koji proždiru ljudske sinove.
Zubi su im koplja i strijele,
a jezik im mač je naoštren. Ps 64 4

[6]Uzvisi se, Bože, nad nebesa, Ps 72 19;
slava tvoja nek' je nad svom zemljom[b]! 102 16
[7]Mrežu namjestiše stopama mojim, Br 14 21+
stisnuše dušu moju;
iskopaše preda mnom jamu: = Ps 7 16+
sami nek' u nju padnu!

[8]Postojano je srce moje, Bože, = Ps 108 2-6
postojano je srce moje;
pjevat ću i svirati.

[9]Probudi se, dušo moja! Ps 6 5+
Probudi se, harfo i citaro!
Probudit ću zoru[c] jutarnju. Job 38 12

[10]Hvalit ću te, Gospode, među narodima, Ps 9 12;
među pucima pjevat ću tebi: 18 50

a) TM dosl. BJ smatra dodatkom riječi TM: »Zar ne, moje noge od pada?« (neki grč. rkpp. imaju »moje oči od suza«), što je pozajmljeno iz Ps 116,8 pod utjecajem r. 9; stoga ih ispušta te spaja 14a i 14c.

b) Vjernik priželjkuje očitovanje kraljevstva Božjega koje će osloboditi potlačene i oboriti bezbožnike.

c) Zora je personificirana kao u Job 3,9; 38,12; 41,10 (usp. Ps 17,15+).

= Ps 36 6 [11]jer do neba je dobrota tvoja,
do oblaka vjernost tvoja.
[12]Uzvisi se, Bože, nad nebesa,
slava tvoja nek' je nad svom zemljom!

Psalam 58 (57)

Ps 82

Protiv zlih sudaca[a]

58 Zborovođi. Po napjevu »Ne pogubi!«
Davidov. Miktam.
Pnz 16 19 [2]Zar doista krojite pravdu, vi moćni[b],
Mih 2 1 zar sudite pravo, sinovi ljudski?
Ps 82 2 [3]Ne, već bezakonje smišljeno činite,
po zemlji vam ruke dijele nepravde.

[4]Na krivu su putu bezbošci od krila majčina,
na krivu su putu lašci od utrobe.
Pnz 32 33 [5]U njima je otrov kao u zmije,
Ps 140 4 kao u ljutice što uši začepljuje
[6]da glas čarobnjakov ne čuje
ni glas bajača vješta bajanju.

Ps 3 8; [7]O Bože, polomi im zube u ustima;
35 17; 57 5 razbij, o Jahve, čeljusti lavićima!
Job 11 16 [8]K'o vode što hitro otječu neka se razliju,
Ps 37 2+ k'o zgažena trava[c] neka se osuše.
Job 3 16 [9]Nek' budu k'o puž koji se pužuć' rastoči,
Prop 6 3s k'o pometnut plod nek' sunca ne vide.

Hoš 13 3 [10]Prije nego vam kotlovi trnje[d] osjete,
Job 21 18; dok je zeleno, neka ga vihor odnese.
27 21 [11]Radostan će biti pravednik kad ugleda odmazdu,
Nah 1 10 noge će prati u krvi zlotvorâ.
Ps 52 8; [12]I reći će ljudi: »Pravednik plod svoj ima!
68 24 Još ima Boga da sudi na zemlji!«
Job 19 29
Mal 2 17;
3 18

Psalam 59 (58)

Zaziv za pomoć[e]

59 Zborovođi. Po napjevu »Ne pogubi!«
1 Sam 19 11s Davidov. Miktam. Kad je Šaul opkolio kuću da ubije Davida.
[2]Izbavi me od dušmana, Bože moj,
zaštiti me od mojih protivnika!
[3]Izbavi me od bezakonikâ,
od krvolokâ spasi me!

a) Psalmist poput starih proroka kori zle suce, zazivajući čas Božje pravde.
b) Konj. *elîm* (»božanska bića«, dosl. »bogovi«) mj. *'elem* (»u šutnji«). Izraz je ovdje primijenjen na suce i knezove (usp. Ps 82; Izl 22,7; 2 Sam 14,17).
c) Konj. *hasir*. TM: »on gazi njegove strelice (*hissāv*) kao«.
d) BJ ispr. po Sim i Jer.: »Prije nego li potjeraju (izrastu) u trnje kao kupina«; smatra da je TM loše podijelio riječi i izvrnuo dva suglasnika.
e) Ovaj Ps, u kojemu se tužbalice prepliću s pohvalama, ima dva refrena: jedan u rr. 7 i 15, drugi u rr. 10 i 18. Autor mu može biti neki Židov iz dijaspore prepušten na milost i nemilost neprijateljski raspoloženih pogana, ili neki vjernik koji je živio u polupoganskom Jeruzalemu.

4 Jer evo: dušu moju vrebaju,
na me ustadoše silnici.
Nema na meni krivnje, o Jahve, ni grijeha:
5 bez moje krivnje na me nasrću.

Probudi se! Dođi mi u pomoć i pogledaj,
6 Jahve, Bože nad Vojskama, Bože Izraelov!
Preni se, kazni sve pogane[a],
podlacima nemoj se smilovati! Iz 26 10

7 Uvečer se vraćaju, reže poput pasa
i trče po gradu[b]. Ps 55 11

8 Gle, kako bljuju ustima;
kletve su im na usnama Ps 52 4
i govore: »Tko nas čuje[c]?« 55 22; 57 5; 64 4

9 No, ti im se smiješ, o Jahve,
i rugaš se poganima svima. Ps 2 4; 37 13
10 Jakosti moja, gledat ću na te,
jer ti si, Bože, zaštita moja,
Bog moj, milosrđe moje[d].

11 Bog neka mi pohiti u susret,
nek' me razveseli nad dušmanima mojim! Ps 54 9

12 Pobij ih, Bože, da mi narod ne zavode,
zbuni i obori ih jakošću svojom[e],
štite naš, Gospodine.

13 Grijeh je svaka riječ usta njihovih: Izr 12 13; 18 7
nek se uhvate u svoju oholost,
u kletve i laži što ih govore!

14 Istrijebi ih u gnjevu, istrijebi da nestanu, Ez 5 13; 6 12; 13 13
nek' se zna da Bog vlada u Jakovu i do nakraj zemlje! Ps 46 10-11; 83 19

15 Uvečer se vraćaju, reže poput pasa
i trče po gradu.
16 Nek' lutaju okolo tražeći hranu;
i kad se nasite, neka zavijaju[f].

17 A ja ću opjevati silu tvoju
i klicat ću jutrom milosrđu tvome, Ps 17 15+
jer mi ti postade utočište
i sklonište u dan nevolje.

a) Eshatološki stil (usp. Iz 26,21).
b) Slika (usp. rr. 15–16) doziva u pamet čopore lutajućih pasa istočnih gradova.
c) Vrsta bogohulstva (usp. Ps 10,4; 14,1; 64,6; 94,7).
d) »Jakost moja«, »milosrđe moje« s rkpp. i pr. (usp. r. 18); TM: »njegova jakost«, »njegovo milosrđe«.
e) BJ po TM dosl: »Ne ubij ih, da moj narod ne zaboravi, snagom ih svojom rasprši, otjeraj« da poput Kajina (Post 4,14–15) ostanu na životu te budu svjedoci božanske pravde. Naš prijevod ispr. *al* (ne) u *'ēl* (Bože) i *jiškehû* (zaborave) u *jakšîlû* (zavode).
f) S pr.; TM: »provodit će noć« (jednostavno preinaka samoglasnika).

18 Jakosti moja, tebi ću pjevati,
jer ti si, Bože, zaštita moja,
Bog moj, milosrđe moje[a].

Psalam 60 (59)

Molitva naroda nakon poraza[b]

60 Zborovođi. Po napjevu »Ljiljan svjedočanstva«.
Miktam. Davidov.

2 Sam 8 2, 3, 13; 1 Ljet 18 2, 3, 12

2 Kad je David izišao protiv Aram Naharajima i protiv Aram Sobe
i kad je Joab na povratku potukao dvanaest tisuća Edomaca u Slanoj dolini.

3 Bože, ti nas ȍdbāci i bojne nam redove prȍbi,
razjari se, a sad nas opet vrati!

Iz 24 20

4 Potrese zemlju, rasječe je,
zatvori joj usjeline jer se poljuljala[c].

Jr 25 15s; Iz 51 17, 21-22; Ps 75 9

5 Zlu si kob na svoj narod navalio,
napio nas vinom omamnim.
6 Al' si i stijeg[d] dao vjernicima svojim
da umaknu luku dušmanskom.

= Ps 108 7-14

7 Da ti se ljubimci izbave,
desnicom pomozi, usliši nas!

Iz 42 13; Sir 50 26

8 Bog reče u svom Svetištu[e]:
»Šekem ću razdijelit' kličući,
dolinu Sukot izmjeriti[f].

Ob 19-20; Iz 11 13; Post 49 10

9 Moj je Gilead, moj Manaše,
Efrajim mi kaciga, Judeja žezlo moje!

Pnz 2 5+; Ps 137 7; Iz 11 14

10 Moab je sud iz kojeg se umivam,
na Edom ću baciti obuću[g],
nad Filistejcem slavit' pobjedu[h]!«

11 Tko će me dovesti do utvrđena grada,
tko će me dovesti do Edoma?

Ps 44 10, 68 8

12 Zar nećeš ti, o Bože, što nas odbaci?
Zar više nećeš, Bože, s četama našim[i]?

Ps 33 16-17; Hoš 1 7+; 2 Ljet 14 10; Ps 44 6

13 Pomozi nam protiv dušmana,
jer ljudska je pomoć ništavna!
14 S pomoću Božjom hrabro ćemo se boriti,
a on će zgaziti naše dušmane.

a) Posljednja je antifona. čini se, nepotpuna (usp. r. 11).
b) Ovaj Ps pretpostavlja jednake povijesne prilike kao i Ps 44 i 80. R. 7 unosi proročanstvo nade koje će preuzeti Ps 108,7–14: proriče obnovu proširenog i ujedinjenog kraljevstva, kao na početku monarhije, i vlast nad Edomom, Efrajimom, Gileadom (usp. Iz 11,13–14; Ob).
c) Apokaliptički odlomak primijenjen na poraz.
d) Tema stijega ili znaka za okupljanje česta je (Izl 17,15; Pj 2,4; Iz 5,26; 11,10; 49,22; 62,10). Ali ovdje je posrijedi znak povlačenja (usp. r. 12).
e) Ili: »u svojoj svetosti«, koja jamči za ispunjenje njegovih obećanja.
f) Protusamarijanski naglasak (usp. Neh 3,33s). Povezivanje Sihema sa Sukotom (usp. Post 33,17–18) podsjeća zacijelo na osvajanje Obećane zemlje, čega se Izraelac sjeća s tugom ali i s nadom.
g) To je stari običaj (usp. Pnz 25,9; Rut 4,7). Tim se postupkom davao znak ulaženja u posjed.
h) Ispr. po Ps 108,10. BJ prevodi dosl. TM: »Slavi pobjedu nada mnom, Filistejo!«, ironički izazov, a Ps 108,10 smatra ublaženjem toga izazova.
i) Izraz psalmistove nostalgije: u podijeljenoj i od susjeda opljačkanoj zemlji misli na zlatno doba svetoga rata, osvajanja i Davidova kraljevstva.

Psalam 61 (60)

Molitva prognanika[a]

61 Zborovođi. Uza žičana glazbala.
Davidov.
2O Bože, vapaj mi poslušaj,
budi pomnjiv na molitvu moju!
3S kraja zemlje vapijem k tebi Ps **27** 4-5
jer mi srce klonu.
Dignut ćeš me na liticu i pokoj mi dati[b], Ps **43** 3

4jer ti si moje sklonište, Izr **18** 10
utvrda čvrsta protiv dušmana. Ps **46** 2
5O, da mi je stanovati uvijek u tvom šatoru, Ps **17** 8+
da se sklanjat' mogu pod okrilje tvoje!
6Jer ti, Bože, usliši molbe moje,
dade mi baštinu onih što ime ti štuju.

7Kraljevim danima pridometni dánā, Ps **21** 5+
kroz koljena mnoga nek' mu ljeta traju,
8nek' pred Bogom uvijek vlada; Ps **72** 5; **89**
dobrotu i vjernost pošalji da ga čuvaju[c]! 5, 30, 34, 37 Ps **40** 12; **85** 11s; **89** 15, 25

9Ovako ću pjevat svagda tvom imenu,
dan za danom vršit' zavjete svoje. Izr **20** 28

Psalam 62 (61)

Bog – jedina nada[d]

62 Zborovođi. Po Jedutunu.
Psalam. Davidov.
2Samo je u Bogu mir, dušo moja,
samo je u njemu spasenje.
3Samo on je moja hrid i spasenje,
utvrda moja: neću se pokolebati.

4Dokle ćete na bijednika nasrtati,
obarat' ga svi zajedno,
k'o zid ruševan il' ogradu nagnutu?
5Urotiše se da me s visa[e] mog obore, Ps **4** 3
u laži uživaju;
ustima blagòslivlju, Ps **20** 3+; **55**,22
a u srcu proklinju.

a) Jadikovki levita, prognana daleko od brda Sion (rr. 2–6), dodaje se molitva za kralja (rr. 7–8).
b) Ispr. Po LXX. BJ prevodi dosl. TM: »Povedi me na liticu koja se diže daleko od mene.« Riječ je o litici Hrama koje se psalmist čeznutljivo sjeća. Taj je Ps mogao nastati za vrijeme prvog odvođenja u sužanjstvo (598, usp. 2 Kr 24,14s) kada Hram zacijelo još nije bio razoren.
c) Ti personificirani Božji pridjevci pratit će Kralja-Mesiju (Ps 85,11s; 89,15–25) kao što i štite kralja (Izr 20,28) ili vjernog levita (Ps 40,12). Rr. 7–8 mogli bi biti neka stara molitva za kralja, ali njihovo uporno isticanje trajnosti kraljevstva povezuje ih s Natanovim proroštvom (2 Sam 7,16; 1 Ljet 17,14), a izrazita sličnost s mesijanskim ulomcima (Ps 72 i 89) daje pravo primijeniti ih na Kralja-Mesiju.
d) Poučni Psalam: zloba ljudska, ništavnost stvorova, ispraznost bogatstva, nepristranost nebeskog suca. Tema je pripjeva (rr. 2–3, 6–7) ista kao i u slijedećem Psalmu.
e) TM (ispr. »njegova« u »moga«). BJ konj. *maššū 'ôt* (prijevara) mj. *misse 'etô* »s visa mog« pa prevodi: »Samo je prijevara njihov naum«.

Ps **42** 6, 12; **43** 5; **118** 8 Mih **7** 7 — Jr **3** 23 Iz **45** 17 **60** 19 — Iz **26** 4 — Ps **39** 6-7 — Ps **116** 11 — Iz **40** 15 — Iz **28** 12 Ez **22** 29 — Jr **17** 11 Job **27** 13s; **31** 25 Mt **6** 19s, 24 Prop **5** 9s — Job **40** 5 — Ps **28** 4; **31** 24 Job **34** 11 ↗Rim **2** 6 ↗2 Tim **4** 14

6 Samo je u Bogu mir, dušo moja,
samo je u njemu nada moja.
7 Samo on je moja hrid i spasenje,
utvrda moja: neću se pokolebati.
8 U Boga je spasenje moje i slava;
Bog mi je hridina silna, utočište.

9 U nj se, narode, uzdaj u svako doba;
pred njim srca izlijevajte:
Bog je naše utočište!

10 Sinovi su ljudski samo dašak,
laž su djeca čovječja[a]:
svi da stanu na tezulju,
od daha bi lakši bili.

11 U grabež se ne uzdajte
nit' se otetim tašto hvalite;
umnoži l' se blago,
nek' vam srce za nj ne prione.

12 Bog rekao jedno, a ja dvoje čuo[b]:
13 »U Boga je snaga! U tebe je, Gospode, dobrota!
Ti uzvraćaš svakom po djelima[c].«

Psalam 63 (62)

Čežnja za Bogom

1 Sam **22-24** — Ps **36** 8-10 — Ps **42** 2 — Ps **143** 6 — Ps **36** 9

63 Psalam. Davidov.
Dok David bijaše u Judejskoj pustinji[d].
2 O Bože, ti si Bog moj:
gorljivo tebe tražim[e];
tebe žeđa duša moja, tebe želi tijelo moje,
kao zemlja suha, žedna, bezvodna.
3 U Svetištu sam tebe motrio
gledajuć' ti moć i slavu.

4 Ljubav je tvoja bolja od života,
moje će te usne slavit'.
5 Tako ću te slavit' za života,
u tvoje ću ime ruke dizati.
6 Duša će mi biti kao sala i mrsa sita,
hvalit ću te kliktavim ustima.

a) »sinovi ljudski« (dosl. »sinovi Adamovi«) i »djeca čovječja«: označuju, kao i u Ps 49,3, obične ljude i odličnike.
b) Ovaj književni postupak, »brojevne poslovice«, nalazi se u Job 40,5; Izr 6,16; 30,15; Am 1,3s.
c) To je nauk o osobnoj nagradi koji iznose proroci, osobito Ezekiel (usp. Ez 14,12+), Mudraci i Psalmisti (usp. Ps 37,1) te NZ (Mt 16,27; Otk 2,23).
d) Ovaj je Ps primijenjen na Davida koji luta pustinjom (1 Sam 22 – 26). Tada je možda i prilagođen toj primjeni (relektura).
e) Pr.: »ja rano ranim kod tebe.«

7 Na postelji se tebe spominjem,
u bdjenjima noćnim mislim na tebe.
8 Ti postade meni pomoć,
kličem u sjeni krila tvojih. Ps **17** 8+
9 Duša se moja k tebi privija,
desnica me tvoja drži.

10 Oni što dušu u propast guraju Ps **5** 11+
neka siđu u dubinu zemlje,

11 nek' vlasti mača predani budu, Ps **21** 2;
nek' postanu plijen šakalima. **64** 11
12 A kralj će se radovat' u Bogu,
slavit će se tko se kune njime[a],
jer će lašcima biti začepljena usta.

Psalam 64 (63)

Molitva protiv klevetnikâ[b]

64 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
2 Poslušaj, Bože, moje žalbe glas;
od strašna dušmanina život mi čuvaj!
3 Štiti me od mnoštva opakih,
sakrij od bjesnila zlotvora

4 koji bruse jezike k'o mačeve, Ps **55** 22;
otrovne riječi izbacuju kao strijele, **57** 5; **59** 8;
5 da iz potaje rane nedužna, **140** 4; **11** 2
da ga rane iznenada ne bojeć' se ničega. Jr **9** 2

6 Spremni su na djelo pakosno,
snuju kako će kradom zamke staviti Izr **1** 11s; **6** 14
i govore: »Tko će nas vidjeti?« Ps **10** 11; **94** 7
7 Snuju zlodjela, smišljene osnove kriju: Jr **11** 20+
pamet i srce čovječje bezdan su duboki[c]. Prop **7** 24

8 No Bog ih ranjava strijelom, Ps **7** 13s;
odjednom ih rane prekriju. **38** 3
9 Vlastiti jezik propast im donosi[d], Pnz **32** 42
kimaju glavom oni što ih vide: Ps **44** 15; **22** 8

10 svi se boje, Božje djelo slave Ps **40** 4;
i misle o onom što on učini. **52** 8

11 Pravednik se raduje u Jahvi, njemu se utječe, Ps **5** 12;
i kliču svim srcem čestiti. **58** 11; **63** 12

a) Jahvom (usp. Pnz 6,13; Jr 12,16) ili kraljem; tekst je dvoznačan.
b) Po zakonu osvete (iustalionis) Božja strijela (r. 8) odgovara strijeli opakog jezika (r. 4).
c) U TM ispravljamo samo *tameû* u *tameuû* (kriju mj. dovršavaju). BJ zamjenjuje mjesta dvaju suglasnika i dijeli riječi drukčije nego li TM te prevodi: »On ih istražuje, onaj koji proniče bezdan čovječji i dubinu srca«. TM je iskrivljen, doslovno: »Oni snuju zlodjela; mi smo spremni (rkpp.: »oni kriju«), prikriveno licemjerstvo i nutrina čovjekova i srce duboko«.
d) TM dosl.: »čine da padnu; protiv njih (je njihov jezik)«. BJ konj. »On ih (Bog) ruši zbog njihova jezika.«

Psalam 65 (64)

Zahvalnica[a]

65 Zborovođi.
Psalam. Davidov. Pjesma.
2 Bože, tebi dolikuje[b] hvalospjev sa Sionu,
tebi se ispunja zavjet –
3 ti molitve uslišuješ.

Iz **66** 23
Svaka pût dolazi k tebi
4 pod teretom grijeha.
Ps **32** 1
Naši nas prijestupi taru,
ti ih pomiruješ[c].

5 Blažen kog izabra i k sebi uze:
on boravi u dvorima tvojim.
Daj da se nasitimo dobrima Doma tvoga
i svetošću tvoga Hrama.

6 Čudesno nas uslišuješ u pravednosti svojoj,
o Bože, spasenje naše,
Iz **66** 19
nado svih krajeva svijeta
i mora[d] dalekih.
Job **38** 6s
7 Učvršćuješ bregove jakošću svojom
silom ȍpasān.
Ps **89** 10; **107** 29; Job **26** 12; Mt **8** 26; Iz **17** 12
8 Krotiš huku mora,
huku valova i buku naroda[e].

9 Oni što žive nakraj svijeta
boje se znamenja tvojih;
dveri[f] jutra i večeri radošću napunjaš.

Jl **2** 22s; Iz **30** 23, 25; Lev **26** 3s
10 Ti pȍhodi zemlju i ti je nȁtopi,
ȍbogati nju veoma.
Božja se rijeka vodom[g] napuni,
ti pripravi ljudima žito.

Ovako pripremi zemlju:
11 brazde joj natopi, grude joj poravna;
kišom je omekša, usjeve joj blagoslovi.

a) Nakon plodne i kišama obilne godine narod zahvaljuje Stvoritelju. Prvi dio (rr. 2–9) podsjeća na Izaijine univerzalističke poglede. Drugi dio (rr. 10–14), s izmjenom ritma onamo od r. 11, oduševljen je opis judejskog proljeća.
b) S pr. TM (samo različiti suglasnici): »šutnja« (»tebi je šutnja hvalospjev«).
c) Dosl. »pokrivaš«, što je, u svećeničkom stilu, izraz Božjeg oproštenja postignutog osobito na Dan pomirenja (Lev 1,4+; 16,1; usp. Ps 78,38; 79,9). BJ: »brišeš«.
d) BJ: »otokâ« s Targ.; »otoci« znače poganske narode. Možda TM prepravlja u »mora« iz protuuniverzalističkih pobuda.
e) TM. BJ sa LXX: »narodi su bučni«.
f) Te dveri kroz koje, smatrali su, sunce prolazi svaki dan, označuju najudaljenije krajeve.
g) Pjesnik podsjeća na gornje nebeske prostore gdje se nalazi spremište voda (Ps 104,3; Post 1,7; 7,11; Job 38,25), a ne na simboličku rijeku Siona (Ps 46,5+).

12 Ti okruni godinu dobrotom svojom, Am 9 13
plodnost niče za stopama[a] tvojim.
13 Pustinjski pašnjaci kaplju od obilja,
brežuljci se pašu radošću. Ps 96 12
14 Njive se kite stadima,
doline se pokrivaju žitom: Iz 44 23
svagdje klicanje, pjesma[b]. Ps 66 1

Psalam 66 (65)

Zahvalnica za oslobođenje[c]

66 Zborovođi.
Pjesma. Psalam.
2 Kliči Bogu, zemljo sva,
opjevaj slavu imena njegova,
podaj mu hvalu dostojnu. Ef 1 12, 14
3 Recite Bogu: »Kako su potresna djela tvoja!

Zbog velike sile tvoje dušmani ti laskaju. Ps 18 45;
4 Sva zemlja nek' ti se klanja i nek' ti pjeva, 81 16
neka pjeva tvom imenu!«

5 Dođite i gledajte djela Božja:
čuda učini među sinovima ljudskim.
6 On pretvori more u zemlju suhu Ps 114 3
te rijeku pregaziše[d]. Iz 44 27;
50 2

Stog' se njemu radujmo!
7 Dovijeka vlada jakošću svojom,
oči mu paze na narode
da se ne izdignu ljudi buntovni.

8 Blagoslivljajte, narodi, Boga našega,
razglašujte hvalu njegovu!
9 Našoj je duši darovao život[e]
i ne dade da nam posrne noga.

10 Iskušavao si nas teško, Bože,
iskušavao ognjem kao srebro. Iz 48 10
11 Pustio si da u zamku padnemo,
stisnuo lancima bokove naše.
12 Pustio si da nam zajašu za vrat:
prošli smo kroz oganj i vodu, Iz 43 2
onda si pustio da odahnemo[f]. Ps 32 6;
81 8

a) Dosl. »kolosijecima«. Božja kola (Ps 68,5.18; Iz 66,15) prolaze zemljom dajući joj plodnost.
b) Dosl. »(njive) kliču, čak pjevaju«.
c) Ova liturgija zahvale za zajednicu (čiji vođa ili glasnogovornik govori od r. 13 dalje) stilom i univerzalističkim obzorjem podsjeća na drugi dio Izaije.
d) Prijelaz preko Trstičnoga (Crvenog) mora (Izl 14 – 15) i prijelaz preko Jordana (Jš 3), dva velika »tipična« događaja povijesti Izraela, isto se tako zajedno spominju u Ps 74,13–15; 114.
e) Odavde naslov »Psalam uskrsnuća« koji ovom Psalmu daju neki grčki rkpp. i Vg.
f) S pr. TM: »na obilje«. Moglo bi se također prevesti (s istim ispr.): »izveo si nas na slobodu«, što bi podsjećalo na Izlazak (usp. r. 6).

13 S paljenicama ću u Dom tvoj ući,
zavjete ispuniti pred tobom
14 što ih obećaše usne moje,
što ih usta moja u tjeskobi obrekoše.

15 Prinijet ću ti paljenice s kadom ovnova,
žrtvovati volove i jarad.

16 Dođite, počujte, koji se Boga bojite,
pripòvjedit ću što učini duši mojoj!

17 Na svoja sam usta njega zvao,
jezikom ga hvalio.
18 Da sam u srcu na zlo mislio,
ne bi uslišio Gospod.
19 No Bog me uslišio:
obazro se na glas molitve moje.

20 Blagoslovljen Bog koji mi molitvu ne odbi,
naklonosti ne odvrati od mene!

Psalam 67 (66)

Zahvalnica za žetvu[a]

67 Zborovođi. Uza žičana glazbala.
Psalam. Pjesma.
Br **6** 24-25 2 Smilovao nam se Bog i blagoslovio nas,
Ps **31** 17 obasjao nas licem svojim,
Ps **4** 7+ 3 da bi sva zemlja upoznala putove tvoje,
Jr **33** 9 svi puci tvoje spasenje!

4 Neka te slave narodi, Bože,
svi narodi neka te slave[b]!

5 Nek' se vesele i kliču narodi,
= Ps **98** 9 jer sudiš pucima pravedno[c]
Ps **82** 8 i narode vodiš na zemlji.

6 Neka te slave narodi, Bože,
svi narodi neka te slave!

= Ps **85** 13 7 Zemlja plodom urodila!
Lev **26** 4 Bog nas blagoslovio, Bog naš!
Ez **34** 27 8 Bog nas blagoslovio!
Hoš **2** 23-24 Neka ga štuju svi krajevi svjetski!

a) Ps pjevan zacijelo za vrijeme blagdana kojim se završavala berba (usp. Izl 23,14+).
b) Ovaj pripjev odrazuje univerzalizam sadržan u drugom dijelu Knjige Izaije: poganski su narodi pozvani da i oni, po primjeru izabranog naroda i po pouci njegove povijesti, služe jedinomu Bogu.
c) Sinajski kodeks tu dodaje: »svijet po pravednosti sudiš« (usp. Ps 9,9; 96,13; 98.9).

Psalam 68 (67)

Slavni put Jahvin od Egipta do Siona[a]

68 Zborovođi.
Davidov. Psalam. Pjesma.
2Bog nek' ustane! Razbježali se dušmani njegovi! ||Br 10 35
Svi mrzitelji njegovi pobjegli pred njim! Iz 33 3
3Kao što dim iščezava, i njih neka nestane!
Kako se vosak topi na ognju,
nek' nestane grešnika pred licem Božjim!

4Pravedni neka se raduju,
neka klikću pred Bogom,
neka kliču od radosti.
5Pjevajte Bogu, slavite mu ime!
Poravnajte put onome koji ide pustinjom – Ps 18 10-11
kojemu je ime[b] Jahve – i kličite pred njim! Pnz 33 26 Iz 19 1;

6Otac sirotâ, branitelj udovicâ, 66 15;
Bog je u svom svetom šatoru. Iz 57 14
7Napuštene okućit će Jahve, Izl 22
sužnjima pružit' sretnu slobodu: 21-22+ Ps 146 9
buntovnici samo ostaše u sažganoj pustinji. Bar 6 37

8Kad si stupao, Bože, pred narodom svojim, ||Suci 5 4-5
dok si prolazio pustinjom, Hab 3 3s
9tresla se zemlja, nebo se rosilo pred Bogom, Pnz 33 2
Sinaj drhtao[c] pred Bogom, Bogom Izraela.

10Blagoslovljen dažd pustio si, Bože, na baštinu svoju, Izl 16 1+;
okrijepio je umornu. 16 13
11Stado se tvoje nastani u njoj, Ps 78 24s
u dobroti, Bože, ti je spremi siromahu[d].

12Jahve riječ zadaje,
veliko je mnoštvo radosnih vjesnica[e]: Suci 5 19, 22
13kraljevi vojskâ bježe te bježe,
domaćice plijen dijele[f].

14Dok vi počivaste među stadima[g], Suci 5 16
krila golubice zablistaše srebrom[h],
a njeno perje žućkastim zlatom:
15ondje Svemogući razbijaše kraljeve,
a ona poput snijega zablista na Salmonu[i]. Post 17 1+

a) Ovaj zahvalni himan doziva u sjećanje velika razdoblja povijesti Božjeg naroda. Kao u nekoj slavodobitnoj Jahvinoj procesiji redaju se: izlazak iz Egipta, putovanje pustinjom, pobjede u doba sudaca (Debora, Gideon), ustoličenje Jahve na Sionu (David, Salomon), povijest Ilijinu i Elizejevu, tragičnu sudbinu Ahabove obitelji, svečani Ezekijin vazam i napokon univerzalističke perspektive s kraja knjige Izaijine. Uvod (rr. 2–7) i završnica (rr. 33–36) uokviruju šest skupina od po dvije kitice, smisleno povezane. Prepisivačka pogreška poremetila je šestu i sedmu kiticu.
b) BJ ispr. *šemô* (ime njegovo) u *simhû* i prevodi »pjevajte Jahvi«.
c) BJ smatra spomen Sinaja kasnijom glosom, kao i u Sucima 5,5, pa ga izostavlja. Naš prijevod ispravlja *zeh* (to je) u *za'* (drhtao je). Kitica podsjeća na velik Jahvin zahvat, na izlazak iz Egipta u oblaku (Izl 13,21; Br 14,14) i na sinajsko bogojavljenje (Izl 19,16+).
d) Prisjećaj na čuda Izlaska, na manu i prepelice te na ulazak u Obećanu zemlju.
e) Dosl. »velika je vojska radosnih vjesnica«. BJ konj. »Jahve izdaje naredbu, to je navještaj vojske nebrojene«.
f) Prisjećaj na osvajačke pobjede. BJ za »domaćice« ima »ljepotica« ili »ures kuće« (TM ima jedninu), što bi mogla biti Jaela (Suci 5,24) ili skupina suprugâ pobjednikâ (Suci 5,30; 11,34; 1 Sam 18,6).
g) Tj. dok ste mirno počivali, a niste kao drugi pošli u rat (usp. Post 49,14; Suci 5,16).
h) Golubica je simbol Izraela (usp. Ps 74,19; Hoš 7,11; itd.) što se kiti bogatstvom stečenim u boju (usp. Jš 22,8; Suci 8,24s).
i) BJ prevodi »Mračnom brdu«. Možda je riječ o šumovitom brežuljku kod Šekema (Suci 9,48–49); Abimelek pospe solju (bijelom poput snijega, usp. Sir 43,18–19) ruševine toga grada (Suci 9,45). – Odlomak je vrlo nejasan; možda se pjesnik, povodeći se za Sucima 5,16s, obraća odijeljenim klanovima što nisu bili u boju pa ih draži dragocjenim plijenom što ga Izraelke dijele, a blista na njihovoj tamnoputoj koži kao perje golubičino.

16 Božanska je gora
gora bašanska vrletna.
17 Zašto vi, gore vrletne, zavidno gledate
na goru gdje se svidje Bogu prebivati?
Jahve će na njoj boraviti svagda! — Ez **43** 7

18 Božja su kola[a] bezbrojna, tisuću tisućâ: — 2 Kr **6** 17; **7** 6
Jahve sa Sinaja u Svetište dolazi[b]!
19 Na visinu[c] uzađe vodeći sužnje, — Ps **47** 6
na dar si ljude primio, — ↗Ef **4** 8-10
pa i one što ne žele prebivati kod Boga.

20 Blagoslovljen Jahve dan za danom,
nosi nas Bog, naš Spasitelj.

21 Bog naš jest Bog koji spasava, — Pnz **32** 11
Jahve od smrti izbavlja. — Iz **46** 3-4
22 Zaista, Bog će satrti glave dušmana svojih, — Ps **63** 9
kuštravo tjeme onog što hodi u grijesima.

23 Reče Gospodin: »Iz Bašana ću ih dovesti,
dovest ću ih iz dubine mora,
24 da okupaš nogu u krvi, — 1 Kr **21** 19;
da jezici tvojih pasâ imadnu dio od dušmanâ[d].« — **22** 38
2 Kr **9** 36

25 Ulazak ti, Bože, gledaju,
ulazak moga Boga i Kralja u Svetište:
26 sprijeda pjevači, za njima svirači,
u sredini djevojke s bubnjićima.

27 »U svečanim zborovima slavite Boga,
slavite Jahvu, sinovi Izraelovi[e]!« — Pnz **33** 28

28 Predvodi ih najmlađi, Benjamin, koji ide pred njima, — Jr **2** 13; **17** 13
ondje su knezovi Judini sa četama svojim, — Ps **80** 2-3
knezovi Zebulunovi i knezovi Naftalijevi[f]. — Iz **8** 23

29 Pokaži, Bože, silu svoju,[g]
silu kojom se, Bože, boriš za nas
30 iz Hrama svojega u Jeruzalemu!
Nek' ti kraljevi darove donose!

31 Ukroti neman u trsci, — Ez **29** 2s
stado bikova s teladi narodâ[h]!
Neka se prostru pred tobom sa srebrnim žezlima:
rasprši narode koji se ratu vesele!

a) Neće to biti kola Salomonova (1 Kr 10,26), nego prije kola Božja što ih vidje Elizej (2 Kr 6,17; usp. 7,6; Iz 66,15). Nastavak Ps podsjeća na pobjede u doba kraljeva.
b) U doba drugoga Hrama hebr. je tekst ovog r. drukčijom razdiobom suglasnika prerađen. Tako TM dosl. »Gospodin je u njima, Sinaj je u Svetištu«. Sinaj se tako istovjećuje sa Sionom, odakle proistječe Zakon (Iz 2,3). To je prvi znak relekture ovog Ps: prilagođen je liturgijskom blagdanu Pedesetnice, kada se slavio dar Zakona na Sinaju (usp. glosu u r. 9).
c) Na Sion.
d) Prisjećaj na smrt Ahaba (1 Kr 21,19; 22,38), Jorama (2 Kr 8,29; 9,15) i Izebele (2 Kr 9,36).
e) Liturgijska antifona. Dosl. »Vi od izvora Izraelova«, koji potječete od Izraela.
f) TM. BJ konj. (*riqmātām* mj. *rigmātām*): u raznobojnim odjećama, – Rr. 25–28 podsjećaju na Ezekijin vazam (2 Ljet 30) u kojem uzeše udjela plemena sa Sjevera.
g) Stih je ispravljen po pr.; TM: »Tvoj je Bog naredio tvoju moć«. I tekst je i ritam dviju narednih kitica nesiguran.
h) Pogrdna aluzija na Egipat, njegove vladare i narod. Bilo je to negdje za velike deportacije Židova u Egipat, za Ptolomeja Sotera oko g. 320.

32Nek' dođu velikani[a] iz Egipta, Iz 18 7; 45 14
Etiopija nek' pruži[aa] ruke Bogu!

33Sva kraljevstva svijeta, pjevajte Bogu, slavite Gospodina[b], Ps 68 5+
34koji se vozi po nebu, po nebu iskonskom!
Čuj, glasom grmi, glasom svojim silnim:
35»Priznajte silu Božju!«
Nad Izraelom veličanstvo njegovo,
u oblacima sila njegova!

36Strašan je Bog iz svojega Svetišta[c].
Bog Izraelov daje moć i silu narodu svojemu. Ps 28 8; 29 11
Blagoslovljen Bog!

Psalam 69 (68)

Tužaljka patnika[d]

69 Zborovođi. Po napjevu »Ljiljani«. Ps 45 1
Davidov.
2Spasi me, Bože: Ps 18 5+ Ps 124 4-5 Jon 2 6
vode mi dođoše do grla[e]!

3U duboko blato zapadoh
i nemam kamo nogu staviti;
u duboku tonem vodu,
pokrivaju me valovi.

4Iznemogoh od vikanja,
grlo mi je promuklo,
oči mi klonuše Boga mog čekajuć'.

5Brojniji su od vlasi na glavi mojoj Ps 40 13
oni koji me mrze nizašto.
Tvrđi su od kostiju mojih
oni što mi se nepravedno protive: ↗Iv 15 25
zar mogu vratiti što nisam oteo? Ps 35 19

6Bože, ti znadeš bezumnost moju,
moji ti grijesi nisu sakriti.

7Nek' se ne postide zbog mene koji se u te uzdaju,
Gospode[f], Jahve nad Vojskama!
Neka se ne posrame zbog mene
koji traže tebe, Bože Izraelov!

a) TM: hašmannîm, (brončani?). Mi po LXX *haššemenîm* ili *mišmannîm)* prevodimo velikani – (dosl. »masni«, možda moćni, ili pak donositelji masnih darova).
aa) Konj. *jitros* mj. *tārîs*.
b) »slavite Gospodina« BJ smatra dodatkom TM pa to ispušta.
c) S Vulg.; TM: »tvojih Svetišta«.
d) Ovaj Ps ujedinjuje dvije tužaljke različita ritma; u svakoj nakon jadikovke dolazi molitva. Prva (rr. 2–7 i 14–16) razvija temu o bezdanskim vodama (Ps 18,5+) i o neprijateljima (Ps 35; itd.). Druga (rr. 8–13 i 17s) je tjeskobni krik vjernika koji je žrtva svoje revnosti (usp. Ps 22; Iz 53,10; Jr 15,15). Sve zaključuje hvalospjevna završnica (rr. 31s) s prizvucima nacionalne nade (usp. Ps 22,28s i Ps 102,14s). Mesijanski pečat Ps proizlazi iz njegovih citata u NZ.
e) Ili »do duše«.
f) BJ ispušta »Gospode«. Smatra ga dodatkom.

Jr 15 15
[8]Jer zbog tebe podnesoh pogrdu,
i stid mi pokri lice.
Job 19 13-15
[9]Tuđinac postadoh braći
i stranac djeci majke svoje.
= Ps 119 139 ↗Iv 2 17 ↗Rim 15 3
[10]Jer me izjela revnost za Dom tvoj
i poruge onih koji se rugaju tebi padoše na me.

[11]Dušu sam postom mučio[a],
okrenulo mi se u ruglo.
[12]Uzeh kostrijet za haljinu,
i postah im igračka.
[13]Koji sjede na vratima protiv mene govore,
vinopije mi rugalice poju.

Iz 49 8 Ps 32 6; 102 14
[14]No tebi se molim, Jahve,
u vrijeme milosti, Bože;
po velikoj dobroti svojoj ti me usliši
po svojoj vjernoj pomoći!

[15]Izvuci me iz blata da ne potonem,
od onih koji me mrze izbavi me –
iz voda dubokih.
[16]Nek' me ne pokriju valovi,
nek' me ne proguta dubina,
nek' bezdan ne zatvori usta nada mnom!

[17]Usliši me, Jahve, jer je dobrostiva milost tvoja,
po velikom milosrđu pogledaj na me!
[18]Ne sakrivaj lica pred slugom svojim;
Ps 102 3
jer sam u stisci, usliši me brzo!
[19]Približi se duši mojoj i spasi je;
zbog dušmana mojih oslobodi me!

[20]Ti mi znadeš porugu, stid i sramotu,
pred tvojim su očima svi koji me muče.
[21]Ruganje mi slomilo srce i klonuh[b];
Job 6 14s Tuž 1 2 Mt 26 40p Iv 16 32
čekao sam da se tko sažali nada mnom, ali ga ne bi;
i da me tko utješi, ali ga ne nađoh.

↗Mt 27 34, 48 ↗Rim 11 9-10
[22]U jelo mi žuči umiješaše,
u mojoj me žeđi octom napojiše.
[23]Nek' im stol bude zamka,
a žrtvene gozbe stupica!
[24]Nek' im potamne oči da ne vide,
nek' im bokovi zasvagda oslabe!

[25]Izlij na njih ljutinu,
žar tvoga gnjeva nek' ih zahvati!
↗Dj 1 20
[26]Njihova kuća nek' opusti,
u njihovu šatoru nek' nitko ne stanuje!

a) Sa LXX i sir.; TM: »plakao sam« (tj. »duša moja«).
b) Konj. Red je riječi i stihova u rr. 20–21, čini se, poremećen, ali se ne nameće baš nikakva uspostava izvornoga stanja.

[27]Jer su progonili koga ti pokara,
bol povećaše onomu koga ti rani[a].

Iz **53** 4
Ps **71** 11

[28]Na njihovu krivnju krivnju još dodaj,
ne opravdali se pred tobom!
[29]Nek' budu izbrisani iz knjige živih,
među pravednike neka se ne broje!

Izl **32** 32
Iz **4** 3
Dn **12** 1
Otk **3** 5

[30]A ja sam jadnik i bolnik –
nek' me štiti tvoja pomoć, o Bože!
[31]Božje ću ime hvaliti popijevkom,
hvalit ću ga zahvalnicom.

Ps **22** 26s

[32]Bit će to milije Jahvi no bik žrtveni,
milije nego junac s papcima i rozima.

Ps **50** 8+, 14; **51** 18

[33]Gledajte, ubogi, i radujte se,
nek' vam oživi srce, svima koji Boga tražite.

Ps **22** 27; **70** 5; **119** 144

[34]Jer siromahe Jahve čuje,
on ne prezire sužanja svojih.
[35]Neka ga hvale nebesa i zemlja,
mora i sve što se u njima miče.

[36]Jer Bog će spasiti Sion
– on će sagradit' gradove Judine –
tu će oni stanovat', imati baštinu.
[37]Baštinit će ga potomci slugu njegovih;
prebivat će u njemu oni što ljube ime Božje.

Iz **44** 26
Ez **36** 10
Ps **102** 29. 22-23
Ps **5** 12
Iz **65** 9

Psalam 70 (69)

= **40** 14-18

Vapaj za pomoć[b]

70 Zborovođi.
Davidov. Za spomen.

Ps **38** 1

[2]O Bože, spasi me,
Jahve, u pomoć mi pohitaj!
[3]Nek' se postide i smetu
svi koji mi o glavi rade!

Nek' odstupe i nek' se posrame
koji se nesreći mojoj raduju!
[4]Nek' uzmaknu u sramoti svojoj
koji zlurado na me grohoću!

[5]Neka kliču i nek' se vesele u tebi
svi koji tebe traže!
Neka govore svagda: »Velik je Bog!«
svi koji spasenje tvoje ljube!

[6]A bijedan sam ja i nevoljan,
o Bože, u pomoć mi pohitaj!
Ti si pomoć moja i spasitelj;
Jahve, ne kasni!

a) Sa LXX i sir.; TM: »pripovijedaju o«. – U ovom r. oznake su u množini u TM. To je prilagodba nacionalnoj liturgiji.

b) Dvojnik Ps 40,14–18; v. bilj.

Psalam 71 (70)

Molitva starca

71 Tebi si, Jahve, utječem,
ne daj da se ikada postidim!
= Ps **31** 2-4 [2]U pravdi me svojoj spasi i izbavi,
Ps **25** 2 prikloni uho k meni i spasi me!

[3]Budi mi hrid utočišta i čvrsta utvrda spasenja[a]:
jer ti si stijena i utvrda moja.
Ps **140** 2 [4]Bože moj, istrgni me iz ruke zlotvora,
iz šake silnika i tlačitelja:

[5]jer ti si, o Gospode, ufanje moje,
Jahve, uzdanje od moje mladosti!
[6]Na te se oslanjam od utrobe;
Jr **17** 14 ti si mi zaštitnik[b] od majčina krila:
Ps **22** 4; **109** 1 u te se svagda uzdam.

Iz **52** 14 [7]Mnogima postadoh čudo[c],
Ps **31** 12 jer ti si mi bio silna pomoć.
[8]Usta mi bijahu puna tvoje hvale,
slaviše te svaki dan!

Ps **22** 12, 20 [9]Ne zabaci me u starosti:
kad mi malakšu sile, ne zapusti me!
[10]Jer govore o meni moji dušmani,
i koji me vrebaju složno se svjetuju:

Ps **3** 3; **22** 9; **69** 27 [11]»Bog ga je napustio;
progonite ga i uhvatite
jer nema tko da ga spasi!«
Ps **22** 12+ [12]O Bože, ne stoj daleko od mene,
Bože moj, pohitaj mi u pomoć!

= Ps **40** 15 [13]Neka se postide i propadnu koji traže moj život;
= Ps **35** 4 nek' se sramotom i stidom pokriju koji mi žele nesreću!

[14]A ja ću se uvijek uzdati,
iz dana u dan hvaleć' te sve više.
[15]Ustima ću naviještati pravednost tvoju,
povazdan pomoć tvoju:
Ps **35** 28; **109** 30 jer im ne znam broja[d].

a) S više hebr. rkpp., LXX, Sim, Targ. ispr. *mā'ôn* (boravište) u *mā'ôz* (utočište, zaštita, usp. Ps 31,3; BJ: »gostoprimac); *lābô'tāmîd* (Bj: »uvijek pristupačan«), sa LXX čitamo *lebêt mesûdôt* (usp. Ps 31,3), dosl. »visoka, čvrsta kuća«, tvrđava. – Sljedeći je stih nejasan; LXX prev. »utvrđena ograda mog spasa«.

b) Nesiguran smisao; pr. imaju: »moja snaga«; BJ: »moj dio«.

c) Zbog pretrpljenih kušnjâ: čude se zašto bi pravednik trebao trpjeti (usp. Job).

d) BJ ispušta taj stih. Smatra ga glosom prepisivača zbunjena sljedećom riječi (»ne mogu pobrojiti slova«).

[16]Kazivat ću silu Jahvinu[a],
Gospode, slavit ću samo tvoju pravednost.
[17]Bože, ti mi bijaše učitelj od mladosti moje, Hoš 2 17
i sve do sada naviještam čudesa tvoja. Jr 2 1

[18]Ni u starosti, kad posijedim, Ps 129 1-2 Iz 46 3-4
Bože, ne zapusti me[b],
da kazujem mišicu[c] tvoju naraštaju novom Ps 22 31+
i svima budućima silu tvoju, Ps 36 7
[19]i pravednost tvoju, Bože, koja seže do neba, Ps 72 18
kojom učini velika djela.

Bože, tko je kao ti! Ps 86 8+
[20]Trpljenja mnoga i velika bacio si na me:
ali ti ćeš me opet oživiti
i opet me podići iz dubine zemlje. Ps 9 14; 40 3
[21]Povećaj dostojanstvo moje
i opet me utješi:

[22]A ja ću uz harfu slaviti tvoju vjernost, o Bože,
svirat ću ti u citaru, Sveče Izraelov! Iz 6 3+

[23]Moje će usne klicati pjevajuć' tebi Ps 7 18+
i moja duša koju si spasio.
[24]I moj će jezik svagda slaviti pravdu tvoju,
jer su postiđeni i posramljeni
oni što traže moju nesreću.

Psalam 72 (71)

Iz 11 1-5
Zah 9 9s

Mesijino kraljevstvo[d]

72 Salomonov. Jr 23 5
Bože, sud svoj daj kralju
i svoju pravdu sinu kraljevu.
[2]Nek' puku tvojem sudi pravedno,
siromasima po pravici!

[3]Nek' bregovi narodu urode mirom, Iz 45 8; 52 7; 55 12
a brežuljci pravdom[e].
[4]Sudit će pravo ubogim pučanima, Sef 2 3+
djeci siromaha donijet će spasenje,
a tlačitelja on će smrviti.

[5]I živjet će dugo[f] kao sunce
i kao mjesec u sva pokoljenja. Ps 61 8

a) Smisao nestalan. Dosl. »doći ću u sili Gospodina Jahve«. BJ: »Ja ću doći u sili Jahvinoj«. Naš prijevod ispr. samo jedno slovo: 'u' (*'ābô'*, doći ću, u *'abîa'* = svečano ću navijestiti).
b) Ovaj bi se ulomak mogao primijeniti na Izraela, čiju su i mladost i starost dozivali u pamet proroci.
c) Proročka slika (Iz 51,9; 53,1) koja je dozivala u pamet čuda za vrijeme Izlaska.
d) Ovaj Ps posvećen je Salomonu, pravednom i miroljubivom, bogatom i slavnom kralju (1 Kr 3,9.12.28; 4,20; 10,1–29; 1 Ljet 22,9), i zamišlja idealnog kralja budućnosti. Židovska je i kršćanska predaja u njemu gledala predsliku mesijanskog kralja kojega je prorekao Izaija (9,5; 11,1–5) i Zaharija (9,9s).
e) BJ s rkpp. LXX drukčije dijeli retke i prevodi: »Bregovi, donesite, i vi brežuljci, mir narodu. Po pravdi će suditi.« Tekst nesiguran.
f) Sa LXX; TM: »bojat će se«.

Hoš 6 3; Iz 45 8; Pnz 32 2

6 Sići će kao rosa na travu[a],
kao kiša što natapa zemlju!

2 Sam 7 13s; Jr 31 35; 33 20; Ps 89 38; Zah 9 10; Sir 44 21; Iz 27 1; Mih 7 17; Iz 49 23

7 U danima njegovim cvjetat će pravda[b]
i mir velik – sve dok bude mjeseca[c].
8 I vladat će od mora do mora
i od Rijeke do granica svijeta[d].

9 Dušmani će njegovi preda nj kleknuti
i protivnici lizati prašinu.
10 Kraljevi Taršiša i otokâ nosit će dare,
1 Kr 10 1+ vladari od Arabije i Sabe danak donositi.
11 Klanjat će mu se svi vladari,
svi će mu narodi služiti.

||Job 29 12 12 On će spasiti siromaha koji uzdiše,
nevoljnika koji pomoćnika nema;
13 smilovat će se ubogu i siromahu
i spasit će život nevoljniku:

14 oslobodit će ih nepravde i nasilja,
Ps 116 15 jer je dragocjena u njegovim očima krv njihova.
15 Stog' neka živi! Neka ga daruju[f] zlatom iz Arabije,
Ps 61 7-8 nek' mole za njega svagda
i neka ga blagoslivljaju[g]!

16 Nek' bude izobila žita u zemlji,
Iz 27 6 po vrhuncima klasje neka šušti k'o Libanon[h]!
Hoš 14 6-9 I cvjetali stanovnici gradova[hh]
Am 9 13 kao trava na livadi.

17 Bilo ime njegovo blagoslovljeno dovijeka!
Dok je sunca, živjelo mu ime!
Post 12 3+ Njim se blagoslivljala[i] sva plemena zemlje[ii],
svi narodi nazivali ga blaženim!

18 Blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov,
koji jedini tvori čudesa!
19 I blagoslovljeno slavno mu ime dovijeka!
Hab 3 3 Sva se zemlja napunila slave njegove!
Tako neka bude. Amen!

20 Time se završavaju molitve Jišajeva sina Davida[j].

a) Pr. »runo« (usp. Suci 6,37s).
b) Rkpp. i pr.; TM (mesijansko čitanje): »pravednik« (usp. Jr 23,5; Zah 9,9).
c) Mesijansko će vrijeme trajati do kraja vremenâ.
d) Idealne međe Palestine (usp. Suci 20,1+).
e) Dosl. »nastavaoci pustinje«. BJ prevodi »Životinja«. Taj izraz, koji označuje životinje ili demone koji lutaju pustinjom (Iz 13,21; 34,14; Jr 50,39; Ez 34,28), ovdje podsjeća na srušene poganske države (usp. Iz 27,1; Dn 7,3; Otk 13,1; itd.). Naš prijevod na temelju paralelizma ispr. *sijjîm* u *sarîm, sarav* (protivnici njegovi).
f) S pr.; TM: »neka daruje«.
g) Nejasan tekst. Nije naznačen subjekt glagola. Obično se tumači: neka Izrael moli za uspjeh Mesijinog spasovnog poslanja. Ali moglo bi se shvatiti i ovako: »On (Mesija) zagovarat će ga (siromaha) i blagosloviti ga«.
h) »Ko Libanon« premješteno ovamo s početka stiha. BJ: »kao Libanon kad probudi svoje plodove i svoje cvijeće«; »svoje cvijeće« je konj; TM: »i neka cvjetaju«.
hh) Dosl. »(oni) iz gradova«.
i) *jikkôn* s pr.; TM: »nek se množi«, *jinnôn*. Sadašnji bi se tekst mogao prevesti »Nek mu ime ostane zauvijek pod suncem. Klijat će mu ime«, čitanje koje može prisjećati na mladicu Jišajevu (Iz 11,1) i na mesijansko ime Izdanak (Iz 4,2; Jr 23,5; 33,15; Zah 6,12).
ii) Toga stiha nema u TM, uzet po LXX.
j) Doksologija i kolofon (završnica) druge knjige Psaltira.

Psalam 73 (72)

Konačna pravda[a]

73 Psalam.
Asafov
Kako je dobar Bog čestitima[b],
Bog onima koji su čista srca!

2 A meni umalo noge ne posrnuše,
zamalo koraci ne okliznuše,
3 jer zločincima zavidjeh
motreći sreću grešnikâ. Ps 37 1+ Job 21 13-26

4 Nikakvu patnju ne snose,
zdravo je i pretilo[c] je tijelo njihovo.
5 Ne žive u mukama smrtnika,
ljudske ih nevolje ne biju.

6 Stoga je oholost ogrlica vratu njihovu,
a nasilje haljina koja ih pokriva.
7 Iz pretila srca izlazi opakost[d] njihova,
srca im se prelijevaju ispraznim tlapnjama. Ps 17 10; 119 70 Job 15 27 Jr 5 28

8 Podsmjehuju se i zlobno govore,
nasiljem prijete odozgo.
9 Ustima na nebo nasrću,
a jezik se njihov obara na zemlju.

10 Zato moj narod za njima leti
i srče obilne vode[e] Ps 10 11+
11 pa veli: »Kako da dozna Bog?
Spoznaje li Svevišnji?«
12 Eto, takvi su grešnici:
uvijek spokojni, bogatstvo zgrću.

13 Jesam li, dakle, samo ja uzalud čuvao srce čisto Mal 3 14
i u nedužnosti prao ruke = Ps 26 6

14 kad sam primao udarce svaki dan
i kaznu jutro za jutrom? Job 7 18
15 Da sam kazao: »Govorit ću kao i oni«,
izdao bih rod sinova tvojih.

16 Promišljah tada da bih spoznao:
al' mi se učini mučno u očima mojim
17 sve dok ne nađoh ulaz u Božje svetinje[f] Ps 119 130
pa prozreh kakav im je svršetak.

a) Neki mudrac, u prvi čas sablažnjen blagostanjem bezbožnika i trpljenjem pravednika (usp. Job 21,1s; Prop 7,15; Jr 12,1s; Mal 3,15; itd.), prolaznu sreću opakih suprotstavlja miru prijateljstva s Bogom koji nikad ne razočarava.
b) Konj. *lajjāšār 'ēl* (»Bog čestitomu«) mj. *lejisrāēl* (»Izraelu«). BJ ispr. *anî* (»ja«, s početka r. 2) u *'adônāj* (»Gospodin«) pa prevodi: »Kako je Bog dobar Izraelu, Gospodin onima koji su čista srca«.
c) Konj. *lāmô tām* (»njima savršeno, zdravo«) mj. (loše podijeljena) TM: *lemôtam* (»njihovoj smrti«).
d) S pr. TM: »oko«.
e) Ispr. Po pr. TM, iskvaren, dosl. »Zato se njegov narod vraća ovamo (ili: »on čini da se njegov narod vraća ovamo«), obilne vode su ispili.«
f) BJ prevodi: »u božja svetišta«, tj. svetišta poganskih bogova koji su oslonac bezbožniku i odgovorni za nepravde na ovome svijetu (Ps 82). Drugi (tako naš prijevod) misle na Hram (Jr 51,51), ili na božanske tajne (Ps 119,130; Mudr 2,22), ali po BJ kontekst upućuje zapravo na poganske hramove.

18 Zaista, na klizavu stazu ti ih postavljaš,
u propast ih obaraš.

19 Kako učas propadoše,
nestaše, užas ih izjede!
(Ps 49 15) 20 Kao što čovjek prezire san kad se probudi,
tako ćeš, Gospode, prezreti lik im kada ustaneš[a].

21 Kad mi duša bijaše ojađena,
a bubrezi probodeni,
22 bezumnik bijah bez razbora,
k'o živinče[b] pred tobom.

23 Al' ću odsad uvijek biti s tobom,
jer ti prihvati desnicu moju:
(Ps 16 10+) 24 vodit ćeš me po naumu svojem
da me zatim uzmeš u slavu[c] svoju.

25 Koga ja imam u nebu osim tebe?
Kad sam s tobom, ne veselim se zemlji.
26 Malaksalo[d] mi tijelo i srce:
(Ps 16 5+) okrilje srca moga, i baštino moja, o Bože, dovijeka!

27 Doista, propast će oni koji se udaljuju od tebe,
istrebljuješ svakog tko ti se iznevjeri[e].
28 A meni je milina biti u Božjoj blizini,
imati sklonište svoje u Jahvi.
Pripovijedat ću sva tvoja djela
na vratima Kćeri sionske[f].

Psalam 74 (73)

Tužaljka zbog opustošenja Hrama[g]

74 Poučna pjesma.
Asafova.
Zašto si, Bože, posve zabacio,
zašto kiptiš gnjevom na ovce paše svoje?
(Pnz 7 6+; Izl 15 17; Jr 10 16; Iz 63 17; 51 19) 2 Sjeti se zajednice koju si davno stekao,
plemena koje namače kao svoju baštinu
i brda Siona gdje si Šator svoj udario!

3 Korakni k ruševinama vječnim –
sve je u Svetištu razorio neprijatelj.

a) O Bogu »koji ustaje« ili »se budi« (usp. Ps 35,23; 44,24; 59,6; 78,65; Iz 15,9). O »liku« (usp. Ps 49,15; 90,5; Job 20,8; Iz 29,7–8).
b) Dosl. »Behemot« (vodeni konj – hippopotamus), čudovišna grdosija (usp. Job 40,15+).
c) Slava je ovdje, čini se, Božji personificirani atribut koji podsjeća na oblak Izlaska. Pr. imaju »sa slavom« (si me uzeo), pridavajući riječi »slava« njen uobičajeni smisao kad je riječ o ljudima. Treba shvatiti da Bog čuva pravednika od prerane i sramotne smrti i da će vratiti »slavu« pravedniku koji umre dok bezbožnik ostaje na životu. Ipak, kao u Ps 16,9s, vjernikova čežnja već sadrži želju za konačnim sjedinjenjem s Bogom; to je jedna etapa na putu izričite vjere u uskrsnuće i život vječni (usp. Ps 16,10+).
d) Istrošilo se od čežnje (usp. Ps 84,3; Job 19,27), ne od slabosti (usp. Ps 143,7).
e) Dosl. »od – bludi od tebe«. U proroka blud označuje nevjernost Bogu (usp. Hoš 1,2+).
f) Sa LXX (usp. Ps 9,15); BJ nema toga stiha.
g) »Bezumnik« (r. 22) bi po Targ. mogao biti Antioh Epifan, »ludi kralj« koji je zapalio hramska vrata (1 Mak 4,38; 2 Mak 1,8) i oskvrnuo Hram (1 Mak 1,21s. 39; 2 Mak 6,5). No ovaj se Ps može primijeniti i na kaldejsko vojničko pustošenje Hrama (2 Kr 25,9; Iz 64,10). Od toga doba zašutio je proročki glas (r. 9; usp. Ps 77,9; Tuž 2,9; Ez 7,26 i 1 Mak 4,46; 9,27; 14,41).

4Protivnici tvoji vikahu posred skupštine tvoje,
znakove svoje postaviše k'o pobjedne znakove[a].
5Bijahu kao oni koji mašu sjekirom po guštari,
6sjekirom i maljem vrata[b] mu razbijali.

7Ognju predadoše Svetište tvoje, Iz **64** 10
do zemlje oskvrnuše Prebivalište tvoga imena.

8Rekoše u srcu: »Istrijebimo ih[c] zajedno;
spalite sva svetišta Božja na zemlji!«
9Ne vidimo znakova svojih, proroka više nema, Ps **77** 9
i nitko među nama ne zna dokle[d] ... Tuž **2** 9 Ez **7** 26

10Dokle će se još, o Bože, dušmanin rugati? Ps **6** 4
Hoće li protivnik dovijeka prezirati ime tvoje? **89** 47
11Zašto povlačiš ruku, Iz **52** 10
zašto u krilu sakrivaš[e] desnicu svoju?

12No Bog je moj kralj od davnine,
on koji posred zemlje spasava!
13Ti svojom silom rasječe more, Job **7** 12+
smrska glave nakazama u vodi. Iz **51** 9-10 Ps **89** 10-11

14Ti si Levijatanu glave zdrobio[f], Job **3** 8+
dao ga za hranu nemanima morskim[g].
15Ti si dao da provre izvor i bujica,
ti si presušio rijeke nepresušne[h].

16Tvoj je dan i noć je tvoja, Post **1**
ti ùčvrsti mjesec i sunce;
17ti sazda sve granice zemlji,
ti stvori ljeto i zimu.

18Spomeni se ovoga: dušmanin ti se rugaše, Jahve,
i bezumni narod pogrdi ime tvoje.
19Ne predaj jastrebu život grlice[i] svoje,
i život svojih siromaha ne zaboravi zauvijek!

20Pogledaj na Savez svoj,
jer svi su zakutci zemlje puni tmina i nasilja.
21Ne daj da jadnik otiđe postiđen:
neka siromah i ubog hvale ime tvoje!

22Ustani, Bože, zauzmi se za svoju parnicu,
spomeni se pogrde koju ti bezumnik svaki dan nanosi.
23Ne zaboravi vike neprijatelja svojih:
buka buntovnika još se diže k tebi!

a) BJ s pr. prve dvije riječi r. 5 povezuje s r. 4 te prevodi: »znakove su postavili na zabate nad ulazom...« (dosl. »kao na ulazu, povišе«), znakove koje nisu poznavali, a TM »znakove, poznat je«, smatra vjerojatnom glosom na 4b. Naš prijevod ostavlja te riječi u r. 5 i ispravlja: *jivvāda'* u *jigdeû* (sijeku) i *kemēbî'* u *kemagbbîha* (»visoko«) te prevodi »kao oni koji mašu« (=visoko sijeku).
b) Sa LXX; TM: »i sada njihove kipove« (ili rezbarine).
c) *Nînem* po sir.; TM: *nînam,* »njihovo potomstvo«.
d) Jeremija je bio najavio 70 godina izgnanstva (Jr 25,11; 29,10), simbolički broj: dugo trajanje.
e) Konj. *kelûjāh,* dosl. »ona je zadržana«. TM *kallēh,* »(i tvoja desnica u tvome krilu) uništi«.
f) Prisjećaj na prolaz kroz Trstično (Crveno) more i na poraz Egipćana (Izl 14,15s; usp. Ez 29,3; 32,4).
g) Konj. *le'amlesê jām* mj. *le'ām lesijjîm* (»narodu, pustinjskim životinjama«); BJ: »divljim životinjama«.
h) Prisjećaj na čuda pri Izlasku (Izl 17,1–7; Br 20,2 – 13), i na prijelaz Jordana (Jš 3), djelo Stvoriteljeve moći. To sjećanje na prošla Božja djela (rr. 12–17) priprema završni molitveni vapaj (rr. 18–23).
i) Hošea je uspoređivao Izraela s golubicom (Hoš 7,11; 11,11; usp. Pj 5,2). LXX i sir. imaju: »duše koja ti zahvaljuje«.

Psalam 75 (74)

Bog – pravedni sudac[a]

75 Zborovođi. Po napjevu »Ne razori!«
Psalam. Asafov. Pjesma.

2 Slavimo te, Bože, slavimo
i zazivamo ime tvoje,
pripovijedamo čudesa tvoja[b].

3 »Kad odredim vrijeme,
sudit ću po pravu.
Ps 46 3; 60 4 — 4 Pa neka se strese zemlja sa stanovnicima svojim,
93 1s; 96 10 / 1 Sam 2 8 — ja sam učvrstio stupove njezine.«

1 Sam 2 3 — 5 Drznike opominjem: »Ne budite drski!«
Zah 2 1-4 — bezbožnike: »Ne budite tako rogati[c]!«
Job 15 25 — 6 Ne dižite roga svog protiv Neba,
Ps 94 4 — nemojte govoriti drsko na Boga!

Mt 24 23-28 — 7 Jer niti sa istoka niti sa zapada,
niti iz pustinje niti sa bregova[d] ...
1 Sam 2 7 — 8 Bog je koji sudi:
Dn 2 21 — ovoga snizuje, onog uzvisuje!
Ps 60 5 — 9 Jer je u Jahvinoj ruci pehar
Job 21 20 — pun vina pjenušava, začinjena mirisnim travama;
Iz 51 17+ — iz njega on napaja,
do taloga će ga iskapiti
i ispiti svi zlotvori svijeta.

10 A ja ću klicati dovijeka,
pjevat ću Bogu Jakovljevu.
Ps 92 11 — 11 Rogove ću polomiti bezbožniku,
a pravednik će podići glavu.

Psalam 76 (75)

Bogu pobjedniku[e]

76 Zborovođi. Uza žičana glazbala.
Psalam. Asafov. Pjesma.
2 Na glasu je Bog u Judeji,
u Izraelu veliko je ime njegovo!
Ps 122 6s — 3 U Šalemu[f] je Šator njegov,
na Sionu boravište.

a) Antifona (r. 2) uvodi u Božje proroštvo upravljeno bezakonicima da im najavi suđenje (rr. 3–6). Rr. 7–9 opisuju sveopći sud kojemu se pravednici raduju (rr. 10–11).
b) S pr. TM: »blizu je tvoje ime, pripovijedaju«.
c) hvastavi, razmetljivi (usp. Ps 18,3+).
d) Konj. dod, »niti«; TM dosl. »iz pustinje bregova«. To bi imala biti edomska visoravan. Bog ne sudi više samo Moabu, Edomu ili Filisteji već posvuda i svim bezakonicima (usp. Zah 2,1). – Slika pehara (r. 9, usp. i Ps 11,6) potječe od Jeremije (25,11; 48,26; 49,12; 51,7; usp. Iz 51,17+; Ez 23,31; Otk 14,10).
e) Eshatološki hvalospjev. Ovaj Ps, poput Ps 46 i 48,6, po svemu sudeći doziva u pamet Sanheribov poraz g. 701. pred Jeruzalemom (2 Kr 19,35), koji je postao simbolom izbavljenja što ga »siromah« očekuje (r. 10). Grčki u naslovu donosi: »Asircu«.
f) Skraćen naziv za Jeruzalem (usp. Post 14,18; Jdt 4,4), »grad mira« (šalom).

4 Tu polomi strijele lukovima[a], Ps **48** 4-8
štitove, mačeve, sve oružje[b]. Ps **46** 10

5 Blistav si od svjetla,
veličanstveniji od bregova drevnih.
6 Opljačkani su oni koji bijahu jaki srcem,
i san svoj snivaju – 2 Kr **19** 35
klonuše ruke svim hrabrima. Nah **3** 18
7 Od prijetnje tvoje, Bože Jakovljev, Jr **51** 39, 57
skameniše se kola i konji.

8 Strašan si ti, i tko da opstane Pnz **7** 21;
kraj žestine gnjeva tvojega. **10** 17
9 S neba reče presudu – Nah **1** 6
od straha zemlja zadrhta i zanijemje Mal **3** 2
10 kad se diže Bog da sudi,
da spasi uboge na zemlji.

11 Jer će te i bijes Edoma slaviti,
i preživjeli iz Hamata štovat će te[c]. Jr **13** 11
12 Zavjetujte i izvršite zavjete Jahvi, Bogu svojemu,
svi oko njega[d] neka donose darove Strašnomu
13 koji obuzdava oholost knezova,
koji je strašan kraljevima zemlje.

Psalam 77 (76)

Razmišljanje nad Izraelovom prošlošću[e]

77 Zborovođi. Po Jedutunu.
Asafov. Psalam.
2 Glasom svojim Bogu vapijem,
glas mi se Bogu diže i on me čuje.

3 U dan nevolje tražim Gospodina, Iz **26** 16
noću mi se ruka neumorno pruža k njemu, Ps **50** 15;
ne može se utješit' duša moja. **88** 2
4 Spominjem se Boga i uzdišem; Jon **2** 8
kad razmišljam, daha mi nestane.

5 Vjeđe moje držiš,
potresen sam, ne mogu govoriti.
6 Mislim na drevne dane = Ps **143** 5
i sjećam se davnih godina; Pnz **32** 7
7 razmišljam[f] noću u srcu,
mislim, i duh moj ispituje:

a) Dosl. »bljeskove luka« (BJ).
b) »sve oružje« dosl. »rat«.
c) Konj. *tehoggekā* (štovat će te) mj. *taheggōr* (opasivat ćeš se) i *'edôm* (Edom) mj. *'ādām*. BJ bez konj. prev.: »bijes te čovjekov slavi, s preživjelima od gnjeva opasat ćeš se«. Ta slika, uzeta iz Jeremije (usp. Ps 109,19) simbolizira tijesnu povezanost. Kao što Strah (= »Strašni«, r. 12), tako je i Bijes (Hamat znači Bijes) Božji, čini se, ovdje personificiran (usp. Ps 58,10). »Bijes čovjekov« – on je nemoćan i svjedoči o moći u pravdi Božjoj.
d) Kao njegov »pojas« (r. 11); usp. Iz 49,18.
e) U teško doba povratka iz sužanjstva Psalmist podsjeća na Jahvina prošla dobročinstva, na divote Izlaska iz Egipta, jamstvo budućih Jahvinih zahvata u korist njegova naroda.
f) Dosl. »šapćem« sa LXX i sir.; TM: »(ja se sjećam) svoje žičane glazbe«. – Podjela rr. 6–7 kao u pr.

Ps 74 1; 89 47s; Tuž 3 21; 3 22-23 — Iz 63 15; Ps 74 9; Iz 49 14s — Mal 3 6 — Ps 143 5 — Izl 15 1-18; Ps 18 31-32; 89 7; Pnz 32 4 — Neh 1 10 — Post 46 26-27 — Hab 3 10-11; Job 7 12+; Nah 1 4 — Ps 18 15; 144 6 — Ps 29; Izl 19 16+; = Ps 97 4 — Iz 43 16; 51 10; Neh 9 11; Mudr 14 3 — Iz 63 11-14; Ps 78 52; Mih 6 4

8»Hoće li Gospodin odbaciti zauvijek
i hoće li ikad još biti milostiv?
9Je li njegova dobrota minula zauvijek,
njegovo obećanje propalo za sva pokoljenja?
10Zar Bog je zaboravio da se smiluje,
ili je gnjevan zatvorio smilovanje svoje?«

11I govorim: »Ovo je bol moja:
promijenila se desnica Višnjega.«
12Spominjem se[a] djela Jahvinih,
sjećam se tvojih pradavnih čudesa.
13Promatram sva djela tvoja,
razmatram ono što si učinio.

14Svet je tvoj put, o Bože:
koji je bog tako velik kao Bog naš?
15Ti si Bog koji čudesa stvaraš,
na pucima si pokazao silu svoju.
16Mišicom si izbavio narod svoj,
sinove Jakovljeve i Josipove.

17Vode te ugledaše, Bože,
ugledaše te vode i ustuknuše,
bezdani se uzburkaše[b].
18Oblaci prosuše vode,
oblaci zatutnjiše gromom
i tvoje strijele poletješe.

19Grmljavina tvoja u vihoru zaori,
munje rasvijetliše krug zemaljski,
zemlja se zatrese i zadrhta.
20Kroz more put se otvori tebi
i tvoja staza kroz vode goleme,
a tragova tvojih nitko ne vidje.

21Ti si svoj narod vodio kao stado
rukama Mojsija i Arona.

Psalam 78 (77)

Iz 63 7s; Ps 105; 106; 144; 136; Mudr 16-19; Neh 9 9-37

Povijest Izraela – učiteljica života[c]

78 Poučna pjesma.
Asafova.
Poslušaj, narode moj, moju nauku,
prikloni uho riječima usta mojih!
2Otvorit ću svoja usta na pouku[d],
iznijet ću tajne iz vremena davnih.

Pnz 32 1 — Ps 49 5; ↗Mt 13 35

a) Sa qr. i pr.; ktb ima: »objavit ću«.
b) Čudo Trstičnoga mora (Crveno more) predstavljeno je u kozmičkim razmjerima (usp. Job 7,12+). Nastavak (r. 19) doziva u pamet sinajsku teofaniju (Izl 19,16+).
c) Poučno, na Pnz nadahnuto razmišljanje, o povijesti Izraela, o grijesima naroda i kaznama zbog njih. Psalam ističe odgovornost Efrajima, pretka Samarijanaca, izabranost Jude i izbor Davida.
d) Dosl. »u mašalima«. *Māšāl*: ritmirana izreka u paralelnim stihovima; v. Uvod u Mudrosne knjige, str. 626.

3 Ono što čusmo i saznasmo, Ps 44 2
što nam kazivahu oci, Pnz 4 9+
4 nećemo kriti djeci njihovoj, Job 8 8; 15 18
predat ćemo budućem koljenu: Izl 10 2; 13 14

slavu Jahvinu i silu njegovu Ps 145 4
i djela čudesna što ih učini.
5 Svjedočanstvo podiže on u Jakovu, Pnz 33 4
Zakon postavi u Izraelu, Ps 147 19

da ono što naredi ocima našim Pnz 4 9; 6 7
oni djeci svojoj objave,
6 da sazna budući naraštaj, Ps 22 31+
i sinovi koji će se roditi

da djeci svojoj kazuju
7 da u Boga ufanje svoje stave
i ne zaborave djela Božjih,
već da vrše zapovijedi njegove,

8 kako ne bi bili, kao oci njihovi, Pnz 31 27; 32 5, 20
naraštaj buntovan, prkosan –
naraštaj srcem nestalan
i duhom Bogu nevjeran.

9 Sinovi Efrajimovi, ratnici s lukom, Hoš 7 13-16
u dan bitke okrenuše leđa[a].
10 Saveza s Bogom ne održaše
i ne htjedoše hoditi po Zakonu njegovu.

11 Zaboraviše na djela njegova,
na čudesa koja im pokaza[b].
12 Pred njihovim ocima činio je znakove
u Egiptu, u Soanskom polju.

13 On more razdijeli i njih prevede, Izl 14-15
vode kao nasip uzdiže. Izl 14 22; 15 8
14 Danju ih vodio oblakom, Izl 13 21
a svu noć ognjem blistavim. Ps 105 39

15 U pustinji hrid prolomi Izl 17 1-7
i napoji ih obilno kao iz bezdana. Br 20 2-13
16 Iz stijene izbi potoke Ps 105 41; 114 8
te izvede vode k'o velike rijeke. Iz 48 21

17 A oni jednako griješiše, Ez 20 13
prkosiše Višnjem u pustinji. Izl 16 2-36
18 Boga su kušali u srcima svojim
ištuć' jela svojoj pohlepnosti.

19 Prigovarali su Bogu i pitali:
»Može li Gospod stol u pustinji prostrti? Ps 23 5

a) Na taj način Psalmist, nadahnut na Hoš 7,16, okrivljuje Efrajimce za grijehe naroda, anticipirajući daljnju povijest Sjevernog kraljevstva (usp. r. 67) ili podsjećajući na shizmu Samarijanaca (usp. Zah 11,14).

b) Čuda Izlaska.

20 Eno, udari u hrid, i voda poteče
i provreše potoci:
a može li dati i kruha,
i mesa pružiti svome narodu?«

(Izl 16 3)

21 Kad to ču Jahve, gnjevom usplamtje:
oganj se raspali protiv Jakova,
srdžba se razjari protiv Izraela,
22 jer ne vjerovaše Bogu
niti se u njegovu pomoć uzdaše.

(Br 11; Pnz 32 22)

23 Pa ozgo naredi oblaku
i otvori brane nebeske,
24 k'o kišu prosu na njih mȁnu da jedu
i nahrani ih kruhom nebeskim.
25 Čovjek blagovaše kruh Jakih[a];
on im dade hrane do sitosti.

(2 Kr 7 2; Mal 3 10; ↗Iv 6 31; Mudr 16 20; 1 Kor 10 3; Ps 105 40; Pnz 8 3)

26 Probudi na nebu vjetar istočni
i svojom silom južnjak dovede.
27 Prosu na njih mesa k'o prašine
i ptice krilatice k'o pijeska morskoga.
28 Padoše usred njihova tabora
i oko šatora njihovih.

29 Jeli su i nasitili se,
želju njihovu on im ispuni.
30 Još nisu svoju utažili pohlepu
i jelo im još bješe u ustima,
31 kad se srdžba Božja na njih raspali:
pokosi smrću prvake njihove
i mladiće pobi Izraelove.

(Hoš 13 6; Br 11 33; Br 14 29)

32 Uza sve to griješiše dalje
i ne vjerovaše u čudesna djela njegova[b].
33 I skonča im dane jednim dahom
i njihova ljeta naglim svršetkom.

34 Kad ih ubijaše, tražiše ga
i opet pitahu za Boga[c];
35 spominjahu se da je Bog hridina njihova
i Svevišnji njihov otkupitelj.

(Hoš 5 15; Iz 26 16; Br 21 7; Pnz 32 15, 18)

36 Ali ga opet ustima svojim varahu
i jezikom svojim lagahu njemu.
37 Njihovo srce s njime ne bijaše,
nit' bijahu vjerni Savezu njegovu.

(Hoš 6 4; Iz 29 13; Hoš 8 1)

38 A on im milosrdno grijeh praštao
i nije ih posmicao;
često je gnjev svoj susprezao
da ne plane svom jarošću.

(Izl 32 14; Br 14 20; Iz 48 9; Ez 20 22; Hoš 11 8-9; Ps 65 4; 85 4)

a) »Jaki« su anđeli (usp. Ps 103,20).
b) Opći podsjećaj (rr. 32–39) na Izraelovu nestalnost i na Božju strpljivost.
c) Sir: *'ēlājv*, »za njega«.

39 Spominjao se da su pût
i dah koji odlazi i ne vraća se više.

40 Koliko mu prkosiše u pustinji Pnz 9 22
i žalostiše ga u samotnom kraju!
41 Sve nanovo iskušavahu Boga Iz 6 3+
i vrijeđahu Sveca Izraelova
42 ne spominjuć' se ruke njegove
ni dana kad ih od dušmana izbavi,

43 ni znakova njegovih u Egiptu[a], Izl 7 14–11 10; 12 29-36
ni čudesnih djela u polju Soanskom. Mudr 16-18
44 U krv im pretvori rijeke
i potoke, da ne piju.

45 Posla na njih obade da ih žderu
i žabe da ih more.
46 I predade skakavcu žetvu njihovu,
i plod muke njihove žderaču.

47 Vinograde im tučom udari,
a mrazom smokvike njihove.
48 I predade grȁdu njihova goveda
i munjama stada njihova.

49 Obori na njih svu žestinu gnjeva svog,
jarost, bijes i nevolju:
posla na njih anđele nesreće.
50 I put gnjevu svojem otvori:

ne poštedje im život od smrti,
životinje im izruči pošasti.
51 Pobi u Egiptu sve prvorođeno, = Ps 105 36
prvence u šatorju Hamovu.

52 I povede narod svoj kao ovce[b] Ps 77 21
i vođaše ih kao stado kroz pustinju.
53 Pouzdano ih je vodio te se nisu bojali, Izl 14 26-28
a more je prekrilo dušmane njihove.

54 U Svetu zemlju svoju on ih odvede,
na bregove što mu ih osvoji desnica.
55 Pred njima istjera pogane, Ps 44 3
konopom im podijeli baštinu, JŠ 24 8-13
pod šatorjem njihovim naseli plemena izraelska.

56 A oni iskušavali i gnjevili Boga Višnjega
i nisu držali zapovijedi njegovih[c].
57 Otpadoše, iznevjeriše se k'o oci njihovi,
k'o lûk nepouzdan oni zatajiše.

a) »Kazne« Egipta (usp. Izl 7,8+) koje će sažeti rr. 43–51.
b) Za izlaska iz Egipta i ulaska u Kanaan (rr. 52–55).
c) Prisjećaji na grijehe Izraela za vrijeme Samuela i Šaula (rr. 56–64).

Pnz 32 16, 21

58 Na gnjev ga nagnaše svojim uzvišicama,
na ljubomor navedoše kumirima svojim.

59 Bog vidje i gnjevom planu,
odbaci posve Izraela.
60 I napusti boravište svoje u Šilu,
Šator u kojem prebivaše s ljudima.

1 Sam 1 3+; Jš 18 1; Jr 7 12; 26 6

61 Preda u ropstvo snagu svoju
i svoju diku[a] u ruke dušmanske.
62 Narod svoj prepusti maču,
raspali se na svoju baštinu.

1 Sam 4 11, 22; Jr 12 7

63 Mladiće njihove oganj proguta,
ne udaše se djevice njihove.
64 Svećenici njihovi padoše od mača,
ne zaplakaše ùdove njihove.

Pnz 32 22-25; Jr 7 34; Job 27 15

65 Tad se k'o odà sna trgnu Gospodin,
k'o ratnik vinom savladan.
66 Udari otraga[b] dušmane svoje,
sramotu im vječitu zadade.

1 Sam 5 6s

67 On odbaci šator Josipov[c]
i Efrajimovo pleme ne odabra,
68 već odabra pleme Judino
i goru Sion koja mu omilje.
69 Sagradi Svetište k'o nebo visoko[d],
k'o zemlju utemelji ga dovijeka.

2 Sam 5 9+; Ps 87 2; Ps 48 3

70 Izabra Davida, slugu svojega,
uze ga od torova ovčjih;
71 odvede ga od ovaca dojilica
da pase Jakova, narod njegov,
Izraela, baštinu njegovu.
72 I pasao ih je srcem čestitim
i brižljivim rukama vodio.

1 Sam 13 14; 16 11-13; 2 Sam 7 8; Ps 89 21; Ez 34 23; 37 24; Ps 77 21

Psalam 79 (78)

Ps 44; 74; 80

Tužaljka nad razorenim Jeruzalemom[e]

79 Psalam.
Asafov.
Bože, pogani, evo, provališe u baštinu tvoju,
tvoj sveti Hram oskvrnuše,
pretvoriše Jeruzalem u ruševine.
2 Trupla tvojih slugu dadoše za hranu pticama nebeskim,
meso tvojih pobožnika zvijerima zemaljskim.

2 Kr 25 9-10; Tuž 1 10; Jr 7 33; Ps 80 13-14; /1 Mak 7 17

a) Kovčeg saveza (usp. Ps 132,8; 2 Ljet 6,41).
b) Riječ je o ponižavajućem zlu što je pogodilo Filistejce koji su zadržavali Kovčeg saveza.
c) Odbacivanje Efrajima (r. 67), izabranje Siona, Jahvina prebivališta i odraz nebeskog svetišta (rr. 68–69) i Davida, Jahvina pomazanika, pastira njegova stada i tip očekivanog Mesije (rr. 70–72).
d) TM: »kao velikaše«; konj. »kao visine«.
e) Ovaj se Ps može odnositi na kaldejsko osvojenje Jeruzalema god. 587. i na pljačkaške pohode izraelovih susjedâ Edoma, Moaba, itd. (usp. 2 Kr 24,2) na taj grad.

[3]Krv im k'o vodu prolijevahu oko Jeruzalema — Sef **1** 17
i ne bijaše nikoga da ih pokopa. — Jr **14** 16
[4]Postadosmo sramota susjedima svojim, — = Ps **44** 14; **80** 7
podsmijeh i ruglo svima oko nas. — Sef **2** 8
[5]Dokle još, Jahve? Zar ćeš se svagda srditi? — = Ps **89** 47+; **44** 24
Zar će ljubomora tvoja poput ognja gorjeti? — Pnz **4** 24+

[6]Izlij gnjev na pogane koji te ne priznaju — ||Jr **10** 25
i na kraljevstva što ne zazivlju ime tvoje! — Sir **36** 1-5
[7]Jer izjedoše Jakova — Ps **14** 4
i opustošiše boravište njegovo. — Jr **50** 7

[8]Ne spominji se, protiv nas, grijeha otaca;
neka nas pretekne smilovanje tvoje — Ps **142** 7
jer smo jadni i nevoljni.
[9]Pomozi nam, Bože, pomoći naša, zbog slave imena svojega[a], — Izl **32** 12+
oslobodi nas i otpusti nam grijehe zbog imena svoga! — Ez **20** 44; **36** 22
[10]Zašto da pogani govore: »Tȁ gdje je njihov Bog?« — = Ps **115** 2
Nek' se na poganima pokaže, pred očima našim, — ||Jl **2** 17
kako osvećuješ prolivenu krv slugu svojih[b]! — Ps **42** 4; **126** 2
[11]Nek' do tebe dopru uzdasi sužanja, — Pnz **32** 43
snagom svoje mišice poštedi predane smrti! — Jl **4** 21; Job **16** 18+

[12]A našim susjedima vrati sedmerostruko u krilo — Ps **102** 21
pogrdu koju nanijeşe tebi, o Jahve! — Ps **89** 51

[13]A mi, tvoj puk i ovce paše tvoje, — Ez **34** 1+
slavit ćemo te dovijeka,
kazivat ćemo od koljena do koljena hvalu tvoju!

Psalam 80 (79)

Iz **63** 15 - **64** 11

Molitva za obnovu Izraela[c]

80 Zborovođi. Po napjevu »Ljiljan svjedočanstva«. — Ps **45** 1
Asafov. Psalam.
[2]Pastiru Izraelov, počuj, — Ez **34** 1+
ti što vodiš Josipa k'o stado ovaca!
Ti što sjediš nad kerubima, zablistaj — Izl **25** 18+
[3]pred Efrajimom, Benjaminom, Manašeom[d]:
probudi silu svoju,
priteci nam u pomoć!

a) Tu BJ sa LXX dodaje »Jahve«, čega TM nema.
b) Bog je »osvetnik krvi« Izraelove (usp. Br 35,19+).
c) Ovaj Ps jednako dobro pristaje prilikama sjevernoga kraljevstva (usp. rr. 2–3), koje su Asirci (spomenuti u grčkom naslovu Ps) opustošili (usp. Jr 31,15s), kao i prilikama Judejskoga kraljevstva pošto je god. 586. opljačkan Jeruzalem (usp. Jr 12,7–13). Psalmist, možda levit odbjegao u Mispu Benjaminovu za vrijeme Gadalije (usp. 2 Kr 25,22–23.27), nada se ponovnoj uspostavi ujedinjenoga kraljevstva (usp. Iz 49,5; Ez 37,16; Zah 9,13; 10,6) s idealnim granicama (r. 12; usp. Suci 20,1+).
d) Od Efrajima i Manašea, Josipovih sinova, kojima se ponekad pribraja Benjamin, potječu dva glavna sjeverna plemena.

Jr 31 18 4 Bože, obnovi nas,
Ps 4 7+ razvedri lice svoje i spasi nas!

Ps 44 24+ 5 Jahve, Bože nad Vojskama, dokle ćeš plamtjeti,
premda se moli narod tvoj?
Ps 74 1 6 Dokle ćeš nas hraniti kruhom suza
Ps 42 4 i obilno pojiti suzama?
7 Dokle će se oko nas svađat' susjedi
Ps 79 4+ i rugat' nam se naši dušmani?

8 Bože nad Vojskama, obnovi nas,
razvedri lice svoje i spasi nas!

Iz 5 1+ 9 Ti prenese čokot[a] iz Egipta,
pogane istjera, a njega zasadi.
10 Ti mu tlo pripravi,
i on pusti korijenje i napuni zemlju.

11 Sjena mu prekri bregove,
lozje mu k'o Božji cedrovi[b].
Suci 20 1+ 12 Mladice svoje ispruži do mora
i svoje ogranke do Rijeke[c].

Jr 12 7-13 13 Zašto si mu srušio ogradu
da ga beru svi što putem prolaze,
14 da ga pustoši vepar iz šume,
da ga pasu poljske zvijeri?

15 Vrati se, Bože nad Vojskama,
pogledaj s neba i vidi, obiđi ovaj vinograd:
16 zakrili što zasadi desnica tvoja,
sina kog za se odgoji[d]!
17 Oni koji ga spališe[e] i posjekoše
nek' izginu od prijetnje lica tvojega!

18 Tvoja ruka nek' bude nad čovjekom desnice tvoje,
nad sinom čovječjim kog za se odgoji[f]!
19 Nećemo se više odmetnuti od tebe;
poživi nas, a mi ćemo zazivati ime tvoje.

20 Jahve, Bože nad Vojskama, obnovi nas,
razvedri lice svoje i spasi nas!

a) Alegorija draga prorocima: Izrael je Jahvin vinograd (usp. Iz 5,1+).
b) Ili: »i lozje mu (prekri) Božje cedrove«, tj. ono je kao najviši cedrovi ili ih čak nadvisuje (Ps 36,7; 68,16).
c) Eufrata.
d) TM. Možda je taj stih dodatak: ponavlja se u 18b. BJ ga ispušta.
e) Konj. *serapûhā* mj. *serupāh* (TM) »spaljen«.
f) Dosl. »učvrsti«. Vjerojatna aluzija na Zerubabela (Ezr 3,2; Hag 1,1), prije nego li na Benjamina (»sina desnice«), na Amasju (»Jahve je osiguran«) ili na Izraela.

Psalam 81 (80)

Za Blagdan sjenica[a]

81 Zborovođi. Po napjevu »Tijesci«. Asafov. Ps **8** 1
[2]Kliknite Bogu, našoj jakosti,
kličite Bogu Jakovljevu!

[3]Nek' zazvuče žice, nek' se čuje bubanj,
svirajte u milozvučnu harfu s citarom!
[4]Zatrubite u rog za mlađaka, Lev **23** 34
za uštapa, na svetkovinu našu[b]! Br **29** 12

[5]Jer to je propis Izraelu, Izl **23** 14+
zapovijed Boga Jakovljeva.
[6]Takav je zakon dao Josipu
kad je izlazio iz zemlje Egipta.

[7]Šapat tajnovit čuh[c]:
»Oslobodih od tereta rame njegovo, Izl **1** 14; **6** 6
ruke su mu slobodne od košare[d].
[8]U tjeskobi si zavapio i ja te izbavih;
iz gromovna oblaka odgovorih tebi[e], Izl **19** 19
iskušah te kod vodâ meripskih. Izl **17** 1-7 Ps **95** 8

[9]Slušaj, puče moj, i ja ću te opomenuti:
o, da me poslušaš, Izraele! Izl **15** 26 Iz **55** 2-3

[10]Nek' ne bude u tebe drugog boga Izl **20** 2-3p
i ne klanjaj se bogu tuđem!
[11]Ja sam Jahve, Bog tvoj
koji te izvedoh iz Egipta:
otvori svoja usta da ih napunim!«

[12]»Ali moj narod ne slušaše glasa moga, Pnz **9** 7
Izrael me ne posluša.
[13]Zato ga pustih okorjelom srcu njegovu: Jr **3** 17;
neka hodi kako mu se hoće! **7** 24

[14]O, kad bi me narod moj slušao, Iz **48** 18
kad bi Izrael putovima mojim hodio,
[15]brzo bih pokorio dušmane njegove, Lev **26** 7-8
ruku bih svoju okrenuo na protivnike njegove.

[16]Oni što ga sada mrze dodvarali bi mu se
i njihov bi udes bio zapečaćen zauvijek.

a) Poziv na hvalu Bogu (rr. 2–6) uvodi u Božje proročanstvo (Ps 50; 95) u stilu Pnz. Blagdan sjenica (usp. Izl 23,14+) bio je spomen na boravak u pustinji i na Zakon primljen na Sinaju. Bio je to blagdan u pravom smislu riječi.
b) Slavio se prvi dan lunarnog mjeseca ili »neomenija« (2 Kr 4,23; Iz 1,13; Hoš 2,13; Am 8,5). Početak sedmoga mjeseca smatrao se dugo prvim danom godine (Lev 23,24; Br 29,1); idućega punog mjeseca slavio se Blagdan sjenica (Lev 23,34; Br 29,12).
c) Ili »čujem«, liturgijska aktualizacija. Prva osoba predstavlja Izraelsku zajednicu koja mora osluškivati Boga (usp. rr. 9.12.14).
d) Prisjećaj na prisilne radove Izraelaca u Egiptu.
e) Za teofanije na Sinaju.

17 A svoj narod hranio bih[a] pšenicom najboljom
i sitio ga medom iz pećine.«

Psalam 82 (81)

Protiv nepravednih sudaca[b]

82 Psalam.
Asafov.
Bog ustaje u skupštini »bogova«,
Iz 3 13-14 usred »bogova« sud održava.

2 »Dokle ćete sudit' krivo[c],
ić' na ruku bezbožnima?
Izl 23 6+ 3 Štitite slaba i sirotu,
vratite pravicu jadniku i siromahu!
4 Izbavite potlačenog i ubogog:
istrgnite ga iz ruku bezbožnih!«

5 Ne shvaćaju nit' razumiju,
po mraku hodaju:
poljuljani su svi temelji zemlje.
Ps 50 2+ 6 Rekoh doduše: »Vi ste bogovi
/Iv 10 34 i svi ste sinovi Višnjega[d]!
7 Ali ćete k'o svi ljudi umrijeti,
past ćete kao svatko od velikih!«

8 Ustani, Bože, i sudi zemlju,
jer si s pravom gospodar svih naroda.

Psalam 83 (82)

Protiv neprijatelja Izraelovih[e]

83 Pjesma.
Psalam. Asafov.
2 Ne šuti, Jahve,
ne budi nijem i nemoj mirovati, Bože!
Ps 44 24 3 Jer evo: dušmani tvoji buče,
50 3; 109 1 i mrzitelji tvoji glave podižu.

4 Protiv naroda se tvoga rote
i svjetuju se protiv štićenika tvojih.
Jr 11 19 5 Govore: »Dođite, zatrimo ih da ne budu narod,
nek' se ime Izrael više ne spominje!«

6 Zaista, jednodušno[f] se svjetuju
i protiv tebe savez sklopiše:

a) Konj. hranio bih; TM: »hranio bi ga (on)«.
b) Ukor nepravednim knezovima i sucima eshatološki usmjeren (rr. 1.5.8).
c) Optužba česta u proroka (Iz 1,17s; Jr 5,28; 21,12; 22,3; Ez 22,27.29; Mih 3,1–11; Zah 7,9–10; usp. Job 29,12; Izr 18,5; 24,11–12).
d) Knezovi su i suci izjednačeni sa »sinovima Svevišnjega«, članovima dvora nebeskog (usp. Job 1,6+). Ovaj ulomak, u drukčijem kontekstu, Krist primjenjuje na Židove poučene Božjom riječi (Iv 10,34).
e) Ne naznačivši nikakva određena neprijateljskog saveza, Ps nabraja deset tradicionalnih Izraelovih neprijatelja kojih neprijateljstvo seže do u kasno doba (usp. 2 Ljet 20,1s; Neh 2,19; 1 Mak 5,3s).
f) jahdāv; konj. *'ehād,* »jednim (srcem)«.

[7]šatori edomski i Jišmaelci, Br **20** 2+
Moapci i Hagrijci[a], Pnz **2** 5+
[8]Gebal[b] i Amon i Amalek, 1 Ljet **5** 10, 19
Filisteja sa stanovnicima Tira. Izl **17** 8+
[9]I Asirci[c] se s njima udružiše, Jš **13** 2+
pružiše ruke potomcima Lotovim.

[10]Učini njima k'o Midjancima, Izl **2** 15+
k'o Siseri i Jabinu na potoku Kišonu: Suci **7**
[11]koji padoše blizu En-Dora Iz **9** 3; **10** 26
i postaše gnojivo njivi. Suci **4-5** Jr **8** 2
[12]K'o Oreb i Zeb neka budu knezovi njihovi, Suci **7** 25
kao Zebah i Salmuna nek' budu sve vođe njihove Suci **8** 10-21
[13]koji jednodušno vikahu:
»Osvojimo krajeve Božje!«
[14]Daj, o Bože, da budu kao kovitlac[d],
kao pljeva koju nosi vjetar. Iz **17** 13; **29** 5 Job **27** 21

[15]Kao što oganj proždire šumu, Ps **58** 10
kao što plamen sažiže bregove, Iz **5** 24; **10** 17
[16]tako ih goni olujom svojom, Ez **21** 3
prestravi ih svojom žestinom! Jr **25** 32
[17]Pokrij im lice sramotom,
da traže tvoje ime, Jahve!
[18]Neka se stide i plaše navijek,
neka se posrame i neka izginu!
[19]Nek' znaju: ti si komu je ime Jahve, = Ps **97** 9
jedini Višnji nada svom zemljom. Ps **46** 11 Iz **42** 8

Psalam 84 (83)

Hodočasnička pjesma[e]

84 Zborovođi. Po napjevu »Tijesci«. Ps **8** 1
Sinova Korahovih.
[2]Kako su mili stanovi tvoji,
Jahve nad Vojskama!
[3]Duša mi gine i čezne Ps **42** 2-3;
za dvorima Jahvinim. **122** 1
Srce moje i moje tijelo
kliču Bogu živomu.

[4]I vrabac sebi log nalazi,
i lastavica gnjezdašce
gdje će položiti mlade svoje:
a ja žrtvenike tvoje, Jahve nad Vojskama,
Kralju moj i Bože moj! = Ps **5** 3

[5]Blaženi koji prebivaju u Domu tvome
slaveć' te bez prestanka!

a) Hagrijci su Hagarini sinovi, nomadi iz Transjordanije.
b) Gebal, ovdje Gabalena, pokrajina Idumeje sjeverno od Petre, a ne Biblos kao u Ez 27,9.
c) Dosl. »Asur« bilo Asirci, koji možda predstavljaju Sirce za Seleukovića (usp. Jdt 16,3), bilo Ašurci (Post 25,3; Br 24,22+; 2 Sam 2,9).
d) »Akant«, stričak, čije sjeme leti kovitlajući se.
e) Sionska pjesma koja slavi božanskoga gosta u Hramu, izvor sreće i milosti za hodočasnike (rr. 6–8) i za one domaćine u Hramu (rr. 5.11).

6 Blažen komu je pomoć u tebi
dok se sprema na svete putove[a]!

7 Prolaze li suhom[b] dolinom,
u izvor je vode promeću
Ez 34 26 i prva je kiša u blagoslov odijeva[c].
Jl 2 23 8 Snaga im raste od časa do časa[d]:
dok ne ugledaju Boga na Sionu.

9 Jahve, Bože nad Vojskama, čuj molitvu moju,
poslušaj, Bože Jakovljev!
10 Pogledaj, štite naš, Bože,
pogledaj lice pomazanika[e] svoga!

11 Zaista, jedan je dan u dvorima tvojim
bolji od tisuću drugih[f].
Volim biti na pragu Doma Boga svoga
nego boraviti u šatorima grešnika.

12 Jahve, Bog, sunce je i štit:
on daje milost i slavu.
Ne uskraćuje Jahve dobara onima
koji idu u nedužnosti.

13 Jahve nad Vojskama,
blago onom tko se u te uzda.

Psalam 85 (84)

Molitva za mir i pravednu[g]

85 Zborovođi.
Sinova Korahovih. Psalam.
Ps 126 2 Zavolje opet, Jahve, zemlju svoju,
na dobro okrenu udes Jakovljev.
3 Otpusti krivnju narodu svome,
pokri sve grijehe njegove.
Ps 78 38+ 4 Suspregnu svu ljutinu svoju,
odusta od žestine gnjeva svoga.

Ps 80 4 5 Obnovi nas, Bože, Spasitelju naš,
i odbaci zlovolju prema nama!
Ps 79 5+ 6 Zar ćeš se dovijeka gnjeviti na nas,
prenositi srdžbu svoju od koljena na koljeno?

a) TM; LXX: »uspone«. Tzv. psalme »gradualne« ili psalme »uzlaska« (Ps 120s) pjevali su hodočasnici na svom putu.
b) TM: *Bākā'* (balzamova), tako BJ *baka'a* (»suha«) čitamo s arapskim. 7 rkpp. i pr.: *bākāh* (»suzâ«). Sve se te riječi jednako izgovaraju, usp. Suci 2,5. »Balzamovac« ili »plačljivo stablo« trebalo bi ovdje biti koprivić (usp. 2 Sam 5,23–24). »Dolina koprivića« sjeverno od doline Hinoma (Gehene), bila je posljednja etapa hodočašća, na raskrižju cesta sa sjevera, istoka i juga (usp. 2 Sam 5,17–25).
c) Tekst nesiguran. LXX: »zakonodavac će davati blagoslove«. Uz mali ispravak može se čitati: »vođa će uzvikivati blagoslove«. Mi se držimo hebrejskog teksta. Prisjećaj na prve jesenske kiše mogao bi potkrijepiti slutnju da se Ps pjevao o Blagdanu sjenica (Izl 23,14+).
d) BJ: »od uzvišice do uzvišice«; neki prevode: »od potpornja do potpornja« ili (Targum): »od bedema do bedema«. Smisao je: postupno bivaju sve jači.; »im« je konj. *'alêhem* mj. *'elohîm*, »bogova«.
e) »Pomazanik« je ovdje vjerojatno veliki svećenik, voditelj zajednice poslije izgnanstva.
f) Raspodjela riječi po LXX i Vg. BJ po TM ostavlja *bāhartî* u ovom stihu, ali ga ispr. u *beherutî*, dosl. »u mojoj slobodi«, što onda prevodi: »na moj način«.
g) Ovaj Ps obećava povratnicima mesijanski mir koji su najavili Izaija i Zaharija.

[7]Zar nas nećeš opet oživiti
da se narod tvoj raduje u tebi? Iz 43 4; 49 14s.
[8]Pokaži nam, Jahve, milosrđe svoje 54 7s
i daj nam svoje spasenje.

[9]Da poslušam što mi to Jahve govori:
Jahve obećava mir
narodu svomu, vjernima svojim,
onima koji mu se svim srcem vrate.

[10]Zaista, blizu je njegovo spasenje onima koji ga se boje, Izl 24 16+
i slava[a] će njegova živjeti u zemlji našoj. Ez 11 23; 43 2
[11]Ljubav će se i Vjernost sastati, Iv 1 14
Pravda i Mir zagrliti[b]. Ps 89 15; 97 2
[12]Vjernost će nicat' iz zemlje,
Pravda će gledat' s nebesa. Iz 45 8+

[13]Jahve će dati blagoslov i sreću,
i zemlja naša urod svoj. = Ps 67 7+ Zah 8 12
[14]Pravda će stupati pred njim, Iz 58 8
a Mir tragom stopa njegovih[c].

Psalam 86 (85)

Molitva u nevolji[d]

86 Molitva.
Davidova.
Prigni uho svoje, Jahve, i usliši me
jer sam bijedan i ubog.
[2]Čuvaj dušu moju jer sam posvećen tebi;
spasi slugu svoga koji se uzda u te!

Ti si moj Bog[e]; [3]o Gospode, smiluj mi se
jer povazdan vapijem k tebi.
[4]Razveseli dušu sluge svoga
jer k tebi, Jahve, dušu uzdižem. = Ps 25 1

[5]Jer ti si, Gospode, dobar i rado praštaš,
pun si ljubavi prema svima koji te zazivaju.
[6]Slušaj, Jahve, molitvu moju Ps 5 2-3
i pazi na glas vapaja mog.

[7]U dan tjeskobe vapijem k tebi
jer ćeš me uslišati.
[8]Nema ti ravna među bozima, Gospode, Izl 15 11
nema djela kakvo je tvoje. Ps 35 10; 89 9 Jr 10 6

a) Slava Jahvina (Izl 24,16+), koja je bila napustila Hram i Sveti grad (Ez 11,23), vratit će se u obnovljeni Hram (Ez 43,2; hag 2,9).
b) Poosobljeni Božji atributi dolaze ponovno uspostaviti Božje kraljevstvo na zemlji i u ljudskim srcima.
c) Božja pravda utire put: ona je uvjet mira i sreće. BJ prev. dosl. TM: »i od njegovih će koraka napraviti put«. Mi ispravljamo *jāsēm* (napraviti) u *šalôm (mir)*.
d) Helenistička kompozicija bez naročita književnog jedinstva: odraz raspoloženja duše pobožnih židova, prethodnika hasidejaca iz makabejskoga doba.
e) Premetnut poredak riječi i podjela na stihove. TM: »ti si moj Bog u koga se uzdam«.

↗Otk 15 9 [9]Svi narodi[a] što ih stvori doći će
Ps 22 28 i klanjat' se tebi, o Jahve,
i slavit će ime tvoje.
[10]Jer ti si velik i činiš čudesa:
ti si jedini Bog.

= Ps 27 11 [11]Uči me, Jahve, svojemu putu da hodim vjeran tebi,
Ps 26 3 usmjeri srce moje da se boji imena tvojega!

[12]Hvalit ću te, Gospode, Bože moj, svim srcem svojim,
slavit ću ime tvoje dovijeka,
[13]jer tvoje ljubavi prema meni ima izobila,
Ps 88 7 istrgao si moju dušu iz dubine Podzemlja.

= Ps 54 5 [14]O Bože, oholice se digoše na me,
mnoštvo silnika život mi vreba
i nemaju tebe pred očima.

= Izl 34 6+ [15]No ti si, Gospode Bože, milosrdan i blag,
Ps 103 8; 145 8 spor na srdžbu – sama ljubav i vjernost.
= Ps 25 16 [16]Pogledaj na me i smiluj se meni;

daj svome sluzi snage svoje
Ps 116 16 i spasi sina sluškinje svoje!
[17]Daj mi milostivo znak naklonosti svoje,

da vide moji mrzitelji i da se postide,
jer si mi ti, o Jahve, pomogao, ti me utješio.

Psalam 87 (86)

2 Sam 5 9+ Ps 48; 46 5 Iz 2 2-3

Gora Sion – majka svih naroda[b]

87 Sinova Korahovih.
Psalam. Pjesma.
Ps 76 3 Zdanje svoje na svetim gorama
[2]ljubi Jahve;
Ps 78 68 draža su mu vrata sionska
Zah 2 14 nego svi šatori Jakovljevi.

[3]Divote se govore[c] o tebi,
grade Božji!
[4]»Rahab i Babilon brojit ću
k onima što me štuju;
Iz 62 4-5 Filisteja i Tir i narod etiopski –
↗Gal 4 26 ↗Ef 5 22-33 i oni su rođeni ondje.«

[5]O Sionu se govori:
»Ovaj i onaj u njemu je rođen[d]!
Ps 48 9 Svevišnji ga utemelji!«

a) Svi koji nisu Židovi. BJ: »svi pogani«; TM dodaje: »koje ti stvori«, što je glosa prebačena iz prethodnog stiha.
b) Sveti Sion, grad Božji (2 Sam 5,9+) mora postati duhovna prijestolnica i majka svih naroda. Svi su poganski susjedi Izraela – Egipat (»Rahab«), Etiopija, Siropalestinci, Mezopotamci – pozvani da upoznaju pravoga Boga i da mu dovedu pridošlice. To je volja Božja, izrečena proročanstvom (rr. 4–5). Ovaj se Ps nadahnjuje na Izaiji i Zahariji. Izaija je već najavio tu majčinsku ulogu Siona kao plodne Jahvine zaručnice, po čemu je Sion slika Crkve.
c) TM. BJ konj. »on govori«.
d) Sion je posvojio pogane i postao im tako pravom domovinom.

6Gospodin će zapisati u knjigu naroda[a]: Iz 4 3
»Ovi su rođeni ondje.« Ez 13 9
7I pjevat će igrajući kolo:
»Svi su izvori moji u tebi!«

Psalam 88 (87)

Vapaj iz nevolje[c]

88 Pjesma. Psalam. Sinova Korahovih.
Zborovođi. Po napjevu »Bolest«. Za pjevanje.
Poučna pjesma. Ezrahijca Hemana.
2Jahve, Bože moj, vapijem danju,
a noću naričem pred tobom.
3Neka dopre do tebe molitva moja,
pregni uho k vapaju mome.

4Jer mi je duša zasićena patnjama, Job 10 15; 17 1
moj se život bliži Podzemlju.
5Broje me k onima što u grob silaze, Br 16 33+
postadoh sličan nemoćniku. Ps 143 7

6Među mrtvima moj je ležaj[d],
poput ubijenih što leže u grobu
kojih se više ne spominješ,
od kojih si ustegao ruku.

7Smjestio si me u jamu duboku,
u tmine, u bezdan.
8Teško me pritišće ljutnja tvoja
i svim me valima svojim prekrivaš. Ps 42 8 Ps 18 5+

9Udaljio si od mene znance moje, Ps 38 12+
učini da im gnusan budem:
zatvoren sam, ne mogu izaći. Ps 142 8
10Od nevolje oči mi gasnu: Tuž 3 7
vapijem tebi, Jahve, iz dana u dan,
za tobom ruke pružam.

11Zar na mrtvima činiš čudesa?
Zar će sjene ustati i hvaliti tebe? Ps 6 6+
12Zar se u grobu pripovijeda o tvojoj dobroti? Iz 38 18+
O vjernosti tvojoj u Propasti[e]?
13Zar se u tmini objavljuju čudesa tvoja
i tvoja pravda u Zaboravu?

a) BJ: »narode«. Riječ je prije o popisu građana (Iz 4,3; Ez 13,9) nego li o apokaliptičkoj knjizi predodređenih (usp. 69,29). Upisani pogani, dakle, postaju građani Siona.
b) Po TM. BJ s rkpp. i pr.: »knezovi« mj. »pjevači« (pobrkana dva gotovo jednaka slova) i sa LXX: »svi imaju boravak u tebi« mj. »svi su izvori moji u tebi« (loše vokalizirano pa prevodi: »knezovi kao i djeca, svi imaju boravak u tebi« i tumači: Bog upisuje knezove – strance – kao svoju djecu (dosl. »rođene«) na Sionu.
c) Ovu tjeskobnu molitvu usporedi s Jobovim jadikovkama.
d) Po TM. BJ po LXX: »otpušten sam – ili oslobođen – među mrtve«. U grobu je sluga oslobođen od svoga gospodara (usp. Job 3,19). Tako je i s ojađenim siromahom: on više nema veze s Bogom.
e) TM: »Abaddôn« (Job 26,6; 28,22; Izr 15,11; Otk 9,11).

14Ipak ja vapijem tebi, Jahve,
prije jutra molitvom te pretječem.
15Zašto, Jahve, odbacuješ dušu moju?
Zašto sakrivaš lice od mene?

16Bijedan sam i umirem već od djećaštva,
klonuh[a] noseći tvoje strahote.
17Preko mene prijeđoše vihori tvojega gnjeva,
strahote me tvoje shrvaše[b],

18okružuju me kao voda sveudilj,
optječu me svi zajedno.
Job 17 13-14 19Udaljio si od mene prijatelja i druga:
mrak mi je znanac jedini.

Psalam 89 (88)

Hvalospjev i molitva Bogu vjernome[c]

Ps 88 1 89 Poučna pjesma.
Ezrahijca Etana.
2O ljubavi Jahvinoj pjevat ću dovijeka,
kroza sva koljena vjernost ću tvoju naviještati.
3Ti reče[d]: »Zavijeke je sazdana ljubav moja!«
U nebu utemelji vjernost svoju:

4»Savez sklopih s izabranikom svojim,
2 Sam 7 8-16+ zakleh se Davidu, sluzi svome:
5tvoje potomstvo održat ću dovijeka,
za sva koljena sazdat ću prijestolje tvoje.«

6Nebesa veličaju čudesa tvoja, Jahve,
Job 5 1+ i tvoju vjernost u zboru svetih.
7Tà tko je u oblacima ravan Jahvi,
Ps 29 1; 82 1 tko li je Jahvi sličan među sinovima Božjim?
Job 1 6+ 8Bog je strahovit u zboru svetih[e],
velik[f] i strašan svima oko sebe.
9Jahve, Bože nad Vojskama, tko je kao ti?
Ps 86 8+ Silan si, Jahve, i vjernost te okružuje.

10Ti zapovijedaš bučnome moru,
Job 7 12+ obuzdavaš silu valova njegovih;
Ps 65 8+ 11ti sasječe Rahaba[g] i zgazi,
snažnom mišicom rasu dušmane svoje.

Ps 24 1-2 12Tvoja su nebesa i tvoja je zemlja,
zemljin krug ti si sazdao i sve što je na njemu;
13sjever i jug ti si stvorio,
Tabor i Hermon kliču imenu tvojemu.

a) Konj. *'apûgāh,* »pri kraju sam« (usp. Ps 77,3) mj. *'apûnāh,* što je nerazumljivo u TM.
b) Konj. *simmetûnî* mj. *simmetûtûnî,* što je nerazumljivo. Te dvije nerazumljive preinake vjerojatno žele ublažiti tekst koji šokira svojim pesimizmom.
c) Predigra (rr. 2–3) pa onda spomen Davidova saveza (rr. 4–5) i hvalospjev Stvoritelju (rr. 6–19), uvode mesijanski rijek (rr. 20–38) i njegovu protusliku – podsjećaj na nacionalna poniženja (rr. 39–46), koji završava molitvom (rr. 47–52). Dvoriječ »ljubav i vjernost« misao je vodilja Psalma.
d) Sa LXX i Vulg.; TM ima: »ja rekoh«.
e) »sinovi Božji« i »sveti« ovdje označuju anđele.
f) Sa LXX; BJ pridjev »velik« spaja sa »zborom« iz prethodnoga r. (»u veliku zboru«).
g) »Rahab« je naziv mitskog čudovišta koje personificira morski kaos (usp. Job 7,12+); ponekad označuje i Egipat (Ps 87,4; usp. Iz 30,7+).

14 Tvoja je mišica snažna,
ruka čvrsta, desnica dignuta.
15 Pravda i Pravednost temelj su prijestolja tvoga, Ps **85** 11;
Ljubav i Istina koračaju pred tobom. **97** 2 Izl **34** 6-7

16 Blago narodu vičnu svetom klicanju, Ps **47** 1+
on hodi u sjaju lica tvojega, Jahve,
17 u tvom se imenu raduje svagda
i tvojom se pravdom ponosi.

18 Jer ti si ures moći njegove,
po tvojoj milosti raste snaga naša.
19 Jer Jahve je štit naš,
Svetac Izraelov kralj je naš. Iz **6** 3+ Ps **47** 10

20 Nekoć si u viđenju govorio pobožnima[a] svojim: Ps **132** 11-12
»Junaku stavih krunu na glavu, 2 Sam **7** 8-16+
izabranika iz naroda izdigoh;

21 nađoh Davida, slugu svoga, Ps **78** 70+
svetim ga svojim uljem pomazah,
22 da ruka moja svagda ostane s njime Iz **42** 1
i moja mišica da ga krijepi.

23 Neće ga nadmudriti dušmanin,
niti oboriti sin bezakonja.
24 Razbit ću pred njim protivnike njegove,
pogubit ću mrzitelje njegove.

25 Vjernost moja i dobrota bit će s njime
i u mome imenu rast će mu snaga.
26 Pružit ću njegovu ruku nad more,
do Rijeke desnicu njegovu.

27 On će me zvati: 'Oče moj! 2 Sam **7** 14+
Bože moj i hridi spasa mojega.' Ps **2** 7
28 A ja ću ga prvorođencem učiniti, Jr **3** 19 Iv **20** 17
najvišim među kraljevima svijeta. Kol **1** 15-18

29 Njemu ću sačuvati dovijeka naklonost svoju ↗Otk **1** 5
i Savez svoj vjeran. Iz **55** 3
30 Njegovo ću potomstvo učiniti vječnim
i prijestolje mu kao dan nebeski.

31 Ako li mu sinovi Zakon moj ostave
i ne budu hodili po naredbama mojim,
32 ako li prestupe odredbe moje
i ne budu čuvali zapovijedi mojih;

a) Dosl. hasidima; BJ: »prijateljima svojim«, tj. Samuelu i Natanu.

2 Sam 7 14 33 šibom ću kazniti nedjelo njihovo,
udarcima ljutim krivicu njihovu,
34 ali mu naklonosti svoje oduzeti[a] neću
niti ću prekršiti vjernosti svoje.

Jr 33 20-21 35 Neću povrijediti Saveza svojega
i neću poreći obećanja svoga.
Ps 110 4 36 Jednom se zakleh svetošću svojom:
Davida prevariti neću:

37 potomstvo će njegovo ostati dovijeka,
prijestolje njegovo preda mnom kao sunce,
Ps 72 5, 7 38 ostat će dovijeka kao mjesec,
vjerni svjedok na nebu.«

39 A sada ti ga odbi i odbaci,
silno se razgnjevi na pomazanika[b] svoga.
40 Prezre Savez sa slugom svojim
i krunu njegovu do zemlje ponizi.

Ps 80 13-14 41 Razvali sve zidine njegove,
njegove utvrde u ruševine baci.
42 Pljačkaju ga svi što naiđu,
na ruglo je susjedima svojim.

43 Podiže desnicu dušmana njegovih
i obradova protivnike njegove.
44 Otupi oštricu mača njegova[c],
u boju mu ne pomože.

45 Njegovu sjaju kraj učini,
njegovo prijestolje na zemlju obori.
46 Skratio si dane mladosti njegove,
sramotom ga pokrio.

= Ps 79 5 47 Tà dokle ćeš, Jahve? Zar ćeš se uvijek skrivati?
Hoće li gnjev tvoj k'o oganj gorjeti?
Ps 39 5 48 Sjeti se kako je kratak život moj,
kako si ljude prolazne stvorio!
Ps 90 3s 49 Tko živ smrti vidjeti neće?
Tko će od ruke Podzemlja dušu sačuvati?

50 Gdje li je, Jahve, tvoja dobrota iskonska
kojom se Davidu zakle na vjernost svoju?
51 Sjeti se, Jahve, sramote slugu svojih:
u srcu nosim svu mržnju pogana
52 s kojom nasrću dušmani tvoji, Jahve,
s kojom nasrću na korake pomazanika tvoga.

= Ps 106 48 53 Blagoslovljen Jahve dovijeka!
Tako neka bude. Amen[e]!

a) Sa trinaest rukopisa, sir. i Vg; TM: »slomiti«.
b) Ovdje taj izraz označuje svu Davidovu dinastiju.
c) TM dosl.: »k stijeni si usmjerio«. BJ konj.: »Mač si njegov o stijenu razbio« (*ša'apta bassûr* mj. *'af tašîb sûr*).
d) BJ konj.: »oduzeo si mu žezlo sjaja« (*mattēh hōdô,* mj. *mittehārô*).
e) Doksologija kojom završava treća knjiga Psaltira.

Psalam 90 (89)

Krhkost čovjekova[a]

90 Molitva.
Mojsija, sluge Božjega[b].
Jahve, ti nam bijaše okrilje[c]
od koljena do koljena.

2 Prije nego se rodiše bregovi, Post 1 1 Izr 8 25
prije nego postade kopno i krug zemaljski,
od vijeka do vijeka, Bože, ti jesi! Hab 1 12 Ps 93 2

3 Smrtnike u prah vraćaš Post 3 19+
i veliš: »Vratite se, sinovi ljudski!«
4 Jer je tisuću godina u očima tvojim ↗2 Pt 3 8
k'o jučerašnji dan koji je minuo
i kao straža noćna.

5 Razgoniš ih k'o jutarnji san,
kao trava su što se zeleni: Iz 40 6-7+
6 jutrom cvate i sva se zeleni, Job 14 1-2; 20 8
a uvečer – već se suši i vene. Ps 37 2; 103 15-16

7 Zaista, izjeda nas tvoja srdžba
i zbunjuje ljutina tvoja.
8 Naše si grijehe stavio pred svoje oči,
naše potajne grijehe na svjetlost lica svojega.

9 Jer svi naši dani prođoše u gnjevu tvojemu,
kao uzdah[d] dovršismo godine svoje.
10 Zbroj naše dobi sedamdeset je godina, Post 6 3
ako smo snažni, i osamdeset; Izr 10 27
a većina od njih muka je i ništavost: Sir 18 8-9 Prop 12 1-7
jer prolaze brzo i mi letimo odavle.

11 Tko će mjeriti žestinu gnjeva tvojega,
tko proniknuti srdžbu tvoju?

12 Nauči nas dane naše brojiti,
da steknemo mudro srce[e].
13 Vrati se k nama, Jahve! Tȁ dokle ćeš?
Milostiv budi slugama svojim[f]!

14 Jutrom nas nasiti smilovanjem svojim, Ps 17 15+
da kličemo i da se veselimo u sve dane!
15 Obraduj nas za dane kad si nas šibao, Br 14 34
za ljeta kad smo stradali!

a) Molitva mudraca prožetog Pismima (aluzija na Post, Job, Pnz) koji razmišlja o čovjekovoj slabosti i o kratkoći grijesima skraćena života.
b) Ovo je jedini Psalam pripisan Mojsiju, možda zbog njegove povezanosti s Post i Pnz 32.
c) Sa LXX; TM: »prebivalište«.
d) Sir. je shvatio: »kao paučina«, što LXX i Vulg. dodaju izvornom tekstu.
e) Iz spoznaje ljudske krhkosti proizlazi Mudrost, koja je strah Božji (Izr 1,7).
f) Rr. 14–17 proširuju na svega Izraela razmatranje i molitvu koja se u prethodnim rr. odnosila samo na čovjeka.

16 Neka se na slugama tvojim pokaže djelo tvoje
i tvoja slava na djeci njihovoj!
17 Dobrota Jahve, Boga našega, nek' bude nad nama
daj da nam uspije djelo naših ruku,
djelo ruku naših nek' uspije[a].

Job 5 19-22

Psalam 91 (90)

Pod Božjim okriljem[b]

91 Ti što prebivaš pod zaštitom Višnjega[c],
što počivaš u sjeni Svemogućega,
Ps 18 3 — 2 reci[d] Jahvi: »Zaklone moj! Utvrdo moja!
Bože moj u koga se uzdam!«

3 Jer on će te osloboditi od zamke ptičarske,
od kuge[e] pogubne.
Pnz 32 11 — 4 Svojim će te krilima zaštititi
Ps 17 8+; Rut 2 12 — i pod njegova ćeš se krila skloniti:
Mt 23 37 — Vjernost je njegova štit i obrana!

Pj 3 8 — 5 Nećeš se bojati strašila noćnoga
Izr 3 25 — ni strelice što leti danju,
Pnz 32 24 — 6 ni kuge što se šulja kroz tmine,
Hoš 13 14 — ni pošasti što hara o podne[f].
Jr 15 8
Sir 34 16 — 7 Pa nek' padaju tisuće kraj tebe,
deseci tisuća s desne tvoje,
tebi se neće primaći!

8 Tek što okom pogledaš,
već ćeš vidjeti plaću grešnika.
9 Jer Jahve je zaklon tvoj[g],
Višnjega odabra sebi za okrilje[gg].

Izr 12 21 — 10 Neće te snaći nesreća,
Pnz 7 15 — nevolja se neće prikučiti šatoru tvojemu.
/Mt 4 6 — 11 Jer anđelima svojim zapovjedi
Heb 1 14 — da te čuvaju na svim putima tvojim.

Izr 3 23 — 12 Na rukama će te nositi
da se ne spotakneš o kamen.
Iz 11 8 — 13 Nogom ćeš gaziti lava[h] i ljuticu,
Job 5 22 — zgazit ćeš lavića i zmiju.
/Lk 10 19

Ps 9 11 — 14 Izbavit ću ga jer me ljubi,
zakrilit ga jer poznaje ime moje.

a) BJ izostavlja ovaj stih i riječi »Boga našega« u prvom stihu ovoga r. Smatra ih ponavljanjem.
b) Ovaj Ps razvija tradicionalni nauk mudracâ (usp. Job 5,19s) o Božjoj zaštiti pravednika. Božji rijek kojim Ps završava (rr. 14–16) pretpostavlja da će ga snaći kušnja, ali će ga Bog izbaviti.
c) Kitica niže jedan do drugoga četiri Božja imena: Eljôn (»Višnji«), Šaddaj (usp. Post 17,1+) – što grčki i Vulg. prevode ovdje izričajem »Bog neba« a drugdje izrazom »Svemogući« – Jahve (usp. Izl 3,14+) i Elohim (Bog).
d) S pr.; TM: »govorim«.
e) TM dosl. BJ konj. *medabber* (»koji snuje«) mj. *middeber* (»od kuge«).
f) Pr.: »od podnevnog zloduha«.
g) Konj. *mahsekā* mj. *mahsî;* BJ ostaje tu pri TM, ali ima drugu konj.: *'amartā* (govoriš) mj. *'attā* (ti) pa prevodi: »Ti koji govoriš: Jahve je...«
gg) Sa LXX; TM: boravište.
h) TM. BJ: »zvijer«, što smatra nesigurnim prijevodom; LXX i sir.: »guja«.

15 Zazvat će me, a ja ću ga uslišiti, Jr **33** 3
s njim ću biti u nevolji, Iz **43** 2
spasit ću ga i proslaviti.
16 Nasitit ću ga danima mnogim, Izr **3** 2+; **10** 27
pokazat' mu spasenje svoje.» Job **5** 26
= Ps **50** 23

Psalam 92 (91)

Pjesma pravednikova[a]

92 Psalam. Pjesma.
Za dan subotnji.
2 Dobro je slaviti Jahvu, Ps **33** 1-3
pjevati imenu tvome, Svevišnji;
3 navješćati jutrom ljubav tvoju
i noću vjernost tvoju,
4 uz harfu od deset žica i liru,
s pjesmom uz citaru.

5 Obradovao si me djelima svojim, o Jahve,
kličem zbog djela ruku tvojih.
6 Kako su silna djela tvoja, o Jahve, Ps **8**;
i duboki naumi tvoji! **139** 6, 17-18
7 Bezuman čovjek ne spoznaje, Mudr **13** 1
luđak ne shvaća.

8 Sve ako bi bezbošci nicali k'o trava Ps **37** 35-36
i cvali svi što zlo čine,
određeni su za vječnu propast;
9 a ti, Jahve, dovijeka uzvišen ostaješ.

10 Doista, dušmani tvoji, o Jahve[b], Ps **68** 2-3
tvoji će dušmani propasti;
raspršit će se svi što čine zlo.
11 Rog si mi digao k'o u bivola, Ps **75** 11
pomazao[c] me uljem prečistim; Pnz **33** 17
12 i oko mi s visoka gleda dušmane[d] Ps **23** 5
i uho mirno sluša o onima što na me ustaju. Ps **54** 9; **91** 8

13 K'o palma cvate pravednik Ps **1** 3
i raste k'o cedar libanonski.
14 Zasađeni u Domu Jahvinu, Ps **52** 10
cvatu u dvorima Boga našega.

15 Rod donose i u starosti,
sočni i puni svježine:
16 da navijeste kako je pravedan Jahve,
Hrid moja, onaj na kome nema nepravde. Pnz **32** 4

a) Poučni hvalospjev. Razvija tradicionalni nauk Mudraca: sretna sudbina pravednih i propast bezakonika (usp. Ps 37; 49; itd.).
b) BJ ispušta ovaj stih kao dvojnik.
c) Dosl. »prelio«; sir. i Targ.: »namočio«.
d) Dosl. »vrebače«, »zasjednike«: konj. *bešôrerâj* mj. *bešûrâj* koji je krnj pa je kasnije protumačen izričajem: »oni što na me ustaju«.

Psalam 93 (92)

Jahve – Kralj svemira[a]

Ps 97 1; 99 1 **93** Jahve kraljuje, u sjaj zaodjeven,
Ps 47 8; 96 10 Jahve zaodjeven moći i opasan.
Iz 52 7 = Ps 96 10; Čvrsto stoji krug zemaljski,
104 5 neće se poljuljati.
2 Čvrsto je prijestolje tvoje od iskona[b],
Ps 90 2 ti si od vječnosti!

Job 7 12+ 3 Rijeke podižu, Jahve,
Ps 18 5+ rijeke podižu glase svoje,
rijeke podižu svoj bučni huk.

4 Jači od glasova voda golemih,
silniji od bijesnoga mora[c]:
silan je Jahve u visinama.

5 Tvoja su svjedočanstva[d] vjere predostojna,
1 Kr 9 3 svetost je ures Doma[e] tvojega,
Jahve, u sve dane!

Psalam 94 (93)

Bog pravde[f]

Nah 1 2 **94** Bože osvetniče, Jahve,
Pnz 32 35 Bože osvetniče, pokaži se.
Jr 51 56 2 Ustani ti što sudiš zemlju,
Tuž 3 64 po zasluzi plati oholima!

Jr 12 1 3 Dokle će bezbošci, Jahve,
Mal 2 17; dokle će se bezbošci hvastati?
3 14 Ps 73 4 Dokle će brbljati, drsko govoriti,
dokle će se bezakonici hvastati?

5 Tlače narod tvoj, Jahve,
i baštinu tvoju pritišću;
Izl 22 21-22 6 kolju udovicu i pridošlicu,
Pnz 24 17-22 sirotama život oduzimlju

Ps 10 11+ 7 i govore: «Jahve ne vidi!
Ez 9 9 Ne opaža Bog Jakovljev!»
Izr 1 22; 8 5 8 Shvatite, lude u narodu:
bezumni, kad ćete se urazumiti?

a) Jahvino kraljevstvo očituju zakoni koje je on dao fizičkom svijetu i ljudima. Po grčkom i Talmudovu naslovu taj se Psalam pjevao »uoči subote kad je zemlja napučena« (usp. Post 1,24–31). Alegorično je primijenjen na Krista.
b) Nebo je Božji dvor (Ps 8,3; itd.). Vode bi (rr. 3–4) mogle značiti snage neprijateljske Bogu i njegovu narodu (usp. Ps 18,5+; Job 7,12+; Iz 8,7; 17,12; Dn 7,2; Otk 17,15).
c) Dosl. »valovlja morskog«; BJ: »uzmaka valovlja morskog«.
d) Te su Božje odluke (u hebr. u pluralu) zapravo objavljeni Zakon, isto tako nepromjenljiv kao i fizički svemir, temelj definitivnog Jahvina kraljevstva u Izraelu kao i u stvaranju.
e) Hram, koji je zauvijek posvećen (1 Kr 8,13; 9,3) i posvećuje one koji se u njemu približuju svetomu Bogu (Izl 19,6+; Lev 10,3; 19,2; Ez 42,14).
f) Ovaj Ps izražava tradicionalni nauk Mudrih u stilu knjige Izreka.

9Onaj što uho zasadi da ne čuje? Izl 4 11
Koji stvori oko da ne vidi? Izr 20 12
10Onaj što odgaja narode da ne kazni –
Onaj što ljude uči mudrosti?
11Jahve poznaje namisli ljudske: ↗1 Kor 3 20
one su isprazne[a]. Prop 1 2+

12Blago onom koga ti poučavaš, Jahve, ‖Job 5 17
i učiš Zakonu[b] svojemu: Ps 119 71
13da mu mir udijeliš od nesretnih dana,
dok se grob kopa zlikovcu.

14Jer neće Jahve odbaciti naroda svojega 1 Sam 12 22
i svoje baštine neće napustiti; Sir 47 22
15jer će se pravo dosuditi pravednosti
i za njom će ići svi čestiti srcem.

16Tko će ustati za me protiv zlotvora?
Tko će se zauzeti za me protiv zločinaca?
17Da mi Jahve ne pomaže, Ps 115 17
brzo bih sišao u mjesto tišine[c].

18Čim pomislim: «Noga mi posrće»,
dobrota me tvoja, o Jahve, podupire.
19Kad se skupe tjeskobe u srcu mome,
tvoje mi utjehe dušu vesele.

20Zar je bezbožno sudište u savezu s tobom
kad nevolje stvara pod izlikom zakona?
21Nek' samo pritišću dušu pravednog, Ps 7 17
nek' osuđuju krv nedužnu: Izr 5 22; 12 14

22Jahve mi je utvrda, Ps 63 12; 107 42
Bog – hrid utočišta moga.
23Platit će im bezakonje njihovo,
njihovom će ih zloćom istrijebiti,
istrijebit će ih Jahve, Bog naš.

Psalam 95 (94)

Poziv na Božju hvalu[d]

95 Dođite, kličimo Jahvi,
uzvikujmo Hridi[e], Spasitelju svome!
2Pred lice mu stupimo s hvalama, Pnz 32 15
kličimo mu u pjesmama!

3Jer velik je Jahve, Bog naš, Ps 47 3; 96 4
Kralj veliki nad svim bogovima. Job 36 22 Dn 2 47

a) Dosl. »dah«, omiljena riječ Propovjednika. – Ovaj je r. možda dodan kao tumačenje prethodnog stiha.
b) Dosl. »iz Zakona«, Zakona u širem smislu, objave i moralnog nauka.
c) Tj. u Šeol.
d) Ophodni hvalospjev; možda se pjevao na Blagdan sjenica (usp. Pnz 31,11).
e) Prisjećaj, ponovljen u r. 8, na stijenu iz koje poteče voda u pustinji (Izl 17,1s) ili na stijenu na kojoj je bio sagrađen Hram (2 Sam 24,18).

[4]U njegovoj su ruci zemaljske dubine,
njegovi su vrhunci planina.
[5]Njegovo je more, on ga je stvorio,
i kopno koje načiniše ruke njegove.

Ps **24** 1-2

[6]Dođite, prignimo koljena i padnimo nice,
poklonimo se Jahvi koji nas stvori!
[7]Jer on je Bog naš,
a mi narod paše njegove, ovce što on ih čuva.

= Ps **100** 3
Ez **34** 1+
Ps **23** 1-4
80 2

O, da danas glas mu poslušate:
[8]«Ne budite srca tvrda kao u Meribi,
kao u dan Mase u pustinji[a]
[9]gdje me iskušavahu očevi vaši
premda vidješe djela moja.

Izl **19** 5
↗Heb **3** 7-11
Ps **81** 9
Izl **17** 1-7
Br **20** 2-13
Pnz **6** 16;
33 8

[10]Četrdeset ljeta jadio me naraštaj onaj[b],
pa rekoh: 'Narod[bb] su nestalna srca
i ne promiču moje putove.'
[11]Stog se zakleh u svom gnjevu:
'Nikad neće ući u moj pokoj[c]!'»

Br **14** 22
Ps **78** 8, 37
Pnz **32** 5, 20
Job **21** 14
Ps **132** 8, 14
Br **14** 30, 34
Pnz **12** 9

Psalam 96 (95)

‖1 Ljet **16** 23-33

Jahve – Kralj i Sudac[d]

96 Pjevajte Jahvi pjesmu novu!
Pjevaj Jahvi, sva zemljo!
[2]Pjevajte Jahvi, hvalite ime njegovo!

= Ps **98** 1

Navješćujte iz dana u dan spasenje njegovo,
[3]kazujte poganima njegovu slavu,
svim narodima čudesa njegova.

Ps **98** 2
Ps **105** 1

[4]Velik je Jahve, hvale predostojan,
strašniji od svih bogova!
[5]Ništavni su svi bozi narodâ[e].

= Ps **48** 2;
145 3

Jahve stvori nebesa!
[6]Slava je i veličanstvo pred njim,
sila i sjaj u Svetištu njegovu.

Iz **40** 17-20
Ps **97** 7
1 Kor **8** 4-6

a) Merîbā znači »raspra«, a *Massāh* »kušnja«.
b) S pr.; TM: »neki naraštaj«.
bb) TM; BJ s jednim rkp. i LXX: »uvijek« (*'ad* mj. *'am*) i tumači da je grčki sačuvao izvorne inačice, a u TM su ispravljene da ublaže optužbe Izraela iz vremena Izlaska, vremena koje je za kasniju predaju postalo zlatno doba.
c) U obećanu zemlju i u Hram, gdje Bog prebiva. U Heb 3,7 počinak se tumači u duhovnom smislu: to će biti konačni šabat – počinak.
d) Ovaj hvalospjev, koji možda spaja dva spjeva, slavi kraljevstvo Božje i dolazak Suca svijeta; otkan je od prizvuka iz Psalama i Izaije. – 1 Ljet 16,23–33 donosi ga u drukčijem redoslijedu stihova.
e) LXX: »zlodusi«. – Tema česta u Drugom Izaiji (Iz 40,18s; itd. Usp. 1 Kor 8,4+).

7 Dajte Jahvi, narodna plemena, = Ps 29 1-2
dajte Jahvi slavu i silu!
8 Dajte Jahvi slavu imena njegova[a]!

Prinosite žrtvu i uđite u dvorove njegove,
9 poklonite se Jahvi u sjaju svetosti njegove. Ps 29 2
Strepi pred njim, zemljo sva!

10 Nek' se govori među poganima: «Jahve kraljuje!» Ps 93 1+
Svijet on učvrsti da se ne pomakne, = Ps 93 1
narodima pravedno upravlja.

11 Raduj se, nebo, i kliči, zemljo!
Neka huči more i što je u njemu! = Ps 98 7
12 Nek' se raduje polje i što je na njemu, Iz 55 12
neka klikće šumsko drveće

13 pred Jahvom, jer dolazi, = Ps 98 9
jer dolazi suditi zemlji.
Sudit će svijetu u pravdi
i narodima u istini svojoj.

Psalam 97 (96)

Jahve – slavni Kralj[b]

97 Jahve kraljuje: neka kliče zemlja, Ps 93 1+
nek' se vesele otoci mnogi!
2 Oblak i tama ovijaju njega,
pravda i pravo temelji su prijestolja njegova. Ps 85 11+

3 Oganj ide pred njim = Ps 18 9;
i sažiže okolo dušmane njegove. 50 3
4 Munje mu svijet osvjetljuju; = Ps 77 19
zemlja to vidi i strepi.

5 Brda se tope pred Jahvom[c] k'o vosak, Ps 68 3
pred vladarom zemlje sve.
6 Nebesa navješćuju pravednost njegovu, = Ps 50 6
svi narodi gledaju mu slavu.

7 Nek' se postide svi što likove štuju
i koji se hvale kumirima. Ps 96 5
Poklonite mu se, svi bozi!

8 Sion radostan sluša, = Ps 48 12
gradovi Judini[d] kliču
zbog tvojih sudova, o Jahve!

a) Pjesnik posiže za Ps 29,1–2 i pojačava njegov univerzalizam (usp. Ps 47,10; Zah 14,17).
b) Eshatološki hvalospjev u mnogome podsjeća na prijašnje Psalme.
c) TM. BJ ispušta izričaj »pred Jahvom« jer ga smatra udvostručenjem.
d) BJ ima dosl. TM: »kćeri Judine«, tj. judejski gradovi.

= Ps 83 19 [9]Jer ti si, o Jahve, Svevišnji – nad svom zemljom,
visoko, visoko nad bozima svima.

[10]Jahve ljubi one koji mrze na zlo[a],
on čuva duše pobožnika svojih,
izbavlja ih iz ruku opakih.

Ps 112 4 [11]Svjetlost sviće[b] pravedniku
Ps 4 7; 36 10 i radost čestitima u srcu.
[12]Radujte se, pravednici, u Jahvi,
= Ps 30 5 slavite sveto ime njegovo!

Psalam 98 (97)

Jahve – Kralj i Sudac[c]

98 Psalam.
= Ps 96 1 Pjevajte Jahvi pjesmu novu,
jer učini djela čudesna.
Iz 52 10; 59 16; 63 5 Pobjedu mu pribavi desnica njegova
i sveta mišica njegova.

Ps 96 2 [2]Jahve obznani spasenje svoje,
pred poganima pravednost objavi.
[3]Spomenu se dobrote i vjernosti
prema domu Izraelovu.

Svi krajevi svijeta vidješe
spasenje Boga našega.
Ps 96 1 [4]Sva zemljo, poklikni Jahvi,
Iz 52 9 raduj se, kliči i pjevaj[d]!

[5]Zapjevajte Jahvi uz citaru,
uz citaru[e] i uza zvuke harfe;
Ps 47 6 [6]uz trublje i zvuke rogova[f]:
Izl 19 16 kličite Jahvi kralju!

= Ps 96 11 [7]Neka huči more i što je u njemu,
krug zemaljski i stanovnici njegovi!
[8]Rijeke nek' plješću rukama,
Iz 55 12 zajedno s njima neka se brda raduju!

= Ps 96 13 [9]Jer Jahve dolazi,
dolazi suditi zemlji.
Vladat će krugom zemaljskim po pravdi
= Ps 67 5 i pucima po pravici.

a) Konj.; usp. sir.; TM: »koji ljube Jahvu, mrze zlo«.
b) Po pr. TM: »posijana je«.
c) Eshatološki hvalospjev, nadahnut krajem Izaijine knjige i veoma bliz Ps 96.
d) BJ ispušta glagol »pjevaj«; smatra ga ponavljanjem.
e) BJ ima samo prvi put »citaru«, jer to ponavljanje smatra dvojnikom.
f) Te svirke, koje su u Izraelu najavljivale dolazak kraljeva (2 Kr 15,10; 1 Kr 1,34), prate ustoličenje Jahve (Ps 47,6), za koga su odzvanjale i na Sinaju (Izl 19.16).

Psalam 99 (98)

Jahve – sveti i pravedni Kralj[a]

99 Jahve kraljuje – nek' zadršću narodi;
sjedi nad kerubima – zemlja nek' se potrese! Ps 18 8, 11; 80 2
2 Velik je Jahve na Sionu,
uzvišen nada sve narode. Ps 48 2

3 Nek' slave ime tvoje veliko i strašno:
ono je sveto![b] Iz 6 3+

4 Ti kralj si moćan koji ljubiš što je pravo, Ps 72 1s
pravednost ti si utvrdio,
pravo i pravednost vršiš u Jakovu.

5 Uzvisujte Jahvu, Boga našega,
padnite pred podnožje njegovo:
ono je sveto.

6 Mojsije i Aron među svećenicima njegovim
i Samuel[c] među onima koji zazivaju ime njegovo:
zazivahu Jahvu, i on ih usliša.

7 Iz stupa od oblaka govoraše njima: Izl 19 18-19; 33 9
slušahu zapovijedi njegove
i odredbe što ih dade. Br 12 5

8 Jahve, Bože naš, ti si ih uslišivao; Izl 32 11+
Bože, milostiv si bio njima
premda si kažnjavao grijehe njihove[d]. Br 20 12+

9 Uzvisujte Jahvu, Boga našega,
padnite pred svetu goru njegovu:
jer svet je Jahve, Bog naš.

Psalam 100 (99)

Poziv na Božju hvalu[e]

100 Psalam.
Zahvalnica.
Kliči Jahvi, zemljo sva!
2 Služite Jahvi u veselju!
Pred lice mu dođite s radosnim klicanjem!

3 Znajte da je Jahve Bog: = Ps 95 7
on nas stvori, i mi smo njegovi, Pnz 32 39; Iz 43 10-13
njegov smo narod i ovce paše njegove. Iz 64 7

a) Eshatološki hvalospjev čija dva dijela (rr. 1–4 i 6–8) završavaju pripjevom (rr. 5 i 9) koji slavi svetost kralja izraelskoga.
b) Konj. *ve'az* mj. *ve'oz*. BJ osim toga povezuje 3b sa 4a: »ono je sveto i moćno«.
c) Veliki zagovornici (usp. Ps 106,23; Izl 32,11+; Br 17,11–13).
d) Neki ispravljaju vokalizaciju pa dobivaju smisao: »razrješujući ih od njihovih nedjela«, ali se misli na kaznu Mojsija i Arona, koji ne mogoše ući u Obećanu zemlju (usp. Br 27,14; Pnz 3,26; itd.).
e) Ovaj je doksološki himan posljednji u nizu Psalama o Jahvinu kraljevstvu (Ps 93s). Možda su ga pjevali ulazeći u Svetište da prikažu žrtve pričesnice (usp. Lev 7,11–12).

⁴Uđite s hvalama na vrata njegova,
u dvore njegove s pjesmama;
hvalite ga, ime mu slavite!

||Jr 33 11 ⁵Jer dobar je Jahve,
= Ps 106 1; 107 1; 118 1s; dovijeka je ljubav njegova[a],
136 1s od koljena do koljena vjernost njegova.

Psalam 101 (100)

Lik dobra vladara[a]

101 Davidov.
Psalam.

Da zapjevam o dobroti i pravdi,
tebi, Jahve, da zasviram!
Ps 26 11-12 ²Razmatrat ću put savršenstva:
Ps 50 3 kad li ćeš k meni doći[b]?

Iz 33 15 Hodit ću u nedužnosti srca
1 Kr 9 4 u domu svojemu.
³Neću stavljati pred oči svoje
ništa opako[d].

Mrzim čovjeka koji čini zlo:
Izr 11 20 on neće biti uza me.
⁴Opako će srce biti daleko od mene;
o zlu neću da znadem.

Izr 17 20 ⁵Tko kleveće bližnjeg u potaji,
30 10 toga ću pogubiti.
Izr 21 4 Čovjeka oholih očiju i srca naduta
ja ne podnosim.

⁶Pogled upravljam k vjernima na zemlji
da sa mnom stanuju.
Ps 26 11 Tko hodi putem nedužnim
Ps 14 35; 20 7 taj će mi služiti.

Izr 25 5 ⁷Neće prebivati u kući mojoj
tko spletke snuje.
Tko govori laži, neće opstati
Ps 5 6 pred mojim očima.

⁸Svaki ću dan[e] istrebljivati
sve zlikovce u zemlji;
iskorijenit ću iz grada Jahvina
sve koji čine bezakonje.

a) Stari pripjev (Jr 33,11), u Psalmima često ponavljan kao predpjev i predigra te citiran u 2 Ljet 5,13; 7,3; 20,21; Ezr 3,11; Jdt 13,21. Vg; 1 Mak 4,24. Usp. Mih 7,20.
b) Slika kreposnog vladara koja podsjeća na više mjesta iz knjige Izreka.
c) Možda je to prisjećaj na dolazak očekivanog Mesije, »Onoga koji dolazi« (Mt 11,3; Iv 4,25).
d) Dosl. »ništa od Belijalovih djela«, tj. ništa od idolopokloničkih postupaka.
e) Dosl. »svako jutro«. Jutro, vrijeme Božjih dobročinstava (Ps 17,15+), a tako i vrijeme pravde, ljudske i Božje (Ps 46,6; 73,14; 2 Sam 15,2; Job 7,18; Iz 33,2; Jr 21,12; Sef 3,5).

Psalam 102 (101)

Molitva u nesreći[a]

102 Molitva nevoljnika koji je klonuo pa svoju tugu
izlijeva pred Jahvom.

2 Jahve, usliši molitvu moju,
i vapaj moj k tebi da dođe!
3 Nemoj sakrivati lice od mene
u dan moje nevolje! = Ps 69 18; 143 7
Prigni k meni uho svoje:
kad te prizovem, brzo me usliši!

4 Jer moji dani nestaju poput dima,
a moje kosti gore kao oganj.
5 Srce mi se suši kao pokošena trava
i kruh svoj zaboravljam jesti.
6 Od snažnih jecaja mojih
kosti mi uz kožu prionuše.

7 Sličan sam čaplji u pustinji,
postah k'o ćuk na pustoj razvalini.
8 Ne nalazim sna i uzdišem[b]
k'o samotan vrabac na krovu.
9 Svagda me grde dušmani moji;
mnome se proklinju[c] što bjesne na me[cc].

10 Pepeo jedem poput kruha, Ps 42 4
a piće svoje miješam sa suzama
11 zbog tvoje ljutine i gnjeva,
jer si me digao i bacio.
12 Moji su dani k'o oduljena sjena,
a ja se, gle, sušim poput trave. Ps 90 6

13 A ti, o Jahve, ostaješ dovijeka Tuž 5 19
i tvoje ime kroza sva koljena.
14 Ustani, smiluj se Sionu:
vrijeme je da mu se smiluješ
– sada je čas!
15 Jer milo je slugama tvojim kamenje njegovo,
žale ruševine njegove. Iz 52 2

16 Tad će se pogani bojati, Jahve, imena tvojega Iz 59 19; 66 18
i svi kraljevi zemlje slave tvoje
17 kad Jahve opet sazda Sion,
kad se pokaže u slavi svojoj, Iz 60 1
18 kad se osvrne na prošnju ubogih
i ne prezre molitve njihove.

a) Ovaj pokornički Psalam ujedinjuje dvije pjesme različita ritma: osobnu jadikovku (rr. 1–12 i 24–28, usp. Ps 69) i molitvu za obnovu Siona (rr. 13–23 i 29).
b) Konj. *va 'ehemajah,* »uzdišem« mj. *vā 'ehjeh,* »ja sam«.
c) Pokazujući me kao primjer sudbine koju žele neprijateljima (usp. Jr 29,21).
cc) BJ s rkpp.; LXX i sir: »oni koji me hvaljahu« (razlika u vokalizaciji).

Ps 22 31-32+ 19 Nek' se zapiše ovo za budući naraštaj,
puk što nastane neka hvali Jahvu[a].
20 Jer Jahve gleda sa svog uzvišenog svetišta,
s nebesa na zemlju gleda
21 da čuje jauke sužnjeva,
Ps 79 11 da izbavi smrti predane,
22 da se na Sionu navijesti ime Jahvino
i njegova hvala u Jeruzalemu
23 kad se narodi skupe
Iz 60 3s i kraljevstva da služe Jahvi.

24 Putem je istrošio[b] sile moje,
skratio mi dane.
Ps 39 5; 90 10 25 Rekoh: «Bože moj[c], nemoj me uzeti u sredini dana mojih!
Kroza sva koljena traju godine tvoje.

26 U početku utemelji zemlju,
||Iz 51 6-8 ↗Heb 1 10-12 i nebo je djelo ruku tvojih.
Iz 65 17; 66 22; Otk 20 11; 27 Propast će, ti ćeš ostati,
Tuž 5 19 sve će ostarjeti kao odjeća.
Heb 13 8 Mijenjaš ih poput haljine i nestaju:
28 ti si uvijek isti
– godinama tvojim nema kraja.

Ps 69 36-37 29 Djeca će tvojih slugu živjeti u miru
i potomstvo će njihovo trajati pred tobom.

Psalam 103 (102)

Bog je ljubav

103 Davidov.
Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja,
i sve što je u meni, sveto ime njegovo!
2 Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja,
i ne zaboravi dobročinstva njegova:

3 on ti otpušta sve grijehe tvoje,
Izl 15 26 Ps 41 on iscjeljuje sve slabosti tvoje;
Job 42 10 4 on ti od propasti čuva život,
kruni te dobrotom i ljubavlju;
Iz 40 31 5 život ti ispunja dobrima[d],
k'o orlu ti se mladost obnavlja.

6 Jahve čini pravedna djela
i potlačenima vraća pravicu,
7 Mojsiju objavi putove svoje,
sinovima Izraelovim djela svoja.

a) TM; BJ konj.: »Boga«.
b) TM; BJ konj.: »istrošile su se«.
c) TM (pogrešna vokalizacija?); BJ sa LXX i sir.: »daj mi spoznati mali broj mojih dana«.
d) TM dosl.: »tvoj nakit«, tj. »tvoju dušu«, »tebe«. BJ konj.: *'ōdēkî,* »tvoju egzistenciju« mj. *'edjēk*, »tvoj nakit«, pa prevodi: »tvoje godine«.

8Milosrdan i milostiv je Jahve, ‖Izl 34 6-7+ = Ps 86 15; 145 8
spor na srdžbu i vrlo dobrostiv[a].
9Jarostan nije za vječna vremena
niti dovijeka plamti srdžba njegova.
10Ne postupa s nama po grijesima našim Jr 3 12 Iz 57 16 Jon 4 2 Jl 2 13
niti nam plaća po našim krivnjama.

11Jer kako je nebo visoko nad zemljom,
dobrota je njegova s onima koji ga se boje.
12Kako je istok daleko od zapada,
tako udaljuje od nas bezakonja naša.

13Kako se otac smiluje dječici,
tako se Jahve smiluje onima što ga se boje. Ps 145 9
14Jer dobro zna kako smo sazdani,
spominje se da smo prašina. Ps 90 3+

15Dani su čovjekovi kao sijeno, Iz 40 7+
cvate k'o cvijetak na njivi; Ps 90 5-6+
16jedva ga dotakne vjetar, i već ga nema,
ne pamti ga više ni mjesto njegovo. Job 7 10

17Al' ljubav Jahvina vječna je nad onima što ga se boje Izl 20 6
i njegova pravda nad sinovima sinova,
18nad onima što njegov Savez čuvaju
i pamte mu zapovijedi da ih izvrše.

19Jahve u nebu postavi prijestolje svoje,
i kraljevska vlast svemir mu obuhvaća. Ps 22 29
20Blagoslivljajte Jahvu, svi anđeli njegovi,
vi jaki u sili, što izvršujete naredbe njegove,
poslušni riječi njegovoj!

21Blagoslivljajte Jahvu, sve vojske njegove,
sluge njegove koje činite volju njegovu!
22Blagoslivljajte Jahvu, sva djela njegova,
na svakome mjestu vlasti njegove:

blagoslivljaj Jahvu, dušo moja!

Psalam 104 (103)

Post 1 Dj 17 28

Pohvala Bogu Stvoritelju[b]

104 Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja,
Jahve, Bože moj, silno si velik!
Odjeven veličanstvom i ljepotom,
2svjetlošću ogrnut kao plaštem! Post 1 3

a) To su pridjevci Jahvina imena objavljeni Mojsiju (Izl 34,6+), koje cio Ps razvija naglašujući milosrđe i dobrotu (usp. rr. 17–18 i Izl 20,6); tako pripravlja 1 Iv 4,8.
b) Ovaj hvalospjev ide redom kozmogonije Post 1.

Ps 19 2s; Post 1 6-7; Am 9 6; Ps 68 5+; /Heb 1 7

Nebo si razapeo kao šator,
3 na vodama sagradio dvorove svoje.
Od oblaka praviš kola svoja,
na krilima vjetrova putuješ.
4 Vjetrove uzimaš za glasnike,
a žarki oganj za slugu svojega.

5 Zemlju si stavio na stupove njene:
neće se poljuljati u vijeke vjekova,
6 pokrio si je vodama bezdanim k'o haljinom,
iznad bregova stajahu vode;

Job 7 12+; Post 1 9; Job 38 8-11; Post 9 11-15

7 na tvoju se prijetnju povukoše,
od tvoje grmljavine zadrhtaše.
8 Bregovi se digoše, doline spustiše
na mjesto koje si im odredio.
9 Odredio si granicu koju ne smiju prijeći,
da opet ne pokriju zemlju.

Ez 31 6, 13

10 Izvore svraćaš u potoke
što žubore među brdima.
11 Oni poje sve živine poljske,
divlji magarci žeđ gase u njima.
12 Uz njih se gnijezde ptice nebeske
i pjevaju među granama.

Post 1 11-12, 29-30; 2 16; Post 2 15; 3 17-19; 9 20; Zah 10 7; Sir 31 27; Suci 9 13; Post 5 29; Suci 19 5, 8

13 Ti natapaš bregove iz dvorova svojih,
zemlja se nasićuje plodom tvojih ruku.
14 Ti daješ te niče trava za stoku
i bilje na korist čovjeku

da izvede kruh iz zemlje
15 i vino što razvedruje srce čovječje;
da uljem lice osvježi
i da kruh okrijepi srce čovjeku.

16 Stabla se Jahvina napajaju hranom,
cedri libanonski koje on zasadi.
17 Ondje se ptice gnijezde,
u čempresu[a] dom je rodin.
18 Visoki bregovi daju kozorogu
a pećine jazavcu[b] sklonište.

Job 38 39; Job 37 8

19 Ti si stvorio mjesec da označuje vremena
i sunce znade kada ima zaći.
20 Kad razastreš tmine i noć se spusti,
tad se šuljaju u njoj životinje šumske.
21 Lavići riču za plijenom
i od Boga hranu traže.

22 Kad sunce ograne, nestaju
i liježu na ležaje.
23 Tad čovjek izlazi na dnevni posao
i na rad do večeri.

a) BJ konj. po LXX: *bero'šam,* »na njihovu vrhu«; TM: *ber'ôšîm,* »na borovici«, »na čempresu« (ili nekom otrovnu stablu).

b) Ili možda »pećinaru« (hyrax); malenu sisavcu sličnu sviscu koji živi u skupinama (usp. Izr 30,26).

[24]Kako su brojna tvoja djela, o Jahve!
Sve si to mudro učinio:
puna je zemlja stvorenja tvojih. Ps 8 2 Izr 8 22-31+

[25]Eno mora, velika i široka,
u njemu vrve gmazovi bez broja,
životinje male i velike.
[26]Onud prolaze nemani,
Levijatan kojeg stvori da se igra u njemu. Job 3 8+; 40 25+

[27]I sva ova bića željno čekaju
da ih nahraniš na vrijeme.
[28]Daješ li im, tada sabiru:
otvaraš li ruku, nasite se dobrima.

[29]Sakriješ li lice svoje, tad se rastuže; Job 34 14-15
ako dah im oduzmeš, ugibaju Post 3 19
i opet se u prah vraćaju. Prop 12 7 Ps 90 3
[30]Pošalješ li dah svoj, opet nastaju[a],
i tako obnavljaš lice zemlje. Post 1 2; 2 7 Dj 2 2s

[31]Neka dovijeka traje slava Jahvina: Post 1 31
nek' se raduje Jahve u djelima svojim! Hab 3 6
[32]On pogleda zemlju i ona se potrese,
dotakne bregove, oni se zadime. = Ps 144 5

[33]Pjevat ću Jahvi dokle god živim, Ps 146 2
svirat ću Bogu svome dokle god me bude. Ps 7 18+
[34]Bilo mu milo pjevanje moje!
Ja ću se radovati u Jahvi.
[35]Nek' zločinci sa zemlje nestanu
i bezbožnika nek' više ne bude!

Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja! Aleluja[b]!

Psalam 105 (104) Ps 78

Čudesna povijest Izraelova[c]

105 Aleluja! Hvalite Jahvu, prizivajte mu ime, ||1 Ljet 16 8-22
navješćujte među narodima djela njegova! Iz 12 4-5
[2]Pjevajte mu, svirajte mu, Ps 18 50;
pripovijedajte sva njegova čudesa! 96 3; 145 5
[3]Dičite se svetim imenom njegovim,
neka se raduje srce onih što traže Jahvu!

a) Duh je Božji počelo bića i života.
b) »Aleluja« s TM; BJ sa LXX stavlja ga na početak Ps 105.
c) Ps postupno doziva u pamet povijest patrijarha (rr. 8–15), povijest Josipovu (rr. 16–23), Mojsijevo poslanje (rr. 24–27), Egipatske kazne (rr. 28–36), odlazak i put kroz pustinju (rr. 37–43) i konačno ulazak u Kanaan, Abrahamu obećanu zemlju (rr. 44–45).

4 Tražite Jahvu i njegovu snagu,
Ps 27 8 tražite svagda njegovo lice!
5 Sjetite se čudesa koja učini,
njegovih čuda i sudova usta njegovih!

6 Abrahamov rod sluga je njegov,
Iz 51 2; 45 4 sinovi Jakovljevi njegovi izabranici[a]!
7 On je Jahve, Bog naš;
po svoj su zemlji njegovi sudovi!

8 On se uvijek sjeća svojega Saveza,
riječi koju dade tisući naraštaja:
Post 15 1+ 9 Saveza koji sklopi s Abrahamom
Post 26 3 i zakletve svoje Izaku.

10 Ustanovi je kao zakon Jakovu,
Izraelu vječni Savez,
Post 15 18 11 govoreći: »Tebi ću dati kanaansku zemlju
kao dio u baštinu vašu.«

12 Kad ih još bješe malo na broju, vrlo malo,
i kad bjehu pridošlice u njoj,
13 išli su od naroda do naroda,
iz jednoga kraljevstva k drugom narodu,

14 ali ne dopusti nikom da ih tlači,
Post 12 10-20; 20; 26 1-11 kažnjavaše zbog njih kraljeve:
15 »Ne dirajte u moje pomazanike[b],
ne nanosite zla mojim prorocima!«

Post 41 54 16 I on pozva glad na zemlju,
Lev 26 26 sve zalihe uništi krušne.
Post 37 28; 45 5 17 Pred njima čovjeka posla:
Josip u ropstvo bijaše prodan.

Post 39 20 18 Sputaše uzama noge njegove,
u gvožđe mu vrat staviše,
Post 40; 41 9-13 19 dok se ne ispuni proroštvo njegovo,
Jahvina ga riječ potvrdi.

20 Kralj naredi da ga driješe,
nárōdā poglavar oslobodi njega.
Post 41 14 21 Za domaćina ga stavi kući svojoj,
Post 41 39-44 za nadstojnika sveg imanja svoga,

22 da velikaše njegove po volji uči[c]
i starce njegove mudrosti da vodi.
23 Tad Izrael u Egipat uđe,
Post 46 1 – 47 12 Jakov došljak bješe u Kamovoj zemlji.

24 Narod svoj umnoži veoma,
Izl 1 7 učini ga jačim od dušmana.

a) S TM »njegov izabranik« BJ sa dva rkpp.: »Jakova, njegova izabranika«.
b) Izrael je kraljevstvo svećenika (Izl 19,6; Iz 61,6; usp. Ps 28,8; Hab 3,13).
c) S pr. TM: »sputava«, »vezuje«.

25 Okrenu im srce da zamrze narod njegov, Izl 1 8s
da slugama njegovim opaki budu.

26 Mojsija posla, slugu svoga, Izl 3 10
Arona, kog odabra. Izl 4 27
27 Činjahu među njima znake njegove
i čudesa u Kamovoj zemlji.

28 Posla tmine, i smrknu se,
al' prkosiše[a] oni riječima njegovim. Izl 10 21-29
29 U krv im vode prometnu Izl 7 14-25
i pobi ribe njihove.

30 Zemljom im žabe provrvješe,
prodriješe i u dvore kraljevske. Izl 7 26 – 8 11
31 Reče, i muhâ roj doletje Izl 8 12-15
i komarci u sve kraje njine.

32 Mjesto kiše grȁd im dade,
ognjene munje po njihovoj zemlji. Izl 9 13-35
33 Udari im lozu i smokve,
polomi stabla u krajima njinim.

34 Reče, i skakavci dođoše Izl 10 1-20
i bezbrojne gusjenice s njima.
35 U zemlji im proždriješe svu bilinu,
proždriješe rod njihovih njiva.

36 Pobi sve prvorođene u njihovoj zemlji, = Ps 78 51
sve prvine snage njihove. Izl 12 29-36
37 Izvede ih sa srebrom i zlatom;
u plemenima njinim bolesnih ne bješe.

38 Odlasku njihovu Egipat se obradova, Izl 12 33
jer ga od njih strah spopade.
39 Rasprostro je oblak kao pokrov = Ps 78 14
i oganj da se obnoć sja. Izl 13 21-22

40 Zamoliše[b], i dovede prepelice, = Ps 78 24
nebeskim ih kruhom tad nahrani. Izl 16 2-36+
41 Hrid rascijepi, i provri voda, = Ps 78 15
pustinjom poteče kao rijeka. Izl 17 1-7+

42 Tad se sjeti svete riječi svoje
što je zada sluzi svome Abrahamu.
43 Puk svoj s klicanjem izvede Izl 15
i s veseljem izabrane svoje.

44 I dade im zemlje poganske, Pnz 4 37-40;
trud narodâ baštiniše, 6 20-25;
45 da čuvaju naredbe njegove 7 8-11
i zakone da mu paze. Aleluja[c]!

a) S pr.; TM: »ne prkosiše«. Čitajući *šāmerû* mj. *mārû*, može se prevesti: »nisu bili pozorni«.

b) S pr.; TM ima jedninu (jedno je slovo ispušteno).

c) S TM; BJ s pr. ispušta »Aleluja«.

Ps **78**

Psalam 106 (105)

Zahvalna ispovijest Božjeg naroda[a]

106 Aleluja!
= Ps **107** 1 Hvalite Jahvu jer je dobar,
= Ps **100** 5+ jer je vječna ljubav njegova!
‖1 Ljet **16** 34 [2]Tko će izreć' djela moći Jahvine,
tko li mu iskazat' sve pohvale?

Iz **56** 1-2 [3]Blaženi što drže naredbe njegove
i čine pravo u svako doba!
Neh **5** 19; **13** 14, 22, 31 [4]Sjeti me se, Jahve, po dobroti prema svome puku,
Ps **25** 7 pohodi me spasenjem svojim
[5]da uživam sreću izabranih tvojih,
da se radujem radosti naroda tvoga,
da tvojom se baštinom ponosim.

1 Kr **8** 47 [6]Zgriješismo kao oci naši,
Lev **26** 40 činismo bezakonje, bezbožno radismo.
Dn **9** 5 [7]Oci naši u Egiptu,
Ps **78** 11-17 nehajni za čudesa tvoja,
ne spominjahu se velike ljubavi tvoje,
već na Svevišnjeg[b] digoše se na Crvenom moru.
Ps **78** 17 Ez **20** 8-9, 14; [8]Al' on ih izbavi rad' imena svoga
36 20-22; **39** 25 da pokaže silu svoju.

Nah **1** 4 [9]Zapovjedi Crvenome moru, i presahnu ono,
Ps **89** 10+ provede ih između válā kao kroz pustinju.
Iz **63** 11-14 [10]Iz ruku mrzitelja njih izbavi,
Izl **14** oslobodi iz ruku dušmana.

[11]I prekriše vode neprijatelje njine,
ne ostade nijednoga od njih.
Izl **14** 31 [12]Vjerovahu riječima njegovim
Izl **15** 1-21 i hvale mu pjevahu.

Tuž **3** 26 [13]Zaboraviše brzo djela njegova,
Izl **15** 24; ne uzdaše se u volju njegovu.
16 3 Br **11** 4-6 [14]Pohlepi se daše u pustinji,
Ps **78** 18 iskušavahu Boga u samoći.

Br **11** 33 [15]I dade im što iskahu,
al' u duše njine on groznicu[c] posla.
Br **16** [16]Zavidješe tada Mojsiju u taboru,
Pnz **11** 6 Aronu, kog posveti Jahve.

a) Rr. 1–5 i 48 tvore liturgijski okvir povijesnom psalmu nadahnutu na Pnz i Br, psalmu koji je nacionalna ispovijed: u njemu se narod skrušeno vraća da se optuži pred Bogom za kolektivne grijehe počinjene u prošlosti (usp. 1 Kr 8,33–34; Neh 9,5–37; Iz 63,7 – 64,11; Dn 9; Bar 1,15 – 3,8).
b) Konj. *'eljôn* mj. *'al jam,* »na moru«.
c) Riječ nesigurna smisla; LXX prevode: »sitost«.

[17]Otvori se zemlja, Datana proždrije,
Abiramovo pokri mnoštvo.
[18]Oganj pade na sve mnoštvo njino
i zlotvore plamen sažga. Iz 26 11

[19]Načiniše tele na Horebu,
klanjahu se liku od zlata slivenu. Izl 32 Pnz 9 8-21, 25-29
[20]Zamijeniše Slavu svoju[a]
likom bika što proždire travu. Jr 2 11 Rim 1 23

[21]Zaboraviše Boga, koji ih izbavi
u Egiptu znamenja čineći Pnz 32 18 Jr 2 32
[22]i čudesa u Kamovoj zemlji Ps 78 42
i strahote na Crvenome moru.

[23]Već namisli da ih satre, Pnz 9 25
al' Mojsije, izabranik njegov, Izl 32 11+
zauze se za njih Ez 22 30
da srdžbu mu odvrati, te ih ne uništi.

[24]Prezreše oni zemlju željkovanu Br 13 25 - 14 37
ne vjerujuć' njegovoj riječi.
[25]Mrmljahu pod šatorima svojim, Pnz 1 25-36
ne poslušaše glasa Jahvina.

[26]Zakle se tada podignutom rukom: Ez 20 15, 23
sve će ih pokosit' u pustinji, Lev 26 33
[27]potomstvo njino među narode razbacat', Br 14 29s
njih razasut' po zemljama.

[28]Posvetiše se Baal Peoru Br 25
i jedoše žrtve bogova mrtvih.
[29]Razjariše ga nedjelima svojim, Pnz 26 14+ Tob 4 17
i on na njih pošast baci.

[30]Al' se Pinhas diže, sud izvrši Br 25 7s
i pošasti nesta tada. Sir 45 23-24
[31]U zasluge to mu uđe Br 25 11-13
u sva pokoljenja dovijeka.

[32]Razjariše ga opet kraj voda meripskih, Ps 95 8-9
i Mojsija zlo pogodi zbog njih, Izl 17 1-7 Br 20 2-13
[33]jer mu duh već ogorčiše[b],
nesmotrenu riječ izusti. Br 20 12+

[34]I ne istrijebiše naroda Suci 1 21s;
za koje im Jahve bješe naredio.
[35]S poganima miješahu se, Suci 2 1-5
naučiše djela njina. Lev 18 3

[36]Štovahu likove njihove, Suci 2 11-13
koji im postaše zamka.
[37]Žrtvovahu sinove svoje Lev 18 21+
i svoje kćeri zlodusima. Pnz 32 17 Bar 4 7 1 Kor 10 20

a) Izvorni je tekst, sačuvan u nekim rkpp., zacijelo glasio »Slavu njegovu« (Božju), ali je naknadno ispravljen da se ukloni izraz koji je zvučio neprilično, gotovo bogohulno.
b) Konj.: *hēmērû* mj. *himerû,* »prkosiše«.

38Prolijevahu krv nevinu,
krv sinova i kćeri svojih,
koje žrtvovahu likovima kanaanskim.
Br 35 33 Zemlja bješe krvlju okaljana,

39djelima se svojim uprljaše,
učiniše preljub[a] svojim nedjelima.
40Na svoj narod Jahve srdžbom planu,
zgadi mu se njegova baština.

Suci 2 14-23 41Predade ih u ruke pogana
te vladahu njima mrzitelji njini.
42Mučili ih neprijatelji
i tlačili rukom svojom.

Iz 63 7-9 43Prečesto ih izbavljaše,
al' ga razjariše naumima svojim:
pokošeni bjehu za bezakonja svoja.
44On pogleda opet na nevolju njinu
kad njihove molitve začu

Lev 26 42 Jr 42 10 Ezr 9 9 45i sjeti se svog Saveza s njima,
sažali se na njih u velikom milosrđu svome.
46Učini da nađu milost u onih
što ih bjehu zarobili.

1 Ljet 16 35-36 47Spasi nas, Jahve, Bože naš,
i saberi nas od bezbožnih naroda
da slavimo tvoje sveto ime,
da se tvojom slavom ponosimo.
= Ps 89 53 48Blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov,
od vijeka dovijeka!
I sav narod neka kaže:
»Amen! Aleluja[b]!«

Psalam 107 (106)

Bog spasava čovjeka iz svake nevolje[c]

= Ps 106 1 = Ps 100 5+ 107 Aleluja! Hvalite Jahvu jer je dobar,
jer je dovijeka ljubav njegova!
Iz 62 12 2Tako nek' reknu svi otkupljenici
koje Jahve otkupi iz ruke dušmanske

a) Preljub (Ps 73,27) i prostitucija označuju u proroka nevjernost Bogu i idolopoklonstvo (usp. Hoš 1,2+).
b) Doksologija, znak kraja četvrte knjige Psaltira, zajedno s liturgijskom naznakom. – »Aleluja« s TM; LXX je stavljaju na početak narednoga Psalma.
c) Ovaj hvalospjev, nadahnut na drugom Izaiji, zahvaljuje za ova dobročinstva providnosti: Izl (rr. 4–9), povratak iz izgnanstva (rr. 10–16), pomoć Božja onima koji trpe (rr. 17–22), pomorcima (rr. 23–32). Epilog (rr. 33–43) razvija mudrosnu temu o preobrazbi životnih prilika. Ima i dvojak pripjev (rr. 6 i 8,13 i 15,19 i 21,28 i 31).

3 i koje skupi iz svih zemalja, Iz **43** 5-6;
s istoka i sa zapada, sa sjevera i s juga[a]. **49** 12
Zah **8** 7-8

4 Lutahu pustinjom, u samoći pustoj,
puta ne nalazeć' do naseljena grada. Pnz **8** 15; **32** 10
5 Gladni su bili, žeđu izmoreni,
duša je klonula u njima. Iz **49** 10

6 Tada zavapiše Jahvi u svojoj tjeskobi, Hoš **5** 15
i on ih istrže iz svih nevolja. Iz **63** 9
7 Pravim ih putem pȍvede Iz **35** 8; **40** 3;
da stignu ka gradu naseljenu[b]. **43** 19
Pnz **6** 10

8 Neka hvale Jahvu za dobrotu njegovu,
za čudesa njegova sinovima ljudskim!
9 Jer gladnu dušu on nasiti, Iz **49** 10;
dušu izgladnjelu on napuni dobrima. **55** 1
↗Lk **1** 53

10 U mraku sjeđahu i u tmini, Iz **42** 7, 22
sputani bijedom i gvožđima, Job **36** 8s
11 jer su prkosili besjedama Božjim Lev **26** 40-41
i prezreli naum Svevišnjega. Ps **106** 43
12 Srce im stoga skrši patnjama:
posrtahu, a ne bješe nikog da im pomogne.

13 Tada zavapiše Jahvi u svojoj tjeskobi
i on ih istrže iz svih nevolja.
14 Izvede ih iz tmina i mraka, Iz **42** 7, 16;
raskide okove njihove. **49** 9; **51** 14;
52 2; **61** 1

15 Neka hvale Jahvu za dobrotu njegovu,
za čudesa njegova sinovima ljudskim!
16 Jer razbi vrata mjedena Iz **45** 2; **61** 1
i gvozdene polomi zasune.

17 Zbog svojih bezakonja bolovahu oni,
ispaštajuć' svoje opačine:
18 svako se jelo gadilo duši njihovoj, Job **6** 6-7
do vrata smrti oni dođoše.

19 Tada zavapiše Jahvi u svojoj tjeskobi
i on ih istrže iz svih nevolja.
20 Riječ svoju posla da ih ozdravi Iz **55** 11
i život im spasi od jame grobne[c]. Ps **147** 15
Mudr **16** 12
Mt **8** 8

21 Neka hvale Jahvu za dobrotu njegovu,
za čudesa njegova sinovima ljudskim!
22 Nek' prinose žrtve zahvalnice
i kličući nek' djela njegova kazuju!

a) Konj. *jāmîn* mj. *jam,* »more«. – Ova predigra poziva na hvaljenje one koji su se vratili iz Progonstva.
b) Sion koji uosobljuje svu Svetu zemlju. Izlazak i nastanjenost u Obećanoj zemlji bili su već za Izaiju (Iz 40s) slika povratka iz Progonstva.
c) Konj. *miššahat hajjātām,* »iz jame život njihov«, mj. *miššehîtôtam,* »iz njihovih jama«.

[23]Oni koji lađama zaploviše morem
da po vodama silnim trguju:
[24]oni vidješe djela Jahvina,
čudesa njegova na pučini.

Jon **1** 4s
[25]On reče i olujni se vjetar uzvitla
što u visinu diže valove mora.
[26]Do neba se dizahu, u bezdan se spuštahu,
u nevolji duša im ginula.
Iz **29** 9
[27]Teturahu i posrtahu kao pijani,
sva ih je mudrost izdala.

Jon **1** 14-15
[28]Tada zavapiše Jahvi u svojoj tjeskobi
i on ih istrže iz svih nevolja.
Ps **89** 10+ Mt **8** 26p Ps **65** 8+ Iz **43** 2; **54** 11; **57** 20
[29]Smiri oluju u tih povjetarac,
valovi morski umukoše.
[30]Obradovaše se tišini,
u željenu luku on ih povede.

[31]Neka hvale Jahvu za dobrotu njegovu,
za čudesa njegova sinovima ljudskim!
[32]Neka ga uzvisuju u narodnom zboru,
neka ga hvale u vijeću staraca!

Iz **42** 15
[33]On pretvori rijeke u pustinju,
a izvore vodene u žednu zemlju;
Post **13** 10; **19** 23-28 Pnz **29** 22 Sir **39** 23
[34]plodonosnu zemlju u slanu pustaru
zbog zloće žitelja njezinih.

Iz **41** 18+ = Ps **114** 8
[35]On obrati pustinju u jezero,
a zemlju suhu u vodene izvore
vv. 4, 7 Ez **36** 35
[36]i naseli ondje izgladnjele
te podigoše grad gdje će živjeti.

Jr **31** 5 Iz **65** 21
[37]Zasijaše njive, posadiše vinograde
što im doniješe obilnu ljetinu.

Pnz **7** 13s Iz **49** 21
[38]I on ih blagoslovi te se namnožiše silno
i stada im se ne smanjiše.

[39]Prorijeđeni bjehu i prezreni
pod teretom patnjâ i nevoljâ.
||Job **12** 21, 24
[40]Onaj što izlijeva prezir na knezove
pusti ih da po bespuću pustom lutaju.

Iz **65** 13s Ps **113** 7-9 Jr **31** 27
[41]Iz nevolje pòdiže ubogog
i obitelji k'o stada ùmnožī.
||Job **22** 19; **5** 16 Ps **58** 11; **63** 12
[42]Videć' to, čestiti neka se raduju,
a zloća neka sebi usta začepi!

||Hoš **14** 10
[43]Tko je mudar nek' o svemu tom razmišlja
i nek' uvidi dobrotu Jahvinu!

Psalam 108 (107)

Zahvalnica Jahvi i usrdna molba za pomoć[a]

108 Pjesma.
Psalam. Davidov.
2 Moje je srce sigurno, Bože, = Ps 57 8-12
sigurno je srce moje:
pjevat ću i svirati.
3 Probudi se, dušo moja!
Probudi se, harfo i citaro!
Probudit ću zoru jutarnju.

4 Hvalit ću te, Jahve, među narodima,
među pucima tebi ću pjevati,
5 jer do neba je dobrota tvoja,
do oblaka tvoja vjernost.

6 Uzvisi se, Bože, nad nebesa,
slava tvoja nek' je nad svom zemljom!

7 Da ti se ljubimci izbave, = Ps 60 7-14
desnicom pomozi, usliši nas!

8 Bog reče u svom Svetištu:
»Šekem ću razdijelit' kličući,
dolinu ću Sukot izmjeriti.

9 Moj je Gilead, moj Manaše,
Efrajim mi kaciga, Judeja žezlo moje!

10 Moab je sud iz kojeg se umivam,
na Edom ću baciti obuću,
nad Filistejcem slaviti pobjedu!«

11 Tko će me dovesti do utvrđena grada,
tko će me dovesti do Edoma?
12 Zar nećeš ti, o Bože, što nas odbaci?
Zar nećeš više, Bože, sa četama našim?

13 Pomozi nam protiv dušmana,
jer je ljudska pomoć ništavna!
14 S Božjom pomoću hrabro ćemo se boriti,
Bog će zgaziti naše dušmane.

a) Kasnija kompilacija, nastala nakon oblikovanja elohističke zbirke (usp. Uvod str. 692). Neki recenzent je ovdje povezao, uz neke preinake, Ps 57,8–12 i Ps 60,7–14. Vidi bilj. uz te Ps.

Psalam 109 (108)

Protiv podmuklih neprijatelja[a]

109 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
Ps 35 22 Bože, diko moja, nemoj šutjeti!
2 Usta bezbožna i prijevarna na me se otvaraju,
govore mi jezikom lažljivim,
3 riječima me mržnje okružuju,
bezrazložno me napadaju.

Jr 18 20 4 Za moju me ljubav oni optužuju,
Ps 35 13 a ja se samo molim[b].
Ps 35 12; 5 Uzvraćaju mi zlo za dobro,
38 21 mržnju za ljubav moju.

6 »Digni protiv njega bezbožnika
i tužitelj[c] nek' mu stane zdesna!
7 Kad mu se bude sudilo, nek' bude osuđen,
i molitva mu se za grijeh uzela!

8 Dani njegovi nek' budu malòbrojni,
↗Dj 1 20 njegovu službu nek' dobije drugi!
Izl 22 23 9 Djeca njegova nek' postanu siročad,
Jr 18 21 a njegova žena udovica!

10 Nek' mu djeca budu skitnice, prosjaci,
nek' budu bačena[d] iz opustjelih domova!
Job 5 4-5 11 Nek' mu lihvar prigrabi sav posjed,
Job 20 18 tuđinci nek' razgrabe plod muke njegove!

12 Nitko ne imao prema njemu samilosti,
Iz 14 21 nitko se ne smilovao siročadi njegovoj!
Job 18 19 13 Neka mu se zatre potomstvo,
Izr 10 7 u drugome koljenu neka se utrne ime njegovo!

Izl 20 5 14 Spominjao se Jahve grijeha njegovih,
Jr 18 23 i grijeh njegove majke nek' se ne izbriše:
Ps 90 8; 15 nek budu svagda Jahvi pred očima!
139 16 Neka se sa zemlje izbriše spomen njihov!«
= Ps 34 17

16 Jer se ne spomenu da čini milosrđe,
Job 20 19 već proganjaše bijedna i uboga
i u smrt gonjaše čovjeka srca shrvana.

a) Krivo optužen, oklevetan, vjernik se priziva na Božju osloboditeljsku osvetu (usp. Ps 5,11+; Jr 11,20; 18,19s). Proklinjačke litanije (rr. 6–19) nabrajaju, u istočnom stilu, hiperbolična prokletstva. Moguće je da su rr. 6–15, koje smo mi stavili među navodnike, tužiteljeve riječi mržnje (usp. rr. 2–3), a da nakon toga odgovora vjernik, zazivajući na svoga protivnika primjenu zakona odmazde (rr. 16–20, usp. Izl 21,25+).
b) Dosl.: »ja, molitva«; BJ prevodi: »ja sam sav molitva«.
c) Dosl. *Sātan,* »Sotona«, ime kasnije dano đavlu (usp. Job 1,6+). Poput odvjetnika (r. 31) stoji s desna optuženoga (Job 30,12; Zah 3,1).
d) Sa LXX; TM: »neka prose«.

[17]Prokletstvo je ljubio, pa neka ga stigne;
blagoslova ne htjede, daleko nek' je od njega[a]!

[18]Prokletstvom nek' se odjene kao haljinom, Br 5 24
neka kao voda uđe u njega[b]
i kao ulje u kosti njegove.
[19]Bilo mu haljinom kojom se pokriva, Ps 73 6
pojas kojim se svagda paše! Ps 76 11+

[20]Tako nek' plati Jahve tužiteljima mojim
koji zlo govore protiv duše moje!
[21]A ti, Jahve, Gospode, rad imena svog zauzmi se za me,
spasi me jer je dobrostiva ljubav tvoja! Ps 103 8+

[22]Jer bijedan sam i ubog,
i srce je moje ranjeno u meni.
[23]K'o sjena što se naginje ja nestajem, Ps 102 12
progone me kao skakavca. Job 30 22

[24]Od posta mi koljena klecaju Ps 69 11
i tijelo moje omrša.
[25]Ruglom sam njima postao, Ps 22 7s
kimaju glavom kad me vide.

[26]Pomozi mi, Jahve, Bože moj,
po doborti me svojoj spasi!
[27]Nek' upoznaju da je ovo ruka tvoja Ps 22 32; 64 10
i da si ti ovo učinio, Jahve!

[28]Oni nek' proklinju, ti blagoslivljaj; Br 22 2s
nek' se postide koji se na me podižu, 2 Sam 16 12
a sluga tvoj nek' se raduje!
[29]Stidom nek' se odjenu tužitelji moji Jr 20 11
i sramotom svojom nek' se k'o plaštem pokriju! Iz 65 13-15

[30]Slavit ću Jahvu iz svega grla Ps 22 26s; 71 22s
i hvalit' ga u veliku mnoštvu
[31]jer stoji s desne siromahu
da mu dušu spasi od sudaca.

Psalam 110 (109) Ps 2

Mesija – kralj, svećenik, pobjednik[c]

110 Psalam.
Davidov.
Riječ Jahvina Gospodinu mojemu: »Sjedi mi zdesna[d] ↗Mt 22 44p ↗Dj 2 33-35+ ↗Heb 1 13; 10 12-13 ↗1 Pt 3 22
dok ne položim dušmane za podnožje tvojim nogama[e]!

a) Ovdje su prokletstvo i blagoslov poosobljeni.
b) Vjerojatno prisjećaj na stari ritual gorkih voda opisan u Br 5,11–31.
c) Mesijine povlastice, sveopće kraljevstvo i vječno svećeništvo (usp. 2 Sam 7,1+; Zah 6,12–13), ne potječu ni od kakva zemaljskog ustoličenja, kao ni tajanstveno Melkisedekovo svećeništvo (Post 14,18+). Krist ispunja doslovno to proročanstvo (usp. Mt 22,44p; 27,11; 28,18; Dj 2,34–35; Heb 1,13; Otk 19,11.16).
d) Uskrsli Krist sjedi s desna Ocu (Rim 8,34; Heb 10,12; 1 Pt 3,22).
e) Usp. Jš 10,24; Dn 7,14.

2Žezlo tvoje moći protegnut će Jahve sa Siona:
vladaj posred svojih neprijatelja!

3Spreman je tvoj narod u svetim odorama
za dan tvog junaštva:
kao rosa iz krila zorina
uza te su mladi ratnici[a].«

4Zakleo se Jahve i neće se pokajati:
Post 14 18+ /Heb 5 6 »Dovijeka ti si svećenik po redu Melkisedekovu!«

5Gospodin ti je zdesna,
Ps 2 9 on će oboriti kraljeve u dan gnjeva svojega[b].
6On će sudit' narodima: bit će truplâ na gomile,
po svoj zemlji raskoljenih glava.
7Na putu će se napit' iz potoka[c],
visoko će dignuti glavu[d].

Psalam 111 (110)

Pohvala Božjim djelima[e]

111 Aleluja!
ALEF Hvalit ću Jahvu svim srcem svojim
BET u zboru pravednika, u zajednici njihovoj.
GIMEL 2Silna su djela Jahvina,
DALET nek' razmišljaju o njima svi koji ih ljube.

HE 3Sjajno je i veličanstveno djelo njegovo,
= Ps 112 3 VAU i pravda njegova ostaje dovijeka.
ZAJIN 4Čudesima svojim spomen postavi[f],
Ps 103 8+ HET blag je Jahve i milosrdan.

Ps 112 4 TET 5Hranu dade štovateljima svojim[g],
JOD dovijeka se sjeća svoga Saveza.
KAF 6Silna djela svoja objavi svom narodu,
LAMED u posjed im dade zemlju pogana.

MEM 7Djela ruku njegovih vjernost su i pravednost,
NUN stalne su sve naredbe njegove,
SAMEK 8utvrđene za sva vremena, dovijeka,
AJIN sazdane na istini i na pravdi.

PE 9On posla spasenje svom narodu,
SADE Savez svoj postavi zauvijek:
KOF sveto je i časno ime njegovo!

a) Redak ispravljen prema grčkom. TM dosl.: »Tvoj je narod dragovoljnost u dan tvoje jakosti (manjkava vokalizacija), u svetom ukrasu iz krila zorina (nesigurna riječ), tebi rosa tvoje mladosti«. LXX: »S tobom je kneževstvo na dan tvoje snage u sjaju svetih od utrobe, od zore rodih te« (usp. Ps 2,7). Po ispr. LXX prev. BJ: »Tebi pripada kneževstvo od rođenja, svete počasti od utrobe, od zore tvoje mladosti«. Umjesto »svetog ukrasa« s 83 rukopisa, Jer i Sim čitaju: »na svetim gorama«.
b) On predsjeda eshatološkom sudu. – Isus, Mesija i Sin Božji, pripisao je taj sud sebi (Mt 24,30; 26,64; Iv 5,22; usp. Dj 7,56; 10,42; 17,31).
c) Mesija pije iz potoka kušnjâ (Ps 18,5+; 32,6; 66,12) ili iz potoka Božje milosti (Ps 36,9; 46,5; Ez 47), što bi se bolje uklapalo u kontekst. Ili još: on je kao ratnik u potjeri za svojim neprijateljima; zaustavlja se samo na čas da se napije iz potoka (Suci 7,5; 15,18; 1 Sam 30,9).
d) Ovaj se tekst primjenjuje na trpećeg i proslavljenog Krista (usp. Fil 2,7–11).
e) »Alfabetski« Ps, kao i naredni, s kojim je srodan po nauku, stilu i pjesničkoj strukturi.
f) Slavljenje godišnjih blagdana (usp. Izl 23,14).
g) Prisjećaj na čuda mane i prepelica (Izl 16,1+).

REŠ 10 Početak mudrosti strah Gospodnji! Izr 1 7+
ŠIN Mudro čine koji ga poštuju.
TAU Slava njegova ostaje dovijeka!

Psalam 112 (111)

Pohvala pravednika[a]

ALEF **112** Aleluja!
BET Blago čovjeku koji se boji Jahve
GIMEL i koji uživa u naredbama njegovim: Ps 1 1-2
DALET 2 moćno će mu biti na zemlji potomstvo,
na pravednu će pokoljenju počivati blagoslov.

HE 3 Blagostanje i bogatstvo bit će u domu njegovu,
VAU njegova pravednost[b] ostaje dovijeka. = Ps 111 3
ZAJIN 4 Čestitima sviće k'o svjetlost u tami: Ps 37 6; 97 11
HET blag, milosrdan i pravedan Jahve[c]. Iz 58 10

TET 5 Dobro je čovjeku koji je milostiv i daje u zajam, Izr 13 9
JOD koji poslove svoje obavlja pravedno. Ps 111 6
KAF 6 Dovijeka neće on posrnuti:
LAMED u vječnome će spomenu biti pravednik.

MEM 7 Žalosne se vijesti neće bojati,
NUN mirno je njegovo srce uzdajuć' se u Jahvu.
SAMEK 8 Hrabro mu je srce, ničeg se ne boji,
AJIN neprijatelje svoje prezire.

PE 9 On prosipa, daje sirotinji:
SADE pravednost njegova ostaje dovijeka,
KOF njegovo će se čelo slavno uzdići. Ps 89 18

REŠ 10 Ljutito će to gledati bezbožnik,
ŠIN škrgutat će zubima i venuti,
TAU propast će želja opakih.

Psalam 113 (112)

Bogu slave i milosrđa[e]

113 Aleluja!
Hvalite, sluge Jahvine,
hvalite ime Jahvino!
2 Blagoslovljeno ime Jahvino
sada i dovijeka!

a) U ovom su Ps na pravednika primijenjeni izričaji koji su u prethodnom primijenjeni na Boga.
b) U isto vrijeme i njegova krepost i sreća kao nagrada za nju.
c) »Jahve« je pojašnjenje (TM ga nema). BJ prevodi: »U tami sviće svjetlo pravednih srdaca: milosrđe, blagost i pravednost«. Na pravednika je na taj način primijenjeno ono što se inače govori o Bogu (Ps 18,29; 27,1). Prevodi se i ovako: »Pravedniku u mraku svjetlost sviće, blag je i milosrdan čovjek pravedan.«
d) TM dosl.: »Njegov će se rog (snaga) uzdići u slavi.« BJ: »Snaga mu podiže ugled« ili: »Na njegovu se slavu (»u slavu«) diže njegova snaga«.
e) Ovim himnom počinje *Hallel* (Ps 113 – 118) koji su Židovi recitirali o velikim blagdanima, napose za pashalne večere (usp. Mt 26,30p).

[3]Od istoka sunca do zalaska
hvaljeno bilo ime Jahvino!

[4]Uzvišen je Jahve nad sve narode,
slava njegova nebesa nadvisuje.

Ps 89 7, 9

[5]Tko je kao Jahve, Bog naš,
koji u visinama stoluje
[6]i gleda odozgo nebo i zemlju?

‖1 Sam 2 8
Ps 107 41

[7]Podiže iz prašine uboga,
iz gliba vadi siromaha
[8]da ga posadi s prvacima,
s prvacima svoga naroda.

1 Sam 2 5

[9]Nerotkinji daje da u domu stanuje
kao radosna[a] majka djece brojne.

Psalam 114 (113 a)

Pashalna himna[b]

114 Aleluja![c]
Kad izađe Izrael iz Egipta
i kuća Jakovljeva iz naroda barbarskog,

Izl 19 6+
Jr 2 3
Ps 78 54

[2]Judeja mu posta svetište,
a Izrael kraljevstvo njegovo.

Ps 66 6; 74 14-15; 77 17
Suci 5 4
Ps 29 6; 68 9
Mudr 19 9

[3]Vidje more i uzmače,
a Jordan ustuknu.
[4]Bregovi skakahu poput ovnova
i brežuljci poput jaganjaca.

[5]Što ti je, more, da uzmičeš?
Jordane, zašto natrag okrećeš?
[6]Bregovi, zašto skačete poput ovnova
i vi, brežuljci, poput jaganjaca?

Suci 5 4
Ps 68 9

[7]Dršći, zemljo, pred licem Gospodnjim,
pred licem Boga Jakovljeva.

Izl 17 1-7+
1 Kor 10 4
Ps 107 35

[8]On hrid pretvara u slap vodeni
i stijenu u izvor vode.

a) Kao Sara (Post 16,1; 17,15–21; 18,9–15; 21,1–7) i Ana (1 Sam 1 – 2). BJ prev. »sjedi« mj. »stanuje« i tumači kako je time istaknuta čast na koju je nerotkinja uzdignuta: žena je obično morala stajati da bi posluživala.

b) Pr. su bez razloga spojili ovaj Ps sa slijedećim. Ovaj himan uspoređuje (usp. Ps 66,6+) prolaz kroz Trstično more (Crveno more) s prolazom kroz Jordan (Izl 14 i Jš 3).
c) »Aleluja« sa LXX; TM ga stavlja na kraj prethodnoga Ps.

Psalam 115 (113 b)

Jedini pravi Bog[a]

115 Ne nama, o Jahve, ne nama, Ez 36 22-23
već svom imenu slavu daj Ps 23 3
zbog ljubavi i vjernosti svoje.
2Zašto da govore pogani: = Ps 79 10
»Tä gdje je Bog njihov?«

3Naš je Bog na nebesima, = Ps 135 6
sve što mu se svidi to učini.

4Idoli su njihovi srebro i zlato, Iz 44 9s
ljudskih su ruku djelo. Jr 10 1s Bar 6 3, 7s

5Usta imaju, a ne govore,
oči imaju, a ne vide.
6Uši imaju, a ne čuju,
nosnice, a ne mirišu.

7Ruke imaju, a ne hvataju,
noge imaju, a ne hodaju;
glas im iz grla ne izlazi.
8Takvi su i oni koji ih napraviše
i svi koji se u njih uzdaju.

9Dome Izraelov, u Jahvu se uzdaj! Ps 135
– On je štit i pomoćnik njihov. 19-20;
10Dome Aronov, u Jahvu se uzdaj! Ps 118 2-4
– On je štit i pomoćnik njihov. = Ps 33 20
11Štovatelji Jahvini[b], u Jahvu se uzdajte! Prop 8 12
– On je štit i pomoćnik njihov. Mal 3 16

12Jahve će se nas spomenut'
i on će nas blagoslovit':
blagoslovit će dom Izraelov,
blagoslovit će dom Aronov,
13blagoslovit će one koji se Jahve boje –
i male i velike.

14Umnožio vas Jahve, Ps 127 3
vas i vaše sinove! Pnz 1 10-11
15Blagoslovio vas Jahve
koji stvori nebo i zemlju!

16Nebo je nebo Jahvino, Post 1 28
a zemlju dade sinovima čovječjim.

17Ne, Jahvu mrtvi ne hvale, Ps 6 6; 94 17
nitko od onih što siđu u Podzemlje. Iz 38 18-19+
18Mi živi[c], mi Jahvu slavimo
sada i dovijeka. Aleluja[a].

a) Potiče na pouzdanje, podsjećajući na Božju moć i na ništavost idola: nakon povratka iz Progonstva narod Božji nema pravo gubiti hrabrost.

b) Ta tri društvena sloja spominje Ps 118,2–4; »štovatelji«, dosl. »oni koji se boje Jahve« jesu prozeliti (usp. Ps 15,4+).

c) »Živi«: sa LXX; TM to ispušta.

Psalam 116 (114-115)

Pjesma zahvalnica

116 Ljubim Jahvu jer čuje
vapaj molitve moje:
2 uho svoje prignu k meni
u dan[b] u koji ga zazvah.

Ps 18 5-7 3 Užeta smrti sapeše me,
Jon 2 3 stegoše me zamke[c] Podzemlja,
snašla me[cc] muka i tjeskoba.
4 Tada zazvah ime Jahvino:
»O Jahve, spasi život moj!«

Izl 34 6+ 5 Dobrostiv je Jahve i pravedan,
pun sućuti je Bog naš.
6 Jahve čuva bezazlene:
u nevolji bijah, on me izbavi.

Ps 13 6 7 Vrati se, dušo moja, u svoj pokoj,
jer Jahve je dobrotvor tvoj.
= Ps 56 14 8 On[d] mi život od smrti[dd] izbavi,
Iz 25 8 oči moje od suza, noge od pada.
Otk 21 4
Ps 27 13; 9 Hodit ću pred licem Jahvinim
52 7; 142 6 u zemlji živih.

Iz 38 11
↗1 Kor 4 13 10[e] Ja vjerujem i kada kažem:
»Nesretan sam veoma.«
Ps 12 3; 11 U smetenosti svojoj rekoh:
62 10 »Svaki je čovjek lažac!«

12 Što da uzvratim Jahvi
za sve što mi je učinio?
1 Kor 10 16 13 Uzet ću čašu spasenja[f]
i zazvat ću ime Jahvino.

14 Izvršit ću Jahvi zavjete svoje
pred svim pukom njegovim.
Iz 43 4 15 Dragocjena[g] je u očima Jahvinim
Ps 72 14 smrt pobožnika njegovih.

Ps 86 16 16 Jahve, tvoj sam sluga,
tvoj sluga, sin sluškinje tvoje:
ti si razriješio okove moje.
Lev 7 11+ 17 Tebi ću prinijeti žrtve zahvalne,
zazvat ću ime Jahvino.

Lev 7 11+ 18 Izvršit ću Jahvi zavjete svoje
Jon 2 10 pred svim pukom njegovim,
19 u predvorjima Doma Jahvina,
posred tebe, Jeruzaleme!

a) »Aleluja« s TM; LXX, ga stavlja na početak idućega Ps. To isto vrijedi za Ps 117 i 118.
b) Sa sir.; TM ima: »u mojim danima«.
c) Ili »mreže« Jer; TM: »tjeskoba«.
cc) BJ riječ »snašla me« ispušta kao dodatak.
d) »On«: s pr.; TM: »ti«.
dd) »Život od smrti« dodano je, čini se, naknadno.
e) U LXX i Vg tu počinje Ps 115.
f) Dosl. »Podići ću«. Obred zahvale sačuvan u židovskoj i kršćanskoj liturgiji (usp. 1 Kor 10,16).
g) Tako su taj r. protumačili pr. po dogmi o uskrsnuću. BJ prev. dosl. TM: »Skupa je...«, mnogo ga stoji jer prekida svaku svezu između njih i njega (Ps 6,6+).

Psalam 117 (116)

Poziv na hvalu

117 Aleluja!
Hvalite Jahvu, svi puci, ↗Rim 15 11
slavite ga, svi narodi!
2Silna je prema nama ljubav njegova,
i vjernost Jahvina ostaje dovijeka!

Psalam 118 (117)

Obred za Blagdan sjenica[a]

118 Aleluja!
Zahvaljujte Jahvi jer je dobar, Ps 100 5+
jer je vječna ljubav njegova! Ps 136 1s

2Neka rekne dom[b] Izraelov: Ps 115 9-11+
»Vječna je ljubav njegova!« Ps 135 19-20
3Neka rekne dom Aronov:
»Vječna je ljubav njegova!«
4Svi koji se Jahve boje neka reknu:
»Vječna je ljubav njegova!«

5Iz tjeskobe Jahvu ja zazvah: Ps 4 2
on me usliša i oslobodi.
6Jahve je sa mnom i ja ne strahujem: Ps 27 1
što mi tko može? Ps 56 12
7Jahve je sa mnom, pomoć moja, ↗Heb 13 6
i zbunjene gledam dušmane. Ps 54 6, 9

8Bolje se Jahvi uteći
nego se uzdat' u čovjeka.
9Bolje se Jahvi uteći
nego se uzdat' u mogućnike.

10Pogani me okružiše:
imenom ih Jahvinim uništih[c].
11Opkoliše me odasvud:
imenom ih Jahvinim uništih.

a) Ovaj spjev zaključuje *Hallel* (usp. Ps 113,1+). Pozivnik (r. 1–4) prethodi zahvalnu pjesmu stavljenu u usta poosobljene zajednice, upotpunjen knjižicom pripjevâ (rr. 19s, 25s) koje su pri ulazu povorke u Hram recitirale različite skupine. Sve je to zajedno moglo biti primijenjeno na blagdan opisan u Neh 8,13–18 (usp. Ezr 3,4; Zah 14,16 i Izl 23,14+; usp. i Ezr 3,11).
b) »dom« sa LXX (usp. r. 3); TM ga ispušta.
c) Dosl. »posjekoh«. Neki prevode: »Dao sam ih obrezati« (Ivan Hirkan prisilio je Idumejce i Grke da se obrežu).

Pnz **1** 44 — 12 Opkoliše me poput pčela,
ubod im žeže[a] kao trnje zapaljeno:
imenom ih Jahvinim uništih.

13 Gurahu me[b], gurahu, da me obore,
ali mi Jahve pomože.
||Izl **15** 2 — 14 Jahve je moja snaga i pjesma,
||Iz **12** 2 — on mi je spasitelj.

15 Čuj! Radost i spasenje
odzvanja šatorima pravednika:
Jahvina se proslavi desnica,
16 Jahvina me uzdigne desnica,
Jahvina se proslavi desnica!

Ps **11** 17-18 — 17 Ne, umrijeti neću nego živjeti
i kazivat ću djela Jahvina.
Iz **38** 19 — 18 Kaznom teškom kaznio me Jahve,
ali me smrti ne preda.

Ps **24** 7-10 — 19 Otvorite mi širom vrata pravde:
ući ću, Jahvi zahvalit'!
20 »Ovo su vrata Jahvina,
Iz **26** 2 — na njih ulaze pravedni!«
Iz **1** 26 — 21 Zahvalit ću ti što si me uslišio
i moj postao spasitelj.

Iz **28** 16 — 22 Kamen što ga odbaciše graditelji
Zah **3** 9; **4** 7 — postade kamen zaglavni.
↗Mt **21** 42p — 23 Jahvino je to djelo:
↗Dj **4** 11 —
Ef **2** 20 — kakvo čudo u očima našim[c]!
1 Kor **3** 11 — 24 Ovo je dan što ga učini Jahve:
kličimo i radujmo se njemu[d]!

Neh **1** 11 — 25 O Jahve, spasenje nam daj!
↗Mt **21** 9p — Jahve, sreću nam daj!
↗Mt **23** 39p — 26 Blagoslovljen koji dolazi u imenu Jahvinu[e]!
Blagoslivljamo vas iz Doma Jahvina!
27 Obasjao nas Bog Jahve!

Lev **23** 40 — Složite povorku s grančicama u ruci[f]
Neh **8** 15 — sve do rogova žrtvenika.
2 Mak **10** 7

28 Ti si Bog moj – tebi zahvaljujem:
Bože moj, tebe ja uzvisujem.

29 Zahvaljujte Jahvi jer je dobar,
jer je vječna ljubav njegova!

a) Sa LXX; TM: »ugasili su se«. – Posljednji je stih, čini se, dvojnik.
b) Sa pr.; TM: »ti si me gurao«.
c) Hram je obnovljen (usp. Hag 1,9; Zah 1,16). »Zaglavni kamen« (ili »ugaoni kamen«, usp. Jr 51,26) koji može postati »kamen spoticanja«, česta je mesijanska tema (Iz 8,14; 28,16; Zah 3,9; 4,7; 8,6) i značit će Krista (Mt 21,42p; Dj 4,11; Rim 9,33; 1 Pt 2,4s; usp. Ef 2,20; 1 Kor 3,11).
d) U kršćanskoj predaji taj je r. primijenjen na uskrsnuće Kristovo i utkan u uskrsnu liturgiju.
e) Na obredni poklik r. 25 (hebr. *hôšî'āh nā',* »daj spasenje«) svećenici bi odgovarali ovim poklikom koji je preuzimalo mnoštvo na Dan palmi. Taj poklik je ušao u *Svet* rimske mise.
f) Dosl. »Započnite obred s granama«. To je obred *lulab:* uokolo oltara mahalo se štapovima ovijenima bršljanom i palmama.

Psalam 119 (118)

Ps 1
Ps 19 8-15

Pohvala Božjem zakonu[a]

ALEF

119 Blaženi oni kojih je put neokaljan, Ps 1 1;
koji hode po Zakonu Jahvinu! 112 1
[2]Blaženi oni koji čuvaju propise njegove, Mt 5 3s
čitavim srcem njega traže;
[3]koji ne čine bezakonje, Pnz 4 29
već hode putovima njegovim. 2 Ljet 31 21
[4]Naredbe si svoje dao
da se brižno čuvaju.
[5]O, kad bi čvrsti bili putovi moji
da tvoja čuvam pravila!
[6]Neću se postidjeti tada
kad budem pazio na zapovijedi tvoje.
[7]Slavit ću te u čestitosti srca
kad naučim sudove pravde tvoje.
[8]Tvoja ću pravila čuvati:
ne zapusti me nikada!

BET

[9]Kako će mladić čistim sačuvati put svoj?
Čuvajući riječi tvoje.
[10]Svim srcem svojim tebe tražim;
ne daj da zastranim od zapovijedi tvojih.
[11]U srce pohranih riječ tvoju
da protiv tebe ne sagriješim.
[12]Blagoslovljen si, o Jahve, Ps 25 4;
nauči me svojim pravilima. 143 10
[13]Usnama svojim navješćujem
sudove usta tvojih.
[14]Putu se propisa tvojih radujem
više no svemu bogatstvu.
[15]Razmišljat ću o naredbama tvojim
i putove ću tvoje razmatrat'.
[16]Uživat ću u pravilima tvojim,
riječi tvojih neću zaboravit'.

GIMEL

[17]Milostiv budi meni, sluzi svojem,
da živim[b] i tvoje riječi čuvam.
[18]Otvori oči moje
da gledam divote tvoga Zakona! Ps 39 13+
[19]Ja sam došljak na zemlji,
zapovijedi svoje nemoj od mene skrivati!
[20]Duša mi gine u svako doba
žudeći za tvojim odlukama.

a) Ps je alfabetski: u hebr. osam redaka svake kitice počinje, susljedno, istim slovom hebr. alfabeta. Svaki pak r. (osim r. 122) ima po jedan izraz za »Zakon«: svjedočanstvo, propis ili pravilo, volja, naredba ili zapovijed, obećanje, riječ, sud, put. Samu riječ »Zakon« i sve njezine istoznačnice treba ovdje uzeti u najširem smislu, za sav objavljeni nauk, onako kako su ga prenijeli proroci. Ovaj je Ps jedan od najkarakterističnijih spomenika izraelske pobožnosti prema Božjoj objavi.

b) Život se u ovom Ps shvaća u punom smislu – kao sreća, sigurnost, napredak. To je česta tema u Ezekiela (3,21; 18,33; usp. Pnz 4,1; Ps 133,3; itd.).

21 Oholima[a] ti si zaprijetio:
prokleti koji odstupaju od zapovijedi tvojih.
22 Uzmi s mene[b] rug i sramotu,
jer tvoje ja čuvam propise.
23 Pa nek' se sastaju knezovi i proti meni govore,
tvoj sluga razmišlja o pravilima tvojim.
24 Jer tvoja su svjedočanstva uživanje moje,
tvoja su pravila[c] moji savjetnici.

= Ps 44 26 DALET

25 Moja duša leži u prašini:
po riječi svojoj vrati mi život.
26 Kazivao sam ti svoje putove i ti si me čuo:
pravilima me svojim nauči.
27 Pokaži mi put odredaba svojih
i o čudesima ću tvojim razmišljat'.
28 Suze roni duša moja od žalosti:
po riječi svojoj ti me podigni!
29 Daleko me drži od puta zablude
i Zakonom me svojim obdari!
30 Put istine ja sam odabrao,
pred oči sam stavio odluke tvoje.
31 Uz propise tvoje ja čvrsto prianjam,
o Jahve, nemoj me postidjeti!
32 Ja kročim putem zapovijedi tvojih
jer si mi prosvijetlio srce.

HE

Ps 19 12

33 Pokaži mi, Jahve, stazu pravila svojih
i ja ću je čuvati do kraja[d].
34 Pouči me[e] da se tvoga držim Zakona
i čuvat ću ga svim srcem.
35 Uputi me stazom svojih zapovijedi,
jer ja u njoj uživam.
36 Prikloni mi srce propisima svojim,
a ne k pohlepi!
37 Odvrati moje oči da ne vide ništavost,
život mi čuvaj na putu svojemu[f]!
38 Ispuni svom sluzi obećanje
koje si onima dao što te se boje.
39 Ukloni sramotu od koje strahujem,
jer divni su tvoji sudovi.
40 Evo, čeznem za naredbama tvojim:
pravdom me svojom poživi.

VAU

41 Nek' milost tvoja, o Jahve, dođe na mene
i spasenje tvoje po tvom obećanju.
42 Odgovorit ću onima koji me ruže,
jer se uzdam u riječ tvoju.
43 Od mojih usta ne oduzmi riječ istine[g],
jer se uzdam u sudove tvoje.

a) Oholice su veliki Božji neprijatelji (rr. 51.69.78.85.122; Ps 19,14; 86,14; Iz 13,11; Mal 3,19).
b) Dosl. »Otkotrljaj od mene«.
c) Po LXX (»tvoja htijenja«); u TM toga nema.
d) Ili, uvaživši drugo značenje, iste hebr. riječi, »za nagradu«. Vjernost Božjim zapovijedima već je radost i nagrada.
e) Dosl. »Daj mi shvatiti«. Tu želju, što se ovdje često ponavlja, stalno izražavaju biblijski mudraci.
f) TM; BJ s rkpp. i Targ.: »po svojoj riječi«.
g) TM dodaje »veoma«, što treba prenijeti u r. 47; usp. LXX, sir.

44Tvoj ću Zakon čuvati
uvijek i dovijeka.
45Hodit ću putem prostranim,
jer naredbe tvoje istražujem[a]. Ezr 7 10
46Pred kraljevima o tvojim ću propisima govorit'
i zbunit' se neću.
47U zapovijedima tvojim moja je naslada
jer ih veoma ljubim.
48Prema zapovijedima tvojim ja podižem ruke
i o tvojim odredbama razmišljam.

ZAJIN

49Spomeni se svoje riječi sluzi svojem
kojom si mi dao nadu.
50U nevolji sva mi je utjeha
što mi život čuva riječ tvoja.
51Oholice me napadaju žestoko,
ali ja od tvog Zakona ne odstupam.
52Sjećam se, o Jahve, davnih sudova tvojih
i to me tješi.
53Bijes me hvata zbog grešnika
koji tvoj Zakon napuštaju.
54Tvoje su mi naredbe pjesma
u zemlji kojom putujem.
55Noću se spominjem, Jahve, imena tvojega
i tvoj čuvam Zakon.
56Evo što je želja moja:
čuvati tvoje odredbe.

HET

57Dio je moj, o Jahve – rekoh –
da tvoje čuvam riječi.
58Svim srcem lice tvoje ganuti hoću:
smiluj mi se po svom obećanju.
59Promislio sam putove svoje
i k tvojem sam svjedočanstvu upravio noge.
60Hitam i ne oklijevam
da zapovijedi tvoje čuvam.
61Opletoše me užeta grešnikâ,
ali tvoga Zakona ja ne zaboravljam.
62U ponoći ustajem da te slavim
zbog pravednih tvojih odluka.
63Prijatelj sam svima koji te se boje
i koji tvoje čuvaju naredbe.
64Dobrote tvoje, Jahve, puna je zemlja; = Ps 33 5
nauči me odredbama svojim.

TET

65Učinio si dobro svom sluzi, Jahve,
po riječi svojoj.
66Nauči me razumu i znanju,
jer u zapovijedi tvoje vjerujem.
67Prije nego bjeh ponižen, lutao sam,
ali sada tvoju čuvam riječ.

a) Vjernik želi Zakon i shvatiti i učiniti ga pravilom svoga života.
To je pokrenulo tzv. midrašku književnost (*midraš* dolazi od *daraš*, tražiti, istraživati).

68Ti si tako dobar i dobrostiv:
nauči me pravilima svojim.
69Oholi na me prijevare smišljaju,
ali se ja svim srcem držim naredaba tvojih.
Ps 17 10; 73 7 — 70Srce im je poput sala bešćutno,
a ja uživam u tvom Zakonu.
71Dobro mi je što sam ponižen
da bih tvoja naučio pravila.
72Draži mi je zakon usta tvojih
no tisuće zlatnika i srebrnika.

Pnz 32 6 Job 10 8 — JOD

73Tvoje me ruke stvoriše i oblikovaše;
prosvijetli me da naučim zapovijedi tvoje.
74Štovatelji tvoji videć' me vesele se,
Ps 130 5 — jer se u riječ tvoju ja pouzdah.
75Znadem, o Jahve, da su ti sudovi pravedni
i da si me s pravom ponizio.
76Tvoja ljubav nek' mi bude tješiteljicom
po obećanju koje si dao sluzi svom.
77Nek' dođe na me milosrđe tvoje da poživim,
jer Zakon tvoj moja je naslada.
78Nek' se smetu oholi, jer me tlače nizašto,
a ja ću o naredbama tvojim razmišljat'.
79Nek' mi se priklone štovatelji tvoji
i koji znaju tvoje zapovijedi.
80Nek' mi srce savršeno bude u tvojim pravilima
da ne budem postiđen.

KAF

81Duša moja gine za tvojim spasenjem
riječ tvoju željno čekam.
82Oči mi čeznu za tvojom besjedom[a]:
kad ćeš mi donijeti utjehu?
Job 30 30 Ps 35 14 — 83Kao mijeh u dimu postadoh,
ali pravila tvojih ne zaboravih.
84Koliko dana ima sluga tvoj?
Kad ćeš suditi progonitelje moje?
85Oholnici mi jame iskopaše:
oni ne rade po Zakonu tvojemu.
86Sve zapovijedi tvoje istina su sama:
nekriva me gone, pomozi mi.
87Umalo me smrviše u zemlji,
ali naredaba tvojih ja ne ostavljam.
88Po svojoj me milosti poživi
i čuvat ću svjedočanstvo tvojih usta.

Ps 19 10 Izr 8 22s Iz 40 8 — LAMED

89Dovijeka, o Jahve, riječ tvoja ostaje,
stalna poput nebesa.
90od koljena do koljena tvoja je vjernost;
učvrstio si zemlju i ona stoji.
91Po tvojim zakonima stoje zauvijek
jer sve tebi služi.

a) TM tu dodaje »govoreći« (što je ditografija prethodne riječi).

[92]Da nije tvoj Zakon uživanje moje,
propao bih u nevolji svojoj.
[93]Naredaba tvojih neću zaboravit' dovijeka,
jer po njima ti me oživljavaš.
[94]Tvoj sam, Gospodine: spasi me,
jer tvoje ja ištem naredbe.
[95]Bezbožni vrebaju da me upropaste,
ali ja na tvoje pazim propise.
[96]Svakom savršenstvu vidim granicu,
a zapovijed tvoja nema granica.

MEM

[97]O, kako ljubim Zakon tvoj,
po cio dan o njemu razmišljam.
[98]Tvoja me zapovijed mudrijim učini od dušmana mojih
jer ona je sa mnom vječito.
[99]Umniji sam od svih svojih učitelja
jer razmišljam o svjedočanstvima tvojim.
[100]Razumniji sam i od staraca Job 32 6s
jer tvoje čuvam naredbe. Mudr 4 8-9
[101]Zla puta klone mi se noge
da riječ tvoju sačuvam.
[102]Od tvojih sudova ne odstupam,
jer ti si me poučio.
[103]Kako su slatke nepcu mom riječi tvoje, Ps 19 11
od meda su slađe ustima mojim. Jr 15 16
[104]Po tvojim naredbama postajem razuman,
stoga mrzim sve putove lažne.

NUN

[105]Tvoja riječ nozi je mojoj svjetiljka Ps 18 29
i svjetlo mojoj stazi. Izr 6 23
[106]Kunem se i čvrsto odlučujem, i riječ ću održati:
pravedne ću tvoje slijedit' odluke.
[107]U nevolji sam velikoj, Jahve,
po riječi me svojoj poživi.
[108]Prinose usta mojih primi, Jahve, Ps 50 14, 23
uči me sudovima svojim. Heb 13 15
[109]Život mi je u pogibelji neprestanoj[a],
ali tvog Zakona ja ne zaboravljam.
[110]Grešnici mi postaviše zamku,
ali ne skrećem od tvojih naredaba.
[111]Svjedočanstva tvoja vječna su mi baština,
ona su radost mome srcu.
[112]Prignuh srce da vrši naredbe tvoje
uvijek i do kraja.

SAMEK

[113]Ja mrzim one koji su dvostruka srca,
a ljubim Zakon tvoj.
[114]Ti si moj štit i moj zaklon,
u tvoju se riječ ja uzdam.
[115]Odstupite od mene, zlikovci: = Ps 6 9
držat ću zapovijedi Boga svoga.
[116]Podrži me po svom obećanju i živjet ću;
nemoj da se u svojoj nadi postidim.

a) Dosl. »neprestano u mojoj ruci«, tj. spreman sam svakog trena za Zakon položiti život.

[117]Pomozi mi i spasit ću se,
na tvoja ću pravila svagda paziti.
[118]Ti prezireš one koji odstupaju od pravila tvojih
jer je lažna misao njihova.
Ez 22 18-22 [119]K'o hrđu zlotvore zemlje uklanjaš[a],
zato ljubim tvoje propise.
Job 4 14-15 Ps 88 17 [120]Moje tijelo zdršće od straha pred tobom,
sudova tvojih ja se bojim.

AJIN

[121]Činim što je pravo i pravedno,
ne predaj me tlačiteljima mojim.
[122]Založi se za slugu svojega
da me ne satru oholice!
[123]Moje oči ginu od čežnje za spasenjem tvojim,
za tvojom riječi pravednom.
[124]Učini sluzi svom po svojoj dobroti
i nauči me pravilima svojim.
[125]Ja sam sluga tvoj: prosvijetli me
da upoznam tvoje propise.
[126]Čas je, o Jahve[b], da se javiš:
oskvrnuše Zakon tvoj.
[127]Stoga ljubim zapovijedi tvoje
više no zlato, zlato žeženo.
[128]Zato hodim po odredbama tvojim[c],
mrski su mi svi lažni putovi.

PE

[129]Divna su tvoja svjedočanstva,
stoga ih čuva duša moja.
Ps 73 17 [130]Objava riječi tvojih prosvjetljuje,
bezazlene urazumljuje.
[131]Otvaram usta svoja zadahtan u žudnji
jer čeznem za zapovijedima tvojim.
= Ps 25 16 Ps 5 12; 91 14 [132]Obrati se k meni i milostiv mi budi
kao onima koji ljube ime tvoje.
[133]Korake mi upravljaj po svom obećanju
da nikakva opačina ne ovlada mnome.
[134]Izbavi me od nasilja ljudskog,
i naredbe tvoje ja ću čuvati.
Ps 4 7+ [135]Licem svojim obasjaj slugu svog
i nauči me pravilima svojim!
Ez 9 4 Ezr 9 3s [136]Potoci suza potekoše mi iz očiju
jer se Zakon tvoj ne čuva.

SADE

[137]Pravedan si, Jahve,
i pravi su sudovi tvoji.
[138]Dao si Zakon pravedan
i vjeran veoma.
= Ps 69 10 [139]Revnost me moja[d] izjeda
jer moji tlačitelji zaboravljaju riječi tvoje.
[140]Tvoje su riječi prokušane veoma,
zato ih tvoj sluga ljubi.

a) Po TM; Bj s 3 rkpp., Vg, Akv. i Sim.: »Ti smatraš rđom«.
b) Vokativ po 1 rkp. i Jer.; TM: »za Jahvu«.
c) Po LXX i Jer.; TM je iskvaren, dosl.: »Proglasujem sve ispravnima sve zapovijedi tvoje.«
d) Po TM; BJ sa LXX: »Revnost tvoja« ili »revnost za Dom tvoj« (usp. Ps 69,10).

[141]Malen sam i prezren,
ali naredaba tvojih ne zaboravljam.
[142]Pravda je tvoja pravda vječita
i Zakon tvoj sama istina.
[143]Tjeskoba me i nevolja snađe,
al' tvoje su zapovijedi uživanje moje.
[144]Vječna je pravda tvojeg svjedočanstva,
prosvijetli me i živjet ću.

KOF

[145]Iz svega srca vapijem, Jahve, usliši me:
tvoja ću pravila čuvati.
[146]K tebi vapijem, spasi me,
tvojeg ću se držat' svjedočanstva.
[147]Pretječem zoru i molim za pomoć,
u tvoje se riječi uzdam.
[148]Oči moje straže noćne pretječu
da razmišljam o besjedi tvojoj. Ps 63 7; 77 5
[149]Po svojoj dobroti, Jahve, glas mi poslušaj,
i po svojoj odluci poživi me.
[150]Primiču se koji me podlo progone[a],
daleko su oni od Zakona tvojega.
[151]A ti si blizu, Jahve,
i vjerne su sve zapovijedi tvoje.
[152]Odavno znam za tvoje propise
da si ih sazdao zasvagda.

REŠ

[153]Pogledaj na nevolju moju, izbavi me,
jer Zakona tvog ne zaboravih.
[154]Parnicu moju brani, Ps 43 1
po svom obećanju poživi me!
[155]Daleko je spasenje od grešnika
jer za pravila tvoja ne mare.
[156]Veliko je, o Jahve, tvoje smilovanje:
po odlukama svojim poživi me.
[157]Mnogi me progone i tlače,
od tvojih svjedočanstava ja ne odstupam.
[158]Otpadnike vidjeh i zgadiše mi se
jer tvojih riječi ne čuvaju.
[159]Gle, naredbe tvoje ljubim, o Jahve:
po dobroti svojoj poživi me.
[160]Srž je riječi tvoje istina,
vječan je sud pravde tvoje.

ŠIN

[161]Moćnici me progone nizašto,
al' samo pred tvojim riječima srce mi dršće.
[162]Radujem se besjedama tvojim
kao onaj koji se domogao velika plijena.
[163]Mrzim na laž, grsti mi se ona, Ps 37 11; 72 7
a ljubim tvoj Zakon.
[164]Sedam puta na dan tebe hvalim
zbog pravednih sudova tvojih.
[165]Koji tvoj Zakon ljube, velik mir uživaju,
ni o što se oni ne spotiču.

a) Po 12 rkpp. i pr.; TM: »oni koji progone (podlost).«

[166]Pomoć tvoju čekam, o Jahve,
tvoje zapovijedi izvršavam.
[167]Moja duša čuva propise tvoje
i ljubi ih veoma.
Izr 5 21 [168]Čuvam tvoje naredbe i svjedočanstvo tvoje,
jer svi su putovi moji pred tobom.

TAU

[169]Vapaj moj, Jahve, nek' do tebe dopre,
po svojoj me riječi prosvijetli.
Ps 79 11; 88 3 [170]Nek' molitva moja dođe pred lice tvoje,
po svojoj me riječi izbavi.
[171]Usne moje nek' zapjevaju pohvalnu pjesmu
jer si me naučio pravilima svojim.
[172]Nek' mi pjeva jezik o riječi tvojoj,
jer zapovijedi su tvoje sve pravedne.
[173]Nek' mi ruka tvoja na pomoć bude
jer odabrah tvoje naredbe.
[174]Jahve, za tvojim spasenjem čeznem,
uživam u tvom Zakonu.
Ps 22 27; 69 33; Iz 38 19; 55 3 [175]Nek' živi duša moja i neka te hvali,
a tvoji sudovi nek' mi na pomoć budu!
Iz 53 6; Jr 50 6; Ez 34 1+; Lk 15 4-7 [176]K'o ovca izgubljena[a] ja zalutah:
o, potraži slugu svojega
jer zapovijedi tvoje ja ne zaboravih.

Psalam 120 (119)

Neprijatelj mira[b]

120 Hodočasnička pjesma
Kad bijah u nevolji, Jahvi zavapih
i on me usliša.
Ps 12 3-5; 52 4, 6 [2]Jahve, izbavi dušu moju od usana prijevarnih,
od zlobna jezika!

[3]Kojim zlom da te prokunem[c],
zlobni jeziče?
[4]Strelicama oštrim iz ratničke ruke
i ugljevljem žarkim.

[5]Jao meni što mi je boraviti u Mešeku[d]
i stanovati u šatorima kedarskim!

[6]Predugo mi duša mora živjeti
s mrziteljima mira.
Ps 140 3 [7]Kada o miru govorim,
oni sile na rat.

a) Tu se tema o izgubljenim ovcama (Ez 34,1+) primjenjuje na pojedinca.
b) »Hodočasničke pjesme« (Ps 120 – 134) pjevali su bez sumnje hodočasnici na putu u Jeruzalem (usp. Ps 84,7+; Iz 30,39). Sve su osim Ps 132, sastavljene u »elegijskim« recima – nejednakih stihova, (tzv. *qinâh*) i često se služe »stupnjevitim« ili »stepeničnim« ritmom: iste se riječi i izričaji u susljednim stihovima ponavljaju kao jeka od jednog retka do drugoga.
c) Dosl. »Što da ti se dadne i što da ti se doda?« To je uobičajen obrazac proklinjanja (usp. Rut 1,17+; 1 Sam 3,17; 14,44; 20,13; 25,22).
d) Mešek je kavkasko pleme (Post 10,2; Ez 27,13) i kraj, gdje će vladati Gog (Ez 38,2). Kedarski Arapi nastavali su Sirijsku pustinju. Mešek i Kedar za pjesnike su sinonimi za »barbare«.

Psalam 121 (120)

Jahve – čuvar Izraelov[a]

121 Hodočasnička pjesma.
K brdima oči svoje uzdižem:
odakle će mi doći pomoć? Jr 3 23
2 Pomoć je moja od Jahve Hoš 13 9
koji stvori nebo i zemlju. = Ps 124 8

3 Tvojoj nozi on posrnuti ne da 1 Sam 2 9
i neće zadrijemati on, čuvar tvoj. Izr 3 24, 26
4 Ne, ne drijema i ne spava Ps 66 9; 91 12
on, čuvar Izraelov. Pnz 32 10

5 Jahve je čuvar tvoj, Iz 25 4
Jahve je zasjen tvoj s desne tvoje! Ps 16 8; 73 23
6 Neće ti sunce nauditi danju Iz 25 4
ni mjesec noću. Iz 49 10

7 Čuvao te Jahve od zla svakoga,
čuvao dušu tvoju! Ps 97 10
8 Čuvao Jahve tvoj izlazak i povratak Post 28 15
odsada dovijeka. Pnz 28 6 Tob 5 17

Psalam 122 (121)

Pozdrav Jeruzalemu[b]

122 Hodočasnička pjesma.
Davidova.
Obradovah se kad mi rekoše: Ps 42 5, 7;
»Hajdemo u Dom Jahvin!« 43 3; 84 2-5
2 Eto, noge nam već stoje
na vratima tvojim, Jeruzaleme.

3 Jeruzaleme, grade čvrsto sazdani Ps 48 13-14
i kao u jedno saliveni[c]! ↗Ef 2 19-22
4 Onamo uzlaze plemena, plemena Jahvina, Pnz 16 16
po Zakonu Izraelovu,
da slave ime Jahvino[d].
5 Ondje stoje sudačke stolice, 1 Kr 7 7
stolice doma Davidova. Pnz 17 8 2 Ljet 19 8

a) Ps podsjeća vjernike da ih Bog čuva; odgovarao je raspoloženju hodočasnika u Jeruzalem na njihovim tegotnim putovima, a dobro pristaje i kršćaninu na njegovu putu u nebeski Jeruzalem.
b) Hodočasnici, evo, stigoše do vrata svetoga Grada, tu se zaustavljaju i upućuju mu pozdrav: *Šalom* (»Mir!«), igrajući se pučkom etimologijom po kojoj Jeruzalem znači »grad mira« (usp. Ps 76,3). Željkovani je mir bio sastavni dio mesijanskih nada (usp. Iz 11,6+; Hoš 2,20+). Ljubav prema svetom Sionu (2 Sam 5,9+) značajna je crta židovske pobožnosti (usp. Ps 48; 84; 133; 137).
c) Snažno je obnovljeni Jeruzalem (usp. Neh 2,17s) simbol jedinstva izabranog naroda (pr. »gdje je zajednica jedno«) i slika jedinstva Crkve.
d) Dosl. »Svjedočanstvo Izraelu«, što znači propis, Zakon ili razlog, (kako prevodi BJ) i tumači: »Sveti je grad vidljiv znak Božjih dobročinstava, zalog mesijanskih obećanja«.

6 Molite za mir Jeruzalemov!
Blago onima koji tebe ljube[a]!
Ps 48 13; Pj 4 4 — 7 Neka bude mir u zidinama tvojim
i pokoj u tvojim palačama!

8 Radi braće i prijatelja svojih
klicat ću: »Mir tebi!«
Ps 26 8; Tob 13 14 — 9 Radi Doma Jahve, Boga našega,
za sreću tvoju ja ću moliti.

Psalam 123 (122)

Molitva nevoljnikova[b]

123 Hodočasnička pjesma.
Oči svoje uzdižem k tebi
koji u nebesima prebivaš.
2 Evo, kao što su uprte oči slugu u ruke gospodara
i oči sluškinje u ruke gospodarice
Ps 25 15; 69 4; 119 82; 141 8 — tako su oči naše uprte u Jahvu, Boga našega,
dok nam se ne smiluje.

3 Smiluj nam se, Jahve, smiluj se nama
Neh 3 36; Ps 44 14s — jer se do grla nasitismo prezira.
4 Presita nam je duša
Job 12 5; Zah 1 15 — podsmijeha obijesnih, poruga oholih[c].

Psalam 124 (123)

Jahve, spasitelj Izraelov[d]

124 Hodočasnička pjesma.
Davidova.
Da nije Jahve za nas bio
= Ps 129 1; Ps 118 2s — – neka slobodno rekne Izrael[e] –
2 da nije Jahve za nas bio:
kad se ljudi digoše proti nama,
Izr 1 12 — 3 žive bi nas progutali.
Kad je uskipio bijes njihov na nas,

Ps 18 5+ — 4 voda bi nas podavila;
bujica bi nas odnijela,
5 vode pobješnjele sve nas potopile.

a) BJ s 1 rkp čita *'ohālājik* (šatori tvoji) mj. *'ohabājik* (koji te ljube) pa prev.: »Neka se počinu tvoji šatori«.
b) Ps je bez sumnje nastao u doba nakon povratka iz Progonstva ili u vrijeme Nehemijino, kad je zajednica što se istom nanovo oblikovala bila izložena preziru i napadima pogana (usp. Neh 2,19; 3,36).
c) »Poruga oholih« je po BJ dodatak iz doba Makabejaca, možda za progonstava pod Antiohom Epifanom. Tekst je nejasan. Qr. ima »poruga oholim Grcima«, no Ktb i pr. spojili su riječ »grci« s prethodnom (i tako stvorili riječ koja može značiti »oholice«) i time prikrili prizvuk straha od stranaca.
d) To je zahvalnica za nadvladane tegobe što se opisuju tradicionalnim slikama: zvijeri, poplave, zamke.
e) Mnoštvo se tako poziva da ponovi prvi stih kao pripjev.

[6]Blagoslovljen Jahve koji nas ne dade
za plijen zubima njihovim!
[7]Duša je naša poput ptice umakla
iz zamke lovaca: Izr 6 5

raskinula se zamka,
a mi umakosmo!
[8]Pomoć je naša u imenu Jahve
koji stvori nebo i zemlju. = Ps 121 2

Psalam 125 (124)

Bog štiti svoje

125 Hodočasnička pjesma.
Tko se uzda u Jahvu, on je kao brdo Sion:
ne pomiče se, ostaje dovijeka. Izr 10 25
[2]Bregovi okružuju Jeruzalem:
Jahve okružuje narod svoj Pnz 32 10
odsada i dovijeka. Mt 28 20

[3]I neće vladati žezlo bezbožničko
nad udesom pravednih, Ps 119 134
da ne bi pravedni
ruke za bezakonjem pružili.

[4]Učini, Jahve, dobro dobrima Ps 18 26s
i čestitima u srcu. Izl 21 25+
[5]A koji na krive skreću putove Izr 3 32
nek' ih istrijebi Jahve sa zločincima! Ps 92 10

Mir nad Izraelom! = Ps 128 6 Gal 6 16

Psalam 126 (125)

Pjesma povratnikâ[a]

126 Hodočasnička pjesma.
Kad Jahve vraćaše sužnjeve sionske,
bilo nam je k'o da snivamo.
[2]Usta nam bjehu puna smijeha, ||Job 8 21
a jezik klicanja.
Među poganima tad se govorilo: Ez 36 36
»Velika im djela Jahve učini!«

a) Za povratnike u domovinu, što se hvataju u koštac s teškoćama oko obnove (usp. Neh 5; itd.), povratak iz progonstva babilonskoga predslika je nadolaska mesijanske ere.

Lk 1 49 [3]Velika nam djela učini Jahve:
opet smo radosni!

[4]Vrati, o Jahve, sužnjeve naše
k'o potoke negepske[a]!
Iz 25 8-9; Bar 4 23; Otk 21 4 [5]Oni koji siju u suzama,
žanju u pjesmi.

[6]Išli su plačući
Jr 31 9 noseći sjeme sjetveno:
Iz 65 19; Iv 12 24; 16 20 vraćat će se s pjesmom,
noseći snoplje svoje.

Psalam 127 (126)

Predanje Providnosti[b]

127 Hodočasnička pjesma.
Salomonova.
Pnz 8 11-18; Izr 3 5-6; 10 22; Mt 6 25-34; Iv 15 5 Ako Jahve kuću ne gradi,
uzalud se muče graditelji.
Ako Jahve grad ne čuva,
uzalud stražar bdi.

[2]Uzalud vam je ustat prije zore
i dugo u noć sjediti,
Mt 6 11p vi što jedete kruh muke:
miljenicima svojim u snu[c] on daje.

Izr 3 24-26; Prop 2 24+; Pnz 28 11; Izr 17 6; Ps 12 8 [3]Evo: sinovi su Jahvin dar,
plod utrobe njegova je nagrada.
[4]Strelica u ruci ratnika –
to su sinovi mladosti.

[5]Blago čovjeku koji njima napuni tobolac,
Job 29 5, 7s; Izr 31 23 neće se postidjeti
kad se prêo bude s dušmanom na vratima[d].

a) Gotovo su uvijek suhi (usp. Job 6,15), dok zimi naglo nabujaju i oplođuju zemlju.
b) Ljudski je rad osuđen na neuspjeh ako ga Bog ne oplodi; svagdanji kruh i potomstvo dar su Božji.
c) Aram. riječ, možda dodana. Pr.: »San daje miljenicima svojim«. TM: »miljeniku svomu«, u kom hebr. naslov gleda Salomona (usp. 2 Sam 12,25), a možda »snom« podsjeća na nagovještajni san u Gibeonu (1 Kr 3,5).
d) Mjesto poslovanja i sudova (usp. Pnz 21,19; 22,15; Rut 4,1; itd.).

Psalam 128 (127)

Blagoslov vjerniku[a]

128 Hodočasnička pjesma.
Blago svakome koji se Jahve boji, Ps 112 1
koji njegovim hodi stazama! Ps 37 3-5

2 Plod ruku svojih ti ćeš uživati,
blago tebi, dobro će ti biti. Ps 112 3
3 Žena će ti biti kao plodna loza
u odajama tvoje kuće; Izr 31
sinovi tvoji k'o mladice masline
oko stola tvojega. Ps 144 12 Job 29 5

4 Eto, tako će biti blagoslovljen čovjek
koji se Jahve boji!
5 Blagoslovio te Jahve sa Siona, = Ps 134 3
uživao sreću Jeruzalema Ps 20 3
sve dane života svog! Ps 122 9
6 Vidio djecu svojih sinova, Post 50 23 Job 42 16 Izr 17 6

mir nad Izraelom! = Ps 125 5 Gal 6 16

Psalam 129 (128)

Protiv neprijateljâ Siona

129 Hodočasnička pjesma.
»Mnogo su me od mladosti[b] tlačili«
– neka rekne sad Izrael!
2 »Mnogo su me od mladosti tlačili, = Ps 124 1 Ps 118 13
ali me ne svladaše. Iv 16 33

3 Po leđima su mojim orači orali, Iz 51 23
duge brazde povlačili.
4 Al' Jahve pravedni
isiječe užeta zlikovcima!«

5 Nek' se postide i uzmaknu
svi koji mrze Sion!
6 Nek' budu k'o trava na krovu Iz 37 27
što povene prije nego je počupaju[c].

7 Žetelac njome ne napuni ruku
ni naručje onaj koji veže snopove.
8 A prolaznici nek' ne reknu: Rut 2 4
»Blagoslov Jahvin nad vama!

Blagoslivljamo vas imenom Jahvinim!« = Ps 118 26

a) Ps slavi sreću domaćeg ognjišta kojom Bog usrećuje pravednika, dosljedno nauku mudraca o ovovremenoj naplati.
b) Za vrijeme boravka u Egiptu i ulaska u Kanaan.
c) Prijevod je nesiguran. »Prije« je hapaks, to jest samo se jednom pojavljuje, pa je nejasan. Neki predlažu ispr. po Targ., sir. i Iz 37,27 (IQIs[a]) »koju osmudi vjetar istočni«.

Psalam 130 (129)

Pouzdanje u Boga[a]

Ps **18** 5; **69** 3 · Jon **2** 3 · Tuž **3** 55 · Ps **5** 2-3; **55** 2-3 · 2 Ljet **6** 40; **7** 15 · Neh **1** 6s · Job **9** 2 · Nah **1** 6 · Mih **7** 18 · Izl **34** 7 · 1 Kr **8** 39-40 · Ps **56** 5; **119** 81 · Iz **21** 11; **26** 9 · Iz **30** 18 · Ps **68** 21; **86** 15; **100** 5+; **103** 8+ · Mt **1** 21 · Ps **25** 22 · ↗Tit **2** 14

130 Hodočasnička pjesma.
Iz dubine, Jahve, vapijem tebi:
2 Gospodine, čuj glas moj!
Neka pazi uho tvoje
na glas moga vapaja!

3 Ako se, Jahve, grijehâ budeš spominjao,
Gospodine, tko će opstati?
4 Al' u tebe je praštanje,
da bi te se bojali[b].

5 U Jahvu ja se uzdam,
duša se moja u njegovu uzda riječ.
6 Duša moja čeka Gospodina
više no zoru straža noćna;
više no zoru straža noćna
7 nek' Izrael čeka Jahvu[c].

Jer je u Jahve milosrđe
i obilno je u njega otkupljenje;
8 on će otkupiti Izraela
od svih grijeha njegovih.

Psalam 131 (130)

Djetinji pokoj u Bogu[d]

Mih **6** 8 · Ps **139** 6 · Iz **30** 15 · ↗Mt **18** 3p · Hoš **11** 4 · Iz **66** 12-13

131 Hodočasnička pjesma.
Davidova.
O Jahve, ne gordi se moje srce
niti se oči uznose.
Ne idem za stvarima velikim
ni za čudima što su iznad mene.

2 Ne, ja sam se smirio
i upokojio dušu svoju;
kao dojenče na grudima majke,
kao dojenče duša je moja u meni.
3 U Jahvu se, Izraele, uzdaj
odsada dovijeka.

a) Pokornički ps (usp. 6,1) no još više ps nade. Obilno se njime koristi kršćanska pokojnička liturgija te ga shvaća ne kao tužaljku nego kao molitvu zaufanosti u Boga otkupitelja.
b) Tj. da ne bi nestalo straha u tebe, točnije strahopoštovanja. LXX dodaje »zbog (tvoga) zakona«, što je juridička relektura.
c) Prevedeno po LXX. TM je iskvaren, dosl: »Ufam se u Jahvu, duša se moja uzda i riječ njegovu iščekujem. Moja je duša za Gospodina više no stražari za zoru, stražari za zoru. Neka Izrael iščekuje Gospodina.«
d) Smirena se duša spokojno i bez prerevnih težnja prepušta Bogu. R. 3. zahtijeva takvo djetinje pouzdanje od cijelog naroda.

Psalam 132 (131)

Za godišnjicu prijenosa Kovčega saveza[a]

132 Hodočasnička pjesma.
[2]Spomeni se, o Jahve, Davida
i sve revnosti njegove:
kako se Jahvi zakleo,
zavjetovao Snazi Jakovljevoj: Post **49** 24

[3]»Neću ući u šator doma svog 2 Sam **7** 1-2
nit' uzaći na ležaj svoje postelje, 1 Ljet **28** 2
[4]neću pustit' snu na oči
nit' počinka dati vjeđama,
[5]dok Jahvi mjesto ne nađem,
boravište Snazi Jakovljevoj.«

[6]Eto, čusmo za nj[b] u Efrati,
nađosmo ga u Poljima jaarskim[c]. 1 Sam **7** 1
[7]Uđimo u stan njegov[d], 2 Sam **6** 2
pred noge mu padnimo! = Ps **99** 5

[8]»Ustani, o Jahve, pođi k svom počivalištu, Br **10** 35
ti i Kovčeg sile tvoje! Ps **68** 2
[9]Svećenici tvoji nek' se obuku u pravednost, ||2 Ljet **6**
pobožnici tvoji nek' radosno kliču! 41-42
[10]Poradi Davida, sluge svojega, Ps **2** 2
ne odvrati lica od svog pomazanika[e]!« Izl **30** 22+
1 Sam **9** 26+

[11]Jahve se zakle Davidu
zakletvom tvrdom od koje neće odustati: Ps **110** 4
»Potomka tvoje utrobe 2 Sam **7** 1+
posadit ću na prijestolje tvoje. Ps **89** 20s

[12]Budu li ti sinovi Savez moj čuvali
i naredbe kojima ih učim,
i sinovi će njini dovijeka
sjedit' na tvom prijestolju.«

[13]Jer Jahve odabra Sion, Ps **68** 17
njega zažele sebi za sjedište. 2 Sam **5** 9+
[14]»Ovo mi je počivalište vječno,
boravit ću ovdje jer tako poželjeh.

[15]Žitak ću njegov blagosloviti,
siromahe nahraniti kruhom.
[16]Svećenike njegove u spas ću odjenuti, ||2 Ljet **6** 41
sveti će njegovi kliktati radosno. Iz **61** 10
Jr **31** 14

a) Ps je mesijanski, osobito rr. 17–18. Božja se obećanja (2 Sam 7,1+) prikazuju kao Božji odgovor na zakletvu zadanu Davidu. Ophodna pjesma (rr. 6s) podsjeća na našašće i prijenos Kovčega Saveza (1 Sam 6,13s; 2 Sam 6).
b) Za Kovčeg.
c) *Jaar* je toponim srodan s imenom Kirjat-jearim, »grad šuma«, a nalazi se na području Efrate, kao i Betlehem.
d) Jahvin.
e) Izrael je očekivao pomazanika Jahvina, potomka Davidova, koji će imati udjela na svećeničkoj vlasti (usp. Ps 110,3; Zah 4,14; 6,13).

Ez **29** 21 / Iz **11** 1 / Jr **33** 15 / Zah **3** 8 / ↗Lk **1** 69

17 Učinit ću da ondje za Davida rog[a] izraste,
pripravit ću svjetiljku[b] za svog pomazanika.
18 U sram ću mu obući dušmane,
a na njemu će blistat' vijenac moj.«

Psalam 133 (132)

Bratska sloga[d]

133 Hodočasnička pjesma.
Davidova.

Ps **87**

Gle, kako je dobro i kako je milo
kao braća zajedno živjeti[e]:

Izl **30** 25, 30

2 kao na glavi ulje dragocjeno
što slazi na bradu[f], bradu Aronovu,
što slazi na skute haljina njegovih;

Hoš **14** 6 / Pnz **28** 8; **30** 20 / Ps **36** 10

3 kao rosa s Hermona
što slazi na brdo Sion.
Ondje Jahve daje svoj blagoslov
i život dovijeka.

Psalam 134 (133)

Noćne hvale u Hramu[g]

= Ps **135** 1-2 / 1 Ljet **9** 33; **23** 30 / Ps **28** 2; **63** 5; **141** 2

134 Hodočasnička pjesma.
Sad, blagoslivljajte Jahvu,
sve sluge Jahvine
što stojite u Domu Jahvinu[h],
u noćnim satima!
2 Dižite svoje ruke prema Svetištu
i Jahvu blagoslivljajte!

= Ps **128** 5 / Ps **118** 26 / Br **6** 24

3 »Blagoslovio te sa Siona Jahve
koji stvori nebo i zemlju[i]!«

a) »Rog« označuje snagu, ovdje jedro potomstvo. Stoga BJ prev. »potomstvo« (usp. Ps 18,3+).
b) Usp. 1 Kr 11,36; 15,4; 2 Kr 8,19; 2 Ljet 21,7. O svjetiljci koja se gasi usp. Job 18,5; Jr 25,10. Mesija će biti, svjetlost narodâ (Iz 42,6; 49,6; Lk 3,32).
c) Po LXX i sir. TM: »njegov«. Znak vlasti kraljevske (usp. Ps 89,40; 2 Sam 1,10; 2 Kr 11,12), ali i svećeničke (Izl 28,36; 39,30): davidovski Mesija bit će podjedno svećenik i kralj (usp. Ps 110,4).
d) Riječ je o bratskim vezama što u Hramu i Svetom gradu povezuju svećenike i levite.
e) Dosl. »sjedjeti« (za stolom), možda za gozbom pričesnicom kojom se zaključivalo hodočašće o Blagdanu sjenicâ ili šatorâ.
f) Konj. TM: »brada... što silazi (sve do skuta)«.
g) Poziv na molitvu ili liturgijski dijalog između hramskih služitelja i hodočasnika, možda za vrijeme nekog noćnog obreda kojim započinje Blagdan sjenicâ (Izl 23,14+).
h) BJ po LXX dodaje »u predvorjima Doma Boga našega« (usp. Ps 135,2), čega TM nema.
i) Ovaj liturgijski blagoslov (usp. Br 6,23s) zaključuje Psaltir »uzlaza« ili hodočašća u Sveti grad.

Psalam 135 (134)

Hvalbena pjesma[a]

135 Aleluja!
Hvalite ime Jahvino,
hvalite, sluge Jahvine = Ps 134 1
2 koji u Domu Jahvinu stojite = Ps 113 1
u predvorjima Doma Boga našega!

3 Hvalite Jahvu jer dobar je Jahve,
pjevajte imenu njegovu jer je ljupko! Ps 7 18+
4 Jer Jahve sebi odabra Jakova, Ps 33 12
Izraela za dragu svojinu. Izl 19 5 Pnz 7 6+

5 Znadem da je velik Jahve, ‖Izl 18 11
da je nad bozima svim gospodar. = Ps 95 3
6 Što god se Jahvi svidi, = Ps 115 3
to čini na nebu i na zemlji, ‖Jr 10 13
na moru i u bezdanima. ‖Jr 51 16

7 Oblake diže s kraja zemlje; Job 28 26; 37 9
stvara kiši munje, Ps 148 8
vjetar izvodi iz skrovišta njegovih.

8 On Egiptu pobi prvorođence,
ljude i stoku podjednako. = Ps 136 10 Izl 12 29
9 On učini znamenja i čudesa usred tebe, Egipte,
protiv Faraona i svih slugu njegovih. Ps 78 43 = Ps 136 17-22

10 On pobi narode mnoge
i pogubi kraljeve moćne:
11 Sihona, kralja amorejskog, i Oga, kralja bašanskog,
i sva kraljevstva kanaanska.
12 I dade njihovu zemlju u baštinu,
u baštinu Izraelu, narodu svom.

13 Ime tvoje, o Jahve, ostaje dovijeka Iz 63 12
i spomen na te, o Jahve, od koljena do koljena. Ps 102 13 Izl 3 15
14 Jer Jahve štiti narod svoj, ‖Pnz 32 36
slugama svojim on je milostiv.

15 Kumiri poganski, srebro i zlato, Ps 115 4-6
ljudskih su ruku djelo:
16 usta imaju, a ne govore;
oči imaju, a ne vide;

17 uši imaju, a ne čuju;
i nema daha u ustima njihovim.
18 Takvi su i oni koji ih napraviše = Ps 115 8
i svi koji se u njih uzdaju.

a) Hvalbena pjesma otkana od prisjećaja ili posudbi iz psalama ili drugih tekstova.

Ps 115 9-11 [19]Dome Izraelov, Jahvu blagoslivljaj!
Dome Aronov, Jahvu blagoslivljaj!
[20]Dome Levijev, Jahvu blagoslivljaj!
Štovatelji Jahvini, Jahvu blagoslivljajte!

[21]Blagoslovljen sa Siona Jahve
koji prebiva u Jeruzalemu[a]!

Psalam 136 (135)

Litanija zahvalnica[b]

136 Aleluja!
Hvalite Jahvu jer je dobar:
vječna je ljubav njegova!
Pnz 10 17 [2]Hvalite Boga nad bogovima:
vječna je ljubav njegova!
[3]Hvalite Gospodara nad gospodarima:
vječna je ljubav njegova!

= Ps 72 18; Izl 15 11 [4]Jedini on učini čuda velika[d]:
vječna je ljubav njegova!
Izr 3 19; 8 27-29 [5]Mudro sazda on nebesa:
vječna je ljubav njegova!
Ps 24 2 [6]On utvrdi zemlju nad vodama:
vječna je ljubav njegova!

Post 1 16 [7]On načini svjetlila velika:
vječna je ljubav njegova!
[8]Sunce da vlada danom:
vječna je ljubav njegova!
[9]Mjesec i zvijezde da vladaju noću:
vječna je ljubav njegova!

= Ps 78 51; 135 8 [10]On pobi prvorođence Egiptu:
vječna je ljubav njegova!
[11]Izvede Izraela iz njega:
vječna je ljubav njegova!
Pnz 4 34 [12]Mišicom jakom, rukom ispruženom:
vječna je ljubav njegova!

Izl 14 21s [13]On Crveno more razdvoji:
vječna je ljubav njegova!
[14]Provede Izraela posred vodâ:
vječna je ljubav njegova!

a) Liturgijski otpjev, završnica cijeloga himna.
b) Ovaj litanijski psalam (usp. Dan 3,52–90) Židovi zovu »veliki Hallel«; molili su ga na Pashu nakon »malog Hallela« (Ps 113 – 118).
c) Po LXX. TM ima taj »Aleluja« na kraju prethodnoga Ps.
d) TM. BJ ispušta pridjev »velika«; smatra ga suvišnim.

15 I vrgnu Faraona i vojsku mu u Crveno more[a]:
vječna je ljubav njegova!

16 On narod svoj vođaše pustinjom: Pnz 8 2, 15
vječna je ljubav njegova!
17 On udari kraljeve velike:
vječna je ljubav njegova!
18 I pogubi kraljeve moćne:
vječna je ljubav njegova!
19 Sihona, kralja amorejskog: Pnz 2 30s
vječna je ljubav njegova!
20 Oga, kralja bašanskog: Pnz 3 1s
vječna je ljubav njegova!

21 I njihovu zemlju dade u baštinu: Ps 44 3
vječna je ljubav njegova!
22 U baštinu Izraelu, sluzi svome: Iz 41 8; 44 21
vječna je ljubav njegova!
23 On se spomenu nas u poniženju našem: ↗Lk 1 48
vječna je ljubav njegova!
24 Od dušmana nas naših oslobodi: Ps 106 43s
vječna je ljubav njegova! ↗Lk 1 71

25 On daje hrane svakom tijelu: Ps 104 27; 145 15-16
vječna je ljubav njegova!
26 Hvalite Boga nebeskog: Dn 2 18
vječna je ljubav njegova!

Psalam 137 (136)

Prognanikova pjesma[b]

137 Na obali rijeka babilonskih Ez 3 15
sjeđasmo i plakasmo Tuž 3 48
spominjući se Siona;
2 o vrbe naokolo
harfe svoje bijasmo povješali. Iz 24 8

3 I tada naši tamničari Jr 25 10; Tuž 5 14
zaiskaše od nas da pjevamo,
porobljivači naši[c] zaiskaše da se veselimo:
»Pjevajte nam pjesmu sionsku!«

4 Kako da pjesmu Jahvinu pjevamo
u zemlji tuđinskoj!
5 Nek' se osuši[d] desnica moja, Jr 51 50
Jeruzaleme, ako tebe zaboravim!

a) Po TM; BJ izostavlja »u Crveno more« kao ponavljanje iz r. 13.
b) Ps podsjeća na pad Jeruzalema god. 587. i na babilonsko progonstvo.
c) *šolelênû* (Targ); TM: *tôlālēnû*, nerazumljiva riječ.
d) TM: *tiškah* (neka se zaboravi), što je bilo ublaženje prokletstva, pa se BJ vratila na *tikhaš* (neka se osuši).

6 Nek' mi se jezik za nepce prilijepi
ako spomen tvoj smetnem ja ikada,
Ps 122 1+
ako ne stavim Jeruzalem
vrh svake radosti svoje!

Ez 25 12-14+; 35 Ob 10-14 Tuž 4 21-22
7 Ne zaboravi, Jahve, sinovima Edoma
kako su u dan kobni Jeruzalemov
vikali oni: »Rušite!
Srušite ga do temelja!«

Iz 47 10 Jr 50-51 ↗Otk 18 6 Iz 14 22 Hoš 14 1
8 Kćeri babilonska, pustošiteljice,
blažen koji ti vrati milo za drago
za sva zla što si nam ih nanijela!
9 Blažen koji zgrabi i smrska
o stijenu tvoju dojenčad!

Psalam 138 (137)

Pjesma zahvalnica

138 Davidov.
= Ps 9 2
Zahvaljujem ti, Jahve, iz svega srca
jer si čuo riječi mojih usta[b].
Pred licem anđela[c] pjevam tebi,
= Ps 5 8
2 bacam se nice prema svetom Hramu tvojemu.

Zahvaljujem imenu tvojem
za tvoju dobrotu i vjernost,
jer si nada sve[d] uzveličao
obećanje svoje.
Iz 40 29
3 Kad sam te zazvao, uslišio si me,
dušu si moju pokrijepio[e].

Ps 68 33 Mal 1 11
4 Nek' ti zahvaljuju, Jahve, svi kraljevi zemlje
kad čuju riječi usta tvojih,
5 nek' pjevaju putove Jahvine:
»Zaista, velika je slava Jahvina!«
Iz 57 15 Lk 1 51-52
6 Zaista, uzvišen je Jahve, ali gleda na ponizna,
a oholicu izdaleka poznaje.

Ps 23 5
7 Kroz nevolje kad budem kročio, život mi čuvaj,
pruži ruku proti gnjevu mojih dušmana;
nek' me tvoja spasi desnica!
Ps 57 3 Ps 100 5+
8 Jahve, što ja počeh, ti dovrši!
Jahve, vječna je ljubav tvoja:
djelo ruku svojih ne zapusti!

a) Ps podsjeća na 9. dan 4. mjeseca (lipanj-srpanj god. 587) kada su Kaldejci probili jeruzalemske zidine (Jr 39,2; 52,7) ili na 10. dan 5. mjeseca, kada je Hram zapaljen (Jr 52,13; usp. Zah 7,5; 8,19). Edomci (Br 20,23+) su se bili udružili s opsjedateljima. Mnoge proročke riječi zazivaju na njih Jahvinu osvetu (Iz 34,5s; Jr 49,17; Jl 4,19; Mal 1,3s).
b) Po LXX; TM nema toga stiha.
c) Po LXX, Vg. (usp. Ps 8,6). Neki prevode »bogova« (idola koje psalmist prezire); sir. prevodi »kraljeva« (usp. Ps 45,7), a Targ. »sudaca« (usp. Ps 58,2).
d) Tekst je nesiguran. Dosl. »Uzveličao si svoje obećanje iznad svega imena svoga«.
e) Po sir. TM ima »ti si me uznemirio.«

Psalam 139 (138)

Pohvala Sveznajućeg[a]

139 Zborovođi.
Davidov.
Jahve, proničeš me svega i poznaješ, Jr 12 3
[2]ti znaš kada sjednem i kada ustanem, 2 Kr 19 27
izdaleka ti već misli moje poznaješ. Job 31 4
[3]Hodam li ili ležim, sve ti vidiš, Ps 44 22 Heb 4 13+
znani su ti svi moji putovi.

[4]Riječ mi još nije na jezik došla,
a ti, Jahve, sve već znadeš.
[5]S leđa i s lica ti me obuhvaćaš,
na mene si ruku svoju stavio.
[6]Znanje to odveć mi je čudesno,
previsoko da bih ga dokučio.

[7]Kamo da idem od duha tvojega Am 9 2-3
i kamo da od tvog lica pobjegnem? Job 11 8-9; 23 8-9
[8]Ako se na nebo popnem, ondje si, Jr 23 23-24
ako u Podzemlje legnem, i ondje si. Izr 15 11

[9]Uzmem li krila zorina
pa se naselim moru na kraj
[10]i ondje bi me ruka tvoja vodila,
desnica bi me tvoja držala.

[11]Reknem li: »Nek' me barem tmine zakriju
i nek' me noć umjesto svjetla okruži[b]!« –
[12]ni tmina tebi neće biti tamna: Job 12 22; 34 22
noć sjaji kao dan Dn 2 22
i tama kao svjetlost[c].

[13]Jer ti si moje stvorio bubrege, Job 10 8s
satkao me u krilu majčinu.
[14]Hvala ti što sam stvoren tako čudesno,
što su djela tvoja predivna.
Dušu moju do dna si poznavao[d],
[15]kosti moje ne bjehu ti sakrite
dok nastajah u tajnosti,
otkan u dubini zemlje.

[16]Oči tvoje već tada gledahu djela moja, Mal 3 16
sve već bješe zapisano u knjizi tvojoj: Dn 7 10
dani su mi određeni dok još ne bješe ni jednoga[e]. Ps 69 29;
[17]Kako su mi, Bože, naumi tvoji nedokučivi, Ps 31 16
kako li je neprocjenjiv zbroj njihov. Job 14 5

Job 11 7
Sir 18 5-7
Rim 11 33
Ps 40 6

a) Razmišljanje o Božjem sveznanju. Usporedimo s njim Jobovo razmišljanje, u kojem se izražava čovjekov strah od Božjega pogleda (Job 7,17–20+).
b) Po TM gdje dosl. stoji: »i noć (nek bude) svjetlo oko mene«. BJ po 11QPs[a] gdje umjesto *'ôr* (»svjetlo«) stoji *'ezor* (»opasač«) prev. »i noć nek mi bude opasačem«.
c) Po TM; BJ ispušta ovaj stih kao glosu.
d) Konj. TM: »duša moja dobro zna«.
e) Dosl.: »i ne jedan u njima (ili: od njih)«. BJ ispr. po qr. nekih rkpp.: »i svaki od njih već bijaše ondje.« Težak tekst.
Psalmist razmišlja o Božjem sveznanju: Bog je poznavao čovjeka i njegovu sudbinu još prije njegova rođenja (usp. Ps 22,11; 71,16); dok je za čovjeka to neistraživo otajstvo.

[18]Da ih brojim? Više ih je nego pijeska!
Dođem li im do kraja[a], ti mi preostaješ!

[19]De, istrijebi, Bože, zlotvora,
Ps 119 115 krvoloci nek' odstupe od mene!
[20]Jer podmuklo se bune protiv tebe,
Job 21 14 uzalud se dižu tvoji dušmani.

[21]Jahve, zar da ne mrzim tvoje mrzitelje?
Ps 119 158 Zar da mi se ne gade protivnici tvoji?
[22]Mržnjom dubokom ja ih mrzim
Ps 5 11+ i držim ih svojim neprijateljima.

[23]Pronikni me svega, Bože, srce mi upoznaj,
Ps 17 3; 26 2 iskušaj me i upoznaj misli moje:
[24]pogledaj, ne idem li putem pogubnim
Ps 5 9; 143 10 i povedi me putem vječnim!

Psalam 140 (139)

Molitva za izbavljenje

140 Zborovođi.
Psalam. Davidov.
[2]Izbavi me, Jahve, od čovjeka zlobna,
zaštiti me od čovjeka nasilna:
[3]od onih koji pakosti u srcu smišljaju
i čitav dan začinju kavge.
[4]Kao zmije bruse jezike svoje,
↗Rim 3 13 pod usnama im je otrov ljutičin.

[5]Spasi me, Jahve, od ruku zlotvora,
čuvaj me od čovjeka nasilna
koji hoće da mi noga posrne.
Jr 18 22; Ps 56 7; 57 7; Sir 12 16 [6]Oholice mi potajno postavljaju zamku,
užetima mrežu pletu[c],
kraj puta klopke mi stavljaju.

[7]Zavapih Jahvi: »Ti si Bog moj!
Ps 31 15 Poslušaj, o Jahve, krik mojih molitava!
[8]Jahve, Gospode moj, spasitelju silni moj,
u dan boja zakloni mi glavu!«
[9]Ne daj da se ispune želje zlotvora,
ne daj da svoje on izvrši namjere!

[10]Nek' glavu ne podignu oni koji me opkoliše[d],
nek' na njih padne zloba njihovih usana!

a) Konj. *haqissôtî* s tri rkpp. TM: *heqîsōtî,* »budim se«.
b) TM. BJ konj. *re'êkā,* »tvoje misli« usp. rr. 2.17; mj. *'ārêkā,* »tvoji neprijatelji« ili »tvoji gradovi« pa prevodi: »Bezvrijednima drže tvoje misli«. Nesiguran r.
c) BJ sa LXX dod.: »mojim nogama« i stavlja ovaj stih ispred prethodnoga.
d) 9b – 10a po LXX. TM loše podijeljen i loše vokaliziran, nerazumljiv, dosl.: »(Ne daj da uspije) njegov zao naum, oni se dizahu. Pauza. [10]Glava mojih opsjedatelja...«.

11 Nek' daždi po njima ugljevlje ognjeno[a], Post 19 24
nek' se strovale u jamu da više ne ustanu! Br 16 31s
12 Opadač[b] se neće održat' na zemlji, Ps 11 6; 55 24
silnika će odjednom zgrabiti nesreća.

13 Znam da će Jahve dati pravo ubogu
i pravicu siromasima.
14 Zaista, pravedni će tvoje ime slaviti, Ps 11 7;
pred tvojim će licem boraviti čestiti. 16 11; 17 15

Psalam 141 (140)

Molitva u kušnji i progonstvu

141 Psalam.
Davidov.
Prizivljem te, Jahve, k meni pohitaj!
Slušaj glas moj kojim tebi vapijem!
2 Nek' mi se uzdigne molitva kao kâd pred lice tvoje, Lev 2 2
podizanje mojih ruku nek' bude k'o prinos večernji[c]! Izl 30 8
Br 28 4

3 Na usta mi, Jahve, stražu postavi
i stražare na vrata usana mojih!
4 Ne daj da mi se srce zlu prikloni,
da bezbožno počinim djela opaka;
i u društvu zlotvora
da ne blagujem poslastica njihovih!

5 Nek' me samo udari pravednik, ljubav je što me kara,
al' ulje grešničko neće mi glavu pomazat'; Izr 9 8;
zloći njihovoj oprijet ću se uvijek svojom molitvom[d]. 25 12; 27 6, 9

6 Kad strovale niz hridinu suce njihove[e],
razumjet će kako blage bjehu riječi moje.
7 Kao kad orač ore i para zemlju[f],
tako će im se na rubu Podzemlja kosti rasuti.

8 U te su, Jahve, uprte oči moje,
k tebi se utječem, ne daj da mi duša propadne!
9 Čuvaj me od stupice koju postaviše meni,
od zamki zločinaca!

10 Nek' u vlastite zamke upadnu zlotvori,
a ja neka im umaknem!

a) Konj. *jamtēr,* »nek daždi«; qr i pr.: *jimmôtû,* »neka budu uzdrmani«; ktb: *jamîtû,* »nek padaju«. LXX ima: »ognjeno« (ugljevlje); TM: »u ognju«.
b) Dosl. »čovjek jezika«.
c) Taj je svagdanji prinos bio propisan. Tako židovska pobožnost ističe sličnost između žrtve i molitve. Usp. Ps 51,18. V. i Otk 5,8; 8,4.
d) »Ulje grešničko«: LXX, sir. (*raša*); TM: *rō'šî,* »ulje moje glave«, na mojoj glavi. BJ po 11QPs[a] (*hitlapattî* mj. *tefilatî*): »jer bih se još obrukao njihovim zlodjelima.« Smisao je: psalmist se boji da ne nasjedne grešnicima.
e) Po BJ »hridina« (*sela'*) znači Jahvu (kao u Ps 18,3; 19,15; 42,10; itd.), a »suci« su počasni plural. Stoga BJ prevodi: »Prepušteni su vlasti Hridine, suca svojega.«
f) Po TM. Bj po LXX i sir. (*pelah jabûqqa'* mj. *poleh ûbōqē'a*): »Kao razbijen žrvanj na zemlji.«

Psalam 142 (141)

Molitva progonjenog[a]

Ps 57 1 **142** Poučna pjesma. Davidova.
Kad bijaše u spilji. Molitva.
2Iz svega glasa vapijem Jahvi,
iz svega glasa Jahvu zaklinjem.
3Pred njim svoju izlijevam tužaljku,
tjeskobu svoju pred njim razastirem.
4Ako duh moj i klone u meni,
Ps 139 24 ti put moj poznaješ.

Na putu kojim prolazim
Ps 141 9 potajnu mi zamku staviše.
Ps 121 5 5Obazrem li se nadesno[b] i pogledam:
nitko ne zna za mene.
Nemam kamo pobjeći,
nitko za život moj ne mari.

Ps 91 2, 9 6K tebi, Jahve, vapijem;
govorim: ti si mi utočište,
Ps 16 5 ti si dio moj u zemlji živih[c].
7Poslušaj moje vapaje
Ps 79 8 jer sam veoma nevoljan.

Izbavi me od gonitelja mojih
jer od mene oni su moćniji.
Ps 88 9 8Izvedi iz tamnice dušu moju
Tuž 3 7 da zahvaljujem imenu tvojemu.

Oko mene će se okupiti pravednici[d]
zbog dobra što si ga iskazao meni.

Psalam 143 (142)

Ponizna molitva

143 Psalam.
Davidov.[e]
Jahve, slušaj moju molitvu,
u vjernosti svojoj prikloni uho mojim vapajima,
Job 9 2; 14 3-4 u pravednosti me svojoj usliši!
Prop 7 20 2Ne idi na sud sa slugom svojim,
↗Rim 3 20 jer nitko živ nije pravedan pred tobom[f]!

Ps 7 6 3Dušmanin mi dušu progoni,
o zemlju pritisnu život moj;
‖Tuž 3 6 u tmine me baci da stanujem
kao oni koji su davno umrli.

a) Individualna jadikovka, koja će biti primijenjena na Krista patnika.
b) Desna je strana braniteljevo mjesto (usp. Ps 109,31; Iz 63,12).
c) Ovdje na zemlji (usp. Ps 27,13; 52,7; usp. i Ps 16,5; 46,2; 91,2).
d) LXX i sir. prev.: »pravednici se nadaju«. – Svi su Božji prijatelji solidarni, pridružuju se zahvali pravednika kojega je Bog spasio (usp. Ps 64,11; 107,42).
e) LXX dodaje: »Kad ga je sin (Abšalom) progonio« (usp. Ps 3,1; 2 Sam 15,13s).
f) Usp. Ps 51,7; 130,3. Sv. Pavao primjenjuje ovaj ulomak dosta slobodno (Rim 3,20; Gal 2,16).

4 Duh moj već zamire u meni, Ps 142 4
srce mi trne u grudima. Job 17 1

5 Spominjem se dana minulih, = Ps 77 6
mislim o svim djelima tvojim, Ps 77 12-13
o djelima ruku tvojih razmišljam.
6 Ruke svoje za tobom pružam,
duša moja k'o suha zemlja za tobom žeđa. Ps 63 2

7 Usliši me brzo, o Jahve,
dah moj već je na izmaku!
Lica svojeg preda mnom ne skrivaj, Ps 10 1;
da ne postanem kao oni koji u grob silaze! 69 18; 102 3 Ps 28 1; 88 5

8 Objavi mi jutrom dobrotu svoju
jer se uzdam u tebe. Ps 17 15+
Put mi kaži kojim ću krenuti Ps 25 1-2;
jer k tebi dušu uzdižem. 86 4

9 Izbavi me, Jahve, od mojih dušmana,
tebi ja se utječem[a]. Ps 25 4-5
10 Nauči me da vršim volju tvoju
jer ti si Bog moj.
Duh tvoj dobri
nek' me po ravnu putu vodi!

11 Zbog imena svog, Jahve, poživi me,
zbog svoje pravednosti dušu mi izvedi iz tjeskobe!
12 Po svojoj dobroti satri moje dušmane, Ps 54 7
uništi sve moje tlačitelje,
jer ja sam sluga tvoj! Ps 116 16

Psalam 144 (143)

Himna za borbu i pobjedu[b]

144 Davidov.
Blagoslovljen Jahve, hridina moja: = Ps 18 47
ruke mi uči boju a prste ratu. = Ps 18 35
2 On je ljubav moja i tvrđava moja, = Ps 18 3
zaštita moja, izbavitelj moj,
štit moj za koji se sklanjam;
on mi narode[c] stavlja pod noge! = Ps 18 48

3 Što je čovjek, o Jahve, da ga poznaješ,
što li čedo ljudsko da ga se spominješ? = Ps 8 5

a) Vg; TM: »pokrio sam«; LXX »(k tebi) sam pobjegao«.
b) Prvi dio (rr. 1–11), skraćena kraljevska liturgija, nadahnjuje se na Ps 18 i na drugim Ps. Drugi dio (rr. 12–15), izvoran, opisuje mesijansko blagostanje.
c) S rkpp. i pr.; TM i LXX: »moj narod«; namjeran ispravak da se dobije prisjećaj na Davida.

= Ps 39 6-7 Job 14 2

[4]Poput daška je čovjek,
dani njegovi kao sjena nestaju.

= Ps 18 10

[5]Jahve, nagni svoja nebesa i siđi,
takni bregove: i zadimit će se!

= Ps 104 32 Iz 63 19 = Ps 18 15

[6]Sijevni munjom i rasprši dušmane,
odapni strijele i rasprši ih!

= Ps 18 17

[7]Ruku pruži iz visina,
istrgni me i spasi iz voda beskrajnih,
iz šaka sinova tuđinskih:
[8]laži govore usta njihova,
a desnica krivo priseže.

= Ps 32 2-3

[9]Pjevat ću ti, Bože, pjesmu novu,
na harfi od deset žica svirat ću.

= Ps 18 51

[10]Ti daješ pobjedu kraljevima,
koji si spasio Davida, slugu svojega[a].

Od pogubna mača [11]spasi mene,
oslobodi me iz ruke tuđinske;
laži govore usta njihova,
a desnica krivo priseže.

Ps 128 3

[12]Daj da nam sinovi budu kao biljke
što rastu od mladosti svoje;

Job 42 14-15 Sir 26 18

a kćeri naše kao stupovi ugaoni[b],
krasne poput hramskog stupovlja;

Lev 26 4-5 Pnz 7 13

[13]da nam žitnice budu pune svakog obilja,
s plodovima svakojakim u izobilju;
[14]ovce naše plodile se na tisuće,
plodile se beskrajno na našim poljima;

Lev 26 6 Iz 65 19

stoka naša neka bude tovna!
U zidinama nam ne bilo proboja ni ropstva
ni plača na ulicama našim!

Ps 29 11 = Ps 33 12

[15]Blago narodu kojem je tako,
blago narodu kojem je Jahve Bog!

Psalam 145 (144)

Pohvala Jahve Kralja[c]

145 Hvalospjev.
Davidov.

Ps 44 5

Slavit ću te, o Bože, kralju moj,
ime ću tvoje blagoslivljat' uvijek i dovijeka.

Ps 34 2; 68 20

[2]Svaki ću dan tebe slaviti,
ime ću tvoje hvaliti uvijek i dovijeka.

a) »Moj sluga David« postao je mesijanski naslov (Jr 33,21; Ez 34,23–24; 37,24).
b) Rijetka riječ. Dosl.: »likovi ugaoni«, što podsjeća na karijatide.
c) »Alfabetski« psalam, preuzima dijelove iz više drugih Psalama.

3 Velik je Jahve i svake hvale dostojan, Ps **48** 2; **95** 3
nedokučiva je veličina njegova! Job **36** 26

4 Naraštaj naraštaju kazuje djela tvoja Ps **71** 18;
i silu tvoju naviješta. **78** 4
5 Govore o blistavoj slavi tvoga veličanstva
i čudesa tvoja objavljuju.

6 Kazuju strahovitu silu djela tvojih,
veličinu tvoju pripovijedaju.
7 Razglašuju spomen velike dobrote tvoje
i pravednosti tvojoj kliču.

8 Milostiv je Jahve i milosrdan, Ps **103** 8+
spor na srdžbu, bogat dobrotom.
9 Gospodin je dobar svima, Ps **103** 13
milosrdan svim djelima svojim. Mudr **1** 13-14

10 Nek' te slave, Jahve, sva djela tvoja
i tvoji sveti nek' te blagoslivlju!
11 Neka kazuju slavu tvoga kraljevstva,
neka o sili tvojoj govore

12 da objave ljudskoj djeci silu tvoju
i slavu divnoga kraljevstva tvoga[a].
13 Kraljevstvo tvoje kraljevstvo je vječno, ‖Dn **3** 33 (100)
tvoja vladavina za sva pokoljenja. Ps **102** 13 1 Tim **1** 17

Vjeran je Jahve u svim riječima svojim Otk **11** 15
i svet u svim svojim djelima[b].
14 Jahve podupire sve koji posrću = Ps **94** 18
i pognute on uspravlja. = Ps **146** 8

15 Oči sviju u tebe su uprte, = Ps **104**
ti im hranu daješ u pravo vrijeme. 27-28
16 Ti otvaraš ruku svoju, Mt **6** 25s
do mile volje sitiš sve živo.

17 Pravedan si, Jahve, na svim putovima svojim Pnz **32** 4
i svet u svim svojim djelima.
18 Blizu je Jahve svima koji ga prizivlju, Pnz **4** 7
svima koji ga zazivaju iskreno. Jr **29** 13 Iz **58** 9

19 On ispunja želje štovatelja svojih,
sluša njihove vapaje i spasava ih. Ps **34** 18
20 Jahve štiti one koji njega ljube, Suci **5** 31
a zlotvore sve će zatrti.

21 Nek' usta moja kazuju hvalu Jahvinu
i svako tijelo nek' slavi sveto ime njegovo –
uvijek i dovijeka.

a) S pr.; TM: »svoju... svoga«.

b) TM ispušta distih *Nun* a pr. su ga sačuvali.

Psalam 146 (145)

Himna Bogu pomoćniku[a]

146 Aleluja!
Hvali, dušo moja, Jahvu!
= Ps **104** 33 2 Hvalit ću Jahvu sveg života svojeg.
Ps **7** 18+ Dok me bude, Bogu svom ću pjevati.

Iz **2** 22 3 Ne uzdajte se u knezove,
Ps **90** 3; **104** 29 u čovjeka od kog nema spasenja!
Prop **12** 7 4 Iziđe li duh iz njega, u zemlju svoju on se vraća
↗1 Mak **2** 63 i propadaju sve misli njegove.

Jr **17** 7 5 Blago onom kome je pomoćnik Bog Jakovljev,
Ps **2** 12 kome je ufanje u Jahvi, Bogu njegovu,
Ps **121** 2; 6 koji stvori nebo i zemlju,
124 8 more i sve što je u njima;

Ps **103** 6 koji ostaje vjeran dovijeka,
7 potlačenima vraća pravicu,
Ps **68** 7 a gladnima kruh daje.
Iz **49** 9; **61** 1 Jahve oslobađa sužnje,

Ps **145** 14 8 Jahve slijepcima oči otvara.
Izl **22** 20s Jahve uspravlja prignute,
Ps **68** 6 Jahve ljubi pravedne.

Ps **11** 7 9 Jahve štiti tuđince,
sirote i udovice podupire,
a grešnicima mrsi putove.
Izl **15** 18 10 Jahve će kraljevati dovijeka,
Ps **145** 13+ tvoj Bog, Sione, od koljena do koljena.
Aleluja!

Psalam 147 (146-147)

Hvalospjev Svemogućemu[b]

147 Aleluja![c]
Ps **92** 2 Hvalite Jahvu jer je dobar.
pjevajte Bogu našem jer je sladak[d];
svake hvale on je dostojan!

Iz **11** 12; **56** 8 2 Jahve gradi Jeruzalem,
Jr **31** 10 sabire raspršene Izraelce.
Jr **33** 6 3 On liječi one koji su srca skršena
Iz **61** 1 i povija rane njihove.
Job **5** 18

a) Ovim Ps počinje treći *Hallel* (Ps 146 – 150), koji su Židovi recitirali ujutro. Usp. Ps 113 – 118 i 136.
b) Mnogi pr., među njima i Vg, dijele ovaj Ps na dva (1–11 i 12–20), ali on tvori jednu cjelinu. U Jahvi pjesnik slavi oslobodite-lja Izraela, Stvoritelja, prijatelja »siromahâ«.
c) Sa LXX; TM ga povezuje s prethodnim Ps.
d) Po TM (usp. Ps 135,3); LXX: »slatka je pohvala«.

4 On određuje broj zvijezdâ,
svaku njezinim imenom naziva. Iz 40 26+

5 Velik je naš Gospodin i svesilan,
nema mjere mudrosti njegovoj. Iz 40 28
6 Jahve pridiže ponizne, 1 Sam 2 7-8
zlotvore do zemlje snizuje.

7 Pjevajte Jahvi pjesmu zahvalnu,
svirajte na citari Bogu našem!

8 Oblacima on prekriva nebesa Ps 104 10
i zemlji kišu sprema; 14, 27-28
daje da po bregovima raste trava Jr 14 22
i bilje na službu čovjeku[a]. Jl 2 23 Job 5 9-10
9 On stoci hranu daje
i mladim gavranima kada grakću. Job 38 41 Mt 6 26

10 Za konjsku snagu on ne mari Ps 20 8-9;
nit' mu se mile bedra čovječja. 33 16-18
11 Mili su Jahvi oni koji se njega boje,
koji se uzdaju u dobrotu njegovu.

12 Slavi Jahvu, Jeruzaleme,
hvali Boga svoga, Sione[b]!

13 On učvrsti zasune vrata tvojih, Jr 33 10s
blagoslovi u tebi tvoje sinove. Iz 65 18s
14 On dade mir granicama tvojim, Ps 48 14 Lev 26 6
pšenicom te hrani najboljom. Ps 81 17

15 Besjedu svoju šalje na zemlju, Ps 29 3s;
brzo trči riječ njegova[c]. 33 9; 107 20
16 Kao vunu snijeg razbacuje, Iz 55 10-11
prosipa mraz poput pepela.

17 On sipa grȁd kao zalogaje, Job 6 16;
voda mrzne od njegove studeni. 37 10; 38 22
18 Riječ svoju pošalje i vode se tope;
dunu vjetrom i vode otječu.

19 Riječ svoju on objavi Jakovu,
odluke svoje i zakone Izraelu. Pnz 33 3-4
20 Ne učini tako nijednom narodu: Pnz 4 7-8
nijednom naredbe svoje ne objavi! Aleluja[d]! Dj 14 16

a) Sa LXX (usp. Ps 104,14). U TM nema toga stiha.
b) Oci su ovaj drugi dio Ps primijenili na novi Jeruzalem, vojujući ili slavni.
c) Ovdje je Riječ Božja predstavljena kao poslanik, gotovo kao hipostaza (usp. Ps 107,20; Iz 55,11; Iv 1,14+).
d) Sa TM, nema ga LXX. Isto tako u dva naredna Psalma.

Psalam 148

Nebo i zemlja hvale Jahvu[a]

148 Aleluja!
Hvalite Jahvu s nebesa,
hvalite ga u visinama!
Ps 103 20-21 2 Hvalite ga, svi anđeli njegovi,
Job 38 7 hvalite ga, sve vojske njegove!

3 Hvalite ga, sunce i mjeseče,
hvalite ga, sve zvijezde svjetlosne!
1 Kr 8 27 4 Hvalite ga, nebesa nebeska,
Post 1 7 i vode nad svodom nebeskim!

5 Neka hvale ime Jahvino[b]
jer on zapovjedi i postadoše.
Jr 31 35-36 6 Postavi ih zauvijek i dovijeka
po zakonu koji neće proći.

7 Hvalite Jahvu sa zemlje,
nemani morske i svi bezdani!
8 Ognju i grȁde, sniježe i maglo,
olujni vjetre, što riječ njegovu izvršavaš!

Iz 44 23 9 Gore i svi brežuljci,
plodonosna stabla i svi cedrovi!
Iz 43 20 10 Zvijeri i sve životinje,
gmizavci i ptice krilate!

11 Zemaljski kraljevi i svi narodi,
knezovi i suci zemaljski!
Jr 31 13 12 Mladići i djevojke,
starci s djecom zajedno:

13 nek' svi hvale ime Jahvino,
jer jedino je njegovo ime uzvišeno!
Ps 108 6; Njegovo veličanstvo zemlju i nebo nadvisuje,
113 4 14 on podiže snagu svom narodu,
Ps 89 18 on proslavlja svete svoje,
Pnz 7 6+ sinove Izraelove – narod njemu blizak. Aleluja!
Ef 2 13

a) Nebo, zemlja i sva stvorenja pozvani su da slave Jahvu, obnovitelja izabranog naroda. Židovi mole svako jutro ovaj Psalam.
b) Vg i LXX dodaju: »on reče i nastadoše« (Ps 33,9[a]).
c) Samo je u ovom Ps i još u Ps 103,8 upotrebljen izraz: »sin Izraelov«, koji postaje vrlo čest nakon Progonstva u deuteronomskim i svećeničkim spisima.

Psalam 149

Pobjednička pjesma[a]

149 Aleluja!
Pjevajte Jahvi pjesmu novu Ps 40 10
i u zboru svetih hvalu njegovu!
2Nek' se raduje Izrael Stvoritelju svojem!
Kralju svom neka klikću sinovi Siona!
3Neka u kolu hvale ime njegovo, Ps 87 7;
bubnjem i citarom neka ga slave! 150 4

4Jer Jahve ljubi narod svoj, - Ps 68 26; 81 3
spasenjem ovjenčava ponizne! Iz 61 9; 62 4-5
5Neka se sveti raduju u slavi, 1 Sam 2 8
neka kliču s ležaja svojih[b]!
6Nek' im pohvale Božje budu na ustima, Neh 4 10-12
mačevi dvosjekli u rukama 2 Mak 15 27

7da nad pucima izvrše odmazdu Zah 9 13-16
i kaznu nad narodima;
8da im kraljeve bace u lance,
a odličnike u okove gvozdene;
9da na njima izvrše sud davno napisan[c] –
nek' bude na čast svim svetima njegovim! Aleluja!

Psalam 150

Završni hvalospjev[d]

150 Aleluja!
Hvalite Boga u Svetištu njegovu,
slavite ga u veličanstvu svoda nebeskog!
2Hvalite ga zbog silnih djela njegovih,
slavite ga zbog beskrajne veličine njegove!

3Hvalite ga zvucima roga,
slavite ga harfom i citarom!
4Hvalite ga igrom i bubnjem,
slavite ga glazbalima zvonkim i frulom!
5Hvalite ga cimbalima zvučnim,
slavite ga cimbalima gromkim[e]!
6Sve što god diše Otk 5 13
Jahvu neka slavi! Aleluja!

a) Ovaj nacionalni himan iz helenističkog doba (srodni su mu Neh 4,11.18; 1 Mak 2,42; 2 Mak 15,27) nazrijeva eshatološku budućnost (usp. Iz 61,2sl) i čini Izraela oruđem Božje pravde (usp. Zah 9,13–16).
b) Tj. s mjesta gdje su prostrti (usp. Ps 95,6; Jdt 6,18; Sir 50,17.21); možda treba shvatiti: »njihova hvala nikad ne prestaje, pa ni noću« (usp. Ps 4,5; 63,7; Hoš 7,14).
c) Prisjećaji na proroštva protiv poganskih naroda, sadržana u proročkim knjigama.
d) Ova je doksologija opširnija od doksologija koje zaključuju prve četiri knjige Psaltira (Ps 41,14; 72,18–20; 89,52; 106,48); ona poziva sva glazbala i sva živa bića da hvale Jahvu.
e) Dosl. »cimbalima poklika« (usp. Br 10,5; Ps 33,3+).

KNJIGA MUDRIH IZREKA

Uvod

Knjiga Mudrih izreka najbolji je primjer izraelove mudrosne književnosti (str. 625–627). Početna su joj jezgra dvije zbirke: prva (10 – 22,16), naslovljena »Salomonove izreke« (375 izreka), i druga (25 – 29), predstavljena riječima: »I ovo su mudre izreke Salomonove; sabrali ih ljudi Ezekije, kralja judejskog« (128 izreka). Tim su se dvjema prvotnim zbirkama naknadno dodavali drugi dijelovi: prvoj »Riječi mudracâ« (22,17 – 24,22) i odlomak s naznakom: »I ovo je od mudracâ« (24,23–34); drugoj pak »Riječi Agura« (30,1–14) te susljedne brojčane izreke (30,15–33) i »Riječi Lemuela« (31,1–9). Svemu tome prethodi dugi uvod (gl. 1 – 9), u kojem otac daje svome sinu mudre preporuke i gdje sama mudrost uzima riječ. Knjiga završava alfabetskim spjevom koji hvali savršenu ženu (31,10–31).

Poredak je odsječaka beznačajan. Nije jednak u hebrejskoj i u grčkoj Bibliji. Unutar pak svakog odsječka izreke se nižu bez ikakva reda i s ponavljanjima. Knjiga je dakle zbirka zbirki uokvirena proslovom i pogovorom. Odražava književni razvoj kratko izložen u općem uvodu u mudrosne knjige (str. 626). Dvije starije zbirke donose mašal *u njegovu prvotnom obliku: nižu samo pojedinačne kratke izreke, općenito u obliku samo jednog distiha. U dodacima su izričaji već širi; mali brojčani spjevovi (30,15–33; usp. 6,16–19), daju pouci čar zagonetna predstavljanja, poznata već u starini (usp. Am 1). Proslov (1 – 9) tvori niz naputaka, prekinut s dva govora poosobljene mudrosti. Pogovor (31,10–31) je vješt znalački sastav.*

Taj razvoj oblika odgovara vremenskomu slijedu. Najstariji su dijelovi dvije velike zbirke: 10 – 22 i 25 – 29. Pripisuju se Salomonu, koji je po 1 Kr 5,12 »izrekao tri tisuće mudrih izreka« i koga su uvijek smatrali najvećim izraelskim mudracem. Bez obzira na to svjedočanstvo predaje ton je Mudrih izreka suviše bezimen a da bi se sa sigurnošću mogla pridati kralju ova ili ona zasebna izreka; ali nema razloga za sumnju da cjelina potječe iz njegova vremena. Izreke su druge zbirke već bile stare kada su ih Ezekielovi ljudi skupili oko 700. god. Te dvije zbirke tvore jezgru knjige pa je ona po njima dobila ime: »Mudre izreke Salomona, sina Davidova« (1,1). Podnaslovi manjih odsjeka pokazuju da se glavni naslov ne mora uzeti doslovno: njime su obuhvaćene i riječi (neimenovanih) mudracâ (22,17 – 24,34) i riječi Agura i Lemuela (30,1 – 31,8). Iako su imena potonjih dvaju arapskih mudraca izmišljena i ne označuju zbiljske osobe, ona svjedoče o poštovanju koje se je pridavalo mudrosti stranaca (usp. str. 625). Jasan su dokaz toga poštovanja stanovite »riječi mudraca« (22,17 – 23,11), koje se nadahnjuju na Amenemopovim egipatskim izrekama, napisanima početkom prvog tisućljeća prije Krista.

Govori Izr. 1 – 9 otkani su na potki »pouka«, klasičnoj vrsti egipatske mudrosti, ali i na »Savjetima oca sinu«, koji su otkriveni u najnovije vrijeme u jednom akadskom tekstu u Ugaritu. Sama personifikacija mudrosti ima književnu prethodnicu u Egiptu, gdje je personificirana Maat, pravednost-istina. Ali oponašanje nije ropsko. Čuva izvornost židovske misli i preoblikovana je jahvističkom vjerom. Sržni dio knjige (gl. 10 – 29) nastao je pouzdano prije Progonstva; nadnevak 30. i 31. glave nije siguran. Proslov (1 – 9) je sigurno kasniji. Njegov sadržaj i njegovi književni dodiri sa spisima nakon Progonstva opravdavaju tvrdnju da je nastao u V. stoljeću prije Krista, kada je i cijelo djelo dobilo svoj konačni oblik.

Knjiga tako sadrži nekoliko stoljeća razmišljanja mudracâ pa je u njoj moguće pratiti doktrinarni razvoj. U dvije stare zbirke prevladava crta ljudske i profane mudrosti, što zbunjuje kršćanskog čitaoca.

No, već jedna izreka na njih sedam ima religiozno obilježje. To je tumačenje praktične teologije: Bog nagrađuje ljubav, istinu, čistoću srca, poniznost, a kažnjava protivne mane. Izvor i sadržaj svih tih kreposti jest mudrost, koja je strah Božji (15,16.33; 16,6; 22,4) i samo se u Boga treba uzdati (20,22; 29,25). Prvi dio daje iste savjete ljudske i religiozne mudrosti. Ističe neke mane o kojima su stari mudraci šutjeli: preljub i posjećivanje tuđih žena (2,16s; 5,2s; 15s). Na koncu pogovor očituje najveće poštovanje žene. Proslov pak nadasve daje po prvi put suvislu pouku o mudrosti, njezinoj vrijednosti, njezinoj ulozi, ulozi voditeljice i usmjeriteljice postupaka. Samâ mudrost uzima riječ te se sama hvali i određuje svoj odnos prema Bogu: u njemu je od vječnosti; s njim je bila kod stvaranja svijeta (8,22–31). To je prvi od tekstova personificirane mudrosti, koje smo sve zajedno prikazali na str. 626.

Krist, Mudrost Božja, sigurno je nadvisio učenje Mudrih izreka, ali neke od njih već naviještaju evanđeoski moral. Osim toga treba se podsjetiti da se prava religija razvija na temelju poštene ljudskosti i da se NZ često služi ovom knjigom (14 citata i dvadesetak aluzija). To upućuje kršćane na veliko poštovanje ovih misli starih izraelskih mudraca.

MUDRE IZREKE

Uvodni natpis

1 Mudre izreke Salomona, sina Davidova, kralja izraelskog:
2 da se spozna mudrost i pouka,
da se shvate razumne riječi;
3 da se primi umna pouka,
pravda i pravica i nepristranost;
4 da se dade pamet neiskusnima,
mladiću znanje i umijeće;
5 kad mudar čuje, da umnoži znanje, 22 17
a razuman steče mudrije misli; Prop 9 17
6 da razumije izreke i prispodobe,
riječi mudraca i njihove zagonetke.

7 Strah je Gospodnji[a] početak spoznaje, ‖Ps 111 10
ali ludi preziru mudrost i pouku. Izr 9 10; 15 33 Job 28 28 Sir 1 14

I. Proslov

PREPORUKA MUDROSTI

Kloniti se loša društva

8 Poslušaj, sine moj, pouku oca svoga = 6 20
i ne odbacuj naputka svoje majke!
9 Jer će ti biti ljupki vijenac na glavi 4 9
i ogrlica oko tvoga vrata. 3 22
10 Sine moj, ako te grešnici mame, Sir 5 24, 29
ne pristaj; Ps 1 1
11 ako bi rekli: »Hodi s nama, da vrebamo krv,
čekamo u zasjedi nevina ni za što; Ps 10 8
12 da ih progutamo žive kao carstvo smrti Sir 11 32
i cijele kao one koji silaze u grob; Br 16 33+

a) »Strah Gospodnji« u Bibliji (usp. Izl 20,20+; Pnz 6,2+) odgovara nekako onomu što mi nazivamo religija ili pobožnost prema Bogu. On je u isto vrijeme početak (9,10; 15,33; Job 28,28; Ps 111,10; Sir 1,14.20) i kruna (Sir 1,18; 19,20; 25,10–11; 40,25–27) duboko religiozne mudrosti, u kojoj se razvija osobni odnos s Bogom saveza na takav način da se strah i ljubav, podložnost i pouzdanje sljubljuju (usp. Ps 25,12–14; 112,1; 128,1; Prop 12,13; Sir 1,27–28; 2,7–9.15–18; itd.).

13 naplijenit ćemo svakojaka blaga,
napuniti svoje kuće plijenom;
14 bacat ćeš s nama svoj ždrijeb,
svi ćemo zajedno imati jednu kesu.«
15 Sine moj, ne idi s njima na put,
makni nogu od njihove staze.
= Iz 59 7 16 Jer na zlo trče svojim nogama
Izr 6 18 i hite prolijevati krv[a].
17 Jer uzalud je razapinjati mrežu
pred očima svima pticama[b].
18 A oni vrebaju vlastitu krv,
postavljaju zasjedu svojemu životu.
15 27 19 Takva je sudba svih lakomih na ružan dobitak:
on ih života stane.

Opomena nemarnima

8 1-3; 9 3 20 Mudrost glasno uzvikuje na ulici[c],
Iv 7 37 na trgovima diže svoj glas[d];
21 propovijeda po bučnim uglovima[e],
na otvorenim gradskim vratima govori svoje riječi:
Ps 94 8 22 »Dokle ćete, vi glupi, ljubiti glupost
i dokle će podsmjevačima biti milo podsmijevanje,
i dokle će bezumnici mrziti znanje?
23 Poslušajte moju opomenu!
Gle, svoj duh pred vas izlijevam,
hoću vas poučiti svojim riječima.
Iz 65 2, 12; 24 Koliko sam vas zvala, a vi ste odbijali;
66 4 pružala sam ruku, ali je nitko ne opazi.
Jr 7 13 25 Nego ste odbacili svaki moj savjet
Ps 107 11 i niste poslušali moje opomene;
Pnz 28 63 26 zato ću se i ja smijati vašoj propasti,
rugat ću se kad vas obuzme tjeskoba:
Jr 23 19 27 kad navali na vas strah kao nevrijeme
i zgrabi vas propast kao vihor,
kad navali na vas nevolja i muka.
Jr 11 11+ 28 Tada će me zvati, ali se ja neću odazvati;
Hoš 5 6+ tražit će me, ali me neće naći.
Iv 7 34 29 Jer su mrzili spoznaju
i nisu izabrali Gospodnjeg straha
30 niti su poslušali moj savjet,
Jr 6 19 nego su prezreli svaku moju opomenu.
31 Zato će jesti plod svojeg vladanja
i nasititi se vlastitih savjeta.
32 Jer glupe će ubiti njihovo odbijanje,
8 36 a nemar će upropastiti bezumne.
Am 6 1 33 A tko sluša mene, bezbrižan ostaje
Jr 5 12-13 i spokojno živi bez straha od zla.«

a) Ovaj r. kojeg nema u najboljim grčkim rukopisima, općenito se smatra glosom proizašlom iz Iz 59,7.
b) Smisao je, čini se: ptice izbjegavaju mrežu ako vide da ju je lovac postavio. Tako će i mladić znati izmaći pogiblima u koje srlja ako je na njih upozoren.
c) Po LXX: TM: »vani«.
d) Poosobljena mudrost (usp. 8,22s), poput proroka (usp. Jr 5,1; 7,2), kruži ulicama i trči za stanovnicima da im izloži svoju pouku i prokaže nebrigu i lažnu sigurnost (usp. Am 6,1; 9,10; Jr 5,12–13; Sof 1,12).
e) Dosl. »na početku bučnih (ulica)«, ali tekst nije siguran. LXX: »na vrhu bedemâ«.

Zaštita od loša društva

2 Sine moj, ako primiš moje riječi[a]
i pohraniš u sebi moje zapovijedi,
2 i uhom svojim osluhneš mudrost
i obratiš svoje srce razboru;
3 jest, ako prizoveš razum
i zavapiš za razborom;
4 ako ga potražiš kao srebro
i tragaš za njim kao za skrivenim blagom – 3 14; 8 19;
5 tada ćeš shvatiti strah Gospodnji 16 16 Mt 13 44-46
i naći ćeš Božje znanje.
6 Jer Jahve daje mudrost,
iz njegovih usta dolazi znanje i razboritost. Job 32 8 Mudr 9 10
7 On pravednicima pruža svoju pomoć, Sir 1 1
štit je onih koji hode u bezazlenosti.
8 Jer on štiti staze pravde
i čuva pute svojih pobožnika.
9 Tada ćeš shvatiti pravdu, pravicu, pravednost
i sve staze dobra,

10 jer će mudrost ući u tvoje srce
i spoznaja će obradovati tvoju dušu.
11 Oprez će paziti na te
i razboritost će te čuvati:
12 da te izbavi od zla puta,
od varava čovjeka,
13 od onih koji ostavljaju staze poštenja
te idu mračnim putovima;
14 koji se vesele čineći zlo
i likuju u opačinama zloće; 10 23
15 kojih su staze krive
i koji su opaki na svojim putovima;
16 da te izbavi od preljubnice
i od tuđinke[b] koja laska riječima; 5 2-20; 6 25 – 7 27
17 koja ostavlja prijatelja svoje mladosti Sir 9 9
i zaboravlja zavjet svoga Boga Izl 20 14
18 jer joj kuća tone u smrt
i njezini putovi vode mrtvima.
19 Tko god zalazi k njoj ne vraća se nikad
i ne nalazi više putove života.

20 Zato idi putem čestitih
i drži se staza pravedničkih!
21 Jer samo će pravedni nastavati zemlju,
i bezazleni će ostati na njoj. Ps 37 9, 29 Mt 5 4
22 A opake će zbrisati sa zemlje 10 30
i bogohulnike iščupati iz nje.

a) Sva mudrost dolazi od Boga (r. 6), ali raspoloživost za nju stvara uvijek budna znatiželja (rr. 3–4) i poučljivost na pouku starih (rr. 1–2,itd.).
b) Dosl. »tuđa« ili »tuđinska žena«, po nekima tuđinka u pravom smislu riječi, ukoliko se bavila prostitucijom. Ovaj prvi dio Mudrih izreka, po sastavu najmlađi, često odvraća od preljuba (2,16–19; 5,2–23; 6,24 – 7,27). Preljub (2,17) je sličan prekidu saveza s Bogom (usp. i 5,15s); vodi u Šeol (2,18; 5,5.6; 7,26–27). U ovim tekstovima nalazimo samo jedan prisjećaj na blud (6,26), koju najstarije izreke izjednačuju s preljubom (usp. 23,27; 31,3; usp. 29,3) i jedan i drugi, kvare kraljeve i slabe ratnike.

Put do mudrosti

Pnz 8 1; 30 16 3 Sine moj, ne zaboravljaj moje pouke,
i tvoje srce neka čuva moje zapovijedi,
4 10; 9 11 Pnz 4 40; 8 3 2jer će ti produljiti dane i životne godine
Neh 9 29 Sir 1 20 i podariti spokojstvo.

3Neka te ne ostavljaju dobrota i vjernost,
= 6 21 = 7 3 objesi ih sebi oko vrata, upiši ih na ploču srca svoga.
Pnz 6 6-9 4Tako ćeš steći ugled i uspjeti
pred Božjim i ljudskim očima.
↗Rim 12 17 Lk 2 52 5Uzdaj se u Jahvu svim srcem
Ps 37 5 i ne oslanjaj se na vlastiti razbor.
Ps 28 26 6Misli na nj na svim svojim putovima,
i on će ispraviti tvoje staze.
16 3 Sir 2 6 7Ne umišljaj da si mudar:
boj se Jahve i kloni se zla.
↗Rim 12 16 Ps 34 10, 15 8To će biti lijek tvome tijelu[a]
i okrepa tvojim kostima.
Mal 3 10-12. Pnz 26 1+ 9Časti Jahvu svojim blagom
Ps 4 8 i prvinama svega svojeg prirasta.
Pnz 28 8 10I tvoje će žitnice biti prepune
i tvoje će se kace prelijevati novim vinom[b].

↗Heb 12 5-6 11Sine moj, ne odbacuj Jahvine opomene,
Job 5 17 i nemoj da ti omrzne njegov ukor.
Otk 3 19 12Jer koga Jahve ljubi, onoga i kori,
Pnz 8 5+ kao otac sina koga voli.

Radost mudraca

13Blago čovjeku koji je stekao mudrost
i čovjeku koji je zadobio razboritost.
2 4+ 14Jer bolje je steći nju nego steći srebro,
i veći je dobitak ona i od zlata.
8 11 15Skupocjenija je od bisera,
i što je god tvojih dragocjenosti,
s njome se porediti ne mogu;
Sir 4 12 16dug joj je život u desnoj ruci,
Ps 8 18 a u lijevoj bogatstvo i čast.
17Njezini su putovi putovi miline,
i sve su njene staze pune spokoja.
11 30 18Životno je drvo onima koji se nje drže,
Post 2 9; 3 22 Otk 2 7 i sretan je onaj tko je zadrži.

8 22-31 19Jahve je mudrošću utemeljio zemlju
i umom utvrdio nebesa;
20njegovim su se znanjem otvorili bezdani
i oblaci osuli rosom.

4 21 21Sine moj, ne gubi to iz očiju,
sačuvaj razbor i oprez.
22I bit će život tvojoj duši
1 9 i ures vratu tvome.

a) S pr. (usp. 4,22); TM: »trbuhu«.
b) Prinos prvina (Pnz 16,1+) jedini je bogoslužni čin izričito zapovjeđen u knjizi Mudrih izreka; no često će se govoriti o molitvi.

23Bez straha ćeš tada kročiti svojim putem,
i noga ti se neće spoticati. 4 12; 6 22 Ps 91 12
24Kad legneš, nećeš se plašiti,
i kad zaspiš, slatko ćeš snivati.
25Ne boj se nenadane strahote Ps 3 6 Ps 91 5
ni nagle propasti kad stigne bezbožnike.
26Jer će ti Jahve biti uzdanje
i čuvat će nogu tvoju od zamke. Job 5 19-27

27Ne uskrati dobročinstva potrebitim, Sir 4 3
kad god to možeš učiniti. Mt 7 12
28Ne reci svome bližnjemu:[a] »Idi i dođi opet, sjutra ću ti dati«, Lk 10 25-37
kad možeš već sada. Mt 5 43-48
29Ne kuj zla svome bližnjemu
dok on bez straha kod tebe boravi.
30Ne pravdaj se ni s kim bez razloga,
ako ti nije učinio nikakva zla.
31Nemoj zavidjeti nasilniku[b],
niti slijediti njegove pute, Sir 11 21 Izr 23 17
32jer su Jahvi mrski pokvarenjaci, Ps 37 1
a prisan je s pravednima.
33Jahvino je prokletstvo na domu bezbožnika,
a blagoslov u stanu pravednika.
34S podsmjevačima on se podsmijeva,
a poniznima dariva milost. ↗Jak 4 6 ↗1 Pt 5 5
35Mudri će baštiniti[c] čast, Sir 3 18, 20
a bezumnici snositi sramotu.

Izbor mudrosti

4 Slušajte, djeco, pouku očevu
i pazite kako biste spoznali mudrost,
2jer dobar vam nauk dajem:
ne prezrite moga naputka.
3I ja sam bio sin u svoga oca
i nježan jedinac u svoje matere;
4i mene je on učio i govorio mi:
»Zadrži moje riječi u svojem srcu,
poštuj moje zapovijedi, i živjet ćeš. = 7 2; 8 35
5Steci mudrost, steci razbor,
ne smeći ih s uma i ne odstupi od riječi mojih usta.
6Ne ostavljaj je, i čuvat će te;
ljubi je, i obranit će te.
7Početak je mudrosti: steci sebi mudrost[d]
i svim svojim imanjem steci razboritost. Mt 13 44-46
8Veličaj je[e], i uzvisit će te;
donijet će ti čast kad je prigrliš.

a) »Bližnji« je prvotno bio drug, prijatelj, drug za stolom, tj. čovjek s kojim netko ima prisne odnose. No u Izr ta riječ poprima šire značenje: »drugi« (usp. 6,1.3.29; 25,9; 27,17). To je prvi korak k proširenju zapovijedi ljubavi (Lev 19,18), koja će doseći vrhunac u evanđeoskoj ljubavi prema neprijateljima (Mt 5,43s).
b) Prividni uspjeh bezbožnika (»nasilnici«, »opaki«, »zli«, »podrugivači«, »ludi« – svi ti izrazi označavaju jednu te istu kategoriju: Božje neprijatelje) bijaše za Izraelce napast (usp. 24,1.19; Ps 73), dok nije postala i sablazan (Jr 12,1; Job 21,7; itd.).
c) Konj. *mōrišîm*. TM ima particip singulara *mērîm,* »uzdižući«.
d) Tj. prvi je korak u praksi mudrosti biti uvjeren da je treba steći i da to zahtijeva žrtve.
e) U smislu »drži je visoko«. LXX: »okruži je ogradom« (da je zaštitiš).

1 9 9 Stavit će ti ljupki vijenac na glavu,
Mudr 5 16 i obdarit će te krasnom krunom.«

3 1-2 10 Poslušaj, sine moj, primi moje riječi,
i umnožit će se godine tvojeg života.
Ps 23 3 11 Poučih te putu mudrosti,
3 23+ navratih te na prave staze;
12 neće ti se zapletati koraci kad staneš hoditi;
potrčiš li, nećeš posrnuti.
13 Čvrsto se drži pouke, ne puštaj je,
čuvaj je, jer ona ti je život.
14 Ne idi stazom opakih
i ne stupaj putem zlikovaca.
15 Ostavi ga, ne hodi njime;
kloni ga se i zaobiđi ga.
16 Jer oni ne spavaju ako ne učine zla,
i san im ne dolazi ako koga ne obore.
17 Jer jedu kruh opačine
i piju vino nasilja.

Iv 8 12+ 18 A pravednička je staza kao svjetlost svanuća,
Ps 1 1+ koja je sve jasnija od potpunog dana.
19 A put je opakih kao mrki mrak:
ne znaju o što će se spotaknuti.

3 21 20 Sine moj, pazi na moje riječi,
prigrni uho svoje mojim besjedama.
21 Ne gubi ih nikad iz očiju,
pohrani ih usred srca svoga.
22 Jer su život onima koji ih nalaze
i ozdravljenje svemu tijelu njihovu.
23 A svrh svega, čuvaj svoje srce,
jer iz njega izvire život.
24 Drži daleko od sebe lažna usta
i udalji od sebe usne prijevarne.
25 Nek tvoje oči gledaju u lice,
i neka ti je pogled uvijek prav.
26 Pazi na stazu kojom kročiš,
i neka ti svi putovi budu pouzdani.
Pnz 5 32; 27 Ne skreći ni desno ni lijevo,
28 14 drži svoj korak daleko odà zla.

Izbjegavanje preljubnice i prava ljubav mudraca

5 Sine moj, čuj moju mudrost,
prigni uho mojoj razboritosti,
2 da sačuvaš oprez,
2 16+ da ti usne zadrže znanje[a].
3 Jer s usana žene preljubnice kaplje med,
i nepce joj je glađe od ulja,
Prop 7 26 4 ali je ona naposljetku gorka kao pelin,
oštra kao dvosjekli mač.

a) Poslije ovog r. LXX i Vg dodaju: »ne svraćaj pozornost na varljivu ženu«.

5 Njene noge silaze k smrti, 7 27
a koraci vode u Podzemlje. Br 16 33+
6 Ona ne pazi na put života,
ne mari što su joj staze kolebljive.

7 Zato me sada poslušaj sine,
i ne odstupaj od riječi mojih usta.
8 Neka je put tvoj daleko od nje,
i ne približuj se vratima njezine kuće,
9 da drugima ne bi dao svoju slavu
i okrutnima svoje godine;
10 da se ne bi tuđinci nasitili tvoga dobra
i da tvoja zaslužba ne ode u tuđu kuću; 29 3
11 da ne ridaš na koncu,
kad ti nestane tijela i puti,
12 i da ne kažeš: »Oh, kako sam mrzio pouku
i kako mi je srce preziralo ukor!
13 I ne slušah glasa svojih učitelja,
niti priklonih uho onima što me poučavahu.
14 I umalo ne zapadoh u svako zlo,
usred zbora i zajednice!« Sir 1 30

15 Pij vodu iz svoje nakapnice 31 10s
i onu što teče iz tvoga studenca[a].
16 Moraju li se tvoji izvori razlijevati
i tvoji potoci teći ulicama?
17 Nego neka oni budu samo tvoji,
a ne i tuđinaca koji su uza te.
18 Neka je blagoslovljen izvor tvoj,
i raduj se sa ženom svoje mladosti: Prop 9 9

19 neka ti je kao mila košuta i ljupka gazela,
neka te grudi njene opajaju u svako doba,
njezina ljubav zatravljuje bez prestanka!
20 Tà zašto bi se, sine moj, zanosio preljubnicom
i grlio tuđinki njedra?
21 Jer pred Jahvinim su očima čovjekovi putovi,
i on motri sve njegove staze.
22 Opakoga će uhvatiti njegova zloća
i sapet će ga užad njegovih grijeha.
23 Umrijet će jer nema pouke,
propast će zbog svoje goleme gluposti[b].

Neoprezno jamstvo[c]

11 15; 17 18; 20 16 = 27 13; 22 26-27 Sir 29 14-20

6 Sine moj, kad jamčiš bližnjemu svojem
i daš svoju ruku drugome,
2 vezao si se vlastitim usnama,
uhvatio se riječima svojih usta;

a) Ove slike označavaju zakonitu suprugu. Nasuprot osudi preljuba (2,16s) ovdje stoji pohvala bračne vjernosti i zakonite žene (rr. 15–18a i rr. 18b – 19). Pohvala se može dopuniti mnogim drugim izrekama koje hvale savršenu ženu, Božji dar, muževljevu utjehu (18,22; 19,14; usp. u suprotnom smislu 11,22; 19,13; 21,9; 25,24; 27,15; 31,3), nadasve pohvalom »savršene žene« kojom završava knjiga (31,10–31). Možda ovdje, kao u 31,10s, u liku zakonite supruge valja gledati simbolički opis poosobljene Mudrosti. U kontekstu pogl. 1 – 9 preljub i bračna vjernost označavali bi tako, po proročkoj predaji (usp. Hoš 1,2s), vjersko odmetništvo, odnosno vjernost Bogu i njegovu zakonu, izvoru Mudrosti.

b) Četiri naredne preporuke (6,1 – 5,6 – 11.12 – 15.16 – 19) jesu dodatak: govor se mudraca nastavlja u 6,20.

c) Jamstvo je bilo stari običaj u Izraelu. Najstarije poslovice odvraćaju od njegove zloporabe. Kasnije će Sirah preporučiti jamstvo kao djelo ljubavi.

3 učini onda ovo, sine moj: oslobodi se!
jer si dopao u ruke bližnjemu svojemu;
idi, baci se preda nj i salijeći bližnjega svoga.
4 Ne daj sna svojim očima
ni drijema svojim vjeđama;
5 otmi se kao gazela iz mreže[a]
i kao ptica iz ruku ptičaru.

20 4, 13; 22 13; 24 30-34; 30 24-25

Lijenčina i mrav

6 Idi k mravu, lijenčino,
promatraj njegove pute i budi mudar[b]:
7 on nema vođe,
nadzornika, ni nadstojnika,
8 ljeti se sebi brine za hranu
i prikuplja jelo u doba žetve[c].
9 A ti, dokle ćeš, lijenčino, spavati?
Kad ćeš se dići oda sna svoga?
= 24 33-34 10 Još malo odspavaj, još malo odrijemaj,
još malo podvij ruke za počinak,
11 i doći će tvoje siromaštvo kao skitač
i tvoja oskudica kao oružanik[d].

Ps 36 1-5

Nevaljalac

12 Nevaljalac i opak čovjek
hodi s lažljivim ustima;
10 10 13 namiguje očima, lupka nogama,
Sir 27 22 pokazuje prstima;
14 prijevare su mu u srcu,
snuje zlo u svako doba, zameće svađe.
15 Zato će mu iznenada doći propast,
i učas će se slomiti i neće mu biti lijeka.

Sedam gnusoba[e]

16 Šest je stvari koje Gospod mrzi,
a sedam ih je gnusoba njegovu biću:
17 ohole oči, lažljiv jezik,
ruke koje prolijevaju krv nevinu,
18 srce koje smišlja grešne misli,
1 16 noge koje hitaju na zlo.
19 lažan svjedok koji širi laži,
i čovjek koji zameće svađe među braćom.

Očinske opomene

= 1 8 20 Sine moj, čuvaj zapovijedi oca svoga
i ne odbacuj nauka matere svoje.

a) Sa LXX; TM: »iz ruke«.
b) Poznavanje prirode tvori dio mudračeve naobrazbe (usp. 1 Kr 5,13; Izr 30,24–31; itd.).
c) LXX dodaje: »Ili, idi k pčeli i promotri kako je radina i kako je plemenito djelo što ga ona obavlja. Kralj i građani za svoje zdravlje upotrebljavaju njezine proizvode. Tražena je i na glasu u svih; sve i snagom slabašna, ističe se časteći mudrost.«
d) TM dosl.: »čovjek naoružan«, *'îš māgēn*. BJ konj. *'îš maggan*, »čovjek milodara«, »prosjak«.
e) Brojčana izreka (usp. 30,15s).

[21]Priveži ih sebi na srce zauvijek, = 3 3
ovij ih oko svoga grla;
[22]da te vode kada hodiš, da te čuvaju kada spavaš 3 23-24
i da te razgovaraju kad se probudiš.

[23]Jer je zapovijed svjetiljka, pouka je svjetlost, Ps 119 105
opomene stege put su života;
[24]da te čuvaju od zle žene, 10 17
od laskava jezika tuđinke. 2 16-19; 5 2-20
[25]Ne poželi u svom srcu njezine ljepote
i ne daj da te osvoji trepavicama svojim,
[26]jer bludnici dostaje i komad kruha,
dok preljubnica lovi dragocjeni život[a].
[27]Može li tko nositi oganj u njedrima
a da mu se odjeća ne upali?
[28]Može li tko hoditi po živom ugljevlju
a svojih nogu da ne ožeže?
[29]Tako biva onomu tko ide k ženi svoga bližnjega:
neće ostati bez kazne tko god se nje dotakne.
[30]Ne sramote li lupeža sve ako je krao
da gladan utoli glad:
[31]uhvaćen, on sedmerostruko vraća,
i plaća svim imanjem kuće svoje[b]. Izl 22 1-8
[32]Nerazuman je, dakle, tko se upušta s preljubnicom:
dušu svoju gubi koji tako čini.
[33]Bruke i sramote dopada,
i rug mu se nikad ne briše.
[34]Jer bijesna je ljubomornost u muža: 27 4
on ne zna za milost u osvetni dan;
[35]ne pristaje ni na kakav otkup,
i ne prima ma kolike mu darove dao.

7 Čuvaj, sine, riječi moje,
i pohrani moje zapovijedi kod sebe.
[2]Čuvaj moje zapovijedi, i bit ćeš živ, 4 4; 8 35
i nauk moj kao zjenicu oka svoga.
[3]Priveži ih sebi na prste, Pnz 6 8
upiši ih na ploči srca svoga; = 3 3
[4]reci mudrosti: »Moja si sestra« 6 20
i razboritost nazovi »sestričnom«, = 2 16+
[5]da te čuva od žene preljubnice,
od tuđinke koja laskavo govori.

[6]Kad bijah jednom na prozoru svoje kuće
i gledah van kroz rešetku,
[7]vidjeh među lakovjernima,
opazih među momcima nerazumna mladića:
[8]prolazio je ulicom kraj njezina ugla
i koracao putem k njezinoj kući,
[9]u sumraku između dana i večeri,
kad se hvata noćna tmina;

a) Preljubnica je pogibeljnija od prostitutke: ova se zadovolji nekom naplatom; onoj naprotiv, treba žrtvovati sav život.
b) Tat će, iako ga ispričava glad, morati ukradeno vratiti s kamatama. Izl predviđa vraćanje dvostruke vrijednosti. Prilog »sedmerostruko« ovdje je pretjeran: želi naglasiti važnost vraćanja.

Post 38 19 [10]i gle, susrete ga žena,
bludno odjevena i s prijevarom u srcu.
[11]Jogunasta bijaše i razuzdana,
5 6 noge joj se nisu mogle u kući zadržati;
[12]bila je čas na ulici, čas na trgovima,
23 27-28 i vrebala kod svakog ugla;
[13]i uhvati ga i poljubi,
5 3 i reče mu bezobrazna lica:
[14]»Bila sam dužna žrtvu pričesnicu,
i danas izvrših svoj zavjet;
[15]zato sam ti izašla u susret,
Pj 3 2s da te tražim, i nađoh te.
[16]Svoju sam postelju nastrla sagovima,
vezenim pokrivačima misirskim;
[17]svoj sam krevet namirisala
smirnom, alojem i cimetom.
[18]Hajde da se opijamo nasladom do jutra
i da se radujemo užicima ljubavi.
[19]Jer muža mi nema kod kuće:
otišao je na dalek put;
[20]uzeo je sa sobom novčani tobolac;
a vratit će se kući tek o uštapu.«
[21]Tako ga zavede svojim vičnim nagovorom,
odvuče ga svojim glatkim usnama.
[22]I ludo on pođe za njom,
kao što vol ide na klaonicu
i kao što jelen zapleten u mrežu čeka[a]
Prop 7 26; 9 12 [23]dok mu strijela ne probije jetra,
i kao ptica što slijeće u zamku,
i ne znajući da će je to života stajati.
[24]Zato me, sine moj, poslušaj,
i čuj riječi mojih usta.
[25]Nek ti srce ne zastranjuje na njezine putove,
i ne lutaj po njezinim stazama.
[26]Jer je mnoge smrtno ranila i oborila,
i mnogo je onih što ih je pobila.
[27]U Podzemlje vode putovi kroz njenu kuću,
dolje u odaje smrti.

1 20-33 **Drugo poosobljenje mudrosti**[b]

8 Ne propovijeda li mudrost
i ne diže li razboritost svoj glas?
[2]Navrh brda, uza cestu,
na raskršćima stoji,
[3]kod izlaza iz grada,
Iv 7 37 kraj ulaznih vrata, ona glasno viče[c]:
[4]»Vama, o ljudi, propovijedam
i upravljam svoj glas sinovima ljudskim.
[5]Shvatite mudrost, vi neiskusni,
a vi nerazumni, urazumite srce[d].

a) Stih je nesiguran, LXX dosl.: (22c) »kao pas na lancu (23a) ili kao jelen pogođen strelicom u jetru.« BJ: »kao ludak što ide na muke klade.«
b) Pogl. 8 – 9 sadrže vrhunac nauka Mudrih izreka o Mudrosti (usp. 8,22+). Ista se tema razvija u kasnijim spisima (Sir 1,1–20; 24; Mudr 6 – 9; usp. također Job 28).
c) Možda kao putujući prodavač koji privlači kupce hvaleći svoju robu.
d) Tj. budite razumni (usp. također 6,32: »nerazuman«, dosl. »lišen srca«).

6 Slušajte, jer ću zboriti o važnim stvarima,
i moje će usne otkriti što je pravo.
7 Jer moje nepce zbori istinu,
i zloća je mojim usnama mrska.
8 Sve su riječi mojih usta pravične,
u njima nema ništa ni krivo ni prijetvorno.
9 Sve su one jasne razboritomu
i pravedne onomu tko je stekao spoznaju.
10 Primajte radije moju pouku no srebro, 3 14; 16 16
i znanje požudnije od zlata.
11 Jer mudrost je vrednija od biserja, Job 28 15-19
i nikakve se dragocjenosti ne mogu porediti s njom. Izr 3 15

Samohvala mudrosti Sir 24

12 Ja, mudrost, boravim s razboritošću
i posjedujem znanje umna djelovanja.
13 Strah Gospodnji mržnja je na zlo. Job 28 28
Oholost, samodostatnost, put zloće Sir 15 8
i usta puna laži – to ja mrzim.
14 Moji su savjet i razboritost,
ja sam razbor, i moja je jakost.
15 Po meni kraljevi kraljuju Iz 11 2-5
i velikaši dijele pravdu. Jr 23 5
16 Po meni knezuju knezovi, 1 Kr 3 4-15; Si
i odličnici i svi suci zemaljski[a]. 10 4
17 Ja ljubim one koji ljube mene, Mudr 6 12
i nalaze me koji me traže. ↗Mt 7 7-11
18 U mene je bogatstvo i slava, Iv 14 21
postojano dobro i pravednost. 3 16
19 Moj je plod bolji od čista i žežena zlata Sir 1 16s
i moj je prihod bolji od čistoga srebra.
20 Ja kročim putem pravde,
sred pravičnih staza,
21 da dadem dobra onima koji me ljube
i napunim njihove riznice.

Stvaralačka mudrost[b] Iv 1 1-3+

22 Jahve me stvori kao počelo svoga djela[c], Sir 1 4, 9;
kao najraniji od svojih čina, u pradoba; 24 8, 9

a) 8,15 Ponekad se r. 17 prebacuje prije r. 15 da misao suvislije teče.
b) Ideja poosobljene Mudrosti, jednostavna književna tvorevina u Izr 14,1, razvila se u Izraelu nakon Progonstva, kad mnogoboštvo nije više bilo prijetnja za pravu religiju. U Job 28 i u Bar 3,9 – 4,4 Mudrost se pojavljuje kao stvar, kao poželjno dobro, dobro izvan Boga i čovjeka, dok se u Izr (1,20 – 33; 3,16–19 i 8 – 9) predstavlja kao osoba. Ovdje ona sama otkriva svoje porijeklo (stvorena prije svakog stvorenja, rr. 22–26), aktivni udio što ga je imala u stvaranju (rr. 27–30) i ulogu koju igra u ljudi da ih privede k Bogu (rr. 31.35–36). Ben Sirah razvit će još više taj nauk: Sir 1,1–10 dozivlje u pamet Job 28; no Sir 4,11–19; 14,20 – 15,10 i nadasve 24,1+) nastavljaju misao Izr 8. Ipak u svim tekstovima u kojima je Mudrost poosobljena, kao uostalom i Riječ ili Duh, teško je razabrati što je pjesnička tvorevina, što izražaj starih religioznih poimanja, što li intuicija novih objava. Napokon Mudr 7,22 – 8,1 ostavlja dojam da Mudrost, »odvir slave Svemogućeg« ima udjela na božanskoj naravi, no apstraktni izrazi koji je opisuju mogu označavati Božja svojstva baš kao i zasebna bića (hipostaze). Nauk o Mudrosti, tek nabačen u Starom zavjetu, bit će preuzet u Novi zavjet, gdje će se razviti i doseći nov i presudan domet kad se primijeni na Kristovu osobu. Isus se u NZ zove Mudrost i mudrost Božja (Mt 11,19p; Lk 11,49; usp. Mt 23,34–36; 1 Kor 1,24–30); kao Mudrost Krist ima udjela u stvaranju i uzdržavanju svijeta (Kol 1,16–17) te usmjeravanju Izraela (1 Kor 10,4; usp. Mudr 10,17s). Napokon Ivanov proslov pripisuje Logosu/Riječi mnoge crte stvarateljske mudrosti, i cijelo Ivanovo Evanđelje predstavlja Krista kao Božju Mudrost (usp. Iv 6,15). To tumači kako je kršćanska predaja, počevši od Justina, u mudrosti Staroga zavjeta prepoznavala Krista. Liturgija je prilagodbeno Izr 8,22s primijenila na Bl. Dj. Mariju, suradnicu Otkupiteljevu, kao što je Mudrost suradnica Stvoriteljeva.
c) Hebr. glagol *qānānî* LXX, sir. i Targum (usp. Sir 1,4.9; 24,8.9) prevode »stvorio me«. Prijevod »stekao me« (Akv., Sim, Teod.) preuzeo je Jeronim (Vg) možda da pobije zabludu Arija, koji je Logosa (Riječ) (identificiranog s Mudrošću) učinio stvorenjem. Izričaj »počelo svoga djela (dosl. »prvine svoga puta« ili, po prijevodima, »svojih putova« treba usporediti s naslovom »Prvorođenac svakog stvorenja«, koji sv. Pavao pridaje Kristu (Kol 1,15) i s naslovom »Početak Božjeg stvorenja« (Otk 3,14).

Iv 1 1 23 oblikovana[a] sam još od vječnosti,
od iskona, prije nastanka zemlje.
24 Rodih se kad još nije bilo pradubina[b],
dok nije bilo izvora obilnih voda.
25 Rodih se prije nego su utemeljene gore,
prije brežuljaka.
26 Kad još ne bijaše načinio zemlje, ni poljana,
ni početka zemaljskom prahu:
Post 1 6 27 kad je stvarao nebesa, bila sam nazočna,
Job 28 23-27 kad je povlačio krug na licu bezdana.
Sir 24 5 Mudr 9 9 28 Kad je u visini utvrđivao oblake
i kad je odredio snagu izvoru pradubina;
Job 38 8-11 Ps 104 7-9 29 kad je postavljao moru njegove granice,
da mu se vode ne preliju preko obala,
kad je polagao temelje zemlji,
30 bila sam kraj njega, kao graditeljica[c],
bila u radosti, iz dana u dan,
igrajući pred njim sve vrijeme:
31 igrala sam po tlu njegove zemlje,
Mudr 1 6 i moja su radost djeca čovjekova.
32 Tako, djeco, poslušajte me,
Sir 14 20-27 blago onima koji čuvaju moje putove.
33 Poslušajte pouku, da stečete mudrost,
i nemojte je odbaciti.
34 Blago čovjeku koji me sluša
Otk 3 20 i bdi na mojim vratima svaki dan
Mudr 6 14 i koji čuva dovratnike moje.
3 1-2 35 Jer tko nalazi mene, nalazi život
1 Iv 5 12 i stječe milost od Jahve.
36 A ako se ogriješi o mene, udi svojoj duši:
Mudr 1 12-16 svi koji mene mrze ljube smrt.«

Mt 22 1-14p

Gostoljubiva mudrost

9 Mudrost je sazidala sebi kuću,
i otesala sedam stupova[d].
2 Poklala je svoje klanice, pomiješala svoje vino
i postavila svoj stol.
3 Poslala je svoje djevojke
da objave svrh gradskih visina:
4 »Tko je neiskusan, neka se svrati ovamo!«
A nerazumnima govori:
Iz 55 1-3 5 »Hodite, jedite od mojega kruha
Sir 24 19-21 i pijte vino koje sam pomiješala.
Iv 6 35+ 6 Ostavite ludost, da biste živjeli,
i hodite putem razboritosti.«

a) Obično značenje glagola *nāsak*, »izlijevati«, »lijevati« (predmet od kovine), dakle »oblikovati«. BJ oslanjajući se na značenje istoga glagola zasvjedočeno u Ps 2,6, prev. »Uspostavljena«. Drugi opet popravljaju i izvode ovaj glagol od korijena *sākak* pa prevode: »bila sam skrivena« ili »držana u pričuvi«.
b) Riječ je o vodenim bezdanima na kojima leže krug zemaljski i nebeski svod (usp. Post 1; Ps 104; Job 38).
c) Riječ rijetka u hebr. Smisao »obrtnik«, »umjetnik« (odatle »graditeljica«) zasvjedočen je u Jr 52,15; Pj 7,2 i potvrđen u LXX. Mudrost je Stvoriteljeva suradnica (usp. Mudr 7,22). Drugi uz lagan ispravak prevode »ljubljeno dijete«, »vjerni učenik« Stvoriteljev.
d) Značajka je bogate kuće, s nutarnjim dvorištem. Broj sedam ovdje je simbol savršenosti.

Protiv podrugljivca[a]

7Tko poučava podrugljivca, prima pogrdu,
i tko prekorava opakoga, prima ljagu.
8Ne kori podsmjevača, da te ne zamrzi;
kori mudra, da te zavoli. 15 12
9Pouči mudroga, i bit će još mudriji; 19 25
upute pravednoga, i uvećat će se njegovo znanje.
10Gospodnji strah početak je mudrosti
a razboritost je spoznaja Presvetog. 1 7+
11»Po meni ti se umnožavaju dani
i množe ti se godine života. 3 1-2
12Ako si mudar, sebi si mudar;
budeš li podsmjevač, sam ćeš snositi.«

Gospođa ludost oponaša mudrost[b] 9 1-6

13Gospođa ludost puna je strasti,
prosta je i ne zna ništa.
14I sjedi na vratima svoje kuće
na stolici, u gradskim visinama,
15te poziva one koji prolaze putem,
koji ravno idu svojim stazama:
16»Tko je neiskusan, neka se svrati ovamo!«
I nerazumnomu govori:
17»Kradena je voda slatka,
i ugodno je potajno jesti kruh.«
18A on ne zna da su Sjene ondje,
da uzvanici njezini počivaju u Podzemlju. Br 16 33+

II. Velika Salomonova zbirka izreka[c]

Salomonove mudre izreke

10 Mudar sin veseli oca, = 15 20
a lud je sin žalost majci svojoj 17 25; 19 13

2Ne koristi krivo stečeno blago, Sir 5 8
dok pravednost izbavlja od smrti. = 11 4; 12 28

3Ne dopušta Jahve da gladuje duša pravednika, Ps 34 10
ali odbija pohlepu opakih.

4Lijena ruka osiromašuje čovjeka,
a marljiva ga obogaćuje. 15 19; 19 15

5Tko sabira ljeti, razuman je sin, 20 4
a tko hrče o žetvi, navlači sramotu. 6 9-11

a) Izreke dodane kasnije, kao tumač r. 6.
b) Poosobljena je i ludost te je njezina djelatnost suprotstavljena postupcima mudrosti (9,1–6). Smisao je usporedbe očit: kao što postoje dva puta, put dobra i put zla (4,18–19; Pnz 30,15–20; Ps 1; ta se tema nalazi ponovno u Didahé i u Pseudo-Barnabe, a tako i u Kumranu), tako postoje dva poziva, dvije gozbe na koje se čovjek poziva: treba se odlučiti za jednu (usp. Rim 12,21; 2 Kor 6,14s; Tit 1,15).
c) Ovo je možda najstariji dio knjige. U ovoj zbirci nije razvidan neki red, osim što se ponekad posve slučajno jedna izreka nadovezuje na drugu.

10 16-24; 11 18
6 Blagoslovi su nad glavom pravedniku,
a usta opakih kriju nasilje[a].

10 27; 12 7; 14 11 Ps 112 6
7 Pravednikov je spomen blagoslovljen,
a opakom se ime proklinje.

Mt 7 24
8 Tko je mudra srca, prima zapovijedi,
dok brbljava luda propada.

28 18
9 Tko nedužno živi, hodi bez straha,
a tko ide krivim putovima, poznat će se.

6 13 Sir 27 22
10 Tko žmirka okom, zadaje tugu,
a tko ludo zbori, propada[b].

11 Pravednikova su usta izvor života,
a opakomu usta kriju nasilje.

17 9 ↗1 Kor 13 7 ↗1 Pt 4 8
12 Mržnja izaziva svađu,
a ljubav pokriva sve pogreške.

19 29; 26 3
13 Na usnama razumnoga nalazi se mudrost,
a batina je za leđa nerazumna čovjeka.

Mt 12 34-35 Izr 18 7
14 Mudri kriju znanje,
a luđakova su usta blizu propasti.

= 18 11 Sir 8 2 Ps 49 7
15 Blago je bogatomu tvrdi grad,
a ubogima je propast njihovo siromaštvo.

Rim 6 21-22 Izr 12 28
16 Pravednik priređuje za život,
a opaki priređuje za grijeh.

6 23 15 32
17 Tko se naputka drži, na putu je života[c],
a zabluđuje tko se na ukor ne osvrće.

18 Lažljive usne kriju mržnju,
a tko klevetu širi, bezuman je!

Prop 5 2 Izr 13 3; 17 27 Jak 3 8
19 Obilje riječi ne biva bez grijeha,
a tko zauzdava svoj jezik, razuman je.

20 Pravednikov je jezik odabrano srebro.
a razum opakoga malo vrijedi.

21 Pravednikove su usne hrana mnogima,
a luđaci umiru s ludosti svoje.

Ps 127 1
22 Gospodnji blagoslov obogaćuje,
i ne prati ga nikakva muka.

2 14
23 Bezumniku je radost učiniti sramotno djelo,
a razumnu čovjeku biti mudar.

a) Ovaj se stih dosl. ponavlja u 11b. LXX čitaju: »prerana žalost zatvara usta bezbožnika«.
b) Po TM, ponovljen r. 8b. BJ sa LXX: »tko kori u lice, pribavlja mir«.
c) Dosl.: »Put prema životu držeći naputak«. BJ konj.: *'oreah,* »ide«, mj. *'orah,* »put« pa prev.: »Ide prema životu...«.

[24]Čega se opaki boji, ono će ga stići,
a pravednička se želja ispunjava. Job 3 25 Ps 37 4

[25]Kad oluja prohuja, opakoga nestane,
a pravednik ima temelj vječni. Mt 7 24-27 Izr 12 3 1 Iv 2 16-17

[26]Kakav je ocat zubima i dim očima,
takav je ljenivac onima koji ga šalju[a]. 13 17; 25 13 26 6

[27]Strah Gospodnji umnaža dane,
a opakima se prekraćuju godine. 4 10

[28]Pravedničko je ufanje puno radosti,
a opakima je nada uprazno. Job 8 13 Ps 112 10

[29]Gospodnji je put okrilje bezazlenu,
a propast onima koji čine zlo.

[30]Pravednik se neće nikad pokolebati,
a opakih će nestati s lica zemlje. 2 21-22

[31]Pravednikova usta rađaju mudrošću,
a opak jezik čupa se s korijenom. ||Ps 37 30

[32]Pravednikove usne znaju što je milo,
dok usta opakih poznaju zloću. Prop 10 12

11 Lažna je mjera mrska Jahvi,
a puna mjera mila mu je. 20 10, 23; 16 11 Pnz 25 13-16 Am 8 5-6 Hoš 12 8 Mih 6 10-11 = 13 10

[2]S ohološću dolazi sramota,
a u smjernih je mudrost.

[3]Pravednike vodi nevinost njihova,
a bezbožnike upropašćuje njihova opačina.

[4]Ne pomaže bogatstvo u dan Božje srdžbe,
a pravednost izbavlja od smrti. Ps 49 7-9 Job 21 30 = Izr 10 2

[5]Nedužnomu pravda njegova put utire,
a za to propada od svoje zloće.

[6]Poštene izbavlja pravda njihova,
a bezbožnici se hvataju u svoju lakomost. 11 3

[7]Kad zao čovjek umre, nada propada,
i ufanje u imetak ruši se. 10 28 Ps 112 10

[8]Pravednik se od tjeskobe izbavlja,
a opaki dolazi na mjesto njegovo.

[9]Bezbožnik ustima ubija svoga bližnjega,
a pravednici se izbavljaju znanjem. 29 5

[10]Sa sreće pravedničke grad se raduje
i klikuje zbog propasti opakoga. 28 12

a) Tj. lijeni glasnik.

14 1 11 Blagoslovom pravednika grad se diže,
a ustima opakih razara se.

14 21 12 Nerazumnik prezire svoga bližnjega,
dok čovjek uman šuti.

10 19; **17** 27s 13 Tko s klevetom hodi, otkriva tajnu,
a čovjek pouzdana duha čuva se.

= **24** 6 **15** 22 Mudr **6** 24 14 Gdje vodstva nema, narod propada,
jer spasenje je u mnogim savjetnicima.

6 1+ 15 Veoma zlo prolazi tko jamči za drugoga,
a bez straha je tko mrzi na jamstvo.

31 10s **5** 15+ 16 Ljupka žena stječe slavu[a],
a krepki muževi bogatstvo.

17 Dobrostiv čovjek sam sebi dobro čini,
Sir **14** 6 a okrutnik muči vlastito tijelo.

18 Opak čovjek pribavlja isprazan dobitak,
2 Kor **9** 6 Gal **6** 8 a tko sije pravdu, ima sigurnu nagradu.

19 Tko je čvrst[b] u pravednosti, ide u život,
a tko za zlom trči, na smrt mu je.

12 22; **15** 9 20 Mrski su Jahvi srcem opaki,
a mili su mu životom savršeni.

16 5 **12** 21 21 Zaista[c], zao čovjek neće proći bez kazne,
a rod će se pravednički izbaviti.

22 Zlatan je kolut na rilu svinjskom:
žena lijepa, a bez razuma.

23 Pravednička je želja samo na sreću,
a nada je opakih prolazna.

24 Tko dijeli obilato, sve više ima,
a tko škrtari, sve je siromašniji.

25 Podašna duša nalazi okrepu,
i tko napaja druge, sam će se napojiti.

Iz **58** 7-11 Mt **7** 2; **10** 42 26 Tko ne da žita, kune ga narod,
a blagoslov je nad glavom onoga koji ga prodaje.

a) LXX ovdje ima: »Ljupka žena donosi mužu čast, a koja prezire pravdu prijestol je nečasti. Nemarni padaju u oskudicu, poduzetni stječu bogatstvo«.

b) Konj. *kān*, mj. *kēn*, »tako« (pravednost vodi u život).

c) Dosl. »ruka ruci«: možda prisjećaj na stisak ruke, kojim se potvrđuje pristanak, suglasnost.

[27]Tko traži dobro, nalazi milost[a], 12 2
a tko za zlom ide, ono će ga snaći. 5 22

[28]Tko se uzda u bogatstvo, propada, Ps 52 9-10
a pravednici uspijevaju kao zeleno lišće. Mk 10 23 Ps 1 3

[29]Tko vlastitu kuću zapusti, vjetar žanje,
a luđak je sluga mudromu.

[30]Plod je pravednikov drvo života, Ps 1
i mudrac je tko predobiva žive duše[b].

[31]Ako se pravedniku plaća na zemlji,
još će se više opakomu i grešniku.

12 Tko ljubi pouku, ljubi znanje,
a tko mrzi ukor, lud je. 13 18; 15 5 Sir 21 6

[2]Dobar dobiva milost od Jahve,
a podmukao osudu. 11 27

[3]Zloćom se čovjek ne utvrđuje,
a korijen se pravedniku ne pomiče. 10 25

[4]Kreposna je žena vijenac mužu svojemu, 31 10s
a sramotna mu je kao gnjilež u kostima.

[5]Pravedničke su misli pravične,
spletke opakih prijevarne.

[6]Riječi opakih pogubne su zamke,
a pravedne izbavljuju usta njihova. 14 3

[7]Opaki se ruše i nema ih više, Mt 7 24-27
a kuća pravednika ostaje.

[8]Čovjek se hvali po oštrini svoga razuma,
a prezire se tko je opak srcem.

[9]Bolje je biti malen i imati samo jednog slugu,
nego se hvastati, a nemati ni kruha. Sir 10 27

[10]Pravednik pazi i na život svog živinčeta, 27 23
dok je opakomu srce okrutno.

[11]Tko obrađuje svoju zemlju, sit je kruha, = 28 19
a tko trči za ništavilom, nerazuman je.

[12]Čežnja je opakoga mreža od zala,
a korijen pravednika daje ploda.

a) Naklonost Boga, koji nagrađuje pravednike (usp. 12,2).
b) LXX, možda zbunjena ovim tekstom, koji bi se mogao shvatiti: »Mudrac oduzima život«, čita: »Prije vremena oduzet će se život opakih«.

10 19; 18 7 24 16
13 Opakomu je zamka grijeh njegovih usana,
a pravednik se izbavlja od tjeskobe.

13 2; 18 20 Lk 6 37-38
14 Od ploda svojih usta nasitit će se svatko obilno,
a ono što je rukama učinio, vratit će mu se.

15 Luđaku se čini pravim njegov put,
a mudar čovjek sluša savjete.

2 Sam 13 20s. 32
16 Luđak odmah odaje svoj bijes,
a pametan pokriva sramotu.

14 25
17 Tko govori istinu, otkriva što je pravo.
a lažljiv svjedok prijevaru.

15 4
18 Nesmotren govori kao da mačem probada,
a jezik je mudrih iscjeljenje.

19 Istinita usta traju dovijeka,
a lažljiv jezik samo za čas.

Mt 5 9
20 Prijevara je u srcu onih koji snuju zlo,
a veselje u onih koji dijele miroljubive savjete.

11 21 Ps 91 10
21 Pravednika ne stiže nikakva nevolja,
a opaki u zlu grcaju.

11 20
22 Mrske su Jahvi usne lažljive,
a mili su mu koji zbore istinu.

10 19; 13 16
23 Promišljen čovjek prikriva svoje znanje,
a srce bezumničko razglašuje svoju ludost.

24 Marljiva ruka vlada,
a nemar vodi u podložnost.

15 13
25 Briga u srcu pritiskuje čovjeka,
a blaga riječ veseli ga.

26 Pravednik vodi svojeg prijatelja[a],
a opake zavodi njihov put.

27 Nemaran ne ulovi[b] svoje lovine,
a marljivost je čovjeku blago dragocjeno.

10 16 Rim 6 21-23
28 Na stazi pravice stoji život,
i na njezinu putu nema smrti[c].

13 Mudar sin sluša[d] naputak očev,
a podsmjevač ne sluša ukora.

12 14; 18 20
2 Od ploda usta svojih uživa čovjek sreću,
a srce je nevjernika puno nasilja.

a) Smisao nesiguran. BJ: »pokazuje put prijatelju«. Glagolski oblik *jātēr* dolazi samo ovdje, no općenito se smatra da dolazi od glagola koji znači istraživati.
b) Taj se glagol nalazi samo ovdje, pa različito prevode: peče, istjera, ulovi.
c) TM; BJ sa LXX: »Put opakih vodi u smrt«.
d) Riječ »sluša« dodana na temelju paralelizma s drugim stihom.

[3]Tko čuva usta svoja, čuva život[a] svoj, 21 23
a tko nesmotreno zbori, o glavu mu je. Sir 28 25-26 Jak 3 2-12
[4]Uzaludna je žudnja lijenčine,
a ispunit će se želja marljivih. Izr 6 6-11
[5]Pravednik mrzi na lažljivu riječ,
a opaki goji mržnju i sramotu.
[6]Pravda čuva pobožna,
a opake[b] grijeh obara.
[7]Netko se gradi bogatim, a ništa nema, Otk 3 17
netko se gradi siromašnim, a ima veliko bogatstvo. Lk 12 21, 23
[8]Otkup života bogatstvo je čovjeku; 15 16
a siromah ne sluša opomene.
[9]Svjetlost pravednička blistavo sja,
a svjetljka opakih gasi se. Ps 97 11
[10]Oholost rađa samo svađu,
a mudrost je u onih koji primaju savjet. = 11 2
[11]Naglo stečeno bogatstvo[c] iščezava,
a tko sabira pomalo, biva bogat. 20 21
[12]Predugo očekivanje ubija srce, 3 28
a ispunjena želja drvo je života. 13 19
[13]Tko riječ prezire, taj propada,
a tko poštiva zapovijedi, plaću dobiva.
[14]Pouka mudračeva izvor je životni, = 14 27
ona izbavlja od zamke smrti.
[15]Uvid u dobro pribavlja milost,
a put bezbožnika hrapav je.
[16]Svatko pametan djeluje promišljeno, 12 23
a bezumnik se hvališe svojom ludošću. Prop 10 3
[17]Zao glasnik zapada[d] u zlo,
a vjeran poslanik donosi spasenje. 25 13
[18]Siromaštvo i sramota onomu tko odbija pouku,
a tko ukor prima, doći će do časti. 12 1

a) Možda se ovdje nalazi igra riječi: izraz, preveden ovdje sa »život« može označavati također: »grlo« i »dušu«.
b) Konj.; TM: »opačinu«.
c) Sa LXX; TM: »od ispraznosti«.
d) Možda bi trebalo ispraviti pa prevesti: »strovaljuje«, na što navodi idući redak. Ali LXX ide u prilog TM: »Drski kralj upast će u nesreću«.

13 12; 29 27 — 19 Slatka je duši ispunjena želja,
a bezumnicima je mrsko kloniti se oda zla[a].

Sir 6 33-34; Izr 14 7 — 20 Druži se s mudrim, i postat ćeš mudar,
a tko se drži bezumnika, postaje opak.

21 Grešnika progoni zlo,
a dobro je nagrada pravednima.

28 8 — 22 Valjan čovjek ostavlja baštinu unucima,
a bogatstvo se grešnikovo čuva pravedniku.

Job 27 16-17 — 23 Izobilje je hrane na krčevini siromaškoj,
a ima i tko propada s nepravde[b].

22 15; 23 13, 14; 29 15, 17; 3 12+ — 24 Tko štedi šibu, mrzi na sina svog,
a tko ga ljubi, na vrijeme ga opominje.

25 Pravednik ima jela do sitosti,
a trbuh opakih poznaje oskudicu.

8 22+; 9 1; 24 3 — **14** Ženska mudrost[c] sagradi kuću,
a ludost je rukama razgrađuje.

2 Tko živi s poštenjem, boji se Jahve,
a tko ide stranputicom, prezire ga.

3 U luđakovim je ustima šiba za oholost njegovu,
a mudre štite vlastite usne[d].

4 Gdje nema volova, prazne su jasle,
a obilna je žetva od snage bikove.

5 Istinit svjedok ne laže,
a krivi svjedok širi laž[e].

6 Podsmjevač traži mudrost i ne nalazi je,
a razumni lako dolazi do znanja.

13 20 — 7 Idi od čovjeka bezumna,
jer nećeš upoznati usne što zbore znanje.

8 Mudrost je pametna čovjeka u tom što pazi na svoj put,
a bezumnička ludost prijevara je.

9 Luđacima je grijeh šala,
a milost je Božje s poštenima.

10 Srce poznaje svoj jad,
i veselje njegovo ne može dijeliti nitko drugi.

a) Nije razvidna sveza između ova dva stiha. Možda je tekst iskvaren ili nepotpun.
b) Čini se da je i ovdje tekst iskvaren. LXX: »Pravednici žive u bogatstvu mnogo godina, nepravedni pogibaju naglo.«
c) TM dosl.: »Najmudrije žene«, ali glagol je u jednini, pa se prevodioci utječu konjekturama: »Mudrost« (BJ), »Gospođa mudrost«, »Ženska mudrost«...
d) Tekst nesiguran.
e) O lažnom svjedočenju usp. 6,19; 12,17; 14,25; 19,5.9; 21,28; 24,28; 25,18 i možda 10,11; 11,9; 12,6; usp. osim toga Izl 20,16; 23,1; Pnz 19,15–21.

11Dom opakih propast će,
a šator će pravednika procvasti. Job 8 22

12Neki se put učini čovjeku prav,
a na koncu vodi k smrti. = 16 25

13I u smijehu srce osjeća bol,
a poslije veselja dolazi tuga. Prop 2 1-2; 7 2-6

14Otpadnik se siti svojim prestupcima, Lk 6 25
a dobar čovjek svojim radom[a].

15Glupan vjeruje svakoj riječi,
a pametan pazi na korak svoj.

16Mudar se boji i oda zla se uklanja,
a bezuman se raspaljuje i bez straha je.

17Nagao čovjek čini ludosti,
a razborit ih podnosi. 14 29; 29 22

18Glupaci baštine ludost,
a mudre ovjenčava znanje. 14 24

19Zli padaju ničice pred dobrima
i opaki pred vratima pravednikovim.

20I svom prijatelju mrzak je siromah, Sir 6 8-12
a bogataš ima mnogo ljubitelja. Izr 19 4, 6, 7

21Griješi tko prezire bližnjega svoga, 11 12
a blago onomu tko je milostiv ubogima. Ps 41 2

22Koji snuju zlo, ne hode li stranputicom,
a zar nisu dobrota i vjernost s onima koji snuju dobro?

23U svakom trudu ima probitka,
a pusto brbljanje samo je na siromaštvo.

24Mudrima je vijenac bogatstvo njihovo,
a bezumnima kruna – njihova ludost. 14 18

25Istinit svjedok izbavlja duše,
a tko laži širi, taj je varalica[b]. 12 17

26U strahu je Gospodnjem veliko pouzdanje,
i njegovim je sinovima utočište. 19 23

27Strah Gospodnji izvor je života:
on izbavlja od zamke smrti. = 13 14

28Mnoštvo je naroda ponos kralju,
a bez puka knez propada.

a) Konj.: *mimma 'alālājv,* mj. *mē'ālājv,* »od iznad njega«.

b) Konj. *merammeh* mj. *mirmah,* »prijevara«.

14 17; **15** 18; **19** 11 — 29Tko se teško srdi, velike je razboritosti,
a nabusit duhom pokazuje ludost.

17 22 — 30Mirno je srce život tijelu,
a ljubomor je gnjilež u kostima.

17 5 — 31Tko tlači siromaha, huli na stvoritelja,
a časti ga tko je milostiv ubogomu.

32Opaki propada zbog vlastite pakosti,
a pravednik i u samoj smrti[a] nalazi utočište.

33U razumnu srcu mudrost počiva,
a što je u bezumnome, to se i pokaže[b].

34Pravednost uzvisuje narod,
a grijeh je sramota pucima.

Post **41** 37-44; Sir **8** 8; Mt **24** 45 — 35Kralju je mio razborit sluga,
a na sramotna se srdi.

1 Sam **25** 32-33; 1 Kr **12** 12-19 — **15** Blag odgovor ublažava jarost,
a riječ osorna uvećava srdžbu.

Prop **10** 12 — 2Jezik mudrih ljudi proslavlja znanje,
a usta bezumnih prosipaju ludost.

5 21; **15** 11; **16** 2; Ps **7** 10; **139** 1s; Zah **4** 10 — 3Oči su Jahvine na svakome mjestu
i budno motre i zle i dobre.

4Blaga je besjeda drvo života,
12 18 — a pakosna[c] je rana duhu.

12 1; **13** 18 — 5Luđak prezire pouku oca svog,
a tko ukor prima, pametno čini.

6U pravednikovoj je kući mnogo blaga,
a opaki zarađuje propast svoju.

7Usne mudrih siju znanje,
a srce je bezumnika nepostojano.

= **21** 27; 1 Sam **15** 22+ — 8Žrtva opakog mrska je Jahvi,
a mila mu je molitva pravednika.

11 20; **12** 22 — 9Put opakih Jahvi je mrzak,
a mio mu je onaj koji ide za pravicom.

10Oštra kazna čeka onog tko ostavlja pravi put,
12 1; **15** 32 — a umrijet će tko mrzi ukor.

11I Šeol i Abadon stoje pred Jahvom,
11 20+; Iv **2** 25 — a nekmoli srca sinova ljudskih.

a) TM. BJ sa LXX i sir.: »u svojoj pravičnosti«.
b) Po TM; LXX: »u srcu se bezumnu ne očituje«.
c) Dosl. »a pakost u njoj«.

12 Podsmjevač ne ljubi onog tko ga kori: **9** 8
on se ne druži s mudrima.

13 Veselo srce razvedrava lice, **12** 25
a bol u srcu tjeskoba je duhu. Sir **13** 25

14 Razumno srce traži znanje, **18** 15
a bezumnička se usta bave ludošću.

15 Svi su dani bijednikovi zli,
a komu je srce sretno, na gozbi je bez prestanka. Sir **30** 25

16 Bolje je malo sa strahom Gospodnjim **13** 8; **16** 8
nego veliko blago i s njime nemir. **17** 1
Ps **37** 16

17 Bolji je obrok od povrća gdje je ljubav **17** 1
nego od utovljena vola gdje je mržnja.

18 Gnjevljiv čovjek zameće svađu, **14** 29; **28** 25
a ustrpljiv utišava raspru. Mt **5** 9

19 Put je ljenivčev kao glogov trnjak,
a utrta je staza pravednikâ.

20 Mudar sin veseli oca, = **10** 1
a bezumnik prezire majku svoju. **17** 25; **23** 22

21 Ludost je veselje nerazumnomu,
a razuman čovjek pravo hodi.

22 Ne uspijevaju nakane kad nema vijećanja, **11** 14
a ostvaruju se gdje je mnogo savjetnika.

23 Čovjek se veseli odgovoru usta svojih,
i riječ u pravo vrijeme – kako je ljupka!

24 Razumnu čovjeku put života ide gore, Prop **3** 21
da izmakne carstvu smrti, koje je dolje[a]. Br **16** 33+

25 Jahve ruši kuću oholima,
a postavlja među udovici. **22** 28
23 10-11

26 Mrske su Jahvi zle misli, Pnz **19** 14
a dobrostive riječi mile su mu. Hoš **5** 10

27 Tko se grabežu oda, razara svoj dom, **1** 19;
a tko mrzi mito, živjet će. **17** 23+

28 Pravednikovo srce smišlja odgovor,
a opakomu usta govore zlobom. = **19** 28

a) Izrazi *gore* i *dolje*, kojih nema u LXX, mogli bi biti kasniji dodaci. »Put života« označuje, čini se, produžetak zemaljskog života nasuprot smrti koja je silazak u Šeol. Kasnije se u tom putu vidjela »staza koja vodi u blaženstvo nebesko«, no takvo poimanje nije bilo poznato teologiji tadašnjeg doba.

[Iz 59 2] 29 Daleko je Jahve od opakih,
[Iv 9 31] a uslišava molitvu pravednih.

30 Bistar pogled razveseli srce
i radosna vijest oživi kosti[a].

[25 12] 31 Uho koje posluša spasonosan ukor,
prebiva među mudracima.

[15 10;] 32 Tko odbaci pouku, prezire vlastitu dušu,
[10 17; 19 20] a tko posluša ukor, stječe razboritost.

[1 7] 33 Strah je Gospodnji škola mudrosti,
[= 18 12] jer pred slavom ide poniznost.

[19 21;] **16** Čovjek snuje u srcu,
[16 9] a od Jahve je što će jezik odgovoriti[b].

[= 21 2] 2 Čovjeku se svi njegovi putovi čine čisti,
a Jahve ispituje duhove.

[3 6] 3 Prepusti Jahvi svoja djela,
[Ps 37 5] i tvoje će se namisli ostvariti.

4 Jahve je sve stvorio u svoju svrhu,
[Rim 9 22] pa i opakoga za dan zli[c].

5 Mrzak je Jahvi svatko ohola duha:
[11 21] takav zaista ne ostaje bez kazne.

[Tob 12 9] 6 Ljubavlju se i vjernošću pomiruje krivnja,
i strahom se Gospodnjim uklanja zlo.

7 Kad su Jahvi mili putovi čovječji,
[Post 26 26s; 31 1s] i neprijatelje njegove miri s njim.

[15 16+] 8 Bolje je malo s pravednošću
[Tob 12 8] nego veliki dohoci s nepravdom.

[19 21] 9 Srce čovječje smišlja svoj put,
ali Jahve upravlja korake njegove.

10 Proročanstvo je na usnama kraljevim[d]:
u osudi se njegova usta neće ogriješiti.

[11 1+] 11 Mjere i tezulje[e] pripadaju Jahvi;
njegovo su djelo i svi utezi.

12 Mrsko je kraljevima počiniti opačinu,
[25 5; 29 14] jer se pravdom utvrđuje prijestolje.

a) Dosl.: »goji kosti«.
b) Čovjek snuje, a Bog određuje.
c) Opaki je stvoren da u dan svoje nevolje očituje Božju pravednost.
d) Jer kralj izriče sudove u ime Božje (usp. 2 Sam 14,18–20; 1 Kr 3,4–28). Naredni su rr. (osim r. 11) – kraljevske izreke.
e) Konj.; Dosl.: »tezulje pravde« ili »pravedne tezulje«.

13 Mile su kraljevima usne pravedne, 14 35; 22 11
i oni ljube onog koji govori pravo.

14 Jarost je kraljeva vjesnik smrti, 19 12; 20 2
ali je mudar čovjek ublaži.

15 U kraljevu je vedru licu život,
i njegova je milost kao oblak s kišom proljetnom. Ps 4 7+ Izr 19 12

16 Probitačnije je steći mudrost nego zlato,
i stjecati razbor dragocjenije je nego srebro. 3 14; 8 19

17 Životni je put pravednih: kloniti se zla,
i tko pazi na svoj put, čuva život svoj.

18 Pred slomom ide oholost
i pred padom uznositost. 11 2; 15 33

19 Bolje je biti krotak s poniznima
nego dijeliti plijen s oholima. Iz 57 15

20 Tko pazi na riječ, nalazi sreću, 13 13
i tko se uzda u Jahvu, blago njemu. Ps 2 12; 40 5

21 Mudar srcem naziva se razumnim,
i prijazne usne uvećavaju znanje. 16 23

22 Izvor je životni razum onima koji ga imaju,
a ludima je kazna njihova ludost.

23 Mudračev duh urazumljuje usta njegova, 16 21
na usnama mu znanje umnožava. Prop 10 12

24 Saće meda riječi su ljupke,
slatke duši i lijek kostima.

25 Neki se put čini čovjeku prav, = 14 12
a na kraju vodi k smrti.

26 Radnikova glad radi za nj;
jer ga tjeraju usta njegova.

27 Bezočnik[a] pripravlja samo zlo
i na usnama mu je oganj plameni. Jak 3 6

28 Himben čovjek zameće svađu Sir 20 13s
i klevetnik razdor među prijatelje. 17 9

29 Nasilnik zavodi bližnjega svoga,
i navodi ga na rđav put.

30 Tko očima namiguje, himbu smišlja,
a tko usne stišće, već je smislio pakost.

a) Dosl.: »čovjek Belijala«, tj. nitkova, ništarija (usp. 6,12). No, neki smatraju da Belial označuje demona (usp. 2 Kor 6,15).

Mudr 4 9 Sir 25 4-6 — 31 Sijede su kose prekrasna kruna,
nalaze se na putu pravednosti.

25 28 — 32 Tko se teško srdi, bolji je od junaka,
i tko nad sobom vlada, bolji je od osvojitelja grada.

33 U krilo plašta baca se kocka[a],
ali je od Jahve svaka odluka.

15 17 — **17** Bolji je zalogaj suha kruha s mirom
nego sa svađom kuća puna žrtvene pečenke[b].

2 Razuman sluga vlada nas sinom sramotnim
i s braćom će dijeliti baštinu.

= 27 21 Jr 11 20+ — 3 Taljika je za srebro i peć za zlato,
a srca iskušava Jahve sam.

4 Zločinac rado sluša usne prijevarne,
i lažac spremno prisluškuje pogubnu jeziku.

14 31 Lev 19 14 — 5 Tko se ruga siromahu, podruguje se Stvoritelju njegovu,
i tko se veseli nesreći, ne ostaje bez kazne[c].

Ps 128 3, 6 Sir 3 10-11 — 6 Unuci su vijenac starcima,
a sinovima ures oci njihovi.

7 Ne dolikuje budali uzvišena besjeda,
a još manje odličniku usne lažljive.

18 16; 21 14 17 23+ — 8 Dar je čarobni kamen u očima onoga koji ga daje:
kamo se god okrene, uspijeva.

18 12 16 28 — 9 Tko prikriva prijestup, traži ljubav,
a tko glasinu širi, razgoni prijatelje.

10 Razumna se ukor jače doima
nego bezumna stotina udaraca[b].

11 Opak čovjek ide samo za zlom,
ali se okrutan glasnik šalje na nj[c].

12 Bolje je nabasati na medvjedicu kojoj ugrabiše mlade
nego na bezumnika u njegovoj ludosti.

Ps 109 4s — 13 Tko dobro zlom uzvraća,
neće ukloniti nesreću od doma svojeg.

a) Prisjećaj na *efod,* oplećak smješten na grudi velikog svećenika (Izl 28,6+); ovdje poistovjećen s *efodom* – posudom za svete kocke (1 Sam 2,28+).
b) Riječ je bez sumnje, o žrtvovanu mesu koje se onda jelo na svetim gozbama.
c) Usp. Amenemope: »Ne podsmjehuj se slijepcu, ne ismjehuj patuljka, ne čini krivo bolesniku... čovjek je glina i slama, Bog je njegov graditelj.«
d) Postavlja se pitanje ne upućuje li broj *stotina* na egipatsko podrijeklo: izraelski su zakoni zabranjivali zadavati više od četrdeset udaraca (usp. Pnz 25,3).
e) Možda anđeo zatornik (usp. 12,13+). Tako je ulomak shvatila LXX: »Gospodin će poslati protiv njega nemilosrdnog anđela«.

14 Zametnuti svađu isto je kao pustiti poplavu:
stoga prije nego svađa izbije, udalji se! Mt **5** 25, 40

15 Tko opravdava krivoga i tko osuđuje pravoga, Izl **23** 7
obojica su mrski Jahvi. Pnz **16** 18-20

16 Čemu novac u ruci bezumnomu?
Da njime mudrost kupi, kad nema razbora!

17 Prijatelj ljubi u svako vrijeme, Sir **6** 7-10
a u nevolji i bratom postaje. 1 Sam **20**

18 Nerazuman čovjek daje ruku **6** 1+
i jamči pred svojim bližnjim.

19 Grijeh ljubi tko ljubi svađu,
i tko visoko diže svoja vrata[a], traži propast.

20 Opak srcem ne nalazi sreće,
i komu je jezik zao, zapada u nesreću.

21 Tko rodi bezumna, na tugu mu je; **10** 1
a nije veseo ni otac budale. Sir **22** 3

22 Veselo je srce izvrstan lijek, **14** 30
a neveseo duh suši kosti.

23 Opaki prima dar iz njedara, Izl **23** 8
da bi iskrivio putove pravici[b]. Pnz **16** 19; **27** 25

24 Razuman ima mudrost pred sobom, Iz **1** 23 Am **5** 12
a bezumniku su oči na kraj zemlje[c]. 1 Sam **8** 3

25 Briga je ocu bezuman sin **10** 1
i žalost roditeljki svojoj. **29** 15

26 Ne valja kažnjavati pravednika,
a nije pravo ni tući odličnike.

27 Tko usteže svoje riječi, razumije mudrost, **10** 19
i razuman je čovjek mirna duha.

28 I luđak se smatra mudrim kada šuti Job **13** 5
i razumnim kad susteže svoje usne. Sir **20** 5

18 Vlastitoj požudi popušta onaj tko zastranjuje,
i svađa se usprkos svakom razboru[d].

2 Bezumnomu nije mio razum;
stalo mu je dati srcu oduška. **12** 23

a) Tj. tko je ohol.
b) Riječ je očito o darovima koje prima sudac ili lažan svjedok; usp. 17,8; 18,16 i 21,14, gdje je smisao širi.
c) Tj.: luđak je znatiželjan i upliće se u sve.
d) Tekst je vrlo nesiguran pa se različito prevodi. BJ: »Vlastitoj požudi popušta tko se drži po strani, ponaša se protiv svakoga savjeta.« Tu nije jasno je li posrijedi pohvala ili osuda samoće.

3 Kad dolazi opačina, dolazi i prezir,
i bruka sa sramotom.

20 5 4 Duboke su vode riječi iz usta nečijih,
Sir 21 13 izvor mudrosti bujica što se razlijeva.
Iv 7 38

17 15+ 5 Ne valja se obzirati na opaku osobu,
24 23+ da se pravedniku nanese nepravda na sudu.

6 Bezumnikove se usne upuštaju u svađu.
i njegova usta izazivlju udarce.

10 14; 13 3 7 Bezumnomu su propast vlastita usta,
12 13 i usne su mu zamka životu.

= 26 22 8 Klevetnikove su riječi kao poslastice:
spuštaju se u dno utrobe.

9 Tko je nemaran u svom poslu,
brat je onomu koji rasipa.

Ps 61 4 10 Tvrda je kula ime Jahvino:
124 8 njemu se pravednik utječe i nalazi utočišta.

= 10 15 11 Bogatstvo je bogatašu njegova tvrđava
i kao visok zid u mašti njegovoj.

12 Pred slomom se oholi srce čovječje,
a pred slavom ide poniznost.

16 18 13 Tko odgovara prije nego što sasluša,
= 15 33 na ludost mu je i sramotu.

Sir 11 8 14 Kad je čovjek bolestan, njegov ga duh podiže,
a ubijen duh tko će podići?

15 14 15 Razumno srce stječe znanje,
i uho mudrih traži znanje.

17 8; 21 14 16 Dar čovjeku otvara put
17 23+ i vodi ga pred velikaše.

17 Prvi je pravedan u svojoj parnici,
a kad dođe njegov protivnik, opovrgne ga.

16 33 18 Ždrijeb poravna svađe,
pa i među moćnicima odlučuje[a].

19 Uvrijeđen brat jači je od tvrda grada,
i svađe su kao prijevornice na tvrđavi[b].

a) Ovo zacijelo nije pesimistički sud o pravednosti, nego zapravo prisjećaj na »sud Božji« (usp. 16,33).
b) Tekst je dvojben. LXX se veoma razlikuje: »Brat je bratom potpomognut kao grad utvrđen i visok, jak je kao kraljevski bedem.«

20 Svatko siti trbuh plodom usta svojih, 12 14; 13 2
nasićuje se rodom usana svojih.

21 Smrt i život u vlasti su jeziku, 21 23
a tko ga miluje, jede od ploda njegova. Sir 37 18; Jak 3 2-12

22 Tko je našao ženu, našao je sreću 5 15+; 31 10s
i stekao milost od Jahve. Sir 26 1-4

23 Ponizno moleći govori siromah, Sir 13 3
a grubo odgovara bogataš.

24 Ima[a] prijatelja koji vode u propast,
a ima i prijatelja privrženijih od brata. 17 17; 27 10

19 Bolji je siromah koji živi u nedužnosti = 28 6
nego čovjek opakih usana i k tomu bezuman.

2 Revnost bez razboritosti nije dobra, 21 5
i tko brzo hoda, spotiče se. Rim 10 2

3 Ludost čovjeku kvari život, Sir 15 11-20
a srce mu se ljuti na Jahvu! Jak 1 13-14

4 Bogatstvo pribavlja mnoge prijatelje, 14 20
a siromaha i njegov prijatelj ostavlja. Sir 6 8-12

5 Lažljiv svjedok ne ostaje bez kazne, = 19 9
i tko širi laži, neće uteći. 21 28

6 Mnogi laskaju licu odličnikovu, Sir 13 5-6
i svatko je prijatelj čovjeku darežljivu. Prop 5 10

7 Na siromaha mrze sva braća njegova,
još više se udaljuju od njega prijatelji njegovi: Sir 13 21
on hlepi za dobrim riječima, ali ih ne nalazi[b]!

8 Tko stječe razboritost, ljubi sebe,
a tko čuva razum, nalazi sreću.

9 Lažljiv svjedok ne ostaje bez kazne, = 19 5
i tko širi laži, propada.

10 Ne dolikuje bezumnomu živjeti raskošno, 30 22
a još manje sluzi vlast nad knezovima. Prop 10 6-7

11 Um čovjeka usteže od srdžbe, 14 29
a čast mu je oprostiti krivicu.

12 Kraljev je gnjev kao rika lavlja, = 20 2
a njegova milost kao rosa bilju. 16 14, 15

a) Konj.: *jēš* mj. *'īš*, »čovjek«.

b) Ovo je možda ulomak izreke koje je prvi dio nestao.

17 25 [13]Nesreća je ocu svojemu bezuman sin,
= 27 15 i neprestano prokišnjavanje svađe su ženine.

[14]Kuća se i bogatstvo baštine od otaca,
18 22; 31 10s a od Jahve je žena razumna.

[15]Lijenost navlači čovjeku dubok san,
10 4 i nemarna duša gladuje.

Lk 10 28; 11 28 [16]Tko se drži zapovijedi, čuva život svoj,
a tko ne pazi putove svoje, umire[a].

28 27 ↗Mt 25 40 [17]Jahvi pozaima tko je siromahu milostiv,
i on će mu platiti dobročinstvo.

Pnz 21 18-21 [18]Kažnjavaj sina svoga dok ima nade,
ali ne idi za tim da ga ubiješ[b].

[19]Tko je jarostan, plaća globu,
i kad ga štediš, samo uvećavaš njegov gnjev[c].

15 32 [20]Slušaj savjet i primaj pouku,
kako bi naposljetku postao mudar.

16 1, 9 Ps 33 11 [21]Mnogo je namisli u srcu čovječjem,
ali što Jahve naumi, to i bude.

[22]Dražest je čovjekova u dobroti njegovoj,
i bolji je siromah od lažljivca.

14 27 [23]Strah Gospodnji daje život,
i tko se njime ispuni, zlo ga ne pohodi.

= 26 15 [24]Lijenčina umače ruku u zdjelu,
ali je ustima svojim ne prinosi.

[25]Udari podsmjehivača, i lud se opameti;
9 8 ukori razumnog, i shvatit će znanje.

Izl 21 17+ Izr 20 20 23 22; 30 17 [26]Sin je sramotan i pokvaren
tko zlostavlja oca i odgoni majku.

[27]Prestani, sine moj, slušati naputke
koji odvode od riječi spoznaje[d]!

[28]Nevaljao se svjedok podruguje pravdi,
= 15 28 i usta opakih gutaju nepravdu.

[29]Pripravljene su kazne podsmjevačima
10 13 i udarci za leđa bezumnikâ.

a) Riječ je ili o onom koji ne bdije nad vlastitim vladanjem ili o onom koji ne hodi na stazi koju označuje »zapovijed« (16a).
b) Ova je izreka ili manje stroga od zakonskoga teksta (Pnz 21,18–21) ili samo odvraća od prenagljene pravednosti.
c) Tekst je vrlo nesiguran. Čini se da je smisao: nekažnjen jarostan nasilnik, postaje još gnjevniji.
d) Smisao je nesiguran. LXX: »Sin koji prestane mariti za pouku svoga oca, povodit će se za lošim riječima.«

20 Vino je podsmjevač, žestoko piće bukač, 23 29-35
i tko se njima odaje, neće steći mudrosti.
2Kraljev je gnjev kao rika lavlja:
tko ga izaziva, griješi protiv sebe samog. = 19 12
3Čast je čovjeku ustegnuti se od raspre,
a tko je bezuman, počinje svađu[a]. 14 17, 29
4Lijenčina u jesen ne ore:
u doba žetve on traži, i ništa nema.
5Savjet je u srcu čovječjem voda duboka,
i razuman će je čovjek iscrpsti. 18 4
6Mnogi se naziva dobrim čovjekom,
ali tko će naći vjerna čovjeka? Mt 6 2, 5, 16 Izr 27 2
7Pravednik hodi u bezazlenosti svojoj:
blago sinovima njegovim poslije njega!
8Kralj koji sjedi na stolici sudačkoj,
istražuje[b] svako zlo svojim očima. 16 10
9Tko može reći: Očistih srce svoje,
oprah se od grijeha svoga? Ps 51 Job 4 17+ 1 Iv 1 8-10
10Dvojaki utezi i dvojaka mjera
mrski su Jahvi podjednako. 11 1+
11I dijete se poznaje po onome što čini,
je li čisto i pravedno djelo njegovo.
12I uho koje čuje i oko koje vidi,
oboje je Jahve načinio. Izl 4 11 Ps 94 9
13Ne ljubi sna, da ne osiromašiš;
otvori oči svoje, i nasitit ćeš se kruha.
14»Loše, loše«, govori kupac,
a kad ode, hvali se dobrom kupovinom.
15Ima zlata i mnogih bisera,
ali su mudre usne najdragocjeniji nakit. 3 13-15
16Uzmi haljinu onomu tko je jamčio za drugoga; = 27 13
oplijeni njega umjesto tuđinca. 6 1+
17Sladak je čovjeku kruh prijevare, Job 20 12-14
ali mu se usta poslije napune pijeskom.
18Naumi se provode savjetom:
zato dobro razmisli pa vodi boj!

a) Dosl.: »prasne« (od srdžbe).
b) Dosl.: »rešeta«, razabirući dobre i opake parnice (usp. 20,26), ili (BJ): »raspršuje« sve zlo.

11 13+ 19 Tko okolo kleveće, otkriva tajne:
zato se ne miješaj s onim komu su usne uvijek otvorene.

Izl 20 12; 21 17+ Izr 19 26+ 20 Tko kune oca svoga i majku svoju,
svjetiljka mu se gasi usred tmine.

13 11 21 Od početka brzo stečeno imanje
na koncu nije blagoslovljeno.

25 22+ Rim 12 17 1 Sol 5 15 22 Nemoj govoriti: »Osvetit ću se za zlo«;
čekaj Jahvu, i on će te spasiti.

11 1+ 23 Mrski su Jahvi dvojaki utezi,
i kriva mjera ne valja.

‖Ps 37 23 Izr 16 9; 19 21 24 Od Jahve su koraci čovječji,
i kako da čovjek razumije svoj put?

Pnz 23 22s Prop 5 3-5 Mt 15 5p 25 Zamka je čovjeku nesmotreno reći: »Ovo je sveto«,
a poslije promišljati što je zavjetovao.

26 Mudar kralj umije izlučiti opake,
i stavlja ih pod točkove[a].

Mt 6 22 ↗1 Kor 2 11 27 Svjetiljka je Gospodnja duh čovječji:
ona istražuje sve do dna utrobe.

Ps 61 8 Iz 16 5 28 Dobrota i vjernost čuvaju kralja,
jer dobrotom utvrđuje prijestol svoj.

29 Ljepota je mladićima njihova snaga,
16 31 a starcima je ures sijeda kosa.

30 Krvave masnice očiste zlo,
i udarci pročiste odaje utrobe[c].

21 Kraljevo je srce u ruci Jahve kao voda tekućica;
vodi ga kuda god hoće.

= 16 2 Lk 16 15; 18 9-14 2 Svaki je put čovjeku pravedan u vlastitim očima,
a Jahve ispituje srca.

Am 5 22-24+ 1 Sam 15 22+ 3 Da se vrši pravda i čini pravo,
draže je Jahvi nego žrtva[d].

4 Ponosite oči i oholo srce,
i svjetiljka opakih, to je grijeh[e].

a) Prisjećaj na mlaćenje ili vršenje pšenice, za koje se upotrebljavala drljača ponekad s kotačima (usp. Iz 28,28).
b) Životno počelo koje Bog udahnjuje u čovjeka pošto mu je oblikovao tijelo (usp. Post 2,7).
c) Ovo je, čini se, opravdanje tjelesnih kazni; no tekst je nesiguran.
d) Kroza sav se Stari zavjet provlači ovo naglašavanje ispravnosti srca koja je uvjet svakog obreda (usp. Am 2,22s; Hoš 6,6; Iz 1,11; Jr 7,21.23).
e) Konj.: »svjetiljka (*nēr*) je opakih grijeh«. TM ima: »polje« (*nir*) rada opakih je grijeh«, no tekst je nesiguran.

5 Namisli marljivoga samo su na korist, 19 2
a nagloga samo na siromaštvo.
6 Blago stečeno jezikom lažljivim
nestalna je ispraznost onih koji traže smrt.
7 Opake će odnijeti nasilje njihovo,
jer ne žele činiti pravice.
8 Zapleten je put zločinca,
a pravo je djelo čista čovjeka.
9 Bolje je živjeti pod rubom krova
nego u zajedničkoj kući sa ženom svadljivom. = 25 24
10 Duša opakoga želi zlo: 19 13; 21 19 Sir 25 16
u njega nema samilosti ni za bližnjega.
11 Kad se podsmjevač kazni, neiskusan postaje mudar,
a mudri iz pouke crpe znanje. = 19 25
12 Na kuću opakoga pazi Svepravedni[a]
i opake strovaljuje u nesreću.
13 Tko zatvori uho svoje pred vikom siromaha, Mt 6 15
i sam će vikati, ali ga neće nitko uslišati. Jak 2 13
14 Potajan dar utišava srdžbu, 17 8, 23+
a poklon ispod ruke i žestoku jarost.
15 Sud pravičan radost je pravedniku,
a užas zločincima.
16 Čovjek koji skreće s puta razbora
počivat će u zboru mrtvačkom.
17 Tko ljubi veselje, postaje siromah,
i tko ljubi vino i mirisno ulje[b], ne obogati se. 23 20, 21
18 Opak čovjek otkup je za pravednika,
i bezbožnik stupa na mjesto pravednog[c].
19 Bolje je živjeti u pustinji
nego sa ženom svadljivom i gnjevljivom. 21 9+
20 Krasno je blago i ulje u stanu mudroga,
a bezuman ih čovjek rasipa.
21 Tko teži za pravdom i dobrohotnošću, Mt 5 6
nalazi život i čast.

a) Tj. Bog, ako tekst nije pokvaren.
b) Dosl. »ulje«. BJ: »dobru hranu«.
c) Usp. 11,8. Ova izreka kao da pretpostavlja kako postoji nužno neka količina nesreće u svemiru, ali Jahve u svojoj pravednosti od nje štiti pravednike i podvrgava joj zlikovce.

Prop 9 13-15 22 Mudrac nadvladava i grad pun ratnika
i krši silu u koju su se uzdali.
13 3 23 Tko čuva usta i jezik svoj,
čuva sebe od nevolje.
24 Drzovitom i oholici ime je »podsmjevač«;
on sve radi s prekomjernom drskošću.
13 4; 20 4 25 Lijenčinu ubija želja njegova,
jer mu ruke bježe od posla.
Lk 6 30, 34-35 26 Opak po cio dan živo želi[a],
a pravednik daje i ne škrtari.
= 15 8 Sir 7 9 27 Mrska[b] je žrtva opakih,
osobito kad se požudno prinosi.
28 Lažljiv svjedok propada,
19 5, 9 a čovjek koji sluša, opet će govoriti.
29 Opaki pokazuje drsko lice,
a poštenjak učvršćuje put svoj.
Iz 8 10 30 Nema mudrosti i nema razuma
i nema savjeta protiv Jahve[c].
Ps 20 8 Hoš 1 7+ 31 Konj se oprema za dan boja,
ali Jahve daje pobjedu.

22 Dobro je ime bolje od velika bogatstva,
Prop 7 1 i bolja je naklonost od srebra i zlata.
= 29 13 Job 31 15 Mudr 6 7 Mt 5 45 2 Bogataš se i siromah sreću:
obojicu ih Jahve stvori.
= 27 12 3 Pametan čovjek vidi zlo i skrije se,
a glupaci idu bezbrižno i trpe kaznu.
4 Nagrada je poniznosti strah Gospodnji,
bogatstvo, čast i život.
5 Trnje i zamke su na putu varalici:
tko čuva život svoj, daleko je od oboga.
Sir 6 18 6 Upućuj dijete prema njegovu putu[d],
pa kad i ostari, neće odstupiti od njega.
7 Bogataš vlada nad siromasima,
a dužnik je sluga vjerovniku.

a) TM dosl.: »Po cio dan žudnja žudi«; BJ sa LXX: »Bezbožnik po cio dan zle žudnje žudi«.
b) LXX dod. »Jahvi«. »Užas za Jahvu«, kao u 15,8.
c) Tj. »savjeta koji bi se održao pred njim« ili »koji bi ga nadvladao«.
d) Dosl. »Upućuj mladića na ustima (početku) njegova puta«. Drugi prevode: »Od njegovih prvih koraka«. LXX ispušta cijeli ovaj r.

[8]Tko sije nepravdu, žanje nesreću,
i šiba njegova gnjeva udarit će njega samog[a]. Job **4** 8; Izr **12** 14

[9]Milostivo se oko blagoslivlje,
jer daje od svog kruha siromahu. **19** 17; **28** 27; Ps **112** 9; Lk **14** 13-14

[10]Otjeraj podsmjevača i prestat će svađe
i nestat će nesloga i pogrda. **26** 20

[11]Jahve ljubi čisto srce,
i tko je ljubeznih usana, kralj mu je prijatelj. ↗Mt **5** 8; Izr **16** 13

[12]Pogled Jahvin čuva znanje,
Jahve pomućuje riječi bezbožnika.

[13]Lijenčina veli: »Lav je vani,
nasred trga poginuo bih.« = **26** 13

[14]Duboka jama usta su preljubnice,
i na koga se Jahve srdi, pada onamo. **5** 2+

[15]Ludost prianja uza srce djetinje:
šiba pouke otklanja je od njega. **13** 24; **29** 15, 17

[16]Tko tlači siromaha, taj mu koristi;
tko daje bogatašu, samo mu šteti[b].

III. Zbirka izreka mudraca

[17]Riječi mudracâ:
Prigni uho svoje i čuj riječi moje
i upravi svoje srce mojem znanju,
[18]jer milina je ako ih čuvaš u nutrini svojoj,
i kad ti budu sve spremne na usnama tvojim.
[19]Da bi uzdanje tvoje bilo u Jahvi,
upućujem danas i tebe.

[20]Napisah ti trideset
što savjeta što pouka,

[21]da te poučim riječima istine
da uzmogneš pouzdanim riječima odgovoriti onomu tko te zapita.

[22]Nemoj pljačkati siromaha zato što je siromah
i ne gazi ubogoga na sudu. Izl **23** 6
[23]Jer će Jahve parbiti parbu njihovu, **23** 11
i otet će život onima koji ga njima otimlju. Iz **33** 1

[24]Ne druži se sa srditim
i ne idi s čovjekom jedljivim. Sir **8** 15

a) Smisao je nesiguran. TM: »Štap dovršava njegovu srdžbu.« LXX: »Postići će kaznu svojih djela«.
b) Ova poslovica izriče bilo pravilo po kojem sama poteškoća jači snagu i pribavlja uspjeh, bilo čvrstu vjeru u pravednost Jahve koji će napraviti obrat.
c) Konj. *šelōšîm*. Qtb: *šilešôm,* »prekjučer«, qr: *šališim* ne znači ništa. Ovo spominjanje trideset (poglavlja), loše shvaćeno, valjda potječe od *Mudrosti Amenemopove,* na kojoj se nadahnjuje cijeli ovaj ulomak: »Promotri ovih trideset poglavlja, ona vesele, poučavaju«.
d) Dosl. »na vratima«, tj. na vratima gradskim, gdje se sudilo i gdje su se raspravljali javni poslovi (usp. 24,7).

25 da se ne bi privikao na staze njegove
i namjestio zamku duši svojoj.

6 1+ 26 Ne budi među onima koji daju ruku,
koji jamče za dugove:
27 ako nemaš čime nadoknaditi,
zašto da ti oduzmu[a] i postelju ispod tebe?

= **23** 10 28 Ne pomiči prastare međe
15 25+ koju su postavili oci tvoji.
Pnz **19** 14

29 Jesi li vidio čovjeka vična poslu svom:
takav ima pristup kraljevima i ne služi prostacima.

23 Kad sjedneš blagovati s moćnikom,
dobro pazi što je pred tobom;
2 stavljaš nož sebi pod grlo[b]
ako si proždrljivac;
= **23** 6 3 ne poželi slastica njegovih,
jer su jelo prijevarno[c].

4 Ne trudi se stjecati bogatstvo;
okani se takve misli;
5 usmjeriš li oči prema njemu, njega već nema,
jer načini sebi krila kao orao i odleti u nebo.

6 Ne jedi jela zavidnikova,
23 3 ne čezni za slasticama njegovim,
7 jer on je onakav kako u sebi misli:
»jedi i pij«, veli ti, ali mu srce nije s tobom[d].
8 Zalogaj koji si pojeo, izbljuvat ćeš,
uzalud ćeš prosut svoje ljupke riječi.

Mt **7** 6 9 Pred bezumnikom nemoj govoriti,
jer prezire tvoje umne riječi.

= **22** 28+ 10 Ne pomiči prastare međe
i ne prodiri u polje siročadi,
Izl **22** 21-23 11 jer je moćan njihov osvetnik:
Izr **22** 23 branit će njihovo pravo protiv tebe[e].

12 Obrati pouci srce svoje
i uho svoje riječima mudrim.

19 18 13 Ne uskraćuj djetetu opomene,
jer, udariš li ga šibom, neće umrijeti:

a) TM; BJ sa LXX: »uzet će ti«.
b) Staviti nož pod svoje grlo znači staviti svoj život u pogibao. BJ futur prevodi kao imperativ: »Stavi nož pod grlo«. tj. zauzdaj proždrljivost.
c) Dva posve slična teksta, jedan od Ptah-hotepa, drugi od Amenemopea, pokazuju da je riječ o dobro poznatoj temi egipatskog umijeća življenja (usp. i Post 43,34).
d) Prvi je stih vrlo nejasan: dosl.: »jer kao što proračunava u svojem duhu, on (je)«. BJ: »Proračun koji u sebi pravi, to je on«, jedno osjeća, drugo govori.
e) Možda *'ôlam* »prastare« u r. 10 treba ispraviti u *'almānāh* »udovičine« (usp. 15,25). Onda je na mjestu »njihov« u r. 11 osvetnik, gō'ēl (usp. Br. 35,19+) ovdje je Jahve (usp. 22,23; Jr 50,34).

14 biješ ga šibom,
ali mu dušu iz Podzemlja izbavljaš.
15 Sine moj, kad ti je mudro srce,
i ja se od srca veselim;
16 i kliče sva nutrina moja
kad ti usne govore što je pravo.

17 Neka ti srce ne zavidi grešnicima,
nego neka ti uvijek bude u strahu Gospodnjem, Ps 37 1-4; 73 3
18 jer imat ćeš budućnost, Izr 3 31
i tvoja nada neće propasti. = 24 14

19 Slušaj, sine moj, i mudar budi
i ravnim putem vodi srce svoje.

20 Ne druži se s vinopijama
ni sa žderačima mesa,
21 jer pijanica i izjelica osiromaše, 21 17
i pospanac se oblači u krpe.

22 Slušaj svoga oca, svoga roditelja, Pnz 21 18-21
i ne prezri majku kad ostari. Izr 19 26
23 Pribavi istinu i ne prodaji je,
steci mudrost, pouku i razbor.
24 Radovat će se otac pravednikov, 10 1
i roditelj će se mudroga veseliti.
25 Neka se veseli otac tvoj i majka tvoja, 17 25
i neka se raduje roditeljka tvoja.

26 Daj mi, sine moj, srce svoje,
i neka oči tvoje raduju putovi moji.
27 Jer bludnica je jama duboka, 22 14
i tuđinka tijesan zdenac.
28 Ona i vreba u zasjedi kao lupež 7 12
i uvećava broj bezbožnika među ljudima.

29 Komu: ah? komu: jao? komu: svađe? komu: uzdasi?
komu: rane nizašto? komu: zamućene oči?
30 Onima što kasno sjede kod vina,
koji su došli kušati vino začinjeno.
31 Ne gledaj na vino kad rujno iskri, Ef 5 18-19
kad se u čaši svjetlucavo prelijeva:
pije se tako glatko,
32 a na kraju ujeda kao zmija
i žaca kao guja ljutica.
33 Oči će ti gledati tlapnje
i srce govoriti ludosti.
34 I bit će ti kao da ležiš na pučini morskoj Ps 107 26-27
ili kao da ležiš navrh jarbola.
35 Izbiše me, ali me ne zabolje;
istukoše me, ali ne osjetih;
kad se otrijeznim, još ću tražiti.«

23 17 **24** Ne zavidi opakim ljudima
niti želi da budeš s njima.
2 Jer im srce smišlja nasilje
i usne govore o nedjelu.

14 1 3 Mudrošću se zida kuća
i razborom utvrđuje,
4 i po znanju se pune klijeti
svakim blagom dragocjenim i ljupkim.

1 Sam 16 7 5 Bolji je mudar od jakoga
i čovjek razuman od silne ljudine.
Lk 14 31 6 Jer s promišljanjem se ide u boj,
= 11 14 i pobjeda je u mnoštvu savjetnika.

7 Previsoka[a] je bezumnomu mudrost:
zato na sudu ne otvara usta svojih!

8 Tko smišlja zlo,
zove se učitelj podmukli.

9 Ludost samog grijeh snuje,
i podrugljivac je mrzak ljudima.

Job 4 5 10 Kloneš li u dan bijede,
bijedna[b] je tvoja snaga.
11 Izbavi one koje vode u smrt;
i spasavaj one koji posrćući idu na stratište[c].
12 Ako kažeš: »Nismo za to znali«,
16 2 ne razumije li onaj koji ispituje srca?
I ne znade li onaj koji ti čuva dušu?
I ne plaća li on svakomu po njegovim djelima?

13 Jedi med, sine moj, jer je dobar,
i saće je slatko nepcu tvome.
14 Takva je, znaj, i mudrost tvojoj duši:
= 23 18 ako je nađeš, našao si budućnost,
i nada tvoja neće propasti.

15 Ne postavljaj, opaki, zasjede stanu pravednikovu,
ne čini nasilja boravištu njegovu;
Job 5 19 16 jer padne li pravednik i sedam puta, on ustaje,
a opaki propadaju u nesreći.

Job 31 29 17 Ne veseli se kad padne neprijatelj tvoj
i ne kliči srcem kada on posrće,
18 da ne bi vidio Jahve i za zlo uzeo
i obratio srdžbu svoju od njega.

Ps 37 1 19 Nemoj se srditi zbog zločinaca,
nemoj zavidjeti opakima,

a) Težak izraz. Po drugima: »koraljna« (usp. Ez 27,16; Job 28,18), rijetkost i dragocjenost koju luđak ne bi znao cijeniti.
b) Dosl. »uska«, *sar,* igra riječi sa *sārāh* »(dan) bijede«.
c) I ovaj stih tumače različito. Možda je riječ o nevinima, nepravedno osuđenima.

[20]jer zao čovjek nema budućnosti,
svjetiljka opakih gasi se.

[21]Boj se Jahve, sine moj, i kralja: ↗1 Pt 2 17
i ne buni se protiv jednoga ni protiv drugoga,
[22]jer iznenada provaljuje nesreća njihova,
i tko zna kad će doći propast njihova[a].

IV. *Nastavak izreka mudraca*

[23]I ovo je od mudracâ: 18 5; 28 21; 31 5

Ne valja biti pristran na sudu[b].

[24]Tko opakomu veli: »Pravedan si«,
proklinju ga narodi i kunu puci;
[25]a oni koji ga ukore, nalaze zadovoljstvo,
i na njih dolazi blagoslov sreće.

[26]U usta ljubi
tko odgovara pošteno.

[27]Svrši svoj posao vani Sir 7 15
i uredi svoje polje,
potom i kuću svoju zidaj.

[28]Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga[c]:
zar ćeš varati usnama svojim?
[29]Ne reci: »Kako je on meni učinio, tako ću i ja njemu; Mt 6 12, 14-15
platit ću tom čovjeku po djelu njegovu!«

[30]Prolazio sam mimo polje nekog lijenčine, 26 13-16
i mimo vinograd nekog luđaka,
[31]i gle, sve bijaše zaraslo u koprive,
i sve pokrio čkalj,
i kamena ograda porušena.
[32]Vidjeh to i pohranih u srcu,
promotrih i uzeh pouku:
[33]»Još malo odspavaj, još malo odrijemaj, = 6 10-11
još malo podvij ruke za počinak,
[34]i doći će tvoje siromaštvo kao skitač
i oskudica kao oružanik[d]!«

a) Nakon ove smjernice LXX dod. pet rr., kao neki nastavak rr. 21–22; [22a]»Sin koji čuva riječ izbjeći će propast jer je prima dobrohotno(?). [22b]Nek se ne rekne nikakva laž kralju, nikakva laž neka ne iziđe iz njegovih usta. [22c]Kraljev je jezik mač, nije od mesa: tko mu bude podvrgnut, bit će zdrobljen. [22d]Jer ako usplamti njegov gnjev, uništit će ljude s njihovim živcima. [22e]On ždere kosti ljudi, pali ih kao plamen tako da ne mogu biti hrana orlićima.« Tu LXX umeće i odlomak 30,1–14.

b) Zakon zapovijeda sucu da ne pravi razlike među osobama (Lev 19,15; Pnz 1,17; 16,19). Proroci se često raznim izričajima vraćaju na tu obvezu (Am 2,6; 5,7; Iz 10,2; Mih 3,9.11; Jr 5 28; Ez 22,12). Mesija će vratiti pravdi nepristranost (Iz 11,3–5; Jr 23,5–6; Ps 72,12.14), a tako i sam Bog (usp. Gal 2,6).

c) TM ima »bezrazložno na bližnjega«, a LXX: »lažno na sunarodnjaka«.

d) TM; BJ konj. »prosjak«; usp. 6,11.

V. Druga Salomonova zbirka izreka

25 I ovo su mudre izreke Salomonove:
sabrali ih ljudi Ezekije, kralja judejskog.

Tob 12 7 Pnz 29 28 Rim 11 33
2Slava je Božja sakrivati stvar,
a slava kraljevska istraživati je.
3Neistražljivo je nebo u visinu, zemlja u dubinu
i srce kraljevsko.
4Ukloni trosku od srebra,
i uspjet će posao zlataru[a].
16 12; 29 14
5Ukloni opakoga ispred kralja,
i utvrdit će se pravicom prijestol njegov.

Sir 7 4; 13 9-10 ↗Lk 14 7-11
6Ne veličaj se pred kraljem,
i ne sjedaj na mjesto velikaško,
7jer je bolje da ti se kaže: »Popni se gore«
nego da te ponize pred odličnikom.

8Što su ti oči vidjele[b]
ne iznosi prebrzona raspru;
jer što ćeš učiniti na koncu,
kad te opovrgne bližnji tvoj?

9Kad si u parbi s bližnjim svojim,
ne otkrivaj tuđe tajne,
10da te ne izgrdi tko čuje,
i da ti se kleveta ne vrati[c].

11Riječi kazane u pravo vrijeme,
zlatne su jabuke u srebrnim posudama.
12Mudrac koji kori uhu je poslušnu
15 31
zlatan prsten i ogrlica od tanka zlata.

25 25 13 17
13Vjeran je glasnik onomu tko ga šalje
kao ledena studen u doba žetve:
on krijepi dušu svoga gospodara.

14Tko se diči lažljivim darom,
on je kao oblak i vjetar bez kiše.

Lk 18 1-8
15Strpljivošću se ublažava sudac,
mek jezik i kosti lomi.

25 27; 27 7
16Kad naiđeš na med, jedi umjereno,
kako se ne bi prejeo i pojedeno izbljuvao.

a) S TM; LXX: »i bit će sasvim očišćeno.«
b) S pr.; TM ovaj stih povezuje s prethodnim: »... pred odličnikom kojega su ti oči vidjele.«
c) Težak redak. Riječ je ili o kleveti što si je ti nanio bližnjemu, ili o kleveti što ju je tvoj protivnik raširio protiv tebe.
d) Tj. tko obeća dar, da ispadne darežljiv, pa obećanja ne ispuni.

17 Rijetko zalazi u kuću bližnjega svoga,
da te se ne zasiti i ne zamrzi na te.

18 Čovjek koji svjedoči lažno na bližnjega svoga,
on je kao bojni malj[a] i mač i oštra strijela.

19 Uzdanje u bezbožnika na dan nevolje –
krnjav je zub i noga klecava.

20 Kao onaj koji skida haljinu u zimski dan
ili ocat lije na ranu,
takav je onaj tko pjeva pjesmu turobnu srcu.

21 Ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga kruhom,
i ako je žedan, napoj ga vodom. Izl 23 4-5+ Mt 5 44s

22 Jer mu zgrćeš ugljevlje na glavu, 20 22 ↗Rim 12 20
i Jahve će ti platiti.

23 Sjeverni vjetar donosi dažd,
a himben jezik srdito lice.

24 Bolje je stanovati pod rubom krova
nego u zajedničkoj kući sa ženom svadljivom. = 21 9

25 Kao studena voda žednu grlu, 25 13
takva je dobra vijest iz zemlje daleke.

26 Kao zatrpan izvor i vrelo zamućeno,
takav je pravednik koji kleca pred opakim.

27 Jesti mnogo meda nije dobro, 25 16
niti tražiti pretjerane časti[b].

28 Grad razvaljen i bez zidova –
takav je čovjek koji nema vlasti nad sobom. 16 32

26 Kao snijeg ljeti ili kiša o žetvi,
tako pristaju počasti bezumnomu.

2 Kao vrabac kad prhne i lastavica kad odleti,
tako se i bezrazložna kletva ne ispunjava. Br 23 8 Pnz 23 5s

3 Bič konju, uzda magarcu,
a šiba leđima bezumnika. 10 13; 19 29

4 Ne odgovaraj bezumniku po njegovoj ludosti.
da mu i sam ne postaneš jednak.

5 Odgovori bezumniku po ludosti njegovoj,
da se ne bi učinio sam sebi mudar[c].

a) Sa LXX; TM je iskvaren.
b) Konj. *kābôd mikkābôd,* »slavu na slavu«; TM: *kebōdām kābôd,* »slava je njihova slava«.
c) Protuslovlje je između dviju poslovica (rr. 4 i 5) namjerno i oslanja se na dva smisla izraza: »po ludosti njegovoj«.

6 Odsijeca noge sebi i gorčinu pije
tko po bezumnom poruke šalje.

7 Klecava[a] bedra u hromoga –
= 26 9 mudra je izreka u ustima bezumničkim.

8 Kamen za praćku vezuje[b]
tko bezumnom iskazuje čast.

9 Trnovita grana u ruci pijanice:
= 26 7 mudra izreka u ustima bezumnika[c].

10 Strijelac koji ranjava sve prolaznike:
takav je onaj tko unajmljuje bezumnika.

/2 Pt 2 22 11 Bezumnik se vraća svojoj ludosti
kao što se pas vraća na svoju bljuvotinu.

3 7 12 Vidiš li čovjeka koji se sam sebi mudrim čini?
= 29 20 Znaj, i od bezumnika ima više nade nego od njega!

= 22 13 13 Lijenčina veli: »Zvijer je na putu,
i lav je na ulicama.«

14 Kao što se vrata okreću na stožerima svojim,
tako i lijenčina na postelji svojoj.

= 19 24 15 Lijenčina umače ruku u zdjelu,
ali je ne može prinijeti ustima.

16 Lijenčina se čini sebi mudrijim
od sedmorice koji umno odgovaraju.

17 Psa za uši hvata
tko se, u prolazu, umiješa u raspru koja ga se ne tiče.

18 Kao bjesomučnik
koji baca zublje, strelice i sije smrt,

19 takav je čovjek koji vara bližnjega svoga
i veli: »Samo se našalih.«

20 Kad nestane drva, oganj se gasi,
22 10 i kad više nema klevetnika, prestaje svađa.

21 Ugljen je za žeravicu i drvo za oganj,
a svadljivac da raspaljuje svađu.

= 18 8 22 Klevetnikove su riječi kao slastice:
spuštaju se u dno utrobe.

Mt 23 25-28 23 Srebrna gleđa preko zemljana suđa:
1 Iv 3 18 laskave usne i opako srce.

a) Konj. *dallû,* »slaba«; TM *daljû,* »izvukla«; možda treba čitati *dāljû,* »tresu se«.
b) Vezan se kamen više ne može baciti i može udariti onoga koji ga hitne.

c) Redak je iskvaren. TM se doslovno prevodi: »Strijelac (?) koji ranjava sve i unajmljuje bezumnika i unajmljuje prolaznike.« Posljednju riječ prebacujemo na kraj 1. stiha, a pretposljednju *vesoker* ispr. u *vešikor,* »i pijanca«.

24 Mrzitelj hini usnama svojim, Sir 12 10-11
a u sebi nosi prijevaru;

25 ne vjeruj mu kad ljupkim glasom govori, Sir 27 23
jer u srcu mu je sedam grdila; Jr 9 4-8

26 ako himbom skriva mržnju, Ps 28 3
njegova će se opačina otkriti na zboru.

27 Tko jamu kopa, sam u nju pada, Ps 7 16
i tko kamen valja, na njega se prevaljuje. Prop 10 8

28 Lažljiv jezik mrzi svoje žrtve, Sir 27 25-27
laskava usta propast spremaju.

27 Ne hvali se danom sutrašnjim, Lk 12 19-20
jer ne znaš što danas može donijeti. Jak 4 13-14

2 Neka te hvali drugi, a ne tvoja usta, 2 Kor 10
tuđinac, a ne tvoje usne. 12-13

3 Težak je kamen i pijesak je težak,
ali je od obojega teži bezumnikov bijes.

4 Jarost je okrutna i srdžba žestoka
a tko će odoljeti ljubomoru? 6 34-35

5 Bolji je javni ukor
nego lažna ljubav.

6 Čestiti su udarci prijateljevi,
a lažni poljupci neprijateljevi[a]. 26 24-26

7 Sito grlo prezire i med samotok, Mt 26 49
a gladnu je i sve gorko – slatko. Izr 25 16 Lk 15 16

8 Kao ptica daleko od gnijezda svog, Sir 29 21-28
takav je čovjek daleko od svojeg zavičaja.

9 Kao što ulje i kâd vesele srce,
tako i slatkoća prijateljstva tješi dušu.

10 Ne ostavljaj prijatelja svoga ni prijatelja očeva, Sir 37 6
i ne dolazi u kuću bratovu kad si u nesreći;
bolji je susjed blizu nego brat daleko. 18 24

11 Budi mudar, sine moj, i obraduj mi srce
da mogu odgovoriti onome koji me grdi.

12 Pametan čovjek opazi zlo i skrije se, = 22 3
a glupaci idu bezbrižno i trpe kaznu.

13 Uzmi haljinu onomu tko je jamčio za drugoga, = 20 16
i oplijeni ga mjesto tuđinca[b]. 6 1+

a) Prijevod nesiguran. Izraz preveden pridjevom »lažni« prevodi se često pridjevom »obilati«. Drugi ispr. pa čitaju »neugodni«, »opaki«. Na smisao »lažni« upućuje antitetički paralelizam.

b) Konj.: *nokrîm* (usp. 20,16) mj. *nokrîjjāh*, »strankinja«. Stranac u smislu nepoznata čovjeka: uzmi zalog od onoga tko je jamčio za nepoznata (a taj nije vratio posuđeno).

[14]Tko pozdravlja svoga prijatelja naglas, a rano ujutro[a],
prima mu se blagoslov za kletvu.

19 13 [15]Strah što prokišnjava za žestoke kiše
i svadljiva žena – jedno su te isto.

[16]Tko nju zaustavlja, zaustavlja vjetar
i desnicom hvata ulje.

[17]Željezo se željezom oštri,
i čovjek oštri jedan drugoga.

[18]Tko čuva smokvu, jede od njena ploda,
i tko čuva svoga gospodara, poštiva se.

[19]Kao što se u vodi različito odražava lice od lica,
tako i u srcu čovjek od čovjeka[b].

30 15-16; Prop 1 8; 6 7 [20]Carstvo Smrti i Propast ne mogu se zasititi,
tako ni oči čovječje[c].

= 17 3 [21]Taljika je za srebro i peć za zlato,
a čovjek se poznaje po ustima koja ga hvale.

[22]Da bezumnika stućeš tućkom u stupi,
ne bi ga ostavila ludost njegova.

12 10; Sir 7 22 [23]Brižno pazi na stoku svoju,
i srcem se brini o stadima,

[24]jer blago ne traje dovijeka;
i baštini li se kruna[d] od koljena do koljena?

[25]Kad trava nikne i zelen se pokaže,
i bilje se kupi planinsko,

[26]tad su ti janjci za odijelo
i jarci za kupovinu poljâ;

[27]tad imaš izobilje kozjega mlijeka sebi za jelo,
i za hranu kući svojoj
i za prehranu sluškinjama svojim.

Lev 26 17, 36; Ps 118 6 **28** Opaki bježe i kad ih nitko ne progoni,
a pravednici su neustrašivi kao mladi lav.

[2]Kad se u zemlji griješi, mnogi su joj knezovi,
a s čovjekom razumnim i umnim uprava je postojana[e].

[3]Čovjek opak[f] koji tlači ubogoga –
kiša je razorna, poslije koje kruha nema.

[4]Koji zapuštaju Zakon, veličaju opake,
a koji se drže Zakona, protive im se.

a) Talmud zabranjuje pozdravljati prije jutarnje molitve.
b) Tumačenje je ovog r. nesigurno. TM dosl.: »Kao voda lice licu, tako srce čovjeka čovjeku«. Smisao bi mogao biti: čovjek nalazi u drugome svoje vlastite osjećaje kao lice u svom odrazu. Ali LXX je shvatila protivno: »Kao što lica ne sliče licima, tako se razlikuju srca ljudi.«
c) Oči su sjedište pohlepe.
d) TM; LXX: »kruna se ne baštini«.
e) Tj. stalan je poredak. LXX je, naprotiv, shvatila: »Zbog grijeha bezbožnika dižu se raspre, razuman ih čovjek gasi.«
f) Sa LXX; TM: »siromah«.

5 Zli ljudi ne razumiju pravice,
a koji traže Jahvu, razumiju sve. Iv **10** 26+ 1 Kor **2** 14 Mudr **3** 9
6 Bolji je siromah koji živi bezazleno
nego bogataš koji kroči krivim putem. = **19** 1
7 Tko se drži Zakona, razuman je sin,
a tko se druži s izbjeglicama, sramoti oca svoga. **23** 19-22
8 Tko umnožava bogatstvo svoje lihvom i pridom,
skuplja ga onomu tko je milostiv ubogima[a]. Izl **22** 24+ Izr **13** 22
9 Tko uklanja uho svoje da ne sluša Zakona,
i molitva je njegova mrska. **15** 8
10 Tko zavodi poštene na put zao, **26** 27+
past će u jamu svoju,
a pošteni će baštiniti sreću.
11 Bogat se čovjek čini sebi mudrim,
ali će ga razuman siromah raskrinkati.
12 Velika je slava kad se raduju pravednici,
a kad se dižu opaki, ljudi se kriju. **11** 10; **29** 2 = **28** 28
13 Tko skriva svoje grijehe, nema sreće,
a tko ih ispovijeda[b] i odriče ih se, milost nalazi. Lk **18** 9-14 1 Iv **1** 9 Sir **4** 26
14 Blago čovjeku uvijek bojaznu,
jer čovjek okorjela srca zapada u nesreću. Sir **3** 26
15 Lav koji riče i gladan medvjed:
takav je opak vladalac siromašnu narodu.
16 Nerazuman knez čini mnoga nasilja,
a koji mrzi lakomost, dugo živi.
17 Onaj koga tišti krvna krivica,
do groblja bježi: ne zaustavljajte ga.
18 Spasava se tko živi pravedno, **10** 9
tko se koleba između dva puta, propada na jednom od njih.
19 Tko obrađuje svoju zemlju, nasitit će se kruha, = **12** 11
a tko trči za tlapnjama, nasitit će se siromaštva[c].
20 Čestit čovjek stječe blagoslov,
a tko hrli za bogatstvom, ne ostaje bez kazne.
21 Ne valja biti pristran na sudu,
jer i za zalogaj kruha čovjek čini zlo. **24** 23 Pnz **16** 19+

a) Ne koristi blago nagomilano nepravedno; ono se, na koncu, vraća siromasima.
b) Prisjećaj na priznanje grijeha (usp. Lev 5,5; Br 5,7; Ps 32,5; Hoš 14,2–4; Iz 1,16–18).
c) Ili »ispraznosti«, za autora ovih izreka trgovački poslovi. Mnoge su izreke ostale vezane za stari poljoprivredni ideal.

22 Pohlepnik hrli za bogatstvom,
a ne zna da će ga stići oskudica.

27 5, 6 — 23 Tko kori čovjeka, nalazi poslije veću milost
nego onaj koji laska jezikom.

24 Tko pljačka oca svoga i majku svoju i veli: »Nije grijeh«,
drug je razbojniku.

15 18 — 25 Lakomac zameće svađu,
a tko se uzda u Jahvu, uspjet će.

3 5-6 — 26 Bezuman je tko se uzda u svoje srce,
1 Kor 3 18 — a spasava se tko živi mudro.

11 25; 19 17 — 27 Tko daje siromahu, ne trpi oskudicu;
22 9 — a tko odvraća oči svoje, bit će proklet.

= 28 12 — 28 Kad se dižu opaki, ljudi se kriju,
a kad propadaju, tad se množe pravednici.

29 Čovjek koji, po opomeni ostaje tvrdoglav,
u tren će se slomiti, i neće mu biti spasa.

11 10; — 2 Narod se veseli kad se množe pravednici,
28 12, 28 — a puk uzdiše kad zavlada opaki.

10 1; 5 10; — 3 Čovjek koji ljubi mudrost, veseli oca svoga,
6 26 Sir 9 6 — a koji se druži s bludnicama, rasipa imetak.

Lk 15 13 Izr 14 34 — 4 Kralj pravicom održava državu,
Iz 11 4, 5 — a ruši je čovjek koji nameće daće.

5 Čovjek koji laska bližnjemu svome,
11 9 — razapinje mrežu stopama njegovim.

Job 18 7-10 — 6 U grijehu je zamka zlu čovjeku,
a pravednik likuje i veseli se.

Job 29 16 — 7 Pravednik razumije pravo malenih,
a opaki ne shvaća spoznaju.

8 Podsmjevači uzbunjuju grad,
a mudri stišavaju srdžbu.

9 Kad se mudrac parbi s bezumnikom,
il se srdio, il se smijao, svejednako mira nema.

10 Krvopije mrze poštenoga,
a pravednici mu se za život brinu.

12 16 — 11 Bezumnik izlijeva sav svoj gnjev,
a mudrac susteže svoju srdžbu.

12 Ako vladalac posluša riječ lažljivu,
sve mu sluge postaju opake.

13 Siromah se i gulikoža susreću:
Jahve obojici prosvjetljuje oči. = 22 2 Mt 5 45

14 Kralj koji sudi siromasima po istini
ima prijesto čvrst dovijeka. 16 12; 20 28

15 Šiba i ukor podaruju mudrost,
a razuzdan mladić sramoti majku svoju. 10 1; 22 15

16 Kad se množe opaki, množi se i grijeh,
ali pravednici promatraju propast njihovu.

17 Ukori sina svoga, i zadovoljit će te
i dati radost duši tvojoj. 13 24; 19 18

18 Kad objave nema, narod se razuzda,
a blago onome tko se drži Zakona[a]!

19 Samim se riječima sluga ne popravlja,
jer se ne pokorava iako umom shvaća. Sir 33 25-30

20 Jesi li vidio čovjeka brza na riječima?
I bezumnik ima više nade nego on. = 26 12

21 Tko mazi slugu svoga od djetinjstva,
bit će mu poslije neposlušan[b].

22 Gnjevljiv čovjek zameće svađu,
a naprasit čovjek počini mnoge grijehe. 14 17 Sir 1 22

23 Oholost ponizuje čovjeka,
a ponizan duhom postiže časti. ↗Mt 23 12p

24 Tko s lupežom plijen dijeli, mrzi sebe samog:
čuje proklinjanje[c] i ništa ne otkriva.

25 Strah čovjeku postavlja zamku,
a tko se uzda u Jahvu, nalazi okrilje. 16 20

26 Mnogi traže milost vladaočevu,
ali Jahve dijeli pravdu svakome.

27 Nepravednik je mrzak pravednicima,
a pravednik je mrzak opakim.

a) Dosl. »viđenja«, što zacijelo podsjeća na djelovanje proroka. – Zakon *(tôrāh)* može označavati i »pouku« (ovdje: proročku).
b) Prijevod nesiguran; izraz se nalazi samo ovdje. BJ: »nezahvalan«.
c) Riječ je o proklinjanju nepoznata zločinca ili pritajenih svjedokâ (usp. Lev 5,1; Suci 17,2).

VI. Riječi Agurove

31 1 **30** Riječi Agura, sina Jakeova, iz Mase[a];
proročanstvo njegovo za Itiela, za Itiela i Ukala[b].

2 Da, preglup sam da bih bio čovjek,
i nemam razbora čovječjeg.
3 Ne stekoh mudrosti
i ne poznajem znanosti svetih[c]!
Iv 3 13 — 4 Tko uzađe na nebo i siđe?
Tko uhvati vjetar u šake svoje?
Job 38-39 — Tko sabra vode u plašt svoj?
Sir 1 2-3 — Tko postavi krajeve zemaljske?
Kako se zove i kako mu se zove sin?
Znaš li?

= Ps 18 31 — 5 Svaka je Božja riječ prokušana,
‖2 Sam 22 31 — štit onima koji se u nj uzdaju.
6 Ne dodaji ništa njegovim riječima,
da te ne prekori i ne smatra lažljivim.

7 Za dvoje te molim,
ne uskrati mi, dok ne umrem:
Ps 119 29 — 8 Udalji od mene licemjernu i lažnu riječ;
ne daj mi siromaštva ni bogatstva:
Mt 6 11 — hrani me kruhom mojim dostatnim;
Pnz 6 12; — 9 inače bih, presitivši se, zatajio tebe
32 15 — i rekao: »Tko je Jahve?«
Lev 5 21 — ili bih, osiromašivši, krao
i oskvrnio ime Boga svojega.

Flm 8-20 — 10 Ne klevetaj sluge gospodaru njegovu,
jer bi te mogao kleti, i ti morao okajati.

Izl 21 17 — 11 Ima izrod koji kune oca svoga
i ne blagoslivlje majke svoje!
12 Izrod koji za se misli da je čist,
a od kala svojeg nije opran!
13 Izrod uznositih očiju
koji visoko diže svoje trepavice!
14 Izrod komu su zubi mačevi
i očnjaci noževi,
Job 19 22 — da proždiru nesretnike na zemlji
Iz 9 11 — i siromahe među ljudima[d]!

a) Konj. *hammassā'î,* mj. *hammassa',* »rijek«, »proroštvo«. O Masi usp. 31,1+. – Vg nije ovdje vidjela vlastita imena pa ovako tumači naslov: »Riječi Okupljača, sina onoga koji povraća.« – U LXX se 30,1–14 nalazi između 24,22 i 24,23, a 30,15 – 31,9 iza 24,34.
b) Nesigurno tumačenje teksta koji je do nas došao iskvaren. Drugi ispravljaju vokalizaciju i shvaćaju »Umorio sam se, Bože, umorio sam se i iscrpljen sam«. Stari prijevodi svjedoče o nedoumici Vg: »Viđenje koje je izgovorio čovjek s kojim je Bog i koji je bio ojačan Bogom koji je bio s njime«. LXX: »Evo, što govori čovjek onima koji vjeruju Bogu, i ja se zaustavljam.«
c) Tj. mudrih, ili »Svetaca« (s majestetskim pluralom), tj. Boga.
d) Nije jasno treba li ovaj opis primijeniti na neku određenu kategoriju, narod i društveni sloj.

VII. Brojčane izreke[a]

15 Pijavica ima dvije kćeri: »Daj! Daj!«

Postoje tri stvari nezasitne,
i četiri koje ne kažu: »Dosta!«
16 Carstvo smrti, jalova utroba, Br 16 33+
zemlja nikad gasna vode Izr 27 20
i vatra koja nikad ne kaže: Post 30 1
»Dosta!«

17 Oko koje se ruga ocu 19 26+
i odriče posluh majci,
iskljuvat će potočni gavrani
i izjesti mladi orlovi.

18 Troje mi je nedokučivo,
a četvrto ne razumijem:
19 Put orlov po nebu, Mudr 5 10-12
put zmijin po stijeni,
put lađin posred mora
i put muškarčev djevojci[b].

20 Takav je put preljubnice:
najede se, obriše usta
i veli: »Nisam sagriješila[c].«

21 Od troga se zemlja ljulja, Prop 10 5-7
a četvrtoga ne može podnijeti:
22 od roba kad postane kralj 19 10
i kad se prostak kruha nasiti,
23 od puštenice kad se uda,
i sluškinje kad istisne svoju gospodaricu. Post 16 3-6

24 Četvero je maleno na zemlji,
ali mudrije od mudraca[d]:
25 mravi, nejaki stvorovi, 6 6-8
koji sebi ljeti spremaju hranu;
26 jazavci[e], stvorovi bez moći,
što u stijeni grade sebi stan;
27 skakavci, koji nemaju kralja,
a svi idu u poretku;
28 gušter, što se rukama hvata,
a prodire u kraljevske palače.

29 Troje ima lijep korak,
a četvero lijepo hodi:

a) »Brojčana izreka« može biti načelo, zagonetka i usporedba. Ovaj je književni oblik zasvjedočen u hebrejskoj književnosti, iako još na nesavršen način, onamo od proročkog doba (Am 1,3.6.9.11; Iz 17,6; Mih 5,4; usp. Ps 62,12s), i javlja se ponovno u cijeloj mudrosnoj književnosti (Izr 6,16s i ovdje 30,15–33; Job 5,19; 40,5; Prop 11,2; 4,12 (?); Sir 23,16s; 25,7; 26,5–7.28; 50,25; usp. 25,1–2). Kratka zbirka u 30,15–33 pokazuje posebno zanimanje za čudesa u prirodi i za navike životinja.
b) Nije riječ o zavodničkim prikradanjima, već o tajni bračnog sjedinjenja i rađanja djece.
c) Ovaj r. kao da je nespretna glosa dvaju prethodnih rr.
d) S pr. TM: »vični su mudrosti«.
e) Ili možda: »pećinari«, maleni sisavci slični sviscu što živi među hridima i kojemu je teško prići (Usp. Ps 104,18; Lev 11,5).

30 lav, junak među zvijerima,
koji ni pred kim ne uzmiče;
21 pijetao, što se odvažno šeće među kokošima;
jarac, koji vodi stado;
i kralj sa svojom vojskom[a].

32 Ako si ludovao oholeći se
ili to svjesno činio,
stavi ruku na usta.
33 Kad se mlijeko mété, izlazi maslac;
kad se nos pritisne, poteče krv;
kad se srdžba potisne, dobiva se spor.

VIII. Riječi Lemuelove

31 Riječ Lemuela, kralja Mase[b], kojima ga je učila majka njegova.
5 1-14 2 Ne, sine moj! Ne, sine srca mog!
Ne, sine zavjeta mojih!
Sir 9 2 3 Ne daj snage svoje ženama,
1 Kr 11 1-4 ni putova svojih zatiračima kraljeva[c].

Prop 10 16-17 4 Nije za kraljeve, Lemuele,
ne pristaje kraljevima vino[d] piti,
ni glavarima piće opojno[e],
5 da u piću ne zaborave zakona
i prevrnu pravo nevoljnicima.

Mt 27 34 6 Dajte žestoko piće onomu koji će propasti,
i vino čovjeku komu je gorčina u duši:
7 on će piti i zaboraviti svoju bijedu,
i neće se više sjećati svoje nevolje.

Ps 72 2, 4 8 Otvaraj usta svoja za nijemoga
12-14 i za pravo sviju nesretnika što propadaju.
9 Otvaraj usta svoja, sudi pravedno
i pribavi pravo siromahu i nevoljniku.

IX. Pjesma o vrsnoj ženi[f]

10 Tko će naći ženu vrsnu[g]?
Više vrijedi ona nego biserje.
11 Muževljevo se srce uzda u nju,
i blagom neće oskudijevati.

a) BJ sa LXX: »plećat pijetao, ili jarac, ili kralj kada huška narod«. TM: »i kralj s kojim je njegova vojska (narod?)«. – Početak je r. isto tako nesiguran: umjesto »pijetao« (po arapskom) predloženo je »cvrčak« (po akadskom), ili pak »konj«, »zebra«, »hrt«, itd. Naš se prijevod u prva dva stiha drži LXX, a u trećem TM.
b) Spajamo riječi: »kralj« i »Masa«. TM spaja: »Lemuel kralj«. *Massā'*, može značiti i »rijek«, »proroštvo« (usp. 30,1). Masa je inače naziv jišmaelskog plemena na sjeveru Arabije (Post 25,14). Mudrost »sinova Istoka« (Br 24,21+) bila je na glasu (usp. 1 Kr 5,10; Jer 49,7; Job 2,11+).
c) TM dosl.: »na zator«, »da zatru«. Uz lagan ispravak može se čitati »bokova« mj. »putova«. LXX: »Ne predaj svoga duha i svoga života zakašnjelim procjenama«.
d) Naglašavanje opasnosti od vina jedna je od crta pustinjskoga morala (usp. Rekabovce, Jr 35 i moderne Arape).
e) Ktb; *'ô*, »ili«; qr: *'ê*, »gdje«; BJ konj. *'avvōh*, »željeti«.
f) Alfabetska pjesan (usp. Ps 9 – 10; 25; 34; 37; 111; 112; 119; 145; Tuž 1 – 4; Nah 1,2–8; Sir 51,13–29 hebr.). Početna slova susljednih rr. tvore hebrejski alfabet. O tumačenju ove poeme usp. r. 30+ i 5,15+. Usp. 11,16; 12,4; 18,22; 19,14 i Sir 7,19).
g) Hebr. izraz, koji LXX i Vg prevode doslovno izričajem »jaka žena« prizivlje u pamet i uspješnost i vrlinu. Riječ je o savršenoj gospodarici kuće.

12 Ona mu čini dobro, a ne zlo,
u sve dane vijeka svojeg.
13 Pribavlja vunu i lan,
i vješto radi rukama marnim.
14 Ona je kao lađa trgovačka:
iz daleka donosi kruh svoj.
15 Još za noći ona ustaje,
i hrani svoje ukućane
i određuje posao sluškinjama svojim[a].
16 Opazi li polje, kupi ga;
plodom svojih ruku sadi vinograd.
17 Opasuje snagom bedra svoja,
i živo miče rukama.
18 Vidi kako joj posao napreduje:
noću joj se ne gasi svjetiljka.
19 Rukama se maša preslice
i prstima drži vreteno.
20 Siromahu dlan svoj otvara,
ruke pruža nevoljnicima.
21 Ne boji se snijega za svoje ukućane,
jer sva čeljad ima po dvoje haljine. 24 7+
22 Sama sebi šije pokrivače,
odijeva se lanom i purpurom.
23 Muž joj je slavan na Vratima,
gdje sjedi sa starješinama zemaljskim.
24 Platno tka i prodaje ga,
i pojase daje trgovcu.
25 Odjevena je snagom i dostojanstvom,
pa se smije danu budućem[b].
26 Svoja usta mudro otvara,
i pobožan joj je nauk na jeziku.
27 Na vladanje pazi ukućana
i ne jede kruha besposlice.
28 Sinovi njezini podižu se i sretnom je nazivaju,
i muž njezin hvali je:
29 »Mnoge su žene bile vrsne,
ali ti ih sve nadmašuješ.«
30 Lažna je ljupkost, tašta je ljepota:
žena sa strahom Gospodnjim[c] zaslužuje hvalu.
31 Plod joj dajte ruku njezinih,
i neka je na Vratima hvale djela njezina!

a) Vjerojatno glosa jer razbija ritam.
b) Tj. gleda u budućnost s pouzdanjem bilo gledom na sudbinu svoje obitelji bilo gledom na nagradu koju će joj jednog dana Bog dati za njezinu revnost.
c) Ova pohvala savršene žene može također biti alegorijski opis poosobljene Mudrosti (usp. 8,22+). Na to, čini se, navodi dodatak u LXX (»Žena će se mudra hvaliti, strah Gospodnji neka ona uznosi), i to bi mogao biti razlog zašto je ovaj ulomak, inače vrlo lijep, stavljen na zaglavak knjige.

PROPOVJEDNIK

Uvod

*Ova mala knjiga ima naslov »Misli Propovjednika, sina Davidova, kralja u Jeruzalemu«. Riječ »Qohelet« (usp. 1,2.12; 7,27; 12,8–10) nije vlastito nego opće ime, koje se ponekad upotrebljava sa članom. Iako je po obliku ženskog roda, gramatički se slaže s muškim rodom. Po najvjerojatnijem tumačenju označuje službu onoga koji govori u zboru (*qāhāl, *grčki* ekklēsia, *od čega dolazi grčki te od njega preuzet latinski naslov knjige, prevođen donedavno i na hrvatski riječju Crkvenjak), to jest »Propovjednik«. Nazvan je »sin Davidov i kralj u Jeruzalemu« (usp. 1,1.12) i premda mu se ime ne spominje, sigurno se istovjećuje sa Salomonom, na koga tekst jasno prisjeća: 1,16 (usp. 1 Kr 3,12; 5,10–11; 10,7) ili 2,7–9 (usp. 1 Kr 3,13; 10,23). No ta je istovjetnost književni domišljaj autora, koji tako vlastita razmišljanja stavlja pod pokroviteljstvo najslavnijeg izraelskog mudraca. Na temelju jezika i nauka o kojemu će još biti riječi, knjiga se ne može smjestiti prije progonstva. Često se osporavalo da ju je napisao jedan autor; razlikovale su se dvije, tri, četiri ruke, pa čak i osam. No danas se sve više napušta komadanje knjige, koje ne uvažava vrstu i sadržaj knjige i kojemu se protivi jedinstvo stila i rječnika. Ali izdao ju je neki učenik koji je dodao posljednje retke (12,9–14).*

U njoj, kao i u drugim mudrosnim knjigama, recimo u Jobu i Sirahu, da i ne spominjemo od više zbirka sastavljene Izreke, misao dolazi i odlazi, ponavlja se i ispravlja. Nema određena plana, nego samo inačice jedne jedine teme: ispraznost svega ljudskoga, o čemu se govori na početku i na kraju Knjige (1,2 i 12,8). Sve je varavo: nauka, bogatstvo, ljubav, sam život. Život je slijed nepovezanih i bezvrijednih čina (3,1–11) te završava starošću (12,1–7) i smrću, koja stiže jednako mudraca i luđaka, bogataša i siromaha, životinju i čovjeka (3,14–20).

Problem je Propovjednikov isti kao i Jobov, ima li dobro i zlo svoju naknadu na zemlji? Job kao i Propovjednik, odgovara da nema, jer iskustvo niječe sva naslijeđena rješenja (7,25 – 8,14). Samo Propovjednik je čovjek izvrsna zdravlja pa ne istražuje kao Job razloge trpljenja; ustanovljuje ispraznost sreće i tješi se srčući skromne radosti koje život može pružiti (3,12–13; 8,15; 9,7–9). Recimo radije da se pokušava tješiti, jer on je skroz-naskroz nezadovoljan. Muči ga tajna onostranog svijeta i ne uspijeva nazrijeti rješenje (3,21; 9,10; 12,7). No Propovjednik je vjernik i ako ga zbunjuje tijek koji Bog daje ljudskim sudbinama, on tvrdi da Bog ne mora nikomu davati račun (3,11.14; 7,13), da treba primati iz njegove ruke i kušnje i radosti (7,14), da treba vršiti zapovijedi i bojati se Boga (5,6; 8,12–13).

Sve je to, očito, daleko od kakva suvisla nauka. No, umjesto da se pojedini njegovi dijelovi pripišu raznim autorima, od kojih bi jedan drugoga ispravljao ili jedan drugomu proturječio, zar ne bi bilo bolje razlike pripisati razmišljanju u sebi nesigurnu jer se suočava sa strahotnim otajstvom a ne posjeduje elemente rješenja? Propovjedniku i Jobu može dati odgovor samo vjera u naknadu onkraj groba (usp. str. 626).

Propovjednik je prijelazno djelo. Tradicionalne su sigurnosti uzdrmane, ali još nisu zamijenjene ničim čvrstim. Neki su u ovom stupnju hebrejske misli pokušavali otkriti strane utjecaje koji da su djelovali na Propovjednika. Treba isključiti često predlaganu prislonjenost na filozofske struje stoicizma, epikureizma, cinizma, što ih je Propovjednik navodno mogao upoznati preko heleniziranoga Egipta; ni jedna od tih prislonjenosti nije presudna i mentalitet je autora vrlo daleko od grčkih filozofa. Uspostavljale su se prividno valjanije usporednice s egipat-

skim sastavcima, kao što je npr. Očajnikov dijalog sa svojom dušom *ili* Harfistove pjesme, *i u novije vrijeme s mezopotamskom mudrosnom književnošću i s epom* Gilgameš. *No ne može se dokazati izravan utjecaj nijednoga od tih djela. Dodirne su točke neke teme, katkada vrlo stare i zajednička baština istočne mudrosti. Nad tom je baštinom prošlosti Propovjednik osobno razmišljao, kao što tvrdi njegov izdavač (12,9).*

Propovjednik je palestinski Židov, vjerojatno iz samog Jeruzalema. Piše kasnim hebrejskim jezikom, punim arameizama. Upotrebljava i dvije perzijske riječi. Sve to pretpostavlja da je spis nastao znatno nakon progonstva, ali prije početka II. stoljeća pr. Kr. kada se Ben Sirah njime služio. Paleografija doista dijelove Propovjednika pronađene u Kumranskoj pećini smješta u vrijeme oko 150. godine pr. Kr. Stoga je najvjerojatnije sastavljen u III. st. To je vrijeme u kojem je Palestina pod Ptolomejem zahvaćena humanističkom strujom i još ne zna za pokret vjere i nade makabejske epohe.

Knjiga je samo jedan stupanj religioznog razvoja i ne smije se prosuđivati odvojeno od onoga što joj je prethodilo i od onoga što će nakon nje doći. Ističući nedostatnost starih poimanja i navodeći duhove da se suoče s ljudskim zagonetkama, ona se priziva na višu objavu. Daje pouku o odvajanju od zemaljskih dobara i dok niječe sreću bogatih, pripravlja svijet na slušanje riječi: »Blago vama siromasi« (Lk 6,20).

PROPOVJEDNIK

1 Misli Propovjednika[a], Davidova sina, kralja u Jeruzalemu[b].

Prvi dio

Proslov[c]

Ps 62 10 Rim 8 20 2Ispraznost nad ispraznošću[d], veli Propovjednik,
ispraznost nad ispraznošću, sve je ispraznost!
3Kakva je korist čovjeku od svega truda njegova
kojim se trudi pod suncem?
Sir 14 18 4Jedan naraštaj odlazi, drugi dolazi, a zemlja uvi-
jek ostaje.
5Sunce izlazi, sunce zalazi i onda hiti svojem mje-
stu odakle izlazi.
6Vjetar puše na jug i okreće se na sjever, kovitla
sad ovamo sad onamo i vraća se u novom vrtlogu.
Sir 40 11 7Sve rijeke teku u more i more se ne prepunja;
odakle teku rijeke, onamo se vraćaju da ponovo
počnu svoj tok.
8Sve je mučno. Nitko ne može reći da se oči nisu
Izr 27 20 do sita nagledale i uši dovoljno naslušale[f].
2 12; 3 15 9Što je bilo, opet će biti, i što se činilo, opet će
se činiti, i nema ništa novo pod suncem.
10Ima li išta o čemu bi se moglo reći: »Gle, ovo
je novo!« Sve je već davno prije nas postojalo.
11Samo, od prošlosti ne ostade ni spomena, kao 2 16
što ni u budućnosti neće biti sjećanja na ono što će
poslije doći.

1. Salomonov život[g]

12Ja, Propovjednik, bijah kralj nad Izraelom u Je-
ruzalemu.
13I trudih se da mudrošću istražim i dokučim sve
što biva pod nebom; o, kako mučnu zadaću[h] za- Post 3 17-19 Prop 3 10
dade Bog sinovima ljudskim.
14Vidjeh sve što se čini pod suncem: kakve li is-
praznosti i puste tlapnje[i]! Hoš 12 2
15Što je krivo, ne može se ispraviti;
čega nema, izbrojiti se ne može.
16Rekoh onda sam sebi: »Gle, stekao sam veću 1 Kr 3 12; 5 9-10; 10 1-13 Sir 47 14-18
mudrost nego bilo tko od mojih prethodnika u Je-
ruzalemu. Duh moj sabrao je golemu mudrost i
znanje.« 17Mudrost pomnjivo proučih, a tako i glu-

a) »Qohelet« ili »Crkvenjak« (Propovjednik): čovjek skupštine (hebr. *qāhāl*, grč. ekklēsía). To jest bilo učitelj ili govornik, bilo pak predstavnik skupštine, uosobljeno općinstvo koje će umorno od klasičnog poučavanja, samo uzeti riječ.
b) Književni domišljaj koji pisca istovjećuje sa Salomonom, mudracem bez premca (1 Kr 5,9–14).
c) Determinizam svemira, monotoni okvir ljudskog života, Propovjedniku je dosadan, dok mu se Job 38 – 40 ili Ps 104 divi i klanja.
d) Izraz koji tradicionalno prevodimo riječju »ispraznost« označava najprije »paru«, »dah« i jedna je od slikâ (voda, sjena, dim, itd.) koje u hebrejskoj poeziji opisuju čovjekovu krhkost. No, izraz je izgubio svoje konkretno značenje i u Prop znači samo prividnost stvari i, dosljedno, razočaranje koje one donose čovjeku.
e) TM *'amāl*, što najčešće znači posao mučan poput ropskoga (usp. Pnz 26,7), dakle trud, patnju. Ta je riječ veoma česta u Prop: kao imenica dolazi 20 puta, u glagolskom obliku 30 puta.
f) Može se shvatiti i ovako: »Sve je neizrecivo zamorno. Oko nikako da se sito nagleda ni uho slušanjem napuni.«
g) Sam Salomon, sa svojim raskošnim životom (1 Kr 10,4s) i unatoč svojoj mudrosti (1 Kr 5,9s), nije iskusio sreće.
h) U TM *'injan;* ta riječ dolazi samo u ovoj knjizi, i to s lošim prizvukom: posrijedi je rad, zanimanje, gledano kao izvor truda i muke.
i) Dosl. »bavljenje vjetrom«, hrv. »prodavanje vjetra«, »gonjenje vjetra«, to jest beskorisno naprezanje, izgubljeno vrijeme.

post[a] i ludost, ali sam spoznao da je to pusta tlap-
nja.
18 Mnogo mudrosti – mnogo jada;
što više znanja, to više boli.

2 Tad rekoh u srcu svom: »Daj da okušam uži-
tak i vidim što naslada pruža« – ali gle: i to
Izr 14 13 je ispraznost!
2 O smijehu rekoh: »Ludost je«; o užitku: »Čemu
valja?«
3 Odlučih tijelo krijepiti[b] vinom, a srce posvetiti
mudrosti; poželjeh prigrliti i ludost, kako bih spo-
znao usrećava li ljude ono što pod nebesima čine
za izbrojenih dana svojega života.
1 Kr 7 1-12 4 Učinih velika djela: sazidah sebi palače, zasadih
1 Ljet 27 27s vinograde; 5 uredih perivoje i voćnjake, nasadih u
njima voćke svakojake. 6 Načinih jezera da plodna
sadišta natapam.
7 Nakupovah robova i robinja, imadoh i sluge do-
maće, a tako i stada krupne i sitne stoke više no
itko prije mene u Jeruzalemu.
1 Kr 9 28; 10 8 Nagomilah srebro i zlato i blago kraljeva i po-
1 Kr 11 1-3 krajina, nabavih pjevače i pjevačice i svakoga ras-
košja ljudskog, sve škrinju na škrinju[c].
9 I postadoh tako velik, veći no bilo tko prije
1 Kr 10 23 mene u Jeruzalemu; a nije me ni mudrost moja
ostavila.
10 I što god su mi oči poželjele, nisam im uskratio,
niti branih srcu svojemu kakva veselja, već se srce
moje veselilo svakom trudu mojem, i takva bî na-
grada svakom mojem naporu.
11 A onda razmotrih sva svoja djela, sve napore
što uložih da do njih dođem – i gle, sve je to opet
ispraznost i pusta tlapnja! I ništa nema valjano pod
suncem.
12 Okrenuh zatim misao svoju mudrosti, gluposti
1 9 i ludosti. Što, na priliku, čini[d] kraljev nasljednik?
Ono što je već učinjeno.
13 I spoznadoh da je bolja mudrost od ludosti, kao
što je svjetlost bolja od tame.
10 2 14 Mudracu su oči u glavi[e],
1 Iv 2 10-11 a bezumnik luta u tami.
Iv 8 12+ Ali također znam da obojicu stiže ista kob.
6 8 15 Zato rekoh u sebi: »Kakva je sudbina luđaku,
takva je i meni. Čemu onda žudjeti za mudrošću[f]?«
I rekoh u srcu: »I to je ispraznost!«
16 Jer trajna spomena nema ni mudru ni bezumni- Mudr 2 4
ku: obojicu će poslije nekog vremena prekriti zabo- Sir 44 8-15 Prop 1 11
rav! I, jao, mudrac mora umrijeti kao i bezumnik. Ps 49 11
17 Omrznuh život, jer mi se učini mučnim sve što
se zbiva pod suncem: sve je ispraznost i pusta tlap-
nja.
18 Zamrzih sve za što sam se pod suncem trudio i
što sad ostavljam svome nasljedniku.
19 Tko zna hoće li on biti mudar ili lud? Pa ipak
on će biti gospodar sve moje muke u koju uložih
sav svoj napor i mudrost pod suncem. I to je ispra-
znost.
20 I stao sam srcem očajavati zbog velikog napora
kojim sam se trudio pod suncem.
21 Jer čovjek se trudi mudro i umješno i uspješno,
pa sve to mora ostaviti u baštinu drugomu koji se
oko toga nije uopće trudio. I to je ispraznost i ve-
lika nevolja.
22 Jer što on dobiva za sav svoj napor i trud koji
je pod suncem podnio?
23 Jer svi su njegovi dani doista mukotrpni, po-
slovi mu puni brige; čak ni noću ne miruje srce
njegovo. I to je ispraznost.
24 Nema čovjeku druge sreće već jesti i piti[g] i biti 3 12-13, 22;
zadovoljan svojim poslom. I to je, vidim, dar Božje 5 17; 8 15; 9 7-8
ruke.
25 Jer tko bi mogao jesti, tko li nezadovoljan biti[h],
osim po njemu. 26 Mudrost, spoznaju, radost on da- Sir 1 10
ruje onom tko mu je po volji, a grešniku nameće
zadaću da sabira i skuplja za onoga tko je po volji Job 27 16-17
Bogu[i]. I to je ispraznost i pusta tlapnja. Izr 13 22

2. Smrt[j]

3 Sve ima svoje doba i svaki posao pod nebom
svoje vrijeme.
2 Vrijeme rađanja i
vrijeme umiranja;
vrijeme sađenja i
vrijeme čupanja posađenog.
3 Vrijeme ubijanja i
vrijeme liječenja;

a) S rkpp. (usp. 10,13); TM ima: »gluposti«.
b) Umjesto čitati *limešôk,* dosl. »vući«, »vježbati« (BJ: »predati«) čitamo u *lisemôk,* »krijepiti«.
c) Po smislu riječi u pobiblijskom hebr. Drugi shvaćaju: »kneginju i kneginje« ili »suložnicu i suložnice«, i misle na Salomonov harem.
d) Konj.; TM: »tko je«. Konj. je i »što je već učinjeno«. – TM ima: »ono što su mu (već) učinili«. – Mudrost ne pribavlja nikakvu korist, pa čak ni trajna spomena. Unatoč tomu ona vrijedi više od ludosti, kao što više vrijedi svjetlo nego tama (r. 13).
e) Ide svijetom otvorenih očiju.
f) TM tu dodaje: »ja onda previše (pretjerano)«.
g) Ovo načelo, epikurejski obojeno, doneseno je kao dokaz u raspri. I ako autor ponavlja taj paradoks kao neki refren (3,12–13; 5,17; 8,15; 9,7), on ne izriče sve njegovo shvaćanje života, kao da bi on svjetovao neka užitak bude posljednji cilj djelovanja i isključivao osjećaj dužnosti. Upravo obratno (rr. 25).
h) TM dosl. BJ sa pr. »piti«; »osim po njemu«, dosl. »izvan njega« s rkpp. i pr.; TM ima: »izvan mene«, tj. »osim mene«.
i) Tako su govorili mudraci da opravdaju sablazan bogatstva dana opakima (usp. Izr 11,8; 13,22; Job 27,16s). Prop usput izruguje nedostatnost takva nauka.
j) Polovica je čovječjih poslova žalosna, polovica je njegovih postupaka izražaj boli. Smrt je već udarila svoj pečat životu. Život je slijed nesuvislih čina (rr. 1–8), bez cilja, (rr. 9–13), ako to nije smrt, a ni ona sama nema nekoga smisla (rr. 14–22).

vrijeme rušenja i
vrijeme građenja.
[4]Vrijeme plača i
vrijeme smijeha;
vrijeme tugovanja i
vrijeme plesanja.
[5]Vrijeme bacanja kamenja i
vrijeme sabiranja kamenja;
vrijeme grljenja i
vrijeme kad se ostavlja grljenje.
[6]Vrijeme traženja i
vrijeme gubljenja;
vrijeme čuvanja i
vrijeme odbacivanja.
[7]Vrijeme deranja i
vrijeme šijenja;
vrijeme šutnje i
vrijeme govorenja.
[8]Vrijeme ljubljenja i
vrijeme mržnje;
vrijeme rata i
vrijeme mira.
[9]Koja je posleniku korist od njegovih napora?
[10]Razmišljam o mučnoj zadaći što je Bog zadade
sinovima ljudskim.
[11]Sve što on čini prikladno je u svoje vrijeme; ali
8 17; 11 5 iako je dopustio čovjeku uvid u vjekove[a], čovjek
Ps 139 17 ne može dokučiti djela koja Boga čini od početka
Sir 11 4; 18 6 do kraja.
Iz 55 8-9 [12]Znam da nije druge sreće čovjeku[b] osim da se
Rim 11 33 veseli i čini dobro za svojega života.
2 24+ [13]I kad čovjek jede i pije i uživa u svojem radu,
i to je Božji dar.
Ps 33 11 [14]I znam da sve što Bog čini, čini za stalno[c].
Tome se ništa dodati ne može niti mu se može odu-
zeti; a Bog čini tako da ga se boje.
1 9 [15]Što biva, već bijaše, i što će biti, već je bilo; a
Bog obnavlja što je prohujalo[d].
[16]Još vidim kako pod suncem umjesto pravice 4 1; 5 7
vlada nepravda i umjesto pravednika[e] zločinac.
[17]Zato rekoh u sebi: »Bog će suditi i pravedniku
i zločincu, jer ovdje ima vrijeme za svaku namjeru
i čin.«
[18]Još rekoh u sebi: »Ljudi se ponašaju tako da
Bog može pokazati kakvi su uistinu, da su jedni
drugima poput zvijeri[f].« Ps 49 13, 21
[19]Jer zaista, kob ljudi i zvijeri jedna je te ista.
Kako ginu oni, tako ginu i one; i dišu jednakim
dahom, i čovjek ničim ne nadmašuje zvijer, jer sve Mt 12 12
je ispraznost.
[20]I jedni i drugi odlaze na isto mjesto; svi su po- Post 2 7; 3 19
stali od praha i u prah se vraćaju. Ps 104 29
[21]Tko zna da li dah ljudski uzlazi gore, a dah zvi- Job 34 15
jeri silazi dolje k zemlji[g]? Sir 16 29-30; Prop 12 7
[22]Uviđam da čovjeku druge sreće nema osim ra- Izr 15 24
dosti u svome djelu, jer to je ljudska sudbina. A 2 24+
tko će ga dovesti do toga da dozna što će biti po- 6 12
slije njega?

3. Zajednički život[h]

4 Opet stadoh promatrati sva nasilja koja se 3 16
čine pod suncem, i gle, suze potlačenih, i ni-
kog nema da ih utre; i nasilje iz tlačiteljske ruke, a
zaštitnika niotkuda.
[2]Zato sretnima smatram mrtve koji su već pom- Job 3 11-23;
rli; sretniji su od živih što još žive. [3]A od obojih je 10 18-22; 6 3
sretniji onaj koji još nije postao, koji nije vidio zlih Jr 20 17, 18
djela što se čine pod suncem. 3 16
[4]Nadalje iskusih da svaki napor i svaki uspjeh
pribavlja čovjeku zavist njegova bližnjeg. I to je is-
praznost i pusta tlapnja.
[5]Bezumnik prekriži ruke Izr 6 9-11
i izjeda sebe.

a) Dosl. »Stavio je u njihovo srce vijek« (vječnost), ali taj izričaj nema smisao koji bi imao u kršćanskom rječniku. Želi reći samo ovo: Bog je u čovjekovo srce (misao) usadio sveukupnost trajnosti, omogućio mu da razmišlja o slijedu događaja i da vlada sadašnjim trenutkom. No pisac dodaje da je to gledanje varljivo: ne očituje smisao života.
b) Konj. *ba'ādām* (usp. 2,24) mj. *bām*, »za njih«.
c) Po teoriji naplate smrt je kazna za grijeh. Za Prop. smrt je jednostavno dio čovjekova stanja: krepost i pravednost nemaju s time ništa. Ista je sudbina čovjeka i životinje. Čak i na području pravednosti vlada zakon jačega (rr. 16–18). Ipak Bog više ljubi ugrožena (r. 15b u prijevodu BJ).
d) BJ s midrašem Qohelet Rabba: »što je progonjeno«.
e) Sa LXX i Targ; TM ima: »pravednost«.
f) TM, nejasan, dosl. glasi: »Rekoh ja u svom srcu radi sinova čovječjih da ih Bog iskuša da se vidi da su oni životinje, oni sebi.« Prevodioci pojašnjuju: »Bog je *tako odredio* da se vidi...«, BJ sa LXX i sir: »To je zbog toga da ih Bog iskuša i pokaže im...« Posljednje riječi (»oni sebi«), koje mi prevodimo izričajem »jedni drugima« BJ ne prevodi jer ocjenjuje da ne pristaju u kontekst: naredni r. pokazuje da usporedba sa životinjama ne upućuje na opakost, nego ističe nemogućnost da se izbjegne smrti.
g) Ova sumnja, sve i usput nabačena, snažno ističe svu stravičnost smrti. Posljednja riječ ove knjige nije tako korjenito crnoslutna: čovjekov se život vraća Bogu koji ga je dao (12,7).
h) Nevolje života u društvu: silničko tlačenje i poraz osamljena čovjeka (4,1–12), spornost političkih veličina (4,13–16), uhodana i povodljiva religioznost i neispunjavanje zavjeta (4,17 – 5,6), tiranija moći (5,7–8).

6 Bolja je puna šaka u miru
nego obje pregršti mučna rada i puste tlapnje[a].
7 I još jednu opazih ispraznost pod suncem:
8 Čovjek potpun samac – bez sina, bez brata, i
opet nema kraja njegovu trudu; oči mu se ne mogu
nasititi blaga; a ne misli: za koga se mučim i uskra-
ćujem dobro sebi? I to je ispraznost i zla briga.
Lk 10 1 9 Bolje je dvojici nego jednome, jer imaju bolju
plaću za svoj trud.
10 Padne li jedan, drugi će ga podići; a teško jed-
nomu! Ako padne, nema nikoga da ga podigne.
11 Pa ako se i spava udvoje, toplije je; a kako će
se samac zagrijati?
12 I ako tko udari na jednoga, dvojica će mu se
oprijeti; i trostruko se uže ne kida brzo[b].
13 Bolji je mladić siromašan a mudar
nego kralj star a lud,
koji više ne zna za savjet.
Sir 11 5 14 Jer mladić može izići iz tamnice i postati kra-
ljem, iako se rodio kao prosjak u svom kraljev-
stvu[c].
15 Opazih kako svi koji žive i hode pod suncem
pristaju uz mladića, uz nastupnika koji ga naslije-
di[d].
16 On stupa na čelo bezbrojnih podanika i kasniji
se naraštaji ne mogahu zbog njega radovati. I to je
zacijelo ispraznost i pusta tlapnja.
17 Kad odlaziš u Božji dom, pazi na korake svoje.
Priđi da mogneš čuti – žrtva je valjanija nego prinos
luđakâ, jer oni i ne znaju da čine zlo[e].

Izr 20 25 **5** Ne nagli ustima svojim i ne žuri se s riječima
pred Bogom, jer je Bog na nebu, a ti si na
Mt 6 7 zemlji; zato štedi svoje riječi.
Sir 7 14 Izr 10 19 2 San dolazi od mnogih briga,
a lud govor od mnoštva riječi.
Lev 27 1+ Br 30 3 Pnz 23 22-24 3 Kad zavjetuješ štogod Bogu, odmah to izvrši,
jer njemu nisu mili bezumnici. Zato ispuni svaki
svoj zavjet.
4 Bolje je ne zavjetovati, nego zavjetovati a ne iz-
vršiti zavjeta.
5 Ne daj ustima svojim da te navode na grijeh i
ne reci kasnije pred anđelom da je bilo nehotice[f].
Zašto pružati Bogu priliku da se srdi na riječ tvoju
i uništi djelo tvojih ruku?
6 Koliko sanja, toliko i ispraznosti; Sir 34 1-5
mnogo riječi – isprazna tlapnja[g].
Zato boj se Boga. 12 13
7 Ako vidiš gdje tlače siromaha i gaze pravo i pra-
vicu u zemlji, ne čudi se tomu, jer nad visokim 3 16; 4 1
straži viši, a nad njim najviši.
8 Korist zemlje je nada sve; i kralj ovisi o zemlji-
štu[h].

4. Novac[i]

9 Tko novce ljubi, nikad ih dosta nema;
tko bogatstvo ljubi, nikad mu dosta probitka.
I to je ispraznost.
10 Gdje je mnogo bogatstva, Izr 19 6
mnogo je i gotovana, Sir 13 6
pa kakva je korist od toga gospodaru, osim što ga
očima gleda?
11 Sladak je dan radiši, jeo malo ili mnogo, dok Izr 13 8
bogatstvo ne da bogatašu zaspati.
12 I vidjeh teško zlo pod suncem: skupljeno blago
što je na propast svojemu vlasniku.
13 Jer zlom nezgodom propadne takvo bogatstvo
te sinu što mu se rodi ne ostane ništa.
14 Gol je izašao iz utrobe majke svoje i tako će
gol i otići kakav je i došao; ništa nema od svega Job 1 21
svojeg truda da ponese.

a) Dosl. »gonjenje vjetra«.
b) Ista se slika trostrukog užeta i u istom smislu nalazi u jednom sumerskom tekstu Gilgamešova ciklusa: kazuje da je bolje biti u dvoje nego sam.
c) Nesiguran prijevod nejasna teksta.
d) Dosl. »onoga koji staje na njegovo mjesto.«
e) Ili »jer oni ne znaju ništa osim činiti zlo.« Cio je r. težak.
f) Dosl. »pred poslanikom«, što može označavati ili anđela, pred kime se ne može umaći u lažnu ispriku (jednom se od anđeoskih službi smatralo bilježenje dobrih djela: usp. Tob 12,12s; Dj 10,4); ili pak svećenika koji je bdio nad izvršenjem zavjeta (usp. Mal 2,7). LXX je ispr. u »Boga«. O nehotičnim grijesima usp. Lev 4; Br 15,22s.
g) Ova poslovica (dosl. »U mnoštvu snova, i ispraznosti i mnoge riječi«) vjerojatno je krnja. Mi prevodimo po r. 2. Neki u skladu s tim r. 2 čitaju: »San dolazi od mnogih briga«, neki opet: »Od brojnih snova dolaze ispraznost, obilje riječi, šibanje vjetra.« BJ smatra da takve hipoteze ne nalaze oslona u pr. te prevodi: »Od brojnih snova dolaze ispraznosti i mnoštvo riječi.«
h) Tekst je nejasan pa se različito prevodi. BJ: »Korist što se izvlači iz zemlje pripada svima, polja služe kralju.« U tom se prijevodu nazrijeva prisjećaj na nepravde počinjene pod izlikom poslušnosti višem autoritetu, nepravde kojima se siromasi lišavaju prihoda svojih zemalja, što na kraju krajeva škodi i velikima.
i) Satira, ne opakog bogataša (kao u proroka), nego samog novca, pošteno ili nepošteno stečena, dobro ili rđavo upotrebljena. On ne može dati sigurnost u životu niti biti izvor sreće. Ova kritika pripravlja evanđeosku poruku o nenavezanosti za bogatstvo (usp. Mt 6,19–21.24.25–34). Evo slijeda idejâ: Glad je novca nezasitna (5,9), novac stvara gotovane (5,10), izvor je nemira (5,11), bolno je propadljiv (5,12–16), stoga ga valja trošiti kao dar Božji (5,17–19). Tri primjera: blago koje prelazi nekomu drugomu (6,1–2), bogataš bez groba (6,3–6), siromah koji se pravi bogatašem (6,7–11). Zaključak (6,12).

15 I to je teško zlo što tako odlazi kako[a] je i došao;
pa kakva mu je korist što se u vjetar mučio.
16 Sve svoje dane živi u tami, nevolji[b], brizi, bole-
2 24+ sti i srdžbi.
17 Ovo, stoga, zaključujem: prava je sreća čovje-
ku[c] jesti i piti i biti zadovoljan sa svim svojim tru-
dom kojim se muči pod suncem za kratka vijeka
koji mu je dao Bog, jer takva mu je sudbina dosu-
đena.
18 Pa ako je čovjeku Bog dao bogatstvo i imanje
da ih uživa i bude zadovoljan svojim djelom – i to
je dar od Boga.
19 Jer tada barem ne misli mnogo na dane svog
života, kad mu Bog daje da mu se srce veseli.
6 I vidjeh: ima još jedno zlo pod suncem i teško
tišti ljude.
2 Nekomu Bog udijeli bogatstvo i blago i počasti
2 18-19 te ima sve što mu duša poželi, ali mu ne udijeli da
Lk 12 20 to i uživa, nego uživa tuđinac. To je ispraznost i
grdna nevolja.
Job 3 11 3 I velim: bolje je nedonošče od onoga koji bi ro-
dio stotinu djece i živio mnogo godina, a sam se ne
bi naužio dobra niti bi imao pogreba;
4 jer je nedonošče uzalud došlo
i u tamu otišlo i ime mu je tamom pokriveno;
5 sunca čak ne vidje niti spozna –
a spokojnije je od onoga.
6 Pa kad bi takav živio i dvije tisuće godina, a
svojeg dobra ne bi uživao, zar ne odlaze obojica
jednako na isto mjesto?
7 Čovjek se trudi samo da bi jeo,
a želudac njegov nikad da se nasiti.
8 Jer po čemu je mudrac bolji od luđaka i što reći Izr 13 7
o siromahu koji se umije držati pred ljudima[d]?
9 Bolje je očima vidjeti nego duhom[e] lutati. I to
je ispraznost i pusta tlapnja.
10 Što je već bilo, ime ima; i zna se što je čovjek; 1 9-11
i on se ne može parbiti s jačim od sebe.
11 Što više riječi, to veća ispraznost svega, i koja
je od toga korist čovjeku?
12 Tko zna što je dobro čovjeku u životu njegovu,
za ono malo dana koje tako isprazno živi, koji mu Ps 39 7;
prolaze kao sjena? Tko će kazati čovjeku što će 90 10; 102
biti poslije njega pod suncem? 12; 109 23
Job 8 9; 14 2

Drugi dio

Proslov[f]

Izr 22 1 7 Bolje je dobar glas nego skupocjeno ulje,
i smrtni dan nego dan rođenja.
2 Bolje je ići u kuću gdje je žalost
nego u kuću gdje je gozba,
jer ondje je kraj svakoga čovjeka,
i tko je živ, nek' primi k srcu!
3 Bolje je jad nego smijeh,
jer pod žalosnim licem srce je radosno.
4 Srce je mudrih ljudi u kući žalosti,
a srce bezumnih u kući veselja.
5 Bolje je poslušati ukor mudra čovjeka
negoli slušati hvalospjev[g] luđaka.
6 Jer kao prasak trnja ispod kotla,
takav je smijeh luđaka,
i to je ispraznost.
7 Jer smijeh od mudraca čini luđaka
i veselje kvari srce[h].

1. Uzvrat za čine[i]

8 Bolji je svršetak stvari nego njezin početak
i bolja je strpljivost od oholosti.
9 Ne nagli u srdžbu, jer srdžba počiva u srcu luđaka.
10 Ne pitaj zašto su negdašnja vremena bila bolja Izr 22 24
od ovih, jer to nije mudro pitanje. Jak 1 19
Sir 39 16. 33s

a) Sa LXX i sir.; TM je iskvaren.
b) Sa LXX; TM ima: »u tami jede.«
c) Konj. (usp. 2,24); TM nema te riječi (»čovjeku«).
d) Smisao nesiguran. TM dosl.: »Što je siromahu koji zna hoditi pred živima.« Možda je posrijedi usporedba pravog mudraca s onim koji se pravi mudracem.
e) U hebr. *nefeš*, riječ koja često znači »dušu«, ali prvotni joj je smisao »grlo«, odakle »têk«, »želja« (usp. r. 7).
f) Prvi proslov se bavio dosadom, ovaj drugi smijehom, ali je svejedno ozbiljan.
g) Dosl. »pjesmu«, možda u smislu »pohvale«.
h) Nejasan r. Predloženi su mnogi ispravci, ali ni jedan ne zadovoljava. BJ: »Ugnjetavanje čini mudraca ludim, dar kvari srce.« Možda Prop. želi istaknuti samo slabost mudraca koji ne može vedro podnositi ni nesreću ni odveć veliku sreću.
i) Zakon je proglašavao načelo kolektivne naknade; bude li Izrael vjeran, bit će sretan; bude li pak nevjeran, bit će nesretan (usp. Pnz 7,12s; 11,26–28; 28,1–68; Lev 26). Mudraci su to načelo primijenili na osobnu sudbinu: Bog uzvraća svakome po njegovim djelima (Izr 24,12; Ps 62,13; Job 34,11). Odatle su zaključivali da je stanje čovjekova života razmjerno njegovoj zasluzi. Kad se to nije poklapalo s iskustvom, odgovarali su: sreća je zlikovca kratkotrajna, nesreća pravednika samo prolazna. Tako Ps 37 i Jobovi prijatelji. Propovjednik odbacuje tu tvrdnju. Klasičnom odgovoru (7,8) suprotstavlja skepticizam (7,9–12). Život valja uzimati onakvim kakav jest i ne htjeti ga tumačiti (7,13–15). Ako su čak i život i smrt loše dodijeljeni (7,15), beskorisno je činiti nadljudske napore (7,16–18). Ugled pak ne znači ništa (7,19–22). Događaji su neprotumačivi, zbiljnost je neistraživo otajstvo (7,23–24 s jednom upadicom koja odiše mržnjom prema ženi: 7,25–28). Sudbina je slijepa, neumoljiva (ne izmiče joj ni kralj: 8,1–9); upravo ozlojeđuje (8,10–14). Zaključak (8,15).

11 Mudrost je dragocjena baština i probitak onima
na koje sunce sja.
12 Jer kao što je novac zaštita, tako je i mudrost;
a prednost je mudrosti u tome što izbavlja onoga
tko je ima.
1 15 13 Pogledaj djela Božja; tko može ispraviti što je
on iskrivio?
14 U sretan dan uživaj sreću, a u zao dan razmi-
šljaj: Bog je stvorio jedno kao i drugo – da čovjek
ne otkrije ništa od svoje budućnosti[a].
15 Svašta vidjeh u svojemu ništavnom životu: pra-
8 14 vednik propada unatoč svojoj pravednosti, a bez-
božnik i dalje živi unatoč svojoj bezbožnosti.
16 Ne budi prepravedan
i ne budi premudar;
zašto da se uništavaš?
17 Ne budi preopak
i ne budi lud;
Izr 10 27 zašto bi umro prije vremena?
18 Dobro je da držiš jedno, ali ni drugo ne puštaj
iz ruke, jer tko se boji Boga, izbavlja se od svega[b].
9 16s 19 Mudrost mudraca veću moć daje gradu nego
Izr 21 22 deset mogućnika.
1 Iv 1 8-9 20 Na zemlji nema pravednika koji, čineći dobro,
Job 14 4+ ne bi nikad sagriješio.
21 I još jedno: nemoj se obazirati na govorkanje;
čut ćeš možda da te sluga tvoj proklinjao; 22 a zna
tvoje srce kako si i ti često druge proklinjao.
23 Sve sam to mudrošću iskušao. Mislio sam da
sam mudar, ali mi je mudrost bila nedokučiva.
24 Ono što jest, daleko je i duboko, tako duboko
– tko da i pronađe?
25 I još jednom pokušah[c] istražiti i shvatiti mu-
drost i smisao, da spoznam opačinu kao ludost, a
ludost kao bezumlje.
26 Otkrih da ima nešto gorče od smrti – žena, ona Izr 5 3-4
je zamka, srce joj je mreža, a ruke okovi; Suci 16
tko je Bogu drag, izmiče joj,
a grešnik je njezin sužanj.
27 Eto, to sam sve u svemu otkrio, veli Propovjed-
nik.
28 I još sam tražio, ali bez uspjeha.
Nađoh čovjeka – jednog od tisuću,
a žene ne nađoh među svima nijedne.
29 Otkrih ovo: Bog stvori čovjeka jednostavnim,
a on snuje nebrojene spletke.

8 Tko je kao mudrac?
Tko još umije tumačiti stvari?
Mudrost čovjeku razvedruje lice
i mijenja njegov namršteni lik.
2 Zato velim: slušaj kraljevu zapovijed zbog Božje Rim 13 1s
zakletve[d].
3 Ne nagli da je prekršiš: ne budi tvrdoglav kad
razlog nije dobar, jer on čini kako mu odgovara.
4 Jer kraljeva je riječ najjača, i tko ga smije pitati:
»Što činiš?«
5 Tko se drži zapovijedi, ne poznaje nevolju, i
mudrac zna za vrijeme i sud.
6 Jer postoji vrijeme i sud za sve, i čovjeka veoma
tereti nedjelo njegovo
7 jer on ne zna što će biti[e]; a tko mu može kazati 10 14
kad će što biti?
8 Vjetar nitko ne može svladati, niti gospodariti
nad danom smrtnim, niti ima odgode u ratu; niti Mudr 2 1
opačina[f] izbavlja onoga koji je čini.
9 Sve ovo vidjeh pazeći na sve što se čini pod sun-
cem, kad čovjek vlada nad čovjekom na njegovu
nesreću.

a) Dosl. »Da čovjek ne nađe ništa iza sebe«, tj. »da čovjek ne otkrije ništa od onoga što se ima dogoditi« ili pak »da ni s čime ne može računati«.
b) Dosl. *jēsē'*, »izaći će« (sa svime), možda hôsî', »izvest će« (sve); BJ konj. *jimesā*, »naći će«.
c) TM ovdje dodaje »i moje srce«; BJ s rkpp. i Targ.: »u mom srcu«.
d) Ovaj r. počinje u TM zamjenicom »ja«, koju tumačimo u smislu »ja velim«. BJ je s pr. ispušta. »Božja zakletva« može se shvatiti kao zauzetost Boga za kralja (2 Sam 7; Ps 89) ili kao zakletva kojom su se kralj ili podložnici zakleli na vjernost Bogu.
e) Ono što se događa čovjeku čini mu se to težim što ne može predvidjeti raspleta. Drugi tumače: »postoji veliko zlo za čovjeka: on ne zna...«
f) Neki ispr. »opačina« (*reša'*) u »bogatstvo« (*'ōšer*) i prevode: »bogatstvo ne spašava onoga koji ga posjeduje«.

10Dalje vidjeh kako opake nose[a] na groblje, i
ljudi iz svetog mjesta izlaze da ih slave zbog toga
što su tako činili. I to je ispraznost.
11Kad nema brze osude za zlo djelo, ljudsko je
srce sklono činiti zlo.
12I grešnik koji čini zlo i sto puta, dugo živi. Ja
ipak znam da će biti sretni oni koji se boje Boga
jer ga se boje.
13Ali opak čovjek neće biti sretan i neće produlji-
6 12+ vati svoje dane ni kao sjena jer se ne boji Boga.
Ps 73 14Ali je na zemlji ispraznost te pravednike stiže
Jr 12 1s sudbina opakih, a opake sudbina pravednika. Ve-
lim: i to je ispraznost.
2 24+ 15Zato slavim veselje, jer nema čovjeku sreće pod
suncem nego u jelu, pilu i nasladi. I to neka ga
prati u njegovoj muci za života koji mu Bog dade
pod suncem.

2. Ljubav

16Poslije svih napora da dokučim mudrost, poku-
šah spoznati što se radi na zemlji. Uistinu, čovjek
ne nalazi spokojstva ni danju ni noću.
17Promatram cjelokupno djelo Božje: i odista –
3 11+ nitko ne može dokučiti ono što se zbiva pod sun-
cem. Jer ma koliko se čovjek trudio da otkrije, ni-
kad ne može otkriti. Pa ni mudrac to ne može ot-
kriti, iako misli da zna.

9 Razmišljah o svemu tome[b] i shvatih kako su
Izr 16 1 i pravednici i mudraci, sa djelima svojim, u
Pnz 33 3 Mudr 7 16 Božjoj ruci; i čovjek ne razumije ni ljubavi ni
mržnje[c], i njemu su obje ispraznost.
7 15; 8 14 2Svima je ista kob, pravednomu kao i opakom[d],
čistomu i nečistomu, onomu koji žrtvuje kao i
onomu koji ne žrtvuje; jednako dobru kao i grešni-
ku, onomu koji se zaklinje kao i onomu koji se
boji zakletve.
3Najgore je od svega što biva pod suncem ovo:
ista je kob svima, ljudsko je srce puno zla, ludost
je u srcima ljudi dok žive, a potom[e] se pridružuju
mrtvima.
4Jer onaj tko je među živima[f], ima nade: i živ
pas više vrijedi nego mrtav lav.
5Živi barem znaju da će umrijeti, a mrtvi ne
znaju ništa niti imaju više nagrade, jer se zaboravlja
i spomen na njih.
6Davno je nestalo i njihove ljubavi, i mržnje, i
zavisti, i više nemaju udjela ni u čem što biva pod
suncem[g].
7Zato s radošću jedi svoj kruh 2 24+
i vesela srca pij svoje vino,
jer se Bogu već prije svidjelo tvoje djelo.
8U svako doba nosi haljine bijele
i ulja nek' ne ponestane na tvojoj glavi.
9Uživaj život sa ženom koju ljubiš u sve dane Izr 5 15+
svojega ispraznog vijeka koji ti Bog daje pod sun-
cem, jer to je tvoj udio u životu i u trudu kojim se
trudiš pod suncem.
10I što god nakaniš učiniti, učini dok možeš, jer
nema ni djela, ni umovanja, ni spoznaje, ni mudro-
sti u Podzemlju u koje ideš.

3. Slučaj

11Osim toga, vidjeh pod suncem: ne dobivaju
trku hitri, ni boj hrabri; nema kruha za mudraca,
ni bogatstva za razumne, ni milosti za učene, jer
vrijeme i kob sve ih dostiže.
12Čovjek ne zna svoga časa: kao ribe ulovljene u
podmukloj mreži, i kao ptice u zamku uhvaćene,
tako se hvataju sinovi ljudski u vrijeme nevolje
koja ih iznenada spopada. Lk 12 20
13Još vidjeh pod suncem i ovu »mudrost« koja

a) Sa LXX i sir.; TM ima: »i oni polaze«. – I nastavak je rečenice preveden po LXX i pr. (usp. Job 21,32–33); BJ prev. TM: »i zaboravit će se u gradu što su tako činili«. Tema jednakosti svih, dobrih i zlih, pred smrću i zaboravom česta je misao u Propovjedniku.
b) Usp. 1,13–17: TM dosl.: »Dadoh (postavih) prema svome srcu« (?). – Izričaj »o svemu tome«, dolazi u TM dvaput pa ga naš prijevod jednom ispušta. »Njihova djela«, *'abādêhem* je sumnjiva aramejska riječ; drugdje se nalazi *ma'aseh*; možda treba popraviti u *'ahābêhem*, »njihove ljubavi«.
c) Ti osjećaji ostaju čovjeku uvijek zagonetni makar imao neko iskustvo o njima. I ljubav je slijepa i kobna, baš kao i smrt i sudbina.
d) S pr.; TM: »sve« (možda je to ditografija) mj. »ispraznost« (na kraju r. 1) i nema »opakom«.
e) TM dosl. *'aharājv*, »poslije njih«. BJ sa Sim *'aharîtam*, »njihov svršetak«.
f) Qr i pr. »povezan sa«, ktb čita: »izabran je«.
g) Sigurnost smrti prigušuje poziv na radovanje (rr. 7 – 8, usp. 2,24s) koji završava pozivom na vjernost ljubavi, što traje cio život, sve do konačnog odvajanja, za koje se ne nazrijeva nikakva utjeha.

mi se učini velikom:
14 Bi jedan malen grad i u njem malo ljudi, a na
nj udari velik kralj, opkoli ga i podiže oko njega
velike opsadne tornjeve[a].
15 Ali se u njemu nađe čovjek siromah mudar koji
spasi grad svojom mudrošću, a poslije se nitko nije
sjećao toga čovjeka.
7 19 16 Ipak ja velim: bolja je mudrost nego jakost, ali
Izr 21 22; 24 5 se ne cijeni mudrost siromaha i ne slušaju njegove
riječi.
17 Blage se riječi mudraca bolje čuju nego vika za-
povjednika nad luđacima.
18 Mudrost više vrijedi nego bojno oružje, ali je-
dan jedini grešnik[b] pokvari mnogo dobra.

10 Uginula muha usmrdi[c] mirisno ulje, a i malo
Gal 5 9 ludosti jače je od mudrosti i časti.
2 14 2 Mudrac kroči pravim putem,
a luđak krivim[d].
3 Dovoljno je da luđak pođe putem: kako razbora
nema, svakomu pokazuje da je lud.
4 Ako se na te digne vladaočev gnjev, ne ostavljaj
svoga mjesta, jer blagost sprečava velike grijehe.
5 Ima zlo što ga vidjeh pod suncem kao prestupak
koji dolazi od vladaoca:
Izr 19 10; 30 22 6 ludost se podiže na najviša mjesta, a veliki zau-
zimaju niske položaje.
7 Vidjeh sluge na konjima, a knezove gdje idu
pješice kao sluge.
Izr 26 27 8 Tko jamu kopa, u nju pada;
Ps 7 16 i tko ruši zid, ujeda ga zmija.
Sir 27 26-27 9 Tko lomi kamenje, ono ga ranjava;
tko cijepa drva, može nastradati.
10 Kad zatupi željezo i oštrica mu nije nabrušena,
tada treba više snage; a nagrada mudrosti je us-
pjeh.
11 Ako zmija ujede prije čaranja, ništa onda opča-
ratelj ne koristi.
Izr 10 32; 15 2 12 Pune su miline riječi iz usta mudraca,
a bezumnika upropašćuju njegove usne.
13 On počinje svoje besjede ludošću i svršava ih
potpunim bezumljem.
14 Luđak previše govori: čovjek ne poznaje bu- 8 7
dućnost, i tko mu može kazati što će poslije njega
biti?
15 Luđake[e] mori njihov trud;
tko ne zna puta, ne može u grad.
16 Jao tebi, zemljo, kad ti je kralj premlad i kne- Izr 31 4-7
zovi se već ujutro goste.
17 Blago tebi, zemljo, kad ti je kralj plemenit i
knezovi ti u svoje vrijeme blaguju da se okrijepe, a
ne da se opiju.
18 S lijenosti se ugiblju grede,
zbog nebrige prokišnjava kuća.
19 Ali su gozbe radi zabave i vino uveseljava život, Ps 104 15
a novci pribavljaju sve. Suci 9 13
20 Ni u svojoj misli ne kuni kralja, Izl 22 27
ni u svojoj ložnici ne kuni bogataša,
jer će ptice odnijeti glas Lk 12 2-3
i kleveta lako okrilati.

11 Baci kruh svoj na vodu i naći ćeš ga poslije
mnogo vremena[f].
2 Podijeli sedmorici ili osmorici, jer ne znaš kakvo
će zlo zadesiti zemlju.
3 Kad se oblaci napune kišom, prosipljù je na
zemlju, a padne li drvo na jug ili na sjever, svejed-
no: gdje padne, ondje i ostaje.
4 Tko pazi na vjetar, ne sije,
i tko gleda na oblake, ne žanje.
5 Kao što ne znaš koji je put vjetru ni kako po- Iv 3 8
staju kosti u utrobi trudne žene, tako ne znaš ni Ps 139 14-16
djela Boga koji sve tvori. 3 11+
6 Ujutro sij svoje sjeme,
a navečer nek' ti ruka ne počiva.
Jer ne znaš da li će biti bolje ovo ili ono, ili će
oboje biti jednako dobro.

a) S pr.; TM: »mreže« (ili »zamke«).
b) TM; sir. ima: »grijeh«.
c) Konj. »uginula muha«, *zebûb met;* TM ima: »muhe smrti«, *zebûbêj māvet.* – Iza riječi »usmrdi« TM dodaje riječ »zaražen(a)«, što je vjerojatno ditografija.
d) Dosl. »Srce mudraca desno, srce luđaka lijevo«.
e) TM; LXX, Targum i rkpp. imaju »luđaka« (jednina).
f) Neki tumačitelji misle na mêku što je ribar baca na vodu te je kasnije nalazi u obliku ulova; drugi misle na morsku trgovinu. Propovjednik potiče svoga učenika na odvažnost. Ne želi ga obeshrabriti, nego poštedjeti od neugodnosti, kako pokazuje i r. 2.

4. Starost[a]

7 Ljupka je svjetlost i ugodno je očima vidjeti sun-
ce.
8 Ali ako čovjek živi i mnogo godina, neka se uvi-
jek veseli, a neka se sjeti da će tamnih dana biti
mnogo. Ispraznost je sve što će doći.
9 Zato se raduj, mladiću, za svoje mladosti,
i veseli se u danima svoga mladenaštva;
idi putovima svoga srca
i slijedi želje[b] svojih očiju;
ali znaj da će ti za sve to suditi Bog.
10 Ukloni dakle jad iz svoga srca
i udalji bol od svojega tijela.
Ali je isprazna i mladost i doba tamnih kosa.

12 [c]I sjećaj se svoga Stvoritelja u danima svoje
mladosti prije nego dođu zli dani i prispiju
godine kad ćeš reći: »Ne mile mi se.«
2 Prije nego potamni sunce i svjetlost,
mjesec i zvijezde,
i vrate se oblaci iza kiše.
3 U dan kad zadrhte čuvari kuće
i pognu se junaci,
i dosađuju se mlinarice
jer ih je premalo[d],
i potamne oni koji gledaju kroz prozore;
4 kad se zatvore ulična vrata,
oslabi šum mlina,
kad utihne pjev ptice
i zamru[e] zvuci pjesme.
5 Kad je put uzbrdo muka
i svaki izlazak prijetnja;
a badem je u cvatu, Pj 2 11+
i skakavac ne skače više,
i koprov plod puca[f],
jer čovjek ide u svoj vječni dom! Ps 49 12
A narikače već se kreću ulicama.
6 Prije nego se prekine[g] srebrna vrpca
i zlatna se svjetiljka razbije
i razlupa se vrč na izvoru
i slomi točak na bunaru;
7 i vrati se prah u zemlju kao što je iz nje i došao, 3 20-21+
a duh se vrati Bogu koji ga je dao[h].
8 Ispraznost nad ispraznostima, veli Propovjed- 1 2
nik, sve je ispraznost[i].

Zaglavak[j]

9 A osim toga što je sam Propovjednik bio mudar,
on je i narod učio mudrosti te je odmjerio, ispitao
i sastavio mnogo mudrih izreka. 10 Ujedno se Pro-
povjednik trudio pronaći prikladne riječi i izravno
izraziti istinu.

a) Besjede Ponovljenog zakona (Pnz 5,16.33; 11,9.21; 22,7, itd.) kao nagradu obećavaju Izraelcima dug život, a Mudraci pravedniku jamče vrhunsko blaženstvo. Za Propovjednika starost nije sreća nego strah od smrti (12,7), čežnja za mladošću (11,8 – 12,2), usporen život (12,3–5), očekivanje puta u nepovrat (12,5–7).
b) Dosl. »poglede (doglede) svojih očiju«, ono što vide tvoje oči. Možda je to neka izreka o mladosti, koju Propovjednik preuzima, ali i dodaje razborit podsjećaj kako je mladost kratka.
c) Ova prekrasna pjesma, puna osjećaja i čeznutljivosti, dozivlje u pamet starost na više ili manje slikovit način; no teško je katkada razabrati točan domet pojedinih slika. Neki su po uzoru na neku struju rabinskog tumačenja u njima vidjeli podsjećaje na razne dijelove tijela (usp. nadasve r. 3: ruke, zubi, oči); no to fiziološko tumačenje nije neophodno. U pjesmi bi možda starost mogla biti opisana i kao zima života, ali zima iza koje, za razliku od one u prirodi, ne dolazi proljeće.
d) Ili: »jedna za drugom«.
e) Konj. *vejehešû;* TM: »poniženi su« *vejišahû.* – Vidjeti ovdje prisjećaj na lagani starčev san (prethodni stih) nije, čini se, na mjestu. Često se predlagao ispravak *vejiddôm,* »zaustavlja se« mj. *vajjaqûm,* »diže se«, ali prijevodi (osim Sim) idu u prilog TM.
f) Dosl. »kopar puca«; BJ čita pasiv (*vetuppar* mj. *vetāpēr*), »gubi okus«, tj. starcu više ne ide u tek ni slasno jelo. Može se shvatiti i: »bez učinka je«. Često se ispravlja u *vetipereh,* »daje plod«, što nastavlja sliku povratka lijepoga godišnjeg doba: život će ostaviti čovjeka u samom trenutku kada se budi priroda. Skakavac »ne skače više«, dosl. »težak je«, bilo stoga što je sit (još jedna slika proljeća), bilo, naprotiv, jer je i najmanje breme teret za starca.
g) TM. BJ sa sir. i Sim: konj. »olabavi« *jinnātēq* mj. *jērāhēq.*
h) Ono što je u čovjeku od zemlje vraća se u zemlju. Ali budući da čovjeka ovdje na zemlji ne može ništa zadovoljiti, u njemu sve ne dolazi od zemlje pa se ono što je od Boga vraća Bogu.
i) Knjiga završava onako kako je i započela, ali se osvrće na prijeđeni put: čovjeku je posvijestila njegovu bijedu, ali i njegovu veličinu pokazujući mu da ga ovaj svijet nije dostojan; izazvala ga na vjeru bez računice, na molitvu u kojoj se stvor svjestan svojeg ništavila klanja Božjem otajstvu (usp. Ps 39).
j) Ovaj dodatak nije od istog autora. Može biti djelo nekog Propovjednikova učenika koji hvali svojega učitelja, ostajući u istom stilu (usp. rr. 12–14).

[11]Besjede su mudrih ljudi kao ostani i kao pobodeni kolci: pastir se njima služi na dobro svojega stada[a].

[12]I na kraju, sine moj, znaj da je neizmjerno mnogo truda potrebno da se napiše knjiga i da
mnogo učenje umara tijelo.

[13]Čujmo svemu završnu riječ: »Boj se Boga, izvr- 5 6
šuj njegove zapovijedi, jer – to je sav čovjek.« [14]Jer Sir 1 13
sva će skrivena djela, bila dobra ili zla, Bog izvesti
na sud.

a) Ostane koji gone životinje i kolce koji ih drže skupa upotrebljavaju pastiri već prema potrebi, ne iz objesti nego na dobro stada. Slika pastira mogla bi biti metafora koja prisjeća po nekima na Mojsija, po drugima na Salomona ili na Boga. No možda je tekst iskvaren.

PJESMA NAD PJESMAMA

Uvod

Pjesma nad pjesmama, to jest Pjesma bez premca, najljepša pjesma, u slijedu uzajamnih ljubavnih pjesama pjeva o Ljubljenom i Ljubljenoj, koji se sastaju i gube, traže se i nalaze. Ljubljeni se naziva »kralj« (1,4 i 12) i »Salomon« (3,7 i 9); Ljubljena se zove »Sulamka« (7,1), ime koje se povezivalo sa Salomonovim ili Šunamikinim (Šunamka se pojavljuje u povijesti Davida i Salomona: 1 Kr 1,3; 2,21–22). Budući da je po predaji Salomon sastavljao pjesme (1 Kr 5,12), ova pjesma bez premca pripisuje se njemu (otud i naslov knjige: 1,1), kao što mu se, jer je mudrac, pripisuju Mudre izreke, Propovjednik i Knjiga mudrosti. Zbog naslova Pjesma je uvrštena među mudrosne knjige, u grčkoj Bibliji iza Propovjednika, u Vulgati između Propovjednika i Knjige Mudrosti, dvije upravo »salomonske« knjige. U hebrejskoj Bibliji Pjesma je stavljena među »spise«, koji tvore treći, najnoviji dio, hebrejskoga kanona. Nakon VIII. st. po Kr., kada se Pjesma upotrebljavala u liturgiji židovske Pashe, postala je jedan od pet »megillôt«-a ili svitaka, koji su se čitali na velike blagdane.

Ova knjiga, koja ne govori o Bogu i koja se služi jezikom strastvene ljubavi, uvijek je izazivala čuđenje. U 1. st. po Kr. u židovskim se sredinama počelo sumnjati u njezinu kanoničnost. Sumnje su razriješene pozivom na predaju. Na temelju predaje i kršćanska ju je Crkva uvijek smatrala dijelom Svetog pisma.

Nijedna se knjiga SZ nije tumačila na tako različite načine kao Pjesma nad pjesmama.

Najnovije tumačenje traži porijeklo Pjesme u kultu Ištare i Tamuza i obredu božanske ženidbe, hijerogamije, koju je navodno sklopio kralj, božji zamjenik. Takav obred, posuđen od Kanaanaca, bio bi se navodno u starini obavljao u kultu Jahve, i Pjesma bi bila prerađen i pročišćen obrednik toga bogoslužja. Ova se kultna i mitološka teorija ne može dokazati i nevjerojatna je. Nezamislivo je da bi neki izraelski vjernik išao ovaj proizvod religije plodnosti pročišćavati samo zato da iz njega izvuče ljubavne pjesme. Ako ima izražajne sličnosti izraza između himana u čast Ištari i Tamuzu te spjevova Pjesme, to je zato što jedni i drugi govore ljubavnim jezikom.

Alegorijsko je tumačenje mnogo starije. U Židova se općenito prihvaća onamo od II. st. po Kr.: ljubav Boga prema Izraelu i naroda prema svom Bogu predstavljeni su kao odnosi dvoje zaručnika; to je ona ista tema ženidbe koju su razvijali proroci onamo od Hošee. Kršćanski autori, osobito pod utjecajem Origena i unatoč osamljena protivljenja Teodora Mopsuetskog, išli su tim istim putem hebrejske egzegeze, ali u njih je alegorija primijenjena na ženidbu Krista s Crkvom ili na mistično jedinstvo duše s Bogom. Mnogi su moderni katolički komentatori ostali, u različitim oblicima, vjerni tom alegorijskom tumačenju. Zadržali su opću temu Jahve Izraelova zaručnika ili pak u slijedu ovih pjesama pokušavaju prepoznati povijest obraćenja Izraela, njegovih razočaranja i nadanja. Nadahnutost bi i kanoničnost Pjesme, po njima, zahtijevala da ona pjeva, ne o profanoj ljubavi nego o nečemu drugomu. Ali egzegetska obrazloženja koja oni navode u korist alegorijskog smisla, rječničke usporednice s drugim dijelovima Biblije odveć su, čini se, umjetne i nategnute.

Stoga se sve više i više katoličkih egzegeta vraća doslovnom tumačenju, koje je danas gotovo jednodušno. Oslanja se na najstariju predaju: nema nikakva pokazatelja alegorijskog tumačenja Pjesme prije naše ere; ni u kumranskim mu spisima nema nikakva traga. NZ, ma što se o tom dosad mislilo, ne daje u tom smjeru nikakva svjedočanstva. Židovi I.

st. pjevali su Pjesmu na profanim svečanostima vjenčanja i nastavili su to činiti unatoč zabrani rabija Akibe. Iz same se Pjesme nigdje ne vidi da želi govoriti alegorijski, dok naprotiv npr. proroci, kad se služe alegorijom, to izričito kažu i pružaju ključ tumačenja (Iz 5,7; Ez 16,2; 17,12; 23,4; 31,2; 32,2, itd.). Ništa ne daje naslutiti da bi Pjesmu trebalo »otključavati« nekim sličnim ključem ni da bi u njoj trebalo tražiti neki drugi smisao, različit od onoga koji prirodno proizlazi iz teksta: to je zbirka pjesama koje slave uzajamnu i vjernu ljubav zapečaćenu ženidbom. Naviješta zakonitost i uzdiže vrijednost ljudske ljubavi, i to nije samo nešto profano, jer je Bog blagoslovio brak shvaćen više kao osjećajno i trajno zajedništvo muškarca i žene (Post 2), nego kao ustanova za rađanje djece. Seksualni život, koji je poganska kanaanska sredina smatrala odrazom odnosa između božanstva plodnosti, pod utjecajem je jahvizma ovdje demitologiziran i promatra se s gledišta zdrava realizma. O istoj se toj ljudskoj ljubavi usputno govori i u drugim knjigama SZ, npr. u starim kazivanjima Postanka, u povijesti Davida, u Mudrim izrekama i u Knjizi Sirahovoj i to na isti način, ponekad i istim izričajima kao u Pjesmi. Ta je ljubav čestita pa s pravom u proročima postaje slikom odnosa Jahve s Izraelom. Bez poteškoće joj se dakle i prigovora mogla posvetiti ova knjižica i biti uvrštena u kanon. Nije na nama da određujemo granice Božjemu nadahnuću.

Porijeklo se Pjesme može tražiti u svečanostima koje su pratile slavljenje ženidbe (usp. Jr 7,34; 16,9; Ps 45); učinjene su korisne usporedbe Pjesme sa ženidbenim obredima i pjesmama sirijskih i palestinskih Arapa. Ali Pjesma nije zbirka narodnih pjesama. Iako je mogao poznavati neke stare uzore, autor je Pjesme originalni pjesnik i vješt književnik. Najbolje usporednice nalaze se u ljubavnim pjesmama starog Egipta, koje su književna djela, ali se ne može tvrditi da se autor na njima nadahnuo. Izrael je poput svojih susjeda morao imati ljubavnu pjesmu, i ljubavni jezik u sličnoj sredini upotrebljava iste slike i iste hiperbole.

Pjesma nema unaprijed utvrđena plana. To je zbirka pjesama, povezanih samo zajedničkim predmetom – ljubavlju. Pet »pjesama« na koje smo je podijelili u našem prijevodu htjele bi samo naznačiti moguće skupine kraćih cjelina i ne treba od jedne do druge tražiti neki napredak misli i čina. Zbirke egipatskih pjesama koje su do nas došle imaju isti raspored. One su repertoari, zbirke iz kojih su se mogle izabrati pojedine pjesme već prema okolnostima ili slušateljstvu i to tumači zašto pojedine cjeline na različite načine obrađuju istu temu i zašto ima mnogo ponavljanja. Nisu bile određene da se pjevaju ili recitiraju sve zajedno.

Ako odbijemo pomoću jednostrane alegorije u Pjesmi otkrivati prisjećaje na povijesne događaje, teško je odrediti kad je nastala. Po nekima se to dogodilo već za Salomonova kraljevanja, ali arameizmi njezina jezika te jedna perzijska (4,13) i jedna grčka (3,9) posuđenica nameću zaključak da je napisana nakon Progonstva, u V. ili IV. st. pr. Kr. Sastavljena je sigurno u Palestini.

Ako je i ne pripišemo Salomonu, velikom mudracu, doslovno nam tumačenje daje pravo uvrstiti je među mudrosne knjige; ona je, kao i one, zauzeta za ljudski život i nadvija se nad jedan od njegovih vitalnih aspekata. Na svoj način ističe dobrotu i dostojanstvo ljubavi koja čovjeka približava ženi, čisti je od mitova koji su se tada bili pripili uz nju i oslobađa je kako prisila čistunstva tako i svih erotskih raspojasanosti. Ta pouka ne smije propasti, treba je i ovo naše doba. Onkraj toga literalnog smisla opravdano je Pjesmu primijeniti na odnose Krista i Crkve, što međutim nije učinio sv. Pavao u Ef 5, ili na sjedinjenje duše s Bogom ljubavi, što su divno činili mistici, npr. sv. Ivan od Križa.

PJESMA NAD PJESMAMA

Proslov: Čežnja za zaručnikom

1 Salomonova[a] Pjesma nad pjesmama

Zaručnica[b]

2 Poljubi me poljupcem usta svojih,
ljubav je tvoja slađa od vina.
3 Miris najboljih mirodija,
ulje razlito ime[c] je tvoje,
zato te ljube djevojke. 6 8

4 Povuci me za sobom, bježimo!
Kralj[d] me uveo u odaje svoje.

Zbor djevojaka

Igrat ćemo se i radovati zbog tebe,
slavit ćemo ljubav tvoju više nego vino.
Pravo je da te ljube.

Pjesma prva: Prvi susret

Zaručnica

5 Crna sam[e] ali lijepa, kćeri jeruzalemske[f],
kao šatori kedarski,
kao zavjese Salomonove.
6 Ne gledajte što sam garava,
to me sunce opalilo.
Sinovi majke moje rasrdili se na mene,
postavili me da čuvam vinograde;
a svog vinograda, koji je u meni, nisam čuvala[h]. Iz 5 1+

a) Pripisivala se Salomonu usp. Uvod.
b) Rr. 2–4 jesu kao neki proslov: izriču glavnu misao narednih pjesama i obilježeni su strastvenom nježnosti koja će prevladavati u cijeloj zbirci. Nagli prijelaz od treće na drugu osobu obilježje je i egipatskih ljubavnih pjesama. Ljubavnik je odsutan, ali je prisutan u srcu svoje drage. Njoj se pridružuju drugarice (r. 4b), kćeri jeruzalemske (r. 5). Usporednice se tih rr. nalaze u kraljevskoj svadbenoj pjesmi u Ps 45,8–9.15–16.
c) Jednostavna pjesnička igra aliteracije: *šem,* »ime« – *šemen,* »ulje«; potonja se riječ nadovezuje na miomirise prethodnoga stiha.
d) U izvornom spjevu ovaj kralj nije ni Salomon ni Jahve, kao što hoće alegoričko tumačenje. Zaručnik i zaručnica nazivaju se »kraljem« i »kraljicom« u sirskim svadbenim pjesmama. Možda je ovaj stih jednostavno podsjećaj na Ps 45,15.
e) Preplanula je obavljajući poljoprivredne radove koje su joj nametnuli (r. 6); uspoređuje se s crnim beduinskim šatorima napravljenima od kozjih koža. Stari arapski pisci ističu svježinu izgleda bogatih djevojaka (ovdje kćeri jeruzalemske) nasuprot izgledu ropkinja i služavki koje rade na otvorenom.
f) »Kćeri Jeruzalemske«, ili »kćeri Sionske« (3,11) jesu zbor kojemu se zaljubljenici obraćaju ovdje i u 2,7; 3,5.11; 5,8. 16; 8,4; ili koji nastupa da bi uveo ili pospješio pjesničku radnju (1,8; 5,9; 6,1; 7,1).
g) Mj. »Salomonove« BJ ima konj. »Salmine«. Salma i Kedar bila su dva nomadska arapska plemena.
h) Dala je srce onomu koga ljubi.

Post 37 16 Ez 34 1+ Ps 23 1-3 Iv 10 1-16
7 Reci mi, ti koga ljubi duša moja,
gdje paseš[a],
gdje se u podne odmaraš,
da ne lutam, tražeći te,
oko stada tvojih drugova.

Zbor djevojaka

8 Ako ne znaš, o najljepša među ženama,
Jr 31 21 izađi i slijedi tragove stada
i pasi kozliće svoje
oko pastirskih koliba.

Zaručnik

9 Usporedio bih te s konjima
pod kolima faraonovim, o prijateljice moja[b].
10 Lijepi su obrazi tvoji među naušnicama,
vrat tvoj pod ogrlicama.
11 Učinit ćemo za tebe zlatne naušnice
s privjescima srebrnim.

Dijalog zaručnice i zaručnika[c]

12 – Dok se kralj[d] odmara na svojim dušecima,
1 3+ (tada) nard moj miriše.
13 Dragi mi je moj stručak smirne
što mi među grudima počiva.
14 Dragi mi je moj grozd ciprov
u vinogradima engedskim[e].

15 – Gle, kako si lijepa, prijateljice moja,
gle, kako si lijepa,
imaš oči kao golubica.

16 – Gle, kako si lijep, dragi moj,
gle, kako si mio.
Zelenilo je postelja naša.

17 – Grede kuća naših cedri su,
a natkrovlje čempresi.

2 – Ja sam cvijet šaronski,
ljiljan u dolu.
2 – Što je ljiljan među trnjem,
to je prijateljica moja među djevojkama[f].

8 5 3 – Što je jabuka među šumskim stablima,
to je dragi moj među mladićima;

a) Možda je to podsjećaj na Post 37,16. Tema razdvojenosti i traženja u svoj je ljubavnoj književnosti isto tako česta, ako ne i češća nego tema nazočnosti i posjedovanja. Nalazi se u Pj 3,1–4; 4,8; 5,2–8; 6,1. Ovdje je okvir pastirska idila (usp. Jakov i Rahela, Post 29,1–12). U 5,2–8 okvir je nešto drukčiji; nije riječ o stvarnim situacijama.
b) Nama je to čudna slika: draga uspoređena sa živinom upregnutom u kraljevsku kočiju. No u starih arapskih pisaca i u Teokrita to je bila posebna pohvala ženskoj ljepoti.
c) Zaljubljeni su zajedno, pa rijetki i dragocjeni miomirisi – nard, smirna, cipar – označuju užitak koji im donosi taj susret (rr. 12–14). Upravo se nadmeću u iskazima divljenja (rr. 15–16; 2,1–3). Mjesto je susreta neodređeno: neka postelja od zelenila (r. 16), neka kuća (r. 17), neka odaja vina (2.4. ali usp. bilj.). Događanje je, naprotiv, jasno: zagrljeni su (2,6) i dragi moli da ne probude draganu (2,7), što se ponavlja kao pripjev u 3,5 i 8,3–4. To nas neće smetati ako Pjesmu promatramo kao zbirku ženidbenih pjesama i ako u njoj ne tražimo razvoj situacije od jedne pjesme do druge (usp. Uvod).
d) Usp. r. 4.
e) »Jareći izvor« na zapadnoj obali Mrtvoga mora s plodnim oazama u kojima, po nekim tekstovima, rastu isto tako balzam i palma.
f) Draga se uspoređuje sa šaronskim cvijetom i ljiljanom. Dragi joj još podiže vrijednost: ona je ljiljan među trnjem, ljubi samo nju. Ovdje kao i nešto dalje (4,13–14) ne treba gušiti poeziju nižući botanička obilježja.

bila sam željna hlada njezina i sjedoh,
plodovi njeni slatki su grlu mome.
4Uveo me u odaje vina[a]
i pokrio me zastavom ljubavi.
5Okrijepite me kolačima,
osvježite jabukama,
jer sam bolna od ljubavi[b].

6Njegova mi je lijeva ruka pod glavom, = 8 3
a desnom me grli.

7– Kćeri jeruzalemske, zaklinjem vas = 3 5
srnama i košutama poljskim[c], = 8 4
ne budite, ne budite ljubav moju 5 2; 8 5
dok sama ne bude htjela!

Pjesma druga: Uzajamna ljubav raste

ZARUČNIK TRAŽI ZARUČNICU

Zaručnica[d]

8Glas dragoga moga! Evo ga, dolazi,
prelijeće brda, preskakuje brežuljke.
9Dragi je moj kao srna,
on je kao jelenče.

Evo ga za našim zidom,
gleda kroz prozore, zaviruje kroz rešetke.

10Dragi moj podiže glas i govori mi:
»Ustani, dragano moja, ljepoto moja, i dođi,
11jer evo, zima je već minula, 6 11; 7 13-14
kiša je prošla i nestala. Prop 12 5
12Cvijeće se po zemlji ukazuje,
vrijeme pjevanja dođe
i glas se grličin čuje
u našem kraju.
13Smokva je izbacila prve plodove,
vinograd, u cvatu, miriše.
Ustani, dragano moja, ljepoto moja i dođi.

a) Može se prevesti: »gozbena dvorana« (usp. Est 7,8; Prop 7,2) i, na temelju Jr 16,8–9, shvatiti da je riječ o svadbenom slavlju.
b) I Amnon bijaše bolestan od ljubavi prema Tamari (2 Sam 13,2). U Bibliji se taj izričaj nalazi samo na ta dva mjesta, ali ga češće susrećemo u egipatskim pjesmama.
c) Pastirska slika kao u rr. 9 i 17. Malo je vjerojatno da su riječi *sebā'ôt*, »srne«, i *'ajjalôt*, »košute«, (tim redom) kriptogram za *'Elohê Sebā'ôt*, Bog Izraelov, čije se ime ne bi željelo izgovoriti u ovim svjetovnim pjesmama.
d) Prizor je drukčiji. Draga je kod svojih roditelja u gradu. Dragi hiti iz polja i pojavljuje se na prozoru (rr. 8–9, usp. 5,2s). Egipatska i grčka poezija sadrži plač zaljubljenoga pred zatvorenim vratima. Ovdje dragi poziva svoju prijateljicu da mu se pridruži, da s njim zajedno pjeva čari proljeća, godišnjeg doba cvijeća, ptica, ljubavi (rr. 10–14). Tu govori osjećaj za prirodu, svježina, suvremeni ton, kakva inače ne nalazimo nigdje u SZ.

[14]Golubice moja, u spiljama kamenim,
u skrovištima vrletnim,
daj da ti vidim lice
i da ti čujem glas,
jer glas je tvoj ugodan
i lice je tvoje krasno.«

[15]Pohvatajte lisice, male lisice
što oštećuju vinograde,
naše vinograde u cvatu[a].

= 6 3 — [16]Dragi moj pripada meni, a ja njemu[b],
2 1 — on pase među ljiljanima.

[17]Prije nego dan izdahne
i sjene se spuste[c],
vrati se, dragi moj:
budi lagan kao srna,
kao lane na gori Beteru[d].

ZARUČNICA TRAŽI ZARUČNIKA

3 Po ležaju svome, u noćima, tražila sam
onoga koga ljubi duša moja[e],
5 6 — tražila sam ga, ali ga nisam našla.
Iv 20 13 — [2]Ustat ću dakle i optrčati grad,
po ulicama i trgovima tražit ću
onoga koga ljubi duša moja:
tražila sam ga, ali ga nisam našla.

5 7 — [3]Sretoše me čuvari koji grad obilaze[f]:
»Vidjeste li onoga koga ljubi duša moja?«

[4]Tek što pođoh od njih,
nađoh onoga koga ljubi duša moja.
Iv 20 17 — Uhvatila sam ga i neću ga pustiti,
8 2, 5 — dok ga ne uvedem u kuću majke svoje,
u ložnicu roditeljke svoje.

= 2 7; 8 4 — **Zaručnica** — [5]Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
srnama i košutama poljskim,
ne budite, ne budite ljubav moju
dok sama ne bude htjela!

a) Neovisan pjesnički ulomak, vjerojatno ovamo privučen izričajem »vinograd u cvatu« u r. 13. Vinogradi su ovdje slika ljupkih djevojaka koje se žele osloboditi čeznutljivaca, »malih lisica«.
b) To se uvjerenje o uzajamnoj pripadnosti, izraženo gotovo istim riječima, ponavlja u 6,3 i 7,11. U sva tri slučaja izražena je sigurnost ljubavi u odsutnosti ljubljenoga. No ljubav želi nazočnost i u sva tri slučaja to povjerenje u ljubljenoga popraćeno je s pozivom i iščekivanjem (ovdje u r. 17 i u 6,1; 7,12).
c) Dosl. »bježe«. Dnevni povjetarac (usp. Post 3,8) u Palestini je večernji vjetar. U to se doba dana sjene izdužuju, nekako kao da »bježe«. To je trenutak kad se dragi vraća s polja, što nas povezuje s početkom ove glave (r. 8). Kraj 17 r. zaista preuzima izričaje rr. 8–9a.
d) Nategnut je svaki pokušaj da se ta riječ protumači kao opća imenica. *Beter* mora biti zemljopisno ime, i to ili stvarno: Beter na zapadu Jeruzalema (Post 15,59), ili polulegendarno: na usporednim mjestima u 4,6 i 8,14 govori se o brežuljcima smirne i balsama. Beter bi trebao biti palestinska istoznačnica za Punt, egipatsko mjesto miomirisa. Neka ljubavna pjesma kaže: »Kad me njegove ruke grle, kao da sam u zemlji Punt.«
e) Rr. 1–4 tvore cjelinu na koju se nadovezuje r. 5, pripjev ponovljen i u 2,7; 8,4. Naslov bi mogao glasiti: dragi izgubljen i ponovno nađen. Riječ je o traženju kao i u 1,7; 5,2–8. Okvir je ovdje grad, a vrijeme noć. Noćno trčanje djevojke i njezina odluka da dragoga dovede k majci toliko je suprotna hebrejskim običajima da se mislilo kako je ovdje riječ o snu. Međutim pjesnici i zaljubljenici uživaju u dočaravanju nestvarnih situacija. Odvažnost u traženju i odlučnost ne pustiti dragoga da ode, dokazi su strastvene ljubavi.
f) Te se noćne straže (usp. Ps 127,1; 130,6–7; Iz 21,11–12) ponovno pojavljuju u 5,7. Zacijelo su to likovi tipični u narodnoj pjesmi, nekako kao stražari ili zapovjednici grada u našim srednjovjekovnim pjesmama.

Pjesma treća: Zaručnicu dovode zaručniku

Pjesnik[a]

6Što se to diže iz pustinje 6 10; 8 5
kao stup dima
iz kâda smirne i tamjana
i svih prašaka mirodijskih?

7Gle, to je nosiljka Salomonova,
oko nje šezdeset kršnih momaka
između najkršnijih u Izraelu.
8Svi su vični mačevima,
za rat su izvježbani,
svakome je sablja o boku
zbog opasnosti noćnih.

9Sebi je prijestolje[b] načinio kralj Salomon
od drveta libanskoga. 1 17
10Stupove je napravio od srebra,
naslon od zlata,
sjedište od grimiza,
unutra je sve ukrašeno ljubavlju[c] kćeri jeruzalemskih.

11Izađite, kćeri sionske, i vidite
kralja Salomona
pod dijademom[d] kojim ga mati ovjenčala
na dan svadbe njegove,
na dan radosti njegova srca.

Zaručnik[e]

4 Kako si lijepa, prijateljice moja,
kako si lijepa!
Imaš oči kao golubica

a) Pjesma u rr. 6–11 ne govori više o ljubavi, ne pojavljuje se na ustima nijednog od dvoje partnera te ne mogu biti ni riječi »kćeri sionskih« jer se pjesma upravo njima obraća u r. 11. Tu govori pjesnik: opisuje kraljevsku povorku koju r.11 povezuje sa svadbenim svečanostima. Tumačenje se može naći u 1 Mak 9,37–39: »Amrajevi sinovi slave veliku svadbu i vrlo svečano iz Nadabota vode nevjestu... Podigoše oči i vidješe gdje se usred nejasna žagora pomalja velika povorka; kako za njom slijedi ženik sa svojim prijateljima i braćom, a prate ih bubnjevima, glazbalima i bogatom opremom.« Slični su običaji sačuvani u Arapa Sirije i Palestine i potječu iz davnog doba. (Ps 45,15–16). Rr. 6–10 opisuju povorku i pratnju što ju je zaručnik poslao da preuzme zaručnicu. Susret je dočaran u r. 11. U zbirci ovaj mali spjev služi kao uvod u pohvalu drage u 4. glavi. Opis je hiperboličan, zaručnik je »kralj« (usp. 1,4.12), »Salomon«.

b) Riječ *'appirjôn,* dolazi samo ovdje u TM; možda je to hebr. oblik grčke riječi *foreîon* »nosiljka«.
c) Dosl. TM; BJ konj.: *hobnîm,* »ebanovinom«, mj. *'ahabâh,* »ljubavlju«; BJ sa LXX izostavlja »kćeri jeruzalemske«: smatra ih glosom ili ditografskim ponavljanjem »kćeri sionskih« (početak r. 11).
d) Zaručnikov se dijadem spominje još samo u Iz 61,10, i to riječju drukčijom od ove ovdje upotrebljene.
e) Ova je mala pjesma pohvala tjelesne ljepote drage. Djelomično se ponavlja u 6,5–7, a slična se pjesma nalazi i u 7,2–10. Pohvalu tjelesnoga izgleda dragog donosi 5,10–16. Moglo bi se postaviti pitanje: nije li slika savršene žene u Izr 31,10–31 reakcija nekog »mudraca« protiv takva opisa. Ipak takav način prikazivanja ljepote dosta je čest. Apokrifni Postanak pronađen u Qumranu umeće poslije Post 12,15 pohvalu (uostalom dosta plitku) Sarinoj ljepoti. Egipatske ljubavne pjesme sadrže slične opise, i to je jedna od klasičnih vrsta arapske poezije *vasf,* »opisivanje«. Uzeti doslovno, ti opisi daju čudnu sliku drage i dragog. Isto je tako nevjerojatno alegorično tumačenje koje u ovim recima vidi opise Svete zemlje ili Hrama. U stvari ovi tekstovi ne »opisuju«, već naprosto nižu metafore uzete iz svega carstva prirode – fizičkog, životinjskog, biljnog – i pomoću osjetnih dojmova, vida i mirisa, dočaravaju osjećaje divljenja, veselja i ugodnosti, što ih je razbudila prisutnost drage osobe.

4 3; 6 7 (kad gledaš) ispod koprene[a].
= 6 5-7 Kosa ti je kao stado koza
što izađoše na brdo Gilead.
[2]Zubi su ti kao stado ovaca ostriženih
kad s kupanja dolaze[b]:
idu dvije i dvije kao blizanke
i nijedna nije osamljena.
[3]Usne su tvoje kao trake od grimiza
i riječi su tvoje dražesne,
kao kriške mogranja tvoji su obrazi
pod koprenom tvojom.
[4]Vrat ti je kao kula Davidova,
za obranu sagrađena:
Ez 27 10-11 tisuću štitova visi na njoj,
sve oklopi junački.
= 7 4 [5]Tvoje su dvije dojke
kao dva laneta, blizanca košutina,
što pasu među ljiljanima.

[6]Prije nego dan izdahne
i sjene se spuste,
poći ću na brdo smirne,
na brežuljak tamjana[c].

[7]Sva si lijepa, prijateljice moja,
i nema mane na tebi[d].

Razgovor zaručnika i zaručnice

[8]Pođi sa mnom[e] s Libana, nevjesto[f],
pođi sa mnom s Libana.
Siđi s vrha Amane,
s vrha Senira i Hermona,
iz lavljih spilja,
s planina leopardskih[g].

[9]Srce si mi ranila,
sestro moja[h], nevjesto,
srce si mi ranila
jednim pogledom svojim,
jednim samim biserom kolajne svoje.
1 2. 4 [10]Kako je slatka ljubav tvoja,
sestro moja, nevjesto!

a) Zaručnica je bila pokrivena kada se predstavljala zaručniku (Post 24,65; 29,23–25).
b) Bijeli poput ovaca opranih prije striženja.
c) R., možda naknadno dodan ponavlja 2,17, što je uzrokovano posljednjim riječima r. 5, koje su slične završetku 2,16.
d) Usp. pohvalu Abšalomu (2 Sam 14,25). Liturgija ovaj r. primjenjuje na Marijino bezgrešno začeće.
e) TM. BJ s pr. »dođi«: *'etî* mj. *'ittî;* Isto je i u slijedećem retku.
f) Djevojka se samo u ovoj pjesmi naziva nevjestom. Od 4,8 do 5,1 ta se riječ ponavlja 6 puta.
g) Ovu je kiticu teško tumačiti. Možda je to samo ulomak neke duže pjesme. Zajedno sa susljednim kiticama, s kojima je povezuju ključne riječi »nevjesta« (pet puta) i »Liban« (rr. 11–15), mogla bi biti poziv upućen dragoj da napusti neku tešku i opasnu zemlju da bi dostigla dragoga i postala »njegov vrt« (usp. 6,2).
h) Izričaj se nalazi također u rr. 10 i 12; 5,1–2. Vjerojatno potječe iz rječnika egipatske ljubavne poezije, gdje je uobičajen. No ta poezija upotrebljava riječ »brat« da označi dragog, što Pj nikad ne čini (usp. baš suprotno u 8,1).

Slađa je ljubav tvoja od vina,
a miris ulja tvojih ugodniji
od svih mirisa.
11 S usana tvojih, nevjesto, saće kapa, Izr 5 3
pod jezikom ti je med i mlijeko,
a miris je haljina tvojih
kao miris libanski[a]. Hoš 14 7

12 Ti si vrt zatvoren[b],
sestro moja, nevjesto, 6 2
vrt[c] zatvoren i zdenac zapečaćen. Izr 5 16
13 Mladice su tvoje vrt[d] mogranja
pun biranih plodova[e]:
14 nard i šafran,
mirisna trska i cimet,
sa svim stabljikama tamjanovim,
smirna i aloj s najboljim mirisima[f].
15 Zdenac je u mom vrtu,
izvor žive vode Izr 5 15-16
koja teče s Libana.

Zaručnica

16 Ustani, sjevernjače,
duni, južni vjetre,
duni nad vrtom mojim,
neka poteku njegovi mirisi.
Neka dragi moj dođe u vrt svoj,
neka jede najbolje plodove u njemu.

Zaručnik

5 Došao sam u vrt svoj,
o sestro moja, nevjesto,
berem smirnu svoju i balzam svoj,
jedem med svoj i saće svoje,
pijem vino svoje i mlijeko svoje.

Jedite, prijatelji, Iz 55 1-2
pijte i opijte se, mili moji[g]!

a) Dragi je zanesen pogledom zaručnice (r. 9) slašću njenih poljubaca (r. 11), mirisom njezine odjeće (rr. 10.11). Mogla bi se navesti usporedna mjesta iz egipatskog i arapskog pjesništva, a našli bismo ih i u svim književnostima.
b) Kao i vinograd u 1,6; 2,15; vrt je s izvorom i biranim raslinstvom pravi »raj« (r. 13, usp. Post 2,9–10) i slika je ljupkosti drage. Tema o »lijepoj vrtlarici« ili »voćnjaku ljubavi« nalazi se i u egipatskoj poeziji. Ali vrt je zatvoren (r. 12) dok ga zaručnica ne otvori svom dragom (r. 16), svatovima (5,1). O bračnoj ljubavi usp. Izr 5,15–20).
c) *Gan* po pr. TM ima »val« *gal*, inače uvijek u množini; posrijedi je obična prepisivačka pogreška.
d) U TM *pardēs* (kao u Prop 2,5; Neh 2,8). *Pardes* je perzijska riječ i označava perivoj, odakle onda riječ »paradiz«.
e) TM dod.: »čempresa i narda«.
f) Biljke nabrojene u rr. 13–14 ne mogu rasti skupa i, s izuzetkom mogranja, ne rastu u Palestini. Ovdje je riječ o zamišljenu vrtu u kojem se zapravo nalaze različita miomirisna veoma rijetka stabla, što je tema česta u ovim pjesmama (1,2–3.12–14; 3,6; 5,5; 5,13; usp. Mudrost u Sir 24,12–21).
g) Posljednja dva retka nije izrekao dragi, već su zaključak pjesnika.

Pjesma četvrta: Zaručničina ljubav na kušnji

2 7+ Otk 3 20 **Zaručnica**[a]

2 Ja spavam, ali srce moje bdî.
Odjednom glas! Dragi moj mi pokuca:
»Otvori mi, sestro moja, prijateljice moja,
golubice moja, savršena moja,
glava mi je puna rose
a kosa noćnih kapi.«

3 »Svukla sam odjeću svoju,
kako da je odjenem?
Noge sam oprala,
kako da ih okaljam?«
4 Dragi moj promoli ruku kroz otvor[b],
a sva mi utroba uzdrhta.
5 Ustadoh da otvorim dragome svome,
a iz ruke mi prokapa smirna
i poteče niz prste na ručku zavora[c].

6 Otvorih dragome svome,
ali on se već bijaše udaljio i nestao.
Ostala sam bez daha kad je otišao[d].
3 1+ Tražila sam ga, ali ga nisam našla,
zvala sam, ali nije se odazvao.
3 3+ 7 Sretoše me čuvari koji grad obilaze,
tukli su me, ranili i plašt mi uzeli
čuvari zidina[e].

= 2 7; 3 5 8 Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
ako nađete dragoga moga,
što ćete mu reći?
Da sam bolna od ljubavi.

Zbor djevojaka[f]

9 Što je tvoj dragi bolji od drugih,
o najljepša među ženama,
što je tvoj dragi bolji od drugih
te nas toliko zaklinješ?

Zaručnica[g]

10 Dragi je moj bijel i rumen,
ističe se među tisućama.

a) Vraća se tema traženja (usp. bilj. uz 1,7). Ovaj ljupki prizor ima isti okvir kao i 3,1–4; noć, trčanje kroz grad, straže. Ipak kretanje je nešto drukčije: dragi je na vratima i želi ući (usp. 2,9), draga ga zadirkuje i iznosi protiv toga nevažne razloge koji bivaju opovrgnuti njegovim navaljivanjem da otvori. No on je iščezao i ona ga ne nalazi.
b) Pokušava provaliti kroz vrata pokrećući zasun koji nije mogao podići izvana drvenim ključem (Suci 3,25; Iz 22,22).
c) Ili se draga namirisala ili je dragi ostavio trag svojih nastojanja; to je sve što ona nalazi od njega.
d) Konj. *bedobrô,* »na njegov nestanak« mj. *bedabberô,* »na njegovu riječ«.
e) »Čuvari« kao u 3,3, ali u drugoj ulozi: uzimaju djevojku za neku skitnicu (usp. Izr 7,11–12).
f) Zbor nastupa da bi uveo opis dragog i da bi ga povezao s prethodnim prizorom.
g) O književnom rodu usp. bilj. uz 4,1. Netko u ovim stihovima vidi opis jeruzalemskog hrama, prije svega zbog rr. 11.14–15. Vjerojatniji je model ovoga opisa mogao biti neki od grčkih klpova izrađenih od bjelokosti i zlata u istočnjačkoj i klasičnoj starini. A možda je posrijedi jednostavno maštovit izričaj idealne muške ljepote: visok stas, bujna kosa, lijep izgled i pojava. Usp. Šaula (1 Sam 9,2; 10,23–24), Davida (1 Sam 16,12), Abšaloma (»Sam 14,25–26). Hiperbola je pravilo u ovom književnom rodu (vidi opis velikog svećenika Šimuna u Sir 50,5–12).

[11]Glava je njegova kao zlato, zlato čisto,
uvojci kao palmove mladice,
crne poput gavrana.
[12]Oči su njegove kao golubi
nad vodom potočnom;
zubi mu kao mlijekom umiveni,
u okvir poredani.
[13]Obrazi[a] su njegovi kao lijehe
mirisnog bilja, kao cvijeće ugodno, Ps 133 2
usne su mu ljiljani
iz kojih smirna teče.
[14]Ruke su mu zlatno prstenje
puno dragulja,
prsa su njegova kao čista bjelokost
pokrita safirima.
[15]Noge su mu stupovi od mramora
na zlatnom podnožju.
Stas mu je kao Liban,
vitak poput cedra.
[16]Govor mu je sladak
i sav je od ljupkosti.
Takav je dragi moj, takav je prijatelj moj,
o kćeri jeruzalemske.

Zbor djevojaka[b]

6 Kamo je otišao dragi tvoj,
o najljepša među ženama?
Kuda je zamakao dragi tvoj,
da ga tražimo s tobom?

Zaručnica

[2]Dragi je moj sišao u svoj vrt 4 12-16
k lijehama mirisnog bilja
da pase po vrtovima
i da bere ljiljane.
[3]Ja pripadam dragome svome, dragi moj pripada meni, = 2 16
on pase među ljiljanima.

Pjesma peta: Pristalost i radosti zaručnice

Zaručnik[c]

[4]Lijepa si, prijateljice moja, kao Tirsa,
krasna si kao Jeruzalem[d],
strašna kao vojska pod zastavama[e].
[5]Odvrati oči svoje od mene
jer me zbunjuju[f].

a) Donji dio lica s namirisanom bradom (usp. Ps 133,2).
b) Novi nastup zbora priprema zaključak rr. 2 i 3: Ne treba tražiti dragoga, on je prisutan u srcu drage. Ona je »njegov vrt« (usp. 4,12+). Sigurnost uzajamne ljubavi iz r. 3 izražena je sličnim izrazima kao u 2,16.
c) Rr. 4–10 tvore mali spjev omeđen ponavljanjem istih riječi na kraju r. 4 i r. 10. Rr. 5b – 7 djelomice ponavljaju 4,1.2.3b i mogli bi biti neki dodatak. Dragi izjavljuje da je draga njegova jedina i da vrijedi više no cio kraljevski harem (r. 8, usp. 1 Kr 11,3; 2 Ljet 11,21; 13,21).
d) Jeruzalem je »grad na glasu ljepotom, radost svemu svijetu« (Tuž 2,15) – Tirsa prva prijestolnica sjevernoga kraljevstva (1 Kr 14,17), navedena je usporedno jer njezino ime znači »ugodna, mila«.
e) Značenje nejasno.
f) Dosl. »napadaju«. Neki će pjesnici govoriti o »razbojničkim pogledima«.

= 4 1-3 Kosa je tvoja kao stado koza
koje silaze s Gileada.
6 Zubi su ti kao stado ovaca ostriženih
kada s kupanja dolaze:
idu dvije i dvije kao blizanke
i nijedna nije osamljena.
7 Kao kriške mogranja tvoji su obrazi
pod koprenom tvojom.

8 Ima šezdeset kraljica,
osamdeset inoča,
a djevojaka ni broja se ne zna[a].
9 Ali je samo jedna golubica moja,
savršena moja,
Izr 4 3 jedina u majke, izabrana
u roditeljke svoje.
Izr 31 28 Vidjele su je djevojke i nazvale je blaženom,
a kraljice i inoče hvale su joj izrekle.
3 6 10 Tko je ova koja dolazi
kao što zora sviće,
lijepa kao mjesec, sjajna kao sunce[b],
4 4 strašna kao vojska pod zastavama?

4 12+ 11 Siđoh kroz nasade oraha
da vidim mladice u dolinama,
2 11+ da pogledam pupaju li vinogradi,
7 13-14 cvatu li mogranji.

12 Ne znam kako, tek želja moja pope me
na kola naroda mog kneževskog[c].

Zbor djevojaka[d]

7 Vrati se, Sulamko[e], vrati se,
vrati se da te gledamo!
Što ćete vidjeti na Sulamki
koja pleše u dva zbora[f]?

Zaručnik

2 Kako su krasni koraci tvoji u sandalama,
kćeri kneževska!
Pregibi su bokova tvojih kao grivne
stvorene rukom umjetnika.
3 Pupak ti je kao okrugla čaša
koja nikad nije bez pića.

a) Ovaj je stih vjerojatno glosa.

b) Usp. pohvalu zaručnice u Sir 26,16–18. Sir 50,6–7 velikog svećenika Šimuna uspoređuje s mjesecom i suncem. Neka egipatska ljubavna pjesma uspoređuje dragu, jedinu i bez premca (usp. ovdje r. 9), sa Siriusom, najsjajnijom zvijezdom.

c) Rr. 11 i 12 neovisni su, ne ovise o prethodnoj pjesmi i dosta su zagonetni. Ne zna se tko govori: govori dragi, ako je vrt iz r. 11 njegova prijateljica kao u 4,12.16; 5,1; govori draga ako se uzme u obzir da će drugi dio stiha izreći ona u 7,13. R. 12 najteži je u Pjesmi i izmiče svakom pokušaju tumačenja. *Amî-nādîb* svi prev. (»naroda mog kneževskog«), a BJ s pr. uzima kao vlastito ime, koje možda znači isto što i palestinski »knez Mehi«. To je nevažna osoba u egipatskim pjesmama koja kruži u kolima i uplića se u tuđe ljubavi.

d) Poziv zbora i glas pjesnika (prije nego li dragoga) uvode u novi opis drage (rr. 2–6). Opis je simetričan s 4,1–6, odakle preuzima neke izraze (dva laneta blizanca, kulu), ali je sjetilniji i ima drukčiji redosljed: ide odozdol prema gore. Nazivi su u usporedbama različiti: grivne, pehar, lanad, kule, zatim zemljopisne posebnosti. Ovo se ne može čitati kao alegorijski opis Svete zemlje. Draga ima oči u Transjordaniji (Hešbon), nos u Libanonu, a glavu na Karmelu. To su hiperbole koje izražavaju divljenje izazvano pojavom drage.

e) Ime se pojavljuje samo u ovom ulomku i zato se ne da protumačiti. Neki su u ovom imenu vidjeli aluziju na Šunamku koja je njegovala Davida i čiju ljepotu veliča 1 Kr 1,2–4, ili pak neki ženski oblik imena Salomon, »ona koja pripada Salomonu«, a on predstavlja dragoga (usp. 3,7–11).

f) Sulamka je predstavljena kako pjeva izmedu dva zbora koji prate njezine okretaje ponavljajući »vrati se« (vidi početak stiha). To je neka vrsta istočnjačkog plesa, ne uvijek vezanog uz svadbene svečanosti. To tumači zašto naredni opis počinje koracima plesačice. Tekst bi mogao recitirati i zbor, a ne dragi. On se zasigurno pojavljuje u susljednom dijelu (rr. 7–10).

Trbuh ti je kao stog pšenice
ograđen ljiljanima.
4Dvije su dojke tvoje
dva laneta, blizanca košutina. = 4 5
5Vrat je tvoj kao kula bjelokosna.
Oči su tvoje kao ribnjaci u Hešbonu
kod vrata batrabimskih.
Nos ti je kao kula libanska
što gleda prema Damasku.
6Glava je tvoja kao brdo Karmel,
a kosa na glavi kao purpur
i kralj se zapleo u njene pletenice[a].

7Kako si lijepa i kako si ljupka,
o najdraža, među milinama[b]!
8Stas je tvoj kao palma[c],
grudi su tvoje grozdovi.
9Rekoh: popet ću se na palmu
da dohvatim vrške njezine,
a grudi će tvoje biti kao grozdovi na lozi,
miris daha tvoga kao jabuke.
10Usta su tvoja kao najbolje vino.

Zaručnica[d]

Koje odlazi ravno dragome mome
kao što teče na usnama usnulih[e].
11Ja pripadam dragome svome
i on je željan mene[f]. Post 3 16

12Dođi, dragi moj, ići ćemo u polja[g],
noćivat ćemo u selima.
13Jutrom ćemo ići u vinograde
da vidimo pupa li loza,
zameće li se grožđe,
jesu li procvali mogranji.
Tamo ću ti dati ljubav svoju[h].
14Mandragore šire miris,
u našim kućama ima svakog voća,
novoga i starog,
za te sam ga čuvala, o najdraži moj!

8 O, da si mi brat,
da si sisao prsa majke moje[i],
našla bih te vani, poljubila bih te
i nitko me zato ne bi prezirao.

a) Nepouzdan prijevod. Ako je točan, može se usporediti s nekom egipatskom ljubavnom pjesmom: »Od svoje kose razapela je protiv mene svoju mrežu. « U vezi s riječju »kralj« u ovom r. i »kćeri kneževska« u r. 2 usp. 1,4 i 12.
b) TM; sir. i Akv.: »kćerima milina«, rr. 7–10 izražavaju strastvenu čežnju za fizičkim posjedovanjem drage.
c) Tri se žene u Bibliji (Post 38,6; 2 Sam 13,1; 14,27) zovu Tamara, »palma«, simbol ženske ljepote, što je izričito naglašeno u 2 Sam 13,1 i 14,27.
d) Draga se nadovezuje na posljednju riječ dragog (vino) i potvrđuje uzajamnost njihove ljubavi.
e) Tekst i smisao nesigurni; LXX ima »na mojim usnama i zubima«.
f) Prisjećaj na Post 3,16, gdje ista riječ, inače dosta rijetka, izražava žudnju žene za mužem.
g) Podsjeća na proljeće kao i 2,10–14, ali sada poziv dolazi od drage. Vrtovi su najomiljenija slika u egipatskim ljubavnim prizorima.
h) Toj riječi treba dati najrealističniji smisao, onaj što ga razvija slijedeći redak: mandragora, vjerovali su, pospješuje ljubav i donosi plodnost (usp. Post 30,14–16). Voće sačuvano za dragog ne znači više prizivanje proljeća već jeseni, vrijeme dovršene ljubavi.
i) Ovdje počinje nova mala pjesma: okvir joj je nešto drukčiji. Djevojka je nelogična: želi sve drugo nego bratsku ljubav. »Vino« i »sok« u r. 2 znače isto što i »plodovi« u prethodnoj pjesmi. Odlomak završava istim pripjevom kao i 2,6–7 (usp. također 3,4–5, što odgovara odlomku 8,2–4).

[2]Povela bih te
i uvela u kuću majke svoje
koja me odgojila,
pojila bih te najboljim vinom
i sokom od mogranja.

= 2 6 [3]Njegova mi je lijeva ruka pod glavom,
a desnom me grli.

= 2 7
= 3 5
Zaručnik

[4]Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
ne budite, ne budite ljubav moju
dok sama ne bude htjela!

Pobjeda i trajnost ljubavi[a]

3 6 **Zbor djevojaka**

[5]Tko je ta što dolazi iz pustinje,
naslonjena na dragoga svoga?

2 7; 3 5;
5 2; 8 4
Zaručnik

Probudio sam te pod jabukom
gdje te mati rodila,
gdje te na svijet dala roditeljka tvoja.

Pnz 6 6, 8
11 18
Jr 13 33
Izr 3 3
Pnz 4 24
Zaručnica[b]

[6]Stavi me kao znak na srce,
kao pečat[c] na ruku svoju,
jer ljubav je jaka kao smrt,
a ljubomora[d] tvrda kao grob[e].
Žar je njezin žar vatre
i plamena Jahvina[f].
Iz 43 2 [7]Mnoge vode ne mogu ugasiti ljubav
niti je rijeke potopiti.
Da netko daje za ljubav
sve što u kući ima,
taj bi navukao prezir na sebe.

a) Dva dijela r. 5 nisu povezana s onim što slijedi i neovisni su jedan od drugoga. Svaki je od njih, čini se, bio početak po jedne pjesme, ali pjesme nisu ovdje prepisane; to vrijedi i za r. 13. Budući da nemaju svoga konteksta, uzaludan je svaki pokušaj tumačenja tih rr.; mogu se samo na rubu naznačiti njihove dodirne točke s drugim pjesmama. Zamjenični su nastavci u r. 5b TM muškog roda; po sir. su ispravljeni u ženski rod.
b) Nigdje još Pjesma nije opisala ljubav. To ovdje čini draga najsnažnijim i najljepšim izrazima: ljubav je nepobjediva, neizbježiva, neusporediva. To je razlog zašto je ova pjesma kao kruna postavljena na kraju zbirke. Iza nje stoji još samo dodatak.
c) Pečat zamjenjuje osobu i označava njezinu vlast, nosio se obješen oko vrata (Post 38;18.25), na prsima (ovdje na srcu) ili na prstu ruke (Post 41,42; Jr 22,24; Hag 2,23); TM ovdje ima »ruku«, koja dakako uključuje šaku. Jedna egipatska pjesma kaže: »Ah, kad bih bila njegov pečat što ga nosi na prstu!«
d) Zbog paralelizma s prethodnim stihom može se prev. i »strast«, izraz koji bi imao isto značenje kao i »ljubav«: ovdje je opisana strastvena ljubav.
e) Dosl. »Šeol«, podzemno boravište mrtvih; ovdje znači isto što i »smrt« iz prethodnog stiha.
f) Ljubav uništava kao oganj neba ili munja (Job 1,16).

Dodaci

Braća zaručnice[a]

8 Imamo malu sestru
koja još nema grudi,
što ćemo činiti sa svojom sestrom
kad bude riječ o njoj[b]?
9 Ako bude poput zida,
sagradit ćemo na njemu
krunište od srebra;
ako bude poput vratâ,
utvrdit ćemo ih
cedrovim daskama.

Zaručnica

10 Ja sam zid i grudi su moje kule:
tako postadoh u očima njegovim
kao ona što nađe smirenje.

Braća zaručnice

11 Salomon ima vinograd
u Baal Hamonu[e],
dao ga je čuvarima
i svaki mora donijeti za urod tisuću srebrnjaka.

Zaručnica

12 Moj vinograd je preda mnom:
tebi, Salomone, tisuća,
a dvjesta onima što čuvaju plodove.

Zaručnik[f]

13 O ti, koja boraviš u vrtovima,
drugovi slušaju glas tvoj,
daj da ga i ja čujem!

Zaručnica

14 Pohitaj, mili moj,
budi kao srna i kao jelenče 2 17
na gorama mirisnim!

a) Ova dva odlomka dodana su Pjesmi kasnije; nemaju s njome izravne veze ni u pogledu osoba ni u pogledu sadržaja. U prvom (rr. 8–10) braća su u brizi za trenutak udaje svoje male sestre. Ona odgovara da je dovoljno velika te može misliti sama za sebe. Upravo je zbog spomena ženidbe dodana Pjesmi. U drugom odlomku (rr. 11–12) neki vlasnik više voli svoj vinograd negoli Salomonov s njegovim bogatim plodovima. Misli se na Nabotov vinograd (1 Kr 21,1–3). Vinograd i vrt označuju voljenu Pj 1,6; 2,15; 4,12s. Zbog te metafore i Salomonova imena protumačen je ovaj odlomak kao ljubavna pjesma te je stoga i umetnut ovamo.
b) Za udaju.
c) Konj. *nassîb;* TM ima »opsjest ćemo«, *nasûr*.
d) Dosl. TM; LXX: »njihovim«.
e) Nepoznato mjesto.
f) R. 13 vjerojatno je početak neke izgubljene pjesme. Na r. 13 nadovezuje se redak nadahnut na 2,17.
g) Dosl. TM; BJ tumači: »moji drugovi«.

KNJIGA MUDROSTI

Uvod

Grčka je Knjiga Mudrosti sastavni dio deuterokanonskih knjiga. Oci su se njome služili već od II. st. posl. Kr. te je, uza sva kolebanja i stanovite oporbe – osobito sv. Jeronima – prihvaćena kao nadahnuta upravo kao i knjige židovskog kanona.

Prvi dio knjige, koji Vulgata naziva jednostavno Liber Sapientiae, *(Knjiga Mudrosti) ocrtava ulogu Mudrosti u sudbini čovjeka i uspoređuje sreću pravednika i grešnika za vrijeme zemaljskog života i poslije smrti (1 – 5). Drugi dio (6 – 9) izlaže podrijetlo i narav Mudrosti i načine kako je postići. U trećem dijelu (10 – 19) veliča se djelo Mudrosti i Boga u povijesti izabranog naroda, ističući jedino (ako se izuzme kratak uvod koji seže do samih početaka) temeljni trenutak te povijesti, oslobođenje iz Egipta. Jedan dugi umetak (13 – 15) sadrži oštru kritiku idolopoklonstva.*

Knjiga se predstavlja kao djelo Salomona, koji je jasno opisan, sve i ne imenovan, u 9,7–8.12. U grčkom je tekst naslovljen: »Mudrost Salomonova«. Autor govori kao kralj (7,5; 8,9–15) i obraća se kraljevima kao sebi jednakima (1,1; 6,1–11.21). Ali posrijedi je očit književni domišljaj koji ovaj spis, kao uostalom Propovjednika i Pjesmu nad pjesmama, pripisuje najvećem mudracu Izraela. Cijela je knjiga doista napisana grčki, pa i prvi dio (1 – 5), za koji bi, po nekoj krivoj pretpostavci navodno postojao židovski izvornik. Jedinstvo sastava potvrđeno je jedinstvom jezika, koji je gibak i bogat, i koji teče bez usiljenih retoričkih oblika.

Autor je zacijelo neki Židov, pun vjere u »Boga otaca« (9,1), ponosan što pripada »svetom puku« (10,15), ali je helenizirani Židov. Ističe događaje Izlaska i opreke između Egipćana i Izraelaca te kudi štovanje životinja. Sve to dokazuje da je živio u Aleksandriji, koja je tada bila i glavni grad helenizma pod Ptolomejevićima i veliki grad židovske dijaspore. Bibliju navodi po prijevodu Sedamdesetorice što je nastao u ovoj sredini. To znači da je Knjiga Mudrosti mlađa od toga prijevoda, no još ne poznaje djelo Filona Aleksandrijskoga (između 20. pr. Kr. i 54. n. Kr.), a taj se opet grčki filozof nikada, čini se, njome ne nadahnjuje. Uza sve to postoje mnogi dodiri između ta dva djela: proizlaze iz iste sredine i ne mogu biti mnogo vremenski udaljena jedno od drugoga. Ne može se sa sigurnošću dokazati da su se ljudi u NZ služili knjigom Mudrosti, ali je vjerojatno da je ona književno utjecala na sv. Pavla i da je sv. Jeronim crpio iz nje pojmove da izrazi svoju teologiju Riječi. Knjiga je možda pisana u drugoj polovici prvog stoljeća pr. Kr.; ona je najnovija knjiga SZ.

Autor se obraća ponajprije svojim sunarodnjacima Židovima kojih vjeru poljuljàva sjaj aleksandrijske civilizacije: ugled filozofskih škola, razvoj znanosti, privlačnost misterijskih religija, astrologije, hermetizma, pa i osjetan čar pučkih kultova. Ponegdje je obzirljiv prema poganima; to znači da i među njima traži slušatelje, i njih želi dovesti k Bogu, koji ljubi sve ljude. No to mu je drugotna nakana. Knjiga je mnogo više djelo obrane nego li osvajanja.

Ne treba se dakle čuditi što se u knjizi nastaloj u takvoj sredini i uljudbi kao plod takve autorove nakane, zapažaju toliki dodiri s grčkom misli; no ne valja ni precjenjivati njihovu važnost. Autor zacijelo svoj apstraktni rječnik i spretno zaključivanje duguje svojem helenističkom odgoju; to mu ne bi nikako omogućio hebrejski rječnik i sintaksa. Odatle mu i stanoviti filozofski način obradbe i raspodjele pojedinih školskih tema, no sve te posudbe još nipošto ne znače pristajanje uz neki filozofski nauk, nego služe samo za izražavanje misli koja se hrani SZ.

O raznim filozofskim sustavima i astrološkim doumljivanjima autor vjerojatno ne zna više od opće

naobražena čovjeka toga doba u Aleksandriji. Nije ni filozof ni teolog, već mudri Izraelac. Kao i njegovi predšasnici, potiče na traženje Mudrosti, što dolazi od Boga, postizava se molitvom, izvor je svih kreposti te pribavlja svako dobro. Obzorje mu je ipak šire pa s tom mudrošću spaja nove tekovine znanosti (7,17–21; 8,8). Problem naplate, što je toliko zaokupljao mudrace (usp. str. 626), u njega ima svoje rješenje. On se koristi platonovskom naukom o razlici između tijela i duše (usp. 9,15) te o besmrtnosti duše pa tvrdi da je Bog stvorio čovjeka za neraspadljivost (2,23) te upravo ona kao nagrada mudrosti (6,18–19) osigurava mjesto kod Boga (6,18–19). Što se ovdje događa, samo je priprava za drugi život, gdje će pravednici živjeti s Bogom, dok će grešnici biti kažnjeni (3,9–10). Autor ne misli na tjelesno uskrsnuće. Ipak, čini se, ostavlja prostor za mogućnost uskrsnuća tijelâ u nekom produhovljenom obliku; na taj način želi pomiriti grčki pojam besmrtnosti i biblijski nauk usmjeren prema tjelesnom uskrsnuću (Daniel).

Za autora, kao i za njegove predšasnike, mudrost je pridjevak Božji. Ona sve uređuje onamo od stvaranja te upravlja događajima povijesti. Sve što joj se pripisuje onomo od gl. 11, izravno se povezuje s Bogom, i to stoga što se Mudrost istovjećuje s Bogom, upravljačem svijeta. Ona je »čist odvir slave Svemogućeg... odsjev vječne svjetlosti... i slika dobrote njegove« (7,25–26). Različita je od Boga, ali u isto vrijeme ona je zraka njegove biti. Uza sve to autor, čini se, ovdje ne ide dalje od ostalih mudrosnih knjiga (usp. str. 625) te ne hipostatizira Mudrost. Ipak sav ovaj ulomak o naravi Mudrosti (7,22 – 8,8) bilježi napredak u izričaju i produbljuje prethodna poimanja.

O Izraelovoj je prošlosti prije Knjige Mudrosti (10 – 19) razmišljao Sirah (Sir 44 – 50; usp. i Ps 78; 105; 106; 135; 136), ali se njezina posebnost zrcali u dvije točke. Ponajprije njezin autor traži razloge činjenicama i zacrtava religioznu filozofiju povijesti, s novim tumačenjem tekstova, npr. u odlomcima o Božjoj obazrivosti prema Egiptu i Kanaanu (11,15 – 12,27). Nadasve pak on biblijski izvještaj upotrebljava kao dokaz za neku tezu. Pogl. 16 – 19 tvore dugu usporedbu između sudbine Egipćana i sudbine Izraelaca. Da bi što bolje istaknuo svoju temu, autor u njoj obogaćuje pripovijedanje novim domišljajima, spaja raznolike zgode, uveličava događaje. To je izvrstan primjer midraške egzegeze koju će poslije njegovati rabini.

Ukusi su se izmijenili pa su ove stranice ponešto zastarjele, ali prvi dio Knjige (1 – 9) kršćaninu uvijek pruža vrsnu duhovnu hranu; crkvena se liturgija odatle bogato hranila.

Grčki tekst knjige Mudrosti sadržan je u četiri velika rkpp.: B (vatikanski, IV. st.), S (sinajski, IV. st.), A (aleksandrijski, V. st.) i C (Codex Ephraemi rescriptus, V. st.) te u mnogim drugotnim rukopisima. Najbolji je B. On je poslužio kao temelj ovom prijevodu i obično se označuje izričajem Textus receptus.

KNJIGA MUDROSTI

I. *Mudrost i kob čovjekova*

Tražiti Boga, a kloniti se grijeha

Mt 6 33 **1** Ljubite pravednost[a],
vi suci[b] zemaljski,
pravednim mislima mislite o Gospodinu
2 Ljet 15 2 i tražite ga[c] u jednostavnosti srca.
Izr 8 17 2 Jer njega nalaze koji ga ne iskušavaju
i otkriva se[d] onima koji mu
ne uskraćuju svoju vjeru.
3 A podmukle misli otuđuju od Boga
i iskušavana Svemoć[e] posramljuje bezumnike.
Rim 7 24; 4 Jer mudrost ne ulazi u dušu opaku
8 2 i ne nastanjuje se u tijelu grijehu podložnu[f].
Rim 8 14 5 Jer sveti duh pouke[g] bježi od prijevare
i uklanja se od misli bezumnih
i uzmiče[h] kad se nepravda pojavi.
7 23 6 Jer mudrost je duh čovjekoljubiv,
Izr 8 31 ali hulniku neće oprostiti njegovih riječi,
Tit 3 4 jer Bog proniče bubrege njegove, Jr 11 20
istinski mu srce[i] nadzire
i sluša njegove riječi.
7 Doista duh Gospodnji ispunja svemir[j], Ps 139 7-12
i on, koji drži sve[k], ↗Dj 2 4
zna i sve što se govori[l]. Izr 22 12
8 Zato ne ostaje skriven Sir 39 19
tko nepravedno govori
niti će ga mimoići osvetnička pravda. 11 20
9 Jer se namisli bezbožnikove točno ispituju
i glas riječi njegovih ide sve do Gospoda
da se kazne bezakonja njegova.
10 Jer postoji uho ljubomorno koje čuje sve Pnz 29 19
i ne izmiče mu ni glasak najtišeg gunđanja.
11 Čuvajte se isprazna gunđanja Izl 15 24+
i čuvajte jezik od opakih riječi[m], Ps 78 19
jer i najtajnija riječ nije bez učinka,
a lažljiva usta ubijaju dušu.

a) Isti je grčki izričaj u Ps 45,8 i u 1 Ljet 29,17. »Pravednost« znači puni sklad misli i djela s Božjom voljom kako je izražena u propisima Zakona i nalazima savjesti.
b) Dosl. »vi što sudite« (tako i u Ps 2,10). »Suditi« je bitan čin upravne vlasti. Autor, koji se u pjesničkom zamišljaju predstavlja kao Salomon (7,7–11; 9,7–8.12), naoko se obraća svojim kolegama kraljevima (usp. 6,1–11). Zapravo, želi upozoriti Židove ugrožene poganskom okolinom.
c) »Tražite Boga« da biste ga »našli« stalni je poziv i proročke i mudrosne književnosti (usp. Am 5,4+). Posrijedi je, čini se, izravniji utjecaj 1 Ljet 28,9. O »jednostavnosti (iskrenosti) srca« usp. 1 Ljet 29,17; Ef 6,5; Kol 3,22.
d) Isti je grčki izričaj u Jr 29 (LXX: 36), 13–14 i Iz 65,1.
e) Božja svemoć koja je na djelu u svijetu izjednačava se sad s Duhom sad s Mudrošću.
f) Tijelo nije samo po sebi zlo. No može postati sredstvom grijeha i tako tiraninom duše. Konačan će izričaj te misli dati sv. Pavao (Rim 7,14–24) i sv. Ivan (8,34).
g) Dosl. »odgoja«. Var.: »mudrosti«. Židovski odgoj, što ga tradicionalno predaju mudraci, pripisuje se utjecaju »svetoga duha« (usp. Ps 51,13; Iz 63,10–11). Neki su tekstovi već bili predstavljali Božjega Duha kao vođu Izraela u prošlosti (Neh 9,20.30; Iz 63,10–11) ili kao nutarnju snagu (Ps 51,13; Ez 11,19; 36,26–27). Osim toga Mudrost je katkada preuzimala ulogu učiteljâ Mudrosti (Izr 1 – 9) ili se nastojala poistovjetiti s Duhom (usp. rr. 6–7; 7,22: 9,17).
h) BJ: »potamnjuje«. Tekst je težak; dosl. »poražena je«, »zbunjuje se«, »postiđuje se«.
i) »Bubrezi« su sjedište strasti i svjesnih pobuda (Job 19,27; Ps 16,7; 73,21; Izr 23,16). »Srce« je sjedište svjesne djelatnosti, bilo razumske bilo osjećajne (Post 8,21+). »Srce« i »bubrezi« često se povezuju (Ps 7,10; 26,2; Jer 11,20; 17,10; 20,12; Otk 2,23) da bi zajedno označili čovjekove unutarnje snage.
j) Sveprisutnost Božja, zasvjedočena u Jr 23,24 (usp. Am 9,2–3; 1 Kr 8,27), promatra se ovdje kao djelo njegova Duha po Ps 139,7 i po tekstovima koji tome Duhu pripisuju sveopću životvornu djelatnost (Jdt 16,14; Job 34,14–15; Ps 104,30).
k) Ovaj je izričaj (*synekhon ta panta*) preuzet iz stoičkoga rječnika. Snažno naglašava ulogu duha Gospodnjega. Jedina bi (daleka) biblijska paralela bila Post 1,2. No izričaj se ovdje uzima u preinačenu značenju: Izražava djelotvornu moć transcendentnoga Boga.
l) Dosl. »ima spoznaju glasa«. Duh povezuje sva bića tako tijesno da neposredno zapaža svaku izgovorenu riječ. Liturgija Duhova primjenjuje ovaj tekst na »dar jezika« (Dj 2,2–4), dakako u prilagodbenu smislu.
m) Protiv Boga i njegove providnosti.

Izr 8 36 [12]Ne trčite za smrću stranputicama života svojeg
i ne navlačite na se propast
djelima ruku svojih.
2 23-24 [13]Jer Bog nije stvorio smrt[a]
11 23 - 12 1 Ez 18 32; 33 11 niti se raduje propasti živih.
[14]Već je sve stvorio da sve opstane[b],
i spasonosni su stvorovi svijeta,
i u njima nema smrtonosna otrova.
I Podzemlje[c] ne vlada zemljom,
3 4+ [15]jer pravednost je besmrtna[d].

Život u očima bezbožnika

[16]Ali bezbožnici[e] dozivaju smrt
i rukama i riječju
Izr 8 36 i za njom ginu smatrajući je prijateljem
Iz 28 15 i s njome ugovor sklapaju,
Sir 14 12 dostojni da joj pripadaju[f].

2 Jer oni krivo misle i ovako mudruju:
»Kratkovijek je i tužan život naš[g]
Job 14 1-2+ i nema lijeka kad čovjeku dođe kraj
Ps 39 5-7 i još nije poznat tko bi se
Prop 8 8 Job 7 9 iz Podzemlja izbavio[h].
[2]Mi smo djeca pukog slučaja[i]
i kasnije ćemo biti kao da nikad nismo ni bili,
Ps 102 4 jer samo je dim ono čime dišu naše nosnice,
a misao je tek iskra od kucaja našega srca.
[3]Kad se ona utrne, pretvorit će se
tijelo u pepeo,
a duh će se rasplinuti kao lagan zrak.
[4]Ime će nam se s vremenom zaboraviti[j], Prop 1 11; 2 16; 9 5s
i nitko se neće sjećati djela naših; Job 18 17-19
i život će nam proći kao pramenje oblaka Job 7 9
i nestat će ga kao magle
što je gone zrake sunčane
i pritiskuje žega njihova.
[5]Jer život naš kao sjena odmiče, Ps 39 7; 144 4
iz naše smrti nema povratka, Job 8 9; 14 2
zapečaćeno je i nitko se ne vraća[k]. Prop 6 12; 8 13
[6]Zato hodite ovamo! Uživajmo dobra sadašnja, 1 Ljet 29 15
koristimo se stvorovima sa žarom mladosti. Iz 22 13 1 Kor 15 32
[7]Nauživajmo se odabranih vina i mirisa
i neka nas ne mimoiđe ni jedan
cvijet proljetni[l],
[8]okrunimo se ružama prije no što uvenu.
[9]Neka svaki od nas[m] sudjeluje u pijanki našoj,
ostavimo svuda znake našeg veseljenja:
to je naš dio i to je naša baština. 1 16
[10]Potlačimo ubogoga pravednika[n], Iz 57 6 Lev 25 35-37
ne štedimo udovice, Izl 22 21+
ne poštujmo starca[o]
ni sjedina od mnogih godina. Lev 19 32
[11]Nek' naša snaga bude zakon pravde[p],
jer ono što je slabo nije ni za što.
[12]Postavimo zasjedu pravedniku Jr 11 19; 20 10-13
jer nam smeta[q] Iv 5 16, 18
i protivi se našem ponašanju, Mt 26 3-4 Mt 23

a) Autor misli podjedno na fizičku i na duhovnu smrt; uzajamno su povezane: grijeh je uzrok smrti, i za grešnika fizička je smrt ujedno i duhovna i vječna. Pisac ovdje upućuje na Post 2 – 3 da bi odatle izveo Stvoriteljeve nakane: čovjek je stvoren za besmrtnost i ništa stvoreno ne može osujetiti Božjih planova; naprotiv »stvorenja« pospješuju čovjekov spas. – Sveti će Pavao (Rim 5,12–21+) razviti misao o smrti koju je uveo grijeh te prvom Adamu, grešniku, suprotstavlja novog Adama-Spasitelja.
b) Bog, »Onaj koji jest« (Izl 3,14+), stvorio je sve »da opstane«, da ima život zbiljski, stalan, trajan.
c) Dosl. Hades, židovski Šeol (Br 16,33+) ovdje znači ne boravište mrtvih već uosobljenu moć Smrti (usp. Mt 16,18; Otk 6,8; 20,14).
d) Onomu tko provodi »pravednost« (usp. 1,1) osigurana je besmrtnost. Neki latinski rkpp. dodaju: »A nepravda je stjecanje smrti«. Taj dodatak, slabo zasvjedočen, vjerojatno ne odražava grčki izvornik.
e) »Bezbožnici« su ovdje prije svega Židovi otpadnici, podrugljivci, raskošnici, koji idu dotle da progone vlastitu braću i izazivaju Boga. Ali nisu isključeni ni pogani, materijalisti s kojima su se Židovi izmiješali te poprimaju njihove životne nazore.
f) Dosl. »biti njezin dio«. Bezbožnici su »dio« (posjed) smrti, kao što je Izrael »dio« Božji (Pnz 32,9; 2 Mak 1,26; Zah 2,16) i kao što je Bog »dio« vjernika (Ps 16,5; 73,26; 142,6).
g) Takvo pesimističko gledanje na život susrećemo i drugdje u Bibliji (usp. Post 47,9; Job 14,1–2; Ps 39,5–7; 90,9–10; Prop 2,23; Izr 40,1–2); nalazi se i u grčkoj književnosti, ali je ondje dublje naglašena zbunjenost i melankoličnost.
h) Ili »vratio«, dosl. »razriješen je«. »Podzemlje« ili *Had* označava ovdje kao u Otk 1,18 boravište mrtvih (Br 16,33+) odakle nema povratka (Job 6,9+), a ne moć uosobljene smrti, kao gore (1,14). Bezbožnici ne vjeruju da ono postoji i niječu ga na temelju iskustva.
i) Slučajno spajanje elemenata ili atoma objašnjava početak svakoga čovjeka i taj se spoj potpuno razara smrću. Nakon toga (r. 2 c-d) životni se dah svodi na zagrijavanje i izgaranje zraka, a misao na iskru koju izbija »kucaj srca«. Ovo mehanističko tumačenje zaoštrava neke grčke teorije da duša ne postoji. U isto se vrijeme s druge strane oslanja na biblijsko učenje uz ironičan prisjećaj na »dah nosnica« (Post 2,7; Job 27,3).
j) Zaborav se u Bibliji često prikazuje kao kazna bezbožnika (usp. Pnz 9,14; Job 18,17; Ps 9,6–7; Sir 44,9; itd.), ali po nekim se tekstovima zaboravljaju svi mrtvi bez razlike (Ps 31,13; Prop 2,16; 9,5).
k) Ili »nitko (nikoga) ne vraća«.
l) Po grč., sir., heks. i armenskim rkpp.;*textus receptus* i sir. imaju »zračni«.
m) Po grč. *(medeis hêmôn);* BJ konj. po latinskom *medeis leimôn*, »nijedna livada«.
n) Sarkazam: »pravednik« je »ubog« uza sva izričita obećanja Pisma (Ps 37,25; 112,3; Izr 3,9–10; 12,21; itd.).
o) Upravo one koje Pismo nalaže poštovati i štititi.
p) To načelo, koje vodi u prezir ubogih, stavlja se na mjesto Zakona koji određuje put pravednosti. Biblija zna za tu nadmoć sile (Job 12,6; Heb 1,7.11) i pokazuje ju često na djelu. Neke su grčke teorije opravdavale pravo jačega jer da je u skladu s prirodom.
q) Književni utjecaj Iz 3,10 (LXX), osim ako utjecaj nije išao u obrnutu smjeru.

predbacuje nam prijestupe protiv Zakona
i spočitava kako izdadosmo odgoj svoj.
Mt 11 27 13 On se hvasta posjedom spoznaje o Bogu[a]
5 5 i naziva se sinom Gospodnjim.
Lk 22 70 14 On je ukor utjelovljeni našim mislima,
sama njegova pojava tišti našu dušu.
Est 3 8, 13de 15 Život njegov nije kao u ostalih
i njegovo je ponašanje nastrano[b].
16 Smatra nas patvorinom
i uklanja se od putova naših kao od nečisti.
Mt 5 11 On svršetak pravednika proglašava sretnim[c]
Iv 5 18 i hvali se da mu je Bog otac.
17 Pogledajmo jesu li istinite riječi njegove,
istražimo kakav će biti njegov svršetak[d].
Ps 22 9 18 Jer ako je pravednik Božji sin[e],
↗Mt 27 43 On će se za nj zauzeti
i izbavit će ga iz ruku neprijateljskih.
19 Zato ga iskušajmo porugom i mukom
Iz 53 7 da istražimo blagost njegovu
Mt 26 67-68; i da prosudimo strpljivost njegovu.
27 12s 20 Osudimo ga na smrt sramotnu,
jer će mu, kako veli,
doći izbavljenje[f].«

Zabluda bezbožnička

21 Tako oni misle, ali se varaju,
jer ih zloća njihova zasljepljuje.
22 Oni ne znaju tajna Božjih[g],
ne očekuju nagradu za svetost,
ne vjeruju u naknadu čistim dušama.
23 Jer je Bog stvorio čovjeka za neraspadljivost 1 13+; 3 4+
i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti[h]. Post 1 26+
24 A đavlovom je zavišću došla smrt u svijet[i] 2 Pt 1 4
i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju. Post 3 ↗Rim 5 12

Blaženstvo pravednikâ

3 A duše su pravednika u ruci Božjoj[j] Pnz 33 3
i njih se ne dotiče muka nikakva. Iz 51 16 Ps 89 22
2 Očima se bezbožničkim čini da oni umiru Iv 10 29
i njihov odlazak s ovog svijeta kao nesreća; 4 17
3 i to što nas napuštaju kao propast,
ali oni su u miru[k]. Iz 57 2
4 Ako su, u očima ljudskim, bili kažnjeni,
nada im je puna besmrtnosti[l]. 1 15; 2 23+
5 Za malo muke zadobili su dobra velika Rim 8 18
jer Bog ih je stavio na kušnju[m] 2 Kor 4 17 Ps 17 3; 26 2
i našao da su ga dostojni. Izr 17 3
6 Iskušao ih je kao zlato u taljiku Job 23 10
i primio ih kao žrtvu paljenicu.
7 Zato će se u vrijeme posjeta njegova[n] zasjati Dn 12 3
te će vrcati kao iskre u strnjici[a]. Mt 13 43
8 Sudit će pucima i vladati narodima Dn 7 27
i Gospodin će kraljevat nad njima uvijeke. Ps 49 15; 149 7s 1 Kor 6 2 Otk 5 10; 20 4-6

a) Ne samo »spoznaje« o Bogu jedinomu nego i o njegovoj volji (Rim 2,17–20), provedenoj u djelo, možda čak i o njegovim tajanstvenim planovima s čovjekom (usp. 2,22).
b) Bezbožnici ponavljaju prijekore često izricane na račun židovskog naroda, odijeljena od drugih ljudi posebnim vjerovanjima i običajima.
c) Ako »svršetak« shvatimo u vidokrugu vremenite nagrade, moguć je prisjećaj na Jobovu povijest (Job 42,12–15). No možda ovaj izričaj odražava pravednikovo uvjerenje o nagradi onkraj groba, uvjerenje kojega bi onda domet iskrivljavali bezbožnici.
d) Latinski tekst dodaje: »i znat ćemo koji će biti njegov svršetak«. To je drugi prijevod grčkog teksta.
e) U Bibliji izraz »sin Božji« često označava Izrael ili Izraelce (Izl 4,22–23; Pnz 14,1; Iz 1,2; Hoš 11,1). Kasnije se opaža nastojanje da se tim nazivom označuju samo pravedni ili budući narod (usp. Hoš 2,1). Ponekad se tako zove pojedinac (2 Sam 7,14; Ps 2,7; Sir 4,10). Ako se katkada i dogodilo da neki Izraelac Boga nazove ocem (Sir 23,1.4; 51,10,usp. Ps 89,27), nitko sebe ne zove »njegovim sinom«. U drugim dijelovima ove knjige potonji se naziv pripisuje Izraelcima iz prošlosti, članovima svetog naroda (9,7; 12,19.21; 16,26; 18,4).
f) Dosl. »jer će mu, po njegovim riječima, biti posjet«. BJ prevodi: »bit će pohođen«. Za taj »posjet« usp. 3,7+. Podudarnosti s mukom Krista, osuđena »na smrt sramotnu« jer se proglasio »sinom Božjim«, snažno su se doimale prvih kršćanskih naraštaja (usp. Mt 27,43) i mnogi su oci smatrali ovaj tekst proročkim. Autor izravno misli na vjerne Židove iz Aleksandrije koje su izrugivali i proganjali Židovi odmetnici i njihovi poganski saveznici. Time ponesen opisuje idealno ili tipično progonstvo. Stoga njegov tekst izvrsno pristaje Pravedniku (Heb 12,3).
g) Tajna s obzirom na besmrtno određenje čovjeka.
h) Dosl. »svoje svojstvenosti«; var. »svoje vječnosti« ili »svoje sličnosti«. Ovdje autor na izvoran način preuzima temu o čovjeku stvorenu na sliku Božju (Post 1,26), i to pomno izabranu izrazom koji, čini se, ističe Božju besmrtnost.
i) Riječju »đavao« LXX prevodi židovsku riječ *satan* (usp. Job 1,6+). Autor ovdje tumači Post 3 (usp. Iv 8,44; 1 Iv 3,8; Otk 12,9; 20,2). Smrt, koju je đavao uveo u svijet, duhovna je smrt, a njezina je posljedica fizička smrt (usp. 1,13+; Rim 5,12s).
j) Tj. pod njegovom zaštitom (usp. Pnz 33,3; Iz 51,16; Iv 10,28–29) i o njemu ovisne (usp. Job 12,10).
k) »Mir« znači ne samo odsutnost svakog zla (Iz 57,2; Job 3,17–18) nego stanje sigurnosti ili sreće pod zaštitom Božjom (r. 1) i u prisutnosti s Bogom (r. 9).
l) Nadi se (Rim 5,12+) pripisuje temeljna uloga u životu pravednika. Nada je usmjerena na besmrtnost (*athanasia*). Ta se riječ ovdje upotrebljava prvi put u SZ, no bila je česta u Grka i označavala besmrtnost bilo uspomene (usp. 8,13), bilo duše. Autor je ovdje upotrebljava u potonjem značenju, ali da bi označio blaženu besmrtnost u zajedništvu s Bogom kao nagradu za pravednost (1,15; 2,23). Na taj način točnije izriče nadu psalmista koji se ne miri s mišlju da će smrću izgubiti prisnost s Bogom (Ps 16,10+).
m) O »kušnji«, sredstvu provjere i čišćenja pravednika, (usp. Post 22,1; Tob 12,13; Job 1,2; Ps 66,10; 1 Pt 1,6–7).
n) Izraz (usp. Izl 3,16+) označava dobrohotan Božji zahvat bilo za općeg, bilo za posebnog suda. Isti izraz, koji doslovno donosi Jr 6,15; 10,15 (LXX), usp. i Iz 24,22,označava daljnju fazu u životu pravednih duša. Susljedni bi glagol trebao izraziti njihovu konačnu slavu. Pojam se »sjaja« drugdje primjenjuje na uskrsnule izabrane (Dn 12,3; Mt 13,43), no taj nauk o tjelesnom uskrsnuću nije u Mudr nigdje izrijekom izražen.

Izr 28 5 — 9 Koji se u nj ufaju spoznat će istinu[b],
1 Kor 13 12 — i koji su vjerni bit će u ljubavi s njim[c],
1 Iv 3 2; 4 15 — jer izabranici njegovi stječu milost i milosrđe.
10 A bezbožnici će zbog svojih misli
biti primjereno kažnjeni
jer su prezreli pravednike[d]
i otpali od Gospodina.
11 Teško onima koji preziru mudrost i stegu[e]!
Isprazna je nada njihova, napori uzaludni
i poslovi bez probitka.
Sir 41 5-6 — 12 Žene su im bezumne, djeca opaka
Ps 109 9-10 — i proklet njihov rod!

Bolja je jalovost nego bezbožno potomstvo

4 1 — 13 Blago nerotkinji[f], ali bez ljage,
Iz 54 1; Heb 13 4 — kojoj ložnica ne poznaje grijeha[g];
plodnost će se njezina pokazati
na istrazi duša[h].

14 Blago i uškopljeniku[i] koji ne počini zločina — Iz 56 3-4
niti smišlja zla protiv Gospoda;
jer će za vjernost dobiti milost izabranu
i baštinu najljupkiju u Domu Gospodnjem[j]. — Ps 16 5-6
15 Jer plemenit trud donosi plod pun slave
i neraspadljiv je korijen razbora[k]. — 1 15; 2 23
16 A djeca preljubnička[l] neće doći do savršenstva
i rod nezakonite ložnice propada.
17 Pa ako i žive dugo, nisu ni za što
i na koncu im je starost nečasna.
18 Umru li opet rano, nade nemaju
niti utjehe na sudnji dan:
19 jer okrutna je kob grešna roda[m]. — Sir 16 4

4 Bolje i ne imati djece
a posjedovati krepost[n], — Sir 16 3
jer je spomen njezin besmrtan[o], — Izr 10 7
i Bog i ljudi je cijene.
2 Kad je nazočna, oponašaju je,
kad je odsutna, priželjkuju je;

a) U mnogim biblijskim tekstovima (usp. Iz 1,31; 5,24; Nah 1,10; Ob 18; Zah 12,6; Mal 3,19) ta slika simbolizira učinke osvetničkoga gnjeva Božjeg ili osvetu Izraela nad njegovim protivnicima. Ovdje je upotrebljena u preusmjerenu prenesenu smislu: možda označava sudjelovanje proslavljenih pravednika u iskorjenjivanju zla, što nagovješćuje uspostavu Božjega kraljevstva kojeg će oni biti pridruženi (r. 8).
b) Istinu, koja će opravdati njihovo povjerenje i otkriti im sav Božji plan.
c) Ili, drukčije povezujući riječi u rečenici: »oni koji su vjerni u ljubavi, bit će s njim«. Po našem se prijevodu dakle sreća izabranih sastoji ujedno u ljubavi i u spoznaji.
d) Dosl. »pravednika« ili »ono što je pravedno«.
e) Izričaj preuzet iz Izr 1,7. Izraz »mudrost« označuje praktičnu razboritost koja upućuje na krepostan život. Riječ *paideia,* prevedena ovdje pojmom »stega«, na drugim mjestima izrazom »ponašanje« (2,12), »pouka« (1,5; 6,17), »nauk« (7,14), označuje skup sredstava potrebnih da bi se došlo do mudrosti.
f) Neplodnost se smatrala sramotom i kaznom, a plodnost je bila znak Božjega blagoslova. Neplodnoj ali vjernoj ženi priznaje se ovdje duhovna plodnost.
g) Dosl. »koja ne upozna postelje u prijestupu«. Autor ima pred očima prije svega slučaj pravovjerne Židovke udane za pravovjernog Židova po propisima Zakona. Isključuje dakle ne samo preljub i blud (usp. Heb 13,4) nego i bračne odnose u mješovitim brakovima (Pnz 7,3; Ezr 9,1–2).
h) Dosl. »U posjetu duša«. Mnogo ima var. u latinskim rkpp.: »njihovih duša« ili »svetih duša«. Riječ je zacijelo o istom »posjet« kao i u r. 7.
i) Uškopljenik je bio isključen iz židovske bogoštovne zajednice (Pnz 23,2), ali je Izaija (56,3–5) bio navijestio njegovu rehabilitaciju u mesijansko vrijeme ako bude vjerno vršio Božji Zakon. Autor ovdje razvija i preusmjeruje potonji tekst.
j) Tj. na nebu (Ps 11,4; 18,7; Mih 1,2–3; itd; Otk 3,12; 7,15) gdje se druguje s Bogom.
k) *Phronesis* (razbor) je sposobnost mudra uočavanja pravih dobara, sposobnost koja dovodi do čestita života i osigurava usklađenost s Božjim zahtjevima (usp. 4,9; 6,15; 7,7; 8,6.18.21). To je čvrst (Izr 12,3) i plodan korijen koji donosi plodove za vječnost (1,15; 2,23).
l) U biblijskom značenju »preljubnik« je Izrael ili Izraelci nevjerni Bogu (usp. Iz 57,3; Jr 9,1; Ez 23,37; Hoš 3,1). Ovdje je dakle riječ ili o Židovima otpadnicima ili o oženjenima s pogankama (r. 13+), a ne samo o preljubnicima u doslovnu smislu (usp. i 4,3.6).
m) U ovom razmišljanju (usp. već r. 12) o bijednoj sudbini opaka naraštaja autor posiže za starim biblijskim motivima: roditelji se kažnjavaju u njihovoj djeci, djeca pak, povezana s roditeljima u zlu i kazni (ipak usp. Ez 18,14–20) iznenada umiru i ne doživljavaju časne starosti (usp. ipak Job 21,7–33). Misao na strašan sud (r. 18), kad će Bog konačno odlučiti, dodaje slici još tmurnije boje (usp. 4,3–5).
n) Većina latinskih rkpp. mj. ovoga stiha ima: »O kako je lijep čist naraštaj sa sjajem (ugledom)«. To će biti ne prijevod izvornoga teksta, nego svjedok nastojanja da se u grčkom tekstu pronađe pohvala čistoće. Jedna stara patristička predaja shvaća ga u smislu djevičanstva. Takvo se tumačenje ne nameće, jer autor očito i dalje kreposnu neplodnost (3,13) suprotstavlja grešnoj plodnosti.
o) Besmrtnost spomena produljuje se u osobnu besmrtnost koju daje Bog (usp. 3,4).

5 16 okrunjena vječno slavlje slavi,
jer je pobijedila u borbama bez ljage[a].
3 A mnogobrojno potomstvo
Sir 23 25; bezbožnika nije ni za što;
40 15 izdanci se nečisti duboko ne korijene
i nemaju čvrsta temelja.
4 Jer ako se način i razgranaju,
Ps 58 10 slabo ukorijenjeni, na vjetru se zaljuljaju,
iščupa ih sila vihora,
5 i grane što tek su izbile polomi
i plod im je beskoristan,
nezreo za jelo
i nije ni za što.
6 Jer djeca rođena iz nezakonita spavanja
svjedoče na sudu[b] o zlu roditelja.

Prijevremena smrt pravednika[c]

3 3+ 7 A pravednik, ako i umre prijevremeno,
Iz 57 1-2 naći će mir.
Sir 25 4-6 8 Jer duljina danâ ne čini starost časnom
niti se ona mjeri brojem godina.
Izr 16 31 9 Već razboritost – to su sjedine ljudske,
i krepostan život – zrela starost.
10 I jer je ugađao Bogu,
Post 5 24 On ga je zavolio,
Sir 44 16 i jer je živio među grešnicima,
Heb 11 5 On ga je uzeo k sebi[d].
11 Uzdignut je da zloća ne bi izopačila
njegov razbor
ili da mu himba ne zavede duše.
12 Jer bliještavilo opačine zasjenjuje dobro
i vihor požude izopačuje dobru dušu.
13 Stekavši savršenstvo u malo vremena,
dugo je živio;
14 i jer mu je duša bila draga Gospodu,
On ga je hitro izbavio[e] od zloće oko njega.
Svjetina[f] sve to vidi, ali ne shvaća; Iz 57 1
njima i ne pada na um
15 da milost i milosrđe pripadaju 3 9
izabranicima Gospodnjim
i zaštita njegovim svetima.
16 A pravednik koji umire
osuđuje žive bezbožnike
i prijevremeno dokončana mladost
produženu starost opakih.
17 Svjetina vidi kraj mudračev, 3 2
ali ne shvaća što je Gospod s njim naumio
ili zašto ga je uzeo u zaštitu.
18 Oni gledaju i preziru,
ali će se i njima Gospod podsmijevati. Ps 37 13;
19 Ubrzo će oni biti trupla prezrena 59 9
i ruglo među mrtvima dovijeka[g], Izr 1 26
jer će ih Gospod strmoglaviti bez glasa, Dj 1 18
otrgnut će ih od temelja njihova,
sasvim ih opustošiti;
na mukama će oni biti
i spomen će im propasti.

Bezbožnici na sudu[h]

20 Puni straha doći će na obračun grijehâ,
i bezakonja njihova
u lice će ih optuživati.

5 A pravednik[i] će se vedro suočeliti Mt 13 43
s onima koji ga tlačiše 2 10-20
i koji prezirahu patnje njegove.
2 Kad ga ugledaju, uzdrhtat će od silna straha,
zapanjeni njegovim iznenadnim spasenjem.

a) Ili: »u borbama kojih su nagrade bez ljage«. Slika se obnavlja na starim grčkim natjecanjima. Pobjednik dobiva krunu i priređuje mu se svečan doček (usp. 1 Kor 9,24+).
b) Dosl. »na istrazi, ispitivanju njihovu« (usp. 1,9; 3,18), ispitivanju djece ili roditelja.
c) Pravednik je trebao dugo živjeti na ovom svijetu (usp. Pnz 4,40; 5,16; Job 5,26; Ps 91,16; Izr 3,2.16; 4,10; Sir 1,12.20; itd.), dok bezbožnike čeka iznenadna i nasilna smrt (Job 15,20–23; 18,5–20; Ps 37; 73,18–20; itd.). Ali tim tvrdnjama često proturječe činjenice (usp. 2 Kr 23,29; Job 21,7; Prop 8,12–14). Ovdje autor ima pred očima krajnji slučaj, smrt nekoga posve mlada pravednika (usp. r. 16b) te dug život istovjećuje s nutarnjom zrelošću, koja doseže pravi cilj ljudskog života i priprema ga za blaženu besmrtnost.
d) Izričaj nadahnut izvještajem o uznesenju Henoka (Post 5,24; Sir 44,16; Heb 11,5).
e) Ili: »hitro se izbavio, oteo«.
f) Dosl. »narodi« (*laoi*) var.: »drugi«. Isti se ti narodi, pomalo čudno, niže zovu »bezbožnici« (r. 16). S druge strane rečenica je zamršena zbog nesuvislosti (anakoluta). Moguće je da je u ovom odlomku promijenjen prvotni slijed rr.
g) Jer im neće iskazane ukopne počasti, što je strašna kazna (Iz 14,9; Jer 22,19; 36,30; Ez 29,5).
h) Posrijedi je sud na kojem će Bog »praviti obračun« i na kojem će trebati »položiti račun« o grijesima. Ali ovaj se sud tiče samo opakih jer su pravednici već kod Boga (usp. 5,4–5). Pisca manje zanima izricanje presude nego li duševno stanje grešnikâ koje muči grešna savjest (usp. 17,10). Njihovo priznanje (5,4–13) suprotno je onome što su nekoć tvrdili (2,1–20).
i) Naziv zacijelo ima isto značenje kao u 2,12s (usp. 2,20+). Čak još općenitije. Ipak neki tumači u ovom odlomku vide podudarnost sa Slugom (Iz 53), pa čak i s »Učiteljem pravednosti« iz Kumranskih rukopisa. Opis upućuje na neki primjeran lik koji predstavlja one što podnose slične kušnje i koji će dobiti istu naknadu u vječnosti.

3 Govorit će među sobom, puni kajanja,
i uzdišući[a] u tjeskobi svoje duše:
4 »To je onaj komu smo se nekoć podsmijevali
i koji nam je bio za porugu.
Mi, budale, smatrasmo njegov
2 15 život ludošću
2 20 i svršetak njegov nečasnim.
2 13 5 Kako li se ubrojio među sinove Božje
Kol 1 12 i dobio udio svoj među svecima[b]?
Izr 21 16 6 Mi, odista, zalutasmo s puta istine
Ps 119 105 i svjetlost pravde nije nam svijetlila
Mal 3 20 niti nam je sunce ogranulo.
7 Bazali smo stazama propasti
i prohodili bespuća pustinje,
ali puta Gospodnjega nismo spoznali.
8 Što nam je koristila oholost?
Što nam je vrijedilo bogatstvo i hvastanje?
2 5 9 Sve je prošlo kao sjena
Job 9 25-26 i kao kratkotrajan glas.
Izr 30 19 10 I kao lađa koja siječe uzburkano more
i traga joj nema kuda prođe
niti brazde hrptici njezinoj u valovima;
11 ili kao ptica što zrakom proleti
i ne ostavi traga prolazu svojem:
šiba lagani uzduh udarcima svojih pera
i rasijeca ga uza snažan fijuk
i prodire zamasima svojih krila,
a poslije nema više nikakva traga
njezinu letu;
12 ili kao strijela odapeta na svoj cilj:
probijeni se zrak odmah sklapa
i ne raspoznaje se staza njezina –
13 tako i mi: jedva što smo na svijet došli,
a već nestadosmo[c],
ni traga kreposti pokazati ne mogosmo:
u zloći se svojoj sasvim istrošismo[d].«
14 I doista[e], nada je bezbožnikova kao pljeva Ps 1 4
što je vjetar raznosi Iz 29 5
i kao sitna pjena[f] što je vihor razgoni;
ona nestaje kao dim na vjetru Ps 37 20;
i prolazi kao spomen na 68 3
jednodnevna gosta.

Slava pravednika i kazna bezbožnika[g]

15 A pravednici žive dovijeka[h],
i u Gospodu[i] je nagrada njihova Iz 62 11
i briga za njih u Svevišnjeg.
16 Zato će iz ruku Gospodnjih primiti 4 2
kraljevsku krunu slave i vijenac ljepote; Izr 4 9; Iz 28 5
svojom će ih desnicom Gospod zakriliti 1 Kor 9 25+ 19 8
i svojom ih mišicom zaštititi. Ps 7 11
17 Latit će se svog žara ljubomornog kao oružja[j] Iz 59 16-17+
i naoružat će sve stvorenje 16 24; 19 6
da kazni svoje neprijatelje;
18 kao oklop obući će pravednost,
a kao šljem stavit će sud bez himbe;
19 uzet će nepobjedivu svetost kao štit, Lev 17 1+
20 a kao mač[k] naoštrit će žestok gnjev
i sav će svemir poći s njim 16 17
u boj protiv bezumnika[l].
21 Tad će poletjet' dobro naperene strijele[m]: Ps 7 13-14;
munje iz oblaka padat će na cilj 18 15
kao iz nategnuta luka;
22 iz bojne sprave izlijetat će zrna grȁda[n]
srdžbom nabijena.

a) Po latinskom i koptskom; LXX: »uzdisat će«.
b) »Sinovi Božji« i »sveci« mogu biti anđeli (za prvi izričaj usp. Job 1,6; Ps 29,1; 82,1; 89,7; za drugi izričaj Job 5,1; 15,15; Ps 89,6.8; Sir 42,17; Dn 4,14; Zah 14,5). Ali zbog 2,18 bolje je poistovjetiti »sinove Božje« s izabranima koji su u nebu prisni s Bogom i koji se isto tako mogu zvati »svetima« (usp. Ps 16,3; 34,10; Iz 4,3; Dn 7,18.21.22; 8,24).
c) Nikakva trajna vrijednost nije ispunila njihov život između te dvije krajnje točke.
d) Većina latinskih rkpp. dodaje: »To su rekli u paklu oni koji su griješili.« Ta stara glosa umetnuta u tekst, u Vulgati je označena kao r. 14.
e) Pisac zaključuje to priznanje osuđenika drugim slikama (pljeva, pjena, dim): grešnik vidi da je njegova nada u sreću (usp. 3,11.18) zauvijek promašena jer se oslanjao na nestalna dobra.
f) Po latinskom i sir.; grčki tekst čita: »mraz« (osim nekoliko rkpp. koji čitaju »paučina«).
g) Nasuprot sudbini opakih opisuje pisac sada život pravednika, sigurnih u vječnu nagradu (rr. 15–16a-b), zaštićenih od Boga (r. 16c-d) protiv bičeva razjarenih za konačnu kaznu grešnika (rr. 17–23). Kazna je opisana na apokaliptičan način, pisac poseže za slikama velike borbe (Ez 38 – 39; Iz 24 – 26) i svemirskih poremećaja (Am 8,8–9+). Ovaj odlomak vjerojatno ima pred očima neki poseban eshatološki događaj.
h) Pravim životom prisnosti s Bogom; započet na zemlji, taj život ne završava nikada. Ili: »kod Gospodina«, koji je njihova »baština« (Ps 16,5–6; 73.26).
j) Slika »oružja«, nadahnuta na Iz 59,16–17,predstavlja svojstva Boga kao suca: čvrsto je odlučio kazniti i provodi tu odluku dajući slobodna maha svemirskim silama.
k) O tom Božjemu »maču« usp. Pnz 32,41; Iz 66,16; Ez 21.
l) U Bibliji se Bog često služi prirodom da provede svoj sud. Ovdje pisac naglašava tu misao, a to će učiniti na još izrazitiji način podsjećajući na događaje Izlaska (usp. posebno gl. 16 i 19). Sujedni opis preuzima razne drevne motive, već ranije prenesene u eshatološki okvir.
m) Oluja je tradicionalan način prikazivanja Božjega zahvata (usp. Izl 19,16+). O »strijelama« usp. Ps 18,15; Hab 3,11; Zah 9,14).
n) Kao u vrijeme Izlaska (Izl 9,23–25) i Jošue (Jš 10,11) i u vrijeme suda Božjeg, o kome govore proroci (Iz 28,17; Ez 13,13; 38,22; usp. Otk 8,7; 11,19; 16,21).

Na njih će voda morska bjesnjeti,
i rijeke će ih potapati bez milosti[a].
Iz 30 27-28 23 Dah Svemoći zapuhat će protiv njih,
izvijat će ih poput vihora.
I tako će svu zemlju opustošiti bezakonje
i opačina će prevrnuti prijestolja vladalačka.

II. *Podrijetlo, narav, učinci mudrosti i put do nje*

Dužnost je kraljevima težiti mudrosti

1 1 Ps 2 10 Sir 33 19 Izr 8 15-16 **6** [b]Čujte, dakle, kraljevi[c],
i urazumite se!
Poučite se, vladari zemalja dalekih!
2 Poslušajte, vi koji upravljate mnoštvima
i koji se hvastate silom svojih naroda!
Dn 2 21. 37 1 Ljet 29 12 Rim 13 1 Iv 19 11 3 Gospod je onaj koji vam je moć podario,
i vladavina je od Svevišnjeg[d],
koji će ispitivati djela vaša
i vaše nakane istražiti.
4 Iako ste upravljači njegova kraljevstva[e],
ne vladaste pravedno,
niti se držaste zakona[f],
niti služiste nakani Božjoj.
5 Gospod će vas napasti brzo i užasno,
jer za velikaše je nemilosrdna kazna;
6 maleni su oproštenja dostojni,
a moćnici će biti moćno kažnjeni.
Job 34 17-19 Sir 35 12s 7 Jer Gospod Svevladar ne uzmiče ni pred kim
niti se plaši kakve veličine:
Izr 22 2 Job 31 15 tā on je stvorio i mala i velika
i jednako se brine za sve,
8 a istraga oštra očekuje moćnike.
9 Vama su dakle, vladari upravljene riječi moje
da se naučite mudrosti i ne griješite.
10 Jer oni koji sveto čuvaju svetinje 5 5
sami se posvećuju[g],
i koji su u tom poučeni nalaze obranu.
11 Žudite stoga za riječima mojim,
čeznite za njima: one će vas poučiti.

Tražena mudrost – nađena mudrost[h]

12 Mudrost je sjajna i ona ne tamni:
lako je vide koji je ljube Izr 8 17
i nalaze je oni koji je traže. Sir 6 27
13 Ona pretječe sve koji je žude Mt 7 7-11p Iv 14 21
i prva im se pokazuje.
14 Tko zorom rani njoj taj se ne muči: Sir 6 36
nalazi je gdje sjedi kraj vrata njegovih. 39 5
15 Jer je i sama misao na nju mudrost savršena,
a tko radi nje bdî, brzo je bezbrižan.
16 Ona hodi naokolo i traži sebi dostojne; Izr 1 20-21; 8 2-3
i pojavljuje im se dobrohotno na stazama Iz 65 1-2. 24
i u susret im dolazi u svakoj misli[i]. Sir 15 2
17 [j]Jer njezin početak najistinskiji 1 Iv 4 10
želja je za poukom[k], Izr 4 7

a) Kao što je Trstično more progutalo Egipćane (Izl 14,26s) i kao što su bujice Kišona valjale mrtve Siserine vojnike (Suci 5,21). Pobješnjele vode znak su velike nesreće (Ps 18,5+).
b) U latinskom prijevodu gl. 6 počinje dodatkom kojem je vjerojatno bio naslov »Mudrost je bolja nego snaga i čovjek razborit nego silnik«. Taj je dodatak prvi r. Vg.
c) Za razliku od 1,1 pozornost je sada usmjerena na kraljeve i njihovu odgovornost. Obzorje je jasno univerzalističko.
d) Taj nauk o božanskom podrijetlu vlasti već je na razne načine potvrđivalo Pismo, posebno u Izr 8,15–16; Dn 2,37; 5,18; 1 Ljet 29,12; Sir 10,4). Pisac ga još snažnije ističe (usp. Rim 13,1; Iv 19,11) i proširuje proglašujući sve gospodare bez izuzetka »slugama« kraljevstva Božjega (r. 4).
e) Ili »sluge njegova kraljevanja«.
f) U prvom redu prirodnoga, kojega je tumač savjest (Rim 2,14), a vjerojatno i različitih pozitivnih propisa, koji pobliže određuju prirodni zakon i kojih se moraju pridržavati poganski vladari da bi se razlikovali od tirana.
g) Ili (kao BJ): »bit će priznati svetima«; tj. oni koji bogoljubno vrše volju božju, bit će priznati svetima (5,5) na Sudu.
h) Riječ »mudrost« označava sada ne samo neki nauk (r. 9) već i Božansku istinu koja kroza nj prosjajuje i iznutra potiče čovjeka (r. 13; Iv 6,44; Fil 2,13; 1 Iv 4,19).
i) Ili »na svaki način«.
j) Rr. 6,17–20 slobodno oponašaju grčki način zaključivanja koji se zove »sorites«, način po kojemu predikat jedne rečenice postaje subjekt slijedeće i gdje zaključak (r. 20) povezuje početni subjekt (ovdje »žudnja za mudrošću«) sa završnim predikatom (ovdje »voditi u blizinu Božju«, u susljednom štihu protumačenim riječju »kraljevstvo«).
k) Ili »njezin je početak istinska želja za poukom.«

u težnji za poukom ljubav je prema njoj;
18 voljeti je znači držati njene zakone[a],
3 4+ a posluh njezinim zakonima
pouzdana[b] je besmrtnost,
19 a besmrtnost vodi u blizinu Božju;
3 7-8; 5 16 20 tako žudnja za mudrošću dovodi
do kraljevstva.
21 Ako se, vi vladari nad pucima,
radujete prijestoljima i žezlima,
tad mudrost štujte da dovijeka kraljujete[c].

Salomonov opis mudrosti

22 A sad ću vam priopćiti
što je mudrost i kako je postala.
Job 28 Neću vam skriti tajne,
nego ću je pratiti od početka
i na vidjelo iznijeti znanje njezino[d],
i neću istinu mimoići.
Sir 51 23s 23 Neću poći ni s pogubnom Zavišću:
ona ništa zajedničko nema s Mudrošću.
24 Mnoštvo je mudraca svijetu spasenje
Izr 29 4 i kralj uman blagostanje narodu.
Sir 10 1-3 25 Zato crpite nauku iz riječi mojih
i bit će vam na probitak.

I Salomon je čovjek kao ostali

7 I ja sam smrtnik[e], kao i svi ostali,
Post 2 7 i potomak prvog bića od zemlje načinjena
Sir 17 1 i oblikovan kao tijelo u utrobi majčinoj,
Ps 139 13-16 2 u deset mjeseci[f], stisnut u krvi,
Job 10 10+ iz sjemena muževljeva i slasti
družice u spavanju.
3 I ja sam, došavši na svijet,
udahnuo zajednički zrak
i pao na zemlju koja nas sve nosi,
i plač mi je bio prvi glas
kao i svima ostalima.
4 U pelenama bijah odgajan i u brigama,
5 jer nijedan kralj nije drukčije postao
niti na svijet došao.
6 Jer za sve postoji jedan ulazak u život,
a tako i jedan izlazak. 1 Kr 2 2

Salomonovo štovanje mudrosti

7 Zato se pomolih i razbor dobih; 1 Kr 3 6-9, 12;
zavapih i primih duh mudrosti. 5 9-14
8 Zavoljeh je više nego žezla i prijestolja[g], Mudr 9
i ništa ne cijenih bogatstvo Sir 47 12-17
u usporedbi s njom.
9 Nisam je htio uspoređivati ni sa draguljima,
jer je sve zlato pred njom kao malo pijeska,
a srebro je prema njoj kao blato.
10 Ljubio sam je vise od zdravlja i ljepote
i zavolio više od svjetlosti,
jer njezin sjaj bez prestanka svijetli. Iz 60 19-20
11 A s njome su mi došla sva dobra 1 Kr 3 13;
i od ruku njezinih blago nebrojeno. 10 21s
12 I svemu sam se tome radovao, Sir 47 18
jer mudrost sve donosi[h]; Mt 6 33
još nisam znao da je ona
roditeljka[i] svega toga. 7 21; 8 5-6
13 I ono što naučih bez primisli,
to bez zavisti predajem,
bogatstva njezina ne skrivam. 6 22
14 Ona je neiscrpljiva riznica ljudima, Lk 12 33
i koji se njome služe[j], postaju prijatelji Božji,
preporučeni darovima njezina nauka.

Priziv za božanskim nadahnućem

15 Zato neka mi dade Bog govoriti
kako me svjetova
i misliti misli dostojne darova njegovih,
jer on je vođa mudrosti
i upravlja mudracima.
16 U njegovoj smo ruci mi i riječi naše, Ps 31 16
sa svim našim razborom i umijećem. Job 12 10
Sir 10 5

a) Ljubav uključuje poslušnost (Izl 20,6; Pnz 5,10; 11,1; Sir 2,15; Iv 14,15; itd.). »Zakoni« mudrosti isto su što i velike vjerske i moralne dužnosti sadržane u Objavi, a možda su isto što i nepisani zakoni na koje upućuje savjest, a objavila ih je Božanska mudrost.
b) Riječ *bebaiosis* uzeta je ovdje u pravnom smislu. Zdušno vršenje Zakona mudrosti ne može doduše osigurati neraspadljivost, ali ono daje neko jamstvo, neku zbiljsku i neospornu osnovicu da bi se od Boga primila blažena neraspadljivost ili besmrtnost (usp. 2,23; 3,4).
c) Dosta latinskih rukopisa dodaje ovdje: »Ljubite svjetlo mudrosti svi koji ste na čelu naroda«. Ovaj, u Vulgati (r. 23) naknadno dodani stih, ili je rubna glosa ili dublet.
d) Prisjećaj na tajnu ljubomorno čuvanu u misterijskim religijama i ezoterijskim naucima: objava se tu priopćivala samo iniciranima.
e) Dva ponajvažnija rkpp. (B i S) imaju »smrtan«, u drugima čitamo »smrtan čovjek«.
f) Deset lunarnih mjeseci. O načinu na koji se predočava oblikovanje zametka (usp. Job 10,10+).
g) Misli razvijene u 7,8–14 oslanjaju se na izvještaj 1 Kr 3,9–10 i na mudrosne tekstove koji uzdižu mudrost iznad svih dragocjenosti (Job 28,15–19; Izr 3,14s; 8,10–11.19). Ovdje autor dodaje neke vrednote dragocjene nadasve u očima Grka (r. 10), npr. zdravlje (ali usp. Sir 1,18; 30,14–16), ljepotu (usp. Ps 45,3; Sir 26,16s; 36,22) i svjetlost dana (usp. Prop 11,7).
h) Ili: »svime upravlja«, određujući uporabu svega.
i) Latinski i grčki rkpp. imaju »majka«.
j) Tako *textus receptus* i latinski; grč. i sir. rkpp. imaju: »koji je steknu«. Ispod teksta osjeća se slika darova koji se poklanjaju nekom uglednu čovjeku da bi se steklo njegovo prijateljstvo. Ti darovi proizlaze iz nauka ili pouke (usp. 3,11+; 6,17), tj. iz pouke uređuje sav život po načelima pravoga moralnog i vjerskog odgoja.

17 On mi je podario istinsku znanost
o svemu što jest,
naučio me sustavu svijeta
i svojstvima prapočela;
18 početku, svršetku i sredini vremena,
izmjeni suncovrata i slijedu godišnjih doba,
19 tijeku godina[a] i položaju zvijezda;
1 Kr 5 13 20 naravi životinja i nagonima divljih zvijeri,
moći duhova i mislima ljudskim,
različnosti biljaka i ljekovitosti korijenja.
21 I spoznadoh sve što god je tajno i javno[b],
8 4. 6; 9 9; 14 2 jer me poučavaše mudrost,
Izr 8 22-31+ umjetnica u svemu.

Pohvala mudrosti[c]

Jak 3 17 22 Jer u nje je duh razborit, svet,
jedinstven, mnogostran, tanan,
okretan, pronicav, neoskvrnjen,
jasan, nepristran, dobrohotan, oštar,
23 nezaprečiv, dobrotvoran, čovjekoljubiv,
postojan, pouzdan, bezbrižan,
1 6-10 svemoćan, svenadzoran,
što prodire kroza sve duše,
mudre, čiste i najtanje.
24 Jer je mudrost gibljivija od svakog gibanja,
ona proniče i prožima sve svojom čistoćom.
Sir 24 3 25 Jer je ona dah sile Božje
Izl 24 16+ i čist odvir slave Svemogućeg;
zato je ništa nečisto ne može oskvrnuti.
↗Heb 1 3 26 Ona je odsjev vječne svjetlosti[d]
↗Iv 1 9 i zrcalo čisto djela Božjeg,
↗Kol 1 15 i slika dobrote njegove.
27 Jedna je, a može sve,
Ps 102 27, 28; 104 30 i, ostajući u sebi, sve obnavlja.
Ona prelazi od naraštaja do
naraštaja u duše svete
i čini od njih Božje prijatelje[e] i proroke[f].
28 Jer Bog ne ljubi nikoga
osim onoga tko se druži s mudrošću.
29 Ona je od sunca sjajnija
i nad sve zviježđe uzvišena;
uspoređena sa svjetlošću, ona je nadmašuje:
30 jer svjetlost ustupa mjesto noći,
dok zloća nema moći protiv mudrosti. ↗Iv 1 5; 16 33

8 Njena se snaga prostire s jednoga
kraja svijeta na drugi
i blagotvorno upravlja svemirom.

U mudrosti su sva dobra

2 Nju zavoljeh i za njom čeznuh 6 12-16
od svoje mladosti;
i nastojah da mi bude zaručnica Sir 15 2
i zaljubih se u ljepotu njezinu.
3 Njezina životna prisnost s Bogom
podaruje sjaj njezinu plemenitom podrijetlu
jer je ljubi gospodar svemira[g].
4 Ona je povjerenica znanja Božjeg,
izbiračica djela njegovih. Izr 8 27. 30
5 Ako je bogatstvo blago poželjno
u ovom životu,
što je onda bogatije od mudrosti 7 21+
koja sve stvara?
6 Ako opet razum stvara,
tko je na svijetu od nje veći umjetnik?
7 Ako li pak tko ljubi pravednost,
pa, kreposti su plodovi njezinih napora[h]:
ona poučava umjerenosti i razboritosti,
pravednosti i hrabrosti,
od kojih u životu nema ništa korisnije ljudima.

a) Tako *textus receptus;* grčki i latinski rkpp. imaju »godine«.
b) Posuvremenjujući 1 Kr 5,9–14, pisac pripisuje Salomonu mudrost za kojom je na poseban način tragala helenistička kultura njegova vremena. U tom se sklopu misli Bog promatra kao izvor svake istine i ljudsko znanje ovisno o njegovoj mudrosti.
c) Pisac sada na izvoran način dalje razvija prethodne personifikacije mudrosti (usp. Izr 8,22+). Kao što je i nagovijestio (6,22), pobliže određuje svojstva i podrijetlo mudrosti: najprije nabraja značajke Božjeg Duha koje mudrost posjeduje kao svoje i koje već očituju što je mudrost (rr. 22–24) (nabrojena je 21 značajka i taj je broj 3 × 7,čini se, namjerno odabran da bi se označilo najveće savršenstvo); zatim opisuje odnos mudrosti prema Bogu (rr. 25–26) služeći se slikama koje pokazuju i porijeklo i prisno udioništvo. Posuđujući mnoge riječi iz grčke filozofije, pisac zatim ističe različite značajke mudrosti te je čak istovjećuje s Božjom providnosti (8,1). Ta pohvala mudrosti, životno prisne s Bogom (8,3), mudrosti koja posjeduje njegovu svemoć (7,23.25.27) i sudjeluje u njegovu stvaralačkom djelu (7,12.22; 8,4.6), već nagoviješta cijelu jednu teologiju Duha s kojim se mudrost izjednačuje (9,17) i čiju uobičajenu djelatnost preuzima (usp. Iz 11,2+); ali nagovješćuje nadasve kristologiju, posebno Ivanovu, ali i Pavlovu (usp. Ef i Kol) te kristologiju Poslanice Hebrejima.
d) »Vječna svjetlost« istovjećuje se s Bogom, prikazanim kao svjetlost. Neki su stariji tekstovi već dali naslućivati misao o transcendentnom svjetlu koje izlazi od Boga (Hab 3,4), i prosvjetljuje njegove vjernike i njegov narod (Ps 18,29; Iz 2,5) i odsjaj je njegove slave (Iz 60,1.19–20; Bar 5,9) ili stanuje kod njega (Dn 2,22+). Ali samo će 1 Iv 1,5 izričito reći »Bog je svjetlost«.
e) Kakav je Abraham (Iz 41,8; 2 Ljet 20,7; Jak 2,23) i Mojsije (Izl 33,11).
f) Ne samo velike proroke ili nadahnute pisce (Sir 24,33) nego i one koji po svetosti života i prisnosti s Bogom dublje prodiru u spoznaju njegovih zahtjeva i njegovih otajstava i postaju njegovi ovjerovljeni tumači, sposobni prosvijetliti druge ljude.
g) Mudrost se nastavlja objavljivati mladom Salomonu kao idealna zaručnica koja odiše ne samo ljepotom (r. 2) nego i božanskom plemenitošću; zatim kao (rr. 4–8) sam izvor znanja, bogatstva, djelotvorne kreposti i iskustva.
h) Pisac se vjerojatno ponovno laća alegorijskog tumačenja odlomka Izr 31,10–31; primijenjena na mudrost (usp. Izr 31,30+). Zatim nabraja četiri velike kreposti grčkih filozofa koje će kasnije postati »stožerne kreposti« kršćanske teologije.

8 Ako li tko čezne za većim znanjem,
ona poznaje prošlost
i proriče budućnost,
vična je izrekama
i umije odgonetati zagonetke[a].
Ona znade unaprijed znake i čudesa
i slijed[b] razdoblja i vremena.

Mudrost neophodna vladarima

9 Zato odlučih dovesti je kao družicu životnu,
znajući da će mi biti savjetnica u sreći
i tješiteljica u brigama i tuzi.
10 Po njoj ću steći slavu u mnoštvu narodnom,
1 Kr 3 7s još kao mladić čast pred starcima.
1 Kr 3 16-28 11 Na sudu će se vidjeti kako sam oštrouman
1 Kr 5 14, 21; i divit će mi se velikaši kad stanem pred njih.
10 4-9 12 Čekat će me kad budem šutio
i slušat će me kad prozborim;
ako se odulji govor moj,
držat će ruku na svojim ustima[c].
13 Po njoj ću zadobiti besmrtnost
Ps 112 6 i ostavit ću vječni spomen rodu budućem.
Sir 39 9 14 Vladat ću pucima
1 Kr 5 1 i narodi će mi biti podložni.
15 Pobojat će se strašni silnici kad čuju za me,
s narodom ću svojim biti dobrostiv
i hrabar u ratu.
16 Kada se vratim kući, tad ću počinuti kraj nje,
jer u drugovanju s njome nema gorčine
Prop 1 18 i nema bola u zajedništvu s njom,
Izr 3 17-18 već samo užitak i radost.

Salomon se pripravlja za mudrost

17 Kad sam tako sve u sebi razmislio
i srcem svojim razabrao
da je besmrtnost u srodstvu[d] s mudrošću
18 i da je u ljubavi njezinoj radost čista
i u djelima ruku njezinih blago neiscrpno,
i razboritost u izmjeni misli s njome
i slava u zajedništvu riječi njezinih,
stao sam tad okolo hoditi i nastojati
kako bih je zadobio.
19 Ja bijah mladić sretne naravi
i imao sam dobru dušu,
20 ili bolje: jer bijah dobar,
ušao sam u tijelo bez ljage[e].
21 A znajući da neću mudrost zadobiti
ako ne dâ Bog – Sir 1 1
a razboritost je već bila
znati čiji je ona dar –
pristupih Gospodu i pomolih se
i svim srcem svojim rekoh:

Molitva za mudrost[f] 1 Kr 3 6-9

9 Bože otaca naših i Gospode milosrđa[g],
ti koji si riječju svojom stvorio svemir Sir 42 15+
2 i koji si sazdao čovjeka mudrošću svojom
da vlada nad stvorovima tvojim Post 1 28+
3 i da svijetom upravlja u svetosti i pravednosti
i da sud sudi dušom pravičnom:
4 daj mi mudrost, prisjednicu svoga prijestolja Izr 8 27, 30
i ne odbaci me između djece svoje. Sir 1 1
5 Jer sam sluga tvoj, sin sluškinje tvoje, Ps 86 16
čovjek slab i malovjek, 116 16
nesposoban shvatiti pravdu i zakone.
6 Jer ako bi tko od sinova ljudskih bio i savršen,
ali bez mudrosti koja od tebe dolazi,
opet ne bi ničemu vrijedio.
7 Ti si me izabrao[h] za kralja svome narodu
i za suca sinovima i kćerima svojim.

a) »Izreke« i »zagonetke« namjerno skrivaju moralnu pouku u ponešto nejasne slike (usp. Suci 14,12; Izr 1,6; Sir 39,2–3; Ez 17,2). Salomon je bio poznat po mudrim izrekama (1 Kr 5,12; 10,1–3; Prop 12,9; Sir 47,15–17). Dva zajedno stavljena izraza, »znaci« i »čudesa«, upućuju na čuda izlaska (usp. 10,16). U grčkom bi ti isti izrazi radije označavali neobične, izuzetne i, vjerovalo se, nepredvidljive prirodne pojave.
b) Ili »ishod«. Tekst dakle promatra bilo tijek povijesti, bilo vremena prikladna za ljudske inicijative ili pothvate (usp. Prop 3,1–8). Ovaj opis »proširena znanja« mudrosti upotpunjava sliku iz 7,17–21.
c) Znak šutnje (Izr 30,32; Sir 5,12) pod dojmom bilo čuđenja i smetenosti (Mih 7,16; Job 21,5; 40,4) bilo divljenja (Job 29,9).
d) To »srodstvo« dar je milosti (usp. r. 21). Besmrtnost koja iz njega proizlazi, najprvo je besmrtnost spomena (usp. r. 13), ali vjerojatno i osobna besmrtnost (usp. 4,1) jer mudrost mora priopćiti ono što posjeduje po svojoj prirodi.
e) Ovaj tekst ne govori o pretpostojanju duše, kako bi se moglo pomisliti kad se istrgne iz konteksta. On ispravlja iskaz r. 19, po kojemu kao da je za osobnost preče tijelo; stoga on ističe prednost duše.
f) Ova se molitva slobodno nadahnjuje na molitvi što je donosi 1 Kr 3,6–9 i 2 Ljet 1,8–10. Više pojedinosti u njoj doziva u pamet povijesne okolnosti Salomonova kraljevanja (rr. 5c.7.8.12), ali se obzorje širi do općeljudskih granica, jer i Salomon je čovjek (rr. 1–3.5b.6.13–17). Molitva je podijeljena u tri dijela (rr. 1–6; 7–12; 13–18); uzajamno su usklađeni i u svakome se spominje poslanje mudrosti (rr. 5,10,17).
g) S rkpp. i pr.; *Textus receptus:* »svoga milosrđa«. – Oci su svi Izraelovi preci, posebno patrijarsi (Post 32,10; 2 Ljet 20,6), a isključen je i David (1 Kr 3,6; 1 Ljet 28,9; 2 Ljet 1,9).
h) Dao mu je prednost pred Adonijom i drugom braćom (1 Kr 1; 1 Ljet 28,5–6).

2 Sam 7 13; 1 Kr 5 19; Sir 47 13 [8]Odredio si mi da sagradim Hram
na Svetoj gori tvojoj
i žrtvenik u gradu boravišta tvojeg,
u liku svetoga Šatora
koji si odiskona bio spremio[a].
9 4; 8 4 [9]S tobom je mudrost, koja zna djela tvoja,
7 21 koja je bila nazočna kad si stvarao svijet;
Izr 8 22-31+ ona zna što je milo tvojim očima
i što je pravo po tvojim zapovijedima.
[10]Pošlji je s nebesa svetih
i otpravi je od svoga slavnog prijestolja,
da uza me bude i potrudi se sa mnom
i da spoznam što je tebi milo.
7 23 [11]Jer ona sve zna i razumije,
ona će me razborito voditi
u pothvatima mojim
Izl 24 16+ i štititi svojom moći[b].
[12]Tad će ti djela moja biti ugodna,
i ja ću pravedno upravljati pukom tvojim
i bit ću dostojan prijestolja oca svoga.
[13]Jer tko može spoznati Božju namisao Rim 11 34
i tko će se domisliti što hoće Gospod? 1 Kor 2 16
[14]Plašljive su misli smrtnika
i nestalne su naše namisli.
[15]Jer propadljivo tijelo tlači dušu Job 4 19
i ovaj zemljani šator pritiskuje Iz 38 12
um bremenit mislima[c]. Rim 7 14-25+
[16]Mi jedva nagađamo što je na zemlji Iv 3 6
i s mukom spoznajemo i ono što Pnz 30 11+
je u našim rukama:
a što je na nebu, tko će istražiti? Iz 55 9
[17]Tko bi doznao tvoju volju Iv 3 12
da ti nisi dao mudrosti Mt 11 27
i da s visine nisi poslao Duha svoga svetoga.
[18]Samo tako su se poravnale staze
ljudima na zemlji
i samo su tako naučili ljudi što je tebi milo Bar 4 4
i spasili se tvojom mudrošću[d].

III. Mudrost i Bog u povijesti

Od Adama do Mojsija

10 Ona je štitila prvooblikovanog
oca svijeta,
koji je stvoren sâm[e],
istrgla ga iz grijeha njegova[f]
Post 1 26, 28 [2]i dala mu jakost da vlada svemirom.
Mudr 9 2 [3]A kad se u jarosti svojoj grešnik[g]
odmetnu od nje,
Post 4 8-13 poginu u mržnji svojoj bratoubilačkoj.
Post 7-8 [4]I kad je zemlju zbog njega potop stigao,
1 Pt 3 20-21 opet ju je mudrost spasila
brodeći s pravednikom[h] na krhkom drvetu. Post 6 9
[5]I kada se, složni u opačini svojoj, Mudr 14 6-7
narodi bijahu pomutili,
ona je našla pravednika[i] Post 11 1-9
i sačuvala ga Bogu nezazorna Post 12 1-3
i uzdržala jačim od ljubavi prema djetetu. Post 22 1-19
[6]Kad su bezbožnici izgibali, Post 19
ona je izbavila pravednika[j] 2 Pt 2 6-8
koji je bježao od ognja
što je s neba pao na pet gradova.
[7]O opačini njihovoj još svjedoči
pustoš puna dima

a) Izričaj »u liku svetoga Šatora« odnosi se i na Hram i na žrtvenik (posrijedi je žrtvenik za paljenice, vidljiv svima (1 Kr 8,22.54.62–64). – »Sveti Šator«, što ga je sam Bog bio pripravio, ili je Božji nebeski hram (Ps 18,7; 96,6; Heb 8,2; 9,11; Otk 3,12; itd.; o nebeskom žrtveniku usp. Otk 6,9; 8,3–4; 14,18) ili pak božanski primjerak jeruzalemskoga Hrama (Izl 15,17; 1 Ljet 28,19), ili napokon svetište Izlaska (Sir 24,10), napravljeno po Božjem uzorku (Izl 25,9.40; Dj 7,44; Heb 8,5).
b) »Svojom moći«, usp. Rim 6,4. Ili: »Ona će me sačuvati u svojoj slavi«, vodeći me u svojoj svjetlosti (usp. Iz 60,1–3; Bar 5,7.9) ili obavijajući me kao nekim zaštitnim oblakom (usp. Sir 14,27).
c) Izrazi upotrebljeni u ovom r. podsjećaju na oprečnost između tijela i duše ili duha, ustanovljenu u grčkoj filozofiji (usp. Rim 7,25+), ali pisac drži prirodnim sjedinjenost duše i tijela. U SZ slika »šatora« doziva u pamet nestalnost ljudskog života (Job 4,21; Iz 33,20; 38,12). Epitet je »zemljani« možda prisjećaj na Job 4,19; Post 2,7. U NZ može se usporediti 2 Kor 4,7; 5,1–4; 2 Pt 1,13–14, a naglašena je oprečnost u Gal 5,17; Rim 7,14–15.
d) »Spasili se«, od pogibelji vremenitih i vječnih. Ovu spasiteljsku djelatnost mudrosti ocrtava daljnji razvoj misli, koji služi kao prijelaz na treći dio. – Mnogi latinski rkpp. ovdje dodaju: »svi oni koji su ti, Gospodine, omiljeli od početka.«
e) Adam, »sam« na svijetu kao što je Bog sam na nebu.
f) Neki latinski rkpp. donose ovdje: »i ona ga je izvukla iz gliba i istrgla od grijeha.« Prvi dio te inačice proizlazi vjerojatno iz neke glose koja je tumačila izraz »prvooblikovanog«. – Tema kajanja i ponovnoga uzdignuća Adama (za tim su židovskim mišljenjem često posizali crkveni oci) povezana je ovdje s milosrdnim utjecajem mudrosti, koji Adamu omogućuje i nakon grijeha sačuvati gospodstvo nad svjetom te mu daje snagu vršiti ga.
g) Kain (usp. Post 4,8–13). – Ubojstvom je ili sam sebe osudio na bijedan život (završio je tragično po nekim židovskim legendama) ili je bio uzrok propasti svojega roda u potopu (r. 4), ili je svjesno pošao u pravu smrt (usp. 1.11d–12.16).
h) Noa (usp. Post 6,9).
i) Abrahama (usp. Post 22).
j) Lota (usp. Post 19).

Pnz 32 32 i bilje kojemu plod nikad ne sazrijeva
Post 19 26 i stup od soli što stoji
kao spomenik duši nevjernoj.
8 I jer nisu slijedili puta mudrosti,
izgubili su spoznaju o dobru
Post 19 1+ i još ostavili svijetu spomenik svoje ludosti
da se ne mogahu sakriti zlodjela njihova.
9 A mudrost je vjernike svoje spasila od nevolje.
Post 27 43 10 Kad je pravednik[a] bježao ispred
jarosti bratove,
ona ga je vodila pravim stazama;
Post 28 10-22 pokazala mu Božje kraljevstvo
i podarila mu znanje o svetinjama[b];
uspjehom okrunila napore njegove
Post 29 1 i umnožila plodove truda njegova.
31 16 11 Kad su ga pritijesnili lakomci,
pomogla ga je i obdarila bogatstvom,
Post 31 23-29; 32-33 12 sačuvala ga od neprijatelja
i zaštitila ga od zasjeda,
Post 32 25-31 darovala mu pobjedu u žestokom boju
Hoš 12 4-5 da spozna kako je bogobojaznost
1 Tim 4 8 od svega jača[c].
Post 37-39 13 Ona nije ostavila prodanog pravednika[d],
nego ga je čuvala od grijeha.
14 S njime je u tamnicu sišla
Ps 105 17-22 te ga ni u okovima nije zapustila
Post 41 40-44 dok mu nije donijela žezlo kraljevsko
i vlast nad onima koji ga tlačiše
i nagnala u laž one koji ga kaljahu,
a njemu dala slavu vječnu.

Izlazak

18 1 15 Ona je spasila sveti puk i rod besprijekorni[e]
Izl 19 6+ od vlasti naroda mučiteljskog.
16 Ušla je u dušu sluge Gospodnjeg,
i on se strašnim kraljevima[f] opro Izl 7-12
čudesima i znacima. Ps 135 9-10
17 Ona je dala plaću svetima za njihove trude
i vodila ih putem čudesnim,
danju im bila zaklon od žege
i noću zvjezdani sjaj[g]. Izl 13 21-22+
18 Provela ih preko Mora crvenog, Izl 14 21-29
provela ih je preko vode velike,
19 a neprijatelje njihove valovima potopila
i onda ih izbacila iz dubina bezdana.
20 Zato su pravednici oplijenili bezbožnike[h]
i pjesmom proslavili tvoje sveto
ime, Gospode,
jednodušno opjevali tvoju ruku zaštitnicu. Izl 15
21 Jer je mudrost otvorila usta nijemima
i obdarila djecu nejaku jezikom rječitim[i]. Ps 8 3 Mt 21 16

11 Ona im je pothvate k uspjehu vodila
po ruci proroka svetog[j] Pnz 18 15, 18; 34 10
2 kad su prohodili pustoš nenastanjenu Hoš 12 14
i dizali šatore po bespućima.
3 Opirahu se dušmanima
i branjahu se od neprijatelja[k];
4 a kad su ožednjeli i tebe prizvali,
napojiše se vode iz strme pećine Izl 17 1-7
i zagasiše žeđ iz tvrda kamena. Br 28 2-13

Voda, propast Egipćanima a spas Izraelcima[l]

5 I tako je ono čime su bili kažnjeni
neprijatelji njihovi
postalo njima dobročinstvo
kada bijahu u nevolji.

a) Jakov (usp. Post 27,41–45; 28,5–6).
b) ili »o svetima«, tj. o anđelima (Post 28,12). »Svetinje« mogu biti objave o nebeskom dvoru ili obećanja dana Jakovu (Post 28,13–15).
c) U svojoj »borbi s Bogom« Jakov je odolio ne svojom fizičkom snagom nego snagom svoje »bogobojaznosti«. Samo ona može privoljeti Boga i osigurati njegov blagoslov. Zgoda se dakle tumači u smislu duhovnog iskustva.
d) Josipa (usp. Post 39 – 41).
e) Narod je Izlaska »svet« i »besprijekoran« na temelju svoga poziva (Izl 19,6; Lev 19,2) i religioznih vrednota koje utjelovljuje. U isto vrijeme autor idealizira prošlost, a to će činiti i u trećem dijelu. Njegov cilj je trostruk: poviješću osvijetliti različite postupke prema pravednicima i grešnicima; uznijeti vjersku i moralnu nadmoć židovstva; napokon, pokazati da prošlost predoznačuje apokaliptičku budućnost.
f) Govorničko uopćavanje; riječ je o jednom faraonu.
g) Autor pripisuje mudrosti ono što Izl pripisuje Bogu prisutnu u oblaku.
h) Po židovskoj predaji Izraelci su ponijeli oružje poginulih Egipćana.
i) Nekoć je Bog odriješio jezik Mojsiju da bi mogao govoriti faraonu (Izl 4,10; 6,12.30). Sad Bog zahvaća da bi se svi Izraelci bez iznimke mogli udružiti u hvaljenju Boga. Ovdje autor slijedi židovsku predaju koja će se sve više proširivati u rabinskim tekstovima.
j) Mojsija (usp. Br 12,7+; Pnz 18,15).
k) Dugi put kroz pustinju sažet je u nekoliko rečenica da bi pripremio izvrstan slijed misli. Mudrost se više ne spominje, osim 14,2.5, i pisac se obraća Bogu nekom vrstom razmišljanja o događajima Izlaska. Stalno će, ali s dugim digresijama (12,2–22; 13,1 – 15,13), postupke Božje s Izraelcima, koje smatra narodom pravednikâ (usp. 10,15), suprotstavljati postupcima s Egipćanima, koji su postali simbol otvrdnuća grešnika. Po slobodi kojom čita prethodne biblijske izvore, sve je ovo izlaganje posve slično midrašu ili rabinskom komentaru Biblije.
l) S obzirom na čudo s vodom u pustinji, pisac razvija složenu usporedbu koje je načelo izrečeno u r. 5. U isto se vrijeme trudi odnosne kazne opravdati nekom vrstom »Božje odmazde« izložene u r. 16. Druge će antiteze iznijeti kasnije (usp. 16.1.5.15; 17,1; 18,5; 19,1), ali se tumači ne slažu koliko ih točno ima i često je teško jasno ih razgraničiti.

7a Njima si, zbog njihove zapovijedi
o čedomorstvu[a],
6 umjesto vječnog izvora vode tekućice,
Izl 7 17-21 dao rijeku zamućenu krvlju i blatom,
Izl 1 15-16 7b a svojima si, unatoč svakoj nadi,
Izl 17 3-6 dao izobilje vode,
8 pokazavši im u žeđi koja tada vladaše
kakvom si kaznom kaznio
neprijatelje njihove.
Pnz 8 2-5 9 Jer su iz kušnje kojom si ih milostivo ukorio
lako razabrali kakvim se mukama
namučiše bezbožnici
kojima si u jarosti sudio[b].
Pnz 8 5+ 10 Jer si njih iskušao, opominjući
Mudr 12 22 blago kao otac,
dok si one kao strahoviti kralj
ispitao i osudio.
11 Jednako su se mučili nazočni i nenazočni,
12 i dvostruka ih žalost obuzimaše
i uzdisahu u sjećanju na prošlost[c].
13 Kad čuše kako se ono što njima bijaše kazna
obratilo Izraelcima u dobročinstvo[d],
osjetiše ruku Gospodnju[e];
Izl 1 22; 2 3 14 i kad sve bî gotovo,
divljahu se onomu koga su nekoć izložili
i s porugom ga odbili[f],
jer njihova žeđ bijaše sasvim različita
od žeđi pravednika.

Božja popustljivost prema Egiptu

12 24-25 15 Da ih kazniš za njihove nepravedne
Rim 1 21 i bezumne misli,
što ih zavedoše da štuju nerazumne gmazove
i bijedne životinje[g],
poslao si na njih, za kaznu,
mnoštvo životinja nerazumnih[h]
16 da bi spoznali kako se svatko
kažnjava onim čime i sagriješi[i].
17 Tvoja svemoguća ruka –
koja je sazdala svijet od tvari bezoblične[j] –
mogla je poslati na njih
mnoštvo medvjeda ili ljutih lavova,
18 ili novostvorene, još nepoznate,
divlje zvijeri pune gnjeva
kojima iz nozdrva plamen liže, Otk 9 17
ili rigaju pare smrdljive[k],
ili siplju strašne iskre iz očiju – Job 41 10-13
19 zvijeri kadre smožditi ih
ne samo strašnim ujedom
nego ih uništiti samom strahovitom pojavom.
20 Ali i bez svega toga Job 4 9
mogli su pasti od jednog jedinog daha, Iz 11 4
gonjeni tvojom pravdom,
otpuhani tvojom silinom.
Ali ti si sve uredio po broju, utegu Iz 40 12
i mjeri. Job 28 25
Sir 1 9

Razlozi popustljivosti

21 I jer ti je uvijek u vlasti tvoja silna snaga,
tko se može oprijeti tvojoj jakoj mišici?
22 Sav je svijet pred tobom kao zrnce Iz 40 15
praha na tezulji[l]
i kao kaplja jutarnje rose što se Hoš 6 4; 13 3
spušta na zemlju.
23 A ti si milostiv svemu[m] jer možeš sve Sir 18 12
i kroz prste gledaš na grijehe ljudima 12 2, 10
da bi se pokajali. Rim 2 4; 3 25
24 Jer ti ljubiš sva bića Post 1 31+
i ne mrziš ni jedno koje si stvorio. Ps 145 9
Jer da si štogod mrzio, ne bi ga ni stvorio. Mudr 1 13-14;
25 A kako bi išta moglo opstojati 2 23-24
ako ti ne bi htio?
Ili se održati ako ga ti nisi u život dozvao?

a) Po Izl 7,14–25 Jahve je pretvorio nilske vode u krv da bi prisilio faraona neka pusti Izraelce. U tom čudu pisac vidi kaznu za naredbu o čedomorstvu (Izl 1,15s).
b) Žeđ, a možda i druge nevolje koje su Izraelci morali podnijeti u pustinji, trebale su im pomoći da razumiju kaznu zadanu Egipćanima.
c) Ispr. na temelju nekih rkpp.; *textus receptus:* »u prošlim sjećanjima«.
d) Voda uskraćena Egipćanima, čudesno je dobročinstvo dano Izraelcima (11,4).
e) Mnogi latinski rkpp. na kraju r. 13 dodaju: »diveći se konačnom ishodu«. Taj dodatak proizlazi iz r. 14b.
f) Mojsiju izloženu na vodama (Izl 1,22; 2,3), koga je faraon odbacio (Izl 5,2–5; 7.13.22; itd.).
g) Kult životinja, »gmazova« (krokodil, zmija, gušter, žaba) i »bijednih životinja« (kotrljavac) uvelike se cijenio u ptolomejevskom Egiptu.
h) Žabe (Izl 8,1–2); komarce (8,13–14); obade (8,20), skakavce (10,12–15).
i) Usp. 12,23; 16,1; 18,4 i Post 9,6; Suci 1,6–7; 1 Sam 15,23; 2 Mak 4,26; 13,8; Izr 5,22; itd.
j) Filozofski izraz djelomično nadahnut Platonom (Timej 51A), u vrijeme pisanja Mudr već uobičajen i ustaljen: označavao je neizdiferenciranu tvar koja se smatrala vječnom. Pisac nema nikakva razloga izuzeti materiju iz stvoriteljskog djela te možda misli na uređenje svijeta iz zbrkane mase (Post 1,1).
k) S razl. rkpp. i pr. koji imaju dosl. »smrad dima«; *textus receptus:* »tutnjavu dima« ili »sukljanje dima«.
l) Dosl. »kao pretega (što preteže) na tezulji«; BJ prevodi: »kao ono što naginje tezulju«; može se također shvatiti: »što i ne preteže na tezulji.«
m) Misao rr. 23s nije nova u Izraelu, no nikada prije sveobuhvatnost Božjeg milosrđa prema grešnicima (usp. Jon 3 – 4) i presudna uloga ljubavi u stvaranju i uzdržavanju bićâ nije izrečena tako snažno obrazložena.

Ez 33 11; 18 23+ 26 Ali ti štediš, jer sve je tvoje,
Gospodaru, ljubitelju života,

Post 2 7+ **12** i tvoj je besmrtni duh u svemu[a].
2 Blago kažnjavaš prestupnike,
Am 4 6+ Lk 15 7 koriš ih i opominješ za grijehe njihove
da se ostave zloće
i da se ufaju u tebe, Gospode!

Božja popustljivost prema Kanaanu

3 Zamrzio si drevne stanovnike[b] svoje
Svete zemlje
Pnz 12 31; 18 10s 4 jer su činili zlodjela grozna
u vradžbinama i obredima bezbožnim;
Lev 18 21+ 5 okrutne ubojice djece,
žderače utrobe na gozbama mesa ljudskog,
posvećenike s krvava pira[c],
Br 33 51-56 6 roditelje ubojice bića bespomoćnih,
Pnz 20 16-18 odlučio si uništiti rukama otaca naših,
Pnz 11 12 7 da najdraža ti od sviju zemalja
primi dostojno naselje djece Božje.
Ps 78 39; 103 14 8 Ipak si i njih poštedio kao ljude[d],
Mudr 6 7; 11 23+ jer si im pred vojskom svojom
Izl 23 28+ poslao ose kao preteče
da ih malo-pomalo istrijebe[e].
9 Premda si ih mogao, kao
bezbožnike, predati u boju
11 17-19 rukama pravednika ili strašnim zvijerima
ili ih strogom riječju najedanput zatrti,
12 2 10 sudeći im malo-pomalo,
davao si mjesta pokajanju,
premda si dobro znao
da je to opak rod
kojem je zloća prirođena
i da im se ćud nikad neće izmijeniti[f],
11 jer je to pleme odiskona bilo prokleto. Post 9 25 Mudr 3 12, 19

Razlozi popustljivosti

A što si ostavio nekažnjene njihove grijehe,
nije bilo od straha ni pred kim.
12 Jer tko bi tebi smio kazati: »Što si učinio?« Job 9 12
I tko se smije oprijeti sudu tvojemu? Rim 9 19-23
Ili te optužiti što si uništio narode Job 9 19
koje si stvorio?
Ili tko će ustati protiv tebe
kao branitelj nepravednih ljudi?
13 Jer, osim tebe, nema Boga koji se brine za sve Pnz 32 39
da bi mu morao dokazati kako ne sudiš krivo. Job 34 13+
14 A nijedan kralj ni vladar ne smije ustati
protiv tebe u korist onih koje si kaznio.
15 I jer si pravedan, upravljaš svime pravedno, Post 18 25
i nedostojno je moći tvoje kazniti
onoga koji kazne ne zaslužuje[g].
16 Jer moć je tvoja načelo pravice tvoje[h]
i jer svime vladaš, možeš i sve poštedjeti.
17 Jakost svoju pokazuješ samo onda
kad ljudi ne vjeruju u puninu tvoje moći
i kažnjavaš drskost onih koji je spoznaše.
18 Ti, silni gospodaru, sudiš blago
i upravljaš nama[i] s velikom pažnjom,
jer kad god hoćeš, moć ti je pri ruci. Ps 115 3; 135 6

a) To je životni dah što ga Bog udahnjuje stvorenjima (Post 2,7; 6,3; Ps 104,29–30; Job 27,3; 34,14–15). Nije vjerojatno da bi pisac mislio na duh stoičke filozofije ili na dušu svijeta. – Vg i mnogi latinski rkpp. prevode (krivo): »Kako je dobar i sladak tvoj duh, Gospodine, u svemu.«
b) Ti su stanovnici nabrojeni u Pnz 7,1, no pisac misli u prvom redu na Kanaance.
c) »Žderače utrobe« po Vg. 3 rkpp. imaju (gozbu) »na kojoj se jedu utrobe«. *Textus receptus* »(gozbu) žderača utroba.« – »posvećenike sa krvava pira«, dosl. »inicirane ispred žrtve«. Tekst je iskrivljen. Kanibalizam u Kanaanu nije dokazan, ali ga susrećemo u drugih starih naroda. Pisac preuzima neke crte iz helenističkih »misterija« i aludira na neke njihove ozloglašene obrede.
d) Ovaj ulomak ističe ne toliko korjenitu slabost čovjeka (Post 8,31; Ps 78,39; 103,14–15; itd.) koliko njegovo bitno dostojanstvo (Post 1,26–27; Ps 8,5–7) koje daje pravo na povlaštene odnose s Božjom mudrosti (Izr 8,31). To je dostojanstvo priznavao i stoicizam, ali je posebno isticao opći pojam čovječnosti.
e) Pisac preinačuje smisao koji zgodi sa stršljenima daju stari tekstovi (Izl 23,28; Pnz 7,20), koji nastoje objasniti zašto je kasnilo uništenje Kanaanaca. Po Mudr Bog se brine ne samo za Izraela, on je milosrdan i prema grešnicima Kanaancima. U LXX je ista riječ ovdje i u Izl 23,28 i Pnz 7,20.
f) Ne snagom pozitivne predodređenosti na zlo, nego zbog toga što su odbili pokajati se. Bog je znao da će »otvrdnuti« poput faraona. To želi reći podsjećaj na prokletstvo Kanaana (Post 9,5), preneseno ovdje na moralni plan (usp. 3,12.19; 4,3–6).
g) Zbog već u starini iskrivljena glagola »kazniti« i zbog kriva povezivanja riječi u rečenici, gotovo svi latinski rkpp. imaju: »Ti i osuđuješ onoga tko ne treba biti kažnjen«.
h) Jer ima puninu moći i nema razloga da je zloupotrebi (ipak usp. 2,11). Bog provodi pravednost apsolutno nepristrano i slobodno. Isto tako njegovo suvereno gospodstvo nad svim bićima omogućuje mu i poziva da bude blag sa svima.
i) Pisac se ili istovjećuje sa svim ljudima ili već ovdje nagoviješta ideju povlaštenog postupka s Izraelom (usp. rr. 21–22).

Pouka popustljivosti božanske

19 A takvim si djelima narod svoj poučio
da pravednik ima biti čovječan[a];
podario si sinovima svojim dobru nadu,
11 23 jer daješ pokajanje za grijehe.
20 Jer kad si s tolikim obzirom i blagošću[b]
kaznio neprijatelje djece svoje
i smrtne krivce –
dajući im vremena i prigode da se
zloće svoje okane[c] –
21 kako li si brižno sudio sinove svoje,
Post 12 7+ čijim si ocima dao divna obećanja
i prisegama i savezima!
11 10 22 Dok nas, dakle, koriš, dotle šibaš
naše neprijatelje
deset tisuća puta strože,
Mt 5 7; 7 2 da bismo se sjetili dobrote tvoje
kada sami sudimo
i da očekujemo milosrđe tvoje
kada nam bude suđeno.

Poslije Božje blagosti dolazi strogost

23 Zato si one koji su živjeli bezbrižnim
i bezumnim životom
11 16 namučio njihovim vlastitim gnusobama[e].
24 Jer su odviše zabasali na krivim putovima
11 15 i stali kao bogove štovati najgore
i najprezrenije od životinja[f],
zabludjeli kao djeca bez razbora.
25 Zato si im kao djeci bez razbora
poslao kaznu rugla.
26 A jer ih nije poučila kazna porugljiva,
ubrzo iskusiše kaznu dostojnu Boga.
27 Jer kad vidješe da su im za kaznu
te životinje koje štovahu kao bogove, 11 15
rasrdiše se na njih zbog patnja
koje im prouzrokovaše
i spoznaše pravoga Boga,
o kom prije nisu htjeli ništa čuti.
Zato ih je i stigla najviša osuda[g].

Štovanje zvijezda i prirodnih sila[h]

13 Po naravi su glupi svi ljudi
koji ne upoznaše Boga,
oni koji iz vidljivih ljepotâ ne
mogu spoznati onoga koji jest – Izl 3 14+
nisu kadri prepoznati umjetnika
po djelima njegovim[i]; Otk 14 17
2 nego smatraju bogovima koji svijetom vladaju Rim 1 19-20 Sir 17 8
oganj ili vjetar ili hitri zrak,
zvjezdan krug ili silnu vodu
ili svjetlila nebeska. Pnz 4 19; 17 3
3 Jer ako su ih, opčinjeni njihovom ljepotom, Job 31 26-28
uzeli smatrati bogovima,
morali su spoznati
koliko ih tek nadmašuje njihov gospodar
jer ih je stvorio sam Tvorac ljepote[j].
4 Ako ih je i zadivila njihova sila i snaga,
morali su iz toga zaključiti
koliko je tek silniji njihov stvoritelj.
5 Jer prema veličini i ljepoti stvorova
možemo, po sličnosti, razmišljati
o njihovu Tvorcu. 13 1+
6 Ali ovi ipak zaslužuju malen prijekor[k],
jer možda samo lutaju tražeći
Boga i želeći ga naći; Dj 17 27
7 živeći među djelima njegovim,
nastoje ih shvatiti,

a) Po primjeru mudrosti (1,6; 7,23). Taj stav odgovara temeljnom univerzalizmu mudrosnih spisa i naći će novi izraz u NZ (usp. Mt 5,43–48).
b) S nekim rkpp.; *textus receptus* i sir.: »molitvom«; po nekim latinskim i armenskim rkpp. »spasio si«; neki rkpp. izostavljaju tu riječ.
c) Usp. 12,2. Misao da Bog kušnjama i kaznama nastoji svoj narod očuvati od grijeha česta je u SZ (usp. Am 4,6+). Tu misao pisac namjerno proširuje na sve grešnike (usp. već Job 33,14–22; 34,29–32; Jon 3 – 4).
d) Tako *textus receptus*. BJ konj.: »umjereno«, *en metriotêti* mj. *en myriotēti*.
e) Biblijska oznaka za lažne bogove i idole (usp. Pnz 7,26; 27,15; itd.). Misli se na kult životinja i pisac se nadovezuje na 11,15–16.

f) Dosl. »one koje su čak i među životinjama od sramotnih najprezrenije«; *textus receptus* »među životinjama neprijateljâ«, »među protivnicima« ili »u protivnika«.
g) Faraon je konačno priznao djelo Božje (Izl 12,31–32), pošto ga je dugo odbacivao (Izl 7 – 11). Unatoč tome nastavio je izazivati Boga.
h) S kulta životinja pisac prelazi na opću kritiku idolopoklonstva u njezina tri velika oblika: pobožanstvenjenje prirodnih sila i zvijezda (13,1–9); kult idola koje je napravio čovjek (13,10 – 15,17); kult životinja (15,18–19). Nadahnuo se vjerojatno nekim tada uobičajenim uzorkom, jer slične podjele susrećemo i drugdje u spisima helenističkog židovstva, posebno u Filona. Misao mu je ipak izvorna, a u izlaganje su umetnuta razna razmišljanja o plovidbi (14,1–7), o podrijetlu idolopoklonstva (14,12–21), o zlu koje ono sa sobom nosi (14,23–31) i o povlaštenom položaju Židovskoga naroda (15,1–5).
i) Promatranje i proučavanje prirode trebali bi uzdignuti čovječji duh do transcendentnog Boga i tvorca svega.
j) Grčki obojen odlomak (usp. još rr. 5.7; Sir 43,9–12). SZ često je slavio veličinu i moć Božju u stvorenjima (Job 36,22–26; Ps 19,2; Iz 40,12–14, itd.), ali ljepotu svemira nije zamišljao kao umjetničko djelo koje odražava svog autora.
k) Ili »manji« od idolopoklonika r. 10.

a zavodi ih samo naličje stvari
jer vide toliko ljepote.
8 Pa ipak, oprostiti im ne treba:
9 jer ako su bili kadri steći toliko spoznaje
da mogu svemir istraživati,
koliko su lakše mogli otkriti
Gospodara svega toga!

Krivoboštvo[a]

10 Ali nesretnici su oni – i u mrtve se
predmete ufaju –
Pnz 4 28 koji bogovima nazivaju djela ruku čovječjih:
2 Kr 19 18 zlato i srebro, umjetno obrađeno,
Iz 40 18-20 životinjske likove, bezvrijedni kamen
isklesan drevnom rukom.
Iz 40 20+ 11 Posiječe drvodjelja prikladno drvo,
Jr 10 3-5 brižljivo mu oguli koru i s divnim umijećem
15 7-13 načini predmet koristan za
svagdašnju upotrebu.
12 A triješće što preostane
upotrijebi da spremi jelo kojim se siti.
13 Ostane mu komad koji nije ni za što,
drvo krivo i kvrgavo:
uzme ga i u dokolici marljivo izrezuje,
oblikuje ga umijećem nehotičnim,
dade mu lik čovječji;
14 ili izdjelja od njega kakvu
bezvrijednu životinju,
crljenkom je oboji, crvenilom naliči,
premaže joj svaku pjegu.
15 Konačno joj načini prikladnu kućicu,
Iz 46 7 metne na zid i prikuje željeznim čavlom.
16 Pobrine se tako za nju da ne padne,
dobro znajući kako sebi sama
pomoći ne može:
Bar 6 25-27 jer je lik kojem treba tuđe pomoći.
17 I poslije svega toga on se ne stidi
tu neživu stvar nagovarati Iz 44 17
i njoj se moliti za imetak, za ženidbu i djecu, Jr 2 27
i za zdravlje svoje zaziva nemoć,
18 za život preklinje smrt,
i utječe se za pomoć samoj nemoći,
za putovanje onomu Ps 115 4-7
koji ne može ni nogom maknuti;
19 i za svoje dobitke i pothvate,
za uspjeh u svojem poslu,
on traži snage u onoga
komu su ruke najnemoćnije.

14 Drugi se opet spremi da zaplovi,
nakan da prebrodi bijesne valove,
i prizivlje u pomoć drvo
koje je slabije od drvene lađe što ga nosi[c].
2 Jer je nju izmislila težnja za dobitkom
i sagradila je mudrost graditeljska[d].
3 Ali njome upravlja tvoja providnost[e], Oče,
koji si dao i na moru put Ps 77 20
i u valovima stazu pouzdanu[f]: Iz 43 16
4 pokazuješ tako da možeš iz svake
pogibelji izbaviti,
da bi se nevješt smio ukrcati.
5 Jer ti nećeš da neplodna budu djela
tvoje mudrosti,
zato ljudi povjeravaju svoj život
i drvlju najneznatnijem
te prelaze splavom burne valove
i dolaze u luku spasa. Ps 107 29-30
6 Pa i nekoć, kad su izgibali oholi divovi[g], Post 6 1-5+
sklonila se nada ovog svijeta u splav[h] Sir 16 7
kojom je upravljala ruka tvoja Bar 3 26-28
i svijetu ostavila sjeme za nova pokoljenja.
7 Blagoslovljeno je drvo po kojem pravda dolazi[i], Gal 3 13-14
8 a prokleta krivobožačka rukotvorina[j]
i onaj koji je načini; Pnz 27 15
on jer je napravi, a ona jer se,
iako prolazna, bogom nazva.

a) Polemika protiv kumira, koja se pojavljuje u grčkih filozofa, veoma je česta i uobičajena u biblijskim spisima (usp. nadasve Iz 44,9–20; Jr 10,1–6; Bar 6; itd.).
b) Rr. 11–16 naumice su sročeni da ruglu izvrgnu kumire: napravljen je od otpadaka drveta, pravi ga običan zanatlija, rad napravljen površno i ne može stati na svoje noge.
c) Kip na pramcu ili na krmi, lik božanstva zaštitnika plovidbe (usp. Dj 28,11).
d) Tehnička vještina zanatlije, plod mudrosti (8,6; usp. Izl 31,3; 35,31).
e) Izraz »providnost« prvi put se pojavljuje ovdje u LXX. Preuzet je iz grčke filozofije i književnosti, ali misao je biblijska (Job 10,12; Ps 145,8s. 15s; 147,9; itd.).
f) Nadovezujući se na dva teksta s jasnim prisjećajem na prijelaz kroz Crveno more (Ps 77,20; Iz 43,16), pisac želi prikazati Božju vlast nad morem i njegovu moć da uspješno zaštiti pomorce.
g) Ti »divovi« imaju veliku ulogu u židovskim predajama i legendama (usp. Post 6,4; Sir 16,7; Bar 3,26 i apokrif nazvan Treća knjiga o Makabejcima, 3 Mak 2,4), a tako i u nekim grčkim legendama.
h) Noina korablja (usp. već 10,4).
i) Služi ispunjenju Božjih planova. Mnogi su Oci taj tekst primijenili na drvo križa.
j) Ta složenica često u LXX označava kumire.

9 Tako Bogu su mrski
i bezbožnik i bezbožnost njegova,
10 izrađevina i izrađivač bit će jednako kažnjeni.
Izl 12 12 11 Zato će osuda pasti na kumire neznabožačke,
Iz 2 18, 20 Jr 10 11, 15 jer su postali gnusoba među
Zah 13 2 stvorenjima Božjim
i sablazan ljudskim dušama
Izl 23 33 i zamka bezumničkim nogama.

Podrijetlo krivoboštva

Izl 34 16 12 Pronalazak kumirâ bio je početak bluda
Pnz 31 16 i njihovo je otkriće izopačilo život[a].
13 Nije ih bilo u početku
niti će ih biti dovijeka.
14 Jer su došli[b] na svijet po ispraznosti čovječjoj
14 11 i zato im je određen konac brz.
15 Neki otac[c], satrt prijevremenom žalošću,
načini lik svojeg djeteta koje je
tako brzo ugrabljeno:
i dojučerašnjeg mrtvaca sad već
kao boga štuje
i odredi svojim podanicima tajne
obrede i žrtve.
16 U tijeku vremena ukorijeni se taj
bezbožni običaj
i počeše ga kao zakon čuvati,
17 i po zapovijedi vladarâ
uvelo se štovanje likova.
A onih koje ljudi nisu mogli
u osobi njihovoj štovati,
jer su predaleko od njih prebivali,
približavahu sebi njihovo daleko obličje,
načinivši od čašćenog kralja vidljiv lik
da mu nenazočnu revno laskaju
kao da je nazočan.
18 A i častoljublje umjetnika
navodilo je na sve jače štovanje
i one koji kralja nisu poznali.
19 Jer umjetnik, koji se možda htio
dodvoriti vladaru,
trudio se svim svojim umijećem
da obličje bude što ljepše,
20 te je svjetina, ponesena ljepotom djela,
počela pridavati božanske počasti Dn 3 1-7
onomu koga je nedavno slavila kao čovjeka.
21 I to postade zamka životu:
robujući nesreći ili nasilju vladarskom,
ljudi su neizrecivo ime Božje[d]
prenijeli na kamenje i na drvlje. Izl 3 14+

Posljedice krivoboštva Rim 1 24-32

22 I ne bijaše im dosta
što su zastranili u spoznaji Boga,
nego su, živeći u velikoj borbi[e] zbog neznanja,
tako veliko zlo još mirom nazivali.
23 Jer, ili djecu žrtvuju ili vrše tajne obrede 12 5
ili priređuju bijesne gozbe Lev 18 21+
s čudnim običajima[f].
24 Ne čuvaju više čistoće ni tijela ni ženidbe,
jedan drugoga ili iz zasjede ubijaju
ili jedan drugomu preljubom jade zadaju.
25 Svuda zbrka: krv, ubojstvo, krađa, prijevara,
pokvarenost, nevjernost, buna, kriva prisega,
26 uznemirivanje čestitih,
zaboravljanje dobročinstva, oskrvnjenje duša,
zločini protiv naravi[g],
nered u braku, preljub, nećudorednost[h].
27 Jer je krivoboštvo[i]
početak, uzrok i kraj svakog zla.
28 Ili bjesne na svojim zabavama,
ili izriču lažna proroštva, 14 23
ili žive nepravedno,
ili bez oklijevanja krivo prisežu.
29 Jer se uzdaju u mrtve idole,
ne boje se da će okajavati lažne prisege.

a) »Blud« treba razumjeti u smislu vjerske nevjernosti (usp. Hoš 1,2+), no zabluda duha donijela je moralno zastranjenje (usp. Rim 1,24–32; Ef 4,17–19).
b) Mnogi vrijedni rkpp. pod utjecajem (2,24) imaju ovdje: »smrt je došla«. Za pisca jednoboštvo je bilo prije mnogoboštvo. Isto je mišljenje zastupljeno u Post.
c) Dva će primjera pokazati kako je ljudska »taština« izmislila kumire. Naglasak je više na idolopoklonstvenom kultu kojim se časte pobožanstvenjeni ljudi nego li na samom pobožanstvenjivanju. Prvi primjer odrazuje grčki običaj da se preminulo dijete digne na razinu »heroja zaštitnika«. Taj običaj spominje i oponaša Ciceron nakon smrti kćerke Tulije.
d) Ime objavljeno Mojsiju (Izl 3,14) ili samo ime »Bog«.
e) Borba unutarnja uslijed razularenih strasti; izvanjska uslijed nereda koje one izazivaju u društvu.
f) Prisjećaj na bakanalije dionizijskih misterija, ili na nasilja i blud frigijskih misterija.
g) Dosl.: »izopačenost naraštaja«.
h) Razmišljanje o društvu koje je u temeljima potreseno prezirom života i pravâ drugih, obeščašćenjem braka, nevjernošću i posebno stalnim kršenjem prisege (usp. rr. 29–31). Ta dubinska poremećenost stavljena je u izravan odnos ne s jednostavnim nepoznavanjem Boga nego idolopoklonstvenim obredima. Tomu je odlomku sličan Rim 1,26–31 i vjerojatno njime nadahnut.
i) Dosl. »čašćenje bezimenih kumira«; biti bez imena znači ne postojati. Možda treba shvatiti: »kojih se imena ne smiju spominjati« (usp. Izl 23,13).

30 Ali će ih za oboje stići kazna:
što su služeći idolima iskrivili pojam o Bogu
i što se krivo i podlo zaklinjahu
prezirući sve što je sveto.
31 Jer se prijestupima bezbožničkim
uvijek osvećuje –
ne moć prizivanih idola,
nego pravda koja stiže grešnike.

Izrael nije krivobožački

Izl 34 6-7+ **15** A ti si, Bože naš, blag i istinit,
spor na gnjev i svime milostivo upravljaš.
2 Ako i sagriješismo, tvoji smo!
Priznajemo tvoju vlast[a]
i nećemo griješiti kad znamo da smo tvoji.
Iv 17 3 3 Jer tebe znati – savršena je pravednost,
i poznavati snagu tvoju korijen je
1 15; 2 23 besmrtnosti[b].
4 Nas nije zaveo nikakav izum opaka
ljudskog umijeća
ni jalovo djelo slikarsko,
13 14 likovi našarani ličilima
5 koji u budalama potiču žudnju
te žude za neživim obličjem mrtva lika.
13 10 6 Ljubitelji su zla i dostojni takvih nada
oni koji ih čine ili žele ili štuju.

13 10-19 Ludost izrađivača kumira[c]

7 Muči se lončar i gnječi zemlju mekanu:
pravi posuđe kojim se služimo.
Rim 9 21 Od istoga blata pravi posude
koje služe u plemenite svrhe
i one koje služe suprotnom:
Iz 29 16+ kakva će kojoj namjena biti –
određuje lončar.
8 I možda – o napora na zlo data! –
od iste gline pravi ništavnog boga,
on koji je nedavno od zemlje sazdan Post 2 7+
i koji će se ubrzo zemlji vratit' Post 3 19
od koje je uzet,
kad se od njega duša zatraži.
9 Ne mari on što će brzo umrijeti
ni što mu je život kratkovjek,
nego se natječe[d] sa zlatarima i srebrnarima
i nasljeduje mjedare,
ponosan što pravi krivotvorine.
10 Srce mu je kao pepeo, Iz 44 20
i nada mu od zemlje bjednija,
i život od gline nevredniji,
11 jer nije poznao Stvoritelja svoga Pnz 32 15
koji mu je udahnuo dušu djelatnu Post 2 7
i nadahnuo ga dahom životnim[e].
12 Nego misli da je žiće naše igra
i život naš sajam pun probitka. Dj 19 24
»Treba, veli, izbijati korist iz svega,
čak iz zla.«
13 Jer bolje no itko drugi
zna takav da griješi
kad od iste tvari zemljane
pravi lomne posude i kumire.

Ludost Egipćana: sveopće krivoboštvo

14 Ali su od svih najluđi
i jadniji od duše čeda nejakog[f],
oni neprijatelji tvog naroda
koji ga nekoć tlačiše[g].
15 Jer oni obožavahu sve poganske kumire
koji ne mogu ni očima gledati, Ps 115 4-7
ni nosom disati, ni ušima slušati, Mudr 13 18
ni prstima pipati,
ni nogama hoditi.
16 Jer ih čovjek načini,
sazda ih onaj komu je dah u zajam dan. Post 2 7
Nijedan čovjek ne može načiniti Ps 104 29-30
boga sebi slična;

a) Premda grešnici, Izraelci i dalje pripadaju Bogu, jer znadu da on dobrohotno i milosrdno vlada i pruža mogućnost kajanja (11,23 – 12,2; 12,16–18); ili pak zato što i dalje u njemu prepoznaju jedinoga Gospodina koji se svečano založio za njihove očeve i koji ostaje vjeran (12,19.21–22; 15,1).
b) Riječ je o životnu poznavanju (usp. Jr 9,23–24) koje je počelo prave pravednosti. Pojam besmrtnosti, zajedno sa slikom korijena (usp. 3,15) dopunja pojam pravednosti (usp. 1,1–15; 3,1–9). O tom pojmu kao cjelini usp. Iv 17,3.
c) Pisac se okomljuje na one koji prave kumire i za primjer uzima kipara koji pravi kipove kakvih je bilo po svemu grčkom svijetu. Opis je usporedan s opisom drvodjelje u 13,11–19.
d) Umjesto da ga glina koju obrađuje podsjeća na njegov konačni završetak (Post 3,19), lončar se izvrgava ruglu time što se natječe s umjetnicima koji svojom vještinom obrađuju plemenite tvari.
e) »duša djelatna« i »dah životni« jesu sinonimi.
f) Dijete se može najlakše zloupotrijebiti.
g) Egipćani, »tlačitelji« Izraela prije Izlaska pa onda za vrijeme Ptolomejevića. Na njih ga ponovno (usp. 12,23–27) podsjeća vjerojatno kipar o kome je netom govorio: on je mogao praviti kipiće božanstava koje je štovao sinkretizam ondašnjih Egipćana. (r. 15).

17 i jer je smrtan,
mrtvo djelo gradi bezbožničkim rukama.
On je dragocjeniji od svojih svetinja,
jer je živ, a one nisu.
11 15 — 18 A čak štuju i najgadnije životinje,
što su, po gluposti svojoj, gore od ostalih.
19 Na njima nikakve ljepote
da bi privlačile kao druge životinje:
umakle su i Božjoj hvali i njegovu blagoslovu[a].

Egipat i Izrael[b]: kobne životinje, prepelice

11 16; 12 23, 27 — **16** Zato bijahu primjereno
kažnjeni sličnim životinjama
i mučeni mnoštvom kukaca.
2 A narod si svoj, mjesto takvom kaznom,
obasuo dobročinstvom;
Izl 16 9-13; Br 11 10-32 — i da zadovoljiš njegovu žudnju žarku,
pripravio si jelo izvanredno: slasne prepelice.
3 I tako Egipćanima,
premda željnima hrane,
kad vidješe odvratne stvorove
poslane protiv njih,
zataji i naravna želja za jelom;
a narodu si svojem poslije kratke oskudice
poklonio jelo čudesno.
4 Na tlačitelje morade doći
neuklonjiva oskudica,
11 8-9 — dok je tvojima trebalo samo pokazati
kako su teško mučeni neprijatelji njihovi.

Egipat i Izrael:
pošast skakavaca, mjedena zmija

5 I kad je na njih navalio životinjski bijes
Br 21 4-9 — te pogibahu od ujeda zmija vijugavih,
srdžba tvoja još ne bješe došla do kraja.
6 Da se opamete, bijahu samo uplašeni
na kratak čas,
jer su dobili spasonosni znak[c]
da se sjete zapovijedi tvoga Zakona. — Br 21 9+
7 Jer tko god je u nj pogledao, ozdravio je,
ali ne po onom u što je pogledao, — Iv 3 14-17
već zbog tebe, Spasitelju sviju[d]!
8 Ujedno si time dokazao našim dušmanima — Iz 45 14+
da si ti izbavitelj od zla svakoga[e].
9 Umirahu od ujeda skakavaca i muha
i ne bijaše lijeka životu njihovu, — Izl 10 4-15; 8 16-20
jer su zaslužili da budu tako kažnjeni[f]. — 11 15-16
10 A sinovima tvojim nisu naudili
ni zubi zmija otrovnica,
jer im je milost tvoja u pomoć pritekla
te ih iscijelila.
11 Podbadao si ih samo i odmah ozdravljao
da se sjete proroštava tvojih,
da ne zapadnu u zaboravnost duboku
i ostanu bez tvojeg dobročinstva[g]. — Ps 107 20
12 Jer njih nije liječila ni trava ni melem — Iz 55 10-11
nego tvoja riječ, o Gospode, koja liječi sve. — Pnz 32 39; 1 Sam 2 6
13 Ti imaš vlast nad životom i smrću,
ti dovodiš do vrata Podzemlja i opet izvodiš[h].
14 Čovjek može svojom zloćom ubiti,
ali kad duh izađe, ne može ga vratiti
niti izbaviti dušu oduzetu.

Egipat i Izrael: čudesa u prirodi

15 Ruci se tvojoj ne može uteći.
16 Mišica je tvoja silna kaznila bezbožnike
koji te ne htjedoše priznati;
gonio ih nečuven dažd i tuča, — Izl 9 24, 25
i pljusak neumoljiv, — Ps 78 47-49
i oganj ih proždirao[i].

a) Na početku stvaranja Bog je blagoslovio svoje djelo, živa bića (Post 1,22.28; 2,3). Nakon grijeha zmija je prokleta (Post 3,14–15). Egipatske životinje – božanstva zaslužuju istu odbačenost.
b) Nakon duge digresije završetak knjige (16 – 19) ponovno uspoređuje Egipćane s Izraelcima (usp. 11,4+). Tu je drugu antitezu izdaleka pripravljao općenit spomen kaznâ (usp. 11,15–16; 12,23–27). Pisac i dalje dodaje mnoge pojedinosti drevnim biblijskim tekstovima (npr. r. 3): tumači ih slobodno po uzoru na književni rod *midraš*.
c) Više važnih rkpp. na ovom mjestu imaju »savjetnika«.
d) Pisac tumači Br 21,4–9 kao znak Božjega milosrđa. Isto tako tvrdi da mjedena zmija sama po sebi nije imala nikakve snage. On u njoj vidi podsjećaj na Zakon i znak spasenja koje Bog svima nudi, što ne proizlazi iz drevnoga teksta. Mjedena se zmija i sveopći Božji naum spasenja u istom sklopu nalaze u Iv 3,14–17.
e) Pretpostavlja se da su neprijatelji znali za ove događaje (usp. 11,13), osim ako pisac ne misli na pouku koja vrijedi za svako vrijeme.
f) Bič skakavaca (Izl 10,4–15) želi pisac dosta neodređenim izrazom povezati s obadima (Izl 8,16–20) i komarcima (Izl 8,12–15). Misao da oni mogu usmrtiti mogla je nastati kao proširenje Izl 10,17 (»smrtonosni bič«) i Ps 78,45 (»obadi da ih žderu«). Slično apokaliptički obrađuje te nevolje i Otk 9,3–12.
g) Ili »postanu neosjetljivi na tvoja dobra«.
h) Ovdje pisac izriče apsolutnu Božju vlast nad životom i smrću: ne samo u tom smislu da može izvući iz smrtne opasnosti one koje hoće (usp. Ps 9,14; 107,17–19; Iz 38,10–17) nego, čini se, u najdubljem smislu: da može vratiti život duši koja je sišla u Šeol (1 Kr 17,17–23; 2 Kr 4,33–35; 13,21).
i) Dosl. »prihvaćenu« (koju je Had prihvatio).
j) Sve pojedinosti ovog opisa upućuju na nevolju tuče (Izl 9,13–35), ali pisac se svim biblijskim naznakama služi na *midraški* način: za »tuču« i »pljusak (kišu)« usp. Izl 9,29 (LXX). 33.34; za »oganj (munje)« usp. Izl 9,23–24; Ps 78,47–49; 105,32 (gdje se spominje i »kiša«).

17 A najčudnije: u vodi koja gasi sve
rasla je ognju sve žešća moć,
5 17. 20 jer se svemir borio za pravednike.
18 Čas bi se plamen ublažio
da ne spali životinje poslane na bezbožnike[a],
nego da ovi vide i spoznaju
kako ih goni sud Božji;
19 čas bi opet buknuo u samoj vodi
od ognja snažnije
da uništi plodove zemlje opake.
Izl 16 20 A narod si svoj hranio
Ps 78 25 hranom anđeoskom,
Ps 105 40 slao[b] mu s neba gotov kruh
koji je imao u sebi svaku slast
i ugađao svakom ukusu[c].
21 Pokazao si svojim darom slatku
nježnost prema djeci,
jer je dar ugađao svakom teku
i mijenjao se u što je tko htio.
22 Snijeg i led[d] odolijevahu ognju ne topeći se,
da bi se znalo kako je
neprijateljske plodove uništio
16 19 oganj koji je plamtio u tuči
i bljeskao u daždu,
23 dok je opet oganj zaboravio snagu svoju
da bi se nahranili pravednici.
5 17; 19 6 24 Jer sve stvorenje služi tebi, svojem Stvoritelju,
napinje snagu svoju za kaznu opakima,
a popušta[e] za dobro onima koji se u te uzdaju:
19 18 25 zato se i tada u sve preobražavalo[f]
Ps 104 27, 28; 136 25; 145 16 da posluži tvojoj darežljivosti
svehraniteljskoj,
prema želji potrebitih[g],
26 da bi sinovi tvoji, koje ljubiš, Gospode,
naučili kako čovjeka na hrane
različiti plodovi,
nego riječ tvoja uzdržava
sve koji u te vjeruju; Pnz 8 3+
27 jer ono što nije mogao oganj uništiti
rastopilo se pod toplinom jedne Izl 16 21
zrake sunčane,
28 da bi se znalo kako treba sunce preteći
i tebi zahvaliti,
prije svjetla zorina preda te stupiti[h]. Ps 5 4
29 Jer se nada nezahvalnika rastapa Sir 39 5
kao zimski mraz
i razlijeva se kao voda nekorisna. Ps 58 8

Egipat i Izrael: tmina i svjetlost[i]

17 Veliki su i nedokučivi Ps 92 6, 7
sudovi tvoji, Rim 11 33-35
zato lutaju duše nepoučljive.
2 Dok su mislili bezbožnici
da imaju u vlasti sveti narod tvoj,
postadoše sužnji tmine Izl 10 21-23
u okovima duge noći,
zatvoreni pod svojim krovovima,
prognanici vječne providnosti. 14 3
3 Mišljahu da će im se tajni grijesi skriti,
pokriveni tamnim velom zaborava,
a rasuše se u užasnu strahu,
zaplašeni utvarama[j].
4 Ni skrovište u koje se povukoše
nije ih sačuvalo od straha,
nego se oko njih razlijegao grozan jek,
ukazivahu im se kobne utvare, mračnih lica.
5 I nikakva im sila ognjena nije mogla
svjetla pružiti,

a) Pisac, čini se, misli da su prve nevolje još trajale kad se na Egipat sručilo i sedmo zlo, tuča (Izl 9,13–35).
b) Taj prijevod potvrđuju pouzdani rkpp. BJ sa LXX: »pripravio«.
c) Mana, »hrana anđeoska«, »kruh Jakih« (Ps 78,25), tj. anđela ili »kruh nebeski« (Ps 78,24; 105,40) koji je imao »ukus medenog kolačića« (Izl 6,31), postaje hrana koja se može prilagoditi svakom ukusu i poprimiti sve moguće okuse te je simbol Božje nježnosti (r. 21), dosl. »slatkoće«. Ovaj ulomak ima veoma konkretna paralelna mjesta u rabinskim tekstovima i potvrđuje da je već tada postojala hebrejska legenda o mani. Kršćanska liturgija ovaj ulomak primjenjuje na euharistiju.
d) Još je riječ o mani koju Izl 16,14 uspoređuje s rosom, a Br 11,7 (LXX) s ledom (usp. Mudr 19,21).
e) »Napinje... popušta« kao žičani instrumenti (usp. 19,18).
f) Pisac nastoji vlastitost mane (usp. rr. 20c.21c) protumačiti pomoću ondašnje fizikc: elementi se preobrazuju ili im se mijenjaju svojstva. Ali nije mu toliko do izvanrednosti koliko do pouke koja iz nje proizlazi.
g) Ili »tražitelja« ili »molitelja«.
h) Ta se pouka oslanja na veoma slobodno tumačenje Izl 16,21 i bilježi običaj da se jutarnja molitva moli u zoru ili za prvih sunčevih zraka.
i) Biču tame (Izl 10,21–23) pisac suprotstavlja svjetlost koja je i dalje rasvjetljivala sav svijet i Izraela (r. 19 i 18,1), zatim svjetlost Zakona (18,4). No suprotnost u pravom smislu tvori »ognjeni stup« (18,3).
j) Pisac će sada na neobičan način dramatizirati bič tame. Susljedni opis u različitim smjerovima proširuje biblijski izvještaj i približava se helenističkom *midrašu*. Pri tome se možda služi hebrejskim legendama i rabinskim spekulacijama koje nalazimo i u Filona Aleksandrijskoga. U isto se vrijeme zapaža kako je cjelina apokaliptički usmjerena: tmine su Egipta predokus ili slika paklenih tmina (usp. nadasve rr. 14.20).

niti su sjajne plamene zvijezde
mogle osvijetliti tu strašnu noć.
6Jedino im se ukazivaše neka lomača,
sama od sebe upaljena, puna užasa;
i kad bi ta prikaza iščezla,
oni je, izvan sebe od straha,
držahu strašnijom nego što bijaše.
7Nemoćna bijahu njihova umijeća čarobnjačka[a]
i njihovo hvastanje razborom
bijaše izvrgnuto ruglu.
8Jer oni koji prije obećavahu
kako će istjerati strah i tjeskobu
iz bolne duše,
sami se razbolješe od straha smiješnoga.
9Kad ih i nije ništa strahovito plašilo,
bješe im na užas gmizanje
životinja i šištanje zmija.
Ginuli su od straha,
ne usuđujući se pogledati ni u zrak
kojem se ne može umaknuti.
10Jer zloća je strašljivaca:
vlastitim se svjedočanstvom osuđuje
i uvijek zlo uvećava
kad je stane savjest tištiti[b].
11Jer strah i nije drugo nego izdaja pomagala
što ih razum daje:
12što se manje čovjek u sebi na njih oslanja,
to mu teže pada što ne zna uzrok
svojoj patnji.
13I tako oni, one noći zaista nemoćne
izišle iz dubina Podzemlja nemoćnog,
usnuli istim snom,
14bijahu progonjeni strašnim sablastima
ili su smalaksali obamrle duše,
jer ih napade iznenadan i neočekivan strah.
15I tako svaki, pavši gdje se našao,
osta zatočen u tamnici bez prijevornica:
16i orač i pastir
i radnik koji se samotan muči
zaskočeni zapadoše u neminovnu nevolju,
svi bijahu okovani jednim lancem tame.
17I šumni vjetar,
i milopojni ptičji glas među lisnim granama,
i odmjeren huk vode što silovito protječe;
i divlja buka pećina što se ruše,
18i nevidljiva trka životinja što skaču,
i urlik ljutih divljih zvijeri,
i jeka što se odbija od gorskih dolova –
sve ih ispunjaše užasom.
19A sav svijet blistao od sjajne svjetlosti
i prepuštao se nesmetano svojim djelima. Lev 26 36
20Jedino se nad njima raskrililila teška noć,
slika mraka koji će ih primiti;
ali teži od same tame bijahu oni –
teret sami sebi.

18 A svetima tvojim svijetlila je Izl 10 23
svjetlost najveća,
i Egipćani, slušajući njihov glas
a ne videći im obličja[d],
nazivahu ih blaženima
jer nisu nevolju trpjeli[e];
2i zahvaljivahu im što se ne osvećuju
za nanesene nepravde
i moljahu ih da im oproste neprijateljstvo[f].
3A Izraelcima si dao ognjen stup Izl 13 21-22+
da im bude vođom na stazama neznanim, 10 17
blago sunce na njihovu časnom putovanju. Ps 121 6
4Zaslužili su Egipćani
da svjetlost izgube
i da ih tama zasužnji, 11 16
jer u zatvoru držahu djecu tvoju
po kojoj se svijetu imala podariti
nepropadljiva svjetlost Zakona. Iz 2 3, 5

Egipat i Izrael: Zatornik[g]

5I jer odlučiše pogubiti djecu svetaca,
a jedno se od izložene djece spasilo, Izl 1 22 – 2 10
ti im za kaznu oduze mnoštvo djece[h] Izl 12 29, 30

a) Nakon privremenog uspjeha (Izl 7,11.22; 8,3) vračanja su doživjela neuspjeh (Izl 8,14) čak su donijela nesreću vračarima samima. Pisac se zacijelo preko faraonovih vračeva okomljuje na vračare svoga vremena.
b) Prvi spomen »savjesti« u grčkoj Bibliji (usp. Dj 23,1+). Izraz označava ispravnu savjest koja predbacuje počinjeni grijeh. – Razmišljanje odstranjuje umišljene uzroke straha. Ali opterećena ga savjest ometa i sprečava njegovu djelatnost.
c) Po rkpp. *Textus receptus* ima: »izlio se«.
d) Ovdje se pretpostavlja da su Židovi pomiješani s Egipćanima (usp. Izl 11,4–7; 12,12–13.29–36).
e) Po latinskim rkpp.; *textus receptus* ima: »premda su i oni trpjeli«.
f) Moglo bi se i ovako prevesti: »Moljahu milost da otputuju« (usp. Izl 10,24; 11,8; 12,33).
g) Donoseći još jedan primjer suodnosnosti grijeha i kazne (usp. 11,16), pisac odjednom naviješta pomor prvorođenaca i nesreću u Crvenome moru (r. 5) ali onda svoju pozornost usredotočuje na prvi događaj.
h) Ta se suodnosnost možda oslanja na Izl 4,22–23. Malo se prije (11,6–7) naredba o pomoru djece navela da bi se opravdala nevolja Nila prometnutog u krv.

Izl 14 26-28 i sve ih pogubi u silnoj vodi[a].
6 A noć ona bijaše unaprijed
najavljena ocima našim[b]
da bi jasno znali kakvim su
prisegama povjerovali,
i da budu dobre volje.
7 Tako je tvoj narod očekivao spas pravednika
i propast neprijatelja.
8 Jer čime si kaznio naše protivnike,
time si proslavio nas, pozvavši nas k sebi[c].
9 Tada su pobožna djeca pravednikâ[d]
žrtve tajno prinijela
i složno postavila zakon božanstven
da sveti tvoji jednako snose
i dobra i pogibelji.
I tad su zapjevali svete pjesme otaca[e].

Izl 11 6; 12 30 10 A u odjek im dođoše neskladni
povici neprijatelja,
tužan jauk za djecom oplakivanom.
Izl 11 5; 12 29 11 Jednaka kazna stiže i roba i gospodara,
isto je trpio i pučanin i kralj.
12 A svi su zajedno imali nebrojene mrtvace
pogođene istom smrću.
Br 33 4 I živih bijaše premalo da pokapaju mrtve,
jer im za tren poginu najodličniji porod.
13 I oni koji, zbog svojih čarolija,
ni u što nisu vjerovali,
kad im izginuše prvenci njihovi,
Izl 4 22 moradoše priznati da je narod
Pnz 1 31+ izraelski – sin Božji[f].
Hoš 11 1 14 Dok je mirna tišina svime vladala
i noć brzim tijekom stigla do Izl 11 4; 12 29
sredine puta svog,
15 jurnula je tvoja svemoguća riječ s nebesa, Otk 19 11-13
s kraljevskih prijestolja,
kao žestok ratnik u sredinu zemlje,
propasti predane[g].
Kao oštar mač nosila je tvoju Otk 19 15
neopozivu zapovijed.
16 Zaustavi se i sve ispuni smrću:
doticala se neba, stajala na zemlji.
17 Tada[h] Egipćane iznenada uplašiše Job 4 13-15
prikaze jezivih snova,
napade ih neočekivan strah.
18 Padahu polumrtvi, jedan ovdje, drugi ondje,
kazujući zašto umiru.
19 Jer su im sni, što ih smutiše,
to unaprijed najavili,
da ne bi poginuli ne znajući uzroka
s kojeg ih je stiglo zlo.
20 Ali se napast smrtna dotakla i pravednika[i]
i mnoštvo ih je u pustinji pomrlo. Br 17 6-15
Ali srdžba nije dugo trajala. 1 Kor 10 8
21 Jer se brzo za njih zauzeo čovjek
besprijekoran[j]:
naoružan oružjem službe svoje –
molitvom i pomirbenim kadom[k] – Br 17 11. 12
opro se srdžbi i dokrajčio nevolju,
pokazavši da je sluga tvoj.
22 On gnjevu[l] nije odolio ni snagom tjelesnom
ni silom oružja
nego je riječju[m] svojom pokorio zatornika
spomenuv otačke prisege i zavjete. Izl 32 11-13

a) Ovaj se drugi događaj dovodi u vezu s naredbom o pomoru djece i u Knjizi jubileja (48,14) i u nekom rabinskom komentaru.
b) Ili Izraelcima u vrijeme izlaska (Izl 11,4–7) ili vjerojatnije patrijarsima kojima je Bog obećao osloboditi njihove potomke od egipatskog ropstva (Post 15,13–14; 46,3–4).
c) Pomor egipatskih prvorođenaca, slavlje Pashe i Izlazak uspostavili su konačno Izrael kao Božji narod (usp. Pnz 7,6+).
d) Dosl. »dobrili«, tj. potomci dobra panja, svete loze; može se prevesti i: »pobožna djeca dobara«, tj. baštinici dobara obećanih ocima. – Pasha se naziva »žrtva« (Izl 12,7; Pnz 16,2.5). Ova se žrtva naziva »tajnom« jer se slavi u kućama (Izl 12,46).
e) Pisac zamišlja prvu pashu po uzoru na kasnije, na kojima se pjavao Halel (Ps 113 – 118).
f) Egipćani su se, vjerujući čarolijama, do tada nadali da će njihovi vračevi nadvisiti Mojsija (usp. Izl 7,11–13; 8,3.14; 9,11), koji se, činilo im se, služi suparničkom magijom. Ovoga puta Bog udara izravno.
g) Smrt prvorođenaca koju Izl 11,4; 12,12.23.27.29 izravno pripisuje Bogu u pratnji Zatornika (Izl 12,23), postaje djelo Božje Riječi. Riječ je predstavljena kao izvršiteljica Božjih sudova već u Iz 11,4; 55,11; Jr 23,29; Hoš 6,5. U ovom dramatičnom prisjećaju pisac se nadahnjuje na r. 16b u 1 Ljet 21,15–27, možda i na Homeru (Ilijada IV, 443). Cio prikaz poprima apokaliptično značenje i Riječ suda predoznačuje ne utjelovljenje Riječi (suprotno od liturgijske uporabe ovoga teksta), nego strahotnu stranu njegova drugog dolaska. Srodne misli v. u 1 Sol 5,2–4; Otk 19,11–21.
h) Ovo što slijedi nije ni u kakvoj vezi s izvještajem o Izlasku.
i) Kao kazna za pobunu nakon kazne Koraha, Datana i Abirama (Br 17,6–15). To je neka vrst umetka u nizu antiteza.
j) Aron je »besprijekoran« jer ga je Jahve izabrao, a on mu je ostao vjeran.
k) Dodajući riječ »molitva«, koje ne spominje Knjiga Izlaska, tekst pretvara velikog svećenika u posrednika (usp. 2 Mak 3,31; 15,12; Ps 99,6; Heb 7,25).
l) Konj. *ton kholon,* mj. *ton okhlon,* mnoštvo.
m) Ili molitvom spomenutom u r. 21, ili zapovijeđu koja osujećuje kaznitelja, kasnije (r. 25) nazvanog »Zatornik«.

23 Mrtvi već ležahu jedan preko drugoga,
a on stade sred njih i jarost suzbi,
presiječe joj put ka živima.
24 Na njegovoj dugoj halji bijaše čitav svemir
Izl 28 17-21, 29 i u četiri reda dragulja slavna imena otaca,
Izl 28 36 a na vijencu oko glave tvoje veličanstvo[a].
25 Pred tim uzmaknu zatornik[b], predade se:
samo je malo okušao srdžbu tvoju –
i bijaše mu dosta.

Egipat i Izrael: Crveno more[c]

19 A grešnike je sasvim pritisnuo
gnjev nemilostiv,
jer je Gospodin znao što će oni:
2 najprije će dopustiti Izraelcima da odu
i brzo ih ispratiti[d],
a zatim će se predomisliti
Izl 11 1+; 14 5-9 i poći za njima u potjeru.
18 12 3 Još im teška žalost bijaše na srcu
dok naricahu nad grobovima svojih mrtvaca,
kad im pade na um nova luda misao
te stadoše kao bjegunce progoniti
one koje su prije molili da odu.
4 A zaslužena ih je sudbina nagnala
da zaborave prošle jade
i da svojim mukama dodaju još jednu:
18 3 5 dok će narod tvoj prijeći put čudesan,
oni će naći smrt nečuvenu.
6 Da se sačuvaju djeca tvoja neozlijeđena,
sve stvoreno preinači opet narav svoju
služeći tvojim zapovijedima[g]. 5 17; 16 24
7 Oblak se pojavi i sjenom zakri tabor, Izl 14 19-22
a kopno izroni gdje prije bijaše voda;
put slobodan nasta od Crvenoga mora
i polje travnato[h] od strašnih valova.
8 Preko njega prijeđe narod sav, 5 16
štićen tvojom desnicom,
zadivljen silnim čudesima.
9 Bijahu kao konji kada pasu, Iz 63 13-14
i kao jaganjci skakahu Mal 3 20
slaveći tebe, Gospode, izbavitelja svoga. Izl 15

Priroda čudesno služi Izraelcima

10 Još se sjećahu događaja u tuđini,
kako je mjesto životinja zemlja
komarce rađala Izl 8 12-15
i kako je mjesto riba rijeka
izbacila mnoštvo žaba. Izl 8 2
11 Poslije vidješe i nov nastanak ptica, Br 11 31
kada su, potaknuti žudnjom,
zatražili jela raskošna:
12 izašle iz mora[a] prepelice Izl 16 13
da im želji udovolje.

Egipat grešniji od Sodome

13 A grešnike stigla kazna,
prethodili joj snažni gromovi[j].
Stigla ih pravedna plaća za zla djela,
jer su divljom mržnjom mrzili tuđince.

a) Pisac zamišlja Arona odjevena u haljinu koja dopire sve do peta, na njemu je oplećak i naprsnik s dvanaest kamenčića i urezanim imenima »otaca« (dvanaest sinova Jakovljevih; usp. Izl 28,6s; 39,2s), na glavi mu zlatni vijenac, »dijadem« koji nosi natpis »Posvećen Jahvi« (Izl 28,36s; 39,30s). Ti znaci dostojanstva velikoga svećenika poprimaju ovdje svemirsku simboliku, koja je zacijelo bila uobičajena krugovima heleniziranih Židova.
b) Možda neki anđeo, kao što je npr. onaj u 1 Ljet 21,15–16 (usp. Izl 12,23 i 1 Kor 10,10) – »predade se«, dosl. »poboja se«: po rkpp. i pr.; *textus receptus* ima: »pobojali se«.
c) Suprotnost Egipat-Izrael, pripravljena razmišljanjem o konačnom otvrdnuću grešnika predanih gnjevu bez milosrđa, postaje posve izričita u r. 5. Zatim pisac prikazuje čudesan prijelaz Izraelaca (rr. 6–9) ukrasujući dosta slobodno staru predaju (usp. Izl 14,15+).
d) »najprije će dopustiti« – po mnogim rkpp.; *textus receptus;* lat. i sir.: »najprije će odlučiti« ili »požaliti«. – »da odu« s rkpp.; *textus receptus* »da budu odsutni« – »i brzo ih ispratiti«: dosl.: »otpustivši ih u žurbi«.
e) Dosl. »dostojna potreba«. Pisac grčkim izrazom *anankē* označuje razlog faraonova otvrdnuća (Izl 14,4.8), ali pri tom misli ne na slijepi i neumoljivi antički usud, nego na zasluženu kaznu.
f) Dosl. »da svojim nevoljama dodaju preostalu kaznu«. Misao o mjeri koju je Bog unaprijed odredio – što nije ništa drugo do vrijeme njegova milosrđa i strpljenja – često se vraća u apokaliptičkim spisima.
g) Nejasan tekst. Pisac vjerojatno podsjeća na početno stvaranje (Post 1) i tumači da je stvorena priroda radi prijelaza Crvenoga mora poprimila nova svojstva ili je preinačena. U početku »tama se prostirala nad bezdanom« i zemlja je izronila iz vode (Post 1,2.6): sada smo ponovno svjedoci slične pojave, ali ovoga puta izvanredno djelovanje zraka, zemlje i vode odstupa od poretka koji je Bog uspostavio. Ne zna se da li pisac misli na preinaku elemenata ili na promjenu njihovih svojstava (usp. 16,25 i 19,18).
h) Iz 63,14 također govori o »polju« (dolini), ali je posrijedi samo usporedba. Palestinski midraš govori ne samo o obilnoj travi nego i o plodnim stablima koja su krasila tako otvoren put. »Čuda« spomenuta u susljednom r. odrazuju sličan postupak idealiziranja. Rabinska će predaja nabrajati deset čudesa pri prijelazu Crvenoga mora.
i) Isti prijedlog u hebr. može značiti »od« i »iz« pa ga pisac u Br 11,31 uzima u potonjem smislu: prepelice su izašle iz mora (kao i komarci iz zemlje i žabe iz Rijeke).
j) Ta je pojedinost dodana izvještaju o Izlasku pod utjecajem ili Ps 77,18–19 ili nekoga starog tumačenja Izl 14,24 koje se odražuje u Targumima.

14Jer dok oni[a] odbijahu neznance,
ovi goste i dobrotvore
pretvoriše u robove.
15Oni se prema strancima
poniješe odmah neprijateljski,
i plaća ih čeka za to[b].
Post **45** 17-20; **47** 1-12 16Ovi, naprotiv, primiše svečano Izraelce,
a onda ih, već ravne sebi[c],
Izl **1** 8-14 **5** 4-18 udariše teškom tlakom.
17I njih udari sljepoća[d]
kao i one pred vratima pravednikovim[e];
opkoli ih tama duboka,
Post **19** 11 i svaki je tražio svoja vrata.

16 17-22

Priroda pri Izlasku[f]

18Tako se počéla međusobno izmjenjuju,
kao što se skladno izmjenjuju glasovi na harfi,
ostajući uvijek kod zvuka svojeg;
a to se može jasno razabrati
kad se razmotre događaji.
19Jer se kopnene životinje u vodene mijenjahu[g],
a one što plivaju[h], na kopno prelažahu.
20Oganj je u vodi silu svoju pojačao,
a voda zaboravila snagu što gasi.
21Plamenovi ognjeni nisu pržili meso **16** 18
životinja propadljivih
kada su posred njih hodile
niti se u njima topila hrana nebeska, **16** 22
laka i topljiva poput inja.

Zaključak

22U svemu si, Gospode, uzvisio Iz **45** 17, 25
i proslavio narod svoj
i nisi ga prezreo, već si mu bio na pomoći
svagda i svagdje.

a) Stanovnici Sodome, koji se obično smatraju najvećim zločincima. Pisac želi pokazati da su Egipćani još teže povrijedili zakon gostoprimstva.
b) Težak tekst. Riječi se u njemu mogu različito povezati ili zarezom odvojiti. A i sama se riječ »plaća« (dosl. »posjet«) može dvojako shvatiti: Pisac ili nastavlja opravdavati stanovnike Sodome ili podsjeća da ih još čeka kazneni »pohod« (usp. 14,11). U potonjem je slučaju moguće da se »plaća«, kazna odnosi i na Egipćane.
c) Vjerojatno prisjećaj na zahtjev aleksandrijskih Židova piščeva vremena.
d) Govornički prikaz biča tame (Izl 10,21-23).
e) Lotovim (10,6; usp. Post 19,11).
f) Grčki spisi često glazbenim usporedbama osvjetljuju igru prirodnih elemenata. Ovdje pisac posiže za sličnom usporedbom i primjenjuje ju na glavna čuda Izlaska. Želi tako dati nazrijeti kako je do njih došlo: ili promjenom ritma elemenata (usp. 16,24), ili drukčijom kombinacijom njihovih svojstava. Stvorena je priroda ovdje posve u službi Božjega naroda (usp. r. 6).
g) Izraelci i njihove životinje na prolazu kroz Crveno more.
h) Žabe (Izl 8,2).

KNJIGA SIRAHOVA

Uvod

Ova je knjiga sastavni dio grčke Biblije, ali je nema u židovskom kanonu; spada dakle u deuterokanonske knjige, koje prihvaća kršćanska Crkva. No izvorno je bila napisana na hebrejskom; sveti ju je Jeronim čitao na izvornom jeziku, a citirali su je i rabini. Oko dvije trećine toga hebrejskog teksta ponovno su nađene 1896. među ulomcima raznih srednjovjekovnih rukopisa pronađenih u nekoj staroj sinagogi u Kairu. U novije su vrijeme iz jedne od kumranskih pećina na svjetlo dana izneseni neki njezini mali odlomci, a 1964. otkriven je u Masadi dug tekst koji sadrži Sir 39,27 – 44,17, a pisan je pismom s početka 1. st. pr. Kr. Razlike koje se zapažaju kad se ti rkpp. usporede međusobno te s grč. i sir. pr. pokazuju da je knjiga veoma rano kružila u više recenzija.

Crkva priznaje kanonskim samo grčki tekst. Na tom se tekstu temelji naš prijevod (točnije, na trima glavnim rukopisima: Sinajskom, Aleksandrijskom i Vatikanskom, koji tvore tzv. textus receptus*), ali ponekad uzima u obzir i ponovno pronađeni hebr. tekst, što se naznačuje u bilješkama.*

Latinski je naslov, Ecclesiasticus (liber), *nastao kasnije (sv. Ciprijan), možda da naglasi kako se ovom knjigom službeno služi Crkva, suprotno od Sinagoge. U grčkom se (usp.), potpis autora u 51,30), knjiga zvala »Mudrost Isusa, sina Sirahova«. Autor se spominje i u 50,27. Danas se ta Knjiga zove »Ben Sirah« ili pak Sirach (po grčkom obliku tog imena). Mi smo je radi jasnoće naslovili* Knjiga Sirahova. *U proslovu (rr. 1–34) piše autorov unuk da je knjigu preveo dok je boravio u Egiptu, 38. godine kralja Euergeta. Podatak odgovara god. 132. pr. Krista. Njegov djed Ben Sirah, živio je dakle i pisao oko 190–180. Jedan podatak iz Knjige potvrđuje ovaj nadnevak. Ben Sirah uznosi Velikog svećenika zanosnom pohvalom, bogatom osobnim uspomenama (50,1–21). Riječ je o Šimunu II. koji je umro tek nakon god. 200.*

Palestina je tada upravo bila prešla pod Seleukoviće (198). Dio je vladajućeg sloja sklon prihvaćanju stranih običaja, helenizaciji. Uskoro će to Antioh Epifan (175–163) htjeti silom nametnuti. Ben Sirah se svom snagom predaje suprotstavlja toj opasnoj novotariji. On je pismoznanac koji spaja ljubav prema mudrosti i ljubav prema Zakonu. Gorljivo revnuje za Hram i njegove obrede, uvelike poštuje svećeništvo, ali se hrani svetim knjigama, prorocima i osobito mudrosnim knjigama. On je sam htio dati pouku mudrosti onima koji je traže (33,18; 50,27; usp. prevoditeljev Proslov, rr. 7–14).

Po svom obliku knjiga je doista u matici svojih predšasnika i uzorâ. Ako izuzmemo dio koji uznosi slavu Božju u prirodi (42,15 – 43,33) i u povijesti (44,1 – 50,29), knjiga nije ništa raznorodnija od zbirki Mudrih izreka ili Propovjednika. Tu se bez reda i opetovano načinju najrazličitije teme, nižu se poput malih slika sastavljenih od lukavo povezanih kratkih izreka. Na kraju se Knjige nalaze dva dodatka: himan zahvale (51,1–12) i spjev o traženju mudrosti (51,13–30). Hebr. tekst potonjeg ulomka nađen u jednoj pećini u Kumranu uklopljen je u jedan rukopis Psaltira. To otkriće potvrđuje da je spomenuti ulomak postojao zasebno prije nego je pridodan Knjizi Sirahovoj.

Nauk je tradicionalan baš kao i oblik. Mudrost koju naviješta Ben Sirah dolazi od Gospodina, njegov je početak strah Božji, a oblikuje mladost i pribavlja sreću. S obzirom na čovjekovu sudbinu i problem naplate jednako je neizvjestan kao i Job i Propovjednik. Vjeruje u naplatu, osjeća kobnu važnost smrti, ali još ne zna kako će Bog naplatiti svakomu po njegovim djelima (usp. str. 626). O samoj naravi Božje mudrosti (24,1–22) pisac razvija slutnje Mudrih izreka i Joba (usp. 626).

Ben Sirahova je novost što, kao i Baruhov mudrosni spjev (Bar 3,9 – 4,4), Mudrost istovjećuje sa Zakonom što ga proglasi Mojsije (24,23–24). Za

razliku od predšasnika pisac dakle uklapa mudrost u zakonsku struju. K tome, opsluživanje Zakona vidi u točnu obavljanju bogoslužja (35,1–10); on je revan obredni čovjek.

Isto tako za razliku od starih mudraca, Ben Sirah razmišlja o svetoj povijesti (44,1 – 49,16). Kao u mimohodu niže velike likove SZ od Henoka do Nehemije. Nad trojicom od njih: nad Salomonom, makar je on prvi mudrac, Roboamom i Jeroboamom izriče jednako strog sud kao i deuteronomijska povijest te kao i ona u cjelini osuđuje sve kraljeve osim Davida, Ezekije i Jošije. Ali ponosi se prošlošću svoga naroda pa se posebno zaustavlja na svetima i podsjeća na divna djela što ih Bog izvede preko njih. Bog je s Noom, Abrahamom, Jakovom, Mojsijem, Aronom, Pinhasom, Davidom sklopio Savez koji se doduše odnosi na sav narod, ali jamči trajne povlastice određenim obiteljima, nadasve svećeničkima. Piscu je na srcu čast svećeništva pa u svojoj smotri prethodnika povlašteno mjesto daje Aronu i Pinhasu, a završava sa zanosnom pohvalom jednog svog suvremenika, velikog svećenika Šimuna. Misleći na sadašnjost, sa stanovitom sjetom doziva u pamet slave prošlosti te izražava želju da Sucima i Malim prorocima »kosti procvatu u grobu« (46,12; 49,10) i da imadnu nasljednike. Piše u predvečerje makabejskog ustanka, a možda ga je i doživio pa je mogao misliti da će njegova želja biti uslišana.

U toj svetoj povijesti Ben Sirah, koji inače ističe Savez, ne ostavlja tako rekavši nikakva prostora za nadu u buduće spasenje. Istina, u molitvi u 36,1–37 podsjeća Boga na njegova obećanja i moli ga da se smiluje Sionu i da okupi Jakovljeva plemena. Ali taj je izričaj proročkoga nacionalizma pravi izuzetak u Sir. Kao pravi mudrac pomirio se po svemu sudeći s ponizujućom ali mirnom situacijom u kojoj se njegov narod bio našao. Nada se budućem oslobođenju, ali ono će biti naknada za vjernost Zakonu, a ne djelo Mesije Spasitelja.

Ben Sirah je posljednji kanonski svjedok židovske mudrosti u Palestini. On je izvrsni predstavnik tzv. hasidim, *»pobožnika« židovstva (usp. 1 Mak 2,42+) koji će uskoro braniti svoju vjeru protiv progonstva Antioha Epifana i sačuvati u Izraelu vjerne otoke gdje će klijati Kristovo propovijedanje.*

Iako Knjiga Sirahova nije primljena u židovski kanon, rabinski je spisi često navode. U NZ Jakovljeva poslanica crpi iz nje mnoge izričaje, Matejevo je Evanđelje više puta odrazuje, a liturgija još i danas odjekuje tom starom mudrosnom predajom.

KNJIGA SIRAHOVA

Proslov prevodiočev[a]

1Mnoge su nam i velike darove darovali Zakon,
Proroci i ostali Pisci koji su slijedili iza njih[b]. Zato
valja pohvaliti Izraela zbog naobrazbe i mudrosti.
Ali nije dovoljno da se ljudi sami nauče knjizi, 5već
treba da riječju i perom koriste i drugim ljudima,
te se moj djed Isus, posvetivši se ustrajnom čitanju
Zakona, Proroka 10i ostalih predačkih Knjiga i ste-
kavši golemo iskustvo – najposlije i sam našao po-
nukanim da napiše štogod poučno i mudro, kako
bi oni koji su željni pouke proučili to, pa tako još
više uznapredovali u životu prema Zakonu.
15Zato, molim, čitajte blagohotno i pozorno ovo
moje djelo i oprostite 20ako nismo uspjeli naći pri-
mjeren oblik ovom ili onom izrazu, jer valja znati
da hebrejski izričaji, prevedeni na drugi jezik, gube
od svoje snage. Štoviše, prouči li se sam Zakon,
Proroci 25i ostale Knjige, opazit će se povelika raz-
lika između prijevoda i izvornika.
Kad sam u trideset i osmoj godini vladavine kra-
lja Euergeta[c] došao u Egipat i boravio ondje neko
vrijeme, našao sam djelo veoma poučno[d]. 30Odlučih
stoga uložiti sav trud i mar da prevedem ovu knji-
gu. Uložih mnogo bdjenja i znanja, tijekom tog
vremena, da bih posao obavio i objavio knjigu,
osobito na korist onima koji se u tuđini žele baviti
naukom 35i pripravni su prilagoditi svoje običaje
kako bi živjeli prema Zakonu.

I. Zbirka izreka

Otajstvo mudrosti[e]

1 Svaka je mudrost od Gospoda[f] Izr 2 6
i s njime je dovijeka.
2Tko će izbrojiti pijesak morski Mudr 9 4
i kaplje kišne i dane vječnosti?

a) Ovaj Proslov grčkoga prevodioca ne pripada Knjizi Sirahovoj u pravom smislu i obično se ne smatra kanonskim.
b) To je trojna razdioba hebrejske Biblije (usp. 1 Mak 12,9+ i preglede na početku ove knjige). Ona se nalazi i u rr. 8–10 i 24–25. Ali nije sigurno da su u ono vrijeme (kraj 2. stoljeća pr. Kr.) ta tri dijela, osobito treći, imala točno isti sadržaj kao i danas.
c) To je: po svoj prilici Ptolomej VII. Euerget Fiskon (170–117). Nadnevak bi dakle odgovarao god. 132. pr. Kr.
d) Dosl. »našao sam ne male stege primjer(ak)«. Smisao je nesiguran. Može se shvatiti da je našao primjerak knjige ili primjer života u skladu s mudrošću. Ali se riječ *aph'omoion* može shvatiti i kao ne-sličnost, razlika pa prevesti: »našao sam da se stega nemalo razlikuje (od prave)«. Naš prijevod kazuje da se Ben Sirah dao na prevođenje, jer je našao da je djelo vrijedno. BJ prev. da je »našao život usklađen s mudrošću«, pa predajući grčkoj publici ovu knjigu svoga djeda, hoće zadovoljiti zajednicu već odgojenu i dostojnu ovog obogaćenja.
e) Prvo je poglavlje kao neki slijed varijacijâ o temama s početka Mudrih izrekâ.
f) Izraz »Gospod« (*Kyrios*) u LXX redovno prevodi ime »Jahve«. Prevoditelj ga Ben Siraha upotrebljava veoma često i kada prevodi druga božanska imena.

3 Tko će istražiti nebesku visinu,
zemaljsku širinu i dubinu bezdana[a]?
24 8, 9 — 4 Mudrost je stvorena prije svega ostalog,
Izr 8 22+ — i misaon razbor vječan je.
Bar 3 20-22 — 6[b] Komu se otkrio korijen mudrosti
Job 28 12-23 — i tko znade njezine namisli[c]?
8 Samo je jedan mudar i uistinu strašan
kad sjedi na prijestolju svojem – Gospod[d].
Job 28 27 — 9 On ju je stvorio[e], gledao i izbrojio,
Jl 3 1-2 — izlio je na sva svoja djela,
Dj 2 17s, 33 — 10 na svako tijelo prema veličini njegovoj
Prop 2 26 — i obdario njome one koji ga ljube.

Strah Gospodnji[f]

9 16 — 11 Strah je Gospodnji slava i hvala,
veselje i vijenac radosti.
12 Strah Gospodnji sladi srce,
Izr 4 10 — daje radost, veselje i dug život.
Sir 1 20 — 13 Tko se boji Gospoda, sretan je na svršetku
11 27 — i blagoslovljen u dan svoje smrti[g].
Izr 1 7+ — 14 Strah Gospodnji početak je mudrosti,
s vjernima je ona stvorena u utrobi majčinoj.
15 Svila je gnijezdo s temeljem vječnim među ljudima
i bit će vjerna porodu njihovu.
16 Strah je Gospodnji punina mudrosti,
Izr 8 18-19 — ona ih opija svojim plodovima.
Mudr 7 11 — 17 Dom im napunja milinama
i klijeti svojim urodom.
18 Strah Gospodnji vijenac je mudrosti
koji cvate mirom i zdravljem.
Job 28 27 — 19 Gospod je nju gledao i izbrojio
i izlio spoznaju i razbor,
uzvisio slavu onih koji je posjeduju.
20 Strah Gospodnji korijen je mudrosti,
1 12 — a izdanci su dug život[h].

Strpljivost i supregnuće

22 Strast opakoga[i] ne može opravdati,
Izr 29 22 — jer mu teret strasti donosi pad.
23 Strpljiv čovjek podnosi do u pravi čas,
a na kraju uživa radost.

a) S Vg; usp. sir.; grčki ima: »bezdan i mudrost«.
b) Reci su u Bibliji označeni brojevima po latinskom tekstu, koji je u Sir duži od grčkoga. Budući da je naš prijevod napravljen po grčkom tekstu, nema u njemu onih redaka koji su u Vg dodani. Ti se rr. nalaze i u jednoj skupini grč. rkpp. (označuju se naznakom: »grčki 248«). Dod. r. 5 glasi: »Izvor je mudrosti Božja Riječ u visinama; njezini su putovi vječne zapovijedi«.
c) Grčki 248, siro-heks. i Vg dod.: »7 Komu se objavio nauk (stega) mudrosti? I tko je razumio mnoštvo njezinih putova?«
d) Pisac uporno ističe kako je Bog jedan i transcendentan. Mudrost, Božji pridjevak, svojstvo svijeta koji je on stvorio, Božji dar ljudima i često uosobljena u mudrosnim knjigama (Izr 8,22+), ovdje se ipak prikazuje kao stvorenje koje se ne može poistovjetiti s Bogom.
e) Vg dodaje: »u Duhu Svetome«, kršćanski umetak.
f) Strah Gospodnji za Židova je samo drugo ime za religiju ili pobožnost. Sve se od početka ovog odlomka vidi da je fizički strah, trepet od strašne Jahvine snage, praktično nestao iz židovske teologije.
g) Vg dod.: »14 Ljubav prema Bogu časna je mudrost; 15 ali oni kojima se očitovala ljube je, promatrajući je i proglašujući njezina veličanstvena djela.« Stoga naš r. 14 u Vg postaje 16 itd.
h) Grčki 248 i siro-heks. dod.: »21 Strah Gospodnji odnosi grijehe, tko ustraje, otklanja srdžbu«, a Vg: »26 U bogatstvu je mudrosti razum i pobožnost spoznaje; grešnici, naprotiv, zaziru od mudrosti; 27 strah Gospodnji odgoni grijeh.«
i) Konj. LXX ima: »opaka strast«.

[24]On krije svoje riječi do pravog trena,
i usta mnogih govore o njegovu razboru.

Mudrost i pravednost

[25]U riznicama mudrosti zagonetke su spoznaje,
ali je grešniku mrska pobožnost.
[26]Želiš li mudrost, vrši zapovijedi[a],
i Gospod će ti je dati.
[27]Jer strah je Gospodnji mudrost i pouka, Izr 15 33
i Gospodu je draga vjernost i krotkost.
[28]Ne opiri se strahu Gospodnjem
i ne pristupaj Gospodu dvolična srca. 2 12; 5 9
[29]Ne budi licemjer pred ljudima[b] Jak 1 6-8
i pazi na usne svoje.
[30]Ne uznosi se, da ne padneš
i da se ne osramotiš,
jer Gospod će otkriti tvoje tajne Izr 5 14
i poniziti te pred svim zborom,
jer nisi dosegao straha Gospodnjeg
i jer ti je srce puno prijevare.

Strah Gospodnji u kušnji[c]

2 Sine moj, ako želiš služiti Gospodu,
pripravi dušu svoju na kušnju. Otk 2 10
[2]Učvrsti svoje srce i budi jak Jak 1 2-4
i ne nagli kad napast dođe. 1 Pt 4 12
[3]Prioni uz Boga i ne odmeći se,
da bi bio slavljen na svoj posljednji dan. Otk 3 21
[4]Primi sve što te stigne
i budi strpljiv u nestalnosti svoje bijede. Rim 5 3
[5]Jer kao što se u vatri kuša zlato, Jak 1 2-4
tako i odabranici u peći poniženja.
[6]Vjeruj u Gospoda, i on će ti pomoći, Izr 3 5-6
kroči pravom stazom i uzdaj se u njega.
[7]Vi što se bojite Gospoda, očekujte njegovu milost
i ne skrećite s pravoga puta, da ne propadnete.
[8]Vi što se bojite Gospoda, uzdajte se u nj
i plaća vam neće propasti.
[9]Vi što se bojite Gospoda, nadajte se dobru,
vječnoj radosti i milosti.
[10]Pogledajte prošla pokoljenja i vidite:
je li se ikad postidio tko se uzdao u Gospoda? Job 4 7
Je li ikad ostavljen tko ga se ustrajno bojao? Ps 22 5-6
Je li ikad prezren koji ga je u pomoć zvao? Ps 37 25
[11]Tâ Gospod je sućutan i milostiv, Ps 145 8s
on oprašta grijehe i izbavlja u danima nevolje. Izl 34 6-7
[12]Jao strašljivim srcima i lijenim[d] rukama
i grešniku koji hodi dvjema stazama.
[13]Jao mlaku srcu koje ne vjeruje,
jer takvo neće naći zaštite.

a) Za Ben Siraha mudrost se stapa s ispunjenjem Zakona (19,20; usp. Prop 12,13). Ovdje je mudrost nagrada te vjernosti.
b) Po rkpp. i pr. LXX dosl.: »u ustima ljudi«.
c) Česta tema u SZ, osobito u Psalmima.
d) Dosl. »labavim«. Pisac, čini se, poziva na otpor za vrijeme progonstva. Osuđuje otpad, čak i samo vanjski (rr. 12b. 15; usp. 2 Mak 6,21–28).

14 Jao vama koji ste izgubili izdržljivost:
što ćete raditi kad vas Gospod pohodi?
15 Koji se boje Gospoda slušaju njegove riječi,
Iv 14 15, 21, 23 i koji ga ljube drže se putova njegovih.
16 Koji se boje Gospoda čine što je njemu po volji,
i koji ga ljube uživaju u njegovu Zakonu[a].
17 Koji se boje Gospoda pripravljaju se srcem svojim
i pred njim se ponizuju.
2 Sam 24 14 18 Predajmo se u ruke Gospodnje, a ne u ruke ljudske:
jer kakvo je u Gospoda veličanstvo, takva je i njegova milost.

Izl 20 12+ Ef 6 1-3

Dužnosti prema roditeljima

3 Djeco, slušajte mene, oca svoga,
i radite tako da se spasite.
2 Jer Gospod slavi oca u djeci njegovoj
i učvršćuje pravo majke nad sinovima njezinim.
3 Tko štuje oca okajava grijehe svoje,
4 i tko časti majku svoju sabire blago.
5 Tko štuje oca radovat će se sa svoje djece
i bit će uslišen u dan molitve svoje.
6 Tko časti oca svojeg, dugo živi;
tko čini radost majci svojoj sluša Gospoda[b].
7 On služi roditeljima svojim kao svojim gospodarima[c].
Mt 21 28-31 8 Sine moj, riječju i djelom štuj oca svoga
da te od njega stigne blagoslov.
Post 27 27s; 48 15-20; 49 3-29 Pnz 33 1-25 9 Jer blagoslov očev učvršćuje kuću djeci,
a majčina kletva temelje im ruši.
10 Ne traži časti u sramoti oca svojeg,
jer ti očeva sramota nije na čast.
Izr 17 6 11 Jer čovjeku dolazi čast od počasti oca njegova,
a prezrena majka sramota je djeci.
Mt 15 4-6 Izr 19 26 12 Sine moj, pomozi oca svoga u starosti
i ne žalosti ga za života njegova.
13 Ako mu i razum klone, budi blag s njime
i ne grdi ga ti, koji si u punoj snazi.
14 Jer, ne zaboravlja se milost prema ocu,
već se uračunava u oprost grijeha.
15 U danima tvoje nevolje Gospod će te se sjetiti:
kao što se led topi na suncu, tako će se iskopnjeti tvoji grijesi.
Izr 19 26; 30 17 Izl 21 17+ 16 Od hulitelja nije bolji tko prezire oca,
i Gospod proklinje onoga tko vrijeđa majku.

Poniznost

17 Sine moj, budi krotak u poslu svojem,
i bit ćeš voljeniji nego onaj koji darove dijeli[d].
Fil 2 5-8 Mt 20 26-28 18 Što si veći to se većma ponizi
da nađeš milost u Gospoda[e].
19 Jer veliko je milosrđe Božje
i poniznima otkriva tajnu svoju.

a) Time Ben Sirah nipošto ne suprotstavlja ljubav i poslušnost; on ih dapače istovjećuje. Ljubav nije koristoljubiva, očekivana je nagrada tek na drugome mjestu. Taj stav, svojstven Ben Sirahu, nije nov u hebrejskoj misli. Usp. npr. *Pirqê Abôt* 1,3: »Ne budite kao robovi koji služe gospodaru za nagradu. Budite kao robovi koji mu služe ne misleći na nagradu.«

b) Grčki 248 i Vg dod.: »Tko se boji Gospodina, štuje svog oca.«
c) BJ konj.; »svojemu Gospodinu«.
d) Po hebr. LXX: »koji je ugodan«.
e) Po hebr.; Grčki 248 i sir. imaju: »19 Mnogo je ljudi uznositih i taštih, ali poniznima (Bog) otkriva svoje tajne.«

20 Iako je velika moć Gospoda,
on prima počast poniznih[a].
21 Ne idi za onim što ti je previsoko Izr 3 34
i ne istražuj ono što je iznad tvojih snaga[b]. Sef 2 3+
22 Trsi se duhom svojim oko onoga što ti je dano Ps 131 1
i ne bavi se pojavama otajstvenim.
23 Ne trudi se oko onog što je iznad tvoje snage[c],
jer i ono čemu su te učili već je pregolemo za um ljudski.
24 Mnoge već zavede njihova umišljenost[d],
i opaka uobraženost iskrivi im misli.

Oholost

26 Tvrdokorno srce u zlu završava, Izr 28 14
i tko pogibelj ljubi, u njoj i propada[f]. Rim 2 5
27 Tvrdokorno srce oteščalo je od nevolja,
i grešnik gomila grijeh na grijeh.
28 Nema lijeka bolesti oholnika,
jer se opačina u njem ukorijenila.
29 Srce razborita čovjeka razmišlja o izrekama,
i pažljivo uho san je mudracu.

Milosrđe prema siromasima

30 Kao što voda gasi uzbuktali oganj, Pnz 15 7-11 Sir 29 8-13;
tako i milosrđe čisti od grijeha. 7 32-36
31 Tko dobročinstva uzvraća[g], misli na budućnost, Tob 12 9
i u času svojeg pada naći će potporu. 1 Pt 4 8

4 Sine moj, ne uskraćuj milodara siromahu
i ne daj da dugo iščekuju oči ubogoga.
2 Ne žalosti dušu gladnu
i ne draži čovjeka u oskudici njegovoj.
3 Ne razdražuj srca ogorčena
i ne pusti uboga da čeka na dan tvoj. Izr 3 27-28+
4 Ne odbij molbe nevoljnika
i ne odvraćaj lice svoje od siromaha. Tob 4 7
5 Ne odvrati pogleda svoga od potrebita
i ne daj nikomu prilike da te kune.
6 Jer prokune li te tko u tjeskobi duše svoje,
Tvorac će njegov uslišiti mu vapaj. Pnz 15 9
7 Nastoj omiljeti društvu Izl 22 22
i prigni glavu pred vladarem.
8 Saslušaj siromaha
i uljudno mu odzdravi;
9 izbavi potlačena od njegova tlačitelja Job 29 12, 17
i ne budi podao u svojoj presudi.
10 Budi kao otac sirotama Izl 22 21
i kao muž budi na pomoć udovicama[h].
I bit ćeš kao sin Svevišnjemu, Lk 6 35
koji će te ljubiti više nego tvoja majka. Ps 41 2-4
Iz 49 15
Iv 14 21, 23

a) Naglasuje se prigibljivost Boga koji se stavlja na dohvat najponiznijima. Ali prethodni r. (hebr.) izražava misao u SZ češću od te: Bog ispunja milošću onoga koji se ponizuje (Izr 3,34; Ps 25,14; usp. Mt 11,25; Lk 1,52).
b) Protiv znatiželje (rr. 21–24): mudrome mora dostajati prouka Zakona.
c) Po hebr.; grčki ima: »svojih suvišnih djela«.
d) Hebr.: »Jer mnogo je čovječjih misli.«
e) Grčki 248 dod.: »25 Bez žjenice nemaš svjetla; bez znanja ne pokušavaj uvjeravati.«
f) Hebr. ima: »i tko ljubi dobro, ono će ga voditi.«
g) Nije jasno uzvraća li dobročinstva za dobro ili za zlo.
h) Po hebr. LXX ima: »majci njihovoj«. Hebr. je vjerojatnije izvoran jer su udovica i sirota tip onih prema kojima Biblija preporučuje milosrđe (usp. Pnz 10,18; 14,29; 24,19; itd.; Ps 68,6; 146,9; Ez 22,7; itd.).

Mudrost odgojiteljica[a]

11 Mudrost odgaja sinove svoje
6 27-28 i brine se za one koji je traže.
Izr 3 16-18 12 Tko ljubi nju, ljubi život,
Mudr 6 14; 8 17-18 i koji je rano traže ispunit će se srećom.
Izr 3 35 13 Tko je posjeduje baštinit će čast,
i kamo god krene, Gospod ga blagoslivlja.
14 Služe Svetomu koji njoj služe,
Iv 14 21 i Gospod ljubi one koji ljube nju.
15 Tko nju posluša sudi pravedno,
i tko se nje drži on je na pouzdanu.
16 Ako se u nju ufa, onda je i baštini,
i ona ostaje u posjedu njegovih potomaka.
Mt 7 14 17 Jer iako u početku vodi putem krivudavim,
nagoni ga na tjeskobu i drhtavicu,
muči ga stegom svojom dok se ne mogne u nj pouzdati,
iskušava ga zapovijedima svojim,
18 a na kraju će ga privesti pravom putu
i otkriti mu svoje tajne.
Job 11 6 19 Ako odluta, ona ga ostavlja
Dn 1 21-22 i predaje njegovoj propasti[b].
Iv 15 15

Sram i ljudski obzir[c]

20 Sine moj, pazi na prilike i čuvaj se zla,
i ne stidi se samoga sebe.
20 22 21 Jer ima stid što vodi grijehu,
kao i stid koji je čast i milost.
22 Ne budi pristran protiv sebe samoga
i ne stidi se na svoju propast.
23 Ne susteži svoje riječi u pravo vrijeme[d]
i ne skrivaj svoje mudrosti[dd].
24 Jer se u govoru očituje mudrost
i po riječima otkriva naobrazba.
25 Ne protivi se istini,
radije se crveni zbog svojeg neznanja.
Lev 5 5 26 Ne stidi se priznati svoje grijehe
Br 5 7 i ne opiri se struji rijeke[e].
1 Kr 21 27s 27 Ne ponizuj se pred budalom
i ne budi pristran pred mogućnicima.
Iv 18 37 28 Do smrti se bori za istinu,
i Gospod će se boriti za te.
1 Iv 3 18 29 Ne budi silovit na jeziku
a lijen i mlitav na djelu.
30 Ne budi kao lav[f] u svojoj kući,
a strašljivac prema svojim slugama.

a) Mudrost je ovdje poosobljena kao u Izr 1,23–25; 8,12–21; 9,1–6. Njezini su »sinovi« oni koji je traže i u život provode (usp. Lk 7,35).
b) Po hebr. su rr. 15–19 »besjeda mudrosti« u prvom licu, po uzoru na Izr 1,22s; 8,1s.
c) Ovaj ulomak možda smjera na napast kojoj su bili izloženi Židovi da kriju svoju vjeru i vjerske običaje pred helenizmom (usp. 1 Mak 1,12–25; 2 Mak 4,11–16).
d) Dosl. »u vrijeme potrebe«, po nekim rkpp. »u vrijeme spasa«, nesiguran smisao (hebr.: »u njezino vrijeme« ili »zauvijek«.
dd) Po hebr., grčkom 248 i lat. (koji dodaju »za ljepotu«); grč. nema toga stiha.
e) Bilo bi lakše zaustaviti rijeku nego sakriti Bogu učinjene grijehe. Ispovijedanje grijeha nije bilo nepoznato u židovstvu (Lev 5,5; Br 5,7; 2 Sam 12,13; 1 Kr 21,27; Ps 38,2.5–6; 51,6; itd.).
f) Hebr. i sir. imaju »pas«; dva bi stiha ovoga r. bila usporedna, a ne suprotna (kao u našem prijevodu po grč.).

[31]Nek' ti ne bude ruka ispružena za primanje, Dj 20 35
a stisnuta u vrijeme vraćanja.

Bogatstvo i obijest

5 Ne oslanjaj se na svoje bogatstvo 11 24
i ne reci: »Ja imam dosta.« Lk 12 15-21
[2]Ne idi za svojom željom i svojom snagom,
slijedeći strasti svoga srca.
[3]Ne reci: »Tko mi što može[a]?« Ps 12 5
jer će te Gospod kazniti. Mudr 2 11
[4]Ne reci: »Griješio sam, pa što[b]!« Prop 8 11-14
jer Gospod umije čekati. Rim 2 4;
[5]Ne uzdaj se toliko u oproštenje 3 25
da gomilaš grijeh na grijeh.
[6]Ne reci: »Veliko je milosrđe njegovo,
oprostit će mi moje mnoge grijehe!«
jer je s njime milosrđe i gnjev 16 11
te na grešnike pada srdžba njegova. Izl 20 5-6
[7]Ne oklijevaj vratiti se njemu, Iz 55 6-7
i ne odgađaj iz dana u dan;
jer će iznenada njegov gnjev planuti, Lk 12 35-40
i u čas osvetni ti ćeš propasti.
[8]Ne uzdaj se u blago krivo stečeno, Izr 10 2
ono ti ništa neće koristiti u dan nesreće.

Postojanost i pribranost

[9]Ne povijaj se sa svakim vjetrom
i ne idi po svakoj stazi
(tako čini grešnik licemjerni).
[10]Budi postojan u nazorima svojim
i neka je jedna tvoja riječ. Mt 5 37
[11]Budi brz i pripravan saslušati, Jak 5 12
a spor odgovarati. ↗Jak 1 19
[12]Ako znaš, odgovori svojem bližnjemu;
ako ne znaš, stavi ruku na usta. Izr 30 32
[13]I slava i sramota dolaze od riječi,
i jezik je čovjekov propast njegova. Izr 18 21
[14]Ne budi klevetnik Jak 3 6
i jezikom svojim ne postavljaj zamke,
jer kao što lupeža čeka sramota,
tako podlaca očekuje teška osuda.
[15]Ne budi opak[c] ni u malu ni u veliku
i ne budi neprijatelj umjesto prijatelj.

6 Jer zao glas donosi zazor i sramotu,
kako to biva grešniku licemjernom.
[2]Ne predaj se u ruke svojoj strasti,
da ti ona dušu ne rastrga kao razbješnjeli bik;
[3]da ti ne obrsti lišće i da ti ne propadnu plodovi
i ne ostaneš poput sasušena drveta. Iv 15 5-6
[4]Jer strastvena duša propast je onome čija je
i čini od njega ruglo pred njegovim neprijateljima.

a) Kao »bezumnik« koji niječe ako ne baš Božju opstojnost, a ono barem njegovu providnost (Ps 53,2).
b) Sumnjivac izaziva pravednost Božju prividno nedjelatnu.
c) Po hebr.; grčki ima: »ne budi neuk«.

37 1-6 **Prijateljstvo**

Izr 15 1 5 Umilna riječ umnožava prijatelje,
i jezik uljudan izaziva prijazne odgovore.
6 Neka su ti mnogi poznanici[a],
ali pouzdanik samo jedan od tisuću.
37 7-15; Izr 17 17; Sir 12 8-9 7 Ako želiš imati prijatelja, steci ga kušanjem
i nemoj se prebrzo u nj pouzdati.
8 Jer netko je prijatelj samo kad to njemu odgovara
i taj ne ostaje vjeran u dan nevolje.
9 A neki će se prijatelj prometnuti u neprijatelja
Izr 25 9-10 i tvoju sramotu iznijeti na vidjelo.
10 Gdjekoji je opet prijatelj za stolom,
ali ga nema u času nevolje.
Izr 19 4, 7 11 Dok si sretan, on će ti biti kao ti sam sebi:
s ukućanima tvojim povjerljiv će biti[b];
12 a stigne li te zlo, okrenut će se protiv tebe
i bježat će od tvog pogleda.
13 Odvoji se od svojih neprijatelja
i čuvaj se svojih prijatelja.
Jr 9 3; Izr 18 19; Prop 4 9-12 14 Vjeran prijatelj pouzdana je zaštita;
i tko ga je stekao našao je blago.
15 Pravom prijatelju nema cijene
niti se može izmjeriti njegova vrijednost.
Izr 17 17; 18 24 16 Pravi je prijatelj balzam života,
nalazi ga onaj tko se Gospoda boji.
17 Tko se Gospoda boji, nalazi prave prijatelje,
jer kakav čovjek, takav mu i prijatelj[c].

Nauk mudrosti

Izr 22 6 18 Sine, uči od mladosti svoje, prigrli pouku,
pa ćeš do svojih sjedina nalaziti mudrost.
19 Prilazi joj kao orač i sijač
Izr 8 18-19; Mudr 7 14 i očekuj obilnu ljetinu,
jer malo ćeš se oko nje truditi
i brzo ćeš jesti od ploda njezina.
20 Veoma je opora nepokornima,
Izr 24 7 i nerazborit ne ustraje u njoj.
21 Ona ga tišti kao težak kamen
i on ne oklijeva da je odbaci.
22 Jer stega je vjerna svojem imenu,
ona mnogima nije dostupna.
23 Poslušaj, sine, primi moj naputak
i ne odbaci savjeta mog.
24 Stavi svoje noge u njezine okove
Mt 11 29 i vrat svoj u njezin jaram.
25 Podmetni svoja leđa pod njezin teret,
i neka ti ne smetaju njezine uzde.
Pnz 6 5 26 Svom dušom svojom pristupi k njoj
i svom snagom svojom slijedi putove njezine.

a) Dosl. »oni koji su u miru s tobom« ili »u miru prema tebi«. Usp. hebr: »ljudi tvojega mira (pozdrava)«.
b) Hebr. ima: »u nevolji se udaljuje od tebe.«
c) Obično se shvaća: »jer prijatelj mu je drag kao on sam sebi.« Ali smisao može biti također: »jer prijatelj će nužno biti kakav je i on, bogobojazan.« Prava je pobožnost jamstvo prijateljstva.

27 Ispituj i istražuj je, i ona će ti se objaviti;
i kad je jednom uhvatiš, ne puštaj je.
28 Jer ćeš naposljetku u njoj naći mir, 4 11-12
i ona će ti se pretvoriti u radost. Mt 11 29
29 Njezini okovi bit će moćna zaštita Jr 6 16
i njezin jaram halja časti.
30 Njezin jaram[a] bit će zlatni ures, Izr 1 9
njezine uzde grimizne vrpce.
31 Nosit ćeš je kao svečanu odoru
i vezat ćeš je kao krasni vijenac.
32 Ako si voljan, sine, možeš postati mudar; Izr 4 9
i ako se potrudiš, steći ćeš razboritost.
33 Ako si pripravan slušati, naučit ćeš;
ako poslušaš, bit ćeš mudar. 8 8
34 Nek' ti je mjesto u staračkom zboru; Izr 13 20
i vidiš li mudraca, drži se uz njega.
35 Rado slušaj svaku riječ koja dolazi od Boga
i neka ti ne promaknu oštroumne izreke.
36 Vidiš li razborita čovjeka, rano ga posjeti
i neka tvoja stopala istaru njegov prag. Ps 1 2
37 Razmišljaj o zapovijedima Gospodnjim
i neprestano se drži njegovih naredaba,
i Gospod će osnažiti tvoje srce
i steći ćeš mudrost koju želiš.

Različiti savjeti

7 Ne čini zla, pa te zlo neće stići. Post 4 7
2 Kloni se nepravde, i ona će biti daleko od tebe.
3 Ne sij, sine moj, u brazde nepravde, Job 4 8
da ih ne požanješ sedmerostruko. Izr 22 8; Gal 6 7-8

4 Ne traži od Gospoda najviše mjesto, Post 4 15, 24
niti od kralja počasno sjedalo. 13 9-10
5 Ne razmeći se vrlinom pred Gospodom Izr 25 6-7
niti mudrošću pred kraljem. Post 3 12s; 4 9
6 Ne traži da budeš sudac
ako nemaš snage iskorijeniti nepravdu,
da ne bi popustio pred mogućnikom Lev 19 15
i postavio stupicu pravednosti svojoj.
7 Ne griješi prema javnom zboru,
da ne izgubiš ugled u zajednici.

8 Nemoj dvaput griješiti,
jer već zbog prvog grijeha nećeš umaći kazni.
9 Ne reci: »Pogledat će Bog na mnoge moje darove Izr 21 27
i primit će Svevišnji Bog kad mu ih prinesem.« Am 5 21+

10 Ne budi malodušan u molitvi svojoj Jak 1 6
i ne zanemari dati milodar. Sir 3 30+

11 Ne preziri čovjeka turobna srca,
jer onaj tko ponizuje može i uzvisiti. 1 Sam 2 7; Lk 1 52

12 Ne pleti prijevare bratu svojem,
niti prijatelju takvo što čini.

a) Po hebr. grč.: »na njoj«; prevoditelj je valjda čitao *'alêah* umjesto *'ullāh*, »njezin jaram«.

13 Kloni se svake laži,
jer od nje dobra nikakva[a].

14 Ne govori predugo na zboru staraca
Mt 6 7 — i ne ponavljaj riječi u molitvi svojoj.

15 Ne prezri tegobna rada
Post 3 17-19; Izr 24 27 — ni ratarskog posla što ga je Svevišnji dao.

16 Ne ubrajaj se među grešnike,
5 7 — sjeti se da srdžba ne kasni!
17 Ponizi duboko dušu svoju,
Iz 66 24; Jdt 16 17; Mk 9 48 — jer su vatra i crvi kazna bezbožniku[b].

18 Ne mijenjaj prijatelja za novac
ni brata za ofirsko zlato.
19 Ne odbacuj razumne i dobre žene[c],
jer njezina je ljupkost dragocjenija od zlata.
33 25-33; Pnz 24 14-15 — 20 Ne zlostavljaj roba koji pošteno radi
ni sluge koji ti vjerno služi.
21 Ljubi razumna roba kao sebe samog[d]
Izl 21 2; Pnz 15 12-15 — i ne uskrati mu slobode.

Djeca

Izr 27 23 — 22 Imaš li živinče, pazi ga;
ako ti je od koristi, sačuvaj ga.
30 1-13; Izr 13 24+ — 23 Imaš li djece, pouči ih
i povij im vrat[e] za mladosti.
42 9-11 — 24 Imaš li kćeri, čuvaj im tijelo
i ne pokazuj im odveć prijazno lice.
1 Kor 7 36-38 — 25 Udaj kćer, i obavio si krupan posao,
ali je daj čovjeku razumnu.
26 Imaš li ženu po srcu svojem, ne otpuštaj je;
ako li je ne voliš, ne uzdaj se u nju.

Roditelji

Izl 20 12; Tob 4 4 — 27 Svim srcem poštuj oca svoga
i ne zaboravi majčinih bolova.
28 Sjeti se da im svoj život duguješ:
kako da im uzvratiš sve što učiniše za te[f]?

Svećenici

29 Svom dušom svojom boj se Gospoda
i štuj njegove svećenike[g].
30 Svom snagom svojom ljubi Stvoritelja svoga
i ne ostavljaj slugu njegovih.

a) Dosl.: »Njezino trajanje (?) nije na dobro.« Značenje nesigurno, ali ga hebr. potvrđuje (»njezin učinak nije ugodan«).
b) U hebr. možda nadahnutu na Job 25,6, spominju se samo crvi. Vatra i crvi nalaze se zajedno u Iz 66,24 (što će preuzeti Mk 9,48) i u Jdt 16,17.
c) Ili možda: »Ne oklijevaj oženiti se razumnom i dobrom ženom« (usp. r. 26).
d) Dosl. »neka tvoja duša ljubi«. Prevoditelj je možda krivo shvatio hebr. tekst: »ljubi kao svoju dušu«, tj.: »kao samoga sebe«.
e) Hebr. »poženi ih«.
f) Rr. 27–28 nema u hebr.
g) Ben Sirah duboko poštuje bogoštovlje i svećenike (usp. gl. 50). Ovdje je poštovanje svećenika izravno usporedno s klanjanjem Bogu, u duhu tekstova na koje smjera r. 31: Br 18,11–18 (prvine); Lev 5,6 (naknadnice ili žrtve »za grijeh«); Izl 29,27; Lev 7,32; Pnz 18,3 (prinos plećâ žrtvovanih životinja). »Posvetnica« (hebr. »žrtva pravednosti«) po svoj je prilici prinosnica iz Lev 2,1–16.

31 Boj se Boga i štuj svećenika,
daj mu dio kako ti je naloženo:
prvine, naknadnice i prinos plećaka,
posvetnice i prvence svetinja.

Siroti i potišteni

32 I siromahu pruži ruku, 3 30 – 4 10; 29 8-13
da bude savršen tvoj blagoslov[a].
33 Budi darežljiv svakomu živom stvoru, Pnz 14 29 Ps 41 2
pa ni mrtvomu ne uskrati milosti[b].
34 Ne uklanjaj se od onih koji plaču, 37 12
već s tužnim tuguj. Rim 12 15
35 Ne zaboravi posjetiti bolesnika, Mt 25 35
jer će te za to ljubiti.
36 U svim svojim djelima[c] misli na svoj konac,
pa nećeš nikada griješiti.

Razboritost i promišljenost

8 Ne bori se s velikašem,
da mu ne padneš u šake.
2 Ne pravdaj se s bogatašem,
da se ne pokaže težim od tebe. Izr 10 15
Jer zlato je već mnoge uništilo
i zavelo srce kraljevima.

3 Ne prepiri se s čovjekom hitra jezika
i ne meći mu drva na vatru.
4 Ne šali se s neodgojenim čovjekom,
da ti ne bi uvrijedio predaka[d].

5 Ne sramoti čovjeka koji se obratio od grijeha; Mt 7 1-5p
sjeti se da smo svi krivci[e]. Rim 3 9-20 1 Iv 1 8-10
6 Ne prezri starca čovjeka, Lev 19 32
jer će i od nas neki ostarjeti.
7 Ne likuj nad preminulim;
sjeti se da svi umiremo.

Predaja[f]

8 Ne odbacuj razgovora mudrih, Izr 13 20
nego razmišljaj o njihovim izrekama,
jer ćeš tako steći nauk
i umijeće za službu velikašima. Izr 14 35; 16 13s
9 Ne podcjenjuj govora staraca,
jer oni su učili od svojih roditelja[g],
a od njih ćeš se ti naučiti razboru
i u pravo vrijeme odgovarati. Kol 4 6

a) Blagoslov koji će dati Gospodin.
b) O dužnosti da se mrtvima pruži dostojan ukop. usp. 2 Sam 21,10–17; Jr 22,19; Iz 34,3; Tob 1,17–18; 12,12. Kasnije se za njih prikazuju molitve i žrtve (2 Mak 12,38–46). Ali je Zakon, čini se, zabranjivao neke poganske običaje štovanja mrtvih (Pnz 26,14; usp. Bar 6,26; Sir 30,18). Ben Sirah ovdje ne govori ništa pobliže o tome.
c) Po hebr.; grčki ima: »riječima«. Iako Ben Sirah još nema jasan i siguran pojam plaće nakon smrti, on češće ističe važnost posljednjeg trenutka (usp. 11,26–28). Uostalom misao je mogla uznapredovati od hebr. izvornika do grčkog prijevoda; hebrejski kaže jednostavno: »u svim svojim djelima misli na konac«, tj. misli na posljedice svojih čina. Grčki prevodi: »misli na svoje posljednje trenutke (*ta eskhata soû*)« te tako jasno usmjeruje misao na »posljednje stvari«.
d) Kletvama tako čestima u istočnom stilu.
e) Po hebr.; grč.: »pod kaznama«.
f) Ben Sirah dobro zna da se mudrost prenosi predajom i da je nekoć, u Izraelu kao i u Egiptu, ona bila nasljedstvo službenika, »vještina služenja velikima«.
g) Rabini imaju visoko mišljenje o predaji koju zovu »usmeni Zakon« (usp. već Pnz 4,9; 11,19; Ps 44,2; 78,3s; Job 8,8; 12,12). Veći je dio biblijskih knjiga postojao u obliku usmene predaje prije nego je zapisan. To posebno vrijedi za poslovice i za mudre izreke.

Razboritost

10 Ne raspiruj ugljevlja grešnikova,
da se ne ožežeš njegovim plamenom.
11 Ne dopusti da te rugač razgnjevi
i postavi ti zamku tvojim vlastitim riječima.

12 Ne uzajmljuj čovjeku moćnijem od sebe;
29 4 ako si uzajmio, kao da si izgubio.

13 Ne jamči preko svojih mogućnosti;
29 14-20 ako si jamčio, misli kako ćeš platiti.

Izr 6 1+ 14 Ne parbi se sa sucem,
jer će mu dosuditi po volji.

15 Ne idi na put s pustolovom,
Izr 22 24-25 da ti se on ne natovari:
jer on će činiti po svojoj volji,
i njegova će ludost obojicu upropastiti.
Izr 15 18 16 S čovjekom gnjevnim ne zameći svađe
i ne putuj s njim po pustinji,
jer njemu nije ništa proliti krv,
i na mjestu gdje nema pomoći ubit će te.

17 Luđaka ne pitaj za savjet,
jer ne može sačuvati tajne.
18 Ne pokazuj tajne pred tuđinom,
jer ne znaš što će se izleći.
19 Ne otkrivaj svoga srca svakom čovjeku
i ne očekuj dobra od svakoga[a].

Žene

9 Ne budi ljubomoran na svoju ljubljenu ženu
Br 5 14-15 i ne uči je pakosti na svoju štetu.
Izr 31 3 2 Ne prepuštaj se posve ženi,
Suci 16 4-21; 1 Kr 11 1-4 da ona potpuno ne zavlada tobom.
3 Ne približuj se bludnici,
Izr 23 27; 29 3 da ne padneš u zamke njezine.
4 Ne druži se s pjevačicom,
Izr 7 6-27 da te ne smete umiješem svojim.
Job 31 1 5 Ne upiri pogled u djevicu,
Mt 5 28 da ne bi bio kažnjen zajedno s njom.
Izr 29 3 6 Ne daj bludnici svoje duše,
Lk 15 13 da ne izgubiš imetak svoj.
7 Ne obziri se po gradskim ulicama
i ne skitaj se pustim zakucima.
41 22-23 8 Odvrati pogled svoj od ljupke žene
Izr 2 16 i ne gledaj tuđu ljepotu.
Mnoge već zavede ženina ljepota,
koja želju raspaljuje kao vatru.
Izr 5 2+ 9 Ne sjedaj nikad s udatom ženom
i zajedno s njom ne pij vina,
da ti srce ne podlegne njezinim dražima
i da u strasti svojoj ne srneš u propast.

a) Hebr.: »i ne odvraćaj od sebe sreću«.

Odnosi s ljudima

10Ne odbacuj starog prijatelja,
jer mu novi neće biti jednak.
Nov prijatelj, vino novo;
kad ostari, piješ ga s užitkom.

11Ne zavidi grešniku na uspjehu, Ps 37; 73
jer ne znaš kakav će mu kraj biti.
12Ne naslađuj se onim čime i bezbožnici[a];
sjeti se da im sreća neće trajati do Podzemlja[aa].

13Drži se daleko od čovjeka koji je kadar ubiti,
i neće te progoniti strah od smrti.
Ako mu se približiš, dobro se pazi
da te ne liši života.
Znaj da među zamkama hodiš
i kročiš po kruništu zidina gradskih[b].

14Koliko možeš, druži se sa svojim bližnjim 37 7-15
i savjetuj se s mudracima.
15Za razgovor traži razborite ljude,
i tvoje riječi nek' su po Zakonu Svevišnjeg.
16Jedi kruh svoj s pravednicima
i u strahu Gospodnjem neka je tvoj ponos. 1 11; 10 22

17Djelo vještih ruku zaslužuje hvalu,
a knez naroda mora biti vičan govoru[c].
18Užas je gradu čovjek jezičav, 37 20
a brbljavac je omražen.

Vladavina

10 Mudar vladar odgaja svoj narod u stezi,
i uredna je vlada razborita čovjeka.
2Kakav je vladar, takvi su i činovnici;
i kakav je gradski upravitelj, takvi mu i građani.
3Neobuzdan kralj upropašćuje svoj narod,
a svoj napredak duguje grad razboritosti vladara.
4Vlast nad zemljom u rukama je Gospodnjim: Jr 27 5
Gospod joj u pravo vrijeme postavlja pravog čovjeka. Izr 8 15-16
5Uspjeh je čovjekov u Božjoj ruci, Iz 11 2-5
i zakonodavcu Bog daruje čast. Rim 13 1

Protiv oholosti

6Ne budi kivan na svoga bližnjeg ni zbog kakve nepravde Lev 19 18
i ne čini ništa nepravedno. Mt 5 21-24; 18 21-22

7Mrska je oholost i Gospodu i čovjeku,
a nepravda je odvratna obojici.

a) Ili: »uspjehom bezbožnika«.
aa) Tj. (BJ) »ovdje dolje neće ostati nekažnjeni«. O pitanju vremenite naknade usp. Uvod str. 967.
b) Dakle izložen neprijateljskim strijelama, ali tekst je nesiguran; hebr.: »po mrežama«.
c) Ta izreka uspoređuje radnika čija je vrijednost u ručnoj vještini, i vladara koji uspijeva govorničkom vještinom. Ali tekst nije siguran. Hebr. ima: »Ruke se mudrih laćaju čestitosti, a knez je naroda (moga) mudar u riječi.«

8 Vlast prelazi od jednog naroda drugomu
zbog nepravde, nasilja i novca.

Post 2 7; 18 27 Sir 17 32
9 Što se toliko oholi prah i pepeo –
kad već za života ima crvljiva crijeva[a]?
10 Duga bolest srdi liječnika;
tko je danas kralj, sutra umire[b].
Iz 14 11 Job 17 14
11 Kad čovjek umre, baštini gnjilež,
grabežljive zvijeri i crve.

Pnz 8 14
12 Oholost počinje kad čovjek otpadne od Gospoda
i srcem se odmetne od svoga Stvoritelja.
13 I jer je početak oholosti grijeh,
tko se njoj oda, širi gnusobu.
Gospod ih zbog toga kažnjava čudesnim kaznama
i potpuno uništava.
Lk 1 52 1 Sam 2 4-8
14 Gospod je srušio prijestolja silnika
i potlačene posadio na mjesto njihovo.
33 12 Dn 2 35
15 Gospod je iskorijenio oholice[c]
i posadio ponizne na mjesto njihovo.
Iz 40 15-17 Mudr 11 21-22
16 Gospod je porazio zemlje poganske
i razorio ih do samog temelja.
17 Neke je od njih odveo i uništio
i zbrisao njihov spomen s lica zemlje.

18 Oholost nije stvorena za čovjeka,
ni srdžba bijesna za rod ženin.

Osobe dostojne časti

Jr 9 22-23 1 Kor 1 26-31 2 Kor 10 17 Jak 1 9s
19 Koji je rod dostojan časti? Ljudski rod.
Koji je rod dostojan časti? Onaj koji se boji Gospoda.
Koji rod prezir zaslužuje? Ljudski rod.
Koji rod prezir zaslužuje? Onaj koji krši Zakon.
20 Među braćom je glavar dostojan časti;
koji se Gospoda boje, u časti su pred njim[d].
22 Nek' se bogat, plemenit i siromah
9 16
ponose strahom Gospodnjim.
23 Ne valja prezirati razborita siromaha
niti častiti grešnika.
24 Poglavar, vladar i moćnik dostojni su časti,
ali nema većeg od onog koji se boji Gospoda.
Izr 17 2; 11 29
25 Mudru robu služe slobodnjaci,
i razborit se čovjek ne tuži[e].

Poniznost i istina

Lk 17 10
26 Odviše ne mudruj radeći svoj posao
i ne hvastaj se kad si u stisci.
Izr 12 9
27 Bolji je koji radi i živi u izobilju
nego tko se hvasta a nema od čega živjeti.

a) Tekst ispr. po siro-heks. i po komentarima; grčki je nejasan (»za života izbacuje (?) svoja crijeva«); hebr. je iskvaren i nerazumljiv.
b) Dosl.: »Duga bolest izruguje liječnika.« Tekst, čini se, tvrdi uzaludnost čovječjih napora da bi se čovjek spasio od smrti; vidi ipak gl. 38.
c) Konj. grč. ima: »narode«, (u hebr. se riječi »oholice«, »narodi« pišu veoma slično, ali r. 15 nema u hebr.); latinski: »ohole narode«.
d) Grčki 248 dod.: »21 Bogobojaznost je početak uzdignuća; tvrdoća je i oholost početak odbačenosti.«
e) S ovom mudrom izrekom usp. izjave sv. Pavla o ropstvu (Gal 3,28; Kol 3.11; Flm 1,16).

28 Sine, poniznošću časti samog sebe Jr 9 22
i cijeni sebe svojom pravom cijenom. 1 Kor 1 31
29 Tko će opravdati onoga tko sam sebi nepravdu nanosi
i častiti onoga koji samog sebe prezire?
30 Siromaha časte zbog njegova razuma
i bogataša zbog njegova bogatstva. 11 1; 10 22
31 Koga časte u siromaštvu njegovu, koliko više u bogatstvu!
Koga preziru u bogatstvu, koliko još više u siromaštvu!

Ne pouzdaj se u izgled

11 Mudrost uzvisuje glavu siromahu
i posađuje ga među knezove.

2 Ne hvali čovjeka po obličju njegovu 1 Sam 16 7
i ne preziri nikoga zbog njegova izgleda. 2 Kor 10 10-11

3 Malena je pčela među stvorovima krilatim, Mt 13 31-32
ali ona daje slast najslađu.

4 Ne uznosi se zbog odjeće koju nosiš[a]
niti se uznosi zbog svojih počasti;
jer čudesna su djela Gospodnja,
iako su skrivena ljudima[b].

5 Često su kraljevi sjedili na tlima[c], 10 14
a neznanac je stekao krunu. Prop 4 14; 10 6-7
6 I često su moćnici bili jako poniženi
i odličnici potpali pod tuđu vlast.

Promišljenost i razboritost

7 Ne optužuj prije nego što istražiš,
prvo promisli, pa onda ukori.
8 Ne odgovaraj prije nego si čuo Izr 18 13
i ne miješaj se usred govora.

9 Ne prepiri se o onome što te se ne tiče
i ne miješaj se u svađu grešnika.

10 Sine moj, ne preuzimaj previše poslova; 38 24
ako ih umnožiš, nećeš proći bez kazne;
ma koliko se žurio, nećeš stići,
niti ćeš trkom uteći[d].
11 Čovjek se trudi, muči i hiti, Izr 11 24; 21 5
da bi još više zaostao. Ps 127 1-2

Uzdaj se jedino u Boga

12 Postoji slab čovjek koji moli pomoć, Sef 2 3+
bez snage i pun nevolje,
ali ga Gospod milostivo gleda
i podiže iz njegove bijede.

a) Hebr.: »Ne rugaj se siromahu u dronjcima, nemoj ismjehivati onoga koji trpi«.
b) Tj. nevidljiva i nepredvidljiva. Jedan udarac sudbine može sve preokrenuti (usp. Ps 113,7s; 1 Sam 2,8; Job 12,17–19). Naredne izreke osvjetljuju tu tvrdnju.
c) Može se shvatiti na dva načina: 1) s tla su se podigli do kraljevskoga dostojanstva, 2) s kraljevske su časti spali na tlo. U prvom slučaju imamo sinonimni (istoznačni), a u drugom antitetički (nasuprotni) paralelizam. Ali hebr. čita: »Mnogi su se potlačeni uspeli na prijestolje« i tako podržava prvo tumačenje.
d) Hebr.: »Ako ne trčiš, nećeš stići, ako ne tražiš, nećeš naći.«

[13]Uzdiže glavu njegovu
i mnogi mu se dive.
Iz **45** 7 [14]Dobro i zlo, život i smrt,
Job **1** 21; **2** 10 siromaštvo i bogatstvo – sve dolazi od Gospoda[a].
[17]Dar Gospodnji ostaje u pobožnikâ[b],
i naklonost će ih Gospodnja dovijeka pratiti.
Job **27** 16-23 [18]Ima ih koji se obogate pomnjom i škrtošću,
Ps **49** 17-18 i evo što im je plaća:
Prop **1** 21-23 [19]dođe dan kad kažu: »Nađoh mir,
Lk **12** 16-21 i sad ću uživati svoja dobra«,
ali ne znaju koliko će trajati:
morat će dobra svoja ostaviti drugom i umrijeti[c].
[20]Ustraj u dužnosti[d] svojoj, i neka ti je mila[dd],
i u svojem radu ostari.
Izr **3** 31; [21]Ne čudi se djelima grešnikovim;
23 17 uzdaj se u Gospoda i ustraj u svom poslu,
Sir **9** 11 jer tako je lako Gospodu
iznenada i začas obogatiti siromaha.
[22]Blagoslov je Gospodnji plaća pobožniku:
brzo se rastvara cvijet blagoslova.
Mt **6** 25-26 [23]Ne reci: »Što mi još treba?
I kakav me probitak čeka?«
5 1 [24]Ne reci: »Imam svega dosta,
Lk **12** 15-21 kakvo me odsad zlo može zadesiti?«
18 25 [25]U vrijeme dobra zlo se zaboravlja,
Iv **16** 21 i u vrijeme nesreće ne pamti se sreća[e].
[26]Jer Gospodu je lako u dan smrtni
platiti čovjeku prema činima njegovim.
[27]U vrijeme nevolje naslade se zaboravljaju,
1 13 u posljednjem času otkrivaju se djela čovjekova.
[28]Prije smrti ne zovi nikoga sretnim,
jer se tek na svom koncu[f] spoznaje čovjek.

Ne vjeruj opaku čovjeku

[29]Ne uvodi svakoga čovjeka u kuću svoju,
jer mnogovrsne su u spletkara zamke.
[30]Srce je oholičino jarebica-mamljivica u krletki,
i kao uhoda vreba on tvoju propast[g].
[31]Klevetnik izvrće dobro u zlo
i baca ljagu na samu krepost.
[32]Od jedne iskre nastaje ognjište puno žara,
Izr **1** 11 a grešnik vreba da prolije krv.

a) Hebr., grčki 248, lat. i sir. dodaju: »[15]Mudrost, znanje i poznavanje Zakona (dolaze) od Gospodina, ljubav i putovi dobrih djela (dolaze) od njega. [16]Ludost i tama stvorene su s grešnicima, a oni koji uživaju u zlu stare sa zlom.«
b) Tom riječju grč. prevodi hebrejsku riječ »pravednici« ovdje i u r. 22; 12,2; 13,17.
c) Postavljeno je pitanje nije li se Isus nadahnuo ovim r. za prispodobu u Lk 12,16–21 (zapazi naročito r. 19). Posrijedi je ista misao o bezvrijednosti mukom skupljenih dobara, kojih će vlasnik biti lišen na dan smrti.
d) Po hebr. grč.: »u svojem savezu«.
dd) Po hebr. (usp. Prop 2,24; 3,13). Grč.: »ostari u njoj«.
e) Ili možda: »... ne misli se na zlo (koje bi moglo doći)... ne misli se na sreću (koja bi mogla u dio pasti).« Primijenjen tako na budućnost, ovaj je r. više u skladu sa sadržajem. Ali potonje se tumačenje čini manje vjerojatnim.
f) Po hebr.; grč. ima: »u svojoj djeci«. – Rr. 26–28 izražavaju povjerenje s kojim autor čeka sud u dan smrti gdje će biti objelodanjene zasluge i krivice (usp. 7,36). Ali se ne zadržava na opisu naknade niti na pitanju hoće li ona biti vječna.
g) Hebr.: »kao vuk u zasjedi da bi rastrgao«. Oholičino srce mami bližnjega u zamku grijeha kao ptica što se kao mamac stavlja u zamku.

33Čuvaj se opakoga, jer on zlo snuje,
da ti ne nanese vječnu sramotu.
34Uvedi tuđinca u kuću, i on će donijeti nevolju
i otuđiti te od tvojih.

Pravila dobrotvornosti

12 Kad činiš dobro, pazi komu činiš, Mt 5 43-48 Lk 14 12-14
i tvoja dobročinstva neće biti uzalud.
2Čini dobro pobožnu, i on će ti uzvratiti,
a ako ne on, onda Svevišnji. Pnz 14 29
3Nikakvo dobro ne dolazi čovjeku u zlu ustrajnu,
i koji odbija da dijeli milodare[a].
4Podaj pobožniku
i ne pomaži grešniku[b].
5Učini dobro poniznu
i ne daj ništa bezbožnu.
Uskrati mu kruh, ne daj mu ga,
da ga to ne učini jačim od tebe;
jer će ti platiti dvostrukom opačinom
za sve dobro što si mu učinio. Mt 5 45
6Jer Svevišnji prezire grešnike Lk 6 35
i osvetit će se bezbožnicima.
7Daruj dobromu,
a uskrati pomoć grešniku.

Istinski i lažni prijatelji 6 5-17

8Prijatelj se ne poznaje u sreći, Izr 19 4;
a neprijatelj se ne može sakriti u nesreći. 17 17
9Kad je čovjek sretan, i neprijatelj mu je prijatelj[c],
a kad je nesretan, i prijatelj ga se kloni.
10Nikad ne vjeruj neprijatelju, Izr 26 24-26
jer zloća je njegova kao kovina što rđa.
11Pa i ako ide ponizno i pogureno,
jako se pazi i ne vjeruj mu.
Budi prema njemu kao onaj koji uglačava zrcalo,
i vidjet ćeš da rđa njegova nije posve iščezla[d].
12Ne meći ga kraj sebe,
da te ne istisne i zauzme tvoje mjesto.
Ne posađuj ga zdesna sebi:
on će nastojati da ti preotme sjedište,
i na kraju ćeš shvatiti moje riječi
i pokajat' se zbog moje opomene.
13Tko će žaliti zmijara koga je zmija ujela
i one koji se približuju divljim zvijerima?
14Tako i onoga tko se druži s grešnikom
i sudionik je u njegovim grijesima.
15Dok ti čvrsto stojiš, on se ne otkriva,
ali kad jednom posrneš, on će navaliti.

a) Hebr.: »Nikakva korist onome koji dariva zloga: čak i ne čini pravednosti (dobra djela).«
b) Lat. dodaje: »jer i zlima će i grešnima uzvratiti kaznom on (Bog) koji ih čuva za dan kazne. Daj dobrome i ne primaj grešnika.« Suprotno od toga v. u Mt 5,43–48; Lk 6,27–36; Rim 12,20. – Sv. Augustin, teško pogođen tim nalogom, nastojao ga je ublažiti ovim tumačenjem: »Ne daj grešniku kao takvu; pomozi mu ukoliko je čovjek.«
c) Po hebr.: koji daje bolji paralelizam. Grč.: »Čovjek u dobru, neprijatelji mu u žalosti.«
d) Hebr. ima: »Ponašaj se prema njemu kao (prema onomu) koji odaje tajnu: neće ti moći naškoditi; i znaj posljedicu ljubomore.

Izr 26 24-26 Jr 9 7 16 Usnama je svojim sladak neprijatelj,
ali u srcu smišlja da te u jamu baci.
U očima neprijatelju mogu biti suze,
a kad mu se pruži prilika, ni krv ga neće zadovoljiti.
17 Ako li te gdje stigne zlo, on je tu već prije tebe,
i kao da pomaže, podmeće ti nogu.
18 On će mahati glavom i pljeskati rukama[a],
mnogo će mrmljati i razvlačiti lice.

Druži se sa sebi jednakima

13 Tko smolu dira, ulijepi se,
i tko se druži s oholicom, postaje kao i on.
2 Ne diži ono što ti je preteško
i ne druži se s jačim i bogatijim od sebe.
Zašto staviti zajedno zemljani lonac s bakrenim?
Kad ga ovaj udari, onaj se razbije[b].
Izr 18 23 3 Bogataš počini zlo i još se razmeće;
siromahu se čini zlo, a on još za milost moli.
4 Ako si mu na korist, on će te iskoristiti;
a kad iznemogneš, ostavlja te.
5 Dok imaš štogod, živjet će s tobom
i oplijeniti te bez ikakve grižnje savjesti.
6 Ako mu trebaš, on ti laska;
smiješi ti se i daje ti nadu.
Govori ti lijepo i pita: »Što ti treba?«
I postidjet će te svojim svečanim objedima,
Izr 23 1-3 7 dok te ne oplijeni dva i tri puta
i na kraju te ismije.
Kad te poslije vidi, prezire te
i maše glavom nad tobom.

8 Čuvaj se da te ne zavedu,
da te ne ponizi ludost tvoja[c].
9 Pozove li te velikaš, suzdrži se,
i on će te još upornije pozivati.
10 Ne nameći se, da ne budeš odbačen,
a ne udaljuj se, da ne budeš zaboravljen[d].
11 Ne postupaj s njim kao s jednakim
i ne vjeruj njegovoj rječitosti,
jer te kuša riječima svojim
i, kao u šali, on te procjenjuje.

12 Nemilosrdan je čovjek preslobodan u riječima,
taj te neće poštedjeti ni udaraca ni okova.
13 Čuvaj se i budi pozoran,
jer hodiš sa svojom propašću[e].
15 Svako živo biće ljubi svoju vrstu
i svaki čovjek svojega bližnjeg.

a) Mahati glavom«, znak poruge (Ps 22,8; 109,25; Job 16,4; usp. Mt 27,39). »Pljeskati rukama«: usp. Ez 25,6; Nah 3,19; Tuž 2,15.
b) Klasična usporedba, nalazi se već u Ezopu.
c) »Ludost tvoja« po lat., sir. Grč.: »tvoja radost«. – Hebr.: »pazi da ne budeš previše drzak (?), nemoj biti sličan nerazumnima.«
d) Prikladan izričaj promišljene umjerenosti, s ponešto zlobe, svojstven Ben Sirahu. – Evanđeoski savjet iz Lk 14,8–10, naoko sličan ovoj izreci, stvarno joj nije posve jednak ni po sadržaju ni po motivu.
e) Grčki 248 i lat. dodaju: »14 Slušajući to u snu, probudi se; kroz cijeli život ljubi Gospodina i zazivaj ga za svoj spas.«

[16]Svaki stvor drži se svoga roda,
i čovjek se drži sebi sličnih.
[17]Zar se družiti mogu vuk i janje?
Tako i grešnik s pobožnikom.
[18]Može li biti mira između hijene i psa?
I mira između bogataša i siromaha[a]?
[19]Divlji su magarci plijen lavovima pustinjskim,
a siromasi bogatašima.
[20]Odvratna je poniznost oholici
i ogavan je bogatašu siromah.
[21]Kad bogataš posrne, podupru ga prijatelji, Izr 19 4, 7
a kad siromah posrne, prijatelji ga odbacuju[b].
[22]Kad se bogataš spotakne, mnoge ga ruke dočekuju; Izr 14 20
ako i gluposti govori, čestitaju mu.
Spotakne li se siromah, odmah ga ukore,
pa ako govori i razborito, ipak mu nema mjesta.
[23]Kad govori bogataš, svi šute,
i uzdižu zatim njegov govor do oblaka;
govori li siromah, tad se pitaju: »Tko je ovaj?«
i ako posrne, još ga gurnu.

[24]Dobro je bogatstvo, ako je bez grijeha,
a zlo je siromaštvo, kažu bezbožnici[c].

[25]Srce mijenja lik čovjeku, Izr 15 13
bilo na dobro bilo na zlo.
[26]Vedro je lice znak vesela srca;
a mučan je posao smišljati izreke[d].

Istinska sreća

14 Blago čovjeku koji nije zgriješio riječima[e] 19 16; 25 8
i koga ne muči grižnja zbog grijeha.
[2]Blago čovjeku koga ne optužuje vlastita savjest
i koji se nije odrekao nade.

Zavist i škrtost Prop 5 9; 6 2

[3]Tvrdici ne priliči bogatstvo,
i čemu veliko blago pohlepniku?
[4]Tko uskraćuje sebi sabire drugomu, Lk 12 16-21
i tuđinci će se naslađivati dobrima njegovim. Job 27 16-17 Izr 13 22
[5]Tko je tvrd prema sebi, komu će biti dobar?
Takav ne uživa ni u vlastitom dobru.
[6]Nema okrutnijeg od onoga tko muči samog sebe: Izr 11 17
to mu je plaća za vlastitu zloću.

a) Zapovijed družiti se samo sa sebi sličnima za Ben Siraha produžetak je sklada prirode pa dakle i Božjega poretka. Pisac ne osuđuje posve bogatstvo (usp. r. 24); on samo hoće spriječiti da siromah nasjedne bogatašu koji samo što ga nije zgnječio.
b) Ovaj se r. možda mora shvatiti u prenesenu smislu: grčka riječ »posrnuti« (BJ »činiti pogrešan korak«) možda znači »govoriti gluposti« (hebr.: »govori«; usp. 14,1); nastavak pokazuje da je riječ osobito o govorima.
c) Dosl. »u ustima bezbožnika«, što može značiti i »zbog bezbožnikova govora« (hebr.: »po mjeri drskosti«). – Bogatstvo je ne grijeh nego samo opasnost.
d) Ne vidi se jasno kako je ovaj stih povezan s prethodnim, ali tekst je nesiguran. Hebr. ima: »briga i pečal: mučno mudrovanje«.
e) Dosl.: »koji nije posrnuo ustima«. Hebr.: »komu vlastita usta ništa ne predbacuju«. I mnogi psalmi slaveći radost čistih srdaca (usp. Ps 1; 32; 41; 119; 128), nasuprot »radosnima« ovoga svijeta. Već se nagovješćuju evanđeoska blaženstva (Mt 5,1–12).

7 Pa ako i čini dobro, čini nenamjerno
i na koncu otkriva svoju zloću.
8 Zavidljivac je opak:
on odvraća pogled[a] i prezire tuđi život.

Mudr 6 23 — 9 Premalen je oku lakomu vlastiti dio,
pohlepa[b] isušuje dušu.

10 Tvrdičino oko hlepi za kruhom
i glad je za njegovim stolom.

11 Sine moj, imaš li štogod, priušti sebi
i prinesi Gospodu dostojne žrtve.
12 Ne zaboravi da smrt neće oklijevati
Br 16 33 — i da ti nije objavljen ugovor Podzemlja.
13 Prije nego umreš, čini dobro prijatelju,
i pruži, daj mu koliko možeš.
Prop 2 24 — 14 Ne uskraćuj sebi sadašnje sreće
i ne daj da ti izmakne dio dopuštena užitka.
15 Nećeš li ostaviti blago svoje drugomu
i neće li zaslužba tvoja biti ždrijebom razdijeljena?
16 Podari i primi i okusi užitka,
Prop 9 10 — jer se u Podzemlju radost ne traži.
17 Sve se živo troši kao i odjeća,
i vječna je uredba: valja umrijeti.
18 Kao lišće što raste na bujnu drvetu
te jedno opada a drugo niče,
Prop 1 4 — tako i naraštaji od krvi i mesa:
Prop 9 6 — jedni umiru, a drugi se rađaju.
/Otk 14 13 — 19 I svako prolazno djelo propada,
a zajedno s njim i njegov tvorac[d].

Mudračeva sreća

Izr 8 32-35 — 20 Blago čovjeku koji razmišlja o mudrosti
i umuje razborito,
21 koji u srcu svojem proučava njezine putove
i posvećuje se u njezine tajne[e].
22 On je progoni kao lovac
i vreba je kraj staze njezine;
23 on viri kroz prozor njezin
i prisluškuje na vratima njezinim;
24 postavlja se blizu kuće njezine
i udara klin svoj u njezin zid[f];
25 podiže svoj šator kraj nje
i nastanjuje se u sretnu počivalištu;

a) Od onih koji trebaju njegovu pomoć.
b) Dosl.: »pakosna nepravičnost« (grč. čita *'awōn* mj. *'ajîn,* ali mi imamo drukčiji hebr. tekst) pa naš prijevod (i BJ) čita »pakosno oko« i tumači to kao pohlepu.
c) Po svoj prilici onaj koji određuje nadnevak smrti (usp. Iz 28,15.18).
d) Hebr.: »Sva njihova djela trunom trunu i djela njihovih ruku idu za njima«, tj. raspadaju se kao i oni. Otk 14,13 preusmjeruje tu misao: djela prate čovjeka u sjaj novoga života. Ta razmišljanja zbunjuju, čak i sablažnjuju Propovjednika. Ben Sirah vidi u njemu samo poziv na opušteno nenavezan život.
e) Usp. Ps 119, osobito rr. 15.23.148, o sreći koju daje razmišljanje o Zakonu. Ovdje je predmet proučavanja mudrost koja se otkriva osobito u poslovicama i u izrekama mudraca.
f) Da bi tu udario svoj šator. – Više je slika upotrebljeno da bi se dočaralo traženje mudrosti: slika lovca koji je progoni, uhode koji nastoji zateći je u riječi, selioca koji udara šator pod njezinom sjenom.

26 on stavlja djecu svoju pod njezinu zaštitu
i boravi pod granjem njezinim;
27 on nalazi okrilje od žege pod sjenom njezinom
i prebiva u divoti[a] njezinoj.

15 Tako čini tko se boji Gospoda;
i tko se drži zakona[b] steći će mudrost.
2 Ona mu dolazi u susret kao majka
i dočekuje ga kao nevjesta djevica. Mudr **8** 2 / Izr **9** 5 / Sir **24** 19-22 / Iv **4** 1+
3 Ona ga hrani kruhom razboritosti
i poji ga vodom mudrosti.
4 On se oslanja na nju i ne posrće;
uzda se u nju i ne sramoti se.
5 Ona ga uzvisuje nad bližnjega njegova Mudr **8** 10-15
i sred zbora usta mu otvara.
6 On nalazi veselje i vijenac radosti
i baštini ime vječno.
7 Nerazumnici je nikad ne dobivaju
niti je grešnici očima gledaju.
8 Ona je daleko od oholice Izr **8** 13
i lažljivcima ne dolazi na um.
9 Ne priliči hvalospjev ustima grešnikovim
jer mu ga Gospod nije dao.
10 Iz usta mudračevih nek' odjekuje hvalospjev,
i tada sam Gospod njime upravlja.

Čovjekova sloboda

11 Ne reci: »Od Boga je grijeh moj«, Post **3** 12
jer što on mrzi, nikad ne čini[c]. ↗Jak **1** 13-15
12 I ne reci: »On me zavede«, Post **3** 13
jer njemu grešnici ne trebaju.
13 Gospod mrzi svaku gnusobu,
a mrzi je i svaki onaj tko se njega boji.
14 On je sam u početku stvorio čovjeka
i prepustio ga slobodnoj volji njegovoj[d].
15 Ako hoćeš, možeš držati zapovijedi,
u tvojoj je moći da budeš vjeran.
16 On je preda te stavio vatru i vodu: Pnz **11** 26-28
za čim hoćeš pruži ruku svoju.
17 Pred čovjekom je i život i smrt: Pnz **30** 15-20
što on više voli to će mu se dati. Jr **21** 8
18 Jer velika je mudrost u Gospoda,
on je svemoćan i vidi sve. Ps **33** 13-18
19 Oči Gospodnje počivaju na onima koji ga se boje, Ps **34** 16
Gospod zna svako djelo čovječje.
20 Nije nikad zapovjedio nikomu da bude bezbožnik
niti dao dopuštenje za grijeh.

a) Ta »divota« (dosl. »slava«, hebr. »zaklon«) označuje možda oblak koji je očitovao Jahvinu prisutnost (usp. Izl 16,10; 24,16+). To je *šekinah* (»Prisutnost«) rabinske književnosti.
b) Jr 2,8 pozna četiri službene funkcije: svećenik, tumač Zakona (pravnik), pastir, prorok. – »Tko se drži Zakona« nosi drugu od tih funkcija, on je »pismoznanac«, »učitelj Zakona«. Ta će funkcija u židovstvu postajati sve važnija (usp. Ezr 7,6+).
c) Grč. dosl. »neće učiniti«; hebr. i jedan grč. rkp.: »(ti) ne čini«.
d) Ovaj se r. često navodi u prilog nauka o slobodi. Po hebr. (»... on ga je predao njegovu neprijatelju i prepustio ga njegovim sklonostima«) on zapravo tumači podrijetlo grijeha, ali susljedni r. utvrđuje slobodu izbora.

Zator bezbožnika

Izr 17 21; 19 13
16 Ne želi mnoštva nevrijedne djece
i ne raduj se bezbožnim sinovima.
2 Ma koliko ih bilo, ne veseli se njima
ako nema u njih straha Gospodnjeg.
3 Ne računaj na njihov dug život
i ne pouzdaj se u njihovu sudbinu,
jer više vrijedi jedan[a] nego tisuću
Mudr 4 1
i umrijeti bez djece bolje je nego imati potomke bezbožnike.
4 Jer jedan razborit čovjek napući grad,
Mudr 3 19
a rod zlikovaca razori ga.
5 Mnogo je sličnoga vidjelo oko moje,
a još više slušalo uho moje.
Br 11 1; 16 1-30
6 U zboru grešničkom zapalio se oganj
i u puku buntovnom raspalio se gnjev.
Post 6 1-7
7 Bog nije oprostio divovima u staro doba
kad se pobuniše pouzdavši se u svoju moć.
Post 19 1-29
8 Nije poštedio sugrađana Lotovih:
njih se gnušao zbog oholosti njihove.
9 Nije poštedio ni puka prokletoga[b]:
oni bijahu iskorijenjeni zbog grijeha svojih.
Izl 12 37; Sir 46 8
10 Ni šest stotina tisuća pješaka,
koji propadoše zbog tvrdoće srca svojeg[c].
11 Pa kad bi postojao i samo jedan tvrdoglavac,
bilo bi čudo ako bi ostao bez kazne,
5 6; Izl 34 6-7
jer i milosrđe i gnjev pripadaju Gospodu,
koji može u svojoj moći oprostiti i srdžbu iskaliti.
12 Kao što mu je milosrđe veliko, tako mu je velika i strogost;
on ljudima sudi po djelima njihovim.
13 Bez kazne mu ne može uteći grešnik s plijenom,
niti je uzalud strpljivost pobožnika.
14 Širok je put njegove milosti[d],
ali svatko dobiva prema djelima svojim[e].

Neminovnost odmazde

Ps 139 7-12; Jr 23 24; Am 9 2-3
17 Ne reci: »Sakrit ću se od Boga;
tko će misliti na mene gore u visini?
Među tolikim mnoštvom neće me prepoznati;
što sam ja u neizmjernom stvaranju[f]?«
18 Gle: nebo i nebesa nad nebesima,
bezdan i zemlja, zadrhte kad ih Gospod pohodi.
Ps 18 8; Job 37 1-7
19 Gorski vrhunci i temelji zemaljski
istodobno se tresu kad na njih pogleda.
20 Ali na sve to tko će misliti?
I tko da shvati putove njegove?
21 Ima i oluja koje nitko ne vidi,
Rim 11 33
skrivena je većina njegovih djela[g].

a) Iza riječi »sudbinu«, hebr. dod.: »jer oni neće imati sretne budućnosti«, a iza »jedan«: »koji čini volju Božju«.
b) Prijašnje stanovnike Kanaana.
c) Misli se na Izl 12,37 ili na Br 11,21. Ti su ljudi pomrli u pustinji i nisu ušli u Kanaan (Br 14,20–23).
d) Dosl. »Svakoj će velikodušnosti napraviti mjesto«. Naš prijevod pretpostavlja da je riječ o Božjoj velikodušnosti. Drugi tu vide velikodušnost ljudi koju Bog nagrađuje. U prilog potonjem tumačenju ide hebr.: »ima nagrada za svakoga čovjeka koji živi pravedno«.
e) Ovdje grčki 248, hebr. i sir. dod.: »15 Bog je otvrdnuo srce faraonu koji ga nije prepoznao premda su njegova djela očitovana pod nebom. 16 Njegovo se milosrđe očituje svemu stvorenju, svoje je svjetlo i svoju tamu dao u baštinu sinovima ljudskim« (usp. 12,6 i Mt 5,45).
f) Tako su se Adam i Kain pokušali sakriti od Gospodinova lica (Post 3,10; 4,9).
g) Hebr.: »20 Za me više ne mari, i tko misli na moje putove? 21 Ako griješim, nijedno me oko ne vidi; ili ako posve potajno lažem, tko to zna?« Govor se grešnikov po hebr. nastavlja tako sve do r. 22, jer su rr. 18 i 19 umetnuti.

[22]»Pravedna djela tko će objaviti?
I tko ih očekuje? Jer ugovor je daleko[a].«
[23]Tako misli čovjek kratke pameti,
bez razbora, omamljen svojim tlapnjama.

Čovjek u stvaranju

[24]Slušaj, sine moj, i steći ćeš spoznaju;
upravi svoje srce riječima mojim[b]. Izr **1** 23
[25]Odmjereno ću ti objasniti stegu
i pomno izložiti znanje.

[26]Bog u početku stvori[c] djela svoja Post **1**
i dodijeli nakon stvaranja svakomu mjesto.
[27]Uredio je djela svoja za sva vremena, **42** 20-25
od njihovih početaka do njihove daleke budućnosti:
niti gladuju, niti se trude,
niti ikad napuštaju svoje dužnosti.
[28]Nijedno od njih svoga bližnjega ne tlači
i nikad ne krši njegove zapovijedi[d].
[29]A poslije Gospod pogleda na zemlju
i napuni je svojim dobrima.
[30]Pokri joj površje svakojakim životinjama Post **1** 24-25
i sve se opet vraća njoj. Post **3** 19; Ps **104** 29

17 Gospod stvori čovjeka od zemlje[e] Post **2** 7
i opet ga u nju vraća. Prop **3** 20; **12** 7
[2]Dao je ljudima točan broj dana i određeno vrijeme, Post **6** 3
dade im i vlast nad svime što je na zemlji. Post **1** 28+; Mudr **9** 2-3
[3]Odjenu ih snagom kakva je njegova
i stvori ih na sliku svoju. Post **1** 27
[4]Svakom je stvoru udahnuo strah od čovjeka, Post **9** 2
da bi on gospodario zvijerima i pticama[f].
[6]Oblikovao[g] im jezik, oči, uši,
i srce im dade da razmišljaju.
[7]Napuni ih znanjem i razumijevanjem
i otkri im dobro i zlo. Post **2** 17
[8]Oči je svoje[h] stavio u srca njihova
da im pokaže veličanstvo djela svojih. Mudr **13** 1
[10]Oni će slaviti njegovo sveto ime, Rim **1** 19-20
pričajući o veličanstvu djela njegovih.
[11]Još im umnoži znanje
i obdari ih zakonom života.
[12]Učini s njima Savez vječni
i pouči ih sudovima svojim[i]. Pnz **30** 15-20
[13]Oči su njihove gledale slavu veličanstvenu Izl **34** 10s
i uho slušalo slavni njegov glas. Pnz **4** 11-12

a) Ovaj r. želi, čini se, izreći prigovor kako plaća kasni i kako nije sigurna. O značenju izraza »Savez« (ugovor) usp. 14,12+. – U hebr. ovaj stih glasi: »I čemu da se nadam ako obdržavam zapovijed?« (ili »kad je zapovijed daleko?«).
b) Ovdje govori pismoznanac, a ne poosobljena mudrost.
c) Konj. po hebr. *en ktisei,* (u stvaranju); grčki: *en krisei,* »u suđenju«.
d) Riječ je o zvijezdama, kojih kretanje, tako pravilno, zadivljuje Ben Siraha.
e) Ben Sirah ide redom pripovijedanja Post 1: stvaranje zvijezda, biljaka i životinja, čovjeka.
f) Grčki 248 dod.: »[5]Dobili su od Gospodina na upotrebu pet moći; kao šesta (moć) dan im je udio na umu, a kao sedma (moć dan im) je razum, tumač njegovih moći.« To je, čini se, glosa stoičkog porijekla.
g) Konj. *vajjiser* mj. *vejeser,* grč. *diaboulion,* razbor. Srce je u biblijskoj antropologiji središte razuma (usp. Post 8,21+).
h) Dosl. »oko svoje«, tj svjetlo. Na kraju grčki 248 dod.: »i dao im je zauvijek se ponositi njegovim čudnovatim djelima.«
i) To je Mojsijev Zakon: naredni rr. opisuju sinajsku objavu.

14»Čuvajte se svakoga zla«, reče im
i odredi im dužnosti prema bližnjemu.

Božanski sudac

15Njihovi su putovi uvijek pred njim,
ne mogu se sakriti pred očima njegovim[a].
17Svakomu narodu postavi vladara,
Pnz 7 6+ ali je Izrael baština Gospodnja[b].
19Sva su djela njihova pred njim kao sunce,
i oči njegove svagda paze na putove njihove.
20Ne mogu se pred njim sakriti nepravde njihove,
pred Gospodom su svi grijesi njihovi[c].
22Milostinja čovjekova njemu je kao pečat,
i na dobročinstvo pazi kao na zjenicu oka[d].
23Jednoga će se dana dići i platiti im,
svakomu će plaća pasti na vlastitu glavu[e].
24Samo pokajnicima dopušta povratak
i tješi one koji su izgubili nadu.

Poziv na pokoru

25Obrati se Gospodu i okani se grijehâ,
moli se pred licem njegovim i prestani ga vrijeđati.
Ps 34 15 26Vrati se Višnjem i okani se nepravde[f]
i jako zamrzi na gnusan čin.
Ps 6 6; 27Jer tko će hvaliti Svevišnjeg u Podzemlju
115 17 mjesto živih koji ga mogu slaviti?
28Hvala mrtvih mrtva je – kao da ih nema,
samo živ i zdrav hvali Gospodina.
Ps 111 4 29O kako je veliko milosrđe u Gospoda,
praštanje onima koji mu se obraćaju!
30Ljudi ne mogu sve,
jer sin čovjekov nije besmrtan.
31Što je svjetlije od sunca? Pa i ono pomrkne.
Post 6 5; 8 21 Tijelo i krv mogu hraniti samo zloću.
Job 15 14-16 32Gospod nadzire sile na visokim nebesima[g],
Post 18 27 a svi su ljudi samo prah i pepeo.
Sir 10 9

Veličina Božja

18 Onaj koji živi uvijek stvorio je svemir.
2Jedini je Gospod pravedan[h]!
4Komu on dade moć da iskaže djela njegova
i tko će iscrpsti čudesa njegova?
5Tko može izmjeriti moć veličanstva njegova
Sir 42 21 i tko ispričati dokaze milosti njegovih?

a) Iza ovog r. grčki 248 dod.: »16Njihovi putovi već od mladosti vode prema zlu, i ne mogoše kamenih srdaca pretvoriti u srca od mesa 17jer u razdiobi narodâ sve zemlje...«. To je možda glosa nadahnuta Ez 11,19; 36,26; tvrdi da je čovjeku nemoguće činiti dobro. Sam tekst nije, čini se, tako pesimističan.
b) Iza ovog r. grčki 248 dod.: »18kojega kao prvorođenca hrani stegom i kojemu daje svjetlost ljubavi te ga ne napušta.« U vrijeme Ben Siraha ne kraljuje nad Izraelom nijedna dinastija. Uostalom oporba monarhiji, vrlo stara (1 Sam 8), morala je još opravdanje postojati u vrijeme makabejske restauracije.
c) Iza ovog r. grčki 248 dod.: »21Ali Gospodin je dobar i pozna svoje stvorenje, ne uništava ih, niti ih zapušta, nego ih štedi.«
d) Iza ovog r. grčki 248 dod.: »dajući svojim sinovima i svojim kćerima da se obrate.«
e) Ne vidi se točno kada i kako će plaćati.
f) Ovdje grčki 248 dod.: »jer on će te izvući iz tame i dovesti k svjetlu spasa.«
g) Zacijelo zvijezde (usp. 16,28; Iz 24,21–23).
h) Grčki 248 dod.: »i nema nikoga osim njega. 3On upravlja svijet kretom ruke, i sve sluša njegovu volju, jer on je Kralj svega i svojom moći dijeli sveto od nesvetoga.«

6Niti im se može štogod oduzeti niti dodati,
niti se mogu iscrpsti čudesa Gospodnja.
7Kad čovjek završi, tek je započeo, Ps 139 17s
i kad prestane, zbunjen je kao i uvijek[a].

Ništavnost čovjekova

8Što je čovjek? Ili čemu služi? Ps 8 5
Što je njegovo dobro, a što njegovo zlo?
9Trajnost života njegova? Ps 90 10
Sto godina vrlo je dugo. Sir 17 2
10A prema vječnosti te su godine
kao kap morske vode ili zrno pijeska.
11Zbog toga je Gospod strpljiv s ljudima
i obasipa ih svojim milosrđem.
12On vidi i zna kako je bijedan njihov kraj
i zato je umnožio praštanje svoje.
13Sućut je čovjekova za bližnjega njegova,
a sućut je Gospodnja za sve živo:
Gospod ih kori, odgaja i poučava
te vraća kao pastir stado svoje[b].
14On je milostiv onima koji se stege drže
i koji su revni u naredbama njegovim.

Umijeće darivanja[c]

15Sine, dobročinstva ne popraćuj ukorom
niti darove ujedljivim riječima.
16Ne ublažava li rosa žegu?
Tako je i riječ dragocjenija od milodara.
17I mislim, nije li riječ bolja od dara?
A oboje se nalazi u čovjeka puna milosti.
18Luđak ne daje ništa i grdi,
a zavidnikov dar peče oči.

Promišljanje i predviđanje

19Promisli prije nego prozboriš,
traži lijeka prije bolesti.
20Prosudi samog sebe prije nego sudiš,
pa ćeš naći oprosta u čas Božjeg pohoda.
21Ponizi se prije nego se razboliš[d],
i kad si pogriješio, pokaj se.
22Ne oklijevaj ispuniti zavjet na vrijeme Pnz 23 22-24
i ne čekaj smrt da bi postupio pravedno. Prop 5 3
23Pripravi se prije svoga zavjeta Izr 20 25
i ne budi kao čovjek koji iskušava Gospodina. Prop 5 1-6
24Misli na srdžbu posljednjih dana
i na čas osvetni kad Bog odvrati lice svoje[e].
25Misli na glad u vrijeme obilja
i na siromaštvo i oskudnost u dane bogatstva.

a) Kad je čovjek iscrpio sve mogućnosti da upozna Boga i njegova čudesna djela, tek je na početku. Ta tvrdnja podsjeća na Propovjednikove iskaze, ali zaključak je sasvim različit: za Ben Siraha ta čovječja slabost samo još više ističe Božju veličinu.
b) Usp. 2 Mak 6,13–16; Mudr 12,19–22. Kasni je judaizam živo nastojao opravdati zahvate kojima Bog kažnjava čovjeka. Ovdje istaknuto sveopće Božje milosrđe i njegova odgojiteljska usmjerenost novost su za SZ.
c) Ovdje se nastavlja niz savjeta o ponašanju. Razmišljanje o Božjoj velikodušnosti vodi do prve zbirke izreka o dobročinstvima.
d) Bolest se često prikazuje kao kazna za grijeh. Isto su tako obraćenje i kajanje sredstvo da se umakne bolesti.
e) Čas smrti (usp. 1,11) prije nego dan suda. Ben Siraha općenito malo zanima eshatologija.

26 Vrijeme se mijenja od jutra do večeri
i sve brzo prolazi pred Gospodinom.
27 Mudrac je oprezan u svemu
i u grešnim se danima[a] čuva prijestupa.
28 Svaki koji je razuman prepoznaje mudrost
i poštovat će onoga tko je steče.
29 Koji shvaćaju mudre besjede sami postaju mudri
i obasipaju kišom prikladnih izreka[b].

Vlast nad sobom

30 Ne idi za svojim strastima,
kroti svoje požude.
31 Ako zadovoljiš svoju dušu požudom,
načinit ćeš od sebe ruglo neprijateljima.
32 Ne upuštaj se u raskošan život,
ne miješaj se u takvo društvo[c].
Izr 23 20-21 33 Nemoj da osiromašiš gosteći se pozajmljenim novcem
kad ništa nemaš u tobolcu svojem.

19 Radnik pijanica nikad se neće obogatiti,
i tko prezire male stvari, brzo osiromaši.
Izr 31 3-5 2 Vino i žene izopače razborite ljude,
Hoš 4 11 i tko se druži s bludnicama izgubi svaki stid.
Izr 5 5; 3 Bit će plijenom ličinkama i crvima
7 26s; 9 18 i drznik će izgubiti život svoj[d].

Protiv brbljavosti

4 Tko se brzo povjerava lakomislen je,
a tko griješi sam sebi naudi.
5 Tko uživa u zlu[e] bit će kažnjen.
6 A tko mrzi brbljanje
uklanja od sebe zloću.
7 Ne raznosi ono što ti je povjereno
i nitko ti neće nauditi.
Izr 25 9-10 8 Ne povjeravaj ni neprijatelju ni prijatelju;
ako ti nije grijeh, ne otkrivaj!
9 Jer čuje li tko, čuvat će se tebe
i u svoje vrijeme osjetit ćeš njegov prezir.
10 Ako si čuo štogod, budi kao grob[f].
Ne boj se! Neće te raskinuti.
11 Kad nešto čuje, luđaka spopadaju trudovi
kao porodilju u porodu.
12 Kao strijela zabodena u bedro,
takva je riječ u nutrini luđakovoj.

Ne vjeruj svemu što čuješ

13 Ispitaj svoga prijatelja: možda nije ništa učinio,
pa ako je štogod učinio, da ne učini više.
14 Ispitaj svojega susjeda: možda nije ništa rekao,
ili ako je rekao, neće ponovo reći.

a) Tj. kada ga grijeh privlači.
b) Prisjećaj na mudrosne zbirke, kao što su Mudre izreke. Na kraju r. grčki 248 dod.: »od života. Više vrijedi povjerenje u jedinog Gospodina, nego prilijepiti mrtva srca mrtvacima«.
c) Hebr.: »Ne raduj se oskudnu užitku da ti ne bude dvostruko njegovo siromaštvo« (da ne postaneš dvostruko siromašan) ili »da ti siromaštvo ne bude dvostruko teško«.
d) Tj. prerana smrt bit će mu kazna.
e) Po grč. rkpp. (među kojima i Sinajski); *Textus receptus* ima: »srcem«; grčki 248 dod.: »i tko odolijeva užicima, kruni svoj život; [6]tko zauzdava jezik, živjet će bez svađe«.
f) Dosl.: »neka (to) zajedno s tobom umre«.

15 Ispitaj svojega prijatelja, jer česta je kleveta
i ne vjeruj svemu što čuješ.
16 Čovjeku se štogod omakne, ali bez zle namjere, Prop 7 21
i tko nije sagriješio jezikom svojim?
17 Ispitaj susjeda svojeg prije nego što zaprijetiš
i poslušaj zakon Svevišnjeg[a]. Lev 19 17

Istinska i lažna mudrost

20 Sva je mudrost u strahu Gospodnjem,
i u svoj je mudrosti poštivanje Zakona[b].
22 Ali mudrost nije u spoznaji zloće,
i razbora nema u savjetu grešnika.
23 Postoji umješnost koja je gnusna,
i luđak je komu mudrosti nedostaje.
24 Bolje je biti razborom siromašan ali bogobojazan
nego biti bogat razborom a kršiti Zakon.
25 Postoji lukava umješnost u službi nepravde:
poslužit će se i prijevarom u svoju korist.
26 Postoji čovjek koji hodi[d] pognut i tužan,
ali je iznutra pun podmuklosti.
27 Takav obara lice i pričinja se gluh,
ali će te podmuklo napasti.
28 Ako i propusti grijeh zbog nemoći,
čim se pruži prilika, učinit će zlo.
29 Čovjek se poznaje po liku svojem,
umnik se prepoznaje po licu.
30 Odijelo čovjekovo govori što on čini,
a korak njegov otkriva kakav je.

Šutnja i govor

20 Ima prijekor koji nije zgodan,
i ima tko prešuti, i taj je razuman.
2 Ali bolje je koriti nego se gnjeviti,
3 i tko priznaje uklanja se poniženju.

4 Kao uškopljenik koji hoće razdjevičiti djevicu, 30 20
takav je onaj tko hoće pravdu provesti nasiljem.

5 Ima tko šuti, pa se smatra mudrim, Izr 17 28
a drugoga mrze zbog brbljanja.

6 Ima tko šuti jer ne zna odgovoriti;
drugi šuti jer čeka pravi čas.

7 Mudar čovjek šuti do zgodnog časa,
a luđak i brbljavac propuštaju zgodu.

8 Tko odviše govori postaje odvratan,
a tko je odviše slobodan postaje mrzak.

a) Grčki 248 dod.: »koji je bez srdžbe. 18 Strah je Gospodnji početak praštanja, i mudrost postiže u njega ljubav. 19 Poznavanje je Božjih zapovijedi životna stega; oni koji čine što je njemu drago, obiru drvo besmrtnosti«.
b) Usp. 1,14–16.18; itd.; Job 28,28; Ps 111,10; Izr 1,7; 9,10; 15,33. Na kraju grčki 248 dod.: »i spoznaja njegove svemoćnosti. 21 Sluga koji kaže svojemu gospodaru: 'Neću učiniti ono što ti je po volji', sve ako to poslije učini, razljuti onoga koji ga hrani« (usp. Mt 21,28–32).
c) Nije svaki razbor isto što i mudrost. Postoji izopačen razbor i patvorena razboritost.
d) *Textus receptus:* »čini zlo«.

Paradoksi

9 Netko u nesreći nalazi sreću,
a gdjekoji dobitak postaje gubitak.

10 Ima dar koji ti ništa ne koristi
i dar koji se dvostruko isplaćuje.

11 Ima slave koja vodi poniženju,
Lk 1 52 a ima ljudi koji iz poniženja podignu glavu.

12 Netko kupi mnogo za malo novaca,
a ipak plati sedmerostruko.

13 Mudrac stekne naklonost svojim riječima,
dok luđaci prosipaju laske uzalud.
14 Bezumnikov dar ništa ti ne koristi,
jer njegove oči traže sedmerostruk uzvrat[b];
15 on malo daje, a mnogo predbacuje,
i kazuje na sva usta kao razglasitelj;
danas daje u zajam, a sutra traži natrag:
mrzak je takav čovjek.
16 Luđak veli: »Nemam prijatelja
i ne primam zahvalnosti za svoja dobročinstva.
17 Zlobna su jezika svi koji jedu moj kruh.«
Koliko puta i koliki izruguju takvoga[c]!

Neprikladne riječi

18 Bolje je pokliznuti se na cesti nego na jeziku:
tako opakima propast iznenada dolazi.

19 Čovjek neugodan – neumjesna je priča
razvučena na ustima neodgojenih[d].

20 Mudra izreka ne vrijedi u ustima luda čovjeka,
Izr 26 7, 9 jer je ne kazuje u pravo vrijeme.

21 Gdjekoga siromaštvo čuva od grijeha:
njegova spokoja ne remeti grižnja savjesti.

4 21 22 Mnogi sebi uništi život zbog lažna stida
i upropasti se zbog luđakova mnijenja.

23 Netko zbog stida obeća štogod prijatelju
i učini ga bez potrebe neprijateljem.

Laž

Izr 13 5 24 Gnusna je ljaga na čovjeku laž
i uvijek je u ustima ljudi neukih.

a) Smisao nije siguran. Naš je prijevod, čini se, u skladu s kontekstom; suprotnosti se, tvrdi, na neki način dodiruju: slava vodi u poniženje, poniženje u uzvišenje. Usp. *Magnificat:* »silne zbaci s prijestolja, a uzvisi neznatne« (Lk 1,52).
b) Po sir. i lat. (»jer njegove su oči sedmerostruke.«); grč.: »jer on ima mnoge oči, a ne samo jedno oko«.
c) Grčki 248 i lat. dod.: »ne prima bogatstvo s ispravnim raspoloženjem niti nedostatak bogatstva s ravnodušnošću.«
d) Neizvjesno tumačenje jedva sigurnog teksta. Možda je najbolji: »Neumjesna je riječ kao mastan ovčji rep pečen bez soli«.

25 Bolji je i tat nego onaj tko uvijek laže,
a oba će baštiniti propast.

26 Laganje je sramotan običaj, Izr 12 22
i sramota lažljivčeva ostaje vječno s njim.

Mudračeva veličina i pogibelj

27 Mudar čovjek stječe ugled,
i umnik je mio velikašima[a].
28 Tko obrađuje zemlju žanje obilnu žetvu,
i tko znade ugoditi velikašima prašta mu se nepravda. Izr 14 35

29 Darovi i pokloni zasljepljuju oči mudracima Izr 17 8;
i kao brnjica na ustima zaustavljaju ukore. 18 16; 21 14

30 Skrivena mudrost i neotkriveno blago, = 41 14-15
kakva korist od toga oboga? Mt 5 14-16
31 Bolji je čovjek koji krije ludost svoju
nego čovjek koji krije svoju mudrost[b].

Različiti grijesi

21 Sine moj, ako si griješio, nemoj više;
a za prijašnje grijehe moli oproštenje.
2 Bježi od grijeha kao od zmije,
jer ako se primakneš, ujest će te.
Kao u lava zubi su njegovi:
ljudima život oduzimaju.
3 Svako je bezakonje kao dvosjekli mač Izr 5 4
koji nanosi rane neizlječive.

4 Okrutnost i nasilje pustoše dvorce,
a tako se ruše i kuće oholica.
5 Molitva iz usta siromaha ide pravo u uši Božje
i presuda će brzo stići.

6 Tko mrzi ukor ide stopama grešničkim, Izr 12 1
a tko se boji Gospoda obratit će se u srcu svojem.

7 Jezičavac se poznaje nadaleko,
ali uman čovjek predviđa njegov pad.

8 Tko sebi gradi kuću tuđim blagom,
kao da skuplja kamenje za vlastiti grob[c].

9 Zbor je bezakonički kao hrpa kučina: 16 6
završit će u ognju plamenom.

10 Put je grešnički dobro popločen, Mt 7 13
ali se završava u ponoru Podzemlja[d].

a) Mudrost je pismoznanca u prvom redu vještina koja omogućuje uspjeti u životu, napose po naklonosti velikih.
b) Mudrost je stvorena da svijetli i prosvjetljuje ljude; sakriti je znači promašiti svoj poziv. – Grčki 248 dod.: »bolja je nepokolebljiva ustrajnost u potrazi za Gospodinom nego nesređena uzrujanost vlastitoga života.«
c) Po grčkom 248 i sir.; grč.: »za zimu« (namjesto drva za ogrjev).
d) Rr. 9–10 jasno izrazuju vjeru u nagradu i daju naslutiti paklene muke (usp. Iz 50,11; 66,24). Tako ih tumači i latinski: »ali na njihovu je svršetku pakao, tmine i muke.«

Mudrac i bezumnik

Post 4 7
11 Tko čuva Zakon, gospodar je svojim strastima[a],
i savršenstvo straha Gospodnjeg mudrost je.

12 Ne stječe pouku tko nije nadaren,
ali gdjekad nadarenost umnaža gorčinu čovjekovu.

13 Spoznaja mudračeva prelijeva se kao poplava,
Izr 13 14; 18 4
a savjet mu je kao vrelo živo.
14 Srce je bezumnikovo kao vrč razbijen
koji ne drži nikakve spoznaje.
15 Kad uman čovjek čuje mudru riječ,
pohvali je i drugu doda;
a čuje li je bezumnik, ruga joj se
i baca je iza svojih leđa.

16 Pripovijedanje je bezumnikovo kao teret na putu,
a milina je slušati razborita čovjeka.
17 Riječ se razumna čovjeka traži u zboru
i o riječima se njegovim razmišlja u srcu.

18 Kao kuća u ruševinama, takva je mudrost luđaka,
i znanje je nerazumnog kao besmislica.

19 Stega je bezumniku kao negve na nogama
i kao okovi na njegovoj desnici.

20 Luđak se smije punim grlom,
a uman se čovjek tiho osmjehne.

21 Stega je razumnu čovjeku kao ures zlatni
i kao narukvica njegovoj desnici[b].

22 Bezumnikova noga žuri se u kuću,
a iskusan čovjek stidljivo prilazi[c].
23 Bezumnik kroz vrata viri u kuću,
a odgojen čovjek čeka vani.
24 Znak je lošeg odgoja prisluškivati na vratima,
i razborit se čovjek toga srami.

25 Usne brbljavaca ponavljaju tuđe riječi,
a riječi mudrih pomno su odmjerene.

26 Luđacima je srce u ustima,
a mudracima su usta u srcu.

27 Kad bezbožnik proklinje neprijatelja,
onda proklinje samog sebe.

28 Klevetnik kalja samog sebe
i mrzak je u susjedstvu.

a) Sa sir.; grč.: »svojega razumijevanja (Zakona).«
b) Ovaj je r. povezan s r. 19. R. 20, koji ih razdvaja, nije na svojem mjestu.
c) Dosl.: »stidjet će se pred (nečijim) licem«, tj. čedan je, što izražava i hebrejski tekst, koji se nalazi u rabinskim citatima.
d) Po grčkom 248; *textus receptus:* »usne su tuđinaca time ožalošćene.«
e) Dosl.: »Satana«. Pisac istovjećuje Sotonu (napasnika, usp. Job 1–2) s nutarnjim zlim nagonom. Misleći da proklinje neko izvanjsko biće, čovjek zapravo proklinje svoju izopačenu volju.

Lijenčina

22 Lijenčina je sličan uprljanu kamenu:
svatko zviždi zbog gnusobe njegove.
[2]Lijenčina je sličan hrpi balege:
tko ga dirne otresa ruku.

Izrođena djeca

[3]Sramota je ocu loše odgojen sin,
a ako je kći, na štetu mu je.
[4]Razumna kći blago je mužu svojem,
a besramnica je na tugu svojem roditelju.
[5]Bestidna kći sramoti i oca i muža,
pa je obojica preziru.

[6]Neprikladan je prigovor kao gozba na dan žalosti,
ali šiba i ukor uvijek su mudrost[a].

Mudrost i ludost

[9]Tko poučava luđaka pokušava zalijepiti krhotine
i budi spavača iz sna dubokog.
[10]Objašnjavati luđaku isto je kao i bunovnu čovjeku,
jer će na koncu zapitati: »Što je?«

[11]Za mrtvim plači, jer mu se ugasila svjetlost;
i za luđakom plači, jer mu se ugasio razum[b].
Manje za mrtvim plači, jer je počinuo,
a luđakov je život gori od smrti.
[12]Žalost za mrtvim traje sedam dana,
a za luđakom i bezbožnikom sve dane života njihova.

[13]Ne govori mnogo s bezumnikom
i ne druži se s nerazumnikom:
čuvaj ga se, da ti ne dosadi
i da se ne ukaljaš dodirom njegovim.
Kloni ga se, da nađeš mir
i da ti ne dojadi ludost njegova.

[14]Što je teže od olova?
I kako se zove ako ne: luđak?
[15]Lakše je nositi i pijesak i sol i komad željeza Izr 27 3
nego snositi čovjeka nerazumna.

[16]Kao što se greda uglavljena u zdanje
ne remeti potresom,
tako se ni srce utvrđeno zrelim promišljanjem
ne plaši u času pogibelji.

a) Pismoznanci zastupaju fizičke kazne u odgoju (Izr 13,24; 19,18; 22,15; 23,13–14; 29,15.17). One su uvijek djelotvorne dok opomene zahtijevaju povoljne okolnosti. – Grčki 248 dod.: »[7]sinovi koji su dobrim životom dobro zbrinuti, u zaborav bacaju neplemenito porijeklo svojih roditelja. [8]Sinovi koji se razmeću prezirom i neotesanošću obeščašćuju plemenitost svoje obitelji.«

b) Razum da ispravno prosuđuje. Luđak nije onaj tko je lud, nego onaj tko je preuzetan, sumnjičav i razuzdan.

17 Srce učvršćeno umnim razmišljanjem
jest kao ures od žbuke[a] na uglačanu zidu.

18 Kao što kamenčići[b] na visoku zidu
ne mogu odoljeti vjetru,
tako ni srce zaplašeno luđačkim tlapnjama
ne odolijeva nikakvu strahu.

Prijateljstvo

19 Tko oko udari suze izazove,
a tko srce dirne izaziva osjećaje.

20 Tko se baca kamenom na ptice rastjera ih,
a tko prijatelja grdi raskida prijateljstvo.

19 13-17 21 Ako trgneš i mač na prijatelja,
ne gubi nade jer on se može vratiti.
22 I ako otvoriš usta protiv prijatelja,
ne boj se jer moguća je pomirba.
Izr 11 13; 20 19; 25 9 Samo u slučaju pogrde, oholosti, otkrivanja tajne i udaraca iz potaje
odbjegne svaki prijatelj.

23 Budi vjeran bližnjemu svojem kad je siromašan,
tako da mu budeš i u kasnijoj sreći dionik;
ostaj mu vjeran u vrijeme nevolje,
da s njime zajedno dijeliš baštinu.

24 Prije vatre diže se iz peći vatra i dim,
tako i prije krvoprolića izbija svađa.

25 Ne stidim se uzeti u zaštitu prijatelja
i pred njim se ne krijem.
26 Ako li me od njega zadesi zlo,
svatko koji čuje čuvat će se od njega.

Opreznost[c]

Izr 141 3 27 Oj, tko će postaviti stražu ustima mojim
i na usne moje pečat razboritosti,
da nikad zbog njih u zlo ne zapadnem,
da me jezik moj ne uništi?

23 Gospodine, Oče i vladaru života moga,
ne prepusti me ćudi njihovoj,
ne dopusti da propadnem zbog njih.
2 Tko će biti bič mislima mojim
i stega mudrosti srcu mojem,
Ps 141 5 nemilosrdan prestupcima mojim
i nepopustljiv grijesima mojim,
3 da ne uzobiluju pogreške moje
i ne namnože se moji grijesi;
da ne padnem naočigled protivnika svojih
i da neprijatelj moj ne likuje nada mnom?

a) Dosl.: »od pijeska«; smisao nesiguran.
b) Po rkpp.; *textus receptus:* »kolci«. Možda kamenčići podsjećaju na palestinski običaj, na zidove koji okružuju vinograde, stavlja se kamenje koje pada kada šakali prolaze te udarcem o tlo budi pozornost čuvara.
c) Zapazimo vjerničku dubinu ovog ulomka. Svaka želja čovjeka koji hoće napredovati, završava molitvom.

[4]Gospode, Oče i Bože života moga,
ne daj mi oči ohole, Ps 131 1
[5]odvrati požudu od mene,
[6]ne daj da podlegnem nasladi i pohoti,
ne prepusti me besramnim željama.

Prisege

[7]Čujte, djeco, pouku za usta:
tko se nje drži neće zalutati.
[8]Grešnik pada u zamku[a] zbog vlastitih usana,
o njih se spotiče i svadljivac i oholica.
[9]Ne privikavaj usta svoja na prisege
i ne navikavaj se izgovarati ime Svetoga. Mt 5 34s; 23 20s
[10]Jer kao što rob pod neprestanim nadzorom Jak 5 12
ne ostaje bez modrica[b],
tako i tko uvijek priseže i zaziva ime Božje
neće izmaći grijehu.
[11]Čovjek koji mnogo priseže pun je zloće
i bič ne odstupa od kuće njegove.
Ako pogriješi[c], grijeh mu njegov ostaje;
a ako se na to ne obazire, griješi dvostruko.
Ako se prisegne krivo, neće mu se oprostiti
i kuća će mu biti puna nevolje.

Ružne riječi[d]

[12]Postoji govor koji zaslužuje smrt,
i ne bilo ga u baštini Jakovljevoj!
Sve to nek' je daleko od ljudi pobožnih,
da se ne valjaju u grijesima.
[13]Ne privikavaj usta gnusnoj neuljudnosti
jer se u njoj nalazi riječ grijeha.
[14]Kad[e] si među velikašima,
sjeti se oca i majke svoje,
da se ne zaboraviš[ee] pred njima,
i da se ne ponašaš kao luđak
i ne zažališ što si se rodio
i ne prokuneš i dan svojeg rođenja.
[15]Tko se naviknuo na sramotne riječi
neće se popraviti svega vijeka svoga.

Rodoskvrnuće i preljub

[16]Dvije vrste ljudi umnažaju grijehe,
a treća navlači na se srdžbu:
[17]žarka strast što kao oganj žeže
ne stišava se dok se ne ugasi;
čovjek pohotan na vlastito tijelo:
on ne prestaje dok ga vatra ne sažeže.
Bludniku je svaka hrana slatka
i on se ne smiruje sve do smrti.

a) Po nekim grč. rkpp.; *textus receptus:* »prepušten je.«
b) Prijevod nesiguran. Dosl.: »neće se smanjiti od modrica« (s obzirom na modrice), tj. neće mu ih uzmanjkati.
c) Ako prekrši prisegu. Autor ima na pameti tri slučaja, stupnjevito sve jedan teži od drugoga: prisega iskrena ali ne održana, prisega izrečena olako, lažna prisega.
d) Kontekst upućuje da se govori o nečistoći riječi. Ali tekst je neodređen te nije moguće točno odrediti o kojem je grijehu riječ.
e) Konj. grč.: »Budući da«.
ee) Po sir.; grč.: »nemoj zaboraviti«; lat. ima: »da te Bog ne zaboravi.«
f) Brojčana izreka (usp. Izr 30,15+), ali ne naročito jasno sastavljena.

18Čovjek koji čini preljub na postelji svojoj
i govori u sebi: »Tko me vidi?
Tama je oko mene i zidovi me kriju,
nitko me ne vidi, čemu se bojati?
Grijeha se mojih neće sjetiti Svevišnji!« –
19takav se boji samo ljudskih očiju,
a ne shvaća kako su oči Gospodnje
deset tisuća puta od sunca svjetlije
i paze na sve putove ljudske
i motre i najskrivenije zakutke.
20Njemu je sve to poznato bilo prije nego je stvoreno[a],
a tako i sada kada je sve dovršeno[b].
21Takva će čovjeka na ulicama grada stići kazna,
uhvatit će ga gdje i ne sluti.

Izr 15 3, 11; 17 3; 24 12 — Izr 8 22s

Preljubnica

Izr 2 16; 5 2-20; 6 24-35; 7 5

22Tako je i ženi koja je nevjerna mužu svojemu
i rađa mu baštinika s tuđincem.
23Jer je, prvo, prezrela Zakon Svevišnjega,
i drugo: ogriješila se o muža svog,
i treće: preljubom se ukaljala
i začela djecu s tuđim mužem.
24Takva će biti izvedena pred zbor narodni
i djecu će joj pregledati.
25Djeca joj ne će pustiti korijenja
niti će joj grane ploda donijeti.
26Ostavit će proklet spomen o sebi,
i njezina se sramota neće nikad izbrisati.
27I priznat će svi oni koji ostanu iza nje
da nema ništa bolje od straha Gospodnjeg,
nema ništa slađe no vršiti zapovijedi Gospodnje[c].

Hvala mudrosti[d]

Izr 1 20-33; 8 1-36; 9 1-6; Job 28; Bar 3 9–4 4

24 Mudrost se sama slavi
i sred puka svog se hvali.
2Usta svoja otvara u zboru Svevišnjeg
i pred njegovom se moći proslavlja:
3»Izađoh iz usta Svevišnjeg
i pokrih zemlju kao magla.
4Na visinama nebeskim razapeh šator svoj
i prijestol moj bî stup od oblaka[e].
5Obiđoh sama krug nebeski
i prošetah se dubinama bezdana.
6U vlasti su mojoj[f] valovi morski, i sva zemlja,
i svi narodi i puci.

Post 1 2 — Izl 13 21-22 — Izr 8 27 — Job 22 14

a) Upravo je to božanska mudrost – ta spoznaja prije svakog stvaranja (Izr 8,22+).
b) Bog bdije nad svijetom i nakon stvaranja.
c) Grčki 248 i lat. dod.: »28Slijediti Boga velika je čast, i biti mu mio znači produžiti svoje dane.«
d) Usp. ovaj odlomak s drugim govorima poosobljene mudrosti (Izr 1,20–33; 8,1–36; 9,1–6) i s pohvalama mudrosti (Job 28; Bar 3,9 – 4,4). Ovo je središnje poglavlje ove Knjige gdje je nauk mudrosti predstavljen cjelovito, s mnogim odjecima prethodnih biblijskih knjiga: pisac daje tumačenje prošlosti. Još više nego u Izrekama zadivljuju neki izričaji koji nagovješćuju teologiju Trojstva: mudrost je u isto vrijeme tijesno povezana s Bogom i od njega različita što će se kasnije primijeniti bilo na osobu Riječi, bilo na osobu Duha. Ovaj je odlomak, čini se, posebno nadahnuo Proslov sv. Ivana, koji Logosu pripisuje mnoge djelatnosti i značajke mudrosti.
e) Stup od oblaka u pustinji koji u drevnim tekstovima očituje Jahvinu prisutnost.
f) S jednim grč. rkp., sir. i lat.; grč.: »stekla sam«.

7 Među svima njima tražila sam počinka
i na čijoj baštini da se nastanim.
8 Tada mi zapovjedi Stvoritelj sviju stvari
i koji me stvori, odredi mjesto za šator moj
i reče: 'Nastani se u Jakovu Ps 132 8,
i uđi u baštinu Izraelu.' 13-14
9 Prije vjekova, odiskona, on me stvorio Izr 8 23
i neću prestati dovijeka.
10 Pred njim sam služila u Svetom šatoru[a]
i potom se nastanila na Sionu.
11 Dao mi je tako spokoj u milome gradu
i vlast mi je u Jeruzalemu.
12 Tako se ukorijenih u slavnom narodu,
na dijelu Gospodnjem, u baštini njegovoj.
13 Uzrastoh kao cedar na Libanu
i kao čempres na gori Hermonu.
14 Uzrastoh kao palma u Engadu[b]
i kao ružičnjaci u Jerihonu.
Kao divna maslina u dolini,
uzrastoh kao makljen nad vodama.
15 Rasuh miomiris svoj kao cimet i drvo bagremovo
i zamirisah mirisom kao smirna izabrana,
kao galban, oniks i stakte[c]
i kao vonj tamjanov u Šatoru. Izl 30 7s, 34s
16 Raširih grane svoje kao terebinta,
i grane su moje divne i ljupke.
17 Propupah kao trs mladicama ljupkim,
i cvjetovi su moji porod slave i bogatstva[d].
19 Dođite k meni svi koji me žudite
i nasitite se plodovima mojim.
20 Jer je spomen na mene slađi od meda Ps 19 11
i baština moja od mednoga saća.
21 Koji me jedu još više su me gladni,
i koji me piju još više za mnom žeđaju. Iv 4 13-14
22 Tko mene sluša taj se ne stidi,
i tko sa mnom radi taj ne griješi.«

Mudrost i Zakon[e]

23 Sve je ovo Knjiga saveza Boga Svevišnjeg, Izl 19 1+ Pnz 33 4
Zakon koji nam je Mojsije odredio kao baštinu
zajednicama Jakovljevim[f].
25 On je mudrosti pun kao vode Fišona[g] Post 2 11
i kao Tigris u dane proljetne;
26 on buja razborom kao Eufrat
i kao Jordan u vrijeme žetveno: Jš 3 15

a) Za Ben Siraha hramsko je bogoslužje u Jeruzalemu još jedno djelo mudrosti, bilo zbog toga što je kao i poredak u svijetu izraz Božje savršenosti, bilo još točnije, zbog toga što je propisano Zakonom koji (24,22s) je isto što i mudrost.
b) Sa dva grč. rkpp.; *textus receptus:* »na obalama«.
c) Mudrost ima udjela u bogoslužju (24,10+). Ben Sirah je dakle uspoređuje najprvo s glasovitim prirodnim mirisima, a onda s liturgijskim tamjanom. – Galban su i stakte rastezljive smole mirisave kao rujevina; oniks je izlučina nekih mekušaca koja se upotrebljava pri pravljenju tamjana.
d) Grčki 248 i lat. dod.: »18 Ja sam majka lijepe ljubavi, straha, znanja i svete nade«; a samo grčki 248: »Dana sam dakle svoj svojoj djeci, od vječnosti onima koje je on odredio.« Namjesto potonje rečenice lat. stavlja: »U meni je svaka ljupkost puta i istine, u meni svaka nada života i snage«, što je glosa kršćanskog nadahnuća koja prisjeća na Iv 14,6 i pretpostavlja istovjetnost mudrosti i Krista.
e) Govor je mudrosti svršen. Pisac sada razvija temu istovjetnosti mudrosti i Zakona.
f) Grčki 248 dod.: »24 Ne prestanite biti jaki u Gospodinu, prionite uz Njega da vas ojača. Gospodin je svedržitelj jedini Bog i nema Spasitelja osim njega«.
g) U svemu ovom odlomku misli pisac na zemaljski raj i na njegove četiri rijeke (Post 2,10s), simbole plodnosti.

27 obiluje stegom kao Nil vodom
Post 2 13 i kao Gihon u vrijeme berbe.
Jr 2 8 28 Prvi ga čovjek nije do dna spoznao
niti će ga posljednji istražiti.
29 Jer su misli njegove šire od mora
i namisli dublje od bezdana.
Iz 58 11 30 A ja[b] sam kao jarak prekopan od rijeke
Iv 4 14 i kao vodotok doveden u perivoj.
31 I rekoh: »Natopit ću vrt svoj
i navodnit ću cvijetnjake svoje«.
Ez 47 1-12 I gle, od jarka mojeg rijeka postade,
Iz 11 9 a od rijeke more mi nasta[c].
Iv 7 38 32 Učinit ću da kao zora zasja nauk moj,
i svjetlost ću njegovu razaslati nadaleko.
33 Izlit ću nauku poput proroštva,
ostaviti je pokoljenjima budućim.
34 Vidite: ne trudih se samo za sebe
nego za sve koji je traže.

Izreke

25 Troje mi je drago,
a milo je i Gospodu i ljudima[d]:
sloga među braćom, prijateljstvo među susjedima,
muž i žena koji se vole.

2 A tri vrste ljudi mrzi duša moja
i veoma mi je oduran život njihov:
ohol siromah i lažljiv bogataš
i razbludan starac koji nema razbora.

Starci

3 Ako za mladosti nisi ništa sabirao,
kako ćeš išta naći u starosti?
4 Kako lijepo pristaje sijedoj kosi zdrava rasudba
i starcima savjet znalački!
Mudr 4 8-9 5 O, kako je lijepa mudrost u staraca
i promišljen savjet odličnika!
6 Veliko je iskustvo kruna starcima,
i strah je Gospodnji istinska slava njihova.

Brojčane izreke

7 Devetero smatra srce moje blaženim,
a deseto mi je sad na jeziku:
čovjek koji se djeci svojoj raduje
i koji doživi pad neprijatelja svojih.

a) Po sir. *je'ôr;* grč. ima: »sja... kao svjetlo«, *'ôr.*
b) Na pozornicu stupa pisac služeći se i dalje slikama prethodnih rr. Ako je mudrost široka struja vode koja natapa sav Izrael, pisac je njezin odvojak koji zalijeva svoj skroman vrt.
c) Po Božjoj milosti vode postaju sve izobilnije. Pismoznanac postaje prorok koji se obraća svim naraštajima (r. 33). Pisac se vjerojatno nadahnjuje na slikama kakve se npr. nalaze u Ez 47,1–12; Iz 11,9; itd. – Lat. sav ovaj tekst primjenjuje na poosobljenu mudrost, koju uvijek istovjećuje s Kristom, kako pokazuje dodatak: »Prodrijet ću u sve donje dijelove zemlje, posjetit ću sve koji spavaju, rasvijetlit ću sve koji se uzdaju u Gospodina.«
d) Sa sir. i lat.; grč.: »Troje me resilo i drago je Gospodinu i ljudima.« To bi govorila mudrost.

8Blago mužu koji živi sa ženom razumnom
i koji ne ore s volom i magarcem[a],
i koji nije pogriješio jezikom svojim, **41** 1
i koji ne služi od sebe nevrednijemu.
9Blago onomu koji je stekao razboritost
i koji pripovijeda ušima pozornim.
10A kako je velik onaj koji je našao mudrost,
ali nitko ne nadmašuje onoga koji se boji Gospoda.
11Strah je Gospodnji iznad svega;
i tko ga ima, s kime se može usporediti[b]?

Žene

13Svaka rana, samo ne rana srca!
I svaka opačina, samo ne opačina ženina!
14Svaka nesreća, samo ne nesreća od mrzitelja!
I svaka osveta, samo ne osveta neprijateljska!
15Nema otrova nad otrovom[c] zmijskim
niti mržnje od mržnje neprijateljske.
16Volim više živjeti s lavom i sa zmajem Izr **21** 9, 19;
nego živjeti sa ženom opakom. **25** 24; **27** 15

17Pakost ženi nagrđuje lik
i mrači joj lice kao u medvjeda[d].
18Kad među susjedima sjedi joj muž,
on i nehotice[e] gorko uzdiše.

19Malena je svaka zloća prema zloći ženskoj:
neka je snađe kob grešnička!

20Kakav je pješčani brijeg nogama staračkim,
takva je jezičava žena mirnu mužu.
21Ne daj se zavesti ljepotom ženskom
i ne žudi za ženom.

22Velik je jad, sramota i ruglo
kad žena uzdržava muža svog.

23Srce poniženo, lice pomračeno
i rana u srcu – to je žena opaka.
Ruke lomne i klecava koljena,
takva je žena koja ne usrećuje muža svoga.

24Od žene je grijeh počeo Post **3** 1-6
i zbog nje svi umiremo[f]. 1 Kor **15** 22
1 Tim **2** 14
25Ne daj vodi pukotine Rim **5** 12
niti zloj ženi slobode jezika.

a) Bilo u doslovnu smislu (usp. Lev 19,19; Pnz 22,10), bilo, vjerojatnije, u prenesenu (usp. 2 Kor 6,14): kao slika slabo usklađena para. – Toga stiha nema u grč. Uspostavljen je po sir. s osloncem na (krnji) hebr.
b) Grčki 248 i lat. dodaju: »12Strah je Gospodnji početak njegove ljubavi, a vjera je početak prianjanja uza nj.«
c) Sa sir.; grč. i lat.: »glave nad glavom« (hebr. riječ *rôš* znači i »glava« i »otrov«).
d) Hebr.: »pomračuje lice svojeg muža i čini ga sličnim medvjedu.«
e) S jednim grč. rkp., hebr. i sir. grč.: »slušajući ih«.
f) Prisjećaj na prvi grijeh. I sv. Pavao ističe Evinu krivicu (2 Kor 11,3; 1 Tim 2,14; ali usp. Rim 5,12).

[26]Ako ne čini kao što joj pokažeš,
otpusti je od sebe[a].

Izr 31 10s **26** Blago mužu žene čestite
jer je dvostruk broj dana njegovih.
Izr 12 4 [2]Čestita žena radost je mužu svojem,
on će godine svojeg života proživjeti u miru.
[3]Izvrsna žena odabran je dio,
dar onomu koji se boji Gospodina.
[4]Bio bogat ili siromah, srce mu je veselo
i lice vedro u svako doba.

[5]Troga se plaši srce moje
a od četvrtog užasava[b]:
od klevete u gradu, od zbora svjetine
i od lažne optužbe, jer je sve to gore od smrti;
[6]ali je tuga i jad žena ljubomorna na ženu
i bič jezika koji sve jednako udara[a].

[7]Nepodesan je jaram[d] žena opaka,
i svladati nju isto je kao uhvatiti štipavca.
[8]Žena pijana zaziva srdžbu golemu,
jer sramota je njezina neizbrisiva.

[9]Ženina je bludnost u njezinu drsku pogledu
Izr 6 25 i poznaje se po njezinim trepavicama.
[10]Pod oštrim nadzorom drži kćer drzovitu,
da ne zlorabi prvu priliku.
[11]Budno pazi na oko bestidno,
da se ne začudiš kad se o tebe ogriješi.
[12]Kao žedan putnik, ona otvara usta
i pije svaku vodu na koju naiđe
i spušta se pred svakim kolcem
i svakoj strijeli otvara tulac.

[13]Mila je žena radost mužu svom,
i znanje mu njezino kosti ojačava[e].
[14]Dar je Gospodnji žena šutljiva,
i nema cijene duši dobro odgojenoj.
[15]A milina je na milinu žena stidljiva,
i nema cijene dostojne duše uzdržljive.

[16]Kao što sunce blista na planinama Gospodnjim,
tako i ljepota vrsne žene u urednosti kuće njezine.
[17]Kao svijeća što svijetli na svetom svijećnjaku[f],
tako je krasno lice na skladnu tijelu.
[18]Kao stupovi zlatni na podnožju srebrnu,
tako su lijepe noge na čvrstim petama[g].

a) Dosl.: »Ako ne hodi za tvojom rukom, odsjeci je od svojega mesa« (usp. Post 2,24; Ef 5,31). Zna se da je Mojsijev Zakon dopuštao rastavu braka (Pnz 24,1–4; usp. Mt 19,3–9p).
b) S rkpp. grč., lat., usp. sir.; *textus receptus:* »i pred četvrtim se molim«, ili »i četvrtome sam izručen«.
c) Sir (i BJ): »Sve je to bič jezika«.
d) Koji žulja i klizi na vratu životinja uzrokujući boli i rane.
e) Dosl.: »kosti utovljuje«.
f) Zacijelo prisjećaj na svijećnjak sa sedam krakova (1 Mak 4,49.50).
g) Sa sinajskim rkp., usp. lat.; grčki ima: »na prsima jake (žene)«; – grčki 248 i sir. dod.: »[19]Sine moj, sačuvaj zdrav cvijet svoje dobi i ne daj svoje snage strancima (usp. Izr 5,9–10). [20]Pošto si potražio najplodniji dio polja, posij svoje sjeme, uzdajući se u plemenitost svojega roda. [21]Tako će se uznositi mladice koje će nakon tebe ostati oslonjene na plemenito podrijetlo. [22]Žena unajmljena vrijedi isto što i ispljuvak; udana je žena kao kula smrti onima koje dodirne. [23]Bezbožna žena dat će se u baštinu bezakonika; bogobojazna pak onome koji se boji Gospodina. [24]Nečasna žena neće ni pomisliti na sramotu; a časna će kći i s mužem bila plaha. [25]Drska će se žena cijeniti kao pas, a stidljiva se boji Gospodina. [26]Žena koja časti svoga muža bit će mudra u očima sviju, a onu koja ga sramoti svi će smatrati uznosito bezbožnom. Sretna li muža dobre žene, jer će se broj njegovih dana udvostručiti (=26,1). [27]Žena halabučna i jezičava doimlje se kao trublja koja zove na krvavi boj; svaki se čovjek u duši tako i osjeća.«

Žalosne stvari

28Dvoje rastužuje srce moje,
a zbog trećeg gnjev me hvata:
kad ratnik stȁrī u bijedi,
kad se preziru ljudi umni,
kad se netko od pravednosti vraća grijehu –
za takvog je Gospod mač spremio.

Trgovina

29Trgovac teško odolijeva napasti,
i prodavač nije bez grijeha.

27 Radi probitka[a] mnogi griješe,
i tko traži bogatstvo biva nemilosrdan[b].
2Kolac se zabija između dva kamena,
a grijeh se utiskuje[c] između kupnje i prodaje.
3Tko se čvrsto ne drži straha Gospodnjeg
kuća će mu brzo propasti.

Govor

4Kad se sito trese, mekinje ostaju:
tako i nedostaci čovjekovi izbijaju u govoru njegovu.
5Lončareve posude peć iskušava,
a čovjeka njegov govor.
6Obradu voćke očituje njezin plod: Mt 7 16
tako i riječi čovjekove otkrivaju njegove osjećaje[d].
7Nikoga ne hvali prije no što progovori,
jer govor je kušnja ljudi.

Pravda

8Ako težiš pravdi, naći ćeš je
i obući ćeš je kao svečanu odoru.
9Ptice se jate sa sebi sličnima,
i pravica se svraća onima koji je vrše.
10Lav vreba svoju lovinu,
tako i grijeh one koji čine nepravdu.

11Govor je pobožna čovjeka uvijek pun mudrosti,
a luđak se mijenja poput mjeseca.
12Kad si među bezumnicima, pazi na vrijeme[e],
a s ljudima mudrim boravi bez straha.

a) Sa sinajskim rkp.; *textus receptus:* »radi bezvrijednosti«.
b) Dosl. »odvraća oko« (pogled), tj. ne želi suosjećati (usp. Izr 28,27).
c) Konj.: *synthlibêsetai;* grč.: »razmrvljen je«, *syntribêsetai.*
d) Ispravljen tekst; grč. čita: »tako je riječ (plod) namisli čovječjega srca.«
e). Nesiguran prijevod; može se prevesti: »pazi na okolnosti«, tj. budi oprezan ili (kao BJ): »čekaj pravi trenutak«.

Prop 7 3-6 [13]Sablažnjiv je govor luđački
i smijeh je njihov grešna razuzdanost.

[14]Govor s mnogim zakletvama podiže čovjeku vlasi,
i kad se takvi svađaju, začepiti je uši.

[15]Svađa oholih ljudi završava se krvlju,
i mučno se slušaju grdnje njihove.

Tajne

22 22 [16]Tko otkriva tajne gubi povjerenje
i neće više naći prijatelja po srcu svojem.
[17]Ljubi prijatelja i budi mu vjeran,
ali ako si izdao njegove tajne, ne idi više za njim.
[18]Jer kao što čovjek uništava svojeg neprijatelja,
tako si ti uništio prijateljstvo svojega bližnjeg.
[19]Ili kao što si ispustio pticu iz šake,
tako si ispustio prijatelja svoga i nećeš ga uhvatiti više.
[20]Ne trči za njim jer je daleko odmakao
i utekao poput gazele iz zamke.
[21]Jer se rana može povezati i pogrda oprostiti,
ali za onoga tko je izdao tajnu nema nade.

Licemjerstvo

Izr 6 13; 10 10 Ps 35 19 [22]Tko žmirka očima kuje zlo,
i nitko ga od toga ne može odvratiti.
[23]Pred tobom je medenih usta
i divi se tvojim riječima,
ali iza tvojih leđa mijenja svoj jezik
i u sablazan izvrće tvoje riječi.
[24]Mnogo što mrzim, ali ništa kao takva čovjeka,
a i Gospod ga mrzi.

[25]Tko baca kamen uvis, na glavu mu pada;
podmukao udarac protuudarcem[a] rađa.
Izr 26 27 Prop 10 8 Ps 7 16; 9 16 [26]Tko jamu kopa, u nju pada,
i tko zamku namješta, u nju se hvata.
[27]Tko čini zlo, zlo mu se vraća,
iako on ne zna odakle dolazi.

[28]Ruglo i sramota oholici,
i osveta na nj vreba kao lav.
[29]U zamku se hvataju koji se raduju padu pobožnika,
i bol će ih izjesti prije smrti njihove[b].

Osvetljivost

[30]Mržnja i srdžba jednako su gnusne,
i grešan ih čovjek obje u sebi nosi.

28 Tko se osvećuje, njemu se Gospod osvećuje
i dobro pazi na grijehe njegove.
Mt 6 12p Mt 5 23-24 6 14-15 [2]Oprosti nepravdu svojemu bližnjemu,
pa kad budeš molio, grijesi će se tvoji oprostiti.

a) Dosl. »podmukao udarac razdjeljuje rane«.

b) Uobičajena predodžba zemaljske nagrade: usp. Job 21,20–21.

[3]Ako čovjek goji mržnju na drugoga,
kako može od Gospoda tražiti ozdravljenje?
[4]Kad s čovjekom sličnim sebi nema milosrđa, Mt 18 23-35
kako može moliti se za svoje grijehe?
[5]On, koji je samo od mesa, goji osvetljivost,
pa tko će mu oprostiti grijehe?

[6]Misli na konac svoj i prestani s mržnjom; 7 36; 38 20
sjeti se raspadanja i smrti, i vrši zapovijedi.
[7]Misli na zapovijedi i ne mrzi na bližnjega Lev 19 17-18
i na Zavjet Svevišnjega, pa oprosti krivicu. Izl 23 4-5

Svađe

[8]Kloni se svađe, pa ćeš manje griješiti; Izr 15 18
strastven čovjek raspaljuje svađu.
[9]Grešnik sije razdor među prijateljima
i među mirne ljude baca klevetu.
[10]Oganj se raspaljuje prema gorivu kojim se hrani, Izr 26 20-21
a svađa se širi prema silini svojoj;
gnjev čovjekov ovisi o snazi njegovoj
i jarost mu raste prema bogatstvu njegovu.
[11]Nagla svađa raspaljuje vatru,
nagla prepirka vodi u krvoproliće.
[12]Pušeš li u iskru, ona se rasplamsa,
pljuneš li na nju, ona se ugasi:
oboje izlazi iz usta tvojih.

Jezik

↗Jak 3 1-12

[13]Proklet bio došaptavač i klevetnik, Izr 16 28
jer uništiše mnoge koji su živjeli u miru.
[14]Treći je jezik[a] potresao mnoge
i prognao ih od naroda do naroda;
razorio je tvrde gradove
i porušio kuće kneževske.
[15]Treći je jezik izagnao žene čestite
i lišio ih plodova trudbe njihove.
[16]Tko ga sluša taj nema počinka
niti će imati boravišta mirna.
[17]Udarac bičem ostavlja masnicu,
udarac jezikom lomi kosti. Izr 25 15
[18]Mnogi su pali od mača,
ali ne toliki kao od jezika.
[19]Blago čovjeku koji se od njega zaštitio Ps 31 21
i nije iskusio srdžbu njegovu,
koji nije nosio jarma njegova
niti je bio svezan lancima njegovim.
[20]Jer jaram je njegov jaram gvozdeni
i lanci su njegovi lanci mjedeni.
[21]Strašna je smrt koju donosi,
i bolje je Podzemlje od nje.

a) Ili onaj koji se umiješa kao treći u svađe ili onaj koji stvara tri žrtve: klevetnika, slušatelja i oklevetanoga (tako Talmud).

22 Ali nema vlasti nad pobožnicima,
njih ne prži plamen njegov[a].
23 Njegove su žrtve oni koji ostavljaju Gospoda,
u njima on plamti i ne gasi se,
on će nasrnuti na njih kao lav
i raznijeti ih kao pantera.
24 Gle, trnjem ogradi svoj posjed,
zaključaj dobro svoje srebro i zlato:
25 tako i riječima svojim načini mjerila i utege
22 27 i ustima svojim vrata s prijevornicom.
Izr **13** 3 26 Pazi da ne posrneš zbog jezika svojeg
i ne postaneš plijenom onomu koji te vreba.

Posudba[b]

29 Milosrđe čini tko uzajmljuje svojem bližnjemu[c];
i tko mu pomaže vrši zapovijedi.
2 Uzajmljuj bližnjemu kad je u potrebi
i opet vraćaj bližnjemu u pravo vrijeme.
3 Čvrsto drži svoju riječ i budi mu vjeran,
pa ćeš u svako vrijeme dobiti što ti treba.
8 12 4 Mnogi smatraju zajam dobitkom[d]
i zadaju jad onima koji su im pomogli.
5 Dok ne dobije, ruku mu ljubi
i ponizno zbori o bogatstvu bližnjega,
ali na dan naplate on odgađa rok,
udara u jadikovke
i krivnju baca na zla vremena.
6 Mogne li, vrati jedva polovicu,
a i to valja smatrati dobitkom.
Ne plati li, valja oteti od njegova –
i eto neprijatelja bez potrebe[e]:
vraća on kletvama i svađama,
umjesto čašću uzvraća prezirom.
7 Mnogi se stoga, ne zbog zloće[f], ustežu davati zajam:
boje se da ne budu nezasluženo opljačkani.

3 30 – 4 10; **7** 32-36 Tob **12** 8-9 Mt 6 19-21; **19** 21 Pnz **15** 11

Milostinja

8 Ali sa siromahom budi velikodušan
i ne pusti ga da čeka na tvoj milodar.
9 Zbog Božje zapovijedi pomozi siromahu;
ako je potrebit, ne pusti ga praznih ruku.
10 Radije izgubi novce na brata ili prijatelja
nego da ti propadaju hrđajući pod kamenom.
Mt 6 19-21 11 Uloži blago svoje po zapovijedima Svevišnjega,
Jak **5** 3 i bit će ti probitačnije nego samo zlato.
Tob **4** 9-11 12 Uloži milostinju u svoje riznice,
Mt 6 19-20 i ona će te izbaviti od svake nevolje:
Lk **16** 9 13 bolje će se boriti za te pred neprijateljem
negoli čvrsti štit i teško koplje.

a) Jak 3,5–6 isto će tako jezik usporediti s vatrom. Ali se pitamo: ne zaboravlja li Ben Sirah, koji se dao na opisivanje poosobljene klevete, manje ili više o čemu zapravo govori te opisuje općenito neprijatelja?
b) Posudbu (bez kamata) propisivao je Izraelcima Zakon (Izl 22,24; Lev 25,35–36; Pnz 15,7–11. Usp. Mt 5,42; Ps 37,21.26).
c) Po grč.: »Tko čini milosrđe, uzajmljuje bližnjemu«.
d) Dosl.: »nađenom stvari«.
e) Po grč. rkpp., sir. i lat.; *textus receptus:* ne bez razloga«.
f) Po grč. rkpp., sir. i lat.: *textus receptus:* »zbog zloće« (onoga koji uzima u zajam).

Jamstvo

14 Dobar čovjek jamči za bližnjega svoga, 8 13 Izr 6 1+
a tko je izgubio osjećaj stida, ostavlja ga na cjedilu.
15 Ne zaboravljaj jamcu uslugu njegovu,
jer je dušu svoju dao za tebe.
16 Grešnik se ne brine za dobra jamčeva,
i nezahvalnik zaboravlja svojeg izbavitelja.
17 Jamčenje je upropastilo mnoge sretne ljude
i razbacalo ih kao morske valove.
18 Istjeralo je iz doma ljude bogate,
koji onda lutaju među tuđim pucima.
19 Grešnik koji se upušta u jamčenje
radi laka dobitka – potpada pod sud.
20 Pomozi bližnjemu koliko god možeš,
ali pazi da se i sam ne upropastiš.

Gostoljubivost

21 Prve su životne potrebe voda, kruh,
odijelo i kuća, da se sram pokrije.
22 Bolje je živjeti siromaški pod krovom od dasaka
nego se gostiti gospodski u tuđoj kući.
23 Budi zadovoljan imao malo ili mnogo,
pa nećeš slušati ukore ukućana[a].
24 Težak je život ići od kuće do kuće, Izr 27 8
i gdje god se zaustaviš, ne smiješ usta otvoriti;
25 tuđinac si i poznaj okus poniženja,
a osobito zvuk gorkih riječi:
26 »Hajde, tuđinče, postavi stol,
i ako imaš što, daj mi jesti.«
27 »Odlazi, tuđinče, ustupi mjesto časnijemu,
dolazi mi brat i treba mi kuća.«
28 Teško je umnu čovjeku
kad mu predbace gostoprimstvo[b]
i pogrde ga kao vjerovnika. Izr 13 24; 23 13, 14; 29 15

Odgoj djece

30 Tko ljubi sina svog, često ga bije šibom,
da se na koncu u njemu obraduje.
2 Tko valjano odgaja svog sina, imat će od njega koristi
i ponosit će se njime među znancima svojim.
3 Tko pouči sina svoga, čini zavidnim neprijatelja svoga
i raduje se pred prijateljima svojim.

4 Pa i umre li otac, kao da i nije umro, Tob 9 6
jer ostavlja sina sebi slična.
5 Za svojeg se života radovao gledajući ga
i na samrti se svojoj ne žalosti.
6 Jer za neprijatelje ostavlja osvetnika[c],
a prijateljima sina koji će im znati milost uzvraćati.

a) Grč. dosl. Lat.: »ukore tuđinčenja (putovanja po tuđini)«.
b) Dosl.: »Teško je imunu čovjeku: predbacivanje kuće i pogrda vjerovnika«.
c) U smislu hebr. *go'el:* onaj koji ima »pravo otkupiti« (usp. Rut 2,20+; 4,4), ali i onaj koji brani potlačene.

7 Tko miluje sina svoga, zavijat će mu rane[a]
i na svaki će mu se njegov jauk potresati srce.
8 Neukroćen konj postaje ćudljiv,
a zapušten sin postaje tvrdoglav.
9 Razmazi dijete svoje, pa će te zaprepastiti;
igraj se s njim, pa će te u tugu zaviti.
10 Ne smij se njim ako ne želiš plakati s njim
i na koncu škrgutati zubima.
11 Ne daj mu slobode u mladosti
i ne praštaj mu pogrešaka njegovih.
12 Savij mu šiju dok je mlad
i nagnječi mu rebra dok je malen,
da ti ne bude buntovan i neposlušan
i ne ožalosti te duboko[b].
13 Odgoji sina svojega i dotjeruj ga,
da ti ne bi trpio zbog njegove drskosti.

Zdravlje

14 Bolji je siromah tijelom zdrav i čio
nego bogataš bolesna tijela.
15 Više valja zdravlje i snaga nego sve zlato svijeta
i krepko tijelo više od golema posjeda.
16 Nema blaga nad zdravljem tjelesnim
niti sreće nad sretnim srcem.
17 Bolja je smrt nego gorak život
i počinak vječni nego trajna bolest.
18 Dobre su jestvine pred ustima zatvorenim
kao jelo žrtveno na grob[c] položeno.
Pnz 4 28 19 Čemu žrtve idolu,
Ps 115 4-7 kad ne može ni jesti niti pomirisati?
Iz 40 20+ Tako i onaj koga Gospod progoni[d]:
20 samo gleda i uzdiše,
20 4 kao uškopljenik koji grli djevicu i uzdiše.

Radost

21 Ne prepuštaj se žalosti
i ne kinji se mračnim mislima.
22 Veselje srca život je čovjeku,
i radost mu produljuje dane životne.
23 Prevari svoje brige[e] i utješi srce svoje,
otjeraj od sebe žalost:
jer je žalost pogubila mnoge,
od nje nema koristi nikomu.
24 Zavist i srdžba skraćuju dane,
i briga donosi starost prije vremena[f].
Izr 15 15 25 Izdašnu srcu jelo je u slast[g]:
i koristi mu ono što pojede.

a) Nije jasno da li njemu ili sebi; može se razumjeti: bilo rane koje će sinu zadati buran život, bilo rane koje će njemu zadati nezahvalni sin.
b) U grč. nema rr. 11b–12a. 12d; prevedeni su po grčkom 248, hebr. i lat. (i sir. za 12a).
c) Hebr.: »pred idol«.
d) Tj. bolesnik nesposoban da se hrani; usp. hebr.: »Tako onaj koji ima bogatstvo, a ne može ga uživati«; ali tekst je zacijelo iskrivljen.
e) Sa sinajskim rkp., hebr., sir.; *textus receptus:* »ljubi svoju dušu«.
f) Svi grčki rkpp. stavljaju 33,16 – 36,10 prije 30,25 – 33,16. Sir. i lat sačuvali su prvotni poredak, za koji svjedoče i hebr. fragmenti.
g) Hebr.: »San je sretnog srca kao omiljelo jelo.«

Bogatstvo

31 Briga za bogatstvo izjeda tijelo,
i skrb za njim odgoni san.
2Dnevne se brige u san uvlače[a],
i teška bolest ne da spavati.
3Bogataš se muči da skupi imetak,
a kad se odmara, uživa u raskoši;
4siromah se muči, jer nema od čega živjeti,
a kad se odmara, zapada u bijedu.

5Tko ljubi zlato – ne ostaje bez grijeha, Izr 28 20
i tko za novcem trči – zbog njega će zalutati[b].
6Mnogi postadoše žrtve zlata,
propast im bijaše neminovna[c].
7Jer ono je zamka[d] onima koji mu žrtvuju,
i svaki se nerazumni lako u nju hvata.
8Blago bogatašu koji se našao bez krivnje
i koji nije trčao za zlatom[e]!
9Tko je taj, da mu čestitamo,
jer je izvršio čudesna djela u svom narodu?
10Tko je tu kušnju prošao i savršen ostao,
neka mu je na čast!
Tko je mogao zgriješiti, a nije zgriješio,
i zlo učiniti, a nije učinio?
11Njegova će dobra biti trajna,
i zajednica će slaviti dobrotu njegovu[f].

Gozbe

Izr 23 1-3, 6-8

12Ako si sjeo za obilan stol,
ne otvaraj nad njim ždrijela svoga
i ne reci: »Ima dosta na njemu!«
13Sjeti se: oko pohlepno veliko je zlo.
Je li stvoreno išta gore od takva oka?
Zato ono suze roni za sve što vidi[g].
14Kamo drugi gleda, ti ne pružaj ruke,
da se s njim ne sukobiš u zdjeli.
15Prosudi potrebe susjedove po svojima
i budi obazriv[h] u svemu.
16Pristojno[i] jedi što ti je ponuđeno
i ne budi pohlepan da te ne omrznu.
17Zbog pristojnosti prestani prvi
i ne budi nezasitan, da ne sablazniš.
18Ako i u velíku društvu sjediš,
ne pružaj ruke prije ostalih.
19Malo je dosta čovjeku dobro odgojenu Izr 13 25
i on se ne muči na postelji svojoj.

a) Hebr.: »raspršuju san«; grč. rkpp.: »traže san«.
b) Grč. rkpp.: »tko trči za pokvarenošću, njome (dosl. »njima«) će biti ispunjen«; hebr. ima: »tko trči za zlatom, neće ostati nekažnjen«.
c) Dosl.: »pred licem njihovim«. Hebr.: »Imali su pouzdanje u biserje, nisu uspjeli umaći nesreći ni biti spašeni u dan gnjeva«.
d) Dosl. »drvo spoticanja«. Gramatički je riječ o zlatu, ali autor možda misli na nekog idola, na što upućuje i inačica »žrvovatelji« dvaju rkpp. i lat. *(textus receptus:* »Oni koji su luđi«); hebr.: »zamka je za luđaka.«
e) Hebr.: »za bogatstvom«, *mammôn*; riječ aramejskog porijekla, česta je u rabinskim spisima (usp. Mt 6,24; Lk 16,9.11.13).
f) Vjerojatno prisjećaj na običaj da se u sinagogama objave imena dobročinitelja zajednice. – Lat.: »Cijeli zbor (*ecclesia*) svetaca objavit će njegova dobročinstva.«
g) Hebr.: »u svakoj prigodi« (dosl.: »pred licem svake stvari«; grč.: »od svega lica«.
h) Dosl.: »promišljen«. Hebr.: »promisli o svemu što mrziš.«
i) Grčki ima: »(jedi) kao čovjek«; hebr. dodaje: »uglađen«.

20Umjeren obrok – dobar san,
i čovjek rano ustaje, pun svježine.
A besanicu, bljuvanje i srdobolju
mora pretrpjeti proždrljivac.
21Ako si morao previše pojesti,
ustani i izbljuj[a], i bit će ti lakše.
22Slušaj, sine moj, i ne preziri me,
na kraju ćeš shvatiti moje riječi.
U svim djelima svojim budi umjeren[b]
i neće te snaći nikakva bolest.
23Dobra ugosnika hvale usne
i trajno je svjedočanstvo darežljivosti njegove.
24Na loša se ugosnika javno mrmlja
i uporan je glas o škrtosti njegovoj.

Vino

Izr **20** 1; **23** 20-21, 29-35; **31** 4-7; Iz **5** 22; **28** 1-4

25U vinu se nemoj junačiti,
jer je mnoge oborilo vino.
26Kao što se u peći kuša ocjel,
tako i u vinu srca svadljivih hvalisavaca.
27Vino je život čovjeku
ako ga pije umjereno.
Kakav je život bez vina,
kad je stvoreno za veselje ljudima! — Ps **104** 15
28Radost srcu i veselje duši, takvo je vino — Suci **9** 13; 1 Tim **5** 23
koje se pije u pravo vrijeme
i u pravoj količini.
29Gorčina duše spopada čovjeka
koji je vina previše popio, u strasti i u gnjevu[c].
30Pijanstvo u bezumnika izaziva srdžbu na vlastitu propast,
umanjuje mu snagu i umnožava rane.
31Na gozbi ne izazivaj susjeda
i ne rugaj mu se ako je veseo:
ne reci mu ružne riječi i ne kinji ga
tražeći da vrati dug.

Gozbe

32 Ako su te postavili ravnateljem stola[d],
nemoj se uznositi.
Budi među njima kao jedan od njih,
pobrini se za njih i tada sjedni.
2Kad obaviš sve svoje dužnosti, sjedni
da se proveseliš zajedno s njima
i primiš vijenac[e] za svoju uglađenost.

3Govori, starče, jer ti dolikuje,
ali odmjereno, i ne prekidaj glazbu[f].
4Gdje se sluša pjesma, ne drži besjede
i ne budi mudar u nevrijeme.

a) S grč. rkpp. i hebr.; *textus receptus:* »usred obroka (?)«.
b) S hebr.; grč.: »brz« ili »poletan«.
c) Po hebr. (prijevod nesiguran); grč. »u pogrešnu koraku (?)«.
d) Običaj raskošnih gozba s »ravnateljem«, izabranim ždrijebom ili izborom (usp. 2 Mak 2,27; Iv 2,8), bio se po svemu sudeći proširio u Palestini pod utjecajem Grka ili Rimljana. Rabini će pobožne Židove odvraćati od tih običaja. Ben Sirah preporučuje samo lijepo ponašanje.
e) O vijencima za vrijeme svečanosti usp. Iz 28,1–4; Mudr 2,8.
f) Grčki izraz: može značiti ili glazbu ili pjevanje ili bilo koji umjetnički izraz: pjesništvo, dramsku predstavu, itd.

5 Kao pečatnik od dragog kamena na zlatnu uresu,
takva je skladna glazba na gozbi.
6 Kao zlatom okovan pečatnik sa smaragdom,
takav je zvuk pjesme uz odabrano vino.

7 Govori, mladiću, ako ti je potrebno,
ali tek pošto te dvaput zamole.
8 Govori sažeto i mnogo reci u malo riječi:
ostavi dojam čovjeka koji zna, ali ne želi govoriti.
9 Kad si s odličnicima, ne izjednačuj se s njima
i ne ćeretaj mnogo dok drugi zbori.
10 Munja prethodi gromu, Izr 15 33;
a ljupkost ide ispred skromna čovjeka. 18 12
11 Na vrijeme ustani, ne budi posljednji;
požuri se kući, ne oklijevaj.
12 Ondje se zabavljaj i čini što ti na um padne,
ali ne griješi govorom bestidnim[a].
13 A za sve Stvoritelja svoga slavi,
koji te obasu svojim dobrima.

Strah Gospodnji

14 Tko se Boga boji prima pouku;
oni koji ga traže – naklonost njegovu stječu.
15 Tko traži Zakon – njime se ispunja,
a licemjer se o nj spotiče.
16 Koji se boje Gospoda dolaze do pravice,
i njihova dobra djela sjaju kao svjetlost[b].

17 Grešnik odbija opomenu
i po volji svojoj nalazi ispriku[c].
18 Razborit čovjek ne prezire savjet,
a oholi bezbožnik[d] ne poznaje straha.

19 Bez promišljanja ne čini ništa,
pa se poslije nećeš kajati[e].
20 Ne idi po opasnim putovima,
da se ne spotakneš o kamenje.
21 Ne vjeruj suviše ravnu putu
22 i čuvaj se svoje vlastite djece.
23 U svim djelima svojim čuvaj sebe[f], Izr 13 3;
jer tko to čini drži se zapovijedi. 16 17; 22 5 Pnz 4 9
24 Tko se pouzdava u Zakon pokorava se zapovijedima; Izr 19 16
i tko se uzda u Gospoda neće pretrpjeti štete. Ps 23 3s

33 Tko se boji Gospoda zlo ga ne snalazi Job 5 19
i uvijek se iz kušnje izbavlja. Izr 12 21; 24 16
2 Nije mudar tko mrzi Zakon[g], Ps 1; 91
a tko je u njemu licemjer, ljulja se kao lađa u oluji.

a) Hebr.: »u strahu Božjem a ne u bezumlju«.
b) S grč., hebr.: »shvaćaju pravdu i iz sumraka izvode savjete.«
c) S grč.; hebr.: »nateže Zakon«.
d) Dosl. »stranac i oholica«. Hebr.: »Mudrac ne krije mudrost; oholica i prijestupnik ne vrše Zakon«.
e) Ili: »i nemoj se kajati dok činiš nešto.«
f) S hebr.; grč.: »imaj pouzdanje u sebe«.
g) S hebr.; grč.: »mudar čovjek ne mrzi Zakon«.

3 Razborit se čovjek pouzdava u Zakon[a],
on u Zakon vjeruje kao u proroštvo.

4 Pripravi svoj govor, i tad će te slušati[b];
priberi znanje svoje i tad odgovori.
5 Osjećaji su luđakovi kao kolski točak,
a misao mu je kao osovina što se okreće.
6 Ujedljiv je prijatelj kao uspaljen konj:
tko god ga zajaše on zarže.

Nejednakost

7 Zašto je dan od dana uzvišeniji[c],
kad im svima kroz godinu svjetlost od sunca dolazi?
8 Zato što su u misli Gospodnjoj razdijeljeni,
Gospod je razlučio doba i blagdane.
9 Neke je uzvisio i posvetio,
a druge uvrstio u dane obične.
10 I svi su ljudi od blata,
i Adam je od zemlje stvoren.
11 Ali ih Gospod u svojoj velikoj mudrosti[d] razdijeli
i dade im različite sudbine.
1 Sam 2 6-8 — 12 Neke je blagoslovio i uzvisio,
Lk 1 51-53 — druge posvetio i sebi približio;
Sir 10 14-15 — neke je opet prokleo i ponizio
i oborio ih s mjesta njihova.
Iz 29 16+ — 13 Kao što je glina u rukama lončara
Rim 9 21 — koji je oblikuje po svojoj volji[e],
tako su i ljudi u rukama Tvorca svoga
koji im daje prema svom sudu.
14 Nasuprot zlu stoji dobro,
nasuprot smrti stoji život:
tako nasuprot pobožniku stoji grešnik[f].
15 I gledaj tako sva djela Svevišnjega,
42 24-25 — sva su po dvoje, jedno prema drugome.
Prop 3 1-8

16 Ja se posljednji prenuh
Iz 24 13 — kao onaj koji pabirči iza berača;
Jr 49 9 — 17 ali stigoh s Božjim blagoslovom
i napunih tijesak svoj kao pravi berač.
18 Gledajte kako se nisam trudio samo za se
nego za sve one koji traže pouku.

19 Oj, čujte me, glavari naroda,
upravitelji općine[g], poslušajte!

Nezavisnost

20 Ni sinu ni ženi, ni bratu ni prijatelju
ne daj vlasti nad sobom za života svoga.
Ne daj svoga blaga drugomu,
da se ne pokaješ i ne zatražiš natrag.

a) Hebr.: »razumije Jahvinu riječ«.
b) Hebr.: »i onda ga se drži«.

c) Pitanje, čini se, nije kozmološko (razlika u dužini danâ) nego religiozno (razlika u dostojanstvu između svetkovina i običnih dana). Na to upućuje i r. 9.

d) S hebr. Grč.: *epistêmē,* jedan od tolikih sinonima za »mudrost«.
e) S jednim grč. rkp., lat.; grč.: »svi su njegovi putovi po njegovoj volji«.
f) Hebr. i sir. dod.: »i nasuprot svjetlu tmine«.
g) Ili sinagoge, gdje su se pobožni židovi okupljali na pouku.

21 Dok si živ i dok je daha u tebi,
ne daj nikomu vlasti nad sobom:
22 jer je bolje da se djeca tebi mole
nego da ti moliš u sinova svojih.
23 U svim djelima svojim budi gospodar
i ne daj da ti se okalja čast.
24 Kad ti se završe dani života,
u času smrti, razdijeli svoju baštinu.

Robovi[a]

25 Magarcu krma, batina i teret,
a robu kruh, stega i rad. Izr 26 3
26 Daj sluzi raditi, pa ćeš naći počinka[b];
pustiš li mu slobodne ruke[bb], tražit će slobodu.
27 Jaram i uzde savijaju šiju,
a zla slugu klade i mučila.
28 Šalji ga na rad, da se ne ulijeni[c],
jer lijenost poučava zloćama mnogim.
29 Zaposli ga kako mu pripada,
i ako ne sluša, stavi ga u okove. Izr 29 19
30 Ali ne prelazi mjere ni prema kome
i ne čini ništa nepravedno.
31 Imaš li roba, neka ti bude kao ti sam,
jer si ga krvlju[d] stekao!
32 Imaš li roba, postupaj s njim kao s bratom, 7 20
jer ti je potreban kao ti sam sebi.
33 Ako ga zlostavljaš pa ti odbjegne,
na kojem ćeš ga putu tražiti?

Snovi[e]

34 Za bezumnika su prazne nade i tlapnje,
i od snova luđaci okrilate.
2 Kao hvatač sjene ili gonič vjetra,
takav je onaj koji vjeruje snovima.
3 Slični su san i zrcalo:
u jednome i drugome samo je prividnost[f].
4 Što se može nečistoćom očistiti? Job 14 4
Kako će biti istina od laži?
5 Gatanje, proricanje i sni – sve ispraznosti, Prop 5 6
sve kao tlapnje porodilje[g].
6 Ako ih Svevišnji ne šalje kao glasnike svoje,
ne posvećuj im ni jedne misli.

a) O krutosti prema robovima: Izl 21,20–21 (usp. Mt 18,34; Lk 12,46). Robovi ipak nisu bili prepušteni samovolji gospodarâ. Njihova su prava bila točno određena zakonom (Izl 21,1–6.26–27; Lev 25,46; Pnz 15,12–18; usp. ovdje rr. 30.31.33). Usp. stav sv. Pavla: Ef 6,9; Kol 4,1; Flm 16.
b) Hebr.: »da ne traži počinka«.
bb) S grč.; hebr.: »i ako digne glavu«.
c) S grč.; hebr. »da se ne pobuni«.
d) Tj. novcem što si ga »krvavo« stekao. Ali tekst nije siguran.
e) U SZ Bog se ponekad služi snovima da bi poučio ljude (Post 28,10–17; 31,10–13.24; 37,5–11; 41,1–36, itd.; usp. još i Br 12,6; Mt 1,20–23; 2,13.22). Ali utjecati se snovima kao običnim sredstvima proricanja zabranjuju proroci i zakonodavci (Jr 29,8; Prop 5,6; Lev 19,26; Pnz 13,2–6; 18,9–14). Ben Sirah zauzima potonji stav, priznavajući ipak mogućnost snova u kojima je Bog na djelu (r. 6).
f) »San i zrcalo« je konj. Dosl.: »jedno (je) po drugome motrenje snova«. – San, kao i zrcalo, pokazuje tek nestvarnu sliku; ili pak: san samo odrazuje ono što sanjač nosi u sebi: ne donosi nikakve nove spoznaje ni jamstva (usp. r. 4).
g) Dosl.: »kao što se pričinja srcu žene u trudovima«.

7 Jer mnoge su sni zaludili
i propali su uzdajući se u njih.
8 Zakon treba ispunjavati bez prijevara,
i mudrost je savršena tek u iskrenosti[a].

Putovanje

9 Tko je mnogo putovao – mnogo zna,
i tko je mnogo iskusio – umno zbori.
10 Tko nije ništa iskusio – malo znade;
a tko je putovao, u svemu se snalazi.
11 Mnogo vidjeh na putovanjima svojim
i više shvatih nego što mogu iskazati.
12 Često bijah i u smrtnoj pogibelji,
ali sam se spasio,
13 jer živjet će duh bogobojaznih:
oni se uzdaju u onoga koji ih može izbaviti.
14 Tko se boji Gospoda, ne boji se ničega
i ne straši se, jer je Gospod nada njegova.
15 Blago duši onoga koji se boji Gospoda!
U koga li se uzdao? I tko mu je potpora?
15 19 — 16 Gospod ne odvraća očiju s onih koji ga ljube,
Ps 33 18; — on im je moćna zaštita i snažna potpora,
34 16 — štitnik od vjetra pustinjskog i sjena u jari podnevnoj,
obrana od posrtaja i oslon protiv pada.
17 On je radost srcu i svjetlost očima,
on je zdravlje, život i blagoslov.

35 1+ — **Žrtve**

18 Žrtva od blaga krivo stečena porugljiv je dar
i ne primaju se pokloni opakih.
19 Svevišnjemu se ne mile darovi bezbožnički:
Am 5 21+ — gomilom žrtava oni neće iskupiti svoje grijehe.
20 Pred očima očevim kolje sina
tko prinosi žrtvu od imetka siromaha.
21 Oskudna hrana život je siromaha,
i tko je otima – pravi je krvnik;
22 ubija bližnjega tko mu otima hranu
Lev 19 13 — i prolijeva krv tko radniku uskraćuje plaću.
Pnz 24 14-15 — 23 Ako jedan gradi, a drugi razgrađuje,
Jr 22 13 — što im ostaje, osim trudbe?
24 Ako jedan moli, a drugi kune,
čiji će glas uslišati Gospodar?
Br 19 11 — 25 Tko se taknuo mrtvaca, pa se oprao i opet ga dirnuo,
što mu koristi pranje njegovo?
26 Tako je i s čovjekom koji posti za grijehe svoje
pa ih opet čini:
tko će mu uslišati molitvu
i zar mu koristi što se ponizio?

a) Tlapnju snova Ben Sirah suprotstavlja neprevarljivu Zakonu i mudrosti.

Zakon i žrtve[a]

35 Tko se drži Zakona umnožava svoje žrtve. Lev 3 1+
Tko vrši zapovijedi prinosi žrtve pričesnice. Lev 2 1+
2 Tko pokazuje razboritost prinosi brašneni cvijet. Lev 7 11+
Tko daje milostinju prinosi žrtvu zahvalnicu.
3 Milo je Gospodu kad tko odstupa oda zla
i okajnicu prinosi tko odstupa od nepravde. Lev 16 1+
4 Ne pokazuj se pred Gospodom praznih ruku,
jer to sve biva prema zapovijedi.
5 Žrtva pravednikova ukrašava[b] žrtvenik Izl 29 18+
i miomiris njezin dolazi pred Svevišnjeg.
6 Ugodna je žrtva pobožna čovjeka
i njezin se spomen ne zaboravlja. Lev 2 1-3
7 Darežljivim srcem časti Gospoda
i ne škrtari prvinama što ih prinosiš. Pnz 26 1+
8 Za svakoga prinosa neka ti lice sja od veselja 2 Kor 9 7
i s radošću posvećuj desetinu. Pnz 14 22+ Pnz 12 6; 14 23; 26 12-15
9 Daj Svevišnjemu kao što i on tebi dade,
darežljivo i koliko možeš[c].
10 Jer sve Gospod plaća
i vratit će sedmerostruko.

Pravda Božja

11 Ne podmićuj ga, jer on ne prima mita.
I ne uzdaj se u žrtvu nepravednu,
12 jer je Gospod sudac
i ne gleda tko je tko. Pnz 10 17
13 Nije pristran na štetu siromahovu Job 34 19 Izr 24 23+
i sluša molitvu potlačenoga.
14 Ne prezire jauk siročeta Izl 22 21-23
ni udovice kad izlijeva svoj bol. Izr 23 10-11
15 Ne teku li udovici suze niz lice
i ne optužuje li jaukom onoga koji ih uzrokuje?
16 Tko Boga služi[d] svim srcem svojim bit će uslišan,
jer njegove se molbe dižu do oblaka.
17 Molitva poniznog prodire kroz oblake[e]
i on nema mira[f] dok ona ne dođe do Boga Job 16 18+
18 i ne popušta dok ga Svevišnji ne pogleda,
pravedno ne presudi i pravdu ne uspostavi.
19 I Gospod neće oklijevati niti će odgađati
20 dok ne satre bedra nasilnicima
i ne osveti se narodima,
21 ne iskorijeni mnoštvo oholica
i ne slomi žezlo opakima;
22 dok ne plati svakome po djelu njegovu
i ne prosudi čine ljudske prema namisli njihovoj;
23 dok ne svrši parbu puka svojega
i ne obraduje ga milošću svojom.

a) Ben Sirah u isto je vrijeme vatren ritualist, veoma privržen bogoslužju, i moralist zabrinut za vršenje Zakona sa svim njegovim propisima pravednosti i ljubavi. Obje se te crte spajaju u stavu Ben Siraha: bogoslužje je sam život po Zakonu.
b) Dosl.: »utovljuje žrtvenik«.
c) Hebr. dod. na rubu: »Tko daje siromahu, posuđuje Jahvi; tko će vratiti ako ne on?« (usp. Izr 19,17).
d) Dosl. »Tko zdušno služi (Bogu ili bližnjemu)«.
e) Gdje stanuje Bog (usp. Ps 68,35; 104,3; itd.).
f) Hebr.: »ne odustaje«.

24 Dobra je milost u doba nevolje
kao oblak kišonosan u vrijeme sušno!

Ps 79 **Molitva za spas i obnovu Izraela**[a]

36 Smiluj nam se, Gospodaru,
Jr 10 25 Bože svega svijeta,
Ps 79 6 i pogledaj na nas i prožmi strahom svojim sve narode!
2 Podigni ruku protiv naroda tuđinskih
da spoznaju tvoju moć.
Ez 28 22; 38 23 3 Kako si se u očima njihovim pokazao nama svetim,
tako se sada u očima našim pokaži velik prema njima.
Pnz 32 39 4 Da poznaju kao što znamo i mi
Iz 45 14 da nema Boga osim tebe, Gospode.
1 Kr 8 43 5 Obnovi znake i ponovi čudesa,
1 Ljet 17 20 proslavi ruku i desnicu svoju.
Ps 79 6 6 Probudi gnjev i srdžbu izlij,
obori protivnika, uništi neprijatelja.
7 Požuri vrijeme, sjeti se prisege,
i neka se slave tvoja silna djela[b].
8 Neka žestok oganj proždre preživjele
i neka propadnu tlačitelji puka tvojeg.
9 Satri glavu poglavarima tuđinskim
koji se hvale: »Nikoga nema osim nas.«
10 Okupi sva plemena Jakovljeva,
vrati im baštinu kao na početku[c].
Izl 4 22 11 Smiluj se, Gospode, narodu koji se zove imenom tvojim,
Pnz 7 6+ Izraelu, kojega si učinio prvencem svojim.
12 Smiluj se svetom gradu svojem,
2 Sam 5 9+ Jeruzalemu, prebivalištu svome.
13 Ispuni Sion pjesmom u svoju hvalu[d]
i Svetište svoje slavom svojom[d].
14 Podari svjedočanstvo svojim prvim stvorovima[e],
ispuni proročanstva objavljena u tvoje ime.
15 Nagradi one koji se u te uzdaju,
da se proroci tvoji pokažu istiniti.
16 Uslišaj, Gospode, molitvu slugu svojih[f]
Br 6 22-27 prema blagoslovu Aronovu nad pukom tvojim.
17 I da spoznaju svi na zemlji
da si ti Gospod, vječni Bog.

Razlikovanje

18 Svako jelo želudac prima,
ali je jedno slađe od drugoga.
19 Nepce raspoznaje okus divljači,
tako i razborito srce lažljive riječi.

a) Ova molitva otkriva osjećaje pobožnih Hebreja oko god. 190, uoči makabejskog ustanka. Ona je, kao i završni himan (sir 51,12+), opečaćena mesijanizmom, što je rijetkost u Ben Siraha.
b) Hebr. ima: »Požuri svršetak, sjeti se roka. Jer tko će tebi reći: što radiš?«
c) Nada o ujedinjenju plemenâ, osobito živa za vrijeme izgnanstva, održala se u židovstvu i nakon povratka izgnanika. Židovi su uvijek smatrali da su po tuđim zemljama raspršeni privremeno i žalosno, što dolazak Mesije mora dokrajčiti.
d) Hebr.: »svojim veličanstvom«.
dd) S hebr.: »Svetište« (*naon*); grčki: »svoj narod« (*laon*); Vg: *populum tuum* (»narod svoj«).
e) Je li tu riječ o svemu izraelskom narodu ili o patrijarsima, koje jedan drevni *midraš* ubraja među sedam stvari stvorenih prije svijeta, ili pak o stvorenoj mudrosti, prvini stvorenja (Izr 8,22)? Ili autor misli da će se Mesija ili mesijansko kraljevstvo, stvoreni prije svega ostaloga, uskoro očitovati na zemlji? Teško je točno odrediti smisao.
f) Sa grč. rkpp. i hebr. *textus receptus:* »molitelja svojih«.

20Prijevarno srce boli zadaje,
ali iskusan čovjek zna kako se uzvraća.

Izbor žene

21Žena prima svakog muža, Izr 5 15+
premda je jedna djevojka od druge bolja[a].
22Ženska ljepota raduje oči,
i to je najjača od svih ljudskih želja.
23Ako su dobrota i nježnost na njezinim usnama, Izr 15 4
muž joj nije kao ostali ljudi.
24Tko ima ženu posjeduje blago:
ona mu je pomoć[b] i stup potporni. Post 2 18
25Gdje nema ograde, pokradu imanje.
Tko nema žene tužan je lutalac. Post 4 12
26Tko će vjerovati razbojniku
koji leti od grada do grada?
27Tako i čovjeku koji nema gnijezda,
već počiva gdje ga zatekne noć.

Lažni prijatelji

6 5-17
37 Svaki prijatelj veli: »I ja sam ti prijatelj.« Izr 20 6
Ali su mnogi samo po imenu prijatelji.
2Nije li sama smrtna žalost
kad se drug ili prijatelj pretvori u neprijatelja?
3O, sklonosti opaka, zašto si stvorena[c]? 17 31; 21 11
Da prekriješ zemlju prijevarom? Post 3 22; 4 7
4U sreći se lažni drug raduje s prijateljem,
a u času nesreće okreće se protiv njega[d].
5A pravi drug dijeli nevolju s prijateljem[e]
i kad do boja dođe, štita se laća.
6Ne zaboravljaj prijatelja vjerna u boju Izr 27 10
i ne zaboravi ga kad se obogatiš.

Savjetnici

7Svaki savjetnik dijeli savjete,
ali mnogi svjetuju sebi u prilog. 6 6
8Čuvaj se od onoga koji nudi savjet:
ispitaj prije što on sam želi
– jer on daje savjet na svoju korist –
da on ne baci oko na tebe[f],
9pa ti veli: »Dobar je tvoj put«,
a potom iz prikrajka promatra nesreću tvoju.
10Ne svjetuj se s čovjekom koji te krivo gleda
i ne otkrivaj zavidniku namjere svoje.
11Ne svjetuj se sa ženom o njezinoj suparnici[g],
niti s kukavicom o ratu,

a) Na temelju paralelizma postavljeno je pitanje ne bi li bilo bolje čitati: »muž uzima koju god ženu, ali...«. Ipak, hebr. ima istu konstrukciju kao i grčki. Tekst ovakav kakav jest ističe, čini se, prednost muškarca koji može izabrati ženu, dok ona nema mogućnosti izbora.
b) BJ: »pomoć njemu slična«; dosl. »pomoć po njemu«; hebr.: »čvrsta pomoć«, rkpp.: »utvrđen grad«.
c) Dosl. »prometnuta«. Riječ, možda loše prepisanu ili teološki krivo ispravljenu, tumači hebr.: »Jao zlomu koji kaže: 'Zašto sam stvoren?'« – »opaka sklonost«, koja vuče čovjeka u zlo, važan je stavak u rabinskoj teologiji.
d) Hebr. ima: »Loš je onaj prijatelj koji uživa za stolom, ali se u vrijeme nevolje drži daleko.«
e) BJ s grč. dod.: »zbog interesa«, dosl. »radi trbuha«. Hebr. toga nema. Rr. 4–5 opisuju opreku između dva prijatelja: jedan u času poteškoće odlazi, drugi ostaje vjeran. R. 5 u hebr. bolje odrazuje tu opreku: »Dobar se prijatelj bori protiv neprijatelja, laća se štita protiv protivnikâ.«
f) Tekst nesiguran. Grč. dosl.: »Da ne baci kocku nate.« hebr.: »zašto se to njemu događa?«.
g) Ovaj odlomak tumači rr. 7–8: donosi primjere savjetnika koji imaju osobne razloge u savjetima koje daju.

Izr 20 14 niti s trgovcem o trgovini,
niti s kupcem o prodaji,
niti sa zavidnikom o zahvalnosti,
niti sa samoživcem o milosrđu,
niti s lijenčinom o bilo kakvu poslu,
niti s prolaznim najamnikom o svršetku posla,
niti s lijenim slugom o veliku radu:
ne oslanjaj se na njih ni za kakav savjet.
9 15 12 Nego se uvijek obrati na pobožnika[a]
o kome znadeš da vrši zapovijedi,
koji je s tobom jedne duše
i koji će nad tobom plakati kada posrneš.
13 I na savjet srca svoga pazi,
jer nemaš nikog vjernijeg od njega.
14 Jer srce često pretkazuje čovjeku pouzdanije
nego sedam stražara s vidikovca visokog.
Izr 16 9 15 Ali se kraj svega toga moli Svevišnjem
da te vodi stazom istine.

Istinska i lažna mudrost

16 Razbor[b] je početak svakog posla,
promišljanje prethodi poduzimanju.
17 Korijen misli u srcu je,
iz njega izrastaju četiri grane[c]:
Izr 18 21 18 dobro i zlo, život i smrt,
a jezik im je uvijek gospodar.
19 Postoji čovjek kadar poučiti druge,
a sebi je samom beskoristan.
9 18 20 Drugi je opet spretan govornik, ali omražen,
i takav će umrijeti od gladi[d]:
21 jer nije stekao naklonosti Gospodnje
i lišen je svake mudrosti.
22 Postoji i mudrac sam sebi mudar,
i plodovi su mu razbora na ustima pouzdani[e].
23 Mudrac poučava svoj vlastiti puk,
i plodovi su njegova razbora pouzdani[f].
24 Mudar je čovjek pun blagoslova,
i svi koji ga vide zovu ga sretnim.
25 Malen je broj dana života čovječjeg,
i nebrojeni su dani naroda izraelskog.
26 Mudrac stječe povjerenje naroda svog
i ime mu živi životom vječnim.

Umjerenost

27 Sine moj, dok si živ, kušaj narav svoju,
vidi što joj šteti i to joj uskrati.
1 Kor 3 2; 6 12; 10 23 Heb 5 12 28 Jer nije svima sve probitačno
niti je svakomu sve po volji.

a) Hebr.: »na onoga koji se trajno boji (Boga)« (usp. Izr 1,7+). Za Ben Siraha bogobojaznost nadmašuje svaku zemaljsku mudrost.
b) Ili »riječ« (*logos*); ali u ovom sklopu misli riječ je izričaj stvoriteljske mudrosti.
c) Po hebr.; grč.: »kao znak promjene srca izbijaju četiri dijela«.
d) Hebr.: »Postoji netko tko je mudar za mnoge, a lud za sebe samoga. I postoji netko tko je mudar i odbačen zbog svojih riječi; bit će lišen svake omiljele hrane«.
e) S grč.; hebr.: »sigurni na njegovu tijelu«, tj. na njemu.
f) Hebr.: »Postoji mudrac mudar za svoj narod, i plodovi su njegove mudrosti za njih (za tijelo njihovo)«.

29Ne budi nezasitan u slasticama
i ne budi lakom za jestvinom.
30Jer prekomjerno jelo donosi bolest
i proždrljivost izaziva proljev.
31Mnogi pomriješe od neumjerenosti,
a tko se čuva produžuje svoj život.

Lijek i bolest[a]

38 Časti liječnika čašću koja mu
pripada[b] zbog njegove službe,
jer je i njega Gospod stvorio.
2Liječenje od Svevišnjeg dolazi,
kao što se dar od kralja dobiva[c].
3Znanje uzdiže glavu liječniku
i moćnici ga poštuju.
4Gospod od zemlje pravi lijekove
i razborit ih čovjek ne odbacuje.
5Nije li po drvetu voda postala slatka, Izl 15 23-25
pokazujuć' tako svoju moć[d]?
6Ljudima je dao znanost
da uzmognu slaviti snagu djela njegovih.
7Njima[e] se liječi i bol ublažuje,
od njih ljekarnik lijekove priprema.
8Tako nema kraja djelima njegovim[f],
i po njemu se blagostanje širi svijetom.

9Sine moj, u bolesti ne budi potišten,
već se Bogu moli jer on zdravlje daje.
10Bježi od nepravde i ne budi pristran,
i od svih grijeha očisti srce.
11Prinesi žrtvu blagomirisnu i spomen-žrtvu
i pretio dar prema imanju svojem[g]. 35 2-5
12Ali i liječniku mjesta daj, i njega je Gospod stvorio:
nek' nije daleko od tebe, jer i on je potreban.
13Katkad je spas u ruci njihovoj,
14jer se i oni Bogu utječu
da im poda milost izlječenja
i lijek za spas života[h].
15Tko griješi pred Stvoriteljem svojim
nek padne u ruke liječničke[i].

a) Možda su neki pobožni Židovi smatrali da obraćati se liječnicima znači ne imati pouzdanje u Jahvu (usp. 2 Ljet 16,12). Ben Sirah hoće ispraviti to mišljenje.
b) Možda jednostavno »plati mu honorar koji mu duguješ«. Hebr.: »budi prijatelj liječnika u njegovoj nevolji«.
c) Dosl. »kao što on dobiva«, tj. bolesnik ili liječnik (r. 1) koji je samo posrednik. Hebr.: »Liječnik je mudrost (dosl. »postaje mudar«) od Boga, od kralja dobiva darove.«
d) Po grč. Ben Sirah kao da čudu kod Mare pridaje prirodno tumačenje. U hebr. je riječ o Božjoj snazi.
e) Riječ je o ljekovitu bilju, o čemu je bilo govora u r. 4 (5 i 6 su umetak).
f) Bog i nakon stvaranja nastavlja svoje djelo: daje ljudima i stvarima udio na svojoj snazi i razlijeva tako dobro po zemlji.
g) S hebr.; grč. ima: »kao da ne postoji (?)« (ali ista riječ može značiti i imanje).
h) Ovim je mislima možda nadahnut Jak 5,14s, ali savjet koji daje sv. Jakov ima drugi smisao.
i) Tj. neka se razboli. Ne čini se da rečenica želi biti neuljudna prema liječnicima. Možda treba ispraviti po hebr.: »Griješi pred Stvoriteljem onaj tko se junači pred liječnikom.«

Žalost[a]

16Sine moj, roni suze nad mrtvim,
tužaljkom prokukaj kao patnik skrhan:
ukopaj mu tijelo prema običaju
i ne uskrati počasti grobu njegovu[b].
17Gorko plači i žarko ridaj[c]
i pokaži žalost koju zaslužuje:
jedan ili dva dana[d], da izbjegneš govorkanje,
a potom se utješi od žalosti svoje.
18Jer od tuge dolazi prijeka smrt,
i žalost slabi snagu životnu.
19Neka žalost prođe s pogrebom
jer je život u žalosti[e] nepodnošljiv.
30 21 20Ne prepuštaj srce svoje žalosti,
7 36; 28 6 odagnaj je i misli na svoj svršetak[f].
21I ne zaboravi: povratka nema;
njemu ne koristiš, a sebi udiš.
22Misli na njegovu kob[g] koja je i tvoja:
jučer meni, danas tebi[h].
23Kad mrtvac počine, nek' počine i spomen njegov
i utješi se kad izađe njegov duh.

Umijeće i rad[i]

24U dokolici je mudrost zakonoznanca,
i tko je od poslova slobodan postaje mudar.
25Kako će omudriti onaj tko upravlja plugom
i komu je sva slava u šiljku ostana,
tko tjera volove i bavi se radom oko njih
i koji govori samo o teladi:
26um je njegov obuzet brazdama koje slijedi,
a bdijenja mu prolaze u tovu junadi.
27Tako i svi radnici i rukotvorci
koji rade i dan i noć:
oni koji rezbare pečatnjake
i trude se neprestano oko novih šara
svesrdno teže za što većom sličnošću uzoru
i bdê noću da usavrše svoje djelo.
28Tako i kovač koji sjedi pokraj nakovnja
i promatra sirovo željezo[j]:
dah ognja peče mu kožu,
a on se oko vrela ognjišta napreže;
zvuk čekića zaglušuje[jj] uho njegovo,
oči upire u uzorak pred sobom;
srcem misli na svršetak posla svog
i noću bdî da ga usavrši.

a) Ukopni su obredi u Židova, kao i općenito u istočnjaka, veličanstveni i uređeni po vrlo pomnim pravilima (usp. razne pojedinosti u Jr 9,17.18; Am 5,16; Ez 24,15–24; Mt 9,23; Mk 5,38).
b) S grč.; hebr.: »i nemoj nestati kada izdahne«.
c) Može se prevesti i »zagrij udarac«. Udaralo se u prsa u znak žalosti; hebr.: »ispuni korotu«.
d) Sedam dana po 22,12; ali mogli su postojati razni ukopni obredi.
e) Konj. Grč.: »život siromaha«.
f) Ili jednostavno: »misleći na budućnost«. Izraz *ta eskhata* (7,36; 26,6; 48,24) teško je prevesti.
g) Hebr. i vatikanski rkp. (i BJ): »moju kob« (govori smrt); sinajski rkp.: »presudu«. U svim je tim inačicama riječ presudi koja svakog čovjeka osuđuje na smrt (Post 2,17; 3,3.4).
h) Tj.: ja sam živio jučer kao što ti živiš danas. – Hebr.: »jučer njemu«.
i) Zapažena je sličnost ovoga odlomka sa starim egipatskim tekstom, poznatim pod imenom »Satira zanatâ«. Primjećuje se da Ben Sirah ograničuje svoj opis na tipične palestinske zanate.
j) S vatikanskim rkp.; *textus receptus:* »rad željeza«.
jj) Konj. koja pretpostavlja hebrejski *jeheraš,* što grčki prevoditelj čita *jehaddeš* (često se brka *reš i dalet*), »obnavlja«, »učvršćuje«.

[29]Tako i lončar koji sjedi kod posla svog
i okreće točak nogama:
uvijek je u brizi za djelo svoje
i sve su mu kretnje odbrojane[a].
[30]Rukom daje oblik glini,
a nogama je gnječi;
srcem misli na laštenja
i bdî noću da peć očisti.
[31]Svi se oni u ruke uzdaju,
i svaki je vičan[b] svome poslu.
[32]Bez njih se nijedan grad ne može sagraditi,
a nema ni naselja ni putovanja.
[33]Ali njih ne pitaju u vijeću narodnom
i ne ističu se u općini.
Ne sjede na stolici sudačkoj
i ne shvaćaju Zakona zavjetnoga[c].
[34]Ne ističu se naobrazbom ni zdravom rasudbom
i nema ih među tvorcima mudrih izreka[d].
Ali oni održavaju stvoreni svijet
i molitva im je na djelo usmjerena.

Zakonoznanac

39 Ali je drukčije s onim koji posvećuje dušu svoju Ps 1 2
i razmišljanje svoje Zakonu Svevišnjega,
istražuje mudrost drevnu
i bavi se proroštvima[e].
[2]On pamti govore glasovitih muževa
i prodire u tančine mudrih izreka[f];
[3]istražuje skriveni smisao poslovica
i bavi se tajnama prispodoba.
[4]On služi među velikašima
i viđa se u prisutnosti vladara,
putuje po zemljama drugih naroda[g],
iskušava dobro i zlo među ljudima.
[5]U zoru srce svoje uzdiže Gospodu, Stvoritelju svome,
moli se pred Svevišnjim:
na molitvu otvara usta
i moli milost za grijehe svoje.
[6]Ako to veliki Gospod hoće, Iz 11 2
napunja ga duhom razbora
i on dažди riječima mudrosti
i molitvom slavi Gospoda.
[7]Gospod upravlja savjetom i spoznajom njegovom,
a on razmišlja o otajstvima Gospodnjim.
[8]On izlaže pouku koju je primio
i hvali se Zakonom Saveza Gospodnjeg.
[9]Mnogi hvale umnost njegovu,
nikad neće u zaborav pasti

a) Nesiguran prijevod; dosl.: »prebrojena je sva njegova djelatnost«, možda zato što mora isporučiti određeni broj komada na kraju dana.
b) Dosl. »mudar«. Zanatska je vještina osnovni oblik mudrosti (usp. Izl 35,30 – 36,1; 1 Kr 5,20; 7,13–14). Ali se ne može uspoređivati s mudrošću pismoznanaca (usp. Sir 39,1–11).
c) Dosl. »savez suda« (usp. 45,17).
d) Konj.; grč.: »mudrim izrekama« ili »prispodobama«.
e) Zakon, mudrost, proroštva jesu, čini se, tri dijela Pisma (usp. Proslov 1,8–10.24–25).
f) Dosl. »prispodobâ«. Pismoznanac je u prvom redu čuvar Pisama, ali ima i zadatak tumačiti ih narodu (usp. Izr 7,6+). Za prispodobu ili *mašal,* usp. Uvod, str. 626.
g) Pismoznanac je često službenik, ministar, poslanik.

niti će mu spomen ikad propasti,
nego će mu ime živjeti od pokoljenja do pokoljenja.
= 44 15 10 Narodi će proglasiti mudrost njegovu
i hvalom će ga slaviti zajednica.
11 Ako dugo živi, ime mu nadvisuje tisuće ostalih,
a ako umre, i to će dostajati[a].

Poziv na slavu Božju

12 Još jednom želim iznijeti misli svoje
jer sam njima ispunjen kao mjesec pun.
13 Slušajte me, djeco pobožna, i cvjetajte
Ps 1 3 kao ruža što niče na obali toka vodenog.
14 Mirišite kao miris tamjanov,
cvatite kao ljiljanov cvijet,
širite miris i pjesmu pjevajte,
slavite Gospoda za sva djela njegova.
15 Dajte slavu imenu njegovu,
hvalite ga i slavite
pjesmama i harfom
i ovako mu u pohvalu recite:
Ps 104 24 16 Kako su veličanstvena sva djela Gospodnja!
Ps 33 9 I sve se naredbe njegove pravovremeno izvršuju.
Prop 3 11 Ne smije se pitati: »Što je ovo? Zašto to?«
jer sve će dobro doći u svoje vrijeme[b].

17 Na riječ njegovu voda se kao nasip zaustavlja,
i na besjedu usta njegovih nastaje spremište voda[c].
18 Kad on zapovjedi štogod, volja mu se ispunja
1 Sam 14 6 i nitko ne može umanjiti njegovo spasenje.
19 Pred njim su djela svakog stvora
Mudr 1 7-8 i ništa nije skriveno očima njegovim.
20 Njegov se pogled pruža od vječnosti do vječnosti
i ništa nema čudesno pred očima njegovim.
21 Ne smije se reći: »Što je ovo? I zašto to?«
jer sve što je stvoreno svrhu ima.

22 Kao što se blagoslov njegov prelijeva poput rijeke[d]
i natapa zemlju kao poplava,
23 tako je srdžba njegova baština narodima,
Post 19 24-26 kao kad je vode pretvorio u sol.
24 Kao što su njegovi putovi ravni pobožnicima,
tako su neprohodni opakima.
33 14-15 25 Kao što je od početka stvoreno dobro za dobre,
tako i zlo za opake[e].
26 Najvažnije su potrebe ljudima za život
voda i vatra, željezo i sol,
brašno pšenično, mlijeko i med,
sok grožđa, ulje i odijelo:

a) Konj. *ekpoiei,* »čini iz sebe«, mj. grč. *empoiei,* »čini u sebe (dodaje sebi – slavu?)«. Težak tekst. Smisao je, po svemu sudeći: ako umre prije nego postigne ljudsku slavu, ne smije žaliti svojega truda.
b) Dosl.: »tražit će se« (BJ: »proučavat će se«). Ova dva stiha (c i d), koji se nalaze samo u grčkome, djelomično se ponavljaju u r. 21. Zacijelo znače: beskorisno je prerano postavljati pitanja o poretku svijeta. Prije ili poslije, nagradom ili kaznom, Bog će pokazati korisnost onoga što nameće pitanja (rr. 21.34). Tada, »u svoje vrijeme«, mudrac će razumjeti. Možda je to pokušaj da se isprave neke pesimističke stranice knjige Propovjednika.
c) Prisjećaj na mnoga čuda s vodom: stvaranje (Post 1,9), potop (Post 7,11), prijelaz preko Crvenog mora (Izl 14,21–22) i Jordana (Jš 3,16), možda i na misterij oblakâ, nepresušnih spremišta vode (usp. Ps 104,6–13).
d) Autor misli na blagotvorne preljeve Nila. – Hebr. ima: »kao Nil«.
e) Hebr. ima inačicu: »dobro ili zlo«.

27 sve je to dobro dobrima,
a pretvara se u zlo zlima.

28 Ima vjetrova za kaznu stvorenih,
sazda ih kao bičeve bijesa svoga[a];
oni će u vrijeme svršetka snagu razviti
i umiriti gnjev svoga Stvoritelja.
29 Vatra i tuča, glad i kuga –
sve je to za kaznu stvoreno[b].
30 Očnjaci u zvijeri, štipavci i guje,
i osvetni mač na propast bezbožnicima
31 vesele se zapovijedi njegovoj
i pripravno čekaju na zemlji:
i kad vrijeme dođe, ne opiru se riječi njegovoj.
32 Stoga bijah od početka osvjedočen
pa razmislih i zapisah u knjigu[c]:
33 »Sva su djela Gospodnja dobra,
svakoj potrebi Gospod u pravo vrijeme udovoljava.«
34 Ne smije se reći: »Ovo je gore nego ono«,
jer sve je dobro u pravi čas.
35 A sad iz puna srca i usta zapjevajte Ps **145** 21
i blagoslovite ime Gospodnje!

Ljudska nevolja[d]

40 Nevoljna je sudbina dodijeljena svima ljudima, Post **3** 16-19
težak jaram sinovima ljudskim Job **7** 1s; **14** 1-2+
od dana kad izađu iz utrobe majčine Job **1** 21+
do dana kad se vrate[e] majci svega živog.
2 Predmet misli njihove, strah srca njihova –
tjeskobno je iščekivanje dana smrtnoga.
3 Od onoga koji sjedi na prijestolju slavnom
do onoga koji sjedi u prahu i pepelu;
4 od onoga koji nosi krunu i grimiz
do onoga koji nosi prtenu odjeću –
5 sve je gnjev, zavist, nevolja i nemir,
strah od smrti, svađe i borba.
I kad počiva na svojoj postelji,
san mu noćni samo izmjenjuje brige[f]: Pnz **28** 65-67
6 tek što je legao, Job **7** 4
a ono u snu kao na svjetlosti danjoj[g] Prop **2** 23; **8** 16
opsjedaju ga strahotni prizori,
kao bjegunca što je iz boja utekao.
7 I kad se probudi u času izbavljenja,
čudi se svojem ispraznomu strahu.
8 Jer stvorovima svima, od ljudi do životinja,
a sedmerostruko grešnicima – prijeti

a) Po grč. 248 i sir.; *textus receptus:* »u svojem su bijesu pojačali svoje bičeve«.
b) Oporuka XII patrijarha: »Ono (donje nebo) sadržava vatru, snijeg, led, spremne za dan suda, o pravednom sudu Božjem. Jer ondje su duhovi osvete za kaznu ljudima« (Lev 3,2). I Ben Sirah smatra da se nevolje drže u pričuvi, ali njegov pogled, po svemu sudeći, nije u pravom smislu eshatološki.
c) To je svečani navještaj optimističkog završetka: sve je Bog htio za neku svrhu. Sve je u redu, i čovjek nema nikakva razloga žaliti se; trpi samo ako je zaslužio.
d) To razmišljanje o sveopćoj bijedi u suprotnosti je s prethodnim poglavljem. Nije to neka nedosljednost u misli Ben Siraha. Ta se bijeda tumači kao posljedica grijeha (r. 10).
e) S grčkim 248 i hebr. Dosl.: »do dana povratka«. *Textus receptus:* »do dana ukopa« (*epitaphēs* mj. *epistraphēs*).
f) Po hebr. (nesiguran) i kontekstu može se razumjeti: san mu donosi druge misli, ne manje mučne (usp. Prop 2,22.23).
g) Konj.; grčki ima: »kao na dan straže«.

[9]smrt i krv, i boj i mač,
nesreće, glad, patnja, kuga.
39 25, 29 [10]Sve je to stvoreno za grešnike,
i zbog njih je do potopa došlo.
= 41 10; Post 3 19; Ps 146 4; Prop 1 7 [11]Sve što je iz zemlje u zemlju se vraća
i što je iz vode došlo u more odlazi[a].

Različite izreke

[12]Svako mito i nepravda propadaju,
a poštenje traje dovijeka.
[13]Blago nepravedničko nestaje kao bujica
i kao trijesak groma za nevremena.
[14]Kad otvori svoje ruke, on se raduje[b],
tako i grešnici srljaju u svoju propast.
23 25; Mudr 4 3 [15]Izdanak bezbožnički ne tjera mladice,
jer nečisto korijenje nalazi samo tvrdo stijenje.
Job 8 11-12 [16]Trska što raste na svakoj vodi i obali
kosi se prije svake druge trave[c].
40 27 [17]A milost je kao perivoj blagoslova
i milosrđe traje dovijeka[d].

Usporedbe

[18]Nezavisan čovjek i radnik imaju ugodan život,
ali od obojice bolji ima onaj tko pronađe blago.
[19]Djeca i sazidan grad proslavljuju ime,
ali je nad obojim otkriće mudrosti.
Stoka i vinogradi donose glasovitost[e],
ali više od oboga uzorna žena.
[20]Vino i glazba vesele srce,
ali još više ljubav prema mudrosti[f].
[21]Frula i harfa zaslađuju pjesmu,
ali je nad obojim skladan glas.
[22]Ljepota i ljupkost vesele oči,
ali još više zelenilo polja.
[23]Prijatelj ili drug – sretnu se u pravi čas,
ali su nad obojicom žena i muž.
Izr 17 17; Sir 29 8+ [24]Braća i pomoćnici u nevolji dobro dođu,
ali od obojih bolje izbavlja milostinja.
[25]Zlato i srebro učvršćuju korak,
ali je od obadvoga bolji dobar savjet.
[26]Bogatstvo i moć osnažuju srce,
ali od obadvoga bolje strah Gospodnji.
Sa strahom Gospodnjim čovjek sve ima
i s njime mu ne treba nikakva pomoćnika.
40 17 [27]Strah je Gospodnji kao perivoj blagoslova:
on čovjeka štiti više od svake slave.

Prosjačenje

[28]Sine moj, ne živi od prosjačenja;
bolje je umrijeti nego prosjačiti.
[29]Čovjek koji neprestano gleda na tuđi stol
ne živi životom života dostojnim.

a) Hebr.: »što (dolazi) odozgor, (vraća se) gore« (usp. Prop 12,7).
b) Težak tekst. Možda je riječ o pravedniku čija je velikodušnost izvor radosti.
c) S grč.; hebr.: »prije svake kiše«.
d) Hebr. ima: »Dobrota se neće nikada uzdrmati, i pravednost ostaje zauvijek«.
e) Stiha b i c nema u hebr.
f) Hebr.: »Vino i piće razveseljuju srce, ali više od obojega prijateljska ljubav.

On kalja svoje grlo jelima tuđinskim,
a obrazovan i odgojen čovjek toga se kloni[a].
30 Slatko je prosjačenje usnama bestidnika,
ali ga u utrobi pali kao vatra. Job 20 12-14

Smrt

41 O smrti, kako je gorka pomisao na te
čovjeku koji živi sretno i usred dobara svojih, Job 14 1-2+
čovjeku koji živi spokojno i u svemu napreduje
i još ima snage uživati raskoš[b]!

2 O smrti, odluka je tvoja dobrodošla
čovjeku ubogu i bez snage, Job 3 20s
istrošenu starcu, izmorenu brigama,
nevjeričnu i na kraju strpljivosti.

3 Ne boj se zakona smrti,
sjeti se onih prije tebe i onih što će poslije doći.
4 To je presuda Gospodnja svemu živom –
i čemu se opirati volji Svevišnjega? Post 3 19; 6 3
Živio ti deset, stotinu ili tisuću godina,
u Podzemlju ti neće predbacivati dužinu života[c]. Prop 6 6; 9 10

Kob opakih

5 Opake su hulje sinovi grešnika
i oni koji zalaze u nastambe bezbožničke.
6 Baština djece grešničke na propast je osuđena,
potomstvo njihovo predmet je vječna ukora.
7 Bezbožna oca proklinju vlastita djeca,
jer su zbog njega u sramoti.
8 Teško vama, bezbožnici,
koji zapostavljate Zakon Boga Svevišnjega.
9 Ako ste se rodili, za prokletstvo se rodiste[d],
a kad umrete, prokletstvo ćete baštiniti.
10 Sve što je od zemlje u zemlju se vraća, = 40 11
tako i bezbožnici iz prokletstva u propast.
11 Ljudi žale za svojim mrtvima,
ali će opako ime grešnika nestati[e].

12 Brini se za ime, jer ti ono ostaje dulje Izr 22 1
nego tisuće velikih zlatnih zaloga. Prop 7 1
13 Sretan život traje stanovit broj dana,
ali časno ime ostaje zauvijek.

Osjećaj stida

14 Držite, djeco, pouke moje u miru.

Skrivena mudrost i blago nevidljivo, = 20 30-31
kakva je korist od oboga? Mt 5 14-16

a) Hebr.: »to je za razumna čovjeka tajna utrobe«.
b) S hebr.; grč.: »hranu«.
c) Budući da je ishod svima jednak, ne predbacuje se onima koji su duže živjeli.
d) Hebr. dod. između dva stiha: »I ako rađate za nevolju je; i ako posrćete, za vječnu je radost« (možda to treba čitati sa sir.: »za radost naroda«).
e) Hebr.: »U svojem tijelu čovjek je ispraznost, ali dobrohotno je ime neizbrisivo«.

15 Bolji je čovjek koji krije ludost svoju
negoli koji krije mudrost svoju.

16 Stidite se prema onome što vam govorim,
jer nije dobro svakom stidu podlijegati
niti svi jednako cijene sve.
17 Pred ocem i majkom stidi se bludnosti
i laži pred poglavarom i moćnikom,
18 zločina pred sucem i knezom,
bezakonja pred općinom i narodom,
19 nepravde pred drugom i prijateljem,
krađe pred susjedstvom u kojem živiš.
20 Pred istinom Božjom i zavjetom
stidi se naslanjati lakte na stol[a],
21 prezirno primati i darivati
i ne odgovarati onima koji te pozdravljaju;
22 stidi se piljiti u tuđu ženu
i okrenuti leđa rođaku,
23 prisvojiti tuđi dio ili dar,
9 8-9 udvarati se udatoj ženi,
24 biti prisan sa sluškinjom njezinom:
ne prilazi njezinoj postelji!
25 Stidi se riječi pogrde pred prijateljima svojim
i nemoj kuditi nakon darivanja,
42 26 ponavljati i širiti glasine
i izdavati tajne.
27 Tad ćeš biti istinski stidljiv
i naći ćeš milost u očima sviju ljudi.

42 Ali se ovoga nemoj stidjeti[b],
ovoga ne krši zbog ljudskog obzira:
2 Zakona i Saveza Svevišnjega,
presude koja daje pravdu i bezbožniku[c],
3 čista računa[d] s drugom i suputnikom,
diobe svoje baštine prijateljima,
4 točnosti u mjerilima i utezima,
malena ili velika probitka,
5 dobitka u trgovačkim poslovima[e],
30 1 stroge stege prema svojoj djeci
33 25, 27 i da do krvi išibaš opakoga slugu.
6 Kad je žena radoznala, dobar je pečat;
a gdje je mnogo ruku, zaključavaj.
7 Kad što daješ, pazi na broj i težinu,
i svaki izdatak i primitak zabilježi.
8 Ne stidi se ukoriti glupana ili luđaka
Izr **10** 13; **19** 25, 29; **26** 3 ili ishlapjela starca koji raspravlja s mladićima[f].
Tako ćeš pokazati kako si uistinu obrazovan,
i svi će ti odobravati.

a) Dosl. »na kruhove«. Je li riječ o pravilu kako treba živjeti? Po svemu se to malo slaže s kontekstom. I hebr. je slabo razumljiv: »oskvrnuti zakletvu i Savez, naslanjati lakte na kruh (?)«.
b) Ben Sirah proglasuje dopuštenima i prikladnima neke čine kojima su se suprotstavljali ljudski obzir ili predrasude.
c) Bezbožnici su možda tuđinci. Pisac bi onda preporučivao da se pravedno postupa s njima kao i s Izraelcima.
d) Čitajući po hebr. *logismou* mj. *logou*.
e) Usp. u obratnom smislu 26,20 i 27,2. Trgovina je zakonita, ali je puna napasti.
f) Dosl.: »Suđen je prema mladićima«, rkpp.: »suđen zbog bludništva«; hebr.: »koji očijuka s bludnicama«.

Očeva briga zbog kćeri

9 Kći je ocu potajna mòra[a],
briga za nju spavati mu ne da:
u mladosti, strah da se neće udati,
a kad se uda, da je muž ne zamrzi; Pnz 24 1
10 dok je djevica, da je tko ne zavede
i da ne zatrudni u kući očevoj,
a u kući muževljoj da se ne razbludi,
i kad je već žena, da ne bude nerotkinja.
11 Ako ti je kći neposlušna, dobro je pazi
da ne načini od tebe ruglo neprijateljima tvojim,
priču gradsku i predmet svačijeg klevetanja
i da te ne obeščasti u očima sviju.

Žene

12 Ne zaustavljaj pogleda ni pred čijom ljepotom
i ne sjedaj sa ženama[b].
13 Jer iz odijela izlazi moljac,
a od žena ženska zloća.
14 Bolja je zloća muška nego dobrota ženska; Prop 7 26-28
od žene potječe sramota i ruglo[c].

II. Slava Božja

1. U PRIRODI

15 Sad ću podsjetiti na djela Božja,
i što sam vidio, to ću ispričati.
Riječima[d] Gospod stvori djela svoja, Post 1 3s
i sve se stvoreno pokorava volji njegovoj[e].
16 Sunce sjajno sve obasjava,
i slave je Gospodnje puno djelo njegovo.
17 Gospod nije dao anđelima[f] moć
da govore o svim čudesima
koja je Gospod, gospodar svega, čvrsto sazdao
kako bi svemir opstao u slavi njegovoj[g].
18 Izmjerio je dubinu bezdana i srca ljudskog Izr 15 11
i prozreo sve tajne njihove.
Jer Svevišnji ima svoju spoznaju koja postoji
i promotrio je znake vremena[h].
19 On objavljuje prošlost i budućnost
i otkriva stvari skrivene.

a) Hebr.: »kći je za svog oca varljivo blago«. Isti se smisao kao i u grč. dobije ako se mj. *šeqer* (varljivo) čita *šeqed* (briga, mora). Slovo reš slično je daletu pa se često zamjenjuju.
b) »Nijednome muškarcu neka ona ne pokazuje (pruža) svoju ljepotu, a među ženama neka se ne došaptava«.
c) Ben Sirah je stroži od Izreka, koje inače nisu nipošto naklone ženama. Treba svakako uvažiti stil oštrih suprotnosti, ali i imati na pameti da kasni rabinizam očituje isti stav prema ženama.
d) Dosl.: »Riječima gospodnjim (stvorena su) djela njegova«. Hebr.: »Riječju Božjom«. – Ovo je jedno od prvih očitovanja nauka o Riječi stvarateljici (usp. 43,26; Post 1; Ps 33,6; Mudr 9,1.2; Iv 1,1+). U cjelokupnoj mudrosnoj književnosti stvoriteljicom se zapravo zove mudrost (usp. Izr 8,22+).
e) Sa sinajskim rkp. hebr. i sir.; grč. toga nema.
f) Dosl. »svecima« (Job 5,1+).
g) Mj. 17c-d hebr. ima: »Ojačio je Bog svoje vojske da budu snažne pred njegovom slavom.«
h) Zvijezde su »znakovi vremena« ne samo stoga što određuju pravilnu razdiobu vremena (43,6; Post 1,14–18), nego i stoga što je po onda najraširenijem shvaćanju budućnost već zapisana na nebu (Jr 10,2). Možda ovdje treba misliti osobito na one neobične znakove koji imaju navijestiti dolazak Mesije (Mt 24,29–31).

Ps 139 1-4

20 Ni jedna mu misao promaći ne može,
ni jedna se riječ ne može njemu skriti.
21 On je uredio čudesna djela svoje mudrosti,
jer je jedini od vječnosti do vječnosti.
18 6 / Prop 3 14 — Niti mu se što može dodati niti oduzeti
i njemu savjet ničiji ne treba.
16 24-29 — 22 Kako li su divna sva djela njegova,
kao sjajna iskra njihov je prizor.
23 Sve to živi i traje dovijeka,
i u svakoj prilici sve je poslušno.
33 14-15 / Prop 3 1-8 — 24 Sve je dvostruko, jedno prema drugome,
i ništa nije stvorio nepotpuno[a].
25 Jedno drugo izvrsnošću nadmašuje,
i tko se može nasititi njegove krasote?

Ps 19 2-7

Sunce[b]

Post 1 14-18 / Ps 8 4

43 Ponos visinâ, blistavi svod,
takva su nebesa u slavnom prizoru.
2 Kad se sunce pomalja, izlazeći objavljuje:
«Divno je i čudesno djelo Svevišnjeg!«
3 Kad je o podne, žari krug zemaljski,
i tko bi izdržao žegu njegovu?
4 U peć treba puhati da se dobije toplina,
a sunce sažiže planine tri puta snažnije;
riga pare plamene
i zrakama svojim zasljepljuje oči.
5 Velik je Gospod koji ga načini
i čije riječi požuruju njegov hod.

Mjesec

Ps 89 38; 104 19

6 I mjesec tako, uvijek točan,
označuje vrijeme i vječni je znak.
7 Mjesec označuje blagdane,
to svjetlilo koje se smanjuje kad postane puno[c].
8 Od njega mjesec dobiva svoje ime[d].
On čudesno raste u mijenama svojim,
stijeg vojske nebeske
što blista na svodu nebesa.

Bar 3 33-35

Zvijezde

9 Sjaj je zvijezdâ ljepota neba,
blistav ures visinama Gospodnjim.
10 Po zapovijedi Svetoga, kako on odredi, one miruju
i ne zamaraju se nikad od straže svoje.

Post 9 13 / Ez 1 28 / Sir 50 7

Duga

11 Pogledaj dugu i slavi Stvoritelja njezina,
jer je tako veličanstvena u sjaju svojem.
12 Preko nebesa prebacuje dični luk
što ga razape ruka Svevišnjeg.

a) Hebr.: »Ova se Stvar razlikuje od one, ni jednu od njih nije načinio uzalud«.
b) Usporedi ove lirske ulomke s onima u Dn 3,52–90 i Ps 19,5s; 136; 145; 148. – Tekst je težak i hebr., vrlo različit, malo pomaže.
c) Dvije velike židovske svetkovine Pasha i Sjenice (usp. Izl 23,14+) počinjale su na dan uštapa (14. dana u mjesecu) i trajale su 8 dana.
d) Bilo stoga što je, kao i u hrvatskom, ista hebrejska riječ (*jerah*) označavala i Mjesec (planeta) i mjesec (kalendarski), bilo stoga što drugi izraz koji označuje mjesec (*hôdeš*) znači »novost« (pun mjesec).

Čudesa prirode

13 Po zapovijedi njegovoj pada snijeg
i munje požuruje svojom naredbom. Ps 147 16-18
14 Tako se otvaraju i riznice njegove Job 38 22s
iz kojih izlijeću oblaci kao ptice.
15 Silom svojom drži oblake
i mrvi ih u tuču.
16a Kad se on pojavi, gore se tresu,
17a i kad grom njegov zagrmi,
zemlja se uvija od bola. Ps 29 8
16b Po zapovijedi njegovoj puše južnjak,
17b vijavica sjeverna i vihor olujni[a].
18 Kao ptice prši njegov snijeg
i pada kao jato skakavaca.
Oko se divi ljepoti njegove bjeline
i duh se zanosi praminjanjem njegovim.
19 Inje pada kao sol na zemlju,
i kad se dobro smrzne, kostriješi se kao bodlje.
20 Kad zapuše hladni sjever,
tad se led uhvati na vodi,
spusti se na svaku mirnu vodu,
koja se onda njime kao oklopom odjene.
21 On guta gore i sažiže pustinju
i kao oganj proždire bilje.
22 Ali oblaci ubrzo sve liječe
i poslije žege osvježava rosa.

23 Namišlju je svojom ukrotio bezdan Job 7 12+
i po njemu razastrô otoke. Ps 104 5s
24 Pomorci pričaju o pogibeljima morskim
i divimo se onomu što od njih čujemo:
25 jer i tu su neobična i prečudesna djela njegova,
zvijeri svakojake i nemani morske.
26 Njegovom pomoću sve se svršava dobro Ps 104 25s;
i sve se uređuje prema riječi njegovoj. 107 23s

27 Ma koliko da dodamo, ne bismo završili;
jednom riječju: «On je sve[b]!«
28 Odakle smoći dovoljno snage da ga slavimo,
jer on je velik, iznad svih je djela svojih. Ps 96 4
29 Strašan je Gospod i veoma velik, 145 3
i čudesna je moć njegova.
30 Veličajte Gospoda u hvalama svojim
koliko god možete, a on će vas uvijek nadmašivati;
napregnite svu svoju snagu kad ga veličate,
ne popuštajte, pa ipak nikad do kraja nećete doći.
31 Jer tko ga je ikad vidio pa da opriča? Iv 1 18
I tko ga može proslaviti onako kako on zaslužuje?
32 Mnogo je otajstava većih nego su ova,
jer smo vidjeli samo neka od djela njegovih! Job 26 14
33 Sve je stvorio Gospod,
koji je mudrost dao pobožnima. Sir 1 9-10; 42 17

a) Ovdje prijevod (po hebr.) uspostavlja poredak koji odgovara paralelizmima.
b) Posve sigurno ne u panteističkom smislu. Za Ben Siraha sve dolazi od Boga, čiju transcendentnost stalno zastupa (usp. ovdje r. 28), i sve mu pripada.

2. U POVIJESTI

1 Mak 2 51-64
Heb 11

Pohvala predaka[a]

44 Opjevajmo slavne muževe[b],
pretke naše po njihovim pokoljenjima.
2Mnogo je slave podijelio Višnji[c]
i pokazao svoje veličanstvo od iskonskih dana.
3Jedni vladahu kraljevstvima svojim
i bijahu poznati po svojoj snazi;
drugi bijahu mudri savjetnici
i izricahu riječi proročanske.
4Savjetom svojim upravljahu ljudima,
razumijevanjem narodne mudrosti,
i mudrim napucima svojeg nauka[d].
5Neki skladahu napjeve
i pisahu pjesme;
6drugi bijahu bogati i moćni
živeći mirno u domovima svojim.
7Svi se oni proslaviše u svom vremenu
i bijahu slava svojeg doba.
8Neki od njih ostaviše ime za sobom
te se o njima još hvale pjevaju.
9A drugima opet nema spomena,
iščezoše kao da nikad nisu niti postojali;
sada su kao da ih nikad nije bilo,
tako i djeca njihova za njima.

10Ali ovi bijahu ljudi pobožni
čija se dobra djela ne zaboravljaju[e];
11u potomcima njihovim ostade bogata baština
što je oni namriješe.
39 9 12Djeca im se vjerno drže zavjetâ,
i potomstvo njihovo, zbog njih;
13dovijeka njihova loza ostaje
i ne briše se dika njihova;
14u miru počivaju tijela njihova
i ime živi za sva pokoljenja;
= 39 10 15mudrost njihovu objavljuju puci
i slavu njihovu naviješta općina.

Henok

Post 5 24LXX
Heb 11 5

16Henok se svidio Gospodu i bî prenesen,
uzor obraćenja[f] za sva pokoljenja.

a) Ova nam pohvala (predaka) pokazuje kako je pobožan Židov 2. stoljeća pr. Kr. shvaćao povijest Izraela (usp. 1 Mak 2,51–64).
b) Po grč. Usp. 44,10 gdje se u hebr. upotrebljava isti izričaj: »muž naklonosti« (*hesed*), od kojega potječe naziv »hasidejci« (*hasidîm,* usp. 1 Mak 2,42; 7,13), tj. Židovi koji su se za vrijeme makabejske pobune isticali svojom vjernošću Bogu i Zakonu. Grčki prevoditelj nije točno preveo taj izričaj (ovdje ga prevodi »slavni«, a u r. 10 »milosrdni« muževi) jer mu se u njegovo vrijeme možda činilo da ima previše određeno značenje (značio je određen soj ljudi).
c) Rr. 2–9 ili opisuju svjetovne slave, poznate izvan Izraela, kojima bi autor suprotstavio (rr. 1 i 10s) židovske pretke, ili pak jednim pogledom obuhvaća Izraelove slave koje će pisac onda podrobnije opisati.
d) Hebr.: »Vladari narodâ u svojim naumima, odličnici u svojim dubokim mislima, mudri dubokoumnici u svojim knjigama, mudroslovci u svojim predajama.«
e) Hebr.: »njihova nada neće prestati«; inačica koja. čini se, izražava nadu u besmrtnost koje nema u grčkome.
f) Tj. razlog obraćenja. Hebr. inačica »uzor znanja« prisjeća možda na otajstva kojih je Henoh bio svjedok i koja je objavio ljudima (*Knjiga Henohovih tajna*). Lat.: »da dadne obraćenje narodima«.

Noa

[17]Noa bijaše savršen pravednik Post 6 9
i u vrijeme gnjeva postade obnovitelj[a]; Iz 6 13
po njemu je spašen ostatak na zemlji u doba Potopa[b]. ↗1 Pt 3 20
[18]Vječni je Savez[c] utemeljen s njim ↗2 Pt 2 5
da više neće od potopa izginuti sve živo. Post 9 9+ Post 8 21-22

Abraham

[19]Abraham, otac slavni mnoštva naroda, Post 12 2;
nitko mu u slavi nikad nije bio ravan[d]; 17 4s
[20]on je čuvao zapovijed Svevišnjega Rim 4 1,
i sklopio Savez s njim; 13-18
on je taj Savez učvrstio svojim tijelom Post 17 10+
i u dan kušnje vjeran ostao[e]. Post 22 1-19
[21]Zato mu je Gospod zakletvom obećao 1 Mak 2 52 Heb 11 17
da će blagosloviti narode u potomstvu njegovu, Post 22 18;
da će ga umnožiti kao prah zemaljski 12 3; 15 5
i potomstvo mu uzvisiti kao zvijezde. Dj 3 25 Gal 3 8-9
I dati im zemlju u baštinu,
od mora do mora, Post 15 18
od Rijeke do krajeva zemaljskih. Suci 20 1+

Izak i Jakov

[22]I Izaku je tako, zbog oca njegova Abrahama, Post 17 19;
zajamčio [23]blagoslov svih ljudi 26 3-5
i utemeljio je Savez na glavi Jakovljevoj[f].
I utvrdio ga u svojim blagoslovima
i dao mu zemlju u baštinu:
podijelio je na dijelove
i razdijelio među dvanaest plemena.

Mojsije

45 Od njega je potekao čovjek čestit
koji je našao milost pred svima,
drag Bogu i ljudima,
Mojsije, blagoslovljena spomena!
[2]Podijelio mu slavu kao i svetima 42 17+
i učinio ga moćnim, na užas neprijateljima.
[3]Na njegovu je riječ znamenja zaustavio Izl 8 8s. 26s
i ukrijepio ga pred licem kraljeva; 9 33; 10 18s
dao mu zapovijedi za narod njegov Izl 19 1s; 33 20+
i otkrio mu nešto od svoje slave.
[4]Zbog njegove vjernosti i poniznosti posveti ga, Br 12 3
izabra ga jedinog između sviju ljudi;

a) Hebr. *tahlîf*, »onaj po kojemu je za kasnija vremena sačuvano ono što je imalo propasti«; BJ: »izdanak«; grč. »zamjena« (za nekoga); lat. »izmirenje«. Pojam je povezan s riječju »ostatak« u narednom r. Posrijedi je, na povijesti Noe primijenjen nauk, o »ostatku« od kojega će izaći spas (usp. Iz 4,3+).
b) Hebr.: »zbog njegova Saveza potop je prestao«.
c) Grč. »vječni Savezi«. To su »noahovski« savezi svećeničkog spisa. No hebr. govori samo o »vječnom znaku« (dûga, Post 9,12–13).
d) Hebr.: »nema nedostatka njegovoj slavi«.
e) O Abrahamovoj vjernosti usp. Post 12,1+; 15,6+; 22,1+; Gal 3,6–14; Rim 4,1–25.
f) S grč.; hebr.: »na glavi Izraelovoj« (usp. Post 32,28). Jedna glosa na rubu mj. »blagoslov« (*berakāh*) ima »prvorodstvo« (*bekorāh*). Usp. Post 25,29s; 1 Ljet 5,1 (gdje se u hebr. nalazi izraz »prvorodstvo«, a u grč. »blagoslov«).
g) Prvi r. ovoga poglavlja (po hebr. posljednji u prethodnome) kako danas stoji, dobro je primijenjen na Mojsija, ali se neki pitaju nije li izvorno možda govorio o Josipu, koji se inače ne spominje. Bio bi to onda ostatak nekog izgubljenoga teksta.

Izl 19 19s
Izl 20 21; 24 18
Izl 20 1s. 22s
Pnz 4 6-8
32 47

5 dopusti mu da čuje glas njegov
i uvede ga u tamu;
dade mu zapovijedi licem u lice,
Zakon života i spoznaje,
da Jakova uči Savezu
i Izraela naredbama njegovim.

Aron

6 Potom uzvisi Arona, sveca poput Mojsija,
brata njegova, iz plemena Levijeva.
7 Vječni Savez sklopi s njim
i dade mu svećeništvo naroda.
Usreći ga odjećom ukrasnom,
obuče ga u odoru slave[a].
8 Odjenu ga dičnim savršenstvom
i opremi bogatom odjećom:
Izl 28 42, 31-35, 6-12 — gaćama, haljom i oplećkom.
9 Obloži ga mogranjem
Izl 28 33-34 — i brojnim zvončićima zlatnim uokolo,
da zveckaju pri koračanju njegovu,
da im se u Svetištu čuje zvon
na opomenu sinovima naroda njegova.
Izl 28 2-5 — 10 I svetu odjeću od zlata, grimiznu, svu izvezenu;
Izl 28 6+ — oplećak sudački, Urim i Tumim[b],
1 Sam 14 41+ — od upletena purpura, djelo vješta rukotvorca;
11 drago kamenje, urezano kao pečatnjaci
u zlatnu okovu, djelo draguljara,
kao opomenu s natpisom urezanim,
prema broju plemena Izraelovih.
Izl 20 36-39 — 12 I krunu zlatnu na kapi,
ukrašenu pečatom posvete,
ures vrhunski, djelo veličanstveno,
ukrase, očima u nasladu.
13 Nitko nikad sličnih nije vidio,
i nikada ih nije tuđinac oblačio,
nego samo sinovi njegovi
i odvjeci njegovi zauvijek.
14 Njegove žrtve potpuno se spaljuju,
trajno, dvaput svakog dana.
Lev 8 1-13 — 15 Njemu Mojsije dade svećeničku vlast
i svetim ga uljem pomaza,
i to mu bijaše vječni Savez
i potomstvu njegovu sve dok nebesa traju[c],
da mu služi i bude svećenikom
i da blagoslivlja narod u ime Gospodnje.
Lev 2 2, 9, 16 — 16 Izabra ga između svih živih
da mu prinosi žrtvu i tamjan,
da mu pali miris ugodni za spomen
Lev 16 1+ — i da očišća sinove Izraelove.
17 Još mu svoje zapovijedi dade

a) Već smo istaknuli osjećaj Ben Siraha za bogoslužne obrede i za liturgijsku odjeću (usp. 35,1–10; 50,1–21).
b) Dosl. hebr. »naprsnik suda«; grč. »kocke istine«: tako približno LXX prevode Urim i Tummim u Izl 28,30. Ali se, hebr. (»efod i pojas«) čini boljim (usp. naredni stih).
c) S hebr.; grč.: »u danima neba«.

i povjeri mu odredbe Zakona[a]
da pouči Jakova naredbama njegovim,
da prosvijetli Izraela njegovim Zakonom.
18 Ali se na njega razgnjeviše neprijatelji — Br 16 1 - 17 15
i pozavidješe mu u pustinji,
ljudi Datanovi i Abiramovi,
Korah i njegovi u mržnji i gnjevu.
19 I vidje Gospod i rasrdi se
i uništi ih žarom svoje srdžbe.
Posla na njih čudesa
i sažeže ih plamenim ognjem.
20 I umnoži tako slavu Aronu
i dade mu baštinu njegovu,
odredi mu pretilinu prvina, — Br 18 12-13
prije svega kruha u izobilju.
21 Tako se oni hrane žrtvama Gospodnjim, — Izl 29 28, 31s; Lev 6 9-11; 7 9-10, 32-36
koje Gospod pokloni njemu i potomstvu njegovu.
22 Samo u zemlji on baštine nema, — Br 18 20
nema svog dijela među narodom,
jer Gospod je njegov dio i baština. — Ps 16 5+

Pinhas

23 I Pinhas, sin Eleazarov, treći je po slavi
zbog revnosti svoje u strahu Gospodnjem.
Jer kad se narod pobunio, postojan je bio — Br 25 7s
i plemenito smiona srca,
i tako je stekao oproštenje Izraelu.
24 Zato bî Savez mira zapečaćen s njim, — Br 25 11-13
da bude poglavar Svetišta[b] i naroda svoga
te njemu i potomstvu njegovu pripadne
dostojanstvo velikog svećeništva za sva vremena.
25 Učinio je Savez i s Davidom,
sinom Jišaja, iz plemena Judina,
ali baština kraljevska od oca samo jednom sinu ostaje[c],
dok baština Aronova ostaje svemu potomstvu njegovu.
26 Zato neka vam sada Gospod mudrost u srce posadi[d]
da narodu njegovu pravedno sudite,
da vrline predačke nikad ne nestanu
i da slava njihova prijeđe na potomke njihove.

Jošua

46 Junak u boju bijaše Jošua, sin Nunov[e], — Jš 1 1+
nasljednik Mojsijev u službi proročkoj,
koji valjano zasluži svoje ime[f],
i bi veliki izbavitelj izabranog naroda,
osvetivši se drskim neprijateljima
i uspostavivši Izraela na baštini njegovoj.

a) Dosl. »saveze sudova«. Za grčkog prevodioca savezi uvijek označuju »odredbe«. Veliki je svećenik dakle imao ulogu pravnog savjetnika (usp. Lev 10,11; Pnz 33,10).
b) S hebr.; grč.: »svetaca«.
c) Težak tekst; dosl. »nasljedstvo kralja, sina, samo od sina«; ali susljedni r. upućuje, čini se, na pravo tumačenje. Između 25 i 26 r. hebr. dod.: »A sada blagoslivljajte Jahvu dobroga, koji vas kruni slavom«.
d) Poziv (u hebr.) i čestitka upućena sadašnjim Aronovim potomcima.
e) Grč.: »Isus, sin Nave« kao i inače u LXX (usp. Jš 1,1); mj. »nasljednik« hebr. ima »pomoćnik« (usp. Izl 33,11).
f) Jošua znači: »Jahve spašava«. Hebr.: »koji je oblikovan da bi u svoje dane bio veliki spas za izabrane njegove«.

[2]Kako li krasan bijaše kad bi digao ruku
i mačem zamahnuo protiv gradova!
[3]Tko je ikad imao njegovu odlučnost?
On je vodio bojeve Gospodnje[a].
Jš **10** 13 [4]Nije li po njemu sunce zastalo
i od jednog dana postala dva?
[5]Jer je prizvao Boga Svevišnjega[b]
u nevolji kada ga odasvud pritijesniše neprijatelji,
i usliša ga veliki Gospod
i pusti krupnu i snažnu tuču.
[6]Bacio se na narod dušmanski[c]
Jš **10** 10-15 i protivnike pobio na Strmini:
da bi poznali puci snagu njegova oružja
i spoznali da je Gospod protivnik njihov[d].

Kaleb

[7]I jer je vjerno išao za Svemogućim
i u dane Mojsijeve ljubav dokazao –
Br **14** 6-10 on i Kaleb, sin Jefuneov,
koji se opriješe kad se zbor pobunio,
odvrativši narod od grijeha[e]
i utišavši glasove pobune.
[8]Zato je i sačuvao samo ovu dvojicu,
16 10-l od šest stotina tisuća pješaka,
da ih uvede u baštinu njihovu,
u zemlju kojom teče med i mlijeko.
Jš **14** 10-11 [9]Još je Kalebu dao snagu,
koja s njime do starosti ostade,
Br **14** 24 te se mogao verati po visinama zemaljskim,
Jš **14** 12-15 koje su baština potomcima njegovim,
[10]neka bi spoznao sav Izrael
da je dobro ići vjerno za Gospodom.

Suci

[11]I suci, svaki po svom imenu,
koji uvijek bijahu srca vjerna
i koji se ne odmetnuše od Boga –
da je blagoslovljen spomen njihov.
[12]Neka im kosti procvatu[f] u grobu
i neka se imena tih slavnih ljudi
pomlade u sinovima njihovim.

Samuel

[13]Samuel bijaše miljenik svojemu Gospodu,
prorok Gospodnji, on utemelji kraljevstvo[g]
1 Sam **10** 1; **16** 13 i pomaza vladare nad svojim narodom.

a) S grčkim 248 i hebr.: *textus receptus:* »jer sâm je Gospodin predao neprijatelje.«
b) To je prijevod hebrejskoga *Eljôn* ili *El Eljôn,* koji se nalazi 14 puta u Sir 41 – 51; U cijelom prvom dijelu (1 – 40) govori se »Bog« ili »Jahve«, u grčkom *Kyrios.*
c) Tekst ispravljen po latinskom; grč.: »Sručio je rat na narod«. – Moguć prisjećaj na pobjedu nad Amorejcima u Gibeonu (Jš 10,10–15; usp. »strminu bethoronsku«, Jš 10,10).
d) S Mletačkim rkp. (Venetus): »da je njihov rat protiv Gospodina«: grč. (i BJ): prevodi »da je njegov rat pred Gospodinom«. Vg: »da nije lako boriti se protiv Gospodina« (Nova Vg ispr.: »da je njihov rat protiv Gospodina«).
e) S grč.; hebr.: »odvrativši gnjev od zbora«.
f) Dosl. »neka ponovno potjeraju mladicu« kao panj koji potjera mladicu (usp. 49,10; Iz 66,14). Ovo nije, čini se, neko izričito svjedočanstvo vjere u uskrsnuće, nego zapravo želja da bi suci imali dostojne potomke u sadašnjosti. Ben Sirah piše uoči makabejskog ustanka.
g) Hebr.: »Obljubljen u svom narodu i mio svome Stvoritelju željkovan od utrobe svoje majke, Jahvi posvećen u proročkom zvanju, Samuel, sudac i svećenik, riječju Gospodnjom ustanovi kraljevstvo«.

14 Po Zakonu Gospodnjem upravljaše općinom,
i Gospod je pohodio Jakova.
15 Zbog vjernosti njegove priznavahu ga prorokom,
u govorima se pokazivaše pouzdan vidjelac.
16 I on prizva Boga u nevolji 46 5; 47 5
kada ga odasvud pritisnuše dušmani 1 Sam 7 9-10
prinoseći mliječno janješce.
17 Tada zagrmje Gospod s neba
i u strašnoj lomljavi začu glas njegov;
18 porazio je vođe dušmanske[a] 1 Sam 7 13
i satro knezove filistejske.
19 I kad je polazio na počinak vječni,
posvjedočio je pred Gospodom i pomazanikom njegovim: 1 Sam 12
«Ni od koga nikad ne uzeh ništa, čak ni potplate obične.«
I nitko ga nije optužio.
20 A kad je usnuo, proreče još jednom 1 Sam 28 6-25
i objavi kralju njegov kraj.
I ispod zemlje podignu svoj glas proročki
da izbriše opačinu s naroda.

Natan

47 Poslije njega ustade Natan 2 Sam 7; 12
da prorokuje u vrijeme Davidovo.

David

2 Kao što se pretilina odlučuje od pričesnice, Lev 4 8
tako bi David odabran od sinova Izraelovih.
3 Igraše se s lavom kao s jarićima 1 Sam 17 34-37
i s medvjedima kao s janjcima;
4 zar nije još kao dječak ubio diva 1 Sam 17
i skinuo sramotu s naroda
kad je iz praćke bacio kamen
i slomio oholost Golijata?
5 Jer i on prizva Boga Svevišnjega,
koji mu je dao snagu desnici,
da obori junaka vješta bojevima
i podigne jakost[b] narodu svome.
6 Zato mu je dana slava od deset tisuća, 1 Sam 18 7
i slavljahu ga dok blagoslivljaše Gospoda,
i ponudiše mu krunu slavnu, 2 Sam 5 1-3
7 jer on svuda porazi neprijatelje
i uništi protivnike Filistejce
i slomi silu njihovu do današnjega dana[c].
8 U svakome svom djelu slavio je
Svetog Svevišnjeg riječima hvale[d]; 2 Sam 23 1
pjevao je svim srcem svojim
i ljubio Tvorca svoga.
9 Pred žrtvenik je postavio glazbala 1 Ljet 16 4s
da zvucima njihovim zasladi pjesmu.

a) S hebr.; grč.: »tirske« (*sôr* mj. *sar*).
b) Dosl. »rog«, uobičajena biblijska metafora (osobito u Psalmima): znači fizičku ili moralnu snagu.
c) Hebr.: »[6]Stoga su mu djevojke odgovorile i prozvale ga 'deset tisuća'. Pošto je okrunjen, [7]zaratio se i sve neprijatelje uokolo pokorio. Utemeljio je gradove među Filistejcima i do danas je slomio njihovu moć (njihov rog)«.
d) Psalmima (usp. 2 Sam 23,1).

10Blagdanima je sjajnost dodao
i savršeno uresio svetkovine,
proslavljao sveto ime Gospodnje,
i Svetište je odzvanjalo već od zore.
2 Sam **12** 13, 24-25 — 11Zato mu Gospod grijehe oprosti
i podiže dovijeka silu njegovu
2 Sam **7** 1+ — i dade mu Savez kraljevski[a],
slavni prijestol u Izraelu.

Salomon

12Mudar ga je sin naslijedio,
koji se, zbog njega[b], nadaleko proširio.
13Salomon kraljevaše u vrijeme mirno,
1 Kr **5** 17-19 — i Bog mu dade mir odasvuda,
1 Kr **6** — da je uzmogao sazdati Dom imenu njegovu
i podići vječno Svetište.
1 Kr **3** 4-28; **5** 9-14 — 14Kako li si mudar bio za svoje mladosti
i prepun spoznaje poput rijeke!
15Prekrio si zemlju umom svojim
i ispunio je tajanstvenim izrekama.
16Ime ti se pročulo do dalekih otoka
i stekao si ljubav svojim mirom[c].
17Začudio si svijet pjesmama svojim,
1 Kr **10** 1-10 — pričama, poslovicama i odgovorima[d].
18U ime Gospodina Boga,
koji se Bogom Izraela zove[e],
1 Kr **10** 11s, 27 — nakupio si zlata kao kositra
i namnožio srebra kao olova.
1 Kr **11** 1-13 — 19A slabine si svoje potom priklonio ženama
i postao rob svoga tijela.
20Ljagom si okaljao slavu svoju
i oskvrnuo svoj rod,
navukao si gnjev na porod svoj,
i nevolju svojim potomcima[f].
1 Kr **12** — 21Kraljevstvo se nadvoje rascijepilo:
i od Efrajima izađe pobunjena vlast.
2 Sam **7** 1+; Ps **89** 31-38 — 22Ipak Bog nije odbacio milosti svoje,
niti je pogazio riječi svoje:
izabranika svoga nije lišio potomstva
Iz **4** 3+ — te nije istrijebio roda onom koji ga je ljubio,
već je dao Ostatak Jakovu
i domu Davidovu korijen od njega.

Roboam

1 Kr **12** — 23I počinuo je Salomon kraj otaca svojih,
ostavivši jednog od svojih kao nasljednika,
najglupljeg od čitava naroda, čovjeka bez razbora[g]:
Roboama, koji je savjetom svojim narod pobunio.

a) Po grčkom 248, hebr. i lat.: »savez kraljevstva«; *textus receptus:* »savez kraljeva«.
b) »Nadaleko proširio« u semitskom smislu: živio je nesmetano, »sretno« (BJ). I to ne samo u profanu smislu (uživao je dostignuća svojih prethodnika) nego je i u religioznu: Bog je sačuvao Salomonu svoju naklonost zbog njegova oca Davida (usp. rr. 20.22; 1 Kr 11,12).
c) Prisjećaj na ime Salomon, »mirotvorac« (usp. r. 13).
d) »Pjesmama«, Pjesmom nad pjesmama. O mudrosti i književnoj djelatnosti Salomona usp. 1 Kr 5,9–14. O Salomonovim »odgovorima« usp. 1 Kr 10,1–10 (kraljica od Sabe).
e) Hebr.: »bio si nazvan slavnim imenom, zazvanim nad Izraelom«; možda prisjeća na prvo Salomonovo ime, *Jedidja,* »mio Jahvi« (2 Sam 12,25).
f) Po hebr. Dosl. »postelji svojoj«, tj. svojim potomcima. Grč. (i BJ): »u svojoj ludosti«.
g) Hebr.: »široka ludošću i kratka pameću«. Pisac se zacijelo igra sastojnicama imena Roboam, hebr. *Rehabām*. Tumači ga kao složenicu od *rāhāb*, »širok«, i *'am,* »narod«. Hebr. je tekst sačuvao prvu sastojnicu (*rāhāb,* širok), a grčki drugu (*'am,* narod).

Jeroboam

24 A zatim dođe Jeroboam, sin Nabatov, koji navede na grijeh Izraela
i uputi Efrajima na put zloće. 1 Kr **12** 26-33
Od tada se njihovi grijesi toliko namnožiše 1 Kr **13** 33-34
te ih otjeraše iz zemlje njihove. 2 Kr **17** 21-23
25 Jer okušavahu svaku vrstu opačine,
sve dok ih osveta ne snađe.

Ilija

48 I usta prorok Ilije kao oganj,
riječ mu plamtjela kao buktinja. 1 Kr **17** 1; **18** 2
2 On je na njih donio glad 1 Kr **19** 10, 14
i revnošću je svojom umanjio njihov broj.
3 Po riječi je Božjoj nebo zatvorio 1 Kr **18** 36s
i tri puta oganj s neba sveo. 2 Kr **1** 10, 12
4 Kako li si strašan bio, Ilija, u čudesima svojim!
I može li se itko dičiti koliko ti?
5 Podigao si mrtva od smrti 1 Kr **17** 17-24
iz Podzemlja po riječi Svevišnjeg.
6 Bacio si u propast kraljeve 1 Kr **21** 17-24
i vukao odličnike s odra njihova. 2 Kr **1** 16
7 Na Sinaju si čuo ukore[a] 1 Kr **19** 9-18
i sud osvetni na Horebu.
8 Pomazao si kraljeve osvetničke
i proroka sebi za nasljednika.
9 Podignut si bio u vihoru ognja, 2 Kr **2** 1-11
u kolima s plamenim konjima.
10 Određen si u prijetnjama budućim
da umiriš srdžbu Božju prije no što ona provali,
da obratiš srca otačka sinovima Mal **3** 24
i da obnoviš plemena Jakovljeva.
11 Blago onomu koji će te vidjeti 2 Kr **2** 10-12
i onima koji su usnuli u ljubavi, 1 Sol **4** 5
jer i mi ćemo posjedovati život[b].

Elizej

12 Kad je vihor zastro Iliju,
napuni se duhom njegovim Elizej: 2 Kr **2** 9s
za života ga nijedan vladar ne mogaše pobijediti
i nitko ga ne mogaše podjarmiti.
13 Ništa mu ne bijaše teško,
i iz groba mu je tijelo prorokovalo[c].
14 Za života je čudesa činio,
a u smrti svojoj djela divotna.

Nevjernost i kazna

15 Ali se kraj svega toga narod nije pokajao
niti se ostavio grijeha svojih,
dok ne bî izagnan iz domaje

a) Grč.: »ukor«, možda je slikovito sadržan u viđenju 1 Kr 19,9–14.
b) Težak redak nesigurna teksta. Pošto je pohvalio proroka, pisac tvrdi da će vječno živjeti i drugi, oni koji će ga vidjeti kad se vrati, a tako i oni koji će umrijeti u ljubavi (Božjoj?). To je jasna tvrdnja nade. Ali hebr., nažalost oštećen (»sretan onaj koji te vidi«), prisjeća možda jednostavno na Elizeja koji je »vidio« nestanak Ilije (2 Kr 2,10.12). Tada bi ovo bio samo uvod u iduće retke.
c) Već nakon svoje smrti prorok je oživio jednog mrtvaca (2 Kr 13,20–21). Ali tekst je iskvaren. Hebr.: »ispod njega stvoreno je njegovo tijelo«.

i rasijan po svim zemljama svijeta;
16 samo je nešto ljudi ostalo,
s vladarom iz kuće Davidove.
Neki su od njih pravo činili pred Gospodom,
a drugi opet gomilahu grijeh na grijeh.

Ezekija

2 Kr **20** 20+
2 Ljet **32** 5, 30
Iz **22** 11

17 Ezekija utvrdi grad svoj
i dovede vodu sred njega,
željezom prokopa pećine
i sagradi spremišta vodena.

2 Kr **18** 13
19 37
Iz **36-37**

18 Za vijeka se njegova diže Sanherib
i posla Rabsaka[a],
koji diže ruku na Sion
i u oholosti svojoj huljaše.
19 Tada su im drhtala srca i ruke
i podnosili su muke kao žene u trudovima;
20 ali prizvaše milostivog Boga
i podigoše ruke svoje prema njemu.
I Sveti je s neba brzo uslišio njihov glas
i spasio ih rukom Izaijinom,
21 razbio je logor asirski,
i njegov ih anđeo sve pobi.

Izaija

22 Jer je Ezekija činio što je Gospodu milo
i držao se[b] putova Davida, oca svojeg,
kako mu je zapovjedio prorok Izaija,
velik i pouzdan u viđenju svojem.

2 Kr **20** 4-11
Iz **38** 4-8

23 U dane se njegove sunce povratilo,
on je kralju produžio život.
24 U silini duha vidio je stvari posljednje
i tješio je žalobne na Sionu.
25 Objavio je budućnost sve do kraja vremena
i najavio tajne stvari prije nego se dogodiše[c].

Jošija

49 Spomen na Jošiju je kao smjesa mirisa,
pripravljena umijećem mirisarskim;
svačijim je ustima kao med sladak
i kao glazba na vinskoj gozbi.

2 Kr **22-23**

2 Pravim je putem kročio da obrati narod[d]
i zatro je gnusnu bezbožnost.
3 Srce je svoje upravio prema Gospodu
i u bezbožno je vrijeme osnažio pobožnost.

Posljednji kraljevi i proroci

4 Osim Davida, Ezekije i Jošije,
svi ostali gomilahu opačinu na opačinu.
Jer napustiše Zakon Svevišnjega,
nestalo je kraljeva judejskih.

a) Prevoditelj Ben Siraha napravio je od *rab šāqēh,* »veliki peharnik«, vlastito ime. – Ovdje grčki nadodaje: »i ode«.
b) Dosl.: »bio je jak na putovima«: igra riječi sastojnicama imena Ezekiel, »Jahve krijepi«.
c) Usp. proročanstva o kraju izgnanstva (Iz 40 – 55) ili 24 – 27 ili gl. 61.
d) Hebr. ima: »bio je ožalošćen zbog našeg otpada«.

5Snagu svoju dadoše drugima
i slavu svoju tuđinskom narodu[a].
6Spališe sveti izabrani Grad Tuž 1 4; 2 3
i opustošiše ceste njegove,
7po riječi Jeremijinoj[b], jer ga zlostavljahu,
iako bijaše prorok posvećen u utrobi materinoj, Jr 1 5
da istrijebi i obara, zatire, Jr 1 10
ali i da sagradi i utvrđuje.
8Ezekiel je vidio prizor slave Ez 1-3; 9-10
koji mu je Bog pokazao na kolima kerubinskim.
9Jer se sjetio neprijatelja pred likom nevremena[c],
na korist onih koji se drže putova pravednih.
10A što se tiče dvanaest proroka[d],
procvale im kosti iz rake njihove, 46 12+
jer su utješili Jakova
i izbavili ga vjerom i nadom.

Zerubabel i Jošua

11Kako proslaviti Zerubabela?
On bijaše kao pečatnjak na desnici. Hag 2 23
12A takav bî i Jošua, sin Josedekov:
oni u svoje vrijeme sagradiše Dom
i podigoše Gospodu sveti Hram,
određen za vječnu slavu.

Nehemija

13Velik je i spomen na Nehemiju,
koji je podigao naše zidove razvaljene,
postavio vrata i prijevornice
i obnovio naše domove.

Kratak pregled

14Malo ih je bilo stvorenih na zemlji kao Henok, 44 16
on je bio uznesen sa zemlje.
15A je li se ipak rodio čovjek kao Josip?
Vođa braći svojoj, potpora narodu svojem.
Kosti su mu posjećene. Post 50 25-26
16Još i Šem i Šet bijahu slavljeni među ljudima,
ali je Adam iznad svih živih stvorova[e].

Veliki svećenik Šimun

50 Šimun, Sin Onijin[f], veliki svećenik,
za svoga je života popravio Dom,
u svoje je vrijeme učvrstio Hram.
2Položio temelje dvostruke visine
i visoka kruništa oko Svetišta[g].

a) Bilo oslanjajući se na saveze s tuđincima, bilo jednostavno izazivajući progonstvo kao kaznu za svoje grijehe (usp. hebr.: »On (Bog) je predao« mj. »dadoše« (snagu svoju).
b) Dosl. »Jeremijinom rukom«.
c) Dosl. »u pljusku«. Možda je to prisjećaj na proročanstvo protiv Goga (Ez 38 – 39, usp. posebno 38,22), ali tekst nije siguran, i spomen »neprijatelja« mogao bi biti plod čitanja hebrejske riječi *'ojēb* (»neprijatelj«) mj. *'ijôb* (»Job«) u hebr., koji glasi: »Ezekiel je imao viđenje, objavio je izgled kolâ i sjećao se Joba koji je išao putovima pravednosti« (usp. Ez 14,14.20).
d) Dvanaest malih proroka, koji po redu hebrejskog kanona dolaze iza tri velika. Vidi se da je, s obzirom na proročke knjige, Biblija Ben Siraha bila potpuna.
e) Grč.: »u stvaranju«.
f) Tu je riječ o Šimunu II, sinu Onije II (Johanana), oko g. 220–195.
g) Ne naznačuje se točno što su »dvostruke visine« i »visoka kruništa«. – Hebr. ima: »U svoje je vrijeme sagrađen zid i uglovi obitavališta (Božjega) u kraljevoj palači«. – Nijedan drugi biblijski tekst ne govori o tim radovima, ali Josip Flavija spominje da je Antioh III (223–187) dao novac za uzdržavanje Hrama, što bi potvrdilo Ben Sirahove tvrdnje.

[3]U njegovo je vrijeme vodeno spremište iskopano[a],
jezero poput mora golemo.
[4]U brizi da narod izbavi od propasti,
utvrdio je grad protiv opsade.
[5]Kako li krasan bješe, okružen gomilom ljudi,
Lev 16 kad bi izašao iza zastora Doma[b]?
Lev 16 13 [6]Kao zvijezda Danica među oblacima
i kao mjesec pun[c];
[7]kao sunce koje obasjava Hram Svevišnjega[d]
i kao sjajna duga na blistavim oblacima;
[8]kao ruža u proljetne dane[e]
i kao ljiljan kraj izvora;
kao grana tamjanova za žara ljetnoga
[9]i kao plamen i kâd u kadionici[f];
kao vrč od kovana zlata,
optočen mnogovrsnim dragim kamenjem;
[10]kao maslina puna plodova
i kao čempres što se diže u oblake.
[11]Kad bi na se metnuo krasnu odjeću
i obukao se u divne haljine,
i kad bi se uspinjao na sveti žrtvenik
i ispunio trijem Svetišta svojim veličanstvom;
[12]kad je primao žrtvene dijelove iz ruku svećenika,
a sam stajao kod ognjišta oltarskog
okružen vijencem braće svoje
kao mladi cedar libanonski:
okruživahu ga kao grane palmove
[13]svi sinovi Aronovi u slavi svojoj,
sa prinosima Gospodnjim na rukama,
pred svim zborom Izraelovim.
[14]Dok je on vršio službu kod oltara,
prinosili su po redu prinose Svevišnjem, Svevladaru;
[15]pružio bi ruku svoju za posudom[g]
i prolio soka od grožđa,
izlivši ga na podnožje oltarsko
za ugodni miris Svevišnjem Kralju svega.
Br 10 2-10 [16]Klicali bi tad sinovi Aronovi
45 9 i trubili u trublje od tučene kovine
i ječali jekom silnom
u spomen pred Svevišnjim.
[17]I tada bi sav narod odjednom
pao na zemlju ničice
da se pokloni Gospodu,
Svevladaru, Bogu Svevišnjem.
[18]A pjevači bi zapjevali pjesme hvalbenice:
sladak bijaše zvuk mnoštva tih glasova,
[19]dok se narod utjecao Bogu Svevišnjem
moleći se pred Milosrdnim
dok se ne bi svršila služba[h] Gospodnja
i obred priveo kraju.

a) S hebr.; grč.: »smanjeno«.
b) Dosl. »kuće zastora«: to je *Debir* ili Svetište, odvojeno od *Hekala* zastorom (Izl 36,35–38). Autor opisuje obrede svetkovine Pomirenja (Lev 16).
c) Hebr. dod.: »u blagdanskim danima«.
d) S grč.; hebr.: »kraljevu palaču«.
e) Hebr.: »kao cvijet na granama u dane svetkovine (ljeta)«.
f) S grč.; hebr.: »za prinos«.
g) Tu je riječ o žrtvi ljevanici, koje obred nije opisan u Levitskom zakoniku (usp. Izl 29,12; Lev 8,15, gdje se govori o krvi).
h) S hebr.; grč.: »ukras«.

20 Potom bi sišao i podigao ruke svoje Lev 9 22
nad svim zborom sinova Izraelovih
da blagoslov Gospodnji svojim usnama izusti Br 6 23-27
i prodiči se njegovim imenom[a].
21 I još jednom svi bi pali ničice
da prime blagoslov Svevišnjeg.

Nagovor

22 A sada blagoslovite Boga svemira[b],
koji čini čudesa svagdje,
koji uzdiže naše dane od utrobe majčine
i čini s nama po milosti svojoj.
23 On neka nam dadne radosno srce
i podari mir našem vremenu,
u Izraelu, na vijeke vijekova.
24 Neka milost njegova bude trajno s nama
i neka nas u naše vrijeme izbavi[c].

Brojčane izreke

25 Na dva se naroda gnuša moja duša, Izr 30 15+
a treći i nije narod:
26 na žitelje Seirske[d] gore i na Filistejce
i na ludi puk koji živi u Šekemu[e].

Zaključak

27 Pouku u mudrosti i znanosti
zapisao je u knjigu ovu
Isus, sin Sirahov, Eleazar, iz Jeruzalema[f],
koji je kao kišu izlio mudrost svojeg srca.
28 Blago čovjeku koji o ovome razmišlja
i primajući to k srcu postaje mudar.
29 Bude li postupao prema tome, u svemu će biti moćan,
jer je svjetlost Gospodnja njegov put[g].

Dodaci

Himna zahvalnica

51 Slavit ću te, Gospodaru, Kralju,
i hvalit ću te, Bože, Spasitelju moj.
Zahvaljujem imenu tvojem,
2 jer ti si bio zaštitnik i pomoćnik moj
i spasio si tijelo moje od propasti[h], Izl 15 2
od zamke prijevarna jezika, Ps 120 2
od usana što laži kuju
i pred onima što su okolo mene
bio si zaštitnik i pomoćnik moj.
3 Po velikom milosrđu i imenu svom Ps 103 8
izbavio si me od ujeda onih koji bi me proždrli, Izl 34 6

a) Svetkovina Pomirenja bila je jedina prigoda u kojoj se neizrecivo ime izgovaralo nad narodom u obliku blagoslova.
b) Hebr.: »Jahve, Bog Izraelov«.
c) Hebr.: »Neka njegova milost ostane vjerno sa Šimunom; neka s njime uspostavi savez Pinhasov; neka ne bude nikada povučen ni od njega ni od njegova potomstva dok bude neba«.
d) S hebr. i lat.; grč.: »Samarijske«.
e) To su Samarijanci. U prethodnom stihu treba dakle čitati »Seirske«, tj. Idumejske, a ne »Samarijske«, što bi bilo ponavljanje.
f) Hebr.: »mudra pouka i prikladna izreka Šimuna, sina Jošuina, sina Eleazarova, sina Sirahova«.
g) Hebr.: »Jer strah Jahvin jest život«. – Grčki 248 dod.: »i dade mudrost pobožnima. Blagoslovljen Gospodin u vijeke. Neka bude. Neka bude.«
h) Hebr.: »tvrđava mojeg života, [2]jer si otkupio od smrti moju dušu, poštedio si moje tijelo od groba, istrgao si moju nogu iz ruke Šeola, oslobodio si me od klevete naroda...«

Ps 35 4 iz ruku onih koji mi o glavi rade,
od mnogih kušnja koje pretrpjeh,
4 od gušenja u vatri koja me okružila,
iz središta ognja koji nisam potpalio,
Br 16 33+ 5 iz duboke utrobe Podzemlja,
od nečista jezika i lažljive riječi,
6 od potvore nepravedna jezika pred kraljem.
Duša moja bijaše blizu smrti
i život moj na pragu Podzemlja.
7 Okruživahu me sa svih strana i nije bilo nikoga da mi pomogne;
pogledom sam pomoć ljudi tražio, ali uzalud.
Ps 25 6 8 Tad se sjetih milosrđa tvojeg, o Gospode,
i djela tvojih još odiskona,
kako izbavljaš one koji te strpljivo čekaju
i spasavaš ih iz ruku neprijateljskih.
9 Tad podigoh sa zemlje glas svoj
i zamolih spas od smrti,
10 zazvah Gospodina, oca mojega Gospodina[b]:
«Ne ostavi me u dan nevoljni,
u vrijeme moje nemoći protiv oholih. –
Slavit ću ime tvoje bez prestanka
i zahvalnu ti hvalu pjevati.«
11 I bi molba moja uslišana,
izbavio si me od propasti,
spasio me od vremena zloće.
12 I stoga ću te hvaliti i slaviti
i blagoslivljati ime Gospodnje[c].

Pjesma o traženju mudrosti[d]

6 18; 15 2s; 34 9-12 Mudr 8 2 13 Kad još bijah mladić, prije svojih putovanja
molio sam otvoreno za mudrost u molitvama.
14 Pred vratima Svetišta za nju sam molio
i do posljednjeg ću dana tragati za njom.
15 Od njena cvata pa do sazrela grozda
radovalo joj se srce moje.
Ps 25 5; 26 3 Noga je moja kročila pravim putem
i tražio sam mudrost od svoje mladosti.
16 Prignuvši malo uho, naučih je
i stekoh mnogu pouku.
17 Po njoj uznapredovah
i slavu ću dati onomu koji me podari mudrošću[e].

a) Hebr. ima: »i s vratiju sam se Šeola pomolio«.
b) S grč. Taj je izričaj kao neko kršćansko tumačenje uneseno u grčki tekst. Ali je možda samo maštovit prijevod nekog loše sačuvana teksta. Usp. ipak Ps 2,7; 110,1 (LXX). Hebr.: »Kliktao sam: 'Jahve, ti si mi otac, jer ti si heroj mojega spasenja'«.
c) Hebr. umeće ovdje pohvalni psalam, sličan Ps 136 i *Šemonê esrê* (18 blagoslova, molitva uobičajena u Židova), usp. i Sir 36,1–17. Psalam glasi:
»Hvalite Jahvu jer je dobar: vječna je ljubav njegova.
Hvalite Boga hvale: vječna je ljubav njegova.
Hvalite čuvara Izraelova: vječna je ljubav njegova.
Hvalite Stvoritelja svemira: vječna je ljubav njegova.
Hvalite Otkupitelja Izraelova: vječna je ljubav njegova.
Hvalite okupljača raspršenog Izraela: vječna je ljubav njegova.
Hvalite graditelja Grada i Hrama: vječna je ljubav njegova.
Hvalite onoga koji daje cvat moći Davidove kuće: vječna je ljubav njegova.
Hvalite onoga koji Sadokove sinove izabra za svećenike: vječna je ljubav njegova.
Hvalite Štit Abrahamov: vječna je ljubav njegova.
Hvalite Hrid Izakovu: vječna je ljubav njegova.
Hvalite Snagu Jakovljevu: vječna je ljubav njegova.
Hvalite onoga koji izabra Sion: vječna je ljubav njegova.
Hvalite kralja kraljeva: vječna je ljubav njegova.
On podiže snagu svom narodu i proslavlja pobožnike svoje, sinove izraelove, narod njemu blizak.
Aleluja.«
d) Alfabetski spjev (usp. Izr 31,10+) u hebrejskom, čiji je tekst nažalost slabo sačuvan.
e) Hebr.: »Njegov mi jaram postade čast (ili: »ona mi posta dadilja«), zahvaljivat ću onome koji me poučava«.

18 Jer odlučih u djelo je provesti,
žarko za dobrom tragah i neću se stidjeti[a].
19 Duša se moja za nju borila,
pomno sam se držao Zakona.
Pružao sam ruke prema nebu
i oplakivao što je ne poznam[b].
20 Usmjerih svoju dušu prema njoj
i nađoh je u čistoći.
Od početka joj posvetih svoje srce,
i neću nikad biti napušten[c].
21 I utroba mi uzdrhta od čežnje za njom,
i stoga stekoh valjano blago.
22 Za plaću mi je Gospod jezik podario:
njime ću ga slaviti.
23 Priđite k meni, vi nepoučeni,
u mojoj školi sjedite.
24 Zašto da u tom oskudijevate,
i da vam duše toliko žeđaju? Am 8 11
25 Otvorih svoja usta i rekoh:
«Kupujte je bez novaca, Iz 55 1
26 podmetnite vrat svoj pod njen jaram Izr 4 5, 7
i neka vam duše prihvate pouku[d].
Tko je traži – blizu mu je,
i čovjek odan nalazi je. Pnz 30 11-14
27 Pogledajte očima svojim: kako sam se malo trudio,
a mnogo spokoja stekao.
28 Kupujte pouku velikom svotom novca[e], Izr 16 16
njome ćete steći mnogo zlata. Mt 13 44-46
29 Nek' se duša vaša raduje u milosrđu Gospodnjem,
i nikad se ne stidite hvaliti ga.
30 Učinite djelo svoje prije određena vremena:
u svoje vrijeme dat će vam on vašu plaću[f].«

Mudrost Isusa, sina Sirahova.

a) Hebr.: »i neću je napustiti kada ju nađem«.
b) Hebr.: »Moja je duša prionula uz nju i nisam okrenuo svoje lice od nje«.
c) Hebr.: »zato je neću napustiti«.
d) Hebr.: »breme« mj. »pouku« (i proroci Riječ zovu »breme«) i na kraju dodaje: »i tko se potrudi (tko se dušom dade na nju), naći će je«.
e) Ovaj r. kao da je u proturječju s r. 25. Osim toga stari mudraci smatrali su časću besplatno naučavati. To znači da je tekst zacijelo loše sačuvan. Nažalost hebr., u vrlo lošem stanju, nije ni od kakve pomoći.
f) Hebr. dod.: »Blagoslovljen Jahve dovijeka hvaljeno njegovo ime iz naraštaja u naraštaj«. »Dovle: Riječi Šimuna, sina Ješuina, nazvanog Ben Sirah. Mudrost Šimuna, sina Ješuina, sina Eleazarova, sina Sirahova. Bilo Jahvino ime blagoslovljeno od sada pa dovijeka«.

PROROCI

PROROCI

Uvod

Hebrejska Biblija okuplja knjige prorokâ Izaije, Jeremije, Ezekiela i Knjigu dvanaest proroka pod naslovom »Potonji (kasni) proroci« te ih smješta iza skupine knjiga Jošua – Kraljevi, koje naziva »Prijašnjim (ranim) prorocima«. Grčka Biblija pak stavlja »potonje« proroke iza hebrejskih »(Svetih) Spisa« ili »Hagiografa« (koji u našoj Bibliji velikim dijelom odgovaraju Mudrosnim knjigama), i to drukčijim redoslijedom od hebrejske Biblije a k tomu i neujednačenim od rukopisa do rukopisa. Među proroke ubraja i Tužaljke i Daniela, koje hebrejska Biblija stavlja na kraj svojega kanona, među »Spise«, kao i tekstove koji nisu bili napisani ili pak nisu bili sačuvani na hebrejskom jeziku: Baruha iza Jeremije, Jeremijinu poslanicu iza Tužaljki i dodatke Danielovoj knjizi. U latinskoj je Crkvi Vulgata sačuvala u biti isti taj raspored, ali se uskladila s hebrejskim tekstom stavljajući »male« proroke iza četiri »velika« a Jeremijinu poslanicu dodala je Baruhu, smještenom iza Tužaljki.

Prorokovanje

U različitom stupnju i u različitim oblicima velike su religije staroga vijeka imale nadahnutih ljudi koji su za se tvrdili da govore u ime svojeg boga. Kod naroda u okružju Izraela zapisan je tako slučaj proročkog zanosa u Biblosu u XI. st. pr. Kr., zatim imamo svjedočanstvo o vidiocima i prorocima iz Hamata na Orontu u VIII. st. te nekoliko sličnih svjedočanstava iz grada Mari na Eufratu u XVIII. st. pr. Kr. Njihove poruke, upućene kralju, po obliku i sadržaju slične su porukama najstarijih Izraelovih proroka koje spominje Biblija. I sama Biblija svjedoči o neizraelskom vidiocu Bileamu, kojega je moapski kralj dao pozvati iz Arama (Br 22 – 24), i o 450 Baalovih proroka koje je sa sobom dovela kraljica Izebela iz Tira a pobio ih je prorok Ilija na Karmelu (1 Kr 18,19–40). Odmah poslije toga govori se i o 400 proroka s kojima se savjetovao kralj Ahab (1 Kr 22,5–12). Ovi čine, kao i oni prvi, brojnu skupinu bučnih ekstatičara, no za razliku od njih tvrde da govore u Jahvino ime. Premda je u navedenom slučaju njihovo uvjerenje bilo krivo, sigurno je da je stari jahvizam takvu ustanovu priznavao zakonitom. Zajednice ekstatičara pojavljuju se i uz Samuela (1 Sam 10,5; 19,20), a u Ilijino vrijeme (1 Kr 18,4) skupine »proročkih sinova« odn. »braće« povezuju se s Elizejem (2 Kr 2,3–18; 4,38s; 6,1s; 9,1); poslije toga nestaju te se više ne spominju osim kod Am 7,14. Ti su proroci, uzbuđeni glazbom (1 Sam 10,5), upadali u skupni zanos, koji je brzo obuzimao i one koji bijahu u njihovoj blizini (1 Sam 10,10; 19,20–24) ili su pak izvodili neke znakovite čine (1 Kr 22,11). Isto tako se i Elizej jednom poslužio glazbom prije nego je prorokovao (2 Kr 3,15).

Znakoviti čini kod proroka su brojniji: tako kod Ahije iz Šila (1 Kr 11,29), ali i Izaije (Iz 20,2–4), još češće Jeremije (Jr 13,1s; 19,1s; 27,2s) a osobito kod Ezekiela (Ez 4,1 – 5,4; 12,1–7.18; 21,23s; 37,15s). Za vrijeme tih čina a i izvan njih oni se od časa do časa čudno ponašaju, prolaze kroz neobična psihička stanja. Međutim, te izvanredne pojave nikad se ne smatraju bitnima za proroke čija je djela i riječi Biblija sačuvala. Oni se sasvim jasno razlikuju od zanesenjaka starih proročkih zajednica.

Svi oni međutim nose isto ime: nabî. *Doduše, iz toga izveden glagol može značiti i »biti izvan sebe od ushita, bjesnjeti« (1 Sam 18,10 i drugdje) zbog čudna ponašanja nekih »proroka«, ali ta drugotna uporaba nije odlučna za izvorno značenje imenice. Ova je najvjerojatnije u vezi s korijenom koji znači »zvati, javljati«.* Nabî *bi stoga bio onaj koji je pozvan ili pak onaj koji objavljuje, naviješta. I jedno*

i drugo značenje ukazuje na bit izraelskog prorokovanja. Prorok je vjesnik i tumač riječi Božje. To je sasvim jasno izraženo u dva usporedna odlomka – Izl 4,15–16: Aron će biti tumač Mojsijev kao da čini njegova »usta« a Mojsije će mu biti kao »bog koji ga nadahnjuje«, i 7,1: Mojsije će biti kao »božanstvo faraonu«, a Aron će biti njegov »prorok«, nabî. *Tomu je daleka jeka riječ Jahvina Jeremiji: »Evo, u usta tvoja stavljam riječi svoje« (Jr 1,9). Proroci su svjesni da je njihova poruka božanskog podrijetla, pa ju započinju riječima: »Ovako govori Jahve!« ili »Riječ Jahvina!« ili »Proroštvo Jahvino!«*

Ta im se riječ nameće i oni ne mogu šutjeti: »Gospod Jahve govori: tko da ne prorokuje?« (Am 3,8). Jeremija se uzalud bori protiv takve obuzetosti riječju Božjom (Jr 20,7–9). Jednog dana Bog ih je pozvao na takav način da mu se nisu mogli oduprijeti (Am 7,15; Iz 6, a osobito Jr 1,4–10), izabrao ih je za svoje vjesnike (Iz 6,8). Početak povijesti Jonine pokazuje što se događa kad se prorok pokušava oduprijeti tom poslanju. Bog ih je poslao da navijeste svijetu njegovu volju a oni sami da budu »znakovi«. Proroštvo su ne samo njihove riječi nego i njihovi čini i sav njihov život. Stvarna a nesretna ženidba proroka Hošee jest znak, simbol (Hoš 1 – 3). Izaija mora hodati gol da to ljudima bude znakom nečega budućega (Iz 20,3). On i njegova djeca su »čudesno znamenje« (Iz 8,18). Život proroka Jeremije postaje živa propovijed (Jr 16). A kad Ezekiel izvršuje neobične Božje naredbe, postaje time »znamenje domu Izraelovu« (Ez 4,3; 12,6.11; 24,24).

Božja poruka može doći do proroka na vrlo različite načine: u viđenju kao kod proroka Izaije (gl. 6) ili Ezekiela (gl. 1, 2, 8 itd.), kod Daniela (8 – 12) ili Zaharije (1 – 6), rjeđe u noćnom viđenju (usp. Br 12,6) kao u Dn 7 ili Zah 1,8s. Može to biti i slušanjem, (Jr 1), ali najčešće se to zbiva upravo nutarnjim nadahnućem; tako možemo općenito razumjeti obrazac: »Dođe mi riječ Jahvina«, »Riječ Jahvina (proroku)...«. To nadahnuće dolazi katkad iznenada a koji put u nekoj najobičnijoj prilici, kao na primjer pri pogledu na granu bademovu (Jr 1,11) ili na dvije košarice smokava (Jr 24), pri posjetu lončaru (Jr 18,1–4). Primljenu poruku prorok prenosi isto tako u vrlo različitim oblicima: u lirskim iskazima ili u proznom pripovijedanju, u prispodobama ili sasvim otvoreno, ili pak u vrlo sažetom stilu proroštva, pri čemu se služi prijetnjama i prijekorima. Koristi i druge književne oblike, poput rasprave, propovijedi, sudskog govora, mudrosnih izreka ili bogoštovnih psalama, ljubavnih pjesama, satire, pogrebnih žalobnica...

Ta različnost u primanju i odašiljanju poruke zavisi velikim dijelom o osobnom temperamentu i o prirodnim sposobnostima pojedinog proroka, ali ona u sebi krije i jednu zajedničku odrednicu: svaki pravi prorok živo je svjestan da je samo sredstvo, da su riječi koje izgovara u isti tren i njegove i Božje. Nepokolebljivo je uvjeren da je primio riječ Božju i da je mora prenijeti drugima. Ovo je uvjerenje utemeljeno na tajanstvenom, dapače mističnom iskustvu izravnog druženja s Bogom. Događa se, kako već rekosmo, da ta obuzetost božanskim izaziva naizvan »abnormalne« pojave, međutim to je potpuno sporedno, kao i kod velikih mistika. Naprotiv, kao što se to događa i kod mistika, prinuđeni smo ustvrditi da ovaj Božji zahvat u prorokovu dušu stavlja proroka u neko »nad-normalno« psihološko stanje. Nijekati to, značilo bi sniziti proročki duh na razinu pjesničkog nadahnuća ili na razinu iluzija lažno vidovitih ljudi.

Proročka je poruka rijetko upućena pojedincu (Iz 22,15s), a i tada se to zbiva najčešće u širem okviru (Jr 20,6; Am 7,17). Treba u tome izuzeti kralja, koji je poglavar naroda: Natan upućuje poruku Davidu, Ilija Ahabu, Izaija Ahazu i Ezekiji, Jeremija Sidkiji; to vrijedi i za velikog svećenika koji je poglavar posužanjske zajednice (Zah 3). Međutim, na stranu ove iznimke, značajka je velikih proroka, čija nam je poruka sačuvana u Bibliji, upravo u tome što su se oni obraćali svemu narodu, za razliku od njihovih prethodnika u Izraelu i onih koji su poput njih djelovali u staroistočnom okolišu. Iz svih opisa proročkih poziva sasvim jasno proizlazi da je prorok poslan narodu (Am 7,15; Iz 6,9; Ez 2,3), dapače svim narodima, kao što je to slučaj u Jeremije (Jr 1,10).

Prorokov navještaj tiče se sadašnjosti i budućnosti. Poslan je svojim suvremenicima, njima prenosi odluke volje Božje. Međutim, budući da je tumač Božji, on se nalazi iznad vremena, i njegova »proricanja« potvrda su i nastavak njegovih »propovijedi«. Može navijestiti neki budući događaj kao znak koji će svojim ostvarenjem opravdati njegove riječi i njegovo poslanje (1 Sam 10,1s; Iz 7,14; Jr 28,15s; 44,29–30). Predviđa nesreću kao kaznu za grijehe protiv kojih grmi, spas kao nagradu za obraćenje koje od ljudi traži. Kod najmlađih proroka veo se znade podići sve do posljednjih vremena, do konačne pobjede Božje, ali uvijek iz tog slijedi neka pouka za sadašnjost. Međutim, budući da je prorok samo sredstvo, navještaj koji prenosi može nadići okolnosti u kojima je izgovoren, pa i samu prorokovu svijest, te ostaje obavijen tajnom sve do trenutka koji će ga ostvarujući ujedno i protumačiti.

Jeremija je poslan »da istrebljuje i ruši, da gradi i sadi« (Jr 1,10). Proročki navještaj ima dvostruko lice, strog je i utješan. Bez sumnje je često i tvrd, pun prijetnji i prijekora, no baš ta strogoća može

postati znakom istinskog proroštva (Jr 28,8–9; usp. Jr 26,16–19; 1 Kr 22,8). Pred grijehom koji se ispriječio Božjim nacrtima obuzima prorokov duh zgražanje. Međutim, izgledi za spasenje nikad nisu zatvoreni. Knjiga Izraelove utjehe (Iz 40 – 55) predstavlja vrhunac prorokovanja, i nema razloga najstarijim prorocima odricati navještaje radosti, koje susrećemo već kod Amosa (9,8–15) i Hošee (2,16–25; 11,8–11; 14,2–9). U Božjim postupcima prema njegovu narodu milost i kazna se nadopunjuju.

Prorok je poslan izraelskom narodu, međutim njegov je vidokrug širi, slično kao i moć Božja, čija djela naviješta. U velikih proroka ima niz proročanstava protiv stranih naroda (Iz 13 – 23; Jr 46 – 51; Ez 25 – 32). Amos počinje svoj navještaj sudom nad susjednim narodima oko Izraela, Obadija prorokuje protiv Edoma, Nahum protiv Ninive, kamo je prorok Jona poslan da propovijeda.

Prorok je uvjeren da govori u ime Božje: međutim kako će slušaoci prepoznati da je istinski prorok? Ima naime često i lažnih proroka u Bibliji. Oni mogu biti iskreni, ali se pritom obmanjuju, ili pak mogu biti varalice koji se pretvaraju, no vanjsko držanje ni jedne ni druge ne razlikuje od pravih proroka. Varaju narod i pravi se proroci moraju s njima sukobljavati: Mihej, sin Jimlin, sukobljava se s Ahabovim prorocima (1 Kr 22,8s), Jeremija raspravlja s prorokom Hananijom (Jr 28) ili s lažnim prorocima općenito (Jr 23), Ezekiel se suočuje s lažnim prorocima i proročicama (Ez 13). Kako možemo znati da navještaj uistinu dolazi od Boga? Kako prepoznati pravo prorokovanje? Postoje prema Bibliji dva mjerila: ispunjenje proročke riječi (Jr 28,9; Pnz 18,22; usp. i gore navedene tekstove o naviještanju budućih događaja kao »znakova« pravog proroštva), a osobito pak podudaranje prorokova nauka s vjerom u Jahvu (Jr 23,22; Pnz 13,2–6).

Tekstovi navedeni iz Ponovljenog zakona ukazuju na to da je službena religija prorokovanje priznavala kao ustanovu. Koji puta proroci se pojavljuju uz bok svećenicima (Jr 8,1; 23,11; 26,7s itd.; Zah 7,3 itd.). A Jeremija nam priopćuje da je u Hramu u Jeruzalemu bila »dvorana čovjeka Božjega Ben Johanana « (Jr 35,4), vjerojatno proroka. Na temelju tih činjenica kao i sličnosti nekih proročkih navještaja s liturgijskim tekstovima, u novije vrijeme se iz toga počelo zaključivati da su proroci, pa i oni veliki, spadali među hramsko osoblje i imali neku ulogu u bogoštovlju. Međutim ta teorija izlazi iz okvira tekstova na koje se poziva, pa je dovoljno priznati stanovitu vezu između proroka i središta vjerskog života, a i određen utjecaj liturgije na sastav nekih njihovih proroštava, osobito Habakuka, Zaharije i Joela.

Temeljna misao što proizlazi iz složenosti činjenicâ i tekstovâ koji se tiču proroka bila bi dakle sljedeća: prorok je čovjek koji posjeduje neposredno iskustvo o Bogu, koji je primio objavu njegove svetosti i njegove volje, koji prosuđuje sadašnjost i vidi budućnost u svjetlu Božjem i kojega Bog šalje ljudima da podsjeti na njegove zahtjeve i da ih privede na put posluha i ljubavi Božje. Tako shvaćeni, proroci su pojava vlastita izraelskom narodu, unatoč nekih sličnosti koje postoje između njih te vjerskih pojava u susjednih naroda i drugih religija. Oni predstavljaju jedan od načina na koje providnost Božja vodi svoj izabrani narod.

Proročki pokret

Ako su to značajka i uloga proroka, onda nije nikakvo čudo što Biblija stavlja Mojsija na čelo proročkog pokreta (Pnz 18,15.18) te ga smatra najvećim od svih proroka (Br 12,6–8; Pnz 34,10–12), njega koji je gledao Jahvu licem u lice, koji je s njime razgovarao oči u oči i koji je narodu prenio njegov zakon. Baštinikâ njegovih darova u Izraelu nije nikad nedostajalo, i već je njegov nasljednik Jošua označen kao »čovjek u kome ima duha« (Br 27,18; usp. Pnz 34,9). U vrijeme Sudaca susrećemo proročicu Deboru (Suci 4 – 5) i nekog bezimenog proroka (Suci 6,8), a potom se uzdiže velika ličnost: Samuel, prorok i vidjelac (1 Sam 3,20; 9,9; usp. 2 Ljet 35,18). Zatim se proročki duh širi u već spomenute skupine ekstatičarâ neobična ponašanja (1 Sam 10,5; 19,20). Potom susrećemo već mnogo razboritije zajednice »proročkih sinova« (2 Kr 2 itd.). Te su zajednice kasnije nestale, ali Biblija spominje proroke u množini još i poslije povratka iz babilonskog sužanjstva (Zah 7,3). Osim ovih zajednica, čiji utjecaj na vjerski život naroda nije više prepoznatljiv, pojavljuju se značajne osobe: Gad, Davidov prorok (1 Sam 22,5; 2 Sam 24,11), Natan isto tako (2 Sam 7,2s; 12,1s; 1 Kr 1,11s), Ahija za kraljevanja Jeroboama I. (1 Kr 11,29s; 14,2s), Jehu, sin Hananijev, za Baše (1 Kr 16,7), Ilija i Elizej za Ahaba i njegovih nasljednika (1 Kr 17 do 2 Kr 13), Jona za Jeroboama II. (2 Kr 14,25), proročica Hulda za Jošije (2 Kr 22,14s), Urija za Jojakima (Jr 26,20). Na ovaj popis knjige Ljetopisa dodaju još i Šemaju za Roboama (2 Ljet 12,5s), Adona za Roboama i Abije (2 Ljet 12,15; 13,22), Azarju za Ase (2 Ljet 15,1s), Odeda za Ahaza (2 Ljet 28,9s) i još neke bezimene proroke.

Za većinu tih proroka saznajemo samo usput. Međutim neke osobe se znatno izdižu: Natan naviješta Davidu trajnost njegove dinastije koja se Bogu svidjela. Njegovo proroštvo izrečeno Davidu predstavlja prvu kariku u lancu sve izričitijih tekstova o Mesiji, sinu Davidovu (2 Sam 7,1–17). A isti taj Natan kori Davida, i to oštro, zbog njegova grijeha

što ga je počinio sa Bat-Šebom, ali mu naviješta oproštenje nakon kajanja (2 Sam 12,1–25). Izvještaji u Knjigama Kraljeva osobito nas opširno izvješćuju o Iliji i Elizeju. U trenutku kad je prodor stranih kultova stavio u opasnost Jahvinu religiju, Ilija se diže poput pravog bojovnika Božjeg i izvojuje pobjedu na gori Karmelu nad Baalovim prorocima (1 Kr 18). Njegov susret s Bogom na brdu Horebu, gdje je Bog sklopio Savez s Izraelcima, izravno ga povezuje s Mojsijem (1 Kr 19). Ilija brani vjeru, ali isto tako i ćudoređe: Božjim se sudom prijeti Ahabu zato što je ubio Nabota da bi mu oduzeo vinograd (1 Kr 21). Ilijin zagonetni svršetak (2 Kr 2,1–18) ovija njegov lik nekom predivnom aureolom, koja se u židovskoj predaji sve više širila. Za razliku od proroka Ilije, samotnika, Elizej je snažno umiješan u život svog vremena. On posreduje u moapskom ratu (2 Kr 3) i u aramejskim ratovima (2 Kr 6–7), igra stanovitu ulogu u Hazaelovu preuzimanju vlasti u Damasku (2 Kr 8,7–15) te Jehuovu u Izraelu (2 Kr 9,1–3). U nj traže savjet velikani kao izraelski kralj Joaš (2 Kr 13,14–19), Ben Hadad iz Damaska (2 Kr 8,7–8) i Sirijac Naaman (2 Kr 5). Također podržava veze s »proročkim sinovima«, koji su o njemu pripovijedali čudesne stvari (2 Kr 4,1–7.38–44; 6,1–7).

Najbolje, naravno, poznajemo kanonske proroke. Svakog ćemo od njih posebno predstaviti kad budemo obrađivali knjige koje su nam predane pod njihovim imenom. Ovdje je dovoljno ukazati na njihovo mjesto u proročkom pokretu i istaknuti ono što je u njih novo u odnosu na prijašnje razdoblje. Oni posreduju u kriznim vremenima koja prethode velikim prekretnicama nacionalne povijesti ili ih prate: asirska najezda i uništenje Sjevernog kraljevstva, uništenje Južnog odnosno Judina kraljevstva i odlazak u izgnanstvo, svršetak izgnanstva i povratak u domovinu. Oni se ne obraćaju kraljevima nego narodu, i njihova je poruka bila zabilježena samo zato jer je imala opći značaj a time je ujedno i dalje vršila utjecaj. Prvi od tih proroka, Amos, vrši svoju službu u sredini VIII. stoljeća, oko pedeset godina poslije Elizejeve smrti. Veliki će proročki pokret trajati sve do izgnanstva, gotovo dva stoljeća, a u njem prevladavaju snažni proročki likovi Izaije i Jeremije, ali svoje mjesto tu imaju i Hošea, Mihej, Nahum, Sefanija, Habakuk. Svršetak Jeremijina djelovanja pada nekako u vrijeme Ezekielova nastupa. Međutim, s ovim se prorokom izgnanstva ton mijenja: manje je spontan i manje vatren, ima veličanstvenih, ali vrlo složenih viđenja, niže opise do u pojedinosti, snažno se zanima za posljednja vremena. Ukratko, ima crta koje nose u sebi značajke apokaliptičke literature. No to je i vrijeme procvata snažne proročke struje, potekle od Izaije, koja je svoj puni izraz ostvarila u Knjizi utjehe (Iz 40 – 55). Proroci povratka iz babilonskog sužanjstva Hagaj i Zaharija imaju već ograničenije obzorje: njihovo se zanimanje zaustavlja na obnovi Hrama. Poslije njih Malahija iznosi mane nove zajednice. Zatim mala knjiga proroka Jone, uvodeći u književnu vrstu midraša, koristi se starim spisima za novo naučavanje. Apokaliptička struja koju je započeo Ezekiel ponovno je oživjela u Joelu i u drugom dijelu Zaharije. Ona potpuno prožima knjigu Danielovu, kod kojeg se viđenja prošlosti i budućnosti slijevaju u izvanvremensku sliku uništenja zla i ostvarenja kraljevstva Božjeg. Vrijeme velikih proročkih nadahnuća izgleda da je tada na izmaku. Pisci se pozivaju na »ranije proroke« (Dn 9,6.10; usp. već kod Zah 7,7.12) a Zah 13,2–6 predviđa nestanak proročke ustanove kojoj su krivi proroci teško okrnjili ugled. Međutim, Joel 3,1–5 naviješta izlijevanje Duha Svetoga u mesijanskim vremenima i ono će se ostvariti na dan Duhova, prema Dj 2,16s. To je uistinu početak novih vremena koja je otvorio Ivan Krstitelj, posljednji od proroka Staroga saveza, svojim propovijedanjem: on bijaše »prorok i više no prorok« (Mt 11,9; Lk 7,26).

Nauk starozavjetnih proroka

U religioznom razvoju Izraela proroci su imali vrlo značajnu ulogu. Ne samo da su podržavali i vodili narod putem pravog i istinskog jahvizma nego su povrh toga bili glavni nosioci napretka Objave. U tom višeobličnom djelovanju svaki je od njih imao svoju ulogu i svaki je od njih pridonio jedan kamenčić u doktrinalnu izgradnju. No njihovi se prinosi sreću i slijevaju prema trima glavnim točkama, i to onima koje su glavne značajke starozavjetne religije: jednoboštvo, ćudoređe i iščekivanje Spasitelja.

Jednoboštvo *(monoteizam). Izrael je tek postupno došao do filozofske definicije jednoboštva: tvrdnja o opstojnosti jednog jedinog Boga a nijekanje opstojnosti svakog drugog boga. Vrlo su dugo Izraelci prihvaćali misao da drugi narodi mogu imati svoje bogove, ali se za njih nisu zanimali. Izrael je priznavao samo Jahvu koji bijaše najmoćniji od svih bogova i za se tražio isključivo bogoštovlje. Pomak te monoteističke svijesti i tog praktičnog bogoštovlja prema apstraktnoj definiciji bijaše plod propovijedanja starozavjetnih proroka. Kad najstariji među prorocima Amos prikazuje Jahvu kao Boga koji zapovijeda prirodnim silama i koji je gospodar svih ljudi i svih događaja, time samo podsjeća na stare istine, koje tek daju svu težinu prijetnjama što ih izriče. Međutim sadržaj i učinci te stare vjere sve se jasnije potvrđuju. Objava Boga na Sinaju bila je vezana s izabranjem naroda i sklapanjem Saveza. Dosljedno tomu Jahve se prikazivao kao Bog Izraela, vezan uz Izraelovu zemlju i nje-*

gova svetišta. No proroci nisu samo snažno naglašavali veze koje spajaju Jahvu s njegovim narodom, ujedno su ukazivali na to kako on upravlja sudbinama i drugih naroda (Am 9,7). Bog sudi malim državicama, ali i svjetskim velesilama (Am 1 – 2; usp. i sva ostala proroštva protiv narodâ), on im daje moć i silu i oduzima je (Jr 27,5–8), služi se njima kao sredstvom svoje osvete (Am 6,11; Iz 7,18–19; 10,6; Jr 5,15–17), ali ih i zaustavlja kad mu je volja (Iz 10,12). Uza sve to što navješćuju da je Izraelova zemlja Jahvina zemlja (Jr 7,7) i da je Hram njegovo boravište (Iz 6; Jr 7,10–11), oni prorokuju razorenje svetišta (Mih 3,12; Jr 7,12–14; 26), a Ezekiel čak vidi kako Slava Jahvina napušta Jeruzalem (Ez 10,18–22; 11,22–23).

Jahve, gospodar sve zemlje, ne ostavlja mjesta za druge bogove. Boreći se protiv utjecaja poganskih kultova i protiv napasti sinkretizma jer su ti bili stalna prijetnja Izraelovoj vjeri, proroci tvrde da su poganski bogovi nemoćni a idoli ništavni (Hoš 2,7–15; Jr 2,5–13.27–28; 5,7; 16,20). U babilonskom izgnanstvu, kad su se slomila sva nacionalna nadanja i kad je to moglo u ljudima probuditi sumnju u Jahvinu moć, rasprava protv idola u Deuteroizaiji još je odlučnija i još racionalnija (Iz 40,19–20; 41,6–7.21–24; 44,9–20; 46,1–7; usp. Jr 10,1–16 i kasnije Jeremijinu poslanicu u Bar 6; Dn 14). Uz tu kritiku idola stoji s druge strane pobjedonosno očitovanje apsolutnog jednoboštva (Iz 44,6–8; 46,1–7.9).

Taj je Bog transcendentno biće. Tu transcendenciju proroci osobito naglašavaju kad Boga nazivaju »svetim« što je bila osobito omiljena tema proroka Izaije (Iz 6 i drugdje: Iz 1,4; 5,19.24; 10,17.20 itd.), ali i drugih proroka (Hoš 11,9; Iz 40,25; 41,14.16.20; Jr 50,29; 51,5; Hab 1,12; 3,3). Bog je okružen otajstvom (Iz 6; Ez 1), neizmjerno je iznad »sinova ljudskih«, izraz koji Ezekiel vrlo često ponavlja da bi naglasio udaljenost koja dijeli proroka od njegova božanskog sugovornika. A ipak, on je i blizu po svojoj dobroti, pa i po nježnosti koju posvjedočuje svome narodu, osobito u proroštvima Hošee i Jeremije u slici ženidbe između Jahve i Izraela (Hoš 2; Jr 2,2–7; 3,6–8), slici koju je nadugačko razvijao Ezekiel (Ez 16 i 23).

Ćudoređe. *Svetosti Božjoj stoji nasuprot čovjekova okaljanost (Iz 6,5) i u toj suprotnosti proroci postaju sve svjesniji grijeha. Kao ni jednoboštvo, to ćudoređe nije nešto novo, ono je bilo upisano već u Deset zapovijedi, bilo je povodom Natanu da posreduje kod Davida (2 Sam 12) i Iliji kod Ahaba (1 Kr 21). No kanonski se proroci stalno na to vraćaju: grijeh čovjeka dijeli od Boga (Iz 59,2). Grijeh je uistinu uvreda Bogu pravde (Amos), Bogu koji je ljubav (Hošea), Bogu koji je svetost (Izaija). Što se pak Jeremije tiče, možemo reći, grijeh je u središtu njegova razmatranja. Njime je zahvaćen sav narod, koji se čini potpunoma pokvaren, nepopravljiv (Jr 13,23). A upravo ta poplava zla izaziva kaznu Božju, veliki sud na »Dan Jahvin« (Iz 2,6–22; 5,18–20; Hoš 5,9–14; Jl 2,1–2; Sef 1,14–18). Navještaj nesreće za proroka Jeremiju je upravo znak pravog proroštva (Jr 28,8–9). Grijeh sveg naroda izaziva tu svenarodnu, kolektivnu kaznu. Međutim, kod proroka Jeremije počinje se već pojavljivati misao o odgovornosti pojedine osobe (Jr 31,29–30; usp. Pnz 24,16). Ezekiel tu misao samo potvrđuje (Ez 18, usp. 33,10–20).*

A ono što se naziva »etičkim monoteizmom« starozavjetnih proroka nije antilegalizam. Njihovo je ćudoređe utemeljeno na pravu koje je proglasio Bog, a koje ljudi krše i ne priznaju, kao što se vidi iz govora proroka Jeremije (Jr 7,5–10) i njegova odnosa prema Deset zapovijedi.

Istodobno se produbljuje i pojam vjerskog života. Da bi čovjek mogao izbjeći kaznu, treba »tražiti Boga« (Am 5,4; Jr 50,4; Sef 2,3), to jest, kako tumači prorok Sefanija, izvršavati odredbe njegove, tražiti pravdu, živjeti u poniznosti (usp. Iz 1,17; Am 5,24; Hoš 10,12; Mih 6,8). Bog zahtijeva od čovjeka nutarnju religiju, koja Jeremiji čak postaje uvjetom novoga Saveza (Jr 31,31–34). Takav duh treba prožimati sav religiozni život i vanjska očitovanja bogoslužja. Proroci prosvjeduju protiv ritualizma koji se ne brine za ćudorednu čistoću (Iz 1,11–17; Jr 6,20; Hoš 6,6; Mih 6,6–8). Međutim, griješi onaj tko proroke prikazuje kao protivnike samog bogoslužja. Bogoslužje i Hram dapače su glavna briga prorocima Ezekielu, Hagaju i Zahariji.

Iščekivanje Spasitelja. *No kazna nije Bogu zadnja riječ, on ne želi potpuno uništenje svoga naroda, nego unatoč svih otpada teži za tim da se sva njegova obećanja ostvare. On će poštedjeti »Ostatak« (Iz 4,3+). Taj se pojam pojavljuje već kod Amosa (5,15), a u njegovih se nasljednika dalje razvija i podrobnije određuje. U viđenju starozavjetnih proroka isprepliću se dvije razine kazni, predstojeća kazna i posljednji sud Božji, a Ostatak će izbjeći i sadašnju opasnost i ujedno uživati konačno spasenje. Razlika između tih dviju razina pokazuje se kroz povijesni razvoj; poslije svake kušnje Ostatak je ona skupina ljudi koja je uspjela preživjeti: stanovnici koji ostadoše u Izraelu ili u Judeji poslije pada Samarije ili Sanheribova upada (Am 5,15; Iz 37,31–32), izgnanici u Babilon poslije uništenja Jeruzalema (Jr 24,8), židovska zajednica koja se vratila u Palestinu poslije izgnanstva (Zah 8,6.11.12; Ezr 9,8.13–15). No ta je skupina ljudi ujedno, u svakom tom razdoblju, klica, mladica svetog naroda kojemu je obećana budućnost (Iz 11,10; 37,31; Mih 4,7; 5,6–7; Ez 37,12–14; Zah 8,11–13).*

Bit će to doba nečuvene sreće. Raspršeni iz Izraela i Judeje (Iz 11,12–13; Jr 30 – 31) vratit će se u Svetu zemlju, koja će im biti čudesno plodna i bogata (Iz 30,23–26; 32,15–17), a narod će se Božji osvetiti svojim neprijateljima (Mih 4,11–13; 5,6–8). No ova obećanja materijalnog blagostanja i moći nisu bitna, ona samo prate dolazak Kraljevstva Božjeg. A ono pak pretpostavlja potpunoma duhovno ozračje: pravednost i svetost (Iz 29,19–24), nutarnje obraćenje i Božje oproštenje (Jr 31,31–34), spoznaju Boga (Iz 2,3; 11,9; Jr 31,34), mir i radost (Iz 2,4; 9,6; 11,6–8; 29,19).

Da bi uspostavio i upravljao svojim kraljevstvom na zemlji, Kralj Jahve imat će svog predstavnika kojega će pomazanje učiniti njegovim podanikom: on će biti »pomazanik« Jahvin, na hebrejskom jeziku njegov »mesija«. Upravo jedan prorok, i to Natan koji Davidu obećaje da će njegova dinastija zasvagda trajati (2 Sam 7), prvi izriče ovaj kraljevski mesijanizam čija će se jeka naći i u nekim psalmima, usp. str. 691. Međutim, neuspjesi i loše vladanje većine Davidovih nasljednika naizgled će opovrgnuti taj »dinastijski« mesijanizam, i sva će se nadanja usredotočivati na jednog posebnog kralja čiji se dolazak očekuje u bližoj ili daljnjoj budućnosti. To je onaj spasitelj kojega naziru proroci, osobito Izaija, ali i Mihej i Jeremija. Mesija (odsad to možemo pisati velikim početnim slovom) će biti iz loze Davidove (Iz 11,1; Jr 23,5 = 33,15). Poput Davida, i on će izići iz Betlehema-Efrate (Mih 5,1). Primit će najveličanstvenije naslove (Iz 9,5), i Duh će Jahvin počivati na njemu sa svim svojim darovima (Iz 11,1–5). Za Izaiju on je Emanuel, *to jest »Bog s nama« (Iz 7,14), za Jeremiju on je* Jahve sidkenu, *to jest »Jahve, Pravda naša« (Jr 23,6), dva naziva koji sažimlju čisti mesijanski ideal.*

Ova je nada nadživjela krah snova o zemaljskoj vladavini i oporu pouku izgnanstva, ali izgledi su se mijenjali. Unatoč nadi koju su proroci Hagaj i Zaharija za trenutak povezivali s Davidovim potomkom Zerubabelom, kraljevski je mesijanizam doživio svoj sumrak: ni jedan potomak Davidov ne bijaše sada više na prijestolju a Izrael je bio podvrgnut tuđoj vlasti. Ezekiel doduše očekuje dolazak novoga Davida, ali ga naziva »knezom« a ne »kraljem« i opisuje ga više kao posrednika i pastira a ne kao moćnog vladara (Ez 34,23–24; 37,24–25). Zaharija će navijestiti dolazak kralja koji će međutim biti ponizan i mirotvorac (Zah 9,9–10). Za Deuteroizaiju Pomazanik Jahvin nije davidovski kralj nego perzijski kralj Kir (Iz 45,1) koji će kao sredstvo Božje osloboditi njegov narod. Ali isti prorok na pozornicu dovodi jedan drugi spasenjski lik, Slugu Jahvina, koji postaje učitelj njegova naroda i svjetlost svih naroda, naviještajući u punini blagosti Božje pravo. On će biti bez ugleda, odbačen od svojih, ali će im donijeti spasenje uz cijenu vlastitog života (Iz 42,1–7; 49,1–9; 50,4–9; a osobito 52,13 – 53,12). Daniel, konačno, vidi kako na oblacima dolazi netko kao Sin čovječji koji od Boga prima vlast nad svim narodima, kraljevstvo koje će zasvagda trajati (Dn 7). Ipak je stara struja ponovno došla do izražaja: u predvečerje naše kršćanske ere iščekivanje kraljevskog Mesije opet je bilo vrlo rašireno, no u nekim su sredinama iščekivali i Mesiju svećenika a u drugim pak Mesiju kao transcendentno biće.

Prva je kršćanska zajednica na Isusa primijenila sve te proročke navještaje, pokazujući kako ih je sve, premda tako različite, u sebi ujedinjavao. On je Isus, to jest Spasitelj, Krist, to jest Mesija, potomak Davidov, rođen u Betlehemu, mironosni Kralj proroka Zaharije i Sluga patnik Deuteroizaije, dijete Emanuel naviješteno po proroku Izaiji a isto tako i Sin čovječji, tajanstvenog nebeskog podrijetla, kako ga je vidio prorok Daniel. No ta povezivanja sa starim navještajima ne smiju nipošto sakriti izvornost kršćanskog mesijanizma koji proistječe iz osobe i života Isusova. On je ispunio proroštva nadilazeći ih, a od sebe je odlučno odbio tradicionalno političko poimanje kraljevskog mesijanizma.

Proročke knjige

Proroci kojima je pripisana neka knjiga u kanonu Biblije obično se nazivaju »proroci-pisci«. No ono što rekosmo o proročkoj službi pokazuje da ovo nazivlje nije ispravno: prorok nije pisac, nego je iznad svega govornik, propovjednik. Proročki je navještaj najprije bio propovijedan. Stoga nam ostaje da protumačimo kako je od te naviještene riječi došlo do napisane knjige.

U ovim knjigama nailazimo na tri vrste elemenata: 1. »proročki govori«: to su proroštva koja izgovara ili sam Bog ili pak prorok u njegovo ime, te pjesnički odlomci koji sadrže neko naučavanje, navještaj, prijetnju ili obećanje... 2. Izvještaji u prvom licu u kojima prorok opisuje svoje iskustvo, prije svega svoj poziv u proroke. 3. Izvještaji u trećem licu u kojima se opisuju događaji iz prorokova života ili razne okolnosti njegove proročke službe. Ove tri književne vrste mogu biti i spojene, pa se često događa da izvještaji uključuju proroštva ili govore.

Odlomci u trećem licu ukazuju na nekog redaktora a ne na samog proroka. O tome imamo jasno svjedočanstvo u knjizi proroka Jeremije. Prorok je izdiktirao Baruhu (Jr 36,4) sve riječi koje je naviještao u Jahvino ime posljednjih dvadeset i tri godine (usp. Jr 25,3). Pošto je kralj Jojakim dao spaliti tu zbirku (Jr 36,23), Baruh je napisao novi svitak (Jr 36,32). Izvještaj o tim činjenicama mogao nam je dati jedino sam Baruh, a njemu pripisujemo i one

biografske izvještaje koji slijede u Jr 37 – 44 te se završavaju riječju utjehe što je Jeremija upućuje Baruhu (Jr 45,1–5). Tom prilikom saznajemo da je u drugi svitak »dopisano još mnogo onakvih riječi« (po Baruhu ili drugima) (Jr 36,32).

Slične okolnosti mogu protumačiti i sastav drugih knjiga. Vjerojatno su sami proroci napisali, ili izdiktirali, dio svojih proroštava i izvještaje o svojim iskustvima (usp. Iz 8,1; 30,8; Jr 30,2; 51,60; Ez 43,11; Hab 2,2). Dio te baštine mogla je vrlo vjerno sačuvati usmena predaja koja je nastajala u njihovoj okolini ili među njihovim učenicima (to nam, izgleda, potvrđuje Iz 8,16 za Izaijine učenike). U tim su se istim sredinama čuvale uspomene na prorokov život, a među ove uspomene spadahu i proroštva. O tomu nam svjedoče predaje o Izaiji u Knjigama kraljeva (2 Kr 18 – 20) koje su potom prešle u Izaijinu knjigu (Iz 36 – 39) ili izvještaj o sukobu između Amosa i Amasje (Am 7,10–17).

Od tih elemenata nastale su zbirke u kojima su pisci skupili proroštva istog tona ili odlomke istog sadržaja (kao na primjer govori protiv tuđinskih naroda kod Izaije, Jeremije, Ezekiela) ili su pak smirivali navještaje nesreće obećanjima spasenja (tako Mihej). Ljudi su te spise čitali i o njima razmišljali. Tako su dalje prenosili duhovne tekovine koje su stvarali proroci: Jeremijini suvremenici navode jedno proroštvo proroka Miheja (Jr 26,17–18) a vrlo često se poziva na starije proroke (Jr 28,8), što postaje pravi refren (Jr 7,25; 25,4; 26,5 itd., zatim Zah 1,4–6; 7,7.12; Dn 9,6.10; Ezr 9,11). Proročke su knjige u vjerničkim sredinama u kojima su pothranjivale vjeru i pobožnost ostajale živa stvarnost. Kao što je to zabilježeno u svitku Baruhovu (Jr 36,32), »k njima je bilo dopisano još mnogo onakvih riječi« pod Božjim nadahnućem, kako bi se te knjige prilagodile potrebama određenog trenutka i obogatile. U stanovitim slučajevima, kao npr. u knjigama Izaije i Zaharije, ti su dodaci bili vrlo opširni. Postupajući tako baštinici starozavjetnih proroka bijahu uvjereni da će time sačuvati i na najbolji način oploditi blago koje su primili od njih.

Knjige četvorice »velikih« proroka poredane su u kanonu po kronološkom redoslijedu kojeg ćemo se i mi držati. Redoslijed dvanaest »malih« proroka već je proizvoljniji. Pokušat ćemo, koliko je to moguće, predstaviti i njih prema njihovu vremenskom slijedu.

Izaija

Prorok Izaija se rodio oko 765. godine pr. Kr. Godine 740., kada je umro kralj Uzija, bio je u Hramu u Jeruzalemu pozvan među proroke, pozvan da naviješta propast Izraela i Judeje kao kaznu za nevjernost naroda (6,1–13). Svoju proročku službu obnašao je kroz četrdeset godina, za kojih je prijetnja Asirije protiv Izraela i Judeje postajala svakim danom sve veća. Razlikujemo četiri razdoblja u koja možemo, s više ili manje vjerojatnosti, raspodijeliti prorokove navještaje. – 1. Prva je proroštva izgovorio u kratkom vremenu od svog poziva do početka Ahazova kraljevanja 736. godine. U tom je vremenu Izaija bio zaokupljen osobito ćudorednom iskvarenošću do koje je ljude u Judeji dovelo blagostanje (Iz 1 – 5 velikim dijelom). – 2. Damaščanski kralj Rason i izraelski kralj Pekah htjedoše uvući mladoga Ahaza u koaliciju protiv Tiglat-Pilesera III., kralja asirskoga. Pošto je Ahaz odbio ući u koaliciju, oni su ga napali pa se utekao za pomoć Asiriji. Tada je posredovao Izaija i uzalud nastojao suprotstaviti se toj previše ljudskoj politici. Iz tog vremena potječe »Knjiga o Emanuelu« (7,1 – 11,9 velikim dijelom, ali i 5,26–29(?); 17,1–6; 28,1–4). Pošto njegovo poslanje kod Ahaza ostade bez uspjeha, Izaija se povukao s političke pozornice (usp. 8,16–18). – 3. Ahazov poziv za pomoć Tiglat-Pileseru imao je za posljedicu da je Judeja došla pod skrbništvo Asirije i ubrzao je propast Sjevernog kraljevstva. Poslije priključenja jednog dijela Sjevernog kraljevstva Asiriji 734. godine, tuđinski je pritisak postajao sve veći te je 721. god. Samarija potpala pod vlast Asirije. U Judeji je Ahaza naslijedio kralj Ezekija, pobožan i željan provesti duhovnu obnovu. Međutim opet su nastajale političke spletke te su moćnici tražili pomoć, ovog puta Egipta protiv Asirije. Izaija, vjeran skroz-naskroz svojim načelima, zahtijevao je da odbiju svaki vojni savez i da se pouzdaju u Boga. Na početak Ezekijina vladanja odnose se odlomci 14,28–32; 18; 20; 28,7–22; 29,1–14; 30,8–17. Kad je Sargon uspio ugušiti pobunu i osvojio Ašdod (Iz 20), Izaija je opet zašutio. – 4. Progovorio je ponovno godine 705. kad se Ezekija dao uvući u pobunu protiv Asirije. Sanherib je opustošio Palestinu 701. godine, ali je kralj Judeje bio odlučio braniti Jeruzalem. Izaija ga je podržao u njegovu otporu Asiriji i obećao mu Božju pomoć. Grad je uistinu bio oslobođen. Iz ovog posljednjeg razdoblja potječu svakako proroštva 1,4–9(?); 10,5–15.27b–32; 14,24–27 i odlomci u 28 – 32 koji se ne odnose na ranije razdoblje. Ne znamo više ništa o Izaijinu životu i djelovanju poslije 700. godine. Prema jednoj židovskoj predaji, Izaija je umro mučeničkom smrću za vrijeme kralja Manašea.

To Izaijino aktivno sudjelovanje u zbivanjima u njegovoj zemlji učinilo je od njega narodnog junaka. Bio je i vrlo nadaren pjesnik. Sjaj njegova stila i novost njegovih slika čine od njega velikog »klasika« Biblije. Njegovi sastavci imaju jedru snagu, veličanstvenost, skladnost kakve će jedva tko više po-

slije njega postići. No njegova je veličina najprije vjerskog značenja. Izaija je bio obilježen za svagda onim prizorom poziva u proroke u Hramu kada je doživio iskustvo Božje transcendencije i čovjekove nedostojnosti. Njegovo shvaćanje Boga krije u sebi nešto pobjedničko i strašno u isti tren: Bog je Sveti, Jaki, Moćni, Kralj. Čovjek je biće okaljano grijehom za koji Bog traži zadovoljštinu. Bog naime zahtijeva pravednost u međuljudskim odnosima i iskrenost u bogoštovlju što ga iskazuju njemu u čast. On hoće da ljudi budu vjerni. Izaija je prorok vjere te traži, u velikim krizama koje snalaze njegov narod, da se pouzdaju samo u Boga: to je jedina mogućnost da se spase. Zna da će kušnja biti velika, ali se i nada da će »ostatak« biti pošteđen. Ostatak kojemu će kralj biti sam Mesija. Izaija je najveći od svih mesijanskih proroka. Mesija kojega on naviješta Davidov je potomak, koji će učiniti da na zemlji zavladaju mir i pravda i da se raširi spoznaja Boga (2,1–5; 7,10–17; 9,1–6; 11,1–9; 28,16–17).

Takav je izvanredno obdareni vjerski um temeljito obilježio svoje razdoblje i stvorio školu. Njegovi su učenici čuvali njegove riječi te dodavali i nove. Knjiga koja nosi njegovo ime plod je duga i složena posla, kojemu je teško rekonstruirati sve etape. Konačni sastav podsjeća na sastav Knjige proroka Jeremije (prema grčkom prijevodu) i Ezekiela: 1 – 12 proroštva protiv Jeruzalema i Judeje, 13 – 23 proroštva protiv stranih naroda, 24 – 35 obećanja; no ovaj sastav nije ukočen. Određene analize s druge strane pokazuju da se knjiga ne drži potpuno kronološkog redoslijeda Izaijina djelovanja. Ona se pomalo oblikovala od različitih zbirki govora. Neke su očigledno od samog proroka (usp. Iz 8,16; 30,8). Druge su zbirke sabrali i sastavili njegovi učenici, bliži ili daljnji, često glosama tumačeći ili nadopunjujući riječi svojeg učitelja. U proroštvima protiv stranih naroda, sabranima u poglavljima 13 – 23, ima kasnijih odlomaka, kao onaj u gl. 13 – 14 protiv Babilona (iz vremena izgnanstva). Znatno prošireniji dodaci jesu: »Izaijina apokalipsa« (24 – 27) koju zbog njene književne vrste i nauke ne možemo smjestiti u vrijeme prije 5. stoljeća pr. Kr.; proročka liturgija iz vremena poslije izgnanstva (Iz 33) i »Mala apokalipsa« (34 – 35) koja je sastavljena pod utjecajem Deuteroizaije. Konačno, u obliku dodatka, preuzet je iz 2 Kr 18 – 19 izvještaj o Izaijinu djelovanju za vrijeme Sanheribove vojne (36 – 39). U taj je dio umetnut jedan psalam iz vremena poslije sužanjstva koji je pripisan kralju Ezekiji (38,9–20).

Kasnije je Knjiga proroka Izaije dobila još i mnogo značajnije dodatke. Poglavlja 40 – 55 ne možemo nipošto pripisati proroku iz 8. st. pr. Kr. Ne samo da se tu nigdje ne spominje njegovo ime, nego je i povijesna pozadina mlađa za oko dva stoljeća: Jeruzalem je zauzet, narod je izgnan u Babiloniju, na pozornici se već pojavljuje perzijski kralj Kir koji će kao sredstvo u Božjim rukama osloboditi Židove. Sigurno, svemogućnost bi Božja mogla prenijeti proroka u daleku budućnost, otkinuti ga od sadašnjice i promijeniti mu slike i misli. No to bi zahtijevalo podvostručenje njegove osobe i zaborav njegovih suvremenika – kojima je bio poslan – što je bez primjera u Bibliji i suprotno samom pojmu prorokovanja, koje poseže za budućnošću samo radi pouke za sadašnjost. Ova poglavlja u stvari sadrže propovijedanje nekog bezimenog proroka, nastavljača Izaijina djelovanja, velikoga poput samog Izaije; nazivamo ga, ne znajući boljeg imena, Deuteroizaija ili Drugi Izaija. On je propovijedao u Babiloniji između prvih Kirovih pobjeda, oko 550. godine pr. Kr., koje su dale naslutiti propast babilonskog carstva, i osloboditeljskog proglasa godine 538., koji je doveo prve povratnike u staru domovinu. Ova zbirka, premda nema strogo određen sastav, ipak pokazuje veće jedinstvo negoli poglavlja 1 – 39. Počinje odlomkom u kojem je opisan poziv u proroke (40,1–11) i završava zaključkom (55,6–13). Prema prvim riječima: »Tješite, tješite moj narod!« (40,1) ovaj dio knjige naziva se i »Knjiga Izraelove utjehe«.

To je u biti njegova glavna tema! Proroštva u poglavljima 1 – 39 pretežno su prijetnje, pune aluzija na događaje iz vremena kralja Ahaza i Ezekije; poglavlja 40 – 55 smještena su u drugi povijesni okvir i predstavljaju utjehu. Uništenjem grada Jeruzalema izvršen je sud. Bliži se vrijeme obnove, i to potpune. Ta je misao naglašena važnošću koju prorok pridaje temi Boga Stvoritelja združenoj s temom Boga Spasitelja. Novi će Izlazak, veličanstveniji nego onaj prvi, dovesti narod u obnovljeni Jeruzalem, ljepši nego onaj raniji. To razlikovanje dvaju vremena, vremena »prošlih stvari« i vremena »budućih stvari«, predstavlja početak eshatologije. U odnosu na Prvog Izaiju njegova je misao teološki izgrađenija. Monoteizam već izlaže u obliku nauke a ništetnost lažnih bogova dokazuje njihovom nemoći. Stavlja u prvi plan mudrost Božju i njegovu neistraživu providnost. Prvi put se jasno izražava vjerski univerzalizam. Te su istine iznesene oduševljenim tonom i kratkim ritmom, što očituje hitnost spasenja.

U Knjigu su umetnuta četiri lirska odlomka, »pjesme o Sluzi Jahvinu« (42,1–4 [5–9]; 49,1–6; 50,4–9 [10–11]; 52,13 – 53,12). One nam predstavljaju savršena slugu Jahvina, koji okuplja svoj narod i svjetlo je drugih naroda, propovijeda istinsku vjeru, svojom smrću daje zadovoljštinu za grijehe naroda i biva od Boga proslavljen. Ovi se odlomci od sveg Starog zavjeta najviše proučavaju, ali se tumači Biblije ne slažu ni u pitanju njihova podrijetla ni u pitanju njihova značenja. Vrlo vjerojatno treba prve

tri pjesme pripisati Drugom Izaiji, a četvrtu je pjesmu zacijelo sastavio neki od njegovih učenika. Tko je taj Sluga patnik, vrlo je teško ustanoviti. Mnogi su u njemu vidjeli oličenje izraelske zajednice, kojoj drugi odlomci Deuteroizaije stvarno pridaju naslov »sluge«. Međutim, vrlo su snažno istaknute i individualne crte. Zato drugi egzegeti, koji danas predstavljaju većinu, vide u Sluzi patniku povijesnu osobu iz prošlosti ili sadašnjosti. U tom smislu najprihvatljivije je ono mišljenje koje Slugu poistovjećuje sa samim Drugim Izaijom. Četvrta bi pjesma onda bila nadodana poslije njegove smrti. Neki su pokušali pomiriti ova dva tumačenja gledajući u Sluzi jednu osobu koja u sebi utjelovljuje sudbinu svoga naroda.

Svakako, tumačenje koje bi se ograničilo samo na prošlost ili sadašnjost ne bi dostatno vodilo računa o samom tekstu. Sluga posreduje spasenje u budućnosti, a to je onda opravdanje mesijanskom tumačenju, koje je tim pjesmama već dao jedan dio židovske predaje, oduzimajući samo vid trpljenja. Nasuprot tomu, Isus je prihvatio upravo tekstove o trpljenju Sluginu i njegovoj smrti za druge te ih primijenio na se i na svoje poslanje (Lk 22,19–20.37; Mk 10,45). I prvo je kršćansko navještanje u Isusu prepoznalo savršenog Slugu kojega je navijestio Drugi Izaija (Mt 12,17–21; Iv 1,29).

Posljednji dio Knjige, poglavlja 56 – 66, većina tumača smatra djelom nekog proroka kojega nazivaju »Tritoizaija« odnosno Treći Izaija. Danas se općenito zastupa mišljenje da je ovaj dio zapravo zbirka sastavljena od više bezimenih proroka. Psalam Iz 63,7 – 64,11 izgleda da potječe iz vremena prije babilonskog izgnanstva a proroštvo u 66,1–4 iz vremena obnove Hrama oko godine 520. pr. Kr. Misao i stil Iz 60 – 62 vrlo su bliski Drugom Izaiji. Poglavlja 56 – 59 u cjelini mogu potjecati iz 5. st. pr. Kr. Poglavlja 65 – 66 (osim 66,1–4), koja već daju naslutiti apokaliptički stil, neki egzegeti pripisuju helenističkom vremenu, dok ih drugi smještaju u doba po povratku izgnanika iz Babilona. Uzet u cjelini, ovaj treći dio Knjige izgleda kao djelo nastavljačâ Drugog Izaije. On predstavlja posljednji plod izaijanske predaje, koja je tako produžila djelovanje velikog proroka iz 8. st. pr. Kr.

U jednoj špilji na obali Mrtvog mora (u Kumranu) pronađen je cjelovit rukopis Izaije proroka, napisan vjerojatno u 2. st. pr. Kr. Razlikuje se od masoretskog teksta posebnom ortografijom i inačicama, od kojih su neke vrlo korisne za uspostavu starog teksta. One su u bilješkama označene kraticom 1QIs[a].

Jeremija

Nešto više od jednog stoljeća poslije Izaije, oko 650. godine pr. Kr., rodio se u jednoj svećeničkoj obitelji u okolici Jeruzalema prorok Jeremija. Njegov život i njegov karakter poznajemo više negoli ikojeg drugog proroka i to na temelju biografskih izvještaja u trećem licu koji su rasuti po njegovoj knjizi, a kronološki im je poredak: 19,1 – 20,6; 26; 36; 45; 28 – 29; 51,59–64; 34,8–22; 37 – 44. »Jeremijine ispovijesti« (11,18 – 12,6; 15,10–21; 17,4–18; 18,18–23; 20,7–18) potječu od samog proroka. One doduše ne predstavljaju autobiografiju, ali su svejedno potresno svjedočanstvo o unutarnjim krizama kroz koje je prorok prošao. Napisane su u stilu psalama tužbalica. Bog ga je pozvao u proroke posve mlada, 626. godine, trinaeste godine vladanja Jošijina (1,2). Živio je u tragičnom razdoblju kada se pripremalo i dovršilo uništenje Judejskog kraljevstva. Vjerska reforma i nacionalna obnova kralja Jošije probudile su nade, no one su bile pokopane kraljevom smrću u Megidu 609. godine i velikim preokretom na starom Istoku: padom asirske Ninive 612. godine i ekspanzijom novobabilonskog carstva. Već je 605. godine Nabukodonozor nametnuo svoju vlast Palestini. Judeja se poslije toga pobunila na poticaj Egipta, koji će spletkariti sve do kraja, te tako 597. godine Nabukodonozor opsjeda Jeruzalem i dio njegovih stanovnika odvodi u babilonsko sužanjstvo. Nova pobuna ponovno je izazvala kaldejske čete: godine 587. Jeruzalem je osvojen, Hram spaljen a stanovništvo opet odvedeno u izgnanstvo. Jeremija je proživio ovu dramatičnu povijest propovijedajući, prijeteći, pretkazujući propast, uzalud opominjući nesposobne kraljeve koji su se izmjenjivali na Davidovu prijestolju. Vojska ga je optuživala zbog malodušja, vlasti ga progonile i zatvarale. Poslije zauzeća Jeruzalema, premda je u izgnanicima vidio nadu u bolju budućnost, ipak je radije ostao u Palestini, kod Gedalije, kojega su Babilonci imenovali upraviteljem. Međutim Gedaliju ubiše zavjerenici a skupina Židova, bojeći se osvete, pobježe u Egipat odvevši sa sobom Jeremiju. Vjerojatno je ondje i umro.

Drama njegova života nije samo u događajima u koje je Jeremija bio upleten nego i u proroku samome. Imao je nježnu dušu, predodređenu da ljubi, a bio je poslan »da istrebljuje i ruši, da zatire i ništi« (1,10) i trebao je proricati iznad svega nesreću (20,8). Bio je željan mira a uvijek se morao boriti, protiv svojih vlastitih ljudi, protiv kraljeva, svećenika, lažnih proroka, sveg naroda, »svađao se i prepirao sa svom zemljom« (15,10). Bio je razdiran poslanjem kojemu nije mogao nikako izbjeći (20,9). Njegovi nutarnji razgovori s Bogom puni su povika boli: »Zašto je bol moja bez prebola?« (15,18), a Joba nam daje naslutiti odlomak »Proklet bio dan kad se rodih« (20,14 i dalje).

No to je trpljenje očistilo njegovu dušu i otvorilo je za druženje s Bogom. Upravo ta njegova nutarnja i srdačna religioznost, prema kojoj je živio još prije

nego ju je oblikovao i izrekao u svom navještaju Novog saveza (31,31–34) jest ono što nam Jeremiju čini tako dragim i tako bliskim. Ova njegova osobna religioznost pomogla mu je u produbljivanju tradicionalne nauke: Bog ispituje srca i bubrege (11,20), uzvraća svakome prema njegovim djelima (31,29–30), prijateljstvo s Bogom (2,2) biva raskinuto grijehom koji proizlazi iz opaka srca (4,4; 17,9; 18,12). Ta čuvstvena strana povezuje ga s Hošeom pod čijim je utjecajem stvarno bio, a pounutrivanje Zakona, uloga srca u odnosima s Bogom, zauzetost za pojedinačnu osobu približuje ga Ponovljenom zakonu. Jeremija je zasigurno bio naklonim svjedokom Jošijine reforme, koja se nadahnjivala tom knjigom, ali je bio silno razočaran kad je vidio da ta knjiga ostaje bez učinka i da ne može promijeniti ćudoredni i vjerski život naroda.

Jeremijino je poslanje doživjelo za njegova života slom, ali njegovoj osobi je poslije smrti stalno rastao ugled. Svojom je naukom o Novom savezu, utemeljenu na religiji srca, postao ocem židovstva (judaizma) u njegovu najčišćem obliku. Silno je utjecao na Ezekiela, na Drugog Izaiju i na mnoge psalme. U makabejsko doba ubrajali su ga među zaštitnike naroda (2 Mak 2,1–8; 15,12–16). Stavljajući duhovne vrednote na prvo mjesto i pokazujući koliko prisan treba biti odnos duše prema Bogu, pripravio je Novi, kršćanski savez. Njegov život odricanja i trpljenja u službi Božjoj mogao je ponuditi neke crte liku Sluge patnika u Iz 53 te ga ujedno čini slikom Krista.

Tako trajni utjecaj pretpostavlja da su Jeremijine poruke često čitali, o njima razmišljali i tumačili ih. To djelovanje na naraštaje duhovnih baštinika odražava se i u sastavu njegove knjige. Ona se ne predstavlja, ni izdaleka, kao djelo jednog daha. Osim pjesničkih proroštava i biografskih izvještaja, sadrži govore u prozi stila sličnog Ponovljenom zakonu. Neki su njihovu autentičnost stavili u pitanje pripisujući ih »deuteronomističkim« redaktorima poslije izgnanstva. Uistinu, njihov je stil, stil židovske proze VII. i početka VI. stoljeća pr. Kr., njihova je teologija sastavnica religiozne struje kojoj pripadaju i Jeremija i Ponovljeni zakon. Ti govori predstavljaju autentičnu jeku Jeremijina propovijedanja koje su sabrali njegovi slušatelji. Sva ova jeremijanska predaja nije se prenosila u jednom jedinstvenom obliku. Grčki prijevod ima recenziju koja je znatno kraća (za jednu osminu) od masoretskog teksta i u pojedinostima se često razlikuje. Otkriće starozavjetnih tekstova u Kumranu dokazuje da su već na hebrejskom jeziku postojale dvije recenzije. Osim toga, grčki prijevod stavlja proročanstva protiv narodâ poslije 25,13 i drukčijim redoslijedom nego hebrejski tekst, koji ih smješta na kraj knjige (46 – 51). Ova su proroštva možda najprije činila posebnu zbirku i ne potječu sva od Jeremije: barem su proroštva protiv Moaba i Edoma bila znatno prerađena a ono dugo proroštvo protiv Babilona (50 – 51) potječe s kraja izgnanstva. Poglavlje 52. predstavlja se kao povijesni dodatak koji je paralelan tekstu iz 2 Kr 24,18 – 25,30. Tu i tamo bili su umetnuti i drugi dodaci manjeg opsega te svjedoče o tomu da su knjigu izgnanici u Babilonu i preporođena posužanjska zajednica često upotrebljavali i visoko je cijenili. Ima u knjizi i prilično podvostručenih tekstova (dubleta) koji su plod redakcijskih zahvata. Napokon, mnogobrojni kronološki podaci nisu susljedni. Stanoviti nered u sadašnjem stanju knjige učinak je dugog sastavljanja kojemu je vrlo teško odrediti sve etape.

Međutim, poglavlje 36 pruža nam dragocjene podatke: godine 605. Jeremija je diktirao svojem učeniku Baruhu proroštva koja je govorio već od samog početka svoje službe (36,2), to jest od 626. godine. Taj je svitak, koji je Jojakim spalio, Jeremija ponovno izdiktirao Baruhu i upotpunio (36,32). O sadržaju te zbirke možemo stvarati samo hipoteze. Čini se da je započinjala s 25,1–12 i sadržavala odlomke napisane prije 605., koje sad imamo u gl. 1 – 18, ali je uključivala i stara proroštva protiv naroda (vidi 36,2) na koje se odnosi 25,13–38. Nadopune koje su kasnije ovamo umetnute, u istim odsjecima, jesu odlomci nastali poslije 605. godine i druga proroštva protiv naroda. Ovamo su kasnije umetnuti ulomci »Ispovijesti«, o kojima smo već govorili ranije. Konačno su dodane još dvije knjižice – o kraljevima (21,11 – 23,8) i o prorocima (23,9– 40) – koje su vjerojatno prije postojale zasebno.

Tako smo izdvojili već dva dijela knjige: jedan sadrži prijetnje protiv Judeje i Jeruzalema (1,1 – 25,13), drugi proroštva protiv naroda (25,13–38 i 46 – 51). Treći dio sačinjavaju pogl. 26 – 35 gdje su po proizvoljnom redu nanizani odlomci koji imaju nešto optimističniji ton. Ti su odlomci gotovo svi napisani u prozi i velikim dijelom potječu iz Jeremijine biografije, koju je prema mnogima napisao Baruh. Iz ove cjeline treba izdvojiti pogl. 30 – 31 koja predstavljaju pjesničku Knjigu utjehe, i to u stihovima. Četvrti dio (36 – 44), u prozi, nastavlja Jeremijinu biografiju opisujući nam njegova trpljenja za vrijeme opsade Jeruzalema i poslije toga. Završava recima 45,1–5, koji su u neku ruku potpis Baruhov.

Tužaljke

Hebrejska Biblija uvrštava ovu knjižicu među Spise, Hagiografe, te ju ubraja među pet »svitaka«, »megillot«, koje su čitali za velikih blagdana. Grčka Biblija (LXX) i Vulgata smještaju je odmah poslije Knjige proroka Jeremije, s naslovom u kojem se Je-

remiji pripisuje autorstvo. Ta se predaja temelji na 2 Ljet 35,25 a oslanja se na sadržaj pjesama koji stvarno odgovara Jeremijinu vremenu. Međutim, ne možemo prihvatiti tvrdnju te predaje. Jeremija, kakva mi poznajemo po njegovim autentičnim proroštvima, nije mogao reći da je proročko nadahnuće usahnulo (2,9), nije mogao hvaliti Sidkiju (4,20) niti se nadati pomoći s egipatske strane (4,17). Njegov spontani duh teško bi se dao stijesniti u tako strogo zatvorenu književnu formu ovih pjesama: četiri prve tužaljke su alfabetske, tj. svaka kitica počinje po redu jednim slovom alfabeta, a peta ima točno 22 stiha, što odgovara broju slova u hebrejskom alfabetu.

Tužaljke 1, 2 i 4 spadaju u književnu vrstu pogrebnih tužaljki, 3 predstavlja osobnu tužaljku, a 5 kolektivnu žalopojku (u latinskom tekstu: Jeremijina molitva). Sastavljene su vjerojatno u Palestini poslije uništenja Jeruzalema 587. godine. Po svoj su prilici djelo jednog jedinog pisca koji je upečatljivim izrazima opisao žalost grada i njegovih stanovnika, ali iz tih bolnih tužaljki iskače osjećaj neuzdrmana povjerenja u Boga i dubokog žaljenja, kajanja, što knjizi daje trajnu vrijednost... Židovi je mole na veliki post, kad se sjećaju razorenja Hrama, a Crkva se njome služi za vrijeme Velikog tjedna da bi vjernike prisjetila na dramu Kalvarije.

Baruh

Knjiga Baruhova jedna je od deuterokanonskih knjiga kojih nema u hebrejskoj Bibliji. U grčkoj je Bibliji (LXX) smještena između Jeremije i Tužaljki, a u Vulgati poslije Tužaljki. Prema Uvodu (1,1–14) knjigu je napisao Baruh, tajnik proroka Jeremije, u Babilonu poslije iseljenja Judejaca u sužanjstvo i poslao je u Jeruzalem da bi je ondje čitali na liturgijskim sastancima. Knjiga sadrži: molitvu u kojoj dolazi do riječi ispovijed i nada (1,15 – 3,8), pjesmu o Mudrosti (3,9 – 4,4) gdje je Mudrost poistovjećena sa Zakonom, jedan proročki odlomak (4,5 – 5,9) gdje se poosobljeni Jeruzalem obraća izgnanicima a prorok ohrabruje Jeruzalem podsjećajući ga na mesijanska nadanja.

Uvod je napisan izravno grčkim jezikom. Molitva (1,15 – 3,8), koja dalje razvija molitvu iz Dn 9,4–19, sigurno je izvorno bila sastavljena na hebrejskom jeziku, a to isto možemo pretpostaviti i za dva sljedeća odlomka. Vrijeme nastanka knjige vjerojatno je sredina I. stoljeća pr. Kr.

Grčka Biblija sadrži zasebno još i Pismo proroka Jeremije, koje Vulgata uključuje u Knjigu Baruhovu kao 6. poglavlje, s posebnim naslovom. To je apologetski spis protiv štovanja idola, koji u jednostavnom stilu razvija teme obrađene već u Jr 10,1–16 i Iz 44,9–20. Idolopoklonstvo kakvo on ima pred očima odnosi se na kasni Babilon. Pismo, koje je vjerojatno bilo napisano hebrejskim jezikom, potječe iz helenističkog razdoblja, ali vrijeme nastanka ne možemo točnije odrediti. Izgleda da 2 Mak 2,1–3 misli na to Pismo.

Jedan mali odlomak grčkog teksta bio je pronađen u nekoj kumranskoj špilji; paleografija smatra da je nastao oko 100. godine pr. Kr.

Ta zbirka, koja je pripisana proroku Baruhu, želi čitaoca uvesti u bolje poznavanje zajednicâ židovske dijaspore, raseljeništva, i pokazati mu kako se u njima održavao vjerski život povezanošću s Jeruzalemom, molitvom, obdržavanjem Zakona, osvetničkim duhom i mesijanskim nadanjima. Uz Tužaljke ova je Baruhova zbirka svjedok kako je duboki trag u narodu ostavio prorok Jeremija, jer su te dvije knjižice pripisane njemu i njegovu učeniku. 1 spomen na Baruha održat će se dalje: u 2. stoljeću naše kršćanske ere njemu su pripisali dvije Apokalipse, jednu na grčkom jeziku a drugu na sirskom (s grčkim ulomcima).

Ezekiel

Za razliku od Jeremijine knjige, Knjiga proroka Ezekiela pojavljuje se kao dobro sređena cjelina. Nakon uvoda (1 – 3), u kojem prorok prima od Boga svoje poslanje, glavnina knjige se jasno raščlanjuje na četiri dijela: 1. gl. 4 – 24 gotovo isključivo sadrže ukore i prijetnje protiv Izraelaca prije opsade Jeruzalema. 2. gl. 25 – 32 jesu proroštva protiv stranih naroda u kojima prorok proširuje božansko prokletstvo na pomagače i izazivače nevjernog naroda. 3. gl. 33 – 39 sadrže obećanje spasenja za vrijeme i nakon opsade, u kojem prorok tješi svoj narod boljom budućnošću. 4. gl. 40 – 48, konačno, predviđaju političko i religiozno stanje buduće zajednice, koja će biti ponovno uspostavljena u Palestini.

Ova jasna razdioba, međutim, ne može prikriti ozbiljne manjke. Ima brojnih podvostručenja, npr.: 3,17–21 = 33,7–9; 18,25–29 = 33,17–20 itd. Između naznaka o njemoći kojom je Bog pogodio Ezekiela (3,26; 24,27; 33,22) stoje podugi govori. Viđenje Božjih kola (1,4 – 3,15) prekinuto je viđenjem svitka (2,1 – 3,9). Isto se tako opis grijehâ Jeruzalema (11,1 – 2,1) nadovezuje na gl. 8 i očito prekida opis kako Božja kola napuštaju Jeruzalem, što se iz 10,22 nastavlja u 11,22. Vremenski podaci u gl. 26 – 33 ne stoje u kronološkom slijedu. Takve nespretnosti teško je pripisati autoru koji je djelo napisao u jednom mahu. Mnogo vjerojatnije potječu od učenika koji su radili na ovim spisima i sjećanjima, povezivali ih i nadopunjavali. Knjiga proroka Ezekiela dijeli, dakle, u stanovitoj mjeri sudbinu drugih proročkih knjiga. Ali ujednačenost oblika i nauka potv-

rđuje nam da su ti učenici vjerno sačuvali misao i, općenito, sam učiteljev izraz. Njihov redakcijski rad osobito je vidljiv u zadnjem dijelu knjige (40 – 48) čija jezgra ipak potječe od samog Ezekiela.

Prema današnjem stanju knjige, Ezekiel je obavljao svu svoju djelatnost među prognanicima u Babiloniji, između 593. i 571. godine – početni i završni datum stoje u samom tekstu (1,2 i 29,17). Čudi mnoge da su pod tim okolnostima proroštva prvog dijela, izgleda, upućena stanovnicima Jeruzalema i da se ponekad čini kao da je Ezekiel bio u gradu tjelesno prisutan, prije svega u 11,13. Tako je nastala hipoteza o dvostrukom Ezekielovu djelovanju: on bi bio ostao u Palestini i tu propovijedao sve do poslije razorenja Jeruzalema (587. godine). Tek nakon toga pridružio bi se izgnanicima u Babiloniji. Viđenje svitka (2,1 – 3,9) označavalo bi prorokov poziv u Palestini, a viđenje Božjih kola (1,4–28 i 3,10–15) njegov dolazak među prognanike. Prijenosom ovog drugog viđenja na početak knjige izmijenila se čitava perspektiva. Ta hipoteza rješava poneku teškoću, ali postavlja nove. Pretpostavlja ozbiljne tekstualne promjene; mora priznati da je Ezekiel čak i za svog »palestinskog« djelovanja uglavnom živio izvan grada, jer je u njega »prenesen« (8,3); isto je tako čudno, ako su Ezekiel i Jeremija zajedno propovijedali u Jeruzalemu, kako to da ni jedan ni drugi ne spominje djelovanje svojega subrata. S druge strane, teškoće tradicionalne teze nisu neprevladive: ukori upućeni Jeruzalemcima služili su izgnanicima kao pouka; a kada se čini da je Ezekiel u Svetom gradu, tekst izričito govori da je onamo prenesen »u viđenju« (8,3), kao što je odanle u »viđenju« (11,24) vraćen. Stoga hipotezu o dvostrukom djelovanju jedva tko još zastupa.

Prihvatimo li bilo koje rješenje, iz knjige se izdiže isti veliki lik. Ezekiel je svećenik (1,3). Hram mu je glavna briga, pa radilo se o sadašnjem Hramu, upr ljanom nečistim obredima (8), tako da ga napušta Jahvina Slava (10) ili o budućem Hramu, čiji izgled opisuje u pojedinosti (40 – 42) i gleda kako se u njega vraća Bog (43). On poštuje Zakon i u njegovoj povijesti Izraelovih nevjera (20) ponavlja se ukor u obliku refrena da »oskvrnjivahu subote«. Gade mu se zakonske nečistoće (4,14) i veoma se brine da odijeli sveto od svjetovnoga (45,1–6). Kao svećenik rješavao je pravne ili moralne slučajeve pa njegov nauk ide kazuističkim putem (18). Njegovo mišljenje i njegov rječnik bliski su Zakonu svetosti (Lev 17 – 26). Nemoguće je ipak dokazati da se na njemu nadahnuo, niti da Zakon svetosti ovisi o njemu, a najočitije sličnosti nalazimo u redakcijskim odlomcima. Može se zaključiti da su se te dvije cjeline prenosile u sredinama vrlo bliskih nazora. Ezekielovo se djelo uklapa u »svećenički« pokret, kao što je Jeremijino pripadalo »deuteronomističkom« pokretu.

Ali taj je svećenik i vrlo aktivan prorok. Izvršio je više simboličkih radnji nego bilo koji drugi prorok. Oponaša opsadu Jeruzalema (4,1 – 5,4), odlazak u progonstvo (12,1–7), babilonskog kralja na raskršću (21,23s) i sjedinjenje Jude i Izraela (37,15s). On je »znak« za Izrael (24,24), sve do osobnih iskušenja koja mu Bog šalje, kao što su to bili Hošea, Izaija i Jeremija. Ali njegove složene simboličke radnje u suprotnosti su s jednostavnim gestama njegovih prethodnika.

Ezekiel je prije svega vidjelac. Njegova knjiga sadrži doduše samo četiri viđenja u pravom smislu, ali ona zauzimaju velik dio teksta: 1 – 3; 8 – 11; 37; 40 – 48. Otvaraju fantastičan svijet: četiri bića Jahvina prijestolja, obredni metež u Hramu s vrevom životinja i idola, dolina punih suhih kostiju koje oživljavaju, budući Hram, prikazan kao prema nekom arhitektonskom planu, otkuda izvire fantastična rijeka u utopijski krajolik. Takva se maštovitost nalazi i u alegorijama koje prorok slika: dvije sestre, Ohola i Oholiba (23), brodolom Tira (27), faraon – krokodil (29 i 32), divovsko stablo (31) i silazak u Podzemlje (32).

U suprotnosti s tom vizualnom snagom – možda kao cijena za nju i kao da bujnost slikâ prigušuje izričaj – Ezekielov je stil monoton i siv, hladan i razvodnjen, upadne oskudnosti, ako se uspoređuje sa stilom velikih klasika, s krepkom Izaijinom jasnoćom i s dirljivom Jeremijinom toplinom. Ezekielovo umijeće ima težište u velikim razmjerima svojih nečuvenih slika koje stvaraju ozračje svetog užasa pred otajstvom božanskoga.

Iako se Ezekiel u mnogo čemu nadovezuje na svoje prethodnike, vidi se da ipak otvara novi put. To vrijedi također za njegov nauk. Ezekiel prekida s prošlošću svoga naroda. Ponekad se pojavljuje doduše sjećanje na obećanja praocima i na Sinajski savez, ali ako je Bog do sada spašavao svoj narod, nečist od rođenja (16,3s), nije to činio da ispuni obećanja, već da zaštiti čast svojega imena (20). Umjesto Staroga uspostavit će Vječni savez (16,60; 37,26s), ne kao plaću za »povratak« naroda Bogu, nego iz čiste naklonosti, rekli bismo iz predusretljive milosti, a tek će nakon toga uslijediti pokajanje (16,62–63). Ezekielov mesijanizam, ionako slabo izražen, nije više kraljevski ni slavan. Naviješta doduše novog Davida, ali on će biti samo »pastir« svojega naroda (34,23; 37,24), »knez« (34,24) a ne više kralj, za kojega nema mjesta u njegovu teokratskom viđenju budućnosti (45,7s).

On prekida s tradicijom solidarnosti u kazni i potvrđuje načelo osobne naplate (18; usp. 33); to privremeno teološko rješenje, veoma često u suprotnosti s činjenicama, polako će dovesti do pojma zagrobne naplate. Makar je kao svećenik privržen hra-

mu, on prekida, kao što je to već učinio Jeremija, sa shvaćanjem da je Bog vezan za svoje svetište. U njemu se sjedinjuju proročki i svećenički duh, inače tako često u suprotnosti: obredima – koji i dalje ostaju – daju vrijednost osjećaji koji ih produhovljuju. Sav Ezekielov nauk usredotočen je na unutarnju obnovu: treba stvoriti novo srce i nov duh (18,31), odnosno sam će Bog dati »drugo« srce, »novo« srce, i u čovjeka staviti »nov« duh (11,19; 36,26). Kao i u njegovu naviještanju Božje naklonosti, koja prethodi pokajanju, stojimo ovdje na pragu teologije milosti, koju će razviti Ivan i Pavao.

Ovo produhovljenje svih religioznih datosti velik je Ezekielov prinos. Kada ga nazivlju ocem judaizma, ima se često u vidu njegova briga oko odvajanja svjetovnog, oko zakonske čistoće, i njegova obredna sitničavost, te se misli na farizeje. Ali to je potpuno neispravno: Ezekiel je, kao i Jeremija, ali na drukčiji način, na izvoru sasvim čistoga duhovnog pokreta koji je prožeo judaizam te se zatim ulio u Novi zavjet. Isus je Dobri pastir kojega je Ezekiel navijestio; on je uspostavio klanjanje u duhu koje je prorok zahtijevao.

Jedna od drugih Ezekielovih značajki stavila ga je na sam izvor apokaliptičkog pokreta. Njegova veličanstvena viđenja predigra su Danielovim viđenjima i nije čudno što u Otkrivenju sv. Ivana tako često susrećemo njegov utjecaj.

Daniel

Prema sadržaju Danielova se knjiga dijeli u dva dijela. Pogl. 1 – 6 su izvještaji: Daniel i njegova tri druga u službi kralja Nabukodonozora (1), Nabukodonozorov san: kip sastavljen od raznih tvari (2), klanjanje zlatnom kipu i tri Danielova druga u peći (3), Nabukodonozorovo ludilo (4), Baltazarova gozba (5), Daniel u lavskoj jami (6). U svim tim slučajevima Daniel i njegovi drugovi pobjednički nadvladavaju kušnje o kojima ovisi njihov život ili barem njihov ugled a pogani hvale Boga koji ih je bio spasio. Sve se to zbiva u Babilonu za vrijeme kraljevanja Nabukodonozora, njegova »sina« Baltazara i Baltazarova nasljednika »Darija Medijca«. Pogl. 7 – 12 jesu Danielova viđenja: četiri nemani (7), ovan i jarac (8), sedamdeset sedmica (9), veliko viđenje vremena gnjeva i vremena svršetka (10 – 12). Smještena su u razdoblje kraljevanja Baltazara, Darija Medijca i Kira, perzijskog kralja, a zbivaju se u Babiloniji.

Iz takve razdiobe katkada su neki zaključivali da su postojala dva spisa, nastala u različito vrijeme, koje je potom neki redaktor ujedinio. Međutim, ima znakova koji pobijaju takvu hipotezu. Izvještaji su doduše napisani u trećem licu a viđenja je ispripovjedio sam Daniel (u prvom licu), ali je prvo viđenje (7) uokvireno uvodom i zaključkom u trećem licu. Početak knjige je napisan na hebrejskom jeziku, ali se u 2,4 naglo prelazi na aramejski, kojim se nastavlja sve do kraja 7. poglavlja, pa je njime obuhvaćen i jedan dio viđenja. Posljednja su poglavlja opet pisana hebrejskim jezikom. Za dvostrukost jezika tumači su predlagali više rješenja od kojih nijedno ne zadovoljava. Tako podjela knjige na temelju stila (prvo i treće lice) i na temelju jezika (hebrejski odnosno aramejski) ne odgovara podjeli knjige po sadržaju (izvještaji i viđenja). S druge strane, 7. pogl. protumačeno je 8. poglavljem, ali je paralelno s 2. pogl. Aramejski jezik tog pogl. isti je kao i aramejski pogl. 2 – 4, ali se crte njegova stila nalaze i u pogl. 8 – 12, premda su ona napisana hebrejskim jezikom. Pogl. 7. dakle povezuje dva dijela knjige i jamči njezino jedinstvo. Štoviše, Baltazar i Darije Medijac pojavljuju se u oba dijela knjige, predstavljajući iste poteškoće povjesničarima. Konačno, književni su postupci i načini razmišljanja isti od početka do kraja knjige. Ova ujednačenost je najjači dokaz za jedinstvo sastava knjige.

Vrijeme nastanka knjige zasvjedočeno je u 11. pogl. Mnoštvo pojedinosti kojima se opisuju borbe između Seleukovića i Ptolemejevića i jedan dio kraljevanja Antioha Epifana nema značenja za piščevu namjeru. Taj izvještaj nije sličan nijednom proroštvu u Starom zavjetu te, unatoč svom proročkom stilu, opisuje već minule događaje. Međutim, od 11,40 ton se knjige mijenja, »vrijeme svršetka« naviješta na način koji priziva u pamet druge proroke. Knjiga bi prema tomu mogla biti sastavljena za progonâ pod Antiohom Epifanom, i to prije njegove smrti, dapače još prije pobjede makabejskog ustanka, tj. između 167. i 164. godine.

Ništa u ostalom dijelu knjige ne proturječi ovom datumu. Izvještaji prvog dijela smješteni su u kaldejsko vrijeme, ali ima znakova koji ukazuju na to da je pisac vremenski dosta udaljen od tih događaja. Baltazar je sin Nabonida, a ne – kako pisac veli – Nabukodonozora, koji nikada nije nosio naslov kralja. Darije Medijac nije povjesničarima poznat i nema za nj uopće mjesta između posljednjeg kaldejskog kralja i perzijskog kralja Kira, koji je već bio pobijedio Medijce. Novobabilonska sredina opisana je riječima perzijskog podrijetla, dapače instrumenti Nabukodonozorova orkestra nazivaju se grčkim imenima. Datumi izneseni u knjizi ne slažu se niti među sobom niti s poviješću koju poznamo. Izgleda da ih je pisac stavio na početak poglavljâ a da nije posebno vodio računa o kronologiji. Služio se predajama, usmenim i pismenim, koje su u njegovo vrijeme bile raširene. Rukopisi s Mrtvog mora sadrže ulomke jednog Danielova ciklusa koji je dosta sličan kanonskoj knjizi. To osobito vrijedi za Nabonidovu molitvu koja nas podsjeća na Dn 3,31 –

4,34, gdje je ime Nabukodonozora zamijenjeno Nabonidovim. Pisac, ili pak njegovi izvori, spomenuo je kao junaka tih pobožnih priča nekog Daniela ili Dan'ela kojega Ez 14,14–20 i 28,3 spominje kao pravednika i mudraca iz drevnih vremena. Taj se Dan'el spominje i u pjesmama iz XIV. st. pr. Kr. pronađenima u Ras Šamri (Ugarit).

Ta mladost knjige tumači njezino mjesto u hebrejskoj Bibliji. Ona je bila uvrštena u nju tek pošto je bio utvrđen proročki kanon a stavljena je između Estere i Ezre, u miješanu skupinu pod naslovom »Spisi« koji čine zadnji dio židovskog kanona. Grčka i latinska Biblija stavljaju je među proroke i dodaju joj neke deuterokanonske dijelove: Azarjin psalam i Pjesmu triju mladića (3,24–90), pripovijest o Suzani u kojoj dolazi do izražaja oštroumlje mladog Daniela (pogl. 13), te priče o Belu i svetoj zmiji, što su zapravo satire na idolatriju (14). Grčki prijevod Septuaginta jako se razlikuje od Teodociona koji je veoma bliz masoretskom tekstu.

Knjiga je namijenjena da podrži vjeru i nadu Židovima koje je Antioh Epifan progonio. Daniel i njegovi drugovi podvrgnuti su istim kušnjama: prisiljavaju ih da napuste Zakon (pogl. 1) i da se klanjaju idolima (pogl. 3 i 6), ali oni to ne prihvaćaju. Iz kušnje izlaze kao pobjednici te tako njihovi progonitelji moraju priznati moć pravoga Boga. Suvremeni je progonitelj opisan crnijim potezima, ali kada se napuni gnjev Božji (8,19; 11,36) doći će vrijeme svršetka (8,17; 11,40) i tada će progonitelj biti skršen (8,25; 11,45). To će biti svršetak nevolja i grijeha: doći će Kraljevstvo Svetih u kojem će vladati »Sin čovječji«, čije kraljevstvo neće imati kraja (pogl. 7).

To iščekivanje svršetka, ta nada u dolazak Kraljevstva provlači se kao crvena nit kroz cijelu knjigu (2,44; 3,33 [100]; 4,31; 7,14). Bog će osigurati dolazak Kraljevstva u trenutku koji je on odredio, ali koji ujedno obuhvaća sve ljudsko trajanje. Trenuci svjetske povijesti postaju trenuci Božjeg nacrta na planu vječnosti. Prošlost, sadašnjost, budućnost, sve to postaje proroštvo jer se sve promatra u svjetlu Boga »koji izmjenjuje doba i vremena« (2,21). Tim viđenjem, u isti tren i vremenitim i nadvremenskim, pisac otkriva proročki smisao povijesti. Ta Božja tajna (2,18 itd.; 4,6) objavljuje se preko tajanstvenih bića koja su glasnici i službenici Svevišnjega. Nauka o anđelima iznosi se u Knjizi Danielovoj kao i u Knjizi Jeremijinoj a nadasve Tobijinoj. Objava se odnosi na skriveni Božji naum o njegovu narodu i o drugim narodima; tiče se i narodâ i pojedinaca. Jedan vrlo važan tekst o uskrsnuću naviješta buđenje mrtvih na vječni život ili na vječnu sramotu (12,2). Iščekivano Kraljevstvo obuhvatit će sve narode (7,14), neće mu biti kraja i bit će Kraljevstvo Svetih (7,18), Kraljevstvo Božje (3,33[100]; 4,31), Kraljevstvo Sina čovječjega komu je predana sva vlast (7,13–14).

Taj tajanstveni Sin čovječji, kojega 7,18.21–27 poistovjećuje sa zajednicom Svetih, jest u isti mah i glava te zajednice, glavar eshatološkog Kraljevstva, ali to nije Mesija, potomak Davidov. To individualno tumačenje općenito je usvojeno u židovstvu a prihvatio ga je i Isus, koji je na sebe primijenio naslov Sina čovječjeg da bi istaknuo transcendentalni i duhovni značaj svog mesijanizma (Mt 8,20+).

Danielova knjiga ne predstavlja više pravu proročku struju. Ne sadrži propovijedanje proroka kojega Bog šalje da prenese njegovu Riječ svojim suvremenicima. Knjigu je sastavio i izravno napisao pisac koji se krije iza pseudonima, kao i kod knjige Jonine. Poučne pripovijesti prvog dijela knjige slične su mudrosnoj književnosti. Stariji je primjer za to Josipova povijest u knjizi Postanka, a noviji knjiga Tobijina, napisana malo prije Danielove. Viđenja iz drugog dijela knjige izvješćuju o objavi božanske tajne koju tumače anđeli za buduća vremena na namjerno zagonetan način. Ta »zapečaćena knjiga« (12,4) do kraja inaugurira apokaliptičku književnu vrstu kakvu je već bio pripravio Ezekiel i kakva će se onda razviti u kasnijoj židovskoj književnosti. Otkrivenje sv. Ivana odgovara u Novom zavjetu toj knjizi: međutim tu su već pečati zatvorene knjige razlomljeni (Otk 5 – 6), riječi se više ne drže u tajnosti, jer »vrijeme je blizu« (Otk 22,10) i iščekuje se dolazak Gospodnji (Otk 22,20; 1 Kor 16,22).

Dvanaest proroka

Posljednja knjiga u židovskom kanonu prorokâ jednostavno nosi naslov »Dvanaestorica«. *Sjedinjuje, doista, dvanaest knjižica koje su pripisivali različitim prorocima. Grčka Biblija naziva tu knjigu* »Dodekapropheton«, *a kršćanska ju Crkva smatra zbirkom dvanaest* Malih proroka, *čime se označuje kratkoća knjižica, a ne neka manja vrijednost u usporedbi s »velikim« prorocima. Zbirka je već postojala u vrijeme knjige Sirahove (49,10). Židovska Biblija, a za njom i Vulgata, raspoređuje te male knjige po povijesnom slijedu koji im je predaja pridijevala. U grčkoj Bibliji redoslijed je malo drukčiji; tu su inače smještene prije Velikih proroka.*

Naš se prijevod tih knjiga drži tradicionalnog redoslijeda Vulgate (i židovske Biblije), ali ih u ovom uvodu predstavljamo po najvjerojatnijem povijesnom redu.

Amos

Amos je bio pastir iz Tekoe, na rubu judejske pustinje (1,1). Nije pripadao proročkim bratstvima,

nego ga je Jahve uzeo od njegova stada i poslao da prorokuje Izraelu (7,14–15). Poslije kratka djelovanja uglavnom na području raskolničkog svetišta u Betelu (7,10s), a vjerojatno i u Samariji (usp. 3,9; 4,1; 6,1), izgnali su ga iz Izraela te se vratio svojem ranijem zanimanju.

Propovijedao je za kraljevanja Jeroboama II. (783–743), dakle u, ljudski gledano, slavnu razdoblju, kada se Sjeverno kraljevstvo proširuje i obogaćuje, ali u njemu raskoš velikaša ruglu izvrgava bijedu siromaha a bogoštovni sjaj prikriva manjak prave religije. Jednostavnom i ponosnom neizglađenošću i bogatstvom slika čovjeka sa sela Amos u Božje ime osuđuje pokvareni gradski život, socijalne nepravde, lažno pouzdanje u obrede bez duše (5,21–22). Jahve, vrhovni Gospodar svijeta, koji kažnjava sve narode (1 – 2), strogo će kazniti Izrael, kojega njegovo izabranje obvezuje na veću moralnu pravednost (3,2). »Dan Jahvin« (izričaj se pojavljuje ovdje prvi put) bit će tama a ne svjetlost (5,18s). Osveta će biti strašna (6,8s), provest će je od Boga pozvani narod (6,14), Asirija, koju prorok ne spominje, ali koja zaokuplja njegovo obzorje. Ipak Amos daje tračak nade, izgled spasenja za dom Jakovljev (9,8) i za Josipov »ostatak« (5,15; Amos je prvi prorok koji spominje taj izričaj). Taj duboki nauk o Bogu, sveopćem i svemogućem gospodaru, branitelju pravednosti, prorok je izrekao nepokolebljivom sigurnošću, nikada ne dajući dojam da uvodi nešto novo. Njegova je novost u snazi kojom poziva na zahtjeve čistog jahvizma.

Knjiga je do nas došla u donekle nesređenu stanju. Npr. izvještaj u prozi (7,10–17), koji razdvaja dva viđenja, bolje bi stajao na kraju proroštva. Možemo se kolebati hoćemo li samom Amosu pripisati neke kratke odlomke. Doksologije (4,13; 5,8–9; 9,5–6) su možda dodane za liturgijsko čitanje. Kratka proroštva protiv Tira, Edoma (1,9–12) i Judeje (2,4–5) potječu, čini se, iz progonstva. Sporna su mjesta i 9,8b–10 te osobito 9,11–15. Nema ozbiljnih razloga za osporavanje autentičnosti prvog od tih odlomaka, ali je vjerojatno da je potonji nadodan. To ne bi trebalo dokazivati iz obećanjâ spasenja koje taj odlomak sadrži, jer su takva obećanja od početka bila tema proročkog propovijedanja (ovdje 5,15 i u istom razdoblju kod Hošee). Ali ono što je rečeno o prodrmanom domu Davidovu, o osveti protiv Edoma, o Izraelovu povratku i obnovi, pretpostavlja razdoblje progonstva i može se pripisati, uz nekoliko daljnjih preinaka, deuteronomističkom izdanju knjige.

Hošea

Hošea je podrijetlom iz Sjevernog kraljevstva i Amosov suvremenik, jer je počeo propovijedati pod Jeroboamom II; svoju je službu nastavio pod nasljednicima toga kralja, ali nije, čini se, doživio zauzeće Samarije, godine 721. To je mračno razdoblje u Izraelu: asirska osvajanja (od 734. do 732. godine), unutarnje pobune (u petnaest godina ubijena su četiri kralja) te vjerska i moralna pokvarenost.

O Hošei je iz toga burnoga razdoblja do nas došla samo njegova osobna drama (1 – 3), ali ona je bila presudna za njegovo proročko djelovanje. Smisao je tih prvih triju poglavlja sporan. Najvjerojatnije je ovo tumačenje: Hošea se oženio ženom koju je ljubio, a koja ga je napustila, ali on je nastavio ljubiti je i opet je uzeo pošto ju je stavio na kušnju. Prorokovo bolno iskustvo postaje simbolom Jahvina ponašanja prema njegovu narodu, i svijest tog simbolizma mogla je preinačiti prikaz činjenica. Drugo poglavlje donosi primjenu i daje istodobno ključ za cijelu knjigu: Jahve se oženio Izraelom, ali se potonji ponio kao nevjerna žena, kao bludnica, te je izazvao bijes i ljubomoru svog božanskog »muža«. Ovaj ga ipak još uvijek ljubi, on će ga i kazniti, no samo zato da bi ga opet doveo k sebi i vratio ga radostima svoje prve ljubavi.

Nježna je i silovita Hošeina duša s neusporedivom smionošću i silnom strašću izrazila prvi put odnose Jahve i Izraela u slici ženidbe. Osnovna je tema sve njegove poruke Božja ljubav koju njegov narod ne prepoznaje. Ako se izuzmu kratke idile u pustinji, Izrael je odgovarao na Jahvine pozive samo izdajom. Hošea se obraća nadasve vodećim slojevima društva. Kraljevi, izabrani protiv Jahvine volje, snizili su svojom svjetovnom politikom izabrani narod na razinu drugih naroda. Svećenici – neznalice i lakomci – vode narod u propast. Hošea, kao i Amos, osuđuje nepravde i nasilja, ali više nego on stavlja težište na religioznu nevjeru: Jahvi se u Betelu iskazuje idolopoklonstveno bogoštovlje, u raspojasanu štovanju na uzvišicama izjednačuju ga s Baalom i Aštartom. Hošea se buni protiv naslova baal *(u smislu »Gospodin«) koji su pridijevali Jahvi (2,18), a traži da se Bogu Izraelovu prizna blagotvorno djelovanje koje su bili skloni pripisivati Baalu, bogu plodnosti (2,7.10). Jahve je ljubomoran Bog, on hoće posjedovati nepodijeljeno srce svojih vjernika: »Jer ljubav mi je mila, ne žrtve, poznavanje Boga, ne paljenice« (6,6). Kazna je, dakle neizbježna: ali Bog kažnjava da spasi. Ogoljeni i poniženi Izrael sjetit će se vremena kada je bio vjeran, i Jahve će prigrliti svoj raskajani narod te će se ovaj radovati sreći i miru.*

Ranija je biblijska kritika pokušavala izbaciti iz knjige svaki navještaj sreće i sve što se odnosi na Judeju, ali sada se vraća na umjerenije sudove. Smatrati Hošeu samo prorokom nesreće, značilo bi iskriviti svu njegovu poruku, a naravno je da mu se pogled proteže i na obližnje Judino kraljevstvo.

Treba ipak priznati da su zbirku Hošeinih proroštava, sastavljenu u Izraelu, nakon propasti Sjevernoga kraljevstva prihvatili u Judeji i da su je jednom ili dva put preradili. Tragovi tog izdavačkog rada nalaze se u naslovu (1,1) i u nekim odlomcima (npr. 1,7; 5,5; 6,11; 12,3). Završni je redak (14,10) razmišljanje nekog mudraca iz sužanjskog ili posužanjskog razdoblja o glavnoj pouci knjige i o njezinoj dubini. Teškoću nam njezina tumačenja povećava loše stanje hebrejskog teksta: to je jedan od najslabije sačuvanih tekstova u svemu Starom zavjetu.

Hošeina knjiga imala je duboke odjeke u Starom zavjetu, njezinu jeku nalazimo u poticajima kasnijih proroka na religiju srca koju nadahnjuje Božja ljubav. Hošea je duboko utjecao na Jeremiju. Nije čudno da Novi zavjet navodi Hošeu ili se često nadahnjuje na njemu. Ženidbenu sliku odnosa između Jahve i njegova naroda preuzeli su Jeremija, Ezekiel i Deuteroizaija. Novi zavjet i prva kršćanska zajednica primijenili su je na odnose između Isusa i njegove Crkve. Kršćanski mistici proširili su je na sve vjerne duše.

Mihej

Prorok Mihej (kojega ne smijemo poistovjetiti s Mihejem, sinom Jimlinim koji je živio za kraljevanja Ahaba, 1 Kr 22) bio je Judejac, podrijetlom iz Morešeta, zapadno od Hebrona. Djelovao je pod kraljevima Ahazom i Ezekijom, tj. prije i poslije zauzeća Samarije, godine 721, i možda sve do Sanheribove najezde, 701. godine. Djelomično je dakle bio Hošein suvremenik i nešto dulje Izaijin. Po svojem seoskom podrijetlu blizak je Amosu: kao i on pokazuje odvratnost prema velikim gradovima, govori konkretnim, katkada i grubim jezikom te ima smisao za iznenadne slike i igre riječi.

Knjiga se dijeli na četiri dijela u kojima se izmjenjuju prijetnja i obećanje: suđenje Izraelu (1,2 – 3,12), obećanja Sionu (4,1 – 5,14), novo suđenje Izraelu (6,1 – 7,7) i nade (7,8–20). Obećanja Sionu odviše su oštra suprotnost prijetnjama koje ih uokviruju; ta je naizmjeničnost (obećanja – prijetnje) tvorevina kasnijih izdavača knjige. Teško je odrediti opseg preinaka koje su nastale u duhovnom okružju gdje su čuvali spomen na proroka. Stručnjaci priznaju da odlomak 7,8–20 jasno spada u razdoblje prije povratka iz progonstva. U ovo bismo razdoblje mogli bolje smjestiti i proročanstvo iz 2,12–13, zalutalo među prijetnje, i navještaje iz 4,6–7 i 5,6–7. S druge se strane odlomak 4,1–5 nalazi gotovo doslovno u Iz 2,2–5 te nije, čini se, izvoran ni u jednom od ta dva konteksta. Ali ti nas mogući dodaci ne ovlašćuju da iz prvotne Mihejeve poruke izbacimo sva obećanja budućnosti. Zbirka proroštava u gl. 4 – 5 nastala je u vrijeme ili nakon progonstva, ali sadrži autentične odlomke a osobito nema odsudna razloga da odreknemo Miheju mesijansko obećanje izneseno u 5,1–5, koje se slaže s onim u što je istovremeno Izaija budio nade (Iz 9,1s; 11,1s).

Iz Mihejeva života ne znamo ništa, pa ni kako ga je Bog pozvao. Ali imao je izoštrenu svijest o svojem proročkom pozivu i stoga za razliku od lažnih proroka sa sigurnošću navješta nesreću (2,6–11; 3,5–8). Iznosi Božju riječ, a ona je prije svega osuda. Jahve sudi svom narodu (1,2; 6,1s) i proglašuje ga grešnim: posrijedi su zacijelo religiozna, ali nadasve moralna nedjela. Mihej šiba bogate zakupnike, nemilosrdne vjerovnike, trgovce varalice, podijeljene obitelji, pohlepne svećenike i proroke, okrutne knezove i podmitljive suce. Sve je to suprotno onome što je Jahve zahtijevao: »Samo činiti pravicu, milosrđe ljubiti i smjerno sa svojim Bogom hoditi« (6,8), divan obrazac koji u sebi sadrži duhovne zahtjeve prorokâ i nadasve podsjeća na Hošeu. Kazna je odlučena: svijet će se rastopiti kad Jahve dođe suditi i kazniti svoj narod (1,3–4); naviješteno je uništenje Samarije (1,6–7) te gradova Šefele, gdje živi Mihej (1,8–15), pa i samog Jeruzalema, koji će postati gomila ruševina (3,12).

Ipak prorok gaji nadu (7,7). Preuzima nauk o ostatku, koji je razvio Amos, te naviješta rođenje mironosnog Kralja u Efrati koji će pasti stado Jahvino (5,1–5).

Mihejev je utjecaj dugo trajao: Jeremijini suvremenici poznavali su i navodili jedno njegovo proroštvo protiv Jeruzalema (Jr 26,18). Novi zavjet je posebno sačuvao tekst o Mesijinu podrijetlu iz Efrate-Betlehema (Mt 2,6; Iv 7,42).

Sefanija

Po naslovu knjige, Sefanija je prorokovao za Jošije (640–609). Napada tuđinske načine odijevanja (1,8) i štovanje krivih bogova (1,4–5), optužuje dvorske dostojanstvenike (1,8) i ništa ne govori o kralju. Sve su to pokazatelji da je propovijedao prije religiozne reforme i za vrijeme maloljetnosti kralja Jošije (između 640. i 630. godine), dakle, malo prije početka Jeremijina djelovanja. Judeja, kojoj je Sanherib oduzeo jedan dio zemlje, živjela je pod asirskim gospodstvom, a Manašeovo i Amonovo bezbožno kraljevanje pogodovalo je religioznom rasulu. Ali slabljenje Asirije budi sada nadu u narodnu obnovu koju prati religiozna reforma.

Knjiga se dijeli na četiri kratka odsjeka: dan Jahvin (1,2 – 2,3), protiv naroda (2,4–15), protiv Jeruzalema (3,1–8) i obećanja (3,9–20). Neki su egzegeti bez dovoljna razloga htjeli kao neautentična izbaciti proroštva protiv naroda i sva obećanja iz posljednjeg odsjeka. Sefanijina se knjiga, kao i sve proročke zbirke, prerađivala i proširivala, ali u ma-

njoj mjeri. Tako se navještaji o obraćenju pogana (2,11; 3,9–10), koji ne pristaju u sadašnji kontekst, nadahnjuju na Deuteroizaiji. Veoma je sporna autentičnost malih psalama (3,14–15 i 16–18a) i stručnjaci se slažu u tom da posljednje retke (3,18b–20) valja staviti u vrijeme progonstva.

Sefanijina je poruka sažeta u navještaju dana Jahvina (v. Amosa), katastrofi koja će snaći narode kao i Judeju. Potonja je osuđena zbog svojih religioznih i moralnih nedjela koja proizlaze iz oholosti i nepokornosti (3,1.11). Sefanijin je pojam grijeha produbljen te u tom već nagovješćuje Jeremiju: to je osobni napad na živog Boga. Kazna je narodâ upozorenje (3,7) koje bi trebalo vratiti narod poslušnosti i poniznosti (2,3), a spasenje je obećano samo poniznom i skromnom »ostatku« (2,12–13). Sefanijin se mesijanizam svodi na to obzorje, koje je zacijelo ograničeno, ali otkriva duhovni sadržaj obećanja.

Mala Sefanijina knjiga nije imala velika utjecaja, i spominje se samo jednom u Novom zavjetu (Mt 13,41). Ali opis dana Jahvina (1,14–18) nadahnuo je Joela a u srednjem je vijeku poslužio kao podloga početku pjesme Dies irae.

Nahum

Nahumova knjiga počinje psalmom o Jahvinoj srdžbi protiv zlikovaca i kratkim proročkim izrekama koje kaznenu propast Asirije stavljaju nasuprot spasa Judeje (1,2 – 2,3). Ali glavni joj je predmet, naznačen naslovom, propast Ninive, naviještena i opisana oživljajnom snagom koja Nahuma smješta među najveće izraelske pjesnike (2,4 – 3,19). Nema razloga da mu odreknemo psalam i proroštva na početku jer dobro uvode u ovu strašnu sliku.

Smatralo se, ali bez dovoljnih dokaza, da je taj uvod (ili cijela knjiga) nastao u bogoštovlju ili barem da su ga upotrebljavali u hramskoj liturgiji.

Proroštvo je nešto starije od zauzeća Ninive (612. godine). U njemu se osjeća srh svekolike Izraelove strasti protiv zakletog neprijatelja, asirskog naroda, čuje se pjesma nade probuđena njegovim padom. Ali kroz taj siloviti nacionalizam, koji još i ne naslućuje ni evanđelja ni Deuteroizaijina univerzalizma, probija se ideal pravednosti i vjere: propast je Ninive Božji sud koji kažnjava neprijatelja Božjega nauma (1,11; 2,1), tlačitelja Izraela (1,12–13) i svih naroda (3,1–7).

Nahumova knjižica zacijelo je pothranjivala ljudske nade Izraela oko 612. godine, ali radost je bila kratka daha jer je uskoro nakon razorenja Ninive razoren i Jeruzalem. Smisao se poruke tada proširuje i produbljuje te Izaija (52,7) preuzima Nahumovu sliku (2,1) da bi opisao dolazak spasenja. U Kumranu su pronađeni fragmenti jednog komentara Nahumove knjige koji je na svoju ruku prorokove izreke primjenjivao na neprijatelje esenske zajednice.

Habakuk

Kratka Habakukova knjiga sastavljena je veoma brižljivo. Započinje dijalogom između proroka i njegova Boga: na dvije prorokove tužbalice odgovaraju dva Božja proroštva (1,2 – 2,4). Drugo proroštvo baca pet prokletstava na nepravednog tlačitelja (2,5–20). Zatim prorok u jednom psalmu slavi konačnu Božju pobjedu (3). Sporna je bila autentičnost potonjega poglavlja, ali bez njega bi knjiga bila krnja. Glazbene naznake koje psalam uokviruju (stoje na početku i na kraju) svjedoče samo da je služio za liturgiju. Nije sigurno da li se u bogoslužju čitala cijela knjiga; njezin stil dostatno tumači imitacija liturgijskih odlomaka. Iz toga ne proizlazi da je Habakuk bio bogoštovni prorok, pripadnik hramskog osoblja. Kumranski komentar Habakuka obuhvaća samo prva dva poglavlja, što još ništa ne znači protiv autentičnosti 3. poglavlja.

Sporne su okolnosti proroštva i pitanje tko je tlačitelj. Mislilo se na Asirce ili Babilonce ili čak na judejskog kralja Jojakima. Potonja hipoteza ne stoji, dok prve dvije počivaju na dobrim razlozima. Ako prihvatimo da su tlačitelji Asirci, onda protiv njih Bog podiže Kaldejce (1,5–11) i proroštvo bi se tada odnosilo na vrijeme prije pada Ninive (612. godine). Možemo također uzeti da su tlačitelji od početka do kraja Kaldejci spomenuti u 1,6. Oni su bili oruđa kojima je Bog kažnjavao svoj narod, ali će u svoje vrijeme i oni biti kažnjeni za svoje nepravedno nasilje, jer je Jahve pošao u boj da spasi svoj narod. Prorok očekuje taj Božji zahvat s tjeskobom koja na kraju ustupa mjesto radosti. Ako je ovo tumačenje točno, knjiga je nastala između bitke kod Karkemiša (605. godine), kada se Bliski istok predao Nabukodonozoru, i prve opsade Jeruzalema (597. godine). Habakuk bi tako bio nešto mlađi od Nahuma te, kao i on, suvremenik Jeremije.

Habakuk u nauk proroka unosi novu crtu: usuđuje se tražiti od Boga račun kako upravlja svijetom. Da, Juda je sagriješio, ali zašto Bog koji je svet (1,12), koji ima odviše čiste oči da bi gledao zlo (1,13), zašto bira barbarske Kaldejce da izvrši svoju osvetu? Zašto kažnjava zloga gorim od njega? Zašto daje dojam da pomaže pobjedi nepravedne sile? To je problem Zla postavljen na razini narodâ. Habakukova sablazan muči i mnoge današnje ljude. I njemu i njima Bog odgovara: svemogući Bog paradoksalnim putovima priprema konačnu pobjedu prava, tako da »pravednik živi od svoje vjere« (2,4). Ta je izreka dragulj ove knjižice; sveti će je Pavao

uklopiti u svoj nauk o vjeri (Rim 1,17; Gal 3,11; Heb 10,38).

Hagaj

S Hagajem započinje posljednje razdoblje starozavjetnog proroštva, razdoblje nakon progonstva. Promjena bode u oči. Prije progonstva proročka je lozinka bila Kazna. Za vrijeme progonstva glasila je Utjeha. Sada je to Obnova. Hagaj nastupa u trenutku odsudnu za oblikovanje judaizma: u trenutku rađanja nove zajednice u Palestini. Njegovi kratki poticaji vremenski su točno smješteni: u razdoblje od kraja kolovoza do sredine prosinca 520. godine. Prvi Židovi koji su se vratili iz Babilona da obnove Hram, brzo su klonuli. Ali proroci Hagaj i Zaharija bude njihove energije i potiču namjesnika Zerubabela i velikog svećenika Jošuu da se ponovno late radova na Hramu, što se i zbilo u rujnu 520. godine (1,15; usp. Ezr 5,1).

Evo sadržaja četiriju kratkih govora od kojih se sastoji knjiga: budući da je Hram još uvijek u ruševinama, Jahve je uskratio plodove zemlje; obnova će Hrama donijeti razdoblje blagostanja; unatoč njegovu skromnu izgledu taj će novi Hram zasjeniti slavu staroga; i napokon, Zerubabelu, svojem izabraniku, Bog obećaje moć.

Gradnja Hrama prikazana je kao uvjet Jahvina dolaska i učvršćenja njegova kraljevstva; tek što nije nastupilo razdoblje eshatološkog spasenja. Tako se oko svetišta i Davidova potomka kristalizira mesijanska nada, koju će uskoro Zaharija jasnije izraziti.

Zaharija

Zaharijina knjiga sastoji se od dva izrazito različita dijela (1 – 8 i 9 – 14). Nakon uvoda s nadnevkom listopad-studeni 520. godine, dva mjeseca nakon prvog Hagajeva proroštva, knjiga donosi osam prorokovih viđenja iz veljače 519. godine (1,7 – 6,8) pa onda simboličku Zerubabelovu krunidbu (kasniji su pismoznanci mjesto njega stavili ime velikog svećenika Jošue, u vrijeme kada se izjalovila nada u Zerubabela, a svećenstvo je imalo svu vlast; 6,9–14). Gl. 7 vraća se na narodnu prošlost, a gl. 8 otvara pogled prema mesijanskom spasenju, i jedno i drugo u povodu posta, smještena u studenom 518. godine.

Ta cjelina, točno smještena u vremenu i sadržajno istorodna, sigurno je autentična; ipak nosi vidljive tragove prerade koju je proveo sam prorok ili njegovi učenici. Tako su npr. univerzalistička obećanja (8,20–23) dodana nakon očita zaključka u 8,18–19.

Zaharija je poput Hagaja zaokupljen ponovnom izgradnjom Hrama. Ali se više od njega zalaže za obnovu naroda i za ostvarenje njezinih zahtjeva – čistoće i moralnosti; upornije naglašuje i eshatološko iščekivanje. Ta obnova ima otvoriti mesijansko razdoblje, kada će biti uzveličano svećeništvo koje predstavlja Jošua (3,1–7), a kraljevsku će službu obavljati »Izdanak« (3,8) – mesijanski pojam što ga r. 6,12 primjenjuje na Zerubabela. Dva Pomazanika (4,14) vladat će u savršenu skladu (6,13). Tako Zaharija obnavlja staru ideju kraljevskog mesijanizma, ali je povezuje sa svećeničkim nastojanjima Ezekiela, čiji se utjecaj višestruko osjeća: u veoma istaknutoj ulozi viđenja, u apokaliptičkoj tendenciji i u brizi za čistoću. Te iste crte, a tako i važnost dana anđelima, nagovještaj su Danielove knjige.

Drugi dio (9 – 14), koji uostalom započinje novim naslovom (9,1), sasvim je drukčiji. Odlomci su bez nadnevka i autora. Ne govori se više ni o Zahariji, ni o Jošui, ni o Zerubabelu, ni o gradnji Hrama. Stil je drukčiji i često se služi ranijim knjigama, prije svega Jeremijom i Ezekielom. Povijesno obzorje nije više isto, a Asirija i Egipat navode se kao simbolička imena: označuju sve tlačitelje.

Ta su poglavlja vrlo vjerojatno sastavljena u posljednjim desetljećima IV. stoljeća pr. Kr., nakon Aleksandrova osvajanja. Unatoč nedavno ponovljenim nastojanjima da se dokaže njihovo jedinstvo, treba priznati da su raznorodna. Možemo razlikovati dva odlomka, od kojih svaki ima svoj naslov (9 – 11 i 12 – 14). Prvi je gotovo sav u stihovima, drugi u prozi. Tako se govori o Deuterozahariji i Tritozahariji. Zapravo su to dvije zbirke koje su i same složene. Prva možda preuzima stare pjesničke odlomke iz vremena prije progonstva i odnosi se na povijesne događaje koje je teško pobliže odrediti (najvjerojatnije se tekst 9,1–8 odnosi na Aleksandrovo osvajanje). Drugi dio (12 – 14) apokaliptičkim izrazima opisuje kušnje i sjaj Jeruzalema posljednjih vremena. Ali eshatologija je zastupljena i u prvom dijelu i neke se teme nalaze u oba odsjeka; u oba se npr. govori o narodnim »pastirima« (10,2–3; 11,4–14; 13,7–9).

Drugi je dio knjige nadasve važan zbog svojega mesijanskog nauka, koji je inače dosta raznorodan: tu je ponovni uspon Davidova doma (12 češće), iščekivanje ponizna i mirotvorna Kralja mesije (9,9–10), ali i tajanstveni navještaj Probodenoga (12,10), pa onda ratnička Božja vladavina (10,3 – 11,3), ali i kultna na Ezekielov način (14). Kristov lik usklađit će te crte i Novi zavjet navodi često ova Zaharijina poglavlja ili barem na njih podsjeća (tako Mt 21,4–5; 27,9, povezano s Jeremijom; 26,31 = Mk 14,27; Iv 19,37).

Malahija

Proročka knjiga prozvana »Malahijina« vjero-

jatno je bila bez naznake autora, jer to ime znači »moj glasnik« i izvedeno je, čini se, iz 3,1. Sastoji se od šest odlomaka, građenih po istom uzoru: Jahve ili njegov prorok izriče tvrdnju o kojoj raspravlja narod ili svećenici; tvrdnja se razvija u govor gdje se uz prijetnje nalaze i obećanja spasenja. Dvije su glavne teme: kultna nedjela svećenika i vjernika (1,6 – 2,9 i 3,6–12) te sablazan mješovitih brakova i rastavâ (2,10–16). Prorok naviješta Dan Jahvin: dan u koji će Jahve očistiti svećenike, uništiti zle, a osigurati pobjedu pravednih (3,1–5.13–21). Odlomak 3,22–24 naknadno je dodan, a možda i 2,11b–13a.

Sadržaj knjige omogućuje odrediti vrijeme njezina nastanka: nastala je nakon uspostave bogoštovlja u ponovno sagrađenom Hramu (515. godine), a prije zabrane mješovitih brakova pod Nehemijom (445. godine), no vjerojatno je bliža potonjem nadnevku. Zanos koji su razbuktali Hagaj i Zaharija usahnuo je i zajednica je popustila. Nadahnjujući se na Ponovljenom zakonu, a i na Ezekielu, prorok tvrdi da nije na mjestu rugati se Bogu koji zahtijeva od svog naroda unutarnju religiju i čistoću. Očekuje dolazak Anđela Saveza koji je pripremio tajanstven poslanik (3,1); u njemu je Mt 11,10 (usp. Lk 7,27 i Mk 1,2) prepoznao Ivana Krstitelja, Preteču. Ovo mesijansko razdoblje donijet će obnovu moralnog (3,5) i bogoštovnog reda (3,4) a svoj će vrhunac doseći kada svi narodi prinesu Bogu savršenu žrtvu (1,11).

Obadija

Ovo je najkraća proročka »knjiga« (21 r.), a ipak postavlja egzegetima mnoga pitanja. Oni različito tumače njezinu jedinstvenost i njezin književni rod, a vremenski je smještaju od IX. stoljeća pr. Krista pa do helenističkog razdoblja. Stanje je otežano time što se gotovo polovica knjige (rr. 2–9) sadržajno nalazi u Jeremiji (49,7–22), ali drugim redoslijedom: pojedini su rr. na više mjesta utkani u proroštvo koje je opet sporno; nije sigurno da potječe od Jeremije. Obadijino proroštvo odvija se na dvije razine: kazna Edoma koju naviješta više malih proročanstava (1b–14. s 15b kao zaključkom) i Dan Jahvin, kada će se Izrael osvetiti Edomu (15a+16–18 sa zaključkom »riječ je Jahvina«). Eshatološka obećanja u rr. 19–21 jesu dodaci. Odlomak je srodan s prokletstvima protiv Edoma koja onamo od 587. godine nalazimo u Ps 137,7; Tuž 4,21–22; Ez 25,12s; 35,1s; Mal 1,2s i Jr 49,7s (već spomenuto): Edomci su iskoristili razorenje Jeruzalema da zaposjednu južnu Judeju. Sjećanje je na te događaje veoma živo i proroštvo je po svemu sudeći sastavljeno u Judeji prije povratka iz progonstva. Odlomak o Danu Jahvinu nije potrebno prebacivati u kasnije razdoblje i pripisivati ga nekom drugom autoru; samo bi posljednji reci mogli biti iz vremena nakon progonstva.

Ovaj je spis strastveni krik za osvetom; nacionalistički duh u njemu suprotan je univerzalizmu, zasvjedočenu npr. u Deuteroizaiji. Ali on ističe i strašnu pravednost i moć Jahve, koji djeluje kao branitelj prava; stoga se Obadija ne smije izdvajati iz cijeloga proročkog pokreta, gdje je on samo jedan prolazni trenutak.

Joel

Joelova knjiga dijeli se jasno na dva dijela. U prvom navala skakavaca pustoši Judeju te izaziva bogoslužje žalosti i prošnje. Jahve obećaje konac tog biča i povratak blagostanja (1,2 – 2,27). Drugi dio u apokaliptičkom stilu opisuje sud narodima i konačnu pobjedu Jahve i Izraela (3 – 4). Jedinstvo između ta dva dijela uspostavlja navještaj Dana Jahvina, koji je prava tema gl. 3 – 4, ali se javlja već u 1,15; 2,1–2.10–11. Skakavci su Jahvina vojska ubačena da izvrši njegov sud, dan Jahvin, od kojega može spasiti post i molitva. Taj bič postaje lik velikoga posljednjeg suda, Dana Jahvina, kojim će započeti eshatološka vremena. Nema razloga razlikovati dva autora i dva razdoblja nastanka ove knjige. Neki su još u novije vrijeme zastupali da je nastala potkraj razdoblja kraljevstva. Većina se egzegeta odlučuje za razdoblje nakon progonstva, i to iz ovih razloga: ne spominje se kralj, ima prisjećaja na progonstvo, ali i na ponovno sagrađen Hram, jasni su odnosi s Ponovljenim zakonom i kasnijim prorocima: Ezekielom, Sefanijom, Malahijom i Obadijom (kojeg navodi u 3,5). Knjiga je nastala oko 400. godine pr. Krista.

Njezina je povezanost s bogoštovljem očita. Gl. 1 – 2 imaju značajke pokorničkog bogoslužja koje završava proročkim obećanjem Božjeg oproštenja. Stoga su Joela smatrali bogoštovnim prorokom, postavljenim u hramsku službu. Ali te se značajke mogu protumačiti kao literarno povođenje za liturgijskim oblicima. Knjižica nije izvještaj o propovijedanju u Hramu, nego je pisano djelo, sastavljeno za čitanje. Nalazimo se na koncu proročkog pokreta.

Izljev proročkog duha na sav Božji narod u eshatološkom razdoblju (3,1–5) odgovara Mojsijevoj želji (Br 11,29). Novi zavjet smatra da se navještaj ispunio silaskom Duha nad Kristove apostole i sv. Petar navest će u toj prigodi cijeli ovaj odlomak (Dj 2,16–21): Joel je prorok Duhova. On je također prorok pokore te će njegovi pozivi na post i molitvu, uzeti iz hramskih obreda ili sastavljeni po njihovu uzoru, ući sasvim naravno u korizmenu kršćansku liturgiju.

Jona

Ova se mala knjižica razlikuje od svih drugih proročkih knjiga. Ona je samo izvještaj, crtica o neposlušnu proroku koji prvo hoće pobjeći od svog poslanja, a onda se jada Bogu zbog neočekivana uspjeha svojeg poslanja. Junak kojemu se pripisuje ova pomalo šaljiva pustolovina prorok je iz vremena Jeroboama II, spomenut u 2 Kr 14,25. Ali knjižica se ne predstavlja kao njegovo djelo, zapravo i ne može potjecati od njega. »Veliki grad« Niniva, razoren 612. godine, samo je daleka uspomena, misao i izraz posuđeni su od Jeremije i Ezekiela, jezik je iz kasnijega vremena. Knjiga je po svemu tome sastavljena nakon progonstva (V. stoljeće). Psalam je (2,3–10) naknadno dodan: drugoga je književnog roda i nema nikakve veze s konkretnom situacijom Jone niti s naukom njegove knjige.

Ovaj kasniji nadnevak nastanka knjige mora već upozoriti kako je ne možemo tumačiti kao opis povijesnog događaja. Povijesno tumačenje ne dolazi u obzir ni s drugih razloga: Bog može promijeniti srca, ali iznenadno obraćenje kralja Ninive i cijela njegova naroda izraelskom Bogu bilo bi ostavilo tragove u asirskim dokumentima i u Bibliji. Bog je također gospodar prirodnih zakona, ali ovdje su čudesni događaji nagomilani kao da se Bog poigrava s prorokom: iznenadna oluja, Jona označen kockom, divovska riba, bršljan narastao u jednoj noći, a uvenuo u jednom satu. Sve je pak začinjeno neskrivenom ironijom, neuobičajenom u pisanju povijesti.

Knjiga želi biti dopadljiva i poučna: to je didaktična pripovijest koja svojim shvaćanjem spasenja doseže vrhunac Staroga zavjeta. Knjižica napušta usko tumačenje proroštava, tvrdi da su prijetnje, pa i najodlučnije, izražaj milosrdne Božje volje koja samo očekuje i najmanji znak kajanja da bi udijelila oproštenje. Jonino se proroštvo (3,4) nije ispunilo zbog toga što su Božje odluke o propasti uvijek uvjetne. Bog hoće obraćenje pa je dakle prorokovo poslanje potpuno uspjelo (usp. Jr 18,7–8).

Jonina knjiga napušta partikularizam, u koji se zajednica nakon progonstva bila sklona zatvoriti, te propovijeda izvanredno otvoreni univerzalizam. Ovdje su svi simpatični: poganski mornari za brodoloma, kralj, stanovnici, pa čak i životinje Ninive, svi na pozornici osim jednog jedinog Izraelca, a to je prorok Jona. Bog će biti milosrdan prema svom buntovnom proroku, ali njegovo se milosrđe nadasve širi prema najogorčenijem izraelskom neprijatelju, gradu Ninivi.

Sasvim smo bliski Novom zavjetu. Bog nije samo Bog Židova, on je također Bog pogana, jer postoji samo jedan Bog (Rim 3,29). U Mt 12,41 i Lk 11,29–32 Isus spominje obraćenje Ninivljana kao uzor, a Mt 12,40 vidi u Joni, zatvorenom u utrobi morske nemani, sliku Kristova boravka u grobu. To navođenje kazivanja o Joni ne smije služiti kao dokaz njegove povijesnosti: Isus se služi ovom poučnom zgodom Staroga zavjeta kao što se kršćanski propovjednici služe prispodobama Novoga zavjeta. Posrijedi je isto nastojanje: slušatelje poučiti slikama koje su im bliske, a da se time ne donosi sud ȍ zbiljnosti događajâ.

IZAIJA

I. Prvi dio knjige proroka Izaije

1. PROROŠTVA PRIJE SIRSKO-EFRAJIMSKOG RATA

Naslov[a]

1 Viđenje Izaije, sina Amosova, koje je imao o
Mih 1 1 Judeji i Jeruzalemu u dane Uzije, Jotama,
Ahaza i Ezekije, kraljeva judejskih.

Protiv glupog naroda

Pnz 4 26; 32 1+ [2]Čujte, nebesa, poslušaj, zemljo,
Mih 1 2 jer Jahve govori[b]:
Pnz 32 5-6, 10 »Sinove sam ti odgojio, podigao,
Bar 4 8 al' se oni od mene odvrgoše.
Jr 8 7 [3]Vô poznaje svog vlasnika,
a magarac jasle gospodareve –
Izrael ne poznaje,
narod moj ne razumije.«

Kazna Judeje

[4]Jao, grešna li naroda, puka u zlu ogrezla,
30 9 roda zlikovačkog, pokvarenih sinova!
Jr 2 13 Jahvu ostaviše, prezreše Sveca Izraelova[c],
Lev 17 1+ njemu su okrenuli leđa.
Lev 26 14-33 [5]Tȁ gdje da vas još udarim,
Am 4 6-12 odmetnici tvrdokorni?
Jr 5 3
Sva je glava bolna, srce iznemoglo;
[6]od pete do glave nigdje zdrava mjesta[d],
već ozljede, modrice, otvorene rane, Jr 30 12-15
ni očišćene, ni povijene, ni uljem ublažene. Lk 10 34
[7]Zemlja vam opustje, gradove oganj popali,
njive vam na oči haraju tuđinci –
pustoš k'o kad propade Sodoma[e]. Post 19 1+
[8]Kći sionska[f] ostade kao koliba u vinogradu,
kao pojata u polju krastavaca,
kao grad opsjednut.
[9]Da nam Jahve nad Vojskama ↗Rim 9 29
ne ostavi Ostatak, Iz 4 3+
bili bismo k'o Sodoma, Gomori slični. Post 18 16-33; 19 1-29

Protiv vjerskog licemjerja[g] 29 13-14

[10]Čujte riječ Jahvinu, glavari sodomski, Pnz 32 32
poslušaj zakon Boga našega, narode gomorski!
[11]»Što će mi mnoštvo žrtava vaših?« Am 5 21+
– govori Jahve. –
»Sit sam ovnujskih paljenica
i pretiline gojne teladi.
I krv mi se ogadi bikova, janjaca i jaradi.

a) Ovaj naslov daje vremenski okvir svega prorokova djelovanja, ali je teško utvrditi da li on predstavlja uvod u cijelu knjigu, u njezinu konačnom obliku (poglavlja 1 – 66), ili samo u poglavlja 1 – 39 ili dapače samo u poglavlja 1 – 12. U svakom slučaju izričaj »Judeja i Jeruzalem« ne treba shvatiti u zemljopisnom smislu. Taj izraz zapravo označuje izabrani narod. Njemu za pouku izrečena su sva ova proroštva, čak i ona koja se inače tiču Sjevernog kraljevstva i tuđinskih naroda.
b) Nebo i zemlja uzeti su za svjedoke u sudskom postupku koji Bog vodi sa svojim narodom (usp. Pnz 4,26; 30,19; 32,1; Ps 50,4). Slijedeća pjesma odnosi se na pustošenje zemlje i opsjedanje Jeruzalema, bilo za vrijeme Sanheriba 701. godine (usp. 36,1s; 2 Kr 18,13s), bilo za vrijeme siro-efrajimskog rata 735. godine (usp. 7,1–2 i 2 Kr 16,5–9).
c) Omiljeli Izaijin izraz: njime on označuje Jahvu (usp. 6,3 i bilješku ondje).
d) Ove riječi koje se u doslovnom smislu tiču naroda Judeje, grešnog i kažnjenog, primijenjene su na Kristovu muku, kao i slični tekstovi o Sluzi patniku (Iz 53,3s).
e) Ispr. Hebr. *zarîm*, što znači »stranci«, ovdje je ispravljen u *sedom*, Sodoma. No, taj ispravak nema uporišta ni u jednom prijevodu. Hebr. tekst »pustoš poput pustoši stranaca« ne dodaje ništa tekstu koji prethodi, a hebrejski izraz »pustoš« općenito znači kaznu nad Sodomom i Gomorom, koje prorok spominje u recima 9 i 10 i u 3,9.
f) Personifikacija grada Jeruzalema (10,32; 16,1 i drugdje) ili njegova stanovništva (37,22; Sef 3,14; Tuž 4,22). »Sion« bijaše naziv za jebusejsku tvrđavu koja je kasnije postala »Davidov grad« (usp. 2 Sam 5,9+).
g) Ovo proroštvo potječe vjerojatno iz prvog razdoblja Izaijina djelovanja, prije 735. godine. Prorok se Izaija, kao i Am 5,21–27, okomljuje na izvanjsko vršenje obreda (ritualizam) kojemu ne odgovara nutarnji osjećaj. Na ovo će se pitanje prorok ponovno vratiti u 29,13–14, i to izrazima koje će Isus primijeniti na farizeje (Mt 15,8–9)

12 Kad mi lice vidjet' dolazite,
tko od vas ište da gazite mojim predvorjima?
13 Prestanite mi nositi ništavne prinose,
kâd mi omrznu.
Mlađaka, subote i sazive –
ne podnosim zborovanja i opačine.
14 Mlađake i svetkovine vaše
iz sve duše mrzim –
teški su mi, podnijet' ih ne mogu!
15 Kad na molitvu ruke širite,
ja od vas oči odvraćam.
Jr 14 12 — Molitve samo množite, ja vas ne slušam.
Mih 3 4; 59 2-3 — Ruke su vam u krvi ogrezle[a],
Jr 2 34 — 16 operite se, očistite.
Uklonite mi s očiju djela opaka,
Am 5 14-15 — prestanite zlo činiti!
17 Učite se dobrim djelima: pravdi težite,
ugnjetenom pritecite u pomoć,
Izl 22 21-22+ — siroti pomozite do pravde,
za udovu se zauzmite[b].«
43 26 — 18 »Hajde, dakle, da se pravdamo,« govori Jahve.
»Budu l' vam grijesi kao grimiz,
Ps 32 1+; Ps 51 9 — pobijeljet će poput snijega;
kao purpur budu li crveni,
postat će kao vuna[c].
Lev 26 3-12 — 19 Htjednete l' me poslušati,
Pnz 28 1-14 — uživat ćete plodove zemaljske.
Lev 26 14-39 — 20 U buntovništvu ako ustrajete,
Pnz 28 15s — proždrijet će vas mač.«
= 40 5; 58 14 — Tako usta Jahvina govorahu[d].
||Mih 4 4

Plač nad Jeruzalemom[e]

Jr 2 20 — 21 Kako li posta bludnicom tvrđa vjerna?
Ez 16; 23 — Bješe puna pravičnosti,
pravda u njoj stolovala[f],
a sad – ubojice.
22 Srebro ti se u trosku obratilo, — Ez 22 18
vino ti se razvodnjelo. — Jr 6 29
23 Knezovi se tvoji odmetnuli,
s tatima se pobratili.
Svi za mitom hlepe, za darovima lete.
Siroti pravdu uskraćuju,
udovička parnica ne stiže k njima.
24 Stog ovako govori Jahve, Gospod
nad Vojskama, Junak Izraelov:
»Ah, kad se iskalim na protivnicima
i osvetim dušmanima!
25 Kada na te ruku pružim,
da lužinom tvoju trosku očistim,
da iz tebe uklonim olovo!
26 Da ti opet postavim suce kao negda,
savjetnike kao u početku,
pa da te zovu Gradom pravednim, — 1 21
Tvrđom vjernosti[g].« — Zah 8 3
27 Sud pravedni otkupit će Sion,
a pravda obraćenike njegove.
28 Otpadnici i grešnici skršit će se zajedno,
a oni što Jahvu napuštaju poginut će[h].

Protiv svetoga drveća[i]

29 Da, stidjet ćete se zbog hrastova
što ih sad obožavate
i crvenjet ćete zbog gajeva
u kojima sad uživate.
30 Jer, bit ćete poput hrasta osušena lišća
i poput gaja u kojem vode nema.
31 Junak će biti kučina, a iskra djelo njegovo,
zajedno će izgorjeti, a nikoga da ugasi.

a) Krv nevinih pomiješana je s krvlju žrtvovanih žrtava.
b) Sirota i udova spadaju među ekonomski ugrožene ljude koje zakon štiti (Izl 22,21–22; Pnz 10,18; 14, 29; 27,19; itd.) i za koje se proroci zauzimaju (Jr 7,6; 22,3). Usp. za opreku Iz 1,23; 9,16; Jr 49,10–11; Ez 22,7.
c) Kao što je sud (Ps 9,9) tako je i oproštenje grijeha djelo Božje (Izl 34,6+; Hoš 11,8–9). Milosrdni Bog poništava čovjekov grijeh i čovjeka ponovno postavlja u pravi odnos sa sobom. Nema grijeha koji Bog ne bi mogao oprostiti (Ps 130). Uvjet koji za oproštenje grijeha Bog traži jest priznanje grijeha i kajanje (57,15; Ps 19,13; 25,11.18; 32,5; 51,19–20; itd.) te onaj nutarnji obrat koji kajanje pretpostavlja (Jr 3,14; Ez 18,30–32; 33,1; usp. Iz 31,18; Tuž 5,21). Oproštenje grijeha spada uostalom među znakove mesijanskog kraljevstva (Jr 31,31+; usp. Ez 36,25–26). Isus će taj znak odjelotvoriti (Mk 2,5–11p).
d) »Mač« se odnosi na najezdu neprijatelja sa svim njezinim zlima. Zasad je to samo prijetnja kojoj se može izbjeći ako se narod podloži Bogu (r. 19).
e) Ova pjesma počinje stihovima nejednake mjere (nesimetrične) zvane *qîna* ili tužaljka (3+2 ili 4+3 ritmička naglaska).
f) LXX i VL imaju ovdje »Sion, pun pravičnosti«. TM nema riječi »Sion«. – Tema Jeruzalema kao bludnice podsjeća na Hošein govor i naviješta alegorije Jr 3,6–13 i Ez 16 i 23. Ovaj je otpad u suprotnosti s prvotnom vjernošću Jeruzalema. Prvotnu će vjernost Jeruzalem ponovno steći kad bude kaznom ponovno očišćen (r. 26).
g) Vlastito ime označuje tko je onaj koji ga nosi te određuje njegovu sudbinu: usp. imena Jakova (Post 25,26; 27,36) i njegovih sinova (Post 29,31 – 30,24; itd.). Promjena imena znači promjenu poziva, usp. Abrahama (Post 17,5), Izraela (Post 32,29) itd. Imena kojima proroci nazivaju ljude učinkoviti su znaci u Izaije: (7,3 usp. 10,21); 7,14; 8,1–3 (usp. 8,18) i u Hošee (1,4.6.9; 2,1–3.25). Jeruzalem će u budućnosti dobiti i druga proročka imena (Iz 60,14; 62,4.12; Ez 48,35). Ovdje su nova imena za Jeruzalem »pravednost« i »vjernost«, preuzeta iz r. 21. Za Izaiju, kao i za Amosa, pravednost je u prvom redu pravičnost u primjeni prava ali, još dublje, ona je zapravo udioništvo na Božjoj pravednosti, u čemu se onda očituje svetost (usp. Iz 5,16+).
h) Ova bi dva retka mogla biti dosta prozaično tumačenje prethodnog odlomka. Vjerojatno ih je dodao neki od Izaijinih učenika.
i) Izaija se rijetko okomljuje na poganske obrede u strogom smislu riječi (usp. 2,6–8). Zapravo, nisu izravno častili to drveće, nego je ono bilo povezano s vjerskim obredima plodnosti koje su Izraelci preuzimali od Kanaanaca (usp. Pnz 12,2+) gdje odnosni navodi pokazuju da se ta zloupotreba širila kako u Judejskom tako i u Izraelskom kraljevstvu.

Vječni mir

2 Viđenje Izaije[a], sina Amosova, o Judeji i Je-
ruzalemu[b]:
‖Mih 4 1-3 2 Dogodit će se na kraju danâ:
Gora Doma Jahvina
bit će postavljena vrh svih gora,
uzvišena iznad svih bregova.
Zah 8 20s; K njoj će se stjecati svi narodi,
14 16 3 nagrnut će mnoga plemena i reći:
Iz 56 6-8; »Hajde, uziđimo na Goru Jahvinu,
60 11-14 pođimo u Dom Boga Jakovljeva!
On će nas naučiti svojim putovima,
hodit ćemo stazama njegovim.
Iv 4 22 Jer će iz Siona Zakon doći,
Lk 24 47 iz Jeruzalema riječ Jahvina.«
9 6; 4 On[c] će biti sudac narodima,
mnogim će sudit' plemenima,
11 6-9+ koji će mačeve prekovati u plugove,
Jl 4 9-11 a koplja u srpove.
Zah 9 9-10 Neće više narod dizat' mača protiv naroda
Hoš 2 20 nit' se više učit' ratovanju.
60 1-3 5 Hajde, dome Jakovljev,
u Jahvinoj hodimo svjetlosti!

Jahvin dolazak[d]

6 Da, ti si svoj odbacio narod, dom Jakovljev,
Pnz 10 14 jer je pun vračeva s istoka[e]
i gatarâ kao Filistejci,
bratime se s tuđincima.
7 Zemlja mu je puna srebra i zlata
i blagu mu kraja nema;
Pnz 17 16-17 zemlja mu je puna konja,
Ps 20 8 kolima mu broja nema.
8 Zemlja mu je prepuna kumira
i oni se klanjaju pred djelom ruku svojih,
pred onim što njihovi načiniše prsti.
= 5 15 9 Smrtnik će se poviti, čovjek sniziti;
ne praštaj im.
10 Uđi među pećine, skrij se u prašinu, Hoš 10 8
pred užasom Jahvinim, Otk 6 16
pred sjajem veličanstva njegova, ↗2 Sol 1 9
kad ustane da potrese zemlju[f].
11 Ohol pogled bit će skršen
i bahatost ljudska ponižena.
Jahve će se uzvisiti, on jedini – u dan onaj.
12 Da, bit će to dan Jahve nad Vojskama[g],
protiv svih oholih i bahatih,
protiv sviju što se uzvisiše, da ih obori;
13 protiv svih cedrova libanonskih
i svih hrastova bašanskih;
14 protiv svih gora uznositih
i svih bregova uzdignutih;
15 protiv svake visoke tvrđe
i svih tvrdih zidina;
16 protiv sveg brodovlja taršiškog Ps 48 8+
i svih brodova raskošnih[h].
17 Oholost ljudska skršit će se
i bahatost ljudska poniziti.
Jahve će se uzvisiti, on jedini – u dan onaj,
18 i kumiri će netragom nestati. Jr 10 11, 15
19 Uđite u rupe među pećinama 2 10+
i u spilje zemaljske
pred užasom Jahvinim,
pred sjajem veličanstva njegova,
kad ustane da potrese zemlju.
20 U dan onaj: bacit će svaki 31 7
svoje srebro i zlatne kumire
koje sebi načini da im se klanja,
21 kad uteče u šupljine pećina
i u raspukline stijena
pred užasom Jahvinim,
pred sjajem veličanstva njegova,
kad ustane da potrese zemlju.
22 Čuvajte se, dakle, čovjeka Jr 17 5
koji ima samo jedan dah u nosnicama: Post 2 7; 6 3
jer što vrijedi[i]? Job 34 14

a) Ovo se proroštvo, u bitnim crtama, nalazi u Mih 4,1–3. Raspravlja se o njegovu podrijetlu. Najvjerojatnije Mih ovisi o Iz. Dokazi protiv izaijanske izvornosti ovog teksta (osobito njegov univerzalizam nisu dovoljno snažni.
b) Ovaj je novi naslov uvod u malu zbirku proroštava u glavama 2 – 5.
c) On, tj. Jahve.
d) Ova pjesma, čije je jedinstvo obilježeno ponavljanjem istih obrazaca (rr. 9, 11, 17 i 10, 19, 21), potječe iz prvog razdoblja Izaijina djelovanja, kada je Judeja bila na kraju dugog razdoblja blagostanja, za vrijeme kraljeva Uzije i Jotama. No ona bi se mogla ticati i Samarije koja još nije pala u bezvlađe i u pokvarenost koja će ju uskoro zahvatiti. Prorok naviješta neki budući blistavi Jahvin zahvat.
e) TM *miqqedem* (odavna) ovdje je ispravljeno u *qosemîm* pa prema tomu prevedeno s »vračevi«. Taj ispravak nema podršku prijevoda. BJ prevodi: »jer je odavna pun gatara kao što su Filistejci«. – Gatanje je bilo vrlo rašireno na Starom istoku pa i u Izraelu (1 Sam 28,3s; Iz 8,19) sve i unatoč zabranama (Izl 22,17; Lev 19,31; 20,27; Pnz 18,10–11.14). Ne znamo ništa o gatanju u Filistejaca, ali se njihovi gatari spominju i u 1 Sam 6,2.
f) »Ustane da potrese zemlju« po LXX; nema u TM. Svega ovoga r. 9, pa ni posljednjih riječi, možda iskvarenih, nema u 1QIs[a]. Redak je ponovljen u rr. 19 i 21.
g) O »Danu Jahvinu« vidi Am 5,18+. Ovdje je Božji zahvat opisan u slici potresa (rr. 10.19.21).
h) Riječ »brodovi« dodana radi boljeg razumijevanja. Nema je u izvorniku.
i) R. 22 nema u LXX i ne pristaje u kontekst. Vjerojatno je glosa.

Bezvlađe u Jeruzalemu[a]

3 Gle, Gospod, Jahve nad Vojskama,
oduzima Jeruzalemu i Judeji
svaku potporu,
pomoć u kruhu i pomoć u vodi,
2 junaka i ratnika, suca i proroka,
vrača i starješinu, pedesetnika i odličnika,
3 savjetnika i mudra gatara
i onoga što se bavi čaranjem.
Prop 10 16 4 »A za glavare postavljam im djecu,
dajem deranima[b] da njima vladaju.«
5 Ljudi se glože jedan s drugim
i svaki s bližnjim svojim;
dijete nasrće na starca,
prostak na odličnika
6 te svatko brata hvata u očinskoj kući:
»Ti imaš plašt, budi nam glavarom,
uzmi u ruke ovo rasulo!«
7 A on će se, u dan onaj, braniti:
»Neću da budem vidar,
nema u mene ni kruha ni plašta:
ne stavljajte me narodu za glavara.«
8 Jeruzalem se ruši i pada Judeja,
jer im se jezik i djela Jahvi protive
te prkose pogledu Slave njegove.
9 Lice njihovo protiv njih svjedoči,
Post 18 20-21 razmeću se grijehom poput Sodome
19 4-11 i ne kriju ga, jao njima,
sami sebi propast spremaju.
10 Kažite: »Blago pravedniku,
hranit će se plodom djela svojih!
11 Jao opakome, zlo će mu biti,
na nj će pasti djela ruku njegovih[c].«
12 Deran tlači narod moj
i žene njime vladaju[d].
O narode moj, vladaoci te tvoji zavode
i raskapaju put kojim hodiš.
Mih 6 1-5 13 Ustade Jahve
Hoš 4 1-5 da se popravda s narodom svojim,
14 Jahve dolazi na sud
sa starješinama i glavarima svog naroda:
»Vinograd ste moj opustošili, 5 1-7
u vašim je kućama što oteste siromahu.
15 S kojim pravom narod moj tlačite
i gazite lice siromaha?« – Am 2 7
riječ je Jahve, Gospoda nad Vojskama.

Prigovor ženama

16 I reče Jahve: »Što se to ohole kćeri sionske 32 9-14
te ispružena vrata hode, okolo okom namiguju, Am 4 1-3
koracima sitnim koracaju,
grivnama na nozi zveckaju?
17 Oćelavit će Gospod tjeme kćeri sionskih, Am 8 10
obnažit će Jahve golotinju njihovu.«
18 U onaj će dan Gospod strgnuti sve čime se ona
ponosi: ukosnice i mjesečiće, 19 naušnice, narukvice
i koprene, 20 poveze, lančiće, pojaseve, bočice s
miomirisima i privjese, 21 prstenje i nosne prsteno-
ve, 22 skupocjene haljine i plašteve, prijevjese i tor-
bice, 23 zrcala i košuljice, povezače i rupce[e].
24 Mjesto miomirisa, smrad;
mjesto pojasa, konopac;
mjesto kovrča, tjeme obrijano; Am 8 10
mjesto gizdave halje, kostrijet[f];
mjesto ljepote, žig.

Jeruzalemske udovice

25 Muževi tvoji od mača će pasti,
junaci tvoji u kreševu.
26 Vrata će tvoja kukat' i tugovati,
na zemlji ćeš sjedit' napuštena.

4 I sedam će se žena jagmiti
za jednoga čovjeka – u dan onaj:
»Svoj ćemo kruh jesti,« reći će,
»i u halje se svoje oblačiti,
daj nam samo da tvoje nosimo ime,
skini sa nas svu sramotu našu[g].«

a) Ova se pjesan smješta na početak vladanja kralja Ahaza, oko 735. godine. Zemljom vlada još mladi kralj i prijeti joj navala strane sile (usp. 2 Kr 15,37) pa je u opasnosti da padne u bezvlađe. Ovaj je tekst, čini se, sastavljen od dva izvorno nezavisna odlomka: rr. 1–9[a] i 12–15. Reci 9[b]–11 su dodatak.
b) To bi mogao biti apstraktni plural. Tada bi označavao deransko svojstvo – prkos.
c) Rr. 10–11 mudrosnog su sadržaja i prekidaju opis bezvlađa. R. 10 posve je različit u LXX.
d) Mj. »Deran tlači narod moj« BJ ima konj. »Njegovi ga tlačitelji pljačkaju«. Mj. »žene«, kako je u TM, BJ ima s pr. »ubirači novca«, »poreznici«.
e) Ovaj popis raznih privjesaka (rr. 18–23) možda je dodatak. Točno značenje mnogih od ovih izraza nije pouzdano.
f) U hebr. *saq*, grubo platno od čega su se pravile »vreće« (Post 42,25; itd.), ali i pokorničko ili žalobničko odijelo koje su nosili na golu tijelu (20,2; Post 37,34; 1 Kr 20,31; 21,27; Am 8,10 i drugdje).
g) U ratom desetkovanu gradu (3,25–26) više žena želi imati jednog muškarca da »nose njegovo ime«, to jest da on bude njihov gospodar, odnosno muž. To je značenje hebrejskog izvornika. Ohole kćeri jeruzalemske postat će priležnice.

Ostatak Jeruzalema

Jr 23 5-6 ²U onaj će dan izdanak[a] Jahvin
Zah 3 8; 6 12 biti na diku i na slavu,
52 1; 60 21 a plod zemlje na ponos i ures
spašenima u Izraelu.
³Koji ostanu na Sionu
Sef 3 13 i prežive u Jeruzalemu, zvat će se »sveti«
Dn 12 1+ i bit će upisani da u Jeruzalemu žive[b].

Buduća obnova

⁴Kad Gospod spere ljagu kćeri sionskih
i obriše s Jeruzalema krv prolivenu
dahom suda i dahom što spaljuje,
⁵sazdat će Jahve nad svom Gorom sionskom
i nad svima što ondje budu zborovali
Izl 13 21-22+ oblak s dimom danju,
a noću sjaj ognja žarkoga[c].
Otk 7 15-16; Jer, vrh svega Slava će biti zaklon
24 4-5 ⁶i sjenica da zasjenjuje danju od pripeke,
štit i utočište od pljuska i oluje.

Pjesan o vinogradu[d]

Hoš 10 1 **5** Zapjevat ću svojemu dragome,
Jr 2 21; 5 10; 6 9; 12 10 pjesmu svog ljubljenog njegovu vinogradu.
Ez 15 1-8; Moj je dragi imao vinograd
17 3-10; 19 10-14 na brežuljku rodnome.
Ps 80 9-19 ²Okopa ga, iskrči kamenje,
Iz 27 2-5 posadi ga lozom plemenitom[e].
↗Mt 21 33 44+ Posred njega kulu on podiže
↗Mt 21 18 19+ i u nj tijesak metnu.
Iv 15 1-2+ Nadaše se da će uroditi grožđem,
a on izrodi vinjagu.

³Sad, žitelji jeruzalemski i ljudi Judejci, Mih 6 1-5
presudite između mene i vinograda mojega. Jr 2 4-7
⁴Što još mogoh učiniti za svoj vinograd
a da nisam učinio?
Nadah se da će uroditi grožđem,
zašto vinjagu izrodi?
⁵No sad ću vam reći
što ću učiniti od svog vinograda:
plot ću mu soriti da ga opustoše,
zidinu razvaliti da ga izgaze.
⁶U pustoš ću ga obratiti, ni obrezana ni okopana,
nek' u drač i trnje sav zaraste; 32 13
zabranit ću oblacima da dažde nad njime. 2 Sam 1 21
⁷Vinograd Jahve nad Vojskama dom je Izraelov;
izabrani nasad njegov ljudi Judejci.
Nadao se pravdi, a eto nepravde,
nadao se pravičnosti, a eto vapaja.

Kletve[f]

Am 6 1-7 Mih 2 1-5

⁸Jao vama koji kuću kući primičete Jr 22 13-19
i polje s poljem sastavljate, Ez 7 5-26 Hab 2 6-20
dok sve mjesto ne zauzmete Lk 6 24-26
te postanete jedini u zemlji. Mt 23
⁹Na uši moje reče Jahve nad Vojskama:
»Doista, mnoge će kuće opustjeti,
velike i lijepe, bit će bez žitelja.
¹⁰Deset rali vinograda dat će samo bačvicu, 7 23
mjera sjemena dat će samo mjericu[g].«
¹¹Jao onima što već jutrom na uranku 28 1, 7-8;
žestokim se pićem zalijevaju 56 12; 22 13
i kasno noću sjede vinom raspaljeni. Am 4 1 Mih 2 11
¹²Na gozbama im harfe i citare, Jl 1 5
bubnjevi i frule uz vino, Mudr 2 7-9
a za djelo Jahvino ne mare, Ps 28 5

a) »Izdanak« i »plod zemlje« znače bilo Mesiju (Jr 23,5 = 33,15; Zah 3,8; 6,12), bilo »Ostatak« Izraela (usp. slijedeću bilješku), uspoređen sa stablom koje ponovno buja na tlu Palestine. Rr. 2–6 ili samo 4–6 općenito se smatraju posužanjskim sastavkom.
b) Nevjerni će Izrael biti kažnjen. No, mali će »Ostatak« umaći osvajalačkom maču, jer Bog ljubi svoj narod. Ovu temu, poznatu već u proroku Amosu (3,12; 5,15; 9,8–10), Izaija ponavlja (6,13; 7,3 i 10,19–21; 28,5–6; 37,4 /= 2 Kr 19,4/; 37,31–32; usp. Mih 4,7; 5,2; Sef 2,7.9; 3,12; Jr 3,14; 5,18; Ez 5,3; 9). Ovaj Ostatak koji je ostao u Jeruzalemu, očišćen i napokon vjeran, postat će moćan narod. Nakon katastrofe 587. godine rađa se nova ideja: Ostatak će se naći među izgnanima (Ez 12,16; Bar 2,13) i u izgnanstvu će se obratiti (Ez 6,8–10; usp. Pnz 30,1–2) pa će ga Bog onda skupiti i mesijanski ga obnoviti (Iz 11,11.16; Jr 23,3; 31,7; 50,20; Ez 20,37; Mih 2,12–13). Po povratku iz izgnanstva Ostatak će, opet nevjeran, opet biti desetkovan i čišćen (Zah 1,3; 8,11; Hag 1,12; Hab 17 = Jl 3,5; Zah 13,8–9; 14,2). U stvari Krist će biti pravi »Izdanak« novog i posvećenog Izraela (Iz 11,1.10; usp. 4,2; Jr 23,3–6). – Obratno nego Izrael, poganski narodi neće imati »ostatka« (Iz 14,22.30; 15,9; 16,14; Ez 21,37; Am 1,8; Hab 18).
c) Podsjećaj na stup od oblaka ili od vatre koji je vodio Izraelce za izlaska iz Egipta. Taj prisjećaj na Izlazak potvrđuje da je pjesan nastala dosta kasno: usp. 10,26, što je dodatak, 11,15–16 koji je sužanjskog porijekla, i prikaz povratka iz izgnanstva kao novi Izlazak u Drugom Izaiji (40,3+).
d) Ovu je pjesan Izaija sastavio na početku svojeg djelovanja, možda nadahnut pjesmom za berbu. Misao o vinogradu kao slici Izraela, izabranog pa odbačenog, već je načeo Hošea (10,1), preuzet će Jeremija (2,21; 5,10; 6,9; 12,10) i Ezekiel (15,1–8; 17,3–10; 19,10–14; usp. Ps 80,9–19; Iz 27,2–5). Isus će tu sliku iskoristiti u prispodobi o vinogradarima ubojicama (Mt 21,33–44p; usp. i prispodobu o neplodnoj smokvi: Mt 21,18–19p). U Iv 15,1–2 Isus će objaviti otajstvo »pravog« trsa. – Za druge vidike teme vinograda v. u Pnz 32,32–33 i Sir 24,17.
e) U TM *soreq*, ime plemenite biljke (16,8; Jr 2,21; usp. Post 49,11), poznate po boji grozdova. BJ prevodi »rumeno grožđe«.
f) Te kletve potječu također iz ranog razdoblja Izaijina djelovanja. No vjerojatno ih nije izgovorio sve u istoj prilici. Tumači predlažu da se nakon šest kletvi (5,2–24) doda još i sedma kletva (10,1–4) koja je odavde premještena pukim slučajem. Kletva je jedan od načina proročkog propovijedanja: usp. rubne naznake. Ovdje je Izaija vrlo blizak Amosu.
g) Deset rali (hebr. *semed*) je otprilike dva i po hektara zemlje. Bačvica (hebr. *bat*) sadrži četrdeset litara. Mjerica (hebr. *efa*) ima također četrdeset litara, ali zrnja, a mjera (hebr. *homer*) deset puta više.

ne gledaju djelo ruku njegovih.
[13]Stoga će u ropstvo narod moj odvesti,
jer nema razumnosti,
odličnici njegovi od gladi će umirati,
puk njegov od žeđi će gorjeti.
[14][a]Da, Podzemlje će razvaliti ždrijelo,
razjapit će ralje neizmjerne
da se u njih strmoglave odličnici mu i mnoštvo
sa svom grajom i veseljem!
= 2 9, 11 [15]Smrtnik će nikom poniknuti, ponizit' se čovjek,
oborit će se pogled silnih.
[16]Jahve nad Vojskama uzvisit će se sudom,
1 26+; 6 3+ i Bog će sveti otkrit' svetost svoju[b].
7 25 [17]Jaganjci će pásti kao na pašnjacima,
a jarci će brstiti po ruševinama bogataškim[c].
[18]Jao onima koji na se krivnju vuku
volovskom užadi
i grijeh kolskim konopcem –
2 Pt 3 4 [19]onima što govore: »Neka pohiti,
neka poteče s djelom svojim[d]
da bismo ga vidjeli,
neka se približi i završi naum Sveca Izraelova
da bismo znali!«
Izr 17 15 [20]Jao onima koji zlo dobrom nazivaju,
Mt 23 13 a dobro zlom,
koji od tame svjetlost prave,
a od svjetlosti tamu,
koji gorko slatkim čine, a slatko gorkim!
Iv 9 40-41 [21]Jao onima koji su mudri u svojim očima
Rim 1 21-22 i pametni sami pred sobom!
[22]Jao onima koji su jaki u vinu
i junaci u miješanju jakih pića;
[23]onima koji za mito brane krivca,
a pravedniku[e] uskraćuju pravdu!
[24]Zato, kao što plameni jezici proždiru slamu
i kao što nestaje suha trava u plamenu,
tako će korijen njihov istrunuti,
poput praha razletjet' se pupoljak njihov,
jer odbaciše Zakon Jahve nad Vojskama
i prezreše riječ Sveca Izraelova.

Gnjev Jahvin[f]

[25]Zato se raspali gnjev Jahvin
protiv njegova naroda,
i on diže ruku na nj i udari ga
te se potresoše gore:
trupla njihova leže k'o smeće po ulicama,
ali gnjev se njegov još ne smiri, 9 11, 16, 20;
ruka mu je sveđer podignuta. 10 4

Asirska najezda[g]

[26]On podiže stijeg ratni narodu[h] dalekom, Jr 5 15-17;
zazviždi mu na kraj zemlje, 6 22-30
i gle: brzo, spremno hita.
[27]U njemu nema trudna ni sustala,
ni dremljiva niti snena,
oko boka pojas ne otpasuje,
na obući ne driješi remena.
[28]Strijele su mu dobro zašiljene,
lukovi mu svi zapeti,
kremen su kopita konja njegovih,
vihor su točkovi bojnih mu kola.
[29]Rika mu je k'o u lava Hoš 5 14
i riče k'o lavovi mladi, Am 3 12
reži, grabi plijen i odnosi,
a nikoga da mu ga istrgne.
[30]U dan onaj režat će na njega[i]
k'o što more buči.
Pogledaš li zemlju – sve tmina, tjeskoba, 8 20-22
svjetlost proguta tmina oblačna[j].

a) Rr. 14–16 izgleda ne idu u ovaj kontekst i bolje bi ih bilo spojiti s pjesmom 2,6–22 čiji se »pripjev« (2,9.11) pojavljuje i tu u r. 15.
b) »Svetost« Božja (usp. 6,3+) »odjeljuje« Boga od svih stvorenja: on se nalazi iznad svih njih i nije njima okaljan. No ova se transcendentna svetost Božja izražava u svojim odnosima s ljudima po svojoj »pravednosti« koja joj naglašava njezin ćudoredni karakter: Bog nagrađuje dobro a kažnjava zlo u trenutku svoga »suda«. Toj se prevednosti ne suprotstavlja milosrdna dobrota, jer upravo po svojoj »pravednosti« vjerni Bog ispunjava svoja obećanja praštajući raskajanom Izraelu ili svakom grešniku (Mih 7,9; Ps 51,16). Pravednost će biti vrlina mesijanskog kraljevstva u svoj svojoj odličnosti, kad Bog bude prenio svome narodu nešto od svoje svetosti (Iz 1,26; 4,3; usp. 5,48).
c) »jarci« sa LXX: TM ima »stranci«.
d) To je »dan Jahvin« koji je prorok navijestio (2,12) i koji sumnjivci zazivaju na sebe kao neki izazov.
e) »pravedniku« sa LXX; a TM ima množinu.
f) 5,25–30 povezuju s pjesmom 9,7–20 čiji se pripjev ovdje nalazi.
g) Ovu bismo pjesmu mogli povezati s jednom od velikih asirskih najezda u vrijeme proroka Izaije: Tiglat-Pileserova najezda 735. ili 732., najezda Salmanasara god. 722., Sargonova 711. ili Sanheribova 701. godine. No budući da zavojevač nije spomenut po imenu, pjesma bi mogla onda biti izraz opće tematike: Bog poziva neki moćni narod da bude sredstvo njegove osvete (usp. Pnz 28,49–52 i niže u 10,6+).
h) »narod« tako se nagađa prema kontekstu. TM ima množinu.
i) Ne na zavojevača, nego na zemlju Judeju. Usp. nastavak retka.
j) Tmina »dana Jahvinog« (Am 5,18.20).

2. KNJIGA O EMANUELU

Izaijin poziv[a]

6 One godine kad umrije kralj Uzija[b], vidjeh
Otk 4 2 Gospoda gdje sjedi na prijestolju visoku i uz-
višenu. Skuti njegova plašta ispunjahu Svetište[c].
2Iznad njega stajahu serafi[d]; svaki je imao po šest
Ez 1 11; krila: dva krila da zakloni lice[e], dva da zakrije no-
10 21 ge[f], a dvama je krilima letio. 3I klicahu jedan dru-
gome:
↗Otk 4 8 »Svet! Svet! Svet Jahve[g]
nad Vojskama!
Br 14 21 Puna je sva zemlja Slave njegove!«
4Od gromka glasa onih koji klicahu stresoše se
Izl 19 16+; 40 34-35 dovraci na pragovima, a Dom se napuni dimom[h].
1 Kr 8 10-12 5Rekoh:
↗Iv 12 41 »Jao meni, propadoh,
jer čovjek sam nečistih usana,
u narodu nečistih usana prebivam,
Izl 33 20+ a oči mi vidješe Kralja, Jahvu nad Vojskama!«
6Jedan od serafa doletje k meni: u ruci mu že-
Jr 1 9 rava koju uze kliještima sa žrtvenika; 7dotače se
Dn 10 16 njome mojih usta i reče:
»Evo, usne je tvoje dotaklo[i],
krivica ti je skinuta i grijeh oprošten.«
8Tad čuh glas Gospodnji:
»Koga da pošaljem? I tko će nam poći?«
Izl 4 10, 13 Ja rekoh: »Evo me, mene pošalji[j]!«
Jr 1 6

9On odgovori: »Idi i reci tom narodu:
'Slušajte dobro, al' nećete razumjeti, ↗Mt 13 14-15p
gledajte dobro, al' nećete spoznati.' ↗Dj 28 26-27
10Otežaj salom srce tom narodu,
ogluši mu uši, zaslijepi oči, ↗Iv 12 40
da očima ne vidi, da ušima ne čuje Jr 5 21
i srcem da ne razumije Ez 12 2
kako bi se obratio i ozdravio[k].«
11Ja rekoh: »Dokle, o Gospode[l]?«
On mi odgovori: »Dok gradovi ne opuste
i ne ostanu bez žitelja,
dok kuće ne budu bez ikoga živa,
i zemlja ne postane pustoš,
12dok Jahve daleko ne protjera ljude.
Haranje veliko pogodit će zemlju,
13i ostane li u njoj još desetina,
i ona će biti zatrta poput duba
kad ga do panja posijeku.
Panj će njihov biti sveto sjeme[m].«

Prva opomena Ahazu

7 U dane judejskoga kralja Ahaza, sina Jota-
mova, sina Uzijina, aramski kralj Rason[n] i iz- 2 Kr 16 5-9
raelski kralj Pekah, sin Remalijin, zavojštiše na Je-
ruzalem, ali ga ne mogoše zauzeti[o].

a) Ovo bi se viđenje zapravo trebalo nalaziti na samom početku knjige. Knjiga je međutim sastavljena od samostalnih zbirki (vidi Uvod str. 1058). Tako je ovo viđenje sasvim s pravom na početku *Knjige o Emanuelu* u kojoj su sabrana proroštva o siro-efrajimskom ratu. Tu se ostvaruju prijetnje izrečene u 6,11–13.
b) Vjerojatno 740. godine.
c) *Hekal*, dvorana koja se nalazila ispred *Debir*, hrv. »Svetište nad svetištem« (usp. 1 Kr 6,1–38).
d) *Serafi* na hebr. jeziku znači »gorući«, »plamteći«. Ova krilata bića imaju sa zmijama ljuticama zajedničko samo ime (usp. Br 21,6; Pnz 8,15) ili sa krilatim zmajem u Iz 14,29 i 30,6. To su ljudski likovi koji imaju šest krila a podsjećaju na ona tajanstvena bića što nose Jahvina kola u Ez 1 i koja Ez 10 naziva »kerubinima«. Slična su bićima koja su bila uz Kovčeg Jahvin (Izl 25,18+). Kasnija je predaja ovim imenima (serafini i kerubini) nazvala dva razreda anđela.
e) Od straha da ne bi vidio Jahvu (usp. Izl 3,20+).
f) Eufemistički izraz kojim se označuje spol.
g) Svetost Božja je središnja tema izaijanskog navještaja: on često Jahvu naziva »Svecem Izraelovim« (1,4; 5,19.24; 10,17.20; 41,14.16.20 i drugdje). Ova Božja svetost zahtijeva od čovjeka da i on sam bude posvećen, to jest odijeljen od svega profanoga (Lev 17,1+), očišćen od grijeha (vidi 6,5–7), dionik Božje »pravednosti« (usp. Iz 1,26+ i 5,16+).
h) Dim je znak Božje prisutnosti na Sinaju (Izl 19,16+), u Šatoru u pustinji (Izl 40,34–35) i u Hramu u Jeruzalemu (1 Kr 8,10–12; Ez 10,4).
i) Prorok je vjesnik Božje riječi: on je Božja »usta« (usp. Izl 4,16). Slično Jahve dodiruje i usta proroka Jeremije (Jr 1,9) a Ezekielu naređuje da proguta svitak koji sadrži riječ Božju (Ez 3,1–3). Oganj pročišćuje (Jr 6,29: usp. Mt 3,11+) a onaj s oltara pročišćuje s većeg razloga.
j) Izaijina spremnost podsjeća nas na vjeru Abrahamovu (Post 12,1–4): ona je sasvim nešto drugo nego oklijevanja Mojsija (Izl 4,10–12) a osobito proroka Jeremije (Jr 1,6).
k) Prorokovo propovijedanje bit će u sukobu s nerazumijevanjem njegovih slušatelja. Ovdje upotrijebljeni imperativi ne smiju nas zavesti: oni znače isto što i indikativi (usp. 29,9): Bog ne želi to nerazumijevanje, nego ga predviđa i ono služi njegovim nacrtima. Ono razotkriva grijeh srca i ubrzava sud: usporedi faraonovo otvrdnuće (Izl 4,21; 7,3 i drugdje). – Ovaj će se tekst češće citirati u Novome zavjetu (Mt 13,14–15p; Iv 12,40; Dj 28, 26–27) posebno glede razumijevanja odn. nerazumijevanja prispodoba (Mt 13,13).
l) Prorok ne želi nikako prihvatiti tu osudu kao konačnu osudu. Božji odgovor ističe ozbiljnost nevolja koje će prethoditi spasenju, a da uopće ne proturiječi toj nadi.
m) Težak redak. Posljednje rečenice nema u grčkom prijevodu (LXX) ali je ipak treba zadržati: iz ovog ogoljenog panja mora se ponovo roditi novo stablo (usp. 4,2–3 i bilješku).
n) Tako prema LXX i asirskim ispravama. U hebr. izvorniku »Resin«.
o) Posrijedi je siro-efrajimski rat: aramski kralj i izraelski kralj htjedoše uvući Judeju u koaliciju-savez protiv Asirije. Usprkos Izaijinim upozorenjima Ahaz je zaiskao pomoć u Tiglat-Pilesera koji je onda napao Damask i Samariju ali je i Judeju sebi potčinio kao vazala. Tako je Ahaz Asiriji otvorio vrata svoje zemlje (usp. 2 Kr 16,5–16).

2 Tada dojaviše domu Davidovu: »Aramci se uta-
borili u Efrajimu.« Na tu vijest uzdrhta srce kra-
ljevo i srce svega naroda, kao što u šumi drveće
ustrepti od vjetra. 3 I Jahve reče Izaiji: »Izidi pred
Ahaza, ti i sin tvoj Šear Jašub[a], do nakraj vodo-
2 Kr 20 20+ voda gornjeg ribnjaka na putu u Valjarevo polje.
4 Reci mu:
'Pazi, smiri se, ne boj se,
i nek' ti ne premire srce
od ovih dvaju ugaraka zadimljenih,
od raspaljenog bijesa Rasona aramskog i sina
Remalijina, 5 jer Aram, Efrajim i sin Remalijin smi-
sliše tvoju propast.' 6 Podimo, rekoše, na Judeju,
uplašimo je i osvojimo da u njoj zakraljimo sina
Tabelova[b].
7 Ovako govori Jahve Gospod:
'To se neće zbiti: toga biti neće!
8a Damask je glava Aramcima,
a Damasku je glava Rason;
9a Samarija je glava Efrajimcima,
a Samariji glava je Remalija.
8b Još šezdeset i pet godina,
i Efrajim, razoren, neće više biti narod.
28 16; 30 15 9b Ako se na me ne oslonite,
održat' se nećete[c]!«

Druga opomena Ahazu – Znak Emanuela

10 Jahve opet progovori Ahazu i reče mu: 11 »Zai-
šti od Jahve, Boga svoga, jedan znak za sebe iz
dubine Podzemlja ili gore iz visina.« 12 Ali Ahaz od-
govori: »Ne, neću iskati i neću iskušavati Jahvu.« Pnz 6 16
13 Tada reče Izaija: »Čujte, dome Davidov.
Zar vam je malo dodijavati ljudima,
pa i Bogu mom dodijavate!
14 Zato, sam će vam Gospodin dati znak[d]:
Evo, začet će djevica[e] i roditi sina ↗Mt 1 23
i nadjenut će mu ime Emanuel! Mih 5 2
15 Vrhnjem i medom on će se hraniti 9 5+
dok ne nauči odbacivat' zlo i birati dobro. 7 22
16 Jer prije nego dječak nauči Pnz 1 39
odbacivat' zlo i birati dobro, 1 Kr 3 9
opustjet će zemlja,
zbog koje strepiš, od dvaju kraljeva[f].
17 Protiv tebe i protiv tvog naroda
i protiv kuće oca tvojega
dovest će Jahve dane kakvih ne bijaše
otkad se Efrajim odvoji od Jude[g]
– kralja asirskoga.
18 U dan onaj[h] zazviždat će Jahve
muhama na ušću egipatskih rijeka

a) Ovo proročansko ime (usp. 1,26+) znači »ostatak će se vratiti« to jest obratit će se Jahvi i tako izbjeći kaznu (usp. 4,3+; 10,20–23).
b) Tabel je vjerojatno neki aramejac s dvora damaščanskog kralja. Samo ime znači »Bog je dobar«, međutim masoreti su ga vokalizirali kao *Tabal* što onda znači »ni za što«.
c) Težak tekst. Neki predlažu da se 8b stavi poslije 9a i da se ispravi »65 godina« u »5 ili 6 godina« (ustvari, Samarija će pasti 722. godine). Tekst kakav je sada pretpostavlja prešutnu usporedbu Judeje čiji je glavni grad Jeruzalem a pravi »poglavar« Jahve s njezinim neprijateljima koji nemaju istih povlastica. Osim toga prorok naviješta nestanak Sjevernog kraljevstva, a kao uvjet spasenja traži čin vjere u Boga. Vjera prema prorocima nije samo apstraktno vjerovanje da Bog postoji i da je jedan nego daleko više povjerenje u Boga koje se temelji na izboru: Bog je izabrao Izraela te je on *njegov* Bog (Pnz 7,6+) i jedini ga on može spasiti. Ovakvo apsolutno, neograničeno povjerenje u Boga jamstvo je spasenja (Iz 28,16) i isključuje utjecanje bilo kojoj drugoj pomoći ljudskoj ili, iz još jačeg razloga, pomoći lažnih bogova (usp. 30,15; Jr 17,5; Ps 52,9).
d) Znak koji je Ahaz odbio tražiti u Boga ipak je Bog dao. Taj se znak sastoji u rođenju djeteta čije je ime »Emanuel« to jest »Bog s nama« (usp. 8,8.10) proročanske naravi (usp. 1,26+) i znači da će Bog štititi i blagosloviti Judeju. Na drugim će mjestima (9,1–6; 11,1–9) Izaija s više točnosti razotkriti neke vidove spasenja koje će donijeti narodu ovo dijete. Ova su proroštva izraz kraljevskog mesijanizma koji je u bitnim točkama prorekao već prorok Natan (2 Sam 7) a koje će kasnije proricati Mih 4,14; Ez 34,23; Hag 2,23; usp. Ps 2; 45; 72; 110. Bog će donijeti spasenje svome narodu po kralju, Davidovu nasljedniku. Nada Jahvinih vjernika počiva na trajnosti Davidove dinastije. Iako Izaija ovdje neposredno misli na rođenje Ahazova sina, na primjer Ezekije (što je vjerojatno unatoč kronoloških nesigurnosti i tako je izgleda to proroštvo shvatio i grčki prijevod prevodeći r. 14: (»*ti* ćeš mu nadjenuti ime...«), ipak naslućujemo na temelju svečanog tona proroštva i simboličkog značenja imena što ga daje djetetu da je ovdje Izaija u ovom kraljevskom rođenju predvidio Božji zahvat u prilog konačnog mesijanskog kraljevstva. Tako proroštvo o Emanuelu nadilazi svoje neposredno ostvarenje a Evanđelja s potpunim opravdanjem u njem vide navještaj Kristova rođenja (Mt 1,23 navodi Iz 7,14; Mt 4,15–16 navodi Iz 8,23 – 9,1).
e) »Djevica« prema grčkom prijevodu koji tako točnije određuje značenje hebr. izraza *'almah* koji izvorno znači bilo mladu djevojku bilo mladu ženu koja je tek udata bez točnijeg određenja. Međutim grčki je prijevod dragocjeni svjedok starog židovskog tumačenja koje će konačno posvetiti Evanđelja: Mt 1,23 tu vidi navještaj djevičanskog začeća Kristova.
f) To je kao i u prethodnom proroštvu (7,7–9) navještaj raznih nesreća koje će se svaliti na kraljevstvo Samarije i Damaska kao osvete koju je Bog obećao judejskom kraljevstvu koje je u taj trenutak bilo ugroženo.
g) To jest razdoblje blagostanja i slave kakvo je Izrael uživao za vrijeme kralja Davida i Salomona. Ovim viđenjem nade zaključuje se drugi dio proroštva o Emanuelu. – Riječi »kralja asirskog« su glosa učinjena na temelju krivog tumačenja.
h) U nastavku više nije govor o siro-efrajimskom ratu nego o Egiptu i Asiriji. To više nije proroštvo blagoslova nego navještaj vojnog zahvata kojim će Asirija opustošiti zemlju. Tu vjerojatno imamo neko kasnije proroštvo, iz kasnijih godina Izaijina djelovanja, prije Sanheribove najezde. Bit će da je ovo proroštvo ovdje umetnuto zbog toga što se spominje mlijeko i med i u 15. i u 22. retku. Međutim, dok je u r. 15 to milosna hrana (usp. Izl 3,8.17 i slijedeći reci: Pnz 6,3; 11,9s), dotle je to u r. 22 jedina hrana u poharanoj zemlji koja bijaše svedena opet na početni pastirski život.

i pčelama u zemlji asirskoj
[19]da dođu i popadaju
po strmim dolovima, po rasjelinama stijena,
po svim trnjacima i svim pojilištima.
[20]U dan onaj Gospod će obrijati
britvom najmljenom s onu stranu Eufrata
– kraljem asirskim –
kosu s glave, dlake s nogu i bradu s obraza.
[21]U dan onaj svatko će hraniti
po kravu i dvije ovce
[22]i od obilja mlijeka koje će mu dati
hranit će se vrhnjem;
vrhnjem i medom hranit će se
koji god u zemlji preostanu.
5 10 [23]U dan onaj gdje god bijaše tisuću čokota,
vrijednih tisuću srebrnika,
izrast će drač i trnje.
[24]Onamo će polaziti sa strijelom i lukom,
jer sva će zemlja u drač i trnje zarasti.
[25]A po svim gorama gdje se motikom kopalo
nitko više neće ići,
strašeći se trnja i drača:
5 17 onuda će goveda pasti i gaziti ovce.«

Rođenje Izaijina sina[a]

8 Reče Jahve: »Uzmi veliku ploču i napiši na
njoj ljudskim pismom: Maher Šalal Haš Baz
– Brz grabež – hitar plijen.« [2]Potom uzeh[b] vjerne
2 Kr 16 10-16 svjedoke, svećenika Uriju i Zahariju, sina Berekji-
18 2 na.
[3]Približih se proročici te ona zače i rodi sina. Ja-
hve mi reče: »Nazovi ga Maher Šalal Haš Baz, [4]jer
7 16 prije no što dijete počne tepati 'tata' i 'mama', no-
sit će se pred kralja asirskog sve bogatstvo Dama-
ska i plijen Samarije.«

Šiloah i Eufrat[c]

[5]I opet mi reče Jahve:
[6]»Jer narod ovaj odbacuje mirne tekućice Šiloaha, Iv 9 7
a dršće[d] pred Rasonom i pred sinom Remalijinim, 7 1-2
[7]navest će Gospod na vas vodu Eufrata, silnu i ve- Otk 12 15+
liku – kralja asirskog i svu slavu njegovu – i ona će
izići iz rukava svoga, preliti se preko svih obala;
[8]provalit će u Judeju, razlit' se i poplaviti je, popeti
se do grla njezina; i krila će svoja raširiti preko
cijele tvoje zemlje, o Emanuele[e].«

Prijetnja zavojevačima

[9]Udružite[f] se samo, narodi, al' bit ćete smrvljeni! 7 14
Poslušajte, vi kraljevi daleki, pašite se, bit ćete
smrvljeni, pašite se, bit ćete smrvljeni!
[10]Kujte naum – bit će uništen,
dogovarajte se samo, bit će uzalud, 7 14
jer s nama je Bog!

Jahve kamen spoticanja[g]

[11]Jer, ovako mi reče Jahve,
kad me rukom uhvatio
i opomenuo da ne idem putem
kojim narod ovaj ide:
[12]»Ne zovite urotom
sve što narod ovaj urotom zove;
ne bojte se čega se on boji i nemajte straha. ↗1 Pt 3 14
[13]Jahve nad Vojskama –
on jedini nek' vam svet bude;
jedino se njega bojte,
strah od njega nek' vas prožme.
[14]On će vam biti zamka[h] i kamen spoticanja ↗Rim 9 33
i stijena posrtanja za obje kuće Izraelove, 1 Pt 2 8
zamka i mreža svim Jeruzalemcima.
[15]Mnogi će od njih posrnuti, pasti, razbiti se,
zaplesti se, uhvatiti.«

a) Usprkos sličnosti s 7,16 ovo kratko proroštvo ima sasvim drugo značenje nego ono o Emanuelu: ne radi se tu više o kraljevskom mesijanizmu. Proročansko ime drugog Izaijinog sina znak je i proricaj (usp. 1,26+; 7,3; 8,18). Ono znači »Brz-grabež-hitar-plijen« te naviješta da će uskoro asirska vojska opljačkati Damask i Samariju. Usp. znakovita imena Hošeinih sinova, Hoš 1,4.6.9).
b) Tako prema TM. LXX ima »uzmi«.
c) »Mirne tekućice Šiloaha« (r. 6, usp. 7,3) označuju Božju zaštitu koju je narod zanemario te se radije utekao asirskoj pomoći (»vode Eufrata«, r. 7) koja će se okrenuti protiv njega (usp. 7,1+).
d) »dršće pred« – nagađanje. Prema TM »klicanje« (?): izraz je nerazumljiv, osim da se pokuša spojiti ovu riječ s glagolom istog korijena »obradovati se« te tu onda vidjeti aluziju na neku prosirsku stranku koja bi se bila oblikovala u Judeji. Prijevodi su ovu riječ shvatili »bio je izabran (za kralja)« što je pak povijesno nemoguće.
e) Zaziv ovog proročanskog imena (usp. 7,14) ovdje i, još jasnije, u r. 10 naglašava jedinstvo ove skupine proroštava: naviještene kazne pripremaju ispunjenje obećanja.
f) Tako prema TM. LXX ima »Znajte!«
g) Izaija, izgleda, ovdje izražava, možda na želju svojih učenika (r. 16), povjerenje u razloge svojeg ponašanja. Jahve ga je sam poučio da se suprotstavi narodu Judeje i da se pouzdaje samo u Boga – teško držanje u okolnostima koje su katkad problematične (rr. 14 i 15), no ono želi očitovati pravu vjernost.
h) Tako s Targ. koji ima *moqeš*, »zamka«, umj. »svetište«, *miqdaš* kao i na kraju retka. Sadašnji je tekst, izgleda, pogrešan ili je on ispravak prepisivača.

Izaijina besjeda učenicima

16 Pohrani ovo svjedočanstvo, zapečati ovu objavu
među učenicima svojim:
17 Čekat ću Jahvu koji je lice svoje sakrio
od doma Jakovljeva – u njega ja se uzdam.
7 3; 8 3-4; 18 Evo, ja i djeca koju mi Jahve dade
1 26+ Izraelu smo znak i znamenje
↗Heb 2 13 od Jahve nad Vojskama
što prebiva na Gori sionskoj.
1 Sam 28 3+ 19 Reknu li vam: »Duhove pitajte
i vrače koji šapću i mrmljaju« –
dakako, narod mora pitati svoje »bogove«
i za žive u mrtvih se raspitivati! –
20 Uza Zakon! Uza svjedočanstvo!
Tko ne rekne tako, zoru neće[a] dočekati.

Hod u noći[b]

21 Lutat će zemljom potlačen i gladan,
izgladnjela bijes će ga spopasti,
proklinjat će svoga kralja i svog Boga.
Okrene l' se k nebu,
22 pogleda l' po zemlji,
gle, svuda samo mrak i strava,
svuda tmina tjeskobna.
Ali će se tama raspršiti,
23 jer više neće biti mraka gdje je sad tjeskoba.

Bogojavljenje

9
↗Mt 4 13-16 24 U prvo vrijeme on obescijeni zemlju Zebulunovu
i zemlju Naftalijevu, al' u vrijeme posljednje on će
proslaviti Put uz more, s one strane Jordana – Ga-
lileju pogansku[c].

Iv 8 12+ **9** Narod koji je u tmini hodio
svjetlost vidje veliku;
one što mrklu zemlju obitavahu
svjetlost jarka obasja.
2 Ti si radost umnožio, uvećao veselje, Ps 126
i oni se pred tobom raduju
kao što se ljudi raduju žetvi,
k'o što kliču kad se dijeli plijen.
3 Teški jaram njegov, prečku što mu pleća 10 25-26;
pritiskaše, 14 25
šibu njegova goniča slomi kao u dan midjanski. Suci 7 15-25
4 Da, sva bojna obuća[d],
svaki plašt krvlju natopljen
izgorjet će i bit će ognju hrana.
5 Jer, dijete nam se rodilo, sina dobismo; 7 14+
na plećima mu je vlast. Ime mu je: Post 3 15;
Savjetnik divni, Bog silni, 49 10
Otac vječni, Knez mironosni[e]. Br 24 17
Mih 5 1-3
6 Nadaleko vlast će mu se sterat' Zah 9 9
i miru neće biti kraja 2 Sam 7 12-16
Lk 2 14
nad prijestoljem Davidovim,
nad kraljevstvom njegovim:
učvrstit će ga i utvrdit
u pravu i pravednosti.
Od sada i dovijeka učinit će to[f] Lk 1 32-33
privržena ljubav Jahve nad Vojskama.

Jahvina odmazda[g]

7 Gospod posla riječ protiv Jakova 55 10-11
i ona pade na Izraela.
8 Sazna je sav narod njegov,
Efrajim i stanovnici Samarije
koji govorahu naduta i ohola srca:
9 »Opeke nam popadaše, gradit ćemo od tesanika;
sasjekoše nam divlje smokve,
cedre ćemo posaditi.«
10 Al' Jahve podiže na brdo Sion
njegove protivnike[h]
i podbada neprijatelje njegove:

a) Rr. 19–20 vjerojatno su izvan konteksta i zato vrlo nejasni. Izaija prenosi riječi svojih protivnika koji smatraju da narod ima pravo da se bavi vračanjem (usp. 2,6+). Odgovor u r. 19b možda je podrugljiv pa izgleda da prorok zaključuje (u r. 20) da takva razmišljanja vode u slijepu ulicu. No sve se to temelji na nesigurnom tekstu.

b) I ovdje se, izgleda, radi o ulomku premještenog proroštva. Uglavnom naslućujemo opis čovjeka koji prolazi opustošenom zemljom i izražava svoju žalost. No ne vidimo kako bismo mogli povezati ovu kratku pjesmu s neposrednim kontekstom. Možda bismo ga trebali povezati s 5,26–30 čiji bi on bio izvrstan nastavak.

c) Ovaj r. koji suprotstavlja, s obzirom na sjeverne dijelove Palestine, sjajnu budućnost ponizujućoj prošlosti, izgleda ukazuje na vojne Tiglat-Pilesera u Galileji i na odvođenje stanovništva u Asiriju godine 732. (usp. 2 Kr 15,29). U slijedećem proroštvu Izaija naviješta »dan Jahvin« koji će donijeti oslobođenje izgnanicima. U isti tren naviješta i miroljubivo kraljevanje sina kraljevske loze, Emanuela iz 7,14. Pojava Mesije u Galileji potpuno će ostvariti ovo proroštvo (usp. Mt 4,13–16). TM *gelîl ha-gojim*, »Galileja poganska« neki prevode »pokrajina naroda« (BJ).

d) Dosl. »bojna obuća«. – Uništenje vojne opreme naviješta vrijeme mira koje će u nastavku biti znakovito opisano (11,6–9, usp. već u 2,4).

e) Ovi se naslovi mogu usporediti sa svečanim govorom koji su držali faraonu u trenutku krunjenja. Sin kraljevske loze imat će Salomonovu mudrost, Davidovo zdravlje i pobožnost, velike kreposti Mojsija i izraelskih patrijarha (usp. 11,2). Kršćanska predaja koja najviše dolazi do izražaja u božićnom bogoslužju pridaje ove naslove Kristu te tako pokazuje da je on taj pravi Emanuel.

f) Ljubomorna ljubav Jahvina prema svom narodu u isti tren nagoni Jahvu da kazni nevjeru svog naroda (usp. Izl 20,5; Pnz 4,24) i da mu udijeli spasenje.

g) Ova je pjesma, s pripjevom (rr. 11b.16b.20b; 10,4b), bila naviještena protiv sjevernog kraljevstva u vrijeme neprijateljstva između Izraela i Judeje ili godine 739., u vrijeme kad se spremao rat protiv Ahaza (2 Kr 15,37) ili godine 734. u vrijeme poslije tog rata, dok je Sjeverno kraljevstvo postalo plijenom Asirije (2 Kr 15,29).

h) »Njegove protivnike«, TM ima »Rasonove protivnike« što nema smisla.

Mih 3 3 11 Aram s istoka, Filistejce sa zapada,
Jr 10 25 da svim ustima proždiru Izraela[a].
Hab 1 13 Na sve to gnjev se njegov neće smiriti,
Izr 30 14 ruka će mu ostat' ispružena.
5 25+ 12 Ali se narod nije obratio onom koji ga je bio,
Am 4 6 11+ ne tražiše Jahvu nad Vojskama.
Hoš 7 10-15 13 Zato Jahve odsiječe Izraelu
Jr 5 3-6 glavu i rep, palmu i rogoz u jednom danu[b].
14 Starješina i odličnik – to je glava;
prorok, učitelj laži – to je rep.
15 Oni što vode narod taj – zavode ga,
a koji se vodit' daju – propali su[c].
16 Stog' mu Gospod neće poštedjet' mladićâ,
sirotama njegovim i udovicama
smilovat' se neće.
Sav je taj narod bezbožan i zao,
na sva usta bezumno govori.
Na sve to gnjev se njegov neće smiriti,
ruka će mu ostat' ispružena.
17 Da, bezbožnost se k'o oganj razmahala,
drač i trnje proždire,
pa upali šumsku guštaru,
stupovi se dima podižu.
18 Plamti zemlja od gnjeva Jahvina[d],
narod ognju hrana postaje.
Nitko ni brata svog ne štedi,
19b svatko jede meso svog susjeda.
19a Proždire zdesna, i opet je gladan;
guta slijeva, i opet sit nije:
20 Manaše Efrajima, Efrajim Manašea,
obojica zajedno Judu.
Na sve to gnjev se njegov neće smiriti,
ruka će mu ostat' ispružena.

10 Jao onima koji izdaju odredbe nepravedne,
koji ispisuju propise tlačiteljske;
2 koji uskraćuju pravdu ubogima
1 17, 23; i otimlju pravo sirotinji mog naroda,
3 14; 5 23 da oplijene udovice,
Izl 22 21+ da opljačkaju sirote!

3 Što ćete činiti u dan kazne Jr 5 31
kad izdaleka propast dođe?
Kom ćete se za pomoć uteći,
gdje ostaviti blago svoje
4 da se ne morate među roblje pognuti,
pasti među poklanima?
Na sve to gnjev se njegov neće smiriti,
ruka će mu ostat' ispružena.

Protiv jednoga asirskog kralja[e]

5 Jao Asiru, šibi gnjeva mojega, 14 24-27
prutu kojim srdžba moja zamahuje!
6 Na puk ga poslah nevjeran, 47 6
na narod što me razjari, Zah 1 15
da ga oplijeni i opljačka,
da ga izgazi k'o blato na ulici.
7 Ali on nije tako mislio
i u srcu nije tako sudio,
već u srcu zasnova zator,
istrebljenje mnogih naroda.
8 Govoraše: »Nisu li svi knezovi moji kraljevi? 36 18-20
9 Nije li Kalno kao Karkemiš?
Nije li Hamat kao Arpad,
Samarija kao Damask[f]?
10 Kao što mi ruka dosegnu kraljevstva kumira[g],
bogatija kipovima od Jeruzalema i Samarije,
11 kao što učinih sa Samarijom i kumirima njenim,
neću li učiniti s Jeruzalemom
i s likovima njegovim?«
12 I kad dovrši Gospod sve djelo svoje na gori
Sionu i u Jeruzalemu, kaznit[h] će plod ohola srca
kralja asirskog i drskost njegovih ponositih očiju.
13 Jer reče:
»Učinih snagom svoje ruke Pnz 8 17+
i mudrošću svojom, jer sam uman;
uklonih međe narodima
i blaga njihova opljačkah,
kao junak oborih one što sjede na prijestoljima.
14 Ruka moja kao gnijezda zgrabi bogatstva narodâ.

a) Ovo neprijateljstvo Filistejaca i Aramejaca ujedinjeno protiv Izraela moguće je ali ni jednim povijesnim tekstom zasvjedočeno.
b) Riječi »glavu i rep« izgleda znače poglavare i podložnike (usp. 19,15; Pnz 28,13.44). Slijedeći redak predstavlja glosu koja tumači nejasni prethodni redak.
c) Ovamo bi vjerojatno trebalo ubaciti 5,25 koji je, pretpostavljamo, odavde slučajno premješten.
d) Radi se vjerojatno o Sanheribu i o najezdi godine 701. Usp. rr. 8–11 s 36,18–20. Asirski je kralj, a da on to ni ne zna, sredstvo kojim Bog sudi buntovni narod (usp. 13,5; 5,26; 7,18; 8,7). Isto će tako i za Jeremiju Nabukodonosor biti bič u ruci Jahvinoj (Jr 51,20; 50,23). Dapače, on će biti njegov sluga (Jr 25,9; 27,6; 43,10). No, ovo poslanje kojega zavojevač i nije svjestan, ne umanjuje njegovu odgovornost. Njegova oholost i okrutnost bit će kažnjeni u dan koji Bog odabere (r. 12).
f) Izaija navodi moćne gradove koje su Asirci opustošili u prethodnim vojnama: Kalno, u sjevernoj Siriji, zauzeo je Tiglat-Pileser 738. godine; Hamat, na rijeci Orontu, zauzeo je Sargon 720. godine; Arpad, u blizini Alepa, opsjedao je i zauzeo već Tiglat-Pileser prije sirsko-efrajimskog rata; Samarija je pala 721. godine a Damask 732. godine.
g) Prema Izaiji ovaj asirski kralj govori kao dobar Jahvist za koga su tuđinski bogovi bili »ništavilo«, *elilim* kako Izaija često naziva kumire.
h) »Kaznit će« prevodimo tako s LXX: TM ima »kaznit ću«. Cijeli je ovaj redak, u prozi, umetnut.

Kao što se kûpe ostavljena jaja,
zemlju svu sam pokupio
i nikog ne bî krilima da zalepeće,
kljun otvori, zapijuče.«
45 9 15 Zar se hvali sjekira povrh onog koji njome siječe?
Rim 9 20-21 Hoće li se oholit' pila
povrh onog koji njome pili?
K'o da šiba maše onim koji je podiže,
il' štap diže onog koji drvo nije;
16 Jahve nad Vojskama poslat će stoga
gojaznima njegovim skončanje,
slavu će mu ognjem potpaliti,
kao što se vatra potpiruje.
17 Svjetlost Izraelova bit će poput ognja,
Svetac njegov kao plamen
37 36 koji će zapalit' i proždrijeti drač njegov
i trnje njegovo u jednome danu.
18 I krasotu njegovih šuma i voćnjaka
uništit će od srčike do kore,
ona će biti k'o bolesnik što se trne;
19 ostatak stabala šumskih bit će lako izbrojiti –
dijete će ih lako popisati[a].

Ime Šear Jašub[b]

20 U onaj dan: Ostatak Izraelov i preživjeli
iz kuće Jakovljeve
neće se više oslanjati na onoga koji ih bije,
već će se iskreno oslanjati na Jahvu,
Sveca Izraelova.
4 3+ 21 Ostatak će se vratiti, ostatak Jakovljev
Bogu jakome.

Najava uništenja

↗Rim 9 27 22 Zaista, o Izraele, sve da naroda tvojega ima
kao pijeska u moru, samo će se Ostatak njegov vra-
Rim 5 20-21 titi. Određeno je uništenje, pravda se prelila, 23 Jah-
ve, Gospod nad Vojskama, poharat će, kako odre-
di, svu zemlju.

Proroštvo[c] 14 24-27; 30 27-33; 31 4-9; 37 22-29

24 Zato ovako govori Jahve nad Vojskama:
»O narode moj što prebivaš na Sionu,
ne boj se Asira kad te šibom tuče,
kad štap diže na tebe[d].
25 Jer, još malo, vrlo malo,
i gnjev moj će prestati,
moja će ih jarost uništiti.«
26 Na nj će Jahve nad Vojskama bičem zamahnuti,
kao kad udari Midjan na stijeni Orebu, 9 3 Suci 7 25
i štap će dići nad more Izl 14 16
k'o na putu egipatskom[e].
27 U onaj dan:
s leđa će ti breme pasti
i jaram njegov s vrata će ti nestat'[f].

Zavojevač[g] Mih 1 10-15

28 Ide on od Rimona, dolazi na Ajat,
prelazi Migron, u Mikmasu breme odlaže. 1 Sam 14 5
29 Prelaze klance, u Gebi im je noćište; 1 Sam 14 2, 16
Rama dršće, Gibea Šaulova bježi. 1 Sam 1 19
30 Viči iza glasa, Bat Galime! Slušaj ga, Lajšo! 1 Sam 15 34
Odgovori mu, Anatote[h]! Jr 1 1
31 Madmena pobježe,
utekoše stanovnici gebimski.
32 Još danas zaustavit će se u Nobu, 1 Sam 21 2
rukom prijeti gori Kćeri sionske,
Brijegu jeruzalemskom.
33 Gle, Jahve, Gospod nad Vojskama,
kreše grane silom strahovitom:
najviši su vršci posječeni, ponajviši sniženi.
34 Pod sjekirom pada šumska guštara,
sa slavom svojom pada Libanon.

a) Neki misle da se rr. 16–19 više ne odnose na asirskog nego na judejskog kralja.
b) Ovo kratko proroštvo je izgleda tumačenje imena koje je Izaija dao svome starijem sinu Šear Jašubu »ostatak će se vratiti« (usp. 7,3). Teologija o »ostatku«, draga Izaiji proroku (usp. 4,3 i bilješku), ovdje je opet preuzeta s dva svoja vida: navještaj primjerne kazne koja će omogućiti da se održi samo mali ostatak (rr. 22–23) i obećanje obraćenja ovom ostatku (*jašûb* »vratit će se«), popraćenog oproštenjem i novim blagoslovima (rr. 20–21).
c) Ovo je proroštvo, izgleda, Izaija izgovorio u vrijeme koje je prethodilo Sanheribovu napadu na Jeruzalem godine 701.
d) Na kraju retka BJ dodaje »na putu egipatskom« što je glosa sastavljena na temelju r. 26 i ovamo dodana.
e) Čitav je ovaj r. dodatak koji prekida nit pripovijedanja. usp. 4,5+.
f) Posljednje su riječi ovog r. nerazumljive (dosl. »pred salom«). Neki su predložili da se riječi »s vrata će ti nestati« poveže s prethodnim retkom i da se onda ispravljeno čita: »uzišao je pred Samariju« što bi onda predstavljalo početak slijedećeg odlomka.
g) Rr. 28–32 opisuju napredovanje zavojevača. Ako se radi o Sanheribovom napadu (usp. 10,5), onda ovo nije put kojim je išla njegova vojska (usp. 2 Kr 18,17) nego je izmišljeni opis najezde koja bi dolazila sa sjevera (usp. Iz 14,31). Svi se nabrojeni gradovi ne daju lokalizirati: posljednji, Nob, nalazi se na brdu Skopus s kojega se može zavladati nad Jeruzalemom.
h) Tako sa sirskim prijevodom. TM ima »nesretni Anatote!«

42 1-12 Ps 72 Jr 23 5+ Rim 15 12 Otk 22 16 Mt 3 16+ 1 Pt 4 14

Dolazak pravednoga kralja[a]

11 Isklijat će mladica iz panja Jišajeva[b],
izdanak će izbit' iz njegova korijena.
2Na njemu će duh Jahvin počivat'[c],
duh mudrosti i umnosti,
9 5 duh savjeta i jakosti,
duh znanja i straha Gospodnjeg.
3Prodahnut će ga strah Gospodnji[d]:
neće suditi po viđenju,
presuđivati po čuvenju,
Otk 19 11 4već po pravdi će sudit' ubogima
i sud prav izricat' bijednima na zemlji.
Otk 19 15 Šibom riječi svoje ošinut će silnika,
2 Sol 2 8 a dahom iz usta ubit' bezbožnika.
5On će pravdom opasati bedra,
a vjernošću bokove.
65 25 6Vuk će prebivati s jagnjetom[e],
ris ležati s kozlićem,
tele i lavić zajedno će pásti,
a djetešce njih će vodit'.
7Krava i medvjedica zajedno će pásti,
a mladunčad njihova skupa će ležati,
lav će jesti slamu k'o govedo.
Ps 91 13 8Nad rupom gujinom igrat će se dojenče,
sisanče će ruku zavlačiti u leglo zmijinje.
9Zlo se više neće činiti, neće se pustošiti
na svoj svetoj gori mojoj:
zemlja će se ispuniti spoznajom Jahvinom Hab 2 14
kao što se vodom pune mora. Jr 31 33-34 Iz 40 5

Povratak izgnanika[f]

10U dan onaj: Jišajev izdanak, Rim 15 12
dignut kao stijeg narodima, Otk 22 16
puci će željno tražiti.
I prebivalište njegovo bit će slavno.
11U dan onaj: Jahve će drugi put ruku pružiti
da otkupi Ostatak svoga naroda,
one što ostanu iz Asira i iz Egipta,
iz Patrosa, Kuša i Elama,
iz Šineara, Hamata i s morskih otoka[g].
12Podignut će stijeg narodima, 49 22
sabrat će Izraelu prognanike
i skupiti Judi raspršene
sa sva četiri kraja zemlje.
13Ljubomor će nestat' Efrajimov, Jr 3 18+
bit će istrijebljeni dušmani Judini;
Efrajim neće više zavidjeti Judi,
a Juda neće biti neprijatelj Efrajimu[h].
14Filistejcima na zapadu za vrat će sjesti,
zajedno će plijeniti sinove Istoka;
ruku će svoju pružit' na Edom i Moab,
bit će im pokorni sinovi Amonovi. Jr 49 2
15Jahve će isušit'[i] zaljev mora egipatskog,
zamahnut će rukom protiv Eufrata;

a) Mesijanska pjesma koja točno određuje neke bitne crte budućeg Mesije: on je iz roda Davidova (r. 1), bit će ispunjen proročkim duhom (r. 2), učinit će da među ljudima zavlada pravednost, zemaljski odsjev Jahvine svetosti (rr. 3s; usp. 1,26+ i 5,16+), ponovno će uspostaviti mir zemaljskog raja (rr. 6–8), plod poznavanja Jahve (r. 9).
b) Jišaj, otac Davida (1 Sam 16,1s; usp. Rut 4,22) i praotac svih Judinih kraljeva i samog Mesije (usp. Mt 1,6–16).
c) »Duh Jahvin« ili »sveti duh Jahvin« (42,1; 61,1s; 63,10–13; Ps 51,13; Mudr 1,5; 9,17), njegov »dah« (istu hebr. riječ *ruah* prevode s dah, dašak, duh) djeluje kroz svu biblijsku povijest. Već prije stvaranja on počiva nad kaosom (Post 1,2), daje život svim bićima (Ps 104,29–30; 33,6; Post 2,7; usp. Ez 37,5–6.9–10). On podiže Suce (Suci 3,10; 6,34; 11,29) i Šaula (1 Sam 11,6). On daje vještinu obrtnicima (Izl 31,3; 35,31), razlučivanje Sucima (Br 11,17), mudrost Josipu (Post 41,38). Na kraju i nadasve on nadahnjuje proroke (Br 11,17 [Mojsije]; 11,25–26; 24,2; 1 Sam 10,6.10; 19,20; 2 Sam 23,2 [David]; 2 Kr 2,9 [Ilija]; Mih 3,8; Iz 48,16; 61,1; Zah 7,12; 2 Ljet 15,1; 20,14; 24,20), dok lažni proroci slijede svoj vlastiti duh (Ez 13,3, usp. još Dn 4,5.15; 5,11–12.14). Ovaj tekst naviješta da će ovaj proročki duh biti dan Mesiji. (Jl 3,1–2) navijestit će za mesijansko vrijeme opće izlijevanje duha (usp. Dj 2,16–18). Kao i nauka mudrosti (usp. Izr 8,22+; Mudr 7,22+) tako će i nauka Duha naći konačni svoj izraz u NZ (usp. Iv 1,33+; 14,16+ i 26+; Dj 1,8+; 2+; Rim 5,5+).
d) Proročki duh daje Mesiji izvanredne kreposti njegovih velikih predaka: razumnost i umnost Salomonovu, razboritost i snagu Davidovu, znanje i strah Božji patrijarha i proroka, Mojsija, Jakova i Abrahama (usp. 9,5). Nabrajanje ovih darova sa strane LXX i Vg (koji ovdje nadodaju »pobožnost« udvostručujući tako izraz »strah Gospodnji«) ušlo je u našu kršćansku predaju kao »sedam darova Duha Svetoga«.
e) Čovjekova pubuna protiv Boga (Post 3) narušila je sklad između čovjeka i prirode (Post 3,17–19), između čovjeka i čovjeka (Post 4). Proroci naviještaju ratove i najezde kao kaznu za nevjernosti Izraela. A za razliku od toga, mesijansko vrijeme, u kojem će biti oprošteni grijesi, ljudi pomireni s Bogom, zavladati kraljevstvo pravednosti, donosi mir kao svoju posljedicu: plodnost zemlje (Am 9,13–14; Hoš 2,20.23–24), sveopće razoružanje (Iz 2,4; 9,4; Mih 4,3–4; 5,9–10; Zah 9,10), trajni mir (Iz 9,6; 32,17; 60,17–18; Sef 3,13; Zah 3,10; Jl 4,17). Novi savez je savez mira (Ez 34,25; 37,26). Mesijansko je kraljevstvo kraljevstvo mira (Zah 9,8–10; Ps 72,3–7). Taj se mir proteže i na životinjsko carstvo, uključivši i zmiju odgovornu za prvi grijeh: mesijansko je razdoblje ovdje znakovito opisano kao povratak na rajski mir.
f) Ova pjesma koja potječe s kraja babilonskog sužanjstva stavljena je na ovo mjesto u Izaijinoj knjizi zato što spominje Jišajev izdanak (r. 10, usp. r. 1).
g) Nabrajaju se pokrajine u koje bijahu raspršeni Židovi u vrijeme sužanjstva: Patros je u Gornjem Egiptu, Kuš znači Etiopiju, Elam Perziju, Šinear zemlju babilonsku, Hamat je u Siriji, »otoci« označuju Grčku i općenito daleke strane.
h) U mesijanskom vidu proroci često naviještaju svršetak raskola i pomirenje Izraela s Judejom (Hoš 2,2; Mih 2,12; Jr 3,18; 23,5–6; 31,1; Ez 37,15–27; Zah 9,10).
i) »Jahve će isušiti« s prijevodima. TM ima »okrenut će u prokletstvo«. – Mjesto »Eufrat« TM ima »rijeku« (tako i BJ).

snagom daha razbit će ga na sedam potoka
da se u obući može prelaziti:
35 8; 40 3; 43 19; 16 i bit će cesta Ostatku njegova naroda,
49 11; 57 14; 62 10 Bar 5 7 koji preživio bude iz Asira,
kao što bijaše Izraelcima
Izl 14 22 kad iziđoše iz zemlje egipatske[a].

Pjesma zahvalnica[b]

12 Reći ćeš u dan onaj:
Hvalim te, Jahve, razgnjevi se ti na mene,
ali se odvratio gnjev tvoj i ti me utješi!
2 Evo, Bog je spasenje moje,
uzdam se, ne bojim se više,
jer je Jahve snaga moja i pjesma[c], ||Izl 15 2
on je moje spasenje.
3 I s radošću ćete crpsti vodu 55 1
iz izvorâ spasenja. Iv 4 1+
4 Reći ćete u dan onaj:
Hvalite Jahvu prizivajte ime njegovo! ||Ps 105 1
Objavite narodima djela njegova,
razglašujte uzvišenost imena njegova!
5 Pjevajte Jahvi, jer stvori divote,
neka je to znano po svoj zemlji!
6 Kličite i radujte se, stanovnici Siona,
jer je velik među vama Svetac Izraelov!

3. *PROROŠTVA O STRANIM NARODIMA*[d]

21 1-10; 47 1-15 Jr 50-51 Otk 17-18

Protiv Babilona[e]

13 Proroštvo o Babilonu koje vidje Izaija, sin Amosov.
2 Na goletnu brdu dignite zastavu,
vičite im iz sveg grla.
Mašite rukom neka dođu
na vrata kneževska.
3 Zapovijed dadoh svetim svojim ratnicima[f],
gnjevu svom pozvah svoje junake
koji slave veličanstvo moje.
4 Čuj! Žagor na gorama
kao od silna naroda.
Čuj! Buka kraljevstava,
sakupljenih naroda.
To Jahve nad Vojskama
za boj vojsku pregleda.
5 Iz daleka kraja,
s granica neba dolaze oni –
Jahve i oruđa gnjeva njegova –
da svu zemlju poharaju.
↗Jl 1 15 6 Kukajte, jer je blizu Jahvin dan,
Ez 30 2-3 k'o pohara dolazi od Svemoćnog.
Am 5 18+ 7 I sve ruke stog' malakšu ...
Svako ljudsko srce klone,
8 strava ih je obrvala,
trudovi boli već ih spopadaju Jr 4 31+
i grče se k'o rodilja. Iz 21 3; 26 17
U prepasti jedan drugog motre,
lica su im poput plamena.
9 Dolazi nesmiljeni Jahvin dan
– gnjev i jarost –
da u pustoš zemlju prometne,
da istrijebi iz nje grešnike.
10 Jer nebeske zvijezde a ni Štapci
neće više sjati svjetlošću,
pomrčat će sunce ishodeći Am 8 9+
i mjesec neće više svijetliti.
11 Kaznit ću svijet za zloću,
bezbožnike za bezakonje,
dokrajčit ću ponos oholih,
poniziti nadutost silnika.
12 Rjeđi će biti čovjek neg' žeženo zlato,
rjeđi samrtnik od zlata ofirskog.
13 Nebesa ću potresti,
maknut će se zemlja s mjesta
od srdžbe Jahve nad Vojskama
u dan kad se izlije gnjev njegov.
14 I tada, kao gazela preplašena,
kao ovce koje nitko ne prikuplja,
svatko će se vratit' svom narodu,
svatko će u zemlju svoju pobjeći.

a) Naviještena čudesa su ponavljanje onih čudesa što su ih učinili Mojsije i Jošua prilikom prijelaza preko Crvenog mora i rijeke Jordana. Povratak izgnanika opisan je kao novi Izlazak (Usp. 40,3 i bilješku).
b) Ovaj je Psalam, nesigurna datuma i podrijetla, umetnut ovamo da zaključi knjigu o Emanuelu. To je pjesma zahvalnica patnika kojemu je Bog pritekao u pomoć i oslobodio ga. Drugi dio, više lirskog tona, opjevava slavu Jahvinu.
c) »Snaga moja i pjesma« sa LXX, 1QIs[a] (usp. Izl 15,2). TM ima »i pjesma i Jah (je) Jahve«.
d) Pogl. 13 – 23 su proroštva o stranim narodima, sabrana ovdje kao i u Jeremije (46 – 51) i Ezekiela (25 – 32). U zbirku su umetnuti i odlomci koji su nastali poslije Izaije, osobito proroštvo protiv Babilonije (u 13 – 14).
e) Ova pjesma potječe s kraja babilonskog sužanjstva: Babilon, još u svojem sjaju (r. 19), past će konačno pod udarcima Medijaca (r. 17, usp. r. 5). Ovo je tzv. *qînâ* ili »tužaljka« (usp. 1,21+).
f) Doslovno: »sa svojim posvećenicima«: usp. Jr 51,27.28 (protiv Babilona), Jr 6,4; 22,7; Jl 4,9 (protiv Jeruzalema). Posvećenje ratnika je jedan od vidova svetog rata (Jš 3,5). Međutim novi se ratovi više ne vode u korist Izraela; mogu čak biti i upereni protiv njega.

51 20-23 15 Koga stignu, probost će ga:
koga uhvate, mačem će sasjeći;
10 14+ 16 pred očima smrskat će im dojenčad,
opljačkati kuće, silovati žene.
17 Gle, podižem na njih Medijce[a]
što ne cijene srebra i preziru zlato.
18 Svi će mladići biti pokošeni, sve djevojke zatrte.
Na plod utrobe neće se smilovati,
nad djecom im se oko neće sažaliti.
19 Babilon, ures kraljevstava,
ures i ponos kaldejski,
bit će k'o Sodoma i Gomora
kad ih Bog zatrije.
34 10-17 20 Nikad se više neće naseliti,
od koljena do koljena ostat će nenapučen.
Arapin ondje neće dizati šatora,
nit' će pastiri ondje počivati.
21 Počivat će ondje zvijeri pustinjske,
sove će im napuniti kuće,
nojevi će ondje stanovati,
Lev 17 7+ jarci plesati.
22 Hijene će zavijati iz njegovih palača[b],
a čaglji iz raskošnih dvorova...
Vrijeme se njegovo bliži,
dani mu se neće produžiti.

Povratak iz progonstva[c]

14 Da, smilovat će se Jahve Jakovu i opet iza-
brati Izraela, dati mu da počine u svojoj zem-
61 5 lji. Pridružit će im se došljak i priključiti se domu
Jakovljevu. 2 Sami će narodi po njih doći i odvesti
ih u njihov kraj, a njih će Dom Izraelov baštiniti u
Sef 2 9 Jahvinoj zemlji kao sluge i sluškinje. I zarobit će
Zah 2 13 one koji njih bijahu zarobili i gospodovat će nad
svojim tlačiteljima.

Satira o smrti silnika[d]

3 U dan kad ti Jahve dade da počineš od svojih
stradanja, nemira i teškog robovanja kojima te pri-
tisnuše, 4 zapjevat ćeš ovu rugalicu kralju babilon-
skom:

Kako nestade silnika? Kako nestade tlačenja[e]? Jr 50 23-24
5 Jahve slomi štap zlikovački Otk 18 9-19
i žezlo vladarsko
6 što je bijesno bilo narode
udarcima bez kraja i konca,
što je gnjevno vladalo narodima
progoneć' ih nemilice.
7 Počiva, miruje sva zemlja
kličući od radosti. Jr 51 48
8 Nad tobom se raduju čempresi Otk 19 1-2;
i cedri libanonski: 18 20
»Otkako si pao,
ne dolaze nas više sjeći[f]!«
9 Zbog tebe se uzbudi Podzemlje Ez 32 18-32
da te dočeka kada dođeš. Br 16 33+
U tvoju čast ono budi sjene,
sve zemaljske mogućnike,
ono diže s prijestolja
sve kraljeve narodâ.
10 Svi ti oni progovaraju:
»I ti si skršen k'o i mi,
nama si sličan postao.
11 Oholost se tvoja sruši u Podzemlje
i buka tvojih harfa;
pod tobom je ležaj od truleži,
a crvi tvoj su pokrivač.
12 Kako pade sa nebesa, Lk 10 18
Svjetlonošo, sine Zorin[g]? Otk 8 10;
Kako li si oboren na zemlju, 9 1; 12 9
ti, vladaru narodâ? Iv 12 31
13 U svom si srcu govorio: 2 Mak 9 10
'Uspet ću se na nebesa, Lk 10 15
povrh zvijezda Božjih
prijesto ću sebi dići.
Na zbornoj ću stolovati gori Ps 48 3+
na krajnom sjeveru.
14 Uzaći ću u visine oblačne, Ez 28 2
bit ću jednak Višnjemu.' Dn 11 3-6
15 A sruši se u Podzemlje, 2 Sol 2 4
u dubine provalije!« Dn 10 13+
16 Koji te vide, motre te Post 3 5
i o tebi razmišljaju: Ez 31 16-18;
32 18-32

a) Medijci su ratnička indo-europska plemena koja su isprva bila u savezu s Babilonijom a protiv Asirije. No kasnije će oni, sjedinivši se s Perzijancima pod Kirom, izazvati pad Babilona god. 539.
b) Palače: Vg prevodi: »kule«, a TM ima »udovice«.
c) Ovaj navještaj povratka izgnanika i obraćenja naroda nije na svom mjestu u ovoj zbirci proroštava protiv stranih naroda. Trebalo bi ga smjestiti uz Iz 49,22; 66,20; usp. 46,14+.
d) Ovaj *mašal*, satira o smrti silnika, cilja na babilonskog kralja, možda Nabukodonozora ili Nabonida. Zato mu je mjesto u kontekstu proroštava iz izgnanstva. Ali se mnogi tumači pitaju ne radi li se u stvari o starijem odlomku, koji je uperen možda protiv asirskog kralja Sargona ili Sanheriba. Taj bi odlomak kasnije bio dotjeran i pripisan vremenu izgnanstva.
e) Tlačenja: BJ s mnogim prijevodima 1QIs[a] prevodi »drskosti«. TM je iskvaren.
f) Asirski i babilonski kraljevi iskorištavali su libanonske šume za svoje gradnje.
g) Rr. 12–15 izgleda da su nadahnuti na feničkom primjeru. U svakom slučaju oni imaju nekih dodirnih točaka s pjesmama pronađenima u Raš Šamri: Svjetlonoša i Zora dva su božanska lika. Zborna gora je ona na kojoj se skupljaju bogovi kao na Olimpu u Grčkoj. Kršćanski su Oci tumačili pad Svjetlonoše (odnosno »Lucifera«, hrv. zvijezde Danice) kao pad poglavice đavola.

»Je li to čovjek koji je zemljom tresao
i drmao kraljevstvima,
[17]koji je u pustinju svijet obraćao
i sa zemljom sravnjivao gradove,
koji sužnjeva svojih nikad nije kući otpuštao?«
[18]Kraljevi naroda svi u časti počivaju,
svaki u svojoj grobnici.
[19]A ti si iz groba izbačen
kao smeće odvratno[a],
pokriven poklanima,
mačem probodenima,
koji su na ploče grobne pobacani
Jr 22 19 k'o strvina zgažena!
[20]Nećeš se združiti s njima u grobu,
jer si zemlju svoju uništio i narod svoj poklao.
I nikad se više neće spominjati
pleme zlikovačko.
[21]Spremite pokolj djeci
za bezakonje otaca njihovih,
da se više ne dignu da osvajaju zemlju
i da ne pokriju lice svijeta!

Proroštvo protiv Babilona

[22]Ustat ću na njih – riječ je Jahve nad Vojskama
4 3+ – i zatrt ću Babilonu ime i ostatak, rod i porod –
riječ je Jahvina. [23]Dat ću ga u posjed ježevima i
močvarama. Pomest ću ga metlom zatornom – riječ
je Jahve nad Vojskama[b].

10 24+ Slom Asirije[c]

[24]Zakleo se Jahve nad Vojskama:
»Što zamislih, zbit će se,
što naumih, izvršit će se!
[25]Skršit ću Asur u svojoj zemlji,
zgazit ću ga na svojim gorama.
9 3 Jaram njegov s njih će spasti,
spast će im s pleća breme njegovo.«
[26]Takva je odluka stvorena protiv čitave zemlje;
takva je ruka pružena protiv svih naroda!
[27]A kad Jahve nad Vojskama odluči,
tko da se usprotivi?
Kada ruku ispruži, tko da je odvrati?

Opomena Filistejcima

[28]One godine kad je umro kralj Ahaz[d], bî objav-
ljeno ovo proroštvo:
[29]Ne raduj se, sva Filistejo,
što se slomi štap koji te udarao,
jer će iz korijena zmijinjeg izaći ljutica
što će izletí zmaja krilatoga.
[30]Ubogi će pásti na mojim pašnjacima
i u pouzdanju počivati siromasi;
glađu ću pomoriti rod tvoj
i pobiti što od tebe ostane[e].
[31]Kukajte, vrata! Zapomaži, grade!
Strepi, sva Filistejo!
Jer sa sjevera[f] dim dolazi 20 1
i čete njegove ne napušta nitko! Jr 1 13s
[32]Što će se tad odgovoriti
glasnicima naroda[g]?
»Jahve zasnova Sion,
i u njem su zaštićeni siromasi njegova naroda.«

Tužaljka nad Moabom[h] ||Jr 48 Ez 25 8-11 Am 2 1-3

15 Proroštvo o Moabu.
Obnoć opustošen[i],
šaptom pade Ar Moab!
Obnoć opustošen,
šaptom pade Kir Moab!
[2]Uspinju se u hram dibonski[j],
na uzvišice da plaču;
nad Nebom i nad Medebom Moab nariče!
Sve su glave ostrižene, ||Jr 48 37-38
a sve brade obrijane;

a) Smeće odvratno: TM ima *neser* i cilja na ime kralja Nabukodonozora (u hebr. *Nebukadnessar*). BJ ima »grana«. – Uskraćivanje pokopa bijaše najveće prokletstvo (usp. 1 Kr 13,21–22; Jr 22,19).
b) Ova dva rr. u prozi bili su izgleda naknadno dodani ovoj pjesmi da posluže kao zaključak.
c) Izaijino proroštvo: vjerojatno ga je Izaija izgovorio u vrijeme Sanheribove najezde 701. godine (usp. 10,24–27; 30,27–33; 31,4–9; 37,22–29).
d) Ovo bi proroštvo moglo biti iz vremena prije Sanheribove najezde. »Štap koji je udario« Filisteju bio bi Sargon II. koji je nekoliko puta prodirao u Filisteju, posljednji puta 711. godine (usp. 20,1s). Sargon je umro 705. Međutim njegov nasljednik, »zmija« odn. »ljutica« ili »zmaj krilati« bit će još opasniji protivnik. Ako je to tumačenje točno, onda je spominjanje Ahazove smrti u naslovu kasniji dodatak. U »zmiji« i u »krilatu zmaju« mogli bismo prepoznati kralja Ezekiju, Ahazova sina, koji je prema 2 Kr 18,18 opustošio Filisteju.
e) »ja ću pobiti« s Vg i 1QIs[a]. TM ima: »on će pobiti«.
f) Sa sjevera su dolazile asirske i babilonske vojske (usp. Jr 1,3; 4,6; 6,1.22; Ez 26,7.
g) Možda glasnici koje su poslali Filistejci da privuku Judu u savez protiv Asirije, ali tekst nije siguran. Štogod bilo, odgovor potvrđuje neoskvrnjivost Siona kojeg štiti sam Jahve.
h) Raspravlja se da li ta duga pjesma, tužaljka nad Moabom, (gl. 15 – 16), pripada Izaiji proroku. Neki misle da je proroštvo nastalo prije Izaije pa ga je on preuzeo i primijenio na svoje vrijeme (usp. prozni zaključak u rr. 13–14). Drugi pak pripisuju ove pjesme, ili samo neke od njih, kasnijem vremenu, poslije Izaije. Stvarno se ovdje nalaze mnoge sličnosti s proroštvom protiv Moaba u Jr 48.
i) Opustošenje je zahvatilo svu zemlju moapsku, čiji su glavni gradovi spomenuti u rr. 1–4 i to idući približno od juga prema sjeveru, od Kira (Kerak) do Hešbona i Eleale, sjeverno do brda Nebo i Medebe (Madabe). Rr. 5–9 opisuju bijeg stanovništva prema Jugu: Soar (usp. Post 19,22) i Potok vrba su južne granice Moaba.
j) Tako prema TM. BJ ima s Targ. i sir. konj.: »Ona se uspela, kći dibonska«.

3 na ulicama oblače vreće,
na njegovim krovovima leleču!
Na njegovim trgovima svi nariču
i suze prolijevaju.
4 Jauču Hešbon i Eleala,
||Jr 48 34 do Jahasa jauk se čuje.
Br 21 23 Zato držću bokovi Moabu,
strepi duša njegova;
||Jr 48 36 5 srce Moabovo jeca,
||Jr 48 34 bjegunci mu idu do Soara[a].
Post 19 22 Da, uz brdo Luhit uspinju se plačući;
putem horonajimskim
razliježe se jauk nad propašću.
6 Da! Vode nimrimske postadoše pustinja:
trava usahla, bilja nestalo, zelenila više nema.
7 Zato stečevinu koju stekoše
i ono što prištedješe
nose preko Potoka vrbâ.
8 Da! Jauk se razliježe po kraju moapskom:
kukanje mu do Eglajima,
kukanje mu do Beer Elima.
9 Da! Vode dimonske[b] krvi su pune,
i još jednu nesreću dodajem Dimonu:
jednog lava na moapske bjegunce
i na preživjele u zemlji.

Moapci bježe u Judeju

16 Šaljite jaganjce vladaru zemlje,
od Stijene prema pustinji
do gore Kćeri sionske[c].
2 Kao razbjegle ptice,
kao raspršeno gnijezdo
bit će kćeri moapske na arnonskim gazovima.
3 Daj nam savjet[d], stvori odluku!
Sred podneva sjenu svoju kao noć razastri.
Sakrij izagnane, ne izdaj bjegunca.
4 Daj da kod tebe borave prognanici moapski,
budi im okriljem pred pustošnikom.
Kad se skonča tlačitelj[e], kad nestane pustošnika,
kad ugnjetač iščezne iz zemlje,
5 učvrstit će se prijesto u blagosti
i na njemu će vjerno stolovati,
u šatoru Davidovu,
sudac koji pravo ište i pravdu čini.

Tužaljka nad Moabom ||Jr 48 29-33

6 Čuli smo za nadutost Moaba, nadutost preveliku,
za ponos, oholost i uznositost;
isprazno je njegovo hvastanje[f].
7 Zato kuka Moab, nad Moabom svi jauču,
za kolačima grožđanim iz Kir Heresa[g]
jauču posve slomljeni.
8 Jer uvenuše nasadi hešbonski,
trsje sibmansko,
i lišće su mu pomlatili gospodari narodâ.
Sezaše do Jazera, zamicaše u pustinju;
izdanci mu dosezahu sve do mora.
9 Zato plačem za trsjem sibmanskim
kao što plače Jazer,
suzama te ja zalijevam, Hešbone i Elealo!
Nad plodovima tvojim, nad jematvom,
krik se začu[h];
10 nestade iz voćnjaka veselja i radosti.
U vinogradima ne pocikuje se,
ne kliče se od radosti; ne mâstī se vino u kaci,
zamuknu podvikivanje.
11 Zato utroba moja za Moabom
poput harfe dršće,
a grudi mi za Kir Herešom.
12 Zaludu se pokazuje Moab,
umara se na uzvišicama
dolazeći u svetište da se moli:
ništa postići neće.

a) TM ima »moje srce« (usp. 16,11). LXX i Targ. čitaju »njegovo srce«. Bjegunci mu: tako s 1QIs[a]. TM ima »zasuni mu«.
b) »Dimonski« je možda dijalektalna inačica za »dibonski« (usp. r. 2). Riječ »dimon« cilja na hebr. riječ *dam* a znači »krv«.
c) Težak tekst. Tumači ga različito tumače. Izgleda da Moapci, prestrašeni pred najezdom, nastoje doći pod zaštitu judejskog kralja ili naći utočište kod njega. Poslani jaganjac je u tom pogledu znak podložništva (usp. 2 Kr 3,4). Sv. Jeronim predlaže prijevod »Pošalji, Gospodine, anđela vladara« i mesijansko tumačenje. – Stijena (hebr. *sela*, »tvrđava«, »stijena«) vjerojatno se odnosi na grad Petru, u Edomu. No morale su postojati i druge Stijene u Moabu i obližnjoj okolici. BJ ostavlja izvornu riječ »Sela«.
d) Rr. 3–4 sadrže molitvu bjegunaca iz Moaba koji mole Judejce da ih prime. Da bi poduprli svoju molbu, oni u sljedećim rr. 4b–5 izražavaju svoje povjerenje u budućnost Izraela, posebno u trajnost Davidova prijestolja, utemeljenu na obećanjima koja je Izaija često izricao.
e) BJ prevodi »kad će tlačenje prestati«. Pokušalo se ovu rečenicu povezati s prethodnom, ali nijedan tekst ne ide u prilog takvu tumačenju.
f) Ovaj je r. izgleda odgovor Judejaca Moapcima.
g) Qir-Heres (usp. r. 11): BJ ima kao i TM »Qir-Hareset«. Treba ga poistovjetiti s Qir-Moab (Kerak) (15,1, usp. 2 Kr 3,25) – Sljedeći zemljopisni nazivi, od Hešbona do Eleala, tiču se sjevernog Moaba, povoljna za vinogradarstvo.
h) Dosl. »krik je pao«. BJ prevodi »krik je ugušen«. Radi se o veselom klicanju nad jematvom. Neki prevode: »(ratni) krik se stišao«. Međutim sličnost sa slijedećim recima bolje odgovara prvom tumačenju.

Proroštvo o Moabu

13Ovo je riječ koju nekoć reče Jahve protiv Moa-
ba. 14A sada govori Jahve ovako: »Za tri godine,
godine najamničke, slava će Moabova, sa svim ve-
4 3+ likim mnoštvom njegovim, potamnjeti, a što od nje
ostane, bit će maleno, slabo i nemoćno[a].«

Jr 49 23-27 Am 1 3-6 **O Damasku**

17 Proroštvo o Damasku.[b]
Gle, prestat će Damask biti gradom
i postat će hrpom ruševina;
2njegovi gradići[c], dovijek napušteni,
bit će pašnjak stadima;
ležat će u njima i nitko ih neće tjerati.
3Izgubit će Efrajim utvrde,
a Damask kraljevstvo;
4 3+ ostatku Arama zbit će se
što i slavi sinova Izraelovih –
riječ je Jahve nad Vojskama.
4U onaj dan smanjit će se slava Jakovljeva,
spast će salo tijela njegova.
5Bit će k'o kad žetelac[d] žito hvata,
a ruka mu žanje klasje,
Jš 15 8; kao kad se pabirče klasovi
18 16 u refajimskoj dolini –
6ostat će samo pabirci;
ili kao kad se otresa maslina:
dvije-tri uljike sasvim na vrhu,
četiri ili pet na granama drveta –
riječ je Jahve, Boga Izraelova.

Kraj idolopoklonstva

7U onaj dan čovjek će pogledati na svog Stvorite-
lja i upraviti oči k Svecu Izraelovu. 8Neće više gle-
dati žrtvenika, djela svojih ruku, neće više gledati
Izl 34 13+ onoga što njegovi prsti stvoriše: ašere i sunčane
stupove[e].

Protiv Adonisovih vrtova

9U onaj će dan gradovi tvoji biti napušteni,
kao što bjehu napušteni hivijski i amorejski
kad ih ostaviše pred Izraelcima[f], i opustjet će,
10jer si zaboravio Boga svog spasenja
i nisi se spomenuo Stijene svoje snage. 44 8
Stog' i sadiš ljupke biljke[g] Pnz 32 4
i strane presađuješ mladice;
11u dan kad ih posadiš, one izrastu,
a ujutro procvatu twoje sadnice,
al' propada žetva u dan nevolje,
u dan boli neizlječive.

Poplava narodâ

12Jao, buka naroda mnogobrojnih[h];
buče kao što buči more;
šum narodâ koji šume
k'o što šumore silne vode.
13Šume narodi kao što silne vode šumore,
al' kad On im zaprijeti, bježe daleko,
po gorama razvijani kao pljeva na vjetru,
k'o prašina u vihoru.
14Navečer eto straha;
prije svanuća više ga nema:
to je sudba onih koji nas plijene
i kob onih što nas pljačkaju.

Proročanstvo protiv Kuša[i]

18 Jao zemlji krilatih kukaca
s one strane rijeka kuških,
2tebi koja šalješ morem glasnike
i vodom u čamcima rogoznim.
Idite, brze skoroteče[j],
k narodu stasitu, tamnoputu,
k narodu kog se boje odvajkada,
narodu žilavu, zavojevaču,
čija je zemlja rijekama izbrazdana.

a) Ovaj dodatak u prozi može biti potvrda jednog starijeg proroštva čije se skorašnje ispunjenje ovime naviješta, usp. 15,1+. »Najamničke godine« su strogo računate.
b) Unatoč ovom naslovu o Damasku se govori samo u prvoj strofi i još jednom na mjestu gdje se spominje Izrael koji će biti subjekt daljnjih strofa. Proroštvo bi moglo potjecati iz godine 735., kada su Damask i Izrael bili saveznici u ratu protiv Judeje, usp. 7,1+. Damask će osvojiti Tiglat-Pileser 732. godine, a Samariju Sargon 721. godine.
c) Tako prema grč. prijevodu. Umjesto »njegovi gradići, dovijek napušteni« TM ima »napušteni će biti gradići Aroera«. Međutim, znamo samo za dva Aroera: jedan u Moabu, na rijeci Arnonu, a drugi u zemlji Gadovoj, dakle prilično daleko od Damaska.
d) »Žetelac« konj., a TM ima »žetva«.
e) Rr. 7–8 s navještajem obraćenja izgleda da su dodatak ovom proroštvu nesreće.
f) Tako grč. prijevod koji govori o Amorejcima i Hivijcima koje su pobijedili Izraelci kad su osvajali Kanaan. Izgleda da je ovaj prijevod izvoran. BJ prevodi drukčije, naime »kao što su to bili šumarci i šume«. Na svaki se način sadašnja najezda uspoređuje s osvajanjima Kanaana za vrijeme Jošue.
g) Cilja na »Adonisove vrtove«, nasade jednodnevnih cvjetova koje su uzgajali u čast bogu Adonisu Tamuzu, usp. Ez 8,14.
h) Rr. 12–14 odnose se na Sanheribovo osvajanje i na oslobođenje Jeruzalema godine 701. Usporedi 29,5–7 i 37,36.
i) Kuš je stariji naziv za Nubiju (sjeverni Sudan) a ovdje označuje Egipat kojim je za vrijeme Izaije zavladala nubijska dinastija.
j) Brzi skoroteče, skoroteče su faraonovi. Prorok ih poziva da se vrate kući i da prestanu spletkariti u prilog antiasirskog saveza.

3 Svi stanovnici kruga zemaljskoga,
i vi, žitelji zemlje,
kad se zastava na brdu digne, gledajte;
Jl 2 1+ kad rog zatrubi, slušajte.
4 Jer ovako mi govori Jahve[a]:
32 4 »Mirno ću gledati s mjesta svojega,
k'o prozirna žega podnevna,
k'o rosan oblak za vrućine žetvene.
5 Prije berbe, kad loza ocvate
Iv 15 2 i cvijet u grozdove dozri,
nožima će posjeći mladice,
povezati, ukloniti grane.
6 Svi će biti ostavljeni
grabljivicama gorskim i zvijerima zemaljskim.
Grabljivice će na njima ljetovati,
zvijeri zemaljske zimovati.«
56 4-7 7 U ono će vrijeme narod stasit i tamnoputan, na-
Sef 3 10 rod kojega se boje odvajkada, narod žilav i zavoje-
Dj 8 27s vački, čija je zemlja izbrazdana rijekama, donositi
darove Jahvi nad Vojskama, k mjestu imena Jahve
nad Vojskama – na goru Sion[b].

Jr 46 Ez 29-32

Protiv Egipta

19 Proroštvo o Egiptu[c].
Ps 68 5+ Gle, Jahve sjedi na brzu oblaku,
u Egipat dolazi.
Dršću pred njim idoli egipatski,
u njedrima premire srce Egipćana.
2 Podbost ću Egipćane protiv Egipćana,
i brat će se s bratom svojim boriti,
drug s drugom, grad s gradom,
a kraljevstvo s kraljevstvom.
3 Egiptu se pamet muti,
ja sprečavam njegove naume;
oni traže idole i vrače,
opsjenare i gatare.
4 Egipćane ja predajem
u ruke gospodaru okrutnu,
kralj silovit njima će vladati –
riječ je Jahve nad Vojskama.
5 Nestat će vode iz mora[d],
presahnut će i presušiti Rijeka,
6 zaudarat će prokopi,
spast će rukavci Rijeke egipatske i presušiti.
Uvenut će trska i síta,
7 sva zelen pokraj Nila;
usahnut će na Nilu svi usjevi,
propast će, raspršit' se, iščeznuti.
8 Tužit će ribari,
kukat će svi što u Nil udicu bacaju;
jadikovat će oni što u vodi mrežu razapinju.
9 Postidjet će se lanari,
grebenari i tkači bijela tkanja.
10 Snuždit će se tkalci,
rastužiti radnici.
11 Pravi su luđaci knezovi soanski[e],
mudri savjetnici faraonovi glupo svjetuju;
kako se usuđujete reći faraonu:
»Učenik sam mudraca, učenik drevnih kralje-
va?«
12 Tà gdje su tvoji mudraci?
Nek' ti dojave i obznane
što je Jahve nad Vojskama nakanio s Egiptom.
13 Ludi su knezovi taniški,
prevareni knezovi memfiški[f],
oni zavode Egipat, glavare njegovih plemena.
14 U njih je ulio Jahve 29 10
duh vrtoglavi 1 Kr 22 19-23
te zavode Egipat u svakom mu činu 1 Sam 16 14+
da tetura k'o pijanac kada bljuje.
15 U Egiptu više ne može uspjeti ništa
od onog što čine glava i rep, palma i síta. 9 13

Obraćenje Egipta i Asirije[g]

16 U onaj će dan Egipćani postati kao žene, drhtat Nah 3 13
će i strepiti od zamaha ruke Jahve nad Vojskama Jr 51 30
kojom će zamahnuti na njih. 17 Zemlja će Judina biti
na užas Egiptu; kad god je se sjeti, strah će ga obu-
zeti zbog onoga što je Jahve nad Vojskama protiv
njega naumio. 18 U onaj će se dan u zemlji egipat-
skoj pet gradova što govore kanaanskim jezikom
zakleti Jahvi nad Vojskama; jedan će se od njih
zvati Ir Hahres. 19 U onaj će dan biti žrtvenik Jahvin
usred zemlje egipatske i stup posvećen Jahvi blizu
granice njegove. 20 To će Jahvi nad Vojskama biti
znak i svjedočanstvo u egipatskoj zemlji. Kad za-
zovu Jahvu protiv tlačitelja, on će im poslati spasi-
telja i vođu da ih izbavi. 21 I objavit će se Jahve
Egipćanima, i u onaj će dan Egipćani spoznati Ja-
hvu; služit će mu žrtvama i prinosima, zavjetovat

a) Prorok naviješta da će neka najezda opustošiti Egipat. U stvari, Egipat će biti opustošen i osvojen sa strane Asar Hadona i Asurbanipala, u prvoj polovici VII. stoljeća.
b) Zaključak u prozi koji naviješta obraćenje Etiopije koja će, pogođena ovim događajima, poslati darove u jeruzalemski Hram.
c) Izaija se protivi svakom savezu s Egiptom, usp. 30,1s; 31,1s. Ovdje ga opisuje kako je rascjepkan anarhijom koja može dovesti do diktature ili do strane vladavine (r. 4). Od Egipta dakle ne treba ništa očekivati.
d) U rr. 5–10 prorok naviješta novo »egipatsko zlo«: osušenje rijeke Nila koja je uzrok bogatstva zemlje.
e) To jest Tanis, grad u delti rijeke Nila.
f) Memfis, blizu Kaira, glavni grad Donjeg Egipta.
g) Ovaj je komad u prozi iz kasnijeg vremena: pretpostavlja naseljenje Židova u Egiptu, rr. 18–19, usp. Jr 44,1. Naviješta obraćenje Egipta i njegovo pomirenje s Asurom i Izraelom. Ta će tri naroda Jahve blagosloviti te će Egipat i Asur imati iste povlastice kao i Izrael. Takav širokogrudni univerzalizam ne susrećemo prije Drugog Izaije.

će se i izvršavati zavjete. 22 Jahve će teško udariti
Egipćane, ali će ih iscijeliti; obratit će se oni Jahvi
i on će ih uslišiti i iscijeliti. 23 U onaj će dan ići cesta
od Egipta do Asirije. Asirci će dolaziti u Egipat, a
Egipćani u Asiriju. Egipat i Asirija služit će Jahvi.
24 U onaj će dan Izrael, treći s Egiptom i Asiri-
jom, biti blagoslovljen usred zemlje. 25 Jahve nad
Vojskama blagoslovit će ga: »Nek' je blagoslov-
ljen«, reći će, »moj narod egipatski, djelo mojih
ruku Asirija i baština moja Izrael.«

Vijest o osvajanju Ašdoda[a]

2 Kr 18 17 **20** U godini kad je vrhovni vojskovođa, koga bi-
jaše poslao Sargon, kralj asirski, došao u Aš-
dod, napao ga i zauzeo, 2 u to vrijeme reče Jahve
po Izaiji, sinu Amosovu: »Hajde, skini kostrijet s
bokova i obuću izuj s nogu.« On to učini te iđaše
gol i bos[b]. 3 Tada reče Jahve: »Kao što je sluga moj
Izaija tri godine išao gol i bos kao znak i znamenje
Egiptu i Kušu, 4 tako će kralj asirski odvesti sužnje
iz Egipta i izgnanike iz Kuša, mlade i stare, gole i
2 Sam 10 4 bose, otkrivenih zadnjica, sramote Egipta. 5 Zbunit
30 3-7 će se tad i posramiti zbog Kuša, svoje uzdanice, i
Egipta, svojega ponosa. 6 I reći će u onaj dan sta-
novnici ovog primorja[c]: 'Eto, to je uzdanica naša
kojoj se utjecasmo da nam pomogne i spasi nas od
kralja asirskoga. A kako da se mi spasimo?'«

13-14 Propast Babilona[d]

47 1-15
Jr 50-51
Otk 17-18 **21** Proroštvo primorskoj[e] pustinji.
Kao što vihori, hujeći nad Negebom,
dolaze iz pustinje, kraja strahotna
↗Otk 17 3 2 – otkri mi se u strašnom viđenju –
tako pljačkaš pljačka, pustošnik pustoši.
»Navali, Elame, opsjedni, Medijo[f]!
Dokrajčit ću sve jauke.«
3 Zato bedra moja probadaju grčevi;
bolovi me spopadaju k'o trudovi porodilju;
od smućenosti ogluših, od straha obnevidjeh.
4 Srce mi diršće, groza me obuze,
sumrak za kojim čeznuh postade mi užas.
5 Postavljaju stol, prostiru stolnjak, Dn 5
jede se i pije[g] ...
Ustajte, knezovi, mažite štit!
6 Jer Gospod mi ovako reče:
»Idi, postavi stražara! Što vidi, nek' javi.
7 Vidi li konjanike, jahače udvojene,
jahače na magarcima, jahače na devama[h],
neka dobro pazi s pažnjom napetom!«
8 A stražar[i] viknu:
»Povazdan, Gospodaru, stojim na stražarnici,
čitavu noć na straži prostojim.«
9 I gle, dolaze konjanici, jahači udvojeni.
Oni mi viknuše, oni rekoše:
»Pade, pade Babilon! ↗Otk 14 8;
Svi kipovi njegovih bogova 10 2
o zemlju se razbiše.«
10 Omlaćeno žito, čedo gumna moga[j],
što čuh od Jahve nad Vojskama,
Boga Izraelova, objavih vam!

Odgovor Edomcima[k]

11 Proroštvo o Edomu.
Viču mi iz Seira: »Stražaru, koje je doba noći?
Stražaru, koje je doba noći?«
12 Stražar odgovori:
»Dolazi jutro, a zatim opet noć.
Hoćete li pitati, pitajte,
vratite se, dođite!«

a) Ašdod, filistejski grad, osvojio je Sargon II. 711. godine. Grad se pobunio protiv Asirije nagovoren od Egipta. Ovaj je događaj Izaiji dao povoda da navijesti asirsku pobjedu nad Egiptom. Ovaj je odlomak predaja o Izaiji kao i pogl. 36 – 39 no ne nalazimo je u Knjigama o Kraljevima.
b) Ovo je jedino akciono proroštvo koje se pripisuje Izaiji. Inače, Jeremija i Ezekiel češće upotrebljavaju taj način propovijedanja. Usp. Uvod, str. 1052. – O kostrijetu, pokorničkom odijelu, usp. 3,24+.
c) Filistejci i Izraelci, uvijek u napasti da se oslone na Egipat i da s njime sklapaju saveze protiv Asirije.
d) Ovo proroštvo naviješta propast Babilonije kao i proroštva u pogl. 13 – 14. Babiloniju će srušiti Perzijanci i Kirovi Medijci 539. godine (r. 9, usp. r. 2). Moguće je da je Izaija preuzeo neko starije proroštvo, modificirajući ga, koje je bilo namijenjeno Asuru. U tom bi se slučaju moglo raditi o Ninivi koju su 612. godine razorili Medijci i Babilonci. Prema tomu, ova pjesma ne bi potjecala od Izaije, pa ni u svom izvornom obliku.
e) Ovaj izraz je možda prijevod asirske riječi *mât tâmti* što znači »zemlja kraj mora« a koja znači južni dio Babilonije.
f) Elam je zemlja što se nalazi istokčno od Mezopotamije, odakle su došli Medijci i Perzijanci koji su u VI. st. srušili babilonsko carstvo.
g) Prema jednoj predaji koju prenosi Daniel (pogl. 5) i Herodot, Babilon je pao u ruke Perzijancima za jedne bludničke noći.
h) Ne radi se o vojskama zavojevača nego o brzim skorotečama, vjesnicima, a potom i o karavanama koje će pronijeti svijetom ovu vijest, usp. r. 9.
i) »Stražar« doslovno »onaj koji promatra«, *haro'eh* u 1QIs[a]. U TM čitamo »lav« hebr. *'arjeh*.
j) Dosl. »Moj omlaćeni, čedo gumna moga« cilja na Izraelce koji se nalaze u sužanjstvu u Babiloniji i čije je oslobođenje blizu.
k) Mnogi sumnjaju da je ovo kratko proroštvo o Seir Edomu od Izaije. – Na postavljeno pitanje nije dat jasan odgovor. Cilj ovog proroštva može biti obraćenje. Spominjanje Dume (Edom) predstavlja poteškoću: to je oaza na sjeveru Arabije, izvan Edoma. Ime se pojavljuje među imenima Jišmaelovih sinova (Post 25,14). Međutim, riječ može značiti i »tišina« i može ciljati na tajanstvenost ovog proroštva (usp. naslove proroštva ovog istog pogl. rr. 1 i 13).

Opomena Arapima

13 Proroštvo o Arapima.
U šikarama pustinjskim[a] počivate,
Jr 49 8 dedanske karavane.
Post 10 7; 25 3 14 Vodu iznesite pred žedne,
stanovnici zemlje temske,
izidite s kruhom pred bjegunca.
15 Pred mačevima bježe oni,
pred mačem trgnutim, pred lukom zapetim,
pred bojem žestokim.

Protiv Kedra

16 Da, ovako mi reče Gospod: »Još jedna godina,
16 14 godina nadničarska, i nestat će sve slave Kedrove.
17 A od mnogobrojnih strijelaca među hrabrim sino-
Jr 49 28s vima Kedrovim malo će ih ostati.« Tako je govorio
Jahve, Bog Izraelov.

Protiv radovanja u nevrijeme[b]

22 Proroštvo o Dolini viđenja[c]:
Što ti je da uzlaziš sav na krovove,
2 grade pun vreve, grade bučni, grade razigrani?
Pobijeni tvoji ne padoše od mača,
nit' u boju poginuše mrtvi tvoji;
3 glavari svi ti zajedno pobjegoše,
u ropstvo padoše luka ne napevši.
Zasužnjeni su svi tvoji knezovi,
zalud umakoše daleko.
4 Zato velim: »Ostavite me, zaplakat ću gorko;
Jr 31 15 nemojte me tješiti
zbog uništenja naroda moga.«
5 Jer ovo je dan pometnje i rasula
od Jahve, Gospoda nad Vojskama.
U Dolini viđenja zid se ruši,
vapaj za pomoć diže se u goru.
6 Elam tobolac uzima,
Aram konja jaše,
a Kir štit otkriva[d].
7 Krasne doline tvoje pune su bojnih kola,
konjanici stižu pred vrata.
8 Tako pada Judi zaštita.

Protiv vojnih priprema

U onaj dan svrnuo si pogled
na oružje u Šumskoj kući. 1 Kr 7 2-5
9 Vidjeste da u gradu Davidovu 2 Sam 5 9+
ima mnogo pukotina.
Sabraste vodu iz Donjega ribnjaka. 2 Kr 20 20+
10 Prebrojiste kuće jeruzalemske,
porušiste kuće da zid učvrstite.
11 Između dva zida načiniste spremište
za vodu iz starog ribnjaka[e].
Ali se ne obazreste na Tvorca,
nit' vidjeste onog što davno sve smisli.
12 Gospod, Jahve nad Vojskama,
pozivaše vas u dan onaj
da plačete i tugujete,
da obrijete glave i pripašete kostrijet.
13 A gle: radost i veselje,
ubijaju goveda i kolju ovce;
jedu meso i piju vino:
»Jedimo i pijmo, jer sutra nam je mrijeti.« ↗1 Kor 15 32 Mudr 2 7-9
14 Ali Jahve nad Vojskama objavi mi: Iz 5 11+
»Dok ne umrete,
grijeh taj neće vam se oprostiti«,
reče Jahve, Gospod nad Vojskama.

a) Proroštvo o Arapima. BJ ima »Proroštvo u stepi«. Naslov »u stepi« preuzet je iz prvog retka. Radi se o arapskim plemenima, žrtvama najezde koja je mogla doći samo sa sjevera. Stanovnici Teme, danas Teima (Post 25,15; Jr 25,23), zamoljeni su da prihvate izbjeglice iz Dedana, danas oaza El Ela (Post 10,17; Jr 49,8; Ez 25,13; 27,20). Kedar je vrlo nejasan naziv za iste krajeve (Post 25,13; Jr 49,28; Ez 27,21). Godine 715. Sargon će prodrijeti sve do sjeverozapadne Arabije, kada bude poduzeo vojnu u Transjordaniji. Juda će se tada moći osjetiti ugroženom.
b) Ovo proroštvo treba pripisati vremenu poslije oslobođenja Jeruzalema god. 701. kojim se okončala Sanheribova vojna koja je dotad bila pobjedonosna: usp. 2 Kr 18,13+; 19,9+; Iz 36,1s; 37,8s. Izaija, koji je bio navijestio ovo oslobođenje, prosvjeduje protiv pretjerane radosti nad Sanheribovim neuspjehom te podsjeća da kazna još uvijek prijeti.
c) Naslov je preuzet iz 5. r. (usporedi 21,11).U okolici Jeruzalema ne znamo ni za jednu Dolinu takva imena. Neki su predložili da treba čitati »Dolina Hinom« (grč. Gehena). Međutim, to nema nikakva oslonca u prijevodima.
d) Elam i Aram (? Kir, usp. Am 1,5; 9,7) spomenuti su ovdje vjerojatno kao plaćenici Sanheribovi ili saveznici.
e) Misli se na radove koje je kralj Ezekija poduzeo predvidjevši Sanheribov napad ili na one radove koji su bili poduzeti između dviju vojni, ako prihvatimo tu pretpostavku. – O »Šumskoj kući« vidi 1 Kr 7,2+; O učvršćenju zidina vidi 2 Kr 20,20; o ribnjaku vidi 2 Kr 20,20; Sir 48,17.

36 3, 11, 22 2 Kr 18 18 26, 37

Protiv Šibne[a]

15 Ovako govori Jahve, Gospod nad Vojskama:
»Hajde, idi k onom dvorjaninu,
k Šibni, nadstojniku dvora,
16 koji kleše sebi grob na uzvisini
i u stijeni sebi prebivalište usijeca:
'Što tu posjeduješ i koga tu imaš
da sebi klešeš grobnicu?'
17 Gle, Jahve će te baciti daleko
udarcem jednim jedinim, snažno će te uhvatiti,
18 smotat će te u klupko,
kao loptu te baciti po zemlji širokoj!
Ondje ti ćeš umrijeti,
s kolima što ti bijahu na slavu,
ti, sramoto dvoru svoga gospodara!«

Druga besjeda protiv Šibne

19 Lišit ću te tvoje službe,
otjerat[b] te sa tvog mjesta;
20 i pozvat ću svoga slugu
36 3, 11, 12 2 Kr 18 18, 26, 37 Elijakima, sina Hilkijina.
21 Obući ću mu tvoju haljinu,
tvojim ću ga pojasom opasat',
tvoju ću mu vlast predati u ruke
te će biti otac žiteljima jeruzalemskim
i kući Judinoj.
↗Otk 3 7 Mt 16 19 22 Metnut ću mu na pleća ključ od kuće Davidove:
kad otvori, nitko neće zatvoriti,
kad zatvori, nitko neće otvoriti[c].
23 Kao klin zabit ću ga na tvrdu mjestu;
i postat će prijesto slave domu oca svojega.

Propast

24 O njega će se vješati sva slava njegova doma
očinskog, izdanci i potomstvo, sve malo posuđe, od
zdjelica do ćupova. 25 U onaj dan – riječ je Jahve
nad Vojskama – izvući će se klin zabijen na tvrdu
mjestu, slomit će se i pasti. I sav teret što je visio
na njemu razbit će se, jer je Jahve govorio[d].

O Tiru i Sidonu[e]

Ez 26-28 Am 1 9-10 Zah 9 2-4

23 Proroštvo o Tiru.
Kukajte, lađe taršiške, 2 16+ Ps 48 8+
jer vaša je tvrđa razorena!
Javljeno im je
dok se iz kitimske[f] vraćahu zemlje.
2 Umuknite, stanovnici primorja, trgovci sidonski,
kojih su glasnici[g] brodili morem
po vodi velikoj.
3 Sjetva Nila, žetva Rijeke,
bijaše njegovo bogatstvo.
On bijaše sajmište narodima.
4 Stidi se, Sidone[h], jer more govori:
»Ne hvataju me trudovi niti rađam,
ne odgajam momaka
nit' podižem djevojaka.«
5 Uzdrhtat će Egipćani
kad o Tiru vijest čuju.
6 Otplovite u Taršiš, kukajte,
stanovnici primorja.
7 Je li to vaš grad veseli
što postoji od davnih davnina
i noge ga daleko nosile
da se ondje naseli?
8 Tko li je to odlučio protiv Tira okrunjenog,
kojeg trgovci bijahu knezovi ↗Otk 18 23
a prekupci odličnici zemlje?
9 Jahve nad Vojskama odluči tako
da osramoti ponosnu slavu,
da ponizi sve odličnike zemlje.
10 Obrađuj[i] zemlju, kćeri taršiška,
tvoje luke više nema!
11 Ruku svoju Gospod diže na more
i kraljevstvima zadrma.

a) Jedino Izaijino proroštvo koje se odnosi na nekog pojedinca. Taj Šibna bijaše došljak, možda tuđinac, koji je postigao najvišu čast, čast nadstojnika na Ezekijinu dvoru. Jedini Izaija spominje da je bio svrgnut i zamijenjen Elijakimom. A Knjiga o Kraljevima izvješćuje o posljedici takve mjere: Elijakim postaje nadstojnik dvora a Šibna samo tajnik: 2 Kr 18,26.37; 19,2 = Iz 36,3.11.22; 37,2. Moguće je da su pronašli njegov grob u jednoj od nekropola kraj Šiloe u Jeruzalemu.
b) »Lišit ću te tvoje službe«, tako prema prijevodima. TM: »lišit će te«.
c) Otvaranje i zatvaranje Davidove (kraljevske) kuće bila je služba egipatskog vizira komu u Izraelu odgovara nadstojnik dvora. To će biti Petrova služba u Crkvi, kraljevstvu Božjem: usp. Mt 16,19. Ovaj će tekst navesti Dj 3,7 i primijeniti ga Mesiji kao što to čini liturgija u antifoni za Veliča (Magnificat) u večernji 20. prosinca: »O clavis David et sceptrum domus Israel«.
d) Ovaj dodatak u prozi naviješta nemilost i samog Elijakima s kime će propasti sva njegova obitelj koja se bila okoristila njegovim unapređenjem.
e) Teško proroštvo. Ono naviješta neočekivanu i naočitu propast neosvojiva grada Tira. Opisuje posljedice koje će imati ovaj događaj. Tir, sagrađen na jednom otočiću, nedaleko od obale, mnogobrojni su zavojevači napadali i opsjedali kao Salmanazar, Sanherib, Nabukodonozor (koji je grad opsjedao 13 godina!), usp. Ez 26 – 28. Razorit će ga Aleksandar god. 322. Teško je reći koji događaj točno prorok misli. – Spominjanje Sidona, rr. 2.4.12, ne znači nužno da su sastavljena dva proroštva. Naziv Sidon može značiti Feniciju općenito (usp. 1 Kr 16,31 i bilješku).
f) Kitimske zemlje su Cipar gdje su Feničani imali svoje kolonije. – O Taršišu vidi 1 Kr 10,22+.
g) *mal'akayk* 1QIs[a]; *mil'ak* TM.
h) BJ dodaje: »(Sione), utvrdo morska«. To je glosa. TM je nema.
i) »Obrađuj« ima grč. i 1QIs[a]; »prođi« (zemljom) TM. – »Kćeri taršiška«, teško je protumačiti: očekivali bismo tu »Kćeri tirska!« po uzoru na r. 12 »Kćeri sidonska!«

Zapovjedi Jahve da se razore
tvrđave kanaanske.
12 Rekao je: »Nećeš više klikovati,
okaljana djevice, kćeri sidonska!«
Ustani i idi u Kitim;
ni ondje nećeš imati mira.
13 Evo zemlje kitimske ...
podižu se kule opsadne,
razaraju utvrde,
sve je ruševina[a].
14 Kukajte, brodovi taršiški,
razorena je vaša tvrđava!

Tir u ropstvu

15 Dogodit će se, u onaj dan, da će Tir biti zabo-
ravljen sedamdeset godina, kao dani jednoga kra-
lja. A poslije sedamdeset godina Tiru će biti kao Jr 25 11-12
bludnici iz pjesme:

16 »Uzmi citaru i skići se gradom,
bludnice zaboravljena!
Sviraj lijepo, pjevaj mnogo,
da te se spomenu!«

17 Poslije sedamdeset godina pohodit će Jahve
Tir. I grad će opet dobivati svoju plaću bludničku.
Podavat će se bludu sa svim kraljevstvima svijeta
na licu zemlje. 18 Ali će njegova dobit i plaća biti
posvećena Jahvi; neće se zgrtati ni čuvati, nego će
njegova dobit biti za one koji prebivaju pred Ja-
hvom da imaju hrane do sita i doličnu odjeću[b].

4. APOKALIPSA[c]

Sud

24 Gle, Jahve razvaljuje zemlju,
razara je, nakazi joj lice,
raspršuje stanovnike njene.
2 Svećenik će biti k'o i narod,
gospodar k'o i sluga,
gospodarica k'o i sluškinja,
prodavač k'o i kupac,
zajmodavac k'o i zajmoprimac,
vjerovnik k'o i dužnik.
3 Opustošena će biti zemlja,
opljačkana sasvim,
jer je Jahve odlučio.
Hoš 4 3+ 4 Zemlja tuži, vene,
svijet gine, gasne,
nebo sa zemljom[d] propada.
5 Oskvrnjena je zemlja pod žiteljima svojim,
jer prestupiše Zakon, pogaziše odredbu[e],
Post 9 16 Savez vječni razvrgoše.
6 Zato prokletstvo proždire zemlju,
okajavaju stanovnici njeni.
Zato su sažgani žitelji zemljini
i malo je ljudi preostalo.

Razoreni grad[f]

7 Vino tuguje, loza vene,
uzdišu svi što bijahu srca vesela.
8 Prestalo je veselje uz bubnje, Jr 7 34;
zamrla je graja razigrana; 16 9; 25 10
umukla je glazba citarâ. Ez 26 13
9 Ne pije se više vino uz pjesmu, Otk 18 22
ogrknu piće silovito.
10 Razoren je grad ništavila,
zatvoren ulaz svim kućama.
11 Jauk po ulicama zbog vina,
nesta svakog veselja,
radost je iz zemlje prognana.
12 Tek pustoš ostade u gradu,

a) Čitav je r. izgleda iskvaren pa je njegov prijevod vrlo nepouzdan.
b) Ovi rr. u prozi (osim pjesme u r. 16) kasniji su umetak. Može se usporediti s 18,7 i 19,16–25. Tir će ponovno steći svoje blagostanje, a plod njegova trgovanja i njegovih »bludništava«, prinesen nekoć krivim bogovima bit će odsad posvećen Jahvi.
c) Pogl. 24 – 27 imaju u vidu ne toliko bliske događaje koliko konačni sud Božji koji opisuju na pjesnički način a u taj opis umeću psalme molbenice i zahvalnice. Ona već naviještaju apokaliptičku književnost, premda ne posjeduju sve njezine značajke, koja će doći do izražaja u Dn, Zah 9 – 14 i u apokrifnoj Henohovoj kujizi. To je bez sumnje jedan od najmlađih dijelova Izaijine knjige: nije mogao nastati prije V. stoljeća.
d) LXX ima »velikani zemlje«.
e) Čini se da se ovdje ne radi o Savezu s Abrahamom ni o Mojsijevu Savezu, nego o sveopćem savezu s čovječanstvom, o takvom kakav je, prema svećeničkoj predaji, bio savez s Noom (Post 9,9–17). Kad se razvrgne ovaj Savez, nadolazi sud protiv sve zemlje (r. 6).
f) Razorenje »grada ništavila« (r. 10) predstavlja povod ovoj apokalipsi (usp. 25,2; 26,5; 27,10–11). Radi se sigurno o nekom poganskom gradu, koji je suprotstavljen gradu Jeruzalemu (26,1–6) i čija je propast postala simbolom suda Božjeg. Neki su ga poistovjetili s Babilonom koji je razorio Kserkso I. god. 485. ili s Tirom koji je razorio Aleksandar god. 332. ili čak sa Samarijom koju je razorio Hirkan god. 110. pr. Kr. Međutim, izričito spominjanje Moaba (25,10), navod Jr 48,43–44 o Moabu u Iz 24,17–18 kao i aluzija na vinograde (24,7–9) koja podsjeća na moapske vinograde, sve to govori o tomu da se tu radi o nekom moapskom gradu, možda o njihovu glavnom gradu, u vrijeme koje je teško odrediti.

u trijeske smrskana su vrata.
13 Jer tako se zbiva na zemlji, među narodima,
17 6 kao kad se oberu masline
il' paljetkuje grožđe nakon berbe.
14 Oni glas podižu, kliču od radosti;
uznose s mora veličajnost Jahvinu.
15 I na istoku ime Jahve slave oni,
na otocima mora ime Jahve, Boga Izraelova.
16 S kraja zemlje čujemo pjesme:
»Slava Pravedniku!«
[a]Ali ja kažem: »Propadoh! Propadoh!
Jao meni!
Vjerolomci se iznevjeriše,
nevjerom se, vjerolomci, iznevjeriše.«
Jr 48 43-44 17 Strava, jama, zamka
tebi, žitelju zemlje:
18 tko pred glasom strave uteče
u jamu će upasti;
tko se iz jame izvuče
zamka će ga uhvatit'.

Nastavak pjesme o Sudu

2 10+ Da, otvorit će se ustave u visini
Post 7 11 i zatresti zemlji temelji.
Am 8 9+ 19 Zemlja će se grozno razbiti,
zemlja će se strašno raspući,
zemlja će se silno uzdrmati,
20 zemlja će zateturati poput pijanca,
zanjihat se poput kolibe;
toliko će joj otežati bezakonje njeno
da će pasti i neće više ustati.
21 I dogodit će se u onaj dan:
Jahve će kazniti u visini Vojsku nebesku,
a na zemlji sve kraljeve zemaljske;
22 bit će sakupljeni i zasužnjeni u jami,
zatvoreni u tamnicu
i nakon mnogih dana kažnjeni.
23 Pocrvenjet će mjesec, postidjet se sunce,
jer će kraljevati Jahve nad Vojskama
na gori Sionu i u Jeruzalemu Ps 47 1+
i Slava će mu sjati pred starješinama. Izl 24 9-11 Izl 24 16+ ↗Otk 4 4, 10-11

Molitva zahvalnica[b]

25 Jahve, ti si Bog moj, Ps 31 15
uznosim te, tvoje ime slavim,
jer si proveo čudesan naum,
smišljen od davnine, istinit i vjeran,
2 jer grad si pretvorio u hrpu kamenja,
a mjesto utvrđeno u ruševine.
Tvrđa neprijateljska više nije grad,
dovijeka se više obnoviti neće.
3 Zato te slavi narod snažan,
grad moćnih plemena tebe se boji;
4 jer ti si utočište nevoljnom,
utočište ubogom u nevolji;
ti si skrovište od pljuska i od žege zaklon, 4 5-6
jer ćud je silnička kao pljusak zimski[c]; Otk 7 15-16
5 kao žega nad zemljom sušnom
ti gušiš graju neprijatelja;
kao žega sjenom oblaka
prekinu se silniku pjesma pobjednička.

Mesijanska svečanost[d]

Mt 8 11

6 I Jahve nad Vojskama spremit će
svim narodima na ovoj gori
gozbu od pretiline, gozbu od izvrsna vina, Iv 6 51, 54
od pretiline sočne, d vina staložena.
7 Na ovoj gori on će raskinuti
zastor što zastiraše sve narode,
pokrivač koji sva plemena pokrivaše
8 i uništit će smrt zasvagda. Hoš 13 14
I suzu će sa svakog lica Jahve, Gospod, otrti – ↗Otk 21 4 1 Kor 15 26
sramotu će svog naroda na svoj zemlji skinuti: ↗Otk 7 17
tako Jahve reče. 35 10
9 I reći će se u onaj dan:
»Gle, ovo je Bog naš,
u njega se uzdasmo, on nas je spasio;

a) Ponovni opis Suda, prekinut pjesmom o razrušenu gradu.
b) Ova se molitva zahvalnica odnosi na događaje o kojima je pisac prije izvijestio, razorenje grada (r.2; usp. 24,10), obraćenje dalekih naroda (r. 3. usp. 24,15), pobjeda nad oholicama (rr. 2 i 4, usp. 24,21.22).
c) U hebr. izvorniku piše »zid« a ovo je konj. prema čitanju (*qî*) hebrejskog teksta.
d) Ponovno poseže i proširuje univerzalističke pojmove koji su bili prisutni već kod ranijih proroka (Iz 2,2–3; 56,6–8; 60,11–14; Zah 8,20; 14,16 itd.). Pisac opisuje priljev naroda u Jeruzalem kao veličanstvenu gozbu. Na temelju tog teksta postala je misao o mesijanskoj gozbi vrlo prisutna u židovskoj misli i nalazi se i u Novom zavjetu: Mt 22,2–10; Lk 14,14.16–24.

ovo je Jahve u koga se uzdasmo!
Kličimo i veselimo se spasenju njegovu,
[10]jer ruka Jahvina na ovoj gori počiva!«
Moab[a] je izgažen na svome mjestu
kao što se gazi slama na buništu;
[11]ondje on razmahuje rukama
kao što ih razmahuje plivač kada pliva.
Ali Jahve obara njegovu ponositost
i propinjanja ruku njegovih.
[12]Visoku tvrđu tvojih zidina on razvaljuje,
na zemlju baca, u prah ruši.

Pobjednička pjesma

26 U onaj dan pjevat ću ovu pjesmu u zemlji Judinoj:
60 18 »Tvrd grad[b] mi imamo:
za obranu nam On podiže zidove i predziđa.
Ps 118 19-20 [2]Otvorite vrata! Nek' uđe narod pravedni
koji čuva vjernost,
[3]čiji je značaj čvrst,
koji čuva mir jer se u te uzda.
[4]Uzdajte se u Jahvu dovijeka,
Pnz 32 4 jer Jahve je Stijena vječna;
[5]on obara one koji obitavahu visoko,
razvaljuje tvrđu visoku,
ruši u prah, sravnjuje sa zemljom,
[6]te je gaze noge,
noge ubogih i koraci nevoljnih.«

Psalam[c]

[7]Put je pravednikov prav,
ti ravniš stazu pravednom.
[8]Da, na stazi tvojih sudova
željno te, Jahve, čekamo;
ime tvoje i spomen tvoj duša nam žudi.
Ps 42 2 [9]Dušom svojom žudim tebe noću
i duhom svojim u sebi te tražim.
Jer kad se na zemlji pojave tvoji sudovi,
uče se pravdi stanovnici kruga zemaljskoga.
[10]Ako se pomiluje opaki,
on se ne uči pravednosti.
U zemlji pravednosti on čini bezakonje
i ne obazire se na veličanstvo Jahvino.
[11]Jahve, ruka je tvoja podignuta, a oni je ne vide.
Nek' vide i postide se,
nek' ih proguta revnost za narod,
nek' ih proždre oganj pripravljen
dušmanima tvojim.
[12]Jahve, ti mir nama daješ,
jer ti si tvorac svih djela naših.
[13]Jahve, Bože naš, gospodarili su nama
osim tebe drugi gospodari,
ali tebe jedinog, ime tvoje, častimo.
[14]Mrtvi neće oživjeti, sjene neće uskrsnuti,
jer ti si ih kaznio i uništio
i zatro svaki spomen na njih!
[15]Umnožio si narod, Jahve,
umnožio si narod, proslavio se,
proširio sve granice zemlje!
[16]Jahve, tražili su te u nevolji;
izlijevali tihu molitvu[d],
kad ih je stigla tvoja kazna.
[17]Kao što se trudna žena pred porođajem 13 8+
grči i viče u bolovima, Hoš 13 13
takvi smo, Jahve, pred tobom. Iz 37 3
[18]Zatrudnjeli smo, u mukama smo kao da rađamo,
nismo donijeli duha spasenja zemlji
nit' se rodiše stanovnici svijeta.
[19]Tvoji će mrtvi oživjeti, uskrsnut će tijela. Ez 37+
Probudite se i kličite, stanovnici praha! Hoš 13 14
Jer rosa je tvoja – rosa svjetlosti, Ef 5 14
i zemlja će sjene na svijet dati.

Proroštvo[e]

[20]Hajde, narode moj, uđi u sobe ↗Mt 6 6
i vrata za sobom zatvori.
Sakrij se časkom dok jarost ne prođe. Job 14 13-15
[21]Jer, gle, izići će Jahve iz svog prebivališta Mih 1 3
da stanovnike zemljine kazni ↗Otk 3 10;
što se o njeg' ogriješiše. 6 10
Izbacit će zemlja svu krv
što je na njoj prolivena
i neće više kriti onih
koji su na njoj poklani.

a) Usp. bilj. o 24,7. Međutim, spominjanje Moaba iznenađuje, jer je to jedino vlastito ime u pjesmi koja je čak izbjegavala spominjati »Moab« i u samom navodu Jr 48,43–44 u Iz 24,17–18. Stoga predlažu da se čita mj. »Moab« hebr. riječ *'ojeb* »neprijatelj«, ali to nema nikakva oslonca u tekstu.
b) Jeruzalem koji je Jahve utvrdio i koji kao utvrđeni grad služi pravednima kao utočište suprotstavljen je »tvrđi visokoj« (r. 5), razorenu gradu iz pogl. 24 – 25 (usp. 24,7+).
c) Jahvin se sud vrši po pravdi (rr. 7–10) te osigurava oslobođenje i slavu svom narodu (rr. 11–15). Sadašnje nevolje priprema su za obnovu (rr. 16–19). Porođajni bolovi postali su slika nevolja koje moraju prethoditi pojavku Mesije (usp. Mt 24,8; Mk 13,8; Iv 16,20–22).
d) Smisao nejasan.
e) Narod je pozvan da se časkom sakrije, dok jarost Jahvina ne prođe i Jahve ne izvrši sud nad zlima.

27 U onaj dan kaznit će Jahve
mačem ljutim, velikim i jakim
Job 3 8+; Levijatana, zmiju hitru,
40 25s Levijatana, zmiju vijugavu,
i ubit će zmaja morskoga[a].

5 1-7+ **Jahvin vinograd**[b]

2 U onaj dan pjevajte mu,
vinogradu vinorodnom[c]:
3 Ja, Jahve, njega čuvam,
svaki čas ga zalijevam,
i da ga tko ne ošteti,
danju i noću stražim.
4 Nema gnjeva u meni!
Nek' se trnje i drač samo pojavi[d],
protiv njega ustat ću u boj,
svega ću ga sažgati!
5 Ili u moje nek' dođe okrilje,
neka sklopi mir sa mnom,
mir neka sklopi sa mnom!

Milost Jakovu i kazna tlačitelju[e]

6 Dolaze dani kad će se ukorijeniti Jakov,
razgranit' se i procvasti Izrael,
i sav svijet plodovima napuniti.
7 Je li ga udario kako udari
one koji njega udarahu?
Je li ga ubio kako ubi
one koji njega ubiše?
8 Za kaznu ga potjera, izagna,
odnese ga silnim dahom svojim
u dan istočnjaka.
9 Tako će se okajati
bezakonje Jakovljevo;
a ovo je sve plod
oproštenja grijeha njegova.
Neka se smrve svi kamenovi žrtvenika
kao što se u prah drobi krečno kamenje!
Nek' se više ne dižu ašere 17 8
i sunčani stupovi! Izl 34 13+
10 Jer opustje tvrdi grad, naselje je poharano,
napušteno kao pustinja.
Telad ondje pase – leži ondje, grmlje brsti.
11 Kad mu se osuše grane, lome ih,
dolaze žene i oganj pale.
Jer to je narod nerazuman,
zato ga neće žaliti Stvoritelj,
Tvorac mu se neće smilovati.

Proroštvo[f]

12 Jahve će u dan onaj klasje vrijeći
od Eufrata do Potoka egipatskog,
i bit ćete pobrani jedan po jedan,
djeco Izraelova.
13 U onaj dan zatrubit će velika trublja[g], Jl 2 1+
i doći će izgubljeni u zemlji asirskoj,
i koji bijahu izgnani u zemlju egipatsku,
i poklonit će se Jahvi
na Svetoj gori, u Jeruzalemu.

5. PJESME O SAMARIJI I JUDEJI

Opomena Samariji[h]

5 11-13+ 28 Teško gizdavu vijencu pijanica
Efrajimovih,
uvelu cvijetu blistava mu nakita –
onima što uvrh plodnog dola leže vinom opijeni!
2 Evo, od Gospoda jaki i moćni,
kao pljusak s tučom, kao vihor razorni,
prolom oblaka i povodanj,
i svom ih snagom na zemlju baca.

a) O Levijatanu vidi Job 3,8+. – Ovaj je tekst nastao pod utjecajem jedne pjesme iz Raš-Šamre (XIV. st. pr. Kr.) gdje čitamo: »Ti ćeš razbiti Levijatana, zmiju hitru, ti ćeš uništiti zmiju vijugavu, moćnika sa sedam glava!«
b) Kao i u 5,1–7 Izrael je prikazan u slici vinograda nad kojim Jahve s ljubavlju bdije ako mu se Izrael utječe za pomoć.
c) »Vinorodnome« prema hebr. *hemed;* BJ ima »veličanstven« prema konj. hebr. *hemer*.
d) BJ ima »Nema zidine u meni« konj. prema hebr. *homah* umjesto hebr. *hemah* što znači »bijes« kao što ima naš prijevod. Hebr. tekst drukčije dijeli rečenicu pa doslovno čita: » Tko će mi dati trnje i drač u ratu (ratom?)?« Tekst je nesiguran. Ovaj je r. shvaćen kao odgovor poosobljenog vinograda.
e) Tumačenje ovog ulomka je otežano zbog očito nesređena i iskvarena teksta. Čini se da se rr. 7–8.10–11 odnose na kaznu onih koji tlače Izraela a koji su poistovjećeni s »jakim gradom« u ovoj apokalipsi (r. 10). Rr. 6 i 9 koji predstavljaju obećanje, dato Izraelu, čiji je grijeh okajan, mogli bi biti uvod u proroštvo u 12 – 13.
f) Ovo »proroštvo«, smješteno na ovo mjesto kao zaključak, navješta povratak svih raspršenih Izraelaca u Jeruzalem.
g) Trublja (hebr. *šofar*) koja je višenamjenska (usp. Joel 2,1+) ovdje trubi da dâ znak za skupljanje na Posljednji dan. Bilo je prikladno da ova apokalipsa završi zvucima trube posljednjeg suda (usp. Mt 24,31; 1 Kor 15,52; 1 Sol 4,16).
h) Ovo je proroštvo izgovoreno kratko prije propasti Samarije (721. god). Grad Samarija, sagrađen na humku, uspoređen je s krunom od cvijeća kakvom su ukrašavali svoje glave uzvanici na drevnim gozbama. Drugi proroci (Hoš 7,5–7; Am 3,9.15 itd.) aludiraju na bogatstvo i iskvarenost Samarije.

3 Bit će izgažen nogama
gizdav vijenac pijanica Efrajimovih
4 i uveo cvijet blistava mu nakita
uvrh plodnih dolina;
bit će kao rana smokva prije ljeta:
čim je tko spazi, odmah je ubere.
5 U onaj dan[a] Jahve nad Vojskama
postat će kruna slave i sjajan vijenac
4 3+ Ostatku svoga naroda –
11 2-4+ 6 duh pravde onome
koji sjedi na stolici sudačkoj
i srčanost onome koji odbija napad na vrata.

Protiv svećenika i lažnih proroka[b]

5 11-13+ 7 Oni posrću od vina, teturaju od žestoka pića:
svećenici i proroci od žestoka pića posrću;
omami ih vino; teturaju od žestoka pića,
posrću u viđenjima, ljuljaju se sudeći.
8 Svi su stolovi puni gnusnih bljuvotina,
nigdje čista mjesta nema!
9 »Koga on to uči mudrosti,
koga on upućuje u objavu?
Zar djecu odviknutu od mlijeka
odbijenu od prsiju?
10 Sav la-sav, sav la-sav,
kav la-kav, kav la-kav,
zeer šam, zeer šam[c].«
Jr 5 15 11 Da, mucavim usnama
↗1 Kor 14 21 i na stranom jeziku
govorit će se ovom narodu.
12 On im reče: »Evo počinka,
dajte umornom da otpočine! Evo odmora!«
Ali ne htjedoše poslušati.
13 Zato će im Jahve ovako govoriti:
»Sav la-sav, sav la-sav,
kav la-kav, kav la-kav,
zeer šam, zeer šam«,
da hodeći padnu nauznak,
da se razbiju, zapletu i uhvate.

Protiv zlih savjetnika

14 Stoga čujte riječ Jahvinu, vi podsmjevači,
vi što vladate narodom ovim
koji je u Jeruzalemu.
15 Vi velite: »Sklopismo savez sa smrću
i s Podzemljem učinismo sporazum. ↗Mudr 1 16
Kad prođe bič razorni, Sir 14 12
ne, neće nas dohvatiti, Jr 5 12
jer od laži načinismo sebi sklonište Am 9 10
i od obmane skrovište[d].«

Proroštvo

16 Stog ovako govori Jahve Gospod[e]: Ps 118 22-23
»Evo, postavljam na Sion kamen odabrani, ↗Mt 21 42; 16 18
dragocjen kamen ugaoni, temeljac. Ef 2 20
Onaj koji u nj vjeruje neće propasti. 1 Pt 2 6
17 I uzet ću pravo za mjeru, 7 9+
a pravdu za tezulju.« 1 26+

Nastavak protiv zlih savjetnika

I tuča će vam zastrti sklonište od laži, 28 15
a voda otplaviti skrovište;
18 propast će savez vaš sa smrću[f],
vaš sporazum s Podzemljem održat' se neće.
Kada bič razorni prođe, satrt će vas;
19 kad god prođe, dohvatit će vas;
prolazit će svako jutro, danju i noću.
Samo će vas strah uputit u objavu.
20 Prekratka će bit' postelja da se čovjek pruži,
preuzak pokrivač da se umota[g].
21 Da, kao na gori Perasimu, Jahve će ustati, 2 Sam 5 17-25
kao u Dolini gibeonskoj, on će se razjariti,
da izvrši djelo svoje, djelo čudnovato,
da ispuni naum svoj, naum tajnoviti.
22 Podsmijevanja se okanite,
da vas jače okovi ne stegnu;
jer čuh da je od Gospoda,
Jahve nad Vojskama,
zemlji ovoj dosuđeno uništenje.

a) Rr. 5–6 suprotstavljaju uvelom vijencu Samarije vijenac slave, što će biti sam Jahve ostatku svog naroda. Ovo spominjanje »ostatka« je znak da bi ovaj odlomak mogao biti iz kasnijeg vremena (usp. 4,3+). Zbog sličnosti slika povezan je s prethodnim proroštvom.

b) Proroštva u rr. 7–22 iz vremena su prije Sanheribove vojne (god. 701), možda iz vremena kada je Ezekija mislio ući u anti-asirsku koaliciju. Prvo proroštvo ima u vidu sudionike na vjerskim gozbama u Hramu koji Izaijine riječi nazivaju dječjim tepanjima, jer ih ne razumiju. No oni neće razumjeti ni jezik asirskih vojnika koje će Jahve na njih poslati.

c) Dosl. »Red na red ... mjera na mjeru ... malo ovdje, malo ondje«. No nije potrebno nastojati prevesti te riječi koje je prorok uzeo upravo zbog njihove zvučnosti.

d) Savez protiv Asirije koji su kralju predlagali pučki zastupnici, savez je sa smrću i s paklom.

e) Rr. 16–17a predstavljaju kratko proroštvo koje prekida tekst. Božanski graditelj novog Jeruzalema postavlja kamen temeljac na pravdi i pravednosti. Ovaj kamen temeljac možda se zove »koji vjeruje neće propasti!« a što je isto kao i simbolička imena »Grad pravedni, tvrđa vjernosti« iz 1,26. U NZ slika ugaonog kamena ili kamena temeljca bit će primijenjena na Krista (Mt 21,42; Ef 2,20; 1 Pt 2,4–8) ili na Petra (Mt 16,18).

f) »Propast će vaš savez« prema *tupar* (Targ.), a TM ima *kuppar* što znači »bit će pokriven«.

g) Prorok je ovdje vjerojatno citirao neku narodnu poslovicu.

Prispodoba s oračem[a]

23 Poslušajte i čujte glas moj,
prisluhnite pomno moju besjedu.
24 Ore li orač svakog dana,
brâzdî, brȁna njivu svoju?
25 A kad joj poravna površinu,
ne sije li grahor, ne sipa li kumin?
Pšenicu gdje treba, proso i ječam[b],
i napokon raž po rubovima?
26 Bog ga njegov upućuje,
on ga uči djelu pravom.
27 Ne mlati se grahor cijepom[c],
nećeš točkom po kuminu,
već se grahor štapom mlati,
a kumin se prutom lupa.
28 A da li se žito tare?
Ne, nećeš ga dovijeka mlatiti:
po njem ćeš pognat kolski točak i konje,
ali ga zdrobiti nećeš.
29 I to dolazi od Jahve nad Vojskama,
savjetom divnog, mudrošću velikog.

36 1-2; 37 33-37
O Jeruzalemu[d]

33 7 **29** Teško Arielu! Arielu,
gradu što ga opkoli David!
Nek' se niže godina na godinu,
nek' se izredaju blagdani,
2 pa ću pritisnuti Ariel i nastat će jauk i lelek.
Za mene ćeš biti Ariel,
3 opkolit ću te kao David, rovovima okružiti,
↗Lk 19 43 suprot tebi nasipe ću dići.
4 Oboren govorit ćeš sa zemlje,
iz praha mucat' riječju prigušenom,
glas će ti se iz zemlje dizat' kao pokojnikov,
iz praha ćeš šaptati besjedu.
5 Kao sitna prašina bit će mnoštvo
tvojih dušmana,
kao pljeva razvijana – rulja silnika:
i odjednom, u tren oka:
Izl 13 22+; 6 pohodit će te Jahve nad Vojskama
19 16+ grmljavinom, tutnjem, bukom velikom,
vihorom, olujom i plamenim
ognjem što proždire.
7 Bit će k'o san, utvara noćna:
mnoštvo svih naroda što vojuje s Arielom
i svih onih koji zavojštiše na nj
i na utvrde njegove
i koji ga odasvud pritijesniše.
8 Bit će kao kad gladan sanja da jede,
a probudi se prazna želuca;
i kao kad žedan sanja da pije,
pa se, iznemogao, suha grla probudi.
Tako će se dogoditi mnoštvu narodâ
koji vojuju protiv Gore sionske.
9 Stanite, skamenite se od čuda[e],
oslijepite i obnevidite!
Pijani su, ali ne od vina,
posrću, ali ne od silna pića.
10 Jahve je izlio na vas duh obamrlosti, 19 14
zatvorio je oči vaše – proroke, 1 Sam 16 14+
zastro glave vaše – vidioce[f]. ↗Rim 11 8

Tajna objave

11 Zato će vam svako viđenje biti kao riječi u za-
pečaćenoj knjizi: dade li se kome tko zna čitati go-
voreći: »De, čitaj to!« – on će odgovoriti: »Ne
mogu jer je zapečaćena.« 12 A dade li se kome tko
ne zna čitati govoreći: »Čitaj to!« – on će odvratiti:
»Ne znam čitati[g].«

Prijetnja[h] 1 10-20+

Am 5 21+
13 Jahve reče: »Jer mi narod ovaj
samo ustima pristupa ↗Mt 15 8-9
i samo me usnama časti,
a srce mu je daleko od mene
i njegovo štovanje naučena ljudska uredba, ↗Kol 2 22
14 zato ću, evo, i dalje
čudno postupati s ovim narodom –
čudno i prečudno:
i propast će mudrost njegovih mudraca, ↗1 Kor 1 19
pomračit se umnost njegovih umnika.«

a) Poljodjelčeva mudrost, prema kojoj on sije sjemenje i mlati ga prema njegovim vrstama, slika je Božje mudrosti kojom on vodi svoj narod.
b) Poslije riječi »raž« u hebr. je tekstu (TM) nepoznata riječ; možda je posrijedi opet jedna žitarica.
c) Cijep je naprava snabdjevena oštrim ili kremenitim kotačima pomoću koje se vrši žito.
d) Ovo proroštvo, izgleda, potječe iz vremena prije opsjedanja Jeruzalema 701. godine. Simboličko ime Ariel koje ovdje i u 33,7 (ispr.) označuje Jeruzalem različito se tumači. Najčešće ga povezuju s imenom *har 'el* ili *'ari'êl* kojim je Ezekiel nazvao gornji dio oltara, ognjište, na kojemu su palili žrtve: to bi označavalo sakralni karakter grada. Ovo tumačenje, izgleda, potvrđuje svršetak 1. r. koji se odnosi na redovito bogoslužje u jeruzalemskom Hramu.
e) »Stanite, skamenite se od čuda« u hebr. izvorniku je aliteracija koju je u hrv. prijevodu teško dočarati.
f) Riječi »proroke« i »vidioce« su glosa kojom su protumačeni slikoviti izrazi »zatvorio oči« i »zastro je glave vaše«.
g) Rr. 11–12 su možda dodaci kojima je pisac htio protumačiti rr. 9–10.
h) Ovom je proroštvu teško odrediti vrijeme nastanka. Pisac napada dvolično bogoslužje, kao i u 1,10–20.

Protiv zlih savjetnika[a]

15 Teško onima koji se od Jahve kriju
da bi svoje sakrili namjere
i koji u mraku djeluju i zbore:
Job 22 13 »Tko nas vidi i tko nas pozna?«
Ps 10 4 16 Kolike li naopakosti vaše!
45 9; 64 7 Cijeni li se glina kao lončar,
Jr 10 1-6; 19 1-13 pa da djelo rekne svome tvorcu:
Mudr 12 12 »Nije me on načinio«?
Sir 33 13 Ili lonac da rekne lončaru:
Rim 9 20 21 »On ne razumije ništa[b]«?
17 Neće li se naskoro Libanon
u voćnjak pretvoriti,
a voćnjak izroditi u šumu?
18 I čut će u onaj dan gluhi riječi knjige;
oslobođene mraka i tmine,
oči će slijepih vidjeti.
1 Sam 2 5s+ 19 A siromasi će se opet radovati u Jahvi,
6 3+ najbjedniji će klicat' Svecu Izraelovu,
20 jer neće više biti silnikâ,
nestat će podsmjevačâ,
istrijebit će se svi koji zlo snuju:
21 oni koji riječju druge okrivljuju,
oni koji na vratima sucu postavljaju zamku
i nizašto obaraju pravednika.
22 Zato ovako govori Jahve,
Bog kuće Jakovljeve,
41 8; 51 2 koji otkupi Abrahama:
»Neće se odsad više stidjeti Jakov
i više mu neće lice blijedjeti,
23 jer kad vidi usred sebe[c] djelo mojih ruku,
svetit će ime moje.« Svetit će Sveca Jakovljeva,
bojat će se Boga Izraelova.
24 Zabludjeli duhom urazumit će se,
a oni što mrmljaju primit će pouku.

Protiv poslanstva u Egipat[d]

30 Teško sinovima odmetničkim!
– riječ je Jahvina.
Oni provode osnove koje nisu moje,
sklapaju saveze koji nisu po mom duhu Jr 2 18
i grijeh na grijeh gomilaju.
2 Zaputiše se u Egipat,
ne pitajući usta moja,
da se uteku faraonovu zaklonu
i da se zaštite u sjeni Egipta.
3 Zaklon faraonov bit će na sramotu, 36 5-9
i na ruglo zaštita u sjeni Egipta.
4 Eno mu knezova već u Soanu,
podanici stigoše u Hanes[e]:
5 svi će se oni razočarati
u narodu beskorisnom,
neće im biti na pomoć ni na korist,
već na sramotu i porugu.

Drugo proroštvo protiv poslanstva[f]

6 Proroštvo o negepskim životinjama.
Kroza zemlju nevolje i bijede, Pnz 8 14-15
lavice i lava koji riču[g], Br 21 4-9
ljutice i zmaja krilatog, 14 29
nose oni blago na leđima magaraca
i bogatstvo na grbi deva,
nose ga narodu beskorisnom.
7 Jer prazna je i ništavna pomoć Egipta,
zato ga i zovemo: Rahab – danguba[h].

Oporuka[i]

8 Ded napiši na ploču i zapiši u knjigu
da vremenima budućim svjedočanstvo ostane.

a) Jahvina proniciljivost prodire u zle nakane (rr. 15–16). On će osloboditi ponizne od njihovih neprijatelja i učiniti da zavlada pravednost (rr. 17–21). Rr. 21–24 izgleda da su umetnuti. Nije u Izaijinu stilu govoriti o »kući Jakovljevoj« ili podsjećati na prošlost, ovdje na Abrahama.
b) Već je drevni prikaz stvaranja čovjeka (Post 2,7) prikazivao kako Jahve poput nekog lončara mijesi čovjeka od zemlje. Proroci će poslije Izaije, a još i sv. Pavao često posegnuti za ovom slikom da bi naglasili posvemašnju ovisnost čovjekovu o Bogu i njegovu krhkost.
c) BJ ima iza riječi »usred sebe« dodatak »svoju djecu«. To je glosa koja se vjerojatno tiče slijedećih riječi »djelo mojih ruku«.
d) Proroštvo koje je vjerojatno izgovoreno prilikom odlaska jednog poslanstva koje je Ezekija poslao faraonu u Egipat godine 703–702. da od Egipta zatraži pomoć protiv Asiraca.
e) Soan (= Tanis) i Hanes (Herodotov Anusis, odn. Heraclepolis Magna iz vremena Rimljana) dva su grada u delti Nila.
f) Radi se vjerojatno o istom poslanstvu na koje misli prethodno proroštvo. Naslov se nadahnjuje na prvim riječima proroštva kao i u 21,13 (usp. bilj.). Prorok suprotstavlja umor i opasnosti na putu nepostignutu uspjehu.
g) »koji riču« konj. prema hebr. *nohem*. TM ima hebr. riječ *mehem* što znači »od njih«.
h) Umj. »danguba« (TM *hemšebet* nejasno) BJ ima »propao« (konj. prema hebr. riječi *hammošbat*). – Rahab je, kao i Levijatan (usp. 27,1), čudovište prvotnog kaosa (51,9; Job 2,6; 12,13; usp. 9,13; Ps 89,11). Ovdje i u Ps 87,4 Rahab označuje Egipat. Sačuvavši isti ispravak mogli bismo prevesti također »Rahab ukroćenik«: čudovište je Bog ukrotio (usp. Job 40,25–26 glede Levijatana, egipatskog krokodila) pa ono ne može više škoditi.
i) Pjesma u rr. 9–17 potječe s početka Ezekijina kraljevanja. Sastavljena je od tri vrlo različita proroštva (rr. 9–11; 12–14; 15–17) koja posežu za Izaijinim prijekorima protiv njegovih suvremenika. Oni nisu te prijekore saslušali pa stoga prorok svoje prijetnje sada zapisuje: budućnost će mu dati za pravo (r. 8). Izgleda da to naznačuje početak razdoblja šutnje koju će napustiti tek za vrijeme Sanheribove najezde. Drugo razdoblje šutnje možda je bilo naznačeno u Iz 8,16–18, poslije sirsko-efrajimskog rata (usp. Uvod, str. 1058).

1 2-4 9 Ovo je narod odmetnički, sinovi lažljivi,
sinovi koji neće da slušaju Zakon Jahvin.
10 Vidovitima oni govore: »Okanite se viđenja!«
Am 2 12; a vidiocima: »Ne prorokujte istinu!
7 13 Govorite nam što je ugodno,
Jr 11 21 1 Kr 22 8-27 opsjene nam prorokujte!
11 Skrenite s puta, zastranite sa staze,
uklonite nam s očiju Sveca Izraelova!«
12 Stog' ovako zbori Svetac Izraelov:
»Jer riječ ovu odbacujete,
Ps 62 11 a uzdate se u opačinu i prijevaru
i na njih se oslanjate,
13 grijeh će vam taj biti poput pukotine,
visoko na zidu izbočene, koja prijeti rušenjem.
14 Da se sruši k'o što se glinen sud razbije,
slupan nemilice,
te mu se među krhotinama ne nađe ni rbine,
žerave da uzmeš s ognjišta
il' zagrabiš vode iz studenca.«
6 3+ 15 Jer ovako govori Jahve Gospod, Svetac Izraelov:
»Mir i obraćenje – spas vam je,
7 9+ u smirenu uzdanju snaga je vaša.
Ali vi ne htjedoste[a].
Hoš 1 7+ 16 Rekoste: 'Ne! Pobjeći ćemo na konjima!' –
i zato, bježat ćete!
'Na brzim ćemo konjima jahati!' –
i zato, bit će brži vaši neprijatelji!«
Pnz 32 30 17 Pobjeći će vas tisuća[b] kad jedan zaprijeti,
zaprijete li petorica, u bijeg ćete nagnut'
dok vas ne preostane
k'o kopljača na vrhu gore
il' na brijegu zastava.
18 Al' Jahve čeka[c] čas da vam se smiluje,
54 8 i stog ìzglēdā da vam milost iskaže,
jer Jahve je Bog pravedan –
Ps 2 12 blago svima koji njega čekaju.

Buduće blagostanje

19 Da, puče sionski koji živiš u Jeruzalemu, više
ne plači! Čim začuje vapaj tvoj, odmah će ti se smi-
lovati; čim te čuje, uslišit će te. 20 Hranit će vas Go-
spod kruhom tjeskobe, pojiti vodom nevolje, al' se
više neće kriti tvoj Učitelj – oči će ti gledati Učite-
lja tvoga. 21 I uši će tvoje čuti riječ gdje iza tebe
govori: »To je put, njime idite«, bilo da vam je
krenuti nadesno ili nalijevo. 22 Smatrat ćeš nečistima
svoje srebrne kumire i pozlatu svojih kipova; odba-
cit ćeš ih kao nečist i reći im: »Napolje!« 23 A on će
dati kišu tvojem sjemenu što ga posiješ u zemlju, i
kruh kojim zemlja urodi bit će obilat i hranjiv.
Stoka će tvoja pásti u onaj dan po prostranim pa-
šnjacima. 24 Volovi i magarci što obrađuju zemlju
jest će osoljenu krmu, ovijanu lopatom i vijačom.
25 I na svakoj gori i na svakome povišenom brijegu Jl 4 18
bit će potokâ i rječicâ – u dan silnoga pokolja kad
se kule budu rušile. 26 Tada će svjetlost mjesečeva
biti kao svjetlost sunčana, a svjetlost će sunčana
postati sedam puta jača, kao svjetlost sedam dana
– u dan kad Jahve iscijeli prijelom svojemu narodu,
izliječi rane svojih udaraca.

Propast Asirije[d]

27 Gle, ime Jahve izdaleka dolazi,
gnjev njegov gori, dim je neizdrživ.
Usne su mu pune jarosti,
jezik mu oganj što proždire.
28 Dah mu je kao potok nabujali Mudr 5 23
što do grla seže.
On dolazi da prosije narode rešetom zatornim,
da stavi uzde zavodljive u čeljusti naroda.
29 Tad će vam pjesma biti
kao u noćima blagdanskim,

a) Kao i u vrijeme sirsko-efrajimskog rata (usp. 7,9) Bog zahtijeva i sada pouzdanje u njega (usp. 28,16) umjesto da traže savez sa strancima, u ovom slučaju s Egiptom.
b) »Pobjeći će vas tisuća« tako naš prijevod, a BJ prevodi »tisuću će vas drhtati« prema konj. hebr. teksta *jeherad*.
c) Odlomak nesigurnog ritma. Siromašnom obliku odgovara i siromašni sadržaj: to je pabirčenje misli koje se nalaze u drugom i trećem dijelu Izaije (usp. npr. 44,9; 60,20; 65,10). Ovaj je sastav nastao poslije sužanjstva i r. 18 služi kao veza s prethodnim autentičnim proroštvima.
d) Ovo je proroštvo vjerojatno izgovoreno kad je Sanherib opsjedao Jeruzalem. Zastrašujući značaj Jahvina zahvata ovdje je izražen neusporedivom snagom.

kad su srca vesela kao u onoga
koji uza zvuke frule hodočasti
na Goru Jahvinu, k Stijeni Izraelovoj.
Izl 12 16+ 30 Jahve će zagrmjet glasom veličajnim
Ps 29 1+ i pokazat ruku svoju što udara
u jarosnu gnjevu, sred ognja zatornog,
iz olujna pljuska i krúpē kamene.
31 Od glasa Jahvina prepast će se Asur,
šibom ošinut.
32 I kad god ga udari šiba kaznena[a],
kojom će ga Jahve išibati,
nek' se oglase bubnjevi i citare –
u sav jek boja on s njima ratuje!
33 Odavna je pripravljen Tofet[b] za Moleka
– lomača visoka, široka,
mnogo ognja, mnogo drvlja.
Dah gnjeva Jahvina, kao potok sumporni,
njega će spaliti.

Protiv Egipta[c]

30 1-7 **31** Teško onima što slaze u Egipat po pomoć
i nadu u konje polažu
Hoš 1 7+ te se uzdaju u mnoga kola
i u mnoštvo konjanika,
6 3+ ne gledajuć s uzdanjem u Sveca Izraelova,
i od Jahve savjeta ne tražeć.
2 Al i on je mudar, i navalit će zlo,
i neće poreć svojih prijetnja;
on će ustat na dom zlikovački,
i na pomoć zločinačku.
Ez 28 9 3 Egipćanin je čovjek, a ne Bog:
konji su mu meso, a ne duh;
Izl 14 26 kada Jahve rukom mahne,
posrnut će pomagač,
i past će onaj komu pomaže
– svi će zajedno propasti.

Jahve u borbi protiv Asirije[d]

4 Da, ovako mu reče Jahve:
Kao što lav ili lavić
nad plijenom reži,
pa i kad se strči na njega
mnoštvo pastira,
on se ne prepada vike njihove,
nit za njihovu graju mari –
tako će Jahve nad Vojskama sići
da vojuje
za goru Sion, za visinu njezinu[e].
5 Kao ptice što lepršaju krilima,
Jahve nad Vojskama zaklanjat će Jeruzalem, Pnz 32 11
zaklanjat ga, izbaviti, Ps 36 8
poštedjet ga i spasiti.
6 Vratite se onome od koga otpadoste
tako duboko, sinovi Izraelovi.
7 Da, u onaj će dan svatko prezreti 2 20
svoje kumire srebrne i zlatne
što ih rukama sebi za grijeh načiniste.
8 Asur neće pasti od mača ljudskoga:
proždrijet će ga mač,
ali ne čovječji.
Od mača će bježat,
al će mu satnici pod tlaku pasti.
9 Užasnut, ostavit će svoju hridinu,
prestravljeni, knezovi od svoje će
bježati zastave –
riječ je Jahve, čiji je oganj na Sionu
i čija je peć u Jeruzalemu.

Kraljeva pravednost[f]

32 Evo po pravdi kralj kraljuje, 11 3-4
po pravici vladaju knezovi[g]: Jr 23 5-6
2 svaki je kao zavjetrina,
utočište od nevremena,
kao u sušnoj zemlji potoci,
kao sjena u žednoj pustari.
3 Oči vidovitih neće više biti slijepe, 30 10+;
uši onih što čuju slušat će pozorno; 6 10
4 srce nerazumnih shvaćat će mudrost,
mucavci će govoriti okretno i razgovjetno:
5 pokvarenjaka neće više zvati plemenitim, 5 20
varalicu neće više držat odličnikom.

a) »Šiba kaznena« tako prema nekim rkpp. Prema hebr. tekstu »temelji«. – Kraj r. je težak. Može se prevesti doslovno »i ratnici uzdignute ruke borit će se protiv njega«. Riječ prevedena s »uzdignute ruke« inače znači uravnoteženi pokret ruku kojim je svećenik posvećivao prinose; ali je u Iz 19,16 znak prijetnje.
b) »Tofet« može značiti »zgarište«. To je mjesto u dolini Ben-Hinom gdje su žrtvovali djecu kroz oganj bogu »Moleku« (usp. Lev 18,21+) našto može aludirati i »kralj« *(melek)* u sljedećoj liniji, ako se ne radi o asirskom kralju.
c) Proroštvo vjerojatno izgovoreno pod istim okolnostima kao i ona u 30,1–5 i 6–7.
d) Vjerojatno u vrijeme Sanheribova napada.
e) Možemo prevesti i »protiv gore Sion i protiv njezina humka« i radilo bi se onda o proroštvu koje bi bilo nezavisno od Jeruzalema. Međutim nastavak (usp. r. 5) ide u prilog prihvaćena prijevoda.
f) To je opis idealne vladavine, u mesijanskim izrazima (usp. 29,18; 35,5), ali je manje izričit nego onaj u 9,1–6 i 11,1–9.
g) »knezovi« konj. TM ima »za knezove«.

Razlika između pokvarenjaka i plemenita čovjeka[a]

Ps 14 1 6 Jer, pokvarenjak govori ludosti,
Prop 10 13 i srce mu bezakonje snuje,
da počini zlodjela,
da o Jahvi oholo govori:
da gladnoga ostavi prazna želuca,
da žednome napitak uskrati.
7 U varalice pakosno je oružje;
on spletke samo kuje,
Ps 10 2, 7-11 da lažima upropasti uboge,
pa i kad nevoljnik pravo dokazuje.
8 U plemenita nakane su plemenite
i plemenito on djeluje.

Nehajnim ženama[b]

3 16-24 9 Ustajte, žene nehajne, slušajte moj glas;
Am 4 1-3 kćeri lakoumne, čujte mi besjedu.
10 Za godinu i nekoliko dana
drhtat ćete, lakoumnice,
jer jematve neće biti,
plodovi se neće brati.
11 Dršćite, nehajnici, strepite, lakoumnice,
svucite se, obnažite,
oko bedara kostrijet opašite!
12 Bijte se u prsa zbog ljupkih polja,
plodnih vinograda;
13 zbog njiva naroda mojega
što rađaju trnjem i dračem;
zbog svih kuća veselih, grada razigranog.
14 Jer, napuštena bit će palača,
opustjet će bučni grad;
Ofel i kula[c] postat će brlog dovijeka –
bit će radost divljim magarcima, paša stadima,

Jahvin spas[d]

11 2-9

Jl 3 1 15 dok se ne nas ne izlije duh iz visina.
Tad će pustinja postat voćnjak,
a voćnjak se u šumu pretvorit.
16 U pustinji će se nastaniti pravo,
i pravda će prebivati u voćnjaku.
17 Mir će biti djelo pravde, 11 6+
a plod pravednosti – trajan pokoj i uzdanje.
18 Narod će moj prebivati
u nastambama pouzdanim,
u bezbrižnim počivalištima.
19 A šuma će biti oborena[e],
grad će biti snižen.
20 Blago vama: sijat ćete kraj svih voda,
puštajuć vola i magarca da slobodno idu!

Psalam nade u Jahvu[f]

33 Teško tebi koji nepustošen pustošiš,
koji pljačkaš nepljačkan,
kad prestaneš[g], tebe će opustošiti,
opljačkat te kad prestaneš pljačkati.
2 Jahve, smiluj nam se, Ps 32 10; 33 22
u te se uzdamo!
Budi mišica naša[h] svako jutro,
naš spas u doba nevolje. Ps 46 2
3 Od silna tutnja pobjegoše narodi,
ti ustade, raspršiše se puci, Br 10 35
4 i plijen se skuplja kao što se kupe šaške, Ps 68 2
na nj će navaliti kao jato skakavaca. Ps 46 7; 48 5-8
5 Uzvišen je Jahve jer u visini stoluje, Ps 57 6; 97 9
on puni Sion pravdom i pravednošću. Ps 83 19
6 Pouzdan je tvoj vijek:
mudrost i znanje
spasonosno su blago –
a strah Gospodnji njegovo bogatstvo.

Dolazak Jahvin

7 Gle, stanovništvo Arielovo[i] 29 1
kuka po ulicama,
glasnici mirosni plaču gorko.

a) Ovaj je opis u stilu nekih odlomaka iz Knjige Izreka. Možda potječe iz pera Mudraca i ovdje je bio umetnut kao komentar r. 5 u kojem se spominju pokvarenjak i plemenit čovjek.
b) Opomena ženama u stilu 3,16–24, ali vjerojatno iz kasnijeg vremena. Vremenski podatak iz r. 10 podsjeća na 29,1. Možda ju i ovdje treba shvatiti u širem smislu.
c) Ofel je brdo na kojem je sagrađen stari Jeruzalem, južno od hrama (usp. 2 Ljet 27,3; Neh 3,27). Kula (BJ prevodi »Donjon«) odnosi se na onu što je opisuje Neh 3,26–27.
d) Ova posužanjska pjesma dodaje prijetnjama prethodnog proroštva navještaj dolaska Duha svetoga (usp. Joel 3,1–2). Možda je ovamo umetnuta zbog sličnosti rječnika između rr. 9–11 i 18.
e) »oborena« tako konj. prema hebr. *vejarad.* Prema TM *ûbarad* trebalo bi prevesti »bit će stučena krupom«.
f) Pemda se u poglavlju pojavljuju brojne Izaijine teme, stil i rječnik cijelog poglavlja je takav da ga ne možemo pripisati Izaiji. Na temelju čestih paralela s psalmima možemo tu nazrijeti kasniju proročku liturgiju, iz vremena poslije sužanjstva. Odsustvo vlastitih imena i jasne aluzije onemogućuju odrediti točno vrijeme.
g) »kad prestaneš« tako prema 1QIsa. TM je nerazumljiv.
h) »mišica naša« prema prijevodima. Hebr. TM ima »njihova mišica«.
i) »Ariel« konj. (usp. 29,1); *'er 'ellam* hebr. nije jasno. – Podsjećanje na jeruzalemske nesreće uobičajena je tema u molbenim psalmima.

8 Opustješe ceste, s putova nesta putnikâ;
raskidaju se savezi, preziru se svjedoci[a],
ni prema kome nema obzira.
Am 1 2 9 Gine zemlja u žalosti,
u stidu vene Libanon.
35 2 Šaron je kao stepa,
Bašan i Karmel ogolješe.
Ps 12 6 10 »Sada ću ustati, veli Jahve,
sada ću se dići, sada uzvisiti.
11 Začeste sijeno, rodit ćete slamu;
dah moj[b] proždrijet će vas kao oganj.
12 Narodi će biti sažgani u vapno,
kao posječeno trnje što gori u vatri.
13 Čujte, vi koji ste daleko, što sam učinio,
a vi koji ste blizu, poznajte mi snagu!«
14 Na Sionu strepe grešnici,
trepet spopada bezbožnika:
»Tko će od nas opstati
pred ognjem zatornim,
tko će od nas opstat:
pred žarom vječnim?«
Ps 15 15 Onaj koji hodi u pravdi i pravo govori,
koji prezire dobit od prinude,
koji otresa ruku da ne primi mito,
koji zatiskuje uši da ne čuje o krvoproliću,
koji zatvara oči da ne vidi zlo:
16 on će prebivati u visinama,
tvrđe na stijenama bit će mu utočište,
imat će dosta kruha
i vode će mu svagda dotjecati[c].

Slavna budućnost

17 Oči će ti gledati kralja u njegovoj ljepoti,
promatrat će zemlju nepreglednu.
18 Srce će ti u strahu misliti:
↗1 Kor 1 20 Gdje li je onaj što je brojio,
gdje li onaj što je mjerio,
gdje li onaj što je prebrajao mladiće?
19 Nećeš više vidjeti divljega naroda,
28 11 naroda nerazumljiva i neshvatljiva govora,
jezika strana što ga nitko ne razumije.
20 Pogledaj na Sion, grad blagdana naših:
oči će ti Jeruzalem vidjeti,
prebivalište zaštićeno, 54 2
šator što se ne prenosi,
kojem se kolčići nikad ne vade,
nit mu se ijedno uže otkida.
21 Ondje nam je Jahve silni,
umjesto rijeka i širokih rukavaca:
neće onud proći nijedna lađa s veslima,
niti će koji bojni brod projedriti[d].
23 Užad ti je popustila,
ne može držati jarbola ni razviti stijega,
pa se dijeli golemo blago oteto –
kljasti će naplijeniti plijena!
22 Jer Jahve je sudac naš, Jahve naš vojvoda,
Jahve je kralj naš – on će nas spasiti.
24 I nijedan građanin neće reći: »Bolestan sam!«
Narodu što živi ondje krivnja će se oprostiti.

Svršetak Edoma[e] 63 1-6 Jr 49 7-22

34 Pristupite, puci, da čujete,
pomno slušajute, narodi:
čuj zemljo, i sve što te ispunja, Pnz 32 1
kruže zemaljski i sve što raste po tebi!
2 Jer razgnjevi se Jahve na sve narode,
razjari se na svu vojsku njihovu.
Izruči ih uništenju,
pokolju ih predade.
3 Leže njihovi pobijeni,
smrad se diže od trupla mnogih,
krv gorama proteče,
4 raspada se sva vojska nebeska.
Nebesa se sviše kao knjiga, ↗Otk 6 14
i pada sva njihova vojska,
ko što lozov list otpada,
ko što se trusi lišće smokovo.
5 Jer na nebu je opijeni mač moj:
gle, na Edom[f] on se obara,
da kazni narod što ga prokleh.

a) »svjedoci« prema 1QIsa a »gradovi« prema TM.
b) »dah moj« (Targ.); »vaš dah« prema hebr. tekstu (TM).
c) Rr. 14–16, sa svojim pitanjem kojemu odgovara nabrajanje kreposti što su potrebne da se čovjek može približiti Bogu, imaju oblik dijaloške liturgije što se da usporediti s Ps 15 i 24,3–5.
d) Neki shvaćaju da će za Izrael Jahve stajati umjesto rijeka koje i u Egiptu i u Asiriji osiguravaju bogatstvo i obranu zemlje. A može se razumjeti i tako da će Jahve dati Izraelu cijelu mrežu rijeka, izvor blagoslova. Ali ove rijeke neće moći nositi neprijateljske brodove. – Slike koje susrećemo u r. 21 nalazimo opet u r. 23. R. 22 je vjerojatno suvišan.
e) Pogl. 34 – 35 katkada nazivamo Mala Apokalipsa. Ona uistinu sadrže opis posljednjih i strašnih bojeva koje Jahve vodi protiv naroda općenito, a protiv Edoma napose (pogl. 34). Slijedi navještaj posljednjeg suda koji će Jeruzalemu povratiti svu njegovu slavu. Nakana i stil ove cjeline, koja ovisi o Drugom Izaiji, mogu se usporediti s pogl. 24 – 27 (»Izaijina Apokalipsa«). Ta poglavlja spadaju, kao i ona, u posljednje razdoblje sastavljanja Knjige.
f) Za propasti Jeruzalema god. 587. Edomićani su se pokazali posebno neprijateljski prema Judinu kraljevstvu i okoristili su se njegovim nevoljama. I kasniji su proroci i pisci općenito vrlo strogi prema Edomu (usp. Ps 137,7; Tuž 4,21–22; Ez 25,12; 35,15; Ob 10–16; Iz 63,1). Ovdje ruševine Edoma osvjetljuju Jahvin opći sud nad narodima. Usporedi »grad ništavila« (Moapski grad) iz apokalipse pogl. 24 – 27 (usp. 24,10+).

6 Mač Jahvin krvlju je opijen,
omašćen pretilinom,
krvlju jagnjećom i jarećom,
pretilinom bubrega ovnujskih.
63 1 Jer Jahvi se u Bosri žrtva prinosi,
veliko klanje u zemlji edomskoj.
7 S njima će biti poklani bivoli
i junad s bikovima.
Zemlja će se njihovom napojiti krvlju,
i prašina njihova omastit pretilinom,
8 jer Jahvi je ovo dan odmazde,
godina naplate da Sion osveti.

9 Potoci se njegovi obrću u smolu,
Post 19 24-28 prašina njegova u sumpor,
↗Otk 14 10-11 i zemlja će mu postat smola goreća.
10 Ni noću ni danju ugasit se neće,
dim će joj se dizati dovijeka,
iz koljena u koljeno pusta će ostati,
za vjekove vjekova nitko neće prolaziti njome.
13 20-22 11 Zaposjest će je jež i čaplja,
sova i gavran prebivat će u njoj.
2 Kr 21 13 Rastegnut će nad njom uže pustoši
Tuž 2 8 i visak praznine.

Otk 18 2 12 Ondje će se nastaniti jarci,
neće biti više plemića njezinih,
ondje se više neće proglašavat kraljevi,
svi će joj knezovi biti uništeni.
13 Nići će trnje u njenim dvorcima,
u tvrđavama kopriva i stričak,
ona će biti jazbina čagljima, ležaj nojevima.
14 Ondje će se sretat divlje mačke s hijenama,
13 21 jarci će dozivati jedan drugoga;
Lev 17 7+ ondje će se odmarati Lilit[a] našav počivalište.
15 Ondje će se gnijezditi guja, odlagati jaja,
ležat na njima, u sjeni ih tvojoj izleći;
Mt 24 28 onamo će slijetati jastrebovi
jedan za drugim.
16 Istražujte u knjizi Jahvinoj[b], i čitajte,
nijedno od tog ne izosta,
jer usta njegova[c] tako narediše,
i duh njegov njih sakupi.

17 Jer on im je ždrijeb bacio,
i ruka im njegova užetom zemlju odmjeri:
odvijeka će je oni posjedovati,
od koljena do koljena nju će obitavati[d].

Božji sud[e]

35 Nek se uzraduje pustinja,
zemlja sasušena,
nek kliče stepa, nek ljiljan procvjeta. 41 19
2 Nek bujno cvatom cvate,
da, neka od veselja kliče i nek se raduje.
Dana joj je slava Libanona, 60 13
divota Karmela i Šarona; 33 9
oni će vidjeti slavu Jahvinu, 40 5
divotu Boga našega.
3 Ukrijepite ruke klonule, 40 29-31
učvrstite koljena klecava!
4 Recite preplašenim srcima:
»Budite jaki, ne bojte se!
Evo Boga vašega,
odmazda dolazi, 40 10
Božja naplata,
on sam hita da nas spasi!«
5 Sljepačke će oči progledati, ↗Mt 11 5
uši će se gluhih otvoriti,
6 tad će hromi skakati ko jelen, ↗Dj 3 8
njemakov će jezik klicati.
Jer će u pustinji provreti voda,
i u stepi potoci, 41 18; 43 20; 48 21
7 sažgana će zemlja postat jezero, Iv 4 1+
a tlo žedno – izvori.
U brlozima gdje ležahu čaglji
izrast će rogoz i trska.
8 Bit će ondje čista cesta, 11 16+
a zvat će se Sveti put:
nitko nečist njime neće proći,
bezumnici njima neće lutati.
9 Ondje neće više biti lȁva,
nit će onud zvijer prolaziti,
već će hodit samo otkupljeni,

a) »satiri« ili »divlji jarci« (tako BJ), usp. 13,21, međutim paralelno mjesto nas upućuje na to da ovdje pretpostavimo mitološka bića (usp. Lev 17,7+). Lilit je ženski demon koji obitava u ruševinama.
b) Neki u ovom izrazu prepoznaju izvornu Izaijinu kujigu ili zbirku proroštava koja je njemu bila pripisana. Ustvari radi se o istim divljim životinjama iz 13,20–22. No možemo tu vidjeti i knjigu Jahvinih odredaba o stvaranju (rr. 16b–17, usp. Ps 139,16).
c) »usta njegova« prema 1QIsa; »moja usta« prema TM.
d) Radi se još uvijek o divljim životinjama iz rr. 11s. Opustošeno područje Edoma (usp. r. 11) razdijeljeno im je kao što je obećana zemlja bila razdijeljena Izraelcima.
e) Proglašenom sudu protiv Edoma stoje nasuprot blagoslovi pridržani za Jeruzalem. Ovdje su posebno brojne veze s Drugim Izaijom.

= 51 11 10 vraćati se otkupljenici Jahvini.
Ps 126 Doći će u Sion kličuć od radosti,
s veseljem vječnim na čelima[a];
pratit će ih radost i veselje,
pobjeći će bol i jauci.

DODATAK[b]

||2 Kr 18 13-37 ||Iz 37 10s

Sanheribova najezda

36 Četrnaeste godine Ezekijina kraljevanja asir-
ski kralj Sanherib napada sve utvrđene judej-
ske gradove i osvoji ih. 2 Tada pošalje asirski kralj
iz Lakiša u Jeruzalem kralju Ezekiji velikoga pe-
harnika s jakom vojskom. On stade kod vodovoda
7 3 Gornjeg ribnjaka, na putu u Valjarevo polje. 3 K
22 20s njemu iziđe upravitelj dvora Elijakim, sin Hilkijin,
pisar Šebna i savjetnik Joah, sin Asafov.
4 Veliki im peharnik reče: »Kažite Ezekiji: Ovako
govori veliki kralj, kralj asirski: Kakvo je to uzda-
nje u koje se uzdaš? 5 Misliš li[c] da su prazne riječi
već i savjet i snaga za rat? U koga se uzdaš da si
30 3 se pobunio protiv mene? 6 Eto, oslanjaš se na Egi-
pat, na slomljenu trsku koja prodire i probada dlan
onomu tko se na nju nasloni. Takav je faron, kralj
egipatski, svima koji se uzdaju u njega. 7 Možda
ćete mi odgovoriti: Uzdamo se u Jahvu, Boga svo-
jega. Ali nije li njemu Ezekija uklonio uzvišice i
žrtvenike i zapovjedio Judejcima i Jeruzalemu:
Samo se pred ovim žrtvenikom klanjajte! 8 Hajde,
okladi se s mojim gospodarom, kraljem asirskim:
dat ću ti dvije tisuće konja ako mogneš naći jahače
za njih. 9 Kako ćeš onda odoljeti jednome jedinom[d]
od najmanjih slugu moga gospodara? Ali ti se uz-
daš u Egipat da će ti dati kola i konjanike! 10 Napo-
sljetku, zar sam ja mimo volju Jahvinu krenuo pro-
tiv ove zemlje da je razorim? Sam mi je Jahve re-
kao: Idi na tu zemlju i razori je!«
11 Elijakim, Šebna i Joah rekoše velikom peharni-
ku: »Molimo te, govori svojim slugama aramejski,
jer mi razumijemo; ne govori s nama judejski da
čuje narod koji je na zidinama.« 12 Ali im veliki pe-
harnik odgovori: »Zar me moj gospodar poslao da
ovo kažem tvojem gospodaru i tebi, a ne upravo
onim ljudima koji sjede na zidinama, osuđeni da s
vama jedu svoju nečist i piju svoju mokraću?«
13 Tada se veliki peharnik uspravi i u sav glas po-
vika na judejskom ove riječi: »Čujte riječ velikoga
kralja, kralja asirskoga! 14 Ovako veli kralj: Neka
vas Ezekija ne zavarava, jer vas ne može izbaviti iz
moje ruke. 15 Neka vas Ezekija ne hrabri pouzda-
njem u Jahvu govoreći: Jahve će nas sigurno izbavi-
ti: ovaj grad neće pasti u ruke kralju asirskom. 16 Ne
slušajte Ezekije, jer ovako veli asirski kralj: Sklo-
pite mir sa mnom, predajte mi se, pa neka svaki
od vas jede plodove iz svoga vinograda i sa svoje
smokve, i neka pije vodu iz svojega studenca, 17 dok
ne dođem i ne odvedem vas u zemlju kao što je
vaša, u zemlju pšenice i mošta, u zemlju kruha i
vinogradâ. 18 Ne dajte da vas Ezekija zaludi govo-
reći vam: Jahve će vas izbaviti. Jesu li bogovi dru-
gih naroda izbavili svoje zemlje iz ruku asirskoga
kralja? 19 Gdje su bogovi hamatski i arpadski, gdje 10 9
su bogovi sefarvajimski, gdje su bogovi samarijski[e]
da izbave Samariju iz moje ruke? 20 Koji su među
svim bogovima tih zemalja izbavili svoju zemlju iz
moje ruke, da bi Jahve izbavio Jeruzalem iz ruke
moje?«
21 Šutjeli su, i ni riječi mu nisu odgovorili, jer kralj
bijaše zapovjedio: »Ne odgovarajte mu!« 22 Upravi-
telj dvora Elijakim, sin Hilkijin, pisar Šebna i sa-
vjetnik Joah, sin Asafov, dođoše k Ezekiji, razdri-
jevši haljine, i saopćiše mu riječi velikoga peharni-
ka.

a) Dosl. »na njihovim glavama«. Treba shvatiti da oni nose svoju radost kao putnički prtljag.
b) Pogl. 36 – 39 uz neke inačice prenose štivo iz 2 Kr 18, (13) 17 – 20,19 (vidi bilj. za 2 Kr). Ova su poglavlja posuđena iz Knjige Kraljeva i stavljena ovdje, na kraju prvog dijela Izaijine knjige, da bi redaktori dovršili zbirku predaja koje se odnose na proroka. U pogl. 36 – 37 redaktor je spajao dva izvora: 36,1 – 37,9a.37–38 potječe kao i poglavlja 38 – 39 iz proročkih krugova, možda iz neke Izaijine biografije. Paralelni izvještaj (37,9b–36) naglašava Ezekijinu pobožnost i intervenciju Izaije kome je pripisano neko-liko proroštava koja su, ako su izvorna, kasnije doradili njegovi učenici kojima treba pripisati ovaj izvještaj. On završava dojmom čudesnosti (37,36).
c) »Misliš li« dosl. Prema 2 Kr 18,20 »ti kažeš«. TM ima »ja kažem«.
d) »jednome jedinome« je konj. TM ima »jednom jedinom upravitelju«, možda glosa ili pogreška prepisivača.
e) »Gdje su bogovi samarijski« konj. prema 2 Kr 18,34, LXX., Vet. Lat. (i usp. što slijedi).

||2 Kr 19 1-7 **Utjecanje Izaiji**

37 Čuvši to, kralj Ezekija razdrije svoje haljine,
obuče kostrijet i ode u Dom Jahvin. [2]Zatim
posla Elijakima, upravitelja dvora, kraljevskog pi-
sara Šebnu i svećeničke starješine, odjevene u ko-
strijet, k proroku Izaiji, sinu Amosovu. [3]Oni mu
rekoše: »Ovako veli Ezekija: Ovo je dan nevolje,
kazne i rugla: prispješe djeca do porođaja, a nema
Hoš 13 13+ snage da se rode. [4]Možda je Jahve, Bog tvoj, čuo
riječi velikog peharnika koga je kralj asirski, gospo-
dar njegov, poslao da se izruguje Bogu živome, i
možda će Jahve, Bog tvoj, kazniti riječi koje je
4 3 čuo! Pomoli se pobožno za Ostatak koji je još preo-
stao!«
[5]Kad su sluge kralja Ezekije stigle k Izaiji, [6]on
im reče: »Kažite svome gospodaru: Ovako veli Ja-
hve: Ne boj se riječi koje si čuo kada su na me
hulile sluge kralja asirskoga. [7]Udahnut ću u njega
duh, i kad čuje jednu vijest, vratit će se u svoju
zemlju. I učinit ću da u svojoj zemlji pogine od ma-
ča.«

2 Kr 19 8-9 **Povratak velikog peharnika**

[8]Veliki peharnik vrati se i nađe asirskoga kralja
gdje opsjeda Libnu, jer bijaše čuo da je kralj otišao
iz Lakiša. [9]Dočuo je, naime, da je Tirhaka, etiop-
ski kralj, zavojštio na njega.

||2 Kr 19 9-19 **Drugi Sanheribov pokušaj**

Tada[a] Sanherib ponovo uputi poslanike da kažu
Ezekiji: [10]»Ovako recite judejskom kralju Ezekiji:
Neka te ne vara tvoj Bog, u koga se uzdaš, govo-
reći ti: Jeruzalem neće pasti u ruke asirskog kralja.
[11]Ti znaš što su kraljevi asirski učinili svim zem-
ljama izručivši ih prokletstvu! A ti, ti li ćeš se spa-
siti? [12]Jesu li bogovi spasili narode koje su uništili
moji oci: Gozance, Harance, Resefce i Edence, u
Tel Basaru[b]? [13]Gdje je kralj hamatski, kralj arpad-
ski, kralj Sefarvajima, Hene i Ive[c]?«
[14]Ezekija primi pismo iz ruke poslanikove i pro-
čita ga. Zatim uđe u Dom Jahvin i razvi ga ondje
pred Jahvom. [15]I pomoli se Ezekija Jahvi ovako:
[16]»Jahve nad Vojskama, Bože Izraelov, koji stolu-
ješ nad kerubima, ti si Bog jedini nad svim kraljev-
stvima na zemlji, ti si stvorio nebo i zemlju.
[17]Prikloni uho, Jahve, i počuj!
Otvori oči, Jahve, i vidi!
Sanheribove čujder riječi
koje poruči da izruga Boga živoga.
[18]Istina je, o Jahve, asirski su kraljevi zatrli sve
narode i zemlje njihove; [19]pobacali im u oganj bo-
gove, jer ne bijahu bogovi to, već djela ruku ljud-
skih, od drva i kamena; zato ih i uništiše. [20]Ali sa-
da, Jahve, Bože naš, izbavi nas iz ruke njegove, da
spoznaju sva kraljevstva zemlje da si ti, Jahve, Bog
jedini!«

Izaijino proroštvo ||2 Kr 19 20-28

[21]Tad Izaija, sin Amosov, poruči Ezekiji: »Ovako
veli Jahve, Bog Izraelov: Uslišah molitvu koju mi
uputi zbog Sanheriba, kralja asirskoga. [22]Evo riječi
što je Jahve objavi protiv njega:
Prezire te, ruga ti se,
djevica, Kći sionska:
za tobom maše glavom
kći jeruzalemska.
[23]Koga si grdio, hulio?
Na koga si glasno vikao,
ohol pogled dizao?
Na Sveca Izraelova!
[24]Po slugama si svojim vrijeđao Gospoda.
Govorio si: s mnoštvom kola
ja popeh se na vrh gorâ,
na najviše vrhunce Libanona.
Posjekoh mu ja cedre najviše
i čemprese ponajljepše.
Dosegoh mu vrh najviši,
i vrt njegov šumoviti.
[25]Kopao sam i pio sam vode tuđe[d];
stopalima tad isuših
sve rijeke egipatske.
[26]Čuješ li dobro?
Odavna to sam snovao,
odiskona smišljao,
sada to ostvarujem:
na tebi je da prometneš
gradove tvrde u razvaline;
[27]stanovnici njini, nemoćni,
prepadnuti i smeteni,
bjehu kao trava u polju
kao mlado zelenilo,

a) »Tada« TM ispušta.
b) »Tel Basar«: u TM konj. kao i u 2 Kr »U Telasaru«.
c) BJ dodaje još i grad Lair.
d) »tuđe« (kao i 2 Kr 19,24) TM ispušta.

kao trava vrh krovova
opaljena vjetrom istočnim[a].
Ps 139 2 28Znam kad se dižeš i kad sjedaš,
kad izlaziš i kad se vraćaš[b].
29Jer bjesnio si na me
i jer obijest tvoja do ušiju mi dođe,
prsten ću ti provući kroz nozdrve,
uzde stavit u žvale,
vratit ću te putem
kojim si došao!

Znak Ezekiji

‖2 Kr 19 29-31

30A znak nek ti bude ovo:
Ove će se godine jesti što se samo ókruni,
dogodine što samo uzraste,
a treće godine sijte i žanjite,
sadite vinograde, jedite im rod.
4 3+ 31Preživjeli iz kuće Judine,
žilje će pustit u dubinu, plodom rodit u visinu.
32Jer će iz Jeruzalema izaći Ostatak.
Sačuvani s gore Siona.
Sve će to učinit ljubomora Jahve
nad Vojskama.

Proroštvo o Asiriji

‖2 Kr 19 32-34

33Zato ovo govori Jahve o kralju asirskom:
U ovaj grad on ući neće,
ovamo strijele svoje neće izmetati,
k njemu neće ni štit okrenuti,
niti oko njega nasipe kopati.
34Vratit će se putem kojim je i došao,
u grad ovaj neće ući – riječ je Jahvina.
35Grad ću ovaj štitit, zakriliti ga,
sebe radi i rad sluge svoga Davida.

Sanheribova kazna

‖2 Kr 19 35-37

36Tad iziđe[c] Anđeo Jahvin i pobi u asirskom ta-
boru sto osamdeset i pet tisuća ljudi. Ujutru, kad
je valjalo ustati, gle, bijahu ondje sve sami mrtvaci.
37Sanherib podiže tabor i ode. Vratio se u Nini-
vu. 38Jednoga dana, dok se klanjao u hramu svoga
boga Nimroka, njegovi ga sinovi Adramelek i Sare-
ser ubiše mačem i pobjegoše u zemlju araratsku.
Na njegovo se mjesto zakralji sin mu Asar-Hadon.

Bolest Ezekijina i ozdravljenje

‖2 Kr 20 1-11

38 U ono se vrijeme Ezekija razbolje nasmrt.
Prorok Izaija, sin Amosov, dođe mu i reče:
»Ovako veli Jahve: Uredi kuću svoju, jer ćeš umri-
jeti, nećeš ozdraviti.« 2Ezekija se okrenu zidu i
ovako se pomoli Jahvi: 3»Ah, Jahve, sjeti se da sam
pred tobom hodio vjerno i poštena srca, i učinio
što je dobro u tvojim očima.« I Ezekija briznu u
gorak plač.
4Tada dođe riječ Jahvina Izaiji: 5»Idi i reci Ezeki-
ji: Ovako kaže Jahve, Bog oca tvoga Davida: Usli-
šao sam tvoju molitvu, vidio tvoje suze. Izliječit ću
te; za tri dana uzići ćeš u Dom Jahvin[d]. Dodat ću
tvome vijeku petnaest godina. 6Izbavit ću tebe i
ovaj grad iz ruku asirskoga kralja. Jest, zakrilit ću
ovaj grad!«
21[e]Izaija naloži: »Donesite oblog od smokava,
privijte mu ga na čir, i on će ozdraviti.« 22Ezekija
upita: »Po kojem ću znaku prepoznati da ću uzići
u Dom Jahvin?« 7Izaija odgovori[f]: »Evo ti znaka
od Jahve da će učiniti što je rekao: 8sjenu koja je
sišla po stupnjevima Ahazova sunčanika[g] vratit ću
za deset stupnjeva natrag.« I vrati se sunce deset
stupnjeva natrag po stupnjevima po kojima bijaše
već sišlo.

Ezekijina pjesan[h]

Ps 1 16

9Pjesan[i] Ezekije, kralja judejskoga, kada se raz-
bolio pa ozdravio od svoje bolesti:
10Govorio sam: U podne dana svojih
ja moram otići.
Na vratima Podzemlja mjesto mi je dano
za ostatak mojih ljeta
11Govorio sam: Vidjet više neću Jahve Ps 27 13
na zemlji živih,
vidjet više neću nikoga
od stanovnika ovog svijeta[j].
12Stan je moj razvrgnut, bačen daleko, 2 Kor 5 1-4 2 Pt 1 13-14
kao šator pastirski[k];
poput tkalca moj si život namotao Job 7 6
da bi me otkinuo od osnove.

a) »vjetrom istočnim« s 1QIsa; TM ima »prije rasta«(?) i ispušta: »kad se dižeš« na početku slijedećeg r.
b) BJ u zagradi dodaje »i da se dižeš protiv mene«, što LXX ispušta. Vjerojatno je to podvostručenje iz 29a.
c) Ispred »Tad iziđe« BJ umeće »Te iste noći« (prema 2 Kr 19,35). TM ispušta.
d) »Za tri dana uzići ćeš u Dom Jahvin« prema 2 Kr 20,5. TM ispušta.
e) Rr. 21–22 umetnuti su poslije 21. r. kad su redaktori umetnuli Ezekijinu pjesan (rr. 9–20). Usporedni odlomak u Kraljevima ima potpuniji prikaz i svjedoči o možebitnom postojanju dvaju izdanja.
f) »Izaija odgovori:« prema 2 Kr 20,9. TM ispušta.
g) »Ahazova sunčanika«: »sunce« s prijevodima i Targ. TM ima: »sa suncem« što stavlja iza »stupnjeva«. – »U gornju sobu« s 1QIsa. TM ima: »Ahaz«.
h) U tekstu nema ništa na temelju čega bismo ovu pjesan mogli povezati s Ezekijom. U usporednom izvještaju u Kraljevima tog teksta nema. Radi se o psalmu koji je nastao u vrijeme poslije sužanjstva i za sadržaj imao tužaljku vjernika, udarena teškom i iznenadnom bolešću. Tekst je u vrlo lošem stanju.
i) »Pjesan« konj. TM ima »Pismo«.
j) »Ovog svijeta« konj. prema hebr. riječi *haled*. U TM hebr. riječ *hadel* nejasno.
k) »pastirski« prema prijevodima. TM ima »moga pastira«.

Job 4 20 Od jutra do noći skončat ćeš me,
Ps 90 5-6 [13]vičem[a] sve do jutra;
Job 10 16 kao što lav mrska kosti moje,
od jutra do noći skončat ćeš me.
[14]Poput laste ja pijučem,
Ps 69 4 zapomažem kao golubica,
Ps 121 1 uzgor mi se okreću oči,
zauzmi se, jamči za me.
[15]Kako ću mu govoriti i što ću mu reći[b]?
Tȁ on je koji djeluje.
Slavit ću te sva ljeta svoja
premda s gorčinom u duši.
[16]Gospodine, za tebe živjet će srce moje
i živjet će moj duh[c].
Ps 103 3-4 Ti ćeš me izliječiti i vratiti mi život,
[17]bolest će mi se pretvorit u zdravlje,
Ti si spasio dušu moju
od jame uništenja,
za leđa si bacio sve moje grijehe.
Ps 6 6+ [18]Jer Podzemlje ne slavi te,
Bar 2 17 ne hvali te Smrt;
Sir 17 27 oni koji padnu u rupu
u tvoju se vjernost više ne uzdaju.
[19]Živi, živi, jedino on te slavi kao ja danas.
Pnz 4 9 Otac naučava sinovima tvoju vjernost.
[20]U pomoć mi, Jahve, priteci,
i mi ćemo pjevati uz harfe
sve dane svojega života
pred Hramom Jahvinim.

Babilonsko poslanstvo

39 U to vrijeme posla babilonski kralj Merodak ‖2 Kr 20 12-19
Baladan, sin Baladanov, pisma s darom Eze-
kiji, jer bijaše čuo da se razbolio i ozdravio. [2]Eze-
kija se obradova tome i pokaza poslanicima svoju
riznicu – srebro, zlato, miomirise i mirisavo ulje –
svoju oružanu i sve što je bilo u skladištima. Nije
bilo ničega u njegovu dvoru i u svemu njegovu go-
spodarstvu što im Ezekija nije pokazao.

[3]Tada prorok Izaija dođe kralju Ezekiji i upita
ga: »Što su rekli ti ljudi i odakle su došli k tebi?«
Ezekija odgovori: »Došli su iz daleke zemlje, iz Ba-
bilona.« [4]Izaija upita dalje: »Što su vidjeli u tvojem
dvoru?« Ezekija odgovori: »Vidjeli su sve što je u
mojem dvoru; nema u mojim skladištima ničega što
im nisam pokazao.«

[5]Tad Izaija reče Ezekiji: »Čuj riječ Jahve nad
Vojskama: [6]Evo dolaze dani kada će sve što je u
tvojem dvoru, sve što su tvoji ocu nakupili do da-
nas, biti odneseno u Babilon. Ništa neće ostati,
kaže Jahve. [7]A od sinova koji poteku od tebe, koji
ti se rode, neke će uzeti da budu uškopljeni dvo-
rani babilonskoga kralja.« [8]Ezekija odgovori Izaiji:
»Povoljna je riječ koju ti je Jahve objavio.« A mi-
slio je: »Bit će barem mira i sigurnosti za moga
života.«

II. Knjiga Izraelove utjehe[d]

Prorokov poziv[e]

52 7-12 **40** »Tješite, tješite moj narod,
govori Bog vaš.
[2]Govorite srcu Jeruzalema, vičite mu
da mu se ropstvo okonča,
da mu je krivnja okajana,
jer iz Jahvine ruke primi
dvostruko za sve grijehe svoje[f].«
[3]Glas[g] viče: »Pripravite Jahvi ↗Mt 3 3p
put kroz pustinju. Mal 3 1, 23-24
Poravnajte u stepi Sir 48 10
stazu Bogu našemu[h]. ↗Lk 1 76 Iz 45 2
[4]Nek se povisi svaka dolina, ↗Lk 3 4-6 Bar 5 7

a) »vičem« konj. prema hebr. *šiva 'tî*. TM čita: *šivvîti* što znači »ublažio sam«.
b) »i što ću mu reći« s Targ. TM ima »što će mi on reći«.
c) BJ ovaj r. prevodi prema TM: »Gospodin je nad njima, oni žive i sve što je u njima je život njegova duha«. Naš je prijevod prema LXX.
d) Knjiga Izraelove utjehe. Takav je naslov koji je dat ovom drugom dijelu Izaijine knjige (Iz 40 – 55) nadahnjujući se na prvim recima. »Utjeha« je središnja tema ovih poglavlja u usporedbi s prethodnim proroštvima u Iz 1 – 39 koja su uglavnom bila prijetnja. Ovaj dio Knjige pripisujemo Drugom Izaiji (= Deuteroizaija) kako nazivamo bezimena proroka s kraja babilonskog sužanjstva (usp. Uvod str. 1058).
e) Ova pjesma (koja je u našem prijevodu naslovljena kao »Prorokov poziv« a u BJ mnogo točnije »Navještaj oslobođenja«) s više glasova služi kao uvod u Knjigu: ropstvo naroda je okončano i priprema se novi Izlazak pod Božjim vodstvom. Ova misao koja se provlači kroz cijelu Knjigu bit će ponovno preuzeta pri kraju Knjige (55,12–13).
f) Jeruzalem je bio prisiljen da »robuje« poput plaćenika ili roba. Dvostruko je platio svoj grijeh kao što je to morao platiti tat (usp. Izl 22).
g) Prorok namjerno ostavlja neimenovanim i tajanstvenim ovaj »glas« koji se pokorava odredbi u r. 2. Evanđelisti (usp. Mt 3,3; Iv 1,23) su navodeći ovaj tekst prema grč. prijevodu LXX (»Glas onoga koji viče u pustinji«), primijenili na osobu Ivana Krstitelja koji je naviještao skori dolazak Mesije.
h) Babilonski tekstovi sličnim riječima govore o procesijskim ili pobjedničkim stazama koje su pripremali za boga ili za kralja pobjednika. Ovdje je to staza po kojoj će Jahve voditi svoj narod kroz pustinju u novi Izlazak. Već je Iz 10,25–27 podsjetio na čudesa Izlaska koja su zalog Božje zaštite. Proroci iz vremena sužanjstva su tu temu proširili. Bog će kao i nekoć ponovno doći ususret svome narodu da ga spasi (Jr 16,14–15; 31,2; Iz 46,3–4 i 63,9 koji se temelje na Izl 19,4). Prvi Izlazak sa svojim čudesima (Mih 7,14–15), prolaz kroz Crveno more (Iz 11,15–16+; 43,16–21; 51,10; 63,11–13), čudesna voda (48,21), svjetlosni oblak (52,12; usp. 4,5–6), putovanje kroz pustinju (ovdje rr. 3s; usp. Bar 5,7–9) postaju u isti mah i tip i zalog novoga Izlaska (vidi još i Hoš 2,16+).

28

nek se spusti svaka gora i brežuljak.
Što je neravno, nek se poravna,
strmine nek postanu ravni.

Izl 24 16+; Iz 35 2; 58 8; 60 1; Iv 1 14

5 Otkrit će se tada Slava Jahvina,
i svako će je tijelo vidjeti,
jer Jahvina su usta govorila.«

1 20; 58 14

6 Glas nalaže: »Viči!«
Odgovorih: »Što da vičem[a]?«
– »Svako je tijelo ko trava,
ko cvijet poljski sva mu dražest.

↗Jak 1 10-11; ↗1 Pt 1 24-25; Iz 51 12; Job 14 2; Ps 37 2; 90 5+; Ps 103 15s; Ps 119 89; Mt 24 35; Iv 1 1+

7 Sahne trava, vene cvijet,
kad dah Jahvin preko njih prođe.
Doista, narod je trava.
8 Sahne trava, vene cvijet,
ali riječ Boga našeg ostaje dovijeka.«

Navještaj bogojavljenja

9 Na visoku se uspni goru,
glasniče radosne vijesti, Sione!
Podigni snažno svoj glas,
glasniče radosne vijesti, Jeruzaleme!
Podigni ga, ne boj se,
reci judejskim gradovima:
»Evo Boga vašega!«
10 Gle, Gospod Jahve dolazi u moći,
mišicom svojom vlada!

= 62 11

Evo s njim naplata njegova,
a ispred njega njegova nagrada.

Ez 34 1+; Pnz 32 11+; Lk 15 5

11 Kao pastir pase stado svoje[b],
u ruke uzima jaganjce,
nosi ih u svome naručju,
i brižljivo njeguje dojilice.

Božja veličina[c]

Job 28 23-27; 38 4-5; Izr 38 4; Mudr 11 20

12 Tko je šakom izmjerio more[d],
i nebesa premjerio pedljem?
Tko je mjericom izmjerio zemlju,
i planine na mjerila,
a tezuljom bregove?

↗Rim 11 34; ↗1 Kor 2 16

13 Tko je pokrenuo duh Jahvin,
koji ga je uputio savjetnik?

Job 15 8; 21 22; 36 22-26; 38 2-21; Jr 23 18; Izr 8 22-31

14 S kim se on posvjetova,
tko je njemu mudrost ulio,
naučio ga putovima pravde?
Tko li ga je naučio znanju,
pokazao mu put k umnosti?

Sir 10 16-17

15 Gle, narodi su kao kap iz vedra,
vrijede kao prah na tezulji.

Mudr 11 22

Otoci[e], gle, lebde poput truna!
16 Libanon je malen za lomaču,
a zvijeri njegovih nema dosta za paljenicu.

Dn 4 32; Ps 62 10

17 Svi narodi ko ništa su pred njim,
ništavilo[f] su njemu i praznina.

40 18; 46 5; Dj 17 29

18 S kime ćete prispodobit Boga?
I s kakvim ga likom usporedit[g]?

41 6-7; 44 9-20; Jr 10 1-16; 51 15-19; Ps 115 3-8; Bar 6; Mudr 13 11-1[9]

19 Ljevač lijeva idol,
zlatar ga pozlaćuje
i lijeva od srebra lančiće.
20 Siromah za prinos[h]
bira drvo koje ne trune;
i vješta traži umjetnika
da mu načini kip nepomičan.

21 Zar ne znate? Zar niste čuli?
Nije li vam odiskona otkriveno?
Zar niste shvatili tko zasnova zemlju?

Dn 4 32; 44 24

22 On stoluje vrh kruga zemaljskoga
kom su stanovnici poput skakavaca.

Ps 104 2

Kao zastor nebesa je razastro,
kao šator za stan razapeo.

Ps 2 2-5; Job 34 18-19

23 On obraća u ništa knezove,
uništava suce zemaljske.

17 13-14

24 Tek što su zasađeni, tek što su posijani,
tek što im stabiljka u zemlju korijen pruži,
on puhne na njih, i oni posahnu,
vihor ih ko pljevu raznese.

a) Nebeski glas zamjenjuje Božje objavljivanje u proročkim pozivima (Iz 6,8–13; Jr 1,4–10; Ez 1 – 2). Možda je to znak življeg doživljavanja Božje nadilaznosti (transcendencije). Ovdje kao i u drugim slučajevima prorok pita i dobiva potankosti o poslanju koje mu je povjereno.
b) To je tema dobrog pastira koju je navijestio već Jr 23,1–6 a razvio Ez 34 i preuzeo Isus (Mt 18,12–14p; Iv 10,11–18).
c) Uzdizanje Božje veličine uspoređene s ljudskom slabošću česta je tema u mudrosnim spisima (Job 28; 38 – 39; Izr 8,22s; 30,4). Međutim mudrosne knjige izričitije pridaju Božjoj mudrosti svu Božju stvoriteljsku i ravnateljsku djelatnost (Job 28,23–27; Izr 8,22–31; Sir 1,2–3).
d) Umj. »more« (prema 1QIsa) TM ima »vode«.
e) Otoci o kojima se često govori u Knjizi utjehe, otočja su i daleke obale Sredozemlja. U tom je smislu ta riječ ovdje upotrijebljena usporedno s »narodi«.
f) »Ništavilo« prema 1QIsa; TM ima »manje nego ništavilo« (?).
g) Ovaj r. izriče neusporedivost pravoga Boga (usp. 25,1) što je temelj onoj zabrani iz Dekaloga o pravljenju Božjih likova. Kasnije su umetnuli rr. 19–20 koji su nastavak 41,6–7 a odnose se na pravljenje idola (usp. dugački dodatak u 44,9–20). Uostalom, polemika protiv poganskih bogova česta je tema u drugom dijelu Izaijine knjige (usp. 41,21+; 42,8.17; 45,16.20; 46,5–7; vidi još i Jr 10,1–6; 51,15–19; Bar 6; Ps 115,3–8; Mudr 13,11–15).
h) Nesiguran prijevod. Ovaj r. razumijemo kao suprotan prethodnom r.

45 5 25 »S kime ćete mene prispodobit,
6 3+ tko mi je ravan?« kaže Svetac[a].
Post 15 5 26 Podignite oči i gledajte:
tko je to[b] stvorio?
1 Sam 1 3+ Onaj koji na broj izvodi vojsku njihovu,
Bar 3 34-35 Ps 147 4 i koji ih sve zove po imenu.

Svemoćna Providnost

49 14-16 27 Zašto kažeš, Jakove,
i ti, Izraele, govoriš:
»Moj put sakriven je Jahvi,
Bogu mom izmiče moja pravica[c]?«
28 Zar ne znaš? Zar nisi čuo?
Post 21 33 Jahve je Bog vječni,
krajeva zemaljskih stvoritelj.
On se ne umara, ne sustaje,
↗Rim 11 34 i um je njegov neizmjerljiv.
29 Umornome snagu vraća,
jača nemoćnoga.
30 Mladići se more i malakšu,
iznemogli, momci posrću.
Ps 103 5 31 Al onima što se u Jahvu uzdaju
snaga se obnavlja,
krila im rastu kao orlovima,
trče i ne sustaju, hode i ne more se.

45 1-8 **Bog zove Kira**[d]

41 Umuknite preda mnom, otoci,
nek novu snagu narodi priberu.
Nek se primaknu i progovore;
zajedno pristupimo k sudu.
2 »Tko je podigao s Istoka
onog kog ukorak prati Pobjeda[e]?
Tko mu izručuje narode
40 23 i kraljeve podlaže?
Prah su pod mačem njegovim,
ko pljevu ih njegov luk raspršuje.
3 Goni ih, napreduje pouzdano,
noge mu se ceste ne dotiču[f].
4 Tko je to učinio i izvršio?
Onaj koji odiskona zove naraštaje,
ja, Jahve, koji sam prvi 44 6+
i bit ću ovaj isti s posljednjima[g]!«
5 Otoci gledaju,
i strah ih obuzima,
dršću krajevi zemaljski,
oni se bliže i već su tu.
6 Svatko pomaže svome drugu, 40 19-20
i bratu svom zbori: »Hrabro!«
7 Ljevač bodri zlatara,
onaj koji gladi čekićem
bodri onog koji kuje na nakovnju.
On govori o spajanju: »Dobro je«,
i čavlima kip učvršćuje
da se ne pomiče[h].

Bog je s Izraelom 43 1-7

8 Ti, Izraele, slugo moja[i],
Jakove, kog sam izabrao, Pnz 7 6+
potomče Abrahama, mojega ljubimca! 2 Ljet 20 7 ↗Jak 2 23
9 Ti koga uzeh s krajeva zemlje
i pozvah s rubova njenih,
ti kome rekoh: »Ti si sluga moj,
izabrao sam te i nisam te odbacio.« 8 10+
10 Ne boj se, jer ja sam s tobom;
ne obaziri se plaho, jer ja sam Bog tvoj.
Ja te krijepim i pomažem ti,
podupirem te pobjedničkom desnicom.
11 Gle, postidjet će se i smesti 45 24
svi koji su na tebe bjesnjeli,
bit će uništeni i propast će
oni što se s tobom parbiše!
12 Tražit ćeš svoje protivnike, ali ih nećeš naći.
Bit će uništeni, svedeni na ništa
oni koji protiv tebe vojuju.
13 Jer ja, Jahve, Bog tvoj,
krijepim desnicu tvoju
i kažem ti: »Ne boj se,
ja ti pomažem.«

a) Drugi Izaija preuzima ovaj naslov (usp. 41,14 itd.) koji Izaija rado daje Bogu Izraelovu (usp. 6,3+).
b) Dosl. »te stvari«. Smisao toga je protumačen prethodnim i narednim riječima. Zvijezde predstavljaju »nebesku vojsku« (usp. 34,4; Pnz 17,3; 2 Kr 17,16; Jr 8,2 itd.). Njih su smatrali božanstvima u Babiloniji, gdje je napisano ovo proroštvo.
c) Jakov-Izrael predstavljaju izabrani narod; ovdje predstavljaju izgnanike u Babilonu koji se pitaju nije li Jahve zaboravio svoj narod (usp. već Ez 37,11).
d) Kao odgovor na sumnje naroda (usp. 40,27), ova veličanstvena pjesma naviješta dolazak osloboditelja. Radi se o Kiru kojega neće spomenuti prije 44,28, ali je za suvremenike Drugog Izaije on sasvim jasno već ovdje naznačen (usp. rr. 2–3 i 25). Pjesma je bila sastavljena u vrijeme kad su blistavi ratni uspjesi Kirovi dali predvidjeti pad Babilona. Jahve ga podiže ali ne da njime kazni kao u slučaju Sanheriba i Nabukodonozora, nego da njime oslobodi svoj narod. – Sv. Jeronim koji je u r. 2 preveo: »Tko je podigao s Istoka pravednika« primijenio je ovaj tekst na Mesiju kome je Kir, kasnije nazvan »pomazanikom Jahvinim« (45,1), na neki način slika.
e) Hebrejska riječ *sedek,* koju inače prevodimo s »pravednost«, ovdje je prevedena sa »slava«, naime *sedek* uključuje uspostavu reda koji je po Jahvinoj volji (usp. r. 10; 54,17).
f) Slika koja ukazuje na brzinu Kirova napredovanja.
g) Ovaj će izričaj o Jahvinoj vječnosti preuzeti Otk 1,8.17; 21,6; 22,13.
h) Rr. 6–7 su umetak koji se povezuje s 40,19–20 (usp. bilj.).
i) Ovdje nailazimo po prvi puta na temu »sluge« koja zauzima krupno mjesto u propovijedanju Drugog Izaije. Ova je misao povezana s onom o izabranju (usp. 43,10.20; 44,1.2; 45,4) a ova pak seže sve do Abrahamova poziva. Izrael-Jakov, »potomak Abrahamov« bio je izabran da bude svjedok Jahvin (43,10); iako je bio nevjeran (49,12), Bog će mu oprostiti i spasiti ga (44,1–5; 48,20). Ovaj pojam »sluge« sadrži odnos povjerenja i ljubavi više no odnos gospodara i roba. – O »Pjesmama o Sluzi« vidi Uvod, str. 1058.

14 Ne boj se, Jakove, crviću,
Izraele, ličinko,
ja sam pomoć tvoja – riječ je Jahvina –
40 25 Svetac Izraelov tvoj je otkupitelj[a].
6 3+ 15 Gle, činim te mlatilom oštrim,
28 27 novim, dvostrukih zubaca;
mlatit ćeš i satirati brda,
u prah ćeš pretvoriti bregove.
Mt 3 12 16 Vijat ćeš ih, vjetar će ih odnijeti,
vihor će ih raspršiti.
A ti ćeš kliktati u Jahvi,
dičit ćeš se Svecem Izraelovim.

Čuda novog Izlaska

17 Ubogi i bijedni vodu traže, a nje nema!
Jezik im se osuši od žeđi.
Ja, Jahve, njih ću uslišiti,
ja, Bog Izraelov, ostavit ih neću.
35 6-7; 18 U goleti bregova otvorit ću rijeke,[b]
43 20; 48 21 i posred dolova izvore.
Ps 114 8 Pustinju ću pretvoriti u močvaru,
a u vrela sušnu zemlju.
19 Posadit ću u pustinji cedar,
bagrem, mirtu i maslinu.
Stepu ću pošumiti čempresom,
brijestom i šimširom zajedno.
20 Nek svi vide i nek znaju,
nek promisle i nek shvate:
ruka Jahvina to učini,
Svetac Izraelov stvori sve.

Jahve je jedini Bog[c]

43 8-13 21 »Iznesite svoj spor, kaže Jahve,
44 7-11 predočite dokaze, kaže kralj Jakovljev.
22 Nek pristupe i nek nam objave
ono što će se zbiti.
Tȁ što su nam otkrili o onom što bijaše,
što se ispunilo, da o tom mislimo?
Il' objavite što će biti,
da doznamo ono što dolazi?
23 Otkrijte nam što će se poslije zbiti,
i poznat ćemo da ste bogovi.
Učinite nešto, dobro ili zlo,
da se začudimo i prepadnemo zajedno.
24 Ali vi niste ništa i djela su vam ništavna[d], 41 29
gnusan je koji vas izabere.«

Jahve je prorekao Kirovu pobjedu

25 Podigoh ga sa sjevera da dođe,
zazvah ga po imenu[e] s istoka.
Kao blato gazio[f] je namjesnike,
kao što po glini lončar gazi.
26 Tko je to odiskona objavio da bismo znali,
unaprijed prorekao da bismo rekli: istina je?
Ali nikog nema tko bi objavio,
niti koga da bi navijestio,
niti koga da čuje riječi vaše.
27 Ja prvi rekoh Sionu: »Gle, evo ih«;
prvi Jeruzalemu poslah glasnika vijesti radosne[g].
28 Gledao sam, ali ne bješe nikoga,
ni jednoga od njih da savjet dade,
da ih pitam i da odgovore. 41 24
29 Svi zajedno ništa su[h],
ništavna su djela njihova,
vjetar i ispraznost njihovi kipovi.

Prva pjesma o Sluzi Jahvinu[i] ↗Mt 12 18-21
Prvi dio

42 Evo Sluge mojega koga podupirem, 11 1-10
mog izabranika, miljenika duše moje. Iv 1 32-34
Na njega sam svoga duha izlio[j], Mt 3 16+

a) Otkupitelj, hebr. *go'el:* To je u prvom redu bliži rođak, krvni osvetnik (Br 35,19+), onaj koji oslobađa zatvorenika zbog dugova, onaj koji mora braniti udovicu (Rut 2,20+). Riječ dakle znači Boga kao zaštitnika potlačenoga i kao osloboditelja naroda. U tom smislu vrlo se često pojavljuje u Psalmima (usp. 19,15+) i u drugom dijelu Izaije (43,14; 44,6.24; 47,4; 48,17; 59,20; usp. Jr 50,34). NZ i kršćanska teologija preuzet će ovu misao i primijeniti je na Isusa koji je jednostavno »Otkupitelj«.
b) Kao što je nekoć Mojsije učinio da poteče voda iz pećine da bi dao piti svome narodu (Izl 17,1–7), tako će i u skorom povratku rijeke proteći s bregova i od pustinje će učiniti plodnu ravnicu. Kroz čudesa u povratku iz izgnanstva prorok nazrijeva stanovite značajke mesijanskog vremena (usp. 11,6; Ez 47,1–12).
c) Kao što je ušao na sud s narodima (r.1) Jahve ovdje poziva krive bogove da se pojave pred njim. Njihova nesposobnost da pretkažu budućnost i da djeluju u svijetu dokaz je njihove ništavnosti. U Drugom se Izaiji po prvi puta sasvim jasno pojavljuje apsolutni monoteizam (usp. 43,8–13; 44,6–8; 45,5) pripravljen praktičnim monoteizmom, vjerom u jednoga Boga, koja je predstavljala isključivo klanjanje Jahvi, Izraelovu Bogu (usp. 42,8+ i Uvod str. 1054). O polemici protiv idola vidi 40,18+.
d) »ništavan« *'epes* konj. TM ima *'apa'* što je nerazumljivo.
e) »zazvah ga po imenu« konj. (usp. 45,3); »on proglasuje moje ime« prema TM. – Ovaj izraz znači da je dotični predodređen za posebno poslanje (Izl 31,2; Br 1,17) a u isti mah znači i povlašteni odnos Jahvin s onim koga on »zove po imenu« (usp. 43,1; 45,3–4).
f) »gazio je« konj. prema hebr. riječi *jabûs*. TM ima *jabo'* što znači »on će koračati.
g) Tekst je vjerojatno iskvaren. Preveden je dosl. Ovdje susrećemo kao i u r. 25 aluziju na Jahvin navještaj o oslobođenju koje će izvesti Kir, dok krivi bogovi ostaju nijemi (r. 28).
h) »ništa su« 1QIsa, Targ. TM čita »nesreća«.
i) Ovo je prva od četiri »Pjesme o Sluzi« (42,1–4.5–9; 49,1–6; 50,4–9.10–11; 52,13 – 53,12) o kojima v. Uvod str. 1058. Neki zaključuju ovu prvu pjesmu u r. 7 a neki opet u r. 4. U ovoj je pjesmi Sluga predstavljen kao prorok, osoba poslanja i Božjeg predodređenja (r. 6, usp. r. 4; Jr 1,5), nadahnuta Duhom (r. 1) da poučava cijelu zemlju (rr. 1 i 3) razborito i odlučno (rr. 2–4) usprkos protivljenjima. No njegovo poslanje nadilazi poslanje drugih proroka, budući da je on sam u osobi savez i svjetlo (r. 6) i budući da ostvaruje djelo oslobođenja i spasenja (r. 7).
j) Izabranje Sluge popraćeno je izlijevanjem Duha kao što je to bio slučaj s karizmatskim osobama u drevnim vremenima: suci (usp. Suci 3,10+) i prvi kraljevi kao Šaul (1 Sam 9,17; usp. 10,9–10) i David (1 Sam 16,12–13; usporedi s Iz 11,1–2). – Opis krštenja Isusova (usp. Mt 3,16–17p) povezuje sa silaskom Duha citat koji povezuje ovaj r. i Ps 2,7. Rr. 1–4 Matej (12,17–21) primjenjuje na Isusa. – Pobliže određujući: »*Jakove*, Sluge mojega... *Izraela*, mog izabranika« (r.1) grčki prijevod LXX svjedoči, kao i u glosi 49,3 o židovskoj predaji koja je u Sluzi prepoznala Izraelovu zajednicu kao što je to slučaj i na drugim mjestima u Drugom Izaiji (usp. 41,8+).

da donosi pravo narodima.
2 On ne viče, on ne diže glasa,
niti se čuti može po ulicama.
3 On ne lomi napuknutu trsku
niti gasi stijenj što tinja.
Iv 8 45; Vjerno on donosi pravdu,
14 6 4 ne sustaje[a] i ne malakše
dok na zemlji ne uspostavi pravo.
Otoci žude za njegovim naukom.

Drugi dio

5 Ovako govori Jahve, Bog,
koji stvori i razastrije nebesa,
koji rasprostrije zemlju i njeno raslinje,
koji dade dah narodima na njoj,
i dah bićima što njome hode.
6 Ja, Jahve, u pravdi te pozvah,
čvrsto te za ruku uzeh;
oblikovah[b] te i postavih te
Iv 8 12+ za Savez narodu i svjetlost pucima,
Lk 7 22 7 da otvoriš oči slijepima,
Iv 9 Iv 8 32 da izvedeš sužnje iz zatvora,
Ps 107 10 iz tamnice one što žive u tami.
Lk 1 79 8 Ja, Jahve[c] mi je ime,
svoje slave drugom ne dam,
48 11 niti časti svoje kipovima.
9 Što prije prorekoh, evo, zbi se,
i nove događaje ja navještam,
i prije negoli se pokažu,
vama ih objavljujem.

Pobjednička pjesma

Ps 96 1 10 Pjevajte Jahvi pjesmu novu[d],
Otk 5 9 i s kraja zemlje hvalu njegovu,
neka ga slavi more sa svim što je u njem,
otoci i njihovi žitelji!
11 Nek digne glas pustinja i njeni gradovi,
nek odjeknu naselja gdje žive Kedarci[e]!
Nek podvikuju stanovnici Stijene,
neka kliču s gorskih vrhova!
12 Nek daju čast Jahvi
i hvalu mu naviještaju po otocima!
13 Kao junak izlazi Jahve, Suci 5 4
kao ratnik žar svoj podjaruje. Br 10 35 Sef 1 14
Uz bojni poklik i viku ratnu
ide junački na svog neprijatelja.
14 »Šutjeh dugo, gluh se činjah,
svladavah se;
sad vičem kao žena kada rađa,
daščem i uzdišem.
15 Isušit ću brda i bregove,
sparušiti svu zelen po njima,
rijeke ću u stepe[f] pretvoriti 44 27; 50 2
i močvare isušiti. Ps 107 33
16 Vodit ću slijepce po cestama, 42 19+
uputih ih putovima.
Pred njima ću tamu u svjetlost obratit,
a neravno tlo u ravno.
To ću učiniti i neću propustiti.
17 Uzmaknut će u golemu stidu
koji se uzdaju u kipove,
koji ljevenim likovima govore:
'Vi ste naši bogovi.'«

Zaslijepljenost naroda[g] 6 9-10

18 Čujte, gluhi!
Progledajte, slijepi, da vidite!
19 Tko je slijep ako ne moj sluga, 41 8+
tko je gluh kao glasnik koga šaljem? Mt 13 9-15
Tko je slijep kao prijatelj,
tko je gluh kao sluga Jahvin[h]?
20 Mnogo si vidio, ali nisi mario,
uši ti bjehu otvorene, ali nisi čuo[i]!
21 Jahvi se svidjelo zbog njegove pravednosti
da uzveliča i proslavi Zakon svoj.
22 A narod je ovaj opljačkan i oplijenjen,
mladići mu stavljeni u klade,

a) »ne sustaje« s LXX i s Targ. TM čita »neće trčati«.
b) Isti izraz upotrebljava Post 2,7 kojim opisuje kako je Jahve »oblikovao« ljudsko tijelo prvom čovjeku.
c) To je svoje ime Bog objavio Mojsiju (Izl 3,14+) a označuje Boga koji jedini sam postoji. Nema drugog Boga do njega (usp. Iz 40,25; 43,10–12; 44,6–8; 45,3.5–6.14–15.18.20–22; 46,5–7.9; 48,11; usp. 41,21–29). On je sveopći stvoritelj (40,12s.21s.28; 42,5; 43,1; 44,24; 45,9–12.18; 48,13; 51,13; 54,5), vječni (41,4; 44,6; 48,12). On »neće prepustiti svoje Slave drugome« (ovdje i 48,11). Ovaj pobjedonosni monoteizam »Knjige utjehe« tako preuzima i proširuje misao o Jahvinoj »ljubomori« (Pnz 4,24+; usp. Izl 20,3) izričito naglašavajući božansku transcendenciju.
d) Ova »nova pjesma« (r. 10, usp. Ps 96,1; 98,1; 149,1 je lirička proslava Božje pobjede i sva je zemlja pozvana da sudjeluje u toj proslavi.
e) Kedarci, nomadsko pleme (usp. 21,16–17). Stijena (hebr. Sela, grč. Petra), grad u pustinji u Edomu (usp. 16,1; 2 Kr 14,7).
f) Dosl. »u otoke«. – R. 15 je antitetski paralelizam prema 41,18 i ne predstavlja prijetnju. To je izraz apsolutna vrhovništva Jahvina nad prirodom.
g) Nije Bog gluh i slijep na sudbinu Izraela pa da bi na nj navukao nesreću. Naprotiv, Izrael je gluh i slijep: ne shvaća što mu se događa ni zašto mu se događa. Ovo je proroštvo slično smjernicama koje je Bog dao Izaiji u trenutku njegova pozvanja (usp. 6,10+). Rr. 21 i 24b izgleda da su umeci.
h) »prijatelj«: smisao nesiguran. Hebr. riječ drugdje označuje »nadoknađen«. Međutim, možemo shvatiti u smislu »primljen u prijateljstvo«. – »gluh« Sim. i 2 rkpp.; TM ponavlja »slijep«. – Sve ovo ponovljeno u 19a izgleda da je glosa.
i) »ali nisi čuo« konj.; TM čita: »nije čuo«.

vrgnuti u zatvore.
Plijene ih, a nikoga da ih izbavi;
robe ih, a nitko da kaže: »Vrati!«
23 Tko od vas mari za to?
Tko pazi i sluša unapredak?
24 Tko je pljačkašu izručio Jakova,
i otimačima Izraela?
Nije li Jahve,
protiv koga smo griješili,
čijim putima ne htjedosmo hoditi,
čiji Zakon nismo slušali?
25 Zato izli na Izraela žarki gnjev svoj
i strahote ratne:
9 17-18 plamen ga okruži odasvud,
Am 4 6+ al' on ni to nije shvatio; sažeže ga,
al' on ni to k srcu ne uze.

Oslobađanje Izraela[a]

43 Sada ovako govori Jahve,
44 2 koji te stvorio, Jakove,
koji te sazdao, Izraele:
41 14+ »Ne boj se, jer ja sam te otkupio;
41 8 imenom sam te zazvao: ti si moj!
Ps 91 2 Kad preko vode prelaziš, s tobom sam;
ili preko rijeke, neće te preplaviti.
↗1 Kor 3 15 Pođeš li kroz vatru, nećeš izgorjeti,
plamen te opaliti neće.
3 Jer ja sam Jahve, Bog tvoj,
Svetac Izraelov, tvoj spasitelj.
Za otkupninu tvoju dajem Egipat,
1 Kr 10 1+ mjesto tebe dajem Kuš i Šebu[b].
4 Jer dragocjen si u mojim očima,
vrijedan si, i ja te ljubim.
Stog i dajem ljude za tebe,
i narode za život tvoj.
8 10+ 5 Ne boj se, jer ja sam s tobom.
S istoka ću ti dovest potomstvo
i sabrat ću te sa zapada.
6 Reći ću sjeveru: 'Daj mi ga!'
a jugu 'Ne zadržavaj ga!'
Sinove mi dovedi izdaleka,
i kćeri moje s kraja zemlje,
7 sve koji se mojim zovu imenom,
i koje sam na svoju slavu stvorio,
koje sam sazdao i načinio.«

Jahve je jedini Bog[c]

41 21-29; 44 7-11;

8 Izvedi narod slijep, premda oči ima,
i gluh, premda uši ima. 42 18+
9 Neka se saberu sva plemena
i neka se skupe narodi.
Tko je od njih to prorekao
i davno navijestio?
Nek dovedu svjedoke da se opravdaju,
neka se čuje da se može reći: »Istina je!«
10 Jer vi ste mi svjedoci, riječ je Jahvina, Dj 1 8+
i moje sluge koje sam izabrao, 41 8+
da biste znali i vjerovali Iv 15 16
i uvidjeli da to sam ja. Iv 8 24, 28+
Prije mene nijedan bog nije bio načinjen Iz 44 6+
i neće poslije mene biti.
11 Ja, ja sam Jahve, osim mene nema spasitelja. Hoš 13 4
12 Ja sam prorekao, spasio i navijestio, Pnz 32 39
i nema među vama tuđinca! Dj 4 12
Vi ste mi svjedoci, riječ je Jahvina,
a ja sam Bog 13 od vječnosti[d] – ja jesam! 42 8+
I nitko iz ruke moje ne izbavlja; Pnz 32 39
što učinim, tko izmijeniti može?

Uništenje Babilona

14 Ovako govori Jahve,
otkupitelj vaš, Svetac Izraelov: 41 14+
Radi vas poslah protiv Babilona,
oborit ću prijevornice zatvorima,
i Kaldejci će udariti u kukanje[e].
15 Ja sam Jahve, Svetac vaš, Lev 17 1+
stvoritelj Izraelov, kralj vaš! Iz 6 3+

Čudesa novog Izlaska

40 3+
Izl 14 21-29

16 Ovako govori Jahve,
koji put po moru načini
i stazu po vodama silnim;

a) Proroštvo spasa, paralelno onomu u 41,8–20. Izrael se ne treba bojati (rr. 1 i 5), jer je njegovo staro izabranje kojim ga je Jahve izabrao jamstvo skorog oslobođenja.
b) Kuš i Šeba (razlikuj od Sabe u sjevernoj Arabiji) dvije su pokrajine u Africi južno od Egipta (usp. 45,14). Ne cilja na neku određenu povijesnu činjenicu, nego samo spominje daleke narode (usp. r. 4). Jahve je vrhovni gospodar svih naroda i skoro oslobođenje Izraela ulazi u njegov sveopći nacrt.
c) Iako slijep i gluh na događaje svoje povijesti (usp. 42,18+), Izrael tom istom poviješću služi Jahvi kao svjedok protiv naroda i njihovih bogova. Pisac ponovno dokazuje jednoboštvo pomoću nemoćnosti krivih bogova (usp. 41,21+).
d) »od sve vječnosti« prema prijevodima. TM ima »od tog dana«. Ovo kratko proroštvo moglo bi biti nastavak 43,1–7.
e) Umj. »kukanje« prema hebr. *barihîm* Vg. ima »prijevornice« prema hebr. *berîhîm.* TM čita *ba 'onijjot* što znači »na lađe«.

17 koji izvede bojna kola i konje,
vojsku i junake,
i oni padoše da više ne ustanu,
zgasnuše, kao stijenj se utrnuše.
18 Ne spominjite se onoga što se zbilo,
65 17 nit mislite na ono što je prošlo[a].
↗2 Kor 5 17 19 Evo, činim nešto novo;
↗Otk 21 5 već nastaje. Zar ne opažate?
11 16+ Da, put ću napraviti u pustinji,
a staze u pustoši.
20 Slavit će me divlje zvijeri,
čaglji i nojevi,
35 6-7 jer vodu ću stvorit u pustinji,
Izl 17 1-7 rijeke u stepi,
da napojim svoj narod,
izabranika svoga.
↗1 Pt 2 9 21 I narod koji sam sebi sazdao
moju će kazivati hvalu!

Nezahvalnost Izraelova[b]

22 Ali me ti, Jakove, nisi zazvao,
niti si se zamorio oko mene, Izraele!
23 Nisi mi prinosio ovce za paljenicu,
nisi me častio žrtvama.
A ja te silio nisam na prinose,
nisam ti dodijavao ištući káda.
24 Nisi mi kupovao za novac trsku[c],
nisi me sitio salom svojih žrtava;
nego si me grijesima svojim mučio,
bezakonjem svojim dosađivao mi.
25 A ja, ja radi sebe opačine tvoje brišem,
i grijeha se tvojih ne spominjem.
26 Podsjeti me, zajedno se sporimo,
govori ti da se opravdaš.
Post 27 36 27 Prvi je otac tvoj sagriješio[d],
Jr 9 3 posrednici tvoji od mene se odmetnuli[e],
Hoš 12 4 28 knezovi su tvoji oskvrnuli Svetište.
Tad izručih Jakova prokletstvu,
i poruzi Izraela.

Blagoslov Izraela

44 Sad čuj, Jakove, slugo moj,
Izraele, kog sam izabrao. 41 8+
2 Ovako kaže Jahve, koji te stvorio, 43 1; 44 24
koji te od utrobe sazdao i pomaže ti: Ps 22 10
»Ne boj se, Jakove, slugo moja,
Ješurune[f], kog sam izabrao. Pnz 32 15;
3 Jer na žednu ću zemlju vodu izliti, 33 5, 26
i po tlu sušnome potoke. Iv 7 38-39
Izlit ću duh svoj na tvoje potomstvo, 42 1+
i blagoslov na tvoja pokoljenja. 11 2+
4 Rast će kao trava pokraj izvora,
kao vrbe uz vode tekućice.
5 Jedan će reći: 'Ja sam Jahvin',
drugi će se zvati imenom Jakovljevim.
Treći će sebi na ruci napisati: 'Jahvin[g]'
i nazvat će se imenom Izraelovim.«

Samo je Jahve Bog 42 8+

41 21-29;
6 Ovako govori kralj Izraelov 43 8-13
i otkupitelj njegov, 41 14+
48 12; 41 4
Jahve nad Vojskama: ↗Otk 1 8, 17;
»Ja sam prvi i ja sam posljednji: 21 6; 22 13
Iz 43 10
osim mene Boga nema. Pnz 32 39
7 Tko je kao ja? Nek ustane i govori,
nek navijesti i nek mi razloži[h]! Dn 10 13+
Tko je od vječnosti otkrio što se zbilo?
Nek nam navijesti što će još doći!
8 Ne plašite se, ne bojte se:
nisam li vam to odavna navijestio i otkrio?
Vi ste mi svjedoci: ima li Boga osim mene? 43 10, 12
Ima li Stijene? Ja ne znam!« 45 21
Pnz 32 4
Iz 17 10

Protiv idolopoklonstva[i] Jr 10 1-16;

2 26-28
9 Tko god pravi kipove, ništavan je, i dragocjeno-
sti njegove ne koriste ničemu. Svjedoci njihovi ni-
šta ne vide i ništa ne znaju, da im budu na sramotu.

a) Čudesa prošlosti, prijelaz preko mora i poraz egipatske vojske bit će zasjenjeni još većim čudesima koja će Bog ostvariti u vrijeme novoga Izlaska.
b) Ovo prijekorno proroštvo, iznimno u Drugom Izaiji, igra se riječima »umarati« i »siliti«. Dok se Bog mogao umoriti i siliti Izraela na bogoslužbene dužnosti, Izrael je silio i umarao Boga svojim grijesima. No Bog će oprostiti ako Izrael prizna svoje grijehe (rr. 25–26).
c) Trska mirisava, cijenjena kao miris u svjetovnoj i vjerskoj uporabi (Ez 27,19; Ps 4,14).
d) Radi se sigurno o Jakovu (usp. r. 22) koga se ovdje neblagonaklono sudi prema predaji koja se ne pojavljuje u Post nego je nalazimo u Hoš 12,3–4.
e) Posrednici tvoji: radi se o prorocima (usp. npr. 1 Kr 13,11–32; 19,2–4 i lažni proroci koje je narod slušao).
f) Ješurun – ovo pjesničko ime za Izraela koje nalazimo još samo u Pnz 32,15; 33,5.26 i Sir 37,25 hebr. ovdje ima nejasan smisao: možda znači »pravičan« od hebr. riječi *jašar* što znači »pravo«, »pravda« za razliku od imena Jakov koje znači »onaj koji podmeće«.
g) To znači pripadnost Jahvi, kao i ime zvijeri u Otk 13,16–17+ ili kao tetoviranja u helenističkim bogoslužjima. Radi se o obraćenicima na jahvizam koji su integrirani u zajedništvo Jakov-Izrael. – U 49,16 Jahve urezuje »Sion« na dlanove svojih ruku da ga ne zaboravi.
h) »nek mi razloži« dodano na temelju 1QIsa. Dva posljednja rr. su nejasna.
i) Ova je satira, rugalica, izrečena protiv proizvođača idola u kojoj se ne spominje ni Jahve ni Izrael, dodatak iz iste ruke kao i 42,6–7. Usporedi Jr 10,1–16 što isto tako nije izvorno.

10Tko pravi boga i lijeva kip da od toga korist ne
očekuje? 11Gle, svi će štovatelji likova biti osramo-
ćeni, izrađivači njihovi više od bilo koga. Nek se
saberu svi i pojave: prepast će se i postidjeti odjed-
nom.
12Kovač ga izrađuje na živu ugljevlju, čekićem ga
oblikuje, snažnom ga rukom obrađuje. Gladan je i
iznemogao; ne pije vode, iscrpljuje se.
13Drvodjelja uzima mjeru, pisaljkom lik ocrta,
ostruže ga dlijetom, šestarom ga zaokruži i izdjelja
ga po uzoru na lik ljudski, kao lijepo ljudsko obl̈ič-
je, da stoji u hramu. 14Bijaše sebi nasjekao cedre,
uzeo čempres ili hrast koje je za se njegovao među
šumskim drvećem; ili je posadio bor koji raste od
Mudr 13 11-19 kiše. 15Čovjeku su dobra za vatru; uzima ih da se
ogrije; pali ih da ispeče kruh. Ali od njih djelja i
boga pred kojim pada ničice, pravi kip i klanja mu
se. 16Polovinom od toga naloži dakle oganj, peče
meso na žeravi[a], jede pečenku i siti se; grije se i
govori: »Ah, grijem se i uživam uz vatru.« 17Ali od
onoga što preostane pravi sebi boga, svog kumira,
pada pred njim ničice i klanja mu se i moli: »Spasi
me, jer si ti moj bog[b].«
18Ne znaju oni i ne razumiju: zaslijepljene su im
oči, pa ne vide, i srce, pa ne shvaćaju. 19Takav ne
razmišlja, nema u njega znanja ni razbora da sebi
kaže. »Polovinom od ovoga naložio sam oganj, na
žeravici ispekao kruh, ispržio meso koje sam pojeo,
pa zar ću od ostatka načiniti gnusobu? Zar ću se
komadu drveta klanjati?«
20On voli pepeo, zavodi ga prevareno srce. Neće
spasiti svog života i nikad neće reći: »Nije li varka
ovo u mojoj desnici?«

Opomena[c]

46 8 21Sjeti se toga, Jakove,
41 8+ i ti, Izraele, jer si sluga moj!
Ja sam te stvorio, i sluga si mi,
49 14-16 Izraele, neću te zaboraviti!
22Kao maglu rastjerao sam tvoje opačine
i grijehe tvoje poput oblaka.
Meni se obrati, jer ja sam te otkupio.

Pjesma radosnica

23Kličite, nebesa, jer je Jahve učinio!
Orite se, dubine zemljine!
Odjekujte radošću, planine,
i vi, šume, sa svim svojim drvećem!
Jer Jahve je otkupio Jakova,
proslavio se u Izraelu!

Snaga Jahvina[d]

24Ovako govori Jahve, otkupitelj tvoj
i tvorac tvoj od utrobe: 4 2
Ja sam Jahve koji sam sve stvorio,
koji sam nebesa sam razapeo,
i učvrstio zemlju bez pomoći ičije.
25Ja osujećujem znamenja vrača,
i čarobnjake u luđake promećem; 1 Kor 1 20
silim mudrace da ustuknu,
i mudrost im obraćam u bezumlje,
26ali potvrđujem riječ sluge svojega,
ispunjam naum svojih glasnika.
Ja govorim Jeruzalemu: »Naseli se!«
I gradovima judejskim: »Sagradite se!«
Iz razvalina ja ih podižem.
27Ja govorim moru: »Presahni!
Presušujem ti rijeke.« 42 15
28Ja govorim Kiru: »Pastiru moj!«
I on će sve želje moje ispuniti
govoreći Jeruzalemu: »Sagradi se!«
i Hramu: »Utemelji se[e]!«

Proroštvo o Kiru[f]

41 1-5

45 Ovako govori Jahve o Kiru,
pomazaniku svome:
»Primih ga za desnicu
da pred njim oborim narode
i raspašem bokove kraljevima[g],
da rastvorim pred njim vratnice,
da mu nijedna vrata ne budu zatvorena.
2Ja ću hoditi pred tobom 40 4
da poravnam uzvisine,

a) »peče meso na žeravi, jede« prema grč., usp. r. 19. TM izmje-njuje redoslijed dvaju glagola.
b) Osim u Mudr 13,11s navodi se slično i kod Horacija (Sat. I., 8,1s).
c) Rr. 21–23 nadovezuju se na 44,1–8, od kojih ih dijeli umetak 44,9–20. R. 23 mogao bi biti zaključak odlomka koji počinje s 42,10.
d) Ponovno poseže za temom Božje svemogućnosti koja će se na posebni način očitovati u ponovnoj izgradnji Jeruzalema i u ulozi Kira, izričito spomenutog po prvi puta u r. 28 (usp. 41,1–5) i na koga se odnosi proroštvo u 45,1–7.

e) Drugi dio r. možda je dodatak: ponavlja r. 26b i spominje po-novnu izgradnju Hrama o kojemu se inače u Drugom Izaiji ne govori. No ovaj je dodatak star. Prijevodi su nespretni zbog prida-vanja ovih riječi Kiru. Zato oni prevode: »ja govorim!« (usp. r. 26).
f) To je proroštvo o kraljevskoj intronizaciji kao i ono u Ps 2 i 110: Kir je nazvan »svojim imenom« (rr. 3.4, usp. 41,25+) i prima naslov »Pomazanika Jahvina« koji je bio pridržan za kraljeve Iz-raela i koji postaje naslov očekivanog kralja-spasitelja. Usp. Uvod str. 1056. Neobično je ovdje to što je taj naslov dan tuđinskom vladaru koji ne poznaje Jahvu (rr. 4–5). Ovo je proroštvo, zanim-ljivo, slično babilonskom tekstu »Kirov svitak« u kojem se veli da je Marduk, koji nije perzijski bog, »imenovao Kira i pozvao ga da zavlada nad čitavom zemljom«. Taj tekst koji su redigirali babi-lonski svećenici bio je napisan kao i Drugi Izaija, u trenutku po-bjedonosna napredovanja Kirova 538. godine.
g) »i raspašem bokove kraljevima« dosl. Usp. 1 Kr 20,11 i obrnuti izraz: »opasati svoje bubrege« jednako opasati mač.

da razbijem mjedene vratnice,
Ps 107 16 da slomim željezne prijevornice.
3 Dajem ti tajne blaga
i skrivena bogatstva,
da bi spoznao da sam ja Jahve
koji te zovem po imenu, Bog Izraelov.
41 8+ 4 Radi sluge svog Jakova
i Izraela, svog izabranika,
po imenu ja te pozvah,
imenovah te premda me znao nisi.
2 Sam 7 22 5 Ja sam Jahve i nema drugoga;
Iz 40 25; 44 6+ osim mene Boga nema.
Iako me ne poznaš, naoružah te:
6 nek se znade od istoka do zapada
da izvan mene sve je ništavilo.«

Proroštvo o spasenju

Ja sam Jahve i nema drugoga;
Am 4 13 7 ja tvorim svjetlost i stvaram tamu.
Am 3 6 Ja stvaram sreću i dovodim nesreću,
Job 2 10 ja, Jahve, činim sve to.
Sir 11 14
Ps 85 11-12 8[a] Rosite, nebesa, odozgo,
Pnz 32 2 i oblaci, daždite pravednošću.
51 5; 56 1; Neka se rastvori zemlja
61 11 da procvjeta spasenje,
da proklija[b] izbavljenje!
Ja, Jahve, stvaram sve.

Moć Jahvina

29 16+ 9 Jao onome tko raspravlja s tvorcem svojim,
Rim 9 20 a sud je među glinenim sudovima?
Kaže li glina lončaru: »Što radiš?«
ili djelo njegovo: »Kljast si[c]!«
10 Jao onom koji kaže ocu: »Što si rodio?«
Ili ženi: »Što si na svijet dala?«
11 Ovako govori Jahve,
Svetac Izraelov, njegov tvorac:
»Zar je vaše da me o mojoj djeci pitate[d],
i da mi nad djelom ruku mojih zapovijedate?
12 Ja sam načinio zemlju
i čovjeka na njoj stvorio;
svojim sam rukama razapeo nebesa
i zapovijedam svim vojskama njihovim.
13 Ja sam ga podigao[e] da pobijedi
i poravnao sam mu sve putove.
On će obnoviti moj Grad
i sužnje moje vratiti
bez otkupnine i naknade.«
Tako kaže Jahve nad Vojskama.

Obraćenje narodâ[f]

14 Ovako govori Jahve:
»Ratari Egipta i trgovci Kuša,
i Sebejci, ljudi rasta visoka, 1 Kr 10 1+
prijeći će tebi i tvoji će biti;
za tobom će ići okovani,
tebi će se klanjati i molit će ti se:
'Jedino je kod tebe Bog,
nema drugoga; ništavni su bogovi.'«
15 Doista ti si Bog skriveni,
Bog Izraelov, Spasitelj[g].
16 Postidjet će se i poniknut će svi zajedno,
otići će u ruglu oni koji prave kipove.
17 A Jahve će vječnim spasenjem spasit Izraela.
Nećete se postidjeti
i nećete poniknuti dovijeka.

Očitost Jahvina djela

18 Da, ovako govori Jahve,
nebesa Stvoritelj – on je Bog –
koji je oblikovao i sazdao zemlju,
koji ju je učvrstio
i nije je stvorio pustu,
već ju je uobličio za obitavanje:
»Ja sam Jahve i nema drugoga.
19 Nisam govorio u tajnosti, Iv 18 20
u zakutku mračne zemlje. Dj 26 26
Nisam rekao potomstvu Jakovljevu: Pnz 30 11-14
Tražite me u pustoši.
Ja, Jahve, govorim pravo
i naviještam čestito.

a) BJ ispred 45,8 stavlja naslov *Molitva*. Ova molitva (latinski: *Rorate coeli desuper*...) ima u vidu na prvom mjestu oslobođenje i »pravednost« koje će Kir uskoro donijeti ali koje su Božje djelo (usp. 41,2+). Zamjenjujući izraze: »Pravednik« i »Spasitelj« sv. Jeronim čini da se još više pokaže mesijansko značenje proroštva.
b) Već je Prvi Izaija uspoređivao mesijanskog kneza s »izdankom« koji je izišao iz Davidova roda (4,2; 6,13; 11,1; usp. Jr 23,5 = 33,15). U Zah 3,8 riječ »klica« postaje mesijanski naslov.
c) Možda: »nisi potpun« ili »nisi od koristi«. BJ prevodi: »tvoje djelo nema ruku!« Usporedbu s lončarom, nadahnutu na Iz 29,16 (usp. Jr 18,1–12; 19,1–11) preuzeo je sv. Pavao (Rim 9,20).
d) »za znakove« konj. prema hebr. *'otôt*. »O budućim stvarima« prema hebr. *'otijjôt*. »Njegov tvorac«, dosl. »njegov oblikovatelj« prema Post 2,7.8.
e) Radi se uvijek o Kiru (usp. 41,2).
f) Univerzalizam koji gleda kako će se u budućnosti svi skupiti u Jeruzalemu da služe Bogu Izraelovu nalazi se isto tako i u Iz 2,2–4 (= Mih 4,1–3); 19,16–25; Jr 12,15–16; 16,19–21; Sef 3,9–10. To je jedna od većih tema u Knjizi utjehe: Iz 42,1–4.6; 45,14–16.20–25; 49,6; 55,3–5; usp. 60. Još će jače doći do izražaja poslije sužanjstva: Zah 2,15; 8,20–23; 14,9.16 (usp. i Ps 87 i Knjigu o Joni).
g) Ovaj osamljeni r. ima teološku poruku: Jahve više ne djeluje izravno u povijesti kao nekoć, nego se skriva iza svojih sredstava (Kir); ali za svoj narod ostaje Spasitelj čija se svemogućnost očitovala u njegovu stvoriteljskom djelu (rr. 18–19).

Jahve je sveopći Bog[a]

20Saberite se i dođite,
pristupite zajedno,
svi preživjeli od naroda!
Neznalice puke oni su što nose
kip izrađen od drveta
i mole boga koji ih spasit ne može.
21Objavite, iznesite svoje dokaze,
svjetujte se zajedno:
43 9-12 Tko je to od davnine navijestio
41 22; 40 5 i od tada prorekao?
Ps 18 32 Nisam li ja, Jahve?
Iz 44 8 Nema drugoga boga do mene;
Boga pravednoga i Spasitelja
osim mene nema.
22Obratite se k meni da se spasite,
svi krajevi zemlje,
jer ja sam Bog i nema drugoga!
23Sobom se samim kunem,
iz mojih usta izlazi istina,
riječ neopoziva,
↗Rim 14 11 da će se preda mnom prignuti svako koljeno,
Fil 2 10-11 mnome će se svaki jezik zaklinjati
24govoreći: Jedino je u Jahvi[b]
pobjeda i snaga!
41 11 K njemu će doći, postiđeni,
svi što na nj su bjesnjeli.
25U Jahvi će pobijediti i proslavit se
sve potomstvo Izraelovo!«

Belov pad[c]

Jr 50 2 **46** Pade Bel! Sruši se Nebo!
Prte svoje kipove na životinje i stoku,
nose ih kao breme, teret što zamara.
2Padaju, ruše se svi zajedno,
ne mogu spasiti one što ih nose,
nego i sami u ropstvo odlaze.
3»Slušajte me, kućo Jakovljeva,
63 9 i svi koji ostadoste od kuće Izraelove!
Izl 19 4 Ja sam vas ponio tek što se rodiste,
Ps 22 11 i nosio vas od krila materina[d].
4Do starosti vaše ja ću ostat isti,
do vaših sjedina podupirat ću vas.
To sam činio; nosit ću vas i dalje,
pomagati vas, izbavljati.

Jahve je neusporediv

5S kime biste me usporedili i izjednačili[e], 44 7
s kime prispodobili: komu da sam sličan?
6Vade zlato iz kese,
i tezuljom[f] mjere srebro,
pa naimlju zlatara da od njeg boga načini, 40 20+
te pred njim padaju ničice i klanjaju se.
7Dižu ga na rame i nose ga,
onda ga stavljaju na njegovo mjesto;
on stoji i ne miče se s njega.
Prizivaju li ga, on ne odgovara,
i nikog ne spasava od nevolje njegove.

Jahve je gospodar budućnosti

8Sjetite se toga i budite ljudi[g], 44 21
uzmite to k srcu, otpadnici,
9sjetite se prošlosti pradavne:
ja sam Bog, i nema drugoga;
Bog, nitko mi sličan nije!
10Onaj sam koji od početka svršetak otkriva 45 21+
i unaprijed javlja što još se nije zbilo! 41 26-27
Ja kažem: Odluka će se moja ispuniti, Ps 33 11
izvršit ću sve što mi je po volji. Ef 1 11
11S istoka zovem grabljivicu[h], Iz 41 2, 5;
iz daleke zemlje zovem čovjeka svog nauma. 45 13
Rekao sam – ispunit ću,
naumio sam – izvršit ću.
12Slušajte me, vi koji gubite srčanost
i koji ste daleko od pobjede.
13Primičem svoju pobjedu, nije više daleko,
spasenje moje zakasnit neće.
Na Sion ću spas staviti,
u Izraela svoju slavu.«

Plač nad Babilonom[i] 13+

47 Spusti se, sjedni u prašinu,
djevice, kćeri babilonska[j]!
Sjedni na zemlju, bez prijestolja,

a) Polemika protiv poganskih bogova koju smo već više puta sreli u Drugom Izaiji (usp. 40.12–31+) poprima ovdje univerzalizam koji dosad nije nigdje došao do tako jasnog izražaja (usp. već r. 14).
b) LXX i Vg imaju »govoreći jedino u Jahvi«. TM: »U Jahvi jedinome bi mi poručeno.«
c) Prorok nazire kako će Kir zauzeti Babilon. Slomljeni su i srušeni bogovi asirsko-babilonskog panteona: Bel, bog neba, Nebo, bog mudrosti. Babilonci bježe, noseći sa sobom svoje bogove to jest idole koji ih predstavljaju.
d) Za razliku od idolopoklonika koji na svom bijegu »nose« sa sobom svoje bogove Jahve je »nosio« Izraela sve od njegovih početaka.
e) Suprotnost između babilonskih bogova koje je Jahve pobijedio i Jahve, pobjedonosnog Boga Izraelova proroku je povodom da iznese dokaz neusporedive Božje moći (usp. 44,7; 41,21–29; 42,8; 43,8–13).
f) Za »tezulju« dosl. »trstika« to jest krak tezulje.
g) Smisao je nesiguran. Neki prevode: »budite smeteni!« no grč. prijevod LXX »budite čvrsti!« izgleda opravdava naš prijevod.
h) Grabljivica je Kir koji se obara na svoje neprijatelje kao što se obara ptica grabljivica na svoj plijen. Izraz nije pejorativan.
i) Ova je pjesma *qîna* to jest tužaljka nesimetričnog ritma. To je u Drugom Izaiji jedini primjer sličnih proroštava protiv naroda koje inače nalazimo kod drugih proroka. Njegov stil podsjeća na proroštva o kazni protiv Jeruzalema.
j) Česti izraz kojim biblijski pisci označuju poosobljeni grad ili zemlju (usp. 37,22; 2 Kr 19,21; Tuž 2,13: Sion; Iz 23,13: Sidon; Jr 46,11: Egipat; Tuž 1,15: Juda; Jr 14,17: moj narod).

kćeri kaldejska!
Jer, neće te više zvati
nježnom i tankoćutnom.
2 Uzmi mlin i melji brašno!
Skini prijevjes,
podigni skut, razgali bedra,
prijeđi preko rijeke!
Jr 13 22 3 Nek se golotinja tvoja otkrije,
Hoš 2 5+ nek se sramota tvoja pokaže!
Ja ću se osvetiti,
odvraćat me nitko neće[a].
41 14+ 4 Otkupitelj naš,
ime mu je Jahve nad Vojskama,
Svetac Izraelov, kaže[b]:
5 Sjedi šutke, u mrak se povuci,
kćeri kaldejska.
Jer, neće te više zvati
vladaricom kraljevstava.
10 6 6 Razgnjevih se na svoj narod,
Zah 1 15 oskvrnuh svoju baštinu.
Tebi ih u ruke izručih,
a ti im ne iskaza milosti.
Na starce si stavljala
jaram svoj preteški.
7 Govorila si: »Dovijeka
gospodaricom ću ostati.«
Pnz 32 28-29 Nikad nisi to k srcu uzela,
ni pomislila kako će se završiti.
8 A sad poslušaj, razvratnice,
↗ Otk 18 7-8 koja sjediš bezbrižno
‖ Sef 2 15 i u srcu svom govoriš:
»Ja, i nitko drugi[c]!
Nikad neću obudovjeti,
neću djece izgubiti!«
9 Stići će te oboje,
za tren, u isti dan!
Izgubit ćeš djecu, obudovjet ćeš!
Punom će te mjerom snaći oboje,
pokraj svega tvojeg vračanja
i množine tvojih zaklinjanja!
10 U zloću si se svoju uzdala,
govorila si: »Nitko me ne vidi!«
Mudrost tvoja i znanje zavedoše te.
U svom si srcu govorila: »Ja i nitko drugi!«
11 Zlo će te snaći –
nećeš ga presresti;
oborit će se na te nesreća –
nećeš je odvratiti;
doći će na te propast iznenada –
nećeš je predvidjeti.
12 Ustraj, dakle, u svojim zaklinjanjima ↗ Otk 18 23
i u tolikim svojim čaranjima,
oko kojih si se trudila od mladosti.
Možda će ti biti od koristi?
Možda ćeš s njima strah utjerati?
13 Izmoriše te mnogi tvoji savjetnici!
Nek ustanu samo da te spase
oni koji premjeravaju nebesa,
koji promatraju zvijezde
i koji svakog mjeseca proriču
ono što će te snaći.
14 Gle, oni će biti poput pljeve,
oganj će ih sažeći.
Ni sami sebe neće izbaviti
iz zagrljaja plamenoga.
Neće ostat ni žerave da se tko ogrije,
ni ognjišta da uza nj posjedne!
15 Takvi će ti biti vrači[d] tvoji,
oko kojih si se trudila od mladosti!
Poći će svaki svojim putem,
i nikog neće biti da te spasi.

Jahve – jedini gospodar budućnosti[e]

48 Čujte ovo, kućo Jakovljeva,
vi koji se zovete imenom Izraelovim
i koji ste izišli iz voda Judinih[f]!
Vi koji se Jahvinim imenom kunete Jr 5 2
i slavite Boga Izraelova,
ali ne u istini i pravdi. Am 5 21+
2 Jer vi se nazivate po Svetome gradu
i oslanjate se na Boga Izraelova,
Jahve nad Vojskama njemu je ime.
3 Događaje prošle odavna sam navijestio,
iz mojih su izišli usta, i ja sam ih objavio,
učinih brzo, i zbi se.
4 Jer znao sam da si tvrdokoran[g], Izl 32 9+
da ti je šija žila gvozdena

a) Umj. »odvraćat me nitko neće« konj.; TM ima to u prvom licu.
b) Ovaj r. bez glagola u hebr. možda je glosa. LXX koju mi slijedimo dodaje »kaže«.
c) Izgleda da se Babilon želio izjednačiti s Jahvom (usp. 42,8; 45,14; 46,9). Bit će kažnjen za svoju oholost.
d) Izraz obično znači »trgovac« (etimološki točno prevedeno »oni koji dolaze i odlaze«?). Međutim ako ga usporedimo s istom riječi u akadskom jeziku možemo ga shvatiti kao »vrač«, »gatač« (usp. rr. 9.12–13).
e) Bog je mnogo ranije prorekao svome nevjernome i buntovnom narodu »događaje prošle« (r. 3) to jest prošle događaje iz povijesti spasenja, a sada naviješta nešto novo (r. 6) to jest oslobođenje koje će se skoro ostvariti da osvjetla svoje ime. Začuđuje nas oštri ton proroka Utjehe.
f) Nejasna slika. Targ. ima »iz koljena Judina«. LXX jednostavno prevodi »izišli iz Jude«.
g) Tema tvrdokornosti Izraela česta je kod proroka i u povijesnim knjigama. Izrael je »otvrdnuo svoju šiju« (Izl 32,9; Pnz 9,13; 2 Kr 17,14; Jr 7,26 itd.), postao je slijep i gluh (Iz 6,9–10; 42,19–20; 43,8) odbijajući da služi Bogu, slomivši jaram njegova Zakona (Jr 2,20; 5,5). On je kažnjen i mora sagnuti svoj vrat pod jaram tuđinskog naroda (Pnz 28,48; usp. Jr 27,8.11.28; 30,8; Iz 9,3; 10,27). Ali Jahve nije odbacio svoj narod (rr. 9–11) i objava njegova spasenja slavno će pobijediti sve zaslijepljene buntovnike (42,7.16.18; 43, 8–12).

i čelo da ti je mjedeno.
5 Zato sam ti već odavna navijestio,
42 9 javio ti prije nego što se zbilo,
da ne bi rekao: »Moj kip učini to,
rezani moj lik i ljeveni kip zapovjediše tako!«
6 Čuo si i vidio sve to; zar ne priznaješ?
A sada navijestit ću ti nešto novo,
otajno, što još ne znaš;
7 ovog je trena stvoreno, a ne odavna,
o tome dosad nisi ništa čuo,
da ne bi rekao: »Znao sam.«
8 Nisi o tome čuo ni znao,
niti se uho tvoje prije otvorilo
jer znadoh da ćeš se iznevjeriti,
1 2+ i da te od utrobe majčine zovu otpadnikom.
9 Radi imena svoga odgađah svoj gnjev,
radi časti svoje susprezah se
da te ne uništim.
10 Gle, pročistio[a] sam te poput srebra,
iskušao te u talioniku nevolje.
Ez 36 22 11 Sebe radi činih tako, sebe radi!
Ta zar da se ime moje[b] obeščasti?
42 8 slave svoje drugome ne dam!

Kir – miljenik Jahvin

12 Čuj me, Jakove,
Izraele, koga sam pozvao:
44 6+ Ja jesam, ja sam prvi,
ja sam i posljednji.
13 Ruka moja zemlju utemelji,
desnica mi razape nebesa.
Rim 4 17 Pozovem ih samo, i odmah dolaze.
14 Saberite se svi i čujte:
tko je od njih to prorekao?
»Onaj koga Jahve ljubi ispunit će volju moju
nad Babilonom i nad potomstvom
kaldejskim[c].«
15 Ja rekoh i pozvah ga,
vodih ga i pomogoh u naumu.
16 Pristupite k meni i počujte ovo[d]:
»Od početka nisam vam govorio tajno, 45 19
i kad se zbivalo, bijah ondje.«
– »A sada me Gospod Jahve šalje
s duhom svojim.«

Namjere Jahvine s Izraelom

17 Ovako govori Jahve, otkupitelj tvoj, 41 14+
Svetac Izraelov:
Ja, Jahve, Bog tvoj, tvojem dobru te učim,
vodim te putem kojim ti je ići.
18 O, da si pazio na zapovijedi moje,
kao rijeka sreća bi tvoja bila,
a pravda tvoja kao morski valovi!
19 Potomstva bi tvojeg bilo kao pijeska, Post 15 5;
a poroda utrobe tvoje kao njegovih zrnaca! 22 17
Nikad ti se ime ne bi zatrlo
niti izbrisalo preda mnom!

Pjesma izlaska iz Babilona[e]

20 Izađite iz Babilona, bježite iz Kaldeje! Jr 50 8;
Glasno kličući, kazujte, 51 6, 45
objavljujte, do nakraj zemlje razglasite! Otk 18 4
Govorite: Jahve je otkupio slugu svoga Jakova! 41 8+
21 Nisu žeđali dok ih je kroz pustinju vodio; 40 3+
iz stijene je za njih vodu izbio, Ps 78 15-16
rascijepio je pećinu, i potekla je voda. Izl 17 1-7
22 Nema mira opakima, kaže Jahve. 57 21

Druga pjesma o Sluzi Jahvinom[f] 42 1+

49 Čujte me, otoci, 41 1
slušajte pomno, narodi daleki!
Jahve me pozvao od krila materina,

a) »Pročistio« prema TM. LXX ima »kupio sam te«. Naš prijevod: »Pročistio sam te poput srebra, iskušao te u talioniku nevolje« oslanja se na 1QIsa.
b) »ime moje« dodano na temelju LXX i lat. prijevoda. TM ima samo: »ta zar će biti obeščašćeno?« Vjerojatno je to glosa koju je pribilježio neki čitatelj.
c) »potomstvo kaldejsko« prema LXX. Prema TM »njegova ruka to su Kaldejci – »Onaj koga Jahve ljubi« je ili Izrael, ili čak Kir o kome se sigurno radi u slijedećem r. No tekst je možda iskvaren.
d) Očigledno prorok sada preuzima riječ da navijesti novo proroštvo (rr. 17–19) koje predstavlja razmišljanje nad onim što bi se dogodilo da je Izrael ostao Bogu vjeran. Obećanja su ona koja je nekoć Bog dao Abrahamu (Post 13,16; 15,5+; 17,6s; 22,17) a koja se ponavljaju kroz cijelu Bibliju, osobito u Pnz i u proroštvima proroka (usp. 1 Kr 4,20; Hoš 2,1).
e) Došao je dan oslobođenja. Ova pobjednička pjesma zaključak je cijelog odlomka 47 – 48.
f) Ne slažu se svi pisci o obujmu ove pjesme koju neki prekidaju u r. 6 a drugi u rr. 7–9. Ova druga pjesma o Sluzi Jahvinu ponavlja temu prve pjesme (42,1–8) ali naglašava neke vidove Slugina poslanja: predodređenje (rr. 1.5), poslanje nije vezano samo uz Izrael kojega treba ujediniti (r. 5) nego i uz narode koje treba rasvijetliti (r. 6), na novi i izazovni način propovijedati (r. 2), donijeti svjetlost i spasenje (r. 6). Spominje također i njegov neuspjeh (rr. 4.7a), njegovo pouzdanje u jedinoga Boga (rr. 4.5) i konačnu pobjedu (r. 7). Treća i četvrta pjesma dodat će nove pojedinosti o osobi i o poslanju Sluge.

Ps 2 7 od utrobe majke moje spomenuo se
Jr 1 5 moga imena[a].
Gal 1 15 Heb 4 12 2 Od usta mojih britak mač je načinio,
Otk 1 16; sakrio me u sjeni ruke svoje,
19 15 od mene je oštru načinio strijelu,
sakrio me u svome tobolcu.
↗Mt 3 17+ 3 Rekao mi: »Ti si Sluga moj, Izraele[b],
u kom ću se proslaviti!«
53 10-12 4 A ja rekoh: »Zaludu sam se mučio,
nizašto naprezao snagu.«
Ipak, kod Jahve je moje pravo,
kod mog Boga nagrada je moja.
A sad govori Jahve,
koji me od utrobe Slugom svojim načini,
da mu vratim natrag Jakova,
da se sabere Izrael[c].
Fil 2 8-11 5 Proslavih se u očima Jahvinim,
Iv 17 5 Bog moj bijaše mi snaga.
6 I reče mi:
»Premalo je da mi budeš Sluga,
da podigneš plemena Jakovljeva
i vratiš Ostatak Izraelov,
↗Dj 13 47 nego ću te postaviti za svjetlost narodima,
↗Lk 2 32 da spas moj do nakraj zemlje doneseš.«

Slavni povratak

41 14+ 7 Ovako govori Jahve,
otkupitelj Izraelov, Svetac njegov[d],
onome kog preziru i odbacuju narodi[e],
sluzi silničkome:
»Kad vide, dići će se kraljevi,
60 10 bacit će se ničice knezovi,
zbog Jahve, koji je vjernost svoju pokazao,
Sveca Izraelova, koji te izabrao.«
8 Ovako govori Jahve:
↗2 Kor 6 2 U vrijeme milosti ja ću te uslišiti,
u dan spasa ja ću ti pomoći.
= 42 6 Sazdao sam te i postavio za Savez narodu,
da zemlju podignem,
da nanovo razdijelim baštinu opustošenu,
42 7 9 da kažeš zasužnjenima: »Iziđite!«
a onima koji su u tami:
»Dođite na svjetlo!«
Oni će pasti uzduž svih putova,
i paša će im biti po svim goletima[f].
10 Neće više gladovat i žeđati, ↗Otk 7 16
neće ih mučiti žega ni sunce, Iz 4 5-6;
jer vodit će ih onaj koji im se smiluje, 25 4-5
dovest će ih k izvorima vode. Iv 4 1+
11 Sve gore svoje obratit će u putove, 11 16+
i ceste će se moje povisiti. 40 3-4
12 Gle, jedni dolaze izdaleka,
drugi sa sjevera i sa zapada,
a neki iz zemlje sinimske[g].

13 Kličite, nebesa, veseli se, zemljo,
podvikujte, planine, od veselja;
jer Jahve tješi narod svoj, 40 1
on je milosrdan nevoljnima.
14 Sion reče: »Jahve me ostavi. 40 27; 54 8+
Gospod me zaboravi.« Ps 22 2-3
15 Može li žena zaboravit svoje dojenče, Hoš 11 8-9
ne imat sućuti za čedo utrobe svoje?
Pa kad bi koja i zaboravila,
tebe ja zaboravit neću[h]. 44 21
16 Gle, u dlanove sam te svoje urezao,
zidovi tvoji svagda su mi pred očima. 60 10
17 Obnovitelji tvoji[i] hitaju,
rušioci tvoji i pustošitelji odlaze od tebe.
18 Obazri se oko sebe i pogledaj: = 60 4
sabiru se svi i dolaze k tebi.
Života mi moga – riječ je Jahvina –
svima ćeš se njima zaodjenuti ko nakitom,
i njima ćeš se ko nevjesta ukrasiti!
19 Jest, tvoje ruševine, tvoje razvaline
i tvoja zemlja poharana
pretijesna će biti žiteljima tvojim[j],
kad se udalje oni što te zatirahu.
20 Opet će na tvoje uši reći
sinovi kojih si bila lišena:
»Pretijesno mi je mjesto ovo, 54 1-3
makni se da se mogu smjestiti.«
21 I ti ćeš se u srcu svom zapitati:

a) Prorok je bio predodređen kao i Jeremija (usp. Jr 1,5).
b) Ova je riječ, misli većina tumača, glosa, nadahnuta na 44,21 i teško ju je spojiti s rr. 5–6 koji razlikuju Slugu od Jakova/Izraela. Međutim tu riječ imaju gotovo svi tekstovi. Ova je glosa, dodatak, opravdana zato što je izraz Sluge dvoznačan: sad znači Izraela a sad njegova vođu i spasitelja.
c) »da se sabere Izrael« tako prijevodi, 1QIsa. TM ima »da se ne sabere Izrael«.
d) Ako je ovaj r. još dio ove druge pjesme o Sluzi (usp. bilj. na 49,1–7), on već naviješta njegovo poniženje i njegovu proslavu što će opširno biti opisano u četvrtoj pjesmi. Ako pak ovaj r. treba povezati s narednim odlomkom, onda se ovdje radi o Izraelu, izmučenu četrdesetgodišnjim sužanjstvom, koga će Bog brzo oporaviti.
e) Prijevodi i 1QIsa imaju participe pasivne »prezreni« i »odbačeni«. TM ima aktivne participe (tako i naš prijevod).
f) Rr. 9–11 ponavljaju temu o čudesnoj stazi Povratka (usp. 35,5–10; 41,17–20; 43,19–20).
g) Vjerojatno se radi o Sieni (grč. Elefantina, arapski Assuan), na jugu Egipta gdje su se naselili Izraelci.
h) Ovi rr. podsjećaju na poruku proroka Hošee, Jeremije i Drugog Izaije (usp. 54,8+).
i) »obnovitelji tvoji« 1QIsa i prijevodi. TM ima »tvoji sinovi«.
j) TM ima »ti si pretijesna«. – Narod u Povratku mnogo je brojniji nego prilikom polaska u sužanjstvo, jer su mu se sada pridružili i drugi (rr. 22–23).

65 23 »Tko mi rodi sve ove?
Jr 31 27 Bijah bez djece, neplodna,
Zah 2 8 prognana i odbačena, pa tko ih podiže?
Bijah, eto, sama ostala, a oni gdje su bili?«
22 Ovako govori Gospod Jahve:
Evo, dajem rukom znak narodima
11 12 i zastavu svoju dižem plemenima.
60 4, 9 Vratit će ti u naručju[a] sinove,
Bar 5 6 nosit će ti kćeri na plećima.
23 Kraljevi će biti tvoji skrbnici,
60 16 a kneginje im tvoje dojkinje.
60 14 Klanjat će ti se licem do zemlje,
i prah će lizat s tvojih nogu.
I znat ćeš da sam ja Jahve:
koji se u me uzdaju,
30 18 neće se posramiti.
Izl 25 3 24 Može li se otet plijen junaku?
Lk 11 21-22p Može li sužanj pobjeć pobjedniku[b]?
Jr 31 11 25 Da, ovako govori Jahve:
Bit će oduzet sužanj junaku,
pobjeći će plijen pobjedniku!
S onima koji se s tobom spore
ja ću se sporiti,
tvoju djecu ja ću izbaviti;
9 19 26 tlačiteljima ću tvojim dati
njihovo meso za jelo,
Otk 16 6 i svojom krvlju opit će se kao moštom.
60 16 I znat će svako tijelo
da sam ja Jahve, Spasitelj tvoj,
41 14+ i da je tvoj okupitelj Silni Jakovljev.

Stalnost spasenja[c]

50 Ovako govori Jahve:
Pnz 21 1-4 Gdje je otpusno pismo vaše matere
Hoš 2 4-9 kojim sam je otpustio?
Jr 3 6-8 Ili tko je od mojih vjerovnika taj
Iz 52 3 komu sam vas prodao[d]?
Bar 4 6 Zbog bezakonja ste svojih prodani,
zbog nevjere je mati vaša otpuštena.
Otk 3 20 2 Zašto ne nađoh nikoga kad sam došao?
65 12; 66 4 Zašto se ne odazva nitko kad sam zazvao?
Zar mi je ruka prekratka da izbavi, Br 11 23
ili u meni snage nema da oslobodim?
Gle, prijetnjom svojom isušujem more, Ps 106 9;
u pustinje rijeke pretvaram; 107 33
njihove se ribe raspadaju jer vode nema, Nah 1 4
i od žeđi ugibaju.
3 Nebesa oblačim u tminu
i kostrijet im dajem za pokrivač[e]! Otk 6 12

Treća pjesma o Sluzi Jahvinu[f]
A. Govori Sluga

42 1+
4 Gospod Jahve dade mi jezik vješt Iv 3 11+
da znam riječju krijepiti umorne.
Svako jutro on mi uho budi
da ga slušam kao učenici.
5 Gospod Jahve uši mi otvori:
ne protivih se niti uzmicah. 52 13 – 53 12
6 Leđa podmetnuh onima što me udarahu,
a obraze onima što mi bradu čupahu,
i lica svojeg ne zaklonih Mt 26 67;
od uvreda ni od pljuvanja[g]. 27 30p
7 Gospod mi Jahve pomaže,
zato se neću smesti.
Zato učinih svoj obraz ko kremen, Ez 3 8-9
i znam da se neću postidjeti. Ps 25 3
8 Blizu je onaj koji mi pravo daje. ↗Rim 8
Tko će se pravdati sa mnom? 31-33
Iziđimo zajedno!
Tko je protivnik moj u parnici?
Nek mi se približi!
9 Gle, Gospod mi Jahve pomaže,
tko će me osuditi?
Svi će se oni ko haljina izlizati, Job 13 28
moljac će ih razjesti. Iz 51 8

Hoš 5 12

Izl 23 20-21

Iv 3 11+

B. Poslušajte Slugu!

10 Tko god se od vas Jahve boji,
nek posluša glas Sluge njegova!
Tko u tmini hodi, 42 16
bez tračka svjetlosti,

a) Izraz nježnosti.
b) BJ ima: »Može li sužanj tirana biti oslobođen?« 1QIs , sir., Vg. TM ima mj. »tirana« riječ »pravednika«. Oslobođenje izgleda nemoguće, ali Bog će ga izvesti (vidi slijedeći r.).
c) Teška i možda necjelovita pjesma. Nije sigurno da li je nastavak prethodne pjesme; ipak izgleda da nastavlja temu iz 49,24–26: ona je odgovor Izraelcima koji nisu htjeli vjerovati u već blisko oslobođenje.
d) Dva pitanja traže negativan odgovor: ne može se iznijeti pravni dokaz da je Bog odbacio Izraela (usp. Pnz 24,1–4 i slike u Hoš 2,4–9) i da je prodao njegove sinove (Izl 21,7). Bog ostaje vjeran. Odgovorni za svoju sudbinu su sami Izraelci (usp. kraj r.). Na poseban način proroci upotrebljavaju temu nevjerne žene (Hoš 2,4–9; Jr 3,1; Ez 16).
e) Opustošena priroda (usp. 42,15; 44,27) i olujno nebo (usp. Izl 13,22; 19,16) naviještaju dolazak Boga koji će suditi.
f) U ovoj trećoj pjesmi Sluga se ne pojavljuje toliko kao prorok nego većma kao mudrac, vjerni Jahvin učenik (rr. 4–5) koji ima zadaću da i on poučava one koji se »boje Boga« to jest sve pobožne Judejce (r. 10), ali i sve izgubljene i nevjerne »koji hodaju u tmini« . Zahvaljujući svojoj odvažnosti i pomoći Božjoj (rr. 7–9) podnijet će progonstva (rr. 5–6), dok mu Bog ne pribavi konačnu pobjedu. – Sve do uključivo r. 9 govori Sluga.
g) Ovaj opis Sluginih patnji preuzet će i razviti četvrta pjesma (52,13 – 53,12). Ona već podsjeća na Mt 26,67; 27,30p.

nek se uzda u ime Jahvino,
nek se na Boga svog osloni[a].
Ps 7 14 11 Ali svi vi oganj palite, raspirujete žeravicu[b].
Idite u plamenove ognja svojega,
i u žeravu koju raspiriste.
Tako će vam moja učiniti ruka:
ležat ćete u mukama.

Spas Abrahamovih sinova[c]

↗Mt 5 6; 6 33 **51** Čujte me, vi koji za pravdom težite,
koji Jahvu tražite;
pogledajte stijenu iz koje ste isječeni,
i jamu duboku iz koje ste izvađeni.
2 Pogledajte oca svoga Abrahama
i Saru koja vas porodi!
Post 12 1-3 Jest, sam bijaše kad sam ga pozvao,
Ez 33 24 al' sam ga blagoslovio i umnožio.
3 Jest, Jahvi se sažalio Sion,
sažalile mu se njegove razvaline.
Post 2 8-17 Pustaru će njegovu učiniti poput Edena,
Otk 2 7; a stepu poput Vrta Jahvina.
22 1-2 Klicanje i radost njim će odjekivat,
Ez 36 35 i zahvalnice i glas hvalospjeva.

Jahve će suditi svijet[d]

4 Pomno me slušaj, puče moj,
počujte me, narodi!
Jer od mene Zakon dolazi
i moje pravo za svjetlo narodima.
5 Brzo će stići pravda moja,
moje će spasenje doći kao svjetlost.
Moja će mišica suditi narodima.
Mene očekuju otoci
i u moju se mišicu uzdaju.
6 K nebu oči podignite,
na zemlju dolje pogledajte.
‖Ps 102 Ko dim će se rasplinut nebesa,
26-27 zemlja će se ko haljina istrošit,
Mt 24 35p kao komarci nestat će joj žitelji.
Otk 20 11
2 Pt 3 7-12

Ali će spasenje moje trajati dovijeka, 56 1
i pravdi mojoj neće biti kraja.
7 Poslušajte me, vi koji poznajete pravo,
narode kom je moj zakon u srcu.
Ne bojte se poruge ljudske,
ne plašite se uvreda!
8 Jer moljac će ih razjesti kao haljinu, 50 9
crv će ih rastočiti kao vunu. Job 13 28
Ali će pravda moja trajati dovijeka,
i spas moj od koljena do koljena.

Jahvino buđenje[e]

9 Probudi se! Probudi se!
Opaši se snagom, mišice Jahvina!
Probudi se, kao u dane davne,
za drevnih naraštaja.
Nisi li ti rasjekla Rahaba 30 7+
i probola Zmaja? Job 3 8+;
10 Nisi li ti isušila more, 7 12+
vodu velikog bezdana[f], Izl 14 5-31
i od dubine morske put načinila Iz 63 13; 40 3+
da njime prolaze otkupljeni?
11 Vratit će se oni što ih je oslobodio Jahve, 35 10
i s radosnim kricima doći će na Sion.
Vječna će sreća biti nad glavama,
pratit će ih klicanje i radost,
nestat će tuge i jecaja[g].

Jahve, svemoćni tješitelj[h]

12 Ja, ja sam tješitelj vaš.
Tko si ti da se bojiš
smrtna čovjeka i sina čovječjeg,
koji je kao trava? 40 7+
13 Zaboravio si Jahvu, svoga Stvoritelja, Pnz 32 5, 1
koji razastrije nebesa i koji zemlju utemelji;
sveudilj strepiš, svaki dan,
od tlačiteljeve jarosti.
Kao da je pregnuo da te uništi.
Ali gdje je sad jarost tlačiteljeva?

a) Ovdje prorok ponovno uzima riječ pozivajući Izraelce a možda i poganske narode (one »koji hodaju u tminama«; usp. 49,6) da se nadaju u Boga. Potom osuđuje one koji »pale vatru« (r. 11) te možda misli na one koji siju neslogu.
b) »raspirujete žeravicu« ili »naoružavate se strelicama koje na vršku nose vatru« (BJ). Dosl. »opasujete se«. Tumačenje je nesigurno.
c) Ovdje počinje velika pjesma o obnovi Siona (=izabranje i blagoslov Izraela) koja seže sve do 52,12. Vjerojatno je bila sastavljena odjedanput, a možda je zbirka kraćih pjesmica koje povezuje ista tema spasenja i isti nagovori s »čujte!« (51,1.4.7) i »probudi se!« (51,9.17; 52,1). – Prvi odlomak podsjeća na drevne blagoslove, posebice na blagoslov izrečen Abrahamu (Post 12,1–3; usp. Ez 33,24) u kojem se po prvi puta spominje dar obećane zemlje u koju će se prognanici opet doskora vratiti (r. 5).
d) Nemoguće je ne usporediti ovaj program s djelima koja su pripisana Sluzi, posebice u prvim dvjema pjesmama. Sluga će biti svjetlo narodima (r. 4; usp. 49,6), uspostavit će pravo i spasenje (rr. 4.5.6.; usp. 42,1.4; 49,6), ukratko, Sluga je to koji će uspostaviti Kraljevstvo Božje na svijetu.
e) Sluga poziva Jahvu da ponovi čudesa prošlosti, svoju pobjedu protiv sila prvotnog kaosa i prijelaz preko Mora, da povrati sužnjeve Siona.
f) Istočnjačke kozmologije prikazivahu stvaranje kao pobjedu boga stvoritelja nad čudovištima prvotnog kaosa koja se zovu Rahab (usp. Ps 89,11; Job 9,15; 26,12) ili Dragon (Tannin ili Levijatan, usp. Ps 74,13; Job 7,12; Iz 27,1; Ez 29,3) ili Bezdan (Tehom, usp. Tiamat iz babilonske kozmologije; usp. Post 1,2; Hab 3,10; Ps 104,6–8). U vrijeme Drugog Izaije ova mitološka imena samo su pjesničke reminiscencije.
g) Ovaj r. doslovno ponavlja 35,10, ali je ovdje potreban, gdje je pripravljen rr. 9–10.
h) Jahve uzima riječ da ohrabri Izraela (usp. 40,1). Izrael se ne treba bojati nijednog smrtnika, makako on bio jak, jer Jahve, gospodar stvorenja, štiti svoj narod.

Spasenje

[14]Doskora će biti slobodan sužanj, neće umrijeti
||Jr 31 35 u jami, niti će mu kruha nedostajati. [15]Jer, ja sam
Jahve, Bog tvoj, koji burkam more da mu valovi
59 21+ buče, ime mi je Jahve nad Vojskama. [16]Svoje sam
ti riječi stavio u usta, u sjenu svoje ruke sakrio sam
te kad sam razastro[a] nebesa, utemeljio zemlju i re-
kao Sionu: »Ti si narod moj!«

Buđenje Jeruzalema[b]

52 1 [17]Probudi se, probudi se,
ustani, Jeruzaleme!
Ti koji si pio iz ruke Jahvine
čašu gnjeva njegova.
Ispio si pehar opojni,
do dna ga iskapio.
[18]Od svih sinova koje je rodio
ne bješe nikog da ga vodi;
od svih sinova koje je podigao
ne bješe nikog da ga pridrži.
[19]Ovo te dvoje pogodilo[c]
Jr 15 5 – tko da te požali? –
pohara i rasap, glad i mač
Nah 3 7 – tko da te utješi[d]?
[20]Sinovi ti leže obamrli po uglovima svih ulica,
kao antilopa u mreži,
puni gnjeva Jahvina,
prijetnje Boga tvojega.
[21]Zato čuj ovo, bijedniče,
pijan, ali ne od vina.
[22]Ovako govori Jahve, Gospod tvoj,
tvoj Bog, branitelj tvoga naroda:
Iz ruke ti, evo, uzimam
čašu opojnu, pehar gnjeva svojega:
nećeš ga više piti.
[23]Stavit ću je u ruke tvojim tlačiteljima,
onima koji su ti govorili:
»Prigni se da prijeđemo!«
I ti si im leđa kao tlo podmetao,
kao put za prolaznike.

52 [f]Probudi se! Probudi se!
Odjeni se snagom, Sione! 51 9
Odjeni se najsjajnijim haljinama,
Jeruzaleme, grade sveti,
jer više neće k tebi ulaziti
naobrezani i nečisti. ↗Otk 21
[2]Otresi prah sa sebe, ustani,
izgnani Jeruzaleme[g]!
Skini okov sa svog vrata,
izgnana kćeri sionska.

Narod u sužanjstvu

[3]Jest, ovako govori Jahve: Bili ste prodani niza-
što i bit ćete otkupljeni bez novaca. [4]Jest, ovako 45 13
govori Gospod Jahve: Moj je narod sišao nekoć u
Egipat da se ondje nastani kao stranac, potom ga
Asirci nizašto potlačiše. [5]Ali sada, čemu sam ja ov-
dje[h] – riječ je Jahvina – kad je moj narod bio bez
razloga porobljen, a gospodari njegovi likuju – riječ
je Jahvina – i bez prestanka se danomice ime moje Ez 36 20-
huli. [6]Zato će narod moj poznati moje ime, i shva- ↗Rim 2
tit će, u onaj dan, da sam ja koji govorim: »Evo
me!«

Buđenje Jahve i Jeruzalema[i]

[7]Kako su ljupke po gorama Nah 2 1
noge glasonoše radosti ↗Rim 10
koji oglašava mir, nosi sreću, Mk 16 15-
i spasenje naviješta,
govoreć Sionu:
Bog tvoj kraljuje!«
[8]Čuj, stražari ti glas podižu,
zajedno svi kliču od radosti,

a) »razastro« prema sir., usp. r. 13. TM ima »posaditi«.
b) Prorok poziva Jeruzalem, obuzet tugom, da se podigne kao što je Babilonu govorio da se spusti i da sjedne u prašinu (47,1). No prorok najprije podsjeća Jeruzalem na njegovu duboku tugu. Slika »čaše gnjeva« koja će biti prenesena progoniteljima (r. 22) nalazi se u Jr 13,13; 25,15–18; 48,26; 49,12; 51,7; Ez 23,32–34; Hab 2,15–16; Ob 16; Zah 12,2; Ps 75,9; Tuž 4,21.
c) Bilo u smislu preobilne kazne, bilo u smislu bičeva u slijedećem r. računavši ih dva po dva.
d) »tko da te utješi?« prijevodi, 1QIsa; TM ima glagol u 1. licu.
e) Dosl. »kao tlo« po kojemu ljudi hodaju. Radi se o čestom poniženju nametnutom pobijeđenima.
f) BJ stavlja na tom mjestu naslov »Oslobođenje Jeruzalema«. Prve riječi nastavljaju se na riječi iz 51,9, no prorok se ovdje obraća Jeruzalemu čije će se ropstvo skoro dokončati. Rr. 3–6 često se smatraju dodatkom u prozi, ali je to ipak misao Drugog Izaije.
g) »izgnani Jeruzalem« čitajući *šebijah* umjesto *šebî* što znači »sužanjstvo«. – »Lanci su pali« hebr. ktb, 1QIsa; Prijevodi imaju »Skini okov!« (qr).
h) Ili prema ktb. »tko je za mene ovdje?« U oba je slučaja tumačenje teško. Čini se da Bog inzistira na nezasluženosti spasenja koje on donosi svome narodu. Ovaj nije iskoristio kušnju i nije se obratio, pa će stoga njegovi neprijatelji likovati i huliti ime Jahvino (r. 5; usp. 48,11; Ez 20,9.14; 36,25). Međutim, besplatno darujući spasenje, Jahve će privesti Izraela do obraćenja i tako spasiti čast svojega imena (r. 6).
i) Knjiga utjehe je »Evanđelje«. Ono naviješta Radosnu Vijest (usp. 40,9). Glasnici koji lete u zemlju i stražari koji ih opažaju naviještaju radost, to jest svečani početak osobnog Jahvinog kraljevstva na Sionu. Ovo kraljevstvo, koje će zamijeniti ono nebesko već su odavno navijestili proroci (usp. 43,15; Jr 3,17; 8,19; Ez 20,33; 34,11–16; Mih 2,13; 4,7; Sef 3,15). Slavili su ga i »Psalmi kraljevstva« (Ps 47; 93; 96; 97; 98; 99; 145; 146).

Izl 33 20+ jer na svoje oči vide
Ez 43 1-5 gdje se na Sion vraća Jahve.
9 Radujte se, kličite,
razvaline jeruzalemske,
jer je Jahve utješio narod svoj
i otkupio Jeruzalem.
10 Ogolio je Jahve svetu svoju mišicu
pred očima svih naroda,
da svi krajevi zemaljski vide
spasenje Boga našega.
↗2 Kor 6 17 11 Odlazite, odlazite, iziđite odatle,
Jr 51 45 ne dotičite ništa nečisto!
Otk 18 4 Iziđite iz njegove sredine! Očistite se,
vi koji nosite posude Jahvine!
Izl 12 31-34, 39 12 Jer nećete izići u hitnji,
niti ćete ići bježeći,
Izl 13 21; 14 19 jer će vam prethodnica biti Jahve,
a zalaznica Bog Izraelov[a]!

Četvrta pjesma o Sluzi Jahvinu[b]

42 1+ Ps 22 Mudr 2 12-24
13 Gle, uspjet će Sluga moj,
Fil 2 9 podignut će se, uzvisit i proslaviti!
Ef 1 20-21 Iv 12 32+ 14 Kao što se mnogi užasnuše vidjevši ga
– tako mu je lice bilo neljudski iznakaženo
Mt 27 29-31 te obličjem više nije naličio na čovjeka[c] –
Iv 19 5 15 tako će on mnoge zadiviti narode[d],
i kraljevi će pred njim usta stisnuti,
↗Rim 15 21 videć ono o čemu im nitko nije govorio,
shvaćajuć ono o čemu nikad čuli nisu:

↗Iv 12 38 ↗Rim 10 16 **53** »Tko da povjeruje u ono što
nam je objavljeno,
kome se otkri ruka Jahvina[e]?«
2 Izrastao je pred njim poput izdanka,
poput korijena[f] iz zemlje sasušene.
Ne bijaše na njem ljepote ni sjaja
da bismo se u nj zaglédali,
ni ljupkosti da bi nam se svidio.
3 Prezren bješe, odbačen od ljudi, Ps 22 7-8
čovjek boli, vičan patnjama,
od kog svatko lice otklanja,
prezren bješe, odvrgnut.
4 A on je naše bolesti ponio, ↗Mt 8 17
naše je boli na se uzeo,
dok smo mi držali da ga Bog bije i ponižava. Heb 2 10
5 Za naše grijehe probodoše njega, 2 Kor 5 21
za opačine naše njega satriješe. Gal 3 13 Rim 4 25
Na njega pade kazna – radi našeg mira,
njegove nas rane iscijeliše. ↗1 Pt 2 24

6 Poput ovaca svi smo lutali Ez 34
i svaki svojim putem je hodio. ↗1 Pt 2 25
A Jahve je svalio na nj bezakonje nas sviju.
7 Zlostavljahu ga, a on puštaše, 2 Kor 5 21
i nije otvorio usta svojih. Mt 26 63 1 Pt 2 23
K'o jagnje na klanje[g] odvedoše ga; ↗Dj 8 32-33
k'o ovca, nijema pred onima što je strižu, Iv 1 29+
nije otvorio usta svojih. Jr 11 19

8 Silom ga se i sudom riješiše[h];
tko se brine za njegovu sudbinu?
Da, iz zemlje živih ukloniše njega,
za grijehe naroda njegova nasmrt ga izbiše[i].
9 Ukop mu odrediše među zločincima, ↗Mt 27 38p
a grob njegov bi s bogatima[j], ↗Mt 27 60
premda nije počinio nepravde
nit' su mu usta laži izustila. ↗1 Pt 2 22

10 Al' se Jahvi svidje da ga pritisne bolima.
Žrtvuje[k] li život svoj za naknadnicu,

a) Novi Izlazak dogodit će se pod Božjom zaštitom kao i onaj prvi (Izl 14,19). Ali to više neće biti hitni izlazak (Izl 12,1), bijeg (14,5). To će biti povorka u kojoj neće više nositi bisere ukradene Egipćanima, nego sveto hramsko posuđe koje je Kir vratio.
b) Ova četvrta pjesma poseže za temom patnje (usp. Ps 22). Progonstva koja će Sluga podnijeti velikom strpljivošću (53,7) sablazan su za promatrače (52,14–15; 53,2–3.7–9) ali su ustvari zauzimanje za čovjeka i zadovoljština za njegove grijehe (53,4.6.8.10–12). – Ova je pjesma u obliku razgovora: Jahve izgovara proroštvo (rr. 13–15), zatim uzimaju riječ kraljevi i narodi (53,1–10) da opišu patnje Sluge i možda da se opravdaju što nisu shvatili smisao. Na kraju Bog jamči dobar uspjeh Sluzi (53,11–12).
c) Dosl.: »Njegovo je obličje bilo iznakaženo te više nije sličio na čovjeka«. BJ prevodi: »više nije imao ljudskog obličja«. Izraz je težak ali je oslonjen na paralelizam.
d) Tako prema grč. (LXX). TM ima »mnoge će poškropiti narode«.
e) Ovdje govori zajednica i naviješta budućnost Sluge, novu i gotovo nevjerojatnu objavu. Ali će iznenađenje i prvotno nerazumijevanje (rr. 3b.4b.6.8) ustupiti mjesto boljem razumijevanju: ove patnje nemaju drugog cilja nego spasenje mnoštva (rr. 11–12).
f) U Iz 11,1.10 slike korijena i izdanka prate radosni navještaj davidovskog Mesije. One ovdje samo dozivaju u pamet poniženi i bijedni izgled Sluge.
g) Ivan Krstitelj vjerojatno cilja na ovaj r. spojen s r. 4, kad predstavlja Isusa kao »jaganjca Božjeg koji oduzima grijeh svijeta« (Iv 1,29). Tumači su ukazali na činjenicu da u aramejskom jeziku riječ *talija'* znači jaganjac i sluga. Moguće je da je Preteča namjerno upotrijebio tu riječ, ali se evanđelist koji je evanđelje pisao grčki morao odlučiti za jednu ili drugu riječ.
h) BJ prevodi: »Među njegovim suvremenicima, tko se uznemirio nad time što je on bio istrgnut iz zemlje živih«. Naš se prijevod tu razlikuje i glasi: »tko se brine za njegovu sudbinu?« Hebr. riječ za »suvremenike« znači »pokoljenje« kao razdoblje jednog života, ili u širem smislu, ljude koji žive u tom razdoblju. Nikad ne znači rođenje ili porijeklo. Stoga se prijevod u LXX i Vg.: (»Tko će ispričati njegovo rođenje?«) koji su Oci primijenili na vječno rađanje Riječi ili na čudesno začeće Isusovo, ne temelji na točnom prijevodu hebrejske riječi. Mnogi predlažu da se tekst ispravi, ali je prisutan u svim tekstovnim svjedocima.
i) »njegov narod« 1QIsa; TM »moj narod«. – »na smrt ga izbiše« prema hebr. *nugga'* konj. Hebr. TM *nega'* »udarac«.
j) »njegov grob« prema hebr. *bômatô* 1QIsa; »u njegovoj smrti« prema TM hebr. *bemôtav*. – Kršćansko propovijedanje je ovdje vidjelo navještaj groba Josipa Arimatejskog, »bogata čovjeka« (Mt 27,57–60). Tekst je težak i mnogi ispravljaju hebr. riječ *'ašîr,* »bogat« u *'ôsêra'* što znači »zločinac«.
k) »žrtvuje li« prema Vg. »ako žrtvuješ« ili »ako (njegova duša) žrtvuje (žrtvu) prema TM.

vidjet će potomstvo, produžit' sebi dane
i Jahvina će se volja po njemu ispuniti.
11 Zbog patnje duše svoje vidjet će svjetlost
i nasititi se spoznajom njezinom[a].
Rim 3 26 Sluga moj pravedni opravdat će mnoge
i krivicu njihovu na sebe uzeti.
Ps 2 8 12 Zato ću mu mnoštvo dati u baštinu
Kol 2 15 i s moćnicima plijen će dijeliti,
jer sâm se ponudio na smrt
↗Mk 15 28 i među zlikovce bio ubrojen,
↗Lk 22 37 da grijehe mnogih ponese na sebi
↗1 Pt 2 24 i da se zauzme za zločince.
↗Iv 1 29+
Rim 4 25

Plodnost Jeruzalema[b]

↗Gal 4 27 54 Kliči, nerotkinjo, koja nisi rađala;
1 Sam 2 5 podvikuj od radosti, ti što ne znaš
Ps 113 9 za trudove!
Jr 10 20 Jer osamljena više djece ima
negoli udata, kaže Jahve.
33 20 2 Raširi prostor svog šatora,
49 20 razastri[c], ne štedi platna svog prebivališta,
26 15 produži mu užeta, kolčiće učvrsti!
3 Jer proširit ćeš se desno i lijevo.
Tvoje će potomstvo zavladat' narodima
i napučit će opustjele gradove.

Ljubav Jahvina

4 Ne boj se, nećeš se postidjeti;
na srami se, nećeš se crvenjeti.
Zaboravit ćeš sramotu svoje mladosti
i više se nećeš spominjati rugla udovištva svoga.
Hoš 1 2+ 5 Jer suprug ti je tvoj Stvoritelj,
ime mu je Jahve nad Vojskama;
tvoj je Otkupitelj Svetac Izraelov,
Bog zemlje svekolike on se zove.
49 14-15 6 Jest. k'o ženu ostavljenu, u duši ucviljenu,
Jahve te pozvao.
Zar se smije otpustiti žena svoje mladosti,
pita Bog tvoj.

7 »Za kratak trenutak ostavih tebe,
al' u sućuti velikoj opet ću te prigrliti.
8 U provali srdžbe sakrih načas Ps 30 6
od tebe lice svoje,
al' u ljubavi vječnoj smilovah se tebi[d],« 60 10
govori Jahve, tvoj Otkupitelj. 41 14+
9 »Bit će mi k'o za Noinih dana,
kad se zakleh da vode Noine Post 9 11
neće više preplaviti zemlju;
tako se zaklinjem da se više neću
na tebe srditi nit' ću ti prijetiti.
10 Nek' se pokrenu planine i potresu brijezi, Jdt 16 15
al' se ljubav moja neće odmać' od tebe,
nit' će se pokolebati moj Savez mira,« Rim 11 29
kaže Jahve koji ti se smilovao.

Novi Jeruzalem[e]

11 »O nevoljnice, vihorom vitlana, neutješna,
gle, postavit ću na smaragd tvoje kamenje Otk 21 2. 10-27
i na safir tvoje temelje. Iz 60 17-18
12 Od rubina dići ću ti kruništa, Tob 13 17
vrata tvoja od prozirca,
ograde ti od dragulja.
13 Svi će ti sinovi Jahvini biti učenici, ↗Iv 6 45
i velika će biti sreća djece tvoje. Jr 31 33-34
14 Na pravdi ćeš biti zasnovana. 1 26+
Odbaci tjeskobu, nemaš se čega bojati,
odbaci strah jer ti se neće primaći.
15 Ako li te napadnu, neće doći od mene;
tko se na te digne, zbog tebe će pasti.

16 Gle, ja sam stvorio kovača
koji raspaljuje žeravu
i vadi iz nje oružje da ga kuje.
Ali stvorih i zatornika da uništava.
17 Neće uspjeti oružje protiv tebe skovano.
Dokazat ćeš da je zao svaki jezik
što na te udari na sudu.
To je baština slugu Jahvinih,
to im je pobjeda od mene« –
riječ je Jahvina.

a) »svjetlost« LXX, 1QIsa; TM ispušta. – Jahve uzima riječ te tumači tajnu trpljenja »Sluge pravednog«: on ne trpi zbog vlastitih grijeha nego na sebe uzima grijehe mnoštva i za njih posreduje.
b) U BJ naslov »Osveta Jeruzalema«. Da bi opisao oprečnosti između prošlih kušnji Jeruzalema i njegove skorašnje obnove, prorok se služi slikama iz predaje, slikom o neplodnoj ženi koja postaje plodna (usp. 1 Sam 2,5; Ps 113,9) slikom razvedene žene koju suprug ponovno uzima u brak (usp. Hoš 1,16–17). Ali naglašava povratak u milost Jahvinu, dok su stari proroci u prvom redu uzimali u obzir kaznu (usp. Hoš 1 – 3; Jr 3,1.6–12; Ez 16; 23). Sv. Pavao (Gal 4,27) primjenjuje ovaj prvi r. na Crkvu, novi Jeruzalem.
c) »razastri« prema prijevodima. TM čita »neka se širi!«
d) »Vječna ljubav« Boga prema svome narodu (usp. 43,4; Pnz 4,37; 10,15; Jr 31,3; Sef 3,17; Mal 1,2), slična ljubavi oca prema svojoj djeci (Iz 1,2; 49,14–16; Jr 31,20; Hoš 2,25; 11.1s) i muževljevoj strasti prema ženi (Iz 62,4–5; Jr 2,2; 31,21–22; Ez 16,8.60; Hoš 2,16–17.21–22; 3,1) dolazi ovdje do izražaja u svoj svojoj besplatnosti (usp. 1 Iv 4,10.19), svojoj neuzdrmanoj vjernosti (usp. Rim 11,29) i u svojoj stvaralačkoj moći (usp. 1 Iv 3,1–2).
e) Ne radi se ovdje više o stvarnom opisu kao u Ez 40 – 48, nego o simboličkom viđenju budućeg sjaja, temi koju će prorok ponovno nastaviti s nijansama u posljednjem dijelu svoje knjige (Iz 60; 62; 65,16–25) i u sasvim drukčijem značenju, Ivan u Otkrivenju (21,2.10–27).

Hrana ubogih[a]

Iv 4 1+ **55** »O svi vi koji ste žedni, dođite na vodu;
ako novaca i nemate, dođite.
Otk 21 6; Bez novaca i bez naplate
22 17 kupite vina i mlijeka!
[2]Zašto da trošite novac na ono što kruh nije
i nadnicu svoju na ono što ne siti?
Izr 9 3-6 Mene poslušajte, i dobro ćete jesti
Sir 24 19-22 i sočna ćete uživati jela.
Iv 6 35 [3]Priklonite uho i k meni dođite,
poslušajte, i duša će vam živjeti.

Savez

Sklopit ću s vama Savez vječan,
2 Sam 7 1+ Savez milosti Davidu obećanih[b].«
/Dj 13 34 [4]Evo, učinih te svjedokom pucima,
Otk 1 5+ knezom i zapovjednikom narodima.
[5]Evo, pozvat ćeš narod koji ne poznaješ,
i narod koji te ne zna dohrlit će k tebi
radi Jahve, Boga tvojega,
i Sveca Izraelova, jer on te proslavio.

Blizina Jahvina

Hoš 5 6+ [6]Tražite Jahvu dok se može naći,
Ps 145 18 zovite ga dok je blizu!
Pnz 4 7 [7]Nek' bezbožnik put svoj ostavi,
a zlikovac naume svoje.
Nek' se vrati Gospodu, koji će mu se smilovati, Lk 15 20
k Bogu našem jer je velikodušan u praštanju. Zah 1 3
[8]»Jer misli vaše nisu moje misli
i puti moji nisu vaši puti,«
riječ je Jahvina.
[9]»Visoko je iznad zemlje nebo, Ps 103 11
tako su puti moji iznad vaših putova,
i misli moje iznad vaših misli.«

Moć Jahvine riječi

[10]»Kao što dažđi i sniježi s neba bez prestanka
dok se zemlja ne natopi, oplodi i ozeleni da bi dala /2 Kor 9 10
sjeme sijaču i kruha za jelo, [11]tako se riječ koja iz Iv 1 1+
mojih usta izlazi ne vraća k meni bez ploda, nego Mudr 18 14-15
čini ono što sam htio i obistinjuje ono zbog čega je Zah 1 5-6
poslah[c].« Am 8 11

Završetak knjige[d]

[12]Da, s radošću ćete otići
i u miru ćete biti vođeni.
Gore će i brda klicati od radosti pred vama
i sva će stabla u polju pljeskati.
[13]Umjesto trnja rast će čempresi, 41 19
umjesto koprive mirta će nicati. 44 3-4
I bit će to Jahvi na slavu,
kao znak vječan, neprolazan.

III. Treći dio knjige proroka Izaije[e]

Jahve prihvaća obrednike[f]

56 Ovako govori Jahve: »Držite se prava i činite
46 13 pravdu, jer će uskoro doći moj spas i objaviti
51 6, 8 se moja pravednost.«
[2]Blago čovjeku koji čini tako i sinu čovječjem što
58 13s se toga pridržava: koji poštuje subotu da je ne osk-
Izl 20 8+ vrni i koji ruke svoje čuva od svakoga zla djela.
[3]Neka sin tuđinčev koji je prionuo uz Jahvu ne Izl 12 48+
govori: »Jamačno će me Jahve odvojiti od svojega
naroda.« Neka uškopljenik ne govori: »Ja sam,
evo, tek suho drvo.«
[4]Jer ovako govori Jahve: »S uškopljenicima koji Mudr 3 14-15
obdržavaju subotu, koji izabiru što je meni drago i

a) BJ ima naslov »Hrana ubogih«. To je posljednji nagovor na sudjelovanje u dobrima novoga saveza (rr. 1–5) i na obraćenje, dok još ima vremena (rr. 6–11). Rr. 1–2 podsjećaju na poziv na gozbu mudrosti (Izr 9,1–6).
b) O ovom Savezu vječnom (59,21; 61,8) koji je ujedno i Novi Savez vidi Jr 31,31+. Ovo je jedino podsjećanje na obećanja dana Davidu (2 Sam 7,5–16) u Drugom Izaiji koji uopće ne cilja na obnovu monarhije.
c) Jahvina riječ je slična glasniku koji se vraća tek što je izvršio svoje poslanje. Ona je poosobljena kao drugdje Mudrost (Izr 8,22+; Mudr 7,22+) ili Duh (Iz 11,2+).
d) Završetak cijele Knjige utjehe. Tu nalazimo ponovno temu novog Izlaska: radost nad povratkom i preobrazba pustinje u plodnu zemlju (usp. 43,19; 44,3–4 itd.).
e) Vidi Uvod, str. 1059.
f) Proroštvo u ritmičkoj prozi, sastavljeno vjerojatno poslije povratka iz Sužanjstva. Vjeran predajama većine velikih proroka (usp. 45,14+) pisac naviješta da će uskoro moći ući u židovstvo obraćeni stranci (prozeliti) pod uvjetom da budu »vjerni savezu« (rr. 4.6) što mora uključivati obrezanje, znak saveza. Dokinuta su sva u Pnz 23,2–9 predviđena ograničenja, posebice ona protiv uškopljenika (eunuha, rr. 3–4).

ostanu postojani u Savezu mome – 5 podići ću u
1 Sam 1 8 kući svojoj i među svojim zidovima spomenik i ime,
Otk 2 17; 3 5 bolje nego sinovima i kćerima, dat ću[a] im vječno
ime koje neće biti iskorijenjeno.
18 7+ 6 A sinove tuđinske koji pristadoše uz Jahvu da
mu služe i da ljube ime Jahvino i da mu budu slu-
žbenici, koji poštuju subotu i ne oskvrnjuju je i po-
Ps 15 1 stojani su u Savezu mome, 7 njih ću dovesti na svoju
1 Kr 8 41-43 svetu goru i razveseliti u svojem Domu molitve[b].
Njihove žrtve paljenice i klanice bit će ugodne na
↗Mt 21 13p mojem žrtveniku, jer će se Dom moj zvati Dom
molitve za sve narode.«
8 Riječ je Gospoda Jahve koji sabire raspršene Iz-
raelce: »Sabrat ću ih još povrh onih koji su već sa-
brani[c].«

Nedostojnost glavara[d]

9 Sve zvijeri poljske, dođite jesti,
i sve vi, zvijeri šumske!
3 12; 9 15 10 Svi su mu stražari slijepi, i ništa ne shvaćaju.
Svi su oni psi nijemi, ne mogu lajati.
Sanjaju i drijemlju, najmilije im spavati.
11 Psi su to proždrljivi, nezasitni;
Ez 34 2 pastiri su to bez razbora:
Jr 10 21; svaki svojim putem okreće,
12 10; 23 1-2 svaki za dobitkom svojim.
5 11+ 12 »Dođite, donijet ću vina;
28 7s napit ćemo se pića žestoka,
i sutra će biti kao danas,
izobilje veliko, preveliko!«

57 Pravednik gine, i nitko ne mari.
Uklanjaju ljude pobožne, i nitko ne shvaća.
Mudr 4 11 Da, zbog zla uklonjen je pravednik
2 da bi ušao u mir.
Tko god je pravim putem[e] hodio
počiva na svom ležaju.
3 Pristupite sad, sinovi vračarini,
leglo preljubničko i bludničko!
4 S kim se podrugujete,
na koga razvaljujete usta[g]
i komu jezik plazite?
Niste li vi porod grešan
i leglo lažljivo?
5 Vi koji se raspaljujete među hrašćem, Pnz 12 2+
pod svakim zelenim drvetom, Jr 2 20
žrtvujući djecu u dolinama Lev 18 21+
i u rasjelinama stijena[h]!

Proročka tužaljka protiv idolopoklonstva

6 Dio je tvoj među oblúcima potočnim,
oni, oni su baština tvoja.
Njima izlijevaš ljevanicu,
njima prinosiš darove!
Zar da se time ja utješim?
7 Na gori visokoj, uzdignutoj,
svoj si ležaj postavila
i popela se onamo
da prinosiš žrtvu klanicu[i]. Pnz 23 19+
8 Za vrata i dovratke
metnula si spomen svoj[j];
daleko od mene svoj ležaj raskrivaš, Ez 16 15s
penješ se na nj i širiš ga.
Pogađala si se s onima
s kojima si voljela liježati,
sve si više bludničila s njima
gledajuć' im mušku snagu.

a) »dat ću im« 1QIsa, prijevodi. TM ima »dat ću mu«.
b) Ova riječ koju Isus navodi u teškim okolnostima svojeg života (Mt 21,13p) naviješta dvostruku novost: molitva više vrijedi od žrtava, čak i u Hramu, i svi su narodi na nju pozvani.
c) Kratko proroštvo ovog r., s posebnim njegovim uvodom, potvrda je onoga što je već rečeno: »drugi« su prozeliti i eunusi (uškopljenici) a ne članovi dijaspore izvan Babilona.
d) Izgleda da ovdje prorok suprotstavlja glavare naroda (»pastiri« koji su kao lijeni psi) podložnicima (»psi« koji su kao pravi pastiri ali proždrljivi i sebični). – Ovo proroštvo, vjerojatno iz vremena prije Sužanjstva, razvija temu koju nalazimo i kod Jeremije (2,8.26–27; 5,4–5.31; 10,21; 23,1–2.11–12; usp. i Ez 8,11–13; 34) temu o nedostojnosti judejskih glavara u vrijeme koje je prethodilo Sužanjstvu.
e) Ovako prema TM. »Oni koji su hodali« tekst koji se nagađa.
f) BJ stavlja naslov »Protiv idolatrije« prije r. 3. Ovo proroštvo kao i prethodno može potjecati iz vremena posljednjih judejskih kraljeva, kada su u Jeruzalemu bili rašireni običaji idolopoklonstva. Međutim idolopoklonstva je bilo u Palestini i za vrijeme Sužanjstva i poslije njega (66,3–4.17). Pjesma je sastavljena u snažnom proročkom stilu u VII–VI. stoljeću pr. Kr. (Jr 1,16; 7,8 itd.; usp. Ez 8; Iz 2,6–8). Nama su nejasna ukazivanja na neke idolatrijske obrede.
g) »razvaljujete usta« dosl. Paralelizam nas podsjeća prije na neki znak ruganja nego na proždrljivost.
h) Nije sigurno da li su ove žrtve dječaka iste kao i one bogu Moleku, o kojima vidi Lev 18,21+.
i) Podsjećanje na sakralnu prostituciju naturalističkih kultova u Kanaanu (Br 25) koja se katkad uvlačila i u Izrael (1 Kr 14,24; 22,47; 2 Kr 23,7; Hoš 4,14) usprkos svim zabranama (Pnz 23,18–19). Ali u svojim žestokim napadima protiv idolopoklonstva proroci su koristili rječnik prostitucije, bilo da znakovito podsjete na nevjernost Izraelovu svome Bogu, bilo da stvarno opišu čine poganskog bogoslužja.
j) »spomen svoj« ili »spomenik« (kraj r.) morao je biti kultski znak, ali smisao cijelog r. ostaje nejasan.

9 S uljem za Molekom[a] trčiš, s pomastima mnogim,
nadaleko posla glasnike svoje,
strovali ih u Podzemlje.
10 Iscrpljena si od tolikih lutanja,
al' nisi rekla: »Beznadno je!«
Snagu si svoju nanovo našla te nisi sustala.
11 Koga si se uplašila i pobojala
da si se iznevjerila,
da se više nisi mene spominjala,
niti si me k srcu uzimala?
Šutio sam, zatvarao oči, zato me se nisi bojala.
12 Ali ću objavit' o tvojoj pravdi
i djela ti tvoja neće koristiti.
13 Kad uzmeš vikati, nek' te izbave
kipovi koje si skupila,
sve će ih vjetar raznijeti, vihor će ih otpuhnuti.
Ps 37 9 A tko se u me uzda, baštinit će zemlju
Iz 56 7; 60 21; 65 9 i zaposjest će svetu goru moju.

Pjesma utjehe[b]

11 16+ 14 Govorit će se:
Ps 68 5+ Naspite, naspite, poravnajte put!
Uklonite zapreke s puta mog naroda!
15 Jer ovako govori Višnji i Uzvišeni,
Lev 17 1+ koji vječno stoluje i ime mu je Sveti:
»U prebivalištu visokom i svetom stolujem,
Ps 51 19 ali ja sam i s potlačenim i poniženim,
da oživim duh smjernih,
da oživim srca skrušenih.
Ps 130 3 16 Jer neću se prepirati dovijeka
ni vječno se ljutiti:
preda mnom bi podlegao duh
i duše što sam ih stvorio.
17 Zbog grijeha lakomosti njegove razgnjevih se,
54 8+ udarih ga i sakrih se[c] rasrđen.
Ali on okrenu za srcem svojim
Izl 15 26 18 i vidjeh putove njegove. Izliječit ću ga, voditi
i utješit' one što s njime tuguju –
19 stavit ću hvalu na usne njihove.
↗Ef 2 17 Mir, mir onom tko je daleko i tko je blizu[d]«,
govori Jahve, »ja ću te izliječiti.«

20 Al' opaki su poput mora uzburkanog Jd 13
koje se ne može smiriti,
valovi mu mulj i blato izmeću.
21 »Nema mira grešnicima!« govori Bog moj[e]. 48 22

Post[f]

58 Viči iz sveg grla, ne suspeži se!
Glas svoj poput roga podigni.
Objavi mom narodu njegove zločine,
domu Jakovljevu grijehe njegove.
2 Dan za danom oni mene traže
i žele znati moje putove,
kao narod koji vrši pravdu
i ne zaboravlja pravo Boga svoga.
Od mene ištu pravedne sudove
i žude da im se Bog približi:
3 »Zašto postimo ako ti ne vidiš[g], Mt 6 18
zašto se trapimo ako ti ne znaš?« Mal 3 14
Gle, u dan kad postite poslove nalazite
i na posao gonite radnike svoje.
4 Gle, vi postite da se prepirete i svađate
i da pesnicom bijete siromahe.
Ne pòstite više kao danas,
i čut će vam se glas u visini!
5 Zar je meni takav post po volji
u dan kad se čovjek trapi?
Spuštati kao rogoz glavu k zemlji,
sterati poda se kostrijet i pepeo,
hoćeš li to zvati postom
i danom ugodnim Jahvi?
6 Ovo je post koji mi je po volji, Am 5 21+
riječ je Jahve Gospoda: Mt 25 34-40
Kidati okove nepravedne, Jr 34 8-9
razvezivat' spone jarmene,
puštati na slobodu potlačene,
slomiti sve jarmove;
7 podijeliti kruh svoj s gladnima,
uvesti pod krov svoj beskućnike,
odjenuti onog koga vidiš gola
i ne kriti se od onog tko je tvoje krvi.
8 Tad će sinut' poput zore tvoja svjetlost,

a) TM i BJ ima »Melek« što znači »kralj«. Izraz »Kralj« dan je mnogim semitskim božanstvima. Ovdje se možda radi o Melqartu iz Tira, podzemnom bogu (usp. kraj r.).
b) Pjesma utjehe je iz vremena poslije Sužanjstva. Prikazuje Jahvu kako se brine za siromahe i za progonjene. O toj duhovnosti »Jahvinih siromaha« vidi Sef 2,3+.
c) Ili »skrivajući svoje lice«, izraz Božje nemilosti, ili pak »bez otkrivanja mojeg posredovanja«.
d) Usp. Ef 2,17 gdje sv. Pavao primjenjuje ove riječi na Isusa i na propovijedanje Evanđelja.
e) Oko 50 rkpp. dodaje još »Jahve« (usp. 48,22). TM ima »Bog moj« kao i mi.
f) Proroštvo iz vremena poslije Sužanjstva koje poziva na pounutrašnjenje vjerskih običaja u duhu velikih proroka (usp. Iz 1,10+; Am 5,21+). Ovdje se radi o postu: rr. 5–7 su u središtu proroštva.
g) Post je u Zakonu bio propisan samo za blagdan Pomirenja (Lev 23,26–32), ali su u nekim razdobljima umnažali dane posta bilo za sjećanje na žalosne događaje (Zah 7,1–5; 8,18–19) bilo da izmole Božje milosrđe (Jr 36,6.9; Jon 3,5; usp. 1 Kr 21,9.12).

i zdravlje će tvoje brzo procvasti.
52 12 Pred tobom će ići tvoja pravda,
a Slava Jahvina bit će ti zalaznicom.
[9]Vikneš li, Jahve će ti odgovorit,
kad zavapiš, reći će: »Evo me!«
Ukloniš li iz svoje sredine jaram,
ispružen prst i besjedu bezbožnu,
[10]dadeš li kruha gladnome[a],
nasitiš li potlačenog,
Iv 8 12+ tvoja će svjetlost zasjati u tmini
i tama će tvoja kao podne postati,
[11]Jahve će te vodit' bez prestanka,
sitit će te u sušnim krajevima.
On će krijepit'[b] kosti tvoje
i bit ćeš kao vrt zaljeven,
Iv 4 14 kao studenac kojem voda nikad ne presuši.
61 4 [12]I ti ćeš gradit' na starim razvalinama,
Neh 3s dići ćeš temelje budućih koljena.
Zvat će te popravljačem pukotina
i obnoviteljem cesta do naselja[c].

O šabatu[d]

56 2+ [13]Zadržiš li nogu da ne pogaziš subotu
i u sveti dan ne obavljaš poslove;
nazoveš li subotu milinom
a časnim dan Jahvi posvećen;
častiš li ga odustajuć' od puta,
bavljenja poslom i pregovaranja –
[14]tad ćeš u Jahvi svoju milinu naći,
Pnz 32 13 i ja ću te provesti po zemaljskim visovima,
dat ću ti da uživaš u baštini oca tvog Jakova,
1 20; 40 5 jer Jahvina su usta govorila.

Psalam[e]

50 2+ **59** Ne, nije ruka Jahvina prekratka
da spasi,
niti mu je uho otvrdlo da ne bi čuo,
[2]nego su opačine vaše jaz otvorile
između vas i Boga vašega.
Vaši su grijesi lice njegovo zastrli, Pnz 31 1
i on vas više ne sluša. 1 15
[3]Jer ruke su vaše u krvi ogrezle,
a vaši prsti u zločinima.
Usne vam izgovaraju laž,
a jezik podlost mrmlja.
[4]Nitko s pravom tužbu ne podiže,
niti koga sude po istini.
U ništavilo se uzdaju, laž kazuju,
začinju zloću, a rađaju bezakonje. Ps 7 15
[5]Legu jaja gujina, tkaju mrežu paukovu; Job 15 35
pojede li tko njihovo jaje, umire, Mt 3 7+
razbije li ga, iz njega ljutica izlazi.
[6]Njihovim tkanjem nemoguće se odjenuti,
ne možeš se pokriti njihovom rukotvorinom.
Rukotvorine su njihove djela zločinačka,
rukama svojim čine nasilje.
[7]Noge njihove u zlo hitaju ↗Izr 1 16
i brze su da krv nevinu proliju. ↗Rim 3
Misli su im misli zločinačke, 15-17
pustoš i propast na njinim su putima.
[8]Put mira oni ne poznaju,
na stazama njihovim nema pravice.
Iskrivili su svoje putove,
tko njima kreće mira ne poznaje.
[9]Stog' se pravo od nas udaljilo,
zato pravda ne dopire do nas.
Nadasmo se svjetlosti, a ono tama; Iv 8 12+
i vidjelu, a ono u tmini hodimo[f]. Jr 8 15
[10]Pipamo kao slijepci duž zida, Am 5 18-20
tapkamo kao bez očiju.
Spotičemo se u podne k'o u sumraku, Pnz 28 29
sasvim zdravi[g], kao da smo mrtvi.
[11]Svi mumljamo kao medvjedi
i gučemo tužno kao golubovi.
Očekivasmo Sud, a njega nema,
i spasenje – od nas je daleko.
[12]Jer mnogo je naših opačina pred tobom Jr 14 7
i grijesi naši protiv nas svjedoče.
Doista, prijestupi su naši pred nama, Ps 51 5
mi znademo svoju krivicu;

a) »Dadeš li kruha gladnome«, dosl. »dadeš li gladnome svoju dušu«. LXX: »kruh svoje duše«. Hebr. riječ *nefeš* općenito se prevodi kao »duša« znači i »život«, »želja«, »tek«. Moguća su dakle različita značenja među kojima je pravo značenje teško odabrati.
b) Smisao nejasan. Glagol *halas* upotrijebljen ovdje izgleda da je srodan s imenicom *halûs* »ratnik«. Međutim, postoje i druge mogućnosti, a da i ne spomenemo ponuđene ispravke.
c) Još smo na početku obnove, sigurno prije izgradnje zidina za vrijeme Nehemije, možda čak i prije obnove Hrama koji se ovdje ni ne spominje.
d) Ovo ozakonjenje subote (šabata) izgleda da je dodatak prethodnom proroštvu. O suboti usp. Izl 20,8+.
e) Ovaj psalam BJ naziva »pokornički«. Ovo pokorničko bogoslužje u skladu je s prethodnim pogl. i potječe iz istog vremena: obećano spasenje sporo se ostvaruje, za što nije kriv Bog nego čovjekovi grijesi. To je poruka rr. 1–2 i ostatka pjesme. Počinje činom optužbe (rr. 3–8).
f) Na prorokovu riječ zajednica ispovijeda grijeh što dolazi jasnije do izražaja u rr. 12–15a.
g) O smislu tog izričaja se raspravlja. Riječ prevedena sa »sasvim zdravi« izgleda da dolazi od riječi *šemen* »ugojenost« ali mnogi prevoditelji predlažu ispravak. LXX ispušta ovu riječ.

13 pobunili smo se i zanijekali Jahvu,
odmetnuli se od Boga svojega,
govorili podlo, odmetnički,
mrmljali u srcu riječi lažljive.
14 Tako je potisnuto pravo,
i pravda mora stajati daleko.
Jer na trgu posrnu istina
i poštenju nema više pristupa.

Jahve na djelu

15 Vjernosti je ponestalo,
a tko izbjegava zlo, bude opljačkan.
Jahve vidje, i ne bî mu milo
što nema pravice[a].
16 Vidje da nema čovjeka,
začudi se što nema posrednika.
63 5 Tad mu pomože njegova mišica
i njegova ga pravda poduprije.
↗Mudr 5 17-23 17 Pravednost je obukao k'o oklop,
↗Ef 6 14-17 stavio na glavu kacigu spasenja.
↗1 Sol 5 8 Osvetom se odjenuo k'o haljom,
ogrnu se revnošću kao plaštem.
18 Vratit će svakome po njegovim djelima:
gnjev svojim protivnicima, odmazdu dušmanima.
19 Sa zapada vidjet će ime Jahvino
i Slavu njegovu s istoka sunčanog.
Jer doći će kao uska rijeka
koju goni dah Jahvin.
↗Rim 11 26 20 Ali doći će Otkupitelj Sionu,
Iz 41 14+ i onima od sinova Jakovljevih
koji se obrate od svog otpadništva,
riječ je Jahvina.

55 3+ **Proroštvo**[b]

Rim 11 27 21 »A ovo je moj Savez s njima,« govori Jahve.
51 16 »Duh moj koji je na tebi i riječi moje koje stavih u
2 Sam 23 2 tvoja usta neće izići iz usta tvojih ni usta tvojega
Jr 1 9 potomstva, ni iz usta potomstva tvojih potomaka,
od sada pa dovijeka,« veli Jahve.

Uskrsnuće Jeruzalema[c] Otk 21 9-27 Iz 45 14+

60 Ustani, zasini, jer svjetlost tvoja dolazi,
nad tobom blista Slava Jahvina.
2 A zemlju, evo, tmina pokriva,
i mrklina narode! 9 1+
A tebe obasjava Jahve,
i Slava se njegova javlja nad tobom. Izl 24 16+
3 K tvojoj svjetlosti koračaju narodi, ↗Otk 21 24
i kraljevi k istoku tvoga sjaja.
4 Podigni oči, obazri se: 49 18-22
svi se sabiru, k tebi dolaze. Bar 5 5-6
Sinovi tvoji dolaze izdaleka,
kćeri ti nose u naručju.
5 Gledat ćeš tad i sjati radošću,
igrat će srce i širit' se,
jer k tebi će poteći bogatstvo mora, Ps 72 10
blago naroda k tebi će pritjecati.
6 Mnoštvo deva prekrit će te,
jednogrbe deve iz Midjana i Efe. Izl 2 15
Svi će iz Šebe doći 1 Kr 10 1+
donoseći zlato i tamjan Mt 2 11
i hvale Jahvi pjevajući[d].
7 Sva stada kedarska u tebi će se sabrati,
ovnovi nebajotski bit će ti na službu[e]. Post 25 13
Penjat će se k'o ugodna žrtva na moj žrtvenik,
proslavit ću Dom Slave svoje!
8 Tko su oni što lebde poput oblaka,
k'o golubovi prema golubinjacima svojim?
9 Da, to se zbog mene sabiru[f] brodovi,
lađe su taršiške pred njima Ps 48 8+
da izdaleka dovezu tvoje sinove,
a s njima srebro njihovo i zlato,
zbog imena Jahve, Boga tvojega, ||55 5
zbog Sveca Izraelova koji te proslavi.

a) Jahve sada dolazi kao sudac i kao otkupitelj (rr. 15b–20). Ovaj odlomak pristaje uz Izaijinu apokalipsu (24 – 27).
b) Ovo proroštvo u prozi naviješta trajnost Jahvina saveza s Izraelom, koji se odlikuje po izljevu Duha i po proročkom djelovanju (usp. 40,7–8; 51,16; 61,1; Jr 1,9). Budući da se nalazi poslije zaključka u r. 20, ovo je, pretpostavljamo, dodatak.
c) Poglavlja 60 – 62 sjedinjena su po stilu i po sadržaju i srodna su s pogl. 40 – 55. Ako i ne potječu od Drugog Izaije, ona onda potječu od nekog učenika koji ponavlja učiteljevu poruku zajednici Povratka. Želi učvrstiti vjeru i utemeljiti nadu.
d) Bogatstva mora dolaze sa Zapada, na feničkim i grčkim lađama; bogatstva Istoka i Egipta dolaze s karavanama preko Sirijske i Sinajske pustinje. Midjan, Efa i Šeba narodi su Arabije (usp. 45,14; Post 25,1–4). – Spominjanje na bogatstva Istoka i univerzalistički vid u 60,6 bili su razlogom da bogoslužje primijeni ovaj tekst na tajnu Bogojavljenja.
e) Stada kedarska, usp. 21,16–17+. Ovnovi nebajotski: Nebajoti su arapski živalj (usp. Post 25,13; 28,9; 36,3).
f) BJ prevodi: »u mene se otoci pouzdaju« s LXX, ili ispravljajući tekst (*cijjîm jiqqavû* umjesto *'ijjîm jeqavû*) tumači »brodovi se sabiru« i to onda daje bolju usporedbu sa sljedećim r.

49 17 10 Zidine će tvoje obnoviti stranci
i kraljevi njihovi služit će ti.
U svojoj srdžbi ja sam te udario,
54 8 al' u svojoj naklonosti opet ti se smilovah.
↗1 25-26 11 Vrata će tvoja biti otvorena svagda[a],
ni danju ni noću neće se zatvarati,
da propuste k tebi bogatstva naroda
s kraljevima koji ih vode.
12 Jer propast će narod i kraljevstvo
koje ti ne bude htjelo služiti,
i ti će se narodi sasvim zatrti[b].
35 2 13 K tebi će doći slava Libanona[c],
čempresi, jele i brijestovi skupa,
5 19-20 da ukrase prostor mojega Svetišta,
podnožje će moje proslaviti!
49 23 14 K tebi će, sagnuti, dolaziti sinovi tvojih tlačitelja,
↗Otk 3 9 pred noge ti padat' koji te prezirahu.
1 26+ Nazivat će te Gradom Jahvinim,
Sionom Sveca Izraelova[d].
62 4, 12 15 Zato što si bio ostavljen,
omražen, izbjegavan,
učinit ću te vječnim ponosom,
radošću od koljena do koljena.
49 23 16 Ti ćeš sisati mlijeko naroda,
sisat ćeš grudi kraljeva[e].
49 26 I znat ćeš da sam ja, Jahve, Spasitelj tvoj,
Silni Jakovljev, tvoj Otkupitelj.
17 Mjesto mjedi, donijet ću zlato;
mjesto željeza, donijet ću srebro;
mjesto drva, mjed;
mjesto kamena, željezo.
1 26 Za glavara tvoga postavit ću Mir,
Pravdu za vladara.
18 Više se neće slušat' o nasilju u tvojoj zemlji
ni o pustošenju i razaranju na tvojem području.
Zidine ćeš svoje nazivati Spasom,
Slavom svoja vrata[f].
↗Otk 21 23; 19 Neće ti više sunce biti svjetlost danju
22 5 nit' će ti svijetlit' mjesečina,
nego će Jahve biti tvoje vječno svjetlo
i tvoj će Bog biti tvoj sjaj.
20 Sunce tvoje neće više zalaziti
nit' će ti mjesec pomrčati,
jer će Jahve biti tvoje vječno svjetlo,
i okončat će se dani tvoje žalosti.
21 Svi u tvom narodu bit će pravednici 57 13
i posjedovat će zemlju dovijeka,
mog nasada izdanci[g], mojih ruku djelo,
da bih se u njima proslavio.
22 Od najmanjega postat će tisuća,
od neznatnoga moćan narod.
Ja, Jahve, govorio sam;
u pravo ću vrijeme izvršiti.

Prorokov poziv[h]

61 Duh Jahve Gospoda na meni je, ↗Lk 4 18-19
jer me Jahve pomaza, Iz 42 1; 11 2 Mt 3 16+
posla me da radosnu vijest[i] donesem ubogima, Lk 7 22
da iscijelim srca slomljena;
da zarobljenima navijestim slobodu
i oslobođenje sužnjevima;
2 da navijestim godinu milosti Jahvine Lev 25 10+
i dan odmazde Boga našega; Mt 5 5
da razveselim ožalošćene na Sionu
3 i da im dadem vijenac mjesto pepela,
ulje radosti mjesto ruha žalosti,
pjesmu zahvalnicu mjesto duha očajna.
I zvat će ih Hrastovima pravde,
Nasadom Jahvinim – na slavu njegovu[j].
4 Oni će nanovo dići drevne razvaline, 58 12
sazdati opet mjesta poharana,
ruševine prošlih pokoljenja.
5 Tuđinci će doći da vam stada pasu, 14 2
stranci će vam biti ratari i vinogradari.
6 A vas će zvati »Svećenici Jahvini«, Izl 19 6+ ↗Otk 1 6
nazivat će vas »Službenici Boga našega«.
Uživat ćete bogatstva naroda,

a) Tako prijevodi. TM ima »otvorite vrata!«.
b) Ovaj je r. vjerojatno dodatak, jer prekida kontekst.
c) To se odnosi na cedrove, kojima će sagraditi novi Jeruzalem, kao nekoć Salomonov Hram (1 Kr 5,15s).
d) To je novo ime kao ono koje je Izaija davao Jeruzalemu (1,26+). Isto su tako nova imena i imena utvrda i vratiju (60,18), imena Siona i njegove zemlje (62,4) imena naroda i grada (62,12).
e) Dosl. »grudi«. Već je LXX tumačila ovu smionu sliku pojmom »bogatstva«. Nije sigurno nije li čitao neki drugi tekst.
f) Utvrde su i vrata Jeruzalema nosila vlastita imena (usp. Neh 2,13–15). Ova imena su simbolička (usp. r. 14 i 1,26+). Otkrivenje će dati slična imena vratima i prijestoljima novog Jeruzalema (Otk 21,12.14).
g) »moji nasadi« qeré, prijevodi; ktb »njegovi nasadi«; 1QIsa »Jahvini nasadi«.
h) Prorok, vrlo vjerojatno pisac pogl. 60 i 62 naviješta da je primio od Boga poruku utjehe (rr. 1–3): ponovno će oni dići drevne razvaline (r. 4), stranci će osigurati materijalna dobra Izraelcima koji su postali narod svećenika i ovjenčani slavom (rr. 5–7); Bog uzima riječ da uspostavi vječni savez (rr. 8–9). Rr. 10–11 su prorokova zahvala u ime Siona. Ova pjesma je daleki odjek pjesama o Sluzi (usp. 42,1; 42,7; 49,9 i također 50,4–11 gdje također Gospodin govori).
i) Premda riječ, ovdje upotrijebljena, ne označuje izričito, radi se o Radosnoj vijesti to jest o »Evanđelju«. Usp. 11,2; 42,1 i Lk 4,18–19 gdje Isus polazeći od ovog teksta tumači svoje vlastito poslanje.
j) Ovaj r. koji je izgleda dvojnik morao je biti unesen kao glosa – tumačenje.

blagom se njihovim dičiti.
7 Dvostruka bijaše njihova sramota[a]
– rug i prezir bijahu im baština –
zato će u zemlji svojoj baštinit' dvostruko,
njihova će biti radost vječita.
8 Jer ja, Jahve, ljubim pravdu,
a mrzim grabež nepravedni[b].
Vjerno ću ih nagraditi
55 3+ i sklopiti s njima Savez vječni.
9 Slavno će im biti sjeme među pucima
i potomstvo među narodima.
Tko god ih vidi, prepoznat će
Post 12 3+ da su sjeme što ga Jahve blagoslovi.
1 Sam 2 1 10 Radošću silnom u Jahvi se radujem,
Lk 1 46s duša moja kliče u Bogu mojemu,
jer me odjenu haljinom spasenja,
zaogrnu plaštem pravednosti,
kao ženik kad sebi vijenac stavi[c]
Otk 21 2; il' nevjesta kad se uresi nakitom.
19 8 11 Kao što zemlja tjera svoje klice,
kao što u vrtu niče sjemenje,
45 8 učinit će Gospod da iznikne pravda
i hvala pred svim narodima.

Druga pjesma o uskrsnuću Jeruzalema[d]

62 Sionu za ljubav neću šutjeti,
Jeruzalema radi neću mirovati
dok pravda njegova ne zasine k'o svjetlost,
dok njegovo spasenje ne plane k'o zublja.
2 I puci će vidjet' tvoju pravednost,
i tvoju slavu svi kraljevi;
56 5+ prozvat će te novim imenom
65 15 što će ga odrediti usta Jahvina.
3 U Jahvinoj ćeš ruci biti kruna divna
i kraljevski vijenac na dlanu Boga svog.
Hoš 2 25 4 Neće te više zvati Ostavljenom
Iz 60 15+ ni zemlju tvoju Opustošenom,
Iz 1 26+ nego će te zvati Moja milina,
a zemlju tvoju Udata[e],
jer ti si milje Jahvino
i zemlja će tvoja imat' supruga.

5 Kao što se mladić ženi djevicom,
tvoj će se graditelj tobom oženiti[f];
i kao što se ženik raduje nevjesti, 65 19
tvoj će se Bog tebi radovati.
6 Na zidine tvoje, Jeruzaleme, 52 8
stražare sam postavio:
ni danju ni noću ne smiju zašutjeti.
O, vi koji podsjećate Jahvu,
vama nema počinka!
7 I ne dajte mu mira dok ne obnovi Jeruzalem,
dok ga opet slavom na zemlji ne učini.
8 Zakle se Gospod desnicom
i mišicom svojom snažnom:
»Neću više dati žita tvoga Pnz 28 30-33
za hranu neprijateljima.
Neće više tuđinci piti tvoga vina
o kojem si teško radio.
9 Neka ga jedu oni koji su ga željeli
i neka hvale Jahvu,
neka ga piju oni što su ga trgali
u predvorju mojega Svetišta!«

Završna pjesma[g]

10 Prođite, prođite kroz vrata, 11 16+
poravnajte put narodu!
Nasipajte, nasipajte cestu,
uklonite s nje kamenje.
Podignite stijeg narodima! 49 22
11 Evo, Jahve oglasuje do nakraj zemlje:
»Recite kćeri sionskoj: ↗Mt 21 5
Evo, dolazi tvoj spasitelj.
Evo, s njim naplata njegova = 40 10
i njegova nagrada ispred njega!
12 Oni će se zvati 'Sveti narod', 'Otkupljenici 60 14+
Jahvini'. 1 26+
A tebe će zvati 'Traženi' – 'Grad neostavljeni'.«

Apokaliptička pjesma[h]

63 Tko je taj što dolazi iz Edoma, 34 1-17
iz Bosre, u haljinama crvenim? Pnz 2 5+
↗Otk 19 13

a) BJ ima »dvostruki udio«, a naš prijevod »dvostruka sramota« kojoj odgovara i »dvostruka baština« a koja nas podsjeća na »dvostruku kaznu« (40,2). Ali tekst nije pouzdan.
b) »nepravedni« prema prijevodima. TM ima »paljenica«.
c) »stavi« konj. prema *jakîn*. TM ima *jekahen* što znači »vršiti svećeničku službu«.
d) Druga pjesma o slavi Jeruzalema kao i u pogl. 60. Ali ovdje tema zaruka poprima višu razinu: proslava Jeruzalema i zemlje koja ga okružuje sastoji se u tome što postaje Jahvina zaručnica (usp. 50,1; 54,6–7+).
e) »Ostavljena« (hebr. *Azubah*), »Milje Jahvino« (hebr. *Hepsibah*) imena su koja su ovdje dana Jeruzalemu i Judinoj zemlji a susrećemo ih i drugdje u Bibliji (usp. 1 Kr 22,42; 2 Kr 21,1). U ovom pridavanju vlastitih imena prepoznaje se proročki običaj koji je već Hošea započeo (Hoš 2,25: Iz 1,26; 60,14; 62,12).
f) »tvoj će se graditelj tobom oženiti« hebr. *jib 'alek bonek* nagađa se; usp. 54,5; »tvoji sinovi će se oženiti za tebe« hebr. *jib 'alûk banajk*.
g) Ova kratka pjesma čini se služi kao završna pjesma čitavog odlomka 60 – 62. Ponavlja nekoliko važnih tema iz Knjige utjehe (usp. 40,3–5.10; 49,22; 57,14).
h) Ovaj lijepi odlomak apokaliptičkog pjesništva sastavljen je kao nadahnuti razgovor između Jahve i nadahnutog pisca. Jahve se predstavlja kao berač grožđa čije je odijelo iskaljano sokom grožđa. Ali oni koje je gnječio u kaci neprijateljski su narodi za Izrael od kojih je Edom, tradicionalni neprijatelj (usp. 34,1–7) i tip svih neprijatelja. Neki su prevodioci nastojali ispraviti riječi »Edom« i »Bosra« te prevesti: »Tko je taj što dolazi crven, u haljinama sjajnim poput berača grožđa?« Ovaj bi prijevod dobro odgovarao trpećem Mesiji!

Tko je taj što veličanstveno odjenut
pun snage korača[a]?
– Ja sam to koji naučavam pravdu,
velik kad spasavam!
2 – Zašto je crvena tvoja haljina
i odijelo kao u onog koji gazi u kaci?
Jl 4 13 3 – U kaci sam sâm gazio[b],
od narodā nikog ne bijaše.
Otk 19 15; U gnjevu ih svom izgazih
14 19-20 i zgnječih u svojoj jarosti.
Krv[c] mi njihova poprska haljine,
iskaljah svu odjeću svoju.
4 Jer dan osvete bijaše mi u srcu,
došla je godina mojeg otkupljenja.
5 Ogledah se, al' ne bješe pomoćnika!
Začudih se, al' ne bješe potpore.
59 16 Tada mi je moja mišica pomogla
i moja me srdžba poduprla.
6 U gnjevu svom satrijeh narode,
u bijesu sve ih izgazih[d]
i zemlju polih krvlju njihovom!

Psalam[e]

Ps 89 2 7 Slavit ću ljubav Jahvinu,
slavna djela njegova –
za sve što nam Jahve učini,
za veliku dobrotu domu Izraelovu
što nam je iskaza u svojoj samilosti,
u obilju svoje ljubavi.
8 Reče: »Dosta, oni su narod moj,
Pnz 32 5 sinovi koji se neće iznevjeriti!«
I on im posta Spasiteljem
u svim njihovim tjeskobama.
9 Nije slao poslanika[f] ni anđela
nego ih je sâm spasio.
Izl 19 4+ U svojoj ljubavi i samilosti sâm ih je otkupio,
Iz 46 3s podigao ih i nosio u sve dane od davnine.
Pnz 32 15 10 Ali se oni odmetnuše,
Ef 4 30 ožalostiše sveti Duh njegov.
Zato im je postao neprijatelj
i sâm je na njih zavojštio.
11 Spomenuše se tad davnih dana
i sluge[g] njegova Mojsija:
»Gdje li je onaj koji izvuče iz vode Izl 2 1-10
pastira stada svojega?
Gdje je onaj koji udahnu u njega Br 11 17
Duh svoj sveti? Neh 9 20
12 Koji je Mojsijevu desnicu
vodio veličanstveno svojom mišicom,
koji vodu pred njima razdvoji Izl 14 5-31
i steče sebi ime vječno; Ps 135 13
13 koji ih provede dnom bezdana 51 10
kao konja po pustinji
i nisu se spoticali?
14 Poput stoke što silazi u dolinu,
Duh Jahvin vodio ih počivalištu.
Tako si ti vodio narod svoj Ps 72 21
i slavno[h] ime sebi stekao.
15 Pogledaj s nebesa i vidi[i] 64 7-11
iz prebivališta svoga svetog i slavnog.
Gdje li je ljubomora tvoja i snaga?
Zar se susteglo ganuće tvog srca Hoš 11 8
i samilost tvoja prema meni?
Ah, sućuti nam svoje ne ustegni,
16 jer Otac si naš! Pnz 1 31+
Abraham nas ne poznaje
i ne spominje nas se Izrael;
Jahve, ti si naš Otac,
Otkupitelj naš – ime ti je oduvijek. 41 14+
17 Zašto, o Jahve, zašto nas puštaš da lutamo
daleko od tvojih putova,
zašto si dao da nam srce otvrdne
da se tebe više ne bojimo?
Vrati se, radi slugu svojih
i radi plemenā što su tvoja baština! Pnz 32 9
18 Zašto bezbožnici gaze tvoje Svetište,
a neprijatelji naši blate tvoju svetinju?
19 Odavna postadosmo kao oni
kojima više ne vladaš

a) »korača« konj. na temelju hebr. *so'ed*. TM ima *so'eh* što znači »naklanjajući se«.
b) »ljudi od mojeg naroda« ima BJ kao i 1QIsa. TM ima »narodi«.
c) Umjesto »krv« dosl. »njihov sok«, metafora u skladu sa slikom vinograda. Napominjemo da je suprotnom slikom sok katkad nazvan »krv« grožđa.
d) »zgazio sam ih« hebr. *we' ašabberam* prema mnogim hebr. rkpp. TM ima *we' ašakkeram* što znači »opio sam ih«.
e) Duga pjesma 63,7 – 64,11 ima oblik psalma kao zajedničke molitve (usp. posebno Ps 44 i 89 i Tužaljke). To što 63,18 i 64,9–10 ukazuju na ruševine Jeruzalema i Hrama godine 587. pokazuje da je sjećanje na tu katastrofu bilo još vrlo svježe. Pjesma je nastala na početku Sužanjstva. Prisjećanje minule prošlosti (63,7–14) u skladu je s deuteronomističkom teologijom: Bog kažnjava svoj buntovni narod a onda ga spašava.
f) »glasnik« odn. »poslanik« grč. *sir*; TM ima *sar* što znači »tjeskoba«.
g) »sluge njegova« tako mnogi rkpp. i sir. TM ima »njegov narod«.
h) Rr. 11–14 podsjećaju na prvi spasenjski čin Božji, na oslobođenje iz Egipta kao zalog spasenja u budućnosti.
i) Ovdje zapravo započinje prošnja uokvirena u dva zaziva u 63,15 i 64,11 koji jedan drugomu odgovaraju. Između ta dva zaziva redovne teme prošnje izmjenjuju se bez određenoga plana. Treba primijetiti piščevo ustrajanje na temi Božjeg očinstva (63,16; 64,7).

i koji tvoje ime više ne nose.
64 O, da razdreš nebesa i siđeš[a],
Otk 19 11 Ps 144 5 da ime svoje objaviš neprijateljima:
pred licem tvojim tresla bi se brda,
pred tobom bi drhtali narodi,

Ps 18 8s; 50 3 **64** kao kad oganj suho granje zapali
i vatra vodu zakuha!
2Čineć' djela strahotna, neočekivana,
silazio si i brda su se tresla pred tobom[b]!
↗1 Kor 2 9 3Odvijeka se čulo nije,
uho nijedno nije slušalo,
oko nijedno nije vidjelo[c],
da bi koji bog, osim tebe, takvo što činio
onima koji se uzdaju u njega.
4Pomažeš onima što pravdu čine radosno
i tebe se spominju na putima tvojim;
razgnjevismo te, griješismo,
od tebe se odmetnusmo[d].
5Tako svi postasmo nečisti,
Lev 15 19-24 a sva pravda naša k'o haljine okaljane.
Svi mi k'o lišće otpadosmo[e]
i opačine naše k'o vjetar nas odnose.
6Nikog nema da tvoje ime prizove,
da se probudi i osloni o tebe.
Jer lice si svoje od nas sakrio
i predao nas[f] u ruke zločinima našim.
7Pa ipak, naš si otac, o Jahve:
mi smo glina, a ti si naš lončar –
29 16+ svi smo mi djelo ruku tvojih.
8Ne srdi se, Jahve, odveć žestoko,
ne spominji se bez prestanka naše krivice.
De pogledaj – tà svi smo mi narod tvoj!
9Opustješe sveti gradovi tvoji,
Sion pustinja posta,
i pustoš Jeruzalem.
10Dom, svetinja naša i ponos naš,
u kom te oci naši slavljahu, ognjem izgori
i sve su nam dragocjenosti opljačkane.
11Zar ćeš se na sve to, Jahve, sustezati,
zar ćeš šutjet' i ponižavati nas odveć žestoko?«

Besjeda protiv idolopoklonstva
Budućnost Jeruzalema[g]

65 Potražiše me koji ne pitahu ↗Rim 10 20
za me,
nađoše me koji me ne tražahu;
rekoh: »Evo me! Evo me!«
narodu koji ne prizivaše ime moje[h].
2Svagda sam pružao ruku narodu odmetničkom, ↗Rim 10 21
koji hodi putem zlim, za mislima svojim,
3narodu koji me bez prestanka u lice srdi: Pnz 32 21
žrtvuju po vrtovima, kâd prinose na opekama,
4na grobovima stanuju
i noće na skrovitim mjestima,
jedu svinjetinu, među u zdjele jela nečista[i].
5I još govore: »Ukloni se!
Ne prilazi mi da te ne posvetim[j].«
Oni su mi dim u nosu,
oganj što gori povazdan.
6Evo, sve je napisano preda mnom:
neću ušutjet' dok im ne platim,
dok im ne platim u njedra[k],
7za bezakonja vaša i vaših otaca,
sva zajedno – govori Jahve.
Koji su prinosili kâd na gorama
i pogrđivali me na brežuljcima –
izmjerit ću im u krilo plaću za djela prijašnja.

8Ovako govori Jahve:
»Kao što o soku u grozdu vele:
'Ne uništavajte ga, u njemu je blagoslov!'
tako ću učiniti i ja radi slugu svojih,
neću sve uništiti. 4 3+
9Izvest ću iz Jakova potomstvo,
a iz Jude baštinika gora svojih;
baštinit će ih odabranici moji, 57 13
i moje će se sluge ondje naseliti.
10Šaron će postati pašnjak ovcama,
a nizina akorska počivalište govedima –
narodu mojem koji mene traži.

a) Rečenica se nastavlja u 64,1b. Ovo zazivanje Jahvina dolaska prekinuto je podsjećanjem na redovne znakove bogoobjavljenja (teofanije), usp. Ps 18,6–7; 144,5 itd.
b) To je glosa koja ponavlja misao već izrečenu u 63,19.
c) Sv. Pavao (1 Kor 2,9) izgleda navodi ovaj tekst u boljem ritmičkom obliku: »Oko nije vidjelo i uho nije čulo ...«. Teško je reći da li je Pavao proširio te riječi ili je imao pred sobom neki drugi Izaijin tekst, različit od našega.
d) BJ prevodi ovaj redak: »Mi smo uvijek na tvojim putovima i bit ćemo spašeni!« Drugi prevode: »Uvijek smo u svojim grijesima i bit ćemo spašeni!« U tom slučaju to je krik očaja. Prijevod je težak. Moguće je da je tekst iskvaren.
e) »otpadosmo« prema LXX. TM je nesiguran.
f) »predao si nas« prijevodi; TM ima »učinio si da dršćemo«(?).
g) Pogl. 65 – 66 čine apokaliptičku zbirku koja je kao cjelina mogla nastati u vrijeme poslije Sužanjstva. Ritam je katkad neustaljen, neki čak smatraju da su neki ulomci bili napisani u prozi.
h) »koji ne priziva moje ime« prijevodi. TM ima »koji nije nazvan mojim imenom«.
i) Dosl. »mrvice jela nečistih« ili čitajući tekst s qr. i 1QIsa »sok nečistih jela«. – Radi se kao i u 66,17 (usp. Ez 8,7–13) o poganskim obredima koje su stanovnici Jeruzalema tajno obavljali za vrijeme Sužanjstva i koje je zajednica po povratku iz Sužanjstva morala suzbijati. To još nisu misterijske religije iz vremena helenizma.
j) Riječi stavljene u usta uvedenih u tajne koje su smatrali donosiocima »svetosti« koja bi se mogla prenijeti običnim dodirom.
k) BJ ima »dok im ne platim u punoj mjeri«. Dosl.: »u njedra« (usp. Jr 32,18; Ps 79,12). Nabori ogrtača služili su kao torbe za potrepštine (usp. 2 Kr 4,39; Rut 3,15; Lk 6,38). Rečenicu ponavlja na kraju r. 7.

11 A vi koji ste Jahvu ostavili,
koji ste zaboravili Svetu goru moju,
koji pripremate stol Gadu,
koji Meniju[a] naljev lijevate,
12 za mač sam vas odredio –
past ćete ničice da vas kolju.
50 2; 66 4 Jer zvao sam vas, a vi se niste odazvali,
Jr 7 13 govorio sam, a vi niste slušali,
nego ste činili što je zlo u očima mojim,
izabirali ste što mi nije po volji.«
13 Stog ovako Jahve Gospod govori:
Lk 6 20-26 »Evo, sluge će moje jesti,
a vi ćete gladovati.
Evo, sluge će moje piti,
a vi ćete žeđati.
Evo, sluge će se moje veseliti,
a vi ćete se stidjeti.
14 Evo, sluge će se moje radovati od sreće u srcu,
a vi ćete vikati od boli u srcu
i kukati duše slomljene!
15 Ime ćete svoje ostaviti
za kletvu mojim izabranicima:
'Tako te ubio Jahve[b]!'
1 26+ A sluge svoje on će zvati drugim imenom.
56 5; 62 2 16 Tko se u zemlji bude blagoslivljao,
Otk 2 17; 3 12+ nek' se blagoslivlje Bogom vjernim.
I tko se u zemlji bude kleo,
nek' se kune Bogom vjernim.
Jer prijašnje će nevolje biti zaboravljene,
od očiju mojih bit će sakrivene.
51 6; 66 22 17 Jer, evo, ja stvaram
↗Otk 21 1 nova nebesa i novu zemlju[c].
43 18 Prijašnje se više neće spominjati
niti će vam na um dolaziti.
18 Veselite se i dovijeka kličite
zbog onoga što ja stvaram;
1 26+ jer, evo, od Jeruzalema stvaram klicanje,
60 14+ od naroda njegova radost.

19 I klicat ću nad Jeruzalemom, 62 5
radovat' se nad svojim narodom.
U njemu više neće čuti ni plača ni vapaja. ↗Otk 21 4
20 U njemu više neće biti
novorođenčeta koje živi malo dana
ni starca koji ne bi godina svojih navršio: Zah 8 4
najmlađi će umrijet' kao stogodišnjak,
a tko ne doživi stotinu godina
prokletim će se smatrati. 62 8
21 Gradit će kuće i stanovat' u njima, Pnz 28 30-33
saditi vinograde i uživati rod njihov. Jr 31 5
22 Neće se više graditi da drugi stanuju Am 9 14
ni saditi da drugi uživa:
vijek naroda moga bit će k'o vijek drveta,
izabranici moji dugo će uživati
plodove ruku svojih.
23 Neće se zalud mučiti
i neće rađati za smrt preranu,
jer će oni s potomcima svojim
biti rod blagoslovljenika Jahvinih.
24 Prije nego me zazovu, ja ću im se odazvat';
još će govoriti, a ja ću ih već uslišiti.
25 Vuk i jagnje zajedno će pásti,
lav će jesti slamu k'o govedo; 11 7
al' će se zmija prahom hraniti. Post 3 14
Nitko neće činiti zla ni štete 11 9
na svoj Svetoj gori mojoj« –
govori Jahve.

Opomena[d]

66 Ovako govori Jahve:
»Nebesa su moje prijestolje, Mt 5 34s
a zemlja podnožje nogama! ↗Dj 7 49-55
Kakvu kuću da mi sagradite 1 Kr 8 27
i gdje da bude mjesto mog prebivališta?
2 Tâ sve je moja ruka načinila Ps 24 1-2
i sve je moje[e]« – riječ je Jahvina.

a) Gad, bog sreće kod Aramejaca. Meni, nepoznat bog, možda božanstvo usuda. Izgleda da hebrejski tekst čini igru riječi s ovim imenom i s prvom riječi u slijedećem retku *manîtî*, »odredio sam«.
b) Podrazumijeva se, »kao ovi zločinci«.
c) Stariji su proroci, navješćujući mesijansku sreću za buduća vremena, opisivali je više ili manje kao povratak u raj (usp. Iz 11,6+). Ali u apokaliptičkim spisima prorok ima u vidu posvemašnju obnovu, ne zabacujući posvema stare predodžbe (usp. 65,25 koji navodi Iz 11,7.9). Radi se o novom svijetu koji naviješta i opisuje sva apokaliptička literatura (usp. Otk 21,1; 2 Pt 3,13).
d) BJ ima kao naslov »Proroštvo o Hramu«. Ono nema veze s kontekstom. Osuđuje Hram koji su počeli graditi po povratku iz Sužanjstva kako je to osuđivao Natan za vrijeme kralja Davida (2 Sam 7,5–7) i kao što će kasnije učiniti Stjepan (Dj 7,48s) navodeći upravo taj Izaijin tekst. To je odbacivanje previše materijalno shvaćene religije na račun religije »siromašnih« (r. 2b, usp. Sef 2,3+).
e) Tako prema LXX, sir. TM ima »bilo je moje«.

»Ali na koga svoj pogled svraćam?
Na siromaha i čovjeka duha ponizna
koji od moje riječi dršće.

Protiv krivog žrtvovanja

3 Ima ih koji kolju bika, ali i ljude ubijaju[a];
žrtvuju ovcu, ali i psu vrat lome.
Netko prinosi žrtvu, ali i krv svinjsku;
prinose kâd, ali časte i kipove.
Kao što oni izabraše svoje putove
i duši im se mile gnusobe njihove,
4 tako ću i ja izabrati za njih nevolje nesmiljene[b],
pustit ću na njih ono čega se plaše.
50 2: 65 12 Jer zvao sam, a nitko se ne odazva,
govorio sam, a nitko ne posluša,
nego su činili što je zlo u očima mojim,
izabrali ono što mi nije po volji.«

Apokaliptička pjesma[c]

5 Poslušajte riječ Jahvinu,
vi koji od njegove riječi dršćete.
»Govore braća vaša koja na vas mrze
i odbacuju vas radi moga imena:
'Neka se proslavi Jahve[d],
pa da radost vašu vidimo.'
Ali oni će biti postiđeni.«
6 Čuj! Buka iz grada, glas iz Hrama!
↗Otk 16 17 Glas je to Jahve koji uzvraća
svojim neprijateljima.
7 Prije neg' bolove oćutje, eto je rodila.
↗Otk 12 5 Prije neg' trudove osjeti, porodi dječaka[e].
8 Tko je takvo što čuo,
tko je takvo što vidio?
Može li se zemlja u jednom danu napučiti?
Može li se narod odjednom roditi?
A tek što je osjetila trudove,
Sionka rodi sinove!
9 »Zar bih ja otvorio krilo materino
a da ono ne rodi?« – govori Jahve.
»Zar bih ja, koji dajem rađanje,
zatvorio maternicu?« – kaže Bog tvoj.
10 Veselite se s Jeruzalemom,
kličite zbog njega svi koji ga ljubite!
Radujte se, radujte s njime Iv 16 20
svi koji ste nad njim tugovali!
11 Nadojite se i nasitite
na dojkama utjehe njegove
da se nasišete i nasladite
na grudima krepčine njegove.
12 Jer ovako govori Jahve:
»Evo, mir ću na njih kao rijeku svratiti
i kao potok nabujali bogatstvo naroda.
Dojenčad ću njegovu na rukama nositi
i milovati na koljenima.
13 Kao što mati tješi sina,
tako ću i ja vas utješiti –
utješit ćete se u Jeruzalemu.«
14 Kad to vidite, srce će vam se radovati Iv 16 22
i procvast će vam kosti k'o mlada trava.
Očitovat će se ruka Jahvina
na njegovim slugama
i gnjev nad neprijateljima njegovim.
15 Jer, evo, dolazi Jahve s ognjem
– bojna su mu kola poput vihora –
da u jarosti gnjev svoj iskali
i prijetnje svoje u ognju žarkome.
16 Da, sudit će Jahve ognjem
i mačem svakom smrtniku:
pobijenih Jahvinih mnoštvo će biti.

Protiv poganskih misterija

17 Oni koji se posvećuju i čiste
u vrtovima[f] iza onog jednog u sredini,
koji jedu svinjetinu, nečisto i miševe –
svi će zajedno izginuti, riječ je Jahvina.
18 Ja dobro poznajem
njihova djela i namjere njihove[g].

a) Ovaj tekst uspoređuje četiri čina zakonitog bogoslužja i četiri čina iz poganskog bogoštovlja: ljudske žrtve, ubijanje psa, blagovanje svinjetine, čašćenje idola. Ovo ne znači da onaj koji žrtvuje bika vrijedi više od onoga koji žrtvuje čovjeka, itd.; tako korjenita osuda izvanjskog bogoslužja ne nalazi se nigdje drugdje u SZ. To znači da oni koji vrše čine zakonitog bogoslužja vrše i poganske obrede. To je prema tomu osuda sinkretizma u koji su upadali isti krugovi o kojima je riječ u 65,3–5 i 66,17.
b) Tekst nesiguran. Riječ je ista kao i u 3,4 (»derani«, usp. bilj.). Grčki prijevod ima »ruganje« što dobro odgovara kontekstu. Međutim, neki suvremeni prevoditelji radije prevode: »loš postupak«, »nevolje«.
c) Očito je to nastavak apokalipse iz pogl. 65, ali s novom temom koja izražava nade Božjeg naroda.
d) BJ sa LXX ima »Neka Jahve očituje svoju slavu«. Naš prijevod slijedi TM: »Neka se proslavi Jahve!«
e) Slika koja izražava iznenadni i čudesni značaj dolaska novog svijeta. Usp. 26,17–18 gdje nalazimo sliku porođaja, s malo drukčijom nijansom.
f) Ovaj r. je u sadašnjem kontekstu osamljen. Trebao bi biti povezan s 65,3–5. Podsjeća nas na čine tajnog bogoslužja kojemu predsjeda svećenik (ili svećenica, ako čitamo s qr. i s 1QIsa ženski rod, usp. Ez 8,11). Ta usporedba pokazuje da tekst možemo protumačiti i bez pozivanja na helenističke misterije koji su mnogo kasniji.
g) »Njihova djela i njihove namjere« u BJ je ovo stavljeno u 17.r.; prema BJ u 18. r. te riječi nemaju smisla, jer BJ ispušta riječi »Ja dobro poznajem«.

Jahvina Slava među narodima[a]

Ez 34 13 »Dolazim da saberem sve puke i jezike, i oni će
Mt 24 31; 25 32 doći i vidjeti moju Slavu! [19]Postavit ću im znak i
poslat ću preživjele[b] od njih k narodima u Taršiš,
Put, Lud, Mošek, Roš, Tubal i Javan[c] – k dalekim
otocima koji nisu čuli glasa o meni ni vidjeli moje
Slave – i oni će naviještati Slavu moju narodima.
[20]I dovest će svu vašu braću između svih naroda
kao prinos Jahvi – na konjima, na bojnim kolima,
nosilima, na mazgama i jednogrbim devama – na
Svetu goru svoju u Jeruzalemu« – govori Jahve –
»kao što sinovi Izraelovi prinose prinos u čistim po-
Ps 87 7+ sudama u Domu Jahvinu. [21]I uzet ću sebi između
njih svećenike, levite« – govori Jahve[d].

[22]»Jer, kao što će nova nebesa
i zemlja nova, koju ću stvoriti, 65 17
trajati preda mnom« – riječ je Jahvina –
»tako će vam ime i potomstvo trajati.
[23]Od mlađaka do mlađaka,
od subote do subote,
dolazit će svi ljudi
da se poklone pred licem mojim« –
govori Jahve.
[24]Izlazeći, gledat ću trupla ljudi
koji se od mene odmetnuše:
crv njihov neće umrijeti
i njihov se oganj neće ugasiti – ↗Mk 9 48
bit će na gadost svim ljudima[e]. Jdt 16 17; Sir 7 17

a) Rr. 18–24 vjerojatno su kasnije dodani kao zaključak pogl. 40 – 66 ili čak cijele knjige. Čitav bi ovaj odlomak trebao biti u stihovima i vjerojatno je bio izmijenjen umetanjem popisa naroda u r. 19 i popisa prijevoznih sredstava u r. 20. Svi će se narodi obratiti i dovest će raspršene Izraelce u Jeruzalem kao prinos Bogu, ali vječna obećanja prima Izrael. Nigdje drugdje u SZ nisu na taj način zajedno postavljeni univerzalizam i partikularizam.
b) »Preživjele« od njih (usp. 45,20–25) odnosi se na obraćenike. Oni su poslani da propovijedaju vjeru sve do kraja svijeta. Značajno je to da su ti prvi »misionari« o kojima je ovdje riječ upravo obraćeni pogani.
c) Ovaj je popis naroda kasnije ovdje umetnut; on preuzima svoje podatke iz Ez 27,10–13. Vjerojatno se Taršiš odnosi na Španjolsku, Put (kako ima LXX, TM ima Pul) na Libiju, Lud na Lidiju, Mošek (kako ima LXX, TM ima »oni koji natežu luk«, hebr. *mošqê qešet*) na Frigiju, Tubal je Cilicija a Javan su Jonjani, odnosno Grci.
d) Obraćeni pogani imat će pristup službama bogoslužja. Radi se o istoj izvanrednoj univerzalističkoj perspektivi kao i u r. 19.
e) Trajnom bogoslužju koje će iskazivati Jahvi njegovi poklonici (rr. 22–23) suprotstavljena je kazna bez kraja kojom će biti pogođeni neprijatelji (r. 24). Da ne bi završila čitanje te knjige tako strašnom opomenom, sinagoga je običavala poslije toga ponoviti još obećanje iz r. 23.

JEREMIJA

Naslov

1 Kr 2 26-27 **1** Riječi Jeremije, sina Hilkijina, svećenika iz
Anatota[a], u zemlji Benjaminovoj.
Sef 1 1 [2]Njemu dođe riječ Jahvina, u dane Jošije, sina
Amonova, kralja Judina, trinaeste godine vladanja
njegova: [3]zatim u dane Jojakima, sina Jošijina, kra-
lja Judina, do svršetka jedanaeste godine Sidkije,
sina Jošijina, kralja Judeje sve do Jeruzalema, u
petom mjesecu izgnanstva[b].

I. Proročanstva protiv Judeje i Jeruzalema

1. U DANE JOŠIJE

Poziv Jeremijin

[4]Dođe mi riječ Jahvina:
Iz 49 1, 5 [5]»Prije nego što te oblikovah
Lk 1 15 u majčinoj utrobi, ja te znadoh;
↗Gal 1 15 prije nego što iz krila majčina
Rim 8 29 izađe, ja te posvetih[c],
za proroka svim narodima postavih te.«
Izl 4 10 [6]A ja rekoh: »Ah, Gospode Jahve, gle,
Iz 6 8+ ja ne umijem govoriti: dijete sam.«
[7]A Jahve mi odvrati:
»Ne govori: 'Dijete sam!'
Već idi k onima kojima te šaljem
i reci sve ono što ću ti narediti.
Ez 2 6 [8]Ne boj ih se:
jer ja sam s tobom da te izbavim,«
riječ je Jahvina.
[9]I tada Jahve pruži ruku, dotače se Iz 6 6-7
usta mojih i reče: Ez 3 1-3
»Evo, u usta tvoja stavljam riječi svoje. 2 Sam 23 2
[10]Gle: postavljam te danas Iz 59 21
nad narode i kraljevstva,
da istrebljuješ i rušiš, Hoš 6 5
da zatireš i ništiš, Jr 18 7; 31 28;
da gradiš i sadiš.« 45 4
[11]I dođe mi riječ Jahvina: »Što vidiš, Jeremija?«
A ja ću: »Vidim granu bademovu.« [12]Tada mi Ja-
hve reče: »Dobro vidiš, jer ja bdim[d] nad riječima Ez 12 28
svojim da ih ispunim!« Iz 55 10-11
[13]I dođe mi riječ Jahvina: »Što vidiš?« A ja ću: Dn 9 14
»Vidim uzavrio lonac, a otvor mu gleda na sjever[e].«
[14]I Jahve mi reče: 4 5-31

a) Danas Anata, selo 6 km sjeverno od Jeruzalema, kamo je Salomon prognao svećenika Ebjatara (usp. 1 Kr 2,26).
b) Rr. 2–3 vode nas od god. 626. (otprilike) do srpnja 587. Oni prema tomu ne obuhvaćaju gl. 40 do 44. (Vidi na svršetku knjige kronologiju tog razdoblja).
c) »Znati«, »spoznati« s Božje strane isto je što i izabrati ili predodrediti (Am 3,2; Rim 8,29). »Posvetiti« ne znači toliko unutrašnje posvećenje koliko izbor za proročku službu.
d) »Badem« se hebrejski kaže *šeqed,* »bdjelac«, jer prvi u proljeće procvjeta. Radi se o igri riječi: ta riječ podsjeća ovdje na jedinog Budnog (hebr. *šoqed*), Boga koji uvijek bdije.
e) »na sjever«: BJ »sa sjevera«; može se također shvatiti »njegov sadržaj naginje se sa sjevera«.

4 6; 6 1, 22 »Sa sjevera buknut će zlo
protiv svih stanovnika ove zemlje.
15 Jer evo, ja ću sazvati
sva sjeverna kraljevstva« – riječ je Jahvina.
»I ona će doći: svako će od njih
staviti svoje prijestolje
pred ulaz vrata Jeruzalema,
protiv svih zidina njegovih,
i protiv svih gradova judejskih.
16 I sudit ću im za sve opačine njihove;
zato što me ostaviše,
zato što kadiše drugim bogovima
i klanjahu se djelima ruku svojih.
17 Ti bedra svoja sad opaši,
1 7-8 ustaj, pa ćeš im govoriti
sve što ću tebi zapovjediti.
Ne dršći pred njima, da ne bih morao
učiniti da uzdršćeš pred njima.
15 20 18 Danas te, evo, postavljam
kao grad utvrđeni,
kao stup željezni,
k'o zidinu brončanu
protiv sve zemlje:
protiv kraljeva i knezova judejskih,
svećenika i naroda ove zemlje.
19 I borit će se s tobom,
al' te neće nadvladati,
jer ja sam s tobom da te izbavim,«
riječ je Jahvina.

Prve Jeremijine propovijedi:
Otpadništvo Izraelovo[a]

2 I dođe mi riječ Jahvina: 2 »Idi i viči
u uši Jeruzalemu:
Ovako govori Jahve:
Hoš 2 16-17+ Spominjem se mladosti tvoje[b] privržene,
Jr 11 15 ljubavi tvoje vjereničke:
Otk 14 4+ ti pođe za mnom u pustinju,
Izl 13 17+ po zemlji gdje se ne sije.
Izl 19 6+ 3 Izrael bijaše Jahvi svetinja,
prvina plodova njegovih;
tko god od njih jeđaše,
bijaše kažnjen;
zlo ga snađe« – riječ je Jahvina.
4 »Čujte riječ Jahvinu, dome Jakovljev, Hoš 4 1-3
i svi rodovi doma Izraelova.
5 Ovako govori Jahve:
'Kakvu nepravdu nađoše oci vaši na meni
te se udaljiše od mene? 2 Kr 17 15
Za ispraznošću[c] pođoše, Hoš 9 10
te sami isprazni postadoše. Ps 115 8
6 Ne pitahu: Gdje je Jahve
koji nas izvede iz zemlje egipatske Pnz 8 14-16
te nas vođaše kroz pustinju, 32 10-12
po zemlji pustoj, jedva prohodnoj,
po zemlji suhoj i mračnoj,
po zemlji kojom nitko ne prolazi,
nit' se tko nastanjuje?'
7 U zemlju vinograda i maslinika[d] Pnz 8 7-10
ja vas dovedoh, Izl 3 8+
da se hranite plodom i dobrotom njezinom.
Ali tek što uđoste,
zemlju moju oskvrnuste
i baštinu moju u gnusobu pretvoriste.
8 Svećenici ne govorahu: 'Gdje je Jahve?'
Tumači Zakona mene ne upoznaše, 8 8
pastiri otpadoše od mene, Ez 34 1+
a proroci prorokovahu u ime Baalovo
i iđahu za onima što im pomoći ne mogoše[e].
9 Zato ću još parnicu voditi s vama
– riječ je Jahvina –
i parbit ću se sa sinovima sinova vaših.
10 Pođite, dakle, na otoke kitimske, da vidite,
ili u Kedar pošljite izvidnice[f] 18 13-16
te dobro promislite i provjerite
je li se igda što slično zbilo.
11 Je li koji narod mijenjao bogove –
oni čak i nisu bogovi!
A narod moj Slavu[g] svoju zamijeni Izl 24 16+
za one što ne pomažu! ↗Rim 1 23
12 Zapanjite se nad tim, nebesa, Ps 106 20
zgranite se i zaprepastite,« riječ je Jahvina.
13 »Jer dva zla narod moj učini:
ostavi mene, Izvor vode žive, Iv 4 1+
te iskopa sebi kladence,
kladence ispucane
što vode držati ne mogu.

a) Gl. 2–6 predstavljaju, osim rijetkih iznimaka, Jeremijinu djelatnost u vremenu prije Jošijine vjerske i nacionalne obnove (god. 621). Ova će zbirka biti ponovno važna za vrijeme kralja Jojakima, kad će narod ponovno pasti u idolopoklonstvo a Nabukodonozor zaprijetiti upadom u zemlju.
b) Za hrv. riječ »privržene« u hebr. izvorniku se nalazi riječ *hesed* (usp.Hoš 2,21+), što inače znači ljubav, milost, milosrđe, smilovanje, a ovdje ukazuje na stanoviti afektivni odnos, na čvrste veze u okviru Saveza između Izraela kao zaručnice i Boga kao Zaručnika.
c) »Ispraznost« ovdje kao i u 10,15; 16,19; 51,18 označuje neki idol. Onaj koji se tom idolu klanja postaje njemu sličan (usp. Hoš 9,10).
d) »Vinograd« odnosno »maslinik«, na hebr. *karmel*: inače naziv za brdo Karmel.
e) Izraz »oni što im pomoći ne mogoše« odnosi se opet na neki idol. Čak i odgovorni u narodu, uključivši tu i »pastire«, političke i vjerske vođe, slijede idole i klanjaju im se.
f) »kitimske«: prema mjestu Kition na otoku Cipru (Post 10,4; Br 24,24). Ovdje se taj izraz općenito odnosi na stanovnike zapadnih otoka u Sredozemnom moru. Kasnije će ta riječ označavati Rimljane (usp. Dn 11,30). – »Kedar« nomadsko pleme u Transjordaniji (Post 25,13; Iz 21,16).
g) Izraz »Slavu svoju« odnosi se na Boga, Jahvu.

14 Je li Izrael rob
il' sluga u kući rođen?
Zašto plijenom posta?
15 Lavovi su na nj rikali,
podizali glas svoj.
U pustoš pretvoriše zemlju njegovu,
gradove popališe, nema im žitelja.
16 Čak i oni iz Memfisa i Tafnisa
Iz 3 17; 7 20 brijahu ti tjeme[a].
Jr 4 18; 6 19 17 Nisi li to sam sebi učinio
otpavši od Jahve, Boga svojega?
Iz 30 1-3 18 A sad, zašto krećeš u Egipat
da piješ vode iz Nila[b]?
Zašto krećeš u Asiriju
da piješ vode iz Rijeke?
19 Opačina te tvoja kažnjava,
otpadništvo te tvoje osuđuje.
Shvati i vidi
kako je teško i gorko
što ostavi Jahvu, Boga svojega,
što više nema straha mog u tebi« –
riječ je Gospoda Jahve nad Vojskama.
Mt 11 28-30 20 »Da, odavna ti slomi jaram svoj,
raskide veze što te vezahu
i reče: 'Neću da robujem.'
Pnz 12 2+ Pa ipak, na svakom povišem humu,
Ez 16 16 pod svakim drvetom zelenim
1 Kr 14 23+ lijegao si k'o bludnica[c].
Pnz 23 19+ 21 A ja te zasadih kao lozu izabranu,
Iz 5 1+ Jr 5 10; 6 9; 8 13 k'o sadnicu plemenitu.
Kako li mi se samo prometnu u jalov izrod,
u lozu divlju!
22 Da se i lužinom opereš,
napravljenom od mnogo pepela,
ostat će mrlja bezakonja tvoga preda mnom« –
riječ je Jahve Gospoda.
23 »Kako samo možeš reći:
'Nisam se uprljala,
za baalima nisam trčala.'
Pogledaj tragove svoje u Dolini[d],
upoznaj što si učinila.
Deva brza što krstari stazama svojim,
24 magarica divlja navikla na pustinju,
u pohoti svojoj požudno dašće,
tko da je ukroti u vrijeme gonjenja?
Tko god je traži, neće se umoriti,
naći će je u mjesecu njezinu.
25 Čuvaj se da ti noga ne obosi,
grlo se ne osuši.
A ti kažeš: 'Ne, uzalud je!
Jer volim strance, Am 2 4
i za njima ću ići.' Hoš 2 7
26 Kao što se lupež zastidi kad ga uhvate,
tako će se zastidjeti sinovi – dom Izraelov,
oni, kraljevi, knezovi,
svećenici i proroci njihovi
27 koji govore drvetu: 'Ti si otac moj!'
a kamenu: 'Ti si me rodio!'
jer mi leđa okreću,
a ne lice,
ali u nevolji svojoj zapomažu:
'Ustani, spasi nas!'
28 Gdje su bogovi što ih ti sâm načini? Pnz 32 37-38
Nek' ustanu ako te mogu
spasiti u nevolji tvojoj!
Jer imaš, o Judejo[e],
bogova koliko i gradova! = 11 13
Koliko Jeruzalem ima ulica,
toliko Baal ima žrtvenika.
29 Zašto hoćete da se sa mnom parbite?
Svi se od mene odmetnuste« –
riječ je Jahvina.
30 »Zaludu sam udarao sinove vaše: Am 4 6+
vi iz toga ne uzeste pouke:
mačevi vaši rastrgaše vaše proroke Mt 23 37
kao lav zatornik.
31 Kakva li ste roda? Čujte riječ Jahvinu:
Zar bijah pustinja Izraelu,
il' zemlja mračna?
Zašto moj narod govori:
'Slobodu hoćemo, 2 23
nećemo više k tebi!'
32 Zaboravlja li djevica svoj nakit
il' nevjesta pojas svoj?
A narod moj mene zaboravi,
bezbroj je tomu već dana.
33 O, kako li dobro znaš svoj put
kad tragaš za ljubavlju!
Zato si i na zlo
putove svoje navikla.
34 Čak su i ruke tvoje
omašćene krvlju siromaha nevinih: Iz 1 15

a) »brijahu ti tjeme« konj. prema hebr. *je'aruk*; TM *jir'uk*, »pasli su te«, »na pašu su te izvodili«. – Memfis (u hebr. Nof, ili Mof, usp. Hoš 9,6) bijaše glavni grad Donjeg Egipta. Tafnis ili Dafne, danas Tel Defenneh, grad istočno od delte rijeke Nila. – Ovaj r. ukazuje na egipatsko uplitanje u Judeju god. 608–605.
b) »Nil«, dosl. »Šihor«, jedan od rukava rijeke Nila. »Rijeka« se odnosi na Eufrat. Ova slika upućuje na utjecanje Judeje stranim silama čemu su se proroci postojano protivili.
c) Izrael je odbijajući da služi Bogu upadao sve dublje u ropstvo idolima. Izraz »bludnica« ovdje se odnosi na idolopoklonstvo (usp. Hoš 1,2+) uz koje ovdje uistinu ide sakralna prostitucija (usp. Pnz 23,19+).
d) »Dolina« se, bez sumnje, odnosi na Ben-Hinom ili Gehenu, gdje se nalazio Tofet (usp. 7,31; Lev 18,21+).
e) Ovdje LXX i VL dodaju: »i koliko ima ulica u Jeruzalemu, toliko je i žrtvenika Baalovih« (usp. 11,13).

nisi ih zatekla kako provaljuju vrata tvoja[a].
Da, za sve njih ti ćeš odgovarati.
35 A govoriš: 'Nevina sam,
gnjev se njegov odvratio od mene.'
Evo me da ti sudim
jer govoriš: 'Nisam zgriješila.'
36 Kako si jadna u zabludjelosti svojoj[b]!
I Egipćani će te posramiti
kao što te posramiše Asirci.
37 I odavde ćeš morati otići
s rukama nad glavom svojom,
jer Jahve odbaci one u koje se uzdaš;
ti nećeš biti sretna s njima.«

Pjesma o obraćenju[c]

3 »Ako muž otpusti ženu svoju
i ona ide od njega te se uda za drugoga,
Pnz 24 1-4 ima li još pravo da se vrati njemu[d]?
Nije li ta žena sasvim oskvrnuta?
A ti si bludničila s mnogim milosnicima,
pa da se meni vratiš?« – riječ je Jahvina.
2 20 2 »Podigni oči na goleti i pogledaj:
Pnz 12 2+ gdje te to nisu oskvrnuli?
Na putovima si ih dočekivala
kao Arapin u pustinji.
Ti si oskvrnula zemlju
bludom i opačinom svojom,
5 24; 14 4 3 zato i kiše prestadoše
Lev 26 19 i kasni daždevi ne padoše.
Čelo ti je kao u bludnice:
ni zacrvenjela se nisi.
4 Ne dovikuješ li mi sada: 'Oče moj,
ti si prijatelj mladosti moje!
5 Hoće li zauvijek plamtjeti,
vječno tinjati gnjev tvoj?'
Tako govoriš, a činiš i dalje zla
koliko god možeš.«

Poziv na obraćenje[e]

↗Ez 23 6 Jahve mi reče u dane kralja Jošije: »Vidje li što
učini odmetnica Izrael? Ona odlazi na svaku visoku
goru i pod svako zeleno stablo i ondje se podaje Pnz 12 2+
bludu. 7 A ja mišljah: 'Poslije svega što učini vratit
će se k meni.' Ali se ona ne vraća. I to vidje sestra
njena, nevjernica Judeja. 8 A vidje[f] i kako otpustih
odmetnicu Izraela zbog svih preljuba i dadoh joj Pnz 24 1
knjigu otpusnu. Ali sestra joj, nevjernica Judeja,
nimalo se ne poboja, pa i ona okrenu u blud. 9 I
svojim lakoumnim bludom obeščasti zemlju; činila
je preljub s kamenjem i drvljem. 10 I nakon svega
toga nije se vratila k meni nevjernica sestra njezina,
Judeja, svim srcem svojim, već samo prijetvorno«
– riječ je Jahvina.
11 I reče mi Jahve: »Odmetnica Izrael pravednija
je od Judeje nevjernice. 12 Idi i viči prema Sjeveru
ove riječi. Reci:

Vrati se, odmetnice, Izraele,
riječ je Jahvina.
Ne gnjevi se više lice moje na vas,
jer sam milostiv – riječ je Jahvina –
neću se gnjeviti dovijeka.
13 Samo priznaj svoju krivnju
da si se odvrgla od Jahve, Boga svojega,
i odlutala k tuđincima[g],
pod svako drvo zeleno
i nisi slušala glasa mojega – riječ je Jahvina.

Mesijanski narod na Sionu[h]

14 Vratite se, sinovi odmetnici – riječ je Jahvina –
jer ja sam vaš Gospodar. Uzet ću vas, po jednoga Iz 4 3+
iz svakoga grada, po dvojicu od svakoga roda, da
vas odvedem na Sion. 15 I dat ću vam pastire po Ez 34 1+
srcu svojemu koji će vas pasti razumno i mudro. Jr 23 4
16 A kad se u one dane namnožite i narodite u zem-
lji – riječ je Jahvina – više se neće govoriti: 'Kovčeg Izl 25 8+
Jahvina Saveza' i nitko neće na nj misliti, nitko ga
se neće sjećati ni za njim čeznuti, niti ga ponovo
graditi[i]. 17 U to će se vrijeme Jeruzalem zvati 'Prije- Iz 1 26+
stolje Gospodnje'; i svi će se narodi u njemu sabrati Ez 48 35
u ime Jahvino, i nijedan se više neće tvrdoglavo Iz 45 14+
povoditi za pokvarenim srcem svojim.
18 U one dane slagat će se dom Judin s domom

a) Jedino opravdanje za ubojstvo bijaše ako se nekog zateklo pri očitoj provali (Izl 22,1).
b) Ovaj r. je teško točno prevesti. BJ prevodi mijenjajući neznatno vokalizaciju s mnogim drugim prijevodima: »Kako olako mijenjaš putove!«. TM ima »Kako prezirno zaobilaziš put svoj!«
c) Ova pjesma, koju prekidaju dva odlomka (3,6–13 i 3,14–18), nastavlja se u 3,19 – 4,4.
d) Pnz 24,1–4 zabranjuje takvu ponovnu ženidbu. Da bi se Izrael, nevjerna zaručnica Jahvina, mogao vratiti Jahvi i da bi ga on prihvatio, potrebna je čudesna milost Božja (usp. rr. 19s; 31,23; Hoš 1 – 3).
e) Ovaj odlomak potječe iz vremena kralja Jošije i treba ga smjestiti poslije Jošijine obnove god. 621. On svjedoči o nadi koju je Jeremija uvijek gajio prema Sjevernom kraljevstvu (usp. 30,1 – 31,22). Taj je odlomak, izgleda, nadahnuo Ez 23.
f) »A vidje« prema 1 hebr. rkp., i mnogim grč. i sirskim rkpp.; TM »Ja sam vidio«.
g) Izraz »tuđinci« odnosi se ovdje na tuđe bogove. Njime se ukazuje na religijski sinkretizam za vrijeme Manašea i Amona.
h) Ovaj odlomak pretpostavlja događaje iz god. 587.
i) Kovčeg je vjerojatno spalila za vrijeme osvajanja Jeruzalema god. 587. babilonska vojska pod vodstvom Nabukodonozora. Međutim, budući će Jeruzalem savkoliki biti »prijestolje Jahvino« kao što to dosad bijaše Kovčeg (Izl 25,10+; 2 Sam 6,7).

13 14-15 Izraelovim; i zajedno će krenuti iz Zemlje sjeverne
u zemlju koju ocima vašim dadoh u baštinu[a].«

Nastavak pjesme o obraćenju[b]

19 A ja rekoh:
Pnz 1 31+ »Kako da te ubrojim među sinove
i dam ti zemlju slasti,
baštinu, najljepši biser među narodima!
Ps 89 27 Pomislih: Ti ćeš me zvati 'Oče moj!'
i nećeš se više odvratiti od mene.«
20 »Ali kao što se žena iznevjeri mužu svome,
tako se i vi iznevjeriste meni, dome Izraelov« –
riječ je Jahvina.
21 Čuj! Po goletima plač se čuje[c],
zapomaganje djece Izraelove,
jer skrenuše s puta svojega.
Jahvu, Boga svoga, zaboraviše.
22 – Vratite se, sinovi, što se odvratiste,
izliječit ću odmetništva vaša!
– Evo nas, dolazimo k tebi,
jer ti si Jahve, Bog naš!
Iz 2 12-18 23 Doista, prijevarni[d] su visovi,
Ps 75 7; graja po brdima.
121 1-2 Odista, u Jahvi, Bogu našemu,
spasenje je Izraelovo!
24 Baal[e] je proždro trud naših otaca
još od mladosti naše:
ovce njihove i goveda,
nihove kćeri i sinove.
25 Lezimo u sramotu svoju,
nek' nas pokrije ruglo naše!
Jer Jahvi, Bogu svome, sagriješismo
mi i oci naši, od mladosti svoje
do dana današnjeg,
i ne slušamo glasa Jahve, Boga svojega.

4 »Ako se, Izraele, želiš vratiti –
riječ je Jahvina –
k meni se vrati;
ukloniš li grozote svoje,
više ne moraš bježati od mene.
2 Ako se zakuneš: 'Živoga mi Jahve!'
istinito, pravo i pravedno,
narodi će se blagoslivljati u tebi Post 12 3+
i tobom se dičiti.«
3 Jer ovako govori Jahve
Judejcima i Jeruzalemcima:
»Prokrčite sebi prljuše, Hoš 10 12
ne sijte po trnjacima. Mt 13 22 par.
4 Obrežite se Jahvi[f], Pnz 10 16
skinite obrezak sa srca svojega,
Judejci i Jeruzalemci,
jer će bijes moj buknuti kao vatra = 21 12
i gorjet će, a nikog da ugasi,
zbog zlodjela i opačina što ih počiniste.

Najezda sa sjevera[g] 1 13-15

5 Objavite u Judeji,
razglasite u Jeruzalemu!
Trubite u rog širom zemlje, Jl 2 1+
vičite punim glasom i recite:
'Svi na okup!
Zavucimo se u gradove svoje utvrđene!' = 8 14
6 Dižite znak prema Sionu!
Bježite! Nemojte zastajati!
Jer dovodim nesreću sa Sjevera,
veliku propast.
7 Lav se podiže iz čestara svoga,
zatornik naroda izađe iz svog mjesta,
krenu da zemlju tvoju opustoši:
gradove će tvoje razoriti,
nestat će im žitelja.
8 Zato se u kostrijet ogrnite,
kukajte, naričite,
jer rasplamtjela jarost Jahvina
nas nije mimoišla.
9 U dan onaj – riječ je Jahvina –
klonut će srce kralju i knezovima.
Svećenici će se zapanjiti,
proroci umuknuti.

a) S mesijanskom obnovom proroci navještaju u isti tren i buduće sjedinjenje obaju Kraljevstava, nadovezujući se tako na tradiciju kralja Davida i Salomona (Jr 23,5–6; 31,1; Iz 11,13–14; Ez 37,15–27; Hoš 2,2; Mih 2,12; Zah 9,10).
b) Nastavak rr. 1–5. Ono što je pravno bilo nemoguće (r. 1), postaje sada moguće zahvaljujući Božjoj milosti.
c) Za opreku prema 3,2.
d) Prema LXX, sir. i Vg. Hebr. je tekst, iskvaren.
e) U izvorniku hebr. riječ *habošet* (hrv. sramota) kojom se označuje bog Baal. Dalje se misli na žrtve koje su prinosili Baalu.
f) Obrezanje (Post 17,10+) u Izraelu bijaše znak Saveza. Prema Jeremiji taj znak ništa ne znači ako mu ne odgovara unutrašnja vjernost, »obrezanje srca« (usp. Pnz 10,16). Izrael odbija slušati Jahvu, ima »neobrezane uši« (Jr 6,10); on odbija obratiti se, ima »srce neobrezano« (9,24–25; usp. Lev 26,41). Jahve će obrezati srce Izraelu, to jest obratiti ga (Pnz 30,6). Tuđinci su neobrezani i glede srca i glede tijela (Ez 44,7). Novi zavjet će posegnuti za tom slikom (Dj 7,51). Sv. Pavao će naučavati da je pravo obrezanje, ono naime koje čini pravog Izraela, obrezanje srca (Rim 2,25–29; usp. 1 Kor 7,19; Gal 5,6; 6,15; Fil 3,3; Kol 2,11; 3,11).
g) Kao i u 1,15 neprijatelj sa Sjevera nije točno određeni narod. Možda prorok misli na Skite (koji su se pojavili na obalama Siro-Palestine između 630. i 625. pr. Kr.) i na asirsku vojsku. Proroštvo će postati zastrašujuće aktualno 605. godine, kad u zemlju prodru Babilonci.

10 I reći će: 'Ah, Jahve, Gospodine,
zaista nas teško prevari
14 13 kad reče[a]: 'Uživat ćete mir'
a sad nam je mač pod grlom.'
11 U to će se vrijeme reći
narodu ovom i Jeruzalemu:
Vruć vjetar s pustinjskih sipina
puše prema kćeri naroda moga;
51 2 ali ne da hladi i da pročisti!
12 Doći će mi vjetar pun prijetnje,
i ja ću im tada izreći sud!
13 Gle: diže se k'o oblačine,
kola mu slična vihoru,
konji brži od orlova.
Jao nama! Propadosmo!
14 Operi opačinu sa srca svoga, Jeruzaleme,
da bi se spasio.
Dokle će se u grudima tvojim
misli zločinačke gnijezditi?
15 Jer glas naviješta od Dana,
s gore Efrajimove najavljuje nesreću[b].
16 Opomenite, razglasite po Judeji,
obznanite Jeruzalemu:
neprijatelji[c] dolaze iz daleke zemlje
i poklike izvikuju protiv gradova judejskih;
17 poput čuvara poljskih okružuju Jeruzalem,
jer se odmetnu od mene« – riječ je Jahvina.
18 Put tvoj i djela tvoja to ti učiniše.
To je tvoja nesreća! Kako je gorka,
kako li pogađa u srce!
10 19 19 Utrobo moja! Utrobo moja, bolujem[d],
srce mi se razdire!
Division mi duša!
Ne mogu šutjeti,
jer čujem glas roga,
poklike bojne.
20 Javljaju slom za slomom,
sva je zemlja poharana,
10 20 moji su šatori iznenada opustošeni,
u tren oka sva skloništa moja uništena.
21 Dokle ću gledati bojne znakove,
slušati pozive roga?
22 Da, bezuman je moj narod[e], Prz 32 6
ne poznaju me,
djeca su oni nerazumna,
ništa ne shvaćaju,
mudri su tek za zlodjela, Mih 7 3
al' činiti dobro ne umiju.
23 Gledam zemlju: pusta je, evo, i prazna,
nebesa: svjetlost im iščezla.
24 Gledam brda: gle, tresu se,
a svi se humci uzdrmali.
25 Gledam: evo čovjeka nema,
ptice nebeske sve su odletjele.
26 Gledam: plodno polje, evo, opustje,
sve gradove razori Jahve
žestinom gnjeva svoga.
27 Da, ovako govori Jahve:
»Sva će zemlja biti poharana,
ja ću joj zadati posljednji udarac.
28 Na to će se zemlja u crno zaviti, Hoš 4 3+
a nebesa, gore, potamnjeti.
Jer rekoh, i neću se raskajati,
odlučih i neću odustati.
29 Pred vikom 'Konjanici i strijelci!'
sva se zemlja u bijeg dade:
bježe u šipražje,
penju se na hridi:
svi su gradovi napušteni[f]:
nigdje više žive duše.
30 A ti, opustošena, što ćeš učiniti?
Da se i grimizom zaodjeneš, Iz 3 16-24
nakitom zlatnim ukrasiš Ez 23 40
i oči ličilom izraniš,
uzalud se uljepšavaš!
Ljubavnici tvoji tebe preziru: Ez 16 37-40;
traže glavu tvoju. 23 22-29
31 Da, jauk kao u bolesnice čujem,
vrisak kao u one što prvi put rađa; 6 24; 13 21;
čuj, to kći sionska jeca i pruža ruke: 22 23; 50 43
'Jao meni! Duša mi zamire Iz 13 8+
pod udarcima ubojica!' Ps 48 7

a) Aluzija na obećanja lažnih proroka (14,13; 23,17; usp. 28,8–9).
b) Dan, na sjevernoj granici Palestine (Post 14,14; Još 19,47; Suci 18,29; 20,1+, itd). Izraz Efrajim ovdje označuje brdoviti dio Palestine, od Šekema do Betela, gdje su se naselili potomci Efrajimova plemena (Još 16,1s; 17,15; 1 Sam 1,1). Efrajim je bio sin Josipov.
c) »neprijatelji«, *sarim* konj.; TM *nosrim* »straže«.
d) Plač Jeremije koji se poistovjećuje sa svojom zemljom.
e) Jahve uzima riječ.
f) »Svi su gradovi« prema LXX; TM »sav je grad«.

Uzroci najezde[a]

5 Prođite ulicama jeruzalemskim,
pogledajte dobro i raspitajte se,
tražite po njegovim trgovima,
Mih 7 2 pa ako nađete ijednoga čovjeka
Ps 14 1-3 koji čini pravo i traži istinu,
Post 18 16-33 oprostit ću ovom gradu« –
Ez 14 12+ riječ je Jahvina[b].
2 Pa kad i govore: »Živoga mi Jahve!«
doista se krivo zaklinju.
3 Jahve, nisu li oči tvoje upravljene k istini?
Am 4 6+ Biješ ih, ali njih ne boli;
zatireš ih, al' oni odbijaju pouku tvoju.
Čelo im je tvrđe od litice,
Otk 16 9. 11 odbijaju da se obrate.
4 Rekoh: »Samo siromasi
tako ludo postupaju,
jer ne znaju puta Jahvina
ni pravo Boga svojega.
5 Poći ću, dakle, velikima
i njima ću govoriti,
jer oni poznaju put Jahvin
i pravo Boga svojega.«
2 20 Ali oni svi složno razbiše jaram
Mt 11 28-30 i sve veze pokidaše.
6 I zato ih šumski lav napada,
vuk pustinjski razdire,
leopardi vrebaju gradove njihove,
tko god iziđe iz njih bit će rastrgan.
Jer su grijesi njihovi mnogobrojni,
mnogostruki otpadi njihovi.
7 »Zašto da ti oprostim?
Sinovi me tvoji napustiše,
zaklinju se lažnim bogovima[c].
Pnz 32 15 Ja ih nasitih, oni preljub učiniše,
u bludničinu kuću nagrnuše.
8 Oni su k'o ugojeni, sileni konji:
ržu za ženom bližnjega svoga.
= 5 29; 9 8 9 Pa da to ne kaznim – riječ je Jahvina –
narodu takvu da se ne osvetim?
10 Popnite se na zidove! Razarajte!
Uništite, ali ne posvema!
Iščupajte sve čokote 2 21+
jer nisu Jahvini.
11 Da, podlo me izdadoše
dom Izraelov i dom Judin[d]« –
riječ je Jahvina.
12 Zanijekaše Jahvu,
rekoše: »Nema ga[e]! Ps 14 1
Zlo nas neće snaći, Sef 1 12
nećemo iskusiti ni gladi ni mača!
13a A proroci su poput vjetra, Iz 28 15
govornika nema među njima!« Am 9 10
14 Zato ovako govori Jahve,
Bog nad Vojskama:
»Zato što su tako govorili,
13b evo što će im se zbiti:
U oganj ću pretvoriti 23 29
svoje riječi u tvojim ustima, Hoš 6 5
a narod ovaj u drvo
da ga oganj proždre.
15 Evo, dovest ću na vas Pnz 28 49-52
narod izdaleka,
dome Izraelov – riječ je Jahvina.
Narod nepobjediv,
narod drevan,
narod kojega jezik nećeš znati, Iz 28 11
ni razumjeti što govori.
16 Tobolac mu je razjapljen grob.
Svi su oni po izboru junaci.
17 On će proždrijet' tvoju žetvu, tvoj kruh,
sinove i kćeri tvoje,
ovce i goveda tvoja,
grožđe i smokve tvoje,
razorit će ti gradove tvrde
u koje se sada uzdaš[f].«

Dva dodatka

18 »Ali ni tada – riječ je Jahvina – neću te posve Iz 4 3+
uništiti.
19 A kad budu pitali: 'Zašto nam Jahve, Bog naš, Pnz 29 23-24
učini sve ovo?' ti ćeš im odgovoriti: 'Jer ste mene Jr 16 10s;
ostavili da biste služili tuđim bogovima u svojoj 22 8s
zemlji, služit ćete tuđincu u zemlji koja nije vaša!'« Pnz 28 47-48

a) Glavnom zlu koje se sastoji u idolatrijskom oskvrnuću Jahvina kulta Jeremija dodaje još i praktični ateizam i nepoučivost (rr. 3.12–13), bludnost (rr. 7–8), socijalno potlačivanje (rr. 26–29). Prokazuje odgovornost vodećih slojeva (rr. 4–5), svećenika i proroka (r. 31).
b) »riječ je Jahvina« prema LXX. TM ispušta.
c) Dok za pravog Boga govore: »Nema ga!« (r. 12).
d) Izraz »dom Izraelov« ovdje možda označuje Južno kraljevstvo (usp. pogl. 2) a »dom Judin« mogla bi biti glosa. Taj je izraz dobio više značenja: najprije je označivao dvanaest plemena naroda Saveza (Još 24), zatim, poprimajući profano značenje, obilježavao je Sjeverno kraljevstvo (2 Sam 5,5). Međutim, njegovo vjersko značenje nije bilo nikad zaboravljeno pa Izaija govori o »obje kuće Izraelove« (Iz 8,14) a poslije propasti Sjevernog kraljevstva, Samarije (721), ovaj je izraz primijenjen na Južno kraljevstvo (usp. Iz 5,7; Mih 2,1; Ez 4,3; 5,4).
e) Dosl. »Ne on!« Bezbožnik ne zastupa teoretski ateizam, nego po njemu Jahve neće uopće djelovati; praktično, za nj Jahve ne postoji (usp. Ps 14,1+). Možemo to shvatiti i ovako: »Ne želimo za nj znati!«
f) Proroštvo će se nastaviti u r. 26.

8 18-23; 14 **Opomena**

[20]»Objavite ovo domu Jakovljevu
i obznanite po Judeji:
[21]Čujte, dakle, ovo,
narode ludi i nerazumni[a]:
Pnz 29 3+ oči imaju, a ne vide,
Iz 6 10 Ez 12 2 uši imaju, a ne čuju!
Mt 13 13+ [22]Zar se mene nećete bojati
– riječ je Jahvina –
zar nećete drhtati preda mnom
koji sam stavio pijesak moru za granicu,
Job 38 8-11 za vječnu među koje nikad neće prijeći:
Ps 104 9 ono se biba, al' je nemoćno,
valovi mu huče, ali prijeći neće.
[23]No, u naroda ovog
srce je prkosno, nepokorno;
oni se udaljiše – to je snaga njihova!
[24]Ne rekoše u srcu svome:
'Bojmo se Jahve, Boga svojega,
3 3 koji nam u pravi čas šalje
Pnz 11 14 dažd rani i kišu kasnu
1 Sam 12 17+ i koji nam čuva tjedne određene za žetvu.'
[25]Vaša bezakonja narušiše ovo,
vaši vam grijesi uništiše blagostanje.

Bezakonje

[26]Da, u mome narodu ima zlikovaca:
kao ptičari vrebaju iz zasjede[b],
postavljaju zamke,
hvataju ljude.
[27]Kao što je krletka puna ptica,
tako su njihove kuće pune grabeža;
postadoše tako veliki i bogati,
[28]tusti i ugojeni.
Da, prevršila se mjera zla,
ne brane prava,
prava sirote ne sreću,
ne mare za pravo sirotinje.
= 5 9 [29]Pa da to ne kaznim
– riječ je Jahvina –
narodu takvu da se ne osvetim?
[30]Strahote i grozote
zbivaju se u ovoj zemlji:
[31]proroci laž proriču, 14 14
a svećenici poučavaju na svoju ruku[c].
A mojem narodu to omilje!
Al' što ćete raditi na kraju? Iz 10 3

Još o najezdi

6 [1]Bježite, sinovi Benjaminovi,
isred Jeruzalema!
U Tekoi zatrubite u rog, Jl 2 1+
na Bet Hakeremu[d] podignite bojni stijeg!
Jer sa Sjevera se nadvija nesreća, 1 13-15
propast velika.
[2]Može li se Kći sionska
usporedit' s nježnom tratinom?
[3]K njoj dolaze pastiri sa stadima. 12 10
Svud oko nje razapeše šatore,
svaki pase na dijelu svome.
[4]S njome zametnite sveti boj[e]!
Na noge! Navalimo usred dana!
Jao nama, jer se dan naginje k zapadu,
a večernje sjene duljaju!
[5]Na noge! Navalimo usred noći,
razrušimo dvore njene!«
[6]Jer ovako zbori Jahve nad Vojskama:
»Oborite stabla njena,
podignite nasip oko Jeruzalema,
to je grad laži[f],
u njemu je sve samo tlačenje.
[7]Kao što iz studenca izvire voda,
tako iz njega opačina izvire.
U njemu se čuje samo nasilje i pustošenje,
preda mnom su svagda bolesti i rane.
[8]Popravi se, Jeruzaleme,
da mi se duša od tebe ne odvrati,
da te ne pretvorim u pustoš,
u zemlju nenastanjenu.«
[9]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Paljetkuj, paljetkuj kao lozu
Ostatak Izraelov[g]! 2 21+
Poput berača pruži ruke
među čokote!«

a) »nerazumni«, dosl. »bez srca« (usp. Hoš 7,11; Post 8,21+).
b) »vrebaju«: množina prema kontekstu; TM jednina. – »kao ptičari...iz zasjede« je nepouzdan prijevod. Glagol znači »poniziti se« pa onda izvedeno »sagnuti se«, »šćućuriti se« (za zasjedu).
c) Dosl. »primaju na svoju ruku«. BJ prevodi: »u svoju korist«. U ovom se smislu glagol *radah* upotrebljava i u Suci 14,9.
d) Pretpostavlja se da su Benjaminovci, nastanjeni na sjeveru Judeje, utekli u Jeruzalem. – Tekoa, Amosova domovina, 8 km južno od Betlehema; Bet Hakerem (usp. Neh 3,14) je teško geografski smjestiti. Možda se odnosi na Ramat Rahel, 5 km južno od Jeruzalema.
e) Dosl. »Posvetite rat protiv nje!«. Sveti je rat dotad bio smatran svetom dužnošću (usp. isto tako 22,7). Međutim, unatoč rječniku, ovdje se radi o sasvim suprotnom od ideala svetog rata kojim se Jahve bori za svoj narod (usp. Pnz 1,30; 20,4; Iz 31,4) ili barem protiv njegovih neprijatelja (Iz 13,3). Za Jeremiju rat nije više religiozni čin jer je Jahve napustio Izraelov tabor i odlučio kazniti Izraela (usp. 21,5; 34,22).
f) »to je grad laži« BJ prevodi »to je grad koji ću uskoro posjetiti!« bilo da ga oslobodi (15,15; Izl 3,16; Lk 1,68) bilo da ga preda kazni (6,15; 8,12; 9,24; usp. Iz 10,3 itd).
g) Izraz »Ostatak Izraelov« ovdje kao i u 8,3 još nije ustaljen. To će postati u 23,3 i 31,7 te će označivati vjerni narod koji će baštiniti spasenje (usp. Iz 4,3+).

10 Komu treba da govorim[a],
koga da opomenem da me saslušaju?
Gle, uho im je neobrezano
stog ne mogu čuti.
4 4+ Gle, riječ Jahvina postade im porugom,
nije im mila.
11 Prepun sam gnjeva Jahvina,
ne mogu više izdržati!
– Izlij ga, dakle, po djeci na ulici
i na skupove mladića.
Sve će ih obuzeti: muža i ženu,
starca i čovjeka zrele dobi.
= 8 10-12 12 Njihove će kuće pripasti drugima,
a tako i polja i žene im.
»Da, ispružit ću ruku svoju – govori Jahve –
na stanovnike ove zemlje,
13 jer od najmanjega do najvećeg
svi gramze za plijenom,
23 11 od proroka do svećenika
svi su varalice.
14 I olako liječe ranu naroda moga,
vičući: 'Mir! Mir!'
Ali mira nema[b].
15 Nek' se postide što gnusobu počiniše,
no oni više ne znaju što je stid,
ne umiju se više crvenjeti.
I zato će popadati s onima što padaju,
srušit će se kad stanem kažnjavati« –
govori Jahve.
16 Ovako govori Jahve:
18 15 »Stanite na negdašnje putove[c],
raspitajte se za iskonske staze:
Koji put vodi k dobru? Njime pođite
↗Mt 11 29 i naći ćete spokoj dušama svojim!
Al' oni rekoše: 'Ne idemo!'
Hoš 9 8+ 17 I postavih im stražare:
Ez 3 17 'Pazite na glas roga!'
Al' oni rekoše: 'Nećemo paziti!'
18 Zato čujte, narodi,
i vi pastiri stada njihovih!
19 Čuj, zemljo!
Gle, dovodim zlo na ovaj narod,
Izr 1 29-31 plod njihove pobune,
jer oni ne slušahu riječi moje,
Zakon moj odbaciše.

20 Što će mi tamjan
koji dolazi iz Šebe[d] 1 Kr 10 1+
i trska mirisna
iz zemlje daleke?
Vaše mi paljenice nisu drage, Am 5 21+
nisu mi po volji klanice vaše.«
21 Zato ovako govori Jahve:
»Evo postavljam narodu ovome
prepreke o koje će se spotaći,
oci i djeca zajedno, poginut će susjed zajedno
s prijateljem.«
22 Ovako govori Jahve:
»Evo dolazi narod iz zemlje sjeverne, = 50 41-43
puk velik diže se s krajeva zemlje:
23 u ruci im luk i koplje,
okrutni su, nemilosrdni;
graja im buči kao more,
jašu na konjima,
kao jedan za boj spremni
protiv tebe, Kćeri sionska.
24 Kad saznasmo novost,
ruke nam klonuše,
strava nas obuze,
bol kao porodilju.
25 Ne izlazite u polja, 4 31+
ne idite na putove,
jer mačevi dušmanski prijete, 20 10+
užas sve uokolo.
26 Kćeri mog naroda, kostrijet pripaši,
pospi se pepelom,
nariči k'o za jedincem Am 8 10 Zah 12 10
tužaljku pregorku.
Jer će doći nenadano
na nas pustošnik.
27 Postavih te za ispitivača naroda mojeg[e]
da spoznaš i ispitaš putove njegove.
28 Svi su oni odmetnici najgori,
okolo kleveću i mjed i željezo[f],
svi su pokvareni.
29 Mijeh sopće Iz 1 22
da bi vatra proždrla olovo[g], Jr 9 6
zalud se ljevač trudi da ga rastopi: Ez 22 17-22 Mal 3 2-3
šljaka se ne da izlučiti.«
30 »Srebro odbačeno«, tako ih zovu,
jer ih Jahve odbaci!

a) Jeremija, pozvan da sabere ostatak, izjavljuje u rr. 10–11a da više ne nalazi pozornih slušatelja. U r. 11b slijedi Božji odgovor.
b) Lažna obećanja krivih proroka (usp. 4,10) s kojima se prorok Jeremija žestoko sukobio svojim pretkazivanjima nesreće. Oni naviještaju »mir« (hebr. *šalom*) izraz koji ne znači samo odsutnost izvanjske opasnosti (značenje koje se u Jeremijino vrijeme pojavljuje u prvom planu), nego savkoliki ideal sreće u osobnom i u zajedničkom blagostanju, u dobrim odnosima s Bogom i u društvenom skladu. To je ideal koji treba ostvariti mesijanski mir (usp. Iz 11,6+).
c) Ovaj izraz označuje i putove predaka grešnika (Job 22,15) i, kao ovdje, predaka vjernika (usp. 18,15; Ps 139,14).
d) Ili Sabe (1 Kr 10,1+).
e) TM dodaje: »(kao) tvrđavu« (riječ iz 1,18).
f) Dosl. »oni su mjed i željezo«.
g) Usporedba preuzeta iz taljenja metala a ovdje posebno iz proizvodnje galenita, pri čemu treba izvući odijeljeno olovo i srebro. Međutim Izrael, premda stavljen na kušnju, ipak se ne pročišćuje.

2. *PROROČANSTVA VEĆINOM IZ VREMENA JOJAKIMOVA*

26 1-19+ **Pravo čašćenje Boga**[a]
a) Napad na Hram[b]

7 Ovo je riječ što dođe Jeremiji od Gospodina:
2»Stani pred vrata Doma Jahvina, objavi on-
dje ovu riječ. Reci: Čujte riječ Jahvinu, svi Judejci
koji ulazite na ova vrata da se poklonite Jahvi. 3O-
Iz 1 16-17 vako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov:
'Popravite svoje putove i djela svoja, pa ću boraviti
s vama na ovome mjestu. 4Ne uzdajte se u lažne
riječi: 'Svetište Jahvino! Svetište Jahvino! Svetište
Jahvino!' 5Ali ako zaista popravite svoje putove i
djela svoja i ako zaista budete činili što je pravo,
22 3 svatko prema bližnjemu svome, 6ako ne budete tla-
čili stranca, sirote i udovice i ne budete prolijevali
krvi nedužne na ovome mjestu, ako ne budete
Izl 20 2-3+ trčali za tuđim bogovima na svoju nesreću – 7bora-
vit ću s vama na ovome mjestu, u zemlji koju sam
dao vašim ocima zauvijek. 8Ali se vi uzdate u lažne
i beskorisne riječi! 9Zar da kradete, ubijate, činite
preljub, krivo se zaklinjete, palite tamjan Baalu i
trčite za tuđim bogovima kojih ne poznajete, 10a
onda da dolazite i stojite preda mnom u Domu
ovome koji nosi moje ime i govorite: 'Spašeni
smo!' i da nakon toga opet činite nedjela i opačine?
↗Mt 21 13+ 11Zar je Dom ovaj, koji se zove mojim imenom, u
vašim očima pećina razbojnička? Ali ja dobro vi-
dim« – riječ je Jahvina.
1 Sam 1-3; 4 12-22 Ps 78 59-69 12»Pođite, dakle, na moje mjesto koje je u Šilu[c],
gdje nekoć nastanih ime svoje, i pogledajte što od
njega učinih zbog opačina naroda svoga izraelsko-
ga. 13Kako činite sva ona ista nedjela – riječ je Ja-
hvina – i premda vas neumorno opominjem, vi ne Iz 50 2;
slušate, a kad vas zovem, vi se ne odazivate: 14od 65 12; 66 4
ovoga Doma što se zove mojim imenom, u koje se
vi uzdate, i od ovoga mjesta što ga dadoh vama i
ocima vašim učinit ću isto što sam učinio i od Šila.
15Odbacit ću vas od lica svojega kao što odbacih
svu braću vašu, sve potomstvo Efrajimovo.«

b) Tuđi bogovi

16»A ti ne moli milosti za narod ovaj, ne diži 11 14; 14 11
glasa za njih i ne moli, ne navaljuj na me jer te
neću uslišiti. 17Ne vidiš li što čine po gradovima ju-
dejskim i po ulicama jeruzalemskim? 18Djeca kupe
drva, oci pale vatru, žene mijese tijesto da ispeku
kolače 'kraljici neba[d]' i lijevaju ljevanice tuđim bo- 44 17-19
govima da me pogrde. 19Zar mene tim pogrđuju –
riječ je Jahvina – a ne sebe na svoju sramotu?« 20I
stoga ovako govori Jahve Gospod: »Evo, gnjev
svoj i jarost svoju izlit ću na ovo mjesto, na ljude i
na stoku, na poljsko drveće i na plodove zemlje,
rasplamtjet će se i neće se ugasiti.«

c) Neistinito čašćenje Boga 11 1-14

21Ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izrae-
lov: »Paljenicama dometnite još i klanice, i jedite 6 20
meso. 22Ja ništa ne rekoh ocima vašim o paljeni- Am 5 21+
cama i klanicama, niti im što o tom zapovjedih kad
ih izvedoh iz zemlje egipatske[e]. 23Ovo im ja zapo-
vjedih: 'Slušajte glas moj, pa ću ja biti vaš Bog, a
vi ćete biti moj narod. Idite putem kojim vam za-

a) Govori koji slijede skupljeni su ovdje u cjelinu zbog svoje veze s bogoštovljem, a vjerojatno se odnose na vrijeme kralja Jojakima.
b) Hram koji je Jahve posvetio svojom nazočnošću (1 Kr 8,10s; usp. Pnz 4,7+) činio se ljudima nepovredivim, pogotovu poslije neuspjeha Sanheribova pod zidovima Jeruzalema godine 701, kad se očitovala Jahvina zaštita Svetog grada (2 Kr 19,32–34; Iz 37,33–35). Iz tog su zaključivali da će Jahve ponovno zaštititi grad. To je bila lažna sigurnost. Jeremija će sablazniti narod tvrdeći, kao prije njega i prorok Mihej (3,12) da je takvo pouzdanje varljivo. Uistinu, Bog može napustiti svoj Hram. Ezekiel će dapače vidjeti kako Slava Jahvina napušta svetište (usp. Ez 11,23). Pogl. 26 izvješćuje nas o nekim neprilikama koje će izazvati ovakav govor u počecima kraljevstva Jojakimova, oko 608. godine.
c) Svetište u Šilu, premda je tu boravio Kovčeg, razorili su Filistejci (1 Sam 4). Izbjegavalo se govoriti o toj nacionalnoj nesreći: poslije proroka Jeremije jedino još Ps 78,60 govori o tomu. – Šilo se nalazi oko 40 km sjeverno od Jeruzalema.
d) »Kraljica neba« je Ištar (Aštarta), božica plodnosti u mezopotamskom panteonu. Poistovjećivali su je s planetom Venerom. – Oblik riječi »kraljica« je neobičan i nalazi se samo kod Jeremije (usp. 44,17–25).
e) Točno je da Dekalog (Deset zapovijedi), povelja Saveza, ne sadrži nikakve obredne propise. Očito, nije stvar u tome da se jednostavno osuđuju životinjske žrtve (usp. 33,11), nego se Jeremija ovdje nadovezuje na cijelu proročku struju za koju kult nije bitni element religije (usp. Hoš 6,6; Mih 6,6–8; Am 5,21+).

povjedih, da vam dobro bude.' 24A oni ne posluša-
še, uho svoje ne prignuše, već pođoše po savjetu i
9 13 okorjelosti zloga srca svojega; okrenuše mi leđa, a
ne lice. 25Od dana kad oci vaši iziđoše iz zemlje
egipatske pa do dana današnjeg slao sam vam to-
like sluge svoje, proroke, iz dana u dan, neumor-
25 4; 26 5; no[a]. 26Ali me oni nisu slušali, uho svoje nisu prignu-
29 19; 44 4 li, nego otvrdnuše, gori od otaca svojih. 27Možeš
2 Ljet 36 15 im sve to reći, ali te neće poslušati; zovi ih, neće ti
Ez 3 4-7 se odazvati. 28Zato im reci: 'Ovo je narod koji ne
sluša glasa Jahve, Boga svojega, i ne prima opome-
Iz 7 9+ nē. Nestade istine, nestade je iz usta njihovih.'«

d) Protiv idolopoklonstva
19 1-13

Prijetnja izgnanstvom

29Ostriži svoju dugu kosu, baci je.
Po goletima protuži tužaljkom,
jer Jahve odbaci i odvrgnu
rod na koji se razgnjevio.
30»Da, sinovi Judini čine što je zlo u očima mo-
= 32 34 jim« – riječ je Jahvina. »Postaviše grozote[b] u Dom
koji se mojim zove imenom, da ga oskvrnu; 31podi-
Lev 18 21+ goše uzvišice tofetske[c] u Dolini Ben Hinomu i spa-
ljuju vatrom svoje sinove i kćeri – što im ja nikad
ne zapovjedih niti mi to ikada na um pade. 32Stoga
= 19 6 evo dolaze dani – riječ je Jahvina – kad se više
neće reći Tofet ni Dolina Ben Hinom, nego Dolina
klanja. U Tofetu će se pokapati mrtvi, jer drugdje
16 4; 34 10 neće biti mjesta. 33A mrtva tijela ovoga naroda bit
će hrana pticama nebeskim i zvjeradi zemaljskoj, i
↗ Bar 2 23 nitko se neće naći da ih poplaši i otjera. 34Uklonit
ću iz gradova judejskih i s ulica jeruzalemskih ra-
dost i veselje: jer će se zemlja ta pretvoriti u pusti-
nju.«

8 »U ono vrijeme – riječ je Jahvina – povadit
će iz grobova kosti kraljeva judejskih, kosti
knezova njezinih, kosti svećenika, kosti proroka i
Ez 6 4-5 kosti žitelja jeruzalemskih. 2I razasut će ih prema
suncu, prema mjesecu i prema svoj vojsci nebeskoj.
koje ljubljahu, kojima služahu, koje slijeđahu, koje
za savjet pitahu i kojima se klanjahu[d]. I neće ih
= 25 33; 16 4; 2 Kr 9 37 pokupiti i sahraniti; ostat će kao gnoj po zemlji.
3Tada će svima onima što preostanu od tih zlih ple-
mena, po svim mjestima[e] kuda ih rasprših, smrt biti
milija od života« – riječ je Jahve nad Vojskama.

Prijetnje, jadikovke, pouke[f]

4»Reci im: Ovako govori Jahve:
'Padne li tko, neće li opet ustati,
zaluta li, neće li se opet vratiti?
5Zašto onda taj narod luta
uporno i neprekidno?
Čvrsto se drže laži,
neće da se obrate.
6Pazio sam i osluškivao:
Ne govore kako valja.
Nitko se ne kaje zbog pakosti svoje,
i ne govori 'Što učinih?'
Svatko je skrenuo trku svoju
kao konj kad u boj nagne.
7Čak i roda pod nebom Iz 1 3
zna svoje vrijeme,
grlica, lastavica i ždral
drže se vremena kad se moraju vratiti.
A moj narod ne poznaje
suda Jahvina.

Protiv svećenika i lažnih proroka

8Kako možete tvrditi: 'Mi smo mudri, 2 8
u nas je Zakon Jahvin!' ↗ Mt 23
Zaista, u laž ga je pretvorila
lažljiva pisaljka pisara[g]!
9Mudraci će biti osramoćeni,
prestravljeni i uhvaćeni u zamku.
Gle, oni prezreše riječ Jahvinu!
A njihova mudrost – što im koristi?

Ponavljanje ulomka[h]

10Zato ću žene njihove dati strancima, = 6 12-15
a vaša polja osvajačima.
Jer od najmanjeg do najvećega
svi gramze za plijenom,

a) »iz dana u dan« prema sir. prijevodu. TM ima samo »dan«.
b) Izraz »grozote« odnosi se na kriva božanstva.
c) »uzvišice tofetske« su »lomače« na kojima su žrtvovali djecu u čast Moleku (32,35), usp. Lev 18,21+; Iz 30,33+.
d) Astralni (zvjezdani) kult bio se vrlo raširio za vrijeme kraljeva Manašea i Amona.
e) TM ovdje ponavlja »što preostanu«; LXX i sir. izostavljaju.
f) Ova zbirka 8,4 – 10,25 sadrži proroštva što ih je prorok izgovorio na početku Jojakimova kraljevanja, oko godine 605. Tri pjesme (8,4–7; 8,13–17; 9,1–8) nastavljaju i proširuju prijetnje Izraelu. Tužaljka 9,9–21 nastavlja se u 10,17–22 i svršava Jeremijinom molitvom (10,23–24). Toj cjelini dodane su kasnije i druge Jeremijine pjesme: 8,8–9.10–12.18–23; 9,22–23.24–25. Odlomak 10,1–16, izgleda, potječe iz neke druge ruke.
g) Ovdje se radi o svećenicima, čuvarima predaja koje su utjelovljene u tekstovima. »Riječ« u r. 9 bez sumnje označuje prorokovu poruku i zakon. u usmenom obliku a možda već dijelom i u pismenom.
h) Ovaj ulomak, podvostručenje onog u 6,12–15, LXX ne donosi.

od proroka do svećenika
svi su varalice.
11 I olako liječe ranu naroda mojega
vičući: 'Mir! Mir!'
Ali mira nema.
12 Neka se postide što gnusobu počiniše,
no oni više ne znaju što je stid,
ne umiju se više crvenjeti.
Zato će popadati s onima što padaju,
srušit će se kad stanem kažnjavati«
– govori Jahve.

Prijetnja lozi Judinoj

13 »Htjedoh u berbu k njima – riječ je Jahvina –
Iz 5 1+ a ono ni grozda na trsu,
Lk 13 6-9 ni smokve na smokvi;
Mt 21 18-22+ čak je i lišće uvelo.
Zato ih predah onima što prolaze kraj njih.
14 'Zašto još čekamo?
= 4 5 Na okup[a]!
Zavucimo se u tvrde gradove
da ondje izginemo[b],
jer nas Jahve, Bog naš, zatire,
9 14 napaja nas vodom otrovanom,
jer zgriješismo protiv Jahve.
Iz 59 9 15 Nadasmo se miru, ali dobra nema,
= Jr 14 19 čekasmo vrijeme ozdravljenja, al' evo užasa!
4 15 16 Iz Dana dopire
njištanje konja njegovih,
od rzanja njegovih pastuha
dršće zemlja sva.
Dolaze da proždru zemlju i što je napunja,
grad i žitelje u njemu.'
Pnz 32 24 17 I gle, puštam na vas otrovnice
Br 21 6 protiv kojih nema čarolija;
Iv 3 14-15 ujedat će vas – riječ je Jahvina –
18 lijeka biti neće.«

5 20-25; 14 Prorokova tužaljka zbog gladne godine

Bol me spopada[c],
srce mi iznemoglo.
19 Evo zapomažu kćeri naroda moga
iz zemlje daleke:
»Zar Jahve nije više na Sionu?
Kralj njegov?
Zašto me razjariše svojim kipovima,
ništavilima tuđinskim?
20 Žetva prođe, minu ljeto,
a mi nismo spašeni!«
21 Satrven sam što je kći naroda mojega satrvena,
žalostan sam, stravom obuzet.
22 Zar u Gileadu[d] nema balzama?
Nema li ondje liječnika?
Tă zašto ne dolazi
ozdravljenje kćeri naroda mojega?
23 O, tko bi glavu moju pretvorio u vrelo, 9
a oči moje u vrutak suza,
danju i noću da plačem
nad poginulima kćeri svoje,
naroda svojega!

Pokvarenost Judina

9 »Da imam u pustinji obitavalište,
ostavio bih narod svoj
i daleko od njih otišao.
Jer svi su oni preljubnici,
rulja izdajnička.
2 Kao lûk napinju jezik, Ps 12 1-5
laž, a ne istina, prevladava na zemlji[e]. Ps 116 11
Iz zla u zlo srljaju,
mene ne poznaju« –
riječ je Jahvina!
3 »Nek se svatko čuva prijatelja, Mih 7 5
a brat bratu neka ne vjeruje, Jr 12 6
jer brat svaki nasljeduje[f] Jakova, Post 27
a svaki prijatelj raznosi klevete. Hoš 12
4 Jedan drugoga varaju,
istine ne govore,
privikoše jezik da govori laži;
izopačeni, ne mogu se više vratiti.
5 Nasilje na nasilje! Prijevara za prijevarom!
Neće da spoznaju mene« –
riječ je Jahvina.
6 Stog ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Evo, pretopit ću ih i ispitati, 6 29+
tă kako da i postupaju prema
kćeri naroda moga?
7 Jezik im je strijela ubojita,
na ustima riječ prijevarna.
'Mir s tobom', pozdravljaju bližnjega,
ali mu u srcu zamku spremaju.

a) Isti hebrejski glagol znači »okupiti, skupljati, brati« (usp. r. 14: »Na okup«!) i »satrti, uništiti«. BJ prevodi: »Htjedoh ih satrti«.
b) BJ prevodi: »da ondje budemo primorani na šutnju«. Radi se ovdje o smrtnoj tišini.
c) »lijeka neće biti« po LXX; TM »radost moja (?)« – »Bol me spopada«, dosl. »penje se na mene« *'alah* konj.; TM »na meni« *'alej*. Mogli bismo, strogo uzevši, shvatiti, ali tek po drugom ispravku: »izvor radosti za mene je bol moja«.
d) Gilead, istočno od rijeke Jordana, sjeverno od rijeke Jaboka. zemlja balzama i miomirisnih pomasti (Post 37,25; 43,11; usp. i Jr 46,11).
e) »laž, a ne istina, prevladava na zemlji« prema LXX; TM ima »a za istinu nisu oni hrabri«.
f) »jer svaki brat nasljeduje Jakova«: BJ ima »jer svaki brat samo misli kako bi istisnuo«. U hebr. tekstu igra riječi *'aqob ja'eqob* koja aludira na Jakova i njegovu ulogu da »zamijeni«, zapravo »istisne« svog brata (Post 25,26+). Mogli bismo prevesti: »Svaki brat igra ulogu Jakovljevu«.

5 9 8 Pa da ih zbog toga ne kaznim –
riječ je Jahvina –
narodu takvu da se ne osvetim?«

Tužaljka nad Sionom

9 »Zaplačite, tugujte nad brdima,
nad ispašama pustinjskim naričite!
Jer izgorješe[a], nitko ne prolazi,
glas stadâ više se ne čuje.
Hoš 4 3+ Od ptice nebeske do stoke
sve pobježe, svega nestade.
10 Od Jeruzalema učinit ću gomilu kamenja,
brlog čagaljski,
gradove judejske pretvorit ću u pustoš
34 22 gdje nitko ne stanuje.«
11 Tko je mudar da bi to razumio,
kome su usta Jahvina govorila da objavi
zašto zemlja izgorje kao pustinja
i nitko njome više ne prolazi?

Izl 19 5 12 I reče Jahve: »Jer ostaviše Zakon moj koji im
7 24 dadoh i jer ne slušahu glasa mojega, niti ga slijeđa-
hu, 13 nego slijeđahu okorjelo srce svoje i baale ko-
jima ih oci njihovi naučiše, 14 ovako govori Jahve
= 23 15 nad Vojskama, Bog Izraelov: Evo, nahranit ću na-
8 14 rod ovaj pelinom i napojiti ga vodom zatrovanom.
Otk 8 11 15 I raspršit ću ih među narode kojih ne poznavahu
Pnz 4 27; 28 36. 64 oni ni oci njihovi. A za njima ću poslati mač da ih
zatre.«

Ovako govori Jahve nad Vojskama:
16 »Pazite! Pozovite narikače! Neka dođu!
Pošaljite po najvještije! Neka dođu!
17 Neka pohite da zapjevaju tužbalicu nad nama!
Da suze poteku iz očiju naših,
da voda poteče s trepavica naših!
18 Sa Siona dopire tužbalica:
'O, kako smo upropašteni,
osramoćeni veoma!
Jer moramo zemlju ostaviti
i stanove svoje napustiti.'«
19 I zato, o žene, čujte riječ Jahvinu,
i neka uho vaše primi riječ iz usta njegovih.
Učite kćeri svoje jadati,
jedna drugu naricati:
20 »Smrt se ušulja kroz prozore naše,
uđe u dvore naše,
djecu pokosi nasred ulice,
mladiće nasred trgova.
21 I mrtva tjelesa leže
kao gnoj po oranicama, 8 2
kao snoplje za žeteocem,
a nikoga da ih skupi.«

Prava mudrost

22 Ovako govori Jahve:
»Mudri neka se ne hvale mudrošću, ↗1 Kor 1
ni junak neka se ne hvali hrabrošću, ↗2 Kor 10
ni bogati neka se ne hvali bogatstvom. ↗Jak 1 9
23 A tko se hvaliti hoće, neka se hvali time
što ima mudrost da mene spozna[b].
Jer ja sam Jahve koji tvori dobrotu[c],
pravo i pravdu na zemlji,
jer to mi je milo« – riječ je Jahvina.

Lažno pouzdanje u obrezanje 4 4+

24 »Evo, bliže se dani« – riječ je Jahvina – »kaznit
ću sve koji su obrezani na tijelu: 25 Egipat, Judeju, Rim 2 25
Edom, sinove Amonove i Moab i sve one što briju
zaliske[d] i prebivaju u pustinji. Jer svi su ti narodi[e]
neobrezani i sav dom Izraelov neobrezana je srca!«

Idoli i Bog istiniti[f] Iz 40 20+ Ps 115 4-8

10 Slušajte riječ koju vam govori Jahve, dome
Izraelov.
2 Ovako govori Jahve:
»Ne privikavajte se putu bezbožnom
i ne dršćite pred znacima nebeskim,
jer pred njima dršću samo bezbošci.
3 Jer su strašila tih naroda puka ništavnost[g],
samo drvo posječeno u šumi,
djelo ruku tesarovih,
4 ukrašeno srebrom i zlatom,
pričvršćeno čavlima i čekićima
da se ne klima.

a) Možda je riječ o god. 605., tj. vrijeme prve Nabukodonozorove najezde (2 Kr 24,1). Jeruzalemu prijeti opasnost.
b) »Spoznavanje Boga Jahve«, u čemu se sastoji istinska religija (usp. Hoš 2,22+), jedna je od velikih tema Jeremijina propovijedanja (usp. 2,8; 22,15–16; 24,7; 31,34).
c) »Dobrota« hebr. *hesed* (usp. Hoš 2,21+).
d) »sve one što briju zaliske«, tj. Arape.
e) »ti narodi neobrezani« prema TM *haggojim 'arelim* (no usp. r. 24).
f) Taj odlomak, koji izgleda ne potječe iz pera proroka Jeremije, razvija teme koje su srodne s Drugim Izaijom: niječe opstojnost lažnih bogova (usp. Iz 40,20+), uzvisuje Jahvu Stvoritelja (usp. Iz 42,8+). Tekst je preopterećen. Rr. 6–8 i 10 nedostaju u grč. tekstu, gdje je drukčiji redoslijed. R. 11 je aramejska glosa 12. r. Rr. 12–16 ponavljaju se u 51,15–19.
g) »strašila«: BJ ima »običaji«, a doslovno bi trebalo prevesti »odluke« ili »zakoni«, no riječ je ovdje upotrijebljena u lošem smislu: to su pravila kojih se drže poganski narodi (usp. 2 Kr 17,8).

5 Nalik su na ptičja strašila u vrtu:
ne znaju govoriti.
Treba ih nositi, jer ne umiju hodati.
Njih se ne bojte, jer ne mogu zla činiti,
ali ni dobra učiniti ne mogu.«

Iz 42 8+; 40 18 6 Nitko nije kao ti, Jahve,
Ps 86 8+ ti si velik i silno je ime tvoje.
↗Otk 15 4 7 Tko da se tebe ne boji, kralju naroda?
Zaista, tebi to pripada,
jer među svim mudracima naroda
i u svim njihovim kraljevstvima
tebi nema ravna!

8 Čime vatru lože, to ih zaluđuje!
Zakon im isprazan – obično drvo,
9 tankolisto srebro dovezeno iz Taršiša,
zlato iz Ofira[a],
rad kipara i rukotvorina zlatara,
sva djela umješna,
ogrnuta ljubičastim i crvenim grimizom.
10 A Jahve je pravi Bog.
Živi je on Bog i Kralj vječni.
Od njegova gnjeva zemlja se trese.
Narodi ne mogu podnijeti jarosti njegove.
11 Evo što ćete o kipovima reći: »Bogovi koji nisu
stvorili neba ni zemlje moraju nestati s lica zemlje
i ispod neba.«
= 51 15-19 12 On stvori zemlju snagom svojom,
Ps 104 Job 38 mudrošću svojom uspostavi krug zemaljski
Izr 8 27-31 i umom svojim razape nebesa.
13 Kad mu glas zaori, huče vode na nebesima,
‖Ps 135 7 oblake diže s kraja zemlje;
stvara kiši munje,
vjetar izvodi iz skrovišta njegovih.
14 Svakom čovjeku pamet stane,
svaki se zlatar zastidi svoga kipa,
jer svi su mu kipovi samo varka,
nema u njima duha!
15 Isprazni su oni, smiješne tvorevine,
propast će u dan kazne.
16 'Jakovljev dio' nije kao oni:
jer je on sve stvorio,
Izrael pleme je baštine njegove,
Jahve nad Vojskama ime je njegovo.

Strava na zemlji

17 Skupi prnje svoje sa zemlje, Ez 12 3
ti koja stanuješ u utvrdi[b]!
18 Jer ovako govori Gospod:
»Gle, ovaj put daleko ću odbaciti
stanovnike ove zemlje,
pritijesniti ih da me nađu[c].«
19 »Jao meni[d] zbog ozljede moje,
rana je moja neiscjeljiva.« 4 31
A ja rekoh:
»Ipak, bolest je moja, nosit ću je!
20 Šator je moj òbāljen, 4 20
sva užeta pokidana.
Djeca me ostaviše: nema ih. Iz 54 1-2
Nema ga tko bi opet razapeo šator moj
i podigao krila šatorska.«
21 Da, pastiri pamet izgubiše: Ez 34 1+
ne tražiše Jahve.
Zato ih sreća ne prati
i sva se stada raspršiše.
22 Čujte vijest! Primiče se, evo,
buka strašna iz zemlje sjeverne,
da gradove judejske pretvori u pustinju,
u brlog čagalja.

Molitva Jeremijina

23 Znam, Jahve,
da put čovjeka nije u njegovoj vlasti, Izr 20 24
da čovjek koji hodi ne može
upravljati korake svoje!
24 Kazni me, Jahve, ali po pravici, ‖Ps 6 2; 38 2
ne u gnjevu, da nas ne zatreš.
25 Izlij gnjev na narode ‖Ps 79 6-7
koji te ne priznaju
i na plemena
koja ne zazivlju imena tvoga!
Jer oni su proždrli Jakova, izjeli ga, Iz 9 11 Jr 30 16
opustošili naselje njegovo.

a) TM ima »Ufaz«. Taj se oblik pojavljuje opet u Dn 10,5, ali je očigledno loš prijepis riječi »Ofir«, kako čitaju sir. i Targ. Ofir, koji se vjerojatno nalazio negdje u zapadnoj Arabiji, zemlja je zlata (Post 10,29; 1 Kr 9,28 itd). Za Taršiš, koji neki žele poistovjetiti s Tartesom, na jugu Španjolske, usp. 1 Kr 10,22+.
b) Prorok se ponovno obraća poosobljenom izraelskom narodu. Opasnost je izgleda sada bliža nego ranije u 9,9–21.
c) »da me nađu« konj.; TM »da nađu«. Preinaka u vokalizaciji omogućuje nam da prevedemo: »da budu pronađeni«, to jest da ih neprijatelji dostignu. Međutim, tema povratka Bogu zbog trpljenja vrlo je česta u proroka (usp. 29,12–13; 31,16–19; Iz 17,4–7; 30,20; Bar 2,30–32; Hoš 5,14–15; Mih 4,10–11; Zah 10,9, usp. i Pnz 4,29).
d) Jadikovka poosobljenog naroda.

7 21-28 **Jeremija i »riječi Saveza«**[a]

11 Riječ koju je Jahve uputio Jeremiji:
[2]»Govòri Judejcima i Jeruzalemcima. [3]Reci
Pnz 27 26 im: Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: 'Proklet bio
čovjek koji ne posluša riječi Saveza ovoga, [4]riječi
koje sam zapovjedio ocima vašim kad sam ih izveo
iz zemlje egipatske, iz one peći ražarene, govoreći:
Pnz 4 20 Poslušajte glas moj i činite sve što vam zapovjedim:
Pnz 7 12-13; tada ćete biti narod moj, a ja vaš Bog, [5]da bih ispu-
6 3; 11 9; nio zakletvu kojom sam se zakleo ocima vašim da
10 5 ću im dati zemlju u kojoj teče mlijeko i med – kao
što je danas.'« A ja odgovorih i rekoh: »Tako je,
Jahve.« [6]I dalje mi reče Jahve: »Objavi riječi ove
po gradovima judejskim i po ulicama jeruzalem-
skim: 'Poslušajte riječi Saveza ovoga, te ih izvrša-
vajte. [7]Jer sam ozbiljno opominjao očeve vaše kad
sam ih izvodio iz zemlje egipatske i do danas ih
neumorno opominjem: Poslušajte glas moj! [8]Ali
oni ne slušahu i ne prignuše uha svojega, nego se
povedoše za okorjelošću zloga srca svoga. Zato do-
pustih da se na njima ispune sve riječi Saveza
ovoga za koji im zapovjedih da ga se pridržavaju,
ali ga se oni ne pridržavahu.'«
[9]I reče mi Jahve: »Zavjera je među Judejcima i
Br 25 1-3 Jeruzalemcima. [10]Vratiše se bezakonjima svojih
Hoš 9 10 otaca koji se oglušiše na moje riječi, pa trčahu za
tuđim bogovima da im služe. Dom Izraelov i dom
Judin prekršiše Savez moj koji sam sklopio s ocima
njihovim.«
[11]Zato ovako govori Jahve: »Evo, dovest ću na
Mih 3 4 njih zlo kojemu neće umaći; vapit će k meni, ali ih
Iz 59 2 ja neću slušati. [12]Onda neka gradovi judejski i žite-
Ez 8 18 lji jeruzalemski vapiju k bogovima kojima kade, ali
Izr 1 28 Suci 10 14 im oni neće pomoći u vrijeme nevolje!

= 2 28 [13]Jer imaš, o Judejo,
bogova koliko i gradova!
I koliko ima ulica u Jeruzalemu,
toliko žrtvenika podigoste da kadite Baalu.

[14]Ti, dakle, ne moli milosti za taj narod, ne diži 7 16
glasa za njih i ne moli, jer ih neću uslišiti kad me
zazovu u nevolji svojoj.«

Prigovor posjetiocima Hrama[b] 7 1-15, 21-28

[15]Što li će draga moja u Domu mome? 2 2
Kuje zle osnove.
Hoće li pretilina i meso posvećeno
ukloniti zlo od tebe[c]?
Mogu li te stoga proglasiti čistom?
[16]»Zelena maslina lijepa uzrasta«, Iz 5 1+
tako te Jahve nazva.
A sada uz prasak veliki
plamenom sažiže njeno lišće;
spaljene su grane njene.

[17]Jahve nad Vojskama, koji te bijaše posadio, ne-
sreću ti namijeni zbog zločina što ga učini dom Iz-
raelov i dom Judin kadeći Baalu da bi mene raz-
gnjevili.

Jeremija progonjen u Anatotu[d] 15 10+

[18]Jahve mi objavi te znam! Tada mi ti, Jahve,
razotkri njihove spletke. [19]A ja bijah kao jagnje Iz 53 7
krotko što ga vode na klanje i ne slutih da protiv
mene snuju pakosne naume. »Uništimo drvo još
snažno[e], iskorijenimo ga iz zemlje živih, da mu se Ps 83 4
ime nikad više ne spominje!«

[20]Ali ti, Jahve nad Vojskama, koji = 20 12
pravedno sudiš, 17 10
koji ispituješ srca i bubrege, 1 Kr 8 39 Ps 7 10;
daj da vidim kako se njima osvećuješ, 44 22;
jer tebi povjerih parnicu svoju. 139 13 Izr 15 11

[21]Zato Jahve nad Vojskama govori protiv ljudi u Mudr 1 6+ ↗Dj 1 24
Anatotu koji mi rade o glavi[f] i govore: »Ne proro- ↗Otk 2 23
kuj više u ime Jahvino, da ne pogineš od ruke na- Iz 30 10
še!« [22]Ovako govori Jahve nad Vojskama: »Evo, ja Am 2 12

a) God. 622. kralj Jošija poduzeo je vjersku obnovu (2 Kr 22,3 – 23,27) imajući snažnu potporu u svećenicima i u prorocima. Jeremija je, izgleda, u toj obnovi imao aktivnog udjela, o čemu nam je ovaj sljedeći odlomak svjedok. U njem ima brojnih izraza koji su vlastiti Ponovljenom zakonu čije je otkriće poslužilo kao temelj vjerske obnove (2 Kr 22,8). Jezgra tog odlomka, rr. 6, 8b, 9–12, vjerojatno potječe od samog Jeremije. Ostatak su kasniji umeci. Rr. 7–8 nedostaju u grčkom tekstu.
b) Ovo je proroštvo Jeremija vjerojatno izgovorio u Hramu u isto vrijeme kad i proroštva u pogl. 7. R. 17 nadovezuje se na 11,1–14.
c) »draga moja« prema LXX. TM ima »dragi moj«. Mjesto »pretilina« BJ ima »zavjeti« prema LXX. TM ima »brojni«.
d) Založivši se svim srcem za vjersku obnovu koja je ukinula mjesna svetišta (Pnz 12,5; usp. 2 Kr 23) Jeremija je navukao na sebe neprijateljstvo svojih zemljaka.
e) »drvo još snažno« (hebr. *beleho*) konj.; TM ima: *belahmo* to jest »u njegovu kruhu«; LXX ima: »stavit ćemo mu drvo (to jest otrova, Targ.) u kruh«. – Taj je r. primijenjen u kršćanskoj liturgiji na Muku Kristovu.
f) »koji mi rade o glavi«, prema LXX; TM »koji ti rade o glavi« (možda nespretan prijelaz u upravni govor).

ću ih kazniti. Njihovi će mladići od mača poginuti, sinovi i kćeri pomrijet će od gladi. [23]Ni ostatka neće ostati kad donesem nesreću ljudima u Anatotu u godini kazne njihove.«

Job 21 Ps 49; 73

Sreća zlikovaca[a]

12 Prepravedan si, Jahve,
da bih se mogao s tobom parbiti.
Samo bih jedno s tobom raspravio:
Zašto je put zlikovaca uspješan?
Zašto podmuklice uživaju mir?
[2]Ti si ih posadio, i oni se ukorijeniše,
rastu i plod donose.
Al' si bliz samo ustima njihovim,
a daleko im od srca.
[3]No ti, Jahve, mene poznaješ i vidiš;
ispitao si srce moje, ono je s tobom.
11 19 Odvedi ih kao jagnjad na klanje,
Ps 5 11+ sačuvaj ih za dan pokolja.
5 20-25 [4]Dokle će zemlja tugovati, dokle će trava na
8 18-23; 14 svem polju sahnuti? Zbog opačine njezinih stanov-
Hoš 4 3+ nika ugiba stoka i ptice!
Jer govore:
Bog[b] ne vidi naših putova.
15 10+ [5]Ako s pješacima trčeći sustaješ,
kako ćeš se s konjima utrkivati?
Kad ni u mirnoj zemlji nemaš uzdanja,
kako ćeš onda kroz guštare[c] jordanske?
[6]Jer su i braća tvoja i obitelj tvoja
licemjerni prema tebi!
I oni te iza leđa ocrnjuju na sva usta.
Ne vjeruj im kad ti zbore umilno.

Žalbe Jahvine nad poharanom Baštinom

7 14 [7]Ostavih dom svoj,
napustih baštinu svoju;
miljenicu srca svoga
dadoh u ruke dušmana njenih.
[8]Baština moja postade za me
kao lav u šumi.
Zarikao je na me, zato ga zamrzih.
[9]Zar je baština moja šarena ptica
oko koje odasvud[d] druge slijeću?
Hajde, skupite se, sve divlje zvijeri,
dođite žderati.
[10]Mnogi pastiri opustošiše moj vinograd. 6 3
zgaziše nasljedstvo moje;
dragu mi baštinu pretvoriše u golu pustinju,
[11]pretvoriše[e] u pustoš,
žalosna je pustoš preda mnom.
Sva je zemlja pusta
jer nikog u srce ne dira.
[12]Preko svih goleti pustinjskih
nagrnuše pustošnici.
Jer u Jahve je mač što proždire:
s jednog kraja zemlje do drugog
nema mira nijednome tijelu.
[13]Sijahu pšenicu, a požeše trnje:
iscrpli se bez koristi.
Stide se uroda svoga[f]
sve zbog jarosti Jahvine.

Snd i spasenje susjednih naroda

[14]Ovako govori Jahve: »Sve zle susjede svoje,
koji su dirnuli u baštinu što sam je dao narodu
svome Izraelu, ja ću iščupati iz zemlje njihove. Ali
dom Judin iščupat ću isred njih. [15]A kad ih išču-
pam, ponovo ću im se smilovati i povesti natrag,
svakoga na baštinu i zemlju njegovu. [16]Pa ako doi-
sta nauče putove naroda mojega i stanu se zakli- 4 2
njati imenom mojim – 'Živoga mi Jahve' – kao što Iz 45 14+
su učili moj narod da se zaklinje Baalom, tada će
se opet nastaniti usred naroda moga. [17]Ako pak ne
poslušaju, onda ću takav narod potpuno iščupati i
zatrti« – riječ je Jahvina.

Pojas na Eufratu[g]

13 Ovako mi govori Jahve: »Idi i kupi sebi lanen
pojas i opaši bokove. Ali ga u vodu ne uma-
či.« [2]I kupih pojas po riječi Jahvinoj i opasah boko-
ve. [3]I dođe mi drugi put riječ Jahvina: [4]»Uzmi pojas
što si ga kupio i njime se opasao, digni se, idi do
rijeke Eufrata i sakrij ga ondje u pukotinu pećine.«
[5]I odoh i sakrih ga kraj Eufrata, kako mi Jahve
zapovjedi. Poslije mnogo dana reče mi Jahve:
[6]»Ustaj, idi na Eufrat pa izvuci odande pojas za

a) Ovdje se taj problem u SZ prvi put postavlja. Vidi Uvod u mudrosne knjige, str. .
b) »Bog« prema LXX; TM »On«.
c) »guštare« doslovno »uzvisine«, tj. strme obalne padine pokrivene raslinstvom koje su bile opasne jer su služile kao zaklon svim vrstama životinja. Moglo bi se shvatiti i »poplava« (dosl. »dizanje«), ali usp. 49,19; 50,44. – Jahve ne jamči proroku traženu osvetu, nego mu navješta nova progonstva. Umjesto da mu izravno odgovori na njegovo mučno pitanje o naplati dobra i zla, Jahve ga ostavlja glede toga u nejasnoći (usp. Job 38,1s; 40,1–5; 42,1–6).

a) Ovdje se taj problem u SZ prvi put postavlja. Vidi Uvod u mudrosne knjige, str. 626.
b) »Bog« prema LXX; TM »On«.
c) »guštare« doslovno »uzvisine«, tj. strme obalne padine pokrivene raslinstvom koje su bile opasne jer su služile kao zaklon svim vrstama životinja. Moglo bi se shvatiti i »poplava« (dosl. »dizanje«), ali usp. 49,19; 50,44. – Jahve ne jamči proroku traženu osvetu, nego mu navješta nova progonstva. Umjesto da mu izravno odgovori na njegovo mučno pitanje o naplati dobra i zla, Jahve ga ostavlja glede toga u nejasnoći (usp. Job 38,1s; 40,1–5; 42,1–6).

koji ti zapovjedih da ga ondje sakriješ.« [7]Odoh na
Eufrat, izvukoh i uzeh pojas s mjesta gdje ga bijah
sakrio, i gle: pojas istrunuo, ne bijaše više nizašto.
[8]Tada mi dođe riječ Jahvina: [9]»Ovako govori Ja-
hve: Tako ću uništiti silnu oholost Judeje i Jeruza-
lema. [10]Narod taj opaki koji ne sluša mojih riječi,
nego slijedi okorjelo srce svoje i trči za drugim bo-
govima da im služi i da im se klanja, postat će kao
Ps **76** 11+ tvoj pojas koji nije više nizašto. [11]Jer kao što pojas
Ps **109** 19 prianja uz bedra čovjekova, tako sam htio da sav
dom Izraelov i sav dom Judin prianja uza me – riječ
je Jahvina – da budu moj narod, moj dobar glas,
moj ponos, moja slava i čast. Ali nisu poslušali!«

Razbijeni vinski vrčevi

[12]Reci tom narodu: »Svaki se vrč puni vinom.«
A oni će ti prigovoriti[a]: »Zar možda ne znamo da
se svaki vrč puni vinom?« [13]Reci im tada: »Ovako
Iz **51** 17+ govori Jahve: evo, napunit ću pijanošću sve stanov-
nike ove zemlje, kraljeve što sjede na prijestolju
Davidovu, i svećenike, i proroke, i sve Jeruzalem-
ce. [14]I porazbijat ću ih jednog o drugoga, očeve za-
jedno sa sinovima – riječ je Jahvina. Uništit ću ih
bez samilosti, bez milosrđa i bez smilovanja.«

Prijetnja izgnanstvom

[15]Poslušajte, dobro čujte, okanite se oholosti:
Jahve sad govori!
[16]Dajte slavu Jahvi, Bogu svojemu,
Iv **12** 35-36 prije nego što se smrkne,
prije nego što se noge vaše spotaknu
po planinama mračnim.
Vi se nadate svjetlosti,
Am **5** 18 a on će je u mrak pretvoriti,
prometnuti u crnu tamu!

[17]Ako ovo ne poslušate,
potajno će mi duša plakati zbog
oholosti vaše,
suze će roniti, oko će mi suze prolijevati,
jer Jahvino stado u izgnanstvo odlazi.

Prijetnje Jojakinu[b]

[18]Reci kralju i kraljici-majci:
»Sjednite duboko dolje,
jer vijenac slave
pade s vaših glava.
[19]Gradovi Negeba zatvoreni su[c],
i nikoga nema da ih otvori.
Sva je Judeja izgnana, sasvim izgnana!«

Opomena okorjelom Jeruzalemu

[20]Podigni oči, Jeruzaleme, i pogledaj[d]
one što nadiru sa Sjevera.
Gdje je stado tebi povjereno,
slavne ovce tvoje?
[21]Što ćeš reći kada ti se nametnu 4 30+
kao gospodari tvoji
oni koje si sam naučio
da te kao ljubavnici vode. 4 31+
Neće li te bolovi spopasti kao porodilju?
[22]Možda ćeš se tad upitati:
»Zašto me to snašlo?« 5 19
Zbog mnoštva bezakonja tvojih
otkriše ti skute, Iz **47** 2-3
nasilje nad tobom učiniše[e]. Hoš **2** 5+
[23]Može li Etiopljanin promijeniti kožu svoju?
Ili leopard krzno svoje?
»A vi, možete li činiti dobro, Mt **7** 16-19p
navikli da zlo činite?
[24]Zato ću vas[f] raspršiti k'o pljevu
koju raznosi pustinjski vjetar.
[25]To je sudba tvoja i dio tebi odmjeren
– riječ je Jahvina –
jer si mene zaboravio i u laž se uzdao.
[26]Sam ću ti halju do lica podići
da se tvoja golotinja vidi.
[27]Sve preljube tvoje, tvoje vriskanje 2 20+
i bestidno tvoje bludničenje,
na humcima, u poljima,
vidio sam tvoje grozote[g].
Jao tebi, Jeruzaleme! Još se ne očisti
i dokle će to još trajati ...?«

a) »A oni će ti prigovoriti« prema TM; LXX »A ako ti oni prigovore«.
b) Jojakin je vladao samo tri mjeseca. Nabukodonozor ga je odveo zajedno s njegovom majkom u Babilon 598. godine.
c) Bez sumnje zbog Edomaca koji su neprestano upadali u zemlju i pljačkali poslije 602. godine.
d) »Jeruzaleme«, dodano prema LXX. Hebr. ktb.: »Podigni vaše oči i pogledaj«, a qr.: »Podignite svoje oči i pogledajte!«
e) Dosl. »nasilje nanijeaše tvojim petama«, eufemizam.
f) »vas« konj.; TM ima: »njih«.
g) »laž« (r. 25) i »grozota« i tu označuju lažne bogove.

5 20-25; **Velika suša**[a]

8 18-23 Hoš 4 3+ **14** Riječ Jahvina Jeremiji o velikoj suši:
2Judeja je tugom obrvana
Tuž 1 4 i ginu njeni gradovi[b],
sumorno leže na zemlji,
krik Jeruzalema do neba se vije.
3Odličnici šalju sluge po vodu:
dolaze do studenaca,
Lev 26 18-20 ali vode ne nalaze,
vraćaju se praznih vrčeva,
postiđeni, posramljeni, pokriše glavu svoju.
4Zemlja je sva ispucala
Jr 3 3 jer kiše nema.
Ratari se postidješe, pokriše glave.
5Pa i košuta u polju
ostavlja mlado
jer trave nema.
6Divlji magarci, stojeć' na goletima,
dašću kao čagalj,
oči im malaksale
jer nema zelenila.
Iz 59 12 7Bezakonja naša protiv nas svjedoče,
smiluj se, o Jahve, rad' imena svoga!
Jer otpadosmo od tebe,
tebi sagriješismo,
17 13 8O nado Izraelova[c],
spasitelju njegov u danima nevolje!
Zašto si kao stranac u ovoj zemlji,
kao putnik što se uvrati da prenoći?
9Zašto si kao prestravljen čovjek,
kao junak koji ne može pomoći?
Tȁ ti si među nama, o Jahve,
7 30; 15 16 mi se tvojim zovemo imenom –
Pnz 28 10 nemoj nas ostaviti!
10Ovako govori Jahve o narodu ovome: Jest, oni
‖Hoš 8 13 vole tumarati i ne štede svojih nogu, i zato ih Jahve
ne voli. I sada se spominje bezakonja njihova i kaž-
7 16 njava grijehe njihove. 11I reče mi Jahve: »Ne traži
milosti za ovaj narod. 12Ako će i postiti, neću usli-
šiti njihovih vapaja. Ako će i prinijeti paljenicu i
prinos, neće mi omiljeti. Jer mačem, glađu i kugom
ja ću ih zatrti.«

13Tada rekoh: »Ah, Jahve Gospode! Eno, pro-
roci im govore: 'Nećete vidjeti mača, niti će vam 23+
biti gladi, nego ću vam dati postojan mir na ovome
mjestu.'«
14A Jahve mi reče: »Laž prorokuju ti proroci u 5 31; 27 10;
moje ime; niti ih poslah niti im nalog kakav dadoh 29 9
– ja im i nisam govorio. Oni vam prorokuju lažna
viđenja, isprazna gatanja i snove srca svoga.«
15Zato ovako govori Jahve: »Proroci ti što u moje
ime prorokuju, a ja ih nisam poslao, te govore da
neće biti ni mača ni gladi u zemlji ovoj, sami će od
mača i gladi poginuti. 16A narod ovaj kojemu pro-
rokuju ležat će po ulicama jeruzalemskim, pokošen
mačem i glađu, i neće biti čovjeka da ga pokopa –
njih, žene njihove, sinove i kćeri njihove. Tako ću
na njih izliti zloću njihovu.«

17A ti im reci ovako[d]:
Nek' oči moje suze rone danju i noću,
i neka ne prestanu,
jer je strašno slomljena
djevica, kći naroda moga,
ranom neobično ljutom.
18Pođem li u polje,
evo mačem pobijenih!
Vratim li se u grad,
evo od gladi iznemoglih!
Čak i proroci i svećenici lutaju po zemlji
i ništa ne znaju.

19Tȁ zar si Judeju sasvim odbacio?
Zar ti duši omrznu Sion?
Zašto nas tako biješ te nam više nema lijeka? = 8 15
Nadasmo se miru, ali dobra nema. 13 16
čekasmo vrijeme ozdravljenja, al' evo užasa! Am 5 18

20O Jahve, bezbožnost svoju priznajemo,
bezakonje otaca svojih;
doista, tebi sagriješismo!
21Ne odbaci nas, rad' imena svoga,
ne sramoti prijesto Slave svoje[e],
spomeni se i nemoj razvrći Saveza
svog s nama!

a) Ta je suša bez sumnje bila za vrijeme Jojakima. Razgovor prorokov s Bogom nadahnjuje se liturgijom tužaljki (usp. Jl 1 – 2; Ps 74 i 79): opis nevolje (14,2–6), tužaljka naroda (7–9), odgovor Jahvin (10–12), Jeremijin zagovor (13–16), ponovni opis nevolje (17–18), ponovna tužaljka naroda (19–22), ponovni odgovor Jahvin (15,1–4). Međutim Jahve i na zajedničku tužaljku naroda i na Jeremijin zagovor negativno odgovara te prijetnji gladu dodaje sada prijetnju neprijateljskim upadom.
b) »njeni gradovi«, dosl. »njena vrata« (usp. Pnz 12,17; 16,5 itd).
c) Prema TM; BJ prema 13 rkpp, LXX, VL: »O nado Izraelova, Jahve!«.
d) Redakcijski spoj koji vrlo nevješto uvodi u ono što slijedi.
e) Sion.

[22]Zar ispraznost bezbožnika dažda daje?
Ili zar nebesa sama kiše?
Zar ne daješ ti to, Jahve, Bože naš?
Zato se u te uzdamo, jer ti sve to činiš.

Ps 99 6 **15** I reče mi Jahve: »Kad bi i Mojsije i Samuel[a]
Izl 32 11+ stali pred lice moje, ne bi mi se duša obratila
narodu tome. Otjeraj ih ispred lice mojega, neka
idu od mene! [2]Ako te upitaju: 'Kamo da idemo?'
odgovori im: 'Ovako govori Jahve:

= 43 11 Tko je za smrt, u smrt!
Otk 13 10 Tko je za mač, pod mač!
Tko je za glad, u glad!
Tko je za izgnanstvo, u izgnanstvo!'

[3]Poslat ću na njih četiri nevolje – riječ je Jahvina:
mač da ih ubija, pse da ih rastrgaju, ptice nebeske
i zvjerad da ih žderu i zatiru. [4]I učinit ću ih užasom
svim kraljevstvima zemaljskim, i to zbog Manašea[b],
sina Ezekijina, kralja judejskoga – za sva zla što ih
počini u Jeruzalemu.«

O nevoljama rata[c]

[5]»Tko da se smiluje tebi, Jeruzaleme,
Iz 51 19 tko da te požali?
Tko li će se svratit' da te zapita kako ti je?
[6]Ti me odbaci – riječ je Jahvina –
i leđa mi okrenu.
I zato na te digoh ruku zatornicu.
Dojadi mi da ti uvijek praštam!
[7]Zato ću ih izvijati vijačom
na vratima zemlje ove.
Narod svoj ću lišit' djece i istrijebit' ga,
jer se ne obraćaju sa svojih putova.
[8]Bit će u njih više udovica
negoli pijeska morskoga.
Na majke mladih ratnika
dovest ću zatornika, usred podneva,
i pustit ću na njih iznenada užas i strahotu.
[9]Onesvijestila se roditeljka sedmero djece,
dušu ispustila.
Sunce joj zađe još za dana:
postiđena, osramoćena je.
A što od njih ostane, pod mač ću vrći
pred njihovim dušmanima« – riječ je Jahvina.

Obnovljeno zvanje[d] 1 4-10; 17-19

[10]Jao meni, majko, što si me rodila,
da svađam se i prepirem sa svom zemljom. Lk 2 34
Nikom ne uzajmih, ni od koga zajma ne uzeh,
a ipak svi me proklinju.
[11]Uistinu, o Jahve, nisam li ti služio
za njihovo dobro,
nisam li tražio milost u tebe za
neprijatelja svoga,
u doba nevolje[e], u danima tjeskobe njegove?
Ti to dobro znaš!
[12][f]Može l' se željezo slomiti,
željezo sa Sjevera i mjed?
[13]Tvoje bogatstvo i blago tvoje = 17 3-4
pljački ću predati.
Tako ćeš platiti za sva bezakonja svoja
po svoj zemlji.
[14]Učinit ću te robljem neprijateljâ[g]
u zemlji koju ne poznaješ,
jer gnjev moj planu ognjem
koji će vas sažgati, koji će protiv vas buknuti.

[15]Jahve, spomeni me se i pohodi me
i kazni progonitelje moje.
Ne daj da propadnem zbog sporosti
srdžbe tvoje!
Spomeni se da tebe radi podnosim sramotu. Ps 69 8
[16]Kad mi dođoše riječi tvoje, ja sam ih gutao:
riječi tvoje ushitiše
i obradovaše srce moje.
Jer sam se tvojim zvao imenom[h], 14 9+
o Jahve, Bože nad Vojskama.

a) Veliki posrednici (usp. Izl 32,11+; 1 Sam 7,8–12; Ps 99,6). Kasnija će predaja njima dodati još i Jeremiju (2 Mak 15,14+).
b) Najodgovorniji za idolopoklonstvo kojim je bio okaljan jahvistički kult kroz gotovo tri četvrtine stoljeća (usp. 2 Kr 21).
c) Ova je pjesma vjerojatno izgovorena kratko prije opsade godine 598.
d) Ponovni razgovor s Bogom (usp. 11,18 – 12,5) koji svjedoči o unutarnjoj krizi prorokova poslanja. Ovdje kao i u 12,5 Jahve umjesto da olakša Jeremijinu nevolju, osuđuje je kao »bezvrijednu« (r. 19) te od proroka zahtijeva ponovno »obraćenje« koje potvrđuje obnavljajući, gotovo istim izrazima, naredbe i obećanja iz poziva (rr. 19–20; usp. 1,9.17–19). O tim Jeremijinim »ispovijestima« (11,18 – 12,5; 15,10–21; 17,14–18; 18,18–23; 20,7–18), vidi Uvod, str. 1059.
e) »Uistinu« *'amen* LXX; TM »(Jahve) reče« *'amar*. – »služio« *šerattika* konj.; TM ktb »utvrdio« *šaratika*; TM qr »oslobodio« *šeritika*. – Taj je r. vrlo nejasan. Prema grčkom tekstu stavljen je u Jeremijina usta, što se bolje slaže s kontekstom. TM bismo doslovno mogli prevesti: »Jahve veli: Nisam li te oslobodio za tvoje dobro? Nisam li učinio da neprijatelj dođe usrdno te moliti u vrijeme nevolje i tjeskobe?« U tom slučaju ne bismo smjeli r. 12 shvatiti kao prijetnju protiv Izraela, povezujući ga s onim što slijedi, nego kao obećanje da će se Jeremiji dodijeliti čvrstoća poput mjedi (usp. 1,18; 15,20), nadovezujući na r. 11.
f) Rr. 12–14 (ili 13–14; usp. prethodnu bilješku) u velikom su dijelu podvostručenje 17,3–4, i ovdje su izvan svog konteksta.
g) »Učinit ću te robljem neprijatelja« prema mnogim hebr. rkpp., LXX, sir. i VL, što se slaže sa 17,4; TM »Pustit ću da prođu tvoji neprijatelji«.
h) Izraz koji prorok upotrebljava u vezi s Hramom (7,10s; usp. 1 Kr 8,43).

16 8 17Nikad sjedio nisam u društvu veseljaka[a]
da se razveselim.
Pod težinom ruke tvoje samotan živim,
jer ti me jarošću prože.
18Zašto je bol moja bez prebola?
Zašto je rana moja neiscjeljiva
i nikako da zaraste?
Ah! Hoćeš li meni biti kao potok nestalan,
vodama nepouzdan?

19Zato ovako govori Jahve:
»Ako se vratiš,
pustit ću te da mi opet služiš[b];
ako odvojiš dragocjeno od bezvrijedna,
1 9 bit ćeš usta moja.
Oni će se okrenuti k tebi,
al' ti se zato ne smiješ okrenuti k njima!
1 18-19 20Učinit ću od tebe za ovaj narod
zid od mjedi, neosvojiv.
Borit će se protiv tebe,
al' te neće nadvladati,
jer ja sam s tobom,
da te spasim i izbavim« –
riječ je Jahvina.
21»Izbavit ću te iz ruku zlikovaca
i otkupiti te iz ruku silnika.«

Prorokov život kao znamen[c]

16 I dođe mi riječ Jahvina i reče: 2»Ne uzimaj
sebi žene; i nemaj ni sinova ni kćeri na
ovome mjestu. 3Jer ovako govori Jahve o kćerima
i sinovima koji će se roditi na ovome mjestu i o
majkama koje će ih rađati i o očevima koji će ih
imati u ovoj zemlji: 4Oni će umrijeti smrću prebol-
8 2 nom, nitko ih neće oplakivati, niti će ih sahraniti.
Pretvorit će se u gnoj za oranice, izginut će od
mača i gladi, a njihova će trupla biti hrana pticama
nebeskim i zvijerima zemaljskim[d].«
5Da, ovako govori Jahve: »Ne smiješ ući u kuću
žalosti, ne idi naricati niti ih sažaljevati. Jer ja sam
tom narodu uskratio mir svoj – riječ je Jahvina –
ljubav i samilost. 6Pomrijet će veliko i malo u ovoj
zemlji i nitko ih neće pokopati. Nitko neće naricati
nad njima, niti će zbog njih praviti ureza, niti kose
šišati[e]. 7Za onog u žalosti neće kruh lomiti, da ga
utješe zbog pokojnika, nitiće mu tko pružiti pehar
utjehe zbog smrti njegova oca ili majke njegove[f].
8Ne ulazi u kuću slavlja da s njima sjediš i gostiš
se.« 9Jer ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog
Izraelov: »Evo, učinit ću da s ovog mjesta i pred 7 34; 25 10
vašim očima i u ovim danima iščeznu poklici rado-
sti i veselja i glasovi zaručnika i zaručnice.
10A kad objaviš tom narodu sve ove riječi, pa te
upitaju: 'Zašto nam Jahve zaprijeti svom ovom go- 5 19+
lemom nesrećom; u čemu je zločinstvo naše i u
čemu su grijesi naši što ih počinismo protiv Jahve,
Boga našega?' – 11onda im odgovori: 'U tom što
me ostaviše oci vaši – riječ je Jahvina – i trčaše za Pnz 29 24
tuđim bogovima da im služe i da im se klanjaju, a
mene ostaviše i Zakona se moga ne držaše. 12A vi
još gore učiniste nego oci vaši, jer evo, svaki se
povodi za okorjelošću zloga srca svoga, a mene ne
sluša. 13Zato ću vas istjerati iz ove zemlje u zemlju
koja vam je neznana, kao što bijaše i ocima vašim.
Ondje ćete služiti tuđim bogovima[g] danju i noću:
jer neću vam se više smilovati!'«

Raspršeni se Izraelci vraćaju = 23 7-8

14»Zato, evo, dolaze dani – riječ je Jahvina – kad
se više neće govoriti: 'Živoga mi Jahve koji sinove
Izraelove izvede iz Egipta', 15nego: 'Živoga mi Ja- Izl 20 2
hve koji sinove Izraelove izvede iz zemlje sjeverne
i iz svih zemalja kamo ih bijaše prognao.' Vratit ću
ih u zemlju njihovu koju dadoh ocima njihovim.

Navještaj neprijateljske najezde[h]

16Evo, poslat ću mnoga ribara – riječ je Jahvina
– koji će ih uloviti. A zatim ću dovesti mnoge lovce
koji će ih goniti sa svih gora, i sa svih brežuljaka,
i iz svih pećinskih rasjeklina. 17Jer moje oči prate
sve njihove putove: neće mi izmaći, niti se bezako-

a) Umjesto »veseljaka« BJ prevodi »podrugljivaca«. Veseljaci, bogati i oholi idu zajedno: to je skup ljudi koje psalmi, mudrosne knjige i evanđelja proklinju (Lk 6,25; Mt 5,3s).
b) BJ prevodi: »Ako se vratiš, i ako učinim da se vratiš«. Izraz tipičan za Jeremijin stil (usp. 17,14; 20,7). Tako prorok podvlači tijesnu vezu između ljudskog i božanskog čina. Može se isto tako prevesti: »Ako se vratiš, učinit ću da se vratiš« (usp. također 1,17). To je ista ideja, ali se tu više naglašava dobra volja kojom čovjek omogućuje Bogu da u njem djeluje. Obrnuto, čovjek mora priznati da ništa ne može sam učiniti ako Bog u njem ne djeluje (usp. 31,18).
c) Prorokovu propovijed podvlače ne samo simbolički čini (usp. 18,1+), nego katkada i savkoliki njegov život postaje simbol i znak (usp. Hoš 1 i 3; Iz 8,18; Ez 24,15–24).
d) Umrijeti bez pogrebnih obreda i pokopa predstavlja strašno prokletstvo (22,18–19; 1 Kr 14,11; Ez 29,5).
e) Pogrebni običaji zabranjeni Zakonom (usp. Lev 19,27–28; Pnz 14,1), ali ipak korišteni u Izraelu.
f) »Za onog u žalosti« prema Vg.; TM »Za žalost«. – »kruh« prema LXX; TM »za njih«. – »mu« prema LXX; TM »im«. – Riječ je o gozbi u čast pokojnika.
g) »Služiti tuđim bogovima«: stari izraz, koji puta znači »biti izagnan« (1 Sam 26,19; usp. 2 Kr 5,17) iz Palestine koju su smatrali jedinom zemljom Jahvinom.
h) Ovo je proroštvo prorok izgovorio prije 598. godine.

↗Otk 18 6 nje njihovo može sakriti od očiju mojih. 18Dvo-
struko ću naplatiti njihovo bezakonje i grijehe nji-
hove, jer su truplima svojih grozota oskvrnuli moju
zemlju i moju baštinu ispunili gnusobama[a].

Obraćenje narodâ[b]

19Jahve, snago moja i moja utvrdo,
utočište moje u danima nevolje!
Iz 45 14+ K tebi će doći narodi
s krajeva zemlje. I govorit će:
Samu nam laž oci namriješe,
Ništavost i Nemoć.
Iz 40 20+; 42 8+ 20Tâ stvara li čovjek sam sebi bogove,
to nikako nisu bogovi.
21Učinit ću, evo, da osjete,
da ovaj put zaista oćute
moju ruku i snagu moju,
i znat će da mi je ime Jahve.

Judina bezakonja i kazne[c]

Dn 7 10+ **17** Judin grijeh upisan je
željeznom pisaljkom,
urezan dijamantnim vrškom
Jr 31 33 u pločicu njihova srca
Izr 3 3; 7 3 i u rogove njihovih žrtvenika[d],
2kao spomen sinovima njihovim
Pnz 12 2+ na žrtvenike njihove i ašere njihove[e]
oko zelenog drveća na visokim brežuljcima,
3na brdima i usred polja.
= 15 13-14 Tvoje bogatstvo i sve blago tvoje
pljački ću predati.
Tako ćeš platiti za grijeh svoj
po svoj zemlji[f].
4Morat ćeš pustiti[g] baštinu
koju sam tebi poklonio.
Učinit ću te robljem neprijateljâ
u zemlji koju ne poznaješ.
Jer gnjev moj planu ognjem
koji će vječno gorjeti[h].

Mudre izreke

5Ovako govori Jahve:
Ps 146 3-4 »Proklet čovjek koji se uzdaje u čovjeka,
i slabo tijelo smatra svojom mišicom,
i čije se srce od Jahve odvraća.
6Jer on je kao drač u pustinji:
ne osjeća[i] kad je sreća na domaku,
tavori dane u usahloj pustinji,
u zemlji slanoj, nenastanjenoj.
7Blagoslovljen čovjek koji se uzdaje u Jahvu ‖Ps 40 5
i kome je Jahve uzdanje.
8Nalik je na stablo zasađeno uz vodu Ps 1 3
što korijenje pušta k potoku: Ez 47 12
ne mora se ničeg bojati kad dođe žega,
na njemu uvijek zelenilo ostaje.
U sušnoj godini brigu ne brine,
ne prestaje donositi plod.
9Podmuklije od svega je srce.
Jedva popravljivo, tko da ga pronikne? Mk 7 21
10Ja, Jahve, istražujem srca Izr 17 3
i ispitujem bubrege, Jr 11 20+
da bih dao svakom po njegovu vladanju, 32 19
prema plodu ruku njegovih. Ps 62 13
11Prepelica što leži na jajima a ne leže ↗Mt 16 27
jest onaj što nepravdom stječe bogatstvo:
usred dana svojih ostavit' ga mora
i na kraju ostaje lûda.«

Pouzdanje u Hram i u Jahvu[j]

12Slavan prijestol dignut od davnina,
to je naše sveto mjesto.
13O Jahve, nado Izraela, 14 8
svi koji te ostave postidjet će se,
koji se odmetnu od tebe
bit će u prah[k] upisani,
jer ostaviše Izvor žive vode. 2 13+

Osvetnička molitva 15 10+

14Iscijeli me, Jahve, i bit ću zdrav, Ps 6 3-4
spasi me, i bit ću spašen,
jer ti si pjesma moja.
15Evo ih što mi govore:
Gdje je riječ Jahvina? Neka se ispuni[l]!
16Ta ja se nisam vrzao oko tebe za
njihovu nesreću[m]
niti sam želio kobni Dan! – ti to znaš,
sve što je izlazilo iz usta mojih pred tobom je.

a) »grozote« i »gnusobe«: lažni bogovi koji kaljaju svetu zemlju kao što je kaljaju lešine (usp. Lev 18,25s; 26,30).
b) Ovaj odlomak, vrlo sličan Drugom Izaiji, vjerojatno ne potječe od Jeremije.
c) Rr. 1–4 nedostaju u LXX.
d) »njihovih žrtvenika« prema Vg.; TM »žrtvenika«.
e) »ašere«: BJ prevodi slobodnije »svete kolce« (usp. Izl 34,13+; Suci 2,13+).
f) Usp. 15,13. BJ prevodi »za grijehe uzvišica svojih« .
g) Umj. »pustiti (baštinu)« dosl. »pustiti ruku od« (hebr. *jadeka*) konj.
h) Inačica u odnosu na 15,14.
i) Dosl. »ne vidi«. Glagol je grafički sličan onomu koji je upotrijebljen u r. 8, »ne (mora se) bojati«, tako da je u TM pogrešno vokaliziran kao u r. 6.
j) Ova dva rr. izgleda nisu od Jeremije (usp. 7,1–15).
k) »koji se odmetnu od tebe« konj.; TM »od mene«. – »u prah upisani«, to jest u šeol, među mrtve.
l) Jeremijine se prijetnje ne ostvaruju. Dakle, nalazimo se prije 598. godine.
m) »nisam se vrzao oko tebe za njihovu nesreću« *lera'ah*, konj.; TM »nisam se vrzao oko tebe više no pastir« (*merro'eh*).

17Ne budi mi na užas,
ti, utočište moje, u Dan nesretni.
Ps 5 11+ 18Progonitelji moji nek' se postide, ne ja,
njih smeti, ne mene.
Na njih dovedi Dan nesretni,
zatri ih dvogubim zatorom!

Izl 20 8+ Svetkovanje subote[a]

19Ovako mi reče Jahve: »Idi i stani na vrata Si-
nova naroda na koja ulaze i izlaze kraljevi judejski
i na sva vrata jeruzalemska. 20Reci im: Čujte riječ
Jahvinu, vi, kraljevi judejski i svi Judejci i Jeruza-
lemci koji prolazite kroz ova vrata. 21Ovako govori
Jahve: 'Čuvajte se ako vam je život mio i ne nosite
tereta u dan subotnji, i ne unosite ga na vrata jeru-
zalemska. 22I ne nosite bremena iz kuće u dan su-
botnji, i nikakva posla ne radite, nego svetkujte
dan subotnji, kao što sam zapovjedio vašim ocima.
Pnz 9 13+ 23Oni me ne poslušaše i ne prikloniše uha svojega,
Jr 7 26; nego tvrdovrato ne poslušaše i ne prihvatiše nauka.
19 15 22 4-5 24A vi, ako me poslušate – riječ je Jahvina – i ako
ne budete nosili bremena na vrata ovoga grada,
nego budete svetkovali dan subotnji, ne radeći ni-
kakva posla, 25tada će na vrata ovoga grada ulaziti
Zah 9 9+ kraljevi koji sjede na prijestolju Davidovu, koji se
voze kolima i jašu na konjima, oni i njihovi časnici,
Ez 37 25 Judejci i Jeruzalemci, i ovaj će grad ostati dovijeka.
Jl 4 20 26I dolazit će iz gradova judejskih, iz okolice Jeru-
zalema, iz zemlje Benjaminove i iz Šefele, iz Gorja
i iz Negeba, da prinesu paljenice, klanice, prino-
snice i kâd i da prinesu žrtvu zahvalnicu u Domu
Jahvinu. 27Ali ako me ne poslušate te ne budete
svetkovali dan subotnji, i ako budete nosili bre-
mena ulazeći na vrata jeruzalemska u dan subotnji,
tada ću potpaliti oganj na vratima njegovim: i pla-
men će proždrijeti dvore jeruzalemske, i neće se
ugasiti.'«

Jeremija kod lončara[b]

18 Ovo je riječ koju Jahve uputi Jeremiji: 2»Us-
tani i siđi u kuću lončarovu – ondje ću ti ob-
javiti svoje riječi.« 3Siđoh, dakle, u kuću lončarovu,
upravo je radio na lončarskom kolu[c]. 4I kako bi se
koji sud što bi ga načinio od ilovače u ruci lončaro-
voj pokvario, on bi opet od nje pravio drugi – već
kako se lončaru svidjelo da napravi. 5I dođe mi ri-
ječ Jahvina: 6»Ne mogu li i ja s vama činiti kao Iz 29 16+
ovaj lončar, dome Izraelov? – riječ je Jahvina. Evo,
kao ilovača u ruci lončarovoj, i vi ste u mojoj ruci,
dome Izraelov. 7Objavim li jednom kojem narodu
ili kojem kraljevstvu da ću ga iskorijeniti, uništiti i 1 10
razoriti, 8i taj se narod, protiv kojeg sam govorio,
obrati od opačina i zloća, tada ću se ja pokajati za Ez 18 21-24
zlo koje mu bijah namijenio. 9Objavim li kojem na- Jon 3 10
rodu, ili kojem kraljevstvu, da ću ga izgraditi i po- 1 10
saditi, 10a on stane činiti što je zlo u mojim očima,
ne slušajući glasa mojega, pokajat ću se za dobro
koje sam im obećao. 11Zato sada reci Judejcima i
Jeruzalemcima: 'Ovako govori Jahve: Evo, spre-
mam vam zlo i snujem protiv vas osnove. Vratite
se, dakle, svaki sa svoga zlog puta i popravite svoje
putove i svoja djela.' 12Ali oni vele: 'Uzalud! Mi
ćemo radije provoditi svoje osnove i činiti svaki po 2 25
okorjelosti zlog srca svojega.'«

a) Važnost koja je ovdje dana suboti (šabatu) nije uobičajena za Jeremiju pa mnogi zabacuju autentičnost tog odlomka.
b) Prema r. 11 ova prispodoba u činu dana je prije dolaska nesreće, dakle prije godine 598. – Već su stari proroci, kao Samuel (1 Sam 15,27–28), Ahija iz Šila (1 Kr 11,29–33) ili čak lažni prorok Sidkija (1 Kr 22,11–12) znali popratiti svoja proroštva simboličkim činima, ne toliko da bi djelovali izražajnije nego jednostavno zato jer je to zahtijevao vjerski realizam: između čina koji nešto znači i stvarnosti koju on naznačuje postoji veza, tako da je naviještena stvarnost odsad isto tako neopoziva kao i sam izvršen čin. Taj postupak nalazimo kod velikih proroka: kod Hošee u kojeg se svekoliko poslanje podudara sa simboličkim činom, koji postaje njegova osobna drama (Hoš 1–3); rjeđe kod Izaije, usp. Iz 20 i simbolička imena što ih daje svojoj djeci (Iz 7,3; usp. i 10,21; 8,1–4; 8,18; usp. 1,16+). Jeremija je izvršio ili protumačio mnogo simboličkih čina: već smo imali granu bademovu i uzavrio lonac (1,11–14), pojas skriven na rijeci Eufratu (13,1–11: no taj je čin, izgleda, bio samo u viđenju); zatim lončar (18,1–12), razbijeni vrč (19), smokve (24), jaram (27–28), kupnja njive (32). Možemo dodati da je i sam njegov život bio simbol (16,1–8) i da ga njegova »muka« (premda on to ne naglašava) poistovjećuje s kažnjenim narodom, čineći ga sličnim Sluzi patniku (usp. Iz 42,1+). Kasnije će i Ezekiel izvršiti neke simboličke čine: iskopani opkop oko nasipa (Ez 4,1–3), hrana na mjeru (4,9–17), obrijana glava i brada (5), oponašanje izgnanstva (12,1–20), lonac (24,3–14), dva drveta (37,15–28) i, poput Hošee, tumačit će svoje vlastite kušnje kao simboličke događaje: bolest (4,4–8), ženina smrt (24,15–24), nijemost i ozdravljenje (24,27; 33,22). Simboličke čine susrećemo i u NZ: Isus proklinje smokvu (Mt 21,18–19p), Agabovo proroštvo (Dj 21,10–14).
c) Doslovno »na dva kotača«. Kolo bijaše napravljeno od dvije okrugle ploče spojene vertikalnom osovinom, koja se pokretala nogom.

Izrael zaboravlja Jahvu[a]

13 Ovako govori Jahve:
2 10-12 »Propitajte se po narodima:
je li itko takvo što čuo?
Toliku grozotu učini
djevica Izraelova.
14 Nestaje li s gorske vrleti
snijeg libanonski?
Mogu li presušiti vode daleke
što studene teku[b]?
2 32 15 A narod moj mene zaboravi!
Kâd prinose ništavnosti,
posrnuše na putovima svojim[c],
na stazama drevnim,
i hode stazama
i putem neprohodnim.
16 I tako su zemlju u pustoš obratili,
19 8 na vječnu porugu,
Tuž 2 15-16 1 Kr 9 8 da se nad njom zgraža svaki prolaznik
glavom mašući.
17 Razvitlat ću ih pred neprijateljem, kao istočnjak;
leđa, a ne lice, ja ću im pokazati[d]
u dan njine propasti.«

15 10+ **Urota protiv Jeremije**

18 I rekoše: »Hajdemo da se urotimo protiv Jeremije, jer svećeniku ne može nestati Zakona, ni mudrome savjeta, ni proroku[e] besjede. Hajde, udarimo ga njegovim jezikom i pazimo budno na svaku riječ njegovu.«
19 Poslušaj me, o Jahve,
i čuj što govore moji protivnici.
Ps 35 7, 12 20 Tâ zar se dobro uzvraća zlim?
A oni mi jamu kopaju!
Sjeti se kako stajah pred licem tvojim
da u tebe milost tražim za njih,
da odvratim od njih jarost tvoju.
21 Zato im djecu izruči gladi, Ps 5 11+
maču ih predaj!
Neka im žene ostanu jalove i udovice,
neka im kuga pobije muževe,
a mladići neka od mača u boju poginu.
22 Neka se prolomi vapaj iz kuća njihovih
kad iznenada na njih dovedeš čete pljačkaša. 12 9+
Jer oni iskopaše jamu da me uhvate, 2 Kr 24 2-4
nogama mojim u potaji zamke namjestiše.
23 Ti, o Jahve, znadeš
sav njihov naum ubilački protiv mene.
Ne oprosti im bezakonja njihova, Neh 3 37
ne izbriši im grijeha pred sobom.
Neka padnu pred licem tvojim,
obračunaj s njima u dan gnjeva svoga!

Razbijeni vrč i prepirka s Pašhurom[f]

19 Ovako mi reče Jahve: »Idi i kupi vrč glineni.
Povedi sa sobom[g] nekoliko starješina narod-
nih i svećeničkih. 2 Pođi u Dolinu Ben Hinom, na
ulazu Vrata lončarskih[h]. Ondje proglasi riječi koje
ću ti kazati. 3 Reci im: Čujte riječ Jahvinu, kraljevi
judejski i stanovnici jeruzalemski. Ovako govori Ja-
hve nad Vojskama, Bog Izraelov: 'Evo dovodim
nesreću na ovo mjesto te će svima koji to čuju u
ušima zazujati. 4 Zato što su me ostavili i otuđili ovo 1 Sam 3 11
mjesto prinoseći kâd tuđim bogovima kojih ne po- 2 Kr 21 12
znavahu oci njihovi ni kraljevi judejski; i zato što
su mjesto ovo natopili krvlju nevinih; 5 i zato što 7 31-33
pogradiše uzvišice Baalove da mu spaljuju sinove Lev 18 21+
kao žrtve, a to im ja nikada ne naredih niti zapo-
vjedih, niti mi je takvo što na um palo. 6 Stoga, evo,
dolaze dani – riječ je Jahvina – kad se ovo mjesto
neće više zvati Tofet ni Dolina Ben Hinom nego

a) Redaktor je ovamo uvrstio, kao komentar uz 18,12, ovaj sastav, koji je karakterističan za Jeremijine početke (usp. 2,10–32), ali je primjenjiv i na vrijeme kralja Jojakina, kada je idolopoklonstvo opet oživjelo.
b) Tekst cijelog ovog r. je nejasan i predloženo je više ispravaka: mjesto »vrleti« (hebr. *sadaj*) Akv. čita: »Svemogućeg« (hebr. *Šaddaj*). Mj. »vode daleke« (BJ dosl. »tuđinskih zemalja«)... »studene« neki čitaju, ispravljajući tekst »izvori egipatski«, međutim to je samo konjektura bez ikakva oslona na stare tekstove. – Ove tuđinske vode mogu značiti velike rijeke u Mezopotamiji i u Egiptu.
c) »Posrnuše« (tj. ljudi, narod) prema LXX; BJ prema TM dosl. »oni (tj. glavari naroda) učiniše da (narod) posrnu«.
e) Redovita djelatnost triju skupina duhovnih vođa, svećenika, mudraca i proroka, neće iščeznuti nestankom jednog spletkara.
f) Ovaj odlomak, izgleda, ne pripada samo jednoj redakciji. On obuhvaća: 1. simbolički čin pred nekoliko svjedoka kod Lončarskih vrata, koji je prorok kasnije protumačio u Hramu, što je imalo za posljedicu sukob s Pašhurom (19,1.2b–c.10–11a.14–15; 20,1–6), a sve se vjerojatno zbilo oko 605. godine, svakako prije događaja o kojima izvješćuje pogl. 36; 2. govor koji je prorok izrekao u Tofetu na adresu judejskog kralja i jeruzalemskih stanovnika (19,2a.3–9.11b–13); u njem se ponavljaju stare jeremijanske teme, koje su opet postale aktualne u vrijeme kralja Jojakima (aludira u r. 7 na spomenuti simbolički čin).
g) »Ovako« prema TM; BJ prema LXX »Tada«. – »mi« prema LXX; TM ispušta; BJ konj. »Jeremiji«. – »Povedi sa sobom« prema sir., Targ.; TM ispušta.
h) Lončarska vrata (dosl. Vrata crepovlja) ne možemo točno smjestiti. Prema spomenutom smjeru (u Dolinu Ben Hinom) mogla bi se nalaziti istočno od vratiju Gnojišta, nedaleko Kraljeva vrta (usp. 39,4). No katkad su ta dvoja vrata poistovjećivana.

Dolina klanja. [7]Izjalovit[a] ću na ovom mjestu naum
Judeje i Jeruzalema i učiniti da svi poginu od nepri-
jateljskog mača, od ruku onih što im rade o glavi.
A trupla ću njihova dati za hranu pticama nebe-
skim i zvijerima poljskim. [8]A grad ću ovaj učiniti
18 16 ruglom i užasom: svaki koji prođe mimo nj zgrozit
Pnz 28 53-57 će se i zviždati zbog svih nesreća njegovih. [9]I dat
Ez 5 10+ ću im da jedu meso sinova i kćeri svojih. Da, svaki
će jesti meso bližnjega svoga zbog preteške nevolje
kojom će ih pritisnuti njihovi neprijatelji što im
rade o glavi.'
[10]Razbij vrč pred očima svojih pratilaca [11]i reci
im: Ovako govori Jahve nad Vojskama: 'Tako ću
razbiti ovaj narod i ovaj grad, kao što se razbija
sud lončarski, te se više ne da popraviti.

U Tofetu će se ukapati, jer inače neće biti mjesta
za ukapanje. [12]Tako ću postupiti s ovim mjestom –
riječ je Jahvina – i sa stanovnicima njegovim. I uči-
nit ću grad ovaj sličnim Tofetu. [13]I sve kuće jeruza-
lemske i kuće kraljeva judejskih bit će onečišćene[b]
kao mjesto Tofet: sve kuće kojima se na krovovima
kâd prinosi svoj vojsci nebeskoj i lijevaju ljevanice
tuđim bogovima.'«
[14]Kad se Jeremija vratio iz Tofeta, kamo ga Ja-
hve bijaše poslao da prorokuje, stade u predvorju
Doma Jahvina te uze govoriti svemu narodu: [15]»O-
vako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov:
'Evo, dovest ću na ovaj grad i na sve njegove gra-
Pnz 9 13 diće sve zlo kojim sam im prijetio, jer ukrutiše vra-
Jr 7 26 tove svoje ne slušajući riječi mojih.'«

20 A svećenik Pašhur, sin Imerov, vrhovni nad-
zornik Doma Jahvina, ču kako Jeremija pro-
rokuje te riječi. [2]I Pašhur dade Jeremiju batinati i
baci ga u klade što se nalaze kod gornjih vrata Be-
njaminovih, a u Domu su Jahvinu. [3]A kad sutradan
Pašhur pusti Jeremiju iz klada, reče mu Jeremija:
»Jahve te više ne zove Pašhur već 'Užas odasvud'.
[4]Jer ovako govori Jahve: 'Evo, predajem te užasu,
tebe i sve prijatelje tvoje, i poginut će od mača ne-
prijatelja svojih, svojim ćeš očima vidjeti. I svu Ju-
deju dat ću u ruke kralju babilonskom. On će ih
odvesti u izgnanstvo u Babilon i mačem pobiti. [5]I
sve bogatstvo ovoga grada, sav njegov trudom ste-
čeni imetak i sve dragocjenosti te sve blago kra-
ljeva judejskih predat ću u ruke neprijateljima. Oni
će sve opljačkati, ugrabiti i u Babilon odnijeti.' [6]A
ti ćeš se, Pašhure, sa svim svojim ukućanima seliti
u Babilon. Da, u Babilon ćeš doći i ondje umrijeti
i biti pokopan, ti i svi tvoji prijatelji kojima si laži
prorokovao.«

Iz Jeremijinih »Ispovijesti« 15 10+

[7]Ti me zavede, o Jahve, i dadoh se zavesti,
nadjačao si me[c] i svladao me.
A sada sam svima na podsmijeh
iz dana u dan,
svatko me ismijava.
[8]Jer kad god progovorim, moram vikati,
naviještati moram: »Nasilje! Propast!«
Doista, riječ mi Jahvina postade
na ruglo i podsmijeh povazdan.
[9]I rekoh u sebi: neću više na nj misliti
niti ću govoriti u njegovo ime.
Al' tad mi u srcu bî kao rasplamtjeli oganj, 23 29
zapretan u kostima mojim:
uzalud se trudih da izdržim, Job 32 19-
ne mogoh više. Ps 39 4

[10]Čuh klevete mnogih: »Užas odasvud[d]! ||Ps 31 14
Prijavite! Mi ćemo ga prijaviti.«
Svi koji mi bijahu prijatelji
čekahu moj pad.
»Možda ga zavedemo,
pa ćemo njim ovladati i njemu se osvetiti!«
[11]Sa mnom je Jahve kao snažan junak!
Zato će progonitelji moji posrnuti
i neće nadvladati,
postidjet će se veoma zbog poraza,
zbog nezaboravne vječne sramote.
[12]O Jahve nad Vojskama, koji proničeš = 11 20+
pravednika[e]
i vidiš mu bubrege i srce,
daj da vidim kako im se osvećuješ,
jer tebi povjerih parnicu svoju.
[13]Pjevajte Jahvi,
hvalite Jahvu,
jer on izbavi dušu sirote[f]
iz ruku zlikovaca.

a) »Izjalovit ću« zapravo »Isprazniit ću« (hebr. *baqaq*), igra riječi sa *baqbuq* »lonac«.
b) Radi se o onečišćenosti zbog mrtvih trupla (Lev 18,25s; 26,30).
c) Ove slike zavođenja i borbe označuju Jahvin zahvat u život proroka. Prorok se, izgleda, ovdje buni protiv Boga kojega smatra krivim za svoju nevolju. Očitovanje takva očaja inače je rijetko u Bibliji (usp. ipak Job 3,1s; Ps 88). Međutim, Jeremija je siguran da je Jahve Bog milosti i stoga mu, iz tjeskobna srca doduše, upravlja poklik nadanja (rr. 11–13).
d) Taj je izraz Jeremiji omilio, a njegovi su mu se protivnici na račun toga rugali (usp. 6,25; 20,3; 46,5; 49,29).
e) »pravednika« ili još točnije: »pravedno«, ako slijedimo 2 hebr. rkpp., sir., arap. (usp. 11,20).
f) »sirota« (hebr. *'anav*) ili »jadnik« (hebr. *'ebion*). Ovdje taj izraz ima vjersko značenje (usp. 22,16). To je čovjek koji se unatoč teškim kušnjama među ljudima pouzdaje u Boga. »Siromasi Jahvini« (usp. Sef 2,3+) bit će duhovni baštinici Jeremijini.

14Proklet bio dan kad se rodih,
dan kad me rodi majka moja
ne bio blagoslovljen[a]!
↗Job 3 Jr 15: 15 10 15Proklet bio čovjek
koji ocu mom dojavi:
»Rodio ti se sin, muškić!«
i time mi oca obradova.
Post 19 24-25 16Tom čovjeku bilo kao gradovima
što ih Jahve nemilice razvali;
već u cik zore čuo zapomaganje
i poklike bojne u podne,
17jer me ne pogubi u majčinoj utrobi
da bi majka bila moj grob,
da bi joj utroba dovijeka ostala trudna!
18O, zašto izađoh iz majčina krila?
Da vidim jad i nevolju
i u sramoti da dokončam dane!

3. PROROČANSTVA IZ DOBA POSLIJE JOJAKIMA

Odgovor izaslanicima Sidkijinim[b]

21 Riječ koju Jahve uputi Jeremiji kad kralj Sid-
kija posla k njemu Pašhura, sina Malkijina, i
svećenika Sefaniju, sina Maasejina, s porukom:
2»Hajde, upitaj Jahvu za nas, jer je Nabukodono-
zor, kralj babilonski, zavojštio na nas; možda će
Jahve opet učiniti s nama čudo, pa će se neprijatelj
povući pred nama.« 3Jeremija im reče: »Ovako re-
cite Sidkiji: 4Ovako govori Jahve, Bog Izraelov:
'Povući ću oružje koje je u vašim rukama, kojim se
borite protiv kralja babilonskoga i Kaldejaca što
vas napadaju izvan zidina, i skupiti ga usred ovoga
grada. 5I sam ću se boriti protiv vas ispruženom
rukom i snažnom mišicom, u srdžbi i gnjevu i veli-
koj jarosti. 6I strašnom kugom udarit ću stanovnike
ovoga grada, ljude i životinje, i pomrijet će. 7Po-
slije toga ću – riječ je Jahvina – Sidkiju, kralja ju-
dejskoga, i njegove sluge i narod, i sve one koji
preostadoše u tom gradu nakon pošasti, mača i gla-
di, predati u ruke Nabukodonozora, kralja babilon-
skoga, u ruke njihovih neprijatelja i u ruke onih
koji im rade o glavi; on će ih sasjeći oštricom mača
bez samilosti, bez milosrđa i bez smilovanja.'
8A ovom narodu reci: 'Ovako govori Jahve: Evo
Pnz 30 15 stavljam pred vas put života i put smrti. 9Tko
= 38 2 ostane u ovom gradu, poginut će od mača, gladi i
kuge. A tko izađe, te se preda Kaldejcima koji vas
opsjedaju, spasit će život – život će mu ostati kao
39 18: 45 5 plijen. 10Jer, okrenuh lice svoje ovomu gradu na
zlo, a ne na dobro – riječ je Jahvina – i bit će izru-
čen u ruke kralja babilonskoga, i on će ga vatrom
spaliti.'«

Opomena domu kraljevskom

11Kraljevskom domu Judeje[c].
Čujte riječ Jahvinu, 12dome Davidov! Ovako go-
vori Jahve:
»Svako jutro sudite pravedno,
izbavite potlačene iz ruku tlačitelja,
ili će moj gnjev planut' poput vatre, = 4 4
raspalit' se neugasivo zbog vaših opačina.
13Evo me protiv tebe
koji stanuješ na Pećini dolinskoj[d]
– riječ je Jahvina –
protiv vas koji kažete: 'Tko može
na nas navaliti,
tko u naše nastambe prodrijeti?'
14Al' ja ću vam platiti prema plodu
djela vaših – riječ je Jahvina. –
Oganj ću podmetnuti šumi njegovoj = 50 32
i proždrijet će sve oko nje!«

22 Ovako govori Jahve: »Siđi[e] u palaču kralja ju-
dejskoga i objavi ondje ovu riječ. 2Reci: Slu-
šaj riječ Jahvinu, kralju judejski, koji sjediš na pri-
jestolju Davidovu, ti i tvoje sluge i tvoj narod koji
ulaze na ova vrata. 3Ovako govori Jahve: 'Činite
pravo i pravicu, izbavite potlačene iz ruku tlačite-

a) Jeremija, pozvan u proroke već u krilu majčinu (1,5), proklinje dan svog rođenja. Ta kletva koju će ponoviti i Job 3 krajnja je točka unutarnje krize prorokove.
b) Radi se o prizoru opsjedanja Jeruzalema godine 588. Vjerojatno je uvršten na ovo mjesto zbog kontrasta između Pašhura u r. 1 i u 20,1. LXX ispušta mnoge pojedinosti.
c) Taj naslov (usp. 23,9) obuhvaća odlomak 21,11 – 23,8 i ukazuje na zbirku koja je prethodno možda bila samostalna.
d) Prorok se obraća Jeruzalemu, sagrađenu na pećinastoj uzvišici što strši nad Cedronskom i Tiropeonskom dolinom. Na toj pećini sagrađena je kraljevska palača. Slika šume (r.14) ponavlja se u 22,6s gdje se ta slika odnosi na skupocjeno drvo kraljevske palače (usp. 1 Kr 7,2).
e) Podrazumijeva se »iz Hrama« koji nadvisivaše palaču (usp. 26,10; 36,12).

lja! Ne činite krivo strancu, siroti, udovici, ne tla-
čite ih i ne prolijevajte krvi nedužne na ovome mje-
17 24-25 stu. 4Jer budete li se istinski vladali po riječi ovoj,
na vrata ovog dvora ulazit će kraljevi što sjede na
prijestolju Davidovu, voze se na kolima i jašu na
konjima – oni, njihove sluge i njihov narod. 5Ako
pak ne poslušate ovih riječi, zaklinjem se sobom –
riječ je Jahvina – da ću taj dvor pretvoriti u ruševi-
nu!'«
6Jer ovako govori Jahve o dvoru kralja judejsko-
ga:

»Ti si za me Gilead,
22 23 vrh libanonski.
Ez 17 3 Ali, uistinu, pretvorit ću te u pustinju,
u grad nenastanjen.
7Spremit[a] ću protiv tebe zatirače,
svakoga s oružjem njegovim,
21 13+ nek' posijeku izabrane ti cedrove
i u vatru ih pobacaju.«

8Mnoštvo će narodâ prolaziti mimo taj grad i pi-
5 19+ tat će jedan drugoga: »Zašto je Jahve tako postu-
1 Kr 9 7-9 pio s ovim velikim gradom?« 9Odgovorit će im:
»Jer su ostavili Savez Jahve, Boga svoga, klanjali
se drugim bogovima i služili im.«

Protiv raznih kraljeva: Protiv Joahaza

2 Kr 23 29-30 10Ne oplakujte mrtvoga,
ne jadikujte za njim.
Radije plačite za onim koji odlazi,
jer se nikad više neće vratiti
2 Kr 23 34 ni rodne grude vidjeti[b].

11Jer ovako govori Jahve o Šalumu, sinu Jošijinu,
kralju judejskomu, koji kraljevaše mjesto oca svoga
i morade otići iz ovoga mjesta: »Nikad se više neće
vratiti, 12nego će umrijeti u mjestu kamo ga izagna-
še, a ovu zemlju nikad više neće vidjeti.«

Protiv Jojakima

Am 6 8 13Jao onom koji kuću gradi nepravedno
i gornje odaje diže bez prava;
Pnz 24 15 koji bližnjega tjera na tlaku
i plaću mu ne isplaćuje;
14koji kaže: »Sagradit ću sebi kuću prostranu
i prozračne gornje odaje!«
koji probija prozore,
oblaže ih cedrovinom crveno obojenom.
15Jesi li zato kralj što se cedrom razmećeš?
Nije li ti i otac jeo i pio,
ali je činio pravo i pravicu
i zato mu bješe dobro.
16Branio je pravo siromaha i jadnika,
i zato mu bješe dobro.
Zar ne znači to mene poznavati? 9 23+
– riječ je Jahvina.
17Ali tvoje oči i srce
idu samo za dobitkom,
da krv nevinu prolijevaš,
da nasilje činiš i krivdu.

18Zato ovako govori Jahve o Jojakimu, sinu Joši-
jinu, kralju judejskom:

»Za njim neće naricati:
'Jao, brate moj! Jao, sestro moja!' 34 5 1 Kr 13 30
Za njim neće naricati:
'Jao, gospodaru! Jao, veličanstvo!'
19Pokopat će ga k'o magarca, Iz 40 18-19 Jr 36 30
izvući ga i baciti izvan vrata Jeruzalema.« 2 Ljet 36 5-6

Protiv Jojakina[c]

20»Popni se na Libanon i viči,
po Bašanu nek' se ori glas,
s Abarima[d] buči,
jer svi su tvoji prijatelji[e] slomljeni!
21Lijepo sam te svjetovao u danima mirnim,
al' ti mi reče: 'Neću slušati!' 2 25, 31
Tako se vladaš od mladosti: 3 25; 7 23s;
ne slušaš glasa mojega. 11 7s
22Sve će tvoje pastire vjetar popasti,
a ljubavnici će tvoji u izgnanstvo.
Tada ćeš se stidjet' i sramiti
zbog sve pakosti svoje.
23Ti što prebivaš na Libanonu,
ti što se gnijezdiš po cedrovima, 21 13; 22 6
kako li ćeš stenjati[f] kad bolovi te spopadnu,
trudovi porodilje. 4 31+

24Života mi moga – riječ je Jahvina – kad bi Ko-
nija[g], sin Jojakimov, kralj judejski, bio pečatnjak Hag 2 23
na mojoj desnici, ja bih ga strgao s prsta. 25Dat ću
te u ruke onima koji ti rade o glavi, u ruke onima
pred kojima dršćeš, u ruke Nabukodonozora, kra-

a) Dosl. »posvetit ću« (usp. 6,4+).
b) »Ne oplakujte mrtvoga« odnosi se na kralja Jošiju, ubijena 609 (usp. 2 Kr 23,29). »Koji odlazi« odnosi se na kralja Joahaza (kojega nazivaju i Šalum, r. 11), odvedena u izgnanstvo u Egipat iste godine (usp. 2 Kr 23,33–34).
c) Jeremija se najprije obraća poosobljenom Jeruzalemu (rr. 20–23) te nemilosrdno tumači događaje iz godine 598. zbog kojih se jada.
d) Libanon je na sjeveru, Bašan na sjevero–istoku, s onu stranu rijeke Jordana (usp. Pnz 3,10), gorje Abarim na istoku, s najvišim vrhom Nebo (Br 33,47).
e) Time ne misli na lažne bogove, kao inače (usp. 3,13), ni na saveznike (usp. 4,30), nego na kraljeve i knezove Judeje (usp. r. 22).
f) Prema LXX, sir. i Vg; TM ima glagol sa značenjem »učiniti milost nekomu« i to u za nj neuobičajenom pasivnom obliku; dosl. bismo dakle mogli prevesti: »kako li ćeš biti vrijedna samilosti!«
g) To je drugo ime za Jojakina.

lja babilonskog, i u ruke Kaldejaca. [26]I bacit ću
tebe i majku koja te rodila u drugu zemlju gdje se
niste rodili; tamo ćete umrijeti. [27]Ali u zemlju u
koju čeznu da se vrate neće se vratiti!«

[28]Tâ zar je taj čovjek Konija
sud prezren, razbijen?
Il' posuda što nikom se ne sviđa?
Zašto bjehu protjerani on i potomstvo,
prognani u zemlju koja im je posve neznana?
[29]Zemljo, zemljo, zemljo,
poslušaj riječ Jahvinu.
[30]Ovako govori Jahve:
»Upišite[a] za ovoga čovjeka:
'Bez djece. Život mu se nije posrećio.
Nitko od potomstva njegova
neće sjesti na prijesto Davidov[b]
ni vladati Judejom.'«

Mesijansko proroštvo
Budući kralj

Ez 34 1+ **23** »Jao pastirima koji upropašćuju i raspršuju
ovce paše moje« – riječ je Jahvina. [2]Stoga
ovako govori Jahve, Bog Izraelov, protiv pastira
koji pasu narod moj: »Vi ste raspršili ovce moje,
rastjerali ih, niste se brinuli za njih. Zato ću se ja
sada pobrinuti za vas zbog zlodjela vaših – riječ je
31 10 Jahvina. [3]I sam ću skupiti ostatak svojih ovaca iz
Iz 4 3+ svih zemalja kamo sam ih raspršio i vratiti ih na
ispaše njihove: bit će plodne i množit će se. [4]I po-
3 15 dići ću im pastire da ih pasu te se ničega više neće
bojati ni plašiti, niti će se gubiti« – riječ je Jahvina.

[5]»Evo dolaze dani – riječ je Jahvina –
= 33 15-16 Iz 4 2 podići ću Davidu izdanak pravedni[c].
Zah 3 8; 6 12 On će vladati kao kralj i biti mudar
i činit će pravo i pravicu u zemlji.
3 18+ [6]U njegove će dane Judeja biti spašena
i Izrael će živjeti spokojno.
I evo imena kojim će ga nazivati:
'Jahve, Pravda naša[d].'

= 16 14-15 [7]Zato, evo, dolaze dani – riječ je Jahvina – kad
se više neće govoriti: 'Živoga mi Jahve koji sinove
Izraelove izvede iz zemlje egipatske', [8]nego: 'Ži-
voga mi Jahve koji potomstvo doma Izraelova iz-
vede i dovede iz zemlje sjeverne i iz svih zemalja
kamo ih bijaše prognao[e], tako da obitavaju u zemlji
svojoj.'«

Zbirka izreka protiv lažnih proroka 14 13-16 Pnz 13 2-6

[9]Proročima[f].

Srce je u meni skrhano[g],
dršću mi kosti,
sličan sam pijancu, čovjeku kojim vino ovlada,
pred licem Jahvinim i njegovim svetim riječima:

[10]»Jer zemlja je puna preljubnika;
zbog tih se ljudi zemlja u crno zavila,
a ispaše u pustinji sagorješe.
Njihova je trka zloba,
a moć im je nepravda.
[11]Da, i prorok i svećenik zlikovci su,
čak i u Domu svome nađoh im pakost – 6 13
riječ je Jahvina.
[12]Stog' će im se puti prometnuti u tlo klizavo:
u mraku će posrtati i padati.
Jer ja ću na njih svaliti nesreću
u godine kazne njihove« –
riječ je Jahvina.

[13]»I u prorokâ Samarije
vidjeh mnoge ludosti:
prorokuju u Baalovo ime
i zavode narod moj izraelski. 2 8; 5 31
[14]Ali u proroka jeruzalemskih
vidjeh strahote:
preljub, prijevarne putove,
jačaju ruke zločincima,
te se nitko od zločina svojih ne obraća.
Svi su mi oni kao Sodoma, Post 19
a žitelji kao Gomora!«
[15]I zato Jahve nad Vojskama
ovako govori o prorocima:
»Evo, nahranit ću ih pelinom
i napojiti vodom zatrovanom, = 9 14
jer od proroka jeruzalemskih

a) U rodoslovne popise kraljeva (usp. Iz 4,3).
b) Zerubabel, Jojakinov unuk, bio je stvarno samo upravitelj Judeje po povratku iz izgnanstva.
c) »Izdanak« postat će jednog dana vlastito ime za Mesiju (usp. Zah 3,8; 6,12).
d) Taj simbolički naziv dan je Mesiji (usp. Iz 1,26+), a u opreci je s imenom Sidkije koje znači »Jahve, pravda moja«.
e) Prema LXX; TM »kamo ih bijah prognao«.
f) Naslov (kao i 21,11) jedne složene i prenatrpane zbirke (rr. 9–40). Prvi odlomak (rr. 9–12) u kojem Jeremija, izgleda, otkriva izopačenost lažnih proroka, mogao bi potjecati iz vremena kralja Jošije. Slijedeći odlomci mogli bi biti kako iz vremena kralja Jojakima tako i Sidkije. O toj polemici protiv lažnih proroka, vidi Uvod, str. 1053.
g) Tu govori Jeremija, ali u rr. 10–12 riječ preuzima Jahve.

potječe pokvara u svoj zemlji.«
[16]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Ne slušajte riječi prorokâ:
oni vas obmanjuju,
objavljuju viđenja srca svoga,
a ne što dolazi iz usta Jahvinih;
[17]govore onima što preziru riječ Jahvinu:
'Bit će s vama mir!'
a onima što slijede glas svog srca okorjelog:
'Nikakvo vas zlo neće snaći!'«
1 Kor 2 16 [18]Tà tko bijaše na vijećanju Jahvinu, tko je vidio,
tko slušao riječ njegovu? Tko ju je shvatio te je
može objaviti[a]?
= 30 23-24 [19]Gle, nevrijeme Jahvino:
jarost provaljuje, razmahuje se vihor silan
i svaljuje na glave bezbožničke.
[20]Jahvin se gnjev neće stišati,
dok on ne izvrši i ne ispuni
naume srca svojega.
U dane posljednje jasno ćete to razumjeti.
[21]»Ne poslah ti proroka,
a ipak trče!
Ne govorih im,
a ipak prorokuju!
[22]Jest, da bijahu na mom vijećanju,
28 9+ moje bi riječi narodu mom obznanili,
i kušali ih svrnuti sa zla puta njihova
i od zlodjela njihovih[b]!

[23]Tà, zar sam ja Bog samo iz blizine
– riječ je Jahvina –
zar iz daljine nisam više Bog?
Ps 139 7-12 [24]Može li se tko skriti u skrovištima
Am 9 2-3 da ga ja ne vidim? – riječ je Jahvina.
Sir 16 17 Ne ispunjam li ja nebo i zemlju?
Mudr 1 7 – riječ je Jahvina.

[25]Čuo sam što govore proroci koji prorokuju laži
u ime moje i tvrde: 'Usnio sam! Usnio sam[c]!' [26]Do-
kle će među prorocima biti onih koji prorokuju laž
i objavljuju prijevaru srca svojega? [27]Misle da će
svojim snima što ih jedan drugom pripovijedaju po-
stići da narod moj zaboravi ime moje, kao što već
oci njihovi zaboraviše ime moje uz Baala! [28]Prorok
koji je usnio san neka samo pripovijeda svoj san, a
u koga je riječ moja, neka po istini objavljuje riječ
moju!«

»Što je zajedničko slami i žitu?
– riječ je Jahvina.
[29]Nije li riječ moja poput vatre 5 14; 28 9
– riječ je Jahvina –
i nije li slična malju što razbija pećinu?

[30]Evo me stoga protiv proroka – riječ je Jahvina
– koji jedan drugome kradu moje riječi. [31]Evo me
protiv proroka – riječ je Jahvina – koji mlate jezi-
kom i proroštva kuju. [32]Evo me protiv proroka –
riječ je Jahvina – koji prorokuju izmišljene snove i
pripovijedajući ih zavode narod moj izmišljotinama
svojim i lažima. A ja ih nisam poslao, niti sam im
što zapovjedio, niti su narodu ovome od kakve ko-
risti – riječ je Jahvina.

[33]A ako te ovaj narod, ili prorok, ili svećenik,
zapita: 'Što je breme Jahvino?' odgovori im: 'Vi
ste breme Jahvino i ja vas odbacujem' – riječ je
Jahvina[d].
[34]A reče li koji prorok ili svećenik, ili tko iz naro-
da: 'Breme Jahvino', kaznit ću toga čovjeka i dom
njegov. [35]Ovako morate govoriti svaki svome bliž-
njemu i svaki svome bratu: 'Što je Jahve odgovo-
rio?' ili 'Što je Jahve rekao?' [36]Ali 'Breme Jahvino'
da više niste spomenuli, jer je breme svakome riječ
njegova.« Jer vi iskrivljujete riječi Boga živoga, Ja-
hve nad Vojskama, našega Boga! [37]Ovako reci pro-
roku: »Što ti je Jahve odgovorio?« ili »Što je Jahve
rekao?« [38]Ali ako kažete »Breme Jahvino«, ovako
govori Jahve: »Zato što se služite riječju 'Breme
Jahvino', premda sam vam poručio da je ne izgova-
rate, [39]ja ću visoko podići[e] i odbaciti od lica svojega
vas i vaš grad što ga dadoh vama i ocima vašim! [40]I
svalit ću na vas vječnu sramotu i vječnu porugu
koja se neće zaboraviti.«

a) Taj je r. možda glosa uz r. 22, uvrštena na krivo mjesto.
b) O značajkama pravog proroka vidi Uvod, str. 1052–3.
c) I snovi mogu dakako biti sredstvo božanske objave (Br 12,6), ali im treba razlikovati sadržaj i podrijetlo.
d) »Vi ste breme« prema LXX; TM »Kakvo breme« (pogrešna vokalizacija i rastavljanje riječi). – Jeremija tu ne koristi uobičajeno značenje riječi *massa'*, »breme«, »teret«, nego uzima ono u prenesenom smislu: »proroštvo«, koje pritište poput tereta (usp. Iz 13,1; 14,28; 19,1; Zah 9,1; 12,1; Mal 1,1).
e) Prema prijevodima i 5 hebr. rkpp. Taj glagol (u hebr. *nasa'* od kojeg dolazi i *massa'*) nastavlja igru riječi u smislu »tereta«. TM ima glagol *naša'* što znači »zaboraviti« ili »pozajmiti«.

29 1-20 **Dvije kotarice smokava**[a]
Mt 21 18-19p
24 Jahve mi pokaza, i gle: dvije kotarice smo-
kava stajahu pred Domom Jahvinim[b], pošto
Kr 24 12-16 Nabukodonozor, kralj babilonski, odvede iz Jeru-
zalema i izagna u Babilon Jekoniju, sina Jojakimo-
va, kralja judejskoga, zajedno s knezovima judej-
skim, kovačima i bravarima. 2U jednoj kotarici bi-
jahu izvrsne smokve, kakve već jesu rane smokve;
a u drugoj bijahu pokvarene smokve, tako rđave
da se ne mogahu jesti. 3I Jahve me upita: »Jeremi-
ja, što vidiš?« A ja odgovorih: »Smokve! Dobre su
vrlo dobre, a loše su vrlo loše – tako loše da nisu
za jelo.« 4I dođe mi riječ Jahvina:
5Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: »Kao na ove
Ez 11 14-21 dobre smokve, tako ću milostivo pogledati na suž-
nje judejske koje sam s ovoga mjesta prognao u
zemlju kaldejsku. 6I milostivo ću svrnuti oči na njih
i vratiti ih u ovu zemlju. Ponovo ću ih podići i neću 1 10
ih više uništiti; opet ću ih posaditi i neću ih više
iščupati. 7I dat ću im srce da me poznaju da sam ja 4 4+
Jahve, da budu narod moj, a ja Bog njihov, jer će 31 31+, 33-34; 32 39 ↗1 Iv 5 20
se oni svim srcem svojim opet k meni obratiti. 8Ali
kao s lošim smokvama koje su tako loše da nisu za
jelo – da, riječ je Jahvina – tako ću postupiti i sa
Sidkijom, kraljem judejskim, s njegovim knezo-
vima i sa svim Jeruzalemcima što preostadoše u
ovoj zemlji i s onima što se u Egiptu[c] nastaniše. 15 4; 26 6, 29 18; 42 18; 44 12
9Učinit ću da budu na užas svim kraljevstvima ze-
maljskim, na sramotu i porugu, na ruglo i kletvu
posvuda kamo ih protjeram. 10I poslat ću na njih
mač, glad i kugu dok se ne istrijebe sa zemlje koju
dadoh njima i ocima njihovim.«

4. BABILON – BIČ BOŽJI[d]

25 Riječ upućena Jeremiji o svem narodu judej-
skom, četvrte godine Jojakima, sina kralja ju-
dejskog – to je prve godine Nabukodonozora, kra-
lja babilonskog. 2Prorok Jeremija navijesti tu riječ
svemu narodu Judinu i svim Jeruzalemcima:
3Od trinaeste godine Jošije, sina Amonova, kra-
lja judejskoga, sve do dana današnjeg, ove dvade-
set i tri godine, dolazila mi je riječ Jahvina i ja sam
7 25+ vam jednako govorio, ali me niste slušali. 4I Jahve
je svejednako slao k vama sve sluge svoje, proroke,
ali vi niste slušali i niste prignuli uši svoje da čujete.
5I govorahu vam: »Vratite se svaki sa zla puta svo-
jega i od zlih djela svojih i ostanite u zemlji koju
Jahve dade vama i ocima vašim za sva vremena; 6i
ne idite za tuđim bogovima da im služite i da im se
klanjate; i ne gnjevite me djelima ruku svojih, pa
vam neću ništa nažao učiniti. 7Ali me niste poslu-
šali – riječ je Jahvina – nego me razgnjeviste dje-
lima ruku svojih, na svoju nesreću!«
8Zato ovako govori Jahve nad Vojskama: »Jer
niste poslušali mojih riječi, 9evo, ja ću poslati i po-
dignuti sve narode sa sjevera – riječ je Jahvina – i
slugu svoga[e] Nabukodonozora, kralja babilonsko-
ga, i dovest ću ih na ovu zemlju i na njene stanov-
nike i na sve okolne narode; izručit ću ih kletom Jš 6 17+
uništenju i učinit ću ih užasom i ruglom, vječnim
razvalinama. 10I ugušit ću među njima svaki glas 7 34; 16 9
radosti i veselja, klicanje zaručnika i zaručnice i ↗Otk 18 22
klopot žrvnja i svjetlost svjetiljke. 11Sva će se zem- Ez 26 13
lja pretvoriti u pustoš i pustinju i svi će narodi slu-
žiti kralju babilonskom sedamdeset godina[f]. 12Ali 29 10; 27 7 ↗Dn 9 2s
kad se navrši sedamdeset godina, kaznit ću kralja 2 Ljet 36 21-22
babilonskog i narod onaj – riječ je Jahvina – za Iz 23 15
bezakonje njihovo i zemlju kaldejsku i pretvorit ću
ih u vječne razvaline. 13Dovest ću na tu zemlju sve
što sam protiv nje rekao – sve je to napisano u
ovoj knjizi, što prorokova Jeremija za sve narode.«

a) Ovo viđenje (usp. 13,1+) podsjeća nas na viđenje proroka Amosa (8,1–2). Mogli bismo ga vremenski smjestiti u 593. godinu, u vrijeme Sidkije. Jeremijinu mišljenju (usp. još 29,1–23) odgovara gledanje proroka Ezekiela (11,14–21): Bog će među izgnanicima sebi ponovno steći narod koji ga traži (usp. Iz 4,3+).
b) TM ima mj. »stajahu« (LXX) »bijahu namijenjene«. – Seljaci su naime u Hram donosili prvine svojih plodova.
c) To su možda oni koji su s Joahazom prognani (2 Kr 23,34) ili pak Izraelci koji su se sklonuli u Egipat.
d) Taj odlomak ukratko ponavlja glavne prizore iz proročke službe Jeremijine, sve od njegova poziva, i naviješta izravnu babilonsku opasnost koja iznova čini aktualnima sve njegove prijašnje prijetnje. Odlomak možemo smatrati kratkim sažetkom (usp. r. 13) svitka koji je Jeremija diktirao Baruhu god. 605. (usp. 36,2). Taj je svitak kasnije ponovno napisan i upotpunjen (36,32), vidi Uvod, str. 1061. – Hebr. i grč. tekst se među sobom znatno razlikuju. Naša Biblija slijedi hebr. tekst (TM).
e) Prema vjerskom shvaćanju povijesti koje zastupaju proroci, i pogani su u službi Boga (usp. 42,9; Iz 10,5+).
f) Zaokružena brojka za trajanje progonstva, koju donosi i 29,10 a u drugom obliku i 27,7. Ta se tema nalazi i u 2 Ljet 36,21 a podlogom je za Dn 9.

II. *Proročanstva protiv narodā* (početak)

1. *UVOD*

LXX : 32 13-38 **Viđenje pehara**[a]

14»I oni će služiti[b] mnogim narodima i velikim kraljevima i platit ću im po njihovim činima i po djelima ruku njihovih.«

15Ovako mi reče Jahve, Bog Izraelov: »Uzmi
Iz 51 17+ ovaj pehar vina iz moje ruke i napoji njime sve na-
Otk 16 rode kojima ću te poslati. 16Neka piju dok ne zateturaju i dok se ne izbezume zbog mača što ću ga među njih poslati.« 17I uzeh pehar iz ruke Jahvine i napojih njime sve narode kojima me Jahve bijaše poslao[c]: 18Jeruzalem i gradove judejske s njihovim kraljevima i knezovima, neka budu razvalina, pustoš, ruglo i prokletstvo, kao što su i danas; 19faraona, kralja egipatskoga, s njegovim slugama i knezovima i narodom njegovim 20i svu onu mješavinu naroda: sve kraljeve zemlje Usa[d], sve kraljeve zemlje filistejske, Aškelon, Gazu, Ekron i ono što ostade od Ašdoda; 21Edom, Moab i sinove Amonove; 22sve kraljeve Tira, sve kraljeve Sidona, kraljeve otoka onkraj mora[e]; 23Dedan, Temu, Buz i sve one ostriženih zàlizâkâ[f], 24sve kraljeve Arabije, sve kraljeve mješavine naroda koji obitavaju u pustinji; 25sve kraljeve Zimrija[g], sve kraljeve Elama i sve kraljeve Medije; 26sve kraljeve Sjevera, blize i daleke, jednog za drugim, i sva kraljevstva na licu zemlje. A kralj Šešak[h] pit će poslije njih.

27I reci im: »Ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov: 'Pijte! Opijte se! Bljujte! Padnite da se više ne dignete od mača koji ću pustiti među vas.' 28Ako ne bi htjeli uzeti pehar iz tvoje ruke da piju, reci im: 'Ovako govori Jahve nad Vojskama: Morate piti! 29Jer, evo, ja sam počeo kažnjavati ↗1 Pt 4 17
grad koji se zove mojim imenom. A vi zar da prođete bez kazne? Ne, nećete ostati nekažnjeni, jer ću sâm dozvati mač da udari na sve stanovnike zemlje' – riječ je Jahve nad Vojskama. 30Ti im, dakle, prorokuj sve riječi ove i reci im:

'Jahve reče sa visine, Am 1 2+
iz svetoga stana grmi glasom,
riče iza glasa protiv pašnjaka svoga,
podvikuje kao oni što grožđe gaze. Iz 63 3-6
Do svih stanovnika zemlje
31dopire bojni klik – do nakraj svijeta –
jer Jahve se parbi s narodima,
izlazi na sud sa svakim tijelom,
bezbožnike će maču izručiti –
riječ je Jahvina[i].
32Ovako govori Jahve nad Vojskama:
Evo, nesreća već zahvaća
narod za narodom;
nevrijeme strašno već se prolama
s krajeva zemlje.'«

33U onaj dan bit će pobijenih Jahvinih s jednoga kraja svijeta do drugoga. Za njima nitko neće naricati, niti će ih tko pokupiti i sahraniti; ostat će kao = 8 2
gnoj po zemlji.

34Kukajte, pastiri, i vičite,
valjajte se po prašini, vodiči stada,
jer vam se ispuniše dani za klanje,
popadat ćete kô ovnovi izabrani.
35Više nema utočišta pastirima,

a) To je neka vrsta uvoda u proročanstva protiv stranih naroda (46 – 51), od kojih su ona najstarija postojala već u svitku što ga je prorok diktirao god. 605. LXX donosi ovaj odlomak nakon pogl. 25, a TM ga stavlja na kraj knjige. – I tu TM i LXX pokazuju velike razlike.
b) »I oni će služiti« konj.; TM »Oni su služili«.
c) Taj popis naroda kojima su upućene prorokove prijetnje obuhvaća četiri skupine, spomenute redoslijedom kojim su poredane u 46–51: 1. Egipat; 2. Filistejci, na zapadu; 3. Edom, Moab, Amon, na istoku; 4. Dedan, Tema i Buz, na jugo–istoku. Rr. 18–26 kasnije su obogaćeni novim podacima, da bi se uskladili s već oblikovanom zbirkom proroštava protiv stranih naroda te su dodani Feničani (usp. 47,4), Elam (usp. 49,34) i Babilon (usp. 50 – 51). Neki podaci, izgleda, nisu izvorni pa su stoga u LXX ispušteni.
d) Us se nalazi između sjeverozapadnog dijela Arabije i Edoma (usp. Post 36,28; Job 1,1).
e) Misli se na Cipar, a možda se podrazumijevaju i ostale feničke kolonije.
f) Dedan, sjevernoarapsko pleme, na granicama Edoma (usp. 49,8; Iz 21,13). Tema, srodno pleme (Iz 21,14). Buz, isto tako na sjeverozapadu Arapskog poluotoka, u srodstvu s Usom (Post 22,21). Izraz »svi oni ostriženih zalizaka« odnosi se na ostale Arape (usp. 9,25).
g) Možda Zimki, što bi u kriptografskom načinu pisanja značilo Elam (ako se taj način pisanja upotrebljavao poslije Jeremije, radilo bi se o glosi). Ako bi pak trebalo čitati Gimri, što bi govorilo o vezi s Gomerom, sinom Jafetovim (Post 10,2–3), onda bi se radilo o Kimerijcima.
h) Očigledno kriptografski način pisanja za Babilon.
i) Rr. 30–31 koji opisuju opći sud Božji (kao i Iz 66) vjerojatno potječu iz posužanjskog vremena.

niti spasa vodičima stada.
[36]Čuj, kako vapiju pastiri,
kako kukaju vodiči stada,
jer Jahve pustoši pašnjak njihov,
[37]mirna su pasišta poharana
od jarosna gnjeva Jahvina.
[38]Lav[a] ostavlja guštaru
jer će zemlja njihova opustjeti
od mača pustošničkog,
od jarosnog gnjeva Jahvina.

III. Sretna proročanstva

1. UVOD

Mt 24; 26 59-66 Lk 19 41-44 LXX : 33 **Jeremija kao prorok**[b]

26 U početku kraljevanja Jojakima, sina Jošiji-
na, kralja Judina, dođe mi[c] riječ Jahvina. [2]O-
7 1-15 vako govori Jahve: »Stani u predvorju Doma Ja-
hvina i svim gradovima judejskim koji dolaze da se
poklone u Domu Jahvinu naviještaj sve riječi koje
sam ti zapovjedio da im kažeš. I ne izostavi ni
jedne jedine. [3]Možda će poslušati i vratiti se svaki
Jon 3 10 sa zla puta svoga, pa ću se pokajati za zlo koje
naumih učiniti zbog zlodjela njihovih. [4]Reci im: 'O-
Pnz 28 15 vako govori Jahve: Ako me ne poslušate da hodite
Jr 44 10, 23 po Zakonu što ga stavih pred vas, [5]slušajući riječi
7 25-26; slugu mojih proroka koje vam neumorno šaljem,
11 7-8 premda ih do sada niste slušali, [6]postupit ću s ovim
7 12+ Domom kao sa Šilom i učinit ću da ovaj grad bude
prokletstvo za sve narode na zemlji.'«
[7]I svećenici i proroci i sav narod slušahu Jeremiju
kako naviješta te riječi u Domu Jahvinu. [8]A kad
Jeremija izreče sve ono što mu je Gospod zapovje-
dio da naviješta svemu narodu, zgrabiše ga sveće-
nici i proroci govoreći: »Platit ćeš glavom! [9]Zašto
si u ime Jahvino prorokovao: 'Postupit ću s ovim
Domom kao sa Šilom i ovaj će grad biti opustošen
te nitko više u njemu neće stanovati?'« I sav se
narod skupi na Jeremiju u Domu Jahvinu. [10]Čuvši
to, starješine judejske dođoše iz kraljevskog dvora
u Dom Jahvin i sjedoše pred Nova vrata Doma Ja-
hvina[d].
[11]Tada svećenici i proroci rekoše starješinama i
svemu narodu: »Ovaj je čovjek zaslužio smrt jer je Mt 26 65-66p
prorokovao protiv ovoga grada, kao što ste čuli na
svoje uši.« [12]Tada Jeremija reče starješinama i
svemu narodu: »Jahve me posla da prorokujem
protiv ovoga Doma i ovoga grada sve ono što ste
čuli. [13]Popravite, dakle, putove svoje i djela svoja i
slušajte glas Jahve, Boga svoga: i pokajat će se za
zlo kojim vam se zaprijetio. [14]Ja sam, evo, u vašim
rukama. Učinite sa mnom što vam se čini dobro i
pravo. [15]Ali dobro znajte: ako me pogubite, krv ne-
dužnu navalit ćete na sebe, na ovaj grad i na nje- Mt 27 24-25
gove stanovnike. Jer, zaista, Jahve me posla k
vama da u vaše uši govorim sve ove riječi.«
[16]Tada rekoše starješine i sav narod svećenicima
i prorocima: »Ovaj čovjek nipošto ne zaslužuje
smrt, jer nam je govorio u ime Jahve, Boga naše-
ga.« [17]Nato ustadoše i neki od najuglednijih u zem-
lji te rekoše svemu mnoštvu naroda što se ondje
okupilo: [18]»Mihej Morešećanin prorokovaše u dane
Ezekije, kralja judejskog, i govoraše svemu narodu
judejskom: 'Ovako govori Jahve nad Vojskama:
Sion će biti polje preorano, Mih 3 12
Jeruzalem ruševina,
a Goru Doma ovog šuma će prekriti[e].'

a) »Lav« konj.; TM »Kao lav«. Ovaj izraz može značiti Jahvu (usp. Iz 31,4) ili neprijatelja (Nabukodonozora), spremna da opljačka zemlju (usp. 2,15). Ovaj r. bismo mogli prevesti i ovako: »Poput lava napuštaju svoju guštaru, jer će zemlja njihova opustjeti...«, no prijelaz s jednine na množinu ne ide u prilog ovakvu prijevodu.
b) Sastav ovog biografskog odlomka mogli bismo pripisati Baruhu. On je tu sažeo prorokov govor protiv Hrama (7,1–15), te pripovijeda o njegovim posljedicama.
c) »dođe (mi)« prema TM i LXX; BJ prema sir. i VL »dođe Jeremiji«.
d) »Nova vrata Doma Jahvina« prema rkpp i prijevodima. TM »Vrata Jahvina«. – Radi se o redovnom sudskom postupku koji su vršili kraljevski službenici.
e) Proročanstvo proroka Miheja bilo je uvjetna prijetnja. Ono je vjerojatno izvršilo neki utjecaj na obnovu koju je pokušao izvesti Ezekija (2 Kr 18,4s).

19 Je li ga zato pogubio Ezekija, kralj judejski, i
sva Judeja? Nisu li se pobojali Jahve i nastojali da
Jahvu umilostive, te se Jahve pokaja za zlo kojim
im se bijaše zaprijetio? A mi, zar da na duše svoje
navalimo tako velik zločin?«
20 Bijaše ondje još neki koji prorokovaše u ime
Jahvino, Urija, sin Šemajin, rodom iz Kirjat Jeari-
ma. I on prorokovaše protiv ovoga grada i zemlje
ove kao i Jeremija. 21 A kad je kralj Jojakim sa svim
ratnicima i zapovjednicima čuo te riječi, tražio je
da ga smakne. Čuvši to, Urija se prestraši i pobježe
u Egipat. 22 Ali kralj Jojakim posla[a] u Egipat Elna-
tana, sina Akborova, s nekoliko ljudi; 23 dovedoše
oni Uriju iz Egipta i odvedoše ga kralju Jojakimu,
koji ga mačem pogubi, a truplo njegovo baci na
groblje prostoga puka. 24 Ali Ahikam, sin Šafanov[b],
zaštiti Jeremiju te ga ne predaše u ruke narodu da
ga pogube.

2. KNJIŽICA ZA IZGNANIKE[c]

18 1+ **Simbolična izrada jarma i obavijest kraljevima Zapada**

LXX : 34 **27** U početku kraljevanja Sidkije[d], sina Jošije,
kralja judejskoga, uputi Jahve Jeremiji ovu ri-
ječ. 2 Ovako mi reče Jahve: »Načini sebi užad i ja-
ram i stavi ga sebi na vrat. 3 Zatim poruči kralju
edomskom, kralju moapskom, kralju amonskom,
kralju tirskom i kralju sidonskom, po njihovim iza-
slanicima koji su došli u Jeruzalem kralju judej-
skom[e] Sidkiji. 4 Naredi im da poruče svojim gospo-
darima: 'Ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog
Izraelov! Ovako poručite svojim gospodarima: 5 Ja
sam snagom svojom svesilnom i rukom ispruženom
Lk 4 5-6 stvorio zemlju, ljude i životinje na zemlji. I ja to
Otk 13 2. 4 Rim 13 1 dajem kome hoću. 6 Sada, dakle, sve te zemlje da-
Jdt 11 7 jem u ruke Nabukodonozoru, kralju babilonskom,
Bar 3 16-17 sluzi svojemu; dajem mu i poljsko zvijerje da mu
služi. 7 I svi će narodi služiti njemu i njegovu sinu,
i sinu njegova sina, dok i njegovoj zemlji ne kucne
čas te i njega ne upokore moćni narodi i veliki kra-
ljevi. 8 Ako koji narod, ili kraljevstvo, ne htjedne
služiti Nabukodonozora, kralja babilonskoga, ne
hoteć' se upregnuti u jaram kralja babilonskog, taj
ću narod kazniti mačem, glađu i kugom – riječ je
Jahvina – dok ga sasvim ne zatrem rukom njego-
vom[f]. 9 Ne slušajte, dakle, svojih proroka, gatalaca,
14 14; 28 8-9 sanjara[g], zvjezdara svojih i čarobnjaka koji vam go-
vore: 'Ne, vi nećete služiti kralju babilonskom!'
10 Jer vam oni laž prorokuju samo da vas udalje iz
vaše zemlje, da vas otjeram pa da propadnete. 11 Ali
narod koji se upregne u jaram kralja babilonskoga
da mu služi ostavit ću na miru u zemlji njegovoj –
riječ je Jahvina – da je obrađuje i u njoj živi.'«
12 Sve sam to rekao Sidkiji, kralju judejskom, go-
voreći: »Upregnite se u jaram kralja babilonskoga
i pokorite se njemu i narodu njegovu da ostanete
živi. 13 Zašto da poginete, ti i narod tvoj, od mača,
gladi i kuge, kao što se Jahve zaprijetio narodu koji
se ne podvrgne kralju babilonskom? 14 Ne slušajte,
dakle, riječi onih proroka koji vam govore: 'Vi ne-
ćete služiti kralju babilonskom.' Oni vam laž proro-
kuju. 15 'Jer nisam ih ja poslao da vam prorokuju –
riječ je Jahvina – nego vam oni laž prorokuju u
moje ime, da vas otjeram iz vaše zemlje, pa da pro-
padnete – vi i proroci koji vam prorokuju.'«
16 I svećenicima i svemu ovom narodu rekao sam:
»Ovako govori Jahve: 'Ne slušajte riječi svojih pro-
roka koji vam ovako prorokuju: Evo, posuđe
Doma Jahvina bit će uskoro vraćeno iz Babilona.'
Oni vam laži prorokuju. 17 Ne slušajte ih! Pokorite
se kralju babilonskom da ostanete živi! Zašto da
ovaj grad postane ruševina? 18 Ako su oni zaista
proroci, te ako je u njima riječ Jahvina, neka mole
Jahvu nad Vojskama da i posuđe što još ostade u
Domu Jahvinu i u dvoru kraljeva judejskih i u Jeru-

a) Poslije riječi »posla« TM dodaje: »ljude u Egipat«.
b) Šafanova je obitelj uvijek prijateljevala s Jeremijom. Šafan je bio kraljevski pisar koji je podržavao Jošijinu obnovu (2 Kr 22,8s). I njegov unuk Gedalija također će podržavati Jeremiju (usp. 40,5–6).
c) Lingvističke, jezične osobitosti čine od pogl. 27 – 29 sasvim osebujnu cjelinu. Ova su pogl. činila vjerojatno zbirku koja je bila namijenjena izgnanicima. – Pogl. 27, koje je u grčkom prijevodu znatno kraće, prošireno je s mnogo dodataka u obliku glosa.
d) »Sidkija« konj. prema rr. 3.12 i 28,1; TM »Jojakim«.
e) Dolazak na vlast Psametika II. u Egiptu bijaše povodom stvaranju koalicije protiv Babilona (593–592) svih tih malih država kojima se pridružila i Judeja.
f) Neobičan izričaj. Možda bi trebalo ispraviti prema sir. i Targ. te čitati: »dok ga sasvim ne predam u njegovu ruku«.
g) »sanjari« prema LXX i Vg.; TM »snovi«.

1 Kr 7 15s, zalemu ne dospije u Babilon! [19]Jer ovako govori
23s, 27s Jahve o stupovima, moru, podnožjima i o preosta-
lom posuđu što još ostade u ovome gradu – [20]što
Kr 24 8-17 još Nabukodonozor, kralj babilonski, ne uze sa so-
bom onda kad odvede u izgnanstvo iz Jeruzalema
u Babilon Jekoniju, sina Jojakimova, kralja judej-
skoga, i sve odličnike judejske i jeruzalemske.
[21]Da, ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Iz-
raelov, o posuđu koje preostade u Domu Jahvinu,
u dvoru kralja judejskog, i u Jeruzalemu: [22]'U Ba-
bilon će ih odnijeti i ondje će ostati sve do dana
kad ja odem po njih – riječ je Jahvina. I ja ću sve
to donijeti i postaviti na ovo mjesto!'«

14 13-16; 23 9-40 **Raspra s prorokom Hananijom**[a]

LXX : 35 **28** Iste godine, u početku kraljevanja Sidkije,
kralja judejskoga, četvrte godine, petog mje-
seca, Hananija, sin Azurov, prorok rodom iz Gi-
beona, reče mi[b] u Domu Jahvinu pred svim svećе-
nicima i svim narodom: [2]»Ovako govori Jahve nad
Vojskama, Bog Izraelov: 'Skršit ću jaram kralja ba-
bilonskoga. [3]Do dvije godine vratit ću na ovo mje-
sto sve posuđe Doma Jahvina koje je Nabukodono-
zor, kralj babilonski, odavde uzeo i odnio u Babi-
lon. [4]A tako i Jekoniju, sina Jojakimova, kralja ju-
dejskoga, i sve izgnanike judejske, koji dospješe u
Babilon, također ću vratiti na ovo mjesto – riječ je
Jahvina – jer ću skršiti jaram kralja babilonskoga.'«
[5]Tada prorok Jeremija odgovori proroku Hana-
niji pred svećenicima i pred svim narodom koji bi-
jahu u Domu Jahvinu. [6]Reče prorok Jeremija: »A-
men! Učinio Jahve tako! Ispunio Jahve riječi koje
si prorokovao i vratio ovamo sve posuđe iz Doma
Jahvina i sve izgnanike iz Babilona. [7]Ali čujder i
ovu riječ koju ću kazati na tvoje uši i na uši svega
naroda. [8]Proroci koji su bili prije mene i tebe, odi-
skona prorokovahu mnogim moćnim zemljama i
velikim kraljevstvima rat, glad, kugu. [9]Ali o pro-
Pnz 18 21-22 roku koji proriče mir možeš istom kad se ispuni
Ez 2 5; 33 33 njegova proročka riječ znati da ga je zaista Jahve
poslao[c].«

[10]Tada prorok Hananija skide jaram s vrata pro-
roka Jeremije i skrši ga. [11]I reče Hananija pred
svim narodom: »Ovako govori Jahve: 'Evo, ovako
ću – za dvije godine – skršiti jaram Nabukodonozo-
ra, kralja babilonskoga, s vrata svih naroda!'« Tada
prorok Jeremija ode svojim putem.
[12]A kad prorok Hananija skrši jaram s vrata pro-
roka Jeremije, dođe riječ Jahvina Jeremiji: [13]»Idi i
ovako reci Hananiji: 'Ovako govori Jahve: Ti si
skršio drveni jaram, ali ću ja mjesto njega načiniti
željezni.' [14]Jer ovako govori Jahve nad Vojskama,
Bog Izraelov: 'Željezni ću jaram staviti oko vrata
svih ovih naroda da ih podvrgnem Nabukodonozo-
ru, kralju babilonskom, i služit će mu, jer ja sam = 27 6
njemu podložio čak i poljsku zvjerad!'«
[15]I prorok Jeremija reče proroku Hananiji: »Čuj
me dobro, Hananija! Tebe nije poslao Jahve, a ti
si u narodu pobudio varave nade. [16]Zato ovako go-
vori Jahve: 'Gle, brišem te s lica zemlje! Umrijet
ćeš još ove godine, jer si propovijedao pobunu pro- Pnz 13 6
tiv Jahve!'«
[17]I umrije prorok Hananija te godine u sedmom
mjesecu[d].

Poslanica izgnanicima

29 Evo, ovo su riječi poslanice koju prorok Jere- LXX : 36
mija iz Jeruzalema posla Ostatku izgnanstva
– starješinama, svećenicima i prorocima i svemu
preostalom narodu što ga Nabukodonozor iz Jeru-
zalema bijaše odveo u Babilon, [2]pošto kralj Jeko-
nija i kraljica-majka, dvorjanici, odličnici judejski i 2 Kr 24 12-16
jeruzalemski, kovači i bravari ostaviše Jeruzalem.
[3]Poslanica je poslana po Elasi, sinu Šafanovu, i Ge-
marji, sinu Hilkijinu, koje Sidkija, kralj judejski,
posla u Babilon Nabukodonozoru, kralju babilon-
skom[e]. Evo sadržaja:
[4]»Ovako govori Jahve nad Vojskama, kralj Iz-
raelov: 'Svima izgnanicima koje odvedoh iz Jeruza-
lema u Babilon! [5]Gradite kuće i nastanite se, sadite
vrtove i uživajte urod njihov! [6]Ženite se i rađajte
sinove i kćeri! Ženite svoje sinove i udajite svoje

a) Ovo novo biografsko poglavlje izvješćuje nas o događajima koji su suvremeni onima što su opisani u prethodnom poglavlju. Nalazimo se u 593. godini.
b) »reče mi« prema TM; BJ prema kontekstu konj. »Jeremiji«.
c) Tvrdeći da pravi prorok naviješta nesreću, Jeremija uključno podsjeća na činjenicu da je uzrok ove nesreće grijeh, koji su uvijek svi proroci žigosali. O značajkama pravog prorokovanja, vidi Uvod, str. 1052–3.
d) Ispunjenje proročanstva u kratkom vremenskom roku znak je koji potvrđuje istinitost prorokova navještaja (usp. 20,6; 29,32; 44,29–30; 45,5; Pnz 18,21+).
e) Tu bi se moglo raditi o istom poslanstvu kao i u 51,59.

kćeri da i oni rađaju sinove i kćeri! Množite se da
se ne smanjite! [7]Ištite mir zemlji u koju vas izag-
nah, molite se za nju Jahvi, jer na njezinu miru
počiva i vaš mir!' [10]Jer ovako govori Jahve: 'Istom
25 11+ kad se Babilonu ispuni onih sedamdeset godina, ja
ću vas pohoditi te vam ispuniti dobro obećanje da
ću vas vratiti na ovo mjesto. [11]Jer ja znam svoje
naume koje s vama namjeravam – riječ je Jahvina
– naume mira, a ne nesreće: da vam dadnem bu-
dućnost i nadu. [12]Tada ćete me zazivati, dolaziti k
Iz 55 6-9 meni, moliti mi se i ja ću vas uslišati. [13]Tražit ćete
2 Ljet 15 2-4 me i naći me jer ćete me tražiti svim srcem svojim.
Mudr 6 12-13 [14]I pustit ću da me nađete – riječ je Jahvina. Izmi-
Pnz 4 29-31+ Am 5 4+ jenit ću udes vaš i sabrati vas iz svih naroda i sa
svih mjesta kamo vas odagnah – riječ je Jahvina. I
vratit ću vas na mjesto odakle vas u izagnanstvo
odvedoh.
14 14+ [15]Istina, vi velite: 'Jahve nam podiže proroke u
Babilonu.' [8]Ovako govori Jahve nad Vojskama,
Bog Izraelov: 'Ne dajte da vas obmanjuju vaši pro-
roci koji su među vama, vaši gataoci! Ne povodite
se za snovima koje oni sanjaju! [9]Jer oni vam laž
prorokuju u moje ime, a ja ih nisam poslao' – riječ
je Jahvina.«
[16]Ovako govori Jahve[a] kralju koji sjedi na prije-
stolju Davidovu, i svemu narodu koji živi u ovome
gradu – braći vašoj što ne moradoše s vama u iz-
gnanstvo. [17]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Evo šaljem na njih mač, glad i kugu; učinit ću da
24 budu kao pokvarene smokve, tako loše da nisu za
= 15 4 jelo. [18]I gonit ću ih mačem, glađu i kugom i učinit
ću ih užasom svim kraljevstvima zemaljskim, pro-
kletstvom, strahotom, ruglom i sramotom svim na-
rodima kamo ih otjeram. [19]Jer ne poslušaše riječi
7 25+ mojih – riječ je Jahvina – premda sam im svejed-
nako slao sluge svoje proroke, ali ih oni ne posluša-
še[b] – riječ je Jahvina. [20]Ali vi, izgnanici, koje poslah
iz Jeruzalema u Babilon, poslušajte svi riječ Jahvi-
nu!«

[21]Ovako govori Jahve nad Vojskama, kralj Izrae-
lov, o Ahabu, sinu Kolajinu, i o Sidkiji, sinu Maa-
sejinu, koji vam laž prorokuje u moje ime: »Evo,
predajem ih u ruke Nabukodonozora, kralja babi-
lonskoga, da ih pogubi vama na oči. [22]I njima će se
kao kletvom proklinjati svi izgnanici koji su u Babi-
lonu: 'Neka Jahve učini s tobom kao sa Sidkijom i
Ahabom koje kralj babilonski ispeče na vatri [23]jer
u Izraelu počiniše sramotu čineći preljub sa ženama
svojih bližnjih i govoreći u moje ime lažne riječi
koje im ja nisam zapovjedio. Ja to znam, i svjedok
sam tome' – riječ je Jahvina!«

Odgovor jednog prognanika na Jeremijinu poslanicu

[24-25]A Šemaji ćeš Nehelamcu poručiti: »Ovako
govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov: Ti si u
svoje ime poslao pisma svemu narodu koji je u Je-
ruzalemu, i svećeniku Sefaniji, sinu Maasejinu, i
svim ostalim svećenicima:
[26]'Jahve te postavi svećenikom namjesto sveće-
nika Jojade da paziš u Domu Jahvinu na svakog
luđaka koji se gradi prorokom i da ga baciš u kla-
de, sa željezom oko vrata. [27]Zašto, dakle, nisi spri-
ječio Jeremiju iz Anatota, koji se među vama gradi
prorokom? [28]Tà on nam je poslao poruku u Babi-
lon: Dugo će još trajati: Gradite kuće i nastanite
se! Sadite vrtove i uživajte urod njihov[c]!'«
[29]Svećenik Sefanija pročita pismo proroku Jere-
miji. [30]Tada dođe riječ Jahvina Jeremiji: [31]»Pošalji
svim izgnanicima ovu vijest: 'Ovako govori Jahve
o Šemaji Nehelamcu: Jer vam Šemaja prorokuje te
vam budi varave nade, premda ga ja nisam poslao,
[32]ovako govori Jahve: Kaznit ću Šemaju Nehelam-
ca, njega i potomstvo njegovo: nitko mu neće preo-
stati usred ovoga naroda da doživi sreću koju spre-
mam narodu svojemu – riječ je Jahvina – jer je pro-
povijedao pobunu protiv Jahve.'« = 28 16
Pnz 13 6

a) Rr. 16–20, kojih nema u LXX, dodatak su, što jasno pokazuje i nastavak retka 15 u r. 21.
b) »ali ih oni ne poslušaše« konj. prema kontekstu; TM »ali ih vi ne poslušaste«.
c) Rr. 24–25 su, izgleda, ispremiješani. Grčki (LXX) prijevod, dosta različit, čini se da je imao teškoća s tim tekstom, pa ni on ne zadovoljava.

3. KNJIGA UTJEHE

Sjeverni će Izrael biti obnovljen[a]

30 Riječ koju Jahve upravi Jeremiji:
LXX : 37 [2]Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: »Upiši u
knjigu sve ove riječi koje ti govorim. [3]Jer evo do-
laze dani – riječ je Jahvina – i promijenit ću udes
naroda svoga Izraela i Judeje« – govori Jahve – »i
vratit ću ih u zemlju koju u baštinu dadoh ocima
njihovim.«
[4]Evo riječi što ih Jahve reče o Izraelu i o Judeji:

[5]Ovako govori Jahve:
»Čujem krik užasa:
strava je to, a ne mir.
[6]Hajde, propitajte se i pogledajte:
je li ikad muškarac rodio?
A svi se muškarci
4 31+ za bedra hvataju kao porodilje!
Zašto su sva lica izobličena i problijedjela?
[7]Jao, jer velik je dan ovaj,
slična mu nē bī!
Vrijeme je nevolje za Jakova,
al' će se izbaviti iz nje.
[8]Onoga dana – riječ je Jahve nad Vojskama –
Iz 9 3+ slomit ću jaram na njihovu vratu i lance ću njihove
5 19 raskinuti. Više neće služiti tuđinu, [9]već će služiti
Hoš 3 5 Jahvi, Bogu svojemu, i Davidu, kralju svome, koga
ću im podići[b].

= 46 27-28 [10]Ne boj se, Jakove, slugo moja –
Iz 41 8+ riječ je Jahvina –
ne plaši se, Izraele!
Jer evo, spasit ću te izdaleka
i potomstvo tvoje iz zemlje izgnanstva.
Jakov će se opet smiriti, spokojno će živjeti Mih 4 4
i nitko ga neće plašiti – riječ je Jahvina –
[11]jer ja sam s tobom da te izbavim.
Zatrt ću narode
među koje te prognah,
a tebe neću sasvim uništiti;
al' ću te kazniti po pravici,
ne smijem te pustit' nekažnjena.«

[12]Uistinu, ovako govori Jahve:
»Neiscjeljiva je rana tvoja,
neprebolan polom tvoj.
[13]Nema lijeka rani tvojoj Iz 1 5-6
i nikako da zaraste.
[14]Zaboraviše te svi ljubavnici[c], 4 30
više za te i ne pitaju! Tuž 1 2
Jer po tebi ja udarih k'o što udara neprijatelj,
kaznom krutom za bezakonje
i za mnoge grijehe tvoje.
[15]Zašto kukaš zbog rane svoje?
Zar je neizlječiva tvoja bol?
Zbog mnoštva bezakonja i grijeha silnih tvojih
to ti učinih.
[16]Al[d]' i oni što te žderu bit će prožderani,
u ropstvo će svi dušmani tvoji;
pljačkaši tvoji bit će opljačkani, Iz 33 1
i koji te plijeniše bit će oplijenjeni.

a) Veći dio »Knjige utjehe« (30,1 – 31,22) napisan je između obnove 622. godine i Jošijine smrti 609. godine. Deuteronomistička obnova (usp. 2 Kr 22,3 – 23,24) ojačala je jahvističku vjeru, prekinuvši s religijskim sinkretizmom koji je uveo kralj Manaše, a ujedno je razbudila i nacionalnu nadu: oslabljenje Asirije Jošiji je omogućilo da ponovno osvoji Samariju i Galileju (2 Kr 23,15.19; 2 Ljet 35,18). Ta se nada rodila povratkom samarijanskih prognanika iz 721. god. u obnovljeno Davidovo kraljevstvo. Pjesme koje slijede izražavaju tu nadu: Jahve još ljubi Izrael, Sjeverno kraljevstvo (31,3.15–20; usp. Hoš 11,8–9): on će natrag dovesti njegove izgnanike na njihova stara područja (30,3; 31,2–14; usp. Hoš 10,11), vjerski sjedinjene sa Sionom (31,6; usp. Iz 11,10–16). Ovaj navještaj povratka bio je proširen i na Judeju koja je također bila osvojena i izgnana. Kasnija proroštva (30,8–9; 31,1.23–26.27–28) kao i glose u 30,3.4; 31,31 pridružuju Judeju Izraelu dajući tako Jeremijinoj »Knjizi utjehe« konačno i mesijansko značenje: Izrael i Juda bit će opet sjedinjeni (usp. 3,18+) da bi na svojoj zemlji služili »Jahvi, Bogu svojemu, i Davidu, svome kralju« (30,9). To okupljanje Izraela, raseljenog po Babiloniji, postat će glavnom temom proroka u vrijeme sužanjstva (Iz 43,5s; 49,5–6.12.18–23 itd.; Ez 11,17; 20,34; 28,25; 34,12–13 itd.) kao i onih poslije sužanjstva (Zah 10,6–12; usp. još Iv 11,52).
b) »jaram« prema LXX i VL; TM »njegov jaram«. – »Više neće služiti« misli se na Izrael i Judeju (subjekt). Rr. 8–9 jesu dodatak koji želi mesijanska obećanja proširiti na sav narod (usp. spominjanje nekog novog Davida), upravo kao i riječi »i Judeja« u rr. 3 i 4.
c) Tu se misli na narode na koje se Izrael oslanjao (usp. Ez 16 i 23).
d) »Al'« je konj.; TM »Stoga«.

Iz 62 4 17b Zvahu te 'Protjeranom'
i 'Sionkom za koju nitko ne pita[a]'.
17a Al' ja ću te iscijeliti, rane ti zaliječiti« –
riječ je Jahvina.
18 Ovako govori Jahve:
Iz 54 1-3 »Evo, izmijenit ću udes šatora Jakovljevih,
smilovat ću se na stanove njegove:
na razvalinama njegovim bit će opet
grad sazidan,
i dvori će stajati na starome mjestu.
19 Iz njih će se čuti hvalospjev, i glasovi radosni.
Umnožit ću ih i više im se neće smanjiti broj,
ugled ću im dati i više ih neće prezirati.
20 Sinovi njihovi bit će mi kao nekoć,
zajednica njina preda mnom će čvrsto stajati,
a kaznit ću sve njihove ugnjetače.
21 Glavar njihov iz njih će niknuti,
vladar njihov isred njih će izaći[b].
Izl 19 12+ Pustit ću ga k sebi da mi se približi –
Izl 33 20+ jer tko da se usudi sâm preda me!« –
riječ je Jahvina.
31 31+ 22 »I vi ćete biti moj narod,
Ez 11 20 a ja vaš Bog[c].
= Jr 23 19-20 23 Gle, nevrijeme Jahvino,
jarost provaljuje,
razmahuje se vihor silan,
i svaljuje na glave bezbožničke.
24 Jahvin se gnjev neće stišati
dok on ne izvrši i ne ispuni
naume srca svojega.
U dane posljednje
jasno ćete to razumjeti.

LXX : 38 **31** «U ono vrijeme – riječ je Jahvina – bit ću
3 18+ Bog svim plemenima Izraelovim i oni će biti
narod moj.»
2 Ovako govori Jahve:
Hoš 2 16-17 «Nađe milost u pustinji[d]
narod koji uteče maču:
Izrael ide u svoje prebivalište.
3 Iz daljine mu se Jahve ukaza:
Hoš 11 1-9 Ljubavlju vječnom ljubim te,
Iz 54 8+ zato ti sačuvah milost.
4 Opet ću te sazdati, i bit ćeš sazdana,
djevice Izraelova.
Opet ćeš se resit' bubnjićima,
u veselo kolo hvatati.
5 Opet ćeš saditi vinograde
na brdima Samarije:
koji nasade posade, oni će i trgati. Iz 65 21-22
6 Jer dolazi dan te će stražari Am 9 14
vikati na brdu efrajimskom:
'Na noge! Na Sion se popnimo,
k Jahvi, Bogu svojemu[e]!'»
7 Jer ovako govori Jahve:
«Kličite od radosti Jakovu,
pozdravite burno prvaka naroda!
Neka se ori vaš glas! Objavite slavopojkom:
Jahve spasi narod svoj[f],
Ostatak Izraelov! Iz 4 3+
8 Evo, ja ih vodim
iz zemlje sjeverne,
skupljam ih s krajeva zemlje:
s njima su slijepi i hromi,
trudnice i rodilje:
vraća se velika zajednica.
9 Evo, u suzama pođoše, Ps 126 5-6
utješene sad ih vraćam[g]! Iz 40 3+
Vodit ću ih kraj potočnih voda, Iv 4 1+
putem ravnim kojim neće posrnuti,
jer ja sam otac Izraelu, Pnz 1 31+
Efrajim je moj prvenac.» /2 Kor 6 18

10 Čujte, o narodi, riječ Jahvinu,
objavite je širom dalekih otoka:
«Onaj što rasprši Izraela, opet ga sabire 23 3
i čuva ga k'o pastir stado svoje!» Ez 34 1+
11 Jer Jahve oslobodi Jakova, Iv 10 16
izbavi ga iz ruku jačeg od njega. Iz 49 25
12 I oni će, radosno kličući, na vis sionski Lk 11 21-22
da se nauživaju dobara Jahvinih:
žita, ulja, mladog vina,
jagnjadi i teladi,
duša će im biti kao vrt navodnjen,
nikad više neće ginuti.
13 Djevojke će se veselit' u kolu,
mlado i staro zajedno,
jer ću im tugu u radost pretvoriti,
utješit ću ih i razveselit' nakon žalosti. Ps 30 12;
14 Pretilinom ću im okrijepiti svećenstvo 90 15
i narod svoj nasititi dobrima« Iv 16 22
– riječ je Jahvina.

a) Dosl. »to je Sion, za koji se nitko ne brine«. Radi se očito o reinterpretaciji kojom se pod »Izraelom« u ovom poglavlju misli sav Božji narod a ne samo Sjeverno kraljevstvo. LXX čita »vaš plijen«, očito umjesto »naš plijen«, što bi mogao biti pokazatelj izvornog teksta (*sadenu* koji je ispravljen u *sijon*).
b) Za razliku od vremena asirskog vazalstva kada je upravitelj predstavljao tuđinsku silu.
c) Taj r., koji je u stvari dodatak, sadrži obrazac Saveza (usp. Pnz 26,17–18; 27,9; 28,9 itd.), koji Jeremija često ponavlja (usp. 31,31+).
d) O obraćenju u pustinji usp. Hoš 2,16+. Tema novog Izlaska, kojim će Izrael biti izveden iz prognanstva, uvrštena tu i u rr. 8–9.21, bit će preuzeta i dalje razvijena u Deuteroizaiji (usp. Iz 40,3+).
e) Radi se o vjerskom jedinstvu koje je ponovno ostvareno oko svetišta na Sionu.
f) »narod svoj« prema LXX i Targ.; TM »narod tvoj«.
g) Prema LXX (usp. Ps 126,5–6), ali BJ drži da je svakako riječ o ispravku radi lakšeg čitanja, te prevodi prema TM: »U suzama dolaze, uz molbe usrdne vraćam ih«. Mogli bismo shvatiti da se radi o suzama pokajničkim.

15 Ovako govori Jahve:
↗Mt 2 18 »Čuj! U Rami se kukanje čuje
i gorak plač:
1 Sam 10 2+ Rahela oplakuje sinove svoje[a],
i neće da se utješi za djecom,
jer njih više nema[b].«
16 Ovako govori Jahve:
»Prestani kukati,
otari suze u očima!
Patnje će tvoje biti nagrađene:
oni će se vratiti iz zemlje neprijateljske.
17 Ima nade za tvoje potomstvo
– riječ je Jahvina –
sinovi tvoji vratit će se u svoj kraj.
18 Dobro čujem Efrajimov jecaj:
'Ti me pokara, i ja se popravih
Hoš 4 16 kao june još neukroćeno.
Ps 80 4 Obrati me, da se obratim,
jer ti si, Jahve, Bog moj.
19 Odvratih se od tebe, ali se pokajah,
Ez 21 17; uvijek, i sad se u slabine tučem[c].
36 31 Stidim se i crvenim,
jer nosim sramotu mladosti svoje!'«
20 »Zar mi je Efrajim sin toliko drag,
Izr 3 12 dijete najmilije?
Otk 3 19 Jer koliko god mu prijetim,
bez prestanka živo na njega mislim
Iz 49 14-16 i srce mi dršće za njega
Hoš 11 8-9 od nježne samilosti«
– riječ je Jahvina.
Iz 40 3+ 21 »Postavi putokaze,
podigni stupove!
Sjeti se ceste,
puta kojim si prošla.
3 12 I vrati se, djevice Izraelova,
vrati se u gradove svoje!
22 Dokle ćeš još oklijevati, kćeri odmetnice?
Jer Jahve stvori nešto novo na zemlji:
Hoš 2 18-19 Žena će okružiti Muža[d].«

I Judeja će biti obnovljena[e]

23 Ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izrae-
lov: »U zemlji Judinoj, kad promijenim njezinu
sudbinu, u njezinim će se gradovima ovako govori-
ti:
'Blagoslovio te Jahve,
prebivalište Pravednosti,
Goro sveta!'« Iz 11 9

24 »I u njoj će se opet nastaniti Judeja sa svim
svojim gradovima, ratari i oni što idu za stadima, Ps 23 2-3
25 jer ja ću okrijepiti dušu iscrpljenu, obilno nahra-
niti dušu klonulu. 26 Kao ono:
'Čim se probudih, pogledah:
sladak li bijaše sanak moj[f]!'«

Izrael i Juda

27 »Evo dolaze dani – riječ je Jahvina – kad ću u
domu Izraelovu i u domu Judinu posijati sjeme čo- Zah 2 8
vječje i sjeme životinjsko. 28 I kao što sam nekoć Iz 49 19-20
bdio da ih iščupam, razvalim, istrijebim, zatrem i 1 10
nesreću na njih svalim, tako ću sada brižno bdjeti
da ih podignem i posadim.

Osobna odgovornost[g] Pnz 24 16+

29 U one dane neće se više govoriti: ||Ez 18 2
'Oci jedoše kiselo grožđe,
a sinovima zubi trnu.'
30 Nego će svatko umrijeti zbog vlastite krivice. I
onomu koji bude jeo kiselo grožđe zubi će trnuti.«

Novi savez[h]

31 »Evo dolaze dani – riječ je Jahvina – kad ću s ↗Heb 8 8-12
domom Izraelovim i s domom Judinim sklopiti
Novi savez. 32 Ne Savez kakav sam sklopio s ocima Lk 22 20p
njihovim u dan kad ih uzeh za ruku da ih izvedem

a) Rahela, žena Jakovljeva, majka Josipa (oca Efrajimova i Manašeova) i Benjamina. Njezin se grob nalazi u Rami (1 Sam 10,2), danas Er–Ram, 9 km sjeverno od Jeruzalema, nedaleko od Efrate (usp. Post 35,19), na granici Benjaminova plemena (Još 18,25). Betlehem u kojem se naselio jedan rod iz Efrate također se nazivao Efrata (Mih 5,1). Odatle potječe ona predaja koja je Rahelin grob smjestila kraj Betlehema (usp. glosu uz Post 35,19) i koja je ponukala Mateja da na pokolj nevine dječice primijeni tekst Jr 31,15 (usp. Mt 2,17–18).
b) »njih više nema!« prema prijevodima. TM »nema nas više!« ili »nema ga više!«
c) Mj. »u slabine« (doslovni prijevod) BJ ima: »u prsa«. To je znak ljutine, žalosti, boli ili grizodušja (usp. Ez 21,17).
d) Radi se o ponovno uspostavljenim odnosima ljubavi između Izraela i njegova Zaručnika Jahve (usp. Hoš 1,2+). Taj tekst ima istu mesijansku težinu kao i Iz 54,5s.
e) Ovo je proroštvo kao i ona što slijede prorok izgovorio oko 587. godine (usp. 30,1+).
f) Prorokove riječi koje se možda oslanjaju na neki poznati refren.
g) Jeremija tu zauzima stajalište suprotno jednoj izreci (upravo kao i Ezekiel, usp. 18,2) koja je izražavala staro načelo kolektivne odgovornosti: solidarnost u trpljenju članova iste obitelji. On za budućnost naviješta jedno novo načelo, čiju primjenu Ezekiel traži već u sadašnjosti, načelo po kojem je grešnik osobno odgovoran za svoj grijeh i bit će osobno za nj kažnjen (usp. Ez 14,12+; 18).
h) Rr. 31–34 predstavljaju duhovni vrhunac knjige proroka Jeremije. Poslije neuspjeha starog Saveza (r. 32; Ez 16,59) i neuspjela pokušaja Jošijina da ga obnovi, Božji se nacrt spasenja pojavljuje pod novim svjetlom. Nakon katastrofe poslije koje će opstati samo »Ostatak« (Iz 4,3+) Bog će sklopiti ponovno vječni Savez (r. 31) kao i u dane Noine (Iz 54,9–10). Ostaju stari temeljni odnosi: vjernost ljudi Zakonu – Božja nazočnost koja ljudima jamči mir i materijalno blagostanje (Ez 36,29–30), ideal koji prorok izražava obrascem: »Ja ću biti vaš Bog a vi ćete biti moj narod« (r. 33; 7,23; 11,4; 30,22; 31,1; 32,38; Ez 11,20; 36,28; 37,27; Zah 8,8; usp. Pnz 7,6+). Novost ovog Saveza nalazi se u tri točke: 1. Božja inicijativa u opraštanju grijeha (r. 34; Ez 36,25.29; Ps 51,3–4.9); 2. osobna odgovornost i osobna naplata (r. 29; usp. Ez 14,12+); 3. pounutrašnjenje religije: Zakon nije više samo izvanjska smjernica nego je stavljen u čovjekovu dušu, upisan u ljudsko

Izl 19 1+ iz zemlje egipatske, Savez što ga oni razvrgoše
premda sam ja gospodar njihov – riječ je Jahvina.
↗Heb 10 16 33 Nego, ovo je Savez što ću ga sklopiti s domom
Izraelovim poslije onih dana – riječ je Jahvina: Za-
24 7; kon ću svoj staviti u dušu njihovu i upisati ga u
32 39-40 njihovo srce. I bit ću Bog njihov, a oni narod moj.
↗2 Kor 3 3 34 I neće više učiti drug druga ni brat brata govoreći:
Hoš 2 22+ 'Spoznajte Jahvu!' nego će me svi poznavati, i malo
1 Iv 2 27 i veliko – riječ je Jahvina – jer ću oprostiti bezako-
↗Heb 10 17 nje njihovo i grijeha se njihovih neću više spominja-
ti.«

Trajnost Izraelova

35 Ovako govori Jahve,
Post 1 14 koji daje da sunce sjaje danju,
Ps 136 7s a mjesec[a] i zvijezde da svijetle noću,
‖Iz 51 15 koji burka more da mu valovi buče –
ime mu je Jahve nad Vojskama:
36 »Ako se ikad ti zakoni poremete Ps 89 34-38
preda mnom – riječ je Jahvina – Jr 33 20-21
onda će i potomstvo Izraelovo prestati
da bude narod pred licem mojim zauvijek!
37 Ako se mogu izmjeriti nebesa gore,
i dolje istražiti temelji zemlje,
onda ću i ja odbaciti potomstvo Izraelovo
zbog svega što počiniše« – riječ je Jahvina.

Obnova i veličina Jeruzalema[b]

38 »Evo dolaze dani – riječ je Jahvina – kada će
grad Jahvin biti opet sazidan, od Kule Hananelove
do Vrata ugaonih. 39 I još će se dalje protegnuti Ez 41 13
mjerničko uže, pravo do brežuljka Gareba, a onda Zah 2 5
okrenuti prema Goi. 40 I sva dolina trupla i pepela,
i sva polja[c] do potoka Kidrona, do ugla Konjskih
vrata na istoku, bit će svetinja Jahvina. I neće više Jš 6 17+
biti razaranja ni prokletstva.« Zah 14 11 ↗Otk 22 3

4. DODACI KNJIZI UTJEHE

18 1+ **Kupnja njive – zalog za Judinu[d] sretnu budućnost**

LXX : 39 32 Riječ koju Jahve uputi Jeremiji desete godine
Sidkije, kralja judejskoga, to jest osamnaeste
godine Nabukodonozorove.
2 U to vrijeme vojska kralja babilonskoga opsje-
daše Jeruzalem, a prorok Jeremija bijaše zatvoren
u tamničkom dvorištu u dvoru judejskoga kralja.
3 Sidkija, kralj judejski, bijaše ga ondje zatvorio,
prigovoriv mu: »Zašto si prorokovao: 'Ovako go-
vori Jahve: Gle, grad ću ovaj predati u ruke kralju
babilonskom da ga osvoji; 4 a Sidkija, kralj judejski,
neće umaći sili kaldejskoj, nego će biti predan u
ruke kralja babilonskoga – usta u usta s njim će
govoriti, oči u oči njega vidjeti. 5 Sidkiju će odvesti
u Babilon i ondje će ostati dok ga ne pohodim –
riječ je Jahvina! I ako se budete borili protiv Kal-
dejaca, nećete uspjeti!'«
6 Tada reče Jeremija: »Dođe mi riječ Jahvina:
7 'Uskoro će doći k tebi Hanamel, sin tvoga strica
Šaluma, da ti kaže: Kupi njivu moju u Anatotu; ti
imaš rodbinsko pravo da je kupiš!' 8 Kako je Jahve
navijestio, k meni dođe moj stričević Hanamel u
tamničko dvorište i reče mi: 'De kupi moju njivu u
Anatotu, jer ti imaš pravo na posjed i rodbinsko
pravo da je kupiš! Kupi je!' I tada spoznah da to
bijaše riječ Jahvina. 9 Kupih, dakle, tu njivu od stri-
čevića Hanamela iz Anatota te mu izmjerih u
novcu sedamnaest šekela srebra. 10 Napišem ugo-
vor, udarim pečat, pozovem svjedoke i izmjerim

»srce« (r. 33; 24,7; 32,39) pod utjecajem Božjega Duha koji čovjeku daje novo srce (Ez 36,26–27; Ps 51,12; usp. Jr 4,4+), sposobno »spoznati« Boga (Hoš 2,22+). Taj novi i vječni Savez, ponovno navješćivan od Ezekiela (Ez 36,25–28) i Tritoizaije (Iz 55,3; 59,21; 61,8; usp. Bar 2,35), a proživljen u Ps 51, svečano će ostvariti žrtva Kristova (Mt 26,28p) a apostoli proglasiti njegovo ispunjenje (2 Kor 3,6; Rim 11,27; Heb 8,6–13; 9,15s; 1 Iv 5,20+).

a) BJ konj.: »zapovijeda mjesecu i zvjezdama da svijetle noću«.

b) Ponovno će biti podignute ruševine koje su ostavili Babilonci: kula Hananelova, na sjeveroistoku obrambenih zidina (Neh 3,1), Ugaona vrata, na sjeverozapadu (2 Kr 14,13), Konjska vrata na jugoistoku (Neh 3,28). Gareb nam je nepoznat. Goa se pojavljuje samo tu: možda se nalazila na ušću triju dolina: Gehene, Kidrona i Tiropeona. Dolina trupla i pepela (dosl. »masnog pepela« žrtava, usp. Lev 1,16; 4,12; 6,3–4) očito je Gehena (Jr 7,31; 19,6) koja se nalazi na jugozapadu od Jeruzalema, dok je Kidronska dolina na istoku. Ovakva rekonstruirana slika Jeruzalema najavljuje Ezekiela.

c) »do potoka« prema TM (*'ad*); BJ konj. »uz potok« (*'al*).

d) Ova zgoda, koja poprima simboličko značenje (usp. 18,1+), odigrava se god. 587, poslije ponovna opsjedanja grada (rr. 2,24) koje je prorok bio navijestio već u 34,21–22. Kupnja njive bez sumnje je u vezi s diobom zemlje radi koje je Jeremija bio pošao u Anatot (37,12). Izvorni autobiografski tekst (rr. 6b–17a.24–29a.42–44) izgleda da je kasnije bio proširen uvodom (rr. 1–6a), molitvom (rr. 17b–23), koja nas podsjeća na Neh 9, te izlaganjem o sudu i spasu (rr. 29b–41) u koje su preuzete jeremijanske teme.

novac na tezulji. [11]Zatim uzmem kupovni ugovor,
zapečaćen prema propisu i uredbama, [12]predam ku-
povni ugovor Baruhu, sinu Mahsejeva sina Nerije.
Nazočni su bili: moj stričević[a] Hanamel, svjedoci
što su potpisali kupovni ugovor i svi Judejci koji su
se našli u tamničkom dvorištu. [13]Tada pred njima
zapovjedim Baruhu: [14]'Ovako govori Jahve nad
Vojskama, Bog Izraelov: Uzmi ove isprave, ovaj
kupovni ugovor, zapečaćeni i otvoreni, i stavi ih u
glinenu posudu da se zadugo sačuvaju. [15]Jer ovako
govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov: Još će
se u ovoj zemlji kupovati i kuće, i njive, i vinogra-
di!'«

[16]Pošto kupovni ugovor predadoh Nerijinu sinu
Baruhu, pomolih se Jahvi: [17]»O, Jahve, Gospode!
Ti stvori nebo i zemlju snagom velikom, rukom uz-
dignutom! Ništa tebi nije nemoguće! [18]Tisućama is-
Izl 34 6-7+ kazuješ milost, a krivnju otaca osvećuješ na djeci,
potomcima njihovim[b]. Bože veliki i moćni, kome
je ime Jahve nad Vojskama! [19]Velik si u svojim
Ps 33 13-15 naumima, silan u svojim djelima! Oči tvoje bdê nad
svim putovima ljudskim da naplatiš svakome prema
putu njegovu i prema plodu djela njegovih! [20]Ti
koji si činio znamenja i čudesa u zemlji egipatskoj
i u Izraelu, i među svim ljudima sve do danas, [21]ti
Pnz 4 34 si izveo svoj narod izraelski iz zemlje egipatske zna-
menjima i čudesima, rukom moćnom i mišicom po-
dignutom, strahotama velikim. [22]Zatim im dade svu
Izl 3 8+ ovu zemlju koju si zakletvom obećao ocima njiho-
vim, zemlju u kojoj teče med i mlijeko. [23]I oni je
26 4 zaposjedoše; ali nisu slušali glasa tvojega niti su ho-
dili putem Zakona tvojega. Ništa ne učiniše od
onog što im ti naredi; zato si dozvao na njih sve
ove nevolje. [24]Gle, nasipi se već primakoše gradu,
i bit će osvojen, i grad će pasti u ruke Kaldejcima
koji na nj navaljuju mačem, glađu i kugom. Čime
si prijetio, evo dolazi. I sâm vidiš. [25]A ti mi, Jahve
Gospode moj, reče: 'Kupi novcem njivu i pozovi
svjedoke', a grad je već predan u ruke Kaldejci-
ma!«

[26]Tada mi dođe riječ Jahvina[c]: [27]»Gle, ja sam Ja- 32 17
hve, Bog svakoga tijela! Meni ništa nije nemoguće! Zah 8 6 Lk 1 37

[28]Zato – veli Jahve – grad ovaj predajem u ruke
Kaldejaca i u ruke kralja babilonskoga, koji će ga
zauzeti. [29]Ući će u nj Kaldejci koji se bore protiv
ovoga grada, ognjem će ga uništiti i spaliti ga za-
jedno s kućama kojima su na krovovima Baalu pa-
lili tamjan i lijevali ljevanice tuđim bogovima,
mene gnjeveći. [30]Jer sinovi Izraelovi i sinovi Judini
od mladosti čine samo zlo pred mojim očima. Doi-
sta, sinovi Izraelovi bez prestanka me gnjeve dje-
lima ruku svojih – riječ je Jahvina. [31]Grad ovaj,
doista, samo mi je na gnjev i srdžbu otkako je sa-
građen pa do dana današnjega te ga moram uklo-
niti ispred lica svojega [32]zbog svega bezakonja što
ga sinovi Izraelovi i sinovi Judini počiniše, gnjeveći
me – oni i kraljevi njihovi, knezovi i svećenici i
proroci, Judejci i Jeruzalemci. [33]Okretahu mi leđa,
a ne lice svoje, iako se neumorno trudih[d] da ih pou-
čim, ali me ne slušaše niti nauk moj primiše. [34]Po-
staviše grozote u Dom koji se mojim zove imenom = 7 30-31
da ga oskvrnu. [35]Baalu podigoše uzvišice u Dolini
Ben Hinomu, i sinove i kćeri svoje Moleku kroz Lev 18 21+
oganj provodiše – što im ja nikad ne zapovjedih; ni
na um mi ne pade da bi činili takve gadosti niti da
bih Judu pustio u takav grijeh.«

[36]Ipak, ovako govori Jahve, Bog Izraelov, o tom
gradu za koji vi velite[e] da će od mača, gladi i kuge
pasti u ruke kralju babilonskom: [37]»Evo, ja ću ih
sabrati iz svih zemalja u koje ih prognah – u gnjevu
i jarosti svojoj – i vratit ću ih na ovo mjesto da
ovdje spokojno žive. [38]I oni će biti narod moj, a ja,
ja ću biti Bog njihov. [39]I dat ću im srce jedno i put 24 7
jedan, da bi me se bojali u sve dane, na sreću svoju
i djece svoje. [40]I sklopit ću s njima Savez vječan, 31 31+
nikad se više neću odvratiti od njih i uvijek ću im
činiti dobro; usadit ću im u srce svoj strah, da se Pnz 30 9
nikad više ne odmetnu od mene. [41]I radovat ću se
čineći im dobro; i čvrsto ću ih zasaditi u ovoj zem-

a) »moj stričević« (dosl. »sin mog strica«) prema mnogim rkpp, LXX, sir (usp. rr. 7–9). TM »moj stric«. – Baruh je tajnik proroka Jeremije (usp. 36,45).
b) BJ dodaje »u punoj mjeri« (dosl. »u krilu«). Izgleda da ovaj izraz treba shvatiti u vezi s običajem nositi zalihe u naborima odijela (2 Kr 4,39; Rut 3,15; usp. Iz 65,6+).
c) »Tada mi dođe« prema LXX, VL (usp. r. 16); TM »Tada dođe Jeremiji«.
d) Prema TM, a prijevodi imaju: »neumorno sam ih poučavao!«
e) Prema TM, dok LXX ima: »za koji ti veliš...«

lji, svim srcem svojim, svom dušom svojom.« 42Jer
ovako govori Jahve: »Kao što sam na ovaj narod
doveo svu ovu strašnu nesreću, tako ću na njih do-
vesti svu sreću koju im obrekoh. 43Da, opet će se
kupovati njive u ovoj zemlji o kojoj vi velite: 'Ova
je pustinja, bez čovjeka i živinčeta, predana na mi-
lost i nemilost Kaldejcima!' 44Njive će se za novac
kupovati, pisat će se i pečatiti kupovni ugovori, po-
zivat će se svjedoci u zemlji Benjaminovoj i u oko-
lici Jeruzalema. U gradovima Judinim i u grado-
vima Gorja, Šefele, Negeba, jer ću promijeniti
udes njihov« – riječ je Jahvina.

Još jedno obećanje o obnovi Jeruzalema i Judeje[a]

LXX : 40 **33** Dok je Jeremija bio još zatvoren u tamnič-
kom dvorištu, i drugi mu put dođe riječ Ja-
hvina: 2»Ovako govori Jahve, koji stvori zemlju[b],
29 12 oblikova je i učvrsti – ime mu je Jahve! 3Zazovi
me, i odazvat ću ti se i objavit ću ti velike i nedoku-
čive tajne o kojima ništa ne znaš. 4Jer ovako govori
Jahve, Bog Izraelov, o kućama ovoga grada i o
dvorima kraljeva judejskih, porušenim zbog nasipa
i mača, 5i o onima što zameću borbu s Kaldejcima
da napune svoje kuće[c] tjelesima ljudi koje pobih u
srdžbi i jarosti svojoj, i odvratih lice svoje od ovoga
grada zbog njihove opakosti.
6Evo, ja ću zaliječiti[d] njihovu ranu, ja ću ih iscije-
liti i ozdraviti i pružiti im obilje istinskoga mira.
7Promijenit ću udes zemlje Judine i Jeruzalema i
31 31+ podići ću ih da budu kao nekoć. 8Očistit ću ih od
Ez 36 25 svakoga grijeha kojim sagriješiše protiv mene i
oprostit ću im sve krivice koje mi skriviše odmet-
nuv se od mene. 9I Jeruzalem[e] će mi biti na radost,
na hvalu i čast pred svim narodima svijeta: kad
čuju za sve dobro kojim ću ih nadijeliti, divit će se
i čuditi svoj onoj sreći i miru što ću im ja dati.«
10Ovako govori Jahve: »Na ovome mjestu o ko-
jemu vi velite: 'To je pustinja bez čovjeka i bez
živinčeta' – u gradovima judejskim i po opustoše-
nim ulicama jeruzalemskim opet će se oriti 11poklici
radosti, poklici zaručnika i zaručnice, poklici onih 25 10
koji će u Domu Jahvinu prinositi žrtve zahvalnice
pjevajući: 'Hvalite Jahvu nad Vojskama, jer je do- 1 Ljet 16 34
bar Jahve – vječna je ljubav njegova!' Jer ja ću ob- Ezr 3 11
noviti zemlju da bude kao nekoć« – riječ je Jahvi- Ps 106 1;
na. 107 1
12[f]Ovako govori Jahve nad Vojskama: »Na
ovome mjestu koje je sada pusto, bez čovjeka i bez
živinčeta, i u svim gradovima opet će biti pašnjaci
za pastire što odmaraju stada svoja. 13U gradovima
Gorja, i u gradovima Šefele, i u gradovima Nege-
ba, u kraju Benjaminovu, u okolici Jeruzalema i u
gradovima Judinim opet će prolaziti ovce ispod
ruke pastira koji će ih brojiti« – riječ je Jahvina.

Ustanova budućnosti[g]

14»Evo, dolaze dani – riječ je Jahvina – kad ću
ispuniti dobro obećanje što ga dadoh domu Izrae-
lovu i domu Judinu:

15U one dane i u vrijeme ono = 23 5-6
podići ću Davidu izdanak pravedni; Iz 4 2+
on će zemljom vladati po pravu i pravici.
16U one dane Judeja će biti spašena,
Jeruzalem će živjeti spokojno.
A grad će se zvati:
'Jahve, Pravda naša[h].'

17Jer ovako govori Jahve: «Nikada Davidu neće 2 Sam 7 1+
nestati potomka koji će sjediti na prijestolju doma Lk 1 32-33
Izraelova. 18I nikada neće levitima i svećenicima Heb 7 17
nestati potomaka koji će služiti preda mnom i pri- 1 Pt 2 5-6
nositi paljenice, kaditi prinosnice i prikazivati kla- Otk 1 6
nice u sve dane.» Zah 4 14+
19I dođe riječ Jahvina Jeremiji: 20Ovako govori
Jahve: «Ako možete razvrći savez moj s danom i 31 35-36
savez moj s noći, tako da ni dana ni noći više ne Ps 89 34-38
bude u pravo vrijeme, 21moći će se raskinuti i Savez

a) Ovo obećanje potječe iz istog vremena kao i ono u pogl. 32.
b) »koji stvori zemlju« po LXX; TM »koji ju je stvorio, Jahve«.
c) Mj. »da napune svoje kuće« BJ ima: »da napune svoj grad« prema LXX. TM ima jednostavno: »da ih napune«.
d) »ja ću ih iscijeliti« po pr.; TM »ja ću ga (grad) iscijeliti«.
e) Dosl. »on«.
f) Rr. 12–16 nedostaju u LXX.
g) Taj odlomak, koji nije od Jeremije, opisuje ustanove mesijanskog naroda na isti način kao i Zah 4,1–14; 6,13. U vrijeme spasenja kraljevska će i svećenička vlast biti ujedinjena.
h) Rr. 15–16 ponavljaju sadržaj iz 23,4–6, ali zadnji r. veliča Jeruzalem. O mesijanskom imenu grada Jeruzalema vidi Ez 48,35; Iz 1,26+.

2 Sam 7 1+ moj sa slugom mojim Davidom te više neće imati
sina koji bi kraljevao na prijestolju njegovu i s levi-
Post 15 5 tima i svećenicima koji mi služe. [22]Kao što se voj-
ska nebeska ne može izbrojiti ni izmjeriti pijesak
morski, tako ću umnožiti potomstvo sluge svojega
Davida i levite i svećenike koji mi služe.»

[23]I dođe riječ Jahvina Jeremiji: [24]«Nisi li opazio
što ovi ljudi govore: 'Jahve je odbacio obadva ple-
mena koja je bio sebi izabrao?' I s prezirom poriču
narod moj kao da mi više nije narod.»
[25]Ovako govori Jahve: «Da ne sklopih[a] saveza
svojega s danom i noći i da ne postavih zakone
nebu i zemlji, [26]mogao bih odbaciti potomstvo Ja-
kova i Davida, sluge svojega, da više ne uzimam
potomka njihova za vladara nad potomstvom
Abrahamovim, Izakovim i Jakovljevim, kad promi-
jenim udes njihov i kad im se smilujem.»

5. RAZNI ULOMCI

21 1-7; 32 1-5 **Konačna sudbina Sidkijina**[b]

LXX : 41 **34** Riječ koju Jahve uputi Jeremiji kad Nabuko-
donozor, kralj babilonski, i sva njegova voj-
ska, i sva kraljevstva pod njegovom vlašću, i svi
narodi navališe na Jeruzalem i na sve gradove nje-
gove. [2]Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: «Idi i go-
vori sa Sidkijom, kraljem judejskim, i reci mu:
Ovako govori Jahve: 'Evo, predajem ovaj grad u
ruke kralja babilonskoga da ga on ognjem spali.
[3]Ni ti nećeš ruci njegovoj umaći. Da, bit ćeš uhva-
ćen i predat će te u njegove ruke; oči u oči gledat
ćeš kralja babilonskoga, usta u usta on će s tobom
govoriti i bit ćeš odveden u Babilon.' [4]Ali čuj riječ
Jahvinu, Sidkija, kralju judejski! Ovo ti poručuje
Jahve: 'Nećeš od mača poginuti, [5]umrijet ćeš u mi-
ru! I kao što su tvoje očeve i kraljeve tvoje pret-
hodnike okadili, i tebe će okaditi i naricat će za
22 18 tobom: 'Jao Gospodaru!' Ja ti to govorim' – riječ
je Jahvina.
[6]I prorok Jeremija poruči sve ove riječi Sidkiji,
kralju judejskom u Jeruzalemu, [7]dok je vojska kra-
lja babilonskoga navaljivala na Jeruzalem i na
preostale gradove Judine – na Lakiš i Azeku, jer
još samo oni preostadoše od judejskih utvrđenih
gradova[c].

O oslobođenju robova[d]

[8]Riječ koju Jahve uputi Jeremiji, pošto je kralj
Sidkija sa svekolikim narodom jeruzalemskim sklo-
pio savez[e] da im proglasi slobodu, [9]da svaki pusti
na slobodu svoga roba Hebreja i svoju robinju He-
brejku te da više ni u koga ne bude Hebrej, brat
njegov, kao rob. [10]I svi odličnici i sav narod koji
uđoše u ovaj savez pristadoše te svaki pusti na slo-
bodu roba svoga i svoju ropkinju da im više ne ro-
buju. Pristadoše, dakle, i pustiše ih. [11]A potom se
okrenuše i uzeše opet svoje robove i ropkinje koje
bijahu oslobodili pa ih prisiliše da im opet robuju.
[12]Tada Jahve uputi riječ Jeremiji govoreći:
[13]Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: »Ja sam
sklopio Savez s ocima vašim u dan kada ih izvedoh
iz Egipta, iz zemlje ropstva, govoreći: [14]'Nakon se- Pnz 15 12-13
dam godina neka svaki od vas pusti na slobodu
brata svoga Hebreja koji mu se prodao i šest go-
dina kao rob služio.' Ali me vaši oci ne poslušaše
i ne htjedoše me čuti. [15]A vi se bijaste obratili i
učinili što je pravo u očima mojim, proglasivši slo-
bodu za svakoga bližnjega svoga i preda mnom ste
sklopili savez u Domu koji se zove mojim imenom.
[16]A zatim se okrenuste i oskvrnuste ime moje, jer
je svaki od vas opet uveo svoga roba i ropkinju

a) »Da ne sklopih saveza svojega s danom...« *beriti jomam*, prema TM; BJ konj. »Da nisam stvorio dan i noć« *bara'ti jom*.
b) Ta zgoda zacijelo potječe iz vremena kad je Nabukodonozor počeo opsjedati zemlju 588–587. na jugu i na jugozapadu, ali još nije došao do Jeruzalema (r. 7). Stoga je Sidkija mogao još izbjeći katastrofu da se podvrgao Nabukodonozoru kao Jojakim 605.
c) Azeka, današnji Tel Zakarijeh, tridesetak km na jugozapadu od Jeruzalema, i Lakiš (danas Tel ed–Duveir) 20 km jugozapadno od Azeke bijahu dva utvrđena grada koji su se najdulje odupirali Nabukodonozoru. U Tel ed–Duveiru pronađen je jedan ostrakon (krhotina crijepa) koji svjedoči o tom otporu.
d) Prizor se zbio za vrijeme prekida opsade (usp. rr. 21–22).
e) Ili možda bolje »ugovor« ili »sporazum«. Isti se izraz *berit* naime upotrebljava za običan ugovor između dvije stranke o bilo kakvoj stvari (usp. 2 Kr 11,4; Job 31,1) i za Savez između Boga i naroda. Ova zgoda služi tu kao predmet usporedbe (r. 13).

koje ste već bili oslobodili, i ponovo ste ih prisilili
da vam robuju.«
[17]Zato ovako govori Jahve: »Vi me ne poslušaste
da proglasite slobodu subratu svojemu i bližnjemu.
I zato, evo, i ja proglašavam protiv vas slobodu –
29 18 riječ je Jahvina – maču, kugi i gladi, i učinit ću vas
strašilom svim kraljevstvima zemlje. [18]A s ljudima
koji razvrgoše Savez moj i ne ispuniše saveza obe-
ćana pred mojim licem postupit ću kao s teletom
što ga nadvoje rasjekoše te između tih pola prođo-
še. [19]Knezove Judeje i Jeruzalema, dvorjane, sveće-
nike i sav narod zemlje što prođoše između pola
telećih[a] [20]predat ću u ruke dušmana koji im rade o
7 33 glavi, a njihova trupla bit će hrana pticama nebe-
skim i zvijerima zemaljskim. [21]Sidkiju, kralja judej-
skoga, i njegove knezove predat ću u ruke du-
šmana koji im rade o glavi i u ruke vojske kralja
babilonskoga, koja se od vas bila povukla. [22]Evo,
ja ću im zapovjediti – riječ je Jahvina – i vratit ću
ih na ovaj grad, i navalit će na nj, osvojiti ga i og-
9 10 njem spaliti. A gradove judejske obratit ću u pusti-
nju nenastanjenu.«

Primjer Rekabovaca[b]

LXX : 42 **35** Jahve uputi riječ Jeremiji u dane Jojakima,
sina Jošijina, kralja judejskoga: [2]»Idi u zajed-
nicu Rekabovaca, govori s njima i dovedi ih u Dom
Jahvin, u jednu od dvorana, i daj im vina.« [3]Tada
dovedoh Jaazaniju, sina Habasinijina sina Jeremije,
njegovu braću i sve sinove njegove i sav dom Reka-
bovaca [4]i dovedoh ih u Dom Jahvin, u dvoranu čo-
vjeka Božjega Ben Johanana[c], sina Jigdalijina, koja
je kraj dvorane kneževske, a nad dvoranom vratara
Maaseje, sina Šalumova. [5]Zatim stavih pred sinove
doma Rekabova krčage pune vina i čaše te im re-
koh: »Pijte vina!«
[6]Ali oni odgovoriše: »Ne pijemo vina, jer nam je
2 Kr 10 15 otac naš Jonadab, sin Rekabov, zapovjedio: 'Ne
smijete nikada piti vina, ni vi ni sinovi vaši. [7]Niti
smijete graditi kuća, niti sijati sjemena ni saditi vi-
nogradā, niti ih posjedovati, nego provodite sav ži-
vot pod šatorima, da dugo živite u zemlji gdje kao
stranci boravite.' [8]I mi poslušasmo glas oca Jonada-
ba, sina Rekabova, u svem što nam je zapovjedio:
da nikad vina ne pijemo, ni mi ni žene naše, niti
sinovi naši, ni kćeri naše, [9]da ne gradimo kuća, ni
da posjedujemo vinograda ni polja zasijanih, [10]da
stanujemo pod šatorima[d] i držimo se poslušno
svega što nam zapovjedi naš otac Jonadab. [11]Samo
kada je Nabukodonozor, kralj babilonski, krenuo
protiv ove zemlje, rekosmo: 'Hajdemo, pođimo u
Jeruzalem da izbjegnemo vojsku kaldejsku i vojsku
aramejsku!' I tako sada živimo u Jeruzalemu.«

[12]Tada dođe riječ Jahvina Jeremiji: [13]Ovako go-
vori Jahve nad Vojskama, kralj Izraelov: »Idi i ob-
javi Judejcima i Jeruzalemcima: 'Zar nećete primiti
nauka moga i poslušati riječi moje?' – riječ je Jahvi-
na. – [14]'Ispunjuju se riječi Jonadaba, sina Rekabo-
va, koji je sinovima svojim zabranio da piju vina, i
do dana današnjega nitko ga nije pio, jer oni slu-
šaju riječ svoga oca. A ja sam vam jednako govo-
rio, ali me niste slušali. [15]I slao sam bez prestanka 7 13
k vama sluge svoje, proroke, da vam propovijeda- 25 4-7
ju: 'Vratite se svaki sa svoga opakog puta, popra-
vite djela svoja i ne trčite za tuđim bogovima da im
služite, pa ćete ostati u zemlji koju dadoh vama i
ocima vašim'; ali ne prikloniste uha svojega i ne
poslušaste me. [16]Sinovi Jonadaba, sina Rekabova,
držahu se zapovijedi koju im dade otac njihov. Ali
mene ovaj narod ne sluša.' [17]Zato govori Jahve nad
Vojskama, Bog Izraelov: 'Evo, navući ću na sve
Jeruzalemce sve one nevolje kojima sam im zapri-
jetio, jer sam im govorio, a oni me ne slušahu, do-
zivao ih, ali se oni ne odazivahu.'«

[18]Zajednici Rekabovaca Jeremija reče: »Ovako
govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov: 'Jer ste
slušali zapovijedi svoga oca Jonadaba i držali se
svih naredaba i činili sve što vam je on zapovjedio,
[19]zato – ovako govori Jahve nad Vojskama, kralj
Izraelov – Jonadabu, sinu Rekabovu, nikad neće
ponestati potomka koji će stajati pred licem mojim[e]
u sve dane.'«

a) O tom drevnom obredu sklapanja saveza, prema kojemu stranke prolaze između telećih pola, vidi Post 15,17+.
b) Prizor se zbio potkraj vladanja kralja Jojakima i u trenutku kad su Babilonci prvi put opsjedali Jeruzalem (598. god). Poslije god. 602. stalno upadaju naoružane pljačkaške čete u Palestinu (usp. 2 Kr 24,2) tako da je mnogo seljaka napustilo selo i uteklo u Jeruzalem (Jr 35,11).
c) »Ben Johanana« prema 1 hebr. rkp., 1 grč. rkp., arap. i Targ. TM ima: »sinova Hananovih«.
d) Zajednica Rekabovaca predstavljala je otpor gradskoj civilizaciji i podsjećanje na staru religiju iz pustinje (usp. Hoš 2,16+).
e) Taj izraz redovito znači bogoštovnu službu svećenika, ali se može primijeniti i na običnog vjernika. Stojimo pred licem Jahvinim dok živimo na zemlji.

IV. Patnje proroka Jeremije

Svitak proroštava 605.-604. godine[a]

LXX : 43 **36** Četvrte godine Jojakima, sina Jošijina, kralja
judejskoga[b], uputi Jahve Jeremiji ovu riječ:
2»Uzmi svitak i zapiši na nj sve riječi koje ti kazah
o Jeruzalemu, Judeji i svim narodima, od dana kad
ti počeh govoriti, od dana Jošijinih do dana dana-
šnjega. 3Možda će čuti dom Judin o svim nesre-
ćama što sam ih naumio oboriti na njih te će se
vratiti svaki sa svoga zlog puta, a ja ću im oprostiti
krivicu i grijeh njihov.«
4Tada Jeremija dozva Baruha, sina Nerijina, i
Baruh napisa na svitak, po kazivanju Jeremijinu,
sve riječi koje mu[c] Jahve bijaše objavio.
9U petoj godini Jojakima, sina Jošijina, kralja ju-
dejskoga, mjeseca devetoga[d], pozvaše na post pred
Jahvu sav narod jeruzalemski i sav narod što mo-
gaše stići iz gradova judejskih u Jeruzalem. 5Tada
20 1-2 Jeremija naredi Baruhu: »Meni nije slobodno te ne
mogu poći u Dom Jahvin. 6Idi ti te na dan posta u
Domu Jahvinu čitaj narodu riječi Jahvine iz svitka
što si ga po mojem kazivanju napisao. Pročitaj ih i
svim Judejcima koji su došli iz svojih gradova. 7Mo-
žda će se vapaji njihovi vinuti k Jahvi i možda će
se obratiti svatko sa zloga puta svojega; jer je velik
bijes i srdžba kojima Jahve prijeti ovom narodu.«
8I Baruh, sin Nerijin, učini sve kako mu prorok
Jeremija bijaše zapovjedio da pročita riječi Jahvine
u Domu Jahvinu. 10Baruh svemu narodu pročita ri-
ječi Jeremije iz svitka u Domu Jahvinu, u dvorani
26 24+ Gemarje, sina pisara Šafana, u gornjem predvorju
pred Novim vratima Jahvina Doma.
11A kad Mikaj, sin Šafanova sina Gemarje, ču iz
knjige sve Jahvine riječi, 12siđe u kraljevski dvor u
sobu pisarovu, gdje upravo sjeđahu svi dostojan-
stvenici: pisar Elišama, Delaja, sin Šemajin, Elna-
tan, sin Akborov, Gemarja, sin Šafanov, Sidkija,
sin Hananijin, i svi drugi dostojanstvenici. 13Mikaj
im kaza sve riječi što ih bijaše čuo kad ih je Baruh
narodu čitao iz knjige.
14Tada dostojanstvenici poslaše Jehudija, sina
Netanijina, i Šelemju[e], sina Kušijeva, Baruhu da
mu kažu: »Uzmi u ruke svitak iz kojega si čitao
narodu i dođi!« Tada Baruh, sin Nerijin, uze svitak
u ruke i dođe k njima. 15Oni mi rekoše: »Hajde,
sjedi i pročitaj nam!« I Baruh im pročita. 16Kad
čuše sve one riječi, uplašeno se pogledaše i rekoše
Baruhu: »Moramo sve to kazati kralju.« 17I upitaše
Baruha: »Hajde, objasni nam kako ti napisa sve te
riječi[f].« 18Baruh će njima: »Jeremija mi je sve te
riječi[g] u pero kazivao, a ja sam ih crnilom u knjigu
zapisao.« 19Tada dostojanstvenici rekoše Baruhu:
»Idi i sakrijte se, ti i Jeremija; nitko da ne zna gdje
ste.« 20I, pohranivši svitak u dvorani pisara Eliša-
me, pođoše kralju u dvorsko predvorje i sve mu
ispripovjediše.
21Kralj posla Jehudija da donese svitak: on ga do-
nese iz sobe pisara Elišame i pročita ga kralju i
dostojanstvenicima koji stajahu oko njega. 22Kralj
je sjedio u zimskim odajama – bijaše to u devetom
mjesecu – a pred njim stajaše ražarena žeravnica[h].
23I kako bi Jehudi pročitao tri-četiri stupca, kralj bi
ih rezao pisarskim perorezom i bacao u vatru na
žeravnice sve dok cio svitak ne bî uništen u vatri
žeravnice. 24Ni kralj ni njegove sluge ne prestrašiše
se niti razderaše haljina kad čuše te riječi, 25pa ipak
Elnatan, Delaja i Gemarja moljahu kralja da ne
spali svitak, ali on ih ne posluša. 26Tada kralj zapo-
vjedi kraljeviću[i] Jerahmeelu i Seraji, sinu Azrielo-
vu, i Šelemji, sinu Abdeelovu, da uhvate pisara Ba-
ruha i proroka Jeremiju. Ali ih Jahve bijaše sakrio.

a) O tom svitku u kojem su sadržana proročanstva što ih je Jeremija izgovorio svome tajniku Baruhu vidi Uvod, str. 1061.
b) God. 605. Jojakim se pokorio Nabukodonozoru i osjećao se sigurnim.
c) R. 9 prebačen je u našoj Bibliji iza r. 4 u skladu s prijedlogom nekih tekstovnih kritičara. BJ zadržava uobičajen redoslijed.
d) Prosinca 604. god.
e) »Šelemju« konj.; TM »sina Šelemjina«.
f) TM dodaje »iz njegovih usta«, što LXX izostavlja. Radi se vjerojatno o ditografiji (vidi bilj. za slijedeći r.).
g) Dosl. »On mi je sve te riječi govorio iz svojih usta«. – To su u isti tren »riječi Jeremijine« (r. 10) i »riječi Jahvine« (rr. 6, 8, 11, usp. r. 4). Prorok predstavlja uistinu »usta Božja« (1,9; 15,19; usp. Izl 4,15–16).
h) »ražarena žeravnica« prema pr.; TM »sa žeravnicom«.
i) Dosl. »kraljevu sinu« (usp. 38,6; 1 Kr 22,26–27); taj naslov ukazuje na neku službu na kraljevskom dvoru, možda, prema kontekstu, službu redarstvenog (policijskog) nadglednika.

27Pošto je dakle kralj spalio svitak s riječima što ih Baruh bijaše zapisao po Jeremijinu kazivanju, dođe riječ Jahvina Jeremiji: 28»Uzmi drugi svitak i upiši u nj sve one riječi što bijahu na prvom svitku koji je Jojakim, kralj judejski, spalio. 29A protiv Jojakima, kralja judejskoga, ovako reci: Ovako govori Jahve: Spalio si svitak govoreći: 'Zašto si u njemu napisao da će doći kralj babilonski koji će opustošiti zemlju ovu i istrijebiti i ljude i stoku?' 30Zato ovako govori Jahve protiv Jojakima, kralja judejskoga: 'On neće imati potomka da sjedne na prijestolje Davidovo, a njegovo mrtvo tijelo bit će bačeno na pripeku danju i noćni mraz. 31Kaznit ću njega, i potomstvo njegovo, i sluge njegove zbog njihova bezakonja, i svalit ću na Jeruzalemce i na Judejce sve zlo kojim sam im prijetio, a nisu me slušali.«

32Tada Jeremija uze drugi svitak, dade ga pisaru Baruhu, sinu Nerijinu, i on po kazivanju Jeremijinu upisa sve riječi knjige koju je Jojakim, kralj judejski, na žeravnici spalio. I k njima je dopisano još mnogo onakvih riječi.

2 Kr 24 17-20

Opći sud o Sidkiji

LXX · 44 **37** Nakon Konije, sina Jojakimova, zakralji se
22 20-30 Sidkija, sin Jošijin. Nabukodonozor, kralj ba-
13 18-19 bilonski, postavi ga za kralja u zemlji judejskoj.
2Ali ni on ni sluge njegove ni narod zemlje ne slušahu riječi što ih je Jahve govorio na usta proroka Jeremije.

Prijekid opsade 588. godine

3Kralj Sidkija posla Jehukala, sina Šelemjina, i svećenika Sefaniju, sina Maasejina, k proroku Jeremiji s porukom: »Daj, pomoli se za nas Jahvi, Bogu našemu!« 4Jeremija u ono vrijeme još zalažaše među narod i još ga ne bijahu bacili u tamnicu. 5A vojska je faraonova nadirala iz Egipta: čuvši to, Kaldejci, koji opsjedahu Jeruzalem, udaljiše se od grada.

6Tada se javi riječ Jahvina proroku Jeremiji: 7Ovako govori Jahve, Bog Izraelov: »Kralju judejskomu, koji vas posla k meni da me pitate, ovako recite: 'Evo, vojska faraonova[a], koja vam priteče u pomoć, vratit će se u svoju zemlju Egipat. 8Kaldejci će opet napasti ovaj grad, osvojiti ga i spaliti.' 9Ovako govori Jahve: 'Ne zanosite se mišlju: 'Kaldejci će otići od nas', jer oni neće otići! 10Pa i da razbijete svu vojsku kaldejsku koja se bori s vama, tako da bi od nje ostali samo ranjenici, oni bi, svaki iz svoga šatora, opet poustajali da požarom unište ovaj grad.'«

Jeremija u tamnici

11Kad je vojska kaldejska zbog vojske faraonove
morala prekinuti opsadu Jeruzalema, 12i Jeremija
htjede otići iz Jeruzalema da ode u zemlju Benja- 32 1+
minovu te ondje od rođaka dobije dio[b]. 13Ali kad stiže do Benjaminovih vrata, ondje bijaše zapovjednik straže Jirijaj, sin Hananijina sina Šelemje. On zaustavi proroka Jeremiju povikavši: »Ti hoćeš prebjeći Kaldejcima!« Jeremija odgovori: 14»Nije istina, ne želim prebjeći Kaldejcima!« Ali i ne slušajući Jeremiju, Jirijaj ga uhvati i odvede dostojanstvenicima. 15Dostojanstvenici se razljutiše na Jeremiju te ga istukoše i zatvoriše u kuću pisara Jonatana, koju bijahu pretvorili u tamnicu. 16Tako Jeremija dospje u nadsvođen podrum. Ondje Jeremija ostade mnogo vremena.

17Tada kralj Sidkija posla po njega. I nasamo, u dvoru, kralj ga upita: »Ima li riječi od Jahve?« A na to će Jeremija: »Dakako!« I dometne: »Bit ćeš predan u ruke kralja babilonskoga!« 18Onda Jeremija kaza kralju Sidkiji: »Što skrivih tebi, tvojim slugama i ovom narodu te me baciste u tamnicu? 19Gdje su sada vaši proroci koji vam prorekoše: 'Kralj babilonski neće udariti na vas ni na ovu zemlju?' 20A sada, hajde, čuj mene, gospodaru moj i kralju, usliši molbu moju! Nemoj da me opet vrgnu u kuću pisara Jonatana, da ondje ne umrem!« 21Tada kralj Sidkija naredi i Jeremiju odvedoše u tamničko dvorište te mu davahu svaki dan pogaču kruha iz Pekarske ulice, sve dok nije ponestalo kruha u gradu. I tako Jeremija ostade u tamničkom dvorištu.

Jeremija u čatrnji – Ebed-Melek zauzima se za nj

38 Šefatja, sin Matanov, i Gedalija, sin Pašhu- LXX : 45
rov, i Jukal, sin Šelemjin, i Pašhur, sin Malki-
jin, čuše tada za riječi što ih Jeremija kaza svemu
narodu: 2»Ovako govori Jahve: 'Tko ostane u = 21 9
ovome gradu, poginut će od mača, gladi i kuge. A
tko izađe pred Kaldejce, spasit će život – život će 39 18; 45 5

a) Faraon Hofra (usp. 44,30) koji vladaše od 589. do 569.
b) Radi se očigledno o istom poslu koji će Jeremija nešto kasnije morati obaviti a o kojem je bilo riječi već u gl. 32.

mu ostati kao plijen, ostat će živ.' 3 Jer ovako go-
vori Jahve: 'Ovaj će grad odista pasti u ruke vojsci
kralja babilonskoga i ona će ga zauzeti!'«
4 Tada dostojanstvenici rekoše kralju: »Ovoga čo-
vjeka valja ubiti: on zaista obeshrabruje ratnike
koji su još ostali u gradu i sav narod kad takve
riječi pred njima govori. Pa taj čovjek ne traži do-
brobit ovoga naroda, nego njegovu propast.« 5 A
kralj Sidkija odgovori: »Eto, on je u vašim rukama,
jer kralj ionako više nema nikakve vlasti nad va-
ma[a].« 6 Tada pograbiše Jeremiju i baciše ga u čatr-
nju kraljevića Malkije, što je bila u tamničkom dvo-
rištu, i oni ga spustiše na užetima. Ali u čatrnji ne
bijaše vode, već samo glib, tako da Jeremija pro-
pade u glib.
7 Ali Kušit[b] Ebed-Melek, dvorjanin koji bijaše u
kraljevskom dvoru, doču da su Jeremiju bacili u
čatrnju dok je kralj upravo sjedio kod Benjamino-
vih vrata. 8 Tada Ebed-Melek izađe iz kraljevskog
dvora te ovako reče kralju: 9 »Gospodaru, kralju
moj, zlo čine ovi ljudi kad tako postupaju s proro-
kom Jeremijom: bacili su ga u čatrnju, gdje će od
gladi umrijeti, jer nema kruha u gradu.« 10 Nato
kralj zapovjedi Kušitu Ebed-Meleku: »Povedi tro-
jicu ljudi te izvuci proroka Jeremiju iz čatrnje dok
nije umro.« 11 I Ebed-Melek povede ljude, uđe u
kraljevski dvor, pod riznicu[c]: uze ondje nešto izno-
šenih i poderanih dronjaka te ih na užetu spusti
Jeremiji u čatrnju. 12 Kušit Ebed-Melek reče Jere-
miji: »Podmetni iznošene i poderane dronjke pod
pazuha i pod užad.« Jeremija učini tako. 13 Tada na
užetima izvukoše Jeremiju iz čatrnje. Otada Jere-
mija ostade u tamničkom dvorištu.

Posljednji razgovor sa Sidkijom

14 Kralj Sidkija posla po proroka Jeremiju te ga
pozva da dođe k njemu na treći ulaz što vodi u
Dom Jahvin. Kralj reče Jeremiji: »Htio bih te nešto
upitati, nemoj mi ni riječi zatajiti!« 15 Jeremija odgo-
vori Sidkiji: »Ako ti kažem, nećeš li me pogubiti?
Ako te pak posvjetujem, nećeš me poslušati!«
16 Tada se kralj Sidkija u tajnosti zakle Jeremiji
ovim riječima: »Živoga mi Jahve, koji nam daje
ovaj život, neću te pogubiti i neću te predati onima
što ti rade o glavi.« 17 Jeremija, dakle, reče Sidkiji:
»Ovako govori Jahve, Bog nad Vojskama, Bog Iz-
raelov: 'Ako izađeš pred vojskovođe kralja babi-
lonskoga, spasit ćeš glavu i ovaj grad neće biti uni-
šten požarom; živjet ćete ti i tvoj dom. 18 Ako pak
ne izađeš pred vojskovođe kralja babilonskoga,
ovaj će grad pasti u ruke Kaldejaca i oni će ga spa-
liti, a ti se nećeš spasiti iz ruku njihovih.'« 19 A kralj
Sidkija odgovori Jeremiji: »Bojim se Judejaca koji
su prebjegli Kaldejcima: mogli bi mene predati
njima da mi se izruguju.« 20 Jeremija odvrati: »Oni
to neće učiniti. Poslušaj glas Jahvin prema kojem
sam ti govorio, bit će ti dobro i spasit ćeš život
svoj. 21 Ali ako ne htjedneš iz grada, evo riječi koju
mi Jahve objavi: 22 'Gle, sve žene koje su još ostale
u dvoru kralja judejskoga bit će odvedene k vojsko-
vođama kralja babilonskoga i govorit će:

Zaveli te, svladali te
vjerni prijatelji tvoji[d]!
Kad ti noge u kal propadaju,
oni te napuštaju!'

23 Da, sve će žene tvoje i djecu tvoju odvesti Kal-
dejcima, a ni ti sam nećeš umaći rukama njihovim:
dospjet ćeš u ruke kralju babilonskom, a grad će
ovaj biti spaljen[e].«
24 Sidkija reče Jeremiji: »Nitko živ ne smije o
tome što saznati, inače ćeš umrijeti. 25 Ako, dakle,
dostojanstvenici doznaju da sam s tobom razgova-
rao te dođu k tebi i kažu: 'Tà očituj nam što kralj[f]
kaza tebi, a ti njemu; ne krij ništa pred nama, inače
ćemo te ubiti', 26 odgovori im: 'Molio sam kralja da
me više ne vrati u kuću Jonatanovu, da ondje ne
umrem!'«
27 I doista, dođoše dostojanstvenici k Jeremiji te
ga ispitivahu. Ali im on odgovori upravo onako
kako mu kralj bijaše naredio. Tada ga se okaniše,
jer se ništa nije pročulo o onom razgovoru. 28 Jere-
miju, dakle, ostaviše u tamničkom dvorištu sve do
dana kad neprijatelj zauze Jeruzalem.
Kad Jeruzalem zauzeše, on bijaše ondje.

a) »nad vama« *'ittekem* konj.; TM »(nego) vi« *'etkem*.
b) To jest Nubijac odn. Etiopljanin.
c) »pod (*tahat*) riznicu« prema TM; BJ konj. »u rušnicu (*meltahat*), tj. odaju za haljine riznice« (usp. 2 Kr 10,22).
d) Dosl. »ljudi tvojeg mira«. Ovi su reci vjerojatno uzeti iz neke pučke popijevke.
e) »grad će ovaj biti spaljen« prema nekim hebr. i grč. rkpp.; TM »ti ćeš spaliti« ili »ona (tj. ruka Nabukodonozorova) će spaliti«.
f) »što kralj kaza tebi« stoji u TM na kraju retka; premješteno prema sir.

Jeremijina sudbina za osvojenja Jeruzalema[a]

LXX : 46
||2 Kr 25 1-21
39 Devete godine kralja Sidkije, kralja judejsko-
ga, desetoga mjeseca[b], Nabukodonozor, kralj
babilonski, krenu sa svom vojskom na Jeruzalem
te ga opsjede. 2Jedanaeste godine kralja Sidkije,
četvrtoga mjeseca[c], dana devetoga u mjesecu, pro-
vališe u grad.
3Uđoše sve vojskovođe kralja babilonskoga te se
smjestiše kod Srednjih vrata: Nergal Sar-Eser, knez
Sin-Magira, vrhovni zapovjednik, Nebušasban, vi-
soki dostojanstvenik, i sve druge vojskovođe kralja
babilonskoga[d].
4Kad ih vidješe Sidkija, kralj judejski, i svi ratnici
njegovi, dadoše se u bijeg na vrata između dva zi-
da, noću iziđoše iz grada prema Kraljevu vrtu i kre-
nuše k dolini Arabi[e]. 5Ali ih čete kaldejske gonjahu
i sustigoše Sidkiju u Poljanama jerihonskim. Uhva-
tiše ga, odvedoše u Riblu, u zemlju hamatsku[f],
pred Nabukodonozora, kralja babilonskoga, koji
mu izreče sud. 6I kralj babilonski dade u Ribli pred
očima kralja Sidkije zaklati djecu njegovu. A dade
kralj babilonski pogubiti i sve odličnike judejske.
7Sidkiji iskopa oči, stavi ga u okove da ga odvede
u Babilon. 8Kaldejci zapališe kraljev dvor i kuće
naroda[g] i porušiše bedeme jeruzalemske. 9Ostatak
pučanstva koje još ostade u gradu, izbjeglice što su
mu se predale i sav ostali narod, izagna u Babilon
Nebuzaradan, zapovjednik tjelesne straže[h]. 10A od
siromašnoga puka koji nije ništa posjedovao, Ne-
buzaradan, zapovjednik tjelesne straže, ostavi neke
u zemlji judejskoj i porazdijeli im vinograde i polja.
11O Jeremiji Nabukodonozor, kralj babilonski,
zapovjedi Nebuzaradanu, zapovjedniku tjelesne
straže: 12»Uzmi ga i oko tvoje neka bdî nad njim.
Ne čini mu nikakva zla, nego postupaj s njime kako
on bude želio.«
13Tada Nebuzaradan[i], zapovjednik tjelesne stra-
že, Nebušazdan, visoki dostojanstvenik, Nergal
Sar-Eser, vrhovni zapovjednik. i sve vojskovođe
kralja babilonskoga 14poslaše ljude da izvedu Jere-
miju iz tamničkoga dvorišta i pustiše ga na slobodu.
I tako on osta među narodom.

Proroštvo o spasenju Ebed-Meleka[j]

15Dok je Jeremija bio zatvoren u tamničkom dvo- 45 1-5
rištu, dođe mu riječ Jahvina: 16»Idi i reci Kušitu
Ebed-Meleku: Ovako govori Jahve nad Vojskama,
Bog Izraelov: 'Evo, učinit ću da se ispune moje
riječi protiv ovoga grada, na nesreću, ne na spas
njegov. I kad se u onaj dan na tvoje oči obistine,
17ja ću te u onaj dan spasiti – riječ je Jahvina – i
nećeš biti predan u ruke ljudima pred kojima
dršćeš, 18jer ja ću te pouzdano spasiti te nećeš od
mača poginuti, nego ćeš dobiti život kao plijen, jer 21 9; 38 2
si se u me pouzdao' – riječ je Jahvina.«

Još o sudbini Jeremije

40 Ovo je riječ koju Jahve uputi Jeremiji pošto LXX : 47
ga Nebuzaradan, zapovjednik tjelesne straže,
bijaše pustio iz Rame. Odvojio ga je kad je već, u
lance okovan, bio među svim jeruzalemskim i ju-
dejskim izgnanicima koje vođahu u Babilon[k].
2Odvojivši ga, dakle, zapovjednik tjelesne straže
reče mu: »Jahve, Bog tvoj, zaprijetio je nesrećom
ovome mjestu. 3Izvršio je i učinio kako bijaše zapri-
jetio, jer ste griješili protiv Jahve i niste slušali

a) Tekst ovog odlomka oblikovan je od neujednačenih elemenata koji su nespretno među sobom povezani. 38,28b i 39,4–13 nedostaju u LXX. Izgleda da je izvornoj biografiji Jeremije (38,28b; 39,3.14) najprije dodano 39,1–2 (izvještaj o opsadi grada od početka pa do prodora u nj, što opisuje i 2 Kr 25.1–4a; usp. Jr 52,4–7a, a nalazi se i u LXX). Potom je još bilo dodano i 39,4–10 gdje pisac izvješćuje o svršetku kraljevstva i o njegovim posljedicama, sažimajući zapravo 2 Kr 25,4b.7.9–12 (Jr 52,7b–16) te najzad 39.11–13 gdje se opisuju pojedinosti o oslobođenju proroka.
b) Prosinac 589 – siječanj 588, kraj 9. Sidkijine godine.
c) Lipan – srpanj 587. godine.
d) Teško razumljiv r. Izgleda da je tekst poremećen. BJ prevodi 3b prema TM: »Nergal Sar-Eser, Samgar-Nebo, Sar-Sekim, visoki dostojanstvenik, Nergal Sar-Eser, vrhovni zapovjednik, i sve...«, no pri tom drži neka imena upitnima. U našem konjckturalnom prijevodu Samgar je ispravljen u »knez Sin–Magira« (prema jednom babilonskom popisu vladara) a Nebo u »Nebušasban«, te je izbačen Sar–Sekim (što bi mogao biti naslov, isto kao i »visoki dostojanstvenik«) i Nergal Sar–Eser na jednom mjestu. Međutim, prema BJ, ti ispravci koji tom retku daju veću suvislost nemaju uporišta u tekstu.
e) »i krenuše« prema sir., Vg, usp. 52,7; TM »i krenu«. – Kraljev vrt nalazi se kraj ribnjaka Šiloaha (usp. Neh 3,15; 2 Kr 25,4+), na jugo–istoku od Jeruzalema. Araba (dosl. »stepa«) je duboka jordanska udolina južno od Mrtvog mora, a proteže se sve do Akabskog zaljeva. Ovdje, u širem smislu, čitav kraj, »stepa« ili »poljana« uz Mrtvo more (usp. r. 5).
f) Danas Rable, 75 km južno od Hamata (danas Hama), sirskog grada na rijeci Orontu.
g) »kuće naroda« prema sir.; TM »kuća naroda«. Možda bi trebalo čitati »Dom (Jahvin i kuće) naroda«, u skladu s 52,13 i 2 Kr 25.9.
h) »i sav ostali narod« prema TM; BJ konj. »i ostatak zanatlija«.
i) »Tada Nebuzaradan... poslaše ljude«: takav prijevod BJ drži nespretnim prijelazom u r. 14 koji je izvorno slijedio odmah poslije 3. r. A vlastiti prijevod BJ drži nesigurnim: »On (Nabukodonozor) dade nalog (dosl. posla) Nebuzaradanu...« – Nebuzaradan je doista ušao u Jeruzalem tek mjesec dana poslije pada grada (usp. 2 Kr 25,8).
j) Taj odlomak se nadovezuje na 38,13
k) Svi izvještaji o sudbini Jeremije imaju praznina. Nakon što je oslobođen u Jeruzalemu (39,14), ovdje ga nalazimo među izgnanicima u Rami (usp. 31,15+). Taj drugi izvještaj treba povezati s 39,11–12.

glasa njegova. Zato vas je i snašlo ovo zlo. 4 Evo, sada driješim okove s ruku tvojih. Ako ti je po volji da ideš sa mnom u Babilon, pođi sa mnom i oko će moje bdjeti nad tobom. Ako ti nije volja ići sa mnom u Babilon, ti ostani. Gle, sva je zemlja pred tobom: možeš ići kamo ti oko želi i gdje će ti biti dobro. 5 Ako, dakle, hoćeš ostati, možeš poći Gedaliji, sinu Šafanova sina Ahikama, koga je kralj babilonski postavio nad gradovima judejskim, i ostati kod njega usred naroda, ili pak možeš ići kamo ti drago.« Zatim mu zapovjednik tjelesne straže dade hrane i k tomu dar te ga otpusti. 6 Tada se Jeremija otputi u Mispu, Gedaliji[a], sinu Ahikamovu, te osta kod njega među narodom koji je ostao u zemlji.

||2 Kr 25 22-26

Namjesnik Gedalija

7 Svi vojni zapovjednici i njihovi ljudi uokolo saznaše da je kralj babilonski postavio zemlji za namjesnika Ahikamova sina Gedaliju te mu povjerio muževe, žene i djecu i siromahe koji još ne bijahu odvedeni u babilonsko sužanjstvo. 8 I dođoše pred Gedaliju u Mispu: Netanijin sin Jišmael, Kareahov sin Johanan; Tanhumetov sin Seraja, Zatim sinovi Efaja Netofljanina, Makatijev sin Jaazanija – oni i njihovi ljudi. 9 Gedalija, sin Šafanova sina Ahikama, zakle se njima i njihovim ljudima i reče: »Ne bojte se služiti Kaldejcima, ostanite u zemlji, budite odani babilonskom kralju i bit će vam dobro. 10 A ja ću, evo, ostati u Mispi na službu Kaldejcima koji dolaze k nama. Vi pak potrgajte grožđe, poberite voće i masline, pohranite u sudove i ostanite u gradovima što ih zaposjedoste.«

11 I svi Judejci što se zatekoše u Moabu, kod sinova Amonovih, i u Edomu, po svim zemljama,
Iz 4 3+ saznadoše da je kralj babilonski ostavio ostatak u Judeji i da je postavio nad njim Gedaliju, sina Šafanova sina Ahikama. 12 I onda se vratiše svi Judejci iz svih mjesta kamo ih bijahu raspršili, vratiše se u zemlju judejsku Gedaliji u Mispu te nabraše veoma mnogo grožđa i drugoga voća.

13 A Johanan, sin Kareahov, i svi vojni zapovjednici pođoše Gedaliji u Mispu 14 te mu rekoše: »A znaš li ti da je amonski kralj Baalis poslao Jišmaela, sina Netanijina, da te ubije[b]?« Ali im Gedalija, sin Ahikamov, ne povjerova. 15 Tada reče Johanan, sin Kareahov, potajno Gedaliji u Mispi: »Idem da ubijem Jišmaela, sina Netanijina, tako da nitko neće doznati. Zašto da on tebe ubije i da se opet raspršе svi Judejci što se oko tebe skupiše? I zašto da propadne ostatak Judejaca?« 16 Ali Gedalija, sin Ahikamov, uzvrati Johananu, sinu Kareahovu: »Nemoj toga raditi! Jer je laž što govoriš o Jišmaelu.«

41 Ali u sedmom mjesecu dođe Jišmael, sin Eli- LXX : 48
šamina sina Netanije, roda kraljevskoga, sa deset ljudi i potraži Gedaliju, sina Ahikamova, u Mispi. I dok su se ondje, u Mispi, zajedno gostili, 2 diže se Jišmael, sin Netanijin, sa svojom desetoricom i mačem smakoše Gedaliju, sina Ahikamova. I tako ubi čovjeka koga kralj babilonski bijaše postavio nad zemljom. 3 A i sve Judejce koji bijahu s njim u Mispi, i Kaldejce, vojnike što se tu nađoše – Jišmael dade pogubiti[c].

4 Sutradan, pošto Gedalija bi ubijen, dok još nitko nije znao što se zbilo, 5 dođoše ljudi iz Šekema, Šila i Samarije, njih osamdeset, obrijane brade, poderanih haljina i s urezima po tijelu, noseći u rukama prinose i tamjan da ih prinesu u Domu Jahvinu[d]. 6 Jišmael, sin Netanijin, iziđe im iz Mispe u susret, dok su oni, plačući, išli svojim putem. Kad ih stiže, reče im: »Dođite Gedaliji, sinu Ahikamovu!« 7 A kad stigoše usred grada, Jišmael, sin Netanijin, i njegovi ljudi poklaše ih i baciše u čatrnju[e]. 8 A među njima bijaše deset ljudi koji rekoše Jišmaelu: »Nemoj nas ubiti, jer imamo u poljima

a) Mispa (vjerojatno današnji Tel en-Nasbeh), 13 km sjeverno od Jeruzalema, drevno svetište u Izraelu (usp. Suci 20,1; 1 Sam 7,5; 10,17). – Gedalija potječe iz obitelji visokih judejskih dostojanstvenika sprijateljene s Jeremijom (usp. 26,24+).
b) Baalis se još odupirao Nabukodonozoru te ga je podvrgavanje Gedalije Nabukodonozoru dovelo u nepriliku. – Jišmael, judejski časnik davidovske loze (usp. r. 8) mogao je u Gedaliji gledati tek političkog skorojevića.
c) Godišnjica kao spomen na taj dan (rujna 587) slavila se idućih godina (usp. Zah 7,5; 8,19).
d) Jeruzalem je dakle ostao ili, poslije Jošijine obnove (2 Kr 23,19–20), ponovno postao veliko svetište za mnogobrojne Izraelce sa Sjevera. Unatoč tomu što je bio razoren, bogoštovlje se u Hramu nastavilo.
e) Motiv tog pokolja nije jasan: možda razbojstvo (usp. r. 8) ili želja da se prikriju posljednji događaji.

zakopanih zaliha pšenice, ječma, ulja i meda.« On
tada odusta i ne ubi ih s braćom njihovom. [9]A čatr-
nja u koju je Jišmael pobacao sva tjelesa pobijenih
1 Kr 15 16-22 ljudi, velika čatrnja[a], bijaše ona ista koju je kralj
Asa načinio protiv Baše, kralja izraelskoga. I sad
ju je Jišmael, sin Netanijin, napunio pobijenim lju-
dima. [10]Tada Jišmael odvede ostatak naroda iz Mi-
spe, zajedno s kćerima kraljevim koje je Nebuzara-
dan, zapovjednik tjelesne straže, povjerio Gedaliji,
sinu Ahikamovu: u cik zore krenu Jišmael, sin Ne-
tanijin, i zaputi se da prijeđe u zemlju Amonovih
sinova.

[11]Ali kad Johanan, sin Kareahov, i svi vojni za-
povjednici koji bijahu s njim saznadoše za sva zlo-
djela što ih Jišmael, sin Netanijin, bijaše počinio,
[12]uzeše sve svoje vojnike te krenuše u boj na Ji-
šmaela, sina Netanijina. Nađoše ga uz veliku vodu
u Gibeonu[b]. [13]Čim oni ljudi što bijahu kod Jišmaela
ugledaše Johanana, sina Kareahova, i sve vojne za-
povjednike koji bijahu s njime, obradovaše se, [14]i
sav narod što ga je Jišmael odveo iz Mispe okrenu
se i potrča Johananu, sinu Kareahovu. [15]Ali Ji-
šmael, sin Netanijin, sa osam ljudi, pobježe od Jo-
hanana i ode k sinovima Amonovim. [16]Tada Joha-
nan, sin Kareahov, i svi vojni zapovjednici koji bi-
jahu s njim uzeše sav preostali narod što ga Ji-
šmael, sin Netanijin, pošto ubi Gedaliju, sina Ahi-
kamova, bijaše doveo iz Mispe[c]: muškarce, žene i
djecu i dvorjane koje dovede iz Gibeona. [17]Krenu-
še, a kod Svratišta Kimhama, koje je kraj Betlehe-
ma, oni se odmarahu da bi mogli nastaviti put i
2 Kr 25 26 stići u Egipat, [18]što dalje od Kaldejaca, kojih se bo-
jahu: jer je Jišmael, sin Netanijin, ubio Gedaliju,
sina Ahikamova, koga kralj babilonski bijaše po-
stavio za namjesnika u zemlji.

Bijeg u Egipat

LXX : 49 **42** Nato svi vojni zapovjednici, osobito Johanan,
sin Kareahov, i Azarja[d], sin Hošajin, i sav na-
rod, malo i veliko, pristupiše [2]i rekoše proroku Je-
remiji: »Pomno počuj molbu našu! Zagovaraj[e] nas
pred Jahvom, Bogom svojim, za sav ovaj ostatak,
jer nas, kako i sam vidiš, ostade još samo malo od
velikoga broja koliko nas je nekoć bilo. [3]Neka nam
Jahve, Bog tvoj, objavi kuda da krenemo i što valja
da činimo.« [4]Prorok im Jeremija odgovori: »Prista-
jem. Pomolit ću se, kao što rekoste, Jahvi, Bogu
vašemu, i javit ću vam sve što on odgovori, ni riječi
vam neću zatajiti.« [5]Oni pak rekoše Jeremiji:
»Neka Jahve bude istinit i vjerodostojan svjedok
protiv nas ako ne postupimo sasvim po riječima
koje će nam Jahve, Bog tvoj, po tebi objaviti. [6]Bio
povoljan ili nepovoljan glas Jahve, Boga našega,
komu te šaljemo, mi ćemo ga slušati da nam dobro
bude što poslušasmo glas Jahve, Boga svojega.«

[7]Poslije deset dana dođe riječ Jahvina Jeremiji.
[8]Tada on pozva Johanana, sina Kareahova, sve LX
vojne zapovjednike koji bijahu s njim i sav narod,
malo i veliko, [9]te im reče:

»Ovako govori Jahve, Bog Izraelov, kojemu ste
me poslali da izlijem preda nj molbu vašu: [10]'Ako
budete mirno živjeli[f] u zemlji ovoj, podići ću vas i 1 10
neću vas više razoriti; posadit ću vas, a ne iskorije-
niti. Jer se kajem za zlo koje sam vam nanio. [11]Ne
bojte se kralja babilonskoga od koga strahujete. Ne
bojte ga se – riječ je Jahvina – jer ja sam s vama
da vas spasim i izbavim iz ruku njegovih. [12]I ja ću
vam pribaviti milost da vam se smiluje i pusti vas
da u zemlji svojoj živite.' [13]Ako pak kažete: 'Ne-
ćemo ostati u ovoj zemlji', ne pokoravajući se glasu
Jahve, Boga svoga, [14]ako kažete: 'Ne, u Egipat ide-
mo, rata više da ne vidimo, glasa bojnog roga više
da ne čujemo, da ne moramo biti više gladni kruha;
da, onamo idemo', [15]onda čujte riječ Jahvinu, vi
koji ste Ostatak Judeje: Ovako govori Jahve nad
Vojskama, Bog Izraelov: 'Ako ste odlučili krenuti
u Egipat da ondje živite, [16]mač kojega se plašite u
zemlji će vas egipatskoj dostići; glad od koje stra-
hujete, u Egiptu će vam biti za petama: i ondje
ćete umrijeti! [17]I svi oni koji odluče da odu u Egi-
pat i da se ondje nasele, poginut će od mača, gladi
i kuge: nitko živ neće umaći nesreći koju ću na njih
svaliti.' [18]Jer ovako govori Jahve nad Vojskama,
Bog Izraelov: 'Kao što se srdžba moja i bijes moj
oboriše na Jeruzalemce, tako će se gnjev moj izliti

a) »velika čatrnja« prema LXX; TM »rukom Gedalije«.
b) Danas El-Džib, desetak km sjevero-zapadno od Jeruzalema.
c) »što ga Jišmael... bijaše doveo iz Mispe«: BJ dodaje »kao zato-čenike« konj. (usp. r. 10s) prema hebr. *'ašer šabah 'otam*; TM »što ga on (Johanan) bijaše doveo natrag (od Jišmaela)«, hebr. *'ašer hešib me'et.*
d) »Azarja« prema LXX i 43,2; TM »Jezanja«. Možda bi ga trebalo poistovjetiti s Jaazanijom iz 40,8.
e) Jeremija tu preuzima (usp. 15,11) ulogu velikih posrednika, poglavito Mojsija (Izl 32,11+; usp. 2 Mak 15,14).

24 9 i na vas ako pođete u Egipat: postat ćete proklet-
stvo, užas, kletva i poruga, a ovoga mjesta nikad
više nećete ugledati.'
[19a]Vama, koji ste Ostatak Judeje, Jahve poručuje
da ne idete u Egipat. Dobro znajte da sam danas
bio svjedok protiv vas. [20]Jer sami sebe obmanjuje-
te. Tȁ vi ste me poslali k Jahvi, Bogu svome rekav-
ši: 'Zagovaraj nas pred Jahvom, Bogom našim, i
saopći nam sve što ti on objavi, i mi ćemo to učini-
ti.' [21]A danas sam vam objavio, ali vi ne slušate
više glasa Jahve, Boga svojega, koji me k vama po-
sla. [22]Znajte, dakle, dobro: od mača, gladi i kuge
poginut ćete na mjestu kamo hoćete da odete da
se ondje naselite.«

LXX : 50 **43** Kad je Jeremija svemu narodu kazao sve ri-
ječi Jahve, Boga njihova, sve one riječi radi
kojih ga je Jahve, Bog njihov, k njima poslao, [2]A-
zarja, sin Hošajin, i Johanan, sin Kareahov, i svi
oni drski ljudi odgovoriše Jeremiji: »Laži nam go-
voriš. Nije te poslao Jahve da nam govoriš: 'Ne
idite u Egipat da se ondje nastanite', [3]nego Baruh,
sin Nerijin, podgovori te da nas predaš u ruke Kal-
dejcima koji će nas pogubiti ili odvesti u sužanjstvo
babilonsko!«
[4]I Johanan, sin Kareahov, i svi zapovjednici i sav
narod ne poslušaše glasa Jahvina da ostanu u zemlji
judejskoj. [5]Nego Johanan, sin Kareahov, i vojni za-
povjednici povedoše sav ostatak Judin, one što se
vratiše iz zemalja kamo bijahu izagnani, da se na-
stane u zemlji judejskoj: [6]muževe, žene i djecu i
sve kraljevske kćeri i sve ljude koje je Nebuzara-
dan, zapovjednik tjelesne straže, ostavio kod Ge-
dalije, sina Šafanova sina Ahikama, pa i proroka
Jeremiju, i Baruha, sina Nerijina, [7]te se oni iseliše
u Egipat, jer ne slušahu glasa Jahvina. I tako do-
đoše u Tafnis[b].

Jeremijino proročanstvo o upadu Nabukodonozora u Egipat

[8]U Tafnisu dođe riječ Jahvina Jeremiji: [9]»Uzmi
u ruke velikoga kamenja i ugradi ga, pred svim Ju-
dejcima, meljtom u pločnik što je pred ulazom u
faraonov dvor[c]. [10]I reci im: Ovako govori Jahve
nad Vojskama, kralj Izraelov: 'Evo šaljem po slugu
svojega Nabukodonozora, kralja babilonskoga. On
će postaviti[d] prijestolje na ovo kamenje što sam ga 25 9; 27 6
ugradio i nad njim će razapeti svoju nebnicu. [11]Da,
dođi će i udarit će na zemlju egipatsku:
Tko je za smrt, u smrt! = 15 2
Tko za izgnanstvo, u izgnanstvo!
Tko za mač, pod mač!
[12]On će vatrom sažeći[e] hramove bogova egipat-
skih, spalit će i izagnati bogove, očistit će zemlju
egipatsku kao što pastir svoj plašt otrijebi od buha.
I onda će, nesmetan, odavde otići. [13]Porazbijat će
spomenike hrama Sunca koji je u Heliopolu[f], a hra-
move bogova egipatskih ognjem će spaliti.'«

Judejci i »Kraljica neba«

44 Riječ koja se javi Jeremiji za sve Judejce što LXX : 51 1-30
življahu u zemlji egipatskoj, što življahu u
Migdolu, u Tafnisu, u Memfisu i u zemlji Patrosu[g].
[2]Ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov:
»I sami vidjeste svu nesreću koju sam svalio na Je-
ruzalem i na sve gradove judejske: evo danas su to
gomile ruševina, a u njima nitko više ne živi, [3]zbog
nedjela njihovih što ih učiniše da bi mene vrijeđali,
polazeći drugim bogovima kojih nisu poznavali ni
oni, ni vi, ni oci vaši, da im kade i da im služe. [4]A
ja sam vam jednako slao svoje sluge proroke da 7 25+
vam kažu: 'Ne činite tih gnusoba koje su mi ogav-
ne!' [5]Ali me oni nisu slušali, niti su uho svoje pri-

a) Rr. 19–22 izgleda da bi bolje pristajali iza 43,3 (pretpostavivši pritom prijelaz s izrazom »Jeremija odgovori« i prevevši prvu riječ r. 4 s »ali«, što bi bilo normalnije), no nijedan tekstovni predložak ne ide u prilog takvu premještanju.
b) Pogranični grad u istočnoj delti Nila (usp. 2,16+).
c) BJ dodaje iza »u faraonov dvor«: »u Tafnisu«. Jeremija tu simbolički postavlja (usp. 18,1+) temelje Nabukodonozorova prijestolja.
d) »On će postaviti« prema LXX i sir.; TM »Ja ću postaviti«.
e) »On će vatrom sažeći« po pr.; TM »Ja ću vatrom sažeći«. – Taj je pobjedonosni vojni pohod bio 588/587. godine za vrijeme faraona Amasisa.
f) »u Heliopolu«; LXX ima »u Onu« (Post 41,45.50; 46,20). Za egipatski naziv »On« grčki ima »Heliopolis«, što znači »Grad Sunca«, nalazio se nedaleko od današnjeg Kaira. U tom je gradu stvarno bio hram u čast boga Sunca (Ra).
g) Migdol, istočno od Tafnisa (43,7+); Memfis ili Nof (2,16+); Patros je prijevod egipatske riječi »južna zemlja« a tiče se Gornjeg Egipta. Iz tog uvoda u Jeremijin govor zaključujemo da je on upućen svim Izraelcima koji su živjeli u Egiptu u dijaspori (Elefantina, jedan od otoka kraj Asuana, već je imala židovsku koloniju, usp. 2 Mak 1,1+).

klonili da se okane zloće svoje i prestanu kaditi tu-
đim bogovima. [6]Zato se izli gnjev moj i srdžba
moja i rasplamtje se u gradovima judejskim i po
ulicama jeruzalemskim, te se pretvoriše u pustoš i
razvaline, kao što su danas.
[7]Zašto sami svaljujete na se tako golemu nesre-
ću« – govori Jahve, Bog nad Vojskama, Bog Izrae-
lov – »te sami do korijena istrebljujete iz Judeje
sve muško i žensko, djecu i dojenčad, te vam ni
Iz 4 3+ ostatka ostati neće, [8]jer me vrijeđate djelima ruku
svojih, kadeći tuđim bogovima u zemlji egipatskoj,
42 18 u koju ste došli prebivati, a bit ćete iskorijenjeni i
postat ćete kletva i ruglo među svim narodima na
zemlji? [9]Jeste li zaboravili bezakonja otaca svojih,
bezakonja kraljeva judejskih, bezakonja knezova
svojih[a] i žena njihovih i bezakonja svoja, bezakonja
žena svojih, počinjena u zemlji judejskoj i po uli-
cama jeruzalemskim? [10]Do dana današnjega nisu se
pokajali, nisu se bojali, nisu živjeli po Zakonu mo-
jemu ni po odredbama mojim, koje dadoh vama i
ocima vašim.«
[11]Zato ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog
Izraelov: »Evo, okrećem svoje lice vama, na ne-
sreću vašu, da zatrem svu zemlju judejsku. [12]Odni-
jet ću ostatak Judeje koji je odlučio da ide u zemlju
egipatsku da se ondje stani; svi će izginuti u zemlji
egipatskoj, past će od mača, od gladi će pogibati,
poginut će svi, malo i veliko, pomrijet će od mača
i gladi, i bit će prokletstvo, užas, kletva i poruga.
[13]Kaznit ću sve koji budu u zemlji egipatskoj, kao
što sam kaznio Jeruzalem: mačem, glađu i kugom.
[14]A od ostatka Judeje koji je došao da se stani u
Egiptu, nitko neće uteći ni preživjeti da bi se mo-
gao vratiti u zemlju judejsku za kojom im duše če-
znu, da se u nju vrate i ondje nastane. Jer se nitko
neće vratiti, osim izbjeglica.«
[15]I tada svi muškarci koji su znali da im žene
kade tuđim bogovima, i sve nazočne žene. u veli-
kom mnoštvu, i sav narod što življaše u zemlji egi-
patskoj i u Patrosu odgovoriše Jeremiji: [16]»Riječi
koje si u ime Jahvino nama objavio mi ne slušamo;
[17]naprotiv, i dalje ćemo se držati zadane riječi: ka-
7 18+ dit ćemo nebeskoj kraljici[b] i lijevati ljevanice, kao
što smo i mi i oci naši, naši kraljevi i knezovi činili
u gradovima judejskim i po ulicama jeruzalemskim:
Hoš 2 7 tada imadosmo kruha izobila, bijasmo sretni i ne
trpjesmo nikakvih nesreća. [18]Ali otkako prestado-
smo kaditi nebeskoj kraljici i lijevati joj ljevanice,
u svemu smo oskudijevali i od mača i gladi pogiba-
li.«
[19]A žene rekoše[c]: »Kad kadimo kraljici nebeskoj
i lijevamo joj ljevanice, zar joj bez znanja svojih
muževa pečemo kolače u obliku lika njezina i lije-
vamo ljevanice?«
[20]Tada Jeremija svemu narodu, muškarcima i že-
nama, i svim ljudima koji su mu tako govorili reče:
[21]»Nije li se Jahve spomenuo i nije li ga u srce dir-
nuo tamjan što ste ga palili po ulicama jeruzalem-
skim, vi i oci vaši, vaši kraljevi, knezovi i puk ze-
maljski? [22]Jahve više nije mogao podnositi zlodjela
vaših i gnusoba koje počiniste, i zato se zemlja vaša
pretvorila u pustoš i ruševine, u prokletstvo, bez
stanovnika, kao što je i danas. [23]Zbog toga što ste,
prinoseći tamjan, zgriješili Jahvi, što Jahvina glasa 26 4
ne slušaste i Jahvina se Zakona i njegovih se nare-
daba i svjedočanstava ne držaste, snađe vas ova ne-
volja, kakva je danas.«
[24]Zatim reče Jeremija svemu narodu, osobito že-
nama: »Čujte riječ Jahvinu, svi Judejci koji ste u
zemlji egipatskoj: [25]Ovako govori Jahve nad Voj-
skama, Bog Izraelov: 'Vi žene, ono što vaša usta
obećaju, to vaše ruke moraju i izvršiti. Rekoste:
'Mi ćemo se tvrdo držati zavjeta što ih učinismo:
kaditi kraljici nebeskoj i lijevati joj ljevanice.'
Držite se samo svojih zavjeta i lijevajte revno ljeva-
nice! [26]Ali čujte zato riječ Jahvinu, svi vi Judejci
nastanjeni u zemlji egipatskoj! Evo, zaklinjem se
velikim imenom svojim,' govori Jahve. 'U svoj
zemlji egipatskoj nijedna usta judejska neće više
izustiti mojega imena; nitko neće reći: 'Živoga mi
Jahve[d]!' [27]Evo, bdim nad njima, na nesreću, a ne
na dobro njihovo: svi ljudi judejski što su u zemlji
egipatskoj poginut će od mača i gladi do potpunog
istrebljenja. [28]I bit će malo onih koji će izbjeći
maču i vratiti se iz egipatske zemlje u zemlju judej-
sku. Onda će sav ostatak judejski, svi koji dođoše
u zemlju egipatsku da ondje žive, spoznati čija riječ
vrijedi, moja ili njihova.
[29]A ovo neka vam bude znamenje – riječ je Ja-
hvina – da ću vas kazniti na ovome mjestu, da biste
znali da će se vama na nesreću ispuniti prijetnje
moje protiv vas.' [30]Ovako govori Jahve: 'Gle, pre-

a) »knezova svojih i žena njihovih«: BJ prema LXX »knezova svojih«; sir. »žena njihovih«; TM »žena njegovih«.
b) »nebeskoj kraljici«, tj. Ištar (7,18+); kult božice Majke bio je raširen po svem Starom Istoku.
c) Kolači pečeni u čast »nebeskoj kraljici« imali su oblik gole božice.
d) Židovi koji su u Egiptu štovali božicu Ištar smatraju da mogu ujedno zazivati i Jahvu.

dat ću faraona Hofru[a], kralja egipatskoga, u ruke
njegovim neprijateljima i u ruke onih koji mu rade
o glavi, baš kao što sam Sidkiju, kralja Judejskoga,
predao u ruke Nabukodonozora, kralja babilonsko-
ga, neprijatelja njegova, koji mu je radio o glavi.'«

39 15-18 **Riječ utjehe Baruhu**[b]

LXX : 51 31-35 **45** Riječ koju uputi Jeremija proroku Baruhu,
sinu Nerijinu, dok je on te riječi iz usta Jere-
mijinih pisao u knjigu, četvrte godine Jojakima[c],
sina Jošijina, kralja judejskoga: 2 Ovako govori Ja-
hve, Bog Izraelov, za tebe, Baruše: 3 »Jer si rekao:
'Jao meni jer mi Jahve dodaje nevolju na nevolju.
Sustadoh uzdišući i ne mogu naći mira!' 4 Ovako go-
vori Jahve: 'Evo, što sam sagradio, porušit ću, što 1 10
sam zasadio, iščupat ću – po svoj zemlji! 5 A ti tražiš
za se čudesa! Ne traži toga! Jer, gle, svalit ću zlo
na sve živo – riječ je Jahvina. A tebi ću kao plijen
pokloniti život tvoj na svim mjestima kamo do- 21 9; 38 2; 39 18
đeš.'«

V. Proročanstva protiv narodā (nastavak)[d]

2. ODLOMCI IZ PROROČANSTAVA

Iz 19 **Proročanstvo protiv Egipta Poraz kod Karkemiša**

LXX : 26 **46** Riječ koju Jahve uputi proroku Jeremiji pro-
tiv naroda.
2 Još o Egiptu.
Protiv vojske faraona Neka, kralja egipatskoga,
što bijaše kod rijeke Eufrata, u Karkemišu[e], i kralj
Nabukodonozor ga potuče, četvrte godine Jojaki-
ma, sina Jošijina, kralja judejskoga.

3 Pripremite štitove i oklope!
Naprijed, u boj!
4 Upregnite konje!
Na kola, vozači!
Postavite se pod kacigama!
Naperite koplja!
Navucite oklope!
5 Što vidim?
Zaprepašteni, uzmiču?
Am 2 14-16 Junaci njihovi, poraženi, u bijeg udariše
glavom bez obzira!
Užas odasvud – riječ je Jahvina.
6 Ni najbrži ne umače,
ni najhrabriji ne uteče!
Na sjeveru, na obali Eufrata,
posrću i padaju.
7 Tko se to diže poput Nila,
čije vode šume, k'o brzaci nabujaše? Iz 8 7-8
8 To Egipat se diže poput Nila,
k'o brzaci vode mu nabujaše.
I govori: dići ću se, poplaviti zemlju,
opustošiti gradove i pučanstvo!
9 Konji, naprijed!
Poletite, kola bojna!
Navalite, ratnici!
Kušiti, Putijci, štitom zaštićeni,
i Ludijci, što lukom strijeljate[f]!
10 Ovo je dan Jahve nad Vojskama –
dan osvete da se dušmanima svojim osveti:
mač će se nažderati, nasititi,
glad utoliti krvlju njihovom!
Jer Gospod, Jahve nad Vojskama,
ima žrtveno klanje
u sjevernoj zemlji uz obalu Eufrata.

a) Na grčkom jeziku Apries (589–569), usp. 37,7. Naslijedio je faraona Neka. Ubio ga je Amasis, knez Libije. To je ubojstvo Jeremija protumačio kao znak (usp. 28,17+) kojim potvrđuje navještaj o skorom ponovnom Nabukodonozorovu upadu u zemlju god. 568–567 (usp. 43,12+).
b) Ovaj odlomak, u kojem su sačuvane riječi Jeremijina proročanstva upućena osobno Baruhu, njegovu tajniku, na neki je način potpis Baruhov. Baruhu treba, čini se, pripisati biografske odlomke u pogl. 26 – 44.
c) God. 605 (usp. 36,1).
d) Proročanstva protiv naroda, u TM smještena na kraju knjige (46 – 51), u LXX su sačuvala svoje izvorno mjesto, poslije uvoda u pogl. 25. Izvorna je zbirka tih proročanstava bila, čini se, kasnije prerađena i proširena (usp. 25,17+).
e) Danas gradić Džerablus u Siriji, sjevero-istočno od Alepa, na Eufratu. Smješten na riječnom prijelazu koji povezuje Siriju i Mezopotamiju. Taj je grad bio 605. god. poprištem bitke između Nabukodonozora (605–562) i faraona Neka (609–594) koji je pritekao u pomoć asirskom carstvu pred raspadom (putem je kod Megida ubio judejskog kralja Jošiju, usp. 2 Ljet 35,19–25; usp. Jr 22,10). Pobjeda je Nabukodonozoru omogućila da osvoji Siriju i Palestinu (usp. 2 Kr 24,7+).
f) Ispred riječi »što lukom strijeljate« TM dodaje »što (luk) nosite«, vjerojatno ditografija. – Kuš je Nubija odn. Etiopija; Put je Somalija; Lud je neki afrički narod koji se u Bibliji općenito navodi zajedno s Putom (usp. Iz 66,19; Ez 27,10; 30,5).

8 22 11 Popni se na Gilead, balzama potraži,
djevice, kćeri egipatska!
Uzalud lijekovi mnogi:
nema tebi ozdravljenja!
12 Narodi čuše za tvoju sramotu,
vapaji tvoji napuniše zemlju.
Jer se junak o junaka spotiče
i obojica padaju.

42 15-22; 43 8-13

Pohod na Egipat[a]

13 Riječ koju Jahve uputi proroku Jeremiji kad Nabukodonozor, kralj babilonski, dođe da udari na zemlju egipatsku.

41 1 14 Navijestite Egiptu,
objavite u Migdolu,
obznanite u Memfisu:
»Svrstaj se! Spremi se!
Jer mač već ždere sve oko tebe!
Iz 46 1-2 15 Što? Zar Apis pobježe?
Tvoj se Bik ne odrva[b]?«
Da, Jahve ga obori!
16 On učini te mnogi posrnuše,
popadaše jedan na drugoga.
I gle, govore:
»Na noge! Vratimo se svom narodu,
rodnoj grudi svojoj,
pred mačem koljačkim!«
17 Faraonu[c], kralju egipatskom, ime nadjenite:
»Graja što pravi čas promaši.«
18 »Tako, života mi moga« – govori Kralj,
komu je ime Jahve nad Vojskama –
»ono će doći kao Tabor posred gora,
kao Karmel iznad mora.
19 Spremi izgnanički zavežljaj,
udomljena kćeri egipatska,
jer Memfis[d] će biti u pustoš pretvoren,
poharan i nenastanjen.
20 Egipat bijaše lijepa junica,
ali ide, ide na nju obad sa Sjevera.
21 A i plaćenici egipatski
što k'o gojna telad usred nje življahu,
i oni se okrenuše, u bijeg udariše,
ne mogu se odhrvati
jer ih stiže Dan propasti,
dođe vrijeme da se kazne.
22 Slušaj! K'o da zmija sikće[e],
sa svom silom dolaze,
sjekirama na nju navaljuju,
baš k'o drvosječe.
23 Posjeći će šumu – riječ je Jahvina –
iako je neprohodna.
Više ih je nego skakavaca,
broja njima nema.
24 Osramoćena je zemlja egipatska,
predana je narodu Sjevera.«
25 Govori Jahve nad Vojskama, kralj Izraelov:
»Evo, kaznit ću Amona Tebskoga[f], faraona i Egipat, i sve njegove bogove, kraljeve, faraona i sve koji se u nj uzdaju.
26 Predat ću ih u ruke onima što im rade o glavi, u ruke Nabukodonozora, kralja babilonskoga, i u ruke slugu njegovih. A poslije će Egipat biti opet naseljen, kao u stara vremena« – riječ je Jahvina[g].

27 »Ne boj se, Jakove, slugo moja, = 30 10-11
ne plaši se, Izraele[h]!
Jer, evo, spasit ću te izdaleka
i potomstvo tvoje iz zemlje izgnanstva.
Jakov će se opet smiriti,
spokojno će živjet' i nitko ga neće plašiti.
28 Ne boj se, Jakove, slugo moja
– riječ je Jahvina – jer ja sam s tobom.
Zatrt ću narode
među koje te prognah,
a tebe neću sasvim uništiti:
ali ću te kaznit' po pravici,
ne smijem te pustit' nekažnjena.«

Proročanstvo protiv Filistejaca

47 Riječ koju Jahve uputi proroku Jeremiji o Fi- LXX : 29
listejcima prije nego što faraon osvoji Gazu[i]. Jš 13 2+
2 Ovako reče Jahve: Am 1 6-8
»Evo, vode se dižu sa Sjevera Sef 2 4-7
i kao nabujali brzaci Ez 25 15-17

a) Proročanstvo izgovoreno poslije prethodnog. Taj pohod na Egipat zbio se pod faraonom Amasisom god. 568/567 (usp. 43,12+).
b)) »Zar Apis pobježe?« prema LXX; TM »Zar Apis bi srušen?«. – Umjesto »Tvoj se Bik ne odrva?« BJ ima »Tvoj se Jaki ne odrva?«. TM tu donosi množinu. – Bik Apis, zaštitnik grada Memfisa (= Nof), bijaše utjelovljenje boga Ptaha. Živa su ga hranili u hramu, a mrtav postade Oziris–Apis ili Osar–Api, odakle ime Serapeion, grobnica u kojoj je balzamiran i pokopan. Nasuprot tom idolu samo je pravi Bog »Jaki odn. Silni Jakovljev« (usp. Post 49,24; Ps 132,2.5; Iz 1,24; 49,26 i 60,16).
c) »Faraonu... ime nadjenite« prema LXX, Vg; TM »Faraona... tamo nazvaše«. – Taj se faraon zvao Hofra. On je 588. godine u kralju Sidkiji probudio lažnu nadu (usp. pogl. 37).
d) Memfis: BJ ima hebr. oblik Nof (usp. 2,16+; 44,1).
e) »sikće« prema LXX; TM »dolazi« (usp. slijedeći stih).
f) Amon, bog ovan iz Tebe. BJ donosi za taj grad hebr. oblik No (tako i u Nah 3,8; Ez 30,14–16).
g) Isti navještaj buduće obnove narodâ što ih je Bog kaznio kao i u 48,47; 49,6.39 (usp. Iz 19,21s).
h) Rr. 27–28 predstavljaju kao neku protutežu u prilog Izraelu, nasuprot proročanstvu o obnovi Egipta (r. 26), ponavljajući 30,10–11. Međutim »Jakov« i »Izrael« ovdje više ne znače Sjeverno kraljevstvo, nego savkoliki narod Božji, u perspektivi Drugog Izaije.
i) Ili faraon Neko, prema Herodotu (Povijest II.159 gdje bi Magdolos bio Migdol a Kadytis Gaza) ili pak Hofra koji je (također prema Herodotu, Povijest II, 161) vodio rat protiv Tira i Sidona te tom prilikom vjerojatno napao i njihove saveznike Filistejce.

poplavljuju zemlju i sve što je na njoj,
gradove i sve njihovo pučanstvo.
I ljudi vapiju, i kukaju
svi žitelji zemlje,
3 uz tutanj kopita njegove ždrebadi,
uza štropot kola i tresku točkova.
Oci više ne mare za djecu svoju
jer su im ruke klonule
4 zbog dana što osvanu
da Filistejce istrijebi,
da zatre Tiru i Sidonu
sve do posljednjeg pomagača.
Jer Jahve istrebljuje Filistejce,
Jš 13 2+ i sav ostatak otočja kaftorskog[a].
5 Gazi će biti obrijana glava,
razoren Aškelon.
A ti, Ašdode, ostače Anakovaca,
dokle će te tuga razdirati[b]?
6 Jao, maču Jahvin,
kad li ćeš se smiriti?
Vrati se u korice,
stani i počini!«
7 Ali kako da se smiri[c],
kad Jahvina ruka njime zapovijeda:
na Aškelon i na morski žal
on ga isuka.

Proročanstvo protiv Moaba[d]

LXX : 31 / Br 22 36+ / ‖Iz 15-16 / Am 2 1-3 / Ez 25 8-11

48 O Moabu[e].
Ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Izraelov:
»Jao brdu Nebu jer je opustošeno,
postiđen je Kirjatajim i osvojen,
tvrđa posramljena, razorena,
2 nema više dike moapske.
U Hešbonu mu propast skovaše:
'Hajde da ga istrijebimo iz naroda!'
A ti, Madmene, bit ćeš razoren,
mač već ide za tobom!
3 Slušaj! Jauci se čuju iz Horonajima:
'Pohara, propast strašna!'
4 'Moab je smlavljen!'
čuje se vrištanje mališa njegovih.
5 Da, uz brdo Luhit ‖Iz 15 5
uspinju se plačući[f].
Da, niz obronke Horonajima
razliježe se jauk nad propašću.
6 'Bježite, spasavajte život,
ugledajte se u pustinjsku magarad[g]!'
7 Jer si se pouzdao u svoje utvrde,
bit ćeš i ti osvojen.
Kemoš[h] odlazi u izgnanstvo
sa svećenicima i knezovima svojim.
8 Pustošnik će doći u svaki grad,
nijedan mu neće izmaći:
Dolina će biti poharana, Visoravan opustošena,«
govori Jahve!
9 Stavite Moabu nadgrobni kamen[i],
jer je do temelja srušen;
njegovi su gradovi pustare,
u njima nitko ne obitava.
10 Proklet bio tko nemarno obavlja poslove Jahvine!
Proklet bio tko krvlju mač svoj ne omasti!
11 Od mladosti svoje mir uživaše Moab,
ležaše na droždini svojoj,
nikad ga nisu pretakali iz bačve u bačvu,
nikad u izgnanstvo išao nije:
zato mu okus ostade svjež,
miris nepromijenjen[j].
12 »Ali, evo, dolaze dani« – govori Jahve – »i ja
ću mu poslati tlačitelje koji će ga pretakati, ispra-
zniti njegove bačve i sudove njegove porazbijati.
13 I tada će se Moab postidjeti zbog Kemoša, kao
što se dom Izraelov postidio zbog Betela[k] u koji se 1 Kr 12 29
uzdao.« Hoš 10 5 / Am 5 5

a) Kaftor je Kreta. Smatralo se da su Filistejci došli s Krete (Pnz 2,23; Am 9,7). O filistejskim gradovima vidi 25,20.
b) Zadnja dva stiha r. 5 BJ prevodi: »A ti koji preostaješ od njihove doline, dokle ćeš si urezivati kožu?« Naš je prijevod ispravljen prema LXX. – »Anakovci« *'anaqion* (usp. Jš 11,22): TM »njihove doline« *'imeqam*. – Brijanje glave i pravljenje ureza u koži jesu običaji žalovanja (usp. Lev 21,5; Mih 1,16 itd).
c) »da se smiri« po pr., usp. nastavak r.; TM »da se smiriš.«
d) Teško je točno izlučiti izvornu jezgru ovog proročanstva koje koristi više biblijskih tekstova: Iz 15 – 16; Br 21,27–30; 24,17. Proročanstvo je moglo biti izgovoreno poslije 605 (usp. 25,21) ili poslije 593 (usp. 27,3) ili čak poslije 587 (usp. Ez 25,8–11).
e) Moab se nalazi južno od Amona, u Transjordaniji. Tu susrećemo nekoliko naziva: brdo Nebo (Pnz 34,1); Kirjatajim, možda blizu Kirbet el–Quraijat, jugo–zapadno od Madabe; Hešbon, danas Hesban, 12 km sjeverno od Madabe, čije ime ovdje čini igru riječi sa *hašab* »misliti«, »tajno snovati«; Madmen, danas Kirbet Dimna, 12 km sjeverno od Keraka, koji opet upućuje na igru riječi sa *damam* »biti ušutkan«; Horonajim, vjerojatno negdje na istoku zemlje prema pustinji; Luhit, vjerojatno negdje prema zapadu. Konačno, ako s LXX r. 4b pročitamo »navijestite to sve do Soara!« (južno od Mrtvog mora, usp. Post 14,2.8), onda možemo shvatiti kakav je užas prouzročila neprijateljska najezda u svem onom kraju.
f) »(uspinju se) na nj« *bo*, konj. (usp. Iz 15,5); TM ponavlja glagol *beke* »plačući«.
g) »magarad« *'arod* prema LXX; TM »Aroer«.
h) Narodni bog Moabaca (rr. 13 i 46; usp. Br 21,29; 1 Kr 11,7.33).
i) »nadgrobni kamen« (*sijun*) prema LXX; TM tu ima riječ *sis*, koja obično znači »cvijet«. Možda je ovdje ta riječ upotrijebljena u neuobičajenom značenju, osim ako je ne ispravimo u *nosah* što znači »perje«, »krila« (usp. Ez 17,3; Job 39,13). U skladu s tim ispravkom BJ prevodi: »Dajte Moabu krila, pa nek' odleti!«.
j) Moab, zemlja vinograda (usp. rr. 32–33), bijaše glasovita po svom dobrom vinu.
k) U Betelu bijaše glasovito svetište sjevernog Izraela; poslije rascjepa kraljevstva bilo je takmac jeruzalemskom svetištu (usp. 1 Kr 18,29; Am 7,13). No Betel je u heterodoksnom bogoštovlju Židova u Elefantini bilo i Božje ime.

14 Kako možete reći: »Mi smo junaci,
hrabri ratnici.«
15 Pustošnik Moabov navaljuje na nj;
cvijet mladosti njegove u klànice silazi,
riječ je Kraljeva,
Jahve nad Vojskama njemu je ime.
16 Bliži se propast Moabova,
nesreća njegova hiti.
17 Žalite ga, svi susjedi njegovi,
i svi koji znate ime njegovo.
22 18+ Recite: »Kako li se slomi čvrsta palica,
žezlo veličanstveno!«

18 Siđi sa slave svoje, sjedni u blato,
žitelju, kćeri dibonska[a]!
Jer pustošnik Moaba navali na te,
poruši sve utvrde tvoje.
19 Stani na cestu i promatraj,
o žitelju Aroera!
Pitaj bjegunce i preživjele,
pitaj ih: »Što se to dogodi[b]?«
20 »Moab se stidi jer je slomljen.
Plačite, jecajte!
Objavite na Arnonu da je Moab poharan.«
Js 13 17-19 21 Sud stiže nad Visoravan i nad Holon, Jahsu i
Br 33 46 Mefaot, 22 nad Dibon, Nebo, Bet Diblatajim, 23 Kir-
jatajim, Bet Gamul, Bet Meon, 24 Kerijot, Bosru i
nad sve gradove zemlje moapske. daleke i blize[c].
25 »Moabu je rog odbijen,
ruka mu je slomljena.«
Iz 51 17+ 26 »Opijte ga jer se htjede uzvisiti nad Jahvu: neka
se Moab sada valja u bljuvotini svojoj te i on neka
Ez 25 8-11 bude na podsmijeh. 27 Nije li tebi bio Izrael na pod-
smijeh? Jesu li ga možda zatekli u krađi te mašeš
glavom kad god o njemu govoriš?«

28 »Ostavite gradove, živite u pećinama,
stanovnici Moaba!
Budite kao golubovi što se gnijezde
na litici onkraj razjapljena bezdana!«

29 Čuli smo za nadutost Moaba, ||Iz 16 6
nadutost preveliku,
ponos njegov, hvastanje, uznositost,
za oholost srca njegova!
30 »Poznajem ja obijest njegovu –
riječ je Jahvina –
laž njegovih riječi, laž djela njegovih!
31 Zato moram jaukati nad Moabom, ||Iz 16 7
plakati nad svim Moapcima,
jecati zbog ljudi Kir Heresa.
32 Više nego nad Jazerom, plakat ću nad tobom,
o lozje sibmansko[d],
kojem se mladice pružahu preko mora,
sezahu sve do Jazera.
Na tvoje berbe i žetve
pade sada pustošnik.
33 Iščeznu radost i veselje Iz 16 10
iz voćnjaka i zemlje moapske.
Nesta vina u kacama,
mastioci više grožđa ne maste,
veseli zvuci više nisu veseli[e].«

34 Urlanje Hešbona i Elalea čuje se sve do Jahasa. Iz 15 4-5
Viču od Soara do Horonajima i Eglat Šelišije, jer
se i vode nimrimske pretvoriše u pustaru[f].
35 »U Moabu ću učiniti – riječ je Jahvina – da se
ne uzlazi na uzvišice i kadi bogovima njegovim.
36 Stoga mi srce poput frule994 dršće za Moabom, Iz 15 5
srce moje poput frule dršće za ljudima Kir Heresa:
jer propade stečevina koju stekoše! 37 Sve su glave Iz 15 2-3
obrijane i brade podrezane; po svim rukama urezi, Lev 21 5
oko bokova kostrijet. 38 Na svim krovovima Moaba Jr 47 5
i na njegovim trgovima samo zapomaganje, jer
smrskah Moab kao krčag koji se nikomu ne mili«
– riječ je Jahvina. 39 Kako li je smrskan! Kako li
sramotno Moab udari u bijeg! Moab postade ruglo
i strašilo svim susjedima.
40 Jer ovako govori Jahve:
»Gle, poput orla lebdi,
nad Moabom širi krila. = 49 22

a) »u blato« prema sir.; BJ prema TM »na presahlu zemlju«, (dosl. »u žeđ«). Dibon (danas Diban). oko 5 km sjevero–zapadno od Aroera (r. 19), danas Arair, na rijeci Arnonu. U Dibanu je pronađen stup s natpisom moapskog kralja Meše (usp. 2 Kr 3,4+).
b) Odgovor je dan u rr. 20. 25 i 28. Na kraju r. 25 BJ ima »Riječ Jahvina«, možda dodatak u TM; LXX ispušta. Odlomci u prozi jesu tumačenja.
c) Većinu gradova koje ovdje pisac navodi teško je odrediti. Uostalom ovim nabrajanjem gradova pisac želi istaći svu strahotu koja je zadesila Moab.
d) Kir Heres, »zid od crepovlja«, ovdje je podrugljiv nadimak za Kir Moab, staru prijestolnicu Moabaca (danas Kerak). Jazer, vjerojatno Kirbet Jazzir, na sjeveru Moaba. Sibma, između Hešbona (r. 2) i Neba. More do kojega se pružahu vinogradi jest Mrtvo more, na zapadu.
e) »mastioci« prema prijevodima; TM »veseli zvuci«, ditografija.
f) »Urlanje« konj; TM »Zbog urlanja«. – »i Elalea« konj. (usp. 1 Sam 15,4), TM »do Elalea«. Zasigurno možemo odgonetnuti samo Soar na jugu te Hešbon i Elale, udaljeni jedan od drugog nekoliko km, na sjeveru (usp. r. 1+). »Vode nimrimske« treba bez sumnje potražiti sjeverno od Mrtvog mora (no predlagan je i Vadi Numeira, na jugo–istoku).

41 Gradovi su zauzeti,
osvojene tvrđave.
Srce moapskih junaka bit će toga dana
kao srce žene u trudovima.
42 Izbrisan je Moab iz naroda
jer se uzvisi nad Jahvu.
43 Strava, jama i zamka ‖Iz 24 17-18
tebi, žitelju Moaba! –
riječ je Jahvina.
44 Tko stravi umakne,
u jamu će pasti;
tko se iz jame izvuče,
u zemlju će pasti.
Da, to ću[a] svaliti na Moab
u danima kazne njegove« –
riječ je Jahvina.

45 »U sjeni se hešbonskoj ustavljaju
iscrpljeni bjegunci.
Al' vatra izlazi iz Hešbona, Br 21 28-29
plamen liže iz dvora sihonskog[b]
i proždire sljepoočnice Moabu Br 24 17
i tjeme sinova nemirničkih.
46 Jao tebi, Moabe!
Umišljen si, narode Kemošev!
Jer sinove tvoje u izgnanstvo odvedoše,
kćeri tvoje u progonstvo.
47 Ali ću promijeniti udes Moabov 46 26+
u budućnosti« – riječ je Jahvina.
Dovde suđenje Moabu[c].

Proročanstvo protiv Amona[d]

49 O sinovima Amonovim. LXX : 30
Ovako govori Jahve: Pnz 2 19+
»Izrael nema sinova, nema nasljednika? Am 1 13-15
Zašto je Milkom baštinio Gad Ez 25 1-7
i narod se njegov nastanio Sef 2 8-11
u njegovim gradovima[e]?
2 Zato, evo, dolaze dani – riječ je Jahvina –
i učinit ću da se zaore ratni krikovi
u Rabi sinova Amonovih,
i ona će biti humak poharani,
i naseobine[f] njene ognjem popaljene.
Tada će Izrael opljačkati svoje pljačkaše« –
govori Jahve.
3 »Plači, Hešbone, jer Ar je opustošen[g], Br 20 21+
zapomažite kćeri rapske.
Opašite kostrijet, tužbalice povedite,
obilazite s urezima.
Jer Milkom mora u izgnanstvo
sa svećenicima i knezovima.
4 Što se dičiš dolinom svojom[h],
kćeri odmetnice,
koja se uzdaš u bogatstvo svoje i govoriš:
'Tko se usuđuje ustati protiv mene?'
5 Evo, svaljujem na te stravu
odasvud uokolo:
bit ćete raspršeni, svak' na svoju stranu,
i nitko bjegunce neće skupiti.

6 Ali uto ću opet promijeniti udes sinova Amono- 46 26+
vih« – riječ je Jahvina.

Proročanstvo protiv Edoma[i] Pnz 2 1+

7 O Edomu. Ps 137 7
Ovako govori Jahve nad Vojskama: Am 1 11-12
»Zar nema više mudrosti u Temanu, Ez 25 12-14
zar u razumnih[j] nesta svjěta, ‖Ob 1-9
zar se izvjetrila mudrost njihova? Bar 3 22
8 Bježite, gubite se i duboko se sakrijte,
stanovnici Dedana,
jer Ezavu propast[k] nosim, Mal 1 2-5
vrijeme kazne njegove.
9 Dođu li trgači k tebi, ‖Ob 5-6
ni pabirka neće ostaviti;
dođu li kradljivci noćni,
opljačkat će sve što žele.
10 Jer ja sam onaj što će Ezava pretražiti
i skrovišta mu otkriti
da se ne mogne sakriti.

a) »to ću« prema LXX i sir.; TM »na nju«.
b) »iz dvora« *mibbet* prema tri hebr. rkpp.; TM »iz sredine« *mibben*. – Sihon je kralj Amorejaca kojima glavni grad bijaše Hešbon (Br 21,27–28; Pnz 2,26–37).
c) »Dovde suđenje Moabu«: bilješka nekog prepisivača (usp. 51,64).
d) Autentično proročanstvo, osim r. 2 koji je bez sumnje kasnije umetnut.
e) Područje Amonaca bijaše u Transjordaniji, sjeverno od Moaba a glavni mu je grad Raba (r. 2) ili Rabat-Amon (danas Aman, glavni grad Jordanije). Za vrijeme osvajanja Obećane zemlje ovo je područje bilo dodijeljeno Gadovu plemenu (usp. Br 32; Jš 13,24–28). Oduzevši to područje Izraelcima poslije 734. godine, zatim iznova 721, Amonci i s njima Milkom, njihov nacionalni bog, bespravno su ga prisvojili. – Tu i u r. 3 čitamo »Milkom« po prijevodima i 1 Kr 11,5.7.33; 2 Kr 23,13 a ne *malkam* »njihov kralj« kao TM.
f) »naseobine«: TM »kćeri«, tj. mjesta koja pripadaju Rabi.
g) Hešbon, moapski grad (usp. 48,2), vjerojatno su osvojili Amonci. – »Ar« (u Transjordaniji, usp. Br 21,28) konj.; TM »Aj«, grad zapadno od Jordana (= Cisjordanija).
h) »dolinom svojom« konj. Glavna dolina amonske zemlje proteže se uz rijeku Jabok.
i) Ovo proročanstvo vremenski treba staviti oko god. 605. Usporedan mu je Ob 1–9.
j) »razumni« prema LXX; TM »sinovi« (jednostavni ispravak samoglasnika). – Edomska je mudrost bila glasovita (usp. 1 Kr 5,10–11; Job 2,11; Bar 3,22–23 itd).
k) Dedan: oaza El Ela u Arabiji. U Ez 25,13 Teman (možda današnji Tavilan, blizu Petre) i Dedan predstavljaju, izgleda, granice (sjever i jug) Edoma. – O Ezavu ili Edomu, usp. Post 36,8.

Pleme je njegovo opustošeno: nema ga više!
Nitko ne kaže:
[11]'Ostavi siročad svoju, ja ću je prehraniti
i neka se udovice tvoje u me pouzdaju!'«
[12]Jer ovako govori Jahve: »Gle, oni koji odista
25 28-29 ne bi morali piti čašu moraju je iskapiti, i zar
Iz 51 17+ upravo ti da ostaneš nekažnjen? Ne, ti nećeš ostati
nekažnjen, morat ćeš čašu ispiti! [13]Jer samim se so-
bom zakleh – riječ je Jahvina: Bosra[a] će postati ru-
glo i sramota, pustinja i prokletstvo; a svi njezini
gradovi bit će vječne razvaline.«
||Ob 1-4 [14]Jahve mi vijest uputi,
glasnik bî poslan k narodima:
»Skupite se! Krenite na nj, krenite!
Ustajte! U boj!
[15]Jer, gle, učinit ću te malim među narodima,
prezrenim među ljudima.
[16]Strah te tvoj zaveo,
uznositost srca tvoga,
ti koji živiš u pećinama[b] kamenim
i držiš se visova planinskih
51 53 te viješ gnijezdo na timoru, k'o orlovi,
Hab 2 9 odande ću te strovaliti« – riječ je Jahvina.
[17]»Edom će postati pustoš; tko god njime prođe,
zaprepastit će se i zviždati zbog svih rana njegovih.
= 50 40 [18]Razorit će ga kao Sodomu i Gomoru i susjede
njihove« – govori Jahve. Čovjek ondje neće stano-
vati, sin čovječji neće u njem boraviti.
= 50 44-46 [19]»Gle, kao lav on izlazi iz guštare jordanske
na pašnjake vječno zelene.
Ali ću ga učas otjerati
i smjestiti ondje svog izabranika.
Jer tko je meni ravan?
Job 9 10 I tko će mene na račun pozvati?
Mudr 12 12 I koji će mi pastir odoljeti?«
[20]Zato čujte što je Jahve naumio učiniti Edomu,
čujte što je nakanio
protiv stanovnika Temana:
i najsitniju jagnjad on će odvući,
i sam njihov pašnjak zgrozit će se nad njima.
[21]Od lomljave pada njina zemlja će se potresti,
razlijegat će se vapaj do Crvenog mora[c]!
[22]Gle, poput orla on se diže i lebdi,
nad Bosrom širi krila.
U dan onaj srce će junaka edomskih
biti kao srce žene u trudovima.

Proročanstvo protiv sirijskih gradova[d]

[23]O Damasku. Iz 17 1-3
Smeteni su Hamat i Arpad Am 1 3-5
jer zlu vijest čuše.
Srce im se steže od užasa[e]
i smirit se ne može.
[24]Obeshrabren je Damask, u bijeg udario,
strah ga spopao,
tjeskoba i bolovi obuzeli ga kao porodilju. 4 31+
[25]Kako? Napušten je slavni grad,
grad radosti moje[f]!
[26]Zato će mladići njegovi
popadati po trgovima,
svi će ratnici poginuti u onaj dan –
riječ je Jahve nad Vojskama.
[27]»Potpalit ću vatrom zidine Damaska:
plamen će proždrijeti dvor Ben-Hadadov[g].«

Proročanstvo protiv arapskih plemena 25 23-24
Iz 21 13-17

[28]O Kedaru i kraljevstvima hasorskim[h] koje je
potukao Nabukodonozor, kralj babilonski.
Ovako govori Jahve:
»Ustajte, na Kedar navalite,
uništite sinove Istoka!
[29]Nek' im se oduzmu šatori i stada,
šatorska krila i sva im oprema!
Neka im se deve odvedu,
i nek' viču na njih: 'Strava odasvud!'
[30]Bježite glavom bez obzira, duboko se skrijte,
žitelji Hasora – riječ je Jahvina.
Jer Nabukodonozor, kralj babilonski,
snuje naum protiv vas, navalu smišlja:
[31]'Ustajte, udarite na mirni narod
što živi bez straha – riječ je Jahvina –
što nema vrata ni zasuna,

a) Valja je razlikovati od Bosre u Moabu (48,24); Bosra, glavni grad Edoma, danas Buseira, nalazila se oko 40 km južno od Mrtvog mora.
b) BJ prevodi: »u pećinama Stijene«. »Stijena« edomska (usp. 2 Kr 14,7, Sela; Iz 16,1) dugo je bila poistovjećivana s gradom Petrom. Međutim, trebalo bi je tražiti sjevernije, negdje na području Bosre.
c) »Crveno more« BJ prevodi »Trščano more«, tj. obraslo trstikom.
d) Ovo proročanstvo, koje nije naviješteno u 25,13–26, može se odnositi na paniku koja je nastala u Siriji, tada posjedu Egipta, nakon poraza Egipta kod Karkemiša 605. godine (usp. 46,2+).
e) Zadnja dva stiha r. 23 BJ prevodi: »Uzbunjeni su kao nemirno more, koje se ne može stišati.« – Hamat (usp. 39.5); Arpad, sada Tel Erfad, sjeverno od Alepa.
f) »grad radosti moje« prema TM; BJ prevodi »radostan grad« prema sir., Targ. i Vg.
g) Ben-Hadad III, sin Hazaelov, kralj Damaska oko 840. godine (usp. 2 Kr 13,24; Am 1,4).
h) Hasor, zbirni naziv za polusjedilačke Arape za razliku od beduina koji su živjeli u pustinji. Izraz »kraljevstvo« ovdje treba uzeti u širem smislu plemenske skupine pod vodstvom nekog poglavice.

što u osami prebiva!
[32]Deve njihove bit će plijen,
mnoštvo ovaca otimačina!'
I raspršit ću ih na sve strane,
one ljude obrijanih zalizaka,
i dovest ću odasvud na njih nesreću –
riječ je Jahvina.
[33]Hasor će postati brlog čagaljski
i pustinja vječna.
Čovjek ondje neće prebivati,
neće se ondje nastaniti sin čovječji.«

Proročanstvo protiv Elama[a]

LXX : 25 14-20 [34]Riječ koju Jahve uputi proroku Jeremiji o Ela-
mu, u početku kraljevanja Sidkije, kralja judejsko-
ga.
[35]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Lomim, evo, luk Elamov,
srž snage njegove.
[36]Četiri ću vjetra dognati na Elam
sa četiri kraja neba
i raspršit Elamce u sva četiri vjetra,
i neće biti naroda kamo neće stići
bjegunci elamski.
[37]Utjerat ću Elamcima strah u kosti
pred njihovim dušmanima.
Pustit ću na njih nesreću,
oganj gnjeva svojega.
Poslat ću mač za njima
dok ne budu sasvim uništeni.
[38]I postavit ću u Elamu prijesto svoj
i zatrt ću ondje kralja i sve knezove« –
riječ je Jahvina.
46 26+ [39]»Ali ću okrenut' udes Elama« –
riječ je Jahvina.

Iz 13; 14; 47 Otk 18 **Proročanstvo protiv Babilona**[b]

LXX : 27 **50** Riječ koju Jahve reče protiv Babilona, protiv
zemlje kaldejske:
[2]»Objavite narodima!
Razglasite, ne tajite, recite:
Zauzet je Babilon! Bel je postiđen: Iz 46 1
Marduk razbijen[c]!
Posramljeni su kipovi njegovi,
razmrskani njegovi likovi.
[3]Jer sa sjevera na nj se diže narod
koji će mu zemlju prometnuti u pustinju;
nitko više neće u njoj živjeti,
i ljudi i stoka pobjeći će i otići.

[4]U one dane i u vrijeme ono – riječ je Jahvina –
vratit će se sinovi Izraelovi[d],
ići će plačuć'
i tražeći Jahvu, Boga svojega.
[5]Pitat će za put na Sion,
onamo će pogled upravljati:
'Hodite, prionimo[e] uz Jahvu
Savezom vječnim, nezaboravnim!'

[6]K'o izgubljene ovce bijaše narod moj, Mt 9 36+
pastiri ih zavedoše te zalutaše po brdima: Ez 34 1+
moradoše s brda na brežuljke,
zaboraviše gdje su im torovi.
[7]Tko ih nađe, proždire ih,
neprijatelji njini zborahu: 'Nismo mi krivi,
jer zgriješiše Jahvi, pašnjaku pravde,
Jahvi, nadi otaca svojih!'
[8]Bježite iz Babilona! 51 6. 45
Izađite[f] iz zemlje kaldejske! Iz 48 20; 52 11
Budite poput ovnova pred stadom. Otk 18 4
[9]Jer evo ću dići i dovesti na Babilon
mnoštvo velikih naroda;
u zemlji sjevernoj
svrstat će se protiv njega –
odanle će biti osvojen.
Strijele su im k'o u sretna junaka,
prazne se ne vraćaju.
[10]Kaldeja će biti oplijenjena,
do mile volje nju će pljačkati« –
riječ je Jahvina.
[11]»Da! Radujte se samo i klikujte,
vi pljačkaši moje baštine!

a) Elam je naziv za visoravni u istočnom dijelu Mezopotamije odakle su provaljivali Perzijanci i Medijci. Jeremija je već 597. godine mogao predosjetiti da će Perzijanci osvojiti Elam.
b) U sljedećim proročanstvima pojavljuju se osobito dvije teme: pad Babilona i povratak iz izgnanstva. Jeremija je iščekivao ove događaje, ali ne u tako skorom vremenu (usp. 27,7; 29,10.28). Tu je pad Babilona (538) naviješten kao skora stvarnost, kao i u Drugom Izaiji.
c) Bel, »gospodar«, »gospodin« (usp. Baal), uobičajeni naziv za Marduka (ili Merodaka), glavno babilonsko božanstvo (usp. 51,44; Iz 46,1; Bar 6,40; Dn 14).
d) Iza »Izraelovi« BJ dodaje stih u zagradi »oni i sinovi Judini s njima«. Tu kao i u r. 33 i 51,5 riječ Juda uz Izrael dodali su, bez sumnje, glosatori (isto tako 31,3.4.31). U stvari, ove su glose nepotrebne, jer »Izrael« ovdje predstavlja savkoliki narod Božji.
e) »prionimo« prema sir.; TM »i prionut će«.
f) »Izađite!« prema qr i prijevodima; ktb »oni će izaći«.

Poskakujte k'o june na paši[a]!
Ržite kao ždrebad!
[12]Mati vaša teško se osramoti,
postidi se roditeljka vaša.
Evo, posljednja je među narodima:
pustinja, zemlja prljuša.
[13]Zbog gnjeva Jahvina bit će bez življa,
sva će opustjeti.
Tko god prođe mimo Babilon, zgrozit će se
i zviždat će nad njegovim ranama.

[14]Svrstajte se protiv Babilona, opkolite ga.
Strijelci, strijeljajte na nj,
ne žalite strelica – Jahvi je zgriješio.

[15]Sa svih strana nek' zaore poklici bojni.
On se predaje! Stupovi mu padaju,
51 6 bedemi se ruše: to Jahvina je osveta!
Iz 59 18 Osvetite se Babilonu,
vratite mu milo za drago!
[16]Istrijebite Babilonu i sijača i žeteoca
što srpom zamahuje u dane žetvene!
Pred mačem silničkim
nek' svak' se vrati svome narodu,
neka bježi zemlji svojoj.«

[17]Izrael bijaše stado razagnano,
lavovi ga raspršiše.

51 34 Prvi ga kralj asirski proždrije, a onda mu Nabu-
kodonozor, kralj babilonski, kosti polomi.
[18]Zato ovako govori Jahve nad Vojskama, Bog Iz-
raelov: »Evo, kaznit ću kralja babilonskoga i zem-
lju njegovu, kao što kaznih kralja asirskoga.

[19]I vratit ću Izraela pašnjaku njegovu
da pase po Karmelu, Bašanu,
brdima efrajimskim i u Gileadu[b],
da se sit najede.
[20]U one dane, u vrijeme ono – riječ je Jahvina –
tražit će grijeh Izraelov, ali ga više neće biti;
tražit će opačine judejske, ali ih neće naći.
Iz 4 3+ Jer oprostih svima koje sačuvah.«

Pad Babilona objavljen u Jeruzalemu

[21]»Na zemlju meratajimsku!
Kreni na nju i na stanovnike Pekoda[c],
zatri ih do temelja[d],
uništi iza njih sve – riječ je Jahvina –
izvrši sve kako ti zapovjedih!«
[22]Ratna se vika čuje u zemlji,
poraz strašan.
[23]O, kako li je skršen, razbijen Iz 14 4-6
malj cijele zemlje! Jr 51 8, 20
Kako li Babilon posta = 51 41
strašilo narodima!
[24]Zamku ti metnuh, Babilone,
ti se uhvati i ne vidje.
Zatečen si i uhvaćen,
jer se s Jahvom zarati!
[25]Jahve otvori svoju oružnicu,
izvuče oružje gnjeva svojega,
jer ima posla za Jahvu nad Vojskama
u zemlji kaldejskoj.
[26]Udarite na nju sa svih strana[e],
otvorite žitnice njene, slažite je kao snoplje, Jš 6 17+
zatrite Babilon kletim uništenjem,
da od njega ne ostane ništa.
[27]Pokoljite svu junad njegovu,
u klaonicu neka siđu!
Jao njima, došao je njihov dan,
vrijeme kazne njihove!
[28]Čujder glasa onih što pobjegoše,
što utekoše iz zemlje babilonske
da jave na Sionu osvetu Jahve, Boga našega,
osvetu Hrama njegova!

Grijeh bezočnosti[f]

[29]Sazovite na Babilon strijelce,
sve što zapinju lukove,
opkolite ga sa svih strana:
nitko da ne uteče!
Platite mu po zasluzi, Izl 21 25+
vratite mu milo za drago, Otk 18 6
jer bi se oholio na Jahvu, Sveca Izraelova. Ps 28 4
Iz 14 13-14

a) »ko june na paši« prema LXX; BJ prevodi »u travi« *baddeše'*; TM »koji gazi, vrše« *dašah*.
b) Gilead i Bašan, u Transjordaniji, bijahu glasoviti sa svojih pašnjaka (usp. Br 32; Am 4,1+; Mih 7,14); Karmel (znači »voćnjak«) i šumoviti brežuljci Efrajima (usp. Jš 17,18) podsjećaju ove izganike, bez sumnje, na vrlo plodnu i privlačnu zemlju.
c) Naredba je izdana narodu koji napada Babilonce. Meratajim odgovara babilonskoj riječi *maratu*, »lagune« (=jezera) a označava područje gdje se slijevaju Eufrat i Tigris. Pekod (usp. Ez 23,23) pleme u istočnom dijelu Babilonije.
d) »iza njih (sve)« *'aharehem* prema TM; BJ prema Targ. »do posljednjega« *'aharitam*.
e) »sa svih strana«: značenje nesigurno. Riječ obično znači »kraj«, »granica«, ali može značiti i cjelinu, cjelovitost (»bez iznimke«).
f) To je grijeh oholosti i umišljenosti (grč. *hybris*); usp. Post 3; 11,1–9; Iz 14,12–13; Ez 28; Am 4.

30 Zato će mu svi mladići popadati po trgovima i svi
će mu ratnici u onaj dan izginuti – riječ je Jahvina.

31 »Evo me na te, Oholice!« –
riječ je Gospoda Jahve nad Vojskama –
»došao je dan tvoj,
vrijeme pohoda na te.
32 Oholica će posrnuti, pasti,
i nitko ga neće podići.
Oganj ću podmetnuti gradovima njegovim
i proždrijet će sve uokolo.«

Jahve, Izbavitelj Izraelov

33 Ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Potlačeni su sinovi Izraelovi,
zajedno sa sinovima Judinim.
Oni što ih zarobiše, drže ih čvrsto
i neće da ih puste.
Iz 41 14+ 34 Ali, moćan je njihov Otkupitelj,
ime mu Jahve nad Vojskama.
51 10, 36 On će obraniti parnicu njihovu –
zemlji mir donijeti
i smesti pučanstvo Babilona.«

35 Mač na Kaldejce – riječ je Jahvina –
na pučanstvo Babilona,
na knezove i mudrace njegove!
36 Mač na brbljavce njegove, neka polude!
Mač na njegove ratnike, neka se prestrave!
37 Mač na njegove konje i bojna kola
i na svu gomilu posred njega:
51 30 nek postanu kao žene!
51 13 Mač na njihove riznice; nek ih opljačkaju!
51 36 38 Mač na vode njihove, neka presahnu!
Jer to je zemlja idola,
zaludiše ih kipovi, strašila njihova.
↗Otk 18 2 39 Zato će se ondje nastaniti risovi s čagljima,
i nojevi će ondje obitavat.
Dovijeka će ostat' mjesto bez življa,
nitko ondje neće živjeti od koljena do koljena.
= 49 18 40 Razorit će ga kao što Bog razori
Sodomu i Gomoru i susjede njihove –
riječ je Jahvina.
Čovjek ondje neće stanovati, 51 26, 37
sin čovječji neće u njem' boraviti.

Narod sa sjevera i lav s Jordana[a]

41 Evo dolazi narod sa Sjevera,
puk velik i mnogi kraljevi, = 6 22-23
i dižu se s krajeva zemlje.
42 U ruci im luk i koplje,
okrutni su, nemilosrdni.
Graja im buči poput mora,
jašu na konjima,
kao jedan za boj spremni
protiv tebe, kćeri babilonska.
43 Kralj babilonski ču vijest o njima:
i ruke mu klonuše,
muka ga spopade,
bolovi ga obuzeše kao porodilju.
44 »Gle, kao lav on izlazi iz guštare jordanske 49 19-21
na pašnjake vječno zelene.
Al' ja ću ga učas otjerati
i smjestiti ondje svog izabranika.
Jer, tko je meni ravan?
I tko će mene na račun pozvati?
I koji će mi pastir odoljeti?«
45 Zato, čujte što je Jahve naumio
da učini Babilonu,
čujte što je nakanio protiv zemlje kaldejske:
i najsitniju jagnjad on će odvući;
i sam njihov pašnjak zgrozit će se nad njima.
46 Na glas da je pao Babilon zemlja će se potresti:
razlijegat će se vapaj među narodima.

Jahve protiv Babilona

51 Ovako govori Jahve: LXX : 28
»Gle, ja podižem protiv Babilona
i protiv pučanstva kaldejskog[b]
vjetar zatornički.
2 Poslat ću na Babilon vijače[c] da ga viju 4 11
i prorešetaju zemlju njegovu.
Kad ga sa svih strana opkole u kobni dan,
3 nek' strijelac luka ne odlaže,
nek' ne skida oklopa[d]!

a) Ovo proročanstvo ponavlja protiv Babilona prijetnju neprijatelja koji dolazi sa sjevera, što ju je prorok već izgovorio protiv Judeje (6,22–24), kao i proročanstvo protiv Edoma (49,19–21).
b) Anagram za *Kasdim* (Kaldejci) u istom kriptografskom pismu kao i u 25,25–26.
c) »vijači« prema Akv., Sim., Vg.; TM »stranci«.
d) Ta dvostruka zabrana (*'al...'al*) nalazi se u 15 hebr. rkpp. i u prijevodima, dok TM ima: »*'el...'el*«, što znači: »prema... prema«. Ona je upućena opkoljenim ljudima. U nastavku govori onima koji grad opsjedaju.

Ne štedite mladića njihovih,
Jš 6 17+ svu mu vojsku kleto uništite!
4 Pobijeni će padati po zemlji kaldejskoj,
probodeni po ulicama njegovim.«
5 Ne, Izrael – Judeja – nije udovica
Boga svojega, Jahve nad Vojskama,
iako je zemlja njihova puna krivice
protiv Sveca Izraelova.
50 8 6 Bježite iz Babilona,
'Otk 18 4 nek' svak' spasi život svoj,
da ne izginete s njegova bezakonja,
50 15 jer ovo je vrijeme Jahvine odmazde,
svakom plaća po zasluzi!
25 15-29 7 Babilon bijaše pehar zlatni u ruci Jahvinoj,
Iz 51 17+ pehar koji opi svijet cijeli.
↗Otk 18 3 Vinom tim se puci opiše,
i zato se puci obezumiše[a].
↗Otk 18 2 8 Iznenada pade Babilon, razmrskan:
Jr 50 23 zakukajte nad njim!
Potražite balzama rani njegovoj:
možda će ozdravit'!
9 Liječili smo Babilon, al' se ne izliječi.
50 16 Pustimo ga, vratimo se svaki u svoj kraj!
Jer do neba dopire njegova osuda
i diže se pod oblake.
50 34 10 Jahve je iznio pravdu našu!
Hajde da Sionu objavimo
djelo Jahve, Boga našega.
11 Naoštrite strelice,
napunite tobolce!
Iz 13 17 Jahve potače duh kraljeva medijskih[b]
jer naumi zatrti Babilon,
Jahvina je to osveta, osveta za Hram njegov.
12 Razvijte stijeg, zidine babilonske!
Pojačajte straže!
Postavite stražare!
Razmjestite zasjede!
Jer Jahve što naumi to sad izvodi, kako je rekao
protiv Babilona.
'Otk 17 1. 15 13 O, ti što prebivaš na velikim vodama
Jr 50 37-38 i bogat blagom svakojakim!
Sad ti svršetak dođe,
kraj[c] tvojoj lakomosti.
14 Životom svojim zakle se Jahve nad Vojskama:
»Napunit ću te ljudstvom kao skakavcima,
zaorit će protiv tebe vika bojna.«
15 On snagom svojom stvori zemlju, = 10 12-16
mudrošću svojom uspostavi krug zemaljski
i umom svojim razape nebesa.
16 Kad mu glas zaori, huče vode na nebesima,
oblake diže s kraja zemlje: ||Ps 135 7
stvara kiši munje,
vjetar izvodi iz skrovišta njegovih.
17 Svakom čovjeku pamet stane,
svaki se zlatar zastidi svoga kipa,
jer svi su mu kipovi samo varka,
nema u njima duha.
18 Isprazni su oni, smiješne tvorevine,
propast će u dan kazne.
19 'Jakovljev dio' nije kao oni:
jer on je sve stvorio,
Izrael[d] pleme je baštine njegove.
Jahve nad Vojskama ime je njegovo.

Malj Jahvin i gora golema

20 Ti si mi bio malj, 50 23
oružje ratno.
Pomlatih tobom narode,
razmrskah tobom kraljevstva.
21 Pomlatih tobom konja i konjanika,
pomlatih tobom bojna kola i vozača.
22 Pomlatih tobom čovjeka i ženu,
pomlatih tobom starca i dijete.
Pomlatih tobom mladića i djevojku,
pomlatih tobom pastira i stado.
23 Pomlatih tobom ratara i zapregu njegovu,
pomlatih tobom namjesnike i upravljače.
24 Ali na vaše oči sada plaća Babilonu i svim Kaldej-
cima za sve zlo koje učiniše Sionu – riječ je Jahvi-
na.
25 »Evo me na te, Goro zatornice –
riječ je Jahvina –
zatornice svega svijeta!
Zamahnut ću rukom protiv tebe,
svalit ću te s litice,
pretvorit ću te u goru spaljenu.
26 Iz tebe više neće klesati kamen ugaoni
ni kamen temeljac,
bit ćeš vječna pustinja« – riječ je Jahvina. 50 40

a) »puci« ponovljen u r. 7d prema TM; prijevodi ispuštaju.
b) Pjesma govori o nekom neprijatelju sa Sjevera (50,3.9.41; 51,48). Glosator točnije određuje: Medijci, koje poistovjećuje s Perzijancima kao i u Iz 13,17.
c) »kraj« (dosl. »dovršena je tvoja lakomost«) *vetam* konj.; TM »mjera«, *'ammat*.
d) »Izrael« prema Vg., Targ. Usp. 10,16. TM ispušta.

U susret kraju

27 Podignite stijeg u zemlji,
zatrubite u rog među narodima!
Pripremite na nj narode,
sazovite na nj kraljevstva –
Ararat, Mini, Aškenaz[a]!
Postavite protiv njega pozivnike,
nek' nasrnu konji k'o dlakavi skakavci!
28 Spremite na nj narode,
kraljeve medijske,
vojvode i namjesnike njihove
i svu zemlju kojom vladaju.
29 Zemlja će se tresti, drhtati,
kad se stanu uspinjati k Babilonu
svi naumi Jahvini
da pretvori zemlju babilonsku
u pustinju nenastanjenu.
30 Nebojše babilonske odustaše od borbe,
u utvrdama posjedaše,
nesta sile njihove:
50 37 postadoše kao žene.
Iz 19 16 Spaljeni su domovi njihovi,
Nah 3 13 polomljeni zasuni na vratima.
31 Teklič tekliča prestiže,
glasnik juri za glasnikom,
da jave kralju babilonskom
da mu je grad sa svih strana zauzet,
32 prijelazi zaposjednuti,
tvrđave ognjem popaljene,
a ratnici prestrašeni.
33 Jer ovako govori Jahve, Bog Izraelov:
»Kći je babilonska kao gumno
u vrijeme kad se po njem gazi; još malo,
i doći će joj vrijeme žetve.«

Jahvina osveta

50 17 34 Izjeo me, satro babilonski kralj,
odgurnuo me kao prazan pladanj,
k'o zmaj me on progutao,
napunio trbušinu, iz mog me istjerao[b] Edena.
35 »Nasilje i patnje moje[c] na Babilon!«
govore stanovnici Siona.
»Krv moja na Kaldejce!«
govori Jeruzalem.
36 Zato ovako govori Jahve:
50 34 »Gle, ja ću braniti parnicu tvoju
i krvavo te osvetiti.
Sasušit ću more njegovo
i presahnut ću izvore njegove.
37 Babilon će biti hrpa ruševina,
brlog čagljima, 50 39
užas i ruglo, 50 40
kraj nenastanjen.
38 Svi zajedno riču k'o lavovi,
zavijaju kao lavići.
39 Kad se ugriju, priredit će im pijanku,
napojiti ih da se provesele, = 51 57
da zaspe vječnim snom, Ps 76 6
da se više ne probude –
riječ je Jahvina.
40 Odvest ću ih k'o janjce na klanje,
kao jarce i ovnove.«

Plač nad Babilonom

41 »Kako li je zauzet, 25 26
kako osvojen taj ponos zemlje sve?
Kako li Babilon posta = 50 23
strašilo narodima?
42 Uzdiglo se more protiv Babilona,
prekrilo ga valovlje njegovo.
43 Gradovi mu pustoš postali,
zemlja suha, pustara:
čovjek u njoj ne stanuje,
niti njom prolazi sin čovječji.«

Jahvin pohod na kipove

44 »Kaznit ću Bela babilonskog, 50 2+
iz ralja mu otet što je progutao.
Neće više k njemu hrliti narodi,
srušit će se babilonske zidine.
45 Izađi iz njega, narode moj! 50 8; 51 16
Nek' svaki spasi život svoj
od jarosnoga gnjeva Jahvina!
46 Neka vam srce ne klone!
Ne bojte se glasā što se zemljom šire, Mt 24 6s
jedne godine ovakvi, druge onakvi,
i što u zemlji vlada nasilje,
te silnik za silnikom ustaje.
47 Jer evo dolaze dani
kada ću kazniti kipove babilonske,
i sva će mu se zemlja postidjeti,
i svi će mu pobijeni ležat' posred grada.

a) Narodi Sjevera, koji stanovahu na području Armenije i u okolnim krajevima: Ararat ili Urartu; Mini, oko jezera Van; Aškenaz ili Skiti.
b) »iz mog me istjerao Edena«: prijevod ostvaren malom promjenom vokalizacije i vezā među riječima u odnosu prema TM, koji ima »iz naslada mojih« *me'adanaj.*
c) Dosl. »Nasilje moje, tijelo moje okrvavljeno«.

↗Otk 18 20; 19 1-2 48 Tada će nad Babilonom klicati
nebo i zemlja i sve što je na njima,
jer će sa sjevera navaliti na grad,
zatornici njegovi – riječ je Jahvina!
49 I Babilon mora pasti
za pobijene Izraelce,
kao što su za Babilon padali
pobijeni po svem svijetu.
50 Vi što umakoste maču,
idite, ne ostajte ovdje.
Spominjite se Jahve u zemlji dalekoj,
Ps 137 5 i neka vam Jeruzalem bude na srcu:
51 'Stidjeli smo se slušajuć' sramotu,
rumenilo nam prekrilo lice
kad ono tuđinci nahrupiše
u Svetište Doma Jahvina.'
52 Zato, evo, dolaze dani – riječ je Jahvina –
kad ću kazniti kipove njegove
i po svoj će mu zemlji stenjat' ranjenici.
Iz 14 13 Jr 49 16 53 Da se Babilon popne do neba,
da se utvrdi na visu nedostupnu,
na moju će zapovijed na nj navalit'
pustošnici« – riječ je Jahvina.
54 Čujte vapaj iz Babilona,
i strašan poraz iz zemlje kaldejske!
55 Jer sâm Jahve pustoši Babilon,
on stišava strašnu buku njegovu:
bučili su vali njegovi k'o vode velike,
razlijegala se huka njihova.
56 Jest, pustošnik dođe na Babilon,
uhvaćeni su ratnici njegovi,
lukovi im polomljeni.
Zaista, Jahve je Bog osvetnik
koji plaća po zasluzi!

57 »Opojit ću mu knezove i mudrace, = 51 39
vojvode, namjesnike i ratnike:
da zaspe vječnim snom
pa se više ne probude« – govori Kralj,
ime mu je Jahve nad Vojskama.

Babilon sravnjen sa zemljom

58 Ovako govori Jahve nad Vojskama:
»Široke zidine babilonske
bit će do temelja razvaljene,
a visoka trava njegova
bit će ognjem spaljena.
Narodi se zalud trudili, ||Hab 2 13
puci se za oganj mučili!«

Proročanstvo bačeno u Eufrat[a]

59 Evo zapovijedi što je prorok Jeremija dade Se-
raji, sinu Mahsejina sina Nerije, kad je Seraja kre-
nuo u Babilon sa Sidkijom, kraljem judejskim,
četvrte godine njegova vladanja. Seraja bijaše ve-
liki komornik. 60 Jeremija je u jednu knjigu bio zapi-
sao svu nesreću koja je morala doći na Babilon –
sva ona proroštva napisana protiv Babilona. 61 Jere-
mija reče Seraji: »Kad dođeš u Babilon, išti pri-
godu da obznaniš sve ove riječi. 62 I reci: 'Jahve, ti
sam reče da ćeš zatrti ovo mjesto te u njemu ničega
više neće biti, ni čovjeka ni živinčeta, nego će po- 51 26
stati vječna pustinja.' 63 Kad pročitaš ovu knjigu, za-
veži je za kamen i baci uEufrat. 64 I reci: 'Ovako će
potonuti Babilon i neće se više podići iz nesreće ↗Otk 18 21
koju ću na nj svaliti.'«
To su riječi Jeremijine[b].

V. Dodatak[c]

||2 Kr 24 18-25 30

Propast Jeruzalema – Jojakin pomilovan

52 Sidkiji je bila dvadeset i jedna godina kad se zakraljio, a kraljevao je jedanaest godina u Jeruzalemu. Materi mu bijaše ime Hamitala, kćerka Jeremije, i bila je iz Libne[d]. 2 Činio je što je zlo u očima Jahvinim, sve kao što je činio Jojakin. 3 To je zadesilo Jeruzalem zbog gnjeva Jahvina; Jahve ih napokon i odbaci ispred lica svoga.

a) Taj simbolički čin (usp. 18,1+) koji je trebao ostati skriven, izvršen je 593. godine. On svjedoči o prorokovoj vjeri u neopozivost božanske riječi i isto tako o njegovoj bistroumnosti: čak i u trenutku kad naviješta potrebu podvrgavanja Babilonu, ne taji zločine Babilonaca.
b) Ova rečenica, u LXX ispuštena, izvorno je trebala biti iza r. 58.
c) Ovo poglavlje ponavlja, s nekim dodacima, 2 Kr 24,18 – 25,30 (vidi tamo bilješku) te odgovara i Jr 39,1–10. Svim tim trima odlomcima isti je izvor bio predložak. Poglavlje je dodano Jeremijinoj knjizi, kao i Iz 36 – 39 prvom dijelu Izaije. Ukazuje na ostvarenje proročkih prijetnji i završava (kao i 2 Kr) svjetlijim izgledima, koje je nazirao i prorok Jeremija.
d) Libna, grad u Judinu plemenu (Jš 15,42), vjerojatno Tel es–Safi, sjeverno od filistejskog grada Gata.

Sidkija se pobunio protiv babilonskog kralja.
= Jr 39 1-10 4Devete godine njegova kraljevanja, desetoga dana
desetoga mjeseca[a], krenu sam babilonski kralj Na-
bukodonozor sa svom svojom vojskom na Jeruza-
lem. Utabori se pred gradom i opasa ga opkopom.
5Grad osta opkoljen sve do jedanaeste godine Sid-
kijina kraljevanja. 6Devetoga dana četvrtoga mjese-
ca[b], kad je u gradu zavladala takva glad da pripro-
sti puk nije imao ni kruha, 7neprijatelj provali u
grad. Tada kralj[c] i svi ratnici pobjegoše noću kroz
vrata između dva zida nad Kraljevskim vrtom –
Kaldejci bijahu opkolili grad – i krenuše putem
39 4+ prema Arabi. 8Kaldejske čete nagnuše za njim u
potjeru i sustigoše Sidkiju na Jerihonskim poljana-
ma, a sva se njegova vojska razbježala. 9I Kaldejci
uhvatiše kralja i odvedoše ga u Riblu, u zemlji ha-
matskoj, pred kralja babilonskog, koji mu izreče
presudu. 10Pokla Sidkijine sinove pred njegovim
očima, pobi u Ribli sve Judine knezove; 11Sidkiji
iskopa oči i okova ga verigama i odvede u Babilon,
gdje ga je držao u tamnici sve do smrti njegove.

12Desetoga dana petoga mjeseca[d] – devetnaeste
godine kraljevanja Nabukodonozora, kralja babi-
lonskog – uđe u Jeruzalem Nebuzaradan, zapovjed-
nik tjelesne straže. 13On zapali Dom Jahvin, kra-
ljevski dvor i sve kuće u Jeruzalemu[e], osobito kuće
uglednika; 14kaldejske čete, pod zapovjednikom
tjelesne straže, razoriše zidine oko Jeruzalema.

15Nebuzaradan, zapovjednik tjelesne straže,
odvede u sužanjstvo ostatak naroda[f] koji bijaše
ostao u gradu, a tako i prebjege babilonskom kra-
lju i ostalu svjetinu. 16Neke od malih ljudi Nebuza-
radan ostavi u zemlji kao vinogradare i ratare.

17Kaldejci razbiše tučane stupove u Domu Jahvi-
nu, podnožja i mjedeno more u Domu Jahvinu, i
tuč odniješe u Babilon. 18Uzeše i lonce, lopate, no-
ževe, posudice i uopće sav tučani pribor koji se
upotrebljavao za bogoslužja. 19Zapovjednik uze i
umivaonice, kadionice, škropionice, lonce, svijeć-
njake, zdjele, žrtvene pehare, uopće sve što bijaše
od zlata i srebra, 20dva stupa, jedno more i dva-
naest tučanih volova pod morem[g], podnožja što je
kralj Salomon dao izraditi za Dom Jahvin. Nije
moguće procijeniti koliko je tuča bilo u svim tim
predmetima. 21Prvi stup bijaše visok osamnaest la-
kata – obuhvatiti ga je mogao konop od dvanaest
lakata – bijaše četiri prsta debeo, a šupalj[h]. 22Imao
je glavicu od tuča, visoku pet lakata; i obvijaše je
oplet i mogranji, a sve od tuča. Takav je bio i drugi
stup. 23A devedeset i šest šipaka slobodno je visje-
lo[i]. Sve u svemu bijaše oko sto šipaka u tom ople-
tu.

24Zapovjednik je straže odveo svećeničkog pogla-
vara Seraju, drugog svećenika, Sefaniju, i tri ču-
vara praga. 25Iz grada je odveo jednog dvorjanina,
vojničkog zapovjednika, sedam ljudi iz kraljeve
pratnje koji se zatekoše u gradu, pisara zapovjed-
nika vojske koji je novačio puk te šezdeset pučana
koji se također zatekoše u gradu. 26Zapovjednik
tjelesne straže Nebuzaradan odvede ih pred kralja
babilonskog u Riblu. 27I kralj babilonski zapovjedi
da ih pogube u Ribli, u zemlji hamatskoj. Tako su
judejski narod odveli s njegove rodne grude.

28Evo broja ljudstva što ga Nabukodonozor
odvede u sužanjstvo: sedme godine tri tisuće i dva-
deset tri Judejca; 29osamnaeste godine Nabukodo-
nozorove[j] osamsto trideset i dvije osobe iz Jeruza-
lema; 30dvadeset i treće godine Nabukodonozoro-
ve, Nebuzaradan, zapovjednik tjelesne straže,
odvede sedam stotina četrdeset i pet Judejaca. U
svemu: četiri tisuće i šest stotona osoba[k].

31A trideset i sedme godine otkako je zasužnjen

a) Krajem prosinca 589.
b) Lipanj–srpanj 587.
c) »kralj« konj. prema 39,4 i r. 8. TM ispušta.
d) Srpanj–kolovoz 587.
e) »osobito kuće uglednika«, glosa kao i u 2 Kr 25,9.
f) BJ prevodi prema TM »odvede u sužanjstvo (jedan dio siromašnog puka i) ostatak naroda.« Tih riječi u zagradi nema ni u 2 Kr 25,11 ni u 39,5 a mora da su preuzete iz r. 16.
g) »i dvanaest...morem« nedostaje u 2 Kr. Ti brončani volovi bili su odneseni već u vrijeme Ahaza (2 Kr 16,17).
h) TM tu dodaje »i mogranji«.
i) »slobodno je visilo« (dosl. »u zraku«), smisao nesiguran. U izvorniku stoji *ruah* što znači »dah«, ali i »vjetar« pa i »strana« kao Ez 42,20 (usp. Ez 39,7 gdje se radi o četirima »stranama« svijeta).
j) Ta kratka bilješka (rr. 28–30), vlastita Jeremiji, izgleda da odražava jedan babilonski dokument. Radi se, očito, samo o odraslima. Godine kraljevanja navedene su prema babilonskom računanju koje ne ubraja godinu u kojoj je kralj počeo vladati.
k) Datumi tih triju progonstava jesu dakle: 598, 587 i konačno 582. Posljednji izgon vjerojatno se dogodio prigodom amonsko-moapske pobune u koju su bili jamačno upleteni i neki iz Judeje.

judejski kralj Jojakin, dvadeset i petoga dana dva-
naestoga mjeseca, babilonski kralj Evil Merodak u
prvoj godini svoje vladavine[a] pomilova judejskoga
kralja Jojakina i pusti ga iz tamnice. [32]Ljubezno je
s njim razgovarao i stolicu mu postavio više nego
drugim kraljevima koji bijahu s njim u Babilonu.
[33]Jojakin je odložio svoje tamničke haljine i jeo s
kraljem za istim stolom svega svoga vijeka. [34]Do
kraja njegova života, sve do smrti[b], babilonski mu
je kralj trajno, iz dana u dan, davao uzdržavanje.

a) 562. godine.
b) Riječ je o pomilovanju kralja Jojakina, što je bilo simbolom svršetka zatočeništva, čime ujedno završava Jeremijina knjiga.

TUŽALJKE

PRVA TUŽALJKA[a]

ALEF

1 Kako osamljena sjedi
prijestolnica, nekoć naroda puna;
postade kao udovica, Bar 4 12
nekoć velika među narodima.
Vladarica nad pokrajinama,
na tlaku sad ide.

BET

2 Noći provodi gorko plačući, 2 18
suzama pokriva obraze. Jr 9 17
Nikog nema da je utješi, Ps 69 21
od svih koji su je ljubili[b]. Jr 30 14
Svi je prijatelji iznevjeriše Iv 13 18
i postaše joj neprijatelji.

GIMEL

3 Izagnan je Juda[c], u nevolji je
i u progonstvu teškom.
Sad živi među poganima,
ne nalazi počinka.
Svi ga gonitelji sustižu
u tjesnacima.

DALET

4 Putovi sionski tuguju Jr 14 2
jer nitko ne dolazi na svetkovine.
Sva su vrata razvaljena, Iz 3 26
svećenici uzdišu,
ucviljene su djevice njegove,
a on je pun gorčine.

HE

5 Tlačitelji njegovi sada gospodare, 2 17
neprijatelji likuju: Pnz 28 25
Jahve ga ucvili Ps 89 43
zbog grijeha njegovih premnogih.

a) Pjesnik opisuje jadno stanje Jeruzalema. Poosobljeni Sion uzima riječ u r. 9 pa opet u r. 11; rr. 12–16 sadrže njegovu tužaljku a rr. 18s molitvu koja je u isti tren ispovijed, nada i preklinjanje. – LXX i Vg umeću prije r. 1 ovaj Uvod: »Pošto Izrael bî odveden u zatočeništvo a Jeruzalem postade pustinjom, prorok Jeremija sjede i zaplače; on izreče ovu tužaljku nad Jeruzalemom«.
b) Stari saveznici Judini (usp. Jr 4,30; 30,14; Ez 16,37–40; 23,22–29).
c) Juda je tu poosobljen u ženskom rodu, što nije uobičajeno.

Djeca mu otišla u izgnanstvo
pred tlačiteljem.

Ez 10 18s; 11 22s
VAU
6Povukla se od Kćeri sionske
sva slava njezina.
Knezovi joj postadoše k'o ovnovi
koji paše ne nalaze;
nemoćni vrludaju
ispred goniča.

ZAJIN
7Jeruzalem se spominje
danā bijede i lutanja[a],
kad mu narod dušmanu u ruke pade
a nitko mu pomoći ne pruži.
Tlačitelji ga gledahu
smijući se njegovoj propasti.

HET
8Teško sagriješi Jeruzalem,
postade kao nečistoća ženina.
Ez 16 37 Iz 47 3
Svi što ga štovahu, sada ga preziru:
jer vidješe golotinju njegovu.
On samo plače
i natrag se okreće.

TET
9Skuti su mu uprljani,
nije ni sanjao što ga čeka.
1 2
Duboko je pao,
a nikog da ga tješi.
»Pogledaj, Jahve, moju nevolju:
jer neprijatelj likuje.«

JOD
10Neprijatelj poseže rukom
2 Kr 24 13
za svim dragocjenostima[b] njegovim.
Pnz 23 4 Ez 44 7-9 Dj 21 28
Gledao je gdje pogani
provaljuju u njegovo Svetište,
oni kojima si zabranio
i pristup u svoj zbor.

KAF
11Sav narod njegov jeca,
Pnz 28 51s;
tražeći kruha;
svi daju dragulje za hranu
da bi ponovo živnuli.
Evo, Jahve, pogledaj
kako sam prezren.

LAMED
12Svi vi[c] što putem prolazite,
pogledajte i vidite
Dn 9 12; 12 1 Mt 24 21
ima li boli kakva je bol
kojom sam ja pogođen,
kojom me Jahve udari
u dan žestokog gnjeva svoga!

a) TM dodaje: »svih svojih dragocjenosti koje postojahu od drevnih dana«; glosa koja narušava ritam.
b) Misli se na dragocjenosti iz Hrama (usp. Jš 6,24; 1 Kr 14,26; 2 Kr 24,13), no bez sumnje i na privatne predmete od vrijednosti koje su pojedinci tu pohranjivali (usp. 2 Mak 4,3s).
c) »Vi« prema Vg; TM »Ne za vas«, (izvorno možda rubna bilješka koja je oslovljene trebala štititi od zla).

MEM
13 S visine pusti oganj,
utjera ga u kosti moje.
Pred noge mrežu mi razape
i tako me nauznak obori;
ucvili me, ožalosti
za sva vremena.

NUN
14 Natovario me mojim grijesima,
rukom ih svojom pritegnuo;
na vrat mi ih navalio, Pnz 28 48
snagu mi oduzeo.
Predao me Gospod u ruke njihove,
ne mogu se uspraviti[a].

SAMEK
15 Sve junake iz moje sredine
Gospod odbaci:
digao je zbor protiv mene
da uništi uzdanicu moju.
U tijesku izgazi Gospod mene, Iz 63 3
djevicu, kćerku Judinu. Jl 4 13

AJIN
16 Zato moram plakati, 1 2
oči mi suze[b] liju,
jer daleko je od mene moj tješitelj
da mi duh povrati.
Sinovi su moji poraženi,
odveć silan bijaše neprijatelj.

PE
17 Sion pruža ruke:
nema mu tješitelja.
Jahve je protiv Jakova
sa svih strana pozvao tlačitelje;
i tako Jeruzalem postade
među njima strašilo. 1 8

SADE
18 Jahve, on je pravedan;
jer riječi se njegovoj protivih.
Oh, čujte, narodi svi,
gledajte moju bol:
djevice moje, moji mladići,
svi odoše u izgnanstvo!

KOF
19 Pozvah sve ljubavnike svoje,
ali me oni prevariše. 1 2
Moji svećenici i starješine
pogiboše u gradu 1 11
tražeći hrane
da bi ponovo živnuli.

a) Tekst ovoga retka u TM je iskvaren i teško ga je doslovno prevesti. BJ ima ispravljen prijevod prema Vg, LXX, grč. L. i sir., koji se donekle razlikuje od našega. – Tu i na drugim mjestima »Gospod« predstavlja masoretsko čitanje svetog imena »Jahve«, koje su Židovi izgovarali kao *'Adonai*, što dosl. znači »moj Gospod«. To je čitanje prešlo i u pisani tekst umjesto samoga imena. Izvorno pisanje JHVH sačuvalo se u nekoliko rkpp.
b) Dosl. »oko moje, oko moje...« To ponavljanje moglo bi biti iz stilskih razloga (usp. 3,20), no može jednostavno izražavati i množinu.

REŠ

20 Pogledaj, Jahve, u kakvoj sam tjeskobi,
moja utroba strepi, (Jr 4 19)
srce mi se u grudima grči
jer bijah opako prkosan!
Vani mač pokosi moje sinove, (Pnz 32 25; Jr 9 20)
a unutra – smrt.

ŠIN

21 Čuj kako stenjem:
nema mi tješitelja!
Svi neprijatelji čuju za moju nesreću
i likuju što si to učinio! (Am 5 18+)
Daj da dođe dan što si ga objavio,
da njima bude kao meni[a].

TAU

22 Neka se pokaže sva njina zloća pred licem tvojim, (Jr 51 35)
a onda postupaj s njima
kao što si sa mnom postupio
za sve grijehe moje!
Jer samo uzdišem,
a srce moje tuguje.

DRUGA TUŽALJKA[b]

ALEF

2 Kako mrakom zastrije Gospod u svom gnjevu
Kćer sionsku.
S neba na zemlju baci (Ez 43 7)
slavu Izraelovu!
I ne sjeti se podnožja svoga[c]
u dan gnjeva svojega!

BET

2 Bez milosti Gospod satrije
sve stanove Jakovljeve,
u svom gnjevu razori
tvrđave kćeri Judine; (Pnz 28 52)
sa zemljom je sravnio i prokleo
kraljevstvo i njegove knezove.

GIMEL

3 U rasplamtjelom gnjevu svojem
razbi svu snagu Izraelovu, (Ps 75 5+)
povuče svoju desnicu
pred neprijateljem; (4 11)
u Jakovu raspiri plamen ognjeni
koji sve uokolo proždire.

DALET

4 Nategao je luk k'o neprijatelj[d],
kao dušman ispružio desnicu, (Jr 21 5, 6)

a) »Čuj!« prema sir.; TM »Oni su čuli«. – »Daj da dođe« prema sir.; TM »Ti si dao da dođe«. – Dan Jahvin, koban za Izraela iz predsužanjskog vidika (usp. Am 5,18; Sef 1.14), postat će sada kobnim za narode (usp. Jl 4.14).
b) Pošto je opisao nesreću i sudbinu kraljeva, svećenika, proroka, starješina, djece (rr. 1–12), prorok se sada obraća Sionu (rr. 13–17) podsjećajući ga na laži krivih proroka i zovući ga na jadikovanje (rr. 18–22).
c) Hram (usp. Ez 43.7; Ps 99.5; 132.7).
d) Kao i u Jr 12.7; 30.14 Jahve je na tragičan način prikazan kao neprijatelj svog naroda.

ubijajući sve
što mu drago bijaše.
Na šator Kćeri sionske
sasu k'o oganj gnjev svoj jarosni.

HE
5 K'o neprijatelj Gospod bijaše:
razorio je Izraela,
razorio sve dvore njegove,
porušio njegove utvrde,
umnožio kćeri Judinoj
uzdisaje i jecaje.

VAU
6 Kao vrtu razvali mu sjenicu[a],
razori mjesto sastanka. 2 Ljet 36 19
Baci Jahve u zaborav Jr 52 13
svetkovine i subote na Sionu; 1 4
u gnjevu svojem prezre Hoš 2 13 Iz 1 13
kralja i svećenika. Sef 3 18

ZAJIN
7 Svoj oltar je Gospod odbacio,
zgadilo mu se Svetište njegovo. Ez 24 21
U ruke neprijatelja je predao
bedeme svoje i dvorove.
Bučili su u Domu Jahvinu,
kao u dan blagdanji[b].

HET
8 Jahve naumi razvaliti
zidove Kćeri sionske. Jr 5 10
Nape uže mjerničko,
ne ustegnu ruku od rušenja. 2 Kr 21 13 Iz 34 11
Predziđe, zidine zavi u tugu:
oronuše zajedno.

TET
9 Vrata njina utonuše u zemlju,
on im je razbio zasune;
kralj i knezovi su među pucima, Pnz 28 36
Zakona nema! 2 Kr 25 7 Pnz 4 6, 8
Ni u prorokā više se ne nalaze Ez 7 26
viđenja Jahvina. Ps 74 9

JOD
10 Starješine Kćeri sionske
na zemlji sjede i šute,
posiplju glavu prašinom, Jr 6 26
kostrijet pripasuju.
K zemlji glave obaraju
djevice jeruzalemske.

KAF
11 Iščilješe mi oči od suza,
utroba moja ustreptala,
jetra mi se na zemlju prosula
zbog sloma kćeri naroda mojega,

a) Mjesto »kao vrtu« (hebr. *gan*) izvorni je tekst vjerojatno imao »kao tatu« (*gannab*), ispravljeno iz poštovanja prema Bogu.

b) Tu su buku stvarali neprijateljski bojni poklici, a ne blagdansko slavlje.

jer djeca i dojenčad umiru
po trgovima Grada.

LAMED

12 Govore majkama svojim:
1 11 »Gdje je žito i vino[a]?«
dok obamiru kao ranjeni
po trgovima Grada,
dok ispuštaju dušu svoju
na grudima matera svojih.

1 12 MEM

13 S čime da te prispodobim? Na koga si nalik,
Kćeri jeruzalemska?
S kime da te usporedim, kako utješim[b],
djevice, Kćeri sionska?
Jr 30 12 Jer kao more tvoja je nesreća neizmjerna.
Tko će te iscijeliti?

Jr 5 31; 29 8 Ez 13 10 NUN

14 Viđenja tvojih proroka
bijahu varka i laž,
oni nisu objavili krivnju tvoju
da te od izgnanstva odvrate.
Varali su te utvarama
lažnim i zamamnim[c].

SAMEK

15 Nad tobom plješću rukama
Jr 19 8 Mt 27 39p svi koji putem prolaze,
zvižde i vrte glavom
zbog Kćeri jeruzalemske:
»Je li to grad na glasu ljepotom,
radost svemu svijetu?«

AJIN

16 Na tebe otvaraju usta
svi neprijatelji tvoji,
zvižde, škrguću zubima
i govore: »Proždrijesmo je!
Am 5 18 To je dan za kojim čeznusmo,
doživjesmo, vidjesmo!«

PE

17 Jahve izvrši naum svoj,
održa svoju riječ
Pnz 28 15 koju naredi u davnim danima:
nemilice te razorio.
Neprijatelj likuje zbog tebe,
tvoj protivnik rog svoj podiže.

SADE

18 U sav glas viči[d] Gospodu,
jecaj, Kćeri sionska!
1 2 Neka k'o potok teku tvoje suze
danju i noću.
Ne daj počinka sebi,
neka se zjenica oka tvoga ne odmori.

a) BJ prevodi: »Gdje je kruh?« TM dodaje »i vino?«
b) »S čime da te prispodobim?« prema Vg; TM »Što da posvjedočim za tebe?« – »S kime... utješim« prema TM; BJ prema LXX »Tko će te moći spasiti, tko te utješiti«.
c) »laž«, dosl. »žbuka«, »vapno« (aluzija na Ez 13,10). – »da te od izgnanstva odvrate«, Jeremija često upotrebljava taj izraz, koji isto tako znači i »promijeniti sudbinu« (prijevod BJ).
d) »U sav glas viči« (hebr. *sa'aqi lak*) konj.; TM »Srce njihovo viče« (*sa'aq libbam*). – »jecaj, Kćeri sionska!« konj. (*hemi* »jecaj« umj. *homat* »bedem«), ali za to nema uporišta u tekstu. Ta je konj. učinjena zato jer slika zidina tu ne odgovara.

KOF

19 Ustani, viči noću
za svake promjene straže.
K'o vodu izlij srce
pred licem Gospodnjim,
k njemu podiži ruke
i traži milost za svoju nejačad
koja od glada obamire
po uglovima ulica[a].

REŠ

20 Pogledaj, Jahve, i vidi
kome si to učinio.
Zar žene da jedu porod svoj, 4 10
djecu što njišu u naručju? Pnz 28 53
Zar moradoše biti poklani u Svetištu Gospodnjem Jr 19 9
svećenici i proroci?

ŠIN

21 U uličnoj prašini leže
djeca i starci;
moje djevice i moji mladići
od mača padoše.
Ti ih pomori u dan gnjeva svojega,
ti ih pokla nemilice.

TAU

22 Ti si, kao na dan svečani,
sa svih strana sazvao užase moje[b].
U dan gnjeva Jahvina Jr 20 10+
nitko nije preživio, nitko se nije spasio.
One koje sam odnjihala i odgojila
neprijatelj moj sve je istrijebio.

TREĆA TUŽALJKA[c]

ALEF

3 Ja sam čovjek što upozna bijedu
pod šibom gnjeva njegova.
2 Mene je odveo i natjerao da hodam Iv 8 12+
u tmini i bez svjetlosti.
3 I upravo mene bije i udara
bez prestanka njegova ruka.

BET

4 Iscijedio je moje meso, kožu moju, Job 30 30
polomio kosti moje.
5 Načinio mi jaram,
glavu obrubio tegobama[d].

a) Dva posljednja stiha (»koja od glada obamire po uglovima ulica«), koji narušavaju ritam dodatak su nadahnut retkom 11. Taj se dodatak nalazi i u LXX.
b) »užase moje« prema TM; BJ konj. »užase«.
c) Ova je pjesma slična mnogim psalmima u kojima individualna jadikovka postaje (ovdje rr. 40–47) kolektivnom tužaljkom. Dosta općenita zapažanja u rr. 22–39 odraz su nekih tema iz mudrosne književnosti.
d) »glavu obrubio tegobama« *roši tela'ah* konj.; TM »... gorčinom i tegobama« *roš utela'ah*. Teško protumačiv redak. Pošto je spomenuta bolest, izgleda da je ovdje dana slika grada protiv kojeg su postavljene opsadne sprave. (BJ naime prevodi prvi stih: »Podigao je protiv mene naprave«.) Tekst je svakako nesiguran.

6Pustio me da živim u tminama
kao mrtvaci vječiti.

Job 3 23; 19 8 GIMEL

7Zazidao me, i ja ne mogu izaći,
otežao je moje okove.
8Kada sam vikao i zapomagao,
molitvu je moju odbijao.
9Zazidao mi ceste tesanim kamenom,
zakrčio je putove moje.

DALET

10Meni on bijaše medvjed koji vreba,
lav u zasjedi. (Job 10 16)
11U bespuća me vodio, razdirao,
ostavljao me da umirem.
12Napinjao je luk svoj i gađao me
kao metu za svoje strelice. (Job 16 12-13)

HE

13U slabine mi sasuo strelice,
sinove svoga tobolca.
14Postao sam smiješan svome narodu[a],
rugalica svakidašnja. (Pnz 28 37; Ps 69 12s; Jr 20 7; Job 30 9)
15Gorčinom me hranio,
pelinom me napajao. (Jr 23 15; Ps 69 22)

VAU

16Puštao me da zube kršim kamen grizući,
zakapao me u pepeo[b].
17Duši je mojoj oduzet mir[c]
i više ne znam što je sreća! (Jr 16 5)
18Rekoh: Dotrajao je život moj
i nada koja mi od Jahve dolazi. (Job 17 15)

ZAJIN

19Spomeni se bijede moje i stradanja,
pelina i otrova!
20Bez prestanka na to misli
i sahne duša u meni.
21To nosim u srcu
i gojim nadu u sebi.

HET

22Dobrota Jahvina nije nestala,
milosrđe njegovo nije presušilo. (Izl 34 6-7)
23Oni se obnavljaju svako jutro:
tvoja je vjernost velika[d]!
24»Jahve je dio moj«, veli mi duša,
»i zato se u nj pouzdajem.« (Ps 16 6; 73 26)

TET

25Dobar je Jahve onom koji se u nj pouzdaje,
duši koja ga traži. (Iz 30 18)
26Dobro je u miru čekati
spasenje Jahvino! (Ps 40 2)

a) Mnogi hebr. rkpp. i sir. čitaju: »smiješan svim narodima« što je u biti reinterpretacija koja poistovjećuje čovjeka iz r. 1. s Izraelom.

b) »zakapao me u pepeo« prema TM; LXX »hranio me pepelom«.
c) »je ... oduzet« prema sir., Vg; TM »ti si oduzeo«.
d) »tvoja je vjernost«, prema TM; BJ konj. »njegova je vjernost«.

27 Dobro je čovjeku da nosi
jaram za svoje mladosti.

JOD

28 Neka sjedi u samoći i šuti, Jr 15 17
jer mu On to nametnu;
29 neka usne priljubi uz prašinu,
možda još ima nade!
30 Neka pruži obraz onome koji ga bije, Iz 50 6
neka se zasiti porugom. Mt 5 39

KAF

31 Jer Gospod ne odbacuje
nikoga zauvijek:
32 jer ako i rastuži, on se smiluje Iz 54 8-9
po svojoj velikoj ljubavi.
33 Jer samo nerado on ponižava Ez 33 11
i rascvili sinove čovjeka.

LAMED

34 Kad se gaze nogama
svi zemaljski sužnjevi,
35 kad se izvrće pravica čovjeku
pred licem Svevišnjeg,
36 kad se krivica nanosi čovjeku u parnici,
zar Gospod ne vidi?

MEM

37 Tko je rekao nešto i zbilo se? Post 1
Nije li Gospod to zapovjedio? Ps 33 9
38 Ne dolazi li iz usta Svevišnjega
i dobro i zlo? Iz 45 7
39 Na što se tuže živi ljudi?
Svatko na svoj grijeh[a].

NUN

40 Ispitajmo, pretražimo pute svoje
i vratimo se Jahvi. Iz 55 7

41 Dignimo svoje srce i ruke svoje[b]
k Bogu koji je na nebesima.
42 Da, mi smo se odmetali, bili nepokorni,
a ti, ti nisi praštao!

SAMEK

43 Obastrt gnjevom svojim, gonio si nas,
ubijao i nisi štedio.
44 Oblakom si se obastro
da molitva ne prodre do tebe. 3 8
45 Načinio si od nas smeće Pnz 28 37
i odmet među narodima. 1 Kor 4 13

PE

46 Razjapili usta na nas
svi neprijatelji naši.
47 Užas i jama bila nam sudbina,
propast i zator!
48 Potoci suza teku iz očiju mojih
zbog propasti Kćeri naroda mojega.

a) BJ prevodi ovaj r.: »Zašto da čovjek gunđa? Neka radije bude hrabar prema svojim grijesima«.

b) »i ruke svoje« prema Vg; TM »prema svojim rukama«.

AJIN

49 Moje oči liju suze bez prestanka,
jer prestanka nema

Iz 63 15
50 dok ne pogleda i ne vidi
Jahve s nebesa.
51 Moje mi oko bol zadaje
zbog kćeri svih mojega grada.

Ps 35 19; 69 5 SADE

52 Uporno me k'o pticu progone
svi što me mrze, a bez razloga.
53 U jamu baciše moj život
i zatrpaše je kamenjem.
54 Voda mi dođe preko glave,
rekoh sam sebi: »Pogiboh!«

KOF

55 I tada zazvah ime tvoje, Jahve,
iz najdublje jame.

Ps 130 2
56 Ti oču moj glas:
»Ne začepljuj uši svoje na vapaje moje[a].«
57 Bliz meni bijaše u dan vapaja mog,
govoraše: »Ne boj se!«

REŠ

58 Ti si, Gospode, izborio pravdu za dušu moju,
ti si život moj izbavio[b].
59 Ti, Jahve, vidje kako me tlače,
dosudi mi pravdu.
60 Ti vidje svu osvetu njinu,
sve podvale protiv mene.

ŠIN

61 Čuo si, Jahve, podrugivanje njihovo,
sve podvale protiv mene.
62 Usne protivnika mojih i misli njine
protiv mene su cio dan.

3 14
63 Kad sjede, kad ustaju, pogledaj samo:
ja sam im pjesma-rugalica.

Jr 51 56 TAU

64 Vrati im, Jahve, milo za drago,
po djelu ruku njihovih.
65 Učini da srca im otvrdnu,
udari ih prokletstvom svojim.
66 Goni ih gnjevno i sve ih istrijebi
pod nebesima svojim[c], Jahve!

ČETVRTA TUŽALJKA

Jr 6 27-30 ALEF

4 Jao, potamnje zlato,
to suho zlato!
Sveto se kamenje prosu
na uglovima svih ulica[d].

a) Dosl. »na molitvu moju« prema LXX (koja ispušta slijedeći izraz u prijevodu BJ: »na dozive moje«; vjerojatno glosa). TM »na oslobođenje moje«.
b) Bog je *go'el* (= otkupitelj) svojeg naroda (usp. Rut 2,20+; Iz 41,14+).
c) »pod nebesima tvojim« prema grč. rkpp. sir.; TM »pod nebesima Jahvinim«.
d) Suho zlato i sveto kamenje simboliziraju stanovnike Jeruzalema.

BET
2 Sinovi sionski, nekoć cijenjeni
kao najčišće zlato,
ah, sada ih cijene kao sudove glinske,
kao djelo ruku lončarevih! Jr 19 11

GIMEL
3 Čak i šakali pružaju dojke
i doje mladunčad,
ali kćeri naroda moga postaše okrutne
kao nojevi u pustinji. Job 39 13-17

DALET
4 Jezik dojenčeta
za nepce se lijepi od žeđi.
Djeca vape za kruhom,
a nikog da im ga pruži. 2 11-12

HE
5 Oni što se nekoć sladiše biranim jelima
ginu po ulicama;
nekoć nošeni u grimizu,
sada se valjaju po buništu.

VAU
6 Veći bijaše zločin Kćeri naroda moga
od grijeha Sodome,
što u tren oka bi razorena,
a ničija se ruka ne diže na nju. Post 19

ZAJIN
7 Njeni mladići[a] bijahu nekoć čišći od snijega,
bjelji od mlijeka,
od koralja rumenija bijahu im tijela,
lice glatko k'o safir.

HET
8 Sad im je obraz crnji od čađe,
ne prepoznaju se više na ulici.
Koža im se lijepi za kosti,
suha kao drvo.

TET
9 Kako su sretni oni što ih mač probode,
sretniji od onih koje pomori glad;
koji padaju, iscrpljeni[b],
jer im nedostaju plodovi zemljini.

JOD
10 Žene, tako nježne,
kuhaše djecu svoju, 2 20
njima se hraniše
za propasti Kćeri naroda moga.

KAF
11 Jahve je utolio svoj bijes,
izlio jarosnu srdžbu svoju,
na Sionu raspirio požar 2 3
što sažiže i same temelje njegove.

a) »Njeni mladići« konj. (hebr. *ne'areka*); TM »njeni nazireji« (hebr. *nezireka*). – U posljednjem stihu »lice glatko« prema siroheks. i Orig.; hebr. riječ *gizerah* (glagolski korijen znači »sjeći«) ostaje nejasna.

b) Dosl. »koji istječu, probušeni«, možda u smislu: postali prozirni od gladi.

LAMED 12 Nisu vjerovali kraljevi zemaljski
ni svekoliko stanovništvo zemlje
da će ugnjetač i neprijatelj
ući na vrata jeruzalemska –

Jr 6 13 MEM 13 zbog grijeha svojih prorokā,
zbog bezakonja svećenikā
Ez 7 23 koji usred grada prolijevahu
krv pravednikā!

NUN 14 K'o slijepi teturahu ulicama,
Br 35 32-33 omašteni krvlju,
te nitko nije smio da se takne
odjeće njihove.

Lev 13 45 SAMEK 15 »Natrag, nečisti!« – viču im.
»Natrag! Ne dirajte!«
I tada pobjegoše poganima,
al' ne smjedoše ondje ostati[a].

PE 16 Raspršilo ih lice Jahvino,
on ih više nije gledao.
Ne poštuju više svećenikā,
ne sažaljuju staraca.

AJIN 17 Već nam oči iščilješe
iščekujući pomoć, ali uzalud;
Ez 29 6 s kula naših zureć' u daljinu
Jr 37 7 očekivasmo narod[b] koji nas ne može spasiti.

SADE 18 Vrebaju nam na korake
da ne hodamo po trgovima svojim.
Bliži nam se kraj, navršili nam se dani,
naš konac dolazi.

KOF 19 Naši gonitelji bijahu brži
od orlova na nebu;
u planini nas ganjahu,
u pustinji dočekivahu u zasjedi.

REŠ 20 Naš životni dah, Jahvin pomazanik[c],
2 Kr 25 5-6 pade u njihove jame –
on za koga govorasmo: »U sjeni njegovoj
živjet ćemo među narodima.«

ŠIN 21 Raduj se i veseli se, Kćeri edomska,
Jr 25 16 ti koja živiš u zemlji Usu[d]:
Iz 51 17+ doći će i do tebe čaša,
Post 9 21 opit ćeš se i razgoliti.
Hab 2 15s

a) S krivcima se postupa kao s gubavcima. – Poslije »pobjegoše« TM dodaje: »govorilo se«. Mogli bismo to shvatiti ovako: »među narodima se govorilo: oni tu neće moći ostati!«
b) Egipat, saveznik u posljednjem ratu.
c) Sidkija (usp. 2 Kr 25,6). – »naš životni dah« dosl. »dah naših nosnica«.
d) Us (usp. Post 36,28; Job 1,1). Susjedni su se narodi Moab, Amon a osobito Edom okoristili porazom Izraela, umjesto da mu priteknu u pomoć (usp. Iz 34,5+). Odatle prokletstva protiv Edoma, česta u posužanjskoj proročkoj književnosti (usp. Iz 34; Ez 25).

TAU

[22]Tvoj grijeh je iskupljen, Kćeri sionska, Iz 40 2
neće te više u izgnanstvo voditi.
Kaznit će opačinu tvoju, Kćeri edomska, Ps 137 7
razotkriti grijehe tvoje.

PETA TUŽALJKA[a]

5 Spomeni se, Jahve, što nas je snašlo,
pogledaj, vidi sramotu našu!

[2]Baština naša pade u ruke strancima,
domovi naši pripadoše tuđincima.

[3]Siročad smo: oca nemamo,
majke su nam kao udovice.

[4]Vodu što pijemo plaćamo novcem,
i za drvo valja nam platiti.

[5]Jaram[b] nam je o vratu, gone nas,
iscrpljeni smo, ne daju nam predahnuti.

[6]Pružamo ruke k Egiptu i Asiriji Jr 2 18
da se kruha nasitimo[c].

[7]Oci naši zgriješiše i više ih nema,
a mi nosimo krivice njihove[d]. Ez 18 2

[8]Robovi[e] nama zapovijedaju,
a nitko da nas izbavi iz ruku njihovih.

[9]Kruh svoj donosimo
izlažući život maču u pustinji.

[10]Koža nam gori kao peć užarena[f],
ognjicom od plamena gladi.

[11]Oskvrnuli su žene na Sionu
i djevice u gradovima judejskim.

[12]Svojim su rukama vješali knezove,
ni lica staračka nisu poštivali.

[13]Mladići su nosili žrvnjeve,
djeca padala pod bremenom drva.

[14]Starci su ostavili vrata,
mladići više ne sviraju na lirama.

a) U Vg. nosi naslov »Jeremijina molitva«.
b) Riječ »jaram« (hebr. *'ol*) je ponovno stavljena u tekst, iz kojeg je ispala zbog haplografije ispred »na, o«, (hebr. *'al*).
c) Izrael sada ovisi o milosti svojih tradicionalnih neprijatelja da bi mogao preživjeti. – »Asirija« (Asur), stereotipni je izraz, u biti označuje Babiloniju (usp. Jr 2,18).
d) Ustrojstvo kolektivne naplate, prema piscu Tužaljki, za sada još uvijek ostaje na snazi. Tek u budućnosti će odstupiti pred načelom individualne naplate (usp. Ez 14,12+).
e) »Robovi« su kaldejski, tj. babilonski službenici, koji se redovito nazivaju »slugama«; ovdje u pogrdnom smislu.
f) »užarena« prema LXX i Vg; TM množina.

15Radosti nesta iz naših srdaca,
naš ples se pretvori u tugovanje.

16Pao je vijenac s naše glave,
jao nama što zgriješismo!

17Evo zašto nam srce boluje,
evo zašto nam oči se zastiru:

18zato što Gora sionska opustje
Iz **34** 13-15 — i po njoj se šuljaju šakali.

19Ali ti, Jahve, ostaješ zauvijek,
Ps **102** 13; **145** 13; **146** 10 — tvoj je prijesto od koljena do koljena[a].

20Zašto da nas zaboraviš zauvijek,
da nas ostaviš za mnoge dane?

Jr **31** 18 — 21Vrati nas k sebi, Jahve, obratit ćemo se,
obnovi dane naše kao što nekoć bijahu.

22Il' nas hoćeš sasvim zabaciti
i na nas se beskrajno srditi?

a) Unatoč razrušenom zemaljskom hramu, Jahve uvijek slavan i moćan stoluje na nebesima.

BARUH

I. Uvod

Baruh i židovska zajednica[a] u Babilonu

1 Ovo su riječi knjige koju u Babilonu napisa
Jr 32 12; Baruh, sin Nerije, sina Maaseje, sina Sidkije,
36 4 sina Hasadije, sina Hilkije, [2]pete godine, sedmoga
dana u mjesecu[b], u vrijeme kada su Kaldejci osvo-
jili Jeruzalem i spalili ga.
2 Kr 24 8-17 [3]Baruh pročita riječi ove knjige pred Jekonijom[c],
Jr 22 24-30 sinom Jojakimovim, kraljem Judinim, i pred čita-
vim narodom koji bijaše došao na čitanje knjige;
[4]pred mogućnicima i kraljevim sinovima[d], pred
starješinama, ukratko, pred svim narodom, malim
i velikim, pred svima koji su živjeli u Babilonu, na
obalama rijeke Suda. [5]Čuvši, plakali su, postili i
molili se pred Gospodom. [6]Sabraše i novca, koliko
tko mogaše, [7]i poslaše ga u Jeruzalem svećeniku
Jojakimu[e], sinu Hilkije, Šalumova sina, i ostalim
svećenicima i svemu narodu koji se s njim nalazio
u Jeruzalemu.
[8]Desetoga dana mjeseca Sivana Baruh je spasio
posuđe kuće Gospodnje što bijaše ugrabljeno iz
Hrama da bi ga odnio[f] natrag u zemlju Judinu –
srebrno posuđe što ga je načinio Sidkija, sin Jošijin,
kralj Judin, [9]kad je Nabukodonozor, kralj babilon- 2 Kr 24 14
ski, odveo iz Jeruzalema i u Babilon doveo Jeko-
niju s knezovima, ključarima[h], mogućnicima i svim
narodom.
[10]I napisaše: Evo, šaljemo vam novac da njime
kupite žrtve paljenice i tamjan; pripravite žrtve i
prinesite ih za grijehe na žrtveniku Gospoda, Boga
našega. [11]I molite se za život Nabukodonozora, Jr 29 7
kralja babilonskog, i za život sina njegova Balta- 1 Tim 2 1-2
zara da im dani na zemlji budu kao dani neba;
[12]neka nam Gospod dade snage i prosvijetli oči
naše da bismo živjeli u sjeni Nabukodonozora, kra-
lja babilonskog, i u sjeni njegova sina Baltazara,
da bismo ih dugo služili te našli milost pred njima. Dn 5 2, 13
[13]Molite se i za nas Gospodu, Bogu našem, jer smo
ga uvrijedili i do danas se gnjev i srdžba Gospodnja
nije odvratila od nas. [14]Čitajte, dakle, knjigu koju
vam šaljemo i obznanite je u kući Gospodnjoj, na
blagdan i u dane Zborovanja. [15]Recite tada:

II. Molitva izgnanika

Ispovijed grijeha

= 2 6 Pravedan je Gospod, Bog naš! Ali nama treba
Dn 9 7-8 da se danas zacrvene od stida obrazi – nama Judej-
Jr 7 19 cima i žiteljima jeruzalemskim, [16]našim kraljevima
i knezovima, našim svećenicima i prorocima i na-
šim ocima, [17]jer smo griješili pred Gospodom, bili Tob 3 3. 4
mu nepokorni [18]i nismo slušali glasa Gospoda, Dn 9 5-6

a) O različitim odlomcima od kojih je sastavljena Knjiga Baruhova vidi Uvod str. .
b) God. 582., bez sumnje petog mjeseca, na godišnjicu pada Jeruzalema koju su slavili jednako u izgnanstvu kao i u Palestini (usp. Zah 7,3).
c) Ili Jojakin.
d) To su činovnici, dvorski službenici (usp. Jr 36,26; 38,6).
e) Riječ je, bez sumnje, o svećeniku zamjeniku (usp. 2 Kr 25,18) koji je ostao u polusrušenom jeruzalemskom svetištu gdje se još uvijek obavljao kult (Jr 41,5). Ustvari, veliki je svećenik Josadak

a) O različitim odlomcima od kojih je sastavljena Knjiga Baruhova vidi Uvod str. 1061.
b) God. 582., bez sumnje petog mjeseca, na godišnjicu pada Jeruzalema koju su slavili jednako u izgnanstvu kao i u Palestini (usp. Zah 7,3).
c) Ili Jojakin.
d) To su činovnici, dvorski službenici (usp. Jr 36,26; 38,6).
e) Riječ je, bez sumnje, o svećeniku zamjeniku (usp. 2 Kr 25,18) koji je ostao u polusrušenom jeruzalemskom svetištu gdje se još uvijek obavljao kult (Jr 41,5). Ustvari, veliki je svećenik Josadak

2 10 Boga svojega, da hodimo po zapovjedima koje Go-
spod bijaše stavio pred nas. [19]Od dana kada je oce
Jr 7 25-26 naše izveo iz Egipta pa do dana današnjega nepo-
korni smo bili Gospodu, Bogu svojem, i nismo ma-
rili da čujemo njegov glas[a]. [20]Tada navališe na nas
Lev 26 14-39 nevolje i prokletstva kojima se Gospod zaprijetio
Pnz 28 15-68 sluzi svome Mojsiju u dan kada je izveo oce naše
Dn 9 11 iz Egipta da bi nam dao zemlju kojom teče med i
Izl 3 8 mlijeko. I tako je to do danas. [21]Nismo bili poslu-
šali glas Gospoda, Boga svojega, ni riječi njegovih
preko proroka koje nam je on slao; [22]svaki je od
Jr 7 24 nas hodio po nagnuću svoga opakog srca, služeći
drugim bogovima i čineći što nije po volji Gospo-
du, Bogu našem.

Dn 9 12-13 **2** Zato je Gospod izvršio prijetnju koju je navi-
ještao protiv nas, protiv naših sudaca koji su
sudili Izraelu, protiv naših kraljeva i knezova, pro-
tiv naroda Izraelova i Judina: [2]pod čitavim nebom
nije se još dogodilo ništa slično onome što se dogo-
dilo u Jeruzalemu, prema onome što bijaše zapi-
Pnz 28 53-57+ sano u Mojsijevu Zakonu – [3]da se jelo meso sina i
kćeri. [4]Predao ih je vlasti svih kraljevstava oko nas,
Jr 29 18 na porugu i prokletstvo među svim okolnim naro-
Pnz 28 37 dima kamo ih je raspršio Gospod. [5]Bijahu pod-
Pnz 28 13, 43 jarmljeni umjesto da budu gospodari, jer – sagrije-
šismo Gospodu, Bogu svojemu, ne poslušavši glasa
njegova.
= 1 15 [6]Da, pravedan je Gospod, Bog naš! Ali nama –
Dn 9 7-8 nama treba da se danas zacrvene od stida obrazi,
nama i ocima našim. [7]Oborila se na nas sva zla ko-
jima nam Gospod bijaše zaprijetio. [8]Mi pak nismo
umolili lice Gospodnje odvrativši se od misli svojih
Jr 1 12; opakih srdaca. [9]Gospod tada uze bdjeti nad nevo-
31 28; 44 27 ljama koje je navalio na nas; jer pravedan je Go-
Dn 9 14 spod u svim djelima koja nam je naložio, [10]ali mi
1 18 nismo slušali njegova glasa niti smo hodili po zapo-
vijedima koje je Gospod pred nas stavio.

Molitva za smilovanje

[11]A sada, Gospode, Bože Izraelov, koji si snaž-
Dn 9 15-16 nom rukom izveo narod svoj iz Egipta znamenjima
Jr 32 20-21 i čudesima, velikom snagom i ispruženom desni-
Pnz 6 21-22 com, proslavivši tako ime svoje do dana današnje-
ga: [12]mi smo sagriješili, bezbožni smo bili i nepra-
vedni pred svim tvojim zapovijedima, Gospode, Ps 106 6
Bože naš! [13]Neka se odvrati gnjev tvoj od nas, jer
smo samo malen ostatak među narodima kamo si Am 3 12+
nas raspršio. [14]Usliši, Gospode, molitvu našu i va-
paj: izbavi nas poradi sebe i udijeli nam milost svo- Ps 25 11
ju, pred licem onih koji su nas u sužanjstvo odveli,
[15]da sva zemlja zna da si ti Gospod, Bog naš, jer
Izrael i njegov rod nosi tvoje ime. [16]Obazri se, Go- Jr 14 9
spode, iz svetoga svoga prebivališta i svrni misao Dn 9 19
na nas, prikloni uho i poslušaj, [17]otvori oči i pogle- Pnz 26 15
daj: tà mrtvi u podzemnom svijetu – kojima je iz Iz 38 18
utrobe oduzet dah – ne, oni više ne kazuju slave i
pravednosti Gospodnje; [18]samo duša ojađena, koja
hodi pognuto i iznemoglo, ugaslih očiju, duša pre- Pnz 28 65-67
gladnjela[b], Gospode, iskazuje tvoju slavu i praved-
nost!
[19]O Gospode, Bože naš! Ne upravljamo svoje Ez 36 22
prošnje tvome licu zbog zasluga svojih otaca i svo- Dn 9 18
jih kraljeva; [20]nego jer si ti poslao na nas gnjev svoj
i srdžbu svoju, kako si bio navijestio po prorocima,
slugama svojim, ovim riječima: [21]»Ovako govori Jr 27 12
Gospod: Prignite šiju i služite kralju babilonskom,
da ostanete u zemlji koju sam dao ocima vašim.
[22]Ne poslušate li nalog Gospodnji da služite kralju
babilonskom, [23]učinit ću da iz gradova judejskih i s Jr 7 34
trgova jeruzalemskih nestane pjesme radosti i pje-
sme veselja, pjesme zaručnika i pjesme zaručnice,
i sva će zemlja postati pustoš bez stanovnika.« [24]Ali
mi nismo poslušali glasa tvog da služimo kralju ba-
bilonskom, i ti si tada izvršio prijetnje koje si navi-
jestio po prorocima, slugama svojim, da će kosti
kraljeva naših i kosti naših otaca biti izbačene iz Jr 8 1-2
svog počivališta. [25]I doista, one bjehu izbačene na Jr 36 30
žegu dana i studen noći. I umiralo se u strašnim Jr 14 12
mukama od kuge, gladi i mača. [26]A od kuće koja
nosi Ime tvoje učinio si ono što je ona danas, zbog
zloće kuće Izraelove i kuće Judine.
[27]Pa ipak, Gospode, Bože naš, postupio si s
nama po svoj svojoj dobroti i prevelikoj blagosti,
[28]kako si obećao po sluzi svome Mojsiju onoga
dana kada si mu zapovjedio da napiše Zakon tvoj Lev 26 39
za sinove Izraela ovim riječima: [29]»Ako ne poslu-
šate glasa mog, ovo veliko i bezbrojno mnoštvo za-
cijelo će se smanjiti među narodima kamo ću ih Pnz 9 13+
raspršiti; [30]a znam, taj narod tvrde šije neće poslu- Lev 26 44s
šati. Ali u zemlji svog sužanjstva oni će se opame- Zah 10 9

a) »Nismo marili da čujemo njegov glas« BJ prevodi: »Mi smo se pobunili te nismo slušali njegov glas« prema Dn 9,5 (hebr. *maradnû* koji je kasnije iskvaren u *miharnû:* »mi smo se požurili«). LXX: »Olako smo postupali«.

b) Taj odlomak svjedoči o religiji »siromašnih« kojima je obećano spasenje (usp. Sef 2,3+).

Ez 36 26+ titi 31 i spoznati da sam ja Gospod, Bog njihov. I
Jr 4 4+ dat ću im srce i uši da čuju. 32 Oni će me hvaliti u
zemlji svog izgnanstva i spominjat će se moga ime-
na; obratit će se, i smekšat će im se tvrda šija, 33 i
Pnz 30 1, 9s odvratit će se od opakih svojih djela, jer sjetit će
se sudbine otaca svojih kad su griješili Gospodu.
34 Tada ću ih dovesti natrag u zemlju koju sam obe-
ćao zaklevši se njihovim ocima Abrahamu, Izaku i
Jakovu, da gospodare njome. I umnožit ću ih, i
oni se više neće smanjivati. 35 I uspostavit ću s njima
Jr 31 31 vječni Savez: ja ću biti njihov Bog, a oni će biti
moj narod. I neću više izgoniti svog naroda Izraela
iz zemlje koju sam im dao.«
2 18 **3** Svevladaru Gospode, Bože Izraelov, tebi viče
duša tjeskobna, duh uznemiren: 2 Čuj, Gospo-
de, i smiluj se jer smo sagriješili pred tobom. 3 Ti Ps 29 10
vladaš vječito, a mi propadamo bez prestanka. Tuž 5 19
4 Gospode svemogući, Bože Izraelov, čuj dakle mo- Ps 44 23
litvu samrtnika Izraelovih[a], sinova onih koji su pro-
tiv tebe sagriješili, koji nisu slušali glasa Gospoda,
Boga svojega, pa zato navališe na nas nevolje. 5 Ne
spominji se opačina naših otaca, već se spomeni u
ovo vrijeme ruke svoje i Imena svoga. 6 Da, ti si
Gospod, Bog naš, i mi te hoćemo slaviti, Gospode.
7 Tā zato si nam u srce usadio strah svoj da bismo Jr 31 33
zazvali Ime tvoje i da bismo te proslavili u izgnan-
stvu uklonivši iz srca svu zloću naših otaca, koji su
sagriješili pred tobom. 8 Evo nas još danas u ovom
izgnanstvu kamo si nas raspršio na užas, proklet- 2 4
stvo i pokaranje zbog svih opačina naših.

III. Pohvala mudrosti

Izr 4 20-22 9 Čuj, Izraele, životne propise,
prisluhni da naučiš mudrost.
10 Zašto, o Izraele, zašto si u zemlji neprijateljâ
i zašto stariš u tuđini,
11 onečišćujuć'[b] se mrtvacima,
ubrojen među one koji su u Podzemlju?
Jr 2 13 12 Zato što si Vrelo Mudrosti ostavio!
Sir 1 5 13 Da si Božjim hodio putem,
Iz 48 18 zauvijek bi prebivao u miru.
14 Nauči stoga gdje je mudrost,
gdje snaga, gdje li razboritost,
pa da ujedno spoznaš
u čemu je dugovječnost i život
i gdje je svjetlost očinja i mir.
Job 28 12, 20 15 Ali tko je otkrio prebivalište Mudrosti,
tko li prodro u njene riznice[c]?
16 Gdje su vladari narodâ,
Jr 27 6 gdje gospodari zvijeri zemaljskih,
17 gdje oni koji se igrahu pticâ nebeskih
i oni koji zgrtahu srebro i zlato
– u što se ljudi uzdaju –
te ne bijaše kraja zgrtanju njihovu?
18 I gdje su oni koji s tolikim trudom
srebro kovahu
da im djela nitko natkriliti ne može?
19 Iščezli su, otišli u Podzemlje!
Na njihovo mjesto dođoše drugi.
20 Mlađi ugledaše svjetlo dana,
nastaniše zemlju,
no puta Mudrosti ni oni ne otkriše;
21 staza njenih ni oni ne razumješe,
ne doumiše joj se –
sinovi njeni daleko ostadoše od puta njezina[d].
22 Nije se čulo o njoj u Kanaanu Ez 28 4-5
niti se vidjela u Temanu; Zah 9 2
Job 2 11+
23 ni sinovi Hagarini što zemsku umnost ištu, Post 25 12
ni trgovci iz Midjana[e] i Teme, Izl 2 15+
ni pjesnici priča, ni istraživači umnosti
ne spoznaše puta Mudrosti,
ne dovinuše se staza njezinih.
24 Kako je veliko, o Izraele,
kako je veliko Božje prebivalište[f]
i kako je prostrano mjesto posjeda njegova?
25 Veliko i bezgranično,
visoko – neizmjerno!
26 Ondje se rodiše divovi, čuveni od davnine, Post 6 4
rastom golemi, vješti u boju; Pnz 1 28+
27 ali njih ne izabra Bog 1 Sam 16 7
niti im povjeri put spoznanja;
28 izginuše jer ne imaše mudrosti,
izginuše sa svoje ludosti.
29 Tko se na nebo pope, pa da je dohvati – Pnz 30 11+
na oblake, pa da je skine? Sir 24 4
30 Tko prebrodi more da bi je otkrio Mudr 9 4

a) Izraelci koji su blizu smrti (usp. Iz 59,10; Tuž 3,6; Ez 37,11s).
b) Grčki je prevoditelj mogao učiniti pogrešku čitajući *nitmeta* »onečistio si se« umjesto *nidmeta* »sličan si«.
c) Na to je pitanje (kao i u Job 28,13–28) najprije dan negativan odgovor: nikakav ljudski napor nije u stanju postići mudrost (3,16–31), a zatim pozitivan odgovor: Bog je posjeduje i dao ju je Izraelu zajedno sa Zakonom (3,24 – 4,4).
d) Grč. rkpp. i sir.: »njegov put«, a LXX ima: »njihov put«.
e) Midjan konj. LXX ispravlja u »Meran«.
f) Svemir.

pa da je kupi za najčistije zlato?
Job 28 13-14 31 Nitko ne zna njezina puta
i nitko njezine staze ne shvaća.
Job 28 23 32 Sveznajući – samo je on poznaje,
svojim je umom proniče:
on koji je za sva vremena sazdao zemlju
i svu je životinjama naselio;
33 on koji pošalje svjetlost,
i ona, gle, pođe;
natrag je zovne,
i dršćuć' ona ga posluša.
34 Zvijezde mu veselo sjaju na svojim postajama;
Iz 40 26 35 zovne li ih, one mu odgovore: »Evo nas!« –
Job 38 35 i radosno sjaju svom Stvoritelju.
Ps 147 4 36 On je naš Bog:
nitko se drugi s njim usporedit' ne može.
37 On je pronikao sav put spoznaje
i predao je sluzi svom Jakovu Ps 147 19
– Izraelu, svome ljubimcu. Sir 24 8, 10s
38 Potom se ona na zemlji pojavila, Izr 8 31
među ljudima udomila[a]. Mudr 9 10 Iv 1 14

4 Ona je knjiga Božjih zapovijedi,
Zakon koji će trajati dovijeka: Sir 24 23
tko ga se držao bude, taj će živjeti;
tko ga napusti, taj će umrijeti. Izr 1 32-33; 8 35-36
2 Vrati se, Jakove, i prihvati je,
hodi k sjaju, k njenoj svjetlosti: Izr 6 23
3 ne ustupaj slavu svoju drugomu,
ni dostojanstvo svoje narodu tuđemu.
4 Blago nama, Izraele, Pnz 4 8, 32-37
jer nam je otkriveno što je Bogu po volji! Mudr 9 18

IV. Plač i nada Jeruzalema[b]

5 Ohrabri se, narode moj,
spomene Izraelov[c]!
Iz 50 1; 52 3 6 Bili ste prodani narodima,
ali ne na uništenje.
Boga ste razgnjevili,
stoga biste izručeni neprijateljima;
7 Stvoritelja svog ste izazvali
Pnz 32 17 žrtvujući zlodusima, a ne Bogu.
Pnz 32 5, 10, 15 8 Zaboravili ste Boga vječnog, svoga hranioca!
Iz 1 2 Ožalostili ste i Jeruzalem – majku
koja vas je othranila.
9 Kada je vidjela gdje se na vas
obara gnjev od Boga,
stade naricati:
»Slušajte, susjede sionske:
u tugu veliku zavi me Gospod.
10 Vidjeh gdje mi u sužanjstvo
izruči Vječni sinove i kćeri.
11 S radošću sam ih hranila,
s tugom i plačem gledam gdje odlaze.
12 Nitko nek' se nada mnom ne raduje
Tuž 1 1-2 što obudovjeh i ostadoh sama.
Zbog grijeha djece svoje opustjeh,
jer se okrenuše od Božjeg Zakona.
13 Nisu marili za njegove zapovijedi
niti išli putovima njegovih propisa,
niti stupali stazom stege u
njegovoj pravednosti.
14 Dođite, susjede sionske!
Gledajte gdje mi u sužanjstvo
predaje Vječni sinove i kćeri!
15 Doveo je na njih narod iz daljine, Jr 5 15;
narod drzak, tuđega jezika, 6 22, 23
bez poštovanja prema starcu, Pnz 28 49-50
bez smilovanja prema djetetu;
16 odvedoše udovi ljubimce,
ostaviše je samu, bez kćeri.
17 Kako bih vam mogla ja pomoći?
18 Samo onaj koji dovede na vas ove nevolje
izbavit' vas može iz ruku neprijatelja.
19 Idite, djeco, otiđite svojim putem!
Ja ostajem napuštena, samotna;
20 skinuh haljinu mira,
odjenuh se u kostrijet svojih vapaja:
sve dane svoje zazivat ću Vječnoga.
21 Ohrabrite se, djeco, zavapite Bogu:
on će vas izbaviti iz nasilja,
iz ruku neprijateljâ.
22 Jer u Vječnog se uzdam,
on će vas spasiti;
od Svetoga očekujem radost:
uskoro na vas će se smilovati,
Vječni, Spasitelj vaš.
23 S tugom i plačem vidjeh vas gdje odlazite,
ali Bog će vas meni vratiti Jr 31 12-13
s radošću i klicanjem za sva vremena.

a) Udomila se među ljudima to jest utjelovila se u židovskom Zakonu: to nije univerzalistička misao.
b) Poslije predgovora (rr. 5–9a) poosobljeni se Jeruzalem obraća susjednim gradovima i svojim raspršenim sinovima (rr. 9b–29: pjesnik mu odgovara naviještajući mu mesijansku obnovu: 4,30 – 5,9).
c) Oni koji nose ime Izrael.

24 Kao što susjede sionske vidješe
gdje vas zasužnjuju,
tako će naskoro vidjeti gdje će vas
izbaviti Bog,
Iz 60 1-3 koji će doći u velikoj slavi i sjaju Vječnoga.
25 Djeco moja, podnesite pokaranje
što se obori na vas od Boga.
Neprijatelj te progonio,
al' uskoro vidjet ćeš njegovu propast,
Iz 51 23 na njegovu ćeš šiju staviti nogu.
Tuž 2 22; 4 5 26 Moja su nježna djeca hodila grubim putovima,
otjerana kao stado što ga ote neprijatelj.
Iz 29 1 27 Ohrabrite se, djeco, zavapite Bogu:
Onaj koji vas stavi na kušnju,
on će vas se spomenuti.
28 Ako vam je misao, zastranivši, bila
daleko od Boga,
vratite se i tražite ga revnošću
deseterostrukom.
29 Jer onaj koji je na vas nesreću doveo,
vašim će spasenjem vratiti vam vječnu radost.

30 Ohrabri se, Jeruzaleme,
utješit će te onaj koji ti dade ime[a].
31 Jao onima koji te zlostavljaju,
koji se vesele tvojoj propasti!
32 Jao gradovima kojima su tvoja djeca robovala,
teško onom koji ti odvede sinove!
33 Jer kao što je uživao u tvojemu padu
i tvojoj se propasti radovao,
tako će tugovati nad svojim opustošenjem.
34 Neće se veseliti mnogome pučanstvu,
obijest će mu se preobratit' u tugovanje,
Iz 34 9-10, 14 35 od Vječnoga na nj će doći oganj
za mnogo dana,
Lev 16 8+; 17 7+ i za dugo vrijeme bit će stan zlodusima.

36 Obazri se na istok, Jeruzaleme, Iz 60 4-5
vidi radost što ti dolazi od Boga.
37 Evo, vraćaju ti se sinovi koje si
vidio gdje odlaze,
sabiru se u tebi od istoka do zapada
na zapovijed Svetoga
i kliču u slavu Božju.

5 Skini, Jeruzaleme, haljinu
tugovanja i nesreće,
odjeni se zauvijek ljepotom slave Božje, Iz 52 1
2 ogrni se plaštem Božje pravednosti, Iz 61 10
stavi na glavu vijenac slave Vječnoga;
3 jer Bog hoće pokazati sjaj tvoj
svemu pod nebom
i zasvagda ti hoće dati ime[b]:
'Mir pravednosti' i 'Slava bogoljubnosti'.
5 Ustani, Jeruzaleme, stani na visoko
i obazri se na istok:
Pogledaj! Djeca se tvoja sabiru, od
istoka do zapada,
na zapovijed Svetoga, radujuć' se
što ih se spomenuo Bog.
6 Otišli su od tebe pješice,
vodio ih neprijatelj,
a gle, Bog ih tebi vraća Iz 49 22;
nošene u slavlju, kao djecu kraljevsku[c]. 60 4
7 I naredi Bog: neka se snize Iz 40 3-4
sve visoke gore i vječne klisure;
nek' se doline ispune i poravna zemlja Iz 40 5
da Izrael čvrsto kroči u sjaju slave Božje. Iz 42 16
8 A šume i sva stabla mirisna činit će sjenu Iz 41 19
Izraelu po Božjoj zapovijedi;
9 jer Bog će voditi Izraela u radosti,
u svjetlu njegove slave,
prateć' ga milosrđem svojim i pravednošću.

V. Pismo Jeremije proroka

Jr 29 1 6 Prijepis poslanice koju je poslao Jeremija sužnjima koje je kralj Babilonaca uskoro imao odvesti u Babilon da im saopći preporuke što mu ih je povjerio Bog.

Zbog grijeha što ste ih pred Bogom počinili, Nabukodonozor, kralj Babilonaca, odvest će vas kao sužnje u Babilon.
2 Kada stignete u Babilon, ostat ćete ondje mnogo godina i za dugo vrijeme, do sedmog naraštaja, a potom ću vas odande u miru izvesti.
3 A u Babilonu vidjet ćete bogove – srebrne,

a) Da bi od njeg učinio svoj vlastiti grad (Ps 46,5; Iz 60,14).
b) Usp. druga mesijanska imena za Jeruzalem (Iz 1,26+; 60,14+; Jr 33,16; Ez 48,35).
c) »nošene u slavlju, kao djecu kraljevsku« BJ prevodi: »nošene u slavlju, kao kraljevski prijesto«. Radi se o novom izlasku (usp. Iz 40,3+).

zlatne i drvene – koji se nose na leđima[a] i koji ne-
znabošcima strah zadaju. 4Čuvajte se! Ne povodite
se za tuđim narodima i nemojte da vas pred tim
bogovima strah obuzme 5kad opazite pred njima i
Izl 23 20+ za njima mnoštvo koje im se klanja. Recite u srcu:
»Tebi se, Gospode, jedinomu treba klanjati.« 6Jer
s vama je moj anđeo – njemu ste životom svojim
odgovorni.
Ps 115 4-5 7Jezik im je izgladio umjetnik, drugi su ih obložili
zlatom i srebrom: obmana su i govoriti ne mogu.
8Kao za gizdavu djevojku, uzimaju zlato i prave
krune za glave svojih bogova. 9A dogodi se te sve-
ćenici potkradaju sa svojih bogova zlato i srebro i
troše ga za sebe; daruju ga čak i bludnicama u blu-
dilištima[b]. Ukrašuju ih haljinama kao ljude – 10te
bogove, srebrne, zlatne i drvene, no oni se od hrđe
i crvotoči obraniti ne mogu 11usprkos grimizu kojim
ih odijevaju. Potrebno im je čistiti lica od hramske
prašine koja napada na njih. 12Jedan drži žezlo kao
poglavar pokrajine, ali nikog tko bi ga uvrijedio ne
može pogubiti; 13drugi u desnici drži mač i sjekiru,
ali se ne može obraniti ni od rata ni od razbojnika.
14Po tom jasno slijedi: to bogovi nisu – njih se, da-
kle, ne bojte!

15Kao što posuda kojom se čovjek služi postaje
beskorisnom kada se razbije, tako je i s njihovim
bogovima koji su postavljeni u hramovima. 16Oči
su im pune prašine što je dižu noge onih koji ulaze.
17I kao što su na sve strane zatvorena vrata onome
koji se ogriješio o kralja te ima biti pogubljen, tako
svećenici utvrđuju hramove ovih bogova vratima,
bravama i zasunima, bojeći se da ih razbojnici ne
opljačkaju. 18Užižu im svjetiljke u mnogo većem
broju negoli sebi samima, ali nijedne od njih bo-
govi ne mogu vidjeti. 19Nalik su na grede hrama:
srce im iznutra, kažu, crvi rastaču – crvi koji gmižu
iz zemlje te rastaču njih i njihove haljine. 20Oni i
ne osjećaju da im je lice pocrnjelo od dima što se
diže u hramu. 21Na njihova tijela i glave dolijeću
šišmiši, lastavice i druge ptice; a ima i mačaka. 22Po
tim ćete znacima prepoznati da to bogovi nisu –
njih se, dakle, ne bojte!

23Ne očiste li im naslagu sa zlata kojim su oblo-
ženi za ukras, sami ga neće osvjetlati. Nisu ni osje-
ćali dok su ih salijevali. 24Kupovali su ih za najvišu
cijenu, a nema u njima životnoga daha. 25Bez nogu Iz 46 7
su, pa ih na ramenima nose i tad pokazuju svoje
ruglo ljudima; stide ih se i oni koji im služe, 26jer Mudr 13 16
padne li koji bog na zemlju, oni ga moraju podići;
usprave li ih, oni se sami od sebe neće pomaći;
ako se nagnu, ne mogu se uspraviti. 27Kao mrtva-
cima darove im prinose. Svećenici im njihovi tada
odnose žrtve da izvuku korist prodajući ih. Isto
tako i njihove žene prigrabe po dio, ne dijeleći ni-
šta siromasima i nemoćnima. Njihovih se žrtava do- Lev 12 4;
tiču žene u čišćenju, a i porodilje. 28Po tom dobro 15 19s;
znate: to bogovi nisu – ništa ih se ne bojte! 20 18

29Tâ kako biste ih mogli zvati bogovima? Tima
srebrnim, zlatnim i drvenim bogovima žrtve pri-
nose žene[c]. 30U njihovim hramovima svećenici
sjede poderanih haljina, obrijane glave i brade, ne
pokrivajući glave; 31tule i viču pred svojim bogovi-
ma, kao na mrtvačkim gozbama[d]. 32Svećenici im
skidaju haljine te njima odijevaju svoje žene i dje-
cu. 33Učine li im kakvo dobro ili zlo, oni to ne
mogu uzvratiti; 34niti mogu koga učiniti kraljem ili
ga svrgnuti; niti mogu dati bogatstvo ili novac.
Učini li im tko zavjet pa ga ne održi, oni ga ne
mogu prisiliti da za to odgovara. 35Oni ne mogu
čovjeka spasiti od smrti niti slabijeg osloboditi od Ps 68 6;
jačeg; 36ne mogu slijepcu vratiti vid niti izbaviti čo- 146 7-8
vjeka iz nevolje; 37ne mogu se smilovati udovici niti
učiniti dobro siroti. 38Nalik su na kamenje iz plani-
ne, ti bogovi obloženi zlatom i srebrom. Oni koji
ih štuju stidjet će se! 39Kako se, dakle, mogu sma-
trati ili nazivati bogovima!

40I sami ih Kaldejci obeščašćuju; jer videći nijema
čovjeka koji ne može govoriti, oni ga dovode Belu
i traže da čovjek progovori, kao da bi ga bog mo-
gao čuti; 41i nesposobni su promisliti o tome i osta-
viti te bogove, toliko su lišeni razbora! 42Žene opa-
sane užetom sjede na putovima i pale kâd od masli-
novih ljusaka; 43kada koju od njih snubi prolaznik
da mu se poda, ona se ruga svojoj susjedi što je

a) Tu i u r. 5 misli se na babilonske procesije u kojima su nosili kipove bogova što su ih iznijeli iz svojih hramova.
b) Misli se na sakralnu prostituciju u babilonskim hramovima.
c) To im je židovski Zakon branio činiti.
d) Misli se na kultove u kojima se slavilo godišnje umiranje i uskršavanje nekih božanstava.

nisu zapazili kao nju i što joj uže nije prekinuto[a].
[44]Sve što se događa u blizini tih bogova prijevara
je; kako ih, dakle, mogu smatrati ili nazivati bogo-
vima!
[45]Načiniše ih drvodjelje i zlatari, i nisu drugo doli
tvorevina njihova. [46]Njihovi izrađivači ne žive du-
go; kako bi njihove rukotvorine bile bogovi? [47]Jer
svojim će potomcima ostaviti samo obmanu i sra-
motu. [48]Ako ljude pogodi rat ili nevolja, svećenici
se među sobom savjetuju gdje da se s njima sakriju;
[49]kako ne uvidjeti da to nisu bogovi kad ni sami
sebe ne mogu izbaviti od rata i od nevolja? [50]Po
svemu tomu znat će se: ti drveni idoli, obloženi
zlatom ili srebrom, samo su prijevara! Svima, naro-
dima i kraljevima, bit će jasno: nisu to bogovi,
nego su djela ruku ljudskih: nikakva Božjeg udjela
u njima nema! [51]Kome, dakle, neće biti jasno: to
bogovi nisu?
[52]Tà ne mogu oni postaviti kralja u nekoj zemlji
niti dati kišu ljudima; [53]ne mogu presuditi u svojim
poslovima niti izbaviti potlačenog; nemoćni su oni
poput vrana između neba i zemlje. [54]Neka padne
vatra na hram tih drvenih bogova obloženih zlatom
ili srebrom, njihovi će svećenici pobjeći i spasiti se,
dok će oni ondje izgorjeti kao grede. [55]Oni se ne
mogu opirati ni kralju ni neprijatelju. [56]Kako onda
pomisliti ili povjerovati da su to bogovi?
[57]Ti drveni bogovi obloženi srebrom i zlatom ne
mogu se obraniti ni od kradljivaca ni od razbojni-
ka: kako su ovi jači od njih, opljačkat će im zlato
i srebro i otići s haljinama u koje su odjeveni; oni
su nesposobni sebi samima pomoći. [58]Zato je bolje
biti kralj koji dokazuje svoju hrabrost, ili u kući
korisna posuda kojom se vlasnik služi nego lažni
bogovi; bolja su i vrata u kući koja čuvaju ono što
je u njoj nego lažni bogovi; i drveni stup u kakvoj
palači bolji je nego lažni bogovi. [59]Sunce, mjesec i
zvijezde, dok sjaju da izvrše službu, poslušni su.
[60]Milina je vidjeti i munju kada sijevne. A vjetar
donosi dah svoj zemlji, [61]i oblaci, kada im Gospod
zapovjedi da oblete svu zemlju, odmah izvrše nalog
Božji. Vatra, poslana odozgo da sažeže gore i šu-
me, izvršava što joj je naloženo. [62]Sa svim ovim ti
se bogovi ni ljepotom ni snagom usporediti ne mo-
gu. [63]Zato se ne može misliti ni reći da su to bogo-
vi, jer nisu sposobni kazniti niti učiniti dobra ljudi-
ma. [64]Kada, dakle, znate da to bogovi nisu, njih se
ne bojte!
[65]Oni ne mogu ni prokleti ni blagosloviti kralje-
va; [66]niti mogu narodima pokazati znamenja na ne-
bu; oni ne sjaju kao sunce niti svijetle kao mjesec.
[67]Zvijeri su od njih bolje; pobjeći one mogu u skro-
vište i sebi pomoći. [68]Nikako nam, dakle, nije jasno
da su to bogovi; stoga ih se ne bojte!
[69]Kao ptičje strašilo u nečuvanu polju lubenica,
takvi su njihovi drveni bogovi obloženi zlatom i
srebrom. [70]Jednako su slični glogovu grmu u vrtu
na koji sjeda svaka ptica ili mrtvacu bačenu u mrak
– ti drveni bogovi obloženi zlatom i srebrom. [71]Po
grimizu i crvenilu[b] što na njima trune prepoznat
ćete da to nisu bogovi. Napokon i sami budu izje-
deni te postanu na sramotu zemlji.
[72]Koliko je bolji pravednik koji nema kumirā;
sramota je daleko od njega!

a) Običaj u vezi sa sakralnom prostitucijom. – Paljenje mekinja bijaše, izgleda, neki magički čin s afrodizijačkim ciljevima.
b) »Po grimizu i crvenilu«: LXX ima »mramor« mjesto »crvenilo«, riječ kojom prevodi hebr. riječ *šeš* koja obično znači »lan« ali i »alabaster«. Vg. prevodi: »skrlet«.

EZEKIEL

Uvod

1 Godine tridesete, četvrtoga mjeseca, petoga
dana, kad bijah među izgnanicima na rijeci
Kebaru, otvoriše se nebesa i ja ugledah božanska
viđenja. 2Petoga dana istoga mjeseca – godine pete
otkako odvedoše u izgnanstvo kralja Jojakima – 3ri-
ječ Jahvina dođe Ezekielu, sinu Buzijevu, sveće-
niku u zemlji kaldejskoj, na rijeci Kebaru[a]. Spusti
se na me ruka Jahvina[b].

10 **Viđenje »Jahvinih kola«**[c]
Otk 4

4Pogledah, kad ono sa sjevera udario silan vihor,
velik oblak, bukteći oganj obavijen sjajem; usred
10 8-22 njega, usred ognja, nešto nalik na sjajnu kovinu.
Izl 25 18+ 5Usred toga nešto kao četiri bića, obličjem slična
↗Otk 4 6-8 čovjeku; 6svako od njih sa četiri obraza, u svakoga
četiri krila. 7Noge im ravne, a stopala kao u teleta;
sijevahu poput glatke mjedi. 8Ispod krila imahu na
sve četiri strane ruke čovječje. I svako od njih če-
Iz 6 2 tvero imaše svoj obraz i svoja krila. 9Krila im se
spajahu jedno s drugim. Idući, ne okretahu se:
svako se naprijed kretaše.
10I u sva četiri bijaše lice čovječje; u sva četiri
zdesna lice lavlje; u sva četiri slijeva lice volujsko;
i lice orlovsko u sva četiri[d]. 11Krila[e] im bijahu gore
raskriljena. Svako imaše dva krila što se spajahu i
dva krila kojim tijelo pokrivahu. 12I svako iđaše
samo naprijed. A iđahu onamo kamo ih je duh go-
nio. I ne okretahu se idući.
13A posred tih bića vidjelo se kao[f] neko užareno
ugljevlje, kao goruće zublje koje se među njima
kretahu; iz ognja sijevaše i munje bljeskahu. 14Bića Izl 19 18
trčahu i opet se vraćahu poput munje[g]. Ps 104 4
15Dok ja promatrah, gle: na zemlji uza svako od
četiri bića po jedan točak. 16Točkovi bijahu slični
krizolitu, sva četiri istoga oblika; oblikom i napra- 10 9-13
vom bijahu kao da je jedan točak u drugome. 17U
kretanju mogli su ići u sva četiri smjera[h] a nisu se
morali okretati.
18Naplatnice im bijahu visoke, a kad bolje pro-

a) Rr. 1–3 izgleda da sadrže dva različita uvoda. Prvi je neosoban (rr. 2–3a) te naviješta cjelinu Ezekielove knjige i vremenski određuje prvo prorokovo viđenje (5. godine Jojakinova progonstva, tj. 593–592. godine). Drugi je možda (r. 1) bio spojen s viđenjem Jahvinih kola dok još nisu stajala na svom sadašnjem mjestu (usp. Uvod, str. 1061). Ali onda je teško protumačiti datum (30. godine), osim ako se ne ispravi u »13. godine« (Jojakinova progonstva), tj. ljeti 585. godine.

b) Ovaj učestali izričaj u Ezekiela označuje ekstazu (usp. 3,22; 8,1; 33,22; 37,1; 40,1). – Prijevodi čitaju: »iznad mene« umjesto »iznad njega«; treba, stoga povezati r. 3b s r. 4.

c) Viđenje »Jahvinih kola« sigurno je upućeno prognanicima. Neke su pojedinosti nejasne, ali opći je smisao jasan: Jahvina duhovna »pokretljivost« nije vezana uz Jeruzalemski hram nego može slijediti svoje vjernike u progonstvo.

d) Ova neobična bića podsjećaju na asirske *karibu* (čije ime odgovara Kerubinima s kovčega, usp. Izl 25,18+). To su stvorenja s ljudskom glavom, tijelom lava, kopitima bika i krilima orla, a njihovi kipovi čuvali su babilonske palače. Ta posluga poganskih bogova vozi kola izraelskog Boga što je upadljiva slika za Jahvinu uzvišenost (transcendenciju). »Četiri Bića« Otkrivenja (4,7–8; itd.) poprimaju oznake četiriju Ezekielovih bića. Kršćanska predaja stvorila je od njih simbole za četiri evanđelista.

e) LXX. TM: »Lica im i krila«.

f) Prijevodi. TM: »I oblik od«. – Doslovno: »kao netko«. LXX: »izgled od«. TM: »njihov izgled«.

g) TM: trčahu (?). Vg: »išli su«. – LXX ispušta ovaj r., možda je glosa.

h) Tekst je nesiguran. Doslovno: »krećući se na sve četiri strane oni su išli naprijed«.

Zah 4 10 motrih, gle, na sve strane pune očiju[a]. 19Kad bi bića
↗Otk 4 8 krenula, krenuli bi s njima i točkovi; kad bi se bića
sa tla podigla, i točkovi se podizahu. 20Kuda ih je
duh gonio[b], onuda se kretahu, a zajedno se s njima
i točkovi podizali, jer duh bića bijaše u točkovima.
10 16 21Pa kad su bića krenula, i točkovi bi krenuli, a
kad bi se ona zaustavila, ustavljali se i točkovi; kad
se ona sa tla dizahu, i točkovi se s njima podizahu,
jer duh bića bijaše u točkovima.
22Nad glavama bića bijaše nešto kao svod nebe-
10 1 ski, nalik na sjajan prozirac[c], uzdignut nad njiho-
↗Otk 4 6 vim glavama[d]. 23A pod svodom raskriljena krila,
Izl 24 10 jedno prema drugome: svakome po dva krila pokri-
10 5 vahu tijelo[e]. 24Čuh lepet njihovih krila kao huk ve-
Post 17 1+ likih voda, kao glas Svesilnog, kao silan vihor, kao
graju u taboru. Kad bi se bića zaustavila, spustila
bi krila. 25Sa svoda nad njihovim glavama čula se
grmljavina.
26Ispod svoda nad njihovim glavama bijaše nešto
↗Otk 4 2-3 kao kamen safir, poput prijestolja: na tom kao pri-
jestolju, gore na njemu, kao neki čovjek. 27I vidjeh
8 2 kao sjajnu kovinu, iznutra i uokolo kao oganj; od
njegovih bokova naviše i od njegovih bokova na-
niže nešto poput ognja i blijeska na sve strane.
Post 9 13-15 28Taj blijesak na sve strane bijaše poput duge što
se za kišnih dana javlja u oblaku. To bijaše nešto
8 4 kao slava Jahvina[g]. Vidjeh, padoh ničice i čuh glas
Izl 24 16+ koji mi govoraše.
↗Otk 1 17
Dn 8 17

Viđenje knjige[h]

Dn 10 11 **2** I reče mi: »Sine čovječji[i], na noge se, da s
Ez 3 24 tobom govorim!« 2OI uđe u me duh, kako
mi progovori, te me podiže na noge i ja čuh glas
onoga koji mi govoraše. 3I reče mi: »Sine čovječji,
šaljem te k sinovima Izraelovim, k narodu odmet-
ničkom[j] što se odvrže od mene. Oni i oci njihovi Pnz 9 7, 24
griješili su protiv mene sve do dana današnjega.
4Šaljem te k sinovima tvrdokorna pogleda i okor-
jela srca[k]. Reci im: Ovako govori Jahve Gospod!
5I poslušali oni ili ne poslušali – rod su odmetnički 12 2; 33 33
– neka znaju da je prorok među vama. 6A ti, sine
čovječji, ne boj ih se i ne plaši se riječi njihovih:
'Trnje te okružuje i sjediš među samim skorpija-
ma.' Ne plaši se riječi njihovih i ne boj se nimalo Jr 1 8, 17
njihova pogleda jer oni su rod odmetnički. 7Govori
im moje riječi, poslušali oni ili ne poslušali, jer rod
su odmetnički[l]. 8A ti, sine čovječji, poslušaj što ću
ti sada reći: Ne budi odmetnik kao što su oni rod
odmetnički! Otvori usta i progutaj što ću ti sada
dati!«
9I pogledah, a to ruka k meni ispružena i u njoj,
gle, svitak knjige. 10I razvi se knjiga preda mnom: ↗Otk 5 1;
bijaše ispisana izvana i iznutra, a u njoj napisano[m]: 10 2
»Naricanje! Jecanje! Jauk!«

3 I reče mi: »Sine čovječji, progutaj što je pred
tobom! Pojedi taj svitak, te idi i propovijedaj ↗Otk 10
domu Izraelovu!« 2Otvorih usta, a on mi dade da 8-11
progutam svitak 3i reče: »Sine čovječji, nahrani
trbuh i nasiti utrobu svitkom što ti ga dajem!« I
pojedoh ga, i bijaše mi u ustima sladak kao med[n].
4Reče mi: »Sine čovječji, idi domu Izraelovu i Jr 7 27
prenesi mu moju poruku. 5Ne šaljem te k narodu Iz 28 9-13
nepoznata jezika i nerazumljiva govora, već te ša- 33 19
ljem domu Izraelovu. 6Ne šaljem te k mnogim na-
rodima nepoznata jezika i nerazumljiva govora
koje ti ne bi mogao razumjeti. A kad bih te k njima
i poslao, oni bi te poslušali. 7A dom te Izraelov

a) BJ: »pune odsjevâ« (doslovno »očiju«), ali izričaj treba tumačiti slikovito gdje ima smisao »sjaja« (usp. rr. 4.7.16.22.27; 8,2; 10,9). – Ovo spominjanje očiju (ili »odsjevâ«) možda je glosa, nadahnuta gl. 10,12.
b) Nakon »kretahu« TM dodaje: »po duhu kako bi išli naprijed«, što rkpp. LXX i sir. ispuštaju.
c) Nakon »prozirac« TM dodaje: »zastrašujući«, a LXX ispušta.
d) Tako bića više nose nego li vuku Jahvino prijestolje. Usp. kovčeg saveza (Izl 25,10+) ili »Jahve... koji stoluje nad kerubima« (1 Sam 4,4; itd.).
e) TM ponavlja: »svakome po dva (krila) pokrivahu« što kao ditografiju ispuštaju rkpp. i LXX.
f) TM dodaje: »sa svoda nad njihovim glavama kada su se (bića) zaustavila, spustila bi krila« a BJ kao ditografiju ispušta.
g) Izraelci su se bojali gledati lice Jahvino, stoga im je Bog češće pokazivao svoju »slavu«, tj. izvanjske znakove koji su okruživali i objavljivali njegov lik (usp. Izl 33,18.22; itd.). Slava je Jahvina, dakle, znak njegove prisutnosti. Obično izgleda kao sjajan oblak (Izl 16,10; Ez 43,1–5). Ovdje oblaku pripada nekakav sjajan i od vatre obavijen oblik, sličan čovjeku.
h) Viđenje Jahvinih kola nastavlja se dalje (3,12). Ovdje je prekinuto viđenjem knjige, što je vjerojatno prvo Ezekielovo viđenje (593. godine), a povezano je s njegovim pozivom (Usp. Uvod, str. 1061).
i) Izraz »sin čovječji« što ga Bog primjenjuje na svoga proroka, vlastit je Ezekielu (osim Dn 8,17). On naglašava udaljenost između Boga i čovjeka. Isti će izraz u Dn 7,13 postati mesijanskim naslovom kako će ga preuzeti Isus (usp. Mt 8,20+).
j) LXX: »odmetnicima«. TM: »odmetničkim narodima«.
k) Hebr. posjeduje čitav niz izraza za tvrdokornost: doslovno znači »šija«, »lice« ili »kruto srce«, »čelo« ili »tvrdo srce«. Ali izraz »tvrdo srce« doziva radije u pamet sebičnost negoli pobunu ili tvrdoglavost. Prevodimo, dakle, s »okorjelo srce«, iako isti izraz prevodimo i s »kruto«, »tvrdo« i »otvrdnuto«.
l) LXX, sir. i rkpp. TM: »odmetnici su«.
m) Konj.: *'alêha,* »u njoj«. TM: *'elêha,* »prema njoj«.
n) Jedan je od serafima bio dotaknuo Izaijina usta (6,5–7), a sam Jahve »stavlja svoje riječi u usta« proroka Jeremije (1,9). Ezekiel izražava ovu posljednju misao s još većim realizmom.

Jon 3 neće poslušati, jer ni mene ne sluša, jer dom je
Mt 12 38-42; 11 21-24 Izraelov tvrde glave i okorjela srca. [8]Evo, zato ću
sada otvrdnuti tvoje lice kao što je i njihovo i glavu
Iz 50 7 ću tvoju učiniti tvrdoglavom kao što je njihova. [9]I
ne boj ih se i ne plaši, jer oni su rod odmetnički!«
[10]Reče mi: »Sine čovječji, sve riječi što ću ti reći
uzmi k srcu i poslušaj ih svojim ušima. [11]I hajde
izgnanicima, sinovima svojega naroda, i reci im:
Ovako govori Jahve Gospod! – poslušali ili ne po-
slušali!«
1 Kr 18 12+ [12]Uto me duh podiže i ja za sobom čuh silnu tut-
Lk 2 13-14 njavu. Slava se Jahvina podigla sa svojega mjesta.
[13]Čuh lepet krila onih bića – udarahu jedno o drugo
– i snažnu škripu točkova što se s njima kretahu i
zaglušnu jeku jakoga glasa.
[14]Tada me duh prihvati i ponese. I ja iđah ogor-
čen i gnjevna srca, a ruka me Jahvina čvrsto priti-
sla. [15]Tako stigoh u Tel Abib, k izgnanicima koji
življahu na rijeci Kebaru – onamo gdje se bijahu
nastanili – te ostadoh među njima sedam dana kao
omamljen.

Prorok kao čuvar Izraela[a]

[16]Poslije sedam dana dođe mi opet riječ Jahvina:
[17]»Sine čovječji, postavljam te za čuvara doma Iz- 33 1-9
raelova. I ti ćeš riječi iz mojih usta slušati i opomi- Iz 21 6, 8, 11
njat ćeš ih u moje ime. [18]Kad bezbožniku reknem:
'Umrijet ćeš', a ti ga ne opomeneš i ne odvratiš od
zla puta njegova kako bi mu život spasio, on će
umrijeti sa svojega bezakonja, ali ću ja od tebe tra-
žiti račun za krv njegovu. [19]A kad opomeneš bez-
božnika, a on se ne odvrati od bezakonja i od zla
puta svojega, on će umrijeti zbog svoje krivice, a ti
ćeš spasiti svoj život. [20]Isto tako, odvrati li se pra- 18 24;
vednik od svoje pravednosti i stane činiti nepravdu, 33 12-13
postavit ću mu zamku i umrijet će jer ga ti ne opo- 2 Pt 2 21
menu zbog njegova grijeha; umrijet će, i njegova
se pravedna djela više neće spominjati, ali ću od
tebe tražiti račun za krv njegovu. [21]Ako li ti pra-
vednika opomeneš da ne griješi, i on zaista pre-
stane griješiti, živjet će jer je prihvatio opomenu, a
i ti ćeš spasiti život svoj.«

I. Prije opsade Jeruzalema

Ezekiel nijem

[22]Ondje me opet zahvati ruka Jahvina i on mi
reče: »Ustani i siđi u dolinu da ondje s tobom go-
vorim!« [23]Ustadoh tada i siđoh u dolinu, i gle:
1 28 Slava Jahvina stajaše ondje, slična Slavi koju vidjeh
na rijeci Kebaru te padoh ničice. [24]Jahvin duh uđe
2 2 u me, osovi me na noge i reče: »Idi i zatvori se u
domu svojemu! [25]Na te ću, evo, sine čovječji, staviti
užad[b] i svezati te i više nećeš izlaziti. [26]I jezik ću ti
zalijepiti za nepce te ćeš onijemjeti i nećeš ih više
karati, jer su rod odmetnički. [27]A kad ti ja progo-
vorim, otvorit ću ti usta i ti ćeš im reći: Ovako 24 27; 29 21; 33 22
govori Jahve Gospod! I tko hoće slušati, neka slu-
ša, a tko neće, neka ne sluša, jer su rod odmetnič-
ki.

Najava opsade Jeruzalema Jr 18 1+

4 A ti, sine čovječji, uzmi opeku, postavi je
preda se i nacrtaj na njoj grad Jeruzalem.
[2]Oko njega postavi opsadu[c], sagradi prema njemu
utvrdu, podigni nasip, iskopaj oko njega opkop,
razvrstaj vojsku i porazmjesti zidodere uokolo.

a) U 33,1–9 pisac istu temu obrađuje još dosljednije. Ovdje ju je primijenio, blago je preinačivši, jer izražava sam program proročke djelatnosti. Ističe osobnu odgovornost svakog slušatelja (usp. 14,12+).

b) Egzegeza je vezivanje s užadi katkada tumačila kao neku vrst uzetosti (usp. 4,4s). Ova tjelesna bol u objavi poprima simboličko značenje koje ulazi u proročku poruku (usp. Jr 18,1+).

c) Prorok prima nalog da pomoću upečatljive mimike predoznači (opeka s naznačenom opsadom, nepomičnost proroka, bijedna i smanjena hrana, spaljena i rasuta kosa) skoru opsadu Jeruzalema. Glede ovih simboličkih čina, naročito razvijenih u Ezekiela, usp. Jr 18,1+.

[3]Zatim uzmi gvozdenu ploču i postavi je kao gvo-
zden bedem između sebe i grada te k njemu okreni
lice, i bit će opsjednut. Pritisni ga! To je znak
domu Izraelovu! [4]Zatim lezi na svoju lijevu stranu
i stavi[a] na se grijeh doma Izraelova: koliko dana
budeš tako ležao, toliko ćeš dana nositi njihov gri-
jeh. [5]Dajem ti po dan za godine grijeha njihovih:
sto i devedeset dana nosit ćeš grijeh doma Izraelo-
va. [6]A kad to završiš, četrdeset ćeš dana ležati na
desnoj strani da nosiš grijeh doma Judina; dajem ti
po dan za svaku godinu[b]. [7]Tad okreni lice prema
opsjedanom Jeruzalemu, pruži golu desnicu i pro-
3 25 rokuj protiv njega. [8]A ja ću te užetima vezati da se
ne možeš okretati s jedne strane na drugu dok ne
navršiš dane svoje opsade.
[9]Uzmi pšenice, ječma, boba, leće, prosa i raži,
stavi to u jednu posudu i pripravi od toga sebi
kruh. Jest ćeš ga onoliko dana koliko budeš ležao
na svojoj strani: sto i devedeset dana. [10]Jelo što ćeš
ga jesti bit će izmjereno; dvadeset šekela na dan; a
jest ćeš ga u određeno vrijeme. [11]I vodu ćeš piti na
mjeru: šestinu hina. Pit ćeš je u određeno vrijeme[c].
[12]A jest ćeš pogaču od ječma što ćeš je pred njima
ispeći na ljudskim izmetinama.«
[13]I reče: »Tako će sinovi Izraelovi jesti svoj neči-
sti kruh među narodima među koje ću ih izagnati.«
Dj 10 14 [14]Ja mu odgovorih: »Jao, Jahve Gospode, gle, moja
Izl 22 30 duša nije okaljana, jer se od djetinjstva još ne oku-
Lev 17 15 Pnz 14 3-21 sih nije uginulog ni rastrganog niti u moja usta
ikad uđe meso nečisto.« [15]A on će: »Gle, dajem ti
kravlju balegu[d] umjesto ljudskih izmetina da na
njoj ispečeš kruh!«
Lev 26 26 [16]Još mi reče: »Sine čovječji, uništit ću u Jeruza-
Ps 105 16
Ez 12 18-19

lemu posljednju pričuvu kruha[e], i jest će kruh na
mjeru i s tjeskobom, i pit će vodu na mjeru i sa
zebnjom. [17]Neka im nestane kruha i vode, neka
usahnu zbog bezakonja svojega i jedan za drugim Lev 26 39
neka poginu!

5 A ti, sine čovječji, uzmi mač naoštren, uzmi
ga kao britvu brijačku i obrij glavu i bradu.
Zatim uzmi mjerice i porazdijeli. [2]Trećinu spali po-
sred grada ognjem kad se navrše dani tvoje opsade;
trećinu uzmi i sasijeci mačem oko grada; trećinu 21
baci u vjetar – i svoj ću mač trgnuti na njih[f]. [3]Uzmi
malo[g] i zaveži u skute haljine. [4]Od toga opet nešto
uzmi, baci u vatru i spali: odatle će se razgorjeti
vatra[h] svemu domu Izraelovu!«
[5]Ovako govori Jahve Gospod: »Ovo je Jeruza-
lem! Postavih ga u središte narodâ, okružih ga 38 12
zemljama! [6]Ali se on odupro mojim naredbama
većma nego pogani, zakonima mojim većma nego
zemlje koje ga okružuju.« [7]Stoga ovako govori Ja-
hve Gospod: »Buntovniji ste od naroda koji vas
okružuju, ne hodite po mojim zakonima i ne vršite
ni mojih naredaba ni naredaba okolnih naroda.«
[8]Zato ovako govori Jahve Gospod:
»Evo i mene protiv tebe! Izvršit ću sud svoj[i] nad
tobom na oči svih naroda. [9]Zbog tvojih gadosti uči- Jr 1 16
nit ću s tobom što još ne učinih nikada nit ću ikad
učiniti: [10]posred tebe očevi će jesti sinove, a sinovi Pnz 28 53+
očeve; izvršit ću sud svoj nad tobom i sav ostatak Lev 26 33
tvoj predati svim vjetrovima! [11]Života mi moga! –
riječ je Jahve Gospoda – svakojakim grozotama i
gadostima ti uistinu oskvrnu moje Svetište. I ja ću
sada brijati[j] i oko se moje neće sažaliti i neću se 7 4; 8 18;
smilovati: [12]trećina će tvojih žitelja posred tebe od 9 10; 24 14

a) Konj. TM: »na nju«.
b) Uzalud se nastojalo ove brojke protumačiti doslovno kao da najavljuju trajanje izraelskog odnosno judejskog progonstva. Tu je možda samo najavljena opsada – trajanje nije otkriveno – kao kazna zbog odmetništva u oba kraljevstva.
c) To bi bilo otprilike 200 grama kruha i litra vode.
d) Suha se balega upotrebljavala na Istoku kao ogrijev.
e) Doslovno: »štap kruha«: hljebovi u pričuvi bili su nabodeni na štap (usp. 5,16; 14,13; Lev 26,26; Ps 105,16).
f) Prorok jasnom alegorijom pokazuje pokolje koji će označiti kraj opsade.
g) Imamo pošteđeni i nakon novog iskušenja spašeni »ostatak« (usp. Iz 4, 3+).
h) Ovaj izričaj ostaje tajanstven. Možda je to glosa koja se nadahnjuje na 19,14.
i) Egzegeti ispravljaju *'asîtî mišpatîm,* »izvršit ću sud svoj« u veoma učestali izraz u Ezekiela *'asîtî šepatîm,* »uspostavit ću pravo«. Ali hebr. izraz znači također »običaji« i u tom smislu BJ ga prevodi u prethodnom r., dok naš prijevod govori o »naredbama«. Možemo, dakle uočiti igru riječi: budući da se niste držali mojih »*običaja*« (dosl. niste izvršavali moje *mišpatîm*), izvršit ću svoje *sudove* protiv vas.
j) TM. BJ i prijevodi: »odbacit ću«.

kuge skončati i od gladi umrijeti; trećina će oko
tebe od mača pasti; trećinu ću predati vjetrovima –
i mač ću svoj trgnuti na njih[a]! [13]Tako ću iskaliti
gnjev svoj i smirit će se jarost moja kad im se osve-
tim. I kad iskalim jarost svoju nad njima, spoznat
će da sam to ja, Jahve, u ljubomori svojoj bio re-
kao. [14]Opustošit ću te, izvrgnut ću te ruglu naroda
koji te okružuju, na oči svim prolaznicima. [15]Da,
Lev 26 32 bit ćeš na ruglo i sramotu, opomena i užas okolnim
narodima kad izvršim protiv tebe sve svoje sudove
kažnjavajući gnjevno, jarosno. Ja, Jahve, rekoh! [16]I
kad na vas pustim ljute strijele gladi što zatiru, koje
4 16 ću pustiti na vas da vas uništim i glađu zatrem –
uništit ću vam i posljednju pričuvu kruha. [17]A
povrh gladi pustit ću na vas i divlje zvijeri koje će
ti djecu rastrgati; kuga će te i krv preplaviti: pod
mač ću te svoj okrenuti. Ja, Jahve, rekoh!«

Protiv gora Izraelovih

6 Tada mi dođe riječ Jahvina i reče: [2]»Sine čo-
vječji, okreni lice prema gorama Izraelovim i
prorokuj protiv njih[b]. [3]Reci:
'Gore Izraelove, čujte riječ Jahve Gospoda!
Ovako govori Jahve Gospod: Gore i brežuljci, ja-
ruge i doline, evo, spustit ću mač na vas i oborit ću
Lev 26 30-31 uzvišice vaše! [4]Opustjet će žrtvenici vaši i porušit
će se stupovi vaši, a vaše poginule pred kumire[c] ću
vam baciti. [5]Pobacat ću trupla sinova Izraelovih
Jr 8 1-2 pred kumire njihove i rasijat ću kosti vaše oko žr-
tvenika vaših! [6]Gdje god boravili, gradovi će vaši
Mih 1 7 biti opustošeni, uzvišice poharane[d], žrtvenici će
Iz 2 18 vam opustjeti i biti uništeni, kumiri će vaši biti obo-
Jr 10 14-15 reni i nestat će ih, stupovi će vaši biti smrvljeni,
sva će djela vaša propasti. [7]Među vas će padati po-
ginuli, i znat ćete da sam ja Jahve[e]!
Iz 4 3+ [8]Ali ću ipak poštedjeti neke od vas: ti će među
narodima uteći maču kad se raspršite po zemljama.
[9]Tada će se preživjeli među vama spomenuti mene
Lev 26 40-41 među narodima kamo budu odvedeni u izgnanstvo,
Pnz 30 1-2

kad im slomim[f] srce preljubničko što se odmetnulo
od mene i kad im iskopam preljubničke oči što po- 16; 23
đoše za kumirima njihovim. I tada će sami sebi
omrznuti zbog nedjela što ih počiniše gadostima
svojim. [10]I spoznat će da sam ja Jahve: nisam im
zaludu govorio da ću ih udariti svim tim zlom.'«

Izraelovi grijesi

[11]Ovako govori Jahve Gospod: »Pljesni rukama i 25 6
lupni nogama, te reci: Jao! zbog svih gadnih ne-
djela dom će Izraelov pasti od mača, gladi i kuge!
[12]Tko bude daleko, od kuge će umrijeti; tko bude
blizu, od mača će pasti, i tko bude opkoljen, od
gladi će izdahnuti! Tako ću gnjev iskaliti na njima
[13]i spoznat će da sam ja Jahve kad im poginuli budu
ležali među kumirima oko žrtvenika na svakome Pnz 12 2+
povišem brežuljku, nad svim vrhovima planinskim,
pod svakim stablom zelenim, pod svakim hrastom
granatim, gdje se god prinosio ugodan miris kumi- Izl 29 18+
rima njihovim. [14]Ruku ću podići na njih i svu ću im
zemlju pretvoriti u pustoš, od pustinje do Rible[g], 2 Kr 23 33; 25 6
posvuda gdje borave! I spoznat će da sam ja Ja-
hve!«

Skori svršetak Am 5 18+

7 Opet mi dođe riječ Jahvina i reče: [2]»Ti, sine
čovječji, reci[h]: Ovako govori Jahve Gospod
zemlji Izraelovoj:
'Primiče se kraj: bliži se konac zemlji na sve če-
tiri strane svijeta! [3]Sada je i tebi kraj: gnjev ću svoj = 7 8-9
na te izliti, sudit ću ti prema putovima tvojim i na
te ću oboriti sve gadosti tvoje! [4]I moje te oči neće
požaliti, neću ti se smilovati, nego ću te nagraditi 5 11+
prema putovima tvojim, tvoje će gadosti u tebi
ostati. I znat ćete da sam ja Jahve.'«
[5]Ovako govori Jahve: »Jedna nesreća, evo, dola-
zi! [6]Kraj dolazi, dolazi ti kraj, evo, dolazi! [7]Kolo ti ↗Otk 8 13;
udesa dolazi[i], stanovniče zemlje! Dolazi tvoj čas, 9 12; 11 14

a) Ovo nabrajanje zalâ, mača, gladi i kuge učestalo u Jeremiji (14,12; 21,7.9; 24,10; 27,8.13; 29,17.18; 32,24.36; 34,17; 38,2; 42,17.22; 44,13) nalazi se, uz male izmjene, više puta i kod Ezekiela (6,11–12; 7,15; 12,16; 14,21; usp. 33.27).
b) Konj.: *'al,* »protiv«. TM: *'el,* »prema«. Ezekiel, međutim, upotrebljava dosta slobodno ove prijedloge. Možda je to trag nekog pučkog narječja.
c) U hebrejskom stoji: *gillûlîm.* Izgleda da je Ezekiel skovao ovaj izraz (koji upotrebljava 38 puta) možda po analogiji na *šiqqusîm,* »ušasi«, »strahote« što je već upotrebljavao Jeremija i pod utjecajem na *'elîlîm,* »krivi bogovi«, »ništavila« što je upotrebljavao Izaija. Povezan je s korijenom *galal,* »kotrljati se«, i s imenicom *galal,* »nečistoća«, »blato« i treba izraziti odvratnu značajku idola.
d) Prijevodi »poharani«. TM: »krivi«.
e) Čest izraz u Ezekiela. Jahvina djela prisilit će ljude – htjeli oni ili ne – da priznaju njegovu svemoć (usp. Iz 42,8+).
f) Prijevodi. TM: »kada budem slomljen«.
g) Rkpp. TM: »pustinja od Diblate«. – Ribla (usp. 2 Kr 23,33; 25,6s) ovdje označuje najsjeverniju točku Palestine, a »pustinja« njezinu južnu granicu (usp. Suci 20+).
h) LXX i sir. TM ispušta.
i) BJ nesigurno prevodi: »tvoj je red«. Doslovno: »kruna ti dolazi«, kao i u r. 10.

= 7 3-4 bliži se dan[a]: strava je, a ne radost u gorama. [8]Eto,
uskoro ću na te izliti gnjev i iskalit ću na tebi
srdžbu svoju! Sudit ću ti prema putovima tvojim i
oborit ću na te sve gadosti tvoje. [9]I moje te oči
neće požaliti, neću ti se smilovati, nego ću ti platiti
prema putovima tvojim i tvoje će gadosti u tebi
ostati! I spoznat ćete da sam ja Jahve koji bije.
[10]Evo, evo dolazi, kolo ti udesa dolazi, prut već
cvjeta[b] i oholost pupa, [11]a nasilje se podiže kao že-
zlo bezbožnosti! I nitko neće ostati od njih, nitko
od njihova mnoštva. Ništa od njihove buke, nema
u njima vrijednosti[c]. [12]Ide vrijeme, bliži se dan! Tko
kupuje, neka se ne raduje, a tko prodaje, neka ne
tuguje, jer se gnjev izlijeva na sve bogatstvo[d] njego-
vo. [13]Jer tko proda, neće više dobiti što je prodao[e],
i nitko neće bezakonjem ojačati život! [14]Trube trub-
lje i sve je spremno, ali nitko ne kreće u boj, jer
gnjev se moj izlijeva na sve bučno mnoštvo.
/Mt 24 [15]Vani – mač, a unutra – kuga i glad! I tko je u
16-18 polju, od mača će poginuti, a tko u gradu, glad će
ga i kuga uništiti. [16]Koji uteku, sklonit će se u gore
kao dolinski golubovi, a ja ću ih sve istrijebiti[f], sva-
21 12 koga zbog bezakonja njegova, [17]i sve će ruke klo-
nuti, a koljena će svima malaksati. [18]U kostrijet će
se odjenuti, trepet će ih obuzeti, sva će lica sra-
Am 8 10 mota pokriti, sve će im glave oćelavjeti[g]! [19]Srebro
svoje pobacat će na ulice, a zlato će smatrati izme-
tom: u dan srdžbe Jahvine ni srebro ni zlato neće
ih izbaviti, duše im neće moći nasititi ni trbuha na-
puniti, jer se o to spotakoše na grijeh. [20]Uzoholiše
se zbog divnoga nakita svojega; od njega napraviše
kumire – grozote i gadosti svoje: zato im ga pretvo-
rih u izmet. [21]Dat ću ga u ruke tuđincima da oplije-
ne, razgrabe i oskvrnu. [22]Odvratit ću od njih lice
svoje: i neka se samo oskvrnjuje moja dragocje-
nost[h], neka u nju uđu provalnici i neka je oskvrnu!
[23]Spremaj lance[i], jer je zemlja puna krvi i zločina
koji zaslužuju smrt i grad prepun nasilja! [24]Zato ću
dovesti najgore narode da baštine njihove domove.
Slomit ću oholost nasilnika, i svetišta njihova bit
će oskvrnjena. [25]Dolazi tjeskoba! Tražit će mir, a
mira biti neće! [26]Dolazit će nevolja za nevoljom,
jedna zla vijest za drugom! I tražit će se viđenje u
proroka; u svećenika neće više biti Zakona ni u Mih 3 6
starješina savjeta! [27]Kralj će protužiti[j], a kneza će Tuž 2 9
spopasti užas i ruke će puku zadrhtati, jer ću ih Iz 29 14
nagraditi prema putovima njihovim i sudit ću im
prema sudovima njihovim. I znat će da sam ja Ja-
hve.«

Opačine Jeruzalema

8 Godine šeste, šestoga mjeseca[k], petoga dana,
dok sjeđah u svojoj kući, a preda mnom star- 14 1; 20 1
ješine judejske, spusti se na me ruka Jahvina. 1 3+
[2]Pogledah, i gle: tu kao neki čovjek[l]; od njegovih 1 26-28
kao bokova naniže oganj, a od njegovih kao bo-
kova naviše bljeskanje, nešto poput usijane kovi-
ne[m]. [3]Ispruži nešto nalik na ruku i uhvati me za Dn 14 36
kosu na glavi. Uto me duh podiže između zemlje i Ez 3 12
neba i ponese me u božanskome viđenju[n] u Jeruza-
lem, na ulaz unutrašnjih vrata, što su okrenuta
prema sjeveru gdje stoji kumir, ljubomora koja iza- Pnz 32 21
ziva ljubomoru[o]. [4]I gle, ondje bijaše Slava Boga Iz- 1 28; 3 22s
raelova, kao što je vidjeh u dolini. [5]I reče mi: »Sine Izl 24 16+
čovječji, podigni oči prema sjeveru!« I podigoh oči
prema sjeveru. I gle, kumir, ljubomora, bijaše i na
sjeveru, kraj vrata žrtvenika, na strani prema ula-
zu.
[6]I reče mi: »Sine čovječji, vidiš li što oni ovdje
čine? Velike su to gnusobe što ih dom Izraelov ov-
dje čini, samo da me udalji iz mojega Svetišta. A
vidjet ćeš i gorih gnusoba!« [7]I povede me do vrata
predvorja. Pogledah, i gle: u zidu pukotina. [8]I reče
mi: »Sine čovječji, probij taj zid!« Probih zid, a ono
– ulaz! [9]I reče mi: »Uđi i pogledaj strahovite gado-

a) »Dan Jahvin« (usp. Am 5,18+).
b) Veoma nejasan tekst. Prijevod je kao i u r. 7. TM: »kruna je došla, izišla, prut već cvjeta«.
c) U BJ je kraj r. nerazumljiv i stoji u bilješki. LXX tumači čitav r.: »Slomit će podršku bezbožnika, bez vreve i žurbe«.
d) Doslovno: »na sve mnoštvo (jeruzalemsko?)«. Isto u r. 14.
e) LXX. TM dodaje: »ako i ostane na životu, jer viđenje protiv svega tog mnoštva neće biti opozvano« (?).
f) LXX. TM: »sve koji uzdišu«.
g) Znak osramoćenja.
h) Možda grad Jeruzalem.
i) Možda ukazuje na buduće izgnanstvo. Tekst je međutim sumnjiv.
j) Ove riječi kojih nema u LXX mogle bi biti kasniji dodatak. U Ezekielu se nikada ne govori o kralju, jer samo Bog kraljuje u Izraelu (usp. 20,23), a vladar kao njegov poslanik prozvan je »knezom«.
k) Rujan i listopad 592. godine.
l) LXX. TM: »od vatre«.
m) Kao i u 1,26–28 sam se Jahve ukazuje proroku. U r. 4 to je samo »slava Jahvina« (usp. Još 1,28).
n) Ono proroku pokazuje krivnju Jeruzalema, ali ne zbog prošlih grijeha ili snagom neke prazne solidarnosti s grešnicima, nego vlastiti i njegovi sadašnji grijesi izazivaju skoru kaznu (usp. 14,12+).
o) Riječ je o ljubomori Jahvinoj koju je izazvalo krivoboštvo. Ovaj je »idol ljubomore« možda Aštartin kip koji je Manašej smjestio u Hram (2 Kr 21,7).

sti što se ovdje čine!« 10Uđoh i pogledah. I gle, sva-
kojake slike gmazova i gnusnih životinja – sve ku-
miri doma Izraelova, našarani na zidu, svuda uoko-
lo. 11A pred tim kumirima sedamdesetorica ljudi od
starješina doma Izraelova, i među njima i Šafanov
sin Jaazanija. I svakome od njih u ruci kadionica iz
koje se podiže oblak kâda miomirisnoga.
12I reče mi: »Sine čovječji, vidiš li što u toj tami
rade starješine doma Izraelova, svatko u svojoj
Lev 26 1 oslikanoj komori? I još govore: Jahve nas ne vidi
9 9 jer je Jahve napustio zemlju!« 13I reče mi još: »A
Iz 29 15 vidjet ćeš i gorih gnusoba što se ovdje čine!« 14I
povede me do vrata Doma Jahvina što su okrenuta
prema sjeveru. I gle, ondje sjeđahu žene i oplaki-
vahu Tamuza[a]. 15I reče mi: »Vidiš li, sine čovječji?
A vidjet ćeš i gorih gnusoba od ovih!« 16I povede
me u unutrašnje predvorje Doma Jahvina. Ondje,
na ulazu u Hekal Jahvin, između trijema i žrtveni-
ka, bijaše oko dvadeset i pet ljudi, okrenutih le-
đima Hekalu Jahvinu, a licem prema istoku, i on-
dje se prema istoku klanjahu suncu.
17I reče mi: »Vidiš li to, sine čovječji? Malo li je
domu Judinu svih ovih gnusoba što ih ovdje čine,
nego mi još zemlju pune i nasiljem, i ponovo me
izazivaju i granama pred nosom[b] mašu? 18Zato ću i
5 11+ ja sada postupiti s njima jarosno i oči se moje više
Jr 11 11+ neće sažaliti i neću im se smilovati. I kad stanu iza
glasa vikati na moje uši, neću ih uslišiti.«

Kazna[c]

9 Tada zagrmje na moje uši i reče: »Kazne gra-
da! Priđite svaka sa svojim zatornim oružjem
Tob 5 4+ u ruci!« 2I gle, dođoše šestorica ljudi s gornjih vra-
ta, što su okrenuta k sjeveru, svaki sa svojim zator-
nim oružjem u ruci. Među njima bijaše i jedan
odjeven u lan, s pisarskim priborom za pojasom.
1 28+ Uđoše oni i stadoše uz tučani žrtvenik. 3A Slava
Izl 25 18+ Boga Izraelova vinu se s kerubina, nad kojima leb-
dijaše, prema pragu Doma.
I pozva čovjeka odjevena u lan, koji imaše za
pojasom pisarski pribor, 4te mu reče: »Prođi gra-
dom Jeruzalemom i znakom 'tau'[d] obilježi čela ↗Otk 7 2-3
sviju koji tuguju i plaču zbog gnusoba što se u Izl 12 7, 13
njemu čine!« 5A drugima reče na moje uši: »Pođite
za njim gradom i ubijajte bez milosrđa. Oči vaše
neka se ne sažale i nemajte smilovanja. 6Pobijte Izl 32 27
starce, mladiće, djevojke, djecu i žene; istrijebite Br 25 5, 8
ih sve do posljednjega. Ali na kome bude znak ↗Otk 9 4
'tau', njega ne dirajte. Počnite od mojega Svetišta!«
I oni počeše od starješina koji stajahu pred Do-
mom. 7I reče im: »Oskvrnite Dom moj i napunite
mu predvorje truplima! Krenite!« I oni iziđoše te
zaredaše ubijati gradom.
8Dok su oni klali, ja ostadoh, bacih se ničice i
zavapih: »Jao, Jahve Gospode! Zar ćeš zaista uni- 11 13
štiti sve što preostade od Izraela da iskališ svoj Am 7 2, 5
gnjev nad Jeruzalemom?« 9Reče mi: »Veoma je ve- Iz 6 11 Iz 4 3+
liko bezakonje doma Izraelova i doma Judina; 24 9
zemlja je puna krvi, a grad krcat zločina. Govore:
'Jahve je ostavio zemlju! Ne vidi Jahve!' 10I zato se 8 12
moje oči neće sažaliti i neću im se smilovati: djela Ps 10 11+
ću im njihova oboriti na glavu!« 11I gle, čovjek
odjeven u lan, koji imaše za pojasom pisarski pri-
bor, javi vijesti: »Učinih kako si mi zapovjedio!«

10 Pogledah[e], i gle: na svodu nad glavama keru- 1 22
binā pojavi se nešto kao kamen safir, kao ne- 1 26
kakvo prijestolje. 2I prozbori čovjeku odjevenom u ↗Otk 4 3
lan: »Uđi među točkove pod kerubinima, uzmi
pune pregršti žeravice između kerubina i prospi je Post 19 24
nad gradom!« – I on na moje oči uđe među kerubi- ↗Otk 8 5
ne. 3A kerubini stajahu s desne strane Doma kad
čovjek uđe među njih. I oblak ispuni sve unutrašnje
predvorje, 4a Slava Jahvina vinu se s kerubinā 1 28+
prema pragu Doma. Dom se ispuni oblakom, a Izl 40 34-35
predvorje napuni svjetlost Slave Jahvine. 5Huka 1 Kr 8 10 11
kerubinskih krila razliježe se do vanjskoga predvor- Ez 1 24 Ps 29 30
ja, kao kad zagrmi glas Svevišnjega. Izl 19 19
6A kad on zapovjedi čovjeku odjevenom u lan:

a) To je asirsko-babilonsko božanstvo narodnog porijekla, a poznato je pod semitskim nazivom Adonis (»Moj Gospodin«) u Sredozemnoj mitologiji. Svake se godine u mjesecu Tamuzu (lipanj-srpanj) prilikom silaska božanstva u podzemlje slavio njegov ukop.
b) Ne možemo sa sigurnošću odrediti obred kojeg se prorok ovdje prisjeća.
c) Viđenje pokazuje da kazna neće pogoditi sve bez razlikovanja. Poštedjet će nevine (usp. 14,12+).
d) Doslovno i Vg. BJ: križem. Slovo »tau« u starom alfabetu imalo je oblik križa.
e) Nakon zatora stanovništva slijedi uništenje grada.

»Uzmi ognja između točkova što su pod kerubini-
ma«, čovjek uđe i stade kraj točkova. [7]Jedan keru-
bin pruži ruku prema ognju što bijaše među kerubi-
nima, uze ga i stavi u ruke čovjeku odjevenom u
lan. On ga primi i iziđe. [8]A ispod kerubinskih krila
1 5-21 ukaza se nešto kao ruka čovječja. [9]Pogledah, i gle:
uz kerubine četiri točka, po jedan uza svakoga. A
točkovi bijahu nalik na kamen krizolit; [10]sva četiri
istog oblika i kao da je jedan točak u drugome. [11]U
kretanju mogahu ići u sva četiri smjera, sve bez
zakretanja. Kamo bi se glava usmjerila, onamo bi
krenuli, a da se, krećući se, nisu morali okretati.
[12]Cijelo tijelo u kerubinā – leđa, ruke, krila i sva
četiri točka njihova – sve im bijaše posvud naokolo
puno očiju.
[13]A točkovi, koliko sam čuo, zvahu se »Kovit-
lac[a]«. [14]Svaki imaše po četiri lica: lice prvoga keru-
binsko, lice drugoga[b] čovječje, a u trećega lice lav-
lje, u četvrtoga orlovsko. [15]Tada se kerubini podi-
goše u visine. Bijahu to ista bića što ih vidjeh na
rijeci Kebaru. [16]Kad bi kerubini krenuli, krenuli bi
i točkovi uz njih, kad bi kerubini krilima mahnuli
da se od zemlje podignu, točkovi se ne bi od njih
odmicali. [17]Kad bi se zaustavili, i točkovi bi stali; a
kad bi se sa zemlje podigli, i točkovi se podizahu,
jer duh bića bijaše u njima.

1 28+ Izl 24 16+

Slava Jahvina napušta Hram

[18]Uto se Slava Jahvina vinu s praga Doma i stade
nad kerubinima. [19]Tada kerubini raširiše krila i po-
digoše se sa zemlje pred mojim očima. A kad oni
krenuše, i točkovi za njima krenuše. I zaustaviše
se nad istočnim vratima[c] Doma Jahvina, a Slava
Boga Izraelova bijaše nad njima. [20]Bijahu to ista
bića što ih vidjeh pred Bogom Izraelovim na rijeci
Kebaru[d]. I tako spoznah da ono bijahu kerubini.
[21]U svakoga po četiri lica i po četiri krila, a pod
krilima nešto kao ruka čovječja. [22]Lica im ista kao
ona što ih vidjeh na rijeci Kebaru. I svako se napri-
jed kretaše.

Prispodoba o kotlu i mesu[e]

11 Tada se duh podiže i ponese me do istočnih 3 12
vrata Doma Jahvina, što su okrenuta k isto-
ku. I gle: na ulazu vrata dvadeset i pet ljudi, među 8 16
kojima vidjeh i Jaazaniju, sina Azurova, i Pelatju,
sina Benajina, knezove narodne. [2]I[f] reče mi: »Sine
čovječji, evo ljudi koji smišljaju opačine i koji u
ovom gradu daju zle savjete: [3]'Nije li čas da gra-
dimo domove? Ovaj je grad kotao, a mi smo me- 24 1-14
so[g].' [4]Zato prorokuj protiv njih, prorokuj, sine čo-
vječji!«
[5]I duh Jahvin siđe nada me i kaza mi: »Reci:
Ovako veli Jahve Gospod: 'Ne govoriš li tako,
dome Izraelov? Ali ja poznajem misli vašega srca!
[6]Množite ubojstva u ovome gradu i njegove ulice
punite truplima.' [7]Zato ovako govori Jahve Go-
spod: 'Oni koje vi probodoste i razbacaste po
gradu – oni su meso, a grad je kotao. Zato ću[h] vas
ja izvesti sada iz njega. [8]Od mača strahujete, i mač
ću na vas dovesti – riječ je Jahve Gospoda! [9]Izvest
ću vas iz grada i predati vas u ruke tuđincima, i
sud ću svoj izvršiti nad vama: [10]od mača ćete pasti!
Na međi Izraelovoj sudit ću vam, i tada ćete znati
da sam ja Jahve! [11]A ovaj grad više vam neće biti
kotao i vi nećete biti meso njegovo. Na međi Izrae-
lovoj sudit ću vam, [12]i tada ćete znati da sam ja
Jahve po čijim uredbama ne živjeste i čijih zakona
ne izvršavaste, nego živjeste po zakonima okolnih Pnz 12 29-30
naroda!'«
[13]Dok ja tako prorokovah, umrije Pelatja, sin
Benajin. I ja padoh ničice te zavapih iz svega glasa:

a) BJ ostavlja *galgal.* Možda riječ znači »kola« (usp. 10,2.6) ili »vihor«.
b) TM. BJ, sir.: »prvi«, »drugi«.
c) Prijevodi. TM: »I zaustavi se«. – Istočni trijem gleda na dolinu Kidron i Maslinsku goru (usp. 11,23).
d) LXX. TM nadodaje ovdje: »njihov izgled i oni« (?) što LXX ispušta.
e) Ovaj odlomak (11,1–21) mora se povezati s gl. 8 (prije uništenja grada) osim ako nije udvostručenje 8,7s. Viđenje o Jahvinom napuštanju grada (10,18–22) nastavlja se u 11,22–23.
f) TM. LXX i sir.: »Jahve«.
g) Ovaj je r. teško protumačiti. Ako slijedimo LXX koja čita prvu rečenicu kao pitanje, onda možemo razumjeti tekst tako, kao da Ezekiel otkriva lažnu sigurnost onih koji vjeruju da su izmakli nesreći i misle da su na sigurnom. Slika mesa u tavi (ponavlja se i razvija u 24,1–4) mogla bi predstavljati lažnu sigurnost onih koji se smatraju na sigurnom, kao meso zaštićeno plamenom. Ako se promatra TM, onda Ezekiel nagoviješta skrajnje malodušje. Prorok razvija sliku tave u slijedećim rr., kako bi naglasio malodušje i navijestio nesreću koja će se provlačiti zbog nedostatka povjerenja (usp. r. 8). Konačno može biti riječ o egoizmu onih koji su se kanili obogatiti u situaciji nakon prvog izgnanstva: uzalud je graditi kuće, dovoljno je zaposjesti one napuštene, beskorisno se je uznemirivati, nesreća neće više pogoditi preostale u Jeruzalemu. Bilo kako bilo, Ezekiel podsjeća da opasnost nije uklonjena.
h) Prijevodi. TM: »on će vas«.

9 8+ »Jao, Jahve Gospode, zar ćeš doista uništiti sav
Ostatak doma Izraelova?« 14I dođe mi riječ Jahvi-
na:

Jr 24
Novi savez obećan izgnanicima

15»Sine čovječji, tvojoj braći, i tvojim rođacima,
i svem domu Izraelovu Jeruzalemci govore: 'Da-
leko ste od Jahve! Nama je ova zemlja dana u po-
33 24 sjed[a]!' 16Zato im reci: Ovako govori Jahve Gospod:
'Ako ih i odagnah među daleke narode, ako ih i
36 19 rasprših po zemljama, ja ću im sam uskoro biti Sve-
tište u zemljama u kojima se nalaze.' 17Stoga im
Pnz 30 3-5 reci: Ovako govori Jahve Gospod: 'Sabrat ću vas
Ez 36 24-25 iz narodā, vratit ću vas iz zemalja u kojima ste bili
raspršeni i dat ću vam opet zemlju Izraelovu! 18I
kad se u nju vrate, istrijebit će iz nje sve grozote i
18 31; 36 26 gadosti. 19I ja ću im dati novo srce i nov ću duh
Ps 51 12-14 udahnuti u njih[b]: iščupat ću iz njih njihovo kameno
Jr 4 4+ srce i stavit ću u njih srce od mesa, 20da hode po
Pnz 30 6-8 mojim naredbama i da čuvaju i vrše sve moje zako-
Ez 44 7; 36 27 ne. I bit će oni moj narod, a ja Bog njihov! 21A
Jr 31 31+ onima kojima srce[c] hodi za grozotama i gadostima
oborit ću na glavu njihov put' – riječ je Jahve Go-
spoda.«

1 28+
Slava Jahvina ostavlja Jeruzalem

Izl 24 16+ 22Kerubini podigoše krila i točkovi se digoše za
njima, a Slava Boga Izraelova lebdijaše nad njima.
23Slava se Jahvina vinu iz grada i zaustavi se na
3 12 gori, istočno od grada. 24A mene duh podiže i po-
nese duhom Božjim k izgnanicima u zemlju kaldej-
sku. I iščeznu viđenje koje gledah. 25I pripovjedih
izgnanicima[d] sve što mi Jahve bijaše objavio.

Prorok oponaša izgnanstvo[e] Jr 8 1+

12 Opet mi dođe riječ Jahvina: 2»Sine čovječji!
Ti boraviš u rodu odmetničkom koji ima oči, 2 5-7
a ne vidi, uši ima, a ne čuje, jer su rod odmetnički. Iz 6 10
3Zato, sine čovječji, spremi izgnanički zavežljaj i Jr 5 21
njima na oči obdan se seli: seli se iz svojega mjesta
u drugo, ne bi li uvidjeli da su rod odmetnički.
4Obdan, njima na oči, iznesi zavežljaj, zavežljaj iz-
gnanički, a iziđi obnoć na njihove oči kao što se
odlazi u izgnanstvo. 5Njima na oči prokopaj zid i
kroza nj izađi[f]. 6I njima na oči vrgni zavežljaj na
ramena i po mrkloj noći iziđi. Pokrij lice da ne vi-
diš zemlju, jer te postavih kao znamenje domu Iz- Iz 8 18+
raelovu!« Jr 18 1+
7Učinih kako mi bijaše zapovjeđeno: obdan izne-
soh zavežljaj, zavežljaj izgnanički, a obnoć proko-
pah zid rukama i njima na oči po mrkloj noći
vrgoh[g] zavežljaj na ramena. 8Ujutro mi dođe riječ
Jahvina: 9»Sine čovječji, zapita li te dom Izraelov,
dom odmetnički: 'Što to radiš?' 10ti mu reci: 'O-
vako govori Jahve Gospod! Ovo je proroštvo[h]
knezu jeruzalemskom i svemu domu Izraelovu koji
je u Jeruzalemu.' 11Reci: 'Ja sam vam znamenje!
Kako ja uradih, tako će biti njima: svi ćete se mo-
rati seliti u izgnanstvo! 12Knez njihov morat će vrći
zavežljaj na ramena i po mrkloj noći izaći. Proko-
pat će zid da izađe kroza nj i lice će pokriti rukama
da očima ne vidi zemlje[i]. 13Ja ću mu razapeti mre- = 17 20
žu, i uhvatit će se u moju zamku, i odvest ću ga u
Babilon, u zemlju kaldejsku. Ali je on neće ugle-
dati i ondje će život ostaviti. 14A sve one oko njega,
pomagače i čete, raspršit ću u sve vjetrove i svoj Lev 26 33
mač ću trgnuti na njih. 15A kad ih raspršim među
narode i rasijem po zemljama, znat će da sam ja

a) Jeruzalemci, pošteđeni od progonstva, smatrali su se elitom naroda. Već se Jeremija borio protiv ovog utvaranja kad je naviještao (24) da su prognanici Jahvi miliji. Ezekiel nadodaje da malo vrijedi što posjeduje Hram, jer Jahve može biti »svetište« za prognanike u tuđini (usp. 1,3+).
b) Prijevodi. TM: »u vas«. – Sir.: »novo srce«. TM: »jedno jedino srce« ili možda LXX: »drugo srce« (usp. 18,31; Jr 4,4+).
c) Vg. Targumi. TM: »A prema srcu koje«.
d) Rr. 24–25 odgovaraju 8,3: prorok koji je u duhu prenesen u Jeruzalem opet se vraća snagom istog Duha na svoje mjesto u izgnanstvu.
e) Ova nova simbolička radnja u tišini nagoviješta skorašnje progonstvo jeruzalemskog stanovništva.
f) Prijevodi. TM: »nosi odavde«. Isto u r. 6.
g) Prijevodi i BJ: »Zatim iziđoh po mrkloj noći«. TM: »odnesoh odavde«.
h) BJ prije »ovo je proroštvo« (*hammassa'*) ispušta zbog ditografije »knezu« (*hannasi*).
i) Možda je ovdje istovremeno navještaj izlaska koji će pokušati Sidkija sa svojom vojskom kroz rupu na zidu (2 Kr 25,4s) ili navještaj o zarobljenju kralja kome vade oči prije odvlačenja u Babilon (2 Kr 25,7).

Iz 4 3+ Jahve. 16Ipak, ostavit ću nekolicinu koji će umaći
maču, gladi i kugi, da među narodima kamo pri-
spiju pripovijedaju svoje gadosti; neka se zna da
sam ja Jahve.'«
4 16 17I dođe mi riječ Jahvina: 18»Sine čovječji, jedi
kruha zabrinuto i pij vode sa zebnjom i sa strepnjo-
m[a]! 19I reci puku zemlje: 'Ovako govori Jahve Go-
spod Jeruzalemcima u zemlji Izraelovoj: Zabrinuto
će jesti kruha i sa strepnjom piti vode, jer će im
zemlja opustjeti i ostat će bez igdje ičega[b] s bezako-
nja žitelja svojih. 20I svi gradovi, sada napučeni, bit
će poharani, a sva zemlja opustošena. I znat će da
sam ja Jahve!'«

Govorkanja u narodu

21I dođe mi riječ Jahvina: 22»Sine čovječji, kakve
su vam to priče o zemlji Izraelovoj? Govori se:
2 Pt 3 3-4 'Gle, prolaze dani, a od proroštva ništa[c]!' 23Zato
im reci: Ovako govori Jahve Gospod: 'Dokončat
ću te priče i neće se više ponavljati u Izraelu.' Reci
im: 'Bliže se već dani i sva će se proroštva moja
ispuniti! 24Jer neće više biti u domu Izraelovu vara-
vih viđenja, ni lažnih proroštava kojima ljude bi-
jahu zavodili. 25Jer što ja, Jahve Gospod, govorim,
to će i biti, i riječ se neće odgoditi! Da! Još za
vaših dana, rode odmetnički, riječ ću izgovoriti i
izvršiti.' Tako govori Jahve Gospod!«
26I dođe mi riječ Jahvina: 27»Sine čovječji! Evo
što se govori u domu Izraelovu: 'Viđenje što ga
ovaj ugleda za dane je daleke! Prorokuje za daleka
vremena!' 28Zato im reci: Ovako govori Jahve Go-
↗Otk 10 6 spod: 'Nijedna riječ moja neće se više odgoditi! Što
Jr 1 11-12 rekoh, rečeno je, i sve će se ispuniti!' – riječ je
Jahve Gospoda.«

Protiv lažnih proroka

Jr 14 13-16; 23 9-40; 27 9-10, 16-18; 28

13 I opet mi dođe riječ Jahvina: 2»Sine čovječji!
Prorokuj[d] protiv onih koji se grade prorocima
u Izraelu! 3Reci tim prorocima koji prorokuju po
svojoj glavi: 'Čujte riječ Jahvinu! Ovako govori Ja-
hve Gospod: Jao prorocima bezumnim koji duh
svoj slijede a ništa ne vide! 4Ti su tvoji proroci,
Izraele, kao lisice usred ruševina. 5Vi se ne popeste
na proboje i ne zidaste zida oko doma Izraelova da Am 5 18+
se održi u boju u dan Jahvin. 6Viđenja su njihova
isprazna, i lažna su njihova proricanja. Govore 'Ri-
ječ Jahvina!' – a Jahve ih nije poslao. I još očekuju
da će im se riječi ispuniti. 7Zar ne vidite da su vam
viđenja isprazna i da su vam lažna proricanja kad
govorite 'Riječ Jahvina!' – a ja nisam govorio.'
8Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Zato što go-
vorite isprazno i laž vidite, evo me protiv vas' –
riječ je Jahve Gospoda! 9Evo, ruka moja bit će pro-
tiv proroka koji vide isprazno i laž proriču: neće
više biti u zboru mojega naroda, neće biti upisani
u knjigu doma Izraelova, nikad više neće stupiti na
tlo Izraelovo! I znat će da sam ja Jahve Gospod!
10Jer narod moj obmanjuju govoreći 'Mir[e]' kad mira Jr 6 14+
nema. I dok jedni hoće da se zid utvrdi, oni hoće
da se samo ožbuka[f]. 11Reci onima koji hoće da se 22 28
samo ožbuka[g]: 'Past će!' Udarit će silan pljusak,
oborit ću na nj grȁd kao kamenje[h], bjesnjet će
olujni vihori. 12Evo, zid će pasti! Neće li vas tada
pitati: 'Gdje vam je sada žbuka kojom ste ga ožbu-
kali?'
13Zato ovako govori Jahve Gospod: 'U svojoj ja-
rosti razbjesnit ću olujne vihore, u srdžbi ću svojoj
udariti silnim pljuskom da ga zatrem, u gnjevu ću
na nj oboriti grȁd kao kamenje. 14Obálit ću zid što
ga vi žbukom ožbukaste, na zemlju ću ga oboriti
da mu se razgole temelji. Past će zid, i vi ćete pod
njim izginuti! Tada ćete znati da sam ja Jahve!
15Tako ću iskaliti gnjev nad zidom i nad onima koji
ga žbukom ožbukaše. A vama ću reći: Nema više
zida! Nema onih koji ga žbukom ožbukaše. 16Nema
izraelskih proroka koji Jeruzalemu proricahu i koji
mu mir vidješe kad mira ne bijaše.' Tako govori
Jahve Gospod.«

a) Možda se radi o novoj simboličkoj radnji kojom se pri jelu oponaša zebnja i strepnja.
b) TM. LXX i BJ: »zemlja i oni koji se tu nalaze (doslovno: i ono što je ispunja) opustjet će«.
c) Sa sumnjičenjem su slušali Ezekielove prijetnje. Ezekiel okreće poslovicu: kazna se približava.
d) TM. LXX i BJ: »prorokuj i reci«.
e) »Mir« nije samo odsutnost vanjskih opasnosti nego napredak i sklad u društvu (usp. Jr 6,14+).
f) Ezekiel predbacuje krivim prorocima njihov lažni optimizam. Jeruzalem je poput kuće koja je ugrožena od razjarenih prirodnih sila. A zgradu bi trebalo temeljito obnoviti. Neki su se zadovoljili da prikriju pukotine običnom žbukom.
g) BJ ispušta: »i past će« kao ditografiju iz TM.
h) TM (?). Prije »obnovit ću« BJ prema TM prevodi »da pada«.

Protiv lažnih proročica

17»Sine čovječji, okreni lice protiv kćeri svojega naroda koje prorokuju po svojoj glavi! Prorokuj protiv njih[a]: 18Ovako govori Jahve Gospod: 'Jao onima koje vezu poveze za svačije ruke[b] i koje prave prijevjese za glave svake veličine da ulove duše! Mislite li uloviti sve duše mojega naroda a svoje duše sačuvati žive? 19Obeščašćujete me pred
1 Sam 9 7+ mojim narodom za šaku ječma, za zalogaj kruha, ubijajući duše koje ne bi trebale da umru, a spasavajući one koje ne bi trebale da žive; i obmanjujete tako narod moj koji rado sluša vaše laži.'

20Zato ovako govori Jahve Gospod: 'Evo me protiv vaših poveza kojima lovite duše kao ptice! Rastrgat ću sve to na vašim rukama i oslobodit ću duše koje time hvatate kao ptice[c]! 21Poderat ću vaše prijevjese i oslobodit ću svoj narod da ne bude više plijen vaših ruku. I znat ćete da sam ja Jahve! 22Jer vi lažju ražalostiste srce pravednika, koje ja ražalostiti ne htjedoh, a okrijepiste ruke bezbožnika da se ne obrati od zla puta bezbožničkog pa da život spasi. 23Zato nećete više vidjeti isprazno niti ćete laž proricati: ja ću osloboditi narod svoj iz vaših ruku. I znat ćete da sam ja Jahve!'«

Protiv idolopoklonstva

20 1-4 **14** Uto k meni dođoše neki od starješina Izraelovih i sjedoše preda me. 2I dođe mi riječ Jahvina: 3»Sine čovječji! Ti ljudi nose kumire u srcu i upiru oči u ono što ih na grijeh potiče. Pa zar da trpim da u mene traže savjeta? 4Zato im reci: Ovako govori Jahve Gospod: 'Tko god iz doma Izraelova nosi u srcu kumire i upire oči u ono što ga na grijeh potiče, a dolazi k proroku, ja, Jahve, odgovorit ću mu prema mnoštvu njegovih kumira, 5da uhvatim za srce dom Izraelov koji se zbog idola svojih odmetnu od mene.'

6Zato reci domu Izraelovu: Ovako govori Jahve Gospod: 'Obratite se, odvratite se od kumira svojih! Odvratite lice od gnusoba svojih! 7Jer tko se god iz doma Izraelova i od došljaka koji se nastani u Izraelu[d] odmetne od mene i u srcu nosi kumire i upire oči u ono što ga potiče na grijeh, pa unatoč tome dođe k proroku da preko njega u mene traži savjeta, njemu ću ja, Jahve, sam odgovoriti[e]; 8okrenut ću se protiv njega i učinit ću od njega poslovičan primjer: iskorijenit ću ga iz svojega naroda! I znat ćete da sam ja Jahve.

9Ako li se prorok dadne zavesti i progovori, bilo bi to kao da sam ja, Jahve, zaveo toga proroka[f]: ruku ću podići na njega i iskorijenit ću ga iz svojega naroda izraelskoga. 10Obojica će podjednako snositi grijeh svoj: grijeh prorokov jednak je grijehu onoga koji je u njega tražio savjeta. 11I tako se dom Izraelov više neće odmetati od mene i neće se više kaljati svojim opačinama: on će biti narod moj, a ja ću biti njegov Bog' – riječ je Jahve Gospoda.«

Osobna odgovornost[g] 18; 33 10-20

12I dođe mi riječ Jahvina: 13»Sine čovječji, zgriješi li koja zemlja protiv mene nevjerom i ja podignem

a) Ovdje se na ukore protiv krivih proroka nadovezuju prisjećaji, nama doduše nejasni, ali se možda odnose na magične i krivobožaške obrede.
b) Prijevodi. TM: »za sve moje ruke«.
c) Hebr. riječ *leporehot* koja se ponavlja na kraju r. slabo je razumljiva. Tumačenje »pupoljak«, »cvat« prema korijenu *parah*, »proklijati« ne daje pravi smisao. Pomisao na »letjeti«, »ptica« bliska je aramejskom jeziku i odgovara glagolu, pa je bolja. I ovdje se više-manje govori o magičnim obredima koji nam izmiču. Ovaj izraz koji je prvi puta ispušten, LXX je na kraju r. prevela: »na raspršenje«. – Prije drugog navođenja »kao ptice« zbog vjerojatne ditografije ispušten je neobični oblik riječi »duše«.
d) Stranac nastanjen u Izraelu (usp. Izl 12,48+) prema Ezekielovom zakonodavstvu asimiliran je u Izraelca (47,22).
e) Jahve odbija odgovoriti svome proroku na upite nevjernih Izraelaca. »Osobno« će im odgovoriti kaznom.
f) Tj., ako se ovaj prorok prepušta zavođenju, neka znade da sam ja dopustio da bude zaveden, jer sam bio odlučio da propadne.
g) Ovaj odiomak, zajedno s Ez 18 i 33,10–20 označuje odiučujući napredak u razvoju moralnog nauka u SZ. Stari tekstovi promatrali su pojedinca prije svega kao člana obitelji, plemena i kasnije naroda. Noa se (Post 6,18) spasio sa svojima. Abraham, pozvan od Boga (Post 12) vodi sa sobom čitav klan. Ovakvo shvaćanje vrijedilo je u odgovornosti i kod nagrađivanja. Kada Abraham (Post 18,22–23) posreduje za Sodomu ne čini to zato da pravednici budu odijeljeni i pošteđeni nego da od zlih – solidarni u protivnom smislu – udalje zasluženu kaznu. Kao da je bilo normalno da neki grad ili neki narod bude kažnjen u cjelini: pravednici s grešnicima i da sudbina djece bude vezana uz vladanje njihovih očeva (Izl 20,5; Pnz 5,9; 7,10; usp. Jr 31,29 = Ez 18,2). Ali propovijedanje prorokâ moralo je naglasiti pojedinca i tako ispraviti stara načela. Dok Jeremija predviđa samo u budućnosti nadilaženje solidarnosti među generacijama u grijehu i u kazni (Jr 31,29–30), Ponovljeni zakon se već buni protiv kazne sinova zbog otaca (Pnz 24,16; usp. 2 Kr 14,6). Konačno se Ezekiel (pošto je u viđenju, gl. 8 – 10 uvjeren da će Jeruzalem biti uskoro kažnjen zbog sadašnjih grijeha) smatra prorokom i teoretikom osobne odgovornosti. Spasenje nekog čovjeka ili njegova propast ne ovise ni od njegovih predaka ni od njegovih roditelja, ni od njegove vlastite prošlosti. Pred Jahvom se ubraja samo sadašnje raspoloženje srca. Ovi radikalno individualistički izričaji bit će u svoje vrijeme ispravljeni načelom solidarnosti kako ga je izrekia četvrta pjesma o Jahvinom Sluzi (Iz 52,13 – 53,12; usp. Iz 42,1+). S druge strane, primijenimo li ove tvrdnje na sasvim vremenski-zemaljsku perspektivu bit će u suprotnosti sa svakidašnjim iskustvom (usp. Job), ali ovo proturječje nestaje u novoj objavi o zagrobnoj nagradi (usp. Uvod u mudrosne knjige, str. 626). Naposlijetku NZ (osobito sv. Pavao) kada utemeljuje kršćansku nadu u solidarnosti vjere u uskrsnulog Krista, povezat će istovremeno Ezekielov individualizam i zakon solidarnosti – u grijehu i otkupljenju – čovječanstva koje je Bog stvorio i spasio.

ruku na nju te joj uništim i posljednju pričuvu
kruha i pustim na nju glad da zatrem u njoj sve
ljude i stoku; 14preostanu li u njoj samo tri čovjeka
Post 18 22-33 – Noa, Daniel i Job[a] – ti će se svojom pravednošću
spasiti – riječ je Jahve Gospoda. 15Također, ako na
tu zemlju pustim divlje zvijeri da joj djecu unište a
nju pretvore u pustinju, kojom se zbog zvijeri više
nitko neće usuditi proći; 16preostanu li u njoj samo
ta tri čovjeka, života mi moga – riječ je Jahve Gospoda
– oni neće spasiti ni sinova ni kćeri nego
samo sebe, a zemlja će njihova postati prava pustinja.
17Ili, ako ja trgnem mač na tu zemlju govoreći:
'Maču, prođi ovom zemljom!' da istrijebim u njoj
sve ljude i stoku, 18a u njoj se nađu samo ona tri
čovjeka, života mi moga – riječ je Jahve Gospoda
– oni neće spasiti ni sinova ni kćeri nego samo sebe.
19Ili, ako ja pošaljem na tu zemlju kugu te izlijem
na nju gnjev i pokolj da zatrem u njoj sve ljude
i stoku, 20a u njoj preostanu samo ona tri čovjeka,
Noa, Daniel i Job, života mi moga – riječ je Jahve
Gospoda – oni neće spasiti ni sinova ni kćeri nego
samo sebe svojom pravednošću.«

21Ovako govori Jahve Gospod: »Ipak, ako na Jeruzalem
pustim sva svoja četiri ljuta biča – mač,
glad, divlju zvjerad i kugu – da zatrem u njemu sve
ljude i stoku, 22u njemu će ipak preživjeti Ostatak
koji će spasiti sinove i kćeri. I evo, oni će doći k
vama da vidite njihovo vladanje i njihova djela i da
se utješite, jer ćete upoznati: što god poduzeh protiv
Jeruzalema, ne učinih bez razloga. 23Da, kad
vidite njihovo vladanje i njihova djela, utješit ćete
se, jer ćete upoznati da ne učinih bez razloga što
god poduzeh protiv Jeruzalema – riječ je Jahve Gospoda.«

Iz 5 1+ Prispodoba o vinovoj lozi

15 I dođe mi riječ Jahvina:
2»Sine čovječji! U čemu je trs loze bolji
od drugih šumskih drveta?
3Služi li da se od njega štogod načini?
Djelja li se od njega klin
da se o njega što objesi?
4Gle, baca se u oganj da izgori:
kad mu oganj sažeže oba kraja i sredinu spali,
može li još čemu poslužiti[b]?
5Eto, ni onda kad bijaše čitav
ništa se od njega ne mogaše načiniti.
Pa kako će, dakle, čemu poslužiti
kad ga plamen sažga?«
6Zato ovako govori Jahve Gospod:
»Kao što sam trs loze,
među drugim drvetima,
bacio u oganj da izgori,
tako ću postupati i s Jeruzalemcima!
7Upravit ću lice svoje na njih,
i kada se iz jednog ognja izbave,
drugi će ih proždrijeti.
I spoznat ćete da sam ja Jahve
kad lice svoje upravim na njih
8i svu im zemlju opustošim
jer mi bijahu nevjerni! –
riječ je Jahve Gospoda.«

Povijest Izraela u slici: 23
Jeruzalem – nevjerna zaručnica[c] Hoš 1-3

16 I dođe mi riječ Jahvina: 2Sine čovječji! Pokaži Iz 1 21; Jr 2 2; 3 6s
Jeruzalemu sve gadosti njegove! 3Reci: Mt 28 2-14: 25 1-13
Ovako Jahve Gospod govori Jeruzalemu, nevjernici: Iv 3 29
'Podrijetlom i rodom iz zemlje si kanaanske, Ef 5 25-33
otac ti Amorejac, mati Hetitkinja. 4Kad si svijet Otk 17
ugledala, na dan rođenja tvojega pupka ti ne odrezaše
niti te vodom opraše da te očiste; solju te ne
osoliše niti te povojima poviše. 5Nijedno se oko na
te ne sažali niti se tko smilova da ti to učini, nego
te na dan rođenja tvojega gadnu baciše napolje.
6A ja prođoh kraj tebe i vidjeh gdje se koprcaš u

a) Tri narodna junaka, koja je poznavala i izraelska predaja: Noa o kojem se pripovijeda u Post 6 – 9; Job i njegovo nadahnuće jednog od najljepših biblijskih spjevova i naposlijetku Daniel, nepoznat u Bibliji (osim Ez 28,3), ali pjesme iz Ras-Šamre slavile su njegovu mudrost i pravednost.

b) Ako se ustraje kod usporedbe onda izlazi da je Izrael 720. godine ostao bez Samarije, a 597. godine bez teritorija Jude. Sam Jeruzalem (»središte«) nije više netaknut jer je već pretrpio opsadu i izgnanstvo.

c) Izrael, nevjerna Jahvina zaručnica i »bludnica« stranih bogova u proročkoj je literaturi od Hošee naovamo uobičajena slika (Hoš 1,2+). Ezekiel je razvija u dugoj alegoriji (preuzetoj u gl. 23 pod drugim oblikom) i razvija cijelu izraelsku povijest (gl. 20; usp. gl. 22, objašnjava iste događaje). Opis završava (rr. 60–63) kao u Hošei, velikodušnim praštanjem božanskog zaručnika koji sklapa novi savez. Tako se naviješta mesijanska svadba, čijom slikom će se služiti i NZ.

krvi. I rekoh ti dok si još u krvi bila: 'Živi[a]!' U krvi
ti tvojoj rekoh: 'Živi! [7]Razrasti se kao izdanak u
polju!' I umnožih te, i ti se razraste i velika posta-
de[b], i dođe vrijeme da sazreš. Dojke ti se raspupa-
Hoš 2 5 le, kosa ti narasla, ali si još gola i naga bila. [8]Pro-
Pnz 23 1+ đoh kraj tebe i u te se zagledah: i gle, dob tvoja –
dob je ljubavi!
Raširih na te skute svoje i pokrih ti golotinju.
Izl 19 1+ Prisegoh ti i sklopih Savez s tobom – riječ je Jahve
Gospoda – i ti moja postade. [9]Okupah te u vodi,
krv saprah s tebe i uljem te pomazah. [10]Obukoh te
u šarene haljine, na noge ti obuh sandale od fine
kože; opasah te bezom i pokrih te prijevjesom svi-
lenim. [11]Uresih te nakitima: na ruke ti stavih naru-
kvice, oko vrata ogrlice; [12]prstenom ti nos uresih,
uši naušnicama, a glavu ti ovjenčah vijencem naj-
ljepšim. [13]I tako se sva u srebru i zlatu pojavi, u
Pnz 32 13 haljini od beza, svilom izvezenoj. Za hranu ti da-
doh najfinije brašno, med i ulje. Bila si tako lijepa,
prelijepa, za kraljicu podobna!
[14]Glas o ljepoti tvojoj puče među narodima, jer
ti bijaše tako lijepa u nakitu mojem što ga djenuh
na tebe – riječ je Jahve Gospoda. [15]Ali te ljepota
Pnz 31 16; 32 15 tvoja zanijela, zbog glasa se svojega bludu podade:
Iz 57 8 blud si svoj nudila obilno svakom prolazniku[c], nje-
gova si bila. [16]Od haljina si svojih šarene[d] uzvišice
pravila i na njima se bludu odavala[e] ... [17]I nakite
Hoš 2 10 uze zlatne i srebrne, kojima te ja bijah uresio, i od
Izl 32 2s njih načini sebi muške likove da s njima bludničiš.
[18]Uze šarene, vezene haljine da njima odjeneš ku-
mire svoje i njima si prinosila moje ulje i moj kâd.
[19]A hranu što ti je dadoh – najfinije brašno, med i
ulje kojima te hranjah – pred njih si stavljala na
ugodan miris. Da, tako to bijaše – riječ je Jahve
Lev 18 21+ Gospoda! [20]Sinove si svoje i kćeri uzimala koje
meni porodi i njima ih za hranu klala. Malo ti bi-
jaše tvoga bludničenja, [21]pa si čak i djecu moju da-
vala da se njima na čast kroz oganj provedu! [22]U
svim tim gnusobama i bludu svojemu ne spomenu
se danâ mladosti svoje, kad si se gola i naga u krvi
svojoj koprcala.
[23]I povrh svega zla – Jao! Jao! riječ je Jahve Go-
spoda – [24]sagradi sebi humke, posvud diže uzvišice. Pnz 12 2+
[25]Na svim raskršćima podiže uzvišice i na njima bla-
tiš svoju ljepotu, nudiš se svakom prolazniku mno-
žeć' svoje bludničenje. [26]Bludu se podade sa sino- Iz 30; 31
vima Egipta, snažna tijela, bludničenje si množila
da me razjariš. [27]Zato, evo, ruku digoh na te, sma-
njivši ti obrok hrane i predavši te bijesu tvojih
mrziteljica, kćeri filistejskih[f], koje se stide sramot-
noga tvojeg vladanja. [28]Tjerala si blud i sa sinovima 2 Kr 21 1-18
Asira i nisi se zasitila[g]; i s njima si blud tjerala, ali 2 Ljet 33 1-10
se nisi zasitila. [29]Umnožila si bludničenje svoje i sa
zemljom kanaanskom, sa zemljom kaldejskom, ali
se ni onda nisi zasitila[h].
[30]O, kako li slabo bijaše tvoje srce – riječ je Ja-
hve Gospoda – kad činjaše ono što rade bludnice
najrazvratnije. [31]Na svim raskrsnicama humak sebi
podiže, posvuda sagradi[i] sebi uzvišice. Ali ne kao
druge bludnice, jer si prezirala plaću bludničku,
[32]nego kao preljubnica: mjesto muža, strance si pri-
mala. [33]Svima se bludnicama plaća, a ti si sama lju-
bavnike svoje plaćala i još si ih u bludnosti svojoj Hoš 8 9+
darovima mamila da ti dođu odasvuda. [34]Ti bijaše
bludnica kakvih nema: nitko za tobom nije trčao
da s tobom blud provodi, nego si sama davala
plaću bludničku, a nisu je tebi plaćali. Toliko si
bila opaka!
[35]Stoga, razvratnice, čuj riječ Jahvinu: [36]Ovako
govori Jahve Gospod: Jer si svlačila[j] svoju sramotu
i u bludu golotinju otkrivala pred svima svojim lju-
bavnicima i gnusnim kumirima, i zbog krvi[k] svojih ↗Otk 17 5-6
sinova što si ih njima prinosila, [37]evo, skupit ću sve
tvoje ljubavnike s kojima si se naslađivala, sve koje
si voljela i koje si mrzila, skupit ću ih odasvud pro- ↗Otk 17 16
tiv tebe i razotkriti im tvoju golotinju, neka vide Hoš 2 12

a) TM zbog ditografije ponavlja: »i rekoh ti...: Živi!«. – Djevojčica ostaje okrvavljena i raste kao divljaka do saveza na Sinaju, koji je opisan kao ženidba (rr. 8s).
b) BJ: »Učinih da se razrasteš«. Doslovno: »Učinih od tebe mnoštvo«. Konj.: *be'et 'iddîm,* »u vrijeme za udaju«, »u vrijeme kad saznaš«. TM: *ba 'adî 'adajîm,* »s najboljim draguljima«.
c) Dio grč. rkpp., sir. i BJ ispuštaju.
d) Možda treba razumjeti: »Od šatora na uzvišicama«.
e) Ovdje su ispuštene četiri nerazumljive riječi, doslovno: »one ne dolaze i neće biti«.
f) Gradovi na filistejskoj obali bijahu iskoristili Judinu nezgodu da bi se proširili na njihov račun: pod Ahazom prema Ljet 28,18, pod Ezekijom prema Sanheribovim ljetopisima i možda nakon prvog izgnanstva (usp. Jr 13,19 i ovdje 25,15–17).
g) Osobito za Manašejeve vladavine kada su strani savezi uvodili razvoj idolopoklonstva.
h) Nesiguran tekst. Hebrejska riječ *libbah* u kojoj se vidi oblik *leb, lebab,* »srce« mogla bi se shvatiti po asirsko-babilonskom smislu »bijesa«. Onda bi trebalo prevesti (uz ispravak vokala): »Pun sam bijesa protiv tebe«.
i) Prijevodi (*bibenôtek*). TM: *bibenôtajik,* »u tvojim kćerima«.
j) Doslovno: »raspršila svoju broncu«. BJ: »rasula svoje bogatstvo«. To je prisjećaj na spomenute darove. Ali mnogi egzegete smatraju ovaj tekst iskvarenim.
k) Prijevodi. TM: »kao krv«.

sramotu tvoju. 38 Sudit ću ti kao što se sudi preljub-
nicama i krvnicama i predati te bijesu[a] njihovu.
39 Predat ću te u ruke njihove da poruše tvoje hum-
ke, da razore uzvišice tvoje. I zderat će sa tebe
Hoš 2 5+ haljine, oteti nakit i ostaviti te golu, sasvim nagu.
40 A zatim će na te dovesti svjetinu da te kamenuje
i da te sasiječe mačevima. 41 Kuće će ti ognjem spa-
liti i naočigled svim ženama izvršiti pravdu nad to-
bom. Tako ću dokrajčiti tvoje bludničenje, nećeš
više davati plaću bludničku. 42 Iskalit ću gnjev svoj
nad tobom i povući ću svoju ljubomoru od tebe.
Smirit ću se i neću se više gnjeviti. 43 I jer se ne
spomenu svoje mladosti, već me svim tim izazivaše,
oborit ću ti na glavu sve postupke tvoje – riječ je
Jahve Gospoda: nećeš više dodavati bestidnosti na
sve svoje gadosti!

44 I sastavljač poslovica narugat će ti se poslovi-
com: 'Kakva mati, takva kći.' 45 Prava si kći svoje
matere, koja ostavi muža i djecu; sestra si sestara
svojih[b], koje ostaviše muževe svoje i djecu: Hetitki-
16 3 nja vam mati bijaše, otac Amorejac: 46 Samarija, se-
stra tvoja starija, sa svojim kćerima tebi slijeva sto-
ji; Sodoma, tvoja mlađa sestra, sa kćerima svojim
zdesna ti stoji[c]. 47 A ti ne samo da si njihovim putem
hodila i činila njihove gadosti[d] – to bi tebi bilo pre-
malo – već bijaše od njih pokvarenija na svojim
putovima. 48 Života mi mojega – riječ je Jahve Go-
spoda – tvoja sestra Sodoma sa svojim kćerima ne
učini što si ti počinila zajedno sa kćerima svojim.

49 Evo opačina sestre tvoje Sodome: gizdavo, u
izobilju kruha i bezbrižno življaše ona i kćeri njezi-
ne, a sirotinju i bijednike ne pomagahu. 50 Uzoho-
Post 19 liše se i gadosti pred očima mojim činjahu, i zato
ih zatrijeh, kao što vidje[e]! 51 A sestra ti Samarija ne
počini ni polovicu grijeha tvojih, i tako ti počini
više gadosti nego one obje zajedno, opravdavši se-
stre svoje svojim gadostima. 52 Zato snosi sad sra-
motu grijeha kojima si sestre svoje opravdala; zbog
grijeha kojima se više od njih nagrdi, one izađoše
pravednije. Postidi se, dakle, i snosi sramotu svoju
kojom sestre[f] opravda.

53 A ja ću okrenuti udes njihov, udes Sodome i
kćeri njenih, udes Samarije i kćeri njenih; i tvoj ću
udes okrenuti među njima, 54 da snosiš sramotu
svoju i da se postidiš za sve što si počinila, njima
na utjehu. 55 Sestra tvoja Sodoma i kćeri njene vratit
će se u stanje prijašnje; sestra tvoja Samarija i kćeri
njene vratit će se u stanje prijašnje; ali i ti i kćeri
tvoje vratit ćete se u stanje prijašnje. 56 Zar se nije
spominjala sestra tvoja Sodoma dok ti bijaše pono-
sita, 57 prije negoli se golotinja tvoja otkrila? Budi
sada za ruglo kćerima edomskim[g], susjedama nje-
nim i kćerima filistejskim koje ti se sa svih strana
rugaju. 58 Snosi, dakle, svoju sramotu i svoje gadosti
– riječ je Jahve Gospoda!'

59 Jer ovako govori Jahve Gospod: 'Postupit ću s
tobom onako kako ti učini kad pogazi zakletvu i
raskinu Savez. 60 Ali ću se ja ipak spomenuti svo- Hoš 2 16-25
jega Saveza s tobom što ga sklopih u dane mladosti Jr 31 3,
tvoje i uspostavit ću s tobom Savez vječan. 61 I ti 31-34
ćeš se opomenuti svojih putova i postidjet ćeš se Ez 36 31
kad primiš svoje sestre, stariju i mlađu, koje ću ti
dati za kćeri, ali ne snagom tvog Saveza. 62 Sklopit
ću s tobom savez svoj[h] i znat ćeš da sam ja Jahve,
63 da se opomeneš i da se postidiš i da od sramote
više ne otvoriš usta kad ti oprostim sve što učini!
To je riječ Jahve Gospoda.'

Prispodoba s orlom

17 Dođe mi riječ Jahvina: 2 »Sine čovječji, smisli
zagonetku i iznesi prispodobu domu Izraelo-
vu! Reci: 3 'Ovako govori Jahve Gospod:

Velik orao[i], velikih krila,
duga perja,
gusta, šarena paperja,
doletje na Libanon
i zgrabi cedrov vrh;

a) TM: »predat ću ti krv bijesa«. BJ: »predat ću te bijesu« (usp. 23,25).
b) Prijevodi. TM: »svoje sestre«.
c) Lijeva i desna su čelije za gledaoce okrenute prema istoku.
d) Prijevod konjunkcije teksta koji izgleda iskvaren.
e) Prijevodi. TM: »vidjeh ih«.
f) Prijevodi (bis). TM: »sestru svoju«.
g) Tri rkpp. (usp. r. 37). TM: »tvoja zloća«. – LXX i BJ: »Kao ona«. TM: »kao vrijeme«. – Rkpp. i sir. TM: »Aram«.
h) Ezekielova upornost o nezasluženim božanskim dobročinstvima koja je Bog dao Izraelu ne zbog njegova obraćenja (koje će doći nakon novog saveza) nego iz same dobrohotnosti, priprema objavu NZ (usp. 1 Iv 4,10; itd.).
i) Nabukodonozor koji je 593. godine postavio Sidkiju na prijestolje u Jeruzalemu, nakon što je izgnao Jojakina (rr. 12s).

[4]odlomi mu najvišu grančicu,
16 29 odnese je u zemlju trgovaca
i spusti je u grad prodavača.
[5]Onda uze izdanak iz zemlje,
u plodnu ga njivu posadi,
kraj obilnih voda stavi[a],
kao vrbu usadi.
[6]Izdanak proklija,
bujan izbi čokot,
onizak izraste,
mladice mu k orlu segnuše,
a pod njim mu žilje bješe;
u bujan se razvi čokot,
potjera izdanke,
mladice razgrana.
[7]Bijaše i drugi orao[b],
velik i velikih krila, gusta perja.
I gle, čokot k njemu žilje pruži,
k njemu upravi grančice svoje
da ga natapa
bolje od tla u koje bî zasađen.
[8]Na plodnoj njivi,
kraj obilnih voda,
bješe zasađen:
mogao je tjerat' mladice,
uroditi rodom,
k'o veličanstveni trs izrasti.'
[9]Reci: 'Ovako govori Jahve Gospod:
Hoće l' uspijevati[c]?
Neće l' mu orao sve žilje izguliti?
Neće l' mu sve plodove potrgati?
Neće l' mu sve mladice,
čim izbiju, sasušiti?
Da, i bez snažne mišice,
i bez mnoštva naroda,
iščupat će ga iz korijena!
[10]Gle, zasađen je! Hoće l' uspijevati?
Čim ga takne istočnjak,
neće l' sav usahnuti?
Da, na lijehama iz kojih niče uvenut će.'«

[11]Dođe mi riječ Jahvina: [12]»Reci domu odmetnič-
kome: 'Zar ne znate što ovo znači?' Reci im: 'Eto,
2 Kr 24 10-17 dođe kralj babilonski u Jeruzalem, zarobi mu kralja
i sve knezove, odvede ih k sebi u Babilon. [13]O-
dvede i izdanak iz kraljevskoga koljena, sklopi s
njima savez i zakletvom se obveza, pošto odvede
sve mogućnike iz zemlje, [14]da će kraljevstvo ostati
neznatno i da se neće dizati, nego će čuvati i držati
savez s njime.
[15]Ali se on od njega odmetnu; poslanike uputi u 2 Kr 24 20
Egipat, tražeći od njega konje i jaku vojsku. Hoće
li uspjeti? Može li umaći onaj tko tako radi? Ras-
kinu savez, pa da umakne? [16]Života mi moga, riječ
je Jahve Gospoda: jer prezre zakletvu kralja koji
ga na prijestolje posadi i razvrže savez s njime, u
njegovoj će zemlji umrijeti, usred Babilona! [17]Svo-
jom silnom vojskom i mnoštvom naroda faraon mu
neće pomoći[d] u boju kad onaj digne nasipe i sa-
gradi kule opsadne da mu zatre mnogo ljudstvo.
[18]Prezreo je zakletvu, razvrgao savez. Da, iako
ruku bijaše dao, sve to učini! Ne, neće umaći!'
[19]Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Života mi
moga, zakletvu što je prezre i savez što ga razvrže
oborit ću na glavu njegovu! [20]Mrežu ću nad njim = 12 13
razapeti i uhvatit će se u moju zamku, pa ću ga
odvesti u Babilon i ondje mu suditi zbog nevjere
kojom mi se iznevjeri. [21]Cvijet[e] vojske njegove od
mača će pasti, a ostatak se raspršiti u sve vjetrove.
I spoznat ćete da ja, Jahve, tako rekoh.'
[22]Ovako govori Jahve Gospod[f]:
'S vrha cedra[g] velikoga,
s vrška mladih grana njegovih,
odlomit ću grančicu
i posadit' je na gori visokoj, najvišoj.
[23]Na najvišoj gori izraelskoj 20 40
nju ću zasaditi:
razgranat će se ona, 31 6
plodom uroditi. ↗Mt 13 32
[24]I sve će poljsko drveće znati
da ja sam Jahve
koji visoko drvo ponizujem, Ps 113 7-9
a nisko uzvisujem; Lk 1 51-53
zeleno drvo sušim, 21 3
a drvu suhu dajem da rodi. Lk 23 31
Ja, Jahve, rekoh i učinit ću!'«

Osobna odgovornost 14 12+ 33 10-20

18 Dođe mi riječ Jahvina: [2]»Što vam je te o Iz-
raelu ponavljate poslovicu: 'Oci jedoše kiselo ‖Jr 31 29+
grožđe, sinovima trnu zubi!' [3]Života mi moga, riječ
je Jahve Gospoda: nitko od vas neće više u Izraelu
ponavljati tu poslovicu; [4]jer, svi su životi moji,

a) TM. Prijevodi izostavljaju »stavi« (BJ: »uzima«).
b) Prijevodi. TM: »samo jedan«. – Riječ je o Egiptu kome se Sidkija uvijek nastojao prikloniti protiv Babilona (usp. r. 15).
c) Rkpp. i prijevodi. TM: »uspjet će (trs)«.
d) Konj.: *jošia'*, »pomoći će« (BJ: »spasit će«). TM: *ja'aseh*, »učinit će«.
e) Rkpp., Targumi i sir.: *miberajev*, »cvijet njegov«. TM: *miberahav*, »njegovi bjegunci«.
f) Poslije tumačenja u prozi, spjev ponovo naviješta buduću obnovu, predstavljenu kao mesijansko doba.
g) TM nadodaje: »i dat ću«, što prijevodi i više rkpp. ispuštaju.

= 18 20 kako život očev tako i život sinovlji. I evo, onaj
Pnz 24 16 koji zgriješi, taj će umrijeti.
Ps 15 2-5; 5 Tko je pravedan[a] i poštuje zakon i pravdu 6 i ne
24 3-6 blaguje po gorama[b] i očiju ne podiže kumirima
doma Izraelova, ne oskvrnjuje žene bližnjega svoga
i ne prilazi ženi dok je nečista; 7 nikomu ne nanosi
nasilja, vraća što je u zalog primio i ništa ne otima;
Mt 25 35s kruh svoj dijeli s gladnim, gologa odijeva, 8 ne posu-
Lev 25 35-37 đuje uz dobit i ne uzima pridavka, ruku usteže od
nedjela, po istini presuđuje, 9 po mojim naredbama
hodi i čuva moje zakone, postupajući po istini – taj
je zaista pravedan i taj će živjeti, riječ je Jahve Go-
spoda.
10 Ali, porodi li on sina nasilnika, koji krv prolije-
va[c] ili bratu takvo što učini, 11 a ne radi kao njegov
roditelj, nego blaguje po gorama, oskvrnjuje ženu
bližnjega; 12 ubogu i bijednu nanosi nasilje, otima,
ne vraća što je u zalog primio, oči podiže kumirima
čineći gadosti; 13 posuđuje uz dobit i uzima pridavak
– ne, takav sin neće živjeti[d]! Učinio je te gadosti i
umrijet će, a krv će njegova na njega pasti.
14 A porodi li on sina koji uvidi sve grijehe što ih
njegov otac počini, uvidi ih i tako više ne učini;
15 ne blaguje po gorama, očiju ne podiže kumirima
doma Izraelova, ne oskvrnjuje žene bližnjega; 16 ni-
komu ne nanosi nasilja, ne prisvaja zaloga, ništa
ne otima, kruh svoj dijeli s gladnim, gologa odije-
va; 17 ruku usteže od nedjela[e], ne uzima dobiti ni
pridavka, vrši moje zakone i hodi po mojim nared-
bama – ne, taj neće umrijeti zbog grijeha očeva,
on će živjeti. 18 A njegov otac, koji je nemilice tlačio
i pljačkao[f] bližnjega, čineći u narodu što ne valja,
zbog svojega će grijeha umrijeti.
19 Ali vi kažete: 'Zašto da sin ne snosi očev gri-
jeh?' Zato što sin vrši zakon i pravdu, čuva i vrši
= 18 4 sve moje naredbe, živjet će. 20 Onaj koji zgriješi, taj
Pnz 24 16 će i umrijeti. Sin neće snositi grijeha očeva, ni otac
grijeha sinovljega. Na pravedniku će biti pravda
njegova, a na bezbožniku bezbožnost njegova.

21 Ako se bezbožnik odvrati od svih grijeha što ih Rim 2 6+
počini, i bude čuvao sve moje naredbe i vršio za-
kon i pravdu, živjet će i neće umrijeti[g]. 22 Sva nje-
gova nedjela što ih počini bit će zaboravljena: zbog = 33 16
pravednosti što je čini, živjet će. 23 Jer, zar je meni 33 11
do toga da umre bezbožnik – riječ je Jahve Go- Mudr 11 26
spoda – a ne da se odvrati od svojih zlih putova i Lk 15 7,
da živi? 10, 32
24 Ako li se pravednik odvrati od svoje pravedno- Iv 8 11 Rim 11 32
sti i stane činiti nepravdu i sve gadosti koje radi 2 Pt 3 9
bezbožnik – hoće li živjeti? Sva pravedna djela koja 3 20;
bijaše činio zaboravit će se, a zbog svoje nevjere 33 12-13
kojom se iznevjerio i zbog grijeha što ih počini,
umrijet će. 25 A vi velite: 'Put Jahvin nije pravedan!'
Čuj, dome Izraelov: Moj put da nije pravedan?
Nisu li vaši putovi nepravedni? 26 Ako li se praved-
nik odvrati od svoje pravednosti i stane činiti ne-
pravdu, pa zbog toga umre[h], umrijet će zbog ne-
pravde što je počini. 27 A ako se bezbožnik odvrati
od svoje bezbožnosti što je bijaše činio, pa stane
vršiti moj zakon i pravdu, živjet će i neće umrijeti.
28 Jer je uvidio i odvratio se od svojih nedjela što ih
bijaše počinio, živjet će i neće umrijeti.
29 Ali dom Izraelov kaže: 'Put Gospodnji nije pra- = 33 20
vedan!' Putovi moji da nisu pravedni, dome Izrae-
lov? Nisu li vaši putovi nepravedni? 30 Dome Izrae-
lov, ja ću suditi svakome po njegovim putovima – Mt 16 27
riječ je Jahve Gospoda. Obratite se, dakle, i povra-
tite od svih svojih nedjela, i grijeh vam vaš neće
biti na propast! 31 Odbacite od sebe sva nedjela koja 11 19+
ste činili i načinite sebi novo srce i nov duh! Zašto Jr 4 4+
da umirete, dome Izraelov? 32 Ja ne želim smrti ni- 33 11; 18 23
koga koji umre – riječ je Jahve Gospoda. Obratite Mudr 1 13
se, dakle, i živite! Mt 3 2+

Tužaljka za knezovima izraelskim[i]

19 A ti, sine čovječji, protuži tužaljkom za kne-
zovima izraelskim.

a) Nabrajanje koje slijedi, podsjeća na ispovijesti ili »priznanja« povezana sa stanovitim liturgijskim svečanostima.
b) Jesti (sveti obrok) na uzvišicama bila je praksa krivobožačkih obreda.
c) TM. Sir., Vg. i BJ: »koji učini jednu od tih pogrešaka«.
d) Doslovno. LXX: »da živi, neće živjeti« (učestali verz). TM: »i živeći, neće živjeti«.
e) TM. LXX: »od nepravde« (usp. r. 8).
f) Konj., (usp. rr. 7.12 i 16). TM: »pljačkao je svog brata« (?).
g) Ne samo što čovjek nije pritisnut zločinima svojih predaka, nego on može izbjeći breme svoje prošlosti. Vrednuje se ne kolektivna nego strogo osobna spoznaja obraćenja (a i izopačenosti). Božji sud određuje samo sadašnje vladanje (usp. 14,12+ i Mt 3,2+).
h) TM. LXX i sir. ispuštaju: »Zbog toga«.
i) Ovaj je spjev *qîna*, tj. tužaljka nad mrtvacem s osobitim ritmom, gdje se svaki r. sastoji od dva nejednaka stiha (usp. Ez 26,17–18; 27,3–9.25–36). Oblik mu je alegoričan, no nije lako protumačiti sve pojedinosti.

2 Reci:
Što bijaše tvoja mati?
Lavica među lavovima,
ležala je među lavićima,
hraneći mladunčad svoju[a].
3 I othrani jedno mlado,
koje lavom posta.
Naučiv se plijen derati,
stade ljude proždirati!
4 Narodi se protiv njega udružiše,
lav upade u jamu njihovu,
2 Kr 23 na lancu ga odvedoše
33-34 u zemlju egipatsku[b].
5 A kad mati vidje
da uzalud čeka
i da joj nada propade,
uze drugo mlado
i od njega lava učini.
6 Živeć' tako među lavovima,
i on lavom posta.
Naučiv se plijen derati,
stade ljude proždirati,
7 utvrde im rušiti[c],
pustošiti gradove.
Uzdrhta zemlja i sve na njoj
od silne rike njegove.
8 Ali se ljudi iz okolnih mjesta
protiv njega podigoše
i zamke mu postaviše;
i lav se uhvati u jamu njihovu.
9 Okovana u kavez ga zatvoriše,
2 Kr 24 8-17 odvedoše kralju babilonskom,
ondje ga u kulu zatočiše,
da mu se više ne čuje rika
po gorama izraelskim[d].
Iz 5 1+ 10 Mati tvoja bješe kao loza[e]
Ez 17 6-10 pokraj vode zasađena,
Ps 1 3 rodna i granata
Ez 47 12+ od obilja vode!
Otk 22 1-2 11 Imala je jaku granu
za palicu vladalačku:
uzdiže se nad krošnju,
naočita visinom,
mnoštvom grančica.
12 Al' u gnjevu bješe iščupana
i na zemlju bačena.
Istočnjak joj rod sasuši:
polomi se i uvenu[f] Iv 15 6
jaka grana njezina
i vatra je svu proguta.
13 U pustinju bje presađena,
u zemlju suhu, bezvodnu.
14 Al' liznu oganj iz pruta njezina 5 4
i spali joj grane i plodove!
I nema više na njoj grane jake
za palicu vladalačku.«
To je, evo tužaljka, i ostat će tužaljka.

Povijest nevjera Izraelovih 16 1+

20 Godine sedme, petoga mjeseca, desetoga da-
na[g], dođoše k meni neke od starješina izrael- 14 1-5
skih da se s Jahvom svjetuju. Posjedaše preda me.
2 I dođe mi riječ Jahvina:
»Sine čovječji! Govori starješinama Izraelovim!
3 Reci im: Ovako govori Jahve Gospod: 'Došli ste
me pitati za savjet? Života mi moga, nećete me
pitati!' – riječ je Jahve Gospoda. 4 Hoćeš li im sudi- 22 2; 23 36
ti, hoćeš li suditi, sine čovječji? Pokaži im gadosti
otaca njihovih. 5 Reci im: Ovako govori Jahve Go-
spod: 'Onoga dana kad izabrah Izraela i ruku sta- Pnz 7 6+
vih[h] na potomstvo doma Jakovljeva te im se obja-
vih u zemlji egipatskoj, zakleh im se: Ja sam Jahve,
Bog vaš! 6 Toga im se dana rukom podignutom za- Izl 3 14+
kleh da ću ih izvesti iz zemlje egipatske u zemlju
koju za njih izabrah, u zemlju kojom teče med i Izl 3 8+
mlijeko, od svih zemalja najljepšu. 7 I rekoh im: = Ez 20 15
Odbacite od sebe sve gadosti što vam oči privlače
i ne kaljajte se kumirima egipatskim jer – ja sam Lev 18 3
Jahve, Bog vaš!'
8 Ali se oni odvrgoše od mene i ne htjedoše me
poslušati: nijedan ne odbaci gadosti koje mu oči
zaniješe i ne okani se kumira egipatskih. Tad odlu-
čih izliti gnjev svoj na njih i iskaliti srdžbu na njima
u zemlji egipatskoj. 9 Ali radi imena svojega – da se = 20 14
ne kalja na oči naroda među kojima obitavahu[i] i 36 22
pred kojima im bijah objavio da ću ih izvesti – 10 iz-
vedoh ih iz zemlje egipatske i odvedoh ih u pusti-

a) Lavica je izraelski narod, a kraljevi su mladunčad.
b) Prisjećaj na Joahaza kojeg je Neko 609. godine svrgao i odveo u Egipat.
c) Prijevodi: *vajjaroa' 'armenôtajv,* »utvrde im rušiti«. TM: *vajjeda' almenôtajv,* »upozna njihove udovice«.
d) LXX i Vg.: »na vrletnim mjestima«. TM: »u zamke« (?). – Izgleda da se govori o Jojakinu koji je 597. godine bio odveden u Babilon. Prorok ne spominje Jojakinovo kraljevstvo. Budući da je umro naravnom smrću ne predstavlja neku pouku za Sidkiju i njegove suvremenike.
e) Targumi. TM je nerazumljiv (doslovno: »tvojoj krvi«). – Nova alegorija: loza je narod koji je cvao a sada je pred uništenjem.
f) LXX. TM: »bili su polomljeni«, »osušili su se«.
g) Srpanj – kolovoz, 591. godine.
h) BJ: »podigoh ruku prema njima, govoreći«.
i) Jahvina dobrota prema narodu unatoč grijehu, objašnjena je ovdje jedino zbog čašćenja Božjeg imena.

Lev 18 5+ nju; [11]i dadoh im svoje uredbe i objavih svoje zako-
ne, koje svatko mora vršiti da bi živio; [12]dadoh im
Izl 20 8+ i svoje subote, kao znak između sebe i njih, neka
Izl 31 13 znaju da sam ja Jahve koji ih posvećujem.
Izl 14 11+ [13]Ali se i u pustinji dom Izraelov odmetnu od
mene: nisu hodili po mojim uredbama; odbaciše
moje zakone, koje svatko mora vršiti da bi živio;
subote moje oskvrnjivahu. I zato odlučih u pustinji
= 20 9 gnjev svoj na njih izliti da ih zatrem. [14]Ali ni toga
Izl 32 12+ ne učinih radi svojeg imena, da se ono ne kalja
Br 14 28-30 pred narodima kojima ih naočigled izvedoh. [15]Ali
Pnz 1 34-35 im se zakleh u pustinji da ih neću uvesti u zemlju
Ps 95 11 koju sam im bio dao, u zemlju kojom teče med i
= 20 6+ mlijeko, od svih zemalja najljepšu, [16]jer odbaciše
moje zakone, i ne hodiše po mojim uredbama, i
subote moje oskvrnjivahu, a srce im iđaše za njiho-
vim kumirima. [17]Oči se moje ipak sažališe da ih ne
zatrem. I tako ih u pustinji ne uništih, [18]nego rekoh
sinovima njihovim u pustinji: 'Ne hodite po ured-
bama svojih otaca, ne čuvajte zakona njihovih i ne
kaljajte se kumirima njihovim! [19]Ja sam Jahve, Bog
vaš! Po uredbama mojim hodite, čuvajte i vršite
moje zakone [20]i svetkujte moje subote, neka one
budu znak između mene i vas, kako bi se znalo da
sam ja Jahve, Bog vaš!'
[21]Ali se i sinovi odmetnuše od mene: po mojim
uredbama nisu hodili i nisu čuvali ni vršili mojih
Lev 18 5 zakona, koje svatko mora vršiti da bi živio, a su-
bote su moje oskvrnjivali. I zato odlučih gnjev svoj
izliti i iskaliti srdžbu svoju na njima u pustinji. [22]Ali
20 14 opet ruku svoju sustegoh radi svojeg imena, da se
ono ne kalja pred narodima kojima ih naočigled
izvedoh. [23]No zakleh se u pustinji da ću ih raspršiti
među narode i rasijati po zemljama, [24]jer nisu vršili
mojih zakona i jer prezreše moje uredbe i jer su-
bote moje oskvrnjivahu i oči upirahu u kumire svo-
jih otaca. [25]I zato im dadoh uredbe koje ne bijahu
dobre, zakone koji usmrćuju[a]: [26]da se oskvrnjuju
Lev 18 21+ svojim prinosima, provodeći kroz oganj svoju prvo-
rođenčad. Htjedoh tako da ih zastrašim, neka
znaju da sam ja Jahve.

[27]Sine čovječji, reci domu Izraelovu: 'Ovako go-
vori Jahve Gospod! I ovim me oci vaši još uvrijedi-
še: nevjerom mi se iznevjeriše! [28]Kad ih uvedoh u
zemlju koju im se zakleh dati, gdje god bi ugledali
povišen brežuljak ili stablo krošnjato, prinosili bi Pnz 12 2+
žrtve, donosili izazovne prinose, metali mirise
ugodne, nalijevali ljevanice. [29]Upitah ih: što li znači
ta uzvišica na koju se penjete?' I tako osta ime 'ba-
ma[b]', uzvišica, do dana današnjega.
[30]Zato reci domu Izraelovu: 'Ovako govori Jahve
Gospod: Ne kaljate li se i vi kao oci vaši, ne provo-
dite li i vi blud s gadostima njihovim? [31]Kaljate se
prinoseći im darove, provodeći kroz oganj svoje si-
nove u čast svim kumirima svojim sve do dana da-
našnjega. I da me onda za savjet pitaš, dome Izrae-
lov! Života mi moga – riječ je Jahve Gospoda –
nećete me za savjet pitati! [32]I neće se zbiti o čemu
sanjate kad govorite: 'Bit ćemo kao drugi narodi,
kao narodi ostalih zemalja što služe drveću i kame-
nju.' [33]Života mi moga – riječ je Jahve Gospoda –
vladat ću vama rukom krepkom i mišicom uzdignu-
tom, u svoj žestini svoje jarosti. [34]Izvest ću vas iz
naroda, skupiti vas iz svih zemalja u koje bijaste
raspršeni rukom krepkom i mišicom uzdignutom,
u svem plamu jarosti moje! [35]Odvest ću vas u pusti-
nju naroda[c] i ondje vam licem u lice suditi! [36]Kao
što sudih ocima vašim u pustinji zemlje egipatske,
i vama ću suditi – riječ je Jahve Gospoda! [37]Provest
ću vas ispod štapa[d] svojega, podvrći vas brojenju:
[38]razlučit ću između vas sve koji se pobuniše i odv-
rgoše od mene: izvest ću ih iz zemlje u kojoj kao
došljaci borave, ali – u zemlju Izraelovu nikad ući
neće! I znat ćete da sam ja Jahve!'
[39]'A vi, dome Izraelov' – ovako govori Jahve Go-
spod – 'samo idite i dalje služite svaki svom kumi- 16 59-63+
ru! Jednom ćete, kunem vas se, poslušati i nećete 36 20; 43,8
više kaljati moje sveto ime svojim prinosima i ku- Lev 17 1+
mirima: [40]na Svetoj gori mojoj, na visokoj gori Iz- 17 23
raelovoj – riječ je Jahve Gospoda – služit će mi sav
dom Izraelov, u svojoj zemlji. Ondje će mi oni omi-
ljeti i ondje ću iskati vaše podizanice i prinose vaših

a) Prvotna teologija pripisuje Jahvi ustanove i iskrivljenja za koja su u biti odgovorni ljudi. Izgleda da Ezekiel ovdje misli na zapovijed o prikazivanju prvorođenaca (22,28–29) koje su Izraelci često tumačili kao sablažnjivi materijalizam (usp. Lev 18,21+).
b) Igra riječi. Jahve pita: »Što li znači ta uzvišica (*habbamah*) na koju se penjete (*habbaîm*)?« Odatle ime Bama.
c) Izričaj označuje Sirsku pustinju.
d) Kao i pastir kada pusti ispred sebe svoje ovce da ih prebroji (usp. Lev 27,32; Ez 34,1+).

prvina sa svim svetinjama. [41]Omiljet ćete mi kao
miris ugodan kad vas izvedem iz narodā i skupim
iz zemalja u kojima bjeste rasijani. I na vama ću
očitovati svetost svoju naočigled svih naroda.
[42]Tada ćete znati da sam ja Jahve, kada vas dove-
dem u zemlju Izraelovu, u zemlju koju se zakleh
dati očevima vašim. [43]Ondje ćete se spomenuti svih
svojih putova i nedjela kojima se okaljaste: sami
ćete sebi omrznuti zbog nedjela što ih počiniste. [44]I
20 14 tada ćete spoznati da sam ja Jahve kad, radi imena
svojega, ne postupim s vama po zloći vaših putova
ni po vašim pokvarenim djelima, dome Izraelov!
Tako govori Jahve Gospod!'«

Jahvin mač nad Izraelom

21 I dođe mi riječ Jahvina: [2]»Sine čovječji,
16 46+ okreni lice k jugu i prospi besjedu prema jugu
te prorokuj protiv šume u kraju negepskom. [3]Reci
šumi negepskoj: 'Poslušaj riječ Jahvinu! Ovako go-
Iz 9 17; vori Jahve Gospod: Evo, zapalit ću usred tebe
10 17-19 oganj i on će proždrijeti u tebi svako drvo, zeleno
Jr 21 14 Ps 83 15 i suho! Razgorjeli se oganj neće utrnuti dok sve ne
Ez 17 24 izgori od sjevera do juga. [4]I svi će vidjeti da sam
Lk 23 31 ja, Jahve, zapalio taj oganj i neće se ugasiti.'«
[5]Rekoh na to: »Jao, Jahve Gospode, tā oni će
za mene reći: 'Evo opet pričalice s pričama!'«
21 [6]I dođe mi riječ Jahvina: [7]»Sine čovjeSji, okreni
lice prema Jeruzalemu i prospi besjedu protiv nje-
gova Svetišta[a] i prorokuj protiv zemlje Izraelove.
[8]Reci zemlji Izraelovoj: 'Ovako govori Jahve Go-
spod: Evo me na te! Trgnut ću mač iz korica, istri-
jebit ću iz tebe sve – i pravedna i bezbožna[b]! [9]Da
iz tebe istrijebim pravedna i bezbožna, trgnut ću
evo mač iz korica na svako tijelo, od sjevera do
juga. [10]I svako će tijelo spoznati da sam ja, Jahve,
isukao mač svoj iz korica i da ga više neću u njih
vratiti! [11]A ti, sine čovječji, kukaj kao da su ti sva
rebra polomljena, kukaj gorko, njima na oči! [12]Ako
li te zapitaju: 'Što toliko kukaš?' reci im: 'Zbog
vijesti koja stiže, od koje će sva srca zamrijeti i sve
ruke klonuti, svaki duh biti utučen i svako koljeno 7 17
klecati. Evo, dolazi, već je tu!' Tako govori Jahve
Gospod.«

[13]I dođe mi riječ Jahvina: [14]»Sine čovječji, proro-
kuj! Ovako govori Jahve Gospod. Reci[c]:
'Mač! Mač!
Naoštren i osvjetlan!
[15]Za klanje naoštren,
osvjetlan da sijeva[d].
[16]Osvjetlan da ga ruka prihvati,
mač naoštren, osvjetlan
da se stavi u ruke ubojici.
[17]A ti, sine čovječji, plači, nariči!
Jer, evo, mač je već na narod moj isukan,
mač na izraelske knezove:
svi su oni s mojim narodom
maču izručeni!
Udri se stoga u slabine[e]!' Jr 31 19
[18]Dođe kušnja[f],
i odbačenoga žezla više biti neće
– riječ je Jahve Gospoda.
[19]A ti, sine čovječji, prorokuj
i rukama plješći.
Neka se udvostruči,
neka se utrostruči
taj mač pokolja,
mač pokolja golema[g]
što ih odasvud okružuje.
[20]Da zadršću srca,
da bude žrtava nebrojenih,
na svaka sam vrata postavio mač,
pripravljen da k'o munja sijeva,
za pokolje naoštren[h].
[21]Natrag! Desno[i]!
Naprijed! Lijevo!
[22]I ja ću pljeskati rukama,
iskaliti gnjev svoj na njima!
Ja, Jahve, rekoh!«

a) LXX i sir. TM: »svetišta«.
b) Ezekiel izražava ovdje još staro načelo solidarnosti u kazni kojom inače suprotstavlja (14,12+) načelo osobne odgovornosti.
c) Ovaj spjev pjeva užurbanim ritmom o Jahvinom maču koji polaže u ruke »ubojici«, tj. Babiloncima da izvrši svoj sud. Spjev je međutim loše sačuvan. Često je teško protumačiti pojedinosti.
d) Kraj r. je nerazumljiv, malo pomažu i prijevodi. TM: »ili ćemo se razveseliti. Žezlo mojega sina prezire svako drvo«. LXX: »spreman osloboditi (?) kolje, prezire i odbacuje svako drvo«. Vg.: »ti, koji rukuješ žezlom mojega sina, posjekao si svako drvo«.
e) BJ prevodi »udri se stoga u grudi« kao izrekom za tugu i bol.
f) BJ prekida nastavak r. jer ga smatra nerazumljivim. »Odbačeno žezlo« vjerojatno podsjeća na kraj r. 15 koji je jednako nerazumljiv.
g) Konj. jednog, možda, iskvarenog teksta. »Velika žrtva« mora podsjećati na Sidkiju.
h) LXX: »pokolj mačem«. TM je iskvaren. – Targumi: *merutah*, »naoštren«. TM: *me'utah*, nema smisla.
i) BJ: »Budi naoštren u desno, smjesti se na lijevo, tamo gdje je tvoja oštrina potrebna«. LXX: »budi naoštren«. TM: »budi jedini«.

Kralj babilonski na raskrsnici

23I dođe mi riječ Jahvina: 24»Sine čovječji, zacrtaj
dva puta kuda da pođe mač kralja babilonskoga.
Neka oba puta izlaze iz iste zemlje! Na raskršću
puta ka gradu stavi putokaz. 25Zacrtaj maču put da
dođe u Rabat Bene Amon i u Judeju, u utvrđeni
Jeruzalem. 26Jer kralj babilonski stoji na početku
puta, na raspuću dvaju putova, i pita znamenja –
miješa strijele, ispituje terafime i motri jetru.
27Znamenja mu u desnici kažu: na Jeruzalem; da
4 2-3 ondje namjesti zidodere, da naredi pokolj, da po-
digne zidodere protiv vrata, da naspe nasip i sa-
gradi opsadne kule[a]. 28Ali će se njima učiniti da je
znamenje lažno, jer mu se zakleše na vjernost. Ali
će ih on tada podsjetiti na njihovo vjerolomstvo u
koje se uloviše. 29Zato, ovako govori Jahve Go-
spod: 'Jer bez prestanka podsjećate na svoja beza-
konja otkrivajući opačine i pokazujući grijehe u
svim svojim djelima – da, jer bez prestanka na njih
podsjećate, u njih ćete se uloviti. 30A tebi, nečasni
i bezbožnički kneže izraelski, tebi dođe dan i čas
posljednjega zločina.' 31Ovako govori Jahve Go-
spod: 'Skini mitru s glave i odloži kraljevski vije-
Iz 40 4 nac! Jer sve se mijenja: tko bî dolje, bit će uzvišen,
Mt 23 12 a tko bî gore, bit će ponižen. 32Ruševine, ruševine,
Post 49 10 ruševine ću postaviti kakvih nije bilo, dok ne dođe
onaj koji ima suditi, jer ja ću mu predati sud[b].'

Kažnjavanje Amonaca[c]

33Sine čovječji, prorokuj: Ovako govori Jahve
Gospod sinovima Amonovim o njihovoj sramoti.
Reci: 'Mač! Mač za pokolj isukan i naoštren da si-
ječe, da kao munja sijeva, 34a tebi dotle isprazno
viđaju, laž proriču – da se stavi pod vrat[d] zlikov-
cima zloglasnim, kojima, eto, dođe dan i čas po-
sljednjega zločina! 35Ali vrati mač u korice! U mje-
stu gdje si nastao i u zemlji gdje si se rodio ja ću ti
suditi. 36Ondje ću na te gnjev svoj izliti i raspiriti
protiv tebe plamen srdžbe svoje i predati te u ruke
okrutnim ljudima, vještim zatornicima. 37I bit ćeš
hrana ognju, a krv će tvoja zemljom protjecati. I
nitko te živ više neće spominjati! Jer ja, Jahve,
tako rekoh.'«

Nedjela Jeruzalema[e]

22 I dođe mi riječ Jahvina: 2»Sine čovječji, hoćeš 20 4; 23 36
li suditi, hoćeš li suditi gradu krvničkom? Po-
kaži mu sve gnusobe njegove! 3Reci: 'Ovako govori
Jahve Gospod: Grade što u sebi krv toliku prolije-
vaš i što svuda sebi kumire praviš da se okaljaš,
kucnu čas tvoj: 4krvlju što je proli ti sagriješi i ku-
mirima koje napravi ti se okalja, skrativši tako
dane svoje i ubrzavši svoje godine. I zato ću te sada
učiniti sramotom među narodima, ruglom po svim 5 14
zemljama. 5I koji su ti blizu i koji su ti daleko, po-
drugivat će se tebi: 'O sramotno ime, grade pokva-
reni!' 6Eto, knezovi izraelski – svaki na svoju ruku[f] 18 5-9
– u tebi krv prolijevaju. 7I u tebi se više ne poštuje Pnz 27 16
ni otac ni majka, došljake tlače, siročad i udovice Lev 19 3
u tebi zlostavljaju! 8Svetinje moje prezireš, subote Izl 22 21-22
oskvrnjuješ. 9U tebi su klevetnici zbog kojih se krv Lev 19 30
prolijeva; u tebi se po gorama blaguje, posred tebe Lev 19 16
čine sramote. 10U tebi se raskriva sramota očeva, u Pnz 12 2+
tebi siluju žene dok su nečiste. 11Jedan čini gadost Lev 18 7
sa ženom susjeda svoga, drugi djelom sramotnim Lev 18 19 Lev 18 20
oskvrnjuje snahu svoju, a treći u tebi siluje sestru, Lev 18 15
kćerku oca svoga. Lev 18 9
12Ima ih koji i mito primaju da krv proliju. Uzi- Pnz 27 25
maš ujam i pridatak, od bližnjega silom otimaš, a Lev 25 35-37
mene zaboravljaš – riječ je Jahve Gospoda. 13Zato, 6 11
evo, ja rukama pljeśćem nad plijenom što ga ti nap-
ljačka i nad krvlju što se lije u tebi. 14Jer, hoće li
srce tvoje izdržati i hoće li ruke tvoje odoljeti u
dane kad ja na te ustanem? Ja, Jahve, rekoh i uči-
nit ću! 15Zato ću te raspršiti među narode, rasijat' Lev 26 33

a) Prvo spominjanje zidodera vjerojatno je pogrešno, ali se podjednako nalazi u prijevodima. – Krećući se radije protiv Jeruzalema nego protiv Rabata (glavni grad Amonaca, današnji Aman), Nabukodonozor nije poslušao neko »isprazno proroćanstvo« nego svjedoči pogrešku što ju je počinio Izrael koji se pobunio protiv njega, a pozvao se na Egipat (usp. r. 28).
b) Doslovno: »nije bila ni ovo«. – Posljednje riječi u r. podsjećaju na Jakovljevo proroštvo o Judi (Post 49,10) koje neki ispravljaju da bi čitali: »(Od Jude žezlo se kraljevsko, ni palica vladalačka od nogu njegovih udaljiti neće) dok ne dođe onaj kome pripada«. ali tekst je iskvaren i veoma nejasan.
c) Budući da je sudbina pala na Jeruzalem (r. 27) Amonci mogu vjerovati da su izbjegli opasnost. Ali i njih će stići kazna.
d) TM. Doslovno i BJ: »da zakolješ«. Konj.: »da staviš pod vrat«. Dvije slijedeće riječi su gramatički neispravne.
e) Tematika ove gl. podsjeća na gl. 16; 20 i 23. Ovdje, međutim, prorok ne govori u prispodobi. Osim toga, više ima u vidu sadašnje pogreške, nabrojene u rr. 1–12 nego li pogreške prošlih naraštaja.
f) BJ: »svaki na svoj račun«.

te po zemljama, da uklonim iz tebe svu nečistoću!
[16]I bit ćeš opet moja baština naočigled naroda[a]. I
znat ćeš da sam ja Jahve!'«
[17]Dođe mi riječ Jahvina: [18]»Sine čovječji, dom Iz-
Iz 1 22, 25 raelov troska mi postade: bakar, srebro, kositar,
Jr 6 28-30 željezo i olovo u peći[b] – svi su oni troska! [19]Stoga
ovako govori Jahve Gospod: 'Jer mi troska posta-
doste, skupit ću vas, evo, u Jeruzalemu[c]. [20]Kao što
se skuplja srebro, bakar, željezo, olovo i kositar u
peći te se okolo oganj potpiri da se sve rastali, tako
Mal 3 2-3 ću i ja vas skupiti u svojem gnjevu i u svojoj jarosti,
složiti vas i rastaliti. [21]Jest, skupit ću vas i potpiriti
oko vas oganj svoje jarosti da se usred grada rasta-
lite. [22]Kao što se srebro u peći topi, tako ćete se i
vi u njemu rastopiti. I znat ćete da ja, Jahve, gnjev
svoj na vas izlijevam!'«
[23]Dođe mi riječ Jahvina[d]: [24]»Sine čovječji, reci
još: 'Ti si zemlja još neočišćena, koju još ne opra
Sef 3 3-4 kiša[e] dana jarosnoga! [25]Knezovi[f] njezini, poput la-
Izl 20 13, 15 vova što riču i plijen razdiru, ljude proždiru, otim-
lju im blago i dragocjenosti, množeći udovice usred
Lev 19 30 nje. [26]Svećenici njezini ne poštuju mog Zakona i
Lev 17-22 oskvrnjuju moje svetinje, ne razlikujući sveto od
Lev 11-16 nesvetoga, ne učeći se lučiti nečisto od čistoga. Za-
Lev 23 3 nemarili su subote moje, bez časti sam u njihovoj
Izl 20 8-11 sredini. [27]Starješine njezine, poput vukova što pli-
jen razdiru i krv prolijevaju, upropašćuju ljude, la-
13 10-16 komi na dobitak. [28]A proroci njezini sve to prema-
zuju[g] bjelilom i prekrivaju ispraznim viđenjima i
lažnim proricanjima zboreći: 'Ovako govori Jahve
Gospod!' – a Jahve to ne reče. [29]Imućnici pak čine
svakojaka nasilja i otimačine, siromaha i bijednika
ugnjetavaju, a došljaka bespravno tlače. [30]Tražio
Ps 106 23 sam među njima nekoga da podigne zidine i stane
Iz 59 15-16 na proboje preda me u obranu zemlje, da je ne
zatrem, i ne nađoh nikoga. [31]I zato izlih na njih
gnjev svoj pa ih zatrijeh ognjem svoje jarosti; pu-
tove im njihove na glavu oborih' – riječ je Jahve
Gospoda.«

Povijest Samarije i Jeruzalema u slici[h] 16 1+ Jr 3 6-13

23 Dođe mi riječ Jahvina: [2]»Sine čovječji, bile
dvije žene, kćeri jedne matere. [3]I odaše se
bludu u Egiptu, blud činiše u mladosti: ondje su 20 7-8
im grudi stiskali, djevojačke dojke gnječili. [4]Starijoj
bijaše ime Ohola, a sestri joj Oholiba[i]. Obje moje
postadoše i rodiše mi sinove i kćeri. Evo im iménā:
Samarija je Ohola, Jeruzalem Oholiba.
[5]Ohola, iako meni pripadaše, bludu se odala; us-
palila se za ljubavnicima, za Asircima, susjedima
svojim, [6]u modri baršun odjevenima, sve samim
vojvodama i namjesnicima, pristalim momcima,
vještim konjanicima. [7]I oda se bludu s njima, sve
poizbor sinovima asirskim; i usplamtjev za njima,
okalja se svim njihovim kumirima. [8]A ne okani se
ni bluda s Egipćanima, koji s njome ležahu od nje-
zine mladosti, koji su joj djevojačke dojke gnječili
i na nju blud svoj izlijevali. [9]I zato je predah u ruke
njenim ljubavnicima, u ruke Asircima za kojima se
uspalila. [10]I oni je razgoliše, zarobiše joj sinove i
kćeri, a nju samu mačem pogubiše. I postade tako
primjer svim ženama kako na njoj bî sud izvršen.
[11]Vidje to sestra joj Oholiba, ali se još gore uspali
i gori blud činjaše. [12]Za sinovima se asirskim uspa-
ljivala, sve samim vojvodama i namjesnicima, svo-
jim susjedima, raskošno odjevenim, vještim konja-
nicima, poizbor momcima. [13]I vidjeh kako se oka-
ljala: obje su istim putem pošle. [14]Ali se ova još
gore bludu odala: kad bi ugledala muškarca na zidu
naslikana, likove Kaldejaca crvenilom nacrtane,
[15]bedara pasom opasanih, sa spuštenim povezima

a) BJ: »bit ćeš obeščašćen zbog svoje pogreške«. Doslovno: »zbog tebe«. Predloženi ispravak »ti ćeš me obeščastiti« prema LXX nije uspio jer je glagol *halal,* »obeščastiti« izveden od glagola *nahal,* »baštiniti«, »posjedovati«.
b) TM dodaje »srebro«, riječ koja je možda slučajno premještena (usp. r. 20). – Ova slika koju je već upotrijebio Izaija (1,21.25) i Jeremija (6,28s) ovdje je više razvijena. Ona označuje napad i opsadu Jeruzalema.
c) Proroštvo je moglo nastati u vrijeme kada je narod Judeje navirao u Jeruzalem da bi tu pronašao utočište tj. malo prije opsade, 589. i 587. godine.
d) Ovaj treći dio proročanstva možda je napisan nakon zauzeća grada.
e) TM. LXX i BJ: »koja nije primila kiše«.
f) LXX. TM: »urota njegovih proroka«.
g) BJ: »imaju masku« (usp. 13,10–16).
h) Ovdje ponovno započinje simbolička povijest Izraela (usp. 16,1+) i razvija se paralelno između Samarije i Jeruzalema.
i) *Oholah:* »njezin šator« (njoj). *Oholîbah:* »moj šator je u njoj«. Čini se da ova etimologija želi suprotstaviti raskolnički kult Samarije pravom kultu Jeruzalema. Možda tu ipak treba uočiti prisjećanje na činjenice i običaje koje mi ne poznajemo. Možda je riječ o šatorima na uzvišicama.

na glavama – sve junake, prave Babilonce, rodom
iz zemlje kaldejske – [16]tek što bi ugledala priliku
njihovu, sva bi se za njima uspalila te im slala po-
2 Kr **20** 12-19 slanike u zemlju kaldejsku[a]. [17]Sinovi babilonski k
njoj bi dohrlili na ljubavnu postelju da je bludom
kaljaju. A kad bi se s njima okaljala, zgadili bi joj
se. [18]Ali se razglasilo njezino bludništvo, otkrila se
njena golotinja, i duša se moja od nje odvratila,
kao što se bješe odvratila od sestre njene. [19]Jer ona
se još gorem bludu predala, opominjući se dánâ
svoje mladosti kad se u Egiptu bludu odavala, [20]us-
paljujući se za razvratnicima kojima muška snaga
bijaše kao u magaraca, a izljev kao u pastuha.
[21]Tako se opet vrati sramoti svoje mladosti, kad su
joj u Egiptu grudi pritiskivali, djevičanske dojke[b]
gnječili.
[22]Zato, Oholibo, ovako govori Jahve Gospod:
'Gle, dignut ću na te tvoje ljubavnike, koji ti se
duši ogadiše, i dovest ću ih odasvud na tebe: [23]Ba-
bilonce, sve Kaldejce, Pekođane, Šoance i Koan-
ce[c], a s njima sve sinove asirske – sve poizbor
momke, vojvode i namjesnike, na glasu junake,
vješte konjanike. [24]I doći će na te sa sjevera[d] sila
bojnih kola i točkova s mnoštvom naroda i svrstat'
se odasvud protiv tebe sa štitovima, štitićima i
oklopima. Njima ću te na sud predati, i svojim će
ti sudom suditi. [25]Oborit ću na te svu svoju ljubo-
moru, neka s tobom jarosno postupe: nos i uši
neka ti odsijeku, a ostatak tvoj da od mača padne;
sinove i kćeri da ti odvedu, a ostatak tvoj da oganj
proguta. [26]I zderat će s tebe tvoje haljine i oteti sve
tvoje nakite. [27]Tako ću okončati svu tvoju sramotu
i bludničenje, sve tamo od Egipta: nećeš više k
Izl **16** 3; njima oči dizati i nećeš se više spominjati Egipta!'
17 3 [28]Jer, ovako govori Jahve Gospod: 'Evo me! Predat
ću te u ruke onima koji ti omrznuše, koji ti se duši
ogadiše. [29]Neka iskale na tebi svoju mržnju, neka
ti svu muku preotmu, a tebe nek' ostave golu i na-
gu! Neka se obnaži sva golotinja tvoje bludnosti i
besramnosti, tvojeg bludničenja. [30]Sve će te to stići
zbog tvojeg bludničenja s narodima i jer si se oka-
ljala njihovim kumirima. [31]Putem si sestre svoje ho-
dila: dat ću ti u ruku čašu njezinu: [32]Ovako govori
Jahve Gospod:
Čašu sestre svoje ispit ćeš[e], Jr **25** 15-18
čašu široku, duboku, Iz **51** 17+
i bit ćeš na podsmijeh i ruglo Ps **75** 9+
– mnogo u nju stane! –
[33]napunit ćeš se pijanstva i žalosti!
Čaša je to pustošenja, užasa –
čaša sestre tvoje Samarije.
[34]Pit ćeš je, do dna iskapiti,
zatim u komade razbiti,
grudi svoje izraniti.
Jer, ja tako rekoh' –
riječ je Jahve Gospoda!
[35]Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Jer ti mene
zaboravi i leđa mi okrenu, snosi sada svu svoju sra-
motu i bestidnost!'«
[36]I još mi reče Jahve: »Sine čovječji, hoćeš li su-
diti Oholi i Oholibi, pokazati im njihove gadosti? **20** 4; **22** 2
[37]Preljub počiniše, ruke su im okrvavljene, s kumi-
rima svojim preljub učiniše, djecu koju mi porodiše
provedoše kroz oganj da ih proguta[f]. [38]Još mi i ovo Lev **18** 21
učiniše: onoga dana obeščastiše moje Svetište i su-
bote moje oskvrnuše. [39]Jer istoga dana kad djecu
svoju kumirima klaše, u Svetište moje dođoše da Lev **19** 30
ga obeščaste. Eto, tako uradiše usred Doma moje-
ga. [40]Slale su čak[g] po muškarce izdaleka, i oni bi
im pohrlili čim bi glasnici k njima stigli. A ti se za
njih kupala, oči svoje mazala i nakitom se kitila.
[41]A potom bi sjedala na raskošnu postelju pred ko-
jom stol prostrt bijaše na koji si stavljala moj ta-
mjan i moje ulje. [42]Tu se čulo pocikivanje bezbriž-
nog društva zbog velikog mnoštva dovedena sa svih
strana pustinje[h]; stavljali su ženama na ruke naru-
kvice i na glavu vijence prekrasne. [43]I rekoh: 'Sa
ženom ogrezlom u preljubu još blud tjeraju, i sama
se ona još bludu odaje[i]!' [44]Prilaze joj kao kakvoj
bludnici! Da, prilazili su k Oholi i Oholibi, pokva-
renicama. [45]Zato će im pravednici suditi kao što se Lev **20** 1
sudi preljubnicama i onima koji krv prolijevaju, jer Pnz **22** 21-22
– one su preljubnice, ruke su im okrvavljene.
[46]Jer ovako govori Jahve Gospod: 'Neka se pro-

a) Možda prisjećaj na odnose između Ezekije i Merodaka Baladana (usp. Iz 39).
b) Prijevodi: »u Egiptu«. TM: »iz Egipta«. – Konj.: *be'ssôt,* »tiskali«, »pritiskivali« (usp. r. 3). TM: *ba'sôt,* »činili su«. – Konj.: *ûma'ek,* »milovati«, »gnječiti« (usp. r. 3). TM: *lema'an,* »da«.
c) Pekod, spomenut već u Jr 50,21, aramejsko je pleme na istoku Babilonije, poznato po klinastim natpisima. Šoance i Koance su poistovjećivali sa Sutu i Kutu plemenima u istoj regiji; ovo poistovjećenje, međutim, nije pouzdano.
d) LXX. TM ima nepoznatu riječ.
e) Ovaj kratak spjev je možda šansona ili epigram koji bi Ezekiel pripisao Jeruzalemu. Slika čaše je od Jeremije naovamo uobičajena.
f) LXX i sir. TM: »za njih«. O tim ljudskim žrtvama usp. već 20,25–26 (Jr 7,31; 19,5; 32,35; V. Lev. 18,21+).
g) Sada se prorok obraća izravno svojim suvremenicima i predbacuje im nedavne pogreške, otkuda i upotreba drugog lica. Odlomak bi trebao sadržavati niz prisjećanja na precizne i nedavne političke događaje, ali tekst je iskvaren i teško razumljiv.
h) Nesiguran prijevod iskvarena teksta. – Nakon »bezbrižnog« ispušta se »prema ljudima«.
i) Nesiguran tekst.

tiv njih zbor sazove da ih izvrgnem zlostavljanju i pljački. [47]Zbor neka ih kamenuje i mačevima raskomada; sinove i kćeri neka im pokolje, a domove ognjem spali. [48]Tako ću iz zemlje istrijebiti sramotu, da se druge žene opomenu i ne čine djela vaših sramotnih. [49]A na vas ću oboriti svu vašu bestidnost, ispaštat ćete grijehe idolopoklonstva. I znat ćete da sam ja Jahve Gospod.'«

Objava opsade Jeruzalema

24 Godine devete, devetoga mjeseca, desetoga dana[a], dođe mi riječ Jahvina: [2]»Sine čovječji, zapiši ovaj dan: upravo danas kralj babilonski zaposjede Jeruzalem[b]. [3]Pripovijedaj domu odmetničkom prispodobu. Reci im:

Ovako govori Jahve Gospod:
11 3-12 'Pristavi lonac, pristavi
i nalij vode u nj[c]!
[4]Baci u nj komade,
sve najbolje komade mesa, but i pleće!
Napuni ga ponajboljim kostima!
[5]Uzmi najbolje od stada.
Pod loncem vatru[d] naloži.
Neka dobro uzavri,
neka se u njemu skuhaju i kosti.'
[6]Jer ovako govori Jahve Gospod:
'Jao gradu krvničkom,
zahrđalu loncu
s kojega se hrđa ne skida!
A zatim komad po komad
iz njega izvadi,
ali za nj ne bacaj kȍckē!
[7]Jer krv je njegova u njemu
– na golu je kamenu ostavi,
po zemlji je ne razlij
gdje bi je prašina mogla prekriti!
[8]Da se gnjev moj raspali,
da mu odmazdim,
ostavih krv njegovu na kamenu golom, Job 16 18+
da se ne pokrije.'
[9]Stoga ovako govori Jahve Gospod:
'Jao gradu krvničkome,
jer ću veliku lomaču naložiti!
[10]Skupi drva, vatru potpali,
skuhaj meso, primiješaj začina,
nek' izgore i kosti!
[11]A zatim ga prazna na žeravicu pristavi
da mjed mu se usija
i nečistoća njegova sva se rastopi,
da se uništi hrđa na njemu!

[12e]Grdne li muke! Ali se velika hrđa ne dade s
njega skinuti: i vatri odolje. [13]Sramotan je grijeh
tvoj[f]: htjedoh te očistiti, ali se ti ne htjede od gri-
jeha očistiti; i zbog toga se više nećeš očistiti dok
nad tobom ne iskalim gnjev svoj! [14]Ja, Jahve, re-
koh! I riječ ću ispuniti; neću popustiti: I neću se
smilovati niti ću se pokajati! Sudit ću te po puto- 5 11+
vima tvojim i po djelima tvojim! – riječ je Jahve
Gospoda.«

Iskušenje prorokovo Jr 18 1+

[15]I dođe mi riječ Jahvina: [16]»Sine čovječji, evo,
nenadanom smrću oduzet ću ti radost očinju[g]! Ne Sir 36 22
tuguj, ne plači i ne roni suza! [17]Jecaj tiho, ali ne
žali kao što se za mrtvima žali! I povij oko glave
povez, a na noge obuj sandale. Ne prekrivaj brade
i ne jedi žalobničke pogače[h].«

[18]Ujutro tako prorokovah narodu, a uveče mi
žena umrije te sutradan uradih kao što mi bijaše
zapovjeđeno. [19]Narod me na to zapita: »Nećeš li
nam reći što znači za nas to što ti radiš?« [20]Ja im
odgovorih: »Dođe mi riječ Jahvina: [21]'Reci domu

a) Prosinac – siječanj, 589–588. godine.
b) Prema podacima iz 2 Kr 25,1; Jr 52,4 (usp. 39,1) govori se o započetoj opsadi Jeruzalema. Ako je prorok, dakle, u Babilonu onda će ovaj pismeni datum poslužiti kasnije za točnu provjeru njegovih objava.
c) Simbolična radnja. Prorok ironično uvodi uzrečicu o sigurnosti Jeruzalema (11,3). Teško je protumačiti sve pojedinosti, ali opći je smisao jasan: grad je toliko iskvaren da ga ništa ne može spasiti, čak ni prolazna kušnja. Bit će uništen. Njegovi zidovi neće zaštititi stanovnike. Protjerat će ih i razasuti u tuđini.
d) Konj.: *ha'sîm,* »od drva« (usp. r. 10). TM: *ha'asamîm,* »od kosti«.
e) TM dodaje na početku: »ona me je iscrpila svojim« (?), što LXX ispušta. – Na kraju r. ispušta se slučajno ponovljena riječ »rđa«.
f) Konj. TM: »u tvom grijehu«.
g) Izraz nježnosti koji ovdje označuje prorokovu zaručnicu (r. 18).
h) To su obredi žalosti. Žalobnička pogača (doslovno: »ljudski kruh«; BJ: »običan kruh«) podsjeća na neki običaj koji nam izmiče.

Jr 7 1-15 Izraelovu: Ovako govori Jahve Gospod: Evo, osk-
Tuž 2 7 vrnut ću svoje Svetište, vaš ponos snažni, radost
vam očinju i čežnju duše vaše! I sinovi i kćeri koje
ostaviste, od mača će pasti! 22 Tada ćete uraditi kao
što i ja uradih[a]: nećete prekrivati brade i nećete
jesti žalobničke pogače! 23 Povit ćete povez oko
glave i obuti na noge sandale! I nećete više tugovati
ni plakati, nego ćete čiljeti zbog svojih nedjela i
jecati jedan za drugim! 24 A Ezekiel će vam biti pri-
mjer: učinit ćete sve što je i on činio. Kad se to 12 6+
zbude, spoznat ćete da sam ja Jahve!'
25 A ti, sine čovječji, doista u dan kad im odu-
zmem snagu, dičnu radost njihovu, radost im oči-
nju, slast duše njihove, sinove i kćeri njihove – 26 u
taj će dan k tebi stići bjegunac da ti to dojavi! 27 U
taj će se dan tvoja usta otvoriti, i ti ćeš tom bje- 3 26; 33 22
guncu progovoriti; nećeš više biti nijem. I tako ćeš
im biti znak. I oni će spoznati da sam ja Jahve!«

II. Proročanstva protiv naroda[b]

Protiv Amonaca[c]

Pnz 2 19+
Ez 21 33-37
Am 1 13-15
Jr 49 1-6
25 I dođe mi riječ Jahvina: 2 »Sine čovječji,
okreni lice k sinovima Amonovim te prorokuj
protiv njih! 3 Reci sinovima Amonovim: 'Poslušajte
riječ Jahve Gospoda! Ovako govori Jahve Gospod:
Zato što vi klicaste[d] 'ha, ha!' nad mojim Svetištem
kad ono bijaše oskvrnuto, i nad zemljom Izraelo-
vom kad ona bijaše opustošena, i nad domom Judi-
nim kad odlažaše u izgnanstvo, 4 predat ću vas, evo,
Br 24 21+ u posjed sinovima Istoka[e] da usred vas razapnu
svoje šatore, udare svoja prebivališta. Oni neka
jedu tvoje plodove i piju mlijeko tvoje! 5 Od Rabe
ću pašnjake za deve načiniti, a u zemlji[f] Amonovih
sinova torove ću za ovce podići. I znat ćete da sam
ja Jahve!'
6 Jer ovako govori Jahve Gospod: 'Zato što si
6 11 pljeskao rukama i udarao nogama i svom se dušom
radovao nad zemljom Izraelovom, 7 ja ću, evo, ruku
na te podići i kao plijen te predati narodima! Istri-
jebit ću te iz narodā, iskorijeniti iz zemalja! Zatrijet
ću te! I znat ćeš da sam ja Jahve!

Protiv Moaba

8 Ovako govori Jahve Gospod: 'Zato što Moab i Br 22 36+ Am 2 1-3
Seir[g] govorahu: 'Gle, dom je Judin poput svih na- Jr 48
roda', 9 otkrit ću, evo, obronke moapske, da s kraja Sef 2 8-11
na kraj ostane bez gradova što bijahu ukras zemlje:
Bet Haješimot, Baal Meon i Kirjatajim[h]. 10 Dat ću
ih u posjed sinovima Istoka, neprijateljima Amona-
ca, da se sinovi Amonovi među narodima više ne
spominju! 11 Tako ću izvršiti sud nad Moabom. I
znat će da sam ja Jahve!'

Protiv Edoma

Pnz 2 1+ Ez 35
12 Ovako govori Jahve Gospod: 'Zato što se Am 1 11-12 Jr 49 7-22
Edom osveti domu Judinu i tom se osvetom teško Iz 34
ogriješi, 13 ovako govori Jahve Gospod: Podići ću Ps 137 7
ruku na Edom, istrijebit ću iz njega ljude i živo-
tinje! Pretvorit ću ga u pustinju: od Temana do De- Iz 21 13-14
dana[i] svi će od mača izginuti. 14 Tako ću se osvetiti
Edomu rukom svojega naroda izraelskog. Oni će
postupiti s Edomom prema mojem gnjevu i mojoj

a) Ezekiel ne brani Jeruzalemcima da žale i oplakuju svoj grijeh. Ali će događaji biti tako nenadani i tako brutalni da neće za to imati priliku.
b) Kao u Am 1 – 2; Iz 13 – 23 i Jr 47 – 51, Ezekielova proročanstva protiv naroda sakupljena su u gl. 25 – 32. Gl. 25 – 28 odnose se na najbliže izraelske susjede: Amon, Moab, Edom i Filistejce (25), Tir i Sidon (26 – 28). Onda dolazi Egipat protiv kojeg su upravljena proročanstva u gl. 29 – 32. Datumi precizirani u 26,1; 29,1; 30,20; 31,1; 32,1.17 smještaju se u godine 587. do 585. za vrijeme i nakon opsade Jeruzalema. Tako je historijski okvir ovih proročanstava isti kao u gl. 24 i 33. Kratko proročanstvo protiv Tira (29,17–21) s nadjevkom 571. godine nadodano je zbirci.
c) Amonci (Pnz 2,19+) su sudjelovali u raznim pobunama protiv Nabukodonozora. Napustili su zatim svoje saveznike i iskoristili nesreću Jeruzalema.
d) Ovo se proroštvo odnosi na personificirani Amon.
e) Arapi nomadi (usp. Iz 11,14; Jr 49,28; Br 24,21+).
f) TM. Konj.: »gradove«.
g) Seir označava brdovitu visoravan na jugoistoku od Mrtvog mora na edomskom području (ali usp. Pnz 2,1+), pri čemu se izraz često upotrebljava kao sinonim za Edom (usp. Post 32,4; Suci 5,4; Br 24,18; Ez 35,2; itd.). Čudno da se ovdje spominje jer će čitavo jedno proroštvo biti posvećeno Edomu. Riječ, koje nema u LXX, možda je kasnija glosa.
h) TM. BJ. konj.: »njegovi gradovi«. – Čitav ovaj r. je nejasan, a prijevod nesiguran.
i) Teman je južni predio Edoma ali dva imena često stoje samo kao sinonimi (usp. Jr 49,20). Dedan, sadašnja oaza El Ela arapski je kraj na jugoistoku Edoma (usp. Iz 21,13; Jr 49,8).

srdžbi. I spoznat će moju osvetu!' – riječ je Jahve
Gospoda.

Jš 13 2+ Sef 2 4-7 Protiv Filistejaca

15 Ovako govori Jahve Gospod: 'Zato što Fili-
stejci izvršiše odmazdu, krvavo se osvećujući s
mržnjom u srcu, razarajući sve zbog svojeg neprija-
teljstva, 16 ovako govori Jahve Gospod: Evo, podi-
žem ruku na Filistejce, istrijebit ću Kerećane[a], uni-
štit ću sve što preostane na morskoj obali! 17 Tako
ću im se strašno osvetiti kaznama jarosnim. I kad
im se osvetim, znat će da sam ja Jahve.'«

Iz 23 Protiv Tira[b]

26 Godine jedanaeste, prvoga dana u mjesecu,
dođe mi riječ Jahvina:
2 »Sine čovječji, jer Tir
nad Jeruzalemom klicaše:
25 3 'Ha, ha! Razbiše se ta vrata nárōdā,
i k meni se okrenuše;
obogatit ću se: on je opustošen[d]' –
3 stoga ovako govori Jahve Gospod:
'Evo me protiv tebe, Tire,
dići ću na te silne narode,
kao što more valove diže!
4 Porušit će zidine tirske
i razoriti sve kule njegove.
A ja ću mu i prašinu pomesti,
načinit' od njega pećinu golu[e]!
5 Bit će sušilište mrežâ.
Jer ja rekoh! – riječ je Jahve Gospoda.
I narodima plijen će postati.
6 A sve kćeri njegove
od mača će pasti u polju!
Znat će da sam ja Jahve!'
7 Jer ovako govori Jahve Gospod:
29 17-21 'Gle, dovest ću na Tir sa sjevera
Nabukodonozora, kralja babilonskoga,
kralja nad kraljevima,
s konjima i bojnim kolima,
s konjanicima, četama i mnoštvom naroda[f]!
8 Kćeri će tvoje u polju
mačem posjeći!
Protiv tebe dići će kule opsadne, 4 1-3
nasuti protiv tebe nasipe
i podić' protiv tebe štitove.
9 Na zidove će tvoje upraviti zidodere
i tvoje će kule kukama oborit'!
10 Od nebrojenih konja njegovih
svega će te prašina prekriti,
a od štropota konjanika i točkova
i bojnih kola njihovih
zadrhtat će zidine tvoje,
kad bude prolazio kroz vrata tvoja,
k'o što se prolazi kroz grad osvojen.
11 Kopitima svojih konja
zgazit će ti sve ulice;
narod tvoj mačem će pobiti
i srušiti stupovlje tvoje.
12 Poplijenit će bogatstvo tvoje, Iz 24 8-9
tvoje će razgrabiti blago! Jr 25 10
Razorit će tvoje zidine Otk 18 22
i kuće tvoje divne srušiti!
Kamenje, drvo, prašinu tvoju
u more će pobacati!
13 A ja ću prekinuti jeku tvojih pjesama,
i zvuk se tvojih harfa više neće čuti!
14 Pretvorit ću te u pećinu golu,
postat ćeš sušilište mrežâ.
Više se nikad nećeš podići,
jer ja, Jahve, rekoh!' –
to riječ je Jahve Gospoda.«
15 Ovako Jahve Gospod govori Tiru: »A neće li
od trijeska pada tvojega i jecanja tvojih ranjenika,
kad nastane u tebi pokolj nemili, zadrhtati svi oto-
ci[g]? 16 I neće li tada svi morski knezovi sići s prije-
stolja svojih, odbaciti svoje plašteve, i skinuti ve- Jon 3 6
zene haljine, u strah se zaodjeti, na zemlju posjeda-
ti, dršćući bez prestanka, užasnuti tvojim udesom?
17 A zatim će nad tobom zakukati i reći ti: Otk 18 9-19
'Kamo[h] li propade? Kamo li s mora nestade,
grade proslavljeni,
što bijaše tako moćan na moru,
ti i žitelji tvoji,

a) To je narod blizak Filistejcima (usp. Jš 13,2+) i njima srodan (usp. 2 Sam 8,18+). Ovdje su ova dva imena praktično sinonimi.
b) Tir je, na početku šestog stoljeća, bio jak trgovački grad. Snažno se zalagao u svim protubabilonskim pothvatima koji su prethodili događajima iz 587. godine, ali je napustio Jeruzalem, svojega saveznika i obradovao se njegovom padu.
c) Godina 587–586. LXX: »dvanaeste godine« i »prvog mjeseca«, tj. travnja, 586. godine.
d) TM. BJ: »okrenuo se prema meni, njegovo je bogatstvo uništeno«. Doslovno: »ono što ga ispunja«.
e) Tir, (*Sor*) sagrađen je na stijeni (sûr) nedaleko od obale.
f) Opsada Tira, koju je poduzeo Nabukodonozor 585. godine, trajala je trinaest godina i pobjednik se njome nije osobito okoristio (19,17–21). Ovdje naviješteno potpuno uništenje tek će kasnije sprovesti Aleksandar Veliki.
g) »Otoci« označuju ovdje sve daleke obale.
h) *Qîna,* usp. 9,1+.

koji strah zadavahu
zemlji svoj[a]?
[18]Sada na dan pada tvojega
otoci će zadrhtati,
otoci u moru prestravit će se
zbog propasti tvoje!'
[19]Jer ovako govori Jahve Gospod: 'Kad te pre-
tvorim u pusti grad, kakvi su gradovi u kojima više
nitko ne boravi, i kada na tebe dovedem bezdane
32 18-32 da te velike vode prekriju, [20]spustit ću te s onima
koji su sišli u grob, k narodu pradavnom, i smjestit
ću te u najdublje zemljine predjele, u vječnu samo-
ću, s onima što u grob siđoše, da se više ne vratiš
u zemlju živih[b]. [21]Pretvorit ću te u užas i više te
Otk 18 21 neće biti. Tražit će te, ali te više nikad neće naći!'
– riječ je Jahve Gospoda.«

Tužaljka nad propašću Tira[c]

27 I dođe mi riječ Jahvina: [2]»A ti sine čovječji,
udari u tužaljku nad Tirom [3]i reci Tiru što
leži na ulazu u more i trguje s narodima bezbrojnih
otoka: 'Ovako govori Jahve Gospod:
Tire što govoraše:
Ja sam lađa[d] prekrasna, izvanredne ljepote.
[4]Tvoje međe sežu u more duboko,
graditelji tvoji
besprimjerno te lijepa načiniše.
[5]Od senirskih[e] čempresa oplate ti sagradiše,
cedar libanonski uzeše, jarbole ti podigoše;
[6]od bašanskih hrastova istesaše ti vesla,
od bjelokosti i šimšira s kitijimskog[f] otočja
palubu ti načiniše!
[7]Od vezena lana egipatskog
bijahu ti jedra
da ti budu zastava!
A grimiz i skrlet s eliških otoka
staviše ti za krovišta.
[8]Žitelji Sidona i Arvada[g]
bjehu ti veslači,
a mudraci tvoji, Tire,
bijahu ti kormilari!
[9]Starješine gebalske[h] i vještaci
popravljahu kvarove tvoje.
Sve morske lađe[i] i mornari bijahu tvoji i s tobom
trgovahu! [10]Perzijanci, Ludijci i Putijci u tvojoj voj- Jr 46 9+
sci bijahu ratnici, u tebi vješahu štitove i kacige;
oni ti sjaj davahu. [11]Sinovi arvadski s vojnicima na
bedemima tvojim uokrug čuvahu ti kule. O zidove
ti uokolo štitove vješahu da uzveličaju jedinstvenu
ljepotu tvoju! [12]Zbog bogatstva tvoga golemog čak Iz 23 1+
i Taršiš s tobom trgovaše, plaćajući srebrom i gvož-
đem, olovom i kositrom tȓg tvoj. [13]Javan i Tubal i 38 2
Mešek[j] s tobom trgovahu: davahu ljude i suđe mje-
deno za trg tvoj. [14]Oni iz Bet Togarme[k] davahu ko- 38 6
nje, trkaće konjiće i mazge. [15]I sinovi Dedanovi s
tobom trgovahu. Mnogi ti otoci bijahu podložni: 25 13
plaćahu ti daću u bjelokosti i ebanovini. [16]Zbog
obilja robe tvoje Edom[l] s tobom trgovaše. Davahu
ti za trg dragulje, purpur i vezivo, koralje, rubine i
bez; [17]i Judeja i zemlja Izraelova trgovahu s tobom:
minitskim žitom, voskom, medom, uljem i balza- Suci 11 33
mom[m] trg tvoj plaćahu! [18]Zbog obilja trga tvojeg,
silnoga ti blaga, i Damask s tobom trgovaše za hel- Hoš 14 8
bonsko vino i saharsku[n] vunu. [19]I Dan i Javan iz Post 10 27
Uzala[o] za trg tvoj prekaljeno gvožđe mijenjahu, ci- 25 13
met i slatku trsku. [20]Dedan s tobom trgovaše pro-
stirkama jahačkim. [21]Arapi i kedarski knezovi mije-
njahu se s tobom, trg ti plaćajući jaganjcima, jar-
cima i ovnovima. [22]Trgovci iz Šebe i Rame trgo- 1 Kr 10 1
Post 10 7

a) Konj. TM: »kamo li ti«. – Prijevodi: »nestade«. TM: »nastani« (samo razlika u vokalizaciji). – TM: *jošebêha,* »žitelji njezini«. Sir. i BJ: *hajjabašah,* »zemlja«, »kontinent«.
b) »Grob« kao sinonim za »šeol«, ne označuje grob nego podzemno mjesto gdje su sabrane duše pokojnika (usp. Br 16,33+). – Konj.: *tašubî,* »da se ne vratiš«. TM: *tešebî,* »ne nastaniš«. – Prijevodi i BJ: »da se obnoviš«. TM: »da ukrasim«.
c) Ovaj simbolički opis brodoloma upotrebljava tehnički rječnik čiji je prijevod ponekad nesiguran.
d) Konj.: *onijjah 'anî,* »ja sam lađa«. TM: *'anî,* »ja sam«.
e) Amorejsko ime za Hermon (usp. Pnz 3,9).
f) Targumi i BJ: *bite'ašurîm,* »u cedru«. TM: *bat 'ašurîm,* »kći Asiraca«. – Kitijimsko otočje označuje ovdje stanovnike Cipra i druge otoke i obale Sredozemlja.
g) Ova dva grada feničke obale priznavala su više-manje ekonomsku nadmoć Tira.
h) Biblos je drugi fenički grad.
i) Spjev je ovdje prekinut potankim nabrajanjem trgovačkih odnosa Tira što nije sastavni dio prvotnog proročanstva.
j) Javan, tj. Jonija označuje Grke ili općenito Zapadnjake. O Tubalu i Mešeku usp. 38,2+.
k) Vjerojatno Armenija (usp. 38,6).
l) Prijevodi. TM: »Aram«.
m) BJ ostavlja TM: *pannag* kao nepoznatu riječ, a možda označuje neku vrstu kolača. Prema drugima je to proso (sir.) ili balzam (Vg.). Minit je mjesto u Amonu.
n) Helbonsko vino, sjevernije od Damaska, bilo je glasovito, pa ga navode i asirski dokumenti. – Sahar je nepoznat, možda i nije ime nekog mjesta: tako ima prijedloga da se prevede »sirova vuna«.
o) Arapsko pleme, kao Šeba i Rama (rr. 22–23; usp. Post 10,27; 1 Kr 10,1+) izgleda da ovdje predstavlja neku pokrajinu. Dan i Javan ovdje iznenađuju: Javan je već spomenut (r. 13), a izraelsko pleme Dan stoji tu bez ikakva razloga (usp. r. 17). Možda se govori o arapskim plemenima (inače nepoznatima), a bliskima Uzalu. Pored toga je tekst možda iskvaren pa neki predlažu – ispustivši Dan (LXX ga nema) – ispravak *Javan* u *jajin* »(oni te snabdijevahu) vinom iz Uzala«.

vahu s tobom, za trg ti davahu najbolje dragulje i
Post 11 31; zlato. 23 Haran, Kane i Eden, trgovci Šebe, Asirije
12 5 i Kišmada[a] trgovahu s tobom. Mijenjahu za trg tvoj
24 skupocjene halje, purpurne i vezene plašteve, sa-
gove šarene i užad čvrsto pletenu. 25 Taršiške su
lađe nakrcane prevozile robu tvoju! Bješe tako
puna i teška veoma[b].

26 Na pučinu morsku,
na mnoga te mora izvedoše veslači.
Istočni te vjetar
razbi na pučini morskoj!
27 Tvoje blago i trg ti, rukodjela tvoja,
lađari tvoji i krmilari,
popravljači pukotina,
mjenjači trga tvojeg,
svi ratnici na tebi
i sve mnoštvo posred tebe
potonut će na dno morsko
na dan tvoga brodoloma!
28 Na vapaj ti krmilara
obale će zadrhtati.
29 I sići će s lađa svojih
svi veslači, svi lađari i svi krmilari
i ostat će na kopnu.
↗Otk 18 19 30 Za tobom će glasno naricati
i kukati gorko.
Pepelom će posut glave,
i valjat se u prašini;
31 zbog tebe će glave obrijati,
kostrijet će pripasati,
ojađene duše za tobom naricati,
i kukati gorko.
32 U žalosti će ti tužbalicu zapjevati,
nad tobom će protužiti:
↗Otk 18 18 'Koji grad k'o Tir[c] ponosan bješe
posred mora?'
33 Jer kad bi on blago iskrcao,
mnoge bi narode njima nasitio!
↗Otk 18 19 Obiljem bogatstva i trga
mnoge bi kraljeve zemaljske usrećio.
34 A sada te, evo, valovi smrskaše,
potonu u dubine morske!
Blago tvoje i sva posada
potonuše s tobom.
35 Svi žitelji otočki
zbog tebe se prestraviše.
Kraljevi se njini naježiše,
glave pokunjiše.
36 Trgovci narodā zviždahu za tobom,
jer ti strašilo posta
i nestade zauvijek!'«

Proroštvo protiv tirskoga kralja

28 I dođe mi riječ Jahvina: 2 »Sine čovječji, kaži
knezu tirskome:
'Ovako govori Jahve Gospod:
Tvoje se srce uzoholi,
ti reče: 'Ja sam bog! Post 3 5
Na božjem prijestolju sjedim Iz 14 13
u srcu morskom.'
Iako čovjek, a ne Bog,
ti srce svoje izjednači s Božjim.
3 Bješe, eto, od Daniela mudriji, 14 14
nijedna ti tajna ne bje skrivena[d]!
4 Mudrošću svojom i razborom
nateče bogatstva,
riznicu napuni srebrom i zlatom!
5 Mudar li bijaše trgovac,
bogatstvo svoje namnoži!
Al' ti se s bogatstva srce uzoholi.'
6 Stog ovako govori Jahve Gospod:
'Jer svoje srce s Božjim izjednači,
7 dovest ću, evo, na te tuđince
najnasilnije među narodima.
Isukat će mačeve na mudrost ti divnu,
i ljepotu će ti okaljati,
8 bacit će te u jamu
da umreš nasilnijom smrću
od onih što umiru na pučini morskoj!

a) Haran je na gornjem Eufratu. Kane i Eden izgleda da odgovaraju gradovima iz srednjeg Eufrata: Kanu i Bit Adiniju iz asirskih tekstova (usp. 1 Kr 10,1+). Kilmad (BZ navodi Kišmad) je nepoznat, vjerojatno je grad blizu Asura.
b) TM i BJ nastavljaju: »posred mora«. Može se shvatiti da se govori o bogatoj i slavnoj lađi, ali izgleda da prorok nastoji u isto vrijeme uputiti na obilan utovar ove veličanstvene lađe i na njezin skori brodolom.
c) Prijevodi. TM: »(kao Tir) šutljiv«(?)
d) TM. LXX: »nijedan mudrac«.

9 Hoćeš li tada pred krvnikom reći:
'Ja sam bog'?
Iz 31 3 Čovjek si, a ne bog,
u ruci svojih ubojica.
10 Umrijet ćeš smrću neobrezanih
od ruke tuđinske!
Jer ja, Jahve, rekoh to' –
riječ je Jahve Gospoda.«

Pad tirskoga kralja[a]

11 I dođe mi riječ Jahvina: 12 »Sine čovječji, zaku-
kaj tužaljku[b] nad tirskim kraljem. Reci mu: 'Ovako
govori Jahve Gospod:
Gle, ti bješe uzor savršenstva[c],
pun mudrosti i čudesno lijep!
13 U Edenu, vrtu Božjem, ti življaše,
resio te dragulj svaki,
sard, topaz i dijamant,
krizolit, oniks i jaspis,
safir, smaragd i zlato.
Načinjeni bjehu bubnjevi i frule[d],
na dan ti rođenja bjehu pripravljeni.
Post 3 24 14 Postavih te kao raskriljena keruba zaštitnika:
Iz 14 13 bio si na svetoj gori Božjoj,
Ez 10 2 hodio si posred ognjena kamenja[e].
15 Savršen bješe na putima svojim
od dana svojega rođenja
dok ti se u srcu ne zače opačina.
16 Obilno trgujući,
napuni se nasiljem i sagriješi.
Zato te zbacih s gore Božje,
10 2, 7 istrgoh te, kerube zaštitniče,
isred ognjenoga kamenja.
17 Srce ti se uzoholi zbog ljepote tvoje,
mudrost svoju odnemari zbog svojega blaga!
Na zemlju te bacih
i predah te zemaljskim kraljevima
da te prezirno gledaju.
18 Mnoštvom svog bezakonja,
nepoštenim trgovanjem
oskvrnu svoja svetišta!
Pustih oganj posred tebe da te proždre.
Pretvorih te na zemlji u pepeo
na oči onih što te motre.
19 Svi koji te poznaju među narodima
zgroziše se nad tobom!
Jer ti strašilo posta,
nestade zauvijek.'«

Protiv Sidona[f]

20 I dođe mi riječ Jahvina: 21 »Sine čovječji, okreni
lice k Sidonu, prorokuj protiv njega. 22 Reci:
'Ovako govori Jahve Gospod:
Evo me protiv tebe, Sidone,
proslavit ću se usred tebe!
I znat će se da sam ja Jahve
kada nad njim sud izvršim
i svetost svoju pokažem u njemu.
23 I poslat ću na nj kugu
i krv po ulicama njegovim;
i mrtvi će posred njega padati od mača,
koji ti odasvud prijeti,
i znat će se tada da sam ja Jahve.

Izrael oslobođen drugih naroda

24 I više neće biti domu Izraelovu
trna što ranjava
nit' žaoke što razdire
među svima uokolo
koji ga preziru!
I znat će se da sam ja Jahve!'«
25 Ovako govori Jahve Gospod: »A kad skupim
sav dom Izraelov između naroda po kojima su raza-
suti, očitovat ću u njima svoju svetost pred očima
narodā. I nastanit će se u svojoj zemlji što je dadoh
sluzi svome Jakovu. 26 I u njoj će živjeti u miru, gra- = 37 25
dit će domove i saditi vinograde. Živjet će u pou- Post 28 1
zdanju dok budem izvršivao svoj sud nad svima
koji ih naokolo prezirahu. I znat će da sam ja Ja-
hve, Bog njihov.«

a) Tirski kralj bio je Et-Baal II. Ali spjev se manje obraća nekom povijesnom liku, nego li personificiranoj sili grada. Spontanim prilagođavanjem kršćanska predaja je često primjenjivala ovaj spjev padu Lucifera (usp. 28,2; Iz 14,13).
b) Još *qîna* (usp. 19,1+), ali ovaj odlomak ne predstavlja pravi njezin ritam. Izraz se, vjerojatno, upotrebljava u širem smislu.
c) Doslovno. LXX: »pečat savršenstva«. TM: »zapečaćujući uzor«.
d) Konj. BJ: »privjesak« i »zlatno zrnce«. Prvi izraz obično označava bubanj. Drugi, neobična oblika (samo primjer imenice iz korijena koji inače označuje »kopati«, »bušiti«) trebao bi biti neki tehnički izraz u zlatarstvu.
e) Izričaj »raskriljena (krila)« Jeronimov je prijevod jedne inače nepoznate riječi. – Izgleda da se ovi rr. nadahnjuju ne samo na biblijskim sjećanjima zemaljskog raja nego i na raznim elementima istočnjačke mitologije: gora bogova na krajnjem sjeveru (usp. Ps 48,2–3; Iz 14,13) prisjećaj je na Keruba zaštitnika (usp. Post 3,24) i na goruće žeravice (Ez 10,2), pad i uništenje (r. 16), ali neke pojedinosti ostaju za nas nejasne.
f) Sidon je važan fenički grad, ali manje važan od Tira, prije perzijskoga razdoblja. Prema Jr 27,3 Sidon je sudjelovao u politici koja je upropastila Judu zbog čega je Ezekiel napada.

Iz 19 Jr 46 **Protiv Egipta**

29 Godine desete, desetoga mjeseca, dvanae-
stoga dana[a], dođe mi riječ Jahvina: 2»Sine čo-
vječji, okreni lice faraonu, kralju egipatskom, i
prorokuj protiv njega i protiv sveg Egipta[b]. 3Govori
i reci:

'Ovako govori Jahve Gospod:
Evo me protiv tebe, faraone,
kralju egipatski,
32 golemi krokodile
Jb 40 25–41 26 što ležiš usred rijeka svojih.
Ti reče: 'Rijeke su moje,
sebi sam ih načinio[c].'
4I zato ću ti kuke zarit' u gubicu
i sve ribe rijeka tvojih zalijepiti
na krljušti tvoje.
Izvući ću te isred rijeka tvojih
sa svim ribama rijeka tvojih
zalijepljenim na tvoje krljušti.
5Bacit ću u pustinju tebe
i sve ribe iz rijeka tvojih.
Na tlo ćeš poljsko pasti,
Jr 25 33 nitko te neće podić' ni sahraniti[d],
zvijerima zemaljskim i nebeskim pticama
dat ću te za hranu!
6I znat će svi stanovnici Egipta
da sam ja Jahve.
Iz 36 6 Jer ti bješe trska
2 Kr 18 21 za oslonac domu Izraelovu!
7Kad te u ruku uhvatiše, ti se slomi
i rane im otvori;
a kad se na te osloniše, ti prepuče
i bedra im sva izrani[e].'
8Stog ovako govori Jahve Gospod:
'Gle, dovest ću mač svoj na te,
istrijebit ću iz tebe i ljude i stoku!
9Sva će zemlja egipatska pustoš biti i razvalina,
i oni će znati da sam ja Jahve!'
Jer ti reče: 'Rijeka je moja, sebi je načinih.'

10'Zato evo me na te i na rijeke tvoje da pretvorim
zemlju egipatsku u pustinju i pustoš od Migdola do
Sevana i do granice etiopske[f]! 11Neće njome više
prolaziti noga ljudska ni noga životinjska, ostat će
nenaseljena četrdeset godina. 12Od zemlje ću egi-
patske načiniti pustoš sred zemalja opustošenih, a
gradovi njezini bit će četrdeset godina ruševine
među razvaljenim gradovima. I raspršit ću Egip-
ćane među narode i rasijat ću ih po zemljama.'
13Jer, ovako govori Jahve Gospod: 'Kad mine
četrdeset godina, sakupit ću opet sve Egipćane iz-
među naroda kamo bijahu raspršeni[g]. 14Vratit ću iz-
gnanike egipatske, vratit ću ih opet u zemlju Pa-
tros[h], domovinu njihovu, da osnuju ondje slabo
kraljevstvo. 15Ono će biti najmanje od svih kraljev-
stava, da se više nikad ne digne nad druge narode.
Smanjit ću ga da više nikad ne podjarmi drugih na-
roda 16i da više ne bude uzdanje domu Izraelovu.
Nek' mu u pamet doziva grijehe koje bijaše počinio
okrećući se za njima. I oni će spoznati da sam ja
Jahve.'«
17Godine dvadeset i sedme, prvoga dana prvoga
mjeseca[i], dođe mi riječ Jahvina: 18»Sine čovječji,
kralj babilonski Nabukodonozor krenu s vojskom
na velik pohod protiv grada Tira. I svaka glava
ogolje i svako se rame odadrije. Ali ni on ni vojska
mu ne imahu nikakve dobiti od toga što krenuše
na Tir. 19Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Gle,
predat ću Nabukodonozoru, kralju babilonskome, 30 10, 24;
zemlju egipatsku. Odnijet će joj blago, nagrabiti 32 11s
plijena i opljačkati je. To će biti plaća vojsci njego-
voj. 20Za trud što na Tir krenu dat ću mu svu zem- Jr 43 10;
lju egipatsku, jer za me bijaše radio' – riječ je Jahve 44 30; 46 26
Gospoda. 21'U onaj ću dan učiniti da izraste rog[j]
domu Izraelovu, a tebi ću usta otvoriti među nji-
ma[k]. I znat će da sam ja Jahve.'«

Jahvin dan protiv Egipta

30 I dođe mi riječ Jahvina[l]: 2»Sine čovječji, pro-
rokuj i reci: 'Ovako govori Jahve Gospod:
Kukajte: 'Jao dana!' 3Jer se bliži dan, bliži se dan Am 5 18+
Jahvin! Dan oblačan, vrijeme narodima određeno.

a) Prosinac 588. – siječanj 587. godine.
b) To je Hofra (Apri, 588.–570. godine) od kojega je Judeja uzaludno nastojala dobiti pomoć.
c) TM. Sir.: »koju je načinio«.
d) Targumi: *tiqqaber*, »neće... sahraniti«. TM: *tiqqabes*, »pokupit će«.
e) LXX, sir. TM: »rame«. Sir. »izrani im«. TM: »učvrstio si« (izmjena dvaju slova).
f) Prijevodi. TM: »pustinje razorenja«. – Migdol, tvrđava na sjeveru Egipta. Savan, današnji Asuan, grad je na krajnjem jugu, blizu etiopske granice.
g) Egipatske izbjeglice, dakle, primaju isto obećanje da će se vratiti kao i Izrael (usp. 11,16–17; itd.). Ali ovdje nisu pribrojeni izabranom narodu u obnovljenom Jahvinom kultu kao u Deuteroizaiji (usp. Iz 45,14+).
h) Patros, »južna zemlja«, tj. Gornji Egipat.
i) Ožujak – travanj 571. godine. Ovo je zadnje među Ezekielovim proroštvima, a upotpunjuje ih ispravlja ona prethodna: u naknadu za svoj djelomični uspjeh protiv Tira (r. 18; usp. 26,7+). Nabukodonozor dobiva dozvolu da pohara Egipat (napast će ga tek 568. godine, usp. Jr 43,12). Kao izvršilac Božjih kazna, zaslužuje svoju nagradu.
j) Doslovno. BJ: »podići ću potomstvo«. Ovaj simbol snage katkada ima mesijanski domet (usp. Ps 132,17).
k) U Ezekielovoj knjizi govori se više puta o razdobljima njemoće i dopuštenju da otvori usta i govori u Jahvino ime (usp. 3,26; 24,26–27; 33,21–22). Ovdje imamo dojam, da će prorok, ušutkan zbog svoje smetenosti (usp. 16,63) konačno moći izraziti svoju zahvalnost.
l) Ovo je proročanstvo možebitna kasnija nadopuna proročanstvu iz gl. 29.

[4]I mač će ući u Egipat, a strah će ophrvati Etio-
piju kad mrtvi stanu padati po Egiptu i kad se raz-
grabi njegovo blago te kad mu temelje sve sruše.
Jr 46 9+ [5]Kuš, Put i Lud, sva Arabija i Libija[a], i sinovi zem-
lje Krete s njima od mača će izginuti'!
[6]Ovako govori Jahve Gospod: 'Past će koji podu-
piru Egipat i srozat će se ponos njegove moći. Od
29 10 Migdola do Sevana sve će u njemu od mača pasti
– riječ je Jahve Gospoda.
[7]On će biti pustoš među opustošenim zemljama,
a njegovi gradovi ruševine među razrušenim grado-
vima. [8]I znat će da sam ja Jahve kad zapalim svoj
oganj u Egiptu i zatrem sve pomagače njegove.
[9]U onaj će dan glasnici od mene na lađama isplo-
viti da zastraše bezbrižnu Etiopiju. I strah će je
ophrvati u dan egipatski. Jer, evo, bliži se!' [10]O-
vako govori Jahve Gospod: 'Uništit ću mnoštvo
egipatsko rukom Nabukodonozora, kralja babilon-
skoga! [11]On i njegov narod s njime – najokrutniji
među narodima – bit će dovedeni da zemlju zatru.
29 11-12 I oni će isukati mač na Egipat i svu će mu zemlju
truplima ispuniti. [12]A ja ću isušiti rijeke i zemlju
predati u ruke silnicima, opustošit ću zemlju i što
je u njoj – rukom tuđinaca. Ja, Jahve, rekoh!'
[13]Ovako govori Jahve Gospod: 'Razorit ću ku-
mire i ništavila istrijebiti iz Memfisa[b], i neće više
biti knezova u egipatskoj zemlji, a strah ću posijati
29 14+ u zemlji egipatskoj. [14]Opustošit ću Patros[b1], zapaliti
Soan, izvršiti sud na Tebi. [15]Iskalit ću gnjev nad
Sinom[b2], tvrđom egipatskom, istrijebit ću mnoštvo
u Tebi. [16]Zapalit ću oganj pod Egiptom: Sin će uz-
drhtati od strave, Teba će biti osvojena, a Memfis
u tjeskobi dan za danom[c]. [17]Mladići Heliopola[c1] i
Pi-Beseta od mača će pasti. A oni će biti odvedeni
u ropstvo! [18]Nad Tafnisom pomrčat će dan kad on-
dje slomim jaram egipatski i kad se dokonča ponos
moći u njemu! Nad njim će se nadviti oblak, i nje-
gove će kćeri biti odvedene u ropstvo! [19]Tako ću
izvršiti sud nad Egiptom, i znat će da sam ja Ja-
hve.'«
[20]Godine jedanaeste, prvoga mjeseca, sedmoga[d]
dana dođe mi riječ Jahvina: [21]»Sine čovječji, gle,
slomih mišicu faraonu, kralju egipatskom! I evo,
nisu je ni povili: nisu metnuli lijekove niti su je po-
vojima obavili da je okrijepe kako bi se opet mogla
prihvatiti mača[e]. [22]Stoga ovako govori Jahve Go-
spod: 'Evo me protiv faraona, kralja egipatskoga,
da mu slomim obje ruke, i zdravu i slomljenu, i da
mu mač izbijem iz ruke[f]! [23]Razagnat ću Egipćane
među narode i rasijati ih po zemljama! [24]Ojačat ću
ruke kralju babilonskom i mač ću svoj staviti u nje-
govu ruku; a faraonu ću slomiti ruke te će stenjati
pred neprijateljem kao ranjenik. [25]Da, ojačat ću
ruke kralju babilonskom, a ruke će faraonove klo-
nuti. I znat će se da sam ja Jahve kad metnem mač
svoj u ruke kralju babilonskom i on ga zavitla nad
zemljom egipatskom. [26]Raspršit ću Egipćane među
narode i rasijati ih po zemljama. I znat će da sam
ja Jahve.'«

Faraon – cedar visoki

31 Jedanaeste godine, trećega mjeseca, prvoga
dana[g], dođe mi riječ Jahvina: [2]»Sine čovječji,
kaži faraonu, kralju egipatskom, i mnoštvu njego-
vu[h]:
'Na koga naličiš veličinom svojom?
[3]Usporedit ću te, evo, s cedrom libanonskim[i],
lijepih grana, gusta lišća i debla visoka:
vrh mu do oblaka seže.
[4]Voda ga othrani i uzvisi bezdan;
rijekama mu svojim nasad oblijevaše,
rukave svoje slaše k svem drveću poljskom.
[5]I zato rastom on nadvisi

a) Sim., Teod.: *ha'arab,* »Arabija«. TM: *ha'ereb,* »savez«. BJ ima Kub, što je nepoznato pa treba možda čitati *Lûb* (sa LXX), tj. Libija.
b) BJ: »Nof« je Memfis u Donjem Egiptu.
b1) Patros usp. 29,14+. Soan je Tanis, grad na Delti. No je Teba, glavni grad Gornjeg Egipta (usp. Jr 46,25+).
b2) Sin je tvrđava na Delti.
c) BJ prevodi: »U Nou će nastati otvor i vode će preplaviti« (LXX). TM: »i Nof, neprijatelji dana« (?).
c1) »On« (Targumi i Vg) je Heliopolis, Pi-Beset je Bubaste, oba su grada u Donjem Egiptu. Tafnis je pogranični grad na istoku Delte.
d) Ožujak – travanj, 587. godine.
e) Egipat je pokušao posredovati protiv opsade Jeruzalema, ali nije uspio (usp. Jr 37,5–8).
f) Navještaj novih poraza koji će uništiti ostatak egipatskih snaga.
g) Svibanj – lipanj, 587. godine.
h) Alegorija gl. 17 upotrebljava iste slike, ali s različitim značenjem. Ovdje se opisuje sjaj Egipta koji će Božja kazna iznenada uništiti.
i) Konj.: *te'aššûr,* »s cedrom«. TM: *'aššûr 'eres,* »Asur je cedar«. Riječ *te'aššûr* je rijetka (usp. 27,6; Iz 41,19; 60,13) te izgleda da je bila pojašnjena općenitijim izrazom *'eres*. Zatim ju je neki prepisivač, koji je više nije razumio, promijenio u poznatiju riječ (ali bez smisla u ovom kontekstu).

sve poljsko drveće.
Grane mu se namnožiše,
hvoje mu se razgranaše
od obilne vode što mu dotjecaše[a];
17 23 [6]ptice mu nebeske na granama
gnijezda savijahu.
Ispod hvoja njegovih
legoše se divlje zvijeri.
A u hladu njegovu
svi veliki narodi sjeđahu.
[7]Lijep on bijaše veličinom
i širinom svojih grana;
do dubokih voda žilje mu sezaše!
[8]Ne bijahu mu ravni ni cedrovi u vrtu Božjem,
ni čempresi se ne mogahu
usporediti s granama njegovim,
a platane ni kao hvoje njegove ne bijahu!
Nijedno stablo u vrtu Božjem
ne bješe mu po ljepoti ravno.
[9]Ukrasih ga mnoštvom grana,
Post 2 8 i zaviđaše mu sve edensko drveće
u vrtu Božjem.'

[10]Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Jer se s
rasta uzoholio što mu vrh do oblaka sezaše i srce
mu visina zanese, [11]predadoh ga u ruke najmoćnije-
mu[b] od svih naroda da učini s njime po zloći njego-
voj, i odbacih ga. [12]Tuđinci, najokrutniji od narodâ,
posjekoše ga i oboriše, grane mu padahu po go-
rama i svim dolinama, hvoje mu se po svim uva-
lama polomiše, svi se narodi zemlje od njegova
hlada udaljiše[c], ostaviše ga! [13]Na njegovo oboreno
stablo sve ptice nebeske sletješe!

Među njegovim se granama sve divlje zvijeri na-
staniše! [14]Da se rastom svojim nijedno stablo po-
kraj vode više ne uzvisi i da vrh svoj među oblake
ne uzdigne! I da se nijedno stablo koje pije vode u
visinu svoju ne uzdaje! Jer su svi predani smrti, ba-
čeni u podzemne krajeve, posred sinova ljudskih, s
onima što slaze u jamu!'

[15]Ovako govori Jahve Gospod: 'U dan kad on
Br 16 33+ siđe u Podzemlje, u znak žalosti, zatvorih nad njim
ponor i zaustavih rijeke njegove. I velike vode pre-
sahnuše te sav Libanon zbog njega u tugu zaogrnuh
i sve se poljsko drveće zbog njega osuši! [16]Gromo-
tom pada njegova potresoh narode kad ga strmo-
glavih u Podzemlje s onima što u jamu siđoše! I u 32 18-31
podzemnom se kraju utješi sve drveće edensko, Iz 14 15
najizabranije i najljepše u Libanonu, sve što je
vodu ispijalo. [17]I ono, mišica njegova[d], i oni među
narodima koji u hladu njegovu sjeđahu, siđoše s
njim u Podzemlje, k onima što mačem[e] bijahu pro-
bodeni.

[18]Na koga, dakle, među drvećem edenskim, nali-
čiš svojom moći, slavom i veličinom? A sad si s
njima oboren u podzemni kraj i s neobrezanima
ležiš među onima što mačem bijahu probodeni. To
je faraon i sve njegovo mnoštvo' – riječ je Jahve
Gospoda.«

Faraon uspoređen s krokodilom

32 Godine dvanaeste, dvanaestoga mjeseca, pr-
voga dana[f], dođe mi riječ Jahvina: [2]»Sine čo-
vječji, zaplači nad faraonom, kraljem egipatskim, i
kaži mu:
'Laviću narodâ, propao si!
Ti bješe kao krokodil u vodi, 29 3-5
bučio si u rijekama svojim, Job 40 25-
nogama si vodu mutio, 41 26
valove joj podizao!'
[3]Ovako govori Jahve Gospod: 31 12-16
'Gle, razapet ću mrežu nad tobom
sa skupom mnogih naroda:
oni će te u mojoj mreži izvući.
[4]Ostavit će te na zemlji,
tresnuti tobom o tlo.
Sve ptice nebeske na te ću pustiti
i zvijeri zemaljske tobom ću nahraniti!
[5]Meso ću ti razbacat' po gorama,
doline ću prekriti strvinom tvojom.
[6]Istekom iz tebe zemlju ću napojiti,
krvlju tvojom po gorama,
i korita riječna njome napuniti.
[7]A kada te utrnem, nebesa ću potamniti Am 8 9+
i zvijezde na njima ugasiti! Mt 24 29
Oblakom ću sunce zastrijeti,
i mjesec svjetlošću neće svijetliti.
[8]Sva ću svjetlila na nebu zbog tebe utrnuti
i mrak ću nad zemljom razastrijeti!' –
riječ je Jahve Gospoda.

c) Konj.: *jiddedû,* »udaljiše se«. TM: *jiredû,* »sišli su«.
d) TM: *sero'ô,* »mišica njegova«. BJ konj.: *sare'ô,* »njegovo potomstvo«.
e) Budući da je Faraon cedar, ostali kraljevi su prema tome druga stabla u zemaljskom raju (usp. rr. 7–9). Sva se ova »stabla«, sišla u Šeol, tješe Faraonovim dolaskom (usp. 32,17+).
f) Veljača – ožujak, 585. godine.

a) BJ konj. Glagol obično znači: »pružiti«, »ispružiti«, odatle »izbijati« i »rasti«, ali gramatički oblik nije ovdje uobičajen (doslovno: »zbog činjenice rasta prema njemu«), stoga se i može razumjeti »od obilne vode što mu dotjecaše«.
b) Nabukodonozor će (usp. 29,19; Jr 43,12+) 568. godine navaliti na Egipat. Ne treba misliti na Kambisovo osvajanje Egipta 525. godine.

9'Ucvilit ću srca mnogih naroda kad izgnanike tvoje odvedem u zemlje tebi nepoznate[a]. 10Narode će mnoge strava uhvatiti, a njihovi će se kraljevi nad tobom užasnuti njima naočigled. I na dan pada tvojega svatko će za svoj život neprestano strepiti.' 11Jer ovako govori Jahve Gospod: 'Mač kralja babilonskoga na te će se spustiti. 12Tvoje ću mnoštvo pobiti mačevima junaka, najljući od svih naroda opustošit će ponos Egipta i sve mnoštvo njegovo zatrijeti. 13Svu ću stoku njegovu uništiti pokraj voda obilnih. Ljudska ih noga više neće gaziti niti će ih životinjski papak mutiti. 14Onda ću im vode opet stišati i učinit ću da im rijeke kao ulje teku!' – riječ je Jahve Gospoda.

15'Kad zemlju egipatsku opustošim, kad bude opljačkano što je na njoj, kad udarim sve žitelje njezine, znat će da sam ja Jahve. 16'Tužaljka je to koja će se naricati. Naricat će je kćeri naroda. Naricat će je nad Egiptom i nad svim njegovim mnoštvom' – riječ je Jahve Gospoda.«

31 16-18
Iz **14** 9-11, 15

Faraonov silazak u carstvo mrtvih

17Godine dvanaeste, prvoga mjeseca, petnaestoga dana[b], dođe mi riječ Jahvina: 18»Sine čovječji, nariči za egipatskim mnoštvom, gurni ga, njega i kćeri naroda slavnih, u podzemni kraj, k onima što siđoše u jamu[c]. 19Od[d] koga si bolji? Siđi i počini s neobrezanima.

20Oni će pasti među one što ih mač pokosi. Ležaj će dobiti sa svim mnoštvom[e]. 21Najhrabriji junaci govorit će mu iz srca Podzemlja: 'Ti i pomoćnici tvoji siđite i počinite s neobrezanima, mačem pokošenima[f]!'

22Ondje je i Asirac i sva njegova gomila oko groba njegova – svi pobijeni, mačem pokošeni. 23Grobovi im leže na dnu jame i sva mu je gomila oko grobova njegova – svi, nekoć užas u zemlji živih, sada pobijeni, mačem pokošeni.

24Ondje Elam i sve mnoštvo njegovo oko groba njegova – svi pobijeni, mačem pokošeni, neobrezani u podzemni kraj mrtvih siđoše: nekoć užas u zemlji živih, snose sad sramotu svoju s onima što u jamu siđoše. 25Usred pobijenih ležaj smjestiše njemu i mnoštvu oko groba njegova – sve neobrezani, mačem probodeni: nekoć užas u zemlji živih, snose sad sramotu svoju s onima što u jamu siđoše, među pobijene položeni.

26Ondje je Mešek i Tubal i sve mnoštvo njegovo, **27** 13;
s grobovima oko groba njegova – svi neobrezani, **38** 2, 3; **39**
mačem probodeni, nekoć užas u zemlji živih. 27Ne Iz **66** 19 LXX
leže s junacima davno palima, u Podzemlje siđoše s oružjem, s mačem pod glavom i sa štitom na kostima[g], jer bijahu užas junacima u zemlji živih. 28I ti ćeš ležati usred neobrezanih, mačem pokošenih.

29Ondje je Edom i svi njegovi kraljevi i knezovi: unatoč svojemu junaštvu, i oni leže zajedno s onima što su mačem pokošeni, s neobrezanima, s onima koji u jamu siđoše.

30Ondje su knezovi sjevera i svi Sidonci, i oni siđoše među probodene. Unatoč užasu svojega junaštva, leže neobrezani, s mačem probodenima, snoseći svoju sramotu s onima što u jamu siđoše.

31Vidjet će ih faraon i utješit će se zbog svog mnoštva – faraon i sva vojska njegova mačem pokošena, riječ je Jahve Gospoda! 32Jer je zadavao[h] strah u zemlji živih, faraon i sve mnoštvo njegovo leže s neobrezanima, s mačem pokošenima – riječ je Jahve Gospoda.«

a) Nastavak (rr. 10–15) izgleda da je kasniji dodatak, gdje se ne govori toliko o faraonu, koliko o njegovim podanicima i saveznicima. Zaključak (r. 16) je prvotno trebao stajati iza r. 9.
b) LXX. TM ispušta. – Datum označava ožujak – travanj, 586. godine, dakle, prije prethodnog proročanstva, ako su nam ovi datumi dobro sačuvani.
c) Konj. TM je iskvaren i gramatički nepravilan.
d) Tri sljedeća rr. su u veoma lošem stanju. – Možda r. 19 mora, prema LXX, stajati nakon r. 21a, a 21b, osim zadnje dvije riječi, mogao bi biti slučajno ponavljanje r. 19b.
e) Nesiguran prijevod veoma nejasna teksta. BJ: »Usred pokolja mača pali su (dan je mač, mačevalo se) on i sva njegova mnoštva«. TM ima dva ženska oblika koji ničemu ne odgovaraju. Neki prema prijevodima ispuštaju »mač« te prevode: »(Egipat) je predan, bit će odvučen sa svim svojim mnoštvom«.
f) U šeolu će Faraona prihvatiti svi barbarski knezovi, pali u bitkama prije njega.
g) Prijevodi. TM: »među neobrezanima«. Konj.: *sinnôtam,* »svojim štitovima«. TM: *'avônotam,* »svojim pogreškama«.
h) Targumi. TM: »zadao sam«.

III. Za opsade Jeruzalema i nakon nje[a]

3 17-21 Prorok kao stražar grada

33 Dođe mi riječ Jahvina[b]: [2]»Sine čovječji, go-
vori sinovima naroda svojega! Reci: 'Ako ja
na neku zemlju dovedem mač, a narod te zemlje
uzme jednoga između sebe i postavi ga za stražara,
[3]a on – videći da mač dolazi na zemlju – zatrubi u
Jl 2 1+ rog i opomene sav narod: [4]ako se tada onaj koji
39 1 LXX čuje glas roga ne da opomenuti te mač dođe i po-
gubi ga – krv njegova past će na glavu njegovu:
[5]jer, čuo je glas roga, ali se ne dade opomenuti –
krv njegova past će na njega. Da se dao opomenu-
ti, spasio bi život. [6]A opet, ako stražar – videći da
mač dolazi na zemlju – ne zatrubi u rog i ne opo-
mene narod te mač dođe i pogubi koga od njih: taj
je, doduše, poginuo zbog svoga grijeha, ali ću ja
krv njegovu tražiti iz stražarove ruke.'
= 3 17-19 [7]I tebe sam, sine čovječji, postavio za stražara
domu Izraelovu: kad čuješ riječ iz mojih usta, opo-
meni ih u moje ime. [8]Reknem li bezbožniku: 'Bez-
božniče, umrijet ćeš!' – a ti ne progovoriš i ne opo-
meneš bezbožnika da se vrati od svojega zloga pu-
ta, bezbožnik će umrijeti zbog svojega grijeha, ali
krv njegovu tražit ću iz tvoje ruke. [9]Ali ako bez-
božnika opomeneš da se vrati od svojega zloga pu-
ta, a on se ne vrati sa svojega puta: on će umrijeti
zbog svojega grijeha, a ti si spasio život svoj.

14 12-20+ 18 21-30+ Obraćenje i zastranjenje

[10]Sine čovječji, reci domu Izraelovu: Vi govorite:
'Prijestupi i grijesi naši pritišću nas i zbog njih pro-
padamo! I da još živimo[c]?' [11]Odgovori im: 'Života
18 23 mi moga – riječ je Jahve Gospoda – nije meni do
Lk 15 7, smrti bezbožnikove, nego da se odvrati od zloga
10, 32 puta svojega i da živi! Obratite se, dakle, obratite
od zloga puta svojega! Zašto da umrete, dome Iz-
raelov!'
[12]Sine čovječji, reci sinovima naroda svoga: 'Pra-
vednika neće izbaviti pravednost njegova u dan kad
sagriješi niti će bezbožnik stradati zbog svoje bez-
božnosti u dan kad se od nje odvrati, kao što ni
pravednik neće moći ostati na životu u dan kad sa-
griješi. [13]Reknem li ja prevedniku: 'Živjet češ[d]!' a
on se pouzda u svoju pravednost i stane činiti ne-
pravdu, zaboravit ću svu njegovu pravednost, i on
će umrijeti zbog nepravde što je počini! [14]A reknem
li bezbožniku[e]: 'Umrijet ćeš!' a on se odvrati od
grijeha svojega i stane raditi po zakonu i pravdi,
[15]vrati zalog, plati oteto i stane živjeti po zakonima Neh 9 29
života, ne čineći bezakonja – živjet će, neće umrije-
ti! [16]I svi grijesi njegovi što ih bijaše počinio bit će = 18 22
mu zaboravljeni. Radi po zakonu i pravdi, živjet
će!'
[17]Ali sinovi naroda tvoga govore: 'Jahvin put nije = 18 29
pravedan!' Njihov put nije pravedan! [18]Ako se pra-
vednik odvrati od svoje pravednosti i stane činiti
nepravdu, on će stoga umrijeti. [19]A ako se bezbož-
nik odvrati od svoje bezbožnosti i stane raditi po
zakonu i pravdi, on će zbog toga živjeti. [20]A vi ve-
lite: 'Jahvin put nije pravedan!' Svakome ću od vas
suditi prema putovima njegovim, dome Izraelov!« = 18 30

Zauzeće grada

[21]Godine dvanaeste, desetoga mjeseca, petoga
dana našeg izgnanstva[f], dođe k meni bjegunac iz 24 26-27
Jeruzalema i reče: »Pade grad!« [22]Ruka se Jahvina
spustila na me uveče, prije dolaska toga bjegunca, 3 26-27
i otvorila mi usta prije negoli on dođe k meni uju-
tro! Otvoriše mi se, dakle, usta i ja više ne bijah
nijem[g].

a) Treći dio knjige sadrži proročanstva nakon što je Nabukodonozor zauzeo Palestinu, osim spjevova protiv naroda u drugom dijelu.
b) Na početku novog razdoblja u svom poslanju, prorok gotovo istim izrazima prima isto poslanje koje je bio primio nakon uvodnog viđenja (usp. 3,17–21).
c) Narod, obeshrabren, smatra se pritisnut pod teretom svojih grijeha i nije u stanju da im izmakne. Ezekiel, naprotiv, potvrđuje mogućnost obraćenja. Daljnji razvoj (rr. 10–20) preuzima temu koju je već obrađivao u 18,21–31.
d) Prijevodi. TM: »živjet će«.
e) TM nadodaje »zlobnik«, što prijevodi izostavljaju.
f) Prosinac 586. godine, siječanj 585. godine je sumnjivo pridjevanje: grad je bio zauzet četvrtog mjeseca, jedanaeste godine Sidkije kralja (2 Kr 25,3; Jr 39,2). Bilo je potrebno sedamnaest mjeseci da vijest stigne do Ezekiela ili su bila potrebna četiri mjeseca da neka karavana prevali taj put (usp. Ezr 7,9; 9,31). Ispravno čitanje su možda sačuvali neki hebr. rkpp., LXX i sir. kada prenose: »jedanaesti mjesec«.
g) Ezekiel je dakle »Gospodnjom rukom« lišen govora (usp. 3,24–27; 24,27).

Opustošenje zemlje

23I dođe mi riječ Jahvina: 24»Sine čovječji, oni
koji žive u ovim ruševinama zemlje Izraelove govo-
re: 'Jedan bijaše Abraham i baštini ovu zemlju, a
11 15 nas je mnogo – nama je zemlja dana u posjed[a]!'
25Stoga im reci: 'Ovako govori Jahve Gospod: Vi
Lev 17 10-14; blagujete po gorama, oči podižete kumirima svo-
1 5+ jim, krv prolijevate[b] – i još da posjedujete ovu zem-
lju? 26Na svoj se mač oslanjate, činite gadosti,
Lev 18 20 oskvrnjujete ženu bližnjega – i još da posjedujete
ovu zemlju?' 27Ovo im reci: 'Ovako govori Jahve
Gospod: Života mi moga, oni koji su u ruševinama
od mača će pasti; one koji su u polju dat ću zvije-
rima da ih proždru; a koji su u utvrdama i po peći-
nama od kuge će poginuti! 28Tako ću zemlju ovu
razoriti i opustošiti i nestat će zauvijek drskoga nje-
zina ponosa. Opustjet će gore Izraelove i nitko više
neće njima prolaziti. 29I znat će da sam ja Jahve
kad zemlju njihovu razorim i opustošim zbog svih
gadosti što ih počiniše.'

Učinci propovijedi

30A o tebi, sine čovječji, sinovi naroda tvoga ka-
zuju uza zidove i na kućnim vratima i govore jedan
drugom: 'Hajde da čujemo kakva je to riječ došla
od Jahve!' 31I hrle k tebi kao na zbor narodni; i
Mt 7 26 narod moj sjeda preda te i sluša tvoje riječi, ali ih
Lk 8 21 ne izvršuje: naslađuju se njima u ustima, a srce im
ide za nepravednim dobitkom[c]. 32I gle, ti si za njih
↗Lk 7 32 kao slatka pjesma uz glazbu otpjevana glasom
umilnim: riječi ti slušaju, ali ih ne izvršuju. 33Ali
Pnz 18 21+ kad sve ovo dođe – gle, već dolazi – znat će da
Ez 2 5 prorok bijaše među njima!«

Pastir Izraelov[d]

Jr 23 1-6; 31
Zah 11 4-17

34 I dođe mi riječ Jahvina: 2»Sine čovječji, pro- ↗Mt 18 12-1
rokuj protiv Izraelovih pastira, prorokuj im i ↗Lk 15 4-7
reci: 'Ovako govori Jahve Gospod[e]: Jao pastirima ↗Iv 10 1-1
Izraelovim koji napasaju sami sebe! Ne moraju li
pastiri napasati stado? 3Mlijekom se hranite[f], vu-
nom odijevate, ovnove tovne koljete, a stada ne 1 Pt 5 2-4
pasete. 4Nemoćnih ne krijepite, bolesnih ne liječi-
te, ranjenih ne povijate, zalutalih natrag ne dovodi- Mt 18 12-1
te, izgubljenih ne tražite, nego nasilno i okrutno Lk 15 4-7
njima gospodarite. 5I tako se ovce raspršiše nema-
juć' pastira, i raspršene postadoše plijen zvijerima. Mt 9 36
6Ovce lutaju po svim gorama i visokim bregovima[g]; Zah 10 2
po svoj su zemlji raspršene ovce moje i nitko za Iz 56 9-12
njih ne pita, nikoga nema da ih traži.'
7Zato, pastiri, čujte riječ Jahvinu: 8'Tako mi živo-
ta, riječ je Jahve Gospoda: zato što ovce moje po-
stadoše plijen i hrana zvijerima, nemajuć' pastira,
dok pastiri moji ovaca mojih ne traže nego sami
sebe pasu, a ne pasu stada mojega – 9zato, pastiri,
čujte riječ Jahvinu: 10Ovako govori Jahve Gospod:
'Evo me na pastire! Ovce svoje tražit ću iz ruku
njihovih i neću im dati da mi više stado pasu ni da
sami sebe pasu: istrgnut ću ovce iz usta njihovih,
neće im više biti hrana.'
11Jer ovako govori Jahve Gospod: 'Evo me, sam
ću potražiti ovce svoje i sam ću ih pasti! 12Kao što
se pastir brine za ovce svoje kad se nađe uza stado
raspršeno, i ja ću se pobrinuti za svoje ovce i sku-
pit' ih iz svih mjesta u koje se raspršiše u dan
oblaka i mraka. 13Izvest ću ih iz narodâ, skupit ću Iz 66 18-
ih iz zemalja i dovesti ih u zemlju njihovu da ih Mt 24 31;
pasem na gorama izraelskim, po svim dolinama i
travnjacima. 14Past ću ih na izvrsnim pašama, ovči-

a) Ovo razmišljanje pokazuje privrženost naroda svojoj zemlji, ali i preuzetno pouzdanje u budućnost, čak i nakon katastrofe od 587. godine.
b) Možda konj., (usp. 18,6). BJ donosi nesiguran prijevod koji doslovno glasi: »vi blagujete na krvi«.
c) BJ: »u masi«. Doslovno: »kao proboj naroda«. BJ nadodaje: »to što ostvaruju jest laž« (konj.: *kesabîm,* »laž«). TM: *'agabîm,* »strast«, izričaj je upotrijebljen u sljedećem r., u smislu (pjesme) ljubavi.
d) Slika kralja-pastira drevna je u književnoj baštini Istoka. Jeremija ju je primijenio na izraelske kraljeve da ih opomene kako su loše ispunjavali svoje dužnosti (Jr 2,8; 10,21; 23,1–3) i da im najavi da će Bog dati svojem narodu nove pastire koji će ga pasti pravedno (Jr 3,15; 23,4), među tim pastirima bit će »izdanak« (Jr 23,5–6), Mesija. Ezekiel preuzima temu iz Jr 23,1–6 a kasnije će je opet preuzeti Zah 11,4–17; 13,7. On predbacuje pastirima, kraljevima i civilnim vođama naroda, njihova zlodjela (rr. 1–10). Jahve će im oduzeti stado koje zlostavljaju i on sam će biti pastir svojemu narodu (usp. Post 48,15; 49,24; Iz 40,11; Ps 80,2; 95,7 i Ps 23) što je navještaj teokracije (rr. 11–16). U stvari nakon povratka iz Progonstva neće kraljevstvo više biti uspostavljeno. Tek će kasnije Jahve dati svome narodu (usp. 17,22; 21,32) pastira po svom izboru (rr. 23–24), kneza (usp. 45,7–8.17; 46,8–10.16–18), novoga Davida. Opis kraljevstva u toga kneza (rr. 25–31) i nadjenuto mu Davidovo ime (v. 2 Sam 7,1+; usp. Iz 11,1+; Jr 23,5) upućuju na mesijansko doba, gdje će sam Bog, po svome Mesiji, kraljevati nad narodom u pravednosti i miru. U ovom Ezekielovom tekstu nalazi se obris prispodobe o izgubljenoj ovci (Mt 18,12–14; Lk 15,4–7) i naročito alegorije o dobrom Pastiru (Iv 10,11–18) koja je bliska Ezekielu te izgleda kao Isusov mesijanski zahtjev. Dobri Pastir bit će jedan od najstarijih kršćanskih motiva u ikonografiji.
e) Sir. i BJ dodaju: »Pastiri« (usp. r. 9). TM: »Pastirima«.
f) LXX., Vg. TM: »mašću« (jednostavna razlika u vokalizaciji).
g) Mogući prisjećaj na kult uzvišica.

njaci će im biti na visokim gorama izraelskim; on-
dje će počivati u dobrim ovčinjacima i past će na
sočnim pašama, po gorama izraelskim. [15]Sam ću
pasti ovce svoje i sam ću im dati počinka – riječ je
Iz 40 11 Jahve Gospoda. [16]Potražit ću izgubljenu, dovesti
Lk 15 4-7 natrag zalutalu, povit ću ranjenu i okrijepiti nemoć-
nu, bdjeti[a] nad pretilom i jakom – past ću ih pra-
vedno.'
[17]A vama, ovce moje, ovako govori Jahve Go-
↗Mt 25 spod: 'Evo me da sudim između ovce i ovce, iz-
32-34 među ovnova i jaraca! [18]Zar vam je malo pasti na
dobroj paši te ostatak paše nogama gazite? Malo
vam je piti bistru vodu te ostatak nogama mutite?
[19]A moje ovce moraju pasti što vi nogama izgaziste,
piti što vi nogama zamutiste.'
[20]Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Evo me da
sudim između ovce pretile i mršave! [21]Jer bokovima
i plećima, bodući rogovima, slabe ovce guraste dok
ih ne izguraste. [22]Ja ću izbaviti ovce svoje da više
ne budu plijenom i sudit ću između ovce i ovce.
[23]Postavit ću im jednoga pastira koji će ih pasti,
slugu svoga Davida: on će ih sam pasti i bit će im
pastir, [24]a ja, Jahve, bit ću njihov Bog, i moj sluga
David bit će im knez. Ja, Jahve, rekoh! [25]I sklopit
ću s njima Savez mira i uklonit ću iz zemlje sve
divlje zvijeri, i živjet će mirno u pustinji i spavati
po šumama. [26]Njih i sve oko brda[b] svojega učinit
Iz 11 6-9+ ću blagoslovom i dat ću im na vrijeme kišu, i bit će
Jr 23 5-6 to kiša blagoslova. [27]I drveće će poljsko donositi
Hoš 2 20 plodove, a zemlja će dati rod svoj. I oni će mirno
živjeti u svojoj zemlji i znat će da sam ja Jahve kad
slomim palice jarma njihova i kad ih izbavim iz
ruku onih što ih podjarmiše. [28]I neće više biti plije-
nom narodima, i zvijeri ih više neće žderati, nego
će mirno živjeti i nitko ih neće plašiti. [29]I učinit ću
da im probuja slavni nasad, i glad ih više neće zati-
rati, u zemlji više neće podnositi rug narodā. [30]I
znat će da sam ja, Jahve, Bog njihov, s njima i da
su oni, dom Izraelov, narod moj – riječ je Jahve
Gospoda. [31]Vi, ovce moje, vi ste stado paše moje,
a ja sam Bog vaš' – riječ je Jahve Gospoda.«

Protiv gora edomskih[c] 25 12-14+

35 I dođe mi riječ Jahvina: [2]»Sine čovječji, Ptz 2 1+
okreni lice k Seirskoj gori i prorokuj protiv
nje! [3]Reci joj:
'Ovako govori Jahve Gospod: Evo me na te,
Goro seirska! Ruku ću podići na te i pretvoriti te
u pustoš i pustinju. [4]Gradove ću tvoje razvaliti i
postat ćeš pustinjom. I znat ćeš da sam ja Jahve!
[5]Vječnu si mržnju gojila i maču predavala sinove
Izraelove kad bi ih nesreća pogodila i kad bi im
kucnuo čas posljednjega grijeha. [6]Zato, života mi
moga – riječ je Jahve Gospoda – krvi ću te predati
i krv će te progoniti: od krvi nisi prezala[d], krv će ↗Otk 16 6
te progoniti! [7]Od Gore seirske učinit ću pustoš i
pustinju, istrijebit ću iz nje polaznika i povratnika.
[8]Gore njezine napunit ću truplima: po tvojim bre-
žuljcima, po tvojim dolinama i po tvojim uvalama
padat će mačem pokošeni. [9]Učinit ću od tebe
vječnu pustinju, gradovi se tvoji neće napučiti. I
znat ćete da sam ja Jahve!'
[10]Ti reče: 'Ova dva naroda i ove dvije zemlje bit
će moji; mi ćemo ih zaposjesti, ako i jest Jahve bio
ondje[e]!'
[11]'Zato, života mi moga – riječ je Jahve Gospoda
– postupit ću s tobom prema gnjevu i ljubomori s
kojom ti postupi u svojoj mržnji s njima! Upoznat
ćeš me po tome kako ću ti suditi! [12]I znat ćeš da
sam ja, Jahve, čuo sve tvoje hule što ih izreče na
gore Izraelove govoreći: 'Opustješe, nama su dane
za hranu!' [13]Razmetali ste se, protiv mene govorili
i gomilali protiv mene riječi; čuo sam ja!' [14]Ovako

a) Prijevodi. TM: »učinit ću da izginu«.
b) TM. LXX i BJ: »razmjestit ću oko svog brda blagoslov«. – Brdo je Sion.
c) Ovo proročanstvo protiv »brda Seira«, tj. Edoma, bilo bi našlo svoj prirodni smještaj među proroštvima protiv naroda. Ali ovdje se usklađuje sa slijedećim proročanstvom, koje je upućeno protiv gora izraelskih.
d) LXX (usp. 22,4). TM: »mrzila si krv«.
e) Nakon 587. godine Edom je zauzeo sam jug Palestine (Idumeju) i, osim možebitnog čarkanja, nikada nije pokušao zauzeti »obje zemlje«, svu Judeju i Izrael (usp. 37,22). Ali prognanici su protumačili vijest o edomskoj opsadi kao prijetnju za svu Jahvinu zemlju.

govori Jahve Gospod: 'Na radost sve zemlje, od tebe ću učiniti pustoš. 15Kako si se ti radovala što opustje baština doma Izraelova, tako ću učiniti s tobom: opustjet ćeš, Goro seirska, a s tobom i sav Edom! I znat će se da sam ja Jahve!«

Proroštvo o gorama izraelskim[a]

36 Sine čovječji, prorokuj gorama Izraelovim i reci:
»O gore Izraelove, čujte riječ Jahvinu: 2Ovako govori Jahve Gospod: Neprijatelji vaši govore o vama: 'Ha! Ha! Visine vječne postat će naš posjed!'
3I zato prorokuj i reci: 'Ovako govori Jahve Gospod: Sa svih vas strana pustoše i plijene da budete posjed ostalim narodima i na jezike dođoste svjetini klevetničkoj. 4Zato, gore Izraelove, čujte riječ Jahvinu! Ovako govori Jahve Gospod gorama i brežuljcima, uvalama i dolinama, opustošenim razvalinama i napuštenim gradovima koji postadoše plijen i ruglo ostalim narodima uokolo – 5ovako, dakle, govori Jahve Gospod: Zaista sam govorio o ognju ljubomore svoje protiv ostalih naroda, protiv sveg Edoma, koji s radošću u srcu i s mržnjom u duši sebi prisvoji u posjed zemlju moju da je oplijeni i opljačka.'
6Zato prorokuj o zemlji Izraelovoj! Reci gorama i brežuljcima, uvalama i dolinama: 'Ovako govori Jahve Gospod! Evo, govorim u ljubomori i jarosti jer moradoste podnositi rug naroda.' 7Zato ovako govori Jahve Gospod: 'Evo, dižem ruku i kunem se: narodi koji su oko vas snosit će sami svoju sramotu! 8A vi, gore Izraelove, razgranajte se i donesite rod narodu koji će skoro doći[b]. 9Jer, evo me k vama! K vama se okrenuh, i gajit ću vas i zasijati! 10Razmnožit ću ljude po vama – sav dom Izraelov – gradove vam napučiti, razvaline vaše opet podići! 11Razmnožit ću po vama ljude i stoku, oni će se namnožiti i naploditi – te ću vas napučiti kao nekoć i obasuti vas dobrima više nego prije! I znat ćete da sam ja Jahve! 12Dovest ću k vama ljude, narod svoj, Izraela, i zaposjest će te i bit ćeš im baština i nećeš im više djecu otimati.'«
13Ovako govori Jahve Gospod: »A što se o tebi govori: 'Ti si zemlja koja ljude proždire i svojem narodu djecu otima[c]' – 14ti više nećeš ljude proždirati ni narodu svome djece otimati[d] – riječ je Jahve Gospoda. 15Ne dam da više slušaš rug pogana, ne dam da više budeš na sramotu narodima: nećeš više narodu svojem djece otimati« – riječ je Jahve Gospoda.
16Dođe mi riječ Jahvina: 17»Sine čovječji, kad
dom Izraelov još življaše u svojoj zemlji, oskvrnu
je svojim nedjelima i svojim putovima. Putovi nji-
hovi bijahu preda mnom kao nečistoća žene neči- Lev 15 19-2?
ste. 18I zato na njih izlih gnjev svoj zbog krvi što je
proliše i zbog kumira kojima je oskvrnuše. 19Rasprših ih među narode i rasijah po zemljama. Sudio sam im prema putovima i nedjelima njihovim.
20[e]Ali u narodima među koje dođoše, među svim ↗Rim 2 24
narodima u koje dospješe, oskvrnjivahu moje sveto Ez 20 39+
ime, jer o njima se govorilo: 'To je Jahvin narod, a morade otići iz zemlje Jahvine!' 21I meni se sažali moje sveto ime što ga dom Izraelov obeščasti u narodima među koje dođe.
22Reci zato domu Izraelovu: 'Ovako govori Jahve
Gospod: Što činim, ne činim radi vas, dome Izrae- 16 60-63
lov, nego radi svetoga imena svojega, koje vi osk- Iz 48 11
vrnuste među narodima u koje dođoste. 23Ja ću po- Ps 115 1
svetiti ime svoje veliko koje vi oskvrnuste posred narodā u koje dođoste! I znat će narodi da sam ja Jahve – riječ je Jahve Gospoda – kad na vama, njima naočigled, pokažem svetost svoju. 24Tada ću vas sabrati iz svih naroda i skupiti iz svih zemalja,
natrag vas dovesti u vašu zemlju. 25Poškropit ću vas Iv 3 5; 4 1+
vodom čistom da se očistite. Očistit ću vas od svih vaših nečistoća i od svih kumira vaših. 26Dat ću
vam novo srce, nov duh udahnut ću u vas! Izvadit 11 19+
ću iz tijela vašega srce kameno i dat ću vam srce Jr 4 4+

a) Ovo proročanstvo najavljuje ponovnu pobjedu izraelskih gora nad edomskima, što je tema prethodnog proročanstva. Vjerojatno je ovo proročanstvo bilo najavljeno malo nakon 587. godine, za vrijeme provale susjednih naroda u Palestinu (usp. r. 6).
b) Ova vjera u skori povratak začuđuje u doba zbrke i obeshrabrenja (usp. 37; Iz 40 – 55).
c) Izričaj se može protumačiti bilo prirodnim siromaštvom Palestine što će se izmijeniti (r. 30) u divnu plodnost, bilo praksom žrtvovanja djece (Lev 18,21+). Prorok može istovremeno imati u vidu dvije primjene.
d) Neki rkpp. i prijevodi: *lô' tešakkelî,* »više nećeš... narodu svome djece otimati«. TM: *lô' tekaššelî,* »i svoj narod nećeš učiniti neodlučnim«. Konjunkturom se čini isti ispravak u sljedećem r.
e) Na početku r. izostavlja se »došao je«.

Jr 31 31+ 1 Iv 3 23-24 Gal 5 22-25 od mesa. [27]Duh svoj udahnut ću u vas da hodite po
mojim zakonima i da čuvate i vršite moje naredbe[a].
[28]I nastanit ćete se u zemlji koju dadoh vašim oci-
ma, i bit ćete moj narod, a ja ću biti vaš Bog. [29]Iz-
bavit ću vas od svih vaših nečistoća i dozvat ću žito
i umnožiti ga, i nikad vas više neću izvrći gladi.
[30]Umnožit ću plod drveća i rod njiva da ne podno-
site više zbog gladi sramotu među narodima. [31]I
16 61-63 tada ćete se spomenuti zlih putova i nedjela svojih,
i sami ćete sebe omrznuti zbog bezakonja i gadosti
svojih. [32]A što činim, znajte dobro, ne činim radi
vas – riječ je Jahve Gospoda! Postidite se i posra-
mite zbog putova svojih, dome Izraelov!'

[33]Ovako govori Jahve Gospod: 'A kad vas oči-
stim od svih bezakonja vaših, napučit ću opet vaše
gradove i sagraditi razvaline; [34]opustjela zemlja, ne-
koć pustinja naočigled svakom prolazniku, bit će
Iz 51 3 opet obrađena. [35]Tađa će se reći: 'Evo zemlje što
bijaše pusta, a postade kao vrt edenski! Gle gra-
dova što bijahu pusti, same razvaline i ruševine, a
sada su utvrđeni i napučeni!' [36]I narodi oko vas koji
preostanu znat će da ja, Jahve, razvaljeno opet gra-
dim, i što bî opustošeno, opet sadim. Ja, Jahve,
rekoh i učinit ću!'

[37]Ovako govori Jahve Gospod: Još će ovo moliti
dom Izraelov: da im ljudstvo namnožim kao stada.
[38]Kao svetim stadima, kao stadima blagdanskih
dana u Jeruzalemu, gradovi, nekoć razvaline, na-
pučit će se ljudstvom. I znat će da sam ja Jahve.«

Prispodoba sa suhim kostima

,3 12 **37** I spusti se na me ruka Jahvina i Jahve me u
svojem duhu izvede i postavi usred doline[b]
pune kostiju. [2]Provede me kroz njih, svuda oko
njih, i gle, bijaše ih u dolini veoma mnogo i bijahu
sasvim suhe! [3]Reče mi: »Sine čovječji, mogu li ove
kosti oživjeti?« Ja odgovorih: »Jahve Gospode, to
samo ti znaš!« [4]Tad mi reče: »Prorokuj ovim ko-
stima i reci im: 'O suhe kosti, čujte riječ Jahvinu!'
[5]Ovako govori Jahve Gospod ovim kostima: 'Evo,
duh[c] ću svoj udahnuti u vas i oživjet ćete! [6]Žilama
ću vas ispreplesti, mesom obložiti, kožom vas oba-
viti i duh svoj udahnuti u vas i oživjet ćete – i znat
ćete da sam ja Jahve!'«

[7]I ja stadoh prorokovati kao što mi bješe zapo-
vjeđeno. I dok sam prorokovao, nastade šuškanje
i pomicanje i kosti se stadoše pribirati[d]. [8]Pogledah,
i gle, po njima narasle žile i meso; kožom se pre-
svukoše, ali duha još ne bijaše u njima.

[9]I reče mi: »Prorokuj duhu, sine čovječji, proro-
kuj i reci: 'Ovako govori Jahve Gospod: Od sva
četiri vjetra dođi, duše, i dahni u ova trupla da oži-
ve!'« [10]I stadoh prorokovati kao što mi zapovjedi, i Post 2 7
duh uđe u njih i oživješe i stadoše na noge – vojska Ps 104 30
vrlo, vrlo velika[e]. ↗Otk 11 11; 20 4+

[11]Reče mi: »Sine čovječji, te kosti – to je sav dom
Izraelov. Evo, oni vele: 'Usahnuše nam kosti i pro- Rim 8 11
pade nam nada, pogibosmo[f]!' [12]Zato prorokuj i reci
im. 'Ovako govori Jahve Gospod: Ja ću otvoriti
vaše grobove, izvesti vas iz vaših grobova, narode
moj, i odvesti vas u zemlju Izraelovu! [13]I znat ćete
da sam ja Jahve kad otvorim grobove vaše i kad
vas izvedem iz vaših grobova, moj narode! [14]I duh
svoj udahnut ću u vas da oživite, i dovest ću vas u
vašu zemlju, i znat ćete da ja, Jahve govorim i či-
nim' – riječ je Jahve Gospoda.«

a) Duh (dah) Božji koji stvara i oživljuje bića (Post 1,2; 2,7+; 6,17+) obuzima ljude da ih obdari nadljudskom moći (Post 41,38; Izl 31,3; 1 Sam 16,13) posebno proroke (Suci 3,10+). Izvanredno je izlijevanje Duha označilo mesijanska vremena (Zah 4,6; 6,8) te će doseći sve ljude da bi im uručilo posebne darove (Br 11,29; Jl 3,1–2; Dj 2,16–21+). Ali, tajanstvenije, Duh će za svakoga biti početak unutrašnje obnove koja će ga osposobiti da vjerno opslužuje Zakon Božji (Ez 11,19; 36,26–27; 37,14; Ps 51,12s; Iz 32,15–19; Zah 12,10) bit će, dakle, počelo Novog Saveza (Jr 31,31+; usp. 2 Kor 3,6+) kao živa voda učinit će da proklijaju plodovi pravednosti i svetosti (Iz 44, 3; Iv 4,1+) koji će jamčiti ljudima naklonost i zaštitu Božju (Ez 39,24.29). Ovaj izlijev Duha ostvarit će se Mesijinim posredstvom, koji će biti prvi njegov obdarenik u pogledu ispunjenja njegovog spasenjskog djela (Iz 11,1–3; 42,1; 61,1; usp. Mt 3,16+).

b) Dolina se već spominje u 3,22–23 i 8,4.

c) U hebr. ista riječ *ruah* označava »duh«, »dah« i »vjetar«.

d) LXX. TM: »Vi ste prikupili kosti«.

e) Kao u Hoš 6,2; 13,14 i Iz 26,19 ovdje Bog najavljuje (usp. rr. 11–14) mesijansku obnovu Izraela, nakon patnja u Progonstvu (usp. Dj 20,4+). Ali upotrijebljenim simbolima već je usmjerio duhove na pomisao osobnog uskrsnuća tijela što se nazire u Jobu (19,25+), a izričito spominje u Dn 12,2; 2 Mak 7,9–14.23–36; 12,43–46; usp. 2 Mak 7,9+. Za NZ v. Mt 22,29–32 i naročito 1 Kor 15.

f) Ovo razmišljanje dopušta nam da viđenja smjestimo u Babilon među obeshrabrene prognanike.

Ujedinjenje Izraela i Judeje

15 I dođe mi riječ Jahvina: 16 »Sine čovječji, uzmi
drvo i napiši na njemu: 'Juda i sinovi Izraelovi[a],
njegovi saveznici!' Onda uzmi drugo drvo i napiši
na njemu: 'Josip – drvo Efrajimovo – i sav dom
Izraelov, njegov saveznik[b].' 17 I sastavi ih u jedno
drvo da budu kao jedno u tvojoj ruci! 18 A kad te
sinovi tvojega naroda zapitaju: 'Hoćeš li nam obja-
sniti što to znači?' – 19 reci im: 'Ovako govori Jahve
Gospod: Evo, uzet ću drvo Josipovo, što je u ruci
Efrajimovoj, drvo Josipovo i Izraelovih plemena,
njegovih saveznika, i sastavit ću ga s drvetom Judi-
Zah 11 7, 14 nim te ću od njih načiniti jedno; oba će biti jedno
u mojoj ruci.'
20 Oba drveta na koja to napišeš neka ti budu u
ruci, njima naočigled. 21 I reci im: 'Ovako govori
Jahve Gospod: Evo, skupit ću sinove Izraelove iz
naroda u koje dođoše, skupit ću ih odasvud i odve-
sti ih u zemlju njihovu. 22 I načinit ću od njih jedan
narod u zemlji, u gorama Izraelovim, i bit će im
Jr 3 18+ svima jedan kralj, i oni više neće biti dva naroda i
neće više biti razdijeljeni na dva kraljevstva. 23 I
neće se više kaljati svojim kumirima, ni svojim gro-
zotama, ni opačinama. Izbavit ću ih od svih njiho-
vih nevjera[c] kojima zgriješiše i očistit ću ih, i oni će
biti moj narod, a ja njihov Bog. 24 I sluga moj David
34 23 bit će im kralj i svima će im biti jedan pastir. Živjet
↗Iv 10 16 će po mojim zakonima, čuvajući i vršeći moje na-
redbe. 25 Boravit će u zemlji koju dadoh sluzi svome
= 28 26 Jakovu, u kojoj življahu oci vaši: u njoj će stanovati
Jr 17 25 oni i njihovi sinovi, i sinovi sinova njihovih dovije-
Jl 4 20 ka. I moj sluga David bit će im knez dovijeka.
26 Sklopit ću s njima savez mira; bit će to Savez vje-
Jr 31 31+ čan s njima. Utvrdit ću ih i razmnožiti i postavit ću
Svetište svoje zauvijek među njih. 27 Moj će Šator
biti među njima i ja ću biti Bog njihov, a oni narod
moj! 28 I kad Svetište moje bude zauvijek među nji-
ma, znat će svi narodi da sam ja Jahve, koji posve-
ćujem Izraela.'«

Proroštvo protiv Goga, kralja u Magogu[d] ↗Otk 20 7-10

38 I dođe mi riječ Jahvina: 2 »Sine čovječji,
okreni lice ka Gogu, u zemlji Magogu, veli-
kom knezu Mešeka i Tubala, prorokuj protiv nje- Post 10 2
ga. 3 Reci: 'Ovako govori Jahve Gospod: Evo me
na te, Gože, veliki kneže Mešeka i Tubala! 4 Nama- 27 13
mit ću te i metnut ću ti žvale u čeljusti[f], izvest ću 29 4
tebe i svu tvoju vojsku – konje i konjanike, silno
mnoštvo u potpunoj opremi – sve u oklopima i sa
štitovima, sve vične maču.
5 S njima je i Perzija, Etiopija i Put – svi sa štito- 27 10+
vima i pod kacigama; 6 zatim Gomer i sve čete nje-
gove, Bet Togarma s krajnjega sjevera i sve čete
njezine[g] – silan narod s tobom! 7 Dobro se spremi ti
i sve mnoštvo što se oko tebe skupilo i stani mu na
čelo[h]! 8 Poslije mnogo dana dobit ćeš zapovijed; po-
slije mnogo godina navalit ćeš na zemlju, izbav-
ljenu od mača i skupljenu iz mojih naroda, na gore
Izraelove, nekoć zadugo puste[i]: otkako ih izvedoh
iz naroda, svi spokojno žive. 9 Dići ćeš se, doći kao
nevrijeme, kao oblak što prekrije zemlju, ti i tvoje
čete, a s vama sila naroda!'
10 Ovako govori Jahve Gospod: 'U onaj će ti se
dan misli rojiti u srcu i skovat ćeš zao naum[j]. 11 Reći
ćeš: 'Hajde da se dignem na zemlju nebranjenu, da
navalim na miran narod koji spokojno živi bez zi-
dina i bez prijevornica i bez vrata: 12 pa da se plijena
naplijenim i pljačke napljačkam – da ruku stavim

a) Izraz se ovdje ne suprotstavlja »Judejcima«, on označava sve stanovništvo Južnog kraljevstva.
b) Tj. sve Sjeverno kraljevstvo koje je razdijeljeno nakon zauzeća Samarije i odvlačenja u Progonstvo 721. godine.
c) Rkpp. i Sim.: *mešûbôtehem,* »nevjera«. TM: *môšebotehem,* »od njihovih stanova«.
d) Ovaj spjev, iako nije prava apokalipsa, predstavlja već brojne apokaliptičke crte. Dok su stara proročanstva bila prije svega moralna uputstva koja su se odnosila na sadašnjost, a kojima se tu i tamo pridavala perspektiva bolje budućnosti, apokalipsa je ponajčešće *utješni* spis ili govor u kome prorok iznosi svoje svjedočko viđenje. Ova viđenja otkrivaju budućnost koja će predati zaboravu sadašnje patnje. Često također otkrivaju pobjedu suda i otvaraju eshatološke perspektive, dok u isto vrijeme otkrivaju onostranska otajstva. Ako se ova književna vrsta razvila nadasve u kasnijem judaizmu, ona je već odavno pripremljena i prisutna u Bibliji (usp. Uvod, str. 1054). Ez 38 – 39 bilježi o tome prvi pokušaj. Susrećemo je u Iz 24 – 27; Dn 7 – 12 i Zah 9 – 14. Razvila se naročito u II. stoljeću prije Krista (Henohova knjiga; itd.). U NZ predstavlja je Otkrivenje sv. Ivana.
e) Mešek i Tubal su zemlje Male Azije (usp. 27,13; Iz 61,21+). »Zemlja Magoga«, dolazi samo ovdje i u 39,6, je umjetna tvorevina: samo ime označava »zemlju Goga«. Što se tiče Goga izgleda uzaludno traženje njegove identifikacije. Poistovjećujući ga možda s više suvremenih likova, predstavljen je ovdje kao tip barbarskog osvajača koji će u dalekoj i neodređenoj budućnosti donijeti Izraelu zadnje iskušenje.
f) Jahve zaposjeda Gog i nameće mu poslušnost.
g) Vjerojatno Kimerci, horde sa Sjevera.
h) TM. LXX i BJ: »na moju službu«.
i) Dakle, dugo nakon povratka u Palestinu.
j) Gog ne zna da je on sredstvo Jahvino: misli da djeluje sam od sebe (usp. Iz 10,4+).

na razvaline opet napučene i na narod iz nárōdā
sakupljen, koji se bavi stadima i imanjem i živi u
1 Kr 10 1+ središtu zemlje[a].' 13Šeba, Dedan i trgovci taršiški i
Ez 25 13+ svi njihovi lavići pitat će te: 'Zar zato dolaziš plije-
niti? I zar si radi pljačke toliku gomilu skupio da
odneseš srebro i zlato, da otmeš stoku i imanje i
da se plijena velikoga naplijeniš?'
14Zato prorokuj, sine čovječji, i reci Gogu: 'O-
vako govori Jahve Gospod: U onaj dan kad narod
moj izraelski bude spokojno živio, ti ćeš se podići[b]!
15Doći ćeš iz svoga sjedišta, s krajnjega sjevera, ti i
s tobom mnogo naroda, sve samih konjanika, silno
mnoštvo, golema vojska. 16Navalit ćeš na Izraela,
narod moj, kao oblak kad pokrije zemlju. U po-
sljednje dane dovest ću te na svoju zemlju da me
Izl 14 4 narodi upoznaju, kad na tebi, Gože, njima naoči-
gled, pokažem svetost svoju.'
17Ovako govori Jahve Gospod: 'Nisi li ti onaj[c] o
kome sam govorio, u davne dane, preko slugu svo-
jih, proroka Izraelovih, koji u ono vrijeme proro-
kovaše[d] da ću te na njih dovesti? 18U onaj dan kad
Gog navali na zemlju Izraelovu – riječ je Jahve Go-
spoda – gnjev će mi iz nosa planuti[e]. 19U ljubomori
svojoj i u ognju jarosti svoje odlučih: U onaj dan
bit će silan potres u zemlji Izraelovoj. 20I trest će se
poda mnom ribe morske i ptice nebeske, poljske
zvijeri i gmazovi što gmižu po zemlji i svi ljudi što
Am 8 9+ žive na njoj. Planine će se razvaliti, vrleti popadati
i sve se zidine porušiti! 21I po svim svojim gorama
pozvat ću na njega mač[f] – riječ je Jahve Gospoda
– s mačem će se brat na brata dići! 22Sudit ću mu
kugom i krvlju. I spustit ću silan pljusak, i kamenje
tuče, oganj i sumpor na nj, na njegove čete i na
mnogi narod koji bude s njime. 23I uzveličat ću se,
posvetiti i objaviti pred svim narodima, i znat će Izl 14 4
da sam ja Jahve.'

39 1Sine čovječji, prorokuj protiv Goga i reci:
'Ovako govori Jahve Gospod: Evo me na te,
Gože, veliki kneže Mešeka i Tubala! 2Namamit ću 38 3-4
te i povesti, podići te s krajnjega sjevera i dovesti
na gore Izraelove. 3Izbit ću ti luk iz lijeve ruke i
prosuti strijele iz tvoje desnice. 4Na gorama ćeš Iz-
raelovim pasti, ti i sve tvoje čete i narodi koji budu
s tobom: pticama grabljivicama, svemu krilatom, i
zvijerima dadoh te za hranu. 5Na otvorenom ćeš
polju pasti, jer ja tako rekoh – riječ je Jahve Go-
spoda. 6Poslat ću oganj na Magog i na sve koji spo-
kojno žive na otocima – i znat će da sam ja Jahve. 38 23
7A svoje sveto ime objavit ću posred naroda svoga
izraelskoga i neću dati da se više oskvrnjuje moje
sveto ime! I znat će svi narodi da sam ja, Jahve,
Svetac Izraelov[h].
8Evo dolazi i biva – riječ je Jahve Gospoda! To
je dan o kojem sam govorio!
9Izići će stanovnici izraelskih gradova, naložiti
vatru i spaliti oružje, štitove, štitiće, lukove i streli-
ce, koplja i sulice – ložit će njima vatru sedam go-
dina. 10Neće nositi drva iz polja ni sjeći u šumama,
nego će vatru oružjem ložiti. I oplijenit će one koji
su njih plijenili, opljačkati one koji su njih pljačkali
– riječ je Jahve Gospoda.
11U onaj ću dan dati Gogu za grob glasovito mje-
sto u Izraelu: dolinu Abarim, istočno od Mora,
koja zatvara put prolaznicima[i]; ondje će pokopati
Goga i sve njegovo mnoštvo. I dolina će se prozvati
Hamon-Gog[j]. 12I ukopavat će ih dom Izraelov, se-
dam mjeseci, da očisti svu zemlju; 13pokapat će ih

a) Jeruzalem, središte svijeta.
b) LXX. TM: »to ćeš znati«.
c) TM. Prijevodi i BJ: »nisi li ti«.
d) Nakon »u davne dane« TM dodaje: »godinama«, što LXX ispušta. – U starih proroka nalaze se prisjećaji na neku buduću pravdu (v. npr. Jr 3 – 6). Izgleda, međutim, da Ezekiel ovdje misli na proroke starije od Jeremije.
e) Do sada je Gog bio Jahvino sredstvo. Ali Jahve se okreće protiv njega kako bi mu zadao strašan poraz.
f) TM: *lekol haraj hereb*, »svim svojim gorama... mač«. Konj.: *lekol hereb*, »svaku vrstu mača«.
g) Više nego neko udvostručenje gl. 38 i gl. 39 razvijaju se ovdje rr. prethodne gl.: potanko pripovijedanje o porazu Goga i njegove pratnje.
h) »Svetac Izraelov« je česta formulacija u Izaiji, ali upravo je zato ovdje dvojbena.
i) Prijevodi. TM: »tamo«. – Umjesto »dolina Oberim« ili »dolina Prolaznika« treba možda s koptskim prijevodom čitati »dolina Aberim« što je igra riječi sa slijedećim r. koji je mogao donijeti ovu pogrešnu vokalizaciju. Poznata su brda Abarim u Moabu (usp. Br 27,12). Dolina »koja zaustavlja prolaznike« mogla bi biti duboka i strma dolina Arnona.
j) Tj. dolina Horde Goga.

sav narod zemlje. I bit će im slavan dan u koji se
proslavim, riječ je Jahve Gospoda. [14]Izabrat će
ljude da neprestano prolaze zemljom pa da s prola-
znicima pokapaju one koji preostaše po zemlji, da
je tako očiste[a]. [15]I kad koji, prolazeći zemljom, vidi
ljudske kosti, podignut će kraj njih nadgrobnik dok
Pnz 21 23 ih grobari ne ukopaju u dolini Hamon-Gog. [16]Ha-
Br 19 16 mona je ime i gradu[b]. I tako će očistiti zemlju.
[17]Sine čovječji, ovako govori Jahve Gospod: Reci
Otk 19 17-18 pticama, svemu krilatom i svemu zvijerju: skupite
se i dođite! Saberite se odasvud na žrtvu moju koju
koljem za vas, na veliku gozbu po izraelskim gora-
ma, da se najedete mesa i napijete krvi. [18]Najedite
se mesa od junaka i napijte se krvi zemaljskih kne-
zova, ovnova, janjaca, jaraca, junaca, ugojene
stoke bašanske! [19]Najedite se do sita pretiline i na-
pijte se krvi mojih klanica koje sam vam naklao.
[20]Nasitite se za mojim stolom konja i konjanika, ju-
naka i ratnika!' – riječ je Jahve Gospoda.

Zaključak[c]

Izl 14 4 [21]'Tako ću se proslaviti među narodima, i svi će
narodi vidjeti sud koji ću izvršiti i ruku što ću je na
njih podići. [22]Znat će dom Izraelov da sam ja, Ja-
hve, Bog njihov – od toga dana zauvijek. [23]I znat
će narodi da dom Izraelov bijaše odveden u rop-
stvo zbog svojih nedjela: iznevjerio mi se, pa sakrih
lice svoje od njih i predadoh ih njihovim neprijate-
ljima u ruke da od mača poginu. [24]Postupih s njima
po nečistoći njihovoj i nedjelima te sakrih lice svoje
od njih.'

[25]Stoga ovako govori Jahve Gospod: 'Sad ću vra-
titi roblje Jakovljevo i pomilovati sav dom Izraelov
– ljubomoran na ime svoje sveto, [26]oprostit ću im
svu sramotu i nevjeru kojom mi se iznevjeriše dok
još spokojno življahu u zemlji i nikoga ne bijaše da
ih straši. [27]A kad ih dovedem iz naroda i skupim iz
zemalja dušmanskih i na njima, naočigled mnogih
naroda, svetost svoju pokažem, [28]znat će da sam ja
Jahve, Bog njihov, koji ih u izgnanstvo među na-
rode odvedoh i koji ih opet skupljam u njihovu
zemlju, ne ostavivši ondje nijednoga od njih. [29]I ni-
kada više neću kriti lica od njih, jer ću duh svoj 37 14
izliti na dom Izraelov' – riječ je Jahve Gospoda.« 11 19+

IV. *Ezekielov zakon*[d]

Budući Dom

40 Godine dvadeset i pete za našega izgnanstva,
početkom godine, prvoga mjeseca, desetoga
dana, a četrnaest godina otkako pade[e] Grad,
8 3 upravo onoga dana spusti se na me ruka Jahvina.
37 1 [2]I odvede me u božanskom viđenju u zemlju Izrae-
1 1-3 ⁄Otk 21 10 lovu te me postavi na veoma visoku goru: Na njoj,
s južne strane, bijaše nešto kao sazidan grad[f]. [3]Po-
vede me onamo, i gle: čovjek[g], sjajan kao mjed,
stajaše na vratima, s lanenim užetom i mjeračkom ⁄Otk 11 1
trskom u ruci. [4]I taj mi čovjek reče: »Sine čovječji, 21 15
gledaj svojim očima i slušaj svojim ušima, popamti Izl 25 9, 40
sve što ću ti pokazati, jer si doveden ovamo da ti
pokažem. Objavi domu Izraelovu sve što ovdje vi-
diš.«

a) LXX i BJ: »pa da pokapaju«. – Ima toliko mrtvih da će trebati sedam mjeseci da ih pokopaju (r. 12). Tek na kraju ovih sedam mjeseci izabrat će se poslanici da pođu provjeriti nema li više leševa za ukop jer samo bi jedan bio dovoljan da onečisti zemlju.
b) Glosa o Hamonu, samo što ne postoji grad s tim imenom, a tekst nije siguran.
c) Ovaj zaključak ne odnosi se na proročanstvo protiv Goga, nego na čitav odsjek i sažetak je čitava Ezekielova naučavanja (izraženog već u 5,8.10; 34, 30; itd.).
d) Zadnji dio Ezekielove knjige (40 – 48) u stvari je potanki plan za religioznu i političku obnovu izraelskog naroda u Palestini. Prorok se nadahnjuje prošlošću koju je dobro poznavao, ali se trudi da prilagodi staro zakonodavstvo novim uvjetima i da se obogati novim iskustvima da Izrael izbjegne kušnje i zloporabe koje su ga dovele do propasti. Ezekiel se odsada pokazuje kao organizator koji želi oblikovati reforme koje su već dugo vremena bile na pomolu i poželjne. Njegova prethodna obećanja o obnovi i duhovnom savezu zahtijevala su novu organizaciju zajednice. Budući da je živio u vrijeme kada je trebalo obnoviti sav Izrael, može pružiti novonastalom židovstvu program koji će služiti kao temelj svim naporima i svim budućim nadanjima, od Ezre pa sve do nebeskog Jeruzalema u Otkrivenju. Kršćanski čitatelj će rado sve to čuti u idealu svetosti (44,23; 43,7) i Božjoj nazočnosti (48,35), što je svojstveno za Crkvu.
e) Dakle, u rujnu i listopadu 573. godine. Vjerska je godina započela u proljeće, ali početak građanske godine poklapao se s prvim mjesecom jeseni.
f) Očito Jeruzalem, ali posvećen i idealiziran.
g) Ovaj je »čovjek« očito anđeo, koji objašnjava proroku svoje viđenje. Ova uloga tumača, pripisana anđelima, oznaka je kasnog profetizma (usp. Dn 8,16; 9,21s; 10,5s; Zah 1,8s; 2,2; Otk 1,1; 10,1–11; itd.).

Vanjski zid Doma

5I gle, zdanje sve uokolo opasano zidom. Čovjek
Izl 27 9-19; 38 9-20 držaše u ruci mjeračku trsku od šest lakata, a svaki
lakat bijaše za jedan dlan duži od običnoga lakta[a].
2 Ljet 3 3; 4 5 On izmjeri zdanje. Širina: jedna trska, visina: jedna
trska.

Istočna vrata Doma[b]

6Zatim pođe k vratima što bijahu okrenuta k istoku. Uspe se uza stepenice i izmjeri prag vrata.
Širina[c]: jedna trska. 7A svaka klijet jednu trsku dugačka i jednu trsku široka[d]. Između klijeti: pet lakata. Prag vrata sa strane njihova trijema, iznutra,
jedna trska. 8Izmjeri trijem vrata iznutra: bijaše
osam lakata širok[e], 9a njegovi polustupovi dva lakta. Trijem vrata bijaše s nutarnje strane. 10Na svakoj strani istočnih vrata bijahu po tri klijeti. I sve tri bijahu iste mjere. Tako i polustupovi: s obje
strane bijahu iste mjere. 11Zatim izmjeri vrata: bijahu deset lakata široka i trinaest lakata visoka.
12Pred klijetima bijaše s jedne i s druge strane ograda od jednog lakta. Svaka klijet: šest lakata s
jedne i šest lakata s druge strane. 13A zatim izmjeri vrata od stražnje strane jedne klijeti do stražnje strane nasuprotne klijeti, u širinu[f]: bijaše dvadeset
i pet lakata; otvor pred otvorom. 14Izmjeri i trijem: dvadeset lakata. Predvorje bijaše sve uokolo trijema vrata[g]. 15Od ulaznog pročelja vrata do nasuprotne strane njihova trijema bijaše pedeset lakata.
16Na klijetima i njihovim dovracima, s unutrašnje strane sve uokolo, a tako i u trijemu, bijahu prozori s rešetkama[h]. Takvi su prozori bili iznutra, sve
naokolo, a na polustupovima palme[i].

Vanjsko predvorje Doma

17Zatim me povede u vanjsko predvorje Doma. I gle, sve oko predvorja prostorije i pločnik. Trideset prostorija na pločniku. 18Pločnik bijaše sa svake strane vrata i odgovaraše razini vrata. To je donji pločnik. 19On izmjeri širinu predvorja[j] od donjih vrata do unutrašnjega predvorja, s vanjske strane: sto lakata na istok i na sjever.

Sjeverna vrata Doma

20Sjevernim vratima vanjskoga predvorja izmjeri
širinu i dužinu. 21I ta su imala po tri klijeti sa svake strane, a stupovi im i trijemovi istih mjera kao u prvih vrata: pedeset lakata u dužinu i dvadeset i pet lakata u širinu. 22Prozori im, trijemovi i palme bijahu iste mjere kao na istočnim vratima, a na prilazu im sedam stepenica; trijem im bijaše s unutrašnje strane[k]. 23Unutrašnje predvorje imaše vrata što bijahu nasuprot sjevernim vratima; kao i istočna[l].
On izmjeri: između jednih i drugih vrata bijaše sto lakata.

Južna vrata Doma

24Zatim me povede na jug, i gle: i ondje vrata.
Izmjeri ondje klijeti[m], polustupove i trijemove: bijahu iste mjere. 25Ona, kao i njihovi trijemovi,
imahu sve uokolo prozore što bijahu kao i oni prvi.
Dužina je i tu iznosila pedeset lakata, a širina dvadeset i pet. 26K vratima je vodilo sedam stuba; trijem im je bio s unutrašnje strane, a na stupovima imahu po jednu palmu sa svake strane. 27Unutrašnje predvorje imaše jedna vrata i s južne strane.

a) Izgleda da su postojale dvije mjere za lakat: obični lakat od šest palaca i mnogo stariji »veliki lakat« od sedam palaca. Ezekiel utvrđuje da se on služi »(običnim) laktom i jednim pedljem«. (V. tablicu mjera na kraju sveska.)
b) Tri trijema vanjskog atrija su slična. Samo istočni trijem bit će potanko opisan. Ali neke nam pojedinosti izmiču, tekst je bio često iskvaren i opis dosta zamršen. Plan ovih trijemova je plan utvrđenih vratiju Megida, Hazora i Gezera, koja su bila sagrađena počevši od Salomona. Ovdje je živo sjećanje na Jeruzalem prije progonstva.
c) TM ponavlja: »i širina praga, jedna trska«, što LXX kao ditografiju ispušta.
d) TM. LXX i BJ: »stup«.
e) Prijevodi i BJ izostavljaju r. 8 kao ditografiju: »Izmjeri trijem vrata iznutra, jedna trska«.
f) Konj.: *miggav... legav,* »od stražnje strane jedne klijeti do stražnje strane druge«. TM: *miggag... legaggô,* »od krova jedne klijeti do njezine suprotne strane«.
g) Ovaj je r. u TM nerazumljiv. Na početku konj.: *vajjammad,* »izmjeri«, umjesto *vajja'as,* »učini«. Nastavak r. preveden je prema LXX.
h) Nesiguran prijevod. Doslovno: »zatvorenih prozora«.
i) Ovi komplicirani trijemovi kao jedini otvori u prostoru, trebali su osigurati strogo naziranje ulaza. Po Ezekielu Hram treba držati čistim od stranaca i bezbožnih.
j) LXX. TM ispušta.
k) LXX. TM: »ispred njih«. Isto u r. 26.
m) LXX. TM ispušta.

On izmjeri: od tih vrata do južnih vrata – sto lakata.

Unutrašnje predvorje i južna vrata

[28]Zatim me na južna vrata uvede u unutrašnje predvorje. I izmjeri južna vrata: bijahu istih mjera. [29]Klijeti, stupovi i trijemovi bijahu istih mjera. Vrata i njihov trijem imahu svud unaokolo prozore. Pedeset lakata bijaše tu u dužinu, dvadeset i pet lakata u širinu. [30]A sve uokolo trijemovi: dvadeset i pet lakata dugi, a pet lakata široki[a]. [31]Trijemovi su se pružili prema vanjskom predvorju. Na polustupovima njihovim palme, a stubište im je imalo osam stuba.

Istočna vrata predvorja

[32]Zatim me povede k istočnim[b] vratima unutrašnjega predvorja. I izmjeri vrata: bijahu istih mjera. [33]Klijeti im, polustupovi i trijemovi bijahu također istih mjera. Vrata i njihov trijem imahu svud naokolo prozore. U dužinu bješe pedeset lakata, u širinu dvadeset i pet. [34]Trijem im se pružao prema vanjskom predvorju. Na njihovim polustupovima s ove i s one strane bijahu palme. Stubište im imaše osam stuba.

Sjeverna vrata predvorja

[35]Zatim me povede k sjevernim vratima. I izmjeri ih: bijahu istih mjera. [36]Klijeti im, polustupovi i trijemovi[c] bijahu također istih mjera. Vrata i njihov trijem imahu svud uokolo prozore. Pedeset je lakata tu bilo u dužinu, a dvadeset i pet u širinu. [37]Trijem je sezao do vanjskoga predvorja. Na polustupovima s ove i one strane bijahu palme. Stubište imaše osam stuba[d].

Pomoćno prostorje

[38]Uz trijemove vrata bijaše prostor s posebnim
Lev 1 9 ulazom[e]. Ondje su se ispirale žrtve paljenice. [39]U
2 Ljet 4 6 trijemu vrata s jedne i s druge strane bijahu po dva stola za klanje paljenicā, okajnicā i naknadnicā. [40]I s vanjske strane onomu tko ulazi na ulaz sjevernih vrata bijahu dva stola; i s druge strane, prema trijemu vrata, dva stola. [41]Četiri stola, dakle, s jedne, a četiri stola s druge strane vrata: u svemu osam stolova, na kojima se klahu žrtve. [42]Osim toga, četiri stola za paljenice, od klesanoga kamena. Bili su po lakat i pol široki i lakat visoki. Na njima je stajao pribor za klanje žrtava paljenica i klanica. [43]Stolovi bijahu sve uokolo obrubljeni žljebićima od jednoga dlana, zavrnutima unutra. Na stolove se stavljalo žrtveno meso.

[44]Zatim me povede u unutrašnje predvorje. U unutrašnjem predvorju bijahu dvije prostorije[f]: jedna bijaše sa strane sjevernih vrata, okrenuta prema jugu, a druga sa strane južnih vrata, okrenuta prema sjeveru. [45]I on mi reče: »Ta prostorija
što je okrenuta na jug određena je za svećenike Br 3 27-32
koji obavljaju službu u Domu. [46]A prostorija što je okrenuta na sjever jest za svećenike koji obavljaju
službu na žrtveniku. To su sinovi Sadokovi, oni iz- 44 15+
među sinova Levijevih koji smiju prići k Jahvi da mu služe!«

Unutrašnje predvorje[g]

[47]On izmjeri predvorje. Dužina: sto lakata, širina: sto lakata; bijaše četverouglasto. Pred Domom stajaše žrtvenik.

Glavni ulaz Doma 1 Kr 6 3, 2 Ljet 3 4

[48]A zatim me povede k trijemu[h]. Izmjeri polustupove trijema: bijaše pet lakata na jednoj i pet lakata na drugoj strani. Vrata bijahu široka tri lakta s jedne i tri lakta s druge strane. [49]Trijem bijaše dugačak dvadeset lakata, a širok dvanaest lakata. Deset je stepenica vodilo onamo[i]. Na dovratnicima
s jedne i s druge strane stajaše po jedan stup. 1 Kr 7 21, 2 Ljet 3 15-17

Glavni dio Doma: Hekal i Debir 1 Kr 6 3, 2 Ljet 3 5-7

41 Zatim me povede u Hekal. Izmjeri mu polustupove: bijahu široki šest lakata s jedne i šest lakata s druge strane[j]. [2]Vrata bijahu široka deset lakata: sa svake strane po jedno krilo[k] od pet lakata. A zatim izmjeri Hekal: bijaše dugačak četrde-

a) LXX i BJ izostavljaju r. 30.
b) Možda sa LXX treba čitati: »prema trijemu na istok«. U svakom je slučaju opći smisao jasan.
c) Množina s qr. i LXX. Jednina s ktb.
d) LXX. TM: »njegov polustup«. R. 37 nastavlja se r. 47. Između ova dva rr. ušli su dodaci: rr. 38–43, uređaji za pripremanje žrtava, blizu sjevernog trijema koji je ovdje opisan (rr. 35–37), zatim rr. 44–46, dva predvorja sjevernih i južnih trijemova.
e) TM. LXX i BJ: »u predvorju vrata«.
f) LXX. TM: »izvan unutrašnjeg predvorja bilo je prostorija za pjevanje«. – LXX: »jedna«. TM: »koja (je)«. – LXX: »južna«. TM: »istočna«.
g) Hram u pravom smislu sa svoja tri dijela: *Ulam* ili Predvorje, *Hekal* ili Sala (»Svetište«), *Debir* ili Svetište (»Svetište nad Svetištem«) gotovo je vjerna reprodukcija Salomonovog hrama (1 Kr 6). Zbog toga se Ezekiel ovdje manje zadržava nego u drugim dijelovima gdje sadašnji raspored predstavlja pravu obnovu. BJ: podnaslov: Hram. Ulam.
h) Konj., (usp. LXX): *'elê ha'ulam:* »polustupove Ulama (Trijemova)«. TM: *'el 'ulam,* »prema Ulamu (Trijemovima)«.
i) TM. LXX i BJ: »deset stepenica (za penjanje)«.
j) TM nadodaje: »širina šatora«, glosa koju izostavljaju neki rkpp. i LXX.
k) TM. LXX: »nasipi«.

set, a širok dvadeset lakata.
1 Kr 6 20 2 Ljet 3 8-9 3Onda uđe i izmjeri polustupove vrata: dva lakta;
zatim vrata: šest lakata; pa širinu vrata: sedam la-
kata. 4Izmjeri zatim unutrašnji prostor: dužina dva-
deset lakata, širina ispred Hekala dvadeset lakata.
I reče mi: »To je Svetinja nad svetinjama.«

Pobočno prostorje[a]

1 Kr 6 5-6

5Potom izmjeri zid Doma: šest lakata. Pobočne
prostorije bijahu široke četiri lakta, sve oko Doma.
6Pobočne prostorije bijahu jedna nad drugom, bi-
jaše ih trideset na tri bȍja[b]. U hramskom zidu bija-
hu, sve uokolo, zasjeci da prihvate pobočne prosto-
rije. Tako one ne bijahu ugrađene u hramski zid.
7Širina se prostorija povećavala od boja do boja,
jer su one sve uokolo, na bojeve, okruživale Dom[c],
a Dom je, kako se uzlazilo, ostavljao sve širi pro-
stor. S najdonjeg se boja uzlazilo na najgornji kroza
srednji.
8Onda vidjeh sve oko Doma neku uzvisinu.
Osnove pobočnih prostorija: cijela trska, šest laka-
ta[d]. 9Debljina vanjskoga zida pobočnih klijeti: pet
lakata. Prolaz između pobočnih prostorija Doma 10i
klijeti bijaše, sve uokolo Doma, dvadeset lakata ši-
rok. 11Iz pobočne prostorije izlažahu na prolaz
jedna vrata prema sjeveru i jedna prema jugu. Pro-
laz bijaše širok pet lakata svud uokolo.

Zapadno zdanje[e]

12Zdanje što zatvaraše ograđeni prostor sa za-
pada bijaše široko sedamdeset lakata, a zid te gra-
đevine posvud uokolo bijaše debeo pet lakata i du-
gačak devedeset lakata. 13On izmjeri Dom: bijaše
dugačak stotinu lakata. Ograđeni prostor, zdanje
mu i zidovi, stotinu lakata dužine. 14Širina pročelja
Doma s ograđenim prostorom prema istoku: sto la-
kata. 15On izmjeri dužinu zdanja duž ograđenog
prostora što bijaše straga i hodnike s jedne i s
druge strane: stotinu lakata.

Ukrasi na zidovima i vratima

1 Kr 6 15-18

Unutrašnjost Hekala, trijemovi predvorja, 16pra-
govi, prozori[f] s rešetkama i hodnici na sve tri strane
uokolo, nasuprot pragovima, bijahu sve uokolo
drvetom obloženi od zemlje do prozora. Prozori su
bili zastrti. 17Od ulaza sve do unutrašnjosti Doma,
a tako i izvana te po svem zidu uokolo, iznutra i
izvana[g], 18bijahu likovi kerubinâ i palmâ. Po jedna 1 Kr 6 29-30
palma između dva kerubina, a svaki kerubin imaše
dva lica: 19prema palmi s jedne strane lice čovječje,
a prema palmi s druge strane lice lavlje. Tako bi-
jaše po svemu Domu sve uokolo: 20od zemlje do
ponad vrata bijahu izdjeljani kerubini i palme, a
tako i po zidu Hekala[h]. 21Dovratnici Hekala bijahu
četverouglasti.

Drveni oltar

1 Kr 6 20-21 Izl 30 1-3

22Pred Svetištem nešto kao žrtvenik od drveta:
tri lakta visok, dva lakta dugačak i dva lakta širok.
Uglovi mu[i], podnožje i stranice bijahu od drveta. I
čovjek mi reče: »Evo stola koji je pred licem Jahvi-
nim!«

Vrata Doma

1 Kr 6 31-35

23I Hekal i Svetište imahu po dvoja vrata, 24a
svaka vrata po dva krila što se obrtahu: dva krila
u jednih i dva krila u drugih vrata. 25A na vratima
Hekala bijahu izdjeljani kerubini i palme, kao što
bijahu izdjeljani i po zidovima. Izvana pred trije-
mom bijaše drvena nadstrešnica. 26Prozori s rešet-
kama i palme bijahu s jedne i s druge strane na
trijemu, u pobočnim prostorijama Doma i na nads-
trešnici[j].

a) Ove su prostorije postojale i u Salomonovom hramu (1 Kr 6,5–6). Njihov nam se raspored ovdje čini nejasnim i nije naznačena njihova namjena. Često su ih smatrali Hramskom »riznicom«. – Različit stil upućuje da su rr. 5–15a nadodani. Ipak izgleda da imaju svoje potrebno mjesto u Hramskom opisu.
b) TM je nejasan. Doslovno: »prostorije, prostorije nad prostorijama, tri i trideset puta«. Prijevod uz pomoć prijevoda.
c) Konj.: *nosepah,* »se... povećala«. TM: *nasebah,* »okretala se«. – TM. LXX i BJ: »prema povećanju na zidu«. BJ prevodi TM ali preuzima opću ideju: vanjski zid ovog zdanja trebao je umanjiti debljinu od jednog kata do drugoga, stepeničasto prema unutrašnjosti zbog čega je širina ćelija razmjerno rasla.
d) TM dodaje jednu nerazumljivu riječ.
e) Ovo je »zdanje« bez daljnjega široka nepokrivena sala, čija nam namjena nije poznata, izgleda da je nije bilo u Salomonovom hramu (usp. međutim, 2 Kr 23,11 i 1 Ljet 26,18).
f) Nesiguran prijevod. Doslovno: »na njih tri«. – Konj. TM: »i zemlja«.
g) TM nadodaje jednu nerazumljivu riječ.
h) Konj.: »i po zidu (Hekala)« (usp. r. 25). TM (ktb.): »i zid Hekala«. Masoreti su iznad Hekala stavili točkice kao oznaku da se ne čita.
i) LXX. TM izostavlja.
j) Prijevod uz pomoć LXX, jer čitav je odlomak veoma težak: stil je prikraćen, a tekst vjerojatno iskvaren.

Svećeničko prostorje[a]

42 A zatim me povede na sjever, u vanjsko pre-
dvorje, i dovede me do prostorija nasuprot
ograđenom prostoru, nasuprot zdanju prema sjeve-
ru[b]. [2]Pročelje im sa sjeverne strane bijaše dugo sto
lakata, a široko pedeset lakata. [3]Nasuprot vratima[c]
unutrašnjeg predvorja i nasuprot pločniku vanj-
skoga predvorja bijahu hodnici jedan prema dru-
gome na tri boja. [4]Pred prostorijama bijaše prolaz
prema unutrašnjosti – deset lakata širok i sto laka-
ta[d] dugačak. Vrata im bijahu okrenuta na sjever.
[5]Gornje prostorije, jer im prostor oduzimahu hod-
nici, bijahu manje od donjih i srednjih. [6]Jer bijahu
na tri boja, ali ne imahu stupova kao u predvorju.
Zato gornje prostorije bijahu uže od donjih i sred-
njih. [7]Vanjski zid, duž klijeti, prema vanjskom pre-
dvorju, ispred klijeti, bijaše dugačak pedeset laka-
ta. [8]Jer dužina klijetima vanjskoga predvorja bijaše
pedeset lakata, a onima pred Hekalom sto lakata.
[9]U tih prostorija bijaše ulaz s istoka onomu tko im
prilazi iz vanjskog predvorja.
[10]Po širini zida predvorja prema istoku[e], pred
ograđenim prostorom i pred samim zdanjem, bijaše
još prostorijā. [11]Pred njima bijaše prolaz kao ispred
klijeti smještenih prema sjeveru: jednake dužine i
jednake širine; i svi im izlazi, raspored i vrata bi-
jahu jednaki. [12]Bili su kao ulazi u klijeti što bijahu
prema jugu[f]: ulaz na početku svakog prolaza, nasu-
prot zidu zdanja, prema istoku onomu tko bi u njih
ulazio.
[13]I reče mi: »Sjeverne i južne prostorije ispred
ograđenog prostora jesu prostorije Svetišta: ondje
Lev 2 3+ svećenici koji prilaze Jahvi blaguju najveće sveti-
nje. Oni će ovdje odlagati najveće svetinje, prino-
se, okajnice i naknadnice, jer je to mjesto sveto.
[14]A kad svećenici budu ulazili, neće izlaziti iz Sveti-
šta u vanjsko predvorje, nego će tu ostavljati
Lev 17 1+ odjeću u kojoj bijahu službu služili, jer je sveta, i
oblačiti drugu odjeću da bi se mogli približiti mje-
stu određenu za narod.«

Mjere predvorja 45 2

[15]Izmjerivši unutrašnjost Doma, izvede me na is-
točna vrata i izmjeri sve uokolo. [16]Mjeračkom
trskom izmjeri istočnu stranu: bijaše pet stotina
trska[g], mjeračkih trska, [17]a zatim se okrenu i iz-
mjeri sjevernu stranu: bijaše pet stotina trska, mje-
račkih trska. [18]Tada se okrenu na južnu stranu i
izmjeri: pet stotina trska, mjeračkih trska. [19]Potom
se okrenu na zapadnu stranu i izmjeri: pet stotina
trska, mjeračkih trska. [20]On izmjeri zid na sve četiri
strane uokolo: bijaše pet stotina trska dugačak i pet
stotina širok. Odvajao je sveto mjesto od nesveto-
ga.

Povratak Slave Jahvine[h]

43 Zatim me povede k vratima što gledaju na
istok. [2]I gle, Slava Boga Izraelova dolazi od
istoka; šum joj kao šum velikih voda: i zemlja se
sjala od slave njegove. [3]To viđenje koje gledah bi-
jaše kao viđenje što ga vidjeh kad dođoh da uništim 10 18-19
grad i kao viđenje koje vidjeh na rijeci Kebaru. Pa- 11 22-23
doh ničice. 1
[4]A Slava Jahvina uđe u Dom na vrata koja gle-
daju na istok. [5]Tada me duh podiže i odvede u
unutrašnje predvorje. I gle: Dom bijaše pun Slave 1 Kr 8 10-11
Jahvine. [6]I čuh glas koji mi iz Doma govori, a kraj
mene netko stajaše. [7]I reče mi:
»Sine čovječji, ovo je mjesto mojega prijestolja, Ez 25 8+
ovo je mjesto stopa mojih nogu: ovdje ću, posred Ez 37 26-27+
sinova Izraelovih, prebivati zauvijek. Izraelov dom Otk 21 3
neće više oskvrnjivati moje sveto ime – ni oni ni
njihovi kraljevi[i] – svojim bludništvom i truplima
svojih kraljeva: [8]stavili su svoj prag do moga, svoje
dovratnike do mojih, tako da je bio samo zid iz- Izl 19 12+
među mene i njih[k], i oskvrnjivali su moje sveto ime
gnusobama koje počiniše. I zato ih zatrijeh u svo-
jem gnjevu. [9]Sada će oni ukloniti daleko od mene
svoje bludništvo i trupla svojih kraljeva, a ja ću
zauvijek prebivati posred njih.

a) Rr. 1–14 ujedinjuju različite elemente i potječu iz svećeničkih ozračja Progonstva te su nadopunili Ezekielov opis. Tekst je u lošem stanju i neki rr. su teško razumljivi. – Rr. 15–20 zaključuju mjerenje Hrama, započeto u gl. 40.
b) LXX. TM: »sjeverna vrata«.
c) LXX. TM: »dvadeset«.
d) Prijevodi. TM: »put od jednog lakta«.
e) TM, (ali usp. rr. 12–13). LXX: »prema jugu«.
f) BJ: »ispod«, TM: »isti kao«, ditografija. – Nastavak r. je vrlo nejasan i prijevodi puno ne pomažu.
g) TM. Prijevodi i BJ: »pet stotina lakata«.
h) Viđenje o Jahvinom povratku najuže odgovara njegovom odlasku (10,18–19; 11,22–23).
i) Sam Jahve, a ne anđeo, prati proroka.
j) TM nadodaje »i njihove uzvišice«. LXX: »usred njih«.
k) Stari je Hram blizu Davidove palače (1 Kr 7,8). Ezekiel premješta palaču u drugu gradsku četvrt i rezervira za sam Hram istočno brdo u Jeruzalemu.

10 Sine čovječji, pokaži domu Izraelovu ovaj Dom da se posrame sa svojih bezakonja. Neka mu izmjere razmjere. 11 Ako se posrame zbog svega što učiniše, opiši im Dom i njegove razmjere, njegove izlaze i ulaze, sve njegovo obličje, sve propise i sve zakone; upoznaj ih i nacrtaj im da vide i da čuvaju i provedu sve njegovo obličje i sve propise o njemu. 12 A ovo je zakon za Dom: navrh gore, sav prostor uokolo, bit će najsvetija svetinja.

Izl 27 1-8
1 Kr 8 64
Ljet 4 1; 7 7

Mjere žrtvenika[a]

13 Ovo su mjere žrtvenika, na laktove – a lakat je ovdje jedan lakat i pedalj: podnožje žrtvenika lakat dugo, lakat široko; obrub kojim je obrubljen uokolo – jedan pedalj. Visina žrtvenika: 14 od podnožja na zemlji do donjega pojasa žrtvenika – dva lakta, a u širinu jedan lakat; od manjeg pojasa do većega četiri lakta, a u širinu jedan lakat. 15 A samo žrtvište: četiri lakta visoko. A sa žrtvišta dižu se uvis četiri roga. 16 Žrtvište: dvanaest lakata dugo, dvanaest lakata široko, četvorina, na sve četiri strane. 17 A pojas: četrnaest lakata dug i četrnaest lakata širok, na četiri strane; njegov rub uokolo pol lakta, a podnožje oko njega uokolo jedan lakat; stepenice mu gledaju na istok.«

Izl 29 36-37
Lev 8 10-16
1 Mak 4 52-56

Posveta žrtvenika

18 I reče mi: »Sine čovječji, ovako govori Jahve Gospod: 'Ovo su propisi žrtveni po kojima se u svoje vrijeme mora podići žrtvenik da se na njemu prinose paljenice i da se po njemu škropi krvlju.
44 15+ 19 Svećenicima levitima, potomcima Sadokovim, koji pristupaju k meni da mi služe – riječ je Jahve Gospoda – dat ćeš june za žrtvu okajnicu. 20 Uzet ćeš njegove krvi i njome pomazati četiri roga žrtvišta i četiri ugla pojasa i obrub sve uokolo da okajnicom pomiriš žrtvenik. 21 Zatim uzmi june i spali ga na odijeljenom mjestu Doma, izvan Svetišta. 22 Sutradan prinesi jarca bez mane kao okajnicu, neka se njime okaje žrtvenik kao što je okajan junetom. 23 A kad ga okaješ, prinesi junca bez mane i ovna bez mane iz stada: 24 prikaži ih pred Jahvom, a svećenici neka ih pospu solju i neka ih prinesu
kao paljenicu Jahvi. 25 Sedam dana svaki dan prinesi Lev 8 33-35
jednog jarca za grijeh; i neka se prinese june i ovan iz stada, oba bez mane. 26 Sedam dana neka se pomiruje žrtvenik i neka se čisti i posveduje. 27 Pošto se navrše ti dani, od osmoga dana unapredak neka svećenici žrtvuju na žrtveniku vaše paljenice i pričesnice; i omiljet ćete mi' – riječ je Jahve Gospoda.«

Upotreba istočnih vrata

44 Potom me odvede natrag k izvanjskim vratima Svetišta, koja gledaju na istok: bijahu zatvorena. 2 I reče mi Jahve: »Ova će vrata biti zatvorena; neka se ne otvaraju i nitko neka ne ulazi na njih, jer ja, Jahve, Bog Izraelov, kroz njih prođoh – zato neka budu zatvorena. 3 Samo knez, jer je knez, smije sjesti tu i blagovati pred Jahvom[b]; tada neka uđe kroz trijem vrata i istim putem neka izađe.«

Pravilo o upotrebi Doma 43 6-11

4 Zatim me odvede k sjevernim vratima pred Dom. Pogledah, i gle: Slava Jahvina bijaše napunila Dom Jahvin. Padoh ničice. 5 Jahve mi reče:

»Sine čovječji, pomno pripazi, dobro gledaj i pažljivo poslušaj što ću ti reći o svim uredbama Doma Jahvina i o svim njegovim zakonima. Dobro pazi tko smije ući u Dom i tko je iz Svetišta odijeljen[c]. 6 Reci rodu odmetničkom, domu Izraelovu: 'Ovako govori Jahve Gospod: Previše je već vaših gnusoba, dome Izraelov[d]! 7 Uvodili ste tuđince,
neobrezana srca i neobrezana tijela, te su ušli u Jr 4 4+
Post 17 10+

a) Rr. 13–27 su dva kasnija dodatka koji se odnose na oltar i njegovo posvećenje. Ne pretpostavljaju da je Zerubabelov hram već postavljen.
b) Usp. 46,1–2. Očito se govori o obrednom obroku, možda o onom što prati žrtve pričesnice (Lev 7,15; Pnz 12,7.18).
c) Nesiguran prijevod. Doslovno: »(pazi) na ulaz hrama i na sve izlaze iz svetišta«.
d) Rr. 6–31 o svećenstvu Hrama su dodatak, ali možda prije nego je završilo Progonstvo: ovaj dodatak ustanovljuje razliku koja se ustalila nakon deuteronomske obnove među starim levitima provincijalnih svetišta, svedenih na niži stupanj i među svećenicima Sadokovih sinova koji su tvorili jeruzalemsko svećenstvo. Ovo objašnjava zašto su leviti za razliku od svećenika bili malo skloni da se vrate iz Progonstva (Ezr 2,40; 8,18–19).

22 26 moje Svetište i oskvrnuli moj Dom dok ste vi pri-
nosili moj kruh i pretilinu i krv; i tako ste raskinuli
moj Savez[a] svim tim gnusobama. 8 Niste sami čuvali
moje svetinje, nego ste njih namjestili namjesto
Dj 21 28-29 sebe kao čuvare u mojem Svetištu[b].' 9 Ovako govori
Jahve Gospod: 'Nijedan tuđinac, neobrezana srca i
neobrezana tijela, da više ne ulazi u moje Svetište
– nijedan tuđinac koji živi među sinovima Izraelo-
vim[c].

Dužnosti levita

10 A leviti koji su se udaljili od mene, kad je ono
Izrael odlutao od mene za svojim kumirima[d], snosit
će svoje bezakonje. 11 Služit će u Svetištu samo kao
stražari na vratima Doma i kao posluga Domu: klat
će narodu paljenice i druge žrtve i bit će mu na
službu. 12 Služili su im pred njihovim kumirima i
Lev 2 3+ tako naveli Dom Izraelov na bezakonje. Zato podi-
goh ruku na njih – riječ je Jahve Gospoda – da
snose svoje bezakonje.
13 Više neće pristupati k meni da mi služe kao
svećenici i neće više prilaziti mojim najsvetijim sve-
tinjama, nego će snositi svoju sramotu i gnusobe
koje počiniše. 14 Postavit ću ih da u Domu rade
svaki posao i sve što treba u njemu svršiti.

Br 18 1-19 **Pravila o svećenicima**

15 Svećenici leviti, potomci Sadokovi[e], koji su mi
vjerno služili u mojem Svetištu kad su ono sinovi
Izraelovi odlutali od mene – oni smiju pristupati k
meni da mi služe: služit će preda mnom prinoseći
mi pretilinu i krv – riječ je Jahve Gospoda. 16 Oni
smiju ulaziti u moje Svetište i pristupati k mojem
stolu da mi služe i da vrše službu.
17 Kad budu ulazili na vrata unutrašnjega pre-
dvorja, neka obuku lanene haljine: neka ne bude
na njima ništa vuneno kad služe na vratima unutra-
šnjega predvorja i Doma. 18 Na glavama neka nose
lanene kape, oko bokova gaće lanene: neka se ne Lev 6 3-4
pašu ničim od čega bi se znojili[f]. 19 Kad izlaze u
vanjsko predvorje[g] k narodu, neka svuku haljine u
kojima su služili i neka ih ostave u prostorijama
Svetišta, a neka obuku druge haljine, da ne posvete
puk svojim haljinama[h]. 20 I neka ne briju glave, a ni Lev 21 5
bujne kose neka ne puštaju, nego neka strigu kosu[i].
21 I nijedan svećenik, kad mu je poći u unutrašnje Lev 10 9
predvorje, neka ne pije vina. 22 Neka se ne žene
udovicom ili puštenicom nego samo djevojkom iz Lev 21 7, 14
roda Izraelova ili udovicom svećenikovom. 23 Neka
mi narod uče razlikovati sveto od nesvetoga, lučiti
nečisto od čistoga. 24 U parnicama oni neka budu
suci: neka sude po mojim zakonima; i neka čuvaju
zakone i uredbe o svim mojim blagdanima i neka 20 11-12, 16,
svetkuju moje subote. 19-20
25 K mrtvacu neka ne prilaze[j] da se ne okaljaju; Lev 21 1-5
samo za ocem i za majkom, za sinom i kćerju, za
bratom i sestrom još neudatom smiju se okaljati.
26 Pošto se nakon toga koji očisti, neka mu se broji
sedam dana: 27 a onda kad uđe u Svetište, u unutra-
šnje predvorje da služi u Svetištu, neka prinese žr-
tvu okajnicu – riječ je Jahve Gospoda.
28 Njima ne pripada nikakva baština[k] – ja sam nji- Br 18 20-24
hova baština; i zato im ne dajte nikakva posjeda u Pnz 18 1-2
Izraelu – ja sam posjed njihov. 29 Hranit će se od Jš 13 14+
žrtava prinosnica, okajnica i naknadnica, i sve za- Lev 27 28+
vjetovano u Izraelu njima pripada. 30 Najbolje od
svih vaših prvina i od svih vaših prinosa koje ćete
prinositi pripada svećenicima; njima ćete davati i

a) Prijevodi. TM: »raskinuli su«.
b) Prisjećaj na činjenicu da su čak u jeruzalemskom Hramu služili više ili manje asimilirani stranci (Jš 9,27; Pnz 29,10).
c) U Isusovo vrijeme na Herodovu je Hramu stajao natpis, uklesan na grčkom o čemu svjedoči više uzoraka: »Nijedan stranac neka ne prelazi krug unutar Hramskih granica. Tko bude zatočen sam će skriviti smrt kao svoju kaznu«.
d) Leviti su bili često dodijeljeni svetištima na uzvišicama. Kada je ponovljeni zakon i Jošijina reforma uklonila ova svetišta, onda leviti nisu imali društvenog položaja i morali su živjeti ili od milostinje (Pnz 12,12.18) ili se prikloniti uz jeruzalemski Hram (Pnz 18,6–8). Ezekiel potvrđuje ovo posljednje rješenje, ali potiskujući levite u podređeni položaj i oni će u Hramu zamijeniti strance koji će biti odstranjeni.
e) Svećenici leviti (usp. Pnz 18,1–5) ostali su vezani uz jeruzalemsko Svetište. Nadovezuju se na potomstvo Sadoka kojeg je Salomon postavio svećenikom nakon svrgavanja Ebjatara (1 Kr 2,27–35).
f) Doslovno: »neće se opasivati znojem«. Znojenje se smatralo nečistim, osim ako riječ ovdje nema neki drugi smisao koji nam je nepoznat.
g) TM ponavlja »u vanjskom predvorju«, što prijevodi izostavljaju.
h) Laicima je zabranjeno dodirivati posvećene stvari radi opasnosti da time budu »posvećeni« (Lev 17,1+).
i) Velika i neuređena kosa bila je znak zavjeta (Br 6,5) ili žalosti (usp. 24,17.23).
j) Prijevodi. TM: jednina.
k) Vg.: »bit će za njih baština«.

najbolje brašno, da blagoslov počiva na vašim do-
movima. 31Svećenici ne smiju jesti mesa od uginulih
i razderanih životinja – bilo od ptica ili stoke[a].

48 8-20 **Podjela zemlje[b]: Jahvin dio**

45 Kad budete zemlju ždrijebom dijelili u bašti-
nu, prinesite kao prinos pridržan Jahvi jedan
sveti dio zemlje, dugačak dvadeset i pet tisuća laka-
ta, širok deset tisuća; to neka bude sveto područje
42 15-20 uzduž i poprijeko. 2Od toga neka bude za Svetište
četvorina od pet stotina lakata i čistina od deset
lakata uokolo[c]. 3Od toga područja izmjeri u dužinu
dvadeset i pet tisuća lakata, a u širinu deset tisuća:
tu neka bude Svetište – Svetinja nad svetinjama.
4Taj sveti dio zemlje pripada svećenicima koji služe
u Svetištu i koji pristupaju k Jahvi da mu služe: tu
neka im bude mjesto za kuće; i to neka je sveto
mjesto koje pripada Svetištu. 5Dvadeset i pet tisuća
u dužinu i deset tisuća u širinu neka bude levitima
koji služe Domu: neka ondje sagrade gradove u ko-
jima će stanovati[d].
6Za posjed gradu dodijelite pet tisuća lakata u
širinu i dvadeset i pet tisuća lakata u dužinu uspo-
redo sa svetim područjem: to će pripadati svemu
domu Izraelovu.

Knežev dio

7Knezu pripada dio s obje strane svetoga pod-
ručja i gradskoga posjeda – duž svetoga područja i
duž gradskoga posjeda – od zapadne strane prema
zapadu i od istočne strane prema istoku, a dužina
neka bude jednaka svakom tom dijelu, od zapadne
do istočne granice. 8To neka bude njegova zemlja,
posjed u Izraelu, da knezovi više ne tlače narod
moj i da zemlju dadu domu Izraelovu po plemeni-
ma.'
Jr 22 3-5 9Ovako govori Jahve Gospod: 'Dosta je, knezovi
Izraelovi! Okanite se nasilja i pljačke i vršite zakon
i pravdu; izbavite narod moj od svojih tražbina –
Lev 19 35-36 riječ je Jahve Gospoda. 10Mjerite pravom mjerom:
pravom efom i pravim batom. 11Efa i bat neka jed-
nako hvataju: bat neka iznosi desetinu homera i
efa desetinu homera – neka im mjera bude prema
homeru[e]. 12Šekel neka bude dvadeset gera; mina
neka vam bude dvadeset šekela, dvadeset i pet še-
kela i petnaest šekela.

Prinosi i žrtve Izl 30 13-16 Mt 23 23

13Ovo je prinos koji ćete prinositi: šestinu efe od
svakoga homera pšenice i šestinu efe od svakoga
homera ječma. 14A za ulje ova je uredba: desetina
bata od svakoga kora – deset bata jedan je kor.
15Od svakoga stada od dvije stotine ovaca sa soč-
nih izraelskih pašnjaka po jednu ovcu za žrtvu pri- Lev 1 1+;
nosnicu, paljenicu i pričesnicu – vama za pomirenje 2 1+; 3 1+
– riječ je Jahve Gospoda. 16Sav narod zemlje du-
guje ovaj prinos knezu Izraelovu. 17A knez je dužan
davati žrtve paljenice, prinosnice i ljevanice za Izl 23 14+
svetkovine i za mlađake[f], za subote i blagdane Lev 23 24+
doma Izraelova: on neka se postara za okajnicu,
za pomirnicu, prinosnicu, paljenicu i pričesnicu za
pomirenje doma Izraelova.'

Svetkovanje Pashe Izl 12 1+

18Ovako govori Jahve Gospod: 'Prvoga mjeseca,
prvoga dana u mjesecu, uzmi june bez mane i okaj
njime Svetište. 19Svećenik neka uzme krvi te žrtve
okajnice i neka njome pomaže dovratnike Doma i
sva četiri ugla pojasa žrtveničkoga i dovratnike vra-
ta[g] unutrašnjega predvorja. 20Tako neka učini i sed-
moga dana istoga mjeseca za svakoga koji je sagri-
ješio iz slabosti i neznanja. Tako ćete dovršiti po-
mirenje Doma. 21Prvoga mjeseca, četrnaestoga
dana u mjesecu, svetkujte Pashu, sedmodnevni
blagdan, kad se blaguju beskvasni hljebovi. 22Toga
dana neka knez za se i za sav puk zemlje prinese
june za okajnicu. 23Sedam dana blagdana neka pri-
nosi za paljenicu Jahvi sedam junčića i sedam ov-
nova bez mane – svaki dan tih sedam dana – i svaki
dan jarca kao okajnicu. 24A kao prinosnicu neka
prinese efu po svakom juncu i efu po ovnu i hin
ulja na svaku efu.

a) Prema Lev 7,24 ova zabrana se odnosi na sve Izraelce.
b) Ove dvije gl. (45 – 46) pripadaju zadnjoj redakciji knjige. Sastoje se od susljednih dodataka koji se pozivaju jedni na druge. Prvi dodatak (rr. 1–8), o dijelovima područja koje je pridržano Jahvi i knezu, prethodi 48,8–22. Možda dodatak stoji ovdje jer se služi istim hebr. izrazom s kojim su u 44, 30 označene dadžbine koje pripadaju svećenicima u 44, 30.
c) Ovo su mjere Hrama (usp. 42,16–20).
d) LXX. TM: »dvadeset vila«.
e) V. tablicu mjera na kraju sveska. Dvije mjere, *efa* i *bat* su jednake: jedna za krute stvari a druga za tekućine. Homer i kor vrijede isto (r. 14).
f) Blagdan mlađaka (usp. Br 28,8–14).
g) Prijevodi. TM: jednina. – Konj.: »dovratnike vratâ«. TM: jednina.

Izl 23 14+ **Svetkovanje Blagdana sjenica**

25 Sedmoga mjeseca, petnaestoga dana u mjesecu,
neka o blagdanu isto toliko prinosi sedam dana:
isto toliko okajnica, paljenica, prinosnica i ulja.'

Svetkovanje subote i mlađaka[a]

46 Ovako govori Jahve Gospod: 'Vrata unutra-
šnjega predvorja, koja gledaju na istok, neka
Izl 20 8+ budu zatvorena šest radnih dana, a neka se otva-
Br 28 9-14 raju u dan subotnji; i u dan mlađaka neka se otva-
Ez 45 17 raju. 2 Knez neka ulazi kroz njihov trijem i neka
stane kod dovratnika; svećenici će tada prinijeti
njegovu paljenicu i pričesnicu, a on će se pokloniti
na pragu vrata i izaći. Neka se vrata ne zatvaraju
do večeri. 3 Na ulazu istih vrata subotom i na mla-
đake klanjat će se Jahvi puk zemlje.
4 Paljenica koju će knez subotom prinositi Jahvi
neka bude: šest jaganjaca bez mane, ovan bez ma-
ne. 5 A prinosnica neka bude efa po ovnu, a po ja-
ganjcu koliko i kako tko može i hin ulja po efi.
6 Na dan mlađaka neka se prinese june bez mane,
šest jaganjaca i ovan bez mane. 7 A za prinosnicu
neka se prinese efa po junetu, efa po ovnu, a po
jaganjcu koliko tko može i hin ulja po efi.

Razni propisi

8 Kad knez bude ulazio, neka ulazi kroz trijem
vrata i istim putem neka izlazi. 9 A kad puk zemlje
Izl 23 14-17 o blagdanima dolazi pred Jahvu, onaj koji na sje-
verna vrata uđe da se pokloni neka izađe na južna,
a tko uđe na južna neka izađe na sjeverna: neka se
ne vraća na vrata na koja je ušao, nego neka izađe
na suprotna. 10 I knez neka bude s njima: kad oni
ulaze, neka i on uđe i neka izađe kad oni izlaze.
11 O blagdanima i svetkovinama neka se kao pri-
nosnica prinese efa po juncu i efa po ovnu, a po
jaganjcu koliko tko može i hin ulja po efi.
12 Kad knez želi prinijeti dobrovoljnu paljenicu ili
dobrovoljnu pričesnicu Jahvi, neka mu se otvore
vrata koja gledaju na istok, pa neka prinese palje-
nicu i svoju pričesnicu kao na dan subotnji; potom
neka iziđe, a kad iziđe, neka se zatvore vrata.
13 Svaki dan prinijet[b] ćeš Jahvi za paljenicu janje Izl 29 39s
od godine, bez mane; prinijet ćeš ga svako jutro.
14 A kao prinosnicu na nj prinesi svako jutro šestinu
efe i trećinu hina ulja da se poškropi najfinije bra-
šno; to neka bude svagdašnji prinos Jahvi po vječ-
noj uredbi. 15 Treba dakle prinijeti jagnje, prino-
snicu i ulje svako jutro kao svagdašnju žrtvu palje-
nicu[c].'
16 Ovako govori Jahve Gospod: 'Dadne li knez
dar komu svom sinu od svoje baštine, taj će dar
pripasti njima u posjed kao baština. 17 Ako li od
svoje baštine dade dar komu svom sluzi, tome će
to pripadati do otpusne godine, a potom neka se
vrati knezu[d]; baština pripada samo kneževim sino-
vima. 18 Knez ne smije prisvojiti ništa od baštine na-
roda, pljačkajući narodni posjed. Sinovima svojim
neka dade baštinu od svojega posjeda, da se ne
raspe narod potjeran sa svojega posjeda.'«
19 Zatim me odvede[e] kroz ulaz kraj vrata, u sveće-
ničke prostorije Svetišta što gledaju na sjever. I gle:
ondje, u dnu, prema zapadu, jedan prostor! 20 I reče 42 1-9
mi: »Ovo je mjesto gdje će svećenici kuhati žrtve Lev 4-5
naknadnice i okajnice i žrtvu pomirnicu, gdje će Lev 2
peći prinosnice da ih ne iznose u vanjsko predvorje •44 19
te ne posvete naroda.«
21 Potom me izvede u vanjsko predvorje i provede
kraj četiri ugla predvorja, i gle, u svakom uglu pre-
dvorja bijaše malo predvorje. 22 Ta mala predvorja
u četiri ugla predvorja bijahu četrdeset lakata du-
gačka, trideset široka – sva četiri istih razmjera[f];
23 sva četiri zidom opasana, a pod zidom sve uokolo
bijahu sagrađena ognjišta. 24 I reče mi: »To su kuhi-
nje gdje će sluge Doma kuhati puku žrtve.«

a) Ova je gl. složena. Obuhvaća rr. 1–12 s pravilima kako se knez i narod i kneževe žrtve služe trijemovima, s jednim dodatkom, zatim rr. 13–15 o trajnoj žrtvi, te rr. 16–18 kao dodatak o neotuđivoj osobitosti kneževih dobara i konačno rr. 19–24 s nadopunom o hramskim kuhinjama.
b) TM. Isto u sljedećem r. Neki rkpp., prijevodi i BJ: »prinijet će«.
c) Židovstvo nakon Progonstva stvarno je s revnošću preuzelo svakidašnju žrtvu. Nije prestala sve do nakon 70. godine, za vrijeme posljednjih dana jeruzalemske opsade.
d) LXX. TM: »prestat će«. – »Otpusna godina« je vjerojatno jubilarna godina koja se vraća svakih pedeset godina (usp. Lev 25,1+).
e) Ovaj se dio logično nadovezuje na 42,12.
f) LXX. TM: »predvorja za tamjan« (?) – Na kraju TM (ktb.) nadodaje: »uglova« (?) što prijevodi i masoretski znakovi ispuštaju.

↗Otk 22 1s **Hramski izvor**[a]
Iv 4 1+
Jl 4 18 **47** Zatim me odvede natrag k vratima Doma. I
Zah 13 1; 14 8 gle: voda izvirala ispod praga Doma, prema
Ps 46 5 istoku – jer pročelje Doma bijaše prema istoku – i
Iv 19 34 voda otjecaše ispod desne strane Doma, južno od
žrtvenika. [2]Zatim me izvede na sjeverna vrata i
provede me uokolo vanjskim putem k vanjskim
vratima koja gledaju na istok. I gle, voda izvirala s
desne strane. [3]Čovjek pođe prema istoku s užetom
u ruci, izmjeri tisuću lakata i prevede me preko
vode, a voda mi sezaše do gležanja. [4]Ondje opet
izmjeri tisuću lakata i provede me preko vode, a
voda bijaše do koljena. I opet izmjeri tisuću lakata
i prevede me preko vode što bijaše do bokova. [5]O-
pet izmjeri tisuću lakata, ali ondje bijaše potok koji
ne mogoh prijeći jer je voda nabujala te je trebalo
plivati: bijaše to potok koji se ne može prijeći.
[6]I upita me: »Vidiš li, sine čovječji?« I odvede
me natrag, na obalu potoka. [7]I kad se vratih, gle,
↗Otk 22 2 na obali s obje strane mnoga stabla.
[8]I reče mi: »Ova voda teče u istočni kraj, spušta
Zah 14 8 se u Arabu[b] i teče u more; a kad se u more izlije,
Izl 15 25 vode mu ozdrave. [9]I kuda god potok[c] protječe, sve
živo što se miče oživi; i bit će vrlo mnogo riba, jer
kamo god dođe ova voda, sve ozdravi i oživi –
kuda god protječe ovaj potok. [10]I ribari će ribariti
duž mora: od En Gedija do En Eglajima sušit će
se mreže; i bit će vrlo mnogo svakovrsnih riba kao
u Velikom moru[d]. [11]A močvare onoga mora i nje-
gove bare neće ozdraviti: bit će za sol. [12]Duž po-
Ps 1 3 toka na obje strane rast će svakovrsne voćke: lišće
Jr 17 8 im neće otpadati i s njih neće nestajati ploda; sva-
Iz 44 4 kog će mjeseca roditi novim plodom jer im voda
Ez 19 10-11 dotječe iz Svetišta. Plod će njihov biti za jelo, a
↗Otk 22 2 lišće za lijek'.

Granice zemlje[e] Suci 20 1+
Br 34 1-12
[13]Ovako govori Jahve Gospod: 'Ovo su granice Jš 1; 4;
u kojima ćete podijeliti zemlju u baštinu među dva- 13 1-6
naest plemena Izraelovih – Josipu dva dijela[f].
[14]Svakom će od vas pripasti podjednako od zemlje
koju se zakleh dati vašim ocima, a vama će pripasti
u baštinu.
[15]Ovo su, dakle, granice zemlje: na sjeveru, od
Velikoga mora put Hetlona do Ulaza u Hamat[g]:
Sedad, [16]Berota, Sibrajim, između kraja damaščan-
skog i hamatskoga, i Haser Enon, prema granici
hauranskoj. [17]Granica će se, dakle, protezati od
mora do Haser Enona, kojemu je na sjeveru kraj
damaščanski i hamatski – sjeverna strana[h]. [18]Is-
točna strana: između Haurana i Damaska, između
Gileada i zemlje izraelske, pa Jordanom kao grani-
com prema istočnomu moru do Tamara – istočna
strana. [19]Južna strana: prema jugu od Tamara do Br 34 3-5
Meripskih voda i Kadeša pa potokom prema Veli- Jš 15 1-4
komu moru – južna strana, prema jugu. [20]A za-
padna strana: granica je Veliko more pa do nado-
mak Ulaza u Hamat – zapadna strana.
[21]Tu zemlju razdijelite među sobom po pleme-
nima Izraelovim. [22]Razdijelit ćete je ždrijebom u
baštinu između sebe i između došljaka koji žive Izl 12 48+
među vama i koji među vama djecu narodiše: i njih
ćete smatrati domorocima među Izraelovim sinovi- Lev 19 34
ma, da i oni dobiju ždrijebom baštinu među Izrae-
lovim sinovima. [23]Svakome tom došljaku dodijelite
baštinu u plemenu u kojem živi – riječ je Jahve
Gospoda.

Podjela zemlje[j]

48 A ovo su imena plemenā: od krajnjega sje-
vera put Hetlona prema Ulazu u Hamat i Ha-

a) Rr. 1–12 moraju se nadovezati na 43,1s: ta divna rijeka pokazuje blagoslov koji donosi zemlji obnovljeno prebivalište Božje usred njegova naroda. Sliku će preuzeti Otk 22,1–2.
b) Izraz ovdje označava veliku jordansku nizinu. More je Mrtvo more s ozdravljenim vodama.
c) Prijevodi. TM: »dva potoka«.
d) Sredozemno more.
e) Ovaj opis Obećane zemlje potječe iz iste predaje kao i Br 34,1–12 (usp. 34,1+). Teško je smjestiti neka zemljopisna imena, ipak izgleda da sjeverna granica prolazi sjeverno od Tripolija i obuhvaća područje Damaska (rr. 15–16; 48,1) što predstavlja sasvim idealnu granicu. Jordan označuje istočnu granicu (r. 18).
f) Prijevodi: *seh,* »ovo«. TM: *geh* je iskvaren izričaj. – Targumi i Vg.: »Josipu dva dijela«. TM: »Josip, dijelovi«. – Dva dijela su za Efrajima i Manašea, Josipove sinove, ubrojene među dvanaest izraelskih plemena, dok je levitsko pleme izostavljeno.
g) Preneseno sa LXX iz r. 16.
h) Sir. i BJ: »tj.«. TM: »i«. (Usp. isto u r. 18).
i) Sir., (usp. r. 19). TM: iskvaren. – »Istočno more« je Mrtvo more.
j) Ovaj je dio najviše utopijski u Ezekielovom poimanju. Dijeli zemlju na paralelna područja polazeći od istočne granice prema Sredozemlju, a da ne vodi računa o zemljopisnim ili demografskim činjenicama. U skladu s granicama Obećane zemlje u gl. 47, plemena istočno od Jordana odvedena su na zapad. Sedam je plemena sjeverno, a pet plemena južno od svete baštine, što je Jahvin udio i gdje se nalazi Jeruzalem. Ovaj pridržan dio podijeljen je među svećenike (s Hramom) i levite, a preostalo je prepušteno gradu i njegovim pašnjacima. Kneževo se područje proteže na istok i na zapad od ovog posvećenog dijela (rr. 9–22 su ponovno upotrijebljeni u 45,1–8).

ser Enon, od damaščanskoga kraja na sjeveru duž
Hamata, od istoka do zapada[a] – dio Danov. [2]Uz
područje Danovo, od istoka do zapada – dio Aše-
rov. [3]Uz područje Ašerovo, od istoka do zapada –
dio Naftalijev. [4]Uz područje Naftalijevo, od istoka
do zapada – dio Manašeov. [5]Uz područje Manašeo-
vo, od istoka do zapada – dio Efrajimov. [6]Uz pod-
ručje Efrajimovo, od istoka do zapada – dio Rube-
nov. [7]Uz područje Rubenovo, od istoka do zapada
– dio Judin. [8]Uz područje Judino, od istoka do za-
pada neka bude pridržano područje koje ćete Jahvi
prinijeti: dvadeset i pet tisuća lakata u širinu, a u
dužinu kao svaki drugi dio, od istoka do zapada.
U sredini neka bude Svetište.
45 1-6 [9]To pridržano područje koje ćete Jahvi prinijeti
neka bude dugačko dvadeset i pet tisuća lakata, ši-
roko deset tisuća. [10]To sveto, prineseno područje
za svećenike neka bude na sjeveru dvadeset i pet
tisuća lakata; prema zapadu široko deset tisuća,
prema istoku široko deset tisuća; prema jugu du-
gačko dvadeset i pet tisuća. U sredini neka bude
Jahvino Svetište. [11]A posvećenim svećenicima, po-
44 15-16 tomcima Sadokovim, koji su mi vjerno služili i ni-
su, kao leviti, zastranili kad su ono zastranili sinovi
Izraelovi: [12]njima će pripasti dio od toga najsvetijeg
Br 35 područja zemlje, uz područje levitsko. [13]A levitima,
baš kao i području svećeničkom: dvadeset i pet ti-
suća lakata u dužinu i deset tisuća lakata u širinu –
ukupno dvadeset i pet tisuća lakata u dužinu, deset
tisuća u širinu. [14]Od toga se ništa ne smije prodati
ni zamijeniti; ne smije se ni na koga prenijeti ta
prvina zemlje, jer je Jahvi posvećena.
[15]Pet tisuća lakata u širinu, što ostane od onih
dvadeset i pet tisuća, neka bude opće područje: za
grad, za naselje i za čistinu. Grad neka bude u sre-
↗Otk 21 15-17 dini. [16]Evo mjerā: sa sjevera četiri tisuće i pet sto-
tina lakata; s juga četiri tisuće i pet stotina; s istoka
četiri tisuće i pet stotina; sa zapada četiri tisuće i
pet stotina. [17]A čistina oko grada: dvije stotine i
pedeset lakata prema sjeveru, dvije stotine i pede-
set prema jugu, dvije stotine i pedeset prema isto-
ku, dvije stotine i pedeset prema zapadu. [18]Što
ostane u dužinu, duž svetoga područja – deset ti-
suća lakata prema istoku i deset tisuća prema zapa-
du, duž svetoga područja – to neka bude za uzdrža-
vanje onih koji služe gradu. [19]Ti koji služe gradu
uzimat će se iz svih plemena Izraelovih. [20]Sve, da-
kle, pridržano područje – dvadeset i pet tisuća la-
kata sa dvadeset i pet tisuća, u četverokut – prinijet
ćete Jahvi: i sveto područje i posjed gradski.
[21]Knezu pripada što preostane: s obje strane sve-
toga područja i posjeda gradskoga – prema istoku[b]
dvadeset i pet tisuća lakata, prema istočnoj strani,
i prema zapadu dvadeset i pet tisuća lakata, prema
zapadnoj strani, usporedo s drugim područjima –
sve je to kneževo. A u sredini je sveto područje i
Svetište Doma. [22]Od levitskoga posjeda i od po-
sjeda gradskoga – koje je usred kneževa – i između
Judina i Benjaminova područja: kneževo je.
[23]Ostala plemena: od istoka do zapada – dio Be-
njaminov. [24]Uz područje Benjaminovo, od istoka
do zapada – dio Šimunov. [25]uz područje Šimunovo,
od istoka do zapada – dio Jisakarov. [26]Uz područje
Jisakarovo, od istoka do zapada – dio Zebulunov.
[27]Uz područje Zebulunovo, od istoka do zapada –
dio Gadov. [28]Uz područje Gadovo, na južnoj stra-
ni, prema jugu, ide granica od Tamara do Merip-
skih voda i Kadeša, pa potokom prema Velikome
moru. [29]To je zemlja koju ćete ždrijebom razdijeliti
u baštinu plemenima Izraelovim, to su njihovi dije-
lovi – riječ je Jahve Gospoda.

Vrata novoga Jeruzalema[c]

[30a]A ovo su gradska vrata [31a]koja će se zvati po ↗Otk 21 12-13
Izraelovim plemenima. [30b]Na sjevernoj strani – če-
tiri tisuće i pet stotina lakata u dužinu – [31b]troja
vrata: Vrata Rubenova, Vrata Judina, Vrata Levi-
jeva. [32]Na istočnoj strani – četiri tisuće i pet stotina

a) Nakon »duž Hamata« TM s konj. »i bit će za njega« izostaviti. – LXX (usp. r. 3s). TM: »s istočne strane, more« (?).
b) Konj.: *quedîmah,* »prema istoku«. TM: *terûmah,* »predujam«, »daća«. LXX izostavlja.
c) Br. 30–35 svraćaju pozornost na grad, a ne više na hram te su dodatak knjizi.

lakata u dužinu – troja vrata: Vrata Josipova,
Vrata Benjaminova, Vrata Danova. [33]Na južnoj
strani – četiri tisuće i pet stotina lakata u dužinu –
troja vrata: Vrata Šimunova, Vrata Jisakarova,
Vrata Zebulunova. [34]Sa zapadne strane – četiri ti-
suće i pet stotina lakata u dužinu – troja vrata:
Vrata Gadova, Vrata Ašerova, Vrata Naftalijeva.
[35]Sve uokolo: osamnaest tisuća lakata.
A ime će gradu unapredak biti: 'Jahve je ov- Iz 1 26+
dje[a].'«

a) Hebr. izričaj *Jahveh-šam,* »Jahve je ondje«, zvučna sličnost podsjeća možda na riječ *Jerušalem,* a značenje je poput sažetka čitavog vjerskog i obrednog Ezekielova djela.

DANIEL

Daniel na kraljevskom dvoru u Babilonu

2 Kr 24 1s **1** Treće godine kraljevanja Jojakima, kralja Ju-
2 Ljet 36 5-7 deje, dođe Nabukodonozor, kralj Babilona,
na Jeruzalem te ga opsjede. [2]Gospodin mu dade u
ruke Jojakima, kralja judejskog, i dio predmeta iz
Post 10 10 Doma Božjega; on ih dopremi u zemlju Šinear[a] i
pohrani predmete u riznici svojih bogova.

Danielovo obrazovanje

[3]Kralj naredi Ašfenazu, starješini svojih dvorjani-
ka, da dovede od Izraelaca nekoliko dječaka kra-
ljevskoga ili velikaškog roda: [4]neka budu bez nedo-
statka, lijepi, vrsni u svakoj mudrosti, dobro pou-
čeni i bistri[b], prikladni da stoje na kraljevu dvoru;
Ašfenaz neka ih nauči pismu i jeziku Kaldejaca.
2 Kr 25 29-30 [5]Kralj im odredi dnevni obrok od kraljevskih jela i
od vina sa svoga stola. Neka se odgajaju tri godine,
a poslije toga imali bi stajati pred kraljem. [6]Među
njima bijahu Judejci: Daniel, Hananija, Mišael i
Azarja. [7]Dvorjanički starješina nadjene im imena:
Daniel će se zvati Baltazar, Hananija Šadrak, Mi-
šael Mešak, Azarja Abed Nego[c].

Danielova vjernost Zakonu

Jdt 12 2 [8]Daniel je u srcu odlučio da se neće okaljati kra-
ljevim jelima i vinom s njegova stola, pa zamoli
dvorjaničkog starješinu da ga poštedi te se ne oka-
Post 39 4, 21 lja[d]. [9]Bog dade Danielu te nađe dobrohotnost i
Est 2 9 smilovanje u dvorjaničkog starješine. [10]Starješina
reče Danielu: »Bojim se svoga gospodara kralja;
on vam je odredio jelo i pilo, pa ako vidi da su
vam lica mršavija nego u drugih dječaka vaše dobi,
ja ću zbog vas biti kriv pred kraljem.« [11]Tada reče
Daniel čuvaru koga bijaše dvorjanički starješina
odredio Danielu, Hananiji, Mišaelu i Azarji:
[12]»Molim te, pokušaj sa svojim slugama deset dana: ↗Otk 2 10
neka nam se daje povrće za jelo i voda za pilo.
[13]Vidjet ćeš onda kakvi ćemo biti mi a kakvi dječaci
koji jedu od kraljevih jela, pa učini sa svojim slu-
gama po onome što budeš vidio.« [14]On pristade i
stavi ih na kušnju deset dana. [15]A nakon deset dana
oni bijahu ljepši i ugojeniji nego svi dječaci koji je-
đahu od kraljevih jela. [16]Od tada čuvar dokinu nji-
hova jela i obrok vina što su imali piti te im davaše
povrća.

U kraljevskoj službi

[17]Ovoj četvorici dječaka dade Bog znanje i razu- Post 41 12
mijevanje svih knjiga i mudrosti. Daniel razumije-
vaše viđenja i sne. [18]Pošto se navršilo vrijeme odre-
đeno od kralja da mu ih dovedu, dvorjanički starje-
šina uvede ih pred Nabukodonozora. [19]Kralj razgo-
varaše s njima i među svima ne nađe se nijedan
kao Daniel, Hananija, Mišael i Azarja. I tako oni
ostadoše pred kraljem. [20]I u svemu mudrom i um- 1 Kr 10 3-4
nom o čemu ih ispitivaše kralj nađe da su deset
puta vrsniji od svih čarobnika i gatalaca što ih bi-
jaše u svem njegovu kraljevstvu. [21]Daniel ostade
ondje do prve godine kralja Kira.

a) Iza »u zemlju Šinear« (LXX: »u Babiloniju«; usp. Jš 7,21) TM dodaje: »u hram njegovih bogova.«
b) Na istočnjačkim dvorovima već od djetinjstva su odgajali one koji su bili određeni za »književnu« karijeru: pisce, prevoditelje, kroničare, mudrace, vračare svih vrsta. Nije se dakle odgajalo pa-ževe.
c) Prepisivač je vjerojatno namjerno promijenio pogansko ime Abed Nebo »sluga boga Nabu« (ime ovog boga nalazi se i u imenu Nabukodonozora). Usp. isti postupak i s imenom Baala u imenima kao Išbaal, Meribaal koja su promijenjena u Išbošet i Mefibošet (2 Sam 2,8; 4,4).
d) U vrijeme prisilne helenizacije, pod Antiohom Epifanom, kršenje zakona o zabrani nekih jela iz židovskog Zakona bilo je jednako apostaziji odn. otpadu od Boga (usp. 2 Mak 6,18 – 7,41).

Daniel tumači Nabukudonozorov san

7 **Mudraci ne mogu protumačiti sna**

2 Druge godine Nabukodonozorova kraljevanja
usni Nabukodonozor sanje[a]: njegov se duh
zbog toga uznemiri, a san ga ostavi. 2Kralj naredi
da se pozovu čarobnici i gataoci, zaklinjači i zvje-
zdari[b] da protumače kralju njegove sanje. 3Dođoše
dakle te stadoše pred kralja. Kralj im reče: »Usnih
jednu sanju i moj se duh uznemiri od želje da razu-
mijem sanju.« 4Kaldejci odgovoriše kralju (aramej-
ski):
»O kralju, živ bio dovijeka[c]! Pripovjedi svoju sa-
nju slugama svojim, a mi ćemo ti otkriti njezino
značenje.« 5Kralj odgovori i reče zvjezdarima:
»Moja je odluka neopoziva: ako mi ne kažete što
sam snio i što san znači, bit ćete rastrgani u koma-
de, a vaše će kuće postati smetišta. 6No ako mi
5 17 otkrijete moju sanju i njezino značenje, dobit ćete
od mene darove i poklone i velike časti. Otkrijte
mi dakle što sam snio i što san znači.« 7Oni opet
odgovoriše: »Neka kralj rekne svoju sanju slugama
svojim, a mi ćemo mu otkriti njezino značenje.«
8A kralj: »Dobro ja znam da želite dobiti na vre-
menu jer znate da je moja odluka neopoziva. 9Ako
mi ne kažete što sam snio, znači da me namjera-
vate obmanjivati varavim riječima i izmišljotinama
dok nekako ne prođe vrijeme. Stoga, recite mi moj
san, pa ću znati da li mi možete kazati i njegovo
značenje!«
10Zvjezdari odgovoriše pred kraljem: »Nema na
svijetu čovjeka koji bi takvo što mogao otkriti kra-
lju. I stoga nijedan kralj, ma kako velik i moćan,
takvo što ne traži od čarobnika, gataoca ili zvjezda-
Post 41 16 ra. 11Što tražiš, kralju, teško je, i nema ga tko bi to
mogao otkriti kralju osim bogova, koji ne borave
među smrtnicima.«

12Tada se kralj silno razgnjevi i razbjesni te na-
redi da se pogube svi mudraci babilonski. 13Pošto
je objavljena naredba da se ubiju mudraci, potra-
žiše i Daniela i njegove drugove da ih pogube. 14No
Daniel se mudrim i umnim riječima obrati na Arjo-
ka, zapovjednika kraljevskih straža, koji bijaše izi-
šao da pogubi mudrace babilonske. 15On reče Arjo-
ku, zapovjedniku kraljevu: »Zašto je kralj izdao
tako strogu naredbu?« Arjok pripovjedi Danielu,
16a Daniel otiđe kralju i zamoli da mu dade vre-
mena te će kralju otkriti što san znači.

Danielu objavljen san

17Daniel uđe u svoju kuću te sve kaza Hananiji,
Mišaelu i Azarji, svojim drugovima, 18da mole mi-
losrđe u Boga Nebeskoga[d] radi te tajne[e], da Daniel Post 24 7
i njegovi drugovi ne poginu s drugim mudracima
babilonskim. 19I objavi se tajna Danielu u noćnom
viđenju. A Daniel blagoslovi[f] Boga Nebeskoga.
20Daniel prihvati riječ i reče:
»Bilo ime Božje blagoslovljeno Ps 41 14
odvijeka dovijeka, Neh 9 5
njegova je mudrost i sila. Job 12 13
21On mijenja doba i vremena, Otk 5 12
ruši i postavlja kraljeve, /Dj 1 7+
daje mudrost mudrima Rim 13 1
a znanje pronicavima. Izr 2 6+
22On otkriva dubine i tajne, Job 12 22
zna što je u tminama Ps 139 11
i svjetlost prebiva u njega[g].
23Tebe, o Bože otaca mojih, slavim i hvalim
što si mi dao mudrost i jakost!
Evo, objavio si mi ono što smo te molili,
objavio si nam što kralj traži.«

a) Nadnaravni snovi služe Božjem suobraćanju s ljudima (usp. pogl. 4 i 7). Usporedi to sa snovima Abrahamovim (Post 15,12), Abimelekovim (Post 20,3), Jakovljevim (Post 28,10–22) itd. Ali usp. i Post 37,5+; Mt 1,20+.
b) Za »zvjezdari« u izvorniku »Kaldejci«. Izraz »Kaldejci« tu znači sve one koji se bave vračanjem za koje se mislilo da potječe iz Kaldeje.
c) Česti obrazac pozdrava u akadskim tekstovima. Susrećemo ga na perzijskom dvoru sve do islamskih vremena.
d) Izraz koji općenito označuje židovskog Boga u ustima ne-Židova ili pak u pozdravima upućenima ne-Židovima (usp. 2,37.44; Jdt 5,8; Ezr 5,11; 6,9.10 itd. Neh 1,4; 2,4.20; Tob 7,12; isto tako i izraz: »Gospod Nebeski« (5,23; Tob 7,11), »Kralj Nebeski« (4,34), »Veliki Bog« (2,45; Ezr 5,8).
e) Raz: ta je riječ perzijskog porijekla, vlastita je Danielu u Bibliji, nalazi se također u kumranskim tekstovima. Označuje prvenstveno »tajnu«, »otajstvo«. Međutim, izgleda da već sadrži onaj bogati smisao koji ima grč. riječ *mysterion* u sv. Pavlu (usp. Rim 16,25+).
f) Židovski »blagoslov« sastoji se od zaziva Boga ili njegova Imena, nakon čega slijedi spominjanje njegovih dobročinstava; u liturgiji služba Božja završava izgovaranjem eulogija (= hvalospjeva) u kojem se ukratko spominje i posebno dobročinstvo Božje.
g) SZ govori o Bogu okruženu svjetlošću (Izl 24,17; Ez 1,27; Hab 3,4), o Bogu koji je sama svjetlost (Iz 60,19–20; Mudr 7,26) kao što će to ponoviti i NZ (usp. na primjer 1 Iv 1,5–7; 1 Tim 6,16; Jak 1,17; usp. Iv 8,12+). Stari židovski tumači pozivaju se na ovaj r. zaključujući da je jedno od imena Mesije »Svjetlost«.

Daniel saopćuje san kralju

24Daniel ode k Arjoku, kome bijaše kralj naredio
da smakne mudrace babilonske. Uđe i reče mu:
»Ne ubijaj mudraca babilonskih! Odvedi me kralju,
pa ću mu otkriti što san znači.« 25Arjok žurno
odvede Daniela kralju i reče: »Našao sam među
izgnanicima judejskim čovjeka koji će kralju kazati
što san znači.« 26Kralj reče Danielu (koji se zvaše
Baltazar): »Jesi li kadar kazati mi san koji sam us-
nio i što znači?«
27Daniel odgovori pred kraljem: »Tajnu koju is-
tražuje kralj ne mogahu kralju otkriti mudraci, ča-
robnici, gataoci i zaklinjači; 28ali ima na nebu Bog
1 Kor 2 10-11 koji objavljuje tajne i on je saopćio kralju Nabuko-
↗Otk 1 1, donozoru ono što će biti na svršetku danâ. Evo
19; 4 1 tvoje sanje i onoga što ti se prividjelo na postelji[a]:
29O kralju, na tvojoj ti postelji dođoše misli o
tome što će se dogoditi kasnije, a Otkrivatelj tajna
saopćio ti je ono što će biti. 30Iako nemam mudrosti
više nego ostali smrtnici, ta mi je tajna objavljena
samo zato da njezino značenje saopćim kralju i da
upoznaš misli svoga srca.
31Ti si, o kralju, imao viđenje: gle, kip, golem
kip, vrlo blistav, stajaše pred tobom, strašan za oči.
32Tome kipu glava bijaše od čistog zlata, prsa i ruke
od srebra, trbuh i bedra od mjedi, 33gnjati od želje-
za, a stopala dijelom od željeza, dijelom od gline.
34Ti si promatrao: iznenada se odvali kamen a da
ga ne dodirnu ruka[b], pa udari u kip, u stopala od
željeza i gline te ih razbi. 35Tada se smrvi najednom
željezo i glina, mjed, srebro i zlato, i sve postade
Ps 1 4 kao pljeva na gumnu ljeti i vjetar sve odnese bez
traga. A kamen koji bijaše u kip udario postade
veliko brdo te napuni svu zemlju. 36To bijaše sanja;
a njezino ćemo značenje reći pred kraljem.«

Tumačenje sna

37»Ti, o kralju, kralju kraljeva, komu Bog Nebe-
ski dade kraljevstvo, silu moć i slavu[c] – 38i u čije je
ruke stavio, gdje god se našli, sinove ljudske, živo- Jr 27 6
tinje poljske, ptice nebeske i postavio te gospoda- Jdt 11 7
rom nad svim time n ti si glava od zlata. 39Poslije
tebe ustat će drugo kraljevstvo, slabije od tvoga,
pa treće, od mjedi, koje će gospodariti svom zem-
ljom. 40A četvrto kraljevstvo bit će tvrdo poput že- 7 7; 8 5,
ljeza, poput željeza koje sve satire i mrvi; kao že- 21; 11 3
ljezo koje razbija, skršit će i razbit sva ona kraljev-
stva. 41Stopala[d] koja si vidio, dijelom glina a dije-
lom željezo, jesu podijeljeno kraljevstvo; imat će
nešto od čvrstoće željeza prema onome što si vidio
željezo izmiješano s glinom. 42Prsti stopala, dijelom
željezo a dijelom glina: kraljevstvo će biti dijelom
čvrsto a dijelom krhko. 43A što si vidio željezo izmi-
ješano s glinom: oni će se miješati ljudskim sjeme-
nom[e], ali se neće držati zajedno, kao što se ni že-
ljezo ne da pomiješati s glinom. 44U vrijeme ovih
kraljeva Bog Nebeski podići će kraljevstvo koje 3 33 (100);
neće nikada propasti i neće prijeći na neki drugi 4 31; 7 14
narod. Ono će razbiti i uništiti sva ona kraljevstva,
a samo će stajati dovijeka – 45kao što si vidio da se 2 Sam 7 16
kamen s brijega odvalio a da ga ne dodirnu ruka te Lk 1 33
smrvio željezo, mjed, glinu, srebro i zlato. Veliki Mt 21
je Bog saopćio kralju što se ima dogoditi. Sanja je 42-44p
istinita, a tumačenje joj pouzdano.«

Nabukodonozor slavi Boga

46Nato kralj Nabukodonozor pade ničice i po-
kloni se pred Danielom. Naredi da mu prinesu dar Lev 2 1+
i kâd. 47I reče kralj Danielu: »Zaista, vaš je bog Lev 6 8
Bog nad bogovima i gospodar nad kraljevima, Ot- Dn 3 90;
krivatelj tajna, kad si mogao otkriti ovu tajnu.« 11 36
48Kralj uzvisi Daniela i dariva ga mnogim blistavim Pnz 10 17
darovima. Postavi ga upraviteljem sve pokrajine
babilonske i starješinom svih mudraca babilonskih.
49Daniel zamoli kralja da odredi za upravitelje po-
krajine babilonske Šadraka, Mešaka i Abed Nega,
a Daniel ostade na kraljevu dvoru.

a) To je navještaj prve od Danielovih alegorija koje na tajanstveni način opisuju slijed velikih povijesnih carstava (Novobabilonsko, Medijsko, Perzijsko i Grčko koje je bilo baštinikom azijskog carstva Aleksandra Velikog). Carstva su tu opisana prema drevnom shvaćanju starosti svijeta slikama sve manje vrijednih kovina. Na kraju opisuje dolazak mesijanskog kraljevstva. Sva će zemaljska carstva propasti i ustupiti mjesto novom kraljevstvu, vječnom kraljevstvu koje će biti takvo jer će biti utemeljeno u Bogu: kraljevstvo nebesko (usp. Mt 4,17+). Isus koji će sebe sama nazvati Sinom čovječjim (usp. Dn 7, 13+ i Mt 8,20+) primijenit će na sebe (usp. Mt 21,42–44; Lk 20,17–18) sliku ugaonog kamena, koji je najprije bio odbačen (Ps 118,22), i sliku kamena temeljca (Iz 28,16) misleći pritom sasvim jasno na kamen, odvaljen s brijega, koji će razbiti svakoga onoga na koga bude pao (tu rr. 34.44–45).

b) Usp. Iz 31,8.

c) Sila i moć Nabukodonozoru dolaze od Boga, a ne od božanstva s kojim je on sebe poistovjećivao (usp. 3; Jdt 3,8; 6,2; 11,7).

d) Aram. dodaje »i nožni palac«. U sljedećem r. također ispravlja »prsti stopala« u »noge«.

e) Vjerojatno misli na bračne veze između Seleukovića i Ptolemejevića koji nisu nikako uspjeli učvrstiti jedinstvo među Aleksandrovim nasljednicima.

Izbavljenje trojice Danielovih drugova iz užarene peći

Postavljanje zlatnoga kipa

3 Kralj Nabukodonozor odredi da se načini zlatni kip[a], visok šezdeset lakata i širok šest, i da ga postave u ravnici Duri, u pokrajini babilonskoj. 2 Kralj Nabukodonozor pozva satrape, namjesnike, upravitelje, savjetnike, rizničare, suce i zakonoznance i sve namjesnike pokrajina da dođu na posvetu kipa što ga podiže kralj Nabukodonozor. 3 Tada se sakupiše satrapi, namjesnici, upravitelji, savjetnici, rizničari, suci i zakonoznanci i svi namjesnici pokrajinske vlasti na posvetu kipa što ga podiže kralj Nabukodonozor. I stadoše pred kip što podiže Nabukodonozor.

↗Otk 5 9; 7 9; 13 7; 14 6; 17 15 — 4 Glasnik proglasi: »O narodi, plemena i jezici, evo što vam se naređuje: 5 u času kad začujete zvuke roga, frule, citre, sambuke, psaltira, gajda i svakovrsnih drugih glazbala[b], bacite se na tlo i poklonite se zlatnome kipu što ga podiže kralj Nabukodonozor! (↗Otk 13 14-15) 6 Tko se ne baci na tlo i ne pokloni, bit će smjesta bačen u peć užarenu.« (Jr 29 21-22) 7 Zato, čim začuše zvuk roga, frule, citre, sambuke, psaltira, gajda i svakovrsnih drugih glazbala, baciše se na tlo svi narodi, plemena i jezici klanjajući se zlatnome kipu što ga podiže kralj Nabukodonozor.

Tri mladića neće da se pokore

8 Uto dođoše neki Kaldejci i optužiše Judejce. 9 Rekoše kralju Nabukodonozoru: »O kralju, živ bio dovijeka! 10 Ti si, kralju, naredio svakom čovjeku koji začuje zvuke roga, frule, citre, sambuke, psaltira, gajda i svakovrsnih drugih glazbala da se baci na tlo i da se pokloni zlatnome kipu; 11 a tko se ne baci na tlo i ne pokloni, da bude bačen u peć užarenu. 12 A evo, ovdje su Judejci koje si postavio za upravitelje pokrajine babilonske: Šadrak, Mešak i Abed Nego. Ti ljudi ne mare za te, o kralju; oni ne štuju tvojih bogova i nisu se poklonili zlatnome kipu što si ga podigao.«

13 Nabukodonozor, bijesan i gnjevan, pozva Šadraka, Mešaka i Abed Nega. Odmah ih dovedoše pred kralja. 14 A Nabukodonozor im reče: »Je li istina, Šadrače, Mešače i Abed Nego, da vi ne štujete mojih bogova i da se ne klanjate zlatnome kipu što ga podigoh? 15 Jeste li voljni, čim začujete zvuk roga, frule, citre, sambuke, psaltira, gajda i svakovrsnih drugih glazbala, baciti se na tlo i pokloniti se kipu što ga načinih? Ako li mu se ne poklonite, bit ćete smjesta bačeni u peć užarenu; i koji je taj bog koji bi vas izbavio iz ruke moje?«

16 Šadrak, Mešak i Abed Nego odgovoriše kralju Nabukodonozoru: »Ne treba da ti odgovorimo na to. 17 Bog naš, kome služimo, može nas izbaviti iz užarene peći i od ruke tvoje, kralju; on će nas i izbaviti. 18 No ako toga i ne učini, znaj, o kralju: mi nećemo služiti tvojemu bogu niti ćemo se pokloniti kipu što si ga podigao.« (Ps 37 39-40)

Danielovi drugovi u užarenoj peći

19 Na te riječi kralj Nabukodonozor uskipje bijesom, a lice mu se iznakazi na Šadraka, Mešaka i Abed Nega. 20 On naredi da se peć ugrije sedam puta jače no inače i jakim ljudima iz svoje vojske zapovjedi da svežu Šadraka, Mešaka i Abed Nega i bace u peć punu žarkoga ognja. 21 Svezaše ih, dakle, i u plaštevima, obući i kapama baciše u zažarenu peć. 22 Kako kraljeva zapovijed bijaše žurna a peć preko mjere užarena, plamen ubi ljude koji su bacali Šadraka, Mešaka i Abed Nega. 23 A tri čovjeka – Šadrak, Mešak i Abed Nego – padoše svezani u zažarenu peć.

Azarjina molitva[c]

(9 3-19+; Ezr 9 6-15)

24 I hodahu posred plamena hvaleći Boga, slaveći Gospoda. 25 Stavši Azarja otvori usta i pomoli se usred ognja ovako:

a) LXX i Teod. dodaju: »u svojoj osamnaestoj godini« i LXX još: »pošto je podvrgao sebi gradove, pokrajine i sve stanovnike zemaljske, od Indije do Etiopije« (usp. Est 1,1; 8,9).
b) Sambuka bijaše neka vrsta trokuta s četiri žice a psaltir neka vrsta gitare.

c) Dugački dodatak koji slijedi u rr. 24–90 (u kurzivu), sačuvan nam je samo u grčkom i sirskom prijevodu. Izvornik je bio sigurno na hebrejskom ili aramejskom jeziku. Mi slijedimo Teodociona. LXX ima nekoliko inačica i dopuna. R. 24 aramejskog teksta podudara se s r. 91 grčkog teksta.

Ljet 29 10, 20 26 »Blagoslovljen i hvaljen budi,
Dn 4 34 Gospode, Bože otaca naših,
i neka ime tvoje bude slavljeno dovijeka!
Tob 3 2-6 27 Pravedan si u svemu što učini nama,
Neh 9 33 sva su tvoja djela istinita,
Otk 16 7; 19 2 svi tvoji putovi pravi,
svi tvoji sudovi istina.
28 Po pravdi si presudio
u svemu što si poslao na nas
i na sveti grad otaca naših, Jeruzalem:
zbog naših si grijeha ovako postupio s nama,
u istini i pravednosti.
9 5-8 29 Zgriješili smo i počinili bezakonje
odmetnuvši se od tebe,
sagriješili teško;
Bar 1 17s ne slušasmo naredbe tvoje.
Iz 59 12-13 30 Nismo ih čuvali
Neh 1 7 i nismo vršili što nam bijaše
naređeno za naše dobro.
Pnz 28 15, 63s 31 Sve što si poslao na nas,
Lev 26 14, 38 sve što si nam učinio,
pravedno si učinio.
32 Kad si nas predao u ruke bezakonika,
dušmana naših,
najgorih odmetnika,
i kralju nepravednom,
najgorem na zemlji,
33 te danas ne smijemo otvoriti usta:
sramota i ruglo pokrivaju one
koji ti služe i tebi se klanjaju.
Izl 32 11s+ 34 O, ne zapusti nas zauvijek, zbog imena svoga,
i ne razvrgni Saveza svoga,
35 ne uskrati nam svoje milosrđe
Iz 41 8 2 Ljet 20 7 zbog Abrahama, miljenika svoga[a];
↗Jak 2 23 zbog Izaka, sluge svojega;
zbog Izraela, sveca svojega,
Post 15 5; 36 kojima si obećao umnožit' potomstvo
22 17 kao zvijezde nebeske
i kao pijesak na obali morskoj.
Pnz 28 62 37 Gospode, postadosmo najmanji među narodima,
Jr 42 2 prezreni po svoj zemlji
poradi grijeha svojih.
Hoš 3 4 38 Nemamo sada vojvode, proroka, kneza,
Tuž 2 9 paljenice, klanice, prinosa, kâda,
ni mjesta gdje da prinesemo prvence tebi
39 i da nađemo milosrđe.
No primi nas slomljene duše, Mih 6 7-8
duha ponizna! Hoš 6 6
40 Kao paljenice ovnova i bikova, Ps 51 19
kao tisuće pretilih janjaca –
takva nek' bude žrtva naša pred tobom danas
da nas pomiri s tobom –
jer se neće postidjeti oni koji se u te uzdaju. Ps 25 3
41 Odsada ćemo svim srcem slijediti tebe,
tebe se bojati i tražiti lice tvoje.
42 Ne postidi nas,
već postupaj s nama po blagosti svojoj,
po velikoj ljubavi svojoj!
43 Izbavi nas, kao nekoć, čudesima svojim,
proslavi ime svoje, Gospode!
44 Neka se postide oni koji zlo čine
slugama tvojim:
neka se postide svoga nasilja Ps 35 26;
i neka im sila skršena bude! 40 15
45 Nek' znaju da si ti jedini Bog i Gospod, Ps 83 19
slavan po svoj zemlji!«

Anđeo Gospodnji u užarenoj peći

46 Kraljeve sluge koje ih bijahu bacile u peć nepre-
stano poticahu oganj zemnim uljem, smolom, kuči-
nama i vinjagom, 47 tako te plamen lizaše četrdeset i
devet lakata iznad peći. 48 Buknuvši, spali Kaldejce
koji se nađoše oko peći. 49 No Anđeo Gospodnji siđe Tob 5 4+
u peć k Azarji i njegovim drugovima; izagna pla-
men ognja iz peći 50 te usred peći puhaše kao rosni
lahor, a oganj ih ne dodirnu niti im zadade bol ili
kakvu neugodnost.

Pjesma triju mladića

51 Tada sva trojica zapjevaše u peći jednim glasom,
slaveći i blagoslivljajući Boga:
52 »Blagoslovljen budi, Gospodine, 3 26
Bože otaca naših,
hvaljen i uzvisivan dovijeka!
Blagoslovljeno, slavno i sveto ime tvoje,
hvaljeno i uzvisivano dovijeka!
53 Blagoslovljen budi u Domu svete slave svoje, Iz 6 1
hvaljen i slavljen dovijeka! Ps 150 1
54 Blagoslovljen budi na prijestolju
kraljevstva svoga,
hvaljen i uzvisivan dovijeka!
55 Blagoslovljen, ti što istražuješ bezdane

a) To je najljepši naslov Abrahama. Sačuvao se i u arapskoj i u islamskoj tradiciji.

Izl 25 18+ *i sjediš nad kerubima*[a]*,*
2 Sam 6 2 *hvaljen i uzvisivan dovijeka!*
56 *Blagoslovljen budi na svodu nebeskom,*
hvaljen i slavljen dovijeka!
Ps 103 22; 57 *Sva djela Gospodnja, blagoslivljajte Gospoda:*
145 10 *hvalite i uzvisujte ga dovijeka!*
Ps 148 2; 58 *Anđeli Gospodnji, blagoslivljajte Gospoda:*
103 20 *hvalite i uzvisujte ga dovijeka!*
Ps 148 4 59 *Nebesa, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
60 *Sve vode nad nebesima, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
Ps 103 21 61 *Sve sile Gospodnje, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
Ps 148 3 62 *Sunce i mjeseče, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
63 *Zvijezde nebeske, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
64 *Sve kiše i rose, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
Ps 148 8 65 *Svi vjetrovi, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
66 *Ognju i žare, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
67[b] *Studeni i vrućino, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
68 *Rose i mrazovi, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
69 *Lede i studeni, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
70 *Tuče i snijezi, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
71 *Noći i dani, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
72 *Svjetlo i tmino, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
Ps 148 9 73 *Munje i oblaci, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
74 *Zemlja neka blagoslivlje Gospoda:*
neka ga hvali i uzvisuje dovijeka!
75 *Bregovi i brežuljci, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
76 *Sve raslinstvo na zemlji, blagoslivljaj Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
77 *Izvori, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
78 *Mora i rijeke, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
79 *Kitovi i sve što se miče u vodama,*
blagoslivljajte Gospoda:
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
80 *Ptice nebeske, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka! Ps 148 10
81 *Sve divlje i pitome životinje,*
blagoslivljajte Gospoda:
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
82 *Sinovi ljudski, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
83 *Izraele, blagoslivljaj Gospoda:* Ps 135 19
hvali i uzvisuj ga dovijeka!
84 *Svećenici Gospodnji, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
85 *Sluge Gospodnje, blagoslivljajte Gospoda:* Ps 134 1
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
86 *Dusi i duše pravednih, blagoslivljajte Gospoda:*
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
87 *Sveti i ponizni srcem, blagoslivljajte Gospoda:* Sef 2 3+
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
88 *Hananijo, Azarjo, Mišaele,*
blagoslivljajte Gospoda:
hvalite i uzvisujte ga dovijeka!
Jer on nas je spasio od Podzemlja,

on nas je istrgao iz ruke smrti,
on nas je izbavio iz peći užarene,
on nas je izbavio iz plamena.
89 *Slavite Gospoda jer je dobar,* Ps 106 1;
jer je vječna ljubav njegova! 136 1-2
90 *Svi štovatelji Gospodnji,*
blagoslivljajte Boga nad bogovima,
hvalite i zahvaljujte,
jer vječna je ljubav njegova!«

Nabukodonozor priznaje Boga

24 Tada se kralj Nabukodonozor zaprepasti i brzo
ustade. Zapita svoje savjetnike: »Nismo li bacili
ova tri čovjeka svezana u oganj?« Oni odgovoriše:
»Jesmo, kralju!« 25 On reče: »Ali ja vidim četiri čo-
vjeka, odriješeni šeću po vatri i ništa im se zlo ne
događa; četvrti je sličan sinu Božjemu[c].«

a) To je jedan od načina kako su zazivali Jahvu pred Kovčegom Saveza (usp. 1 Sam 4,4). O kerubinima u jeruzalemskom Hramu usp. Izl 25,18+; 1 Kr 6,22–28; 2 Ljet 3,10–13.

b) Rr. 67–68 nalaze se samo u LXX i u samom jednom rkp. Teod.

c) Radi se o jednom anđelu čuvaru; usp. r. 28 (95).

[26]Nabukodonozor priđe vratima užarene peći i
viknu: »Šadrače, Mešače i Abed Nego, sluge Boga
Višnjega[a], iziđite i dođite ovamo!«
Tada iziđoše iz ognja Šadrak, Mešak i Abed Ne-
go.
[27]Sakupiše se satrapi, starješine, upravitelji i kra-
ljevi savjetnici da vide te ljude: oganj ne bijaše nau-
dio njihovu tijelu, kosa im na glavi neopaljena, pla-
števi im neoštećeni, nikakav se zadah ognja ne bi-
jaše uhvatio njih. [28]Nabukodonozor viknu: »Blago-
slovljen bio Bog Šadrakov, Mešakov i Abed Ne-
gov, koji je poslao svog anđela i izbavio svoje slu-
ge, one koji se uzdahu u njega te se ne pokoriše
kraljevoj naredbi, već radije predadoše svoje tijelo[b]
ognju negoli da štuju ili se klanjaju drugome osim
svome Bogu! [29]Naređujem dakle: O narodi, ple- 6 27
mena i jezici, svatko između vas tko bi pogrdio
Boga Šadrakova, Mešakova i Abed Negova neka
bude raskomadan, a njegova kuća pretvorena u
smetlište, jer nema boga koji bi mogao izbaviti kao
ovaj.«
[30]Tada kralj uzvisi Šadraka, Mešaka i Abed Nega
na visoke položaje u pokrajini babilonskoj.

Nabukodonozor ponižen i izliječen

Uvod u kraljevo pismo

[31]Nabukodonozor, kralj, svim plemenima, naro-
dima i jezicima po svoj zemlji: Obilovali mirom!
[32]Svidjelo mi se obznaniti vam znakove i čudesa što
ih na meni učini Bog Svevišnji.
[33]Znakovi njegovi kako su veliki!
Čudesa njegova kako silna!
2 44; 4 31 Kraljevstvo njegovo – kraljevstvo vječno!
Vlast njegova za sva pokoljenja!

Nabukodonozor pripovijeda svoj san

4 Ja, Nabukodonozor[c], življah mirno u svojoj
kući i sretno u svojoj palači, [2]kad vidjeh sanju
koja me uplašila. Utvare i viđenja što su mi se na
mom ležaju vrzla po glavi uznemiriše me. [3]I nare-
dih: neka mi pozovu sve mudrace babilonske da
mi kažu što sanja znači. [4]Dođoše gataoci, čarobni-
ci, zvjezdari i tumači znakova: ja im rekoh svoju
sanju, a oni mi ne znadoše reći njezino značenje.
[5]Tada dođe preda me Daniel, koji je nazvan Balta-
5 11, 14; zar prema imenu moga boga[d], i u komu prebiva
13 45 duh Boga Svetoga[e]. Ja mu pripovjedih svoju sanju:
[6]»Baltazare, starješino gatalaca, znam da u tebi
prebiva duh Boga Svetoga i da ti nijedna tajna nije
preteška: evo sanje što je imah: daj mi njezino zna-
čenje[f]. [7]Evo viđenja što mi se na postelji vrzlo po
glavi:
Pogledam, kad evo jedno stablo[g] Izl 31 3-14
usred zemlje
vrlo veliko.
[8]Stablo poraste, postade snažno,
visina mu doseže nebo,
vidjelo se s krajeva zemlje.
[9]Krošnja mu bijaše lijepa, plodovi obilni; Ez 17 23
na njemu je bilo hrane za sve,
u njegovoj sjeni počivaše zvijerje poljsko,
na njegovim se granama gnijezdile ↗Mt 13
ptice nebeske 31-32
i svako se tijelo hranilo od njega.
[10]Ja promatrah viđenja
što su mi se na mojoj postelji vrzla po glavi
kad, evo, Stražar[h], Svetac, silazi s neba,
[11]silnim glasom viče:
'Posijecite stablo, okresite mu grane,
počupajte mu lišće,
pobacajte plodove!
Neka se životinje razbjegnu ispod njega
i ptice s grana njegovih!

a) Izraz se nalazi i u Ps. Inače, uvijek je stavljen u usta ne-Židova (usp. Post 14,18; Br 24,16; Iz 14,14).
b) Teod. dodaje: »ognju« (kao i naš prijevod) što je nadahnulo sv. Pavla (1 Kor 13,3).
c) LXX točnije: »Godine osamnaeste svoga kraljevanja, Nabukodonozor reče«. Unatoč nekim ispuštanjima to je pogl. u LXX duže za četvrtinu nego u masoretskom tekstu.
d) Ime boga Bela, kao u imenu Baltazar (usp. 5,1+).
e) Riječ je o Božjem nadahnuću koje, na primjer, faraon priznaje Josipu na temelju njegovih mudrih savjeta (Post 41,38; usp. Iz 11,2+; 63,10–11+). – Nije potrebno ispravljati množinu »svetih bogova« kako je u aram. u jedninu »Boga Svetoga« (kao što to čini naš prijevod zajedno s Teod.): Nabukodonozor govori kao poganin; vidi nasuprot tomu 4,34. Isto tako i Baltazar u 5,11.14.
f) »Evo« *hazi* konj.; aram. ima »viđenja (mojeg sna)« *hezvê* aram.
g) Glede simbolizma drveta koje predstavlja rastuću moć jednog naroda vidi Ez 17,1–10 i 22–24, a osobito 31,3–14; Iz 10, 33 – 11,1.
h) Radi se o anđelu koji stalno bdije služeći Bogu. Usporedi to s kotačima »na sve strane puni očiju« (Ez 1,18) ili s anđelima »očima Gospodnjim« (Zah 4,10b). Izraz »Stražar«, vlastit Danielu, vrlo se često pojavljuje u Apokrifima, osobito u *Henohovoj knjizi*, u *Jubilejima* i u *Testamentu Patrijarha* kao i u »Damaščanskom dokumentu«: izraz označuje arkanđele, često pale arkanđele. U kasnijoj predaji, Stražari su anđeli čuvari.

[12]U zemlji ostavite panj i korijenje
u gvozdenim i mjedenim okovima,
u travi poljskoj!
Neka ga pere rosa nebeska,
i travu zemaljsku neka dijeli
sa zvijerjem poljskim!
[13]Neka mu se promijeni srce čovječje[a],
srce životinjsko nek' mu se dade!
Sedam vremena[b] neka prođe nad njim!
[14]Tako su presudili Stražari,
tako su odlučili Sveci[c],
da sve živo upozna
2 28+ kako Svevišnji ima vlast
Jr 27 5 nad kraljevstvom ljudskim:
Job 36 7 on ga daje kome hoće
i postavlja nad njim najnižega od ljudi!'
[15]Ovo je sanja što je vidjeh ja, kralj Nabukodo-
nozor. A ti, Baltazare, reci mi njezino značenje,
jer mi nijedan od mudraca moga kraljevstva to ne
može reći; ti možeš, jer u tebi je duh Boga Sveto-
ga.«

Daniel tumači san

[16]Tada se Daniel, nazvan Baltazar, načas smete i
prestraši u svojim mislima. Kralj reče: »Baltazare,
ne daj se zbuniti ovom sanjom i njezinim znače-
njem!« Baltazar odgovori: »Gospodaru moj, ova
sanja neka bude tvojim dušmanima i njezino znače-
nje tvojim mrziteljima! [17]Stablo koje si vidio, veliko
i snažno, koje seže sve do neba i vidi se po svoj
zemlji, [18]krošnje lijepe i plodova obilnih na kojem
bijaše hrane za sve i pod kojim počiva zvijerje polj-
sko, a na njegovim se granama gnijezde ptice nebe-
ske: [19]to si ti, o kralju, koji si velik i moćan, veli-
čina ti se povećala i dosegla do neba, a tvoja vlast
do krajeva zemlje. [20]A što je vidio kralj kako Stra-
žar, Svetac, silazi s neba te govori: 'Posijecite sta-
blo, raskomadajte ga, no njegov panj i korijenje
ostavite u zemlji, u gvozdenim i mjedenim okovi-
ma, u travi poljskoj, neka ga pere rosa nebeska i
dio neka mu bude sa zvijerjem poljskim dok ne
prođe sedam vremena nad njim' – [21]ovo je znače-
nje, o kralju, odluka Svevišnjega što će se ispuniti
na mom gospodaru kralju:
[22]Izagnat će te iz društva ljudi
i sa životinjama ćeš poljskim boraviti;
hranit ćeš se travom kao goveda,
tebe će prati rosa nebeska;
sedam će vremena proći nad tobom
dok ne upoznaš
da Svevišnji ima vlast nad
kraljevstvom ljudskim
i da ga daje kome on hoće.
[23]A što se reklo 'Ostavite panj i korijenje stabla' –
tvoje će se kraljevstvo obnoviti čim spoznaš da Ne-
besa imaju svu vlast. [24]Zato, kralju, neka ti bude
mio moj savjet: iskupi svoje grijehe pravednim dje- Tob 12 9
lima i svoja bezakonja milosrđem prema siromasi- Sir 3 30
ma, da bi ti potrajala sreća[d].«

San se ispunja

[25]Sve se to dogodi kralju Nabukodonozoru.
[26]Dvanaest mjeseci kasnije, šetajući babilonskim
kraljevskim dvorom, [27]kralj govoraše: »Nije li to taj
veliki Babilon[e] što ga ja sagradih da mi bude kra-
ljevskom prijestolnicom – snagom svoje moći, na
slavu svoga veličanstva?«
[28]Još bijahu te riječi u ustima njegovim kad s
neba dođe glas:
»Tebi se objavljuje, kralju Nabukodonozore!
Kraljevstvo ti se oduzelo;
[29]bit ćeš izagnan iz društva ljudi,
sa životinjama ćeš poljskim boraviti;
hranit ćeš se travom kao goveda,
i sedam će vremena proći nad tobom
dok ne spoznaš
da Svevišnji ima vlast nad
kraljevstvom ljudskim,
i da ga on daje kome hoće.«
[30]I smjesta se riječ izvrši na Nabukodonozoru: bî

a) BJ prevodi: »Njegovo će se srce odvratiti od ljudi«.
b) »Sedam vremena«, razdoblja koja je teško odrediti, tu se misli vjerojatno na godine.
c) Stražari, sveci prenose Božju riječ.
d) BJ prevodi: »da bi uživao dugu sigurnost!« Glagol »iskupiti« znači prvenstveno »prekinuti« te služi za oblikovanje aram. imenice koja onda znači »otkupljenje«,»spasenje«. Naš prijevod je dobar: »Iskupi svoje grijehe!«. »Pravedna djela« odnosi se na sve »pravedne« odnose između Boga i ljudi koji obuhvaćaju i nadilaze pravnu pravednost ili čisto ljudske oblike pravednosti. U užem smislu izraz znači pobožna djela, poglavito milostinju, kao u Tob 12,9; 14,11.
e) Babilon bijaše jedno od čudesa staroga svijeta. Ime tog grada postat će simbolom moćnih ali krhkih ljudskih djela i, povrh toga, još i simbolom ljudske i đavolske oholosti. U tom je smislu Babilon suprotstavljen kao antiteza nebeskom Jeruzalamu, gradu Božjemu. Usp. Otk 14,8; 16,19; 17,5; 18,2.10.21 gdje se ponavlja ova proročka tema (Iz 21,9 itd.). Sve ovo poglavlje želi istaknuti poniženje te oholosti: Nabukodonozor dolazi do svog normalnog stanja samo obraćenjem pravom Bogu.

izagnan iz društva ljudi, jeđaše travu kao goveda,
prala ga rosa nebeska; vlasi mu narastoše poput or-
lova perja, a njegovi nokti kao ptičje pandže.

Nabukodonozor izliječen

31»Pošto se navršiše određeni dani[a], ja, Nabuko-
donozor, podigoh oči prema nebu, razum mi se
12 7 vrati,
Sir 18 1 tada blagoslovih Svevišnjega
2 44+ hvaleći i uzvisujući onoga koji živi dovijeka:
2 28+ njegovo je kraljevstvo – kraljevstvo vječno,
njegova je vlast za sva pokoljenja.
Iz 40 22-24 32Stanovnici zemlje – upravo kao da ih i nema:
po svojoj volji postupa on s vojskom nebeskom Mt 6 10
i sa žiteljima zemaljskim.
Nitko ne može zaustaviti njegovu ruku Job 9 12
ili mu kazati: 'Što to radiš?' Iz 45 9
33U isti čas razum mi se vrati, i na slavu moje Prop 8 4
kraljevske časti vrati mi se veličanstvo i sjaj; moji
me savjetnici i velikaši potražiše, bih uspostavljen
u kraljevsku čast i moja veličina još poraste. 34Sada
ja, Nabukodonozor,
hvalim, uzvisujem i slavim Kralja nebeskoga,
čija su sva djela istina, Pnz 32 4
svi putovi pravda Dn 3 27
i koji može poniziti one
koji hode u oholosti.«

Baltazarova gozba

Oskvrnuće svetog suđa

5 Kralj Baltazar[b] priredi veliku gozbu tisući
svojih velikaša; s njima je pio vino. 2Opijen
vinom, Baltazar naredi da se donese zlatno i sre-
1 2 brno suđe koje njegov otac Nabukodonozor bijaše
oteo iz jeruzalemskog Svetišta, pa da iz njega pije
kralj, njegovi velikaši, njegove žene i suložnice.
3Donesoše dakle zlatno i srebrno suđe oteto iz Bo-
žjega doma u Jeruzalemu i stadoše piti iz njega
kralj i njegovi velikaši, njegove žene i suložnice.
↗ Otk 9 20 4Pili su vino i slavili svoje bogove od zlata i srebra[c],
mjedi i željeza, drva i kamena.

Tajanstvena ruka

5Iznenada se pojaviše prsti čovječje ruke koji sta-
doše pisati, nasuprot velikom svijećnjaku, po okre-
čenu zidu kraljevskog dvora, i kralj vidje dlan ruke
koja pisaše. 6Kralj problijedje, misli ga uznemiriše,
zglobovi njegovih kukova popustiše i koljena mu
stadoše udarati jedno o drugo. 7Glasno dozva ča-
robnike, zvjezdare i gataoce. I reče kralj mudra-
cima babilonskim: »Tko pročita ovo pismo i otkrije
Est 8 15 mi njegov smisao, bit će obučen u grimiz, oko vrata
Dn 5 16, 29 nosit će zlatan lanac i bit će treći u kraljevstvu[d].«
8Pristupe svi mudraci kraljevi, ali ne mogoše proči-
tati pismo niti mu otkriti značenje. 9Kralj se Balta-
zar zbog toga silno uplaši, problijedje, a njegovi
velikaši ostadoše zbunjeni.

Kraljičin savjet

10Kraljica, čuvši riječi kralja i velikaša, uđe u go-
zbenu dvoranu i reče: »Kralju, živ bio dovijeka!
Neka se tvoje misli ne uznemiruju i tvoje lice neka
ne blijedi! 11Ima u tvome kraljevstvu čovjek u kome
prebiva duh Boga Svetoga. Još za vremena tvoga 4 5
oca nađe se u njemu svjetlo, razum i mudrost slična
mudrosti bogova. I zato ga kralj Nabukodonozor,
otac tvoj, imenova starješinom čarobnika, gatalaca,
zvjezdara i mudraca[e]. 12Budući da se u tom Danielu
– koga kralj bijaše nazvao Baltazarom – našao duh
izvanredan, znanje, bistrina, vještina da tumači sa-
nje, da rješava zagonetke i da razrješuje teškoće,
pozovi stoga Daniela i on će ti kazati značenje.«

Daniel pred kraljem

13Dovedoše Daniela pred kralja, a kralj ga upita:
»Jesi li ti Daniel, jedan od izgnanika judejskih koje
dovede iz Judeje kralj moj otac? 14Čujem da duh
Božji prebiva na tebi i da je u tebi svjetlo, razum i
mudrost izvanredna. 15Dovedoše mi mudrace i ča-

a) U LXX ozdravljenje kralja Nabukodonozora treba pripisati njegovu pokajanju i njegovoj molitvi: anđeo mu se ukaza u snu koji mu je navijestio da će mu biti kraljevstvo vraćeno.
b) Za Baltazara babilonsko je ime *Bel-šar-usur* što znači »Bel štiti kralja«. Povijesna osoba koja nosi to ime je sin Nabonidov, a ne Nabukodonozorov. On nije imao naslov kralja. Usp. Uvod, str. 1063.
c) »i srebra« dodaje Teod. i Vg.; Aram. ispušta.
d) U Babilonu je postojao naslov »drugi« za kraljem, ali nikad »treći« za kraljem. Taj izraz, dosta nejasan u aramejskom, mora značiti tu kao i u 5,29 i 6,3 da je Daniel postao član ministarskog trijumvirata a ne da je zauzimao treće mjesto za kraljem.
e) Aram. dodaje poslije gatalaca: »tvoj otac, o kralju« što prijevodi ispuštaju.

robnike da pročitaju ovo pismo i da mi reknu nje-
govo značenje, ali oni nisu kadri otkriti mi njegov
smisao. [16]A čujem da si ti kadar dati tumačenja i
da razrješuješ teškoće. Ako si dakle kadar pročitati
ovo pismo i reći mi njegovo značenje, bit ćeš odje-
ven u grimiz i nosit ćeš zlatan lanac oko vrata i bit
ćeš treći u kraljevstvu.«

Danielov govor

[17]Daniel prihvati riječ i odgovori kralju: »Tvoji
2 6 darovi neka ti ostanu, i svoje poklone daj drugima!
A ja ću pročitati ovo pismo kralju i kazat ću mu
njegovo značenje. [18]O kralju, Bog je Svevišnji dao
kraljevstvo, veličinu, veličanstvo i slavu Nabukodo-
nozoru, ocu tvome. [19a]Zbog veličine koju mu bijaše
dao drhtahu od straha pred njim narodi, plemena
i jezici: on ubijaše po svojoj volji, ostavljaše na ži-
votu koga je htio, uzdizaše koga je htio, ponizivaše
koga je htio. [20]No kad mu se srce uzdiglo i duh
uzobijestio do drskosti, tada bî oboren sa svoga
kraljevskog prijestolja i slava mu bijaše oduzeta.
[21]Bi izagnan iz ljudskog društva i srce mu posta
slično životinjskom: prebivaše s divljim magarcima;
poput goveda jeđaše travu; nebeska je rosa prala
njegovo tijelo, dok ne spozna da Svevišnji Bog ima
vlast nad kraljevstvom ljudskim i stavlja mu na čelo
onoga koga on hoće. [22]No ti, Baltazare, sine nje-
gov, nisi ponizio srce svoje, iako si znao sve ovo:
[23]ti si se podigao protiv Gospoda Nebeskoga, dao
si da ti donesu suđe iz njegova Doma i pili ste vino 5 4
iz njega ti, tvoji velikaši, tvoje žene i tvoje suložni-
ce, hvaleći bogove od zlata i srebra, od mjedi i že-
ljeza, od drva i kamena, koji ne vide, ne čuju niti
razumiju, a nisi dao slavu Bogu koji u svojoj ruci
drži dah tvoj i sve tvoje putove. [24]I zato on posla Ps 135 15-17 Iz 40 20+ Job 12 10
ovu ruku koja napisa ovo pismo.«

Tumačenje pisma

[25]»A evo što je napisano: Mene, Mene, Tekel,
Parsin[b]. [26]A te riječi znače: Mene: izmjerio je Bog
tvoje kraljevstvo i učinio mu kraj; [27]Tekel: bio si
vagnut na tezulji i nađen si prelagan; [28]Parsin: raz-
dijeljeno je tvoje kraljevstvo i predano Medijcima i
Perzijancima.«

Ispunjenje proročanstva

[29]Tada Baltazar naredi da Daniela obuku u gri-
miz, da mu oko vrata objese zlatan lanac i da ga
proglase trećim u kraljevstvu.
[30]Iste te noći kaldejski kralj Baltazar bî ubijen.
6 A Darije Medijac preuze kraljevstvo, star već
šezdeset i dvije godine[c].

Daniel u Lavskoj jami

Zavist satrapâ

6 [2]Svidjelo se Dariju da postavi nad svojim kraljev-
stvom stotinu i dvadeset satrapa da budu nad svim
5 7, 16, 29 kraljevstvom. [3]Njima na čelo stavi tri pročelnika –
Daniel bijaše jedan od njih – kojima će satrapi po-
lagati račun da se ne bi dosađivalo kralju. [4]Daniel
se toliko isticaše svojim izvanrednim duhom iznad
pročelnika i satrapa te kralj mišljaše da ga postavi
nad svim kraljevstvom.
[5]Tada pročelnici i satrapi stadoše tražiti povod,
štogod oko državne uprave, zbog čega bi mogli op-
tužiti Daniela; ali ne mogoše na njemu naći ništa
takvo, ništa zbog čega bi ga prekorili, jer bijaše
vjeran, na njemu ni nemara ni ogrešenja. [6]Ti ljudi
rekoše tada: »Nećemo naći nikakva povoda protiv
Daniela, osim da nađemo nešto protiv njega u za-
konu njegova Boga.«

Kralj izdaje bezbožnu naredbu

[7]Tada pročelnici i satrapi navališe na kralja te mu
rekoše: »O kralju Darije, živ bio dovijeka! [8]Svi
pročelnici kraljevstva, predstojnici i satrapi, savjet-
nici i namjesnici složiše se u tome da bi trebalo da
kralj izda naredbu i zabranu: svaki onaj koji bi u
roku od trideset dana upravio molbu bilo na kojega
boga ili čovjeka, osim na tebe, o kralju, bit će ba-
čen u lavsku jamu. [9]O kralju, potvrdi tu zabranu i
potpiši naredbu da bude neopoziva prema nepro-
mjenljivom medijsko-perzijskom zakonu!« Est 1 19+
[10]Nato kralj Darije potpisa pismo i zabranu.

Daniel se ne pokorava zabrani

[11]Saznavši Daniel da je spis potpisan, otiđe u
svoju kuću. Prozori gornje sobe bijahu otvoreni 1 Kr 8 44; Ps 5 8; 28 2; 138 2
prema Jeruzalemu[d]. Tu je on tri puta na dan padao Ps 55 18

a) Daniel sažima prizor ispričan već u pogl. 4.
b) Aram. tekst ponavlja *Mene* (za razliku od LXX, Teod., Vg., Josipa i rr. 26–28 koji, izgleda, pretpostavljaju tri izraza a ne četiri) i ima *Parsîn* umjesto *Fares* (kao navedeni tekstovi). Pod ovim se otajstvenim riječima kriju imena triju utega ili istočnjačkog novca: mina, šekel i pola mine (*paras*). Izrazi služe za igru riječi u rr. 26–28: *mene* podsjeća na glagol *mana* (mjeriti), *tekel* na glagol *šakal* (vagati) i *paras* i na glagol *paras* (dijeliti) i na ime Perzijanac. Tumači se ne slažu o značenju onoga što slijedi: pomisao na opadanje triju carstava koja su slijedila jedno iza drugoga (Babilonsko, Medijsko i Perzijsko) ili na slijed triju kraljeva: Nabukodonozor, Evil-Merodak i Baltazar (ili Nabukodonozor, Baltazar i kraljevi »Medijaca i Perzijanaca«) ili se tu radi o pomisli na neku uzrečicu čiji smisao nam je nepoznat.
c) Za »Darija Medijca« povjesničari ne znaju, jer je već Kir Perzijanac pokorio Medijce kad je osvojio Babilon. Vidi Uvod, str. 1063.
d) Običaj okrenuti se prema Jeruzalemu za vrijeme molitve potječe iz vremena poslije izgnanstva.

na koljena blagoslivljajući, moleći i hvaleći Boga, kako je uvijek činio. [12]Oni ljudi nahrupiše i nađoše Daniela gdje moli i zaziva svoga Boga. [13]Tada odoše i pred kraljem se pozvaše na kraljevsku zabranu: »Zar ti nisi potpisao zabranu prema kojoj će svaki onaj koji bi u vremenu od trideset dana upravio molbu na nekoga boga ili čovjeka, osim na tebe, o kralju, biti bačen u lavsku jamu?« Kralj odgovori: »Tako je odlučeno po nepromjenljivom medijsko-perzijskom zakonu.« [14]Tada rekoše kralju: »Daniel, onaj od izgnanika judejskih, ne mari za tebe, o kralju, ni za tvoju zabranu koju si potpisao: tri puta na dan obavlja svoju molitvu.«

[15]Čuvši te riječi, kralj se vrlo ražalosti i odluči spasiti Daniela. Sve do sunčeva zalaza nastojaše da ga spasi. [16]Ali oni ljudi navališe na kralja govoreći: »Znaj, o kralju, da prema medijsko-perzijskom zakonu nijedna kraljevska zabrana ili odluka ne može biti opozvana!«

Daniel među lavovima

[17]Tada kralj naredi da dovedu Daniela i da ga bace u lavsku jamu. Kralj reče Danielu: »Bog tvoj, kome tako postojano služiš, neka te izbavi.« [18]Donesoše kamen i staviše ga jami na otvor. Kralj ga zapečati prstenom svojim i prstenom svojih velikaša, da se ništa ne mijenja za Daniela.

[19]Kralj se vrati u svoj dvor i provede noć ne okusivši jela i ne dopustivši da mu dovedu suložnice[a]. Nije mogao usnuti. [20]Kralj ustade u ranu zoru, kad
se danilo, i pođe brzo k lavskoj jami. [21]Kad se primače blizu, viknu žalosnim glasom Danielu: »Daniele, slugo Boga živoga, je li te Bog, kome postojano služiš, mogao izbaviti od lavova?« [22]Daniel odgovori: »O kralju, živ bio dovijeka! [23]Moj je Bog
poslao svog Anđela; zatvorio je ralje lavovima te 3 49
mi ne naudiše, jer sam nedužan pred njim. Pa i Tob 5 4+
pred tobom, o kralju, ja sam bez krivice.« [24]Kralj se vrlo obradova i naredi da Daniela izvade iz jame. Izvadiše Daniela iz jame neozlijeđena, jer se bijaše uzdao u svoga Boga. [25]Kralj zapovjedi da dovedu one ljude koji bijahu optužili Daniela i da ih bace u lavsku jamu – njih, njihove žene i njihovu djecu: i prije nego dodirnuše tlo, lavovi ih zgrabiše i smrviše im kosti.

Kralj priznaje Boga

[26]Nato kralj Darije napisa svim plemenima, narodima i jezicima što stanuju po svoj zemlji: »Obilovali mirom! [27]Evo naredbe koju donosim: u svemu
mojem kraljevstvu neka se ljudi boje i neka dršću 3 29 (96)
pred Bogom Danielovim:

On je Bog živi, on ostaje dovijeka! 4 31
Njegovo kraljevstvo neće propasti,
njegovoj vlasti nema kraja!
[28]On izbavlja i spasava, čini znake i čudesa 3 32s (99s)
na nebesima i na zemlji!
On je spasio Daniela iz šapa lavljih!«

[29]Daniel bijaše sretan za vladanja Darija i za vladanja Kira Perzijanca[b].

Danielov san

2 /Otk 13
Četiri nemani[c]

7 Prve godine Baltazara, kralja babilonskoga, usni Daniel san: utvare mu se na postelji vrzle glavom. Sažeto zapisa što je usnio.

[2]Kazivaše ovako:

Noću u viđenju pogledah, kad eno: četiri vjetra nebeska uzbibaše veliko more. [3]Četiri goleme nemani iziđoše iz mora, svaka drukčija. [4]Prva bijaše[d] kao lav, a krila joj orlovska. Dok je promatrah, krila joj se iščupaše, diže se ona sa zemlje i uspravi na noge kao čovjek, i bijaše joj dano srce čovječje. [5]Kad eno druga neman[e]: gle, sasvim drukčija: kao medvjed, s jedne strane uspravljena, tri joj rebra u

a) Prijevod pod pretpostavkom. Drugi prevode: »glazbeni instrumenti«.
b) »bijaše sretan« ima aram. LXX ima: »bio je postavljen nad kraljevstvom«. – U LXX poglavlje završava opisom Darijeve smrti i dolaskom Perzijca Kira na vlast.
c) Viđenje je paralelno Nabukodonozorovu snu (Dn 2). Četiri kraljevstva koja će nestati pred Sinom čovječjim odgovaraju četirim kovinama kipa koji je bio razoren od tajanstvena kamena što se odvalio od stijene (usp. 2,28+). Duboki eshatološki smisao tog povijesnog viđenja još je jače naglašen u Otk 13.
d) Babilonsko carstvo.
e) Kraljevstvo Medijaca: prema povijesnim podacima knjige Medijci su odmah naslijedili Babilonce (usp. 6,1+).

raljama, među zubima. I bijaše joj rečeno: »Ustani,
nažderi se mesa!« [6]Gledah dalje, i evo: treća ne-
man[a] kao leopard, na leđima joj četiri ptičja krila:
imaše četiri glave, i dana joj je moć. [7]Zatim, u noć-
nim viđenjima, pogledah, kad eno: četvrta neman[b],
strahovita, užasna, izvanredno snažna: imaše velike
gvozdene zube; ona žderaše, mrvljaše, a što preo-
stade, gazila je nogama. Razlikovala se od prija-
šnjih nemani i imaše deset rogova. [8]Promatrah joj
rogove, i gle: među njima poraste jedan mali rog;
i pred tim se rogom iščupaše tri prijašnja roga. I
gle, na tome rogu oči kao oči čovječje i usta koja
↗Otk 13 5 govorahu velike hule[d].

Pradavni sudi nemanima

[9]Gledao sam:
↗Otk 20 4 Prijestolja bjehu postavljena[e]
i Pradavni sjede.
Odijelo mu bijelo poput snijega;
↗Otk 1 14 vlasi na glavi kao čista vuna.
Njegovo prijestolje kao plamenovi ognjeni
i točkovi kao žarki oganj.
Ps 50 3 [10]Rijeka ognjena tekla,
izvirala ispred njega.
↗Otk 5 11 Tisuću tisuća služahu njemu,
mirijade stajahu pred njim.
Iv 5 22 Sud sjede,
↗Otk 20 12 knjige se otvoriše[f].
[11]Ja gledah tada, zbog buke velikih hula što ih
↗Otk 19 20 govoraše rog, i dok gledah, neman bî ubijena, nje-
zino tijelo raskomadano i predano ognju. [12]Ostalim
nemanima vlast bi oduzeta, ali im duljina života[g]
bî na jedno vrijeme i rok.

Vlast svijeta
predana Sinu čovječjemu

[13]Gledah u noćnim viđenjima
i gle, na oblacima nebeskim dolazi ↗Mt 24 30;
kao Sin čovječji[h]. 26 64p
On se približi Pradavnome ↗Otk 1 7;
i dovedu ga k njemu. 14 14
[14]Njemu bi predana vlast, Mt 8 20+
čast i kraljevstvo,
da mu služe svi narodi, plemena i jezici.
Vlast njegova vlast je vječna 2 44+
i nikada neće proći, 2 28+
kraljevstvo njegovo neće propasti. Mt 4 17+

Anđeo tumači viđenje

[15]Meni, Danielu, smete se zbog toga sav duh, vi-
đenja mi se vrzoše glavom, svega me prestraviše[i].
[16]Pristupih jednome od onih koji stajahu ondje i za-
molih ga da mi rekne istinu o svemu tome. On mi
odgovori i kaza mi značenje:
[17]»One četiri goleme nemani jesu četiri kralja
koji će se dići na zemlji. [18]Ali će od njih kraljevstvo Dj 9 13+
preuzeti Sveci[j] Svevišnjega i oni će ga posjedovati
za vijeke vjekova.«
[19]Zaželjeh tada saznati istinu o četvrtoj nemani,
onoj koja se razlikovaše od svih drugih, bila izvan-
redno strašna, imala gvozdene zube i mjedene pan-
dže i koja je žderala i mrvila i nogama gazila što
preostajaše; [20]i o deset rogova što bijahu na njezi-
noj glavi, i o drugom rogu koji poraste dok tri prva
otpadoše – o rogu koji imaše oči i usta što govo-
rahu velike hule i koji bijaše veći nego drugi rogo-

a) Perzijsko kraljevstvo.
b) Kraljevstvo Aleksandra Velikog (umro 323) i njegovih nasljednika (usp. 2,40; 8,5; 11,3). Deset rogova predstavlja kraljeve iz seleukovićevske dinastije. »Rog« se često upotrebljava kao simbol snage i moći (usp. Ps 75,5; 89,18; 92,11; Pnz 33,17; 1 Kr 22,11 itd.).
c) Antioh IV. Epifan (175–163) glasovit samo po tome što se otarasio nekih svojih suparnika.
d) Znači u isti tren veliku govorničku vještinu i bogohulnu drskost kralja Antioha (usp. r. 25; 11,36; 1 Mak 1,21.24,45 i Otk 13,5).
e) Prijestolja sudaca: sveci Božji pozvani su da sude zajedno s Bogom već prema židovskoj tradiciji (Henoh) a kasnije i prema obećanjima Isusovim (Mt 19,28; Lk 22,30; Otk 3,21 i 20,4). Užareno i sjajno prijestolje Božje s kotačima, podsjeća na Božja kola kod Ez 1.
f) Knjiga u koju se zapisuju sva djela ljudska, i dobra i zla (usp. Jr 17,1; Mal 3,16; Ps 40,8; 56,9; Lk 10,20; Otk 20,12+). Slika je preuzeta u posljednici *Dies irae*. O Knjizi života usp. 12,1+.
g) Daljnji produžetak ostalih kraljevstava na neodređeno vrijeme ne predstavlja više izravnu opasnost za vjeru otkad im Božji narod više nije podvrgnut.
h) Aramejski *bar naša'*, kao i hebr. *ben 'adam*, znači prvenstveno »čovjek« (usp. Ps 8,5). U Ezekielovoj knjizi tako Bog naziva proroka. Međutim, taj izraz na ovom mjestu ima posebno značenje: znači čovjeka koji na otajstveni način nadilazi čovječje stanje. U osobnom smislu shvatili su taj izraz stari židovski apokrifi, nadahnuti tim tekstom, kao *Henoh* i 4 *Esr* i sva rabinska književnost. Osobni je smisao tog izraza potvrdio osobito Isus, kad je taj izraz primijenio na se (usp. Mt 8,20+). No, može se zadržati i kolektivni smisao, utemeljen na r. 18 (i r. 22) prema kojemu Sin čovječji na neki način znači svece Svevišnjeg. Ali kolektivno (kao i mesijansko) značenje u neku ruku produžuje osobni smisao, budući da Sina čovječjeg shvaćaju i kao glavu, i kao predstavnika naroda Božjeg i kao njegov uzor. Tako je sv. Efrem mislio da to proročanstvo ima prvenstveno u vidu Židove (Makabejce) a potom, u prenesenom i u dovršenom smislu Isusa.
i) Poslije »Meni, Danielu,« LXX i Vg. brišu dvije riječi koje su nerazumljive.
j) »Sveci« stoji za »narod svetaca« (kao u 8,24; Ps 34,10; Iz 4,3; Br 16,3; usp. Izl 19,6+).

↗Otk 11 7; vi. [21]I gledao sam kako ovaj rog ratuje protiv Sve-
13 7 taca te ih nadvladava, [22]dok ne dođe Pradavni, koji
↗Otk 20 4 dosudi pravdu Svecima[a] Svevišnjega, i dok ne dođe
Mk 1 15 vrijeme kad Sveci zaposjedoše kraljevstvo. [23]On re-
če:

»Četvrta neman
bit će četvrto kraljevstvo na zemlji,
različito od svih kraljevstava.
Progutat će svu zemlju,
zgazit' je i smrviti.
↗Otk 17 12 [24]A deset rogova:
Od ovoga kraljevstva
nastat će deset kraljeva,
a iza njih će se podići jedan drugi
različit od onih prvih –
i oborit će tri kralja.
11 36 [25]On će huliti na Svevišnjega,
zatirati Svece Svevišnjega;
pomišljat će da promijeni blagdane i Zakon[b],
i Sveci će biti predani u njegove ruke
na jedno vrijeme i dva vremena 8 14; 12 7
i polovinu vremena[c]. ↗Otk 12 14
[26]Tada će sjesti Sud, vlast mu oduzeti,
razoriti, sasvim uništiti.
[27]A kraljevstvo, vlast i veličanstvo
pod svim nebesima
dat će se puku Svetaca Svevišnjega.
Kraljevstvo njegovo kraljevstvo je vječno,
i sve vlasti služit će mu
i pokoravati se njemu.«

[28]Ovdje se završava izvještaj. Ja, Daniel, bijah vrlo
potresen u svojim mislima i lice mi problijedje, ali
sve ovo sačuvah u srcu svojemu.

Danielovo viđenje: ovan i jarac

Borba ovna i jarca

8 Treće godine kralja Baltazara[d] ukaza se meni,
Danielu, viđenje poslije onoga koje mi se
ukazalo prije[e]. [2]Gledah viđenje, i dok gledah, na-
đoh se u Šušanu[f], čvrstu gradu u pokrajini Elamu;
i u viđenju se vidjeh na rijeci Ulaju[g]. [3]Podigoh oči,
i gle: ovan[h] stajaše kraj rijeke. Imaše dva roga: oba
roga visoka, no jedan viši nego drugi[i], a onaj viši
narastao poslije. [4]Gledah kako ovan bode na za-
pad, na sjever i jug. Nijedna mu se životinja ne
mogaše oprijeti, ništa mu ne mogaše izbjeći. Činio
je što je htio, osilio se.
[5]Dok sam promatrao, gle: jarac[j] dolazi sa zapada
povrh sve zemlje, ne dodirujući tla; jarac imaše si-
lan[k] rog među očima. [6]Približi se dvorogom ovnu
kojega bijah vidio gdje stoji kraj rijeke i potrča na
njega u svoj žestini svoje snage. [7]Vidjeh kako se
približi ovnu: bijesno udari na ovna i slomi mu oba
roga, a ovan nije imao snage da mu se opre; obori
ga jarac na zemlju i stade ga nogama gaziti; nikoga
ne bijaše da spasi ovna. [8]Jarac osili veoma, ali kad
osili, veliki se rog slomi, a na njegovu mjestu izra-
stoše četiri velika roga prema četiri vjetra nebeska[l].

Mali rog

[9]Iz jednoga od njih izbi malen rog, ali taj silno
poraste prema jugu i istoku, prema Divoti[m]. [10]On 11 16, 41
poraste sve do Nebeske vojske, obori na zemlju Ez 20 6, 15 Zah 7 14
neke iz Vojske i od zvijezda[n] pa ih zgazi nogama. Dn 12 3 ↗Otk 12 4

a) Mogli bismo prevesti i: »sud bi predan u ruke Svetaca«.
b) Aluzija na Antiohovu politiku helenizacije, a poglavito na njegovu zabranu svetkovanja subote i blagdana (usp. 1 Mak 1,41–52).
c) Prema 4,13 tu pod izrazom »vrijeme« treba misliti na »godinu dana«. Izraz: tri i pol godine, pola-sedmice godina (9,27) odgovara po prilici trajanju Antiohovog progonstva. Taj se broj, koji odgovara sa svojih 42 mjeseca (po 30 dana) vremenu od 1260 dana, ponovno pojavljuje u tipskom značenju u Otk 11,2–3; 12,14; 13,5 (usp. Lk 4,25 i Jak 5,17): on izražava razdoblje nevolja koje Bog pripušta a koje će se skratiti na utjehu žalosnih. Ta je perspektiva i u Dn stalno prisutna.
d) O tom liku vidi 5,1+.
e) To se odnosi na prethodno viđenje, u pogl. 7, koje tu ponavlja, ali u jasnijem obliku.
f) To je jedna od kraljevskih rezidencija za vrijeme Ahemenida. Ne znamo da li treba shvatiti da je Daniel stvarno bio u Šušanu (= Suza) ili je to dio viđenja.
g) Ulaj je rijeka koja protječe kroz Šušan (Suzu). – BJ prevodi: »kod vratiju Ulaja« (konj.).
h) O značenju simbolike ovnova i jaradi usp. Ez 34,17s i Zah 10,3.
i) Najviši rog odnosi se na perzijsku moć koja je pobijedila medijsku silu (r. 20) koju je naslijedila i upokorila.
j) Aleksandar (usp. r. 21 i 2,40; 7,7; 11.3).
k) Hipotetičan prijevod. Možda bi trebalo prevesti jednostavno »izbočina«.
l) Odnosi se na Aleksandrovu smrt i na razdiobu njegova carstva: u 7,7 pisac odmah prelazi na dinastiju Seleukovića, ali podrobnije određuje predšasnike Antiona Epifana o kojima će biti riječi neposredno u r. 9.
m) Palestina.
n) Zvijezde su narod Božji, prema 12,3 (i Mt 13,43).

11 Poraste sve do Zapovjednika[a] Vojske, oduze mu
svagdašnju žrtvu i razori mu njegovo Sveto mjesto.
11 31 12 Vojska se digla na žrtvu svagdašnju zbog opači-
ne[b], na zemlju oborila istinu i uspje u svemu što
činjaše.

Trajanje kušnjâ

13 Tada čuh gdje jedan Svetac[c] govori, a drugi
12 6 Svetac upita onoga koji govoraše[d]: »Dokle će tra-
↗Otk 6 10 jati ovo viđenje o svagdašnjoj žrtvi[b] i o opačini što
pustoši i gazi Svetište i Vojsku?« 14 Odgovori[f]: »Još
dvije tisuće i tri stotine večeri i jutara[g]; tada će Sve-
tište biti očišćeno[h].«

Tumačenje viđenja

15 Kad sam ja, Daniel, gledajući ovo viđenje, tra-
žio da ga razumijem, gle, preda me stade kao neki
čovjek. 16 Začuh glas čovječji gdje viče preko[i] Ulaja:
9 21-23 »Gabriele, objasni mu to viđenje!« 17 On pođe
Lk 1 19, 26 onamo gdje stajah i kad mi se približi, strah me
10 15-19 obuze i padoh na lice. On mi reče: »Sine čovječji,
Ez 2 1 razumij: jer ovo je viđenje za vrijeme posljednje.«
Otk 1 17 18 On još govoraše, a ja se onesvijestih, padoh na
zemlju. On me dotače i uspravi na mom mjestu. 19 I
reče: »Evo, kazat ću ti što će doći na kraju gnjeva[j],
Am 5 18+ najavljeni svršetak. 20 Ovan što si ga vidio – njegova
11 2+
dva roga – to su kraljevi Medije i Perzije. 21 Rutavi
jarac jest kralj Grčke; veliki rog među njegovim
očima jest prvi kralj; 22 slomljeni rog i četiri roga
što izbiše na njegovu mjestu, to su četiri kraljevstva
što će izići iz njegova naroda, ali neće imati nje-
govu moć.

23 I potkraj njihova kraljevanja,
kad bezakonici navrše mjeru[k],
ustat će kralj, drzak i lukav.
24 Njegova će moć porasti, ali ne svojom snagom[l];
nesmiljeno će pustošiti[m],
uspijevat će u svojim pothvatima,
zatirat' junake
i narod Svetaca. 7 18
25 Zbog njegove lukavosti
prijevara će uspijevati u njegovoj ruci.
On će se uznijeti u svome srcu,
iz čista mira upropastit će mnoge.
Suprotstavit će se Knezu nad knezovima,
ali će – ne rukom[n] – biti skršen. 2 34
26 Viđenje o večerima i jutrima o kojem ↗Otk 19 9;
je bilo govora istinito je; 21 5; 22 6
no ti ga zapečati, jer je za daleke dane[o].« 12 4, 9-13
↗Otk 10 4

27 Tada ja, Daniel, obnemogoh i bijah bolestan
više dana. Zatim ustadoh da vršim kraljevske po-
slove. Bijah smeten zbog viđenja, no nitko to nije
dokučio.

Sedamdeset sedmica

3 25-45 **Povod i vrijeme proročanstva**
Bar 1-2
Neh 1 5-11; 9
9 Prve godine Darija, sina Artakserksova, iz
roda Medijaca, koji vladaše kraljevstvom kal-
dejskim[p], 2 prve dakle godine njegova kraljevanja,
ja, Daniel, istraživah u Pismima broj godina koje
se – prema riječi koju Jahve uputi proroku Jeremiji Jr 25 11-12
– imaju ispuniti nad ruševinama Jeruzalema: se- 29 10
damdeset godina. 3 Ja obratih svoje lice prema Go-
spodinu Bogu nastojeći moliti se i zaklinjati u po-
stu, kostrijeti i pepelu. 4 Ja se moljah Jahvi, Bogu
svome, priznavajući[q]: Lev 26 40

a) Sam Bog.
b) Približan prijevod. Možda se pod »opačinama« misli na »užas opustošenja« (= abominatio desolationis), na poganske žrtve koje su zamijenile prethodne židovske žrtve u Hramu ili pak su žrtve u Hramu »opačina« prema mišljenju progonitelja.
c) Vjerojatno anđeo (usp. 4,10).
d) Ovakva predodžba o objavi kroz otajstveni razgovor u kojem su pitanja ona ista koja postavlja vidjelac, nalazi se i kod Zah 1,8–17.
e) LXX dodaje iza riječi »svagdašnjoj žrtvi« dodatak: »koja je ukinuta«.
f) »Odgovori mi« prema TM, a »odgovori mu« prema prijevodima (i BJ).
g) Prema tomu ili 2300 dana ili 1150 dana, ako se pod tim izrazom misli na dvije svagdanje žrtve ukinute za vrijeme progonstva. Te se brojke znatno udaljuju od one u 7,25 (»tri i pol godine« odn. 1260 dana). Smisao je svakako nejasan.
h) Mjesto očišćeno« BJ ima »osvećeno«. Misli se da će Svetištu biti ponovno vraćena njegova prava. Izraz ima prije mesijansko nego li povijesno značenje.
i) TM ima »između« te pretpostavlja prijevod »vrata« mjesto »rijeke«. Vidi r. 2.
j) S gledišta Božjeg predznanja i njegove volje, vrijeme nevolje ujedno je i vrijeme Božje Srdžbe (usp. 11,36; Iz 10,25; 26,20; 1 Mak 1,64).
k) To jest kad bude mjera puna.
l) Progonstvo je sredstvo Srdžbe Božje.
m) Mjesto »pustošiti« TM ima »uništiti«.
n) Možda je tu istodobno i pomisao na nenasilnu Antiohovu smrt (umro od iscrpljenosti: 1 Mak 6,8–16; 2 Mak 9) kao i misao da je smrt progonitelja kao i njihovih nasljednika (r. 24) samo u rukama Božjim (usp. 2,34).
o) Za razliku od onih dvaju proročanstava u Ez 12,21–28 koja su se neposredno ispunila, Danielova viđenja ispunit će se sa stanovitim zakašnjenjem koje će biti tajanstveno objavljeno (usp. 12,4.9–13).
p) Vidi 7,5+ i 6,1+.
q) Molitva koja slijedi sadrži brojne biblijske reminiscencije. Ona je slična Azarijinoj molitvi, u 3,25–45 te je služila kao uzor Bar 1 i 2.

Pnz 7 21 »Ah, Gospodine moj, Bože veliki i strahoviti,
Pnz 7 9 koji čuvaš Savez i naklonost onima koji tebe ljube
Neh 1 5 i čuvaju zapovijedi tvoje! [5]Mi sagriješismo, mi be-
Izl 34 6+ 1 Kr 8 47 zakonje počinismo, zlo učinismo, odmetnusmo se i
Bar 1 17 udaljismo od zapovijedi i naredaba tvojih. [6]Nismo
Jr 7 25-26+ Neh 9 34 slušali sluge tvoje, proroke koji govorahu u tvoje
Jr 44 21 ime našim kraljevima, našim knezovima, našim
Bar 1 15-16 očevima, svemu puku zemlje. [7]U tebe je, Gospodi-
ne, pravednost, a u nas stid na obrazu, kao u ovaj
Iz 57 19 dan, u nas Judejaca, Jeruzalemaca, svega Izraela,
Pnz 28 64 blizu i daleko, u svim zemljama kuda si ih rastjerao
zbog nevjernosti kojom ti se iznevjeriše. [8]Jahve,
stid na obraz nama, našim kraljevima, našim kne-
zovima, našim očevima, jer sagriješismo protiv te-
be! [9]U Gospoda je Boga našega smilovanje i opro-
Neh 9 17 štenje jer smo se odmetnuli od njega [10]i nismo slu-
Pnz 28 15 šali glas Jahve, Boga našega, da slijedimo njegove
Jr 26 4+ zakone što nam ih dade po svojim slugama, proro-
cima.

[11]Sav je Izrael prestupio Zakon tvoj, odmetnuo
Lev 26 14-39 se ne slušajući tvoj glas. Zato se na nas izlila kletva
Pnz 28 15-68 i prokletstvo, kako je zapisano u Zakonu Mojsija,
Bar 1 19 – 2 3 sluge Božjega – jer sagriješismo protiv Njega. [12]Iz-
vršio je prijetnje kojima je zaprijetio nama i sucima
koji su nam sudili[a]: svalio je na nas tešku nesreću
te se ne dogodi pod nebom što se dogodi u Jeruza-
lemu. [13]Sva ova nesreća, kao što je zapisano u Za-
konu Mojsijevu, došla je na nas, a mi nismo umilo-
stivili lice Jahve, Boga svojega: nismo se obratili
od svojih bezakonja pa da prionemo uz istinu tvo-
Iv 8 32 ju. [14]Jahve je bdio[b] nad nesrećom, on je dovede na
1 Iv 3 19+ nas. Jer je pravedan Jahve, Bog naš, u svim dje-
Neh 9 33 lima koja učini, a mi nismo slušali glas njegov.

Bar 2 11-13 [15]A sada, Gospode, Bože naš, koji si moćnom
Pnz 6 21 svojom rukom izveo narod svoj iz zemlje egipatske
Jr 32 20-21 – i time sebi stekao ime koje traje do danas: mi
sagriješismo, mi zlo učinismo. [16]Gospode, po svoj
pravednosti[c] svojoj odvrati svoj gnjev i svoju jarost
od Jeruzalema, grada svojega, Svete gore svoje, jer
zbog naših grijeha i zlodjela naših otaca Jeruzalem
i tvoj narod ruglo su svima koji nas okružuju.«

Danielova molitva za izbavljenje naroda

[17]»A sada poslušaj, o Bože naš, molitvu sluge Ps 44 14
svoga i usrdne molbe[d] njegove. Neka tvoje lice za- Bar 2 14
sja nad svetištem tvojim opustošenim – zbog tebe[e], Ps 4 7+
Gospode! [18]Prikloni uho svoje, Bože moj, i slušaj! 2 Kr 19 16
Otvori oči te pogledaj našu pustoš i grad koji se Iz 37 17
tvojim zove imenom! Jer mi te ne molimo zbog Tuž 5 18 Bar 2 19
svoje pravednosti, već zbog velikih smilovanja tvo-
jih. [19]Gospode, čuj! Gospode, oprosti! Gospode,
poslušaj i čini! Ne oklijevaj – zbog sebe, Bože moj, Neh 9 19, 21, 27
jer se tvojim imenom zove grad tvoj i narod tvoj!« Ps 40 18

Anđeo Gabriel tumači proroštvo

[20]Ja sam još govorio, moleći se i priznavajući gri-
jehe svoje i grijehe svog naroda Izraela i usrdno
zaklinjući Jahvu, svoga Boga, za Svetu goru Boga
svoga. [21]Dok sam dakle ja još govorio moleći se,
onaj čovjek Gabriel, koga vidjeh na početku viđe- 8 15-18;
nja, doletje u brzu letu[f], dotače me se u vrijeme 10 9-11
večernjeg prinosa [22]i pouči me[g]: »Daniele, evo me: Izl 29 39
dođoh da te poučim. [23]Od početka tvoje molitve
izišla je riječ, i ja dođoh da ti je navijestim. Ti si 10 11, 19
miljenik[h]. Pazi dobro na riječ, razumij viđenje[i].«

Objava o sedamdeset sedmica

[24]»Sedamdeset je sedmica[j] određeno
tvom narodu i tvom svetom gradu
da se dokrajči opačina,
da se stavi pečat grijehu,
da se zadovolji za bezakonje,
da se uvede vječna pravednost, Iz 53 11
da se stavi pečat[k] viđenju i proročima, Rim 3 24-26 1 Ljet 23 13
da se pomaže Sveti nad svetima[l]. Dj 10 38 Mt 3 16+

a) »koji su nam sudili« dosl. Pod tim izrazom misli se na upravljanje; zato BJ prevodi: »oni koji su nad nama vladali«.
b) U Jr 1,11–12 (usp. 31,28; 44,27) simbol badema *(šeqed)* podsjeća na proroštvo o Jahvi koji bdije, stražari *(šôqed)* nad ispunjenjem svoje Riječi, bilo na dobro bilo na zlo.
c) To jest u ime pravednosti koja se pokazala u djelima kojima si »osvetio« svoj narod.
d) Usp. 1 Kr 8,28; Neh 1,6.11; Ps 130,2.
e) »zbog tebe« tako prema Teod. i r. 19; TM ima »zbog mojeg Gospodina«.
f) »u brzu letu«, dosl. »leteći svojim letom, dotaknu me«.
g) »i pouči me« tako prema TM. Prema LXX i sir. »on dođe«.
h) Izraz označava da se Daniel Bogu sviđa.
i) Proroštvo koje slijedi, slično onima u susljednim poglavljima, ima u vidu progonstvo za vrijeme Antioha Epifana, ali na vrlo aluzivan i misteriozan način (nema vlastitih imena, brojke su namjerno zaokružene) što ukazuje na to da je tekst imao vrlo veliku važnost. Kao i navještaj mesijanskog Kraljevstva (2,28+; 7,13+) to će se proroštvo konačno ispuniti u vrijeme Krista i Crkve. Vrijeme punine koje opisuje r. 24 neizmjerno nadilazi bilo kakav povratak miru. Međutim, opisi u rr. 25–27 o prethodnim vremenima ostaju vrlo nejasni.
j) Radi se o točnom broju sedmica ili godina. Polazna točka računanja je datum objave Jeremiji (usp. r. 25) a cilj je obnova Jeruzalema i povratak izgnanika što 2 Ljet 36,22–23 (= Ezr 1,1–3) vidi ostvareno u oslobodieljskom dekretu kralja Kira godine 538.
k) »zapečatiti« znači i »dovršiti nešto« i »jamčiti za nešto«. Tu znači u punom smislu riječi »ispuniti«.
l) Radi se tu ili o oltaru ili o Hramu ili o Velikom svećeniku (usp. 1 Ljet 23,13). Ustvari, obnova svetog svećeništva podudara se s obnovom oltara i Hrama. Sve je to obuhvaćeno u toj proročkoj viziji.

25Znaj i razumij:
Od časa kad izađe riječ
Ezr 3 1-3 'Neka se vrate i neka opet sagrade Jeruzalem'
pa do Kneza Pomazanika[a]: sedam sedmica,
a onda šezdeset i dvije sedmice,
i bit će opet sagrađeni trg i opkop[b],
i to u teško vrijeme.
26A poslije šezdeset i dvije sedmice
bit će Pomazanik[c] pogubljen, ali ne za sebe[d].
Narod jednog kneza koji će doći
razorit će Grad i Svetište:
svršetak im je u propasti,
a do svršetka rat
i određena pustošenja[e].
27I sklopit će savez s mnogima[f]
za jednu sedmicu:
a u polovici sedmice
prestat će žrtva i prinos[g]: 1 Mak 1 45
na vrhu Hrama[h] bit će grozota pustoši[i] 11 31; 12 11
sve do svršetka, 1 Mak 1 54
dok se određeno pustošenje ↗Mt 24 15p
ne obori na pustošnika.« Dn 11 36

Veliko viđenje

VRIJEME GNJEVA

Čovjek u lanenim haljinama

10 Treće godine Kira, kralja perzijskoga, Danie-
lu, prozvanome Baltazar, bî objavljena riječ
– riječ istinita: velik rat[j]. On je nastojao razumjeti
9 23 riječ, i razumijevanje bî mu dano u viđenju.
2U te dane ja, Daniel, žalovao sam tri sedmice:
9 3 3nisam jeo tečnih jela; meso ni vino nije ulazilo u
moja usta i nisam se mazao uljem dok ne prođoše
te tri sedmice. 4Dvadeset i četvrtoga dana prvog
8 2 mjeseca bijah na obali velike rijeke Tigrisa; 5podi-
goh oči da vidim, i gle:
↗Otk 1 13-15 Čovjek odjeven u lanene haljine,
Ez 1 oko pasa mu pojas od zlata ofirskoga,
6tijelo mu poput krizolita,
lice kao munja,
oči kao baklje ognjene,
ruke i noge poput mjedi uglađene,
Ez 1 24 zvuk riječi njegovih kao žamor mnoštva.

7Jedini ja, Daniel, gledah ovo viđenje, ljudi koji
bijahu sa mnom ne vidješe ga, ali ih spopade silan Dj 9 7
strah te pobjegoše da se sakriju. 8Ostadoh sam gle-
dajući to veliko viđenje; onemoćah, lice mi probli-
jedje, iznakazi se, snaga me ostavi.
9Začuh glas njegovih riječi, i kad razabrah glas,
onesvijestih se i padoh licem na zemlju. 10I gle: 8 16-18
ruka me dotače i pomože mi da se uprem na ko- 9 21-23
ljena i na dlanove. 11On mi reče: »Daniele, miljeni- ↗Otk 1 17
če, pripazi na riječi koje ću ti kazati! Ustani, jer ja 9 23; 10 19
sam evo k tebi poslan.« To reče, a ja ustadoh
dršćući.
12I kaza mi: »Ne boj se, Daniele, jer od prvoga
dana kad si odlučio da se poniziš pred svojim Bo-
gom da bi razumio, tvoje su riječi uslišane i ja sam
došao zbog tvojih riječi. 13Knez kraljevstva perzij-
skoga protivio mi se dvadeset i jedan dan, ali Mi- Jd 9
hael[k], jedan od prvih Knezova, dođe mi u pomoć. Otk 12 7

a) Mesija ili »Pomazanik« (usp. Izl 30,22+; 1 Sam 9,26+; Iz 45,1. Najstariji crkveni Oci ne slažu se u tumačenju tko je taj Knez Pomazanik kao ni u tome da li se r. 26 odnosi na Isusovu smrt. Neki posljednju sedmicu dovode u vezu sa svršetkom vremena.
b) To se tiče vremena obnove za perzijske vladavine.
c) Mogli bismo s Teod. tog Pomazanika poistovjetiti s velikim svećenikom Onijom III. (usp. 2 Mak 4,30–38) koji je bio svrgnut oko 175. godine i kojega su Antiohovi ljudi ubili. To će biti i Knez Saveza u 11,22.
d) Jedna je riječ, vjerojatno, ispala iz teksta. Teod. je nadomješta sa »zabunom«, a drugi predlažu riječ »nasljednik«.
e) To jest Bog ih je odredio (usp. 8,25+).
f) Taj nam odlomak može biti jasan u svjetlu 11,30–32: »savez« tu znači okupljanje zlikovaca oko tiranina koji ih je namamio da se odreknu Saveza (usp. 1 Mak 1,21.43,52; 2 Mak 4,10s).
g) Ukidanje stare žrtve tu ne znači njenu zamjenu novim savezom. Paralelni odlomci ukazuju na to da je to bilo djelo zlikovaca.
h) TM ne određuje točno izraz, ali je značenje očevidno.
i) »Abominatio desolationis« dosl. » Grozota pustoši« *(šiqqûsîm mešomem)* mora nas, s jedne strane, podsjetiti na stare baale, idolatrijske predmete koje su Izraelcima već u davna vremena proroci predbacivali (*šiqqûs* je bio prezirni naziv za *Baala* a *šomem* aludira na fenički naziv za Baala »kralj nebesa«, *baal šamem*), a s druge strane na Zeusa s Olimpa kome su posvetili Hram u Jeruzalemu (usp. 2 Mak 6,2).
j) Radi se očigledno o velikom ratu koji su vodili anđeli a koji je opisan u rr. 12–21.
k) Anđeo Jahvin koji se u Zah 3,1–2 suprotstavlja Sotoni nazvan je u Jud 9 Mihael (hebr. znači »Tko je kao Bog?«). On povjerava Bogu brigu da pobijedi i skrši đavla. Istu bitku opisuje i Otk 12,7–12. Mihael je anđeo Zaštitnik naroda Božjeg (r. 21 i 12,1), usp. Izl 23,20+. Perzijski knez pojavljuje se kao jedan od Anđela zaštitnika Izraelu neprijateljskih naroda. Taj otajstveni boj među anđelima naglašava da sudbina mnogih naroda ostaje zagonetkom pa je ona i samim anđelima nepoznata, sve dok to Bog ne objavi.

Ostavih[a] ga nasuprot Knezu perzijskome, 14 a ja do-
Post 49 1 đoh da ti kažem što će zadesiti tvoj narod na
svršetku danâ. Jer još će jedno viđenje biti za one
dane.«

Anđeo hrabri Daniela

15 Pošto mi to reče, ja oborih pogled na zemlju,
7 13 bez riječi. 16 I gle: onaj, sličan sinu čovječjem dotače
Jr 1 9 se mojih usana. Otvorih usta da govorim te rekoh
Iz 6 7 onome koji stajaše preda mnom: »Gospodaru moj,
zbog ovog viđenja obuzeše me tjeskobe i onemo-
ćah. 17 I kako će sluga Gospodina svoga govoriti s
Gospodinom kad posve onemoćah i dah me osta-
vi?« 18 Tada me se opet dotače onaj što bijaše kao
čovjek te me okrijepi. 19 On reče: »Ne boj se, milje-
niče! Mir tebi! Budi jak! Ohrabri se!« I dok mi to
govoraše, ja se ohrabrih pa rekoh: »Govori, Go-
spodine, jer si me ohrabrio!«
[b] 20 Tada će on: »Znaš li zašto sam došao k tebi?
Sad ću se vratiti da se borim protiv Kneza Perzije;
a čim svršim, doći će Knez Grčke[c]. 21 Ali ću ti prije
otkriti što je zapisano u Knjizi istine. Nema nikoga
tko bi se sa mnom protiv njih borio, osim Mihaela,
Kneza vašega,

11 moje potpore i moga okrilja. 2 A sada ću ti
otkriti istinu.

Perzijski kraljevi

Evo: još će tri kralja[d] ustati za Perziju: četvrti će biti bogatiji od svih ostalih, pa kad se zbog svoga bogatstva osili, sve će podići protiv kraljevstva grčkoga.

Aleksandar Veliki

3 Ustat će junački kralj, vladat će silnom moću i činiti što ga bude volja. 4 A čim se ustane, njegovo će se kraljevstvo raspasti i bit će razdijeljeno na četiri vjetra nebeska, ali ne među njegove potomke[e]; i neće više biti tako moćno kao za njegove vladavine, jer će njegovo kraljevstvo biti razoreno i predano drugima, a ne njima.

Borbe Ptolemejevića i Seleukovića

5 Kralj će Juga postati moćan; jedan će od njegovih zapovjednika biti moćniji od njega i zavladat će većom moću nego što je njegova[f].
6 Nekoliko godina kasnije oni će se udružiti[g], a kći kralja Juga doći će kralju Sjevera da sklope ugovor. Ali ona tim neće sačuvati snagu svoje mišice i njezino se potomstvo neće održati: bit će predana ona, i njezina pratnja, i njezino dijete[h], i njezin pomagač[i] u tim vremenima.
7 No jedan će se izdanak njezina korijena podići na njezino mjesto, navalit će na vojsku, prodrijet će u tvrđavu kralja Sjevera, postupati s njima po miloj volji i pobijediti ih[j]. 8 Pa i njihove bogove, njihove kipove i njihovo dragocjeno suđe, srebrno i zlatno, odnijet će kao plijen u Egipat[k]. Nekoliko godina bit će jači od kralja Sjevera, 9 koji će onda prodrijeti u kraljevstvo kralja Juga, odakle će se vratiti u svoju zemlju. 10 Ali će se onda njegovi sinovi[l] naoružati, skupit će silnu vojsku, odlučno će navaliti[m] i poput poplave proći, zatim će se opet zametnuti rat sve do njegove utvrde. 11 Tada će se kralj Juga razgnjeviti i zavojštiti na kralja Sjevera; podići će silnu vojsku i nadvladati vojsku njegovu.

a) »Ostavih ga« prema grč., a TM ima: »Bio sam napušten«, neuobičajen oblik.
b) Poredak sljedećih rr. je poremećen.
c) Izraz »Javan« odnosi se na Grčku (Jonija).
d) Bez sumnje misli na tri perzijska kralja, isključujući Darija Međijca. »Četvrti« sigurno nije posljednji iz dinastije Ahemenida, Darije III Kodoman (336–331) kojega je pobijedio Aleksandar Veliki, nego bi to prije bio Kserkso Veliki (486–465) koji je poduzeo vojni pohod na Grčku 480.godine.
e) Aleksandrovo carstvo bi podijeljeno, ne među njegove sinove, nego među njegove generale, diadohe (»nasljednici«): usp. 2,40s; 7,7; 8,8.
f) Dosl. »nego što je njegovo«, a konj. »nego što je njegovo kraljevstvo«; »njegovo kraljevstvo« ima TM. – »Kralj s Juga« je Ptolemej I. Soter (306–285), prvi vladar Egipta iz helenističke dinastije. »Zapovjednik« (BJ ima »Knez«) je Seleuk I. Nikator (301–281) koji se najprije priključio Ptolemeju I. da bi pobijedio Antigona (bitka u Gazi 312. godine je ujedno početak ere Seleukovića) te zatim uspostavio veliko carstvo u Aziji.
g) Oko 252. godine Antioh II. Theos odn. Božanstveni (261–246) sklopivši savez s Ptolemejem II. Filadelfom (285–247) uzme za ženu njegovu kćerku Bereniku. Njegova prva žena (ujedno njegova polusestra) Laodika počne se od njega udaljavati. A kad je muž ponovno prihvati, ona otruje i njega i Bereniku i njezina sina kojega je imala s Antiohom te članove njegova dvora. Međutim, sin Laodikin, Seleukus II. Kalinik (246–226) bio je uskoro napadnut od Ptolemeja III. Evergeta (247–221) koji je u Egipat sa sobom dopremio silan plijen, ali pobjedu nije znao iskoristiti dokraja. R. 9 misli na protunapad Seleuka o kojem povjesničari mnogo ne znaju.
h) »i njezino dijete« (hebr. *hajjaledah*) konj.; Sir. i Vg. imaju »njezina djeca«. TM: »njezina ruka«.
i) Njezin muž.
j) BJ prevodi »postupati s njima pobjednički«.
k) Prvi put se tu izričito spominje »Egipat« koji je dosad nazivan »Jug«. LXX svugdje »Jug« zamjenjuje s »Egipat«.
l) Seleukus III. Keraun (227–223) i Antioh III. Veliki (223–187).
m) Sljedeći rr. izvješćuju o uspjesima Antioha Velikog, »Kralja Sjevera«. Već je 220. godine počeo osvajati Palestinu. Ptolemej IV. Filopator (221–203) brzo sakupi plaćeničke čete i Egipćane te pojuri prema granici, zada Antiohu velike gubitke (bitka u Rafiji. r.11), ali se pobjeda nije nastavila (r.12). Sljedećih osam godina Antioh je neprestano vodio bitke da ponovno osvoji svoje azijsko carstvo. U trenutku kad je na prijestolje stupio Ptolemej V. Epifan (205–181), povrati se Antioh sa svojom vojskom (r.13), potpomognut savezom Filipa V. Makedonskog zahvaljujući unutarnjim pobunama u Egiptu. R. 15 misli na dugu opsadu Gaze. Egipatski protunapad u Judeji jedva da je usporio Antiohu ulazak u Jeruzalem (rr. 15–16).

12 Mnoštvo će biti uništeno, a on će se zbog toga
uzoholiti; pobit će desetke tisuća, ali se neće održa-
ti: 13 kralj će Sjevera opet dići vojsku veću nego pri-
je, i poslije nekoliko godina navalit će s velikom,
dobro opremljenom vojskom. 14 U to vrijeme mnogi
će se podići protiv kralja Juga; ustat će i nasilnici
iz tvog naroda da se ispuni viđenje, ali će propasti.
15 Doći će kralj Sjevera: podići će nasipe da zau-
zme jedan utvrđeni grad. Mišice Juga neće odoljeti,
pa ni izabrane čete neće imati snage da se odupru.
16 Onaj će navaliti protiv njega i učinit će s njime
kako mu se prohtije – nitko mu se neće oprijeti:
8 9+ zaustavit će se u Divoti, uništenje je u njegovim
rukama. 17 Čvrsto odluSivši da se pošto-poto do-
mogne svega njegova kraljevstva, sklopit će s njim
ugovor dajući mu jednu kćer za ženu[a] da ga upro-
pasti[b], ali mu neće uspjeti, neće se to zbiti. 18 Zatim
će se okrenuti prema otocima[c] i mnoge će osvojiti,
ali će jedan zapovjednik dokrajčiti tu sramotu, sra-
motu mu sramotom vratiti.
19 Brže će nagnuti prema utvrdama svoje zemlje,
ali će posrnuti, pasti, više ga neće biti[d]. 20 Na nje-
govo će mjesto doći jedan[e] koji će u diku kraljev-
stva poslati poreznika, ali će u kratko vrijeme pogi-
nuti bez gnjeva i boja[f].

Antioh Epifan

21 Na njegovo će se mjesto uzdići nitkov[g] kome
ne pripada kraljevska čast. Ali on će iznenada doći
i spletkama se domoći kraljevstva.
22 Pred njim će biti preplavljene i skršene navalne
snage i sam knez Saveza[h]. 23 Unatoč sporazumu s
njime, izdajnički će navaliti i svladati ga s malo lju-
di. 24 Iznenada će upasti u bogate pokrajine i postu-
pat će kako nisu postupali njegovi očevi ni očevi
njegovih otaca, rasipajući među svoje[i] plijen,
pljačku i bogatstvo, smišljat će osnove protiv tvrdih
gradova, ali samo za neko vrijeme.
25 Pokrenut će, s velikom vojskom, svoju snagu i
hrabrost protiv kralja Juga. Kralj Juga[j] krenut će u
rat s mnogom i moćnom vojskom, ali neće izdržati,
jer će se protiv njega skovati spletke. 26 I oni koji
jeđahu za njegovim stolom skršit će ga: njegova će
vojska biti uništena i mnogi će posječeni popadati.
27 Oba će kralja smišljati zlo; sjedeći za istim sto-
lom, govorit će laži jedan drugome: ali neće uspje-
ti, jer je svršetak odložen do određenog vremena.
28 Vratit će se on u svoju zemlju s velikim blagom;
srcem protiv svetoga Saveza, učinit će svoje i vratiti
se u svoju zemlju.
29 U određeno vrijeme opet će krenuti protiv Ju-
ga[k], ali sada neće biti kao prvi put. 30 Kitimski[l] će
brodovi navaliti na njega, i on će se uplašiti. Vratit 2 Mak 5 1
će se, bjesnjeti protiv svetoga Saveza[m] i opet će se
sporazumjeti s onima koji napustiše sveti Savez.

Progon Židova

31 Čete će njegove doći i oskvrnuti svetište-tvrđu[n], 8 11
dokinut' svagdašnju žrtvu i ondje postaviti grozotu 9 27+
pustoši. 32 Svojim će spletkama navesti na otpad[o]
one koji se ogrešuju o Savez, ali ljudi koji ljube
Boga ostat će postojani i vršit će svoje. 33 Umnici u

a) »Sklopit će s njim ugovor« konj. TM je iskvaren. – Predosjeća-jući rimsku intervenciju, Antioh odluči da se sporazumi s Ptolemejom davši mu za ženu svoju kćerku Kleopatru. Vjenčanje su slavili u Rafiji 194. godine.
b) Objekt je u ženskom rodu ali tu ne bismo mogli misliti na Kleopatru. Isto tako su nejasna i dva sljedeća retka. Svršetak tog nejasnog retka izgleda misli na ponovna neprijateljstva zbog opravdanog nepovjerenja Egipćana.
c) Primorski gradovi: Antioh koristeći svoje primirje s Egiptom, okrenu prema Maloj Aziji, osvoji grčke i egipatske gradove ne obazirući se na upozorenja Rimljana sve dok ga nije konzul Lucije Kornelije Scipion potukao godine 190. kod Sipilove Magnezije a kojemu se više nije mogao osvetiti.
d) Uvaljen u silne dugove zbog rata, Antioh poče pljačkati blago u Belovim hramovima u Elimaidi. No u tom je pothvatu našao smrt (187).
e) To je Seleuk IV. Filopator (187–175), sin Antioha Velikog, koji naloži svome ministru Eliodoru da ugrabi blago iz jeruzalemskog Hrama, u čemu je bio spriječen nadnaravnim ukazanjem (usp. 2 Mak 3). – Nastavak rečenice je vrlo težak a prijevod je pod pretpostavkom.
f) Umro, ubijen iz zasjede po nagovoru Eliodorovu.
g) Antioh IV. Epifan (175–165) koji se domognu prijestolja, zamijenivši mladog Demetrija, sina svoga brata Seleuka.
h) Možda je to veliki svećenik Onija III. (usp. 9,26).
i) To su bez sumnje Antiohovi prijatelji koji su se okoristili njegovom proždrljivošću.
j) Radi se o prvom vojnom pohodu Antioha protiv Filometora egipatskog (sina njegove sestre Kleopatre) koji je zbog loših savjetnika pao u ruke napadača. Ovaj ga je pak okruživao lažnim prijateljstvom te tako pljačkao Egipat.
k) Druga vojna Egipta izgleda da je svršila užasnim porazom. Dolazeći ususret Antiohu kod Aleksandrije konzul Gaj Popilije Lenas obavijesti ga u ime rimskog Senata da se mora povući.
l) Vg. riječ »Kitimski« zamjenjuje s »Rimski«. Izraz »Kitim« izvorno znači Cipar, ali u Bibliji označuje i primorske krajeve naročito one zapadne (usp. Post 10,4; Br 24,24; Iz 23,1.12; Jr 2,10; Ez 27,6: tu Vg čak čita »Italija«). Tu se očito radi o Rimljanima.
m) Židovi, nevjerni svojoj vjerskoj praksi i osvojeni privlačnostima helenističkog života (usp. 1 Mak 1,11–15.43.52).
n) Usp. »Tvrđavu Hrama« u Neh 2,8 i vidi nacrt na kraju knjige (usp. 1 Mak 1,31.33).
o) »navesti na otpad« dosl.: »učiniti ih licemjerima«.

12 3 narodu poučavat će mnoštvo, ali će ih jedno vri-
jeme zatirati[a] mačem i ognjem, izgnanstvom i pljač-
kanjem. 34Dok ih budu zatirali, samo će im nekoli-
cina pomagati, a mnogi će im se pridružiti prijevar-
no[b]. 35Od umnika neki će pasti, da se prokušaju,
12 10 probrani, čisti do vremena svršetka, jer još nije do-
šlo određeno vrijeme.

Borba protiv Boga

36Kralj će raditi što god mu se prohtije, uznoseći
↗2 Sol 2 4 i uzdižući sebe iznad svih bogova[c]: protiv Boga nad
Dn 2 47
Otk 13 5
Dn 8 19

bogovima govorit će hule i uspijevat će dok se
gnjev ne navrši – jer ono što je određeno, to će se
ispuniti. 37Neće mariti za bogove svojih otaca ni za
Miljenika ženâ niti za kojega drugog boga: samog
će sebe izdizati iznad sviju[d]. 38Mjesto njih častit će
boga tvrđavâ, boga koga nisu poznavali njegovi
očevi, častiti ga zlatom i srebrom, dragim kame-
njem i drugim dragocjenostima. 39Navalit će na
tvrđave gradova pomoću stranog boga[e]: one koji
njega priznaju obasut će počastima i dat će im vlast
nad mnoštvom i dijelit će im zemlju za nagradu[f].

SVRŠETAK PROGONITELJA

40U vrijeme svršetka kralj će se Juga zaratiti s
njime; kralj će Sjevera navaliti na nj svojim kolima,
svojim konjanicima i svojim mnogim brodovima.
Provalit će u zemlje i proći njima poput poplave.
8 9+ 41Prodrijet će u Divotu i mnogi će pasti. Njegovim
će rukama izmaći Edom i Moab i glavnina[g] sinova
Amonovih.
42Pružit će svoju ruku za zemljama: Egipat mu
neće izmaći. 43On će se domoći zlatnog i srebrnog
blaga i svih dragocjenosti Egipta. Pratit će ga Li-
bijci i Etiopljani[h]. 44Ali će ga uznemiriti vijesti s
istoka i sa sjevera te će poći vrlo gnjevan da uništi
i zatre mnoštvo. 45Postavit će svoje dvorske šatore
između mora i Svete gore Divote. Ali će i njemu
doći kraj[i], i nitko mu neće pomoći.

Uskrsnuće i plaća

10 13+ 12 U ono će vrijeme ustati Mihael, veliki knez
↗Mt 24 koji štiti sinove tvog naroda. Bit će to vrijeme
21p tjeskobe kakve ne bijaše otkako je ljudi pa do toga
Jr 30 7
Jl 2 2

vremena. U ono vrijeme tvoj će se narod spasiti –
svi koji se nađu zapisani u Knjizi[j].
2Tada će se probuditi mnogi koji snivaju u prahu ↗Iv 5 28-29
zemljinu; jedni za vječni život, drugi za sramotu, 2 Mak 7 9+ Ez 37 10+
za vječnu gadost[k]. 3Umnici će blistati kao sjajni ne- Iz 66 24
beski svod, i koji su mnoge učili pravednosti[l], kao ↗Mt 13 43
zvijezde navijeke, u svu vječnost. 1 Kor 15 41-42

Zapečaćeno proročanstvo

4A ti, Daniele, drži u tajnosti ove riječi i zapečati 8 26
ovu knjigu do vremena svršetka! Mnogi će tumara- ↗Otk 10 4
ti[m], i bezakonja[n] će rasti.«
5Ja, Daniel, pogledah, kad eno: druga dvojica
stajahu jedan s jedne, drugi s druge strane rijeke.
6Jedan upita čovjeka odjevena u lanene haljine koji 10 5
stajaše iznad vodâ rijeke: »Kada će doći kraj tim
čudesima?« 7Začuh čovjeka odjevena u lanene ha-
ljine, koji stajaše iznad vodâ rijeke; on podiže k ↗Otk 10 5-6
nebu desnicu i ljevicu, kunući se Vječno živim. Dn 4 31
»Nakon jednog vremena, dva vremena i pola vre- Sir 18 1
Dn 7 25; 8 14

a) »zatirati mačem« igra riječi u hebrejskom između »posrnuti« i »naučitelji«; isto tako i u r. 35.
b) Možda misli na prve uspjehe Jude Makabejca koji oko sebe okuplja ljude otpora.
c) Kao Aleksandar u 8,4 i 11,3 i Antioh Veliki u 11,16, ali drukčije nego Ahemenidi koji u svojim natpisima stalno pripisuju svoju sreću volji boga Ahura Mazde. Antioh je u svojoj starosti stao sebe prikazivati na novcu u liku Zeusa s Olimpa.
d) Nasljednici Seleuka I. nadasve štovahu Apolona. A Antioh Epifan je povrh toga štovao i Zeusa Olimpskog (usp. r. 36) koji se poistovjećuje s Jupitrom Kapitolskim (r. 38). »Ljubimac žena« bijaše Adonis-Tamuz (usp. Ez 8,14).
e) Misli na garnizon otpalih Siraca koji je kralj postavio u tom gradiću ili u tvrđavi Akri (=Akn): usp. 1 Mak 1,33–34.
f) Može se pomisliti na neku ustanovu agrarnog i poreznog sustava koju su uveli Seleukovići na osvojenim područjima.
g) »glavnina« (prema hebr. *re'šît*), BJ ima »ostatak« (prema hebr. *še'erît*) konj.
h) Narodi koji se nalaze zapadno i sjeverno od Egipta.
i) Smrt Antioha. Usp. 8,25.
j) Knjiga Predodređenih ili Knjiga Života (usp. Izl 32,32–33; Ps 69,29; 139,16; Iz 4,3; Lk 10,20; Otk 20,12+). Vidi i Dn 7,10+.
k) Tu susrećemo jednu od značajnih tema SZ o uskrsnuću tijela (usp. 2 Mak 7,9+).
l) To su »učitelji pravde«. Prethodni r. nuka nas da pomislimo da se ovdje ne radi samo o posmrtnom dobrom glasu Svetih kao na pr., u Mudr 3,7 (usp. Iz 1,31), nego o eshatološkom preobraženju njihovih već »proslavljenih« tjelesa.
m) Bez sumnje tražeći istinu (usp. Am 8,12).
n) »bezakonje« prema LXX, a »znanje« prema TM.

mena – kada dođe kraj rasulu snage svetoga naroda
– sve će se to svršiti.«
[8]Ja slušah, ali ne razumjeh, pa upitah: »Gospo-
daru, kako će to svršiti?« [9]On reče: »Idi, Daniele,
ove su riječi tajne i zapečaćene do vremena svršet-
11 35 ka. [10]Mnogi će se očistiti, ubijeliti i prokušati; a
/Otk 22 11 bezbožnici će i dalje biti bezbožni; bezbožnici se
neće urazumjeti, a umnici će razumjeti. [11]Od časa
kad bude dokinuta svagdašnja žrtva i postavljena
grozota pustoši: tisuću dvjesta i devedeset dana.
[12]Blago onomu koji dočeka i dosegne tisuću trista
trideset i pet dana[a]! [13]A ti idi i otpočini; ustat ćeš 7 25+
da primiš svoju baštinu na kraju danâ[b].«

Daniel izbavlja Suzanu[c]

13 U Babilonu življaše neki čovjek po imenu Jo-
jakim. [2]On se oženi Suzanom, kćerju Hilkiji-
nom, veoma lijepom i bogobojaznom. [3]Njezini ro-
ditelji bijahu pravednici i odgojiše svoju kćer po
Zakonu Mojsijevu. [4]Jojakim bijaše vrlo bogat: uz
kuću imaše vrt. Judejci se skupljahu kod njega jer
bijaše poštovaniji od svih.
[5]One godine izabraše za suce dva starca iz naro-
da. O takvima reče Gospod[d]: »Bezakonje izađe iz
Babilona po starješinama, sucima koji su se sma-
trali upravljačima naroda.« [6]Ovi posjećivahu kuću
Jojakimovu, i svi koji imahu kakvu parnicu obra-
ćahu se njima.
[7]Kad bi se narod, oko podneva, razišao, Suzana
bi dolazila šetati u vrt svog muža. [8]Ona je dva
starca svaki dan promatrahu gdje ulazi i šeta, pa je
poželješe. [9]Izgubiše od toga razum, odvratiše svoje
oči od Neba i zaboraviše njegove pravedne sudove.
[10]Obojica njome ranjena, skrivahu jedan od dru-
goga svoju muku, [11]jer su se stidjeli priznati svoju
pohotu za njom, [12]ali su živo nastojali da je svaki
dan vide.
[13]Jednom se rastadoše rekavši: »Hajdemo kući,
doba je ručku.« I svaki ode na svoju stranu, [14]ali se
vratiše i nađoše na istom mjestu. Ispitujući se za
povod, priznaše pohotu za njom, i tada ugovoriše
priliku kad bi mogli zateći Suzanu samu. [15]I dok su
tako vrebali zgodan dan, uđe ona jednom, kao i
minulih dana, samo sa dvije djevojke: htjede se
okupati u vrtu, jer bijaše vruće. [16]Ondje ne bijaše
nikoga: osim ona dva starca, koji je, skriveni, vre-
bahu. [17]Ona reče djevojkama: »Donesite mi ulja i
pomasti pa zaključajte vrtna vrata da se okupam!«
[18]One učine kako im zapovjedi: zaključaše vrtna
vrata te izиđoše na pokrajna vrata da donesu što im
je zapovjedila; ništa nisu znale o starcima, jer bi-
jahu skriveni.
[19]Čim djevojke izađoše, oni ustadoše i pritrčaše
k njoj. [20]»Evo, rekoše, vrtna su vrata zaključana,
nitko nas ne vidi. Mi te se poželjesmo, podaj nam
se i budi naša! [21]Ako li nećeš, mi ćemo protiv tebe
svjedočiti da je neki mladić bio s tobom i da si zbog
toga udaljila od sebe svoje djevojke.« [22]Suzana za-
stenja: »Odasvud sam pritisnuta: učinim li to, smrt Lev 20 10
me čeka[e]; ne učinim li, neću vam ruci umaći. [23]Mi- Pnz 22 22
lije mi je da nedužna padnem u vaše ruke nego da Iv 8 4-5
sagriješim pred Gospodom.« [24]I povika iza glasa.
Okrenuše vikati i oba starca na nju, [25]a jedan pot-
trča i otvori vrtna vrata.
[26]Kad ukućani čuše krikove u vrtu, dotrčaše na
pokrajnja vrata da vide što se dogodilo. [27]Pošto
starci ispripovjediše svoju pripovijest, postidješe se
sluge veoma, jer se o Suzani takvo što nikad ne ču.
[28]Sutradan se narod sabra kod Jojakima, njezina
muža. Dođoše onamo starci, puni bezbožne na-
mjere da Suzanu usmrte. [29]Rekoše skupljenu naro-
du: »Pošaljite po Suzanu, kćer Hilkijinu, ženu Joja- Br 5 18-22
kimovu!« Poslaše po nju. [30]Ona dođe sa svojim ro-

a) Razlika među brojkama u 8,14 (= 1150), u 12,11 (= 1290) i u 12,12 (1335) ne da se protumačiti.
b) »A ti idi« TM dodaje: »prema svome kraju« što grčki tekst izostavlja. – Radi se o konačnoj nagradi (Mih 2,5; usp. Ps 1,5).
c) Tu počinju grčki dodaci (vidi Uvod, str. 1063–4).
d) Ne znamo na koji biblijski tekst ovdje pisac misli.
e) Kazna smrću bila je propisana za preljub (Lev 20,10; Pnz 22,22; usp. Iv 8,4–5).

diteljima, djecom i svim rođacima. [31]A Suzana bi-
jaše veoma ljupka i ljepolika. [32]Kako bijaše pod ko-
prenom, oni bezakonici narediše da skine koprenu
da bi se nasitili njezine ljepote. [33]Svi njezini plaka-
hu, a tako i svi koji je gledahu. [34]Oba starca usta-
Lev 24 14 doše usred naroda i staviše joj ruke na glavu[a].
[35]Ona plačući, srca zaufana u Gospoda, pogleda
prema nebu. [36]Starci rekoše: »Dok mi šetasmo
sami po vrtu, uđe ona sa dvije djevojke, zaključa
vrtna vrata i otpusti djevojke. [37]Priđe k njoj mladić
koji bijaše skriven i leže s njom. [38]Mi bijasmo u
kutu vrta; videći to bezakonje, potrčasmo k njima.
[39]Vidjesmo ih zajedno, ali ne mogosmo uhvatiti
mladića jer bijaše jači od nas pa otvori vrata i po-
bježe. [40]Ali ovu uhvatismo i zapitasmo tko ono bi-
jaše. [41]Ne htjede nam kazati. Za to svjedočimo.«
Povjerova im zbor – tȁ oni bijahu starješine na-
rodne, suci, i osudiše je na smrt.

Danielov sud

[42]Suzana povika iza glasa: »Bože vječni, ti koji
Heb 4 13 Ps 33 13-15 poznaješ tajne, koji znaš sve prije negoli se zbude,
Izr 15 11 [43]ti znadeš da su lažno svjedočili protiv mene. I evo
umrijet' mi je, a da ne učinih ništa od onoga što je
njihova pakost izmislila protiv mene.«
[44]Gospod usliši njezin vapaj. [45]Dok su je vodili u
4 5; 5 11, 14 smrt, probudi Bog sveti duh mladog momčića Da-
niela. [46]On povika iza glasa: »Ja sam čist od krvi
njezine!« [47]Sav se narod okrenu prema njemu i za-
pita: »Što si to kazao?« [48]Stade posred njih i reče:
»Tako li ste ludi, sinovi Izraelovi? Bez istrage i bez
uvida u istinu osudiste kćer Izraelovu? [49]Vratite se
u sudnicu, jer lažno ovi svjedočiše protiv nje.«
[50]Sav se narod brzo vrati, a starješine mu rekoše:
»Dođi, sjedni među nas i reci nam, jer tebi Bog
dade starješinstvo!«
[51]Tada im reče Daniel: »Rastavite daleko jed- Mudr 4 8-9
noga od drugoga, i ja ću ih ispitati.« [52]Rastaviše ih,
pa Daniel dozva jednoga od njih i reče mu: »Stari
zlikovče, sada dođoše na te grijesi koje nekoć uči-
ni, [53]donoseći nepravedne presude, osuđujući ne-
dužne i oslobađajući krivce, dok Gospod govori:
'Nedužna i pravedna da nisi ubio.' [54]Sada, dakle, Izl 23 7
ako si ovu doista vidio, reci nam: pod kojim si ih
drvetom vidio zajedno?« On odgovori: »Pod jed-
nom trišljom[b].« [55]Daniel reče: »Zaista, slagao si na
svoju glavu. Evo, Anđeo je Božji već dobio od
Boga zapovijed da te rasiječe po sredini.«
[56]I otpusti ovoga, a dade dovesti drugoga te mu
reče: »Sjeme Kanaanovo, a ne Judino, ljepota te
zaludila, strast ti srce okrenula! [57]Ovako ste radili
sa kćerima Izraelovim, a one su vam se od straha
podavale. Ali se kći Judina ne podloži vašem beza-
konju. [58]Reci mi dakle pod kojim si ih drvetom za-
tekao zajedno!« On odgovori: »Pod jasikom.«
[59]Daniel mu reče: »Pravo si i ti lagao na svoju gla-
vu. Anđeo Božji čeka s mačem u ruci da te rasiječe
po sredini te vas obojicu zatre.«
[60]Tada sav zbor stade iza glasa vikati i blagosliv-
ljati Boga koji spasava one što se u nj uzdaju. [61]I
okrenuše se protiv one dvojice staraca kojima je
Daniel iz njihovih usta dokazao lažno svjedočenje.
[62]I učiniše njima kako u svojoj pakosti oni smisliše
bližnjemu: pogubiše ih prema zakonu Mojsijevu. Pnz 19 16-21
Tako onoga dana bi spašena jedna nedužna krv.
[63]Hilkija i njegova žena dadoše hvalu Bogu za
svoju kćer Suzanu, a tako i Jojakim, muž njezin, i
svi njezini rođaci, što se na njoj ne nađe ništa sra-
motno.
[64]I od onoga dana Daniel postade velik u očima
naroda.

a) Kamenovanje su trebali izvršiti članovi zajednice, pošto su ženi položili ruke na glavu.
b) Tu i u rr. 58–59 mnogi nastoje postići sličnost glede suglasnika kod riječi koje znače drvo i kaznu u grčkom tekstu: *shinoš* i *shisei* odn. *prinos* i *kataprise*.

Daniel i Belovi svećenici[a]

Daniel se ne klanja Belu

14 [b]Kralj Astijag bi pridružen svojim ocima, a naslijedi ga Kir Perzijanac. [2]Daniel življaše kod kralja, koji ga poštivaše više nego bilo kojega[c] od svojih prijatelja. [3]A imali su u Babilonu kumira, imenom Bela[d] i prinosili mu svaki dan po dvanaest artaba najboljeg brašna, četrdeset ovaca i šest metreta vina. [4]I kralj ga je štovao i svaki dan išao da mu se klanja. A Daniel se klanjaše svome Bogu. [5]Stoga mu reče kralj: »Zašto se ti ne klanjaš Belu?« On odgovori: »Jer ne štujem rukotvorenih kumira, nego Boga živoga, koji stvori nebo i zemlju i koji gospodari svakim tijelom!« [6]Tada će kralj: »Ti dakle misliš da Bel nije živi bog? Zar ne vidiš što sve pojede i popije svaki dan?« [7]I reče Daniel smiješeći se: »Ne varaj se, kralju; iznutra je od gline, izvana od mjedi; nikada taj još nije ni jeo ni pio.«

[8]Kralj, bijesan, dozva Belove svećenike te im reče: »Ako mi ne reknete tko jede ovu hranu, umrijet ćete; no ako dokažete da to Bel jede, umrijet će Daniel što pogrdi Bela.« [9]I reče Daniel kralju: »Neka bude po tvojoj riječi[e]!« A svećenika Belovih bijaše sedamdeset, ne brojeći žene i djecu.

[10]Kralj tako uđe s Danielom u hram Belov[f]. [11]Svećenici mu Belovi rekoše: »Mi ćemo izići, a ti, o kralju, naredi da se postave jela i donese miješano vino: zatim zaključaj vrata i zapečati ih svojim prstenom; ako ujutro dođeš i ne nađeš da je Bel sve pojeo, neka umremo – mi ili Daniel, naš klevetnik.«

[12]Nisu se bojali, jer bijahu načinili pod stolom tajni ulaz kojim bi svaki dan dolazili i trošili jelo.

Daniel otkriva varku

[13]Ali kad oni izađoše i kralj dade postaviti jela Belu, [14]Daniel naredi svojim slugama da donesu pepela i njime pospu sav hram pred očima kraljevim. Tada iziđoše, zaključaše vrata, zapečatiše ih kraljevim prstenom te otiđoše. [15]Svećenici, po običaju, dođoše noću sa ženama i djecom: sve izjedoše i popiše. [16]Kralj sutradan urani, a tako i Daniel. [17]I kralj ga zapita: »Daniele, jesu li pečati nepovrijeđeni?« – »Nepovrijeđeni su, kralju«, odgovori Daniel. [18]Čim se otvoriše vrata, kralj pogleda na stol i povika iza glasa: »Velik li si, Bele, i nema nikakve prijevare u tebe!« [19]Daniel se nasmija; zadrža kralja da ne uđe, pa mu reče: »Pogledaj pod, istraži čije su ovo stope!« [20]»Vidim stope muškaraca, žena i djece« reče kralj. [21]I bijesan, dade uhvatiti svećenike, žene i djecu njihovu. Tada mu pokazaše tajna vrata na koja su ulazili i trošili ono što bijaše na stolu. [22]Kralj ih dade pogubiti, a Bela predade Danielu, koji razori njega i njegov hram.

Daniel ubija zmiju

[23]A bijaše i velik zmaj koga štovahu[g] Babilonci. [24]Kralj reče Danielu: »Hoćeš reći da je mjeden? Gle! Živi, jede, pije: nećeš valjda kazati da ovo nije živi bog. Pokloni mu se!« [25]Daniel odgovori: »Ja se klanjam Gospodu Bogu svome; on je Bog živi. A ti, kralju, daj mi vlast, i ja ću ubiti ovu zmiju bez mača i bez toljage.« [26]I reče kralj: »Dajem ti!« [27]Tada Daniel uze smole, masti i dlaka, sve to ispeče, načini od toga kuglice te ih baci

a) Sljedeći su izvještaji poučna priča protiv kulta idola, u duhu Mudr 15 i 16. Naznačit ćemo samo najvažnije razlike u tekstu LXX.
b) LXX ima naslov: »Proročanstvo Habakuka, sina Jošuina, iz plemena Levijeva« (usp. r. 33).
c) LXX: » Bijaše neki čovjek, koji bijaše svećenik, po imenu Daniel, sin Abalov, prijatelj kralja babilonskog«.
d) Bel je jedno od Mardukovih imena. Marduk je zaštitnik Babilona (usp. Iz 46,1; Jr 50,2; 51,44).
e) LXX: Sam Daniel sebi predlaže kaznu.
f) LXX skraćuje ono što sada slijedi.
g) U Babilonu nije poznat kult divinizirane (= obožanstvenjene) zmije. Pripovijest o zmiji koju je ugušilo jelo što ga je pripravio Daniel poznata nam je iz starih židovskih pisaca koji je donose u svojim komentarima (Jr 51,44).

zmaju u ždrijelo. Zmaj proguta i rasprsnu se. A Daniel reče: »Gledajte čemu se klanjate!«

Daniel u lavskoj jami[a]

[28]Kad to čuše Babilonci, silno se razbjesnješe i pobuniše se protiv kralja. Rekoše: »Kralj postade Židov: Bela sruši, zmaja ubi, svećenike pokla.« [29]Navališe dakle kralju i rekoše: »Predaj nam Daniela, inače ćemo ubiti tebe i tvoj dom!« [30]I vidje kralj da žestoko navaljuju; prisiljen, preda im Daniela. [31]Oni ga baciše u lavlju jamu: i ostade ondje šest dana. [32]U jami bijaše sedam lavova kojima davahu svaki dan po dva trupla i dvije ovce: tada im ne dadoše ništa da bi proždrli Daniela.

[33]A prorok Habakuk bijaše u Judeji: upravo bijaše skuhao kašu i nadrobio kruha u posudu te pošao da odnese žeteocima u polje. [34]I Anđeo Gospodnji reče Habakuku: »Odnesi ručak koji imaš u Babilon, Danielu u lavljoj jami!« [35]Habakuk odgovori: »Gospodine, Babilon ne vidjeh i za jamu ne znam!« [36]Anđeo ga Gospodnji uhvati za vrh glave i noseći za kiku spusti ga u Babilonu povrh jame hitrinom svoga duha. [37]I povika Habakuk: »Daniele, Daniele, uzmi ručak što ti ga šalje Bog!« [38]A Daniel reče: »Spomenuo si se mene, Bože, i nisi zapustio one koji tebe ljube.« [39]I ustade Daniel i blagova, a Anđeo Gospodnji odmah vrati Habakuka u njegovu zemlju.

[40]Sedmoga dana dođe kralj da oplače Daniela; priđe jami, pogleda, kad ono: Daniel sjedi. [41]Tada kralj povika iza glasa: »Velik si, Gospode Bože Danielov, i nema drugoga Boga osim tebe!« [42]I zapovjedi da Daniela izvade iz jame i da onamo bace one koji su njega htjeli upropastiti: lavovi ih učas požderaše pred njegovim očima.

a) Tu susrećemo neku vrst podvostručenja onog prizora koji je opisan u pogl. 6. Posredovanje Habakuka »kojega anđeo uhvati za vrh glave« možda je nadahnuto na Ez 8,3.

HOŠEA

Natpis

1 Riječ Jahvina koja dođe Hošei, sinu Beerijevu, u dane Uzije, Jotama, Ahaza i Ezekije, kraljeva
judejskih, u dane Jeroboama, sina Joaševa, kralja izraelskog[a].

I. Hošeina ženidba i njezino simboličko značenje[b]

Hošea se ženi i dobiva djecu

2 Početak riječi Jahvinih Hošei. Jahve reče Hošei:
»Idi, oženi se bludnicom[c] i izrodi djecu bludničku[d],
jer se zemlja bludu odala, odmetnuvši se od Ja-
hve!«
3 I on ode, uze Gomeru, kćer Diblajimovu, koja
zače i rodi mu sina.
4 Jahve mu reče: »Nadjeni mu[e] ime Jizreel[f], jer 1 Kr **18** 45+
još samo malo i kaznit ću pokolje jizreelske na 2 Kr **9** 1-10;
domu Jehuovu i dokončat ću kraljevstvo doma Iz- **18** 1-17;
raelova. 5 I u taj dan slomit ću luk Izraelov u Dolini **17** 2-6
jizreelskoj[g].«
6 I ona opet zače i rodi kćer. I reče mu Jahve:

a) I u dane njegovih nasljednika sve do svršetka Sjevernog kraljevstva.
b) U nizu proročkih simboličkih radnji (Jr 18,1+) ovdje sam Hošein život otkriva tajnu Božjeg nauma. Hošea je ljubio i još ljubi neku ženu koja je na tu ljubav odgovarala samo izdajom. Tako Jahve vazda ljubi Izrael, nevjernu zaručnicu i pošto ga je iskušao opet će ga obradovati prvom ljubavlju i vratiti mu nepokolebivu i neprolaznu ljubav zaručnice (1 – 3). Već su, bez sumnje, prije Hošee označavali prostitucijom štovanje koje su Kanaanci iskazivali svojim idolima zbog bavljenja s time povezanom svetom prostitucijom (Izl 34,15). Oponašajući njihovo idolopoklonstvo Izrael se jednako odao prostituciji (Izl 34,16). Hošea je, naprotiv, prvi koji likom ženidbenog veza predstavlja Jahvine odnose s njegovim narodom, nakon saveza na Sinaju označuje izraelsko izdajničko poklonstvo ne samo kao prostituciju nego kao preljub. Nakon njega taj motiv će preuzeti drugi proroci (Iz 1,21; Jr 2,2; 3,1; 3,6–12). Ezekiel to razvija u dvjema veliklm alegorijama (16; 23). Deuteroizaija će predstaviti izraelsku obnovu kao pomirenje nevjerne zaručnice (Iz 50,1; 54,6–7; usp. Iz 4 – 5). Možda treba i Jahvine odnose s Izraelom gledati u svadbenim slikama Pjesme nad pjesmama i Ps 45. Naposlijetku u NZ Isus kada predstavlja mesijansko razdoblje kao svadbu (Mt 22,1–14; 25,1–13) i nadasve kada se nazivlje zaručnikom (Mt 9,15; usp. Iv 3,29) pokazuje da se ženidbeni savez između Jahve i.njegovog naroda potpunoma ostvaruje u njegovoj osobi. I sv. Pavao će koristiti taj motiv: 2 Kor 11,2; Ef 5,25–33; usp. 1 Kor 6,15–17) što će napokon preuzeti Otk 21,2. – Prva tri poglavlja u Hošeinoj knjizi oblikuju jasno određeno jedinstvo. Možemo ih podijeliti na tri odsjeka od kojih svaki obuhvaća jedan dio za sadašnjost gdje Bog predočuje Izraelu njegov grijeh i drugi dio što naviješta buduće spasenje (1,2–9; 2,1–3; 2,4–15; 2,16–25; 3,1–4; 3,5).
c) BJ prevodi: »ženu koja se odaje bludu« (usp. 4,12; 5,4) bilo da je Gomer poznata otprije kao takva ili se to više otkrila kasnije.
d) Ne da se ona moraju roditi od preljuba, nego jer im majka prenosi svoju narav: kakva majka, takva djeca (Ez 16,44; Sir 41,5).
e) Imena koja Hošea ima nadjenuti svojoj djeci proročka su (usp. Iz 1,26+).
f) Jizreel (»Bog sije«, usp. 2,24–26) također je naziv jedne kuće izraelskih kraljeva. Tu je Jehu zaklao ženu i Ahabove nasljednike (2 Kr 9,15 – 10,14). Za razliku od Druge knjige o kraljevima (10,30) Hošea osuđuje to djelo.
g) Jizreelska dolina (kroz koju prolazi glavna prometnica između Egipta i Asirije), a posebno Megido (ovdje ulazi iz Primorja dalekovodni prolaz u dolinu) tvori klasično bojno polje u Svetoj zemlji (Suci 4,12–16; 6,33; 1 Sam 28,4; 2 Kr 23,29). Ona predstavlja mjesto eshatološke borbe (Zah 12,11; Otk 16,16). Ali u isto vrijeme njezina plodnost, označena samim imenom (»Bog sije«) doziva u pamet rođenje novog naroda (2,24–25). To će biti »dan jizreelski« (2,2).

»Nadjeni joj ime Nemila, jer mi odsad neće biti
mila kuća Izraelova, od nje ću se povući[a]; 7 a omiljet
14 4 će mi kuća Judina, spasit ću je Jahvom, Bogom
Ps 20 8 njihovim, a neću je spasiti lukom, mačem ni kop-
Izr 21 31 Mih 5 9 ljem, ni konjima ni konjanicima[b].«
Iz 30 16; 31 1 8 Kad odoji Nemilu, zače opet i rodi sina. 9 I reče
Zah 4 6 Jahve: »Nadjeni mu ime Ne-narod-moj[c], jer više ni-
ste narod moj i ja vama nisam više Onaj koji jest[d].«

Budućnost Izraela

1 Post 22 17; 32 13 ↗Rim 9 27 ↗Rim 9 26 **2** »A djece Izraelove bit će brojem
k'o pijeska u moru[e]
što se izmjerit' ne može ni
izbrojit'.
Umjesto[f] da im govore: 'Vi niste moj
narod,'
Iv 1 12 zvat će ih: 'Sinovi Boga živoga.'
Jr 3 18+ 2 Ujedinit će se sinovi Judini i sinovi
Izraelovi,
postavit će sebi jednoga glavara
i otići će iz zemlje[g];
1 5+ jer velik će biti dan jizreelski.
2 3 Recite braći svojoj: 'Narode moj,'
2 24-25+ sestrama svojim: 'Mila[h].'

Jahve i njegova nevjerna žena[i]

4 Podignite tužbu, podignite[j], protiv
majke svoje,
jer ona mi nije više žena,
a ja joj muž[k] više nisam.
Nek' odbaci od sebe bludničenja[l]
i preljube izmeđ' svojih dojki,
5 da je golu[m] ne svučem
te učinim da bude k'o na dan rođenja;
da je ne obratim u pustinju[n], Jr 6 8; 9 11
da je u zemlju suhu ne obratim
i žeđu ne umorim.
6 Ja joj djece neću milovati,
jer djeca su to bludnička. 1 2+
7 Da, bludu se odala mati njihova,
sramotila se ona koja ih zače.
Da, rekla je: 'Trčat ću za svojim Jr 2 25; 3 1 Am 2 4 Jr 44 17
milosnicima[o],
za njima koji mi daju kruh moj
i vodu,
vunu moju i lan, ulje i piće moje.'
8 Stoga ću put[p] joj trnjem zagraditi,
zidom opkoliti, da ne nađe više Jr 2 23
svojih staza.
9 I trčat će za milosnicima, ali ih stići neće,
tražit će ih, al' ih neće pronaći.
Tada će reći: 'Idem se vratiti prvome Jr 3 22 Hoš 6 1-3 Lk 15 17-18
mužu,
jer sretnija bijah prije nego sada.'
10 I ona nije razumjela da joj ja davah
i žito i mošt i ulje, Pnz 7 13; 8 11 - 18 Ps 144 12
da je ja obasipah srebrom i zlatom
od kojega načiniše baale[q].
11 Stoga ću uzeti natrag svoje žito
u svoje vrijeme
i svoj mošt u pravi čas;
oduzet ću svoju vunu i svoj lan
kojima je imala pokriti golotinju svoju;
12 sad ću joj otkriti sramotu na oči Ez 16 37
njenih milosnika,
i nitko je iz moje neće izbaviti ruke. Iv 10 29

a) BJ: »da joj još oprostim«. BJ ne prevodi izvorno ime: *lō'ru'ha-mah*. Osobno ime znači »Nemila« ili »ona prema kojoj nema više samilosti«.
b) Ovaj redak je vrlo vjerojatno dodatak Hošeinih učenika koji su pobjegli u Judeju nakon pada Samarije, primjenjujući na Južno kraljevstvo poruku upravljenu Sjevernom kraljevstvu.
c) BJ ne prevodi izvorno ime: *lō'ammî*. Imena troje djece označuju postupnu Jahvinu strogost. Ovaj puta prekid je potpun.
d) BJ: »i ja ne postojim za vas«. Smjera se na objavu značenja Jahvinog imena (Izl 3,14: »Ja sam koji jesam«). Vidi se da ovaj izraz ima u Hošee smisao zaštitne i spasonosne prisutnosti Boga Saveznika (»Ja sam« odgovara »mom narodu«). Neki grč. rkpp. imaju lectio facilior: »Ja nisam vaš Bog.«
e) Preuzeto je staro obećanje, zasvjedočeno jahvističkom (Post 32,13) i elohističkom (Post 22,17) predajom.
f) Jizreel, simboličko mjesto dana Jahvinog (usp. Am 5,18+) ovdje je poimence nazvano dan jizreelski (r. 2; usp. 1,5).
g) Nesiguran prijevod. BJ: »poplavit ću zemlju«. Drugi ovo mjesto razumiju: »zauzet će zemlju«, »potopit će zemlju« ili »vratit će se iz zemlje« (sužanjstva).
h) BJ: »Ona prema kojoj imaju samilost«. Nova simbolička imena (suprotna onima iz 1,6 i 1,9). Jizreelu, prvom Hošeinom sinu prorok ne navodi suprotno ime. Njegovo značenje je dvostruko: znači nesreću i sreću (1,5+).
i) Ovdje Jahve govori jezikom povrijeđene ljubavi, koja ne ustupa mjesto mržnji, nego nizom kazni pokušava vratiti nevjernu ženu. Uspijeva u tom, stavlja je na kušnju, ponovno je prihvaća zaručničkim žarom i obasiplje je dobrima.
j) Sudski govor je učestali književni oblik u proroka (usp. 4,1; Iz 3,13; Mih 6,1; Jr 2,9 itd.). Ali u ovim tekstovima Bog vodi raspravu sa svojim nevjernim narodom. Poziv upućen djeci, također krivcima, kao i njihova majka (1,2), upravljen je da je optuži, poziv je da se od nje odijele.
k) Ovi izrazi su posvjedočeni u Mezopotamiji kao pravni obrazac rastave. Vjerojatno je bilo isto u Izraelu.
l) »Bludničenja« i »preljube« treba ovdje uzeti kao privjeske, tetoviranja i ostale znakove koji su izdvajali bludnicu (usp. Izr 7,10; Post 38,15).
m) BJ: »Dok je ne svučem sasvim golu«. Pravni običaj da se skine odjeća s grešne zaručnice također je uhodan na Bliskom istoku (usp. Iz 16,37–39; Iz 47,2–3; Jr 13,22; Nah 3,5; Otk 17.16).
n) Od zaručnice se prelazi na zemlju kao njezin simbol. Kanaanska bogatstva uzrok grijeha Izraela (10,1; 13,6) moraju iščeznuti (4, 3; 5,7; 9,6; 13,15).
o) Doslovno: »ići za«, »slijediti« u smislu »pridobiti«. »Milosnici« su kanaanska božanstva.
p) LXX i sir. TM: »tvoj put«.
q) BJ: »za Baala«. Da naprave predmete određene za štovanje Baala.

Am 5 21-23 Iz 1 13-14 Jr 7 34 13 Učinit ću kraj svim njenim
veseljima,
svetkovinama, mlađacima,
subotama
i svim blagdanima njezinim.
14 Opustošit ću joj čokote i smokve[a]
za koje je govorila:
'To je plaća što mi je dadoše moji
milosnici.'
Ps 80 13-14 Iz 5 5-6 Obratit ću ih u šikarje,
i životinje će ih poljske obrstiti.
15 Kaznit ću je za dane[b] Baalove
kojima je kâd palila,
kitila se grivnom i kolajnom
i trčala za svojim milosnicima;
Jr 2 32 a mene je zaboravljala –
riječ je Jahvina.
16 Stoga ću je, evo, primamiti[c],
odvesti je u pustinju[d]
i njenu progovorit' srcu.
17 I vratit ću joj ondje njene vinograde,
Iz 65 10 Jš 7 24-26 i od Doline ću akorske učiniti
vrata nade[e].
Ondje će mi odgovarat' ona kao u Jr 2 2
dane svoje mladosti,
kao u vrijeme kada je izišla iz Izl 13 17+
Egipta.
18 U onaj dan – riječ je Jahvina –
ti ćeš me zvati: 'Mužu moj',
a nećeš me više zvati: 'Moj Baale[f].'
19 Uklonit ću joj iz usta imena baalska
i neće im više ime spominjati.
20 U onaj dan, učinit ću za njih savez Post 9 8s Ez 34 25 Job 5 23
sa životinjama u polju,
sa pticama nebeskim
i gmazovima zemskim;
luk, mač i boj istrijebit ću iz zemlje 1 7
da mirno[g] u njoj počiva. Iz 2 4
21 Zaručit ću te[h] sebi dovijeka;
zaručit ću te u pravdi i u pravu,
u nježnosti i u ljubavi;
22 zaručit ću te sebi u vjernosti
i ti ćeš spoznati Jahvu[i].
23 U onaj dan – riječ je Jahvina –
odazvat ću se nebesima,
a ona će se zemlji odazvati;

a) BJ prevodi: »čokot i smokvu«. Tradicionalni izraz za mir, spokojstvo i udobnost, koja je vladala u Salomonovo vrijeme (1 Kr 5,5) i što će ponovo postojati u mesijanskim vremenima (Mih 4,4; Zah 3,10). Ovdje se govori da blagostanje odvraća narod od Jahve (usp. Pnz 8,11–20) i potiče ga na štovanje idola kojima se spomenuto blagostanje pridjevalo (rr. 7–14).
b) Dani obredne svečanosti (usp. 9,5; Ps 118,24; Neh 8,9).
c) BJ: »Stoga ću je zavesti«. Izraz ima jaki smisao: stav je nekoga koji odvraća svoga druga s utrta puta (usp. Suci 14,15). Isti izraz koristi se kod zavođenja djevice (Izl 22,15. Usp. također Jr 20,1).
d) Život u pustinji za vrijeme Izlaska pojavio se kao izgubljeni ideal (već Am 5,25; Hoš 12,10). Izrael još dijete (Hoš 11,1–4) nije poznavao strane bogove i vjerno je slijedio Jahvu, prisutnog u oblaku (Hoš 2,16–17; Jr 2,2–3). O proročkoj upotrebi motiva Izlaska v. još Izaiju (43,3+).
e) Dolina akorska jedna je od dolina u okolici Jerihona koja omogućuje pristup u unutrašnjost zemlje. Bila je poprište gdje je Jahve strogo kaznio čin nevjere (Jš 7,26+). Postat će vrata nade otvarajući pristup u obnovljenu Svetu zemlju.
f) Baalovo ime (gospodar) nadjevalo se mužu. To ime je negda ulazilo u složenicu kod brojnih osobnih imena (usp. 1 Sam 14,49+; 2 Sam 2,8 itd.; 1 Ljet 8,33; 9,39–40, itd.), a da to nije uključivalo idolopoklonstvo: Jahve je bio »gospodar« kojemu je ime posvećivalo svog nosioca. Ali u novije doba riječ *bā'al* smatrana je bezbožnom zbog svojeg upućivanja na kanaanske Baale (usp. Suci 2,13+). Tako Hošea zabranjuje tu uporabu (r. 19). Prijelaz od »mojeg gospodara« na »mojeg muža« daje do znanja da je naglasak odsada stavljen više na tijesnu bračnu vezu negoli na zaručničinu podređenost zaručniku (usp. Iv 15,15).
g) Mesijanska obnova izvršit će se u pravdi i svetosti (rr. 21–22). Odsada će se Bog vratiti da prebiva među svojim narodom kako bi ga obasuo svojim dobročinstvima (usp. Lev 26,3–13; Pnz 28,1–14). Nebo će dati kišu u svoje vrijeme a zemlja svoje obilne plodove (Hoš 2,23–24;14,8–9; Am 9,13; Jr 31,12.14; Ez 34,26–27.29; 36,29–30; Iz 30,23–26; 49,10; Jl 2,19.22–24; 4,18; Zah 8,12). Neće više biti bojazni da dođu drugi i preuzmu posjed (Am 9,15; Iz 65,21–23; usp. Pnz 28,30–33) jer Izrael neće više podleći stranom osvajanju (Mih 5,4; Iz 32,17–18; Jl 2,20; Jr 46,27; usp. Iz 4,5–6 protumačeno u 25,4–5). Bog će sklopiti za njega ugovor s divljim zvijerima (Hoš 2,20; Ez 34,25.28). Mir će se protegnuti na sve narode (Iz 2,4 = Mih 4, 3; usp. Iz 11,6–8+; 65,25) pod okriljem Kralja-Mesije (Iz 9,5–6; Zah 9,10). Sama smrt će iščeznuti (Iz 25,7–8) i radost će zamijeniti patnju i suze (Iz 65,18–19; Jr 31,13; Bar 4,23.29; usp. Otk 21,4).
h) Ovaj glagol SP upotrebljava jedino za djevojku, djevicu. Tako Bog posvema poništava preljubničku prošlost Izraela koji postaje kao novo stvorenje. Kod izraza »zaručit ću te u (pravdi)« ono što slijedi prijedlog »u« znači zaručnikov miraz prema zaručnici (ista konstrukcija nalazi se u 2 Sam 3,14). Ono što Bog daje Izraelu ovim novim brakom nisu više materijalna dobra starog saveza (2,10) nego raspoloženja potrebna da bi narod odsada bio vjeran savezu. Ovdje imamo već u zametku sve ono što će razviti Jeremija i Ezekiel: novi i vječni savez (»dovijeka«, r. 21), zakon upisan u srcu, novo srce i novi Duh (Jr 31,31–34; Ez 36,26–27. Usp. Ez 36,27+).
i) Riječ *'hesed* izražava prije svega misao nekog veza i zalaganja. Na svjetovnom području označava prijateljstvo, slogu, poštenje, osobito kada ove kreposti proizlaze iz nekog ugovora. Kod Boga ovaj izričaj označava vjernost njegovom savezu i dobrotu koja odatle izvire prema izabranom narodu (»ljubav« u Izl 34,6) i stvarno (i ovaj izraz odgovara polazeći ovdje od Hošee usporedbi ženidbenog veza) riječ je o Božjoj ljubavi prema njegovom narodu (Ps 136,1–26; Jr 31,3 itd.) i dobročinstva koja odatle izviru (Izl 20,6; Pnz 5,10; 2 Sam 22,51; Jr 32,18; Ps 18,51). Ali ovaj Božji *'hesed* očekuje i od čovjeka *'hesed* tj. duševni dar, povjerljivo prijateljstvo, predanost, nježnost, »pobožnost«, jednom riječju ljubav koja prelazi u radosno podlaganje volji Božjoj i u ljubav prema bližnjemu (Hoš 4,2; 6,6). Ovaj ideal potvrđuju brojni Psalmi odlika je *Hasidima* ili »Hasidejaca« (1 Mak 2,42+).
j) Kod Hošee »spoznaja Jahve« prati *'hesed* (ovdje rr. 21–22; 4,2; 6,6). Bogospoznaja nije samo razumski uvid. Kao što Bog omogućuje da ga čovjek »spozna« povezujući se s njim savezom, očitujući se dobročinstvima svoje ljubavi (*'hesed*) tako čovjek »spoznaje Boga« po držanju koje uključuje vjernost njegovom savezu, priznanje njegovih dobročinstava, ljubav (usp. Job 21,14; Izr 2,5; Iz 11,2; 58,2). U mudrosnoj literaturi »spoznaja« znači skoro isto kao »mudrost«.

24 zemlja će se odazvati žitu, moštu i ulju,
1 4-9 a oni će se odazvati[a] Jizreelu.
25 I posijat ću ga[b] u zemlji,
zamilovat ću Nemilu,
↗Rim 9 25 Ne-narodu mom reći ću: 'Ti si narod moj!'
↗1 Pt 2 10 a on će reći: 'Bože moj[c]!'«

Hošea prihvaća nevjernicu i stavlja je na kušnju

3 Potom mi Jahve reče: »Idi opet, ljubi ženu
koja drugog ljubi[d] i čini preljub, kao što Ja-
hve ljubi djecu Izraelovu dok se oni k drugim bogo-
vima okreću i žude za kolačima od grožđa[e].« 2 Ja je Jr 7 18
tad kupih za petnaest srebrnika, za homer i letek
ječma[f], 3 i rekoh joj: »Za mnogo dana ostat ćeš mi
povučena[g], nećeš se odavati bludu ni podavati ni-
kojem čovjeku, a ni ja neću k tebi prilaziti.«
4 Jer mnogo će dana sinovi Izraelovi ostati bez
kralja i bez kneza, bez žrtve i bez stupa, bez
oplećka i bez kumira. 5 Poslije toga, sinovi će se Iz- Izl 23 24+
raelovi vratiti; tražit će Jahvu, Boga svoga, i Davi- 28 6+ 1 Sam 15
da, svoga kralja[h]; sa strahom će pristupiti k Jahvi i Hoš 2 9; 14 2
k njegovim dobrima, na kraju danâ. Jr 30 9

II. *Zločini Izraelovi i kazna*

Opća iskvarenost

Hoš 2 4+ **4** Čujte riječ Jahvinu, sinovi
Iz 3 13-15 Izraelovi,
Mih 6 1-5 jer Jahve se parbi sa stanovnicima
2 21-22+ zemlje.
Jr 7 9 2 Nema više vjernosti, nema ljubavi,
nema znanja Božjega u zemlji,
već proklinjanje i laž, ubijanje i krađa,
preljub i nasilje,
jedna krv drugu stiže.
Jr 4 28 3 Stoga tuguje zemlja i ginu svi stanovnici
Sef 1 3 s poljskim zvijerima i pticama nebeskim
te ugibaju i ribe u moru.

Protiv svećenikâ

4 Ipak neka se nitko ne parbi, neka
nitko ne kori!
Ali s tobom se moram parbiti[j], svećeniče.
5 Danju ti posrćeš,
a noću s tobom posrće i prorok;
pogubit ću mater tvoju[k].
6 Moj narod gine: nema znanja; Jr 5 4
jer si ti znanje[l] odbacio,
i ja odbacujem tebe iz svećenstva svoga; Mal 2 1-9
jer si Zakon svoga Boga zaboravio,
i ja ću tvoje zaboraviti sinove.
7 Što ih je više bivalo, više su protiv
mene griješili,
Slavu su svoju Sramotom[m] zamijenili. Jr 2 11+
8 Grijesima mog naroda oni se hrane,
duša im hlepi[n] za bezakonjem njegovim.
9 I sa svećenikom bit će k'o
i s narodom;
kaznit ću ga za njegove putove
i naplatit ću mu za njegova djela.
10 Jest će, ali se nasititi neće; Mih 6 14
bludničit će, ali se neće množiti,

a) BJ: »odgovorit će« (2,23–24). Treba uočiti kako se ponavlja glagol »odgovoriti«: Bog će odgovoriti na iščekivanje svojega stvorenja i stvorenje će odgovoriti na ono što ljudi očekuju od njega u suglasnosti s Božjim planom. To je suprotno sadašnjem stanju poradi grijeha (usp. 4, 3; Post 3,17s; Iz 11,6+; Rim 8,19+).
b) To je značenje imena Jizreel (usp. 1,4+; 1,5+).
c) Božja ljubav prema svom narodu u opreci je s imenima nesreće (»Nemila«, »Ne moj narod«) koja iščezavaju s naznačenim prokletstvom. Već u 2,1.3 dolaze u zamjenu protivna imena.
d) Grč. i sir., a TM ljubljena. Očito je istaknuo riječ o Gomeri koju je Hošea ljubio i još ljubi, ali ona ga je izdala i nastavlja ga izdavati. Prorokova velikodušnost prema nevjernoj zaručnici je simbol trajne ljubavi prema svome narodu.
e) Ili: k drugim bogovima okreću koji vole kolače od grožđa (usp. Dn 14,5–8).
f) Hošea otkupljuje Gomeru od njezina sadašnjeg gospodara ili od svetišta gdje je postala kultska prostitutka (*'ierodoulē*). Cjelokupna cijena kreće se otprilike prema cijeni ropkinje (Izl 21,32; Lev 27,4).
g) Vrijeme kušnje kako tumači r. 4 (usp. 2,8.9.16), prethodit će uspostavljanju saveza između Jahve i Izraela.
h) Židovska nadopuna (1,7+; usp. Jr 30,9; Ez 34,23).
i) Hošea opisuje stvarno stanje u suprotnosti s idealnim stanjem u kojem će živjeti obnovljeni narod (2,21–25): nema iskrenosti, ni ljubavi ni bogospoznaje (r. 1; usp. 2,21s); umjesto sklada između čovjeka i stvorenja (2,20.23s) životinje sahnu i ugibaju (4, 3. Usp. 2,24+).
j) Ispravljen r. TM: »Tvoj narod je kao oni koji bi imali parnicu sa svećenikom«. Ovdje je riječ o svem svećenstvu, odgovornom zbog neznanja i nemara, radi lakomosti kao i iznenađenja (6,9). Daljnji napadi na svećenstvo su: Jr 2,8; 6,13; Mih 3,11; Sef 3,4; osobito Mal 1,6–2,9.
k) Načelo osobne odgovornosti tek će se razviti stoljeće kasnije (usp. Post 18,24+; Ez 14,12+). O nedostojnim prorocima usp.: Jr 23,13–32; Mih 3,5.11, itd.
l) Svećenici su dužni poučavati narod u Zakonu (Pnz 33,10; Mal 2,5–8).
m) To znači da su Jahvu zamijenili Baalima. Tako targumi i sir. Tekst znači da su Jahvu zamijenili Baalom. TM: »promijenit ću njihovu slavu u sramotu«.
n) Svećenik imajući važan udio u žrtvama za grijeh (Lev 6,19–22) i pomirbenim žrtvama (Lev 7,7) izvlači dobit od grijeha naroda (usp. 1 Sam 2,12–17).
o) Vjerojatno je riječ o sakralnoj prostituciji kanaanskih kultova plodnosti.

jer oni su prestali štovati Jahvu –
11 blud, mošt i vino zarobiše im srce[a].

Idolopoklonstvo i razvrat

12 Narod moj savjet traži od drva, Jr 2 27
palica mu njegova daje odgovore[b]:
jer duh razvratni njih zavodi 1 2; 2 6
te se od Boga svoga bludu odaju.
13 Oni žrtvuju na gorskim vrhuncima Pnz 12 2+
i na bregovima pale kâd,
pod hrastom, jablanom i dubom;
jer je tako lagodno pod njihovom sjenom.
I zato, odaju li se vaše kćeri bludu,
čine li preljub vaše nevjeste,
14 neću vam kazniti kćeri što bludniče
niti nevjeste vaše što preljub čine[c];
jer oni sami idu nasamo s bludnicama Pnz 23 19+
i žrtvuju s milosnicama hramskim.
Tako, bez razuma narod u propast srlja!

Opomena Judi

15 Ako li se ti bludu odaješ, Izraele,
neka bar Juda ne griješi!
I ne idite u Gilgal, Jš 4 19+
ne penjite se u Bet Aven[d], Am 4 4+; 5 8
ne kunite se »živoga mi Jahve.« Jš 7 2+; Am 8 14; Jr 31 18

Izrael, tvrdoglava junica

16 Jer poput junice tvrdoglave
Izrael tvrdoglav postade,
pa kako da ga Jahve sad pase
k'o janje na prostranoj livadi?
17 Efrajim se udružio s kumirima: pusti ga! 14 9
18 A kad završe pijanku, Am 2 8; 6 4-6
bluda se prihvaćaju,
Sramotu vole više nego Slavu[e] svoju. 4 7
19 Vihor će ih svojim krilima stegnuti Jr 4 11-13
i njihovi će ih osramotit' žrtvenici. Am 1 14

Svećenici, moguénici i kralj vode narod u propast

5 Poslušajte ovo, svećenici,
pazi, dome Izraelov,
dome kraljev, de posluhni,
jer vaš je sud!
Vi ste bili zamka u Mispi[f]
i mreža napeta na Taboru.
2 Jamu su duboko iskopali prestupnici[g],
ali ću ih sve kazniti.
3 Poznajem ja Efrajima,
Izrael mi nije sakriven:
da, Efrajime, bludu si se odao,
okaljao si se, Izraele.
4 Ne daju im djela njihova Jr 13 23+
da se Bogu svome vrate,
jer je duh bluda među njima; 1 2
oni Jahve ne poznaju.
5 Ponos Izraelov svjedoči protiv njega; Am 6 8
svojom krivnjom posrnu Efrajim, 14 2
posrnut će i Juda s njim.
6 Ići će s ovcama i govedima Am 5 4+; 8 11-12
Jahvu tražiti Izr 1 28
ali ga naći neće – Iv 7 34; 8 21
povukao se od njih! Iz 55 6
7 Jahvu su iznevjerili:
rodili su kopilad; Hoš 2 6
vjetar će žarki[h] proždrijeti polja njihova.

Bratoubilački rat[i]

8 Zasvirajte u rog u Gibeji, Jl 2 1+
u trublju u Rami,
uzbunite Bet Aven: 4 15+
za petama[j] su ti, Benjamine!
9 Opustošit će Efrajima u dan kazne:
među plemenima Izraelovim objavljujem
ono što je sasvim pouzdano[k].
10 Knezovi judejski postadoše Pnz 19 14; 27 17
poput onih što razmiču međe[l];
na njih ću k'o vodu gnjev svoj izliti.

a) Nije to neka banalna tvrdnja o učincima vina, nego ukor Izraelu što je zbog dobre berbe grožđa prouzročio nerazumno religiozno ponašanje (7,14).
b) Riječ je o gatalačkim praksama koje su izvodili pomoću svetih drvenih predmeta.
c) Njihova nam je pogreška manje teška jer zavode ih primjeri njihovih muževa i otaca.
d) Bet Aven (»kuća grijeha«) odvratan je nadimak za Betel (»kuća Božja«).
e) Konj. *migg'onam,* »svoju slavu« (usp. r. 7). TM: *maginnêha* »njegove štitove«.
f) U Bibliji je nekoliko mjesta nosilo ovo ime, radi čega je teško reći na koje se ovdje misli. Kao za Tabor možda je riječ o nekom bogoštovnom mjestu čiji poslužitelji su zaveli narod na idolopoklonstvo. – BJ: »Jer vi ste čuvari prava, ali vi ste bili...« (ali usp. paralelu u Mih 3,1).
g) Nesiguran tekst. BJ prevodi: »iskopali su u Šitimu«. O Šitimu usp. Jš 2,1+. Ovdje se možda podsjeća na Baal Peor (9,10; usp. Br 25).
h) BJ s TM: *'hodeš* »mladi mjesec«: bilo da svečani dan postane dan kazne bilo da je nazočna prijetnja (o slijedećem mladaku).
i) Čitav ovaj odlomak a vjerojatno i slijedeći sve do 6,6 izgleda da se odnosi na sirsko efrajimski rat (735–734; usp. 2 Kr 16,5+).
j) Nesiguran tekst. TM: »iza tebe«. Možda ovu riječ treba ispraviti prema kontekstu i čitati: »uzbunite«.
k) Nesreća će neopozivo nadoći: odvlačenje u ropstvo, gubitak prostora (2 Kr 15,29), pad Samarije i propast izraelskog kraljevstva (2 Kr 17,5–6).
l) Aluzija na napredovanje judejske vojske na izraelsko područje a možda i aluzija na stare zloupotrebe Južnog kraljevstva (1 Kr 15,16–22). Knjiga Ponovljenog zakona (19,14; usp. 27,17) osuđuje one koji premještaju međe što su ih postavili pradjedovi, jer Bog je naredio podjelu dijelova obećane zemlje (usp. Jš 13,6).

11 Efrajim je tlačitelj, on pravdu[a] gazi
jer mu se svidjelo ići za ništavilom[b].
Iz 50 9+ 12 A ja ću biti poput moljca Efrajimu,
kao gnjilež kući Judinoj.

Ispraznost saveza sa strancima

7 11; 8 9; 12 2 13 Tad je Efrajim svoju bolest vidio,
a Juda ranu svoju;
15 19; 16 7-9 i pođe Efrajim u Asiriju,
obrati se Juda velikome kralju[c];
al' on vas neće iscijeliti
niti vam ranu vašu zaliječiti.
Hoš 13 7 14 Jer k'o lav ću biti Efrajimu,
Am 3 12 kao lavić domu Judinu;
Iz 5 29 ja, ja ću razderati i otići,
2 12 odnijet ću i nitko neće spasiti.

Jahve napušta svoj narod

Pnz 4 29-31+ 15 Poći ću, vratit ću se na svoje mjesto,
Jr 29 13 dok krivnju[d] ne priznaju
Am 5 4+ 6 i lice moje ne potraže;
kad u nevolji budu, iskat će me.

Privremeni povratak Jahvi[e]

6 »Hajde, vratimo se Jahvi!
On je razderao, on će nas iscijeliti:
on je udario, on će nam poviti rane;
2 poslije dva dana oživit će nas,
Ez 37 trećeg će nas dana podignuti[f]
i mi ćemo živjeti pred njim.
3 Težimo da upoznamo Jahvu:
k'o zora pouzdan mu dolazak.
Ps 72 6; On će nam doći poput dažda jesenskog,
63 2; 143 6 poput kiše proljetne što natapa zemlju.«
Pnz 11 14 4 Što za tebe mogu učiniti, Efrajime?
Što za tebe mogu učiniti, Judo?
= 13 3 K'o oblak jutarnji ljubav je vaša,
k'o rana rosa koje nestaje.
5 Zato sam ih preko prorokâ[g] sjekao Jr 1 10;
i ubijao riječima usta svojih; 5 14
al' sud će tvoj izaći k'o svjetlost[h]. Hoš 12 11
6 Jer ljubav mi je mila, ne žrtve, ↗Mt 9 13; 12 7
poznavanje Boga, ne paljenice[i]. Am 5 21+ Hoš 2 21-22+

Izraelova prošla i sadašnja zlodjela

7 Al' oni su kod Adama prekršili Savez[j] 8 1
i ondje mene iznevjerili.
8 Gilead je grad zlikovački,
pun krvavih tragova.
9 Družba je svećenička
kao zasjeda razbojnička:
ubijaju na šekemskom putu;
odista, sramotu počinjaju!
10 Strahotu vidjeh u domu Izraelovu[l];
Efrajim se ondje bludu odaje
i skvrni se Izrael.
11 I tebi sam, Judo, žetvu odredio
kad okrenem udes naroda svoga[m].

7 Kad hoću Izraela liječiti,
otkriva se bezakonje Efrajimovo
i zloća Samarije;
prijevarom se bave oni:
tat u kuću[n] provaljuje,
a vani napadaju razbojnici.
2 I u srcu svome oni ne kažu
da ja pamtim svu zlopakost njihovu!
Ali djela su ih njihova sad opkolila,
pred licem mojim ona stoje. Ps 90 8 Mal 3 16

Zavjera

3 Svojom zloćom razveseljuju kralja,
a knezove podlošću svojom.
4 Svi su oni preljubnici,
kao peć su ražarena

a) BJ s TM: »Efrajim je pritisnut, pravo zgaženo«. LXX upućuje na savez s Efrajimom i s Damaskom i na provalu bratskog kraljevstva (sirsko-efrajimski rat).
b) Konj. *šāve,* »laž«. TM: *sav* je nesiguran.
c) Konj. *'el melek rāb,* »velikome kralju«. TM: *'el melek Jāreb,* »kralju Jarebu« i »kralju osvetitelju«. Prisjećaj na danak koji je Menahem plaćao Tiglat-Pileseru III, 738. godine (usp. 2 Kr 15,19) i na Ahazov priziv istom kralju 735. godine (usp. 2 Kr 16,7–9).
d) Ili: »dok se ne pokaju«.
e) Prorok zamišlja pokorničku liturgiju gdje se možda služi rječnikom žrtvenog obreda (1 Kr 8,31–53; Jr 3,21–25; Jl 1 – 2; Ps 85). Narod je prestrašen navještajem da će ga Bog kazniti i napustiti (5,14–15), sam se bodri da se obrati njemu (rr. 1–3). Ali taj je povratak nestalan, bez unutarnjeg je obraćenja (rr. 4–6).
f) Izraz »poslije dva dana«, »treći dan« (usp. Am 1,3: »Za tri zločina Damaska, za četiri zločina«.) označuje kratko razdoblje. Od Tertulijana kršćanska je predaja koristila ovaj tekst za Kristovo uskrsnuće trećeg dana. Ali NZ ga nikada ne navodi kada o tom predmetu spominje Jonin boravak u ribljoj utrobi (Jon 2,1 = Mt 12,40). Ipak je moguće da se spominje uskrsnuće treći dan »po Pismima« (1 Kor 15,4, usp. Lk 24,46): kako se prvotni navještaj i vjeroispovijest odnose prema našem tekstu koji je protumačen po pravilima izlaganja onog vremena.
g) Proročka riječ Božja djelotvorna je: ostvaruje ono što naviješta (ovdje kaznu).
h) Tekst je malo ispravljen, izmjenjujući samo vokalizaciju. TM: »tvoji sudovi, svjetlost proizlazi«.
i) Usp. 2,21+; 2,22+; Am 5,21+; 1 Sam 15,22. U 14, 3 Hošea će čak reći da je samo valjana žrtva iskreno obraćenje.
j) Konj.: kod Adama. TM: »kao Adam« ili »kao čovjek«. Zagonetna aluzija. Možda je u Adamu (blizu ušća Jaboka) bilo neko idolatrijsko svetište. Možda tekst jednostavno znači da izraelska nevjernost potječe počevši od samog zauzeća u Palestini (usp. Jš 3,16; usp. više o tome Hoš 9,10). Savez je onaj sinajski.
k) Gilead je grad na istoimenoj visoravni u Transjordaniji (usp. Post 31,46–48).
l) Konj. TM *bebēt yiśrā'ēl,* prevodi »u kući Izraelovoj«.
m) Ovaj r. je kasniji dodatak (usp. 1,7+).
n) LXX. TM ispušta.
o) Od početka Sjevernog kraljevstva sve do 737. godine (ubojstvo Pekaha) sedam je kraljeva bilo ubijeno. Ovdje prorok doziva u pamet neku urotu: urotnici kriju svoju namjeru, zatim nakon jednog noćnog orgijanja ubijaju kralja i kneževe opijene vinom. Tako je umro Ela (1 Kr 16,9–10).

koju pekar više ne potpaljuje
kad zamijesi tijesto pa dok ne ukisne.
5 U dan kralja našega[a] knezovi
obolješe od žestine vina,
a on ruku pruža pijanima.
6 U zavjeri srce im se žari poput peći;
svu noć njihova jarost drijema,
ujutru se razgara k'o plam ognjeni[b];
7 poput peći svi se raspalili
te proždiru svoje suce.
Padoše svi njihovi kraljevi,
a nijedan od njih zazvao me nije.

Izrael se upropaštava pozivajući strance

8 Efrajim se miješa s narodima,
Efrajim je pogača što je ne prevrnuše[c].
9 Tuđinci proždiru snagu njegovu,
a on toga i ne zna!
5 12 Sjedine mu pobijeliše glavu,
Otk 3 17 a on toga i ne zna!
10 Naprasitost Izraelova
Am 4 6- protiv njih samih svjedoči;
11+ i oni se ne vraćaju Jahvi, Bogu svome,
i uza sve to oni ga ne traže!
11 Efrajim je kao golubica plaha[d] i bez razuma;
5 13+ oni pozivaju Egipat, idu u Asiriju.
12 Kamo god otišli[e], na njih ću razapeti
svoju mrežu,
oborit ću ih kao ptice nebeske,
za njihovu ih kazniti zloću[f].

Nezahvalnost i kazna Izraela

13 Teško njima jer od mene odbjegoše!
Propast na njih jer se pobuniše protiv mene!
7 1 Otkupit' ih hoću, a oni protiv mene lažu.
14 Oni me ne prizivlju iz srca
kada kukaju na svojim ležajima[g];
razdiru svoje lice zbog žita i mošta,
ali protiv mene[h] se bune.
15 Dok sam im ja mišicu krijepio,
oni su zlosti smišljali protiv mene!
16 Okreću se prema ništavostima[i],
oni su poput varljiva luka. Ps 78 57
Poradi razbješnjela jezika
knezovi će im od mača pasti,
bit će im to na ruglo u zemlji egipatskoj!

Uzbuna

8 Trublju na usta, 5 8
poput stražara na Domu Jahvinu[k]; Jl 2 1+
jer oni moj Savez prestupiše, 6 7
otpadoše od moga Zakona[l].
2 Meni viču: 6 1-3
»Poznajemo te, Bože Izraelov.« Jr 14 8-9
3 Ali je Izrael odbacio dobro,
dušman[m] će ga progoniti.

Bezvlađe i idolopoklonstvo

4 Kraljeve su postavljali bez mene[n], 1 Sam 8 1+;
knezove birali bez znanja moga. 11 12+
Od srebra svog i zlata načiniše sebi kumire
da budu uništeni.
5 Odbacih[o] tvoje tele, Samarijo, 1 Kr 12 28, 32
na njih se gnjev moj rasplamtio.
Dokle će ostati nečisti
sinovi Izraelovi?
6 Umjetnik ga je neki načinio, Izl 20 4;
i ono Bog nije[p]. 34 17
Prometnut će se u komadiće tele
samarijsko.

a) Vjerojatno blagdan u čast kralja.
b) Početak r. 6 treba povezati s prethodnim da bi dobili smisao ovog dosta teškog odlomka gdje tekst izgleda loše sačuvan. Konj.: *'appehem,* »njihova srdžba«. TM: *'opēhem,* prevodi »njihov pekar«.
c) Izgorio s jedne strane i neispečen s druge takav je kolač neupotrebljiv.
d) Prepušta se zavođenju (isti izraz kao u 2,16) tj. popušta zavođenjima stranih saveza misleći da će tako izbjeći kaznu koju prorok predočuje tako kao što Bog razapinje lovačku mrežu (r. 12).
e) Ili: »koliko god puta otišli« ili još »pa da i tamo idu«.
f) LXX čita *lera'ātām,* »za njihovu zloću«. TM: *le'adātām,* »prema njihovoj skupštini«. Prije ove riječi izostavlja se *kešema',* »kao što se čulo«. Možda možemo razumjeti: »kada čujem njihovo okupljanje« kao usporedbu s pticama produženu sve do svršetka retka. Tako bi se govorilo vjerojatno o glosi jer riječ *'ēdāh* je kasnija.
g) Bilo da je pravi ležaj, bilo da su sagovi ili plaštevi na koje bi se ispružili da mole (usp. Ps 4,5; Ps 149,5).
h) Konj. *jitgôdādû,* »razdiru«. TM: *jitgôrāru,* »borave u gostima«. O ovim obrednim razdiranjima usp. 1 Kr 18,28; Jr 16,6; 41,5. Konj.: *jāsôrû,* »bune se«. TM: *jāsûrû* »okreću«.
i) TM dodaje »upravio« a LXX to ispušta.
j) LXX. TM: »ne onomu koji je u visinama«.
k) BJ: »Kao orao nesreća pada na dom Jahvin«. Da bi odredili smisao rečenice treba dodati »nesreća pada«. O orlu kao slici nesreće usp. Jr 48,40; 49,22. Dom Jahvin ne označuje neki hram već Svetu zemlju, Jahvino vlasništvo (usp. 9,15).
l) Ovaj zbijeni i sinonimni paralelizam između saveza i Zakona susrećemo u elohističkoj (Izl 24,8), deuteronomističkoj (Pnz 4,13) i svećeničkoj predaji (Lev 26,15). Hošein životni okvir pripada deuteronomističkoj predaji.
m) Asirija.
n) Čini se da Hošea ne osuđuje ni kraljevsku instituciju ni Samarijsko kraljevstvo, makar je u protivnosti sa zakonitom davidovskom dinastijom u Jeruzalemu. On osuđuje uzastopne državne udare, nadahnute posve drugim brigama od brige o vjernosti Jahvi.
o) Konj. TM: »on odbacuje«.
p) Ovaj napad protiv idola slijedit će mnogi drugi u proročkoj književnosti (usp. Iz 40,20+; 41,21+).

10 13 Job 4 8 Izr 22 8 Gal 6 7 7Posijali su vjetar, i požet će oluju;
žito im neće proklijati,
neće brašna dati;
ako ga i dade
proždrijet će ga tuđinci.

Izrael se upropaštava pozivajući strance[a]

8Progutan je Izrael,
evo ga među narodima
poput nevrijedne posude;
5 13+ 9jer otidoše k Asircu,
divljem magarcu što sam živi!
Ez 16 32-34 Efrajim obdaruje milosnike[b].
10Neka ih samo obdaruje[c],
među narode ću ih sada razasuti:
i doskora će uzdrhtati
pod teretom kralja knezova[d].

Protiv grešnog bogoslužja

11Žrtvenike[e] je umnožio Efrajim,
za grijeh su mu oni poslužili.
12Da mu i tisuću zakona svojih napišem,
oni ih smatraju tuđima.
13Nek' žrtvuju klanice što mi ih prinose,
nek' samo jedu meso[f]!
6 6 Jahvi se ne mile.
Am 5 22 = 9 9 Odsad će se spominjati bezakonja njihova
i njihove će kazniti grijehe:
9 3; 11 5 Pnz 28 68+ Pnz 32 15, 18+ u Egipat će se oni vratiti.

Protiv raskošnih građevina

14Izrael je zaboravio tvorca svoga
i sebi dvorove sagradio;
Juda je namnožio gradove tvrde.
Am 2 5 Oganj ću pustiti na gradove njegove;
vatra će mu dvorove progutati.

Nevolje izgnanstva

9 Ne raduj se, Izraele,
ne kliči k'o drugi narodi[h];
bludu se oda, jer, ostavivši Boga svoga,
zavolio si plaću bludničku
po svim gumnima žitnim[i].
2Ni gumno ni kaca neće ih hraniti,
i mlado će ih vino prevariti[j]. 2 11
3Neće više živjeti u zemlji Jahvinoj,
Efrajim će se vratiti u Egipat 8 13+
i nečista će jela[k] jesti u Asuru.
4Neće više Jahvi lijevati vina,
nit' će mu prinositi žrtve svoje;
kruh će im biti kao kruh žalosti, Pnz 26 14
i nečist[l] će biti tko ga bude jeo;
jer njihov je kruh samo za njih,
neće ući u Dom Jahvin[m].
5Što ćete činiti na dan blagdanski,
na dan svetkovine Jahvine[n]?
6Jer, evo gdje odoše pred pustošenjem;
prihvatit će ih Egipat, sahraniti Memfis,
srebrna im blaga kopriva će baštiniti,
šatore će njihove obrasti trnje.

Progon proroka

7Dođoše dani kazne! Am 3 2+
Dođoše dani odmazde!
Nek' znade Izrael!
Lud je prorok, nadahnuti bunca! Iv 10 20
Zbog velikog bezakonja tvoga
i silnog buntovništva.
8Efrajim uhodi šator prorokov,
stavljaju mu zamke po svim putovima,
odmazda[o] je u kući Boga njegova. Am 7 10-17
9U duboku su pali pokvarenost Jr 20 1-6
kao u dane Gibeje; Suci 19
spomenut će se Jahve bezakonja njihova = 8 13
i grijehe će njihove kazniti.

a) Ovaj odlomak mora pripadati u vrijeme progonstva koje je uslijedilo nakon sirsko-efrajimskog rata (734. godine; 2 Kr 15,29).
b) Aluzija na porezni danak asirskom kralju (5,13; 7,11), a možda i na darove upućene Egiptu. Ovdje milosnici nisu više kanaanska božanstva kao u gl. 1 – 3 već tuđinske vlasti. Ipak se to događa uvijek u odnosu prema savezu s Bogom da su veze s poganskim vlastima jednake preljubu budući da su pogodovale štovanju bogova tih naroda ali i zato jer su u isto vrijeme bile neko pomanjkanje povjerenja u Boga, jedinog spasitelja Izraela (usp. Iz 30,1–5; 31,1–3).
c) Za odvođenje.
d) Asirski kralj.
e) TM: »da griješi«.
f) Nesiguran prijevod teškog, možda loše sačuvanog teksta.
g) Proročanstvo izrečeno možda prigodom neke poljoprivredne svečanosti.
h) LXX. TM: »prema klicanju«.
i) Zemaljska dobra smatrana su kao plaća za bludništvo Izraela, jer narod smatra rezultatom svog kulta prema Baalima i njegovim nemoralnim činima (usp. 2,7).
j) Ono što slijedi tumači zašto: neće više biti tamo da izvuku dobitak jer će ih odvesti. Drugi će to učiniti (8,7). LXX, sir. Vg i targumi: »prevarit ću ih«. TM: »prevarit ću ga«.
k) Svaka tuđa zemlja je nečista, jer su je uprljali idoli (usp. Am 7,17; 1 Sam 26,19). U izgnanstvu neće biti mogućnosti da se uzdržavaju od nečistih jela.
l) Prisutnost nekog pokojnika onečistila je jela pripravljena u pokojnikovoj kući.
m) Progonstvo će ih učiniti nesposobnima da prikazuju prvine u Hramu (Pnz 26,2).
n) Vjerojatno se govori o svetkovini Sjenica što je nemoguće slaviti u izgnanstvu jer bi se trebalo predstaviti pred Jahvom (Izl 23,16s).
o) Veoma nejasan tekst, vjerojatno loše sačuvan ali različiti predloženi ispravci ne zadovoljavaju.

Kazna za zločin u Baal Peoru

2 16+ Pnz 32 10 — 10 Kao grožđe u pustinji nađoh ja Izraela,
kao rani plod na smokvi vidjeh oce vaše;
Br 25 1-5 — oni dođoše u Baal Peor[a], posvetiše se
sramoti[b]
Jr 2 5+ — i postadoše grozote kao ljubimci njihovi.
11 Odletje poput ptice slava Efrajimova:
Pnz 28 18 — od rođenja, od utrobe, od začeća.
Pnz 32 25 — 12 Ako i podignu svoje sinove,
oduzet ću ih prije dobi muževne,
da, teško njima kada ih ostavim!
13 Efrajim je k'o da gledam Tir na
njivi[c] posađen,
al' će Efrajim djecu svoju voditi na klanje.
14 Daj im, o Jahve! A što da im dadeš?
Lk 23 29 — Daj im krilo jalovo, dojke usahle.

Kazna za zločin u Gilgalu

4 15 — 15 U Gilgalu[d] sva je njihova zloća,
ondje sam ih zamrzio.
Zbog njihovih djela opakih
8 1+ — iz kuće svoje ću ih izagnati,
1 6 — voljeti ih više neću,
svi su im knezovi odmetnici.
16 Pogođen je Efrajim,
Am 2 9 — korijen mu je usahnuo;
Mt 21 19p — roda neće imati.
9 12 — Ako im se i rodi djece,
ubit ću im mili plod utrobe.
Pnz 28 64-65 — 17 Odbacit će ih Bog moj
jer ga nisu poslušali;
Post 4 14 — i potucat će se među narodima.

Uništenje Izraelovih kumira

Iz 5 1+ — **10** Bujna je loza bio Izrael,
rod bogat ona je nosila.
Pnz 32 15 — I što mu je više rodilo plodova,
2 7, 14; 4 10s — to je više umnažao žrtvenike;
što mu je bogatija zemlja bila,
to je kićenije dizao stupove. — Izl 23 24+
2 Srce je njihovo prijevarno[e],
okajat će to oni!
Porušit će im On žrtvenike,
polomiti stupove njihove.
3 Kazat će tada: »Mi kralja[f] nemamo
jer se Jahve bojali nismo.
Tä čemu bi nam bio kralj?«
4 Riječi prosiplju,
lažno se kunu, sklapaju saveze;
a pravo cvate k'o otrovno bilje[g] — Am 6 12
u brazdama polja.
5 Za tele[h] betavensko — 8 5; 4 15+
strepe stanovnici Samarije;
da, zbog njega tuguje narod njegov,
svećenici njegovi kukaju nad njim,
nad slavom njegovom jer je od
njega prognana. — Otk 18 14
6 A njega samog odvući će u Asiriju
na dar velikome kralju[i].
Efrajima stid će spopasti,
crvenjet će se Izrael zbog svoje odluke.
7 Uništena je Samarija.
Njen kralj tek trunak je vodi na površju.
8 Bit će razorene sramne uzvišice, — 4 13
grijeh Izraelov; — 2 Kr 23 15s
trnje će i čičak rasti
po žrtvenicima njihovim.
Tad će govoriti brdima: »Pokrijte nas[j]!« — Iz 2 10 ↗Lk 23 30
i bregovima: »Padnite na nas!« — ↗Otk 6 16

Protiv Gibeje

9 Većma no u dane gibejske griješio si, Izraele! — 9 9+
A da se i ondje zaustaviše,
ne bi li ih zatekao rat kao
bezakonike gibejske[k]?
10 Kako mi se svidi[l], kaznit ću ih:
sabrat će se protiv njih narodi
da ih za dvostruko kazne bezakonje[m].

a) Datost ispričana u Br 25 smještena je u dolini istočno od Jordana (usp. Br 25,1; Još 2,1+). Izraelova nevjernost očitovala se, dakle, na vratima Obećane zemlje i urezana je u čitavoj njegovoj povijesti.
b) U hebrejskom *bošet* je prezirna oznaka za Baale (usp. 2 Sam 4,4+).
c) Ovaj veoma težak r. vjerojatno je loše sačuvan. BJ: »Efrajim je kao da sam ga gledao. Tir na njivi posađen«. Prorok možda uspoređuje Efrajimov sjaj sa sjajem Tira (usp. Iz 23,7s; Ez 27) ali izraz je nesiguran. LXX: *saîd,* »divljači« umjesto *sôr,* »Tir«.
d) Govori se vjerojatno o Šaulovu neposluhu u Gilgalu (1 Sam 13,7–14; 15,12–33) koji se nastavlja u pobuni glavara (svršetak retka).
e) Pretvara se kao da je privržen Jahvi dok je u stvari za Baala.
f) Nestalnost vlasti i asirsko vrhovništvo oduzimlju svaku djelotvornost kraljevskoj ustanovi.
g) Ironično: ono što uspijeva je pravna iskvarenost koja je postala otrovnom biljkom (usp. Am 6,12).
h) LXX i sir. TM: »telad«.
i) Konj. TM: »kralju Jarebu« ili »osvetničkom kralju« (5,13+).
j) Pred velikom katastrofom koja im oduzima sve životne mogućnosti, oni će zaželjeti svršetak svijeta. U istom smislu navodi Isus tu riječ (Lk 23,20; Otk 6,16).
k) Prorok smatra da postoji povezanost između gibejskog (Suci 19) i sadašnjih zločina. Postoji povezanost u kazni.
l) BJ i LXX: »Ja ću doći«.
m) Nejasno. Možda se govori o kraljevstvu (proglašenom u Mispi kod Galileje, 1 Sam 10,23–24) i o zločinu (Suci 19), možda je riječ samo o gibejskom zločinu koji je »dvostruk« (neizmjeran).

Prijetnje i poziv na obraćenje[a]

4 16 [11]Efrajim je junica dobro naučena
koja rado vrše;
Mt 11 29-30 šiju ću joj lijepu ujarmiti,
Jr 2 20; 5 5 upregnut ću Efrajima.
Juda će orati,
Jakov branat'.
[12]Sijte pravednost[b],
2 21+ požet ćete ljubav;
Mih 6 8 krčite zemlje nove:
Jr C4 3 vrijeme je da Jahvu tražite
dok ne dođe
i podaždi vam pravdom.

Prijetnja ratom

[13]Orali ste bezbožnost,
želi bezakonje,
jeli plod prijevare.
Iz 31 1 Pouzdao si se u kola svoja[c]
i u mnoštvo svojih ratnika,
[14]zato će se vika bojna
razlijegati tvojim gradovima
i sve će ti tvrđe biti razorene
k'o što Šalman[d] razori Bet Arbel
u dan ratni,
14 1 kada mater smrskaše na sinovima[e].
[15]Evo što vam Betel učini
jer ste u zlu ogrezli:
·11 u zoru će zavijek nestati kralja Izraelova[f]!

Neuzvraćena očinska ljubav[g]

11 Dok Izrael bijaše dijete,
Jr 2 1-9 ja ga ljubljah,
↗Mt 2 15 iz Egipta dozvah sina svoga[h].
[2]Al' što sam ih više zvao,
sve su dalje od mene odlazili[i];
baalima su žrtvovali,
kadili kumirima.
[3]A ja sam Efrajima hodati učio, Pnz 1 31+
držeći ga za ruke njegove;
al' oni ne spoznaše da sam se za njih brinuo.
[4]Užima za ljude privlačio sam ih,
konopcima ljubavi;
bijah im k'o onaj
koji u čeljustima njihovim
žvale[j] opušta;
nad njega se saginjah
i davah mu jesti[k]. Pnz 8 16
[5]U zemlju egipatsku[l] on će se vratiti, 8 13+
Asirac će mu kraljem biti,
jer se ne htjede vratiti k meni.
[6]Mač će bješnjeti njegovim gradovima,
uništiti prijevornice njegove,
proždirat će zbog spletaka njegovih.

Ljubav je jača

[7]Narod je moj sklon otpadu;
i premda ga k Višnjem dozivlju,
nitko da ga podigne[m].
[8]Kako da te dadem, Efrajime,
kako da te predam, Izraele!
Kako da te dadem kao Admu,
da učinim s tobom kao Sebojimu[n]?
Srce mi je uznemireno[o], Pnz 32 36
uzavrela mi sva utroba: Jr 31 20
[9]neću više gnjevu dati maha, Iz 54 8
neću opet zatirati Efrajima,
jer ja sam Bog, a ne čovjek: Br 23 19+
Svetac[p] posred tebe –
neću više gnjevan dolaziti!

a) Rr. 11–12 označuju plan koji je Jahve imao s Efrajimom: povjereno mu je poslanje opisano slikom oranja i sijanja (r. 11) ali plan u stvari pripada drugoj razini: učiniti da zavlada pravda i ljubav i traženje Jahve (r. 12). Efrajim je ipak učinio protivno (r. 13).
b) Pravednost je u vjerskom smislu sklad s Božjom voljom, izraženom u njegovom Zakonu (8,12).
c) LXX. TM: »tvoj put«.
d) Vjerojatno je moapski kralj Salmanu suvremenik Tiglata Pilesera III. (745–727) u vrijeme napada na Gilead gdje je ležao Bet Arbel ili Irbid.
e) Ili: »s njezinom djecom«. Takve su strahote tada pratile zauzeće gradova (usp. 14,1; 2 Kr 8,12; Iz 13,16; Nah 3,10; Ps 137,9).
f) Zora je često trenutak kada započinje bitka (Suci 9,34–37; Ps 46,6; Iz 17,14) i stoga čas u kojem Bog daje spasenje ili kažnjava porazom.
g) Ovo poglavlje bliska je paralela uz gl. 1 – 3. Nakon sličnosti izdajničke bračne ljubavi evo sličnosti nepriznate očinske ljubavi. Ipak će prve tri gl. knjige naglasiti da su djeca bila tijesno povezana s majkom (2,1.4). Već su na početku (1,2) obje perspektive bile ujedinjene.
h) Ovdje se nalazi prvo sjedočanstvo teme o Božjoj ljubavi kao *uzroku* izraelskog izabranja, nauk koji će biti obilno razrađen u knjizi Ponovljenog zakona (Pnz 4, 37; 7,7–9; 10,15, itd.). U Hošee prava povijest Izraela počinje s izlaskom iz Egipta. Čitav ovaj ulomak opisuje zlatno doba pustinje (usp. 2,16+). Od izvještaja Patrijarha izgleda da je Hošea poznavao ili preuzeo samo negativne crte (12,4–5.13).
i) LXX. TM: »zvali su ih i tako su se udaljili od njih«.
j) Konj. *'ûl,* »dojenče«. TM: *'ōl,* prevodi »jaram«. Konj.: »davah mu jesti«. Haplografijom *lô,* »njega« može ustupiti *lō',* »ne« što je prva riječ u r. 5.
k) Cijeli ovaj odlomak (rr. 3–4) pokazuje kako Jahve odgaja sina Izraela. Motiv božanske pedagogije preuzet će Ponovljeni zakon (8,5–6).
l) Umjesto da budu sužnji u Egiptu, bit će u Asiriji. Stanje će stoga ostati isto. Proturječje s 8,13 samo je prividno.
m) Nesiguran prijevod loše sačuvanog teksta.
n) Dva od pet gradova Pentapolisa (Post 10,19; 14,2.8; Pnz 29,22) koji su u elohističkoj predaji možda zauzimali mjesto Sodome i Gomore iz jahvističke predaje (Iz 1,9–10).
o) Veoma snažna riječ, točno dolazi u vezi razorenja okrivljenih gradova (Post 19,25; Pnz 29,22). Hošea upoznaje da je kaznu koja je predviđena, Božje srce gotovo unaprijed proživjelo (usp. Davidovu tužaljku nad Abšalomovom smrću, 2 Sam 19,1).
p) Božja je transcendencija snažno naglašena. Ali suprotno drugim starijim tekstovima (Izl 19,2+; 2 Sam 6,6–8, itd.) ili mlađim od ovoga ona je lišena svake zastrašujuće oznake i izražava se riječima ljubavi. Božanska svetost očituje se milosrđem praštanja dok čovjek obično daje maha srdžbi.

Povratak iz izgnanstva[a]

10 Za Jahvom će ići on,
Am 1 2+ k'o lav on će rikati;
Jr 25 30 a kad zarikao bude,
sinovi će mu veselo dohrliti sa zapada;
11 k'o ptice će dohrliti iz Egipta,
k'o golubica iz zemlje asirske,
i naselit ću ih po kućama njihovim –
riječ je Jahvina.

Iskvarenost Izraelova

12 [b]Opkolio me lažju Efrajim
i prijevarom Izraelov dom.
A i Juda još je nestalan
Bogu, Svecu vjernome[c].
12 2 Efrajim pase vjetar,
za vjetrom istočnim trči cio dan,
sve više je laži njegovih i nasilja.
5 13+ Savez sklapaju s Asirijom,
Iz 30 1s; 31 1s ulje nose u Egipat.

Protiv Jakova

4 1 3 S Izraelom[d] ima Jahve parnicu,
kaznit će Jakova prema postupcima,
vratit će mu po djelima njegovim.
Iz 43 27+ 4 Već u krilu materinu brata je potisnuo,
Post 25 26+ u snazi muževnoj s Bogom[f] se borio.
Post 32 24-28 5 S Anđelom se borio i nadvladao ga,
plakao je i zaklinjao ga[g].
Post 20 10-22 Našao ga je u Betelu
i ondje mu je govorio[h].
Am 4 13+ 6 Da, Jahve, Bog nad Vojskama,
Jahve je ime njegovo.
7 Ti se dakle Bogu svojem vrati,
čuvaj ljubav i pravednost
i u Boga se svoga uzdaj svagda[i]!

Pohlepa i kazna Izraelova

8 U ruci je Kanaanu kriva tezulja, Pnz 25 13+
on voli zakidati[j].
9 I reče Efrajim: »Samo sam se obogatio, Lk 12 16-21
blago sam nagomilao.« ↗Otk 3 17-18
Ali ništa mu od sveg dobitka neće ostati,
jer se ogriješio bezakonjima[k].

Izgledi za pomirenje

10 Ja sam Jahve, Bog tvoj, sve od zemlje = 13 4
egipatske, Izl 20 2
još ću ti dati da stanuješ pod šatorima 2 16+
kao u dane Sastanka[l];
11 govorit ću prorocima,
umnožit ću viđenja[m]
i po prorocima prispodobom učiti. 6 5

Nove prijetnje

12 Gilead je puko bezakonje, 6 8
ispraznost sama;
u Gilgali žrtvuju bikove[n]; 4 15; 9 15
zato će im oltari biti k'o hrpe kamenja
u brazdama poljskim.

Protiv Jakova i Efrajima

13 Jakov pobježe u kraj aramski,
za ženu služaše Izrael, Post 29
za ženu jednu stada čuvaše.
14 Al' po Proroku izvede Jahve Izraela iz Egipta, Izl 3 7-10
i po Proroku on ga je čuvao. Pnz 18 15, 18
15 Pregorko ga Efrajim uvrijedi: Hoš 11 1+
stoga će krv njegovu na nj svaliti,
platit će mu Gospod njegov za pogrde.

Kazna za idolopoklonstvo

13 Kad je Efrajim govorio, strah je zadavao,
jer bijaše on prvak u Izraelu[o],
al' ogriješi se Baalom i poginu.

a) Rr. 10–11 su vjerojatno kasnije novo tumačenje koje seže u doba babilonskog progonstva i dalje u tom vidu izvodi razmišljanje u rr. 8–9.
b) U teško razumljivoj gl. navještaj suvremenih činjenica miješa se sa sjećanjem nekih događaja u životu patrijarha. Prorok i njegovi suvremenici smatrali su skup generacija nakon patrijarha kao jednu osobu. Patrijarh je na neki način nastavio živjeti u svojim nasljednicima, a oni su bili već prisutni u njemu (usp. Hebr 7,9s).
c) BJ: »Ali Juda je još blizak Bogu, Svetomu ostaje vjeran«. To je kasnije novo tumačenje (usp. 1,7+). Iza »još« izostavljena je neka nerazumljiva riječ. Možda treba slijediti LXX: Ali Bog još poznaje Judu.
d) Užaren vjetar je ovdje slika asirske najezde (usp. 13,15; Jr 18,17; Ez 17,10).
e) BJ: »s Judom«. Izvorno čitanje je vjerojatno »Izrael«. Ova izmjena objašnjava se željom da se osuvremeni Hošeino proročanstvo u Južnom kraljevstvu (usp. 1,7+).
f) Iz preuzetnosti i ponosa. Grešnik od majčine utrobe, Jakov nastavlja griješiti i u odrasloj dobi. Hošea preuzima zgode iz Jakovljevog života (ovdje i u rr. 13–14) u negativnom pogledu.
g) Post 32,24–28 ništa ne govori o ovom Jakovljevom plaču i zapomaganju, u čemu Hošea vidi samo lukavost.
h) BJ s TM: »s nama«. BJ smatra ispravak prema Post 35,15 (»njemu«) nepotrebnim. Hošea primjenjuje na čitav izraelski narod ono što je rečeno o Jakovu (usp. r. 7).
i) Uvijek ista perspektiva: ove Jahvine riječi Jakovu upravljene su u isto vrijeme narodu koji od njega proizlazi.
j) Izrael je sličan Kanaanu kojeg Jahve proklinje (Post 9,25). Ime Kanaan znači »trgovac« (Ez 17,4; Iz 23,8; Zah 14,21, itd.).
k) LXX. TM je nerazumljiv. Doslovan prijevod: »sve moje dobiti, neće naći kod mene krivicu koja bi (bila) grijeh«.
l) Vjerojatna aluzija na »Šator sastanaka« (Izl 33,7, itd.) i na boravak na Sinaju gdje je Bog upriličio susret sa svojim narodom (Izl 3,12, itd.).
m) Proroci i viđenja su znak Jahvine naklonosti (Pnz 18,9–22; Ps 74,9; Tuž 2,9; Br 12,2–8; Izl 33,11).
n) BJ prema konj.: »bikovima«.
o) O staroj političkoj važnosti Efrajima v. Jš 24, 30; Suci 8,1–3; 12,1–6.

2 I sad još griješe oni
od srebra praveć' sebi kipove,
kumire po svojoj mašti;
svi su oni djelo rukotvorca!
1 Kr 12 27, 32 Tima – vele – žrtvujte[a],
1 Kr 19 18 ljudi neka cjelivaju[b] teoce!
3 Zato, bit će oni kao oblak jutarnji,
= 6 4 kao rosa koje brzo nestaje,
Sef 2 2 kao pljeva raznesena s gumna,
Iz 17 13; 41 16 kao dim što kroz otvor izlazi.

Kazna za nezahvalnost

= 12 10 4 A ja sam Jahve,
Izl 20 2s Bog tvoj sve od zemlje egipatske[c]:
Pnz 5 6s Iz 43 11+ drugog Boga osim mene ne ljubi!
Osim mene nema spasitelja.
5 Ja te ljubljah u pustinji,
u zemlji suhoj.
6 Ja ih pasoh[d], i siti bijahu;
nasićenima srce se uzoholi;
Pnz 32 15+ i tako me zaboraviše.
5 14+ 7 Stoga ću im biti kao lav,
kao leopard što na putu vreba;
2 Sam 17 8 8 kao medvjedica kojoj ugrabiše mlade,
ja ću se na njih baciti,
rastrgat' im grudi do srca;
k'o lav ću proždrijeti meso njihovo,
zvijeri će ih poljske rastrgati.

Konac kraljevstva

9 Uništit ću te, Izraele,
5 5 i tko će ti pomoći[e]?
10 Tà gdje ti je kralj da te spasi[f],
gdje tvoji knezovi da te brane –
oni za koje si govorio:
»Daj mi kralja i knezove!« 1 Sam 8 5
11 U gnjevu svom kralja ti dadoh 1 Sam 8 7
i u srdžbi ti ga uzimam. Hoš 10 1

Neizbježna propast

12 Dobro se čuva bezakonje Efrajimovo, Pnz 32 34-35
grijeh je njegov dobro pohranjen.
13 Dođoše na nj trudovi porodiljski, Iz 26 17-18
ali on je ludo čedo,
ne izlazi na vrijeme
iz utrobe materine[g]! Iz 37 3
14 Ja ću ih izbaviti od vlasti Podzemlja,
od smrti ću ih spasiti! 6 2
Gdje je tvoja kuga, o smrti, Ez 37 1-14
gdje pomor tvoj, Podzemlje[h]! /1 Kor 15 55
Samilost se sakri od mojih očiju! Iz 25 8+
15 Tako je rodan među braćom Efrajim[i],
ali će doći vjetar istočni, 12 2+
vjetar Jahvin iz pustinje:
isušit će mu izvore, presahnuti studence,
opljačkat[j] mu riznicu, blago odnijeti.

14 Ispaštat će Samarija
jer se protiv Boga svoga pobunila. 7 1
Od mača past će oni,
djecu će njihovu smrskati,
žene trudne rasporiti. 10 14+ Am 1 13+

III. Izraelovo obraćenje i zadobivanje milosti

Pogled u budućnost[k]

Izraelov iskren povratak Jahvi

2 Vrati se, Izraele, Jahvi Bogu svome,
jer zbog svojeg si bezakonja posrnuo.
3 Uzmite sa sobom riječi[l]
i Jahvi se vratite.
Recite mu: »Skini sa nas bezakonje Ps 32 1+
i dobrohotno primi

a) Konj. TM: »oni koji prikazuju žrtve«.
b) U znak poklona (usp. 1 Kr 19,18).
c) LXX ovako prenosi ovaj r.: »Ja sam Gospodin Bog tvoj, koji utvrđuje nebo i postavlja zemlju, moje su ruke stvorile silnu nebesku vojsku i ja ti nisam to pokazao da ga nasljeduješ. Ja sam te izveo iz zemlje egipatske«. U vrijeme postavljanja telaca u Danu i Betelu Jeroboam je rekao narodu: »Evo, Izraele, tvog boga, koji te izveo iz zemlje egipatske« (1 Kr 12,28).
d) Konj. TM: »po njihovoj paši«.
e) Nesiguran prijevod. TM: »Tvoje uništenje, Izraele, jer (ili: ali) u meni je tvoja pomoć«.
f) Možda ironični prisjećaj na kralja Hošeu (732–724), čije ime znači: »Jahve spašava«.
g) Prvi puta se spominje slika porođajnih bolova da opiše nevolju koja prijeti narodu (usp. Jr 6,24; 22,23; Iz 26,17; 66,6–7, itd.). Ovdje usporedba predočuje kako je nevolja u Božjem planu određena da izazove obraćenje koje će biti izvor novog života (rođenje djeteta). Budući da Efrajim odbija to rođenje, sam se osuđuje.
h) Po kontekstu r. 14 treba tumačiti kao prijetnju. Prva dva pitanja traže negativan odgovor, druga dva su poziv za smrću i pod-

da ti prinesemo plod svojih usana.
7 11; 12 2 4Asirac nas neće izbavljati
Iz 31 1 i nećemo konje više jahati
2 18-19 niti ćemo djelu ruku svojih[a]
govoriti: 'Bože naš!' –
jer u tebe sirota milost nalazi.«
5Iscijelit ću ih od njihova otpada,
1 6; 9 15 od svega ću ih srca ljubiti;
2 16-25 jer gnjev se moj odvratio od njih.
Iz 26 19 6Bit ću kao rosa Izraelu;
kao ljiljan on će cvasti,
pustit će korijen poput jablana[b],
Iz 27 6 7nadaleko pružat će izdanke.
Ljepota će mu biti kao u masline,
miris poput libanonskog.
8Opet će u mojoj sjeni[c] boraviti,
uzgajat će svoju pšenicu,
vinograde gajit'
što će steći ime vina helbonskog.
9Efrajime, što ti[d] imaš još s kumirima? 4 17
Ja sam ga uslišao i pogledao. 2 Kor 6 16
Ja sam poput zelena čempresa:
po meni si rodan plodovima[e].

Završna opomena[f]

10Tko je mudar neka shvati ovo,
i čovjek razuman neka spozna! Ps 107 43
Jer pravi su putovi Jahvini: Izr 4 7
pravednici hode po njima, Pnz 32 4
grešnici na njima posrću.

zemljem da iskažu svoje bičeve nad buntovnim narodom. Sv. Pavao navodi ovaj tekst da navijesti kako je smrt pobijeđena (1 Kor 15,55), ali ga on tumači u duhu svojega vremena u kojem nije smetalo izdvojiti jednu jedinu rečenicu njezinog konteksta.
i) »Efrajim« ne stoji u tekstu, već jednostavno »on«. Ime međutim odzvanja u glagolu *jaferî'*, »biti rodan«, koji odgovara tumačenju imena Efrajim u Post 41,52.
j) Istočni vjetar predstavlja Asiriju.
k) Prijetnje nisu posljednja prorokova riječ (usp. već 2,16–25; 3,5; 11,8–11; 12,10). U nekoj vrsti pokorničke liturgije (kao u 6,1–6) on konačno naviješta spasenje.
l) To su riječi iskrenog kajanja (za razliku od 6,1–3) a ne žrtve (6,6).
a) Odbacivanje idola uključit će odbijanje onih oblika idolatrije koja se pouzdaje u tuđe saveze (Asirija) i u vojničku moć (konji, tj. borbena kola). Njihovo mjesto zamjenjuje pouzdanje u Jahvu, jedinog spasitelja (usp. 8,9+; Iz 30,1–5; 21,1–3).
b) BJ: »poput jablana libanonskog«. Doslovno: »poput Libanona«.
c) LXX: »Vratit će se da sjednu u njegovu sjenu«. TM: »Vratit će se oni koji su sjeli u njegovu sjenu«.
d) Konj. TM: »što imam«.
e) »Plod« ponovo podsjeća na etimologiju imena Efrajim (usp. 13,15+). Zeleni čempres je slika života čiji je izvor sam Jahve. Nakon što je osudio idolatrijske kultove pod svetim stablima (4,13), Jahve daje do znanja da je on stvarnost, a kultovi su plodnosti samo karikatura.
f) Kasniji dodatak u obliku mudrosti.

Am

Ps

JOEL

1 Riječ Jahvina koja dođe Joelu, sinu Petuelovu.

I. *Navala skakavaca*

1. *BOGOSLUŽJE ŽALOSTI I PROŠNJE*

Tužaljka zbog pohare

2 Čujte ovo, starci,
počujte, svi žitelji zemlje!
Je li ovakvo što ikad bilo u vaše dane
il' u dane vaših otaca?
3 Recite ovo svojim sinovima,
vaši sinovi svojim sinovima,
a njihovi sinovi potonjem koljenu.
Pnz 28 38 4 Što ostavi šaška, proždrije skakavac,
Am 4 9; 7 1s Mal 3 11 što ostavi skakavac, proždrije gusjenica,
Ps 105 34-35 što ostavi gusjenica, proždrije ljupilac[a].
Iz 5 11+ 5 Probudite se, pijanice, i plačite!
Sve vinopije, tužite
Pnz 28 39 za novim vinom:
iz usta vam je oteto.
6 Jer prekri moju zemlju
Jr 46 23 narod moćan i bezbrojan;
↗Otk 9 8 zubi su mu kao zubi lavlji,
očnjaci mu kao u lavice.
Iz 5 1+ 7 Opustoši mi lozu vinovu
Nah 2 3 i polomi smokve moje;
oguli ih i razbaca[b],
grane su im pobijeljele.
8 Plačite[c] k'o djevica odjevena u kostrijet[d] Jr 3 4
za zaručnikom svojim.
9 Nestade prinosnice i ljevanice[e]
iz Doma Jahvina.
Tuže svećenici,
sluge Jahvine.
10 Opustošeno polje, Hoš 4 3+
zemlja poharana.
Poharano žito,
vino propade,
presahnu ulje.

11 Tugujte, težaci,
kukajte, vinogradari,
za pšenicom i za ječmom,
jer propade žetva poljska.
12 Loza usahnu,
uvenu smokva,
mogranj, palma i jabuka:
svako se drvo poljsko sasuši. Am 4 7-9
Da, nestade radosti
između sinova ljudskih. Iz 16 10 Jr 25 10

a) Bj: ne prevodi zoološke izričaje. Riječ je o najezdi skakavaca. Ovdje ih označuju četiri riječi a najopćenitija je *arbeh,* »rušilac«. Smisao je ostalih triju sporan. One označuju ili različite vrste skakavaca ili susljedne stupnjeve u razvoju kukca: ličinka (*jeleq,* skakavac), gusjenica (*'hāsîl,* žderač) i mladi skakavac odnosno ljupilac (*gāzām,* strigač).

b) Ispravljen tekst. TM: »sigurno će ih oguliti i razbacati«.
c) Prorok se obraća zajednici.
d) Žalobna i pokornička odjeća.
e) Svakidašnje prinosnice (usp. Lev 2) i ljevanice sastojale su se od zemljinih proizvoda: brašna, vina i ulja (usp. Izl 29,38–42; Br 28,3–8).

Poziv na pokoru i molitvu

1 8+ 13 Svećenici, opašite kostrijet i tužite!
Službenici žrtvenika, naričite!
Dođite[a], prenoćite u kostrijeti,
službenici Boga mojeg!
Jer iz Doma Boga našeg
nesta prinosnice i ljevanice!
2 15 14 Naredite[b] sveti post,
proglasite zbor svečani;
starješine, saberite sve stanovnike zemlje
u kuću Jahve, Boga svojeg.
Zavapijte Jahvi:
Ez 30 2-3 15 »Jao dana!«
Iz 13 6 Jer Jahvin dan je blizu
i dolazi k'o pohara od Svevišnjeg[c].

16 Ne iščeznu li hrana
pred našim očima?
Nije li nestalo radosti i sreće
iz Doma Boga našega?
17 Istrunu zrnje
pod grudama[d];
puste su žitnice,
porušene spreme
jer žita nesta.
18 Kako li stoka uzdiše!
Krda goveda podivljala lutaju
jer im nema paše.
Hoš 4 3+ Čak i stada ovaca kaznu podnose.

19 Tebi, Jahve, vapijem:
oganj[e] popali pašnjake pustinjske,
plamen sažga
sva stabla poljska.
20 Čak i zvijeri čeznu za tobom,
jer presušiše potoci,
oganj popali pašnjake pustinjske.

Dan Jahvin i sadašnja nesreća[f]

Uzbuna na Dan Jahvin Am 5 18+

2 Trubite u trubu na Sionu!
Dižite uzbunu na svetoj mi gori!
Neka svi stanovnici zemlje dršću,
jer dolazi Jahvin dan.
Da, on je blizu. 1 15

2 Dan pun mraka i tmine[h], ||Sef 1 15
dan oblačan i crn. Iv 8 12+
K'o zora po gorama se prostire
narod jak i mnogobrojan[i], 1 6
kakva ne bje nikad prije,
niti će ga igda biti
do vremena najdaljih.

Upadači

3 Pred njim oganj proždire, 1 19
za njim plamen guta.
Zemlja je k'o vrt rajski pred njim, Post 2 8
a za njim pustinja tužna.
Ništa mu ne umiče.
4 Nalik su na konje, ↗Otk 9 7.9
jure[j] poput konjanika.
5 Buče kao bojna kola,
po gorskim vrhuncima skaču,
pucketaju k'o plamen ognjeni
kad strnjiku proždire,
kao vojska jaka u bojnome redu.

6 Pred njima narodi dršću Iz 13 8
i svako lice problijedi. Nah 2 11
7 Skaču k'o junaci,
k'o ratnici se na zidove penju.
Svaki ide pravo naprijed,
ne odstupa[k] od svog puta.

a) U Hramu (usp. 2,17).
b) Doslovno: »Posvetite«. Jednake pozive na pokoru i molitvu imamo u 2,12–13.15–17 (usp. Jon 3,5–9). Joelovo zanimanje za te vjerske svečanosti i bogoslužja (1,9.13.16; 2,14) u velikom je proturječju s kritičkim stanovištem u Amosa, Hošee, Miheja i Jeremije (usp. Am 5,21+). Uostalom Joel misli na obraćenje srca (2,13).
c) Igra riječi između »pohare« (*šôd*) i Božjeg imena *Šaddai* (usp. Post 17,1+). Pošast skakavaca navješta »Dan Jahvin«, strašan dan (usp. 2,1–2.11; Am 5,18+) makar on po kontekstu Jl 3–4 (usp. Ob 15) donosi završni Izraelov trijumf.
d) Nesiguran smisao. Tri od četiri hebrejska izričaja u ovoj rečenici ne pojavljuju se nigdje drugdje.
e) Oganj (usp. 2,3) i plamen slike su suše (usp. Am 7,4).
f) Rr. 1–11 nastavljaju u vezi Dana Jahvinog (1,15) opis najezde skakavaca u slici vojske čiji je nalet nezadrživ.
g) Kao nagovještaj neposredne opasnosti (Am 3,6; Hoš 5,8; Ez 33,3.6) glas trube ili roga naviješta kaznu Izraela (Iz 18,3; Hoš 8,1; Jr 4,5; 6,1) i dolazak Dana gnjeva Jl 2,1; Sef 1,16; usp. Otk 8,6 – 9,21). On također služi da sazove na religiozna okupljanja (Br 10,2–10; Jl 2,15) i dat će također znak na posljednji dan za veliko okupljanje izabranih (Iz 27,13; 1 Sol 4,16–17; 1 Kor 15,52).
h) Ove slike odgovaraju približavanju oblaka od skakavaca koji zamračuju nebo (usp. Otk 9,2). Zora (r. 2c) podsjeća ili na hitrinu najezde ili na crvenkasti odsjaj oblaka skakavaca na suncu.
i) LXX. TM: »kao što se prostire zora«.
j) Usporedba skakavaca s konjima je uobičajena. Ona se ovdje razvija (rr. 4–9) u opis napredovanja skakavaca što sliči vojnoj najezdi (usp. Nah 2,4 5 7.11; 3,2–3.15–17) u apokaliptičkom kontekstu.
k) LXX i Vg. TM: »preplesti«.

8Ne tiskaju jedan drugog,
već svak' ide svojom stazom.
Padaju od strijela
ne kidajuć' redova.
9Na grad navaljuju,
na zidine skaču,
penju se na kuće
i kroz okna ulaze
poput lupeža.

Viđenje dana Jahvina

4 15-16 10Pred njima se zemlja trese,
nebo podrhtava,
= 4 15 sunce, mjesec mrčaju,
zvijezdama se trne sjaj[a].
11I Jahve glas[b] svoj šalje pred vojsku svoju.
I odista, tabor mu je silno velik,
zapovijedi njegove moćan izvršitelj.
3 4 Da, velik je Jahvin dan i vrlo strašan.
Mal 3 2, 23 Nah 1 6 Tko će ga podnijeti?
↗Otk 6 17

Poziv na pokoru

12»Al' i sada – riječ je Jahvina –
Pnz 4 29-30 vratite se k meni svim srcem svojim
posteć', plačuć' i kukajuć'.«
Am 5 21+ Iz 58 5-7 13Razderite srca, a ne halje svoje!
Vratite se Jahvi, Bogu svome,
jer on je nježnost sama i milosrđe, Izl 34 6-7+
spor na ljutnju, a bogat dobrotom,
on se nad zlom ražali.
14Tko zna neće li se opet ražaliti, Am 5 14s
neće li blagoslov ostaviti za sobom! Jon 3 9
Prinose i ljevanice
Jahvi, Bogu našemu[c]!

15Trubite u trubu na Sionu! 2 1+
Sveti post naredite, 1 14
oglasite zbor svečani,
16narod saberite,
posvetite[d] zbor.
Saberite starce,
sakupite djecu,
čak i nejač na prsima.
Neka ženik iziđe iz svadbene sobe Pnz 24 5
a nevjesta iz odaje.
17Između trijema[e] i žrtvenika neka tuže svećenici, 1 Mak 7 36-38
sluge Jahvine.
Neka mole:
»Smiluj se, Jahve, svojem narodu! Izl 32 11-12+
Ne prepusti baštine svoje sramoti,
poruzi narodâ.
Zašto da se kaže među narodima: Ps 42 4. 11; 79 10
Gdje im je Bog?« Mih 7 10 Mal 2 17

2. *JAHVIN ODGOVOR*

Pnz 4 24+ 18Tad Jahve, ljubomoran na zemlju svoju,
smilova se svom narodu.

Oslobođenje

19Odgovori Jahve svojem narodu:
»Šaljem vam, evo,
Pnz 11 14 žita, vina i ulja
da se njime nasitite.
Nikad više neću pustiti
da budete na sramotu narodima.
20Protjerat ću Sjevernjaka[f] od vas daleko,
odagnat ga u zemlju suhu i pustu,
prethodnicu u Istočno more,
zalaznicu u Zapadno more.
Dići će se njegov smrad,
dizat će se trulež njegova.« Am 4 10 Iz 34 3
(Jer učini stvari velike.)

Viđenje obilja

21O zemljo, ne boj se!
Budi sretna, raduj se,
jer Jahve učini djela velika.

22Zvijeri poljske, ne bojte se;
pašnjaci u pustinji opet se zelene,
voćke daju rod,
smokva i loza nose izobila.

a) Takve kozmičke pojave označuju Dan Jahvin (usp. Am 8,9+).
b) Grom, usp. 4,16; Izl 19,16+; Am 1,2; Ps 18,14; 29,3–9; Job 37,4–5. Vojska su skakavci.
c) Obnova poljodjelskog napretka (usp. Pnz 7,13–14; 16,10.15.17, itd.; usp. Dj 2,15–19) koji će omogućiti povratak kulta (usp. 1,9).
d) Doslovno: »posvetite« (usp. 1,14).
e) Tj. u istočnom dvorištu svetišta (usp. 1 Kr 6,3; Ez 40,48–49) između trijema (*'Ûlām*) i velikog oltara za paljenice (1 Kr 8,64; 2 Kr 8,12). Svećenici mole okrenuti prema svetištu.
f) Vojska skakavaca (rr. 1–11) uspoređuje se ovdje s neprijateljem sa Sjevera da izvrši Jahvine presude što je klasična slika u proročkoj književnosti (usp. Jr 1,13–15+; Ez 26,7, itd.).

[23]Sinovi sionski, radujte se,
u Jahvi se veselite, svojem Bogu;
jer vam daje
kišu jesensku u pravoj mjeri[a],
izli na vas kišu,
Pnz 11 14 jesensku i proljetnu kišu kao nekoć[b].
[24]Gumna će biti puna žita,
kace će se prelijevati od vina i ulja.

[25]»Nadoknadit ću vam godine
1 4+ koje izjedoše skakavac, gusjenica,
ljupilac i šaška,
silna vojska moja
što je poslah na vas.«

[26]Jest ćete izobila, jest ćete do sita,
slavit ćete ime Jahve, svojeg Boga,
koji je s vama čudesno postupao.
(»Moj se narod neće postidjeti nikad više.«)
[27]»Znat ćete da sam posred Izraela,
da sam ja Jahve, vaš Bog, i nitko više. Iz 42 8+
Moj se narod neće postidjeti nikad više.« 44 6+

II. Novo doba i Jahvin dan

1. DUH BOŽJI NA LJUDIMA[c]

/Dj 2 17-21 **3** »Poslije ovoga
Br 11 25-30 izlit ću Duha svoga na svako tijelo,
Iz 32 15 i proricat će vaši sinovi i kćeri,
vaši će starci sanjati sne,
a vaši mladići gledati viđenja.
[2]Čak ću i na sluge i sluškinje
izliti Duha svojeg[d] u dane one.
[3]Pokazat ću znamenja[e] na nebu i zemlji,
krv i oganj i stupove dima.«
[4]Sunce će se prometnut' u tminu
a mjesec u krv, /Otk 6 12
prije nego svane Jahvin dan, Jl 2 11
velik i strašan.
[5]Svi što prizivaju ime Jahvino spašeni će biti, /Rim 10 13
jer će na brdu Sionu i u Jeruzalemu Ob 17
biti spasenje, Otk 14 1
kao što Jahve reče,
a među preživjelima oni
koje Jahve pozove[f].

2. SUD NARODIMA[g]

Općenito

4 »Jer, gle, u one dane
i u ono vrijeme,
Zah 12 kad okrenem udes Judeji
/Otk 16 13-16 i Jeruzalemu[h],
[2]sakupit ću sve narode
i povesti ih u dolinu Jošafat[i].
Ondje ću im suditi
zbog Izraela[j], naroda mog i moje baštine,
koju rastjeraše među narode
i razdijeliše moju zemlju[k] među se.

a) Nesiguran stih. Doslovno: »za pravdu«. Možda je glosa: raskajanom narodu, Jahve daje kišu »po svojoj pravdi«, tj. po svojoj vjernosti prema narodu, snagom Saveza, ili pak u »pravednoj mjeri« ili također »glede pravednosti«, kao znak narodnog povratka u Božju naklonost. Vg. je tom tekstu dala mesijanski smisao kada je prevela: »učitelj Pravednosti«, naučitelj koji poučava pravednost (usp. Hoš 10,12 TM i Jr 23,6; 33,15). Ovaj se naziv nalazi u kumranskim tekstovima i označuje glavni lik u sljedbi Saveza.
b) LXX i Vg. TM: »u prvom (mjesecu?)«.
c) Proroštvo u rr. 1–3, ispunjeno je na Dan Jahvin (rr. 4–5), navješta za taj dan opći izljev Duha (usp. Ez 36,27+). Petrov govor (Dj 2,16–21+) pokazuje u čudu Pedesetnice prvine tog dara Duha.
d) Duh je Božji razliven na sve, bez klasne razlike prema Mojsijevu zavjetu (Br 11,29). To je istovremeno duh proroštva koji su označile pjesme i viđenja (usp. Br 12,6) i razlog unutarnje obnove (usp. Ez 11,19–20; 36,26–27).
e) Naviještaju konačni sud na Dan Jahvin (usp. 1,15; 2,1–2.10; Am 8,9+).
f) BJ prebacuje »u Jeruzalemu« iz 2. stiha. BJ: konj.: »preživjelih«.
g) Obnova Izraela uključuje kaznu narodâ koji su mu nanijeli nepravdu (usp. Ob 15–21). Dan Jahvin se sada odnosi na neprijateljske narode. Poput prethodnih gl., ova miješa Jahvine riječi (1–8.12–13.17.21a?) s prorokovim riječima (9–11.14–16.18–20.21b).
h) Može se također shvatiti: »kada ću vratiti prognanike Jude i Jeruzalema«.
i) Jošafat (»Jahve sudi«; usp. r. 12) je simboličko ime za mjesto u kojem Jahve ide na sud s narodima (usp. Jr 25,31; Iz 66,16). To se mjesto u r. 14 zove »Dolina Odluke«. R. 16 (usp. r. 11) nastoji da je smjesti blizu Jeruzalema i ne poistovjećuje je sa sadašnjom »dolinom Jošafat« (Kidronska dolina na jugoistoku Hrama) čije ime potječe iz IV. stoljeća n. Kr.
j) Ne samo Sjeverno kraljevstvo nego sav Jahvin narod (2,23.27; 4,1).
k) Prisjećaji na progonstvo od 597. i 586. godine i na postupak Jeruzalema i zemlje sa strane Kaldejaca i nekih susjednih naroda Judeje (Ez 21,23–37; 25; Ob 11–14; usp. Nah 3,10).

3 Baciše ždrijeb za moj narod;
davali su dječake za bludnice,
djevojke prodavali za vino i pili.«

Am 1 6-10 **Pritužbe**[a]

4 »I vi, Tire i Sidone, što hoćete od mene?
I vi, filistejski kraljevi?
Želite li mi se osvetiti?
Ako se budete svetili meni,
osveta će brzo na vaše glave[b].
5 Na vas što mi oteste srebro i zlato,
što odnesoste bogate mi riznice
u svoje hramove,
Ez 27 13 6 na vas koji prodavaste Grcima[c]
sinove Jude i Jeruzalema
da biste ih otjerali od domovine njihove.
7 Gle, ja ih kanim dići s mjesta
gdje god ih prodaste,
i učinit ću da vam zločin vaš
padne na glave.
8 Prodat ću vaše sinove i kćeri
sinovima Judinim,
a oni će ih prodat' Sabejcima[d],
daleku narodu.
Iz 22 25 Ob 18 Jer Jahve reče!«

Zah 14 2 Ez 38-39 **Saziv narodâ**[e]

9 Razglasite ovo među narodima!
Posvetite[f] se za rat!
Dižite junake!
Naprijed, navalite, svi ratnici!
Iz 2 4 Mih 4 3 10 Prekujte raonike u mačeve,
kosire u koplja[g],
nek' slabić kaže: »Junak sam!«
11 Pohitajte i dođite,
svi okolni narodi,
i ondje se saberite!
(Jahve, onamo pošalji svoje junake[h]!)

12 »Budite se, narodi, stupajte
u Dolinu Jošafat,
jer ću ondje sjesti da sudim
svim okolnim narodima.
13 Hvatajte se srpa: ↗Mk 4 29
ljetina je zrela. ↗Otk 14 14-20
Ustanite, siđite: Iz 17 5; 63 1-6
tijesak je pun,
prelijevaju se kace,
jer je velika zloća njihova.«

14 Mnoštvo, mnoštvo Iz 17 12
u Dolini Odluke[i]!
Da, blizu je dan Jahvin Jl 4 2+
u Dolini Odluke!

Jahvin dan

15 Sunce i mjesec pomrčaše, = 2 10
zvijezde potamnješe.
16 Jahve grmi sa Siona, ||Am 1 2+
glas diže iz Jeruzalema; Jr 25 30
nebo se i zemlja tresu.

Ali je Jahve utočište svome narodu Ps 46 2-3
i zaštita sinovima Izraela.

17 »Znat ćete tada da sam ja Jahve vaš Bog 2 27
što stoluje na Sionu, svetoj gori svojoj. Ez 38 23
Jeruzalem će biti svetište[j],
tuđinac više neće kroza nj proći.« Otk 21 27

a) Ta su dva naroda ovaj put poimence optužena za pljačku (r. 5) i za trgovinu židovskim robljem (možda za događaja 597. i 586. godine).
b) Po zakonu odmazde (Izl 21,25+) što se primjenjuje u rr. 5–8 (usp. Ob 15; Ps 7,15–17).
c) BJ: »sinovima Yavana«. Izričaj znači »ironija« i upotrebljava se za Grke.
d) Trgovci s juga Arabije (Jr 6,20; Job 6,19; usp. 1 Kr 10,1+).
e) Ponovo dolazi motiv suda (rr. 1–3). Narodi navješćuju Jahvin rat i kreću protiv Siona (usp. Zah 14,2; 12,3–4), ovdje, u Dolini Odluke (rr. 11–14) bit će podvrgnuti sudu i konačnom porazu (rr. 15–17).
f) BJ: »Pripremite«. Rat je međutim sveto djelo (usp. 2,16; Iz 13,3; Jr 6,4; 22,7).
g) Obrnuto od rajskih vidika (Iz 2,4; 11,6+) koji će se ponovo otvoriti nakon suda (rr. 18.21).
h) Konj. *hûšû*. TM: *'ûšû*, »nepoznat«. LXX i Vg: »saberite se«. TM: »sabrat će se«. Zadnji stih je vjerojatno glosa. »Borci« ili »junaci« nebeske vojske jesu anđeli (»sveti« u Zah 14,5).
i) Izričaj može značiti šiljcima okovano mlatilo koje služi za vršenje žita (usp. Iz 28,27; 41,15; Am 1,3). Sliku tumači žetva iz r. 13 a mogli bismo je prevesti »Dolinom drljače«. Ista riječ označava također pravorijek i Odluku koja dokrajčuje pitanje.
j) Nedodiriv (usp. Iz 51,23; 52.1; Jr 31,40; Nah 2,1; Ob 17; Zah 9,8; 14,21).

3. RAJSKO DOBA OBNOVE IZRAELA

18 Kad dođe taj dan,
Am 9 13 kapat će gore moštom,
iz bregova će brizgati mlijeko,
kroza sva korita riječna u Judeji
voda će proteći.
Iz 30 25 Vrelo će šiknuti iz kuće Jahvine
Ez 47 1+ da natopi Dolinu sitimsku[a].
Zah 14 8 Iv 4 1+ 19 Egipat će opustjeti,
Edom će postati beživotna pustinja
zbog nasilja učinjena
sinovima Judinim,
jer proliše krv nevinu
u njihovoj zemlji.
20 Judeja će dovijek biti naseljena Jr 17 25
i Jeruzalem u sva koljena. Ez 37 25
21 »Osvetit ću krv njihovu
za koju se nisam još osvetio[b].«
Jahve će dići Dom svoj na Sionu.

a) BJ: »Dolinu akacija«. U ovom apokaliptičkom kontekstu gdje se govori o obnovi Svete zemlje, smještaj doline je nesiguran.

b) LXX i sir. TM: »Obznanit ću njihovu krv nedužnom, koju prije nisam obznanio nedužnom«. Stih bi trebao biti glosa na kraju r. 19.

AMOS

Uvod

1 Riječi Amosa, pastira iz Tekoe[a]. Njegova vi-
đenja o Izraelu u doba judejskoga kralja
8 8; 9 5 Zah 14 5 Uzije i Jeroboama[b], sina Joaša, izraelskoga kralja,
dvije godine prije potresa[c].

2 Veli on:
»Jahve grmi sa Siona[d], ||Jl 4 16
iz Jeruzalema glas mu se ori; ||Jr 25 30
stočarski pašnjaci tuže Am 11 10
i suši se vrh Karmela.« Iz 33 9 Nah 1 4

I. Sud nad Izraelom i okolnim narodima[e]

Iz 17 1-3 Jr 49 23-27 **Damask**

3 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Damaska, za četiri zločina[f],
odluka je neopoziva[g]:
2 Kr 8 12; 10 32-33; 13 3, 7 jer su vrhli Gilead
cijepom željeznim[h],
4 pustit ću oganj na dom Hazaelov
da sažeže Ben-Hadadove dvorce[i];
5 polomit ću zasune Damaska,
istrijebiti živalj Bikat Avena
i žezlonošu iz Bet Edena[j];
narod će aramski u ropstvo u Kir[k],« 2 Kr 16 9
veli Jahve Gospod.

Gaza i Filisteja Jš 13 2+ Jr 47 Sef 2 4-7

6 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Gaze, za četiri zločina,
odluka je neopoziva:
jer odvedoše sve u izgnanstvo 2 Ljet 21 16-17
i Edomu predadoše,

a) Govori se određenije o stočaru (usp. 2 Kr 3,4), a ne o običnom čuvaru stada. – Tekoa je judejsko mjesto, 9 km jugoistočno od Betlehema.
b) Jeroboam II, izraelski kralj.
c) Ovaj potres možda su potvrdila arheološka iskapanja Hasora u gornjoj Galileji sredinom 8. stoljeća pr. Kr. Po Zah 14,5 (LXX) neke su doline usred ovog potresa bile zatrpane. Natuknica ne označuje samo vremensko snalaženje; izdavači knjige, odgovorni za tu bilješku, vjerojatno su u njoj vidjeli kako božansko očitovanje potvrđuje Amosovu poruku (usp. 9,5; Ps 75,4; Mih 1,4; itd.).
d) Da li ovaj tekst potječe od samog Amosa ili je kasnije židovsko tumačenje (usp. Hoš 1,7+), on svakako pokazuje da je usprkos raskolu Jeruzalem mjesto gdje Jahve prebiva i da je zborno središte Božjeg naroda.
e) Ovaj odsjek sažimlje proroštva navieštena u raznim razdobljima protiv sedam naroda (k tome je proroštvo protiv Jude bez daljnjega kasnijeg nadnevka). Proroštva su složena po istom obliku i preuzimlju iste uhodane obrasce. Naglašuju Jahvinu pravednost koja kažnjava nepravdu u svakom narodu. Izrael je zadnji na redu da bi se ukazalo kako ga kazna, do koje mu je malo stalo, stiže kao i sve druge te će biti vrhovno očitovanje božanske pravednosti.
f) Dvije susljedne brojke označuju neodređenu prema kontekstu malenu ili veliku količinu (usp. 4,8; Iz 17,6; Jr 36,23 i »brojčane izreke« Izr 30,15+).
g) BJ: »Odlučio sam bez opoziva«. Doslovno: »neću je pozvati«. Zamjenica »je« odnosi se na odluku o kazni.
h) Oruđe koje se koristi za vršenje žita na gumnu. Slika je veoma uobičajena da opiše uništenje pobijeđenoga (Iz 21,10; 41,15; Mih 4,12s; usp. Elizejev proročki navještaj, 2 Kr 8,12).
i) Aramejski kraljevi Hazael i njegov sin Ben-Hadad III. bili su ljuti neprijatelji Izraela.
j) Bikat Aven i Bet Eden je teško identificirati jer su možda samo simbolička imena, nadjenuta Damasku (»dolina bezakonja« i »kuća užitka«).
k) Odatle je prema 9,7 aramski narod potjecao. Prema 2 Kr 16,9 proroštvo se ispunilo za pohoda Tiglata Pilesera (733–732. godine). Kir leži možda pored Elama (usp. Iz 22,6).

7 pustit ću oganj na zidine Gaze
da dvorce joj sažeže.
2 Ljet 26 6 — 8 Istrijebit ću žitelje ašdodske
i žezlonošu iz Aškelona.
Pružit ću ruku na Ekron[a]
da ostatak[b] filistejski pogine,«
veli Jahve Gospod.

Iz 23
Ez 26-28

Tir i Fenicija

9 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Tira, za četiri zločina,
odluka je neopoziva:
jer predade sve izgnanike Edomu
1 Kr 5 26; 9 11-14 — i nisu se sjetili bratskog saveza[c],
10 pustit ću oganj na zidove Tira
da sažeže njihove dvorce.«
Pnz 2 1+ — 11 Ovako govori Jahve:
Iz 34 — »Za tri zločina Edoma, za četiri zločina,
Jr 49 7-22 — odluka je neopoziva:
Ez 25 12-14; 35 — jer gonjaše brata[d] mačem
Post 27 41 — prigušujuć' samilost svoju,
Br 20 14-21 — jer gnjev svoj[e] potpirivaše jednako,
jer poticaše bijes svoj,
12 pustit ću oganj na Teman[f]
da sažeže dvorce u Bosri.«

Pnz 2 19+
Jr 49 1-6
Ez 25 1-7
Sef 2 8-11

Amon

13 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Amonovih sinova,
za četiri zločina,
odluka je neopoziva:
2 Kr 8 12; 15 16 — jer parahu trudnice gileadske
Hoš 14 1 — da raširе granice svoje,
14 potpalit ću oganj na zidinama Rabe[g]
da dvorce joj sažeže,
s bojnom grajom u dan rata,
Iz 28 2 — s burama u dan vihora,
15 a kralj će im otić' u izgnanstvo,
on i knezovi njegovi s njime,«
veli Jahve Gospod.

Moab

Br 22 36+
Iz 15-16
Jr 48
Ez 25 8-11
Sef 2 8-11

2 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Moaba, za četiri zločina,
odluka je neopoziva:
jer kosti edomskoga kralja[h] spališe u vapno,
2 pustit ću oganj na Moab
da dvorce kerijotske sažeže,
a Moab će umrijet u metežu,
s bojnom grajom i sa zvukom trube;
3 oborit ću suca u njemu
i poklati sve knezove s njime,«
veli Jahve Gospod[i].

Juda[j]

4 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Judina, za četiri zločina,
odluka je neopoziva:
jer odbaciše Zakon Jahvin — Iz 5 24
i njegovih se odredaba ne držahu; — Jr 7 28
zavedoše ih lažni bozi[k] — Lev 26 14
za kojima iđahu očevi njihovi,
5 pustit ću oganj na Judu, — Hoš 8 14
da sažeže dvorce jeruzalemske.«

Izrael[l]

6 Ovako govori Jahve:
»Za tri zločina Izraela, za četiri zločina,
odluka je neopoziva:
jer prodavahu pravednika za srebro
i nevoljnika za sandale[m]; — = 8 6
7 jer gaze po glavi siromahu[n] — Iz 3 15
i sirotinju na zlo vode;

a) Gat, peti filistejski grad, nije naveden. Hazael ga je srušio (2 Kr 12,18) i više se ne nabraja (usp. Am 6,2).
b) Ova riječ, koja će poprimiti važno teološko značenje (usp. Iz 4, 3+) ovdje je upotrebljena u svom prvotnom smislu: ono što nakon nesreće ostane od desetkovane skupine.
c) Očito se misli na dobre odnose nakon Salomona između Tira i Izraela (1 Kr 5,26 i 9,13 gdje Hiram kralj tirski naziva Salomona svojim »bratom«), a bili su učvršćeni Ahabovom ženidbom s Jezabelom (1 Kr 16,31) kćerju Etbaala kralja tirskog i sidonskog.
d) »Brat« Edomov je Izrael (Post 25,21–24.29–30).
e) BJ, sir. i Vg.: »čuvaše jednako gnjev svoj«.
f) Pjesnička oznaka za Edom (usp. Jr 49,7.20; Ob 9).
g) Glavni grad zemlje, današnji Aman (usp. 2 Sam 11–12).
h) Spaljivanje tijela bilo je u Semita odvratan zločin budući da je unesrećilo dušu na drugom svijetu.
i) BJ ispušta. Jahve predbacuje Moabu kako se ponio prema nekom poganinu. Izrael stvarno nije umiješan u taj zločin. Otuda možemo izvesti da je i u drugim proroštvima osuđeno zločinačko ponašanje kao takvo a ne zato što je Izrael žrtva. U Amosa isti moralni zakon obvezuje sve ljude.
j) Ovo je proroštvo u deuteronomskom stilu vjerojatno novo židovsko tumačenje (usp. Hoš 1,7+). Mnogi misle isto i o proroštvima protiv Tira i Edoma.
k) BJ: »njihove laži«, tj. njihovi idoli.
l) Govori se protiv poganskih naroda što je uobičajen element proročkog navještaja (Iz 13 – 23; Jr 46 – 51; Ez 25 – 32). Uključujući među njih i Izrael Amos je sigurno izazvao čuđenje i gnjev u svojih slušatelja, koji su se rasrdili što ih poistovjećuje s poganima.
m) Proroci se često bune protiv podmitljivosti pravde (usp. 5,7; 6,12; Iz 1,23; Mih 3,1–3.9–11; 7,1–3; itd.).
n) Težak tekst. Glagol »gaziti« uzima se od korijena *ša'ap,* kao oblik (uostalom dobro utvrđen) od korijena *šûp,* a ne od učestalijeg korijena *ša'ap,* »težiti za«, »biti lakom za«. LXX ispušta »po prašini od zemlje«, te se katkada smatra dodatkom. – Lakomost Velikaša druga je proročka tema (Am 8,5–6; Iz 1,17.23; 3,14; Mih 2,1–2.8–11; 3,9–11; 6,9–12; Sef 1,9; Jr 2,34; Ez 22,29).

Pnz 27 20; 23 19 sin i otac k istoj djevojci idu
da oskvrnu moje sveto ime[a];
Pnz 24 12-13 8 i na haljinama u zalog uzetima
leže kraj svakoga žrtvenika;
i piju vino oglobljenih[b]
u Domu Boga svojega.
Pnz 7 1+; 9 1-2 9 Ja pred njima istrijebih Amorejce
visoke k'o cedar,
jake poput hrašća,
Hoš 9 16 Job 18 16 ja uništih i plod na njima
i korijen pod njima[c].
10 Ja vas izvedoh iz zemlje egipatske
Pnz 2 7 i četrdeset vas godina vodih po pustinji
da zaposjednete zemlju amorejsku.
Pnz 18 18+ 11 Ja podigoh proroke izmeđ' vaših sinova
Br 6 1+ i nazirejce među vašim mladićima.
Nije li tako, sinovi Izraelovi? –
riječ je Jahvina.
12 Al' vi nagnaste nazirejce da vino piju,
a prorocima zapovjediste: 7 12-13
'Ne prorokujte[d]!' Iz 30 10
13 Gle, ja vas prignječujem o tlo pod vama, Jr 11 21
k'o što vršalice gnječe klasje; 1 Kr 22 8. 27
14 neće biti bijega brzu, Am 1 3+
jaka neće učvrstiti snaga,
junak se neće spasiti, 9 1
15 strijelac se neće održati,
hitri trkač pobjeć' neće, Jr 46 5
nit' će jahač umaći,
16 najsrčaniji će ratnici
bježat' nagi onog dana« – Mk 14 52
riječ je Jahvina. 5 18+

II. Opomene i prijetnje

Izabranje i kazna

3 Počujte, sinovi Izraelovi, ovu riječ
koju Jahve zbori protiv vas,
protiv svakoga roda
što ga izvedoh iz zemlje egipatske[e]:
Pnz 7 6+ 2 »Među svim plemenima zemaljskim
samo vas poznah[f],
Mt 11 20-24p zato ću vas kazniti za sve grijehe vaše.«

Proročki je poziv neotklonjiv[g]

3 Idu li dvojica zajedno
da se ne dogovore[h]?
4 Riče li lav u šumi
ako plijena nema?
Reži li lavić u brlogu
ako ništa ne ulovi?
5 Pada l' ptica na zemlju
ako na njoj zamke nema[i]?
Diže li se mreža sa zemlje
ako se ništa ne uhvati?
6 Trubi li truba po gradu Jl 2 1+
da se narod ne uzbuni?
Hoće li kob pogoditi grad
ako je Jahve ne pošalje? Iz 45 7
7 Ništa ne čini Jahve Gospod
a da osnove svoje ne otkrije Post 18 17
slugama svojim prorocima[j]. Jr 7 25
8 Lav riče: tko da se ne prestravi? Otk 10 3
Gospod Jahve govori: 7 14-15
tko da ne prorokuje? Jr 20 7-9

a) Vjerojatno nije riječ o posvećenoj prostitutki, nego o kućnoj robinji koju su otac i sin iskorištavali kao predmet užitka. Manje se osuđuje pojava rodoskvrnuća, a više poniženje naneseno ljudskom biću. Ono što napada čovjekovo dostojanstvo, napada Boga.
b) Povodom svetih gozbi koje slijede nakon žrtava. – Govori se doduše o Jahvi ali je spušten na razinu idola kada misle da ga mogu častiti dobrima što su oduzeli siromasima pod krinkom prava: odštetom ili zaplijenom dobara od dužnika koji ne može platiti (usp. Sir 34,20).
c) Slika pokazuje potpuno uništenje.
d) U cijelom ovom proroštvu o Izraelu, grijeh naroda nije prikazan samo kao grijeh protiv zakona, nego također kao odbijanje božanskog poziva i brige.
e) U zadnjem dijelu r. 1 čini se da se prorok obraća dvanaesterim plemenima. Možda imamo novo židovsko tumačenje koje nastoji nakon što je nestalo Sjeverno kraljevstvo, primijeniti Amosovo prorokovanje na Judino kraljevstvo (2,4s+).
f) Glagol znači u Bibliji: izabrati, razlikovati i ljubiti (Post 18,19; Pnz 9,24; Mudr 10,5; Jr 1,5; Hoš 13,4). U Amosovim očima Izraelovo izabranje nije povlastica (9,7) nego predstavlja u narodu zahtjev za vjernošću, pravednoću i odgovornošću.
g) Cijeli odlomak opravdava prorokovo posredovanje. Nema učinka bez uzroka (rr. 3–5b) ni uzroka bez učinka (rr. 5c–6.8a). Ako prorok proriče, znak je da je progovorio Jahve, a ako Bog govori, prorok ne može ne prorokovati (rr. 7–8b). Izbor usporedbi predosjeća poruku nesreće.
h) Ili: »da se ne sretnu«. LXX: »da se ne upoznaju«.
i) Ili: »mamca«, ili: »oružje za bacanje«.
j) Ovaj bi r. mogao biti glosa.

Pokvarena će Samarija propasti

9 Proglasite ovo po dvorcima asirskim
i po dvorcima u zemlji egipatskoj[a];
Sef 3 8 recite: »Skupite se na planini Samarije,
pogledajte velik nered u njoj
2 6-8 i tlačenje posred nje.«
10 Jer ne znaju činiti pravo
– riječ je Jahvina –
u dvorcima gomilaju nasilje i tlačenje.
11 Stog ovako govori Jahve Gospod:
2 Kr 17 3-6 »Neprijatelj će opkoliti zemlju[b],
utvrde će tvoje razvaliti,
tvoje dvorce oplijeniti.«

12 Ovako govori Jahve:
Izl 22 12 »Kao kad pastir istrgne
Post 31 39 dvije golijeni ili komadić uha
iz lavljih ralja,
tako će se istrgnuti sinovi Izraelovi[c]
koji sjede u Samariji
na rubu počivaljke i na divanima[d].«

Protiv Betela i raskošnih stanova

13 Čujte i posvjedočite protiv doma Jakovljeva –
riječ je Jahve Gospoda,
Boga nad Vojskama:
1 Sam 1 3+ 14 »Onoga dana kad kaznim Izraela za zločine,
1 Kr 12 29-30+; kaznit ću i žrtvenike betelske[e];
13 1-5 žrtvenički će se rozi odlomiti
Izl 27 2+ i na tlo popadati.
15 Razorit ću zimsku kuću i ljetnu kuću,
1 Kr 22 39 propast će kuće bjelokosne[f].
Mnogih će kuća nestati« –
riječ je Jahvina.

Protiv Samarijanki

4 Počujte ovu riječ, krave bašanske[g], Iz 3 16-24;
što boravite na samarijskoj gori, 32 9-14
tlačite potrebite, ugnjetavate siromahe,
govorite muževima: »Donesi da pijemo!« Iz 5 11-12+
2 Zakle se Jahve Gospod svetošću svojom: Lev 17 1+
»Dolaze vam, evo, dani Ps 89 36
kad će vas izvlačiti kukama,
a posljednju od vas ostima.
3 Kroz pukotine ćete izlaziti,
ne obzirući se nikamo,
i biti bačene prema Hermonu[h]« –
riječ je Jahvina.

Izraelova opsjena, nepokornost i kazna

4 »Idite samo u Betel i griješite,
u Gilgal i množite grijehe svoje[i]! 2 Kr 2 1+
Prinosite svakog jutra žrtve,
i desetine svaki treći dan[j].
5 Palite tijesto uskislo na žrtvu zahvalnicu, Lev 7 11+
oglasite žrtve dragovoljne, razglasite ih, Mt 6 2;
jer to volite, sinovi Izraelovi[k]« – 23 5p
riječ je Jahve Gospoda.

6 »Zato[l] dadoh da vam zubi čisti ostanu[m] Lev 26 14-39
u svim gradovima vašim, Mudr 12 2,
ostavih vas bez kruha
u svim selima vašim;
pa ipak se ne obratiste k meni« –
riječ je Jahvina.
7 »Uskratih vam i kišu tri mjeseca prije žetve; Jr 14 1-6
pustih da kiši na jedan grad,
al' ne i na drugi;

a) LXX. TM: »ašdodskim«. Dva velika izraelska susjeda i neprijatelja pozvani su za svjedoke njegovih nereda, kao što su to nebesa i zemlja u Iz 1,2 (usp. Pnz 30,19).
b) Asirija, koja nije nikada spomenuta, kao opasnost prožimlje sve Amosovo prorokovanje. – TM: *ûsebîb*. BJ konj.: *jesôbeb*, »zauzet će«.
c) Ne govori se ovdje o malom ostatku spašenih, naprotiv Amos sada podrugljivo naviješta da će u činu spasenja od stada preostati samo »ostaci« koji svjedoče o nevinosti pastira, tj. Jahve i njegova proroka (usp. Izl 22,12).
d) BJ: »na divanu Damaska«. Doslovno: »na Damasku divana«. Riječ »Damask« podsjeća već možda na raskošnu tkaninu (koja i danas u hrvatskom jeziku glasi »damast«).
e) O Betelu usp. 4,4+.
f) Riječ je o kućama čiji su namještaj ili zidovi bili obloženi bjelokošću. Takve ukrasne pločice pronađene su kod iskapanja u Samariji.
g) Bašan u Transjordaniji bijaše slavan po svojim pašnjacima i stadima. U Ps 22,13 bašanski su likovi simbol silne snage a bašanske krave označuju ovdje uživalački duh samarijskih žena.
h) LXX. TM: »bacit ćete«.
i) Grijeh se ne sastoji u pohađanju svetišta gdje se bogoštovlje iskvarilo idolopoklonstvima nego u odbijanju da se posluhne Božju volju i u žurbi da se to odbacivanje proslavi u bogoslužju (5,21+). O Betelu usp. Post 12,8; 1 Kr 12,28 – 13,10. O Gilgalu usp. Jš 4,19+).
j) Čini se da se prorok ruga obilju bogoštovnih čina. BJ: »svaka tri dana« (bez sumnje nakon dolaska). – Prinos desetine (Pnz 14,22+) veoma je stari vjerski običaj i početak u Betelu seže do Jakova (Post 28,22).
k) Prorokovo nastojanje oko žrtava, desetina, prinosa, »jer to volite« (BJ) želi naglasiti da hodočasnici u svetištu ostvaruju svoje vlastite želje a ne volju Jahvinu.
l) Odlomak koji slijedi (rr. 6–12) mala je pjesma s pripjevom i predočuje božanski odgoj. Kao što otac kažnjava svoje dijete (Pnz 8,5+), tako je pokušao Bog nizom od sedam bičeva koji su prikazani pojačanom strogošću (Am 4,6–11; Lev 26,14–39; Pnz 28,15–68) vratiti svoj narod, ali uzalud (Iz 9,12; 42,25; Jr 2,30; 5,3: Hoš 7,10; Sef 3,2.7; Hag 2,17; usp. Otk 9,20.21; 16,9.11; Izl 7 – 11). Izrael je otvrdnuo u svojem grijehu i Bog se sprema da ga kazni.
m) Radi gladi.

jedno bi se polje nakvasilo,
a drugo bi se – na koje
ne pustih kiše – sasušilo.
8 Dva-tri grada lutahu tako u treći da piju vode,
ali se ne mogoše napiti,
pa ipak se ne obratiste k meni« –
riječ je Jahvina.
1 Kr 8 37 9 »Udarah vas snijeću i medljikom,
Pnz 28 22 sasuših[a] vam vrtove i vinograde,
proždriješe vam skakavci smokve i masline,
pa ipak se ne obratiste k meni« –
riječ je Jahvina.
Izl 9 1-7 10 »Poslah na vas kugu poput kuge egipatske;
Pnz 7 15 mladiće vaše poklah mačem,
a konji vam bjehu k'o plijen odvedeni;
Iz 34 2-3 napunih vam nosnice smradom
iz tabora vašega,
pa ipak se ne obratiste k meni« –
riječ je Jahvina.
Post 19 1+ 11 »Obarah vas k'o što Bog obori
Sodomu i Gomoru[b],
Zah 3 2 bijaste k'o glavnja iz ognja istrgnuta,
pa ipak se ne obratiste k meni« –
riječ je Jahvina.

12 »Stog ću, Izraele, ovako s tobom postupiti,
i jer ću tako s tobom postupiti,
Mal 3 1-2 pripravi se, Izraele[c],
da susretneš Boga svoga!«

Hvalospjev[d]

13 Jer, gle, on sazda planine i stvori vjetar,
3 7 otkriva čovjeku misao svoju[e],
on tvori zoru i mrak[f],
i penje se na vrh visova zemaljskih[g],
Jahve, Bog nad Vojskama, njegovo je ime. 5 8, 27; 9 6 Hoš 12 6 Jr 32 18

Tužaljka nad Izraelom

5 Počujte ovu riječ što je iznosim
protiv vas,
naricaljku, dome Izraelov:
2 Pade i više neće ustati
djevica izraelska[h].
Na tlu svojem ona leži,
nikog da je digne.
3 Jer ovako govori Jahve Gospod domu Izraelovu:
u gradu iz kojeg izlažaše tisuća,
ostat će stotina,
iz kojeg izlažaše stotina,
ostat će ih deset[i].

Bez obraćenja nema spasenja

4 Jer ovako govori Jahve domu Izraelovu:
»Tražite i živjet ćete[j]. Hoš 5 6+; 10 12
5 Ne tražite Betela,
ne idite u Gilgal, 4 4+; 8 14 Hoš 4 15
ne putujte u Beer Šebu[k],
jer će Gilgal bit odveden u izgnanstvo,
a Betel će se prometnuti u ništa[l].
6 Tražite Jahvu i živjet ćete,
il' će ko' oganj zahvatiti kuću Josipovu
i sažeć' je, a u Betelu nikog
da plamen ugasi.«

Prijetnje 4 13+

7 Jao onima koji pravdu pretvaraju u pelin, Job 9 9; 38 31
u prah bacaju poštenje[m]!

a) Konj.: *heherabetî.* TM: *harebbôt,* »umnožiti«.
b) Vjerojatni prisjećaj na potres (usp. 1,1).
c) Tajanstveni navještaj konačne kazne. Glosa: »i jer ću tako s tobom postupiti«.
d) Ovaj hvalospjev (usp. 5,8–9; 9,5–6) mogao bi biti dodan za liturgijsku upotrebu. U sadašnjem kontekstu pojačava prijetnju.
e) BJ: »svoje misli«. Ili: »otkriva čovjekovu misao« (usp. 2 Kr 5,25–26; Jr 11,20; Ps 94,11; itd.).
f) BJ: »koji pretvara zoru u mrak«. Prisjećaj na pomrčine i jutarnje oluje (ako LXX nije izvorna varijanta).
g) Prisjećaj na oluju (Ps 18,8–16) ili je prije simbolički izričaj Jahvine svemoći (Pnz 32,13; Job 9,8; Ps 18,34; Iz 58,14; Mih 1,3–6).
h) Narod se uspoređuje s djevicom koju je ugrabila smrt u cvatu mladosti pa nije mogla ostvariti svoj poziv žene: brak i majčinstvo (usp. Suci 11,39).
i) BJ nastavlja: »za dom Izraelov«. Nesreća će biti velika. Ako preostane »ostatak« više će ovdje pokazati veličinu propasti (usp. 1,8+; 3,12+) nego li tračak nade (usp. Iz 4, 3+). Ovdje se još ne možemo nadati spasenju (usp. 5,2).
j) Pohađanje svetišta možemo uistinu nazvati »tražiti Boga« (usp. 5,5; Pnz 12,5; 2 Ljet 1,5). Ali Amos proglašuje da je jedino ispravno traženje Boga ono koje traži dobro a izbjegava zlo (5,14). To traženje vodi u život (5,3.6). – Drugi tekstovi SZ »traže« Boga, savjetuju (glagol: *dāraš*) se s njim, pitajući ga (usp. 1 Sam 14,41+) po Božjem čovjeku (Post 25,22; Izl 18,15; 1 Sam 9,9; 1 Kr 22,8) ili još »tražeći riječ« (1 Kr 22,5; usp. 14,5), bilo u knjizi (Iz 34,16) bilo prorokovim posredovanjem (1 Kr 22,7). Jedan drugi izričaj (obično je glagol: *biqqeš*) označuje radije kako se traži »lice« tj. Jahvina nazočnost (Hoš 5,15; 2 Sam 21,1; 1 Ljet 16,11 = Ps 105,4; Ps 24,6; 27,8; i vjerojatno u istom smislu Sef 1,6; Hoš 3,5; 5,6; Izl 33,7+; itd.). Ali dva izričaja su bliska: kada tražimo Jahvino »lice« činimo to da bismo upoznali njegovu volju i njegova proročanstva često očituju njegovu prisutnost. Ovo »traženje Jahve« je osnovni vjerski put SZ-a. U NZ treba na isto takav način »tražiti Kraljevstvo« (Mt 6,33).
k) Poznata kao mjesto bogoštovlja u Patrijarhâ (Post 21,31–33: 26,23–25).
l) Postoji aliteracija (podudaranje suglasnika) između imena Gilgala i navještaja sudbine koja ga očekuje (»ići će u progonstvo« *gālōh jigeleh*), k tome postoji igra riječi s imenom Betel: »kuća Božja« postaje »kuća ništavila« (*aven,* usp. Hoš 4,15).
m) BJ: »Oni mijenjaju« (usp. 5,18 i 6,1). U svakom slučaju hvalospjev u rr. 8–9 (umetnut kasnije, možda s liturgijskom namjerom, a djelić je himna kao u 4,13 i 9,5–6) nesretno dijeli rr. 7 i 10 koji su prvotno slijedili jedan iza drugog.

[8]On napravi Vlašiće i Štapce,
on obrće mrak u zoru,
a dan u najglušu noć.
= 9 6 On saziva morske vode
i valja ih preko lica zemlje[a].
Jahve mu je ime.
[9]Nenadano šalje pustoš na tvrđavu
i utvrdi propast nosi[b].
6 12 [10]Mrze čovjeka što na vratima pravdu dijeli
i grde onog što zbori pošteno.
[11]Stoga, jer gazite siromaha,
dižući od njega porez u žitu –
Pnz 28 30-33+ Zah 5 3-4 u kućama što ih sazdaste od tesanika
nikad živjet' nećete;
Mih 6 15 Sef 1 13 iz ljupkih vinograda što ih posadiste
nikad nećete piti vina.
[12]Jer znam mnoge vaše zločine,
i vaše grijehe pregoleme:
tlačite pravednika i primate mito,
odbijajuć' siromaha na gradskim vratima.
[13]Mudrac šuti u ovo vrijeme[c],
||Mih 2 3 jer vremena su tako zla.

Poticaj

5 4+ Ps 34 13-15; 37 27 [14]Tražite dobro, a ne zlo,
da biste živjeli,
i da Jahve, Bog nad Vojskama,
odista s vama bude
kao što velite da jest[d].
[15]Mrzite zlo, ljubite dobro,
držite pravicu na gradskim vratima,
pa će se možda Jahve, Bog nad Vojskama, Jl 2 14 Iv 3 9 Iz 4 3+
smilovat' ostatku Josipovu[e].

Skora kazna

[16]Stog ovako govori Jahve,
Bog nad Vojskama, Gospod:
»Na svakom će trgu biti kuknjava,
po svim će ulicama zapomagati: 'Jao! Jao!'
Težake će sazvat' da jauču,
narikače da nariču[f],
[17]bit će jauk u svakom vinogradu,
jer ću proći posred tebe« – 4 12 Izl 12 12 Mal 3 1-2
veli Jahve.

Dan Jahvin

[18]»Jao vama što žudite za danom Jahvinim!
Što će vam biti dan Jahvin[g]? Jl 2 1-2; Sef 1
Tama, a ne svjetlost. Jr 13 16; 14 1
[19]Bit će vam k'o onom što uteče lavljim raljama, Iv 8 12
a sretne ga medvjed;
koji uđe u kuću i stavi ruku na zid,
a ujede ga zmija.
[20]Neće li dan Jahvin biti tama, a ne svjetlost?
Mrklina, a ne sunčan sjaj?

Protiv izvanjskoga bogoštovlja[h]

[21]Mrzim i prezirem vaše blagdane 4 4-5
i nisu mi mile vaše svečanosti.
[22]Paljenice kad mi prinosite[i], Ps 50 9-13; 51
prinosnice mi vaše nisu mile, Hoš 8 13
na pričesnice se od ugojenih telaca Iz 1 11+
vaših i ne osvrćem. Lev 3 1

a) Bilo da poplavi zemlju (Job 12,15) i vrati je u prvotno stanje (Ps 104,5–9), bilo da joj podari plodonosnu kišu (Job 36,27–28).
b) Tekst ovog r. je nesiguran, ali u njemu prepoznajemo motiv poniženja moćnika (usp. 1 Sam 2,4.7; Lk 1,51–52).
c) Da ih ne bi progonili neskrupolozni upravitelji. Ovaj r. je vjerojatno glosa.
d) Izrael vjeruje da mu njegovo izabranje osigurava bezuvjetnu Jahvinu zaštitu (5,18; 9,10; Mih 3,11).
e) Tj. smanjeno Sjeverno kraljevstvo koje je Jahve udario svakojakim kaznama (4,6–11) i još ga udara (5,3). Po prvi se puta pojavljuje proročka predodžba o spašenom ostatku (usp. Iz 4, 3+). Ali dok je u Izaije ovo spasenje sigurno, ovdje ostaje veoma hipotetično i Amos govori o tom spasenju sa sumnjom. Bit će pozitivniji u 9,8–9.
f) Doslovno. BJ: »i na tužaljke one koji znaju jaukati«. Uspostavljen je prvotni red riječi koji je u hebrejskom poremećen.
g) Izrael uzdajući se u svoju prednost izabranog naroda (Pnz 7,6+) očekuje Božju pomoć koja može biti samo pogodna. Prorok suprotstavlja očekivanom Danu Jahvinu proročko poimanje Dana Jahvina, dana gnjeva (Sef 1,15; Ez 22,24; Tuž 2,22) protiv Izraela koji je otvrdnuo u svom grijehu: tama, plač, pokolj i užas (Am 5,18–20; 2,16; 8,9–10.13; Iz 2,6–21; Jr 30,5–7; Sef 1,14–18; usp. Jl 1,15–20; 2,1–11). Svi ovi tekstovi pokazuju prijetnju rušilačke najezde (Asirce, Babilonce). U vrijeme Progonstva, Dan Jahvin postaje predmet nade, gnjev se Božji okreće protiv svih tlačitelja Izraela (Ob 15): Babilona (Iz 13,6.9; Jr 50,27; 51,2; Tuž 1,21), Egipta (Iz 19,16; Jr 46,10.21; Ez 30,2), Filisteje (Jr 47,4), Edoma (Iz 34,8; 63,4). Ovaj dan označuje, dakle obnovu Izraela već u 9,11, k tome u Iz 11,11; 12,1; 30,26 (usp. Jl 3,4; 4,1). Nakon progonstva Dan Jahvin postaje sve više »sud«, koji donosi pravednima pobjedu a grešnicima uništenje (Mal 3,19–23; Job 21,30; Izr 11,4) u sveopćem vidu (Iz 26,20 – 27,1; 33,10–16; usp. Mt 24,1+). – O kozmičkim popratnim znakovima Dana Jahvina usp. Am 8,9+.
h) Proroci su često ustajali protiv religiozne dvoličnosti: smatrali su se načisto s Bogom ako su ispunili određene bogoslužne obrede (žrtve, postove) prezirući najosnovnije zapovijedi društvene pravednosti i ljubavi prema bližnjemu (1 Sam 15,22; Iz 1,10–16; 29,13–14; 58,1–8; Hoš 6,6; Mih 6,5–8; Jr 6,20; Jl 2,13; Zah 7,4–6; usp. Ps 40,7–9; 50,5–15; 51,18–19). Protiv bogoslužnog formalizma ustali su i psalmisti stavljajući naglasak na unutarnje osjećaje koji moraju nadahnjivati žrtvu, poslušnost, zahvalu i kajanje, i Ljetopisac ističući ulogu liturgijskog pjevanja kao izričaja duševnog raspoloženja u prinošenju žrtava. NZ će se o tom konačno izjasniti (Lk 11,41–42; Mt 7,21; Iv 4,21–24).
i) Ili manjka jedan stih ili je r. 22 nepotpuna glosa.

23 Uklonite od mene dreku svojih pjesama,
neću da slušam zvuke vaših harfa[a].
24 Pravda nek' poteče kao voda
i pravica k'o bujica silna.
↗Dj 7 42-43 25 Prinosiste li mi žrtve i prinos u pustinji
četrdeset godina, dome Izraelov[b]?
26 Nosit ćete Sikuta, svoga kralja,
i Kevana, boga svoga,
likove što ih sebi napraviste[c],
27 dok vas budem odvodio onkraj Damaska[d],«
govori Jahve –
4 13+ Bog nad Vojskama njemu je ime.

Protiv bezbrižnih vođa

Lk 6 24 **6** Jao bezbrižnima na Sionu[e] i spokojnima
Jr 5 12-13 na samarijskoj gori,
nazvanima »prvina narodâ«,
kojima se obraća dom Izraelov[f].
2 Krenite u Kalnu i vidite,
idite odande u Veliki Hamat,
siđite u Gat filistejski.
Jeste li bolji od tih kraljevstava?
Je li im područje veće od vašega?
3 Mislite: daleko je kobni dan,
a primičete vlast nasilja[h].
3 15 4 Ležeći na bjelokosnim posteljama,
na počivaljkama izvaljeni,
jedu janjad iz stada
i telad iz staje;
1 Ljet 23 5 5 deru se[i] uza zvuk harfe,
Neh 12 36 izumljuju glazbala k'o David,

6 piju vino iz vrčeva
i mažu se najfinijim uljem,
al' za slom Josipov ne mare[j].
7 Stog će prvi sad biti prognani;
umuknut će veselje raskošnika. Otk 18 14

Kazna će biti strašna

8 Zakle se Gospod Jahve samim sobom 4 2
– riječ je Jahve, Boga nad Vojskama:
»Gnušam se oholosti Jakovljeve Iz 28 1
i mrzim dvorce njegove,
predat ću grad[k] i sve u njemu.«
9 Ako i deset ljudi ostane u jednoj kući, 2 14-16
umrijet će.
10 Rođak će i spaljivač prionuti[l]
da iznesu kosti iz kuće;
ako bi tko upitao onog u kutu kuće:
»Je li još tko ostao s tobom?«
on će odvratiti: »Ne! Pst! Sef 1 7
Jahvino se ime ne smije spomenuti[m].« Zah 2 17
11 Jer, gle, Jahve zapovjedi, Hab 2 20
i velika se kuća ruši u komade,
mala se kuća ori u komadiće.

12 Jure li konji po litici,
ore li se more[n] volovima,
da vi pretvarate pravdu u otrov
a plod pravednosti u pelin? 5 7
13 Vi se radujete Lo Dabaru[o]
kad velite: »Nismo li svojom snagom Pnz 8 17+
zauzeli Karnajim?«

a) Vjerski su obredi sadržavali pjevanje i glazbu (1 Sam 10,5; 2 Sam 6,5.15).
b) Amos, poput Hošee (2,16–17; 9,10) i Jeremije, vidi u vremenu pustinje idealno razdoblje Jahvinog odnosa s njegovim narodom (usp. Hoš 2,16+). Uvjeti nomadskog života i početno zakonodavstvo pridjevaju tada malu važnost bogoslužju (usp. Jr 7,22). Jahvi se može, dakle, ugoditi siromašnim ali iskrenim štovanjem.
c) BJ: »i zvijezdu vašeg boga, Kevana«. Konj.: *Sakkût* i »Kēvān«. TM: *Sikkût* i *Kijjûn,* »zvijezdu vašeg boga« stavlja iza »likove«. To može biti loše umetnuta glosa. – Stanovnici će Izraelskog kraljevstva ponijeti u progonstvo likove krivih bogova koje su štovali poput pogana (usp. Iz 46,1; Jr 48,7; 49,3). Sikut i Kevan čini se da su bila babilonska božanstva. Kako njihovo štovanje nije poznato u Izraelu u VIII. stoljeću, jer uostalom ni Amos nikada ne optužuje svoje slušatelje zbog idolopoklonstva. Možda je ovaj tekst dodatak koji podrugljivo poistovjećuje štovanje Izraelaca, Amosovih suvremenika s bogoslužjem poganskog pučanstva koje se umjesto njih nastanilo u Samariji nakon 721. godine (usp. 2 Kr 17,29–31).
d) Tj. u Asiriju.
e) Možda kasnije židovsko tumačenje (usp. 3,1+; Hoš 1,7+).
f) Da bi im se iskazalo poštovanje, treba tražiti savjet i moliti za pravednost.
g) Ovaj r. možemo razumjeti kao nagovor uglednih Samarijanaca onima koji dolaze po savjet: vi ste moćniji od tih kraljevstava, nemate se čega bojati. No tekst je nesiguran. BJ: »Jesu li oni bolji od tih kraljevstava«. Tako bi propast ovih gradova služila kao znak Izraelu. Ali Kalnu (usp. Iz 10,9) na sjeveru Alepa Asirci će zauzeti tek 738. Hamat na Orontu 720., a filistejski Gat 711. godine.
h) Nasilje neprijateljskog gospodstva.
i) Nesigurno značenje.
j) Predstojeći svršetak Izraelskog kraljevstva.
k) Ili je Samarija ili koji drugi grad Sjevernog kraljevstva.
l) TM nerazumljiv. BJ slijedi LXX: »Bit će mali broj preživjelih«.
m) Iz vjerskog poštovanja ili možda iz straha pred nesrećom koju je Jahve prouzročio. Odlomak je nejasan, ali je opći smisao jasan: opisuje nesreću koja je zadesila grad i mrtvace kojih su pune kuće, kao i strah koji je spopao malu skupinu spašenih koji se moraju brinuti oko mrtvih tjelesa.
n) Malo ispravljen tekst (riječi su različito rastavljene a vokali izmijenjeni). TM: »da li oru s robovima« (množina umjesto skupne jednine).
o) Igra riječi s mjestom Lo-Dabar što znači »ništa«. Lo-Dabar (2 Sam 9,4) i Karnajim (1 Mak 5,26) u Transjordaniji bili su vjerojatno gradovi koje su ponovo zauzeli Jeroboam II. i njegov otac Joaš (usp. 2 Kr 13,25 i 14,25).

14»Ha, evo, dome Izraelov, dižem na te
– riječ je Jahve,
Boga nad Vojskama –
narod[a] što će vas tlačiti
od Ulaza hamatskoga
do Pustinjskog potoka[b].«

III. Viđenja

Prvo viđenje: Skakavci

Jl 1 4-7; 2 3-9 Pnz 28 38 **7** Evo što mi pokaza Jahve Gospod:
gle, sazda skakavce
kad otava poče nicati,
otava nakon kraljevske kosidbe[c].
2Kad izjedoše sav zemaljski usjev, rekoh:
»Jahve Gospode, oprosti[d], molim te!
Kako će Jakov preživjeti onako malen?«
3I Jahve se stoga pokaja[e]:
»Neće biti«, reče Jahve.

Drugo viđenje: Suša

4Evo što mi pokaza Jahve Gospod:
Gle, Jahve Gospod pozva oganj da kažnjava[f];
već proždrije veliki Bezdan[g]
i uprav poče gutati polje.
5A ja ću: »Stani, Jahve Gospode, molim te!
Kako će Jakov preživjeti onako malen?«
6I Jahve se stog pokaja:
»Ni ovoga neće biti«, reče Jahve Gospod.

Treće viđenje: Visak

7Evo što mi Jahve Gospod pokaza:
gle, čovjek stoji na zidu,
u ruci mu visak[h].
8»Što vidiš, Amose?« – upita me Jahve.
»Visak«, rekoh.
Tada Gospod reče:
»Evo, izmjerit ću viskom svoj narod izraelski;
neću ga više štedjeti[i].
9Razorit će se uzvišice Izakove, Pnz 12 2+
opustjeti svetišta izraelska,
i s mačem ću ustati na kuću Jeroboamovu.« 2 Kr 15 8-11
10Amasja[j], svećenik betelski, poruči izraelskom
kralju Jeroboamu: »Amos se urotio protiv tebe us-
red doma Izraelova; zemlja ne može više podnijeti
njegovih riječi. 11Jer ovako on govori: 'Jeroboam
će poginuti od mača, a Izrael će iz svoje zemlje u 7 9
izgnanstvo[k].'« 12Amasja reče Amosu: »Odlazi, vi- 5 27; 6 7; 9 4
dioče! Bježi u zemlju Judinu, ondje jedi kruh i on-
dje prorokuj! 13Ali u Betelu da više nisi proroko- 2 12+
vao, jer ovo je kraljevsko svetište, kraljevski 1 Kr 12 29
hram[l].« 14»Nisam bio prorok ni proročki sin« – od-
govori Amos Amasji – »bio sam stočar i gajio sam 3 3-8+
divlje smokve[m]: 15ali me Jahve uze od stada i Jahve 2 Sam 7 8
mi reče: 'Idi, prorokuj mojemu narodu Izraelu.' Ps 78 70-71
16Sada čuj riječ Jahvinu. Ti veliš:

a) Asirija.
b) BJ: »do potoka Arabe«. Potok Araba nije istovjetan s Egipatskim potokom koji ušćem u Hamat označuje sjevernu i južnu granicu Obećane zemlje (1 Kr 8,65). Riječ je o jednom od vadisa koji se ulijevaju u donju nizinu Jordana (Araba) blizu Mrtvog mora. Ovako ograničen prostor je područje Sjevernog kraljevstva nakon zauzeća Jeroboama II. (usp. 2 Kr 14,25).
c) TM. BJ s LXX: »Bio je nastanak (izlegli su se) skakavaca«. TM: »i gle otava«. Kralj je možda unaprijed uzimao za svoju konjicu dio prve kosidbe. BJ s LXX: »za odraslih skakavaca«.
d) Zagovor je jedna od dužnosti u proročkoj službi (Post 20,7; usp. također 2 Mak 15,14; Jr 15,1.11; 18,20; Ez 9,8; Pnz 9,15–19; o Mojsijevom zagovoru usp. Izl 32,11+). Ali kada narod otvrdne u grijehu, Bog više ne prima prorokov zagovor (usp. Jr 14,7–11). Ovdje Amos posreduje samo u dva prva viđenja a šuti u zadnja tri.
e) Tj.: odreče se izvršiti svoju namisao.
f) Konj. TM: »pozva (ili dođe) da kažnjava vatrom«. – »Vatra« je suša (1,2; 4,6–8) koja sve proždire (usp. Jl 1,19–20; 2,3). Drugi prevode: »On proglasi sud vatrom«, tj. nebeskim ognjem kojim uništi Sodomu i Gomoru (Post 19,24–25.28).
g) Podzemni ocean iz kojeg izviru vode.
h) Konj. TM: »Gospodin stajaše na zidu izmjerenim viskom«. Izričaj *'anāk* preveden kao »nit viska« ili »visak« nalazi se u Bibliji samo ovdje i njegov je smisao nesiguran. Riječ iz istog korijena u akadskom, sirskom i arapskom znači kositar ili olovo. Nit s olovom omogućava da se jedan objekt napravi okomito ili (s kutomjerom) vodoravno. Čini se da se ovdje misli na ovu posljednju radnju. Jahve će sravnati sve sa zemljom (usp. 2 Kr 21,13; Iz 34,11; Tuž 2,8). Ipak značenje viđenja ostaje nesigurno.
i) BJ: »oprostiti«. Doslovno: »neću više prelaziti« (podrazumijeva se: preko grijeha njegova, usp. Mih 7,18). – Ovo je novi pripjev (usp. 8,2) koji nadomješta onaj iz dva prva viđenja (7,3.6). Pretpostavlja okorjelost u izričito neimenovanom grijehu.
j) BJ ima podnaslov: »Sukob s Amasjom. Amos protjeran iz Betela. Ovaj prozni prikaz koji potječe od skupine Amosovih učenika umetnut je između trećeg i četvrtog viđenja. Neposredno slijedi nakon proroštva protiv kraljevske kuće (7,9) i opisuje reakcije izazvane tim navještajem.
k) Izričaj ovdje možda sadrži omalovažavanje (»vidioče«).
l) Amasja izjednačuje Amosa s prorocima od karijere, koji žive od svog zanimanja (usp. 1 Sam 9,7+), ali ga ne optužuje da je lažni prorok, naprotiv njegova intervencija i njegova tužba za urotu (r. 10) pokazuju da se kralj boji posljedica prorokova propovijedanja: Amosova uspješna riječ je shvaćena kao izravni uzrok nesreća koje najavljuje.
m) »Proročki sin« je semitizam koji pokazuje pripadništvo skupini (2 Kr 2,3+). Doslovno u BJ: »proročki brat«. – »Stočar«, doslovno »onaj koji se bavi životinjama« obično se izražava poimanjem za krupnu stoku (usp. 1,1 gdje stoji drugi izričaj). – Obrezujući peteljku plodova divlje smokve koji služe za stočnu hranu ubrzava se zrenje.

2 12+ 'Ne prorokuj protiv Izraela,
ne proriči protiv doma Izakova.'
17 Zato ovako govori Jahve:
'Tvoja će žena bludničit' po gradu,
sinovi tvoji i kćeri od mača će pasti,
2 Kr 17 24 tvoja će se zemlja užetom razdijeliti,
Pnz 28 30-33 a ti ćeš umrijeti na nečistu tlu[a],
Hoš 9 3 i Izrael će otići u izgnanstvo iz svoje zemlje.'«

Četvrto viđenje[b]: Kotarica zrela ploda

7 7-9 **8** Evo što mi pokaza Jahve Gospod:
gle, kotarica zrela ploda:
2 »Što vidiš, Amose?« – upita me.
»Kotaricu zrela ploda«, rekoh.
Tada mi Jahve reče:
Otk 14 15-18 »Moj narod izraelski dozreo je za propast[c];
neću ga više štedjeti.
3 I hramske će pjevačice jaukati toga dana
– riječ je Jahve Gospoda –
bit će mnoštvo trupla,
6 10+ svuda će se bacati[d].«

2 6-8; 4 1 **Protiv varalica i pljačkaša[e]**

4 Slušajte ovo, vi što gazite potrebnika
i satirete uboge u zemlji!
5 Kažete: »Kad li će mlađak proći[f],
da prodamo žito,
i subota, da tržimo pšenicu.
Pnz 25 13+ Smanjujuć' efu, povećavajući šekel,
Mih 6 10-11 da varamo krivim mjerama:
Hoš 12 8 6 da kupimo siromaha za novac,
= 2 6 potrebita za sandale,
i da prodajemo otražak od žita.«
7 Zakle se Jahve Ponosom[g] Jakovljevim:
»Dovijeka neću zaboraviti
nijednoga vašeg djela.«
8 Neće l' se od toga zemlja potresti,
protužiti svi njeni stanovnici, 1 1
neće li se sva podići kao Nil, = 9 5
spustiti kao Rijeka egipatska[h]?

Navještaj tajnovite kazne: tame i žalosti

9 »Toga ću dana
– riječ je Jahve Gospoda –
učiniti da sunce zapadne u podne,
i pomračit ću zemlju u po bijela dana[i].
10 Okrenut ću svetkovine vaše u kuknjavu ↗Tob 2 6
i sve vaše pjevanje u tužaljku; Hoš 2 13
obući ću u kostrijet svako bedro, 1 Mak 9 41
oćelavit ću svaku glavu[j]. Iz 3 24
Bit će kao kad se tuži za jedincem, Jr 26
i što ostane, bit će kao dan gorčine.« Zah 12 10

Glad i žeđ za Riječju Božjom

11 »Evo, dani dolaze 4 2
– riječ je Jahve Gospoda –
kad ću poslati glad na zemlju,
ne glad kruha ni žeđ vode, Mt 5 6
već slušanja riječi Jahvine[k]. Pnz 8 3+
12 Tumarat će od mora do mora,
od sjevera do istoka potucati se
ištući riječ Jahvinu, Hoš 5 6+
ali je neće naći.

Novi navještaj kazne

13 U onaj će dan obamirati od žeđi
lijepe djevojke i mladići. Zah 9 17
14 Koji se kunu Grijehom samarijskim[l]

a) Svaka je strana zemlja okužena idolima i prljava (Hoš 9,3–4), međutim Izrael u kojem stanuje Jahve (Hoš 8,1; Zah 9,8; Jr 12,7) čist je (2 Kr 5,17) i »svet« (Izl 19,12+; Zah 2,16; 2 Mak 1,7).
b) Neovisno o epizodi u Betelu (7,10–17) ovo se četvrto nadovezuje na treće viđenje (7,7–9) kojemu je blisko po strukturalnim i misaonim sličnostima.
c) Doslovno: »Došao je kraj za moj izraelski narod«. Prijevod nastoji prenijeti igru riječi između »kraja« (*qēs*) i »zreli plodovi« (doslovno: »ljetni plodovi«, *qajis*).
d) BJ: »Šutnja«. Tekst na kraju ovog r. je nesiguran.
e) Slijedeća proroštva prekidaju niz između četvrtog i petog viđenja. Ovdje su smještena zato jer pobliže određuju, opravdavaju i razvijaju navještaj kraja u četvrtom viđenju.
f) Mlađak je (Lev 23,24+) kao i subota (Izl 20,8+) prekidao trgovačko poslovanje.
g) »Ponosom Jakovljevim« može se označiti neko Jahvino odličje (1 Sam 15,29) ili (kao u 6,8) tako tvrdu izraelsku oholost da može poslužiti kao temelj zakletve, ili pak Jahvinu zemlju, Palestinu (Ps 47,5).
h) Prorok uspoređuje potres (1,1+) s dizanjem i spuštanjem Nila. U ovoj usporedbi i ovom opisu ima više pjesničke mašte nego li zapažanja. – TM: »kao svjetlo«. Qere »spustiti«; ketib: »bit će popijena« (usp. 9,5).
i) Dan Jahvin (5,18+) popraćen je kozmičkim znakovima: potresom (8,8; Iz 2,10; Jr 4,24), pomrčinom sunca (8,9; Jr 4,23). Kasniji proroci proširuju opis s uhodanim slikama koje ne treba uzeti doslovno (Sef 1,15; Iz 13,10.13; 34,4; Ez 32,7.8; Hab 3,6; Jl 2,10.11; 3,3.4; 4,15.16; usp. Mt 24,29; Otk 6,12–14 i v. Mt 24,1+).
j) Znak žalosti i plača kod susjednih naroda (Iz 15,2) kao i u Izraelu (Jr 7,29; Mih 1,16).
k) LXX. TM: »riječi«. – Prorok ne navješta obraćenje koje je označeno glađu za Božjom riječju nego navješta kaznu. Umoran od govorenja, a nitko ga ne sluša, Bog šuti. Ne podiže više proroke.
l) Ili se govori o božici *Ašîmā'* (usp. 2 Kr 17,30) čije je ime prorok svojevoljno promijenio u *ašema* (»grijeh«) ili se možda govori o prezirnom značenju nekog samarijskog svetišta (usp. Pnz 9,21 gdje Aron nazivlje zlatno tele: »vaš grijeh«).

i zaklinju se: 'Tako živ bio bog tvoj, Dane[a]!'
i: 'Tako živ bio Ljubimac tvoj, Beer Šebo[b]!'
oni će pasti i nikad ustati neće.«

Peto viđenje: Razorenje Svetišta[c]

9 Vidjeh Gospoda gdje stoji kraj
žrtvenika[d] i govori:
»Udari u glavice stupova,
neka se pragovi zatresu!
Svima ću satrti glave[e],
što ostane, pod mač ću udariti.
2 13-16; Nijedan neće uteći,
6 9-10 nitko se neće spasiti.
Ps 139 7-12 2Zariju li se i u Podzemlje,
Jr 23 23-24 iščupat će ih ruka moja.
Popnu li se i na nebo,
odande ću ih skinuti.
3Ako se sakriju i navrh Karmela,
naći ću ih i pohvatati.
Ps 135 6 Ako se od mog pogleda
na dno morsko skriju[f],
Job 3 8+; 7 12+ zapovjedit ću Zmaju da ih proždre.
4Ako i u izgnanstvo odu pred neprijateljem,
naredit ću maču da ih sasiječe;
upravit ću oči na njih,
ali na nesreću, ne na dobro.«

4 13; 5 8 **Hvalospjev[g]**

5Jahve, Gospod nad Vojskama...
on dodirne zemlju i ona se potrese,
svi joj stanovnici protuže; = 8 8
diže se sva poput Nila
i spušta k'o Rijeka egipatska.
6On sazda sebi prijesto na nebesima[h], Ps 104 3
i svod svoj na zemlji osnova;
on poziva morske vode = 5 8
i lijeva ih zemlji preko lica – 4 13+
Jahve mu je ime.

Nema povlastica Izraelu

7»Sinovi Izraelovi, niste li za me
kao i Kušani[i]« – riječ je Jahvina.
»Ne izvedoh li ja Izraela iz zemlje egipatske,
kao Filistejce iz Kaftora Jš 13 2+
i Aramejce iz Kira[j]?«

Samo će grešnici propasti

8Gle, oči Jahve Gospoda uprte su
na grešno kraljevstvo,
izbrisat će ga s lica zemlje.
»Ipak neću sasvim zatrti 3 12+
dom Jakovljev« – riječ je Jahvina[k]. Iz 4 3+
9»Jer, gle, zapovijed ću dati
i rastresti dom Izraelov među sve narode[l],
k'o što se trese žito u rešetu, Lk 22 31
da ni zrnce na zemlju ne padne[m].
10Svi grešnici naroda moga
od mača će pasti[n],
svi koji kažu: 'Nije blizu 6 1-6
i neće nas stići nesreća[o].'« Iz 28 15 Jr 5 12

a) Gdje se častilo jedno od dva zlatna teleta kralja Jeroboama (1 Kr 12,30).
b) BJ: »Tako živ bio put Beer Šebe«, Tj. hodočašće.
c) Možda se govori o svetištu u Betelu, ali baš zato što pobliže ne označuje nijedno svetište pokazuje da Amos misli na sva svetišta u kraljevstvu.
d) Ili »na žrtveniku«.
e) BJ: »satri ih...« Možda je to naredba upućena nekom anđelu.
f) BJ: »zapovjedit će tamo«. TM: »od tamo«.
g) Ulomak kasnije umetnutog himna, možda s liturgijskom nakanom usp. 4,13+). Početak r. (»Jahve, Gospod nad Vojskama«) možda je glosa koja objašnjava subjekt rečenice.
h) BJ konj.: *'ālijjatav*, »gornje dvorane«. TM ketib: *ma'alôtô*, »njegovo stubište«. LXX: *ma'alôtav*, »njegova stubišta«.
i) TJ. narod na kraju svijeta (sadašnji Sudan). Izrael ima, dakle, krivo kada misli da je »prvina narodâ« (6,1).
j) Izraelci nemaju razloga hvastati se svojim izabranjem (usp. Pnz 7,6+). Ovo nije povlastica nego obveza (3,2+) i Bog se jednako brine i za druge narode (usp. Iz 19,22–25).
k) Ovdje je jasno izrečeno spasenje »ostatka« (usp. Iz 4, 3+), pošto je u 5,15 već bilo natuknuto.
l) Ovo proroštvo seže možda u prvo izraelsko progonstvo (734. godine; usp. 2 Kr 15,29).
m) Rešeto zadržava zrnje (pravedne) dok se pljeva odstranjuje. Možda se misli na rešeto koje zadržava kamenje (grešnike) a propušta žito (pravednike).
n) Amos sa sigurnošću tvrdi da će grešnici biti kažnjeni a pravednici spašeni. On predstavlja tu naplatu kao nesreću koja će pogoditi samo grešnike, ali će budućnost biti drukčija. Takvom sigurnošću i drukčijom stvarnošću koristit će se Duh da se šest stoljeća kasnije porodi vjera u nagradu nakon smrti (usp. Dn 12,2–3).
o) LXX. TM: »Nećeš prouzročiti nesreću i nećeš je dovesti amo na nas«.

IV. Pogled na obnovu i na rajsku plodnost[a]

↗Dj 15 16-17 [11]»U dan ću onaj podići raspalu kolibu
Davidovu,
zatvorit' joj pukotine, popraviti
mjesta ruševna[b],
opet je sazidati k'o u stara vremena,
Br 24 18 Post 22 17 Ob 19 [12]da osvoje ostatak Edoma
i svih naroda nad kojima je
zazvano ime moje« –
riječ je Jahve Gospoda, tvorca
svega toga.
[13]»Evo dolaze dani
– riječ je Jahvina –
5 11 Lev 26 5 kada će orač stizat' žeteoca,
mastilac grožđa sijača,
kad će planine procuriti mladim vinom
i svi se bregovi prelijevati njime. ↗Jl 4 18
[14]Okrenut ću sudbinu naroda
moga Izraela:
obnovit će gradove srušene i
živjeti u njima,
saditi vinograde i vino im piti, Hoš 14 8 Jr 31 5
zasaditi vrtove i jesti njihov rod. Iz 65 21-22 Am 5 11
[15]Posadit ću ih u zemlju njihovu
i nikad se više neće iščupati
iz zemlje koju im dadoh« –
veli Jahve, Bog tvoj.

a) Obećanja za budućnost obuhvaćaju: obnovu Davidovog kraljevstva (rr. 11–12), materijalno blagostanje (rr. 13–14) konačno zauzeće ponovno stečene zemlje (r. 15). O ovoj mesijanskoj sreći usp. Hoš 2,20+. – Čini se da je ovaj odlomak kasniji, v. Uvod (str. 1065).
b) LXX. TM: »(žen.) pukotine«, »(muš.) mjesta ruševna«.
c) Usp. 2 Sam 12,28. BJ: »koji su bili sazvani mojim imenom«. Možda se govori o vazalnim narodima Davida (2 Sam 8). LXX je protumačila ovaj tekst u više univerzalnom vidu i ovo su tumačenje preuzela Dj 15,16–17.
d) BJ: »ponovo ću utvrditi moj narod Izrael«. Ili: »Vratit ću prognanike moga izraelskog naroda«.

F

‖

‖Jr

I

OBADIJA

Proslov

Pnz 2 1+ Viđenje Obadijino.
Ovako govori Jahve Gospod Edomu[a]!
||Jr 49 14 Čuli smo vijest od Jahve[b],
glasnik bi poslan k narodima[c]:
»Ustajte! Na nj u boj krenimo!«

Sud Edomu[d]

||Jr 49 15-16 2»Jer gle, učinit ću te najmanjim među narodima,
prezrenim veoma.
Iz 14 13s 3Uznositost srca tvoga zavela te,
tebe što živiš u pećinama kamenim[e],
u visoku[f] stanu svojemu,
i u srcu svome zboriš:
'Tko li će me na zemlju skinuti?'
4Da se vineš k'o orao,
gnijezdo sviješ[g] među zvijezdama,
i odande skinut ću te« –
riječ je Jahvina.

Uništenje Edoma

5»Dođu li k tebi lupeži
il' kradljivci noćni,
kako li ćeš biti oplijenjen[h]!
Neće li te okrasti po miloj volji?
Dođu li trgači k tebi, ||Jr 49 9
zar će i pabirka ostaviti?
6Kako li Edom bješe pretresen, ||Jr 49 10
skrivena mu skrovišta pretražena!
7Do granica te potjeraše,
svi te saveznici tvoji prevariše, Jr 38 22
nadvladaše te tvoji prijatelji!
Oni što kruh tvoj jedu zamku ti staviše: Ps 41 10
'Sasvim je bez uma[i]!'
8Neću li u dan onaj[j] – riječ je Jahvina – Jr 49 7
uništit' mudraca u Edomu Iz 19 11-15; 29 14
i razum iz gore Ezavljeve[k]? Jr 8 8-9
9Ratnike tvoje, Temane[l], užas će spopasti, ||Jr 49 22
i posljednji će biti istrijebljen
na gori Ezavljevoj.«

a) R. 1b premješten je ispred r. 2 gdje počinje Jahvin govor. BJ: »o Edomu«.
b) BJ: »Primio sam«. Doslovno: »čuo sam (sa LXX i Jr 49,14: »Čuli smo«, TM) ono što je za slušanje«.
c) Simbolički opis saveza koji se stvara protiv Edoma (usp. Jr 4,5; 50,2).
d) Edom će biti jednom prezren (rr. 2.10) što se rugao Izraelu (r. 12): njegovo uništenje kažnjava njegovu drskost. O toj nauci v. Izr 16,18; 29,23 a za narode Iz 14; Jr 50 – 51; Ez 26 – 28; 29 – 32; Zah 10,11.
e) Možda će »stijena« (*sela*) na kojoj se Edom utvrdio, podsjetiti na ime edomskog grada Ha-Sela »Stijena« (usp. 2 Kr 14,7). Ovaj smisao sačuvao je grčki naziv *Petra*.
f) TM. BJ i prijevodi: »od uzvišica si načinio svoj stan«.
g) LXX. TM: »savijeno« ili »savili«.
h) Rr. 6–7, evo, ovako objašnjavaju: Edom je opustošen, kako nikada ne bi bili učinili obični lopovi koji bi nešto ostavili za sobom ili »berači« koji bi ostavili grožđe za pabirčenje (usp. Pnz 24,21). – BJ stavlja stih »kako li ćeš biti oplijenjen« na kraj r. da bi taj r. uskladila s Jr 49,9. Inače ovo mjesto dolazi u istom r. iza »i kradljivci noćni«.
i) Podrugljivo razmišljanje o lažnim edomskim prijateljima. – TM nema: »oni koji jedu«. Ovdje prema Ps 41,10. – Riječ *māzôr* pojavljuje se samo ovdje pa je prijevod »zamku« nesiguran. Neki ispravljaju riječ u *māsôd*, »(lovačka) mreža«.
j) Dan suda nad Edomom odgovara Danu Jahvinu (r. 15, usp. Am 5,18+) kada će Bog kazniti Edom i druge narode (rr. 16–17) a obnovit će i spasiti Izrael (rr. 17–21).
k) Ovdje i u rr. 9.19.21 ovako se označuje brdovita edomska zemlja (naziva se i »brdo seirsko«: usp. Post 32,4; 33,14.16; 36,8–9; Pnz 2,4.5.12). To je južna Transjordanija. O ugledu mudrosti koju je Edom uživao usp. Job 2,11+.
l) Sjeverni predio Edom, ali ovdje i drugdje ovo ime označuje cijelu zemlju.

Grijeh Edoma[a]

Am 1 11-12 »Za pokolj 10 i nasilje
Jl 4 19 nad bratom svojim Jakovom[b]
sram će te pokriti
i nestat ćeš zasvagda.

11 U dan onaj kad stajaše postrance[c],
dok mu tuđinci blago odvodiše,
dok stranci ulažahu na vrata njegova
i ždrijeb bacahu za Jeruzalem,
Ps 137 7 ti bijaše kao jedan od njih.
12 Ne naslađuj se bratu[d]
u dan nesreće njegove!
Ne likuj nad sinovima judejskim
u dan propasti njine!
Ne razvaljuj usta
u dan tjeskobni!

13 Ne provaljuj na vrata naroda moga
u dan nesreće njegove!
Ne naslađuj se njegovom propašću
u dan nesreće njegove!
Ne pružaj ruke na imanje njegovo
u dan nesreće njegove!

14 Ne stoj na raskršćima
da pobiješ njegove bjegunce!
Ne izdaji preživjelih njegovih
u dan tjeskobni!«

15 Jer blizu je Jahvin dan
svima narodima!
Dat će ti se milo za drago,
tvoja će djela na tvoju glavu pasti[e].

Osveta Izraelova[f]

16 »Jest, kako vi piste na svetoj mi gori,
pit će svi narodi bez oduška[g], Tuž 4 21
pit će i iskapiti –
i bit će k'o da ih nigda bilo nije.

17 Al' na gori Sionu bit će spasenici[h] ↗Jl 3 5
– postat će sveta –
i dom će Jakovljev baštiniti
svoju baštinu.

18 Dom će Jakovljev biti oganj,
dom Josipov[i] plamen,
dom Ezavljev strnjika.
Potpalit će ga i proždrijeti,
i od doma Ezavljeva nitko neće ostati« –
riječ je Jahvina.

Novi Izrael

19 Žitelji negepski baštinit će goru Ezavljevu, Am 9 12
žitelji Šefele zemlju filistejsku[j];
baštinit će kraj Efrajimov i kraj samarijski,
a Benjamin će baštiniti Gilead.

20 A izgnana nekoć vojska sinova Izraelovih
baštinit će Kanaan[k] sve do Sarfate;
izgnanici jeruzalemski što su u Sefaradu
baštinit će gradove negepske.

21 Izbavitelji[l] će uzaći na goru Sion Mih 4 7
da sude gori Ezavljevoj.
I tada će nastat' kraljevstvo Jahvino. ||Ps 22 29

a) Ponašanje Edoma u vrijeme pada Jeruzalema predmet je prijekora u biblijskoj predaji (Ez 25,12–14; 35; Tuž 4,21–22; Ps 137,7). Prema Ez 35,5–12 i 36,2.5 čini se da je Edom barem djelomično zauzeo Judu. Slični su prijekori upućeni Amoncima (Ez 25,1–7; usp. 21,23–27) i Filistejcima (Ez 25,15–17).

b) O srodstvu i neslozi Edoma i Izraela usp. Post 25,22–28; 27,27–29; 32,4 – 33,16; Pnz 23,8; Br 20,23+. – »Jakov« ovdje označuje judejsku zemlju (usp. r. 18; Jl 4,19) suprotno od »Josipa«.

c) »Dan Jeruzalema« (Ps 137,7) dan je kada su Babilonci (586. godine) provalili u grad (2 Kr 25,3–4) ili dan kada su zapalili hram (2 Kr 25,8–9).

d) BJ konj.: »na pogled brata tvoga«. TM: »u dan brata tvoga«.

e) Zakon će osvete pogoditi Edom (Izl 21,25+). Ista kazna spopast će Babilon (Jr 50,15.29; usp. Otk 18,6–7), neprijatelje Jeruzalema (Tuž 3,64): Tir, Sidon i Filistejce (Jl 4,4.7).

f) Vidik se proširuje: na »Dan Jahvin« kada će se svim narodima suditi (usp. Am 5,18+) potlačeni će Sion postati mjestom spasenja i moć će prijeći u njegove ruke. Njegovi su neprijatelji (poganski narodi) uništeni i među njima Edom je zauvijek porušen. – Prorok se obraća Izraelcima.

g) Iz čaše božanskog gnjeva (usp. Iz 51,17+). – Nesiguran smisao u prijevodu »iskapit će«. Neki popravljaju mjesto da bi čitali: »teturat će« (usp. Iz 24,20; 29,9).

h) Jl 3,5 navodi ovaj tekst kao riječ Božju. Spašenom »Ostatku« Jude (Iz 4, 3) Dan Jahvin neće donijeti strahote, nego sigurnost spasenja na brdu Sionu, nepovredivom svetištu i »tuđinac više neće kroza nj proći« (Jl 4,17).

i) »Dom Jakovljev« (usp. r. 9) je Juda a »dom Josipov« je Sjeverno kraljevstvo (usp. Am 5,6; Zah 10,6) koje je u konačnom spasenju povezano s Judom (usp. Jr 3,18+). Oba će se kraljevstva proširiti (rr. 19–20) do idealnih granica Davidove vladavine (usp. 1 Kr 8,65; 2 Kr 14,25).

j) LXX i Vg. TM: »Posjedovat će Negeb, goru Ezavljevu i Šefalu, zemlju filistejsku«.

k) Konj.: *jirešû,* »baštinit će« (usp. slijedeći r.). TM: *'ašer,* »koji«. BJ: »zemlja Kanaanaca«. Doslovno: »Kanaanci«, tj. Fenicija. Sarfata između Tira i Sidona označuje sjevernu granicu novog kraljevstva. Sefarad je nepoznato mjesto.

l) Doslovno: »pobjednici« (BJ). Konj.: »spašeni«. – Prijevod »da sude« znači da gospodare i upravljaju.

m) Poklik konačnog izraelskog iščekivanja (Ps 22,29; 103,19; 145,11–13; usp. Ps 10,16; 47,9; 93,1; 97,1; 99,1). Kraljevstvo Izraelovo je kraljevstvo Jahvino, svršetak povijesti.

JONA

Jona protiv svog poslanja

1 Riječ Jahvina dođe Joni, sinu Amitajevu:
2»Ustani,« reče mu, »idi u Ninivu, grad veli-
ki, i propovijedaj u njemu, jer se zloća njihova po-
pela do mene.«
Ps 139 7s 3A Jona ustade da pobjegne u Taršiš, daleko od
Jahve. Siđe u Jafu i nađe lađu što je plovila u Tar-
šiš[a]. Plati vozarinu i ukrca se da otplovi s njima u
Taršiš, daleko od Jahve. 4Ali Jahve podiže na moru
Ps 107 23-30 silan vjetar i nastade nevrijeme veliko na moru te
mišljahu da će se lađa razbiti. 5Uplašiše se mornari;
svaki zazva svoga boga[b], i da bi je olakšali, stadoše
Dj 27 18 iz lađe bacati tovar što bijaše u njoj. Jona pak bi-
Mt 8 24-25p jaše sišao na dno lađe, legao i zaspao tvrdim snom.
6Zapovjednik lađe pristupi mu i reče: »Što spavaš
kao zaklan? Ustaj i prizivlji Boga svojega! Možda
će nas se sjetiti Bog taj da ne poginemo.« 7Potom
rekoše jedni drugima: »Hajde da bacimo ždrijeb da
vidimo od koga nam dođe ovo zlo.«
Baciše ždrijeb i pade ždrijeb na Jonu[c]. 8Oni mu
onda rekoše: »Kaži nam: zbog koga nas ovo zlo
snađe, kojim se poslom baviš[d], odakle dolaziš, iz
koje si zemlje i od kojega naroda?« 9On im odgo-
vori: »Ja sam Hebrej, i štujem Jahvu, Boga nebe-
skoga, koji stvori more i zemlju.«
10Ljudi se uplašiše veoma i rekoše mu: »Što si to
učinio!« Jer bijahu doznali da on bježi od Jahve – 1 3
sam im je to pripovjedio. 11Oni ga zapitaše: »Što
da učinimo s tobom da nam se more smiri?« Jer se
more sve bješnje dizalo.
12On im odgovori: »Uzmite me i bacite u more,
pa će vam se more smiriti, jer znam da se zbog
mene diglo na vas ovo veliko nevrijeme.«
13Ljudi uzeše veslati ne bi li se primakli kopnu,
jer se more sve bješnje dizalo protiv njih. 14Tad za-
zvaše Jahvu i rekoše: »Ah, Jahve, ne daj da pogi-
nemo zbog života ovoga čovjeka i ne svali na nas Jr 26 15
krv nevinu, jer ti si Jahve: činiš kako ti je milo.«
15I uzevši Jonu, baciše ga u more – i more presta
bjesnjeti.
16Tada velik strah Jahvin obuze ljude te prine-
soše žrtvu Jahvi i učiniše zavjete[e].

Jona izbavljen

2 Jahve zapovjedi velikoj ribi da proguta Jonu.
Tri dana i tri noći[f] ostade Jona u ribljoj utro- ↗Mt 12 40
bi. 2Iz utrobe riblje stade Jona moliti Jahvu, Boga
svojega. 3On reče[g]:

a) »Taršiš« (usp. 1 Kr 10,1+; Ps 48,8+) je u očima Židova predstavljao kraj svijeta. Jona želi izbjeći svoje poslanje, bježeći što je moguće dalje.
b) Mornari potječu iz raznih naroda. Svaki ima svog boga ali vjeruje i u moć drugih bogova.
c) Predodžbu, da prisutnost krivca na lađi znači opasnost za sve, susrećemo i drugdje u starom vijeku.
d) BJ sa LXX ispušta: »zbog koga nas ovo zlo snađe« kao glosu iz prethodnog r. – »Poslom« znači ovdje »zanimanje« ili »svrhu putovanja«.
e) Autor pokazuje pravednost mornara: oni su se sablaznili nad Joninim otporom Jahvi (r. 10), boje se da ne povrijede Jahvu žrtvujući Jonu (r. 14) i na kraju mu odaju štovanje pošto su priznali njegovu moć.
f) O ovoj ribi i općenitije o čudesima koje je autor Jonine knjižice ispripovijedio v. Uvod, str. 1070.
g) Ovaj hvalospjev, mozaik odabranih tekstova iz različitih psalama, pokazuje uobičajenu strukturu zahvalnica: spominjanje prošlih tjeskoba i izvještaj izbavljenja. Psalmisti uspoređuju velike opasnosti sa smrću a oslobođenje s uskrsnućem, kao ovdje (usp. rr. 6.7.8). More, Božji neprijatelj od početka (usp. Job 7,12+) smatra se carstvom smrti ili barem kao put koji tamo vodi. Snažne izričaje ovog hvalospjeva možemo shvatiti još jasnije time da Isus predočuje (Mt 12,40; Lk 11,30) Jonin boravak na moru kao znak svog boravka »u srcu zemlje« (više u šeolu nego u grobu, usp. Jon 2,2–3). Carstvo smrti pojavljuje se onda kao proždrljiva neman koja ne može zadržati Isusa te ga se oslobađa u trenutku uskrsnuća. Sličnost između krštenja kršćanina i Kristovog uskrsnuća doprinijela je da u istom smislu Jonin znak posluži u tipološkom tumačenju krštenja.

Ps 120 1; 130 1 »Iz nevolje svoje zavapih Jahvi,
i on me usliša;
Tuž 3 55 iz utrobe Podzemlja zazvah,
i ti si mi čuo glas.
4Ti me baci moru u dubine,
i voda me opteče.
||Ps 42 8 Sve poplave tvoje i valovi
oboriše se na me.
Ps 31 23 5Pomislih: odbačen sam
ispred očiju tvojih.
Ps 5 8 Al' ipak oči upirem[a]
svetom Hramu tvojem.
Ps 69 2 6Vode me do grla okružiše,
bezdan me opkoli.
Trave mi glavu omotaše,
7siđoh do korijena planina[b].
Nada mnom se zatvoriše zauvijek
zasuni zemljini.
Ps 30 4; 16 10 Al' ti iz jame izvadi život moj,
o Jahve, Bože moj.
8Samo što ne izdahnuh
kad se spomenuh Jahve,
i molitva se moja k tebi vinula,
prema svetom Hramu tvojemu.
9Oni koji štuju isprazna ništavila
milost svoju ostavljaju.
10A ja ću ti s pjesmom zahvalnicom
žrtvu prinijeti.
Ps 22 26 Što se zavjetovah, ispunit ću.
||Ps 3 9 Spasenje je od Gospoda.«
11Tada Jahve zapovjedi ribi i ona izbljuva Jonu
na obalu.

Obraćenje Ninive i božanski oprost

3 Riječ Jahvina dođe Joni drugi put: 2»Ustani,«
reče mu, »idi u Ninivu, grad veliki, propovi-
jedaj u njemu što ću ti reći.« 3Jona ustade i ode u
Ninivu, kako mu Jahve zapovjedi. Niniva bijaše
grad velik do Boga[c] – tri dana hoda. 4Jona prođe
gradom dan hoda, propovijedajući: »Još četrdeset
dana[d] i Niniva će biti razorena.« 5Ninivljani povje- ↗Lk 11 30,32
rovaše Bogu; oglasiše post i obukoše se u kostrijet, ↗Mt 12 41
svi od najvećega do najmanjega[e].
6Glas doprije do kralja ninivskoga: on ustade s
prijestolja, skide plašt sa sebe, odjenu se u kostrijet Ez 26 16
i sjede u pepeo[f]. 7Tada se po odredbi kralja i njego-
vih velikaša oglasi i objavi u Ninivi: »Ljudi i stoka,
goveda i ovce da ne okuse ništa, ni da pasu, ni da
vodu piju. 8Nego i ljudi i stoka da se pokriju kostri- Ez 27 30-31
jeću[g], da glasno Boga zazivlju i da se obrati svatko Jdt 4 10
sa svojega zlog puta i nepravde koju je činio. 9Tko Jl 2 14
zna, možda će se povratiti Bog, smilovati se i odu- Am 5 15
stati od ljutoga svog gnjeva da ne izginemo?«
10Bog vidje što su činili: da se obratiše od svojega
zlog puta. I sažali se Bog zbog nesreće kojom im Post 6 6+
bijaše zaprijetio i ne učini. Jr 26 3

Prorokov gnjev i Božji odgovor

4 Joni bi veoma krivo i rasrdi se. 2I ovako se Lk 15 28
pomoli Jahvi: »Ah, Jahve, nisam li ja to slu-
tio dok još u svojoj zemlji bijah? Zato sam htio 1 3
prije pobjeći u Taršiš; jer znao sam da si ti Bog
milostiv i milosrdan, spor na gnjev i bogat milos- Izl 34 6-7+
rđem i da se nad nesrećom brzo sažališ. 3Sada, Ja-
hve, uzmi moj život, jer mi je bolje umrijeti nego 1 Kr 19 4
živjeti.« 4Jahve odgovori: »Srdiš li se ti s pravom?«
5Jona iziđe iz grada i sjede s istoka gradu; načini
ondje kolibu i sjede pod njom u hlad da vidi što će
biti od grada. 6A Jahve Bog učini da izraste bršljan
nad Jonom i pruži sjenu njegovoj glavi te da ga
izliječi od zlovolje. Jona se bršljanu veoma obrado-
va. 7Ali sutradan, u osvit zore, Bog zapovjedi crvu
da podgrize bršljan, i on usahnu. 8Kad je ogranulo
sunce, posla Bog vruć istočni vjetar[h]; sunce je pa-

a) BJ: »Ipak nastojat ću promatrati«. Ili uz mali ispravak (*'ējk* umjesto *'āk*): »Kako ću promatrati«.
b) Možda je to oznaka za dubinu podzemnog Oceana (na kojem se smatralo da počiva zemlja).
c) Izričaj je jači od superlativa u hebrejskom. »Tri dana hoda« je druga hiperbola da bi prikazala basnoslovne dimenzije grada.
d) »Četrdeset dana« podsjeća na četrdeset dana potopa ili četrdeset godina Izlaska (usp. također 1 Kr 19,8). LXX: »Još tri dana« (usp. 2,1).
e) Uzorno obraćenje Ninivljana spomenut će i Isus (usp. Mt 12,41; Lk 11,32). Ovdje kao i u Evanđelju ono kao suprotnost ističe nevjeru Židovâ.
f) Cijeli ovaj prizor pokore i obraćenja je suprotnost prema Jr 36 (usp. Uvod, str. 1070). On je osim toga prikazan omiljenim Jeremijinim izričajima.
g) BJ ispušta. Pogreškom se ponavlja iz prethodnog r.
h) LXX. TM ima nerazumljivu riječ.

lilo glavu Joninu te je sasvim klonuo. Poželje umrijeti i reče: »Bolje mi je umrijeti nego živjeti.«
9 Bog upita Jonu: »Srdiš li se s pravom zbog br-
šljana?« On odgovori: »Da, s pravom sam ljut
nasmrt.« 10 Jahve mu reče: »Tebi je žao bršljana
oko kojega se nisi trudio, nego je u jednu noć ni-
kao i u jednu noć usahnuo. 11 A meni da ne bude
žao Ninive, grada velikoga, u kojem ima više od
sto i dvadeset tisuća ljudi koji ne znaju razlikovati
desno i lijevo, a uz to i mnogo životinja[a]!«

a) Ova zadnja gl. zaključuje isticanjem sveobuhvatnog Božjeg milosrđa. Bog se smilovao svom proroku kojeg je progutala riba (2,7) i raskajanoj Ninivi. Ima sućuti prema Joni makar je ovaj zapao u egoizam. Božji odgovor (4,10–11) je pun nježne i dobronamjerne ironije. Njegova skrb proteže se čak na životinje. Koliko li se više uznemiruje za ljude, uključivo i malu djecu koja »ne znaju razlikovati desno i lijevo«. Cijela knjiga priprema tako evanđeosku objavu Boga ljubavi.

MIHEJ

Iz 1 1 **1** Riječ Jahvina, upućena Miheju Morešećaninu u vrijeme Jotama, Ahaza i Ezekije, kraljeva judejskih. Njegova viđenja o Samariji i o Jeruzalemu.

I. Suđenje Izraelu

PRIJETNJE I OSUDE[a]

Iz 28 1-4 **Sud Samariji**

Iz 1 2 2 Čujte, narodi, vi svi!
Ps 49 2 Slušaj, zemljo, i sve što te ispunja!
Gospod Jahve[b] protiv vas će svjedočiti –
Gospod iz svetoga Hrama svojega!
Iz 26 21 3 Jer evo: Jahve izlazi iz svetoga mjesta svojega,
Am 4 13 silazi i hodi po visovima zemaljskim.
Zah 14 4 4 Gore se rastapaju pod njegovim koracima
Ps 97 5 i doline rasijedaju
kao vosak pred ognjem,
kao voda što se razlijeva niz obronak.
5 Sve je to za zločinstvo Jakovljevo
i za grijehe doma Izraelova.
Koje je zločinstvo Jakovljevo?
Nije li Samarija?
Što su uzvišice Judine[c]?
Nije li Jeruzalem?
3 12 6 »Učinit ću od Samarije kamenu gomilu u polju,
ledinu za vinograd.
Zavaljat ću kamenje njezino u dolinu,
otkrit ću joj temelje.
7 Razbit će se svi njeni kipovi,
sva će joj se plaća bludnička[d] ognjem spaliti,
raskomadat ću sve njene idole,
jer su od bludničke plaće nakupljeni[e],
i opet će postati plaćom bludničkom.«

Tužaljke nad gradovima Šefele[f]

8 »Zato ću zakukati i zaridati,
ići ću gol i bos, 2 Sam 15 30
zavijat ću kao šakali, Iz 20 2-4
urlikat ću kao nojevi. Ez 24 17-23
9 Jer njenoj rani[g] nema lijeka,
sve do Jude dopire,
dotiče Vrata moga naroda,
sve do Jeruzalema!

a) Ovo proroštvo protiv Samarije prije razorenja grada (721. godine) kasnije je upućeno protiv Jeruzalema.
b) TM. BJ prema grč. rkpp.: »Jahve«.
c) TM. BJ sa LXX i Targumima: »grijeh doma Judina«.
d) Plaća za posvećene prostitutke koje pripadaju samarijanskom bogoštovlju (Am 2,7–8; Hoš 4,14; usp. Pnz 23,19+). Cijela je Samarija u Miheja bludnica kao i Izrael u Hošee, Jeremije i Ezekiela (usp. Hoš 1,2+).
e) LXX, sir. i Vg. TM: »nakupila je«.
f) Ova tužaljka naviješta nesreću koja će pogoditi dvanaest gradova. Sedam ih poznajemo na jugozapadu Judeje: Gat, Morešet Gat, Saanan, Lakiš, Akzib, Mareša, Adulam (usp. Jš 15,35–44). Ime jednog se izgubilo (r. 10), a zadnja četiri treba tražiti u istom kraju. Osnovni smisao je jasan: najezda koja pogađa prorokov rodni kraj služi kao opomena za Jeruzalem. Izgleda da je riječ o pljačkaškom pohodu Sanheriba protiv Filisteje i Jude 701. godine.
g) TM: »njenim ranama«. BJ. konj.: »rani Jahve«.

2 Sam 1 20 10 Ne objavljujte toga u Gatu[a],
u Akonu nemojte plakati!
U Bet Leafri
Jr 25 34 valjajte se u prašini!
11 Odlazi sramotno,
stanovnice šafirska!
Iz svoga grada nije izašla
Jš 15 37 stanovnica saananska!
Bet Haesel iščupan je iz temelja,
iz svojih čvrstih osnova[b].
12 Kako se može nadati sreći[c]
Rut 1 20 stanovnica marotska?
Jer nesreća silazi od Jahve
sve do vrata jeruzalemskih.
13 Upregni brze konje u bojna kola,
Jš 15 39 stanovnice lakiška!
2 Kr 14 19 To je bio početak grijeha Kćeri sionske,
jer su se u tebi našla zločinstva Izraelova.
14 Zato ćeš dati otpusnicu
Morešet Gatu,
Jš 15 44 domovi će akzipski[d] razočarati
kraljeve izraelske.
15 Još ću ti dovesti[e] osvajača,
Jš 15 44 stanovnice mareška,
1 Sam 22 1 stići će do Adulama
2 Sam 23 13 slava Izraelova[f].

Jr 7 29 16 Čupaj kosu i ostriži se
za milom djecom svojom!
Iz 22 12 Postani ćelava kao orao lešinar,
jer su izgnana daleko od tebe.«

Protiv zakupnikâ

2 Teško onima koji smišljaju nedjelo
Ps 36 5 i snuju zlo na posteljama svojim!
Kad svane dan, oni ga izvrše,
jer je sila u njihovoj ruci.
2 Žele li polja, otimaju ih, Iz 5 8
i kuće, uzimaju ih;
čine nasilje čovjeku i kući njegovoj,
vlasniku i posjedu njegovu[g].
3 Zato ovako govori Jahve:
»Evo tome rodu smišljam zlo
iz kojega nećete izvući vratova,
niti ćete hoditi ponosito,
jer će biti zlo vrijeme. ||Am 5 13
4 U onaj će vam se dan složiti rugalica,
zapjevati tužaljka i reći:
'Propalo je! Posve smo opustošeni, Pnz 28 30-31
baština je naroda moga otuđena
i nitko da mu je vrati,
naša polja podijeljena su odmetniku[h].'

5 Zato neće biti nikoga
tko bi bacio kocku za dio tvoj
u zboru Jahvinu[i].«

Prorok nesreće[j]

6 »Ne balite!« – bale oni – Am 2 12
»Tako se ne bali! Iz 30 10
Sramota na nas neće pasti[k]!
7 Zar će biti proklet dom Jakovljev?
Zar je Jahve izgubio strpljivost?
Zar on tako postupa?
Nisu li riječi njegove ugodne
Izraelu, narodu njegovu[l]?«
8 Vi se sami dižete kao neprijatelji
narodu mojemu.
Čovjeku nezazornu vi otimate kabanicu, Pnz 24 12-13
onome koji bez straha putuje

a) Kao u Iz 10,28–32, hebr. tekst sadrži igru riječi dvanaest gradova. Tu imamo aliteraciju između Gat i *taggîdû,* »objavljujte«, između Leofre i *'afār,* »prašina« (možda između Šafir i *šôfār,* »rog«), između Saanan i *jās'āh,* »izašla«, između Bet Haesel i *'āsal,* »oduzeti«, »iščupati«, između Lakiš i *rekeš,* »konj«; Marot znači »gorčinu«. Ime Morešet (prorokova domovina 1,1) podsjeća na zaručnicu, *me'orāšāh:* grad treba predati novom gospodaru sa svadbenim darovima. Akzib podsjeća na *'akzāb,* »razočaranje« (r. 14), a Mareša na *jōrēš,* »osvajač«. – BJ ispušta: »u Akonu«. Drugi stih je loše sačuvan, ima samo prvo slovo imena grada koji je tu trebao biti spomenut.
b) TM: *'ibrî lākem,* »odlazite«. BJ konj.: *šôfār he'ebîrû,* »trubi u rog« (dodaje se *šôfār* radi aliteracije s Šafir). – BJ konj.: *me'îrāh,* »iz svoga grada« (usp. LXX). TM: *'erjāh bošet,* »golotinja, sramota«. – LXX, Targumi: »iščupanje«. TM: »iščupat će«. Konj.: *misôdô,* »iz temelja svojih«. TM: *mispad,* »žalost«. Konj.: *mimmekôn,* »iz osnove«. TM: od vas.
c) BJ konj.: *kî jihalel,* »može li se nadati« (usp. Targumi). TM: *kî hālāh,* »jer ona je izgarala od želje«.
d) TM: *bāttê Akzîb,* BJ konj.: Bet Akzîb.
e) BJ konj.: »dovest će«.
f) Adulam je bio utočište odbjeglom Davidu. Uz ispravak bi se moglo čitati: »Zauvijek će iz Adulama otići slava Izraelova«: Jahve će napustiti samo mjesto gdje je dinastija započela svoje djelovanje.
g) Radi se o zaplijeni zbog dugova kojima se vjerovnici koriste da uvećaju svoj posjed.
h) R. oštećen. LXX. – Kazna, djelo stranog zavojevača, pada na sav narod. – Igra riječi (asonanca) između: »odmetniku... naša polja« (*lešôbeb... sādênû*) i »opustošeni smo« (*nešaddunû*).
i) BJ konj.: »za vas«. – Zakupci će biti isključeni u novoj podjeli zemlje u obnovljenom kraljevstvu.
j) Prorokovi slušatelji u ime Saveza prigovaraju protiv prijetnji (rr. 6–7). Mihej odgovara (rr. 8–10) jer ovaj bi savez bila prekinula nepravda onih pobožnjaka koji od svojih proroka žele čuti samo materijalna obećanja (r. 11).
k) Glagol preveden ovdje »gatati« i »prorokovati« u r. 11 znači doslovno »kapati«, »curiti« i općenito se uzima u pejorativnom smislu. – Konj.: »sramota na nas neće pasti«. TM »uvrede neće pomoći«.
l) Konj.: *'ārûr,* »proklet«. TM: *'amûr,* »rečena«. – LXX. TM: »riječi moje«. – Konj.: *'ammô jisrâ'el,* »Izraelu narodu njegovu«. TM: *'im hajjāšār hôlek,* »s pravednikom koji hoda«.

ratne strahote dosuđujete[a].
9 Vi izgonite žene moga naroda
iz njihovih milih domova;
djeci njihovoj zauvijek oduzimate
2 Kr 4 1 slavu koju sam im dao[b]:
10 »Ustanite, idite! Ovo nije počivalište!
Izl 22 25 Zbog nečistoće teško vas uže svezalo[c].«
Jr 5 31 11 Kad bi mogao biti nadahnut
čovjek koji izmišlja ovu opsjenu:
»Prorokujem ti vino i piće«,
on bi bio prorok narodu ovome[d].

Obećanja o obnovi[e]

Jr 3 18+ 12 Svega ću te[f] sabrati, Jakove,
Iz 4 3+ sakupit ću Ostatak Izraelov!
Ez 34 1+; 37 15-28 Smjestit ću ih zajedno kao ovce u toru,
kao stado na paši –
neće se bojati nikoga.
13 Pred njima stupa rušilac:
oni će se porušiti i ući,
kroz vrata će proći i izaći;
Iv 10 4 pred njima će ići njihov kralj,
Jahve će biti na čelu.

Protiv tlačiteljâ naroda

3 Potom rekoh:
»Čujte sada, glavari kuće Jakovljeve[g],
suci doma Izraelova!
Nije li na vama da znate što je pravo?
Ali vi mrzite dobro, a ljubite zlo!
Iz 5 20, 23 2 Vi ljudima derete kožu s tijela
i meso s kosti njihovih.
3 Oni proždiru tijelo moga naroda
i deru mu kožu,
lome kosti.
Oni ih komadaju kao u loncu,
kao meso[h] u punom kotlu!
Jr 11 11+ 4 Zato, oni će Jahvu zazivati,
a on im neće odgovoriti.
Pnz 31 17 Sakrit će, u ono vrijeme, lice od njih
zbog zločina koje su počinili.«

Protiv prorokâ najamnikâ[i]

5 Ovako govori Jahve protiv prorokā
koji moj narod zavode:
»Ako imaju zalogaj u zubima,
proglašuju: 'Mir!'
Ali protiv onoga koji im ništa ne
stavlja u usta
naviještaju sveti rat.
6 Zato ćete imati noć mjesto vaših viđenja
i tminu mjesto proricanja.
Zaći će sunce tim prorocima
i dan će za njih pomrčati.
7 Tada će se posramiti vidovnjaci
i zblaniti vračari.
Svi će oni pokriti gubice,
jer odgovora Božjeg neće biti.
8 Ali ja sam pun snage
i duha Jahvina,
pun pravde i jakosti
da objavim Jakovu opačinu njegovu,
Izraelu njegov grijeh.

Sion će propasti

9 Čujte dakle ovo, glavari kuće Jakovljeve,
suci doma Izraelova,
vi kojima se pravda gadi
te izvrćete[j] sve što je ispravno! Am 5 7
10 Vi koji gradite Sion u krvi Hab 2 12
i Jeruzalem u zločinu[k]!
11 Glavari njegovi sude prema mitu, Iz 1 23
svećenici njegovi poučavaju radi zarade[l], 1 Sam 9 7+
proroci njegovi bale za novac.
A na Jahvu se oni pozivaju i govore:
'Nije li Jahve u našoj sredini?
Neće na nas zlo navaliti.' Jr 7 3-4
12 Poradi vas i vaše krivnje
Sion će biti polje preorano, ↗Jr 26 18
Jeruzalem ruševina, Mih 1 6
a Goru Doma prekrit će šuma.«

a) Ovdje se predlaže obnova teksta na temelju LXX. TM: »i jučer moj se narod dizao kao neprijatelj; otvoreno ste odnosili vrijednu odjeću onima koji pouzdano prolaze, na povratku iz bitke«.
b) Čast slobodnog stanja u Izraelu. – LXX. TM: jednina.
c) TM: *tameāh,* »nečistoća«. BJ. konj.: *me'ûmāh,* »malenkost«. BJ konj.: *tahbelû habol,* »običavate založiti«. TM: *tehabbel v hebel,* »ti ništiš i žalost«.
d) Konj. TM: »izmislio je«. – Govor lažnog proroka sadrži igru riječi s dvostrukim značenjem glagola: »prorokovati« i »curiti« (usp. 2,6+).
e) Sporno je da li ova obećanja o ujedinjenju i povratku pripadaju Miheju. Izgleda da su izrečena u vrijeme Progonstva, a ovdje su bila smještena da ublaže strašne prijetnje koje ih uokviruju.
f) BJ. LXX: »sveg Jakova«.
g) LXX i r. 9. TM: »Jakova«.
h) TM. LXX i sir.: »kao tijelo«.
i) O darovima prorocima (usp. 1 Sam 9,7–8; 1 Kr 14, 3; 2 Kr 4,42; 5,15.22; 8,8–9; Am 7,12) – Mihej ne poriče nadahnuće tih proroka nego ih optužuje da su sebični.
j) Konj. TM: »izvrću«.
k) S prijevodima. TM: »gradiš«. – Pred velikim građevinama u prijestolnici Mihej prvenstveno misli na nepravdu, na čiji su račun sagrađene (tako Am 3,10.15; 5,11; 6,8; Jr 22,13–15).
l) Radi se o svećeničkim odredbama (tôrôt) (usp. Izl 22,8; Pnz 17,8–13; Jr 18,18; Ez 7,26; Hag 2,11–14; Mt 2,7).

II. Obećanja Sionu

Buduće kraljevstvo Jahvino na Sionu[a]

||Iz 2 2-4+ **4** Dogodit će se na kraju danā:
Gora Doma Jahvina
bit će postavljena vrh svih gora,
uzvišena iznad svih bregova.
2K njoj će se stjecat svi narodi,
nagrnut će mnoga plemena i reći:
»Hajde, uziđimo na goru Jahvinu,
u Dom Boga Jakovljeva!
On će nas naučit' svojim putovima,
i hodit ćemo stazama njegovim.
Jer će sa Siona Zakon izaći,
riječ Jahvina iz Jeruzalema.«
3On će upravljati mnogim pučanstvima
i bit će sudac moćnim narodima[b].
Svoje će mačeve prekovati u ralice,
a svoja koplja u radne srpove.
Narod na narod neće mača dizati
niti će se više za rat vježbati.
4Svaki će mirno živjeti pod lozom vinovom,
pod smokvom svojom,
i nitko ga neće plašiti.
||Iz 1 20 To rekoše usta Jahve nad Vojskama.
5Jer svi narodi idu, svaki u ime boga svojega,
Iz 2 5 a mi, mi idemo u imenu Jahve, Boga našega,
uvijek i dovijeka[c].

Okupljanje raspršenog stada na Sionu[d]

6»U onaj dan – riječ je Jahvina –
Ez 34 1+ sabrat ću hrome, okupiti raspršene
Sef 3 19 i sve kojima sam zlo učinio.
Iz 4 3+ 7Od hromih ću Ostatak učiniti,
moćan narod od onih što su izgnani.«
Tada će Jahve nad njima kraljevati
na gori Sionu
od sada i dovijeka.
8I ti Kulo stadā,
Ofele Kćeri sionske[e],
opet će se tebi vratiti prijašnja vlast,
kraljevstvo Kćeri jeruzalemske.

Opsada, izgnanstvo i oslobođenje Siona[f]

9Zašto sada kukaš kuknjavom?
Nema li kralja u tebi?
Zar su savjetnici tvoji propali
da te obuzimlju bolovi kao porodilju?
10Savijaj se od boli i kriči[g], Kćeri sionska,
kao žena koja porađa,
jer ćeš sada iz grada izići
i stanovati na polju.
Do Babilona ti ćeš otići,
ondje ćeš se osloboditi,
ondje će te Jahve otkupiti
iz šaka tvojih dušmana.

Narodi ovršeni na gumnu sionskom[h]

11A sada se mnogi narodi
protivu tebe sabraše.
Oni govore: »Neka se obeščasti,
neka se naše oči nasite Siona!«
12Ali zamisli Jahvine oni ne znaju
i ne razumiju namjere njegove:
kao snoplje na gumnu on ih je sabrao.
13Ustani! Ovrši žito, Kćeri sionska,
jer ti pravim gvozden rog
i mjedena kopita.
I satrt ćeš mnoge narode;

a) Porijeklo je ovog proroštva, koje se nalazi i u Iz 2,2–4, nesigurno. Kao u Iz 60, opisuje dolazak obraćenih pogana na Sion (usp. Iz 45,14+). Ova je tema Mihejevoj misli strana, barem ako prosuđujemo prema neosporno njegovim proroštvima.
b) TM dodaje: »sve do daleka«, čega nema u Iz 2,4.
c) Liturgijski dodatak (kao u Iz 2,5).
d) Sa slikom dobrog Pastira (usp. Ez 34,1+) obećana je obnova Izraela na Sionu nakon kazne. Rr. 6–7 su vrlo slični rr. 2,12–13 i vjerojatno imaju isti izvor.
e) TM: *Migdal-Eder* staro je ime mjesta (usp. Post 35,21) te označuje ovdje Jeruzalem kao ovčinjak. Ofel je gradska četvrt u kojoj se nalazi kraljevska rezidencija (Iz 32,14; 2 Ljet 27,3).
f) Ovo proroštvo nagoviješta progonstvo. Spominje Babilon u r. 10 i odnosi se na progonstvo 587. godine.
g) Konj.: *vehegî,* »i kriči«. TM: *vagohî,* »i provali«.
h) Ovo proroštvo za razliku od prethodnog, opisuje oslobođenje na Sionu koji opsjedaju narodi. U isto vrijeme kad i Mihej i Izaija je navijestio slična proroštva (Iz 10,24–27.32–34; 14,24–27; 29,1–8; 30,27–33; 31,4–9). Vjerojatno se u svim ovim proroštvima govori o Sanheribovoj najezdi 701. godine i o njegovom zagonetnom neuspjehu. Kasnije će napad naroda na Jeruzalem (i njihovo uništenje) postati važna eshatološka tema (Ez 38–39; Jl 4; Zah 14).

zavjetovat ćeš Jahvi blago njihovo
Jš 3 11 Zah 4 14; 6 5 i bogatstvo njihovo Gospodaru sve zemlje.

5 Nevolja i slava doma Davidova[a]

14 Utvrdi se sada, Tvrđavo[b]!
Opkoljeni smo i opsjednuti,
palicom po licu udaraju
Suca Izraelova.

↗Mt 2 6 **5** A ti, Betleheme Efrato,
↗Iv 7 42 najmanji[c] među kneževstvima Judinim,
iz tebe će mi izaći
onaj koji će vladati Izraelom;
njegov je iskon od davnina,
od vječnih vremena[d].
2 Zato će ih Jahve[e] ostaviti
Iz 7 14 dok ne rodi ona koja ima roditi[f].
Tada će se Ostatak njegove braće vratiti
djeci Izraelovoj.
3 On će se uspraviti,
na pašu izvodit' svoje stado
silom Jahvinom,
veličanstvom imena Boga svojega.
Oni će u miru živjeti,
jer će on rasprostrijeti svoju vlast
sve do krajeva zemaljskih.
Suci 6 24 4 [g]On – on je mir!
Ako Asirci provale u našu zemlju,
ako stupe u naše dvore[h],
Am 1 3+ podići ćemo na njih sedam pastira,
osam narodnih knezova.
Ps 2 9 (LXX) 5 Zemlju asirsku oni će mačem opasti,
zemlju Nimrodovu sabljama[i].
I on će nas osloboditi od Asiraca
ako provale u našu zemlju,
ako stupe na naše tlo.

Budućnost Ostatka[j]

6 Tada će Ostatak Jakovljev, Iz 4 3+
među brojnim narodima,
biti kao rosa koja od Jahve dolazi, Hoš 14 6
kao kapljice kiše na travi
koja ne čeka na čovjeka
niti iščekuje sina čovječjeg.
7 Tada će Ostatak Jakovljev[k],
među brojnim narodima,
biti kao lav među šumskim zvijerima,
kao lavić među ovčjim stadima:
svaki put kad prolazi,
on gazi nogama, razdire,
i nitko da od njega izbavi.
8 [l]Tvoja ruka neka se podigne na protivnike,
svi tvoji neprijatelji bit će zatrti!
9 »U onaj dan – riječ je Jahvina –
potamanit ću sve tvoje konje, Hoš 14 4
uništiti tvoja bojna kola; Zah 9 10
10 razorit ću po tvojoj zemlji svako naselje,
porušiti sve tvoje tvrde gradove.
11 Zatrt ću iz tvoje ruke bajanje,
vračara više nećeš imati;
12 i zatrt ću u tebi
sve kipove i stupove kamene.
I ti se više nećeš klanjati
pred djelom ruku svojih.
13 Iskorijenit ću ašere iz tebe Izl 23 24+;
i razorit ću tvoje gradove. 34 13+
14 U gnjevu, u bijesu, izvršit ću osvetu
na narodima koji nisu slušali.«

a) Proroštvo suprotstavlja momentalno poniženom (od Sanheriba, 2 Kr 18,13–16) kralju, »sucu Izraelovom«, kralja-mesiju čije rođenje promiče novo razdoblje slave i mira (kao u Iz 9,5). Mihej si predstavlja ovog mesiju na tradicionalan način judejskih proroka kao kralja slavodobitnika na Sionu (tako Post 49,10–12; Br 24,15–19; Ps 110; Iz 9,1–6; 11,1–9; 32,1).
b) LXX. TM: »napravi si brazgotine, kćeri čete«. – Tvrđava u hebr. *Bet-Gader,* doslovno: »kuća bedema« ime je nadjenuto Sionu kao i »Kula Stada« u r. 8. Prorok suprotstavlja ponosu utvrđene prijestolnice ponizni položaj Efrate (5,1) iz koje će doći spasenje.
c) LXX. TM: »malen«. TM i LXX dodaju »da li bi« kao beskoristan izričaj koji proizlazi iz r. 1[c] (»onaj koji će (morati) vladati«).
d) Efrata (kojoj Mihej izgleda pridaje etimološki smisao »plodna« u vezi Mesijinog rođenja) na početku je označavala pleme u savezu s Kalebom (1 Kr 2,19.24.50) a smjestila se u betlehemski kraj (1 Sam 17,12; Rut 1,2). Ime je kasnije prešlo na grad (Post 35,19; 48,7; Još 15,59; Rut 4,11) otkuda dolazi dodatno objašnjenje teksta Betlehem Efrata. – Mihej misli na stara počela Davidove dinastije (1 Sam 17,12s; Rut 4,11.17.18–22). Evanđelisti će prepoznati u »Betlehemu Efrati« oznaku rodnog Mesijinog mjesta.
e) BJ ispušta »Jahve«.
f) Govori se o Mesijinoj majci. Možda Mihej misli na slavno proroštvo o djevici (*'almāh,* Iz 7,14) koje je Izaija navijestio tridesetak godina kasnije.
g) Ovaj odlomak nosi naslov: »Budući pobjednik nad Asirijom« jer navješćuje buduću pobjedu nad Asirijom. Pripisuje je Davidovom sinu (početak r. 4, konac r. 5) i vođama Jude (rr. 4b–5, ponovno iskorišten prvotni element).
h) TM. LXX, sir. i BJ: »naše tlo«.
i) L4X i Vg: »sa sabljom«. TM: »na njegovim vratima«.
j) BJ ima naslov: »Buduća uloga ostatka među narodima«. Ovo proroštvo (u dvije simbolične strofe) navješta ulogu »ostatka« kod spasenja naroda (usp. 5,1–4; 7,12) i kod njihove kazne (4,13; 5,8.14). Prva tema koja se pojavljuje tek pod kraj Progonstva, naznačuje vrijeme nakon Miheja.
k) TM dodaje »među narodima«.
l) BJ umeće naslov »Jahve će odstraniti kušnje«. Proroštvo u rr. 9–13 navješta da Jahve započinje »uništavati« iz svog naroda sva lažna ljudska osiguranja i oslonce (usp. Hoš 3,4; 8,14; Iz 2,7–8; 30,1–3.15–16; 31,1–3): oružje i ratni pribor, magična sredstva proricanja i bogoštovlja na uzvišicama. Ova prijetnja obećaje vrijeme mira i vjernosti. Rr. 8 i 14 primijenjuju ovo proroštvo na poganske narode, Jahvine neprijatelje; što je ostatak izvornog teksta.

III. Suđenje Izraelu

PRIJEKORI I PRIJETNJE

Jahve sudi svom narodu[a]

Iz 3 13-15; **6** Čujte, dakle, riječ koju govori Jahve:
5 3-4 »Ustani! Povedi parnicu pred gorama,
Hoš 4 1-5 i neka bregovi čuju tvoj glas[b]!«
2Slušajte, gore, parnicu Jahvinu,
čujte[c], temelji zemaljski,
jer Jahve se parbi s narodom svojim,
on se parniči s Izraelom:
3»Narode moj, što sam ti učinio?
Čime sam te zamorio? Odgovori mi.
Pnz 5 6; 7 8 4Ja sam tebe izveo iz zemlje egipatske[d],
izbavio te iz kuće ropstva;
1 Sam 12 6 poslao sam pred tobom Mojsija,
Arona i Mirjamu.
5Narode moj, sjeti se sada:
Što je bio naumio Balak, kralj moapski?
Br 22-24 Što je njemu odgovorio Bileam, sin Beorov?
...od Šitima do Gilgala,
da poznaš pravedna djela Jahvina[e].«
6»S čime ću doći pred Jahvu,
hoću li pasti ničice pred Bogom Svevišnjim?
Hoću li doći preda nj sa žrtvom paljenicom,
s teocima od jedne godine?
7Hoće li mu biti mile tisuće ovnova,
tisuće tisuća potokā ulja?
Lev 18 21+ Treba li prinijeti sina prvorođenog
1 Kr 16 34 zbog svoga zločina,
plod svoje utrobe zbog grijeha koji
sam počinio[f]?«
Am 5 21 8»Objavljeno ti je[g], čovječe, što je dobro,
što Jahve traži od tebe:
samo činiti pravicu, Am 5 24
milosrđe ljubiti Hoš 2 21+
i smjerno sa svojim Bogom hoditi.« Iz 7 9; 30 15

Protiv varalica u gradu

9Jahvin glas viče gradu:
»Slušajte, vi plemenjaci
i sabore gradski[h]!
10Zar mogu podnositi krivo stečeno blago[i] Am 8 5+
i patvorenu efu prokletu?
11Mogu li opravdati[j] onoga
koji se služi mjerom krivom,
vrećom krivotvorenih utega?
12kBogataši vaši puni su okrutnosti,
stanovnici vaši laž govore,
varljiv je jezik u njihovim ustima!
13Zato sam te i ja počeo[l] udarati,
tamaniti zbog grijeha tvojih.
14Jest ćeš, a nećeš se nasititi[m], Hoš 4 10
gladan ćeš ostati;
stavljat ćeš na stranu,
a ništa nećeš sačuvati;
ako što i sačuvaš,
ja ću maču predati.
15Sijat ćeš, ali nećeš žeti; Pnz 28 30-31+
tijestit ćeš maslinu, a ulja neće biti; Am 5 11
gazit ćeš mošt, a vina nećeš piti.
16Držiš se zakona Omrijevih
i svih djela doma Ahabova,

a) Nakon Jahvine parnice koja podsjeća na njegova dobročinstva (rr. 3–5) slijedi ispit pokajanog vjernika o njegovim dužnostima prema svom Bogu (rr. 6–7) te prorokov odgovor (r. 8).
b) Brda, na poseban način mjesta susreta Boga sa svojim narodom (Sinaj, Nebo, Ebal i Garizim, Sion, Karmel, itd.) i nezamjenjivi svjedoci često su poosobljeni (Post 49,26; 2 Sam 1,21; Ez 35 – 36; Ps 68,16–17; itd.).
c) BJ konj.: *veha'azînû,* »priklonete uho«, »čûjte«. TM: *vehā'ētānîm,* »i vi postojani«.
d) Igra riječi između: *hele'etîkā,* »(Čime) sam te zamorio« i *he'elitîka,* »Ja sam tebe izveo«. – Narod koji plače nad svojom bogonapuštenošću, Jahve podsjeća na svoja ranija dobročinstva. Ovaj je tekst preuzet u »Prijekore« na Veliki petak.
e) U hebr. tekstu je ovdje praznina. Govori se o prijelazu preko Jordana. – Prijevodi: »upoznaj«. TM: »spoznaja«. »Pravedna djela Jahvina« su veliki događaj Svete povijesti po kojima je Jahve držao svoje savezničke obveze. Kako i sam Savez proizlazi iz Božje inicijative, ova je pravednost čista milost.
f) Na Jahvinu tužbu o njegovu narodu, odgovara jedan vjernik, čime prorok jasno ukazuje na osobni vid vjere. Vjernik više-manje nudi zakonske žrtve, prorok ih odbija (r. 8) da bi ih nadomjestio produhovljenom vjerom, karakterističnom za zahtjeve koji su već objavljeni čovjeku: pravednost (Amos), dobrota (Hošea) i poniznost pred Bogom (Izaija).
g) LXX. TM: »objavio ti je«. Sir. i Vg: »objavit će ti«.
h) Ispred »Slušajte« TM dodaje tri nerazumljive riječi: doslovno: »uspjeh će vidjeti tvoje ime« (?); LXX i Targumi: »sabor gradski«; TM: »i tko je to odredio« (?).
i) Konj.: *ha'essah bāt rāšā',* »Zar mogu podnositi krivu mjeru«. TM: *ha'iš bêt rāšā' 'oserôt rēšā',* »Ima li (?) grešnička kuća blaga zlobe«.
j) Vg. TM: »Da li će biti pravedan?«
k) Više egzegeta smješta ovaj r. nakon r. 9 kako bi postigli bolji slijed teksta. – Kraj r. izgleda da je glosa, preuzeta iz Ps 120,2–3.
l) Prijevodi. TM: »razbolio sam se«.
m) TM dodaje dvije riječi od kojih je prva nepoznata. Možda: »i glad (ili: i tvoja nečistoća) bit će u tvojem krilu«.

živiš po osnovama njihovim:
učinit ću od tebe pustinju,
od žitelja tvojih porugu,
da nosite sramotu mnogih naroda[a].«

Opća nepravda

7 Teško meni! Postao sam
kao žetelac ljeti,
kao trgač poslije jematve:
nema bobice grožđa da je pozobljem[b],
nema smokve ranke za kojom žudim!
Ps 14 1-3 2Vjernici su iščezli iz zemlje:
Jr 5 1 nijednog pravednika među ljudima!
Svi vrebaju za krvoprolićem,
svaki svome bratu mrežu postavlja.
Jr 4 22 3Njihove ruke za zlo su sposobne[c]:
glavar traži dar,
sudac sudi prema poklonu,
velikaš po svome hiru odlučuje[d].
4I najbolji među njima je kao trn[e],
najpravedniji kao drača živica.
Iskušenje njihovo[f] danas sa Sjevera dolazi,
dolazi ura strave njihove.
5Ne pouzdavajte se u bližnjega, Jr 9 3; 12 6
ne vjerujte u prijatelja;
pred onom koja s tobom dijeli postelju
pazi da usta ne otvoriš.
6Jer sin svoga oca zlostavlja, ↗Mt 10 35-36p
kćerka na majku ustaje,
snaha na svoju svekrvu,
svakome je dušmanin njegov ukućanin.
7A ja, prema Jahvi ja sam zagledan,
čekam na Boga koji spasava,
Bog moj mene će uslišati[g].

IV. Nade

Neprijatelji se rugaju Sionu[h]

8Ne raduj se mome zlu, dušmanko moja,
ako sam pao, ustat ću;
Iv 8 12+ ako boravim u tminama,
Jahve je svjetlost moja.
9Moram podnositi srdžbu Jahvinu,
jer sam protiv njega sagriješio,
sve dok on ne prosudi spor moj
i izrekne pravdu;
izvest će me na svjetlost,
6 5+ gledat ću pravednost njegovu.
10Kada ga moja dušmanka ugleda,
od stida će se pokriti
ona koja mi je govorila:
Ps 42 4, 11 »Gdje je on, Jahve, tvoj Bog?«
Jl 2 17 Moje će se oči naslađivati kad je ugledam:
ona će biti zgažena
kao blato na putu.

Proroštvo o obnovi Jeruzalema i proširenju granica[i]

11Dolazi dan kad će se sazidati tvoji bedemi!
Toga dana
nadaleko će se prostirati tvoje granice!
12Toga dana dolazit će k tebi
od zemlje asirske do Egipta,
od Tira do Rijeke, od mora do mora,
od gore do gore[j].
13Zemlja će postat' pustinja
zbog stanovnika svojih, zbog djela njihovih[k].

Molitva protiv narodā

14Pasi svoj narod svojom palicom, Ez 34 1+
stado svoje baštine, Ps 95 7; 23 1-2, 4
koje osamljeno živi u šikarju[l],
usred plodnih voćnjaka.

a) Prijevodi. TM: »čuva se«. Konj.: »živiš«. TM: plural. – Konj.: »(žitelja) tvojih«. TM: »njegovih«. – LXX: »narodâ«. – »Djela« i »osnovi« koje ovdje prorok napada možda su Baalov kult, ali mnogo vjerojatnije su to raskoš višeg sloja i društvena nepravda.
b) LXX. TM: »žetva«. – Konj. TM: »trganje«. – Igra riječi između »bobice« *'eškôl,* i *'ekôl,* »pozobljem«.
c) LXX. TM: »protiv zla, ruke za uspjeh«.
d) Konj.: »sudac sudi«. TM: »sudac«. – Na kraju r. TM nadodaje: »on i oni izvrću«.
e) Sim. Vg. TM: »pravedan izvan živice«. – Igra riječi između »drača živica« (*mesûkāh*) i »strava« (*mebûkāh*).
f) Ispr. TM: »Dan tvojih stražara, tvoja kušnja dolazi«. – Sjever je uobičajeni put najezda (usp. Jr 1,13–14, itd.). – »Iskušenje«, doslovno: »pohod« (usp. Iz 10,3+).
g) Možda je ovaj r., u kojem prorok proglašuje svoju vjeru u spasenje, služio proroku kao zaključak knjige; on mu je pružio priključnu točku za dodatne hvalospjeve nade koji slijede a vjerojatno potječu iz Progonstva.
h) Ova »neprijateljica« izgleda prije Edom nego Babilon (usp. 25,12–14; 35; Ob 10–15; Ps 137,7; Iz 34,5–8, itd.).
i) Ovo proroštvo, koje može potjecati iz perzijskog razdoblja (polazeći od 538. godine), naviješta obnovu jeruzalemskih bedema i proširenje granica da bi primili veliko mnoštvo, bilo raspršenih Izraelaca, bilo obraćenih pogana.
j) Tekst cijelog ovog r. je oštećen; slijedimo LXX.
k) Ovaj je izolirani r. mogao biti prijetnja protiv Jude. U sadašnjem kontekstu ova se prijetnja odnosi na poganske narode, možda u prvom redu na »zemljake«, neposredne židovske susjede, koji su se naprijateljski ponašali prema zajednici povratnika iz Progonstva.
l) Narod je ograničen na siromašno područje: to je situacija Židova nakon povratka iz Progonstva na području Jeruzalema.

Neka pase u Bašanu i Gileadu,
kao u davne dane!
Iz 40 3+ [15]Kao u dane kad si izašao iz Egipta,
pokaži nam čudesa[a]!

Iz 26 11 [16]Narodi će ih vidjeti
i bit će posramljeni
uza svu silu svoju;
stavit će ruku na usta
i uši će im oglušiti.

[17]Lizat će prašinu kao zmija,
kao gmazovi koji gmižu po zemlji.
Izići će dršćući iz svojih jazbina[b],
prestravljeni i ustrašeni pred tobom.

Vapaj za oproštenjem[c]

[18]Tko je Bog kao ti koji prašta krivnju[d], Jr 50 20
koji grijeh opršta
i prelazi preko prekršaja Ostatka baštine svoje,
koji ne ustraje dovijeka u svome gnjevu, Ps 103 9
nego uživa u pomilovanju? Izl 34 6-7
[19]Još jednom, imaj milosti za nas!
Satri naše opačine,
baci na dno mora
sve grijehe naše[e]!
[20]Udijeli Jakovu vjernost svoju, Iz 38 17
dobrotu svoju Abrahamu,
kako si se zakleo ocima našim ↗Lk 1 73
od dana iskonskih[f]. Post 22 16; 28 13-15

a) Konj. TM: »pokazat ću mu«.
b) TM nadodaje: »prema Jahvi Bogu našemu«.
c) Ova je molitva psalam; takvi se psalmi nalaze u proročkim zbirkama (Iz 12; 25,1–5; 26,1–6.7–15.16–19; 63,7 – 64,11; itd.).
d) TM ima »za ostatak tvoje baštine« kao dodatak koji suzuje domet praštanja.
e) U hebr. su prva dva glagola u 3. licu. – Prijevodi. TM: »grijehe njihove«.
f) Spasenje je Izraela ispunjenje Saveza i Obećanja; na njima počiva svaka nada, prvi predmet vjere Božjeg naroda.

NAHUM

1 Proročanstvo nad Ninivom. Knjiga viđenja Nahuma Elkošanina.

Proslov

Jahvina srdžba[a]

Alef. Pnz 4 24+ Izl 20 5-6 2 Jahve je Bog ljubomoran i osvetnik!
Jahve se osvećuje, gospodar srdžbe!
Jahve se osvećuje svojim protivnicima,
ustrajan u gnjevu na neprijatelje.
Izl 34 6-7+ 3 Jahve je spor u gnjevu, ali silan u moći.
Ne, Jahve neće pustiti krivca nekažnjena[b].
Bêt. U vihoru i oluji put je njegov,
oblaci su prašina koju podižu njegovi koraci.
Gimel. Iz 50 2 Ps 106 9 4 Prijeti moru i isušuje ga,
presušuje sve rijeke.
(Dalèt.) ...Bašan i Karmel uvenuli su[c],
povenuli su pupoljci Libana!
Hé. Jr 4 24 5 Pred njim se gore potresaju,
bregovi se ljuljaju,
Vau. zemlja se pod njim provaljuje,
krug zemaljski i sve što na njem stanuje[d].
Zajin. 6 Tko može izdržati pred bijesom njegovim?
↗ Otk 6 17 Tko će odoljeti pred gnjevnom
srdžbom njegovom?
Hêt. Jarost se njegova kao vatra izlijeva
i litice se pred njim kidaju.
7 Jahve je dobar onima koji se u njeg' uzdaju, *Têt.*
on je okrilje u dan nevolje,
poznaje one koji se njemu utječu *Jod.*
8 kada potopne vode poplave[e]. Post 6 7s; 8 1
Uništit će one koji se protiv njega podižu[f], *Kaf.*
progonit će svoje dušmane u najmrkliji mrak.

Proročke opomene: Judeji

9 Što vi snujete protiv Jahve[g]?
On uništava do kraja; 1 Sam 2 6
nevolja se neće dva puta podići.
10 Kao trnovita šikara[h] i kao pijanci na pijanki,
k'o suha slama bit će potpuno smlavljeni.

Asiriji

11 Iz tebe je potekao
onaj koji snuje zlo protiv Jahve,
savjetnik Belijala[i]. Pnz 13 14+ Ps 18 5

a) Ovaj abecedni psalam (usp. Izr 31,10+, abecedni red je nepotpun) razvija tradicionalnu tvrdnju Jahvina gnjeva (Br 11,33; 2 Sam 6,7; 21,14; Ps 2,12; 60,3; 79,5; 110,5; itd.) i tako stvara uvod u proročanstvo protiv Ninive.
b) Četiri zadnja stiha koji se ne uklapaju u abecedni red izgleda da su daljnje tumačenje r. 2a, kao objašnjenje Božjeg gnjeva.
c) Nedostaje početak r. (s početnim slovom *dālet*).
d) Konj.: *vattasah,* »ruši se«. TM: *vattissā',* »diže se« (*vattiššā'*). – Da bi opisao Božji gnjev pjesnik se katkada koristi motivima starih kozmogonija (stvaranje, Božja pobjeda nad vodama, Job 7,12+) i motivima svete povijesti (Crveno more i Sinaj, Ps 114, 3–8; Iz 51,10; itd.).
e) Vjerojatni prisjećaj na potop (Noa je bio kao i Nahum »tješitelj« prema Post 5,29). Božji gnjev ima smisao (rr. 7–8); on nije slijepi bijes nego sud koji prepoznaje vjernika od grešnika.
f) LXX. TM: »njenog mjesta«.
g) BJ: »Što razmišljate o Jahvi?« Moguće je također prevesti: »Kako se možete pouzdavati u Jahvu?«
h) Konj.: *keja'ar.* TM: *Kî 'ad,* »jer sve do« i dodaje: »i kao pijanci na pijanki« (?) BJ ovaj dodatak ispušta što može biti izobličeno ponavljanje dviju prethodnih riječi.
i) Ovaj lik iz Asirije mogao bi biti Sanherib (usp. 2 Kr 18 – 19).

Judeji

12 Jahve ovako govori:
2 Kr 19 35-36 »Neka su spremni, neka mnogobrojni,
bit će pokošeni, uništeni.
Ako sam te ponizio,
neću te odsada ponižavati.
Iz 9 3 13 A sada, razbit ću jaram koji te steže,
raskidat ću tvoje okove.«

Kralju Ninive

14 Protiv tebe Jahve naređuje:
»Neće više biti roda tvoga imena,
iz hrama tvojih bogova istrijebit ću
likove rezane i livene,
a od tvog groba ruglo ću učiniti[a].« Iz 14 19-21 Jr 8 1-2

Judeji

2 Gledajte, preko gora hrli glasnik, Iz 52 7-10
on naviješta: »Spasenje!«
Svetkuj svoje blagdane, Judo,
ispuni svoje zavjete,
jer Belijal više neće prolaziti po tebi, 1 11+
on je sasvim zatrt.
3b Da, Jahve će obnoviti vinograd Jakovljev
i vinograd Izraelov[c]. Iz 5 1+
Pljačkaši ih opljačkali,
mladice im potrli.

Propast Ninive

Napad

Iz 5 26-30 Jr 5 15-17; 6 22-30 2 Protiv tebe dolazi rušitelj.
Postavi stražu na bedeme,
gledaj na put, opaši bedra,
saberi sve svoje snage.
4 Štitovi njegovih junaka crvene se,
njegovi su ratnici u grimizu;
ognjem blista čelik na njihovim
bojnim kolima
kad krenu u boj[d];
konji im se propinju.
5 Po ulicama bjesne bojna kola,
lete preko trgova;
na pogled su baklje goruće;
kao munje, samo sijevaju.
6 Pozivaju se[e] borci odabrani,
bacaju se u rovove,
hrle brzo na bedeme,
već je zaklon postavljen[f].
7 Vrata koja gledaju na Rijeku otvaraju se,
strava je u palači.
8 Podižu, u izgnanstvo odvode Gospodaricu[g],
robinjice njene cvile,
tuguju kao golubice,
u prsa se udaraju.
9 Niniva je nabujalo jezero,
oni bježe pred vodom njezinom[h].
»Zaustavite se, stanite!«
Ali se nitko ne okreće.
10 »Grabite srebro! Grabite zlato!«
Blagu kraja nema,
obilje dragocjenosti!
11 Pljačkanje, haranje, razaranje[i]!
Srce zamire, koljena klecaju, Iz 13 7-8
u bedrima drhtavica, Jr 30 6; 4
svima su lica poblijedjela.

Prijetnje lavu asirskom

12 Gdje je skrovište lavovima i log[j] lavićima? Hoš 5 14
Kad je lav izlazio, lavica je ostajala Mih 5 7
i lavovi mališani; plašio ih nitko nije. Jr 4 7
13 Lav je grabio za svoje laviće,
davio je za svoje lavice;
svoje spilje punio je plijenom,
svoja skrovišta lovinom.
14 »Evo me! Tebi!« – = 3 5
riječ je Jahve nad Vojskama.
»Pretvorit ću u dim tvoja bojna kola,
mač će poklati tvoje laviće.
Istrijebit ću sa zemlje tvoja pljačkanja,
i neće se više čuti povik tvojih glasnika.«

Prijetnje Ninivi[k]

3 Teško gradu krvničkom,
pun je laži,
prepun grabeža,

a) TM: *'asîm*. BJ: *'aššîm,* »opustošit ću«.
b) Ovaj r. prekida normalni slijed između rr. 2 i 4 pa ga mnogi kritičari stavljaju odmah iza r. 1 koji r. 3 čak i tumači. Podsjeća na pjesmu u Iz 5,1–7.
c) Konj.: *gefen* (dva puta), »vinograd«. TM: *ge'ôn,* »raskoš«.
d) BJ sa LXX i sir.: »konjanici se propinju«. TM: »čempresi«.
e) LXX. TM: »on se sjeća«.
f) Vjerojatno uređaj (zaštitni krov?) koji štiti zavojevača kod napada na bedem.
g) BJ: konj.: *hassebî,* »ljepota«. TM: *vehussab,* »smještena je«. »Ljepota« je vjerojatno kip božice Ištar. Tim su je naslovom često označavali asirski tekstovi. A »služile« su joj posvećene prostitutke.
h) LXX. TM: »od danâ od nje i oni«.
i) Igra riječi (asonanca): *bûqāh, ûmebûqqāh, ûmebûllāqāh.*
j) Konj.: me'ārāh. TM: mire'eh, »pašnjak«.
k) Novi opis razorenja Ninive popraćen je sudom nad grijesima koji su uveli ovu kaznu. Predstavljajući Ninivu kao prostitutku Nahum ne misli toliko na idolopoklonstvo (Niniva nije kao Izrael zaručnica Jahvina) i njezinu posvećenu prostituciju nego na pohlepu i spretnost kojima je uspostavila svoju moć nad narodima da bi ih opljačkala.

s pljačkanjem on ne prestaje!
2Slušajte! Pucaju bičem!
Slušajte! Štropot točkova!
Konji upropanj,
kola poskakuju.
3Konjanici u stremenu,
mačevi sjaju,
koplja sijevaju ...
gomile ranjenih,
Ez 39 11-16 snopovi mrtvih,
trupla unedogled,
svuda se o truplo spotiče!
Otk 17-18 4Eto plaće za razvrat bludnice,
ljupke ljubaznice, vješte čarobnice
koja je zavodila narode[a] svojim razvratom
i plemena svojim čaranjima.
= 2 14 5»Evo me! Tebi!« –
riječ je Jahve nad Vojskama.
»Na tvoje lice podignut ću skute
tvoje haljine,
Hoš 2 5+ tvoju golotinju pokazat ću narodima,
tvoju sramotu kraljevstvima.
6Bacit ću na tebe smeće,
osramotit ću te,
izložiti na stup sramote[b].
7Svaki koji te vidi,
bježat će od tebe. Reći će:
'Ninive! Kakva razvalina!'
Jr 15 5 Tko je može požaliti?
Iz 51 19 Gdje joj naći tješitelje?«

Primjer Tebe

8Jesi li tvrđa od Tebe Amonove[c]
koja sjedi na rukavima Rijeke?
Njezino predziđe bilo je more,
njezini bedemi bile su vode[d].
9Njezina snaga bila je Etiopija,
Egipat; nije imala granica.
Jr 46 9+ Narodi Puta i Libije bili su joj pomoćnici[e].
10A i ona je otišla u progonstvo,
morala je ići u sužanjstvo;
njezina nejaka djeca bila su razmrskana Hoš 10 14+
po svim raskršćima;
za ugledne ljude njezine bacali su ždrijeb, Jl 4 3
svi njezini velikani okovani su lancima.
11Tako ćeš i ti biti slomljena,
bit ćeš svladana;
tako ćeš i ti morati tražiti
utočište pred dušmaninom.

Niniva se uzalud sprema na obranu[f]

12Tvoje utvrde sve su kao smokvino stablo
s urodom mladih smokava;
kad se potrese stablo, smokve padaju
u usta svakome koji ih želi jesti.
13Gledaj svoj narod:
sve je žensko u domu tvome; Iz 3 12; 19 16
vrata tvoje zemlje Jr 50 37; 51 30
širom se otvaraju neprijatelju;
oganj je sažgao tvoje prijevornice.
14Nacrpi vode za opsadu,
utvrdi svoje bedeme,
gnječi blato, gazi ilovaču,
uzmi kalup za opeku.
15A ipak će te oganj sažeći
i mač potamaniti[g].

Skakavci[h]

Namnoži se kao kukci,
namnoži se kao skakavci;
16aumnoži svoje trgovce da ih bude
više nego zvijezda na nebu[i],
17atvoje posade neka bude kao skakavaca,
a tvojih pisara kao kobilica.
Borave po zidovima
kad je hladan dan.
Sunce grane:
16bkukci razvijaju krilašca i lete,
17bi odlaze tko zna kamo.

a) Doslovno: »prodavala narode«. Slika podsjeća na ropstvo naroda, nasuprot »otkupu« kao njihovom oslobođenju.
b) Niniva je kažnjena kao i preljubnice (usp. Hoš 2,5; Ez 16,36–43; 23,25–30).
c) Možda su Tebu »grad Amonov« u gornjem Egiptu opljačkale Asurbanipalove vojske, 663. godine pod Tamutamonom, Faraonom 25. dinastije (nubijske dinastije, usp. r. 9).
d) BJ dodaje: (»vode je okružiše«). Doslovno: »kao predziđe imala je«. Nahum 4 Qp (prorokov komentar otkriven u Kumranu): »njezino predziđe«. TM: »predziđe«. – Nah 4 Qp: *majim,* »vode«. TM: *mijjām,* »od mora«. Veoma prozaični izričaj: »vode je okružiše« protumačio je ovaj pjesnički opis.
e) LXX i sir. TM: »tvoji pomoćnici«.
f) Ovo proročanstvo izgleda da prisjeća na nezgode koje su asirske vojske pretrpjele (zauzeće Tarbisa i Asura, 614. godine?).
g) TM dodaje: »proždrijet će te kao skakavac« što BJ smatra glosom pod utjecajem onoga što slijedi.
h) Upad Asiraca u zauzete zemlje (trgovci, vojnici i službenici) uspoređuje se s pošašću skakavaca. Ista slika se upotrebljava da bi navijestila njihov potpun i nenadan nestanak.
i) Konj. TM: »umnožen si«. R. 16b premješten je između r. 17a i 17b.

Naricaljka

18Jao[a]! Kako su zaspali tvoji pastiri,
kralju asirski?
Tvoji izabrani vojnici drijemaju[b],
1 Kr 22 17 narod se tvoj raspršio po gorama,
nitko ga više ne može sakupiti.

19Tvojoj rani nema lijeka!
Neizlječiva je tvoja ozljeda.
Svi koji to saznaju
plješću tvojoj razvalini.
Tko nije bez sanka i prestanka
osjećao na sebi tvoju okrutnost?

a) LXX konj.: *'ôj mah,* »Jao! Kako?« TM: *'ajjām,* »Gdje su?« *b)* LXX. TM: »prebivaju«.

HABAKUK

1 Proroštvo[a] koje vidje prorok Habakuk.

I. Razgovor između proroka i Boga

Prva prorokova tužbalica: Pravo je izopačeno[b]

2 Dokle ću, Jahve, zapomagati,
a da ti ne čuješ?
Job 19 7 Vikati k tebi »Nasilje!«
Jr 14 9 Ps 18 42 a da ti ne spasiš?
3 Zašto mi nepravdu iznosiš pred oči,
Am 3 9-10 zašto gledaš ugnjetavanje?
Jr 6 7; 9 2s' Pljačka je i nasilje preda mnom.
Ps 55 10-12 Raspra je, razmirica bjesni!
4 Zakon je izgubio snagu,
a pravda se ni načas ne pomalja.
Mih 7 2-3 Da, zlikovac progoni pravednika,
Iz 59 14 pravo je stoga izopačeno.

Prvo proroštvo: Kaldejci – bič Božji[c]

↗Dj 13 41 5 Obazrite se na narode, pogledajte,
Iz 29 9 čudite se, zapanjite!
Jer u vaše dane činim djelo[d]
u koje ne biste vjerovali
da vam ga tko ispriča.
6 Da! Evo dižem Kaldejce,
narod divlji i naprasit[e]
što nadire širom zemlje
da obitavališta otme tuđa.
7 On je strašan i jezovit,
od njega samog izlazi[f] njegovo
pravo i njegov ponos.
8 Konji su mu brži od leoparda,
hitriji od vukova uvečer; Sef 3 3
jahači mu poskakuju, stižu izdaleka,
ustremljeni k'o orlovi da plijen proždru.
9 Svi će doći rad' grabeža,
lica im žegu k'o istočni vjetar[g],
grabe roblje kao pijesak!
10 Taj se narod kraljevima ruga,
podsmjehuje knezovima,

a) Doslovno: »breme«, »teret« (usp. Iz 13,1; itd. i Jr 23,33–40).
b) U ime svog naroda (usp. Jr 10,23–25; 14,2–9.19–22; Iz 59,9–14) prorok se pred Jahvom žali zaradi javnih nesreća. Takav je tekst blizak tužaljkama iz psalterija ili Jr. Promatran za sebe mogao bi se odnositi na unutarnje nerede u društvu. Ali kontekst rr. 12–17 odnosi se vjerojatno na babilonsko tlačenje. Zašto Jahvina pravednost i dobrota (i njegova svetost, r. 13) podnosi veličanje grešnika? Jer poganin ostaje onaj koji vlada, a Juda, i kao grešnik, ostaje »pravednik«, budući da poznaje pravog Boga. Na to treba odgovoriti Jahve (usp. 2,1).
c) Prvi odgovor: sam Jahve šalje babilonski bič. Progoni su sredstvo njegove pravednosti za neko vrijeme (usp. Am 3,11; Iz 10,5–27; Jr 5,14–19; 25,1–13; 27,6–22; 51,20–23; Pnz 28,47s; 2 Kr 24,2–4; usp. Nabukodonozor, »moj sluga«, Jr 25,9; 27,6; 43,10).
d) Sa LXX. TM je također razumljiv: »(djelo) se čini«.
e) Takve slike, koje epski opisuju najezdu, češće se pojavljuju kod proroka (usp. Iz 5,26–29; 13,17–18; Jr 4,5–7.13.16–17; 5,15–17; 6,22–24; Nah 3,2–3; Ez 23,22–26; 28,7–10.
f) TM. BJ: »njegova snaga čini«. Ovaj narod ne priznaje ni Boga ni gospodara i sebi samome pripisuje uspjehe (usp. r. 11b).
g) Nesiguran tekst. BJ: »lice koje žari«. TM: »žar (ili: požuda) njihovih lica«. 1 Qp Hab (ova kratica označuje Habakukov komentar otkriven 1947. godine u Kumranu) i Vg: »istočni vjetar«. – TM: »prema istoku«. »Istočni vjetar«, pustinjski vjetar katkada je slika za neprijateljske upade s istoka (usp. Hoš 12,2; 13,15; Jr 18,17; Ez 17,10s).

poigrava se svim utvrdama,
nasipa zemlju[a] i zauzima ih.
11 Tad se k'o vjetar okrenu i ode[b],
1 7 Iz 10 13 zlikovac komu je snaga bog postala.

Druga prorokova tužbalica:
Utjerivanja tlačiteljska[c]

Pnz 33 27 12 Nisi li od davnih vremena[d], Jahve,
Ps 90 1-2 Bože moj, Sveče moj?
Lev 17 1+ Ti koji ne umireš[e]!
Ti si, Jahve podigao ovaj narod radi pravde,
postavio ga[f], Stijeno[g], da kažnjava.
1 3 13 Prečiste su tvoje oči da bi zloću gledale.
Ps 5 5-6 Ti ne možeš motriti tlačenja.
Ps 35 22s Zašto gledaš vjerolomce,
šutiš kad zlikovac ništi pravednijeg od sebe?
Jr 16 16 14 Postupaš s ljudima k'o s morskim ribama,
Ez 12 13; 17 20; 29 4s; 32 3 k'o s gmazovima što nemaju gospodara!
15 On[h] ih sve lovi na udicu,
izvlači ih mrežom,
pređom ih skuplja
i tako se raduje i likuje.
16 Stog žrtvuje mreži svojoj,
pali tamjan svojoj pređi
jer mu pribavljaju zalogaj slastan,
hranu pretilu[i].
17 Valja li, dakle, da neprestano poteže mač[j]
i kolje narod nemilice?

Drugo proroštvo:
Pravednik će živjeti od vjere

2 Stat ću na stražu svoju, Br 23
postavit se na bedem,
paziti što će mi reći,
kako odgovorit na moje tužbe[k].
2 Tada Jahve odgovori i reče:
»Zapiši viđenje, Iz 8 1
ureži ga na pločice, Jr 30
da ga čitač lako čita.« Otk 1
3 Jer ovo je viđenje samo za svoje vrijeme[l]:
ispunjenju teži[m], ne vara;
ako stiže polako, čekaj, 2 Pt 3
jer odista će doći i neće zakasniti! Br 23
4 Gle: propada onaj čija duša nije pravedna[n],
a pravednik živi od svoje vjere[o]. ↗Rim
↗Gal
↗Heb

a) Nasipi ili uzvisine zemlje koji se koriste za opsade.
b) Poput orkana dolazi najezda i odlazi, ostavljajući ruševine. – Drugi prevode: »Onda je duh prošao i otišao« (razdoblje proročkog nadahnuća je zatvoreno) ili: »Tada je (osvajač) promijenio duh i prekoračio (svoje poslanje?)«.
c) Ova nova tužaljka prihvaća prvu (rr. 2–4): budući da uspjeh Kaldejaca ima svoje posljednje opravdanje u Jahvinoj volji (rr. 5–6), tako treba pitati Jahvu. Ali kako može on, pravedan i svet, čuvar prava (rr. 12a–b. 13) tako postupati s narodima i izabranim narodom (r. 14)? Zar će prepustiti da bezbožnik proguta pravednika (r. 13; usp. rr. 4 i 15–17)?
d) Od vremena Izlaska kojeg će spomenuti gl. 3. U ovome ostaje za Hab motiv nade.
e) Konj.: *lo' tamût.* TM: *lo' namût,* »nećemo umrijeti« ali to je ispravak prepisivača. Prijevod rekonstruira ono što bi morao biti prvotni tekst.
f) Doslovno: »i Stijena«. Ili također: »o Stijeno« (usp. Pnz 32,4).
g) Jahve je poslao kaldejski narod da sudi što ovaj ne smije prekoračiti (usp. 1,5+). Prema drugima riječ je o Izraelu koji je trebao biti sudac narodâ, ili o kralju Jude, Jojakimu nevjernom u svojem poslanju (1,2–4.12–17 i rr. 2.6–19 bili bi upravljeni protiv njega).
h) Kaldejski osvajač.
i) BJ ima muški rod umjesto ženskog u hebrejskom kao i u hrvatskom jeziku.
j) TM, BJ: »prazni svoju mrežu«. Izvorni tekst mora biti iz 1 Qp Hab: »poteže svoj mač« (*'hereb* »mač«, čita se *'herem* »mreža« zaradi rr. 15–16).
k) TM. 1 Qp Hab, BJ: »svoj bedem«. Konj.: *jāšîb,* »odgovorit će«. Usp. sir. TM: *āšîb,* »odgovorit ću«. – Prorok bdije nad svojim narodom kao stražar na zidinama (usp. Hoš 9,8+; Iz 21,6–12; Jr 6,17; Ez 3,17; 33,1–9; Ps 5,4).
l) Odatle nalog da piše. Objava će se ostvariti u »određeno vrijeme« (usp. Dn 8,19.26; 10,14; 11,27.35). Pisano svjedočanstvo čuva u međuvremenu Jahvinu riječ (usp. 2 Pt 3,2) čiju će pouzdanost dokazati kasnije (usp. Iz 8,1.3; 30,8).
m) Viđenje je opremljeno vlastitom snagom ukoliko izražava Božju riječ koja teži prema svojem ostvarenju (usp. Iz 55,10–11). Liturgija Došašća služi se ovim r. koji je LXX različito prevela da izrazi očekivanje Mesije. V. također Hebr 10,37.
n) Konj.: *'ullāp zû,* »propada onaj«. TM: »naduta je (*'uppelāh*), nije pravedna njegova duša u njemu«. Vg: »tko je nevjeran, njegova duša neće biti pravedna u njemu«. LXX: »Ako otpadne, mojoj se duši neće dopasti, ali pravednik će živjeti od vjere u mene«.
o) Ova rečenica izrečena općevažećim izričajima (usp. Iz 3,10–11), izražava sadržaj viđenja. »Vjernost« (usp. Hoš 2,22; Jr 5,1.3; 7,28; 9,2; itd.) Bogu, tj. njegovoj riječi i njegovoj volji označava »pravednika« i pruža mu sigurnost i život na zemlji (usp. Iz 33,6; Ps 37,3; Izr 10,25; itd.). Bezbožnik kojemu nedostaje takva »pravednost«, ide u propast. U takvom kontekstu (1,2–4.12–17; 2,5–18) riječ je o Babiloncu ili o Judi: pravedni će Juda živjeti, a tlačitelj poginuti. U LXX gdje »vjernost« postaje »vjera«, sv. Pavao će čitati nauk o opravdanju.

II. Prokletstva protiv tlačitelja

Proslov

5 Bogatstvo je odista podmuklo[a]!
Ohol je i ne može počinuti
Iz 5 14 Izr 27 20 tko ždrijelo razvaljuje k'o Podzemlje,
tko je kao smrt nezasitan,
tko sabire za se sve narode,
tko kupi za se sva plemena!
Iz 14 4 Mih 2 4 6 Zar mu se neće svi podrugivati,
rugalicu i zagonetku spjevat[b]' protiv njega?
Reći će:

Peterostruki jao

Otk 8 13+ Iz 5 8+ Lk 6 24-26 Jao[c] onom tko množi što nije njegovo
(a dokle će?)
i opterećuje se zalogama!
7 Neće li naglo ustat' vjerovnici tvoji,
neće li se probuditi ljuti tvoji tlačitelji?
Tada ćeš im plijen biti!
Iz 33 1 8 Jer si opljačkao mnoge narode,
sav ostatak naroda opljačkat će tebe,
= 2 17 jer si prolio krv ljudsku,
poharao zemlju,
grad i sve mu žitelje.
Jr 22 13-17 9 Jao[d] onom tko otimačinu zgrće
nepravednu kući svojoj, Jr 49 16
da visoko svije gnijezdo svoje Iz 14 13+
i otkloni ruku zla! Ob 4
10 Nanese sramotu kući svojoj:
zatirući[e] mnoga plemena,
griješiš protiv sebe. 1 17
11 Jer iz samih zidova kamen kriči, Iz 14 20
a krovna mu greda odgovara[f]. Lk 19 40

12 Jao[g] onom tko grad diže krvlju Jr 22 13
i tvrđavu zasnuje na nepravdi! Mih 3 10
13 Nije li to, gle[h], od Jahve nad Vojskama
da se narodi za oganj trude,
puci nizašto muče? ‖Jr 51 58
14 Jer će se zemlja napuniti znanja Sir 14 19
o slavi Jahvinoj Iz 11 9
kao što vode prekrivaju more. Br 14 21+

15 Jao[i] onom tko bližnjeg navodi na piće, Post 9 20-25
ulijeva otrov[j] dok on pije
da bi promatrao njegovu nagost!
16 Ti si pijan od sramote, ne od slave!
Pij samo i pokazuj kapicu[k]. Tuž 4 21
Dolazi ti pehar iz desnice Jahvine Iz 51 17+
i sramota na slavu tvoju! Ps 75 9+
17 Nasilje nad Libanonom[l] tebe će prestraviti,
pokolj zvijeri,
jer si ljudsku krv prolio, = 2 8

a) 1 Qp Hab. TM: »vino (je) izdajnik«.
b) Konj.: *ûmelîsāh jahûdû,* »rugalicu... spjevat«. TM: *ûmelisah hîdôt,* »podrugivanje«, »zagonetka«. 1 Qp Hab i LXX: »reći će«. – TM: »on će reći«. Rugalica *melîsāh* je zagonetka koju treba protumačiti! Ovim izričajima označuje se književna vrsta od pet »jao-zaziva«: u svečanom obliku proroštava oni su prikrito izrečene prijetnje.
c) Protiv pohlepe osvajača. Misaoni tijek ima oštrinu govora, svojstvenu prispodobama. Babilonac koji prisvaja tuđa dobra postaje dužnikom. Zbog toga će ga po zakonu odmazde (Izl 21,25+) opljačkani narodi oplijeniti mada su sada postali njegovi vjerovnici.
d) Kaldejac će dijeliti sudbinu čovjeka koji se obogatio nepravednim dobicima: ništa mu neće ostati.
e) Prijevodi. TM: »zatirati«.
f) »Kuća« sagrađena nepravednim dobicima: kamen i drvo viču za osvetom protiv nepravednog posjednika.
g) Protiv politike nasilja.
h) TM. BJ: »nije li to«. Ispravak kao citat (usp. 2 Ljet 25,26) uvodi Jahvinu riječ u slijedeće stihove.
i) Protiv cinizma osvajača. Sličan je čovjeku koji je kod opsade opio svoje susjede da ih ponizi: njihova sramota postat će njegovom sramotom (usp. ovdje Jr 51,7 u vezi Babilona i Nah 3,4–7 u vezi Ninive).
j) BJ prema: 1 Qp Hab: »svoje bližnje«. – Nesiguran smisao u »ulijeva« – 1 Qp Hab, Sim. i Vg: »svoj otrov« (usp. Pnz 32,24.33; Ps 58,5; 140,4; ili »svoju srdžbu«). TM: »tvoj otrov«.
k) Ruglo i sramota neobrezana pijana Babilonca.
l) Opustošeni Libanon (usp. Iz 37,24) čije je cedrove Nabukodonozor iskoristio za svoje gradnje (usp. Iz 14,8) možda je također slika za Izrael (usp. Iz 33,9; Jr 21,14; 22,6–7.20–23).

poharao zemlju,
grad i njegove žitelje[a].

Iz 40 20+ 19 Jao[b] onom tko komadu drva kaže:
»Probudi se!«
Kamenu nijemom: »Preni se!«
On da prorokuje[c]?
Optočen može biti i zlatom i srebrom,
ali nikakva daha životnog nema u njemu.
18 Čemu koristi tesan lik da ga umjetnik teše?
Čemu lijevan lik, lažno proroštvo, Hoš 3 4
da se tvorac njegov u nj pouzdaje Ez 21 26
oblikujuć' nijeme kipove? Zah 10 2

20 Ali je Jahve u svojem svetom Hramu[d]:
nek' zemlja sva zašuti pred njime! Sef 1 7, Zah 2 17, Otk 8 1

III. *Vapaj Jahvi za pomoć*

3 Molitva[f]. Od proroka[g] Habakuka.
Na način tužbalice.

Pnz 2 25 2 Jahve, čuo sam za slavu tvoju[h],
Ps 8 2, 10; 76 2 Jahve, tvoje mi djelo ulijeva jezu[i]!
Ponovi ga u naše vrijeme!
Iz 51 9 Otkrij ga u naše vrijeme[j]!
Iz 54 8 U gnjevu se svojem smilovanja sjeti!
3 Bog stiže iz Temana,
Pnz 33 2 a Svetac s planine Parana[k]!
Suci 5 4 Veličanstvo njegovo zastire nebesa,
Br 14 21+ zemlja mu je puna slave.
Ps 72 19 4 Sjaj mu je k'o svjetlost,
zrake sijevaju iz njegovih ruku[l],
ondje mu se krije sila.
5 Kuga pred njim ide, Otk 6 8
groznica[m] ga sustopice prati.

6 On stane, i zemlja se trese, Ps 104 32
on pogleda, i paršću narodi. Izl 15 14-16
Tad se raspadoše vječne planine,
bregovi stari propadoše,
njegove su staze od vječnosti[n].

7 Prestrašene vidjeh kušanske šatore,
čadore što dršću u zemlji midjanskoj[o].

a) R. 18 dolazi iza r. 19 kao što izgleda da traži smisao.
b) Protiv ludog idolopoklonstva u Babilonca.
c) TM i BJ iza »probudi se« umeću: »To je proroštvo« što je glosa vjerojatno iz 18b.
d) Jeruzalemski Hram, ali nadasve nebeska palača iz koje Gospodin upravo izlazi (usp. 3,3s).
e) Ova šutnja priprema bogopojavak iz 3,3–15 (usp. Iz 41,1; Ps 76,9–10).
f) Ova molitva kao i brojni psalmi nadodaju molbi himan o Božjoj moći. Naslov, »pauze« i r. 19d označuju liturgijsku upotrebu. – Cijela ova gl. nedostaje Habakukovom komentaru, pronađenom u Kumranu (usp. Uvod, str. 1067). BJ umeće u 3. gl. pet podnaslova.
g) Kao u Ps, ovo spominjanje ne mora označavati književni izvor, nego jednostavno pripadnost zbirci, ovdje Habakukovoj knjizi.
h) Doslovno: »ono što činiš da se čuje«.
i) Svi Jahvini zahvati u prilog njegova naroda u Mojsijevo vrijeme (usp. 1,12; usp. Ps 44,2–9; 77,12–13; 95,9; Suci 2,17; Pnz 11,7).
j) Doslovno: »usred godina«. Umjesto ova dva zadnja rr. LXX čita: »Posred dviju životinja očitovat ćeš se, kada se godine približe bit ćeš prepoznat, kada dođe vrijeme pokazat ćeš se«. Od ovog zajedno s Iz 1,3 polazi predaja o dvije životinje kod jasala u Betlehemu.
k) TM: Eloa, staro Božje ime. Teman: sjeverna pokrajina Edoma ili Seira. Paran: gorje u Edomu. – Ovdje započinje Božje ukazanje (usp. Izl 19,16+) koje obuhvaća Jahvin dolazak (rr. 3–7) i borbu (rr. 8–15). Ovo epsko viđenje po mnogim epskim crtama doziva u pamet Jahvino trijumfalno stupanje na čelu svog naroda kod Izlaska kao tipa budućeg oslobođenja (Iz 40,3+). Jahve (»Svetac«, usp. Pnz 33,3; Iz 6,3+) stiže sa Sinaja (usp. Izl 24,9–11) prema Kanaanu (usp. Br 20,14s) od jugoistoka Palestine, kraja iz kojega dolaze i oluje. Njegovo je približavanje opisano slikom olujna oblaka (usp. Ps 18,8s; 29). Izričaji označuju sad oblak sad Gospodina koji se u njemu očituje.
l) Prijevodi. TM: »sjaj«. Umjesto »zrake« doslovno stoje »rogovi« (ali usp. Izl 34,29–30.35).
m) Ista riječ *rešef* koja dolazi od imena feničkog boga munje označuje grom, tuču, nesreću i ovdje (zbog paralelizma s »kugom« i usp. Pnz 32,24), groznicu koja peče.
n) Izričaji »vječne planine« i »bregovi stari« ovdje dobivaju kozmički smisao (usp. Ps 90,2; Izr 8,25; Job 15,7) te označuju mjesta gdje su boravili Patrijarsi (Post 49,26; Pnz 33,15).
o) Usp. Izl 2,15+. Kušan je očito neka stara oznaka za istu pokrajinu.

8Jahve[a], planu li tvoj gnjev na rijeke
ili jarost tvoja[b] na more
Pnz 33 26+ te jezdiš na svojim konjima,
na pobjedničkim bojnim kolima?

9Otkrivaš svoj luk
i otrovnim ga strijelama sitiš[c].

Bujicama rasijecaš tlo[d],
10planine division dršću kad te vide,
navaljuje oblaka prolom,
bezdan diže svoj glas.

11Sunce uvis diže ruke[e],
mjesec u obitavalištu svojem popostaje,
pred blijeskom tvojih strijela,
pred blistavim sjajem koplja tvoga.

12Jarosno po zemlji koračaš,
srdito gaziš narode.

13Iziđe da spasiš narod svoj,
da spasiš svog pomazanika[f];
2 9-11 sori vrh kuće bezbožnikove,
ogoli joj temelje do stijene.
14Kopljima si izbo vođu ratnika njegovih,
koji navališe da nas s radošću satru[g],
kao da će potajice proždrijet' ubogoga. Ps 10 7-9; 17 12
15Gaziš po moru s konjima svojim, Ps 77 20
po pučini silnih voda! Iz 43 16-17

16Čuo sam[h]! Sva se moja utroba trese, Jr 4 19
podrhtavaju mi usne na taj zvuk,
trulež prodire u kosti moje,
noge klecaju poda mnom[i].

Počinut ću kada dan tjeskobni
svane narodu što nas sad napada.

17Jer smokvino drvo neće više cvasti Jr 5 17
niti će na lozi biti ploda, Hoš 9 2
maslina će uskratiti rod,
polja neće donijeti hrane,
ovaca će nestati iz tora,
u oborima neće biti ni gòveda[j].

18Ali ja ću se radovati u Jahvi
i kliktat ću u Bogu, svojem Spasitelju. ↗Lk 1 47

19Jahve, moj Gospod, moja je snaga,
on mi daje noge poput košutinih Ps 18 34
i vodi me na visine[k]. Pnz 32 13 Iz 58 14

Zborovođi. Na žičanim glazbalima[l].

a) TM: »ili protiv rijekâ«.
b) Kako se vidi u Suci 5,4–5; Ps 77,17–20; 114, 3–7 Jahvin zahvat prate kozmički fenomeni (usp. Am 8,9+). Ovdje se možda autor pjesnički služi starim predajama o stvaranju zamišljenom kao borba s buntovnim elementima (Bezdan, More, Rijeka itd. Usp. Job 7,12+). Borba završava s porazom »bezbožnika«, tj. Babilonca (rr. 13–15).
c) Ispravljeno prema nekom grč. rkp. TM je nerazumljiv (doslovno: »zakletve su strijele riječi«). – Strijele su munje (usp. r. 4 i Ps 29,7; 77,18). Jahve je uspoređen sa strijelcem (usp. Pnz 32,23; Ez 5,16; itd.). Luk je slika snage (usp. Post 49,24; Job 29,20; itd.).
d) Kiša za proloma oblaka (usp. Ps 77,17–19; Suci 5,4).
e) BJ »(bezdan) diže ruke uvis«. Podzemni bezdan, Praocean povezuje svoje vode s nebeskom kišom. Njegove su »ruke« valovi.
f) Ovdje se više govori o narodu (usp. Ps 28,8; Izl 19,6) nego o kralju. – LXX: »da spasiš«. TM: »pomoć«. – Nastavak r. je veoma težak i njegov prijevod nesiguran. Vg pomaže kada čita: *'ad sûr,* »sve do hridine« ili »sve do temelja« umjesto TM: *'ad savvā'r,* »sve do vrata«.
g) Veoma nesiguran tekst. BJ: konj.: »tvojim kopljima«. TM: »svojim kopljima«. – Vg.: »ratnika njegovih«. LXX: »vladara njegovih«. TM sadrži neku nepoznatu riječ. – Konj. s BJ: »da nas... satru«. TM: »da me satru«.
h) Usp. r. 2; Iz 21,3–4; Jr 23,9; Pnz 8,18.27; 10,8. Sveti užas i tjeskoba proroka pred Jahvinu borbu i pred popratnim zlima (rr. 16–17) ustupaju pred radošću zaradi spasenja i sigurnosti u Gospodinu (rr. 18–19, usp. r. 16a).
i) Konj. LXX: *jirgezû 'ašurî.* BJ: »koraci«. TM: *'ergāz 'ašer,* »klecam koji«. Završetak r. je nesiguran; drugi prevode: »da uzdiže protiv naroda koji ga je napao«, ili: »kada se uzdiže protiv nekog naroda da bi ga napali«.
j) Ovaj r. zemljoradničke bijede u kontekstu kozmičke borbe može biti glosa (kao pojačani nauk o nadi u Jahvu) ukoliko ne namjerava opisati pustošenja što ih je rat prouzročio u Judi.
k) LXX. TM: »moje visine«.
l) Konj. TM: »na mojim žičanim glazbalima«; ovakve oznake nalaze se obično na početku Ps.

SEFANIJA

Uvod

1 Riječ Jahvina upućena Sefaniji, sinu Kušija, sina Gedalijina, sina Amarjina, sina Ezekijina, u vrijeme Jošije, sina Amonova, kralja judejskoga. Jr 1 2

I. Dan Jahvin u Judi

Svemirski događaji

2»Da, sve ću zbrisati s lica zemlje« –
riječ je Jahvina!
3»Izbrisat ću ljude i zvijeri,
Hoš 4 3+ ptice nebeske i ribe morske,
učinit ću da padnu[a] bezbožnici,
istrijebit ću ljude s lica zemlje« –
riječ je Jahvina!

Protiv štovanja stranih bogova

4»Podignut ću ruku na Judu
i na sve stanovnike Jeruzalema
2 Kr 23 4s; 12 i istrijebit ću iz ovoga mjesta ostatak Baalov,
ime služitelja idolskih sa
svećenicima njegovim[b];
Pnz 4 19 5one koji se klanjaju na krovovima
2 Kr 21 3-5 vojsci nebeskoj,
one koji se klanjaju pred Jahvom[c]
a zaklinju se Milkomom[d]; 1 Kr 11 7, 33
6one koji su se odmetnuli od Jahve, 2 Kr 23 13
koji ne traže Jahvu
i nimalo za nj ne mare.«
7Tišina pred Jahvom Gospodom, Hab 2 20
jer je dan Jahvin blizu! Zah 2 17
Da, Jahve je prigotovio žrtvu, Otk 8 1
posvetio je svoje uzvanike[e].

Protiv dvorskih dostojanstvenika[f]

8»U dan žrtve Jahvine,
kaznit ću knezove, Izl 3 16+
sinove kraljeve,
i sve koji se oblače
na način tuđinski.
9Kaznit ću u taj dan
sve koji preko praga poskakuju,
koji Dom Gospodara svojega pune
nasiljem i prijevarom[g].«

a) Konj.: *vehikšaltî,* »učinit ću da padnu«; TM: *vehammakšelôt,* »sablazni«.
b) Izričaj se pripisuje idolatrijskom svećenstvu. TM ima glosu: »sa svećenicima«.
c) TM dodaje: »zaklinju se« (ditografija).
d) Grč. rkpp., sir. i Vg. TM: »svojim kraljem«. – Zajedno s kanaanskim ostacima Baalove religije (r. 4). Sefanija napada asirsko štovanje zvijezda, zatim štovanje susjednih bogova (Milkom je Bog Amonaca) pomiješano s Jahvinim štovanjem.
e) Liturgijski poziv otvara ovaj r. Predočuje Jahvin dan kao žrtvu (Iz 34,6; Jr 46,10; Ez 39,17) čije će žrtve biti stanovnici Jude. Uzvanici su »posvećeni« za žrtvu kao u Jr 12,3.
f) Ovi dvorjanici, podložni Asiriji, upravljaju kraljevstvom dok je Jošija maloljetan. – R. 9: »sve koji preko praga poskakuju« (možda podnožje prijestolja), govori o osobama koje se druže s kraljem.
g) BJ: »posjetiti ću«. Jahvin »posjet« znači svaki poseban zahvat na dobro ili zlo. Ovdje je stvarno riječ o kazni.

Protiv jeruzalemskih trgovaca

10 »U onaj dan« – riječ je Jahvina –
Neh 3 3 »vapaj će se podići od Ribljih vrata,
urlici iz novog dijela grada,
silna lomljavina sa brežuljaka.
11 Kukajte, stanovnici makteški,
jer je satrt sav narod kanaanski,
zbrisani su svi mjerači srebra[a].

Protiv nevjernikâ

12 I u to vrijeme
pretražit ću Jeruzalem sa zubljama
i pohodit ću kaznom ljude
Jr 48 1 koji miruju na svojoj vinskoj droždini[b]
i u svom srcu govore:
Jr 5 12+ Ps 10 4; 14 1 'Jahve ne može učiniti
ni dobro ni zlo.'«
13 Blago njihovo bit će prepušteno pljački,
njihove kuće pustošenju.
Pnz 28 30-33+ Oni su gradili kuće –
neće u njima stanovati;
Mih 6 15 sadili su vinograde –
iz njih vina neće piti.

Am 5 18+ Dan Jahvin[c]

14 Blizu je dan Jahvin, veliki!
Blizu je i žurno dolazi!
Iz 42 13 Gorak je glas dana Jahvina:
Br 10 35 tada će i junak zajaukati[d].
15 Dan gnjeva, onaj dan!
Dan tjeskobe i nevolje!
Dan užasa i pustošenja!
Dan pomrčine i naoblake! ||Jl 2 2
Dan tmina i magluština!
16 Dan trubljavine i bojne vike Jl 2 1+
na gradove utvrđene
i na visoka kruništa.
17 »Prepustit ću ljude nevoljama
i vrludat će kao slijepci
(jer su protiv Jahve sagriješili),
krv će se njihova prosuti kao prašina,
njihova trupla bit će bačena kao smeće. Jr 9 21
18 Ni njihovo srebro ni njihovo zlato Ez 7 19
neće ih spasiti.«
U dan gnjeva Jahvina Pnz 4 24+
oganj njegove revnosti
svu će zemlju sažeći.
Jer on će uništiti, zatrti
sve stanovnike zemlje.

Poziv na obraćenje[e]

2 Saberite se, skupite[f],
narode bestidni
2 prije nego budete izgnani
kao pljeva koja se u dan rasprši[g], Hoš 13 3
prije nego stigne na vas
plamen i gnjev Jahvin,
prije nego stigne na vas
dan gnjeva Jahvina.
3 Tražite Jahvu, Am 5 4+
svi skromni na zemlji[h],
svi koji izvršavate odredbe njegove!
Tražite pravdu,
tražite poniznost: Iz 57 15
vi ćete možda biti zaštićeni
u dan gnjeva Jahvina.

a) BJ: »stanovnici Uvale«. Jeruzalemska četvrt (u središtu ili na jugu?). – »Kanaanac« često označuje trgovce (usp. Hoš 12,8; Iz 23,8; Izr 31,24; itd.).
b) BJ: »koji trunu na svojoj droždini«, kao vino koje nije pretočeno.
c) Kao u Amosa (5,18–20) i Izaija (2,6–22) »dan« je strašno očitovanje Jahvine moći: Bog se pojavljuje kao ratnik (usp. Ez 15,3; 2 Sam 5,24; Ps 18,8–15; itd.) i okreće oružje protiv svog grešnog naroda. Ovaj je spjev nadahnuo Joela (2,1–11) i srednjevjekovnog autora u posljedici *Die irae*.
d) BJ: »sada junak podiže bojni poklik«. Ili: »i junak podiže poklik užasa«.
e) Prijetnja Dana Jahvina nagoviješta nadu obraćenja. Spasenje je obećano »poniznima« (ili: »siromašnima«, r. 3).
f) BJ: »Nagomilajte se«. Glagol se rijetko upotrebljava i različito tumači: »uđite u sebe«, »sagnite se«. Glagol sliči riječi koja označuje slamku i traži da tu vidimo sliku slaganja slame na gumnu za vršidbu (usp. r. 2).
g) Konj.: *lo' tiddāhqû*. TM: *ledet hoq*, »rođenje odluke«. LXX: »pljeva«. TM: »cvijet«.
h) »Skromni« ili »siromašni« u hebrejskom *'ānāvîm*. Siromasi zauzimaju važno mjesto u Bibliji. Ako mudrosne knjige smatraju ponekad siromaštvo (rêš) posljedicom nerada (Izr 10,4; ali usp. Izr 14,21; 18,12), proroci znaju da su siromasi prije svega potlačeni (*'anijjîm*), pa traže pravo za slabe i malene (*dallîm*) i za potrebne (*'ebjônîm*) (Am 2,6s; Iz 10,2; usp. Job 34,28s; Sir 4,1s; Jak 2,2s). Ovdje se odazivlje Pnz (nadovezujući se na Izl 22,20–26; 23,6) sa svojim humanim zakonodavstvom (24,10s). Sa Sef rječnik o siromaštvu poprima moralno i eshatološko obojenje (3,11s; usp. Iz 49,13; 57,14–21; 66,2; Ps 22,27; 34, 3s; 37,11s; 69,34; 74,19; 149,4; v. također Mt 5,3+; Lk 1,52; 6,20; 7,22). Siromasi (*'ānāvîm*) su uglavnom Izraelci podložni volji Božjoj. U vrijeme grč. prijevoda LXX izričaj *'ānāv* (ili: *'ānî*) poprima sve više značenje altruizma (Zah 9,9; usp. Sir 1,27). »Siromasima« će biti poslan Mesija (Iz 61,1; usp. 11,4; Ps 72,12s; Lk 4,18). I on će biti ponizan i blag (Zah 9,9; usp. Mt 11,29; 21,5) i sam će biti skršen i izudaran (Iz 53,4; Ps 22,25).

II. Protiv narodā

Jš 13 2+; Am 1 6-8; Iz 14 28-32; Jr 47; Ez 25 15-17

Neprijatelj na zapadu: Filistejci[a]

4 Da, Gaza će postati pustinja,
Aškelon pustoš.
Ašdod u puklo podne bit će izgnan,
Ekron iz temelja iščupan.
5 Teško stanovnicima obale morske,
narodu kretskome! (Am 9 7; Pnz 2 23; Jr 47 4)
Evo riječi Jahvine protivu vas:
»Ja ću te poniziti, zemljo Filistejaca,
uništit ću te,
istrijebit ću sve tvoje stanovnike!
6 I postat ćeš ispaša,
pasište pastirsko
i ograda za stado.«
7 I taj kraj pripast će u dio
Ostatku doma Judina;
tu će oni izvoditi blago na pašu;
uvečer se odmarati u kućama aškelonskim,
jer će ih pohoditi Jahve, Bog njihov,
i on će promijeniti sudbinu njihovu.

Br 22 36+; Pnz 2 19+; Am 1 13 - 2 3; Iz 15-16; Jr 48 1 - 49 6; Ez 25 1-11

Neprijatelj na istoku: Moab i Amon

8 Čuo sam uvredu Moabovu
i podrugivanja sinova Amonovih
kad su vrijeđali moj narod
i ponosili se zemljištem svojim.
9 »Zato, života mi moga!« –
riječ je Jahve nad Vojskama, Boga Izraelova:
»Moab će postati kao Sodoma (Post 19 1+)
i sinovi Amonovi kao Gomora[b]:
polje obraslo koprivom, hrpa soli
pustoš dovijeka.
Ostatak moga naroda oplijenit će ih, (Iz 14 2; Zah 2 13)
preostatak moga naroda zaposjest će ih.«
10 To će biti cijena za njihovu oholost
jer su se uznosili i rugali
narodu Jahve nad Vojskama.
11 Za njih će Jahve biti strašan:
kad uništi sve bogove zemaljske,
pred njim će se pokloniti
– svaki na svojoj zemlji –
svi otoci narodâ[c].

Neprijatelj na jugu: Etiopija[d]

2 Kr 19 9; Iz 18-20; Jr 46; Ez 29-32

12 I vi, Etiopljani:
»Vi ćete biti probijeni mojim mačem.«

Neprijatelj na sjeveru: Asirija[e]

13 Zatim će svoju ruku dići protiv Sjevera
i razrušit će zemlju asirsku,
od Ninive će pustoš učiniti,
suhu pustoš kao pustinja.
14 Usred nje će stado ležati,
zvijeri svakojake;
čaplje i pelikani
počivat će noću na glavicama stupova,
sova će hukati na prozoru,
gavran graktati na pragu[f].
15 To li je veseli grad
koji je stolovao u miru,
koji je u svom srcu govorio:
»Ja, i jedino ja!« (‖Iz 47 8, 10)
Gledaj! Postade razvalina,
brlog zvjerinji!
Svi koji pokraj njega prolaze
zviždе i mašu rukama. (Jr 18 16; 19 8; 49 17)

a) Sefanija nabraja (osim već možda porušenog Gata) udružene filistejske gradove, »morsku ligu«. Preuzimajući postupanje iz Iz 10,29–31 i Mih 1,10–15 u igru riječi iz imena Gaze i Ekrona izvlači predznak nesreće.
b) Prema Post 19,30–38 Amon i Moab su potomci Lota koji je pobjegao iz Sodome.
c) Ovo obećanje o obraćenju »otoka« koje prelazi govor o Moabu i Amosu možda je dodatak što ovisi o Iz 41,1.5; 42,4.10.12; 49,1; 51,5.
d) Kuš (Etiopija) označuje ovdje Egipat nad kojim su kratko prije Sefanije vladali nubijski faraoni (od 715. do 663. godine; 25. dinastija). Proroštvo izgleda nepotpuno.
e) Asirija je jednostavno neprijatelj koji je tlačio Judu već gotovo jedno stoljeće.
f) Konj.: *kôs,* »sova«. TM: *qôl,* »glas«. Konj.: »gavran«. TM: »ruševina«. – BJ dodaje konj.: »cedar je bio iščupan«. TM: »iščupao je cedar«.

III. *Protiv Jeruzalema*

Protiv upravljačâ naroda

3 Teško nepokornom, okaljanom,
nasilničkom gradu!
2 On nikada nije čuo poziva,
Am 4 6s nikada nije prihvatio pouku;
Jahvi on se nikada nije povjerio;
svome Bogu nije se nikada približio.
Ez 22 25-26 3 Njegovi su knezovi usred njega –
lavovi koji riču;
njegovi su suci – vuci večernji
koji do jutra nisu kosti glodali;
4 proroci su njegovi – razmetljivci,
puki lažljivci,
svećenici njegovi skvrne Svetište,
krše Zakon.
Pnz 32 4 5 Usred njega, Jahve je pravedan –
on ne čini nepravde;
Ps 101 8+ svako jutro iznosi svoju pravicu,
u praskozorje ne izostaje;
ali bezbožnik srama ne poznaje.

Neka se nauče od narodâ

6 »Uništio sam narode,
razorena su kruništa kula njihovih,
poharao sam njihove ulice:
nema više prolaznika!
Razoreni su njihovi gradovi:
nema ljudi, nema stanovnika!
7 Govorio sam: 'Ti ćeš se mene ipak bojati,
prigrlit ćeš pouku; Am 4 6s
u njihovim očima[a] ne mogu nestati
toliki moji pohodi.'
Ali ne! – oni su žurno pokvarili
sva djela svoja.
8 Zato mene čekajte – riječ je Jahvina –
do dana kad ustanem kao tužilac;
jer ja sam odredio da se sakupe narodi,
da se saberu kraljevstva,
da na vas gnjev svoj izlijem,
svu gorčinu svoje srdžbe:
u vatri moje ljubomore
bit će sva zemlja sažgana[b].

IV. *Obećanja*

Obraćenje pogana

9 Dat ću narodima čiste usne,
Mal 1 11 da svi mogu zazivati ime Jahvino
i služiti mu jednodušno[c].
Iz 18 7 10 S druge obale rijeka etiopskih
prinosit će mi žrtvene darove
moji štovaoci[d].

Skromni Ostatak Izraela[e] 2 3+

11 U onaj dan
nećeš se sramiti svih svojih nedjela
koja si protiv mene počinio,
jer ću ukloniti iz tebe
tvoje ohole hvalisavce;
i nećeš se više šepiriti

a) LXX, sir. TM: »njezin boravak«.
b) LXX i sir. TM: »radi otimačine« (ili: »zauvijek«). Konj.: »na vas«. TM: »na njih«. – Prvotni tekst trebao je završiti rr. 6–7 naviještajući Judinu kaznu pred poganima kao Am 3,9–11. Sadašnji hebrejski tekst je prerađen i naviješta kaznu narodâ. Završetak r. 8 izgleda preuzima 1,18 kako bi uveo u rr. 9–20.
c) BJ sa LXX i sir.: »da mu služe pod istim jarmom«. TM doslovno: »jedan jedini potiljak«.
d) Nakon »moji štovaoci« TM nadodaje: »zajednica mojih razasutih«. Ovo obećanje o obraćenju Etiopljana (usp. Iz 18,7; 19,18–25; 45,14) vjerojatno nije autentično, kao i r. 2,11 mogao bi potjecati iz vremena nakon progonstva. Dodatno objašnjenje TM preoblikovalo je ovo obećanje u obećanje Židovima u dijaspori.
e) Ovo proročanstvo naviješta ostvarenje ideala što se nalazi u 2,3 i nudi jedan od najsavršenijih opisa »duha siromaštva« u SZ.

na Svetoj gori mojoj,
12jer ću pustiti da u tebi opstane
samo skroman i čedan narod,
i u imenu Jahvinu tražit će okrilje
13Ostatak Izraelov.
Oni neće više činiti nepravdu,
Iz 53 9 neće više govoriti laži;
↗Otk 14 5 u njihovim ustima neće se više naći
jezik prijevarni.
Moći će pasti i odmarati se,
i nitko im neće smetati.«

Psalam o radosti Siona[a]

Iz 12 6; 54 1 Zah 2 14 14Klikći od radosti, Kćeri sionska,
viči od veselja, Izraele!
Veseli se i raduj se iz sveg srca,
Kćeri jeruzalemska!
Iz 40 2 15Jahve te riješio tvoje osude,
neprijatelje tvoje uklonio!
Jahve, kralj Izraelov, u sredini je tvojoj!
Ne boj se više zla!
16U onaj dan
reći će se Jeruzalemu:
»Ne boj se, Sione!
Neka ti ne klonu ruke!
17Jahve, Bog tvoj, u sredini je tvojoj,
silni spasitelj!
On će se radovati tebi pun veselja, Jr 32 41
obnovit će ti[b] svoju ljubav, Iz 62 5
kliktat će nad tobom radosno
18kao u dan svečani[c]. Tuž 2 6
[d]Odvratio sam od tebe nevolju
da na sebi više ne nosiš sramotu[e].
19Evo svladavam
sve tvoje tlačitelje.
U ono vrijeme
izbavit ću sve hrome,
sabrat ću prognane,
pribavit im hvalu i diku
po svoj zemlji
gdje ih sramota bijaše dopala[f].
20U ono vrijeme ja ću vas dovesti,
u ono vrijeme ja ću vas sabrati! Mih 4 6
Tada ću vam dati hvalu i diku
među narodima zemlje,
kad okrenem vašu sudbinu
pred vašim očima« –
govori Jahve.

a) Ova dva psalma, ili barem drugi, nadodani su da bi zaključili zbirku.
b) LXX i sir. TM: »šutjet će«.
c) LXX i sir. TM: »zabrinuti izvan svečanosti«.
d) R. 20 je varijanta r. 19 koji ovisi o Mih 4,6. Ova proročanstva potječu vjerojatno iz doba Progonstva.
e) Konj.: *havvah,* »nevolja«. TM: *hajû,* »bili su«. LXX, sir. i Targumi: »da na sebi više ne nosiš«. TM: »teret nad njom«.
f) BJ: »kada dovršim njihovu obnovu«, *bešûb 'et šebûtêhem* (ili konj.: »kada vratim natrag njihove zarobljenike«). Usp. r. 20, TM: *bošetām?* »njihova sramota«.

Za
Z

2

Lo

HAGAJ

Obnova Hrama

1 Druge godine kralja Darija, šestoga mjeseca,
prvoga dana u mjesecu[a], dođe riječ Jahvina
Zah 4 6-10 preko proroka Hagaja Zerubabelu, sinu Šealtielo-
Zah 3 1-9 vu, namjesniku judejskom, i Jošui, sinu Josadako-
vu, velikom svećeniku: 2»Ovako govori Jahve nad
Vojskama. Narod ovaj govori: 'Nije još došlo[b] vri-
jeme da se opet sazda Dom Jahvin!' 3Zato je došla
riječ Jahvina preko proroka Hagaja: 4A vama je
2 Sam 7 2 vrijeme da stanujete u pokrivenim kućama, dok je
ovaj Dom razvaljen. 5I zato, ovako sada govori Ja-
hve nad Vojskama: Razmotrite svoje putove! 6Si-
Hoš 4 3+ jete mnogo, malo dovozite; jedete, a niste siti; pije-
te, a napojit' se ne možete; odijevate se, a nije vam
toplo. Poslenik zarađuje plaću, a stavlja je u prodrt
tobolac!«
7Ovako govori Jahve nad Vojskama: »Razmotrite
svoje putove[c]! 8Idite na goru[d], dovezite drva i po-
dignite opet Dom; bit će mi to milo i proslavit ću
se« – govori Jahve.
9»Nadaste se obilju, a gle, malo je; što dovezete
kući, ja otpuhnem. A zašto?« – riječ je Jahve nad
Vojskama. »Zato što je Dom moj razvaljen, dok
se svaki od vas brine za dom svoj.
Lev 26 19-20 10Stog' je nebo uskratilo rosu[e], a zemlja uskratila
usjeve. 11Ja dozvah sušu na zemlju i gore, na žito i
vino, na ulje i na sve što zemlja rađa, na ljude i
stoku i na svaki trudno stečen plod.«

12A Zerubabel, sin Šealtielov, i Jošua, sin Josa-
dakov, veliki svećenik, i sav ostali narod[f] poslušaše
glas Jahve, Boga svojega, i riječi proroka Hagaja u
onome radi čega ga Jahve njima posla: i narod se
poboja Jahve.
13Tada Hagaj, glasnik Jahvin, po Jahvinu nalogu
ovako reče narodu: »Ja sam s vama« – riječ je Ja-
hvina. – 14Jahve probudi duh Zerubabelu, sinu Ezr 1 5
Šealtielovu, namjesniku judejskom, i duh Jošui,
sinu Josadakovu, velikom svećeniku, i duh svemu
ostalom narodu te oni dođoše i prionuše na posao
u Domu Jahve nad Vojskama, Boga svojega. 15Bi-
jaše to dvadeset i četvrtoga dana šestog mjeseca.

Slava Hrama

2 Druge godine kralja Darija, sedmoga mjese-
ca, dvadeset i prvoga dana u mjesecu[g], dođe
riječ Jahvina preko proroka Hagaja: 2»Reci ovako
Zerubabelu, sinu Šealtielovu, namjesniku judej-
skom, i Jošui, sinu Josadakovu, velikom svećeniku,
i ostalom narodu: 3'Ima li još koga među vama koji
vidje ovaj Dom u njegovoj staroj slavi? A kakva ga Ezr 3 10-13
sada vi vidite? Prema onome, nije li to k'o ništa u
vašim očima? 4Budi, dakle, junak, Zerubabele – ri-
ječ je Jahvina – budi junak, Jošua, sine Josadakov,
veliki svećeniče! Budi junak, narode sve zemlje –
riječ je Jahvina. Na posao! Jer, ja sam s vama! –

a) Kolovoza 520. godine.
b) Prijevodi. TM: iskvaren.
c) Izgleda da ovaj r. nije ovdje na svom mjestu. Možda su u rr. 1–11 spojene dvije jedinice, a obje potječu od Hagaja: rr. 1–6.8 i 7.9–11.
d) Možda gorje u Judeji.
e) BJ s Targumima: »kišu«. TM: »rosu« kojoj dodaje »na vas«.
f) Izričaj »ostatak naroda« označuje u Hagaja i Zaharije »vjerni narod«, okupljen oko Jeruzalema (usp. Iz 4, 3+).
g) Listopada, 520. godine, zadnjeg dana blagdana Sjenicâ.

riječ je Jahve nad Vojskama! 5[a]Po obećanju što ga
vama dadoh kad izađoste iz Egipta, duh moj po-
sred vas ostaje. Ne bojte se!' 6Jer ovako govori Ja-
↗Heb 12 26 hve nad Vojskama: 'Zamalo, i ja ću potresti nebesa
i zemlju, i more i kopno[b].
Iz 60 7-11 7Potrest ću sve narode da dođe blago svih naroda[c],
i slavom ću napunit ovaj Dom' – kaže Jahve nad
Vojskama. 8'Moje je zlato, moje je srebro' – riječ
je Jahve nad Vojskama. 9'Slava ovoga drugog
Doma bit će veća nego prvoga' – riječ je Jahve nad
Vojskama. 'I na ovom ću mjestu dati mir' – riječ je
Jahve nad Vojskama[d].«

Savjetovanje sa svećenicima

10Dvadeset i četvrtoga dana devetoga mjeseca,
druge godine kralja Darija[e], dođe riječ Jahvina
preko proroka Hagaja: 11Ovako govori Jahve nad
Vojskama. »Pitaj svećenike što kaže Zakon i reci:
12'Kad bi tko u skutu svoje haljine nosio posvećeno
meso, ili bi se skutom dotakao kruha, jela, vina,
ulja ili kakve god hrane, bi li to postalo sveto?'«
Svećenici odgovoriše: »Ne!« 13Hagaj dalje upita:
Lev 22 4-7 »Kad bi netko koji se onečistio dodirnuvši mrtvaca
dotakao nešto od onoga, bi li to postalo nečisto?«
Svećenici odgovoriše: »Bilo bi nečisto[f].« 14Onda
Hagaj ovako reče:

»Takav je i ovaj puk, takav je ovaj narod preda
mnom – riječ je Jahvina – takvo je svako djelo ruku
njihovih[g], i sve što ovdje prinose: sve je neči-
sto[h]!«

Obećanje žetve[i]

15»A sada, promislite u srcu, od današnjega dana
unapredak: Prije negoli se poče stavljati kamen na
kamen u Jahvinu Svetištu, 16kakvi ono bijaste[j]? Do-
lažaste hrpi od dvadeset mjerica, a bješe ih samo Hoš 4 3+
deset! Dolažaste kaci da zahvatite pedeset mjerica,
a bješe ih samo dvadeset! 17Udarao sam[k] snijeću,
medljikom i gràdom svako djelo vaših ruku, ali ni-
koga nema k meni« – riječ je Jahvina. 18»Stoga do-
bro pripazite od današnjeg dana unapredak – od
dvadeset i četvrtoga dana devetoga mjeseca, kad
se stao graditi Hram Jahvin, pripazite dobro[l] 19ima
li još žita u žitnici? Ni vinova loza ni smokva, ni
mogranj ni maslina nisu rađali[m]! Al' od ovog dana
ja ću blagosloviti.«

Obećanje Zerubabelu

20Dvadeset i četvrtoga dana istoga mjeseca dođe
riječ Jahvina Hagaju drugi put: 21»Reci ovako Ze-
rubabelu, namjesniku judejskom:

'Ja ću potresti nebesa i zemlju! 22Oborit ću prije-
stolja kraljevstvima i uništit ću moć kraljevima[n] na-
roda. Prevrnut ću bojna kola i one na njima, konji
i konjanici njihovi bit će oboreni, past će od mača
brata svojega.'«
23»Toga dana« – riječ je Jahve nad Vojskama – »u-
zet ću te[o], Zerubabele, sine Šealtielov, slugo moja« Zah 6 12-13
– riječ je Jahvina – »i stavit ću te kao pečatnjak[p],
jer tebe izabrah« – riječ je Jahve nad Vojskama.

a) BJ sa LXX ispušta kao glosu: »Po obećanju... iz Egipta«.
b) U Hagajevim očima sam Bog vodi povijest. U trenutku kada prorok objavljuje katastrofu (usp. Am 5,18+; 8,9+) koja treba uvesti novo doba, svijet je, za Darijeva kraljevstva, u miru. Predstojeći svjetski pokret i obnova hrama bit će predigra u mesijansko doba.
c) Doslovno: »ono što je vrijedno«, »ono poželjno« (jednina u skupnom smislu). Vg je ovdje vidjela prisjećaj na Mesiju pa je prevela: »Et veniet Desideratus cunctis gentibus« (»I doći će Željeni svim narodima«).
d) Hram (usp. 2 Sam 7,13+) je s Ezekielom, postao središnja mesijanska misao. U stvari Krist će se pojaviti u drugom Hramu koji je obnovio Herod. LXX dodaje: »i mir duše da sačuva sve one koji su postavili temelje za ovaj hram«.
e) Prosinca, 520. godine.
f) Obredno je stanovište da je »nečistoća« zaraznija od »svetosti«.
g) Tj. ljetina (usp. Pnz 24,10; 28,12; 30,9).
h) Obred se nastavljao u hramskom prostoru gdje je oltar žrtava paljenica bio obnovljen već 538. godine. Hagaj izvlači posljedicu iz r. 13: narod je nečist pa su nečisti i njegovi žrtveni prinosi. Ova opomena, nasuprot 2,1–2, upućena je možda Samarijancima (usp. Ezr 4,1–5). – LXX dodaje na kraju r.: »patit će zbog svojih prera-nih uspjeha u naporima, a vas neka ispuni mržnja na vratima onih koji su kudili«.
i) Ovaj odlomak koji nadopunjuje 1,1–15 možda treba čitati iza 1,15a.
j) LXX. TM: »o vašem životu«. Konj.: »dođe se«, »dođoste«. TM: »on dođe«. – Iza »pedeset mjerica« TM nadodaje »tijesak«, što je glosa uz riječ »kaca« pa je LXX ispušta.
k) Konj. TM: »udario sam vas« (usp. Am 4,6).
l) Djelomično netočna glosa (usp. 1,15+).
m) Konj.: »Ima«. BJ konj.: »ako... manjka«. TM ispušta. LXX: »nisu rađali«. TM ispušta.
n) LXX. TM: »kraljevstvima«.
o) Ovaj izričaj obuhvaća Božji izbor za važno poslanje u povijesti spasenja. Jahve je uzeo Abrahama (Jš 24, 3), Levite (Br 3,13) i Davida (2 Sam 7,8). Zerubabel, Davidov nasljednik očekivanje povezuje opet sa starim kraljevskim mesijanizmom (usp. 2 Sam 7,1+; Iz 7,14+) i iščekivanje Zakona proteže na svoju osobu (usp. Zah 6,12).
p) Pečatnjak, koji je služio za potpisivanje pisama i dokumenata (1 Kr 21,8) brižljivo se čuvao oko vrata (Post 38,18) ili na prstu (Jr 22,24).

ZAHARIJA

Prvi dio

Jahve potiče na obraćenje

1 Osmoga mjeseca druge godine Darijeve[a]
dođe riječ Jahvina proroku Zahariji, sinu Be-
rekjinu[b], sinu Idonovu. 2»Jahve se teško razgnjevio
na oce vaše! 3Zatim im reci: 'Ovako govori Jahve
||Mal 3 7 nad Vojskama: Vratite se meni, i ja ću se vratiti
vama' – riječ je Jahve nad Vojskama. 4'Ne budite
poput svojih otaca koje su pozivali negdašnji proro-
Iz 55 7 ci.' Ovako govori Jahve nad Vojskama: 'Vratite se
Lk 15 20 sa zlih putova svojih i od zlih djela. Ali oni nisu
slušali ni pazili na mene' – govori Jahve. 5Gdje su
sad oci vaši? Zar će dovijeka živjeti proroci? 6Ali
7 7-14 moje riječi i odredbe, koje sam naložio slugama
svojim prorocima, nisu li stigle vaše oce[c]? Oni se
obratiše i priznaše: 'Jahve nad Vojskama učinio je
s nama kako bijaše namislio učiniti prema našim
putovima i našim djelima.'«

6 1-7
Otk 6 1-9
Prvo viđenje: Konjanici

7Dvadeset i četvrtog dana, jedanaestoga mjeseca,
a to je mjesec Šebat, druge godine Darijeve[d], dođe
riječ Jahvina proroku Zahariji, sinu Berekjinu, sinu
Idonovu.
8Imao sam noću viđenje. Gle, na riđanu čovjek
jaše među mirtama koje imaju duboko korijenje, a
iza njega konji riđi, smeđi i bijeli[e]. 9Upitah: »Koji
su ovi, gospodaru?« Anđeo koji je sa mnom govo-
rio reče mi: »Ja ću ti pokazati koji su.« 10Čovjek
koji stajaše među mirtama odgovori: »Ovo su oni ↗Otk 5 6
koje je poslao Jahve da obilaze zemlju.« 11Oni se
obratiše anđelu Jahvinu[f], koji stajaše među mirta-
ma, i kazaše: »Obišli smo zemlju, i gle: sva zemlja
počiva i miruje[g].«
12Tada progovori anđeo Jahvin i reče: »Jahve
nad Vojskama, kada ćeš se već jednom smilovati Otk 6 10
Jeruzalemu i gradovima judejskim na koje se već
sedamdeset godina ljuto srdiš?« 13A Jahve anđelu
koji je govorio sa mnom odgovori utješnim riječi-
ma. 14I anđeo koji je govorio sa mnom reče mi:
»Objavi ovo: 'Ovako govori Jahve nad Vojskama:
Ljubavlju ljubomornom gorim za Jeruzalem i za 8 2
Sion, 15a velikim gnjevom plamtim na ohole naro- Iz 47 6
de[h], jer kad se ono malo rasrdih, oni prijeđoše mje-
ru.' 16Zato ovako govori Jahve: 'Vraćam se Jeruza-
lemu s milosrđem; opet će u njemu sagraditi Dom Iz 54 6-10
moj' – riječ je Jahve nad Vojskama – 'i opet će se
u Jeruzalemu protezati uže mjeračko.' 17I ovo poru- 2 5-9
či: 'Ovako govori Jahve nad Vojskama: Moji će se
gradovi opet prelijevati obiljem, i Jahve će utješiti
Sion, izabrati Jeruzalem.'« 13 9; 2 15

a) Listopad/studeni 520. godine, dva mjeseca nakon prvog Haga-jevog proroštva.
b) Glosa prema Iz 8,2. Prema Ezr 5,1; 6,14; Neh 12,16 Zaharija je sin Idov.
c) Čovjek je smrtan ali riječ Božja (uosobljena kao u Ps 147,15; Iz 55,11; Mudr 18,14–15) ostaje. Usp. Iz 40,7–8.
d) Polovicom veljače 519. godine.
e) Viđenje u monoteističkom vidu upotrebljava elemente prividno mitološkog porijekla. Mirte izgleda da rastu u dubini bezdana. Čovjek na nogama je anđeo Gospodnji (r. 11). Konji kao simbolička oznaka nadgledaju svijet i vjerojatno tvore četiri skupine (usp. 6,2s; možda treba kao u LXX popisu konja dodati »crni«) kao što postoje četiri strane svijeta ili četiri vjetra (prema r. 11 njima upravlja isto toliko konjanikâ).
f) »Anđeo Jahvin« ne uzima više kao u starim tekstovima (usp. Post 16,7+) vidljivi Jahvin lik već je samostalna osoba: mislilo se da ljudi i anđeli imaju pristup Bogu jedino po njemu.
g) U veljači 519. godine vladao je za Darijeva kraljevanja mir u cijelom svijetu. Ovo zatišje uznemiruje Izrael koji očekuje previranja i nesreću (usp. Hag 2,6+) kao glasnike novog vremena.
h) Govori se prije svega o Judinim susjedima.

Drugo viđenje: Rogovi i kovači

Pnz 33 17 **2** Podigoh oči i vidjeh. I gle: četiri roga[a]. 2Upi-
Dn 7 8 tah anđela koji je govorio sa mnom: »Što je
ovo?« On mi odgovori: »To su rogovi koji su razni-
jeli Judu, Izraela i Jeruzalem[b].« 3Onda mi Jahve
pokaza četiri kovača[c]. 4A ja upitah: »Što su došli
ovi raditi?« On mi odgovori: »Ono su rogovi koji
su raznijeli Judu te se nitko više ne usuđuje dići
glavu; a ovi su došli da ih zastraše i da slome ro-
Jr 48 25 gove narodima koji podizahu rog na zemlju Judinu
kako bi je raznijeli.«

Treće viđenje: Mjerač

2 5Podigoh oči i vidjeh. I gle: čovjek, a u ruci mu
Jr 31 38-39 mjeračko uže. 6Upitah ga: »Kamo ideš?« Odgovori
Ez 41 13 mi: »Da izmjerim Jeruzalem i da vidim koliko je
Otk 11 1; 21 15 širok a koliko dug[d].« 7I gle, anđeo koji je govorio
sa mnom stajaše nepomično, a drugi mu iziđe u
susret 8i reče mu: »Trči, reci onome mladiću[e] ova-
Jr 31 27 ko: Jeruzalem će biti kao otvoren grad radi mno-
Iz 49 19-20; 54 2-3 štva ljudi i stoke koji će biti u njemu. 9A ja ću mu
– riječ je Jahvina – biti ognjen zid unaokolo i Slava
Otk 21 23; 22 3 njegova[f] sred njega.«
Iz 48 20 10»Hej! Hej! Bježite iz zemlje sjeverne«
Jr 50 8; – riječ je Jahvina –
51 6 »jer u sva četiri vjetra nebeska
6 5 razasuo sam vas« – riječ je Jahvina!
11»Hej, Sione[g], koji živiš kod kćeri babilonske,
spasi se!«
12Ovako govori Jahve nad Vojskama,
čija me Slava izaslala
k narodima koji su vas opljačkali:
Pnz 32 10 »Tko vas dira, dira mi zjenicu oka[h].
Ps 17 8 13Gle, ruku dižem na njih
Iz 14 2 da plijenom budu svojim robovima.«
Sef 2 9
Znat ćete tako da me posla Jahve
nad Vojskama!
14»Kliči i raduj se, kćeri sionska, Sef 3 14
jer evo, dolazim usred tebe prebivat' –
riječ je Jahvina.
15U onaj dan mnogi će narodi uz Jahvu prionuti Iz 45 22
i bit će narod moj[i],
a ja ću prebivati usred tebe.«
Znat ćeš tako da me tebi posla Jahve
nad Vojskama.
16I Judeja će biti baština Jahvina, 1 17
njegov dio u Svetoj zemlji[j],
i on će opet izabrati Jeruzalem.
17Tiho, ljudi svi, pred Jahvom, Sef 1 7
jer, evo, on ustaje iz svetoga Hab 2 20
Prebivališta svojega!

Četvrto viđenje: Jošuine haljine

3 Potom mi pokaza[k] Jošuu, velikog svećenika,
koji stajaše pred anđelom Jahvinim, i Satana, Job 1 6+
koji mu stajaše zdesna da ga tuži[l]. 2Anđeo Jahvin[m]
reče Satanu: »Suzbio te Jahve, Satane! Suzbio te ↗Jd 9
Jahve koji izabra Jeruzalem! Nije li on glavnja iz Am 4 11
ognja izvučena[n]?« 3A Jošua bijaše obučen u prljave
haljine[o] dok stajaše pred anđelom Jahvinim. 4An-
đeo se obrati onima koji pred njim stajahu i reče
im: »Skinite s njega[p] te prljave haljine!« I reče mu:
»Evo, skidam s tebe tvoju krivicu i odijevam te u
dragocjenu haljinu!« 5I nastavi: »Stavite mu čist po- Otk 19 8
vez oko glave!« Oni mu staviše čist povez oko Lk 15 22
glave i odjenuše ga u dragocjene haljine[q] u nazoč-
nosti anđelovoj. 6I anđeo Jahvin upozori Jošuu: Iz 6 7
7»Ovako govori Jahve nad Vojskama: 'Ako budeš Jr 31 34
mojim putovima hodio i mojih se pridržavao nare- Ez 36 33
daba, ti ćeš biti upravitelj u Domu mojemu, čuvat
ćeš moja predvorja i dat ću ti pristup među one Mal 2 7
koji ondje stoje[r].

a) Rogovi, simboli moći (Ps 75,5+) su neprijateljski Judini narodi. Broj četiri označava njihovu ukupnost.
b) »Izrael« čini se da je dodatak (usp. r. 4).
c) Simboli anđeoskih sila.
d) Kao u Ez 41,13 mjerenje je izvršeno u pogledu obnove. Mjeritelj je anđeo.
e) Anđeo mjeritelj.
f) Sam Jahve vraćajući se u Hram branit će mesijanski Jeruzalem (usp. Ez 43,1s).
g) Sion označuje izabranike kao u Iz 51,16.
h) TM ima: »njegovo oko«, što je ispravio prepisivač da odstrani antropomorfizam prvotnog teksta koji obnavlja prijevod.
i) LXX i BJ: »narod njegov« – LXX i BJ »oni će prebivati«. – Ovdje je savez protegnut na sve narode: Jeruzalem će biti glavni religiozni grad svijeta (usp. Iz 45,14+).
j) Ovaj izričaj se ovdje pojavljuje prvi puta u biblijskoj književnosti (usp. 2 Mak 1,7).
k) Subjekt rečenice je Jahve.
l) Na nebeskom ulazu anđeo Jahvin predsjeda sudskom procesu. S desne strane velikog svećenika Jošue stoji zli anđeo »Satana« (Tužitelj), čovjekov neprijatelj (usp. Job 1,6+).
m) Sir. TM: »Jahve«.
n) Jošua predstavlja židovski narod.
o) Znak žalosti bilo radi nekog pokojnika, bilo prilikom neke nacionalne katastrofe: žalost uključuje onda priznanje grijeha (usp. r. 4b).
p) TM: »odjenut ću te«. LXX i BJ: »odjenite ga«. Cijeli ovaj ulomak je iskvaren pa je uspostavljen logički slijed u rr. 3.4–9.
q) TM ima: »I ja ti govorim« što LXX i BJ ispuštaju. LXX. TM: »da se stavi«. – Sir.: »vlastite haljine«. TM: »haljine«. – Završila je narodna žalost koja traje od 587. godine.
r) Jošua više ne predstavlja ovdje židovski narod. Obraća se osobno njemu kao i budućem svećenstvu koje on navješta (usp. 3,8). Ovo svećeništvo sudjelovat će u posredničkoj ulozi anđelâ (usp. Mal 2,7). – BJ umeće r. 8 između rr. 9a i 9b.

Dolazak »Izdanka«

8 Poslušaj, dakle, Jošua, veliki svećeniče, ti i dru-
govi tvoji koji su oko tebe, jer vi ste ljudi zname-
Iz 8 18 nja! Evo, ja ću dovesti Izdanak[b], Slugu svojega, i
Zah 6 12 Jr 23 5+ uklonit ću opačinu ove zemlje u jedan dan. 9 Jer
evo kamena koji stavljam pred Jošuu: na tom je
↗Otk 5 6 kamenu sedam očiju i u nj ću urezati natpis' – riječ
je Jahve nad Vojskama[a]. 10 'U dan onaj' – riječ je
Jahve nad Vojskama – 'pozivat ćete jedan drugoga
pod lozu i pod smokvu.'«

Peto viđenje: Svijećnjak i masline

4 Anđeo koji je govorio sa mnom vrati se tad i
probudi me kao čovjeka koji se oda sna budi.
2 »Što vidiš?« – upita. Ja odgovorih: »Vidim, evo,
Izl 25 31-40 svijećnjak, sav od zlata, s posudom za ulje vrh nje-
ga; i sedam je žižaka na svijećnjaku, sa sedam lije-
vaka za sedam žižaka što su na njemu[c]. 3 Dvije su
masline kraj njega, jedna njemu zdesna[d], druga sli-
jeva.« 4 Obratih se anđelu koji je govorio sa mnom
i upitah ga: »Što je to, gospodaru?« 5 Anđeo koji je
3 9 govorio sa mnom odgovori mi: »Zar ne znaš što je
↗Otk 5 6 to?« Ja rekoh: »Ne, gospodaru.« 6a On mi tad odgo-
vori ovako[e]: 10b »Ovih sedam oči su Jahvine[f] što stri-
jeljaju po svoj zemlji.« 11 Tad progovorih i zapitah
ga: »Što su one dvije masline desno i lijevo od svi-
jećnjaka?« 12 Progovorih opet i upitah ga: »Što su
one dvije maslinove grančice koje kroz dvije zlatne
cijevi dolijevaju ulje[g]?« 13 On mi odgovori: »Zar ne
↗Otk 11 4 znaš što je to?« Odvratih: »Ne, gospodaru!« 14 On
Zah 6 5 reče: »To su dva Pomazanika koji stoje pred Go-
Jš 3 11 Mih 4 13 spodarem sve zemlje[h].«

Tri riječi Zerubabelu

6b Evo riječi Jahvine Zerubabelu: »Ne silom niti
snagom, već duhom mojim!« – riječ je Jahve nad Hoš 1 7+
Vojskama.
7 Što si ti, goro velika[i]? Pred Zreubabelom posta-
ješ ravnica! On će izvući krunišni kamen uz pokli-
ke: »Hvala! Hvala za njega!«
8 Dođe mi potom riječ Jahvina: 9 Zerubabelove su
ruke ovaj Dom utemeljile, njegove će ga ruke za-
vršiti. I vi ćete znati da me k vama poslao Jahve
nad Vojskama. 10a Jer, tko je prezreo dan skromnih
početaka? Radovat će se kad vide olovni visak[k] u
ruci Zerubabelovoj.

Šesto viđenje: Knjiga koja leti

5 Podigoh opet oči i vidjeh: leti svitak knjige.
2 Anđeo me upita[l]: »Što vidiš?« Odgovorih:
»Vidim svitak knjige gdje leti: dužina joj je dvade- Ez 2 9-10
set lakata, a širina deset[m].« 3 On mi tad reče: »To Otk 10 9-11
je prokletstvo koje će zahvatiti svu zemlju; odsad,
svaki koji krade bit će po njem izgnan odavde i Izl 20 15
svaki koji krivo priseže bit će po njem odavde pro- Izl 20 7
tjeran[n]. 4 Ja ću ga izvesti[o] – riječ je Jahve nad Voj-
skama – da uđe u kuću lupežu i u kuću onome koji
se krivo kune mojim imenom te da boravi usred
njegove kuće i uništi je skupa s njenim drvljem i
kamenjem.«

Sedmo viđenje: Žena u vaganu

5 Anđeo koji je govorio sa mnom iziđe i reče mi:
»Podigni oči i pogledaj što se to pojavljuje.« 6 Ja ga
upitah: »Što je to?« On reče: »To se pojavljuje efa[p].«

a) Ovaj jedinstveni kamen bez daljnjega označuje Hram. Sedam očiju su simboli za budnu Jahvinu nazočnost (4,10). Natpis (»posvećen Jahvi«) još nije urezan: gradnja nije dovršena.
b) Ovo mesijansko ime (usp. Jr 23,5+) izgleda da se još ne pripisuje Zerubabelu kao u 6,12. Umjesto »Izdanak« LXX čita: »Mlado Sunce« (usp. Lk 1,78).
c) TM (qr) i LXX. TM (ktb): »on je odgovorio«. TM. BJ i konj.; BJ: »ispod«.
d) Konj. TM: »zdesna posude«.
e) Rr. 6b–10a preneseni su iza r. 14.
f) Simbol sveznanja i budnosti Božje.
g) Konj.: »ulje«. TM: »zlato«.
h) Čovjek je često uspoređen sa stablom (Jr 11,19; Ps 1,3; Job 29,19; Ez 31). Dva Pomazanika (doslovno »sinovi ulja«) su Jošua kao predstavnik duhovne moći i Zerubabel predstavnik vremenite moći. Prvi ima svećeničko pomazanje (Lev 4, 3; 5,16); drugi će primiti, kako se nada, kraljevsko pomazanje. Tako će se ispuniti Jr 33,14–18: u spasenjskom vremenu ujedinjuju se dvije vlasti.
i) Možda brdo razvaline otkuda će se izvući stari zaglavni kamen Hrama (usp. rr. 9–10).
j) Vrijeme kada je Zerubabel iznova utemeljio Hram (Hag 2,3). Isti će Zerubabel završiti Hram kada bude stavio kamen o kojem govori r. 7.
k) BJ konj.: »odabrani« (doslovno: »odijeljeni«), *hammabedîl,* »kamen«. TM: *habedîl,* »olovo«. Neki tu vide oznaku olovnog viska.
l) BJ konj.: »Anđeo koji je govorio sa mnom« (usp. 4,1.5; 5,5). TM ispušta.
m) Knjiga je ogroman svitak; ima razmjer Salomonovog hramskog trijema (1 Kr 6,3).
n) BJ dodaje prema r. 4: »krivo mojim imenom«. – Prokletstvo se shvaća kao djelotvorna snaga. Dostiže sve grešnike od kojih će Sveta zemlja u vrijeme spasenja biti očišćena.
o) LXX. TM: »izveo sam«.
p) Doslovno: *»efa«* (usp. tablicu mjera na kraju sveska). Ali ovdje se ne govori o redovitoj vrijednosti efe.

I nastavi: »To je opća pokvarenost[a] na zemlji.« [7]I gle, podiže se olovan poklopac i jedna žena sjedi usred efe. [8]On reče: »To je zloća.« I gurnu je u efu i baci joj na otvor olovni poklopac. [9]Podigavši oči, vidjeh: dvije žene izlaze s vjetrom u krilima, a krila im bijahu kao krila rode; one podigoše efu između zemlje i neba. [10]Upitah tad anđela koji je govorio sa mnom: »Kamo odnose efu?« [11]On mi odgovori: »Da joj sagrade hram u zemlji šinearskoj i da joj pripreme postolje na koje će je postaviti[b].«

↗Otk 6 2-8 **Osmo viđenje: Kola**

6 I podigoh oči i vidjeh: gle, četvera bojna kola izlaze između dviju gora; a gore bijahu od mjedi[c]. [2]U prvim kolima bijahu riđi konji; u drugim kolima crni konji; [3]u trećim kolima bijeli konji, a u četvrtim kolima konji šareni. [4]Obratih se anđelu koji je govorio sa mnom i upitah ga: »Što je to,
1 8+ gospodaru?« [5]Anđeo mi odgovori ovako: »Ti kreću
4 14+ u četiri vjetra nebeska pošto su stajali pred Gospodarem sve zemlje. [6]Riđani kreću u zemlju istočnu; vranci u zemlju sjevernu; bijelci kreću u zemlju zapadnu, a šarci kreću u zemlju južnu[d].« [7]Krepko oni stupaju, nestrpljivi da obiđu zemlju. On im reče: »Idite, obiđite zemlju!« I oni krenuše obilaziti zemljom. [8]On me zovnu i reče mi: »Vidi, oni koji su krenuli u sjevernu zemlju umirit će gnjev moj[e] u zemlji sjevernoj[f].«

Zavjetna kruna

[9]I dođe mi riječ Jahvina: [10]»Uzmi prinose od izgnanika – od Heldaja, Tobije i Jedaje – i pođi danas i uđi u dom Jošije, sina Sefanijina, koji je došao iz Babilona[g]. [11]Uzmi srebra i zlata, načini krunu i stavi na glavu Jošui, sinu Josadakovu, velikom svećeniku[h]. [12]I reci mu: 'Ovako govori Jahve nad Vojskama: Evo čovjeka komu je ime Izdanak[i]; ispod 3 8+
njega će proklijati i on će sazdati Svetište Jahvino. Jr 23 5+
[13]On će sazdati Svetište Jahvino i proslaviti se. On će sjediti i vladati na prijestolju. A do njega će na prijestolju biti svećenik[j]. Sklad savršen bit će među
njima. [14]A kruna neka ostane u Jahvinu Svetištu[k] 4 14+
za spomen Heldaju, Tobiji, Jedaji i Jošiji, sinu Sefanijinu. [15]I oni koji su daleko doći će i sazdat će Svetište Jahvino. Znat ćete tako da me Jahve nad Vojskama k vama poslao.'
To će se zbiti ako zaista poslušate glas Jahve, Pnz 28 1
Boga svojega.«

O postu

7 Četvrte godine kralja Darija, četvrtoga dana devetoga mjeseca, Kisleva[l], dođe riječ Jahvina Zahariji. [2]Betel je naime poslao Sar-Esera[m] i Regem-Meleka s njihovim ljudima da mole lice Jahvino [3]i da pitaju svećenike u Domu Jahve nad Vojskama i proroke: »Hoćemo li plakati petoga mjeseca i postiti, kao što činimo već tolike godine[n]?«

Podsjećanje na prošlost[o]

[4]Tada mi dođe riječ Jahve nad Vojskama: »Reci svemu puku zemlje i svećenicima: [5]'Kad postite i
naričete petoga i sedmoga mjeseca već sedamdeset Am 5 21+
godina, zar meni postite? [6]A kad jedete i pijete,

a) LXX. TM: »njihove oči«.
b) TM. LXX i BJ: »I pripremit ću mu... da postave«. – Sveta zemlja će u doba spasenja biti oslobođena od Zloće (uosobljene bezbožnosti). Zloća postaje lažno božanstvo kojemu je podignut hram na Sinearu (Babilonu), slikovitom središtu poganskog svijeta.
c) U babilonskoj mitologiji ta su brda označavala ulazak u boravište bogova. Brda predstavljaju ovdje jednostavnu sliku.
d) Doslovno i BJ: »iza njih«. Neki su pokušali dodati: »riđani kreću u zemlju istočnu« da bi pronašli »četiri strane svijeta« ali nijedan stari tekst ne potvrđuje ovu konj.
e) Sada govori sam Jahve. TM i BJ: *rûhî*, »duh moj«.
f) Tamo gdje su prognanici. Pokrenuti Jahvinim duhom vratit će se i sagraditi Hram (usp. r. 15) koji neki prevodioci premještaju ovamo što možda bolje objašnjava smisao.
g) LXX. TM: »koji su došli«. Spomenute osobe su inače nepoznate.
h) Konj. TM: »krune« ali nastavak je u jednini kao u r. 14. – Po onome što je rečeno u rr. 12–13 u tekstu je prvotno moralo stajati Zerubabelovo ime, koje je kasnije zamijenjeno imenom velikog svećenika Jošue radi promaknuća svećeništva u Jeruzalemu.
i) Igra riječi. Zerubabel će imati potomstva. Prorok predviđa ovdje budućnost Kraljevstva a vjerojatno i Hrama. »Izdanak« je mesijanski naslov (Jr 23,5+). Zerubabel nadovezuje na kraljevsko mesijanstvo iz 2 Sam 7 (usp. Hag 2,23+).
j) TM: »na prijestolju svojem«. LXX: »na desnici njegovoj«.
k) LXX: »Helemu«. – BJ: »za sina Sefanijina, za spomen milosti«. TM: »za milost sina (ili: za Hena, sina) Sefanijina, za spomen«.
l) Studeni 518. godine.
m) Nakon »sar-Esera«. BJ: »i Regem-Meleka«, što bi moglo označavati naslov poslanika.
n) Ovaj post u srpnju podsjećao je na razorenje Jeruzalema i Hrama 587. godine. Nakon započete novogradnje čini se da je suvišan. Odgovor imamo tek u 8,18–19.
o) Ovo proročanstvo umjetno je bilo povezano s poslanstvom iz Betela radi toga što se spominje post (r. 5). Post u rujnu podsjećao je na Gedolijino ubojstvo (2 Kr 25,25; Jr 41,1s).

zar sebi ne jedete i pijete[a]? [7]Nisu li to propisi koje
je Jahve objavio preko negdašnjih proroka kada Je-
ruzalem bijaše naseljen i miran kao i gradovi oko
njega i kada bijaše napučen Negeb i Šefela?'«
[8]Riječ Jahvina dođe Zahariji: [9]»Ovako govori Ja-
Iz 1 17 hve nad Vojskama: 'Sudite istinito i budite dobro-
Izl 22 stivi i milosrdni jedni drugima. [10]Ne tlačite udovu
20-21+ ni sirotu, ni došljaka ni uboga, i ne snujte u srcu
Mih 2 1 pakosti jedan prema drugom.' [11]Ali oni ne htjedoše
Izl 32 9+ poslušati, već prkosno okrenuše leđa; zatisnuše uši
Iz 48 4 da ne bi čuli; [12]otvrdnuše srcem kao kremen, da ne
Ez 11 19 bi čuli Zakon i riječi koje im je slao Jahve nad Voj-
skama, svojim duhom, preko drevnih proroka. I
Jahve nad Vojskama silno se tad razgnjevi. [13]I zato,
kao što je on zvao a oni ga ne slušaše, tako su sad
oni zvali a ja ih nisam slušao – riječ je Jahve nad
Pnz 4 27 Vojskama. [14]I razmeo sam ih među sve narode ko-
jih ne poznavahu, a zemlja iza njih bî opustošena,
te nitko nije njome prolazio niti se vraćao. Tako su
zemlju blagostanja obratili u pustoš!«

Spas u Mesiji

8 [b]I dođe mi riječ Jahvina:
[2]»Ovako govori Jahve nad Vojskama:
1 14 'Ljubavlju ljubomornom za Sion izgaram
i gnjevom velikim plamtim za nj!
Vraćam se u Sion,
prebivati hoću sred Jeruzalema.'
[3]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
Iz 1 26+ 'Jeruzalem će se zvati Gradom vjernosti
i Gorom Jahve nad Vojskama,
Gorom svetosti.'
[4]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
Iz 65 20 'Starci i starice opet će posjedati
Pnz 4 40 po trgovima jeruzalemskim,
svatko sa štapom u ruci
zbog starosti prevelike.
[5]A gradski će se trgovi ispuniti
dječacima i djevojčicama
koji će se igrati na njegovim trgovima.'
[6]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
'Ako to bude čudo u očima Ostatka
u dane one,
zar će to biti čudo i u mojim očima' – Jr 32 27
riječ je Jahve nad Vojskama.
[7]Ovako govori Jahve nad Vojskama:
'Evo spasit ću svoj narod
iz zemlje istočne
i iz zemlje sunčanog zapada.
[8]Ja ću ih dovesti
da se nastane usred Jeruzalema. Jr 31 31+
I bit će mi narod Zah 13 9
a ja ću im biti Bog
u vjernosti i pravdi[c].'
[9]Ovako Govori Jahve nad Vojskama: 'Neka oja-
čaju ruke vama koji ovih dana slušate riječi ove iz
usta proroka koji prorokuje od dana[d] kada bjehu
položeni temelji Domu Jahve nad Vojskama da bi Hag 1 15
se opet sagradilo Svetište. [10]Jer, prije ovih dana ne
bijaše nadnice za čovjeka niti nadnice za živinče;
niti bijaše mira od neprijatelja onome koji je izlazio
ni onome koji je dolazio; puštao sam[e] ljude jedne
protiv drugih. [11]Ali sada, neću biti prema Ostatku
ovog naroda kao minulih dana – riječ je Jahve nad
Vojskama – [12]nego ću posijati mir: loza će roditi
grožđem, zemlja će davati usjeve, a nebo će davati
rosu svoju. Sve ću to dati Ostatku ovoga naroda.
[13]I kao što bijaste prokletstvo među narodima,
dome Judin i dome Izraelov, tako ću vas spasiti da
budete blagoslovom! Ne bojte se, nek' vam jake Post 12 3+
budu ruke!' Ps 72 17
[14]Jer ovako govori Jahve nad Vojskama: 'Kao što
bijah namislio unesrećiti vas kada su me razgnjevili
oci vaši – govori Jahve nad Vojskama – i nisam se
pokajao, [15]tako, promijenivši naum, u ove dane mi-
slim usrećiti Jeruzalem i dom Judin. Ne bojte se!
[16]A ovo vam je činiti: Govorite istinu jedan dru-
gom; sudite istinito i miroljubivo na vratima grad- Ef 4 25
skim! [17]Ne snujte jedan drugome zlo u srcu; ne lju- Mt 5 9
bite lažnu kletvu. Jer sve to ja mrzim' – riječ je
Jahvina!«
[18]Dođe mi riječ Jahve nad Vojskama:

a) Bilo da poste ili da se goste uvijek se brinu za sebe.
b) Ova gl. sadrži mala neovisna proročanstva; osim 8,16–17 (pouka) ova se proročanstva odnose na mesijansko spasenje koje je prikazano kao razdoblje jednostavne i mirne sreće pod Jahvinim blagoslovom na Sionu. Perspektive postaju univerzalističke u rr. 20s.
c) Ne samo prognanike iz Babilona (kao u rr. 2,10s) nego sve raspršene Židove. Nakon njihova povratka bit će obnova Saveza (usp. Jr 31,31+).
d) LXX. TM: »na dan«.
e) Konj. TM: »pustit ću«.

7 1-3 19»Ovako govori Jahve nad Vojskama: Post četv-
Jr 31 13 rtoga, post petoga, post sedmoga i post desetoga
Iz 35 10 mjeseca postat će za Dom Jahvin radost, veselje i
Mt 9 14-15 veseli blagdani[a]. Ali ljubite istinu i mir!«
20»Ovako govori Jahve nad Vojskama: Još će do-
laziti narodi i stanovnici mnogih gradova.
21Stanovnici jednoga grada ići će u drugi govoreći: 'Hajde
da idemo moliti lice Jahvino i tražiti Jahvu nad
Vojskama!' Ići ću i ja!
22I doći će mnogi puk i
moćni će narodi tražiti Jahvu nad Vojskama u Jeru-
zalemu i moliti lice Jahvino.
23Ovako govori Jahve nad Vojskama! U one će
dane deset ljudi od naroda svih jezika hvatati jed-
nog Židova za skut govoreći: 'Idemo s vama, jer
čusmo da je s vama Bog.'«

Drugi dio

9 Proroštvo. Riječ Jahvina.

Nova zemlja[b]

Jahve prolazi zemljom Hadraka,
Damask mu je počivalište;
jer Jahvini su gradovi Arama[c]
i sva plemena Izraela.
2Hamat također, koji s njim graniči,
3i Tir i Sidon, tako mudar.
Tir podiže tvrde bedeme,
zgrnu srebra kao prašine
i zlata kao blata s ulica.
4Al' evo, Gospod će ga osvojiti,
survati u more moć njegovu,
a njega će progutati oganj.
5Vidjet će to Aškelon i prestrašiti se,
a Gaza sva će uzdrhtati,
i Ekron, jer ga nada prevari:
nestat će kralja iz Gaze,
Aškelon će pust ostati,
6u Ašdodu stanovat će kopilad[d]!
Zatrt ću ponos Filistejaca,
7uklonit ću im krv iz usta
i gnusobu iz zubâ[e].
I oni će pripasti Bogu našem Iz 4 3+
i bit će kao jedna obitelj u Judeji,
a Ekron će biti kao Jebusejac[f].
8Uz Dom svoj utaborit ću se kao straža[g],
protiv onih koji odlaze i dolaze;
tlačitelj neće više ovud prolaziti,
jer njegovu sam uvidio bijedu.

Mesija

9Klikni iz sveg grla, Kćeri sionska!
Viči od radosti, Kćeri jeruzalemska!
Tvoj kralj se evo tebi vraća: ↗Mt 21 5
pravičan je[h] i pobjedonosan,
ponizan jaše na magarcu, Mt 11 29
na magaretu, mladetu magaričinu[i].
10On će istrijebit' kola iz Efrajima[j] Mih 5 9
i konje iz Jeruzalema;
on će istrijebit' luk ubojni. Hoš 2 20
Iz 11 6+

a) Postovima petog i šestog mjeseca (usp. 7,3 i 7,5) dodaju se postovi četvrtog i desetog mjeseca koji su podsjećali na proboj jeruzalemskih zidina i početak opsade (2 Kr 25,1.4).
b) Obećana zemlja obuhvatit će, osim izraelskog teritorija (usp. Suci 20,1+) aramejske, fenicijske i filistejske gradove. Proročanstvo prisjeća na neki osvajački vojnički pohod koji se tumači kao Jahvin pothvat što će prethoditi mesijanskom vremenu. Vjerojatno je riječ o pothvatu Aleksandra Velikog nakon Isosa (333. godine prije Krista).
c) Konj. BJ: *'ēn 'ārām,* »izvor Aram«. TM: *'ên 'ādām,* »oko čovjekovo«. – Možda bi se moglo razumjeti: »Jahve gleda ljude« (usp. r. 8 i 12,4).
d) Miješano stanovništvo, proizašlo iz kolonizacije.
e) Prisjećaj na pogansko blagostanje mesa s krvlju (usp. Lev 1,5+) ili zabranjena jela, kao svinjetina (usp. Iz 65,4; 66,17).
f) Bio je pripojen starom Izraelu.
g) Dom Jahvin označuje ovdje zemlju (usp. Hoš 8,1; 9,15; Jr 12,7s). – Doslovno. Konj.: *massābāh,* »straža«. TM: *missabah,* »pred vojskom«.
h) Ne u smislu da pribavlja pravednost (usp. Iz 11,3–5) nego kako će biti predmet Jahvine »pravednosti«, tj. njegove moćne zaštite (usp. Iz 45,21–25).
i) Mesija će biti »ponizan« ('ānî), osobina koju Sefanija (3,12) pripisuje budućem narodu (usp. Sef 2,3+). Odričući se sjaja povijesnih kraljeva (Jr 17,25; 22,4) mesijanski će kralj jahati poput vladara (Post 49,11; Suci 5,10; 10,4; 12,14; usp. također 1 Kr 1,38s; 1 Kr 1,5). Isus je ispunio ovo proročanstvo na Cvjetnu nedjelju.
j) LXX. TM: »istrijebit ću«. Mesijansko je kraljevstvo ponovno našlo staro jedinstvo: Sjeverna plemena imat će udio.

On će navijestit' mir narodima;
Ps 72 8 vlast će mu se proširit' od mora do mora
i od Rijeke do rubova zemlje[a].

Izrael ponovo na vlasti

Izl 24 4-8 11 A i tebi, zbog krvi tvoga Saveza[b],
Mt 26 28 vratit ću sužnje tvoje iz jama bezvodnih[c].
12 Vratite se u Tvrđavu,
izgnanici puni nade,
još danas – ja navješćujem –
dvostruko ću ti uzvratiti.
13 Jer, Judu sam kao luk napeo,
a Efrajimom luk naoružao:
tvoje ću, o Sione, zavitlat' sinove
– protiv sinova tvojih, o Javane[d] –
i učinit ću te kao mač junaka.
Ps 18 15 14 Nad njima tad će se pojaviti Jahve
Pnz 33 2 i kao munja letjet će mu strijela.
Hab 3 4 Jahve Gospod u rog će zatrubit',
hodit će na južnim vihorima.
15 Jahve nad Vojskama zakrilit će ih
i oni će gaziti nogama
kamenje praćaka,
pit će krv kao da je vino[e],
napojit' se kao škropilo,
Izl 27 2+ kao uglovi na žrtveniku.
16 Jahve Bog njihov spasit će ih u dan onaj;
Ez 34 1+ kao stado on će pasti narod svoj;
kao drago kamenje krune
oni će blistat' u zemlji njegovoj[f].
17 Ah, kako li će sretan, kako lijep biti!
Jr 31 12-13 Od žita će rasti mladići,
a od slatkog vina djevice.

Vjernost Jahvi

Pnz 11 14 **10** Tražite od Jahve dažda
u vrijeme proljetno!
Ps 135 7 Jahve stvara munje i daje kišu;
čovjeku kruh daje, a stoci travu.
1 Sam 15 22+ 2 Lažno bajaju kumiri,
prijevaru vide gatari[g],
obmanu govore snovi,
varljivu utjehu daju,
zato kao stado blude ljudi, Ez 34 5
lutaju jer nemaju pastira. Mt 9 36

Oslobođenje i povratak Izraela[h]

3 Moj je gnjev planuo na pastire, Ez 34 2
i ja ću kaznom pohodit jarce.
Da, Jahve nad Vojskama
pohodit će stado svoje,
dom Judin.
I učinit će da budu k'o gizdav konj u boju:
4 od njega će poteći
kamen zaglavni, klin šatorski[i],
od njega ubojit luk,
od njega sve vođe.
5 Bit će zajedno kao junaci
što u boju gaze kao po blatu uličnom;
vojevat će, jer Jahve je s njima,
i osramotit će one koji konje jašu.
6 »Ojačat ću dom Judin, 10 12; 12 5
spasiti dom Josipov.
Opet ću ih naseliti, žao mi ih,
i bit će kao da ih nisam odbacio,
jer ja sam Jahve, Bog njihov – Iz 41 17
uslišat ću ih.«
7 Efrajimci bit će kao junaci
i radostit će im se srce kao od vina: Ps 104 15
vidjet će sinove svoje i veseliti se,
u Jahvi će klicati srce njihovo.
8 »Zazviždat ću im i sabrati ih,
jer ja sam ih izbavio,
bit će opet brojni kao što bjehu.
9 Rasijao sam ih među narode,
ali će se oni u zemljama dalekim
spomenuti mene,
poučit će[k] svoje sinove, Pnz 30 1-3
i oni će se vratiti. Bar 2 30-32
10 Vratit ću ih iz zemlje egipatske, Lk 15 17
sabrat ću ih iz Asirije
i dovest ih u zemlju gileadsku[l]
i na Libanon,

a) TJ.: od Sredozemnog do Mrtvoga mora i od Eufrata do krajnjeg juga. Na Duhove će izričaj poprimiti svoj puni smisao.
b) Bilo da se prisjeća sklapanja Saveza na Sinaju (Izl 24,5s) bilo da je riječ o žrtvenim prikazima u Hramu.
c) Bezvodna jama služi kao tamnica: simbol Babilona.
d) Grčka. Perzijsko se kraljevstvo raspalo pod napadima Aleksandra Velikog.
e) Grč. rkpp. *dām,* »krv«. TM: hāmû, »bučit će«. Može se također shvatiti: »pit će, bučit kao (pod djelovanjem) vina« što bi se smatralo bukom stada (usp. Mih 2,12; Ez 34, 36–38).
f) Veoma nejasan ulomak. Doslovno: »da, jer se drago kamenje svijetli na njegovu tlu«.
g) Gataoci i kućni idoli (terafimi) nalaze se također u 1 Sam 15,23. Terafimi su ovdje sredstvo gatanja (usp. Ez 21,26). Djelovanje gataoca posvjedočeno je nakon Progonstva u Mal 3,5 (usp. Lev 19,31; 20,6).
h) U ovom su teškom odlomku, dijelovi, u kojima govori Jahve (rr. 3a. 6.8–11) izmiješani s drugima koji o njemu govore u trećem licu (rr. 3b–5.7.12; 11,1–3).
i) To je kazneni pohod protiv stranih vladara koji upravljaju svetim narodom. Nose izričaj »pastir« (Jr 25,34s; Nah 3,18; usp. također Iz 44,28) kao i »jarac« (Pnz 8,5s). Drugi je »pohod« naprotiv milosna naklonost stadu.
j) Vođe koji upravo ustaju iz naroda.
k) Konj.: *vehāvvû,* »poučit će«. TM: *vehājû,* »živjet će (s)«. LXX: *vehijjû,* »uzgojit će«.
l) Asirija i Egipat općenito ovdje označuju tlačitelje. Gilead je bila prva zemlja zauzeta nakon Izlaska (usp. Iz 40,3+).

i neće biti dosta mjesta za njih.«
11 Prijeći će more egipatsko[a],
jer on će udariti valove morske,
sve dubine Nila presahnut će.
Bit će oboren ponos Asirije,
oduzeto žezlo Egiptu.
10 6; 12 5 12 U Jahvi će biti snaga njihova,
njegovim će se oni proslavit imenom –
riječ je Jahvina.

11 Otvori vrata, Libanone,
nek' ti oganj sažeže cedrove[b]!
2 Kukaj, čempresu,
jer pade cedar,
jer su mogućnici upropašteni!
Kukajte, hrastovi bašanski,
jer posječena je šuma najgušća.
3 Čuj jauk pastira,
opustošen je sjaj njihov!
Čuj riku lavića,
opustošen je ponos jordanski!

Ez 34 1+ **Dva pastira**[c]

Jr 12 3 4 Ovako mi reče Jahve: 5 »Pasi ovce klanice!
Kupci ih njihovi kolju nekažnjeno, a koji ih proda-
ju, govore: 'Blagoslovljen bio Jahve, obogatio sam
se!' i pastiri ih njihovi ne štede[d]. 6 Ni ja više neću
štedjeti žitelja zemlje – riječ je Jahve nad Vojskama
– nego: predajem, evo, svakoga u ruke njegova
bližnjega i u ruke kralja njegova; i oni će pustošiti
zemlju, a ja neću izbavljati iz ruku njihovih[e].« 7 Sta-
doh pasti ovce klanice za trgovce[f] ovcama te uzeh
dva štapa: jedan nazvah Naklonost, drugi Sveza.
Tako sam pasao stado. 8 I u jednom mjesecu odba-
cih tri pastira[g]. Ali mi i ovce dojadiše, omrznuh
im. 9 Tad rekoh: »Neću vas više pasti! Koja mora
uginuti, nek' ugine! Koja mora nestati, nek' nesta-
ne! A koje ostanu, neka jedna drugoj meso prožde-
ru!« 10 Tad uzeh svoj štap Naklonost i slomih ga da
raskinem Savez svoj što ga bijah sklopio sa svim
narodima. 11 I on se raskinu onog dana, i trgovci
ovcama koji su to gledali doznaše da je to bila riječ
Jahvina. 12 Rekoh im tad: »Ako vam je to dobro,
dajte mi plaću; ako nije, nemojte.« Oni mi odmje- Mt 27 3-10
riše plaću: trideset srebrnika[h]. 13 A Jahve mi reče:
»Baci u riznicu tu lijepu cijenu kojom su me proci-
jenili!« Ja uzeh trideset srebrnika i bacih u riznicu
u Domu Jahvinu. 14 Onda slomih i svoj drugi štap, 2 Kr 12 1
Svezu – da raskinem bratstvo između Jude i Izrae- 22 4
la[i].
15 I reče mi Jahve: »Uzmi još opremu bezumna
pastira, 16 jer, evo, podići ću jednoga bezumnog pa- Ez 34 2-4
stira u ovoj zemlji: za izgubljene on se neće brinuti,
zalutale neće tražiti, ranjene neće vidati, iscrpljene Iz 42 3
neće nositi[j], nego će jesti meso od pretilih i papke Mt 12 20
im otkidati.
17 Teško pastiru opakom ↗Iv 10
koji stado ostavlja! 12-13
Neka mu mač stigne ruku
i desno oko!
Nek' mu desnica sasvim usahne,
oko desno sasvim potamni!«

a) LXX. TM: »on će prijeći«. – Konj.: *misrājim*, »iz zemlje egipatske«, prema nastavku r. TM: *sārāh*, »nevolje« (ili LXX: »stiske«).
b) Slike velesilâ (usp. Iz 10,33s; Ez 31), ili njihovih kraljeva.
c) Knjižica o pastirima (usp. Ez 34,1+) završit će (Zah 13,7–9) mesijanskim proroštvom. Ovdje su rr. 4–14 alegorijski povratni pogled na nove događaje te predstavljaju neku vrst apologije Providnosti. Prorok preuzima Jahvinu ulogu, obukao je takoreći tu uzvišenu Pastirsku službu. Ali Izrael nije shvatio dobro koje mu je htio Bog. Stoga će Jahve podići jednog lošeg pastira a prorok ga treba oponašati tako i rr. 15–17 prikazuju zapadanje u stara lutanja.
d) Konj.: »govore«, »ne štede«. TM ima jedninu. – Kupci i prodavači pripadaju vodećim židovskim slojevima, njihove spletke i njihov novac čine ih gospodarima pastira naroda.
e) Često se ovaj r. smatra glosom koja je nadodana riječju »štedjeti«, ali djeluje otuđujuće u kontekstu odlomka. Ipak se tu može vidjeti prisjećaj na događaje iznesene u 1 Kr 12,19 i 24. Cijeli ovaj ulomak mogao bi podsjećati na početke kraljevstva, na tri odbačena pastira (r. 8), na Salomona, krivca idolopoklonstva, Roboama koji je prouzročio raskol i Jeroboama koji je uveo strani kult (ali usp. r. 8+).
f) LXX. Doslovno: »Kananejci«. TM: »najsiromašniji«. Jednako u r. 11.
g) Ako nije riječ o tri kralja krivca (usp. rr. 6+) onda to može biti prisjećaj na redoslijed svećenika koje je Jahve po simboličkom prorokovom posredovanju uklonio. Poznato je da su nakon Progonstva svećenici bili vođe židovske zajednice. – »Mjesec« podsjeća na vrijeme spasenja koje narod nije htio iskoristiti.
h) Vladar ima pravo na nagradu (usp. Neh 5,15). Plaću koju su ovdje vodeći slojevi alegorično dodijelili proroku (što predstavlja Jahvu) podrugljiva je cijena za roba (Izl 21,32). Ukratko, ismjehuju Jahvu!–Mt 27,3–10 primijenio je rr. 12–13 na Krista: prorok, predstavljajući mjesto prezrenog Jahve, pojavljuje se kao tip Krista.
i) Ovaj odlomak mogao bi predstavljati najstarije svjedočanstvo samarijske šizme. Prema svjedočanstvu Josipa Flavija, Samarijanci su bili oko 328. godine sagradili hram na Garizimu kao suparničko svetište prema hramu u Jeruzalemu. Tako lom dvaju štapova simbolizira ponovno tuđe gospodstvo (r. 10) i već izvršeni nutarnji raskol.
j) BJ nejasno prevodi: »meketahu«. Ovaj izričaj često shvaćen kao »zalutale« približuje se proroku Jeremiji (51,38: »riču«). – BJ prevodi »naduta« polazeći od korijena riječi *sābah* (usp. Br 5,22.27). Mjesto možemo također razumjeti: »a ona koja dobro stoji« (doslovno: »drži se pravo« od korijena *nāsab*) »neće se brinuti«.

Oslobođenje i obnova Jeruzalema

Iz 42 5 12 Proroštvo. Besjeda Jahvina o Izraelu[a]. Go-
Post 2 7 vori Jahve koji razape nebesa, utemelji zem-
lju i stvori dah čovjeku u grudima[b]:
Iz 51 17+ 2»Evo, učinit ću Jeruzalem čašom opojnom svim
narodima uokolo – za opsade Jeruzalema. 3U onaj
dan učinit ću Jeruzalem teškim kamenom svim na-
rodima: svi koji ga budu dizali teško će se izraniti,
a skupit će se na nj svi narodi zemlje. 4U onaj dan
– riječ je Jahvina – udarit ću sve konje strahom, a
njine jahače mahnitošću. Ali nad domom Judinim
otvorit ću oči, a sljepilom ću udariti sve konje naro-
10 6, 12 dā[c]. 5Tada će u srcu reći plemena Judina: 'Snaga je
Jeruzalemaca[d] u Jahvi nad Vojskama, Bogu njiho-
vu!' 6U onaj dan učinit ću da plemena Judina budu
kao žeravnica užarena na drvlju, kao baklja upa-
ljena na snoplju: i proždirat će zdesna i slijeva sve
= 14 10 narode uokolo. A Jeruzalem će i dalje stajati na
svome mjestu.« 7Jahve će najprije spasiti Judine ša-
tore da se ponos doma Davidova i ponos Jeruzale-
maca ne izdigne iznad Jude. 8U onaj dan Jahve će
zakriliti Jeruzalemce: najsustaliji među njima bit će
u onaj dan kao David, a dom Davidov bit će kao
božanstvo, kao Anđeo Jahvin pred njima[e].
14 3 9»U onaj dan pregnut ću da uništim sve narode
koji dođu na Jeruzalem. 10A na dom Davidov i na
Iv 19 37 Jeruzalemce izlit ću duh milosni i molitveni. I gle-
↗Otk 1 7 Iv 3 14+ dat će na onoga koga su proboli[f]; naricat će nad
Am 8 10 Iv 3 16 njim kao nad jedincem, gorko ga oplakivati kao
Kol 1 15, 18 prvenca. 11U onaj dan plač velik će nastati u Jeru-
zalemu, poput plača hadad-rimonskog u ravnici
megidonskoj. 12I plakat će zemlja, svaka porodica
napose, i žene njihove napose; porodica doma Da-
vidova napose, i žene njihove napose; porodica
doma Natanova napose[g], i žene njihove napose;
13porodica doma Levijeva napose, i žene njihove
napose; porodica Šimejeva napose[h], i žene njihove
napose; 14i sve ostale porodice, svaka porodica za
sebe, i žene njihove napose.

13 U onaj dan otvorit će se izvor domu Davi- Iv 7 38s; 19 34
dovu i Jeruzalemcima da se operu od grijeha Ez 47 1+;
i nečistoće[i]. 2U onaj dan – riječ je Jahve nad Voj- 36 25
skama – iskorijenit ću iz zemlje imena kumirā da
se više ne spominju; uklonit ću iz zemlje i proroke
i duh nečistoće[j]. 3Ako netko još bude prorokovao,
otac i mati koji su ga rodili reći će mu: 'Nećeš više
živjeti, jer laž govoriš u ime Jahvino!' Otac i mati
koji su ga rodili probost će ga kada bude proroko-
vao. 4U onaj dan svaki će se prorok stidjeti svoga
viđenja; neće se više ogrtati plaštem od kostrijeti 2 Kr 1 8+
da bi lagali, 5nego će govoriti: 'Nisam ja prorok; ja Mt 3 4
sam ratar, zemlja je moje dobro od mladosti[k]!'
6Ako li ga tko upita: 'Kakve su ti to rane po tijelu?' 1 Kr 18 28
on će odgovoriti: 'Izranjen sam kod prijateljā.'

Besjeda maču: Novi narod[m]

7Probudi se, maču, protiv mog pastira, Ez 34 1+
protiv čovjeka, moga srodnika
– riječ je Jahve nad Vojskama.

a) BJ dodaje u zagradi »i također o Judi«. Ova glosa bez daljnjega je prikladnija ovdje, nego nakon »svim narodima uokolo« gdje je slučajno stavljena i ne objašnjava smisao. – I svršetak r. 2 je vrlo vjerojatno glosa.
b) Naslov je sličan Mal 1,1 a razvija se slijedeći Iz 42,5.
c) BJ ispušta na kraju r. »konje«. K tome premješta zadnje dvije rečenice: »I slijepilom ću udariti sve narode. Ali nad domom Judinim otvorit ću oči«. BJ smatra zadnju rečenicu glosom.
d) BJ konj.: »za stanovnike Jeruzalema«. TM: »za mene, stanovnici Jeruzalema«.
e) U vrijeme spasenja bit će uspostavljen dom Davidov.
f) Teod. Preuzela ga je BJ prema TM: »i gledat će prema meni«, čime otvorenije označuje prekid nakon »prema meni«. Smrt Probodenog smještena je u eshatološki kontekst: svršetak opsade Jeruzalema, narodnu žalost i otvorenje ljekovitog izvora. Bit će, dakle, tajanstveno trpljenje i tajanstvena smrt koji nastupaju kod ispunjenja spasenja. To je paralela (ali u užem i na Izrael svedenom smislu) prema liku Sluge iz Iz 52,13 – 53,12 (usp. također Ps 69,27; Ez 37). Iv 19,37 vidio je ovdje proročanstvo o Isusovoj muci.
g) Govori se o Natanu, sinu Davidovu (2 Sam 5,14s).
h) Šimej, Gersonov potomak, sin Levijev (Br 3,21).
i) Doslovno: »grijehu i nečistoći«. – Na izvor ili vrelo koji će natopiti Jeruzalem mesijanskog vremena (usp. Iz 12,3; Ez 47,1). Ovdje za razliku od 14,8 služi za očišćenje naroda (usp. Ez 36,25).
j) Iščeznuće proročke ustanove, osuđene zbog zloupotrebe krivih proroka (usp. Jr 23,9s; Ez 13).
k) Konj.: 'adāmāh qinjānî, »zemlja je moje dobro«. TM: *'ādām hiqnanî,* »neki čovjek me je stekao«.
l) BJ: »na tvojim prsima«. TM: »među tvojim rukama«. – Stari proroci urezivali su se po tijelu (usp. 1 Kr 18,28; itd.). Čovjek s takvim ožiljcima optužen je kao prorok; on se brani zamećući svađu s drugovima.
m) Možda neovisan mesijanski tekst. Ovdje »pastir« nije više onaj dobri pastir iz 11,4–14 niti kao zli pastir iz 11,15–16 nego bez pobližeg određenja, vođa naroda, Jahvin zamjenik. Mač spreman da udari izbavit će cijeli narod na posljednju kušnju koja mora prethoditi vremenu spasenja. Ta je kušnja opisana klasičnim slikama ovaca bez pastira (Ez 34,5), ostatka (Iz 4, 3+), trećine (Ez 5,1–4) i ognja koji čisti (Jr 6,29–30). Onda će narod biti pripravan za Novi Savez (usp. Jr 31,31+).

↗Mt 26 31 Udari pastira, i ovce će se razbjeći!
Ez 34 1+ Okrenut ću ruku protiv slabića,
8 i u svoj će zemlji – riječ je Jahvina –
dvije trećine biti istrijebljene,
a trećina ostavljena.
9 Tu ću trećinu kroz oganj provesti,
Iz 1 25; pročistit ću ih kao što se
48 10 pročišćuje srebro,
iskušat' ih kao što se srebro iskušava.
Ps 91 15 I on će zazivati ime moje,
Iz 65 24 a ja ću mu se odazvati;
Jr 31 31+ i reći ću[a]: 'Moj je to narod!'
Zah 8 8 a on će reći: 'Jahve je Bog moj!'«

Eshatološki boj: Sjaj Jeruzalema[b]

14 Gle, dolazi dan Jahvin kada će se podijeliti
Jl 4 2, 12 plijen usred tebe. 2 I sabrat ću sve narode u
Jeruzalem u borbu. I zaposjest će grad, opljačkati
kuće i silovati žene. Polovina će grada otići u iz-
gnanstvo, ali Ostatak neće biti istrijebljen iz grada.
Iz 31 4 3 Tada će Jahve izaći i boriti se protiv tih naroda
kako on zna ratovati u dan ratni. 4 Noge će mu, u
dan onaj, stajati na Gori maslinskoj koja je nasu-
prot Jeruzalemu na istoku. I raskolit će se Gora
maslinska po srijedi, između istoka i zapada, u go-
lemu dolinu: jedna će se polovina pomaknuti na
sjever, druga na jug. 5 Dolina Gore moje bit će is-
punjena od Goe pa do Jasola i bit će zakrčena kao
Am 1 1 što je bila zakrčena[c] poslije potresa u dane Uzije,
Pnz 33 2-3, 5 kralja judejskog. Tada će doći Jahve, Bog tvoj, i
Mt 16 27p svi sveci s njim[d].
6 U dan onaj neće više biti ni studeni ni leda[e].
7 Bit će to dan čudesan – znade ga Jahve – ni dan
ni noć; i u vrijeme večeri bit će svjetlo. 8 U onaj Otk 21 23
dan žive će vode poteći iz Jeruzalema, pola k moru Ez 47 1+
istočnom, pola k moru zapadnom. Bit će tako ljeti Iv 4 1+
i zimi. 9 I Jahve će biti kralj nad svom zemljom[f]. Otk 11 15
10 Sva će se zemlja pretvoriti u ravnicu, od Gebe do Pnz 33 26+
Rimona negepskog. A Jeruzalem će se uzvisiti na = 12 6
svom mjestu; i bit će nastanjen – od Vrata Benja-
minovih do Prvih vrata, to jest do Vrata ugaonih,
i od Kule Hananeelove do Kraljeva tijeska[g]. 11 Opet
će se stanovati u njemu, i više neće biti prokletstva; Jr 31 40
Jeruzalem će živjeti u miru. ↗Otk 22 3
12 A evo kojom će ranom Jahve udariti sve na- Pnz 33 28
rode koji budu zavojštili na Jeruzalem: meso će im
se raspadati dok budu na nogama; oči će im trunuti Iz 66 24+
u dupljama, jezik gnjiti u ustima[h]. 13 U dan onaj na-
stat će među njima silan metež od Jahve: jedan će
drugoga za ruku hvatati, i ruka će se jednoga dizati Ez 38 21
na drugoga. 14 I Juda će se boriti u Jeruzalemu. Tu
će se sakupiti bogatstva svih okolnih naroda: zlato,
srebro, odjeća u velikoj množini. 15 A slična će rana
pasti na konje, mazge, deve i magarce, i na svu
stoku koja se nađe u tome taboru.
16 Tko preživi od svih naroda koji dođu na Jeruza-
lem, uzlazit će godimice da se pokloni pred Kra-
ljem, Jahvom nad Vojskama, i da slave Blagdan
sjenica[i]. 17 Ako koje pleme zemlje ne uzađe u Jeru- Izl 23 14+
zalem da se pokloni pred Kraljem, Jahvom nad
Vojskama, neće biti kiše za njega. 18 Ako li pleme
egipatsko ne uzađe i ne dođe, stići će ga[j] isti udarac
kojim će Jahve udariti narode koji ne bi uzašli svet-
kovati Blagdan sjenica. 19 Takva će biti kazna
Egiptu i svim narodima koji ne budu uzašli da svet-

a) LXX. TM: »rekao sam«.
b) Gl. 14 najavljuje kako će se monoteizam odraziti čak u svemiru: objedinjujući vremena (jedan jedini dan), preobražava mjesta (poravnanje Jeruzalema), čini da iščeznu i prigode i sjećanja na idolopoklonstvo i proricanje (zvijezde i godišnja doba, Gehena i Tofet, Brdo sablazni, itd.), ponovno ujedinjenje, bogoštovlje i one koji na njemu sudjeluju, pogane i Izraelce: Bog će biti sve u svima. Razvoj eshatološke borbe (rr. 1–5.12–15) je prekinut ili dopunjen opisima novog stanja stvari koje će nakon toga slijediti.
c) LXX. TM iskvaren. Doslovno: »vi ćete izbjeći dolinu moje gore, jer dolina moje gore dostići će Asel; vi ćete pobjeći kao što ste pobjegli«. – Jasol treba tražiti prema wadi Jasulu, pritoku Kidrona. Am 1,1 odnosi se također na potres za vrijeme Uzije (što spominje i Josip Flavije).
d) LXX. TM: »sa mnom«.
e) Prijevodi. TM nerazumljiv.
f) BJ ima još: »u onaj dan, Jahve će biti jedini i njegovo ime jedincato« što je svečano ponavljanje: »Ime« Jahvino je još sam Jahve. Proširenje monoteizma po svoj zemlji jedna je od karakteristika mesijanskog vremena (usp. Mal 1,11).
g) Konj. TM: »do Rimona, u Negebu (na jugu) jeruzalemskom. Uzvisit će se«. – Konj. »i od Kule«. TM: »i Kula«. – Geba se nalazi na sjevernoj granici kraljevstva Jude na Benjaminovu teritoriju. Rimon mora biti Umm er- Rammamim, 15 km sjeveroistočno od Beer Šebe.
h) BJ stavlja r. 15 odmah nakon r. 12, kao što izgleda da zahtijeva smisao.
i) Blagdan sjenica je vjerojatno izabran ovdje zato što se tada slavilo Jahvino kraljevstvo.
j) LXX i BJ: »bit će nad njim«. TM: »neće biti nad njim«.

kuju Blagdan sjenicā. 20 U onaj dan stajat će na
konjskim praporcima 'Jahvi posvećen'; a u Domu
Jahvinu bit će lonci kao žrtvene čaše pred žrtveni-
kom; 21 i svaki će lonac u Jeruzalemu i u Judeji biti
posvećen Jahvi nad Vojskama – svi koji budu htjeli
žrtvovati uzimat će ih i kuhati u njima. I u dan
onaj neće više biti trgovaca u Domu Jahve nad Iv 2 16
Vojskama[a].

a) Autor, sjećajući se Ezekiela, za mesijanska vremena nazire posvećenje svih stvari u Izraelu.

Ho
Pnz 7 7s

Iz
/Rim
Post

Izl 2
Pnz 1

Iz 2

Lev 22 1

MALAHIJA

1 Proroštvo. Riječ Gospodnja Izraelu po Mala-
hiji[a].

Ljubav Gospodnja prema Izraelu

Hoš 11 1 2Ljubio sam vas – govori Jahve, a vi pitate: »Po
Pnz 7 7s; 4 37 čemu si nas ljubio?« Ne bijaše li Ezav[b] brat Jakov-
Ez 16 Iz 54 8+ ljev? – riječ je Jahvina – 3ali Jakova sam zavolio, a
↗Rim 9 13 Ezav mi omrznu: gradove mu u pustoš pretvorih,
Post 25 23 a baštinu njegovu dadoh pustinjskim šakalima.
4Jer, rekne li Edom: »Bili smo smrvljeni, ali ćemo
opet podići ruševine!« ovako kaže Jahve nad Voj-
skama: Neka grade oni, a ja ću razgraditi! Zvat će
ih zemljom bezbožničkom i narodom na koji se Ja-
hve srdi dovijeka! 5Vaše će oči vidjeti, i reći ćete:
»Velik je Jahve preko granica zemlje izraelske.«

Optužba protiv svećenikâ

Izl 20 12 6Sin časti oca, a sluga gospodara[c]. Ali, ako sam ja
Pnz 1 31; 32 6 otac, gdje je čast moja? Ako sam gospodar, gdje je
strah od mene? To govori Jahve nad Vojskama va-
Iz 29 13 ma, svećenici, koji moje ime prezirete, a pitate:
»Čime smo prezreli ime tvoje?« 7Oskvrnjen kruh
na mome prinosite žrtveniku i još pitate: »Čime te
oskvrnismo?« Time što kažete »Stol je Jahvin stvar
Lev 22 18-25 nevažna!« 8A kada za žrtvu slijepu stoku prinosite,
zar to nije zlo? I kad prinosite hromo i bolesno,
zar to nije zlo? Donesi takvo što svome namjesni-
ku, hoće li biti zadovoljan[d] i dobro te primiti? –
govori Jahve nad Vojskama. 9Sada umilostivite lice
Božje da nam se smiluje. To donose ruke vaše,
hoće li vas dobro primiti? – govori Jahve nad Voj-
skama. 10O kada bi tko od vas zatvorio vrata da mi
zaludu ne palite ognja na žrtveniku! Niste mi mili
– govori Jahve nad Vojskama – i ne primam žrtve
iz ruke vaše. 11Jer od istoka do zapada veliko je Am 5 21+
ime moje među narodima, i na svakom mjestu pri- Jr 6 20
nosi se kád i žrtva čista[e] Imenu mojemu, jer veliko Sef 3 9
je Ime moje među narodima – govori Jahve nad
Vojskama. 12Ali vi ga skvrnite[f] kada govorite: »Stol
je Gospodnji okaljan i hrana na njemu ni za što
nije!« 13Kažete još: »Gle, šteta truda!« i prezirete
ga – govori Jahve nad Vojskama. Kada dovodite
stoku otetu, hromu i bolesnu, te je prinosite kao Lev 22 18-25
dar žrtveni[g], zar da to iz vaše ruke milostivo pri-
mim? – govori Jahve nad Vojskama. 14Proklet bio
varalica koji u stadu ima ovna što mi ga je zavjeto-
vao, a žrtvuje mi ovcu jalovicu[h]. Jer ja sam velik
kralj – govori Jahve nad Vojskama – i strašno je
Ime moje među narodima.

2 A sad vas opominjem, svećenici! 2Ako ne bu- Ps 102 16
dete poslušali, ako ne budete k srcu uzeli da
proslavite Ime moje – govori Jahve nad Vojskama Pnz 28 15
– kletvu ću na vas svaliti i proklet ću vaš blagoslov[i].

a) Malahija znači »moj glasnik«. Tako je prevela LXX, dodajući: »stavite, dakle, (to) na vaše srce«. Targumi: »moj glasnik«, po imenu Ezra, pisar«.
b) Ezav je dao ime Edomu (usp. Post 36,1; Pnz 2,1.5+).
c) BJ sa LXX: »boji se«, a TM ispušta.
d) LXX. TM: »hoće li biti zadovoljan s tobom«.
e) Malahija ne misli ovdje tako jako na bogoštovlje iz perzijskog carstva (usp. Ezr 1,2+) o »Bogu neba« (Neh 1,4s; 2,4.20; Ezr 1,2; 5,11s; 6,9s; 7,12.21.23; Pnz 2,18; 8,34; 5,23), kultu koji je prorok smatrao Jahvinim nego na savršenu žrtvu mesijanskog doba. Tridentinski je sabor kasnije preuzeo ovo tumačenje.
f) Umjesto »vi ga skvrnite« prvotni tekst je morao glasiti: »vi me skvrnite« što su pismoznanci ispravili iz poštovanja prema Božjoj veličini. Isto je u slijedećem r. popravljeno »vi me prezirete« umjesto TM: »prezirete ga«. Daljnji uzorak takvih »ispravaka pismoznanaca« (*tiqqun soferîm*) imamo u Zah 2,12. – Prije »ni za što« ispušteno je: »i njegov plod«.
g) Konj.: »je kao dar žrtveni«. TM: »kao žrtvu«.
h) Konj. TM: »Gospodinu žrtvuje«.
i) LXX. TM: »vaši blagoslovi«. – Konkretno se ovdje govori o materijalnim dobrima koja su se dijelila levitima.

I već ga prokleh jer to niste k srcu uzeli. 3I slomit
ću vam ruku, bacit ću vam u lice izmetine, izmetine
vaših svetkovina, i s njima ću vas splaviti[a]. 4Po tom
Pnz 18 1-18; ćete znati: to je bila moja opomena da ostane Sa-
33 8-11 vez moj s Levijem – govori Jahve nad Vojskama.
Br 25 12s 5A moj Savez s njim, to bijaše život i mir – ja sam
mu ih dao: bijaše to strah – i on me se bojao,
Imena se moga plašio. 6Zakon istine bijaše u njego-
vim ustima i pakost mu ne kaljaše usana; u miru i
pravičnosti hodio je sa mnom i mnoge je od grijeha
Pnz 21 5 odvratio. 7Da, usne svećenikove treba da čuvaju
Mt 23 13, 15 znanje, a iz njegovih usta treba tražiti Zakon: tà
on je glasnik Jahve nad Vojskama. 8Ali vi ste s
puta zašli, učinili ste da se mnogi o Zakon spotiču,
raskinuli ste Savez Levijev – govori Jahve nad Voj-
skama. 9Zato učinih da vas preziru i ponizuju svi
narodi jer se putova mojih vi držali niste, nego ste
bili pristrani primjenjujuć Zakon.

Mješovita vjenčanja i razvodi

Pnz 1 31+ 10Nemamo li svi jednog Oca? Nije li nas jedan Bog
Ef 4 6 stvorio? Zašto smo onda jedan drugome nevjerni
te skvrnimo Savez svojih otaca? 11Iznevjerio se Ju-
da: učinili su sramotu u Izraelu i Jeruzalemu, jer
Juda je oskvrnuo[b] Svetinju, Jahvi dragu, i ženi se
kćerju tuđega božanstva[c]. 12Svakog tko tako učini,
ma tko bio on, nek iskorijeni Jahve iz šatora Jakov-
ljevih i između onih koji prinose žrtvu Jahvi nad
Vojskama[d]! 13I ovo još vi činite: alijevate suzama
Jahvin žrtvenik tužeći i ridajući, jer on više neće
da se žrtvi prikloni, iz ruke mu vaše ona nije ugod-
na. 14I vi pitate: »Zašto?« Zato što je Jahve bio
svjedok između tebe i žene mladosti tvoje kojoj si
nevjeran premda ti drugarica bijaše i žena tvoga
Post 2 24 saveza. 15Nije li On načinio jedno jedino biće da-
Mt 5 31-32p hom životnim obdareno? A što to jedino biće traži?
Ef 5 24-32

Božanski naraštaj! Poštuj dakle život svoj i ne budi
nevjeran[e] ženi svoje mladosti. 16Jer ja mrzim otpu-
štanje žena – govori Jahve, Bog Izraelov – i onog
koji nevjerom haljine svoje kalja – govori Jahve
nad Vojskama[f]! Poštujte dakle život svoj, ne budite
nevjerni!

Dan Gospodnji

17Dosađujete Jahvi svojim riječima, a pitate: »U
čemu mu dosađujemo?« Time što govorite: »Svi
koji zlo čine dobro su viđeni u očima Jahvinim i Job 21 7-
takvi su mu mili!« ili: »Gdje je Bog pravde[g]?«

3 Evo šaljem glasnika da put preda mnom pri- ↗Mt 11
pravi[h]. I doći će iznenada u Hram svoj Go- 10+
spod koga vi tražite i anđeo Saveza[i] koga žudite.
Evo ga, dolazi već – govori Jahve nad Vojskama. Dj 13 24-25
2Ali tko će podnijeti dan njegova dolaska i tko će Lk 1 17.76
opstati kad se on pojavi? Jer on je kao oganj ljeva- Nah 1 6
čev i kao lužina bjeliočeva. 3I zasjest će kao onaj Jl 2 11
što topi srebro i pročišćava[j]. Očistit će sinove Levi- Jr 6 29+
jeve i pročistit će ih kao zlato i srebro, da pinose
Jahvi žrtvu u pravednosti. 4Tad će biti draga Jahvi
žrtva Judina i jeruzalemska kao u drevne dane i
kao prvih godina. 5Doći ću k vama na sud i bit ću
spreman svjedok protiv vračeva i preljubnika, pro-
tiv onih koji se lažno kunu, protiv onih koji zaki-
daju plaću radniku, udovici i siroti, protiv onih koji Lev 19 13
gaze pravo stranaca i mene se ne boje – govori Ja- Izl 22 20-
hve nad Vojskama. 21+

Desetina za Hram[k]

6Jer ja, Jahve, ne mijenjam se, a vi se, sinovi Ja- Br 23 19+
kovljevi, mijenjate bez prestanka[l]! 7Od vremena
svojih otaca odstupate od mojih uredaba i ne ču- ||Zah 1 3

a) LXX. TM: »ukorit ću (ugrozit ću) vaše sjeme«. Sir.: »s njima ću vas splaviti«. TM: »on će vas podignuti sebi«.
b) Grijesi naroda oskvrnjuju Hram.
c) O »Judi« se prvo govori kao skupnosti, zatim u pojedinačnom vidu: onaj koji pripada Judi, ženi »kćer« stranog boga, štovateljicu idola.
d) BJ konj.: »onoga tko za njega svjedoči (*'ēd*) i brani ga« odgovara TM: *'er* što nema smisla. LXX: »između onih... koji prinose«. TM: »onaj koji prinosi«.
e) Vg. TM: »on nije učinio«. BJ konj.: *še'er verûah,* »tijelo i dah«. TM: *ûše'ar rûah,* »ostatak daha«. – Vg. TM: »da joj ne bude nevjeran«.
f) Konj. TM: »on mrzi«. TM. BJ konj.: »da se pokrije«.
g) O sablazni što je prouzročuje sreća opakih prema pobožnicima SZ u pogledu zemaljske nagrade, v. Joba, Ps 37 i 73 i Uvod u mudrosne knjige (str. 626).
h) Jahvin preteča (usp. već Iz 40,3) bit će poistovjećen s Ilijom (Mal 3,23). Mt 11,10 primjenjuje ovaj tekst na Ivana Krstitelja kao novog Iliju (Mt 11,14+; Mk 1,2; Lk 1,17.76).
i) Anđeo novog saveza nije preteča o kojem se gore govorilo jer njegov dolazak u Hram odvija se istovremeno s Jahvinim. Možda je to tajanstveno označavanje samog Jahve s indirektnim pozivanjem na Izl 3,2; 23,20 (usp. Post 16,7+). Mt 11,10 prenosi ovo tumačenje na Krista.
j) Kao moguća glosa ispušta se »srebro«.
k) Možda treba povezati ovaj ulomak s 1,2–5: tako bi on odgovorio na predbacivanje sumnjivaca u 1,2.
l) Tj. sinovi onoga koji je istisnuo i prevario vlastita brata (usp. rr. 8–9).

vate ih. Vratite se meni, i ja ću se vratiti vama –
govori Jahve nad Vojskama. Pitate: »Kako da se
vratimo?« [8]Smije li čovjek prikraćivati Boga? A vi
mene prikraćujete. I pitate: »U čemu te prikrati-
Pnz 28 15 smo[a]?« U desetini i u prinosu[b]. [9]Udareni ste pro-
kletstvom jer me prikraćujete vi, sav narod! [10]Do-
Izr 3 9-10 nesite čitavu desetinu u riznicu da u mojoj kući
bude hrane. Tada me iskušajte – govori Jahve nad
Pnz 28 8, 12 Vojskama – neću li vam otvoriti ustave nebeske i
neću li izliti na vas punom mjerom blagoslov,
[11]neću li zbog vas zaprijetit skakavcu da vam više
ne kvari usjeva i da vam ne bude nerodna loza u
polju – govori Jahve nad Vojskama. [12]Svi će vas
Iz 61 9 narodi tad držati sretnima, jer ćete biti zemlja bla-
ženstva – govori Jahve nad Vojskama.

Slavlje pravednika na Dan Gospodnji

[13]Teške su besjede vaše protiv mene – govori Ja-
hve. [14]Vi ipak pitate: »Što smo između sebe govo-
Job 21 14-15 rili protiv tebe?« Govorili ste: »Zaludu je Bogu slu-
Iz 58 3 žiti i kakva je korist što njegove čuvamo propise i
žalosni hodimo pred Jahvom nad Vojskama. [15]Od-
sad ćemo sretnim zvati oholice: napreduju oni koji
zlo čine, i premda Boga iskušavaju, izvuku se!«
[16]Ali kad se razgovaraju oni koji se Boga boje, Ja-
hve pazi, sluša ih, i to se pred njim piše u knjigu Dn 7 10+
spomenicu u korist onih koji se boje Jahve i štuju
Ime njegovo. [17]Moji će biti, moja stečevina – govori
Jahve nad Vojskama. U Dan koji spremam bit ću Izl 19 5
im milostiv kao što je milostiv otac sinu koji mu Ps 103 13
služi. [18]I tada ćete opet razlikovati pravednika od
grešnika, onoga koji služi Bogu od onoga koji mu
ne služi. [19]Jer evo dan dolazi poput peći užaren; 4 Am 5 18
oholi i zlikovci bit će kao strnjika: dan koji se bliži
spalit će ih – govori Jahve nad Vojskama – da im
neće ostati ni korijena ni grančice[c]. [20]A vama koji
se Imena moga bojite sunce pravde[d] će ogranuti sa ↗Lk 1 78
zdravljem u zrakama[e], i vi ćete izlaziti poskakujući Iv 8 12+
kao telad na pašu. [21]I gazit ćete bezbožnike kao
prah pod nogama u dan koji spremam – govori Ja-
hve nad Vojskama.

Dodaci

[22]Spomenite se Zakona Mojsija, sluge moga, kome Mt 17 10-13p
sam na Horebu propisao zakone i uredbe za sav
Izrael. [23]Evo, poslat ću vam proroka Iliju prije
nego dođe Dan Jahvin, dan velik i strašan. [24]On će ↗Sir 48 10
obratiti srce otaca k sinovima, a srce sinova k oci- ↗Lk 1 17
ma, da ne dođem i ne udarim prokletstvom zem- Jš 6 17+
lju[f].

a) LXX: *'āqab*, »prihvatiti«, »prevariti« (tri puta). TM: *qāba'*, »ukrasti«. Ali još se govori o književničkom ispravku, da bi se odstranio prisjećaj na Jakova, »varalicu« (isto tako u r. 9).
b) O desetini usp. Pnz 14,22+. Po svećeničkim spisima (Lev 27,30s; Bar 18,21–31) to je porez na uzdržavanje svećenstva, koje je smješteno u ovom jedinom svetištu (usp. također Neh 10,36s; 12,44).
c) O ognju na Dan Jahvin (usp. Iz 10,16s; 30,27; Sef 1,18; 3,8; Jr 21,14).
d) »Prorok« uključuje ovdje moć i pobjedu kao u Iz 41,2+. Naslov »sunce pravde« upotrebljen za Krista, igrao je ulogu kod oblikovanja liturgijskih svetkovina Božića i Bogojavljenja.
e) Doslovno: »na njegovim krilima«.
f) Ilija, uznesen na nebo, (2 Kr 2,11–13) vratit će se. Ovaj povratak, ovdje naviješten, čuva važno obilježje židovske eshatologije (usp. *knjigu o Henohu*). Isus je objasnio da je Ilija došao u osobi Ivana Krstitelja (Mt 11,14; 17,10–13+; Mk 9,11–13).

NOVI ZAVJET

SINOPTIČKA EVANĐELJA

SINOPTIČKA EVANĐELJA

Uvod

Četiri kanonske knjige iznose »radosnu vijest« (to je smisao riječi »evanđelje«) koju je donio Isus. Tri su prva toliko međusobno slična da se često mogu poredati u usporedne stupce te obuhvatiti »jednim pogledom oka«. Stoga je za njih stvoren izraz »sinoptici«.

Crkvena predaja, zasvjedočena onamo od II. stoljeća, pripisuje ih Mateju, Marku i Luki. Po njoj je Matej, prvo carinik a onda pozvan u zbor dvanaestorice apostola (Mt 9,9; 10,3), prvi napisao svoje Evanđelje u Palestini za kršćane obraćene sa židovstva. To njegovo djelo, sastavljeno na »hebrejskom jeziku« tj. na aramejskom, prevedeno je zatim na grčki. Ivan-Marko, učenik iz Jeruzalema (Dj 12,12), pomoćnik u apostolatu Pavla (Dj 12,25; 13,5.13; Flm 24; 2 Tim 4,11), svojega rođaka Barnabe (Dj 15,37.39; Kol 4,10) te apostola Petra (1 Pt 5,13), kojemu je bio i »tumač«, zapisao je u Rimu ono što je Petar usmeno poučavao. Luka, liječnik (Kol 4,14), za razliku od Mateja i Marka (Kol 4,10–14) učenik poganskog porijekla, po nekima rodom iz Antiohije, pratilac Pavla na njegovu drugom (Dj 16,10s) i trećem apostolskom putovanju (Dj 20,5s), a tako i za njegovih dvaju sužanjstava u Rimu (Dj 27,1s; 2 Tim 4,11), treći je po redu napisao Evanđelje. To se Evanđelje možda nametnulo zbog povezanosti s Pavlom (usp. možda 2 Kor 8,18) kao i Markovo zbog povezanosti s Petrom. Napisao je i »Djela apostolska«, svoje drugo djelo. Izvorni je jezik drugog i trećeg Evanđelja grčki.

Spomenuta predaja smatra nadasve važnim povezati Evanđelja s apostolskom porukom. Evanđelja pružaju predaju o Isusu koja je proizašla od apostola. To potvrđuje istraživanje posljednjih desetljeća, koje je Evanđelja proučavalo s povijesnoga gledišta. Sinoptička su Evanđelja preuzela struju predaje, na početku koje stoje iskustva učenikâ s njihovim Učiteljem, kako sa zemaljskim tako i uskrslim Isusom. Ali ispitivanje sinoptičkih Evanđelja otkriva i duboke razloge činjenice da je put kojim je apostolska predaja ušla u Evanđelje daleko složeniji nego što je starocrkvena predaja slutila.

Najprije se mora razbistriti pitanje literarnih odnosa među sinoptičkim Evanđeljima. Pomna usporedba pokazuje da se ona u mnogome doslovno ili gotovo doslovno slažu, da je u njima predana građa poredana istim redom, ali i da, na drugoj strani, postoje među njima očigledne razlike. Kako protumačiti to oboje, tu »trajnu složnu nesložnost« – to je sadržaj tzv. sinoptičkog pitanja.

Stručnjaci su predlagali različita rješenja toga problema. Ona nisu dovoljna ako ih uzmemo odvojeno. Ipak svako od njih sadrži dio istine i može poslužiti u cjelovitu tumačenju. Po sebi je vjerojatno, ako ne i sigurno, da je postojala zajednička usmena predaja *koju su zapisala tri sinoptika neovisno i stoga nužno različito. Ali takva predaja sama za sebe ne može protumačiti tolike i tako upadljive sličnosti u samim tekstovima i u rasporedu odlomaka, jer one nadilaze mogućnosti pamćenja, čak i starinskoga i istočnjačkoga. Te bi se sličnosti mogle bolje opravdati pretpostavkom da je postojala* zapisana predaja, *jedinstvena ili mnogolika. Pretpostavimo li pak da su tri evanđelista usporedno i neovisno crpila iz nje, ostaje još neprotumačena činjenica da njihove sličnosti i razlike pokazuju kako su se međusobno poznavali, slijedili ili ispravljali. Stoga valja dopustiti da* izravno ovise jedni o drugima. *Tako je prilično jasno da Mt i Lk ovise o Mk, premda neki misle da je mnogo manje očito da bi Mk ovisio o Mt kako se dugo držalo, jer mnogi pokazatelji upućuju na suprotno. Malo je vjerojatno da Mt i Lk izravno ovise jedan o drugom, a zajedničku građu njih dvojice koje Marko nema, valja radije tumačiti postojanjem jednog ili više njima zajedničkih izvora, različitih od drugoga Evanđelja.*

Polazeći od tih zapažanja suvremeno znanstveno istraživanje stvorilo je teoriju o dva izvora: *jedan bi od njih bio Mk o kojem ovise Mt i Lk u svojim izvještajima; izreke i govore (»Logia«), kojih u Mk ima veoma malo, prvi i treći evanđelist crpili bi iz drugog izvora, o kojemu crkvena predaja ništa ne zna, ali ga valja pretpostaviti. Taj se izvor zove Q (po početnom slovu njemačke riječi »Quelle«, iz-*

vor). Ta teorija nije dostatna, unatoč svojoj jednostavnosti ili zapravo zbog nje.

Ne vodi dovoljno računa o svim pojedinostima problema. Ni Mk u svom sadašnjem stanju ni Q u obliku u kojem ga stručnjaci pokušavaju ocrtati, ne mogu bez daljnjega imati ulogu izvora Mt i Lk koja im se pripisuje.

Mk svakako izlazi češće stariji od Mt i Lk, ali se jednako može reći i obrnuto; on ima crta svojstvenih tekstu koji je kasnije nastao, kakvi su npr. tzv. paulinizmi ili prilagodbe čitaocima iz grčko-rimskog svijeta, dok su se u Mt i Lk sačuvale arhaične crte, semitski ili palestinski izričaji. Ne znači li to da su rabili Mk u nekom obliku starijem od današnjega i da ga još odrazuju?

Tu hipotezu potvrđuje još jedan zapažaj. Mt i Lk često se slažu ondje gdje je Mk različit od njih, što kao da opovrgava njihovu zajedničku ovisnost o Markovu evanđelju. Tih slaganja ima mnogo i ponekad su veoma upadljiva. Stručnjaci su ih pokušali rastumačiti tako da se ne ospori temeljna teorija. Po jednima bi tekstove bili usklađivali prepisivači, što bi trebalo dokazati pomoću kritike teksta. Po drugima bi sami evanđelisti bili spontano i bez međusobnog poznavanja na isti način ispravljali tekst Mk koji su smatrali neprikladnim. Takvo tumačenje vrijedi za neke slučajeve, ali ne objašnjava sve. Sve u svemu, bolje je tumačenje ono koje smo gore natuknuli: Mt i Lk poznavali su i upotrebljavali Evanđelje po Marku drukčije i starije od današnjega. Posljednja je njegova redakcija morala nastati već pošto su se njime poslužili Mt i Lk. Odatle nove crte po kojima Marko izgleda kasniji. Odatle i mjesta na kojima se Mt i Lk zajedno slažu protiv Marka, jer oba odrazuju starije stanje Markova teksta.

Nešto se slično može reći i o izvoru Q. Svakako, taj je izvor moguće tek približno rekonstruirati; teško je odrediti i njegov opseg i doslovne riječi. Ipak se većina Mt i Lk zajedničkih odlomaka u oba ta Evanđelja (koji nisu preuzeti iz Mk) niže istim redom pa treba zaključiti da potječu iz zajedničkoga predloška. Povremena odstupanja od toga redoslijeda ne govore ništa protiv toga jer se takva premještanja zapažaju i u građi preuzetoj iz Mk. Budući da su i Mt i Lk ponegdje promijenili prvotni izričaj svojega izvora, valja od slučaja do slučaja procjenjivati koji je evanđelist sačuvao izvorniji izričaj. Uzmemo li u obzir te preinake evanđelistâ, nema potrebe pretpostavljati da su se Mt i Lk služili dvjema bitno različito sastavljenim izvorima. Nije dakako isključeno da je u rkpp. izvorâ kojima su se služili evanđelisti bila pokoja manja inačica.

Dok se teorija o dva izvora u njemačkom istraživanju NZ gotovo općenito uzima kao osnovica znanstvenoga rada na sinoptičkim Evanđeljima, dotle ona ne uvjerava francuske istraživače. U Francuskoj se zastupaju mnogo složenije teorije, ali za njih ima još manje dokaza negoli za teoriju o dva izvora. Tako BJ zastupa mišljenje da Mt i Lk onu zajedničku građu koje nema u Mk, crpe ne iz jednoga nego iz dva različita izvora: s jedne strane iz zbirke koja se po Vaganay-u zove S (po francuskoj riječi source, *izvor) i koju je u bitnome preuzeo Lk u svom središnjem ili »perejskom« dijelu (9,51 – 18,14), dok ju je Mt isjeckao da bi pojedinim dijelovima začinio Isusove besjede; s druge bi strane bio drugi izvor: neko starije izdanje Matejeva Evanđelja. Jer za sva bi tri sinoptička Evanđelja trebalo pretpostaviti starija izdanja i uzajaman utjecaj jednih na druge u različitim smjerovima.*

BJ u ovom sklopu misli ne govori ništa o redakcijskom poslu s navjestiteljskoga gledišta, s kojega evanđelisti građu svojih izvora obrađuju tako da jasno istaknu njima i njihovim zajednicama osobito značajne crte. A s takvim poslom treba svakako računati na temelju istraživanja posljednjih trideset godina. Evanđelisti nisu samo sakupljači i prenosioci nego i navjestitelji i teolozi. Tako današnje njemačko istraživanje mnoge razlike među Evanđeljima razjašnjava na temelju svjesnoga redakcijskoga rada pojedinih pisaca Evanđelja. Stoga ovdje u tumačenju nastanka Evanđeljâ – drukčije nego BJ – zastupamo teoriju o dva izvora.

Uz pomoć tih literarnih podataka možemo ocrtati barem vjerojatan ako ne siguran nastanak triju sinoptičkih evanđelja.

Na početku je bilo usmeno propovijedanje apostola, usredotočeno na »kerigmu« koja je naviještala otkupiteljsku smrt i uskrsnuće Gospodinovo. To propovijedanje – Petrovi govori u Dj daju nam njegove tipične sažetke – sadržavalo je redovito podrobnije izvještaje: najprije izvještaj o muci koji je vrlo rano morao dobiti ustaljen oblik, kako svjedoči uska sličnost izvještaja u sva četiri Evanđelja; zatim zgode iz Gospodinova života koje su, značajnim prizorima ili riječima, čudima, izrekama, prispodobama itd., osvjetljavale njegovu osobu, poslanje, moć, učenje. Osim apostola, posebni pripovjedači kao »evanđelisti« (sloj »karizmatičara«, ne samo četiri pisca naših Evanđelja – usp. Dj 21,8; Ef 4,11; 2 Tim 4,5) pripovijedali su te evanđeoske uspomene u obliku koji se snagom ponavljanja sve više ustaljivao. Uspomene su se predavale i oblikovale u vjeri da je Isus uskrišen i proslavljen kod Oca. K tome su pridolazili i izvještaji koji su iz povazmenoga kuta nastojali prikazati Isusovu osobu i poslanje kao cjelinu. Uskoro, a osobito u vremenu kad su počeli nestajati »očevici od početka« (Lk 1,2), osjetila se potreba zapisivanja te predaje. Zgode, prenošene u početku odvojeno i neovisno, počele su se tako povezivati, ponekad kronološki (dan u Kafarnaumu – Mk 1,16–39), ponekad po srodnosti (od-

sjek o pet raspra – Mk 2,1 – 3,6), više prispodoba ili više izvještaja o čudima. Iz tih manjih cjelina prerastala je predana građa i u veće zbirke. Tako je nastao izvor izreka Q. U njegovu se već sastavku (kako god ga je teško točno rekonstruirati) daje prepoznati stanovito teološko poimanje, određene osnovne teološke misli. – Budući da se Crkva uskoro počela širiti onkraj granica Palestine i dakle aramejskoga jezika, najvažnija se predana građa prevodila na grčki jezik, prikladan za sporazumijevanje u cijelom Rimskom carstvu. Iz građe koja je do njega došla, što pisanom što usmenom predajom, sastavio je neki pisac prvo Evanđelje na grčkom jeziku. U našim se Biblijama ono nalazi na drugome mjestu, pod naslovom Evanđelje po Marku. Druga su dva duhovno plodna čovjeka rane Crkve, neovisno jedan o drugome, Evanđelje po Marku i izvor logia uzeli kao polaznu točku svaki za svoj prikaz evanđelja. Svakomu je od njih bila dostupna i druga predana građa, ona koja se nalazi samo u svakomu pojedinom od njih. Tako je nastalo Evanđelje po Mateju i Evanđelje po Luki, isto tako na grčkom jeziku. – Na taj je način novije istraživanje s jedne strane potvrdilo i obrazložilo osnovno uvjerenje starocrkvene predaje, ali je s druge strane pokazalo da je put od Isusa i predaja o njemu do sinoptičkih Evanđelja složeniji nego što je to zamišljala stara Crkva.

U svakom slučaju, izravno ili neizravno apostolsko porijeklo i literarni nastanak triju sinoptičkih Evanđelja utemeljuju njihovu povijesnu vrijednost *te u isto vrijeme pokazuju kako tu vrijednost treba shvaćati. Nastali su iz usmenog propovijedanja koje vuče korijen iz prvotne crkvene zajednice. Stoga im je u temelju jamstvo svjedoka očevidaca. Svakako, ni apostoli ni drugi propovjednici i pripovjedači evanđelja nisu prvenstveno nastojali donositi 'povijest' u tehničkom smislu riječi. Cilj im je bio manje profan a više teološki. Govorili su da bi ljude obraćali i izgrađivali, vjeru budili i osvjetljavali te je branili od protivnika. Ali činili su to pomoću istinitih i provjerljivih svjedočanstava; to je tražila i čestitost njihove savjesti i želja da protivnicima ne dadnu povoda za napade. Kad su nakon toga redaktori Evanđelja bilježili i sabirali njihova svjedočanstva, činili su i oni to s tom istom pomno poštenom nepristranošću koja poštuje izvore, što se zrcali u jednostavnosti i arhaičnosti njihovih prikaza. U tim je prikazima vrlo malo kasnijih teoloških razrada, kakve npr. opažamo u sv. Pavla, a da ne govorimo o legendarnim i nevjerojatnim izmišljotinama, kakvih su puna apokrifna evanđelja. Sve ako tri sinoptička Evanđelja i nisu »povijesne knjige« u tehničkom smislu riječi, ipak je namjera njihovih autora priopćavati samo ono što je povijesno.*

To ipak ne znači da je svaki podatak ili izreka koju donose strogo doslovan prikaz onoga što se u izvanjskoj zbilji dogodilo. Neizbježivi zakoni svakog ljudskog svjedočanstva i prenošenja tog svjedočanstva traže da ne očekujemo takvu materijalnu točnost, a i same činjenice povećavaju tu suzdržanost, jer su različiti evanđelisti različito prenijeli iste prikaze i iste riječi. To vrijedi za sadržaj pojedinih zgoda te još više za raspored kojim su poredane. Taj je raspored različit od Evanđelja do Evanđelja. Takvo nešto i valja očekivati kad se zna složena povijest nastanka Evanđeljâ: ispočetka zasebno predavani pojedinačni odlomci malo su se pomalo sabirali i grupirali, približavali i razdvajali, iz razloga više logičkih i sustavnih nego kronoloških. Valja uočiti da je dosta evanđeoskih zgoda i izreka izgubilo svoju prvotnu privezanost uz neko vrijeme i mjesto pa bi krivo bilo doslovno uzimati redakcijske spojeve kao što su »tada«, »zatim«, »onog dana«, »u ono vrijeme« itd.

Te tako ustanovljene činjenice nipošto ne osporavaju vjeru kršćana u smjerodavnost ovih nadahnutih knjiga. Ako Duh Sveti nije dao da njegovi tumači postignu savršenu usklađenost do u sitnice, znači da nije pridavao vjersku važnost materijalnoj točnosti. To, štoviše, znači da je upravo htio tu različitost u svjedočenju. Heraklit je rekao: »Više vrijedi prešutno nego očito slaganje.« Činjenica o kojoj nam svjedoče različite i čak nesložne tradicije (uzmimo izvještaje o ukazanjima Uskrsloga) u biti dobiva unutarnje bogatstvo i pouzdanost koje savršeno jednoobličnо svjedočanstvo samo jednoga glasa ne bi moglo dati. Različitost je svjedočanstava korisna čak i onda kad proizlazi ne iz neizbježnih okolnosti prenošenja predaje nego i iz namjerno unesenih ispravaka.

U mnogim su slučajevima redaktori Evanđelja bez sumnje namjerno htjeli stvari prikazati različito da bi pojasnili kako oni razumiju događaje i zašto ih prikazuju. A i usmena predaja koju su baštinili već je prije njih prenosila evanđeoske uspomene tumačeći ih i prilagođujući na razne načine potrebama žive vjere koju su te uspomene nosile. Ti zahvati zajednice u oblikovanje predaje odvijali su se pod vodstvom odgovornih u njoj pa nas nikako ne trebaju uznemirivati nego nam koristiti, jer je ta zajednica bila Crkva, a njezini voditelji prvo učiteljstvo Crkve. Duh Sveti koji je kasnije imao nadahnjivati pisce Evanđelja već je tada predvodio cijeli posao prethodne razrade, i to u razvoju vjere, osiguravajući učinku toga posla »istinu radi našega spasenja« (II. Vat.) koja se ne ograničava toliko na materijalnost činjenica koliko na duhovnu poruku utisnutu u njih. Tako je Duh Sveti pripravljao duhovnu hranu koju će vjernici moći usvajati. On je posebno dao da svaki od trojice evanđelista prikaže na vlastiti način zajedničku poruku.

Evanđelje po svetom Marku

Plan je svetog Marka najmanje sustavan. Nakon uvoda, koji obuhvaća propovijedanje Ivana Krstitelja, Isusovo krštenje i kušnju u pustinji (1,1–13), nekoliko rijetkih naznaka dopušta da uočimo razdoblje Isusova djelovanja u Galileji (1,14 – 7,23), zatim Isusova putovanja s apostolima u krajeve Tira i Sidona, u Dekapolis, u kraj oko Cezareje Filipove te povratak u Galileju (7,24 – 8,26). Onda dolazi put preko Pereje i Jerihona u Jeruzalem na muku i uskrsnuće (8,27 – 10,52) i na kraju posljednji događaji u Jeruzalemu (11,1 – 16,8). I bez podrobna raščlanjivanja redoslijeda događaja, taj je opći okvir dosta konvencionalan jer je općenito i po svjedočanstvu četvrtog evanđelja skoro sigurno da je Isus više puta uzlazio u Jeruzalem, ne dakle samo pred Pashu i Muku. Vanjski obrisi Evanđelja po Marku izražavaju unutarnji tijek misli: Isus najprije objavljuje svoju slavu i mnoštvo ga prima povoljno, zatim se mnoštvo razočarava njegovim poniznim i duhovnim mesijanstvom pa ohladi. Tada se Isus udaljuje iz Galileje i posvećuje odgoju male grupe vjernih učenika. Tomu bi se prvom dijelu Evanđelja (1,14 – 8,26) za naslov moglo staviti pitanje »Tko je ovaj?« (4,41). Pošto je Petar Isusa priznao Mesijom, suočuje se Evanđelje u svom drugom dijelu (8,27 – 10,52) jače sa skorom Isusovom mukom. Isus više puta navješćuje da njegov put vodi kroz patnju i smrt u slavu (8,31; 9,31; 10,33). Svaki se put pripovijeda kako jedan ili više učenika ne razumiju toga puta patnje ili mu protive, i svaki im je put stoga upućen prijekor. Tako je po Mk jasno da poći za Isusom znači biti spreman poći istim putem kojim je on išao. Treći dio (11,1 – 16,8) spaja obje strane Isusove zbilje: kao raspeti priznat je Sinom Božjim i kao Uskrsli od Boga proslavljen.

Tako autora drugog evanđelja zanima paradoksalni Isus kojega ljudi ne razumiju i odbacuju, ali ga Bog šalje i čini pobjednikom. On ne nastoji prvenstveno donijeti Učiteljev nauk i zato bilježi malo njegovih riječi. Bitna mu je tema očitovanje raspetog Mesije. S jedne strane pokazuje u Isusu Sina Božjega kojega takvim priznaju Otac (1,11; 9,7), zlodusi (1,24; 3,11; 5,7) pa čak i ljudi (15,39). Isus je Mesija kojemu pripada božanska čast (14,62), viši od anđela (13,22). On sebi prisvaja vlast da opršta grijehe (2,10), dokazuje svoju moć i poslanje čudima (1,31; 4,41; i dr.) i istjerivanjem đavla iz opsjednutih (1,27; 3,23s; i dr.). S druge strane Marko snažno ističe Isusov očiti neuspjeh kod ljudi: mnoštvo se ruga ili sablažnjava (5,40; 6,2s), neprijateljstvo židovskih glavara (2,1–36; i dr.), čak nerazumijevanje samih učenika (4,13+). Sve te oporbe vode sramoti križa. Marku je stalo da protumači tu sablazan ne samo suprotstavljajući joj konačnu uskrsnu pobjedu nego i pokazujući da je po tajnovitom Božjem planu tako trebalo biti. Krist je trebao trpjeti da bi otkupio ljude (10,45; 14,24): tako su navijestila Pisma (9,12; 14,21.49) a i sam je Isus najavio taj put poniženja i patnje za sebe (8,31; 9,31; 10,33s) i za svoje sljedbenike (8,34s; 9,35; 10,15.24s.29s.39; 13,9–13). Židovi su, međutim, očekivali Mesiju ratnika i pobjednika i stoga nisu bili baš spremni prihvatiti takvo rješenje patnje i odricanja. Stoga je Isus, da bi izbjegao neobuzdano i varljivo oduševljenje, ovijao šutnjom svoja čuda (5,43 i dr.) i svoju osobu (7,24; 8,30; 9,30) »dok Sin čovječji od mrtvih ne ustane« (9,9). Umjesto naziva »Mesija« (8,29s), koji je bio odviše opterećen s ljudsko zemaljskim predodžbama moći, on je više volio skroviti i tajanstveni naziv »Sin čovječji« (2,10 i dr.; usp. Mt 8,20+). Ta je pojava u Marka nazvana »mesijanskom tajnom« (1,34+). Činjenica je da je mesijanska tajna bitna teza drugog Evanđelja, ali to ne znači da ju je Marko proizvoljno sročio, jer je to duboka zbilja Isusova patničkog životnog puta koji evanđelist razumije te nama izlaže u svjetlu vjere konačno potvrđene uskrsnom pobjedom.

Tko je taj evanđelist? Već smo spomenuli da je predaja stare Crkve Evanđelje pripisala jeruzalemskom judeokršćaninu Ivanu Marku, koji da se oslanjao na naviještanje apostola Petra. Ali se u Evanđelju po Marku ne zapaža neka naročita srodnost s naviještanjem Petra, komu je po dogovoru »stupova« Pracrkve i apostola Pavla bilo na poseban način povjereno poslanje među Židovima (Gal 2,8s). Petrova propovijed posve sigurno nije bila jedini predložak najstarijega Evanđelja. S druge se strane u Evanđelju ne bi moglo naći ni jedno uporište za tvrdnju da ono ne počiva na staroj predaji.

Najstarije je Evanđelje po danas većinskom mišljenju nastalo oko 70. n. Kr.

Evanđelje po svetom Mateju

Vjerničko tumačenje i velike crte Isusova života, koje zapažamo u Mk, očito se nalaze i u Mt, ali je u njemu drukčiji naglasak. Makar je preuzeo Markov zemljopisni okvir, plan mu je drukčiji, mnogo povezaniji. Matejevo je Evanđelje sastavljeno od pet »knjiga«. One su sastavljene tako da nakon vješto sastavljenog niza događaja, koji služe kao priprava, dolazi besjeda. Na početku izvještaj o djetinjstvu djeluje kao uvod, a na kraju izvještaj o muci i uskrsnuću kao zaključak. To tvori skladan sastav od sedam dijelova. Moguće je da obrisi ovog sastava potječu još od evanđelja na aramejskom, a mogu se naslutiti i u Markovu pregledu. Svakako su veoma uočljivi u grčkom Mateju, a Mt je osim toga slobodno upotrebljavao svoje izvore da bi dobio su-

stavnu cjelinu velike odgojne snage. Matej mnogo cjelovitije iznosi Isusovo učenje i naglašava temu »kraljevstvo nebesko« (4,17+). Njegovo evanđelje možemo prikazati kao dramu o kraljevstvu nebeskom, napisanu u sedam činova: 1. Priprava toga kraljevstva u Mesijinu djetinjstvu (1 – 2); 2. Proglašenje programa Kraljevstva pred učenicima i mnoštvom u Besjedi na gori (3 – 7); 3. To kraljevstvo nebesko propovijedaju poslanici kojih »znakovi« naviješteni Isusovim čudima, potkrepljuju njihovu riječ i kojima se u Besjedi poslanja (8 – 10) daju upute; 4. Po skromnoj i skrivenoj Božjoj rasporedbi ljudi postavljaju Kraljevstvu zapreke, što uprizoruje Besjeda u prispodobama (11,1 – 13,52); 5. Počeci Kraljevstva u skupini učenika na čelu s Petrom, koji su prvine Crkve i kojih su pravila života ocrtana u Besjedi o Crkvi (13,53 – 18,35); 6. Kriza koja pripravlja konačni nastup Kraljevstva, izazvana sve većim suprotstavljanjem židovskih glavara i naviještena Eshatološkom besjedom (19 – 25); 7. Dolazak Kraljevstva u patnji i proslavi po smrti i uskrsnuću (26 – 28).

Kraljevstvo Božje (Matej govori »nebesko«) ima među ljudima uspostaviti konačno prihvaćanje vrhunske Božje vlasti te služenje Bogu u ljubavi. Stari je Savez pripravio i navijestio takvo kraljevstvo Božje. Budući da je Matej pisao među Židovima i za Židove, on posebno pokazuje kako se na Isusovoj osobi i djelima ispunja Pismo. Na svakom koraku u svom djelu on se poziva na SZ da pokaže kako se »ispunjavaju Zakon i Proroci«, tj. da se njihova iščekivanja ne samo ispunjavaju nego i dovode do savršenstva koje ih kruni i nadilazi. Svetopisamskim tekstovima potvrđuje Isusovu osobu: Isusovo davidovsko porijeko (1,1–17), rođenje od djevice (1,23), u Betlehemu (2,6), boravak u Egiptu i stanovanje u Kafarnaumu (4,14–16), mesijanski ulazak u Jeruzalem (21,5.16). To vrijedi i za Isusova čudesna ozdravljenja (11,4–5) i nauk koji »ispunja Zakon« (5,17) nadvisujući ga (5,21–48; 19,3–9.16–21). Jednako snažno naglašava kako poniznost te osobe i prividni neuspjeh tog djela upravo ispunjavaju Pisma, kako se vidi u prizoru pomora nevine dječice (2,17s), skrovitom djetinjstvu u Nazaretu (2,23), samilosnoj blagosti »Sluge« (12,17–21; usp. 8,17; 11,29; 12,7), bijegu učenika (26,31), prezrivoj cijeni izdaje (27,9–10), uhićenju (26,54), trodnevnom boravku u grobu (12,40). Sve je to bio Božji naum najavljen u Pismu. Čak je u Pismu najavljena i nevjera Židova (13,13–15) koji su tvrdokorno zalijepljeni za svoje ljudske predaje (15,7–9) i kojima se nauk mogao iznositi samo tajnovito u prispodobama (13,14–15.35). I drugi sinoptici dakako iznose dokaz iz Pisma (duguju ga zacijelo Mateju aramejskom), ali ga Matej grčki razrađuje tako znatno da je taj postupak uočljivo obilježje njegova Evanđelja.

Zbog toga i zbog sustavnog rasporeda izlaganja Mt je prava povelja nove rasporedbe spasenja koja ispunja Božji naum u Kristu: Matej više od Marka naglašava da je Isus Sin Božji (14,33; 16,16; 22,2; 27,40.43); po Mateju Isusov je nauk novi Zakon što ispunja stari; Crkva koju utemeljuje na Petru (16,18) a kojoj je on sam kamen zaglavni što ga odbaciše graditelji (21,42) mesijanska je zajednica koja nastavlja zajednicu starog Saveza šireći je do razmjera sveopćenitosti jer je Bog dopustio otvrdnuće prvotno pozvanih (23,34–38; usp. 10,5–6.23; 15,24) da bi svim narodima otvorio pristup k spasenju (8,11–12; 21,33–46; 22,1–10; usp. 12,18.21; 28,19). Ovo je Evanđelje, tako potpuno i tako dobro raspoređeno, pisano grčkim ne tako živahnim ali pravilnijim od Markova, prva Crkva, posve razumljivo, primila i čitala s izrazitom naklonošću.

Matejevo je Evanđelje duboko ukorijenjeno u judeokršćanstvu. Spominje židovske običaje i nazore a da ih ne tumači te upotrebljava različite židovske riječi a da ih ne prevodi (5,22; 10,25; 27,6). S druge su se strane zajednice za koje je Evanđelje napisao, već očito odvojile od sinagoge, jer kad je riječ o Židovima, govori se o njihovim pismoznancima, o njihovim sinagogama i o njihovim djelima (7,29; 9,35; 23,4). Pa i uza svu ukorijenjenost u židovstvu Matejevo je Evanđelje otvoreno za sav svijet, kako osobito jasno pokazuje misionarsko poslanje uskrsloga Gospodina (28,18–20). Pisac je grčkoga Mt zacijelo neki nama nepoznati judeokršćanin kojega obzorje nije suženo samo na judeokršćanstvo nego zastupa da je pristup k Bogu po Isusu Kristu otvoren svim narodima. Pojednostavljeno ćemo ga odsad zvati – Matej.

Vrijeme se nastanka Matejeva Evanđelja može odrediti samo približno. Budući da se evanđelist služio Markovim Evanđeljem, njegovo je Evanđelje moralo nastati nakon Mk. Lik koji je u Mt poprimila prispodoba o kraljevskoj svadbenoj gozbi (22,1–14) daje naslutiti da već unatrag gleda na razorenje Jeruzalema, da je dakle ovako sastavljen tek nakon 70. Uznapredovala pak razdaljina između matejevske zajednice i sinagoge i stanje te zajednice kakvo se odražuje u Evanđelju upućuje na još kasnije vrijeme. Stoga većina istraživača misli da je Evanđelje nastalo između 80. i 90. godine.

Evanđelje po svetom Luki

Posebna je vrijednost trećeg evanđelja privlačna osoba pisca koji se iz njega stalno nazire. Sveti je Luka veoma nadaren pisac i čovjek profinjene duše. Priređivao je svoje djelo na izvoran način: želi informirati i rasporediti građu »sve po redu« (1,3). To ne znači da je on građi koju je preuzeo iz predaje dao »povijesniji« raspored nego Matej i Marko. To

mu nije dopustilo poštivanje izvora i način kako ih je slagao jedne kraj drugih. U svom planu preuzeo je velike crte Marka uz izvjesna premještanja i ispuštanja. Neki su prizori drukčije razmješteni (3,19–20; 4,16–30; 5,1–11; 6,12–19; 22,31–34; i dr.), dijelom radi veće jasnoće, dijelom zbog utjecaja drugih predaja, među koje valja ubrojiti onu što se odražava u četvrtom evanđelju. Neki su prizori ispušteni ili stoga što nisu bili važni za čitaoce poganskog podrijekla (Mk 9,11–13) ili stoga što su se već nalazili u izvoru Q pa ih je radije uzeo odatle nego iz Mk (Mk 12,28–34; usp. Lk 10,25–28) ili pak nadasve stoga što ih Luka vjerojatno nije našao u svom primjerku Marka (tako npr. Mk 4,26–30) ili je pak htio ukloniti nepotreban duplikat (npr. Mk 8,1–10 zbog Mk 6,32–44). Svi bi ti razlozi mogli protumačiti zašto u Lk nema odlomka Mk 6,45 – 8,26. Ali se Lk od drugog Evanđelja najviše razlikuje po velikom umetku (Lk 9,50 – 18,14), za koji se Luka služi Zbirkom izreka, u koju uklapa podatke iz svoga vlastitog izvora. Taj središnji dio Lk prikazan je u obliku puta u Jeruzalem, na koji više puta podsjeća (9,51; 13,22; 17,11), što preuzima iz Mk 10,1. Ti podsjećaji nisu toliko zbiljski spomen na različita putovanja Isusova koliko namjerno naglašavanje misli Luki drage: Sveti je grad mjesto gdje se ima dovršiti spasenje (9,31; 13,33; 18,31; 19,11). Tu je Evanđelje počelo (1,5sl) i tu treba završiti (24,52s) – ukazanjima i boravkom koji se ne zbivaju u Galileji (24,13–51; usp. 24,6 s Mk 16,7 i Mt 28,7.16.20) – jer odatle ima krenuti navještaj Radosne vijesti u sav svijet (24,47; Dj 1,8).

Kad Luku do u pojedinosti uspoređujemo s njegovim izvorima – bilo s Markom koji nam je najbolje poznat, bilo s onima koje su upotrijebili Mt i Lk u zajedničkoj građi – pratimo ustopice pomna pisca koji malim preinakama, ispuštanjima i dodacima oblikuje građu na vlastiti način, zaobilazeći ili ublažavajući ono što bi moglo povrijediti tankoćutnost njegovu ili njegovih čitalaca (8,43 usp. s Mk 5,26; ispustio je Mk 9,43–48; 13,32 i dr.) ili pak ono što bi potonjima bilo manje razumljivo (Mt 5,21s; 35s; mk 15,34 i dr.). On štedi apostole (ispustio Mk 4,13; 8,32s; 9,28s; 14,50) ili ih ispričava (Lk 9,45; 18,34; 22,45). Tumači nejasne izraze (6,15) ili pojašnjava zemljopisne naznake (4,31; 19,28s.37; 23,51) i dr. Ovim brojnim i tankoćutnim preinakama, a osobito građom koju je sam pronašao, Luka nam očituje svoje osobne poglede i nakane. Točnije rečeno, Duh nam Sveti Lukinim odabirom na izvoran, naukom tako bogat način prikazuje evanđeosku poruku. Nije toliko riječ o velikim teološkim tezama, jer su glavne misli u Luke jednake kao i u Marka i Mateja, koliko o »religioznoj psihologiji« u kojoj nalazimo crte Lukina temperamenta isprepletene s vrlo blagim utjecajem Pavla, koji je bio Lukin učitelj. Kao pravi »scriba mansuetudinis Christi – pisac Kristove blagosti« (Dante), on rado naglašava Učiteljevo milosrđe prema grešnicima (15,1s.7.10) i prikazuje prizore opraštanja (7,36–50; 15,11–32; 19,1–10; 23,34.39–43). Rado ističe Isusovu naklonost prema malima i siromasima, dok isti Isus nastupa vrlo strogo prema oholima i bogatima (1,51–53; 6,20–26; 12,13–21; 14,7–11; 16,15.19–31; 18,9–14). Ipak pravedna će osuda nastupiti tek nakon strpljiva i milosrdna odgađanja (13,6–9; usp. Mk 11,12–14). Čovjek se samo treba obratiti i odreći se sebe. Velikodušni i muževni Luka ovdje ponavlja potrebu odlučna i posvemašnjeg odricanja (14,25–34), posebno napuštanjem bogatstva (6,34s; 12,33; 14,12–14; 16,9–13). Trećem su evanđelju svojstveni i odlomci o potrebi molitve (11,5–8; 18,1–8) i primjerima Isusove molitve (3,21; 5,16; 6,12; 9,28). Napokon, kao u svetog Pavla i u Djelima apostolskim, Duh Sveti ima prvorazrednu ulogu, koju naglašava samo Lk (1,15.35.41.67; 2,25–27; 4,1.14.18; 10,21; 11,13; 24,49). Sve se to u Lk događa u ozračju priznavanja Božjih dobročinstava i duhovne radosti, kojim je prožeto cijelo treće Evanđelje (2,14; 5,26; 10,17; 13,17; 18,43; 19,37; 24,51s). Ono Lukinu djelu daje žar koji dira u srce i grije ga.

Tko je pisac toga dragocjenog djela? On sam, kao ni drugi evanđelisti, ne spominje svojeg imena. Iz Dj se vjerojatno u staroj Crkvi izvodilo da je pisac Luka, Pavlov pratilac. Ta jasno je da treće Evanđelje potječe od istoga pisca kao i Dj, a u potonjima ima tzv. mi-odsječaka, tj. odlomaka u kojima pisac o Pavlovim putovanjima izvješćuje u 1. licu množine. Zbog toga se smatralo da je pratilac velikoga apostola poganâ pisac Evanđelja po Luki i Djela apostolskih. Ali je pomnije proučavanje Djela apostolskih dalo povoda za sumnju je li Pavlov suradnik zaista napisao tzv. »Lukino dvodjelo« (usp, Uvod u Djela apostolska, str. 1543). Iz Evanđelja se dade zaključiti da mu je pisac kršćanin obraćen s poganstva i grčki obrazovan te da je možda (jer dobro poznaje grčki prijevod SZ) prije prihvaćanja vjere u Krista duže vremena bio bliz sinagogi (možda kao sljedbenik ili pridošlica, usp. Dj 2,11). Pojednostavnjeno ćemo ga odsad zvati – Luka. Napisao je Evanđelje za kršćane bar pretežno poganskoga podrijetla.

Lk pretpostavlja Mk pa je dakle napisan nakon njega. I u Lk kao i u Mt postoje pokazatelji da razorenje Jeruzalema 70. g. promatra kao već dogođeno (21,20–24; usp. i 19,43s; 23,28–31). Općenito se drži da je Lk nastao nakon 80. g. Budući pak da su Dj napisana nakon njega, a iz njih je samih jasno da su jedva mogla biti napisana nakon 90. g., nije ni Lk mogao nastati mnogo nakon 80.

Stil svetog Marka je opor, protkan arameizmima, često i pogreškama, ali neposredan, živahan i pun

ljupkosti. Stil svetog Mateja također je isprepleten arameizmima, ali je uglađeniji, manje slikovit i ispravniji. Stil je svetog Luke složen: izvrstan kad je izvorno njegov, a manje dobar ondje gdje se savjesno drži izvorâ, pa tako i njihovih stilskih nesavršenosti, sve ako ih i popravlja. Konačno, on namjerno i začudno dobro oponaša stil Septuaginte. Mi smo se u prijevodu trudili da poštujemo ta svojstva u najvećoj mogućoj mjeri, a tako i da odrazimo literarne sličnosti i razlike koje sadrži grčki izvornik triju sinoptičkih Evanđelja.

||I

Pos

(

EVANĐELJE PO MATEJU

I. Rođenje i djetinjstvo Isusovo

||Lk 3 23-38 **Kraljevsko rodoslovlje Isusovo**

Post 2 4; 5 1 Mt 9 27+ Gal 3 16+

1 Rodoslovlje Isusa Krista, sina Davidova, sina
Abrahamova[a].
2Abrahamu se rodi Izak. Izaku se rodi Jakov. Ja-
kovu se rodi Juda i njegova braća. 3Judi Tamara
rodi Peresa i Zeraha. Peresu se rodi Hesron. He-
sronu se rodi Ram. 4Ramu se rodi Aminadab.
Aminadabu se rodi Nahšon. Nahšonu se rodi Sal-
ma. 5Salmi Rahaba rodi Boaza. Boazu Ruta rodi
Obeda. Obedu se rodi Jišaj. 6Jišaju se rodi David
kralj.
Davidu bivša žena Urijina rodi Salomona. 7Salo-
monu se rodi Roboam. Roboamu se rodi Abija.
Abiji se rodi Asa[b]. 8Asi se rodi Jozafat. Jozafatu se
rodi Joram. Joramu se rodi Ahazja. 9Ahazji se rodi
Jotam. Jotamu se rodi Ahaz. Ahazu se rodi Ezeki-
ja. 10Ezekiji se rodi Manaše. Manašeu se rodi
Amon[c]. Amonu se rodi Jošija. 11Jošiji se rodi Jeho-
nija i njegova braća u vrijeme progonstva u Babi-
lon.

12Poslije progonstva u Babilon Jehoniji se rodi
Šealtiel. Šealtielu se rodi Zerubabel. 13Zerubabelu
se rodi Abiud. Abiudu se rodi Elijakim. Elijakimu
se rodi Azor. 14Azoru se rodi Sadok. Sadoku se
rodi Akim. Akimu se rodi Elijud. 15Elijudu se rodi
Eleazar. Eleazaru se rodi Matan. Matanu se rodi
Jakov. 16Jakovu se rodi Josip, muž Marije, od koje
se rodio Isus[d] koji se zove Krist.
17U svemu dakle: od Abrahama do Davida čet-
rnaest naraštaja; od Davida do progonstva u Babi-
lon četrnaest naraštaja; poslije progonstva u Babi-
lon do Krista četrnaest naraštaja.

a) Matejevo se rodoslovlje, ograničava na Kristovo izraelsko porijeklo, iako ističe da na nj utječu i žene strankinje (rr. 3,5,6). Ono povezuje Krista s glavnim nosiocima mesijanskih obećanja, Abrahamom i Davidom te s kraljevskom lozom Davidovom (2 Sam 7,1+; Iz 7,14+). Lukino rodoslovlje, univerzalističkije, seže do Adama, praoca svega ljudskog roda. U nabrajanju predaka od Davida do Josipa ta dva popisa imaju zajednička samo dva imena. Te se razlike mogu protumačiti ili time što je Mateju bilo više do dinastijskog slijeda nego do naravnog porijekla, ili pak time što je izjednačio zakonsko (zakon levirata – usp. Pnz 25,5+) i naravno porijeklo. Sustavnost Matejeva rodoslovlja naglašena je podjelom Kristovih predaka u tri niza s dva puta po sedam imena (usp. r. 17). To je tražilo da se ispuste tri kralja između Jorama i Ahazje te da se u rr. 11–12 Jehonija dvaput broji (grčki oblik ovog imena može biti prijevod dvaju sličnih hebrejskih imena: Jojakim i Jojakin). Oba popisa idu do Josipa, koji je samo zakonski otac Isusov. U starih je zakonsko očinstvo (usvojenje, levirat i dr.) osiguravalo sva nasljednička prava, u Isusovu slučaju prava davidovske loze. To ne isključuje da je i sama Marija pripadala toj lozi iako to evanđelisti ne govore.

b) Var.: »Asaf«.

c) Var.: »Amos«.

d) Više grč. i lat. rkpp. navodi pobliže: »Josip s kojim je bila zaručena djevica Marija koja rodi Isusa.« Iz te je inačice, krivo shvaćene, zacijelo nastala var. sir. sin.: »Josipu, s kojim je bila zaručena djevica Marija, rodi se Isus«.

Navještenje Josipu

18 A rođenje Isusa Krista zbilo se ovako. Njegova
Lk 1 27; 2 5 majka Marija, zaručena s Josipom[a], prije nego se
sastadoše, nađe se trudna po Duhu Svetom. 19 A
Josip, muž njezin, pravedan, ne htjede je izvrgnuti
sramoti, nego naumi da je potajice[b] napusti. 20 Dok
Post 16 7+ je on to snovao, gle, anđeo mu se Gospodnji[c]
Dj 7 38+ ukaza u snu[d] i reče: »Josipe, sine Davidov, ne boj
Lk 1 35 se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što je u njoj
Lk 1 31 začeto, doista je od Duha Svetoga. 21 Rodit će sina,
Ps 130 8 a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus jer će on spasiti[e]
Sir 46 1 narod svoj od grijeha njegovih.«
Dj 3 16+; 4 12 22 Sve se to dogodilo da se ispuni što Gospodin
reče po proroku[f]:

Iz 7 14 23 *Evo, Djevica će začeti i roditi sina*
i nadjenut će mu se ime Emanuel
– što znači: S nama Bog!

24 Kad se Josip probudi oda sna, učini kako mu
naredi anđeo Gospodnji: uze k sebi svoju ženu. 25 I
Lk 2 7 ne upozna je dok ne rodi sina[g]. I nadjenu mu ime
Isus.

Poklon mudraca

Lk 2 1-7 **2** [h]Kad se Isus rodio u Betlehemu judejskome
u dane Heroda[i] kralja, gle, mudraci se s Isto-
ka[j] pojaviše u Jeruzalemu 2 raspitujući se: »Gdje je
taj novorođeni kralj židovski? Vidjesmo gdje izlazi
zvijezda njegova[k] pa mu se dođosmo pokloniti.« Br 24 17
3 Kada to doču kralj Herod, uznemiri se on i sav
Jeruzalem s njime. 4 Sazva sve glavare svećeničke i
pismoznance narodne[l] pa ih ispitivaše gdje se Krist
ima roditi. 5 Oni mu odgovoriše: »U Betlehemu ju- Iv 7 42
dejskome jer ovako piše prorok:

6 *A ti, Betleheme,* zemljo Judina! Mih 5 1
Nipošto nisi najmanji
među kneževstvima Judinim
jer iz tebe će izaći vladalac
koji će pasti narod moj – Izraela!

7 Tada Herod potajno dozva mudrace i razazna
od njih vrijeme kad se pojavila zvijezda. 8 Zatim ih
posla u Betlehem: «Pođite, reče, i pomno se raspi-
tajte za dijete. Kad ga nađete, javite mi da i ja po-
đem te mu se poklonim.»
9 Oni saslušavši kralja, pođoše. I gle, zvijezda ko-
joj vidješe izlazak iđaše pred njima sve dok ne stiže
i zaustavi se povrh mjesta gdje bijaše dijete[m]. 10 Kad
ugledaše zvijezdu, obradovaše se radošću veoma
velikom. 11 Uđu u kuću, ugledaju dijete s Marijom,
majkom njegovom, padnu ničice i poklone mu se. Iz 49 23;
Otvore zatim svoje blago i prinesu mu darove: zla- 60 5s
to, tamjan i smirnu[n]. 12 Upućeni zatim u snu da se Ps 72 10-11
ne vraćaju Herodu, otiđoše drugim putem u svoju 1 Kr 13 9s
zemlju.

a) Židovske zaruke bile su tako ozbiljan vez da se zaručnik već od tada počeo nazivati »mužem«, a vez se mogao razriješiti samo »otpuštanjem« žene (r. 19).
b) Josipova je pravednost zacijelo u tome što ne želi dati svoje ime djetetu kojemu ne zna oca, ali i u tome što je, uvjeren o Marijinoj kreposti pa je otklanjao strogo zakonski postupak (usp. Pnz 22,20s) primijeniti na otajstvo kojega nije razumio.
c) »Anđeo Gospodnji« u starinskim tekstovima (Post 16,7+) prvotno je označavao samog Jahvu. Kad se razvio nauk o anđelima (Tob 5,4+), počeo se anđeo razlikovati od Boga. On je nebeski poslanik. U tom se svojstvu često pojavljuje u Evanđelju Isusova djetinjstva: Mt 1,20.24; 2,13.19; Lk 1,11; 2,9; usp. još Mt 28,2; Iv 5,4; Dj 5,19; 8,26; 12,7.23.
d) U SZ Bog ponekad objavljuje svoj naum u snu (Sir 34,1+). Tako i u NZ: Mt 2,12.13.19.22; 27,19; usp. Dj 16,9; 18,9; 23,11; 27,23 te slična viđenja u Dj 9,10s; 10,3s.11s.
e) Isusovo ime na hebrejskom glasi *Jehošûa* i znači »Jahve spašava«.
f) Ovaj i druge slične obrasce Matej često upotrebljava: 2,15.17.23; 8,17; 12,17; 13,35; 21,4; 24,54.56; 27,9; usp. 3,3; 11,10; 13,14; i dr. Nije Matej jedini koji drži da se na Isusu ispunja Pismo. I sam Isus tvrdi da Pismo govori o njemu: Mt 11,4–6; Lk 4,21; 18,31+; 24,44; Iv 5,39+; 8,56; 17,12; i dr. Već je u SZ ispunjenje riječi prorokâ bilo jedan od kriterija njihova poslanja (Pnz 18,20–22+). Isus i njegovi učenici znaju da je Bog najavio svoj naum bilo riječima bilo događajima, a kršćani vjerom otkrivaju da literarno ispunjenje tekstova na osobi Isusa Krista ili u životu Crkve očituje zbiljsko ispunjenje Božjih nakana (Iv 2,22; 20,9; Dj 2,23+; 2,31.34–35; 3,24+; Rim 15,4; 1 Kor 10,11; 15,3–4; 2 Kor 1,20; 3,14–16).
g) Ovaj izričaj ništa ne govori o kasnijem razdoblju. On po sebi još ne tvrdi da je Marija trajno djevica, ali predaja Crkve to pretpostavlja. O »braći« Isusovoj usp. 12,46+.
h) Matej je u pogl. 1. predstavio Isusa kao sina Davidova i Sina Božjega, a u 2. pogl. opisuje njegovo poslanje: on donosi spasenje poganima, kojih mudrace privlači svojim svjetlom (rr. 1–12), i trpi u svom vlastitom narodu, kojega bolno iskustvo ponovno proživljava: prvo izgnanstvo u Egipat (13–15), drugo sužanjstvo (16–18), skromni povratak malog »Ostatka« (*nasur* – rr. 19–23; usp. r. 23+). Ti hagadski obilježeni izvještaji pomoću događaja poučavaju ono što Lk 2,30–34 poučava Šimunovim proročkim riječima (usp. Lk 2,34+).
i) Oko 5. ili 4. godine pr. Kr. Kasnije je pogrešno izračunato da je kršćanska era počela nekoliko godina nakon Kristova rođenja. Usp. Lk 2,2+; 3,1+. Herod je vladao od 37. do 4. pr. Kr. Njegova je kraljevina obuhvaćala Judeju, Idumeju, Samariju, Galileju, Pereju i druge krajeve prema Hauranu.
j) Na temelju cijelog izvještaja valja taj neodređeni izraz uzeti u veoma općenitu značenju: to je u pravom smislu kraj mudrog zvjezdoznanstva kojim su se bavili »magi«.
k) Drugi (Vg) prevode: »na istoku zvijezdu njegovu«. Isto u r. 9.
l) Koji se nazivaju i »učiteljima Zakona« (Lk 5,17) ili »zakonoznancima« (Lk 7,30; 10,25; Dj 5,34; i dr.). Služba pismoznanaca bila je tumačiti Pismo, a posebno Mojsijev Zakon te iz njega izvlačiti pravila za židovsko ponašanje (usp. Ezr 7,6+.11; Sir 39,2+). Ta im je uloga donosila ugled i utjecajnost u narodu. Potjecali su uglavnom iz farizejske sljedbe, ali ne isključivo (3,7+). Bili su, uz velike svećenike i starješine, članovi Velikog vijeća.
m) Evanđelist očito misli na neku čudesnu zvijezdu pa nema smisla tražiti joj naravno tumačenje.
n) Bogatstva i miomirisi Arabije (Jr 6,20; Ez 27,22). Crkveni su oci vidjeli u zlatu simbol Kristova kraljevskog dostojanstva, u tamjanu simbol njegova božanstva, u smirni simbol muke. Poklon je mudraca ispunjenje mesijanskih proročanstava po kojima će se poganski narodi pokloniti Bogu Izraelovu (usp. Br 24,17; Iz 49,23; 60,5s; Ps 72,10–15).

Bijeg u Egipat

1 20+ [13]A pošto oni otiđoše, gle, anđeo se Gospodnji u
Kr 11 17, 40 snu javi Josipu: «Ustani, reče, uzmi dijete i majku
2 Kr 25 26 njegovu te bježi u Egipat i ostani ondje dok ti ne
Jr 26 21; 43 reknem jer će Herod tražiti dijete da ga pogubi.
[14]On ustane, uzme noću dijete i majku njegovu te
krene u Egipat. [15]I osta ondje do Herodova skonča-
nja – da se ispuni što Gospodin reče po proroku:
Hoš 11 1 *Iz Egipta dozvah Sina svoga*[a].

Pokolj nevine dječice

[16]Vidjevši da su ga mudraci izigrali[b], Herod se
silno rasrdi i posla poubijati sve dječake u Betle-
hemu i po svoj okolici, od dvije godine naniže –
prema vremenu što ga razazna od mudraca. [17]Tada
se ispuni što je rečeno po proroku Jeremiji[c]:

[18]U Rami se glas čuje, Jr 31 15
kuknjava i plač gorak:
Rahela oplakuje sinove svoje
i neće da se utješi
jer više ih nema.

Povratak iz Egipta u Nazaret

[19]Nakon Herodova skončanja, gle, anđeo se Go-
spodnji javi u snu Josipu u Egiptu: [20]»Ustani, reče, 1 20+
uzmi dijete i njegovu majku te pođi u zemlju izrael-
sku jer su umrli oni koji su djetetu o glavi radili.« Izl 4 19-20
[21]On ustane, uzme dijete i njegovu majku te uđe u
zemlju izraelsku. [22]Ali saznavši da Arhelaj[d] vlada
Judejom namjesto svoga oca Heroda, bojao se poći
onamo pa, upućen u snu, ode u kraj galilejski[e].
[23]Dođe i nastani se u gradu zvanu Nazaret – da se
ispuni što je rečeno po prorocima: Zvat će se Naza-
rećanin[f].

II. Proglašenje novoga Božjeg svijeta – kraljevstva nebeskoga

1. PRIPOVJEDNI DIO

||Mk 1 1-8 **Propovijedanje Ivana Krstitelja**
||Lk 3 1-18

3 U one dane[g] pojavi se Ivan Krstitelj propovi-
Dj 2 38+ jedajući u Judejskoj pustinji[h]: [2]»Obratite se[i]
Mt 4 17+; 10 7 jer približilo se kraljevstvo nebesko[j]!« [3]Ovo je ui-
stinu onaj o kom proreče Izaija prorok:

Glas viče u pustinji: Iz 40 3+
Pripravite put Gospodinu, Iv 1 23
poravnite mu staze!

[4]Ivan je imao odjeću od devine dlake i kožnat 11 8-9
pojas oko bokova; hranom mu bijahu skakavci i 2 Kr 1 8+
divlji med. [5]Grnuo k njemu Jeruzalem, sva Judeja 11 7

a) Izrael, u proročkim tekstovima Jahvin »sin«, bio je dakle slika Mesije.
b) Ovaj je izvještaj usporedan s izvještajem o Mojsijevu djetinjstvu kako ga je oblikovala rabinska predaja: pošto je neko viđenje u snu ili pošto su čarobnjaci navijestili rođenje djeteta, faraon daje pogubiti novorođenu djecu.
c) Ovaj tekst u SZ govori o ljudima iz plemena Efraimova, Manašeova i Benjaminova koje su Asirci pobili ili odveli u sužanjstvo. Njih oplakuje Rahela, njihova prabaka. Matejeva se primjena možda temelji na predaji koja je grob Rahele smještala u blizinu Betlehema (Post 35,19s).
d) Arhelaj je bio sin Heroda Velikog i Maltake (kao i Herod Antipa). Bio je etnarh Judeje od god. 4. pr. Kr. do 6. n. Kr.
e) Područje Heroda Antipe (usp. Lk 3,1+).
f) Mt (te Iv i Dj) donosi grčki oblik *Nazôraios*, dok Mk ima oblik Nazarenos (a Lk oba). To su dva ondašnja načina grčke transkripcije aramejskog naziva *Nasraya*, a ovaj je izveden od naziva grada *Nasrath*, Nazaret. Primijenjen prvo na Isusa da označi njegovo porijeklo (26,69.71), a zatim na njegove sljedbenike (Dj 24,5), zadržao se taj naziv u semitskom svijetu za označavanje Isusovih učenika, dok je naziv »kršćanin« prevladao među narodima grčko-rimskog utjecaja (Dj 11,26). – Nije jasno na koje proročanstvo ovdje misli Mt. Možda na naziv *nazîr* iz Suci 13,5.7 ili *naser* (mladica, izdanak) iz Iz 11,1 ili na glagol *nasar* (čuvati) iz Iz 42,6; 49,8. Od potonjeg je glagola izvedena imenica *nasûr*, koja znači »Ostatak«.
g) Često ponavljani izričaj, koji ima samo vrijednost prijelaza.
h) Brdovito i nenastanjeno područje koje se pruža između središnjeg palestinskog lanca te uleknuća uz Jordan i Mrtvo more.
i) Metanoein doslovno znači promijeniti mišljenje i odreći se grijeha i »kajati se«. To žaljenje zbog prošlosti obično prati »obraćenje« (grč. glagol *epistrephein*) kojim se čovjek okreće Bogu te počinje novi život. Ta se dva gledišta događanja u ljudskoj duši uzajamno dopunjuju, ali se uvijek ne razlikuju uporabom riječi (usp. Dj 2,38+; 3,19+). Kajanje i obraćenje nužni su uvjet za dobivanje spasenja koje donosi kraljevstvo Božje. Poziv na kajanje koje upućuje Ivan Krstitelj (usp. još Dj 13,24; 19,4) ponavlja i Isus (Mt 3,17p; Lk 5,32; 13,3.5), onda i učenici (Mt 6,12; Lk 24,47) te Pavao (Dj 20,21; 26,20).
j) Mt upotrebljava taj izričaj mj. »Kraljevstvo Božje«. Usp. Mt 4,17+, što odgovara židovskom nastojanju da mjesto Božjeg imena upotrebljava neki slikovit izraz.

i sva okolica jordanska. 6 Primali su od njega kršte-
nje u rijeci Jordanu ispovijedajući svoje grijehe[a].
21 25, 32 Iv 5 35 7 Kad ugleda mnoge farizeje[b] i saduceje[c] gdje mu
23 33; 12 34 dolaze na krštenje, reče im: »Leglo gujinje! Tko li
Am 5 18+ vas je samo upozorio da bježite od skore srdžbe[d]?
8 Donòsite dakle plod dostojan obraćenja. 9 I ne usu-
Iv 8 33-40 dite se govoriti u sebi: 'Imamo oca Abrahama!'
Rim 9 7-8 Jer, kažem vam, Bog iz ovoga kamenja može po-
Gal 4 21-31 dići djecu Abrahamovu. 10 Već je sjekira položena
= 7 19p na korijen stablima. Svako dakle stablo koje ne do-
nosi dobroga roda, siječe se i u oganj baca.«
Iv 1 26, 33 11 »Ja vas, istina, krstim vodom na obraćenje, ali
Iv 1 27, 33 onaj koji za mnom dolazi jači je od mene. Ja nisam
Dj 1 5+ dostojan obuće mu nositi. On će vas krstiti Duhom
Iz 41 16 Jr 15 7 Svetim i ognjem[e]. 12 U ruci mu vijača, pročistit će
Mudr 5 14, 23 svoje gumno i skupiti žito u svoju žitnicu, a pljevu
13 42, 50 spaliti ognjem neugasivim[f].«

Krštenje Isusovo

13 Tada dođe Isus iz Galileje na Jordan Ivanu da ‖Mk 1 9-11 ‖Lk 3 21-22 2 Kr 5 1-14
ga on krsti. 14 Ivan ga odvraćaše: »Ti mene treba da
krstiš, a ti da k meni dolaziš?« 15 Ali mu Isus odgo- Iv 13 6
vori: »Pusti sada! Ta dolikuje nam da tako ispu-
nimo svu pravednost[g]!« Tada mu popusti[h]. 16 Od-
mah nakon krštenja izađe Isus iz vode. I gle! Otvo- Iv 1 32-34
riše[i] se nebesa i ugleda Duha Božjega gdje silazi
kao golub i spušta se na nj[j]. 17 I eto glasa s neba:
»Ovo je *Sin moj, Ljubljeni! U njemu mi sva mili-* Iz 42 1 Mt 12 18;
na[k]*!«* 17 5

Kušnja u pustinji[l]

‖Mk 1 12-13 ‖Lk 4 1-13
4 Duh[m] tada odvede Isusa u pustinju da ga đa- Pnz 8 2
vao[n] iskuša. 2 I propostivši četrdeset dana i Heb 2 18
četrdeset noći, napokon ogladnje. Izl 34 28; 24 18 1 Kr 19 8

a) Obred uranjanja kao simbol čišćenja ili obnove poznavale su stare religije i židovstvo (krštenje prozelita, eseni). Ivanovo se krštenje nadahnjivalo na tim prethodnim krštenjima, ali se od njih razlikovalo po trima glavnim crtama: označava moralno a ne obredno čišćenje (3,2.6.8.11; Lk 3,10–14); ne ponavlja se i dakle ima značaj inicijacije; ima eshatološku vrijednost jer uvodi u skupinu onih koji djelatno iščekuju skorog Mesiju i koji su već unaprijed njegova zajednica (3,2.11; Iv 1,19–34). Zbiljski je učinkovit, ali ne sakramentalan jer mu učinkovitost ovisi o Božjem sudu koji tek ima nastupiti s Mesijom, Mesijom kojega će oganj očistiti ili spaliti ljude, prema tome hoće li biti pripravni ili ne i koji će jedini krstiti »Duhom Svetim« (3,7.10–12; Iv 1,33+). I Kristovi će učenici krstiti tim Ivanovim krštenjem (Iv 4,1–2) do vremena kad će ono, nakon Uskrsa, prerasti u novi kršćanski obred (Mt 28,19; Dj 1,5+; Rim 6,4+).

b) Židovska sljedba onih koji su revno obdržavali Zakon, ali su uslijed pretjerana prianjanja uz usmenu predaju svojih učitelja zapali u kazuistiku punu nadmetanja i prijetvornosti. Isus je bio slobodan prema Zakonu i pohađao grešnike. To je u farizeja nužno izazvalo oporbu koju obilno odražavaju Evanđelja, osobito Mt (usp. Mt 9,11p; 12,2p.14p.24; 15,1p; 16,1p.6p; 19,3p; 21,45; 22,15p; 34.41; 23p; Lk 5,21; 6,7; 15,2; 16,14s; 18,10s; Iv 7,32; 8,13; 9,13s; 11,47s). Isus je ipak s nekima od njih održavao prijateljske odnose (Lk 7,36+; Iv 3,1+). Isusovi su učenici našli u njima saveznike protiv saduceja (Dj 23,6–10). Ne može im se zanijekati revnost (usp. Rim 10,2), pravičnost (Dj 5,34s). Pavao se hvali svojom farizejskom prošlošću (Dj 23,6; 26,5; Fil 3,5).

c) Za razliku od farizeja oni su odbacivali svaku predaju izvan pisanog Zakona (usp. Dj 23,8+). Bili su manje pobožni i više upleteni u politiku. Potjecali su osobito iz svećeničkih obitelji. I oni su se suprotstavljali Isusu (Mt 16,1.6; 22,23p) i njegovim učenicima (Dj 4,1+; 5,17).

d) Srdžba (Br 11,1+) Jahvina Dana (Am 5,18+) koji je imao otvoriti mesijansko doba.

e) Vatra je sredstvo čišćenja, manje materijalno i uspješnije od vode. Ona je već u SZ simbol suverenog Božjeg zahvata i njegova Duha koji čisti savjesti (usp. Iz 1,25; Zah 13,9; Mal 3,2–3; Sir 2,5; i dr.).

f) Oganj Gehene (18,9+) zauvijek uništava ono što nije moglo biti očišćeno (Iz 66,24; Jdt 16,17; Sir 7,17; Sef 1,18; Ps 21,10; i dr.).

g) Iako je bez grijeha (8,46), Isus se podvrgava Ivanovu krštenju u kojemu prepoznaje postupak koji Bog traži (usp. Lk 7,29–30) kao posljednju pripravu mesijanskog vremena (usp. Mt 3,6+). Tako Isus ispunja spasovnu »pravednost« Boga koji vodi plan spasenja. Matej svakako onkraj tog čina krštenja zacijelo nazrijeva novu »pravednost« kojom će Isus ispuniti i usavršiti pravednost starog Zakona (usp. 5,17.20).

h) U dva je rkpp. VL na ovo mjesto ušao apokrifni umetak: »I kad se on krstio, zasjala je iz vode silna svjetlost tako da su se svi nazočni prestrašili.«

i) Dod.: »njemu« tj. njegovim očima.

j) Duh koji je lebdio nad vodama prvog stvaranja (Post 1,2) ovdje se pojavljuje u predigri novog stvaranja. On s jedne strane pomazuje Isusa za njegovo mesijansko poslanje (Dj 10,38) te će ga odsada voditi (Mt 4,1p; Lk 4,14.18; 10,21; Mt 12,18.28), a s druge strane posvećuje vodu i pripravlja kršćansko krštenje, kako su kasnije razumjeli Oci (usp. Dj 1,5+).

k) Ova izreka najprije označuje Isusa kao pravog Slugu Jahvina kojega je navijestio Izaija (42 – 53). Ovdje je ipak riječ o »Sinu«, jer grčki izraz *paîs* znači i »Sluga« i »Sin«, a »Sin« ovdje ističe i Isusovo mesijanstvo i odnos pravog sinovstva prema Ocu (usp. 4,3+).

l) Isus biva odveden u pustinju da ondje kroz četrdeset dana bude kušan kao nekoć Izrael kroz četrdeset godina (Pnz 8,2.4; usp. Br 14,34). Snalaze ga tri slične kušnje, značenje kojih se vidi iz navoda SZ: tražiti hranu mimo Boga (Pnz 8,3; usp. Izl 16); iskušavati Boga radi zadovoljavanja vlastitih prohtjeva (Pnz 6,16; Izl 17,1–7); nijekati Boga pristajanjem uz lažne bogove koji pribavljaju moć ovoga svijeta (Pnz 6,13; usp. Pnz 6,10–15; Izl 23,23–33). Isus se poput Mojsija bori postom kroz četrdeset dana i četrdeset noći (Pnz 9,18; usp. Izl 34,28; Pnz 9,9). Poput Mojsija promatra »svu zemlju« s visoke gore (Pnz 34,1–4). Bog mu pomaže po anđelima, kao što je obećao Pravedniku iz Ps 91,11–12. Po Mk 1,13 Bog ga čuva od divljih zvijeri kao i Pravednika iz Ps 91,13 i nekoć Izraela (Pnz 8,15). Pomoću tih podsjećaja na SZ Isus je prikazan kao novi Mojsije (vidi već 2,16+.20 i Izl 4,19) koji prevodi novi Izlazak (usp. Heb 3,1 – 4,11), tj. kao Mesija. To đavao sluti nakon krštenja (»Ako si Sin Božji...«). Isus kao Mesija otvara novi put spasenja, ne put pouzdanja u samog sebe i lagodnosti nego poslušnosti Bogu i odricanja. Navođenje Pisma ne priječi da zgodu smatramo povijesnom. Iako nije imao grijeha, Isus je mogao doživljavati izvanjsko zavođenje (usp. Mt 16,23) i trebalo je da nadvlada kušnju pa da postane naš vođa (usp. Mt 26,36–46p; Heb 2,10.17–18; 4,15; 5,2.7–9). Trebao se suočiti s političkim i slavodobitnim mesijanizmom da bi se odlučio za duhovni mesijanizam potpunog podlaganja Bogu (usp. Heb 12,2).

m) Duh Sveti. On je Božji »dah« i stvarateljska snaga koja je u SZ vodila proroke (Iz 11,2+; Suci 3,10+). Duh će voditi i Isusa u njegovu poslanju (usp. 3,16+; Lk 4,1+), kao što će kasnije voditi i početke i rast Crkve (Dj 1,8+).

n) Ovaj naziv označuje tužitelja, klevetnika i ponekad prevodi hebrejski naziv *satan* (protivnik: Job 1,6+; usp. Mudr 2,24+). Zove se tako jer želi ljude zavesti na kriv put i smatra se odgovornim za sve što se protivi Bogu i Kristu (13,39p; Iv 8,44; 13,2; Dj 10,38; Ef 6,11; 1 Iv 3,8; i dr.). Poraz đavla bit će znak konačne Božje pobjede (Mt 25,41; Heb 2,14; Otk 12,9.12; 20,2.10).

3 Tada mu pristupi napasnik i reče: »Ako si Sin
Božji[a], reci da ovo kamenje postane kruhom.« 4 A
on odgovori: »Pisano je:

Pnz 8 3 *Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi*
što izlazi iz Božjih usta.«

5 Đavao ga tada povede u Sveti grad, postavi ga
na vrh Hrama 6 i reče mu: »Ako si Sin Božji, baci
se dolje! Ta pisano je:

Ps 91 11-12 *Anđelima će svojim zapovjediti za tebe*
i na rukama će te nositi
da se gdje nogom ne spotakneš
o kamen.«

Pnz 6 16 7 Isus mu kaza: »Pisano je također: *Ne iskušavaj*
Gospodina, Boga svojega!«
Pnz 34 1-4 8 Đavao ga onda povede na goru vrlo visoku i po-
kaza mu sva kraljevstva svijeta i slavu njihovu 9 pa
mu reče: »Sve ću ti to dati ako mi se ničice poklo-
16 23 niš.« 10 Tada mu reče Isus: »Odlazi, Sotono! Ta pi-
sano je:

Gospodinu, Bogu svom se klanjaj Pnz 6 13
i njemu jedinom služi!«

11 Tada ga pusti đavao. I gle, anđeli pristupili i
služili mu.

Povratak u Galileju i početak javnog djelovanja Mk 1 14-15 Lk 4 14

12 A čuvši da je Ivan predan, povuče se u Galile-
ju. 13 Ostavi Nazaret[b] te ode i nastani se u Kafar- 13 53s
naumu, uz more, na području Zebulunovu i Nafta-
lijevu 14 da se ispuni što je rečeno po proroku Izaiji:

15 *Zemlja Zebulunova i zemlja Naftalijeva,* Iz 8 23 - 9 1
Put uz more, s one strane Jordana,
Galileja poganska –
16 *narod što je sjedio u tmini* Iv 8 12+
svjetlost vidje veliku;
onima što mrkli kraj smrti obitavahu
svjetlost jarka osvanu.

17 Otada je Isus počeo propovijedati: »Obratite se 3 2+
jer približilo se kraljevstvo nebesko[c]!«

a) Biblijski naziv »Sin Božji« ne uključuje nužno naravno sinovstvo nego može jednostavno označavati adoptivno sinovstvo koje izlazi iz Božjeg izbora te uspostavlja posebnu bliskost između Boga i stvorova. Tako se sinovima Božjim nazivaju anđeli (Job 1,6), izabrani narod (Izl 4,22; Mudr 18,13), Izraelci (Pnz 14,1; Hoš 2,1; usp. Mt 5,9.45 i dr.), njihovi vođe (Ps 82,6). Kad se dakle Kralj-Mesija naziva sinom Božjim (1 Ljet 17,13; Ps 2,7; 89,27), to ne mora značiti da je on nešto više nego čovjek. To ne treba pogotovu pretpostavljati kada taj naziv na Isusa primjenjuje sotona (Mt 4,3.6) ili opsjednuti (Mk 3,11; 5,7; Lk 4,41) te pogotovu ne kad ga tako zove satnik (Mk 15,39; usp. Lk 23,47). Čak taj naziv kod krštenja (Mt 3,17) i preobraženja (17,5) po sebi ne uključuje više od posebne naklonosti Božje prema Mesiji-Sluzi. Ni pitanje velikog svećenika (26,63) zacijelo nije tom naslovu davalo značenje veće od toga mesijanskoga. Ipak naziv »Sin Božji« ostaje otvoren za više značenje: za sinovstvo u doslovnom smislu. Isus je to jasno nagovijestio nazvavši se »Sinom« (21,37) koji je viši od anđela (24,36) i ima Boga za »Oca« u posebnom smislu (Iv 20,17; usp. »moj Otac« Mt 7,21; i dr.), jer ima prema Ocu jedinstven odnos uzajamne spoznaje i ljubavi (Mt 11,27). Te izjave, potkrijepljene tvrdnjama o nebeskom porijeklu »Sina čovječjeg« (8,20+) te o Isusovu božanskom dostojanstvu (22,42–46) i potvrđene slavnim Uskrsnućem, daju nazivu »Sin Božji« značenje pravog božanskog sinovstva, što će sv. Pavao možda izričito ustvrditi (Rim 9,5+). Mt 14,33 i 16,16 dodaju taj naziv starijem Markovu tekstu i svakako odražavaju kasniju, razvijenu vjeru. Ako učenici nisu toga postali sasvim svjesni za Isusova zemaljskog života, vjera koju su konačno zadobili nakon Uskrsa uz pomoć Duha Svetoga ipak se zbiljski oslanja na povijesne riječi Učitelja koji je izražavao svoju svijest da je zaista Sin Očev onako kako su mogli shvatiti njegovi suvremenici.

b) BJ usvaja var. Nazara. Taj rijetki oblik imaju izvrsni rukopisi B, Z, Origen, k (usp. Lk 4,16). Većina rukopisa zadržava ustaljeni oblik »Nazaret«.

c) Božja vladavina nad izabranim narodom i preko njega nad svijetom središte je Isusova propovijedanja, kao što je bio i teokratski ideal SZ. Ono obuhvaća kraljevstvo »svetih« kojima će Bog zaista biti kralj, jer će oni poznavati i priznavati njegovo kraljevanje s ljubavlju. To je kraljevstvo poremećeno pobunom grijeha i treba biti ponovno uspostavljeno vladarskim zahvatom Boga i njegova Mesije (Dn 2,28+). Nakon Ivana Krstitelja (3,2) i Isus naviješta da taj zahvat neposredno predstoji (4,17.23; Lk 4,43). Isus ga ostvaruje ne ratničkom i nacionalističkom pobjedom, kakvu je očekivalo mnoštvo (Mk 11,10; Lk 19,11; Dj 1,6) nego sasvim duhovno (Mk 1,34+; Iv 18,36), kao »Sin Čovječji« (Mt 8,20+) i »Sluga« (Mt 8,17+; 20,28; 26,28+), svojim otkupiteljskim djelom koje ljude čupa iz protivničkog tabora vladavine sotone (4,8; 8,29+; 12,25–26). Kraljevstvo se nebesko, prije konačnog eshatonskog ispunjenja kad će izabrani živjeti uz Oca u radosti nebeske gozbe (8,11+; 13,43; 26,29), pojavljuje u skromnim počecima (13,31–33), misteriozno (13,11) i uz opiranje zlobnih ljudi (13,24–30). Ono je zbilja koja je već započela (12,28; Lk 17,20–21) te ga Crkva (Mt 16,18+) polagano razvija na zemlji (Mk 4,26–29). Božjim sudom nad Jeruzalemom (Mt 16,28; Lk 21,31) uspostavljeno je kao vladavina Krista i propovijeda se posvuda slanjem apostola (Mt 10,7; 24,17; Dj 1,3+). O posljednjem sudu (13,37–43.47–50; 25,31–46) bit će konačno uspostavljeno (1 Kor 15,24) te predano Ocu kad Krist ponovno dođe u slavi (Mt 16,27; 25,31). Dotle se ono očituje kao čista milost (20,1–16; 22,9–10; Lk 12,32) koju prihvaćaju ponizni (Mt 5,3; 18,3–4; 19,14.23–24) i na odricanje spremni (13,44–46; 19,12; Mk 9,47; Lk 9,62; 18,29s), a odbacuju oholi i sebični (21,31–32.43; 22,2–8; 23,13). U nj se ulazi u svadbenoj odjeći (22,1–13) novog života (Iv 3,3.5). Bit će isključenih (Mt 8,12; 1 Kor 6,9–10; Gal 5,21). Potrebna je stalna budnost i spremnost, jer ono dolazi neočekivano (Mt 25,1–13). O načinu kako je Matej svoju građu rasporedio oko ove teme, vidi Uvod u sinoptička evanđelja, str. 1388.

||Mk 1 16-20
||Lk 5 1-11

Četiri prva učenika

18 Prolazeći uz Galilejsko more, ugleda dva brata,
Šimuna zvanog Petar i brata mu Andriju, gdje ba- (Iv 1 35-42; Iv 21 3; 13 47-50)
caju mrežu u more; bijahu ribari. 19 I kaže im: »Haj-
dete za mnom, učinit ću vas ribarima ljudi!« 20 Oni (8 19-22; 19 27)
brzo ostave mreže i pođu za njim.
21 Pošavši odande, ugleda druga dva brata, Ja-
kova Zebedejeva i brata mu Ivana: u lađi su sa
Zebedejem, ocem svojim, krpali mreže. Pozva i
njih. 22 Oni brzo ostave lađu i oca te pođu za njim.

Isus poučava i ozdravlja

||Mk 1 39; 3 7-8
||Lk 4 14-15. 44; 6 17-18
= Mt 9 35

23 I obilazio je Isus svom Galilejom naučavajući
po njihovim sinagogama, propovijedajući Evanđe-
lje o Kraljevstvu i liječeći svaku bolest i svaku ne-
moć u narodu[a].
24 I glas se o njemu pronese svom Sirijom[b]. I do-
nosili su mu sve koji bolovahu od najrazličitijih bo-
lesti i patnja – opsjednute, mjesečare[c], uzete – i on
ih ozdravljaše.
25 Za njim je pohrlio silan svijet iz Galileje, Deka-
pola[d], Jeruzalema, Judeje i Transjordanije.

2. *EVANĐEOSKA BESJEDA NA GORI*[e]

||Lk 6 20-23

Blaženstva

5 Ugledavši mnoštvo, uziđe na goru[f]. I kad sje-
de, pristupe mu učenici. 2 On progovori i
stane ih naučavati:
3 »Blago[g] siromasima duhom[h]:
njihovo je kraljevstvo nebesko!
4 Blago *ožalošćenima:* (Ps 126 5)
oni *će se utješiti!* (Iz 61 2-3)
5 Blago *krotkima*[i]: (Ps 37 11)
oni *će baštiniti zemlju!* (Post 13 15)
6 Blago gladnima i žednima pravednosti: (Iz 51 1; Am 8 11-12; Izr 9 5; Sir 24 21)
oni će se nasititi!
7 Blago milosrdnima:
oni će zadobiti milosrđe!
8 Blago *čistima srcem:* (Ps 24 3-4; Izl 33 20+; Heb 12 14; Izr 12 20)
oni će Boga gledati!
9 Blago mirotvorcima:
oni će se sinovima Božjim zvati!
10 Blago progonjenima zbog pravednosti: (↗1 Pt 3 14)
njihovo je kraljevstvo nebesko!«
11 »Blago vama kad vas – zbog mene – pogrde i (Dj 5 41; Fil 1 29; Kol 1 24; Heb 10 34; Jak 1 2)

a) Čudesna ozdravljenja povlašteni su znak nastupa mesijanskog vremena (usp. 10,1.7s; 11,4s).
b) Izraz je ovdje upotrebljen u širem smislu te praktično označuje Galileju i okolicu (usp. Mk 1,28).
c) Danas ih zovemo »padavičarima« (usp. 17,15).
d) Dekapol je bio udruženje deset slobodnih gradova, s njihovim teritorijem, razasutih istočno i sjevero-istočno od Jordana. Obuhvaćao je i Damask.
e) U nastupnoj besjedi koje nema u Mk (Mk 3,19+), Isus izlaže novi duh Kraljevstva Božjega. Matej i Luka (6,20–49) donose dvije različite redakcije te Besjede. U Luke nema onoga što se odnosi na praktične židovske propise (Mt 5,17 – 6,18), jer to nije bilo važno za njegove čitaoce. Matej je, naprotiv, ovamo uvrstio predaje koje su u Luki porazmještene na više mjesta, a tako i one koje je našao u svom posebnom izvoru. U tako sastavljenoj Besjedi postoji pet glavnih tema: 1. Kakav duh treba prožimati pripadnike Kraljevstva (5,3–48); 2. U kakvu duhu treba »usavršiti« židovske propise i praksu (6,1–18); 3. Treba se odreći bogatstva (6,19–34); 4. Odnos prema bližnjemu (7,1–12); 5. Odlučno ući u Kraljevstvo i postupati u skladu s donesenom odlukom (7,13–27).
f) Neki od brežuljaka u blizini Kafarnauma.
g) Već SZ dosta često upotrebljava slične obrasce čestitaka upućenih pobožnima, mudrima, uspješnima (Ps 1,1–2; 33,12; 127,5–6; Izr 3,3; Sir 31,8; i dr.). U duhu prorokâ Isus podsjeća da i siromasi imaju udio na »blagoslovima«. Dok »Blaženstva« u Lk 6,20–22 sretnima proglasuju ljude koji se obično smatraju nesretnima i prokletima, jer su kadri prihvatiti blagoslov Kraljevstva, dotle blaženstva u Mt više određuju čovjekove moralne stavove. Usp. druga Isusova blaženstva: Mt 11,6; 13,16; 16,17; 24,46; Lk 11,27–28; itd. V. i Lk 1,45; Otk 1,3; 14,13; itd.
h) BJ prevodi: »Sretni oni koji imaju siromašku dušu«. Isus upotrebljava riječ »siromah« s moralnim prizvukom kakav se zapaža već u Sefanije (usp. Sef 2,3+). To je ovdje pojašnjeno dodatkom »u duhu«, koga nema u Lk 6,20. Upravo stoga što su nezaštićeni i tlačeni, »siromasi« su i »ponizni«, raspoloživi za kraljevstvo nebesko. To je tema blaženstava (usp. Lk 4,18; 7,22 = Mt 11,5; Lk 14,13; Jak 2,5). »Siromaštvo« ide zajedno s »duhovnim djetinjstvom«, koje je potrebno za ulazak u Kraljevstvo (Mt 18,1s = Mk 9,33s; usp. Lk 9,46; Mt 19,13sp; 11,25sp: otajstvo otkriveno »malenima«, *nepioi* – usp. Lk 12,32; 1 Kor 1,26s). »Siromasima« (*ptôkhoi*) odgovaraju i »ponizni«, *tapeinoi* (Lk 1,48.52; 14,11; 18,14; Mt 23,12; 18,4), »posljednji« oprečni »prvima« (Mk 9,35), »maleni« u opreci s »velikima« (Lk 9,48; usp. Mt 19,30p; 20,26p; usp. Lk 17,10). Iako izričaj u Mt 5,3 naglašava *duh* siromaštva, u bogatih kao i u siromašnih, Isus općenito traži zbiljsko siromaštvo, posebno od učenika (Mt 6,19s; Lk 12,33s; Mt 6,25p; 4,18sp; usp. Lk 5,1s; Mt 9,9p; 19,21p; 19,27 – usp. Mk 10,28p; Dj 2,44s; 4,32s). Sam Isus daje primjer siromaštva (Lk 2,7; Mt 8,20p) i poniznosti (Mt 11,29; 20,28p; Mt 21,5; Iv 13,12s; usp. 2 Kor 8,9; Fil 2,7s). Poistovjetio se s malenima i nesretnima (Mt 25,45; usp. 18,5sp).
i) Ili: »poniznima«. Izraz preuzet iz grčkog teksta Ps 37,11. R. 4 mogao bi biti umetnuta bilješka koja tumači r. 3. Kad bi se on ispustio, bilo bi sedam blaženstava (usp. 6,9+).

prognaju i sve zlo slažu protiv vas! 12Radujte se i
Sir 2 8 kličite: velika je plaća vaša na nebesima! Ta progo-
23 34 nili su tako proroke prije vas[a]!«

Sol zemlje i svjetlost svijeta

||Mk 9 50
||Lk 14 34-35 13»Vi ste sol zemlje. Ali ako sol obljutavi, čime
Kol 4 6 Lev 2 13 će se ona osoliti? Nije više ni za što, nego da se
Br 10 19 baci van i da ljudi po njoj gaze.«
Iv 8 12+ 14»Vi ste svjetlost svijeta. Ne može se sakriti grad
||Lk 8 16; što leži na gori. 15Niti se užiže svjetiljka da se stavi
11 33 pod posudu[b], nego na svijećnjak da svijetli svima u
||Mk 4 21 kući. 16Tako neka svijetli vaša svjetlost pred lju-
Iv 3 21; 15 8 dima da vide vaša dobra djela i slave Oca vašega
1 Kor 10 31 koji je na nebesima.«

Kršćanski zakon usavršenje Mojsijeva

Rim 3 31; 17»Ne mislite da sam došao ukinuti Zakon ili Pro-
10 4; 13 8-10 roke. Nisam došao ukinuti, nego ispuniti[c], 18Zai-
||Lk 16 17 sta[d], kažem vam, dok ne prođe nebo i zemlja, ne,
ni jedno slovce, ni jedan potezić[e] iz Zakona neće
proći, dok se sve ne zbude. 19Tko dakle ukine
Jak 2 10 jednu od tih, pa i najmanjih zapovijedi i tako nauči
ljude, najmanji će biti u kraljevstvu nebeskom. A
tko ih bude vršio i druge učio, taj će biti velik u
kraljevstvu nebeskom.«

Nova pravednost veća od stare

Lev 19 15s 20»Uistinu kažem vam: ne bude li pravednost
Rim 10 3 vaša veća od pravednosti pismoznanaca i farizeja,
Fil 3 9 ne, nećete ući u kraljevstvo nebesko.«

Srdžba

Izl 20 13 21»Čuli[f] ste da je rečeno starima: *Ne ubij!* Tko
ubije, bit će podvrgnut sudu. 22A ja vam kažem:
Ef 4 26 Svaki koji se srdi na brata svoga, bit će podvrgnut
Jak 1 19-20 sudu. A tko bratu rekne 'Glupane[g]!', bit će pod-
vrgnut Vijeću[h]. A tko reče: 'Luđače[i]!', bit će pod- 3 12+
vrgnut ognju paklenomu.«
23»Ako dakle prinosiš dar na žrtvenik pa se ondje Mk 11 25
sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, 24ostavi
dar ondje pred žrtvenikom, idi i najprije se izmiri
s bratom, a onda dođi i prinesi dar.«
25»Nagodi se brzo s protivnikom dok si još s njim ||Lk 12 58-59
na putu, da te protivnik ne preda sucu, a sudac
tamničaru, pa da te ne bace u tamnicu. 26Zaita, ka-
žem ti, nećeš izići odande dok ne isplatiš do po-
sljednjeg novčića.«

Preljub

27»Čuli ste da je rečeno: *Ne čini preljuba!* 28A ja Izl 20 14
vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već
je s njome učinio preljub u srcu. 29Ako te desno = 18 8-9
oko sablažnjava, iskopaj ga i baci od sebe. Ta bolje
je da ti propadne jedan od udova, nego da ti cijelo
tijelo bude bačeno u pakao. 30Ako te desnica tvoja
sablažnjava, odsijeci je i baci od sebe. Ta bolje je
da ti propadne jedan od udova, nego da ti cijelo
tijelo ode u pakao.«

Rastava

Pnz 24 1
31»Rečeno je također: *Tko otpusti svoju ženu,* Mal 2 14-16
neka joj dade otpusnicu. 32A ja vam kažem: Tko = 19 9+
god otpusti svoju ženu – osim zbog bludništva – ||Mk 10 11-12
navodi je na preljub i tko se god otpuštenom oženi, ||Lk 16 18
čini preljub.« 1 Kor 7 10-11

Zakletva

33»Čuli ste još da je rečeno starima: *Ne zaklinji* Izl 20 7
se krivo, nego izvrši Gospodinu svoje zakletve. 34A Br 30 3 Pnz 23 22
ja vam kažem: Ne kunite se nikako! Ni *nebom* jer Jak 5 12
je *prijestolje Božje.* 35Ni *zemljom* jer je *podnožje* Iz 66 1
njegovim nogama. Ni Jeruzalemom jer *grad je Kra-*
lja velikoga! 36Ni svojom se glavom ne zaklinji jer Ps 48 3
ni jedne vlasi ne možeš učiniti bijelom ili crnom.

a) Učenici su nasljednici proroka (usp. 10,41; 13,17; 23,34).
b) Grč. *modios.* U starini je to bio komad namještaja na tri ili četiri noge. Ovdje bi prema tome bila riječ samo o stavljanju svjetiljke pod taj predmet, nekako kao što je u Mk 4,21p riječ o stavljanju pod krevet, a ne o stavljanju pod posudu da bi se ugasila.
c) Isus ne dolazi ni dokinuti Zakon (Pnz 4,8+) zajedno sa starim rasporedom spasenja niti ga posvetiti kao nedodiriv, nego mu svojim učenjem i ponašanjem daje novi i konačni oblik, u kojem se konačno u potpunosti ispunja ono čemu je Zakon težio (usp. Mt 1,22+; Mk 1,15+). To posebno vrijedi za »pravednost« (r. 20; usp. 3,15; Lev 19,15; Rim 1,16+), »savršenu« pravednost (r. 42) o kojoj nasuprotne tvrdnje rr. 21–48 donose više značajnih primjera. Stara se zapovijed pounutrašnjuje te proteže sve do tajnih želja i pobuda (usp. 12,34; 23,25–28). Nijedna se sitnica iz Zakona ne smije dokinuti, osim ako se baš na taj način ne dovodi do ispunjenja (rr. 18–19; usp. 13,52). Nije riječ toliko o olakšanju koliko o produbljenju (11,28). Već se stari Zakon svodio na ljubav (7,12; 22,34–40p). Ljubav postaje Isusova nova zapovijed (Iv 13,34) i ona ispunja sav Zakon (Rim 13,8–10; Gal 5,14; usp. Kol 3,14+).
d) Izvorno *Amen* (usp. Ps 41,14+; Rim 1,25+). Izrekama koje započinje tom riječi daje Isus obvezatnost ističući autoritet kojim ih izriče (6,2.5.16; i dr.; Iv 1,51; i dr.).
e) Dosl.: »Ni jedno jota, ni jedna crtica.«
f) Tradicionalno poučavanje iznosilo se usmeno, osobito u sinagogama.
g) Izvorno *raqa,* riječ preuzeta iz aramejskog i znači praznu glavu, bez pameti.
h) Posrijedi je Veliko vijeće sa sjedištem u Jeruzalemu, za razliku od običnih sudova (r. 22) koji su postojali diljem zemlje.
i) Prvotni smisao grčkog izraza jest »luđak«, ali po židovskoj uporabi znači i »odrod«, kako prevodi BJ. ili »bezbožnik«, tj. otpadnik od židovske pobožnosti.

2 Kor 1 17-19; Jak 5 12

37 Vaša riječ neka bude: 'Da, da, – ne, ne[a]!' Što je više od toga, od Zloga je.«

Osveta

Izl 21 24+; ||Lk 6 29; Rim 12 19, 21; Lk 6 30

38 »Čuli ste da je rečeno: *Oko za oko, zub za zub!*
39 A ja vam kažem: Ne opirite se Zlomu[b]! Naprotiv,
pljusne li te tko po desnom obrazu, okreni mu i
drugi. 40 Onomu tko bi se htio s tobom parničiti da
bi se domogao tvoje donje haljine prepusti i gornju[c].
41 Ako te tko prisili jednu milju, pođi s njim
dvije. 42 Tko od tebe što zaište, podaj mu! I ne
okreni se od onoga koji hoće da mu pozajmiš.«

Ljubav prema neprijateljima

Lev 19 18; ||Lk 6 27-36; Rim 12 20; Lk 23 34; Dj 7 60; Sir 4 10

43 »Čuli ste da je rečeno: *Ljubi svoga bližnjega,* a
mrzi neprijatelja[d]. 44 A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje[e],
molite za one koji vas progone[f] 45 da budete
sinovi svoga oca koji je na nebesima, jer on daje
da sunce njegovo izlazi nad zlima i dobrima i da
kiša pada pravednicima i nepravednicima. 46 Jer ako
ljubite one koji vas ljube, kakva li vam plaća? Zar
to isto ne čine i carinici[g]? 47 I ako pozdravljate samo
braću, što osobito činite? Zar to isto ne čine i pogani?«

Lev 19 2+; 11 44; 1 Pt 1 16; Jak 1 4

48 »Budite dakle *savršeni* kao što je savršen Otac
vaš nebeski!«

Milostinja u skrovitosti

23 5; Lk 16 14-15; Iv 5 44; 12 43

6 »Pazite da svoje pravednosti[h] ne činite pred
ljudima da vas oni vide. Inače, nema vam
plaće u vašeg Oca koji je na nebesima. 2 Kada dakle
dijeliš milostinju, ne trubi pred sobom, kako to u
sinagogama i na ulicama čine licemjeri[i] da bi ih
ljudi hvalili. Zaista, kažem vam, primili su svoju
plaću. 3 Ti naprotiv, kada daješ milostinju – neka ti
ne zna ljevica što čini desnica, 4 da tvoja milostinja
bude u skrovitosti. I Otac tvoj, koji vidi u skrovitosti,
uzvratit će ti!«

Am 4 5; Mt 15 7; 22 18; 23 13-15; Ps 139 2-3

Molitva u skrovitosti

5 »Tako i kad molite[j], ne budite kao licemjeri.
Vole moliti stojeći u sinagogama i na raskršćima
ulica da se pokažu ljudima. Zaista, kažem vam,
primili su svoju plaću. 6 Ti naprotiv, kad moliš, uđi
u svoju sobu, zatvori vrata i pomoli se svomu Ocu,
koji je u skrovitosti. I Otac tvoj, koji vidi u skrovitosti,
uzvratit će ti.«

Iz 26 20; 2 Kr 4 33; Dn 6 11

Prava molitva. Očenaš

Prop 5 1; Sir 7 14; ||Lk 11 2-4; Izl 36 23; Iv 17 6, 26; Mt 26 39, 42p; Dn 4 32; Izr 30 8-9; Iv 6 32, 35; 18 21-35; Ef 4 32

7 »Kad molite, ne blebećite kao pogani. Misle da
će s mnoštva riječi biti uslišani. 8 Ne nalikujte na
njih. Ta zna vaš Otac što vam treba i prije negoli
ga zaištete. 9 Vi, dakle, ovako molite[k]:
'Oče naš, koji jesi na nebesima!
Sveti se ime tvoje!
10 Dođi kraljevstvo tvoje!
Budi volja tvoja
kako na nebu tako i na zemlji!
11 Kruh naš svagdanji[l] daj nam danas!
12 I opusti nam duge naše
kako i mi otpustismo

a) Taj je obrazac očito bio dobro poznat (usp. 2 Kor 1,17; Jak 5,12). Može se protumačiti na različite načine i značiti: 1. istinitost: ako jest »da«, recite da; ako jest »ne«, recite ne; 2. iskrenost: neka riječ »da« (ili »ne«) na ustima odgovara uvjerenju »da« (ili »ne«) u srcu; 3. svečanost: ponavljanje »da« ili »ne« bilo bi svečani oblik tvrdnje ili nijekanja pa bi bilo suvišno zakletvom prizivati božanstvo.
b) Vidi primjere u rr. 39–40. Riječ je o zlu kojim čovjek oštećuje samog sebe: zabranjeno je opirati mu se osvetnički, uzvraćajući zlo za zlo (po židovskom pravilu o jednakoj odmazdi – *ius talionis* – r. 38; usp. Izl 21,25+; Ps 5,11+). Isus ne zabranjuje dostojno se opirati nepravednim napadima (usp. Iv 18,22s) niti boriti se protiv zla u svijetu.
c) Kao zalog (usp. Izl 22,25s; Pnz 24,12s). U zalog se smjela uzeti samo donja haljina, ne gornja. Očit je namjerno paradoksalni obrat te misli (usp. 19,24).
d) Drugi dio ove zapovijedi ne nalazi se u ovakvu obliku u Zakonu, a ne bi ni spadao u Zakon. Ovakav nategnuti izričaj posljedica je aramejskog izvornika koji nema smisla za nijanse. On znači: »Nisi dužan ljubiti svog neprijatelja.« Usp. Lk 14,26 i njegovu paralelu Mt 10,37. Ipak u Sir 12,4–7 te u kumranskim spisima (1QS 1,10; i dr.) nalazimo gnušanje nad grešnicima, koje nije daleko od mržnje i na koje je Isus mogao misliti.
e) Dod.: »Činite dobro onima koji vas mrze.«
f) Dod.: »i za one koji vas zlostavljaju.«
g) Ugonjivači poreza, koji su zbog pohlepna utjerivanja poreza bili omraženi u javnosti (usp. 9,10; 18,17+).
h) Var.: »svoje milostinje«. Riječ je o dobrim djelima koja čovjeka čine pravednim pred Bogom. Glavna su za Židove bila: milostinja (rr. 2–4), molitva (rr. 5–6) i post (rr. 16–18).
i) Ovaj se naziv, uperen protiv svake usiljene i bučne pobožnosti, u Isusovu duhu posebno primjenjuje na farizejsku sljedbu (v. 15,7; 22,18; 23,13–15).
j) Isus je svojim primjerom (Mt 14,23) i svojim poukama poučavao učenike da treba i kako treba moliti. Molitva treba biti ponizna pred Bogom (Lk 18,10–14) i pred ljudima (Mt 6,5–6; Mk 12,40p), više izraz srca nego usana (Mt 6,7), puna povjerenja u Očevu dobrotu (Mt 6,8; 7,7–11p) te uporna sve do bezočnosti (Lk 11,5–8; 18,1–8). Biva uslišan tko moli s vjerom (Mt 21,22p), u ime Isusovo (Mt 18,19–20; Iv 14,13–14; 15,7.16; 16,23–27) i prosi dobre stvari (Mt 7,11), kao što je Duh Sveti (Lk 11,13), oproštenje (Mk 11,25), dobro progonitelja (Mt 5,44p; usp. Lk 23,34), nadasve dolazak kraljevstva Božjega i zaštita u vrijeme eshatološke kušnje (Mt 24,20p; 26,41p; Lk 21,36; usp. Lk 22,31–32). Sve to u biti sadrži molitva koju je Isus iznio kao uzorak (Mt 6,9–15p).
k) *Oče naš* sadrži u Matejevoj redakciji sedam prošnja. Mt voli taj broj: donosi u rodoslovlju dvaput po sedam naraštaja (1,17), sedam blaženstava (5,3+), sedam prispodoba (13,3+); treba oprostiti ne sedam puta nego sedamdeset sedam puta (18,22), sedam Isusovih »jao« protiv farizeja (23,13+), sedam dijelova Evanđelja (usp. Uvod u sinoptička evanđelja, str. 1388). Možda je Matej temeljnom tekstu (Lk 11,2–4) dodao treću i sedmu prošnju da bi dobio broj sedam (usp. 7,21; 21,31; 26,42 te »Zloga« u 13,19.38).
l) Tradicionalni i vjerojatni prijevod teške grčke riječi *epiousious.* Može se prevesti i »potreban za opstanak« te »sutrašnji«. Na svaki

26 41p dužnicima svojim!
Iv 17 11, 15; 1 Iv 2 14+ [13]I ne uvedi nas u napast,
2 Sol 3 3 nego izbavi nas od Zloga[a]!'«
||Mk 11 25 [14]»Doista, ako vi otpustite ljudima njihove prije-
Sir 28 1-5; Mt 5 7 stupke, otpustit će i vama Otac vaš nebeski. [15]Ako
li vi ne otpustite ljudima, ni Otac vaš neće otpustiti
Ef 4 32; Kol 3 13; Jak 2 13 vaših prijestupaka.«

Post u skrovitosti

[16]»I kad postite, ne budite smrknuti kao licemje-
ri. Izobličuju lica da pokažu ljudima kako poste.
Zaista, kažem vam, primili su svoju plaću. [17]Ti na-
Jdt 10 3 protiv, kad postiš, pomaži glavu i umij lice [18]da ne
Iz 58 3 zapaze ljudi kako postiš, nego Otac tvoj, koji je u
skrovitosti. I Otac tvoj, koji vidi u skrovitosti, uz-
vratit će ti.«

Osigurano blago

||Lk 12 33-34; Job 22 24-26
Jak 5 2-3; Mt 19 21 [19]»Ne zgrćite sebi blago na zemlji, gdje ga moljac
i rđa nagrizaju i gdje ga kradljivci potkapaju i kra-
du. [20]Zgrćite sebi blago na nebu, gdje ga ni moljac
ni rđa ne nagrizaju i gdje kradljivci ne potkapaju
niti kradu. [21]Doista, gdje ti je blago, ondje će ti
biti i srce.«

Nutarnja svjetlost

||Lk 11 34-35

[22]»Oko je tijelu svjetiljka. Ako ti je dakle oko
bistro, sve će tijelo tvoje biti svijetlo. [23]Ako ti je
pak oko nevaljalo, sve će tijelo tvoje biti tamno.
Ako je dakle svjetlost koja je u tebi – tamna, ko-
lika će istom tama biti[b]?«

Ne može se služiti dvojici gospodara

||Lk 16 13; Mt 5 3-4; 19 21-26

[24]»Nitko ne može služiti dvojici gospodara. Ili će
jednoga mrziti, a drugoga ljubiti; ili će uz jednoga
prianjati, a drugoga prezirati. Ne možete služiti
Bogu i bogatstvu.«

Pouzdanje u Božju providnost

||Lk 12 22-31; Ps 127

[25]»Zato vam kažem: Ne budite zabrinuti za život
svoj: što ćete jesti, što ćete piti; ni za tijelo svoje:
u što ćete se obući. Zar život nije vredniji od jela
i tijelo od odijela?«
[26]»Pogledajte ptice nebeske! Ne siju, ne žanju
niti sabiru u žitnice, pa ipak ih hrani vaš nebeski
Otac. Zar niste vi vredniji od njih? [27]A tko od vas
zabrinutošću može svome stasu dodati jedan lakat?
[28]I za odijelo što ste zabrinuti? Promotrite poljske
ljiljane, kako rastu! Ne muče se niti predu. [29]A ka-
žem vam: ni Salomon se u svoj svojoj slavi ne zao- 1 Kr 10 1-29
djenu kao jedan od njih. [30]Pa ako travu poljsku,
koja danas jest a sutra se u peć baca, Bog tako
odijeva, neće li još više vas, malovjerni?«
[31]»Nemojte dakle zabrinuto govoriti: 'Što ćemo
jesti?' ili: 'Što ćemo piti?' ili: 'U što ćemo se obu-
ći?' [32]Ta sve to pogani ištu. Zna Otac vaš nebeski
da vam je sve to potrebno. [33]Tražite stoga najprije Iz 51 1
Kraljevstvo i pravednost njegovu, a sve će vam se
ostalo dodati. [34]Ne budite dakle zabrinuti za sutra.
Sutra će se samo brinuti za se. Dosta je svakom Jak 4 13-14
danu zla njegova.«

Ne sudite!

||Lk 6 37-42; Rim 2 1-2

7 »Ne sudite da ne budete suđeni[c]! [2]Jer sudom 1 Kor 4 5
kojim sudite bit ćete suđeni. I mjerom kojom
mjerite mjerit će se vama. [3]Što gledaš trun u oku ||Mk 4 24
brata svojega, a brvna u oku svome ne opažaš? [4]Ili Iv 8 7
kako možeš reći bratu svomu: 'De da ti izvadim
trun iz oka', a eto brvna u oku tvom? [5]Licemjere,
izvadi najprije brvno iz oka svoga pa ćeš onda do-
bro vidjeti izvaditi trun iz oka bratova!«

Ne obeščaćujte svetinje!

[6]»Ne dajte svetinje psima[d]! Niti svoga biserja ba- Izr 23 9
cajte pred svinje da ga ne pogaze nogama pa se Sir 22 9-10
okrenu i rastrgaju vas.«

način, misao je da od Boga treba tražiti potporu nužnu za materijalni život, ali samo to, ne bogatstvo i obilje. – Oci su ovaj zaziv primijenili na vjersku hranu, kruh riječi Božje i euharistijski kruh. Usp. Iv 6,22+.
a) Ili »od zla«. Dod. u nekim rkpp.: »Jer tvoje je Kraljevstvo i moć i slava uvijeke. Amen« nastao je pod utjecajem liturgije.
b) S materijalnim svjetlom, koje zdravo ili bolesno oko omogućuje ili uskraćuje tijelu, uspoređeno je duhovno svjetlo koje obasjava dušu: ako je ono zamračeno, zaslijepljenost će biti gora od fizičkog sljepila.
c) Ne sudite *druge*, da vas ne osudi *Bog*. Isto i u slijedećem r. Usp. Jak 4,12.
d) Riječ je o svetoj hrani, o mesu životinja žrtvovanih u Hramu (usp. Izl 22,30; Lev 22,14). – Tako ni dragocjeni i sveti nauk ne treba izlagati ljudima koji su ga nesposobni prihvatiti i koji bi ga mogli zloupotrijebiti. Tekst ovdje ne određuje pobliže tko su ti ljudi: neprijateljski raspoloženi Židovi ili pogani (usp. 15,26+)?

Uspješnost molitve

||Lk 11 9-13; Pnz 4 29+; Mt 10 19; Mk 11 24; Lk 18 1-8; Iv 14 13; Jak 1 5+; Jak 1 5, 17; 1 Iv 5 14-15; 3 22

7»Ištite i dat će vam se! Tražite i naći ćete! Kucajte i otvorit će vam se! 8Doista, tko god ište, prima; i tko traži, nalazi; i onomu koji kuca otvorit će se. 9Ta ima li koga među vama da bi svojemu sinu, ako ga zaište kruha, kamen dao? 10Ili ako ribu zaište, zar će mu zmiju dati? 11Ako dakle vi, iako zli, znate dobrim darima darivati djecu svoju, koliko li će više Otac vaš, koji je na nebesima, dobrima obdariti one koji ga zaištu!«

Zlatno pravilo[a]

||Lk 6 31; Tob 4 15; Rim 13 8-10

12»Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima. To je, doista, Zakon i Proroci.«

Dva puta[b]

||Lk 13 24; Pnz 30 15+; Ps 1 1+; Iv 10 9-10; Mt 19 24p

13»Uđite na uska vrata! Jer široka su vrata i prostran put[c] koji vodi u propast i mnogo ih je koji njime idu. 14O kako su uska vrata i tijesan put koji vodi u Život i malo ih je koji ga nalaze!«

Lažni proroci

Otk 13 11; 19 20; 2 Pt 2 1-3; Pnz 13 2-6; 10 9-22; ||Lk 6 43-44; Jak 3 12; Sir 27 6; = 12 33; Gal 5 19-24

15»Čuvajte se lažnih proroka[d] koji dolaze k vama u ovčjem odijelu, a iznutra su vuci grabežljivi. 16Po njihovim ćete ih plodovima prepoznati. Bere li se s trnja grožđe ili s bodljike smokve? 17Tako svako dobro stablo rađa dobrim plodovima, a nevaljalo stablo rađa plodovima zlim. 18Ne može dobro stablo donijeti zlih plodova niti nevaljalo stablo dobrih plodova. 19Svako stablo koje ne rađa dobrim plodom siječe se i u oganj baca. 20Dakle: po plodovima ćete ih njihovim prepoznati.«

= 3 10p; Iv 15 6

Pravi učenici

||Lk 6 46; Iz 29 13; Am 5 21+; ||Lk 13 26-27; Mt 25 11-12; Ps 6 9

21»Neće u kraljevstvo nebesko ući svaki koji mi govori: 'Gospodine, Gospodine!', nego onaj koji vrši volju Oca mojega, koji je na nebesima. 22Mnogi će me u onaj dan pitati[e]: 'Gospodine, Gospodine! Nismo li mi u tvoje ime prorokovali, u tvoje ime đavle izgonili, u tvoje ime mnoga čudesa činili?' 23Tada ću im kazati: 'Nikad vas nisam poznavao! *Nosite se od mene, vi bezakonici[f]!'*«

Kuća na stijeni i kuća na pijesku. Zaključak besjede na gori

||Lk 6 47-49; Izr 10 25; 12 3, 7; 1 Iv 2 17; Ez 13 10-14; Job 8 15; ||Lk 7 1; ||Mk 1 22; ||Lk 4 32

24»Stoga, tko god sluša ove moje riječi i izvršava ih, bit će kao mudar čovjek koji sagradi kuću na stijeni. 25Zapljušti kiša, navale bujice, duhnu vjetrovi i sruče se na tu kuću, ali ona ne pada. Jer – utemeljena je na stijeni.«

26»Naprotiv, tko god sluša ove moje riječi, a ne vrši ih, bit će kao lud čovjek koji sagradi kuću na pijesku. 27Zapljušti kiša, navale bujice, duhnu vjetrovi i sruče se na tu kuću i ona se sruši. I bijaše to ruševina velika.«

28Kad Isus završi ove svoje besjede, mnoštvo osta zaneseno njegovim naukom. 29Ta učio ih kao onaj koji ima vlast, a ne kao njihovi pismoznanci.

III. Propovijedanje novoga Božjeg svijeta

1. PRIPOVJEDNI DIO: DESET ČUDESA

Ozdravljenje gubavca

||Mk 1 40-45; ||Lk 5 12-16

8 Kad je Isus sišao s gore, pohrli za njim silan svijet. 2I gle, pristupi neki gubavac, pokloni mu se do zemlje i reče: »Gospodine, ako hoćeš, možeš me očistiti.« 3Isus pruži ruku i dotakne ga se govoreći: »Hoću, očisti se!« I odmah se očisti

a) Ovo načelo ponašanja bilo je dobro poznato u starini, osobito u židovstvu (usp. Tob 4,15; Aristejevo pismo, Targum Lev 19,18; Hilel, Filon itd.) ali u negativnu obliku: Ne činite drugima što ne želite da vama drugi čine. Isus, a nakon njega kršćanski spisi, daju tom načelu pozitivni naboj, što je mnogo zahtjevnije.
b) Nauk o dva puta, putu dobra i putu zla, između kojih ljudi trebaju birati, stara je i proširena tema u židovstvu (usp. Pnz 30,15–20; Ps 1; Izr 4,18–19; 12,28; 15,24; Sir 15,17; 33,14). Izražen je u maloj moralnoj raspravi koja nam je sačuvana u *Didahé* te u latinskom prijevodu ovog djelca *Doctrina apostolorum*. Smatra se da je ona utjecala na Mt 5,14–18; 7,12–14; 19,16–26; 22,34–40 te na Rim 12,16–21; 13,8–12.
c) BJ usvaja var.: »... širok je i prostran put«.
d) Lažni učitelji koji zavode narod prividnom pobožnošću, a zapravo idu za svojim sebičnim interesima (usp. 24,4s.24).
e) Dan posljednjeg suda.
f) Koji su sav svoj nauk zaklanjali za »predaju« starih (usp. 15,2). Dod.: »... i farizeji«.

od gube[a]. [4]Kaže mu Isus: »Pazi, nikomu ne kazuj,
Mk 1 34+ nego idi, *pokaži se svećeniku* i prinesi dar što ga
Lev 14 1-32 propisa Mojsije, njima za svjedočanstvo.«

||Lk 7 1-10 ||Iv 4 46-53 Vjera jednoga rimskog satnika

[5]Kad uđe u Kafarnaum, pristupi mu satnik pa ga
zamoli: [6]»Gospodine, sluga mi leži kod kuće uzet,
u strašnim mukama.« [7]Kaže mu: »Ja ću doći izlije-
Lk 5 8 čiti ga.« [8]Odgovori satnik: »Gospodine, nisam do-
Ps 33 9; 107 20 stojan da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ
i izliječen će biti sluga moj. [9]Ta i ja, premda sam
Bar 3 33-35 čovjek pod vlašću, imam pod sobom vojnike pa
reknem jednomu: 'Idi!' – i ode, drugomu: 'Dođi!'
– i dođe, a sluzi svomu: 'Učini to' – i učini.«
[10]Čuvši to, zadivi se Isus i reče onima koji su išli
za njim: »Zaista, kažem vam, ni u koga u Izraelu
||Lk 13 28-29 ne nađoh tolike vjere[b]. [11]A kažem vam: Mnogi će
Rim 11 11 *s istoka i zapada* doći i sjesti za stol[c] s Abrahamom,
Izakom i Jakovom u kraljevstvu nebeskom, [12]a si-
Iv 8 12+ novi će kraljevstva[d] biti izbačeni van u tamu. Ondje
13 42, 50 će biti plač i škrgut zubi[e].«
22 13; 24 51; 25 30 [13]I reče Isus satniku: »Idi, neka ti bude kako si
vjerovao!« I ozdravi sluga u taj čas.

Ozdravljenje Petrove punice i drugih bolesnika ||Mk 1 29-31 ||Lk 4 38-39

[14]Ušavši u kuću Petrovu, Isus ugleda njegovu pu-
nicu koja ležaše u ognjici. [15]Dotače joj se ruke i
pusti je ognjica. Ona ustade i posluživaše mu. 9 25p Mk 9 27 Dj 3 7
[16]A uvečer mu doniješe mnoge opsjednute. On
izagna duhove riječju i sve bolesnike ozdravi – [17]da ||Mk 1 32-34 ||Lk 4 40-41
se ispuni što je rečeno po Izaiji proroku: *On slabo-* Iz 53 4
sti naše uze i boli ponese[f]. Iv 1 29

Zahtjevi apostolskog zvanja ||Lk 9 57-60

[18]Kad Isus vidje mnoštvo oko sebe, zapovjedi da
se prijeđe prijeko[g]. [19]I pristupi jedan pismoznanac
te mu reče: »Učitelju, za tobom ću kamo god ti
pošao.« [20]Kaže mu Isus: »Lisice imaju jazbine i
ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji[h] nema gdje Ps 84 4
bi glavu naslonio.« 2 Kor 8 9
[21]Drugi mu od učenika reče: »Gospodine, dopu- Post 50 5
sti mi da prije odem i pokopam svoga oca.« [22]Isus Tob 4 3
mu kaže: »Hajde za mnom i pusti neka mrtvi poka- Mt 4 20, 22;
paju svoje mrtve.« 10 37p

a) Ovim čudima Isus očituje svoju moć nad prirodom (8,23–27; 14,22–23p), posebno nad bolešću (8,1–4.5–13.14–15; 9,1–8.20–22.27–31; 14,34–36; 15,30; 20,29–34 i p; Mk 7,32–37; 8,22–26; Lk 14,1–6; 17,11–19; Iv 5,1–16; 9,1–41), nad smrću (Mt 9,23.26p; Lk 7,11–17; Iv 11,1–44) te nad zlodusima (Mt 8,29+). Isusova se čuda razlikuju svojom jednostavnošću od helenističkih i židovskih rabinskih čudesnih pojava te osobito duhovnim i simbolskim značenjem. Ona najavljuju kaznu (21,18–22p) i darove mesijanskog vremena (11,5+; 14,13–21; 15,32–39p; Lk 5,4–11; Iv 2,1–11; 21,4–14), otvaraju razdoblje pobjede Duha nad vlašću sotone (8,29+), nad silama zla, grijeha (9,2+) i bolesti (8,17+). Isus ih ponekad čini iz sućuti (20,34; Mk 1,41; Lk 7,13). Cilj im je osobito da utvrđuju vjeru (8,10+; Iv 2,11+). Isus nerado i tek dobro promislivši čini čuda te kad ih čini, traži da se ne razglašuju (Mk 1,34+). Upozorava da će njegovo uskrsnuće biti presudno čudo (12,39–40). Tu moć ozdravljanja dao je Isus apostolima kad ih je poslao da propovijedaju Kraljevstvo (10,1.8p). Stoga po Mt Isus šalje apostole (10) nakon niza od deset čuda (8 – 9), znakova Isusovih izaslanika (Mk 16,17s; Dj 2,22; usp. Dj 1,8+).

b) Isus traži takvu vjeru od početka svoga djelovanja (Mk 1,15) i stalno će je tražiti. Ona je pouzdanje i predanje, gibanje kojim se čovjek odriče oslanjanja na vlastite misli i snagu da bi se prepustio riječi i snazi Onoga u kojeg vjeruje (Lk 1,20.45; Mt 21,32p; Mt 25,21.23). Isus takvu vjeru traži posebno kad čini čuda (8,13; 9,2p.22p.28–29; 15,28; Mk 5,36p; 10,52p; Lk 17,19), koja nisu toliko djela milosrđa koliko znakovi njegova poslanja i Kraljevstva (8,3+; usp. Iv 2,11+). On ih ne može činiti ako ne nađe te vjere koja im daje pravi smisao (12,38–39; 13,58p; 16,1–4). Vjera je težak čin poniznosti, jer traži žrtvu duha i svega bića (18,6p). Mnogi ga odbijaju, posebno u Izraelu (8,10p; 15,28; 27,42p; Lk 18,8) ili ga čine polovično (Mk 9,24; Lk 8,13). Sami su učenici spori u vjerovanju (8,26p; 14,31; 16,8; 17,20p), čak i nakon uskrsnuća (28,17; Mk 16,11–14; Lk 24,11.25.41). Vrlo iskrenu vjeru njihova predstojnika, »Stijene« (16,16–18), pokolebat će sablazan Isusove muke (26,69–75p), ali će na kraju očvrsnuti (Lk 22,32). Kad je snažna, vjera izvodi divote (17,20p; 21,21p; Mk 16,17), postiže sve (21,22p; Mk 9,23), posebno oproštenje grijeha (9,2p; Lk 7,50) te spasenje kojemu je neophodni uvjet (Lk 8,12; Mk 16,16; usp. Dj 3,16+).

c) Na podlozi Iz 25,6; 55,1–2; Ps 22,27; i dr. židovstvo je često radost mesijanskog vremena prikazivalo slikom gozbe. Usp. 22,2–14; 26,29p; Lk 14,15; Otk 3,20; 19,9.

d) Tj. Židovi, prirodni baštinici obećanja. Mjesto onih Židova koji ne uzvjeruju u Krista preuzet će pogani.

e) Biblijska slika za srdžbu i bijes bezbožnika u odnosu na pravedne. Usp. Ps 35,16; 37,12; 112,10; Job 16,9. Ona kod Mateja izražava osudu.

f) Izaija kaže da je »Sluga« na sebe »uzeo« naše patnje svojom zadovoljštinskom patnjom. Po Mt ih je Isus »uzeo« otklanjajući ih čudesnim odzravljenjima. To tumačenje, naoko nategnuto, u zbilji izriče duboku teološku istinu. Budući da je Isus kao »Sluga« došao uzeti na se zadovoljštinu za grijehe, mogao je ljude oslobađati od tjelesnih nevolja koje su posljedica i kazna grijeha.

g) Na istočnu obalu Tiberijadskog jezera.

h) Ovaj naziv postoji osim u Evanđeljima (usp. Iv 3,14+, još samo u Dj 7,56; Otk 1,13; 14,14). Isus je sigurno sam sebe tako zvao, i to pretežno da bi s jedne strane izrazio svoja poniženja (8,20; 11,19; 20,28), posebno u muci (17,22; i dr.) te s druge strane najavio eshatonsko slavodobiće uskrsnuća (17,9), slavnog ponovnog dolaska (24,30) i općeg suda (25,31). Sam izričaj nosi aramejski prizvuk te prvotno označuje »čovjeka« (Ez 2,1+) te svojom jednostavnošću usmjeruje pozornost na skromnu ljudskost. Budući pak da ga Dn 7,13+ te nakon njega apokaliptički spisi (Henok) primjenjuju na neki transcendentalni lik nebeskog porijekla koji će od Boga primiti eshatonsko kraljevstvo, taj je izričaj tajnovito ali dovoljno jasno upućivao na pravo značenje Isusova mesijanstva (usp. Mk 1,34+; Mt 13,13+). Izričita izjava pred Velikim vijećem (26,64+) trebala je raspršiti svaku nedoumicu.

||Mk 4 35-41
||Lk 8 22-25
Stišana oluja[aa]

23 Kad uđe u lađu, pođoše za njim njegovi učeni-
Jon 1 4s ci. 24 I gle, žestok vihor nasta na moru tako da lađu
prekrivahu valovi. A on je spavao. 25 Oni pristupiše
i probudiše ga govoreći: »Gospodine, spasi, pogi-
6 30; 8 10+ bosmo!« 26 Kaže im: »Što ste plašljivi, malovjerni?«
Tada ustade i zaprijeti vjetrovima i moru te nasta
Ps 65 8+ velika utiha. 27 A ljudi su u čudu pitali: »Tko je taj
da mu se i vjetrovi i more pokoravaju?«

||Mk 5 1-20
||Lk 8 26-39
Opsjednuti iz Gadare

28 I kada dođe prijeko, u gadarski kraj[a], eto mu u
susret dvaju opsjednutih[b]: izlazili su iz grobnica,
silno goropadni, te nitko nije mogao proći onim
putem. 29 I gle, povikaše: »Što ti imaš s nama, Sine
4 3+ Božji? Došao si ovamo prije vremena mučiti nas[c]?«
30 A podalje od njih paslo je veliko krdo svinja.
31 Zlodusi ga zaklinjahu: »Ako nas istjeraš, pošalji
nas u ovo krdo svinja.« 32 On im reče: »Idite!« Oni
iziđoše i uđoše u svinje. I gle, sve krdo jurnu niz
obronak u more i podavi se u vodama.
33 A svinjari pobjegoše, odoše u grad te razglasiše
sve, napose o opsjednutima. 34 I gle, sav grad iziđe
u susret Isusu. Kad ga ugledaše, zamole ga da ode
iz njihova kraja.

Ozdravljenje uzetoga ||Mk 2 1-12 ||Lk 5 17-26

9 I ušavši u lađu, preplovi i dođe u svoj grad[d].
2 Kad gle, doniješe mu uzetoga koji je ležao
na nosiljci. Vidjevši njihovu vjeru, reče Isus uzeto- 8 10+
mu: »Hrabro, sinko, otpuštaju ti se grijesi[e]!«
3 A gle, neki od pismoznanaca rekoše u sebi: »O- Iv 10 33-36
vaj huli!« 4 Prozrevši njihove misli, Isus reče: »Za- Iv 1 48+
što snujete zlo u srcima? 5 Ta što je lakše reći: 'Ot- Lk 7 48
puštaju ti se grijesi' ili reći: 'Ustani i hodi[f]'? 6 Ali da Dn 7 14
znate: vlastan je Sin Čovječji na zemlji otpuštati Iv 5 27
grijehe!« Tada reče uzetomu: »Ustani, uzmi no- Iv 5 8
siljku i pođi kući!«
7 I on usta te ode kući.
8 Kad mnoštvo to vidje, zaprepasti se i poda slavu 8 3+
Bogu koji takvu vlast dade ljudima[g].

Poziv Mateja ||Mk 2 13-14 Lk 5 27-28

9 Odlazeći odande, ugleda Isus čovjeka zvanog
Matej[h] gdje sjedi u carinarnici. I kaže mu: »Pođi za 4 19
mnom!« On usta i pođe za njim.
10 Dok je Isus bio u kući za stolom, gle, mnogi ||Mk 2 15-17
carinici i grešnici[i] dođoše za stol s njime i njegovim ||Lk 5 29-32
učenicima. 11 Vidjevši to, farizeji stanu govoriti: Lk 15 1-2 19 1-10
»Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grešnicima?« 3 7+
12 A on, čuvši to, reče: »Ne treba zdravima liječ- 1 Tim 1 15
nika, nego bolesnima. 13 Hajdete i proučite što zna-
či: *milosrđe mi je milo, a ne žrtva*[j]. Ta ne dođoh = 12 7 Hoš 6 6
zvati pravednike, nego grešnike.« Lk 19 10

aa) Mt nakon izreka o pozivu donosi izvještaj o oluji na jezeru i tako jasno očituje dubok smisao potonjega: krug učenika u lađi na uzburkanim valovima postaje slika Crkve, zajednice onih koji su se pridružili Kristu (usp. i 10,1+). Ona može odoljeti svim olujama vremena jer je Gospodin usred nje. Spasiteljsko djelovanje proslavljenoga Krista očitovano na Crkvi trebalo bi iz ljudi svih vremena mamiti pitanje r. 27. Slika Crkve kao »Petrove lađe« ima dugu povijest u kršćanskoj pobožnosti.

a) Tako nazvan po gradu Gadari, smještenu jugoistočno od jezera. Var.: »gerasenski« (Mk; Lk i Mt u Vg), dolazi od imena jednog drugog grada, Gerase ili možda Horsije. Var.: »gergesenski« je Origenova pretpostavka.

b) Dva opsjednuta, u Mk i Lk jedan. To vrijedi i za dva slijepca u Jerihonu (20,30) te dva slijepca u Betsaidi (9,27 – opis je toga čuda stvoren po uzoru na prethodni). Udvostručavanje je osoba zacijelo Matejev stilski postupak.

c) Do sudnjeg dana zlodusi imaju izvjesnu slobodu djelovanja na zemlji (Otk 9,5). Oni to najradije čine opsjedajući ljude (12,43–45+). Opsjednuće često prati bolest koja je, kao posljedica grijeha (9,2+), još jedno očitovanje opsjednuća sotonina (Lk 13,16). Izgoni đavla prikazani su u Evanđelju ponekad baš kao izgoni (tako ovdje; usp. 15,21–29p; Mk 1,23–28p; Lk 8,2), češće pak kao ozdravljenja od bolesti (9,32–34; 12,22–24p; 17,14–18p; Lk 13,10.17). Svojom vlašću nad zlim duhovima Isus razara moć sotone (12,28p; Lk 10,17–19; usp. Lk 4,6; Iv 12,31+) te otpočinje mesijansko kraljevstvo kojemu je svojstveno obećanje Duha Svetoga (Iz 11,2+; Jl 3,1s). Ako ljudi odbijaju prepoznati ga (12,24–32), sami ga demoni prepoznaju (ovdje; Mk 1,24p; 3,11p; Lk 4,41; Dj 16,17; 19,15). Tu moć izgonjenja zloduha Isus daje svojim učenicima zajedno s njome povezanom (8,3+; 4,24; 8,16p; Lk 13,32) sposobnošću čudesnog ozdravljivanja (10,1.8p).

d) Kafarnaum (usp. 4,13).

e) Isus ozdravlja svega čovjeka. Tjelesno je ozdravljenje znak dubinskoga ozdravljenja. Oproštenje grijeha već uključuje obećanje ozdravljenja, jer su se bolesti smatrale posljedicom grijeha koji je učinio bolesnik ili njegovi roditelji (usp. 8,29; Iv 5,14; 9,2).

f) Otpustiti grijehe duše po sebi je teže nego ozdraviti tijelo, ali je to lakše *reći*, jer se to izvana ne može provjeriti.

g) Važna je množina, jer Matej vjerojatno misli na službenike Crkve koji su tu vlast primili od Krista (18,18).

h) Isti onaj kojega Marko i Luka zovu Levijem.

i) Ljudi koji su zbog svojega vladanja ili ozloglašena zanimanja (usp. 5,46+) bili »nečisti« te ih se trebalo kloniti. Posebno su bili osumnjičeni da ne obdržavaju mnoštvo propisa o jelima, iz čega je nastao problem blagovanja s njima (Mk 7,3–4.14–23p; Dj 10,15+; 15,20+; Gal 2,12; usp. 1 Kor 8 – 9; Rim 14).

j) Bog više voli unutrašnje osjećaje iskrena i samilosna srca nego strogo i izvanjsko obdržavanje Zakona. To je česta tema u proroka (Am 5,21+).

||Mk 2 18-22 ||Lk 5 33-39
Rasprava o postu

14 Tada pristupe k njemu Ivanovi[a] učenici govore-
ći: »Zašto mi i farizeji postimo, a učenici tvoji ne
Iv 3 29+ poste?« 15 Nato im Isus reče: »Mogu li svatovi tugo-
vati dok je s njima zaručnik[b]? Doći će već dani kad
će im se ugrabiti[c] zaručnik, i tada će postiti!«
2 Kor 5 17 16 »A nitko ne stavlja krpe od sirova sukna na
Gal 1 6; 4 9 staro odijelo, jer zakrpa vuče s odijela pa nastane
Iv 1 17 još veća rupa.«
17 »I ne ulijeva se novo vino u stare mješine.
Job 32 19 Inače se mješine proderu, vino prolije, a mješine
propadnu. Nego, novo se vino ulijeva u nove mje-
šine pa se oboje sačuva[d].«

||Mk 5 21-43 ||Lk 8 40-56
Ozdravljenje bolesne žene i uskrišenje Jairove kćeri

18 Dok im on to govoraše, gle, pristupi neki glavar[e],
pokloni mu se do zemlje i reče: »Kći mi, evo, umri-
je, ali dođi, stavi ruku na nju, i oživjet će.«
1 Tim 4 14+ 19 Isus usta te s učenicima pođe za njim. 20 I gle,
neka žena koja bolovaše dvanaest godina od krva-
23 5+ renja priđe odostraga i dotaknu se skuta njegove
14 36 haljine. 21 Mislila je: »Dotaknem li se samo njegove
Dj 19 12 haljine, spasit ću se.« 22 A Isus se okrenu i vidjevši
Mt 8 10+ je reče: »Hrabro, kćeri, vjera te tvoja spasila.« I
žena bi spašena od toga časa.
23 I uđe Isus u kuću glavarovu. Ugleda svirače i
Iv 11 11-13 bučno mnoštvo[f] pa 24 reče: »Odstupite! Djevojka
nije umrla, nego spava.« Oni mu se podsmjehiva-
hu.
25 A kad je svijet bio izbačen, uđe on, primi dje-
vojku za ruku i ona bî uskrišena. 26 I razglasi se to 8 15+
po svem onom kraju. 8 3+

Dva slijepca 20 29-34

27 Kad je Isus odlazio odande, pođu za njim dva
slijepca vičući: »Smiluj nam se, Sine Davidov[g]!« 28 A
kad uđe u kuću, pristupe mu slijepci. Isus im kaže:
»Vjerujete li da mogu to učiniti?« Kažu mu: »Da, 8 10+
Gospodine!« 29 Tada se dotače njihovih očiju govo-
reći: »Neka vam bude po vašoj vjeri.« 30 I otvoriše
im se oči. A Isus im poprijeti: »Pazite da nitko ne Mk 1 34+
dozna!« 31 Ali oni, izišavši, raznijeleše glas o njemu
po svem onom kraju.

Opsjednuti njemak = 12 22-24 ||Lk 11 14-15

32 Tek što oni iziđoše, gle, doniješe mu njemaka
opsjednuta. 33 Pošto izagna đavla, progovori nje- 8 29+
mak. Mnoštvo se čudom čudilo i govorilo: »Nikada
se takvo što ne vidje u Izraelu!« 34 A farizeji govora- Mk 7 37
hu: »Po poglavici đavolskome izgoni đavle[h].«

Ovce bez pastira

35 I obilazio je Isus sve gradove i sela učeći po = 4 23
njihovim sinagogama, propovijedajući Evanđelje o
Kraljevstvu i liječeći svaku bolest i svaku nemoć. Mk 1 1+
36 Vidjevši mnoštvo, sažali mu se nad njim jer bi- ||Mk 6 34
jahu izmučeni i oplrvani *kao ovce bez pastira*[i].
37 Tada reče svojim učenicima: »Žetve je mnogo, a ||Lk 10 2
radnikâ malo. 38 Molite dakle gospodara žetve da
pošalje radnike u žetvu svoju.« Iv 4 35-38

a) Ivana Krstitelja. Njegovi učenici, kao i farizeji, postili su dodatne postove da bi svojom pobožnošću ubrzali dolazak Kraljevstva (usp. Lk 18,12).
b) Zaručnik je Isus čiji pratioci, »svatovi« ne mogu postiti jer je s njime već počelo mesijansko vrijeme.
c) Jasna najava Isusove smrti.
d) Stara odjeća ili stare mješine jest židovstvo u onome što u njemu više ne služi rasporedbi spasenja. »Sirovo« neuvaljano sukno ili novo vino predstavljaju novi duh kraljevstva Božjega. Dodatna pobožnost ivanovaca i farizeja samo oslabljuje stari raspored pod izlikom da ga pomlađuje. Otklanjajući dolijevanje i krpanje Isus želi stvoriti nešto posve novo: on ističe i uznosi sâm duh Zakona (usp. 5,17s).
e) Nadstojnik sinagoge, koji se prema Mk i Lk zvao Jair.
f) Glasno očitovanje istočnjačkog naricanja.
g) Mesijanski naslov (2 Sam 7,1+; usp. Lk 1,32; Dj 2,30; Rim 1,3) općenito prihvaćen u židovstvu (Mk 12,35; Iv 7,42). Mt je taj naziv istaknuto primijenio na Isusa (1,1; 12,23; 15,22; 20,30p; 21,9.15). Isus ga je prihvaćao samo suzdržano, jer su ga shvaćali odveć čisto ljudski (Mt 22,41-46; usp. Mk 1,34+), i radije se služio tajnovitim naslovom »Sin Čovječji« (8,20+).
h) Ovaj redak izostavljaju »zapadni« rkpp.
i) Biblijska slika (Br 27,17; 1 Kr 22,17; Jdt 11,19; Ez 34,5).

2. APOSTOLSKA BESJEDA

Ustanovljenje dvanaestorice

||Mk 3 14-15; 6 7 **10** Dozva dvanaestoricu svojih učenika[a] i dade
||Lk 9 1 im vlast nad nečistim dusima: da ih izgone i
Mt 8 29+ da liječe svaku bolest i svaku nemoć.
||Mk 3 16-19 2 A ovo su imena dvanaestorice apostola[b]: prvi Ši-
||Lk 6 13-16 mun, zvani Petar, i Andrija, brat njegov; i Jakov,
Dj 1 13 sin Zebedejev, i Ivan brat njegov; 3 Filip i Bartolo-
mej; Toma i Matej carinik; Jakov Alfejev i Tadej;
4 Šimun Kananaj i Juda Iškariotski, koji ga izda.

Poslanje dvanaestorice

5 Tu dvanaestoricu posla Isus uputivši ih: »K po-
Lk 9 52-53 ganima ne idite i ni u koji samarijski grad ne ulazi-
Iv 4 9, 40 te! 6 Pođite radije k izgubljenim ovcama doma Iz-
3 2+; 4 17+ raelova[c]! 7 Putom propovijedajte: 'Približilo se kra-
Lk 10 9, 11 ljevstvo nebesko!' 8 Bolesne liječite, mrtve uskrisuj-
Iz 55 1 te, gubave čistite, zloduhe izgonite! Besplatno pri-
Dj 8 20 miste, besplatno dajte! 9 Ne stječite zlata, ni srebra,
||Mk 6 8-9 ni mjedi sebi u pojase, 10 ni putne torbe, ni dviju
||Lk 9 3; 10 4 haljina, ni obuće, ni štapa. Ta vrijedan je radnik
||Lk 10 7 hrane svoje.«
1 Kor 9 14 11 »U koji god grad ili selo uđete, razvidite tko je
||Mk 6 10-11 u njemu dostojan: ondje ostanite sve dok ne odete.
||Lk 9 4-5; 10 5-12 12 Ulazeći u kuću, zaželite joj mir[d]. 13 Bude li kuća
dostojna, neka mir vaš siđe na nju. Ne bude li do-
stojna, neka se mir vaš k vama vrati. 14 Gdje vas ne
prime i ne poslušaju riječi vaših, iziđite iz kuće ili Dj 13 51; 18 6
grada toga i prašinu otresite sa svojih nogu[e]. 15 Zai-
sta, kažem vam, lakše će biti zemlji sodomskoj i = 11 24
gomorskoj na Dan sudnji negoli gradu tomu.« Post 13 13; 18 16 – 19

Apostole čeka progonstvo[f]

||Mk 13 9-13 ||Lk 21 12-19

16 »Evo, ja vas šaljem kao ovce među vukove. Bu- ||Lk 10 3
dite dakle mudri kao zmije, a bezazleni kao golu- 7 15
bovi! 17 Čuvajte se ljudi, jer će vas predavati vijeći- 1 Kor 14 20
ma[g] i po svojim će vas sinagogama bičevati. 18 Pred
upravitelje i kraljeve vodit će vas poradi mene, za Iv 16 1-4
svjedočanstvo njima i poganima. 19 Kad vas preda- Iv 15 27
du, ne budite zabrinuti kako ili što ćete govoriti. ||Lk 12 11-12
Dat će vam se u onaj čas što ćete govoriti. 20 Ta ne Izl 4 10-12
govorite to vi, nego Duh Oca vašega govori u va- Jr 1 6-10
ma!« Iv 15 26
21 »Brat će brata predavati na smrt i otac dijete. Dj 4 8, 31
Djeca će ustajati na roditelje i ubijati ih. 22 Svi će vas = 24 9
zamrziti zbog imena moga. Ali tko ustraje do Iv 15 18-19; 25
svršetka, bit će spašen.«
23 »Kad vas stanu progoniti u jednom gradu, bje- = 24 13
žite u drugi[h]. Zaista, kažem vam, nećete obići gra- 16 28; 24 34;
dova izraelskih prije nego što dođe Sin Čovječji[i].« 24 30; 26 64

a) Mt ne pripovijeda kako je Isus izabrao dvanaestoricu iz mnoštva učenika (usp. Mk 2,13–17; Lk 6,12–16). Daje dojam da su u Isusovu krugu bila samo ta dvanaestorica. To ne znači da Mt nije poznavao povijest, nego da je u dvanaestorici ostvarenje novoga Božjega naroda, onih koji vjeruju u Krista (usp. 28,19+). Kao što dvanaest plemena izražava sav starozavjetni Božji narod tako dvanaest Isusovih učenika znači cjelokupnu Crkvu.

b) Popis dvanaestorice apostola (usp. Mk 3,14+ i Lk 6,13+) došao je do nas u četiri oblika: po Mt, Mk, Lk i Dj. Dijeli se u tri skupine po četiri imena. Na svim je popisima prvi u prvoj skupini Petar, u drugoj Filip i u trećoj Jakov Alfejev. Unutar svake skupine redoslijed se može mijenjati. U prvu skupinu, skupinu učenika najbližu Isusu, Mt i Lk smještaju po dvojicu braće: Petra i Andriju te Jakova i Ivana. U Mk i u Dj Andrija je prebačen na četvrto mjesto da bi ustupio mjesto dvojici Zebedejevih sinova koji su zajedno s Petrom Gospodinovi povjerljivi pratioci (usp. Mk 5,37+). Još kasnije, u Dj, Jakova će Zebedejeva preteći njegov mlađi brat Ivan koji će postati važniji (usp. Dj 1,13; 12,2+; te već Lk 8,51+; 9,28). U drugoj skupini, možda posebno povezanoj s kršćanima koji nisu bili Židovi, Matej dolazi na posljednje mjesto po popisu Mt i Dj i samo se u Mt zove »carinikom«. U trećoj skupini, Židovima najnaklonjenijoj, ako je Tadej (var. Lebej) iz Mt i Mk ista osoba kao Juda Jakovljev iz Lk i Dj, on je u dva potonja spisa pomaknut s drugog na treće mjesto. Šimun Revnitelj iz Lk i Dj grčki je prijevod aramejskog naziva Šimun *Qan'ana* iz Mt i Mk. Juda Iškariotski, izdajica, uvijek dolazi na posljednjemu mjestu. Njegovo se ime često tumači kao »čovjek iz Keriota« (usp. Jš 15,25), ali bi moglo dolaziti i od aramejskog izraza *šeqarya*, koji znači »lažac, licemjer«.

c) Biblijski hebraizam: izraelski narod. – Židovi kao baštinici izabranja i obećanjâ imaju prvi dobiti ponudu mesijanskog spasenja (ali usp. Dj 8,5; 13,5+).

d) Istočnjački pozdraviti znači poželjeti mir. U r. 13 ta je želja predočena kao nešto vrlo konkretno, nešto što ne može ostati uzaludno pa se vraća onome koji ju je izrazio, ako ne može biti ispunjena.

e) Židovski način govora. Prašina svih zemalja osim Svete zemlje smatrala se nečistom. Ovdje se nečistima proglašuju sve zemlje koje ne prihvaćaju riječ Božju.

f) Pouke sadržane u rr. 17–39 očito nadilaze obzorje tog prvog poslanja dvanaestorice pa su valjda izgovorene kasnije (v. njihovo mjesto u Mk i Lk). Matej ih je skupio ovdje da bi sastavio kao neki vodič za misionare.

g) Malim vijećima diljem Svete zemlje i Velikom vijeću u Jeruzalemu (usp. 5,21–22).

h) BJ usvaja var. koja ovdje dodaje: »... i kad vas budu progonili u tome, bježite u treći.«

i)•Riječ je ne o dolasku na svijet nego u Izrael. Možda Mt misli da se općenito zbio onda kad je Bog »pohodio« svoj nevjerni narod te okončao stari Savez rušenjem Jeruzalema i Hrama godine 70. n. Kr. Sinoptici to rušenje povezuju s odbačenjem Isusa i stoga sa sudom nad onima koji su ga odbacili (usp. 24,1+).

||Lk 6 40 24»Nije učenik nad učiteljem niti sluga nad gospo-
||Iv 13 16; 15 20 darom svojim. 25Dosta je da učenik bude kao nje-
gov učitelj i sluga kao njegov gospodar. Ako su
9 34; 12 24 domaćina Beelzebulom nazvali, koliko će više nje-
gove ukućane?«

Propovijedati treba otvoreno i smjelo
||Lk 12 2-9

26»Ne bojte ih se dakle. Ta ništa nije skriveno
||Mk 4 22 što se neće otkriti ni tajno što se neće doznati. 27Što
Lk 8 17 vam govorim u tami, recite na svjetlu; i što na uho
čujete, propovijedajte na krovovima[a].«
1 Pt 3 14 28»Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne
Otk 2 10 mogu ubiti. Bojte se više onoga koji može i dušu i
tijelo pogubiti u paklu.«
29»Ne prodaju li se dva vrapca za novčić? Pa ipak
ni jedan od njih ne pada na zemlju bez Oca vašega.
Dj 27 34 30A vama su i vlasi na glavi sve izbrojene. 31Ne
Lk 21 18 bojte se dakle! Vredniji ste nego mnogo vrabaca.«
||Lk 12 8-9 32»Tko god se, dakle, prizna mojim pred ljudima,
Otk 3 5 priznat ću se i ja njegovim pred Ocem, koji je na
||Mk 8 38 nebesima. 33A tko se odreče mene pred ljudima,
||Lk 9 26 odreći ću se i ja njega pred svojim Ocem, koji je
2 Tim 2 12 na nebesima[b].«

Veliko dijeljenje svijeta: zašto progon apostola[c]
||Lk 12 51-53

34»Ne mislite da sam došao mir donijeti na zem-
lju. Ne, nisam došao donijeti mir, nego mač. 35Ta Mih 7 6
došao sam rastaviti *čovjeka od oca njegova i kćer* Lk 2 34;
od majke njezine i snahu od svekrve njezine; 36*i ne-* 22 36
prijatelji će čovjeku biti ukućani njegovi.«

Treba se odreći svega

37»Tko ljubi oca ili majku više nego mene, nije ||Lk 14 26-27
mene dostojan. Tko ljubi sina ili kćer više nego me- Pnz 33 9
ne, nije mene dostojan. 38Tko ne uzme svoga križa = 16 24-25
i ne pođe za mnom, nije mene dostojan. 39Tko ||Mk 8 34-35
nađe život svoj, izgubit će ga, a tko izgubi svoj ži- ||Lk 9 23-24 ||Lk 17 33
vot poradi mene, naći će ga[d].« ||Iv 12 25

Zaključak apostolske besjede

40»Tko vas prima, mene prima; a tko prima me- = 18 5 ||Mk 9 37
ne, prima onoga koji je mene poslao. 41Tko prima ||Lk 9 48
proroka jer je prorok, primit će plaću proročku; ||Lk 10 16 ||Iv 12 44
tko prima pravednika jer je pravednik, primit će 45; 13 20
plaću pravedničku[e]. 42Tko napoji jednoga od ovih Mt 25 40, 45
najmanjih[f] samo čašom hladne vode zato što je moj ||Mk 9 41
učenik, zaista, kažem vam, neće mu propasti pla-
ća.«

IV. Otajstvo novoga Božjeg svijeta

1. PRIPOVJEDNI DIO

11 Pošto Isus završi upućivati dvanaestoricu uče-
nika, ode odande naučavati i propovijedati
po njihovim gradovima[g].

Pitanje i svjedočanstvo Ivanovo
||Lk 7 18-28

2A kad Ivan u tamnici doču za djela Kristova,
posla svoje učenike[h] 3da ga upitaju: »Jesi li ti Onaj
koji ima doći ili drugoga[i] da čekamo?« 4Isus im od- Pnz 18 15
govori: »Pođite i javite Ivanu što ste čuli i vidjeli: Iv 1 21+
5*Slijepi proglédaju,* hromi hode, gubavi se čiste, Iz 26 19;
gluhi čuju, mrtvi ustaju, *siromasima se navješćuje* 29 18s; 35
Evanđelje[j]. 6I blago onom tko se ne sablazni o me- 5s; 61 1 Mt 8 3+
ne.« 13 57
7Kad oni odoše, poče Isus govoriti mnoštvu o Iv 6 61
Ivanu: »Što ste izišli u pustinju gledati? Trsku koju 3 1, 5-6

a) Isus je mogao iznijeti svoju poruku samo na prikriven način, jer ga slušatelji nisu mogli razumjeti (Mk 1,34+), a ni on sam još nije bio dovršio svoje djelo po smrti i uskrsnuću. Kasnije će njegovi učenici moći i morati naviještati sve bez ikakva straha. Smisao ovih istih riječi kod Luke je sasvim različit: učenici ne smiju nasljedovati licemjerje farizeja jer će na kraju biti poznato sve što pokušavaju sakriti. Stoga trebaju govoriti otvoreno.
b) O posljednjem sudu, kad će Sin odabrane vratiti svome Ocu (usp. 25,34).
c) Isus je »znak osporavan« (Lk 2,34) koji ne želi razdor, ali ga neizbježno donosi jer od ljudi traži opredjeljenje.
d) Oblik je ove izreke ovdje stariji nego u Mk i Lk. U njoj »naći« ima smisao »zadobiti, steći, sebi pribaviti« (usp. Post 26,12; Hoš 12,9; Izr 3,13; 21,21; vidi 16,25+).
e) »Prorok« i »pravednik«, izrazi koji dolaze zajedno još u 13,17 i 23,29, ovdje označuju misionara i kršćanina.
f) Navjestitelji koje Isus šalje (Mk 9,41 i Mt 18,1–6.10.14).
g) Židovski gradovi.
h) Var.: »... dvojicu svojih učenika« (usp. Lk 7,18).
i) Ivan Krstitelj ne sumnja potpuno u Isusa, ali se čudi da se očituje Mesijom na način posve različit nego što je on očekivao (usp. 3,10–12).
j) Dosl.: »siromasi se evangeliziraju« (usp. Mt 4,23+; Lk 1,19+). Tim prisjećajem na Izaijino proroštvo Isus pokazuje Ivanu da svojim djelima otvara mesijansko razdoblje, ali čineći dobro i donoseći spasenje, a ne nasilje i kaznu (usp. Lk 4,17–21).

vjetar ljulja? 8Ili što ste izišli vidjeti? Čovjeka u me-
kušasto odjevena? Eno, oni što se mekušasto nose
16 14+ po kraljevskim su dvorima. 9Ili što ste izišli? Vidjeti
Lk 1 76-79 proroka? Da, kažem vam, i više nego proroka.
10On je onaj o kome je pisano:
Mal 3 1 *Evo, ja šaljem glasnika svoga*
Dj 13 24-25 *pred licem tvojim*
da pripravi put pred tobom.
11Zaista, kažem vam, između rođenih od žene ne
usta veći od Ivana Krstitelja. A ipak, i najmanji u
kraljevstvu nebeskom veći je od njega[a]! 12A od
||Lk 16 16 dana Ivana Krstitelja do sada kraljevstvo nebesko
silom[b] se probija i siloviti ga grabe. 13Uistinu, svi
proroci i Zakon prorokovahu do Ivana. 14Zapravo
Mal 3 23 ako hoćete: on je Ilija koji ima doći[c].«
Mt 17 11-13 15»Tko ima uši, neka čuje.«

||Lk 7 31-35

Isusov sud o suvremenicima

16»A komu da prispodobim ovaj naraštaj? Nalik
je djeci što sjede na trgovima pa jedni drugima do-
vikuju:
17'Zasvirasmo vam i ne zaigraste,
zakukasmo i ne zaplakaste.'«
Mt 3 4 18»Doista, dođe Ivan. Nije jeo ni pio, a govori
Lk 1 15 se: 'Đavla ima.' 19Dođe Sin Čovječji koji jede i pije,
8 20+ 9 10-11 a govori se: 'Gle, izjelice i vinopije, prijatelja cari-
nikâ i grešnikâ!' Ali opravda se Mudrost djelima Iv 6 35+
svojim[d].«

||Lk 10 13-15

Prijetnja neobraćenim gradovima

20Tada stane prekoravati gradove u kojima se do- Iv 15 24;
godilo najviše njegovih čudesa, a oni se ne obrati- 12 37
še: 21»Jao tebi, Korozaine! Jao tebi, Betsaido! Da Mt 13 58
su se u Tiru i Sidonu zbila čudesa koja su se dogo-
dila u vama, odavna bi se već oni u kostrijeti i pe- Dn 9 3
pelu bili obratili. 22Ali kažem vam: Tiru i Sidonu[e] Jon 3 6
bit će na Dan sudnji lakše negoli vama.«
23»I ti, Kafarnaume! *Zar ćeš se do neba uzvisiti?*
Do u Podzemlje ćeš se strovaliti! Doista, da su se u Iz 14 13, 15
Sodomi zbila čudesa koja su se dogodila u tebi,
ostala bi ona do danas. 24Ali kažem vam: Zemlji će
sodomskoj biti na Dan sudnji lakše nego tebi.« = 10 15

||Lk 10 21-22

Evanđelje jednostavnima

25U ono vrijeme reče Isus: »Slavim te, Oče, Go-
spodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio[f] od mudrih 13 11
i umnih, a objavio malenima. 26Da, Oče, tako se Iv 7 48-49
tebi svidjelo. 27Sve je meni predao Otac moj i nitko 1 Kor 1 26-29
ne pozna Sina doli Otac niti tko pozna Oca doli 4 3+; 16 17
Sin i onaj kome Sin hoće objaviti[g].« Iv 3 35+; 10 15; 1 18 Iv 3 11+ Mudr 2 13

a) Samom činjenicom što pripada Kraljevstvu, dok je Ivan kao preteča ostao pred vratima. Ova izreka suprotstavlja dva razdoblja Božjeg djelovanja, dvije »ekonomije«, ne umanjujući Ivanovu veličinu. Vrijeme Kraljevstva potpuno nadilazi vrijeme i osobe koje su mu prethodile i pripravile ga.
b) Grčki glagol *biazomai* može značiti silom se služiti ili silu trpjeti. Naš prijevod uvažava prvo, a BJ drugo značenje pa tumači da izričaj može značiti: 1. silu onih koji grabe Kraljevstvo uz najteže žrtve; 2. lošu silu onih koji hoće Kraljevstvo uspostaviti oružjem (zeloti); 3. tiraniju demonskih sila ili njihovih zemaljskih suradnika koji misle sačuvati gospodstvo nad ovim svijetom i onemogućiti zamah kraljevstva Božjega.
c) Ivan je došao zaključiti spasovni naum staroga Saveza: nasljeđuje posljednjeg proroka Malahiju i ispunjava njegovo posljednje proroštvo (Mal 3,23).
d) Var.: »... pred djecom svojom« (usp. Lk 7,35). – Poput mrzovoljne djece koja odbijaju svaku ponuđenu igru (ovdje igra svatova i ukopa), Židovi odbacuju svaku Božju ponudu. Kako Ivanovu pokoru tako i Isusovu blagonaklonost. U pravu je i Ivan i Isus jer je situacija svakoga od njih različita s obzirom na mesijansko razdoblje (usp. 9,14–15; 11,11–13). – Unatoč ljudskoj zlobi, mudri se Božji naum ostvaruje i opravdava ponašanjem na koje je potaknuo Ivana Krstitelja i Isusa. Posebno su »djela« Isusova, to jest čuda iz r. 2, svjedočanstvo koje uvjerava ili osuđuje (rr. 6 i 20–24). Isus je mudrosti sličan još u 11,28–30; 12,42; 23,34; Iv 6,35+; 1 Kor 1,24. – Neki drugi egzegeti vide ovdje poslovicu primijenjenu na nevjernike: njihova lažna mudrost (usp. r. 25) nužno donosi gorke plodove, to jest Božju kaznu (rr. 20–24).
e) Gradovi kojima su prijetili proroci SZ pa su postali tip bezbožnosti (Am 1,9–10; Iz 23; Ez 26–28; Zah 9,2–4).
f) Budući da je ovaj odlomak (rr. 25–27) bez uže veze s kontekstom u koji ga je Matej stavio (usp. drukčiji raspored u Luke), »ovo« se ne odnosi na prethodno rečeno, nego se ima razumjeti u apsolutnu smislu: riječ je o »otajstvima Kraljevstva« (13,11). Ona su objavljena »malenima«, učenicima (usp. 10,42), a skrivena od »mudrih«, farizeja i njihovih učitelja.
g) Vjerničko očitovanje uske povezanosti Isusa s Bogom (rr. 26–27). Poziv ljudima da postanu Isusovi učenici (rr. 28–30) podsjeća na neke odlomke mudrosnih knjiga (Izr 8,22–36; Sir 24,3–9 i 19–20; Mudr 8,3–4; 9,9–18; i dr.). Tako Isus sebi pridaje ulogu Mudrosti (usp. Mt 11,19+), ali na najvišoj razini: on nije više samo poosobljena nego baš uosobljena mudrost – osoba, naprosto »Sin Očev« (usp. 4,3+). Ovaj odlomak, Ivanovski obojen (Iv 1,18; 3,11.35; 6,46; 10,15; i dr.), u biti izražava – u najstarijem sloju sinoptičke tradicije kao i u Ivana – jasnu svijest Isusovu o njegovu božanskom sinovstvu.

Spasiteljski poziv

Sir 24 19; [28]»Dođite k meni svi koji ste izmoreni i opterećeni[a] i ja ću vas odmoriti.
51 23-30 [29]Uzmite jaram moj na sebe,
Hoš 10 11 Jr 6 16 učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca[b]
Izr 3 17 Ps 34 19 i *naći ćete spokoj dušama svojim.* [30]Uistinu, jaram
Gal 5 1 Dj 15 10 je moj sladak i breme moje lako.«

Trganje klasja u subotu

||Mk 2 23-28 ||Lk 6 1-5

12 U ono vrijeme prolazio je Isus subotom kroz
Izl 20 8+ usjeve. Učenici su njegovi ogladnjeli te počeli
trgati klasje i jesti. [2]Vidjevši to, farizeji mu rekoše:
»Gle, učenici tvoji čine što nije dopušteno činiti su-
1 Sam 21 2-7 botom[c].« [3]On im reče: »Niste li čitali što učini Da-
vid kad ogladnje on i njegovi pratioci? [4]Kako uđe
Izl 25 23+ u Dom Božji te pojedoše prinesene kruhove, a to
ne bijaše slobodno jesti ni njemu ni njegovim pra-
tiocima, nego samo svećenicima? [5]Ili zar niste čitali
Br 28 9 u Zakonu da subotom svećenici u Hramu krše su-
12 41 botu, a bez krivnje su[d]? [6]A velim vam: veće od
= 9 13 Hrama jest ovdje! [7]I kad biste razumjeli što ono
Hoš 6 6 znači: *Milosrđe mi je milo, a ne žrtva,* ne biste osu-
1 Sam 15 22 dili ove nekrive. [8]Ta Sin Čovječji gospodar je subo-
Iv 5 16-17 te[e]!«

Ozdravljenje u subotu

||Mk 3 1-6 ||Lk 6 6-11

[9]Otišavši odande, dođe u njihovu sinagogu, [10]kad
gle čovjeka s usahlom rukom. A oni upitaše Isusa
da bi ga mogli optužiti: »Je li dopušteno subotom
Lk 28 20 liječiti?« [11]On im reče: »Tko to od vas jedinu ovcu
Iv 8 6 koju ima ne bi subotom prihvatio i izvadio kad bi
||Lk 14 5 mu upala u jamu? [12]A koliko je čovjek vredniji od
Prop 3 19 ovce! Tako, slobodno je subotom činiti dobro!«
Izl 20 8+ [13]Tada reče čovjeku: »Ispruži ruku!« On je ispru-
ži, i – ruka mu zdrava kao i druga! [14]A farizeji izi- Iv 11 53;
đoše i održaše vijećanje protiv njega, kako da ga 5 18
pogube.

Isus »Sluga Jahvin«

[15]Kad Isus to dozna, ukloni se odande. Za njim Mk 3 7
je išlo mnoštvo. On ih sve ozdravi [16]i poprijeti im
da ga ne prokazuju – [17]da se ispuni[f] što je rečeno ||Mk 3 12
po Izaiji proroku: Mk 1 34+

[18]Evo Sluge mojega, koga sebi izabrah: Iz 42 1-4
mog ljubimca, miljenika duše moje!
Stavit ću Duha svoga na njega: 3 16+
naviještat će pravo[g] narodima;
[19]preti se neće, neće bučiti,
glas mu se neće čuti po trgovima;
[20]trske stučene prelomiti neće,
stijenja što tek tinja neće ugasiti –
sve dok do pobjede ne izvede pravo.
[21]Ime njegovo nada je narodima!

Odakle Isusu snaga

||Lk 11 14-15 = Mt 9 32-34

[22]Tada mu donesoše opsjednuta, slijepa i nijema.
I ozdravi ga te njemak progovori i progleda. [23]I sve 8 29+
ono mnoštvo zapanjeno govoraše: »Da ovo nije Sin 9 27+
Davidov?« [24]A farizeji čuvši to rekoše: »Ne može
ovaj izgoniti đavle osim po Beelzebulu[h], poglavici
đavolskom.«
[25]A on, znajući njihove misli, reče im: »Svako ||Mk 3 23-30
kraljevstvo u sebi razdijeljeno opustjet će i svaki ||Lk 11 17-23
grad ili kuća u sebi razdijeljena neće opstati. [26]Ako Job 1 6+
Sotona Sotonu izgoni, u sebi je razdijeljen. Kako
će dakle opstati kraljevstvo njegovo? [27]I ako ja po

a) Riječ je o teretu Zakona i farizejskih propisa koji su Zakon još više otežavali (23,4; usp. 5,17+). »Jaram Zakona« česta je metafora u rabina (v. Sef 3,9 LXX; Tuž 3,27; Jr 2,20; 5,5; usp. 14,25). Sir 6,24–30; 51,26–27 već se služi tom metaforom: jaram je tu naputak mudrosti po kojem se uz malo truda postiže spokoj.
b) Klasično svojstvo starozavjetnih »siromaha« (usp. Sef 2,3+; Dn 3,87). Isus sebi pripisuje njihov vjernički stav i pravo da im bude mudrosni učitelj, kako je bilo najavljeno za »Slugu« (Iz 61,1–2 i Lk 4,18; v. još Mt 12,18–21; 21,5). Zaista, njima je upravio Blaženstva (Mt 5,3+ i neke druge pouke svoje Radosne vijesti.
c) Učenicima se predbacuje ne što u prolazu trgaju klasje s tuđe njive (jer to dopušta Pnz 23,26), nego što to čine subotom. Rabinski su kazuisti vidjeli u tome »rad« zabranjen po Zakonu (Izl 34,21).
d) Propis o subotnom počinku nije zabranjivao djelovanje hramskih službenika, nego ga je dapače povećavao.
e) Ovdje kao i kad ozdravlja u subotu (Mt 12,9–14p; Lk 13,10–17; 14,1–6; Iv 5,1–18 i 7,19–24; 9) Isus tvrdi da čak ni božanska odredba kao što je propis o subotonm počinku, nema apsolutne vrijednosti. Ona ima uzmaknuti pred nuždom ili ljubavi, a Isus može punomoćno tumačiti Mojsijev Zakon (usp. 5,17+; 15,1–7p; 19,1–9p). Može to kao »Sin Čovječji«, vođa mesijanskog kraljevstva (8,20+), već na zemlji opunomoćen (9,6) da uspostavlja novi raspored spasenja (9,17+), viši od staroga, jer je »ovdje nešto veće (ili netko veći) od Hrama«. Rabini su dopuštali izuzetke od propisa o subotnom počinku, ali su u tome bili vrlo sitničavi.
f) Po tajnosti kojom Isus obavija svoje dobrotvorno djelovanje.
g) Riječ je o božanskom »pravu« koje uređuje odnose između Boga i ljudi te se bitno izražava objavom i pravom religijom koja iz nje izlazi (*krisis* je zapravo »prava vjera«: tom riječi LXX prevodi hebr. *mišpat,* koji znači upravo »pravi Božji poredak«).
h) Kanaansko božanstvo čije ime znači »Baal je knez« (a ne »baal je đubrište« kako se često govori) pa je židovsko monoteističko pravovjerje od njega napravilo »kneza zloduhâ«. Oblik je »Beelzebub« (sir i Vg) podrugljiva igra riječi (usp. već 2 Kr 1,2s): prethodno ime promeće u »Baal (gospodar) muha«.

Beelzebulu izgonim đavle, po kome ih sinovi vaši[a]
3 16+ 8 29+ izgone? Zato će vam oni biti suci. 28Ali ako ja po
Duhu Božjem izgonim đavle, zbilja je došlo k vama
kraljevstvo Božje.«
Iz 49 25 29»Ili kako bi tko mogao ući u kuću jakoga i opli-
Iv 12 31 jeniti mu pokućstvo ako prije ne sveže jakoga?
Tob 8 3 Tada će mu kuću oplijeniti.«
Mk 9 40 30»Tko nije sa mnom, protiv mene je, i tko ne
sabire sa mnom, rasipa.«

Grijeh protiv istine

1 Iv 5 16 31»Zato kažem vam: svaki će se grijeh i bogohul-
stvo oprostiti ljudima, ali rekne li tko bogohulstvo
‖Lk 12 10 protiv Duha, neće se oprostiti. 32I rekne li tko riječ
protiv Sina Čovječjega, oprostit će mu se. Ali tko
rekne protiv Duha Svetoga, neće mu se oprostiti
ni na ovom svijetu ni u budućem[b].«

»Iz obilja srca usta govore«

= 7 16-20 ‖Lk 6 43-45

33»Ili uzmite: dobro stablo i plod mu je dobar. Ili
3 7; 23 33 uzmite: trulo stablo i plod mu je truo. Ta po plodu
Sir 27 6 se stablo poznaje. 34Leglo gujinje! Kako možete go-
15 11, 18 voriti dobro kad ste opaki. Ta iz obilja srca usta
Izr 10 14 govore! 35Dobar čovjek iz riznice dobre vadi dobro,
a zao čovjek iz riznice zle vadi zlo. 36A kažem vam:
Jak 3 1-6 za svaku bezrazložnu[c] riječ koju ljudi reknu dat će
račun na Dan sudnji. 37Doista, tvoje će te riječi
opravdati i tvoje će te riječi osuditi.«

Znak Jonin

‖Lk 11 29-32 ‖Mk 8 11-12

38Jednom zapodjenuše s njime razgovor neki pi-
smoznanci i farizeji: »Učitelju, htjeli bismo od tebe
= Mt 16 1-4 1 Kor 1 22 vidjeti znak[d].« 39A on im odgovori: »Naraštaj opak
i preljubnički[e] znak traži, ali mu se znak neće dati
doli znak Jone[f] proroka. 40Doista, kao što Jona *bi-*
jaše u utrobi kitovoj tri dana i tri noći, tako će i Sin Jon 2 1
Čovječji biti u srcu zemlje tri dana i tri noći[g]. 41Ni-
nivljani će ustati na Sudu zajedno s ovim našrašta- Ez 3 6-7
jem i osuditi ga jer se oni na propovijed Joninu Jon 3
obratiše, a evo, ovdje je i više od Jone! 42Kraljica
će Juga ustati na Sudu zajedno s ovim naraštajem
i osuditi ga jer je s krajeva zemlje došla čuti mu- 1 Kr 10 1-10
drost Salomonovu, a evo, ovdje je i više od Salo- Iv 6 35+
mona!«

Ponovni pad

‖Lk 11 24-26 Mt 8 29+

43»A kad nečisti duh iziđe iz čovjeka, luta bez-
vodnim mjestima tražeći spokoja[h], ali ne nalazi!
44Tada rekne: 'Vratit ću se u kuću odakle iziđoh.'
I došavši, nađe je praznu, pometenu i uređenu.
45Tada ode i uzme sa sobom sedam drugih duhova, Mk 5 9
gorih od sebe, te uđu i nastane se ondje. Na kraju Lk 8 2
bude s onim čovjekom gore nego na početku. Tako Iv 5 14
će biti i s ovim opakim naraštajem.« 2 Pt 2 20

Prava rodbina Isusova

‖Mk 3 31-35 ‖Lk 8 19-21

46Dok on još govoraše mnoštvu, eto majke i bra- Pnz 33 9
će[i] njegove. Stajahu vani tražeći da s njime govore.
47Reče mu netko: »Evo majke tvoje i braće tvoje, Iv 7 3s
vani stoje i traže da s tobom govore[j].« 48Tomu koji
mu to javi on odgovori: »Tko je majka moja, tko
li braća moja?« 49I pruži ruku prema učenicima: Lk 2 49-50
»Evo, reče, majke moje i braće moje! 50Doista, tko
god vrši volju Oca mojega, koji je na nebesima, taj
mi je brat i sestra i majka[k].«

a) Semitski izričaj: sunarodnjaci.
b) Isusovo je božansko dostojanstvo prekriveno skromnom pojavom »Sina Čovječjeg« (8,20+) pa se ljudi mogu ispričati ako mu se usprotive. Ali nema im opravdanja ako zatvore oči i srce pred očiglednim djelima koja Duh čini u Isusu. Ako ih odbace i pripišu Bogu protivnim snagama, odbacuju vrhunsku Božju ponudu i lišavaju se spasenja (usp. Heb 6,4–6; 10,26–31).
c) Nije riječ jednostavno o »dokonim« nego o zlobnim riječima. To je u stvari kleveta.
d) Čudo koje izražava i potvrđuje vlast koju Isus sebi pripisuje (usp. Iz 7,11s; Lk 1,18+; Iv 2,11+). Isus odbija dati bilo koji drugi znak osim svoga uskrsnuća koje će biti presudni znak i on ga ovdje prikriveno najavljuje.
e) Slika uzeta iz SZ (usp. Hoš 1,2+).
f) Mt u 16,4 ne tumači potanko kao ovdje (r. 40) smisao »znaka Jone«. R. 41 pretpostavlja uostalom drugo tumačenje: ono u Isusovu propovijedanju vidi znak dan suvremenicima kao što je Jonino bilo znak Ninivljanima. No to jedva da je izvorni smisao. Prije svega, sadašnje se Isusovo propovijedanje ne može najavljivati kao buduće. Osim toga, u židovskoj predaji Jona je bio slavan mnogo više po svom čudesnom izbavljenju nego po svom propovijedanju poganima, koje se dapače toj predaji nije svidjelo. U Lk 11,29s Jonin znak upućuje na Sina Čovječjega – Suca koji će sići s neba u slavi. Zajednička je misao Mt i Lk da Isus na prikriven način najavljuje svoju konačnu pobjedu. Isusovi protivnici koji traže »znak s neba«, dobit će znak, ali im on neće pružiti ono što od njega očekuju, nego baš obratno: pokazat će im da su u krivu. Tako je taj »znak« upravo otklon onoga do čega je tražiteljima stalo. Mk je istaknuo samo taj otklon te uopće ne govori o »Joninu« znaku (usp. Mk 8,12+).
g) Izričaj doslovno preuzet iz Jon 2,1+; samo približno odgovara razmaku između Kristove smrti i uskrsnuća.
h) Stari su smatrali da su pustinjska područja obitavališta zloduha (usp. Lev 16,8+; 17,7+; Iz 13,21; 34,14; Bar 4,35; Otk 18,2; Mt 8,28). Demoni ipak više vole stanovati u ljudima (Mt 8,29+).
i) Tom se riječi u hebr. i aram označuju ne samo rođena braća nego i bliski rođaci, npr. bratići (usp. Post 13,8; 14,16; 29,15; Lev 10,4; 1 Ljet 23,22s. V. također 13,55p; Iv 7,3s; Dj 1,14; 1 Kor 9,5; Gal 1,19).
j) R. 47 ispuštaju neki dobri rkpp. jer se čini da ponavlja r. 46 pod utjecajem Mk i Lk. Ispušta ga i BJ.
k) Sveze su duhovnoga srodstva preče od sveza tjelesnoga srodstva (usp. 8,21s; 10,37; 19,29).

2. *BESJEDA U PRISPODOBAMA*

||Mk 4 1-2 ||Lk 8 4

Uvod

13 Onoga dana[a] Isus iziđe iz kuće i sjede uz mo-
re. [2]I nagrnu k njemu silan svijet te je morao
ući u lađu: sjede, a sve ono mnoštvo stajaše na oba-
li. [3]I zborio im je mnogo u prispodobama[b]:

||Mk 4 3-9 ||Lk 8 5-8

Sijač

»Gle, iziđe sijač sijati. [4]I dok je sijao, nešto zrnja
pade uz put, dođoše ptice i pozobaše ga. [5]Nešto
opet pade na kamenito tlo, gdje nemaše dosta zem-
lje, i odmah izniknu jer nemaše duboke zemlje. [6]A
kad sunce ogranu, izgorje i jer nemaše korijena,
osuši se. [7]Nešto opet pade u trnje, trnje uzraste i
Iv 15 8, 16 uguši ga. [8]Nešto napokon pade na dobru zemlju i
davaše plod: jedno stostruk, drugo šezdesetostruk,
treće tridesetostruk.«
[9]»Tko ima uši[c], neka čuje!«

||Mk 4 10-12, 25 ||Lk 8 9-10, 18

Zašto Isus govori u prispodobama

[10]I pristupe učenici pa ga zapitaju: »Zašto im
zboriš u prispodobama?« [11]On im odgovori: »Zato
11 25 što je vama dano znati otajstva kraljevstva nebe-
skoga, a njima nije dano. [12]Doista, onomu tko ima
= 25 29 dat će se i obilovat će, a onomu tko nema oduzet
će se i ono što ima[d]. [13]U prispodobama im zborim
zato što gledajući ne vide i slušajući ne čuju i ne
razumiju[e].«
[14]»Tako se ispunja na njima proroštvo Izaijino
koje govori:
Iz 6 9-10+ *Slušat ćete, slušati – i nećete razumjeti;*
Iv 12 40 Dj 28 26s *gledat ćete, gledati – i nećete vidjeti!*
[15]*Jer usalilo se srce naroda ovoga:*
uši začepiše,
oči zatvoriše
da očima ne vide,
ušima ne čuju,
srcem ne razumiju
te se ne obrate
pa ih izliječim.
[16]A blago vašim očima što vide, i ušima što sluša- ||Lk 10 23-24
ju. [17]Zaista, kažem vam, mnogi su proroci i praved- Iv 8 56
nici[f] željeli vidjeti što vi gledate, ali nisu vidjeli; i Ef 3 5 1 Pt 1 10-12
čuti što vi slušate, ali nisu čuli.« Lk 17 22

Tumačenje prispodobe o sijaču

||Mk 4 13-20 ||Lk 8 11-15

[18]»Vi, dakle, poslušajte prispodobu o sijaču.
[19]Svakomu koji sluša Riječ o Kraljevstvu, a ne ra- Pnz 30 14
zumije, dolazi Zli te otima što mu je u srcu posija-
no. To je onaj uz put zasijan[g]. [20]A zasijani na tlo
kamenito – to je onaj koji čuje Riječ i odmah je s 1 Sol 1 6
radošću prima, [21]ali nema u sebi korijena, nego je
nestalan: kad zbog Riječi nastane nevolja ili pro-
gonstvo, odmah se pokoleba. [22]Zasijani u trnje –
to je onaj koji sluša Riječ, ali briga vremenita i za- Jr 4 3-4
vodljivost bogatstva uguše Riječ, te ona ostane bez
ploda. [23]Zasijani na dobru zemlju – to je onaj koji
Riječ sluša i razumije, pa onda, dakako, urodi i
daje: jedan stostruko, jedan šezdesetostruko, a je- Iv 15 8, 16
dan tridesetostruko.« Gal 5 22

Kukolj

[24]Drugu im prispodobu iznese: »Kraljevstvo je
nebesko kao kad čovjek posije dobro sjeme na svo-

a) Ovaj je stereotipni izričaj jednostavni prijelaz, bez kronološke vrijednosti.
b) Dvjema prispodobama koje su mu zajedničke s Markom Mt dodaje drugih pet pa ili u svemu ima sedam (usp. 6,9+).
c) Dod.: »... da čuje«. Isto u 11,15 i 13,43.
d) Otvorenim će se dušama na blago baštinjeno iz starog Saveza dodati savršenstvo što ga donosi novi Savez (usp. 5,17.20). Zatvorenima će se pak oduzeti i ono što imaju, to jest židovski Zakon koji postaje propadljiv kad se prepusti njemu samomu.
e) Namjerno i odgovorno otvrdnuće koje sa sobom povlači i tumači gibitak milosti. Svi su prethodni izvještaji pripravili Besjedu u prispodobama osvjetljujući to otvrdnuće (11,16–19.20–24; 12,7.14.24–32.34.39.45). Puno svjetlo poniznog i skrovitog pravog mesijanizma samo će još više zaslijepiti te ljude zamračena pogleda (Mk 1,34+). Isus im može dati samo simbolima prigušeno svjetlo: polusvjetlo koje je još uvijek milost, poziv da traže bolje i primaju više.
f) Staroga saveza (23,29; usp. 10,41). Sveti Pavao naglašavao je dugo razdoblje šutnje kojom je »otajstvo« bilo zastrto (Rim 16,25; Ef 3,4–5; Kol 1,26; usp. također 1 Pt 1,11–12).
g) Ovaj čudni izričaj proizlazi iz određene zbrke u tumačenju prispodobe koja ljude istovjećuje čas s različitim zemljištem što bolje ili lošije prima sjeme riječi, čas sa samim sjemenom što je bolje ili lošije kakvoće pa proizvodi trideset, šezdeset ili sto zrna.

joj njivi. 25Dok su njegovi ljudi spavali, dođe njegov
neprijatelj, posije posred žita kukolj i ode. 26Kad
usjev uzraste i isklasa, tada se pokaza i kukolj.
27Sluge pristupe domaćinu pa mu reknu: 'Gospodaru,
nisi li ti dobro sjeme posijao na svojoj njivi?
Odakle onda kukolj?' 28On im odgovori: 'Neprijatelj
čovjek to učini.' Nato mu sluge kažu: 'Hoćeš
li, dakle, da odemo pa da ga pokupimo?' 29A on
reče: 'Ne! Da ne biste sabirući kukolj iščupali zajedno
s njim i pšenicu. 30Pustite nek oboje raste do
Iv 15 6 žetve. U vrijeme žetve reći ću žeteocima: Pokupite
Mt 3 12 najprije kukolj i svežite ga u snopove da se spali, a
žito skupite u moju žitnicu.'«

Zrno gorušičino

||Mk 4 30-32
||Lk 13 18-19

31I drugu im prispodobu iznese: »Kraljevstvo je
nebesko kao kad čovjek uze gorušičino zrno i posija
ga na svojoj njivi. 32Ono je doduše najmanje
od svega sjemenja, ali kad uzraste, veće je od svega
Dn 4 9, 18 povrća. Razvije se u stablo te *dolaze ptice nebeske*
Ez 17 23 *i gnijezde mu se po granama.«*

Kvasac

||Lk 13 20-21

33I drugu im kaza prispodobu: »Kraljevstvo je nebesko
kao kad žena uze kvasac i zamijesi ga u tri
mjere brašna dok sve ne uskisne[a].«

Isus poučava narod u prispodobama

||Mk 4 33-34

34Sve je to Isus mnoštvu zborio u prispodobama.
I ništa im nije zborio bez prispodoba – 35da se ispuni
što je rečeno po proroku:
Ps 78 2 *Otvorit ću u prispodobama usta svoja,*
iznijet ću što je sakriveno
od postanka svijeta[b].

Isus tumači prispodobu o kukolju

36Tada otpusti mnoštvo i uđe u kuću. Pristupe
mu učenici govoreći: »Razjasni nam prispodobu o
kukolju na njivi.« 37On odgovori: »Sijač dobroga
sjemena jest Sin Čovječji. 38Njiva je svijet. Dobro
sjeme sinovi su Kraljevstva, a kukolj sinovi Zloga[c]. 1 Iv 3 10
39Neprijatelj koji ga posija jest đavao. Žetva je Mt 4 1+
svršetak svijeta, a žeteoci anđeli. 40Kao što se ku- Jl 4 13
kolj sabire i ognjem sažiže, tako će biti na svršetku Otk 14 15-16
svijeta. 41Sin će Čovječji poslati svoje anđele da po-
kupe iz njegova kraljevstva sve zavodnike i bezako- Sef 1 3
nike 42i bace ih u peć ognjenu, gdje će biti plač i Otk 21 8
škrgut zubi. 43Tada će pravednici zasjati poput 8 12+
sunca u kraljevstvu Oca svojega[d].« Dn 12 3
»Tko ima uši, neka čuje!«

Blago i dragocjeni biser[e]

44»Kraljevstvo je nebesko kao kad je blago skri-
veno na njivi: čovjek ga pronađe, sakrije, sav rado- Izr 4 7
stan ode, proda sve što ima i kupi tu njivu.« Mt 19 21
45»Nadalje, kraljevstvo je nebesko kao kad trgo-
vac traga za lijepim biserjem: 46pronađe jedan dra-
gocjeni biser, ode, rasproda sve što ima i kupi ga.«

Ribarska mreža

47»Nadalje, kraljevstvo je nebesko kao kad mreža
bačena u more zahvati svakovrsne ribe. 48Kad se
napuni, izvuku je na obalu, sjednu i skupe dobre u
posude, a loše izbace. 49Tako će biti na svršetku
svijeta. Izići će anđeli, odijeliti zle od pravednih 50i
baciti ih u peć ognjenu, gdje će biti plač i škrgut 8 12+
zubi.«

Završetak prispodoba: nove i stare istine

51»Jeste li sve ovo razumjeli?« Odgovore mu: Mk 4 13+
»Jesmo.« 52A on će im: »Stoga svaki pismoznanac
upućen u kraljevstvo nebesko sličan je čovjeku domaćinu
koji iz svoje riznice iznosi novo i staro[f].«

a) Kraljevstvo ima skroman početak, ali se bujno razvija poput gorušičina sjemena ili kvasca.
b) Više rkpp. isp.: »... svijeta«.
c) »Sinovi Kraljevstva« i »sinovi Zloga«, semitizmi u kojima »sinovi« znače »pripadnike«.
d) Nakon Sinova mesijanskog kraljevstva spomenutog u r. 41, dolazi Kraljevstvo Oca kojemu Sin predaje spašene izabranike (usp. Mt 25,34; 1 Kor 15,24).
e) Tko pronađe Kraljevstvo nebesko, radosno će sve založiti da bi u nj ušao (usp. 19,21; Lk 9,57–62).
f) Židovski učitelj koji je postao Kristov učenik posjeduje i dijeli sve bogatstvo starog Saveza, uvećano savršenstvom novoga (r. 12). Ova pohvala »kršćanskom pismoznancu« sažimlje sav ideal evanđelista Mateja te je po svemu sudeći njegov nenametljivi potpis.

V. Crkva – prvine novoga Božjeg svijeta

1. PRIPOVJEDNI DIO

‖Mk 6 1-6 **Posjet Nazaretu**
‖Lk 4 16-24

53 Kad Isus završi sve ove prispodobe, ode odan-
2 23 de. 54 I dođe u svoj zavičaj[a]. Naučavaše ih u njihovoj
sinagogi te zapanjeni govorahu: »Odakle ovomu ta
Iv 6 42 mudrost i te čudesne sile? 55 Nije li ovo drvodjeljin
Lk 3 23 sin? Nije li mu majka Marija, a braća Jakov, i Jo-
27 56 sip, i Šimun, i Juda? 56 I sestre mu nisu li sve među
12 46+ nama? Odakle mu sve to?« 57 I sablažnjavahu se o
njega.
16 14+ A Isus im reče: »Nije prorok bez časti doli u svom
‖Iv 4 44 zavičaju i u svom domu.« 58 I ne učini ondje mnogo
8 10+ čudesa zbog njihove nevjere.

‖Mk 6 14-16 **Herod i Isus**
‖Lk 9 7-9

Lk 3 1+ **14** U ono vrijeme doču Herod tetrarh za Isusa
Lk 23 8-12 2 pa reče svojim slugama: »To je Ivan Krsti-
Mt 16 14+ telj! On uskrsnu od mrtvih i zato čudesne sile dje-
‖Mk 6 17-29 luju u njemu.« 3 Herod doista bijaše uhitio Ivana te
Lk 3 19-20 ga svezana bacio u tamnicu zbog Herodijade, žene
Lev 18 16; brata svoga Filipa[b]. 4 Jer Ivan mu govoraše: »Ne
20 21 smiješ je imati!« 5 Htjede ga ubiti, ali se bojao na-
21 26 roda jer su ga smatrali prorokom. 6 Na Herodov ro-
đendan zaplesa kći Herodijadina[c] pred svima i svi-
dje se Herodu. 7 Zato se zakle dati joj što god zai-
šte. 8 A ona nagovorena od matere: »Daj mi, reče,
ovdje na pladnju glavu Ivana Krstitelja.« 9 Ražalosti
se kralj, ali zbog zakletve i sustolnika zapovjedi da
se dade. 10 Posla odrubiti glavu Ivanu u tamnici. 11 I
donijeşe glavu njegovu na pladnju, dadoše djevojci,
a ona je odnije materi.
12 A učenici njegovi dođu, uzmu njegovo tijelo i
pokopaju ga pa odu i jave Isusu.

Isus hrani pet tisuća ljudi[d] ‖Mk 6 31-44
‖Lk 9 10-17
13 Kad je Isus to čuo, povuče se odande lađom na ‖Iv 6 1-13
samotno mjesto, u osamu[e]. Dočuo to narod pa po- Mt 15 32-38p
hrli pješice[f] za njim iz gradova. 14 Kad on iziđe, vi- 2 Kr 4 42-44
dje silan svijet, sažali mu se nad njim te izliječi nje- 9 36; 15 32
gove bolesnike.
15 Uvečer mu pristupe učenici pa mu reknu: »Pust 8 3+
je ovo kraj i već je kasno. Otpusti dakle svijet:
neka odu po selima kupiti hrane.« 16 A Isus im reče:
»Ne treba da idu, dajte im vi jesti.« 17 Oni mu kažu: 2 Kr 4 42 LXX
»Nemamo ovdje ništa osim pet kruhova i dvije ri-
be.« 18 A on će im: »Donesite mi ih ovamo.« 19 I
zapovjedi da mnoštvo posjeda po travi.
On uze pet kruhova i dvije ribe, pogleda na ne- Iv 11 41;
bo, izreče blagoslov pa razlomi i dade kruhove uče- 17 1
nicima, a učenici mnoštvu.

a) Nazaret, grad njegova djetinjstva (usp. 2,23).
b) Vg isp. »Filipa«: to je ime zadavalo teškoće. To nije tetrarh Itureje i Trahonitide (Lk 3,1; usp. Mt 16,13); tomu je majka bila Kleopatra. Ovaj je Herod-Filip sin Heroda Velikog i Marijamne II; dakle i polubrat Filipa tetrarha i Heroda Antipe, kojega Josip Flavije također zove Herodom. Budući da je Herodijada po svom ocu Aristobulu bila unuka Heroda Velikoga i stoga Antipina nećakinja, nije se zadovoljila jednostavnim položajem svog muža Filipa. Zato joj se više svidio tetrarh Galileje Antipa, koji joj je bio stric. – Antipin zločin nije bio toliko u tome da se oženio svojom nećakinjom koliko u tome što ju je oteo svojemu još živu bratu. Osim toga ogriješio se i o svoju prvu ženu.
c) Po J. Flaviju zvala se Saloma.
d) To je prvo umnoženje kruhova. Dok Lk 9,10–17 i Iv 6,1–13 donose samo jedno umnoženje kruhova, Mt i Mk donose po dva (Mt 14,13–21 i 15,32–39; Mk 6,30–44 i 8,1–10). Posrijedi je zacijelo veoma star duplikat (16,9s) koji isti događaj predstavlja na temelju dvije različite predaje. Prva, starija i palestinskog porijekla, kao da smješta događaj na zapadnu obalu jezera (vidi iduću bilješku). Ona govori o dvanaest košara ulomaka, što je broj izraelskih plemena i apostola (Mk 3,14+). Druga, koja bi mogla potjecati iz kršćanske sredine poganskog porijekla, smješta ovaj događaj na istočnu – pogansku – obalu jezera (usp. Mk 7,31) i govori o sedam košara ulomaka, a to je broj poganskih naroda u Kanaanu (Dj 13,19), i đakona helenista (Dj 6,5; 21,8). Obje predaje prikazuju događaj u svjetlu sličnih starozavjetnih opisa, osobito u svjetlu Elizejeva umnoženja ulja i kruha (2 Kr 4,1–7.42–44). Podsjećaju također na manu iz pustinje i prepelice (Izl 16; Br 11). Isus, moćniji od Elizeja i Mojsija, daje još izobilniju hranu nego oni. To je Isusovo znakovito djelovanje najstarija predaja shvatila kao pripravu za najuzvišeniju eshatonsku hranu – euharistiju. To ističu i sinoptički literarni prikazi (Mt 14,19; 15,36 i 26,26) te Besjeda o kruhu života u Iv 6.
e) Ni po čemu se ne bi moglo zaključiti da je riječ o istočnoj obali jezera. Isus je mogao preći sa sjevera na jug i s juga na sjever ploveći zapadnom obalom te se tako »prebaciti prijeko« (r. 22), na rt koji se nalazi na toj istoj, zapadnoj, obali.
f) Prateći kopnom lađicu koja je plovila na pučini.

Ps 78 29 20 I jeli su svi i nasitili se. Od preteklih ulomaka
nakupiše dvanaest punih košara. 21 A blagovalo je
oko pet tisuća muškaraca, osim žena i djece.

Isus hoda po vodi

||Mk 6 45-52 ||Iv 6 16-21

22 I odmah prisili učenike da uđu u lađu i da se
prebace prijeko dok on otpusti mnoštvo. 23 A pošto
Iv 6 15 otpusti mnoštvo, uziđe na goru, nasamo, da se po-
Mk 1 35+ moli[a]. Uvečer bijaše ondje sam.
24 Lađa se već mnogo stadija[b] bila ostisla od kraja,
šibana valovima. Bijaše protivan vjetar. 25 O četv-
rtoj noćnoj straži[c] dođe on k njima hodeći po moru.
26 A učenici ugledavši ga kako hodi po moru, pre-
strašeni rekoše: »Utvara!« I od straha kriknuše. 27 I-
sus im odmah progovori: »Hrabro samo! Ja sam!
Ne bojte se!« 28 Petar[d] prihvati i reče: »Gospodine,
ako si ti, zapovjedi mi da dođem k tebi po vodi!«
29 A on mu reče: »Dođi!« I Petar siđe s lađe te,
hodeći po vodi, pođe k Isusu. 30 Ali kad spazi vje-
tar, poplaši se, počne tonuti te krikne: »Gospodi-
8 25-26 ne, spasi me!« 31 Isus odmah pruži ruku, dohvati ga
8 10+ i kaže mu: »Malovjerni, zašto si posumnjao?«
32 Kad uđoše u lađu, utihnu vjetar. 33 A oni na lađi
4 3+ poklone mu se ničice govoreći: »Uistinu, ti si Sin
16 16+ Božji!«

Ozdravljenja u genezaretskom kraju

||Mk 6 53-56

34 Pošto preploviše, dođu na kraj, u Genezaret.
35 I ljudi ga onoga kraja prepoznaju pa razglase po
svoj onoj okolici. I donošahu mu sve bolesnike 36 te
9 20-22 ga moljahu da se samo dotaknu skuta njegove halji-
8 3+ ne. I koji bi se dotakli, ozdravili bi.

Prepirke o farizejskim predajama

||Mk 7 1-13

15 Tada pristupe Isusu farizeji i pismoznanci iz
Jeruzalema govoreći: 2 »Zašto tvoji učenici Gal 1 14
prestupaju predaju starih[e]? Ne umivaju rukû prije Kol 2 8
jela[f]!« 3 On im odgovori: »A zašto vi prestupate za- Lk 11 38
povijed Božju radi svoje predaje? 4 Ta reče Bog: Izl 20 12
Poštuj[g] *oca i majku!* I: *Tko prokune oca ili majku,* Pnz 5 16
smrću neka se kazni! 5 A vi velite: 'Rekne li tko Izl 21 17
ocu ili majci: Pomoć koja te od mene ide neka Lev 20 9
bude sveti dar[h], 6 ne treba da poštuje oca svoga ni Mt 19 19
majku svoju[i].' Tako dokinuste riječ Božju radi Lk 18 20
svoje predaje. 7 Licemjeri, dobro prorokova o vama 23 13s
Izaija:

8 Narod me ovaj usnama časti,
a srce mu je daleko od mene. Iz 29 13
9 Uzalud me štuju Ps 78 36s
naučavajući nauke – uredbe ljudske.«

10 Tada dozove mnoštvo i reče: »Slušajte i razu-
mijte! 11 Ne onečišćuje[j] čovjeka što ulazi u usta, ||Mk 7 14-23
nego što iz usta izlazi – to čovjeka onečišćuje.« 12 34
12 Tada pristupe k njemu učenici i kažu mu:
»Znaš li da su se farizeji sablaznili kad su čuli tu
riječ?« 13 On im odgovori: »Svaki nasad koji ne po- Dj 5 38
sadi Otac moj nebeski iskorijenit će se. 14 Pustite
ih! Slijepi su, vođe slijepaca! A ako slijepac slijepca 23 16, 19
vodi, obojica će u jamu pasti.« 15 Petar prihvati i ||Lk 6 39
reče mu: »Protumači nam tu prispodobu!« 16 A on
reče: »I vi još uvijek ne razumijete? 17 Ne shvaćate Mk 4 13+
li: sve što ulazi na usta, ide u trbuh te se izbacuje
u zahod. 18 Naprotiv, što iz usta izlazi, iz srca izvire
i to onečišćuje čovjeka. 19 Ta iz srca izviru opake
namisli, ubojstva, preljubi, bludništva, krađe, lažna

a) Evanđelisti, osobito Luka, često zapažaju da Isus moli: u osami ili noću (Mt 14,23p; Mk 1,35; Lk 5.16), pri jelu (14,19p; 15,36p; 26,26–27p) te pri važnim događajima: pri krštenju (Lk 3,21), pred izbor dvanaestorice (Lk 6,12), prije poučavanja Očenaša (Lk 11,1; usp. Mt 6,5+) i Petrove ispovijesti u Cezareji (Lk 9,18), za preobraženja (Lk 9,28–29), u Getsemanskom vrtu (Mt 26,36–44), na križu (Mt 27,46p; Lk 23,46). Moli za svoje krvnike (Lk 23,34), za Petra (Lk 22,32), za učenike i one koji će nakon njih doći (Iv 17,9–24). Moli i za sebe (Mt 26,39p; usp. Iv 17,1–5; Heb 5,7). Te molitve očituju da Isus stalno druguje s Ocem (Mt 11,25–27p) koji ga nikad ne ostavlja sama (Iv 8,29) i uvijek ga uslišava (Iv 11,22.42; usp. Mt 26,53). Svojim primjerom i svojim naukom Isus je utisnuo učenicima potrebu i način moljenja (Mt 6,5+). I sada u slavi nastavlja zauzimati se za svoje (Rim 8,34; Heb 7,25; 1 Iv 2,1), kako je obećao (Iv 14,16).

b) Usp. Iv 6,19. Postoji var.: »... posred mora«; usp. Mk 6,47.

c) Između tri i šest sati ujutro.

d) Tri prizora s Petrom (ovaj, zatim u 16,16–20 te u 17,24–27) namjerno obilježavaju građu Matejeve knjige o »Crkvi«.

e) Usmena predaja koja je pod izlikom da obdržava pisani Zakon, sebe proglašavala važnijom od Zakona. Rabini su tvrdili da ona preko »starih« potječe od Mojsija.

f) Dosl.: »... kad jedu kruh«.

g) »Poštuj« dobrim i zbiljskim uslugama.

h) Vg je razumjela: »Svaki dar je od mene (koji prinosim Bogu) tebi je koristan.«

i) Dobra tako zavjetovana (*korbân*) smatrala su se do te mjere »posvećenima« da roditelji nisu smjeli uzimati ništa od njih. Zavjet je uostalom bio samo prividan i nije se ispunjavao; bio je samo omraženo sredstvo da se zaobiđe sveta obveza. Rabini su takav zavjet smatrali valjanim, sve i priznavajući da je nemoralan.

j) Na predbacivanje farizeja Isusu u r. 2 što njegovi učenici jedu neopranih ruku, Isus zahvaća šire te govori o izvjesnim jelima koja Zakon proglašava nečistima (Lev 11). Isus naglašava da je moralna nečistoća teža od zakonske te da je zapravo jedino važna moralna čistoća (usp. Dj 10,9–16.28; Rim 14,14s).

svjedočanstva, psovke. [20]To onečišćuje čovjeka; a
jesti neopranih ruku ne onečišćuje čovjeka.«

||Mk 7 24-30
Strankinja vjeruje u Isusa

[21]Isus zatim ode odande i povuče se u krajeve
tirske i sidonske. [22]I gle: žena neka, Kanaanka iz
9 27+ onih krajeva[a], iziđe vičući: »Smiluj mi se, Gospodi-
8 29+ ne, Sine Davidov! Kći mi je teško opsjednuta!«
[23]Ali on joj ne uzvrati ni riječi. Pristupe mu na to
Lk 11 8 učenici te ga moljahu: »Udovolji joj[b] jer viče za na-
10 6 ma.« [24]On odgovori: »Poslan sam samo k izgublje-
nim ovcama doma Izraelova.« [25]Ali ona priđe, po-
kloni mu se ničice i kaže: »Gospodine, pomozi
mi!« [26]On odgovori: »Ne priliči uzeti kruh djeci i
baciti ga psićima[c].« [27]A ona će: »Da, Gospodine!
Ali psići jedu od mrvica što padaju sa stola njihovih
gospodara!« [28]Tada joj Isus reče: »O ženo! Velika
8 10+ je vjera tvoja! Neka ti bude kako želiš.« I ozdravi
joj kći toga časa.

Mnoga ozdravljenja uz Galilejsko more

Mk 7 31 [29]Otišavši odande, dođe Isus do Galilejskog mo-
ra, uziđe na goru i sjede ondje. [30]Tada nagrnu k
njemu silan svijet s hromima, kljastima, slijepima,
nijemima i mnogima drugima. Polože mu ih do no-
8 3+ gu, a on ih izliječi. [31]Gledajući kako su nijemi pro-
Mk 7 37 govorili, kljasti ozdravili[d], hromi prohodali, slijepi
progledali, divilo se mnoštvo i slavilo Boga Izraelo-
va.

||Mk 8 1-10
Isus hrani četiri tisuće ljudi

Mt 14 13-21p; 8 3+ [32]A Isus dozva svoje učenike pa im reče: »Žao
mi je naroda jer su već tri dana uza me, a nemaju
što jesti. Otpraviti ih gladne neću da ne klonu pu-
tem.« [33]Kažu mu učenici: »Odakle nam u pustinji
toliko kruha da nahranimo toliko mnoštvo?« [34]A 2 Kr 4 43
Isus im reče: »Koliko kruhova imate?« Oni će:
»Sedam, i malo riba.«
[35]Nato zapovjedi mnoštvu da posjeda po zemlji,
[36]uze sedam kruhova i ribe, zahvali, razlomi i da-
vaše učenicima, a učenici mnoštvu.
[37]I jeli su i nasitili se. A od preteklih ulomaka Ps 78 29
nakupiše sedam punih košara. [38]A blagovalo je če-
tiri tisuće muškaraca, osim žena i djece.
[39]Tada otpusti mnoštvo, uđe u lađu i ode u kraj
magadanski.

Znak Jonin
||Mk 8 11-13 ||Lk 11 16, 29 = Mt 12 38-39

16 Pristupe k njemu farizeji i saduceji. Iskušava-
jući ga, zatraže da im pokaže kakav znak s Iv 6 30-31
neba. [2]On im odgovori: »Uvečer govorite: 'Bit će ||Lk 12 54-56
vedro, nebo se žari.' [3]A ujutro: 'Danas će nevrije-
me, nebo se tamno zacrvenjelo.' Lice neba znadete
rasuditi, a znakove vremenâ[e] ne znate[f]. [4]Naraštaj Lk 19 44
opak i preljubnički znak traži, ali mu se znak neće 12 39+
dati doli znak Jonin.« Tada ih ostavi i ode. 8 10+

Kvasac farizejski i saducejski
||Mk 8 14-21 ||Lk 12 1

[5]Učenici dođoše prijeko, a zaboraviše ponijeti
kruha. [6]A Isus im reče: »Pazite, čuvajte se kvasca
farizejskog i saducejskog!« [7]Oni zamišljeni među
sobom govorahu: »Kruha ne ponijesmo.« [8]Zamije-
tio to Isus pa reče: »Što ste zamišljeni, malovjerni, 8 10+
da kruha nemate? [9]Zar još ne shvaćate, ne sjećate Mk 4 13+
li se onih pet kruhova na pet tisuća i koliko košara 14 21
nakupiste? [10]I onih sedam kruhova na četiri tisuće 15 38
i koliko košara nakupiste? [11]Kako onda ne shvaćate
da vam to ne rekoh o kruhu? Nego, čuvajte se
kvasca farizejskog i saducejskog.« [12]Tada razumješe

a) Milost koju je Isus napokon udijelio toj poganki ipak se dogodila u zemlji Izraelovoj.
b) Dosl.: »otpusti ju« (uslišivši ju). Isti grčki izraz u 18,27; 27,15.
c) Isus se ima posvećivati spasenju Židova, koji su »djeca« Božjih obećanja, prije nego trošiti svoje vrijeme i snagu na pogane koji su za Židove onog vremena bili »psi«. Grubost je izraza ublažena time što su ljudi bili naviknuti na nj i time što Isus upotrebljava deminutiv »psići«, ali je i unatoč tomu iznenađujuće oštar. Ovdje želi istaći kakve je zapreke žena morala svladati, kakvu je »goru« morala »premjestiti« (usp. 21,21).
d) Neki rkpp. isp. »kljasti ozdravili«.
e) Mesijanska vremena. Ti su znakovi čuda koja Isus čini (usp. 11,3–5; 12,28).
f) Neki rkpp. isp.: »A ujutro... ne znate.«

kako im ne reče da se čuvaju kvasca krušnoga,
nego nauka farizejskog i saducejskoga[a].

||Mk 8 27-30 ||Lk 9 18-21

Ispovijest Petrova

13Kad Isus dođe u krajeve Cezareje Filipove,
8 20+ upita učenike: »Što govore ljudi, tko je Sin Čovječ-
14 2 ji?« 14Oni rekoše: »Jedni da je Ivan Krstitelj; drugi
da je Ilija; treći opet da je Jeremija ili koji od pro-
Iv 6 69 roka[b].« 15Kaže im: »A vi, što vi kažete, tko sam
14 28+ ja?« 16Šimun Petar prihvati i reče: »Ti si Krist-Po-
4 3+ mazanik, Sin Boga živoga[c].« 17Nato Isus reče nje-
mu: »Blago tebi, Šimune, sine Jonin, jer ti to ne
Rim 7 5+ objavi tijelo i krv[d], nego Otac moj, koji je na nebe-
sima. 18A ja tebi kažem: Ti si Petar-Stijena[e] i na toj
stijeni sagradit ću Crkvu[f] svoju i vrata paklena[g]
neće je nadvladati. 19Tebi ću dati ključeve kraljev-
Iz 22 22 stva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će
Otk 3 7 = 18 18 svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji,
bit će odriješeno na nebesima[h].« 20Tada zaprijeti
učenicima neka nikomu ne reknu da je on Krist[i]. Mk 1 34+

Prvi navještaj muke i uskrsnuća

||Mk 8 31-33 ||Lk 9 22

21Otada[j] poče Isus upućivati učenike kako treba Mt 17 12, 22-23;
da pođe u Jeruzalem, da mnogo pretrpi od starješi- 20 17-19
na, glavara svećeničkih i pismoznanaca, da bude Lk 13 33;
ubijen i treći dan da uskrsne. 2 38+
22Petar ga uze na stranu i poče odvraćati: »Bože Dj 10 40+
sačuvaj, Gospodine! Ne, to se tebi ne smije dogodi-
ti!« 23Isus se okrene i reče Petru: »Nosi se od mene, 4 10
sotono! Sablazan[k] si mi jer ti nije na pameti što je Mk 4 13+
Božje, nego što je ljudsko!«

Uvjeti nasljedovanja Isusova

||Mk 8 34-9 1 ||Lk 9 23-27

24Tada Isus reče svojim učenicima: »Hoće li tko
za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka = 10 38-39 ||Lk 14 27

a) Lažni nauk židovskih poglavara može pokvariti sav narod kojim upravljaju (usp. 15,14) kao što kvasac ukvasa tijesto (13,33), ali ga može i pokvariti (usp. 1 Kor 5,6; Gal 5,9).
b) Naziv »prorok« Isus je sebi pripisivao samo neizravno i prikriveno (Mt 13,57p; Lk 13,33), ali mu je mnoštvo očito taj naziv otvoreno pridavalo (Mt 16,14p; 21,11.46; Mk 6,15p; Lk 7,16.39; 24,19; Iv 4,19; 9,17). Taj je naziv imao mesijansku vrijednost, jer je duh proroštva, utrnut s Malahijom (5. st. pr. Kr.) po židovskom očekivanju trebao iznova nastupiti kao znak mesijanskog razdoblja – bilo u Ilijinoj osobi (Mt 17,10–11p), bilo u obliku općeg izljeva Duha (Dj 2,17–18.33). Zbilja se u Isusovo vrijeme pojavilo zadosta (lažnih) proroka (Mt 24,11.24p; i dr.). Ivan je Krstitelj zaista bio prorok (Mt 11,9p; 14,5; 21,26p; Lk 1,76) ali samo kao Preteča koji je došao u Ilijinu duhu (Mt 11,10p.14; 17,12p). Izjavio je (Iv 1,21+) da nije »Prorok« koga je najavio Mojsije u Pnz 18,15. Kršćanska vjera toga Proroka prepoznaje jedino u Isusu (Dj 3,22–26+; Iv 6,14; 7,40). Ipak kad se proročka karizma raširila u prvoj Crkvi nakon Duhova (Dj 11,27+), taj se naziv prestao pripisivati Isusu; ustupio je mjesto drugim, jasnije kristološkim naslovima.
c) Priznanju Isusova mesijanstva (po Mk i Lk) Mt dodaje i božansko sinovstvo. Usp. već 14,33 s Mk 6,51s; Mt 4,3+.
d) Taj izričaj označuje čovjeka za razliku od duhovnoga svijeta: ističe njegovu materijalnu i ograničenu stranu (Sir 14,18; Rim 7,5+; 1 Kor 15,50; Gal 1,16; Ef 6,12; Heb 2,14; usp. Iv 1,13).
e) Tako prevodimo igru riječi s grčkim izrazom *Petros* kojemu je aramejska podloga *Kefa,* grč. *petra,* a znači »stijena«. Do ovog Isusovog naziva za prvaka apostola ovakvo ime nije se upotrebljavalo. Tim imenom Isus slikovito naznačuje Petrovu ulogu pri utemeljenju Crkve. Iz Evanđeljâ se ne da odrediti kada je točno došlo do te promjene imena (usp. Iv 1,42; Mk 3,16; Lk 16,14).
f) Grčki izraz *ekklesia* prevodi hebr. *qahal* pa znači »skup«. U SZ često označava zajednicu izabranog naroda, osobito u pustinji (usp. Pnz 4,10; i dr; Dj 7,38). Izvjesni židovski krugovi, na primjer kumranski eseni, smatrali su se Ostatkom Izraela posljednjih vremena (Iz 4,3+) i svoju skupinu zvali *qahal.* Rana je Crkva preuzela taj naziv i njime se označila kao mesijanska zajednica za koju je Isus utemeljio novi Savez u svojoj krvi (Mt 26,28+; Ef 5,25). Mt pojam »Crkva« stavlja u odnos s pojmom »Kraljevstvo nebesko« (r. 19; usp. Mt 4,17+) te tako upućuje da Crkva kao organizirana zajednica, kojoj je Isus postavio vođe (usp. Dj 5,11+; 1 Kor 1,2+), preuzima ključnu ulogu u promicanju kraljevstva nebeskoga, a da se pritom ne istovjećuje ni s njime ni s kraljevstvom Sina Čovječjega.
g) Grčki izraz *hades* prevodi ovdje hebr. *šeol,* što označava mjesto gdje borave pokojnici (usp. Br 16,33+). »Vrata paklena« su personifikacija zlih sila koje su najprije uvukle čovjeka u smrt grijeha, a onda ga vuku konačno u vječnu smrt. Crkva će – po primjeru svoga Učitelja koji je umro, »otišao propovijedati duhovima u tamnici« (1 Pt 3,19+) i uskrsnuo (Dj 2,27.31) – imati za zadaću da čupa ljude ispod vlasti vremenite a osobito vječne smrti da bi ih uvela u kraljevstvo nebesko (usp. Kol 1,3; 1 Kor 15,26; Otk 6,8; 20,13).
h) Grad Božji ima vrata, kao što ih ima i Grad smrti. Na njih ulaze samo oni koji su dostojni (usp. Mt 23,13p). Petar dobiva ključeve tih vrata. Na njega dakle spada otvarati ili zatvarati pristup u Kraljevstvo nebesko posredovanjem Crkve. – »Vezati« i »odrješivati« jesu dva tehnička izraza u rabinskom načinu izražavanja. Primjenjuju se u prvom redu na disciplinsko područje izopćenja: netko biva »osuđen« ili svezan te »oslobođen« ili razriješen; a onda na doktrinalne ili pravne odluke u smislu »zabrane« (vezanja), ili »dopuštenja« (razrješenja). Petar će kao opunomoćeni upravitelj Božje kuće (ključevi su znak te službe, usp. Iz 22,22) imati disciplinsku vlast u tu kuću pripuštati ili iz nje isključivati po svojoj prosudbi te će upravljati zajednicom donoseći prikladne odluke na području nauka i ćudoređa. Te presude i odluke potvrđivat će sam Bog na nebu. – Katolička egzegeza smatra da ta obećanja imaju trajnu vrijednost ne samo za Petra osobno nego i za njegove nasljednike. Taj zaključak nije izričito izrečen u tekstu, ali je opravdan, jer se Isus očito želi pobrinuti za svoje Crkve ustanovom koja neće odumrijeti Petrovom smrću. – Druga dva teksta (Lk 22,31s i Iv 21,15s) naglašavaju da se Petrovo prvenstvo ima izvršavati napose na području vjere te da ono čini Petra poglavarom ne samo buduće Crkve nego i ostalih apostola već u ono vrijeme.
i) Vg: »Isus Krist«.
j) U tom trenutku prekretnice, kad je od učenika dobio prvo izričito priznanje vjere u svoje mesijanstvo, Isus prvi put najavljuje svoju muku. Tako sa slavnom ulogom Mesije povezuje bolnu ulogu Sluge patnika. Nekoliko dana poslije uslijedit će pred učenicima Preobraženje sa zapoviješću da o njemu ne govore i ponovnom najavom muke (17,1–12). Takvim sve jačim odgojnim postupcima Isus njihovu vjeru pripravlja na skoru krizu svoje smrti i uskrsnuća.
k) Pokušavajući spriječiti put kojim Mesija ima ići, Petar postaje »sablazan«, spoticalo ili zamka (to je doslovni smisao grčke riječi *skandalon*) te, bez daljnjega nesvjesni, sluga samog Sotone (usp. 4,1–10).

uzme svoj križ i neka ide za mnom. 25 Tko hoće
‖Lk 17 33 život svoj spasiti, izgubit će ga, a tko izgubi život
‖Iv 12 25-26 svoj poradi mena, naći će ga[a]. 26 Ta što će koristiti
čovjeku ako sav svijet stekne, a životu svojemu
naudi? Ili što će čovjek dati u zamjenu za život
25 31s svoj? 27 Doći će, doista, Sin Čovječji u slavi Oca
2 Sol 1 7 svoga s anđelima svojim i *tada će naplatiti svakomu*
Ps 62 13+ *po djelima njegovim*[b]*.«*
Ez 18 21-32+ 28 »Zaista, kažem vam, neki od ovdje nazočnih
10 23; 24 30, neće okusiti smrti dok ne vide Sina Čovječjega gdje
34; 26 64 dolazi sa svojim kraljevstvom[c].«

Preobraženje[d]

‖Mk 9 2-8 ‖Lk 9 28-36 2 Pt 1 16-18

17 Nakon šest dana uze Isus sa sobom Petra, Ja-
kova i Ivana, brata njegova, te ih povede na
goru visoku, u osamu[e], 2 i preobrazi se pred njima.
28 3 I zasja mu lice kao sunce, a haljine mu postadoše
bijele kao svjetlost[f]. 3 I gle: ukazaše im se Mojsije i
Ilija te razgovarahu s njime. 4 A Petar prihvati i
reče Isusu: »Gospodine, dobro nam je ovdje biti[g].
Ako hoćeš, načinit ću[h] ovdje tri sjenice, tebi jednu,
Mojsiju jednu i Iliji jednu.«
Izl 13 22+; 5 Dok je on još govorio, gle, svijetao ih oblak za-
19 16+ sjeni, a glas iz oblaka govoraše: *»Ovo je Sin moj,*
Mt 24 30+ *Ljubljeni! U njemu mi sva milina! Slušajte ga!«*
3 17 Iz 42 1 6 Čuvši glas, učenici padoše licem na zemlju i silno
Pnz 18 15, 19 se prestrašiše. 7 Pristupi k njima Isus, dotakne ih i
reče: »Ustanite, ne bojte se!« 8 Podigoše oči, ali ne
vidješe nikoga doli Isusa sama.
Mk 1 34+ 9 Dok su silazili s gore, zapovjedi im Isus: »Ni-
8 20+ komu ne kazujte viđenje dok Sin Čovječji od
mrtvih ne uskrsne.«
‖Mk 9 9-13 10 Upitaše ga učenici: »Što dakle pismoznanci go-
vore da prije treba da dođe Ilija[i]?« 11 On im odgovo-
Mal 3 23-24 ri: *»Ilija* će doduše doći i *sve obnoviti.* 12 No velim
Sir 48 10 Mt 16 14+
vam: Ilija je već došao, ali ga ne upoznaše, već
učiniše s njim što im se prohtjelo. Tako je i Sinu 16 21;
Čovječjemu trpjeti od njih.« 13 Tada razumješe uče- 17 22-23;
nici da im to reče o Ivanu Krstitelju. 20 17-19
11 10-14

Opsjednuti padavičar

‖Mk 9 14-29 ‖Lk 9 37-42

14 Kada dođoše k mnoštvu, pristupi mu čovjek,
padne pred njim na koljena 15 i reče: »Gospodine,
smiluj se sinu mojemu jer je mjesečar i zlo mu je.
Često doista pada u oganj i često u vodu. 16 Dove-
doh ga tvojim učenicima i ne mogoše ga izliječiti.«
17 A Isus odgovori: »O rode nevjerni i opaki! Dokle Pnz 32 5
mi je biti s vama! Dokle li vas podnositi! Dovedite Dj 2 40
mi ga ovamo!« 18 I zaprijeti Isus zloduhu te on iziđe Fil 2 15
iz njega. I ozdravi dječak toga časa. 8 29+
19 Tada učenici pristupiše nasamo k Isusu i reko-
še: »Zašto ga mi ne mogosmo izagnati?« 20 Kaže im:
»Zbog vaše malovjernosti[j]. Zaista, kažem vam, ako 8 10+
imadnete vjere koliko je zrno gorušičino te reknete ‖Lk 17 6
ovoj gori: 'Premjesti se odavde onamo!', premjestit ‖Mk 11 22-23
će se i ništa vam neće biti nemoguće[k].« = 21 21

Drugi navještaj muke i uskrsnuća

‖Mk 9 30-32 ‖Lk 9 44-45

22 A kad su se skupili u Galileji, reče im Isus: »Sin 8 20+
Čovječji ima biti predan ljudima u ruke 23 i ubit će 16 21; 17 12;
ga, ali on će treći dan uskrsnuti.« I ožalostiše se 20 17-19
silno. Dj 10 40+

Hramski porez

24 Kad stigoše u Kafarnaum, pristupe Petru oni 14 28+
što ubiru dvodrahme[l] pa mu rekoše: »Učitelj vaš
ne plaća dvodrahme?« 25 »Plaća«, odgovori. A kad

a) Ta paradoksalna izreka, a tako i susljedne, prave igru riječi na temelju dva razdoblja ljudskog života: sadašnjeg i budućega. Grčka riječ *psyhe* ovdje stoji mjesto hebrejske *nefeš* te znači život, dušu, osobu. Usp. Post 2,7+.

b) BJ usvaja var.: »po vladanju njegovu.«

c) Rr. 27–28 ističu ulogu Isusa kao Sina Čovječjega – Suca. Povezuju dvije slične Isusove izreke o dva različita dolaska Božjeg kraljevstva: kraljevstva Očeva i kraljevstva Sina Čovječjega. Tvrdnja da »neki od ovdje nazočnih neće vidjeti smrti dok ne vide Sina Čovječjega gdje dolazi sa svojim kraljevstvom« po Mt je već ispunjena. Ili time što su vjernici već upoznali slavu Sina Čovječjega (tada je susljedno Preobraženje u 17,1–9 ispunjenje obećanja dana u r. 28) ili pak time što se Sin Čovječji već očitovao Sucem u nekom već dogođenu događaju, npr. u razorenju Jeruzalema (usp. 10,23+; 24,1+).

d) Po Matejevu prikazu, različitu od Markova (9,2+) i Lukina (9,28+), preobraženi Isus izgleda kao novi Mojsije (usp. 4,1+) koji se na novom Sinaju susreće s Bogom u oblaku (r. 5; Izl 24,15–18); sjajna lica (r. 2; Izl 34,29–35; usp. 2 Kor 3,7 – 4,6). Prate ga dva starozavjetna lika koji su na Sinaju dobivali objavu (Izl 19; 33–34; 1 Kr 19,9–13) te uosobljuju Zakon i Proroke koje Isus ispunjava (Mt 5,17). Nebeski glas naređuje da ga ljudi slušaju kao novog Mojsija (Pnz 18,15; usp. Dj 3,20–26). Učenici se bacaju ničice pred Gospodinom (usp. Mt 28,17). Nakon ukazanja Isus ostaje sam (r. 8) jer je on dostatan kao učitelj novog i konačnog Zakona. Njegova je slava tom zgodom bila samo prolazna, jer on je i »Sluga« (r. 5; Iz 42,1; usp. Mt 3,16sl+) koji ima trpjeti i umrijeti (16,21; 17,22–23), baš kao i njegov preteča (rr. 9–13), prije nego konačno uđe u slavu po uskrsnuću.

e) Po tradicionalnom je mišljenju to bilo brdo Tabor, po nekima pak veliki Hermon.

f) Var.: »... kao snijeg« (usp. 28,3).

g) BJ prevodi: »... divno je što smo ovdje«.

h) Vg: »... načinit ćemo« (usp. Mk i Lk).

i) Učenici su već zapazili Mesiju (16,16) i njegovu slavu (17,1–7) pa se čude što Ilija nije odigrao ulogu njegova preteče koju mu je namijenio Malahija. Isus odgovara da je Ilija tu ulogu obavio, ali u osobi Ivana Krstitelja kojega ljudi nisu prepoznali. V. Lk 1,17+.

j) Var.: »... nevjere«.

k) Neki rkpp. dod. r. 21: »Taj rod (demona) izgoni se samo molitvom i postom« (usp. Mk 9,29).

l) Bio je to godišnji i osobni porez za potrebe Hrama.

on uđe u kuću, pretekne ga Isus: »Što ti se čini,
Šimune? Kraljevi zemaljski od koga ubiru carinu
ili porez? Od svojih sinova[a] ili od tuđih?« [26]Kad on
odgovori: »Od tuđih!«, reče mu Isus: »Sinovi su,
dakle, oslobođeni. [27]Ali da ih ne sablaznimo, pođi
k moru, baci udicu i prvu ribu koja naiđe uzmi,
otvori joj usta i naći ćeš stater. Uzmi ga pa im ga
podaj za me i za se.«

2. BESJEDA O CRKVI

||Mk 9 33-36 ||Lk 9 46-47

Tko je najveći

18 U onaj čas pristupe učenici Isusu pa ga zapi-
taju: »Tko je, dakle, najveći u kraljevstvu ne-
beskom?« [2]On dozove dijete, postavi ga posred
||Mk 10 15 ||Lk 18 17 Iv 3 5 23 12 njih [3]i reče: »Zaista, kažem vam, ako se ne obratite
i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo
nebesko. [4]Tko god se dakle ponizi kao ovo dijete,
taj je najveći u kraljevstvu nebeskom. [5]I tko primi
||Mk 9 37 ||Lk 9 48 = Mt 10 40 jedno ovakvo dijete[b] u moje ime, mene prima.«

||Mk 9 42 ||Lk 17 1-2

Sablazan

[6]»Onomu, naprotiv, tko bi sablaznio jednoga od
ovih najmanjih što vjeruju u mene bilo bi bolje da
mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u
dubinu morsku.«
[7]»Jao svijetu od sablazni! Neizbježivo dolaze sa-
blazni, ali jao čovjeku po kom dolazi sablazan. [8]Pa
||Mk 9 43-47 = Mt 5 29-30 ako te ruka ili noga sablažnjava[c], odsijeci je i baci
od sebe. Bolje ti je ući u život[d] kljastu ili hromu,
nego s obje ruke ili s obje noge biti bačen u oganj
vječni. [9]I ako te oko sablažnjava, izvadi ga i baci
od sebe. Bolje ti je jednooku u život ući, nego s
oba oka biti bačen u pakao ognjeni[e].«
[10]»Pazite da ne prezrete ni jednoga od ovih naj-
manjih jer, kažem vam, anđeli njihovi na nebu uvi-
jek gledaju lice[f] Oca mojega, koji je na nebesima[g].«

Izgubljena ovca ||Lk 15 3-7 Ez 34 1+

[12]»Što vam se čini? Ako neki čovjek imadne sto
ovaca i jedna od njih zaluta, neće li on ostaviti onih
devedeset i devet u gorama i poći u potragu za za- Ez 34 4, 16
lutalom? [13]Posreći li mu se te je nađe, zaista, ka-
žem vam, raduje se zbog nje više nego zbog onih
devedeset i devet koje nisu zalutale. [14]Tako ni Otac
vaš, koji je na nebesima, neće da propadne ni je-
dan od ovih malenih.«

Bratska opomena i zajednička molitva ||Lk 17 3

[15]»Pogriješi li tvoj brat[h], idi i pokaraj ga nasamo. Lev 19 17
[16]Ako te posluša, stekao si brata. Ne posluša li te,
uzmi sa sobom još jednoga ili dvojicu, *neka na is-* Pnz 19 15
kazu dvojice ili trojice svjedoka počiva svaka tvr-
dnja. [17]Ako ni njih ne posluša, reci Crkvi[i]. Ako pak
ni Crkve ne posluša, neka ti bude kao poganin i Rim 16 17 1 Kor 5 11
carinik[j].«
[18]»Zaista, kažem vam, što god svežete na zemlji, 16 19+
bit će svezano na nebu; i što god odriješite na zem- Iv 20 23
lji, bit će odriješeno na nebu[k].«
[19]»Nadalje, kažem vam, ako dvojica od vas na
zemlji jednodušno zaištu što mu drago, dat će im Iv 15 7, 16
Otac moj, koji je na nebesima. [20]Jer gdje su dvojica
ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među 28 20
njima.«

||Mi

a) To jest »od svojih podložnika« (usp. 13,38). Isus se služi semitskom metaforom o »sinovima« da sebe prikaže kao Sina (usp. 3,17; 17,5 i 10,32s; 11,25–27; i dr.), a time i svoje učenike, svoju braću (12,50), sinovima istog Oca (5,45; i dr.; usp. Mt 4,3+).
b) Tj. čovjeka koji je jednostavan kao dijete (usp. r. 4).
c) Tj. uzrok pada, posrtaja. Izvorno je značenje grčke riječi spoticalo ili zamka (usp. 16,23+). – Zbog sličnih riječi utkani su ovdje rr. 8–9 (upotrijebljeni već u 5,29–30) iako prekidaju kontekst.
d) U vječni život.
e) Hebrejska podloga za »pakao« je *ge-hinnom.* Tako se zvala jedna dolina u Jeruzalemu, dolina na zlu glasu po nekadašnjem žrtvovanju djece (Lev 18,21+). Poslije se smatrala prokletim mjestom, mjestom konačne kazne zlih ljudi, (naš »pakao«).
f) Taj biblijski izričaj označava nazočnost dvorjana pred njihovim gospodarom (2 Sam 14,24; 2 Kr 25,19; Tob 12,15). Stoga se ovdje ističe ne toliko da anđeli promatraju Božje lice (usp. Ps 11,7+) koliko da su u trajnu i povjerljivu odnosu s njime. Odatle onda i dostojanstvo »malenih« i njihova sigurnost: imaju »zastupnike svojih interesa« kod Boga.
g) Neki rkpp. dod. r. 11: »Ta Sin Čovječji dođe spasiti izgubljeno« (usp. Lk 19,10).
h) Mnogi rkpp. pojašnjavaju »protiv tebe«. To je zacijelo naknadni dodatak. Riječ je o velikoj i javnoj pogreški koja ne mora biti učinjena baš protiv samoga koritelja. Drukčiji je slučaj u r. 21.
i) *Ekklesia,* tj. zajednica braće i sestara u vjeri. Usp. 16,18+.
j) Židovi su pogane i carinike smatrali »nečistima« pa im je pobožnost zabranjivala s njima se družiti (usp. 5,46+ i 9,10+). Usp. izopćenje u 1 Kor 5,11+.
k) Ova rečenica pokazuje u kakvu širem misaonom sklopu treba promatrati vlast povjerenu Petru (16,18). Iz nje je jasno da se ona odnosi na zajednicu (Crkvu) i da je njoj na službu imaju vršiti oni koji zajednicu Kristovih vjernika vode i predstavljaju.

‖Lk 17 4 **Oproštenje uvreda**[a]
Mt 6 12

21 Tada pristupi k njemu Petar i reče: »Gospodi-
Lk 23 34 ne, koliko puta da oprostim bratu svomu ako se
Post 4 24 ogriješi o mene? Do sedam puta?« 22 Kaže mu Isus:
»Ne kažem ti do sedam puta, nego do sedamdeset
puta sedam[b].«

Prispodoba o okrutnom dužniku

23 »Stoga je kraljevstvo nebesko kao kad kralj od-
25 19 luči urediti račune sa slugama. 24 Kad započe obra-
čunavati, dovedoše mu jednoga koji mu dugovaše
deset tisuća talenata[c]. 25 Kako nije imao odakle vra-
titi, zapovjedi gospodar da se proda on, žena mu i
djeca i sve što ima te se podmiri dug. 26 Nato sluga
padne ničice preda nj govoreći: 'Strpljenja imaj sa
mnom, i sve ću ti vratiti.' 27 Gospodar se smilova
tomu sluzi, otpusti ga i dug mu oprosti.«
28 »A kad taj isti sluga izađe, naiđe na jednoga
svoga druga koji mu dugovaše sto denara[d]. Uhvati
ga i stane ga daviti govoreći: 'Vrati što si dužan!'
29 Drug padne preda nj i stane ga zaklinjati: 'Strplje-
nja imaj sa mnom i vratit ću ti.' 30 Ali on ne htjede,
nego ode i baci ga u tamnicu dok mu ne vrati du-
ga.«
31 »Kad njegovi drugovi vidješe što se dogodilo,
silno ražalošćeni odoše i sve to dojaviše gospodaru.
32 Tada ga gospodar dozva i reče mu: 'Slugo opaki,
sav sam ti onaj dug oprostio jer si me zamolio.
33 Nije li trebalo da se i ti smiluješ svome drugu,
kao što sam se i ja tebi smilovao?' 34 I gospodar ga,
rasrđen, preda mučiteljima dok mu ne vrati svega
duga. 35 Tako će i Otac moj nebeski učiniti s vama 6 12
ako svatko od srca ne oprosti svomu bratu.« Lk 23 34

VI. Skora budućnost novoga Božjeg svijeta

1. PRIPOVJEDNI DIO

‖Mk 10 1-12 **Nerazrješivost ženidbe**

19 Kad Isus završi ove besjede, ode iz Galileje i
Lk 9 51 dođe u judejski kraj s onu stranu Jordana.
2 Za njim je išao silan svijet. Ondje ih izliječi.
16 1 3 Pristupe mu tada farizeji pa, da ga iskušaju, ka-
Lk 11 54 žu: »Je li dopušteno otpustiti ženu s kojega god
Iv 8 6 razloga?« 4 On odgovori: »Zar niste čitali: Stvoritelj
Post 1 27 od početka *muško i žensko stvori ih* 5 i reče: *Stoga*
Post 2 24 *će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju*
Ef 5 31 *ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo?* 6 Tako više nisu 1 Kor 6 16;
dvoje, nego jedno tijelo. Što, dakle, Bog združi, 7 10
čovjek neka ne rastavlja[e].«
7 Kažu mu: »Zašto onda Mojsije zapovjedi *dati*
otpusno pismo i – otpustiti?« 8 Odgovori im: »Zbog
tvrdoće srca vašega dopusti vam Mojsije otpustiti Pnz 24 1
žene, ali od početka ne bijaše tako. 9 A ja vam ka-
žem: Tko otpusti svoju ženu – osim zbog bludni- = 5 32
štva[f] – pa se oženi drugom, čini preljub.« ‖Lk 16 18

a) Po uzoru na Boga i Isusa (Lk 23,34+), te kao što su međusobno činili Izraelci (Lev 19,18–19; usp. Izl 21,25+), kršćani trebaju opraštati jedni drugima (5,39; 6,12p – usp. 7,2; 2 Kor 2,7; Ef 4,32; Kol 3,13). Ali se pojam »bližnjega« sada proteže na svakog čovjeka, uključujući i one kojima treba uzvraćati dobro za zlo (5,44–45; Rim 12,17–21; 1 Sol 5,15; 1 Pt 3,9; usp. Izl 21,25; Ps 5,11+). Tako ljubav pokriva mnoštvo grijeha (Izr 10,12 što navodi Jak 5,20; 1 Pt 4,8).

b) Drugi prevode (BJ): »Sedamdeset i sedam puta« (usp. 6,9+).

c) Namjerno nezamislivo velika svota; veća od svih zbiljskih mogućnosti (10 000 talenata = 100 000 000 denara, a denar je jedna nadnica).

d) Milijun puta manju svotu.

e) Odlučna tvrdnja da je brak nerastavljiv. To se ispravno može shvatiti samo na temeljima osloboditeljske, snažiteljske ali i zahtjevne Božje vladavine. Ona omogućuje doživotni uzajamni supružnički »Da«.

f) Budući da na usporednim mjestima (Mk 10,11s; Lk 16,18 i 1 Kor 7,10s) nema toga izuzetka, nije vjerojatno da bi sva ta tri mjesta dokinula to Isusovo ograničenje. Vjerojatnije je da je netko od posljednjih redaktora prvog Evanđelja umetnuo taj izričaj da bi odgovorio na rabinski problem na koji podsjeća kontekst (r. 3; Hilelova i Šamajeva teološka struja raspravljale su o razlozima koji opravdavaju rastavu). Kršćani židovskog porijekla, za koje Mt piše, morali su se s njime suočiti. Ovdje bismo stoga imali crkvenu odluku privremeno obvezatnu za mjesne vjernike, kakav je bio i jeruzalemski apostolski dekret za kršćane antiohijskog područja (Dj 15,23–29). Izvorna riječ *porneia* upućuje na taj smjer razmišljanja. Neki u njoj žele vidjeti bračni blud, tj. preljub te ovdje nalaze oslon za rastavu u takvu slučaju. Tako postupaju pravoslavne i protestantske Crkve. Ali u tom slučaju morao bi ovdje stajati izraz *moikheia*. U ovom će kontekstu izraz *porneia* prije biti prijevod rabinskog tehničkog izraza za »prostituciju« (*zenût*). Rabini su njime označavali svako spolno zajedništvo unutar određenog stupnja srodnosti (incest) kakvo je zabranjivao Zakon (Lev 18). Takvo zajedništvo zakonito su zasnivali pogani ili su ga Židovi tolerirali u pridošlicâ. Ono je stvaralo poteškoće pri obraćenju takvih ljudi u legalističkim zajednicama obraćenih Židova, kojima Mt piše. Odatle smjernica da se raskine takvo neispravno zajedništvo koje je zapravo bilo lažni brak. To neispravno zajedništvo naš prijevod označuje riječju »bludništvo« (BJ ima: »prostitucija«). – Po drugom bi tumačenju bila riječ ne o rastavi nego o »odvajanju« bez dopuštenja da se sklopi novi brak. Takav postupak nije bio poznat u židovstvu, ali su Isusovi zahtjevi donijeli više novih rješenja, a Pavao to izričito pretpostavlja u 1 Kor 7,11.

Dragovoljna uzdržljivost

[10]Kažu mu učenici: »Ako je tako između muža i žene, bolje je ne ženiti se.« [11]A on im reče: »Ne shvaćaju toga svi, nego samo oni kojima je dano. [12]Doista, ima za ženidbu nesposobnih koji se takvi iz utrobe materine rodiše. Ima nesposobnih koje ljudi onesposobiše. A ima nesposobnih koji sami sebe onesposobiše poradi kraljevstva nebeskoga. Tko može shvatiti, neka shvati[a].«

1 Kor 7 1, 7-8, 32-34

Isus i djeca

||Mk 10 13-16 ||Lk 18 15-17 Lk 9 47 1 Tim 4 14+ 18 3-4 1 Pt 2 1-2

[13]Tada mu donijeşe dječicu da na njih stavi ruke i pomoli se. A učenici im branili. [14]Nato će im Isus: »Pustite dječicu i ne priječite im k meni jer takvih je kraljevstvo nebesko!« [15]I položi ruke na njih pa krene odande.

Bogati mladić

||Mk 10 17-22 ||Lk 18 18-23 Lk 10 25-28

[16]I gle, pristupi mu netko i reče: »Učitelju[b], koje mi je dobro činiti da imam život vječni?« [17]A on mu reče: »Što me pitaš o dobrome? Jedan je samo dobar[c]! Ali ako hoćeš u život ući, čuvaj zapovijedi.« [18]Upita ga: »Koje?« A Isus reče:

Izl 20 12-16 Pnz 5 16-20

»Ne ubij!
Ne čini preljuba!
Ne ukradi!
Ne svjedoči lažno!
[19]*Poštuj oca i majku!* (15 4+)
I ljubi svoga bližnjega (Lev 19 18)
kao sebe samoga!«

[20]Kaže mu mladić: »Sve sam to čuvao[d]. Što mi još nedostaje?« [21]Reče mu Isus: »Hoćeš li biti savršen[e], idi, prodaj što imaš i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu. A onda dođi i idi za mnom.« [22]Na tu riječ ode mladić žalostan jer imaše velik imetak.

5 3+ 6 19-21 13 44-46

Opasnost od bogatstva

||Mk 10 23-27 ||Lk 18 24-27 1 Kor 1 26

[23]A Isus reče svojim učenicima: »Zaista, kažem vas, teško će bogataš u kraljevstvo nebesko. [24]Ponovno vam velim: Lakše je devi kroz uši iglene nego bogatašu u kraljevstvo Božje.« [25]Čuvši to, učenici se silno snebivahu govoreći: »Tko se onda može spasiti?« [26]A Isus upre u njih pogled pa im reče: »Ljudima je to nemoguće, ali *Bogu je sve moguće.*«

Post 18 14 Lk 1 37

Nagrada Isusovim sljedbenicima

||Mk 10 28-31 ||Lk 18 28-30 4 20, 22 ||Lk 22 30 Dn 7 22 Otk 20 4; 3 21 1 Kor 6 2

[27]Tada Petar prihvati pa upita: »Evo, mi sve ostavismo i pođosmo za tobom. Što ćemo za to dobiti?« [28]Reče im Isus: »Zaista, kažem vam, vi koji pođoste za mnom, o preporodu[f], kad Sin Čovječji sjedne na prijestolje svoje slave, i vi ćete sjediti na dvanaest prijestolja i suditi[g] dvanaest plemena Izraelovih. [29]I tko god ostavi kuće, ili braću, ili sestre, ili oca, ili majku, ili ženu, ili djecu[h], ili polja poradi imena mojega, stostruko će primiti i život vječni baštiniti.«

[30]»A mnogi prvi bit će posljednji, i posljednji prvi.«

||Lk 13 30 Mt 20 16; 5 3+

Radnici posljednjeg sata[i]

20 »Kraljevstvo je nebesko kao kad domaćin rano ujutro izađe najmiti radnike u svoj vinograd. [2]Pogodi se s radnicima po denar na dan i pošalje ih u svoj vinograd. [3]Izađe i o trećoj uri i vidje druge gdje stoje na trgu besposleni [4]pa i njima reče: 'Idite i vi u moj vinograd pa što bude pravo, dat ću vam.' [5]I oni odoše. Izađe opet o šestoj i devetoj uri te učini isto tako. [6]A kad izađe o jedanaestoj uri, nađe druge gdje stoje i reče im: 'Zašto ovdje stojite vazdan besposleni?' [7]Kažu mu: 'Jer nas nitko ne najmi.' Reče im: 'Idite i vi u vinograd.'«

[8]»Uvečer kaže gospodar vinograda svojemu upravitelju: 'Pozovi radnike i podaj im plaću počevši od posljednjih pa sve do prvih.' [9]Dođu tako oni od jedanaeste ure i prime po denar. [10]Pa kada dođu oni prvi, pomisle da će primiti više, ali i oni prime po denar. [11]A kad primiše, počeše mrmljati protiv domaćina: [12]'Ovi posljednji jednu su uru radili i izjednačio si ih s nama, koji smo podnosili svu tegobu dana i žegu.'«

Lev 19 13 Pnz 24 14-15

a) Isus poziva na trajnu uzdržljivost one koji se žele isključivo posvetiti kraljevstvu nebeskom i svjedočiti za nj. Dar je Božji dan ljudima i otajstvo beženstva kao i otajstvo nerazrješivosti braka.
b) Var.: »Učitelju dobri« (usp. Mk i Lk).
c) Tj. Bog, kako pojašnjuju Mk i Lk i Vg ovdje – Var. (na temelju Mk i Lk): »Što me zoveš dobrim? Nitko nije dobar doli Bog jedini!«
d) Dod.: »... od svoje mladosti« (usp. Mk i Lk).
e) Isus ovdje ne osniva soj »savršenih« koji bi bili viši od redovnih kršćana. Riječ je o »savršenosti« novog rasporeda spasenja koja nadilazi stari i ispunjava ga (usp. 5,17+). Na nj su svi jednako pozvani (usp. 5,48). Ipak, za uspostavljanje kraljevstva Božjega Isus treba posebno raspoložive suradnike. Od njih traži da se korjenito odreknu brige za obitelj (18,12) i posjed (8,19–20).
f) O mesijanskom preporodu koji će se očitovati na svršetku svijeta, ali koji će duhovno početi Kristovim uskrsnućem i njegovom vladavinom u Crkvi (usp. Dj 3,21+).
g) U biblijskom smislu to znači »upravljati«. »Dvanaest plemena« označuju novi Izrael ili Crkvu.
h) Neki rkpp. isp.: »... ili ženu«.
i) Unajmljujući do predvečer neuposlene nadničare te dajući im punu nadnicu gospodar vinograda očituje dobrotu koja ide dalje od pravde, ali je ne narušava. Takav je Bog: u kraljevstvo svoje uvodi zakašnjele kao što su grešnici i pogani. Uzvanici prvog sata (Židovi koji su već od Abrahama uživali blagodati Saveza) ne smiju se zbog toga smućivati.

[13]»Nato on odgovori jednomu od njih: 'Prijatelju,
ne činim ti krivo. Nisi li se pogodio sa mnom po
denar? [14]Uzmi svoje pa idi. A ja hoću i ovomu po-
Rim 9 19-21 sljednjemu dati kao i tebi. [15]Nije li mi slobodno či-
niti sa svojim što hoću? Ili zar je oko tvoje zlo što
sam ja dobar?'«
19 30 [16]»Tako će posljednji biti prvi, a prvi posljednji[a].«

‖Mk 10 32-34 ‖Lk 10 31-33 **Treći navještaj muke i uskrsnuća**

[17]Dok je Isus uzlazio u Jeruzalem, uze dvanae-
storicu nasamo te im putem reče: [18]»Evo, uzlazimo
16 21; 17 u Jeruzalem i Sin Čovječji bit će predan glavarima
12, 22-23 svećeničkim i pismoznancima. Osudit će ga na smrt
[19]i predati poganima da ga izrugaju, izbičuju i ra-
Dj 10 40+ zapnu, ali on će treći dan uskrsnuti.«

‖Mt 10 35-40 **Ne gospodujte nego služite!**

[20]Tada mu pristupi mati sinova Zebedejevih za-
jedno sa sinovima, pade ničice da od njega nešto
zaište. [21]A on će joj: »Što želiš?« Kaže mu: »Reci
da ova moja dva sina u tvome kraljevstvu sjednu
19 28 uza te, jedan tebi zdesna, drugi slijeva[b].«
Mk 4 13+ [22]Isus odgovori: »Ne znate što ištete. Možete li
Mt 26 39 piti čašu[c] koju ću ja piti?« Kažu mu: »Možemo!«
Iv 10 11 [23]A on im reče: »Čašu ćete moju doduše piti[d], ali
sjesti meni zdesna ili slijeva – to nisam ja vlastan
dati, to je onih kojima je pripravio moj Otac[e].«

[24]Kada su to čula ostala desetorica, razgnjeve se
na dva brata. [25]Zato ih Isus dozva i reče: »Znate
da vladari gospoduju svojim narodima i velikaši nji- ‖Mk 10 41-45
hovi drže ih pod vlašću. [26]Neće tako biti među va- ‖Lk 22 24-27
ma! Naprotiv, tko hoće da među vama bude najve- Mk 9 35
ći, neka vam bude poslužitelj. [27]I tko god hoće da Iv 13 4-15
među vama bude prvi, neka vam bude sluga.«
[28]»Tako i Sin Čovječji nije došao da bude služen, 8 20+
nego da služi i život svoj dade kao otkupninu[f] za 26 28
mnoge[g].« 1 Tim 2 6 Rim 5 6-21

Dva jerihonska slijepca ‖Mk 10 46-52

[29]Kad su izlazili iz Jerihona, pođe za njim silan ‖Lk 10 35-43
svijet. [30]I gle, dva slijepca sjeđahu kraj puta. Čuvši
da Isus prolazi, povikaše: »Gospodine, smiluj nam
se, Sine Davidov!« [31]Mnoštvo ih ušutkivalo, ali oni 9 27+
još jače viknuše: »Gospodine, smiluj nam se, Sine
Davidov!«
[32]Isus se zaustavi, dozove ih i reče: »Što hoćete
da vam učinim?« [33]Kažu mu: »Gospodine, da nam
se otvore oči.« [34]Isus se ganut dotače njihovim očiju 8 3+
i oni odmah progledaše. I pođoše za njim.

Mesijanski ulazak u Jeruzalem ‖Mk 11 1-11

21 Kad se približiše Jeruzalemu te dođoše u Bet- ‖Lk 19 28-38 ‖Iv 12 12-16
fagu, na Maslinskoj gori, posla Isus dvojicu
učenika [2]govoreći: »Pođite u selo pred vama i od-

a) Dod.: »Doista, mnogo je zvanih, malo izabranih« – zacijelo preuzet iz 22,14.
b) Apostoli očekuju da se kraljevstvo Kristovo odmah slavno očituje, a to će se dogoditi tek o njegovu drugom dolasku (usp. Mk 4,17+; Dj 1,6+).
c) Biblijska metafora (Iz 51,17+): ovdje označuje skoru muku.
d) Herod Agripa dao je pogubiti Jakova, Zebedejeva sina, oko god. 44. (Dj 12,2). Njegov brat Ivan nije podnio mučeništvo, ali je jednako usko pridružen Učiteljevim patnjama.
e) Kristovo poslanje na zemlji nije dijeliti ljudima nagrade, nego podnijeti muku radi njihova spasenja (usp. Iv 3,17; 12,47).
f) Ljudski grijesi povlače, kao dug božanskoj pravdi, smrtnu kaznu što je propisuje Zakon SZ (usp. 1 Kor 15,56; 2 Kor 3,7.9; Gal 3,13; Rim 8,3–4+). Da bi ljude oslobodio tog ropstva i smrti (Rim 3,24+), Isus će platiti otkupninu i poništiti dug prolijevanjem svoje krvi (1 Kor 6,20; 7,23; Gal 3,13+; 4,5+), tj. umirući mjesto onih koji su krivi, kako je bilo najavljeno o »Sluzi Jahvinu« (Iz 53). Semitski izraz kojim je prevedena riječ »mnoštvo« (Iz 53,11s) stavlja veliki broj otkupljenih nasuprot jednom Otkupitelju, ali to ne znači da je posrijedi ograničen broj (Rim 5,6–21; usp. 26,28+).
g) Neki rkpp. ovdje dodaju odlomak koji možda potječe iz nekog apokrifnog evanđelja: »Vi pak težite od malenih narasti veliki, a od većih postati najmanji. Kad pak dolazite i kad ste pozvani na gozbu, ne zauzimajte počasna mjesta, da ne bi došao netko časniji od tebe pa da ti ne priđe domaćin i ne rekne: 'Pomakni se naniže' pa da se ne osramotiš. Naprotiv, ako zauzmeš najniže mjesto pa dođe netko niži od tebe, domaćin će ti reći: 'Pomakni se naviše', i to će ti biti korisno« (usp. Lk 14,8–10).

mah ćete naći privezanu magaricu i uz nju magare.
Odriješite ih i dovedite k meni. 3Ako vam tko što
rekne, recite: 'Gospodinu trebaju', i odmah će ih
pustiti.«
4To se dogodi da se ispuni što je rečeno po pro-
roku:
Iz 62 11 *5Recite kćeri Sionskoj:*
Zah 9 9+ *Evo kralj ti tvoj dolazi,*
Mt 11 29 *krotak, jašuć na magarcu,*
Post 49 11 *na magaretu, mladetu magaričinu*[a].
6Učenici odu i učine kako im naredi Isus. 7Do-
vedu magaricu i magare te stave na njih haljine i
1 Kr 1 33 Isus uzjaha na njih. 8Silan svijet prostrije svoje ha-
2 Kr 9 13 ljine po putu, a drugi rezahu grane sa stabala i ste-
rahu ih po putu. 9Mnoštvo pak pred njim i za njim
9 27+ klicaše: *»Hosana*[b] Sinu Davidovu! *Blagoslovljen*
Ps 118 25-26 *Onaj koji dolazi u ime Gospodnje! Hosana* u visina-
Dj 2 33+ ma!«
10Kad uđe u Jeruzalem, uskomešao se sav grad i
govorio: »Tko je ovaj?« 11A mnoštvo odgovaraše:
16 14+ »To je Prorok, Isus iz Nazareta galilejskoga.«

||Mk 11 11, 15-17

Izgon trgovaca iz Hrama

||Lk 19 45-46 12Isus uđe u Hram i izagna sve koji su prodavali
||Iv 2 14-16 i kupovali u Hramu. Mjenjačima isprevrta stolove
Neh 13 7s i prodavačima golubova klupe[c]. 13Kaže im: »Pisamo
Iz 56 7 je: *Dom će se moj zvati Dom molitve,* a vi od njega
Jr 7 11 činite *pećinu razbojničku.«*
2 Sam 5 8 (LXX) 14U Hramu mu priđoše slijepi i hromi i on ih
ozdravi.
15A kad glavari svećenički i pismoznanci vidješe
čudesa koja učini i djecu što viču Hramom: »Ho-
Iv 12 19 sana Sinu Davidovu!«, gnjevni 16mu rekoše: »Čuješ
li što ovi govore?« Kaže im Isus: »Da! A niste li
čitali:
Ps 8 3 (LXX) *Iz usta djece i dojenčadi*
sebi si pripravio hvalu?«
Lk 21 37 17On ih ostavi, pođe iz grada u Betaniju te ondje
prenoći.

Neplodna smokva ||Mk 11 12-14, 20-24

18Ujutro se vraćao u grad i ogladnje. 19Ugleda
smokvu kraj puta i priđe k njoj, ali ne nađe na njoj Lk 13 6-9
ništa osim lišća pa joj kaže: »Ne bilo više ploda s Hoš 9 16
tebe dovijeka!« I smokva umah usahnu[d]. 8 3+
20Vidjevši to, učenici se začude: »Kako umah
smokva usahnu!« 21Isus im odvrati: »Zaista, kažem = 17 20
vam, ako budete imali vjeru i ne posumnjate, činit ||Lk 17 6 Mt 8 10+
ćete ne samo ovo sa smokvom, nego – reknete li i Jak 1 6
ovoj gori: 'Digni se i baci u more!', bit će tako. 22I
sve što zaištete u molitvi vjerujući, primit ćete.« 7 7-11

Odakle Isusu vlast? ||Mk 11 27-33 ||Lk 20 1-8

23I uđe u Hram. Dok je naučavao, pristupiše mu
glavari svećenički i starješine narodne te ga upita-
še: »Kojom vlašću to[e] činiš? Tko ti dade tu vlast?« Iv 2 18
24Isus im odgovori: »I ja ću vas jedno upitati. Mt 28 18
Ako mi na to odgovorite, ja ću vama kazati kojom
vlašću ovo činim. 25Krst Ivanov odakle li bijaše?
Od Neba ili od ljudi?« A oni umovahu među so- Iv 3 27
bom: »Reknemo li 'Od Neba', odvratit će nam:
'Zašto mu, dakle, ne povjerovaste?' 26A reknemo 21 32
li 'Od ljudi', strah nas je mnoštva. Ta svi Ivana
smatraju prorokom.« 27Zato odgovore Isusu: »Ne 14 5; 16 14+
znamo.« I on njima reče: »Ni ja vama neću kazati
kojom vlašću ovo činim.«

Prispodoba o dva sina

28»A što vam se čini? Čovjek neki imao dva sina.
Priđe prvomu i reče: 'Sinko, hajde danas na posao
u vinograd!' 29On odgovori: 'Neću!' No poslije se
predomisli i ode. 30Priđe i drugomu pa mu reče isto
tako. A on odgovori: 'Evo me, gospodaru!' i ne
ode. 31Koji od te dvojice izvrši volju očevu?« Kažu:
»Onaj prvi.« Nato će im Isus: »Zaista, kažem vam, Lk 18 9-14
carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Bo- ||Lk 7 29-30

a) Po prorokovu bi izričaju ova skromna oprema mesijanskog kralja trebala očitovati skromnost i mirotvornost njegove vladavine. Tim postupkom Isus je namjerno primijenio na sebe ovo proročanstvo i nauk.
b) Ovaj hebrejski prvotno molitveni zaziv (»Spasenje nam daj«: Ps 118,25; usp. Ps 12,2; 28,9) postao je naknadno hvalbeni poklik.
c) Ti su trgovci omogućivali da hodočasnici pribave novac i žrtvene životinje potrebne za žrtve. Taj zakoniti običaj lako je prelazio u zloporabe.
d) Marko govori: »... jer ne bijaše vrijeme smokvama.« Isus je htio načiniti simbolsku radnju (usp. Jr 18,1+) gdje smokvino stablo predstavlja neplodni i stoga kažnjeni Izrael.
e) Neobične čine, koje Isus sebi dopušta i u samom Hramu: mesijanski ulazak, izgon trgovaca, čudesna ozdravljenja.

žje! 32Doista, Ivan dođe k vama putom pravednosti[a]
Lk 7 37-50; i vi mu ne povjerovaste, a carinici mu i bludnice
19 1-10 povjerovaše. Vi pak, makar to vidjeste, ni kasnije
Mt 8 10+ se ne predomisliste da mu povjerujete.«

‖Mk 12 1-12 ‖Lk 20 9-19

Vinogradari ubojice[b]

33»Drugu prispodobu čujte! Bijaše neki domaćin
Iz 5 1+ koji *posadi vinograd, ogradi ga ogradom, iskopa u*
njemu tijesak i podiže kulu pa ga iznajmi vinograda-
rima i otputova. 34Kad se približilo vrijeme plodo-
22 3 va, posla svoje sluge vinogradarima da uzmu nje-
gov urod. 35A vinogradari pograbe njegove sluge
22 6 pa jednoga istukoše, drugog ubiše, a trećega kame-
novaše. 36I opet posla druge sluge, više njih nego
prije, ali oni i s njima postupiše jednako.«
Iv 3 16-17 37»Naposljetku posla k njima sina svoga misleći:
1 Iv 4 9 'Poštovat će mog sina.' 38Ali kad vinogradari ugle-
Gal 3 16; daju sina, rekoše među sobom: 'Ovo je baštinik!
4 7 Hajde da ga ubijemo i imat ćemo baštinu njegovu!'
Heb 1 2 39I pograbe ga, izbace iz vinograda i ubiju.«
Heb 13 12 40»Kada dakle dođe gospodar vinograda, što će
učiniti s tim vinogradarima?« 41Kažu mu: »Opake
će nemilo pogubiti, a vinograd iznajmiti drugim vi-
nogradarima što će mu davati urod u svoje vrije-
me.«
42Kaže im Isus: »Zar nikada niste čitali u Pismi-
ma:

Ps 118 22-23 *Kamen što ga odbaciše graditelji*
Dj 2 23+ *postade kamen zaglavni.*
Iz 20 16 *Gospodnje je to djelo –*
1 Pt 2 4-8 *kakvo čudo u očima našim!*

43Zato će se – kažem vam – oduzeti od vas kra-
Dj 13 5+ ljevstvo Božje i dat će se narodu koji donosi nje-
Rim 11 11 gove plodove! (44I tko padne na taj kamen, smrskat
će se, a na koga on padne, satrt će ga[c].)«

45Kad su glavari svećenički i farizeji čuli te nje-
gove prispodobe, razumjeli su da govori o njima.
46I tražili su da ga uhvate, ali se pobojaše mnoštva 16 14+
jer ga je smatralo prorokom.

Prispodoba o svadbenoj gozbi[d]

‖Lk 14 16- Mt 8 11+ Izr 9 1-6

22 1Isus im ponovno prozbori u prispodobama:
2»Kraljevstvo je nebesko kao kad neki kralj
pripravi svadbu sinu svomu. 3Posla sluge da pozovu
uzvanike na svadbu. No oni ne htjedoše doći. 4O-
pet posla druge sluge govoreći: 'Recite uzvanicima: 21 34
Evo, objed sam ugotovio. Junci su moji i tovljenici
poklani i sve pripravljeno. Dođite na svadbu!'«
5»Ali oni ne mareći odoše – jedan na svoju njivu,
drugi za svojom trgovinom. 6Ostali uhvate njegove
sluge, zlostave ih i ubiju. 7Nato se kralj razgnjevi, 21 35
posla svoju vojsku i pogubi one ubojice, a grad im
spali.«
8»Tada kaže slugama: 'Svadba je, evo, priprav-
ljena ali uzvanici ne bijahu dostojni. 9Pođite stoga
na raskršća i koga god nađete, pozovite na svad-
bu!'« Otk 19 7
10»Sluge iziđoše na putove i sabraše sve koje na-
đoše – i zle i dobre. I svadbena se dvorana napuni 13 38, 47s
gostiju. 11Kad kralj uđe pogledati goste, spazi ondje
čovjeka koji ne bijaše odjeven u svadbeno ruho.
12Kaže mu: 'Prijatelju, kako si ovamo ušao bez Otk 19 8
svadbenoga ruha?' A on zanijemi. 13Tada kralj reče
poslužiteljima: 'Svežite mu ruke i noge i bacite ga
van u tamu, gdje će biti plač i škrgut zubi.' 14Doi- 8 12+
sta, mnogo je zvanih, malo izabranih[e].«

Porez caru

‖Mk 12 13-17 ‖Lk 20 20-26

15Tada farizeji odoše i održaše vijeće kako da
Isusa uhvate u riječi. 16Pošalju k njemu svoje uče- Lk 11 54

a) Starozavjetni izričaj koji znači: Ivan je prakticirao i propovijedao onu usklađenost s voljom Božjom koja čovjeka čini »pravednim«.
b) Ovo je više alegorija nego prispodoba, jer svaka crta zgode ima svoje značenje: vlasnik je Bog, vinograd je izabrani narod Izrael (usp. Iz 5,1+), sluge su proroci, sin je Isus koji će biti ubijen izvan jeruzalemskih zidova, vinogradari ubojice jesu nevjerni Židovi, drugi narod kojemu će vinograd biti povjeren jesu pogani.
c) R. 44 preuzet je ovamo naknadno iz Lk 20,18 pa ga BJ ispušta, a mi stavljamo u zagrade.
d) Ova prispodoba ima alegorijskih crta kao i prethodna te donosi istu pouku. Kralj je Bog, svadbena je gozba mesijanska sreća, kraljev je sin Mesija, poslanici su proroci i apostoli, uzvanici koji se pozivu oglušuju ili poslanike vrijeđaju jesu Židovi, uzvanici s ulica jesu grešnici i pogani, palež je grada najava rušenja Jeruzalema. – Od r. 11 prizor se mijenja: otada je riječ o posljednjem sudn. Matej je valjda ovdje povezao dvije prispodobe: jednu sličnu onoj u Lk 14,16–24 i drugu onu koje nalazimo zaključak ovdje u r. 11s. Čovjek koji se odaziva treba nositi svadbenu odjeću, a to znači da djela pravednosti trebaju pratiti vjeru (usp. 3,8; 5,20; 7,21s; 13,47s; 21,28s).
e) Ta se izreka odnosi više na prvi nego na drugi dio prispodobe. Nije riječ o izabranima općenito, nego o Židovima koji su bili prvi pozvani. Prispodoba ne govori, ali i ne isključuje, da su se neki od njih odazvali (»malo«) i stoga su izabrani (usp. 24,22+).

nike s herodovcima[a] da ga upitaju: »Učitelju!
Znamo da si istinit te po istini putu Božjem učiš i
ne mariš tko je tko jer nisi pristran. [17]Reci nam,
dakle, što ti se čini: je li dopušteno dati porez caru
ili nije?«
[18]Znajući njihovu opakost, reče Isus: »Zašto me
iskušavate, licemjeri? [19]Pokažite mi porezni no-
vac!« Pružiše mu denar. [20]On ih upita: »Čija je ovo
Rim 13 7 slika i natpis?« [21]Odgovore: »Carev.« Kaže im:
»Podajte dakle caru carevo, a Bogu Božje[b].«
[22]Čuvši to, zadive se pa ga ostave i odu.

||Mk 12 18-27 ||Lk 20 27-40

Uskrsnuće mrtvih

[23]Toga dana pristupiše k njemu saduceji, koji
vele da nema uskrsnuća[c], i upitaše ga: [24]»Učitelju,
Pnz 25 5+ Mojsije reče: *Umre li tko bez djece, neka se njegov*
Post 38 8 *brat oženi njegovom ženom te podigne porod bratu*
svomu. [25]Bijaše tako u nas sedmero braće. Prvi se
oženi i umrije bez poroda ostavivši ženu svom bra-
tu. [26]Tako i drugi i treći, sve do sedmoga. [27]A na-
kon svih umrije i žena. [28]Kojemu će dakle od te
sedmorice biti žena o uskrsnuću? Jer sva su je sed-
morica imala.«
[29]Odgovori im Isus: »U zabludi ste jer ne razumi-
jete Pisama ni sile Božje. [30]Ta u uskrsnuću niti se
Mudr 5 5 žene niti udavaju, nego su kao anđeli na nebu. [31]A
Kol 1 12+ što se tiče uskrsnuća mrtvih, zar niste čitali što vam
Izl 3 6 reče Bog: [32]*Ja sam Bog Abrahamov, Bog Izakov i*
Bog Jakovljev? Nije on Bog mrtvih, nego živih[d]!«
[33]Čuvši to, mnoštvo osta zaneseno njegovim nau-
kom.

Najveća zapovijed

||Mk 12 28-31
[34]A kad su farizeji čuli kako ušutka saduceje, ||Lk 10 25-28
okupiše se, [35]a jedan od njih, zakonoznanac[e], da ga Iv 13 34-35+
iskuša, upita: [36]»Učitelju, koja je zapovijed najveća
u Zakonu?« [37]A on mu reče: »*Ljubi Gospodina* Pnz 6 5
Boga svojega svim srcem svojim, i svom dušom svo-
jom, i svim umom svojim. [38]To je najveća i prva
zapovijed. [39]Druga, ovoj slična: *Ljubi svoga bliž-* Lev 19 18
njega kao sebe samoga[f]. [40]O tim dvjema zapovije- Rim 13 8-10
dima visi sav Zakon i Proroci.« Gal 5 14

Krist, sin i Gospodin Davidov

||Mk 12 35-37 ||Lk 20 41-44
[41]Kad se farizeji skupiše, upita ih Isus: [42]»Što mi-
slite o Kristu? Čiji je on sin?« Kažu mu: »Davi-
dov.« [43]A on će njima: »Kako ga onda David u 2 Sam 7 1+
Duhu naziva Gospodinom, kad veli: Mt 9 27+
[44]Reče Gospod Gospodinu mojemu: Ps 110 1
'Sjedi mi zdesna Mt 26 64p
dok ne položim neprijatelje tvoje Dj 2 33+, 34s
za podnožje nogama tvojim?' Heb 1 13
[45]Ako ga dakle David naziva Gospodinom, kako
mu je sin?« [46]I nitko mu nije mogao odgovoriti ni
riječi[g], niti se od toga dana tko usudio upitati ga ||Mk 12 34
bilo što. ||Lk 20 40

Licemjerje i taština pismoznanaca i farizeja

23 Tada Isus prozbori mnoštvu i svojim učenici-
ma: [2]»Na Mojsijevu stolicu zasjedoše pismo-
znanci i farizeji. [3]Činite dakle i obdržavajte sve što
vam kažu[h], ali se nemojte ravnati po njihovim dje- Pnz 17 10

a) Pristaše Herodovske dinastije (Mk 3,6+), spremni da rimskoj vlasti prijave izjavu protiv cara koju bi, nadaju se, Isus mogao reći.
b) Budući da praktično prihvaćaju rimsku vlast i njezine usluge, a novac je simbol te vlasti, oni joj smiju i čak trebaju iskazivati poštovanje i poslušnošću i porezom, što dakako ne bi smjelo biti na štetu priznavanja vrhunske vlasti Božje.
c) Ta se sljedba čvrsto držala *pisane* predaje (3,7+), osobito Petoknjižja. Tvrdila je da u njoj nema nauka o uskrsnuću tijela (usp. 2 Mak 7,9+). Farizeji su im se u tome suprotstavljali (usp. Dj 4,1+; 23,8+).
d) Kad Bog pojedinca ili narod štiti do te mjere da postane »njegov Bog«, to ne može biti u tako nesavršenu i prolaznu stupnju da bi takav pojedinac ili narod mogao biti potpuno uništen. Božanska ljubav nužno uključuje vječnost. Ta se potreba nije jasno uočavala u počecima biblijske objave pa se stvorila vjera u »šeol« bez uskrsnuća (Iz 38,10–20; Ps 6,6; 88,11–13). Konzervativni su tradicionalisti (Dj 23,8+) saduceji bili uvjereni da moraju ostati vjerni toj starinskoj vjeri. Ali s napretkom objave sve se više shvaćala i zadovoljavala potreba vječnosti života (Ps 16,10–11; 49,16; 73,24). Mlađe starozavjetne knjige navješćuju čovjekov povratak u život (Mudr 3,1–9) te spasenje svakoga i svega čovjeka, pa i njegova tijela (Dn 12,2–3; 2 Mak 7,9s; 12,43–46; 14,46). Isus potvrđuje potonju objavu pokazujući da je ona, po Božjoj nakani, bila već u temelju starog obrasca Izl 3,6.
e) Neki rkpp. i BJ ispuštaju riječ »zakonoznanac«, zacijelo preuzetu iz Lk 10,25.
f) Dvije zapovijedi ljubavi, prema Bogu i prema bližnjemu, jednako su povezane i u *Didahê* 1,2, što je taj spis mogao preuzeti iz neke židovske rasprave o Dva puta (usp. 7,13+).
g) Pravi odgovor glasio bi: iako Mesija svojim ljudskim porijeklom potječe od Davida (usp. 1,1–17), on ima i božansko obilježje koje ga izdiže iznad Davida i koje je sam David prorekao.
h) Ukoliko prenose tradicionalni nauk primljen od Mojsija. To ne vrijedi za njihova osobna tumačenja, koja je Isus drugdje podvrgao kritici (usp. 15,1–20; 16,6; 19,3–9).

Rim 2 17-24 lima jer govore, a ne čine. [4]Vežu i ljudima na pleća
‖Lk 11 46 tovare teška bremena, a sami ni da bi ih prstom
Mt 11 28 makli. [5]Sva svoja djela čine zato da ih ljudi vide.
6 1-18 Doista, proširuju zapise svoje i produljuju rese[a].
Am 4 5 [6]Vole pročelja na gozbama, prva sjedala u sinago-
‖Mk 12 38-39 gama, [7]pozdrave na trgovima i da ih ljudi zovu
‖Lk 20 46; 11 43 'Rabbi[b]'.[8]Vi pak[c] ne dajte se zvati 'Rabbi', jer je-
Lk 14 7 dan je učitelj vaš, a svi ste vi braća. [9]Ni ocem[d] ne
Iv 13 13 zovite nikoga na zemlji jer jedan je Otac vaš – onaj
na nebesima. [10]I ne dajte da vas vođama[e] zovu, jer
= 20 26 jedan je vaš vođa – Krist. [11]Najveći među vama
‖Lk 14 11; 18 14 neka vam bude poslužitelj. [12]Tko se god uzvisuje,
Mt 18 4 bit će ponižen, a tko se ponizuje, bit će uzvišen.«
Lk 1 52-53

6 9+ Lk 11 39-48, 52

»Jao vama pismoznanci i farizeji!«

Iz 5 8-25 [13]»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri!
Jr 8 8 Zaključavate kraljevstvo nebesko pred ljudima;
Mal 2 8 sami ne ulazite, a ne date ući[f] ni onima koji bi htje-
li[g].«
[15]»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri!
Obilazite morem i kopnom da pridobijete jednog
18 9+ sljedbenika[h]. A kad ga pridobijete, promećete ga u
sina paklenoga dvaput goreg od sebe.«
15 14 [16]»Jao vama! Slijepe vođe! Govorite[i]: 'Zakune li
Iv 9 38-41 se tko Hramom, nije ništa. Ali ako se zakune
Rim 2 19 hramskim zlatom, veže ga zakletva.' [17]Budale i sli-
jepci! Ta što je veće: zlato ili Hram što posvećuje
zlato? [18]Nadalje: 'Zakune li se tko žrtvenikom, nije
ništa. Ali ako se zakune darom što je na njemu,
veže ga zakletva.' [19]Slijepci! Ta što je veće: dar ili
5 33-37 žrtvenik što dar posvećuje? [20]Tko se dakle zakune
žrtvenikom, kune se njime i svime što je na njemu.
[21]I tko se zakune Hramom, kune se njime i Onim
koji u njemu prebiva. [22]I tko se zakune nebom,
kune se prijestoljem Božjim i Onim koji na njemu
sjedi.«
[23]»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri!
Namirujete desetinu od metvice i kopra i kima[j], a Pnz 14 22+
propuštate najvažnije u Zakonu: pravednost, mi- Am 5 21+
losrđe, vjernost. Ovo je trebalo činiti, a ono ne
propuštati. [24]Slijepe vođe! Cijedite komarca, a gu-
tate devu!«
[25]»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri!
Čistite čašu i zdjelu izvana, a iznutra su pune gra- Mk 7 4
beža[k] i pohlepe. [26]Farizeju slijepi! Očisti najprije
nutrinu čaše da joj i vanjština bude čista.«
[27]»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri!
Nalik ste na obijeljene grobove. Izvana izgledaju Dj 23 3
lijepi, a iznutra su puni mrtvačkih kostiju i svako-
jake nečistoće. [28]Tako i vi izvana ljudima izgledate Lk 16 15
pravedni, a iznutra ste puni licemjerja i bezako-
nja.«
[29]»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri!
Gradite grobnice prorocima i kitite spomenike pra-
vednicima [30]te govorite: 'Da smo mi živjeli u dane
otaca svojih, ne bismo bili njihovi sudionici u proli- 13 17
jevanju krvi proročke.' [31]Tako sami protiv sebe
svjedočite da ste sinovi ubojicâ proroka. [32]Dopu- Dj 7 52
nite samo mjeru otaca svojih[l]!«

Skora kazna

[33]»Zmije! Leglo gujinje! Kako ćete uteći osudi 3 7; 12 34
paklenoj? [34]Zato evo ja šaljem vama proroke i mu- ‖Lk 11 49-51
drace i pismoznance[m]. Jedne ćete od njih ubiti i 1 Sol 2 14-16
raspeti, druge bičevati po svojim sinagogama i pro- Mt 5 12
goniti od grada do grada [35]da tako na vas dođe sva 27 25
Otk 16 6; 18 24

a) Zapisi su (*filakteriji*) bili male kutije koje su sadržavale bitne riječi Zakona, a Židovi su ih privezivali na podlaktice ili na čela uzimajući doslovno ono što piše u Izl 13,9.16; Pnz 6,8; 11,18. Rese su bile kitnjasti privjesci na rubovima ogrtača (usp. Br 15,38+; Mt 9,20).
b) Hebrejska riječ koja znači »moj učitelju«, uobičajen počasni naziv za židovske vjerske učitelje. Učenici su i Isusa tako zvali (26,25.49).
c) Rr. 8–12 upućeni su samo učenicima i vjerojatno izvorno nisu spadali u ovaj govor.
d) Aram. *Abba,* također počasni naziv.
e) Možda Isus aludira na poglavara kumranske vjerske zajednice, »pravednog vođu«, kojega su obično zvali »učitelj pravde«.
f) Rabini su svojom kazuistikom često onemogućavali obdržavanje Zakona.
g) Neki rkpp. dod. r. 14 (»Jao vama, pismoznanci i farizeji! Licemjeri! Proždirete kuće udovičke, još pod izlikom dugih molitava! Stići će vas oštrija kazna«), preuzet iz Mk 12,40; Lk 20,47 i umetnut tako da namjerno navedenih sedam prijetnji (Matej voli broj *sedam;* usp. 6,9+) povećava na osam.
h) Poganin obraćen na židovstvo. Židovska propaganda među Grcima i Rimljanima bila je vrlo živa (usp. Dj 2,11+).
i) Ovdje je riječ o zavjetima. Rabini su se služili sitničavim nadmudrivanjima da bi oslobodili od obaveza zavjeta one koji su se nepromišljeno zavjetovali.
j) Mojsijevu su odredbu o davanju desetine od uroda zemlje rabini pretjerano primjenjivali na najbeznačajnije biljke.
k) Var.: »... iznutra ste puni«. – Mj. »pohlepe« var.: »bezakonja« ili »nečistoće«.
l) Prisjećaj na skoru smrt samog Isusa (usp. 21,38s).
m) Izrazi židovskog porijekla, ali se ovdje primjenjuju na kršćanske misionare (usp. 10,41; 13,52).

pravedna krv, prolivena na zemlji od krvi Abela
pravednoga pa do krvi Zaharije, sina Barahijina[a],
kojega ubiste između Hrama i žrtvenika. 36Zaista,
kažem vam, sve će to doći na ovaj naraštaj!«

||Lk 13 34-35 **Prijekor Jeruzalemu**

21 35; 22 6 37»Jeruzaleme, Jeruzaleme, koji ubijaš proroke[b]
i kamenuješ one što su tebi poslani! Koliko li puta[c]
htjedoh okupiti djecu tvoju kao što kvočka okuplja
piliće pod krila, i ne htjedoste. 38Evo, napuštena Jr 7 14; 12 7
vam kuća[d]. 39Doista, kažem vam, odsada me nećete 26 4-6
vidjeti dok ne reknete: *Blagoslovljen Onaj koji do-* Ez 11 23
lazi u ime Gospodnje[e]!« Iv 2 19-21+
Ps 118 26
Dj 2 33+

2. ESHATOLOŠKA BESJEDA – DOVRŠENJE BOŽJEG[f] DJELA ||Mk 13 ||Lk 21 5-33

||Mk 13 1-4 ||Lk 21 5-7 **Uvod**

24 Isus iziđe iz Hrama. Putom mu pristupiše
učenici pokazujući mu hramsko zdanje. 2A on
im reče: »Ne vidite li sve ovo? Zaista, kažem vam,
ne, neće se ovdje ostaviti ni kamen na kamenu ne-
razvaljen.«

||Mk 13 5-13 ||Lk 21 8-19 **Početak nevolja**

3Dok je zatim na Maslinskoj gori sjedio, pristu-
piše k njemu učenici nasamo govoreći: »Reci nam
13 39 kada će to biti i koji će biti znak tvojega Dolaska[g]
i svršetka svijeta?«
4Isus im odgovori: »Pazite da vas tko ne zavede!
5Mnogi će doista doći u moje ime i govoriti: 'Ja
sam Krist[h]!' I mnoge će zavesti.«
6»A čut ćete za ratove i za glasove o ratovima.
Pazite, ne uznemirujte se. Doista *treba da se to do-*
godi, ali to još nije svršetak. 7*Narod će ustati protiv* Dn 2 28
naroda i kraljevstvo protiv kraljevstva; bit će gladi[i] 2 Ljet 15 6-7
i potresa[j] po raznim mjestima. 8Ali sve je to samo Iv 16 21
početak trudova[k].« Rim 8 22
1 Sol 5 3
9»Tada će vas predavati na muke i ubijati vas. I Otk 12 2
svi će vas narodi zamrziti zbog imena moga. = 10 22
10*Mnogi će se* tada *sablazniti,* izdavat će jedni druge 10 21, 35-36
i mrziti se među sobom. 11Ustat će mnogi lažni pro-
roci i mnoge zavesti. 12Razmahat će se bezakonje i 2 Sol 2 3
ohladnjeti ljubav mnogih. 13Ali tko ustraje do Lk 18 8
svršetka, bit će spašen.« = 10 22
14»I propovijedat će se ovo evanđelje Kraljevstva 26 13
po svem svijetu[l] za svjedočanstvo svim narodima. Rim 10 18

a) Vjerojatno je riječ o Zahariji iz 2 Ljet 24,20–22. On je posljednji ubijen u SZ (jer je 2 Ljet posljednja knjiga židovskog kanona), dok je Abel ubijen prvi (Post 4,8). »Sin Barahijin« vjerojatno dolazi od brkanja s drugim Zaharijom (usp. Iz 8,2 LXX; Zah 1,1). Te riječi mogu biti i dodatak prepisivača.
b) Vidi 1 Kr 19,10. 14; Jr 26,20–23; 2 Ljet 24,20–22; 1 Sol 2,15; Dj 7,52; Heb 11,37 i židovske apokrifne legende.
c) Prisjećaj na više Isusovih posjeta Jeruzalemu o kojima sinoptici ne govore ništa, ali ih Ivan bilježi.
d) Neki rkpp. dod. »pusta«. – Odbačen od svog naroda, Isus će iščeznuti, a i sam će se Bog povući iz Jeruzalema i iz svoga hrama.
e) Lk 13,35, čini se, primjenjuje te riječi na Isusov svečani ulazak u Jeruzalem. U ovom Matejevu kontekstu one se svakako odnose na kasniji Isusov povratak, možda na svršetku vremena. Židovi će pozdraviti taj povratak jer će se obratiti (usp. Rim 11,25s).
f) Matejeva Eshatološka besjeda povezuje najavu razorenja Jeruzalema sa svršetkom svijeta. U Mk se ta besjeda odnosi samo na prvi događaj pa ju je Mt dopunio na tri načina: 1. dodao je rr. 26–28.37–41 uzete iz besjede o Danu Sina Čovječjega, iz koje je crpio i Lk 17,22–37; 2. unio je teme: »Paruzija« (rr. 3.27.37.39), koja se ne nalazi nigdje drugdje u Evanđeljima (usp. Mt 24,3+; 1 Kor 15,23+); »Svršetak svijeta« (r. 3; usp. 13,39.40. 49) i »znak Sina Čovječjeg«, koji ima ganuti sve narode svijeta (r. 30); 3. dodao je na kraju ove besjede više prispodoba o budnosti (24,42 – 25,30), koje pripravljaju Isusov povratak i veliki eshatonski sud (25,31–46). To povezivanje razorenja Jeruzalema i svršetka svijeta izriče uostalom i jednu teološku istinu. Iako su ta dva događaja kronološki odvojeni, bitno su međusobno povezani jer je prvi preteča i slika drugoga. Razorenje se Jeruzalema shvaća kao posljedica odbačenja Isusa i stoga kao kraj starog Saveza pa dakle i očitovanje Isusa, Sina čovječjega kao suca novoga Kraljevstva. I kao što je kraljevanje Božje (= kraljevstvo nebesko) s jedne strane već sada opipljivo u spasovnom i oslobodilteljskom djelovanju proslavljenoga Gospodina, a s druge će se tek dovršiti na kraju vremenâ, tako je Božji sud u sadašnjosti opipljiv u pojedinim događajima, koji preko i iznad sebe upućuju na konačni Sud. Tako će se i ovdje razmatran događaj – razorenje Jeruzalema i dakle svršetak Hrama kao mjesta posebne nazočnosti Božje u Izraelu – dovršiti na svršetku vremenâ, kad Sin Čovječji istim sudom presudi svemu ljudskom rodu (usp. 1 Kor 1,8+). Slične se predodžbe o sadašnjosti i budućnosti Božjega suda nalaze i u 1 Pt 4,17s.
g) Grčka riječ *parousia* doslovno znači »nazočnost«. Njome se u grčko-rimskom svijetu označavao službeni i svečani pohod nekog kneza određenomu mjestu. Kršćani su je preuzeli kao tehnički izraz za Kristov slavni dolazak (usp. 1 Kor 15,23+). Ne mora nužno značiti njegov *konačni* dolazak; može označavati i snažno očitovanje kojim će Isus doći ustanoviti svoje mesijansko kraljevstvo (Crkvu) na ruševinama židovstva (usp. 16,27–28). Matej u ovom odlomku očito pokazuje da povezuje te dvije teme.
h) Mnogi su pustolovi u vremenu pred godinu 70. n. Kr. sebe proglašavali Mesijom.
i) Rkpp. dod.: »... kuge« (usp. Lk 21,11).
j) Usp. Iz 8,21; 13,13; 19,2; Jr 21,9; 34,17; Ez 5,12; Am 4,6–11; 8,8; 2 Ljet 15,6.
k) Usp. Iz 13,8; 26,17; 66,7; Jr 6,24; 13,21; Hoš 13,13; Mih 4,9–10. Židovstvo je tu sliku primjenjivalo na razdoblje velike tjeskobe koje je imalo prethoditi mesijanskom kraljevstvu.
l) »Nastanjeni svijet« (*oikoumene*), to jest grčko-rimski svijet. Treba da prije očitovanja Isusa kao Sina Čovječjega – Suca, svi narodi Rimskoga carstva čuju Radosnu vijest (usp. Dj 1,8+; Rim 10,18). I doista je već prije 70. n. Kr. Evanđelje bilo doseglo sve njegove glavne pokrajine (usp. 1 Sol 1,8; Rim 1,8; Kol 1,6. 23).

Tada će doći svršetak[a].«

||Mk 13 14-23 ||Lk 21 20-24

Razorenje Jeruzalema

Dn 9 27; 11 31; 12 11 1 Mak 1 54 2 Sol 2 3-4

15»Kada dakle vidite da *grozota pustoši,* po pro-
roštvu Daniela proroka, stoluje *na svetome mjestu*[b]
– tko čita, neka razumije: 16koji se tada zateknu u
Judeji, neka bježe u gore; 17tko bude na krovu,
Lk 17 31 neka ne silazi uzeti što iz kuće; 18i tko bude u polju,
neka se *ne okreće natrag* da uzme haljinu!«
19»A jao trudnicama i dojiljama u one dane!«
20»I molite da bijeg vaš ne bude zimi ili subotom
Dn 12 1 21jer tada će biti velika *tjeskoba kakve ne bijaše od*
Otk 7 14 *početka svijeta sve do sada,* a neće je ni biti[c].«
22»I kad se ne bi skratili dani oni, nitko se ne bi
spasio. No poradi izabranih[d] skratit će se dani oni.«
23»Ako vam tada tko rekne: 'Gle, evo Krista!'
Pnz 13 2s ili: 'Eno ga!' – ne povjerujte! 24Ustat će, doista,
2 Sol 2 3-4, 9 lažni kristi i *lažni proroci i iznijeti znamenja* velika
Otk 13 i *čudesa* da, bude li moguće, zavedu i izabrane.«
25»Eto, prorekao sam vam.«

||Lk 17 23-24

Dolazak Sina čovječjega

26»Reknu li vam dakle: 'Evo, u pustinji je!', ne
Iv 7 27 izlazite; 'Evo ga u ložnicama!', ne vjerujte. 27Jer
kao što munja izlazi od istoka i bljesne do zapada,
||Lk 17 37 tako će biti i s dolaskom Sina Čovječjega[e].«

Iz 34 15 Job 39 30 Mt 25 32

28»Gdje bude strvine, ondje će se skupljati orlo-
vi[f].«
29»A odmah nakon nevolje onih dana[g] ||Mk 13 24-27
sunce će pomrčati ||Lk 21 25-27 Am 8 9+
i mjesec neće više svijetljeti Iz 13 9-10; 34 4
i zvijezde će s neba padati
i sile će se nebeske poljuljati[h].«
30»I tada će se pojaviti znak Sina Čovječjega[i] na Zah 12 10-12
nebu. I *tada će proplakati sva plemena zemlje.* I Otk 1 7
ugledat *će Sina Čovječjega gdje dolazi na oblacima* 8 20+
nebeskim s velikom moći i slavom[j]. 31I razaslat će Dn 7 13-14
anđele svoje *s trubljom*[k] *velikom i sabrat će* mu iza- Mt 26 64
branike *s četiri vjetra, s jednoga kraja neba do dru-* 1 Sol 4 16
goga[l].« Pnz 30 3s

||Mk 13 28-32 ||Lk 21 29-33

Iznenadnost ovih događaja

32»A od smokve se naučite prispodobi! Kad joj
grana već omekša i lišće potjera, znate: blizu je lje-
to. 33Tako i vi kad sve to ugledate, znajte: blizu
je[m], na vratima!«
34»Zaista, kažem vam, ne, neće uminuti naraštaj 10 23; 16 28
ovaj dok se sve to ne zbude[n]. 35Nebo će i zemlja Iz 51 6
uminuti, ali riječi moje ne, neće uminuti.«
36»A o onom danu i času nitko ne zna, pa ni an- Dj 1 7
đeli nebeski, ni Sin[o], nego samo Otac. 37Kao u ||Lk 17 26-27, 34-35
dane Noine, tako će biti i Dolazak Sina Čovječje-
ga. 38Kao što su u dane one – prije potopa – jeli i

a) Vjerojatno pad Jeruzalema.
b) U Dn se zacijelo misli na poganski oltar što ga je Antioh Epifan dao sagraditi u jeruzalemskom hramu godine 168. pr. Kr. (usp. 1 Mak 1,54). Sinoptička Evanđelja primjenjuju te riječi na rimsku opsadu i zauzeće Svetoga grada i Hrama (usp. Lk 21,20).
c) Usp. Izl 10,14; 11,6; Jr 30,7; Bar 2,2; Jl 2,2; Dn 12,1; 1 Mak 9,27; Otk 16,18.
d) Može se shvatiti na dva načina: 1) da će se oni dani skratiti zato da u općoj nevolji ne bi propali izabrani, tj. oni koji su povjerovali u Krista; to je tumačenje teško prihvatljivo jer kršćanima inače nije nigdje obećano da će ih Bog očuvati od zemaljskih nevolja; 2) da Bog »poradi izabranih«, kršćana, svijet pošteđuje od najgorih nevolja; na takvo bi tumačenje mogao navesti Post 18,23–33, gdje je Bog spreman poštedjeti Sodomu zbog nekolicine »pravednih«. Mt sigurno nema na pameti samo Židovsko-rimski rat. Čitatelje Evanđelja, koji unatrag gledaju na događaje 70. n. Kr. mogao je ovaj r. potaknuti na ustrajnost u vjeri i život po njoj.
e) Dolazak Mesije bit će očit kao bljesak munje. – Bljesak je munje uobičajena popratna pojava Božjeg suda (usp. Iz 29,6; 30,30; Zah 9,14; Ps 97,4; i dr.).
f) Možda je to poslovica koja izražava istu misao: jasnog očitovanja; orlovi svojim kruženjem brzo pokažu lješinu, makar i skrivenu u pustinji.
g) Nastavak misli iz r. 25; rr. 26–28 jesu umetak (ili digresija).
h) Usp. Jr 4,23–26; Ez 32,7s; Am 8,9; Mih 1,3–4; Jl 2,10; 3,4; 4,15 i osobito Iz 13,9–10; 34,4 – odakle je citat preuzet gotovo doslovno. »Sile nebeske« jesu zvijezde i općenito nebeske sile.
i) Oci su u tom znaku vidjeli križ Kristov. Možda je riječ o samom Kristu koji se svemu svijetu objavljuje kao uskrsli i proslavljeni.
j) Daniel je tako najavio da će neki Sin Čovječji koji će doći na oblacima uspostaviti mesijansko kraljevstvo. – Oblak je redovni ukras teofanija u SZ (Izl 13,22+; 19,16; 34,5+; Lev 16,2; 1 Kr 8,10–11; Ps 18,12; 97,2; 104,3; Iz 19,1; Jr 4,13; Ez 1,4; 10,3s; 2 Mak 2,8) i u NZ (Mt 17,5; Dj 1,9.11; 1 Sol 4,17; Otk 1,7; 14,14).
k) Rkpp. dod. »(i) glasom«.
l) Izričaj stapa dva teksta: Zah 2,10 i Dn 30,4. Na oba je mjesta riječ o ponovnom ujedinjenju raspršenih Izraelaca (usp. Ez 37,9; Neh 1,9; Iz 27,13). Stoga su »izabranici« ovdje kao i u rr. 22 i 24 oni iz Božjega naroda koje će Sin Čovječji na sudu spasiti zbog njihove ustrajnosti u vjeri i životu po njoj (usp. 22,14). Za Mt pojam Božji narod nije više ograničen samo na Izraela: u nj spadaju, »sva plemena zemlje« (r. 30).
m) Blizu je Sin Čovječji koji dolazi uspostaviti svoju vladavinu.
n) Misli se na propast Jeruzalema, a ne na svršetak svijeta. U svom izvornom proročanstvu Isus je svakako bolje razlikovao ta dva događaja (usp. 24,1+ i 16,28+).
o) Vg. isp. »ni Sin«. Očito iz teološke zabrinutosti. Isus je kao čovjek primio od Oca znanje o svemu što se ticalo njegova poslanja, ali su mu neki dijelovi božanskog plana mogli biti nepoznati, kao što ovdje izričito tvrdi.

Post 7 11-23 pili, ženili se i udavali do dana *kad Noa uđe u ko-*
rablju [39]i ništa nisu ni slutili dok ne dođe potop i
1 Sol 5 3 sve odnije – tako će biti i Dolazak Sina Čovječjega.
[40]Dvojica će tada biti u polju: jedan će se uzeti,
drugi ostaviti. [41]Dvije će mljeti u mlinu: jedna će
25 13 se uzeti, druga ostaviti.«
1 Sol 5 1+ [42]»Bdijte dakle jer ne znate u koji dan[a] Gospodin
||Lk 12 39-40 vaš dolazi. [43]A ovo znajte: kad bi domaćin znao o
1 Sol 5 2-6 kojoj straži kradljivac dolazi, bdio bi i ne bi dopu-
stio potkopati kuće. [44]Zato i vi budite pripravni jer
u čas kad i ne mislite Sin Čovječji dolazi.«

||Lk 12 42-46

Prispodoba o budnom upravitelju[b]

[45]»Tko li je onaj vjerni i razumni sluga što ga
Ps 105 21 gospodar postavi nad svojim ukućanima da im izda
Ps 104 27 hranu u pravo vrijeme? [46]Blago onome sluzi kojega
gospodar kada dođe nađe da tako radi! [47]Zaista,
19 28; 25 21 kažem vam, postavit će ga nad svim imanjem svo-
jim.«
[48]»No rekne li taj zli sluga u srcu: 'Okasnit će
gospodar moj' [49]pa stane tući sudrugove, jesti i piti
s pijanicama, [50]doći će gospodar toga sluge u dan u
koji mu se ne nada i u čas u koji i ne sluti; [51]rasjeći
8 12+ će ga[c] i dodijeliti mu udes među licemjerima. On-
dje će biti plač i škrgut zubi.«

Lk 12 35-38

Prispodoba o deset djevica[d]

25 »Tada će kraljevstvo nebesko biti kao kad de-
set djevica uzeše svoje svjetiljke i iziđoše u
susret zaručniku[e]. [2]Pet ih bijaše ludih, a pet mu-
drih. [3]Lude uzeše svjetiljke, ali ne uzeše sa sobom
ulja. [4]Mudre pak zajedno sa svjetiljkama uzeše u
posudama ulja.«
[5]»Budući da je zaručnik okasnio, sve one zadrije-
maše i pozaspaše. [6]O ponoći nasta vika: 'Evo za-
ručnika! Iziđite mu u susret!' [7]Tada ustadoše sve
one djevice i urediše svoje svjetiljke. [8]Lude tada
rekoše mudrima: 'Dajte nam od svoga ulja, gase
nam se svjetiljke!' [9]Mudre im odgovore: 'Nipošto!
Ne bi doteklo nama i vama. Pođite radije k proda-
vačima i kupite!'«
[10]»Dok one odoše kupiti, dođe zaručnik: koje bi-
jahu pripravne, uđoše s njim na svadbu i zatvore
se vrata. [11]Poslije dođu i ostale djevice pa stanu Lk 13 25
dozivati: 'Gospodine! Gospodine! Otvori nam!' [12]A
on im odgovori: 'Zaista kažem vam, ne poznam
vas!' [13]Bdijte dakle jer ne znate dana ni časa!« 24 42
Mk 13 33

Prispodoba o talentima[f]

Lk 19 12-27

[14]»Doista, kao kad ono čovjek, polazeći na put, Mk 13 34
dozva sluge i dade im svoj imetak. [15]Jednomu dade
pet talenata, drugomu dva, a trećemu jedan – sva-
komu po njegovoj sposobnosti. [16]I otputova. Onaj
koji je primio pet talenata odmah ode, upotrijebi
ih i stekne drugih pet. [17]Isto tako i onaj sa dva
stekne druga dva. [18]Onaj naprotiv koji je primio
jedan ode, otkopa zemlju i sakri novac gospoda-
rov.«
[19]»Nakon dugo vremena dođe gospodar tih slugu
i zatraži od njih račun. [20]Pristupi mu onaj što je
primio pet talenata i donese drugih pet govoreći:
'Gospodaru! Pet si mi talenata predao. Evo, drugih
sam pet talenata stekao!' [21]Reče mu gospodar: 'Va-
ljaš, slugo dobri i vjerni! U malome si bio vjeran,
nad mnogim ću te postaviti! Uđi u radost gospo-
dara svoga[g]!'«
[22]»Pristupi i onaj sa dva talenta te reče: 'Gospo-
daru! Dva si mi talenta predao. Evo, druga sam
dva talenta stekao!' [23]Reče mu gospodar: 'Valjaš,
slugo dobri i vjerni! U malome si bio vjeran, nad 19 28; 24 47
mnogim ću te postaviti! Uđi u radost gospodara Lk 16 10
svoga.'«
[24]»A pristupi i onaj koji je primio jedan talenat
te reče: 'Gospodaru! Znadoh te: čovjek si strog,
žanješ gdje nisi sijao i kupiš gdje nisi vijao. [25]Pobo-
jah se stoga, odoh i sakrih talenat tvoj u zemlju. Iv 15 11;
Evo ti tvoje!' [26]A gospodar mu reče: 'Slugo zli i 17 24
lijeni! Znao si da žanjem gdje nisam sijao i kupim
gdje nisam vijao! [27]Trebalo je dakle da uložiš moj
novac kod novčara i ja bih po povratku izvadio
svoje s dobitkom.'«
[28]»'Uzmite stoga od njega talenat i podajte
onomu koji ih ima deset. [29]Doista, onomu koji ima

a) Vg.: »... u koji sat.« – Bdjeti u dosl. smislu znači uzdržavati se od sna. Isus to preporuča onima koji iščekuju njegov dolazak (25,13; Mk 13,33–37; Lk 12,35–40; 21,34–36). Budnost u tom stupnju spremnosti pretpostavlja čvrstu nadu te traži stalnu prisebnost koja se zove »trijeznost« (1 Sol 5,6–8; 1 Pt 5,8; usp. 1 Pt 1,13; 4,7).

b) S Besjedom koja najavljuje razorenje Jeruzalema i vidljiv dolazak Kraljevstva u Crkvi, Mt neposredno povezuje tri prispodobe o konačnoj sudbini pojedinaca. – Prva govori o Kristovu služitelju komu je kao i apostolima povjerena neka služba u Crkvi i koji će biti suđen po tome kako je ispunjavao svoju zadaću.

c) Nejasna riječ, valja je bez sumnje shvatiti metaforično: »Odijelit će se od njega« (svojevrsno izopćenje, usp. 18,17).

d) »Djevice« su kršćani koji iščekuju zaručnika – Krista. Makar on i kasnio, svjetiljka njihove budnosti treba ostati spremnom.

e) Dod.: »... i zaručnici.«

f) Kršćani su sluge kojima gospodar – Isus – povjerava brigu da njegovi darovi donose plod za razvoj njegova kraljevstva i koji će trebati polagati račun o svojoj upravi. – Prispodoba o nama (u Lk 19,12–27) slična je po obliku, ali joj je poruka dosta različita.

g) To je radost sudjelovanja na nebeskoj gozbi (Mt 8,11+). »... nad mnogim ću te postaviti« označuje aktivno udioništvo na kraljevanju Kristovu.

= 13 12+ još će se dati, neka ima u izobilju, a od onoga koji
nema oduzet će se i ono što ima. 30A beskorisnoga
8 12+ slugu izbacite van u tamu. Ondje će biti plač i
škrgut zubî.'«

Posljednji sud

8 20+ 31»Kad Sin Čovječji dođe u slavi i svi anđeli nje-
govi s njime, sjest će na prijestolje slave svoje[a]. 32I
sabrat će se pred njim svi narodi[b], a on će ih jedne
Ez 34 17 od drugih razlučiti kao što pastir razlučuje ovce od
jaraca. 33Postavit će ovce sebi zdesna, a jarce slije-
va.«
34»Tada će kralj reći onima sebi zdesna: 'Dođite,
blagoslovljeni Oca mojega! Primite u baštinu Kra-
Rim 8 17 ljevstvo pripravljeno za vas od postanka svijeta[c]!
Ef 1 4 35Jer ogladnjeh i dadoste mi jesti; ožednjeh i napo-
Iz 58 6-8 jiste me; stranac bijah i primiste me; 36gol i zaogr-
Job 31 32 nuste me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah
i dođoste k meni[d].'«
37»Tada će mu pravednici odgovoriti: 'Gospodi-
ne, kada te to vidjesmo gladna i nahranismo te; ili
žedna i napojismo te? 38Kada te vidjesmo kao
stranca i primismo; ili gola i zaogrnusmo te? 39Kada
te vidjesmo bolesna ili u tamnici i dođosmo k tebi?'
40A kralj će im odgovoriti: 'Zaista, kažem vam, što Dj 9 5
god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, Mt 10 40; 18 5 Lk 10 16
meni učiniste!'« Iv 13 33-35
41»Zatim će reći i onima slijeva: 'Odlazite od me-
ne, prokleti, u oganj vječni, pripravljen đavlu i an-
đelima njegovim! 42Jer ogladnjeh i ne dadoste mi Job 22 6-9
jesti; ožednjeh i ne dadoste mi piti; 43stranac bijah
i ne primiste me; gol i ne zaogrnuste me; bolestan
i u tamnici i ne pohodiste me!'«
44»Tada će mu i oni odgovoriti: 'Gospodine, a
kada te to vidjesmo gladna, ili žedna, ili stranca, ili
gola, ili bolesna, ili u tamnici, i ne poslužismo te?'
45Tada će im on odgovoriti: 'Zaista, kažem vam,
što god ne učiniste jednomu od ovih najmanjih, ni
meni ne učiniste.'«
46»I otići će ovi u muku vječnu, a pravednici u Dn 12 2
život vječni.« Iv 5 29

VII. Muka i uskrsnuće

Zavjera protiv Isusa

||Mk 14 1-2 ||Lk 22 1-2

26 I kad Isus završi sve te besjede, reče svojim
učenicima: 2»Znate da je za dva dana Pasha,
i Sin Čovječji predaje se da se razapne.« 3Uto se
Iv 11 47-53 sabraše glavari svećenički i starješine narodne u
Ps 2 1-2 dvoru velikoga svećenika imenom Kajfe 4i zaklju-
Dj 4 25-27 čiše Isusa na prijevaru uhvatiti i ubiti. 5Jer se govo-
Ps 31 14 rilo: »Nikako ne o Blagdanu da ne nastane pobuna
u narodu.«

Pomazanje u Betaniji

||Mk 14 3-9 ||Iv 12 1-8

6Kad je Isus bio u Betaniji, u kući Šimuna Gu-
bavca, 7pristupi mu neka žena[e] s alabastrenom po-
sudicom skupocjene pomasti i polije ga po glavi,
dok je on bio za stolom. 8Vidjevši to, učenici nego-
dovahu: »Čemu ta rasipnost? 9Moglo se to skupo
prodati i dati siromasima.«
10Zapazio to Isus pa im reče: »Što dodijavate že-
ni? Dobro djelo[f] učini prema meni. 11Ta siromahâ Pnz 15 11
svagda imate uza se, a mene nemate svagda. 12Izlila
je tu pomast na moje tijelo – za ukop mi to učini.
13Zaista, kažem vam, gdje se god bude propovije-
dalo ovo evanđelje, po svem svijetu, navješćivat će
se i ovo što ona učini – njoj na spomen.«

Judina izdaja

||Mk 14 10-11 ||Lk 22 3-6

14Tada jedan od dvanaestorice, zvan Juda Iška-
riotski, pođe glavarima svećeničkim 15i reče: »Što
ćete mi dati i ja ću vam ga predati.« A oni mu

a) Tu je riječ o posljednjem dolasku Kristovu na svršetku svijeta.
b) Svi ljudi svih vremena. Uskrsnuće mrtvih nije spomenuto, ali se nužno pretpostavlja (usp. 10,15; 11,22–24; 12,41s).
c) Krist kao Kralj-Me.ija prevodi izabranike iz svojega kraljevstva u Očevo (13,43+).
d) Ljudi bivaju suđeni po djelima milosrđa, opisanima na biblijski način (usp. Iz 58,7; Job 22,6s; Sir 7,32s; i dr.), a ne po svojim izvanrednim pothvatima (usp. 7,22s). Prema 10,32s potrebno je i vjernički se opredijeliti za Isusa.
e) Po Iv 11,2; 12,3 ime joj je Marija. U 7,36–50 riječ je o drugoj zgodi.
f) Židovi su »dobra djela« dijelili na »milostinju« i »djela ljubavi«. Potonja su se smatrala višima. Jedno od njih bilo je ukop mrtvih. Prema tome, ova žena učinila je bolje »djelo« od milostinje: pobrinula se za doličan ukop Krista. Po r. 12 Isus kao da daje nazrijeti da je ona u svom srcu naslutila domašaj svoga postupka.

Zah 11 12 · Mt 27 3s · Post 37 28

odmjeriše trideset srebrnjaka[a]. 16Otada je tražio pri-
liku da ga preda.

Pashalna večera

||Mk 14 12-16 · Lk 27 7-13 · Iv 2 4+

17Prvoga dana Beskvasnih kruhova[b] pristupiše
učenici Isusu i upitaše: »Gdje hoćeš da ti pripra-
vimo te blaguješ pashu?« 18On reče: »Idite u grad
tomu i tomu i recite mu: 'Učitelj veli: Vrijeme je
moje blizu, kod tebe slavim pashu sa svojim učeni-
cima.'« 19I učine učenici kako im naredi Isus i pri-
prave pashu.

||Mk 14 17-21 · ||Lk 22 14, 21-23 · ||Iv 13 21-30 · Ps 41 10 · Iv 13 18 · Iv 17 12

20Uvečer bijaše Isus za stolom s dvanaestoricom.
21I dok su blagovali[c], reče: »Zaista, kažem vam, je-
dan će me od vas izdati.« 22Silno ožalošćeni, stanu
mu jedan za drugim govoriti: »Da nisam ja, Gospo-
dine?« 23On odgovori: »Onaj koji umoči sa mnom
ruku u zdjelu, taj će me izdati. 24Sin Čovječji, isti-
na, odlazi kako je o njemu pisano, ali jao čovjeku
onomu koji predaje Sina Čovječjega. Tomu bi čo-
vjeku bolje bilo da se ni rodio nije.« 25A Juda, iz-
dajnik, prihvati i reče: »Da nisam ja, učitelju?«
Reče mu: »Ti kaza.«

Ustanovljenje Euharistije – Večere Gospodnje

||Mk 14 22-25 · ||Lk 22 19-20 · ||1 Kor 11 23-25 · Iv 6 51-58 · 1 Kor 10 16 · Izl 24 8 · 20 28+ · Iz 53 12 · 8 11+

26I dok su blagovali, uze Isus kruh[d], izreče blago-
slov pa razlomi, dade svojim učenicima i reče: »Uz-
mite i jedite! Ovo je tijelo moje!« 27I uze čašu, za-
hvali[e] i dade im govoreći: »Pijte iz nje svi! 28Ovo je
krv moja, *krv Saveza*[f] koja se za mnoge prolijeva
na otpuštenje grijeha[g]. 29A kažem vam: ne, neću
od sada piti od ovog roda trsova do onoga dana
kad ću ga – novoga – s vama piti u kraljevstvu Oca
svojega[h].« 30Otpjevavši hvalospjeve[i], zaputiše se
prema Maslinskoj gori.

Proroštvo o Petrovoj zataji

||Mk 14 26-31 · ||Lk 22 39, 31-34 · ||Iv 13 36-38; 16 32 · Zah 13 7 · 28 7 · 26 69-75

31Tada im reče Isus: »Svi ćete se vi još ove noći
sablazniti o mene[j]. Ta pisano je:
Udarit će pastira
i stado će se razbjeći.
32Ali kad uskrsnem, ići ću pred vama u Galileju.«
33Nato će mu Petar: »Ako se i svi sablazne o tebe,
ja se nikada neću!« 34Reče mu Isus: »Zaista, kažem
ti, još ove noći, prije negoli se pijetao oglasi, triput
ćeš me zatajiti!« 35Kaže mu Petar: »Bude li trebalo
i umrijeti s tobom, ne, neću te zatajiti.« Tako re-
koše i svi učenici.

Molitva u Getsemanskom vrtu

||Mk 14 32-42 · ||Lk 22 40-46 · ||Iv 18 1 · Iv 12 27-30 · Heb 5 7-10

36Tada dođe Isus s njima u predio zvan Getsema-
ni[k] i kaže učenicima: »Sjednite ovdje dok ja odem
onamo pomoliti se.« 37I povede sa sobom Petra i
oba sina Zebedejeva. Spopade ga žalost i tjeskoba.
38Tada im reče: »*Duša mi je* nasmrt *žalosna*.[l] Osta-
nite ovdje i bdijte sa mnom!«

a) Trideset šekela (a ne trideset denara, kako se često govori). Tu cijenu propisivao je Zakon za život roba (Izl 21,32).

b) »Prvi dan« tjedna beskvasnih kruhova (usp. Izl 12,1+; 23,15+) počinjao je one večeri kad se jela pashalna večera. Ovdje se tako zove već dan prije toga, očito u nekom širem smislu. Po Iv 18,28 i još nekim pojedinostima u Muci one se godine pashalna večera slavila petkom uvečer (o »Pripravi« – Mt 27,62; usp. Iv 19,14.31.42). Isusovu oproštajnu večeru sinoptici stavljaju na prethodni dan, u četvrtak uvečer, i opisuju je kao pashalnu gozbu. Razlika se tumači ili tako da su neki Židovi običavali ili mogli slaviti pashalnu večeru ranije (za što nema nikakva dokaza) ili pak tako da je Isus sam htio proslaviti Pashu dan prije, jer je nije mogao slaviti sutradan – kad će je slaviti na križu žrtvujući sebe (Iv 19,34; 1 Kor 5,7). Za te je večere Isus ustanovio novi obred (euharistiju) koji je dosljedno zadržao neke crte stare pashe. Nedavno je izneseno mišljenje da je Isus mogao slaviti Pashu po esenskom kalendaru, što bi one godine bilo utorkom uvečer, ali općenito nije prihvaćeno. – Budući da je 14. nisana (dan pashalne večere) pao petkom god. 30. i god. 33. n. Kr., egzegeti uzimaju da je Isus umro jedne od tih dviju godina, već prema tome smještaju li njegovo krštenje u godinu 28. ili 29. te smatraju li da je njegov ministerij trajao kraće ili duže.

c) Još za prvoga jela koje je prethodilo pashalnoj večeri u strogom smislu riječi.

d) U središnjem smo dijelu pashalne večere. Domaćin predsjedatelj »blagoslivljao« je Jahvu nad kruhom i vinom (hvalio ga, priznavao). Na te točno određene i svečane čine židovskog obreda Isus nakalamljuje sakramentalne obrede novog bogoštovlja koje ustanovljuje.

e) Tom je riječju preveden grčki glagol *euharistô*, od kojega je imenica *euharistia* – »zahvaljivanje« u kršćanskom rječniku preuzeta kao naziv za Gospodnju večeru.

f) Vg. dod.: »... novoga« (usp. Lk 22,20; 1 Kor 11,25).

g) Kao što je nekoć na Sinaju krv žrtava zapečatila Savez Jahve i njegova naroda (Izl 24,4–8+; usp. Post 15,1+), tako će na križu krv Isusa kao savršene žrtve zapečatiti »novi« Savez između Boga i ljudi (usp. Lk 22,20). Taj su Savez najavili proroci (Jr 31,31+). Isus preuzima zadaću sveopćeg otkupljenja koju je Izaija namijenio »Sluzi Jahvinu« (Iz 42,6; 49,6; 53,12; usp. 42,1+; Heb 8,8; 9,15; 12,24). Misao o novom Savezu dolazi i u Pavla, ne samo u 1 Kor 11,25 nego i drugdje, u različitim misaonim sklopovima, što upućuje na veliku važnost toga Saveza (2 Kor 3,4–6; Gal 3,15–20; 4,24).

h) Prisjećaj na eshatonsku gozbu (usp. 8,11; 22,1s). Ovime završavaju zemaljski obroci Isusa s učenicima.

i) Na svršetku pashalne večere pjevao se *Halel,* koji je obuhvaćao Ps 113–118.

j) Vjerska smutnja pri gledanju da bez otpora podliježe onaj kojeg smatraju Mesijom (16,16) i čiju skoru pobjedu očekuju (20,21s). Učenici će tada na trenutak izgubiti hrabrost te čak i vjeru (usp. Lk 22,31–32; Iv 16,1).

k) Naziv znači »tijesak za ulje«. Vrt je ležao u Cedronskoj dolini, na podnožju Maslinskog brda.

l) Ovaj izričaj po svom obliku podsjeća na Ps 42,6 te Jon 4,9.

[39]I ode malo dalje, pade ničice moleći: »Oče moj!
Ako je moguće, neka me mimoiđe ova čaša. Ali
6 10 ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti[a].«
Iv 4 34; 6 38 [40]I dođe učenicima i nađe ih pozaspale pa reče
Rim 5 19 Petru: »Tako, zar niste mogli jedan sat probdjeti
Fil 2 8 sa mnom? [41]Bdijte i molite da ne padnete u napast!
6 13 Duh je, istina, voljan, no tijelo je slabo.« [42]Opet,
Rim 7 5+ po drugi put, ode i pomoli se: »Oče moj! Ako nije
6 10 moguće da me čaša mine da je ne pijem, budi volja
tvoja!« [43]I ponovno dođe i nađe ih pozaspale, oči
im se sklapale. [44]Opet ih ostavi, pođe i pomoli se
po treći put ponavljajući iste riječi.
[45]Tada dođe učenicima i reče im: »Samo spavajte
Iv 14 30-31 i počivajte[b]! Evo, približio se čas! Sin Čovječji pre-
daje se u ruke grešničke! [46]Ustanite, hajdemo! Evo,
približio se moj izdajica.«

‖Mk 14 43-52 ‖Lk 22 47-53 ‖Iv 18 2-11

Isus uhvaćen

[47]Dok je on još govorio, gle, dođe Juda, jedan
od dvanaestorice, i s njime silna svjetina s mače-
vima i toljagama poslana od glavara svećeničkih i
starješina narodnih. [48]A izdajica im dao znak:
»Koga poljubim, taj je, njega uhvatite!« [49]I odmah
pristupi Isusu i reče: »Zdravo, Učitelju!« I poljubi
26 23 ga. [50]A Isus mu reče: »Prijatelju, zašto ti ovdje[c]!«
Tada pristupe, podignu ruke na Isusa i uhvate ga.
[51]I gle, jedan od onih koji bijahu s Isusom maši
se rukom, trgnu mač, udari slugu velikoga sveće-
nika i odsiječe mu uho. [52]Kaže mu tada Isus: »Vrati
Iv 18 36 mač na njegovo mjesto jer svi koji se mača laćaju
od mača i ginu. [53]Ili zar misliš da ja ne mogu zamo-
liti Oca svojega i eto umah uza me više od dvanaest
legija anđela?
[54]No kako bi se onda ispunila Pisma da tako Lk 24 26-27
mora biti?«
[55]U taj čas reče Isus svjetini: »Kao na razbojnika
iziđoste s mačevima i toljagama da me uhvatite?
Danomice sjeđah[d] u Hramu naučavajući i ne uhva- Iv 18 20
tiste me.« [56]A sve se to dogodilo da se ispune Pi-
sma proročka.
Tada ga svi učenici ostave i pobjegnu.

Isus pred Vijećem[e]

‖Mk 14 53-65 ‖Lk 22 54-55, 66-71 ‖Iv 18 24

[57]Nato uhvatiše Isusa i odvedoše ga velikomu
svećeniku Kajfi, kod kojega se sabraše pismoznanci
i starješine. [58]A Petar je išao za njim izdaleka do ‖Iv 18 15-16, 18
dvora velikog svećenika; i ušavši unutra, sjedne sa
stražarima da vidi svršetak.
[59]A glavari svećenički i cijelo Vijeće tražili su ka-
kvo lažno svjedočanstvo protiv Isusa da bi ga mogli
pogubiti. [60]Ali ne nađoše premda pristupiše mnogi
lažni svjedoci. Napokon pristupe dvojica [61]i reknu:
»Ovaj reče: 'Mogu razvaliti Hram Božji i za tri ga Iv 2 19
dana sagraditi[f].'« Dj 6 14
[62]Usta nato veliki svećenik i reče mu: »Zar ništa
ne odgovaraš? Što to ovi protiv tebe svjedoče[g]?«
[63]Isus je šutio. Iz 53 7
Reče mu veliki svećenik: »Zaklinjem te Bogom ži-
vim: Kaži nam jesi li ti Krist, Sin Božji?« [64]Reče 4 3+
mu Isus: »Ti kaza! Štoviše, kažem vam: Odsada 8 20+
ćete gledati *Sina Čovječjega gdje sjedi zdesna Sile i* Dj 2 33+
dolazi na oblacima nebeskim[h].« [65]Nato veliki sveće- Ps 110 1 Dn 7 13
nik razdrije haljine govoreći: »Pohulio je[i]! Što nam Mt 24 30
još trebaju svjedoci! Evo, sada ste čuli hulu! [66]Što Jr 26 11
vam se čini?« Oni odgovoriše: »Smrt zaslužuje!«
[67]Tada su mu pljuvali u lice i udarali ga, a drugi ‖Lk 22 63-65 Iz 52 14; 50 6

a) Isus osjeća svu žestinu užasa smrti. Doživljava i izražava prirodnu želju da joj izmakne, ali je nadvladava prihvaćajući volju Očevu (usp. 4,1+).
b) Ukor pomiješan s blagom ironijom: Prošao je sat u kojem ste trebali bdjeti sa mnom. Došao je trenutak kušnje i Isus će u njega ući sam. Učenici mogu spavati ako hoće...
c) Dosl.: »to za što si ovdje.« To zapravo nije pitanje niti ukor, nego uhodani izričaj koji hoće reći: »Čini ono zašto si došao, prihvati se posla.« Isus skraćuje licemjerni znak pažnje, jer je vrijeme da se prijeđe na djela (usp. Iv 13,27).
d) Vg. dod.: »... kod vas (u hramu)« (usp. Mk 14,49).
e) Na temelju Lk i Iv možemo razlikovati prvo saslušanje pred Anom u toku noći te svečanu sjednicu Vijeća ujutro (Mt 27,1). Mt i Mk izvijestili su o noćnom prizoru crtama iz jutarnjeg, jer je samo jutarnja sjednica formalna i presudna.
f) Isus je zaista najavio razorenje Hrama i prestanak židovskog bogoštovlja kojemu je Hram bio simbol (24). Najavio je i novi Hram, koji će biti najprije njegovo tijelo, uskrišeno nakon tri dana (16,21; 17,23; 20,19; Iv 2,19–22) a zatim Crkva (16,18).
g) U Vg je to sve samo jedno pitanje: »Zar ništa ne odgovaraš na to što ovi svjedoče protiv tebe?«
h) »Sila« je »Jahve«. Isus se u ovom odlučnom trenutku više ne drži »mesijanske tajne« (usp. Mk 1,34+) te odlučno i nedvojbeno ističe da je on Mesija, što su već na njegov upit bili ispovijedili njegovi najprisniji učenici (Mt 16,16). Ovdje on o sebi objavljuje još i više: da je ne samo tradicionalni ljudski Mesija nego i »Gospodin« (Ps 110; usp. Mt 22,41s) te Sin Čovječji, tajnovit lik nebeskog porijekla koji se pojavljuje u Dn (usp. Mt 8,20+). Židovi će ga odsada gledati samo u njegovoj slavi očitovanoj najprije u pobjedi uskrsnuća, a zatim u Crkvi (usp. 23,39; 24,30).
i) »Pohulio je« time što si je prisvajao božansko dostojanstvo, a ne time što je tvrdio da je Mesija.

ga pljuskali 68 govoreći: »Proreci nam, Kriste, tko
te udario[a]?«

||Mk 14 66-72 ||Lk 22 55-62 ||Iv 18 17, 25-27

Petar se odriče Isusa

69 A Petar je sjedio vani u dvorištu. I pristupi mu
jedna sluškinja govoreći: »I ti bijaše s Isusom Gali-
8 10+ lejcem.« 70 On pred svima zanijeka: »Ne znam što
govoriš.« 71 Kad iziđe u predvorje, spazi ga druga i
2 23+ kaže nazočnima: »Ovaj bijaše s Isusom Nazarećani-
nom[b].« 72 On opet zanijeka sa zakletvom: »Ne znam
toga čovjeka.«
73 Malo zatim nazočni pristupiše Petru i rekoše:
»Doista, i ti si od njih! Ta govor te tvoj izdaje[c]!«
74 On se tada stane zaklinjati i preklinjati: »Ne znam
toga čovjeka.« I odmah se oglasi pijetao. 75 I spo-
26 34 menu se Petar riječi koju mu Isus reče: »Prije nego
se pijetao oglasi, triput ćeš me zatajiti.« I iziđe te
gorko zaplaka.

||Mk 15 1 ||Lk 22 66; 23 1 Mt 26 57+

Isus predan Pilatu

27 A kad objutri, svi su glavari svećenički i star-
ješine narodne održali vijećanje protiv Isusa
Iv 18 28 da ga pogube. 2 I svezana ga odveli i predali upravi-
Lk 3 1+ telju Pilatu[d].

Dj 1 18-19

Judina smrt

3 Kada Juda, njegov izdajica, vidje da je Isus osu-
26 15 đen, pokaja se i vrati trideset srebrnjaka glavarima
svećeničkim i starješinama 4 govoreći: »Sagriješih
predavši krv nedužnu[e]!« Odgovoriše: »Što se to nas
tiče? To je tvoja stvar!« 5 I bacivši srebrnjake u
Hram, ode te se objesi.

6 Glavari svećenički uzeše srebrnjake i rekoše:
7 »Nije dopušteno staviti ih u hramsku riznicu jer su
krvarina.« Posavjetuju se i kupe za njih lončarovu
njivu za ukop stranaca. 8 Stoga se ona njiva zove
»Krvava njiva[f]« sve do danas. 9 Tada se ispuni što
je rečeno po proroku Jeremiji[g]: *Uzeše trideset srebr-* Zah 11 12-13
njaka – cijenu Neprocjenjivoga kojega procijeniše
sinovi Izraelovi – 10 *i dadoše ih za njivu lončarovu*
kako mi naredi Gospodin[h].

Pred Pilatom ||Mk 15 2-15 ||Lk 23 2-5, 13-25

11 Dovedoše dakle Isusa pred upravitelja. Upita ||Iv 18 28 –
ga upravitelj: »Ti li si kralj židovski?« On odgovori: 19 4-16
»Ti kažeš[i].« 12 I dok su ga glavari svećenički i starje-
šine narodne optuživale, ništa nije odgovarao.
13 Tada mu reče Pilat: »Ne čuješ li što sve protiv
tebe svjedoče?« 14 I ne odgovori mu ni na jednu ri- Iz 53 7
ječ te se upravitelj silno čudio. Mt 26 63
15 A o Blagdanu upravitelj je običavao svjetini pu- Iv 18 39
stiti jednoga uznika, koga bi već htjeli. 16 Tada
upravo bijaše[j] u njih poznati uznik zvani Baraba[k].
17 Kad se dakle sabraše, reče im Pilat: »Koga hoćete
da vam pustim: Barabu ili Isusa koji se zove
Krist?« 18 Znao je doista da ga predadoše iz zavisti.
19 Dok je sjedio na sudačkoj stolici, poruči nu nje-
gova žena: »Mani se ti onoga pravednika jer sam
danas u snu mnogo pretrpjela zbog njega.«
20 Međutim, glavari svećenički i starješine nago-
vore svjetinu da zaište Barabu, a Isus da se pogubi.
21 Upita ih dakle upravitelj: »Kojega od ove dvojice
hoćete da vam pustim?« A oni rekoše: »Barabu!«
22 Kaže im Pilat: »Što dakle da učinim s Isusom koji
se zove Krist?« Oni će: »Neka se razapne.« 23 A on

a) Matejeva je redakcija nedosljedna, jer u njega Isusu nije lice zastrto, kao u Lk 22,63, pa je lako mogao vidjeti tko ga je udario. Mateju je važno da Isusa zbog njegove izjave o Hramu izruguju kao »proroka« ili možda točnije kao Mesiju-Proroka (Isus je vokativom »Kriste« oslovljen samo ovdje i nigdje inače u Evanđeljima), tj. kao navodnoga Velikoga svećenika posljednjih vremena koji bi htio ustanoviti novi hram.
b) S Vg, BJ s izvornikom: »Nazorejcem«.
c) Galilejsko narječje.
d) Var.: »... Ponciju Pilatu«. – Usp. Lk 3,1+. Rim je – u Judeji kao i u drugim pokrajinama carstva – sebi pridržavao pravo smrtne kazne pa su se Židovi morali obratiti upravitelju da potvrdi i dade provesti smrtnu kaznu na koju su oni osudili Isusa.
e) Var.: »... krv pravednu« (usp. 23,35).
f) Aram. *Haqeldama* (usp. Dj 1,19 i Vg ovdje). Vrlo stara i vjerojatno ispravna predaja smješta tu njivu u dolinu Hinom.
g) Neki rkpp. isp. »Jeremiji«. Posrijedi je doista slobodan citat Zah 11,12–13 spojen s tekstom Jr 32,6–15 o kupovini njive. Jeremija uz to u 18,2s govori o lončarima koji su se nalazili u predjelu zvanom *haqeldama* (19,1s). To su možda razlozi zbog kojih je sav tekst pripisan Jeremiji (u širem smislu).
h) Jahve se žalio da je – poistovjećen sa svojim prorokom Zaharijom – primio tek smiješnu nisku plaću. Matej smatra da je ta proročka riječ ispunjena kad je Isus prodan za istu uvredljivo nisku cijenu.
i) Ovim Isus priznaje da je u izvjesnom smislu točno ono što on ipak ne bi kazao. V. već 26,25.64 i usp. Iv 18,33–37+.
j) Vg.: »... imao je...«
k) Ovdje i u r. 17 postoji var.: »... Isus Baraba«. Ona Pilatovu pitanju daje udarnu snagu, ali se čini da to pojašnjenje proizlazi iz neke apokrifne predaje.

upita: »A što je zla učinio?« Vikahu još jače:
»Neka se razapne!«
[24]Kad Pilat vidje da ništa ne koristi, nego da biva
sve veći metež, uzme vodu i opere ruke[a] pred svje-
tinom govoreći: »Nevin sam od krvi ove[b]! Vi se
pazite!« [25]Sav narod nato odvrati: »Krv njegova na
Jr 26 15 nas i na djecu našu[c]«! [26]Tada im pusti Barabu, a
Dj 5 28 Isusa, izbičevana[d], preda da se razapne.

||Mk 15 16-20 ||Iv 19 2-3

Trnova kruna

[27]Onda vojnici upraviteljevi uvedoše Isusa u dvor
upraviteljev[e] i skupiše oko njega cijelu četu. [28]Svu-
koše ga pa zaogrnuše skrletnim plaštem[f]. [29]Spletoše
zatim vijenac od trnja i staviše mu na glavu, a tako
i trsku u desnicu. Prigibajući pred njim koljena, iz-
27 11 rugivahu ga: »Zdravo, kralju židovski[g]!« [30]Onda
pljujući po njemu, uzimahu trsku i udarahu ga
njome po glavi.
[31]Pošto ga izrugaše, svukoše mu plašt, obukoše
mu njegove haljine pa ga odvedoše da ga razapnu.

||Mk 15 21-27 ||Lk 23 26-34, 38 ||Iv 19 17-24

Raspeće

[32]Izlazeći nađu nekoga čovjeka Cirenca, imenom
Šimuna, i prisile ga da mu ponese križ.
Ps 69 22 [33]I dođoše na mjesto zvano Golgota[h], to jest Lu-
Izr 31 6-7 banjsko mjesto, [34]*dadoše* mu *piti* vino sa *žuči*[i] pomi-
Ps 22 19 ješano. I kad okusi, ne htjede piti. [35]A pošto ga
razapeše, *razdijeliše među se haljine njegove bacivši*
kocku[j]. [36]I sjedeći ondje, čuvahu ga.
[37]I staviše mu ponad glave krivicu napisanu:
»Ovo je Isus, kralj židovski.«
[38]Tada razapeše s njime dva razbojnika, jednoga Iz 53 12, 9
zdesna, drugoga slijeva. Lk 22 37
[39]A prolaznici su ga pogrđivali mašući glavama: ||Mk 15 29-32
[40]»Ti koji razvaljuješ Hram i za tri ga dana sagradiš, ||Lk 23 35-37
spasi sam sebe! Ako si Sin Božji, siđi s križa!« Jr 18 16
[41]Slično i glavari svećenički s pismoznancima i star- Sir 12 18+;
ješinama, rugajući se, govorahu: [42]»Druge je spa- 13 7
sio, sebe ne može spasiti! Kralj je Izraelov! Neka 26 61
sada siđe s križa pa ćemo povjerovati u nj! [43]*Uzdao* Ps 22 9
se u Boga! Neka ga sad izbavi ako mu omilje! Ta Mudr 2 18-20
govorio je: 'Sin sam Božji!'« [44]Tako ga vrijeđahu i 4 3+
s njim raspeti razbojnici. Lk 23 39-43

Isusova smrt
||Mk 15 33-41 ||Lk 23 44-49

[45]Od šeste ure nasta tama po svoj zemlji – do ure
devete[k]. [46]O devetoj uri povika Isus iza glasa: »*Eli,*
Eli, lema sabahtani?« To će reći: »*Bože moj, Bože* Ps 22 2
moj, zašto si me ostavio[l]?« [47]A neki od nazočnih,
čuvši to, govorahu: »Ovaj zove Iliju[m].« [48]I odmah
pritrča jedan od njih, uze spužvu, natopi je *octom*[n], ||Lk 23 36
natakne je na trsku i pruži mu *piti*. [49]A ostali reko- ||Iv 19 29
še: »Pusti da vidimo hoće li doći Ilija da ga spasi.« Ps 69 22
[50]A Isus opet povika iz glasa i ispusti duh.
[51]I gle, zavjesa se hramska[o] razdrije odozgor do-
dolje, nadvoje; zemlja se potrese, pećine se raspu-
koše[p], [52]grobovi otvoriše i tjelesa mnogih svetih 1 Pt 3 19+
preminulih uskrsnuše [53]te iziđoše iz grobova nakon

a) Rječit postupak; Židovi su ga morali dobro razumjeti (usp. Pnz 21,6s; Ps 26,6; 73,13).
b) Var.: »ovoga pravednika.«
c) Uobičajen biblijski izričaj (2 Sam 1,16; 3,29; Dj 5,28; 18,6) kojim narod prihvaća odgovornost za traženu osudu.
d) Rimljani su obično bičevali osuđenike prije razapinjanja.
e) Pretorij, to jest pretorovo boravište. Vjerojatno nekadašnja palača Heroda Velikog u kojoj je redovito odsjedao upravitelj kad je iz Cezareje dolazio u Jeruzalem. Nalazila se na zapadu grada i razlikovala se od obiteljskog boravišta Hasmonejevića koje je bilo blizu Hrama i u kojem je Herod Antipa preslušao Isusa, kad ga je Pilat poslao (Lk 23,7–12). Neki misle da je pretorij u tvrđavi Antoniji, sjeverno od Hrama, ali se s takvim mišljenjem ne daju uskladiti ni postupci upraviteljâ, koji su nam poznati iz starih tekstova, ni uporaba naziva »pretorij«, koji se ne može svaki čas premještati, niti promjene prizora i prizorišta Pilata i mnoštva Židova u evanđeoskim izvještajima o Muci, osobito u Iv.
f) Ogrtač rimskog vojnika (*sagum*). Crvena boja podrugljivo podsjeća na kraljevski skrlet.
g) Židovi su se rugali Isusu kao »Proroku« (26,68p+), dok mu se Rimljani rugaju kao »Kralju«. Ta dva prizora dobro odražavaju dvije strane procesa protiv Isusa: religioznu i političku.
h) Transkripcija aramejskog naziva *Gulgoltha* (»Lubanjsko mjesto«), latinski *Calvaria*, što je ušlo u žive jezike.
i) Opojno piće koje su sućutne Židovke (Lk 23,27s) obično nudile osuđenicima da im ublaže boli. U stvari je to vino češće bilo pomiješano sa »smirnom« (usp. Mk 15,23). »Žuč« u Mt podsjeća na Ps 69,22 (baš kao ispravak »ocat« mj. »vino« u antiohijskoj recenziji). Isus odbija to sredstvo za omamljivanje.
j) Dod.: »... da se ispuni proročanstvo: 'Razdijeliše među se haljine moje, za odjeću moju baciše kocku'« (Ps 22,19); temelji se na Iv 19,24.
k) Od podne do tri popodne.
l) Krik zbiljske tjeskobe, ali ne očaja. Ta tužbalica, uzeta iz Pisma, jest molitva Bogu i u Ps nakon tužbalice dolazi radosna sigurnost u konačnu pobjedu.
m) Podrugljiva igra riječi koja se temelji na iščekivanju Ilije kao Mesijina preteče (usp. 17,10–13+) ili na židovskom vjerovanju da on dolazi u pomoć pravednicima u nevolji.
n) Kiselo piće kojim su se služili rimski vojnici. Ta je ponuda bez sumnje izraz sućuti (usp. Iv 19,28s), iako je sinoptici smatraju podrugljivom (usp. Lk 23,36) te je prikazuju izrazima koji podsjećaju na Ps 69,22.
o) Bilo zastor koji je zatvarao Svetište, bilo onaj koji je odvajao Svetište od Svetinje nad svetinjama (usp. Izl 26,31s). Po Heb 9,12; 10,20 kršćanska je predaja u ovom deranju zastora gledala prestanak starog mojsijevskog bogoslužja te Kristovo otvaranje pristupa eshatonskom svetištu.
p) Te izvanredne događaje, kao i tamu spomenutu u r. 45, navijestili su proroci kao znakove »Dana Jahvina« (usp. Am 8,9+).

njegova uskrsnuća, uđoše u sveti grad i pokazaše
se mnogima[a].
[54]A satnik i oni koji su s njime čuvali Isusa vi-
Mk 15 39+ dješe potres i što se zbiva, silno se prestrašiše i re-
Mt 4 3+ koše: »Uistinu, Sin Božji bijaše ovaj.«
[55]A bijahu ondje i izdaleka promatrahu mnoge
žene što su iz Galileje išle za Isusom poslužujući
13 55 mu; [56]među njima Marija Magdalena i Marija, Ja-
kovljeva i Josipova majka, i majka sinova Zebede-
jevih.

‖Mk 15 42-47 ‖Lk 23 50-55 ‖Iv 19 38-42

Ukop

[57]Uvečer dođe neki bogat čovjek iz Arimateje,
imenom Josip, koji i sam bijaše učenik Isusov. [58]On
pristupi Pilatu i zaiska tijelo Isusovo. Tada Pilat
zapovjedi da mu se dadne. [59]Josip uze tijelo, povi
Iz 53 9+ ga u čisto platno [60]i položi u svoj novi grob[b] koji
bijaše isklesao u stijeni. Dokotrlja velik kamen na
grobna vrata i otiđe.
[61]A bijahu ondje Marija Magdalena i druga Mari-
ja: sjedile su nasuprot grobu.

Straža na grobu

[62]Sutradan, to jest dan nakon Priprave[c], sabraše
se glavari svećenički i farizeji kod Pilata [63]te mu
rekoše: »Gospodaru, sjetismo se da onaj varalica
16 21 Dj 10 40+ još za života kaza: 'Nakon tri dana uskrsnut ću.'
[64]Zapovjedi dakle da se grob osigura sve do trećega
dana da ne bi možda došli njegovi učenici, ukrali
ga pa rekli narodu: 'Uskrsnuo je od mrtvih!' I bit
će posljednja prijevara gora od prve.« [65]Reče im
Pilat: »Imate stražu[d]! Idite i osigurajte kako znate!«
[66]Nato oni odu i osiguraju grob: zapečate kamen i
postave stražu.

Uskrsnuće Isusovo

‖Mk 16 1-8 ‖Lk 24 1-10

28 Po suboti[e], u osvit prvoga dana u tjednu, Iv 20 1
dođe Marija Magdalena i druga Marija[f] po-
gledati grob[g]. [2]I gle, nastade žestok potres jer an- 27 51+
đeo Gospodnji siđe s neba, pristupi, otkotrlja ka- 1 20+
men i sjede na nj. [3]Lice mu bijaše kao munja, a
odjeća bijela kao snijeg. [4]Od straha pred njim zadr- 17 2
htaše stražari i obamriješe.
[5]A anđeo progovori ženama: »Vi se ne bojte! Ta
znam: Isusa Raspetoga tražite! [6]Nije ovdje! Us-
krsnu kako reče. Hajde, vidite mjesto gdje je ležao[h]
[7]pa pođite žurno i javite njegovim učenicima da us-
krsnu od mrtvih. I evo, ide pred vama u Galileju. 26 32
Ondje ćete ga vidjeti. Evo, rekoh vam.«
[8]One otiđoše žurno s groba[i] te sa strahom i veli-
kom radošću otrčaše javiti njegovim učenicima.
[9]Kad eto im Isusa u susret! Reče im: »Zdravo!« Iv 20 14s
One polete k njemu, obujme mu noge i ničice mu
se poklone. [10]Tada im Isus reče: »Ne bojte se! Idi-
te, javite mojoj braći da pođu u Galileju! Ondje će
me vidjeti[j]!«

a) To uskrsnuće starozavjetnih pravednika znak je eshatonskog razdoblja (Iz 26,19; Ez 37; Dn 12,2). Izbavljeni iz podzemlja smrću Kristovom (usp. Mt 16,18+), oni čekaju njegovo uskrsnuće da s njime uđu u Sveti grad, to jest nebeski Jeruzalem (Otk 21,2.10; 22,19). Tako su to razumjeli već neki stari oci. To je jedan od prvih oblika izričaja vjere u izbavljenje mrtvih po Kristovu silasku u podzemlje (usp. 1 Pt 3,19+).

b) »Čisto« platno i »nov« grob ističu časnost ukopa. Podatak o novom grobu očituje također da je ukop bio moguć, jer se leš kažnjenika nije smio položiti u već zauzeti grob, gdje bi »okaljao« kosti pravednika.

c) Grčki *Paraskeuē.* Označuje petak, dan na koji se obavljala priprava za subotu (usp. Iv 19,14+). O problemu kronologije v. Mt 26,17+.

d) Ili u smislu: »Imate svoju (hramsku) stražu« (usp. Lk 22,4+) ili pak: »Stavljam vam na raspolaganje stražu« (usp. Iv 18,3).

e) A ne: »U subotu uvečer« (Vg). – Subota je bila dan počinka pa »prvi dan tjedna« u Židova odgovara našoj »nedjelji« (Otk 1,10), to jest »danu Gospodnjem«, koji je tako nazvan u spomen na Kristovo uskrsnuće (usp. Dj 20,7+; 1 Kor 16,2).

f) To jest »Marija Jakovljeva« (Mk 16,1; Lk 24,10; usp. Mt 27,56 i 61).

g) Budući da je grob bio zapečaćen i čuvan, žene ne kane pomazivati Isusov leš kao u Mk i Lk, nego samo žele »pogledati« grob u znak ljudske povezanosti s pogubljenim.

h) Mjesto »... *on* ležao« postoji var.: »Gospodin«.

i) Var. »iziđoše žurno iz groba« (usp. Mk 16,8).

j) Četiri se Evanđelja slažu u podatku o ukazanju jednoga ili dva anđela ženama (Mt 28,5 – 7; Mk 16,5–7; Lk 24,4–7; Iv 20,13) premda su različiti naglasci njihovih prikaza, ali se razlikuju u prikazivanju ukazanja samog Isusa. Ostavimo po strani Marka, kojega je nagli završetak poseban problem (usp. Mk 16,8+) a produženi završetak sažima podatke drugih Evanđelja. Usporedimo li sva četiri Evanđelja, zapazit ćemo izričajne i sadržajne razlike prvo između ukazanja pojedincima (koja bi imala dokazati uskrsnuće) i ukazanja skupini učenika s apostolskim nalogom; pojedincima: Mariji Magdaleni samoj (Iv 20,14–17; usp. Mk 16,9) ili u društvu s drugim ženama (Mt 28,9–10); učenicima na putu za Emaus (Lk 24,13–32; usp. Mk 16,12); Šimunu (Lk 24,34); Tomi (Iv 20,26–29); skupini učenika: (Mt 28,16–20; Lk 24,36–49; Iv 20,19–23; usp. Mk 16,14–18). S druge strane opažamo dvije predaje o mjestu ukazanja: samo u Galileji (Mk 16,7; Mt 28,10.16–20); samo u Judeji (Lk i Iv 20). Iv 21 dodaje ukazanje u Galileji koje se doduše događa pred pojedincima (osobito u slučaju Petra i Ivana), ali je ipak povezano davanjem poslanja (Petru). Starinska kerigma koju bilježi Pavao u 1 Kor 15,3–7 nabraja pet ukazanja (kojima je pridodano ukazanje samom Pavlu). Ta se kerigma ne može lako uskladiti s evanđeoskim izvještajima, posebno stoga što govori o ukazanju Jakovu o kojem pripovijeda i *Evanđelje Hebrejima.* Tu se nazrijevaju različite predaje potekle od različitih i slabo poznatih skupina. Ali te razlike svjedoče bolje od umjetne jednolikosti o drevnosti i povijesnosti mnogostrukih očitovanja uskrsloga Krista.

Prijevara židovskih glavara

[11]Dok su one odlazile, gle, neki od straže dođoše
u grad i javiše glavarima svećeničkim sve što se do-
godilo. [12]Oni se sabraše sa starješinama na vijeća-
nje, uzeše mnogo novaca i dadoše vojnicima [13]go-
voreći: »Recite: 'Noću dok smo mi spavali, dođoše
njegovi učenici i ukradoše ga.' [14]Ako to dočuje
upravitelj, mi ćemo ga uvjeriti i sve učiniti da vi
budete bez brige.« [15]Oni uzeše novac i učiniše kako
bijahu poučeni. I razglasilo se to među Židovima –
sve do danas.

Ukazanje u Galileji. Sveopće poslanje

[16]Jedanaestorica pođoše u Galileju na goru kamo
im je naredio Isus. [17]Kad ga ugledaše, padoše ni-
čice preda nj. A neki posumnjaše[a]. [18]Isus im pri- 8 10+
stupi i prozbori[b]: Iv 3 35+
»Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji! [19]Po- Dn 7 14
đite dakle i učinite mojim učenicima sve narode Mk 16 15-16
krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga[c] [20]i učeći Lk 24 47 Dj 2 38+;
ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!« 1 8+
»I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka Iv 14 18-21
svijeta.«

a) Drugi prijevodi manje u skladu s gramatikom: »neki bijahu posumnjali« ili »... onima koji posumnjaše.« Mt mora te sumnje spomenuti ovdje zato što ne izvješćuje o jednom drugom ukazanju učenicima (Mk 16,11.14; Lk 24,11.41; Iv 20,24–29, gdje se spominju sumnje). U svakom slučaju imamo izraženo iskustvo: slušatelj vazmene poruke može i mora sam zakoračiti na put susreta s Uskrslim i biti otvoren za nj, ali to još ne dovodi do vazmene vjere. Samo Uskrsli može nadvladati sumnje.
b) U ovim posljednjim Isusovim uputama zajedno s obećanjem danim nakon njih, ujezgrena je zadaća apostolske Crkve. Uskrsli Krist ima neograničenu vlast na zemlji i na nebu (6,10; usp. Iv 17,2; Fil 2,10; Otk 12,10; Mt 7,29; 9,6; 21,23; i dr.). Tu je vlast primio od Oca (Iv 3,35+). Učenici »dakle« izvršuju tu vlast u njegovo ime krštavanjem i odgajanjem kršćana. Njihovo je poslanje univerzalno. Pošto je spasenje po Božjem naumu bilo najprije naviješteno izraelskom narodu (10,5s+; 15,24), treba odsada biti ponuđeno svim narodima (8,11; 21,41; 22,8–10; 24,14.30s; 25,32; 26,13; usp. Dj 1,8; 13,5+; Rim 1,16+). U djelu sveopćeg obraćanja, ma kako ono moglo biti još dugo i naporno, Uskrsli će zajedno sa svojima živjeti i djelovati.
c) Ovako točan obrazac mogao bi odražavati stupanj liturgijske upotrebe kakva je nastala kasnije u prazajednici. Poznato je da Djela govore o krštavanju »na/u ime Isusa« (usp. Dj 1,5+; 2,38+). Kasnije je pojašnjena povezanost krštenika s tri osobe Trojstva. Temeljna zbilja ostaje ista, što god bilo s različitim izričajnim mogućnostima. Krštenje povezuje vjernika s osobom Isusa-Spasitelja, a sve Isusovo djelo spasenja izlazi iz ljubavi Očeve i dovršava se u izlijevanju Duha.

M
Ll

M
Ll

EVANĐELJE PO MARKU

I. Priprava za Isusovo djelovanje

||Mt 3 1-12 ||Lk 3 3-18 **Propovijedanje Ivana Krstitelja**

1 Početak Evanđelja[a] Isusa Krista Sina Božje-
ga[b]. 2Pisano je u Izaiji proroku:
Mal 3 1 *Evo šaljem glasnika svoga*
pred licem tvojim
da ti pripravi put.
Iz 40 3 Iv 1 23 3*Glas viče u pustinji:*
Pripravite put Gospodinu,
poravnite mu staze!
4Tako se pojavi Ivan: krstio je u pustinji i propo-
Mt 3 6+ vijedao krst obraćenja na otpuštenje grijeha.
5Grnula k njemu sva judejska zemlja i svi Jeruza-
lemci: primali su od njega krštenje u rijeci Jordanu
ispovijedajući svoje grijehe.
6Ivan bijaše odjeven u devinu dlaku, s kožnatim
pojasom oko bokova[c]; hranio se skakavcima i div-
ljim medom.
Iv 1 27 7I propovijedao je:
»Nakon mene dolazi jači od mene. Ja nisam do-
stojan sagnuti se i odriješiti mu remenje na obući.
8Ja vas krstim vodom, a on će vas krstiti Duhom Iv 1 26, 33
Svetim.« Dj 1 5; 11 16

Isusovo krštenje ||Mt 3 13-17 ||Lk 3 21-22

9Onih dana dođe Isus iz Nazareta galilejskoga i
primi u Jordanu krštenje od Ivana. 10I odmah, čim
izađe iz vode, ugleda otvorena nebesa i Duha po- Iz 63 11, 19
put goluba gdje silazi na nj, 11a glas se zaori s nebe- Iv 1 32-34
sa: *Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!* Iz 42 1 Mk 9 7

Kušnja u pustinji[d] ||Mt 4 1-11 ||Lk 4 1-13

12I odmah ga Duh nagna u pustinju. 13I bijaše u
pustinji četrdeset dana, gdje ga je iskušavao Soto-
na; bijaše sa zvijerima, a anđeli mu služahu. Job 1 6+

II. Isusovo djelovanje u Galileji

||Mt 4 12-17 ||Lk 4 14-15 **Početak propovijedanja**

14A pošto Ivan bijaše predan, otiđe Isus u Galile-
ju. Propovijedao je evanđelje Božje: 15»Ispunilo se
vrijeme[e], približilo se kraljevstvo Božje! Obratite Dn 7 22
se i vjerujte evanđelju!« Mt 3 2+; 8 10+

a) Grčka riječ »evanđelje« znači »radosna vijest«. Ovdje znači vijest o dolasku kraljevstva Božjega (usp. Mt 4,17+). Bila je već pripravljena u SZ (Iz 40,9; 52,7; 61,1). Isus je naviješta: »propovijeda evanđelje« (Mt 4,23; 9,35; Mk 1,14p), »navješćuje evanđelje o Kraljevstvu« (Lk 4,43; 8,1; usp. 16,16) te traži da ljudi u nj vjeruju (Mk 1,15; usp. Mt 8,10+; Rim 1,16+). To je kraljevstvo nastupilo u njegovoj osobi (Mt 11,5p; Lk 4,18 i 21). Učenici će nakon njega raznositi evanđelje po svem svijetu (Mt 24,14p; 26,13p; Mk 16,15; Dj 5,42+; Gal 2,7). Ta se radosna vijest najprije propovijedala, zatim se u zapisanu obliku ustalila u naša četiri kanonska Evanđelja. Usp. Uvod. – Imenica »evanđelje« nikad ne dolazi u Lk, a u Mk (i Mt 26,13) ima vrijednost tehničkog naziva koji se upotrebljava bez dodatka. Na tim ju je mjestima najbolje prevoditi »uobičajenom riječi evanđelje«. Drugdje u Mt, a uvijek u Lk, koji se služi samo glagolom »evangelizirati« (usp. Lk 1,19+) prikladniji je prijevod »radosna vijest, navješćivati radosnu vijest«.

b) Rkpp. isp.: »Sina Božjega«.

c) BJ usvaja var. koja ima samo: »... devinu dlaku«. Naš prijevod usvaja var. sličnu Mt 3,4.

d) Mk ispušta ili preskače podatke o tri kušnje koje su Mt i Lk morali preuzeti iz drugog izvora. Spominjanje divljih zvijeri podsjeća na mesijanski ideal o povratku rajskog mira koji su najavili proroci (usp. Iz 11,6–9+) zajedno s temom o povratku u pustinju (usp. Hoš 2,16+). Podvorba anđela izražava božansku zaštitu (usp. Ps 91,11–13 – tekst koji je ovdje preuzeo Mt 4,6p).

e) Govor o ispunjenju pretpostavlja da se različita razdoblja Božjeg nauma nastavljaju jedno na drugo (1 Kr 8,24; Mudr 8,8; Dj

||Mt 4 18-22 ||Lk 5 1-11 **Prva četiri učenika**

16 I prolazeći uz Galilejsko more, ugleda Šimuna
i Andriju, brata Šimunova, gdje ribare na moru;
bijahu ribari. 17 I reče im Isus: »Hajdete za mnom[a]
i učinit ću vas ribarima ljudi!« 18 Oni odmah ostaviše
mreže i pođoše za njim.
19 Pošavši malo naprijed, ugleda Jakova Zebede-
jeva i njegova brata Ivana: u lađi su krpali mreže.
20 Odmah pozva i njih. Oni ostave oca Zebedeja u
lađi s nadničarima i otiđu za njim.

||Lk 4 31-37 **Poučavanje i čudo u kafarnaumskoj sinagogi**

21 I stignu u Kafarnaum. Odmah u subotu uđe on
Mt 7 28s u sinagogu i poče naučavati. 22 Bijahu zaneseni nje-
govim naukom. Ta učio ih je kao onaj koji ima
vlast, a ne kao pismoznanci.
23 A u njihovoj se sinagogi upravo zatekao čovjek
Mt 8 29+ opsjednut nečistim duhom[b]. On povika: 24 »Što ti
Mt 2 23+ imaš s nama[c], Isuse Nazarećanine? Došao si da nas
Dj 3 14+ uništiš[d]? Znam tko si: Svetac Božji[e]!« 25 Isus mu za-
Mk 1 34+ prijeti: »Umukni i iziđi iz njega!« 26 Nato nečisti duh
potrese njime pa povika iz svega glasa i iziđe iz
njega.
27 Svi se zaprepastiše te se zapitkivahu: »Što li je
ovo? Nova li i snažna nauka! Pa i samim nečistim
Mt 8 29+ dusima[f] zapovijeda, i pokoravaju mu se.«
Mk 4 41 28 I pročulo se odmah o njemu posvuda, po svoj
okolici galilejskoj.

|Mt 8 14-15 ||Lk 4 38-39 **Ozdravljenje Petrove punice**

29 I odmah pošto iziđoše iz sinagoge, uđe[g] s Jako-
vom i Ivanom u kuću Šimunovu i Andrijinu. 30 A 13 3
punica Šimunova ležala u ognjici. I odmah mu kažu
za nju. 31 On pristupi, prihvati je za ruku i podiže. 5 41
I pusti je ognjica. I posluživaše im.

Druga ozdravljenja ||Mt 8 16 ||Lk 4 40-41

32 Uvečer, kad sunce zađe, donošahu preda nj sve
bolesne i opsjednute. 33 I sav je grad nagrnuo k vra-
tima. 34 I on ozdravi bolesnike – a bijahu mnogi i
razne im bolesti – i zloduhe mnoge izagna. I ne
dopusti zlodusima govoriti jer su ga znali[h]. 3 12

Isus potajno ostavlja Kafarnaum i propovijeda po Galileji ||Lk 4 42-44

35 Rano ujutro, još za mraka, ustane, iziđe i po-
vuče se na samotno mjesto i ondje se moljaše. 36 Po- Mt 14 23p; 26 36p
tražiše ga Šimun i njegovi drugovi. 37 Kad ga nađo-
še, rekoše mu: »Svi te traže.« 38 Kaže im: »Hajdemo Lk 3 21+
drugamo, u obližnja mjesta, da i ondje propovije-
dam! Ta zato sam došao[i].« 39 I prođe svom Galile- Iv 18 37
jom: propovijedao je u njihovim sinagogama i zlo-
duhe izgonio.

Ozdravljenje gubavca ||Mt 8 2-4 ||Lk 5 12-16

40 I dođe k njemu neki gubavac, klekne i zamoli:
»Ako hoćeš, možeš me očistiti!« 41 Isus ganut pruži 5 30+
ruku, dotače ga se pa će mu: »Hoću, budi čist!« 42 I
odmah nesta s njega gube i očisti se. 43 Isus se otrese
na nj i odmah ga otpravi 44 riječima: »Pazi, nikomu 1 34+
ništa ne kazuj, nego idi, *pokaži se svećeniku* i pri- Lev 14 1-32

1,7+; i dr.) te da ljudi to znaju. Kad otpočne posljednje od tih razdoblja (Rim 3,26+; Heb 1,2+), vremena su »ispunjena« (Gal 4,4+; usp. 1 Kor 10,11). Ispunjena su ne samo Pisma (Mt 1,22+) i Zakon (Mt 5,17+) nego sav raspored starog Saveza koji Bog vodi do punine (Mt 9,17; 26,28+; Rim 10,4; 2 Kor 3,14–15; Heb 10,1.14; i dr.). Pri svršetku ovog posljednjeg razdoblja povijesti (1 Kor 10,11; 1 Tim 4,1; 1 Pt 1,5.20; 1 Iv 2,18), koje je »svršetak vremenâ« (Heb 9,26), doći će još jedan svršetak, »svršetak vremenâ« ili »svršetak svijeta« (Mt 13,40.49; 24,3; 28,20). To je Dan (1 Kor 1,8+; usp. Am 5,18+) Dolaska Isusa Krista (1 Kor 15,23+), njegova Objavljenja (1 Kor 1,7+) i suda (Rim 2,5+; Ps 9,5+).

a) Oni koje Isus poziva da idu za njim (1,20; 2,14p; Mt 19,21p.27–28; Lk 9,57–62; usp. već Pnz 13,3.5; 1 Kr 14,8; 19,20; i dr.) trebaju napustiti (10,21.28p) sve da bi imali udjela na njegovu životu, trebaju biti spremni na patnju i križ (Mt 10,38p; 16,24p; usp. Iv 12,24–26). Učenicima koji nisu poznavali zemaljskoga Isusa bit će dane slične smjernice riječima zajedništvo (Fil 3,10; 1 Iv 1,3+ i dr.) ili nasljedovanje (2 Sol 3,7+).

b) Židovstvo je tako nazivalo zloduhe (usp. Zah 13,2) kojima se pripisivala nebriga za religioznu i moralnu čistoću kakva se tražila za bogoslužje ili pak oporba prema njoj još 3,11.30; i dr.; Mt 10,1; 12,43+; Lk 4,33.36; i dr.), a tako i psihičke smetnje (npr. Mk 5,1–20) ili bolesti tijela (npr. Mk 9,14–29; Lk 13,10–17; i dr.).

c) Dosl.: »Što nama i tebi?« (usp. Iv 2,4+).

d) Ili (neupitno): »Došao si da nas uništiš.«

e) Budući da je Bog »Svetac« u najpotpunijem smislu, sveto je sve što je s njime povezano (Lev 11,44s; 19,2; itd.; Iz 6,3). Na prvome mjestu Isus koji pripada Bogu svojim božanskim sinovstvom i mesijanskim odabranjem (1,10s; usp. Lk 1,35; Iv 6,69+; Dj 2,27; 3,14; 4,27.30; Otk 3,7).

f) Moguć je i drukčiji prijevod: »Nova li nauka! Snažno zapovijeda i samim nečistim dusima.«

g) Var.: »Uđu«.

h) Zlodusima (1,25.34; 3,12) čudesno ozdravljenima (1,44; 5,43; 7,36; 8,26), čak i apostolima (8,30; 9,9) Isus zabranjuje govoriti da je on Mesija. Ta zabrana prestaje tek nakon njegove smrti (10,27+). Mesiju su tada općenito zamišljali kao političkog oslobodítelja koji će ratničkom silom ponovno uspostaviti Izrael. Ta je predodžba bila sušta protivnost onome što je Isus htio pa je – barem u izraelskoj zemlji (usp. 5,19) – morao biti veoma oprezan da bi izbjegao neugodne nesporazume oko svojega poslanja (usp. Iv 6,15; Mt 13,13+). To nalaganje »mesijanske tajne« nije proizvoljna teza koju bi Marko izmislio, kako neki tvrde. Ono odgovara povijesnom stavu Isusa, iako Marko od toga stvara temu koju rado naglašava da bi pokazao kako se Isus i njegovo djelo može razumjeti samo nakon njegove muke i uskrsnuća. Mt i Lk (osim Mt 9,30) donose taj nalog samo usporedno s Mk, a često ga i ispuštaju.

i) BJ usvaja var.: »... izašao« povezujući to s r. 35: izašao je iz Kafarnauma. To jest prvotni smisao, ali je možda posrijedi i dublji smisao: Isusov izlazak od Boga (Iv 8,42; 13,3; 16,27s.30; usp. Lk 4,43).

nesi za svoje očišćenje što propisa Mojsije, njima
za svjedočanstvo.« [45]Ali čim iziđe, stane on uvelike
pripovijedati i razglašavati događaj tako da Isus
više nije mogao javno ući u grad, nego se zadrža-
vao vani na samotnim mjestima. I dolažahu k
njemu odasvud.

||Mt 9 1-8 ||Lk 5 17-26
Ozdravljenje uzetoga

2 I pošto nakon nekoliko dana opet uđe u Ka-
3 20 farnaum, pročulo se da je u kući. [2]I skupiše
se mnogi te više nije bilo mjesta ni pred vratima.
On im navješćivaše Riječ. [3]I dođu noseći k njemu
uzetoga. Nosila ga četvorica. [4]Budući da ga zbog
mnoštva nisu mogli unijeti k njemu, otkriju krov
nad mjestom gdje bijaše Isus. Načinivši otvor, spu-
Mt 8 10+ ste postelju na kojoj je uzeti ležao. [5]Vidjevši nji-
hovu vjeru, kaže Isus uzetome: »Sinko! Otpuštaju
ti se grijesi[a].« [6]Sjedjeli su ondje neki pismoznanci
koji počeše mudrovati u sebi: [7]»Što to ovaj govori?
Huli! Ta tko može grijehe otpuštati doli Bog jedi-
ni?« [8]Isus duhom odmah proniknu da tako mu-
druju u sebi, pa će im: »Što to mudrujete u sebi?
[9]Ta što je lakše? Reći uzetomu: 'Otpuštaju ti se
grijesi' ili reći: 'Ustani, uzmi svoju postelju i hodi?'
[10]Ali da znate: vlastan je Sin Čovječji na zemlji ot-
puštati grijehe!« I reče uzetomu: [11]»Tebi zapovije-
dam, ustani, uzmi postelju i pođi kući!« [12]I on usta,
uze odmah postelju i iziđe na očigled svima. Svi su
Mt 9 33 zaneseni slavili Boga govoreći: »Takvo što nikad
još ne vidjesmo!«

||Mt 9 9 ||Lk 5 27-28 ||Mt 9 10-13 ||Lk 5 29-32
Poziv Levija. Gozba s grešnicima

[13]Isus ponovno iziđe k moru[b]. Sve je ono mno-
štvo grnulo k njemu i on ih poučavaše. [14]Prolazeći
ugleda Levija Alfejeva gdje sjedi u carinarnici. I
kaže mu: »Pođi za mnom!« On usta i pođe za njim.
[15]Kada zatim Isus bijaše za stolom u njegovoj ku-
ći, nađoše se za stolom s njime i njegovim učeni-
cima i mnogi carinici i grešnici. Bilo ih je uistinu
mnogo. A slijedili su ga [16]i pismoznanci farizejske
sljedbe pa vidjevši da jede s grešnicima i carinicima
rekoše njegovim učenicima: »Zašto jede s carini-
cima i grešnicima?« [17]Čuvši to, Isus im reče: »Ne
treba zdravima liječnika, nego bolesnima! Ne do-
đoh zvati pravednike, nego grešnike.«

Rasprava o postu ||Mt 9 14-17 ||Lk 5 33-39

[18]Ivanovi su učenici i farizeji postili. I dođu neki
i kažu mu: »Zašto učenici Ivanovi i učenici farizej-
ski poste, a tvoji učenici ne poste?« [19]Nato im Isus
reče: »Mogu li svatovi postiti dok je zaručnik s nji-
ma? Dokle god imaju zaručnika sa sobom, ne
mogu postiti. [20]Doći će već dani kad će im se ugra-
biti zaručnik i tada će postiti u onaj dan!«
[21]»Nitko ne prišiva krpe od sirova sukna na staro
odijelo. Inače nova zakrpa vuče sa starog odijela
pa nastane još veća rupa.«
[22]»I nitko ne ulijeva novo vino u stare mješine.
Inače će vino poderati mješine pa propade i vino i
mješine. Nego – novo vino u nove mješine!«

Trganje klasja u subotu ||Mt 12 1-8 ||Lk 6 1-5

[23]Jedne je subote prolazio kroz usjeve. Njegovi
učenici počeše putem trgati klasje[c]. A farizeji mu
rekoše: [24]»Gle! Zašto čine što subotom nije dopu-
šteno?«
[25]Isus im odgovori: »Zar nikad niste čitali što
učini David kad ogladnje te se nađe u potrebi on i
njegovi pratioci? [26]Kako za velikog svećenika Ebja-
tara[d] uđe u Dom Božji i pojede prinesene kruhove 1 Sam 21 2-7

a) Bog ima moć opraštati grijehe (Iz 1,18+). Isus ovdje sebi pripisuje tu moć i često će je primjenjivati za svoga ministerija. To je smisao njegova imena (Mt 1,21). On će tu moć povezati sa svojom smrću (Mt 20,28+) te s krvlju novoga Saveza (Mt 26,28p). Kršćanske će zajednice to božansko djelovanje pripisati Kristu umrlom i uskrslom (npr. Dj 2,38; 3,19; 10,43; 13,38; Rim 3,21–26+; 5,6–9; Ef 1,7; 4,32; Kol 1,14; 3,13; 1 Iv 1,7; 2,12; Heb 9,26; Otk 1,5). S druge strane Isus je tu moć povjerio svojim učenicima tvrdeći da će Bog potvrđivati njihove odluke (Mt 16,19; 18,18; Iv 20,23).

b) Galilejsko more ili Tiberijadsko jezero.

c) Grč. izričaj *hodon poieîn* može značiti »ići putem« ili »utirati put«. BJ usvaja potonje tumačenje i pojašnjuje: »Po Mk prijestup učenika nije u tom što trgaju klasje da utaže glad (kao u Mt i Lk) nego u tome što ga trgaju da sebi prokrče put. Prikazujući stvari tako, Marko bi možda želio prekršaj pojasniti čitaocima koji su bili slabo upućeni u židovsku kazuistiku: kao što nisu mogli shvatiti da bi trganje pokojeg klasa bila »žetva«, tako im je bilo jasno da nije potrebno opustošiti polje da bi se moglo preko njega prijeći. Taj se novi prikaz slabo uklapa u izvorni izvještaj koji je Marko inače ostavio netaknut.« Stoga naš prijevod, s gotovo svim prevodiocima osim BJ, ostaje pri prvom tumačenju.

d) Veliki svećenik spomenut u 1 Sam 21,2–7 zapravo je bio Ahimelek. Moguće je da se ovdje spominje njegov sin Ebjatar ili stoga što je kao veliki svećenik u vrijeme Davida bio poznatiji (2 Sam 20,25), ili pak stoga što Mk preuzima predaju po kojoj je Ebjatar bio otac Ahimelekov (2 Sam 8,17 hebr.).

Izl 25 23+ kojih ne smije jesti nitko osim svećenika; a on dade
i svojim pratiocima?«
[27]I govoraše im: »Subota je stvorena radi čovje-
ka, a ne čovjek radi subote[a]. [28]Tako, Sin Čovječji
gospodar je subote!«

||Mt 12 9-14 ||Lk 6 6-11

Ozdravljenje u subotu

3 Uđe ponovno u sinagogu. Bio je ondje čovjek
usahle ruke. [2]A oni vrebahu hoće li ga Isus u
subotu izliječiti, da ga optuže. [3]On kaže čovjeku
usahle ruke: »Stani na sredinu!« [4]A njima će: »Je
li subotom dopušteno činiti dobro ili činiti zlo, ži-
vot spasiti ili pogubiti?« No oni su šutjeli.
Lk 14 4 [5]A on, ražalošćen okorjelošću srca njihova,
Ef 4 18 srdito ih ošinu pogledom pa reče tom čovjeku: »Is-
pruži ruku!« On ispruži – i ruka mu zdrava!
[6]Farizeji iziđu i dadnu se odmah s herodovcima[b]
na vijećanje protiv njega kako da ga pogube.

||Mt 12 15-16

Narod grne za Isusom

[7]Isus se s učenicima povuče k moru. Za njim je
||Lk 6 17-19 išao silan svijet iz Galileje. I iz Judeje[c], [8]iz Jeruzale-
||Mt 4 25 ma, iz Idumeje, iz Transjordanije i iz okolice Tira
i Sidona – silno je mnoštvo čulo što čini i nagrnulo
k njemu.
[9]Stoga reče učenicima neka mu se zbog mnoštva
pripravi lađica da ga ne bi zgnjeli. [10]Jer mnoge je
5 30+ ozdravio pa su se svi koji bijahu pogođeni kakvim
Mt 8 29+ zlom bacali na nj da bi ga se dotakli. [11]A nečisti
||Lk 4 41 duhovi, čim bi ga spazili, padali bi preda nj i vikali:
»Ti si Sin Božji!« [12]A on im se oštro prijetio da ga
1 34+ ne prokazuju.

||Mt 10 1-4 ||Lk 6 12-16

Izbor dvanaestorice

[13]Uziđe na goru i pozove koje sam htjede. I do-
đoše k njemu. [14]I ustanovi dvanaestoricu[d] da budu
= 6 7 s njime i da ih šalje propovijedati [15]s vlašću da iz-
gone đavle. [16]Ustanovi dakle dvanaestoricu: Šimu-
na, kojemu nadjenu ime Petar, [17]i Jakova Zebede- Mt 16 18+
jeva i Ivana, brata Jakovljeva, kojima nadjenu ime Iv 1 42
Boanerges, to jest Sinovi groma, [18]i Andriju i Filipa Lk 9 54
i Bartolomeja i Mateja i Tomu i Jakova Alfejeva i
Tadeja i Šimuna Kananajca [19]i Judu Iškariotskoga,
koji ga izda[e].

Neodržive klevete

[20]I dođe Isus u kuću. Opet se skupi toliko mno- 2 2
štvo da nisu mogli ni jesti. [21]Čuvši to, dođoše nje- 6 31
govi da ga obuzdaju jer se govorilo[f]: »Izvan sebe Iv 7 5
je!« Iv 10 20
[22]I pismoznanci što siđoše iz Jeruzalema govora- ||Mt 12 24-
hu: »Beelzebula ima, po poglavici đavolskom iz- ||Lk 11 15-2
goni đavle.« 12 10
[23]A on ih dozva pa im u prispodobama govoraše:
»Kako može Sotona Sotonu izgoniti? [24]Ako se kra-
ljevstvo u sebi razdijeli, ono ne može opstati. [25]Ili:
ako se kuća u sebi razdijeli, ona ne može opstati.
[26]Ako je dakle Sotona sam na sebe ustao i razdije-
lio se, ne može opstati, nego mu je kraj. [27]Nitko,
dakako, ne može u kuću jakoga ući i oplijeniti mu
pokućstvo ako prije jakoga ne sveže. Tada će mu
kuću oplijeniti!«
[28]Doista, kažem vam, sve će se oprostiti sinovima
ljudskima, koliki god bili grijesi i hule kojima po-
hule. [29]No pohuli li tko na Duha Svetoga, nema
oproštenja dovijeka; krivac je grijeha vječnoga.«
[30]Jer govorahu: »Duha nečistoga ima[g].«

Prava rodbina Isusova ||Mt 12 ||Lk 8 1

[31]I dođu majka njegova i braća njegova. Ostanu
vani, a k njemu pošalju neka ga pozovu. [32]Oko
njega je sjedjelo mnoštvo. I reknu mu: »Eno vani
majke tvoje i braće tvoje, traže te!« [33]On im odgo-
vori: »Tko je majka moja i braća moja?«
[34]I okruži pogledom po onima što su sjedjeli oko

a) Taj redak ne postoji u Mt i Lk. Mk ga je mogao dodati u kasnijem razdoblju kad je novi duh kršćanstva učinio nevažnom obvezu o subotnjem počinku (usp. Lk 5,39+). Svakako, tu obvezu stavlja u pravi (Isusov) okvir.
b) Herodovci nisu bili službenici u strogom smislu riječi, nego židovski političari skloni kući Heroda Antipe, tetrarha Galileje (usp. Lk 3,1+) i utjecajni kod njega (usp. Mt 22,16+).
c) Nije sigurno gdje dolazi točka. Dio rečenice: »... I iz Judeje... i Sidona« moguće je povezati ili s prethodnom ili sa susljednom rečenicom.
d) Novih glavara izabranog naroda treba biti dvanaest, kao nekoć Izraelovih plemena. Nakon Judina otpada taj će se broj popuniti (Dj 1,26) da bi trajno bio sačuvan u nebu (Mt 19,28p; Otk 21,12–14+).
e) Marko ovdje ispušta Besjedu na gori (Mt 5 – 7; Lk 6,20–49) vjerojatno stoga što nije bila toliko potrebna naslovnicima njegova Evanđelja koji su se više zanimali za Kristovo djelo i osobu nego za pojedine dijelove njegova nauka o židovskom Zakonu. Drugi misle: stoga što Mk nije poznavao tu građu.
f) BJ usvaja drugu mogućnost: »... jer su govorili«.
g) Tko pripisuje zloduhu ono što čini Duh Sveti, odbija svjetlo božanske milosti i oproštenje koje iz nje izvire. Takav stav po svojoj naravi isključuje spasenje. Ipak milost može promijeniti taj stav pa je tada ipak moguće spasenje. Usp. 1,23+.

njega u krugu i kaže: »Evo majke moje, evo braće
moje! [35]Tko god vrši volju Božju, on mi je brat i
sestra i majka.«

Isus govori u prispodobama

4 I poče opet poučavati uz more. I zgrnu se k
2 13 njemu silan svijet te on uđe u lađu i sjede na
moru, a sve ono mnoštvo bijaše uz more, na kop-
nu.
[2]Poučavao ih je u prispodobama mnogočemu.
Govorio im u pouci:

||Mt 13 1-9 **Prispodoba o sijaču**
||Lk 8 4-8

[3]»Poslušajte! Gle, iziđe sijač sijati. [4]I dok je sijao,
poneko zrno pade uz put, dođoše ptice i pozobaše
ga. [5]Neko opet pade na kamenito tlo gdje nemaše
dosta zemlje. Odmah izniknu jer nemaše duboke
zemlje. [6]Ali kad ogranu sunce, izgorje; i jer nemaše
korijenja, osuši se. [7]Neko opet pade u trnje i trnje
uzraste i uguši ga te ploda ne donese. [8]Neko napo-
kon pade u dobru zemlju i dade plod, razraste se[a]
i razmnoži, te donese: jedno tridesetostruko, jedno
šezdesetostruko, jedno stostruko.«
[9]I doda: »Tko ima uši da čuje, neka čuje!«

||Mt 13 10-15 **Svrha prispodoba**

||Lk 8 9-10 [10]Kad bijaše nasamo, oni oko njega zajedno s
dvanaestoricom pitahu ga o prispodobama. [11]I go-
Rim 16 25+ voraše im: »Vama je dano otajstvo kraljevstva Bož-
Kol 4 3 jega, a onima vani sve biva u prispodobama:
Kol 4 5 *[12]da[b] gledaju, gledaju – i ne vide,*
Iz 6 9-10+ *slušaju, slušaju – i ne razumiju,*
da se ne obrate
pa da im se otpusti.«

||Mt 13 18-23 **Tumačenje prispodobe o sijaču**
||Lk 8 11-15

[13]I kaže im: »Zar ne znate tu prispodobu? Kako
ćete onda razumjeti prispodobe[c] uopće? [14]Sijač sije
Riječ. [15]Oni uz put, gdje je Riječ posijana, jesu oni
kojima, netom čuju, odmah dolazi Sotona i odnosi
Riječ u njih posijanu. [16]Zasijani na tlo kamenito
jesu oni koji kad čuju Riječ, odmah je s radošću
prime, [17]ali nemaju u sebi korijena, nego su nestal-
ni: kad nastane nevolja ili progonstvo zbog Riječi,
odmah se sablazne. [18]A drugi su oni u trnje zasija- Jr 4 3-4
ni. To su oni koji poslušaju Riječ, [19]ali nadošle
brige vremenite, zavodljivost bogatstva i ostale po-
žude uguše Riječ te ona ostane bez ploda. [20]A zasi-
jani na dobru zemlju jesu oni koji čuju i prime Ri-
ječ te urode: tridesetostruko, šezdesetostruko, sto-
struko.

Prispodoba o svjetiljci i o mjeri: shvaćanje evanđelja[d]

[21]I govoraše im: »Unosi li se svjetiljka da se pod ||Lk 8 16
posudu stavi ili pod postelju? Zar ne da se stavi na = 11 33
svijećnjak? [22]Ta ništa nije zastrto, osim zato da se ||Mt 5 15
očituje; i ništa skriveno, osim zato da dođe na vi- ||Lk 8 17 = 12 2
djelo! [23]Ima li tko uši da čuje, neka čuje.« ||Mt 10 26
[24]I govoraše im: »Pazite što slušate. Mjerom ko- ||Lk 8 18a
jom mjerite mjerit će vam se. I nadodat će vam se. ||Lk 6 38
[25]Doista, onomu tko ima dat će se, a onomu tko ||Mt 7 2
nema oduzet će se i ono što ima.« ||Lk 8 18b = 19 26 ||Mt 25 29

Prispodoba o sjemenu koje samo raste

[26]I govoraše im: »Kraljevstvo je Božje kao kad
čovjek baci sjeme u zemlju. [27]Spavao on ili bdio, Jak 5 7
noću i danju sjeme klija i raste – sam ne zna kako;
[28]zemlja sama od sebe donosi plod: najprije stablji-
ku, onda klas i napokon puno zrnja na klasu. [29]A
čim plod dopusti, brže se on laća srpa jer eto že- Jl 4 13
tve[e].« Otk 14 15-16

Prispodoba o gorušičinu zrnu ||Mt 13 31-32

[30]I govoraše: »Kako da prispodobimo kraljevstvo ||Lk 13 18-19
nebesko ili u kojoj da ga prispodobi iznesemo?
[31]Kao kad se gorušičino zrno posije u zemlju. Ma-

a) Var (Vg): »uzađe«.
b) Mt ispušta ovaj veznik koji označuje »pisamsku svrhovitost«; njime se hoće reći: »… da se ispuni Pismo koje kaže…«.
c) Marko posebno naglašava kako apostoli ne razumiju Isusove riječi i djela (6,52; 7,18; 8,17–18.21.33; 9,10.32; 10,38). Ako izuzmemo nekoliko paralela (Mt 15,16; 16,9.23; 20,22; Lk 9,45; 18,34; 24,25.45) Mt i Lk najčešće izostavljaju ili čak ispravljaju tu temu (usp. Mt 14,33 s Mk 6,51–52; i v. Mt 13,51; Iv 14,26+).
d) Mk je, a za njim Lk, u rr. 21–25 ovdje zajedno stavio četiri male prispodobe književnog roda *mašal.* Moguće je različito ih tumačiti, ovisno o kontekstu. Usp. primjene koje je izveo drugdje Lk u dubletima te Mt na usporednim mjestima. U ovom se kontekstu sve četiri mogu primijeniti na Isusov nauk. On je svjetlo kojim valja obasjavati i za koje su ljudi na neki način odgovorni.
e) Kraljevstvo Božje nosi u sebi počelo razvoja, skrovitu silu koja će ga dovesti do punog rascvata.

nje od svega sjemenja na zemlji, 32jednoć posijano,
naraste i postane veće od svega povrća pa potjera
Dn 4 9, 18 velike grane te se pod sjenom njegovom gnijezde
ptice nebeske.«

‖Mt 13 34-35 **Zaključak o prispodobama**

33Mnogim takvim prispodobama navješćivaše im
Riječ, kako već mogahu slušati. 34Bez prispodobe
im ne govoraše, a nasamo bi svojim učenicima sve
razjašnjavao.

|Mt 8 18. 23-27 ‖Lk 8 22-25 **Stišana oluja**

35Uvečer istoga dana kaže im: »Prijeđimo prije-
ko!« 36Oni otpuste mnoštvo i povezu Isusa kako
već bijaše u lađi. A pratile su ga i druge lađe. 37Naj-
ednom nasta žestoka oluja, na lađu navale valovi
te su je već gotovo napunili. 38A on na krmi spa-
vaše na uzglavku. Probude ga i kažu mu: »Učitelju!
Zar ne mariš što ginemo?« 39On se probudi, zapri-
jeti vjetru i reče moru: »Utihni! Umukni!« I smiri
se vjetar i nasta velika utiha. 40Tada im reče: »Što
Mt 8 10+ ste bojažljivi? Kako nemate vjere[a]?« 41Oni se silno
prestrašiše pa se zapitkivahu: »Tko li je ovaj da
1 27 mu se i vjetar i more pokoravaju?«

|Mt 8 28-34 ‖Lk 8 26-39 **Opsjednuti Gerazenac**

5 Stigoše na onu stranu mora, u kraj gerazen-
ski[b]. 2Čim iziđe iz lađe, odmah mu iz grob-
nica pohiti u susret neki čovjek s nečistim duhom.
3Obitavalište je imao u grobnicama. I nitko ga više
nije mogao svezati ni lancima 4jer je već često bio
i okovima i lancima svezan, ali je raskinuo okove i
iskidao lance i nitko ga nije mogao ukrotiti. 5Po
cijele bi noći i dane u grobnicama i po brdima vi-
kao i bio se kamenjem.
6Kad izdaleka opazi Isusa, dotrči i pokloni mu
se, 7a onda u sav glas povika: *»Što ti imaš sa
mnom,* Isuse, Sine Boga Svevišnjega? Zaklinjem te
Bogom, ne muči me!« 8Jer Isus mu bijaše rekao:
»Iziđi, duše nečisti, iz ovoga čovjeka!« 9Isus ga
Lk 8 2; 11 26 nato upita: »Kako ti je ime?« Kaže mu: »Legija mi
je ime! Ima nas mnogo!« 10I uporno zaklinjaše
Isusa da ih ne istjera iz onoga kraja.

11A ondje je pod brdom paslo veliko krdo svinja.
12Zaklinjahu ga dakle: »Pošalji nas u ove svinje da
u njih uđemo!« 13I on im dopusti. Tada iziđoše ne-
čisti duhovi i uđoše u svinje. I krdo od oko dvije
tisuće jurnu niz obronak u more i podavi se u mo-
ru.
14Svinjari pobjegoše i razglasiše gradom i selima.
A ljudi pođoše vidjeti što se dogodilo. 15Dođu Isu-
su. Ugledaju opsjednutoga: sjedio je obučen i
zdrave pameti – on koji ih je imao legiju. I pre-
straše se. 16A očevici im razlagahu kako je to bilo
s opsjednutim i ono o svinjama. 17Tada ga stanu
moliti da ode iz njihova kraja.
18Kad je ulazio u lađu, onaj što bijaše opsjednut
molio ga da bude uza nj. 19No on mu ne dopusti,
nego mu reče: »Pođi kući k svojima pa im javi što 1 34+
ti je učinio Gospodin, kako ti se smilovao.« 20On
ode i poče razglašavati po Dekapolu što mu učini Mt 4 25+
Isus. I svi su se divili.

Kći Jairova. ‖Mt 9 18-26
Ozdravljenje bolesne žene ‖Lk 8 40-56

21Kad se Isus lađom ponovno prebacio prijeko,
zgrnu se k njemu silan svijet. 22Stajao je uz more. 2 13
I dođe, gle, jedan od nadstojnika sinagoge, ime-
nom Jair. Ugledavši ga, padne mu pred noge 23pa
ga usrdno moljaše: »Kćerkica mi je na umoru! Do-
đi, stavi ruke na nju da ozdravi i ostane u životu!«
24I pođe s njima. A za njim je išao silan svijet i
pritiskao ga.
25A neka je žena dvanaest godina bolovala od kr-
varenja, 26mnogo pretrpjela od pustih liječnika, raz-
dala sve svoje i ništa nije koristilo; štoviše, bivalo Tob 2 10
joj je sve gore. 27Čuvši za Isusa, priđe mu među
mnoštvom odostraga i dotaknu se njegove haljine.
28Mislila je: »Dotaknem li se samo njegovih haljina,
bit ću spašena.« 29I odmah prestane njezino krvare-
nje te osjeti u tijelu da je ozdravila od zla.
30Isus odmah u sebi osjeti da je iz njega izišla[c]
sila pa se okrenu usred mnoštva i reče: »Tko se to
dotaknu mojih haljina?« 31A učenici mu rekoše:
»Ta vidiš kako te mnoštvo odasvud pritišće i još
pitaš: 'Tko me se to dotaknu?'« 32A on zaokruži
pogledom da vidi onu koja to učini.

a) BJ usvaja var.: »Zar još nemate vjere?«
b) Var.: »Gadarenski« (usp. Mt 8,28+) ili »Gergesenski«.
c) Ta je sila slikovito zamišljena kao fizički izljev koji ozdravlja (usp. Lk 6,19) putem dodira (usp. 1,41; 3,10; 6,56; 8,22).

33Žena, sva u strahu i trepetu[a], svjesna onoga što
joj se dogodilo, pristupi i baci se preda nj pa mu
Mt 8 10+ kaza sve po istini. 34On joj reče: »Kćeri, vjera te
tvoja spasila! Pođi u miru i budi zdrava od svojega
zla!«
35Dok je Isus još govorio, eto nadstojnikovih s
porukom. »Kći ti je umrla. Čemu dalje mučiti uči-
telja?« 36Isus je čuo taj razgovor, pa će nadstojniku:
Mt 8 10+ »Ne boj se! Samo vjeruj!« 37I ne dopusti da ga itko
drugi prati osim Petra i Jakova i Ivana, brata Ja-
kovljeva[b]. 38I dođu u kuću nadstojnikovu. Ugleda
buku i one koji plakahu i naricahu u sav glas. 39Uđe
i kaže im: »Što bučite i plačete? Dijete nije umrlo,
nego spava.« 40A oni mu se podsmjehivahu.
Dj 9 40 No on ih sve izbaci, uzme sa sobom djetetova
oca i majku i svoje pratioce pa uđe onamo gdje
9 27 bijaše dijete. 41Primi dijete za ruku govoreći: »Tali-
ta, kum[c]!« što znači: »Djevojko! Zapovijedam ti,
ustani!« 42I djevojka odmah usta i poče hodati. Bi-
jaše joj dvanaest godina. I u tren ostadoše zapanje-
ni, u čudu veliku. 43On im dobro poprijeti neka
1 34+ toga nitko ne dozna; i reče da djevojci dadnu jesti.

||Mt 13 53-58 ||Lk 4 16-30

Isus nije priznat u svom zavičaju

6 I otišavši odande, dođe u svoj zavičaj. A do-
prate ga učenici. 2I kada dođe subota, poče
učiti u sinagogi. I mnogi što su ga slušali prenera-
ženi govorahu: »Odakle to ovome? Kakva li mu je
mudrost dana? I kakva se to silna djela događaju
Mt 12 46+ po njegovim rukama? 3Nije li ovo drvodjelja[d], sin
Marijin, i brat Jakovljev, i Josipov[e], i Judin, i Ši-
munov? I nisu li mu sestre ovdje među nama?« I
sablažnjavahu se o njega.
4A Isus im govoraše: »Nije prorok bez časti doli
u svom zavičaju i među rodbinom i u svom domu.«
5I ne mogaše ondje učiniti ni jedno čudo, osim što
7 32 1 Tim 4 14+ ozdravi nekoliko nemoćnika stavivši ruke na njih.
Mt 8 10+ 6I čudio se njihovoj nevjeri.

||Mt 10 1, 9-14 ||Lk 9 1-6

Slanje apostola

Obilazio je selima uokolo i naučavao.
= 3 14s 7Dozva dvanaestoricu te ih poče slati dva po dva
dajući im vlast nad nečistim dusima. 8I zapovjedi
im da na put ne nose ništa osim štapa[f]: ni kruha,
ni torbe, ni novaca o pojasu, 9nego da nose samo
sandale i da ne oblače dviju haljina.
10I govoraše im: »Kad uđete gdje u kuću, u njoj
ostanite dok ne odete odande. 11Ako vas gdje ne
prime te vas ne poslušaju, iziđite odande i otresite
prah ispod svojih nogu njima za svjedočanstvo.«
12Otišavši, propovijedali su obraćenje, 13izgonili
mnoge zloduhe i mnoge su nemoćnike mazali uljem Jak 5 14s
i oni su ozdravljali.

Umorstvo Ivana Krstitelja

||Mt 14 1-2 ||Lk 9 7-9

14Dočuo to i kralj Herod jer se razglasilo Isusovo ||Mt 14 3-12
ime te se govorilo[g]: »Ivan Krstitelj uskrsnuo od Lk 3 19-20
mrtvih i zato čudesne sile djeluju u njemu.« 15A
drugi govorahu: »Ilija je!« Treći opet: »Prorok, kao Mt 16 14+
jedan od proroka.« 16Herod pak na to govoraše:
»Uskrsnu Ivan kojemu ja odrubih glavu.«
17Herod doista bijaše dao uhititi Ivana i svezati
ga u tamnici zbog Herodijade, žene brata svoga Fi-
lipa, kojom se bio oženio. 18Budući da je Ivan go-
vorio Herodu: »Ne smiješ imati žene brata svoje-
ga!«, 19Herodijada ga mrzila i htjela ga ubiti, ali
nije mogla 20jer se Herod bojao Ivana; znao je da
je on čovjek pravedan i svet pa ga je štitio. I kad
god bi ga slušao, uvelike bi se zbunio[h], a rado ga
je slušao.
21I dođe zgodan dan kad Herod o svom rođen-
danu priredi gozbu svojim velikašima, časnicima i
prvacima galilejskim. 22Uđe kći Herodijadina i za-
plesa. Svidje se Herodu i sustolnicima. Kralj reče
djevojci: »Zaišti od mene što god hoćeš i dat ću
ti!« 23I zakle joj se: »Što god zaišteš od mene, dat
ću ti, *pa bilo to i pol mojega kraljevstva.*« 24Ona Est 5 3+
iziđe pa će svojoj materi: »Što da zaištem?« A ona
će: »Glavu Ivana Krstitelja!« 25I odmah žurno uđe
kralju te zaište: »Hoću da mi odmah dadeš na plad-
nju glavu Ivana Krstitelja!«
26Ožalosti se kralj, ali zbog zakletve i sustolnika
na htjede je odbiti. 27Kralj odmah posla krvnika i
naredi da donese glavu Ivanovu. On ode, odrubi
mu glavu u tamnici, 28donese je na pladnju i dade
je djevojci, a djevojka materi. 29Kad za to dočuše

a) Ta je bolest postiđivala i zakonski onečišćavala ženu (Lev 15,25).
b) Isti oni koji će biti povlašteni svjedoci preobraženja (9,2) i smrtne borbe (14,33; usp. 1,29; 13,3).
c) Te su riječi na aramejskom, Isusovu materinskom jeziku.
d) A ne »sin drvodjelje« (Mt 13,55). Mk ne spominje Isusova oca, što možda upućuje na Isusovo djevičansko rođenje.
e) BJ usvaja var.: »brat Josetov«. Postoji i var.: »Joseov«.
f) Po Mt i Lk ne smiju nositi ni štapa. Misao ipak ostaje ista: potpuna nenavezanost misionara.
g) Var.: »Govorio je.«
h) Var. (Vg): »... činio je mnogo toga.« – Drugi mogući prijevod (manje vjerojatan) cijele fraze: »... štitio ga je, slušao ga, postavljao mu svakojaka pitanja i volio ga slušati.«

Ivanovi učenici, dođu, uzmu njegovo tijelo i polože
ga u grob.

||Mt 14 13-21 Isus hrani pet tisuća ljudi

||Lk 9 10-17 [30]Uto se apostoli skupe oko Isusa i izvijeste ga o
||Iv 6 1-13 Mk 8 1-10 svemu što su činili i naučavali. [31]I reče im: »Haj-
dete i vi u osamu na samotno mjesto, i otpočinite
2 2 malo.« Jer mnogo je svijeta dolazilo i odlazilo pa
3 20 nisu imali kada ni jesti. [32]Otploviše dakle lađom na
samotno mjesto, u osamu. [33]No kad su odlazili,
mnogi ih vidješe i prepoznaše te se pješice iz svih
gradova strčaše onamo i pretekoše ih.
Mt 9 36 [34]Kad iziđe, vidje silan svijet i sažali mu se jer
bijahu kao ovce bez pastira pa ih stane poučavati
u mnogočemu.
[35]A u kasni već sat pristupe mu učenici pa mu
reknu: »Pust je ovo kraj i već je kasno. [36]Otpusti
ih da odu po okolnim zaseocima i selima i kupe
sebi što za jelo.« [37]No on im odgovori: »Podajte im
vi jesti.« Kažu mu: »Da pođemo i kupimo za dvje-
sta denara kruha pa da im damo jesti?«
[38]A on će im: »Koliko kruhova imate? Idite i vi-
dite!« Pošto izvidješe, kažu: »Pet, i dvije ribe.« [39]I
zapovjedi im da sve, u skupinama, posjedaju po
zelenoj travi. [40]I pružiše se po sto i po pedeset na
svaku lijehu.
[41]On uze pet kruhova i dvije ribe, pogleda na
nebo, izreče blagoslov pa razlomi kruhove i davaše
učenicima da posluže ljude. Tako i dvije ribe razdi-
jeli svima.
[42]I jeli su svi i nasitili se. [43]I od ulomaka nakupiše
dvanaest punih košara, a i od riba. [44]A jelo je pet
tisuća muškaraca.

||Mt 14 22-33 ||Iv 6 16-21 Isus hoda po moru

[45]On odmah prisili učenike da uđu u lađu i da se
prebace prijeko[a], prema Betsaidi, dok on otpusti
mnoštvo. [46]I pošto se rasta s ljudima, otiđe u goru
da se pomoli.
[47]Uvečer pak lađa bijaše posred mora, a on sam
na kraju. [48]Vidjevši kako se muče veslajući, jer im
bijaše protivan vjetar, oko četvrte noćne straže
dođe k njima hodeći po moru. I htjede ih mimoići.
[49]A oni, vidjevši kako hodi po moru, pomisliše da
je utvara pa kriknuše. [50]Jer svi su ga vidjeli i pre-
strašili se. A on im odmah progovori: »Hrabro sa-
mo! Ja sam! Ne bojte se!« [51]I uziđe k njima u lađu,
a vjetar utihnu. I veoma se, prekomjerno, snebiva-
hu; [52]još ne shvatiše ono o kruhovima, nego im srce 4 13+
bijaše stvrdnuto.

Ozdravljenje u genezaretskom kraju ||Mt 14 34-36

[53]Pošto doploviše na kraj, dođu u Genezaret i
pristanu. [54]Kad iziđu iz lađe, ljudi ga odmah prepo-
znaju [55]pa oblete sav onaj kraj. I počnu donositi na
nosilima bolesnike onamo gdje bi čuli da se on na-
lazi. [56]I kamo bi god ulazio – u sela, u gradove, u
zaseoke – po trgovima bi stavljali bolesnike i molili 5 27-28
ga da se dotaknu makar skuta njegove haljine. I
koji bi ga se god dotakli, ozdravljali bi.

Prepirka o farizejskim predajama ||Mt 15 1-9

7 Skupe se oko njega farizeji i neki od pismo-
znanaca koji dođoše iz Jeruzalema. [2]I opaze
da neki njegovi učenici jedu kruh nečistih, to jest Lk 11 38
neopranih ruku.
[3]A farizeji i svi Židovi ne jedu ako prije temelji-
to[b] ne operu ruke; drže se predaje starih. [4]Niti s
trga što jedu ako prije ne operu[c]. Mnogo toga još
ima što zbog predaje drže: pranje čaša, vrčeva i
lonaca.
[5]Zato farizeji i pismoznanci upitaju Isusa: »Zašto

a) »Prijeko« nema u nekim rkpp; može biti dodatak prema Mt 14,22.
b) Prijevod nesiguran. Doslovno: »šakom«, možda »do lakta« (kao BJ).
c) Dosl.: »poškrope« sebe (tako BJ) ili jelo. Var.: »se ne okupaju« (jer su se na tržnici možda onečistili).

tvoji učenici ne postupaju po predaji starih[a], nego
nečistih ruku blaguju?«
[6]A on im reče: »Dobro prorokova Izaija o vama,
licemjeri, kad napisa:
Iz 29 13 *Ovaj me narod usnama časti,*
a srce mu je daleko od mene.
[7]*Uzalud me štuju*
naučavajući nauke – uredbe ljudske.
[8]Napustili ste zapovijed Božju, a držite se pre-
daje ljudske.«
[9]Još im govoraše: »Lijepo! Dokidate Božju zapo-
Izl 20 12 vijed da biste sačuvali svoju predaju. [10]Mojsije doi-
Pnz 5 16 sta reče: *Poštuj oca svoga i majku svoju.* I: *Tko*
Izl 21 17 *prokune oca ili majku, smrću neka se kazni.* [11]A vi
Lev 20 9 velite: 'Rekne li tko ocu ili majci: Pomoć koja te
od mene ide neka bude 'korban[b]', to jest sveti dar',
[12]takvome više ne dopuštate ništa učiniti za oca ili
majku. [13]Tako dokidate riječ Božju svojom preda-
jom, koju sami sebi predadoste. I još štošta tomu
slično činite.« [14]Tada ponovno dozove mnoštvo i
stane govoriti: »Poslušajte me svi i razumijte! [15]Ni-
šta što izvana ulazi u čovjeka ne može ga onečistiti, ||Mt 15 10-20
nego što iz čovjeka izlazi – to ga onečišćuje. [16]Tko
ima uši da čuje, neka čuje[c]!«
[17]I kad od mnoštva uđe u kuću, upitaše ga uče- 4 10
nici za prispodobu[d]. [18]I reče im: »Tako? Ni vi ne
razumijete? Ne shvaćate li da čovjeka ne može 4 13+
onečistiti što u nj ulazi [19]jer mu ne ulazi u srce,
nego u utrobu te izlazi u zahod?« Tako on očisti Dj 10 9-16
sva jela[e]. Rim 14
[20]Još dometnu: »Što iz čovjeka izlazi, te onečiš- Kol 2 16, 21-22
ćuje čovjeka. [21]Ta iznutra, iz srca čovječjega, izlaze
zle namisli, bludništva, krađe, ubojstva, [22]preljubi, Rim 1 29+
lakomstva, opakosti, prijevara, razuzdanost, zlo
oko, psovka, uznositost, bezumlje. [23]Sva ta zla iz-
nutra izlaze i onečišćuju čovjeka.«

III. Isusovo djelovanje izvan Galileje

||Mt 15 21-28
Vjera jedne strankinje

9 33; 10 10; [24]Odande otiđe u kraj tirski[f]. I uđe u neku kuću.
1 29; 2 15 Htio je da nitko ne sazna, ali se nije mogao sakriti,
[25]nego odmah doču žena koje kćerkica imaše duha
nečistoga. Ona dođe i pade mu pred noge. [26]A
žena bijaše Grkinja[g], Sirofeničanka rodom. I mo-
Mt 8 29+ ljaše ga da joj iz kćeri istjera zloduha. [27]A on joj
govoraše: »Pusti da se prije nasite djeca! Ne priliči
uzeti kruh djeci i baciti ga psićima.« [28]A ona će
mu: »Da, Gospodine! Ali i psići ispod stola jedu
od mrvica dječjih.« [29]Reče joj: »Zbog te riječi idi,
izišao je iz tvoje kćeri zloduh.« [30]I ode kući te nađe
dijete gdje leži na postelji, a zloduh je bio izišao.

Ozdravljenje gluhog mucavca

[31]Zatim se ponovno vrati iz krajeva tirskih pa
preko Sidona dođe Galilejskom moru, u krajeve
dekapolske.
[32]Donesu mu nekoga gluhog mucavca pa ga za- 5 20
mole da stavi na nj ruku. [33]On ga uzme nasamo od 6 5
mnoštva, utisne svoje prste u njegove uši, zatim 1 Tim 4 14+
pljune i dotakne se njegova jezika. [34]Upravi pogled
u nebo, uzdahne i kaže mu: »Effata!« – to će reći:
»Otvori se!« [35]I odmah mu se otvoriše uši i razdri-
ješi spona jezika te stade govoriti razgovijetno.
[36]A Isus im zabrani da nikome ne kazuju. No što Mt 8 3+
im je on više branio, oni su to više razglašavali [37]i 1 34+
preko svake mjere zadivljeni govorili: »Dobro je
sve učinio! Gluhima daje čuti, nijemima govoriti!« 9 25

Isus hrani četiri tisuće ljudi

||Mt 15 32-39
8 Onih se dana opet skupio silan svijet. Budući 6 30-44
da nisu imali što jesti, dozva Isus učenike pa
im reče: [2]»Žao mi je naroda jer su već tri dana uza
me i nemaju što jesti. [3]Ako ih otpravim gladne nji-
hovim kućama, klonut će putom. A neki su od njih
došli iz daleka.« [4]Učenici mu odgovore: »Otkuda

a) Predaja starih obuhvaća zapovijedi i postupke koje su rabini dodali Mojsijevu Zakonu tvrdeći da oni dolaze usmeno od toga velikog zakonodavca.
b) *Korbân,* aramejska riječ, znači prinos, posebno prinos na čast Bogu. Usp. Mt 15,6+.
c) Neki rkpp. isp. r. 16.
d) »Prispodoba« ovdje ima smisao hebrejskog izraza *mašal,* koji može biti samo jedna jezgrovita i zagonetna izreka.
e) Nejasan dio rečenice, možda umetak; različito se tumači.
f) Dod.: »... i sidonski« (usp. Mt 15,21).
g) »Grkinja« ne po narodnosti, jer je bila Sirofeničanka rodom, nego po kulturi: bila je poganka (usp. Iv 7,35; Dj 16,1).

bi ih tko ovdje u pustinji mogao nahraniti kru-
hom?« [5]On ih zapita: »Koliko kruhova imate?«
Oni odgovore: »Sedam.« [6]Nato zapovjedi mnoštvu
da posjeda po zemlji. I uze sedam kruhova, zahva-
li, razlomi i davaše svojim učenicima da posluže. I
poslužiše mnoštvu. [7]A imali su i malo ribica. Bla-
goslovi i njih te reče da i to posluže. [8]I jeli su i
nasitili se. A od preteklih ulomaka odniješe sedam
košara. [9]Bilo ih je oko četiri tisuće. Tada ih otpu-
sti, [10]a sam sa svojim učenicima odmah uđe u lađu
i ode u kraj dalmanutski[a].

||Mt 16 1-4

Znak s neba

[11]Tada istupiše farizeji i počeše raspravljati s nji-
me. Iskušavajući ga, zatraže od njega znak s neba.
[12]On uzdahnu iz sve duše i reče: »Zašto ovaj nara-
štaj traži znak? Zaista, kažem vam, ovome se nara-
štaju neće dati znak[b].« [13]Tada ih ostavi, ponovno
uđe u lađu pa otiđe prijeko.

||Mt 16 5-12

Kvasac farizejski

[14]A zaboraviše ponijeti kruha; imali su samo je-
dan kruh sa sobom na lađi. [15]Nato ih Isus opome-
nu: »Pazite, čuvajte se kvasca farizejskog i kvasca
Herodova!« [16]Oni, zamišljeni, među sobom govora-
hu: »Kruha nemamo.« [17]Zamijetio to Isus pa im
reče: »Zašto ste zamišljeni što kruha nemate? Zar
4 13+ još ne shvaćate i ne razumijete? Zar vam je srce
stvrdnuto?

[18]Oči imate, a ne vidite;
Jr 5 21 *uši imate, a ne čujete?*
Ez 12 2 Zar se ne sjećate? [19]Kad sam ono razlomio pet
6 43-44 kruhova na pet tisuća, koliko punih košara ulo-
maka odnijeste?« Kažu mu: »Dvanaest.« [20]»A kada
razlomih sedam na četiri tisuće, koliko punih ko-
šara ulomaka odnijeste?« Odgovore: »Sedam.« [21]A
4 13+ on će njima: »I još ne razumijete[c]?«

Ozdravljenje slijepca iz Betsaide

[22]Dođu u Betsaidu, dovedu mu slijepca pa ga za-
mole da ga se dotakne. [23]On uhvati slijepca za ru- 5 30+
ku, izvede ga iz sela, pljunu mu u oči, stavi na nj 7 33
ruke i zapita ga: »Vidiš li što?« [24]Slijepac upilji po- Iv 9 6
gled[d] i reče: »Opažam ljude; vidim nešto kao 1 Tim 4 14
drveće ... hodaju.« [25]Tada mu Isus opet stavi ruke
na oči i slijepac progleda i ozdravi te je mogao sve Mt 8 3+
jasno na daleko vidjeti. [26]Tada ga posla kući i reče
mu: »Ne ulazi u selo.« 1 34+

Petrova vjeroispovijest

||Mt 16 13-20
||Lk 9 18-21

[27]I krenu Isus i njegovi učenici u sela Cezareje
Filipove. Putem on upita učenike: »Što govore lju-
di, tko sam ja?« [28]Oni mu rekoše: »Da si Ivan
Krstitelj, drugi da si Ilija, treći opet da si neki od
prorokâ.« [29]On njih upita: »A vi, što vi kažete, tko
sam ja?« Petar prihvati i reče: »Ti si Pomazanik –
Krist!« [30]I zaprijeti im da nikomu ne kazuju o nje- 1 34+
mu.

Prvi navještaj muke i uskrsnuća

||Mt 16 21-23
||Lk 9 22

[31]I poče ih poučavati kako Sin Čovječji treba da
mnogo pretrpi, da ga starješine, glavari svećenički Mt 21 42
i pismoznanci odbace, da bude ubijen i nakon tri 9 9-10, 31
dana da ustane. [32]Otvoreno im to govoraše. Petar 10 32-34
ga uze u stranu i poče odvraćati. [33]A on se okrenu,
pogleda svoje učenike pa zaprijeti Petru: »Nosi se
od mene, sotono, jer ti nije na pameti što je Božje, 4 13+
nego što je ljudsko!«

»Hoće li tko za mnom...«

||Mt 16 24-28
||Lk 9 23-27

[34]Tada dozva narod i učenike pa im reče: »Hoće
li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe,
neka uzme svoj križ i neka ide za mnom. [35]Tko

a) Nepoznato mjesto, kao što je nepoznat i »Magadan« iz Mt 15,39 (Magdala?). Možda transkripcija nekog slabo shvaćena aramejskog izraza.
b) To odbijanje znaka po Mk često se smatra izvornijim od obećanja »znaka Jone« po Mt i Lk. Moguće je ipak da je Mk izostavio podsjećaj na SZ koji njegovi čitaoci ne bi dokučili ili bi ga krivo shvatili, te da je Isus zaista obećao ovaj znak kao najavu svog konačnog izbavljenja i pobjede, kako je Mt ispravno protumačio (usp. Mt 12,39+).
c) Isus poziva učenike da se izdignu iznad materijalnih briga te da razmišljaju o njegovu poslanju, osvijetljenu čudesima.
d) Dosl.: »podigavši oči«, BJ prev.: »... progleda«.

hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi
život svoj poradi mene i evanđelja, spasit će ga.
36Ta što koristi čovjeku steći sav svijet, a životu
svojemu nauditi? 37Ta što da čovjek dadne u za-
Mt 10 33 mjenu za život svoj? 38Doista, tko se zastidi mene
i mojih riječi u ovom preljubničkom i grešničkom
naraštaju – njega će se stidjeti i Sin Čovječji kada
dođe u slavi Oca svoga zajedno sa svetim anđeli-
ma.«

9 Još im govoraše: »Zaista, kažem vam, neki
od ovdje nazočnih neće okusiti smrti dok ne
Rim 1 4 vide da je kraljevstvo Božje došlo u sili.«

||Mt 17 1-8 ||Lk 9 28-36

Preobraženje[a]

2Nakon šest dana uze Isus sa sobom Petra, Ja-
5 37+ kova i Ivana i povede ih na goru visoku, u osamu,
same, i preobrazi se pred njima. 3I haljine mu po-
16 5 stadoše sjajne, bijele veoma – nijedan ih bjelilac na
zemlji ne bi mogao tako izbijeliti. 4I ukaza im se
Ilija s Mojsijem te razgovarahu s Isusom.
5A Petar prihvati i reče Isusu: »Učitelju, dobro
nam je ovdje biti! Načinimo tri sjenice: tebi jednu,
14 40 Mojsiju jednu i Iliji jednu.« 6Doista nije znao što
da kaže jer bijahu prestrašeni.
7I pojavi se oblak i zasjeni ih, a iz oblaka se začu
glas: *»Ovo je Sin moj, Ljubljeni! Slušajte ga!«* 8I
odjednom, obazrevši se uokolo, nikoga uza se ne
vidješe doli Isusa sama.
||Mt 17 9-13 9Dok su silazili s gore, naloži im da nikomu ne
1 34+ pripovijedaju što su vidjeli dok Sin Čovječji od
mrtvih ne ustane. 10Oni održaše tu riječ, ali se
4 13+ među sobom pitahu što znači to njegovo »od
mrtvih ustati« 11pa ga upitaju: »Zašto pismoznanci
govore da prije treba da dođe Ilija?« 12A on im
Mal 3 23-24 reče: »*Ilija će,* doduše, prije doći i *sve obnoviti.* Pa
kako ipak piše o Sinu Čovječjem da će mnogo
pretrpjeti i biti prezren? 13Ali, velim vam: Ilija je
1 Kr 19 2. 10 već došao i oni učiniše s njim što im se prohtjelo,
kao što piše o njemu.«

||Mt 17 14-21 ||Lk 9 37-42

Padavičar

14Kada dođoše k učenicima, ugledaše[b] oko njih
silan svijet i pismoznance kako raspravljaju s njima.
15Čim ga sve ono mnoštvo ugleda, iznenađeno brže
pohrli pozdraviti ga. 16A on ih upita: »Što to ras-
pravljaste s njima?« 17Odvrati netko iz mnoštva:
»Učitelju, dovedoh k tebi svoga sina koji ima nije-
moga duha. 18Gdje ga god zgrabi, obara ga, a on Mt 8 29+
pjeni, škripi zubima i koči se. Rekoh tvojim učeni-
cima da ga izagnaju, ali ne mogoše.«
19On im odvrati: »O rode nevjerni! Dokle mi je
biti s vama? Dokle li vas podnositi? Dovedite ga k
meni!« 20I dovedoše ga k njemu. Čim zloduh
ugleda Isusa, potrese dječakom i on se, oboren na
zemlju, stane valjati i pjeniti. 21Isus upita njegova
oca: »Koliko je vremena kako mu se to događa?«
On reče: »Od djetinjstva! 22A često ga znade baciti
i u vatru i u vodu da ga upropasti. Nego, ako što
možeš, pomozi nam, imaj samilosti s nama!« 23Nato
mu Isus reče: »Što? Ako možeš? Sve je moguće
onomu koji vjeruje!« 24Dječakov otac brže povika: Mt 8 10+
»Vjerujem! Pomozi mojoj nevjeri!« 25Vidjevši da
svijet odasvud grne, Isus zaprijeti nečistomu duhu:
»Nijemi i gluhi duše, ja ti zapovijedam, iziđi iz 7 37
njega i da nisi više u nj ušao!« 26Zloduh nato zavi-
če, žestoko strese dječaka te iziđe, a on osta kao
mrtav te su mnogi govorili da je umro. 27No Isus
ga dohvati za ruku, podiže ga i on ustade. 8 23
28Kad Isus uđe u kuću, upitaše ga učenici nasa- Mt 8 15+
mo: »Kako to da ga mi ne mogosmo izagnati?«
29Odgovori im: »Ovaj se rod ničim drugim ne može
izagnati osim molitvom i postom[c].«

Drugi navještaj muke i uskrsnuća

||Mt 17 22-23 ||Lk 9 43-45 Iv 7 1

30Otišavši odande, prolažahu kroz Galileju. On
ne htjede da to itko sazna. 31Jer poučavaše svoje 1 34+
učenike. Govoraše im: »Sin Čovječji predaje se u
ruke ljudima. Ubit će ga, ali će on, ubijen, nakon 8 31+
tri dana ustati.« 32No oni ne razumješe te besjede, 4 13+
a bojahu ga se pitati.

Tko je najveći?

||Mt 18 1-5 ||Lk 9 46-48

33I dođoše u Kafarnaum. I već u kući upita ih:
»Što ste putem raspravljali?« 34A oni umukoše jer 7 24+
putem među sobom razgovarahu o tome tko je naj-
veći. 35On sjede i dozove dvanaestoricu te im reče:
»Ako tko želi biti prvi, neka bude od svih posljed-
nji i svima poslužitelj!« 36I uzme dijete, postavi ga
posred njih, zagrli ga i reče im: 37»Tko god jedno

a) Dok je po Mt Preobraženje proglas Isusa kao novog Mojsija (usp. Mt 17,1+), a Luka u njemu ističe pripravu na skoru Muku (usp. Lk 9,28+), gleda Mk u njemu prije svega slavni pojavak skrivenog Mesije. To se slaže s osnovnom temom njegova Evanđelja: ovaj slavni prizor, iako prolazan, pokazuje što zbilja jest i što će uskoro konačno postati Onaj koji će neko vrijeme morati proživljavati poniženja Sluge patnika.
b) Var.: »ugleda«.
c) BJ usvaja var.: »molitvom«.

ovakvo dijete primi u moje ime, mene prima. A
Mt 10 40+ tko mene prima, ne prima mene, nego onoga koji
mene posla.«

||Lk 9 49-50 **»Tko nije protiv nas, za nas je«**

38Reče mu Ivan: »Učitelju, vidjesmo jednoga
Br 11 28 kako u tvoje ime izgoni zloduhe. Mi smo mu bra-
nili jer ne ide s nama.« 39A Isus reče: »Ne branite
Dj 3 16+ mu! Jer nitko ne može učiniti nešto silno u moje
1 Kor 12 3 ime pa me ubrzo zatim pogrditi. 40Tko nije protiv
Mt 12 30p nas, za nas je.«

||Mt 10 42 **Ljubav prema učenicima**

41»Uistinu, tko vas napoji čašom vode u ime toga
1 Kor 3 23+ što ste Kristovi, zaista, kažem vam, neće mu pro-
pasti plaća.«

||Mt 18 6-9 ||Lk 17 1-2 **Sablazan**

42»Onomu naprotiv tko bi sablaznio jednoga od
ovih najmanjih što vjeruju[a], daleko bi bolje bilo da
s mlinskim kamenom o vratu bude bačen u more.«
||Mt 18 8-9 43»Pa ako te ruka sablažnjava, odsijeci je. Bolje
ti je sakatu ući u život, nego s obje ruke otići u
pakao, u oganj neugasivi[b]. 45I ako te noga sablaž-
njava, odsijeci je. Bolje ti je hromu ući u život,
nego s obje noge bit bačen u pakao. 47I ako te oko
sablažnjava, iskopaj ga. Bolje ti je jednooku ući u
Iz 66 24+ kraljevstvo Božje, nego s oba oka biti bačen u pa-
kao, 48gdje *crv njihov ne gine niti se oganj gasi.*
Lev 2 13+ 49Uistinu, ognjem će svaki od njih biti posoljen[c].
||Mt 5 13 ||Lk 14 34 50Dobra je sol. Ali ako sol postane neslana, čime
Kol 4 6 Rim 12 18 ćete nju začiniti? Imajte sol u sebi, a mir među so-
bom!«

||Mt 19 1-9 **Nerazrješivost ženidbe**

10 Krenuvši odande, dođe u judejski kraj i na
onu stranu Jordana. I opet mnoštvo nagrnu
k njemu, a on ih po svojem običaju ponovno pou-
čavaše.
2A pristupe farizeji pa, da ga iskušaju, upitaše:
»Je li mužu dopušteno otpustiti ženu?« 3On im od-
govori: »Što vam zapovjedi Mojsije?« 4Oni rekoše: Pnz 24 1
»Mojsije je dopustio *napisati otpusno pismo i – ot-*
pustiti.« 5A Isus će im: »Zbog okorjelosti srca va-
šega napisa vam on tu zapovijed. 6Od početka stvo-
renja *muško i žensko stvori ih.* 7*Stoga će čovjek* Post 1 27; 2 24
ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu[d]; 8*i*
dvoje njih bit će jedno tijelo. Tako više nisu dvoje,
nego jedno tijelo. 9Što dakle Bog združi, čovjek
neka ne rastavlja!«
10U kući su ga učenici ponovno o tome ispitivali. 7 24+
11I reče im: »Tko otpusti svoju ženu pa se oženi ||Mt 5 32
drugom, čini prema prvoj preljub. 12I ako žena na- ||Lk 16 18
pusti svoga muža[e] pa se uda za drugoga, čini pre-
ljub.«

Isus i djeca ||Mt 19 13-15 ||Lk 18 15-17

13Donosili mu dječicu da ih se dotakne, a učenici Lk 9 47
im branili. 14Opazivši to, Isus se ozlovolji i reče im:
»Pustite dječicu neka dolaze k meni; ne priječite
im jer takvih je kraljevstvo Božje! 15Zaista, kažem
vam, tko ne primi kraljevstva Božjega kao dijete,
ne, u nj neće ući.« 16Nato ih zagrli pa ih blagosliv-
ljaše polažući na njih ruke.

Opasnost bogatstva ||Mt 19 16-22 ||Lk 18 18-23

17I dok je izlazio na put, dotrči netko, klekne
preda nj pa ga upita: »Učitelju dobri, što mi je či-
niti da baštinim život vječni?« 18Isus mu reče: »Što
me zoveš dobrim? Nitko nije dobar doli Bog jedini!
19Zapovijedi znadeš:
Ne ubij! Izl 20 12-16
Ne čini preljuba! Pnz 5 16-20; 24 14
Ne ukradi!
Ne svjedoči lažno!
Ne otmi!
Poštuj oca svoga i majku!«
20On mu odgovori: »Učitelju, sve sam to čuvao
od svoje mladosti.« 21Isus ga nato pogleda, zavoli
ga i rekne mu: »Jedno ti nedostaje! Idi i što imaš,
prodaj i podaj siromasima pa ćeš imati blago na
nebu. A onda dođi i idi za mnom.« 22On se na tu
riječ smrkne i ode žalostan jer imaše velik imetak.
23Isus zaokruži pogledom pa će svojim učenici-

a) Dod.: »... u mene«.
b) Rr. 44 i 46, koje sadrži Vg, jednostavno ponavljaju r. 48 pa ih treba ispustiti s najboljim rkpp.
c) Oganj kojim se soli ili je oganj kazne grešnicima koji ne dogorijeva ili pak (vjerojatnije) oganj koji pročišćuje vjernike (kušnja, Božji sud) da ih učini prinosom Bogu ugodnim (usp. Lev 2,13 – na što podsjeća dod.: »i svaki će prinos solju biti posoljen«). R. 50 (usp. Mt 5,13) uvršten je ovamo zacijelo po metodi ulančanosti riječi (»sol«).
d) BJ usvaja var. bez izričaja »da prione uza svoju ženu« (usp. Post 2,24 i Mt 19,5).
e) Ta je izreka odraz rimskog prava, jer su po židovskom pravu samo muževi smjeli otpustiti žene, a žene nisu smjele napustiti muževe.

||Mt 19 23-26 ma: »Kako li će teško imućnici u kraljevstvo Bo-
||Lk 18 24-27 žje!« [24]Učenici ostadoše zapanjeni tim njegovim ri-
ječima[a]. Zato im Isus ponovi: »Djeco, kako je te-
ško u kraljevstvo Božje! [25]Lakše je devi kroz ušice
iglene nego bogatašu u kraljevstvo Božje.«
[26]Oni se još većma snebivahu te će jedan drugo-
Zah 8 6-7 me: »Pa tko se onda može spasiti?« [27]Isus upre u
njih pogled i reče: »Ljudima je nemoguće, ali ne
Bogu! *Ta Bogu je sve moguće!«*
||Mt 19 27-30 [28]Petar mu poče govoriti: »Evo, mi sve ostavismo
||Lk 18 28-30 i pođosmo za tobom.« [29]Reče Isus: »Zaista, kažem
vam, nema ga tko ostavi kuću, ili braću, ili sestre,
1 1+ ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja poradi mene i
poradi evanđelja, [30]a da ne bi sada, u ovom vreme-
nu, s progonstvima primio stostruko kuća, i braće,
i sestara, i majki, i djece, i polja – i u budućem
vijeku život vječni. [31]A mnogi prvi bit će posljednji
i posljednji prvi.«

||Mt 20 17-19 ||Lk 18 31-33

Treći navještaj muke i uskrsnuća

[32]Putovali su tako uzlazeći u Jeruzalem. Isus je
išao pred njima te bijahu zaprepašteni, a oni koji
su išli za njima, prestrašeni.
Tada Isus opet uze dvanaestoricu i poče im kazi-
vati što će ga zadesiti: [33]»Evo, uzlazimo u Jeruza-
8 31+ lem i Sin Čovječji bit će predan glavarima svećenič-
kim i pismoznancima. Osudit će ga na smrt, predati
poganima, [34]izrugati i popljuvati. Izbičevat će ga,
ubit će ga, ali on će nakon tri dana ustati.«

||Mt 20 20-23

Molba Zebedejevih sinova

[35]I pristupe mu Jakov i Ivan, sinovi Zebedejevi,
govoreći mu: »Učitelju, htjeli bismo da nam učiniš
što te zaištemo.« [36]A on će im: »Što hoćete da vam
učinim?« [37]Oni mu rekoše: »Daj nam da ti u slavi[b]
tvojoj sjednemo jedan zdesna, a drugi slijeva.« [38]A
Isus im reče: »Ne znate što ištete. Možete li piti 4 13+
čašu koju ja pijem, ili krstiti se krstom kojim se ja
krstim[c]?« [39]Oni mu rekoše: »Možemo.« A Isus će
im: »Čašu koju ja pijem pit ćete i krstom kojim se
ja krstim bit ćete kršteni, [40]ali sjesti meni zdesna ili
slijeva nisam ja vlastan dati – to je onih kojima je
pripravljeno.«
[41]Kad su to čula ostala desetorica, počeše se
gnjeviti na Jakova i Ivana. [42]Zato ih Isus dozva i
reče im: »Znate da oni koji se smatraju vladarima
gospoduju svojim narodima i velikaši njihovi drže
ih pod vlašću. [43]Nije tako među vama! Naprotiv, ||Mt 20 24-28
tko hoće da među vama bude najveći, neka vam ||Lk 22 24-27
bude poslužitelj! [44]I tko hoće da među vama bude
prvi, neka bude svima sluga. [45]Jer ni Sin Čovječji
nije došao da bude služen, nego da služi i život
svoj dade kao otkupninu za mnoge.«

Jerihonski slijepac Bartimej

||Mt 20 29-34 ||Lk 18 35-43

[46]Dođu tako u Jerihon. Kad je Isus s učenicima
i sa silnim mnoštvom izlazio iz Jerihona, kraj puta
je sjedio slijepi prosjak Bartimej, sin Timejev.
[47]Kad je čuo da je to Isus Nazarećanin, stane vikati:
»Sine Davidov, Isuse, smiluj mi se!« [48]Mnogi ga
ušutkivahu, ali on još jače vikaše: »Sine Davidov,
smiluj mi se!« [49]Isus se zaustavi i reče: »Pozovite
ga!« I pozovu slijepca sokoleći ga: »Ustani! Zove
te!« [50]On baci sa sebe ogrtač, skoči i dođe Isusu.
[51]Isus ga upita: »Što hoćeš da ti učinim?« Slijepac
mu reče: »Učitelju moj[d], da progledam.« [52]Isus će Iv 20 16
mu: »Idi, vjera te tvoja spasila!« I on odmah pro- Mt 8 10+
gleda i uputi se za njim.

a) Bogatstvo i blagostanje smatrali su se znakovima Božjeg blagoslova (usp. Uvod u mudrosne knjige str. 626).
b) Kad slavodobitno zavladaš kao mesijanski kralj.
c) Krštenje koje Isus ima primiti, kao i čaša koju ima piti (usp. 14,36), slika je skore muke. Po prvotnoj snazi grčkog izraza »uroniti«, Isus će biti »uronjen« u beskrajnu patnju.
d) BJ usvaja ovdje aram. izraz nekih rkpp. »Rabbuni« (usp. Iv 20,16).

IV. Isusovo djelovanje u Jeruzalemu

||Mt 21 1-11 |Lk 19 28-38 ||Iv 12 12-16

Mesijanski ulazak u Jeruzalem

11 Kad se približe Jeruzalemu, Betfagi i Betaniji, do Maslinske gore, pošalje dva učenika [2]i kaže im: »Hajdete u selo pred vama. Čim u nj uđete, naći ćete privezano magare koje još nitko nije zajahao. Odriješite ga i vodite. [3]Ako vam tko reče: 'Što to radite?' recite: 'Gospodinu treba', i odmah će ga ipak ovamo pustiti.«

[4]Otiđoše i nađoše magare privezano uz vrata vani na cesti i odriješe ga. [5]A neki od nazočnih upitaše: »Što radite? Što driješite magare?« [6]Oni im odvrate kako im reče Isus. I pustiše ih. [7]I dovedu magare Isusu, prebace preko njega svoje haljine i on zajaha na nj. [8]Mnogi prostriješe svoje haljine po putu, a drugi narezaše zelenih grana po poljima. [9]I oni pred njim i oni za njim klicahu: *»Hosana! Blagoslovljen Onaj koji dolazi u ime Gospodnje!* [10]Blagoslovljeno kraljevstvo oca našega Davida koji dolazi! *Hosana* u visinama!«

Ps 118 25-26 2 Sam 7 16

[11]I uđe u Jeruzalem, u Hram. I sve uokolo razgleda, pa kako već bijaše kasno, pođe s dvanaestoricom u Betaniju.

||Mt 21 18-19

Neplodna smokva[a]

[12]Sutradan su izlazili iz Betanije, a on ogladnje. [13]Ugleda izdaleka lisnatu smokvu i priđe ne bi li na njoj što našao. Ali došavši bliže, ne nađe ništa osim lišća jer ne bijaše vrijeme smokvama. [14]Tada reče smokvi: »Nitko nikada više ne jeo s tebe!« Čuli su to njegovi učenici.

||Mt 21 12-13, 17 ||Lk 19 45-48 ||Iv 2 14-16

Izgon trgovaca iz Hrama

[15]Stignu tako u Jeruzalem. On uđe u Hram i stane izgoniti one koji su prodavali i kupovali u Hramu. Mjenjačima isprevrta stolove i prodavačima golubova klupe. [16]I ne dopusti da itko išta pronese kroz Hram. [17]Učio ih je i govorio: »Nije li pisano: *Dom će se moj zvati Dom molitve za sve narode*[b]? A vi od njega načinili *pećinu razbojničku!«* Iz 56 7 Jr 7 11

[18]Kada su za to dočuli glavari svećenički i pismoznanci, tražili su kako da ga pogube. Uistinu, bojahu ga se jer je sav narod bio očaran njegovim naukom. [19]A kad se uvečerilo, izlazili su iz grada.

Osušena smokva. Vjera i molitva ||Mt 21 20-22

[20]Kad su ujutro prolazili mimo one smokve, opaze da je usahla do korijena. [21]Petar se prisjeti pa će Isusu: »Učitelju, pogledaj! Smokva koju si prokleo usahnu.«

[22]Isus im odvrati: »Imajte vjeru Božju. [23]Zaista, kažem vam, rekne li tko ovoj gori: 'Digni se i baci u more!' i u srcu svome ne posumnja, nego vjeruje da će se dogoditi to što kaže – doista, bit će mu! [24]Stoga vam kažem: Sve što god zamolite i zaištete, vjerujte da ste postigli i bit će vam! [25]No kad ustanete na molitvu, otpustite ako što imate protiv koga da i vama Otac vaš, koji je na nebesima, otpusti vaše prijestupke[c].«

Mt 8 10+ Iv 11 22 Mt 5 23-24 Mt 6 14-15

Odakle Isusu vlast? ||Mt 21 23-27 ||Lk 20 1-8

[27]I dođu opet u Jeruzalem. Dok je obilazio Hramom, dođu k njemu glavari svećenički, pismoznanci i starješine. [28]I govorahu mu: »Kojom vlašću to činiš? Ili tko ti dade tu vlast da to činiš?« [29]A Isus im reče: »Jedno ću vas upitati. Odgovorite mi, pa ću vam kazati kojom vlašću ovo činim. [30]Krst Ivanov bijaše li od Neba ili od ljudi? Odgovorite mi!« [31]A oni umovahu među sobom: »Reknemo li 'od Neba', odvratit će 'Zašto mu dakle ne povjerovaste?' [32]Nego, da reknemo 'od ljudi!'« – Bojahu

Iv 2 18

a) Sinoptička evanđelja donose ovdje različit slijed događaja. Razlike su uvjetovane literarnom poviješću razvoja predaje. S jedne je strane Mk na dva dana razdijelio i prizorom o neplodnoj smokvi rastavio ulazak u Jeruzalem i izgon hramskih prodavača, što su Mt i Lk stavili u isti dan. S druge strane osušena smokva (po Mt i proklinjanje smokve) stavljena je u Mk između izgona trgovaca iz Hrama i rasprave o Isusovoj vlasti. Potonja su dva odlomka izvorno morala stajati jedan iza drugog, bez prekidâ (usp. Iv 2,14–22). Te se razlike tumače pretpostavkom da je zgoda o smokvi naknadno uklopljena u već postojeću potku (u Lk je nema), i to u dva stupnja: najprije proklinjanje, zatim sušenje smokve, naknadni dodatak koji je imao pokazati uspješnost molitve utemeljene na vjeri. Samo je u Mk taj dodatak snagom rječničke sličnosti za sobom povukao i izreku o opraštanju uvreda, koju Matej smješta iza Očenaša (Mt 6,14).

b) Mk jedini od sinoptika, bez sumnje namjerno, navodi posljednje riječi Izaijina teksta, koje najavljuju sveopću proširenost mesijanskog kulta.

c) Dod. r. 26; »Ako li vi ne otpustite, ni Otac vaš koji je na nebesima neće otpustiti vaših prijestupaka« (usp. Mt 6,15).

Mt 16 14+ se mnoštva. Ta svi Ivana smatrahu doista proro-
kom. 33I odgovore Isusu: »Ne znamo.« A Isus će
im: »Ni ja vama neću kazati kojom vlašću ovo či-
nim.«

||Mt 21 33-46 ||Lk 20 9-19 **Vinogradari ubojice**

12 I uze im zboriti u prispodobama: »Čovjek *vi-*
Iz 5 1+ *nograd posadi, ogradom ogradi, iskopa tije-*
sak i kulu podiže pa ga iznajmi vinogradarima i ot-
putova. 2I u svoje vrijeme posla vinogradarima
slugu da od njih uzme dio uroda vinogradarskoga.
3A oni ga pograbiše, istukoše i otposlaše praznih
ruku. 4I opet posla k njima drugog slugu: i njemu
razbiše glavu i izružiše ga. 5Trećega također posla:
njega ubiše. Tako i mnoge druge: jedne istukoše,
druge pobiše.«
6»Još jednoga imaše, sina ljubljenoga. Njega na-
posljetku posla k njima misleći: 'Poštovat će sina
moga.' 7Ali ti vinogradari među sobom rekoše:
'Ovo je baštinik! Hajde da ga ubijemo i baština će
biti naša.' 8I pograbe ga, ubiju i izbace iz vinogra-
da.«
9»Što li će učiniti gospodar vinograda? Doći će i
pobiti te vinogradare i dati vinograd drugima.
10Niste li čitali ovo Pismo:
Ps 118 22-23 *Kamen što ga odbaciše graditelji,*
postade kamen zaglavni.
11Gospodnje je to djelo –
kakvo čudo u očima našim!«
12I tražili su da ga uhvate, ali se pobojaše mno-
štva. Razumješe da je protiv njih izrekao prispo-
dobu pa ga ostave i odu.

||Mt 22 15-22 ||Lk 20 20-26 **Porez caru**

Mk 3 6+ 13I pošalju k njemu neke od farizeja i herodovaca
da ga uhvate u riječi. 14Oni dođu i kažu mu: »Uči-
telju, znamo da si istinit i ne mariš tko je tko jer
nisi pristran, nego po istini učiš putu Božjemu. Je
li dopušteno dati porez caru ili nije? Da damo ili
da ne damo?« 15A on im reče prozirući njihovo lice-
mjerje: »Što me iskušavate? Donesite mi denar da
vidim!« 16Oni donijese. I reče im: »Čija je ovo slika
i natpis?« A oni će mu: »Carev.« 17A Isus im reče:
»Caru podajte carevo, a Bogu Božje!« I divili su
mu se.

Uskrsnuće mrtvih ||Mt 22 23-33 ||Lk 20 27-40

18Dođu k njemu saduceji, koji vele da nema us-
krsnuća, i upitaju ga: 19»Učitelju, Mojsije nam na-
pisa: *Umre li čiji brat* i ostavi ženu, *a ne ostavi dje-* Pnz 25 5+
teta, neka njegov brat uzme tu ženu te podigne po-
rod bratu svomu. 20Sedmero braće bijaše. Prvi uze
ženu i umrije ne ostavivši poroda. 21I drugi je uze
te umrije ne ostavivši poroda. I treći jednako tako.
22I sedmorica ne ostaviše poroda. Najposlije i žena
umrije. 23Komu će biti žena o uskrsnuću, kad us-
krsnu? Jer sedmorica su je imala za ženu.«
24Reče im Isus: »Niste li u zabludi zbog toga što
ne razumijete Pisama ni sile Božje? 25Ta kad od
mrtvih ustaju, niti se žene niti udavaju, nego su
kao anđeli na nebesima. 26A što se tiče mrtvih, da
ustaju, niste li čitali u knjizi Mojsijevoj ono o
grmu[a], kako Mojsiju reče Bog: *Ja sam Bog Abra-* Izl 3 6
hamov i Bog Izakov i Bog Jakovljev? 27Nije on Bog
mrtvih, nego živih. Uvelike se varate.«

Najveća zapovijed ||Mt 22 34-40 ||Lk 10 25-28

28Tada pristupi jedan od pismoznanaca koji je
slušao njihovu raspravu. Vidjevši da im je dobro
odgovorio, upita ga: »Koja je zapovijed prva od
sviju?« 29Isus odgovori: »Prva je: *Slušaj, Izraele!* Pnz 6 4-5
Gospodin Bog naš Gospodin je jedini[b]. *30Zato ljubi*
Gospodina Boga svojega iz svega srca svojega, i iz
sve duše svoje, i iz svega uma svoga, *i iz sve snage*
svoje!«
31»Druga je: *Ljubi svoga bližnjega kao sebe sa-* Lev 19 18
moga. Nema druge zapovijedi veće od tih.«
32Nato će mu pismoznanac[c]: »Dobro, učitelju! Po
istini si kazao: *On je jedini, nema drugoga osim* Pnz 6 4; 4 35
njega. 33Njega ljubiti iz svega srca, iz svega razuma
i iz sve snage i ljubiti bližnjega kao sebe samoga – Am 5 21+ 1 Sam 15 22
više je nego sve *paljenice i žrtve.«* Ps 40 7-9

a) O gorućem grmu: Izl 3,1–6.

b) Jednoboštvo je u NZ jednako odlučno kao i u židovstvu. U Isusovim ustima ono je ovdje oslonjeno na *Šema* (Pnz 6,4–5+). Pavao će poticati pogane da se »obrate« jedinomu živomu Bogu (Dj 14,15+; 1 Sol 1,9+; usp. 1 Kor 8,4–6; 1 Tim 2,5). Po njemu, sve Kristovo djelo od Boga dolazi i u njemu završava, jer on daje da se sve zbiva na slavu Božju (Rim 8,28–30; 16,27; 1 Kor 1,30; 15,28.57; Ef 1,3–12; 3,11; Fil 2,11; 4,19–20; 1 Tim 2,3–5; 6,15–16; usp. Heb 1,1–13; 13,20–21; i dr.). Ivanovo Evanđelje to izražava drukčije: Isus dolazi od Oca (3,17+.31; 6,46; i dr.) i Ocu odlazi (7,33; 13,3; 14,6+).

c) Rr. 32–34, neočekivana pohvala pismoznanca koji gotovo doslovno ponavlja Isusove riječi, zacijelo su dodatak preuzet iz predaje usporedne s rr. 28–31. Po literarnom obliku više podsjeća na Lk 10,25–28.

[34]Kad Isus vidje kako je pametno odgovorio, reče mu: »Nisi daleko od kraljevstva Božjega!« I
||Mt 22 46 ||Lk 20 40 nitko se više nije usuđivao pitati ga.

||Mt 22 41-46 ||Lk 20 41-44

Krist, Sin i Gospodin Davidov

[35]A naučavajući u Hramu, uze Isus govoriti:
Mt 9 27+ »Kako pismoznanci kažu da je Krist sin Davidov?
[36]A sam David reče u Duhu Svetome:
Ps 110 1 *Reče Gospod Gospodinu mojemu:*
'Sjedni mi zdesna
dok ne položim neprijatelje tvoje
za podnožje nogama tvojim!'
[37]Sam ga David zove Gospodinom. Kako mu je onda sin?«

||Mt 23 6-7 ||Lk 20 45-47; 11 43

Isusov sud o pismoznancima

Silan ga je svijet s užitkom slušao. [38]A on im u pouci svojoj govoraše: »Čuvajte se pismoznanaca, koji rado idu u dugim haljinama, vole pozdrave na trgovima, [39]prva sjedala u sinagogama i pročelja na gozbama; [40]proždiru kuće udovičke, još pod izlikom dugih molitava. Stići će ih to oštrija osuda!«

||Lk 21 1-4

Udovičin novčić

[41]Potom sjede nasuprot riznici te promatraše kako narod baca sitniš u riznicu[a]. Mnogi bogataši bacahu mnogo. [42]Dođe i neka siromašna udovica i baci dva novčića, to jest jedan kvadrant. [43]Tada dozove svoje učenike i reče im: »Doista, kažem vam, ova je sirota udovica ubacila više od svih koji ubacuju u riznicu. [44]Svi su oni zapravo ubacili od svoga suviška, a ona je od svoje sirotinje ubacila sve što je imala, sav svoj žitak.«

||Mt 24 1-3 ||Lk 21 5-7

Eshatološka besjeda – Dovršenje Božjega djela[b]
Uvod

13 Kad je izlazio iz Hrama, rekne mu jedan od njegovih učenika: »Učitelju, gledaj! Kakva li kamenja, kakvih li zdanja!« [2]Isus mu odvrati: »Vidiš li ta veličanstvena zdanja? Ne, neće se ostaviti ni kamen na kamenu nerazvaljen.«

[3]Dok je zatim na Maslinskoj gori sjedio sučelice
Hramu, upitaju ga nasamo Petar, Jakov, Ivan i An- 1 29
drija: [4]»Reci nam kada će to biti i na koji se znak 5 37+
sve to ima svršiti?«

Početak nevolja
||Mt 24 4-14 ||Lk 21 8-19

[5]Tada im Isus poče govoriti: »Pazite da vas tko ne zavede. [6]Mnogi će doći u moje ime i govoriti: *Ja sam!* I mnoge će zavesti. [7]Kada pak čujete za ratove i za glasove o ratovima, ne uznemirujte se.
Treba da se to dogodi, ali to još nije svršetak.« Dn 2 28
[8]»*Narod će ustati protiv naroda, kraljevstvo protiv kraljevstva.* Bit će potresa po raznim mjestima, bit će gladi. To je početak trudova.«
[9]»Vi pak pazite sami na sebe. Predavat će vas ||Mt 10 17-22
vijećima i tući vas u sinagogama, pred upraviteljima i kraljevima stajat ćete zbog mene, njima za svjedočanstvo. [10]A treba da se najprije svim narodima propovijeda evanđelje.«
[11]»Kad vas budu vodili na izručenje, ne brinite se unaprijed što ćete govoriti, nego govorite što vam bude dano u onaj čas. Ta niste vi koji govorite, nego Duh Sveti. [12]Predavat će na smrt brat Mt 10 36
brata i otac sina. *Djeca će ustajati na roditelje* i ubijati ih. [13]Svi će vas zamrziti zbog imena moga. Ali tko ustraje do svršetka, bit će spašen.«

Propast Jeruzalema
||Mt 24 15-25 ||Lk 21 20-24

[14]»I kad vidite da *grozota pustoši* stoluje gdje joj Dn 9 27; 11 31; 12 11
nije mjesto – tko čita, neka razumije – koji se tada 1 Mak 1 54
zateknu u Judeji, neka bježe u gore! [15]Tko bude na krovu, neka ne silazi i ne ulazi u kuću da iz nje što uzme. [16]I tko bude u polju, neka se ne okreće natrag da uzme ogrtač!«
[17]»Jao trudnicama i dojiljama u one dane! [18]A molite da to ne bude zimi [19]jer će onih dana biti
tjeskoba kakve ne bî od početka stvorenja, koje Dn 12 1
stvori Bog, *sve do sada,* a neće je ni biti. [20]I kad Gospodin ne bi skratio dane one, nitko se ne bi spasio. No poradi izabranih, koje on sebi izabra, skratio je on te dane.«
[21]»Ako vam tada tko rekne: 'Evo Krista ovdje! Eno ondje!' – ne vjerujte. [22]Ustat će doista lažni kristi i *lažni proroci* i tvorit će *znamenja i čudesa*

a) Dvorana riznice u predvorju Hrama imala je dakle izvanjsku škrabicu u koju su se ubacivali darovi.
b) Mt u Eshatološkoj besjedi rušenju Jeruzalema i Hrama dodaje gledište svršetka svijeta (usp. Mt 24,1+). Za razliku od njega, Mk je u ovoj besjedi više sačuvao prvotnu predaju koja promatra samo razorenje Jeruzalema. Mnogi istraživači smatraju da se ovdje dade pepoznati mala židovska apokalipsa nadahnuta na Dn (rr. 7–8. 14–20. 24–27) dopunjena Isusovim riječima (rr. 5–6. 9–13. 21–23. 28–37). U tim riječima, kao i u maloj židovskoj apokalipsi, bila bi najavljena samo skora mesijanska kriza i očekivano izbavljenje izabranog naroda, što se u stvari dogodilo razaranjem Jeruzalema, uskrsnućem Krista i njegovim događanjem u Crkvi. Ipak kozmičke proteznice znakova nabrojenih u rr. 24–27 upućuju na zaključak da je bar evanđelist mislio na neki događaj svjetskih razmjera, događaj koji izlazi iz okvira razorenja Jeruzalema.

da, bude li moguće, zavedu izabrane. 23 Vi dakle budite na oprezu! Evo, prorekao sam vam sve!«

Dolazak Sina Čovječjega[a]

‖Mt 24 29-31 ‖Lk 21 25-27

24 »Nego, u one dane, nakon one nevolje,
sunce će pomrčati
i mjesec neće više svijetljeti
25 *a zvijezde će* s neba *padati*
i sile će se nebeske poljuljati.

Dn 7 13-14 Mt 8 20+ Pnz 30 3-4 Zah 2 10-17

26 Tada će ugledati *Sina Čovječjega gdje dolazi na oblacima* s velikom moći i slavom. 27 I razaslat će anđele i *sabrati* svoje izabranike *s četiri vjetra, s kraja* zemlje *do na kraj neba.«*

Vrijeme Dolaska neizvjesno

‖Mt 24 32-36 ‖Lk 21 29-33

28 »A od smokve se naučite prispodobi! Kad joj grana već omekša i lišće potjera, znate: ljeto je blizu. 29 Tako i vi kad vidite da se to zbiva, znajte: blizu je, na vratima! 30 Zaista, kažem vam, ne, neće uminuti naraštaj ovaj dok se sve to ne zbude. 31 Nebo će i zemlja uminuti, ali riječi moje ne, neće uminuti.«

32 »A o onom danu i času nitko ne zna, pa ni anđeli na nebu, ni Sin, nego samo Otac.«

»Bdijte!«

‖Mt 24 42; 25 13-15 ‖Lk 19 12-13; 12 38, 40

33 »Pazite! Bdijte jer ne znate kada je čas. 34 Kao kad ono čovjek neki polazeći na put ostavi svoju kuću, upravu povjeri slugama, svakomu svoj posao, a vrataru zapovjedi da bdije. 35 Bdijte, dakle, jer ne znate kad će se domaćin vratiti – da li uvečer ili o ponoći, da li za prvih pijetlova ili ujutro[b] – 36 da vas ne bi našao pozaspale ako iznenada dođe.«

37 »Što vama kažem, svima kažem: Bdijte!«

V. Isusova muka i uskrsnuće

Zavjera protiv Isusa

‖Mt 26 2-5 ‖Lk 22 1-2 Mt 26 17+

14 Za dva dana bijaše Pasha i Beskvasni kruhovi. Glavari svećenički i pismoznanci tražili su kako da ga na prijevaru uhvate i ubiju. 2 Jer se govorilo: »Nikako ne na Blagdan da ne nastane pobuna naroda.«

Pomazanje u Betaniji

‖Mt 26 6-13 ‖Iv 12 1-8

3 I kad je u Betaniji, u kući Šimuna Gubavca, bio za stolom, dođe neka žena s alabastrenom posudicom prave skupocjene nardove pomasti[c]. Razbi posudicu i poli ga po glavi. 4 A neki negodovahu te će jedan drugomu: »Čemu to rasipanje pomasti? 5 Mogla se pomast prodati za više od tristo denara i dati siromasima.« I otresahu se na nju. 6 A Isus reče: »Pustite je, što joj dodijavate? Dobro djelo učini na meni. 7 Ta siromahâ svagda imate uza se i kad god hoćete možete im dobro činiti, a mene nemate svagda. Pnz 15 11 8 Učinila je što je mogla: unaprijed mi pomaza tijelo za ukop. 9 Zaista, kažem vam, gdje se god bude propovijedalo evanđelje, po svem svijetu, navješćivat će se i ovo što ona učini – njoj na spomen.«

Judina izdaja

‖Mt 26 14-16 ‖Lk 22 3-6

10 A Juda Iškariotski, jedan od dvanaestorice, ode glavarima svećeničkim da im ga preda. 11 Kad su oni to čuli, obradovali su se i obećali mu dati novca. I tražio je zgodu da ga preda.

a) U tradicionalnom proročkom govoru (vidi naznake na rubu – ovdje i u Mt 24,29–31) kozmička čuda služe za prikaz snažnih Božjih zahvata u povijest. Ovdje je to mesijanska kriza nakon koje dolazi konačna pobjeda Naroda svetaca i njihova vođe Sina Čovječjeg. Ni zbog čega nije u ovim rr. potrebno vidjeti opis svršetka svijeta, kako se često čini zbog konteksta koji im je dao Mt (usp. Mt 24,1+). Ipak nije moguće ograničiti ih samo na događaj Židovsko-rimskog rata. Taj rat upućuje onkraj sebe samoga na sud koji obuhvaća sav svemir i na spas pobožnih, koji za Mk više nisu samo judeokršćani.

b) Noć se dijelila na četiri straže od po tri sata.

c) Mk (i Iv 12,3) pobliže navodi vrstu pomasti. Bio je to nard koji se dobivao od neke indijske mirišljive biljke. Marko jedini ističe da je žena razbila posudicu da bi obilnije i brže izlila tekućinu; znak dirljive raskošnosti.

||Mt 26 17-19 ||Lk 22 7-13
Pashalna večera[a]

12Prvoga dana Beskvasnih kruhova, kad se žrtvo-
vala pasha, upitaju učenici Isusa: »Gdje hoćeš bla-
govati pashu, da odemo i pripravimo?« 13On poša-
1 Sam 10 2-5 lje dvojicu učenika i rekne im: »Idite u grad i na-
mjerit ćete se na čovjeka koji nosi krčag vode. Po-
đite za njim 14pa gdje on uđe, recite domaćinu: 'U-
čitelj pita: Gdje mi je svratište u kojem bih blago-
vao pashu sa svojim učenicima?' 15I on će vam po-
kazati na katu veliko blagovalište, prostrto i sprem-
ljeno. Ondje nam pripravite.«
16Učenici odu, dođu u grad i nađu kako im on
reče te priprave pashu.
17A uvečer dođe on s dvanaestoricom.
18I dok bijahu za stolom te blagovahu, reče Isus:
||Mt 26 20-25 »Zaista, kažem vam, jedan će me od vas izdati –
||Lk 22 14, 21-23 *koji sa mnom blaguje.«* 19Ožalošćeni, stanu mu go-
||Iv 13 21-30 voriti jedan za drugim: »Da nisam ja?« 20A on im
reče: »Jedan od dvanaestorice koji umače sa mnom
u zdjelicu. 21Sin Čovječji, istina, odlazi kako je o
njemu pisano, ali jao čovjeku onomu koji ga preda-
je. Tomu bi čovjeku bolje bilo da se ni rodio nije!«

||Mt 26 26-29 ||Lk 22 15-20 ||1 Kor 11 23-25
Ustanovljenje Euharistije – Večere Gospodnje

22I dok su blagovali, on uze kruh, izreče blago-
slov pa razlomi, dade im i reče: »Uzmite, ovo je
tijelo moje.« 23I uze čašu, zahvali i dade im. I svi
su iz nje pili. 24A on im reče: »Ovo je krv moja,
krv Saveza, koja se za mnoge prolijeva. 25Zaista,
Mt 8 11+ kažem vam, ne, neću više piti od ovoga roda trsova
do onoga dana kad ću ga – novoga – piti u kraljev-
stvu Božjem.«

||Mt 26 30-35 ||Lk 22 39, 31-34 ||Iv 13 36-38
Proroštvo o Petrovoj zataji

26Otpjevavši hvalospjeve, zaputiše se prema Ma-
slinskoj gori. 27I reče im Isus: »Svi ćete se sablazni-
Zah 13 7 ti. Ta pisano je:
Udarit ću pastira
i ovce će se razbjeći.
28Ali kad uskrsnem, ići ću pred vama u Galileju.«
29Nato će mu Petar: »Ako se i svi sablazne, ja ne-
ću!« 30A Isus mu reče: »Zaista, kažem ti, baš ti,
danas, ove noći, prije nego se pijetao dvaput ogla- 14 72
si, triput ćeš me zatajiti.« 31Ali on je upornije uvje-
ravao: »Bude li trebalo i umrijeti s tobom – ne,
neću te zatajiti.« A tako su svi govorili.

||Mt 26 36-46 ||Lk 22 40-46
Molitva u Getsemanskom vrtu

32I dođu u predio imenom Getsemani. I kaže Isus
svojim učenicima: »Sjednite ovdje dok se ne pomo-
lim.« 33I povede sa sobom Petra, Jakova i Ivana. 5 37+
Spopade ga užas i tjeskoba 34pa im reče: *»Duša mi
je* nasmrt *žalosna!* Ostanite ovdje i bdijte!« 35Ode
malo dalje i rušeći se na zemlju molio je da ga, ako
je moguće, mimoiđe ovaj čas. 36Govoraše: »Abba[b]!
Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od me-
ne! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!«
37I dođe, nađe ih pozaspale pa reče Petru: »Ši-
mune, spavaš? Jedan sat nisi mogao probdjeti?
38Bdijte i molite da ne padnete u napast. Duh je,
istina, voljan, no tijelo je slabo.« Rim 7 5+
39Opet ode i pomoli se istim riječima. 40Ponovno
dođe i nađe ih pozaspale. Oči im se sklapale i nisu
znali što da mu odgovore. 41Dođe i treći put i reče 9 6
im: »Samo spavajte i počivajte! Gotovo je! Dođe
čas! Evo, predaje se Sin Čovječji u ruke grešničke!
42Ustanite, hajdemo! Evo, izdajica se moj pribli- Iv 14 31-
žio!«

Mt 26 47-56 ||Lk 22 47-53 ||Iv 18 2-11
Isus uhvaćen

43Uto, dok je on još govorio, stiže Juda, jedan
od dvanaestorice, i s njime svjetina s mačevima i
toljagama, poslana od glavara svećeničkih, pismo-
znanaca i starješina. 44A izdajica im njegov dade
znak: »Koga poljubim, taj je! Uhvatite ga i oprezno
odvedite!« 45I kako dođe, odmah pristupi k njemu
i reče: »Učitelju!« I poljubi ga. 46Oni podignu na nj
ruke i uhvate ga. 47A jedan od nazočnih trgnu mač,
udari slugu velikoga svećenika i odsiječe mu uho.
48Isus im prozbori: »Kao na razbojnika iziđoste s
mačevima i toljagama da me uhvatite. 49Danomice
bijah vam u Hramu, naučavah i ne uhvatiste me.
No neka se ispune Pisma!«

a) Po Mt Isus najavljuje svoju odluku Jeruzalemcu čiji želi biti gost. Po Mk neki će znak dovesti dva učenika do dvorane koju će naći sasvim spremnu. Iako su znak i priprava mogli biti već prije dogovoreni, sam literarni prikaz – nadahnut 1 Sam 10,2–5 – ostavlja dojam da Isus nadnaravnim putem unaprijed poznaje tijek događaja. Vrijedno je uočiti da opis prizora upadno podsjeća na pripravu za mesijanski ulazak u Mk 11,1–6.

b) Abba je aramejski naziv. Na Isusovim usnama on izražava prisnost Sina s Ocem (usp. Mt 11,25–26p; Iv 3,35; 5,19–20; 8,28–29; i dr.). Taj će izraz kasnije upotrebljavati i kršćani (Rim 8,15; Gal 4,6), koji po Duhu postaju sinovima Božjim (Rim 5,5+; Mt 6,9; 17,25+; Lk 11,2; i dr.).

50 I svi ga ostave i pobjegnu.
51 A jedan je mladić išao za njim, ogrnut samo
plahtom. I njega htjedoše uhvatiti, 52 no on ostavi
Am 2 16 plahtu i gol pobježe[a].

Pred židovskim Vijećem

||Mt 26 57-68 ||Lk 22 54, 63-71 ||Iv 18 15-16, 18

53 Zatim odvedoše Isusa velikom svećeniku. I
skupe se svi glavari svećenički, starješine i pismo-
znanci. 54 Petar je izdaleka išao za njim do u dvor
velikog svećenika. Tu je sjedio sa stražarima i gri-
jao se uz vatru.
55 A glavari svećenički i cijelo Vijeće, da bi mogli
pogubiti Isusa, tražili su protiv njega kakvo svjedo-
čanstvo, ali nikako da ga nađu. 56 Mnogi su doduše
lažno svjedočili protiv njega, ali im se svjedočan-
stva ne slagahu. 57 Ustali su neki i lažno svjedočili
protiv njega: 58 »Mi smo ga čuli govoriti: 'Ja ću raz-
2 Kor 5 1 valiti ovaj rukotvoreni Hram i za tri dana sagraditi
drugi, nerukotvoreni!'« 59 Ali ni u tom im svjedo-
čanstvo ne bijaše složno.
60 Usta nato veliki svećenik na sredinu i upita Isu-
sa: »Zar ništa ne odgovaraš? Što to ovi svjedoče
protiv tebe[b]?« 61 A on je šutio i ništa mu nije odgo-
varao. Veliki ga svećenik ponovo upita: »Ti li si
Krist, Sin Blagoslovljenoga[c]?« 62 A Isus mu reče:
13 26+ *»Ja jesam!* I gledat ćete *Sina Čovječjega gdje sjedi*
Ps 110 1 *zdesna Sile i dolazi s oblacima nebeskim.«* 63 Nato
veliki svećenik razdrije haljine i reče: »Što nam još
trebaju svjedoci? 64 Čuli ste hulu. Što vam se čini?«
Oni svi presudiše da zaslužuje smrt.
65 I neki stanu pljuvati po njemu, zastirati mu lice
i udarati ga govoreći: »Proreci[d]!« I sluge ga stadoše
pljuskati.

Petar se odriče Isusa

||Mt 26 69-75 ||Lk 22 55-62 ||Iv 18 15-18, 25-27

66 I dok je Petar bio dolje u dvoru, dođe jedna
sluškinja velikoga svećenika; 67 ugledavši Petra gdje
se grije, upre u nj pogled i reče: »I ti bijaše s Naza- Mt 2 23+
rećaninom, Isusom.« 68 On zanijeka: »Niti znam niti
razumijem što govoriš.« I iziđe van u predvorje, a
pijetao se oglasi[e]. 69 Sluškinja ga ugleda i poče opet
govoriti nazočnima: »Ovaj je od njih!« 70 On opet
nijekaše. Domalo nazočni opet stanu govoriti Pe-
tru: »Doista, i ti si od njih! Ta Galilejac si!« 71 On
se tada stane kleti i preklinjati: »Ne znam čovjeka
o kom govorite!« 72 I odmah se po drugi put oglasi
pijetao. I spomenu se Petar one besjede, kako mu
ono Isus reče: »Prije nego se pijetao dvaput oglasi,
triput ćeš me zatajiti.« I briznu u plač.

Pred Pilatom

||Mt 27 1-2, 11-26 ||Lk 22 66; 23 1-5, 13-25 ||Iv 18 28 - 19 1; 19 4-16

15 1 Odmah izjutra glavari svećenički zajedno sa
starješinama i pismoznancima – cijelo Vijeće
– upriličili su vijećanje pa Isusa svezali, odveli i
predali Pilatu. 2 I upita ga Pilat: »Ti li si kralj židov- Mt 26 57+
ski?« On mu odgovori: »Ti kažeš.« 3 I glavari ga
svećenički teško optuživahu. 4 Pilat ga opet upita:
»Ništa ne odgovaraš? Gle, koliko te optužuju.« 5 A
Isus ništa više ne odgovori te se Pilat čudio.
6 O Blagdanu bi im pustio uznika koga bi zaiskali.
7 A zajedno s pobunjenicima koji u pobuni počiniše
umorstvo bijaše u okove bačen čovjek zvani Bara-
ba. 8 I uziđe svjetina[f] te poče od Pilata iskati ono
što im običavaše činiti. 9 A on im odgovori: »Ho-
ćete li da vam pustim kralja židovskoga[g]?« 10 Znao
je doista da ga glavari svećenički bijahu predali iz
zavisti. 11 Ali glavari svećenički podjare svjetinu da
traži neka im radije pusti Barabu. 12 Pilat ih opet
upita: »Što dakle da učinim s ovim kojega zovete
kraljem židovskim?« 13 A oni opet povikaše: »Ras-
pni ga!« 14 Reče im Pilat: »Ta što je zla učinio?«
Povikaše još jače: »Raspni ga!« 15 Hoteći ugoditi
svjetini, Pilat im pusti Barabu, a Isusa izbičeva i
preda da se razapne.

a) Pojedinost koju donosi samo Marko. Mnogi tumači slute da je to sam evanđelist.
b) Kao i u Mt 26,62 može se prevesti također: »Zar ništa ne odgovaraš na to što ovi svjedoče protiv tebe?«
c) Taj se naziv upotrebljavao kao zamjena za Jahvino ime, koje su Židovi iz poštovanja izbjegavali spominjati. Isto vrijedi za izraz »Sila« u r. 62.
d) Mnogo rkpp. sadrži var. koju uvažava naš prijevod. Izričaja »zastirati mu lice« nema u rkpp. D, Vet Lat (a f), cezarejski tekst, Pešita. BJ smatra da je do njega došlo usklađivanjem s Lk 22,64 pa ga ispušta. Drugorazredni rkpp. sadrže dodatak: »Tko te udario?« (usklađivanje s Mt 26,68 i Lk 22,64). – Ako Mk ne spominje ni zastiranje lica ni pitanje, u prizoru nema nagađanja, nego on samo ističe uvrede nanesene proroku, kako je najavio Iz 50,6.
e) Ovaj prvi pijetlov kukurijek (kojega nema u nekim rkpp.) nije ganuo Petra, koji je već prije njega izašao u predvorje. To je čudno i daje naslutiti prvotni izvještaj koji je sadržavao samo jedno nijekanje s pijetlovim kukurijekom i Petrovim izlaskom. Naknadno je taj izvještaj povezan s druga dva, uzeta iz drugih predaja i usporedna s prvim, pa je tako nastao izvještaj s tradicionalna tri nijekanja (14,30p.72p; usp. Iv 13,38; 21,15–17). Spojnice tekstova, primjetljive u Mk, izglađene su u Mt i Lk: oni su ispustili prvi kukurijek te ublažili (ili odstranili – Lk) prvi navodni Petrov izlazak. U Iv se taj izlazak dade naslutiti: kao da proizlazi iz odvajanja prvog nijekanja (18,17) od ostalih dvaju (18,25–27).
f) Ovaj podatak upućuje na pretpostavku da se pretorij nalazio na uzdignutu predjelu, što se bolje slaže sa smještajem na zapadnom brežuljku, gdje je bila stara palača Heroda Velikoga.
g) U Mk mnoštvo dolazi u pretorij tražiti pomilovanje jednog uznika i ne misleći na Isusa. Pilatu dobro dolazi ta molba te predlaže pomilovanje Isusa želeći se tako izvući iz neugodnosti. Veliki svećenici, međutim, proniču njegov potez i za uzvrat iznose Barabino ime. U Mt 27,17 izgubile su se te pojedinosti: on samom Pilatu stavlja u usta prijedlog da Židovi odaberu između Barabe i Isusa.

||Mt 27 27-31 ||Iv 19 1-3
Trnov vijenac

16 Vojnici ga odvedu u unutarnjost dvora, to jest
u pretorij, pa sazovu cijelu četu 17 i zaogrnu ga gri-
mizom; spletu trnov vijenac i stave mu na glavu
18 te ga stanu pozdravljati: »Zdravo, kralju židov-
ski!« 19 I udarahu ga trskom po glavi, pljuvahu po
njemu i klanjahu mu se prigibajući koljena. 20 A po-
što ga izrugaše, svukoše mu grimiz i obukoše mu
njegove haljine.

||Mt 27 32-33 ||Lk 23 26 ||Iv 19 17
Raspeće

I izvedu ga da ga razapnu. 21 I prisile nekog pro-
laznika koji je dolazio s polja, Šimuna Cirenca, oca
Aleksandrova i Rufova[a], da mu ponese križ.
||Mt 27 34-38 22 I dovuku ga na mjesto Golgotu, što znači Lubanj-
||Lk 23 33-34 sko mjesto. 23 I nuđahu mu piti namirisana vina, ali
||Iv 19 18-24 on ne uze. 24 Kad ga razapeše, *razdijele među se ha-*
Ps 22 19 *ljine njegove bacivši za njih kocku* – što će tko uze-
ti. 25 A bijaše treća ura[b] kad ga razapeše. 26 Bijaše
napisan i natpis o njegovoj krivici: »Kralj židov-
Iz 53 12 ski.« 27 A zajedno s njime razapnu i dva razbojnika,
Lk 22 37 jednoga njemu zdesna, drugoga slijeva[c].
||Mt 27 39-44 29 Prolaznici su ga pogrđivali mašući glavama:
||Lk 23 35-37 »Ej, ti, koji razvaljuješ Hram i sagradiš ga za tri
Mk 14 58 dana, 30 spasi sam sebe, siđi s križa!« 31 Slično i gla-
vari svećenički s pismoznancima rugajući se govo-
rahu jedni drugima: »Druge je spasio, sebe ne
može spasiti! 32 Krist, kralj Izraelov! Neka sad siđe
Iv 6 30 s križa da vidimo i povjerujemo!« Vrijeđahu ga i
Lk 23 39-43 oni koji bijahu s njim raspeti.

Isusova smrt ||Mt 27 45-54 ||Lk 23 44-47 ||Iv 19 28-30

33 A o šestoj uri tama nasta po svoj zemlji – sve
do ure devete. 34 O devetoj uri povika Isus iza glasa:
»Eloi, Eloi[d] lama sabahtani?« To znači: *»Bože moj,* Ps 22 2
Bože moj, zašto si me ostavio?« 35 Neki od nazočnih
čuvši to govorahu: »Gle, Iliju zove.« 36 A jedan ot-
rča, natopi spužvu *octom,* natakne na trsku i *pruži*
mu piti govoreći: »Pustite da vidimo hoće li doći
Ilija da ga skine.«
37 A Isus zavapi jakim glasom i izdahnu.
38 I zavjesa se hramska razdrije nadvoje, odozgor
dodolje. 39 A kad satnik koji stajaše njemu nasuprot
vidje da tako izdahnu, reče: »Zaista, ovaj čovjek
bijaše Sin Božji[e]!« Mt 4 3+

Žene na Golgoti ||Mt 27 55-56 ||Lk 23 49

40 Izdaleka promatrahu i neke žene: među njima ||Iv 19 25
Marija Magdalena i Marija, majka Jakova Mlađega
i Josipa, i Saloma[f] – 41 te su ga pratile kad bijaše u 6 3
Galileji i posluživale mu – i mnoge druge koje uzi-
đoše s njim u Jeruzalem.

Isusov ukop ||Mt 27 57-61 ||Lk 23 50-55

42 A uvečer, budući da je bila Priprava, to jest ||Iv 19 38-42
predvečerje subote, 43 dođe Josip iz Arimateje, Mt 27 62+
ugledan vijećnik[g], koji također iščekivaše kraljev-
stvo Božje: odvaži se, uđe k Pilatu i zaiska tijelo
Isusovo. 44 Pilat se začudi da je već umro pa dozva
satnika i upita ga je li odavna umro[h]. 45 Kad sazna

a) Aleksandar i Ruf bili su svakako poznati u rimskoj zajednici, za koju je Marko napisao svoje Evanđelje (usp. Rim 16,13).
b) Devet ujutro, ili općenitije: vrijeme između devet i podneva.
c) Dod. r. 28: »I ispuni se Pismo koje kaže: 'Među zlikovce bi ubrojen'.« (Iz 53,12; usp. Lk 22,37).
d) Ovo je transkripcija aramejskog oblika *Elahî* do koje je moglo doći pod utjecajem hebrejskog oblika *Elohim*. Mt donosi hebrejski oblik *Eli*. To je oblik izvornog psalamskog teksta i bolje tumači igru riječi nazočnih vojnika.
e) Iako rimski časnik nije u tu ispovijed mogao staviti svu dub. u smisla koju joj mi dajemo, Mk u njoj svakako vidi priznanje poganina da je Isus više nego čovjek.
f) Vjerojatno ista ona koju Mt 27,56 naziva majkom Zebedejevih sinova.
g) To jest član Velikog vijeća.
h) Var.: »... već umro.«

od satnika, darova Josipu tijelo. [46]Josip kupi plat-
no, skine tijelo i zavije ga u platno te položi u grob,
koji bijaše izduben iz stijene. I dokotrlja kamen na
grobna vrata.
[47]A Marija Magdalena i Marija Josipova proma-
trahu kamo ga polažu.

||Mt 28 1-8 ||Lk 24 1-10 ||Iv 20 1-10

Uskrsnuće Isusovo

16 Kad prođe subota, Marija Magdalena i Ma-
rija Jakovljeva i Saloma kupiše miomirisâ da
odu pomazati[a] Isusa. [2]I prvoga dana u tjednu,
veoma rano, o izlasku sunčevu[b], dođu na grob.
[3]I razgovarahu među sobom: »Tko će nam ot-
kotrljati kamen s vrata grobnih?« [4]Pogledaju, a ono
kamen otkotrljan. Bijaše doista veoma velik. [5]I
9 3 ušavši u grob, ugledaju mladića zaogrnuta bijelom
haljinom gdje sjedi zdesna. I preplaše se. [6]A on će
Mt 2 23+ im: »Ne plašite se! Isusa tražite, Nazarećanina,
Raspetoga? Uskrsnu! Nije ovdje! Evo mjesta kamo
ga položiše. [7]Nego idite, recite njegovim učenicima
i Petru: Ide pred vama u Galileju! Ondje ćete ga
vidjeti, kamo vam reče!«
[8]One iziđu i stanu bježati od groba: spopade ih
strah i trepet. I nikomu ništa ne rekoše[c] jer se bo-
jahu.

Mt 28 10+

Ukazanje Mariji Magdaleni[d]

[9]Uskrsnuvši dakle rano prvog dana u tjednu,
||Iv 20 11-18 Lk 8 2 ukaza se najprije Mariji Magdaleni iz koje bijaše
istjerao sedam zloduha. [10]Ona ode i dojavi njegovi-
ma, tužnima i zaplakanima. [11]Kad su oni čuli da je Iv 20 18
živ i da ga je ona vidjela, ne povjerovaše. Lk 24 10-11 Mt 8 10+

Ukazanje dvojici učenika

[12]Nakon toga ukazao se u drugome obličju dvo- ||Lk 24 13-35
jici od njih na putu dok su išli u selo. [13]I oni odu i
dojave drugima. Ni njima ne povjerovaše.

Sveopće poslanje

[14]Napokon se ukaza jedanaestorici dok bijahu za ||Lk 24 36-49
stolom. Prekori njihovu nevjeru i okorjelost srca ||Iv 20 19-23
što ne povjerovaše onima koji ga vidješe uskrsla 1 Kor 15 5
od mrtvih.
[15]I reče im: »Pođite po svem svijetu, propovije- ||Mt 28 18-20
dajte evanđelje svemu stvorenju. [16]Tko uzvjeruje i Mk 13 10
pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit Kol 1 23
će se. [17]A ovi će znakovi pratiti one koji uzvjeruju: Dj 1 8+
u ime će moje izganjati zloduhe, novim će jezicima Mt 10 1p
zboriti, [18]zmije uzimati; i popiju li što smrtonosno, Lk 10 19
ne, neće im nauditi; na nemoćnike će ruke polaga- Dj 28 3-6
ti, i bit će im dobro.« 1 Tim 4 14+

Uzašašće Isusovo

[19]I Gospodin Isus, pošto im to reče, *bude uzet na* ||Lk 24 50-53
nebo i sjede zdesna Bogu. ||Dj 1 3-14
[20]Oni pak odoše i propovijedahu posvuda, a Go- Dj 2 33+
spodin surađivaše i utvrđivaše Riječ popratnim zna-
kovima.

a) Po Mk, koga slijedi Lk, cilj dolaska žena više je od pobožnog žalobnog »pohoda« kakav pretpostavljaju Mt 28,1 i Iv 20,1. Bez obzira na stražu, koju na grobu spominje samo Mt, bilo bi posve neobično otvarati grob dan i pol nakon pokopa, a namjeru žena da pomažu Isusov leš teško je uskladiti s Iv 19,39s, gdje je rečeno da su Josip Arimatejac i Nikodem pribavili ulje i pomazali Isusa na sam dan ukopa. Ipak, Mt 26,12p; Iv 12,7 na svoj način svjedoče da se prva zajednica zanimala za način Isusova ukopa i tumačila ga na različite načine.
b) BJ usvaja var.: »kad je sunce bilo izašlo.«
c) Po Mt 28,8; Lk 24,10.22s; Iv 20,18 one su ipak govorile. Ako pretpostavimo da je svršetak Mk (16,9–20) izgubljen (usp. slijedeću bilješku), mogao je Mk u njemu izvijestiti o tome. Inače treba namjerno prešutjeti kako su žene navijestile uskrsnuće jer govor o ukazanjima nije kanio uključiti u svoje Evanđelje.
d) »Markov završetak« (rr. 9–20) sastavni je dio nadahnutog Pisma; spada u kanon. To ne znači nužno da ga je sastavio Mk. U stvari je pitanje je li se izvorno nalazio u drugom Evanđelju. – Teškoće dolaze najprije od rukupisne predaje. Mnogi rkpp., među njima Vat i Sin, nemaju ovoga današnjeg završetka. Jedan rkp. umjesto njega ima kraći završetak koji nakon r. 8 nastavlja: »Kratko su ispripovijedale Petrovim drugovima ono što im je bilo navješteno. Zatim je sam Isus od istoka do zapada raznosio po njima svetu i nepropadljivu poruku vječnoga spasenja.« Četiri rkpp. donose zaredom oba završetka: kraći i duži. Napokon, jedan rkp. – koji sadrži duži završetak – umeće između r. 14 i 15 ovaj odlomak: »One su se branile govoreći: 'Ovaj je opaki i nevjerni svijet pod sotonom koji ne dopušta da ono što je pod nečistim duhovima primi istinu i Božju moć. Stoga očituj već sada svoju pravdu!' To su govorili Kristu a Krist im je odgovorio: 'Ispunjena je mjera sotonine vlasti, ali se bliže druge strahote. Ja sam bio predan u smrt za grešnike da se obrate na istinu, da ne griješe i da prime u baštinu duhovnu i neraspadljivu slavu pravednosti u nebu... '« Otačka predaja također očituje izvjesnu nesigurnost. – Dodajmo da između r. 8 i 9 postoji prekid sadržaja. Inače je teško pretpostaviti da je u prvom izdanju drugo Evanđelje naglo završavalo retkom 8. Stoga se pretpostavlja da je iz nepoznatih razloga zagubljen prvotni završetak te da je sadašnji završetak sastavljen da popuni prazninu. U svakom se slučaju taj predmijevani izvorni završetak Markova Evanđelja morao izgubiti veoma rano, možda već iz izvornoga rkp., jer ga nema ni u jednom nama poznatom rkp. Stoga je današnje istraživanje sklono misliti da je prvotni završetak Evanđelja bio Mk 16,8. – Sadašnji završetak donosi sažet prikaz ukazanja uskrslog Krista i uočljivo je drukčiji od Markova uobičajena, konkretna i živahna, načina prikazivanja. Ipak je sadašnji završetak poznat već od II. stoljeća, jer su za nj znali Tacijan i sveti Irenej, te je ušao u ogromnu većinu rkpp. Pa ako se i ne može dokazati da ga je napisao Marko, on je po Swete-u »vjerodostojna ostavština prvog kršćanskog pokoljenja«.

EVANĐELJE PO LUKI

Proslov[a]

1 Kad već mnogi[b] poduzeše sastaviti izvješće o
događajima koji se ispuniše među nama –
Iv 15 27 [2]kako nam to predadoše oni koji od početka bijahu
Dj 1 8+ očevici i sluge Riječi – [3]pošto sam sve, od početka,
Ef 3 7
pomno ispitao, naumih i ja tebi, vrli Teofile, sve
po redu napisati [4]da se tako osvjedočiš o pouzdano- Dj 1 1
sti svega u čemu si poučen[c].

I. Krstiteljevo i Isusovo rođenje i skroviti život[d]

Navještenje Krstiteljeva rođenja

[5]U dane Heroda, kralja judejskoga, bijaše neki
1 Ljet 24 10 svećenik imenom Zaharija iz razreda Abijina. Žena
mu bijaše od kćeri Aronovih, a ime joj Elizabeta.
[6]Oboje bijahu pravedni pred Bogom: živjeli su bes-
prijekorno po svim zapovijedima i odredbama Go-
Post 18 11 spodnjim. [7]No nisu imali djeteta jer Elizabeta bi-
Suci 13 2-5 jaše nerotkinja, a oboje već poodmakle dobi.
1 Sam 1 5-6 [8]Dok je Zaharija jednom po redu svoga razreda[e]
obavljao svećeničku službu pred Bogom, [9]ždrije-
bom ga zapade po bogoslužnom običaju da uđe u
Svetište Gospodnje i prinese kâd[f]. [10]Za vrijeme ka-
đenice sve je ono mnoštvo naroda vani molilo.
[11]A njemu se ukaza anđeo Gospodnji. Stajao je Mt 1 20+
s desne strane kadionoga žrtvenika. [12]Ugledavši ga,
Zaharija se prepade i strah ga spopade[g]. [13]No an-
đeo mu reče: »Ne boj se, Zaharija! Uslišana ti je
molitva: žena će ti Elizabeta roditi sina. Nadjenut
ćeš mu ime Ivan[h]. [14]Bit će ti radost i veselje i rođe-
nje će njegovo mnoge obradovati[i]. [15]Bit će doista
velik pred Gospodinom. Ni *vina ni drugoga opoj-* Br 6 2-3
nog pića neće piti. Duha Svetoga[k] bit će pun već Lk 1 41
od majčine utrobe. [16]Mnoge će sinove Izraelove Jr 1 5

a) Ovaj proslov po izboru riječi i rečeničnom sastavu sliči proslovima povjesničara helenističkog razdoblja.
b) Uveličano: treba razumjeti »neki«. O tim izvještajima, koje je Luka poznavao, usp. Uvod, str. 1389.
c) Ili možda: »o čemu si obaviješten.« U tom bi slučaju Teofil bio ne kršćanin kojega pisac želi utvrditi u vjeri nego visoki službenik kojega obavještava.
d) Do gl. 3 Luka upotrebljava semitizirani grčki jezik Septuaginte. Mnogo je biblijskih prisjećaja i podsjećaja. Cijeli tekst ima starinsko obilježje. Luka uspostavlja ozračje sredine »siromaha«. Usp. Sef 2,3+, gdje su živjeli takvi ljudi i gdje je bez sumnje crpio bitne podatke.
e) Svaki »razred« davao je služitelje za jedan tjedan; usp. 1 Ljet 24,19; 2 Ljet 23,8.
f) Ta se služba sastojala u održavanju žara i miomirisa na oltaru za miomirisnu žrtvu, koji se nalazio pred svetinjom nad svetinjama; usp. Izl 30,6–8. Kađenje se obavljalo prije jutarnje i poslije večernje žrtve.
g) Luka rado spominje očitovanje vjerskog straha: 1,29–30.65; 2,9–10; 4,36; 5,8–10.26; 7,16; 8,25.35–37.56; 9,34.43; 24,37; Dj 2,43; 3,10; 5,5.11; 10,4; 19,17. Usp. Izl 20,20+; Pnz 6,2+; Izr 1,7+.
h) To ime znači »Jahve je naklonjen.«
i) Gl. 1–2 prožete su radošću: 1,28.46.58; 2,10. Usp. 10,17.20s; 13,17; 15,7.32; 19,6.37; 24,41.52; Dj 2,46+; Fil 1,4+.
j) Ove su riječi nadahnute na različitim tekstovima SZ, osobito na uredbi *nazireja.* Usp. Br 6,1+.
k) Ovaj izraz u Luke znači ne puninu posebne milosti nego dar proroštva koji omogućuje da obdarenik govori nadahnuto: 1,41.67; Dj 2,4; 4,8.31; 7,55; 9,17; 13,9. Ovaj će se dar na Ivanu očitovati već u majčinoj utrobi radosnim proročkim drhtanjem 1,44.

obratiti Gospodinu, Bogu njihovu. 17Ići će pred
Mt 17 10-13+ njim u duhu i sili *Ilijinoj*[a] *da obrati srce otaca k*
Mal 3 23-24 *sinovima* i nepokorne k razumnosti pravednih te
Sir 48 10-11 spremi Gospodinu narod pripravan.«
Post 15 8 18Nato Zaharija reče anđelu: *»Po čemu ću ja to*
razaznati[b]. Ta star sam i žena mi poodmakle dobi.«
Dn 8 16; 19Anđeo mu odgovori: »Ja sam Gabriel koji stojim
9 21 pred Bogom. Poslan sam da govorim s tobom i da
Tob 12 15 Mk 1 1+ ti donesem ovu radosnu poruku[c]. 20I evo, budući
Mt 8 10+ da nisi povjerovao mojim riječima, koje će se ispu-
niti u svoje vrijeme, zanijemjet ćeš i nećeš moći
govoriti do dana dok se to ne zbude.«
21Narod je iščekivao Zahariju i čudio se što se
toliko zadržao u Svetištu. 22Kad je napokon izašao,
nije im mogao ništa reći[d] pa zaključiše da je u Sve-
tištu imao viđenje. Nastojao im se doduše izraziti
znakovima, ali osta nijem.
23Kad se navršiše dani njegove službe, otiđe kući.
24Nakon tih dana zatrudnje Elizabeta, njegova že-
na. Krila se pet mjeseci govoreći: 25»Evo, to mi je
učinio Gospodin u dane kad mu se svidje skinuti s
mene sramotu[e] među ljudima.«

Navještenje Isusova rođenja[f]

26U šestome mjesecu[g] posla Bog anđela Gabriela
Mt 1 18 u galilejski grad imenom Nazaret 27k djevici zaruče-
noj s mužem koji se zvao Josip iz doma Davidova;
a djevica se zvala Marija. 28Anđeo uđe k njoj i reče:
Sef 3 14-15 »Zdravo, milosti puna[h]! Gospodin s tobom!« 29Na
Zah 2 14 Rut 2 4 tu se riječ ona smete i stade razmišljati kakav bi to
bio pozdrav. 30No anđeo joj reče: »Ne boj se, Ma-
rijo! Ta našla si milost u Boga. 31*Evo, začet ćeš i* Iz 7 14+
roditi sina i nadjenut ćeš mu ime Isus. 32On će biti Mt 1 21+
velik i zvat će se Sin Svevišnjega. Njemu će Gospo-
din Bog dati *prijestolje Davida,* oca njegova, 33*i* 2 Sam 7 1+
kraljevat će nad domom Jakovljevim *uvijeke* i nje- Iz 9 6 Mt 9 27+
govu kraljevstvu neće biti kraja[i].« Dn 7 14
34Nato će Marija anđelu: »Kako će to biti kad ja
muža ne poznajem[j]?« 35Anđeo joj odgovori: »Duh
Sveti sići će na te i sila će te Svevišnjega osjeniti[k]. Mt 1 20
Zato će to čedo i biti sveto, Sin Božji. 36A evo tvoje Mk 1 24+
rođakinje Elizabete: i ona u starosti svojoj zače si- Dj 3 14+
na. I njoj, nerotkinjom prozvanoj, ovo je već šesti Mt 4 3+
mjesec. 37*Ta Bogu ništa nije nemoguće!«*
38Nato Marija reče: »Evo službenice Gospodnje, Post 18 14;
neka mi bude po tvojoj riječi!« I anđeo otiđe od Jr 32 27
nje.

Marijin pohod Elizabeti

39Tih dana usta Marija i pohiti u Gorje, u grad
Judin[l]. 40Uđe u Zaharijinu kuću i pozdravi Elizabe-
tu. 41Čim Elizabeta začu Marijin pozdrav, zaigra joj
čedo u utrobi. I napuni se Elizabeta Duha Svetoga 1 15
42i povika iz svega glasa: »Blagoslovljena ti među Suci 5 24
ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje! 43Ta ot- Jdt 13 10
kuda meni da mi dođe majka Gospodina mojega[m]?
44Gledaj samo! Tek što mi do ušiju doprije glas po-
zdrava tvojega, zaigra mi od radosti čedo u utrobi.
45Blažena ti što povjerova da će se ispuniti što ti je Iv 20 29
rečeno od Gospodina[n]!«

a) Na temelju Mal 3,23 smatralo se da Ilijin povratak treba prethoditi i pripraviti mesijansko razdoblje. Ivan Krstitelj bit će »Ilija koji treba da dođe«. Usp. Mt 17,10–13; Lk 9,30.
b) Zaharija traži »znak«. Usp. Post 15,8; Suci 6,17; Iz 7,11; 38,7. On ipak i dalje sumnja.
c) Prva upotreba glagola *euangelizesthai* koji je Luki drag, jer dolazi deset puta u Evanđelju, petnaest puta u Djelima. Najčešće u vezi s Radosnom viješću ili »evanđeljem« o Kraljevstvu. Vidi Mk 1,1+; Dj 5,42+; Gal 1,6+.
d) Trebao je izreći uobičajeni blagoslov.
e) Neplodnost se smatrala sramotom (Post 3,23; 1 Sam 1,5–8), čak i kaznom (2 Sam 6,23; Hoš 9,11).
f) Lk raspoređuje u diptih (dvosliku) zgode o rođenju i djetinjstvu Ivana i Isusa. Događaje o Isusu iznosi s gledišta Marije, dok ih Mt iznosi s gledišta Josipa.
g) Računajući od začeća Ivana.
h) BJ ima po grčkom: »Raduj se, milosti puna!« Poziv na mesijansku radost obrazložen je dolaskom Boga u njegov narod. Takav su poziv upućivali proroci Kćeri sionskoj istim povodom. Usp. Iz 12,6; Sef 3,14–15; Jl 2,21–27; Zah 2,14; 9,9. – »Milosti puna«, dosl. »koja si bila i ostaješ ispunjena Božjom naklonošću«. – Dod. »Blagoslovljena ti među ženama« pod utjecajem 1,42.
i) Anđelove su riječi nadahnute izrazima na više mesijanskih odlomaka SZ.
j) »Djevica« Marija samo je »zaručena« (r. 27) i nije stupila u bračne odnose (to je semitski smisao glagola »poznavati« – usp. Post 4,1 i dr.). Ta činjenica, koja se na izgled protivi onome što je rečeno u rr. 31–33, povlači za sobom tumačenje dano u r. 35. Ništa u ovom tekstu ne nameće misao o zavjetu djevičanstva.
k) Izraz podsjeća na sjajni oblak koji je bio znak Jahvine prisutnosti (usp. Izl 13,22+; 19,16+; 24,16+) ili na krila ptice koja su simbol Božje snage zaštitnice (Ps 17,8; 57,2; 140,8) i stvarateljice (Post 1,2). Usp. Lk 9,34p. Pri začeću Isusa sve dolazi od snage Duha Svetoga.
l) To je Ain Karim, 6 km zapadno od Jeruzalema.
m) Božanski naslov uskrslog Isusa (Dj 2,36+; Fil 2,11+). Luka ga, češće od Mt i Mk, pridaje Isusu već za zemaljskog života: 7,13; 10,1.39.41; 11,39 i dr.
n) Od Boga. – Može se prevesti i: »Blažena ona koja povjerova da će se ispuniti ono što joj je rečeno od Gospodina!«

1 Sam 2 1-10 **Hvalospjev Marijin**
Iz 29 19
46 Tada Marija[a] reče:
»Veliča *duša moja Gospodina,*
Sam 2 1; Iz 61 10 47 *klikće* duh moj u Bogu,
Hab 3 18 *mome Spasitelju,*
1 Sam 1 11 48 što *pogleda na neznatnost službenice* svoje:
11 27 odsad će me, evo, svi naraštaji
Post 30 13 *zvati blaženom.*
49 Jer *velika* mi *djela učini* Svesilni,
Ps 111 9 sveto je ime njegovo!
Ps 103 17 50 Od koljena do koljena *dobrota* je njegova
nad *onima* što se njega boje.
Ps 89 11 51 *Iskaza snagu mišice svoje,*
rasprši oholice umišljene.
Job 12 19; 5 11 52 *Silne zbaci s prijestolja,*
a uzvisi neznatne.
Ps 107 9 53 *Gladne napuni dobrima,*
a bogate otpusti prazne.
Iz 41 8-9 54 Prihvati *Izraela, slugu svoga,*
kako obeća ocima našim:
Ps 98 3 55 *spomenuti se dobrote svoje*
Post 12 3; 13 15; 22 18 *prema Abrahamu i potomstvu njegovu*
dovijeka.«
56 Marija osta s Elizabetom oko tri mjeseca, a
onda se vrati kući[b].

Rođenje Ivana Krstitelja

57 Elizabeti se međutim navršilo vrijeme da rodi.
I porodi sina. 58 Kad su njezini susjedi i rođaci čuli
1 14+ da joj Gospodin obilno iskaza dobrotu, radovahu
se s njome.
Post 17 10+ 59 Osmoga se dana okupe da obrežu dječaka.
Lev 12 3 Htjedoše ga prozvati[c] imenom njegova oca – Zaha-
rija, 60 no mati se njegova usprotivi: »Nipošto, nego
zvat će se Ivan!« 61 Rekoše joj na to: »Ta nikoga
nema od tvoje rodbine koji bi se tako zvao.« 62 Tada
znakovima upitaju oca kojim ga imenom želi pro-
zvati[d]. 63 On zaiska pločicu i napisa »Ivan mu je 1 13
ime!« Svi se začude, 64 a njemu se umah otvoriše
usta i jezik te progovori blagoslivljajući Boga.
65 Strah obuze sve njihove susjede, a po svem su 2 20+
se Gorju judejskom razglašavali svi ti događaji. 66 I 1 12+
koji su god čuli, razmišljahu o tome pitajući se:
»Što li će biti od ovoga djeteta?« Uistinu, ruka Go- 1 80+
spodnja bijaše s njime[e].
67 A Zaharija, otac njegov, napuni se Duha Sve-
toga i stade prorokovati[g]:

Hvalospjev Zaharijin[f]

68 *»Blagoslovljen Gospodin Bog Izraelov,* Ps 41 14; 72 18; 106 48
što pohodi[h] i *otkupi narod svoj!*
69 Podiže nam *snagu*[i] *spasenja* Ps 111 9
u *domu Davida,* sluge svojega,
70 kao što obeća na usta svetih proroka
svojih odvijeka:
71 spasiti nas *od neprijatelja* naših
i *od ruke sviju koji nas mrze;*
72 iskazati *dobrotu ocima našim*
i *sjetiti se svetog Saveza svojega,* Lev 26 42; Ps 105 8-9; 106 45
73 *zakletve kojom se zakle* Abrahamu,
ocu našemu: Jr 11 5
da će nam dati Mih 7 20
74 te mu, *izbavljeni iz ruku neprijatelja,* Post 22 16-18
služimo bez straha
75 u svetosti i pravednosti pred njim
u sve dane svoje.
76 A ti, dijete, prorok ćeš se Svevišnjega zvati
jer ćeš ići *pred Gospodinom* Mt 16 14+
da mu pripraviš putove[j], Lk 1 16-17; Mal 3 1
77 da pružiš spoznaju spasenja narodu njegovu Iz 40 3
po otpuštenju grijeha njihovih[k],

a) »Marija« a ne »Elizabeta«, kako stoji u nekim nevažnim rukopisima. Marijin hvalospjev nadahnut je pjesmom Ane iz 1 Sam 2,1–10 i mnogim drugim odlomcima SZ. Osim glavnih doslovnih sličnosti istaknutih usporednim tekstovima navedenima na rubu, zapažamo dvije glavne teme: 1. Bog pomaže siromahe i malene na uštrb bogatih i moćnih (Sef 2,3+; usp. Mt 5,3+); 2. Bog je Izraelu naklonjen (usp. Pnz 7,6 i dr.) još od obećanja dana Abrahamu (Post 15,1+; 17,1+). Luka je vjerojatno našao ovaj hvalospjev u krugovima »siromaha«, gdje je možda pjevao o Kćeri sionskoj. Smatrao je prikladnim staviti ga na Marijine usne ugrađujući ga u svoj prozni izvještaj.
b) Marija je vjerojatno ostala u Elizabete do Ivanova rođenja i obrezanja. Luka obično zaokružuje jednu zgodu prije nego prijeđe na drugu. Usp. 1,64–67; 3,19–20; 8,37–38.
c) Na obrezanju je dječak redovno dobivao ime. Usp. 2,21.
d) Gluhoća se često povezuje s nijemoćom, a u grčkom ista riječ *kôphos* znači i »gluh« (7,22) i »nijem« (11,14).
e) To znači: štitila ga. To je smisao ovoga biblijskog izraza (usp. 1 Ljet 4,10; Dj 11,21).
f) Kao i »Veliča« ovaj je hvalospjev pjesnička cjelina koju je Luka preuzeo i stavio u Zaharijina usta dodajući rr. 76–77 da je prilagodi situaciji. Umetnuo ju je ne u prozni izvještaj iza r. 64, nego nakon zaokružene zgode.
g) U punom smislu riječi, jer premda je prvi dio zahvalnica (rr. 68–75), drugi je pogled u budućnost (rr. 76–77).
h) Božji se pohod u NZ shvaća u povoljnom smislu (1,78; 7,16; 19,44; 1 Pt 2,12), kao često i u SZ (Izl 3,16+).
i) Dosl. »rog« – usp. Ps 75,5+.
j) to jest pred Bogom, a ne pred Mesijom, kao u 1,16–17.
k) Luka prikazuje ulogu Preteče pomoću tekstova koji su se tradicionalno na nj primjenjivali (usp. 3,4p; 7,27p), a njegovu poruku pomoću poruke apostolâ u Dj (usp. Dj 2,38; 5,31; 10,43; 13,38; 26,18).

78 darom premilosrdnog srca[a] Boga našega
Mal 3 20+ po kojem će nas pohoditi
Zah 3 8 Mlado sunce[b] s visine
Iz 9 1; 42 7 79 da obasja *one što sjede u tmini*
Iv 8 12+ *i sjeni smrtnoj,*
Jr 6 14+ da upravi noge naše na *put mira.«*
Iz 11 6+

Krstiteljev skroviti život

80 Dječak je međutim rastao i duhom jačao[c]. Bo-
ravio je u pustinji sve do dana svoga javnog na-
3 1-18 stupa pred Izraelom.

Rođenje Isusovo

2 U one dane izađe naredba cara Augusta[d] da
se provede popis svega svijeta. 2 Bijaše to pr-
vi[e] popis izvršen za Kvirinijeva upravljanja Sirijom.
3 Svi su išli na popis, svaki u svoj grad. 4 Tako i Jo-
sip, budući da je bio iz doma i loze Davidove,
uziđe iz Galileje, iz grada Nazareta, u Judeju – u
1 Sam 16 1-13 grad Davidov, koji se zove Betlehem – 5 da se pod-
Iv 7 42 vrgne popisu zajedno sa svojom zaručnicom Mari-
jom koja bijaše trudna.
6 I dok se bili ondje, navršilo joj se vrijeme da
Mt 1 25 rodi. 7 I porodi sina svoga, prvorođenca[f], povi ga i
položi u jasle jer za njih nije bilo mjesta u svrati-
štu[g].

Pohod pastira

8 A u tom kraju bijahu pastiri: pod vedrim su ne-
Mt 1 20+ bom čuvali noćnu stražu kod svojih stada. 9 Anđeo
Tob 5 4+
Izl 24 16+

im Gospodnji pristupi i slava ih Gospodnja obasja!
Silno se prestrašiše. 10 No anđeo im reče: »Ne bojte 1 12+
se! Evo javljam vam blagovijest, veliku radost za
sav narod! 11 Danas vam se u gradu Davidovu rodio 1 14+
Spasitelj – Krist, Gospodin[h]. 12 I evo vam znaka: Mt 1 21
naći ćete novorođenče povijeno gdje leži u jasla- 1 18+
ma.« 13 I odjednom se anđelu pridruži silna nebeska Iz 9 5+
vojska hvaleći Boga i govoreći:
14 »Slava na visinama Bogu, Ez 3 12
a na zemlji mir ljudima, 19 38
miljenicima njegovim[i]!«
15 Čim anđeli otiđoše od njih na nebo, pastiri
stanu poticati jedni druge: »Hajdemo dakle do Be-
tlehema. Pogledajmo što se to dogodilo, događaj
koji nam obznani Gospodin.« 16 I pohite te pronađu
Mariju, Josipa i novorođenče gdje leži u jaslama. Iz 1 3
17 Pošto sve pogledaše, ispripovijediše što im bijaše
rečeno o tom djetetu. 18 A svi koji su to čuli divili
se tome što su im pripovijedali pastiri.
19 Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i 2 51
prebiraše ih u svome srcu.
20 Pastiri se zatim vratiše slaveći i hvaleći Boga[j]
za sve što su čuli i vidjeli kako im je bilo rečeno.

Obrezanje i prikazanje u Hramu 1 59+

21 Kad se navršilo *osam dana da bude obrezan,*
nadjenuše mu ime Isus, kako ga je bio prozvao an- 1 31
đeo prije njegova začeća. 22 Kad se zatim po Mojsi- Mt 1 21
jevu Zakonu[k] *navršiše dani njihova čišćenja,* poni- Lev 12 2-4
ješe ga u Jeruzalem da ga prikažu Gospodinu –
23 kao što piše u Zakonu Gospodnjem: *Svako mu-* Izl 13 2;
ško prvorođenče neka se posveti Gospodinu! – 24 I 13 11+

a) Dosl. »milosrdna utroba« – usp. Kol 3,12.
aa) BJ na temelju nekih rukopisa: »nas je pohodilo«.
b) U grčkom stoji *anatolê,* što doslovno znači zvijezdu koja donosi svjetlo, zatim istok, mlado sunce. To je mesijanski naslov (Br 24,17; Mal 3,20; Iz 60,1). Ta zvijezda ujedno je mladica koja klija iz panja Jišajeva (usp. Jr 23,5; 33,15; Zah 3,8; 6,12).
c) U neku ruku refren: 2,40.52; usp. 1,66, a tako i Dj 2,41+; 6,7+.
d) Rimski car, vladao od 30. pr. Kr. do 14. n. Kr.
e) Tako nazvan, jer je nakon njega bilo i drugih. Neki predlažu prijevod: »Taj popis bijaše prije onoga koji je proveden za Kvirinijeva upravljanja Sirijom«, ali je to gramatički teško prihvatljivo. Povijesne su okolnosti nejasne. Većina istraživača smješta Kvirinijev popis u god. 6. n. Kr., ali samo na temelju Flavija, kojega ovdje treba uzimati s velikim oprezom (usp. Dj 5,37+). Najvjerojatnije je da se taj popis, koji se provodio radi raspisivanja poreza, dogodio oko god. 8–6. pr. Kr. kao dio općeg popisa pučanstva u rimskom carstvu te da ga je u Palestini proveo Kvirinije koji je za to dobio posebnu ovlast. Kako je taj čovjek sigurno bio upravitelj Sirije između 4. i 1. god. pr. Kr., Lukina će zabilježba biti približno točna. Isus se svakako rodio prije smrti Heroda, koji je umro god. 4. pr. Kr. Vjerojatno između god. 8. i 6. Dionizije Mali pri izračunavanju »kršćanske ere« u VI. sr. nije imao točnih podataka. Vidi 3,1+.
f) »Prvorođenac« u biblijskom grčkom ne uključuje nužno kasniju djecu, nego ističe dostojanstvo i prava prvorođenoga.
g) BJ ima: »prostoriji«. Prije nego o gostinjcu, za što postoji grčka riječ *pandocheion,* upotrebljena u 10,34, bit će ovdje riječ o prostoriji *(katalyma)* u kojoj je boravila Josipova obitelj (usp. 1 Sam 1,18; 9,22; Lk 22,11p). Ako mu je Betlehem bio mjesto stalnog boravka, jasnije je zašto se onamo vratio na popis, a tako i zašto onamo dovodi mladu suprugu koja je trudna. Jasle ili životinjsko korito bile su vjerojatno neka udubina u zidu siromašne prostorije, a ona je bila tako zauzeta da se za novorođenče nije našlo bolje mjesto. Pobožna legenda smjestila je uz te jasle dvije životinje. Usp. Hab 3,2+; Iz 1,3.
h) Prema tome, to je očekivani Mesija. On će biti »Gospodin«, a taj naziv SZ ljubomorno pridržava za Boga. Počinje novo doba. Usp. 1,43+.
i) Nekadašnji prijevod: »Mir ljudima dobre volje« temelji se na Vg, ali ne prenosi uobičajeni smisao grčke riječi koja je ovdje upotrebljena. Druga var. manje sigurna: »Mir na zemlji i ljudima Božja naklonost!«
j) Tema draga Luki: 1,64; 2,28.38; 5,25–26; 7,16; 13,13; 17,15.18; 18,43; 19,37; 23,47; 24,53; usp. Dj 2,47+.
k) Čišćenju se imala podvrći samo majka, ali je dijete trebalo biti otkupljeno. Luka brižljivo napominje da su Isusovi roditelji obdržavali sve odredbe Zakona, kao i Ivanovi. Prikazanje djeteta u svetištu nije bilo propisano, ali je bilo moguće (usp. Br 18,15) i pobožni su ljudi smatrali to prikladnim (usp. 1 Sam 1,24–28). Luka usredotočuje svoj izvještaj na ovaj prvi Isusov bogoštovni čin u Svetom gradu, kojemu pripisuje veliku važnost kao mjestu vazmenog događaja i polazištu kršćanskog poslanja. Usp. 2,38+; Dj 1,4+.

da prinesu žrtvu kako je rečeno u Zakonu Gospod-
Lev 5 7; 12 8 njem: *dvije grlice ili dva golubića*[a].

Šimunovo proroštvo

25 Živio tada u Jeruzalemu čovjek po imenu Ši-
mun. Taj čovjek, pravedan i bogobojazan, iščeki-
Iz 40 1+ vaše Utjehu Izraelovu i Duh Sveti bijaše na njemu.
Iz 42 1 26 Objavio mu Duh Sveti da neće vidjeti smrti dok
Izl 30 22+ ne vidi Pomazanika Gospodnjega[b]. 27 Ponukan od
Duha, dođe u Hram. I kad roditelji uniješe dijete
Isusa da obave što o njemu propisuje Zakon,
2 20+ 28 primi ga on u naručje, blagoslovi Boga i reče[c]:
29 »Sad otpuštaš slugu svojega, Gospodaru,
po riječi svojoj, u miru!
Iz 52 10; 46 13 30 *Ta vidješe oči moje*
spasenje tvoje,
31 koje si pripravio
pred licem svih naroda:
Iz 42 6; 49 6 32 *svjetlost* na prosvjetljenje *narodâ,*
Iv 8 12+ *slavu* puka svoga izraelskoga.«
33 Otac njegov i majka divili se što se to o njemu
govori. 34 Šimun ih blagoslovi i reče Mariji, majci
7 23; 12 51-53 njegovoj: »Ovaj je evo postavljen na propast i uz-
Jr 15 10 dignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan[d] –
Iv 19 25-27 35 a i tebi će samoj mač probosti dušu – da se razot-
Iv 3 19; 9 39 kriju namisli mnogih srdaca[e]!«

Anino proroštvo

36 A bijaše neka proročica[f] Ana, kći Penuelova,
iz plemena Ašerova, žena veoma odmakla u godi-
nama. Nakon djevojaštva živjela je s mužem sedam
Jdt 8 4-5 godina, 37 a sama kao udovica do osamdeset i četv-
1 Tim 5 5 rte. Nije napuštala Hrama, nego je postovima i mo-
litvama danju i noću služila Bogu. 38 Upravo u taj
čas nadođe. Hvalila je Boga i svima koji iščekivahu 2 20+
otkupljenje Jeruzalema[g] pripovijedala o djetetu.

Isusov skroviti život

39 Kad obaviše sve po Zakonu Gospodnjem, vra-
tiše se u Galileju, u svoj grad Nazaret. 40 A dijete je Mt 2 23
raslo, jačalo i napunjalo se mudrosti i milost je Bo- 1 80+
žja bila na njemu.

Isus među učiteljima

41 Njegovi su roditelji svake godine o blagdanu
Pashe išli u Jeruzalem. 42 Kad mu bijaše dvanaest Pnz 16 16
godina, uziđoše po običaju blagdanskom. 43 Kad su Izl 12 1+
minuli ti dani, vraćahu se oni, a dječak Isus osta u
Jeruzalemu, a da nisu znali njegovi roditelji. 44 U-
vjereni da je među suputnicima, odoše dan hoda,
a onda ga stanu tražiti među rodbinom i znancima.
45 I kad ga ne nađu, vrate se u Jeruzalem tražeći ga.
46 Nakon tri dana[h] nađoše ga u Hramu gdje sjedi
posred učiteljâ, sluša ih i pita. 47 Svi koji ga slušahu
bijahu zaneseni razumnošću i odgovorima njego- 4 22
vim. 48 Kad ga ugledaše, zapanjiše se, a majka mu Iv 7 15, 46
njegova reče: »Sinko, zašto si nam to učinio? Gle,
otac tvoj i ja žalosni smo te tražili.« 49 A on im reče:
»Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u
onome što je Oca mojega[i]?« 50 Oni ne razumješe ri-
ječi koju im reče.

Isus u Nazaretu

51 I siđe s njima, dođe u Nazaret i bijaše im poslu-
šan. A majka je njegova brižno čuvala sve ove us- 2 19
pomene u svom srcu. 52 A Isus *napredovaše u mu-* 1 80+
drosti, dobi i milosti *kod Boga i ljudi.* 1 Sam 2 26; Izr 3 4

a) To je bila žrtva siromašnih.
b) BJ dosl.: »Krista Gospodnjega«. Pomazanik (*Kristos*) je onaj kojega je Gospodin pomazao (usp. Izl 30,22+), to jest posvetio za spasenjsku zadaću. Takav pomazanik bio je Izraelov kralj, knez kojeg je Jahve odabrao. U najboljem smislu takav je pomazanik Mesija, koji će uspostaviti Božje kraljevstvo.
c) Za razliku od Marijina i Zaharijina hvalospjeva, Luka je, čini se, sam sastavio ovaj hvalospjev, posebno pomoću tekstova Izaije. Prvi trostih odnosi se na Šimuna i njegovu skoru smrt, a drugi prikazuje sveopće spasenje koje donosi Mesija Isus: prosvjetljenje poganskog svijeta, koje je pošlo od izabranog naroda pa je njemu na slavu.
d) Isus će donositi svjetlo poganskom svijetu, ali će mu se zbog toga njegova poslanja protiviti i proganjat će ga njegov vlastiti narod. Usp. Mt 2,1+.
e) Marija će kao prava Kći sionska u svom životu odražavati žalosnu sudbinu svoga naroda. Zajedno sa svojim Sinom bit će središte protivljenja, jer će se srca morati očitovati za ili protiv Isusa. Simbol mača po nekima je nadahnut na Ez 14,17, a po drugima na Zah 12,10.
f) Žena Bogu posvećena i tumačiteljica njegove volje. Usp. Izl 15,20; Suci 4,4; 2 Kr 22,14.
g) Grč. dosl. BJ: »Oslobođenje Jeruzalema«. Mesijansko oslobođenje izabranog naroda (1,68; 24,21) ticalo se prvenstveno njegova glavnoga grada (usp. Iz 40,2; 52,9, a tako i 2 Sam 5,9+). Za Luku je Jeruzalem unaprijed određeno središte spasenjskog djelovanja: 9,31.51.53; 13,22.23; 17,11; 18,31; 19,11; 24,47–49.52; Dj 1,8+.
h) Isusa »nakon tri dana« nalaze »u onom što je Oca njegova«. Sve te naznake predoznačuju vazmeni događaj.
i) To znači u njegovu Domu (Hramu) ili na njegovu djelu. U svakom slučaju Isus pred Josipom (usp. r. 48) tvrdi da mu je Bog Otac (usp. 10,22; 22,29; Iv 20,17) te naglašava da su mu odnosi s Njime važniji od odnosa prema njegovoj ljudskoj obitelji (usp. Iv 2,4). To je prvo očitovanje Isusove svijesti da je »Sin« (usp. Mt 4,3+).

II. Priprava Isusova djelovanja

||Mt 3 1-12 ||Mk 1 1-8 **Propovijedanje Ivana Krstitelja**

3 Petnaeste godine vladanja cara Tiberija[a], dok
je upravitelj Judeje bio Poncije Pilat[b], tetrarh
Galileje Herod[c], a njegov brat Filip[d] tetrarh Itureje
i zemlje trahonitidske, i Lizanije[e] tetrarh Abilene,
Jr 1 2 2za velikog svećenika Ane i Kajfe[f], dođe riječ Božja
Hoš 1 1 Ivanu, sinu Zaharijinu, u pustinji. 3On obiđe svu
Lk 1 80 okolicu jordansku propovijedajući obraćeničko
Mt 3 2+ krštenje na otpuštenje grijeha 4kao što je pisano u
Knjizi besjeda Izaije proroka:

Iz 40 3-5 = Iv 1 23 *Glas viče u pustinji:*
Pripravite put Gospodinu,
poravnite mu staze!
5Svaka dolina neka se ispuni,
svaka gora i brežuljak neka se slegne!
Što je krivudavo, neka se izravna,
a hrapavi putovi neka se izglade!
6I svako će tijelo vidjeti spasenje Božje[g].

7Govoraše dakle mnoštvu koje je dolazilo da se
krsti: »Leglo gujinje! Tko vas samo upozori da bje-
žite od skore srdžbe? 8Donosite dakle plodove do-
stojne obraćenja. I nemojte početi u sebi govoriti:
'Imamo oca Abrahama!' Jer, kažem vam: Bog iz
ovog kamenja može podići djecu Abrahamovu.
9Već je sjekira položena na korijen stablima: svako
dakle stablo koje ne donosi dobra roda siječe se i
u oganj baca.«
10[h]Pitalo ga mnoštvo: »Što nam je dakle činiti?« Dj 2 37
11On im odgovaraše: »Tko ima dvije haljine, neka 12 33+
podijeli s onim koji nema. U koga ima hrane, neka Iz 58 7
učini isto tako.« 12Dođoše krstiti se i carinici pa ga Mt 5 46+
pitahu: »Učitelju, što nam je činiti?« 13Reče im:
»Ne utjerujte više nego što vam je određeno.« 14Pi-
tahu ga i vojnici: »A nama, što je nama činiti?« I
reče im: »Nikome ne činite nasilja, nikoga krivo
ne prijavljujte i budite zadovoljni svojom plaćom.«
15Narod bijaše u iščekivanju i svi se u srcu pitahu Iv 1 19-[illegible]
o Ivanu nije li on možda Krist. 16Zato im Ivan 3 28
svima reče: »Ja vas, istina, vodom krstim. Ali do- Dj 13 25
lazi jači od mene. Ja nisam dostojan odriješiti mu Iv 1 26, [illegible]
remenje na obući. On će vas krstiti Duhom Svetim
i ognjem. 17U ruci mu vijača da pročisti gumno
svoje i sabere žito u žitnicu svoju, a pljevu će spaliti
ognjem neugasivim.« 18I mnogim je drugim pobu-
dama Ivan narodu navješćivao evanđelje.
19A Heroda je tetrarha Ivan prekorio zbog Hero-
dijade, žene njegova brata i zbog svih njegovih zlo-
djela. 20Svemu tome nadoda Herod još i ovo: za- Mt 14 1-12
tvori Ivana u tamnicu. Mk 6 17-[illegible]

a) Kao i u 1,5 i 2,1–3 Luka utkiva povijest spasenja u profanu povijest. August se spominje u 2,1. Njega je naslijedio Tiberije 19. kolovoza god. 14. posl. Kr. Prema tome, petnaesta Tiberijeva godina teče od 19. kolovoza god. 28. do 19. kolovoza god. 29., a po sirskom načinu računanja vladarevih godina od rujna-listopada god. 27. do rujna-listopada god. 28. Tada su Isusu bile barem trideset tri godine, a možda trideset pet ili trideset šest. Napomena je u r. 23 približna te vjerojatno samo naglašava da je Isus imao godine propisane za vršenje javnog poslanja. Kad je Dionizije Mali u VI. st. izračunavao početak »kršćanske ere«, uzeo je pre doslovno brojku trideset: Isusovih 29 godina oduzeo je od godine 782. (osnutak Rima) jer je to bila 15. godina Tiberijeva, i dobio je da je god. 753. početak naše ere.
b) Upravitelj Judeje (Idumeje i Samarije) od 26. do 36. n. Kr.
c) Herod Antipa, sin Heroda Velikog i Maltake, tetrarh Galileje (i Pereje) od 4. god. pr. Kr. do 39. god. n. Kr.
d) Sin Heroda Velikog i Kleopatre, tetrarh od 4. god. pr. Kr. do 34. god. n. Kr.
e) Poznat po dva natpisa. Abilena je bila u Antilibanonu.
f) Tada je veliki svećenik bio Josip zvani Kajfa, koji je vršio službu velikog svećenika od 18. do 36. god. posl. Kr. te igrao presudnu ulogu u uroti protiv Isusa. Usp. Mt 26,3; Iv 11,49; 18,14. Njegov tast Ana, koji je bio veliki svećenik od oko 6. do 15. god. posl. Kr., pridružen mu je, čak se navodi prije njega (usp. Dj 4,6 i Iv 18,13.24), jer je bio toliko utjecajan da je zapravo bio veliki svećenik.
g) U Luke je navod iz Izaije duži nego u Mt i Mk. Lk ide sve do mjesta gdje je naviješteno sveopće spasenje.
h) Rr. 10–14 nalaze se samo u Lk te naglašavaju pozitivnu i humanu stranu Ivanove poruke. Nijedno zanimanje ne isključuje spasenje, ali je u svima potrebno provoditi pravdu i ljubav.
i) Luka zaokružuje Ivanovo djelovanje prije nego prijeđe na Isusa. Usp. 1,56+. Kasnije će samo kratko podsjetiti na Pretečinu smrt (9,7–9).

‖Mt 3 13-17 ‖Mk 1 9-11 **Isusovo krštenje**

21Kad se krstio sav narod, krstio se i Isus. I dok
Iv 1 32-34 se molio[a], rastvori se nebo, 22siđe na nj Duh Sveti
u tjelesnom obličju, poput goluba, a glas se s neba
Ps 2 7 zaori: *»Ti si Sin moj*[b]*, Ljubljeni! U tebi mi sva mi-
lina!«*

‖Mt 1 1-17 **Zakonsko porijeklo Isusovo**[c]

23Kad je Isus nastupio, bilo mu je oko trideset
godina.
Bijaše – kako se smatralo – sin Josipov, Elijev,
24Matatov, Levijev, Malkijev, Janajev, Josipov.
25Matatijin, Amosov, Naumov, Heslijev, Nagajev,
26Mahatov, Matatijin, Šimijev, Josehov, Jodin,
27Johananov, Resin, Zerubabelov, Šealtielov,
Nerijev, 28Malkijev, Adijev, Kosamov, Elmada-
mov, Erov, 29Jošuin, Eliezerov, Jorimov, Matatov,
Levijev, 30Šimunov, Judin, Josipov, Jonamov, Eli-
jakimov, 31Melejin, Menin, Matatin, Natanov, Da-
vidov,
32Jišajev, Obedov, Boazov, Salin, Nahšonov, 33A-
minadabov, Adminov, Arnijev, Hesronov, Pere-
sov, Judin, 34Jakovljev, Izakov, Abrahamov,
Terahov, Nahorov, 35Serugov, Reuov, Pelegov,
Eberov, Šelahov, 36Kenanov, Arpakšadov, Šemov,
Noin, Lamekov, 37Metušalahov, Henokov, Jere-
dov, Mahalalelov, Kenanov, 38Enošev, Šetov, Ada-
mov, Božji.

Kušnja u pustinji[d] ‖Mt 4 1-11 ‖Mk 1 12-13

4 Isus se, pun Duha Svetoga[e], vratio s Jordana
i Duh ga četrdeset dana vodio pustinjom,
2gdje ga je iskušavao đavao. Tih dana nije ništa jeo,
te kad oni istekoše, ogladnje. 3A đavao mu reče:
»Ako si Sin Božji, reci ovom kamenu da postane
kruhom.« 4Isus mu odgovori: »Pisano je: *Ne živi* Pnz 8 3
čovjek samo o kruhu.«
5I povede ga đavao na visoko, pokaza mu odjed-
nom sva kraljevstva zemlje 6i reče mu: »Tebi ću
dati svu ovu vlast i slavu njihovu jer meni je dana Otk 13 2, 4
i komu hoću, dajem je[f]. 7Ako se dakle pokloniš Jr 27 5
preda mnom, sve je tvoje.« 8Isus mu odgovori: »Pi-
sano je:

Klanjaj se Gospodinu, Bogu svomu, Pnz 6 13
i njemu jedinomu *služi!«*

9Povede ga u Jeruzalem i postavi na vrh Hrama
i reče mu: »Ako si Sin Božji, baci se odavde dolje!
10Ta pisano je:

Anđelima će svojim zapovjediti za tebe Ps 91 11-12
da te čuvaju.
11I: *Na rukama će te nositi*
da se gdje nogom ne spotakneš o kamen.«

12Odgovori mu Isus: »Rečeno je:

Ne iskušavaj Gospodina, Boga svojega!« Pnz 6 16

13Pošto iscrpi sve kušnje, đavao se udalji od njega 22 3, 53
do druge prilike. Iv 13 2, 27

a) Lk rado govori o Isusovoj molitvi (5,16; 6,12; 9,18.28–29; 11,1; 22,41). Usp. Mt 14,23+.
b) BJ usvaja var.: »Ti si Sin moj. Danas te rodih!«, a var. koju usvaja naš prijevod smatra usklađenjem s Mt i Mk. U tom slučaju Lukina var. podsjeća ne na Iz 42, kako to čine Mt i Mk, nego na Ps 2,7: ne prepoznaje u Isusu »Slugu patnika«, nego ga predstavlja kao Mesiju-Kralja, koji je u krštenju ustoličen da uspostavlja Božje kraljevstvo na svijetu.
c) Lukino rodoslovlje ide ne samo do Abrahama nego sve do Adama. Time dobiva univerzalnije obilježje od Mt. Isus potječe od Adama te poput njega nema zemaljskog oca (1,35) pa je tako početak novoga ljudskog roda. Luka je Pavlov učenik pa možda misli na Novog Adama (usp. Rim 5,12+). Za odnos s Mt rodoslovljem usp. Mt 1,1+.
d) Luka u svom izvještaju povezuje podatke Mk (četrdeset dana kušnje) i Mt (tri kušnje pri kraju posta od četrdeset dana). Mijenja Mt red tako da završava Jeruzalemom (usp. Lk 2,38+). Za smisao ove kušnje usp. Mt 4,1+.
e) Posebno zanimanje Lk za Duha Svetoga očituje se ne samo u prva dva poglavlja (1,15.35.41.67.80; 2,25.26.27) nego i drugdje u njegovu Evanđelju, gdje ga spominje češće od ostalih sinoptika (4,1.14.18; 10,21; 11,13). O Duhu govori također vrlo često u Djelima (1,8+; usp. Mt 4,1+).
f) Sotona je, unoseći u svijet grijeh i smrt kao posljedicu grijeha (Mudr 2,24+; Rim 5,12), podložio čovjeka svojoj tiraniji (Mt 8,29+; Gal 4,3+; Kol 2,8+) te je postao knez ovoga svijeta (Iv 12,31+), na svijet je protegnuo vlast koju je došao Isus dokinuti »otkupljenjem« (Mt 20,28+; Rim 3,24+; 6,15+; Kol 1,13–14; 2,15+). V. još Ef 2,1–6; 6,12+; Iv 3,35+; 1 Iv 2,14; Otk 13,1–18; 19,19–21.

III. Isusovo djelovanje u Galileji

||Mt 4 12-17. 23 ||Mk 1 14-15. 39

Isus se vraća u Galileju

Mt 3 16+ [14]A Isus se u snazi Duha vrati u Galileju te glas
= Lk 4 44 o njemu puče po svoj okolici[a]. [15]I slavljen od sviju[b],
naučavaše po njihovim sinagogama.

||Mt 13 53-58 ||Mk 6 1-6 Lk 2 39. 51

Odbačen u Nazaretu[c]

[16]I dođe u Nazaret[d], gdje bijaše othranjen. I uđe
po svom običaju na dan subotni u sinagogu te us-
tane čitati[e]. [17]Pruže mu Knjigu proroka Izaije. On
razvije knjigu i nađe mjesto gdje stoji napisano:

Iz 61 1-2 *[18]Duh Gospodnji na meni je*
Mt 3 16+ *jer me pomaza!*
On me posla
Sef 2 3+ *blagovjesnikom biti siromasima[f],*
proglasiti sužnjima oslobođenje,
vid slijepima,
na slobodu pustiti potlačene,
[19]proglasiti godinu milosti Gospodnje.

[20]Tada savi knjigu, vrati je poslužitelju i sjede.
Dj 6 15 Oči sviju u sinagogi bijahu uprte u njega. [21]On im
progovori: »Danas se ispunilo ovo Pismo što vam
još odzvanja u ušima.« [22]I svi su mu povlađivali i
2 47; 4 15+ divili se milini riječi koje su tekle iz njegovih usta.
Iv 7 46 Govorahu: »Nije li ovo sin Josipov?«
[23]A on im reče: »Zacijelo ćete mi reći onu pri-
spodobu: Liječniče, izliječi sam sebe! Što smo čuli
da se dogodilo u Kafarnaumu[g], učini i ovdje, u
svom zavičaju.« [24]I nastavi: »Zaista, kažem vam,
Iv 4 44 nijedan prorok nije dobro došao u svom zavičaju.
[25]Uistinu, kažem vam, mnogo bijaše udovica u Iz-
1 Kr 17 1; 18 1 Jak 5 17 raelu u dane Ilijine kad se na tri godine i šest mje-
seci zatvorilo nebo pa zavladala velika glad po svoj
zemlji. [26]I ni k jednoj od njih nije bio poslan Ilija
doli k ženi udovici u Sarfati sidonskoj. [27]I mnogo 1 Kr 17 9
bijaše gubavaca u Izraelu za proroka Elizeja. I nije-
dan se od njih ne očisti doli Naaman Sirac.« 2 Kr 5 14
[28]Čuvši to, svi se u sinagogi napune gnjevom,
[29]ustanu, izbace ga iz grada i odvedu na rub brijega Dj 7 57s
na kojem je sagrađen njihov grad da ga strmoglave.
[30]No on prođe između njih i ode. Iv 8 59

Naučava u Kafarnaumu i liječi opsjednutoga ||Mk 1 21-2…

[31]I siđe u Kafarnaum, grad galilejski. I poučavaše
ih subotom [32]te bijahu zaneseni njegovim naukom ||Mt 7 28-2…
jer silna bijaše riječ njegova.
[33]A zatekao se u sinagogi čovjek s duhom neči- Mt 8 29+
stoga đavla. On povika u sav glas: [34]»Hej, što ti Mt 2 23+
imaš s nama, Isuse Nazarećanine? Došao si da nas
uništiš! Znam ja tko si ti: Svetac Božji.« [35]Isus mu Mk 1 24+
zaprijeti: »Umukni i iziđi iz njega!« Nato đavao čo- Iv 6 69
vjeka obori u sredinu te iziđe iz njega ne naudiv Dj 3 14+
mu ništa. [36]I nasta opće zaprepaštenje te se među 1 12+
sobom razgovarahu: »Kakve li riječi! S vlašću i sna- Mt 8 29+
gom zapovijeda nečistim dusima te izlaze!« [37]I glas 4 14+
se o njemu širio po svim okolnim mjestima.

Ozdravljenje Šimunove punice i drugih bolesnika ||Mt 8 14-1… ||Mk 1 29-…

[38]Ustavši iz sinagoge, uđe u kuću Šimunovu. A
Šimunovu je punicu mučila velika ognjica. I zamole
ga za nju. [39]On se nadvi nad nju, zaprijeti ognjici i
ona je pusti. I odmah ustade i posluživaše im.
[40]O zalazu sunca svi koji su imali bolesnike od ||Mt 8 16-…
raznih bolesti dovedoše ih k njemu. A on bi na ||Mk 1 32-…

a) Lukin refren: 4,37; 5,15; 7,17; usp. slične refrene u Dj 2,41+; 6,7; Lk 1,80+.
b) Mnoštvo se Isusu divi i slavi ga – još jedna tema draga Luki: 4,22; 8,25; 9,43; 11,27; 13,17; 19,48; povezana je s prethodnim refrenom (4,14+), s temom o slavljenju Boga (2,20+) i s religioznim strahom (1,12+).
c) Ovaj izvještaj začuđuje neprotumačivim obratom mnoštva: od divljenja (r. 22a) prelazi u suprotstavljanje (rr. 22b, 28sl). Ta je neobičnost bez sumnje posljedica literarnog razvoja. U prvom izvještaju bila je riječ o uspješnom pohodu nazaretskoj sinagogi na početku javnoga djelovanja (usp. Mk 1,21sl govori o Kafarnaumu; Mt 4,13 upotrebljava oblik Nazara kao i Lk 4,16). Zatim je taj izvještaj ponovljen, obrađen i utkan u kasniji Isusov život (Mt 13,53–58; Mk 6,1–6) da se pokaže nerazumijevanje i odbacivanje što je nastupilo nakon početne naklonosti Nazarećana. Luka je od tog složenog teksta načinio veličanstvenu zgodu te ju je zadržao na početku Isusova javnog djelovanja kao početni prizor u kojem simbolskom kratkoćom prikazuje Isusovu milosnu zadaću i suprotstavljanje njegova naroda.
d) BJ prihvaća oblik Nazara, koji neki rkpp. imaju i u Mt 4,13.
e) Svakom odraslom Židovu bilo je dopušteno, uz pristanak nadstojnika sinagoge, javno čitati sveti tekst.
f) Dod. »ozdravljati one koji su slomljena srca«. Usp. LXX.
g) O tim će čudima Lk izvijestiti tek iza Isusova pohoda Nazaretu, r. 33 i dalje. V. bilj. uz 4,16.

13 13 svakoga od njih stavljao ruke i ozdravljao ih. [41]A iz
1 Tim 4 14+ mnogih su izlazili i zlodusi vičući: »Ti si Sin Božji!«
Mt 8 29+ On im se prijetio i nije im dao govoriti jer su znali
Mt 4 3+ da je on Krist.
Mk 1 34+

‖Mk 1 35-39 Ostavlja Kafarnaum i prolazi Judejom

[42]Kad osvanu dan, iziđe i pođe na samotno mje-
sto. I mnoštvo ga tražilo. Dođoše k njemu i zadrža-
vahu ga da ne ode od njih. [43]A on im reče: »I dru-
gim gradovima treba da navješćujem evanđelje o
Mk 1 38+ kraljevstvu Božjem. Jer za to sam poslan.« [44]I nau-
čavaše po sinagogama judejskim[a].

‖Mt 4 18-22 ‖Mk 1 16-20 Prva četiri učenika[b]

5 Dok se jednom oko njega gurao narod da
Mk 4 1 čuje riječ Božju, stajaše on pokraj Genezaret-
Mk 1 16, 19 skog jezera. [2]Spazi dvije lađe gdje stoje uz obalu;
Mk 4 1-2 ribari bili izašli iz njih i ispirali mreže. [3]Uđe u jednu
od tih lađa; bila je Šimunova pa zamoli Šimuna da
malo otisne od kraja. Sjedne te iz lađe poučavaše
mnoštvo.
Iv 21 1-6 [4]Kada dovrši pouku, reče Šimunu: »Izvezi na pu-
činu i bacite mreže za lov.« [5]Odgovori Šimun: »U-
čitelju, svu smo se noć trudili i ništa ne ulovismo,
Mt 8 10+ ali na tvoju riječ bacit ću mreže.« [6]Učiniše tako te
Mt 8 3+ uhvatiše veoma mnogo riba; mreže im se gotovo
razdirale. [7]Mahnuše drugovima na drugoj lađi da
im dođu pomoći. Oni dođoše i napuniše obje lađe,
umalo im ne potonuše.
[8]Vidjevši to, Šimun Petar[c] pade do nogu Isusovih
Izl 33 20+ govoreći: »Idi od mene! Grešan sam čovjek, Go-
Lk 1 12+ spodine!« [9]Zbog lovine riba što ih uloviše bijaše se
zapanjio on i svi koji bijahu s njime, [10]a tako i Ja-
Mk 1 17, 20 kov i Ivan, Zebedejevi sinovi, drugovi Šimunovi[d].
Iv 21 15-17, 19 Isus reče Šimunu: »Ne boj se! Odsada ćeš loviti
ljude!« [11]Oni izvukoše lađe na kopno, ostaviše sve 12 33+
i pođoše za njim.

Ozdravljenje gubavca ‖Mt 8 1-4 ‖Mk 1 40-45

[12]I dok bijaše u jednom gradu, gle čovjeka puna
gube! Ugledavši Isusa, padne ničice i zamoli ga:
»Gospodine, ako hoćeš, možeš me očistiti.« [13]Isus
pruži ruku i dotakne ga se govoreći: »Hoću, očisti
se!« I odmah nesta gube s njega. [14]I zapovjedi mu:
»Nikome ni riječi, nego otiđi, *pokaži se svećeniku* Mk 1 34+
i prinesi za svoje očišćenje kako propisa Mojsije, Lev 14 1-32
njima za svjedočanstvo.«
[15]Glas se o njemu sve više širio i silan svijet 4 14+
grnuo k njemu da ga sluša i da ozdravi od svojih
bolesti. [16]A on se sklanjao na samotna mjesta da 3 21+
moli.

Ozdravljenje uzetoga ‖Mt 9 1-8 ‖Mk 2 1-12

[17]I jednog je dana on naučavao. A sjeđahu ondje
farizeji i učitelji Zakona koji bijahu došli iz svih
galilejskih i judejskih sela i Jeruzalema. A sila ga
je Gospodnja[e] nukala da liječi.
[18]I gle, ljudi donijeſe na nosiljci čovjeka koji bi-
jaše uzet. Tražili su da ga unesu i stave preda nj.
[19]Budući da zbog mnoštva nisu našli kuda bi ga uni-
jeli, popnu se na krov te ga između crepova[f] s no-
siljkom spuste u sredinu pred Isusa. [20]Vidjevši nji-
hovu vjeru reče on: »Čovječe, otpušteni su ti grije- Mt 8 10+
si!« [21]Pismoznanci i farizeji počeše mudrovati: »Tko Mt 2 4+; 3 7+
je ovaj što huli? Tko može grijehe otpuštati doli
Bog jedini?« [22]Proniknuvši njihovo mudrovanje,
upita ih Isus: »Što mudrujete u sebi? [23]Što je lakše?
Reći: 'Otpušteni su ti grijesi' ili reći: 'Ustani i ho-
di?' [24]Ali da znate: Vlastan je Sin Čovječji na zemlji
otpuštati grijehe!« I reče uzetomu: »Tebi zapovije-

a) Mk ima »galilejskim«. Lk uzima »Judeju« u vrlo širokom smislu: sva izraelska zemlja. Tako i u 7,17; 23,5(?); Dj 10,37; 28,21.
b) Lk je u ovom izvještaju spojio troje: 1. opis okolnosti (rr. 1–3), što podsjeća na Mk 4,1–2 i 1,16.19; 2. zgodu o čudotvornom ribolovu (rr. 4–10a), koja sliči na zgodu u Iv 21,4–11; 3. poziv upućen Šimunu (rr. 10b–11), preuzet iz Mk 1,17.20. Poziv prvih učenika donosi Lk nakon razdoblja poučavanja i čuda: htio je učiniti vjerojatnijim njihov spremni odaziv.
c) Isus će ustvari Šimuna tek kasnije nazvati Petar (6,14). Ovo je prema tome literarna anticipacija ivanovski obilježena (kao i čudesni ribolov?), jer naziv »Šimun Petar« (osim u Lk ovdje i Mt 16,16) dolazi samo u Iv: 17 puta (1,40; 6,8.68 i dr.; 21,2.3.7.11).
d) »Drugovi« iz r. 7. Andrija nije spomenut zato što je u Šimunovoj lađi (vidi množinu rr. 5,6 i 7); Šimun zaokuplja svu Lukinu pozornost.
e) To jest Božja. Usp. Dj 2,22; 10,38.
f) U Mk 2,4 krov je palestinske kuće ravan, ali u Luke je takav kakav su imale grčko-rimske kuće.

dam: ustani, uzmi nosiljku i idi kući!« [25]I on odmah
usta pred njima, uze na čemu ležaše i ode kući sla-
veći Boga.
2 20+ [26]A sve obuze zanos te su slavili Boga i puni
1 12+ straha govorili: »Danas vidjesmo nešto neviđeno!«

‖Mt 9 9 ‖Mk 2 13-14 Poziv Livija

[27]Nakon toga iziđe i ugleda carinika imenom Le-
vija gdje sjedi u carinarnici. I reče mu: »Pođi za
12 33+ mnom!« [28]On sve ostavi, usta i pođe za njim.
‖Mt 9 10-12 [29]I Levi mu u svojoj kući priredi veliku gozbu. A
‖Mk 2 15-17 s njime bijaše za stolom veliko mnoštvo carinika i
Mt 5 46+ drugih. [30]Farizeji i pismoznanci njihovi negodovahu
Mt 3 7+; 2 4+ i govorahu njegovim učenicima: »Zašto s carini-
Mt 9 10+ cima i grešnicima jedete i pijete?« [31]Isus im odgo-
vori: »Ne treba zdravima liječnika, nego bolesni-
ma. [32]Nisam došao zvati pravedne, nego grešnike
na obraćenje.«

‖Mt 9 14-17 ‖Mk 2 18-22 Rasprava o postu

[33]A oni mu rekoše: »Učenici Ivanovi, a tako i
farizejski, počesto poste i obavljaju molitve, tvoji
pak jedu i piju.« [34]Reče im Isus: »Ne možete sva-
tove prisiliti da poste dok je zaručnik s njima.
[35]Doći će već dani: kad im se ugrabi zaručnik, tada
će postiti, u one dane!«
[36]A kazivao im je i prispodobu: »Nitko neće ot-
parati krpe s novog odijela da je stavi na staro odi-
jelo. Inače će i novo rasparati, a starom neće pri-
stajati krpa s novoga.«
[37]»I nitko ne ulijeva novo vino u stare mješine.
Inače će novo vino proderati mješine pa će se i
ono proliti i mješine će propasti. [38]Nego, novo vino
neka se ulijeva u nove mješine!«
Iv 3 19 [39]»I nitko pijuć staro, ne zaželi novoga. Ta veli se:
Iv 2 10 'Valja staro[a]!'«

Trganje klasja u subotu ‖Mt 12 1-8 ‖Mk 2 23-28

6 Jedne je subote prolazio kroz usjeve. Učenici
su njegovi trgali klasje, trli ga rukama i jeli.
[2]A neki farizeji rekoše: »Zašto činite što subotom
nije dopušteno?« [3]Odgovori im Isus: »Zar niste či-
tali što učini David kad ogladnje on i njegovi pra-
tioci? [4]Kako uđe u Dom Božji, uze, pojede i svojim Izl 25 23+
pratiocima dade prinesene kruhove kojih ne smije
jesti nitko, nego samo svećenici?« [5]I govoraše im:
»Sin Čovječji gospodar je subote[b]!«

Ozdravljenje u subotu ‖Mt 12 9-14 ‖Mk 3 1-6

[6]Druge subote uđe u sinagogu i stane naučavati. Lk 13 10-17
Bio je ondje čovjek kome desnica bijaše usahla. 14 1-6
[7]Pismoznanci i farizeji vrebahu na nj da li subotom
liječi kako bi našli u čemu da ga optuže. [8]A on je
znao njihove namjere pa reče čovjeku s usahlom Iv 1 48+
rukom: »Ustani i stani na sredinu!« On usta i sta-
de. [9]A Isus im reče: »Pitam ja vas: je li subotom
dopušteno činiti dobro ili činiti zlo? Život spasiti ili
upropastiti?« [10]Sve ih ošinu pogledom pa reče čo-
vjeku: »Ispruži ruku!« On učini tako – i ruka mu
zdrava. [11]A oni se, izbezumljeni, počnu dogovarati 11 53+
što da poduzmu protiv Isusa.

Izbor dvanaestorice ‖Mt 10 1-4 ‖Mk 3 13-1

[12]Onih dana iziđe na goru da se pomoli. I pro-
vede noć moleći se Bogu. [13]Kad se razdanilo, dozva 3 21+
k sebi učenike te između njih izabra dvanaestoricu,
koje prozva apostolima: [14]Šimuna, koga prozva Pe- ‖Dj 1 13
trom, i Andriju, brata njegova, i Jakova, i Ivana, i
Filipa, i Bartolomeja, [15]i Mateja, i Tomu, i Jakova
Alfejeva, i Šimuna zvanoga Revnitelj, [16]i Judu Ja-
kovljeva, i Judu Iškariotskoga, koji posta izdajica.

a) Novo vino koje nudi nije po ukusu onih koji su pili staro vino Zakona. Ova se izreka nalazi samo u Lk, Pavlovu učeniku, koji poznaje poteškoće misijskog djelovanja među Židovima, usp. Dj 13,5+.
b) Jedan rkp. dodaje ovdje zanimljivu, iako vjerojatno neautentičnu rečenicu: »Istog dana, vidjevši nekoga kako radi na dan subotnji, reče mu: 'Prijatelju, ako znaš što radiš, blago tebi, ali ako ne znaš, proklet si i kršitelj Zakona.'« Usp. Mk 2,27+.
c) Apostol znači »poslan«. Taj je izraz bio poznat među Grcima i Židovima (*šaliah*) i kršćanstvo ga je preuzelo da označi misionare kao »poslane« (usp. Dj 22,21+), kao svjedoke Krista, njegova života, smrti i uskrsnuća (Dj 1,8+). Među njih spadaju najprije Dvanaestorica (Mk 3,14 – u Dj se samo oni tako zovu), ali i širi krug učenika (usp. Rim 1,1+) koji se spominju na prvome mjestu u popisima karizmatičara (usp. 1 Kor 12,28; Ef 4,11). – Moguće je da su sam *naziv* »apostoli« misionarima dale tek prve kršćanske zajednice, ali je točno da je sam Isus poslao svoje učenike »u misije«, najprije u galilejska sela (9,6), a nakon svoga uskrsnuća u sav svijet (24,47; Dj 1,8; usp. Iv 3,11+; 4,34+).
d) Dosl. izričaj »Juda Jakovljev« može se razumjeti i kao sin i kao brat Jakovljev. Usp. Mt 10,2+.

Mnoštvo hrli za Isusom

||Mt 4 24-25 ||Mk 3 7-12

17 Isus siđe s njima i zaustavi se na ravnu. I silno
mnoštvo njegovih učenika i silno mnoštvo naroda
iz cijele Judeje i Jeruzalema, iz primorja tirskog i
sidonskog 18 nagrnuše da ga slušaju i da ozdrave od
svojih bolesti. I ozdravljali su oni koje su mučili
5 17; 8 46 nečisti dusi. 19 Sve je to mnoštvo tražilo da ga se
Mk 5 30+ dotakne jer je snaga izlazila iz njega i sve ozdravlja-
la.

Nastupna besjeda[a]

Iz 65 13-14

||Mt 5 1 20 On podigne oči prema učenicima i govoraše:
||Mt 5 3 »Blago[b] vama, siromasi:
vaše je kraljevstvo Božje!
||Mt 5 6 21 Blago vama koji sada gladujete:
vi ćete se nasititi!
||Mt 5 5 Blago vama koji sada plačete:
vi ćete se smijati!
||Mt 5 11-12 22 Blago vama kad vas zamrze ljudi
i kad vas izopće i pogrde
te izbace ime vaše kao zločinačko
zbog Sina Čovječjega!
23 Radujte se u dan onaj i poskakujte:
evo, plaća vaša velika je na nebu.
Ta jednako su činili prorocima
oci njihovi!«
Iz 5 8-25 Hab 2 6s 24 »Ali jao vama, bogataši:
imate svoju utjehu!
25 Jao vama koji ste sada siti:
gladovat ćete!
Jao vama koji se sada smijete:
jadikovat ćete i plakati!
26 Jao vama kad vas svi budu hvalili!
Ta tako su činili lažnim prorocima
oci njihovi.«

Ljubav prema neprijateljima

27 »Nego, velim vama koji slušate:
||Mt 5 44 Ljubite svoje neprijatelje,
dobro činite svojim mrziteljima,
28 blagoslivljajte one koji vas proklinju,
molite za one koji vas zlostavljaju.«

29 »Onomu tko te udari po jednom obrazu pruži i ||Mt 5 39-40
drugi, i onomu tko ti otima gornju haljinu ne krati ||Mt 5 42
ni donje. 30 Svakomu tko od tebe ište daji, a od Lk 12 33+
onoga tko tvoje otima ne potražuj.«
31 »I kako želite da ljudi vama čine, tako činite i ||Mt 7 12; Tob 4 15
vi njima.« ||Mt 5 46
32 »Ako ljubite one koji vas ljube, kakvo li vam
uzdarje? Ta i grešnici ljube ljubitelje svoje. 33 Jed-
nako tako, ako dobro činite svojim dobročinitelji- 14 12-14
ma, kakvo li vam uzdarje? I grešnici to isto čine.
34 Ako pozajmljujete samo onima od kojih se nadate
dobiti, kakvo li vam uzdarje? I grešnici grešnicima
pozajmljuju da im se jednako vrati.«
35 »Nego, ljubite neprijatelje svoje. Činite dobro i
pozajmljujte ne nadajuć se odatle ničemu[c]. I bit će
vam plaća velika, i bit ćete sinovi Svevišnjega jer ||Mt 5 45; Sir 4 11
je on dobrostiv i prema nezahvalnicima i prema
opakima.«
36 »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milos-
rdan.«

Milosrđe i dobrohotnost

37 »Ne sudite i nećete biti suđeni. Ne osuđujte i Izl 34 6-7
nećete biti osuđeni. Praštajte i oprostit će vam se. ||Mt 7 1
38 Dajite i dat će vam se: mjera dobra, nabijena,
natresena, preobilna dat će se u krilo[d] vaše jer mje- ||Mt 7 2
rom kojom mjerite vama će se zauzvrat mjeriti.« ||Mk 4 24
39 A kaza im i prispodobu: »Može li slijepac sli- ||Mt 15 14
jepca voditi? Neće li obojica u jamu upasti[e]? 40 Nije ||Mt 10 24-25
učenik nad učiteljem. Pa i tko je posve doučen, bit ||Iv 13 16;
će samo kao njegov učitelj.« 15 20
41 »Što gledaš trun u oku brata svojega, a brvna
u oku svome ne opažaš? 42 Kako možeš kazati bratu
svomu: 'Brate, de da izvadim trun koji ti je u oku',
a sam u svom oku brvna ne vidiš? Licemjere! Iz-
vadi najprije brvno iz oka svoga pa ćeš onda dobro
vidjeti izvaditi[f] trun što je u oku bratovu.«

Stablo se pozna po plodovima

43 »Nema dobra stabla koje bi rađalo nevaljalim ||Mt 12 33-35
plodom niti stabla nevaljala koje bi rađalo dobrim
plodom. 44 Ta svako se stablo po svom plodu pozna- ||Mt 7 16-18

a) U Luke je ovaj govor kraći nego u Mt, jer nije unosio dodatke kao Mt i čak je izostavljao ono što je odveć židovsko pa njegovim čitaocima ne bi bilo zanimljivo – usp. Mt 5,1+.
b) Mt ima osam blaženstava, Lk četiri blaženstva i četiri prijetnje. Matejeva blaženstva (Mt 5,3–12+) iznose program kreposna života uz obećanje nebeske nagrade; Lukina najavljuju obrat ovoga života u usporedbi s budućim – usp. 16,25+. U Mt Isus govori u 3. licu, u Lk se izravno obraća slušateljima.
c) Tekst težak, prijevod nesiguran. Var.: »nikoga ne tjerajući u očaj«, »ni u čem ne očajavajući«.
d) U prijevojima tunike ili ogrtača, koji su se zadijevali za pojas te služili kao džepovi ili kese za zalihe – usp. Rut 3,15.
e) Lk primjenjuje na učenike ono što je Mt rekao o farizejima. Isto vrijedi za rr. 43–45.
f) Ili: »pa ćeš onda jasno vidjeti i (tako moći) izvaditi«.

je. S trnja se ne beru smokve niti se s gloga grožđe trga.«
45»Dobar čovjek iz dobra blaga srca svojega iznosi dobro, a zao iz zla iznosi zlo. Ta iz obilja srca usta mu govore.«

Djela ne samo riječi

||Mt 7 21 46»Što me zovete 'Gospodine, Gospodine!', a ne
||Mt 7 24-27 činite što zapovijedam? 47Tko god dolazi k meni[a]
te sluša moje riječi i vrši ih, pokazat ću vam kome je sličan: 48sličan je čovjeku koji gradi kuću pa iskopa u dubinu i postavi temelj na kamen. A kad bude poplava, nahrupi bujica na tu kuću, ali je ne može uzdrmati jer je dobro sagrađena. 49A koji čuje i ne izvrši, sličan je čovjeku koji sagradi kuću na tlu bez temelja; nahrupi na nju bujica i umah se sruši te bude od te kuće razvalina velika.«

||Mt 8 5-10. 13
||Iv 4 46-54?

Vjera rimskog satnika

7 Pošto dovrši sve te svoje besjede narodu, uđe u Kafarnaum. 2Nekomu satniku bijaše bolestan sluga, samo što ne izdahnu, a bijaše mu veoma drag. 3Kad je satnik čuo za Isusa, posla k njemu starješine[b] židovske moleći ga da dođe i ozdravi mu slugu. 4Kad oni dođoše Isusu, usrdno ga moljahu: »Dostojan je da mu to učiniš 5jer voli naš narod[c], i
12 33+ sinagogu nam je sagradio.« 6Isus se uputi s njima.
I kad bijaše već kući nadomak, posla satnik prijatelje s porukom: »Gospodine, ne muči se. Nisam dostojan da uđeš pod krov moj. 7Zato se i ne smatrah dostojnim doći k tebi. Nego – reci riječ da ozdravi sluga moj[d]. 8Ta i ja, premda sam vlasti podređen, imam pod sobom vojnike pa reknem jednomu: 'Idi' – i ode, drugomu: 'Dođi' – i dođe, a sluzi svomu: 'Učini to' – i učini.«
9Čuvši to, zadivi mu se Isus pa se okrenu mnoštvu koje je išlo za njim i reče: »Kažem vam, ni u
Mt 8 10+ Izraelu na nađoh tolike vjere.«
10Kad se oni koji su bili poslani vratiše kući, nađoše slugu zdrava.

Uskrišenje sina udovice iz Naina[e]

11Nakon toga uputi se Isus u grad zvani Nain. Pratili ga njegovi učenici i silan svijet. 12Kad se približi gradskim vratima, gle, upravo su iznosili mrtvaca, sina jedinca u majke, majke udovice. Pratilo ju mnogo naroda iz grada. 13Kad je Gospodin 1 43+
ugleda, sažali mu se nad njom i reče joj: »Ne plači!« 14Pristupi zatim, dotače se nosila; nosioci stadoše, a on reče: »Mladiću, kažem ti, ustani!« 15I
mrtvac se podiže i progovori, *a on ga dade njegovoj* Mt 8 3+
majci. 16Sve obuze strah te slavljahu Boga govoreći: 1 Kr 17 23
»Prorok velik usta među nama! Pohodi Bog narod 1 12+,
svoj!« 17I proširi se taj glas o njemu po svoj Judeji 2 20+ Mt 16 14+
i po svoj okolici. Lk 1 68+; 4 14+
4 44+

Isusovo svjedočanstvo o Ivanu ||Mt 11 2-15

18Sve to dojaviše Ivanu njegovi učenici. On dozva dvojicu svojih učenika 19i posla ih Gospodinu da ga pitaju: »Jesi li ti Onaj koji ima doći ili drugoga da čekamo?« 20Došavši k njemu, rekoše ti ljudi: »Ivan Krstitelj posla nas k tebi da pitamo: 'Jesi li ti Onaj koji ima doći ili drugoga da čekamo?'«
21Upravo u taj čas Isus je ozdravio mnoge od bolesti, muka i zlih duhova i mnoge je slijepe podario vidom. 22Tada im odgovori: »Pođite i javite Ivanu
što ste vidjeli i čuli: *Slijepi proglédaju,* hromi hode, Iz 35 5-6; 42 7
gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju, *siromasima* 26 19; 61 1
se navješćuje evanđelje. 23I blago onom tko se ne
sablazni o mene.« 2 34+
24Kad Ivanovi glasnici odoše, poče Isus govoriti mnoštvu o Ivanu: »Što ste izašli u pustinju gledati? Trsku koju vjetar ljulja? 25Ili što ste izašli vidjeti: Čovjeka u mekušaste haljine odjevena? Eno, oni u sjajnoj odjeći i raskošju po kraljevskim su dvorima. 26Ili što ste izašli vidjeti? Proroka? Uistinu, kažem vam, i više nego proroka! 27On je onaj o kome je pisano:
Evo, šaljem glasnika svoga Mal 3 1
pred licem tvojim
da pripravi put pred tobom.
28Kažem vam: među rođenima od žene nitko nije veći od Ivana. A ipak, i najmanji u kraljevstvu Božjem veći je od njega.«
29Sav narod koji ga je slušao, pa i carinici, uvi-
dješe pravednost Božju: pokrstiše se Ivanovim ||Mt 21 31-32
krstom. 30Naprotiv, farizeji i zakonoznanci ometoše što je Bog s njima naumio jer ne htjedoše da ih Ivan krsti.

a) Ivanovski izričaj – usp. Iv 6,35+.
b) Mjesni uglednici, koji se ne smiju brkati s jeruzalemskim starješinama, članovima Velikoga Vijeća.
c) On je sigurno, kao i Kornelije u Dj 10,1–2+, bio poganin sklon židovstvu.
d) Var.: »I moj sin će ozdraviti«.
e) Ovaj se izvještaj nalazi samo u Lk: pripravlja Isusov odgovor Ivanovim izaslanicima u 7,22.

‖Mt 11 16-19 Isusov sud o suvremenicima

[31]»S kime dakle da prispodobim ljude ovog nara-
štaja? Komu su nalik? [32]Nalik su djeci što sjede na
trgu pa jedni drugima po poslovici dovikuju: 'Za-
svirasmo vam i ne zaigraste! Zakukasmo i ne zapla-
kaste!' [33]Doista, došao je Ivan Krstitelj. Nije kruha
jeo ni vina pio, a velite: 'Đavla ima!' [34]Došao je
Sin Čovječji koji jede i pije, a govorite: 'Evo izje-
lice i vinopije, prijatelja carinika i grešnika!' [35]Ali
Iv 6 35+ opravda se Mudrost pred svom djecom svojom[a].«

Isusov odnos prema grešnicima[b]

11 37; 14 1 [36]Neki farizej pozva Isusa da bi blagovao s njime.
On uđe u kuću farizejevu i priđe stolu. [37]Kad eto
neke žene koja bijaše grešnica u gradu. Dozna da
je Isus za stolom u farizejevoj kući pa ponese ala-
bastrenu posudicu pomasti [38]i stade odostrag kod
njegovih nogu. Sva zaplakana poče mu suzama
kvasiti noge: kosom ih glave svoje otirala, cjelivala
i mazala pomašću.
[39]Kad to vidje farizej koji ga pozva, pomisli:
Mt 16 14+ »Kad bi ovaj bio Prorok, znao bi tko i kakva je to
Iv 4 18-19 žena koja ga se dotiče: da je grešnica.« [40]A Isus,
da mu odgovori, reče: »Šimune, imam ti nešto re-
ći.« A on će: »Učitelju, reci!« A on: [41]»Neki vje-
rovnik imao dva dužnika. Jedan mu dugovaše pet
stotina denara, drugi pedeset. [42]Budući da nisu
imali odakle vratiti, otpusti obojici. Koji će ga da-
kle od njih više ljubiti?« [43]Šimun odgovori: »Pred-
mnijevam, onaj kojemu je više otpustio.« Reče mu
Isus: »Pravo si prosudio.« [44]I okrenut ženi reče Ši-
munu: »Vidiš li ovu ženu? Uđoh ti u kuću, nisi mi
vodom noge polio, a ona mi suzama noge oblila i
kosom ih svojom otrla. [45]Poljupca mi nisi dao, a
ona, otkako uđe[c], ne presta mi noge cjelivati. [46]U-
ljem mi glave nisi pomazao, a ona mi pomašću
noge pomaza. [47]Stoga, kažem ti, oprošteni su joj
grijesi mnogi jer ljubljaše mnogo[d]. Komu se malo Mt 21 31
oprašta, malo ljubi.« [48]A ženi reče: »Oprošteni su
ti grijesi.« [49]Sustolnici počeli nato među sobom go-
voriti: »Tko je ovaj da i grijehe oprašta?« [50]A on
reče ženi: »Vjera te tvoja spasila! Idi u miru!« Mt 8 10+

Žene u službi Isusovoj

8 Zatim zareda obilaziti gradom i selom propo- ‖Mt 4 23; 9 35
vijedajući i navješćujući evanđelje o kraljev- ‖Mk 1 39
stvu Božjemu. Bila su s njim dvanaestorica [2]i neke Lk 4 43-44
žene koje bijahu izliječene od zlih duhova i bolesti: Mt 8 29+
Marija zvana Magdalena, iz koje bijaše izagnao se-
dam đavola; [3]zatim Ivana, žena Herodova upravi- Mt 27 55-56
telja Huze; Suzana i mnoge druge. One su im po- Mk 15 40-41 Lk 23 49; 24 10
služivale od svojih dobara. Iv 19 25

Prispodoba o sijaču ‖Mt 13 1-9 ‖Mk 4 1-9

[4]Kad se skupio silan svijet te iz svakoga grada
nagrnuše k njemu, prozbori u prispodobi:
[5]»Iziđe sijač sijati sjeme. Dok je sijao, jedno
pade uz put, bî pogaženo i ptice ga nebeske pozo-
baše. [6]Drugo pade na kamen i, tek što je izniklo,
osuši se jer ne imaše vlage. [7]Drugo opet pade među
trnje i trnje ga preraste i uguši. [8]Drugo napokon Jr 4 3-4
pade u dobru zemlju, nikne i urodi stostrukim plo-
dom.« Rekavši to, povika: »Tko ima uši da čuje,
neka čuje!«

Zašto Isus govori u prispodobama ‖Mt 13 10-11. 13 ‖Mk 4 10-12

[9]Upitaše ga učenici kakva bi to bila prispodoba.
[10]A on im reče: »Vama je dano znati otajstva kra-
ljevstva Božjega, a ostalima u prispodobama –
da gledajući ne vide Iz 6 9
i slušajući ne razumiju.«
[11]»A ovo je prispodoba: Sjeme je Riječ Božja. ‖Mt 13 18-23 ‖Mk 4 14-20

a) Var.: »U djelima svojim« – usp. Mt 11,19+. Djeca mudrosti (usp. Izr. 8,22+), to jest Boga koji je vrhunski mudar, prepoznaju i prihvaćaju Božja djela.
b) BJ ima ovdje naslov: »Grešnica kojoj je oprošteno i koja ljubi«. Ova se zgoda nalazi samo u Lk i različita je od pomazanja u Betaniji koje donosi Mt 26,6–13 i pp. Grešnica iz ove zgode ne smije se poistovjećivati ni s Marijom iz Betanije, Martinom sestrom, usp. 10,39 i Iv 11,1sl; 12,2sl, a ni s Marijom iz Magdale koja se spominje u Lk 8,2.
c) BJ usvaja var.: »otkako uđoh«.
d) U prvom dijelu ovog r. ljubav je uzrok, a u drugom plod oproštenja. Ta napetost dolazi odatle što je tekst izvještaja složen. U rr. 37–38 te 44–46 postupci ove žene svjedoče o njezinoj velikoj ljubavi po kojoj zaslužuje oproštenje prijestupa i to je istaknuto u zaključku r. 47a. Ali je u rr. 40–43 umetnuta prispodoba s obrnutom poukom: oproštenje većeg duga povlači za sobom veću ljubav, i to je istaknuto u r. 47b.

[12]Oni uz put slušatelji su. Zatim dolazi đavao i od-
Mt 8 10+ nosi Riječ iz srca njihova da ne bi povjerovali i spa-
sili se. [13]A na kamenu – to su oni koji kad čuju, s
radošću prime Riječ, ali korijena nemaju: ti neko
vrijeme vjeruju, a u vrijeme kušnje otpadnu. [14]A
što pade u trnje – to su oni koji poslušaju, ali pone-
21 34 seni brigama, bogatstvom i nasladama života,
uguše se i ne dorode roda. [15]Ono pak u dobroj
zemlji – to su oni koji u plemenitu i dobru srcu
slušaju Riječ, zadrže je i donose rod u ustrajnosti.«

||Mk 4 21-22

Prispodoba o svjetiljci

||Mt 5 15 = Lk 11 33 Iv 8 12+ [16]»Nitko ne užiže svjetiljke da je pokrije posu-
dom ili stavi pod postelju, nego je stavlja na svijeć-
njak da oni koji ulaze vide svjetlost. [17]Ta ništa nije
||Mt 10 26 = Lk 12 2 tajno što se neće očitovati; ništa skriveno što se
neće saznati i na vidjelo doći.«
||Mk 4 24-25 [18]»Pazite dakle kako slušate. Doista, onomu tko
||Mt 13 12; 25 29 = Lk 19 26 ima dat će se, a onomu tko nema oduzet će se i
ono što misli da ima.«

||Mt 12 46-50 ||Mk 3 31-35

Prava rodbina Isusova[a]

[19]A majka i braća njegova htjedoše k njemu, ali
ne mogoše do njega zbog mnoštva. [20]Javiše mu:
»Majka tvoja i braća tvoja stoje vani i žele te vidje-
11 27-28 ti.« [21]A on im odgovori: »Majka moja, braća moja
– ovi su koji riječ Božju slušaju i vrše.«

||Mt 8 18, 23-27 ||Mk 4 35-41

Stišana oluja

[22]Jednoga dana uđe u lađu on i učenici njegovi.
I reče im: »Prijeđimo na onu stranu jezera.« I oti-
snuše se. [23]Dok su plovili, on zaspa. I spusti se
oluja na jezero. Voda stane nadirati te bijahu u po-
gibli. [24]Oni pristupiše i probudiše ga govoreći: »U-
čitelju, učitelju, propadosmo!« On se probudi, za-
prijeti vjetru i valovlju; i oni se smire te nasta uti-
Mt 8 10+ ha. [25]A on će im: »Gdje vam je vjera?« A oni se
prestrašeni u čudu zapitkivahu: »Tko li je ovaj da Lk 1 12+; 4 1…
i vjetrovima zapovijeda i vodi, i pokoravaju mu
se?«

||Mt 8 28-34 ||Mk 5 1-20

Ozdravljenje opsjednutoga

[26]Doploviše u gergezenski kraj[b] koji je nasuprot
Galileji. [27]Čim iziđe na kopno, eto mu iz grada u
susret nekog čovjeka koji imaše zloduhe. Već dugo
vremena nije se uopće odijevao niti stanovao u ku-
ći, nego po grobnicama. [28]Kad opazi Isusa, zaste-
nja, pade ničice preda nj i u sav glas povika: »*Što* 4 34
ti imaš sa mnom, Isuse, Sine Boga Svevišnjega? Mt 4 3+
Molim te, ne muči me!« [29]Jer bijaše zapovjedio ne-
čistom duhu da iziđe iz toga čovjeka. Da, dugo ga
je već vremena držao u vlasti i makar su ga lancima
vezali i u verigama čuvali, on bi raskidao spone i
zloduh bi ga odagnao u pustinju. [30]Isus ga nato upi-
ta: »Kako ti je ime?« On reče: »Legija«, jer u nj
uđoše mnogi zlodusi. [31]I zaklinjahu ga da im ne na-
redi vratiti se u Bezdan[c].
[32]A ondje u gori paslo je poveliko krdo svinja.
Zaklinjahu ga dakle da im dopusti ući u njih. I on
im dopusti. [33]Tada zlodusi iziđoše iz čovjeka i
uđoše u svinje. Krdo jurnu niz obronak u jezero i
podavi se.
[34]Vidjevši što se dogodilo, svinjari pobjegoše i
razglasiše gradom i selima. [35]A ljudi iziđoše vidjeti
što se dogodilo. Dođoše Isusu i nađoše čovjeka iz
kojega bijahu izašli zlodusi gdje do nogu Isusovih
sjedi[d], obučen i zdrave pameti. I prestraše se. [36]A
očevici im ispripovijediše kako je opsjednuti ozdra-
vio.
[37]I zamoli ga sve ono mnoštvo iz okolice gerge-
zenske da ode od njih jer ih strah velik spopade. 1 12+
On uđe u lađu i vrati se.
[38]A moljaše ga čovjek iz koga iziđoše zlodusi da
može ostati s njim, ali ga on otpusti govoreći:
[39]»Vrati se kući i pripovijedaj što ti učini Bog.« On
ode razglašujući po svem gradu što mu učini Isus.

a) Lk je ovamo stavio ovu zgodu, koju je Mk 3,31-35 stavio prije Besjede u prispodobama, jer ju je smatrao prikladnom za zaključak male cjeline o Isusovu poučavanju u prispodobama (usp. rr. 15 i 21).
b) BJ usvaja var. »gerazenski«; postoji i var. »gadarenski«.
c) Mjesto »da ih ne istjera iz onog kraja«, kako ima Mk 5,10. Demoni su molili Isusa da ih ne pošalje natrag u dubinu zemlje, koja je njihovo uobičajeno i konačno boravište (usp. Otk 9,1.2.11; 11,7; 17,8; 20,1.3).
d) U stavu učenika (8,38; kao Marija u 10,39). Usp. Dj 22,3. Tu crtu dodao je Luka.

‖Mt 9 18-26 ‖Mk 5 21-43 **Ozdravljenje bolesne žene i uskrišenje Jairove kćeri**

40Na povratku Isusa dočeka mnoštvo jer su ga
svi željno iščekivali. 41I gle, dođe čovjek, ime mu
Jair, koji bijaše predstojnik sinagoge. Baci se Isusu
pred noge i stane ga moliti da dođe u njegovu ku-
ću. 42Imaše kćer jedinicu, otprilike od dvanaest go-
dina, koja umiraše. Dok je onamo išao, mnoštvo
ga guralo odasvud.
43A neka žena koja je već dvanaest godina bolo-
vala od krvarenja, sve svoje imanje potrošila na li-
ječnike i nitko je nije mogao izliječiti[a], 44priđe odo-
strag i dotaknu se skuta njegove haljine i umah joj
se zaustavi krvarenje.
45I reče Isus: »Tko me se to dotaknu?« Svi se
branili, a Petar će: »Učitelju, mnoštvo te gura i pri-
tišće.« 46A Isus: »Netko me se dotaknuo. Osjetio
6 19+ sam kako snaga izlazi iz mene.« 47A žena, vidjevši
da se ne može kriti, sva u strahu pristupi i baci se
preda nj te pred svim narodom ispripovjedi zašto
ga se dotakla i kako je umah ozdravila. 48A on joj
reče: »Kćeri, vjera te tvoja spasila. Idi u miru!«
49Dok je on još govorio, eto jednog od nadstojni-
kovih s porukom: »Umrla ti kći, ne muči više Uči-
Mt 8 10+ telja.« 50Čuo to Isus pa mu reče: »Ne boj se! Samo
vjeruj i ona će se spasiti!«
51Uđe u kuću, ali nikomu ne dopusti da s njim
uđe osim Petra, Ivana[b], Jakova i djetetova oca i
majke. 52A svi plakahu i žalovahu za njom. A on
im reče: »Ne plačite! Nije umrla, nego spava!« 53No
oni mu se podsmjehivahu znajući da je umrla. 54On
je uhvati za ruku i povika: »Dijete, ustani!« 55I po-
vrati joj se duh i umah ustade, a on naredi da joj
1 12+ dadu jesti. 56Njezini se roditelji začudiše, a on zapo-
Mk 1 34+ vjedi da nikome ne reknu što se dogodilo.

Poslanje dvanaestorice ‖Mt 10 1, 5, 8. 9-14

9 Sazva dvanaestoricu[c] i dade im moć i vlast ‖Mk 6 7-13
nad svim zlodusima i da liječe bolesti. 2I posla
ih propovijedati kraljevstvo Božje i liječiti bolesni- Mt 8 3+;
ke. 3I reče im: »Ništa ne uzimajte na put: ni štapa, 8 29+
ni torbe, ni kruha, ni srebra! I da niste imali više
od dvije haljine! 4U koju god kuću uđete, ondje 10 7
ostanite pa odande dalje pođite. 5Gdje vas ne pri- Dj 9 43; 16
me, iziđite iz toga grada i stresite prašinu s nogu za 15; 17 7; 18 3
svjedočanstvo protiv njih.« Dj 13 51
6Oni krenuše: obilazili su po selima, navješćivali
evanđelje i liječili posvuda.

Herod i Isus[d] ‖Mt 14 1-2 ‖Mk 6 14-16

7Dočuo Herod tetrarh sve što se događa te se
nađe u nedoumici jer su neki govorili: »Ivan us- 9 19
krsnu od mrtvih«; 8drugi: »Pojavio se Ilija«; treći
opet: »Ustao je neki od drevnih proroka.« 9A He-
rod reče: »Ivanu ja odrubih glavu. Tko je onda 23 8-12
ovaj o kom toliko čujem?« I tražio je priliku da ga
vidi.

Isus hrani pet tisuća ljudi[e] ‖Mt 14 13-21 ‖Mk 6 30-44 ‖Iv 6 1-13

10Apostoli se vrate i ispripovjede što su učinili.
Isus ih povede sa sobom i povuče se nasamo u grad
zvani Betsaida. 11Saznalo to mnoštvo po pođe za Mk 6 45
njim. On ih primi te im govoraše o kraljevstvu Bo-
žjem i ozdravljaše sve koji su trebali ozdravljenja.
12Dan bijaše na izmaku. Pristupe dakle dvanae-
storica pa mu reknu: »Otpusti svijet, neka pođu po
okolnim selima i zaseocima da se sklone i nađu jela
jer smo ovdje u pustu kraju.« 13A on im reče: »Po-

a) BJ usvaja var.: »A neka žena koja je dvanaest godina bolovala od krvarenja i nitko je nije mogao izliječiti.« Usp. Mk 5,26.
b) Usp. Mk 5,37+. Ovdje je, kao i u 9,28 te Dj 1,13,Ivan naveden neposredno iza Petra. Luka često na taj način povezuje Petra i Ivana (usp. 22,8; Dj 3,1.3.11; 4,13.19; 8,14), a tako i Četvrto evanđelje (usp. Iv 13,23–26; 18,15–16; 20,3–9; 21,7.20–23).
c) Rkpp. dod. »apostolâ«.
d) Lk zapravo ne izvještava o ubojstvu Ivana Krstitelja, nego pripravlja budući susret Heroda i Isusa (usp. r. 9: »I tražio je priliku da ga vidi« te 23,8–12).
e) Luka izvještava samo o jednom umnoženju kruhova, kao i Ivan, dok Mt i Mk izvještavaju o dva. To može značiti da je izostavio ili da nije poznavao cijeli odsjek Mk 6,45 – 8,26, gdje se nalazi drugo umnoženje. Ali to zapravo može značiti i da on izbjegava dvostruki izvještaj Mateja i Marka, gdje dva izvještaja o umnoženju kruhova kao da su dvije usporedne predaje o istom događaju, jedna nastala u palestinskom ozračju (zapadna obala jezera – usp. Mt 14,13+; dvanaest košarica kao dvanaest izraelskih plemena), a druga u ozračju kršćana obraćenih s poganstva (istočna obala – usp. Mk 7,31; sedam košarica kao sedam poganskih naroda prije osvojenja Kanaana (Pnz 7,1; Dj 13,19). Usp. Mt 14,13+.

dajte im vi jesti!« Oni rekoše: »Nemamo više od
pet kruhova i dvije ribe, osim da odemo kupiti
hrane za sav ovaj narod.« 14 A bijaše oko pet tisuća
muškaraca.
Nato će on svojim učenicima: »Posjedajte ih po
skupinama, otprilike po pedeset.« 15 I učine tako:
sve ih posjedaju. 16 A on uze pet kruhova i dvije
ribe, pogleda na nebo, blagoslovi ih i razlomi pa
davaše učenicima da posluže mnoštvo.
17 Jeli su i svi se nasitili. I od preteklih ulomaka
nakupilo se dvanaest košara.

||Mt 16 13-20 **Petrova vjeroispovijest**[a]
||Mk 8 27-30
Lk 3 21+

18 Dok je jednom u osami molio, bijahu s njim
samo njegovi učenici. On ih upita: »Što govori svi-
9 7-8 jet, tko sam ja?« 19 Oni odgovoriše: »Da si Ivan
Krstitelj, drugi: da si Ilija, treći opet: da neki od
drevnih proroka usta.« 20 A on im reče: »A vi, što
2 26+; vi kažete, tko sam ja?« Petar prihvati i reče: »Krist
23 35 – Pomazanik Božji!«
Mk 1 34+ 21 A on im zaprijeti da toga nikomu ne kazuju.

||Mt 16 21 **Prvi navještaj muke i uskrsnnća**[b]
||Mk 8 31

22 Reče: »Treba da Sin Čovječji mnogo pretrpi,
da ga starješine, glavari svećenički i pismoznanci
odbace, da bude ubijen i treći dan da uskrsne.«

||Mt 16 24-27 **Uvjeti za nasljedovanje Isusa**
||Mk 8 34-38

||Mt 10 38 23 A govoraše svima: »Hoće li tko za mnom, neka
= Lk 14 27 se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima
Iv 12 26 križ svoj i neka ide za mnom. 24 Tko hoće život svoj
||Mt 10 39 spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi
= Lk 17 33 mene, taj će ga spasiti. 25 Ta što koristi čovjeku ako
||Iv 12 25 sav svijet zadobije, a sebe samoga izgubi ili sebi
naudi?«
||Mt 10 33 26 »Doista, tko se zastidi mene i mojih riječi, toga
= Lk 12 9 će se i Sin Čovječji stidjeti kada dođe u slavi svojoj
i Očevoj i svetih anđela.«

27 »A kažem vam uistinu: neki od nazočnih neće ||Mt 16 28
okusiti smrti dok ne vide kraljevstva Božjega.« ||Mk 9 1

Preobraženje[c] ||Mt 17 1-9
||Mk 9 2-10

28 Jedno osam dana nakon tih besjeda povede
Isus sa sobom Petra, Ivana i Jakova te uziđe na 8 51;
goru da se pomoli. 29 I dok se molio, izgled mu se 3 21+
lica izmijeni, a odjeća sjajem zablista. 24 16+
30 I gle, dva čovjeka razgovarahu s njime. Bijahu 24 4; Dj 1 10
to Mojsije i Ilija[d]. 31 Ukazali se u slavi i razgovarali
s njime o njegovu Izlasku, što se doskora imao is- Iv 13 1+
puniti u Jeruzalemu. 32 No Petra i njegove drugove 2 38+
bijaše svladao san. Kad se probudiše[e], ugledaše 22 45
njegovu slavu i dva čovjeka koji stajahu uza nj. 33 I Iv 1 14+
dok su oni odlazili od njega, reče Petar Isusu: »U-
čitelju, dobro nam je ovdje biti. Načinimo tri sjeni-
ce: jednu tebi, jednu Mojsiju, jednu Iliji.« Nije
znao što govori.
34 Dok je on to govorio, pojavi se oblak i zasjeni 1 35+
ih. Ušavši u oblak, oni se prestrašiše. 35 A glas se 1 12+
začu iz oblaka: *»Ovo je Sin moj, Izabranik*[f]*! Njega* Iv 1 34
slušajte!« 36 I upravo kad se začu glas, osta Isus sam.
Oni su šutjeli i nikomu onih dana nisu kazivali što 9 21
su vidjeli.

Opsjednuti padavičar ||Mt 17 14-
||Mk 9 14-

37 A kad su sutradan sišli s gore, pohiti mu u su-
sret silan svijet. 38 I gle, čovjek neki iz mnoštva po-
vika: »Učitelju, molim te pogledaj mi sina: jedinac
mi je, 39 a gle, duh ga spopada te on odmah udari
u kriku; trza njime i on se pjeni te jedva da od
njega odstupi dok ga nije posve satro. 40 Molio sam
tvoje učenike da ga izagnaju, ali ne mogoše.«
41 Isus odvrati: »O rode nevjerni i opaki, dokle Dj 2 40
mi je biti s vama i podnositi vas? Dovedi ovamo
svoga sina!« 42 I dok je prilazio, obori ga zloduh i
potrese. A Isus zaprijeti nečistom duhu te izliječi 7 15
dječaka i preda ga njegovu ocu. 43 Svi se zapanjiše 4 15+
zbog veličanstva Božjega.

a) Sve i bez Matejeva dodatka »Sin Božji« (usp. Mt. 16,16+), ova Petrova vjeroispovijed, izrečena u ime grupe apostola, veoma je važna i presudan je preokret u Isusovu povijesnom djelovanju. Dok je mnoštvo nesigurno što treba o njemu držati i dok se sve više udaljava od njega, njegovi učenici prvi put izričito priznaju da je on Mesija (usp. 2,26+). Odsada će se Isus posvetiti formiranju ove jezgre prvih vjernika i čišćenju njihove vjere.
b) Prvi navještaj; bit će ih još nekoliko (9,44; 12,50; 17,25; 18,31–33). Usp. 24,7.25–27. – Luka ispušta Petrov pokušaj da Isusa odvrati od odlaska u Jeruzalem i Isusov prijekor (Mk 8,32s).
c) Mnoge izvorne crte upućuju: izvor je Lk drukčiji od Markova. U cjelini imamo prikaz Preobraženja drukčiji od Mt i Mk. Dok Matej naglašava očitovanje Isusa kao novog Mojsija (usp. Mt 17,1+) te dok Marko prikazuje bogojavljenje skrivenog Mesije (usp. Mk 9,2+), Lk – ili barem izvor koji on preplиće s Mk – više razmišlja o Isusovu osobnom iskustvu: za vrijeme žarke i preobražajne molitve nebo prosvjetljuje Isusa o »Izlasku« (odlasku), to jest o smrti što je mora podnijeti u Jeruzalemu, gradu koji ubija proroke (usp. Mudr 3,2; 7,6; 2 Pt 1,15; Lk 13,33–34).
d) Mojsije i Ilija spomenuti su samo da se pojasni koja su to »dva čovjeka« iz prethodne rečenice. Možemo pretpostaviti da je u izvoru, koji je Luka isprepleo s Mk, bila riječ o dvojici anđela (usp. 24,4; Dj 1,10) koji su Isusa upućivali i bodrili (usp. 22,43). O značenju Mojsija i Ilije u matejevskoj predaji usp. Mt 17,1+.
e) Ili: »Ostavši ipak budni«. Taj san, koji je svladao učenike, spominje se samo u Lk i podsjeća na san u Getsemanskom vrtu (22,45), kamo se bolje uklapa i odakle je mogao biti preuzet.
f) Var.: »Sin moj, Ljubljeni« – usp. Mt i Mk. Naslov »Izabranik« (usp. 23,35; Iz 42,1) u *Henohovim parabolama* upotrebljava se naizmjenično s naslovom »Sin Čovječji«.

||Mt 17 22 ||Mk 9 30-32

Drugi navještaj muke i uskrsnuća

Dok su se svi divili svemu što je činio, reče on
4 15+ učenicima: 44»Uzmite k srcu ove riječi: Sin Čovječji
9 22+ doista ima biti predan ljudima u ruke.« 45Ali oni
Mk 4 13+ ne razumješe te besjede, bijaše im skrivena te ne
shvatiše, a bojahu se upitati ga o tome.

||Mt 10 1-5 ||Mk 9 33-37 = Lk 22 24

Tko je najveći[a]?

46U njima se porodi misao tko bi od njih bio naj-
veći. 47Znajući tu misao njihova srca, uzme Isus di-
jete, postavi ga uza se 48i reče im: »Tko god primi ||Mt 10 40
ovo dijete u moje ime, mene prima. A tko mene = Lk 10 16
prima, prima onoga koji me je poslao. Doista, tko ||Iv 13 20
je najmanji među vama svima, taj je velik!« Lk 22 26; 14 11

||Mk 9 38-40

»Tko nije protiv vas, za vas je«

49Prihvati Ivan i reče: »Učitelju, vidjesmo jed-
noga koji u tvoje ime izgoni zloduhe. Mi smo mu Dj 3 16+
branili[b], jer ne ide za nama.« 50Reče mu Isus: »Ne
branite! Ta tko nije protiv vas, za vas je!«

IV. Isus na putu prema Jeruzalemu[c]

Negostoljubivi Samarijanci

51Kad su se navršili dani da bude uznesen[d], krenu
Mt 19 1 Isus sa svom odlučnošću prema Jeruzalemu. 52I po-
Mk 10 1 sla glasnike pred sobom. Oni odoše i uđoše u neko
Lk 2 38+ 22 8 samarijansko selo da mu priprave mjesto. 53No on-
dje ga ne primiše jer je bio na putu u Jeruzalem[e].
54Kada to vidješe učenici Jakov i Ivan, rekoše:
2 Kr 1 10 »Gospodine, hoćeš li da kažemo *neka oganj siđe s
neba i uništi ih*[f]?« 55No on se okrenu i prekori ih[g].
56I odoše u drugo selo.

||Mt 8 18-22

Zahtjevi apostolskog poziva

57Dok su išli putom, reče mu netko: »Za tobom
ću kamo god ti pošao.« 58Reče mu Isus: »Lisice
imaju jazbine, ptice nebeske gnijezda, a Sin Čo-
vječji nema gdje bi glavu naslonio.«
59Drugomu nekom reče: »Pođi za mnom!« A on 14 26, 33
će mu[h]: »Dopusti mi da prije odem i pokopam
oca.« 60Reče mu: »Pusti neka mrtvi pokapaju svoje
mrtve[i], a ti idi i navješćuj kraljevstvo Božje.«
61I neki drugi reče: »Za tobom ću, Gospodine, 1 Kr 19 19-21
ali dopusti mi da se prije oprostim sa svojim ukuća-
nima.« 62Reče mu Isus: »Nitko tko stavi ruku na
plug pa se obazire natrag, nije prikladan za kraljev- Fil 3 13
stvo Božje.«

9 1-2

Poslanje sedamdesetdvojice[j]

10 Nakon toga odredi Gospodin drugih sedam-
desetdvojicu učenika i posla ih po dva pred

a) Izravan je odgovor u r. 48b, i to u obliku izvornijem od onog u Mt 18,3–4 ili Mk 9,35. Izreka r. 48a uzeta je iz drugog konteksta (usp. Mt 18,5; Mk 9,37; Mt 10,40).
b) U smislu »pokušali zabraniti«. Var.: »zabranili«.
c) Od 9,51 do 18,14 Lk se odvaja od Marka te u književnom obliku uzlaska u Jeruzalem (9,53.57; 10,1; 13,22.33; 17,11; usp. 2,38+), utemeljenu na Mk 10,1, sabire građu koju je preuzeo iz neke zbirke, kojom se jednako služio i Mt, a tako i iz drugih, njemu vlastitih predaja. Dok je Mt raskomadao tu zbirku te pojedine dijelove razmjestio po cijelom svome Evanđelju, Lk je više odgovaralo prenijeti je u cijelosti, upravo u odsjeku 9,51 – 18,14, kojega je ona glavni dio.
d) Ili »uzdignut«. Uzdignuće ili uznesenje Isusa (usp. 2 Kr 2,9–11; Mk 16,19; Dj 1,2.10–11; 1 Tim 3,16) obuhvaća posljednje dane njegova patničkoga i prve dane njegova proslavljenog života (muka, smrt, uskrsnuće, uzašašće). Za tu istu cjelinu događaja Ivan će upotrijebiti teološkiji izraz »proslaviti« (Iv 7,39; 12,16.23; 13,31s); raspeće će za njega biti »uzdignuće« (Iv 12,32+).
e) Samarijanci su bili stalno neprijateljski raspoloženi prema Židovima (Iv 4,9+), ali su posebno bili protiv jeruzalemskih hodočasnika. Stoga su Židovi općenito izbjegavali njihovo područje (usp. Mt 10,5). Luka i Ivan (4,1–42) jedini spominju Isusov prolaz kroz to raskolničko područje (usp. Lk 17,11.16). Prva Crkva vrlo rano počela je u tome nasljedovati Učitelja (Dj 8,5–25).
f) Dod. »kako je učinio i Ilija«. – Prisjećaj na 2 Kr 1,10–12. Jakov i Ivan pokazuju da su pravi »sinovi groma« (Mk 3,17).
g) Dod. »Ne znate čijeg ste duha. Jer Sin Čovječji nije došao upropastiti ljudske duše nego ih spasiti.« Sumnjiv dodatak marcionitskog porijekla.
h) Dod. »Gospodine« (usp. Mt 8,21).
i) Izreka se igra dvostrukim smislom riječi »smrt«: fizičkim i duhovnim.
j) Zbirka izreka kojom su se služili Lk i Mt sadržavala je besjedu slanja usporednu s onom u Mk 6,8–11. Dok je Mt u 10,7–17 te dvije besjede stopio u jednu, Lk ih je zadržao odvojene kao dvije besjede, jednu upravljenu Dvanaestorici, koji su simbol Izraela, a drugu Sedamdesetdvojici (ili sedamdesetorici) učenika koji su tradicionalni simbol poganskih naroda. Slično je s dva izvještaja o umnoženju kruha (usp. Mt 14,13+).

sobom[a] u svaki grad i u svako mjesto kamo je ka-
||Mt 9 37-38 nio doći. [2]Govorio im je: »Žetva je velika, ali rad-
nika malo. Molite dakle gospodara žetve da rad-
nike pošalje u žetvu svoju. [3]Idite! Evo, šaljem vas
||Mt 10 16 kao janjce među vukove. [4]Ne nosite sa sobom ni
Mt 10 9-15 kese, ni torbe, ni obuće. I nikoga putem ne po-
||Mk 6 8-11 = Lk 9 3-5 zdravljajte.
[5]U koju god kuću uđete, najprije recite: 'Mir
kući ovoj!' [6]Bude li tko ondje prijatelj mira[b], poči-
nut će na njemu mir vaš. Ako li ne, vratit će se na
vas. [7]U toj kući ostanite, jedite i pijte što se kod
I Tim 5 18 njih nađe. Ta vrijedan je radnik plaće svoje. Ne
prelazite iz kuće u kuću.«
[8]»Kad u koji grad uđete pa vas prime, jedite što
vam se ponudi [9]i liječite bolesnike koji su u njemu.
||Mt 10 7s I kazujte im: 'Približilo vam se kraljevstvo Božje!'
Mt 3 2+ [10]A kad u neki grad uđete pa vas ne prime, iziđite
na njegove ulice i recite: [11]'I prašinu vašega grada,
koja nam se nogu uhvatila, stresamo vam sa sebe!
Ipak znajte ovo: Približilo se kraljevstvo Božje!'
[12]Kažem vam: Sodomcima će u onaj dan biti lakše
negoli tomu gradu.«

Prijetnja neobraćenim gradovima

||Mt 11 21-24 [13]»Jao tebi, Korozaine! Jao tebi, Betsaido! Da
su se u Tiru i Sidonu zbila čudesa koja su se dogo-
dila u vama, odavna bi već, sjedeć u kostrijeti i
pepelu, činili pokoru. [14]Ali Tiru i Sidonu bit će na
Sudu lakše negoli vama.
[15]I ti Kafarnaume!
Iz 14 13-15 *Zar ćeš se do neba uzvisiti?*
Do u Podzemlje ćeš se strovaliti.
||Mt 10 40 ||Mk 9 37 = Lk 9 48 ||Iv 13 20 [16]Tko vas sluša, mene sluša; tko vas prezire,
mene prezire. A tko mene prezire, prezire onoga
koji mene posla.«

Pravi razlog apostolske radosti

1 14+ [17]Vratiše se zatim sedamdesetdvojica radosni go-
voreći: »Gospodine, i zlodusi nam se pokoravaju
Dj 3 16+ Mt 8 29+ na tvoje ime!« [18]A on im reče: »Promatrah Sotonu
kako poput munje s neba pade. [19]Evo, dao sam
Iv 12 31-32 Otk 12 9 Ps 91 13 Mk 16 18 vam vlast da *gazite po zmijama* i štipavcima i po
svoj sili neprijateljevoj i ništa vam neće naškoditi.
[20]Ali ne radujte se što vam se duhovi pokoravaju,
nego radujte se što su vam imena zapisana na nebe- Otk 20 12+
sima.«

Evanđelje objavljeno jednostavnima ||Mt 11 25-27

[21]U taj isti čas uskliknu Isus u Duhu Svetom: 1 14+
»Slavim te, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si 4 1+
ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima. 8 10
Da, Oče! Tako se tebi svidjelo[c]. [22]Sve mi preda
Otac moj i nitko ne zna tko je Sin – doli Otac; niti
tko je Otac – doli Sin i onaj kome Sin hoće da
objavi.«
[23]Tada se okrene učenicima pa im nasamo reče:
»Blago očima koje gledaju što vi gledate! [24]Kažem ||Mt 13 16-17
vam: mnogi su proroci i kraljevi htjeli vidjeti što vi
gledate, ali nisu vidjeli; i čuti što vi slušate, ali nisu
čuli[d]!«

Zapovijed ljubavi ||Mt 22 34-40 ||Mk 12 28-31

[25]I gle, neki zakonoznanac usta i, da ga iskuša,
upita: »Učitelju, što mi je činiti da život vječni ba-
štinim?« [26]A on mu reče: »U Zakonu što piše?
Kako čitaš?« [27]Odgovori mu onaj: »*Ljubi Gospo-* Pnz 6 5
dina Boga svojega iz svega srca svoga, i svom du-
šom svojom, i svom snagom svojom, i svim umom
svojim; i *svoga bližnjega kao sebe samoga!*« [28]Reče Lev 19 18
mu na to Isus: »Pravo si odgovorio. *To čini i živjet* Lev 18 5
ćeš.«

Milosrdni Samarijanac

[29]Ali hoteći se opravdati[e], reče on Isusu: »A tko
je moj bližnji?« [30]Isus prihvati i reče:
»Čovjek neki silazio iz Jeruzalema u Jerihon.
Upao među razbojnike koji ga svukoše i izraniše
pa odoše ostavivši ga polumrtva. [31]Slučajno je onim
putem silazio neki svećenik, vidje ga i zaobiđe. [32]A
tako i levit: prolazeći onuda, vidje ga i zaobiđe.
[33]Neki Samarijanac[f] putujući dođe do njega, vidje
ga, sažali se [34]pa mu pristupi i povije rane zalivši ih
uljem i vinom. Zatim ga posadi na svoje živinče, 2 Ljet 28 15

a) Ne da priprave konak i hranu, kao u 9,52, nego da budu nje-govi duhovni preteče.
b) BJ prevodi doslovno: »Sin mira«. To je hebraizam i označava osobu dostojnu mira: tj. sveukupnih vremenitih i duhovnih dobara sadržanih u tom pozdravu (usp. Iv 14,27).
c) Dod.: »I okrenuvši se učenicima, reče«.
d) Sveti Pavao snažno ističe dugu šutnju kojom je bilo ovijeno to »otajstvo«: Rim 16,25+; vidi i 1 Pt 1,11–12.
e) Što je postavio pitanje.
f) Na jednoj strani onaj tko je u Izraelu najviše dužan obdržavati zakon ljubavi, a na drugoj stranac i heretik (usp. Iv 8,48; Lk 9,53+) od kojeg se obično očekivala samo mržnja.

odvede ga u gostinjac i pobrinu se za nj. [35]Sutradan
izvadi dva denara, dade ih gostioničaru i reče: 'Po-
brini se za njega. Ako što više potrošiš, isplatit ću
ti kad se budem vraćao.'«
[36]»Što ti se čini, koji je od ove trojice bio bližnji
onomu koji je upao među razbojnike?« [37]On odgo-
vori: »Onaj koji mu iskaza milosrđe.« Nato mu
reče Isus: »Idi pa i ti čini tako!«

Marta i Marija[a]

[38]Dok su oni tako putovali, uđe on u jedno selo.
Žena neka, imenom Marta, primi ga u kuću. [39]I-
8 35+ mala je sestru koja se zvala Marija. Ona sjede do
1 Kor 7 35 nogu Gospodinovih i slušaše riječ njegovu. [40]A
Marta bijaše sva zauzeta posluživanjem pa pristupi
i reče: »Gospodine, zar ne mariš što me sestra
8 3+ samu ostavila posluživati? Reci joj dakle da mi po-
mogne.« [41]Odgovori joj Gospodin: »Marta, Marta!
Mt 6 33 Brineš se i uznemiruješ za mnogo, [42]a jedno je po-
Iv 6 27 trebno[b]. Marija je uistinu izabrala bolji dio, koji joj
se neće oduzeti.«

Pouka o molitvi

11 Jednom je Isus na nekome mjestu molio. Čim
3 21+ presta, reče mu jedan od učenika: »Gospodi-
ne, nauči nas moliti kao što je i Ivan naučio svoje
učenike.« [2]On im reče: »Kad molite, govorite[c]:
'Oče!
||Mt 6 9-13 Sveti se ime tvoje!
Dođi kraljevstvo tvoje!
[3]Kruh naš svagdanji
daji nam svaki dan[d]!
[4]I otpusti nam grijehe[e] naše:
ta i mi otpuštamo
svakom dužniku svojem!
I ne uvedi nas u napast!'«
18 1-8 [5]I reče im: »Tko to od vas ima ovakva prijatelja?
Pođe k njemu o ponoći i rekne mu: 'Prijatelju, po-
sudi mi tri kruha. [6]Prijatelj mi se s puta svratio te
nemam što staviti preda nj!' [7]A onaj mu iznutra
odgovori: 'Ne dosađuj mi! Vrata su već zatvorena,
a dječica sa mnom u postelji. Ne mogu ustati da ti
dadnem...' [8]Kažem vam: ako i ne ustane da mu
dadne zato što mu je prijatelj, ustat će i dati mu
što god treba zbog njegove bezočnosti.«
[9]»I ja vama kažem: Ištite i dat će vam se! Tražite ||Mt 7 7-11
i naći ćete! Kucajte i otvorit će vam se! [10]Doista, Iv 14 13-14+
tko god ište, prima; i tko traži, nalazi; i onomu tko
kuca, otvorit će se.«
[11]»A koji je to otac među vama: kad ga sin zaište
ribu, zar će mu mjesto ribe zmiju dati[f]? [12]Ili kad
zaište jaje, zar će mu dati štipavca? [13]Ako dakle vi,
iako zli, znate dobrim darima darivati djecu svoju,
koliko li će više Otac s neba obdariti Duhom Sve- Iv 14 13-16
tim[g] one koji ga zaištu!«

Isus i Beelzebul ||Mt 12 22-29

[14]I istjerivaše đavla koji bijaše nijem. Kad iziđe ||Mk 3 22-27
đavao, progovori njemak. I mnoštvo se divilo. [15]A
neki od njih rekoše: »Po Beelzebulu, poglavici đa-
volskom, izgoni đavle!« [16]A drugi su iskušavajući ||Mt 16 1
ga, tražili od njega kakav znak s neba. [17]Ali on, ||Mk 8 11
znajući njihove misli, reče im: »Svako kraljevstvo = Lk 11 29
u sebi razdijeljeno opustjet će i kuća će na kuću
pasti. [18]Ako je dakle Sotona u sebi razdijeljen,
kako će opstati kraljevstvo njegovo? Jer vi kažete
da ja po Beelzebulu izgonim đavle. [19]Ako dakle ja
po Beelzebulu[h] izgonim đavle, po kome ih vaši si-
novi izgone? Zato će vam oni biti suci. [20]Ali ako ja Izl 8 15
prstom Božjim[i] izgonim đavle, zbilja je došlo k Mt 12 28
vama kraljevstvo Božje.« Mt 8 29+
[21]»Dokle god jaki i naoružani čuva svoj stan, u Mt 4 17+ Lk 17 21
miru je sav njegov posjed. [22]Ali ako dođe jači od
njega, svlada ga i otme mu sve njegovo oružje u Iz 49 25; 53 12
koje se uzdao, a plijen razdijeli.«
[23]»Tko nije sa mnom, protiv mene je. I tko sa ||Mt 12 30
mnom ne sabire, rasipa.« Lk 9 50

a) Ove se dvije sestre slično opisane nalaze i u izvještaju o uskrišenju Lazara (Iv 11,1–42).
b) Var.: »Samo je malo potrebno.« BJ usvaja drugu var.: »A malo je potrebno, (ili) samo jedno« i tumači: Druge var. sakate tekst i mijenjaju smisao. Isus prelazi s razine jela (»malo je potrebno«) na razinu onoga što je »jedino potrebno« (= slušati Božju riječ).
c) Matejev tekst sadrži sedam prošnja, a Lukin samo pet. Usp. Mt 6,9+.
d) Postoji var.: »Neka tvoj Sveti Duh siđe na nas i neka nas očisti.« Ona bi mogla potjecati iz krsne liturgije.
e) Ovim Luka ispravno tumači Matejeve »duge«, čuvajući ipak u slijedećem r. Matejev pravni pristup: »Svakom dužniku svojem!«
f) Dod.: »kruha, zar će mu dati kamen«; to je usklađivanje s Mt 7,9.
g) Umjesto »dobrima«, kako stoji u Mt 7,11. Duh je Sveti najizvrsnije »dobro«.
h) Postoji i var. »Beelzebub«.
i) O ovom izrazu usp. Izl 8,15 i Ps 8,4. Usporedba ovog odlomka s usporednim Mt 12,28 dala je Duhu Svetomu naziv »Digitus paternae dexterae« (»Ti prste desne Očeve«).

||Mt 12 43-45
Ponovni pad

24»Kad nečisti duh iziđe iz čovjeka, luta bezvod-
nim mjestima tražeći spokoja. Kad ga ne nađe, rek-
ne: 'Vratit ću se u kuću odakle iziđoh.' 25Došavši,
nađe je pometenu i uređenu. 26Tada ode i uzme sa
sobom sedam drugih duhova, gorih od sebe, te uđu
i nastane se ondje. Na kraju bude onomu čovjeku
gore nego na početku.«

Pravo blaženstvo

27Dok je on to govorio, povika neka žena iz mno-
4 15+ štva: »Blažena utroba koja te nosila i prsi koje si
Lk 8 21; Pnz 30 14 sisao!« 28On odgovori: »Još blaženiji oni koji slu-
Iv 13 17; 14 23 Jak 1 25; Otk 1 3 šaju riječ Božju i čuvaju je!«

||Mt 12 38-42
Jonin znak

29Kad je nagrnulo mnoštvo, poče im Isus govori-
Iv 6 30-31 ti: »Naraštaj ovaj naraštaj je opak. Znak traži[a], ali
mu se znak neće dati doli znak Jonin. 30Doista, kao
što je Jona bio znak Ninivljanima, tako će biti i Sin
Čovječji ovomu naraštaju[b].«
1 Kr 10 1-10 31»Kraljica će Juga ustati na Sudu s ljudima ovog
naraštaja i osuditi ih jer je s krajeva zemlje došla
čuti mudrost Salomonovu, a evo ovdje i više od
Iv 6 35+ Salomona! 32Ninivljani će ustati na Sudu s ovim na-
Jon 3 raštajem i osuditi ga jer se obratiše na propovijed
Joninu, a evo ovdje i više od Jone!«

Druga prispodoba o svjetiljci

||Mt 5 15
||Mk 4 21 33»Nitko ne užiže svjetiljku da je stavi u zakutak
= Lk 8 16 ili pod posudu, nego na svijećnjak da oni koji ulaze
||Mt 6 22-23 vide svjetlost. 34Oko je svjetiljka tvomu tijelu. Kad
ti je oko bistro, sve ti je tijelo svijetlo. A kad je
ono nevaljalo, i tijelo ti je tamno. 35Pazi dakle da
svjetlost koja je u tebi ne bude tamna. 36Ako ti da-
kle sve tijelo bude svijetlo, bez djelića tame, bit će
posve svijetlo, kao kad te svjetiljka svojim sjajem
rasvjetljuje[c].«

Protiv farizeja i zakonoznanaca
7 36; 14 1

37Dok je on govorio, pozva ga neki farizej k sebi
na objed. On uđe i priđe k stolu. 38Vidjevši to, fa-
rizej se začudi što se Isus prije objeda ne opra. 39A Mt 15 2
Gospodin mu reče[d]: »Da, vi farizeji čistite vanjštinu Mk 7 2, 5
čaše u zdjele, a nutrina vam je puna grabeža i pa- ||Mt 23 25-26
kosti. 40Bezumnici! Nije li onaj koji načini vanjštinu
načinio i nutrinu. 41Nego, dajte za milostinju ono 12 33+
iznutra[e] i gle – sve vam je čisto.«
42»Ali jao vama, farizeji! Namirujete desetinu od ||Mt 23 23
metvice i rutvice i svake vrste povrća, a ne marite
za pravednost i ljubav Božju. Ovo je trebalo činiti,
a ono ne zanemariti.«
43»Jao vama farizeji! Volite prvo sjedalo u sina- ||Mt 23 6-7
gogama i pozdrave na trgovima. 44Jao vama! Vi ste ||Mk 12 38-39 = Lk 20 46
kao nezamjetljivi grobovi po kojima ljudi ne zna- ||Mt 23 27
jući hode[f].«
45Nato će neki zakonoznanac: »Učitelju, tako go-
voreći i nas vrijeđaš.« 46A on reče: »Jao i vama,
zakonoznanci! Tovarite na ljude terete nepodnosi- ||Mt 23 4
ve, a sami ni da ih se jednim prstom dotaknete.« Mt 11 28
47»Jao vama! Podižete spomenike prorocima, a ||Mt 23 29-31
vaši ih oci ubiše. 48Zato ste svjedoci i sumišljenici
djela svojih otaca: oni ih ubiše, a vi spomenike po-
dižete[g]! 49Zbog toga i kaza Mudrost Božja[h]: 'Poslat
ću k njima proroke i apostole. Neke će poubijati i ||Mt 23 34-36
prognati – 50da se od ovog naraštaja zatraži krv svih
proroka prolivena od postanka svijeta, 51od krvi
Abelove do krvi Zaharije, koji je pogubljen između
žrtvenika i svetišta.' Da, kažem vam, tražit će se
od ovoga naraštaja!«
52»Jao vama, zakonoznanci! Uzeste ključ znanja: ||Mt 23 13
sami ne uđoste, a spriječiste one koji htjedoše ući.«
53Kad Isus izađe odande, stadoše pismoznanci i

a) To jest čudo koje izražava i opravdava Isusovu vlast (usp. Iv 2,11+; Lk 1,18+; Vidi Mt 8,3+).
b) Takvo tumačenje »znaka – Jone« manje je vjerojatno od Matejeva (12,40). Usp. 12,39+. Ono je samo plod povezivanja izreka koje su prvotno bile odvojene: Lk 11,29p; Mt 12,38–39 i Lk 11,30–32p; Mt 12,41–42.
c) Tijekom prenošenja poremećen je tekst rr. 35–36 i sada je zacijelo oštećen. Ipak je jasan opći smisao izreke: poruku koju Isus upućuje svima mogu svi razumjeti: za to je dovoljno imati zdravu pamet koja je oslobođena svake sebične predrasude (usp. Iv 3,19–21).
d) Luka ovdje ovisi o izvoru koji mu je zajednički s Mt i vratit će se na taj predmet u 20,45–47, gdje ovisi o Mk. Mt je ovdje povezao dva izvora u jednu besjedu (23). Usp. Lk 10,1+; 17,22+.
e) BJ prev.: »ono što imate«. Svakako tekst teško razumljiv.
f) Upadajući tako u obrednu nečistoću (Br 19,16).
g) Podrugljivo. Podižući spomenike prorocima zakonoznanci smatraju da popravljaju pogreške svojih otaca, ali su im jednaki po raspoloženju.
h) Ovdje je riječ o Božjim odredbama koje Isus tumači.

farizeji žestoko na nj navaljivati[a] i postavljati mu
mnoga pitanja [54]vrebajući na nj, ne bi li štogod ulo-
vili iz njegovih usta.

Protiv licemjerja

12 Kad se uto skupilo mnoštvo, tisuće i tisuće,
te su jedni druge gazili, poče Isus govoriti
||Mt 16 6, 12 najprije svojim učenicima[b]: »Čuvajte se kvasca fari-
||Mk 8 15 zejskoga, to jest licemjerja. [2]Ništa nije skriveno što
||Mt 10 26-27 se neće otkriti ni tajno što se neće saznati. [3]Napro-
tiv, sve što u tami rekoste, na svjetlu će se čuti; i
||Mk 4 22 = Lk 8 17 što ste po skrovištima u uho šaptali, propovijedat
će se po krovovima.«

Koga se treba bojati

Iv 15 15 [4]»A kažem vama, prijateljima svojim: ne bojte
||Mt 10 28-31 se onih koji ubijaju tijelo, a nakon toga nemaju više
što učiniti. [5]Pokazat ću vam koga vam se bojati:
Jak 4 12 onoga se bojte koji pošto ubije, ima moć baciti u
Mt 3 12+; 18 9+ pakao. Da, velim vam, njega se bojte! [6]Ne prodaje
li se pet vrapčića za dva novčića? Pa ipak ni jed-
noga od njih Bog ne zaboravlja. [7]A vama su i vlasi
Mt 10 32+ na glavi sve izbrojene. Ne bojte se! Vredniji ste
nego mnogo vrabaca!«

Priznati se Kristovim pred ljudima

||Mt 10 32-33 [8]»A kažem vam: tko se god prizna mojim pred
ljudima, i Sin Čovječji priznat će se njegovim pred
||Mk 8 38 anđelima Božjim. [9]A tko mene zaniječe pred ljudi-
= Lk 9 26 ma, bit će zanijekan pred anđelima Božjim.«
[10]»I tko god rekne riječ na Sina Čovječjega,
||Mt 12 32 ||Mk 3 29 oprostit će mu se. Ali tko pohuli protiv Duha Sve-
toga, neće mu se oprostiti.«
||Mt 10 17-20 [11]»Nadalje, kad vas budu dovodili pred sinagoge
||Mk 13 11 i poglavarstva i vlasti, ne budite zabrinuti kako ćete
= Lk 21 12-15 se ili čime braniti, što li reći! [12]Ta Duh Sveti poučit
Iv 14 26+ će vas u taj čas što valja reći.«

Zgrtanje varava bogatstva

[13]Tada mu netko iz mnoštva reče: »Učitelju, reci
mome bratu da podijeli sa mnom baštinu.« [14]Nato
mu on reče: »Čovječe, tko me postavio sucem ili
djeliocem nad vama?« [15]I dometnu im: »Klonite se
i čuvajte svake pohlepe: koliko god netko obilo-
vao, život mu nije u onom što posjeduje.«
[16]Kaza im i prispodobu: »Nekomu bogatu čo-
vjeku obilno urodi zemlja [17]pa u sebi razmišljaše:
'Što da učinim? Nemam gdje skupiti svoju ljetinu.'
[18]I reče: 'Evo što ću učiniti! Srušit ću svoje žitnice
i podignuti veće pa ću ondje zgrnuti sve žito i dobra
svoja. [19]Tada ću reći duši svojoj: dušo, evo imaš u Jak 4 13-15; Izr 27 1
zalihi mnogo dobara za godine mnoge. Počivaj, je- Sir 11 19
di, pij, uživaj!' [20]Ali Bog mu reče: 'Bezumniče! Već 1 Kor 15 32
noćas duša će se tvoja zaiskati od tebe! A što si Prop 2 17-23;
pripravio, čije će biti?' [21]Tako biva s onim koji sebi 5 17 – 6 2
zgrće blago, a ne bogati se u Bogu.« Mt 6 19-21 Otk 3 17-18

Pouzdanje u providnost

||Mt 6 25-34

[22]Zatim reče svojim učenicima: »Zato vam ka-
žem: ne budite zabrinuti za život: što ćete jesti; ni
za tijelo: u što ćete se obući. [23]Ta život[c] je vredniji
od jela i tijelo od odijela. [24]Promotrite gavrane! Ne
siju niti žanju, nemaju spremišta ni žitnice, pa ipak
ih Bog hrani. Koliko li ste vi vredniji od ptica! [25]A
tko od vas zabrinutošću može svojemu stasu dodati
lakat? [26]Ako dakle ni ono najmanje ne možete, što
ste onda za ostalo zabrinuti? [27]Promotrite ljiljane,
kako niti predu niti tkaju[d], a kažem vam: ni Salo-
mon se u svoj svojoj slavi ne zaodjenu kao jedan
od njih. [28]Pa ako travu koja je danas u polju, a
sutra se u peć baca Bog tako odijeva, koliko li će
više vas, malovjerni!«
[29]»Zato i vi: ne tražite što ćete jesti, što piti. Ne
uznemirujte se! [30]Ta sve to traže pogani ovoga svi-
jeta. Otac vaš zna da vam je sve to potrebno. [31]Ne-
go, tražite kraljevstvo njegovo, a to će vam se na-
dodati!«

a) Raste suprotstavljanje Isusovih neprijatelja: Luka je bolje od Marka naznačio razdoblja toga rasta: 6,11; 11,53–54; 19,48; 20,19–20; 22,2.

b) Ili pak: »poče govoriti svojim učenicima: 'Najprije čuvajte se…

c) Dosl.: »duša« u biblijskom smislu kao i u r. 19.

d) Var.: »Ne muče se niti predu« – usp. Mt 6,28.

Iv 10; 21 15-17 [32]»Ne boj se, stado malo: svidjelo se Ocu vašemu
dati vam Kraljevstvo.«
Dj 4 34; Izr 13 7 [33]»Prodajte što god imate i dajte za milostinju[a]!
‖Mt 6 20-21 Načinite sebi kese koje ne stare, blago nepropad-
ljivo na nebesima, kamo se kradljivac ne približava
i gdje moljac ne rastače. [34]Doista, gdje vam je bla-
go, ondje će vam i srce biti.«

Budni sluge

1 Pt 1 13 [35]»Neka vam bokovi budu opasani i svjetiljke
Ef 6 14 upaljene, [36]a vi slični ljudima što čekaju gospodara
Mt 25 1-13 kad se vraća sa svadbe da mu odmah otvore čim
stigne i pokuca. [37]Blago onim slugama koje gospo-
dar, kada dođe, nađe budne! Zaista, kažem vam,
22 27 pripasat će se, posaditi ih za stol pa će pristupiti i
Iv 13 4-5 posluživati ih. [38]Pa dođe li o drugoj ili o trećoj
‖Mk 13 35 straži i nađe ih tako, blago njima!«
‖Mt 24 43-44 [39]»A ovo znajte: kad bi domaćin znao u koji čas
kradljivac dolazi, ne bi dao prokopati kuće. [40]I vi
budite pripravni jer u čas kad i ne mislite Sin Čo-
vječji dolazi.«
[41]Nato će Petar: »Gospodine, govoriš li tu pri-
spodobu samo za nas ili i za sve?« [42]Reče Gospo-
‖Mt 24 45-51 din: »Tko li je onaj vjerni i razumni upravitelj[b] što
1 Kor 4 1s će ga gospodar postaviti nad svojom poslugom da
im u pravo vrijeme daje obrok? [43]Blago onome
sluzi kojega gospodar kada dođe, nađe da tako ra-
di. [44]Uistinu, kažem vam, postavit će ga nad svim
imanjem svojim.«
[45]»No rekne li taj sluga u srcu: 'Okasnit će gospo-
dar moj' pa stane tući sluge i sluškinje, jesti, piti i
opijati se, [46]doći će gospodar toga sluge u dan u
koji mu se ne nada i u čas u koji i ne sluti; rasjeći
će ga i dodijeliti mu udes među nevjernicima.«
[47]»I onaj sluga što je znao volju gospodara svoga,
a nije bio spreman ili nije učinio po volji njegovoj,
dobit će mnogo udaraca. [48]A onaj koji nije znao,
ali je učinio što zaslužuje udarce, dobit će malo
udaraca. Kome je god mnogo dano, od njega će se
mnogo iskati. Kome je mnogo povjereno, više će
se od njega iskati.«

Veliko dijeljenje svijeta

[49]»Oganj dođoh baciti na zemlju[c] pa što hoću ako Mt 3 11+
je već planuo! [50]Ali krstom mi se krstiti i kakve li Mk 10 38+; Lk 9 22+
muke za me dok se to ne izvrši!«
[51]»Mislite li da sam došao mir dati na zemlji? Ni- ‖Mt 10 34-36
pošto, kažem vam, nego razdjeljenje. [52]Ta bit će
odsada petorica u jednoj kući razdijeljena: razdije- 2 34
lit će se trojica protiv dvojice i dvojica protiv trojice
– [53]otac protiv sina i *sin protiv oca,* mati protiv Mih 7 6
kćeri i *kći protiv matere,* svekrva protiv snahe i
snaha protiv svekrve.«

Znakovi vremena[d]

[54]Zatim je govorio mnoštvu: »Kad opazite da se ‖Mt 16 2-3
oblak diže na zapadu, odmah kažete: 'Kiša će!' I
bude tako. [55]Kad zapuše južnjak, kažete: 'Bit će
vrućine!' I bude. [56]Licemjeri! Lice zemlje i neba
umijete rasuditi, kako onda ovo vrijeme ne rasuđu-
jete?«

Nagoditi se s protivnikom

[57]»Zašto sami od sebe ne sudite što je pravo?
[58]Kad s protivnikom ideš glavaru, na putu sve uloži Mt 5 25-26
da ga se oslobodiš pa te ne odvuče k sucu. Sudac
će te predati izvršitelju, a izvršitelj baciti u tamni-
cu. [59]Kažem ti: nećeš izići odande dok ne isplatiš
do posljednjega novčića[e].«

Brzo promijenite život!

13 Upravo u taj čas dođoše neki te mu javiše što
se dogodilo s Galilejcima kojih je krv Pilat
pomiješao s krvlju njihovih žrtava[f]. [2]Isus im odgo-
vori: »Mislite li da ti Galilejci, jer tako postradaše,

a) Opasnost bogatstva, savjet kloniti ga se i davati milostinju obilježje je Lukine religije: usp. 3,11; 5,11.28; 6,30; 7,5; 11,41; 12,33–34; 14,13.33; 16,9; 18,22; 19,8; Dj 9,36; 10,2.4.31.
b) Riječ je o sluzi koji ima vlast nad drugim slugama, što dobro odgovara Petrovu pitanju, u kojem se »mi« odnosi na apostole.
c) Oganj je ovdje očito simbol i može imati različita značenja, ovisno o kontekstu: Duh Sveti ili oganj koji će očistiti i ugrijati srca i koji se treba zapaliti na križu. R. 50 pogoduje ovom posljednjem značenju, ali po rr. 51–53 bila bi riječ zapravo o duhovnoj borbi koju izaziva pojava Isusa.
d) Mesijansko je vrijeme nastupilo, i jako je važno to shvatiti, jer je sud blizu (rr. 57–59).
e) Dosl. »lepta«, grčki novčić najniže vrijednosti. U Mt 5,25–26 ova je izreka dobila društvenu primjenu od konteksta u kojem se nalazi: kako se braća u crkvenoj zajednici imaju pomirivati i uređivati međusobne razmirice. U Luke ima eshatološki doseg: približio se Božji sud i potrebno se hitno sporazumjeti.
f) Zgoda inače nepoznata, kao i nesreća spomenuta u r. 4. Pouka je jasna: nema izravna ni točna odnosa između grijeha i kazne (slično u Iv 9,3). Javne nesreće ipak su providnosni poziv na obraćenje.

Iv 9 3 bijahu grešniji od drugih Galilejaca? 3Nipošto, ka-
žem vam, nego ako se ne obratite, svi ćete slično
propasti! 4Ili onih osamnaest na koje se srušila kula
u Siloamu i ubila ih, zar mislite da su oni bili veći
dužnici od svih Jeruzalemaca? 5Nipošto, kažem
Iv 8 24 vam, nego ako se ne obratite, svi ćete tako propa-
sti.«

Neplodna smokva[a]

6Nato im pripovjedi ovu prispodobu: »Imao
Mt 21 19s netko smokvu zasađenu u svom vinogradu. Dođe
tražeć ploda na njoj i ne nađe 7pa reče vinogradaru:
'Evo, već tri godine[b] dolazim i tražim ploda na ovoj
smokvi i ne nalazim. Posijeci je. Zašto da iscrpljuje
zemlju?' 8A on mu odgovori: 'Gospodaru, ostavi
je još ove godine dok je ne okopam i ne pognojim.
9Možda će ubuduće ipak uroditi. Ako li ne, posjeći
ćeš je.'«

6 6-11; 14 1-6 **Ozdravljenje zgrbljene žene u subotu**

10Jedne je subote naučavao u nekoj sinagogi.
11Kad eto žene koja je osamnaest godina imala
Mt 8 29+ duha bolesti. Bila je zgrbljena i nikako se nije mo-
gla uspraviti[c]. 12Kad je Isus opazi, dozva je i reče
4 40+ joj: »Ženo, oslobođena si svoje bolesti!« 13I položi
2 20+ na nju ruke, a ona se umah uspravi i poče slaviti
Boga.
14Nadstojnik sinagoge – ozlovoljen što je Isus u
subotu izliječio – govoraše mnoštvu: »Šest je dana
u koje treba raditi! U te dakle dane dolazite i lije-
čite se, a ne u dan subotni[d]!« 15Odgovori mu Go-
Mt 12 11 spodin: »Licemjeri! Ne driješi li svaki od vas u su-
Lk 14 5 botu svoga vola ili magarca od jasala da ga vodi na
vódu? 16Nije li dakle i ovu kćer Abrahamovu, koju
Mt 8 29+ Sotona sveza evo osamnaest je već godina, trebalo
odriješiti od tih spona u dan subotni?«
17Na te njegove riječi postidješe se svi protivnici
1 14+ njegovi, a sav se narod radovaše zbog svega čime
4 15+ se on proslavio.

Prispodoba o gorušičinu zrnu ||Mt 13 31-32 ||Mk 4 30-32

18Govoraše dakle: »Čemu je slično kraljevstvo
Božje? Čemu da ga prispodobim? 19Ono je kao kad
čovjek uze gorušičino zrno i baci ga u svoj vrt. Uz- Dn 4 9, 18
raste i razvi se u stablo te mu se *ptice nebeske gni-* Ez 17 23
jezde po granama.«

Prispodoba o kvascu ||Mt 13 33

20I opet im reče: »Čemu da prispodobim kraljev-
stvo Božje? 21Ono je kao kad žena uze kvasac i
zamijesi ga u tri mjere brašna dok sve ne uskisne.«

Odbačenje nevjernih Židova. Poziv poganima[e]

22Putujući tako u Jeruzalem, prolazio je i nauča-
vao gradovima i selima. 23Reče mu tada netko: 9 51+
»Gospodine, je li malo onih koji se spasavaju?« A 2 38+
on im reče: 24»Borite se da uđete na uska vrata jer ||Mt 7 13-14
mnogi će, velim vam, tražiti da uđu, ali neće mo-
ći.«
25»Kada gospodar kuće ustane i zaključa vrata, a
vi stojeći vani počnete kucati na vrata: 'Gospodine, ||Mt 25 10-12
otvori nam!', on će vam odgovoriti: 'Ne znam vas
odakle ste!' 26Tada ćete početi govoriti: 'Pa mi smo ||Mt 7 22-23
s tobom jeli i pili, po našim si trgovima naučavao!'
27A on će vam reći: 'Kažem vam: ne znam odakle
ste. *Odstupite od mene, svi zlotvori!'«* Ps 6 9
28»Ondje će biti plač i škrgut zubi kad ugledate ||Mt 8 12+
Abrahama i Izaka i Jakova i sve proroke u kraljev-
stvu Božjem, a sebe vani, izbačene. 29I doći će *s*
istoka i zapada, sa sjevera i juga i sjesti za stol u
kraljevstvu Božjem. 30Evo, ima posljednjih koji će ||Mt 19 30+; 20 16
biti prvi, ima i prvih koji će biti posljednji.« ||Mk 10 31

Herod lisica

31U taj čas pristupe neki farizeji i reknu mu: »O-
tiđi, otputuj odavde jer te Herod hoće ubiti[f].« 32A

a) Zgoda o osušenoj smokvi, koju donose Mt 21,18–22p, svjedoči o strogosti. Luka ju je nadomjestio ovom prispodobom o strpljivosti.
b) Možda prisjećaj na trajanje Isusova javnog djelovanja, kako izlazi iz Četvrtog evanđelja.
c) Ili »Nikako nije mogla podići glavu«.
d) Vidio je u tom ozdravljenju »rad« koji Zakon zabranjuje.
e) Izvor kojim su se služili Lk i Mt, ovdje je nanizao izreke koje je Mt razmjestio po različitim *dijelovima svojega* Evanđelja (usp. 9,51+). Lk je zadržao poredak izvora. Čini se da je glavna nakana pri tome nizanju bila istaknuti odbacivanje Izraela i poziv pogana na spasenje. Izraelci su istoga podrijetla kao i Isus, ali im to neće pomoći da izbjegnu isključenje koje zaslužuju svojim ponašanjem. Tako izlazi iz rr. 25–27; usp. 3,7–9p; Iv 8,33s. Stoga mnogi neće naći pristupa k spasenju (rr. 23–24) pa će prvi postati posljednji (r. 30; usp. Mt 20,16), pogani će zauzeti njihovo mjesto na mesijanskoj gozbi (rr. 28–29).
f) Herod Antipa (usp. 3,1). Možda se tom prijetnjom htio otarasiti Isusa; nadimak »lisica« zacijelo upućuje na tu smicalicu.

on će njima: »Idite i kažite toj lisici: 'Evo, izgonim
đavle i liječim danas i sutra, a treći dan[a] dovršu-
jem[b]. [33]Ali danas, sutra i prekosutra moram nasta-
Mt 16 14+ viti put jer ne priliči da prorok pogine izvan Jeruza-
Lk 2 38+ lema[c].'«

Prijetnja Jeruzalemu

||Mt 23 37-39
Lk 19 41-44 [34]»Jeruzaleme, Jeruzaleme, koji ubijaš proroke i
kamenuješ one što su tebi poslani! Koliko li puta
htjedoh skupiti djecu tvoju kao kvočka piliće pod
krila i ne htjedoste! [35]Evo, napuštena vam kuća. A
Mt 23 39+ kažem vam, nećete me vidjeti dok ne dođe čas te
Ps 118 26 reknete: *'Blagoslovljen Onaj koji dolazi u ime Go-
spodnje!'«*

Opet ozdravljenje u subotu

6 6-11;
13 10-17
7 36; 11 37 **14** Jedne subote dođe on u kuću nekoga prvaka
farizejskog na objed. A oni ga vrebahu. [2]Kad
evo: pred njim neki čovjek koji je imao vodenu bo-
lest. [3]Nato Isus upita zakonoznance i farizeje: »Je
li dopušteno subotom liječiti ili nije?« [4]A oni mu-
Mk 3 4 kom ponikoše. On ga dotaknu, izliječi i otpusti.
Mt 8 3+ [5]A njima reče: »Ako komu od vas sin[d] ili vol padne
||Mt 12 11
Lk 13 15 u bunar, neće li ga brže bolje izvući i u dan subot-
ni?« [6]I ne mogoše mu na to odgovoriti.

Pouka o poniznosti

[7]Promatrajući kako uzvanici biraju prva mjesta,
kaza im prispodobu: [8]»Kada te tko pozove na svad-
Izr 25 6-7 bu, ne sjedaj na prvo mjesto da ne bi možda bio
pozvan koji časniji od tebe, [9]te ne dođe onaj koji
je pozvao tebe i njega i ne rekne ti: 'Ustupi mjesto
ovome.' Tada ćeš, postiđen, morati zauzeti posljed-
nje mjesto. [10]Nego kad budeš pozvan, idi i sjedni
na posljednje mjesto pa, kada dođe onaj koji te
pozvao, da ti rekne: 'Prijatelju, pomakni se naviše!'
Bit će ti to tada na čast pred svim sustolnicima,
[11]jer – svaki koji se uzvisuje, bit će ponižen, a koji ||Mt 23 12
se ponizuje, bit će uzvišen.« = Lk 18 14

Izbor uzvanika

[12]A i onome koji ga pozva, kaza: »Kad priređuješ
objed ili večeru, ne pozivaj svojih prijatelja, ni bra-
će, ni rodbine, ni bogatih susjeda, da ne bi možda
i oni tebe pozvali i tako ti uzvratili[e]. [13]Nego kad 12 33+
priređuješ gozbu, pozovi siromahe, sakate, hrome,
slijepe. [14]Blago tebi jer oni ti nemaju čime uzvratiti. 6 35
Uzvratit će ti se doista o uskrsnuću pravednih.«

Prispodoba o uzvanicima

[15]Kad je to čuo jedan od sustolnika, reče mu:
»Blago onome koji bude blagovao u kraljevstvu Mt 8 11+
Božjem!« [16]A on mu reče:
»Čovjek neki priredi veliku večeru i pozva mnoge. ||Mt 22 2-1
[17]I posla slugu u vrijeme večere da rekne uzvanici-
ma: 'Dođite! Već je pripravljeno!' [18]A oni se
odreda počeli ispričavati. Prvi mu reče: 'Njivu sam
kupio i valja mi poći pogledati je. Molim te, ispri-
čaj me.' [19]Drugi reče: 'Kupio sam pet jarmova vo-
lova pa idem okušati ih. Molim te, ispričaj me.'
[20]Treći reče: 'Oženio sam se i zato ne mogu doći.'«
[21]»Sluga se vrati i javi to domaćinu. Tada doma-
ćin, gnjevan, reče sluzi: 'Iziđi brzo na trgove grad-
ske i ulice pa dovedi ovamo prosjake, sakate, sli-
jepe i hrome[f].' [22]I sluga reče: 'Gospodaru, učinjeno
je što si naredio i još ima mjesta.' [23]Reče gospodar
sluzi: 'Iziđi na putove i među ograde[g] i prisili neka
uđu da mi se napuni kuća.' [24]A kažem vam: nijedan
od onih pozvanih neće okusiti moje večere.«

Odreći se svega

[25]S njim je zajedno putovalo silno mnoštvo. On
se okrene i reče im: [26]»Dođe li tko k meni, a ne

a) Taj izričaj označava dosta kratak vremenski razmak.
b) Riječ bremenita smisla: označuje u isto vrijeme svršetak i dovršetak Isusa, koji je postao »savršen« po svojim patnjama i smrti (Heb 2,10; 5,9; usp. Iv 19,30).
c) To, izgleda, znači: moja će zadaća uskoro biti završena, ali još nije; još mi valja izgoniti đavle i ozdravljati, i to na putu u Jeruzalem, gdje se ima ispuniti moje poslanje (usp. 2,38+). Slično u Iv 7,30; 8,20 (usp. 8,59; 10,39; 11,54) Isusovi neprijatelji ne mogu Isusa lišiti života dok ne »dođe njegov čas«.
d) Var. »magarac«.
e) Ili: »pa da ti to bude plaća«.
f) U kumranskim su spisima ti bolesnici bili isključeni iz eshatološke borbe i iz gozbe nakon nje.
g) Nakon »trgova gradskih i ulica« (r. 21) »putovi i ograde« (r. 23) jesu, čini se, izvan grada. Time se ističu dvije različite vrste uzvanika: s jedne strane siromasi i »nečisti« u Izraelu, a s druge pogani. »Prisila« koja se ima upotrijebiti pri dovođenju ovih nesretnika samo označava pobjedu milosti nad njihovom nespremnošću, a ne nasilje njihovoj slobodi. Nažalost, u povijesti Crkve izraz *compelle intrare* zloupotrebljavao se za mučenje heretika i inovjeraca.

Mt 10 37; 19 29 mrzi[a] svog oca i majku, ženu[b] i djecu, braću i se-
stre, pa i sam svoj život, ne može biti moj učenik!
||Mt 10 38; 16 24 27 I tko ne nosi svoga križa i ne ide za mnom, ne
||Mk 8 34 može biti moj učenik!«
= Lk 9 23 28 »Tko od vas, nakan graditi kulu, neće prije sje-
Iv 12 26 sti i proračunati troškove ima li čime dovršiti: 29 da
ga ne bi – pošto već postavi temelj, a ne mogne
dovršiti – počeli ismjehivati svi koji to vide: 30 'Ovaj
čovjek poče graditi, a ne može dovršiti!' 31 Ili koji
kralj kad polazi da se zarati s drugim kraljem, neće
prije sjesti i promisliti da li s deset tisuća može pre-
sresti onoga koji na nj dolazi s dvadeset tisuća?
32 Ako ne može, dok je onaj još daleko, poslat će
poslanstvo da zaište mir.«
12 33+ 33 »Tako dakle nijedan od vas koji se ne odrekne
svega što posjeduje, ne može biti moj učenik[c].«
||Mt 5 13 34 »Dobra je sol. Ali ako i sol obljutavi, čime će
||Mk 9 50 se ona začiniti? 35 Nije prikladna ni za zemlju ni za
gnojište. Van se baca. Tko ima uši da čuje, neka
čuje!«

Izl 34 6+ **Tri prispodobe o milosrđu**

Hoš 11 8-9 Hoš 2 21+ Lk 6 36 **15** Okupljahu se oko njega svi carinici i grešnici
da ga slušaju. 2 Stoga farizeji i pismoznanci
Mt 9 10-13 mrmljahu: »Ovaj prima grešnike, i blaguje s nji-
ma.«

||Mt 18 12-14 Ez 34 1+ **Izgubljena i nađena ovca**

3 Nato im Isus kaza ovu prispodobu: 4 »Tko to od
vas, ako ima sto ovaca pa izgubi jednu od njih, ne
Ez 34 4, 16 ostavi onih devedeset i devet u pustinji te pođe za
izgubljenom dok je ne nađe? 5 A kad je nađe, stavi
je na ramena sav radostan 6 pa došavši kući, sazove
prijatelje i susjede i rekne im: 'Radujte se sa
19 10 mnom! Nađoh ovcu svoju izgubljenu.' 7 Kažem
1 14+ vam, tako će na nebu biti veća radost zbog jednog
obraćena grešnika nego li zbog devedeset i devet
pravednika kojima ne treba obraćenja.«

Izgubljena i nađena drahma

8 »Ili koja to žena, ima li deset drahma pa izgubi
jednu drahmu, ne zapali svjetiljku, pomete kuću i
brižljivo pretraži dok je ne nađe? 9 A kad je nađe,
pozove prijateljice i susjede pa će im: 'Radujte se
sa mnom! Nađoh drahmu što je bijah izgubila.'
10 Tako, kažem vam, biva radost pred anđelima Bo-
žjim zbog jednog obraćena grešnika.«

Izgubljeni i nađeni sin

11 I nastavi: »Čovjek neki imao dva sina. 12 Mlađi
reče ocu: 'Oče, daj mi dio dobara koji mi pripada.'
I razdijeli im imanje. 13 Nakon nekoliko dana mlađi
sin pokupi sve, otputova u daleku zemlju i ondje
potrati svoja dobra živeći razvratno.«
14 »Kad sve potroši, nasta ljuta glad u onoj zemlji
te on poče oskudijevati. 15 Ode i pribi se kod jed-
noga žitelja u onoj zemlji. On ga posla na svoja
polja pasti svinje. 16 Želio se nasititi rogačima što su
ih jele svinje, ali mu ih nitko nije davao.«
17 »Došavši k sebi, reče: 'Koliki najamnici oca
moga imaju kruha napretek, a ja ovdje umirem od
gladi! 18 Ustat ću, poći svomu ocu i reći mu: 'Oče,
sagriješih protiv Neba i pred tobom! 19 Nisam više
dostojan zvati se sinom tvojim. Primi me kao jed-
nog od svojih najamnika.'«
20 »Usta i pođe svom ocu. Dok je još bio daleko, Iz 55 7 Jr 3 12s
njegov ga otac ugleda, ganu se, potrča, pade mu
oko vrata i izljubi ga. 21 A sin će mu: 'Oče! Sagrije- Iz 49 14-16 Jr 31 20
ših protiv Neba i pred tobom! Nisam više dostojan
zvati se sinom[d] tvojim.' 22 A otac reče slugama:
'Brzo iznesite haljinu najljepšu i obucite ga! Stavite
mu prsten na ruku i obuću na noge! 23 Tele ugojeno Zah 3 4
dovedite i zakoljite, pa da se pogostimo i provese-
limo 24 jer sin mi ovaj bijaše mrtav i oživje, izgubljen
bijaše i nađe se!' I stadoše se veseliti.«
25 »A stariji mu sin[e] bijaše u polju. Kad se na po-
vratku približio kući, začu svirku i igru 26 pa dozva
jednoga slugu da se raspita što je to. 27 A ovaj će
mu: 'Došao tvoj brat pa otac tvoj zakla tele ugo-
jeno što sina zdrava dočeka.' 28 A on se rasrdi i ne
htjede ući. Otac tada iziđe i stane ga nagovarati.
29 A on će ocu: 'Evo toliko ti godina služim i nikada
ne prestupih tvoju zapovijed, a nikad mi ni jareta
nisi dao da se s prijateljima proveselim. 30 A kada
dođe ovaj sin tvoj koji s bludnicama proždrije tvoje

a) To je hebraizam; Isus traži ne mržnju nego neposredno i potpuno odvajanje (usp. 9,57–62).
b) »Ženu« spominje samo Lk; tako izražava svoje asketsko usmjerenje. Isto ima i u 18,29. Usp. 1 Kor 7.
c) Luka, izgleda ne pravi nikakve razlike među učenicima; ova opomena vrijedi za sve. Usp. Mk 1,17+.
d) Dod.: »Primi me kao jednog od svojih najamnika« – usp. r. 19.
e) Milosrdnom stavu oca, koji je slika Božjeg milosrđa, suprotstavlja se stariji sin, slika farizeja i pismoznanaca, koji se razmeću da su »pravedni« jer ne krše nijedne zapovijedi Zakona (r. 29; usp. 18,9s).

imanje, ti mu zakla ugojeno tele.' 31Nato će mu
Iv 17 10 otac: 'Sinko, ti si uvijek sa mnom i sve moje – tvoje
1 14+ je. 32No trebalo se veseliti i radovati jer ovaj brat
tvoj bijaše mrtav i oživje, izgubljen i nađe se!'«

Nepošteni upravitelj

16 [a]Govoraše i svojim učenicima: »Bijaše neki
bogat čovjek koji je imao upravitelja. 2Ovaj
je bio optužen pred njim kao da mu rasipa imanje.
On ga pozva pa mu reče: 'Što to čujem o tebi?
Položi račun o svom upravljanju jer više ne možeš
biti upravitelj!' 3Nato upravitelj reče u sebi: 'Što
da učinim kad mi gospodar moj oduzima upravu?
Kopati? Nemam snage. Prositi? Stidim se. 4Znam
što ću da me prime u svoje kuće kad budem mak-
nut s uprave.'«
5»I pozva dužnike svoga gospodara, jednog po
jednog. Upita prvoga: 'Koliko duguješ gospodaru
mojemu?' On reče: 'Sto bata ulja.' 6A on će mu:
'Uzmi svoju zadužnicu, sjedni brzo, napiši pede-
set.' 7Zatim reče drugomu: 'A ti, koliko ti dugu-
ješ?' On odgovori: 'Sto kora pšenice.' Kaže mu:
'Uzmi svoju zadužnicu i napiši osamdeset.'«
8»I pohvali gospodar nepoštenog upravitelja što
snalažljivo[b] postupi jer sinovi su ovoga svijeta sna-
Iv 8 12+ lažljiviji prema svojima od sinova svjetlosti.«

Ne može se služiti dvojici gospodara

9»I ja vama kažem: napravite sebi prijatelje od
12 33+; 6 24 nepoštena[c] bogatstva pa kad ga nestane da vas
Tob 4 9-10 prime u vječne šatore.«
|Mt 25 21 10»Tko je vjeran u najmanjem, i u najvećem je
||Lk 19 17 vjeran; a tko je u najmanjem nepošten, i u najve-
ćem je nepošten. 11Ako dakle ne bijaste vjerni u
nepoštenom bogatstvu, tko li će vam istinsko po-
vjeriti? 12I ako u tuđem[d] ne bijaste vjerni, tko li će
vam vaše[e] dati?«
13»Nijedan sluga ne može služiti dvojici gospoda- ||Mt 6 24
ra. Ili će jednoga mrziti, a drugoga ljubiti; ili će uz
jednoga prianjati, a drugoga prezirati. Ne možete
služiti Bogu i bogatstvu.«

Protiv pohlepnih farizeja

14Sve su to slušali farizeji, srebroljupci, i rugali
mu se. 15On im reče: »Vi se pravite pravedni pred Mt 6 1; 23 28
ljudima, ali zna Bog srca vaša. Jer što je ljudima Lk 18 9
uzvišeno, odvratnost je pred Bogom.« Jr 11 20+

Vječnost Zakona ||Mt 11 12-13

16»Zakon i Proroci do Ivana su, a otada se na-
viješćuje kraljevstvo Božje i svatko se u nj silom
probija. 17Lakše će nebo i zemlja proći, negoli pro- ||Mt 5 18
pasti i jedan potezić Zakona.«

Nerazrješivost ženidbe ||Mt 5 32; 19 9

18»Tko god otpusti svoju ženu pa se oženi dru-
gom, čini preljub. I tko se god oženi otpuštenom,
čini preljub.«

Bogataš i Lazar[f]

19»Bijaše neki bogataš. Odijevao se u grimiz i ta-
nani lan i danomice se sjajno gostio. 20A neki siro-
mah, imenom Lazar, ležao je sav u čirevima pred
njegovim vratima 21i priželjkivao nasititi se onim

a) U ovom su poglavlju sabrane Isusove dvije prispodobe i više izreka koje se tiču dobre i loše uporabe novca. Rr. 16–18, drukčijega sadržaja, remete književni sastav poglavlja.
b) Po ondašnjem običaju u Palestini upravitelj je imao pravo davati pozajmice od dobara svoga gospodara i, budući da za vlastite usluge nije primao naknadu, on je u zadužnicu upisivao veću količinu i pri vraćanju pozajmljenoga višak zadržavao kao naplatu za svoje usluge. U našem je slučaju očito bio pozajmio samo pedeset bata ulja i osamdeset kora pšenice. Svodeći zadužnicu na tu zbiljsku količinu samo se odriče zapravo lihvarske zarade koju je bio zaračunao. Prema tome on nije »nepošten« (r. 8) zbog smanjivanja zadužnice, jer se smanjivanjem duga samo odriče nepo-sredne zarade, nego zbog prijašnjih zloporaba, koje su uzrok njegova otpuštanja (r. 1). Stoga gospodar hvali njegovu snalažljivost (r. 8a).
c) Iz konteksta se pretpostavlja da ljudi već imaju to bogatstvo. Nazvano je »nepoštenim« ne samo stoga što ga je sadašnji posjednik nepošteno stekao nego općenitije i stoga što skoro u svakom obilju ima nešto nepošteno.
d) »Tuđe« je bogatstvo ukoliko je izvan čovjeka.
e) Var. »naše«. Radi se o spasovnim dobrima, koja mogu trajno pripadati čovjeku.
f) Prispodobno kazivanje, ne povijesni izvještaj.

što je padalo s bogataševa stola[a]. Čak su i psi dola-
zili i lizali mu čireve.«
22»Kad umrije siromah, odnesoše ga anđeli u
krilo Abrahamovo[b]. Umrije i bogataš te bude po-
kopan[c]. 23Tada u teškim mukama u paklu, podiže
svoje oči te izdaleka ugleda Abrahama i u krilu mu
Lazara 24pa zavapi: 'Oče Abrahame, smiluj mi se i
pošalji Lazara da umoči vršak svoga prsta u vodu i
rashladi mi jezik jer se strašno mučim u ovom pla-
6 24-25 menu.' 25Reče nato Abraham: 'Sinko! Sjeti se da si
za života primio dobra svoja, a tako i Lazar zla.
Sada se on ovdje tješi, a ti se mučiš. 26K tome iz-
među nas i vas zjapi provalija golema[d] te koji bi i
htjeli prijeći odavde k vama, ne mogu, a ni odatle
k nama prijelaza nema.'«
27»Nato će bogataš: 'Molim te onda, oče, pošalji
Lazara u kuću oca moga. 28Imam petero braće pa
neka im posvjedoči da i oni ne dođu u ovo mjesto
muka.'
24 44 29Kaže Abraham: 'Imaju Mojsija i Proroke! Njih
neka poslušaju!' 30A on će: 'O ne, oče Abrahame!
Nego dođe li tko od mrtvih k njima, obratit će se.'
Iv 5 46-47 31Reče mu: 'Ako ne slušaju Mojsija i Prorokâ, neće
povjerovati sve da i od mrtvih tko ustane.'«

||Mt 18 6-7 ||Mk 9 42

Sablazan

17 I reče svojim učenicima: »Nije moguće da ne
dođu sablazni, no jao onome po kom dolaze;
2je li s mlinskim kamenom o vratu strovaljen u mo-
re, korisnije mu je, nego da sablazni jednoga od
ovih malenih. 3Čuvajte se!«

||Mt 18 15, 21-22

Bratska opomena[e]

»Pogriješi li tvoj brat, prekori ga; ako se obrati,
oprosti mu. 4Pa ako se sedam puta na dan ogriješi
o tebe i sedam se puta obrati tebi govoreći: 'Žao
mi je!', oprosti mu.«

Moć vjere Mt 8 10+

5Apostoli zamole Gospodina: »Umnoži nam vje- ||Mt 17 20; 21 21
ru!« 6Gospodin im odvrati: »Da imate vjere koliko
je zrno gorušičino, rekli biste ovom dudu: 'Iščupaj ||Mk 11 23
se s korijenom i presadi se u more!' I on bi vas
poslušao.«

Služiti ponizno

7»Tko će to od vas reći sluzi svomu, oraču ili
pastiru, koji se vrati s polja: 'Dođi brzo i sjedni za
stol?' 8Neće li mu naprotiv reći: 'Pripravi što ću
večerati pa se pripaši i poslužuj mi dok jedem i
pijem; potom ćeš ti jesti i piti[f]?' 9Zar duguje zahval-
nost sluzi jer je izvršio što mu je naređeno? 10Tako
i vi: kad izvršite sve što vam je naređeno, recite:
'Sluge smo beskorisne[g]! Učinismo što smo bili Job 22 3; 35 7
dužni učiniti!'«

Deset gubavaca

11Dok je tako putovao u Jeruzalem, prolazio je 9 51+
između Samarije i Galileje[h]. 12Kad je ulazio u neko
selo, eto mu u susret deset gubavaca. Zaustave se
podaleko 13i zavape: »Isuse, Učitelju, smiluj nam Lev 13 45-46
se!« 14Kad ih Isus ugleda, reče im: »Idite, *pokažite* Mt 8 4
se svećenicima!« I dok su išli, očistiše se. 15Jedan Mk 1 44 Lk 5 14
od njih vidjevši da je ozdravio, vrati se slaveći Boga Lev 14 1-32
u sav glas. 16Baci se ničice k Isusovim nogama za- 2 20+
hvaljujući mu. A to bijaše neki Samarijanac. 17Nato 9 53+; 10 33+
Isus primijeti: »Zar se ne očistiše desetorica? 18A
gdje su ona devetorica? Ne nađe li se nijedan koji

a) Dod.: »ali mu toga nitko nije davao« (usp. 15,16).
b) Židovska uzrečica koja odgovara starom biblijskom izričaju »pridružiti se oćima«, tj. rodozačetnicima (usp. Suci 2,10; Post 15,15; 47,30; Pnz 31,16). Ta slika izražava prisnost (usp. Iv 1,18) i bliskost s Abrahamom na mesijanskoj gozbi (usp. Iv 13,23; Mt 8,11+).
c) Vg: »bude pokopan u paklu«.
d) Provalija je znak da izabrani i osuđeni ne mogu promijeniti svoje sudbine.
e) Luka, čini se, ima na umu uvredu između dva brata, dok je u Mt riječ o poroku širih razmjera. Luka izostavlja obraćanje zajednici (Mt 18,17).
f) Ovo pravilo čisto ljudskog ponašanja usp. s obratnim evanđeoskim postupcima u 12,37; 22,27; Iv 13,1–16.
g) Ta je oznaka slabo prilagođena kontekstu, u kojem se naglašava sâmo stanje sluge (usp. završetak r.), a ne njegova svijest; ali je ovo doslovan i tradicionalan prijevod grčkog izraza ovdje upotrebljenog.
h) Da bi došao do jordanske doline i spustio se u Jerihon (18,35), odakle će se uspeti u Jeruzalem.

bi se vratio i podao slavu Bogu, osim ovoga tuđin-
Mt 8 10+ ca?« 19A njemu reče: »Ustani! Idi! Tvoja te vjera
spasila!«

Bog će uspostaviti svoje kraljevstvo

Mt 4 17+ 20Upitaju ga farizeji: »Kad će doći kraljevstvo
Božje?« Odgovori im: »Kraljevstvo Božje ne dolazi
primjetljivo. 21Niti će se moći kazati: 'Evo ga ov-
Mt 3 2 dje!' ili: 'Eno ga ondje!' Ta evo – kraljevstvo je
Božje među vama[a]!«
22Zatim reče učenicima[b]: »Doći će dani kad ćete
Mt 13 17+ zaželjeti vidjeti i jedan dan Sina Čovječjega[c], ali ga
Mt 8 20+ nećete vidjeti. 23Govorit će vam: 'Eno ga ondje,
||Mk 13 21 evo ovdje!' Ne odlazite i ne pomamite se! 24Jer kao
||Mt 24 23 26-27 što munja sijevne na jednom kraju obzorja i odblje-
sne na drugom, tako će biti i sa Sinom Čovječjim
9 22+ u Dan njegov. 25No prije treba da on mnogo pretrpi
i da ga ovaj naraštaj odbaci.«
||Mt 24 37-39 26»I kao što bijaše u dane Noine, tako će biti i u
Post 6-8 dane Sina Čovječjega[d]: 27jeli su, pili, ženili se i uda-
vali do dana kad *Noa uđe u korablju.* I dođe potop
Post 19 1-29 i sve uništi. 28Slično kao što bijaše u dane Lotove:
jeli su, pili, kupovali, prodavali, sadili, gradili. 29A
onog dana kad Lot iziđe iz Sodome, *zapljušti s
neba oganj i sumpor* i sve uništi. 30Tako će isto biti
u dan kad se Sin Čovječji objavi.«
||Mt 24 17-18 31»U onaj dan tko bude na krovu, a stvari mu u
||Mk 13 15-16 kući, neka ne siđe da ih uzme. 32I tko bude u polju,
Lk 21 21 neka se *ne okreće natrag.* Sjetite se žene Lotove!
Post 19 26 33Tko god bude nastojao život svoj sačuvati, izgubit
||Mt 10 39 će ga; a tko ga izgubi, živa će ga sačuvati.«
||Iv 12 25 34»Kažem vam, one će noći biti dvojica u jednoj
Lk 9 24 postelji: jedan će se uzeti, drugi ostaviti. 35Dvije će
||Mt 24 40-41 mljeti zajedno: jedna će se uzeti, druga ostaviti[e].«
37Upitaše ga na to: »Gdje to, Gospodine?« A on
||Mt 24 28 im reče: »Gdje bude trupla, ondje će se okupljati i
orlovi.«

Ustrajnost u molitvi

18 Kaza im i prispodobu kako valja svagda mo- 11 9+; 1 Sol 5 17+
liti i nikada ne sustati[f]: 2»U nekom gradu bio 11 5-8
sudac. Boga se nije bojao, za ljude nije mario. 3U
tom gradu bijaše i neka udovica. Dolazila k njemu
i molila: 'Obrani me od mog tužitelja!' 4No on ne
htjede zadugo. Napokon reče u sebi: 'Iako se Boga
ne bojim nit za ljude marim, ipak, 5jer mi udovica
ova dodijava, obranit ću je da vječno ne dolazi mu-
čiti me.'«
6Nato reče Gospodin: »Čujte što govori nepra-
vedni sudac! 7Neće li onda Bog obraniti svoje iza- Otk 6 9-11
brane koji dan i noć vape k njemu sve ako i odgađa Sir 35 19
stvar njihovu[g]? 8Kažem vam, ustat će žurno na nji-
hovu obranu. Ali kad Sin Čovječji dođe, hoće li
naći vjere na zemlji?« Mt 24 12; 18 8+

Farizej i carinik

9Nekima pak koji se pouzdavahu u sebe da su 16 15
pravednici, a druge potcjenjivahu, reče zatim ovu Mt 6 1; 23 28
prispodobu: 10»Dva čovjeka uziđoše u Hram pomo-
liti se: jedan farizej, drugi carinik. 11Farizej se us-
pravan ovako u sebi molio: 'Bože, hvala ti što ni-
sam kao ostali ljudi: grabežljivci, nepravednici,
preljubnici ili – kao ovaj carinik.' 12Postim dvaput
u tjednu, dajem desetinu od svega što steknem.'
13A carinik, stojeći izdaleka, ne usudi se ni očiju
podignuti k nebu, nego se udaraše u prsa govoreći:
'Bože milostiv budi meni grešniku!' 14Kažem vam:
ovaj siđe opravdan kući svojoj, a ne onaj! Svaki
koji se uzvisuje, bit će ponižen; a koji se ponizuje, ||Mt 23 12
bit će uzvišen.« = Lk 14 11

Isus i djeca[h]

||Mt 19 13-15
||Mk 10 13-16
15A donosili mu i dojenčad da ih se dotakne. Vi- Lk 9 47
djevši to, učenici im branili. 16A Isus ih dozva i re-

a) Kao zbilja koja je već na djelu. Može se prevesti i: »u vama«, što nije čini se, u skladu s kontekstom.
b) Ova se besjeda nalazi samo u Lk, koji u Isusovim proročanstvima ono što se odnosi na propast Jeruzalema (21,6–24) jasno odvaja od onoga što se odnosi na slavni Isusov povratak na kraju vremenâ (17,22–37). – Neki se odlomci ove besjede nalaze u velikoj eshatološkoj besjedi Mt 24,5–41. Matej je tu povezao dva izvora (usp. Lk 10,1+; 11,39+), dok ih je Luka ostavio razdvojene (Usp. Mt 24,1+). – »Dan« je biblijskiji (usp. »dan Jahvin«, npr. u Am 5,18+) od izraza »paruzija« (dolazak) (Mt 24,3), koji je preuzet iz helenističkog načina izražavanja (usp. 1 Kor 1,8+).
c) Učenici će poželjeti ne da ponovno vide jedan dan njegove zemaljske egzistencije ili da promatraju prvi dan njegova slavnog očitovanja, nego da uživaju barem jedan dan koji će uslijediti nakon toga.
d) U vrijeme njegova slavnog očitovanja.
e) Dod. r. 36: »Dvojica će biti u polju: jedan će se uzeti, drugi ostaviti.« Usp. Mt 24,40.
f) Pavlova misao i rječnik: usp. Rim 1,10; 12,12; 1 Sol 5,17+.
g) Čini se da je ovaj r. nadahnut Sir 35,18–19. Ondje je rečeno kako Bog neće oklijevati niti odgađati da pomogne izrabljivanim siromasima, a ovdje je rečeno da odgađa. Možda ta prilagodba odražava želju da se protumači odgađanje paruzije. Usp. sličan stav u 2 Pt 3,9; Otk 6,9–11.
h) Ovdje se Luka ponovno vraća Markovu izvještaju koji je napustio u 9,50 (usp. 9,51+).

če: »Pustite dječicu neka dolaze k meni i ne prije-
čite im jer takvih je kraljevstvo Božje.«
17»Zaista, kažem vam, tko ne primi kraljevstva
Božjega kao dijete, ne, u nj neće ući.«

||Mt 19 16-22 **Opasnost bogatstva**

||Mk 10 17-22 18I upita ga neki uglednik: »Učitelju dobri, što
Lk 10 25-28 mi je činiti da baštinim život vječni?« 19Reče mu
Isus: »Što me zoveš dobrim? Nitko nije dobar, doli
Izl 20 12-16 Bog jedini. 20Zapovijedi znaš:
Pnz 5 16-20 *Ne čini preljuba!*
Ne ubij!
Ne ukradi!
Ne svjedoči lažno!
Poštuj oca svoga i majku!«
21A onaj će: »Sve sam to čuvao od mladosti.«
12 33+ 22Čuvši to, Isus mu reče: »Još ti jedno preostaje:
sve što imaš prodaj i razdaj siromasima pa ćeš imati
blago na nebu. A onda dođi i idi za mnom.« 23Kad
je on to čuo, ražalosti se jer bijaše silno bogat.
||Mt 19 23-26 24Vidjevši ga, reče Isus: »Kako li je teško imućni-
||Mk 10 cima u kraljevstvo Božje! 25Lakše je devi kroz uši
23-27 iglene nego bogatašu u kraljevstvo Božje.«
26Koji su to čuli, rekoše: »Pa tko se onda može
spasiti?« 27A on će: »Što je nemoguće ljudima, mo-
guće je Bogu.«
||Mt 19 27-29 28Nato reče Petar: »Evo, mi ostavismo svoje i po-
||Mk 10 đosmo za tobom.« 29Isus će im: »Zaista, kažem
28-30 vam, nema ga tko bi ostavio kuću, ili ženu, ili bra-
14 26+ ću, ili roditelje, ili djecu poradi kraljevstva Božje-
ga, 30a da ne bi primio[a] mnogostruko već u ovom
vremenu, i u budućem vijeku život vječni.«

||Mt 20 17-19 ||Mk 10 32-34 **Treći navještaj muke i uskrsnuća**

31I uzevši sa sobom dvanaestoricu, reče im: »Evo
uzlazimo u Jeruzalem i na Sinu Čovječjem ispunit
9 51+ će se sve što su napisali proroci[b]: 32doista, bit će
2 38+ predan poganima, izrugan, zlostavljan i popljuvan;
9 22+ 33i pošto ga izbičuju, ubit će ga, ali on će treći dan
ustati.«

34No oni ništa od toga ne razumješe. Te im riječi Mk 4 13+
bijahu skrivene i ne shvaćahu što bijaše rečeno.

Jerihonski slijepac ||Mt 20 29-34 ||Mk 10 46-52

35A kad se približavao Jerihonu, neki slijepac sje-
dio kraj puta i prosio. 36Čuvši gdje mnoštvo prolazi,
raspitivao se što je to. 37Rekoše mu: »Isus Nazare-
ćanin prolazi.« 38Tada povika: »Isuse, Sine Davi- Mt 2 23+
dov, smiluj mi se!« 39Oni ga sprijeda ušutkivali, ali
on je još jače vikao: »Sine Davidov, smiluj mi se!«
40Isus se zaustavi i zapovjedi da ga dovedu k nje- Mt 9 27+
mu. Kad se on približi, upita ga: 41»Što hoćeš da ti
učinim?« A on će: »Gospodine, da progledam.«
42Isus će mu: »Progledaj! Vjera te tvoja spasila.« Mt 8 10+
43I umah progleda i uputi se za njim slaveći Boga. 2 20+
I sav narod koji to vidje dade hvalu Bogu.

Zakej carinik

19 I uđe u Jerihon. Dok je njime prolazio, 2eto
čovjeka imenom Zakej. Bijaše on nadcarinik, Mt 5 46+
i to bogat. 3Želio je vidjeti tko je to Isus, ali ne
mogaše od mnoštva jer je bio niska stasa. 4Potrča
naprijed, pope se na smokvu da ga vidi jer je onuda
imao proći. 5Kad Isus dođe na to mjesto, pogleda
gore i reče mu: »Zakeju, žurno siđi! Danas mi je
proboraviti u tvojoj kući.« 6On žurno siđe i primi
ga sav radostan. 7A svi koji to vidješe stadoše 1 14+
mrmljati: »Čovjeku se grešniku svratio!« 8A Zakej 5 30; 15 2
usta i reče Gospodinu: »Evo, Gospodine, polovicu
svog imanja dajem siromasima! I ako sam koga u 12 33+
čemu prevario, vraćam četverostruko[c].« 9Reče mu 2 Sam 12 6
na to Isus: »Danas je došlo spasenje ovoj kući jer Mt 21 31
i on je sin Abrahamov[d]! 10Ta Sin Čovječji dođe *po-*
tražiti i spasiti *izgubljeno!*« 15 6, 9, 24, 32

Prispodoba o mnama[e] ||Mt 25 14-30

11Kako su oni to slušali, dometnu on prispodobu
– zato što bijaše nadomak Jeruzalemu i oni mislili 2 38+

a) Dod.: »za uzvrat«.
b) Luka više puta tvrdi da su Proroci prorekli muku Kristovu: Lk 24,25.27.44; Dj 2,23+; 3,18.24+; 8,32–35; 13,27; 26,22s.
c) Židovski je zakon (Izl 21,37) samo za jedan slučaj predviđao četverostruko vraćanje, dok je to rimski zakon propisivao za sve očite krađe (*furta manifesta*). Zakej na sebe preuzima tu obavezu za sve zlo koje je bilo komu možda nanio.
d) Unatoč prezrenoj službi koju obavlja. Nijedno zanimanje nije nespojivo sa »spasenjem« (usp. 3,12–14). – Židovi su sve svoje povlastice imali zato što su »Abrahamovi sinovi« (usp. 3,8; Rim 4,11s; Gal 3,7s).
e) Unatoč znatnim razlikama između prispodobe o mnama i o talentima (Mt 25,14–30) većina egzegeta smatra da je to ista prispodoba, samo je svaki evanđelist početnu temu slobodno preinačio i razvio. Osim toga, čini se da u Lk valja razlikovati dvije prispodobe spojene u jednu: jednu o mnama (rr. 12–13.15–26); drugu o prijestolonasljedniku (rr. 12.14.17.19.27).

da će se umah pojaviti kraljevstvo Božje. [12]Reče
dakle:
Mk 13 34 »Neki je ugledan čovjek imao otputovati u da-
leku zemlju da primi svoje kraljevstvo pa da se vra-
ti[a]. [13]Dozva svojih deset slugu, dade im deset mna
i reče: 'Trgujte dok ne dođem.' [14]A njegovi ga gra-
Ps 2 2s đani mrzili te poslaše za njim poslanstvo s poru-
Iv 19 15, 21 kom: 'Nećemo da se ovaj zakralji nad nama.'«
[15]»Kad je on primio kraljevstvo i vratio se, naredi
da mu dozovu one sluge kojima je predao novac
da sazna što su zaradili.«
[16]»Pristupi prvi i reče: 'Gospodaru, tvoja mna
donije deset mna.' [17]Reče mu: 'Valjaš, slugo dobri!
U najmanjem si bio vjeran, vladaj nad deset grado-
va!' [18]Dođe i drugi govoreći: 'Mna je tvoja, gospo-
daru, donijela pet mna.' [19]I tomu reče: 'I ti budi
nad pet gradova!'«

[20]»Treći, opet dođe govoreći: 'Gospodaru, evo ti
tvoje mne. Držao sam je pohranjenu u rupcu. [21]Bo-
jao sam te se jer si čovjek strog: uzimaš što nisi
pohranio, žanješ što nisi posijao.'«

[22]»Kaže mu: 'Iz tvojih te usta sudim, zli slugo!
Znao si da sam čovjek strog, da uzimam što nisam
pohranio i žanjem što nisam posijao? [23]Zašto onda
nisi uložio moj novac u novčarnicu? Ja bih ga po
povratku podigao s dobitkom.' [24]Nato reče nazoč-
nima: 'Uzmite od njega mnu i dajte onomu koji ih 20 16
ima deset.' [25]Rekoše mu: 'Gospodaru, ta već ima
deset mna!' [26]Kažem vam: svakomu koji ima još će ||Mt 13 12 ||Mk 4 25
se dati, a od onoga koji nema oduzet će se i ono = Lk 8 18
što ima. [27]A moje neprijatelje – one koji me ne
htjedoše za kralja – dovedite ovamo i smaknite ih Ps 2 9
pred mojim očima!'« Lk 20 16

V. Isusovi posljednji dani u Jeruzalemu

||Mt 21 1-11 ||Mk 11 1-11 ||Iv 12 12-16 Lk 9 51; 2 38+

Mesijanski ulazak u Jeruzalem

[28]Rekavši to, nastavi put uzlazeći u Jeruzalem.
[29]Kad se približi Betfagi i Betaniji, uz goru koja
se zove Maslinska, posla dvojicu učenika [30]govore-
ći: »Hajdete u selo pred vama. Čim uđete u nj,
naći ćete privezano magare koje još nitko nije zaja-
hao. Odriješite ga i dovedite. [31]Upita li vas tko:
'Zašto driješite?', ovako recite: 'Gospodinu tre-
ba.'«

[32]Oni koji bijahu poslani otiđoše i nađoše kako
im bijaše rekao. [33]I dok su driješili magare, rekoše
im gospodari: »Što driješite magare?« [34]Oni odgo-
vore: »Gospodinu treba.« [35]I dovedoše ga Isusu i
staviše svoje haljine na magare te posjednuše Isusa.
[36]I kuda bi on prolazio, prostirali bi po putu
svoje haljine. [37]A kad se već bio približio obronku
1 14+ Maslinske gore, sve ono mnoštvo učenika, puno ra-
2 20+ dosti, poče iza glasa hvaliti Boga za sva silna djela
4 15+ Iv 12 18 što ih vidješe: [38]*»Blagoslovljen* Kralj, *Onaj koji do-*
Ps 118 26 *lazi u ime Gospodnje!* Na nebu mir! Slava na visi-
2 14 nama!«

[39]Nato mu neki farizeji iz mnoštva rekoše: »Uči- Mt 21 14-16
telju, prekori svoje učenike.« [40]On odgovori: »Ka-
žem vam, ako ovi ušute, kamenje će vikati!« Hab 2 11

Isus plače nad Jeruzalemom

[41]Kad se približi i ugleda grad, zaplaka nad njim 13 34-35
[42]govoreći: »O kad bi i ti u ovaj dan spoznao što je
za tvoj mir[b]! [43]Ali sada je sakriveno tvojim očima.
Doći će dani na tebe kad će te neprijatelji tvoji
opkoliti opkopom, okružit će te i pritijesniti oda-
svud. [44]*Smrskat će o zemlju* tebe i *djecu tvoju* u te-
bi. I neće ostaviti u tebi ni kamena na kamenu 12 54-56
zbog toga što nisi upoznao časa svoga pohođenja[c].« 1 68
[45]Ušavši u Hram, stane izgoniti prodavače. Iz 56 7
[46]Kaže im: »Pisano je: *Dom moj bit će Dom moli-* Jr 7 11
tve, a vi od njega načiniste *pećinu razbojničku!«*

Poučavanje u Hramu

||Mt 21 12-13 ||Mk 11 15-17 ||Iv 2 14-16

[47]I danomice naučavaše u Hramu. 21 37; 22
A glavari su svećenički i pismoznanci tražili kako Iv 18 20 ||Mk 11 18 Lk 11 53+

a) Po svoj prilici prisjećaj na Arhelajevo putovanje u Rim god. 4. pr. Kr. Htio je ondje u svoju dati potvrditi oporuku Heroda Velikoga. Židovi su bili pošli za njim u Rim da osujete njegovu namjeru (usp. r. 14).
b) Radi se o mesijanskom miru (usp. Iz 11,6+; Hoš 2,20+).
c) To proročanstvo, sasvim otkano od biblijskih prisjećaja, posebno razvidnih u grčkom tekstu (za r. 43 usp. Iz 29,9; 37,33; Jr 52,4–5; Ez 4,1–3; 21,27 (22); za r. 44 usp. Hoš 10,14; 14,1; Nah 3,10; Ps 137,9), podsjeća na razorenje Jeruzalema god. 587. pr. Kr. koliko i na ono, i još više nego na ono iz god. 70. n. Kr., jer ne donosi nijedne crte karakteristične za potonje. Prema tome, iz ovog se teksta ne može zaključiti da se već dogodilo ovo potonje razorenje (usp. 17,22+; 21,20+).

da ga pogube, a tako i prvaci narodni, [48]ali nikako
4 15+ naći što da učine jer je sav narod visio o njegovoj
riječi.

||Mt 21 23-27 ||Mk 11 27-33
Odakle Isusu vlast?

20 [a]Jednog dana dok je naučavao narod u
Hramu i naviještao evanđelje, ispriječe se gla-
vari svećenički i pismoznanci sa starješinama [2]pa
mu dobace: »Reci nam kojom vlašću to činiš ili tko
ti dade tu vlast?« [3]On odgovori: »Upitat ću i ja
vas. Recite mi: [4]krst Ivanov bijaše li od Neba ili od
ljudi?« [5]A oni smišljahu među sobom: »Reknemo
li 'od Neba', odvratit će 'Zašto mu ne povjerova-
ste?' [6]A reknemo li 'od ljudi', sav će nas narod ka-
menovati. Ta uvjeren je da je Ivan prorok.« [7]I od-
govore da ne znaju odakle. [8]I Isus reče njima: »Ni
ja vama neću kazati kojom vlašću ovo činim.«

||Mt 21 33-46 ||Mk 12 1-12
Vinogradari ubojice

[9]Zatim uze narodu kazivati ovu prispodobu:
Iz 5 1+ »Čovjek *posadi vinograd,* iznajmi ga vinogradarima
i otputova na dulje vrijeme.«
[10]»Kada dođe doba, posla slugu vinogradarima
da mu dadnu od uroda vinogradskoga. No vinogra-
dari ga istukoše i otposlaše praznih ruku. [11]Nato
on posla drugoga slugu. Ali oni i toga istukoše, iz-
ružiše i otposlaše praznih ruku. [12]Posla i trećega.
A oni i njega izraniše i izbaciše.«
[13]»Nato reče gospodar vinograda: 'Što da uči-
nim? Poslat ću im sina svoga ljubljenoga. Njega će
valjda poštovati.' [14]Ali kada ga vinogradari ugleda-
ju, stanu među sobom umovati: 'Ovo je baštinik.
Ubijmo ga da baština bude naša.' [15]Izbaciše ga iz
vinograda i ubiše.«
»Što će dakle učiniti s njima gospodar vinograda?
[16]Doći će i pogubiti te vinogradare i dati vinograd
drugima.« Koji ga slušahu rekoše: »Bože sačuvaj!«
[17]A on ih ošinu pogledom i reče: »A što ono piše:
Kamen što ga odbaciše graditelji Ps 118 22
postade kamen zaglavni?
[18]Tko god padne na taj kamen, smrskat će se, a
na koga on padne, satrt će ga.«
[19]Pismoznanci i glavari svećenički gledahu da is-
tog časa stave ruke na nj, ali se pobojaše naroda. 11 53+
Dobro razumješe da o njima kaza tu prispodobu.

Porez caru
||Mt 22 15-22 ||Mk 12 13-17

[20]Vrebajući na nj, poslaše uhode koji su se pravili
pravednicima da ga uhvate u riječi pa da ga predaju
oblasti i vlasti upraviteljevoj. [21]Upitaše ga dakle:
»Učitelju, znamo da pravo zboriš i naučavaš te nisi
pristran, nego po istini učiš putu Božjem. [22]Je li
nam dopušteno dati porez caru ili nije?« [23]Proničući
njihovu lukavost, reče im: [24]»Pokažite mi denar.«
»Čiju ima sliku i natpis?« [25]A oni će: »Carevu.«
On im reče: »Stoga dajte caru carevo, a Bogu Bo-
žje.«
[26]I ne mogoše ga uhvatiti u riječi pred narodom,
nego umuknuše zadivljeni njegovim odgovorom.

Uskrsnuće mrtvih
||Mt 22 23-33 ||Mk 12 18-27

[27]Pristupe mu neki od saduceja, koji niječu us-
krsnuće. Upitaše ga: [28]»Učitelju! Mojsije nam napi-
sa: *Umre li bez djece čiji brat* koji imaše ženu, *neka* Pnz 25 5+
njegov brat uzme tu ženu te podigne porod bratu
svomu. [29]Bijaše tako sedmero braće. Prvi se oženi
i umrije bez djece. [30]Drugi uze njegovu ženu,
[31]onda treći; i tako redom sva sedmorica pomriješe
ne ostavivši djece. [32]Naposljetku umrije i žena.
[33]Kojemu će dakle od njih ta žena pripasti o us-
krsnuću? Jer sedmorica su je imala za ženu.«
[34]Reče im Isus: »Djeca se ovog svijeta[b] žene i
udaju. [35]No oni koji se nađoše dostojni onog svijeta
i uskrsnuća od mrtvih[c] niti se žene niti udaju. [36]Zai- Fil 3 11

a) Od 20,1 do 21,5 Lk izbliza slijedi Mk. Ispušta simbolični postupak s osušenom smokvom (Mk 11,12–14.20–25), koju je zamijenio prispodobom o neplodnoj smokvi (Lk 13,6–9). Također ispušta raspravu o prvoj zapovijedi (Mk 12,28–34), koju je već prije uzeo iz drugog izvora (Lk 10,25–28).
b) Semitizam: označuje pripadnike ovog svijeta.
c) Ovdje se radi samo o uskrsnuću pravednih.

sta, ni umrijeti više ne mogu[a]: anđelima su jednaki
i sinovi su Božji jer su sinovi uskrsnuća[b].«
37»A da mrtvi ustaju, naznači i Mojsije kad u od-
Izl 3 6 lomku o grmu Gospodina zove *Bogom Abrahamo-*
vim, Bogom Izakovim i Bogom Jakovljevim. 38A
Rim 6 10-11 nije on Bog mrtvih, nego živih. Ta svi njemu žive!«
Gal 2 19 39Neki pismoznanci primijete: »Učitelju! Dobro
‖Mt 22 46 ‖Mk 12 34 si rekao!« 40I nisu se više usuđivali upitati ga bilo
što.

‖Mt 22 41-45 ‖Mk 12 35-37 Krist, Sin i Gospodin Davidov

41A on im reče: »Kako kažu da je Krist sin Davi-
dov? 42Ta sâm David veli u Knjizi psalama:
Ps 110 1 *Reče Gospod Gospodinu mojemu:*
'Sjedi mi zdesna
43*dok ne položim neprijatelje tvoje*
za podnožje nogama tvojim!'
44David ga dakle naziva Gospodinom. Kako mu
je onda sin?«

‖Mt 23 6-7 ‖Mk 12 38-40 Isusov sud o pismoznancima

45I pred svim narodom reče svojim učenicima:
46»Čuvajte se pismoznanaca, koji rado hodaju u du-
= Lk 11 43 gim haljinama, vole pozdrave na trgovima, prva
sjedala u sinagogama i pročelja na gozbama, 47pro-
ždiru kuće udovičke, još pod izlikom dugih molita-
va. Stići će ih to oštrija osuda.«

‖Mk 12 41-44 Udovičin darak

21 Pogleda i vidje kako bogataši bacaju u riznicu
svoje darove. 2A ugleda i neku ubogu udo-
vicu kako baca onamo dva novčića. 3I reče: »Uisti-
nu, kažem vam: ova je sirota udovica ubacila više
od sviju. 4Svi su oni zapravo među darove ubacili
od svog suviška, a ona je od svoje sirotinje ubacila
sav žitak što ga imaše.«

Eshatološka besjeda[d]

‖Mt 24 1-3 ‖Mk 13 1-4 Uvod

5I dok su neki razgovarali o Hramu, kako ga resi
divno kamenje i zavjetni darovi, reče: 6»Doći će
dani u kojima se od ovoga što motrite neće ostaviti
ni kamen na kamenu nerazvaljen.«

Prethodni znaci ‖Mt 24 4-14 ‖Mk 13 5-13

7Upitaše ga: »Učitelju, a kada će to biti? I na
koji se znak to ima dogoditi?« 8A on reče: »Pazite,
ne dajte se zavesti. Mnogi će doista doći u moje
ime i govoriti: 'Ja sam' i: 'Vrijeme se približilo!'
Ne idite za njima. 9A kad čujete za ratove i pobu-
ne, ne prestrašite se. Doista *treba da se* to prije Dn 2 28
dogodi, ali to još nije odmah svršetak.«
10Tada im kaza: »*Narod će ustati protiv naroda i* Iz 19 2
kraljevstvo protiv kraljevstva. 11I bit će velikih po- 2 Ljet 15 6
tresa i po raznim mjestima gladi i pošasti; bit će
strahota i velikih znakova s neba.«
12»No prije svega toga podignut će na vas ruke i ‖Mt 10 17-22
progoniti vas, predavati vas u sinagoge i tamnice. Iv 15 20;
Vući će vas pred kraljeve i upravitelje zbog imena 16 1-2
mojega. 13Zadesit će vas to radi svjedočenja.«
14»Stoga uzmite k srcu: nemojte unaprijed smi- 12 11s
šljati obranu! 15Ta ja[e] ću vam dati usta i mudrost
kojoj se neće moći suprotstaviti niti oduprijeti nije- Dj 6 10
dan vaš protivnik. 16A predavat će vas čak i vaši
roditelji i braća, rođaci i prijatelji. Neke će od vas
i ubiti.«
17»Svi će vas zamrziti zbog imena mojega. 18Ali 12 7
ni vlas vam s glave neće propasti. 19Svojom ćete se Mt 10 30
postojanošću spasiti.« Heb 10 36-39

Razorenje Jeruzalema ‖Mt 24 15-20 ‖Mk 13 14-18

20»Kad ugledate da vojska[f] opkoljuje Jeruzalem,
tada znajte: približilo se njegovo opustošenje.
21Koji se tada zateknu u Judeji, neka bježe u gore;
a koji u Gradu, neka ga napuste; koji pak po polji-
ma, neka se u nj ne vraćaju 22jer to su *dani odma-* Hoš 9 7
zde, da se ispuni sve što je pisano[g].«
23»Jao trudnicama i dojiljama u one dane jer bit ‖Mt 24 21
će jad velik na zemlji i gnjev nad ovim narodom. ‖Mk 13 19
24Padat će od oštrice mača, odvodit će ih kao roblje
po svim narodima. I *Jeruzalem će gaziti pogani sve* Rim 1 18+ Pnz 28 64 Otk 11 2 Dn 12 17

a) Var.: »ne moraju«.
b) Semitizam: označuje uskrsnule.
c) Pismoznanci, koji su većinom bili farizeji, vjerovali su u uskrsnuće mrtvih (usp. Dj 23,6–9).
d) BJ ima ovdje naslov: »Besjeda o razorenju Jeruzalema«, i to opravdava time što je Luka u 17,23–37, držeći se jednog od svojih izvora, već obradio slavni Isusov povratak na kraju vremenâ. Ovdje zajedno s Markom, kojega slijedi i preplića s još jednim izvorom, obrađuje razorenje Jeruzalema, ne miješajući ga sa završetkom svijeta, kao što to čini Mt (usp. Mt 24,1+; Lk 19,44+).
e) Luka ovdje pripisuje Isusu inicijativu koju Mt pripisuje Duhu Očevu (10,20), Mk (13,11) i sam Lk drugdje (12,12) Duhu Svetomu. Usp. Dj 6,10; Iv 16,13–15.
f) Kao u 19,43–44 ti su izričaji biblijski pa nisu nikakav opis već događenog razorenja Jeruzalema.
g) Možda je ovo prisjećaj na Dn 9,26s.

dok se ne navrše vremena pogana[a].«

||Mt 24 29-30 **Svršetak svijeta i Dolazak Sina Čovječjega**

||Mk 13 24-26 25»I bit će znaci na suncu, mjesecu i zvijezdama,
Ps 65 8s a na zemlji bezizlazna tjeskoba naroda zbog *huke
mora i valovlja.* 26Izdisat će ljudi od straha i iščeki-
vanja onoga što prijeti svijetu. Doista, *sile će se ne-*
Dn 7 13-14 *beske* poljuljati. 27Tada će ugledati *Sina Čovječjega
gdje dolazi u oblaku* s velikom moći i slavom. 28Kad
se sve to stane zbivati, uspravite se i podignite
Heb 10 37 glave jer se približuje vaše otkupljenje[b].«

||Mt 24 32-35 ||Mk 13 28-31 **Vrijeme Dolaska neizvjesno**

29I reče im prispodobu: »Pogledajte smokvu i sva
stabla. 30Kad već propupaju, i sami vidite i znate:
blizu je već ljeto. 31Tako i vi kad vidite da se to
zbiva, znajte: blizu je kraljevstvo Božje[c]. 32Zaista,
kažem vam, ne, neće uminuti naraštaj ovaj dok se Mt 16 28
sve ne zbude. 33Nebo će i zemlja uminuti, ali moje Mk 9 1
riječi ne, neće uminuti.« Lk 9 27

Budnost. Noćni tat

34»Pazite na se da vam srca ne otežaju u prožd- 17 26-30
rljivosti, pijanstvu i u životnim brigama te vas izne- 8 14
nada ne zatekne onaj Dan 35jer će kao zamka nado- 1 Sol 5 3
ći[d] na sve žitelje po svoj zemlji.« Prop 9 12
36»Stoga budni budite i u svako doba molite da Iz 24 17s
uzmognete umaći svemu tomu što se ima zbiti i Ef 6 18
stati pred Sina Čovječjega.« Otk 6 17

Posljednji dani Isusovi

37Danju je učio u Hramu, a noću bi izlazio i no- 19 47+
ćio na gori zvanoj Maslinska. 38A sav bi narod rano Mt 21 17
hrlio k njemu u Hram da ga sluša[e]. Mk 11 11, 19
Iv 18 2

VI. Muka[f]

||Mt 26 2-5 ||Mk 14 1-2 Iv 11 47-53 **Zavjera protiv Isusa i Judina izdaja**

22 Bližio se Blagdan beskvasnih kruhova zvan
Pasha. 2Glavari svećenički i pismoznanci tra-
11 53+ žili su kako da Isusa smaknu jer se bojahu naroda[g].
4 13; Iv 13 2, 27; Dj 5 3 3A Sotona uđe u Judu zvanog Iškariotski koji bi-
jaše iz broja dvanaestorice. 4On ode i ugovori s gla-
||Mt 26 14-16 varima svećeničkim i zapovjednicima[h] kako da im
ga preda. 5Oni se povesele i ugovore da će mu dati
||Mk 14 10-11 novca. 6On pristade. Otada je tražio priliku da im
ga preda mimo naroda.

Priprava za pashalnu večeru ||Mt 26 17-19 ||Mk 14 12-16

7Kada dođe Dan beskvasnih kruhova, u koji je
trebalo žrtvovati pashu, 8posla Isus Petra i Ivana i 8 51+
reče: »Hajdete, pripravite nam da blagujemo pas-
hu.« 9Rekoše mu: »Gdje hoćeš da pripravimo?«
10On im reče: »Evo, čim uđete u grad, namjerit
ćete se na čovjeka koji nosi krčag vode. Pođite za
njim u kuću u koju uniđe 11i recite domaćinu te
kuće: 'Učitelj veli: Gdje je svratište u kojem bih
blagovao pashu sa svojim učenicima?' 12I on će vam

a) Usp. sedamdeset godina u Jr 25,11; 29,10; 2 Ljet 36,20.21; Dn 9,1–2, preuzetih u proročanstvo o sedamdeset godišnjih sedmica u Dn 9,24–27. To su simbolične i otajstvene brojke vremena koje je Bog dodijelio poganskim narodima da kazni grešnog Izraela, nakon čega će Izrael doživjeti izbavljenje.
b) »Otkupljenje« je pavlovski izraz (usp. Rim 3,24+).
c) Ne u svom početnom stupnju (taj je već otpočeo: 17,21) nego u stupnju razvoja i osvojenosti koji će otpočeti razorenjem Jeruzalema (usp. 9,27p).
d) Ili: »onaj Dan kao zamka; jer će nadoći na sve žitelje...«
e) Očit je literarni dodir s Iv 8,1–2. Ovdje bi izvrsno pristajala zgoda o ženi preljubnici (Iv 7,53 – 8,11), koja bi zbog mnogih razloga mogla biti Lukina.
f) U cijelom izvještaju o muci Lk mnogo manje ovisi o Marku nego prije. Za uzvrat ima mnogo dodirnih točaka s Ivanom. Lk i Iv bez sumnje upotrebljavaju zajednički izvor.
g) Luka ne donosi pomazanje u Betaniji, jer je u 7,36–50 već prikazao sličan događaj.
h) Časnici hramske straže. Svi su bili Židovi levitskoga plemena (usp. Dj 4,1).

pokazati na katu veliko blagovalište prostrto: ondje
pripravite.« 13Oni odu, nađu kako im je rekao i pri-
prave pashu.

Pashalna večera

14Kada dođe čas, sjede Isus za stol i apostoli s
njim. 15I reče im[a]: »Svom sam dušom čeznuo ovu
12 50+ pashu blagovati s vama prije svoje muke. 16Jer ka-
Mt 8 11+ žem vam, neću je više blagovati dok se ona ne za-
vrši[b] u kraljevstvu Božjem.«
17I uze čašu[c], zahvali i reče: »Uzmite je i razdije-
||Mt 26 29 lite među sobom. 18Jer kažem vam, ne, neću više
||Mk 14 25 piti od roda trsova dok kraljevstvo Božje ne dođe.«

Ustanovljenje Euharistije – Večere Gospodnje[d]

||Mt 26 26-28 ||Mk 14 22-24 ||1 Kor 11 23-25
19I uze kruh, zahvali, razlomi i dade im govoreći:
»Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje. Ovo
činite meni na spomen.« 20Tako i čašu, pošto veče-
Mt 26 28+ raše, govoreći: »Ova čaša *novi je Savez u* mojoj
krvi koja se za vas prolijeva[e].«
||Mt 26 20-25 21»A evo, ruka mog izdajice sa mnom je na stolu.
||Mk 14 17-21 22Sin Čovječji, istina, ide kako je određeno, ali jao
Iv 13 21-30 čovjeku onomu koji ga predaje.«
Dj 2 23+ 23I oni se počeše ispitivati tko bi od njih mogao
takvo što učiniti.

Tko je najveći[f]?

= 9 46 24Uto nasta među njima prepirka tko bi od njih
||Mt 20 25-27 bio najveći. 25A on im reče: »Kraljevi gospoduju
||Mk 10 42-45 svojim narodima i vlastodršci nazivaju sebe dobro-
tvorima. 26Vi nemojte tako! Naprotiv, najveći
među vama neka bude kao najmlađi; i predstojnik
kao poslužitelj. 27Ta tko je veći? Koji je za stolom
ili koji poslužuje? Zar ne onaj koji je za stolom? A
ja sam posred vas kao onaj koji poslužuje.« Iv 13 4-15

Nagrada apostolima

28»Da, vi ste sa mnom ustrajali u mojim kušnja- Iv 15 27; 6 66-68
ma. 29Ja vam stoga u baštinu predajem kraljevstvo Otk 2 26-28
što ga je meni predao moj Otac: 30da jedete i pijete Otk 3 20-21
za mojim stolom u kraljevstvu mojemu i sjedite na
prijestoljima sudeći dvanaest plemena Izraelovih.« ||Mt 19 28

Proroštvo o Petrovoj zataji

31»[g]Šimune, Šimune, evo Sotona zaiska da vas Job 1 6+ Am 9 9
prorešeta kao pšenicu. 32Ali ja sam molio za tebe Mt 8 10+
da ne malakše tvoja vjera. Pa kad k sebi dođeš, Mt 16 19+ Iv 21 15-17
učvrsti svoju braću[h].«
33Petar mu reče: »Gospodine, s tobom sam spre- Dj 21 13
man i u tamnici i u smrt.« 34A Isus će mu: »Kažem 2 Sam 15 20-21
ti, Petre, neće se danas oglasiti pijetao dok triput ||Mt 26 31-35 ||Mk 14 27-31
ne zatajiš da me poznaš.« ||Iv 13 36-38

Čas odlučne borbe

35I reče: »Kad sam vas poslao bez kese i bez 10 4
torbe i bez sandala, je li vam što nedostajalo?« Oni
odgovore: »Ništa.« 36Nato će im: »No sada tko ima
kesu, neka je uzme! Isto tako i torbu! A koji nema,
neka proda svoju haljinu i neka kupi sebi mač[i] 37jer Mt 10 34
kažem vam, ono što je napisano treba se ispuniti Lk 12 51
na meni: Među zlikovce bi ubrojen. Uistinu, sve Iz 53 12
što se odnosi na mene ispunja se.« 38Oni mu reko- Lk 23 32
še: »Gospodine, evo ovdje dva mača!« Reče im:
»Dosta je[j]!«

a) Riječi koje Isus po Lk izgovora kod Večere imaju istaknutije mjesto nego u Mt i Mk. Oproštajne su besjede u Iv 13 – 17 još razvijenije. Izgleda da je Lk ove besjede prikazao u svjetlu euharistijskih slavlja prve Crkve.

b) Ili »ispuni«, kako prev. BJ. Završit će se ili ispuniti, početno ustanovljenjem euharistije, središta duhovnog življenja u Kraljevstvu što ga je ustanovio Isus, a konačno i nezastrto na kraju vremenâ.

c) Luka razlikuje čašu židovske pashalne gozbe (rr. 15–18) od čaše povezane s kruhom (rr. 19–20) da bi pokazao usporednost starog obreda židovske Pashe i novog obreda kršćanske euharistije. Neki stari rkpp. nisu shvatili toga teološkog postupka pa su, iznenađeni spomenom dviju čaša, izostavili r. 20 ili čak završetak r. 19 (od riječi »koje se za vas predaje«).

d) Lukin izvještaj srodan je s Pavlovim (u 1 Kor 11,23–25).

e) Može se razumjeti i: »koja se ima za vas proliti« i: »koja će se uskoro za vas proliti«.

f) Luka odrugud prenosi ovamo u dosta različitu obliku riječi koje Mt i Mk stavljaju iza pitanja Zebedejevih sinova (Mt 20,25–28; Mk 10,42–45). U ovom novom kontekstu ova Isusova pouka razjašnjava pitanje prvenstva i služenja kod stola, koja su zacijelo iskrsavala za liturgijskih okupljanja u prvoj Crkvi (usp. Dj 6,1; 1 Kor 11,17–19; Jak 2,2–4).

g) Dod.: »A Gospodin reče.«

h) Ta izreka povjerava Petru ulogu usmjeranja u vjeri s obzirom na druge apostole. Njegovo prvenstvo u krugu samog apostolskoga zbora ovdje je jasnije izraženo nego u Mt 16,17–19, gdje bi mogao biti samo glasnogovornik ili predstavnik Dvanaestorice. Usp. također Iv 21,15–17, gdje – čini se – među »jaganjce« i »ovce« koje Petar treba »pasti« spadaju i »ovi«, tj. njegovi drugovi u apostolskoj službi koje on nadilazi ljubavlju.

i) Kesa s novcem za nabavljanje namirnica i mač za pribavljanje namirnica silom simbolično označavaju opće neprijateljstvo (usp. 12,51).

j) Apostoli nisu razumjeli Učiteljeve riječi: shvatili su njegove poticaje u materijalnom smislu. Isus prekida raspravu.

‖Mt 26 30, 36-46 ‖Mk 14 26, 32-42 Lk 21 37 Iv 18 2

Molitva na Maslinskoj gori

39 Tada iziđe te se po običaju zaputi na Maslinsku
goru. Za njim pođoše i njegovi učenici. 40 Kada
dođe onamo, reče im: »Molite da ne padnete u na-
past!«
41 I otrgnu se od njih koliko bi se kamenom doba-
3 21+ cilo, pade na koljena[a] pa se molio: 42 »Oče! Ako
Iv 12 27-29 hoćeš, otkloni ovu čašu od mene. Ali ne moja vo-
lja, nego tvoja neka bude!«
43 A ukaza mu se anđeo s neba koji ga ohrabri.
A kad je bio u smrtnoj muci, usrdnije se molio. 44 I
bijaše znoj njegov kao kaplje krvi koje su padale
na zemlju[b].
45 Usta od molitve, dođe učenicima i nađe ih
snene od žalosti 46 pa im reče: »Što spavate? Ustani-
te! Molite da ne padnete u napast!«

‖Mt 26 47-56 ‖Mk 14 43-52 ‖Iv 18 3-11 Dj 1 16

Isus uhvaćen

47 Dok je on još govorio, eto svjetine, a pred
njom jedan od dvanaestorice, zvani Juda. On se
približi Isusu da ga poljubi. 48 Isus mu reče: »Juda,
poljupcem Sina Čovječjeg predaješ?«
49 A oni oko njega, vidjevši što se zbiva, rekoše:
»Gospodine, da udarimo mačem?« 50 I jedan od njih
udari slugu velikoga svećenika i odsiječe mu desno
uho. 51 Isus odgovori: »Pustite! Dosta!« Onda se do-
taće uha i zacijeli ga.
52 Nato Isus reče onima koji se digoše na nj, gla-
varima svećeničkim, zapovjednicima hramskim i
starješinama: »Kao na razbojnika iziđoste s mače-
19 47; 21 37 vima i toljagama! 53 Danomice bijah s vama u
Hramu i ne digoste ruke na me. No ovo je vaš čas
4 13+ Iv 8 12+ i vlast Tminâ.«

Petar se odriče Isusa

‖Mt 26 69-75 ‖Mk 14 66-72 ‖Iv 18 15-18, 25-27

54 Uhvatiše ga dakle[c], odvedoše i uvedoše u dom
velikoga svećenika. Petar je išao za njim izdaleka.
55 A posred dvorišta naložiše vatru i posjedaše uo-
kolo. Među njih sjedne Petar.
56 Ugleda ga neka sluškinja gdje sjedi kraj vatre,
oštro ga pogleda i reče: »I ovaj bijaše s njim!« 57 A
on zanijeka: »Ne znam ga, ženo!« 58 Malo zatim
opazi ga netko drugi i reče: »I ti si od njih!« A
Petar reče: »Čovječe, nisam!« 59 I nakon otprilike
jedne ure drugi neki navaljivaše: »Doista, i ovaj bi-
jaše s njim! Ta Galilejac je!« 60 A Petar će: »Čovje-
če, ne znam što govoriš!«
I umah, dok je on još govorio, oglasi se pijetao.
61 Gospodin se obazre i upre pogled u Petra, a Petar
se spomenu riječi Gospodinove, kako mu ono reče:
»Prije nego se danas pijetao oglasi, zatajit ćeš me 22 34
tri puta.« 62 I iziđe te gorko zaplaka.

Prva zlostavljanja[d]

‖Mt 26 67-68 ‖Mk 14 65

63 A ljudi koji su Isusa čuvali udarajući ga poigra-
vali se njime 64 i zastirući mu lice, zapitkivali ga:
»Proreci tko te udario!« 65 I mnogim se drugim pog-
rdama nabacivali na nj.

Isus pred židovskim Vijećem[e]

‖Mt 26 57-66; 27 1 ‖Mk 14 53-64; 15 1

66 A kad se razdanilo, sabra se starješinstvo na-
roda[f], glavari svećenički i pismoznanci te ga dove-
doše pred svoje Vijeće[g] 67 i rekoše: »Ako si ti Krist,
reci nam!« A on će im: »Ako vam reknem, nećete Iv 10 24-25
vjerovati; 68 ako vas zapitam, nećete odgovoriti.
69 No od sada će *Sin Čovječji sjedjeti zdesna*[h] Sile Ps 110 1

a) Molilo se obično stojeći (usp. 1 Kr 8,22; Mt 6,5; Lk 18,11), ali kad je molitva bila žarča ili poniznija, padalo se na koljena (usp. Ps 95,6; Iz 45,23; Pnz 6,11; Dj 7,60; 9,40; 20,36; 21,5).
b) Neki dobri rkpp. ispuštaju rr. 43–44, ali ih treba zadržati. Zasvjedočeni su onamo od II. st. u mnogim rkpp., a i po stilskim su obilježjima posve Lukini. Rkpp. ih ispuštaju da bi uklonili Isusovo poniženje, koje su smatrali odviše ljudskim.
c) U Mt četa hvata Isusa čim ga Juda poljubi. Zatim slijedi prizor s odrezanim uhom, a Isusova je riječ na posljednjem mjestu. Tako je i u Mk. U Lk uhićenje Isusa dolazi tek nakon Isusovih riječi i time se ističe da Isus vlada događajem. Usp. u tom smislu Iv 10,18+; 18,4–6.
d) Smještena u vrijeme noćnog čekanja, prije zasjedanja Vijeća, a ne nakon njega kao u Mt i Mk, zlostavljanja su u Lk djelo slugu, a ne članova Vijeća. Štoviše, za razliku od Mt 26,68 i Mk 14,65 (v. tamošnje bilješke), Isusovo je lice pokriveno pa tako u Lk zlostavljanja postaju igra pogađanja, dobro poznata u stara pa i u sva vremena.
e) Dok Mt i Mk govore o dva ispitivanja pred Vijećem, Lk donosi samo jedno, i to jutarnje bez sumnje u zgradi »suda« blizu Hrama (usp. Mt 26,57+).
f) »Starješinstvo« ovdje ne znači jednu od triju skupina u Vijeću (»starješine«) nego cijelo Vijeće u kojem Luka navodi dvije najvažnije skupine (velike svećenike i pismoznance).
g) Bit će da taj izraz ovdje označava službeno mjesto sastanka, a ne osobe koje su spadale u Vijeće. To se mjesto, barem djelomično, nalazilo na jugozapadnoj strani hramske zaravni. Otvaralo se tek ujutro rano, kako pretpostavlja r. 66.
h) Luka izbjegava izričaj »vidjet ćete«, koji imaju Mt i Mk, a tako i prisjećaj na Dn. Možda je želio izbjeći iščekivanje skore paruzije, čemu je moglo pridonositi krivo razumijevanje tog izričaja.

Mt 4 3+ *Božje.«* 70Nato svi rekoše: »Ti si, dakle, Sin Bo-
Iv 10 30-33 žji[a]!« On im reče: »Vi velite! *Ja jesam!«* 71Nato će
oni: »Što nam još svjedočanstvo treba? Ta sami
smo čuli iz njegovih usta[b]!«

||Mt 27 11-14 ||Mk 15 2-5 ||Iv 18 29-38a

Pred Pilatom[c]

Mt 27 1-2 **23** I ustade sva ona svjetina. Odvedoše ga Pilatu
Iv 18 28 2i stadoše ga optuživati: »Ovoga nađosmo
20 20-26 kako zavodi naš narod i brani davati caru porez te
za sebe tvrdi da je Krist, kralj.«
3Pilat ga upita: »Ti li si kralj židovski?« On mu
odgovori: »Ti kažeš!« 4Tada Pilat reče glavarima
svećeničkim i svjetini: »Nikakve krivnje ne nalazim
na ovom čovjeku!« 5No oni navaljivahu: »Buni na-
4 44+ rod naučavajući po svoj Judeji, počevši od Galileje
pa dovde!«
6Čuvši to, Pilat propita da li je taj čovjek Galile-
jac. 7Saznavši da je iz oblasti Herodove, posla ga
Herodu, koji i sam bijaše onih dana u Jeruzalemu.

Isus pred Herodom[d]

8A kad Herod ugleda Isusa, veoma se obradova
9 9 jer ga je već odavna želo vidjeti zbog onoga što je
o njemu slušao te se nadao od njega vidjeti koje
čudo. 9Postavljao mu je mnoga pitanja, ali mu Isus
uopće nije odgovarao. 10A stajahu ondje i glavari
svećenički i pismoznanci optužujući ga žestoko.
11Herod ga zajedno sa svojom vojskom prezre i is-
mija: obuče ga u bijelu haljinu[e] i posla natrag Pila-
Dj 4 27+ tu. 12Onoga se dana Herod i Pilat sprijateljiše, jer
prije bijahu neprijatelji.

||Mt 27 15-26 ||Mk 15 6-15 ||Iv 18 38b - 19 16

Pilat osuđuje Isusa na smrt

13A Pilat dade sazvati glavare svećeničke, viječ-
nike i narod 14te im reče: »Doveli ste mi ovoga čo-
vjeka kao da buni narod. Ja ga evo ispitah pred
vama pa ne nađoh na njemu ni jedne krivice za
koju ga optužujete. 15A ni Herod jer ga posla na-
trag nama. Evo, on nije počinio ništa čime bi zaslu-
žio smrt. 16Kaznit ću ga dakle i pustiti[f].«
18I povikaše svi uglas: »Smakni ovoga, a pusti Dj 21 35
nam Barabu!« 19A taj bijaše bačen u tamnicu zbog
neke pobune u gradu i ubojstva. 20Pilat im stoga
ponovno progovori hoteći osloboditi Isusa. 21Ali
oni vikahu: »Raspni, raspni ga!« 22On im treći put[g]
reče: »Ta što je on zla učinio? Ne nađoh na njemu
smrtne krivice. Kaznit ću ga dakle i pustiti[h].« 23Ali
oni navaljivahu iza glasa išteći da se razapne. I vika
im bivala sve jača.
24Pilat presudi da im bude što ištu. 25Pusti onoga
koji zbog pobune i ubojstva bijaše bačen u tamni-
cu, koga su iskali, a Isusa preda njima na volju.

Križni put

||Mt 27 31b-32 ||Mk 15 20b-22 ||Iv 19 17

26Kad ga odvedoše, uhvatiše nekog Šimuna Ci-
renca koji je dolazio s polja i stave na nj križ da ga 14 27
nosi za Isusom.
27Za njim je išlo silno mnoštvo svijeta, napose
žena[i], koje su plakale i naricale za njim. 28Isus se
okrenu prema njima pa im reče: »Kćeri Jeruzalem-
ske, ne plačite nada mnom, nego plačite nad so-
bom i nad djecom svojom. 29Jer evo idu dani kad
će se govoriti: 'Blago nerotkinjama, utrobama koje 11 27
ne rodiše i sisama koje ne dojiše.' 30*Tad će početi* Hoš 9 14
govoriti gorama: 'Padnite na nas!' i bregovima: 'Po- Hoš 10 8
krijte nas!' 31Jer ako se tako postupa sa zelenim sta-
blom, što li će biti sa suhim[j]?« Ez 21 3, 8; 23 31
32A vodili su i drugu dvojicu, zločince, da ih s njime Iz 53 12
pogube. Lk 22 37

a) Luka bolje od Mt i Mk razlikuje dva titula: »Krist« (r. 67) i »Sin Božji« (r. 70). Usp. Iv 10,24–39.
b) U Luke nema ni lažnih svjedočanstava (ali usp. Dj 6,11–14) ni izričite osude na smrt. Čini se da on ovisi o izvoru drugačijem nego Mt i Mk.
c) Lukin izvještaj donosi više pojedinosti i dramatičniji je od Mk i Mt te je kao neka predigra za dugački prizor u Iv.
d) Ovaj se prizor nalazi samo u Luki, koji je mogao dobiti podatke od Manahena, »suothranjenika Heroda četverovlasnika« (Dj 13,1). Nije nevjerojatno da je rimski sudac zatražio mišljenje treće osobe. Prizor nije mogao biti izmišljen na podlozi Ps 2,1–2, kako tvrde neki kritičari, jer je tekst odviše neodređen. U Dj 4,27 pobuna pogana na Pomazanika Gospodnjeg primijenjena je na Heroda, a takva primjena traži zbiljnost događaja.
e) Paradna odjeća, kakvu su nosili knezovi. Herod želi izrugati Isusovo posizanje za kraljevskim dostojanstvom (r. 3).
f) Rkpp. tu dod. r. 17: »Trebao im je o blagdanu nekoga pustiti«; što je, čini se, naknadno tumačenje (glosa) na temelju Mt 27,15p.
g) Lk, kao i Iv, ističe Pilatovu želju da pusti Isusa pa tri puta spominje upraviteljevu izjavu o Isusovoj nevinosti (usp. Iv 18,38; 19,4.6).
h) Usp. r. 16. Luka tu ne opisuje kaznu, koja bi odgovarala bičevanju u Mt 27,27–31p. Za razliku od Mt i Mk on u njoj vidi, poput Ivana, preventivnu kaznu, kaznu primijenjenu prije presude sa svrhom da se izbjegne osuda na smrt.
i) Po običaju spomenutom u Talmudu istaknute Jeruzalemke pripravljale su umirujuća pića i nudile ih osuđenicima.
j) Ako se u vatru stavlja *zeleno stablo,* koje ne bi trebalo paliti (aluzija na Isusovo smaknuće), što će tek biti sa *suhim* (pravim krivcima)?

||Mt 27 35-38 ||Mk 15 24-28 ||Iv 19 17-24 **Raspeće**[a]

[33]I kada dođoše na mjesto zvano Lubanja, ondje
razapeše njega i te zločince, jednoga zdesna, dru-
goga slijeva.
Mt 18 21s, 35 [34b]A Isus je govorio: »Oče, oprosti im, ne znaju
Ps 22 19 što čine[c]!« *I razdijeliše među se haljine njegove ba-*
civši kocke.
||Mt 27 39-43 [35]Stajao je ondje narod i *promatrao.* A *podrugi-*
||Mk 15 29-32a *vali se* i glavari govoreći: »Druge je spasio, neka
spasi sam sebe ako je on Krist Božji, Izabranik!«
2 26+ [36]Izrugivali ga i vojnici, prilazili mu i nudili ga *oc-*
9 35+ *tom* [37]govoreći: »Ako si ti kralj židovski, spasi sam
sebe!«
[38]A bijaše i natpis ponad njega: »Ovo je kralj židov-
ski.«

Dobri razbojnik

Mt 27 44 [39]Jedan ga je od obješenih zločinaca pogrđivao:
Mk 15 32b »Nisi li ti Krist[d]? Spasi sebe i nas!« [40]A drugi ovoga
prekoravaše: »Zar se ne bojiš Boga ni ti, koji si
pod istom osudom? [41]Ali mi po pravdi jer primamo
što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne
učini.« [42]Onda reče: »Isuse, sjeti me se kada dođeš
u kraljevstvo svoje[e].« [43]A on će mu: »Zaista ti ka-
žem: danas ćeš biti sa mnom u raju!«

Isusova smrt ||Mt 27 45-50 ||Mk 15 33-37 ||Iv 19 25-30

[44]Bijaše već oko šeste ure kad nasta tama po svoj
zemlji – sve do ure devete[f], [45]jer sunce pomrča, a
hramska se zavjesa razdrije po sredini.
[46]I povika Isus iza glasa: *»Oče, u ruke tvoje preda-* Ps 31 6
jem duh svoj!« To rekavši, izdahnu.
[47]Kad satnik vidje što se zbiva, stane slaviti Bo- Mt 27 51-56
ga: »Zbilja, čovjek ovaj bijaše pravednik!« [48]I kad ||Mk 15 38-41
je sav svijet koji se zgrnuo na taj prizor vidio što se ||Iv 19 31-37
zbiva, vraćao se bijući se u prsa. Dj 3 14+
[49]*Stajahu* podalje i gledahu to svi *znanci* njegovi i
žene koje su za njim išle iz Galileje. 8 2-3; 24 10

Ukop ||Mt 27 57-61 ||Mk 15 42-47 ||Iv 19 38-42

[50]I dođe čovjek imenom Josip, vijećnik, čovjek
čestit i pravedan; [51]on ne privoli njihovoj odluci i
postupku. Bijaše iz Arimateje, grada judejskoga i
iščekivaše kraljevstvo Božje. [52]Taj dakle pristupi
Pilatu i zaiska tijelo Isusovo.
[53]Zatim ga skinu, povi u platno i položi u grob is-
klesan u koji još ne bijaše nitko položen.
[54]Bijaše dan Priprave; subota je svitala[g]. [55]A pra-
tile to žene koje su s Isusom došle iz Galileje: mo-
trile grob i kako je položeno tijelo njegovo. [56]Zatim Mk 16 1
se vrate i priprave miomirise i pomasti.
U subotu mirovahu po propisu.

Mt 28 10+

VII. Nakon uskrsnuća

||Mt 28 1-8 ||Mk 16 1-8 ||Iv 20 1-2 **Uskrsnuće Isusovo**

24 Prvoga dana u tjednu, veoma rano, dođoše
one na grob s miomirisima što ih pripraviše.
[2]Kamen nađoše otkotrljan od groba. [3]Uđoše, ali ne
nađoše tijela Gospodina Isusa. [4]I dok su stajale
zbunjene nad tim, gle, dva čovjeka u blistavoj
odjeći stadoše do njih. [5]Zastrašene obore lica k 9 30+
zemlji, a oni će im: »Što tražite Živoga među
mrtvima? [6]Nije ovdje, nego uskrsnu! Sjetite se

a) Usporedba s Mk i Mt pokazuje kako je Lk u prizor na Kalvariji utkao dah blagosti: u njega je mnoštvo više radoznalo nego neprijateljski raspoloženo (rr. 27.35.48) i razilazi se s kajanjem (r. 48); Isus ne izgovara riječi s prividnim očajem: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (usp. Mt 27,46p); do kraja ne prestaje dijeliti opraštanje (rr. 34,39–43); izdiše izručujući svoj duh Ocu (r. 46).
b) Iako neki dobri rkpp. izostavljaju ovaj r., treba ga zadržati.
c) Te Isusove riječi podsjećaju na Iz 53,12. Sličan se uzrok Isusove smrti ponovno ističe u Dj 3,17; 13,27; 1 Kor 2,8. Đakon Stjepan moli u istom duhu (Dj 7,60) nasljedujući primjer koji je Učitelj ostavio svim učenicima (1 Pt 2,23; usp. Mt 18,21–22+).
d) Zli razbojnik obraća se Isusu kao »Kristu« (r. 39), dok ga dobri razbojnik priznaje za »Kralja« (r. 42). To su dva titula, jedan religijski, drugi politički, oko kojih se kretao cijeli proces protiv Isusa, najprije pred Židovima, a zatim pred Rimljanima.
e) BJ prevodi: »Sjeti me se kad dođeš s kraljevstvom svojim!« (tj. već posjedujući ga). Naš prijevod usvaja var. koja naglašava dolazak proslavljenog Krista da uspostavi svoje kraljevstvo.
f) Kozmička čuda svojstvena »Danu Jahvinu« (usp. Mt 27,51+).
g) Ili možda: »zora je sjala«. U tom bi slučaju to bio prisjećaj na židovski običaj paljenja svjetiljki na početku subote (kad je padala noć).

kako vam je govorio dok je još bio u Galileji[a]:
9 22+ 7'Treba da Sin Čovječji bude predan u ruke grešni-
|Mt 28 10, 17 ka, i raspet, i treći dan da ustane.'« 8I sjetiše se
||Mk 16 10-11, 14 one riječi njegovih, 9vratiše se s groba te javiše sve
||Iv 20 18, 25, 29 to jedanaestorici i svima drugima.
8 2-3 10A bile su to: Marija Magdalena, Ivana i Marija
Jakovljeva. I ostale zajedno s njima govorahu to
Mt 8 10+ apostolima, 11ali njima se te riječi pričiniše kao
tlapnja, te im ne vjerovahu.
||Iv 20 3-10 12bA Petar usta i potrča na grob. Sagnuvši se,
24 24 opazi samo povoje. I vrati se kući čudeći se tome
što se zbilo.

||Mk 16 12-13 **Ukazanje učenicima na putu u Emaus**

13I gle, dvojica su od njih toga istog dana puto-
vala u selo koje se zove Emaus, udaljeno od Jeru-
zalema šezdeset stadija[c]. 14Razgovarahu među-
sobno o svemu što se dogodilo. 15I dok su tako raz-
govarali i raspravljali, približi im se Isus i pođe s
njima. 16Ali prepoznati ga – bijaše uskraćeno njiho-
vim očima[d]. 17On ih upita: »Što to putem pretresate
među sobom?« Oni se snuždeni[e] zaustave 18te mu
jedan od njih, imenom Kleofa, odgovori: »Zar si ti
jedini stranac u Jeruzalemu te ne znaš što se u
njemu dogodilo ovih dana?«
19A on će: »Što to?« Odgovore mu: »Pa ono s
Mt 2 23+ Isusom Nazarećaninom[f], koji bijaše prorok – silan
Mt 16 14+ na djelu i na riječi pred Bogom i svim narodom:
Dj 7 22
20kako su ga glavari svećenički i vijećnici naši pre-
dali da bude osuđen na smrt te ga razapeli. 21A mi
se nadasmo da je on onaj koji ima otkupiti Izraela. 1 54, 68;
Ali osim svega toga ovo je već treći dan što se to 2 38
dogodilo. 22A zbuniše nas i žene neke od naših: u
praskozorje bijahu na grobu, 23ali nisu našle nje- 24 9s
gova tijela pa dođoše te rekoše da su im se ukazali
anđeli koji su rekli da je on živ. 24Odoše nato i
neki naši[g] na grob i nađoše kako žene rekoše, ali
njega ne vidješe.« 25A on će im: »O bezumni i srca Mk 4 13+
spora da vjerujete što god su proroci navijestili! Mt 8 10+
26Nije li trebalo da Krist sve to pretrpi te uđe u Dj 3 24+ Lk 18 31+
svoju slavu?« 27Počevši tada od Mojsija i svih pro- Lk 9 22+
roka, protumači im što u svim Pismima ima o nje- 1 Pt 1 11
mu. 28Uto se približe selu kamo su išli, a on kao da 16 29, 31
htjede dalje. 29No oni navaljivahu: »Ostani s nama
jer zamalo će večer i dan je na izmaku!« I uniđe da
ostane s njima.
30Dok bijaše s njima za stolom, uze kruh, izreče
blagoslov, razlomi te im davaše. 31Uto im se otvore
oči te ga prepoznaše, a on im iščeznu s očiju. 24 16+
32Tada rekoše jedan drugome: »Nije li gorjelo srce
u nama dok nam je putem govorio, dok nam je
otkrivao Pisma?« 33U isti se čas digoše i vratiše u
Jeruzalem. Nađoše okupljenu jedanaestoricu i one
koji bijahu s njima. 34Oni im rekoše: »Doista us-
krsnu Gospodin i ukaza se Šimunu!« 35Nato oni pri- 1 Kor 15 5
povjede ono s puta i kako ga prepoznaše u lomlje- 24 16+
nju kruha[h].

a) Ne želeći govoriti o ukazanjima u Galileji, Luka je preinačio Mk 16,7 kao što je prije ispustio Mk 14,28.
b) Ovaj r. treba zadržati unatoč tome što ga ispuštaju neki rkpp. On ima obilježje Lukina i Ivanova stila te prenosi predaju zajedničku trećem i četvrtom evanđelju. Lk 24,24 je odjek ovog r. te daje naslutiti da Petar nije bio sam pri tom trčanju.
c) Slabije posvjedočena var.: »sto šezdeset«. Nije sigurno gdje se točno nalazilo to selo.
d) U ukazanjima o kojima izvješćuju Lk i Iv učenici ne prepoznaju Gospodina otprve nego samo na određenu riječ ili znak (Lk 24,30s i 35.37 te 39–43; Iv 20,14 i 16.20; 21,4 i 6–7; usp. Mt 28,17), jer iako je Isus ostao isti, tijelo se Uskrsloga nalazi u novom stanju koje mijenja njegov izvanjski lik (Mk 16,12) i oslobađa ga od fizičkih zakona ovog svijeta (Iv 20,19). O stanju proslavljenog tijela usp. 1 Kor 15,44+.
e) Var.: »O čemu raspravljate na putu tako snuždeni?«
f) Var.: »Nazorajcem«.
g) To je ili plural generalizacije (uopćavanja, r. 12) ili prisjećaj na Petrov i Ivanov pohod o kojem izvještava Iv 20,3–10.
h) Tehnički izraz »lomljenje kruha«, koji će se ponoviti u Dj 2,42+, svjedoči da Luka bez sumnje misli na euharistiju.

Iv 20 19-23 **Isus se ukazuje apostolima**

36 Dok su oni o tom razgovarali, stane Isus posred
njih i reče im: »Mir vama!« 37 Oni, zbunjeni i pre-
1 12+; strašeni, pomisliše da vide duha. 38 Reče im Isus:
24 16+ »Zašto se prepadoste? Zašto vam sumnje obuzi-
maju srce? 39 Pogledajte ruke moje i noge! Ta ja
sam! Opipajte me i vidite jer duh tijela ni kostiju
nema kao što vidite da ja imam.«
1 14+ 40[a] Rekavši to, pokaza im ruke i noge[b]. 41 I dok
Mt 8 10+ oni od radosti još nisu vjerovali, nego se čudom
Iv 21 5 čudili, on im reče: »Imate li ovdje što za jelo?«
42 Oni mu pruže komad pečene ribe. 43 On uzme i
Iv 21 9-10, 13 pred njima pojede.
44 Nato[c] im reče: »To je ono što sam vam govorio
9 22+ dok sam još bio s vama: treba da se ispuni sve što
24 25-27 je u Mojsijevu Zakonu, u Prorocima i Psalmima o
meni napisano.« 45 Tada im otvori pamet da razu- Mk 4 13+
miju Pisma 46 te im reče: »Ovako je pisano: 'Krist Dj 2 23+
će trpjeti i treći dan ustati od mrtvih, 47 i u njegovo Dj 10 40+
će se ime propovijedati obraćenje i otpuštenje gri- Mt 3 2+
jeha po svim narodima počevši od Jeruzalema.' Mt 28 19-20
48 Vi ste tomu svjedoci. 49 I evo, ja šaljem na vas Mk 16 15-16; Lk 2 38+
Obećanje Oca svojega[d]. Ostanite zato u gradu dok ‖Dj 1 8+
se ne obučete u Silu odozgor.« ‖Dj 1 4

Dj 2 33+; Gal 3 14; Ef 1 13

Uzašašće

‖Mk 16 19; ‖Dj 1 9, 12

50 Zatim ih izvede do Betanije, podiže ruke pa ih
blagoslovi. 51 I dok ih blagoslivljaše, rasta se od njih Lev 9 22
i uznesen bî na nebo[e]. 52 Oni mu se ničice poklone[f] Sir 50 20; 9 51+
pa se s velikom radosti vrate u Jeruzalem 53 te sve 1 14+
vrijeme u Hramu blagoslivljahu Boga[g]. 2 20+

a) Ovaj r. treba zadržati iako ga važni rkpp. izostavljaju.
b) Luka je pisao za Grke, koji su misao o tjelesnom uskrsnuću smatrali besmislicom, pa stoga ističe fizičku zbiljnost Isusova uskrslog tijela (usp. r. 43).
c) Kao da se sve odigralo istog dana kada je Isus uskrsnuo. Po Dj 1,1–8 naprotiv izlazi da je postojalo razdoblje ukazivanja od četrdeset dana.
d) To je Duh Sveti – usp. Dj 1,4s; 2,33.39; Gal 3,14.22; 4,6; Ef 1,13; Iv 1,33+.
e) Neki rkpp. ispuštaju: »I uznesen bi na nebo«. To je zbog toga da se izostavi uzašašće na dan uskrsnuća, što bi se moglo protiviti uzašašću nakon četrdeset dana, kako svjedoče Dj 1,3.9.
f) Neki rkpp. ispuštaju »ničice mu se poklone«.
g) Evanđelje po Luki završava u Hramu, gdje je i počelo, u radosti i hvaljenju Boga.

EVANĐELJE PO IVANU

EVANĐELJE PO IVANU

Uvod u Ivanovo evanđelje i poslanice

Evanđelje

Prvi završetak (20,31) Evanđelja po Ivanu određuje svrhu i književni rod toga spisa. To je, kao i najstarije propovijedanje Crkve, još uvijek »evanđelje«, tj. iz »znamenja« izveden navještaj Isusova mesijanstva i božanskog sinovstva sa svrhom da se čitaocima usavrši vjera u Krista pa da postignu život. Unatoč crtama koje upućuju na kasniji nastanak četvrtog Evanđelja, ono je srodno s propovijedanjem ili »kerigmom« najranijeg kršćanskog razdoblja: donosi njezinu bitnu okosnicu i osnovne točke – Isus je po svjedočanstvu Krstitelja označen kao Mesija silaskom Duha Svetoga (1,31–34); Isusova se »slava« očituje po njegovim djelima i riječima (1,35 – 12,50); srodan je i izvještaj o smrti, uskrsnuću i nekim ukazanjima Krista (13,1 – 20,20); slanje povjereno apostolima darom Duha i vlasti opraštanja grijeha (20,21–29). Ovo se Evanđelje osim toga oslanja na jamstvo anonimnog »učenika kojega je Isus ljubio« te koji je bio sudionik u muci (13,23; 19,26.35; usp. 18,15s), vidio prazan grob (20,2s) i uskrsloga Krista (21,7.20–24) te možda bio jedan od prvih učenika koji su pošli za Isusom (1,35s). To su uvjeti po Djelima apostolskim (1,8+) uvjeti da bi se takvo svjedočanstvo moglo nazivati »apostolskim«.

Ipak Ivanovo djelo ima vlastitih obilježja po kojima se jasno razlikuje od sinoptičkih. Pisac ovog Evanđelja kao da je snažno pod utjecajem misaonog strujanja koje je bilo rašireno u nekim židovskim krugovima te koje je obilno prisutno u prije nekoliko desetljeća pronađenim spisima kumranskih esena. Tu se posebna važnost pridavala »spoznaji«; s tim je u svezi i rječnik srodan s gnozom. Izvjesni dualizam tih spisa izražen je u suprotstavljanju svjetlo-tama, istina-laž, anđeo svjetla-anđeo tame (Beliar). U Kumranu se posebno kroz eshatonski pristup isticala mističnost zajedništva i potreba bratske ljubavi. Sve se te teme nalaze u Ivanovu evanđelju te su jasne oznake židovsko-kršćanske sredine u kojoj je ono moralo nastati.

I još nešto. Četvrto evanđelje želi, bolje od sinoptika, osvijetliti smisao Isusova života, djela i riječi. Događaji su Isusova života »znamenja« kojih smisao nije bio odmah jasan nego su ga učenici shvatili tek nakon Kristove proslave (2,22; 12,16; 13,7). Mnoge Isusove riječi imaju duhovno značenje dokučeno tek kasnije (usp. 2,19+). Zadaća je Duha Svetoga, koji govori u ime Uskrsloga podsjećajući i poučavajući učenike ono što im je Isus govorio, da »upućuje u svu istinu« (usp. 14,26+; 16,13+). Ivanovo evanđelje odražava taj stupanj objave. S druge strane, Ivan mnogo više od sinoptika nosi kultni i sakramentalni pečat. Isusov se život odvija u okviru židovske liturgije. On svoja čuda čini i svoje besjede drži povezano s glavnim židovskim blagdanima, a često i u samom Hramu. Osim toga uči da je on središte religije obnovljene »u duhu i istini« (4,24) izražene i uprisutnjene pomoću sakramenata. Razgovor s Nikodemom sadrži sve elemente krsne kateheze (3,1–21). Čini se da je misao o krštenju kao prosvjetljenju (9,1–34) ili kao uskrsnuću (5,1–14; 7,21–24) prisutna u izvještajima o ozdravljenju slijepca od rođenja i uzetoga. U gl. 6 nalazi se zbirka euharistijskih pouka. Otajstvo kršćanske Pashe, koja je zamijenila staru Pashu, prožima cijelo ovo Evanđelje (1,29.36; 2,13; 6,4; 19,36). Židovski obredi čišćenja (2,6; 3,25) ovdje ustupaju mjesto čišćenju duha po Riječi (15,3) i Duhu (20,22s). Isusov se dakle život gleda u povezanosti s kršćanskim otajstvom, proživljavanim u bogoštovlju i sakramentima.

Kako vidimo, četvrto je Evanđelje složeno djelo: srodno je s najstarijim oblikom kršćanskog propovijedanja, ali je i dolazna točka do koje je pod vodstvom Duha Svetoga došlo nastojanje da se dublje i svjetlije shvati Isusovo otajstvo.

Svaki evanđelist promatra Isusa i njegovo poslanje iz svoga gledišta. Za svetog Ivana Isus je Riječ

tijelom postala koja je došla dati ljudima život (1,14). Otajstvo utjelovljenja usmjerava cijelo njegovo razmišljanje. Ta teologija utjelovljenja izražava se rječnikom poslanja i svjedočenja. Isus je Riječ koju Otac šalje na zemlju i koja se ima vratiti Bogu kada dovrši poslanje (usp. 1,1+). Poslan je naviještati ljudima Božja otajstva jer je svjedok onoga što je u Oca vidio i čuo (usp. 3,11+). Da bi potkrijepio njegovo poslanje, Bog mu je dao da učini određeni broj djela ili »znamenja« koja nadilaze ljudske mogućnosti te dokazuju da ga je doista poslao Bog koji u njemu djeluje (usp. 2,11+). Isusova su djela skrovito očitovanje njegove slave, dok će potpuno očitovanje nastupiti na dan uskrsnuća (usp. 1,14+). Naime, po proročanstvu Iz 52,13 (LXX) Sin Čovječji ima biti »uzdignut« i po križu se vratiti Ocu (usp. 12,32+) te ući u slavu kakvu je u Oca »imao prije negoli je svijeta bilo« (17,5+.24). Prorocima je to bilo objavljeno (usp. 5,39.46; 12,41; 19,37 i bilj.). Isusovo je očitovanje vrhunsko bogojavljenje; ono ispunja i zasjenjuje sva prethodna, kao što je npr. teofanija stvaranja (1,1) te ona kojom je obdaren Abraham (8,56), Jakov (1,51), Mojsije (1,17) i proroci. Slava »dana Jahvina« (usp. Am 5,18+) ispunjava se u »danu« Isusovu (8,56) i posebno u njegovu »času« (2,4+). To je Čas njegova »uzdignuća« i »proslave«. Tada se objavljuje transcendentalna slava i veličina »Poslanoga« (usp. 8,24+; 10,30+) koji je došao na svijet da daje život (usp. 3,35+) onima koji vjerom primaju poruku spasenja što ga on donosi (usp. 3,11+). Upravo stoga što je to poslanje Sina usmjereno spašavanju, ono je konačno očitovanje vrhunske Očeve ljubavi prema svijetu (usp. 17,6+).

U sinoptičkim evanđeljima očitovanje Kristove slave prvenstveno je povezano s njegovim eshatonskim povratkom (usp. Mt 16,27sl). U svetog Ivana nalazimo također glavne elemente tradicionalne eshatologije, jer se govori o iščekivanju »posljednjeg dana« (6,39s; 11,24; 12,48), zatim o »dolasku« Isusa (14,3; 21,22s), o uskrsnuću mrtvih (5,28s; 11,24) i o posljednjem sudu (5,29.45; 3,36). Ipak je jasno uočljivo dvostruko usmjerenje: posadašnjenje i pounutarnjenje eshatologije. »Dolazak« Sina Čovječjega razumijeva se nadasve kao dolazak Isusa na ovaj svijet po utjelovljenju, njegovu uzdignuću na križ i povratku među svoje po Duhu Svetom. »Sud« se već sada odvija u ljudskom srcu, jer vječni život (kojim Ivan prevodi sinoptički izričaj »kraljevstvo Božje«) ljudi posjeduju već sada u vjeri. Drama koja se odigrala u Palestini u središtu je eshatonske drame. Stoga »Židovi« koji odbijaju Isusa predstavljaju širi krug ljudi: »svijet« (usp. 1,9–10+) ili »tamu« (usp. 8,12+) pod vlašću sotone ili »kneza ovoga svijeta« (usp. 1 Iv 2,13s), koji nastupa protiv Boga i njegova Pomazanika. U tu veliku duhovnu dramu uključen je svaki čovjek, jer se pred Riječju tijelom postalom obavlja »sud svijetu« (12,31–32), poraz i osuda svijeta (16,7–11.33). Isus dragovoljno daje svoj život (10,18+) te biva »uzdignut na križ« da bi ušao u svoju slavu (usp. 12,32+). Od tada je ona očitovana pred svima na pomutnju nevjernog svijeta i konačni poraz sotone. Božja pobjeda nad zlom i spasenje svijeta postignuti su Kristovim slavnim uskrsnućem, a Kristov povratak na posljednji dan bit će samo dovršenje.

Dosta je teško otkriti točan plan po kojemu je sveti Ivan htio izložiti to otajstvo Krista. Uočimo najprije da raspored kojim je ovo evanđelje sastavljeno, sadrži izvjesne teškoće: nedosljedan redoslijed gl. 4,5,6,7,1–24; građa gl. 15 – 17 iznenadno uklopljena iza oproštajnog pozdrava u 14,31; neki odlomci, kao što su 3,31–36 i 12,44–50, ne uklapaju se u sadašnji kontekst. Moguće je da te nedosljednosti potječu od načina sastavljanja i dorađivanja četvrtog evanđelja. Ono je moglo nastati polaganom razradbom koja je postupno unosila sastojnice iz različitih razdoblja, ispravke, dodatke, različite izričaje istih pouka. Djelo nije konačno izdao sam Ivan nego njegovi učenici nakon njegove smrti (21,24). Tako su učenici u prvotnu građu ovog evanđelja mogli utkati ivanovske odlomke koji po njihovu mišljenju nisu smjeli propasti i kojima mjesto nije bilo strogo određeno.

Stručnjaci predlažu različite načine podjele ovog Evanđelja. Svi sadrže dio istine, ali pretjeruju u sustavnosti. Najbolje je držati se vrlo jasnih smjernica koje je dao sam evanđelist. S jedne strane jasno je da on naglašava židovske liturgijske blagdane kao okvire svojega pripovijedanja: tri Pashe (2,13; 6,4; 11,55), jedan ne pobliže određen blagdan (5,1), jedan Blagdan sjenica (7,2), jedan Blagdan posvete hrama (10,22). S druge strane on više puta pomno broji dane pri razdiobi Kristova života na određena razdoblja. Tako spominje prvi tjedan Isusova ministerija (1,19 – 2,11), tjedan oko Blagdana sjenica (7,2.14.37), tjedan Muke (12,1.12; 19,31.42) uklopljen između simbolskog (12,7) i zbiljskog ukopa (19,38s). Uočljivo je također da podsjećaj na prvu Pashu (4,45) tvori literarnu uokvirenost s 2,13–25. Uzimajući u obzir te dvije činjenice možemo predložiti ovu podjelu:

– Proslov (1,1–18): »U početku...«

– Isusov ministerij:

1. Najava nove rasporedbe spasenja (1,19 – 4,54): nastupni tjedan i događaji oko prve Pashe;

2. Drugi blagdan, jedna subota u Jeruzalemu (5,1–47): prva oporba objavi.

3. U Galileji, drugi tjedan (6,1–71): nova oporba objavi;

4. Blagdan sjenica (7,1 – 10,21): veliko očitovanje Mesije, veliki otklon;

5. Blagdan posvete Hrama (10,22 – 11,54): odluka o smaknuću Isusa;
6. Završetak Isusova javnog djelovanja i uvod u posljednju Pashu (11,55 – 12,50).
– Isusov »Čas« – Pasha Jaganjca Božjega (13,1 – 20,31):
1. Posljednja večera s učenicima (13,1 – 17,26);
2. Muka (18 – 19);
3. Izvještaji o ukazanjima Uskrslog i blaženost vjere (20,1–29);
4. Prvi zaključak Evanđelja (20,30s).
– Pogovor (21,1–25): najava djelovanja Crkve i iščekivanje Isusova povratka.

Iz tog plana nameće se kao glavna misao da Isus okončava židovske vjerske ustanove dovodeći ih do ispunjenja.

Je li četvrto evanđelje, u odnosu na prva tri, neovisan i samostojan izvor; ima li zasebnu obavjesnu vrijednost?

U slučaju potvrdna odgovora, koja mu je povijesna vrijednost?

O prvom pitanju mogli bismo, uz neke pridržaje, predložiti ove zaključke. Ima mnogo pokazatelja da je Ivan poznavao sinoptičku predaju. Na to upućuju osobito neki izostavci koji bi u njega bili nerazumljivi da nije pretpostavljao podatke poznate od drugdje. S druge strane, nastoji u danoj prigodi pojasniti ili dopuniti sinoptičku predaju. Međutim, novije istraživanje sve više očituje izvornost i neovisnost ivanovske predaje. Čak i onda kad donosi zgode poznate iz sinoptika, sveti Ivan ostaje toliko osoban da treba isključiti svaku literarnu ovisnost, jer je autor četvrtog evanđelja poznavao činjenice preko drugih izvora pa ga treba neprestano smatrati neovisnim izvorom i izvornim svjedokom prvotne predaje. Odnosi između Luke i Ivana mnogo su tješnji. Što se tiče tih odnosa, valja štoviše dopustiti da je Luka pri priređivanju svog Evanđelja poznavao i uvažavao već veoma rano oblikovanu ivanovsku predaju (osobito u izvještaju o muci i uskrsnuću) ako ne samo četvrto evanđelje u sadašnjem obliku. I obratno: na Ivanovo evanđelje moglo je u posljednjem izdanju utjecati Lukino.

U istoj mjeri u kojoj su istraživači uspjeli ustanoviti neovisnost ivanovske predaje, priznaju i njezinu povijesnu važnost. Ivan u mnogim točkama pobliže razjašnjava sinoptičke podatke Isusova života. Tako je, čini se, ivanovska predaja točnija od sinoptičke u pogledu zbiljskog trajanja Isusova ministerija i kronologije muke. U vezi s čišćenjem Hrama četvrto evanđelje sadrži jedan od najtočnijih evanđeoskih kronoloških podataka (2,20), podatak koji se slaže i s Lk 3,1. Ivanovska je topografija također mnogo bogatija od sinoptičke pa su moderna iskapanja u više navrata potvrdila njegove podatke (usp. »kupalište s pet trijemova« – 5,2). Cijelo je ovo evanđelje puno konkretnih pojedinosti koje pokazuju da je njegov autor vrlo dobro poznavao židovske vjerske običaje i rabinski mentalitet ili kazuistiku kakvom su se služili učitelji Zakona. Napokon, iako ovaj evanđelist naglašava transcendentalnost Kristove osobe, Krist ostaje u njega duboko ljudski i istinit, ganutljivo ponizan i jednostavan – čak i u »najslavnijim« prizorima, kad se Uskrsli očituje učenicima. Ivanovo bi djelo uostalom bilo nerazumljivo kad bi se zanijekalo njegovo uvjerenje o povijesnoj zbiljnosti činjenica o kojima pripovijeda.

Ipak to valja ispravno shvatiti. Poimanje povijesti kakvo pretpostavlja četvrto evanđelje duboko se razlikuje od poimanja povijesti kakvo ima današnji povjesničar. Evanđelistu je prvenstveno važno osvijetliti smisao jedne povijesti koja je jednako božanska kao i ljudska, koja je istodobno povijest i teologija te se odvija u vremenu ali je otvorena vječnosti. Nakana mu je vjerno izvijestiti i predložiti na vjerovanje duhovni događaj koji se zbio u svijetu dolaskom Isusa Krista, a to je utjelovljenje Riječi na spasenje ljudi. Evanđelist je radi toga probrao građu te posebno zadržao zgode koje po njemu imaju simbolsku vrijednost. Time im je dao novu dubinu i odjek. Čuda o kojima on govori jesu »znamenja« što očituju Kristovu slavu te označuju darove koje on donosi svijetu (novo čišćenje, kruh živi, svjetlo, život). U događajima koji nisu čuda pisac vješto zapaža duhovno značenje te u njima otkriva božanska otajstva (usp. 2,19–21; 9,7; 11,51s; 13,30; 19,31–37 i bilj.). Zapaža duhovnu protežnicu tvarnih i povijesnih činjenica: Isus je svjetlo koje dolazi na svijet; njegova je borba borba svjetla protiv tmina; njegova je smrt sud svijetu; sav je njegov život konačno ispunjenje velikih mesijanskih likova SZ: on je Jaganjac Božji (1,29), novi hram (2,21), spasonosna zmija uzdignuta u pustinji (3,14), kruh živi koji dolazi umjesto mane (6,35), dobri Pastir (10,11), pravi trs (15,1) itd. Taj portret, istodobno svečan i pun ljudske istinitosti, daje liku povijesnoga Krista punu protežnicu Spasitelja svijeta. Prema tome, u Ivana ne valja suprotstavljati simboličnost i povijest, jer se simboličnost temelji na samim činjenicama, izranja iz povijesti, u njoj je ukorijenjena, izražava njezin smisao te kao takva samo ima vrijednost u očima povlaštenog svjedoka Riječi tijelom postale.

Valja postaviti još jedno pitanje: tko je pisac ovog bogatog i složenog Evanđelja? Predaja skoro jednodušno odgovara: Ivan Apostol, sin Zebedejev. Od polovice drugog stoljeća četvrto evanđelje poznavali su i navodili mnogi crkveni pisci: sveti Ignacije Antiohijski, pisac Salomonovih oda, Papija, sveti Justin te možda i sveti Klement Rimski. Ta uporaba dokazuje da se četvrtom evanđelju pripisivao ugled apostolskog spisa. Prvo izričito svjedočanstvo donosi sveti Irenej oko godine 180: »Zatim je Ivan,

učenik Gospodinov, koji je počivao na njegovim grudima, također objavio evanđelje za vrijeme svog boravka u Efezu.« Skoro u isto vrijeme pripisuju četvrto evanđelje Ivanu Apostolu također Klement Aleksandrijski, Tertulijan, Muratorijev kanon. Ipak tijekom II. i III. stoljeća zapaža se i suprotno mišljenje: mišljenje onih koji su se protivili »duhovnim« montanistima koji su se pristrano služili Ivanovim Evanđeljem. Ipak se to suprotstavljanje svelo na malenkosti te, utemeljeno na teološkim razlozima, nema nikakva korijena u predaji.

Ništa uostalom u samom četvrtom evanđelju ne opovrgava prethodnu predaju. Dapače, vidjeli smo da za ovo evanđelje izrijekom jamči učenik kojega je Gospodin ljubio, očevidac događaja o kojima pripovijeda. Njegov jezik i stil odaju očito semitsko porijeko te se opaža da vrlo dobro poznaje židovske običaje i palestinsku topografiju Kristova vremena. Čini se da je bio prijateljski povezan s Petrom (13,23s; 18,15; 20,3–10; 21,20–23). Iz Luke pak znamo da je to zaista bio Ivan apostol (Lk 22,8; Dj 3,1–4.11; 4,13.19; 8,14). Napokon, kako protumačiti nerazumljivu šutnju o dvojici Zebedejevih sinova u četvrtom evanđelju, osim upravo time da ga je napisao jedan od njih? Učenik »kojega je Isus ljubio i... koji ovo napisa« (21,24) upravo je onaj kojega je Isus zajedno s Petrom i Jakovom posebno cijenio (Mk 5,37; 9,2; 13,3; 14,33). Neki su istraživači na temelju činjenice da je po nekim svjedočanstvima Ivan Apostol navodno umro kao mučenik relativno rano, tvrdili da prema tome nije mogao napisati Evanđelje koje nosi njegovo ime. Zaista je teško nijekati postojanje stare predaje o takvu mučeništvu, ali zar je ona autentičnija od predaje po kojoj je sveti Ivan živio u Efezu do duboke starosti? Ako jest, treba zapaziti da ona ne govori ništa o vremenu kad se to mučeništvo zbilo. S druge strane sveukupna ivanovska predaja dovršena je, vidjeli smo, veoma rano, sve ako je Evanđelje i bilo konačno sastavljeno i izdano tek kasnije, vjerojatno od Ivanovih učenika. Stoga ni pretpostavka da je Ivan apostol umro kao mučenik ne bi isključivala mogućnosti da je on pisac četvrtoga evanđelja.

Poslanice

Predaja je pod Ivanovim imenom sačuvala ne samo Evanđelje nego i tri poslanice. One su literarno i doktrinalno tako srodne s četvrtim evanđeljem da ih je teško ne pripisati istom piscu – Ivanu apostolu. S obzirom na Drugu i Treću poslanicu bilo je doduše određenih oklijevanja kojih se jeka osjeća u Origena, Euzebija Cezarejskog, Jeronima. Dugo vremena nisu ih prihvaćale antiohijska ni sirijske Crkve. Međutim, one su zapravo jednostavna prigodna pisamca bez doktrinalne važnosti. Stoga ne vidimo kako bi se mogle nametnuti, da zbilja nisu bile djelo svetog Ivana.

Treća Ivanova vjerojatno je prva nastala. Svrha joj je urediti sukob autoriteta koji je nastao u jednoj od Crkava podložnih Apostolu. Druga Ivanova upozorava drugu mjesnu Crkvu na opasnost širenja nauka krivih učitelja koji niječu zbiljnost utjelovljenja. Prva je najvažnija. Izgleda kao enciklično pismo namijenjeno zajednicama Male Azije, kojima prijeti razdor prvih krivovjerja. U nju je Ivan sažeo bit svoga religioznog iskustva. Polazi od susljedno usporednih tema (svjetlo – 1,5s; pravda – 2,29s; ljubav – 4,7–8s; istina – 5,6s) i pokazuje prisnu povezanost između milosnog stanja Božje djece i ispravnog moralnog života. Taj je život zapravo vjernost dvostrukoj zapovijedi: vjeri u Krista Isusa, Božjeg Sina i bratskoj ljubavi (usp. bilj. uz 1,3.7). Po stilu i nauku ta je poslanica najbliža četvrtom evanđelju. Stoga je morala nastati otprilike u isto vrijeme, ali nije moguće ustanoviti da li je nastala prije ili poslije tog Evanđelja.

EVANĐELJE PO IVANU

Proslov

Post 1 1-5 **1** U početku bijaše Riječ[a]
Iv 8 24+ i Riječ bijaše u Boga
1 Iv 1 1-2 Iv 10 30+ i Riječ bijaše Bog.
2 Ona bijaše u početku u Boga.
Kol 1 15-20 3 Sve postade po njoj
Heb 1 1-3 i bez nje ne postade ništa.
Svemu što postade
3 35+ 4 u njoj[b] bijaše život[c]
3 11+ i život bijaše ljudima svjetlo;
8 12+ 5 i svjetlo u tami svijetli
1 Iv 2 8 i tama ga ne obuze[d].

6 Bî čovjek poslan od Boga,
ime mu Ivan[e].
1 19-34 7 On dođe kao svjedok
da posvjedoči za Svjetlo
da svi vjeruju po njemu.
8 Ne bijaše on Svjetlo,
nego – da posvjedoči za Svjetlo.

9 Svjetlo istinsko 3 19; 8 12+; 12 46
koje prosvjetljuje svakog čovjeka
dođe na svijet[f];
10 bijaše na svijetu
i svijet po njemu posta
i svijet ga ne upozna[g].
11 K svojima[h] dođe
i njegovi ga ne primiše.
12 A onima koji ga primiše 3 11+; 10 35
podade moć Jak 1 18, 21
da postanu[i] djeca Božja: 1 Iv 3 2
onima koji vjeruju u njegovo ime[j], 1 Iv 5 13
13 koji su rođeni[k]
ne od krvi,
ni od volje tjelesne,
ni od volje muževlje,
nego – od Boga. 1 Iv 5 18

a) U SZ postoji tema o Riječi Božjoj i Mudrosti koja je postojala u Boga prije nastanka svijeta (usp. Izr 8,22+; Mudr 7,22+); po kojoj je sve stvoreno; koja je poslana na zemlju da objavljuje otajstva Božje volje, koje se vraća k Bogu kad završi svoje poslanje (Iz 55,10–11; Izr 8,22–36+; Sir 24,3–32; Mudr 9,9–12; usp. također za stvarateljsku ulogu Riječi Božje: Post 1,3.6 i dr.; Iz 40,8.26; 44,24–28; 48,13; Ps 33,6; Jdt 16,14; Sir 42,15; o poslanju Riječi Božje usp. Mudr 18,14–16+; Ps 107,20; 147,15–18). Slično je i po Ivanu (13,3; 16,28) Riječ bila u Bogu, postojala prije svega (1,1.2; 8,24+; 10,30+); došla je na svijet (1,9–14; 3,19; 9,39; 12 46; usp. Mk 1,38+); Otac ju je poslao (3,17.34; 5,36.43; 6,29; 7,29; 8,42; 9,7; 10,36; 11,42; 17,3.25; usp. Lk 4,43) da ispuni poslanje (4,34+) a to je: navijestiti svijetu poruku spasenja (3,11+; 1,33+); ispunivši poslanje, vraća se Ocu (1,18; 7,33; 8,21; 12,35; 13,3; 16,5; 17,11.13; 20,17). Zahvaljujući činjenici Utjelovljenja (1,14+), Ivan je unutar NZ potpuno otkrio da je ta Riječ (Mudrost) vječna i samostojna osoba, ali to otkriće uosobljenosti Riječi pripravili su već drugi novozavjetni odlomci (npr. Heb 1,1–2; Otk 19,13; 1 Iv 1,1–2).
b) Taj je izričaj moguće povezati s onim što prethodi: »Bez nje ne postade ništa.«
c) Var.: »jest život.«
d) Svjetlo (dobro, Riječ) izmiče zahvatu tmina (Zloga, zlih moći) – usp. 7,33s; 8,12+; 8,21; 12,31.32; 14,30; 1 Iv 2,8.14; 4,4; 5,18. – BJ: »Tama ga ne zahvati«.
e) Rr. 6–8 kao u zagradi govore o poslanju Ivana Krstitelja. Isto 1,15. Usp. Mt 3,1p i dr.
f) Drugi mogući prijevod: »Riječ bijaše svjetlo istinsko koje obasjava svakog čovjeka koji dolazi na ovaj svijet.«
g) »Svijet« označuje čas svemir ili zemlju, čas ljudski rod, čas sve ljude koji odbijaju Boga, mrze Krista i njegove učenike (7,7; 15,18.19; 17,14). U ovom posljednjem smislu Ivan je na crti u židovstvu uobičajena suprotstavljanja »ovoga svijeta« (8,23 i *passim*), koji je podvrgnut vlasti sotone (12,31; 14,30; 16,11; 1 Iv 5,19) i zlu, te »budućega svijeta«, koji on možda označava izričajem »život vječni« (12,25). Učenici do daljnjega imaju ostati u svijetu iako nisu od svijeta (17,11.14s). Usp. pejorativni smisao »zemlje« u Otk 6,15; 13,3.8; 14,3; 17,2.5.8. Usp. također Rim 8,16+.
h) Vjerojatno židovski narod.
i) Var.: »da budu nazvani«.
j) »Onima koji vjeruju u njegovo ime« ispuštaju mnogi Oci. Oni koji vjeruju u Sina Božjega (3,15+) sami postaju Božja djeca (Mt 5,9; 6,9; i dr.; Rim 8,14; Gal 3,26+; 4,5+; Jak 1,27+; 1 Iv 3,1).
k) *»Koji je rođen...«*. Naš prijevod ima ogromna većina današnjih prevodilaca. BJ usvaja inačicu: Prisjećaj na vječno rođenje Riječi, ali svakako i na djevičansko rođenje Isusa (usp. Mt 1,16.18–23 i Lk 1,26–38). – »Ne od krvi... ni od volje muževlje«. Možda je izvorno stajao kratki tekst: »Ne od krvi i tijela«.

14 I Riječ tijelom postade[a]
Izl 25 8+ Pnz 4 7+ 1 Iv 1 1-3 i nastani se među nama[b]
i vidjesmo slavu njegovu[c]
Iv 17 5+; Iz 40 5 – slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca
Izl 34 6+ Hoš 2 22 – pun milosti i istine[d].
15 Ivan svjedoči za njega. Viče:
= 1 30 »To je onaj o kojem rekoh:
koji za mnom dolazi, preda mnom je
jer bijaše prije mene!«

16 Doista, od punine njegove Kol 2 9-10
svi mi primismo,
i to milost na milost[e].
17 Uistinu, Zakon bijaše dan po Mojsiju, 1 21+
a milost i istina nasta po Isusu Kristu.
18 Boga nitko nikada ne vidje: Izl 33 20+;
Jedinorođenac – Bog[f] – Sir 43 31 Iv 6 46
koji je u krilu Očevu, 1 Iv 4 12
on ga obznani. Iv 3 11+; 17 6+ Kol 1 15

I. Prva Pasha

1. UVODNI TJEDAN

1 7-8, 15 **Ivanovo svjedočanstvo**

19 A evo svjedočanstva Ivanova. Kad su Židovi[g]
5 33 iz Jeruzalema poslali k njemu svećenike i levite da
Dj 13 25 ga upitaju: »Tko si ti?«, 20 on prizna; ne zanijeka,
Lk 3 15 nego prizna: »Ja nisam Krist.« 21 Upitaše ga nato:
Mt 17 10-13+ »Što dakle? Jesi li Ilija[h]?« Odgovori: »Nisam.«
Mt 16 14+ »Jesi li Prorok[i]?« Odgovori: »Ne.« 22 Tada mu reko-
še: »Pa tko si da dadnemo odgovor onima koji su
nas poslali? Što kažeš sam o sebi?« 23 On odgovori:

Iz 40 3 *»Ja sam glas koji viče u pustinji:*
||Mt 3 3+ *Poravnite put Gospodnji!*

– kako reče prorok Izaija.«
24 A neki izaslanici bijahu farizeji. 25 Oni prihvatiše
riječ i upitaše ga: »Zašto onda krstiš kad nisi Krist,
ni Ilija, ni Prorok?« 26 Ivan im odgovori: »Ja krstim Mt 3 6+
vodom. Među vama stoji koga vi ne poznate – 27 o- 7 27+
naj koji za mnom dolazi, komu ja nisam dostojan Mk 1 7p
odriješiti remenje na obući.« 28 To se dogodilo u Be-
taniji s onu stranu Jordana[j], gdje je Ivan krstio. 10 40
29 Sutradan Ivan ugleda Isusa gdje dolazi k njemu
pa reče: »Evo Jaganjca Božjega[k] koji odnosi grijeh Izl 12 1+
svijeta! 30 To je onaj o kojem rekoh: Iz 53 7, 12 Iv 4 42+

'Za mnom dolazi čovjek
koji je preda mnom
jer bijaše prije mene!'« 8 58; 1 1+

31 »Ja ga nisam poznavao, ali baš zato dođoh i
krstim vodom da se on očituje Izraelu.« 32 I posvje-

a) »Tijelo« označuje čovjeka ukoliko je slab i smrtan (usp. 3,6; 17,2; Post 6,3; Ps 56,5; Iz 40,6). – Ta riječ (vidi Rim 7,5+) naglašava zbiljnost Sinova dolaska na svijet koju Ivan neprestano ističe. Kasnije će se govoriti o »utjelovljenju« (usp. 1 Iv 4,2; 2 Iv 7; te u Pavla Rim 1,3; Gal 4,4; Fil 2,7; Kol 1,19).
b) Bog je bio nevidljivo i strahotno prisutan u Šatoru i Hramu starog saveza (Izl 25,8+; usp. Br 35,34), a Božja Mudrost boravila je duhovno u Izraelu po Mojsijevu Zakonu (Sir 24,7–22; Bar 3,36 – 4,4). Utjelovljenjem Riječi nastaje osobna i osjetna prisutnost Boga među ljudima.
c) Slava je bila očitovanje Božje prisutnosti (Izl 24,16+). Njezin strahotni sjaj nijedan smrtnik nije mogao vidjeti (Izl 33,20+) pa je bila zastrta oblakom. Sad je zastrta ljudskošću utjelovljene Riječi, ali postaje jasna u prigodama kao što je preobraženje (usp. Lk 9,32.35 – je li ovo prisjećaj na nj?) ili čuda, »znamenja« što očituju da Bog u Kristu boravi i djeluje (2,11+; 11,40+; usp. Izl 14,24–27 i 15,7; 16,7s). Potpuno će se očitovati o uskrsnuću (17,5+).
d) »Milost i istina« (1,17) odgovaraju »milosti (ili ljubavi) i vjernosti« iz odlomka u kojem Bog samog sebe predstavlja Mojsiju (Izl 34,6+; usp. Hoš 2,16–22).
e) BJ prevodi: »Milost *za* milost«. – To znači: »Milost koja odgovara milosti što je u jedinom Sinu« ili »Milost novog Saveza namjesto milosti starog Saveza«. Naš prijevod ističe izobilno bogatstvo Božje darežljivosti.
f) »Bog« je var. Isus je Sin jedinac (1,14.18; 3,16–18) kojega Otac ljubi (15,9; 17,23). Tijesno je povezan s njime (10,30–38+; 14,10–11; 17,21) u spoznanju i ljubavi (5,20.30; 10,15; 14,31; usp. Mt 11,27p).
g) U Ivana taj izraz često označava židovske vlasti ukoliko su neprijateljski nastrojene prema Isusu (usp. 2,18; 5,10; 7,13; 9,22; 18,12; 19,38; 20,19), ponekad i Židove općenito.
h) O očekivanom povratku Ilije vidi Mal 3,22–23 i Mt 17,10–13.
i) Na temelju Pnz 18,15 (vidi bilj.) Židovi su očekivali Mesiju kao novog Mojsija, najizvrsnijeg proroka (usp. Br 12,7+), koji je imao stostruko obnoviti čuda Izlaska (usp. Iv 3,14; 6,14.30–31.58; 7,40.52; 13,1+; Dj 3,22–23; 7,20–44; Heb 3,1–11; v. također Mt 16,14+).
j) Različita od Betanije bizu Jeruzalema (11,18).
k) Ovo je jedan od važnijih simbola ivanovske kristologije (usp. Otk 5,6.12 i dr.). On povezuje u jednu zbilju sliku »Sluge« (Iz 53) koji nosi grijehe ljudi te se prinosi za njih kao »janje-okajnica« (Lev 14) i obred s pashalnim janjetom (Izl 12,1+; usp. Iv 19,36), koje je simbol Izraelova otkupljenja (usp. Dj 8,31–35; 1 Kor 5,7; 1 Pt 1,18–20).

Iz 11 2; 61 1 doči Ivan: »Promatrao sam Duha gdje s neba silazi
Iv 3 34 kao golub[a] i ostaje na njemu. 33 Njega ja nisam po-
Mt 3 16p znavao, ali onaj koji me posla vodom krstiti reče
1 Sam 9 17 mi: 'Na koga vidiš da Duh silazi i ostaje na njemu,
Mt 3 11+ to je onaj koji krsti Duhom Svetim[b].' 34 I ja sam to
Iv 3 5 vidio i svjedočim: on je Sin Božji[c].«
Iz 42 1
Lk 9 35; 23 35

Mt 4 18-20p **Prvi učenici**

35 Sutradan opet stajaše Ivan s dvojicom svojih
učenika. 36 Ugleda Isusa koji je onuda prolazio i re-
če: »Evo Jaganjca Božjega!« 37 Te njegove riječi
čula ona dva njegova učenika pa pođoše za Isusom.
38 Isus se obazre i vidjevši da idu za njim, upita ih:
»Što tražite?« Oni mu rekoše: »Rabbi« – što znači:
»Učitelju – gdje stanuješ?« 39 Reče im: »Dođite i vi-
djet ćete.« Pođoše dakle i vidješe gdje stanuje i
ostadoše kod njega onaj dan. Bila je otprilike de-
seta ura[d].
40 Jedan od one dvojice, koji su čuvši Ivana pošli
za Isusom, bijaše Andrija, brat Šimuna Petra. 41 On
najprije[e] nađe svoga brata Šimuna te će mu: »Našli
smo Mesiju!« – što znači »Krist – Pomazanik«.
Mt 16 18-19+ 42 Dovede ga Isusu, a Isus ga pogleda i reče: »Ti si
Mk 3 16 Šimun, sin Ivanov! Zvat ćeš se Kefa!« – što znači
»Petar – Stijena«.
43 Sutradan naumi Isus poći u Galileju. Nađe Filipa
Mt 9 9 i reče mu: »Pođi za mnom!« 44 Filip je bio iz Betsai-
Iv 12 21 de, iz grada Andrijina i Petrova.
45 Filip nađe Natanaela[f] i javi mu: »Našli smo
5 39+; 1 21+ onoga o kome je pisao Mojsije u Zakonu i Proroci:
Dj 26 22+
Pnz 18 18+

Isusa, sina Josipova, iz Nazareta.« 46 Reče mu Nata- Mt 13 54s
nael: »Iz Nazareta da može biti što dobro?« Kaže Iv 7 41, 42, 52
mu Filip: »Dođi i vidi.«
47 Kad Isus ugleda gdje Natanael dolazi k njemu,
reče za njega[g]: »Evo istinitog Izraelca u kojem Rim 2 29
nema prijevare!« 48 Kaže mu Natanael: »Odakle me
poznaješ?« Odgovori mu Isus: »Vidjeh te[h] prije ne-
goli te Filip pozva, dok si bio pod smokvom.«
49 Nato će mu Natanael: »Učitelju, ti si Sin Božji[i]!
Ti kralj si Izraelov!« 50 Odgovori mu Isus: »Stoga 6 15; 12 13
što ti rekoh: 'Vidjeh te pod smokvom', vjeruješ. I
više ćeš od toga vidjeti!« 51 I nadoda: »Zaista, zai-
sta, kažem vam: gledat ćete otvoreno nebo i *anđele* Post 28 10-17
Božje gdje uzlaze i silaze nad Sina Čovječjega[j].« Mt 8 20+

Svadba u Kani 21 2

2 Trećeg dana[k] bijaše svadba u Kani Galilej-
skoj. Bila ondje Isusova majka[l]. 2 Na svadbu
bijaše pozvan i Isus i njegovi učenici. 3 Kad ponesta
vina, Isusu će njegova majka: »Vina nemaju.«
4 Kaže joj Isus: »Ženo[n], što ja imam s tobom[m]? Još
nije došao moj čas[o]!« 5 Nato će njegova mati poslu-
žiteljima: »*Što god vam rekne, učinite!*« Post 41 55
6 A bijaše ondje Židovima za čišćenje šest kame-
nih posuda od po dvije do tri mjere. 7 Kaže Isus Mk 7 3-4
poslužiteljima: »Napunite posude vodom!« I na-
pune ih do vrha. 8 Tada im reče: »Zagrabite sada i
nosite ravnatelju stola.« Oni odnesu. 9 Kad okusi
vodu što posta vinom, a nije znao odakle je – znale
su sluge koje zagrabiše vodu – ravnatelj stola po-

a) Isp.: »Kao golub«.
b) Time se izriče bitna zadaća Mesije (usp. 1,1+), naviještena već u SZ (usp. Dj 2,33+): preporađati čovječanstvo u Duhu Svetom. Budući da Duh Sveti počiva na Mesiji (Iz 11,2; 42,1), Mesija će moći davati Duha ljudima (krštenje u Duhu – usp. ovdje i Dj 1,5+), ali tek nakon svoga uskrsnuća (7,39; 14,26+; 16,7.8; 20,22+; Lk 24,49; Dj 2). Kad jednom »bude uzdignut« i prijeđe Ocu, Isus, »Riječ tijelom postala« (1,14+) bit će u svom proslavljenom tijelu potpuno uveden u božansku moć oživljavanja. Tada će se iz tog tijela, kao iz nekog izvora, Duh izlijevati na svijet (7,37–39; 19,34; usp. Rim 5,5+; vidi simbol vode u 4,1+).
c) BJ usvaja var.: »Izabranik Božji«.
d) Oko četiri popodne. Taj podatak daje cijelom ovom izvještaju obilježje osobnog svjedočanstva.
e) Var.: »U osvit dana«.
f) Vjerojatno Bartolomej u sinoptika (Mt 10,3p; usp. Iv 21,2).
g) Var.: »Za Natanaela« ili »(reče) mu«.
h) Po Ivanu Krist posjeduje nadnaravno poznavanje ljudi i događaja (usp. 2,24s; 4,17–19.29; 6,61.64.71; 13,1.11.27.28; 16,19 30; 18,4; 21,17).
i) Ovdje je to jednostavni naziv za mesiju, kao »kralj Izraelov« (usp. Mt 4,3+).
j) Taj Jakovljev san (Post 28,10–17) ispunit će se kad Sin čovječji »bude uzdignut« (3,14+).
k) Tri dana nakon susreta s Filipom i Natanaelom. Tako ovo Evanđelje počinje cjelovitim tjednom u koje. se prati dan za danom i na kraju kojega Isus očituje svoju slavu.
l) Marija je prisutna kod prvog čuda koje očituje Isusovu slavu te ponovno pod križem (19,25–27). U oba prizora ima više dodirnih crta koje je pisac namjerno istaknuo.
m) Dosl.: »Što meni i tebi?« To je dosta čest semitizam u SZ (Suci 11,12; 2 Sam 16,10; 19,23; 1 Kr 17,18 i dr.) i u NZ (Mt 8,29; Mk 1,24; 5,7; Lk 4,34; 8,28). Upotrebljava se kad se želi otkloniti neki zahvat koji se smatra neprikladnim ili kad se nekomu želi dati do znanja da se ne želi s njime nikakva veza. Samo kontekst omogućuje da se ustanovi točno značenje. Isus ovdje upozorava svoju majku da »njegov čas još nije došao«.
n) Neobično je da se neki sin tako obraća svojoj majci. Taj se izraz ponavlja u 19,26, gdje se tumači kao podsjećaj na Post 3,15.20. Marija je nova Eva, »majka živih«.
o) »Čas Isusov« je čas njegove proslave i povratka o desnu Očevu. U Evanđelju opažamo približavanje tog časa (7,30; 8,20; 12,23.27; 13,1; 17,1). Otac je odredio taj čas i on ne može požurivati. Čudo događeno na Marijinu riječ ipak simbolski navješćuje Isusov čas.

Lk 5 37-39p zove zaručnika [10]i kaže mu: »Svaki čovjek stavlja
Mt 26 29p na stol najprije dobro vino, a kad se ponapiju, go-
re. Ti si čuvao dobro vino sve do sada.«
Iv 4 54 [11]Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo zna-
Izl 4 30-31
Iv 1 14+
menje[a] i objavi svoju slavu te povjerovaše u njega
njegovi učenici. [12]Nakon toga siđe sa svojom maj- Mt 4 13
kom, s braćom i sa svojim učenicima u Kafarnaum.
Ondje ostadoše nekoliko dana. Mt 12 46+; Iv 20 27 Dj 1 15+

2. *BLAGDAN PASHE*

||Mt 21 12-13 ||Mk 11 11, 15-17 ||Lk 19 45-46

Čišćenje Hrama

[13]Blizu bijaše židovska Pasha. Stoga Isus uziđe u
Neh 13 7s Jeruzalem. [14]U Hramu nađe prodavače volova,
ovaca i golubova i mjenjače gdje sjede. [15]I načini
Mal 3 1-4 bič od užetâ te ih sve istjera iz Hrama zajedno s
ovcama i volovima. Mjenjačima rasu novac i sto-
love isprevrta, [16]a prodavačima golubova reče:
Zah 14 21 »Nosite to odavde i ne činite od kuće Oca mojega
kuću trgovačku.« [17]Prisjetiše se njegovi učenici da
Ps 69 10 je pisano: *Izjeda me revnost za Dom tvoj.*
[18]Nato se umiješaju Židovi i upitaju ga: »Koje
6 30; 4 48 nam znamenje možeš pokazati da to smiješ činiti?«
Mt 26 61+ [19]Odgovori im Isus: »Razvalite ovaj hram i ja ću ga
u tri dana podići[b].« [20]Rekoše mu nato Židovi: »Če-
trdeset i šest godina gradio se ovaj Hram[c], a ti da Mt 12 6+, 38-40+
ćeš ga u tri dana podići?« [21]No on je govorio o 1 14+
hramu svoga tijela[d]. [22]Pošto uskrsnu od mrtvih, pri-
sjetiše se njegovi učenici da je to htio reći te povje- 14 26+ 5 39+
rovaše Pismu i besjedi koju Isus reče.

Boravak u Jeruzalemu

[23]Dok je boravio u Jeruzalemu o blagdanu Pas-
he, mnogi povjerovaše u njegovo ime promatrajući
znamenja koja je činio. [24]No sâm se Isus njima nije
povjeravao jer ih je sve dobro poznavao [25]i nije tre- 1 48+
balo da mu tko daje svjedočanstvo o čovjeku: ta
sam je dobro znao što je u čovjeku.

3. *OBJAVA OTAJSTVA DUHA*

Razgovor s Nikodemom

7 48, 50-52; 12 42-43; 19 39 **3** Bijaše među farizejima čovjek imenom Niko-
dem, ugledan Židov. [2]On dođe Isusu obnoć i
reče mu: »Rabbi, znamo da si od Boga došao kao
2 11+ učitelj jer nitko ne može činiti znamenja kakva ti
činiš ako Bog nije s njime.« [3]Odgovori mu Isus:
»Zaista, zaista, kažem ti:
1 Pt 1 23; Jak 1 18 tko se ne rodi nanovo, odozgor[e],
Mt 18 3 ne može vidjeti kraljevstva Božjega[f]!«
[4]Kaže mu Nikodem: »Kako se čovjek može ro-
2 19+ diti kad je star? Zar može po drugi put ući u utrobu
majke svoje i roditi se?« [5]Odgovori Isus:
»Zaista, zaista, kažem ti:
ako se tko ne rodi[g] iz vode i Duha, 1 33+
ne može ući u kraljevstvo Božje. Mt 3 5
[6]Što je od tijela rođeno, tijelo je; Post 6 3
i što je od Duha rođeno, duh je. Iv 6 63
[7]Ne čudi se što ti rekoh: 1 Kor 15 44-5
'Treba da se rodite nanovo, odozgor.'
[8]Vjetar[h] puše gdje hoće;
čuješ mu šum,
a ne znaš odakle dolazi i kamo ide.
Tako je sa svakim
koji je rođen od Duha.«
[9]Upita ga Nikodem: »Kako se to može zbiti?«
[10]Odgovori mu Isus: »Ti si učitelj u Izraelu pa to
da ne razumiješ?

a) Svaki je prorok trebao dokazivati autentičnost svoga poslanja čudesnim »znamenjima« koja je činio u Božje ime (Iz 7,11 i dr.; usp. Iv 3,2; 6,29.30; 7,3.31; 9,16.33). Ljudi su od Mesije posebno očekivali da obnovi Mojsijeva čuda (1,21+). Tako Isus čini »znamenja« da potakne ljude na vjerovanje u svoje božansko poslanje (2,11.23; 4,48–54; 11,15.42; 12,37; usp. 3,11+), jer njegova »djela« svjedoče da ga je poslao Bog (5,36; 10,25.37), da je Otac u njemu (10,30+) sa svojom moćnom slavom (1,14+). Sam Otac izvodi ta djela (10,38; 14,10). Ipak mnogi ljudi odbijaju povjerovati (3,12; 5,38–47; 6,36.64; 7,5; 8,45; 10,25; 12,37). Njihov grijeh ostaje (9,41; 15,24; usp. Mt 8,3+).

b) Ivanov Krist rado upotrebljava riječi koje uz prvotni smisao (što ga razumiju sugovornici) mogu dobiti i drugi, nadnaravni ili slikoviti smisao (usp. 2,21+ – Hram: 3,4+ – rođenje; 4,15+ – voda živa; 6,34+ – kruh živi; 7,35+ – otići; 8,33+ – robovanje; 11,11s – probuditi; 12,34+ – uzdići; 13,9+ – oprati; 13,36s – otići; 14,22+ – očitovati se). Iz toga nastaje krivo razumijevanje koje je Kristu povod da razvije svoju pouku (usp. 3,11+).

c) Dogradnja Hrama otpočeta je godine 19. pr. Kr. To znači da se ovo zbilo o Pashi godine 28.

d) Tijelo uskrsloga Krista bit će središte bogoštovlja u duhu i istini (4,21s), mjesto božanske prisutnosti (1,14), duhovni hram iz kojeg izvire voda živa (7,37–39; 19,34). To je jedan od velikih Ivanovih simbola (usp. Otk 21,22; također sv. Pavla – 1 Kor 12,12+).

e) BJ usvaja prijevod »ne rodi odozgor«. Grčka riječ *anothen* znači »nanovo« i »odozgor« pa u prijevodu zadržavamo oba značenja.

f) Jedino mjesto (uz r. 5) gdje Ivan upotrebljava izraz »kraljevstvo Božje«, dok ga sinoptici često upotrebljavaju (Mt 4,17+). U Ivana pojmu Kraljevstva odgovara pojam »života« ili »života vječnog«.

g) Prisjećaj na krštenje koje je apsolutno potrebno (usp. Rim 6,4+).

h) Odgovarajući grčki i hebrejski izrazi znače »vjetar« i »Duh«.

[11]Zaista, zaista, kažem ti:
3 32 govorimo što znamo[a],
svjedočimo za ono što vidjesmo,
ali svjedočanstva našega ne primate[b].
6 60-62 [12]Ako vam rekoh zemaljsko
Mudr 9 16-17 pa ne vjerujete,
Fil 3 19s kako ćete vjerovati
kad vam budem govorio nebesko[c]?
20 17+ [13]Nitko nije uzašao na nebo[d]
Izr 30 4 Rim 10 6 doli onaj koji siđe s neba,
Ef 4 8-9 Sin Čovječji.
Iv 1 18 [14]I kao što je Mojsije podigao
Br 21 4-9 Mudr 16 5-7 zmiju u pustinji
Iv 1 21+; tako ima biti podignut Sin Čovječji[e]
12 32+ [15]da svaki koji vjeruje
u njemu ima život vječni[f].
[16]Uistinu, Bog je tako ljubio svijet
Post 22 te je dao svoga Sina Jedinorođenca
Rim 8 32 Mt 21 37p da nijedan koji u njega vjeruje
1 Iv 4 9 ne propadne,
nego da ima život vječni.
[17]Ta Bog nije poslao Sina na svijet 1 1+
da sudi svijetu,
nego da se svijet spasi po njemu. 2 Kor 5 19
[18]Tko vjeruje u njega, ne osuđuje se; Iv 4 42+;
a tko ne vjeruje, već je osuđen 12 47 Dj 4 12
što nije vjerovao
u ime[g] jedinorođenoga Sina Božjega.
[19]A ovo je taj sud:
Svjetlost je došla na svijet, 8 12+
ali ljudi su više ljubili
tamu nego svjetlost
jer djela im bijahu zla.
[20]Uistinu, tko god čini zlo, Job 24 13-1
mrzi svjetlost i ne dolazi k svjetlosti
da se ne razotkriju djela njegova; Ef 5 13
[21]a tko čini istinu[h],
dolazi k svjetlosti
nek bude bjelodano Mt 5 14-16
da su djela njegova u Bogu učinjena.«

II. Put u Samariju i Galileju

Posljednje svjedočanstvo Krstiteljevo

[22]Poslije toga ode Isus sa svojim učenicima u Ju-
4 1-2 dejsku zemlju. Tu je boravio s njima i krstio[i]. [23]A
krstio je i Ivan, u Enonu[j] blizu Salima, jer ondje
bijaše mnogo vode. Ljudi su dolazili i krstili se. Mt 3 6+
[24]Jer Ivan još nije bio bačen u tamnicu. Lk 3 20
[25]Između Ivanovih učenika i nekog Židova na-
stade tako prepirka o čišćenju[k]. [26]Dođoše Ivanu i
rekoše mu: »Učitelju, onaj koji s tobom bijaše s

a) Krist ne govori o svom poglavaru (7,17–18) nego kazuje što je vidio u Oca (1,18; 3,11; 8,38; usp. 8,24). Prenosi riječi i nauk Očev (3,34; 8,28; 12,49.50; 14,24; 17,8.14). On *jest* Riječ (1,1.14), učinkovita Riječ. Po njemu kao Riječi sve je izvučeno iz ništavila (1,1+), mrtvi ustaju iz grobova živi (11,43.44; 5,28–29), ljudi oživljavaju (5,24; 6,63; 8,51), čiste se (15,3), postaju Božja djeca (10,35; 1,12) po daru Duha koji je počelo besmrtnosti (1,33+; 20,22). Traži se jedan jedini uvjet: vjera u Riječ (1,12), ostanak u njoj (8,31; 15,7 – usp. Kol 3,16), čuvanje Riječi (8,37; 8,55; 12,47; 14,23; 15,20; 17,6) te obdržavanje zapovijedi ljubavi koju Isus nalaže (13,34+). Međutim, Riječ je tajnovita (2,20+) tvrda za uho (6,60; 7,36). Kad je ljudi čuju, dijele se (7,43; 10,19): jedni vjeruju (4,41; 7,40s.46; 8,30) a drugi se obeshrabreni povlače (6,66), unatoč »znamenjima« (2,11+). Ta Riječ koju su odbacili osudit će ih u posljednji dan (12,48).

b) Čestim pozivanjem na svjedočanstvo Ivan prikazuje Isusovo djelo kao veliku parnicu. Isus, najavljen svjedočanstvom Ivana Krstitelja (1,7–8.15.19; 3,26; 5,33; 10,41), svjedoči za istinu (18,37), protiv svijeta (7,7), za Oca i za sebe kao njegova izaslanika (3,11.31–32; 5,36; 10,25; usp. Otk 1,5; 3,14; 1 Tim 6,13). Otac pak svjedoči za Sina (5,31–37; 8,18) a isto tako i Duh (15,26; usp. 14,26; 1 Iv 5,6–12; Rim 8,16). Tom nizu svjedočanstava apostoli će (usp. 17,20) pridružiti svoje (15,27; 19,35; Dj 1,8+ i dr.).

c) U Ivana vjerovati (usp. Mt 8,10+; Rim 1,16+) znači »prihvaćati« Isusa (1,12; 5,43) »poznavati« Isusa i Oca s njime (10,38; 14,7), prepoznavati u njemu izaslanika i Sina (3,16–18; 14,1.10; 17,8.21–25; 20,31), dolaziti k njemu (6,35), u »gledati« ga (6,36.40; 11,40; 20,8.29). Znamenja izazivaju vjeru (2,11+; 4,53 i dr.; 20,31). Vjera se oslanja na svjedočanstva (3,11+; 10,25 i dr.) te vodi u život vječni (3,15+; 5,25; 10,26–28+). Odjelotvoruje se u ljubavi koja čuva riječ i zapovijedi. Isus ljude prosuđuje po tom temeljnom stavu prema njemu (3,17–18.36; 5,29.44–47).

d) Prisjećaj na uzašašće koje će očitovati nebesko porijeklo Isusa te ga ustoličiti u slavi što mu pripada kao Sinu Čovječjemu.

e) Sin Čovječji (usp. Dn 7,13+; Mt 8,20+; 12,32; 24,30) ima »biti uzdignut« u isto vrijeme na križ i u slavu Očevu (1,51; 8,28; 12,32–34+; 13,31–32). Ljudi će za spasenje morati »gledati« Krista »uzdignuta« na križ (Br 21,8; Zah 12,10+; Iv 19,37+), tj. vjerovati da je on jedincati Sin (3,18; Zah 12,10). Tada će biti očišćeni vodom iz njegova probodena boka (Iv 19,34; Zah 13,1). Naziv »Sin Čovječji« u Ivana ističe Isusovo čovještvo, iako se na njegovu snažno naglašenu božanskom porijeklu (3,13; 6,62) temelje djela koja su predokus njegovih eshatonskih svojstava (5,26–29; 6,27.53; 9,35).

f) Var.: »... da svaki koji u njega vjeruje, ima život vječni.« – Bog je kao apsolutni gospodar života (Post 9,4–5; Pnz 32,39; Ps 36,10) to gospodstvo prenio na Sina (5,21; 10,18+; 17,2). Sam Sin jest život (11,25; 14,6). On u sebi život ima i drugima ga daje (5,26), onima koji u njega vjeruju (1,4.12; 4,14; 5,24; 6,35; 20,31). Voda je simbol tog života (4,1+), a riječ mu je hrana (6,35+). Taj je život često označen pridjevom vječni, a taj pridjev označuje pravo božansko svojstvo po kojem je život iznad onoga što je tjelesno, vremensko i mjerljivo (usp. Post 21,33; Iz 40,28; Ps 90,2; Mudr 5,15–16 i dr.). Obećan je vjernicima (usp. 2 Kor 4,18), ali im je već i darovan (3,36; 5,24; 6,40.68; 1 Iv 2,25). Vrhunac će doseći u uskrsnuću (6,39–40.54; 11,25–26; usp. također Mk 7,14; 18,8; 19,16).

g) Semitizam: ime znači osobu.

h) »Čini istinu« je doslovan prijevod (usp. 1 Iv 3,19+).

i) To krštenje još sliči onome što ga je dijelio Ivan Krstitelj. Krštenje »u Duhu« bit će ustanovljeno tek nakon Kristova uskrsnuća i proslave (usp. 1,33+).

j) Enon (»izvori«) bi se po predaji nalazio u dolini Jordana, nekoliko km južno od Skitopolisa. Neki misle na Ajin Farah.

k) Vjerojatno u vezi s krštenjem. Umjesto »Židova« postoji var. »Židovâ«. Možda je tekst iskvaren; u izvorniku je moglo stajati: »Isus« ili »Isusovi učenici«.

onu stranu Jordana i za kojega si ti svjedočio – on
eno krsti i svi hrle k njemu.« 27 Ivan odgovori:
19 11; 1 Kor 4 7 »Nitko ne može sebi uzeti ništa
Jak 1 17 ako mu nije dano s neba.
1 19-27 28 Vi ste mi sami svjedoci da sam rekao: 'Nisam
Mal 3 1 ja Krist, nego poslan sam pred njim.'
Mt 9 15+ 29 Tko ima zaručnicu, zaručnik je[a].
A prijatelj zaručnikov,
koji stoji uza nj i sluša ga,
klikće od radosti na glas zaručnikov.
Ta se moja radost upravo ispunila.
30 On treba da raste,
a ja da se umanjujem.
8 23 31 Tko odozgor dolazi,
on je iznad svijuh[b];
tko je sa zemlje,
1 Iv 4 5 zemaljski je i zemaljski govori.
Tko dolazi s neba,
on je iznad sviju[c]:
3 11 32 što je vidio i čuo – za to svjedoči,
a svjedočanstva njegova nitko ne prima.
1 Iv 5 10 33 Tko primi njegovo svjedočanstvo,
Iv 7 28; 8 26 potvrđuje da je Bog istinit.
1 1+ 34 Uistinu, onaj koga Bog posla
3 11+ Božje riječi govori
1 32 jer Bog Duha ne daje na mjeru[d].
35 Otac ljubi Sina
i sve je predao u ruku njegovu[e].
36 Tko vjeruje u Sina,
ima vječni život;
a tko neće da vjeruje u Sina,
neće vidjeti života;
Mt 3 7+ gnjev Božji ostaje na njemu.«

Spasitelj svijeta objavljuje se Samarijancima[f]

4 Kad Gospodin[g] dozna da su farizeji dočuli
Mt 3 6+ kako on, Isus, okuplja i krsti više učenika
nego Ivan – 2 iako zapravo nije krstio sam Isus,
nego njegovi učenici – 3 ode iz Judeje i ponovno se
vrati u Galileju.
4 Morao je proći kroza Samariju. 5 Dođe dakle u Lk 9 52-55
samarijski grad koji se zove Sihar[h], blizu imanja što Post 33 18-
ga Jakov dade svojemu sinu Josipu. 6 Ondje bijaše 20; 48 21-22;
zdenac Jakovljev. Jš 24 32
Isus je umoran od puta sjedio na zdencu. Bila je
otprilike šesta ura[i]. 7 Dođe neka žena Samarijanka
zahvatiti vode. Kaže joj Isus: »Daj mi piti!« 8 Nje- 19 28
govi učenici bijahu otišli u grad kupiti hrane. 9 Kaže Lk 10 29-37;
mu na to Samarijanka: »Kako ti, Židov, ištеš piti 17 11-19
od mene, Samarijanke?« Jer Židovi se ne druže sa
Samarijancima[j]. 10 Isus joj odgovori:
»Kad bi znala dar Božji 3 16
i tko je onaj koji ti veli: Dj 8 20+
'Daj mi piti',
ti bi u njega zaiskala
i on bi ti dao vode žive.«
11 Odvrati mu žena: »Gospodine, ta nemaš ni
čime bi zahvatio, a zdenac je dubok. Otkuda ti da- 6 31-32;
kle voda živa? 12 Zar si ti možda veći od oca našeg 8 53
Jakova koji nam dade ovaj zdenac i sam je iz njega
pio, a i sinovi njegovi i stada njegova?« 13 Odgovori
joj Isus:
»Tko god pije ove vode,
opet će ožednjeti.
14 A tko bude pio vode koju ću mu ja dati, 6 35;
ne, neće ožednjeti nikada: 7 37-39
voda koju ću mu ja dati
postat će u njemu izvorom vode Iz 58 11
koja struji u život vječni.«
15 Kaže mu žena: »Gospodine, daj mi te vode da 6 34
ne žeđam i da ne moram dolaziti ovamo zahvaća- 2 19+
ti.« 16 Nato joj on reče: »Idi i zovi svoga muža pa se
vrati ovamo.« 17 Odgovori mu žena: »Nemam mu-
ža.« Kaže joj Isus: »Dobro si rekla: 'Nemam mu- 1 48+
ža!' 18 Pet si doista muževa imala, a ni ovaj koga
sada imaš nije ti muž. To si po istini rekla.« 19 Kaže
mu žena: »Gospodine, vidim da si prorok. 20 Naši Mt 16 14+
su se očevi klanjali na ovome brdu[k], a vi kažete da

a) SZ primjenjuje sliku zaručništva na odnose između Boga i Izraela (Hoš 1,2+). Isus je tu sliku primijenio na sebe (Mt 9,15p; 22,1s; 25,1s). Preuzeo ju je i Pavao (Ef 5,22s; 2 Kor 11,2). Jaganjčeva svadba (Otk 19,7; 21,2) već je počela u mesijanskoj radosti (ovdje r. 29; usp. 2,1–11).
b) Ili: »iznad svega«.
c) BJ s nekim rkpp. izostavlja »on je iznad sviju«.
d) Ili: »... on Duha ne daje na mjeru«.
e) Voljom Očevom sve je u Sinovoj »ruci« ili pod njegovom vlašću (3,35; 10,28.29; 13,3; 17,2; usp. 6,37–39; Mt 11,27; 28,18). U tome je temelj njegova kraljevskog dostojanstva (12,13–15; 18,36–37) koje će početi danom njegova »uzdignuća« (12,32+; 19,19; Dj 2,33; Ef 4,8), a kraljevstvo kneza ovog svijeta ima biti okončano (12,31).
f) Susret kod zdenca jest tema spisa o izraelovim rodozačetnicima (Post 24,10s; 29,1s; Izl 2,15s). Zdenci i mjesta na kojima ima vode nalazili su se duž zemaljskih i duhovnih putovanja rodozačetnika i naroda za vrijeme Izlaska (Post 26,14–22; Izl 15,22–27; 17,1–7 i dr.). Izvorska voda u SZ simbol je života koji dariva Bog, posebno u mesijansko vrijeme (Iz 12,3; 55,1; Jr 2,13; Ez 47,1s; usp. Ps 46,5 i Zah 14,8; Ps 36,9–10; te u NZ Otk 7,16–17; 22,17). Ona je i simbol Mudrosti te Zakona ukoliko daju život (Izr 13,14; Sir 15,3; 24,23–29). Te su teme utkane u prizore evanđelja u kojima je živa voda simbol Duha (usp. Iv 7,37–39 i 1,33+).
g) BJ usvaja var.: »Kad Isus...«.
h) Stari Sihem (aram. Sihara) ili sadašnje selo Askar na podnožju brda Ebala, kojih tisuću metara od »Jakovljeva zdenca«. Taj se zdenac ne spominje u Post.
i) Podne.
j) Neki rkpp. isp.: »Jer... sa Samarijancima.« – Židovi su mrzili Samarijance (Sir 50,25–26; Iv 8,48; Lk 9,52–55; usp. Mt 10,5; Lk 10,33; 17,16) te su njihovo porijeklo tumačili (2 Kr 17,24–41) prisilnim doseljenjem pet poganskih plemena koja su djelomično ostala vjerna svojim bogovima i kojih su simbol »Pet muževa« (r. 18).
k) Brdo Gerizim na kojem su Samarijanci sagradili hram da bude suparnik jeruzalemskom hramu. Razorio ga je Ivan Hirkan god. 129. pr. Kr.

Pnz 12 5+ je u Jeruzalemu mjesto gdje se treba klanjati[a].« 21 A
Isus joj reče:
»Vjeruj mi, ženo, dolazi čas
kad se nećete klanjati Ocu
ni na ovoj gori ni u Jeruzalemu.
2 Kr 17 27-33 22 Vi se klanjate onome što ne poznate,
a mi se klanjamo onome što poznamo
Rim 9 4-5 jer spasenje dolazi od Židova.
23 Ali dolazi čas – sada je! –
kad će se istinski klanjatelji klanjati Ocu
2 21+ u duhu i istini[b]
jer takve upravo klanjatelje traži Otac.
24 Bog je duh
i koji se njemu klanjaju[c],
u duhu i istini treba da se klanjaju.«
Pnz 18 18-22 25 Kaže mu žena: »Znam da ima doći Mesija zvani
Krist – Pomazanik. Kad on dođe, objavit će nam
9 37; 8 24+ Iz 52 6 sve.« 26 Kaže joj Isus: *»Ja sam,* ja koji s tobom go-
vorim!«
27 Uto dođu njegovi učenici pa se začude što raz-
govara sa ženom. Nitko ga ipak ne zapita: »Što tra-
žiš?« ili: »Što razgovaraš s njom?«
28 Žena ostavi svoj krčag pa ode[d] u grad i reče
ljudima: 29 »Dođite da vidite čovjeka koji mi je ka-
zao sve što sam počinila. Da to nije Krist?« 30 Oni
iziđu iz grada te se upute k njemu. 31 Učenici ga
dotle nudili: »Učitelju, jedi!« 32 A on im reče: »Hra-
niti mi se valja jelom koje vi ne poznajete.« 33 Uče-
nici se nato zapitkivahu: »Da mu nije tko donio
jesti?« 34 Kaže im Isus:
Pnz 8 3+ »Jelo je moje
1 1+; 6 38-40 17 4; 19 30 vršiti volju onoga koji me posla[e]
i dovršiti djelo njegovo.
35 Ne govorite li vi:
'Još četiri mjeseca i evo žetve?'
Gle, kažem vam,
podignite oči svoje i pogledajte polja:
već se bjelasaju za žetvu[f]. Mt 9 37-38
36 Žetelac već prima plaću, Lk 10 2
sabire plod za vječni život
da se sijač i žetelac zajedno raduju. Ps 126 5-6
37 Tu se obistinjuje izreka:
'Jedan sije, drugi žanje.'
38 Ja vas poslah žeti 17 18; 20 21
ono oko čega se niste trudili; Dj 8 14-17
drugi su se trudili,
a vi ste ušli u trud njihov[g].«
39 Mnogi Samarijanci iz onoga grada povjerovaše
u njega zbog riječi žene koja je svjedočila: »Kazao
mi je sve što sam počinila.« 40 Kad su dakle Samari-
janci došli k njemu, moljahu ga da ostane u njih. I
ostade ondje dva dana. 41 Tada ih je još mnogo više
povjerovalo zbog njegove riječi 42 pa govorahu ženi:
»Sada više ne vjerujemo zbog tvoga kazivanja; ta
sami smo čuli i znamo: ovo je uistinu Spasitelj svi- 1 9-10+
jeta[h].«

Isus liječi sina kraljeva službenika

||Mt 8 5-13? ||Lk 7 1-10?

43 Nakon dva dana ode odande u Galileju. 44 Sam
je Isus doduše izjavio da prorok nema časti u svom Mt 16 14+:
zavičaju. 45 Kad je dakle stigao u Galileju, Galilejci 13 57p
ga lijepo primiše jer bijahu vidjeli što je sve učinio Iv 2 23
u Jeruzalemu za blagdana. Jer su i oni bili uzišli na
blagdan.
46 Dođe dakle ponovno u Kanu Galilejsku, gdje
bijaše pretvorio vodu u vino. Ondje bijaše neki 2 1-11
kraljevski službenik koji je imao bolesna sina u Ka-
farnaumu. 47 Kad je čuo da je Isus došao iz Judeje
u Galileju, ode k njemu pa ga moljaše da siđe i
ozdravi mu sina jer već samo što nije umro. 48 Nato
mu Isus reče: »Ako ne vidite znamenja i čudesa, Mt 12 38sp
ne vjerujete!« 49 Kaže mu kraljevski službenik: »Go- Iv 20 29
spodine, siđi dok mi ne umre dijete.« 50 Kaže mu

a) Var.: »... kojemu se treba klanjati«.
b) Duh (14,26+) je počelo novog života (3,5) ali i novog bogoštovlja koje ima biti duhovno (usp. 2,20–21+; i Rim 1,9+). To je bogoštovlje »u istini« jer jedino ono odgovara objavi koju je Bog o tome dao u Isusu.
c) BJ usvaja var.: »... koji se klanjaju«.
d) BJ usvaja var.: »... otrči«.
e) Već Pavao (Rim 8,3; Gal 4,4) i sinoptička evanđelja gledaju Isusa kao Očeva izaslanika, ali Ivan to posebno naglašava (3,17; 5,24.36–38; 8,42; 9,7; 11,42; 17,8.21–25). Krist dolazi od Oca (3,31; 6,46; 7,29; 8,42 i dr.) ili od njega silazi (3,13; 6,38.42). On govori Očeve riječi (3,34; 7,16; 8,26–28; 12,49–40; 14,24; 17,8) i čini Očevu volju, što ovdje znači Očeva djela (9,4; 10,32.37; 14,10). Vjera (3,12+) je u tome da ljudi u njemu prepoznaju onoga kojega šalje Otac (7,28–29; 17,21.25; 19,9+). Apostoli će kasnije biti pridruženi Sinovu poslanju (13,20; 17,18; 20,21; usp. 17,20+; Dj 1,26+; Rim 1,1+).
f) Duhovna žetva kojoj su prvina Samarijanci (r. 30). »Žetva« je slika eshatološkoga suda i spasa u SZ i u NZ (usp. Jl 4,13; Iz 27,12; Mt 13,30.39–42; Otk 14,15s).
g) Žeteoci su apostoli, sijači oni koji su im prethodili, posebno Isus.
h) Ne više samo »kralj Izraelov« (1,29). Univerzalizam je jedna od ivanovskim spisima svojstvenih crta (usp. 1,29; 3,16; 11,52; 1 Iv 2,2). Spasenje ipak dolazi od Židova (4,22).

Isus: »Idi, sin tvoj živi!«
Mt 8 10+ Povjerova čovjek riječi koju mu reče Isus i ode.
51 Dok je on još silazio, pohite mu u susret sluge s
viješću da mu sin živi. 52 Upita ih dakle za uru kad
mu je krenulo nabolje. Rekoše mu: »Jučer oko
sedme ure pustila ga ognjica.« 53 Tada razabra otac
da je to bilo upravo onog časa kad mu Isus reče:
»Sin tvoj živi.« I povjerova on i sav dom njegov.
54 Bijaše to drugo znamenje što ga učini Isus po 2 11+
povratku iz Judeje u Galileju.

III. Drugi blagdan u Jeruzalemu

Ozdravljenje uzetoga

5 Nakon toga bijaše židovski blagdan[a] pa Isus
uziđe u Jeruzalem. 2 U Jeruzalemu se kod Ov-
čjih vrata nalazi kupalište koje se hebrejski zove
Bethzatha, a ima pet trijemova[b]. 3 U njima je ležalo
Mt 1 20+ mnoštvo bolesnika – slijepih, hromih, uzetih[c].
5 Bijaše ondje neki čovjek koji je trpio od svoje
Pnz 2 14 bolesti trideset i osam godina. 6 Kad ga Isus opazi
gdje leži i kada dozna da je već dugo u tome stanju,
kaže mu: »Želiš li ozdraviti?« 7 Odgovori mu bole-
snik: »Gospodine, nikoga nemam tko bi me uronio
u kupalište kad se voda uzbiba. Dok ja stignem,
drugi već prije mene siđe.« 8 Kaže mu Isus: »Usta-
Mt 9 6 ni, uzmi svoju postelju i hodi!« 9 Čovjek odmah
ozdravi, uzme svoju postelju i prohoda.
9 14 Toga dana bijaše subota. 10 Židovi su stoga govorili
Izl 20 8+ ozdravljenomu: »Subota je! Ne smiješ nositi poste-
Jr 17 21-27 lju svoju!« 11 On im odvrati: »Onaj koji me ozdravi
reče mi: 'Uzmi svoju postelju i hodi!'« 12 Upitaše ga
dakle: »Tko je taj čovjek koji ti je rekao: 'Uzmi i
hodi?'«
13 No ozdravljenik nije znao tko je taj jer je Isus
nestao u mnoštvu što se ondje nalazilo. 14 Nakon
toga nađe ga Isus u Hramu i reče mu: »Eto, ozdra-
vio si! Više ne griješi da te što gore ne snađe[d]!« Mt 9 2+
15 Čovjek ode i javi Židovima da je Isus onaj koji ga
je ozdravio. 16 Zbog toga su Židovi počeli Isusa na-
padati što to radi subotom[e]. 17 Isus im odgovori: »O- 7 23; 9 4
tac moj sve do sada radi pa i ja radim[f].« 18 Zbog 7 1, 19, 25;
toga su Židovi još više gledali da ga ubiju jer je ne 11 53
samo kršio subotu nego i Boga nazivao Ocem svo- 2 16; Mudr 2 16
jim izjednačujući sebe s Bogom. 10 33; Fil 2 6

Besjeda o Sinovljevim djelima[g]

19 Isus nato odvrati:
»Zaista, zaista, kažem vam:
Sin ne može sam od sebe činiti ništa, 8 28-29
doli što vidi da čini Otac;
što on čini,
to jednako i Sin čini.
20 Jer Otac Ljubi Sina
i pokazuje mu sve što sam čini. 3 35
Pokazat će mu i veća djela od ovih
te ćete se čudom čuditi.
21 Uistinu, kao što Otac uskrisuje mrtve Pnz 32 39
i oživljava 1 Sam 2 6; 2 Kr 5 7
tako i Sin oživljava koje hoće. Iv 3 35+

a) Var.: »... blagdan.« Možda Pedesetnica.
b) »Bethzatha« – kuća milosrđa. Var.: »Bezatha, Bethsaida, Belsetha«. – Peti trijem razdvajao je četverokutno kupalište u dva bazena u kojima se sakupljala voda što se zatim upotrebljavala u Hramu. Ali su se uz ta dva spremišta nalazili drugi, manji bazeni podignuti uz pogansko svetište u kojem su ljudi tražili ozdravljenje.
c) BJ usvaja dod.: »... koji su čekali da se voda uzbiba« i tumači: Uzrok te uzbibanosti mogao je biti povremeni dotok vode. Kakav god bio taj uzrok, Isus se oslanja na okolnosti te se očituje kao pravi iscjelitelj koji dariva i vraća život tijelu i duši (r. 14; 3,15+; usp. Mudr 16,6–13). – Naš prijevod nije preuzeo r. 4, koji se smatra dodatkom.
d) Isus ne govori da je bolest kazna za grijeh (usp. 9,2s). Obavještava bolesnika da milost ozdravljenja traži od njega obraćenje (usp. Mt 9,2–8) pa kad bi to zanemario, izložio bi se opasnosti većoj od bolesti od koje je izliječen. Stoga je čudo »znamenje« duhovnog uskrsnuća (r. 24).
e) Zaključak ove zgode nalazi se u 7,19–24.
f) Židovski su se mislioci mučili kako da povežu Božji počinak nakon stvaranja, kojemu je subotnje počivanje slika (Post 2,2s), sa stalnim Božjim djelovanjem – upravljanjem svijeta. Razlikovali su djelovanje Stvoritelja, koje je završeno, od djelovanja Suca koje nikada ne prestaje. Isus svoje djelovanje istovjećuje s djelovanjem vrhovnog Suca. Židovi se na to ljute, a Isus u govoru opravdava svoju tvrdnju i pravo (usp. Lk 6,5 i osobito Mt 12,1–8 i dr.).
g) Ova besjeda obuhvaća dvije teme: 1. Otac je dao Sinu moć da daje život (rr. 19–30); 2. Otac svjedoči za Sina: a) po Ivanu Krstitelju; b) po djelima koja Otac čini u Sinu; c) po Pismu (Mojsiju – rr. 31–47).

22 Otac doista ne sudi[a] nikomu:
5 27; Dj 10 42+ sav je sud predao Sinu[b]
23 da svi časte Sina
kao što časte Oca.
Tko ne časti Sina,
17 6+ ne časti ni Oca koji ga posla.«
24 »Zaista, zaista, kažem vam:
10 27; 18 37; 3 11+ tko sluša moju riječ
3 18 i vjeruje onomu koji me posla,
ima život vječni
i ne dolazi na sud,
1 Iv 3 14 nego je prešao iz smrti u život.
25 Zaista, zaista, kažem vam:
dolazi čas – sada je! –
11 25-26 kad će mrtvi[c] čuti glas Sina Božjega
i koji čuju, živjet će.
26 Doista, kao što Otac ima život u sebi
3 35+ tako je i Sinu dao da ima život u sebi;
27 i ovlasti ga da sudi
jer je Sin Čovječji.
28 Ne čudite se tome
Dn 7 13, 22 jer dolazi čas
Mt 8 20+ kad će svi koji su u grobovima,
11 43-44; čuti njegov glas.
3 11+ 29 I izići će[d]:
koji su dobro činili
Dn 12 2 – na uskrsnuće života,
Dj 24 15 a koji su radili zlo
Mt 16 27; 25 46 – na uskrsnuće osude.
30 Ja sâm od sebe ne mogu učiniti ništa:
kako čujem, sudim[e],
i sud je moj pravedan
4 34; 6 38 jer ne tražim svoje volje,
nego volju onoga koji me posla.«
8 13-14 31 »Ako ja svjedočim sam za sebe,
svjedočanstvo moje nije istinito.
32 Drugi[f] svjedoči za mene
i znam[g]:
istinito je svjedočanstvo
kojim on svjedoči za mene.
1 19-28 33 Vi ste poslali k Ivanu
Mt 11 7-11p i on je posvjedočio za istinu.

34 Ja ne primam svjedočanstva od čovjeka, Iv 8 18
već govorim to da se vi spasite. 1 8; Sir 48 1
35 On bijaše svjetiljka
što gori i svijetli,
a vi se htjedoste samo za čas
naslađivati njegovom svjetlosti.
36 Ali ja imam svjedočanstvo
veće od Ivanova:
djela koja mi je dao izvršiti Otac,
upravo ta djela koja činim,
svjedoče za mene
– da me poslao Otac.
37 Pa i Otac koji me posla 1 1+
sam je svjedočio za mene.
Niti ste glasa njegova ikada čuli 2 11+
niti ste lica njegova ikada vidjeli, 6 44-45
38 a ni riječ njegova ne prebiva u vama 1 Iv 2 14
jer ne vjerujete Iv 8 37
onomu kojega on posla.
39 Vi istražujete Pisma[h]
jer mislite po njima imati život vječni[i].
I ona svjedoče za mene[j],
40 a vi ipak nećete da dođete k meni
da život imate.
41 Slave od ljudi ne tražim, 1 14
42 ali vas dobro upoznah:
ljubavi Božje nemate u sebi. 1 Iv 2 15
43 Ja sam došao u ime Oca svoga
i vi me ne primate.
Dođe li tko drugi u svoje ime, Mt 24 5, 24+
njega ćete primiti.
44 Ta kako biste vi vjerovali
kad tražite slavu jedni od drugih, 12 43
a slave od Boga jedinoga[k] ne tražite! Rim 2 29
45 Ne mislite da ću vas ja tužiti Ocu. 1 Kor 4 5
Vaš je tužitelj Mojsije Pnz 31 26
u koga se uzdate.
46 Uistinu, kad biste vjerovali Mojsiju, Mt 8 10+
i meni biste vjerovali: Iv 5 39+
ta o meni je on pisao. Pnz 18 15
47 Ali ako njegovim pismima ne vjerujete,
kako da mojim riječima vjerujete?«

a) Vlast nad smrću i životom također je izraz vrhunske sudske vlasti.
b) Isus će biti vrhovni sudac na posljednji dan (5,26–30; 12,48; usp. Mt 25,31–46; Rim 2,6+). Taj će sud očitovati ishod procesa (usp. 3,11+) koji je počeo Sinovim dolaskom (5,25; 12,31). Ljudima će se suditi po vjeri (3,12+) kojom su prihvaćali ili odbijali Isusa (3,18–21; 16,8–11), Spasitelja svih koji ga ne odbacuju (3,18; 8,15; 12,47). – Tekstovi o »sudu« ustvari pripadaju različitim redakcijskim slojevima: jedni govore o eshatonskom sudu, o sudu na posljednji dan, drugi o sudu koji je već proveden...
c) Duhovno mrtvi.
d) Ovdje je riječ o uskrsnuću mrtvih na posljednji dan (usp. Mt 22,29–32).
e) Isus sluša Oca.
f) Otac.
g) Var.: »... vi znate« upućuje da je riječ o Ivanovu svjedočanstvu (r. 33).
h) Drugi mogući prijevod: »Istražite!«
i) »Pismo« je izvor života jer nam prenosi riječ Božju (usp. Pnz 4,1; 8,1.3; 30,15–20; 32,46s; Bar 4,1; Ps 119 i dr.).
j) Isus je središte i svrha Pisma (usp. 1,45; 2,22; 5,39.46; 12,16.41; 19,28.36; 20,9).
k) Var.: »... od Jedinoga.«

IV. Pasha kruha života

Isus hrani pet tisuća ljudi

‖Mt 14 13-21 ‖Mk 6 32-44 ‖Lk 9 10-17

6 Nakon toga ode Isus na drugu stranu Galilej-
skog, Tiberijadskog mora. 2 Slijedilo ga silno
mnoštvo jer su gledali znamenja što ih je činio na
bolesnicima. 3 A Isus uziđe na goru i ondje sjeđaše
sa svojim učenicima. 4 Bijaše blizu Pasha, židovski
blagdan[a].
5 Isus podigne oči i ugleda kako silan svijet dolazi
Br 11 13 k njemu pa upita Filipa: »Gdje da kupimo kruha
da ovi blaguju?« 6 To reče kušajući ga; jer znao je
što će učiniti. 7 Odgovori mu Filip: »Za dvjesta de-
Br 11 22 nara kruha ne bi bilo dosta da svaki nešto malo
dobije.« 8 Kaže mu jedan od njegovih učenika, An-
2 Kr 4 42-44 drija, brat Šimuna Petra: 9 »Ovdje je dječak koji
ima pet ječmenih kruhova i dvije ribice! Ali što je
to za tolike?« 10 Reče Isus: »Neka ljudi posjedaju!«
A bilo je mnogo trave na tome mjestu.
Posjedaše dakle muškarci, njih oko pet tisuća.
11 Isus uze kruhove, izreče zahvalnicu pa razdijeli
onima koji su posjedali. A tako i od ribica – koliko
su god htjeli. 12 A kad se nasitiše, reče svojim učeni-
cima: »Skupite preostale ulomke da ništa ne pro-
padne!« 13 Skupili su dakle i napunili dvanaest ko-
šara ulomaka što od pet ječmenih kruhova prete-
koše onima koji su blagovali.
14 Kad su ljudi vidjeli znamenje što ga Isus učini,
1 21+ rekoše: »Ovo je uistinu Prorok koji ima doći na
18 36 svijet!« 15 Kad Isus spozna da kane doći, pograbiti
Mk 1 34+ ga i zakraljiti, povuče[b] se ponovno u goru, posve
sam.

Isus hoda po moru

‖Mt 14 22-33 ‖Mk 6 45-52

16 Kad nasta večer, siđoše njegovi učenici k moru,
17 uđoše u lađicu i krenuše na onu stranu mora, u
Kafarnaum. Već se i smrklo, a Isusa još nikako k
njima. 18 More se uzburkalo od silnog vjetra što je
zapuhao. 19 Pošto su dakle isplovili oko dvadeset i
pet do trideset stadija, ugledaju Isusa gdje ide po
moru i približava se lađici. Prestraše se, 20 a on će
njima: *»Ja sam!* Ne bojte se[c]!« 21 Htjedoše ga uzeti
u lađicu, kadli se lađica odmah nađe na obali kamo
su se zaputili.

Besjeda u Kafarnaumu: Isus kruh života[d]

22 Sutradan mnoštvo, koje osta s onu stranu mo-
ra, zapazi da ondje bijaše samo jedna lađica i da
Isus nije bio ušao zajedno sa svojim učenicima u
lađicu, nego da oni odoše sami. 23 Iz Tiberijade pak
stigoše druge lađice blizu onog mjesta gdje jedoše
kruh[e] pošto je Gospodin izrekao zahvalnicu. 24 Kada
dakle mnoštvo vidje da ondje nema Isusa ni njego-
vih učenika, uđu u lađice i odu u Kafarnaum tra-
žeći Isusa. 25 Kad ga nađoše s onu stranu mora, re-
koše mu: »Učitelju, kad si ovamo došao?« 26 Isus
im odgovori:

»Zaista, zaista, kažem vam:
tražite me,
ali ne stoga što vidjeste znamenja, 2 11+
nego stoga što ste jeli od onih kruhova
i nasitili se.
27 Radite,
ali ne za hranu propadljivu, Izl 16 20
nego za hranu koja ostaje za život vječni: Iz 55 2
nju će vam dati[f] Sin Čovječji
jer njega Otac – Bog – opečati[g].« Mt 8 20+
28 Rekoše mu dakle: »Što nam je činiti da bismo
radili djela Božja?« 29 Odgovori im Isus: »Djelo je
Božje[h] da vjerujete u onoga kojega je on poslao.«

a) Kruh koji će Isus dati bit će nova Pasha.
b) BJ usvaja var.: »... pobjegne.«
c) Isp.: »Ne bojte se!«
d) Po nekim tumačima euharistijska besjeda (6,51–58), u kojoj se Isus predstavio kao prava hrana po svome tijelu i krvi (usp. 6,51+), umetnut je u ovaj izvještaj – besjedu: Židovima koji traže »znak« sličan mani (rr. 30–31; usp. 1,21+) Isus odgovara: prenošenjem Očeve nauke ljudima (usp. 3,11+) ja sam pravi kruh koji treba vjerom uzimati (rr. 32s). Židovi ne razumiju (rr. 60–66), osim Petra i učenika (rr. 67–71). Za razumijevanje ove teme usp. Pnz 8,3; Izr 8,22–24 i 9,1–6; Sir 24,3 i 24,17–21; Lk 11,29–32.
e) Dod.: »... pošto je Gospodin zahvalio.«
f) Var.: »... daje«.
g) Pečat Duha kojeg je primio na krštenju (Mt 3,16+; usp. Rim 4,11+), Božja sila da može izvoditi »znamenja« (usp. Mt 12,28; Dj 10,38; Ef 1,13; 4,30; 2 Kor 1,22).
h) Isus.»djelima Židova« suprotstavlja vjeru u izaslanika Božjeg.

Mt 8 10+ 30 Rekoše mu onda: »Kakvo ti znamenje činiš da vi-
Mt 16 1-4; dimo pa da ti vjerujemo? Koje je tvoje djelo? 31 O-
Mk 15 32 Lk 11 29-32 čevi naši blagovaše manu[a] u pustinji, kao što je pi-
1 21+; 2 11+ sano: *Nahrani ih kruhom nebeskim.«*
Izl 16 4s+ 32 Reče im Isus:
Ps 78 24 »Zaista, zaista, kažem vam:
nije vam Mojsije dao kruh s neba,
nego Otac moj daje vam kruh s neba,
kruh istinski;
33 jer kruh je Božji
Onaj koji silazi s neba
i daje život svijetu.«
34 Rekoše mu nato: »Gospodine, daj nam uvijek
2 19+ toga kruha.« 35 Reče im Isus:
Izr 9 1-6 »Ja sam[b] kruh života.
Sir 24 19-22 Tko dolazi k meni,
Iz 55 1-3 neće ogladnjeti;
4 14; 4 10+ tko vjeruje u mene,
neće ožednjeti nikada[c].
36 No rekoh vam:
2 11+ vidjeli ste me, a opet ne vjerujete.
37 Svi koje mi daje Otac
doći će k meni,
i onoga tko dođe k meni[d]
neću izbaciti;
38 jer siđoh s neba
4 34; 5 30; ne da vršim svoju volju,
14 31; 12 27+ nego volju onoga koji me posla.
3 35+; 39 A ovo je volja onoga koji me posla:
10 28-29; da nikoga od onih koje mi je dao
17 12 ne izgubim,
nego da ih uskrisim u posljednji dan.
40 Da, to je volja Oca mojega
da tko god vidi Sina[e]
i vjeruje u njega,
ima život vječni
i ja da ga uskrisim u posljednji dan.«
41 Židovi nato mrmljahu[f] protiv njega što je re-
Mt 13 54-57 kao: »Ja sam kruh koji je sišao s neba.« 42 Govora-
Mk 6 1-6 hu: »Nije li to Isus, sin Josipov? Ne poznajemo li
mu oca i majku? Kako sada govori: 'Sišao sam s
neba?'«
43 Isus im odvrati:
»Ne mrmljajte među sobom!
44 Nitko ne može doći k meni
ako ga ne povuče Otac koji me posla; Mt 16 17
i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan.
45 Pisano je u Prorocima: Iz 54 13
Svi će biti učenici Božji. Jr 31 33s
Tko god čuje od Oca i pouči se, 1 Iv 2 20, 27
dolazi k meni.
46 Ne da bi tko vidio Oca, Izl 33 20+
doli onaj koji je kod Boga; Iv 1 18
on je vidio Oca. 1 Iv 4 12 Iv 7 29
47 Zaista, zaista, kažem vam:
tko vjeruje, ima život vječni.
48 Ja sam kruh života.
49 Očevi vaši jedoše u pustinji manu
i pomriješe.
50 Ovo je kruh koji silazi s neba:
da tko od njega jede,
ne umre.
51 Ja sam kruh živi
koji je s neba sišao.
Tko bude jeo od ovoga kruha,
živjet će uvijeke.
Kruh koji ću ja dati Lk 22 19p
tijelo je moje[g] 1 Kor 11 24
– za život svijeta.«
52 Židovi se nato među sobom prepirahu: »Kako
nam ovaj može dati tijelo svoje za jelo?« 53 Reče im
stoga Isus:
»Zaista, zaista, kažem vam:
ako ne jedete tijela Sina Čovječjega 1 14+; Mt 8 20+
i ne pijete krvi njegove,
nemate života u sebi!
54 Tko blaguje tijelo moje
i pije krv moju,
ima život vječni[h];
i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan.

a) Mana iz Izl 16,1+ smatrala se hranom mesijanskog naroda (Ps 78,23–24; 105,40; Mudr 16,20–22+). Kršćani su u njoj gledali sliku euharistijske gozbe (1 Kor 10,3–4+). Isus ovdje na nju podsjeća kao na sliku prave vjerničke hrane (6,35–50) koja je njegovo tijelo i krv kao izvor vječnog života (6,51–58; usp. Mt 4,4; 14,13–21).

b) Izraz *egô eimi* podsjeća na Božje ime, objavljeno Mojsiju (Izl 3,14+; usp. Iv 8,24+), ali on ovdje i u mnogim drugim odlomcima povrh toga tumači parabolu u obliku simbolske geste ili simbolskoga govora. Ovdje se Isus predstavlja kao pravi kruh koji je naznačavala mana i kruh umnožen prethodnog dana (v. 6,41.48.51; 8,12; 10,7–11; 11,25; 15,1).

c) Isus poput Mudrosti (Izr 9,1s) zove ljude na svoju gozbu. Za Ivana Isus je ta Mudrost Božja, koju biblijska objava prikazuje kao osobu (usp. 1,1+). To je uvjerenje oslonjeno na Kristovo učenje koje se može primijetiti već u sinoptika (Mt 11,19; Lk 11,31p), ali je ovdje mnogo naglašenije: Budući da je Isus tajnovita porijekla (Iv 7,27–29; 8,14.19; usp. Job 28,20–28), on jedini poznaje Božja otajstva i objavljuje ih ljudima (3,11–12.31–32; usp. Mt 11,25–27p; Mudr 9,13–18; Bar 3,29–38). On je živi kruh koji utažuje glad (6,35; usp. Izr 9,1–6; Sir 24,19–22; Mt 4,4p; Pnz 8,3).

d) »Doći Isusu« znači vjerovati.

e) »Vidjeti Sina« znači uočiti i priznavati da je on Sin kojeg šalje Otac (usp. 12,45; 14,9; 17,6+).

f) Poput Židova u pustinji (usp. Izl 16,2s; 17,3; Br 11,1; 14,27; 1 Kor 10,1).

g) Podrazumijeva se: »darovano« ili »predano« (kako pojašnjavaju mnogi rukopisi). Ta zgusnuta formulacija podsjeća na 1 Kor 11,24: »Ovo je tijelo moje – za vas« (usp. Lk 22,19). Prisjećaj na Muku.

h) Isus je pravi kruh i kao Božja riječ (rr. 32s) i kao žrtveni dar, tijelom i krvlju žrtvovan za život svijeta (rr. 51–58; usp. 6,22+). Riječ »tijelo« podsjeća na povezanost euharistije i utjelovljenja: ljudi se hrane Riječju koja je tijelom postala (1,14).

55 Tijelo je moje jelo istinsko,
krv je moja piće istinsko.
56 Tko jede moje tijelo
i pije moju krv,
15 4-5 u meni ostaje
i ja u njemu[a].
57 Kao što je mene poslao živi Otac
i ja živim po Ocu,
tako i onaj koji mene blaguje
5 26 živjet će po meni[b].
58 Ovo je kruh koji je s neba sišao,
ne kao onaj koji jedoše očevi[c]
i pomriješe.
Tko jede ovaj kruh,
živjet će uvijeke.«
59 To reče Isus naučavajući u sinagogi u Kafarnau-
mu. 60 Mnogi od njegovih učenika čuvši to rekoše:
3 11+ »Tvrda je to besjeda! Tko je može slušati?« 61 A
1 48+ Isus znajući sam od sebe da njegovi učenici zbog
toga mrmljaju, reče im: »Zar vas to sablažnjava?
Mt 8 20+ 62 A što ako vidite Sina Čovječjega kako uzlazi
Iv 12 32+ onamo gdje je prije bio?«

63 »Duh je onaj koji oživljuje, 1 33+
tijelo ne koristi ništa.
Riječi koje sam vam govorio 3 11+
duh su i život su[d].« 12 49-50
64 »A ipak, ima ih među vama koji ne vjeruju.«
Jer znao je Isus od početka koji su oni što ne vje- 1 48+
ruju i tko je onaj koji će ga izdati. 65 I doda: »Zato
sam vam i rekao da nitko ne može doći k meni ako
mu nije dano od Oca.«
66 Otada mnogi učenici odstupiše, više nisu išli s nji-
me.

Petrova ispovijest

‖Mt 16 16

67 Reče stoga Isus dvanaestorici: »Da možda i vi
ne kanite otići?« 68 Odgovori mu Šimun Petar: »Go-
spodine, kome da idemo? Ti imaš riječi života vječ- 1 21+;
noga! 69 I mi vjerujemo i znamo: ti si Svetac Božji[e].« Dj 7 38 Pnz 8 3
70 Odgovori im Isus: »Nisam li ja vas dvanaestoricu Dj 3 14+
izabrao? A ipak, jedan je od vas đavao.« 71 Govo- 13 18
raše to o Judi, sinu Šimuna Iškariotskoga, jednom
od dvanaestorice, jer on ga je imao izdati. 13 2, 27

V. Blagdan sjenica

Isus ide u Jeruzalem

Mk 9 30p **7** Nakon toga Isus je obilazio po Galileji; nije
htio u Judeju[f] jer su Židovi tražili da ga ubiju.
Izl 23 14+ 2 Bijaše blizu židovski Blagdan sjenicâ. 3 Rekoše mu
Zah 14 16-19 stoga njegova braća[g]: »Otiđi odavle i pođi u Judeju
Mt 5 15 da i tvoji učenici[h] vide djela što činiš. 4 Ta tko želi
Iv 2 11+ biti javno poznat, ne čini ništa u tajnosti. Ako već
14 22 činiš sve to, očituj se svijetu.« 5 Jer ni braća njegova
nisu vjerovala u njega. 6 Reče im nato Isus: »Moje
2 4+; Dn 7 22 vrijeme[i] još nije došlo, a za vas je vrijeme svagda
1 10+ pogodno. 7 Vas svijet ne može mrziti, ali mene mrzi
jer ja svjedočim protiv njega: da su mu djela opaka.
8 Vi samo uziđite na blagdan. Ja još ne uzlazim[j] na 3 19; 8 12
ovaj blagdan jer moje se vrijeme još nije ispunilo.«
9 To im reče i ostade u Galileji.

10 Ali pošto njegova braća uziđoše na blagdan,
uziđe i on, ne javno, nego potajno. 11 A Židovi su
ga tražili o blagdanu pitajući : »Gdje je onaj?« 12 I
među mnoštvom o njemu se mnogo šaptalo[k]. Jedni
govorahu: »Dobar je!« Drugi pak: »Ne, nego za- Mt 27 63
vodi narod.« 13 Ipak nitko nije otvoreno govorio o 9 22; 12 42
njemu zbog straha od Židova. 19 38

a) »Biti u« te još više »ostati u« jedna je od crta vlastitih ivanovskom govoru. Pojavljuje se u mnogo inačica već prema osobama i svojstvima na koja se odnosi. Riječ je uvijek o nekom odnosu nutarnje prisutnosti određene očito vrstom zbilje ili osoba o kojima je riječ: jedna je uvijek veća od druge, osobito kad je riječ o božanskoj osobi. To se posebno zapaža kad je posrijedi uzajaman odnos kao ovdje: 10,38; 14,10.20; 15,4–7; 17,21–23.26; 1 Iv 2,24; 3,24; 4,12–16.
b) Euharistija daje vjernicima život koji Sin ima od Oca.
c) Dod.: »manu (u pustinji)«.
d) Isusove riječi o nebeskom kruhu očituju božansku zbilju koja je shvatljiva jedino po daru Duha (usp. 1,33+; 14,26+) i koja je izvor života za čovjeka.
e) Tj.: Božji izaslanik i izabranik, na poseban način posvećen Bogu i ujedinjen s njime, Mesija (usp. 10,36; 17,19; Mk 1,24+). – Var.: »Ti si Krist, Sin Božji« ili »Sin Boga živoga« (usp. Mt 16,16).
f) BJ usvaja var.: »Nije mogao obilaziti Judeju.«
g) U širem smislu: rođaci (usp. Mt 12,46+).
h) Oni iz Jeruzalema i Judeje (usp. 2,23; 3,26; 4,1).
i) To jest »moj čas« (usp. 2,4+).
j) BJ usvaja var. bez »još«.
k) Isp.: »mnogo«.

Isus proglašuje svoje božansko poslanje

14 Usred blagdana uziđe Isus u Hram i stade nau-
Mt 7 28; čavati[a]. 15 Židovi se u čudu pitahu: »Kako ovaj
13 54-57 Dj 4 13 znade Pisma, a nije učio?« 16 Nato im Isus odvrati:
3 11+ »Moj nauk nije moj,
nego onoga koji me posla.
17 Ako tko hoće vršiti volju njegovu,
prepoznat će da li je taj nauk od Boga
ili ja sâm od sebe govorim.
18 Tko sâm od sebe govori,
8 50 svoju slavu traži,
a tko traži slavu onoga koji ga posla,
Ps 92 16 taj je istinit
i nema u njemu nepravednosti.
Rim 2 17-23 Iv 8 37-41 19 Nije li vam Mojsije dao Zakon?
Pa ipak nitko od vas ne vrši Zakona.«
8 48, 52; »Zašto tražite da me ubijete?« 20 Odgovori mno-
10 20 Mt 12 24-27p štvo: »Zloduha imaš! Tko traži da te ubije?« 21 Uz-
5 1-9 vrati im Isus: »Jedno djelo učinih i svi se čudite.
Post 17 10+ 22 Mojsije vam dade obrezanje – ne, ono i nije od
Dj 7 8 Mojsija, nego od otaca – i vi u subotu obrezujete
Rim 4 11 Mt 12 1-5, čovjeka. 23 Ako čovjek može primiti obrezanje u su-
11-12 botu da se ne prekrši Mojsijev zakon, zašto se lju-
Lk 13 15s; 14 5 tite na mene što sam svega čovjeka ozdravio u su-
11 3; Zah 7 9 botu[b]? 24 Ne sudite po vanjštini, nego sudite sudom
pravednim!«

Rasprave o Isusovu podrijetlu

25 Rekoše tada neki Jeruzalemci: »Nije li to onaj
koga traže da ga ubiju? 26 A evo, posve otvoreno
govori i ništa mu ne kažu. Da nisu možda i glavari[c]
doista upoznali da je on Krist? 27 Ali za njega
znamo odakle je, a kad Krist dođe, nitko neće
znati odakle je[d]!«
28 Nato Isus, koji je učio u Hramu, povika:
8 19; 19 9+ »Da! Poznajete me
Mt 11 27 i znate odakle sam!
A ipak ja nisam došao sam od sebe:
postoji jedan istiniti[e] koji me posla. 8 26
Njega vi ne znate. 8 55; 6 46
29 Ja ga znadem
jer sam od njega[f] 1 1+
i on me poslao.«

Isus navješćuje svoj odlazak

30 Židovi su otad vrebali da ga uhvate. Ipak nitko 7 44
ne stavi na nj ruke jer još nije bio došao njegov Lk 4 29s
čas. 31 A mnogi iz mnoštva povjerovaše u nj te go- 8 20; 2 4+
vorahu: »Zar će Krist, kada dođe, činiti više zna-
menja nego što ih ovaj učini?« 32 Dočuli farizeji da 2 11+
se to u mnoštvu o njemu šapće. Stoga glavari sve-
ćenički i farizeji poslaše[g] stražare da ga uhvate.
33 Tada Isus reče:
»Još sam malo vremena s vama
i odlazim onomu koji me posla. 1 1+
34 Tražit ćete me 8 21
i nećete me naći[h]; Pnz 4 29; Iz 55 6
gdje sam ja, Hoš 5 6+; Izr 1 28
vi ne možete doći.«
35 Rekoše nato Židovi među sobom: »Kamo to
ovaj kani da ga mi nećemo naći? Da ne kani poći
raseljenima među Grcima i naučavati Grke? 36 Što
li znači besjeda koju reče:
'Tražit ćete me 2 19+
i nećete me naći;
gdje sam ja,
vi ne možete doći'?«

Obećanje Duha Svetoga

37 U posljednji[i], veliki dan blagdana Isus stade i Izr 1 20
povika:
»Ako je tko žedan, neka dođe k meni[j]! Iz 55 1, 3
Neka pije 38 koji vjeruje u mene! Iv 4 1+

a) Odlomak 7,14–52 sastavljen je od različitih dijelova povezanih zajedničkom temom: nedoumica u vezi s Isusovim porijeklom. 1. Njegovo ljudsko porijeklo prekriva njegovo božansko porijeklo: odakle mu znanje, kad nije bio u rabinskoj školi (rr. 14–18)? Zna mu se za djetinjstvo pa ne može biti Krist (rr. 25–30). 2. Smatraju da je rođen u Nazaretu pa ne može biti Krist (rr. 40–52). – Tema o Isusovu »odlasku« (rr. 33–36; usp. 8,21–23) povezana je s temom o njegovu božanskom porijeklu: Krist kao čovjek odlazi onamo gdje je uvijek bio (svojim božanstvom – usp. rr. 29 i 34). – Rr. 19–24 jesu zaključak odsjeka 5,1–16 pa su izvan konteksta.
b) Isus sa Židovima raspravlja na rabinski način. Rabini su u obrezanju gledali »ozdravljenje« jednog posebnog uda. Ako je dopušteno ozdraviti jedan ud subotom (obrezivati), kako ne bi bilo još više dopušteno ozdraviti svega čovjeka?
c) Var.: »Veliki svećenici« ili »starješine« ili »oni«.
d) Znalo se da ima biti rođen u Betlehemu (usp. r. 42; Mt 2,5s), ali se općenito smatralo da je trebao ostati skriven na nepoznatu mjestu (usp. Mt 24,26; neki su govorili: na nebu) do dana svoga nastupa. Isus svojim nebeskim porijeklom ispunjava to uvjerenje, ali njegovi sugovornici toga ne znaju.
e) BJ prevodi slobodnije: »Zaista me posla onaj koji me posla«.
f) BJ usvaja var.: »Jer od njega dolazim«.
g) BJ usvaja var.: »Oni«. Postoji i var.: »Oni i veliki svećenici«.
h) Ljudi trebaju Isusa tražiti »dok ga mogu naći«, kao što traže Boga. Židovi će u stvari propustiti priliku pa će pogani (Grci) postići spasenje umjesto njih (usp. 12,20–21; 12,35+; 19,37+).
i) Sedmi ili možda osmi, dan završetka blagdana.
j) Isp.: »k meni«. Isus poziva k sebi kao što to čini Mudrost (usp. 6,35+).

2 21+; 19 34 Kao što reče Pismo: 'Rijeke će žive vode[b] poteći
1 Kor 10 4+ iz njegove utrobe[a]!'« [39]To reče o Duhu kojega su
Iz 44 3 imali primiti oni što vjeruju u njega. Tada doista
1 33+ ne bijaše još došao Duh[c] jer Isus nije bio proslav-
ljen.

Ponovne rasprave o Kristovu podrijetlu

[40]Kad su neki iz naroda čuli te riječi, govorahu:
1 21+ »Ovo je uistinu Prorok.« [41]Drugi govorahu: »Ovo
je Krist.« A bilo ih je i koji su pitali: »Pa zar Krist
2 Sam 7 12+ dolazi iz Galileje? [42]Ne kaže li Pismo da Krist do-
Mt 9 27+ lazi *iz potomstva Davidova,* i to *iz Betlehema*[d], mje-
Rim 1 3 Mt 2 5s sta gdje bijaše David?« [43]Tako je u narodu nastala
3 11+ podvojenost zbog njega. [44]Neki ga čak htjedoše
7 30 uhvatiti, ali nitko ne stavi na nj ruke.
[45]Dođoše dakle stražari glavarima svećeničkim i
farizejima, a ovi im rekoše: »Zašto ga ne dovedo-
Mt 13 54-56 ste?« [46]Stražari odgovore: »Nikada nitko nije ovako
govorio.« [47]Nato će im farizeji: »Zar ste se i vi dali
zavesti? [48]Je li itko od glavarâ ili farizejâ povjero-
vao u njega? [49]Ali ta svjetina koja ne pozna Zakona
3 1+ – to je prokleto!« [50]Kaže im Nikodem – onaj koji
ono prije dođe k Isusu, a bijaše jedan od njih:
Pnz 1 16s; 17 4 [51]»Zar naš Zakon sudi čovjeku ako ga prije ne sa-
Dj 5 35 Iv 5 39 sluša i ne dozna što čini?« [52]Odgovoriše mu: »Da
1 46 nisi i ti iz Galileje? Istraži pa ćeš vidjeti da iz Gali-
Mt 16 14+ leje ne ustaje prorok.« [53]I otiđoše svaki svojoj kući.

Preljubnica[e]

8 A Isus se uputi na Maslinsku goru. [2]U zoru Lk 21 37-38
eto ga opet u Hramu. Sav je narod hrlio k
njemu. On sjede i stade poučavati. [3]Uto mu pismo-
znanci i farizeji dovedu neku ženu zatečenu u pre- Lk 7 37-50
ljubu. Postave je u sredinu [4]i kažu mu: »Učitelju!
Ova je žena zatečena u samom preljubu. [5]U Za- Lev 20 10
konu nam je Mojsije naredio takve kamenovati. Pnz 22 22-24
Što ti na to kažeš?« [6]To govorahu samo da ga isku-
šaju pa da ga mogu optužiti.
Isus se sagne pa stane prstom pisati po tlu[f]. [7]A Mt 12 10
kako su oni dalje navaljivali, on se uspravi i reče Lk 20 20
im: »Tko je od vas bez grijeha, neka prvi na nju Pnz 17 7
baci kamen.« [8]I ponovno se sagnuvši, nastavi pisati Mt 7 1-5
po zemlji. [9]A kad oni to čuše, stadoše odlaziti je-
dan za drugim, počevši od starijih. Osta Isus sâm –
i žena koja stajaše u sredini. [10]Isus se uspravi i reče
joj: »Ženo, gdje su oni? Zar te nitko ne osudi?«
[11]Ona reče: »Nitko, Gospodine.« Reče joj Isus: »Ni
ja te ne osuđujem. Idi i odsada više nemoj grije̊ši- Ez 33 11; 18 3
ti.« Ps 103 8, 13-14
Iv 5 14

Isus – svjetlost svijeta[g]

Izl 13 21
[12]Isus im zatim ponovno progovori: Ps 27 1; 36 10;
»Ja sam svjetlost svijeta; 89 16; Mudr 7
tko ide za mnom, neće hoditi u tami, Iz 9 1; 60 19
nego će imati svjetlost života.« 1 Iv 1 5

a) Iz utrobe Isusove, po najstarijoj predaji. Druga predaja povezuje izraz »koji vjeruje u mene« s izrazom »rijeke će žive vode poteći iz njegove utrobe« pa bi po takvu razumijevanju rijeke vode tekle iz vjernika.
b) Povod je tom obećanju liturgija Blagdana sjenica koja je sadržavala molitve za kišu te podsjećaj na čudo s vodom (Izl 17,1–7; usp. 1 Kor 10,4). Iz prorokâ su se čitali odlomci koji su najavljivali izvor što će obnoviti Sion (Zah 14,8; Ez 47,1s; Iv 4,1+).
c) Var.: »Ne bijaše još dan Duh«.
d) Isusovo rođenje u Betlehemu bilo je poznato samo usku krugu.
e) Odlomka 7,53 – 8,11 nema većina starih rkpp., pr. i Otaca; neki ga premještaju. Stilom i sastavom podsjeća na sinoptike pa ne može potjecati od svetog Ivana. Mogao bi se pripisati svetom Luki (usp. Lk 21,38+). To ne dovodi u pitanje kanoničnost, nadahnutost i povijesnu vrijednost same zgode.
f) Smisao je toga postupka nejasan.
g) U NZ tema je svjetla razrađena u tri glavna smjera koji se više ili manje razlikuju: 1. Kao što sunce obasjava put tako »svjetlo« obasjava hod prema Bogu. Nekoć je to bio Zakon, zatim Mudrost i riječ Božja (Prop 2,13; Izr 4,18–19; 6,23; Ps 119,105), a sada je to Krist (Iv 1,9; 9,1–39; 12,35; 1 Iv 2,8–11; usp. Mt 17,2; 2 Kor 4,6), koji se može usporediti sa svijetlećim oblakom iz vremena Izlaska (Iv 8,12; usp. Izl 13,21s; Mudr 18,3s). Svjetlo je napokon i svaki kršćanin koji svijetu očituje Boga (Mt 5,14–16; Lk 8,16; Rim 2,19; Fil 2,15; Otk 21,24). 2. Svjetlo je simbol života, sreće i radosti. Tama je simbol smrti, nesreće i tuge (Job 30,26; Iz 45,7; usp. Ps 17,15+). Tami sužanjstva suprotstavljeno je svjetlo oslobođenja i mesijanskog spasenja (Iz 8,22 – 9,1; Mt 4,16; Lk 1,79; Rim 13,11–12) koje po Kristu-Svjetlu (Iv: tekstove v. gore; Ef 5,14) dopire i do poganskih naroda (Lk 2,32; Dj 13,47) i dovršit će se u kraljevstvu nebeskom (Mt 8,12; 22,13; 25,30; Otk 22,5; usp. 21,3–4). 3. Dvojstvo »svjetlo-tama« oznaka je za dva oprečna svijeta, svijet Dobra i svijet Zla (usp. esenske tekstove iz Kumrana). Tako se u NZ prikazuju dva »carstva«: jedno je podložno Kristu a drugo Sotoni (2 Kor 6,14–15; Kol 1,12–13; Dj 26,18; 1 Pt 2,9). Jedno nastoji pobijediti drugo (Lk 22,53; Iv 13,27–30). Ljudi se dijele na »sinove svjetla« i »sinove tame« (Lk 16,8; 1 Sol 5,4–5; Ef 5,7–8; Iv 12,36), već prema tome jesu li pod utjecajem svjetla (Krista) ili tame (Sotone) (Mt 6,23; 1 Sol 5,4sl; 1 Iv 1,6–7; 2,9–10). Prepoznaju se po djelima (Rim 13,12–14; Ef 5,8–11). To razdvajanje (sud) među ljudima očitovalo se dolaskom Svjetlosti koja traži od svih da se izjasne za nju ili protiv nje (Iv 3,19–21; 7,7; 9,39; 12,46; usp. Ef 5,12–13). Izgled je ipak optimističan: jednog će dana tama ustuknuti pred svjetlom (Iv 1,5; 1 Iv 2,8; Rim 13,12).

13 Farizeji mu nato rekoše: »Ti svjedočiš sam za se-
be: svjedočanstvo tvoje nije istinito!«
14 Odgovori im Isus:
3 11+ »Ako ja i svjedočim sam za sebe,
5 31 svjedočanstvo je moje istinito
14 28 jer znam odakle dođoh i kamo idem[a].
A vi ne znate
ni odakle dolazim ni kamo idem.
7 24; Rim 7 5 15 Vi sudite po tijelu[b];
12 47 ja ne sudim nikoga[c];
16 no ako i sudim,
5 30; 8 29 sud je moj istinit
jer nisam sam,
10 30+ nego – ja i onaj koji me posla, Otac.
Pnz 17 6; 19 15 17 Ta i u vašem zakonu piše
Br 35 30 da je svjedočanstvo dvojice istinito.
18 Ja svjedočim za sebe,
5 32, 37 a svjedoči za mene i onaj
koji me posla, Otac.«
14 9 19 Nato ga upitaju: »Gdje je tvoj Otac?« Odgovori
Isus:
12 45 »Niti mene poznajete niti Oca mojega.
= 14 7 Kad biste poznavali mene,
i Oca biste moga poznavali.«
Mk 12 41+ 20 Te riječi rekao je Isus u riznici dok je naučavao u
7 30 Hramu. I nitko ga ne uhvati jer još ne bijaše došao
2 4+ njegov čas.

Upozorenje nevjernim Židovima

21 Reče im ponovno Isus:
7 34+ »Ja odlazim,
a vi ćete me tražiti
Pnz 24 16 i u svojem ćete grijehu umrijeti[d].
Ez 18 20; 33 12-20 Kamo ja odlazim,
Iv 13 33, 36 vi ne možete doći.«
22 Židovi se nato stanu pitati: »Da se možda ne kani
ubiti kad govori: 'Kamo ja odlazim, vi ne možete
doći'?« 23 A Isus nastavi:
»Vi ste odozdol,
ja sam odozgor.
Vi ste od ovoga svijeta, 1 10+
a ja nisam od ovoga svijeta. 3 31; 17 14
24 Stoga vam i rekoh:
'Umrijet ćete u grijesima svojim.'
Uistinu, ako ne povjerujete da *Ja jesam*[e], 1 1+
umrijet ćete u grijesima svojim.« Izl 3 14+
25 Nato mu oni rekoše: »A tko si ti?« 26 Odvrati Isus: Iz 43 11
»Ta što da vam s početka opet zborim[f]?
26 Mnogo toga imam o vama zboriti
i suditi;
no onaj koji me posla istinit je, 7 28
i što sam čuo od njega,
to ja zborim svijetu.« 12 48-50
27 Ne shvatiše da im govori o Ocu. 28 Isus im nato
reče:
»Kad uzdignete Sina Čovječjega, 12 32+; Mt 8 20+
tada ćete upoznati da *Ja jesam*[g] 8 24+
i da sâm od sebe ne činim ništa,
nego da onako zborim
kako me naučio Otac. 3 11+
29 Onaj koji me posla sa mnom je 10 30+
i ne ostavi me sáma 16 32
jer ja uvijek činim što je njemu milo.«

Vjera u Isusa daje slobodu

30 Na te njegove riječi mnogi povjerovaše u njega.
31 Tada Isus progovori Židovima koji mu povjerova-
še:
»Ako ostanete u mojoj riječi, 3 11+
uistinu, moji ste učenici;
32 upoznat ćete istinu[h]
i istina će vas osloboditi.«
33 Odgovore mu: »Potomstvo smo Abrahamovo i ni-
kome nikada nismo robovali. Kako to ti govoriš:
'Postat ćete slobodni?'« 34 Odgovori im Isus:
»Zaista, zaista, kažem vam:

a) Sin je pravi svjedok za sebe samoga, jer jedini on zna nebesko otajstvo svog bitka (usp. Mt 11,27p).
b) Židovi prosuđuju Isusa po izgledu, a to je izgled običnog čovjeka, »u slabu tijelu ne vide sjaj slave Sina Božjeg« (sv. Augustin).
c) To jest »ne osuđujem«, po semitskom značenju tog izraza.
d) Odbacujući Isusa Židovi beznadno idu u propast. Griješe protiv istine (rr. 40.45s). To je grijeh protiv Duha (Mt 12,31p; usp. Iv 7,34+).
e) »Ja jesam« je ime pod kojim se Bog objavio Mojsiju (Izl 3,14+). Ono znači da je Izraelov Bog jedini pravi Bog (Pnz 32,39). Pripisujući sebi to ime Isus označuje sebe kao jedinog Spasitelja prema kojemu je težila sva Izraelova vjera i nada (usp. 8,28.58; 13,19 i 6,35; 18,5.8).
f) Veoma težak tekst. Različito ga prevode: »Prije svega zašto da vam govorim?«; »Prije svega to što vam govorim«; »Baš to što vam govorim.« BJ prevodi: »Od početka to što vam zborim.« Tako povezuje taj r. s r. 28 (»tada«). Židovi sada imaju priliku upoznati Isusa po njegovoj riječi. Bit će prekasno kad ga upoznaju »uzdignuta«.
g) Starozavjetni izričaj »upoznat ćete da ja jesam« ili »upoznat ćete da sam ja Jahve« ističe Božju moć (usp. 8,24+) ili najavljuje očit Božji zahvat (usp. Izl 10,2; Ez 6,7.10.13s i dr.; Iz 43,10 – začudno sličan svetom Ivanu). Ovdje je najavljena Isusova proslava – njegovo »uzdignuće« na križ (12,32+). To će uzdignuće odgovoriti na pitanje Židova iz r. 25, ali osudom njihove nevjere (usp. 19,37; Otk 1,7; Mt 26,64p; 1 Kor 2,8).
h) Isus je istina, tj. cjelovita zbilja Očeva dara i njegova spasovnoga nauma (14,6; 17,17; usp. Otk 3,7; 19,11). On je u sebi uprisutnio zbiljnosti koje je najavio Zakon (1,17). On proglašava riječi primljene od Oca koji ga šalje (3,11+; 8,26.40; i dr.). Tako nam obznanjuje onoga kojega sam poznaje (1,18) te nas poziva da mu povjerujemo (3,12+; 8,45–47). On je prava svjetlost (1,9), on može govoriti: »Ja sam pravi kruh« itd. (6,35+). Nakon Kristove proslave (12,32+) Duh istine (14,17+) uvodit će vjernike u cjelovitu istinu (16,13). Vjernik koji je »od istine« (18,37; 1 Iv 3,19+; usp. 2 Sol 2,10–12), posvećen je istinom (17,17–19), u njoj ostaje (8,31), u njoj hodi (2 Iv 4; 3 Iv 4), nju čini (3,21), s njome surađuje (3 Iv 8). Klanja se Ocu u duhu i istini (4,23–24). Izvučen je iz područja laži (8,44+).

Rim 6 17-19 tko god čini grijeh, rob je grijeha[a].
Iv 2 19+ [35]Rob ne ostaje u kući zauvijek,
Post 21 10 Jr 2 14s a sin ostaje zauvijek.
Iv 14 2-3 [36]Ako vas dakle Sin oslobodi,
Gal 4 30s zbilja ćete biti slobodni.
Heb 3 5-6 Mt 21 33-46 [37]Znam: potomstvo ste Abrahamovo,
a ipak tražite da me ubijete
5 38 jer moja riječ nema mjesta u vama.
3 11+ [38]Ja govorim što vidjeh kod Oca,
a vi činite
što čuste od svog oca.«
[39]Odgovoriše mu: »Naš je otac Abraham«. Kaže im
Isus:
»Da ste djeca Abrahamova,
djela biste Abrahamova činili[b].
[40]A eto, tražite da ubijete mene,
mene koji sam vam govorio istinu
što sam je od Boga čuo.
Post 15 6; 17 1s Takvo što Abraham nije učinio!
[41]Vi činite djela oca svojega.«
Izl 4 22; Pnz 32 6 Rekoše mu: »Mi se nismo rodili iz preljuba[c], jedan
nam je Otac – Bog.«
[42]Reče im Isus:
1 Iv 5 1 »Kad bi Bog bio vaš Otac,
Mk 1 38+ ljubili biste mene
jer sam ja od Boga izišao i došao;
nisam sam od sebe došao,
1 1+ nego on me posla.
[43]Zašto moje besjede ne razumijete?
Zato što niste kadri slušati moju riječ[d].
1 Iv 3 8-15 [44]Vama je otac đavao
Mt 4 1+ i hoće vam se vršiti prohtjeve oca svoga.
Post 2 17; 3 1s On bijaše čovjekoubojica od početka
i ne stajaše u istini[e]
Mudr 1 13; 2 24 Rim 5 12 jer nema istine u njemu:
kad govori laž,
od svojega govori
jer je lažac i otac laži[f].
[45]A meni, jer istinu govorim,
meni ne vjerujete.

[46]Tko će mi od vas dokazati grijeh[g]? 1 Iv 3 5
Ako istinu govorim, 1 Pt 1 19 Heb 9 14-28
zašto mi ne vjerujete?
[47]Tko je od Boga,
riječi Božje sluša;
vi zato ne slušate
jer niste od Boga.« 10 26+
[48]Odgovoriše mu Židovi: »Ne kažemo li pravo da 1 Iv 4 6
si ti Samarijanac i da imaš zloduha?« [49]Odgovori 4 9+
Isus: 7 20+
»Ja nemam zloduha,
nego častim svoga Oca,
a vi me obeščašćujete.
[50]No ja ne tražim svoje slave; 7 18
ima tko traži i sudi.
[51]Zaista, zaista, kažem vam:
ako tko očuva moju riječ,
neće vidjeti smrti dovijeka.« 3 11+
[52]Rekoše mu Židovi: »Sada vidimo da imaš zlodu- 11 25;
ha. Abraham umrije, tako i proroci, a ti kažeš: 5 25-28
'Ako tko čuva moju riječ, neće okusiti smrti dovije- 7 20+
ka.' [53]Zar si ti veći od oca našega Abrahama, koji 4 12
je umro? Pa i proroci pomriješe. Kime se to pra-
viš?«
[54]Odgovori Isus:
»Ako ja sam sebe slavim,
slava moja nije ništa.
Ima koji me slavi – Otac moj,
a vi velite da je on vaš Bog,
[55]no ne poznajete ga,
a ja ga znam. 7 29
Ako vam reknem da ga ne znam,
bit ću lažac jednak vama.
No znam ga
i riječ njegovu čuvam.
[56]Abraham, otac vaš, usklikta 5 39+
što će vidjeti moj Dan[h]. Post 17 17
I vidje i obradova se[i].« Mt 13 17s
[57]Rekoše mu nato Židovi: »Ni pedeset ti još godina Lk 17 22
nije, a vidio si Abrahama?« [58]Reče im Isus:

a) BJ usvaja var. bez »grijeha«.
b) BJ usvaja var.: »Ako ste djeca Abrahamova, činite djela Abrahamova!« Židovi nisu Abrahamova »djeca« (kao Izak) jer ne vjeruju. Samo su Abrahamovo »pleme« (kao Jišmael, sin sluškinje koji je otjeran – usp. rr. 34–35). Usp. o toj raspravi Gal 4,30s. Nisu više djeca Božja jer ne vjeruju u Isusa (1,12+; 3,7–9; i dr.).
c) Preljub u prorokâ znači kršenje vjernosti (usp. Hoš 1,2+). Stoga Židovi ovdje negoduju jer smatraju da su vjerni Bogu saveza.
d) Jer su podložni đavlu, neprijatelju istine (usp. 18,37).
e) Var.: »Nije ustrajao u istini«.
f) Ili: »otac lašca«. – Laž, suprotna riječi (1,1+) i istini (8,31+), vezana je uz ništavilo i zlo (usp. Rim 1,25; 2 Sol 2,9–12; i dr.). Židovi koji odbijaju Isusovu istinu (r. 40; usp. 1 Pt 2,22) podložni su poglavici svih neprijatelja te istine (usp. 12,31+; 13,2+; 1 Iv 2,14).
g) To jest nevjernost Bogu u poslanju koje mi je on dao.
h) Isusov nastup. Ovdje Isus sebi uzima još jedan naziv koji je u SZ pridržan Bogu: »Dan Jahvin« (usp. Am 5,18+).
i) Abraham je vidio »Dan Isusov« (kao što je Izaija vidio njegovu »slavu« – 12,41) »iz daleka« (usp. Heb 11,13; Br 24,17): u proročkom događaju Izakova rođenja koje je izazvalo Abrahamov »smijeh« (Post 17,17+). Isus tvrdi da je on pravo obećanje dano Abrahamu, pravi uzrok njegove radosti, duhovni Izak (usp. Post 12,1+).

»Zaista, zaista, kažem vam:
1 1+ prije negoli Abraham posta,
8 24+ *Ja jesam!«*
10 31, 39 59 Nato pograbiše kamenje da bace na nj[a]. No Isus
Lk 4 29s se sakri te iziđe iz Hrama.

Ozdravljenje slijepa od rođenja

9 Prolazeći ugleda čovjeka slijepa od rođenja.
5 14+ 2 Zapitaše ga njegovi učenici: »Učitelju, tko li
Lk 13 2 sagriješi, on ili njegovi roditelji te se slijep rodio?«
3 Odgovori Isus: »Niti sagriješi on niti njegovi roditelji,
nego je to zato da se na njemu očituju djela
Božja[b].«
11 9-10; 4 »Dok je dan,
12 35-36; treba da radimo[c] djela
4 34 onoga koji me posla.
Dolazi noć,
kad nitko ne može raditi[d].
5 Dok sam na svijetu,
8 12+ svjetlost sam svijeta[e].«
6 To rekavši, pljune na zemlju i od pljuvačke načini
kal pa mu kalom premaza oči. 7 I reče mu: »Idi,
Iz 8 6 operi se u kupalištu Siloamu[f]!« – što znači »Poslanik.«
Onaj ode, umije se pa se vrati gledajući.
8 Susjedi i oni koji su ga prije viđali kao prosjaka
govorili su: »Nije li to onaj koji je sjedio i prosio?«
9 Jedni su govorili: »On je.« Drugi opet: »Nije,
nego mu je sličan.« On je sam tvrdio: »Da, ja
sam!« 10 Nato ga upitaše: »Kako su ti se otvorile
oči?« 11 On odgovori: »Čovjek koji se zove Isus načini
kal, premaza mi oči i reče mi: 'Idi u Siloam i
operi se.' Odoh dakle, oprah se i progledah.« 12 Rekoše
mu: »Gdje je on?« Odgovori: »Ne znam.«
13 Tada odvedoše toga bivšeg slijepca farizejima.
Mt 12 10sp 14 A toga dana kad Isus načini kal[g] i otvori njegove
Lk 13 10s; 14 1s oči, bijaše subota. 15 Farizeji ga počeše iznova ispitivati
kako je progledao. On im reče: »Stavio mi kal
na oči i ja se oprah – i evo vidim.« 16 Nato neki
između farizeja rekoše: »Nije taj čovjek od Boga:
ne pazi na subotu.« Drugi su pak govorili: »A kako
bi jedan grešnik mogao činiti takva znamenja?« I 3 2
nastade među njima podvojenost. 17 Zatim ponovno
upitaju slijepca: »A što ti kažeš o njemu? Otvorio
ti je oči!« On odgovori: »Prorok je!« 18 Židovi ipak Mt 16 14+
ne vjerovahu da on bijaše slijep i da je progledao
dok ne dozvaše roditelje toga koji je progledao[h] 19 i
upitaše ih: »Je li ovo vaš sin za kojega tvrdite da
se slijep rodio? Kako sada vidi?« 20 Njegovi roditelji
odvrate: »Znamo da je ovo naš sin i da se slijep
rodio. 21 A kako sada vidi, to mi ne znamo; i tko
mu je otvorio oči, ne znamo. Njega pitajte[i]! Punoljetan
je: neka sam o sebi govori!« 22 Rekoše tako
njegovi roditelji jer su se bojali Židova. Židovi se 7 13+
doista već bijahu dogovorili da se iz sinagoge ima
izopćiti svaki koji njega prizna Kristom. 23 Zbog 16 2
toga rekoše njegovi roditelji: »Punoljetan je, njega
pitajte!«
24 Pozvaše stoga po drugi put čovjeka koji bijaše
slijep i rekoše mu: »Podaj slavu Bogu[j]! Mi znamo
da je taj čovjek grešnik!« 25 Nato im on odgovori:
»Je li grešnik, ja ne znam. Jedno znam: slijep sam
bio, a sada vidim.« 26 Rekoše mu opet: »Što ti učini?
Kako ti otvori oči?« 27 Odgovori im: »Već vam
rekoh i ne poslušaste me. Što opet hoćete čuti? Da
ne kanite i vi postati njegovim učenicima?«
28 Nato ga oni izgrdiše i rekoše: »Ti si njegov učenik,
a mi smo učenici Mojsijevi. 29 Mi znamo da je
Mojsiju govorio Bog, a za ovoga ne znamo ni odakle
je.« 30 Odgovori im čovjek: »Pa to i jest čudnovato
da vi ne znate odakle je, a meni je otvorio
oči. 31 Znamo da Bog grešnike ne uslišava; nego je Iz 1 15
li tko bogobojazan i vrši li njegovu volju, toga uslišava. Izr 15 29
32 Odvijeka se nije čulo da bi tko otvorio oči
slijepcu od rođenja[k]. 33 Kad ovaj ne bi bio od Boga,
ne bi mogao činiti ništa«. 34 Odgovore mu: »Sav si 3 2
se u grijesima rodio, i ti nas da učiš?« i izbaciše ga. 7 49

a) Isusova tvrdnja da postoji na božanski način Židovima je hula koja podliježe kamenovanju (Lev 24,16).
b) »Znamenja« (usp. 2,11+).
c) Var.: »... treba da radim.«
d) Isusov je život kao neki radni dan (5,17) koji će završiti mrakom smrti (usp. Lk 13,32).
e) Ova izjava unaprijed daje smisao čuda (usp. 9,37).
f) U njemu se za vrijeme Blagdana sjenica grabila voda, koja je simbol mesijanskih blagoslova. Od sada blagoslovi dolaze po Isusu. – »Poslanik« je jedan od Ivanu svojstvenih naziva za Isusa (usp. 4,34+).
g) Posao zabranjen subotom.
h) Var.: »toga čovjeka koji je bio slijep i koji je progledao.«
i) Isp.: »Njega pitajte«.
j) Biblijski obrazac zaklinjanja kojim se od nekoga tražilo da kaže istinu te ispravi uvredu nanesenu božanskom veličanstvu (usp. Jš 7,19; 1 Sam 6,5).
k) Čudo sa slijepcem od rođenja za evanđelista je vjerojatno simbol krštenja kao novog rađanja u vodi i Duhu (3,3–7). Ima mnogo sličnosti između 3,1–21 i 9.

[35]Dočuo Isus da su onoga izbacili pa ga nađe i
Mt 8 20+ reče mu: »Ti vjeruješ u Sina Čovječjega?« [36]On od-
govori: »A tko je taj, Gospodine, da vjerujem u
9 5+ njega?« [37]Reče mu Isus: »Vidio si ga! To je onaj
4 26 koji govori s tobom!« [38a]A on reče: »Vjerujem, Go-
Mt 8 10+ 8 12+ spodine!« I baci se ničice preda nj. [39]Tada Isus re-
1 1+ če: »Radi suda dođoh na ovaj svijet: da progledaju
Mt 13 13 koji ne vide, a koji vide[b], da oslijepe!« [40]Čuli to
neki od farizeja koji su bili s njime pa ga upitaju:
Mt 15 14p »Zar smo i mi slijepi?« [41]Isus im odgovori:
»Da ste slijepi,
ne biste imali grijeha.
No vi govorite: 'Vidimo'
3 36; 12 48 Mt 23 16s pa grijeh vaš ostaje.«

Ez 34 1s+ Jr 23 1-3 Isus – Dobri pastir

10 »Zaista, zaista, kažem vam: tko god u ovči-
njak ne ulazi na vrata, nego negdje drugdje
preskače, kradljivac je i razbojnik. [2]A tko na vrata
ulazi, pastir je ovaca. [3]Tome vratar otvara i ovce
21 16 slušaju njegov glas. On ovce svoje zove imenom[c]
pa ih izvodi. [4]A kad sve svoje izvede, pred njima
Mih 2 13 ide i ovce idu za njim jer poznaju njegov glas. [5]Za
tuđincem, dakako, ne idu, već bježe od njega jer
tuđinčeva glasa ne poznaju.«
[6]Isus im[d] kaza tu poredbu, ali oni ne razumješe
što im htjede time kazati. [7]Stoga im Isus ponovno
reče:
»Zaista, zaista, kažem vam:
ja sam vrata ovcama[e].
[8]Svi koji dođoše prije mene[f],
kradljivci su i razbojnici;
ali ih ovce ne poslušaše.
[9]Ja sam vrata.
Kroza me tko uđe, spasit će se: 3 17
i ulazit će i izlaziti Ps 23 1-3 Iz 49 9-10
i pašu nalaziti. Ez 34 14
[10]Kradljivac dolazi samo da ukrade,
zakolje i pogubi.
Ja dođoh da život imaju[g],
u izobilju da ga imaju.«
[11]»Ja sam pastir dobri[h]. Ez 34 1+
Pastir dobri život svoj polaže za ovce.
[12]Najamnik – koji nije pastir
i nije vlasnik ovaca –
kad vidi vuka gdje dolazi,
ostavlja ovce i bježi, Jr 23 1s Ez 34 3-8
a vuk ih grabi i razgoni: Zah 11 17
[13]najamnik je
i nije mu do ovaca.
[14]Ja sam pastir dobri
i poznajem svoje
i mene poznaju moje[i],
[15]kao što mene poznaje Otac Mt 11 25-2
i ja poznajem Oca Iv 15 9
i život svoj polažem za ovce.
[16]Imam i drugih ovaca, Jr 23 3; 31
koje nisu iz ovog ovčinjaka. Ef 2 14s; Iv 5 25;
I njih treba da dovedem[j] 18 37; 11
i glas će moj čuti Ez 34 23;
i bit će jedno stado[k], 37 22; Mih
jedan pastir.
[17]Zbog toga me i ljubi Otac
što polažem život svoj Iv 3 35;
da ga opet uzmem. 8 29
[18]Nitko mi ga ne oduzima,
nego ja ga sam od sebe polažem[l].

a) Isp. cijeli r. 38 i početak r. 39.
b) Samodostatni, koji se pouzdaju u vlastito svjetlo (usp. rr. 24.29.34) za opreku od poniznih koje predstavlja slijepac (usp. Pnz 29,3; Iz 6,9sl; Jr 5,21; Ez 12,2).
c) Ili (kao BJ): »... jednu po jednu«.
d) Zaslijepljenim farizejima (9,40). Ne shvaćaju da usporedba šiba njih.
e) Vrata daju pristup ovcama. Tko želi zakonito ravnati stadom, treba prolaziti kroz Isusa (21,15–17).
f) Isp.: »Prije mene«. – Vjerojatno je riječ o farizejima (usp. Mt 23,1–36; Lk 11,39–52 i Mt 9,36; Mk 6,34).
g) Isus obilno daje život vječni (3,16.36; 5,40; 6,33.35.48.51; 14,6; 20,31; usp. Otk 7,17; Mt 25,29; Lk 6,38).
h) Sam Bog je pastir svog naroda i on u mesijansko vrijeme daje odabranog pastira (usp. Ez 34,1+). Proglasivši se dobrim pastirom, Isus sebi prisvaja poslanje Mesije.
i) U Bibliji »poznavanje« nije čisto intelektualno (usp. Hoš 2,22+) nego »iskustveno«, plod nazočnosti (usp. Iv 10,14–15 i 14,20; 17,21–22; 14,17; 17,3; 2 Iv 1–2). Ono nužno prerasta u ljubav (usp. Hoš 6,6+; i 1 Iv 1,3+).
j) Ne u židovski ovčinjak nego u stado koje Isus »vodi« u vječni život.
k) Var.: »jedan ovčinjak«.
l) Krist ima u sebi život (3,35+) i nitko mu ga ne može oduzeti (7,30.44; 8,20; 10,39). Slobodno ga polaže (10,18; 14,30; 19,11). To je razlog veličanstvene vedrine i pune slobode pred smrt (12,27; 13,1–3; 17,19; 18,4–6; 19,28).

Vlast imam položiti ga,
vlast imam opet uzeti ga.
Tu zapovijed primih od Oca svoga.«
3 11+ [19]Među Židovima ponovno[a] nasta podvojenost
7 20+
zbog tih riječi. [20]Mnogi su od njih govorili: »Zlo-
duha ima pa mahnita! Što ga slušate?« [21]Drugi su 9 30-33
govorili: »Nisu to riječi opsjednuta. Zar zloduh 3 2
može slijepima oči otvoriti?«

VI. Blagdan posvete Hrama

Isus se proglašava Sinom Božjim

1 Mak 4 36+ [22]Svetkovao se tada u Jeruzalemu Blagdan po-
svećenja. Bila je zima. [23]Isus je obilazio Hramom
Dj 3 11+ po trijemu Salomonovu. [24]Okružili ga Židovi i go-
Iv 8 25 vorili mu: »Dokle ćeš nam dušu držati u neizvje-
Lk 22 67 snosti? Ako si ti Krist, reci nam otvoreno[b]!« [25]Isus
im odgovori:
»Rekoh vam[c] pa ne vjerujete.
2 11+; 5 36 Djela što ih ja činim u ime Oca svoga –
ona svjedoče za mene.
[26]Ali vi ne vjerujete
Izr 28 5 jer niste od mojih ovaca[d].
1 Kor 2 14 [27]Ovce moje slušaju glas moj;
Iv 10 3-4, 14 ja ih poznajem i one idu za mnom.
10 10 [28]Ja im dajem život vječni
Rim 8 33-39 te neće propasti nikada
Jr 23 4 i nitko ih neće ugrabiti iz moje ruke.
3 35+ [29]Otac moj, koji mi ih dade,
veći je od svih[e]
Pnz 32 39; 33 3 i nitko ih ne može ugrabiti[f]
Iz 43 13; 51 16 iz ruke Očeve.
Mudr 3 1 Iv 1 1 [30]Ja i Otac jedno smo[g].«
[31]Židovi ponovno pograbiše kamenje da ga ka-
8 59 menuju. [32]Isus im odgovori: »Mnoga vam dobra
djela Očeva pokazah. Za koje me od tih djela ka-
menujete?« [33]Odgovoriše mu Židovi: »Zbog dobra
te djela ne kamenujemo, nego zbog hule: što ti –
čovjek – sebe Bogom praviš.« [34]Odgovori im Isus: Lk 22 70-71 5 18
»Nije li pisano u vašem Zakonu: Rim 3 19+
Ja rekoh: bogovi ste[h]*!* Ps 82 6
[35]Ako bogovima nazva
one kojima je riječ Božja upravljena Iv 1 12-13
– a Pismo se ne može dokinuti –
[36]kako onda vi onome kog Otac posveti 1 1+; Jr 1 5
i posla na svijet
možete reći: 'Hulîš!'
– zbog toga što rekoh: 'Sin sam Božji!'
[37]Ako ne činim djela Oca svoga,
nemojte mi vjerovati.
[38]Ali ako činim,
sve ako meni i ne vjerujete, 2 11+
djelima vjerujte
pa uvidite i upoznajte
da je Otac u meni
i ja u Ocu.« 14 11; 17 21
[39]Nato ga ponovno[i] nastojahu uhvatiti, ali im on
izmaknu iz ruku. 8 59

Isus se povlači u Pereju

[40]I ode ponovno na onu stranu Jordana – na mje- 1 28
sto gdje je prije Ivan krstio. I osta ondje. [41]A mnogi Mt 19 1
dođoše k njemu i rekoše mu: »Ivan doduše ne učini Mk 10 1
nijednog znamenja, ali se sve obistinilo što je rekao
o ovome.« [42]Mnogi ondje povjerovaše u njega.

a) Isp.: »ponovno«.
b) Ne kao dosada zagonetnim riječima i usporedbama (usp. r. 6; 16,25.29). Židovi Isusu postavljaju, upornije nego u 2,18; 5,16; 6,30; 8,25, pitanje o mesijanstvu koje po sinoptičkim evanđeljima postavlja veliki svećenik na suđenju prije Muke (Mt 26,63p).
c) U svojim prethodnim izjavama Isus se dovoljno jasno predstavio kao izaslanik Božji (usp. 2,19; 5,17s.39; 6,32s; 8,24.28s.56s; 9,37).
d) Za vjeru u Isusa potrebno je biti usklađen s njime iznutra: biti »odozgor« (8,23), »od Boga« (8,47), »od istine« (18,37), biti od njegovih ovaca (10,14). Vjera pretpostavlja duhovnu srodnost s istinom (3,17–21; usp. Dj 13,48+; Rim 8,29s).
e) Var.: »Otac moj, koji mi ih dade, veći je od svega« ili »Ono što mi Otac dade veće je od svih« (ili: »od svega«).
f) BJ usvaja var.: »I nitko ne može ništa ugrabiti.«
g) Po kontekstu se ova tvrdnja prvenstveno odnosi na zajedničku moć Isusa i Oca, ali namjerna nedorečenost daje naslutiti obuhvatnije i dublje otajstvo jedinstva. Stoga Židovi ispravno zaključuju da Isus sebe smatra Bogom (r. 33; usp. 1,1; 8,16.29; 10,38; 14,9–10; 17,11.21 i 2,11+).
h) Ta se izreka upućuje sucima koji su metaforički nazvani »bogovima« zbog njihova položaja, jer »sud je Božji« (Pnz 1,17; 19,17; Izl 21,6; Ps 58). Rabinskim načinom dokazivanja po metodi a fortiori Isus iz toga zaključuje da je čudno hulom proglašavati izjavu kojom Božji Svetac i Poslanik sebe proglašava Sinom Božjim. – O tom će nazivu »Sin Božji« (r. 36; 5,25; 11,4.27; 20,17.31) odsada ovisiti Isusova sudbina (usp. 19,7; Mt 4,3+).
i) Isp.: »ponovno«.

Lazarova bolest i smrt

11 Bijaše neki bolesnik, Lazar iz Betanije, iz
Lk 10 38s sela Marije i sestre joj Marte. 2Marija bijaše
Iv 12 1-8 ono pomazala Gospodina pomašću i otrla mu noge
svojom kosom[a]. Njezin dakle brat Lazar bijaše bo-
lestan. 3Sestre stoga poručiše Isusu: »Gospodine,
2 11 evo onaj koga ljubiš, bolestan je.« 4Čuvši to, Isus
1 14+ reče: »Ta bolest nije na smrt, nego na slavu Božju,
10 34+ da se po njoj proslavi Sin Božji[b].«
5A Isus ljubljaše Martu i njezinu sestru i Lazara.
6Ipak, kad je čuo za njegovu bolest, ostade još dva
dana u onome mjestu gdje se nalazio. 7Istom nakon
toga reče učenicima: »Pođimo opet[c] u Judeju!«
8Kažu mu učenici: »Učitelju, Židovi su sad tražili
8 59; 10 31 da te kamenuju, pa da opet ideš onamo?« 9Odgo-
vori Isus:
»Nema li dan dvanaest sati?
Hodi li tko danju, ne spotiče se
8 12+ jer vidi svjetlost ovoga svijeta.
10Hodi li tko noću, spotiče se
jer nema svjetlosti u njemu.«
11To reče, a onda im dometnu: »Lazar, prijatelj
2 19+ naš, spava, no idem probuditi ga.« 12Rekoše mu
nato učenici: »Gospodine, ako spava, ozdravit će.«
Mt 9 24p 13No Isus to reče o njegovoj smrti, a oni pomisliše
da govori o spavanju, o snu. 14Tada im Isus reče
posve otvoreno: »Lazar je umro. 15Ja se radujem
2 11+ što ne bijah ondje, i to poradi vas – da uzvjerujete[d].
14 5; 20 24-29 Nego pođimo k njemu!« 16Nato Toma zvani Bliza-
Mk 10 32 nac reče suučenicima: »Hajdemo i mi da umremo
s njime!«

Isus je život

17Kad je dakle Isus stigao, nađe da je onaj već
četiri dana u grobu. 18Betanija bijaše blizu Jeruza-
11 45; 12 9-11, lema otprilike petnaest stadija. 19A mnogo Židova
17-19 bijaše došlo tješiti Martu i Mariju zbog brata njiho-
va. 20Kad Marta doču da Isus dolazi, pođe mu u
Lk 10 39s susret dok je Marija ostala u kući. 21Marta reče Isu-
11 32 su: »Gospodine[e], da si bio ovdje, brat moj ne bi
Mk 11 24p umro. 22Ali i sada znam: što god zaišteš od Boga,
2 19+ dat će ti[f].« 23Kaza joj Isus: »Uskrsnut će brat tvoj!«
24A Marta mu odgovori: »Znam da će uskrsnuti o
uskrsnuću, u posljednji dan.« 25Reče joj Isus:
»Ja sam uskrsnuće i život[g]: Mt 22 23+
tko u mene vjeruje, ako i umre, živjet će[h]. Iv 3 35+
26I tko god živi i vjeruje u mene, 5 24
neće umrijeti nikada. 1 Iv 3 14
Vjeruješ li ovo?«
27Odgovori mu: »Da, Gospodine! Ja vjerujem da
si ti Krist, Sin Božji, Onaj koji dolazi na svijet!« 10 34+;
28Rekavši to ode, zovnu svoju sestru Mariju i 1 9-10+
reče joj krišom: »Učitelj je ovdje i zove te.« 29A
ona, čim doču, brzo ustane i pođe k njemu. 30Isus
još ne bijaše ušao u selo, nego je dotada bio na
mjestu gdje ga je Marta susrela. 31Kad Židovi, koji
su s Marijom bili u kući i tješili je, vidješe kako je
brzo ustala i izišla, pođoše za njom; mišljahu da
ide na grob plakati.
32A kad Marija dođe onamo gdje bijaše Isus i
kad ga ugleda, baci mu se k nogama govoreći:
»Gospodine, da si bio ovdje, brat moj ne bi umro.« 11 21
33Kad Isus vidje kako plače ona i Židovi koji je
dopratiše, potresen u duhu i uzbuđen 34upita: 11 38; 13 21
»Kamo ste ga položili?« Odgovoriše mu: »Gospo-
dine, dođi i pogledaj!« 35I zaplaka Isus.
36Nato su Židovi govorili: »Gle, kako ga je lju-
bio!« 37A neki između njih rekoše: »Zar on, koji je
slijepcu otvorio oči, nije mogao učiniti da ovaj ne
umre?«

Uskrišenje Lazarovo

38Isus onda, ponovno potresen, pođe grobu. Bila
je to pećina, a na nju navaljen kamen. 39Isus zapo-
vjedi: »Odvalite kamen!« Kaže mu pokojnikova se-
stra[h] Marta: »Gospodine, već zaudara. Ta četvrti
je dan.« 40Kaže joj Isus: »Nisam li ti rekao: budeš 2 11+; 1 14+
li vjerovala, vidjet ćeš slavu Božju?« 41Odvališe da- 17 1
kle kamen. A Isus podiže[j] oči i reče: Mt 14 19p
»Oče, hvala ti što si me uslišao.
42Ja sam znao da me svagda uslišavaš;
no rekoh to zbog nazočnog mnoštva: 12 30
da vjeruju da si me ti poslao.« 1 1+
43Rekavši to povika iza glasa: »Lazare, izlazi!« 5 27-29
44I mrtvac iziđe, noge mu i ruke bile povezane po- Iz 49 9
vojima, a lice omotano ručnikom. Nato Isus reče: 19 40; 20 5-7
»Odriješite ga i pustite neka ide!«

a) Vjerojatno ovo nije grešnica iz Lk 7,37.
b) Izričaj sa dva smisla: Isus će biti proslavljen samim čudom (usp. 1,14+), ali to čudo upućuje na njegovu smrt koja će također biti proslava (11,46–54; 12,32+).
c) Isp.: »opet«.
d) Lazarova smrt povod je za čudo koje će ojačiti njihovu vjeru.
e) Isp.: »Gospodine«.
f) Marta vjeruje u Isusa, ali se pred nemogućom prošnom zaustavlja kao pred pragom.
g) BJ usvaja var.: »Ja sam uskrsnuće.«
h) Vjernik je zauvijek pobijedio smrt; uskrišenje Lazara znak je te pobjede (usp. 3,11+).
i) Isp.: »pokojnikova sestra«.
j) Ili: »u nebo« ili: »gore u nebo«.

Židovski glavari izglasaše smrt Isusovu

45 Tada mnogi Židovi koji bijahu došli k Mariji,
kad vidješe što Isus učini, povjerovaše u nj. 46 A
neki od njih odu farizejima i pripòvjede im što Isus
Mt 26 3-5p učini. 47 Stoga glavari svećenički i farizeji sazvaše
Vijeće. Govorili su: »Što da radimo? Ovaj čovjek
čini mnoga znamenja. 48 Ako ga pustimo tako, svi
će povjerovati u nj pa će doći Rimljani i oduzeti
Lk 3 2+ nam ovo mjesto[a] i narod!« 49 A jedan od njih – Kaj-
Iv 18 13 fa, veliki svećenik one godine – reče im: »Vi ništa
ne znate. 50 I ne mislite kako je za vas bolje[b] da
jedan čovjek umre za narod, nego da sav narod
propadne!« 51 To ne reče sam od sebe, nego kao
veliki svećenik one godine[c] prorokova da Isus ima
umrijeti za narod[d]; 52 ali ne samo za narod nego i
zato da raspršene sinove Božje skupi u jedno.
53 Toga dana dakle odluče[e] da ga ubiju. 4 42+; 10 16
54 Zbog toga se Isus više nije javno kretao među Pnz 30 3 5 18+
Židovima, nego je odatle otišao u kraj blizu pusti- Mt 12 14p
nje, u grad koji se zove Efrajim. Tu se zadržavao 7 1
s učenicima.

VII. Posljednja Pasha – proslava Sina Čovječjega

1. PRIJE MUKE

2 13; 6 4 55 Bijaše blizu[f] židovska Pasha i mnogi iz toga
Br 9 6-13 kraja uziđoše prije Pashe[g] u Jeruzalem da se očiste.
56 Iskahu dakle Isusa te se stojeći u Hramu zapitki-
vahu: »Što vam se čini? Zar on ne kani doći na
Blagdan?« 57 A glavari svećenički i farizeji izdadoše
naredbu: ako tko sazna gdje je, neka dojavi da ga
uhvate.

||Mt 26 6-13 ||Mk 14 3-9 Pomazanje u Betaniji

12 Šest dana prije Pashe[h] dođe Isus u Betaniju
gdje bijaše Lazar koga je Isus uskrisio od
mrtvih. 2 Ondje mu prirediše večeru. Marta posluži-
vaše, a Lazar bijaše jedan od njegovih sustolnika.
11 2+ 3 Tada Marija uzme libru prave dragocjene nardove
pomasti, pomaže Isusu noge i otare ih svojom ko-
som. I sva se kuća napuni mirisom pomasti.
4 Nato reče Juda Iškariotski, jedan od njegovih
učenika, onaj koji ga je imao izdati: 5 »Zašto se ta
pomast nije prodala za trista denara i razdala siro-
masima?« 6 To ne reče zbog toga što mu bijaše stalo
13 29 do siromaha, nego što bijaše kradljivac: kako je
imao kesu, kradom je uzimao što se u nju stavljalo.
7 Nato Isus odvrati: »Pusti je! Neka to izvrši za dan
mog ukopa[i]! 8 Jer siromahe imate uvijek uza se, a
mene nemate uvijek.«
9 Silno mnoštvo Židova dozna da je Isus ondje pa
se okupi, ne samo zbog Isusa, već i zato da vide
Lazara kojega on bijaše uskrisio od mrtvih. 10 A gla-
vari svećenički odlučiše i Lazara ubiti 11 jer su zbog 11 45
njega mnogi Židovi odlazili i vjerovali u Isusa.

Isusov mesijanski ulazak u Jeruzalem ||Mt 21 1-9 ||Mk 11 1-10 ||Lk 19 28-38

12 Kad je sutradan silan svijet koji dođe na Blag-
dan čuo da Isus dolazi u Jeruzalem, 13 uze palmove 1 Mak 13 51
grančice i iziđe mu u susret. Vikahu: Otk 7 9
»Hosana! *Blagoslovljen Onaj koji dolazi u ime* Ps 118 25s
Gospodnje! Kralj Izraelov[j].« Iv 1 49; 6 15
14 A Isus nađe magarčića i sjede na nj kao što je
pisano:
15 Ne boj se, kćeri Sionska! Zah 9 9s
Evo, kralj tvoj dolazi
jašuć na mladetu magaričinu!

a) Dosl.: »naše mjesto«. BJ prevodi: »Naše Sveto Mjesto«. Misli se na Jeruzalem ili cijelu židovsku zemlju, a još je vjerojatnije na Hram kao najsvetije mjesto (Mt 24,15; usp. Iz 60,13; 2 Mak 1,29; 2,18; Dj 6,13).
b) Var.: »za nas bolje« ili samo: »bolje«.
c) Isp.: »one godine«.
d) Po Kajfi, trebalo je žrtvovati Isusa da se narod očuva od tobožnje političke opasnosti u koju ga je Isus uvlačio. U božanskom planu Isus je imao umrijeti za spasenje ljudi (usp. 1,29+).
e) Var.: »dogovore se«.
f) Ivan neprestano ističe povezanost Isusove smrti s Pashom (13,1; 18,28; 19,14.42).
g) Isp.: »prije Pashe«.
h) Posljednji je tjedan Isusova javnog djelovanja pomno prikazan kao i prvi (12,12; 13,1; 18,28; 19,31; 2,1+; usp. Uvod, str. 1502). Oba završavaju očitovanjem Isusove slave. Ali ovdje nismo, kao u Kani, u vremenu »znamenja« (2,4.11) jer je »došao čas da se proslavi Sin čovječji« (12,23; 13,31s; 17,1.5).
i) Isus vidi u Marijinu postupku poštovanje unaprijed iskazano njegovu mrtvu tijelu. Tomu simbolskom postupku odgovarat će zbiljski ukop Isusa (19,38s).
j) Mesijanski kralj.

Mk 4 13+ [16]To učenici njegovi isprva ne razumješe. Ali po-
Iv 14 26+ što je Isus bio proslavljen, prisjetiše se da je to bilo
5 39+ o njemu napisano i da mu baš to učiniše.
[17]Mnoštvo koje bijaše s njime kad Lazara pozva
iz groba i uskrisi od mrtvih pronosilo je svjedočan-
stvo o tome. [18]Stoga mu je i izišao u susret silan
Lk 19 37 svijet: pročulo se da je on učinio to znamenje. [19]Fa-
rizeji nato rekoše među sobom: »Vidite da ništa ne
11 47-48 postižete. Eno, svijet ode za njim!«

Neki Grci traže Isusa

Dj 8 26s [20]A među onima koji su se došli klanjati na Blag-
1 44 dan bijahu i neki Grci[a]. [21]Oni pristupe Filipu iz Bet-
saide galilejske pa ga zamole: »Gospodine, htjeli
7 34+ bismo vidjeti Isusa.« [22]Filip ode i kaže to Andriji
12 32+ pa Andrija i Filip odu i kažu Isusu. [23]Isus im odgo-
vori:
2 4+ »Došao je čas
3 14+; Mt 8 20+ da se proslavi Sin Čovječji.
[24]Zaista, zaista, kažem vam:
1 Kor 15 36 ako pšenično zrno, pavši na zemlju,
ne umre,
ostaje samo;
Iz 53 10-12 ako li umre,
donosi obilat rod.
||Mt 16 25 [25]Tko ljubi svoj život, izgubit će ga.
||Mk 8 35; ||Lk 9 24 A tko mrzi svoj život na ovome svijetu,
Otk 12 11 sačuvat će ga za život vječni.
1 10+ [26]Ako mi tko hoće služiti,
Mt 16 24 neka ide za mnom.
Iv 7 34; I gdje sam ja[b],
14 3; 17 24 ondje će biti i moj služitelj.
Ako mi tko hoće služiti,
počastit će ga moj Otac.«

Isus tumači smisao svoje smrti

11 33; 13 21 [27]»*Duša mi je sada potresena*[c]
Heb 5 7-8 i što da kažem?
Oče, izbavi me iz ovoga časa? Lk 22 40-46p
No, zato dođoh u ovaj čas! Ps 22 20-24
[28]Oče, proslavi ime svoje[d]!« Iv 18 11
Uto dođe glas s neba: »Proslavio sam i opet ću 2 11+; 1 14+
proslaviti!« [29]Mnoštvo koje je ondje stajalo i slušalo 17 5+
govoraše: »Zagrmjelo je!« Drugi govorahu: »An-
đeo mu je zborio.« [30]Isus na to reče: »Ovaj glas
nije bio poradi mene, nego poradi vas[e].« 11 42
[31]»Sada je sud ovomu svijetu, 3 19; 1 10+
sada će knez ovoga svijeta biti izbačen[f]. Lk 10 18
[32]A ja kad budem uzdignut sa zemlje[g], Otk 12 9; 20 1-6
sve[h] ću privući k sebi[i].« 3 35+
[33]To reče da označi kakvom će smrću umrijeti.
[34]Nato mu mnoštvo odgovori: »Mi smo iz Zakona Rim 3 19+
čuli da Krist ostaje zauvijek. Kako onda ti govoriš 2 Sam 7 16
da Sin Čovječji treba da bude uzdignut? Tko je taj Ps 110 4; Iz 9
Sin Čovječji?« 2 19+
[35]Isus im nato reče: Mt 8 20+
»Još je malo vremena svjetlost među vama. 8 12+
Hodite[j] dok imate svjetlost
da vas ne obuzme tama.
Tko hodi u tami,
ne zna kamo ide.
[36]Dok imate svjetlost, vjerujte u svjetlost Jr 13 16
da budete sinovi svjetlosti!«
To Isus doreče, a onda ode i sakri se od njih.

Zaključak: nevjerovanje židovsko

[37]Iako je Isus pred njima učinio tolika znamenja, 2 11+
oni ne povjerovaše u njega, [38]da se ispuni riječ koju Pnz 29 1-3
kaza prorok Izaija:
Gospodine!
Tko povjerova našoj poruci? Iz 53 1
Kome li se otkri ruka Gospodnja? Rim 10 16
[39]Stoga i ne mogahu vjerovati, jer Izaija dalje ka- Mt 13 13+
že:
[40]*Zaslijepi im oči,* Iz 6 9s+
stvrdnu srca;
da očima ne vide,

a) Ne-Zidovi koji su prihvatili izraelsko jednoboštvo te u izvjesnoj mjeri obdržavanje starozavjetnih propisa, tzv. »bogobojazni« (Dj 10,2+).
b) U Očevoj slavi (usp. 14,3; 17,24).
c) Prizor koji po mnogim crtama podsjeća na Getsemi: Isusa hvata tjeskoba pred »časom« koji se približio; on moli Oca za smilovanje, zatim prihvaća žrtvu, ohrabren je glasom s neba (usp. Lk). Ipak valja uočiti i razlike: Krist ostaje na nogama, njegov vapaj ostaje na razini nutarnje borbe (Iv), dok u Luke »pada na koljena«, a po Mt i Mk »pada ničice«. (Usp. Iv 18,4–6; 10,18+).
d) Var.: »svoga Sina«. – »Ime svoje« označuje samu Očevu osobu. Isus se nudi na smrt da izvrši djelo koje će proslaviti Oca očitovanjem njegove ljubavi prema svijetu (17,6+).
e) Taj je događaj kao božanski neki pečat unaprijed stavljen na Isusovu smrt.
f) Var.: »zbačen«. – Sotona je (usp. 8,12+; 14,30; 16,11; 2 Kor 4,4; Ef 2,2; 6,12) vladao svijetom (1 Iv 5,19) pa Isusova smrt oslobađa ljude od njegove tiranije (usp. Iv 3,35+; Mt 4,1+; 8,29+; Lk 8,31; Rim 8,3; Kol 1,12–13).
g) Isp.: »sa zemlje«. – Prisjećaj na Kristovo »uzdignuće« na križ (r. 33) te istovremeno na njegovo »uzdignuće« u nebo (3,13.14+; 8,28; usp. 6,62) na dan uskrsnuća (20,17+). Ta su dva događaja dva vida istog otajstva (13,1+). Krist će, kad bude uzdignut u slavu o desnu Očevu (12,23; 17,5+), poslati Duha (7,39) te će po njemu širiti svoju vlast nad svijetom.
h) Sve ljude i sve stvorenje. Tako su uvažene obje var. BJ prevodi: »sve ljude«.
i) Isus će, kad bude uzdignut na križ, biti svima vidljiv kao Spasitelj svijeta (usp. 19,37). To je odgovor pobožnim Grcima koji su došli da ga »vide« (usp. 6,40+).
j) Isus potiče Židove da uzvjeruju u njega dok još nije kasno (usp. 7,34+).

srcem ne razumiju
te se ne obrate
pa ih ozdravim.
5 39+ 41 Reče to Izaija jer je vidio slavu njegovu[a] te o
njemu zborio.
42 Ipak, mnogi su i od glavara vjerovali u njega,
7 13 ali zbog farizeja nisu to priznavali: da ne budu
9 22 izopćeni iz sinagoge. 43 Jer više im je bilo do slave
5 44 ljudske, nego do slave Božje.
44 A Isus povika:
»Tko u mene vjeruje,
ne vjeruje u mene,
13 20 nego u onoga koji me posla;
14 7-9 45 i tko vidi mene,
vidi onoga koji me posla.
8 12+; 1 1+ 46 Ja – Svjetlost – dođoh na svijet
da nijedan koji u mene vjeruje
u tami ne ostane.
47 I sluša li tko moje riječi, a ne čuva ih, 3 11+
ja ga ne sudim. Lk 8 21p; 11 28
Ja nisam došao suditi svijetu, Mt 13 18-23p
nego svijet spasiti. 3 17
48 Tko mene odbacuje Lk 20 16
i riječi mojih ne prima,
ima svoga suca:
riječ koju sam zborio – Pnz 31 26-29; Iv 8 37, 47
ona će mu suditi u posljednji dan. Heb 4 12s
49 Jer nisam ja zborio sam od sebe, Pnz 18 18-19
nego onaj koji me posla – Otac – 1 1+
on mi dade zapovijed
što da kažem, što da zborim. 3 11+
50 I znam:
zapovijed njegova jest život vječni. 6 63
Što ja dakle zborim,
tako zborim
kako mi je rekao Otac.«

2. POSLJEDNJA VEČERA – PROSLAVA SINA ČOVJEČJEGA

Isus pere noge učenicima

Mt 26 17+; Iv 1 48+ **13** Bijaše pred blagdan Pashe. Isus je znao da je
došao njegov čas da prijeđe s ovoga svijeta
2 4+; 10 18+ Ocu[b], budući da je ljubio svoje[c], one u svijetu, do
Iv 1 10+ kraja[d] ih je ljubio. 2 I za večerom[e] je đavao već bio
Mt 26 20p ubacio u srce[f] Judi Šimuna Iškariotskoga da ga iz-
Mt 4 1+ da. 3 A Isus je znao da mu je Otac sve predao u
3 35+ ruke i da je od Boga izišao te da k Bogu ide pa
1 1+ 4 usta od večere, odloži haljine, uze ubrus i opasa
Lk 12 37; 17 7-10 se. 5 Nalije zatim vodu u praonik i počne učenicima
prati noge[g] i otirati ih ubrusom kojim je bio opa-
san.
6 Dođe tako do Šimuna Petra. A on će mu: »Go-
spodine! Zar ti da meni pereš noge?« 7 Odgovori Mt 3 14
mu Isus: »Što ja činim, ti sada ne znaš, ali shvatit
ćeš poslije.« 8 Reče mu Petar: »Nećeš mi prati nogu 14 26+
nikada!« Isus mu odvrati: »Ako te ne operem, ne- 2 19+
ćeš imati dijela sa mnom[h].« 9 Nato će mu Šimun Pe-
tar: »Gospodine, onda ne samo noge, nego i ruke
i glavu!« 10 Kaže mu Isus: »Tko je okupan, ne treba
drugo da opere nego noge[i] – i sav je čist[j]! I vi ste 15 3

a) Var.: »kad je vidio«. – Prisjećaj na Izaijino viđenje u Hramu (Iz 6,1–4+), protumačeno kao proročko viđenje Kristove slave (8,56+).
b) Jedna židovska tradicija tumačila je naziv »Pasha« (usp. Izl 12,11+) kao »Prolaz« u smislu prolaza preko Crvenog mora prikazanog u Izl 14. Krist će (i mi s njime) s ovog svijeta zarobljena grijehom »prijeći« k Ocu u obećanu zemlju (usp. 1,21+; 11,55+).
c) Ivan prvi put izričito spominje Isusov život i smrt pod vidom ljubavi prema »svojima«. To je kao tajna koja će se potpuno otkriti u posljednjim trenucima (13,34; 15,9.13; 17,23; 1 Iv 3,16; Rim 8,35; Gal 2,20; Ef 3,19; 5,2.25).
d) Do krajnje ljubavi.
e) Var.: »Nakon večere«.
f) Var.: »budući da je đavao već ubacio u srce (svoje?) da ga Juda Iškariotski izda« ili »budući da je Juda u srcu bio odlučio...« ili »budući da je Sotona ušao u srce Jude da ga izda«. – Muka Isusova jest drama u koju je upleten nevidljivi svijet: iza ljudi krije se đavolska sila (usp. 6,70s; 8,44; 12,31; 13,27; 16,11; Otk 12,4.17; 13,2; Lk 22,3; 1 Kor 2,8).
g) Izrazito robovsko držanje i posao (usp. 1 Sam 25,41).
h) Semitizam koji znači: budući da Petar ne shvaća Učiteljeva duha, isključuje se iz svakog zajedništva s njime, iz svakog udjela na njegovu poslanju i slavi.
i) BJ usvaja var.: »nego da se opere«.
j) Petar je razumio Isusov odgovor (r. 8) u materijalnom smislu, kao da Isus uvodi novi obred čišćenja. Isus odgovara da se to čišćenje događa po njegovoj žrtvi (usp. 15,2–3; 1 Iv 1,7; Heb 10,22). On će objasniti smisao ovoga postupka u rr. 12–15.

čisti[a], ali ne svi!« [11]Jer znao je tko će ga izdati.
1 48+ Stoga je i rekao: »Niste svi čisti.«
[12]Kad im dakle opra noge, uze svoje haljine, opet
sjede i reče im: »Razumijete li što sam vam učinio?
Mt 23 8-12 [13]Vi me zovete Učiteljem i Gospodinom. Pravo ve-
lite jer to i jesam! [14]Ako dakle ja – Gospodin i Uči-
Lk 22 24-30 telj – vama oprah noge, treba da i vi jedni drugima
Iv 13 34; 15 12 perete noge[b]. [15]Primjer sam vam dao da i vi činite
Fil 2 5, 8 kao što ja vama učinih.«
Ef 5 2 [16]»Zaista, zaista, kažem vam:
Mt 10 24 nije sluga veći od gospodara
Lk 6 40 niti poslanik od onoga koji ga posla.
Iz 56 2 [17]Ako to znate, blago vama budete li tako i čini-
Jak 1 25 li!«

Izdajica prokazan

6 70 [18]»Ne govorim o svima vama! Ja znam koje iza-
Ps 41 10 brah! Ali – neka se ispuni Pismo: *Koji blaguje kruh*
moj, petu na me podiže.«
14 29; 16 4 [19]»Već vam sada kažem,
prije negoli se dogodi,
da kad se dogodi
8 24+ vjerujete da *Ja jesam.*
[20]Zaista, zaista, kažem vam:
‖Mt 10 40 Tko primi onoga kojega ja šaljem,
‖Mk 9 37 mene prima.
‖Lk 9 48 A tko mene primi,
prima onoga koji je mene poslao.«
‖Mt 26 21-25 [21]Rekavši to, potresen u duhu Isus posvjedoči:
‖Mk 14 18-21 »Zaista, zaista, kažem vam:
‖Lk 22 21-23 jedan će me od vas izdati!«
[22]Učenici se zglédahu među sobom u nedoumici
19 26; 20 2; o kome to govori. [23]A jedan od njegovih učenika –
21 7, 20 onaj kojega je Isus ljubio – bijaše za stolom Isusu
do krila. [24]Šimun Petar dade mu znak i reče: »Pitaj Lk 8 51+
tko je taj o kome govori.« [25]Ovaj se privine Isusu
uz prsa i upita: »Gospodine, tko je taj?«
[26]Isus odgovori: »Onaj je kome ja dadnem umo-
čen zalogaj[d].« [27]Tada umoči zalogaj, uze ga i dade 13 2+; Lk 22 3
Judi Šimuna Iškariotskoga. Nakon zalogaja uđe u 1 48+
nj Sotona.
Nato mu Isus reče: »Što činiš, učini brzo!« [28]Nije-
dan od sustolnika nije razumio zašto mu je to re-
kao. [29]Budući da je Juda imao kesu, neki su mislili 12 6
da mu je Isus rekao: »Kupi što nam treba za blag-
dan!« – ili neka poda nešto siromasima. [30]On dakle
uzme zalogaj i odmah iziđe. A bijaše noć. 8 12+

Rastanak: nova zapovijed[e]

[31]Pošto Juda iziđe, reče Isus:
»Sada[f] je proslavljen Sin Čovječji Mt 8 20+
i Bog se proslavio u njemu!
[32]Ako se Bog proslavio u njemu[g],
i njega će Bog proslaviti u sebi[h], 1 14+
i uskoro će ga proslaviti!
[33]Dječice,
još sam malo s vama.
Tražit ćete me, 8 21
ali kao što rekoh Židovima[i],
kažem sada i vama:
kamo ja odlazim,
vi ne možete doći[j]. 1 1+
[34]Zapovijed vam novu dajem[k]: 1 Iv 2 8
ljubite jedni druge; 15 12, 17
kao što sam ja ljubio vas Lev 19 18;
tako i vi ljubite jedni druge. Mt 19 19; 22 39
[35]Po ovom će svi znati da ste moji učenici: Lk 10 26s
ako budete imali ljubavi jedni za druge.« Pnz 28 9-10; Dj 4 32

a) Ista grčka riječ znači »neporočan« i »čist«.
b) Da jedni drugima iskazujete usluge ponizne ljubavi.
c) Judina izdaja i Isusova smrt imaju utvrditi vjeru učenika očitujući božansko znanje Isusa i istinitost Pisma.
d) Ovdje nije riječ o euharistiji. Ipak se čini, usporedimo li 13,2.18 i 6,64.70, da postoji povezanost između ustanove euharistije i Judine izdaje (usp. Lk 22,21).
e) Prizor pranja nogu i susljedna pouka jesu uvod u dugački razgovor Isusa s učenicima. Poglavlja 13 – 17 u sadašnjem obliku svakako sadrže pouke dane u drugim prilikama. Dosta zamršena gl. 16 kao da je novo izdanje Isusovih riječi iz gl. 14. Povezujući ih ovdje, Ivan želi pokazati duboki smisao svega Isusova života u trenutku kad prelazi iz svoje zemaljske u nebesku egzistenciju.
f) Muka je već počela, jer je upravo izašao Juda na nagovor Sotone. Isus slavi svoju pobjedu kao da je već završena (usp. 16,33).
g) Isp.: »Ako se Bog proslavio u njemu«.
h) »U sebi« znači u Bogu, Ocu. Proslavit će Sina prenoseći ga kao čovjeka k sebi u slavu (usp. 17,5.22.24).
i) Isusova proslava povezana je s njegovim odlaskom. Za Židove će rastanak biti konačan (8,21) a za učenike privremen (14,2.3).
j) Osim po smrti (usp. r. 36; 21,19.22s).
k) Usp. Mt 25,31–46. S mišlju na Kristov »odlazak« (r. 33), koja pripravlja Petrovo zatajenje (rr. 36–38), evanđelist povezuje zapovijed ljubavi (rr. 34–35) kao Kristovu oporuku. Ta je zapovijed postojala već u Mojsijevu Zakonu, ali je »nova« po savršenosti koju joj daje Isus i po tome što postaje raspoznajni znak novog vremena, koje je počelo i objavljeno Isusovom smrću.

Isus i Petar

2 19+ 36 Kaže mu Šimun Petar: »Gospodine, kamo to
8 21 odlaziš?« Isus mu odgovori: »Kamo ja odlazim, ti
21 18-19 zasad ne možeš poći za mnom. No poći ćeš posli-
je[a].« 37 Nato će mu Petar[b]: »Gospodine, a zašto sada
‖Lk 22 31-34 ne bih mogao poći za tobom? Život ću svoj položiti
‖Mt 26 33-35 za tebe!« 38 Odgovori Isus: »Život ćeš svoj položiti
‖Mk 14 29-31 za mene? Zaista, zaista, kažem ti: Pijetao neće za-
pjevati dok me triput ne zatajiš.«

Isus – put do Oca

14 27; Pnz 1 21 **14** »Neka se ne uznemiruje srce vaše[c]!
10 28-30 Vjerujte u Boga
16 33; i u mene vjerujte!
2 U domu Oca mojega ima mnogo stanova.
Da nema, zar bih vam rekao[d]:
8 35; Pnz 1 33 'Idem pripraviti vam mjesto'?
Heb 6 19-20 3 Kad odem i pripravim vam mjesto,
ponovno ću doći i uzeti vas k sebi[e]
7 34; 12 26; da i vi budete gdje sam ja.
17 24 4 A kamo ja odlazim, znate put.«
11 16; 20 24-29 5 Reče mu Toma: »Gospodine, ne znamo kamo
13 36 odlaziš. Kako onda možemo put znati?« 6 Odgovori
mu Isus:
Heb 10 19-20 »Ja sam Put i Istina i Život[f]:
Iv 1 4 nitko ne dolazi Ocu osim po meni.
8 19; 12 45 7 Da ste upoznali mene[g],
2 Kor 4 4 i Oca biste moga upoznali.
Od sada ga i poznajete
i vidjeli ste ga.«
Izl 33 18+ 8 Kaže mu Filip: »Gospodine, pokaži nam Oca i
dosta nam je!« 9 Nato će mu Isus: »Filipe, toliko
sam vremena s vama i još me ne poznaš?«
1 18; 12 45 »Tko je vidio mene, vidio je i Oca.
17 6+ Kako ti onda kažeš: 'Pokaži nam Oca'?
10 Ne vjeruješ li[h]
10 30+ da sam ja u Ocu i Otac u meni?
Riječi koje vam govorim, 1 1+
od sebe ne govorim: 12 49
Otac koji prebiva u meni čini djela svoja. 2 11+
11 Vjerujte mi:
ja sam u Ocu i Otac u meni.
Ako ne inače, zbog samih djela vjerujte.
12 Zaista, zaista, kažem vam:
Tko vjeruje u mene, Mt 8 10+
činit će djela koja ja činim; Mt 21 21
da veća će od njih činiti
jer ja odlazim Ocu[i].
13 I što god zaištete u moje ime, 15 16;
učinit ću, 16 24, 26
da se proslavi Otac u Sinu. Mt 7 7-11
14 Ako me što zaištete u moje ime, Dj 3 16+
učinit ću.«

Obećanje Duha

15 »Ako me ljubite, 1 Iv 5 3
zapovijedi ćete moje čuvati[j]. Pnz 6 4-9; 7 11; 11 1
16 I ja ću moliti Oca Mudr 6 18
i on će vam dati drugoga Branitelja[k] 1 Iv 2 3
da bude s vama zauvijek:
17 Duha Istine[l], 14 26+
kojega svijet ne može primiti 1 10+
jer ga ne vidi i ne poznaje.
Vi ga poznajete
jer kod vas ostaje i u vama je[m]. 2 Iv 1-2
18 Neću vas ostaviti kao siročad;
doći ću k vama.
19 Još malo i svijet me više neće vidjeti, 7 34; 8 21
no vi ćete me vidjeti 16 16
jer ja živim i vi ćete živjeti[n]. 6 57
20 U onaj ćete dan[o] spoznati
da sam ja u Ocu svom 10 30+
i vi u meni i ja u vama[p]. 17 11, 21-22
21 Tko ima moje zapovijedi i čuva ih, Mudr 6 12, 18
taj me ljubi; Izr 8 17

a) Prikrivena najava Petrova mučeništva.
b) Dod.: »Gospodine«.
c) Najava Judine izdaje, Isusova odlaska i Petrove zataje uznemirila je apostole. Isus ih želi učvrstiti u vjeri i to je glavna misao ovoga poglavlja.
d) Var.: »... zar bih vam to rekao (da odlazim...).«
e) Sve iščekivanje Crkve oslanja se na to obećanje (usp. 1 Sol 4,16s; 1 Kor 4,5; 11,26; 16,22; Otk 22,17.20; 1 Iv 2,28).
f) Isus je Put ukoliko objavljuje Oca (12,45; 14,9), jer nam pokazuje put (Dj 9,2+) k Ocu. On je jedini pristup Ocu (1,18; 14,4–7), jer od Oca dolazi i k njemu ide (7,29.33; 13,3; 16,28; i dr.), a ipak je jedno s njime (10,30; 12,45; 14,9; 17,22). On je Istina (8,32+) i Život (3,15+).
g) BJ usvaja var.: »Ako poznajete mene, spoznat ćete...«
h) Jedino vjera uočava prisutnost Sina u Ocu i Oca u Sinu. Filip je zbunjen pa traži jasno očitovanje Oca.
i) Služba objave i spasa koje su čuda bila znakovi (2,11+), nastavit će se u djelima učenika. Oni će primiti dare Duha kojega će poslati Krist proslavljen zdesne Očeve (7,39; 16,7).
j) Var.: »Čuvajte moje zapovijedi!« Isus, poput Boga, ističe svoje pravo da ga ljudi ljube i slušaju.
k) Grčki izraz *Paraklet*. Osobnost Duha snažno je naglašena usporednim prikazivanjem njegova djelovanja u vjernicima i djelovanja Kristova (usp. 14,26+; 1 Iv 2,1).
l) Objavitelj i počelo prave religije (4,23s), u opreci s knezom ovoga svijeta koji je »otac laži« (8,44; 15,26; 16,13; 1 Iv 4,5s).
m) Var.: »... i bit će u vama«.
n) Svijet više neće moći gledati Isusa (7,34; 8,21). Učenici će ga, naprotiv vidjeti živa i uskrsla, ne na osjetan nego na duhovan i nutarnji način, vjerom (20,29).
o) Proroci su tako označavali doba velikih Božjih zahvata (usp. Iz 2,17; 4,1s; i dr.). »Dan« ovdje može označavati sve razdoblje nakon Isusova uskrsnuća.
p) Odnosi između Isusa i njegovih učenika slični su onima kojima je Isus povezan sa svojim Ocem (6,57; 10,14–15; 15,9; i dr.).

16 27; 17 26 a tko mene ljubi,
Sir 4 14 njega će ljubiti Otac moj,
i ja ću ljubiti njega
i njemu se očitovati[a].«
22 Kaže mu Juda[b], ne Iškariotski: »Gospodine,
2 19+; 7 4 kako to da ćeš se očitovati nama, a ne svijetu?«
23 Odgovori mu Isus:
»Ako me tko ljubi,
3 11+ čuvat će moju riječ[c]
pa će i Otac moj ljubiti njega
Otk 3 20 i k njemu ćemo doći
i kod njega se nastaniti.
24 Tko mene ne ljubi,
riječi mojih ne čuva.
3 11+ A riječ koju slušate[d] nije moja,
1 1+ nego Oca koji me posla.
25 To sam vam govorio
dok sam boravio s vama.
16 13-15 26 Branitelj – Duh Sveti,
koga će Otac poslati u moje ime,
poučavat će vas o svemu
i dozivati vam u pamet
sve što vam ja rekoh[e].
2 Sol 3 16 27 Mir vam ostavljam[f],
Rim 5 1 mir vam svoj dajem.
Ef 2 14-18 Dajem vam ga, ali ne kao što svijet daje.
14 1-3 Neka se ne uznemiruje vaše srce
i neka se ne straši.
28 Čuli ste, rekoh vam:
'Odlazim i vraćam se k vama.'
Kad biste me ljubili, radovali biste se
što idem Ocu
jer Otac je veći od mene[g].
13 19; 16 4 29 Kazao sam vam to sada,
prije negoli se dogodi,
da vjerujete kad se dogodi.
30 Neću više s vama mnogo govoriti[h]
1 10+; 12 31+; jer dolazi knez svijeta.
13 2+; 10 18+ Protiv mene ne može on ništa.
31 Ali neka svijet upozna da ja ljubim Oca
i da tako činim
6 38+ kako mi je zapovjedio Otac.
Ustanite, pođimo odavde!« Mt 26 46p

Trs i loza

15 »Ja sam istinski trs[i], Iz 5 1+
a Otac moj – vinogradar.
2 Svaku lozu na meni koja ne donosi roda[j]
on siječe, Mt 15 13
a svaku koja rod donosi
čisti
da više roda donese. Iz 18 5
3 Vi ste već očišćeni[k] 13 10
po riječi koju sam vam zborio. 3 11+
4 Ostanite u meni i ja u vama. 6 56-57
Kao što loza ne može donijeti roda
sama od sebe,
ako ne ostane na trsu,
tako ni vi ako ne ostanete u meni.
5 Ja sam trs,
vi loze.
Tko ostaje u meni i ja u njemu,
taj donosi mnogo roda. 15 16
Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa. 1 3
6 Ako tko ne ostane u meni,
izbace ga kao lozu
i usahne.
Takve onda skupe i bace u oganj te gore. Ez 15 1-8
7 Ako ostanete u meni Mt 3 10p;
i riječi moje ako ostanu u vama, 13 30, 40
što god hoćete, ištite 14 13+
i bit će vam. 1 Iv 5 14
8 Ovim se proslavlja Otac moj:
da donosite mnogo roda Mt 5 16
i da budete moji učenici[l]. Rim 7 4
9 Kao što je Otac ljubio mene Iv 3 35+;
tako sam i ja ljubio vas; 10 14-15+;
ostanite u mojoj ljubavi. 17 23; 13 1
10 Budete li čuvali moje zapovijedi,
ostat ćete u mojoj ljubavi;
kao što sam i ja čuvao zapovijedi 8 29; 6 38+
Oca svoga
te ostajem u ljubavi njegovoj.

a) Nastanjujući se u njemu s Ocem.
b) Juda, brat Jakovljev po Lk 6,16 i Dj 1,13, ili Juda Tadej po Mt 10,3 i Mk 3,18.
c) Što svijet ne čini (8,37.43.47).
d) Var.: »moja riječ«.
e) Nakon odlaska Krista, Duh ga zamjenjuje u vjernicima (14,16.17; 16,7; usp. 1,33+). On je Paraklet ili odvjetnik koji posreduje kod Oca (usp. 1 Iv 2,1) ili koji brani pred ljudskim sudovima (15,26.27; usp. Lk 12,11–12; Mt 10,10–20p; Dj 5,22). On je Duh istine (8,32+) koji uvodi u svu istinu (16,13), u razumijevanje otajstvene Kristove osobnosti: kako on ispunja Pisma (5,39+), koji je bio smisao njegovih riječi (2,19+), djela, »znamenja« (14,16; 16,13; 1 Iv 2,20s.27; Rim 8,16) i svega što učenici prije nisu razumjeli (2,22; 12,16; 13,7; 20,9). Time će Duh svjedočiti za Krista (15,26; 1 Iv 5,6–7) i nadvladavati nevjeru svijeta (16,8–11; usp. Lk 24,49+; Rim 5,5+).
f) Redovni židovski pozdrav pri dolasku i polasku (usp. Lk 10,5p). Označuje tjelesnu neokrnjenost, zatim potpunu sreću i oslobođenje koje donosi Mesija. Isus sve to daje.
g) Slavni Sin jednak je Ocu (10,30+; 8,24+), ali je sada njegova slava skrivena (1,14+) i pri povratku Ocu iznova će se očitovati (17,5+; usp. Fil 2,6–9; Heb 1,3).
h) Isp. »mnogo«.
i) O slici trsa v. Jr 2,21; Iz 5,1+. U sinoptika Isus se služi slikom vinograda u prikazivanju kraljevstva nebeskoga (Mt 20,1–8; 21,28–31. 33–41ip) te od »roda trsova« čini euharistiju novoga Saveza (Mt 26,29p). Ovdje se Isus proglašava pravim trsom. Njegov plod je pravi Izrael koji neće iznevjeriti Božjeg očekivanja.
j) Plod je svet život, vjeran zapovijedima, osobito zapovijedi ljubavi (rr. 12–17; usp. Iz 5,7; Jr 2,21).
k) Ili »okresani«. Ista riječ u grčkom označuje kresanje grana i čistoću (usp. 13,10).
l) Var.: »i bit ćete moji učenici«. – Tada je Otac »proslavljen u Sinu« (14,13; usp. 21,19).

11 To sam vam govorio
3 29; 16 21, 22; 17 13 1 Iv 1 4 da moja radost[a] bude u vama
i da vaša radost bude potpuna.
12 Ovo je moja zapovijed:
13 34 ljubite jedni druge
kao što sam ja vas ljubio!
1 Iv 3 16 13 Veće ljubavi nitko nema od ove:
Rim 5 6-8 da tko život svoj položi za svoje prijatelje.
14 Vi ste prijatelji moji
ako činite što vam zapovijedam.
15 Više vas ne zovem slugama
jer sluga ne zna
što radi njegov gospodar;
Lk 12 4 vas sam nazvao prijateljima
Izl 33 11 jer vam priopćih sve
što sam čuo od Oca svoga.
16 Ne izabraste vi mene,
Pnz 7 6+ nego ja izabrah vas
1 Iv 4 10 i postavih vas
Rim 6 20-23 da idete i rod donosite
Iv 15 2+ i rod vaš da ostane
te vam Otac dadne
14 13+ što ga god zaištete u moje ime.
17 Ovo vam zapovijedam:
13 34 da ljubite jedni druge.«

Mržnja svijeta na Isusove učenike[b]

Mt 10 22 18 »Ako vas svijet mrzi,
1 Iv 3 12-13 znajte da je mene mrzio prije nego vas.
19 Kad biste bili od svijeta,
svijet bi svoje ljubio;
17 14-16 no budući da niste od svijeta,
1 10+ nego sam vas ja izabrao iz svijeta,
zbog toga vas svijet mrzi.
20 Sjećajte se riječi koju vam rekoh:
13 16; Mt 10 24 'Nije sluga veći od svoga gospodara.'
Mt 10 23 Ako su mene progonili,
1 Sol 2 14+ i vas će progoniti;
ako su moju riječ čuvali,
da vašu će čuvati.
Dj 5 41 21 A sve će to poduzimati protiv vas
poradi imena moga
8 19 jer ne znaju onoga koji mene posla.
22 Da nisam došao
i da im nisam govorio,
ne bi imali grijeha;
8 21-24+; 16 9 no sada nemaju izgovora za svoj grijeh.

23 Tko mene mrzi, mrzi i Oca mojega. 10 30+
24 Da nisam učinio među njima djelâ
kojih nitko drugi ne čini, Mt 10 25; 12 24-28
ne bi imali grijeha;
a sada vidješe 6 36; 2 11+
pa ipak zamrziše i mene i Oca mojega.
25 No neka se ispuni riječ
napisana u njihovu Zakonu: Rim 3 19+
Mrze me nizašto. Ps 35 19; 69 5
26 A kada dođe Branitelj
koga ću vam poslati od Oca[c]
– Duh Istine koji od Oca izlazi – 14 26+; Dj 2 33+
on će svjedočiti za mene. Mt 10 19-20
27 I vi ćete svjedočiti Dj 5 32
jer ste od početka sa mnom. Mt 10 18 Dj 1 8+; Lk 1 2

16 To sam vam govorio
da se ne sablaznite[d].
2 Izopćavat će vas iz sinagoga. 9 22; Mt 10 17
Štoviše, dolazi čas
kad će svaki koji vas ubije Dj 26 9-11
misliti da služi Bogu.
3 A to će činiti
jer ne upoznaše ni Oca ni mene. 8 29; 15 21
4 Govorio sam vam ovo 13 19; 14 29
da se, kada dođe vrijeme, Mk 13 23
sjetite da sam vam rekao.«

Djelovanje Duha Svetoga

»S početka vam ne rekoh ovo
jer bijah s vama. 17 12
5 A sada odlazim k onome koji me posla 1 1+
i nitko me od vas ne pita: 'Kamo ideš?' 13 36; 14 5
6 Naprotiv, žalošću se ispunilo vaše srce
što vam ovo kazah. 14 1
7 No kažem vam istinu:
bolje je za vas da ja odem:
jer ako ne odem, 1 33+
Branitelj neće doći k vama; 14 26+
ako pak odem,
poslat ću ga k vama.
8 A kad on dođe,
pokazat će svijetu 1 10+
što je grijeh[e],
što li pravednost,
a što osuda:
9 grijeh je 8 21-24; 15 22

a) Velika mesijanska radost, radost Sina Božjega.
b) Uzajamnoj ljubavi učenika Isus suprotstavlja mržnju svijeta prema njima. Sudbina će im biti ista kao i Učiteljeva pa će u njima svijet progoniti samog Isusa (usp. Dj 9,5; Kol 1,24).
c) Riječ je prije o »poslanju« Duha u svijet nego o njegovu »izlaženju« u krilu Trojstva.
d) Dosl.: »da se ne spotaknete« (o kamen posrtaja) (Mt 16,22+). Isus pretkazuje apostolima nevolje koje ih čekaju da zbog njih ne malakšu u vjeri (usp. 13,19).
e) Duh Sveti, kojega će poslati proslavljeni Isus, pridružit će svoje svjedočanstvo Isusovu (3,11+) da vjernicima zasja pravednost Spasiteljeve stvari.

što ne vjeruju u mene[a];
10pravednost –
13 33 što odlazim k Ocu
i više me ne vidite[b];
11a osuda –
12 31+ što je knez ovoga svijeta osuđen[c].
12Još vam mnogo imam kazati,
ali sada ne možete nositi.
14 26+ 13No kada dođe on – Duh Istine –
Ps 25 5; 86 11 upućivat će vas u svu istinu;
jer neće govoriti sam od sebe,
nego će govoriti što čuje
i navješćivat će vam ono što dolazi[d].
14On će mene proslavljati
jer će od mojega uzimati
i navješćivati vama.
17 10 15Sve što ima Otac, moje je.
Lk 15 31 Zbog toga vam rekoh:
od mojega uzima
i – navješćivat će vama[e].«

»Opet ćete me vidjeti«

7 33; 14 19 16»Malo, i više me nećete vidjeti;
i opet malo, pa ćete me vidjeti[f].«
17Nato se neki od učenika zapitkivahu: »Što je to
što nam kaže: 'Malo, i nećete me vidjeti, i opet
malo, pa ćete me vidjeti' i 'Odlazim Ocu'?« 18Go-
vorahu dakle: »Što je to što kaže 'Malo'[g]? Ne
znamo što govori.«
1 48+ 19Isus spozna da su ga htjeli pitati pa im reče:
»Pitate se među sobom o tome što kazah:
'Malo, i nećete me vidjeti;
i opet malo, pa ćete me vidjeti'?
20Zaista, zaista, kažem vam:
Lk 6 21 vi ćete plakati i jaukati,
Otk 11 10 a svijet će se veseliti.
Vi ćete se žalostiti,
ali žalost će se vaša okrenuti u radost[h].
Iz 26 17-18; 21Žena kad rađa, žalosna je
66 7-14; Mih 4 9-10 jer je došao njezin čas;
ali kad rodi djetešce,
ne spominje se više muke[i]
od radosti što se čovjek rodio na svijet.
22Tako dakle i vi:
sad ste u žalosti,
no ja ću vas opet vidjeti; 14 19;
i *srce će vam se radovati* 15 11; 20 20
i radosti vaše nitko vam oteti neće. Iz 66 14
23U onaj me dan nećete ništa više pitati.
Zaista, zaista, kažem vam:
što god zaištete u Oca, 14 13+
dat će vam u moje ime.
24Dosad niste iskali ništa u moje ime[j].
Ištite i primit ćete
da radost vaša bude potpuna!«

Završetak govorâ: pobjeda nad svijetom

25»To sam vam govorio u poredbama. Mt 13 34-35p
Dolazi čas
kad vam više neću govoriti u poredbama,
nego ću vam otvoreno[k] navješćivati Oca.
26U onaj dan
iskat ćete u moje ime
i ne velim vam da ću ja moliti Oca za vas[l].
27Ta sâm vas Otac ljubi 14 23
jer vi ste mene ljubili
i vjerovali da sam ja od Boga izišao.
28Izišao sam od Oca i došao na svijet. 1 1+
Opet ostavljam svijet i odlazim Ocu.«
29Kažu mu učenici: »Evo, sad otvoreno zboriš i
nikakvon se poredbom ne služiš. 30Sada znamo da 1 48+
sve znaš i ne treba da te tko pita. Stoga vjerujemo 16 19
da si izišao od Boga.«
31Odgovori im Isus:
»Sada vjerujete?
32Evo dolazi čas i već je došao:
raspršit ćete se svaki na svoju stranu Zah 13 7
i mene ostaviti sáma. Mt 26 31p
No ja nisam sâm 8 29
jer Otac je sa mnom.
33To vam rekoh da u meni mir imate. 14 27+

a) Grijeh je svijeta nevjera (8,21.24.46; 15,22). Paraklet će na puno svjetlo iznijeti taj grijeh.
b) Paraklet će pokazati da je Isus s pravom sebe nazivao »Sinom Božjim« (usp. 10,33; 19,7). Dokaz za to bit će »prijelaz« Isusa k Ocu (13,1; 20,7). Taj će prijelaz pokazati Isusovo porijeklo i nebeski bitak (6,62).
c) Paraklet će pokazati smisao Isusove smrti: ona je poraz i osuda kneza ovog svijeta.
d) Novi poredak koji izlazi iz Kristove smrti i uskrsnuća.
e) Duh će proslaviti Isusa očitujući dubinu njegova otajstva. Sam Isus proslavljuje Oca (14,13; 17,4). Stoga je objava savršeno jedna, jer ima izvor u Ocu, odvija se u djelovanju Sina, a dovršava je Duh na slavu Oca i Sina.
f) Isus ovime uvijeno najavljuje svoju smrt i uskrsnuće, jer »odlazi Ocu«. Dod.: »jer idem k Ocu«.
g) BJ usvaja var.: »Što je to 'malo'?«
h) Žalost muke, radost ponovnog susreta s uskrslim Kristom (usp. 20,20).
i) Uobičajena biblijska slika za označavanje bolnog nastupa novog mesijanskog svijeta (usp. Mt 24,8+).
j) Jer Isus još nije bio proslavljen (usp. 14,13s).
k) Uskrsnućem Krista i silaskom Duha počet će prava upućenost koja će završiti gledanjem Boga »kakav jest« (1 Iv 3,2).
l) BJ usvaja var. koja nema izričaja »za vas«. – Isus ostaje jedini posrednik (usp. 10,9; 14,6; 15,5; Heb 8,6), ali će Otac ljubiti učenike zato što su sjedinjeni s Isusom po vjeri i ljubavi pa će Isusovo posredovanje postizati pun učinak.

1 10+ U svijetu imate muku,
ali hrabri budite –
12 31; 14 30 1 Iv 2 14+ ja sam pobijedio svijet!«

Isusova svećenička molitva[a]

11 41 **17** To Isus doreče, a onda podiže oči k nebu i progovori:
2 4+ »Oče, došao je čas:
proslavi Sina svoga
da Sin proslavi tebe[b]
3 35+ 2 i da vlašću
koju si mu dao nad svakim tijelom[c]
dade život vječni svima koje si mu dao.
Mudr 15 3 3 A ovo je život vječni:
Jr 24 7; 31 31-34 da upoznaju tebe[d],
Ez 36 25-28 jedinoga istinskog Boga,
Iv 14 7-9 i koga si poslao – Isusa Krista[e].
1 Iv 5 20-21 4 Ja tebe proslavih na zemlji
1 1+ dovršivši djelo
4 34+ koje si mi dao izvršiti.
Fil 2 6-11 5 A sada ti, Oče, proslavi mene kod sebe
Iv 1 14+; onom slavom koju imadoh kod tebe[f]
17 24 prije negoli je svijeta bilo[g].
17 26 6 Objavio sam ime tvoje[h] ljudima
Izl 3 13 koje si mi dao od svijeta.
3 35+ Tvoji bijahu, a ti ih meni dade
3 11+ i riječ su tvoju sačuvali.
7 Sad upoznaše
da je od tebe sve što si mi dao
3 11+ 8 jer riječi koje si mi dao
Pnz 18 18 njima predadoh
i oni ih primiše
i uistinu spoznaše[i] da sam od tebe izišao
te povjerovaše da si me ti poslao.
9 Ja za njih molim;
1 10+ ne molim za svijet,
nego za one koje si mi dao
jer su tvoji.

10 I sve moje tvoje je, 16 15; Lk 15 31
i tvoje moje,
i ja se proslavih u njima. 2 Sol 1 10
11 Ja više nisam u svijetu,
no oni su u svijetu, Iv 1 10+
a ja idem k tebi.
Oče sveti, 1 1+
sačuvaj ih u svom imenu
koje si mi dao[j]: Br 6 24; Iv 3 35+
da budu jedno kao i mi.
12 Dok sam ja bio s njima,
ja sam ih čuvao u tvom imenu,
njih koje si mi dao;
i štitio ih, te nijedan od njih ne propade 6 39; 10 28
osim sina propasti, 13 18-19+
da se Pismo ispuni. Dj 1 16, 20
13 A sada k tebi idem Ps 41 10
i ovo govorim u svijetu
da imaju puninu moje radosti u sebi. 15 11+
14 Ja sam im predao tvoju riječ, 3 11+
a svijet ih zamrzi 15 19
jer nisu od svijeta
kao što ni ja nisam od svijeta.
15 Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta,
nego da ih očuvaš od Zloga[k]. 1 Iv 2 14+
16 Oni nisu od svijeta 8 23
kao što ni ja nisam od svijeta.
17 Posveti ih[l] u istini: 1 Pt 1 22
tvoja je riječ istina. Dj 9 13+
18 Kao što ti mene posla u svijet Lev 17 1+
tako i ja poslah njih u svijet. Iv 10 36
19 I za njih posvećujem samog sebe 10 18+
da i oni budu posvećeni u istini[m]. Izl 28 36, 38
20 Ne molim samo za ove Heb 10 10-14
nego i za one Iv 4 23+
koji će na njihovu riječ vjerovati u mene[n]:
21 da svi budu jedno
kao što ti, Oče, u meni 10 30+
i ja u tebi,

a) Ovo je velika molitva kojom se Spasitelj prikazuje i posreduje za ljude u trenutku svoje žrtve.
b) Iako Isus moli da ga Otac proslavi, on ne traži vlastitu slavu (usp. 7,18; 8,50). Ali njegova i Očeva slava jedno su te isto (usp. 12,28; 13,31).
c) Nad svakim čovjekom.
d) Spoznaja u biblijskom smislu (usp. 10,14+).
e) Do tada je objava bila vezana uz Mojsijev Zakon, a sada ljudima dolazi po Kristu.
f) Var.: »slavom koja bijaše kod tebe«.
g) Slava koju je Isus posjedovao u svojoj božanskoj predegzistenciji ili slava koju za njega čuva Otac od sve vječnosti (1,14+).
h) Krist je bio poslan da objavljuje ljudima Očevo »ime«, to jest osobu (17,3–6.26; 14,7–11; usp. 3,11+); Očeva je vlastitost da ljubi (1 Iv 4,8.16) pa on dokazuje svoju ljubav predajući za nas svoga jedinog Sina (3,16–18; 1 Iv 4,9.10.14.16; usp. Rim 8,32). Za prepoznavanje ljubavi nužno je vjerovati da je Isus Sin (3,18; usp. 1 Iv 2,23; Iv 20,31).
i) Var.: »i oni ih uistinu spoznaše jer sam od tebe izašao«.
j) Var.: »Čuvaj u svom imenu one koje si mi dao.« Isto u r. 12. U našem bi prijevodu r. 11 mogao izricati obje var., dok smo se u r. 12 opredijelili za potonju.
k) Ili: »da ih očuvaš od zla« (usp. Mt 6,13).
l) »Posvetiti« znači odvojiti za Boga, posvetiti Bogu (prvotni smisao riječi – usp. Dj 9,13+).
m) Isus se posvećuje darujući se Ocu, da bude jedno s njime, i ljudima, kao savršena objava. Traži da njegovi učenici žive u Božjoj istini, posvećeni vjerom u Oca kojega im je on objavio.
n) Na koncu Isus moli za Crkvu (rr. 20–26) vjernika koji će se sabrati po svjedočenju apostolâ (3,11+; 15,27; usp. Rim 1,1+) da bi svojim jedinstvom budili vjeru u Isusovo poslanje (usp. 1 Iv 1,1–3; 2,24).

neka i oni u nama budu
da svijet uzvjeruje da si me ti poslao.
17 5+ [22]I slavu koju si ti dao meni
1 14 ja dadoh njima:
da budu jedno
kao što smo mi jedno –
[23]ja u njima i ti u meni,
da tako budu savršeno jedno
da svijet upozna da si me ti poslao
15 9 i ljubio njih[a] kao što si mene ljubio.
[24]Oče,
hoću da i oni koje si mi dao
14 3 budu gdje sam ja,
da i oni budu sa mnom:
da gledaju moju slavu, 17 5+
slavu koju si mi dao
jer si me ljubio
prije postanka svijeta. Ef 1 4
[25]Oče pravedni,
svijet te nije upoznao, 1 10+
ja te upoznah;
a i ovi upoznaše
da si me ti poslao. 1 1+
[26]I njima sam očitovao tvoje ime, 17 6+ Izl 3 13
i još ću očitovati,
da ljubav kojom si ti mene ljubio
bude u njima –
i ja u njima.«

3. MUKA I SMRT

Isus izdan i uhvaćen

||Mt 26 30, 36 ||Mk 14 26, 32 ||Lk 22 39 **18** To rekavši, zaputi se Isus sa svojim učenicima
na drugu stranu potoka Cedrona. Ondje bi-
jaše vrt u koji uđe Isus i njegovi učenici. [2]A pozna-
vaše to mjesto i Juda, njegov izdajica, jer se Isus
||Mt 26 47-56 tu često sastajao sa svojim učenicima. [3]Juda onda
||Mk 14 43-52 uze četu[b] i od svećeničkih glavara i farizeja sluge te
||Lk 22 47-53 dođe onamo sa zubljama, svjetiljkama i oružjem.
1 48+ [4]Znajući sve što će s njim biti, istupi Isus napri-
12 27+ jed te ih upita: »Koga tražite?« [5]Odgovore mu: »I-
susa Nazarećanina.« Reče im Isus: *»Ja sam!«* A
8 24+ stajaše s njima i Juda, njegov izdajica. [6]Kad im da-
kle reče: *»Ja sam!«* – oni ustuknuše i popadaše na
Ps 35 4; 27 2 zemlju. [7]Ponovno ih tada upita: »Koga tražite?«
Oni odgovore: »Isusa Nazarećanina.« [8]Isus odvrati:
»Rekoh vam da sam ja. Ako dakle mene tražite,
pustite ove da odu« – [9]da se ispuni riječ koju reče:
17 12 »Ne izgubih ni jednoga od onih koje si mi dao.«
6 39; 10 28 [10]A Šimun Petar isuče mač koji je imao uza se
pa udari slugu velikoga svećenika i odsiječe mu de-
sno uho. Sluga se zvao Malho. [11]Nato Isus reče Pe-
Mt 26 39p tru: »Djeni mač u korice! Čašu koju mi dade Otac
zar da ne pijem?«
[12]Tada četa, zapovjednik i židovski sluge uhvatiše
Isusa te ga svezaše.

Isus pred Anom

Lk 3 2 [13]Odvedoše ga najprije Ani jer on bijaše tast Kaj-
fe, velikoga svećenika one godine. [14]Kajfa pak ono
svjetova Židove: »Bolje da jedan čovjek umre za 11 50
narod.«

Zataja Petrova

[15]Za Isusom su išli Šimun Petar i drugi učenik[c]. ||Mt 26 58, 69-75
Taj učenik bijaše poznat s velikim svećenikom pa s ||Mk 14 54, 66-72
Isusom uđe u dvorište velikoga svećenika. [16]Petar ||Lk 22 54-62
osta vani kod vrata. Tada taj drugi učenik, znanac
velikoga svećenika, iziđe i reče vratarici te uvede
Petra. [17]Nato će sluškinja, vratarica, Petru: »Da
nisi i ti od učenika toga čovjeka?« On odvrati: »Ni-
sam!« [18]A stajahu ondje sluge i stražari, raspirivahu
žeravicu jer bijaše studeno i grijahu se. S njima je
stajao i Petar i grijao se.

Veliki svećenik ispituje Isusa

[19]Veliki svećenik zapita Isusa o njegovim učeni-
cima i o njegovu nauku. [20]Odgovori mu Isus: »Ja
sam javno govorio svijetu. Uvijek sam naučavao u Iz 45 19; 48 16
sinagogi i u Hramu gdje se skupljaju svi Židovi. Lk 22 53
Ništa nisam u tajnosti govorio. [21]Zašto mene pitaš?
Pitaj one koji su slušali što sam im govorio. Oni
eto znaju što sam govorio.« [22]Na te njegove riječi
jedan od nazočnih slugu pljusne Isusa govoreći: Dj 23 2
»Tako li odgovaraš velikom svećeniku?« [23]Odgo-
vori mu Isus: »Ako sam krivo rekao, dokaži da je
krivo! Ako li pravo, zašto me udaraš?« [24]Ana ga
zatim posla svezana Kajfi, velikom svećeniku[d].

a) Var.: »... i da sam ja ljubio njih«.
b) Kohortu. To je jedinica rimske jeruzalemske vojne posade.
c) Zacijelo isti kao u 20,2s, »učenik kojeg je Isus ljubio«, sam evanđelist.
d) Ivan ništa više ne govori o suđenju pred Židovima jer to suđenje zapravo ispunja cijelo njegovo Evanđelje, od preslušavanja Krstitelja (1,19) do odluke da Isusa ubiju (11,49–53).

Petar ponovno zatajuje Isusa

25Šimun Petar stajao je ondje i grijao se. Rekoše
mu: »Da nisi i ti od njegovih učenika?« On zanije-
ka: »Nisam!« 26Nato će jedan od slugu velikog sve-
ćenika, rođak onoga komu je Petar bio odsjekao
uho: »Nisam li te ja vidio u vrtu s njime?« 27I Petar
opet zanijeka, a pijetao odmah zapjeva.

Mt 27 2, 11-26 ||Mk 15 1-15 ||Lk 23 1-7, 13-25

Isus pred Pilatom

28Nato odvedoše Isusa od Kajfe u dvor upravite-
ljev[a]. Bilo je rano jutro. I oni ne uđoše da se ne
Mt 26 17+ okaljaju[b], već da mognu blagovati pashu. 29Pilat
tada iziđe pred njih i upita: »Kakvu tužbu iznosite
protiv ovoga čovjeka?« 30Odgovore mu: »Kad on
ne bi bio zločinac, ne bismo ga predali tebi.«
31Reče im nato Pilat: »Uzmite ga vi i sudite mu po
Dj 18 15 svom zakonu.« Odgovoriše mu Židovi: »Nama nije
dopušteno nikoga pogubiti[c]« – 32da se ispuni riječ
3 14+ Isusova kojom je označio kakvom mu je smrću
umrijeti.

33Nato Pilat uđe opet u dvor, pozove Isusa i upita
19 14s, 19-22 ga: »Ti li si židovski kralj?« 34Isus odgovori: »Go-
voriš li ti to sam od sebe ili ti to drugi rekoše o
meni?« 35Pilat odvrati: »Zar sam ja Židov? Tvoj na-
rod i glavari svećenički predadoše te meni. Što si
učinio?«
1 10+ 36Odgovori Isus: »Kraljevstvo moje nije od ovoga
6 15+ svijeta. Kad bi moje kraljevstvo bilo od ovoga svi-
8 23; 12 32; 18 10-11 jeta, moje bi se sluge borile da ne budem predan
Židovima. Ali kraljevstvo moje nije odavde.«
3 35+ 37Nato mu reče Pilat: »Ti si dakle kralj?« Isus odgo-
vori: »Ti kažeš: ja sam kralj. Ja sam se zato rodio
3 11+ i došao na svijet da svjedočim za istinu. Tko je god
10 26+ od istine, sluša moj glas.« 38Reče mu Pilat: »Što je
1 Iv 3 19+ istina?«

Isus osuđen na smrt

39Rekavši to, opet iziđe pred Židove i reče im:
»Ja ne nalazim na njemu nikakve krivice[d]. A u vas
je običaj da vam o Pashi nekoga pustim. Hoćete li Lk 23 22+
dakle da vam pustim kralja židovskoga?« 40Povi-
kaše nato opet: »Ne toga, nego Barabu!« A Baraba
bijaše razbojnik.

19 Tada Pilat uze i izbičeva Isusa. 2A vojnici ||Mt 27 26-31
spletoše vijenac od trnja i staviše mu ga na ||Mk 15 15-20
glavu; i zaogrnuše ga grimiznim plaštem. 3I prilazili
su mu i govorili: »Zdravo kralju židovski!« I plju-
skali su ga.
4A Pilat ponovno iziđe i reče im: »Evo vam ga
izvodim da znate: ne nalazim na njemu nikakve
krivice.« 5Iziđe tada Isus s trnovim vijencem, u gri-
miznom plaštu. A Pilat im kaže: »Evo čovjeka!« 6I 1 29, 36
kad ga ugledaše glavari svećenički i sluge, povika-
še: »Raspni, raspni!« Kaže im Pilat: »Uzmite ga vi
i raspnite jer ja ne nalazim na njemu krivice.« 7Od-
govoriše mu Židovi: »Mi imamo Zakon i po Za-
konu on mora umrijeti jer se pravio Sinom Bo- Lev 24 16 Iv 10 33-36
žjim.«
8Kad je Pilat čuo te riječi, još se više prestraši
9pa ponovno uđe u dvor i kaže Isusu: »Odakle si
ti[e]?« No Isus mu ne dade odgovora. 10Tada mu Pi-
lat reče: »Zar meni ne odgovaraš? Ne znaš li da
imam vlast da te pustim i da imam vlast da te ra-
zapnem?« 11Odgovori mu Isus: »Ne bi imao nada 10 18+; 3 27
mnom nikakve vlasti da ti nije dano odozgor. Zbog Mudr 6 3
toga ima veći grijeh onaj koji me predao tebi[f].« 8 21, 44
12Od tada ga je Pilat nastojao pustiti. No Židovi
vikahu: »Ako ovoga pustiš, nisi prijatelj caru. Tko
se god pravi kraljem, protivi se caru.« 13Čuvši te
riječi, Pilat izvede Isusa i posadi na sudačku stolicu
na mjestu koje se zove Litostrotos – Pločnik, he-
brejski Gabata[g] – 14a bijaše upravo priprava za Pas- Mt 26 17+
hu[h], oko šeste ure[i] – i kaže Židovima: »Evo kralja

a) Pretorij: sudište rimskog upravitelja.
b) Tko uđe u poganinovu kuću, postaje obredno nečist (usp. Dj 11,2s).
c) Rimljani su sinedriju oduzeli pravo nad životom i smrću). Po židovskom bi načinu kažnjavanja smrću Isus bio kamenovan (usp. 8,59; 10,31) a ne raspet (»uzdignut«).
d) Isp.: »na njemu«. Var.: »protiv njega«.

e) To ne znači: »Iz koje si zemlje?«, nego »Kakva si tajnovita porijekla, tko si ti?« Pilat se nalazi pred otajstvom Isusa (16,28; 17,25) koje je predmet svega ovog Evanđelja (1,13). Prije njega pred istim otajstvom našli su se ljudi iz Kane (2,9), Samarijanka (4,11), apostoli i mnoštvo (6,5), židovski glavari (7,27s; 8,14; 9,29s).
f) Židovski glavari i posebno Kajfa (11,51s; 18,14), ali i Juda koji ga je »predao« njima (6,71; 13,2.11.21; 18,2.5).
g) Čini se da ovo znači: uzvišicu, uzdignuće.
h) Toga dana pripravljala se pashalna gozba, koja se imala početi nakon zalaza sunca (usp. Izl 12,6+), i sve što je bilo potrebno da se blagdan provede uz počinak propisan Zakonom.
i) Oko podne – doba dana kad je trebalo ukloniti sve što je bilo ukvasano u kućama, jer je nastupalo vrijeme pashalnoga beskvasnoga kruha (usp. Izl 12,15s). Možda evanđelist želi naglasiti ovu istodobnost (usp. 1 Kor 5,7).

vašega!« 15Oni na to povikaše[a]: »Ukloni! Ukloni! Raspni ga!« Kaže im Pilat: »Zar kralja vašega da razapnem?« Odgovoriše glavari svećenički: »Mi nemamo kralja osim cara!«

||Mt 27 31, 33, 37-38 ||Mk 15 20, 22, 25-27 ||Lk 23 33, 38 Post 22 6 Iz 53 12

Raspeće

16Tada im ga preda da se razapne. Uzeše dakle
Isusa[b]. 17I noseći svoj križ, iziđe on na mjesto zvano
Lubanjsko, hebrejski Golgota. 18Ondje ga razapeše,
a s njim i drugu dvojicu, s jedne i druge strane,
a Isusa u sredini.
19A napisa Pilat i natpis te ga postavi na križ.
3 35+ Bilo je napisano: »Isus Nazarećanin, kralj židovski.«
20Taj su natpis čitali mnogi Židovi jer mjesto
gdje je Isus bio raspet bijaše blizu grada, a bilo je
napisano hebrejski, latinski i grčki. 21Nato glavari
svećenički rekoše Pilatu: »Nemoj pisati: 'Kralj židovski',
nego da je on rekao: 'Kralj sam židovski.'«
22Pilat odgovori: »Što napisah, napisah!«

||Mt 27 35 ||Mk 15 24 ||Lk 23 34

Dioba odjeće

23Vojnici pak, pošto razapeše Isusa, uzeše njegove haljine i razdijeliše ih na četiri dijela – svakom vojniku po dio. A uzeše i donju haljinu, koja bijaše nešivena[c], otkana u komadu odozgor dodolje.
24Rekoše zato među sobom: »Ne derimo je, nego bacimo za nju kocku pa komu dopane« – da se ispuni Pismo koje veli:

Ps 22 19 *Razdijeliše među se haljine moje,*
za odjeću moju baciše kocku.

I vojnici učiniše tako.

Majka Isusova – majka učenika

||Mt 27 55-56 ||Mk 15 40-41 ||Lk 23 49

25Uz križ su Isusov stajale majka njegova[d], zatim sestra njegove majke[e], Marija Kleofina, i Marija Magdalena.
26Kad Isus vidje majku i kraj nje učenika kojega je ljubio, reče majci: »Ženo! Evo ti sina!« Zatim reče učeniku: »Evo ti majke[f]!« 2 4+
27I od toga časa uze je učenik k sebi.

||Mt 27 48-50 ||Mk 15 36-37 ||Lk 23 46

Isusova smrt

28Nakon toga, kako je Isus znao da je sve dovršeno, da bi se ispunilo Pismo, reče: *»Žedan sam.«* Iv 5 39+ Ps 69 22; 22 16
29A ondje je stajala posuda puna octa. I natakoše na izopovu trsku[g] spužvu natopljenu *octom* pa je primakoše njegovim ustima.
30Čim Isus uze ocat, reče: »Dovršeno je[h]!« I prignuvši glavu, preda duh[i]. 17 4; 4 34+ 10 18+ Mt 8 20p

Probodeni bok

31Kako bijaše Priprava, da ne bi tijela ostala na križu subotom, jer velik je dan bio one subote, Židovi zamoliše Pilata da se raspetima prebiju golijeni[j] i da se skinu. 19 14 Pnz 21 23 Gal 3 13
32Dođoše dakle vojnici i prebiše golijeni prvomu i drugomu koji su s Isusom bili raspeti.
33Kada dođoše do Isusa i vidješe[k] da je već umro, ne prebiše mu golijeni,
34nego mu jedan od vojnika kopljem probode bok i odmah poteče krv i voda[l]. 1 33+; Ez 47 1+ Iv 7 37-39 1 Iv 5 6-8
35Onaj koji je vidio[m] svjedoči i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna[n] da govori istinu da i vi vjerujete
36jer se to dogodilo da se ispuni Pismo: *Nijedna mu se kost neće slomiti.*[o] Izl 12 46 Ps 34 21
37I drugo opet Pismo veli: *Gledat će onoga koga su proboli*[p]. Zah 12 10

a) Var.: »govorahu«.
b) Dod.: »i odvedoše«.
c) Moguć prisjećaj na Kristovo svećeništvo po žrtvi na križu, jer je odjeća velikog svećenika trebala biti nešivena.
d) Samo Ivan spominje njezinu prisutnost (usp. 2,1+).
e) Bilo majka Zebedejevih sinova, Saloma (usp. Mt 27,56p), bilo Kleofina žena Marija, ako taj izričaj povežemo sa susljednim imenom.
f) Svetopisamski kontekst (rr. 24.28.36.37) i neobični naziv »Ženo« upućuju, čini se, na misao da evanđelist ovdje vidi čin koji nadilazi uobičajenu brigu sina za napuštenu majku. Riječ je po nekima o Marijinu duhovnom majčinstvu, jer je ona nova Eva u odnosu na vjernike koje zastupa ljubljeni učenik (usp. 15,10–15).
g) Vjerojatno »na koplje«.
h) Očevo djelo kako je bilo naviješteno u Pismu: spasenje svijeta po žrtvi Kristovoj. Iv ne donosi krik napuštenosti (Mt 27,46 i Mk 15,34), jer je htio zadržati samo uzvišenu vedrinu Kristova umiranja (usp. Lk 23,46; Iv 12,27+).
i) Isusov posljednji uzdah predigra je izlijevanja Duha (1,33+; 20,22).
j) Da ubrzavaju smrt.
k) Var.: »... nađoše«.
l) Var.: »... voda i krv«. – Smisao tog događaja tumače dva teksta Pisma (rr. 36s). Krv (Lev 1,5+; Izl 24,8+) svjedoči zbiljnost žrtve jaganjca prikazanog za spasenje svijeta (6,51). Voda je simbol Duha pa svjedoči duhovnu plodnost jaganjčeve žrtve. Mnogi su oci, ne bez temelja, u vodi gledali simbol krštenja, u krvi simbol euharistije, a u oba ta sakramenta znak Crkve kao nove Eve koja se rađa iz novog Adama (usp. Ef 5,23–32).
m) Učenik iz r. 26, zacijelo sam evanđelist.
n) »On zna« moglo bi se odnositi na svjedoka ili na Boga (ili pak na Krista) na kojeg bi se svjedok ovdje pozivao.
o) Citat stapa jedan stih iz psalma koji opisuje kako Bog štiti progonjena pravednika (usp. Mudr 2,18–20), kojega je lik »Jahvin Sluga« iz Iz 53, i propis o pashalnom janjetu (usp. 1,29+ i 1 Kor 5,7).
p) »Gledat će« u ivanovskom smislu uvida, razumijevanja (usp. 3,14+). U rimskom vojniku Ivan vidi prianjanje pogana uz vjeru (usp. 12,20–21.32 i bilj.). Ista je misao u Mt 27,54+ i Mk 15,39+ (usp. još Lk 23,47.48; Mt 24,30; Otk 1,7).

‖Mt 27 57-60 ‖Mk 15 42-46 ‖Lk 23 50-54

Ukop Isusov

[38]Nakon toga Josip iz Arimateje, koji je – kriomi-
7 13+ ce, u strahu od Židova – bio učenik Isusov, zamoli
Pilata da smije skinuti tijelo Isusovo. I dopusti mu
3 1; 7 50 Pilat. Josip dakle ode[a] i skine Isusovo tijelo. [39]A
dođe i Nikodem – koji je ono prije bio došao Isusu
noću – i donese sa sobom oko sto libara smjese
smirne i aloja. [40]Uzmu dakle tijelo Isusovo i poviju
ga u povoje s miomirisima, kako je u Židova običaj 11 44
za ukop.

[41]A na mjestu gdje je Isus bio raspet bijaše vrt i
u vrtu nov grob u koji još nitko ne bijaše položen.
[42]Ondje dakle zbog židovske Priprave, jer grob bi-
jaše blizu, polože Isusa.

VIII. Uskrsni dan

‖Mt 28 1-8 ‖Mk 16 1-8 ‖Lk 24 1-11

Prazan grob

Mt 28 10+ **20** [1]Prvog dana u tjednu[b] rano ujutro, još za mra-
ka, dođe Marija Magdalena na grob i opazi
18 15 da je kamen s groba dignut. [2]Otrči stoga i dođe k
Šimunu Petru i drugom učeniku, kojega je Isus lju-
bio, pa im reče: »Uzeše Gospodina iz groba i ne
znamo gdje ga staviše.«
[3]Uputiše se onda Petar i onaj drugi učenik i do-
đoše na grob. [4]Trčahu obojica zajedno, ali onaj
drugi učenik prestignu Petra i stiže prvi na grob.
[5]Sagne se i opazi povoje gdje leže, ali ne uđe[c]. [6]Uto
Lk 24 12 dođe i Šimun Petar koji je išao za njim i uđe u
Iv 11 44; grob. Ugleda povoje gdje leže [7]i ubrus koji bijaše
19 40 na glavi Isusovoj, ali nije bio uz povoje, nego na-
pose svijen na jednome mjestu.
[8]Tada uđe i onaj drugi učenik koji prvi stiže na
5 39+ grob i vidje i povjerova. [9]Jer oni još ne upoznaše
14 26+ Pisma[d] da Isus treba da ustane od mrtvih. [10]Potom
1 Kor 15 4 se učenici vratiše kući.

‖Mt 28 9-10 ‖Mk 16 9-11

Ukazanje Mariji Magdaleni

[11]A Marija je stajala vani kod groba i plakala.
[12]Zaplakana zaviri u grob i ugleda dva anđela u bje-
lini kako sjede na mjestu gdje je ležalo tijelo Isu-
sovo – jedan kod glave, drugi kod nogu. [13]Kažu joj
oni: »Ženo, što plačeš?« Odgovori im: »Uzeše Go-
spodina mojega i ne znam gdje ga staviše.« [14]Re- Pj 3 1-3
kavši to, obazre se i ugleda Isusa gdje stoji, ali nije
znala da je to Isus. Lk 24 16+
[15]Kaže joj Isus: »Ženo, što plačeš? Koga tražiš?«
Misleći da je to vrtlar, reče mu ona: »Gospodine,
ako si ga ti odnio, reci mi gdje si ga stavio i ja ću Iv 10 3-4
ga uzeti.« [16]Kaže joj Isus: »Marijo!« Ona se okrene[e]
te će mu hebrejski: »Rabbuni!« – što znači[f]: »Uči- Mk 10 51
telju!« [17]Kaže joj Isus: »Ne zadržavaj se sa mnom[g] Pj 3 4
jer još ne uziđoh Ocu, nego idi mojoj braći[h] i javi
im: Uzlazim Ocu svomu[i] i Ocu vašemu, Bogu 1 1+, 12 32+
svomu i Bogu vašemu.« Ps 89 27
[18]Ode dakle Marija Magdalena i navijesti učenici-
ma: »Vidjela sam Gospodina i on mi je to rekao.«

Ukazanje učenicima

‖Mk 16 14-18 ‖Lk 24 36-49

[19]I uvečer toga istog dana, prvog u tjednu, dok
su učenici[j] u strahu od Židovâ bili zatvorili vrata,
dođe Isus, stane u sredinu i reče im: »Mir vama!« 16 16; 14 27
[20]To rekavši, pokaza im svoje ruke i bok. I obrado- Lk 24 16
vaše se učenici vidjevši Gospodina. 15 11; 16 22
[21]Isus im stoga ponovno reče:
»Mir vama!
Kao što mene posla Otac 17 18; Mt 28 19
i ja šaljem vas.« Mk 16 15

a) BJ usvaja var.: »Oni dakle odu i skinu.«
b) Postao »dan Gospodnji«, kršćanska nedjelja (usp. Otk 1,10).
c) Učenik priznaje Petru određenu prednost (usp. 21,15–17).
d) Evanđelist ne navodi nikakav tekst. Želi naglasiti nespremnost učenika za uskrsnu objavu, unatoč Pismu (usp. Lk 24,27.32.44–45).
e) Var.: »Ona ga prepozna«.
f) Svečaniji oblik naziva *rabbi.* Njime su se često obraćali Bogu. Stoga se Marija ovdje približuje Tominoj ispovijesti vjere (r. 28).
g) BJ prevodi: »Ne dodiruj me!« Naš prijevod uvažava prezentski oblik. Marija se bacila do nogu Isusovih te ih držala obujmljene. Usp. Mt 28,9.
h) Var.: »braći«.
i) Ova tvrdnja ne proturječi onomu što je rečeno u Dj 1,3s. »Uzlazak« Krista Ocu te njegov tjelesni ulazak u slavu (Iv 3,13; 6,62; Ef 4,10: 1 Tim 3,16: Heb 4,14; 6,19s; 9,24; 1 Pt 3,32; usp. Dj 2,33+) ozbiljuje se na sam dan njegova uskrsnuća (Iv 20,17; Lk 24,51). Prizor uzašašća koji se zbio četrdeset dana kasnije (Dj 1,2s.9–11) označio je završetak prisnog vidljivog druženja s Isusom; Krist odsada »sjedi« zdesna Bogu te se više neće pojavljivati do paruzije.
j) Dod.: »sabrani«.

Lk 24 47s 22 To rekavši, dahne u njih[a] i kaže im:
Dj 1 8+ »Primite Duha Svetoga.
Iv 1 33+ 23 Kojima otpustite grijehe,
Mt 16 19+; 18 18+ otpuštaju im se;
kojima zadržite,
zadržani su im.«

Ukazanje u nazočnosti Tominoj

11 16; 14 5 24 Ali Toma zvani Blizanac, jedan od dvanaestori-
ce, ne bijaše s njima kad dođe Isus. 25 Govorili su
mu dakle drugi učenici[b]: »Vidjeli smo Gospodina!«
On im odvrati: »Ako ne vidim na njegovim rukama
biljeg čavala i ne stavim svoj prst u mjesto čavala,
ako ne stavim svoju ruku u njegov bok, neću vjero-
vati.«

26 I nakon osam dana bijahu njegovi učenici opet
unutra, a s njima i Toma. Vrata bijahu zatvorena,
a Isus dođe, stade u sredinu i reče: »Mir vama!«
27 Zatim će Tomi: »Prinesi prst ovamo i pogledaj 14 27
mi ruke! Prinesi ruku i stavi je u moj bok[c] i ne 19 34+
budi nevjeran nego vjeran.« 28 Odgovori mu Toma:
»Gospodin moj i Bog moj!« 29 Reče mu Isus:
»Budući da si me vidio, povjerovao si.
Blaženi koji ne vidješe, a vjeruju[d]!« 4 48 Lk 1 45

Zaključak: svrha ove knjige

30 Isus je pred svojim učenicima učinio i mnoga 12 37
druga znamenja koja nisu zapisana u ovoj knjizi. Pnz 34 10-12
31 A ova su zapisana da vjerujete: Isus je Krist, Sin
Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu. Dj 3 16+

Dodatak[e]

Mt 26 32p; 28 7 **Ukazanje Isusovo kod Tiberijadskog jezera**

21 Poslije toga očitova se Isus ponovno učeni-
cima na Tiberijadskome moru. Očitova se
11 16; 14 5 ovako: 2 Bijahu zajedno Šimun Petar, Toma zvani
Blizanac, Natanael iz Kane Galilejske, zatim Zebe-
dejevi i još druga dva njegova učenika. 3 Kaže im
Lk 5 4-10 Šimun Petar: »Idem ribariti.« Rekoše: »Idemo i mi
s tobom.« Izađoše i uđoše u lađu, ali te noći ne
uloviše ništa.
4 Kad je već svanulo, stade Isus na kraju, ali uče-
Lk 24 16+ nici nisu znali da je to Isus. 5 Kaže im Isus: »Dječi-
ce, imate li što za prismok?« Odgovoriše mu: »Ne-
mamo.« 6 A on im reče: »Bacite mrežu na desnu
stranu lađe i naći ćete.« Baciše oni i više je ne mo-
28 8 goše izvući od mnoštva ribe[f]. 7 Tada onaj učenik ko-
jega je Isus ljubio kaže Petru: »Gospodin je!« Kad
je Šimun Petar čuo da je to Gospodin, pripaše si
gornju haljinu, jer bijaše gol, te se baci u more.
8 Ostali učenici dođoše s lađicom vukući mrežu s ri-
bom jer ne bijahu daleko od kraja, samo kojih
dvjesta lakata.
9 Kad iziđu na kraj, ugledaju pripravljenu žera- Lk 24 41-43
vicu i na njoj pristavljenu ribu i kruh. 10 Kaže im
Isus: »Donesite ribâ što ih sada uloviste.« 11 Nato
se Šimun Petar popne i izvuče na kraj mrežu[g] punu
velikih ribâ, sto pedeset i tri. I premda ih je bilo
toliko, mreža se ne raskinu. 12 Kaže im Isus: »Haj-
de, doručkujte!« I nitko se od učenika ne usudi 4 27
upitati ga: »Tko si ti?« Znali su da je Gospodin.
13 Isus pristupi, uzme kruh i dade im, a tako i ribu. 6 11
14 To se već treći put očitova Isus učenicima pošto 28 19-23. 26-29
uskrsnu od mrtvih.

a) Tim dahom Isus simbolski označuje davanje Duha (izvorna hebrejska riječ znači »dah«), početa novog stvaranja (Post 1,2; 2,7; Izl 37,9; Mudr 5,11; usp. Iv 1,33+; 14,26+; 19,30+; Mt 3,16+).
b) Isp.: »drugi«.
c) Ivan na kraju svoga Evanđelja još jednom svraća pogled vjernika na probođeni bok (usp. 19,34+).
d) O svjedočenju apostola usp. Dj 1,8+.
e) Dodao ga sam evanđelist ili neki od njegovih učenika.
f) Obilje koje podsjeća na Kanu (2,6), umnoženje kruhova (6,11s), vodu živu (4,14; 7,37s), život što ga daje dobri pastir (10,10), puninu Isusova dara Duha (3,34).
g) Ribolov u sinoptika predstavlja nastup Kraljevstva nebeskog (Mt 13,47s) ili slanje apostola (Mt 4,19p). I ovdje on ima predstavljati apostolsko poslanje pod vodstvom Petra (usp. 21,15–17).

Isus podjeljuje Petru prvenstvo

15Nakon doručka upita Isus Šimuna Petra: »Ši-
mune Ivanov, ljubiš li me više nego ovi?« Odgovori
mu: »Da, Gospodine, ti znaš da te volim.« 16Kaže
mu: »Pasi jaganjce moje!« Upita ga po drugi put:
»Šimune Ivanov, ljubiš li me?« Odgovori mu: »Da,
Gospodine, ti znaš da te volim!« Kaže mu: »Pasi
13 37-38; ovce moje!« 17Upita ga treći put: »Šimune Ivanov,
18 17, 25-27 voliš li me?« Ražalosti se[a] Petar što ga upita treći
1 48+ put: »Voliš li me?« pa mu odgovori: »Gospodine,
Mt 16 17-19 ti sve znaš! Tebi je poznato da te volim[b].« Kaže
Iv 6 68s mu Isus: »Pasi ovce moje[c]!«
Lk 22 31-32
18»Zaista, zaista kažem ti:
Dok si bio mlađi,
sam si se opasivao
i hodio kamo si htio;
ali kad ostariš,
raširit ćeš ruke
i drugi će te opasivati
i voditi kamo nećeš.«

19A to mu reče nagovješćujući kakvom će smrću[d] 12 33
proslaviti Boga. Rekavši to doda: »Idi za mnom[e]!« 13 31; 17 1
20Petar se okrene i opazi da ga slijedi onaj učenik 13 36
kojega je Isus ljubio i koji se za večere bijaše privio 13 25
Isusu uz prsa i upitao ga: »Gospodine, tko će te to
izdati?« Vidjevši ga, Petar kaže Isusu: »Gospodine,
a što s ovim?« 22Odgovori mu Isus: »Ako hoću da
on ostane dok ne dođem[f], što je tebi do toga? Ti
idi za mnom!« 23Stoga se pronese među braćom
glas da onaj učenik neće umrijeti. No Isus mu nije
rekao: »Neće umrijeti«, nego: »Ako hoću da on
ostane dok ne dođem, što je tebi do toga[g]?«

Zaključak

24Taj učenik za ovo svjedoči i ovo napisa. I zna-
mo[h] da je istinito svjedočanstvo njegovo. 25A ima
još mnogo toga što učini Isus i kad bi se sve redom
popisalo, sav svijet, mislim, ne bi obuhvatio knjiga
koje bi se napisale.

a) Vidi u tome podsjećaj na svoju trostruku zataju (13,38; 18,17.25–27).
b) »Ljubav« je u ovom odlomku izražena glagolima *agapan* i *filein.* Prvi označuje duboku ljubav, drugi prijateljsku naklonost – voljeti. Naši su prevodioci zadržali ovu razliku, ali nije sigurno izriču li ti izrazi različit sadržaj ili je posrijedi samo stilski postupak. Isto vrijedi za izraze »jaganjci« i »ovce«.
c) Petar triput ispovijeda privrženost Isusu, Isus odgovara trostrukim uvođenjem u službu. Povjerava Petru brigu da u njegovo ime vodi stado (usp. Mt 16,18; Lk 22,31s). Moguće je da po semitskom običaju trostruko ponavljanje označava zaduženje ili ugovor u valjanu i obaveznu obliku (usp. Post 23,7–23).
d) Mučeničkom.
e) Ponavljanje riječi koju je Isus uputio Petru nakon pranja nogu (13,36).
f) To jest do paruzije (usp. 1 Kor 11,26; 16,22; Otk 1,7; 22,7.12.17.20).
g) BJ smatra dod. »što je tebi do toga«.
h) Ovdje možda govori skupina učenika.

DJELA APOSTOLSKA

DJELA APOSTOLSKA

Uvod

Predgovor Djelima apostolskim (1,1–3), koji je kao i u trećem Evanđelju (Lk 1,1–4) upućen izvješnom Teofilu, označava to Evanđelje kao »prvu knjigu«, sažima ukratko njezin sadržaj i, oslanjajući se na završna izvješća (ukazanja Uskrsnuloga i uzašašće), izražava nakanu da nastavi prikaz.

Druga sveza, kojazbližava oba spisa, jest sličnost jezika. Iste jezične osobitosti rječnika, gramatike i stila unutar Djela apostolskih, koje ukazuju na literarnu objedinjenost spisa, nalazimo i u trećem Evanđelju. Zato je gotovo sigurno da je u oba spisâ riječ o istom autoru, tako da se Lukino Evanđelje i Djela apostolska može smatrati objedinjenom književnom tvorevinom.

Niti treće Evanđelje, niti Djela apostolska ne imenuju svoga autora. *Sredinom 2. st. njega se nastojalo poistovjetiti s Pavlovim suputnikom Lukom, koji je spomenut u Flm 24; 2 Tim 4,11, a Kol 4,14 naziva ga liječnikom. Pouzdanost te predaje moglo bi se potkrijepiti činjenicom što izlaganje u pogl. 16; 20 i 27 Djela apostolskih djelomice prelazi u* mi – oblik *(1. lice mn.), kao da upućuje na nekog Pavlovog pratioca, očevidca događajâ. U antičkoj književnosti, međutim, nije rijedak stilski postupak da se iz trećeg lica neposredno prijeđe u »mi« ili »ja« oblik (i obratno), tako da se iz »mi – perikopâ« Djela apostolskih ne može sa sigurnošću zaključiti da je riječ o autoru – očevidcu. Iz drugih podataka izgleda naprotiv vjerojatnijim da autor ne potječe iz kruga Pavlovih bliskih suradnika i da, po svemu sudeći, čak niti ne poznaje njegove poslanice. Među brojnim teološkim razlikama između Pavla i Djela apostolskih, osobito je npr. upadno da Djela apostolska uskraćuju Pavlu apostolski naslov (osim 14,4.14) i da ga prikazuju kao čovjeka druge predajne generacije, dočim Pavao osobno polaže veliku važnost da ga se prihvati kao apostola (Gal 1 – 2) koji svoju vjeru nije preuzeo od prvoapostolske jeruzalemske generacije. K tomu valja pripomenuti neslaganja s obzirom na vremenski slijed Pavlovih posjeta Jeruzalemu (usp. 9,26–30; 11,30 s Gal 2) i na sadržaj jeruzalemskog dogovora, tzv. Apostolskog sabora (usp. 15,28 s Gal 6,6). Zato se ne bi moglo jednog dugogodišnjeg Pavlova suradnika smatrati autorom Djela apostolskih.*

Na temelju trećeg Evanđelja i Djela apostolskih može se zaključiti da im je autor obrazovani kršćanin grčkoga jezika, koji je prije svoga prijelaza na kršćansku vjeru bio blizak i udomaćen u židovstvu, kao što pokazuje njegovo umijeće i način uporabe Septuaginte, grčkog prijevoda hebrejske Biblije. Imena mu ne poznajemo, premda se mogao zvati Luka, jer je to ime bilo vrlo uobičajeno. Zato ćemo ga u daljnjem razlaganju, zbog jednostavnosti, tako i nazivati.

Za odredbu vremena *i* mjesta *nastanka Djela apostolskih, predaja ne pruža nikakvih sigurnih oslonaca. Spis završava s Pavlovim uzništvom u Rimu (vjerojatno 60–62. g.) i svakako pretpostavlja postojanje trećeg Evanđelja, tako da vrijeme prije 75. g. ne dolazi u pitanje. Uzme li se u obzir da je autoru nakon pisanja svoga Evanđelja trebalo izvjesno vrijeme za prikupljanje predajnog materijala, Djela apostolska mogla su nastati između 80. i 90. g. Nije vjerojatno da su bila napisana mnogo kasnije, jer su oko 100. g. već bile prikupljene Pavlove poslanice, koje autor isključuje iz svojih izvora.*

Uostalom, točno vrijeme njihova nastanka zapravo je od sporedne važnosti, jer povijesna pouzdanost knjige počiva na podrobnim izvorima, *na temelju kojih je autor sastavio svoj prikaz. Luka vrednuje opsežan i raznolik predajni materijal. To se može vidjeti već iz samog proslova trećem Evanđelju – kojega se može smatrati uvodom cjelokupnog*

djela – a potvrđeno je i proukom same knjige. Uporaba raznolikih izvora uočljiva je unatoč svjesnoj literarnoj zauzetosti koja uvjetuje cjelokupni materijal i jamči objedinjenost spisa. Premda su točno omeđenje i rekonstrukcija korištenih izvora upitni i nesigurni, ipak se mogu iščitati izvjesne predajne odrednice: tradicije o jeruzalemskoj prazajednici (1 – 5) te o počecima i utemeljenju antiohijske zajednice (6,1 – 8,3; 11,19–30; 13,1–3); vjerojatno neka vrst putnog dnevnika Pavlovih putovanja (upotrijebljenog u 16,10–17; 20,5 – 21,18; 27,1 – 28,16, itd.).

Bogati prikupljeni materijal Luka je umješno objedinio u jednu cjelinu tako da je različite elemente izvanredno poredao i međusobno ih uzglobio redakcijskim formulacijama.

U govorima, koje stavlja u usta vodećim ljudima Pracrkve, Luka koristi glavne teme ranokršćanskog naviještanja, potkrijepljene uhodanim načinom dokazivanja i već prenošene u čvrsto sročenim formulacijama: za Židove skup biblijskih citata, za Grke misaone odrednice pučke filozofije, za sve pak temeljni navještaj (kerigma) o Isusu Kristu – Mesiji, raspetom i uskrsnulom, a sve opet u sklopu poziva na obraćenje i krštenje.

Povijesna vrijednost *Djela apostolskih počiva na brižnim istraživanjima, koja evanđelist jamči za treće Evanđelje (Lk 1,3), ali koja su zasigurno i općenito obilježjem njegova načina rada, usidrenog na pouzdanosti vlastitih izvora. Pod tim se vidom ta povijesna vrijednost može u potpunosti mjeriti i održati u okvirima antičkog načina pisanja povijesti. Međutim, ne smije se previdjeti da je Luka pisao s kerigmatskom nakanom, a ne da bi sastavio što »objektivniji« popis povijesnih činjenica. Stavio je naglasak na ono što je moglo poslužiti njegovoj nakani i sukladno tome izradio ciljevitost ispripovijedanog događanja. Stoga je razumljivo da u Djelima apostolskim nailazimo na preskoke, pojednostavljenja i tobožnje previde, što ni u čemu ne umanjuje povijesnu pouzdanost spisa. Tako je, na primjer, spomena vrijedno da Luka, ne koristeći Pavlove poslanice, razvija sliku o Pavlovu misionarskom djelovanju u koju se općenito sâme poslanice mogu jako dobro uklopiti, bez obzira na izvjesne pojedinosti. Za ranije događaje u Pracrkvi ionako nemamo sličnih usporednica pa je pouzdanost zajamčena unutarnjom vjerojatnošću izvješćâ i Lukinim poštivanjem vlastitih izvora.*

S obzirom na sadržaj *i* ciljevitost *Djela apostolskih mogu se navesti još neke potankosti. Prikaz Djela apostolskih pojašnjava na koji se način ostvarila početna riječ: »Bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje« (Dj 1,8). Vjera se ponajprije čvrsto ukorijenjuje u Jeruzalemu, gdje prazajednica raste i milošću i brojem (pogl. 1 – 5), ali se ubrzo i širi poglavito zaslugom obraćenih Židovâ grčkoga jezika i nazora (Djela ih zovu* helenisti*), koji su poradi svoga shvaćanja Zakona i Hrama došli u sukob s jeruzalemskim Velikim vijećem i bili protjerani nakon Stjepanova mučeništva (usp. 6,1 – 8,3), tako da su kršćansko vjerovanje nastavili navješćivati u Samariji (usp. 8,4–25), južno i zapadno od Jeruzalema te obalom sve do Cezareje (usp. 8,26–40; 9,32 – 11,18). Izvještaj o Pavlovu obraćenju pokazuje da je u to vrijeme već bilo kršćana u Damasku (usp. 9,1–30), a u 9,31 sažeto je naglašeno sveopće širenje vjere. Nakon toga kršćanstvo dolazi i do Antiohije (usp. 11,19–26), koja postaje središtem za daljnje misionarenje, ali u povezanosti s prazajednicom u Jeruzalemu (usp. 11,27–30) s kojom se usuglašuju temeljne odrednice kršćanske misije (usp. 15,1–35).*

U tom se trenutku postavlja problem kako da poruka spasenja dospije i do pogana. Nakon što je poganin Kornelije bio prihvaćen u Crkvu (usp. 10,1 – 11,18), Petar je, oslobodivši se jeruzalemskog uzništva (usp. 12,1–19), otputovao s nepoznatim ciljem (usp. 12,17). Od tog trenutka Pavao preuzima glavno mjesto u Lukinu prikazu. Nakon prvog misijskog putovanja na Cipar i u Malu Aziju (pogl. 13 – 14) i temeljnog razjašnjenja o mogućnosti da Židovi i pogani budu spašeni vjerom u Krista (usp. 15,1–35), Pavao na svome drugom i trećem putovanju stiže do Makedonije i Grčke (usp. 15,36 – 21,17). Više je puta posjetio i Jeruzalem (usp. 15; 18,22; 21,15–17). Nakon uhićenja u Jeruzalemu i dvogodišnjeg uzništva u Cezareji (usp. 21,18 – 26,32), odveden je u Rim, kao zatočenik ali i kao misionar, gdje unatoč neprilikama, »sa svom slobodom, nesmetano« (28,31) naviješta Krista. Tako su stvorene pretpostavke za širenje vjere »do kraja zemlje« (1,8), pa Luka time može završiti svoj spis.

Sa žaljenjem se može ustvrditi da Luka ništa ne izvješćuje o djelovanju ostalih apostola i o osnivanju pojedinih zajednica, poput Aleksandrije, pa čak niti o Rimu, gdje je kršćanska vjera uhvatila korijene već prije Pavlova dolaska (usp. Poslanicu Rimljanima, napisanu za vrijeme trećeg misijskog putovanja). Ništa ne saznajemo niti o Petrovu djelovanju izvan Palestine. Pavao, apostol narodâ, u Lukinom je spisu od tolike važnosti da u drugome dijelu preuzima glavnu ulogu.

Luka očito nije htio sastaviti cjelokupnu povijest rane Crkve, nego prikaz dinamičnosti širenja kršćanstva. I zato piše povijest s ciljem da ona sama postane porukom. Djela apostolska ne razlikuju se od ostalih antičkih povijesnica načinom pisanja povijesti, nego ponajprije svojom ciljevitošću: produbiti i udariti čvrste temelje kršćanskoj vjeri time da se, kroz povijest mlade Crkve, ukaže na njezinu unutarnju snagu, silu Duha Svetoga.

Mnogostruk je i teološki doprinos *Djela apostolskih. Možemo istaknuti samo ključne odrednice. Vjera u Krista, Mesiju – temelj apostolske kerigme – postupno je prikazana istančanim preljevima. Ta je vjera ponajprije ispunjena, temeljem uskrsnuća, proslavom Isusa iz Nazareta kao Kyriosa, Gospodina (usp. 2,22–36), a potom se tome Isusu, prema Pavlovim riječima (usp. 9,20), vjernički priznaje naslov »Sina Božjega«. Iz govorâ Djela apostolskih imamo uvid u glavne svetopisamske tekstove koji su ranoj Crkvi, pod vodstvom Duha Svetoga, poslužili za formulaciju kristologije u prijeporu sa Židovima. Osobite je pozornosti vrijedna tematika »Sluge Božjega« (usp. 3,13.26; 4,27.30; 8,32–33) i poimanje Isusa kao novog Mojsija (usp. 3,22s; 7,20s). Uskrsnuće je Isusovo sukladno Ps 16,8–11 dokazano kao ispunjenje proročanstva (usp. 2,24–32; 13,34–37). Povijest izabranoga naroda trebala bi Židove upozoriti da se ne opiru milosti (usp. 7,2–53; 13,16–41). Poganima se argumentira općim, ponajviše filozofskim naukom o Bogu (usp. 14,15–17; 17,22–31). Apostoli su ipak, prije svega, »svjedoci« (1,8+); njihovu kerigmu Luka sažima (usp. 2,22+), potkrijepljujući je njihovim čudesnim znamenjima.*

Glavnu poteškoću nastajuće Crkve predstavljao je problem spasenja pogana, o čemu Djela apostolska iscrpno izvješćuju. Jeruzalemski kršćani, prikupljeni oko Jakova, ostali su vjerni židovskome Zakonu (usp. 15,1.5; 21,20s), dok su se »helenisti« u tom pogledu osjećali mnogo slobodnijima, tako da su upravo oni bili spremniji prihvatiti pogane u zajedništvo Kristovih vjernika (usp. 11,20). Jeruzalemskim dogovorom (usp. pogl. 15) postignuta je suglasnost da se vjerom u Isusa Krista, bez Mojsijeva Zakona, postiže spasenje. Tako su pogani bili oslobođeni obrezanja i obdržavanja mojsijevskih propisa, čime ni u kom slučaju nije poništena činjenica da spasenje dolazi od Izraela. Prvotno čista judeokršćanska Crkva otvara se poganima po naputku Božjem (usp. 10,1–23) i izričitim zahvatom Duha Svetoga (usp. 10,44–48). Tako Crkva, sastavljena od Židovâ i ne-Židovâ, može sebe smatrati Božjim narodom, u koji uvire cjelokupna Božja povijest s izraelskim narodom. Važnost Izraela kao posrednika spasenja za sve narode u Djelima je apostolskim potvrđena time što se Pavao u svome misionarskom navještaju redovito obraća ponajprije Židovima (usp. 13,14; 14,1; 16,13; 17,2.10.17; 18,4.19; 19,8; 28,17.23; 3,26), a neposredno poganima istom kada Židovi odbijaju njegovu poruku (usp. 13,46; 18,6; 28,28).

O životu prvih zajednica Luka nam pruža dragocjene podatke: o molitvenosti i zajedništvu dobara mlade jeruzalemske Crkve (usp. 2,43–47; 4,23–37), o krštenju vodom i Duhom Svetim (usp. 1,5+), o slavljenju Euharistije (usp. 2,42+), o počecima kršćanske ustrojbe izborom »Sedmorice« (usp. 6,1–7) i uspostavom »prorokâ«, »naučiteljâ« (usp. 13,1+) i »prezbiterâ«, koji predsjedaju jeruzalemskoj Crkvi (usp. 11,30+), ili koje Pavao imenuje u svojim novoosnovanim zajednicama (usp. 14,23). Sve je, međutim, nošeno, vođeno i poticano nesavladivim djelovanjem Duha Svetoga, o kojemu je Luka već progovorio u svome Evanđelju (usp. Lk 4,1+): on je u širenju Crkve neprestano djelotvoran (usp. Dj 1,8+) do te mjere da bi se Djela apostolska moglo nazvati »Evanđeljem Duha Svetoga«. Tako čitav spis odiše duhovskom radošću i divljenjem nad velikim Božjim djelima, što može izgledati čudnim samo onima koji nemaju razumijevanja za nastajanje kršćanstva, toga jedinstvenoga svjetskog događaja. Ako se tom teološkom izobilju pridodaju i mnoge konkretne poučne pojedinosti, koje bi nam ostale nepoznatima bez Djela apostolskih, ako se nauči cijeniti Lukine psihološko-vještačke karakterne portrete, njegovu umjetnost dramatičnog prikaza, kao u govoru pred Agripom (usp. pogl. 26) ili jednu tako duboko dirljivu scenu kao što je oproštaj od efeških starješina (usp. 20,17–38), istom se tada može razumjeti koliko bogatstvo predstavlja taj svojevrsni novozavjetni spis, bez kojega bi naša saznanja o počecima kršćanstva bila mnogočime siromašnija.

Tekst *Djela apostolskih, poput ostalih novozavjetnih tekstova, prenesen je s mnogo manjih inačica. Pritom, više nego inače, posebnu pozornost zaslužuje tzv. »zapadna« tekstualna varijanta (*Codex Bezae*, stari latinski i sirijski prijevodi, rani crkveni pisci). U tom pučkom tekstu, osim pojašnjavajućih dodataka i izglađenih izričaja, nalaze se tekstualne verzije koje bi se, u odnosu na druge, moglo čak smatrati izvornijima. Najvažnija odstupanja »zapadnoga« teksta bit će naznačena u bilješkama.*

Lk

I

Lk
Mt 28
Lk
1 Ti
Dj 10

M
Lk 24

||Lk
Dj
G
I

DJELA APOSTOLSKA

Proslov

Lk **1** 1-4 **1** Prvu sam knjigu[a], Teofile, sastavio o svemu
Dj **1** 22 što je Isus činio i učio 2 do dana kad je uzne-
Lk **24** 49 sen[b] pošto je dao upute apostolima koje je izabrao
Mt **28** 19-20 po Duhu Svetome[c].
Lk **24** 51 3 Njima je poslije svoje muke mnogim dokazima
1 Tim **3** 16 pokazao da je živ, četrdeset im se dana ukazivao i
Dj **10** 40-41; **13** 31 govorio o kraljevstvu Božjem[d].

Mt **28** 10 4 I dok je jednom s njima blagovao, zapovjedi im
Lk **24** 42-43 da ne napuštaju Jeruzalema[e], nego neka čekaju
||Lk **24** 49 Obećanje Očevo »koje čuste od mene: 5 Ivan je
Dj **2** 33+ Gal **3** 14 Ef **1** 13
krstio vodom, a vi ćete naskoro nakon ovih dana **11** 16
biti kršteni Duhom Svetim[f].« Lk **3** 16p

Uzašašće

6 Nato ga sabrani[g] upitaše: »Gospodine, hoćeš li
u ovo vrijeme Izraelu opet uspostaviti kraljev-
stvo[h]?« 7 On im odgovori: »Nije vaše znati vremena Dn **2** 21
i zgode[i] koje je Otac podredio svojoj vlasti. 8 Nego Mt **24** 36p 1 Sol **5** 1-2
primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas[j]
i bit ćete mi svjedoci[k] u Jeruzalemu, po svoj Judeji Iz **32** 15
||Lk **24** 47-48 Mt **28** 19

a) Lukino Evanđelje.
b) »Zapadni« tekst ne spominje na ovom mjestu uzašašće.
c) Djelovanje Duha Svetoga naglašeno je podjednako u počecima apostolskog naviještanja (usp. rr. 5.8 i pogl. 2), kao i na početku Isusova javnoga nastupa (Mt 4,1+; Lk 4,1+).
d) Kraljevstvo Božje (Mt 4,17+), podjednako kao kod Isusa (Mt 3,2+: Mk 1,1+), ostaje velikom temom apostolskog navještaja (8,12; 19,8; 20,25; 28,23.31).
e) Jeruzalem je za Luku predodređeno središte povijesti spasenja (Lk 2,22+.38+), završno mjesto Isusova zemaljskog poslanja (Lk 24,33s) i polazna točka sveopćeg apostolskog djelovanja (Lk 24,47; Dj 1,8.12; 6,7; 8,1; 11,19; 15,30.36 itd.).
f) Krštenje Duhom, koje je već navješćivao Ivan Krstitelj (Mt 3,11p) i koje ovdje Isus obećava kao skori događaj, započinje darom Duha na Pedesetnicu (2,1–4). Potom će apostoli, prema Isusovu nalogu (Mt 28,19), nastaviti krštenje vodom (Dj 2,41; 8,12.38; 9,18; 10,48: 16,15.33; 18,8; 19,5), koje biva znakom inicijacije u mesijansko kraljevstvo (usp. Mt 3,6+), ali ga podjeljuju »u ime Isusovo« (Dj 2,38+) i vjerom u Kristovo otkupiteljsko djelo (usp. Rim 6,4+) ono će od sada imati djelotvornu moć opraštanja grijehâ i darivanja Duha Svetoga (Dj 2,38). Povezan s krštenjem vodom, pojavljuje se i obred polaganja ruku (1 Tim 4,14+), usmjeren na vidljivo i karizmatsko darivanje Duha, slično onome na dan Pedesetnice (8,16–19; 9,17–18; 19,5–6; ali usp. 10,44–48), što je sve zajedno temeljem današnjeg sakramenta sv. Potvrde. Uz kršćansko krštenje i polaganje ruku, neki su nedostatno upućeni vjernici još neko vrijeme prakticirali i Ivanovo krštenje (19,3).
g) Dj 1,6 nastavlja prekinuti izvještaj Lk 24,49.
h) Uspostavu mesijanskog kraljevstva apostoli si još uvijek predočuju kao zemaljsku obnovu davidovske vladavine (usp. Mt 4,17+).

i) Bog je »vremena i zgode« (usp. Dn 2,21; 1 Sol 5,1) svoj spasenjski naum od vječnosti zamislio u ljudskoj povijesti (Rim 16,25+; 1 Kor 2,7; Ef 1,4; 3,9.11; Kol 1,26; 2 Tim 1,9; usp. Mt 25,34): *1.* ponajprije vrijeme priprave (Heb 1,2; 9,9; 1 Pt 1,11) i strpljivosti Božje (Rim 3,25–26; Dj 17,30); *2.* zatim »punina vremenâ« (Gal 4,4+), izabrana za Kristov dolazak s kojim započinje vrijeme spasenja (Rim 3,26+); *3.* potom razdoblje do paruzije (2 Kor 6,2+); i konačno *4.* eshatološki »Dan« (1 Kor 1,8+) i posljednji sud (Rim 2,6+), kojima prethode »posljednja vremena« (1 Tim 4,1+).

j) Duh Sveti, obljubljena Lukina tema (Lk 4,1+), ponajprije se pojavljuje kao Sila (Lk 1,35; 24,49; Dj 1,8; 10,38; Rim 15,13.19; 1 Kor 2,4–5; 1 Sol 1,5; Heb 2,4), koju Bog po Kristu šalje za širenje spasenjske poruke (Dj 2,33). Duh je darovatelj karizmi (1 Kor 1,12,4s), koje potkrepljuju naviještanje: glosolalija (Dj 2,4+) čudesa (10,38), proricanje (11,27+; 20,23; 21,11), mudrost (6,3.5.10). On daje snagu da se, unatoč progonstvima, može Krista naviještati (4,8.31; 5,32; 6,10; usp. Fil 1,19) i za nj svjedočiti (Mt 10,20p; Iv 15,26; Dj 1,8; 2 Tim 1,7s; usp. slijedeću bilj.). I konačno, on intervenira u ključnim odlukama: pristup pogana u Crkvu (8,29.39; 10,19.44–47; 11;12–16; 15,8), razrješenje pogana od obvezâ Zakona (15,28), poslanje apostola Pavla u poganski svijet (13,2s; 16,6–7; 19,1 u »zapadnom« tekstu; usp. Mt,3,16+). Djela apostolska izvješćuju također i o daru Duha, primljenog u krštenju, kojim se zadobiva oproštenje grijehâ (2,38; usp. Rim 5,5+).

k) Bitno poslanje apostolâ jest da budu svjedocima Isusova uskrsnuća (Lk 24,48; Dj 2,32; 3,15; 4,33; 5,32; 13,31; 22,15) i njegova cjelokupnoga javnog djelovanja (Lk 1,2; 10; usp. Iv 15,27; Dj 1,22; 10,39s; usp. Rim 1,1+).

i Samariji i sve do kraja zemlje[a].«
||Lk 24 50-51 [9]Kada to reče, bî uzdignut njima naočigled i
Mk 16 19 Iv 20 17+ oblak[b] ga ote njihovim očima. [10]I dok su netremice
Rim 10 6 gledali kako on odlazi na nebo, gle, dva čovjeka
Ef 4 8-10
1 Pt 3 22
2 Kr 2 11
Lk 24 4

stadoše kraj njih u bijeloj odjeći [11]i rekoše im: »Ga-
lilejci, što stojite i gledate u nebo? Ovaj Isus[c] koji
je od vas uznesen na nebo isto će tako doći[d] kao 3 20
što ste vidjeli da odlazi na nebo.« Zah 14 4

I. Crkva u Jeruzalemu

Apostolski zbor

[12]Onda se vratiše u Jeruzalem s brda zvanoga
Maslinsko, koje je blizu Jeruzalema, udaljeno je-
dan subotni hod. [13]I pošto uđu u grad, uspnu se u
||Lk 6 14-16p gornju sobu gdje su boravili: Petar i Ivan i Jakov i
Andrija, Filip i Toma, Bartolomej i Matej, Jakov
Alfejev i Šimun Revnitelj i Juda Jakovljev[e] – [14]svi
2 42, 46; 6 4 oni bijahu jednodušno postojani u molitvi[f] sa žena-
Rim 12 12 ma, i Marijom, majkom Isusovom, i braćom njego-
Lk 23 49 vom[g].

Izbor Matije

[15]U one dane ustade Petar među braćom[h] – a bi-
jaše sakupljenog naroda oko sto i dvadeset duša –
i reče: [16]»Braćo! Trebalo je da se ispuni Pismo što
1 20 ga na usta Davidova proreče Duh Sveti o Judi koji
bijaše vođa onih što uhvatiše Isusa. [17]A Juda se
Lk 22 47 ubrajao među nas i imao udio u ovoj službi. [18]On,
||Mt 27 3-10

eto, steče predio cijenom nepravednosti pa se stro-
pošta, raspuče po sredini i razli mu se sva utroba[i]. Mudr 4 19
[19]I svim je Jeruzalemcima znano da se onaj predio
njihovim jezikom zove Akeldama, to jest Predio
smrti. [20]Pisano je doista u Knjizi psalama:

Njegova kuća nek opusti,
nek ne bude stanovnika u njoj! Ps 69 26
Njegovo nadgledništvo nek dobije drugi! Ps 109 8

[21]Jedan dakle od ovih ljudi što bijahu s nama za
sve vrijeme što je među nama živio Gospodin Isus
– [22]počevši od krštenja Ivanova pa sve do dana kad
bî uzet od nas – treba da bude svjedokom njegova 1 8+
uskrsnuća.
[23]I postaviše[j] dvojicu: Josipa koji se zvao Barsaba
a prozvao se Just, i Matiju. [24]Onda se pomoliše: 13 9+
«Ti, Gospodine, poznavaoče svih srdaca, pokaži 15 8
koga si od ove dvojice izabrao [25]da primi mjesto Lk 16 15
ove apostolske službe kojoj se iznevjeri Juda da Jr 11 20+ Otk 2 23
ode na svoje mjesto.»

a) Poslanje apostolâ proširuje se na cijeli svijet (Iz 45,14+). Ovdje navedene postaje shematski prikazuju zemljovidni nacrt Djela apostolskih: Jeruzalem, završna točka evanđelja, postaje sada novim polazištem (usp. Lk 2,38+).
b) Oblak pripada teofanijskim simbolima SZ-a (Izl 13,22+) i NZ-a (Lk 9,34–35p). On je znakom (Dn 7,13) pojavka Sina čovječjega (Mt 24,30+; Dj 1,11; usp. 1 Sol 4,17; Otk 1,7; 14,14–16).
c) BJ prevodi sa »zapadnim« tekstom: »Onaj koji vam je oduzet, taj isti Isus ...«.
d) Isusov slavni dolazak u paruziji (usp. Mt 16,27p; 24,30p+; 25,31; 1 Sol 4,16; 2 Sol 1,7s).
e) JB poradi jasnoće dodaje: »sin« (Alfejev, Jakovljev). – Treba razlikovati apostola Judu od Jude, brata Isusova (usp. Mt 13,55; Mk 6,3) i brata Jakovljeva (Jd 1). Također ne treba, čini se, poistovjetiti Jakova, Alfejeva sina, s Jakovom, Isusovim bratom (Dj 12,17; 15,13 itd.; usp. 1,15+).
f) U Dj nalazimo mnogobrojne primjere ustrajne molitve u skladu s Isusovim učenjem (Mt 6,5+) i primjerom (Mt 14,23+): zajedničku molitvu kojoj predsjedaju apostoli (4,24–30; 6,4) i čijim je središtem lomljenje kruha (2,42.46; 20,7–11); molitvu u važnim trenucima poput izbora i uspostave dužnosnikâ u Crkvi (1,24; 6,6; 13,3; 14,23), primanje Duha Svetoga samarijskih vjernika (8,15), u vrijeme progonstva (4,24–31; 12,5.12). Nalazimo i primjerâ molitve pojedinaca: Stjepan moli za sebe i za svoje krvnike (7,59s); Pavao moli nakon što mu se Krist ukazao pred Damaskom (9,11); Petar i Pavao prije nego što će učiniti čudesna djela (9,40; 28,8); Petar kada ga Bog šalje Korneliju (10,9; 11,5), koji je i sâm čovjek molitve (10,2.4.30–31); Pavao i Sila u zatvoru (16,25); Pavao pri oproštaju s efeškim starješinama u Miletu (20,36) i sa zajednicom u Tiru (21,5). Riječ je uglavnom o prosnoj molitvi, ali i o molitvi za oproštenje (8,22–24), hvalbenoj (16,25) i zahvalničkoj molitvi (28,15). Molitva je i posvjedočenje vjere: »zazivati ime Isusa Krista« osnovna je značajka kršćanina (2,21.38; 9,14.21; 22,16).
g) Taj se izraz može općenito odnositi na muške rođake (Post 9,25; 13,8; usp. Mt 12,46+).
h) Osim doslovnoga smisla, riječ *brat* upotrebljava se u Bibliji i u širem značenju daljnjeg rodbinstva (Post 9,25; 13,8) ili pripadništva istome narodu (Post 16,12; Izl 2,11; Pnz 2,4; 15,2; Ps 22,23). Od toga ona zadobiva i dublji smisao povezanosti zajedništvom u istom Savezu s Bogom. U NZ *braćom* se označava vrlo često kršćane kao Isusove učenike (Mt 28,10; Iv 20.17; Dj 6,3; 9,30; 11,1; 12,17; Rim 1,13 itd.), koji vrše Očevu volju (Mt 12,50p) kao sinovi Oca, čiji je prvorođenac Isus Krist (Mt 25,40; Rim 8,29; Heb 2,11.17), u međusobnoj svezi bratske ljubavi (Rim 12,10; 1 Sol 4,9); 1 Pt 1,22; 1 Iv 3,14 itd.).
i) Taj prikaz Judine smrti razlikuje se od onog u Mt 27,3–10. On ne umire više vješanjem kao Ahitofel (2 Sam 17,23), nego padom (?) poput bezbožnikâ u Mudr 4,19 i raspuknućem utrobe, kao zločinci u nekim pučkim legendama. Tim odstupanjima od Matejeva izvješća želi se možda naznačiti stvarni događaj izdajnikove nagle i besramne srmti, povezujući je čak s poznatim i zloglasnim mjestom u Jeruzalemu, Akeldamom (JB prevodi: »krvna njiva«).
j) Var.: »on predstavi dvojicu«, kao i u r. 24: »on se pomoli«, da bi se time istaknulo Petrovu vodeću ulogu.

Izl 33 7+ 1 Sam 14 41+ 26 Onda baciše kocke[a] i kocka pade na Matiju;
tako bî pribrojen jedanaestorici apostola[b].

Pedesetnica – prvi Duhovi

Izl 23 14+ **2** Kad je napokon došao dan Pedesetnice[c], svi
4 31 su bili zajedno na istome mjestu[d]. 2 I eto izne-
Iv 3 8+ nada šuma s neba, kao kad se digne silan vjetar[e].
Ps 104 30; 33 6 Ispuni svu kuću u kojoj su bili. 3 I pokažu im se kao
Iv 20 22 neki ognjeni[f] razdijeljeni jezici te siđe po jedan na
1 5+ svakoga od njih. 4 Svi se napuniše Duha Svetoga i
Lk 1 15+ počeše govoriti drugim jezicima, kako im već Duh
1 8+ davaše zboriti[g].
5 A u Jeruzalemu su boravili Židovi, ljudi pobož-
Lk 24 47 ni[h] iz svakog naroda pod nebom. 6 Pa kad nasta ona
Mt 28 19 huka, strča se mnoštvo i smêtē jer ih je svatko čuo
Kol 1 23 govoriti svojim jezikom[i]. 7 Svi su bili izvan sebe i
Post 11 1-9+ divili se govoreći: «Gle! Nisu li svi ovi što govore
Galilejci? 8 Pa kako to da ih svatko od nas čuje na
svojem materinskom jeziku? 9 Parti, Međani, Elam-
ljani, žitelji Mezopotamije, Judeje i Kapadocije,
Ponta i Azije, 10 Frigije i Pamfilije, Egipta i krajeva
libijskih oko Cirene, pridošlice Rimljani, 11 Židovi i
sljedbenici[j], Krećani i Arapi[k] – svi ih mi čujemo
gdje našim jezicima razglašuju veličanstvena djela
Božja.»
12 Svi su izvan sebe zbunjeno jedan drugog pitali: 1 Kor 14 23
«Što bi to moglo biti?» 13 Drugi su pak, podrugujući
se, govorili: «Slatkog su se vina ponapili!»

Petrov govor

14 A Petar zajedno s jedanaestoricom[l] ustade, po-
diže glas i prozbori: «Židovi i svi što boravite u
Jeruzalemu, ovo znajte i riječi mi poslušajte: 15 Nisu
ovi pijani, kako vi mislite – ta istom je treća ura
dana[m] – 16 nego to je ono što je rečeno po proroku 2 33+
Joelu[n]: Jl 3 1-5
17 »U posljednje dane[o], govori Bog: Iz 2 2
Izlit ću Duha svoga na svako tijelo Rim 7 5+
i proricat će vaši sinovi i kćeri, Dj 11 27+
vaši će mladići gledati viđenja,
a starci vaši sne sanjati.
18 *Čak ću i na sluge i sluškinje svoje*
izliti Duha svojeg u dane one i proricat će.
19 *Pokazat ću čudesa na nebu* gore
i znamenja *na zemlji* dolje,
krv i oganj i stupove dima. 5 12
20 *Sunce će se prometnut u tminu, a mjesec u krv*
prije nego svane Dan Gospodnji velik i slavan[p]. Mt 24 29p
21 *I tko god prizove ime Gospodnje bit će spašen*[q].« Rim 10 9-13
22 »Izraelci, čujte ove riječi[r]: Isusa Nazarećanina,

a) Taj arhaički način biranja (Izl 33,7+; 1 Sam 14,41+; Lk 1,9) ubrzo će u Prazajednici biti zamijenjen jednostavnijim postupkom (usp. 6,3–6; 13,2–3).
b) JB prevodi sa »zapadnim« tekstom: »bi pribrojen dvanaestorici apostola« (usp. Mk 3,14+).
c) Tj. nakon što je prošlo pedeset dana od Pashe do Pedesetnice. Prvotno blagdan žetve (Izl 23,14+), Pedesetnicu se također smatralo spomendanom obnove Saveza, koji se ustalio napose u kasnom novozavjetnom vremenu, nakon rušenja Hrama (usp. 2 Ljet 15,10–13; Knjiga Jubilejâ 6,20; kumranski spisi). Ne može se sa sigurnošću ustvrditi da li je taj potonji liturgijski smisao Pedesetnice uvjetovao Lukin prikaz, koji bi mogao prisjetiti na sinajski dar Zakona (šum vjetra, vatra).
d) Prema kontekstu, vjerojatno nije riječ o istim osobama, njih 120 (usp. 1,15–26), koje su se okupljale oko apostolâ, nego o samim apostolima, spomenutim u 1,13–14.
e) Uočljiva je sličnost između Duha i vjetra; u hebrejskom i grčkom ista riječ označava »vjetar«, »dah« i »duh« (usp. Iv 3,8+).
f) »Ognjeni jezici« (usp. Iz 5,24; 6,6–7) ovdje su u suodnosu s darom glosolalije.
g) Jedan od vidova duhovskog čuda (rr. 4.11.13) jest dar glosolalije, inače vrlo čest u počecima Crkve (usp. 10,46; 11,15; 19,6; 1 Kor 12 – 14; usp. Mk 16,17). Počeci mu se nalaze već u staroizraelskoj proročkoj tradiciji (usp. Br 11,25–29; 1 Sam 10,5–6.10–13; 19,20–24; 1 Kr 22,10; Jl 3,1–5, koji Petar citira u rr. 17s). Prema r. 6 Luka ne želi govor apostolâ prikazati kao nerazumljiv (usp. 1 Kor 14,2+), nego kao govorenje stranim jezicima.
h) »Zapadni« tekst čita: »Židovi, koji su boravili u Jeruzalemu, pridošli iz svih naroda koji su pod nebom.« Ostali rukopisi spajaju »ljudi pobožni« sa »Židovi«.
i) Svrha je glosolalije da se stranim jezicima, poznatima u ondašnjem zemljovidnom području, naviještaju »veličanstvena djela Božja« (r. 11). Luka u glosolaliji vidi obnovu objedinjenosti svijeta, izgubljene babelskom pomutnjom (usp. Post 11,1–9), simbol i čudesnu anticipaciju sveopće apostolske misije.
j) »Pridošlice«, dosl. prozeliti, ne-židovskog porijekla, koji su prigrlili židovsku religiju, prihvatili obrezanje i tako postali članovima izabranoga naroda (usp. 6,5; 13,43; Mt 23,15). Nisu istovjetni s »bogobojaznima« (10,2+), koji su simpatizirali židovstvo i posjećivali sinagoge, ali nisu išli do obrezanja i ritualnog obdržavanja Zakona. »Židovi« i »pridošlice« nisu stoga dvije daljnje nacionalne grupacije, jer u potonje spadaju samo već nabrojeni narodi.
k) Taj popis narodâ mediteranskog svijeta, koji opsegom odgovara otprilike kraljevstvu nasljednikâ Aleksandra Velikog krajem 4. st. pr. Kr., vrlo je sličan zemljovidnim i nacionalnim opisima antičkih povjesničara i geografa. Pretpostavlja se da mu je podlogom i poznati stari astrološki kalendar u kojemu se narode povezivalo sa znakovljem zodijaka i nabrajalo njegovim redom. Luka ga je prihvatio vjerojatno da prikaže ondašnju sveobuhvatnu *oikoumene*. Budući da su žitelji Galileje i Judeje imali, gotovo do dijalektalnih razlika, isti materinji jezik, spominjanje Judeje teško se uklapa u navedeni popis. Moglo bi se objasniti time što Luka galilejski jezik apostolâ smatra različitim od judejskog aramejskog.
l) Petar postupa kao čelnik apostolskog zbora i, kao svugdje u Djelima apostolskim, spomenut je na prvome mjestu (usp. 1,15; 2,37; 3,4.6.12; 4,8.13; 5,3.8.9.15.29; 10 – 11; v. Lk 22,32+; Mt 16,19+). Nerijetko se uz njega spominje i Ivana, ali više kao sporednu osobu (3,1.3.4.11; 4,13.19; usp. Lk 22,8).
m) Otprilike devet sati prije podne.
n) JB ispušta »Joel«. U navođenju prorokova citata »zapadni« tekst ima dosta inačica u kojima se ne vidi neke posebne ciljevitosti. Tako npr. nedostaje: »u dane one« (r. 18c), »i proricat će« (r. 18d), »krv i oganj i stupove dima« (r. 19d).
o) Misli se na posljedni period povijesti, mesijanska vremena, prije silovite Božje objave u sudu i cjelokupnoj sveobnovi (usp. 1,7+). Ti su »posljednji dani« već prisutni, kao što pokazuje silazak Duha Svetoga.
p) Dan slavnoga Gospodnjega dolaska, »Dan Jahvin« (Am 5,18+). U NZ taj je Dan poistovjećen s Kristovim povratkom (Mt 24,1+; 1 Kor 1,8+).
q) Kršćani same sebe označuju kao one »koji zazivaju ime Gospodnje« (9,14.21; 22,16; 1 Kor 1,2; 2 Tim 2,22). »Ime Gospodnje« ne odnosi se više na Jahvu, nego na Isusa (2,36+; 3,16+; 4,12; usp. Fil 2,11). Na dan suda spasenje ljudi ovisit će o tome da li su u Isusu priznali svoga »Gospodina« i zazivali »njegovo ime« (usp. 4,12; Rim 10,9).
r) Sadržaj ranokršćanskog apostolskog navještaja (*kerigme*), čiji prvi sažetak ovdje nalazimo, posredovan nam je u svojim glavnim

Mt 2 23+ čovjeka kojega Bog pred vama potvrdi silnim djeli-
Lk 24 19 ma, čudesima i znamenjima koja, kao što znate,
Dj 10 38 po njemu učini među vama – [23]njega, predana po
Lk 5 17 odlučenu naumu[a] i promislu Božjem, po rukama
Ps 18 6 bezakonika[b] razapeste i pogubiste. [24]Ali Bog ga us-
krisi oslobodivši ga grozote smrti[c] jer ne bijaše mo-
13 34-37 guće da ona njime ovlada. [25]David doista za nj ka-
že[d]:

Ps 16 8-11 *Gospodin mi je svagda pred očima*
jer mi je zdesna da ne posrnem.
[26]*Stog mi se raduje srce i kliče jezik,*
pa i tijelo mi spokojno počiva.
[27]*Jer mi nećeš ostaviti dušu u Podzemlju*
ni dati da pravednik tvoj truleži ugleda.
[28]*Pokazat ćeš mi stazu života,*
ispuniti me radošću lica svoga.

[29]Braćo, dopustite da vam otvoreno kažem:
praotac je David umro, pokopan je i eno mu među
nama groba sve do današnjeg dana[e]. [30]Ali kako je
Ps 132 11 bio prorok i znao da *mu se zakletvom zakle* Bog
2 Sam 7 12 *plod utrobe njegove posaditi na prijestolje* njegovo,
Mt 9 27+ [31]unaprijed je vidio i navijestio uskrsnuće Kristovo:

Nije ostavljen u Podzemlju
niti mu tijelo truleži ugleda.

[32]Toga Isusa uskrisi Bog! Svi smo mi tomu svje-
doci. [33]Desnicom dakle Božjom uzvišen[f], primio je 1 8+
od Oca Obećanje[g], Duha Svetoga, i izlio ga kako i Ez 36 27+
sami gledate i slušate. [34]Ta David nije bio uznesen Dj 1 4-5+
na nebesa[h], a veli: Iv 15 26

Ef 4 8-11

Reče Gospodin Gospodinu mojemu:
'Sjedi mi zdesna' Ps 110 1
[35]*dok ne položim neprijatelje tvoje*
za podnožje nogama tvojim!

[36]Pouzdano dakle neka znade sav dom Izraelov
da je toga Isusa kojega vi razapeste Bog učinio i Fil 2 11+
Gospodinom i Kristom[i].« Dj 2 23+

Prva obraćenja

[37]Kad su to čuli, duboko potreseni rekoše Petru
i drugim apostolima: »Što nam je činiti, braćo?« 16 30; Lk 3 10
[38]Petar će im: »Obratite[j] se i svatko od vas neka se Mt 3 2+
krsti u ime Isusa Krista[k] da vam se oproste grijesi Dj 1 5+
i primit ćete dar, Duha Svetoga. [39]Ta za vas je ovo
obećanje[l] i za djecu vašu i za sve one 2 23+

odrednicama u pet Petrovih govora (2,14–39; 3,12–26; 4,9–12; 5,29–32; 10,34–43) i u jednom Pavlovom (13,16–41). U središtu je svjedočanstvo (1,8+) o Kristovoj smrti, uskrsnuću (2,24+) i uzvišenju (2,33+; 2,36+). Najstariji navještaj, osim toga, sadrži pojedinosti o Isusovu poslanju, prorečenom od Ivana Krstitelja (10,37; 13,24), pripravljenom Isusovim naukom i čudesima (2,22; 10,38) i dovršeno ukazanjima Uskrsnuloga (10,40.41; 13,31) i darom Duha Svetoga (2,33; 5,32). Ukazuje se, konačno, i na šire obrise tako da se uz pomoć starozavjetnih proročanstava gleda na prošlost (2,23+; 2,25+) i predviđa budućnost: mesijansko je vrijeme započelo, Židovi i pogani su pozvani na obraćenje (2,38+) da bi se požurilo slavni Kristov povratak (3,20–21). Taj nacrt slijede i sama Evanđelja razradbom prvotnoga navještaja.

a) Proročanstva SZ dokazom su toga Božjeg nauma; Dj 3,18; 4,28; 13,29; usp. 8,32–35; 9,22; 10,43; 17,2–3; 18,5.28; 26,22–23.27; 28,23; Lk 18,31+; 24,25–27.44).
b) Pod »bezakonicima« ovdje se misli na Rimljane. Prvotni navještaj (r. 22+) sadrži sličnu optužbu protiv Židovâ, kojima je suočen Božji zahvat Isusova uskrsnuća (2,32.36; 3,13–17; 4,10; 5,30–31; 7,52; 10,39–40; 13,27–30; 17,31; usp. Rim 1,4+; 1 Sol 2,14+).
c) JB sa »zapadnim« tekstom čita *hâd* (Podzemlje, usp. rr. 27.31), što u LXX odgovara hebr. *šeol* (Br 16,33+; Mudr 2,1+; Mt 16,18).
d) Citirano prema LXX. Masoretski tekst izražava samo želju da se izbjegne prijetećoj smrti: »Svome vjernome nećeš dopustiti da ugleda groba.« Svetopisamska argumentacija pretpostavlja tekst LXX, prevodeći »jamu« (grob) s »trulež«.
e) Na starom brežuljku Siona podno Hrama (1 Kr 2,10). Krivo tumačenje toga teksta bilo je povodom legendi o Davidovu grobu; danas ga se časti na mjestu gdje je prema predaji bila dvorana Posljednje večere, na zapadnom brežuljku, koji je od prvih kršćanskih stoljeća zadobio ime Sion.
f) Izričaj se nadahnjuje Psalmom 118 (r. 16 LXX: »Desnica me Gospodnja proslavila«), koji apostolski navještaj smatra mesijanskim i u tom ga smislu koristi (Dj 4,11; 1 Pt 2,7; Mt 21,9p; 21,42p; 23,39; Lk 13,35; Iv 12,13; Heb 13,6). – Moglo bi se prevesti također: »uzdignut zdesne Bogu« i u tome nazrijeti uvod u citat (r. 34) Ps 110, koji je daljnjom temom apostolskog navještaja (Mt 22,44p; Mk 16,19; Dj 7,55.56; Rim 8,34; 1 Kor 15,25; Ef 1.20; Kol 3,1; Heb 1,3.13; 8,1; 10,12; 12,2; 1 Pt 3,22).
g) Dar Duha bio je od prorokâ naviješten za mesijansko vrijeme (Ez 36,27+). Tim Duhom, koji je po uskrsnulom Isusu, prema Joelovom proročanstvu 3,1–2 bio »izliven«, Petar tumači čudo, kojega su svjedoci njegovi slušatelji.
h) Argumentacija bi mogla biti slijedeća: David je bio položen u grob, ali nije uzašao na nebo; zato Božji poziv nije upućen njemu, nego onome koji je izišao iz groba. Druga var.: »on sâm kaže«, nadovezuje se na Mt 22,43–45.
i) Zaključak svetopisamskog dokaza: Isus je svojim uskrsnućem postao »Gospodinom« (Kyrios), o kojemu govori Ps 110, i »Mesijom« (Kristom) na kojega se odnosi Ps 16. Slično svetopisamsko dokazivanje, na temelju Ps 2,7 (Sin Božji), nalazimo u Dj 13,33+; Heb 1,5; 5,5; Rim 1,4+. Usp. Dj 5,31 (Začetnik i Spasitelj); 10,42+ i Rim 14,9 (Sudac i Gospodin živih i mrtvih); Fil 2,9–11 (Gospodin u slavi).•
j) Svaki veliki apostolski govor završava pozivom na obraćenje (usp. Mt 3,2+) da bi se zadobilo oproštenje grijehâ (Dj 3,19.26; 5,31; 10,43; 13,38; usp. 17,30; 26,20; Lk 1,77; 3,8; 5,32; 13,3).
k) Krštenje se podjeljuje »u ime Isusa Krista« (usp. 1,5+), prima ga se »zazivajući ime Gospodina Isusa« (usp. 2,21+; 3,16+; 8,16; 10,48; 19,5; 22,16; 1 Kor 1,13.15; 6,11; 10,2; Gal 3,27; Rim 6,3; usp. Jak 2,7). Time se ne naznačuje toliko obredni izričaj (usp. Mt 28,19), nego ono što sâm obred označava: ispovijest vjere u Krista; Krist preuzima »vlasništvo« nad onima koji će mu biti od sada posvećeni.
l) Obećanje se ponajprije odnosi na Židove (3,25–26; 13,46; Rim 1,16+; 9.4+).

Iz 57 19 *izdaleka*[a], *koje pozove Gospodin* Bog naš.«
Jl 3 5 40 I mnogim je drugim riječima još svjedočio i hra-
Lk 9 41 brio ih[b]: »Spasite se od naraštaja ovog opakog!« 41 I
Pnz 32 5 Mt 17 17 oni prigrliše riječ njegovu i krstiše se te im se u
Fil 2 15 Dj 1 5+ onaj dan pridruži oko tri tisuće duša[c].

Prva kršćanska zajednica[d]

4 32-35; 5 12-16

42 Bijahu postojani u nauku apostolskom[e], u za-
= 5 11-12a Lk 1 12+ jedništvu[f], lomljenju kruha[g] i molitvama[h]. 43 Straho-
poštovanje obuzimaše svaku dušu: apostoli su činili
= 4 32, 34-35 mnoga čudesa i znamenja[i]. 44 Svi koji prigrliše vjeru
bijahu združeni i sve im bijaše zajedničko. 45 Sva bi
imanja i dobra prodali porazdijelili svima kako bi
6 1 tko trebao. 46 Svaki bi dan jednodušno i postojano
Lk 24 53 hrlili u Hram, u kućama bi lomili kruh te u radosti[j]
Dj 5 12 i prostodušnosti srca zajednički uzimali hranu
4 21, 33; 47 hvaleći Boga[k] i uživajući naklonost svega naroda.
5 13 Gospodin je pak danomice zajednici pridruživao
2 41+ spasenike[l].

Ozdravljenje hromoga

14 8-10

Lk 8 51+ **3** Petar i Ivan uzlazili su u Hram na devetu mo-
litvenu uru[m]. 2 Upravo su donosili nekog čo-
vjeka, hroma od majčine utrobe; njega bi svaki dan
postavljali kod hramskih vrata, zvanih Divna[n], da
prosi milostinju od onih koji ulaze u Hram. 3 On
ugleda Petra i Ivana upravo kad zakoračiše u Hram
te zamoli milostinju. 4 Petar ga zajedno s Ivanom
prodorno pogleda i reče: »Pogledaj u nas!« 5 Dok 2 14+
ih je molećivo motrio očekujući od njih nešto dobi-
ti, 6 reče mu Petar: »Srebra i zlata nema u mene,
ali što imam – to ti dajem: u ime Isusa Krista Naza- 3 16+
rećanina hodaj[o]!« 7 I uhvativši ga za desnu ruku, Mt 2 23+
pridiže ga: umah mu omoćaše noge i gležnjevi 8 pa 9 41
skoči, uspravi se, stane hodati te uđe s njima u Mt 8 15+
Hram hodajući, poskakujući i hvaleći Boga. 9 Sav Iz 35 6
ga narod vidje kako hoda i hvali Boga. 10 Razabraše Lk 7 22p
da je to on – onaj koji je na Divnim vratima Hrama
prosio milostinju – i ostadoše zapanjeni i izvan sebe 2 47+
zbog onoga što se s njim dogodilo. Lk 1 12+

Petrova besjeda

2 22+

11 Kako se pak on držao Petra i Ivana, sav se na-
rod zapanjen strča k njima u trijem zvani Salomo-
nov[p]. 12 Kada to vidje Petar, obrati se narodu: »Iz- Iv 10 23
raelci, što se ovomu čudite? Ili što nas gledate kao Dj 5 12 Izl 3 6, 15
da smo svojom snagom ili pobožnošću postigli da
ovaj prohoda? 13 *Bog Abrahamov, Izakov i Jakov-*
ljev, Bog otaca naših, proslavi slugu svoga[q], Isusa Iz 52 13
kojega vi predadoste[r] i kojega se odrekoste[s] pred Dj 2 23+ Lk 23 22+
Pilatom kad već bijaše odlučio pustiti ga. 14 Vi se Lk 23 2, 5
odrekoste[t] Sveca[u] i Pravednika[v], a izmoliste da vam Lk 23 19, 25

a) Tj. pogani, u suglasju s Iz 57,19, što je citirano i protumačeno u Ef 2,13–17; usp. Dj 22,21.
b) JB:»mnogim ih je drugim riječima *zaklinjao*«.
c) Luka brižno bilježi brojčani porast Crkve (r. 47; 4,4; 5,14; 6,1.7; 9,31; 11,21.24; 16,5; usp. 12,24; 13,48–49; 19,20).
d) Usp. 4,32–35 i 5,12–16. Ta tri redakcijska »sažetka« slično opisuju život prvih kršćanskih zajednica.
e) Poučavanje novih obraćenika, kojima se tumači Pisma u svjetlu kršćanskih događaja, a ne više navještaj evanđelja nekršćanima (usp. 15,35).
f) »Zajedništvo« (usp. 1 Kor 1,9+) ovdje nije pojašnjeno (usp. Gal 2,9). Vjerojatno se misli na zajedništvo dobara (r. 44; 4,32–35) kao izraz i potporu objedinjenosti srdaca (r. 44; 4,32), utemeljenu na zajedničkom udjelu u evanđelju i u svim spasenjskim darovima, kojima je Bog podario apostolsku zajednicu po Isusu Kristu. Smisao »zajedništva« nije ograničen na socijalnu pomoć, zajedničku ideologiju ili puki osjećaj solidarnosti.
g) Usp. r. 46; 20,7.11; 27, 35; Lk 24,30.35. Izričaj prisjeća na židovsku gozbu, na kojoj predstojnik prije podjele kruha izriče blagoslov, ali u kršćanskom kontekstu odnosi se na euharistijski obred (1 Kor 10,16; 11,24; Lk 22,19p; 24,35+), koji se (r. 46) nije slavio u Hramu, nego u privatnim kućama; u počecima on nije bio odijeljen od uobičajenih zajedničkih blagovanja (usp. 1 Kor 11,20–34).
h) Zajedničke molitve, kojima su predsjedali apostoli (6,4; usp. 1,14+.24; 4,24–30; 12,5).
i) Var.: »u Jeruzalemu, gdje su svi bili u velikom strahu«.
j) Radost koja proistječe iz vjere (8,8.39; 13,48.52; 16,34; usp. 5,41; Lk 1,14+; Rim 15,13; Fil 1,4+).
k) Usp. 3,8.9; 4,21; 21,20; Lk 2,20+.
l) Spasenje na Sudu i pripadnost zajednici onih koji »zazivaju ime Gospodnje«, međusobno su povezani (usp. 2,21+; 4,12; 13,48 i pavlovske poslanice). Time se Crkva poistovjećuje s »ostatkom Izraela« (Iz 4,3+; usp. Rim 9,27).
m) »Deveta ura« bila je vrijeme večernje žrtve (usp. Izl 29,39–42; Lk 1,8–10+); Sir 50,5–21; Dj 10,3.30).
n) Vjerojatno je riječ o tzv. »korintskim vratima« (tj. izrađenima od korintske mjedi), kojima se ne može sa sigurnošću utvrditi položaj; ona su povezivala vjerojatno predvorje pogana s predvorjem ženâ, ili potonje s predvorjem Izraelaca, tj. muškaraca.
o) Var.: »digni se i hodaj« (usp. Lk 5,23–24, itd.).
p) Trijem sa stupovljem uzduž istočne strane hramskog trga.
q) U Isusu kršćani prepoznaju tajanstvenog »Slugu« iz Iz 52,13 – 53,12 (djelomično citiran u Dj 8,32–33; usp. Iz 42,1+; Dj 3,26; 4,27.30). Bog ga je proslavio uskrsnućem od mrtvih (r. 15; usp. Iv 17,5+).
r) Usp. Iz 53,12 (LXX: »kojega ste izdali«). Slična aluzija na Pjesan o Sluzi Jahvinom u Rim 4,25; 8,32; Gal 2,20; Ef 5,2.25; Dj 7,52.
s) Kao Mojsija (7,35), pralik Krista, kojega su odbacili njegovi sunarodnjaci.
t) JB sa »zapadnim« tekstom i sv. Irenejom čita: »vi ste ga optužili«.
u) Usp. Dj 4,27.30: Isus je »sveti Sluga« Božji; on je »Svetac Božji« i jedincato »Sveti« (Dj 2,27; Lk 1,35; 4,34; Mk 1,24+; Iv 6,69; Otk 3,7).
v) Usp. Iz 53,11; Dj 7,52; 22,14; i nadalje Mt 27,19; Lk 23,47; 1 Pt 3,18; 1 Iv 2,1.

2 23+ se daruje ubojica. 15Začetnika života ubiste[a]. Ali
1 8+ Bog ga uskrisi od mrtvih, čemu smo mi svjedoci.«
16»I po vjeri u njegovo ime, to je ime[b] dalo snagu
ovomu kojega gledate i poznate: vjera u Njega vra-
tila je ovomu potpuno zdravlje naočigled vas svi-
ju.«
13 27 17»I sada, braćo, znam da ste ono uradili iz ne-
1 Tim 1 13 znanja[c] kao i glavari vaši. 18Ali Bog tako ispuni što
1 Kor 2 8 unaprijed navijesti po ustima svih proroka: da će
Lk 18 31 njegov Pomazanik trpjeti. 19Pokajte se[d] dakle i
Mt 3 2+ obratite da se izbrišu grijesi vaši 20pa od Gospodina
Dj 2 38+ dođu vremena rashlade[e] te on pošalje vama unapri-
2 Pt 3 11-13 jed namijenjenog Pomazanika, Isusa[f].«
Mal 3 23-24 21»Njega treba da nebo pridrži do vremena uspo-
Mt 17 11 stave svega što obeća Bog na usta svetih proroka
svojih odvijeka[h].«
22»Mojsije tako reče: *Proroka poput mene od*
Pnz 18 15, 19 *vaše braće podignut će vam Gospodin, Bog vaš.*
Dj 7 37 *Njega slušajte u svemu što* vam *god reče.* 23*I svaka*
Mt 16 14+ Iv 1 21+ *duša koja ne posluša toga proroka, neka se iskori-*
Mt 17 5p *jeni iz naroda.«*
Lev 23 29 24»I svi Proroci koji su – od Samuela dalje – go-
vorili, također su navijestili ove dane[i].«
Rim 9 4 25»Vi ste sinovi prorokâ i Saveza koji sklopi Bog
Post 12 3+; s ocima vašim govoreći Abrahamu: *Potomstvom će*
22 18 *se tvojim blagoslivljati sva plemena zemlje.* 26Vama
Gal 3 8-29 Dj 2 39+
najprije podiže[j] Bog Slugu svoga i posla ga blago-
slivljati vas[k] da se svatko obrati od opačina svojih[l].«

Petar i Ivan pred Vijećem

4 Dok su oni još govorili narodu, priđu im sve-
ćenici, hramski zapovjednik i saduceji[m], 2o- Lk 22 4+
zlovoljeni što uče narod i navješćuju – u Isusu –
uskrsnuće od mrtvih; 3pograbe ih i bace u tamnicu 23 6-8;
do sutra jer već bijaše večer. 4Ipak mnogi od onih 24 15, 21
koji su čuli Riječ, povjerovaše te broj vjernika po- 1 Kor 15 20-23
raste nekako do pet tisuća. 2 41+
5Sutradan se sastadoše u Jeruzalemu glavari, Lk 22 66+
starješine i pismoznanci[n] – 6i veliki svećenik Ana, i
Kajfa, i Ivan[o], i Aleksandar, i svi od roda veliko- Lk 3 2+
svećeničkoga. 7Izvedoše apostole preda se pa ih Lk 20 2
stadoše ispitivati: »Kojom snagom ili po kojem
imenu[p] vi to učiniste?«
8Onda Petar pun Duha Svetoga reče: »Glavari 2 14+
narodni i starješine! 9Zar mi danas odgovaramo 1 8+; Lk 1 15+
zbog dobra djela učinjena bolesnu čovjeku? Po Dj 2 22+
kome je ovaj spašen? 10Neka bude znano svima 3 6, 16+
vama i svemu narodu Izraelovu: po imenu Isusa 2 23-24+
Krista Nazarećanina, kojega ste vi raspeli, a kojega
Bog uskrisi od mrtvih! Po njemu ovaj stoji pred
vama zdrav! 11On je onaj *kamen koji* vi *graditelji* Ps 118 22
Mt 21 42p 1 Pt 2 4, 7

a) Isus je »začetnik« (ili »knez«, »glavar«) života: predvodeći svoje u život, on im daje udjela u svome vlastitom životu. Posljednica uskrsne mise preuzima taj izričaj: *Dux vitae mortuus regnat vivus*. Naslov »glavara« daje se i Mojsiju (7,27.35), Isusovu praliku (usp. 5,31+; Heb 2,10).
b) U antičkom je poimanju ime neodvojivo od same osobe i ima udjela u njezinim povlasticama (usp. Izl 3,14+). Tako zazivanje imena Isusova (2,21+.38+) upućuje na njegovu moć (3,6; 4,7.10.30; 10,43; 16,18; 19,13; Lk 9,49; 10,17; v. Iv 14,13.14; 15,16; 16,24.26; 20,31). Da bi se takvo zazivanje udjelotvorilo, neophodna je vjera zazivatelja (usp. 19,13–17; Mt 8,10+).
c) Vjerojatno aluzija na Lk 23,24; usp. Dj 7,60.
d) »Obraćenjem« čovjek ostvaruje duhovni obrat (usp. Mt 3,2+). Pogani se moraju vratiti Bogu napuštajući svoje idole (v. 1 Sol 1,9; Gal 4,9; 1 Kor 10,7.14; Dj 14,15; 15,19; 26,18.20); Židovi se moraju obratiti Bogu priznajući Isusa Gospodinom, Mesijom (usp. 2 Kor 3,16; Dj 9,35). Oba izraza (obratiti se, prikloniti se) Lk 1,16 i Dj 11,21 naizmjenično se upotrebljavaju (usp. 1 Pt 2,25; Iz 6,10, citiran u Dj 28,27; Mt 13,15; Mk 4,12; usp. Iv 12,40).
e) »Vremena rashlade« podudaraju se s Kristovim dolaskom i sveopćom obnovom (usp. 1,7+; Rim 2,6+); u predodžbi apostolâ to je bilo i vrijeme nove uspostave izraelskog kraljevstva (1,6–7). Nije sigurno da li Luka pritom misli da se taj dolazak, kao u 2 Pt 3,12, požuruje obraćenjem i pokajanjem.
f) JB: »Krista koji vam je određen«.
g) Proroci su povratak zatočenih i raspršenih Izraelaca naviještali kao uvod u mesijansko doba (Jer 16,15; 23,8; Hoš 10,10–11 itd.) u kojemu će vladati beskrajan mir i blagostanje (Iz 11,1–9+; 65,17–25; Hoš 2,20+; Mih 5,6–8). Sukladno tome Bog će u za to određeno vrijeme poslati Isusa, koji će svojim uskrsnućem biti uspostavljen za mesijanskog kralja (2,36+), s kojim će započeti konačna Božja vladavina i obnova svekolikog stvorenja u smislu proročanskih obećanja (usp. Rim 8,19+; 1 Kor 15.24–25).
h) JB ispušta: »odvijeka«.
i) Prakršćanski navještaj voli naglasiti da Isus ostvaruje starozavjetna proročanstva svojim davidovskim porijeklom (2,30; 13,34), proročkim poslanjem, kao Mojsijev nasljednik (3,22s; usp. Mt 16,14+; Iv 1,21+), svojim trpljenjem (2,23+), ulogom kamena koji su graditelji (Židovi) odbacili i koji je postao zaglavnim kamenom (4.11), svojim uskrsnućem (2,25–31; 13,33–37) i nebeskim uzvišenjem zdesne Bogu (2,34s).
j) Time je ispunjeno obećanje spomenuto u r. 22; isti grčki glagol znači »podići« i »uskrisiti«. Kristovim uskrsnućem Bog je ispunio obećanja dana ocima (13,32–34; 24,14–15; 26,6–8).
k) Usp. 26,23; 2 Tim 1,10; Gal 3,14. Krist je svojim uskrsnućem donio svijetu blagoslov obećan Abrahamu (r. 25).
l) Var.: »ako se svatko obrati od opačina svojih.«
m) Partija svećeničke aristokracije, protivna pučkoj i religioznoj grupaciji farizejâ (v. Mt 3,7+). Saduceje se sustavno predstavlja kao one koji niječu uskrsnuće (Dj 23,6–8; Lk 20,27–38p). Zbog napetosti između farizejâ i saducejâ, farizeji su u više navrata prikazani kao kršćanski saveznici (usp. Dj 5,34; 23,8–9; 26,5–8; Lk 20,39).
n) Veliki jeruzalemski Sanhedrin, vrhunsko izraelsko sudište.
o) Dio »zapadnog« teksta čita *Jonatan*, što se može smatrati povijesnom ispravkom: Jonatan, Anin sin, bio je 36 – 37 g. p. Kr. veliki svećenik, a i kasnije je imao veliki utjecaj u javnome životu.
p) »Zapadni« tekst čita u r. 10: »po njemu i po nikome drugom«, a u r. 12 potpuno ili djelomično (»spasiti«) ispušta: »I nema ni u kome drugom spasenja«.

odbaciste, ali koji *postade kamen zaglavni.* [12]I nema
Dj 2 21+ ni u kome drugom spasenja. Nema uistinu pod ne-
Jl 3 5 bom drugoga imena dana ljudima po kojemu se
Lk 12 11-12p; možemo spasiti[a].«
21 12-15p [13]Kad vidješe neustrašivost Petrovu i Ivanovu, a
Iv 7 15 znajući da su to ljudi nepismeni i neuki, bijahu u
čudu; znali su ih, da bijahu s Isusom, ali [14]videći
gdje s njima stoji izliječeni čovjek, nisu mogli ništa
protusloviti. [15]Stoga zapovjediše da izađu iz vijeć-
Iv 11 47-48 nice pa stadoše raspravljati: [16]»Što ćemo s tim ljudi-
ma? Ta učinili su očit znak, poznat svim Jeruzalem-
cima, ne možemo ga nijekati; [17]ali da se još više ne
razglasi u narod, zaprijetimo im da nikomu živom
o tom Imenu više ne govore.«
[18]Pozvaše ih i zapovjediše im[b] da podnipošto ne
zbore niti naučavaju u ime Isusovo. [19]Ali im Petar
5 29 i Ivan odgovoriše: »Sudite je li pred Bogom pravo
slušati radije vas nego Boga. [20]Mi doista ne mo-
1 8+ žemo ne govoriti što vidjesmo i čusmo.« [21]Ali oni
Jr 20 9 ne našavši kako da ih kazne, opet im zaprijete pa
1 Kor 9 16 ih otpuste poradi naroda jer su svi slavili Boga zbog
2 Kor 13 8 onoga što se dogodilo. [22]Jer čovjeku na kom se do-
2 Tim 1 7-8 godi čudo ozdravljenja bijaše više od četrdeset go-
2 47+ dina.

Molitva u progonstvu

[23]Otpušteni, odoše svojima i javiše što im rekoše
veliki svećenici i starješine. [24]Kad su oni to čuli,
jednodušno podigoše glas k Bogu i rekoše:
14 15+ »Gospodine,
ti si stvorio nebo i zemlju i more
i sve što je u njima!
[25]Ti si na usta oca našega, sluge svoga Davida,
po Duhu Svetom rekao[c]:
Ps 2 1-2 *Zašto se bune narodi,*
zašto puci ludosti snuju?
[26]*Ustaju kraljevi zemaljski,*
Knezovi se ròtē protiv Gospodina
i protiv Pomazanika njegova[d].
[27]*Ròtē se,* uistinu, u ovome gradu
na svetog Slugu tvoga Isusa,
kog *pomaza*[e],
ròtē se Herod i Poncije Pilat[f] 3 13+
zajedno s *narodima i pucima* izraelskim
[28]da učine što tvoja ruka i tvoja volja[g] 10 38
predodredi da se zbude.
[29]I evo sada, Gospodine, 2 23+
promotri prijetnje njihove
i daj slugama svojim
sa svom smjelošću navješćivati riječ tvoju! 18 9-10;
[30]Pruži ruku svoju 28 31
da bude ozdravljenja, znamenja i čudesa Ef 6 19
po imenu svetoga Sluge tvoga Isusa.« 3 16+
[31]I pošto se pomoliše, potrese se mjesto gdje bi-
jahu sabrani, i svi se napuniše Duha Svetoga te 1 8+
stanu navješćivati riječ Božju smjelo[h].

Prvotna kršćanska zajednica[i] 2 42-47;
5 12-16

[32]U mnoštva onih što prigrliše vjeru bijaše jedno Fil 1 27
srce i jedna duša. I nijedan od njih nije svojim zvao Iv 17 11, 21
ništa od onoga što je imao, nego im sve bijaše za- = 2 44-45
jedničko. [33]Apostoli pak velikom silom[j] davahu
svjedočanstvo o uskrsnuću Gospodina Isusa i svi 4 30
uživahu veliku naklonost[k]. [34]Doista, nitko među 1 8+
njima nije oskudijevao jer koji bi god posjedovali Pnz 15 4
zemljišta ili kuće, prodavali bi ih i utržak donosili Lk 12 33
[35]i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se sva-
komu koliko je trebao.

Barnabina plemenitost

[36]A Josip, od apostola prozvan Barnaba, što
znači Sin utjehe[l], levit, rodom Cipranin, [37]posjedo-
vaše jednu njivu; proda je pa donese novac i po-
stavi pred noge apostolima.

Ananija i Safira Jš 7

5 Neki pak čovjek po imenu Ananija, zajedno
sa svojom ženom Safirom proda imanje [2]pa u
dogovoru sa ženom odvoji nešto od utrška, a samo
jedan dio donese i postavi pred noge apostolima.

a) Isusovo ime znači: »Bog spašava« (Mt 1,21).
b) Zabrana izgleda kao sudska opomena. U sličnim se slučajevima prijestupnike (ako nisu bili rabini) nije smjelo zatvoriti, osim ako nije bio posrijedi opetovani čin, što će se dogoditi u slijedećem poglavlju (usp. 5,28).
c) Tekst je oštećen i prijevod nesiguran. Psaltir je cjelokupno pripisan Davidu.
d) »Pomazanik«, grčki *christos*, što je u r. 27 protumačeno u etimološkom smislu.
e) Onim pomazanjem po kojemu je postao mesijanskim vladarom, »Kristom« (10,38; Lk 4,18; usp. Mt 3,16+).
f) Herod i Pilat predstavljaju »kraljeve« i »knezove« psalma. Za Heroda usp. Lk 23,6–16.
g) JB: »tvoja moć i mudrost«.
h) Blagdan Duhova u malom: istim popratnim znakovima kao na Pedesetnicu (2,1s), Duh Sveti jasno pokazuje ugroženoj zajednici svoju moćnu prisutnost.
i) Sažetak sličan onome u 2,42–47. Tematska je okosnica ovdje zajedništvo dobara, koje priprema i slijedeća dva primjera: Barnaba, Ananija i Safira. Jedna od svojstvenih crta Lukine teologije jest upravo napuštanje materijalnih dobara (usp. 12.33+).
j) Sila koja se očituje u čudesnim znakovima (usp. 2,22; 3,12; 4,7; 6,8; 8,13; 10,38; 1 Sol 1,5; 1 Kor 2,4–5).
k) Naklonost naroda (usp. 2,47; 4,21; 5,13).
l) Semitski izričaj u smislu: biti tješiteljem. Grčka riječ za »utjehu« označava istodobno pobudu, utjehu, opomenu (usp. 11,23). – Za Barnabu usp. 9,27; 11,22–30; 12,25; 13 – 15; 1 Kor 9,6; Gal 2; Kol 4,10.

[3]Petar mu reče: »Ananija, zašto ti Sotona ispuni
Lk 22 3 srce te si slagao Duhu Svetomu i odvojio od utrška
Iv 13 2, 27 imanja? [4]Da je ostalo neprodano, ne bi li tvoje
Pnz 23 22-24 ostalo; i jednoć prodano, nije li u tvojoj vlasti? Za-
što si se na takvo što odlučio? Nisi slagao ljudima,
nego Bogu!« [5]Kako Ananija ču te riječi, sruši se i
Lk 1 12+ izdahnu. I silan strah spopade sve koji su to čuli.
[6]Nato ustanu mladići, poviju ga, iznesu i pokopaju.
[7]Nakon otprilike tri sata uđe njegova žena ne
2 14+ znajući što se dogodilo. [8]Petar joj reče: »Reci mi,
jeste li za toliko dali imanje?« Ona odgovori: »Da,
15 10+ za toliko.« [9]A Petar će joj: »Što vam bi da se složi-
1 Kor 10 9; 11 30-32 ste iskušati Duha Gospodnjega? Eto na vratima
nogu onih koji ti pokopaše muža! I tebe će iznije-
ti!« [10]Ona se umah sruši do njegovih nogu i izdah-
nu. Oni mladići uđu, nađu je mrtvu, iznesu je i
pokopaju uz muža[a].
Lk 1 12+ [11]I silan strah spopade cijelu Crkvu[b] i sve koji su to
čuli.

2 42-47; 4 32-35

Apostoli čudotvorci[c]

[12]Po rukama se apostolskim događala mnoga
2 19 znamenja i čudesa u narodu. Svi su se jednodušno[d]
= 2 46 okupljali u Trijemu Salomonovu. [13]Nitko se drugi
3 11 nije usuđivao pridružiti im se, ali ih je narod veli-
= 2 47 čao. [14]I sve se više povećavalo mnoštvo muževa i
2 41+ žena što vjerovahu Gospodinu[e] [15]tako da su na
Mk 6 56 trgove iznosili bolesnike i postavljali ih na ležalj-
kama i posteljama ne bi li, kad Petar bude prola-
19 12 zio, bar sjena njegova osjenila kojega od njih. [16]A
slijegalo bi se i mnoštvo iz gradova oko Jeruzale-
ma: donosili bi bolesnike i opsjednute od nečistih Lk 4 40-41
duhova, i svi bi ozdravljali. Dj 8 6-8

Apostoli progonjeni

[17]Onda se podiže veliki svećenik[f] i sve njegove 4 6
pristaše – sljedba saducejska. [18]Puni zavisti, pohva- 4 1+
taju apostole i strpaju ih u javnu tamnicu. [19]Ali an- Mt 1 20+
đeo Gospodnji noću otvori vrata tamnice, izvede Dj 12 7-10;
ih i reče: [20]»Pođite i postojano u Hramu navješćujte 16 25-26
narodu sve riječi Života ovoga[g].« [21]Poslušni, u pra- 13 46+
skozorje su ušli u Hram te naučavali.

Apostoli pred Vijećem

Uto stiže veliki svećenik i njegove pristaše, sa-
zovu Vijeće i sve starješinstvo[h] sinova Izraelovih pa
pošalju u zatvor da ih dovedu. [22]Kad stražari sti-
goše onamo, ne nađoše ih u tamnici pa se vrate i
jave: [23]»Zatvor smo našli sa svom pomnjom zatvo-
ren i čuvare na straži pred vratima, ali kad smo
otvorili, nikoga unutra ne nađosmo.«
[24]Kad su hramski zapovjednik i veliki svećenici 4 1+
čuli te riječi, u nedoumici su se pitali što bi to mo-
glo biti. [25]Nato netko pristigne i dojavi im: »Eno,
ljudi koje baciste u tamnicu, u Hramu stoje i uče
narod.« [26]Tada zapovjednik sa stražarima ode te ih
dovede – ne na silu jer se bojahu da ih narod ne Lk 20 19p;
kamenuje. 22 2p
[27]Dovedoše ih i privedoše pred Vijeće. Veliki ih
svećenik zapita: [28]»Nismo li vam strogo zabranili 4 18+
učiti u to Ime[i]? A vi ste eto napunili Jeruzalem
svojim naukom i hoćete na nas navući krv toga čo- Mt 27 25
vjeka.«

a) Krivnja Ananije i Safire jest u tome što su iz pohlepe za novcem pokušali prevariti apostole, a time zavarati i Duha Svetoga, prisutnoga u braći.
b) Izraz »Crkva«, koji je podlogom prijevodu »zajednica«, preuzet je iz Staroga saveza kao oznaka mesijanske zajednice (Mt 16,18+; usp. Dj 7,38). Razvitkom kršćanstva zadobiva kasnije daljnja značenja: odnosi se na prazajednicu u Jeruzalemu (Dj 8,1; 11,22 itd.), na pojedinačne zajednice u Judeji (Gal 1,22; 1 Sol 2,14; usp. Dj 9,31) i na etnokršćanske zajednice (Dj 13,1; 14,23; 15,41; 16,5; Rim 16,1.4; 1 Kor 1,2+, itd.; Jak 5,14; 3 Iv 9; Otk 1,4; 2,1 itd.), na njihove »sastanke« (1 Kor 11,18; 14,23.34 itd.; usp. Dj 19,32) i mjesta sastajanja (Rim 16,5; Kol 4,15; Flm 2), te konačno na samu Crkvu u njezinoj teološkoj objedinjenosti (Dj 20,28; 1 Kor 10,32; 12,28 itd.) i osobnosti Tijela i Zaručnice Kristove (Kol 1,18+; Ef 5,23–32) i na njezinu kozmičku »puninu« (Ef 1,23+).
c) Taj treći sažetak razvija temu čudotvorne moći apostolâ (usp. 2,43; 4,33). Rr. 12b–14 prekidaju misaoni tijek.
d) Vjerojatno ne više samo apostoli, nego svi vjernici.
e) Vjerojatnije nego: »Sve se veći broj onih koji su povjerovali u Gospodina priključivao (zajednici)« (usp. 11,24).
f) Var.: »Ana, veliki svećenik« (usp. 4,6).
g) Usp. r. 32; 10,37. Tj. sve što je s tim Životom povezano. U istom se smislu govori o »ovoj Riječi spasenja« (13,26). Sadržaj je kršćanskog navještaja »spasenje« (4,12; 11,14; 15,11; 16,17.30–31) i »život« (usp. 3,15; 11,18; 13,46.48), obećani onima koji »zazivaju ime Gospodnje« (2,21.40.47; 4,12).
h) »Vijeće« i »sve starješinstvo« odnose se na Veliki Sanhedrin u Jeruzalemu (usp. Lk 22,66+).
i) »Zapadni« tekst: »Nismo li vam strogo zabranili da navješćujete u ovo ime? A ipak ...'. Petar mu tada odgovori: 'Kome se treba pokoravati, Bogu ili ljudima?' On reče: 'Bogu.' Petar će na to njemu: 'Bog otaca naših ...'.«

29 Petar i apostoli odvrate: »Treba se većma pokoravati Bogu negoli ljudima! 30 Bog otaca naših uskrisi Isusa kojega vi smakoste *objesivši ga na drvo*[a]. 31 Njega Bog desnicom svojom uzvisi za Začetnika i Spasitelja[b] da obraćenjem podari Izraela i oproštenjem grijeha. 32 I mi smo svjedoci tih događaja i Duh Sveti[c] kojega dade Bog onima što mu se pokoravaju.«

33 Nato se oni razgnjeviše i htjedoše ih ubiti. 34 Ali ustade u Vijeću neki farizej imenom Gamaliel, zakonoznanac, kojega je poštovao sav narod[d]. On zapovjedi da ljude načas izvedu 35 pa će vijećnicima: »Izraelci, dobro promislite što ćete s tim ljudima. 36 Ta prije nekog vremena podiže se Teuda tvrdeći da je netko, i uza nj prista oko četiri stotine ljudi. Bî smaknut i sve mu se pristaše razbjegoše i netragom ih nesta. 37 Nakon toga se u dane popisa podiže Juda Galilejac i odvuče narod za sobom. I on propade i sve mu se pristaše raspršiše[e]. 38 I sad evo kanite se, velim vam, tih ljudi i otpustite ih. Jer ako je taj naum ili to djelo od ljudi, propast će; 39 ako li je pak od Boga, nećete ga moći uništiti – da se i s Bogom u ratu ne nađete[f].« Poslušaju ga 40 pa dozovu apostole, išibaju ih, zapovjede im da ne govore u ime Isusovo pa ih otpuste. 41 Oni pak odu ispred Vijeća radosni što bijahu dostojni podnijeti pogrde za Ime[g]. 42 I svaki su dan u Hramu i po kućama neprestance učili i navješćivali Krista, Isusa[h].

Dj 2 14+, 22+; 4 19; 2 23+; Ps 118 16; Dj 2 33+; Dj 4 12+; Dj 2 38+; Iv 15 26-27; Dj 1 8+; Iv 7 39; 23 9; Iv 7 50s; Lk 2 2+; Lk 20 4; Mt 15 13; 2 Ljet 13 12; 2 Mak 7 19; 22 19; Mt 10 17; 4 18; Mt 5 10-11+; 1 Kor 4 9s; 18 5+

II. Prve misije

Ustanovljenje sedmorice

6 U one dane, kako se broj učenika[i] množio, Židovi grčkog jezika stadoše mrmljati protiv domaćih Židova[j] što se u svagdanjem služenju zanemaruju njihove udovice. 2 Dvanaestorica nato sazvaše mnoštvo učenika i rekoše: »Nije pravo da mi napustimo riječ Božju da bismo služili kod stolova. 3 De pronađite[k], braćo, između sebe sedam[l] muževa na dobru glasu, punih Duha i mudrosti. Njih ćemo postaviti nad ovom službom, 4 a mi ćemo se posvetiti molitvi i posluživanju Riječi[m].«

5 Prijedlog se svidje svemu mnoštvu pa izabraše Stjepana, muža puna vjere i Duha Svetoga, zatim Filipa, Prohora, Nikanora, Timona, Parmenu te

2 41+; Izl 18 17-23; Br 27 16-18; 1 Tim 3 8-10; Iz 11 2+; Dj 1 8+; 1 14; 2 42

a) Isti je izričaj ponovljen u 10,39 (usp. 13,29) i podsjeća na Pnz 21,23 (citiran u Gal 3,13; usp. 1 Pt 2,24).
b) Izraz se podudara sa »začetnik života« (3,15+) i »glavar otkupljenja«, koji se odnosi na Mojsija, Kristov pralik (7,35; usp. 7,25; v. Heb 2,10; 12,2). Postoji prikrivena usporednica između Isusa i Mojsija, jasno uočljiva u 7,2–53.
c) Usp. Mt 10,20; Lk 12,12; 21.15; Iv 15,26–27; Dj 1,8+.
d) Gamaliel I., Pavlov učitelj (22,3), bio je duhovni nasljednik Hilela i najznačajniji zastupnik šireg humanitarnog tumačenja Zakona. Njegov postupak odgovara općem nazoru farizejske sljedbe (usp. 4,1+).
e) Židovski povjesničar Josip Flavije također spominje pobunu Teude i Jude Galilejca, ali su njegovi podaci malo vjerojatni. Događaje povezane s Judom moglo bi se staviti u vrijeme Isusova djetinjstva, dok je Teuda nastupio istom oko 44–46 g., kada je prokurator bio Cuspius Fadus, tj. mnogo kasnije od ovdje spomenutog sukoba Petra i Ivana s Velikim vijećem. Luka se očito oslanja na izvore, koje on svojedobno nije mogao točno uskladiti.
f) Jedna kasnija var. smatra da je Gamaliel predvidio daljnje općesvjetsko širenje Crkve: »ako je to od Boga, ne možete ga uništiti ni vi, ni kraljevi, ni tirani. Zato se držite dalje od tih ljudi, jer ćete inače ...«.
g) To Ime za koje apostoli trpe (usp. 21,13; 1 Pt 4,14; 3 Iv 7), koje navještaju (4,10.12.17–18; 5,28.40; usp. 3,6.16; 8,12.16; 9,15.16.27.28) i koje kršćani zazivaju (2,21; 4,12; 9,14.21; 22,16), to je Isusovo ime, neodvojivo od njegove osobe (3,16+), koje je on primio svojim uskrsnućem (2,36+), tj. »Ime iznad svakog imena«: ime »Gospodin«, koje je do tada bilo pridržano jedino Bogu (Fil 2,9–11+).
h) BJ: »evanđelje o Kristu Isusu«. – Evanđelje kao radosnu vijest o Božjem kraljevstvu (Mk 1,1+), koju apostoli propovijedaju, tj. Riječ koju naviještaju kao evanđelje, koju »evangeliziraju« (8,4.25.40; 14,7.15.21; 16,10), ili jednostavno »evanđelje« (15,7; 20,24) koje je ostvareno u Isusovoj osobi (8,35), kojega je Bog uskrisio (13,32s; 17,18; usp. 2,23+; 9,20), koji je »postavljen Sinom Božjim u snazi« (Rim 1,3; 1,1+) kao Krist (Dj 5,42; 8,12; usp. 9,22) i Gospodin (10,36; 11,20; 15,35; usp. 2,36+).
i) »Učenici«: novi izraz za kršćane u nekim ulomcima Djela apostolskih (ne prije 6,1 i ne poslije 21,16), što je znakom Lukinih izvorâ, gdje se kršćane poistovjećuje s malim brojem vjernikâ, koje i Evanđelja zovu istim imenom.
j) Tj. »helenisti«: Židovi koji su živjeli izvan Palestine, usvojivši određenu grčku kulturu, imali su u Jeruzalemu svoju sinagogu u kojoj se Bibliju čitalo na grčkom jeziku. »Domaći Židovi« govorili su aramejski i u svojim su sinagogama čitali Bibliju na hebrejskom. Ta se podjela proširila unutar prve Crkve, ali će glavni poticaj za misijsko djelovanje dati helenistička grupacija.
k) Druga var.: »Što sada, braćo? Izaberite!«.
l) Dvanaest je broj izraelskih plemena (Mk 3,14+), dok broj sedam označava poganske narode koji su obitavali Kanaan (13,19).
m) Dvostruki zadatak apostolâ na zajedničkim liturgijskim sastancima: predvoditi molitve i vjersko poučavanje.

antiohijskog pridošlicu Nikolu[a]. [6]Njih postave pred
13 3 apostole, a oni pomolivši se, polože na njih ruke[b].
1 Tim 4 14+ 2 41+ [7]I riječ je Božja rasla[c], uvelike se množio broj uče-
nika u Jeruzalemu i veliko je mnoštvo svećenika
Rim 1 5+ prihvaćalo vjeru.

Stjepan uhvaćen

[8]Stjepan je pun milosti i snage činio velika ču-
desa i znamenja u narodu. [9]Nato se digoše neki iz
takozvane sinagoge Slobodnjaka[d], Cirenaca, Alek-
sandrinaca te onih iz Cilicije i Azije pa počeše ras-
pravljati sa Stjepanom, [10]ali nisu mogli odoljeti mu-
Lk 21 15 drosti i Duhu kojim je govorio.
Dj 1 8+ [11]Onda podmetnuše neke ljude koji rekoše: »Čuli
smo ga govoriti pogrdne riječi protiv Mojsija i Bo-
ga.« [12]Podjare i narod, starješine i pismoznance pa
priđu, zgrabe ga i odvuku u Vijeće. [13]Ondje namje-
stiše lažne svjedoke koji rekoše: »Ovaj čovjek ne-
prestance govori protiv svetog Mjesta i Zakona.
Mt 2 23+ [14]Čuli smo ga doista govoriti: 'Isus Nazarećanin
Mt 26 59-61p razvalit će ovo Mjesto i izmijeniti običaje koje nam
Lk 4 20 predade Mojsije[e]'.« [15]A svi koji su sjedili u Vijeću
upriješe pogled u Stjepana te opaziše – lice mu kao
u anđela[f].

Stjepanova besjeda

7 Veliki svećenik upita: »Je li to tako?« [2]Stje-
Ps 29 3 pan odgovori[g]: »Braćo i oci, čujte! Bog slave
ukaza se ocu našemu Abrahamu dok bijaše u Me-
zopotamiji, prije negoli se nastani u Haranu, [3]i reče
mu:
Iziđi iz zemlje svoje, Post 12 1
iz zavičaja svoga,
hajde u zemlju koju ću ti pokazati.
[4]On nato iziđe iz zemlje kaldejske i nastani se u
Haranu[h]. Odande ga nakon smrti oca njegova Bog
preseli u ovu zemlju u kojoj vi sada boravite. [5]U
njoj *mu ne dade ni stope baštine,* nego obeća *dati*
je u posjed njemu i potomstvu njegovu nakon njega,
premda još *nije imao djeteta.* [6]Bog isto tako reče Post 12 7+
da *će potomci njegovi biti pridošlice u zemlji tuđoj,* Post 15 2
da će *ih porobljavati i tlačiti četiri stotine godina.* Post 15 13
[7]Ali narod kojemu budu robovali ja ću suditi, reče Post 15 14
Bog. *A nakon toga izići će i iskazati mi štovanje na* Izl 3 12
ovome mjestu[i]. [8]Dade mu i *Savez obrezanja.* Tako Post 17 10+
rodi Izaka i *obreza ga osmi dan,* Izak Jakova, Ja- Post 21 4
kov dvanaest rodozačetnika.« Post 37 11, 28
[9]»Rodozačetnici pak, *iz zavisti, Josipa predadoše* Post 39 2, 3, 21, 23
u Egipat. Ali Bog bijaše s njim [10]te ga izbavljaše iz
svih nevolja, *podari ga naklonošću i* mudrošću *pred*
faraonom, kraljem egipatskim koji *ga postavi za* Post 41 40-41
upravitelja nad Egiptom i nad *cijelim dvorom svo-* Ps 105 21
jim. [11]Onda *u cijeloj zemlji egipatskoj i kanaanskoj* Post 41 54-55; 42 5
nasta glad i nevolja velika: oci naši ne mogahu naći
hrane. [12]Kad *Jakov doču da u Egiptu ima žita,* po- Post 42 2
sla onamo najprije oce naše. [13]Drugi se put *Josip*
očitova braći svojoj pa faraon dozna za podrijetlo Post 45 1
Josipovo. [14]Josip tada posla po Jakova, oca svoga,
i svu rodbinu, *sedamdeset i pet duša.* *[15]Jakov tako* Post 46 27+
siđe u Egipat. I umrije on i oci naši. *[16]Preneseni su* Post 50 13

a) Luka ne imenuje sedmoricu izabranih »đakonima«, ali naglašava važnost »služenja« (*diakonia*); usp. Fil 1,1+; Tit 1,5+). Sva sedmorica imaju grčko ime, posljednji je prozelit (usp. 2,11+). Time se grupa helenističkih kršćana, na neki način, organizacijski odijelila od kršćana čisto židovskog porijekla.
b) Polaganje ruku kao čin zajednice (usp. 13,1–3) ili vjerojatnije samih apostola (r. 3).
c) Novi osnovni motiv (v. 12,24; 19,20; usp. Lk 1,80+), pridodan prijašnjemu (v. 2,41+).
d) »Slobodnjaci« su vjerojatno potomci Židovâ koje je 63. pr. Kr. Pompej kao robove odveo u Rim, ali su kasnije bili oslobođeni.
e) I na Isusovom su suđenju »lažni svjedoci« tvrdili da je on rekao kako će »uništiti« Hram. Izvještaj o Stjepanovu kamenovanju (7,54–60) u mnogočemu se podudara s Isusovim suđenjem i mukom (usp. Mt 26,62–66; Lk 22,69; 23,34; 23,46). – Optužbe koje se pozivaju na mojsijevske običaje, bit će ponovljene kasnije i protiv Pavla (Dj 21,21.28; 25,8; 28,17).
f) Pojava anđela povodom je svetoga straha (usp. Suci 13,6). Mojsijevo je lice pri silasku sa Sinaja odražavalo sjaj slave Božje i bilo je uzrokom podjednakog straha (Izl 34,29–35; 2 Kor 3,7–18), isto kao i obličje preobraženog Isusa (Mt 17,2; Lk 9,29). Tako su i članovi Sanhedrina bili svjedocima Stjepanova preobraženja, koji je vidio slavu Božju (7,55–56). – Izvješće, prekinuto umetkom Stjepanova govora (7,1–54), nastavlja se u 7,55. O teofanijama usp. Izl 13,22; 19,16; 33,20; Mt 17,1; 24,26–31 s bilješkama.
g) Govor sažima ponajprije povijest Abrahama i Josipa (rr. 2–16), a zatim prikazuje Mojsijevu (rr. 17–43; usp. optužbu na Stjepana u 6,11). Visokom poslanju koje Bog povjerava Mojsiju, Stjepan suočava stav Izraelaca: odbijanje, otkaz posluha, nevjeru. Sadržaji su preuzeti iz predaje (usp. Pnz), ali su ovdje prikazani pod kršćanskim vidom: držanje Židovâ prema Kristu još je uvijek jednako onome Izraelaca prema Mojsiju. Na temelju izraelske povijesti Stjepan zaključuje da se Bog ne može ograničiti na jedan narod ili zemlju (rr. 2–6), na žrtvene obrede (rr. 39–43) ili na puko zdanje materijalnog Hrama (rr. 44–50; usp. optužbu u 6,13). U svemu se osjeća duh helenističkog židovstva dijaspore. Govor završava strastvenim napadom na prisutne (rr. 51–53), koji se oslanja na jedan vid ranokršćanskog navještaja (usp. 2,23+; Mt 5,12; 23,30s.37; Lk 13,33–35).
h) Prema Post 11,31 Bog se objavio Abrahamu u Haranu. Možda se ovdje Luka oslanja na nama nepoznatu izvanbiblijsku predaju.
i) Citat Izl 3,12 promijenjen je u: »na ovome mjestu« (tj. u jeruzalemskom Hramu), umjesto: »na ovome brijegu« (Horebu).

u Sihem i položeni u grob koji je Abraham za sre-
bro kupio od sinova Hamorovih u Sihemu[a]*.«*
17»Kako se bližilo vrijeme obećanja koje Bog
Izl 1 7, 8 obreče Abrahamu, *rastao je* u Egiptu narod i *mno-*
žio se 18dok ondje *ne zavlada drugi kralj koji nije*
Izl 1 10, 11 *poznavao Josipa.* 19*Lukav* prema rodu našemu, tla-
Izl 1 22 čio je on oce naše da bi djecu svoju izlagali da *ne*
ostanu na životu. 20U taj se čas rodi Mojsije. Bijaše
Izl 2 2 Heb 11 23s božanski lijep. Tri je mjeseca hranjen u kući očin-
skoj, 21a onda, kad je bio izložen, *prigrli ga kći fa-*
Izl 2 5, 10 *raonova* i othrani *sebi za sina.* 22Tako Mojsije, od-
gojen u svoj mudrosti egipatskoj, bijaše silan na ri-
Lk 24 19 ječima i djelima.«
23»Kad mu bijaše četrdeset godina[b], ponuka ga
Izl 2 11 srce da pohodi braću svoju, sinove Izraelove. 24I
kad vidje kako je jednomu nanesena nepravda, su-
Izl 2 12 protstavi se i osveti zlostavljenoga *ubivši Egipćani-*
na. 25Mislio je da će braća njegova shvatiti kako će
im Bog po njegovoj ruci pružiti spasenje, ali oni ne
shvatiše. 26Sutradan se pojavi pred onima koji su
se tukli te ih stade nagovarati da se izmire: 'Ljudi,
Izl 2 13 braća ste! Zašto zlostavljate jedan drugoga?' 27Ali
ga onaj što je zlostavljao svoga bližnjega odbi rije-
Izl 2 14 čima: *Tko te postavi glavarom i sucem nad nama*[c]*?*
28*Kaniš li ubiti i mene kao što si jučer ubio onog*
Izl 2 15 *Egipćanina?* 29Na te riječi[d] pobježe Mojsije i *skloni*
se u zemlju midjansku, gdje mu se rodiše dva sina.«
Izl 3 1-2 Dj 5 11 30»Nakon četrdeset godina *ukaza mu se Anđeo u*
pustinji brda Sinaja u rasplamtjeloj vatri jednoga
Izl 3 4, 6 *grma.* 31Opazivši to, zadivi se Mojsije viđenju. Dok
je prilazio da bolje promotri, eto glasa Gospodnje-
ga: 32*Ja sam Bog Otaca tvojih, Bog Abrahamov,*
Izakov i Jakovljev. Sav preplašen, Mojsije se ne
Izl 3 5 usudi pogledati. 33*A Gospodin će mu: Izuj obuću s*
nogu! Jer mjesto na kojem stojiš, sveto je tlo. 34*Vi-*
dio sam, vidio nevolju naroda svoga u Egiptu i uz-
disaj mu čuo pa siđoh izbaviti ga. I sad hajde! Ša- Izl 3 7-8
ljem te u Egipat!« Izl 3 10
35»Toga Mojsija – kojega su se odrekli[e] rekavši:
Tko te postavi glavarom i sucem? – toga im Bog
kao glavara i otkupitelja posla po Anđelu koji mu Izl 2 14
se ukaza u grmu. 36On ib izvede učinivši čudesa i
znamenja u zemlji egipatskoj, u Crvenome moru i Izl 7 3
u pustinji kroz četrdeset godina. 37To je onaj Moj- Br 14 33 Am 5 25
sije koji reče sinovima Izraelovim: *Proroka poput*
mene od vaše braće podići će vam Bog[f]. 38To je onaj Pnz 18 15
koji za skupa[g] u pustinji bijaše između Anđela što
mu govoraše na brdu Sinaju i otaca naših[h]; onaj Pnz 4 10; 9 10;
koji je primio riječi životne[i] da ih nama preda. 9 10; 18 16 Gal 3 19+
39Njemu se ne htjedoše pokoriti oci naši, nego ga Iv 1 17
odbiše i u srcima se svojima *vratiše u Egipat*[j] 40re-
kavši Aronu: *'Napravi nam bogove koji će ići pred* Br 14 3
nama! Ta ne znamo što se dogodi s tim Mojsijem
koji nas izvede iz zemlje egipatske.' 41*Tele načiniše* Izl 32 1, 23
u dane one, *prinesoše žrtvu* tom kumiru i veseljahu Izl 32 4, 6
se djelima ruku svojih. 42Bog se pak odvrati i pre-
pusti ih da časte vojsku nebesku[k], kao što piše u
Knjizi proročkoj:

Prinosiste li mi žrtve i prinose
četrdeset godina u pustinji, dome Izraelov? Am 5 25-27 LXX
43*Poprimiste šator Molohov*
i zvijezdu boga Refana –
likove koje napraviste
da biste im se klanjali.
Odvest ću vas stoga u progonstvo
onkraj Babilona!«

44»Oci naši imahu u pustinji Šator svjedočanstva
kako odredi Onaj koji reče Mojsiju *da se on načini*
po praliku koji je vidio. 45Taj su Šator preuzeli oci Izl 25 40 Heb 8 5
naši i pod Jošuom ga unijeli u posjed s kojega Bog

a) JB: »od sinova Hamora, oca Sihema«, prema Post 33,19. Var.: »od sinova Hamorovih, sinova Siona«; »od sinova Emorovih u Sihemu«; »od sinova Emora (stanovnikâ) Sihema«. – R. 16 slijedi izvanbiblijsku predaju i odatle pokušaji ispravljanja u raznim rukopisima.

b) Mojsijev život, koji je prema Pnz 34,7 iznosio 120 godina, ovdje je prema židovskoj predaji podijeljen u razdoblja od 40 godina (usp. rr. 30.36).

c) Uskrisivši Isusa, Bog ga je postavio »glavarom« (usp. 5,31) i »sucem« (usp. 10,42; 17,31).

d) Prema Izl 2,15 Mojsije je pobjegao iz straha pred faraonom, a ovdje jer je bio odbačen od svojih.

e) Izraz »odrekli« Biblija ne upotrebljava za Mojsija, ali se u Dj 3,13–14 odnosi na Isusa. Tako Mojsije u Bibliji nema naslov »otkupitelja«. Kristov lik, kojega Mojsije unaprijed predočuje, prebačen je na samoga Mojsija.

f) Mesijanski tekst, već naveden u 3,22. Netko drugi – Mesija – imat će istu ulogu kao Mojsije (Mt 16,14+; Iv 1,21+).

g) Grčka riječ *ekklèsia*, prevedena našim jezikom kao »crkva«, zajednica, »skup« (usp. 5,11+; Mt 16,18+), u Pnz 4,10+ označavala je zborovanje svetoga naroda u pustinji; usp. »sveto zborovanje« (Iz 12,16; Lev 23,3; Br 29,1). Crkva, novi narod svetih (9,13+), nasljednicom je svetosti starog naroda.

g) U starim tekstovima izraz »Anđeo Jahvin« označavao je samoga Boga koji se objavljuje (Post 16,7+; usp. Mt 1,20+), dok se kasnije Božju transcendentnost htjelo istaknuti time što se razlikovalo Boga od njegova anđela. Tako Mojsije ne bi bio u neposrednom odnosu s Bogom, nego s jednim ili više anđela. Tragovi su takvog poimanja u Gal 3,19; Heb 2,2.

i) Obdržavanje Zakona osigurava život (Pnz 4,1; 8,1.3; 30,15–16.19–20; 32,46–47; Lev 18,5, citiran u Gal 3,12; Rim 10,5). Zato se i govorilo o Zakonu kao o »zapovijedima života« (Ez 33,15; Bar 3,9). Za kršćane će evanđeoska poruka biti »riječ života« (Fil 2,16; usp. Dj 5,20), tj. »riječ spasenja« (Dj 13,26). Riječ Božja, kao izvor života, i sâma je »živa« (usp. Heb 4,12; 1 Pt 1,23). I napokon, Isus Krist jest u sebi i »Riječ« i »Život« (1 Iv 1,1).

j) Usp. Br 14,3; Izl 16,3; Ez 20,8–14.

k) Kultno štovanje »vojske nebeske«: biblijski izraz za često pobožanstvenjene zvijezde (usp. Pnz 4,19; 17,3; 2 Kr 21,3–5; Jer 8,2; 19,13; Sef 1,5).

Ps 132 5
1 Kr 6 2
17 24
Heb 9 11, 24
Iz 66 1-2
Pnz 9 13+
Jr 4 4+
Iz 63 10
2 Ljet 30 7-8;
36 14-16
Mt 23 34-35
Dj 3 14+;
2 23+
7 38+; 13 38s
15 10; Gal 6 13
Lk 1 15+
Izl 24 16+
Dj 2 33+
Mt 26 64p+
Dn 7 13
Mt 8 20+
Heb 13 12+
22 20; 26 10
Gal 1 13+
Ps 31 6
Lk 23 46
Lk 23 34

pred licem njihovim rastjera narode. Tako bijaše
sve do danâ Davida, [46]koji je našao milost pred Bo-
gom te molio *da nađe boravište*[a] *Bogu Jakovljevu.*
[47]Istom *Salomon izgradi mu Dom.* [48]Ali Svevišnji u
rukotvorinama ne prebiva, kao što veli prorok:

[49]*Nebesa su moje prijestolje,*
a zemlja podnožje nogama.
Kakav dom da mi sagradite, govori Gospodin,
i gdje da bude mjesto mog počinka?
[50]*Nije li ruka moja načinila sve to?*

[51]*Tvrdovrati i neobrezanih srdaca i ušiju,* vi se uvi-
jek opirete Duhu Svetomu[b]: kako oci vaši tako i
vi! [52]Kojega od proroka nisu progonili oci vaši? I
pobiše one koji su unaprijed navijestili dolazak Pra-
vednika čiji ste vi sada izdajice i ubojice, [53]vi koji
po anđeoskim uredbama primiste Zakon, ali ga se
niste držali.«
[54]Kad su to čuli, uskipješe u srcima i počeše škri-
pati zubima na njega. [55]Ali on, pun Duha Svetoga,
uprije pogled u nebo i ugleda slavu Božju i Isusa
gdje stoji zdesna Bogu [56]pa reče: »Evo vidim ne-
besa otvorena i Sina Čovječjega gdje stoji[c] zdesna
Bogu[d].« [57]Vičući iza glasa, oni zatisnuše uši i nava-
liše jednodušno na njega. [58]Izbaciše ga iz grada pa
ga kamenovahu[e]. Svjedoci[f] odložiše haljine do nogu
mladića koji se zvao Savao[g]. [59]I dok su ga kameno-
vali, Stjepan je zazivao[h]: »Gospodine Isuse, primi
duh moj!« [60]Onda se baci na koljena i povika iza
glasa: »Gospodine, ne uzmi im ovo za grijeh!«
Kada to reče, usnu.

22 20; 7 58
Iv 16 2
9 1-2; 22 4;
26 10-11
Gal 1 13
1 Kor 15 9
Fil 3 6
1 Tim 1 13
= 11 19
6 5; 21 8
18 5+
Mt 8 29+
2 46+

8 [1]Savao je pristao da se Stjepan smakne.

Savao progonitelj

U onaj dan navali velik progon na Crkvu u Jeru-
zalemu. Svi[j] se osim apostola raspršiše po kraje-
vima judejskim i samarijskim[k]. [2]Bogobojazni su
ljudi pokopali Stjepana i održali veliko žalovanje
za njim. [3]Savao je pak pustošio Crkvu: ulazio je u
kuće, odvlačio muževe i žene i predavao ih u tam-
nicu.

Propovijedanje u Samariji

[4]Oni dakle što su se raspršili obilazili su navješ-
ćujući Riječ. [5]Filip tako siđe u grad samarijski[l] i
stade im propovijedati Krista[m]. [6]Mnoštvo je jedno-
dušno prihvaćalo što je Filip govorio slušajući ga i
gledajući znamenja koja je činio. [7]Doista, iz mno-
gih su opsjednutih izlazili nečisti duhovi vičući iza
glasa, a ozdravljali su i mnogi uzeti i hromi. [8]Nasta
tako velika radost u onome gradu.

Šimun čarobnjak

[9]Čovjek se neki, imenom Šimun, u gradu već
duže bavio čarobnjaštvom i opčaravao narod tvr-
deći da je neki veliki. [10]Priklanjalo mu se sve, malo
i veliko, te govorilo: »Ovaj je Snaga Božja, zvana
Velika[n].« [11]A priklanjahu mu se jer ih je duže vre-
mena opčaravao svojim vradžbinama. [12]Ali kad po-
vjerovaše Filipu koji navješćivaše evanđelje o kra-

a) JB: »za kuću Jakovljevu«; *kuća* kao istoznačnica za Boga.
b) Koji je govorio po Mojsiju i prorocima.
c) A ne »sjedi« kao u Lk 22,69p; vjerojatno kao svjedok mučenika Stjepana.
d) Stjepanovo viđenje povezano je s njegovim preobraženjem (6,15+).
e) Umjesto regularnog suđenja po pravilima Sanhedrina, dolazi do samovoljnog umorstva od strane svjetine. Možda je riječ o stvarnom događaju koji je Luka prikazao kao redovni proces da bi smrt prvoga mučenika približio Isusovoj smrti.
f) Lažni svjedoci spomenuti u 6,13–14. Svjedoci optužbe imali su dužnost započeti s presudom (Pnz 17,7).
g) Pavao, budući misionar narodâ (13,9+).
h) Upečatljiv primjer »zazivanja imena Gospodnjega« (2,21+). Luka s dva molitvena uzdaha (rr. 59–60) ističe sličnost umirućeg Stjepana s Isusom u njegovoj muci.
i) Rr. 1–4 u nekoliko crtica prikazuju slijed događaja: Stjepanov ukop (r. 2) kao normalni svršetak prijašnjeg izvještaja; djelovanje progonitelja Savla (rr. 1a. 3), povezujući Stjepanovo kamenovanje (usp. 7,58b) sa Saulovim obraćenjem (9,1–30); i na kraju vijest o progonstvu i raspršenosti Crkve (rr. 1b–4), koja uvodi u izvještaj o evanđeoskoj misiji Filipa (8,5–40) i Petra (9,32 – 11,18; r. 4 bit će ponovljen u 11,19). Tu su, dakle, naznačeni različiti sadržaji koji će biti prikazani do 12. pogl.
j) »Svi«: književno pojednostavljenje. Progonstvo se najvjerojatnije usmjerilo prvotno na heleniste (usp. 6,1.5); iz njihovih, progonstvom raspršenih, grupa stasali su prvi kršćanski misionari među poganima (r. 4; 11,19–20).
k) Drugo područje širenja Crkve (usp. 1,8). Treće će se otvoriti osnivanjem kršćanske zajednice u Antiohiji (11,20).
l) Var.: »grad Cezareje«. Vjerojatno nije riječ o glavnom mjestu Samarije, koje je u to vrijeme već bilo helenizirano (*Sébaste*). Riječ je o evangelizaciji »Samaritanaca«, kako su ih Židovi poimali: braća porijeklom i religijom, ali koji su se odijelili od židovske zajednice i, prema židovskom shvaćanju, od ispravne vjerske i životne prakse i zbog toga ih se držalo hereticima (usp. Iv 4,9+; Mt 10,5–6+).
m) Mesiju, kojega su i Samaritanci očekivali (usp. Iv 4,25).
n) »Velika«, tj. na aramejskom *objaviteljica* (*Megallé*), što pretpostavlja da je vrhunska Božja sila obuhvatila Šimuna i podarila mu nadnaravne moći.

5 42+ ljevstvu Božjemu i o imenu Isusa Krista, krštavahu
1 5+ se – muževi i žene. [13]Povjerova i Šimun te se krsti
i osta uz Filipa: bio je zanesen promatrajući znamenja
i čudesa koja su se događala.
11 1, 22 [14]Kad su apostoli u Jeruzalemu čuli da je Samarija
Lk 8 51+ prigrlila riječ Božju, poslaše k njima Petra i
1 5+; 18 44 Ivana. [15]Oni siđoše i pomoliše se za njih da bi primili
2 38+; 1 5+ Duha Svetoga. [16]Jer još ni na koga od njih ne
bijaše sišao; bijahu samo kršteni u ime Gospodina
1 Tim 4 14+ Isusa. [17]Tada polagahu ruke na njih i oni primahu
Duha Svetoga.
[18]Kad Šimun vidje da se polaganjem ruku apostolskih
daje Duh, ponudi apostolima novaca [19]govoreći:
»Dajte i meni tu moć da svatko na koga
položim ruke primi Duha Svetoga.«
[20]Petar mu odvrati: »Novac tvoj zajedno s tobom
Iz 55 1 propao kad si mislio dar Božji[a] novcima steći!
Mt 10 8 [21]Nema tebi ovdje dijela ni udjela jer tvoje srce nije
pravo pred Bogom! [22]Obrati se od te opakosti svoje
i moli Gospodina ne bi li ti se kako oprostila namisao
Pnz 29 17 srca tvoga. [23]Ta gledam te: žučju si gorak i nepravdom
Jr 4 18 okovan[b].«
Izr 5 22 [24]Šimun odgovori: »Molite i vi za me Gospodina
da me ne snađe ništa od toga što rekoste[c]!«
1 8+ [25]Oni pak pošto posvjedočiše i dorekoše riječ
Gospodnju, vratiše se u Jeruzalem navješćujući
evanđelje mnogim selima samarijskim.

Filip krsti Etiopljanina

Mt 1 20+ [26]Anđeo[d] se Gospodnji obrati Filipu: »Ustani i
pođi na jug[e] putom što iz Jeruzalema silazi u Gazu;
on je pust.« [27]On usta i pođe. Odjednom eto nekog
Ps 68 32 Etiopljanina, dvoranina, visokog dostojanstvenika
Iz 56 3-7 kandake, kraljice etiopske[f] koji bijaše nad svom
njezinom riznicom. [28]Vraćao se iz Jeruzalema, Iz 18 7+
kamo je bio pošao pokloniti se; sjeđaše na svojim Iv 12 20
kolima i čitaše proroka Izaiju. [29]Duh reče Filipu: 1 8+
»Pođi i pridruži se tim kolima!« [30]Filip pritrča i ču
gdje onaj čita Izaiju proroka pa će mu: »Razumiješ
li što čitaš?« [31]On odvrati: »Kako bih mogao ako Rim 10 14
me tko ne uputi?« Onda zamoli Filipa da se uspne
i sjedne uza nj. [32]A čitao je ovaj odlomak Pisma[g]:

Ko ovcu na klanje odvedoše ga, Iz 53 7-8
ko janje nijemo pred onim što ga striže Lk 18 31+
on ne otvara svojih usta.
[33]*U poniženju sud mu je uskraćen.*
Naraštaj njegov tko da opiše?
Da, uklonjen je sa zemlje život njegov.

[34]Dvoranin se obrati Filipu pa će mu: »Molim te,
o kome to prorok govori? O sebi ili o kome drugom?«
[35]Filip prozbori te mu, pošavši od toga Pisma, Lk 24 27
navijesti evanđelje: Isusa. Dj 5 42+
[36]Putujući tako, stigoše do neke vode pa će dvoranin:
»Evo vode! Što priječi da se krstim[h]?« [38]Zapovjedi
da kola stanu pa obojica, Filip i dvoranin,
siđoše u vodu te ga Filip krsti. [39]A kad iziđoše iz 1 5+
vode, Duh Gospodnji ugrabi Filipa[i] te ga dvoranin 1 Kr 18 12+
više ne vidje. On radosno nastavi svojim putom, Lk 24 31-32
[40]a Filip se nađe u Azotu. I kako je prolazio, na- 2 46+
vješćivaše evanđelje svim gradovima dok ne stiže u 21 8
Cezareju.

Savlov poziv[j]

= 22 5-16
= 26 9-18
Gal 1 12-17
Dj 8 3

9 Savao pak, sveudilj zadahnut prijetnjom i pokoljem
prema učenicima Gospodnjim, pođe
k velikomu svećeniku, [2]zaiska od njega pisma za
sinagoge u Damasku, da sve koje nađe od ovoga

a) Duh je Sveti sâm po sebi dar Božji (usp. 2,38; 10,45; 11,17; Lk 11,9.13), što je naznačeno i u duhovskom himnu *Veni Creator.*
b) Na tom se događaju temelji izraz »simonija« za trgovanje svetim stvarima.
c) »Zapadni« tekst dodaje: »I nikako da prestane gorko plakati.« Time se Simona želi označiti kao pokajničkog grešnika (usp. Lk 22,62).
d) Anđeli (usp. Tob 5,4+; Ef 1,21+), prema Evanđeljima na službi Isusu i njegovu poslanju (Mt 4,11p+; 26,53; Iv 1,51 itd.), više su puta u Djelima pomoćnici kršćanske zajednice (1,10; 5,19; 10.3; 12,7–10.23; 27,23). U ovom je izvještaju kasnije riječ o »Duhu« koji djeluje u zajednici (rr. 29. 39).
e) JB: »oko podneva«.
f) Ne današnja Etiopija, nego staro kraljevstvo Kuš, dakle Nubija, između prvog (ili samo drugog) katarakta Nila i Sudana.
g) Citirano prema LXX; riječ je o dosta nejasnom prijevodu vjerojatno poremećenog hebrejskog teksta. O uporabi Iz 53 u ranokršćanskom naviještanju usp. 3,13+ i Lk 4,17–21p.
h) R. 37 vrlo je stari umetak u »zapadni« tekst, a nadahnjuje se na liturgiji krštenja: »Ako vjeruješ svim srcem, dopušteno je. On odgovori: Vjerujem da je Isus Krist Sin Božji.«
i) »Zapadna« var.: »Duh Sveti sruči se na eunuha, a anđeo Gospodnji ugrabi Filipa.«
j) O Pavlovu pozivu, tom temeljnom događaju za povijest Crkve, Luka daje tri izvješća, čije se razlike u pojedinostima mogu protumačiti raznolikošću književnih rodova; ostala dva izvješća dio su Pavlovih govora. Usp. također Gal 1,12–17. Teško je sa sigurnošću ustvrditi točno vrijeme događaja. Najraniju dataciju može se staviti godinu ili godinu i pol nakon Isusova uskrsnuća, dakle najkasnije oko 36., otprilike dvanaest (prema antiknom računanju četrnaest) godina prije »Jeruzalemskog sabora« (Gal 2,1s; usp. Dj 15) koji je bio sazvan 48. ili 49.

Puta[a], muževe i žene, okovane dovede u Jeruza-
lem[b].
Ez 1 28 3Kad se putujući približi Damasku, iznenada ga
Dn 8 17 obasja svjetlost s neba. 4Sruši se na zemlju i začu
glas što mu govoraše: »Savle, Savle[c], zašto me pro-
goniš?« 5On upita: »Tko si, Gospodine?«
A on će: »Ja sam Isus kojega ti progoniš[d]! 6Nego
ustani, uđi u grad i reći će ti se što ti je činiti.«
7Njegovi suputnici ostadoše bez riječi: čuli su do-
Dn 10 7 duše glas, ali ne vidješe nikoga. 8Savao usta sa
zemlje. Otvorenih očiju nije ništa vidio pa ga po-
vedu za ruku i uvedu u Damask. 9Tri dana nije
vidio, nije jeo ni pio.
10U Damasku bijaše neki učenik imenom Ananija.
Post 22 1+ Njemu u viđenju reče Gospodin: »Ananija!«
On se odazva: »Evo me, Gospodine!«
1 Sam 9 15-17 11A Gospodin će mu: »Ustani, pođi u ulicu zvanu
Ravna i u kući Judinoj potraži Taržanina imenom
Savla. Eno, moli se; 12i u viđenju vidje[e] čovjeka
9 17; 28 8 1 Tim 4 14+ imenom Ananiju gdje ulazi i polaže na nj ruke da
bi progledao.«
13Ananija odgovori: »Gospodine, od mnogih sam
čuo o tom čovjeku kolika je zla tvojim svetima[f] uči-
nio u Jeruzalemu. 14On ima od velikih svećenika i
punomoć okovati sve koji prizivlju ime tvoje.«
2 21+ 15Gospodin mu odvrati: »Pođi jer on mi je oruđe
22 21 izabrano da ponese ime moje pred narode i kra-
ljeve i sinove Izraelove[g]. 16Ja ću mu uistinu poka-
zati koliko mu je za ime moje trpjeti.« 15 26; 21 13
17Ananija ode, uđe u kuću, položi na nj ruke i 1 Kor 4 9-13+ Mt 10 22+
reče: »Savle, brate! Gospodin, Isus koji ti se ukaza
na putu kojim si išao, posla me da progledaš i na- 22 14; 26 16 1 Kor 9 1; 15 8
puniš se Duha Svetoga[h].«
18I odmah mu s očiju spade nešto kao ljuske te Tob 11 10-15
on progleda pa usta, krsti se 19i uzevši hrane, okri- 1 5+
jepi se.

Savlovo propovijedanje u Damasku Gal 1 16-17

Nekoliko dana provede s učenicima u Damasku.
20te odmah stade po sinagogama propovijedati Isu-
sa, da je on Sin Božji[i]. 21Koji ga god slušahu, izvan
sebe govorahu: »Nije li ovo onaj koji je u Jeruza-
lemu istrebljivao sve koji Ime ovo prizivlju, pa i
ovamo zato došao da ih okovane odvede pred ve- 9 2
like svećenike?« 22Savao pak, sve silniji, zbunjivaše 18 5, 28 2 36+
Židove koji prebivahu u Damasku dokazujući:
»Ovo je Krist!«
23Pošto je minulo podosta vremena[j], odluče Ži-
dovi pogubiti ga, 24ali Savao dozna za njihov naum.
Nadzirahu i vrata danju i noću da bi ga pogubili, 2 Kor 11 32-33
25ali ga učenici[k] noću uzeše i preko zidina oprezno
spustiše u košari.
26Kad je Savao došao u Jeruzalem, gledao se pri- Gal 1 18-19
družiti učenicima, ali ga se svi bojahu: nisu vjero-
vali da je učenik[l].

a) »Put« označava čovjekov način života, ili kao ovdje, kršćanske zajednice. Starozavjetni izričaj (usp. Ps 119,1+) zadobiva novi sadržaj u suobličenosti Kristu (Mt 7,13–14+; 22,16; 1 Kor 4,17; 12,31; Heb 9,8; 10,19–22; 2 Pt 2,2). I sâm Isus nazvan je Put (Iv 14,6+). Taj je izraz svojstven Djelima, ovdje i 18,25.26; 19,9.23; 22,4; 24,14.22.

b) Rimske su vlasti predale Velikom vijeću, pod nadležništvom Velikog svećenika, sudsku nadležnost nad svim članovima židovskih zajednica u Rimskom carstvu. To je uključivalo čak i pravo ekstradicije (usp. 1 Mak 15,21).

c) Aramejsko-hebrejski oblik imena (*scha'ul*; usp. 26,14), koji se grčki uobičajeno pisao *Saulos*.

d) Sve što je učinjeno protiv učenikâ radi imena Isusova, Isusu je učinjeno (Mt 10,40+).

e) Dva usporedna viđenja, Božje objave Pavlu i Ananiji (usp. 10,11s. 30s).

f) Budući da je Bog u samome sebi svet (usp. Iz 6,3), onda se i oni koji mu na poseban način pripadaju zovu »sveti« (Lev 17,1+). Taj izraz, koji se ponajprije odnosio na izraelski narod (Izl 19,6+), a posebice na zajednicu mesijanskih vremena (Dn 7,18+), u svom najvišem značenju odnosi se na kršćane: oni su novi »sveti narod« (1 Pt 2,5.9); oni su posvećenjem krštenja (Ef 5,26s) pozvani da žive čistim životom (1 Kor 7,34; Ef 1,4; 5,3; Kol 1,22), koji će ih učiniti svetima kao što je Bog svet (1 Pt 1,15s; usp. 1 Iv 3,3) i kao što je Isus »Svetac Božji« (Mk 1,24+), jer svetost je djelo Božje (1 Sol 4,3+; 5,23). Zbog toga je izraz »sveti« u prvoj Crkvi uobičajen za kršćane, ponajprije u Palestini (Dj 9,13.32.41; Rim 15,26.31; 1 Kor 16,1.15; 2 Kor 8,4; 9,1.12), a zatim i u ostalim zajednicama (Rim 8,27; 12,13; 16,2.15; 1 Kor 6,1s; 14,33; 2 Kor 13,12; Ef 1,15; 3,18; 4,12; 6,18; Fil 4,21s; Kol 1,4; 1 Tim 5,10; Flm 5.7; Heb 6,10; 13,24; Jd 3; usp. početke poslanicâ: 2 Kor 1,1 itd.). U Otk 5,8; 8,3 itd. »svet« označava posebice mučenike. Ponekad je ograničeno upotrijebljen i za apostole i proroke (usp. Ef 3,5; Otk 18,20). Konačno, »sveti« se može, kao u SZ (Job 5,1+), odnositi i na anđele (Mk 8,38; Lk 9,26; Dj 10,22; Jd 14; Otk 14,10), premda je u nekih tekstova teško razlučiti da li je riječ o anđelima ili o ljudima koji su ušli u Božju proslavljenost (Kol 1,12+; 1 Sol 3,13; 2 Sol 1,10).

g) Usp. Jr 1,10. Pavlovo poslanje odnosi se na »sve ljude« (Dj 22.15), na poganske narode (26,17), što i odgovara onome što sâm Pavao piše o sebi u Gal 1,16; usp. Rim 1,5; 11,13; 15,16–18; Gal 2,2.8.9; Ef 3,8; Kol 1,27; 1 Tim 2,7. O »kraljevima« usp. 26,2+.

h) Izraz svojstven Luki (Lk 1,15+.41.67; Dj 2,4; 4,8.31; 7,55; 13,9; usp. Lk 4,1+).

i) Sin Božji istoznačan je »Kristu« iz r. 22. Usp. Mt 4,3+. Naslov »Sin Božji« u Djelima se pojavljuje još samo u 13,33. On je svojstven osobito Pavlovoj kristologiji (Gal 1,16; 2,20; 4,4.6; Rim 1,3 – 4,9; 1 Sol 1,10; usp. Rim 9,5+).

j) Gal 1,17–18 točnije navodi: tri godine. Kroz to vrijeme Pavao se nalazi u Arabiji. Luka pojednostavljuje događaje.

k) Var.: »njegovi učenici«.

l) Pavao govori o tom posjetu u Gal 1,18–19. Naglašava da ga u to vrijeme judejske Crkve nisu još osobno poznavale, ali ništa ne govori o Barnabinom utjecaju. Ističe samo da osobno nije vidio apostole, osim Petra i Jakova, brata Gospodinova; Djela uopćeno govore o apostolima.

4 36-37 27Tada ga Barnaba uze i povede k apostolima te
im pripovjedi kako je Savao na putu vidio Gospo-
13 46+ dina koji mu je govorio i kako je u Damasku
smjelo propovijedao u ime Isusovo.
28Od tada se s njima slobodno kretao po Jeruza-
5 41+ lemu i smjelo propovijedao u ime Gospodnje.
29Govorio je i raspravljao sa Židovima grčkog jezi-
= 22 17-21 ka[a] pa i oni snovahu pogubiti ga.
30Saznala to braća pa ga odvedoše u Cezareju i
uputiše u Tarz[b].
31Crkva[c] je po svoj Judeji, Galileji i Samariji uži-
1 Kor 8 1 vala mir, izgrađivala se i napredovala u strahu Go-
Dj 2 41+ spodnjem te rasla utjehom Svetoga Duha[d].

Petar ozdravlja Eneju

32Jednom Petar, obilazeći posvuda, siđe i k sve-
tima u Lidi. 33Ondje nađe nekog čovjeka imenom
Eneja, koji je osam godina ležao na postelji: bijaše
uzet. 34Reče mu Petar: »Eneja, ozdravlja te Isus
Krist! Ustani i prostri sam sebi!« On umah usta[e].
35Vidješe to svi žitelji Lide i Šarona te se obratiše
Gospodinu.

Petar uskrisuje Tabitu

13 9+ 36U Jopi pak bijaše učenica imenom Tabita, što
Lk 12 33+ prevedeno znači Košuta[f]. Bijaše ona bogata dobrim
djelima i milostinjama što ih je dijelila. 37Upravo u
one dane obolje i umrije. Pošto je operu, izlože je
1 Kr 17 19 u gornjoj sobi. 38A kako je Lida blizu Jope, učenici
čuše da je Petar ondje i poslaše k njemu dva čo-
vjeka s molbom: »Dođi k nama, ne oklijevaj!«

39Petar usta i krenu s njima. Čim stiže, odvedoše
ga u gornju sobu. Okružiše ga sve udovice te mu
plačući pokazivahu haljine i odijela što ih je Košuta
izrađivala dok je još bila s njima. 40Petar sve istjera
van, kleknu, pomoli se pa se okrenu prema tijelu i Mk 5 40
reče: »Tabita, ustani!« Ona otvori oči, pogleda Pe-
tra i sjede. 41On joj pruži ruku i pridiže je. Onda Lk 7 15
pozove svete i udovice pa im je pokaza živu. 42Do- Dj 3 7
zna se za to po svoj Jopi te mnogi povjerovaše u 9 13+
Gospodina.
43Petar osta neko vrijeme u Jopi u nekog Šimuna
kožara.

Petar i Kornelije[g]

10 U Cezareji bijaše neki čovjek imenom Korne-
lije, satnik takozvane italske čete, 2pobožan i Lk 7 2, 4
bogobojazan[h] sa svim svojim domom. Dijelio je Dj 2 11+
mnoge milostinje narodu i bez prestanka se molio Lk 12 33+ Lk 18 1
Bogu. 3U viđenju negdje oko devete ure dana Dj 3 1+
ugleda on jasno anđela Božjega gdje dolazi k Mt 1 20+
njemu i veli mu: »Kornelije!« 4Zagleda se u nj pa Dj 9 10+
mu prestrašen reče: »Što je, Gospodine?« A on Lk 1 12+
njemu: »Molitve su tvoje i milostinje uzišle kao žr-
tva podsjetnica pred Boga[i]. 5Zato sada pošalji ljude
u Jopu i dozovi Šimuna koji se zove Petar. 6On je
gost u nekog Šimuna kožara čija je kuća uz more.« 2 14+
7Čim ode anđeo koji mu je govorio, pozove on
dvojicu slugu i jednoga pobožna, privržena vojnika,
8sve im ispripovjedi i posla ih u Jopu.
9Sutradan, dok su oni putovali i približavali se
gradu, oko šeste ure uziđe Petar na krov moliti. Jdt 8 5 Dn 6 11
10Ogladnje i zaželje se jela. Dok mu pripremahu,

a) Var.: »Grcima« (tj. poganima); ista var. u 11,20. – Tu se misli na Židove grčkoga jezika i kulture. Kao što su u Crkvi obraćeni helenisti (usp. 6,1+) najpoduzetniji, tako su i židovski helenisti oni koji najčešće reagiraju na kršćanski navještaj (6,9s; 7,58; 9,1; 21,27; 24,19).
b) Gdje će ga Barnaba potražiti (11,25) i dovesti u Antiohiju. Usp. 22,17–21 i Gal 1,18–21.
c) JB: »Crkve«, prema »zapadnom« i antiohijskom tekstu.
d) To je radost Duha Svetoga (2,46+). Drugi prevode: »rasla je utjehom (ili: uz pomoć; ili: zahvaljujući hrabrenju) Duha Svetoga.«
e) Slična čudesa: Lk 5,18–26p; 13,11–13; Iv 5,1–14; Dj 3,1–10 (i 4,22); 14,8–10.
f) JB: »grčki Dorcas«.
g) Prema Lukinom shvaćanju obraćenje (usp. Dj 3,19+) satnika Kornelija nije samo čisto osobni događaj. Njegovo sveopće značenje vidljivo je već iz samog izvještaja, gdje je stavljen naglasak na viđenjâ Petra i Kornelija, ali ponajviše iz povezanosti koju autor ističe između tog događaja i odlukâ »Jeruzalemskog sabora« (usp. 15,7–11.14). Očite su dvije različite odrednice: 1. Bog je osobno pokazao da pogani moraju biti primljeni u Crkvu bez prisile na obdržavanje propisâ Zakona (usp. 10,34–35.44–48a; 11,1.15–18; 15,7–11.14; Gal 2,1–10); 2. Sâm je Bog pokazao Petru da mora prihvatiti gostoprimstvo jednog neobrezanika. Tu se osjeća problem odnosâ između kršćana iz židovstva (judeokršćana) i onih iz poganstva (etnokršćana): usp. 10,10–16.28–29; 11,2–14 i Gal 2,11–21.
h) Izrazi »bogobojazan« (10,2.22.35; 13,16.26) i »pobožan« (13,43.50; 16,14; 17,4.17; 18,7; često je preveden i s »bogobojazan«) ustaljeni su izričaji kojima se označava one koji su osjećali naklonost prema židovstvu, ali nisu išli dotle da bi se obrezanjem priključili židovskom narodu (usp. 2,11+).
i) JB: »i Bog te se prisjetio«. Taj se izraz prislanja na žrtve »pomirnice« (usp. Lev 2,2.9.16), koje Tob 12,12 uspoređuje s molitvom.

pade on u zanos. [11]Gleda on nebo rastvoreno i po-
sudu neku poput velika platna: uleknuta s četiri
okrajka, silazi na zemlju[a]. [12]U njoj bijahu svakovr-
sni četveronošci, gmazovi zemaljski i ptice nebe-
ske. [13]I glas će mu neki: »Ustaj, Petre! Kolji i jedi!«
Ez 4 14 [14]Petar odvrati: »Nipošto, Gospodine! Ta nikad još
Lev 11 ne okusih ništa okaljano i nečisto«. [15]A glas će mu
Post 1 31+ opet, po drugi put: »Što Bog očisti, ti ne zovi oka-
ljanim[b]!« [16]To se ponovi do triput, a onda je posuda
ponesena na nebo.
[17]Dok se Petar dvoumio što bi imalo značiti viđe-
nje koje vidje, eto ljudi koje je poslao Kornelije:
pošto se raspitaše za Šimunovu kuću, pojave se na
vratima, [18]zovnu te upitaju je li ondje ugošćen neki
Šimun, nazvan Petar.
1 8+ [19]Dok je Petar sveudilj razmišljao o viđenju, reče
mu Duh[c]: »Evo, neka te trojica traže[d]. [20]De ustani,
siđi i pođi s njima ne skanjujući se jer ja sam ih
poslao.« [21]Petar siđe k ljudima i reče: »Evo me! Ja
sam onaj kojega tražite! Zbog čega ste došli?«
[22]Oni odgovore: »Satnik Kornelije, muž pravedan i
Lk 7 4-5 bogobojazan, za kojega svjedoči sav narod židov-
ski, primi od svetog anđela naputak da te dozove
u dom svoj i čuje od tebe riječi.« [23]Tada ih Petar
pozva unutra i ugosti.
Sutradan usta i krenu s njima; pratila ga neka
braća iz Jope. [24]Drugi dan stiže u Cezareju. Korne-
lije ih je čekao sazvavši rodbinu i prisne prijatelje.
[25]Kad je Petar ulazio, pohrli mu Kornelije u susret,
3 12; 14 15 padne mu k nogama i pokloni se. [26]Petar ga pri-
Otk 19 10 digne govoreći: »Ustani! I ja sam čovjek.« [27]I raz-
govarajući s njime, uđe i nađe sabrane mnoge [28]te

im reče: »Vi znate kako je Židovu zabranjeno dru-
žiti se sa strancem ili k njemu ulaziti, ali meni Bog 15 9
pokaza da nikoga ne zovem okaljanim ili nečistim. Post 2 12, 15-16
[29]Stoga, pozvan, i dođoh bez pogovora. Da čujemo
dakle zbog čega me pozvaste!«
[30]Kornelije reče: »Prije četiri dana baš u ovo do-
ba, o devetoj uri, molio sam se[e] u kući kad gle:
čovjek neki u sjajnoj odjeći stane preda me [31]i reče: 3 1+
'Kornelije, uslišana ti je molitva i milostinje su
tvoje spomenute[f] pred Bogom! [32]Pošalji dakle u Lk 1 13
Jopu i dozovi Šimuna koji se zove Petar. On je
gost u kući Šimuna kožara uz more.' [33]Odmah sam
dakle poslao k tebi, a ti si dobro učinio što si do-
šao. Evo nas dakle sviju pred Bogom da čujemo
sve što ti zapovjedi Gospodin!«
[34]Petar tada prozbori i reče: »Sad uistinu shva- 2 22+
ćam da Bog nije pristran, [35]nego – u svakom je na- Pnz 10 17+
rodu njemu mio onaj koji ga se boji i čini pravdu[g]. Gal 2 6
[36]*Riječ posla*[h] sinovima Izraelovim *navješćujući im* Rim 2 11; 1 Pt 1 17
evanđelje: mir po Isusu Kristu; on je Gospodar svi- Iz 52 7
ju. [37]Vi znate što se događalo po svoj Judeji[i], po- Nah 2 1
čevši od Galileje, nakon krštenja koje je propovije- Rim 10 12
dao Ivan: [38]kako Isusa iz Nazareta *Bog pomaza* Lk 4 44+
Duhom Svetim i snagom, njega koji je, jer Bog bi- Iz 61 1
jaše s njime, prošao zemljom čineći dobro i *ozdrav-* Mt 3 16+; Dj 1 8+; 4 27+
ljajući sve kojima bijaše ovladao đavao.« Dj 2 22
[39]»Mi smo svjedoci svega što on učini u zemlji Mt 4 1+; 8 29+
judejskoj i Jeruzalemu. I njega smakoše, *objesivši* Dj 1 8+. 22
ga na drvo! [40]Bog ga uskrisi treći dan[k] i dade mu 2 23+
da se očituje – [41]ne svemu narodu, nego svjedocima
od Boga predodređenima – nama koji smo s njime 1 3-4; Iv 14 22
zajedno jeli i pili[l] pošto uskrsnu od mrtvih.« Lk 24 41-43

a) Prema »zapadnom« tekstu.
b) Petar je pozvan da se oslobodi svojih predrasuda o zakonskoj čistoći (11,9); usp. Mt 15,1–20p; Rim 14,14.17). Primjenu nalazimo u 15,9: Bog je vjerom očistio srca pogana, premda njihovo tijelo, budući da je neobrezano, ostaje obredno nečisto. Praktična posljedica: Petar se ne mora više bojati dodira s neobrezanima (10,27–28).
c) Uloga Duha podjednaka je onoj Gospodnjeg anđela (usp. 8,26.29).
d) JB: »neki te ljudi traže«.
e) Var.: »postio sam i molio se«.
f) Taj neosobni izričaj, kojim se želi naglasiti Božju transcendenciju, istodobno ističe službu anđelâ (usp. Mt 18,11.14; Otk 5,8; 8,3; Tob 12,12).
g) Kultna terminologija (usp. r. 4). Bogu je mila neokaljana žrtva ili neokaljanost onoga koji žrtvuje (Lev 1,3; 19,5; 22,19–27). Izaija (56,7) je navijestio da će na svršetku vremenâ žrtve pogana biti ugodne Jahvi (usp. Mal 1,10–11; Rim 15,16; Fil 4,18; 1 Pt 2,5).
h) Var.: »Riječ, koju je poslao«.
i) Rr. 37–42 sažetak su prikaza Evanđeljâ (usp. 1,21–22; 2,22+) ističući točke na koje sâm Luka stavlja naglasak u svome Evanđelju.
j) JB: »njegove početke u Galileji«.
k) »Uskrišen trećeg dana«: klasični izričaj kršćanskog navještanja i vjere. On je već prisutan u prvotnom *Credu* 1 Kor 15,4 uz pojašnjenje: »prema Pismima«. U njemu se osjeća odjek Jone 2,1 (usp. Mt 12,40; Hoš 6,2). Nalazi se i u Mt 16,21; 17,23; 20,19; 27,64; Lk 9,22; 18,33; 24,7.46.
l) »Zapadni« tekst dodaje: »i s njime prijateljevali četrdeset dana nakon njegova uskrsnuća od mrtvih«.

13 31 42»On nam i naloži propovijedati narodu i svjedo-
2 36+ čiti: Ovo je onaj kojega Bog postavi sucem živih i
mrtvih[a]!«
43»Za nj svjedoče svi proroci: da tko god u nj
3 16+ vjeruje, po imenu njegovu prima oproštenje grije-
2 38+ ha.«

Krštenje prvih pogana

1 8+ 44Dok je Petar još govorio te riječi, siđe Duh
8 16 Sveti[b] na sve koji su slušali tu besjedu. 45A vjernici
2 33 iz obrezanja, koji dođoše zajedno s Petrom, začu-
diše se što se i na pogane izlio dar Duha Svetoga.
2 4+. 11 46Jer čuli su ih govoriti drugim jezicima i veličati
Boga.
Tada Petar reče: 47»Može li tko uskratiti vodu
11 17; 8 36 da se ne krste ovi koji su primili Duha Svetoga kao
1 5+; 2 38+ i mi?« 48I zapovjedi[c] da se krste u ime Isusa Krista.
Tada ga zamole da ostane ondje nekoliko dana[d].

Petar se opravdava u Jeruzalemu

1 15+ **11** Dočuli apostoli i braća po Judeji da i pogani
8 14; 15 7 primiše riječ Božju 2pa kad Petar uziđe u Je-
ruzalem, uzeše mu obrezanici prigovarati[e]: 3»Ušao
10 28. 48+ si, dobacivahu, k ljudima neobrezanima i jeo s nji-
10 10-48 ma!« 4Onda započe Petar te im izloži sve po redu:
5»Molio sam se, reče, u Jopi kadli u zanosu ugle-
dam viđenje: posudu neku poput velika platna,
uleknuta s četiri okrajka, gdje silazi s neba i dolazi
do mene. 6Zagledah se, promotrih je i vidjeh četvo-
ronošce zemaljske, zvijeri i gmazove te ptice nebe-
ske. 7Začuh i glas koji mi govoraše: 'Ustaj, Petre!
Kolji i jedi!' 8Ja odvratih: 'Nipošto, Gospodine! Ta
nikad mi još ništa okaljano ili nečisto ne uđe u us-
ta.' 9A glas će s neba po drugi put: 'Što Bog očisti,
ti ne zovi nečistim.' 10To se ponovi do triput, a
onda se sve opet povuče na nebo.«
11»I odmah se, evo, pred kućom u kojoj bijah
pojaviše tri čovjeka poslana iz Cezareje k meni. 12A
Duh mi reče da pođem s njima ništa ne premišljaju- 1 8+
ći. Sa mnom pođoše i ova šestorica braće te uđo-
smo u kuću tog čovjeka. 13On nam pripovjedi kako
je u svojoj kući vidio anđela koji je stao preda nj i
rekao: 'Pošalji u Jopu i dozovi Šimuna nazvanog
Petar; 14on će ti navijestiti riječi po kojima ćeš se
spasiti ti i sav dom tvoj.'« 2 47+; 16 15+
15»I kad počeh govoriti, siđe na njih Duh Sveti
kao ono na nas u početku. 16Sjetih se tada riječi 10 44+
Gospodnje: 'Ivan je, govoraše on, krstio vodom, a
vi ćete biti kršteni Duhom Svetim.' 17Ako im je da- 1 5+
kle Bog[f] dao isti dar kao i nama koji povjerovasmo 15 8-9
u Gospodina Isusa Krista, tko sam ja da bih se 10 47
smio oprijeti Bogu[g]?« Mt 16 23+
18Kad su to čuli[h], umiriše se te stadoše slaviti 2 47+
Boga govoreći: »Dakle i poganima Bog dade obra- 13 46s; 14 27,
ćenje na život!« 17 30; 26 20

Crkva u Antiohiji

19Oni dakle što ih rasprši nevolja nastala u po- 8 1, 4
vodu Stjepana dopriješe do Fenicije, Cipra i Antio-
hije[i], nikomu ne propovijedajući Riječi doli samo
Židovima. 20Neki su od njih bili Ciprani i Cirenci.
Kad stigoše u Antiohiju, propovijedahu i Grcima[j]
naviješćujući evanđelje: Gospodina, Isusa[k]. 21Ruka

a) »Narod« u pravom smislu riječi jest izraelski narod (10,2; 21,28). – »Živi« su oni koji će ostati na životu u trenutku parusije; »mrtvi«: oni koji koji su već umrli, uskrsnut će za sud (usp. 1 Sol 4,13 – 5,10). Uskrisivši Isusa, Bog mu je podario dostojanstvo vrhovnog Suca (Dj 17,31; Iv 5,22.27; 2 Tim 4,1; 1 Pt 4,5). Zato je navještaj uskrsnuća istodobno za ljude i poziv na obraćenje (usp. 17,30–31).
b) To su »Duhovi pogana«, slični prvoj Pedesetnici, kao što potvrđuje i sâm Petar (r. 47; 11,15; 15,8).
c) U redovnim slučajevima apostoli nisu osobno krstili (usp. 19,5; 1 Kor 1,14.17).
d) Prema 11,2–3 (usp. 10,28) upravo se taj Petrov boravak kod neobrezanih, više nego njegova zapovijed da ih se pokrsti, činio nezakonitim jeruzalemskim »Hebrejima«. Isti će problem biti povodom antiohijskog sukoba (Gal 2,11s).
e) »Zapadni« tekst: »Nakon podosta dugog vremena Petar se htio uputiti u Jeruzalem. Nakon što je razgovarao s braćom i učvrstio ih, otišao je odande, obilno je propovijedao čitavim krajem i poučavao ljude. Nakon što je stigao (u Jeruzalem) i navijestio im milost Božju, obrezana ga braća pozvaše na red.«
f) »Zapadni« tekst ispušta: »Bog« (Krist je onaj koji daruje Duha).
g) Petar razlaže o krštenju jednog poganina, ali ne odgovara na prigovor zašto je prihvatio gostoprimstvo neobrezanih (usp. r. 3; 10,1+). Petar je prvi, barem prema Lukinom izvještaju, priveo pogane Crkvi, bez obzira na dalekosežnost krštenja egipatskog eunuha (8,26–39) i na problem kada je utemeljena antiohijska zajednica (izvještaj o tome odmah poslije u rr. 19s). Pod tim je vidom »Jeruzalemski sabor« (15,5–29) posljedica ili opetovanje odlukâ u 11,1–18.
h) R. 19, povezan s 8,1 i 8,4, uvodi u izvješće o osnivanju antiohijske Crkve kao izravne posljedice Stjepanova mučeništva, koje je u Djelima odijeljeno umetkom o Filipu (8,5–40) i Petru (9,31 – 11,18). Izvještaj ipak pretpostavlja povijest Pavlova obraćenja (9,1–30), koje je također povezano sa Stjepanovim mučeništvom.
i) Antiohija na Orontu, glavni grad rimske provincije Sirije, treći grad Carstva poslije Rima i Aleksandrije.
j) Var.: »Helenistima« (usp. 9,29). – »Grci«, za razliku od »Židova«, općenito su oznakom neobrezanih.
k) U navještaju poganima Isusu se ne pridaje toliko naslov *Krist – Mesija*, koji je odgovarao više iščekivanju Židovâ, nego *Gospodin – Kyrios* (usp. 25,26+). Isus je *Gospodin*: svojim uzvišenjem zdesna Bogu on je postao vrhovnim vladarom Kraljevstva posljednjih vremena (usp. 2,21.36; 7,59–60; 10,36; 1 Sol 4,15–17; 2 Sol 1,7–12; Rim 10,9–13).

Lk 1 66 Gospodnja bijaše s njima te velik broj ljudi povje-
Dj 2 41+; 3 19+ rova i obrati se Gospodinu.
[22]Vijest o tome doprije do Crkve u Jeruzalemu[a]
4 36+ pa poslaše Barnabu u Antiohiju. [23]Kad on stiže i
13 43; 14 22 vidje milost Božju, obradova se te potaknu[b] sve da
6 5 u odlučnosti srca ostanu uz Gospodina[c]. [24]Ta bijaše
to muž čestit, pun Duha Svetoga i vjere. Znatno se
2 41+ mnoštvo prikloni Gospodinu.
9 30 [25]Barnaba se zatim zaputi u Tarz potražiti Savla.
[26]Kad ga nađe, odvede ga u Antiohiju. Punu su se
godinu dana sastajali u toj Crkvi[d] i poučavali po-
veće mnoštvo te se u Antiohiji učenici najprije pro-
zvaše kršćanima[e].

Barnaba i Savao idu u Jeruzalem

Mt 16 14+ [27]U one dane dođoše u Antiohiju neki proroci[f] iz
Jeruzalema[g]. [28]Jedan od njih, imenom Agab, usta i
21 10; 1 8+ po Duhu pretkaza da će uskoro nastati velika glad
po svem svijetu. Ona i nasta za Klaudija[h]. [29]Stoga
će svatko od učenika, odlučiše, koliko smogne po-
slati da se posluži braći u Judeji. [30]To i učiniše te
poslaše starješinama[i] po Barnabi i Savlu[j]. Tit 1 5+

Petar zatvoren i čudesno oslobođen[k] Mt 20 22-23

12 U to vrijeme uze Herod zlostavljati neke od
Crkve. [2]Mačem pogubi Jakova, brata Ivano-
va. [3]Kad vidje da je to drago Židovima, uhvati i
Petra (bijahu upravo Dani beskvasnih kruhova). Izl 12 1+
[4]Uhiti ga, baci u tamnicu i dade da ga čuvaju četiri
vojničke četverostraže, nakan izvesti ga nakon
Pashe pred narod. [5]Petra su dakle čuvali u tamnici,
a Crkva se svesrdno moljaše Bogu za njega.
[6]One noći kad ga je Herod kanio privesti, spavao 5 18-24;
je Petar između dva vojnika, okovan dvojim veriga- 16 25-40
ma[l], a stražari pred vratima čuvahu stražu. [7]Kad
eto: pojavi se anđeo Gospodnji te svjetlost obasja Mt 1 20+
ćeliju. Anđeo udari Petra u rebra, probudi ga i re- 1 Kr 19 5-7
če: »Ustaj brzo!« I spadoše mu verige s ruku. [8]An-

a) Jeruzalemskoj Crkvi, kao središnjici i izlazištu kršćanske vjere, pripada poseban ugled u odnosu na ostale zajednice (usp. 8,14; 11,1; Gal 2,2).
b) Vjerojatno igra riječi na Barnabino ime: »sin ohrabrenja, poticaja, utjehe« (usp. 4,36).
c) Var.: »u Gospodinu«.
d) Nesiguran smisao. Drugi prijevodi: »došli su i živjeli zajedno«, ili: »bili su prihvaćeni od zajednice«, tj. kao gosti zajednice.
e) Tj. pristašama Krista (ili Kresta), Antiohijski pogani, koji su sročili taj nadimak (?), očito su naslov *Krist* (Pomazanik) smatrali osobnim imenom. Tu je već jasno da se kršćane smatralo samostalnom udrugom u odnosu na židovstvo.
f) Poput prorokâ SZ (Pnz 18,18+; 2 Pt 1,21; Mt 5,12), novozavjetni su proroci karizmatici (1 Kor 12,1+), koji govore u Božje ime pod utjecajem njegova Duha. Ta je karizma štoviše u Novome savezu darovana na poseban i potpuniji način (Dj 2,17–18); ponekad su njome obdareni i svi vjernici (Dj 19,6; 1 Kor 11,4–5; 14,26.29–33.37). Poneki ipak dobivaju taj milosni dar na poseban način, tako da je za njih s pravom uobičajen naslov »proroci« (Dj 11,27; 13,1; 15,32; 21,9.10). U redosljedu karizmi »proroci« su obično na drugom mjestu, iza apostolâ (1 Kor 12,28–29; Ef 4,11; ali usp. 1 Kor 12,10; Rim 12,6; Lk 11,49). Oni su pozvani svjedoci Duha (Otk 1,3 i 2,7 itd; 1 Sol 5,19–20), koji predaju njegove »objave« (1 Kor 14,6.26.30; Ef 3,5; Otk 1,1), kao što su apostoli svjedoci uskrsnuloga Krista (Rim 1,1+; Dj 1,8+) i navjestitelji *kerigme* (Dj 2,22+). Njihova se zadaća ne ograničuje na to da predskazuju budućnost (Dj 11,28; 21,11) ili da proniknu srca (1 Kor 14,24–25; usp. 1 Tim 1,18; 4,14); oni »grade, ohrabruju, tješe« (1 Kor 14,3; usp. Dj 4,36; 11,23–24) Duhom danim objavama. Time su srodni glosolalima (Dj 2,4+; 19,6), ali su viši od njih, jer im je govor razumljiv (1 Kor 14). Glavna je zadaća »prorokâ« vjerojatno bila da proročanstva Pisma, napose starih proroka bogoduho tumače (1 Pt 1,10–12) i tako otkrivaju otajstvo Božjega spasenjskog nauma (1Kor 13,2; Ef 3,5; Rim 16,25+). Zato su oni uz apostole predstavljeni kao temelj Crkve (Ef 2,20+). Ivanovo je Otkrivenje tipičan primjer takvoga proroštva NZ (Otk 1,3; 10,11; 19,10; 22,7–10.18–19). Koliko god karizma proricanja bila uzvišena, ona podaruje samo – povezana s vjerom (Rim 12,6) – nesavršenu i prolaznu spoznaju, koja će uminuti kada nastupi blaženost gledanja licem u lice (1 Kor 13,8–12).
g) »Zapadni« tekst dodaje: »I nasta velika radost. Dok smo bili sakupljeni ...«. Tako bi ovdje bio prvi ulomak u kojemu Luka upotrebljava »mi« (usp. 16,10).
h) Za Klaudijeve vladavine (41–54), Carstvo je pretrpjelo veliku glad oko 49–50. ponajprije u Grčkoj, a potom u Rimu. Josip Flavije datira točnije tu nevolju u vrijeme prokuratora Tiberija Aleksandra (46–48 p. Kr.).
i) Apostoli, koji ovdje nisu imenovani ispred »starješina«, zasigurno su u međuvremenu već morali napustiti Jeruzalem.
j) Prema Djelima apostolskim (9,26; 11,29s; 15,2) Pavao bi bio triput posjetio Jeruzalem, prije nego je dvaput obišao Galaciju (16,6; 18,23). Pavao, međutim, spominje (Gal 1,18; 2,1s; usp. 4,13) samo dva putovanja u Jeruzalem. Razlika u prikazu Dj vjerojatno je utemeljena na načinu kojim Luka obrađuje svoje izvore. Vjerojatno je putovanje spomenuto u 11,29 istovjetno s onim u 15,2. Prijenos pomoći, koja je ciljem putovanja, treba vjerojatno razlikovati od one koju je kasnije sâm Pavao donio (Dj 24,17) na kraju velike kolekte, koja je bila poduzeta na molbu jeruzalemske zajednice (Gal 2,10; usp. 1 Kor 16,1+; 2 Kor 8,4; 9,1.12.13; Rim 15,31).
k) Taj događaj, koji bi prema 11,30 i 12,25 mogao biti istodoban s posjetom Barnabe i Pavla Jeruzalemu, vjerojatno treba smjestiti prije tog posjeta: Herod Agripa I., koji je za razliku od svoga strica, tetrarha Heroda Antipe (Herod Isusove muke), nazvan »kraljem« (Kaligula ga je postavio kraljem 37. p. Kr.), ustvari je postao kraljem Judeje i Samarije istom 41. p. Kr., a umro je 44. Zato ovdje opisane događaje valja smjestiti između 41. i 44. p. Kr. – Pod literarnim vidom izvještaj očito odskače iz svog sadašnjeg konteksta i prisjeća na Markov način prikazivanja.
l) Petar je bio vezan dvama okovima o dva vojnika kraj sebe.

Izl 12 11 đeo mu reče: »Opaši se i priveži obuću!« On učini
tako. Onda će mu anđeo: »Zaogrni se i hajde za
mnom!« [9]Petar izađe, pođe za njim, a nije znao da
je zbilja što se događa po anđelu: činilo mu se da
gleda viđenje. [10]Prošavši prvu stražu, i drugu, do-
đoše do željeznih vrata koja vode u grad. Ona im
se sama otvore te oni izađu[a], prođu jednu ulicu, a
onda anđeo odjednom odstupi od njega. [11]Petar
pak, došavši k sebi, reče: »Sad uistinu znam da je
Dn 3 28 (95) Gospodin poslao anđela svoga i izbavio me iz He-
rodove ruke i od svega što je očekivao židovski na-
rod.«
[12]Kad je to uočio, zaputi se kući Marije, majke
13 9+ Ivana nazvanog Marko[b]. Ondje se mnogi bijahu sa-
brali i molili. [13]Kad Petar pokuca na dvorišna vra-
ta, dođe prisluhnuti sluškinja imenom Ruža. [14]Kad
Lk 24 41 prepozna Petrov glas, od radosti i ne otvori vrata,
nego utrča i javi da je Petar pred vratima.
[15]Oni joj rekoše: »Mahnitaš!« Ali je ona uporno
tvrdila da je tako. Nato će oni: »Bit će njegov an-
đeo!« [16]Petar nastavi kucati. Kad napokon otvoriše
13 16 i ugledaše ga, ostadoše izvan sebe. [17]On im rukom
mahnu neka šute pa im pripovjedi kako ga Gospo-
din izvede iz tamnice te dometnu: »Javite to Jako-
vu[d] i braći!« Onda izađe i ode u drugo mjesto. 1 15+
[18]Kad se razdani, nasta među vojnicima uzbuna
nemalena što li se s Petrom dogodilo. [19]Herod ga
stade tražiti, a kad ga ne nađe, sasluša stražare i
naredi da se smaknu[e]. Onda siđe iz Judeje u Ceza-
reju i ondje osta.

Smrt Heroda Agripe 2 Mak 9 5-28

[20]A bio je u žestoku sukobu s Tircima i Sidonci-
ma. Oni zajednički dođoše k njemu i pošto prido-
biše kraljevskoga komornika Blasta, zaiskaše mir,
jer je njihova zemlja dobivala živež od kraljeve. [21]U
određeni dan sjede Herod odjeven u kraljevsko
ruho na prijestol i stade im govoriti. [22]Narod izviki-
vaše: »Božji glas, a ne ljudski!« [23]Umah ga, zbog
toga što ne dade slavu Bogu, udari anđeo Gospod- Mt 1 20+
nji te on rascrvotočen[f] izdahnu.

Barnaba i Savao opet u Antiohiji

[24]Riječ je pak Božja rasla i širila se. [25]Barnaba i 6 7+
Savao, pošto obaviše služenje u Jeruzalemu[g], vra- 11 29-30
tiše se uzevši sa sobom Ivana zvanog Marko.
12 12+

III. Barnabino i Savlovo prvo misijsko putovanje

SABOR U JERUZALEMU

Barnabino i Savlovo poslanje

13 U antiohijskoj je Crkvi bilo proroka i učite-
11 27+; 4 36+ lja[h]: Barnaba, Šimun zvani Niger, Lucije Ci-
13 9+ renac, Manahen, suothranjenik Heroda četverovla-
snika, i Savao. [2]Dok su jednom obavljali službu
Božju[i] i postili, reče Duh Sveti: »De mi odlučite 1 8+
Barnabu i Savla za djelo na koje sam ih pozvao.«

a) »Zapadna« var.: »siđoše niz sedam stuba«.
b) Ivan Marko pojavljuje se opet u 12,25; 13,5.13; 15,37–39. Za vrijeme Pavlova uzništva (u Efezu?), kada Pavao piše Poslanicu Filemonu, Marko je bio uz njega (Flm 24). Kol 4,10 naziva ga Barnabinim nećakom; u 2 Tim 4,11 Pavao moli da mu se pošalje Marka kao pomoćnika. 1 Pt 5,13 naziva Marka Petrovim »sinom«, želeći ga time označiti kao Petrova učenika. U njemu je kasnija predaja prepoznavala autora drugog Evanđelja.
c) Tu se osjeća prizvuk pučkoga vjerovanja u anđela čuvara, kojega se smatralo nekom vrsti duhovnog »dvojnika« njegova štićenika.
d) »Jakov«, bez daljnjeg pojašnjenja, označava Gospodinova »brata«. Već u vrijeme prvoga Pavlova posjeta Jeruzalemu (Gal 1,19 oko 38–39. p. Kr.; usp. Dj 9,1+), Jakov je predvodnik »hebrejske« grupe među jeruzalemskim kršćanima. Nakon Petrova odlaska, on će voditi jeruzalemsku Prazajednicu (usp. 15,13; 21,18; 1 Kor 15,7). Jakovljeva poslanica predstavlja se kao njegovo djelo.
e) U slučaju da su uhićenici pobjegli, vojnici koji su za njih bili odgovorni morali su podnijeti istu kaznu koja je bila predviđena za uhićenike (usp. 16,27; 27,42).
f) Neke varijante »zapadnoga« teksta ukazuju na neodložnu Agripinu smrt: »Sišavaši s prijestolja, još je živ bio izjeden od crva, i tako umrije.«
g) Var.: »iz Jeruzalema«, što bi se odnosilo na njihov povratak; očito je riječ o pojašnjenju u odnosu na bolje zasvjedočeno »u Jeruzalemu«. – O Ivanu Marku usp. 12,12+.
h) O »prorocima« usp. 11,27+. Karizma »učiteljâ« *(didaskalos)*, omogućuje poučavanje braće o vjeri i kršćanskom življenju, obično na temelju Pisma (usp. 1 Kor 12 – 14+). – Pet nabrojenih proroka i učitelja predstavljaju vodstvo antiohijske zajednice (usp. popis Dvanaestorice 1,13 i Sedmorice 6,5). Vjerojatno su antiohijska Petorica, kao i Sedmorica, obraćeni helenistički Židovi.
i) Taj izraz ukazuje na sličnost zajedničkih molitava kršćana i žrtvenog kulta SZ (usp. Rim 1,9+).

3Onda su postili, molili, položili na njih ruke[a] i ot-
pustili ih.

Na Cipru. Vračar Elim

4Poslani od Svetoga Duha siđu u Seleuciju, a
odande odjedre na Cipar[b]. 5Kad se nađoše u Sala-
12 12+ mini, navješćivahu riječ Božju u židovskim sinago-
gama[c]. Imali su i Ivana za poslužitelja. 6Pošto pak
prođoše sav otok do Pafa, nađoše nekog vračara,
nazoviproroka, Židova, imenom Barjesu. 7On bi-
jaše uz namjesnika Sergija Pavla, čovjeka razbori-
ta. Sergije dozva Barnabu i Savla te zaiska čuti ri-
ječ Božju, 8ali im se usprotivi Elim, Vračar – tako
mu se ime prevodi – nastojeći odvratiti namjesnika
od vjere. 9Savao pak, zvan i Pavao[d], pun Duha
8 20-23 Svetoga, ošinu ga pogledom 10i reče: »Pun svake
lukavosti i prevrtljivosti, sine đavolski, neprijatelju
Iv 8 44 svake pravednosti, zar nikako da prestaneš iskriv-
ljavati *ravne putove Gospodnje?* 11Evo stoga sada
ruke Gospodnje na tebi: oslijepljet ćeš i neko vri-
jeme nećeš gledati sunca!« Odmah pade na nj mrak
i tama te on glavinjajući stade tražiti ruke vodilje.
12Videći što se dogodilo, povjerova tada namjesnik,
Lk 4 32 zanesen naukom Gospodnjim.
Mt 22 33

U Antiohiji pizidijskoj

13Pošto se Pavao i oni oko njega otisnuše od Pa-
fa, stigoše u Pergu pamfilijsku. Ivan ih napusti te
se vrati u Jeruzalem. 14Oni pak krenuše iz Perge i 15 38
stigoše u Antiohiju pizidijsku. U dan subotni ušli
su u sinagogu i sjeli. 15Nakon čitanja Zakona i Pro- 13 5+
rokâ pošalju nadstojnici sinagoge k njima: »Braćo,
rekoše, ima li u vas koja riječ utjehe[e] za narod,
govorite!«
16Nato usta Pavao, dadne rukom znak[f] i reče[g]: 2 22+; 10 2+
»Izraelci i vi koji se Boga bojite[h], čujte! 17Bog na- Iz 1 2; Izl 1 7
roda ovoga, Izraela, izabra oce naše i uzdiže narod Izl 3-15
za boravka u zemlji egipatskoj te *ga ispruženom*
rukom izvede iz nje. 18Oko četrdeset ga je godina Pnz 1 31
na rukama nosio[i] *u pustinji* 19pa pošto zatre sedam Pnz 7 1+
naroda u zemlji kanaanskoj, ubaštini ga u zemlji Post 15 13
njihovoj 20za kakve četiri stotine i pedeset godina[k]. Izl 12 40-41
Nakon toga dade im suce – do Samuela proroka.
21Onda zaiskaše kralja pa im Bog za četrdeset go- 1 Sam 8-10
dina dade Šaula, sina Kiševa, iz plemena Benjami-
nova[l]. 22Pošto svrgnu njega, podiže im za kralja Da-
vida za kojega posvjedoči: *Nađoh Davida,* sina Ji- Ps 89 21
šajeva, *čovjeka po svom srcu, koji će ispuniti sve* 1 Sam 13 14
moje želje. 23Iz njegova potomstva izvede[m] Bog po Iz 44 28

a) Prema 14,26 (usp. 15,40) tom gestom zajednica preporuča milosti Božjoj nove misionare, izabrane (r. 2) i poslane (r. 4) po Duhu Svetom. Obred zato nema isto značenje kao u 6,6, gdje Sedmorica primaju poslanje od apostolâ (usp. 1 Tim 4,14+).
b) Cipar je Barnabina domovina (4,36).
c) Ustaljena je Pavlova praksa (17,2) da se najprije obraća Židovima (usp. 13,14; 14,1; 16,13; 17,10.17; 18,4.19; 19,8; 28,17.23). To odgovara načelu: Židovima pripada prednost (usp. 3,26; 13,46; Rim 1,16; 2,9–10; Mk 7,27). Istom kada oni odbiju navještaj, Pavao se obraća poganima (usp. 13,46; 18,6; 28,28).
d) Židovi, kao općenito i svi istočnjaci, često su uzimali također drugo ime, uobičajeno u grčko-rimskom svijetu: Ivan nosi ime Marko (12,12), Josip Barsaba zove se Just (1,23), Šimun pak Niger (13,1), Tabita je na grčkom Dorkas (9,36) itd. – Po prvi put ovdje Luka Pavla naziva njegovim rimskim imenom, koje će mu ostati do kraja spisa. Osim toga, Pavao preuzima prvo mjesto, nije više drugi iza Barnabe, nego istinski predvodnik misije (r. 13).
e) Riječ je o pobudama utemeljenima na Pismu (usp. Rim 15,4). Taj sinagogalni običaj nalazimo i na kršćanskim bogoslužjima, gdje takve »riječi utjehe« drže »proroci« i učitelji (usp. 1 Kor 14,3.31; 1 Tim 4,13; Heb 13,22; Dj 11,23; 14,22; 15,32; 16,40; 20,1.2).
f) Uobičajena gesta antičkog oratora da bi pobudio pozornost slušateljstva: ispružio je desnu ruku s dva mala prsta savijena, a tri ostala uspravna (usp. 19,33; 21,40; 26,1).
g) Veliki Pavlov nastupni govor, kojim Luka želi prikazati Pavlovo navještanje Židovima, sastavljen je dvodijelno: ponajprije (rr. 16–25) sažetak povijesti spasenja (usp. Stjepanov govor, pogl. 7), produžene spomenom svjedočanstva Ivana Krstitelja; zatim (rr. 26–39): Isus, raspeti i uskrsnuli, jest stvarno očekivani Mesija (propovijed, usko povezana s Petrovim govorima, osim završnice koja prisjeća na Pavlov nauk opravdanja po vjeri). Govor završava (rr. 40–41) upečatljivom opomenom na temelju Pisma (usp. 28,26–27).
h) Dvije kategorije slušateljstva: Židovi po rođenju i »bogobojazni« (usp. 10,2+).
i) JB: »Bog ovoga naroda, Bog Izraela.«
j) Var.: »podupirao«, »podržavao«.
k) »Zapadni« i antiohijski tekst: »I potom i dade suce kroz četiri stotine i pedeset godina.« Tekst je nejasan.
l) Pavao, koji je također iz plemena Benjaminova (Rim 11,1; Fil 3,5) nosi također ime Šaul.
m) JB: »uzdiže Bog« ili »uskrsnu«. Odgovarajući grčki glagol je dvoznačan (»podići« i »uskrisiti«), tako da se Pavlova argumentacija oslanja na tu dvoznačnost, kao u 3,20–26: »obećanje« se ostvarilo u Isusovu uskrsnuću (rr. 32–33; usp 26,6–8; Isus je također svojim uskrsnućem postavljen za Spasitelja (usp. 5,31; 2,21; 4,12; Rim 5,9–10; Fil 3,20 itd.). Zato glagol koji u r. 22 znači »uzdići«, od r. 30 ima značenje »uskrisiti«. Prijelaz je u r. 23, gdje je značenje još uvijek dvojako.

svom obećanju Izraelu Spasitelja, Isusa. 24 Pred nje-
Mal **3** 1-2 Lk **1** 76 govim je dolaskom Ivan propovijedao krštenje
obraćenja svemu narodu izraelskomu. 25 A kad je
Mt **3** 11p+ Ivan dovršavao svoju trku, govorio je: 'Nisam ja
Iv **1** 20-27 onaj[a] za koga me vi držite. Nego za mnom evo do-
lazi onaj komu ja nisam dostojan odriješiti obuće
na nogama.'«
26 »Braćo, sinovi roda Abrahamova, vi i oni koji
5 20+ se među vama Boga boje, nama[b] je upravljena ova
Riječ spasenja. 27 Doista, žitelji Jeruzalema i glavari
2 23; **3** 17+ njihovi ne upoznaše njega ni riječi proročkih što se
Lk **18** 31+ čitaju svake subote pa ih, osudivši ga, ispuniše[c].
Dj **13** 14s; **15** 21 28 Premda ne nađoše nikakva razloga smrti[d], zatra-
žiše od Pilata da ga[e] smakne. 29 Pošto pak izvršiše
5 30 sve što je o njemu napisano[f], skinuše ga s drveta i
položiše u grob. 30 Ali Bog ga uskrisi od mrtvih.
1 3 31 On se mnogo dana ukazivao onima koji s njim
1 8+ bijahu uzašli iz Galileje u Jeruzalem[g]. Oni su sada
njegovi svjedoci pred narodom.«
2 24-31; **13** 23 32 »I mi vam navješćujemo evanđelje: obećanje
dano ocima 33 Bog je ispunio djeci, nama[h], uskrisivši
Ps **2** 7 Isusa, kao što je i pisano u Psalmu drugom[i]: *Ti si*
Dj **2** 36+ **9** 20+ *Sin moj, danas te rodih*[j]. 34 Da ga pak uskrisi od
mrtvih te se on više nikad neće vratiti u trulež, re-
Iz **55** 3 kao je ovime: Dat ću *vama svetinje Davidove, pou-*
Ps **16** 10 *zdane*[k]. 35 Zato i na drugome mjestu kaže: *Nećeš*
dati da Svetac tvoj ugleda truleži. 36 David doista,
pošto u svom naraštaju posluži volji Božjoj, premi-
nu, pridruži se ocima svojim i *vidje trulež,* 37 a Onaj
koga Bog uskrisi *ne vidje truleži.* 38/39 Neka vam da-
kle braćo, znano bude: po Ovome vam se navješ- **2** 38+
ćuje oproštenje grijeha! Po Ovome se tko god vje-
ruje, opravdava od svega od čega se po Mojsijevu Rim **3** 20+; **1** 16+ Dj **15** 11
zakonu niste mogli opravdati! 40 Pazite da se ne
zbude što je rečeno u Prorocima: **28** 26-27
41 *Obazrite se, prezíratelji,* Hab **1** 5
snebijte se i nestanite!
Jer djelo činim u dane vaše,
djelo *u koje ne biste vjerovali*
da vam ga tko ispriča[l].«
42 Na izlasku su ih molili[m] da im iduće subote o
tome govore. 43 A pošto se skup raspustio, mnogi
Židovi i bogobojazne pridošlice[n] pođoše za Pavlom **10** 2+; **17** 4
i Barnabom[o] koji su ih nagovarali ustrajati u milosti **11** 23; **14** 22
Božjoj[p].
44 Iduće se subote gotovo sav grad zgrnu čuti riječ
Gospodnju[q]. 45 Kad su Židovi ugledali mnoštvo, **5** 17; **17** 5
puni zavisti psujući suprotstavljali su se onomu što 1 Sol **2** 14+
je Pavao govorio. 46 Na to im Pavao i Barnaba smje-
lo[r] rekoše: »Trebalo je da se najprije vama navijesti **13** 5+
riječ Božja. Ali kad je odbacujete i sami sebe ne
smatrate dostojnima života vječnoga, obraćamo se
evo poganima. 47 Jer ovako nam je zapovjedio Go- **1** 8
spodin:
Postavih te za svjetlost poganima, Iz **49** 6 Iv **8** 12+
da budeš na spasenje do nakraj zemlje[s].«

a) Var.: »Nisam ja to, što vi mislite.«
b) Var.: »vama«.
c) JB: sa »zapadnim« tekstom ispušta: »pa ih, osudivši ga, ispuniše.«
d) Jedan od motiva kršćanske apologetike: nevini Isus osuđen je nepravedno (usp. 3,13–14; Lk 23,14.22.47; Mt 27,3–10.19.23–24).
e) JB: »da se smakne«; ili: »da ga smaknu«. Var.: »da bude smaknut«.
f) »Zapadni« tekst dodaje: »oni zamole Pilata, da ga, nakon što ga razapnu, smiju skinuti s drveta. Dobivši odobrenje, skinuše ga i položiše u grob.«
g) To pozivanje na svjedočanstvo galilejskih apostola pomalo začuđuje kod Pavla, jer on svoje osobno svjedočenje uskrsnuća nikada nije dijelio od njihovog (1 Kor 9,1s; 15,3–11). U tome je očit Lukin redakcijski zahvat.
h) Var.: »našoj djeci«.
i) JB: »u psalmima«; Var.: »u prvom psalmu« (»zapadni« tekst, u skladu s običajem da se spaja Ps 1 i 2). Na kraju je prevladala var.: »u Psalmu drugom«.
j) Isusovo je uskrsnuće bilo njegovo ustoličenje za Mesiju; time je Isusova čovječnost ušla u potpuni posjed povlasticâ Sina Božjega (usp. Rim 1,4+).
k) Obećanje svetosti, oproštenja grijeha i opravdanja (r. 38s), kao darovi pridržani za mesijanska vremena, koji će proizaći iz uskrsnulog Krista, novog Davida.
l) Luki je draga tema nevjere i odbačenja Židovâ (13,5+; usp. Mt 21,33+; 22,1+); na nju će se vratiti pri kraju Djelâ (28,26–27).
m) Var.: »Na izlasku, smatrali su shodnim da ih zamole ...«.
n) »Bogobojazne pridošlice«, tj. »prozeliti« u širem smislu riječi (usp. 10,2+).
o) Var.: »smatrajući shodnim da se dadu pokrstiti«.
p) »Zapadni« tekst dodaje: »I tako se Riječ Božja proširila čitavim gradom.«
q) Var.: Čuti »Pavla koji je iscrpno govorio o Gospodinu«.
r) Ta ideja »smjelosti« ili otvorenosti, već naglašena s obzirom na apostole (4,13.29.31), uvijek se iznova vraća kada je riječ o Pavlu (9,27–28; 14,3; 19,8; 26,26; 28,31); to i sâm Pavao naglašava (1 Sol 2,2; 2 Kor 3,12; 7,4; Fil 1,20; Ef 3,12; 6,19–20).
s) Slobodni citat prema LXX. Tekst se može odnositi na samoga Pavla (usp. 26,17–18), apostola i učitelja pogana (usp. Rim 11,13; 1 Tim 2,7; Ef 3,8, itd.) ili na uskrsnuloga Krista (usp. 26,23, koji je također upućen na Iz 49,6, i Lk 2,32, ovisan o Iz 49,6.9): Krist je svjetlo narodâ, ali on će ih stvarno rasvijetliti istom po svjedočenju apostolâ (usp. Dj 1,8+); zato je proročanstvo obveza za Apostola, koji je odgovoran za njezino ostvarenje.

2 46+ 48Pogani koji su slušali radovali su se i slavili riječ
2 47+ Gospodnju[a] te povjerovaše oni koji bijahu određeni
3 15+ za život vječni[b]. 49Riječ se pak Gospodnja pronese
6 7+ po svoj onoj pokrajini.
50Ali Židovi potakoše ugledne bogobojazne žene
10 2+ i prvake gradske te zametnuše progon protiv Pavla
Lk 9 5; i Barnabe pa ih izbaciše iz svoga kraja. 51Oni pak
10 11p stresu prašinu s nogu protiv njih pa odu u Ikonij.
Dj 18 6 2 46+ 52A učenici su se ispunjali radošću i Duhom Svetim.

Propovijedanje u Ikoniju

13 5+ **14** U Ikoniju isto tako uđoše[c] u židovsku sina-
gogu i govorahu tako da povjerova veliko
1 Sol 2 14+ mnoštvo Židova i Grka[d]. 2Ali nepokorni Židovi
razdražiše i podjariše pogane protiv braće[e]. 3Oni se
4 29-30; ipak zadržaše duže vremena, smjeli u Gospodinu
13 46+ koji je svjedočio za Riječ milosti svoje, davao da se
20 24, 32 Mk 16 17-20 po njihovim rukama događaju znamenja i čudesa.
4Mnoštvo se gradsko podvoji[f]: jedni bijahu za Ži-
dove, drugi za apostole. 5Pogani i Židovi sa svojim
2 Tim 3 11 glavarima navališe da zlostave i kamenuju aposto-
le. 6Kada to opaziše, prebjegoše oni u likaonske
gradove Listru i Derbu i okolicu[g]. 7Ondje su na-
vješćivali evanđelje.

3 1-10 **Ozdravljenje uzetoga u Listri**

8U Listri[h] je sjedio neki čovjek uzetih nogu,
hrom od majčine utrobe; nikada nije hodao. 9Čuo
je Pavla gdje govori. 10Pavao ga pronikne pogle-
dom, vidje da ima vjeru u spasenje[i] pa mu iza glasa
reče: »Uspravi se na noge!« On skoči i prohoda.
11Kad mnoštvo ugleda što učini Pavao, povika li-
kaonski: »Bogovi u ljudskom obličju siđoše k na- 28 6
ma!« 12I nazvaše Barnabu Zeusom, a Pavla Herme-
som jer je Pavao vodio riječ[j]. 13A svećenik Zeusa
Predgradskoga[k] dovede pred vrata bikove i vijence
te u zajednici s narodom htjede žrtvovati. 14Kada
su to dočuli apostoli Barnaba i Pavao, razdriješe
haljine[l] i uletješe u narod vičući: 15»Ljudi, što to
radite? I mi smo smrtnici, baš kao i vi! Navješću- 3 12; 10 26
jemo vam da se od tih ispraznosti obratite k Bogu
živomu[m] *koji stvori nebo i zemlju, more i sve što je* 3 19+; 2 38+ 1 Sol 1 9
u njima[n]. 16On je u prošlim naraštajima pustio da Dj 17 22-30+
svi pogani pođu svojim putovima. 17Ipak ne ostavi Pnz 5 26
sebe neposvjedočena: dobročinstva iskazuje, s neba
vam kišu daje i vremena plodonosna, napunja hra- Jr 5 24
nom i radošću srca vaša.« 18I tako govoreći, jedva
sklonuše mnoštvo da im ne žrtvuje.

Pavao kamenovan

19Uto iz Antiohije i Ikonija nadođu neki Židovi,
pridobiju svjetinu te kamenuju Pavla i odvuku ga 1 Sol 2 14+
izvan grada misleći da je mrtav. 20Kad ga pak okru- 2 Kor 11 25
žiše učenici, usta on i uđe u grad. Sutradan ode s 2 Tim 3 11
Barnabom u Derbu.

Povratak u Antiohiju sirijsku

21Pošto navijestiše evanđelje tomu gradu i mnoge
učiniše učenicima, vratiše se u Listru, u Ikonij i u
Antiohiju. 22Učvršćivali su duše učenika[o] bodreći ih 15 32, 41;
da ustraju u vjeri jer da nam je kroz mnoge nevolje 18 23
ući u kraljevstvo Božje. 23Postavljali su im po cr- 11 23; 13 43 Mt 10 22; 24 13 Rim 5 3-4 2 Sol 1 4s 2 Tim 2 12; 3 12 Heb 10 36

a) Var.: »Riječ Božju«.
b) »Život vječni« (usp. r. 46), tj. život budućega vijeka (usp. 3,15+); u njega će prispjeti oni čija su imena »zapisana na nebesima« (Lk 10,20), u »knjizi života« (Fil 4,3; Otk 20,12+). Inače je kod rabinâ uobičajen izričaj: »biti određen za budući svijet«. U kršćanskom nauku to predodređenje pretpostavlja najprije vjeru u Krista (usp. Iv 10,26+; Rim 8,28–30; već u Dj 2,39).
c) Var.: »uđoše zajedno«.
d) R. 1 je nastavljen u r. 3.
e) Odbijanje vjere odmah se pretvara u žestoki otpor (usp. 19,9; 28,24 i 9,23; 13,45.50; 14,19; 17,5–8.13; 18,6.13).
f) Nastavak r. 2.
g) Listra, rimska kolonija, Timotejeva domovina (usp. 16,1–2). Događaji opisani u rr. 8–19 zbivaju se u Listri; Pavao dolazi u Derbu tek u r. 20.
h) JB: »Bijaše ondje ...«. Dodatak »u Listri« vjerojatno je ovisan o r. 20b.
i) JB: »vjeru da bude izliječen«. Vjera je uvjet za čudo (usp. Mt 8,10+).
j) Hermes (Merkur u Rimljana) bio je smatran tumačem i glasnogovornikom bogova.
k) Zeusov je hram bio izvan gradskih zidina.
l) Kao znak ogorčenja i negodovanja (usp. Mt 26,25).
m) Monoteistička propovijed, u kojoj se obično istinskoga Boga suprotstavljalo lažnim bogovima, živoga Boga mrtvim idolima, na što se onda nadovezao poziv na obraćenje. Sažetke Pavlova propovijedanja poganima nalazimo u 1 Sol 1,9–10 i Gal 4,9; usp. Dj 15,19; 26,18.20.
n) Istinski se Bog pokazao živim time što je stvorio svemir; taj se izričaj nalazi u židovskim ispovjestima vjere (usp. Izl 20,11; Neh 9,6; Ps 146,6 Dj 4,24; 17,24; Otk 10,6; 14,7).
o) JB: »srca učenika«; (usp. Rim 1,11; 1 Sol 3,2.13; Lk 22,32).

13 3 kvama starješine[a] te ih, nakon molitve i posta, po-
vjeravahu Gospodinu u kojega su povjerovali.
24 Pošto su prešli Pizidiju, stigoše u Pamfiliju. 25 U
Pergi navijestiše Riječ[b] pa siđu u Ataliju. 26 Odande
pak odjedriše u Antiohiju, odakle ono bijahu po-
13 2-3 vjereni milosti Božjoj za djelo koje izvršiše.
27 Kada stigoše, sabraše Crkvu i pripovjediše što
15 4, 12; sve učini Bog po njima: da i poganima otvori vrata
21 19 vjere[c]. 28 I proveli su nemalo vremena s učenicima.

Raspre u Antiohiji

Gal 2 11-14

15 [d]Uto neki[e] siđoše iz Judeje i počeše učiti bra-
15 5. 24 ću: »Ako se ne obrežete po običaju Mojsije-
Post 17 10+ vu, ne možete se spasiti.« 2 Kad između njih te
Pavla i Barnabe nasta prepirka i raspra nemalena,
odrediše da Pavao i Barnaba i još neki drugi iz-
Gal 2 1-2 među njih[f] uzađu u Jeruzalem k apostolima[g] i star-
ješinama poradi tog pitanja.
20 38; 21 5 3 Oni su dakle, ispraćeni[h] od Crkve, prolazili kroz
Feniciju i Samariju pripovijedajući o obraćenju po-
gana i donoseći svoj braći veliku radost. 4 Kada pak
Gal 2 1-9 stigoše u Jeruzalem, primi ih Crkva, apostoli i star-
ješine. Ispripovjediše što sve Bog učini po njima. 14 27+
5 Onda ustanu neki od onih što iz farizejske sljedbe 2 14+
bijahu prigrlili vjeru pa reknu[i]: »Treba ih obrezati
i zapovjediti im da opslužuju Zakon Mojsijev[j].«

Petrova besjeda

10 1 - 11 18+

6 Nato se apostoli i starješine[k] sastanu da to raz-
motre. 7 Nakon duge raspre ustade Petar[l] i reče im:
»Braćo, vi znate kako me Bog od najprvih dana
između vas izabra da iz mojih usta pogani čuju riječ
evanđelja i uzvjeruju. 8 I Bog, Poznavatelj srdaca, 1 24
posvjedoči za njih: dade im Duha Svetoga kao i 10 44-47;
nama. 9 Nikakve razlike nije pravio između nas i 11 15-17
njih: vjerom očisti njihova srca[m]. 10 Što dakle sada 11 12+; 10 34+
iskušavate Boga[n] stavljajući učenicima na vrat ja-
ram kojeg ni oci naši ni mi nismo mogli nositi? Gal 5 1
11 Vjerujemo, naprotiv: po milosti smo Gospodina Mt 23 4
Isusa spašeni, baš kao i oni[o].« Gal 3 10-12 Rim 7
12 Nato sve mnoštvo umuknu[p]. Slušali su Barnabu 14 27
i Pavla koji pripovjedahu kolika je znamenja i ču-
desa Bog po njima učinio među poganima.

a) Starješine (usp. 11,30+) ne bira zajednica, nego apostoli; slično Tit 1,5.
b) Var.: »Gospodnju« ili »Božju«.
c) Slična metafora kod Pavla: 1 Kor 16,9; 2 Kor 2,12; Kol 4,3.
d) Događaji opisani u ovom poglavlju, koje je gotovo u cjelovitosti posvećeno tzv. »Apostolskom koncilu«, ponajprije su izvjesni svršetak zbivanja iz pogl. 8 – 14; sada prva misionarska iskustva mlade Crkve treba teološki domisliti. S druge pak strane, ovaj ulomak predstavlja prijelaz u novo razdoblje misije, u kojem će se s apostolskim pristankom poganima navješćivati evanđelje bez židovskih zakonskih običaja, pri čemu će glavnu ulogu imati Pavao, apostol pogana (pogl. 16 – 28). – Luka smatra djelom Duha Svetoga (r. 28) da se, unatoč početnim nesuglasicama, ipak postiglo suglasje u jednom tako temeljnom pitanju vjerskog navještaja. – Izričito je naglašeno, s jedne strane, da je Bog osobno nedvosmisleno riješio sporno pitanje da li pogani moraju biti obrezani (a to znači da li moraju obdržavati židovski Zakon), time što je poganima darovao Duha Svetoga. S druge pak strane, neke zakonske propise ipak se u tzv. Apostolskom dekretu smatra obvezatnima za pogane. Pavao izjavljuje (Gal 2,6) da njemu kod jeruzalemskog dogovora ništa nije bilo nametnuto glede misionarenja pogana; i u 1 Kor 8 – 10 i Rim 14, gdje su u pitanju isti problemi, Pavao ništa ne govori o sličnim odredbama. Iz toga se može zaključiti da on očito ne poznaje Jeruzalemski dekret (Dj 15,23–29). Jakov je kasnije o tome obavijestio Pavla, pretpostavljajući da nije upoznat s dekretom (21,25). Problem se može riješiti, ako se shvati da Luka u Dj 15 skraćeno prikazuje odgovore na dva upita: u sporu, u kojemu su sudjelovali Petar i Pavao, riječ je o obvezatnosti židovskoga zakona za pogane (usp. Gal 2,1–10); u drugom spornom pitanju, koje se vremenski postavilo kasnije i u kojemu je Jakov igrao odlučujuću ulogu, riječ je o suživotu judeokršćana i etnokršćana u istoj zajednici (usp. Gal 2,1–21). Od judeokršćana moglo se doduše s pravom očekivati da će se, poradi zajedničke pripadnosti Kristu, odreći bojazni da će se onečistiti pri susretanju s etnokršćanima. Ali u mnogih su judeokršćana očito postojale suzdržanosti, koje je bilo teško nadvladati (usp. 15,20+). Zato je bilo normalno da se i od etnokršćana zatraži da imaju obzira prema suvjernicima iz židovstva.
Upravo je to moglo biti povodom tzv. Jeruzalemskog dekreta. Luka želi naglasiti da su oba spora riješena u suglasju s čelnicima jeruzalemske Prazajednice, i zato ih u ovom poglavlju prikazuje zajedno. – Tzv. Apostolski koncil održao se vjerojatno između 47. i 49. g.
e) Gal 2,12 označava ih kao »neke od Jakova«.
f) Gal 2,1–3 spominje Tita, porijeklom poganina.
g) Apostoli, o kojima se ne govori niti u 11,30 niti u 21,18, ovdje su spomenuti zajedno s kolegijem starješinâ; to se podudara s Gal 2,2–9, gdje se kao čelnike jeruzalemske zajednice navodi Petra i Ivana, uz Jakova, Isusova brata.
h) Var.: »nakon što ih se providjelo potrebnim za put« (usp. 1 Kor 16,11; Tit 3,13).
i) Prema ustaljenom tekstu izgleda kao da su farizeji (kršćani) intervenirali neovisno o antiohijskom slučaju. »Zapadni« tekst nastoji pomiriti oboje: »Onda ustanu oni, koji im zapovjediše (tj. Barnabi i Pavlu) da uziđu k starješinama (u Jeruzalem).«
j) Prema Gal 2,3–5 ti bi se zahtjevi prvotno odnosili na Tita, koji je pratio Pavla u Jeruzalem.
k) »Zapadni« tekst dodaje: »i zajednica« (usp. r. 12).
l) »Zapadni« tekst dodaje: »po nadahnuću Duha Svetoga«.
m) Sažetak događajâ iz pogl. 10; usp. 10,15.28; 11,9; Sir 38,10.
n) Iskušavati (usp. 1 Kor 10,13+) Boga znači ili zahtijevati od njega dokaze i znakove (Izl 17,7; Pnz 6,16; Jdt 8,12–17; Ps 95,9; Iz 7,11–12; Mt 4,7p), ili pak olakotno iskorištavanje Božje strpljivosti, kao ovdje i u Dj 5,9; Izl 17,2; Br 14,22; 1 Kor 10,9.
o) Izravan odgovor na tvrdnju iz r. 1. Tu je teološko čvorište čitave problematike. Isto je gledište u Gal 2,15–21; 3,22–26; Rim 11,32; Ef 2,1–10, itd. Pod tim vidom Židovi nemaju nikakve prednosti (usp. 13,38; Gal 5,6; 6,15).
p) »Zapadni« tekst: »Nakon što su starješine potvrdili ono što Petar reče, mnoštvo umuknu.«

12 17+ 13 Kad oni ušutješe, progovori Jakov[a]: »Poslušajte
me, braćo! 14 Šimun[b] je izložio kako se Bog već na
18 10 početku pobrinu između pogana uzeti narod imenu
Rim 9 26 svojemu. 15 S time su u skladu riječi Prorokâ.
Dj 13 47 Ovako je doista pisano[c]:
Rim 15 9-12; 16 26 *16 Nakon toga vratit ću se*
i opet podići pali šator Davidov,
Am 9 11-12 *iz ruševina ga podići,*
opet ga sazidati
17 da preostali ljudi potraže Gospodina
i svi pogani na koje je zazvano ime moje[d],
govori Gospodin,
koji to 18 obznanjuje odvijeka[e].
19 Zato smatram[f] da ne valja dodijavati onima koji
3 19+ se s poganstva obraćaju k Bogu, 20 nego im poručiti
da se uzdržavaju od mesa okaljana idolima[g], od
bludništva[h], od udavljenoga i od krvi[i]. 21 Ta Mojsije
od pradavnih naraštaja ima po gradovima propo-
13 27 vjednike koji ga u sinagogama svake subote čitaju.«

Apostolsko pismo

22 Tad apostoli i starješine zajedno sa svom Cr-
kvom zaključe izabrati neke muževe između sebe i
poslati ih u Antiohiju s Pavlom i Barnabom. Bijahu
to Juda zvani Barsaba[j], i Sila[k], muževi vodeći među
braćom. 23 Po njima pošalju ovo pismo:

»Apostoli i starješine, braća, braći iz poganstva
po Antiohiji, Siriji i Ciliciji – pozdrav!«
24 »Budući da smo čuli kako vas neki od naših, Gal 2 12
ali bez našega naloga, nekakvim izjavama smetoše Dj 15 1
i duše vam uznemiriše, 25 zaključismo jednodušno
izabrati neke muževe i poslati ih k vama zajedno s
našim ljubljenim Barnabom i Pavlom, 26 ljudima
koji su svoje živote izložili za ime Gospodina na-
šega Isusa Krista. 27 Šaljemo vam dakle Judu i Silu.
Oni će vam i usmeno priopćiti to isto. 28 Zaključi-
smo Duh Sveti i mi ne nametati vam nikakva tereta 5 32; 1 8+
osim onoga što je potrebno: 29 uzdržavati se od
mesa žrtvovana idolima, od krvi, od udavljenoga i
od bludništva. Budete li se toga držali, dobro ćete
učiniti[l]. Živjeli!«

Izaslanici u Antiohiji

30 Oni su se dakle oprostili i sišli u Antiohiju; sa-
brali su mnoštvo i predali pismo. 31 Kad ga pročita-
še, svi se obradovaše zbog ohrabrenja. 32 Juda i Sila,
i sami proroci, mnogim riječima ohrabriše i utvr- 11 27+
diše braću. 33 Neko se vrijeme zadrže pa se onda s
mirom od braće vrate onima koji ih poslaše[m]. 35 A
Pavao i Barnaba ostadoše u Antiohiji naučavajući 14 28
i navješćujući zajedno s mnogima drugima riječ Go- 2 42+; 5 42+
spodnju.

a) Gal 2,9 potvrđuje važnost Jakovljeve uloge u rješavanju toga spora, posebno mjesnih problema i socijalnih odnosa (usp. 15,1+.20+).
b) Semitski oblik imena Petar (usp. 2 Pt 1,1).
c) Tekst je citiran prema LXX i dokazivanje počiva na inačicama svojstvenim tom grčkom prijevodu; vjerojatno potječe iz »helenističkih« krugova, premda je ovdje stavljeno u usta predstojnika »hebrejske« udruge.
d) JB: »koji su bili posvećeni mojem imenu«. Zazvati Jahvino ime na narod (2 Ljet 7,14) ili na neko mjesto (2 Ljet 6,34) značilo je posvetiti ga Jahvi.
e) Var.: »Gospodin, koji će to izvesti, jer on odvijeka poznaje svoje djelo.«
f) JB: »Zato odlučujem, ja ...«. Jakov završava raspravu, tako da će pismo apostolâ i starješinâ samo potvrditi njegovu izjavu. Gal 2,9 na svoj način potvrđuje da je Jakov onaj koji u to vrijeme predsjeda Crkvi u Jeruzalemu (usp. Dj 12,17+). Druga var. smanjuje njegovu važnost: »Zato, koliko je do mene ...«
g) Meso žrtvovano i prikazano za poganski kult (usp. r. 29 i 21,25; 1 Kor 8 – 10).
h) JB: »nezakonitih veza«, koje su nabrojene u Lev 18.
i) »Zapadni« tekst ispušta »udavljenoga« i na kraju dodaje: »i ne činiti drugima ono što ne želiš da se tebi učini« (isto u r. 29). Drugi rukopisi ispuštaju: »bludništvo«. – Iz uvjetâ koje Jakov postavlja, jasno je da se oni odnose na rješenje pitanja koje je postavljeno u Dj 11,3 i Gal 2,12–14: kakvih se obzirnosti etnokršćani moraju pridržavati da bi judeokršćani mogli s njima u kršćanskom zajedništvu sjesti za stol? Tu nije, dakle, riječ više o pitanjima vjere, da li je za spasenje dostatna vjera u Krista ili je k tome nužan još židovski Zakon i obrezanje. Sada se postavlja problem obzira, koji ljubav nalaže etnokršćanima u odnosu na kršćane iz židovstva. Od svih propisa obredne čistoće, Jakov želi naglasiti one, koji kod Židovâ imaju i emocionalnu težinu: blagovanje mesa žrtvovana idolima značilo je izvjesno suučešće u poganskom kultu (usp. 1 Kor 8 – 10); krv je konkretan izraz života, koji pripada jedino Bogu, i odgovarajuća zapovijed Zakona (Lev 1,5+), toliko je izričita da je razumljiv jak otpor Židovâ ako bi se etnokršćane oslobodilo te obveze; slučaj s »udavljenim« sličan je ovome s »krvlju«; nezakonite veze u ovom kontekstu nisu spomenute radi njihove moralne upitnosti, nego ukoliko postaju uzrokom obrednog onečišćenja.
j) Inače nepoznat (usp. 1,23).
i) Sila, Pavlov suradnik u misiji (15,40 – 18,5) istovjetan je sa Silvanom iz 1 Sol 1,1; 2 Sol 1,1; 2 Kor 1,19; 1 Pt 5,12.
l) »Zapadni« tekst dodaje: »pod vodstvom Duha Svetoga.«
m) »Zapadni« tekst pridodaje r. 34: »Ali Sila odluči ostati ondje«, tj. u Antiohiji. Neki rukopisi čitaju: »Juda otputova sâm.« Time se htjelo izgladiti nesuglasje s r. 40.

IV. Pavlovo drugo misijsko putovanje
Evanđelje u Evropi

Pavao, Barnaba i Sila

36 Nakon nekog vremena reče Pavao Barnabi:
»Vratimo se i pohodimo braću po svim gradovima
u kojima smo navješćivali riječ Gospodnju, da vi-
12 12+ dimo kako su!« 37 Barnaba je htio povesti i Ivana
zvanog Marko. 38 Pavao pak nije smatrao uputnim
13 13 sa sobom voditi onoga koji se u Pamfiliji odvojio
od njih te nije s njima pošao na djelo. 39 Spopade ih
takva ogorčenost da se raziđoše: Barnaba povede
Marka i otplovi na Cipar, 40 a Pavao sebi izabra Silu
15 22+ pa od braće povjeren milosti Gospodnjoj[a] 41 propu-
13 3 tova Siriju i Ciliciju, utvrđujući Crkve[b].
14 22+

U Likaoniji. Timotej

2 Tim 1 5; 3 15 **16** Stiže tako u Derbu i Listru. Ondje, gle, bijaše
Mk 7 26 učenik neki imenom Timotej[c], sin neke pokr-
štene Židovke i oca Grka. 2 Uživao je dobar glas
među braćom u Listri i Ikoniju. 3 Pavao htjede da
on pođe s njime pa ga uze i obreza zbog Židova
koji bijahu u onim mjestima[d]. Jer svi su znali da
mu je otac Grk.
4 I kako su prolazili gradovima, predavali su im
15 23-29 za opsluživanje odredbe koje su apostoli i starješine
14 22+ utvrdili u Jeruzalemu[e]. 5 Tako se Crkve učvršćivahu
u vjeri i broj im se danomice povećavao.
2 41+

Poziv u Makedoniju.

6 Prođoše Frigiju i galacijski kraj[f] jer ih je Duh Gal 4 13-15
Sveti spriječio propovijedati riječ u Aziji. Kad su
došli do Mizije, htjedoše u Bitiniju, ali im ne dopu- Fil 1 19
sti Duh Isusov[g]. 8 Onda prođoše Miziju i siđoše u Rim 8 9
Troadu. 1 Pt 1 11
9 Noću je Pavao imao viđenje: Makedonac neki 10 9-23
stajaše i zaklinjaše ga: »Prijeđi u Makedoniju i po-
mozi nam!« 10 Nakon viđenja nastojasmo[i] odmah ot-
putovati u Makedoniju, uvjereni da nas Bog zove
navješćivati im evanđelje.

Evanđelje u Evropi. Lidijino obraćenje

11 Otplovismo iz Troade i zaputismo se ravno u
Samotraku pa sutradan u Neapol, 12 a odande u na-
seobinu Filipe – grad prvog dijela Makedonije[j]. U
tom se gradu zadržasmo nekoliko dana. 13 U dan
subotni iziđosmo izvan gradskih vrata k rijeci, gdje 13 5+
smo mislili da će biti bogomolja. Sjedosmo i stado-
smo govoriti okupljenim ženama. 14 Slušala je tako
i neka bogobojazna žena imenom Lidija, prodava-
čica grimiza iz grada Tijatire. Gospodin joj otvori 10 2+
srce, te ona prihvati što je Pavao govorio. 15 Pošto
se pak krsti ona i njezin dom[l], zamoli: »Ako sma- 1 5+
trate da sam vjerna Gospodinu, uđite u moj dom i
ostanite u njemu.« I prisili nas[m]. 10 48

a) JB: »milosti Božjoj«.
b) »Zapadni« tekst dodaje: »i prenoseći odluke starješinâ.«
c) Timotej će od tada biti uz Pavla (usp. 17,14s; 18,5; 19,22; 20,4; 1 Sol 3,2.6; 1 Kor 4,17; 16,10; 2 Kor 1,19; Rim 16,21) i ostat će do kraja jednim od njegovih najvjernijih učenika, što će se odraziti i u 1–2 Tim.
d) Pavao se protivio tome da se kršćani iz poganstva moraju obrezati (Gal 2,3; 5,1–12). Timotej je, međutim, bio sin majke Židovke, i stoga prema židovskom pravu, pripadnik židovskoga naroda (usp. 1 Kor 9,20).
e) Ta redakcijska napomena logička je posljedica Jeruzalemskog koncila, kako je prikazan u pogl. 15, jer je ondje pretpostavljeno da dekret bude objavljen u prisutnosti Petra i Pavla; ali usp. 15,1+.
f) Tu se misli na galacijsko područje, ne na rimsku provinciju Galaciju, koja je obuhvaćala šire granice (usp. Uvod u Pavlove poslanice str. 1595). Kada je Pavao krenuo iz Ikonija, naumio je poći prema zapadu, u Efez. U tome spriječen od Duha Svetoga, okrenuo se prema sjeveru i dospio u Frigiju, koju je prošao sjevernoistočnim smjerom, tako da je došao u »galacijski kraj«, gdje se duže zadržao zbog bolesti (Gal 4,13–15). U tim je krajevima Pavao propovijedao i kasnije je navratio da bi posjetio učenike (Dj 18,23).
g) Var.: »Duh«.
h) Var.: »uzduž Mizije«.
i) Izvještaj naglo prelazi u 1. l. mn. Za prvi »mi – ulomak« Djelâ usp. 11,27+ (usp. Uvod).
j) Filipi, grad prvog okruga provincije Makedonije, rimske vojne kolonije; pretežno nastanjen latinskim pučanstvom, imao je i upravu po uzoru na Rim.
k) U Filipima Židovi nisu imali sinagoge, nego su se sastajali u blizini, poradi obrednih pranja.
l) Lidijino krštenje uključuje i obraćenje čitavog kućanstva, obitelji i posluge (usp. 10,44; 16,31.34; 18,8; 1 Kor 1,16).
m) Inače protiv Pavlova običaja, do kojega je uvijek držao (usp. 20,33–35; 1 Sol 2,9; 2 Sol 3,8; 1 Kor 9). I kasnije će mu Filipljani poslati pomoć, koju ni od koga drugoga ne bi bio prihvatio (usp. Fil 4,10–18), što je samo znakom zahvale Lidijinoj skrbi i ostalih kršćana Filipa.

Pavao i Sila u tamnici

[16]Jednom nas na putu u bogomolju sretne neka
ropkinja koja je imala duha vračarskoga[a] i gatajući
donosila veliku dobit svojim gospodarima. [17]Pošla
19 15 je za Pavlom i za nama te vikala: »Ovi su ljudi
Mt 8 29+ sluge Boga Svevišnjega; naviješćuju vam put spase-
nja.« [18]To je činila mnogo dana. Pavlu to napokon
Dj 3 16+ Mk 16 17 dodija pa se okrenu i reče duhu: »Zapovijedam ti
Mk 1 25-26+ u ime Isusa Krista: iziđi iz nje!« I iziđe toga časa.
19 24-27 [19]Kad njezini gospodari vidješe da im nesta nade
u dobit, pograbiše Pavla i Silu te ih odvukoše na
trg pred glavare. [20]Privedoše ih pretorima i rekoše:
24 5+ »Ovi ljudi uznemiruju naš grad. Židovi su [21]te šire
običaje kojih mi Rimljani ne smijemo ni prihvatiti
1 Sol 2 2 ni držati[b].« [22]Nato svjetina nahrupi na njih, a pre-
Fil 1 30 tori trgoše s njih odijelo i zapovjediše da se išibaju.
2 Kor 11 25 [23]Pošto ih izudaraše, bace ih u tamnicu i zapovjede
tamničaru da ih pomno čuva. [24]Primivši takvu za-
povijed, uze ih on i baci u nutarnju tamnicu, a noge
im stavi u klade.

Čudesno oslobođenje

[25]Oko ponoći su Pavao i Sila molili pjevajući
Kol 3 16 hvalu Bogu, a uznici ih slušali. [26]Odjednom nasta
4 31 potres velik te se poljuljaše temelji zatvora, umah
12 6-11 se otvoriše sva vrata, i svima spadoše okovi. [27]Tam-
ničar se prenu oda sna pa kad ugleda tamnička
12 18-19; 27 42 vrata otvorena, trgnu mač i samo što se ne ubi mi-
sleći da su uznici pobjegli. [28]Ali Pavao povika iza
glasa: »Ne čini sebi nikakva zla! Svi smo ovdje!«
[29]Onaj nato zaiska svjetlo, uleti i dršćući[c] baci se
pred Pavla i Silu; [30]izvede ih i upita: »Gospodo,
što mi je činiti da se spasim?« [31]Oni će mu: »Vjeruj
u Gospodina Isusa i spasit ćeš se – ti i dom tvoj!« 2 21+
[32]Onda navijestiše riječ Gospodnju[d] njemu i svima 16 15+
u domu njegovu.
[33]Te iste noćne ure uze ih, opra im rane pa se od-
mah krsti – on i svi njegovi. [34]Onda ih uvede u 8 36, 38;
dom, prostre stol te se zajedno sa svim domom 1 5+
obradova što je povjerovao Bogu. 2 46+
[35]Kad se razdani, poslaše pretori liktore s poru-
kom: »Pusti te ljude[e]!« [36]Tamničar to priopći Pavlu:
»Pretori, reče, poručiše da vas pustim. Iziđite dakle
sad i pođite u miru[f]!« [37]Nato im Pavao odvrati:
»Javno su nas neosuđene išibali, nas rimske građa- 22 25
ne[g], i bacili u tamnicu. A sada da nas potajno izba-
ce? Nipošto, nego neka oni sami dođu i izvedu
nas!«
[38]Liktori to jave pretorima. Oni su se uplašili
kada doznaše da su Rimljani. [39]Zato dođu da ih 22 29
nagovore pa ih izvedu i zamole da odu iz grada[h].
[40]Izišavši iz tamnice, oni pođu k Lidiji, pogledaju i
obodre braću pa odu.

U Solunu. Spor sa Židovima

17 Prošavši kroz Amfipol i Apoloniju, stigoše u
Solun, gdje bijaše židovska sinagoga. [2]Po obi-
čaju uđe Pavao onamo. Tri je subote s njima ras- 13 5+
pravljao na temelju Pisama. [3]Tumačio je i izlagao:
»Trebalo je da Krist trpi i uskrsne od mrtvih. Taj Lk 24 25-27, 44-47
Krist jest Isus koga vam ja naviješćujem.« [4]Neki se 2 23+; 18 5+
od njih[i] uvjeriše pa se pridružiše Pavlu i Sili; tako
i veliko mnoštvo bogobojaznih Grka[j] i nemalo 10 2+
uglednih žena.
[5]Židove nato spopade zavist pa pridobiše neke 13 45+
opake uličnjake, potakoše ih i pobuniše grad te na- 1 Sol 2 14+

a) Doslovno: »Pitonov duh«, tako nazvan prema zmiji ili zmaju Pitonu, čuvaru delfijskog proročišta.
b) Riječ je o židovskim »običajima« (usp. 6,14; 15,1; 21,21; 26,3; 28,7; Iv 19,40. Tužitelji ne prave nikakve razlike između kršćana i Židova, a optužba se odnosi na prozelitizam: ako je Židovima bilo dopušteno slobodno prakticirati svoju vjeru, nisu imali prava za nju vrbovati Rimljane. Pod tim je vidom onda nezakonita i kršćanska propaganda.
c) Dršćući, jer je sada svjestan da se s Božjim poslanicima ophodio kao s razbojnicima.
d) Var.: »Riječ Božju«.
e) Var. »Kad se razdani, pretori se okupiše na agori; sa strahom se prisjetiše potresa i poslaše liktore s porukom: 'Pusti te ljude, koje si jučer primio!'«.
f) JB ispušta: »u miru«.
g) Lex Porcia je pod teškom kaznom zabranjivala bičevanje rimskog građanina.
h) Aleksandrijski (i antiohijski) tekst: »Oni dođoše da se ispričaju ...«; »Zapadni« tekst: »Dođoše s mnogim prijateljima u zatvor moleći ih da otiđu, govoreći: 'Nismo bili upućeni o vašim stvarima i nismo znali da ste pošteni ljudi.' I pošto ih izvedoše van, požuriše ih riječima: 'Iziđite iz ovoga grada, da se ne bi opet prikupili oni koji su galamili protiv vas!'«.
i) Među kojima je bez sumnje bio i Aristarh, jedan od najvjernijih Pavlovih pratioca (usp. 20,4; Kol 4,10).
j) JB: »mnoštvo Božjih poklonika i Grkâ«. Taj prijevod pretpostavlja razlikovanje između »pobožnih« (usp. 10,2+) i »Grkâ«, koji do tada nisu došli u dodir sa židovskom vjerskom propagandom. Kršćanska zajednica u Solunu bit će sastavljena uglavnom od obraćenih pogana (usp. 1 Sol 1,9–10, itd.).

hrupiše u kuću Jasonovu[a] tražeći da se Pavao i Sila
izvedu pred narod. [6]Kako ih ne nađoše, odvukoše
Jasona i neke od braće pred gradske glavare vičući:
24 5 »Evo i ovdje onih koji pobuniše sav svijet. [7]Jason
25 8; Lk 23 2 ih je ugostio. Svi oni rade protiv carskih odredaba:
Iv 19 12-15 tvrde da postoji drugi kralj[b] – Isus.« [8]Time uzbu-
niše svjetinu i glavare koji su to čuli [9]te oni od Ja-
sona i ostalih uzeše jamčevinu pa ih pustiše.

Nove poteškoće u Bereji

[10]Braća su pak brže-bolje noću odaslala Pavla i
13 5+ Silu u Bereju[c]. Kad su stigli, odoše u židovsku sina-
gogu. [11]Ovi su Židovi bili plemenitiji od solunskih:
primili su Riječ sa svom spremnošću i danomice
Iv 5 39 istraživali Pisma, da li je to tako. [12]Mnogi od njih
stoga povjerovaše, a tako i nemalo uglednih grčkih
žena i muževa.
[13]Ali kad su solunski Židovi doznali da Pavao i
14 2+ u Bereji navješćuje riječ Božju, odoše te i ondje
podjariše i uzbuniše svjetinu. [14]Braća tada brže-bo-
lje uputiše Pavla k moru. Sila pak i Timotej osta-
doše ondje. [15]Pratioci dovedoše Pavla do Atene pa
se vratiše noseći Sili i Timoteju zapovijed da što
prije dođu k njemu[d].

Pavao u Ateni

[16]Dok ih je u Ateni iščekivao, ogorči se Pavao u
duši promatrajući kako je grad pokumiren[e]. [17]Me-
đutim raspravljaše u sinagogi sa Židovima i bogo- 13 5+
bojaznima, a na trgu svaki dan s onima koji bi se 10 2+
ondje zatekli[f]. [18]Dobacivahu mu i neki od epikurej-
skih i stoičkih filozofa[g]. Jedni su govorili: »Što bi
htjela reći ta čavka[h]?« Drugi pak: »Navješćuje, čini
se, neke tuđe bogove[i].« Jer navješćivaše Isusa i us-
krsnuće[j].
[19]Onda su ga uzeli i odveli na Areopag[k] i upitali:
»Bismo li mogli znati kakav to nov nauk naučavaš?
[20]Čudnovatim nam nekim tvrdnjama uši puniš. Že- 28 22
ljeli bismo stoga znati što bi to imalo biti.«
[21]Nijedan Atenjanin ni doseljeni stranac ni na što
drugo ne trati vrijeme nego na pripovijedanje i slu-
šanje novosti.

Pavlova besjeda pred Areopagom[l]

[22]Tada Pavao stade posred Areopaga i reče: »A-
tenjani! U svemu ste, vidim, nekako veoma bogo-
ljubni. [23]Doista, prolazeći i promatrajući vaše sveti-
nje nađoh i žrtvenik s natpisom: *Nepoznatom Bo-
gu*[m]. Što dakle ne poznajete, a štujete, to vam ja
navješćujem.«

a) U helenističkom židovstvu vrlo rašireno ime; vjerojatno je riječ o istom Jasonu kao u Rim 16,21.
b) Kršćani su zapravo izbjegavali davati Kristu naslov *basileus* (»kralj«), koji je pripadao caru; najčešće su ga oslovljavali s »*Christos*« (Mesija) i »*Kyrios*« (Gospodin).
c) Njihov odlazak nije, međutim, prekinuo progonstva u Solunu (usp. 1 Sol 2,14).
d) Luka skraćuje i pojednostavljuje. Timotej je vjerojatno pratio Pavla, jer će ga Pavao poslati natrag iz Atene u Solun (1 Sol 3,1s), odakle će se vratiti sa Silom da bi dostigli Pavla u Korintu (18,5).
e) Atena je bila, kao što pokazuje i Pavlov govor, duhovno središte poganskog helenizma i zato Luka gleda u njoj neku vrst simbola. Taj je govor u Djelima jedini primjer Pavlova navještaja poganima i dragocjeno svjedočanstvo kršćanske misionarske propovijedi pred poganima, koja se nadovezuje na misaonu baštinu poganske mudrosti i filozofije.
f) Jedini primjer propovijedanja u Djelima te vrste (usp. ipak 14,7s).
g) Tadašnje dvije glavne filozofske škole.
h) JB: »ta papiga«. Taj je izraz u atenskom svakidašnjem govoru ustvari značio: »skupljač zrnja«, a odnosio se na sivu poljsku vranu (gačac). Izraz se potom primjenjivao na prosjaka koji nalazi svoju hranu gdje stigne, ali i na govornika koji poput »papige« ponavlja otrcane fraze.
i) Isti izrazi kao u optužnici protiv Sokrata.
j) Usp. r. 32. Možda su neki riječ »uskrsnuće« shvatili kao ime božice *(Anastasis)* i nju se onda povezalo s Isusom.
k) Areopag označava brežuljak južno od agore, ali također i atensko sudište, koje se ponekad ondje sastajalo. Tekst se može shvatiti dvojako: da su filozofi odveli Pavla »na (brežuljak) Areopag«, koji je malo po strani, da bi ga lakše razumjeli; ili, što je vjerojatnije, priveli su ga »pred Vijeće Areopaga«.
l) Nakon uvoda, vezana uz konkretnu situaciju (rr. 22–23), Pavao razvija navještaj istinskoga Boga suočavajući ga s poganskim shvaćanjima: 1. Bog je stvorio svemir i stoga se ne može pretpostaviti da on stanuje u nekom hramu i da ima potrebu za određenim kultom (rr. 24–25); 2. Bog je stvorio čovjeka i okružio ga dobročinstvima; besmisleno je predstavljati ga materijalnim predmetima (kipovi), rr. 26–29. – Govor završava pozivom na obraćenje pod vidom suda (rr. 30–31). Oba dijela govora usmjerena su protiv idolatrije. Pavao se nadahnjuje ustaljenom shemom monoteističke propagande helenističkog židovstva, koju je u mnogočemu prihvatilo i ranokršćansko naviještanje (usp. 14,15–17; Rim 1,19–25; Ef 4,17–19; Mudr 13 – 14).
m) Pogani su posvećivali oltare »nepoznatim bogovima« iz straha da ne bi privukli srdžbu nekog božanstva koje nisu poznavali. Pavao tome pridaje drugo značenje: biblijsko poimanje neznanja pogana, koji ne poznaju Boga (1 Sol 4,5; 2 Sol 1,8; Gal 4,8; 1 Kor 15,34; Ef 4,17–19; 1 Pt 1,14; Jer 10,25; Job 18,21; Mudr 13,1; 14,22). Time se opravdava pred optužbom da naviješta neko strano božanstvo.

Iz **42** 5; Dj **14** 15+; 1 Kr **8** 27; Dj **7** 48-50; 2 Mak **14** 35; Ps **50** 12; Post **2** 7+; 2 Mak **7** 23; Post **1** 27s; Post **10**; Pnz **32** 8; Pnz **4** 29; Iz **55** 6; Ps **145** 18; Rim **1** 19; 2 Pt **1** 4; Iv **1** 12+; 2 Kor **3** 18; **19** 26; Rim **1** 22-23; Rim **3** 25-26; Lk **24** 47; Dj **2** 38+; **10** 42+; **24** 25

24»*Bog koji stvori* svijet *i* sve *na njemu,* on, neba
i zemlje Gospodar, ne prebiva u rukotvorenim hra-
movima; 25i ne poslužuju ga ljudske ruke, kao da
bi što trebao[a], on koji svima daje život, dah i –
sve. 26Od jednoga[b] sazda cijeli ljudski rod da pre-
biva po svem licu zemlje; ustanovi određena vre-
mena i međe prebivanja njihova[c] 27da traže Boga[d],
ne bi li ga kako napipali i našli. Ta nije daleko ni
od koga od nas. 28U njemu doista živimo, mičemo
se i jesmo, kao što i neki od vaših pjesnika[e] rekoše:
'Njegov smo čak i rod[f]!'«
29»Ako smo dakle rod Božji, ne smijemo smatrati
da je božanstvo slično zlatu, srebru ili kamenu, liku
isklesanu umijećem i maštom ljudskom[g].«
30»I ne obazirući se na vremena neznanja, nutka
sada Bog ljude da se svi i posvuda obrate 31jer usta-
novi Dan u koji *će suditi svijetu po pravdi*[h], po Čo-
vjeku kojega odredi, pred svima ovjerovi uskrisivši
ga od mrtvih[i].«
32Kad čuše »uskrsnuće od mrtvih«, jedni se sta-
doše rugati, a drugi rekoše: »Još ćemo te o tom
slušati[j]!« 33Tako se Pavao povuče od njih. 34Neki
ipak prionuše uza nj i povjerovaše; među njima i
Dionizije Areopagit[k], neka žena imenom Damara i
drugi s njima.

Pavao u Korintu

18 Nakon toga napusti Pavao Atenu i ode u Ko-
rint[l]. 2Ondje nađe nekog Židova imenom
Akvilu, rodom iz Ponta, koji netom bijaše došao iz
Italije sa svojom ženom Priscilom[m] jer je Klaudije
naredio da svi Židovi napuste Rim[n]. Pohodio ih je
3i, kako bijahu istog zanimanja, ostao kod njih i
radio[o]. Po zanimanju bijahu šatorari. 4Svake je pak
subote raspravljao u sinagogi i uvjeravao Židove i
Grke.
5Kad iz Makedonije pristigoše Sila i Timotej[p],
Pavao se potpuno posveti Riječi svjedočeći Žido-
vima da Isus jest Krist[q]. 6Kako se pak oni stadoše
protiviti i huliti, otrese on haljine[r] i reče im: »Krv
vaša na glave vaše! Ja sam nedužan. Od sada idem
k poganima.« 7I ode odande te prijeđe u kuću ne-
koga bogobojazna čovjeka, imenom Ticija Justa[s],
čija kuća bijaše tik do sinagoge. 8A nadstojnik sina-
goge Krisp povjerova Gospodinu zajedno sa svim

20 33-35; 1 Kor **4** 12; Dj **13** 5+; **17** 15; 1 Sol **3** 5-7; **13** 51+; Mt **27** 24-25; Dj **20** 26; Dj **13** 5+, 46-47; **28** 8; **10** 2+; 1 Kor **1** 14; Dj **16** 15+

a) Predodžba vrlo bliska grčkoj misli i helenističkom židovstvu, koja odgovara i starom biblijskom poimanju (usp. 1 Ljet 29,10s; 2 Mak 14,35; Ps 50,9–13; Am 5,21s; itd.).
b) JB: »iz jedinstvenog načela«. Var.: »od jednog čovjeka«, »od jedne krvi«, »od jednog naroda«, »od jedne rase«.
c) »Određena vremena« odnose se ponajprije na godišnja doba, čija redovna mijena osigurava ljudski život (14,17; usp. Post 1,14; Mudr 7,18; Sir 33,8); »međe prebivanja« su vjerojatno granice koje dijele nastanjenu zemlju od vodâ podzemlja (Post 1,9–10: Ps 104,9; Job 38,8–11; Izr 8,28–29; tema »granicâ« je povezana s »vremenima« u Jr 5,22–24 i u Ps 74,17). Prema drugom tumačenju bila bi riječ o vremenima i granicama, koje je Bog dodijelio različitim narodima (usp. Post 10; Pnz 32,8s). U svakom slučaju, odnose se na uređenje svijeta, koje može privesti spoznanju Boga.
d) JB: »božanstvo«; var.: »Gospodina«.
e) JB ispušta »pjesnika«; var.: »vaših mudraca«.
f) Citat iz *Fainomena*, pjesnika Arotosa iz Cilicije (3. st. pr. Kr.). Stoik Kleantes (3. st.) izražava se gotovo istim riječima. Pritom je židovski monoteizam naglašavao da je čovjek stvoren na Božju sliku i priliku (Post 1,26–27; Mudr 2,23; Sir 17,1–8) da bi očitovao besmislenost kulta idolâ.
g) Pavao se nadahnjuje starom temom židovske protu-idolatrijske polemike (usp. Iz 40,20+).
h) Usp. Ps 9,9; 96,13; 98,9. Apostoli pozivaju na obraćenje u perspektivi suda (usp. posebno 10,42–43; 1 Sol 1,10).
i) Kristovo uskrsnuće jamči vjeru u njegovo poslanje Suca i Spasitelja na kraju vremenâ (usp. Rim 14,9; 2 Tim 4,1; 1 Pt 4,5).
j) U grčkom svijetu, pa i kod samih kršćana, nauka o uskrsnuću morala je nadvladati mnoge predrasude (usp. 1 Kor 15,12s). Jeruzalemsko Veliko vijeće osudilo je i progonilo vjeru u uskrsnuće Isusovo; atenski Areopag zadovoljava se time da ga ismijava. Neuspjeh Pavlove propovijedi u Ateni bio je gotovo potpun. Slična iskustva učinila su Pavla vrlo suzdržanim spram ljudske mudrosti (npr. 1 Kor 2; 3,18–21a).
k) Vjerojatno je bio poznat Lukinim čitateljima. Kršćanska ga je legenda prisvojila, naročito nakon što je neki autor iz 5. st. (*Pseudo-Dionizije*) pod njegovim imenom objavio svoje mistične spise. Poistovjećivalo ga se i sa sv. Dionizijem, prvim biskupom Pariza (3. st.).
l) Korint je postao glavnim gradom rimske provincije Ahaje, nakon što ga je 44. pr. Kr. Julije Cezar iznova sagradio. Uglavnom je bio nastanjen rimskim i latinskim pučanstvom, premda je trgovina privukla ljude sa svih strana. U njemu je bila i važna židovska kolonija. Grad je inače bio nadaleko poznat po općem nemoralu.
m) Zvanom također Priska (Rim 16,3; 1 Kor 16,19; 2 Tim 4,19).
n) Tu Klaudijevu zapovijed, koju Svetonije poznaje, moglo bi se datirati oko 49 – 50.g. Posljedice su joj bile vrlo kratkotrajne (usp. Rim 16,3; Dj 28,17).
o) Premda je Pavao priznao misionarima pravo na uzdržavanje od strane kršćanskih zajednica (1 Kor 9,6–14; Gal 6,6; 2 Sol 3,9; usp. Lk 10,7), on je osobno uvijek nastojao živjeti od svoga manualnog rada (1 Kor 4,12) da ne bi nikome bio na teret (1 Sol 2,9; 2 Sol 3,8; 2 Kor 12,13s) i da bi potvrdio svoju samostalnost (Dj 20,33s; 1 Kor 9,15–18; 2 Kor 11,7–12). Jedino je Filipljanima dopustio da mu pomognu (Fil 4,10–19; 2 Kor 11,8s; usp. Dj 16,15+). Podjednako je i svojim vjernicima preporučao da radom podmire svoje potrebe (1 Sol 4,11s; 2 Sol 3,10–12) i potrebe nevoljnikâ (usp. Dj 20,35; Ef 4,28).
p) Nakon Silina i Timotejeva povratka, Pavao je napisao Prvu poslanicu Solunjanima (usp. 1 Sol 1,1; 3,6). Obojica su donijeli iz Makedonije i materijalnu pomoć (2 Kor 11,8–9; Fil 4,15) i bili su Pavlu na pomoći u evangelizaciji Korinta (2 Kor 1,19).
q) Isusovo je mesijanstvo poseban predmet naviještanja Židovima (usp. 2,36; 3,18.20; 5,42; 8,5.12; 9,22; 17,3; 18,28; 24,24; 26,23).
r) Ta gesta predstavlja prijelom. Slijedeća je rečenica biblijska (usp. Lev 20,9–16; 2 Sam 1,16) i daje Židovima na znanje da oni snose sve posljedice za svoje držanje. Pavao se osjeća »čistim« od krvi njihove kazne (usp. Izl 3,17–21).
s) JB: »kod izvjesnog Justa«; var.: »Tita Justa«.

1 5+ svojim domom. I mnogi od Korinćana koji su to
slušali povjerovaše i pokrstiše se[a].
Jr 1 8 1 Kor 2 3 [9]Jedne noći reče Gospodin Pavlu u viđenju: »Ne
Dj 23 11 boj se, nego govori i ne daj se ušutkati! [10]Ta *ja sam*
s tobom i nitko se neće usuditi da ti naudi. Jer
Iv 10 16 mnogo je naroda mojega u ovome gradu.« [11]Tako
se zadrža godinu i šest mjeseci naučavajući među
njima riječ Božju.

Pavao pred prokonzulom Galionom

[12]Ali dok je Galion bio prokonzul Ahaje[b], nava-
1 Sol 2 14+ liše Židovi jednodušno na Pavla, dovukoše ga u
sudnicu [13]i rekoše: »Ovaj potiče ljude da protiv za-
kona[c] štuju Boga.« [14]Pavao samo što nije zaustio
kadli Galion reče Židovima: »Da je posrijedi zločin
kakav ili nedjelo opako, saslušao bih vas, Židovi,
kako je pravo; [15]je li pak raspra o riječi i imenima
23 29; 25 18-19 Iv 18 31
i o nekom vašem zakonu, providajte sami; u tome
ja ne želim biti sudac.« [16]I otpremi ih iz sudnice.
[17]A oni svi pograbiše nadstojnika sinagoge Sostena[d]
i stadoše ga šibati pred sudnicom. Galion nije za to
ništa mario.

Povratak u Antiohiju

[18]Pavao osta još podosta vremena, a onda se
oprosti s braćom pa pošto se u Kenhreji ošiša jer Rim 16 1
imaše zavjet[e], zaplovi prema Siriji[f], a s njime i Pris-
cila i Akvila. [19]Stigoše u Efez. Tu ih ostavi, a on
uđe u sinagogu i stade raspravljati sa Židovima. 13 5+
[20]Oni ga zamole da ostanu duže vremena, ali on ne
pristade, [21]nego se oprosti: »Još ću se, reče, vratiti 10 48
k vama, bude li Božja volja.« I otplovi iz Efeza. Jak 4 15
[22]Kad stiže u Cezareju, uziđe pozdraviti Crkvu[g] pa
onda siđe u Antiohiju.

V. Pavlovo treće misijsko putovanje

[23]Neko se vrijeme zadrža pa onda ode i zareda
16 6+ galacijskim područjem i Frigijom utvrđujući sve
14 22+ učenike.

19 1
Apolon u Efezu

[24]Uto neki Židov imenom Apolon[h], rodom Alek-
sandrijac, čovjek rječit i upućen u Pisma, stiže u
9 2+ Efez. [25]On bijaše upućen u Put Gospodnji pa je
vatrene duše govorio i naučavao pomno o Isusu,
19 3-5 premda je znao samo za Ivanovo krštenje. [26]Poče
on tako smjelo govoriti u sinagogi. Čuše ga Priscila
13 46+ i Akvila, uzeše ga k sebi i pomnije mu izložiše Put
9 2+ Božji[i].
[27]A kad je nakanio otići u Ahaju, ohrabriše ga
braća i napisaše učenicima da ga prime[j]. Kad je
stigao onamo, uvelike je koristio vjernicima po mi-
losti [28]jer je snažno pobijao Židove javno pokazu- 9 22
jući iz Pisama da Isus jest Krist. 18 5+

Pavao u Efezu. Ivanovci

19 Dok je Apolon bio u Korintu[k], Pavao, pošto
prođe gornje krajeve, dođe u Efez, nađe
neke učenike [2]pa ih upita: »Jeste li primili Duha
Svetoga kad ste povjerovali?« Oni će mu: »Ta ni 8 15-17 Iv 7 39
čuli nismo da ima Duh Sveti[m].« [3]Nato će on: »Kako
ste onda kršteni?« »Krštenjem Ivanovim«, odvrate Mt 3 6+

a) »Zapadni« tekst dodaje: »vjerujući u Boga po imenu našega Gospodina Isusa Krista« (usp. 8,37). Obraćenici su bili, dakle, pogani.
b) Prema jednom natpisu iz Delfa, Galionov prokonzulat je bio 50/51. ili 51/52. g. Pavlov nastup pred Galionom mogao je biti negdje pred kraj (r. 18) njegova osamnaestomjesečnog (r. 11) boravka u Korintu, vjerojatno u proljeće 51. ili 52.
c) Dvosmisleni termin, koji može označavati kako rimski (usp. 16,21; 17,7), tako i židovski zakon, a potonji je opet bio zaštićen rimskim zakonodavstvom. Galion želi vidjeti u svemu tome (r. 15) samo pitanje tumačenja židovskog Zakona, pa se zato ne smatra nadležnim u tom sporu.
d) Vjerojatno isti kao u 1 Kor 1,1.
e) Tekst je dosta nejasan. Po svemu sudeći, Pavao je imao zavjet, a ne Akvila. Onaj koji se zavjetovao, postao je *nazîr* (usp. Br 6,1+) za čitavo vrijeme trajanja zavjeta (općenito 30 dana): među ostalim obvezama, kroz to vrijeme nije smio šišati kosu. Ne zna se da li se Pavao zavjetovao u Kenhreji, ili je ondje samo dovršio zavjet. Usp. Dj 21,23–27 gdje Pavao s četiri Židova završava obred zavjetovanja.
f) Vjerojatno prema Antiohiji, koja je ostala njegovom uporišnom točkom (r. 22).
g) Možda Crkvu u Jeruzalemu.
h) O njemu je riječ u 1 Kor: njegov je dolazak u Korint izazvao oduševljenje, koje se brzo pretvorilo u puko zanesenjaštvo (1 Kor 1,12; 3,4–11.22; usp. Tit 3,13). – Napomena o Apolonu ima sličnosti sa slijedećim izvješćem o Ivanovim učenicima u Efezu: nepotpuno kršćanstvo i jednoga i drugih upućuje na izvjesne vjerske nejasnoće pojedinih zajednica onoga vremena, možda najviše one u Aleksandriji.
i) JB ispušta: »Božji«.
j) O preporučnim pismima u prvom kršćanstvu usp. Rim 16,1; 2 Kor 3,1s; Kol 4,10; 3 Iv 9–10.12.
k) Redakcijski spoj između obje perikope, umetnute u izvještaj o Pavlovu putovanju. – »Zapadni« tekst čita: »Dok je Pavao, sukladno svojim planovima, htio otputovati u Jeruzalem, Duh mu reče da se vrati u Aziju. Nakon što je, dakle, prošao gornje krajeve, dođe u Efez.«
l) Efez se tada, uz Aleksandriju, smatralo najljepšim gradom Carstva. Bio je religiozno, političko i trgovačko središte sa raznorodnim stanovništvom.
m) Oni ne niječu postojanje Duha Svetoga, ako imalo poznaju SZ, nego da je Duh darovan i da su se time ostvarila mesijanska obećanja (usp. 2,17–18.33).

Dj 13 24-25+; oni. [4]Nato će Pavao: »Ivan je krstio krštenjem
1 5+; 2 38+ obraćenja govoreći narodu da vjeruje u Onoga koji
za njim dolazi, to jest u Isusa.« [5]Čuvši to, krste se
u ime Gospodina Isusa, [6]pa kad Pavao položi na
8 15-17+ njih ruke, dođe Duh Sveti na njih te stanu govoriti
1 Tim 4 14+ drugim jezicima i prorokovati. [7]Bijaše u svemu
Dj 2 4+; 11 27+ dvanaestak muževa.

Osnivanje Crkve u Efezu[a]

13 5+ [8]Onda Pavao uđe u sinagogu te je tri mjeseca
13 46+ hrabro raspravljao i uvjeravao o kraljevstvu Bo-
1 3+ žjem. [9]Ali kako neki, okorjeli i nepokorni, ocrnji-
9 2+ vahu ovaj Put pred mnoštvom, odstupi od njih,
odvoji učenike i danomice raspravljaše u školi ne-
kog Tirana[b]. [10]Trajalo je to dvije godine[c], tako da
su svi azijski[d] žitelji, Židovi i Grci, čuli riječ Božju.

Skevini sinovi

[11]Bog je pak činio čudesa nesvakidašnja po ru-
kama Pavlovima [12]tako da bi na bolesnike stavljali
Lk 8 44-47p; Dj 5 15 rupce ili rublje s Pavlova tijela pa bi s njih nestajalo
bolesti i zli duhovi iz njih izlazili.
[13]Zato i neki Židovi zaklinjaoci-potukači[e] poku- Lk 9 49p
šaše zazvati ime Gospodina Isusa nad one koji Dj 3 16+
imahu zle duhove. Govorili su: »Zaklinjem vas Isu-
som koga Pavao propovijeda.« [14]To činjaše sedam
sinova nekog Skeve, židovskoga velikog svećenika.
[15]Zli im duh odvrati: »Isusa poznajem i Pavla 16 17
znam, ali tko ste vi?« [16]I čovjek u kome bijaše zli
duh, nasrnu na njih i nadjača ih[f] te oni goli i izra-
njeni pobjegoše iz one kuće. [17]Doznaše to svi žitelji 9 35, 42
efeški, Židovi i Grci, pa ih sve obuze strah te se 3 10
stade veličati ime Gospodina Isusa. Lk 5 26
[18]Mnogi pak od onih koji su povjerovali dolazili
su ispovijedati i očitovati svoja djela[g]. [19]I podosta
onih koji su se bavili praznovjerjem donosili su
knjige i spaljivali ih pred svima. Procijeniše ih te
nađoše da vrijede pedeset tisuća srebrnjaka.
[20]Tako se snagom Gospodnjom Riječ širila i jačala[h]. 6 7+

Svršetak poslanja

Pavlovi naumi

1 Kor 16 1-8; Rim 15 22-32

[21]Pošto se to ispuni, naumi Pavao preko Make-
11 30+ donije i Ahaje otići u Jeruzalem te reče: »Pošto
23 11 budem ondje, trebat će da i Rim vidim.« [22]Onda
Rim 1 13; 1 Kor 4 17 posla u Makedoniju dvojicu svojih poslužitelja, Ti-
moteja i Erasta, a on provede još neko vrijeme u
Aziji.

Pobuna u Efezu[i]

[23]Nekako u ono doba nasta nemalena pobuna
9 2+ protiv ovog Puta. [24]Neki srebrar, imenom Demetri-
je, izrađivao je srebrne hramiće Artemidine i nami- 16 19
cao obrtnicima nemalu dobit. [25]Skupi on njih i sve
koji su se bavili takvim poslom te im reče: »Ljudi,
vi znate, u ovom je umijeću naše blagostanje. [26]A
vidite i čujete da je taj Pavao ne samo u Efezu
nego gotovo i u svoj Aziji uvjerio i preokrenuo po-
veliko mnoštvo govoreći da nema bogova rukama 17 29+
izdjeljanih. [27]Tako prijeti opasnost ne samo da na
zao glas dođe naše zanimanje, nego i to da se ništa
neće držati do hrama velike božice Artemide te će
nestati veličanstva one koju štuje sva Azija i sav
svijet.«

a) Nastavlja se izvještaj, prekinut umecima o Apolonu i Ivanovim učenicima: 19,8 se prislanja na 18,23 i 19,1.
b) »Zapadni« tekst pojašnjava da je ondje učio između 11 i 16 sati (doslovno: »od pete do desete ure«.
c) 20,31 govori o tri godine. Za vrijeme tog boravka Pavao je napisao Prvu poslanicu Korinćanima, vjerojatno i Poslanicu Filipljanima i jedan dio Druge poslanice Korinćanima (usp. 20,2+), a možda pred kraj i Poslanicu Galaćanima. Usp. o tome Uvod u Pavlove poslanice.
d) Ne čitave prokonzularne Azije (zapadni dio Male Azije), nego krajevi kojima je Efez bio središtem sa sedam gradova iz Otk 1,11. Pavao je povjerio evangelizaciju Kolosa Epafri, kršćaninu porijeklom iz toga grada. Epafra je proširio svoj apostolat na Laodiceju i Hijerapolis (Kol 1,7; 4,12–13). Pavlu su još pomagali Timotej i Erast (Dj 19,22), Gaj i Aristarh (19,29), Tit, kojega Djela ne spominju, i drugi (usp. 2 Kor 12,18). Luka pripisuje Pavlu posao cijele grupe, koju je predvodio (usp. Kol 4,10+).
e) O egzorcističkoj praksi kod Židovâ usp. Mt 12,27. I sâm je Isus, a poslije njega i apostoli (usp. Dj 5,16; 16,18) često liječio opsjednute (usp. Mt 8,29+).
f) Var. »sve«.
g) Tj. magijske radnje, po kojima je Efez bio poznat.
h) JB: »Tako je Riječ Gospodnja rasla i snažno se učvršćivala.«
i) Ta epizoda, koja potječe iz drugih izvora, jer se odalečuje od uobičajena Lukina stila, nastavlja se na prethodni izvještaj o utemeljenju efeške zajednice.

28Čuvši to, razgnjeve se pa povičuᵃ: »Velika je
Artemida efeška!« 29Sav se grad uskomeša; jedno-
dušno nahrupe u kazalište vukući sa sobom Make-
donce Gaja i Aristarha[b], suputnike Pavlove. 30Kad
je Pavao htio među narod, ne dopustiše mu učeni-
ci. 31Čak i neki azijarsi, njegovi prijatelji, poslaše k
njemu i zamoliše da ne dolazi u kazalište.
32Jedni su izvikivali jedno, drugi drugo jer je
skup bio uskomešan te mnogi nisu ni znali zašto su
se strčali. 33Neki iz svjetine uputiše[c] nekog Alek-
13 16 sandra jer su ga Židovi gurali naprijed. Aleksandar
16 20 pak mahnu rukom i htjede se obraniti pred naro-
dom. 34Ali kada doznaše da je Židov, udarahu go-
tovo dva sata svi u jedan glas: »Velika je Artemida
efeška!« 35Onda tajnik umiri svjetinu pa reče: »Efe-
žani! Tko to od ljudi ne zna da je grad Efez čuvar
hrama velike Artemide i kipa s neba palog? 36Bu-
dući dakle da je to neporecivo, valja da budete
mirni te ništa brzopleto ne činite. 37Doveli ste ove
ljude, a nisu ni svetokradice ni hulitelji naše božice.
38Ako pak Demetrije i njegovi obrtnici imaju protiv
koga kakvu tužbu, sudovi se sastaju, a tu su i pro-
konzuli. Neka se tuže! 39Ištete li pak što drugo, u
zakonitu će se skupu riješiti. 40Ta izlažemo se opa-
snosti da za ovo današnje budemo optuženi s po-
bune jer nema nikakva razloga kojim bismo mogli
opravdati ovu strku.« To rekavši, raspusti skup.

Pavao u Makedoniji i Grčkoj

20 Kad se sleže metež[d], posla Pavao po učenike,
14 22; 16 40 ohrabri ih, pozdravi i otputova u Makedoni-
ju. 2Prešavši one krajeve[e], hrabreći braću besjedom
mnogom, dođe u Grčku 3i provede ondje tri mjese-
ca[f]. Upravo kad je htio otploviti u Siriju[g], postaviše 9 23; 23 12s
mu Židovi zasjedu pa odluči vratiti se preko Make- 1 Sol 2 14+
donije. 4Pratili su ga[h]: Sopater Pirov, Berejac, So-
lunjani Aristarh i Sekund, Gaj Derbanin, Timotej 19 29
i Azijci Tihik i Trofim[i]. 5Oni odoše prije te nas[j] 16 1+; 19 22+
dočekaše u Troadi. 6Mi pak nakon danâ Beskva-
snih kruhova[k] otplovismo iz Filipa[l] i nakon pet
dana dođosmo k njima u Troadu gdje proboravi-
smo sedam dana[m].

Eutih oživljen

7U prvi dan tjedna[n], kad se sabrasmo lomiti 2 42+
kruh, Pavao im govoraše i kako je sutradan kanio
otputovati, probesjedi sve do ponoći. 8U gornjoj
sobi gdje smo se sabrali bijaše dosta svjetiljaka. 9Na
prozoru je sjedio neki mladić imenom Eutih. Kako
je Pavao dulje govorio, utone on u dubok san.
Svladan snom, pade s trećeg kata dolje. Digoše ga
mrtva. 10Pavao siđe, nadnese se nad dječaka, 1 Kr 17 17-24
obujmi ga i reče: »Ne uznemirujte se! Duša je još 2 Kr 4 30-37
u njemu!« 11Zatim se pope pa pošto razlomi kruh i Dj 9 36-42
blagova, dugo je još zborio, sve do zore. Tad otpu- Mk 5 39-42p
tova. 12Mladića odvedoše živa, neizmjerno utješeni.

Iz Troade u Milet

13Mi pak pođosmo naprijed lađom: otplovismo u
As. Odande smo imali povesti Pavla – tako je odre-
dio kad se spremao poći pješice. 14Kad nam se u
Asu pridruži, uzesmo ga i stigosmo u Mitilenu. 15O-
dande odjedrismo sutradan i stigosmo nadomak

a) »Zapadni« tekst dodaje: »strčavši se na ulicu«.
b) Aristarh, porijeklom iz Soluna (20,4) bio je Pavlov pratilac u vrijeme njegova uzništva (27,2; Kol 4,10; Flm 24). Gaj je vjerojatno isti kao u Dj 20,4, premda je ondje navedeno drugo porijeklo.
c) JB: »uvjeriše«.
d) Izvještaj se nastavlja na 19,22, gdje je bio prekinut.
e) Odatle je Pavao uputio korintskim kršćanima jedno pismo, koje je sačuvano u sadašnjoj 2 Kor. Možda je istom na tom putovanju napisana i Poslanica Galaćanima (usp. 19,10+ i Uvod u Pavlove poslanice).
f) Tako je Pavao mogao konačno ostvariti svoje planove iz 1 Kor 16,5–6. Za vrijeme toga boravka u Korintu napisao je Poslanicu Rimljanima. – »Zapadni« tekst čita: »Nakon što su prošla tri mjeseca i nakon židovske zavjere protiv njega, Pavao je htio krenuti u Siriju, ali mu Duh reče da se vrati preko Makedonije.«
g) Da bi ponio prikupljenu pomoć za jeruzalemsku Crkvu (usp. 19,21; Rim 15,25+).
h) Dodatak: »sve do Azije«. – Sopater je vjerojatno Sosipater iz Rim 16,21, koji je bio Židov. – Var.: »Doberanin« (usp. 19,29+).
i) Trofim, Efežanin (21,29; usp. 2 Tim 4,20). Tihik je više puta spomenut u poslanicama: Ef 6,21; Kol 4,7; 2 Tim 4,12; Tit 3,12.
j) Izvještaj nanovo započinje u prvom licu (usp. 16,10+ i Uvod u Djela).
k) Nakon blagdana Pashe (usp. Izl 12,1+).
l) Iz luke Neapolisa (usp. 16,11).
m) O prijašnjem Pavlovu djelovanju u tom gradu (za vrijeme putovanja od Efeza do Korinta: rr. 1–2, usp. 2 Kor 2,12).
n) Prvi dan židovske sedmice postao je danom kršćanskog okupljanja (usp. Mt 28,1+; 1 Kor 16,2), »danom Gospodnjim« (Otk 1,10). Nedjeljni je sastanak bio početkom toga dana, ili, prema židovskom načinu brojenja, u subotu navečer.

Hija, prekosutra krenusmo u Sam, a idućeg dana
stigosmo u Milet. 16 Jer Pavao je odlučio mimoići
Efez da se ne bi zadržao u Aziji: žurio se da, uz-
mogne li, na dan Pedesetnice bude u Jeruzalemu.

Oproštaj s efeškim starješinama u Miletu

11 30+ 17 Ipak iz Mileta posla u Efez po starješine Crkve.
18 Kad stigoše, reče im[a]: »Vi znate kako sam se sve
1 Sol 1 5; 2 10-12 vrijeme, od prvog dana kada stupih u Aziju, pona-
šao među vama: 19 služio sam Gospodinu sa svom
Fil 2 3; 3 18 poniznošću u suzama i kušnjama koje me zadesiše
2 Kor 1 8-9; 11 23-31 zbog zasjeda židovskih; 20 ništa korisno nisam pro-
pustio navijestiti vam i naučiti vas – javno i po ku-
20 27 2 Tim 4 2 ćama; 21 upozoravao sam Židove i Grke da se
obrate k Bogu i da vjeruju u Gospodina našega Isu-
Dj 13 5+ sa[b].«
22 »A sad, evo, okovan Duhom[c] idem u Jeruza-
lem. Što će me u njemu zadesiti, ne znam, 23 osim
1 8+ što mi Duh Sveti u svakom gradu jamči da me če-
21 4, 11 kaju okovi i nevolje. 24 Ali ni najmanje mi nije do
2 Tim 4 7 života[d], samo da dovršim trku svoju i službu koju
Fil 2 16 primih od Gospodina Isusa: svjedočiti za evanđelje
Dj 26 16-18 milosti Božje.«
25 »I sad, evo, znam: nećete više vidjeti lica mo-
ga[e], svi vi posred kojih prođoh propovijedajući
1 3+ Kraljevstvo. 26 Zato vam u ovaj dan današnji jam-
čim: čist sam od krvi sviju 27 jer nisam propustio na- 18 6+
vijestiti vam ništa od svega nauma Božjega.« 20 20
28 »Pazite na sebe i na sve stado u kojem vas Duh 1 Tim 4 16
Sveti postavi nadglednicima, da pasete Crkvu Bo- 1 Pt 5 1-3
žju[f] koju steče krvlju svojom[g].« Iv 21 15-17 Ps 74 1s
29 »Ja znam da će nakon mog odlaska među vas Dj 5 11+
uljesti vuci okrutni koji ne štede stada, 30 a između 1 Kor 1 2+
vas će samih ustati ljudi koji će iskrivljavati nauk Ef 1 14+
da bi odvukli učenike za sobom. 31 Zato bdijte ima- 1 Pt 2 9+
jući na pameti da sam tri godine bez prestanka Iz 43 21 Mt 7 15
noću i danju suze lijevajući urazumljivao svakoga 2 Pt 2 1-2
od vas.« 1 Pt 5 8-9
32 »I sada vas povjeravam Bogu i Riječi milosti Dj 19 10+
njegove koja je kadra[h] izgraditi vas i dati vam ba- 14 23
štinu među svima posvećenima.« 9 31 Ef 2 20-22
33 »Ni za čijim srebrom, zlatom ili ruhom nisam Pnz 33 3-4
hlepio. 34 Sami znate: za potrebe moje i onih koji
su sa mnom zasluživale su ove ruke. 35 U svemu 18 3+
vam pokazah: tako se trudeći treba se zauzimati za
nemoćne i na pameti imati riječi Gospodina Isusa Ef 4 28
jer on reče: 'Blaženije je davati nego primati[i].'« 1 Kor 11 1
36 Kada to doreče, klekne te se zajedno sa svima
njima pomoli. 37 Tad svi briznuše u velik plač, obi- 21 5
snuše Pavlu oko vrata i stadoše ga cjelivati, 38 raža- 2 Kor 13 12+
lošćeni nadasve riječju koju im reče: da više neće 20 25
vidjeti lica njegova. Zatim ga ispratiše na lađu. 15 3; 21 5

VI. Pavao – sužanj Kristov

EVANĐELJE U RIMU

Iz Mileta u Jeruzalem

21 Pošto se otrgosmo od njih, zaplovismo. Je-
dreći ravno, stigosmo na Kos, a sutradan na
Rod pa odande u Pataru[j]. 2 Kad nađosmo lađu za
Feniciju, popesmo se i otplovismo. 3 Kad bijasmo
napomol Cipru, ostavismo ga slijeva jedreći prema
Siriji. Pristadosmo u Tiru jer je ondje lađa imala
iskrcati tovar. 4 Pronađosmo učenike i ostadosmo

a) Treći Pavlov veliki govor u Djelima. Prvi je bio njegov navještaj Židovima (pogl. 13), drugi poganima (pogl. 17); ovaj treći je njegova pastoralna oporuka. Upućen je predstojnicima Crkve u Efezu, najvažnije koju je osnovao. Ima više dodirnih točaka s njegovim poslanicama; duh i ozračje odgovaraju Pastoralnim poslanicama. Nakon što je podsjetio na svoje djelovanje u Aziji (rr. 18–21) i predvidio konačni rastanak, možda svoju smrt (rr. 22–27), Pavao upućuje svoje posljednje opomene efeškim starješinama (a preko njih i svim pastirima zajednicâ): budnost (rr. 28–32), nesebičnost i ljubav (rr. 33–35). Te su riječi potkrijepljene Pavlovim osobnim primjerom, tako da taj govor pruža veličanstveni Apostolov portret.
b) Sažetak Pavlova navještaja; usp. 17,30–31; 26,20; 1 Sol 1,9–10; 1 Kor 8,4–6. Vjera i obraćenje moraju ići zajedno (usp. Mk 1,15).
c) Pavao dopušta da ga Duh Sveti vodi putem koji će završiti uzništvom; on se smatra uznikom Duha Svetoga. – Drugi prijevod: »svezan duhom« (duhovno, moralno).
d) Usp. 15,26; 21,13; 1 Sol 2,8; Fil 1,21–23. – Drugi prijevod: »Ali život u mojim očima ne vrijedi toliko da o njemu zborim.«
e) Usp. r. 38. Prema 19,21 Pavao je naumio posjetiti Rim (usp. Rim 15,24–28). Luka ne spominje Pavlovo predviđeno putovanje u Španjolsku i ništa ne priopćuje svojim čitateljima da li su se ostvarila strahovanja efeških kršćana i samoga Pavla. To daje naslutiti da Luka nije znao ništa o nekom kasnijem Pavlovu posjetu Maloj Aziji. Usp. 28,30+ i Uvod u Pavlove poslanice.
f) Var.: »Crkvu Gospodnju«. – 1 Pt 2,9–10 govori o Narodu, koji je Bog stekao (prema Iz 43,21; usp. Dj 15,14+); on je prikupljen u »Crkvu Božju« (usp. 5,11+), izraz vrlo drag Pavlu (usp. 1 Kor 1,2; 10,32; 11,22, itd.).
g) JB: »koju steče krvlju svoga Sina«. Budući da se »krvlju *svojom*« ne može odnositi na Boga, onda »svojom« treba shvatiti imenički: »krvlju svoga vlastitoga (Sina)«, ili pak u tome valja vidjeti usku povezanost djelovanja Oca (»Boga«) i Sina (usp. Rim 8,31–39; Ef 5,25–27; Heb 9,12–14; 13,12).
h) »Bogu«, var.: »Gospodinu«; »koja je kadra« moglo bi se odnositi na Boga (»koji je kadar«); usp. Rim 16,25.
i) Logion koji Evanđelja nisu sačuvala.
j) Dodatak: »i Myru«.

20 23; 21 11 ondje sedam dana. Oni po Duhu[a] nagovarahu
21 12 Pavla da ne uzlazi u Jeruzalem. 5 Ali kad nam iste-
20 36-38 koše dani, ipak otputovasmo. Ispratiše nas svi, sa
ženama i djecom, do izvan grada. Na žalu kleko-
smo i pomolismo se. 6 Pozdravismo se, popesmo se
na lađu, a oni se vratiše kući.
7 Tako dovršismo plovidbu. Iz Tira stigosmo u
Ptolemaidu. Pozdravili smo braću i ostali jedan dan
u njih. 8 Sutradan otputovasmo i stigosmo u Cezare-
6 5; 8 4s, 40 ju. Uđosmo u kuću Filipa evanđelista, jednog od
2 4+, 17 sedmorice, i ostadosmo kod njega. 9 On je imao če-
tiri kćeri djevice koje su prorokovale.
11 27-28 10 Kako smo se zadržali mnogo dana, siđe iz Ju-
deje neki prorok imenom Agab, 11 dođe k nama,
uze Pavlov pojas, sveza sebi noge i ruke[b] te reče:
1 8+ »Ovo govori Duh Sveti: Čovjeka čiji je ovo pojas
ovako će svezati Židovi u Jeruzalemu i predati u
ruke pogana[c].« 12 Kada smo to čuli, stadosmo mi i
21 4 mještani zaklinjati Pavla da ne uzlazi u Jeruzalem.
13 Nato on odvrati: »Što plačete i parate mi srce?
Ta spreman sam ne samo biti svezan nego i umri-
Lk 22 33 jeti u Jeruzalemu za ime Gospodina Isusa.« 14 A
Dj 20 24+ kako se nije dao nagovoriti, ušutjesmo rekavši:
Lk 22 42p »Gospodnja budi volja!«
Mt 6 10

Pavao u Jeruzalemu

15 Nakon tih dana spremismo se i uzađosmo u Je-
ruzalem. 16 S nama pođoše i učenici iz Cezareje pa
nas odvedoše[d] k nekomu Mnasonu Cipraninu, sta-
rom učeniku, da u njega odsjednemo.
1 15+ 17 Kad stigosmo u Jeruzalem, primiše nas braća
12 17+ radosno. 18 Sutradan ode Pavao zajedno s nama[e] k
Jakovu. Nađoše se ondje i sve starješine. 19 Pošto ih 14 27;
pozdravi, stade im potanko izlagati što učini Bog 15 4, 12
među poganima po njegovoj službi. 20 Pošto su ga 11 18+
oni poslušali, dadoše slavu Bogu pa mu rekoše:
»Vidiš, brate: deseci su tisuća Židova povjerovali i
svi su revnitelji Zakona[f]. 21 A o tebi im je dojavljeno
da sve Židove koji su među poganima upućuješ na 6 11, 14;
otpad od Mojsija[g] učeći ih da ne obrezuju djece[h] i 15 1; 28 17
ne žive po običajima. 22 Što dakle? Čut će svakako Mk 7 1-13
da si došao[i]. 23 Učini stoga što ti kažemo. U nas su
četiri čovjeka koji imaju zavjet. 24 Njih uzmi, s njima 18 18+; 24 17
se zajedno posveti, plati za njih[j] da se ošišaju pa će
svi spoznati da nema ništa od onoga što im je o
tebi dojavljeno, nego da si i ti na pravu putu i da
opslužuješ Zakon. 25 A što se tiče pogana koji po- 15 19s, 28s
vjerovaše – poslali smo što odlučismo: da se klone
mesa žrtvovana idolima, krvi, udavljenoga i bludni- 15 1+
štva[k].«
26 Nato Pavao uze one ljude, sutradan se s njima
zajedno posveti, uđe u Hram, oglasi svršetak danâ
posvećenja nakon kojih će se za svakoga od njih
prinijeti prinos[l].

Pavao u tamnici

27 Kad se upravo navršavalo tih sedam dana, neki
ga Židovi iz Azije opaze u Hramu, uzbune sav na-
rod pa podignu na nj ruke 28 vičući: »Izraelci, u po- 18 13-15;
moć! Evo čovjeka koji sve posvuda poučava protiv 21 21; 24 5s, 14;
naroda, Zakona i ovoga mjesta[m] pa je još i Grke 25 8
uveo u Hram i oskvrnuo ovo sveto mjesto.« 29 Jer Ez 44 9
prije su s njime u Gradu vidjeli Trofima Efežanina 20 4
i mislili da je Pavao njega uveo u Hram.

a) Ti proroci ne priopćuju Pavlu neku uputu Duha, nego osvijetljeni Duhom o sudbini koja mu predstoji, htjeli bi, u svojoj privrženosti Apostolu, da izbjegne tu sudbinu.
b) Jedna od proročkih simboličkih radnji (usp. Jr 18,1+).
c) Taj nagovještaj odgovara samo približno izvještaju o Pavlovu uhićenju (usp. 21,31–33), ali je vrlo bliz navještaju Isusove muke (Lk 18,31–34; usp. Kol 1,24; Fil 3,10 itd.).
d) Možda na pola puta do Jeruzalema, kako tumači »zapadni« tekst.
e) Tu je izvještaj u 1. l. mn. prekinut do 27,1. Luka (ili neki drugi autor »mi – izvješćâ«) pratio je Pavla do Jeruzalema, a kasnije od Cezareje do Rima.
f) U svojim vlastitim očima i prema mišljenju drugih (usp. 11,2; 15,1.5; Gal 2,12; 5,1s).
g) Pavlova su načela uistinu mogla dovesti do takvog zaključka, jer ako je vjera u Krista jedini izvor opravdanja (usp. Rim 1,6+; 3,22+), vezanje uz Mojsijev zakon više nije nužno, a to znači da Židovi nemaju nikakve prednosti pred poganima. Pavao je tim svojim naukom htio poduprijeti slobodu pogana u odnosu na židovske propise (usp. Gal 2,11s), a ne od njih odvraćati pobožne Židove.
h) O obrezanju usp. Rim 2,25–29; 4,9–12; 1 Kor 7,17–20.
i) JB: »Zasigurno će se mnoštvo skupiti, kad se pročuje da si došao.«
j) Tj. žrtvene troškove predviđene za završetak nazirejskog zavjeta (Br 6,14–15), što je znalo biti dosta skupo.
k) Jakov tumači »jeruzalemski dekret« kao da ga Pavao ne poznaje. »Poslali smo«: vjerojatnije: »napisasmo«. – »Zapadni« tekst: »Glede pogana koji su prigrlili vjeru, oni (tj. judeokršćani) ti nemaju što reći, jer smo odlučili i napisali im (tj. etnokršćanima), da ne moraju ništa drugo obdržavati osim da se čuvaju ...«.
l) Tekst je nejasan, jer pretpostavlja da prije žrtve, s kojom zavjet završava, mora proći sedam dana, što je bilo predviđeno za određene obrede očišćenja; inače nepoznat običaj.
m) Usp. slične optužbe protiv Stjepana (6,11–14) i Isusa (Mt 26,61; 27,40).

30 Sav se grad uskomeša, nasta strka naroda. Po-
grabe Pavla i odvuku ga izvan Hrama pa odmah
26 21 pozatvaraju vrata. 31 Dok su mu o glavi radili, dođe
do tisućnika čete[a] glas da je sav Jeruzalem uzavreo.
32 On odmah uze vojnike i satnike pa otrča dolje k
njima. Oni pak kako ugledaše tisućnika i vojnike,
prestadoše udarati Pavla. 33 Onda se tisućnik pribli-
20 23; 21 11 ži, uhvati ga, zapovjedi da ga okuju dvojim veri-
gama pa stade ispitivati tko je i što je učinio. 34 Iz
svjetine su jedni izvikivali ovo, drugi ono. Kako
zbog graje nije mogao saznati ništa pouzdano, za-
povjedi da se odvede u vojarnu.
35 Kad se Pavao pojavi na stubama, morali su ga
vojnici nositi zbog silovitosti svjetine. 36 Jer mnoštvo
je naroda išlo za njima i vikalo: »Smakni ga!«
22 22; 25 24
Lk 23 18

Pavlova obrana

37 Upravo na ulazu u vojarnu reče Pavao tisućni-
ku: »Smijem li nešto reći?« On ga upita: »Zar znaš
grčki? Ti dakle nisi onaj Egipćanin koji je prije ne-
koliko dana pobunio i u pustinju odveo one četiri
tisuće bodežara[b]?« 39 Pavao odvrati: »Ja sam Židov
iz Tarza cilicijskoga, građanin grada znamenitoga.
Molim te, dopusti mi progovoriti narodu.« 40 Kad
13 16 mu on dopusti, Pavao stojeći na stubama mahnu
rukom narodu pa kad nasta velika tišina, prozbori
hebrejskim jezikom[c]:

7 2 **22** [d]»Braćo i oci, poslušajte što ću vam sad u
svoju obranu reći.« 2 Kad čuše da im govori
hebrejskim jezikom, još većma utihnuše. On nasta-
2 Kor 11 22 vi: 3 »Ja sam Židov, rođen u Tarzu cilicijskom, ali
Dj 26 4-5 odrastao u ovom gradu, do nogu Gamalielovih od-
5 34+ gojen točno po otačkom Zakonu; bijah revnitelj
Božji kao što ste svi vi još danas. 4 Ovaj sam Put[e]
26 5 na smrt progonio, u okove bacao i predavao u tam-
Gal 1 13-14
Fil 3 5-6
Rim 10 2
8 3; 9 2

nice muževe i žene, 5 kako mi to može posvjedočiti
i veliki svećenik i sve starješinstvo. Od njih sam i
pisma dobio za braću u Damasku pa se zaputio da = 9 1-18+
i one ondje okovane dovedem u Jeruzalem da se = 26 9-18
kazne.«

Pavao o svom obraćenju

6 »Dok sam tako putovao i približavao se Dama-
sku, s neba me oko podneva iznenada obasja svje-
tlost velika. 7 Sruših se na tlo i začuh glas što mi
govoraše: 'Savle, Savle, zašto me progoniš?' 8 Ja
odgovorih: 'Tko si, Gospodine?' Reče mi: 'Ja sam
Isus Nazarećanin koga ti progoniš.' 9 Oni koji bi- Mt 2 23+
jahu sa mnom svjetlost doduše primijetiše, ali ne
čuše glasa Onoga koji mi govoraše. 10 Rekoh nato:
'Što mi je činiti, Gospodine?' Gospodin će mi: 'Us-
tani, pođi u Damask i ondje će ti se reći što ti je
određeno učiniti.' 11 Kako od sjaja one svjetlosti ob-
nevidjeh, pratioci me povedoše za ruku te stigoh u
Damask.«
12 »Neki Ananija[f], čovjek po Zakonu pobožan i
na dobru glasu u Židova ondje nastanjenih – 13 dođe
k meni, pristupi mi i reče: 'Savle, brate, progledaj!'
I ja se u taj čas zagledah u nj. 14 A on će: 'Bog
otaca naših predodredi te da upoznaš volju njego- 9 17; 26 16
vu, da vidiš Pravednika[g] i čuješ glas iz usta njegovih 1 Kor 9 1
15 jer bit ćeš mu pred svim ljudima svjedokom onoga 1 8+
što si vidio i čuo[h]. 16 I što sad oklijevaš? Ustani,
krsti se i operi grijehe svoje, prizivljući Ime njego- Mt 13 16-17p
vo!'« 1 Iv 1 1, 3
2 38+
17 »Pošto se vratih u Jeruzalem[i], dok sam se jed- 9 26
nom molio u Hramu, padoh u zanos 18 i vidjeh Go- Gal 1 18
spodina gdje mi govori: 'Pohiti, žurno izađi iz Jeru- 9 29-30
zalema jer neće primiti tvoga svjedočanstva o me-
ni[j].' 19 Ja rekoh: 'Gospodine, oni znaju da sam ja u
tamnice bacao i bičevao po sinagogama one koji

a) U tvrđavi Antoniji, sjeverozapadno od hramskog trga, odakle se pružao dobar pregled hramskih predvorja, bila je smještena rimska vojarna s pomoćnom pješačkom četom (kohortom).
b) Bodežari ili »sikari« (od lat. *sica*, bodež) bili su nacionalni ekstremisti. Taj ustanak spominje i Josip Flavije.
c) Tj. aramejskim, budući da se hebrejski nije više govorilo nakon egzila (usp. 26,14).
d) Nakon tri govora, koje bi se moglo smatrati primjerom Pavlova navještaja (pogl. 13; 17; 20), Djela prikazuju i tri osobne Apostolove samoobrane: pred židovskim mnoštvom u Jeruzalemu (pogl. 22), pred prokuratorom Feliksom (pogl. 24) i pred kraljem Agripom (pogl. 26). Svaka je od njih vješto prilagođena dotičnom slušateljstvu (usp. 9,1+). Pred svjetinom Pavao se predstavlja kao iznimno pobožan Židov.
e) Tj. Crkvu (usp. 9,2+). O Pavlu progonitelju usp. 7,58; 8,1.3; 9,1–2.21; 22,19–20; 26,10–11; 1 Kor 15,9; Gal 1,13; Fil 3,6; 1 Tim 1,13.
f) Pavao predstavlja Ananiju samo kao dobrog Židova, ali ne kao kršćanina (9,10); ne spominje niti njegovo viđenje (9,10–16).
g) Tj. Krista (usp. 3,14; 7,52).
h) Usp. 9,15. Ovdje Ananija govori u ime »Boga otaca«, poput proroka SZ. Pavao mora biti svjedokom pred »svim ljudima«; kasnije će biti pojašnjeno da će biti poslan »daleko k poganima« (r. 21).
i) Perspektivno skraćenje: prije tog povratka u Jeruzalem prošle su tri godine (usp. 9,23+). Ta ekstaza nije inače nigdje spomenuta i ne može ju se poistovjetiti s onom iz 2 Kor 12,1–4.
j) Jedna od glavnih tema u Lukinom prikazu Pavlova apostolata (usp. 13,46–48; 18,6; 28,25–28.

vjeruju u te. [20]I dok se prolijevala krv Stjepana,
7 58; 8 1 svjedoka[a] tvoga, i ja sam ondje stajao i odobravao
2 39+ te čuvao haljine onih koji ga ubijahu.' [21]Nato mi
9 15 reče: 'Pođi jer ću te poslati daleko k poganima[b]!'«

Pavao rimski građanin

[22]Slušali su ga sve do te riječi, a tada podigoše
21 36+ glas: »Ukloni takva sa zemlje! Nije pravo da živi!«
[23]Kako oni stadoše bučiti, odbacivati haljine i vitlati
prašinu u zrak, [24]zapovjedi tisućnik da Pavla uvedu
u vojarnu pa odredi da ga bičevima ispitaju kako
bi doznao zašto tako viču protiv njega. [25]Kad ga
remenjem rastegoše, reče on nazočnom satniku:
16 37+ »Rimskoga građanina, i još neosuđena, smijete bi-
čevati?«
[26]Kad je to čuo satnik, pristupi tisućniku i dojavi
mu: »Što si to nakanio? Ovaj je čovjek Rimljanin!«
[27]Tisućnik tada priđe Pavlu pa mu reče: »Reci
mi, jesi li Rimljanin!« On odvrati: »Da.« [28]Tisućnik
dometnu: »Ja stekoh to građanstvo za skupe nov-
ce.« Pavao nato reče: »Ja sam se pak s njim i ro-
dio.«
[29]Brže stoga odstupe od njega oni koji su ga imali
16 37+ ispitivati. I tisućnik se preplaši kad sazna da je Pa-
21 33 vao Rimljanin, a on ga bijaše okovao[c].

Pavao pred Vijećem[d]

[30]Sutradan pak kad je htio točno saznati za što
ga Židovi optužuju, odriješi ga pa zapovjedi da se
sastanu veliki svećenici i sve Vijeće te privede
Pavla i postavi ga pred njih.

23 Pavao uprije pogled u Vijeće i reče: »Braćo,
24 16 ja sam posve mirne savjesti[e] živio pred Bo-
gom sve do dana današnjega.« [2]Nato veliki sveće-
nik Ananija[f] naredi onima što stajahu uza nj da ga
Iv 18 22 udare po ustima. [3]Onda mu Pavao reče: »Udarit
će Bog tebe, zide obijeljeni! Ti li sjediš da me po
Zakonu sudiš, a protuzakonito zapovijedaš da me Mt 23 27
biju?« [4]Oni što su ondje stajali rekoše nato: »Zar Ez 13 10-15
velikog svećenika Božjega da pogrđuješ?« [5]Pavao
odvrati: »Nisam znao, braćo, da je veliki svećenik.
Ta pisano je: *Glavara naroda svoga ne proklinji.«* Izl 22 27
[6]Pavao je znao da su oni dijelom saduceji, a dije-
lom farizeji pa povika u Vijeću: »Braćo, ja sam fa- 26 5; Fil 3 5
rizej, sin farizejâ. Sudi mi se zbog nade, uskrsnuća
mrtvih.« 24 15, 21; 26 6s; 28 20
[7]Tek što je on to rekao, nasta razmirica između Dn 12 1-3; 2 Mak 7
farizeja i saduceja i mnoštvo se razdijeli. [8]Jer sadu- 4 1+
ceji vele da nema uskrsnuća, ni anđelâ, ni duha[g], a Mt 22 23
farizeji sve to priznaju. [9]Nasta velika graja te usta-
doše neki pismoznanci farizejske stranke i zaoštre
boj govoreći: »Ništa zlo ne nalazimo na tom čovje- 5 34s
ku! A što ako mu je duh govorio, ili anđeo[h]?«
[10]Kad razmirica posta još većom, poboja se tisućnik
da Pavla ne rastrgaju pa zapovjedi da vojska siđe,
otme ga ispred njih i povede u vojarnu.
[11]Iduće noći pristupi mu Gospodin i reče: »Hra- 18 9-10;
bro samo! Jer kao što si za me svjedočio u Jeruza- 27 24
lemu tako treba da i u Rimu posvjedočiš!« 19 21

Urota protiv Pavla 9 23; 20 3; 1 Sol 2 14+

[12]Kad osvanu dan, skovaše Židovi urotu i zakle-
še[i] se da neće ni jesti ni piti dok ne ubiju Pavla.
[13]Bilo je više od četrdeset onih koji su skovali tu
zavjeru. [14]Oni odu k velikim svećenicima i starješi-
nama pa reknu: »Zakletvom se zaklesmo ništa ne
okusiti dok ne ubijemo Pavla. [15]Stoga vi sada za-
jedno s Vijećem predočite tisućniku neka vam ga
dovede kao da kanite točnije razaznati njegov slu-
čaj. A mi smo spremni pogubiti ga prije negoli se
i približi.«
[16]Ali sin Pavlove sestre doču za zavjeru, približi
se i uđe u vojarnu dojaviti Pavlu. [17]Pavao pak po-
zove jednog satnika i reče mu: »Ovog mladića
odvedi k tisućniku: ima mu nešto dojaviti.« [18]On
ga uze, odvede k tisućniku i reče mu: »Uznik me

a) »Svjedok«, grč. *martyr*. Izraz još nema značenje mučeništva, ali mu je vrlo bliz: najveće svjedočanstvo jest svjedočanstvo krvlju (usp. Otk 2,13; 6,9; 17,6).
b) »Apostol« znači »poslanik«. Tim riječima Krist Pavla zapravo postavlja apostolom (usp. Gal 1,1; 1 Kor 9,1; 2 Kor 12,11–12), posebno apostolom pogana (Gal 1,16; 2,7–8; Rim 1,5; 11,13; 15,16.18; Ef 3,6–8; Kol 1,25–29; 1 Tim 2,7), premda Djela obično (osim 14,4.14) riječ »apostol« pridržavaju za Dvanaestoricu.
c) Ali Pavao će ustvari i nadalje ostati okovan (r. 30; 23,18; 24,27; 26,29). Možda treba razlikovati dva načina stavljanja u okove: teži, koji već predstavlja kaznu (toga bi Pavao onda bio oslobođen) i lakši, nužan za čuvanje uznika.
d) Sukladno Isusovu nagovještaju učenicima (Mt 10,17–18 = Mk 13,9–10; Lk 21,12), Pavao će se pojaviti pred »Vijećem« (Dj 22,30 – 23,10), pred »upraviteljima« (Felix, pogl. 24) i pred »kraljevima« (Agripa, pogl. 25 – 26).
e) Mirna, čista savjest jedna je od značajki Pavlove etike (1 Kor 4,4; 2 Kor 1,2; 1 Tim 1,5.19; 3,9; 2 Tim 1,3; usp. Heb 13,18).
f) Ananija, sin Nebedejev, imenovan je velikim svećenikom oko 47. p. Kr.; bio je uhićen, odveden u Rim i smijenjen vjerojatno 51. ili 52., ali je kasnije rehabilitiran. Ubijen je početkom židovskoga rata oko 66.
g) Nauk o uskrsnuću (usp. 2 Mak 7,9+) i o anđelima (usp. Tob 5,4+) ustalio se u židovstvu relativno kasno. Prema ovom tekstu, saduceji odbacuju i jedno i drugo (poznato je da su nijekali i onostranu naplatu). U te dvije točke Pavao će naći saveznike u farizejima (usp. Dj 4,1s+).
h) Možda se time aludira na viđenje kod Damaska.
i) JB: »vezaše se anatemom«, tj. zazvaše Božje prokletstvo ako ne bi ispunili naum.

Pavao pozva i zaiska da ovog mladića privedem k
tebi; ima ti nešto reći.« 19Tisućnik ga prihvati za
ruku, povede nasamo pa ga upita: »Što mi imaš
dojaviti?« 20»Židovi su se, reče on, dogovorili da te
zamole da im sutra Pavla dovedeš u Vijeće kao da
se kane točnije raspitati o njemu. 21Ne vjeruj im! U
zasjedi ga čeka više od četrdeset onih koji se za-
kleše da neće jesti ni piti dok ga ne smaknu. Već
su spremni, samo čekaju tvoju privolu.« 22Tisućnik
onda otpusti mladića i zapovjedi mu: »Nikomu ne
kazuj da si mi to dojavio.«

Pred Feliksom u Cezareji

23Zatim dozva dva satnika i reče im: »Pripravite
dvjesta vojnika, sedamdeset konjanika i dvjesta
strijelaca da nakon treće noćne ure pođu u Cezare-
ju. 24Neka se pripravi živina na koju će se posaditi
Pavao te živ i zdrav dovesti k upravitelju Feliksu[a].«
25Napisa i pismo ovoga sadržaja: 26»Klaudije Lizija
vrlom upravitelju Feliksu – pozdrav! 27Ovoga čo-
21 31-33 vjeka Židovi uhvatiše i tek što ga ne smakoše kadli
s vojskom pritrčah i istrgoh im ga kada doznah da
22 25-29 je Rimljanin. 28Htjedoh saznati za što ga okrivljuju
pa ga dovedoh u njihovo Vijeće. 29Utvrdih da ga
18 15; okrivljuju za nešto prijeporno u njihovu zakonu[b] i
25 18-19 da nema nikakve krivnje kojom bi zaslužio smrt ili
okove[c]. 30Kad mi pak dojaviše da su protiv njega
skovali zavjeru, poslah ga k tebi, a tužitelje uputih
neka se tebi obrate protiv njega[d].«
31Vojnici dakle, po primljenoj naredbi uzeše
Pavla i odvedoše ga noću u Antipatridu. 32Sutradan
ostave konjanike da s njime pođu dalje, a oni se
vratiše u vojarnu. 33Kad konjanici stigoše u Cezare-
ju, uručiše upravitelju pismo i privedoše mu Pavla.
34Pošto upravitelj pročita pismo, zapita iz koje je
pokrajine. Kad sazna da je iz Cilicije: 35»Saslušat
ću te, reče, kad pristignu i tužitelji tvoji.« Onda
zapovjedi čuvati ga u dvoru Herodovu[e].

Rasprava pred Feliksom

24 Nakon pet dana siđe veliki svećenik Ananija
s nekim starješinama i odvjetnikom, nekim
Tertulom te izniješe upravitelju tužbu protiv Pavla.
2Pošto dozvaše Pavla, poče ga Tertul optuživati:
»Veliki mir što ga po tebi, vrli Felikse, uživamo i
boljitak što tvojom providnošću narodu ovomu na-
staje, 3u svemu i posvuda primamo sa svom zahval-
nošću. 4Ali, da ti dulje ne dodijavam, molim te da
nas u svojoj blagonaklonosti ukratko poslušaš.
5Utvrdismo da je ovaj čovjek kuga, da pokreće 16 20; 17 6
bune među svim Židovima po svijetu, da je kolo- Lk 23 2
vođa nazaretske sljedbe[f], 6da je čak i Hram poku- Mt 2 23+
šao oskvrnuti pa ga uhitismo[g]. 8Od njega, ako ga o
svemu tomu ispitaš[h], možeš saznati za što ga mi Dj 21 28
optužujemo.« 9Podržaše ga i Židovi tvrdeći da je
tako.

Pavlova obrana

10Nato Pavao odvrati pošto mu upravitelj kimnu
da govori[i]:
»Kako znam da si već mnogo godina sudac narodu
ovomu, mirne se duše branim. 11Ta možeš se osvje-
dočiti da nema više od dvanaest dana otkad uzađoh

a) Antonije Feliks, slobodnjak, brat Pallov, Agripin miljenik, bio je prokuratorom Judeje od 52. do 59. (ili 60.); ali usp. 24,27+ s 27,9+.
b) »Zapadni« tekst: »o točkama Mojsijeva zakona i o nekom Isusu«.
c) Luka ističe te izjave koje očituju Pavlovu nevinost (usp. r. 9; 25,18.25; 26,31; 28,18), kao što je učinio i za Isusa (usp. 3,13; 13,28; Lk 23,14–15.22).
d) Dodatak: »Živio!«
e) Palača, koju je izgradio Herod Veliki, postala je sjedištem rimskog prokuratora.
f) Protivnici kršćanstva vidjeli su u njemu samo jednu »sljedbu« (usp. 5,17) unutar židovstva (usp. r. 14; 28,22).
g) Židovi zahtijevaju pravnu nadležnost nad tim slučajem (usp. 25,9; Iv 18,31+). – Mnogi rukopisi dodaju: »Hoćemo ga suditi prema našem Zakonu, 7ali tribun Lizija se umiješao i silom ga je istrgao iz naših ruku 8i naložio njegovim tužiteljima da se pojave pred tobom.«
h) Prema kraćem tekstu riječ je o Pavlu, dok bi se prema dužem (usp. bilj. *g)* ispitivanje moglo odnositi i na samog Liziju.
i) Pavao odbija optužbu (rr. 11–13) da je izazvao nerede (usp. r. 5), zatim se izjašnjava o svojoj pripadnosti »nazaretskoj sljedbi« (usp. r. 5), što ga nipošto ne priječi da bude vjeran svojoj židovskoj religiji (rr. 14–16). Zatim se opravdava glede optužbe da je obeščastio Hram (rr. 17–19) i, na kraju, prisjeća da mu pred Velikim vijećem nisu mogli dokazati nikakva prijestupa (rr. 20–21).

20 16 u Jeruzalem da se poklonim[a]. 12A nisu me našli ni
11 30+ u Hramu da s kim raspravljam ili bunu podižem,
ni u sinagogama, ni po gradu. 13I ne mogu ti doka-
zati ono za što me sada optužuju.«
9 2+ 14Jamčim ti, naprotiv, ovo: Putom koji nazivaju
sljedbom služim otačkom Bogu vjerujući u sve što
Rim 3 31; 10 4 je u Zakonu i u Prorocima napisano[b], 15uzdajući se
Mt 5 17+ u Boga da će uskrsnuti pravednici i nepravednici,
Iv 5 29+ što oni i sami očekuju[c]. 16Zato se i ja trudim uvijek
Dj 23 6+ imati savjest besprijekornu pred Bogom i pred lju-
23 1+ dima.«
17»Nakon više godina[d] dođoh da donesem milo-
stinju[e] za svoj narod i prinose[f]; 18dok sam ih prino-
sio, nađoše me posvećena u Hramu, a ne sa svjeti-
21 27 nom ni u metežu. 19Ali neki Židovi iz Azije – da,
trebalo bi da se oni pojave pred tobom i optuže
me ako što imaju protiv mene. 20Ili neka ovi sami
kažu: koji su zločin na meni našli kad sam stajao
pred Vijećem, 21osim možda one jedne riječi koju
23 6+ doviknuh među njima stojeći: Zbog uskrsnuća
mrtvih sudi mi se danas pred vama[g]!«

Pavlovo cezarejsko sužanjstvo

22Nato Feliks, koji je točno znao sve o ovom Pu-
9 2+ tu, odgodi njihovu parnicu rekavši: »Kada dođe ti-
sućnik Lizija, riješit ću vaš spor.« 23Satniku pak na-
redi da se Pavao čuva, ali da uživa olakšice i da se
nikomu od njegovih ne brani posluživati ga[h].
24Nakon nekoliko dana stigne i Feliks sa svojom
10 5+ ženom Druzilom koja bijaše Židovka[i]; posla po
Pavla i posluša ga o vjeri u Isusa Krista. 25Kad Pa-
vao stade raspravljati o pravednosti, uzdržljivosti i
budućem Sudu, Feliks uplašen[j] reče: »Zasad idi, a Mk 6 17-20
kad nađem vremena, pozvat ću te.« 26Ujedno se
nadao da će mu Pavao dati novaca. Zato ga je 17 32
češće pozivao i s njim razgovarao.
27Nakon dvije godine[k] dobi Feliks za nasljednika
Porcija Festa[l]. Hoteći ugoditi Židovima, ostavi Fe- 25 9
liks Pavla u okovima[m].

Pavao se priziva na cara

25 Fest dakle tri dana nakon dolaska u provinci-
ju[n] uziđe iz Cezareje u Jeruzalem. 2Veliki mu
svećenici i prvaci židovski izniješe tužbu protiv Pav-
la[o] te ga zaklinjahu 3ištući milost protiv Pavla: da 23 12-15
ga pošalje u Jeruzalem. Jer spremali su zasjedu da
ga putom smaknu. 4Ali Fest odvrati kako Pavao
treba da ostane zatvoren u Cezareji, a i on da će
uskoro onamo. 5»Ovlašteni dakle među vama, re-
če, neka sa mnom siđu pa ako na tom čovjeku ima
krivnje, neka ga tuže.«
6Pošto se u njih zadrži najviše osam ili deset da-
na, siđe u Cezareju. Sutradan sjede na sudačku sto-
licu i zapovjedi da se dovede Pavao. 7Kad se on
pojavi, okružiše ga Židovi koji su sišli iz Jeruza-
lema i izniješe protiv njega mnoge i teške optužbe Mt 26 59-61p;
kojih ne mogahu dokazati. 8Pavao se branio: »Ni- 27 12-14p
čim se nisam ogriješio ni o židovski Zakon, ni o Lk 23 10
Hram, ni o cara.« 9Nato Fest hoteći ugoditi Židovi- Dj 17 6-7
ma, odvrati Pavlu: »Hoćeš li u Jeruzalem da ti se 24 14+; 21 18+
ondje za to sudi preda mnom[p]?« 10A Pavao će: 24 27
»Stojim pred sudom carevim, gdje treba da mi se
sudi. Židovima ništa ne skrivih, kao što i ti veoma
dobro znaš. 11Ako sam pak doista što skrivio i uči-

a) JB: »na hodočašće«, doslovno: »da se poklonim« (usp. 8,27).
b) Kršćanstvo nije neka druga religija od židovstva: kršćanstvo je židovstvo čija su se vjekovna nadanja konačno ispunila. Odbijajući Krista, Židovi ustvari niječu svoju vlastitu religioznu tradiciju. Usp. govor pred Agripom (pogl. 26), tradicionalni pisamski dokaz iz prorokâ (2,23+; 3,24+) i tumačenja apostola Pavla: Rim 1,2; 3,31; 10,4; 16,26; 1 Kor 15,3–4; Gal 3, itd.
c) JB: »što i ovi tu očekuju«, tj. farizeji (usp. 23,6+).
d) Posjet spomenut u 18,22 bio je barem pred četiri, a onaj »Jeruzalemskom saboru« pred osam ili devet godina.
e) Jedina neposredna aluzija Djela na stvarni razlog putovanja: milostinju etnokršćanskih Crkava donijeti u Jeruzalem (usp. Rim 15,25+).
f) Tj. žrtve Bogu (usp. 21,24.26).
g) Pavao umješno nastoji kršćanski nauk povezati s interesima farizejske teologije.
h) Slični zatvorski uvjeti kakve će Pavao imati i u Rimu.
i) Najmlađa kći Heroda Agripe (usp. 12,1+). Ona je napustila svoga prvoga muža, kralja Emesu, da bi se udala za Feliksa.
j) Feliks je bio raskalašen, brutalan i neodlučan. Usp. držanje Ivana Krstitelja pred Herodom.
k) Grč.: *dietia* (lat.: *biennium*). Taj izraz, koji se pojavljuje opet u 28,30, izgleda da je upotrijebljen u pravnom smislu: maksimalno trajanje istražnog zatvora. Budući da do toga vremena nije došlo do presude, Pavao je morao biti oslobođen. To se možda dogodilo u Rimu (usp. 28,30). Zadržavši Pavla u zatvoru, Feliks radi protupravno.
l) Feliks je bio imenovan vjerojatno 59. ili 60.; ali usp. 27,9+); umro je 62. p. Kr.
m) »Zapadni« tekst: »Ali Pavla ostavi u zatvoru zbog Druzile«.
n) Ili: »nakon što je preuzeo Provinciju«.
o) Isti pravni postupak kao u 24,1; usp. 25,15.
p) Fest priznaje da je riječ o izuzetnom religijskom sporenju, koje nije pod njegovim nadleštvom, nego pripada Velikom vijeću (usp. rr. 19–20). Ali, budući da je bio rimski građanin, Pavao nije mogao biti pod židovskom jurisdikcijom, osim ako sâm na to ne pristane. Da bi ga pridobio na to, Fest mu obećava svoju prisutnost i kontrolu u raspravama.

nio štogod što zavređuje smrt, ne izmičem smrti;
ako li pak ne stoji ono za što me ovi tuže, nitko
me ne može njima izručiti. Na cara se prizivljem[a]!«
12Tada se Fest posavjetova s vijećem pa odgovori:
26 32; 28 19 »Na cara si se prizvao, pred cara ćeš ići!«

Pavao pred kraljem Agripom

13Nekoliko dana poslije dođu kralj Agripa i Bere-
nika[b] u Cezareju da pozdrave Festa. 14Kako se on-
dje zadržaše nekoliko dana, izloži Fest kralju to o
Pavlu: »Ima neki čovjek, reče, što ga je Feliks osta-
vio uznikom. 15Kad bijah u Jeruzalemu, izniješe ve-
liki svećenici i starješine protiv njega tužbu i zatra-
žiše osudu. 16Odgovorih im da u Rimljana nije obi-
čaj izručivati kojega čovjeka prije negoli se, optu-
žen, suoči s tužiteljima i dobije prigodu da se brani
od optužbe. 17Pošto zajedno dođosmo ovamo, bez
ikakva odgađanja sjedoh ja sutradan na sudačku
stolicu i zapovjedih dovesti toga čovjeka. 18Tužitelji
ga okružiše, ali ne izniješe tužbe ni za jedno od
zlodjela koja sam ja naslućivao, 19nego su protiv
18 15; 23 29 njega imali nešto prijeporno o svojoj vjeri i o ne-
23 6+ kom Isusu koji je umro, a Pavao tvrdi da je živ.
1 Kor 15 12-20 20Ne snalazeći se u takvoj raspravi, upitah bi li htio
2 Kor 13 4 u Jeruzalem da mu se ondje za to sudi. 21Budući da
Lk 24 5, 23 se Pavao prizivom podložio presudi njegova Veli-
čanstva[c], zapovjedih da ga čuvaju dok ga ne poša-
ljem caru.« 22Na to će Agripa Festu: »Htio bih i ja
čuti toga čovjeka[d].« »Sutra ćeš ga, reče, čuti.«
23Sutradan dakle dođu Agripa i Berenika s veli-
kim sjajem te uđu u dvoranu zajedno s tisućnicima
i najuglednijim gradskim muževima. Kad na zapo-
vijed Festovu dovedu Pavla, 24reče Fest: »Agripa,
kralju, i vi svi ovdje s nama nazočni, gledajte ovoga
čovjeka! Zbog njega me sav narod židovski salije-
tao i u Jeruzalemu i ovdje vičući da on ne smije 21 36+
više živjeti. 25Ali ja nađoh da nije učinio ništa čime
bi zaslužio smrt pa kad se on sam prizvao na nje-
govo Veličanstvo, odlučih poslati mu ga. 26Ja ne-
mam ništa pouzdano o njemu napisati Gospodaru[e].
Zato ga izvedoh pred vas, ponajpače pred te, kra-
lju Agripa, da bih nakon ove istrage imao što napi-
sati. 27Čini mi se doista besmislenim poslati uznika,
a ne naznačiti optužbu protiv njega.«

Pavao se brani pred Agripom

26 Nato Agripa reče Pavlu: »Dopušta ti se o sebi
govoriti.« Pavao ispruži ruku i stade se brani- 13 16
ti[f]:
2»Smatram se sretnim što se u svemu za što me
Židovi optužuju mogu, evo, danas braniti pred to-
bom, kralju Agripa, 3jer ti[g] najbolje poznaješ židov-
ske običaje i zadjevice. Zato me, molim, velikodu-
šno poslušaj.«
4»Dakle, život moj od najranije mladosti prove- 22 3+
den u narodu mojem, u Jeruzalemu, znaju svi Ži-
dovi. 5Poznaju me odavna te mogu, ako samo ho-
će, svjedočiti da sam po najstrožoj sljedbi naše
vjere živio kao farizej. 6I sada stojim pred sudom
zbog nade u obećanje koje Bog dade ocima našim 23 6+
7i kojemu se dovinuti nada dvanaest plemena na-
ših, svesrdno noću i danju služeći Bogu. Za tu me Dn 12 1-3
nadu[h], kralju, tuže Židovi. 8Zašto nevjerojatnim 2 Mak 7 9

a) Budući da je Fest odbio svoju nadležnost, Pavao je mogao izbjeći proces pred Velikim vijećem jedino ako se pozove na svoje rimsko građanstvo, tj. da se stavi pod carsko sudište.
b) Agripa, Berenika i Druzila (usp. 24,24) bili su troje djece Heroda Agripe I. (usp. 12,1+). Agripa II. (stariji) rođen je 27. p. Kr. Njegova je sestra Berenika tada živjela kod njega i o tome se svašta pričalo. Nekoliko godina kasnije, ona postaje Titovom priležnicom. O područjima kojima je vladao Agripa II. usp. kronološku tablicu pri kraju ovog izdanja (od 48. g. nadalje).
c) Doslovno: »da presudi August«. Poput »Cezara«, »August« je bio naslov vladajućeg cara (tada je to bio Neron, 54–68).
d) Kao što je njegov prastric, Herod Antipa, htio vidjeti Isusa (Lk 9,9; 23,8).
e) Oznaka za cara, kojemu je pripadala apsolutna i sveopća vlast, po kojoj je uživao gotovo božanske povlastice.
f) Nakon pomalo ulagivajućeg uvoda (rr. 2–3; usp. 24,2–3.10), Pavao izjašnjava potpunu podudarnost svoje kršćanske vjere s farizejskim vjerovanjem u uskrsnuće (rr. 4–8; usp. 23,6+). Zatim navodi okolnosti svoga obraćenja (rr. 9–18; usp. 22,3–16). Zaključuje sažetkom svoga navještaja, koji propovijeda kršćanstvo kao ispunjenje Pisma (rr. 19–23; usp. 13,15–47). U pozadini aktualnog prijepora stoji zapravo čitav problem odnosâ židovstva i kršćanstva (usp. 24,14+).
g) Var.: »ti više nego ikoji drugi ...«.
h) Mesijanska se nada ostvaruje u vjerovanju u uskrsnuće pravednikâ, koji će imati udjela u Kraljevstvu na svršetku vremenâ (usp. Dn 12,1–3; 2 Mak 7,9+). Ta se nada počela ostvarivati Kristovim uskrsnućem, koje tako postaje temeljem svekolikog kršćanskog nadanja (1 Kor 15,15–22; Kol 1,18).

4 17; 2 Kor 1 9 smatrate da Bog mrtve uskrisuje[a]?«
Heb 11 19 = 9 1-18 9»Pa i ja sam nekoć smatrao da mi se svim silama
= 22 5-16 Mt 2 23+ boriti protiv imena Isusa Nazarećanina. 10To sam i
9 13+ činio u Jeruzalemu: mnoge sam svete, pošto od ve-
likih svećenika dobih punomoć, u tamnice zatvo-
8 1; 22 20 rio, dao svoj glas kad su ih ubijali 11i po svim ih
sinagogama često mučenjem prisiljavao psovati i,
prekomjerno bijesan na njih, progonio sam ih čak
i u tuđim gradovima.«

Pavao o svom obraćenju

12»Radi toga pođoh u Damask s punomoći i ovla-
štenjem velikih svećenika 13kadli u pol bijela dana
na putu vidjeh, kralju, kako s neba svjetlost od
sunca sjajnija obasja mene i moje suputnike. 14Po-
što popadasmo na zemlju, začuh glas što mi govo-
21 40+ raše hebrejskim jezikom: 'Savle, Savle, zašto me
1 Kor 9.16s progoniš? Teško ti se protiv ostana praćakati[a].' 15Ja
odvratih: 'Tko si, Gospodine?' Gospodin će mi: 'Ja
Ez 2 1 sam Isus koga ti progoniš! 16Nego ustani, *na noge
se* jer zato ti se ukazah da te postavim za poslužite-
1 8+; 28 24 lja i svjedoka onoga što si vidio i što ću ti pokazati.
Jr 1 5-8 17*Izbavit ću te* od naroda i *od pogana kojima te ša-
Iz 42 7, 16 *ljem* 18*da im otvoriš oči* pa se obrate *od tame k svje-
Dj 9 17-18 *tlosti*[c], od vlasti Sotonine k Bogu te po vjeri u mene
Iv 8 12+ Kol 1 12-14 prime oproštenje grijeha[d] i baštinu među posveće-
1 Pt 2 9 nima.'«
Pnz 33 3-4 19»Otada, kralju Agripa, ne bijah neposlušan ne-
Gal 1 16 beskom viđenju. 20Nego najprije onima u Damasku
2 38+; Lk 3 8p pa onda i u Jeruzalemu, svoj zemlji židovskoj i po-
ganima navješćivah da se pokaju i obrate k Bogu i
čine djela dostojna obraćenja. 21Zbog toga me Ži-
dovi uhvatiše u Hramu i pokušaše ubiti. 22Ali s po-
moću Božjom sve do dana današnjega svjedočim, 21 30-31
evo, malu i veliku, ne govoreći ništa osim onoga
što Proroci govorahu i Mojsije da se ima zbiti: 23da 2 23+
će Krist trpjeti i da će on, prvouskrsli od mrtvih, 1 Kor 15 20-23
svjetlost navješćivati narodu i poganima.« Dj 13 47

Festov i Agripin prosvjed

24Dok se on tako branio, Fest će mu u sav glas:
»Mahnitaš, Pavle! Veliko ti znanje mozgom zav-
rnulo[e].« 25»Ne mahnitam, vrli Feste, odvrati Pavao,
nego riječi istine i razbora kazujem. 26Ta znade za Iv 18 37-38
to kralj komu s pouzdanjem govorim. Ništa mu od
toga, uvjeren sam, nije nepoznato; jer nije se to 13 46+
dogodilo u kakvu zakutku[f]. 27Vjeruješ li, kralju
Agripa, Prorocima? Znam da vjeruješ!« 28Agripa
će Pavlu: »Zamalo pa me uvjeri te kršćaninom po-
stah[g]!« 29Pavao pak: »Dao Bog te i za malo i za
mnogo[h], ne samo ti nego i svi koji me danas slušaju
postali ovakvima kakav sam ja, osim ovih okova!« 28 20
30Nato usta kralj, upravitelj, Berenika i oni koji
su s njima zasjedali. 31Udaljujući se govorili su
među sobom: »Ovaj čovjek ne čini ništa čime bi 23 29+
zaslužio smrt ili okove.« 32Agripa pak reče Festu:
»Ovaj bi čovjek mogao biti pušten da se nije pri- 25 11; 28 19
zvao na cara.«

Prema Rimu

27 Kad je odlučeno da odjedrimo[i] u Italiju, pre-
dadoše i Pavla i neke druge uznike satniku
carske čete, imenom Juliju. 2Popesmo se na neku
adramitsku lađu koja je imala ploviti u azijska mje-
sta pa otplovismo. S nama je bio Aristarh Makedo- 19 29+
nac, Solunjanin. 3Sutradan doplovismo u Sidon. Ju-

a) Var.: rr. 7–8: »za to obećanje, za koje naših dvanaest plemena danonoćno služe Bogu u nadi da će dočekati njegovo ispunjenje, ja sam pred vama optužen od Židova: da Bog uskrišava mrtve.«
b) Proverbijalna uzrečica kod Grkâ da bi se označilo beskorisni otpor: poput vola koji se opire ostanu i time sebi samom nanosi ozljede.
c) Pavlovo je poslanje ovdje opisano biblijskim izričajima, koji se odnose na poslanje dva velika proročka lika, Jeremije i Sluge Jahvinog.
d) U 9,17–18 Pavao je onaj koji, zadobivši vid, iz tame prelazi u svjetlost. U 22,16 (usp. 9,18) Pavao se mora očistiti od svojih grijeha po krštenju. Na taj način, ono što je on sâm iskusio, postaje simbolom njegova poslanja u odnosu na druge.
e) Fest je zadivljen i očaran Pavlovom biblijskom izobrazbom, a vjerojatno i njegovim židovskim načinom argumentiranja. Agripa šuti, očito potresen; usp. njegov okolišajući odgovor u r. 28.
f) Riječ je o događajima po kojima su se ispunila Pisma (r. 23): muka i uskrsnuće Isusovo te širenje apostolskog navještaja. To je sve javno poznato.
g) Možda još izraz »kršćanin« ima prizvuk poruge. Var.: »Još malo pa ćeš pomisliti da kršćaninom postah.«
h) Igra riječi na Agripino »zamalo« iz r. 28.
i) Ovdje iznova počinje »mi – izvještaj« u 1. l. mn. Točnost prikaza daje dojam da je riječ o brižnom putnom dnevniku.

lije, koji je s Pavlom čovječno postupao, dopusti
mu poći k prijateljima da se pobrinu za nj. [4]O-
dande smo otplovili, jedrili uz Cipar – jer su nam
vjetrovi bili protivni – [5]pa preplovili more duž Cili-
cije i Pamfilije i stigli u Miru licijsku[a]. [6]Ondje satnik
nađe neku aleksandrijsku lađu za Italiju i ukrca nas
na nju.
[7]Više smo dana plovili sporo i jedva doprli do
Knida. Kako nam vjetar ne dade pristati, doplovi-
smo pod Kretu kod Salmone [8]pa jedva jedvice plo-
veći uza nju, stigosmo na neko mjesto zvano Dobra
pristaništa, blizu kojega je grad Laseja.

Jon 1 4-16
Mt 8 23-27p

Oluja i brodolom

[9]Kad je nakon duljeg vremena plovidba već po-
stala pogibeljna jer je Post[b] već bio izminuo, opo-
minjaše Pavao: [10]»Ljudi, govorio im je, vidim da
će plovidba biti nezgodna i na veliku štetu ne samo
za tovar i lađu nego i za naše živote.« [11]Ali je satnik
više vjerovao kormilaru i brodovlasniku negoli Pav-
lovim riječima. [12]A kako luka nije bila prikladna
za zimovanje, većina je predlagala da odande ot-
plove ne bi li kako doprli do kretske luke Feniksa,
što gleda prema jugozapadu i sjeverozapadu, pa
ondje prezimili.
[13]Uto duhne blagi južnjak i oni, misleći da bi mo-
gli ostvariti naum, digoše sidro i zaploviše tik uz
Kretu. [14]Ali nedugo zatim razbjesni se žestok vjetar
zvan sjeveroistočnjak. [15]Zahvati lađu te mu nije
mogla odoljeti pa se prepustismo da nas nosi.
[16]Prolazeći ispod nekog otočića zvanog Kauda, je-
dva uspjesmo dohvatiti čamac. [17]Podigoše ga pa
upotrijebiše snast da potpašu lađu. Bojeći se pak
da se ne nasuču u Sirti, spustiše prvenjaču. Tako
ih je nosilo. [18]Budući da nas je oluja silovito udara-
la, sutradan se riješiše tovara, [19]a treći dan svojim
rukama izbaciše brodsku opremu. [20]Kako se pak
više dana nije pomaljalo ni sunce ni zvijezde, a
oluja bjesnjela nemalena, bila je već propala svaka
nada da ćemo se spasiti.

[21]Ni jelo se već dugo nije[c]. Onda usta Pavao po- 27 33
sred njih i reče: »Trebalo je, ljudi, poslušati me,
ne se otiskivati od Krete i izbjeći ovu nepogodu i
štetu. [22]Sada vas pak opominjem: razvedrite se jer
ni živa duša između vas neće stradati, nego samo 27 34
lađa. [23]Noćas mi se ukaza anđeo Boga čiji sam i Dj 18 9; 23 11
komu služim [24]te reče: 'Ne boj se, Pavle! Pred cara 10 3+; Jon 1 9
ti je stati[d] i evo Bog ti daruje sve koji plove s to-
bom.' [25]Zato razvedrite se, ljudi! Vjerujem Bogu:
bit će kako mi je rečeno. [26]Ali treba da se nasu-
čemo na neki otok.«
[27]Bijaše već četrnaesta noć što smo bili tamo-amo
gonjani po Jadranu[e] kad oko ponoći naslutiše mor-
nari da im se primiče neka zemlja. [28]Bacivši olovni-
cu, nađoše dvadeset hvati dubine; malo poslije ba-
ciše je opet i nađoše ih petnaest.
[29]Kako se bojahu da ne naletimo na grebene, ba-
ciše s krme četiri sidra iščekujući da se razdani.
[30]Kad su mornari bili naumili uteći iz lađe i počeli
spuštati čamac u more pod izlikom da s pramca
kane spustiti sidra, [31]reče Pavao satniku i vojnici-
ma: »Ako ovi ne ostanu na lađi, vi se spasiti ne
možete!« [32]Nato vojnici presjekoše užad čamca i
pustiše da padne.
[33]Do pred svanuće nutkao je Pavao sve da uzmu
hrane: »Četrnaesti je danas dan, reče, što bez jela 27 21
čekate, ništa ne okusivši. [34]Stoga vas molim: zalo-
žite nešto jer to je za vaš spas. Ta nikome od vas 27 22, 24
ni vlas s glave neće propasti.« [35]Rekavši to, uze
kruh, pred svima zahvali Bogu, razlomi i stade je-
sti[f]. [36]Svi se razvedre te i oni uzmu hrane. [37]A svih
nas je u lađi bilo dvjesta sedamdeset i šest duša.
[38]Jednom nasićeni, stanu rasterećivati lađu bacajući
žito u more. [39]Kad osvanu, mornari ne prepoznaše
zemlje; razabraše neki zaljev ravne obale pa odlu-
če, bude li moguće, u nj zavesti lađu. [40]Odriješe
sidra i ostave ih u moru. Istodobno popuste i spone
kormila, razapnu prvenjaču prema vjetru pa udare
k obali. [41]Ali naletješe na plićak i nasukaše brod:
pramac, nasađen, osta nepomičan, a krmu razdi-
raše žestina valova.

a) JB dodaje sa »zapadnim« tekstom: »nakon petnaest dana«.
b) Drugi naziv za *Yôm Kippur*, blagdan pomirenja, jedini dan za koji Zakon propisuje post (Lev 16,29–31). Slavio se oko jesenske ravnodnevnice. Naglasak da je čak i post već prošao, znakom je da se te godine Blagdan pomirenja slavio ponešto kasnije. To bi moglo biti ukazom na jesen 59. kao vrijeme putovanja.
c) Na tu napomenu slijedi drugi Pavlov intervent (rr. 33s). Prva epizoda (rr. 21–26) čini se kao umetak u narativno tkivo i djelomično kao udvostručenje druge epizode.
d) Tj. pred carsko sudište, ne pred Nerona osobno.
e) Ondašnji naziv za dio Sredozemnog mora između Grčke, Italije i Afrike.
f) »Zapadni« tekst dodaje: »davši ga i nama«. – Svaki je Židov prije jela izgovarao blagoslovnicu. Ali izrazi, koje Luka odabire, čini se da podsjećaju na euharistijski obred (usp. 2,42+).

12 19+ [42]Tada vojnici naumiše poubijati sužnje da ne bi
koji isplivao i pobjegao, [43]ali im satnik, hoteći spa-
siti Pavla, omete naum: zapovjedi da oni koji znaju
plivati najprvi poskaču i izađu na kraj, [44]a ostali će,
tko na daskama, tko na olupinama lađe. Tako svi
živi i zdravi prispješe na kopno.

Pavao na Malti

28 Jednom spašeni, doznasmo da se otok zove
Malta. Urođenici nam iskazivahu nesvakida-
šnje čovjekoljublje. Zapališe krijes i okupiše nas
oko njega jer je počela kiša i bilo zima. [3]Pavao na-
kupi naramak granja i baci na krijes kadli zbog vru-
ćine izađe zmija i pripije mu se za ruku. [4]Kad su
urođenici vidjeli gdje mu životinja visi o ruci, govo-
rili su među sobom: »Ovaj je čovjek zacijelo uboji-
ca: umakao je moru i Pravda[a] mu ne da živjeti.«
[5]Ali on otrese životinju u vatru i ne bî mu ništa; [6]a
Mk 16 18; oni očekivahu da će oteći i umah se srušiti mrtav.
Lk 10 19 Pošto su dugo čekali i vidjeli da mu se ništa neo-
bično nije dogodilo, promijeniše mišljenje te sta-
14 11 doše govoriti da je bog.
[7]U okolici onoga mjesta bilo je imanje prvaka
otoka, imenom Publija. On nas je primio i tri dana
uljudno gostio. [8]A Publijeva je oca uhvatila ognjica
Lk 10 9p i srdobolja pa je ležao. Pavao uđe k njemu, pomoli
se, stavi na nj ruke i izliječi ga. [9]Nakon toga su
Dj 9 12 dolazili i drugi koji na otoku bijahu bolesni te
Lk 4 40; 1 Tim 4 14+ ozdravljali. [10]Oni nas mnogim počastima počastiše
Dj 5 15-16; 8 7-8 i na odlasku nam priskrbiše što je potrebno.

Od Malte do Rima

[11]Nakon tri mjeseca otplovismo aleksandrijskom
lađom koja je prezimila na otoku i imala za znak
Dioskure. [12]Doplovismo u Sirakuzu i ostadosmo
ondje tri dana. [13]Odande ploveći uz obalu, stigo-
smo u Regij. Sutradan okrenu južnjak te za dva
dana stigosmo u Puteole[b]. [14]Ondje nađosmo braću
koja nas zamoliše da ostanemo u njih sedam dana.
Tako stigosmo u Rim.
[15]Kada su tamošnja braća čula za nas, iziđoše
nam u susret do Apijeva trga i Triju gostionica.
Kad ih Pavao ugleda, zahvali Bogu i ohrabri se.
[16]A kad uđosmo u Rim, Pavlu su dopustili stano-
vati zasebno, zajedno s vojnikom koji ga je čuvao[c].

Pavao i rimski Židovi[d]

[17]Nakon tri dana sazva on židovske prvake. Kad
se sabraše, reče im: »Ja, braćo, ne učinih ništa pro- 21 21+
tiv naroda ni običaja otačkih, a ipak me okovana u 24 14+
Jeruzalemu predadoše u ruke Rimljana. [18]Oni me
nakon istrage htjedoše pustiti jer nije na meni bilo
ništa čime bih bio zaslužio smrt. [19]Kako se Židovi 23 29+
tome oprije še, bio sam prisiljen prizvati se na cara; 25 11; 26 32
ne dakle stoga što bih imao bilo za što tužiti svoj
narod[e]. [20]S toga dakle razloga zamolih vidjeti vas i
obratiti vam se jer zbog nade Izraelove nosim ove 23 6+; 26 6-8
verige.« 26 29
[21]Oni mu odvrate[f]: »Mi o tebi nismo primili nika-
kva pisma iz Judeje niti nam je tko od pristigle Lk 4 44+

a) JB: »božanska osveta«: *Dikè*, uosobljena božanska pravednost.
b) Današnji Pozzuoli u napuljskom zaljevu. Tada je već bila u toj važnoj luci kršćanska zajednica.
c) »Zapadni« tekst (prihvaćen i od antiohijske varijante): »Kada smo ušli u Rim stotnik je predao uhićenike zapovjedniku zatvora. Dopustili su Pavlu da uzme stan izvan pretorija.« Ta naknadna tumačenja vjerojatno odgovaraju povijesnim činjenicama. Riječ je o povlastici lakšeg zatvora *(custodia militaris)*: uhićenik može stanovati privatno, ali njegova desna ruka mora stalno biti vezana uz lijevu ruku vojnika koji ga čuva.
d) Pavao je htio najprije pojasniti svoju situaciju u odnosu na Židove u Rimu. Sažet će svoj proces i još jednom potvrditi svoju vjernost židovstvu.
e) »Zapadni« tekst dodaje: »nego jedino iz želje da izbjegnem smrti«.
f) Razborito obazriv odgovor.

braće o tebi što zlo javio ili rekao. [22]Nego htjeli
17 19-20 bismo od tebe čuti što misliš jer o toj sljedbi znamo
24 5, 14 samo da joj se posvuda proturječi.«

Od Židova k poganima[a]

[23]Nato urekoše dan pa dođoše mnogi k njemu u
13 16-41 stan. Izlagao im je i svjedočio o kraljevstvu Bož-
1 3+ jemu te ih od jutra do večeri iz Mojsijeva Zakona
2 23+ i Prorokâ uvjeravao o Isusu. [24]I jedne uvjeriše nje-
13 46-47 gove riječi, a drugi nisu vjerovali. [25]Nesložni tako
među sobom, stadoše se razilaziti kadli im Pavao
reče još jednu riječ[b]: »Lijepo Duh Sveti po Izaiji
proroku reče ocima vašim:

Iz 6 9-10 *[26]Idi k tomu narodu i reci mu:*
Slušat ćete, slušati – i nećete razumjeti;
gledat ćete, gledati – i nećete vidjeti!
[27]Jer usalilo se srce naroda ovoga:
uši začepiše,
oči zatvoriše
da očima ne vide,
ušima ne čuju,
srcem ne razumiju
te se ne obrate
pa ih izliječim.

[28]Neka vam je dakle svima znano: poganima je
poslano ovo spasenje Božje; oni će poslušati[c]!«

Zaključak[d]

[30]Pavao osta pune dvije godine[e] u svom unajmlje-
nom stanu gdje je primao sve koji su dolazili k nje-
mu, [31]propovijedao kraljevstvo Božje i naučavao o
Gospodinu Isusu Kristu sa svom slobodom, nesme- 13 46+
tano[f].

a) Pavao i u Rimu poruku spasenja najprije upravlja Židovima (usp. 13,5+). Sažetak njegova navještaja rimskim Židovima može se usporediti s njegovim nastupnim govorom u Antiohiji pizidijskoj (13,15–41).

b) Ta izjava, slična onoj nakon govora u Antiohiji (13,46–47), predstavlja završetak Djela ukazujući na njihovu nit vodilju (usp. 13,41+). Ona ukazuje i na otvorenu perspektivu pri kraju Isusova govora u Nazaretu (Lk 4,23–27) i nakon njegovih posljednjih riječi apostolima (Lk 24,47). Tekst Iz 6,9–10 (prema LXX) nalazi se i kod Mt 13,14–15 (usp. Mk 4,12p), a djelomice i kod Iv 12,40. Ta je tema bila i te kako nazočna u prakršćanstvu.

c) »Zapadni« tekst dodaje r. 29: »Nakon što je to rekao, Židovi se raziđoše, sporeći se još dugo međusobno.«

d) Pavlov dolazak u Rim, s kojim se dovršava evangelizacijski naum (Lk 24,47; Dj 1,8+), izgleda kao polazna točka za novo širenje kršćanstva. Luka je završio svoje Evanđelje otvarajući perspektivu apostolske misije; tako i Djela završava u perspektivi budućnosti.

e) Isti ustaljeni izričaj kao u 24,27. Pavao je, dakle, proveo pod »custodia militaris« (usp. 28,16+) cijelo vrijeme koje ga je dijelilo do suđenja. Djela ništa ne izvješćuju o daljnjoj sudbini velikog misionara i najvažnijeg teologa rane Crkve (ali usp. 20,25+!). Možda bi se takav svršetak izvješća moglo protumačiti time što Luka nije upoznat s Pavlovim oslobođenjem, ili pak nije htio završiti s Apostolovom smrću, nego s ohrabrujućim nastavkom kršćanskog naviještanja.

f) »Zapadni« tekst dodaje: »govoreći da je on, Isus, Sin Božji, po kojemu će cijeli svijet biti suđen« (usp. 17,31).

PAVLOVE POSLANICE

PAVLOVE POSLANICE

Uvod

Pavao nam je, nakon Isusa, poznatiji od bilo koje novozavjetne osobe i to na temelju svojih poslanica i Djela apostolskih, dva međusobno neovisna izvora koji se, unatoč nekim odstupanjima u pojedinostima, uzajamno potvrđuju i dopunjuju. Osim toga, moguće je određene datacije točnije odrediti i samim time uspostaviti relativnu kronologiju života apostola Pavla, napose ujednačivanjem s poznatim povijesnim događajima kao što su posebice službovanje prokonzula Galiona u Korintu (Dj 18,12) i ustoličenje Festa za Feliksova nasljednika (Dj 24,27 – 25,1).

Pavao je rođen, ne zna se točno kada, u Tarzu u Ciliciji (Dj 9,11; 21,39; 22,3) kao sin židovske obitelji koja je pripadala Benjaminovu plemenu (Rim 11,1; Fil 3,5), ali je istodobno bio i rimski građanin (Dj 16,37s; 22,25–28; 23,27). Uz svoje židovsko ime Šaul, nosio je i grčko ime Pavao (Dj 13,9). Odgojen strogo religiozno u sekti farizejâ (Gal 1,14; Fil 3,5), najprije je prekomjerno progonio mladu kršćansku Crkvu (Dj 22,4s; 26,9–12; Gal 1,13; Fil 3,6), dok ga nije iznenada, na putu za Damask, obratilo viđenje uskrsnuloga Isusa, koji mu je razotkrio istinu kršćanske vjere i dodijelio mu posebno poslanje kao apostola poganâ (Gal 1,12.15s; Dj 9,3–19p; usp. Ef 3,2s). Sve se to najvjerojatnije dogodilo ubrzo nakon 33. p. Kr. Od toga časa on posvećuje sav svoj život služenju Kristu, koji ga je »zahvatio« (Fil 3,12). Nakon izvjesnog boravka u Arabiji, vraća se natrag u Damask (Gal 1,17), gdje je već prije propovijedao (Dj 9,20). Između 36. i 39. uzlazi u Jeruzalem (Gal 1,18; Dj 9,26–29) i odlazi u Siriju-Ciliciju (Gal 1,21; Dj 9,30). Odatle ga Barnaba vodi u Antiohiju, gdje obojica poučavaju (Dj 11,25s; usp. 9,27). Za prvog misijskog putovanja, sredinom četrdesetih godina, naviješta evanđelje zajedno s Barnabom na Cipru, u Pamfiliji, Pizidiji i Likaoniji (Dj 13 – 14). Barnaba slovi kao vođa misije, tako da ga u Likaoniji poistovjećuju sa Zeusom, a Pavla kao njegova glasnogovornika samo s Hermesom (Dj 14,12). Dvanaest do petnaest godina nakon svog obraćenja (razlika ovisi o antičkom načinu brojenja godina), vjerojatno 48. ili 49., Pavao odlazi s Barnabom i Titom u Jeruzalem (Gal 2,1) da ondje s vodećim ljudima Pracrkve (govori se o tzv. »apostolskom koncilu«) razjasni problem da li se pogani, koji su prihvatili vjeru u Krista (dakle ne-Židovi) moraju dati obrezati i prema tome opsluživati židovski zakon (Gal 2,1–10; Dj 15,1–32). Uspjelo je doći do jasnoće da jedino vjera u Krista spašava i da je stoga suvišan svaki drugi put spasenja; pogani ne moraju postati Židovima da bi se spasili. Istodobno je i izričito priznata Pavlova misija kao apostola pogana (Gal 2,7–9). Pavao započinje nova misijska putovanja: drugo (Dj 15,36 – 18,22), koje traje otprilike od 50. do 52, i treće (Dj 18,23 – 21,17) od 53. do 58, o čemu će još biti govora kada budemo raspravljali o nastanku pojedinih poslanica. Pavao je u Jeruzalemu 58. g. zasužnjen (Dj 21,27 – 23,22) i do 60. zatočen u Cezareji u Palestini (Dj 23,23 – 26,32). Ujesen 60. šalje ga prokurator Fest s pratnjom u Rim (Dj 27,1 – 28,16), gdje Pavao ostaje u zatvoru dvije godine, od 61. do 63. (Dj 28,30). Nemamo nikakvih podataka o ishodu njegova procesa. Autor Djela apostolskih, koji svoj spis završava s podatkom da je Pavao u Rimu, dok je bio zatvoren, propovijedao Krista »sa svom slobodom, nesmetano«, vjerojatno pretpostavlja da Pavao više nije bio oslobođen (Dj 20,25+; 28,30+). U svakom slučaju ne pokazuje da je znao o mogućim daljnjim Apostolovim putovanjima po istočnom Sredozemlju. Ima, naprotiv, krajem prvoga stoljeća vijest iz Klementove poslanice da je Pavao dospio sve »do granica Zapada«. Ako taj podatak ne počiva samo na putnim planovima iz Rim 15,23–28 nego i na znanju rimske zajednice, vjerojatno je da je Pavao ipak bio još jedanput oslobođen, ali njegov se put gubi u tami. Pastoralne poslanice pretpostavljaju da je Pavao

iznova bio u istočnom Sredozemlju, ali ne daju za to nikakvih povijesnih podloga (usp. uvod u Pastoralne poslanice, str. 1599). Spomenuta Klementova poslanica kaže da je Apostol podnio mučeničku smrt. Mnogo kasnija svjedočanstva govore o Pavlovu mučeništvu u Rimu.

Pavlove poslanice i Djela apostolska odražavaju vrlo zornu sliku Apostolove osobe.

Pavao je čovjek strastven, vatrene duše, koji se bez mnogo računice i odvagivanja posvema predaje svom idealu. Taj je ideal u biti religiozan. Za Pavla je Bog sve, on Bogu služi potpuno predano; najprije progoneći one koje drži hereticima (Gal 2,13s; Fil 3,5s; usp. Dj 8,3; 9,1; 22,3s; 26,4–11), a zatim pošto je objavom iskusio da je samo u Kristu spasenje – navieštajući Krista. Ta bezuvjetna gorljivost odražava se u njegovu životu prepunu odricanja u službi Onoga kojega ljubi. Rad, muka, trpljenje, oskudica, životne pogibli (1 Kor 4,9–13; 2 Kor 4,8s; 6,4–10; 11,23–27), sve je bez važnosti u njegovim očima, samo da mogne ispuniti poslanje za koje se smatra odgovornim (1 Kor 9,16s). Ništa ga ne može odijeliti od ljubavi Božje i Kristove (Rim 8,35–39); sve su te muke dragocjene jer ga suobličuju patnjama i križu njegova Gospodina (2 Kor 4,10s; Fil 3,10s). Svijest njegova jedinstvenog izabranja ispunja ga jednako tako odgovornom sviješću poslanja. Kada govori o brizi za sve zajednice (2 Kor 11,28; usp. Kol 1,24), kada izjavljuje da je radio više od ostalih (1 Kor 15,10; usp. 2 Kor 11,5), kada svoje vjernike potiče da ga nasljeduju (1 Kor 4,16; Gal 4,12; Fil 3,17; usp. 2 Sol 3,7), sve to nije preuzetnost, nego posve opravdani i ponizni svetački ponos: on, progonitelj, svjestan je da je posljednji od svih (1 Kor 15,9; usp. Ef 3,8) i sva veledjela što se po njemu događaju, pripisuje jedino milosti Božjoj (1 Kor 15,10; 2 Kor 4,7; Fil 4,13; usp. Kol 1,29; Ef 3,7).

Žar njegova profinjenog srca jasno se odražava u onome što osjeća za svoje vjernike: povjerljiva prisnost s Filipljanima (Fil 1,7s; 4,10–20), dirljiva nježnost prema Efežanima (Dj 20,17–38), ali i odrješito negodovanje kada su Galaćani na najboljem putu da izdaju svoju vjeru (Gal 1,6; 3,1–3), bolna pogođenost spram umišljene prevrtljivosti Korinćana (2 Kor 2,11 – 13,10). Da bi nestalne nanovo pridobio, poseže za ironijom (1 Kor 4,8; 2 Kor 11,7; 12,13) i ne preže od najoštrijih prijekora (Gal 3,1–3; 4,11; 1 Kor 3,1–3; 5,1–2; 6,5; 11,17–22; 2 Kor 11,3s). Ali sve je to za dobro vjernikâ (2 Kor 7,8–13), tako da brzo blaži svoju kritiku ljubaznom prošnjom (2 Kor 11,1–2; 12,14s): nije li on jedini njihov otac (1 Kor 4,14s; 2 Kor 6,13; usp. 1 Sol 2,11; Flm 10), njihova majka (1 Sol 2,7; Gal 4,19)? Neka se iznova uspostave prijašnji prisni odnosi (Gal 4,12–20; 2 Kor 7,11–13)!

Zapravo on se više nego sa samim vjernicima bori ustvari s protivnicima koji ih nastoje zavesti: s onim Židovima koji mu se svugdje opiru (Dj 13,45–50; 14,2.19; 17,5.13; 18,6; 19,9; 21,27) ili s kršćanskim judaizantima koji nastoje njegove obraćenike ujarmiti pod Zakon (Gal 1,7; 2,4; 6,12s). Prema takvima nema obzira (1 Sol 2,15s; Gal 5,12; Fil 3,2): njihovim nadutim zahtjevima sučeljuje istinsku silu Duha, koja se očituje u njegovoj slaboj osobi (2 Kor 10,1 – 12,12), i poštenje, koje se dokazuje u njegovoj vlastitoj nesebičnosti (Dj 18,3+). Neki su smatrali da su Pavlovi protivnici bili zapravo jeruzalemski praapostoli, ali za tu tvrdnju nema dokaza; riječ je ustvari o strogo ortodoksnim judeo-kršćanima, koji se pozivaju na Petra (1 Kor 1,12) i Jakova (Gal 2,12) da bi potkopali Pavlovu vjerodostojnost. On naprotiv stalno poštuje autoritet istinskih apostola (Gal 1,18; 2,2), ali u isto vrijeme jednakom čvrstinom naglašava da je ravnopravan s njima kao svjedok Kristov (Gal 1,11s; 1 Kor 9,1; 15,8–11); čak ako je u jednom određenom pitanju i protuslovio i samom Petru (Gal 2,11–14), ipak je spreman na izvjesnu nagodbu (Dj 21,18–26) i sam snosi najveću skrb za pomoć jeruzalemskim siromasima (Gal 2,10), koja je najočitije jamstvo jedinstva kršćana iz poganstva i matične crkve iz židovstva (2 Kor 8,14; 9,12–13; Rim 15,26s).

Naviještanje apostola Pavla

Srž je Pavlova propovijedanja ponajprije sama apostolska »kerigma« (Dj 2,22+): naviještanje Krista raspetog i uskrslog po Pismima (1 Kor 2,2; 15,3–4; Gal 3,1). »Njegovo« evanđelje (Rim 2,16; 16,25) nije njegovo vlastito, nego je evanđelje zajedničke vjere (Gal 1,6–9; 2,2; Kol 1,5–7), samo s posebnim naglaskom na obraćenju pogana (Gal 1,16; 2,7–9), u sukladu s univerzalnom orijentacijom započetom u Antiohiji. Pavao se osjeća vezanim uz apostolske predaje, koje po potrebi citira (1 Kor 11,23–25; 15,3–7), koje svugdje pretpostavlja i kojima sigurno mnogo duguje. Čini se da nije osobno poznavao samoga Isusa (2 Kor 5,16+), ali dobro poznaje njegov nauk (1 Sol 4,15; 1 Kor 7,10s; Dj 20,35). Osim toga, on je sam izravan svjedok i njegovo nepokolebljivo uvjerenje počiva na osobnom iskustvu: on je »vidio« Krista, najprvo kod Damaska (Dj 9,17; 22,14s; 26,16; 1 Kor 9,1; 15,8) i više puta kasnije (Dj 26,16; 22,17–21). Bio je obdaren objavama i ekstazama (2 Kor 12,1–4), tako da ono što je primio od predaje s punim pravom može temeljiti i na neposrednim osobnim objavama Gospodina (Gal 1,12; 1 Kor 11,23).

Ovi su se mistični fenomeni htjeli pripisati bolećivoj, prenapetoj naravi, ali te su tvrdnje bez ikakvih temelja. Bolest koja ga je zadržala u Galaciji vjerojatno je bila neka vrst malarije (Gal 4,13–15), a »trn

u tijelu« (2 Kor 12,7) mogao bi metaforički označiti uporno neprijateljstvo Židova, njegove »braće po tijelu« (Rim 9,3). Pavao nema ništa zajedničko s nekim zanesenjakom pretjerane maštovitosti; dosta je prisjetiti se relativno malobrojnih i svakidašnjih slika kojima se služi: trkalište (1 Kor 9,24–27; Fil 3,12–14) pa rad na njivi (1 Kor 3,6–8) i graditeljstvo (1 Kor 3,10–17; Rim 15,20; usp. Ef 2,20–22), dvije teme koje rado povezuje i miješa (1 Kor 3,9; usp. Kol 2,7.19; Ef 3,17; 4,16). U Pavla je gorljivost srca spojena s jasnoćom i logikom duha, koji brižljivo nastoji izložiti vjeru prema potrebama slušateljâ i upravo tome zahvaljujemo sve one majstorske teološke izričaje u kojima je kerigma prilagođena konkretnim okolnostima. Svakako Pavlov način razlaganja nije više naš. On katkad argumentira rabinskim metodama, po načinu tumačenja okoline u kojoj je i sam odgojen (usp. Gal 3,16; 4,21–31). Ali njegov genij nadilazi te uobičajene granice mišljenja i, zahvaćen objavom proslavljenoga Krista, iznalazi nove izražajne oblike za stvarnost koju proživljava Kristov vjernik.

Osim toga taj semit posjeduje dobru grčku izobrazbu, koju je primio možda već kao dijete u Tarzu i kasnije obogatio uvijek novim doticajima s grčko-rimskim svijetom. Taj se utjecaj odražava kako u njegovu načinu mišljenja, tako i u njegovu govoru i stilu. Ponekad navodi klasične autore (1 Kor 15,33; usp. Tit 1,12; Dj 17,28) i zasigurno poznaje pučku filozofiju stoičkih zasada, od koje preuzima neke pojmove (npr. predodžbu o dolasku odijeljene duše u božanski svijet, 2 Kor 5,6–8; usp. kozmički »pleroma« u Kol i Ef) ili određene formulacije (1 Kor 8,6; Rim 11,36; usp. Ef 4,6). Ciničko-stoičkoj dijatribi, čiji zastupnici vole prividan dijalog, zahvaljuje svoju argumentaciju zbijenu u kratkim pitanjima i odgovorima (Rim 3,1–9.27–31) ili izlaganja u retorskim usponima (2 Kor 6,4–10); a kada naprotiv stvara duge rečenične nizove, prenatrpane participijskim konstrukcijama i sporednim rečenicama, mogao je za sve to naći uzor također u helenističkoj religioznoj literaturi (usp. Ef 1,3–14; Kol 1,9–20). Grčki upotrebljava stalno kao drugi materinji jezik (usp. Dj 21,40) s vrlo malo semitizama. U svakom slučaju to je grčki jezik njegova vremena, dotjerani »koine« (poklasični govorni jezik), bez klasičnih pretenzija. Pavlu ipak nije stalo do rječitosti, on želi svu snagu uvjerljivosti zahvaliti jedino sili riječi vjere, potkrijepljene znakovima Duha (1 Sol 1,5; 1 Kor 2,4s; 2 Kor 11,6; Rim 15,18). Događa se čak da mu izričaj biva netočan i nepotpun (1 Kor 9,15), znak koliko je jezična posuda nedostatna da primi nabujalost misli i presilnih osjećaja. Uz rijetke iznimke (Flm 19), Pavao po običajima starine redovito diktira (Rim 16,22) i samo na kraju dodaje osobni pozdrav (Gal 6,11; 1 Kor 16,21; usp. 2 Sol 3,17; Kol 4,18); ali dok mnogi odlomci odaju dobro promišljenu izradbu (usp. Kol 1,15–20), mnogi drugi odišu spontanošću nedorađene skice. Unatoč takvim nedostacima – ili možda poradi njih – nalazimo se pred silovitim stilom izvanredne sažetosti. I zato jedna tako složena misao, strastvenog izričaja, zaskače čitaoca s ne malim teškoćama (kao što priznaje 2 Pt 3,16), ali mu istodobno i nudi tekstove čija religiozna i literarna snaga ostaje gotovo bez premca u povijesti književnosti.

Pavlove poslanice

Ne valja nikada smetnuti s uma da su poslanice koje nam je Pavao ostavio, prigodni spisi. Nikakvi teološki traktati, nego odgovori na konkretne situacije. Riječ je o stvarnim pismima, uvjetovanima ondašnjim obrascima (Rim 1,1+), ali ne o posve privatnim pismima ili čisto literarnim poslanicama, nego o izlaganjima koje Pavao upućuje konkretnim čitaocima i preko njih svim Kristovim vjernicima. Ne valja stoga u njima tražiti sustavna i potpuna prikaza Apostolove misli. Iza njih treba uvijek pretpostaviti živo naviještanje, kojega su poslanice samo izvjestan komentar u određenim točkama. Time one ne gube ništa od svoje bezmjerne vrijednosti, jer nam njihovo bogatstvo i mnogostrukost omogućuju da stvarno otkrijemo bitnost Pavlove poruke. Premda su sastavljene u različitim prigodama i za različite čitaoce, one sadrže isti temeljni nauk u čijem je središtu raspeti i uskrsnuli Krist; ali taj se nauk tijekom Pavlova života, koji je svima htio postati sve (1 Kor 9,19–22), uvijek iznova razvijao, prilagođavao, obogaćivao. Neki su tumači predbacili Pavlu neku vrst »eklektizma«: da je navodno, već prema okolnostima, zastupao različita i ponekad proturječna gledišta, kojima nije pridavao apsolutne vrijednosti, nego se njima samo služio da bi na svaki način pridobio srca za Krista. Takvu su nagađanju drugi suprotstavili izvjestan »fiksizam«, ukrućenost: da je Pavlova misao od samoga početka uvjetovana njegovim obraćeničkim iskustvom i da se kasnije nije nimalo razvila. Istina se nalazi vjerojatno između te dvije skrajnosti: teologija se sv. Pavla silom Duha, koji je vodio njegov apostolat, stalno i stvarno razvijala: možemo pratiti razvoj Apostolove teološke misli u određenim točkama ako čitamo njegove poslanice kronološkim redom nastanka, koji u svakom slučaju ne odgovara njihovu sadašnjem redoslijedu u kanonu Novoga zavjeta, u kojemu su one, zajedno sa spisima Pavlovih »učenika«, poredane više manje po opsegu (na početku je najduža; usp. dolje uvod u pojedine poslanice).

Uz poslanice koje potječu izravno od Apostola naroda, u NZ nalazimo i spise koji doduše nose ime Apostola kao pošiljaoca, ali znanstvenici s dobrim

razlozima smatraju da su njihovi sastavljači zapravo ljudi iz kruga Pavla i onih koji su nastavili njegovo djelo. Oni su se svjesno i izričito uvrstili u Pavlovu tradicijsku crtu i za svoje suvremenike dalje razvili i oplodili Pavlovu teološku misao. Takozvana »pseudepigrafija«, tj. pisanje pod tuđim imenom, bilo je u antiki vrlo uobičajeno. Taj se literarni postupak, kao što je pokazalo istraživanje posljednjih godina, ne smije površno shvatiti kao krivotvorina ili prijevara, nego je često riječ o duhovnoj srodnosti i svjesnom svrstavanju u jednu od tradicijskih struja koja potječe od nekog velikana prošlosti. Tako se i poruka apostola Pavla i njegovi dalekosežni teološki uviđaji nisu u njemu bliskim zajednicama te među suradnicima i prijateljima samo čuvali nego se i dalje podržavala i njegovala njihova životnost te su se prilagođavali uvijek novim situacijama mladih crkava. Neke od poslanica NZ koje nose Pavlovo ime mogu se stoga bolje razumjeti kao spisi kasnijih kršćana, bliskih Pavlovu duhovnom svijetu. Zato te spise možemo s pravom nazvati pavlovskima. *Granice između poslanica koje izravno potječu od Pavla i onih koje su napisane u njegovu duhu i pod njegovim imenom, ne daju se uvijek posve sigurno i točno odrediti. Danas je svakako sigurno da Rim, 1 – 2 Kor, Gal, Fil, 1 Sol i Flm potječu izravno od Pavla (premda su vrlo vjerojatne preradbe u pojedinim slučajevima). U slučaju Ef, Kol, 2 Sol i takozvanih »pastoralnih poslanica« (1 – 2 Tim, Tit) mnogo pojedinosti govori u prilog mišljenju da im je Pavao autor »samo« neizravno. Poslanica je Hebrejima mnogo udaljenija od Pavla i ne nosi njegova imena; po predaji je ona u našim izdanjima NZ stavljena iza Pavlovih poslanica. Sve to dakako ne umanjuje bogonadahnutost pa dakle ni kanonsku vrijednost tih spisa ni njihovu vrijednost svjedokâ vjere iz najprvih vremena Crkve.*

Prva poslanica Solunjanima

Poslanica je, po vremenu nastanka, upućena Solunjanima, *kojima je Pavao naviještao evanđelje za svog drugog misijskog putovanja (Dj 17,1–10), ljeti 50. g. Napadi Židova prisiliše ga da ode u Bereju, odakle je dospio u Atenu i Korint tako da vjerojatno piše 1 Sol upravo iz Korinta, zimi 50–51. g. Uz njega su Sila i Timotej. Timotej je donio dobre vijesti sa svog drugog posjeta Solunu i to je za Pavla povod radosti nad solunskom zajednicom (1 Sol 1 – 3); tome dodaje praktične upute (4,1–12; 5,12–28) u koje je uvršten i odgovor o sudbini preminulih i o Kristovoj parusiji (4,13 – 5,11). Posebna je draž da su ovdje kao u klici sadržane neke teme koje će u kasnijim poslanicama biti razrađene. 1 Sol je, međutim, ponajprije važna sa svoje eshatološke poruke. U tom prvom stupnju Pavlova djelovanja, njegova je misao posve usmjerena na Kristovo uskrsnuće i dolazak u slavi; Gospodinova parusija bit će spas za one koji su u njega povjerovali, čak ako su već i umrli (4,13–18). Kristovu parusiju Pavao opisuje tradicionalnim rječnikom židovske apokaliptike i prakršćanstva (usp. eshatološke besjede u sinoptikâ, napose Mt). Sukladno Isusovoj nauci, Pavao Solunjanima naglašava do te mjere blizinu Kristove parusije – koja može nadoći posve neočekivano i stoga zahtjeva budnost (5,1–11) – da se stječe dojam kako će i on i oni još za života doživjeti Kristov dolazak (4,17).*

Poslanice Korinćanima

Za svog drugog misijskog putovanja Pavao je u Korintu *naviještao evanđelje preko osamnaest mjeseci (Dj 18,1–18), od jeseni 50. do sredine 52. Po svom običaju, da djeluje uglavnom u velikim gradovima, Pavao je htio u toj čuvenoj i prenapučenoj luci zasaditi vjeru u Krista, odakle bi ona zračila po svoj Ahaji (2 Kor 1,1; 9,2). I doista mu uspijeva osnovati uglednu zajednicu, napose među siromašnijim slojevima stanovništva (1 Kor 1,26–28). Ali taj velegrad bio je centar grčke kulture, u koji su se slijevala najrazličitija duhovna i religiozna strujanja; postao je žalosno čuven sa svoje razvratnosti. Zato je doticaj svježe kršćanske vjere s tom metropolom poganstva morao novoobraćenicima stvarati teške probleme, koje Pavao nastoji riješiti u objema poslanicama koje je napisao zajednici u Korintu.*

Unatoč nekim spornim točkama nastanak tih dviju poslanica prilično je jasan. Neka prva poslanica, neodređenog datuma, na koju prisjeća 1 Kor 5,9–13, nije sačuvana. Kasnije, za vrijeme trogodišnjeg boravka u Efezu (54–57. g.), na trećem misijskom putovanju (Dj 19,1 – 20,1), Pavao je po jednom izaslanstvu dobio od Korinćana izvjesne upite (1 Kor 16,17); k tome su još stigle vijesti od Apolona (Dj 18,27s; 1 Kor 16,12) i »Klojinih ukućana« (1 Kor 1,11). To je bio povod za drugo pismo, našu Prvu poslanicu Korinćanima, vjerojatno u proljeće 57. g. (16,8; možda slika o kvascu 5,7s aludira na Uskrs). Ali ubrzo nakon toga u Korintu je došlo do krize koja je prisilila Pavla da na brzinu otputuje onamo (2 Kor 1,23 – 2,1; 12,14; 13,1s). Izgleda da je tom prilikom doživio uvreda i neprijatnosti (2 Kor 2,5–10; 7,12), ali je ipak obećao da će se uskoro na duže vratiti (2 Kor 1,15–16). No, umjesto toga odlučio je iz Efeza poslati po Titu u Korint pismo sastavljeno »uz mnoge suze, iz velike nevolje i tjeskobe srca« (2 Kor 1,23 – 2,11), što je izgleda pridonijelo poboljšanju odnosa (2 Kor 7,7–9). Tu ugodnu vijest Pavao je saznao od Tita u Makedoniji, pošto je morao napustiti Efez poradi teških, ali malo poznatih, kriza (1 Kor 15,32; 2 Kor 1,8–10;

Dj 19,23–40). Onda je iz Makedonije, u ranu jesen 57. g., napisao još jedno pismo, koje je sadržano u 2 Kor. Iste godine u kasnu jesen, Pavao po svom prvotnom planu, putuje u Korint da bi odatle ponio prazajednici u Jeruzalemu kolektu ahajskih kršćana (Dj 20,1–3; 2 Kor 9,5; 12,4; usp. Rim 16,21.23 i Dj 20,4), a u proljeće 58. g. s nekoliko pratilaca kreće preko Makedonije, duž maloazijske obale, u Palestinu, gdje je konačno u Jeruzalemu i zasužnjen.

Dok Prvoj Korinćanima nitko ne poriče literarne objedinjenosti, kod 2 Kor u tom se pogledu, pri pozornu čitanju, javljaju nemale sumnje. Tako se čini da je 2 Kor 7,2 zapravo nastavak 6,13, a umetnuti odlomak 6,14 – 7,1 odaje osebujnu srodnost s esenskom kumranskom literaturom, tako da ga se u današnjem istraživanju smatra umetkom koji ne potječe od Pavla. I inače izgleda da je 2 Kor sastavljena iz više dijelova. Poglavlja 10 – 13 (do 13,10) svojim strogim prijetnjama odudaraju od pouzdane srdačnosti prijašnjih poglavlja, tako da bi tu mogla biti riječ o ulomku »poslanice suza«, napisane ljeti 57. I duga izlaganja o apostolskoj službi (2 Kor 2,14 – 7,4, bez 6,14 – 7,1) daju naslutiti da je posrijedi umetak. Iznenađuje, konačno, i deveto poglavlje nakon osmog, tako da bi i tu moglo biti govora o dva različita kratka spisa u vezi s kolektom, od kojih jedan pripada ostatku 2 Kor (tj. 1,1 – 2,13; 7,5 – 8,24; 13,11–13). To ne znači da svi ti pojedini dijelovi ne potječu od Pavla, ali je vrlo moguće da pripadaju različitim spisima koji su naknadno spojeni zajedno, kada su se prikupljale Apostolove poslanice.

Poslanice Korinćanima ne samo otvaraju izvanredno poučan uvid u Apostolovu nutrinu i u njegov odnos prema vlastitim obraćenicima nego imaju i svoju doktrinalnu težinu. Tako u njima, napose u 1 Kor, nalazimo informacije i prosudbe o mnogim važnim problemima prakršćanstva, bilo da je riječ o privatnom životu zajednice (ćudorednost: 1 Kor 5,1–13; 6,12–20; brak i djevičanstvo: 7,1–40; zajednički sastanci i slavljenje Euharistije: 11 – 12; uporaba karizmi; 12,1 – 14,40), bilo o odnosima s poganskim svijetom (utjecanje poganskim sudištima: 6,1–11; blagovanje mesa žrtvovana idolima: 8 – 10). Ono što je moglo biti i ostati samo pojedinačni problem savjesti ili puka bogoslužna odredba, za čovjeka kao što je Pavao biva povodom da dadne uvid u istinsku slobodu kršćanskoga života, posvećenje tijela, prednost ljubavi, sjedinjenje s Kristom. Obrana vlastitoga apostolstva (2 Kor 10 – 13) izmamila je iz njega zanosne izjave o veličini apostolske službe (2 Kor 2,12 – 6,10), a jedan tako konkretan pothvat kao što je kolekta (2 Kor 8 – 9) Pavao rasvjetljuje idealom jedinstva i solidarnosti među zajednicama. Eshatološko obzorje uvijek je prisutno i provlači se kroza sve izlaganje o uskrsnuću tijela (1 Kor 15). Ali umjesto apokaliptičkih opisa koje nalazimo u 1 Sol, ovdje se susrećemo s racionalnim izlaganjem koje nastoji opravdati grčkom duhu tako teško shvatljivu kršćansku nadu. Susret evanđelja s novim svijetom, u koji nastoji prodrijeti, obilježen je napose suprotnošću između ludosti križa i grčke mudrosti. Korinćane, razdijeljene suparničkim prianjanjem uz različite učitelje i njihove ljudske talente, Pavao podsjeća da je samo jedan učitelj – Krist, samo jedno naviještanje – spas po Kristovu križu, u kojemu je jedina i istinska mudrost (1 Kor 1,10 – 4,13). Tako Pavao, uvjetovan okolnostima, ali ne odričući se eshatoloških perspektiva, naglašava napose sadašnjost kršćanskog života kao sjedinjenja s Kristom u istinskoj spoznaji, spoznaji vjere. Taj život, iz vjere rođen, Pavao će kasnije, u povodu galatske krize, dublje razraditi posebice s obzirom na odnose sa židovstvom (usp. uvod u poslanice Gal i Rim).

Poslanica Filipljanima

U Filipima, *važnu gradu Makedonije i rimskoj vojnoj koloniji, Pavao je propovijedao evanđelje na svom drugom misijskom putovanju 50. g. (Dj 16,12–40). Kasnije je još dvaput posjetio zajednicu za trećeg putovanja u jesen 57. (Dj 20,1–2) i za Uskrs 58. (Dj 20,3–6). Vjernici koje je tu pridobio za Krista osjećali su prema njemu dirljivu privrženost koju su pokazali napose poslavši mu pomoć najprije u Solun (Fil 4,16), a zatim u Korint (2 Kor 11,9). I upravo jedan od razloga zašto Pavao piše Poslanicu Filipljanima jest da im zahvali za novčane darove koje je primio po njihovu izaslaniku Epafroditu (Fil 4,10–20); primivši njihov dar, i on je pokazao prema njima posebno povjerenje, jer je inače redovito bio u tome vrlo oprezan, da bi izbjegao svaki privid pohlepe (Dj 18,3+).*

U času kad im piše, Pavao je zasužnjen (Fil 1,7.12–17). Dugo se vremena smatralo da je riječ o prvom rimskom zatočeništvu, ali učestali i nesmetani dodiri između njega, Epafrodita i Filipljana (2,25–30) bili bi jedva mogući da je Pavao u dalekom Rimu. Teško je shvatiti ponajprije – u slučaju da je Pavao zatočen u Rimu (ili čak u Cezareji, u Palestini, drugom mjestu njegova tamnovanja koje nam je poznato) – da je slanje novca po Epafroditu bila prva prilika koja se pružila Filipljanima da pomognu Apostolu, pošto su ga već opskrbili na drugom misijskom putovanju (4,10.16); to više, što ih je on za trećeg putovanja još dvaput posjetio. Sve postaje jasnije ako Pavao piše Poslanicu Filipljanima prije ta dva nova posjeta, tj. u Efezu oko 56–57., u času kada se nada da će nakon oslobođenja ponovno doći u Makedoniju (usp. Fil 1,26; 2,19–24 i Dj 19,21s; 20,1; 1 Kor 16,5). Aluzije na »pretorij«

(Fil 1,13) i na »carev dvor« (4,22), ne predstavljaju teškoće, jer je u velikim gradovima, napose u Efezu, bilo pretorijanskih odreda kao i u Rimu. Također nije nepremostiva zapreka niti činjenica da ne znamo ništa o Apostolovu zatočeništvu u Efezu, jer Dj obavještavaju vrlo šturo o njegovu boravku ondje, a sam Pavao daje nazrijeti da je u Efezu naišao na izvanredno ozbiljne teškoće (1 Kor 15,32; 2 Kor 1,8–10).

Ako se prihvati potonja hipoteza, valja pomaknuti Poslanicu Filipljanima u blizinu 1 Kor, ne predugo prije Gal i spisâ sadržanih u 2 Kor. Stil i misaono ustrojstvo Fil ne prave nikakve zapreke takvu zbližavanju, dapače mu pogoduju. Fil inače oskudijeva doktrinalnim sadržajima, više je izražaj srdačnih osjećaja, izmjena vijesti, upozorenje na »uljeze«, koji su već drugdje potkopali Pavlovo djelo i sada su se okomili i na njegove ljubljene Filipljane; ali u konačnici i prije svega Fil je poziv na jedinstvo u poniznosti, kojemu zahvaljujemo predivni odlomak o Kristovu poniženju (2,6–11). Taj himan, bilo da ga je Pavao odrugud preuzeo ili pak osobno sastavio, prekrasno je svjedočanstvo najprije vjere u Isusovu božansku predegzistenciju.

Autentičnost se Fil ne dovodi u pitanje. Može se jedino raspravljati je li sastavljena iz više kratkih, prvotno samostalnih spisa; ali to su zasad samo nagađanja.

Poslanica Filemonu

Kratko pisamce Filemonu, kršćaninu iz Kolosa, kojega je Pavao bio obratio (r. 19), izvještava o povratku odbjeglog roba Onezima, kojega je također Apostol pridobio za Krista (r. 10). Pavao je napisao Flm u zatvoru, vjerojatno u Efezu 56. ili 57. g. Taj kratki, vlastoručni spis (r. 19), otvara dragocjeni uvid u Apostolovu suosjećajnu ljudskost, ali je važan i zbog toga što izražava Pavlov stav o problemu ropstva (Rim 6,15+): ako kršćanski gospodar i rob čak i zadrže svoj prijašnji društveni položaj, odsada imaju živjeti kao dva brata u službi zajedničkog Učitelja (r. 16; usp. Kol 3,22 – 4,1).

Poslanice Galaćanima i Rimljanima

Poslanice Galaćanima *i* Rimljanima *usko su povezane, jer su zaokupljene istim problemima. Gal jest spontana reakcija na jednu konkretnu situaciju, dok Rim na miran i potpuniji način, u sređenom slijedu tumači rasprom izazvane probleme. Blisko srodstvo tih dvaju spisa jedan je od glavnih razloga koji odvraćaju od toga da se nastanak Gal prebaci, kao što su neki tumači predlagali, u prve Apostolove godine, još prije Jeruzalemskog sabora. Oni su smatrali da je drugi Apostolov posjet Jeruzalemu, o kojemu govori Gal 2,1–10, istovjetan s drugim posjetom spomenutim u Djelima apostolskim (11,30; 12,55), a ne s trećim (Dj 15,2–30), koji u mnogim točkama odudara od Apostolova izvještaja. Osim toga, Pavao da navodno nije poznavao dekreta spomenutog u Dj 15,20.29 (usp. Gal 2,6), pa da je stoga Gal napisana prije Jeruzalemskog sabora i da je kao dokaz dostatna pretpostavka da su »Galaćani« zapravo bili oni Likaonci i Pizidijci kojima je Pavao naviještao Evanđelje za prvog misijskog putovanja; tako bi dvostruki Pavlov posjet Galaciji, koji pretpostavlja Gal 4,13, bio ustvari dolazak i povratak istim putem. Ali sve su te pretpostavke slabo utemeljene. Istina je, doduše, da su Likaonija i Pizidija od 36. do 25. pr. Kr. bile politički povezane s Galacijom, ali u 1. st. pr. Kr. ime se »Galacija« upotrebljavalo u doslovnom smislu za sjeverno područje. Osim toga, vrlo je nevjerojatno da bi Pavao Likaonce i Pizidijce oslovio imenom »Galaćani« (Gal 3,1). Ali i bez toga spomenuta je hipoteza suvišna. Drugi Pavlov posjet Jeruzalemu (Gal 2,1–10) dade se, naime, bolje uskladiti s trećim iz Dj 15 (u oba izvještaja postoje jake sličnosti unatoč različitosti), nego s drugim (Dj 11,30; 12,25), koji je bio tako malo važan da ga je Pavao u svojem dokazivanju u Gal mogao i prešutjeti, pogotovo ako do njega nikada nije ni došlo, jer bi mogla biti riječ ustvari samo o Lukinu literarnom dubletu (usp. uvod u Djela apostolska i Dj 11,30+). Zato je Poslanica Galaćanima svakako starija od Jeruzalemskog sabora. A to što Pavao u Gal ne spominje apostolski dekret, vjerojatno ovisi o tome što taj dekret, barem u pismenoj redakciji, potječe iz kasnijih vremena (usp. Dj 15,1+; 21,25), a ta okolnost može opet protumačiti i Petrov stav koji Pavao osuđuje u Gal 2,11–14. Naslovnici su Poslanice Galaćanima u svakom slučaju stanovnici pokrajine Galacije, kojom je Pavao prošao za drugog i trećeg misijskog putovanja (Dj 16,6; 18,23). Poslanica je mogla biti napisana u vrijeme kriznih odnosa između Pavla i korintske zajednice, u rano ljeto 57. u Efezu, Troji ili Makedoniji. To bi mogao biti onda i razlog zašto Pavao nije osobno, kao u Korintu, pokušao riješiti galatski problem.*

Poslanica Rimljanima nastala je vjerojatno ubrzo nakon toga. Pavao boravi u Korintu (zima 57–58.) i sprema se na put u Jeruzalem, odakle se nada poći u Rim, a onda u Španjolsku (Rim 15,22–32; usp. 1 Kor 16,3–6; Dj 19,21; 20,3). U svakom slučaju rimsku kršćansku zajednicu nije osnovao Pavao, čak je o njoj dosta oskudno obaviješten, vjerojatno od ljudi poput Akvile (Dj 18,2): iz ponekih prisjećaja Rim daje se naslutiti zajednica kojoj prijete napetosti između obraćenika iz židovstva i onih iz poganstva. Stoga Pavao drži prikladnim da, kao pripravu za svoj dolazak po diakonisi Febi (Rim 16,1) pošalje

pismo u kojem će izložiti svoje rješenje problema »židovstvo-kršćanstvo«, onako kako je upravo dozrelo pod dojmom galatske krize. U tu svrhu preuzima misli iz Poslanice Galaćanima, ali ih razrađuje na odmjereniji i sređeniji način. Upravo kao što je Gal strastven spis u kojem osobna obrana (1,11 – 2,21) stoji uz učeno dokazivanje (3,1 – 4,31) i oštre opomene (5,1 – 6,18), tako i Rim pruža suvislo tumačenje u kojem se veći odlomci međusobno skladno nadopunjuju pomoću unaprijed nagoviještenih i nanovo preuzetih tema. Autentičnost Rim, slično kao u slučaju 1 – 2 Kor i Gal, nitko ne dovodi ozbiljno u pitanje. U krajnjem bi se slučaju moglo pitati nisu li pogl. 15 – 16 naknadno dodana. Napose 16. pogl., puno pozdrava, moglo je biti prvotno upućeno kao zaseban spis zajednici u Efezu. Ali pogl. 15 ne da se, unatoč nekim rukopisima, odijeliti od cjeline poslanice. Osim toga valja ozbiljno uzeti i razloge onih koji zastupaju da i 16. pogl. pripada Poslanici Rimljanima: Pavao je mogao upoznati mnoge rimske kršćane, koji su privremeno za Klaudija napustili Rim, ali su se kasnije opet vratili onamo te je Pavlu stalo da opet uspostavi vezu s njima. A što se tiče završne doksologije (16,25–27), posebnost stila i činjenica da je nema uvijek u starim rukopisima ili se nalazi na različitim mjestima, daju naslutiti da je riječ o kasnijem dodatku.

Dok 1 – 2 Kor Krista, mudrost Božju, suprotstavljaju ludosti svijeta, u Gal-Rim Krist, pravednost Božja, suočeljen je s pravednosti koju ljudi navodno mogu postići vlastitim zaslugama. 1 – 2 Kor upozoravaju na opasnost grčke misli koja se odveć oslanja na razum, a Gal-Rim na ugroženost od židovskog mentaliteta koji se prekomjerno pouzdaje u obdržavanje Zakona. Judaizanti su govorili galatskim kršćanima da se ne mogu spasiti bez obrezanja i dakle bez obdržavanja Zakona (Gal 5,2s). Pavao se svim silama opire tom vraćanju unatrag, koje stavlja pod upitnik dostatnost Kristova otkupiteljskog djela, jer je nakon dara susreta s Kristom (1 Kor 9,1) svjestan da se samo po Kristu zadobiva jednako tako poklonjen pristup k Bogu. I onda iz tog za njega neosporna iskustva, nimalo ne obezvrijeđujući važnosti starog poretka spasenja, otkriva ipak njegove granice: to je privremeno razdoblje u cjelini spasenjskog nauma (Gal 3,23–25). Mojsijev zakon, u sebi dobar i svet (Rim 7,12), pomogao je čovjeku da spozna Božju volju, ali ga nije podario nutarnjom snagom da je i izvrši. Stoga je Zakon čovjeku samo posvijestio njegov grijeh i upućenost na Božju pomoć (Gal 3,19–22; Rim 3,20; 7,7–13). Ta čisto milosna pomoć, koja je još prije dara Zakona bila obećana Abrahamu (Gal 3,16–18; Rim 4), sada je zajamčena u Kristu Isusu: njegova smrt i uskrsnuće uništili su staro, Adamovim grijehom upropašteno, čovječanstvo i stvorili novo, kojega je pralik Krist (Rim 5,12–21). S Kristom u vjeri sjedinjen i njegovim Duhom oživljen, čovjek sada kao poklon prima istinsku pravednost i može živjeti po Božjem naumu (Rim 8,1–4). Njegova se vjera mora, istina, razviti u djela, ali ta Duhom ostvarena djela (Gal 5,22–25; Rim 8,5–13) nisu više djela Zakona, u koja je Židov polagao svu nadu. Ona su moguća svakome koji vjeruje, čak i poganima (Gal 3,6–9.14; Rim 4,11). Zato sada više ne vrijedi mojsijevski poredak spasenja; njegova je uloga bila da bude pripremni stadij. S tog se razloga onda Pavao hrva s pitanjem koje sada mjesto pripada onom dijelu Izraela koji nije prihvatio vjeru u Krista. Čak i taj dio Židova Pavao smatra uključenim u Božji naum i njegovo milosno izabranje. Bog je dopustio njihovu zasljepljenost da se evanđelje otvori poganima. Ali oni u svakom slučaju neće izgubiti svoga prvotnog izabranja, jer Bog je vjeran: neki su od njih – »mali ostatak« koga su proroci navijestili – povjerovali, a drugi će se jednoga dana obratiti (Rim 9 – 11). Od sada oni koji vjeruju u Krista, svejedno da li iz poganstva ili iz židovstva, imaju biti sjedinjeni u ljubavi i međusobnoj potpori (Rim 12,1 – 15,13). To su glavne smjernice, u Gal skicirane, a u Rim razrađene. Iz toga pogleda proizlaze onda duboka razlaganja o grešnoj prošlosti čovječanstva (Rim 1,18 – 3,20), o nutarnjoj borbi svakoga čovjeka (Rim 7,14–25), o poklonjenosti spasenja (Rim 3,24s i na više drugih mjesta), o djelotvornosti smrti i uskrsnuća Kristova (Rim 4,24s; 5,6–11), kojih se dionicima postaje po vjeri i krštenju (Gal 3,26s; Rim 6,3–11), o pozivu svih ljudi na Božje sinovstvo (Gal 4,1–7; Rim 8,14–17), o ljubavi i mudrosti pravednoga i vjernoga Boga, koji vodi sav spasenjski naum s njegovim različitim razdobljima (Rim 3,21–26; 8,31–39). Eshatološke perspektive ostaju: spašeni smo u nadi (Rim 5,1–11; 8,24). Ali, kao u 1 – 2 Kor, naglasak je stavljen na stvarnost već započetog spasenja: kršćanin već sada posjeduje obećanog Duha kao prvodar (Rim 8,23), on živi u Kristu (Rim 6,11) i Krist živi u njemu (Gal 2,20).

Dok nam Poslanica Galaćanima otvara pogled u Apostolovo srce i uključuje nas u njegovu strastvenu borbu za sinovski pristup Ocu u Isusu Kristu, Poslanica Rimljanima predstavlja jednu od najveličanstvenijih sinteza pavlovske misli. Ali nije riječ o dovršenoj sintezi, koja bi zahvatila sav nauk, tako da bi prvorazredno značenje, koje je Poslanica Rimljanima zadobila luteranskom kontroverzijom, bilo promašeno kad se ona ne bi nadopunila drugim poslanicama i na taj način uklopila u širu sintezu.

Poslanice Kološanima i Efežanima

I te dvije poslanice, slično kao Rim-Gal, vrlo su

srodne po ujednačenosti stila i nauka. U oba spisa Pavao je prikazan kao zatočenik. Njihov je stil drukčiji i teologija razvijenija od 1 – 2 Kor, Gal i Rim, što upućuje na kasnije vrijeme nastanka i opravdava pitanje je li ih Pavao osobno bio diktirao ili napisao. S druge pak strane, Kol-Ef preuzimaju pavlovske teme i dalje ih samostalno razrađuju; ali nije riječ samo o običnim spisima Pavlovih »učenika« nego o teološki samostalnim autorima koji su dograđivali na misaonom bogatstvu glavnih Pavlovih poslanica. Pavao nije osnovao zajednicu u Kolosima, u dolini Likosa (Kol 1,4; 2,1). Poslanica Kološanima pretpostavlja među zajednicama toga područja neku kriznu situaciju (4,16), koje su korijeni kako u židovskim spekulacijama (2,16) tako i u helenističkoj filozofiji. Kološani su pridavali nebeskim silama, koje vladaju kozmosom, prekomjernu važnost, koja je potisnula u drugi plan Kristovo prvenstvo i dostojanstvo. Autor ne niječe mogućnost takva suparništva i ne sumnja u djelotvornost kozmičkih sila; čak ih uspoređuje s anđelima židovske predaje (usp. 2,15), ali samo zato da im dodijeli pravo mjesto u spasenjskom naumu: one su odigrale svoju ulogu posrednika i upravitelja Zakona i ta je zadaća sada dovršena. Krist, Kyrios, uspostavio je novi poredak i preuzeo u svoje ruke vlast nad svijetom. On je nebeskom proslavljenošću postavljen iznad kozmičkih sila i oduzeo im prijašnje ovlasti (2,15); on, koji je kao Sin, kao slika Očeva, još na temelju prvoga stvaranja vladao nad njima, sada konačno kao njihova glava vlada u novom stvorenju, u kojem je u sebi sažeo svu pleromu, *tj. svu silu bivstvovanja, Božjeg i svijeta u Bogu (1,13–20). Kršćani su po svom sjedinjenju s Gospodinom i udioništvu na njegovoj punini (2,10) oslobođeni tih »elemenata svijeta« (2,8.20); sada ne smiju više zapasti pod njihovo tiranstvo obdržavanjem prevladanih i nedjelotvornih uredbi (2,16–23); oni su po krštenju sjedinjeni s Kristom umrlim i uskrsnulim (2,11–13), udovi su njegova Tijela i primaju svoj novi život samo od njega, životvorne Glave (2,19). Autoru je doduše na prvome mjestu stalo do kršćanskoga spasenja, ali ga je sukob s protivnicima naveo da pobliže objasni i kozmički domet Kristova djela. Tako on u djelo spasenja uz čovječanstvo uključuje i sav svemir, čovjekov životni okoliš, isto tako na posredan način podložan vlasti jedinoga Gospodina. Iz toga proizlaze onda daljnja teološka obilježja poslanice: razradba teme o »tijelu Kristovu«, koja u Pavla igra važnu ulogu u 1 Kor (12,12+), s novim naglaskom na Kristu kao Glavi; kozmička rasprostranjenost spasenjskog djela; šire obzorje u kojem se Krist sada promatra u svom nebeskom trijumfu, dok se Crkva izgrađuje u kolektivnoj sjedinjenosti i raste prema Njemu; i konačno, stavljen je jači naglasak na već ostvarenu eshatologiju (usp. Ef 2,6+).*

Takozvana Poslanica Efežanima – podatak o primaocima u Ef 1,1 skrajnje je tekstualno-kritički nesiguran – obraća se širem krugu zajednicâ (u Maloj Aziji?) ili vjernicima općenito. Ef preuzima misaono bogatstvo i formulacije Kol i dalje ih samostalno razrađuje. I ovdje su istaknuta borbena nastojanja za ispravno shvaćanje kozmičkih sila (Ef 6,10–17), ali općenito pogled pisma počiva na otajstvu Crkve. Ona je Tijelo Kristovo, prošireno u beskraj novoga svemira, »punina Onoga koji sve u svima ispunja« (1,23), oruđe objave mnogostruke mudrosti Božje za kozmičke sile (3,10). U tom uzvišenom viđenju preuzete su teme iz Pavlovih poslanica i uvrštene u sveobuhvatniju sintezu. Napose su nanovo premišljeni problemi Poslanice Rimljanima, tog vrhunca i krune Pavlove misli. Tako ukratko prisjeća ne samo na grešnu prošlost čovječanstva i besplatnost spasenja po Kristu (2,1–10) nego iznova promišlja problem Židova i pogana, koji je Pavla toliko mučio (Rim 9 – 11). Ali sada se taj problem promatra u mirnom svjetlu eshatologije ostvarene u nebeskom Kristu: oba su naroda sada objedinjena i pomirena u novom čovjeku i zajednički su na putu k Ocu (Ef 2,11–22). To udioništvo pogana na Izraelovu spasenju u Kristu veliko je »otajstvo« (1,9; 3,3–6.9; 6,19; usp. Kol 1,27; 2,2; 4, 3), pred kojim se autoru nameću nenadmašivi izričaji o beskrajnoj Božjoj mudrosti, koju on vidi ovdje na djelu (3,9s; usp. Kol 2,3), o nedokučivoj ljubavi Kristovoj, koja se tu objavljuje (Ef 3,18s), o posve nezasluženom izabranju po kojem je Pavao, najmanji od svih, postao služiteljem toga otajstva (3,2–8; usp. 1 Kor 15,9). Taj se spasenjski naum po vječnoj Božjoj odluci ostvario postupno (1,3–14); njegov su cilj Kristove zaruke s otkupljenim čovječanstvom, koje je Crkva (5,22–32).

Druga poslanica Solunjanima

2 Sol pokazuje upadljive literarne sličnosti s 1 Sol. Ustrojstvo obaju spisa gotovo je paralelno, a jezično se blago u natprosječnoj mjeri podudara. Stil je naprotiv posvema različit. Usporedna mjesta iz 1 Sol provlače se kroza sve dijelove 2 Sol, osim 2. poglavlja u kojemu je upravo sadržan pravi povod i cilj poslanice. Dok 1 Sol polazi od skorog Kristova povratka, na temelju kojega zahtijeva nužnost budnosti, 2 Sol tumači naprotiv da se Kristov povratak ne može dogoditi u neposrednoj budućnosti. Prije Dana Gospodnjega još se imaju dogoditi određeni predznaci (2,1–12), teško je reći koji. Autor očekuje »čovjeka bezakonja, sina propasti, protivnika«, koji nastupa snagom sotonskom (2,3s. 9) na kraju vremena kao predstavnik protubožjih sila i djelovanja u svijetu. U onome »što ga zadržava da bi se poja-

vio« (2,6), neki su tumači naslućivali ondašnje Rimsko Carstvo, drugi naviještanje evanđelja, ali taj se problem ne može sa sigurnošću razjasniti. Tvrdnja da se sve to »ima« tako dogoditi odraz je vjere u Božji naum što upravlja poviješću. Ako se izuzme 2. pogl., poslanica djeluje vrlo uopćeno, kao da nije napisana nekoj Pavlu prisnoj zajednici. Nigdje se ne upućuje na neko prijašnje dopisivanje. Stoga su svi ti opažaji, a tako i stilističke razlike između 1 i 2 Sol te njihove stvarne paralele, dovele do nagađanja da je 2 Sol napisao neki kasniji kršćanin pod Pavlovim imenom i oslonjen na 1 Sol da bi u svojoj sredini ispravio krivo poimanje kršćanskog očekivanja svršetka vremena. Ali u tom pogledu, u znanstvenom istraživanju nije postignuta jednodušnost.

Ako je poslanicu i napisao Pavao, teško ju je svrstati u nama poznati tijek Apostolova djelovanja. U tom bi slučaju mnoga ponavljanja misli iz 1 Sol upućivala na to da su oba spisa nastala u donekle kratku razmaku, tako da bi se 2 Sol mogla smjestiti oko 51–52. g. Ali u tom je slučaju teško shvatiti zašto Pavao u 2 Sol svoje eshatološko očekivanje tako izričito ispravlja bez ikakva prisjećaja na 1 Sol. – Ako je pak 2 Sol djelo nekoga kasnijeg autora, nemamo nikakve odrednice za mjesto i vrijeme nastanka.

Trajna je važnost 2 Sol za Crkvu ponajpače u upornom upozoravanju na opasnost entuzijastičke izvansvjetske pobožnosti, u zahtjevu da se vjera dokazuje u zbiljskom životu, u borbi protiv u svijetu prisutnih i očitih sila zla.

Poslanice Timoteju i Titu

Obje poslanice Timoteju *i poslanica* Titu *usko su srodne po sadržaju, obliku i povijesnoj situaciji koju pretpostavljaju. 1 Tim i Tit napisane su, čini se, iz Makedonije. Timotej se nalazi u Efezu (1 Tim 1,3); Pavao će, nada se, uskoro opet k njemu (3,14; 4,13); Tita je ostavio na Kreti (Tit 1,5). Apostol kani prezimiti u Nikopolu (u epirskoj provinciji), kamo je pozvao i Tita (Tit 3,12). Kada piše 2 Tim, Pavao je zatvorenik u Rimu (2 Tim 1,8.16s; 2,9), pošto je bio prošao kroz Troadu (4,13) i Milet (4,20). U teškoj je situaciji (4,16), osjeća blizinu kraja (4,6–8.18), sam je i zaklinje Timoteja da što prije dođe (4,9–16.21). I unatoč površinskim sličnostima te okolnosti ne odgovaraju ni rimskom zatočeništvu od 61. do 63. niti putovanju koje mu je prethodilo. To svakako stvara probleme. Oni koji zastupaju da je Pavao bio nanovo u Rimu oslobođen, smatraju da je 1 Tim i Tit napisao za vrijeme svoga novog putovanja na sredozemni Istok, a 2 Tim kada je u Rimu bio po drugi put konačno zatvoren, dakle malo pred smrt. To nije nevjerojatno, ali više razloga govori u prilog mišljenja da su sve tri poslanice zapravo spisi nekoga kasnijeg pisca koji želi pavlovskim zajednicama svoga vremena staviti na srce izvjesnu poruku pa je izriče u obliku pisama koja Apostol upućuje svojim najvjernijim suradnicima, Timoteju i Titu (Dj 16,1+; 2 Kor 2,13). Već smo na početku ovoga Uvoda naglasili da se u tom postupku ne smije gledati neka prijevara ili falsifikat i da to ništa ne umanjuje nadahnutost ni vrijednost tako napisanih poslanica.*

1 – 2 Tim i Tit daju smjernice za ustrojstvo i vodstvo kršćanskih zajednica pa se stoga nakon 18. st. običavaju nazivati »pastoralnim poslanicama«. One odrazuju stanovit stupanj ustrojstvene uređenosti zajednice, stupanj koji stoji nekako između onoga koji pretpostavljaju apostolove poslanice i kasnijega, onoga koji je obilježen monarhijskim episkopatom. U njima naslov »episkopos« – kao i prije (Dj 20,17.28), u skladu s prvotnom jezičnom uporabom zajednica predvođenih starješinskim kolegijem (Tit 1,5+) – praktički još znači isto što i naslov »presbyter« (Tit 1,5–7). Još nema ni traga monarhijskog »biskupa«, kakav se pojavljuje u Ignacija Antiohijskog, ali taj se put polako probija: Timotej su i Tit opunomoćenici apostola Pavla; premda im je povjereno više zajednica a da s nijednom nisu povezani na osobit način (Tit 1,5), oni su onaj već promjenama zahvaćeni apostolski autoritet koji polako preuzima mjesto već pomrlih apostola i koji će se uskoro u svakoj zajednici učvrstiti kao glava prezbiterijskog kolegija, a onda i kao biskup. Upravo taj prijelazni organizacijski stupanj, koji bi teško mogao izmisliti bilo koji pseudoepigraf, sigurno je najbolji argument onima koji zastupaju autentičnost pastoralnih poslanica. U svakom slučaju te nam poslanice pružaju dragocjeno svjedočanstvo o razvoju vodstvenih struktura u zajednicama nakon 61. g. Valja napomenuti da ti biskupi-prezbiteri nisu samo upravitelji vremenitih stvari nego im je nadasve povjerena zadaća naučavanja i vođenja zajednice (1 Tim 3,2.5; 5,17; Tit 1,7.9); oni su pravi predšasnici naših »biskupa« i »svećenika«.

Kroz uporne opomene da se prione uza »zdravi nauk« (1 Tim 1,10 itd.), da se sačuva povjereni poklad vjere (1 Tim 6,20; 2 Tim 1,14) nazrijeva se ugroženost kojom zajednicama prijete opasne spekulacije. Pisac u zajednicama ustanovljuje prekomjerno uživanje u novotarijama koje dovode do brodoloma vjere (1 Tim 1,19). Nije tu riječ o gnostičkim učenjima 2. st. koja bi upućivala na odveć kasno vrijeme nastanka pastoralnih poslanica. Te »raspre i riječoborstva« (1 Tim 6,4), te »bajke i beskrajna rodoslovlja« (1 Tim 1,4), te »židovske bajke« (Tit 1,14), te »zakonske svađe« (Tit 3,9), s kojima su povezani strogi asketski propisi (1 Tim 4, 3), sve to potječe od onoga sinkretističkog, helenističkog židovstva s kojim se suočavala već Poslanica Kološa-

nima.

Jezik Pastoralnih poslanica nema više pavlovskog naglaska. Stilski je jednoličan, bez zanosne vatrenosti i nabujala bogatstva Pavlovih poslanica, a i sam rječnik odražava uočljive razlike. Ta literarna činjeničnost teško se može protumačiti Apostolovom poodmaklom dobi i zatočeničkom situacijom; ali bi samo nekoliko godina moglo dijeliti ove poslanice od Gal-Rim, to više što se zatočeništvo pretpostavlja samo u 2 Tim. Osim toga, pokušaji da se u Pastoralnim poslanicama razlikuju autentični kratki spisi od kasnijih dodataka nisu doveli do zadovoljavajućeg rezultata, ostaje samo pretpostavka da Pavao te poslanice nije osobno napisao. Vrlo razvijena crkvena situacija s nekom vjerojatnošću upućuje i na to da nije posrijedi ni djelo samo nekog Pavlova tajnika nego najvjerojatnije baš nekoga kasnijeg kršćanina koji piše u Pavlovo ime i u Pavlovu duhu.

Poslanica Hebrejima

U autentičnost Poslanice Hebrejima, *za razliku od svih prethodnih poslanica, sumnja se već od starine. Njezina kanonska vrijednost rijetko se kada osporavala, ali zapadna je Crkva do kraja 4. st. odbijala pripisati je apostolu Pavlu; a ako je Crkva Istoka to i prihvatila, svakako to nije bilo bez povremenih suzdržanosti zbog njezina književnog oblika (Klement Aleksandrijski, Origen). Uistinu, jezik i stil toga spisa odišu Pavlu nesvojstvenom čistoćom i otmjenošću, a nije njegov ni način navođenja i uporabe SZ. Tu nema naslova ni uvoda, kojima on običava počimati svoje poslanice. A što se nauka tiče, premda odjekuje neospornim pavlovskim prizvucima, on očituje ipak toliku izvornost, da mu se teško može neposredno pripisati. Zato su danas mnogi katolički i nekatolički kritičari složni u tome da se Pavao ne može smatrati autorom Heb na isti način kao i ostalih poslanica, makar je njegov mogući posredni ili neposredni utjecaj na nju bio tako velik da nije neopravdano njezino tradicionalno uvrštenje u zbirku Pavlovih spisa.*

Ali kritičari se razilaze, kada treba odgovoriti tko je anonimni autor. Predlagala su se sva moguća imena: npr. Barnaba, Sila, Aristion itd. Najviše bi pozornosti zaslužio Apolon, aleksandrijski Židov, kojega Luka veliča zbog njegove govorničke vještine, apostolskog žara i poznavanja Pisama (Dj 18,24–28). I te se odlike doista u znatnom stupnju odrazuju u Poslanici Hebrejima, u njezinu jeziku i misaonom svijetu aleksandrijske (filonske) kulture, u apologetici lijepe govorničke snage i, napokon, u dokazivanju posve oslonjenu na SZ.

Teško je ustanoviti mjesto i nadnevak nastanka Heb, a tako i naslovnike kojima je upućena. Čini se da se autor nalazi u Italiji (13,24). On govori o starozavjetnom žrtvenom bogoslužju kao o nečemu što još uvijek postoji (8,4s) i premda naglašava prolaznost mojsijevskog bogoslužja, ni jednom riječju ne spominje jeruzalemsku katastrofu 70. g., što bi za njega bio presudan dokaz. Ali njegovo izlaganje uglavnom nije vezano za vrijeme i polazi isključivo od starozavjetnih spisa (dakle ne od židovske liturgije) pa se odatle ipak ne može zaključiti sa svom sigurnošću da je Heb napisana prije razorenja Jeruzalema i Hrama 70. g. Osim toga, poslanica nigdje ne ocrtava Hram, nego Šator saveza. Pisac i naslovnici pripadaju drugom kršćanskom naraštaju (2,3), gledaju unatrag na apostolsko vrijeme (13,7) i na nevolju koja je za njima, ali moraju računati s predstojećim progonom (10,32–39). To bi se dobro uklopilo u vrijeme prije Domicijanova progonstva, otprilike u 85–95. g.

Naslov »Hebrejima« potječe iz 2. st. i teško ga je uskladiti sa samom poslanicom. Primaoci su kršćani (3,1s. 4; 6,4–6.9; 10,23.26; 12,22–24) koji nisu udomaćeni u Palestini, jer ondje kršćani nisu izdržali samo jednu patničku borbu, kao što pretpostavlja 10,32ss. Osim toga, kršćani u Palestini bili su siromašni i trebali su pomoć izvanpalestinskih zajednica, dok su naslovnici Heb više puta čak i druge pomagali (6,10). Neosnovano je također vidjeti u naslovnicima judeokršćane izvan Palestine, jer 6,1; 11,6 naglašava nužnost vjere u Boga, što bi za kršćane židovskog porijekla jedva bilo potrebno. U svakom slučaju poslanica pretpostavlja čitaoce dobro upućene u Stari savez i u Pisma. Ali takva se upućenost može pretpostaviti i u kršćanâ poganskog porijekla, kako jasno pokazuje biblijsko dokazivanje apostola Pavla etnokršćanskim Galaćanima. Stoga se naslovnikom Heb može smatrati jedna ili više barem porijeklom miješanih, ako već ne čisto etnokršćanskih zajednica.

Poslanica je pisana sa ciljem da u vremenu opće umornosti, nesigurnosti i mlakosti (10,19–31) kršćane prodrma i ohrabri pred skorom opasnošću (10,32–39). Obeshrabrenima otvara pogled na veličanstvena obzorja kršćanskoga života, shvaćena kao hodočašće, putovanje prema obećanom spokoju u nebeskoj domovini, pod vodstvom Krista koji nadvisuje Mojsija (3,1–6), u svjetlu one vjere i nade koje su već bile vodilje patrijarsima njihova roda, Židovima izlaska iz Egipta i svim svetima SZ (3,7 – 4,11). Starozavjetnom svećeništvu i levitskom bogoslužju poslanica suprotstavlja osobu Krista, koji je kao svećenik po redu Melkisedekovu viši od Arona (4,14 – 5,10), i njegovu jedinstvenu, jedinu valjanu žrtvu, koja zamjenjuje sve nedjelotvorne žrtve Staroga saveza (8,1 – 10,18). Da bi sve to potkrijepio, autor izlaže uzvišeno dostojanstvo ovog Vođe i Svećenika: Isus Krist, utjelovljeni Sin Božji,

kralj je svemira koji nadmašuje i same anđele (1 – 2). Teološka izlaganja, nošena tumačenjem SZ, isprekidana su snažnim opomenama. Niti glavnih tema prepliću se umjetničkom profinjenošću, koja zbunjuje našu zapadnjačku logiku baš kao što nas u najmanju ruku iznenađuje uporaba Pisamskih tekstova. Ali to je upravo primjer tipologije, koji na jedinstven način osvjetljava kako su prvi kršćani razumjeli međuovisnost dvaju Saveza i kako su Kristovo djelo shvaćali iz uvida u svu ekonomiju spasenja. Po svemu tome, zajedno s visoko značajnim napomenama o glavnim člancima vjere, ovaj je anonimni spis, u kojem se još osjeća dah sv. Pavla, jedan od bitnih isprava novozavjetne objave.

D,

2 S
N
2
C
R

POSLANICA RIMLJANIMA

Uvod

Proslov[a]

Fil 1 1 **1** Pavao,
Gal 1 10 sluga Krista Isusa,
Gal 1 15 pozvan za apostola[b],
Dj 26 16-18 odlučen za evanđelje Božje –
[2]koje Bog unaprijed obećavaše
po svojim prorocima
u Pismima svetim
2 Sam 7 1+ [3]o Sinu svome,
Mt 9 27+ potomku Davidovu
2 Tim 2 8
Otk 22 16 po tijelu,
Rim 9 5+ [4]postavljenu[c] Sinom Božjim,
u snazi,
po Duhu posvetitelju
uskrsnućem od mrtvih[d],
o Isusu Kristu, Gospodinu našemu,
[5]po komu primismo milost i apostolstvo
da na slavu imena njegova Dj 9 15
k poslušnosti vjere[e]
privodimo sve pogane
[6]među kojima ste i vi
pozvanici Isusa Krista:
[7]svima u Rimu,
miljenicima Božjim,
pozvanicima, svetima. Dj 9 13+
Milost vam i mir
od Boga, Oca našega, 1 Kor 8 6
i Gospodina Isusa Krista.

Zahvala i molitva

[8]Ponajprije zahvaljujem Bogu mojemu po Isusu
Kristu za sve vas: što se vaša vjera navješćuje po 16 19
svem svijetu. [9]Doista, svjedok mi je Bog – komu 1 Sol 1 8
duhom[g] svojim služim[f] u evanđelju Sina njegova – 2 Kor 1 23
Fil 1 8
1 Sol 2 5. 10
15 16

a) Pavao počinje svoje poslanice, prema uobičajenom obrascu ondašnjeg vremena, naslovom (ime pošiljaoca i naslovnikâ, pozdrav u obliku želje), zahvalom i molitvom. Tim obrascima on ipak daje zasebni kršćanski prizvuk, proširuje ih umećući pokoju teološku misao, koja redovito naviješta ključne teme svake poslanice. – Takvi su sadržaji ovdje: besplatnost Božjeg odabranja, uloga vjere u opravdanju, spasenje po Kristovoj smrti i uskrsnuću, uzglobljenost dvaju Saveza.

b) Taj naslov židovskog porijekla znači »poslanik« (usp. Iv 13,16; 2 Kor 8,23; Fil 2,25), a primijenjen je u NZ kako na Dvanaestoricu Kristovih izabranih učenika (Mt 10,2; Dj 1,26; 2,37; itd.; 1 Kor 15,7; Otk 21,14) da budu njegovi svjedoci (Dj 1,8), tako u širem smislu, i na navjestitelje evanđelja (Rim 16,7; 1 Kor 12,28; Ef 2,20; 3,5; 4,11). Premda Pavao nije bio u zboru Dvanaestorice, on je ipak Kristov apostol (Rim 1,1; 1 Kor 1,1; itd.) po izvanrednoj karizmi misionarenja među poganima (Dj 26,17; Rim 11,13; 1 Kor 9,2; Gal 2,8; 1 Tim 2,7), ništa manji od Dvanaestorice, jer je kao i oni (Dj 10,41) vidio Krista uskrsnuloga (1 Kor 9,1) i primio od njega (Rim 1,5; Gal 1,16) poslanje da mu bude svjedokom (Dj 26,16). Iako se Pavao priznaje posljednjim od apostolâ (1 Kor 15,9), jasno naglašava svoju jednakost s njima (1 Kor 9,5; Gal 2,6–9) i neovisnost svoga evanđelja o njima (Gal 1,1.17.19).

c) Vg: »predodređenu«.

d) Pavao uvijek pripisuje Kristovo uskrsnuće djelovanju Boga (1 Sol 1,10; 1 Kor 6,14; 15,15; 2 Kor 4,14; Gal 1,1; Rim 4,24; 10,9; Dj 2,24+; 1 Pt 1,21), koji je u Kristu očitovao svoju »snagu« (2 Kor 13,4; Rim 6,4; Fil 3,10; Kol 2,12; Ef 1,19s; Heb 7,16) po Duhu Svetom, koji ga je oživio (Rim 8,11) i ustoličio u proslavljenost »Kyriosa« (Fil 2,9–11+; Dj 2,36+; Rim 14,9), u kojoj zadobiva novi, mesijanski naslov, svoje vječno ime »Sin Božji« (Dj 13,33; Heb 1,1–5; 5,5; usp. Rim 8,11+; 9,5+).

e) Bez sumnje ne toliko k pukoj poslušnosti spram evanđeoske poruke, koliko k temeljnom egzistencijalnom stavu poslušnog prihvaćanja vjere (usp. Dj 6,7; Rim 6,16–17; 10,16; 15,18; 16,19.26; 2 Kor 10,5–6; 2 Sol 1,8; 1 Pt 1,22; Heb 5,9; 11,8).

f) Dosl.: »vršim kult u svom duhu«. Apostolska je služba bogoštovni čin (usp. 15,16), kao i čitav kršćanski život ljubavlju osmišljen (12,1; Fil 2,17+; 3,3; 4,18; Dj 13,2; 2 Tim 1,3; 4,6; Heb 9,14; 12,28; 13,15; 1 Pt 2,5).

g) Duh (*pneûma*) u Pavla ponekad označava »unutarnji« dio čovjeka (Rim 1,9; 8,16; 1 Kor 2,11; 16,18; 2 Kor 2,13; 7,13; Gal 6,18; Fil 4,23; Flm 25; 2 Tim 4,22; usp. Mt 5,3; 27,50; Mk 2,8; 8,12; Lk 1,47.80; 8,55; 23,46; Iv 4,23s; 11,33; 13,21; 19,30; Dj 7,59; 17,16; 18,25; 19,21), za razliku od sjetilima zarobljene pȕti (*sarks:* 1 Kor 5,5; 2 Kor 7,1; Kol 2,5; usp. Mt 26,41p; 1 Pt 4,6; Rim 7,5), »tijela« (*sôma:* 1 Kor 5,3s; 7,34; usp. Jak 2,26; Rim 7,24). »Duh« je u tom smislu suodnosan s »dušom« (*psyhe:* 1 Sol 5,23+; usp. Heb 4,12; Jd 19), što ponekad može biti i *noûs* (Rim 7,25+; Ef 4,23) ili analogan izričaj »duhovno raspoloženje« (1 Kor 4,21; 2 Kor 2,18; Gal 6,1; Fil 1,27). Usvojivši izraz *pneûma*-duh radije nego *noûs*-razum grčke filozofije, biblijska predaja (usp. Post 6,17+; Iz 11,2+) želi naglasiti duboku podudarnost između ljudskog duha i Duha Božjega, koji prvoga stvara i njime upravlja (Rim 5,5+; Dj 1,8+). Ta je podudarnost tolika da u mnogim citiranim i drugim tekstovima (usp. Rim 12,11; 2 Kor 6,6; Ef 4, 3.23; 6,18; var. Fil 3,3; Kol 1,8; Jd 19 itd.) teško možemo lučiti o kojem je »duhu« riječ, naravnom ili nadnaravnom, osobnom ili baštinjenom.

da vas se [10]u svojim molitvama neprekidno spomi-
njem i uvijek molim ne bi li mi se već jednom s
voljom Božjom nekako posrećilo doći k vama. [11]Jer
čeznem vidjeti vas da vam predam nešto dara du-
hovnoga te se ojačate, zapravo – [12]da se zajedno s
vama ohrabrim zajedničkom vjerom, vašom i mo-
jom. [13]A ne bih htio, braćo, da ne znate: često sam 15 23
bio nakanio doći k vama – i sve dosad bio spriječen Dj 19 21
– da i među vama uberem koji plod kao i među
drugim narodima. [14]Dužnik sam Grcima[a] i barbari-
ma, mudracima i neznalicama. [15]Odatle moja naka-
na[b] da i vama u Rimu navijestim evanđelje.

I. Spasenje po vjeri

A. Opravdanje

Navještaj poruke o spasenju

1 Kor 1 18-25; 2 1-5 [16]Ne stidim se, uistinu, evanđelja: ono je snaga
2 Kor 12 9s; 1 Sol 2 13 Božja na spasenje svakomu tko vjeruje[c] – Židovu
najprije[d], pa Grku. [17]Jer pravednost[e] se Božja od
vjere k vjeri[f] u njemu otkriva kao što je pisano: 1 16+; Hab 2 4
Pravednik će od vjere živjeti. Gal 3 11; Heb 10 38

1. GNJEV BOŽJI NAD POGANIMA I ŽIDOVIMA[g]

Nad poganima

Mih 7 9; Sef 1 15 [18]Otkriva se doista s neba gnjev Božji[h] na svaku
Ps 85 4-6; 69 25 bezbožnost i nepravednost ljudi koji istinu sputa-
vaju nepravednošću. [19]Jer što se o Bogu može spo-
Mudr 13 1-9 znati, očito im je: Bog im očitova. [20]Uistinu, ono
Sir 17 8; Dj 17 24-29; 1 Kor 1 21 nevidljivo njegovo, vječna njegova moć i božan-
stvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po dje-
lima razabire tako da nemaju isprike. [21]Jer premda
upoznaše Boga[i], ne iskazaše mu kao Bogu ni slavu Iz 40 26-28
ni zahvalnost, nego ishlapiše u mozganjima svojim Ef 4 17-18
te se pomrači bezumno srce njihovo. [22]Gradeći se 1 Kor 1 19-20
mudrima, poludješe i [23]*zamijeniše slavu* neraspadlji- Jr 2 5, 11
vog Boga *likom*, obličjem raspadljiva čovjeka, i pti- Post 1 26-27; Ps 106 20; Izl 32

a) »Grci« nasuprot »barbarima« označuju sve »uljuđene« ljude, uključujući i Rimljane (koji su usvojili grčku uljudbu), a nasuprot Židovima sve pogane (Rim 1,16; 2,9–10; 1 Kor 1,22–24 itd.).
b) BJ: »odatle moja hitnja«. Može se prevesti također: »zato sam spreman koliko je do mene«.
c) Vjera je čin kojim se čovjek predaje Bogu, istinitom i dobrom, jedinom izvoru spasenja. Vjera se oslanja na Božju istinitost i vjernost obećanjima (Rim 3,3s; 1 Sol 5,24; 2 Tim 2,13; Heb 10,23; 11,11) i na njegovu moć da ih ostvari (Rim 4,17–21; Heb 11,19). Nakon duge starozavjetne priprave (Heb 11), Bog je konačno progovorio u svome Sinu (Heb 1,1) u kojega najprije valja uzvjerovati (usp. Mt 8,10+; Iv 3,11+), a potom u *kerigmu* (Rim 10,8–17; 1 Kor 1,21; 15,11.14; usp. Dj 2,22+) evanđelja (Rim 1,16; 1 Kor 15,1–2; Fil 1,27; Ef 1,13) naviještenu od apostolâ (Rim 1,5; 1 Kor 3,5; usp. Iv 17,20): da je Bog Isusa uskrisio od mrtvih i ustoličio ga za *Kyriosa* (Rim 4,24s; 10,9; Dj 17,31; 1 Pt 1,21; usp. 1 Kor 15,14.17), nudeći po njemu život svima koji će uzvjerovati u njega (Rim 6,8–11; 2 Kor 4,13s; Ef 1,19s; Kol 2,12; 1 Sol 4,14). Zato je vjera u ime Isusa (Rim 3,26; 10,13; usp. Iv 1,12; Dj 3,16; 1 Iv 3,23), Krista-Mesije (Gal 2,16; usp. Dj 24,24; 1 Iv 5,1), Kyriosa-Gospodina (Rim 10,9; 1 Kor 12,3; Fil 2,11; usp. Dj 16,31) i Sina Božjega (Gal 2,20; usp. Iv 20,31; 1 Iv 5,5; Dj 8,37; 9,20) neophodan uvjet spasenja (Rim 10,9–13; 1 Kor 1,21; Gal 3,22; usp. Iz 7,9+; Dj 4,12; 16,31; Heb 11,6; Iv 3,15–18). Vjera nije puko razumsko pristajanje, nego povjerenje, posluh (Rim 1,5; 6,17; 10,16; 16,26; usp. Dj 6,7) životnoj istini (2 Sol 2,12s) koja zalaže sve biće u sjedinjenje s Kristom (2 Kor 13,5; Gal 2,16.20; Ef 3,17) i dariva ga Duhom (Gal 3,2.5.14; usp. Iv 7,38s; Dj 11,16–17) djece Božje (Gal 3,26; usp. Iv 1,12). Oslonjena na Boga, vjera isključuje svaku samodostatnost (Rim 3,27; Ef 2,9), protivi se ustrojstvu Zakona (Rim 7,7+) i po njemu zaludnom traženju (Rim 10,3; Fil 3,9) pravednosti na temelju djelâ (Rim 3,20.28; 9,31s; Gal 2,16; 3,11s): istinska pravednost koja se samo vjerom zadobiva, jest spasenjska Božja Pravednost (Rim 1,16; 3,21–26) kao milosni dar (Rim 3,24; 4,16; 5,17; Ef 2,8; usp. Dj 15,11). Tako vjera dostiže obećanje dano Abrahamu (Rim 4; Gal 3,6–18) i omogućuje spasenje svima, čak i poganima (Rim 1,5.16; 3,29s; 9,30; 10,11s; 16,26; Gal 3,8). Združena je s krštenjem (Rim 6,4+), očituje se javnim priznavanjem (Rim 10,10; 1 Tim 6,12) i plodi ljubavlju (Gal 5,6; usp. Jak 2,14+). Zasad još zamračena (2 Kor 5,7; Heb 11,1; usp. Iv 20,29), vjera je praćena nadom (Rim 5,2+), treba rasti (2 Kor 10,15; 1 Sol 3,10; 2 Sol 1,3) u borbi i trpljenjima (Fil 1,29; Ef 6,16; 1 Sol 3,2–8; 2 Sol 1,4; Heb 12,2; 1 Pt 5,9), u postojanosti (1 Kor 16,13; Kol 1,23; 2,5.7) i vjernosti (2 Tim 4,7; usp. 1,14; 1 Tim 6,20) sve do dana gledanja i posjedovanja (1 Kor 13,12; usp. 1 Iv 3,2).
d) Židovi su prvi u ustrojstvu povijesti spasenja, na vlastitu slavu ali i osudu, jer odista »spasenje« dolazi od Židovâ« (Iv 4,22; usp. Rim 2,9–10; Mt 10,5s; 15,24; Mk 7,27; Dj 13,5+).
e) Nije riječ o nekoj »distributivnoj pravednosti«, koja pravedno nagrađuje djela, nego o spasenjskoj pravednosti (usp. Iz 56,1) Božjoj (usp. Rim 3,26), koja ispunjava svoje obećanje spasenja po milosti (Rim 4,25+).
f) Izričaj po svemu naznačuje da je vjera jedini nužni uvjet te objave.
g) Nakon pravednosti Božje, objavljene u evanđelju (Rim 1,16–17), koja će biti razvijena u 3,21s, dolazi oprečna tema: izvan evanđelja ima mjesta samo za »gnjev Božji«, kako nad poganskim svijetom (1,18–32), tako i nad židovskim (2,1 – 3,20). Taj se gnjev ponajprije očituje umnoženjem grijehâ, a buknut će na Posljednjem sudu (2,6+; Mt 3,7+).
h) Već je u SZ gnjev Božji (Br 11,1+) nasuprotan Božjoj pravednosti (Mih 7,9; Ps 85,5–12). I ovdje je on izazvan grijehom (2,5–8; 4,15; 9,22+; Ef 5,6; Kol 3,6; usp. 1 Sol 2,16; Iv 3,36), od kojega Krist oslobađa one koji u njega uzvjeruju i koje Bog opravdava (5,9; usp. 1 Sol 1,10; 5,9).
i) Poznavanje jedinog i osobnog Boga uključuje svjesnu dužnost molitve i poklona.

Pnz 4 16-18 câ, i četveronožaca, i gmazova.
Mudr 11 15; [24]Zato ih je Bog po pohotama srdaca njihovih
12 24; 13 10s predao[a] nečistoći te sami obeščašćuju svoja tijela,
Ef 4 19 [25]oni što su Istinu – Boga zamijenili lažju, častili i
štovali stvorenje umjesto Stvoritelja, koji je blago-
16 27+ slovljen u vjekove. Amen[b].
[26]Stoga ih je Bog predao sramotnim strastima:
njihove žene zamijeniše naravno općenje protuna-
ravnim, [27]a tako su i muškarci napustili naravno op-
ćenje sa ženom i raspalili se pohotom jedni za dru-
gima te muškarci s muškarcima sramotno čine i
sami na sebi primaju zasluženu plaću svoga zastra-
njenja.
[28]I kako nisu smatrali vrijednim držati se spo-
znaje Boga, predade ih Bog nevaljanu umu[c] te čine
što ne dolikuje, [29]puni[d] svake nepravde, pakosti, la-
komosti, zloće[e]; puni zavisti, ubojstva, svađe, prije-
vare, zlonamjernosti; došaptavači, [30]klevetnici,
mrzitelji Boga[f], drznici, oholice, preuzetnici, izmi-
šljači zala, roditeljima neposlušni, [31]nerazumni, ne-
vjerni, bešćutni, nemilosrdni[g]. [32]Znaju za odredbu
Božju – da smrt zaslužuju koji takvo što čine – a
oni ne samo da to čine nego i povlađuju onima koji
čine[h].

Nad Židovima[i]

2 Zato nemaš isprike, čovječe koji sudiš, tko
god ti bio. Jer time što drugoga sudiš, sebe
osuđuješ: ta to isto činiš ti što sudiš.
[2]Znamo pak: Bog po istini sudi one koji takvo
što čine. [3]Misliš li da ćeš izbjeći sudu Božjemu, ti
čovječe što sudiš one koji takvo što čine, a sam to
isto činiš? [4]Ili prezireš bogatstvo dobrote, strpljivo- Mudr 11 23
sti i velikodušnosti njegove ne shvaćajući da te do- 2 Pt 3 9
brota Božja k obraćenju privodi? [5]Tvrdokornošću Dj 7 51
svojom i srcem koje neće obraćenja zgrćeš na se Sef 1 14-18
gnjev za Dan gnjeva i objavljenja pravedna suda 2 Sol 1 5-10
Boga [6]koji će *uzvratiti svakom po djelima*[j]: [7]onima Ps 62 13+
koji postojanošću u dobrim djelima ištu slavu, čast Ez 18 21-32+
i neraspadljivost – život vječni; [8]buntovnicima pak Heb 11 6+
i nepokornima istini, a pokornima nepravdi – gnjev 1 Pt 1 17
i srdžba! [9]Nevolja i tjeskoba na svaku dušu čovječju 1 Pt 1 7
koja čini zlo, na Židova najprije, pa na Grka; [10]a
slava, čast i mir svakomu koji čini dobro, Židovu 1 16+
najprije, pa Grku! [11]Ta u Boga nema pristranosti. Pnz 10 17+ Dj 10 34+

Unatoč Zakonu

[12]Uistinu koji bez Zakona sagriješiše, bez Za-
kona će i propasti; i koji pod Zakonom sagriješiše,
po Zakonu će biti suđeni. [13]Ne, pred Bogom nisu Jak 2 12
pravedni slušatelji Zakona, nego – izvršitelji će Za- Jak 1 22-25
kona biti opravdani. [14]Ta kad se god pogani, koji Mt 7 26-27
nemaju Zakona, po naravi drže Zakona, i nemajući Lk 8 21

a) Biblijski izričaj »Bog ih je predao« tri puta naglašava kako osobno skrivljena religiozna zabluda rađa najgorim moralnim i društvenim neredima. Grijeh već samim sobom nosi vlastiti plod i kaznu (usp. Ez 23,28–29; Iz 64,6; Mudr 11,15–16; 12,24–27). Pavao sudi i osuđuje poganski svijet, ne nakane osoba, čiji je sudac jedino Bog (2,16; 1 Kor 4,5; 5,12–13), Rim 2 pretpostavlja da mnogi pogani obdržavaju naravni zakon upisan u srcima (2,14–15), ali čovjek se mora priznati grešnikom.
b) Hebrejska riječ *Amen,* naslijeđena od SZ (usp. Ps 41,14+), prelazi u uporabu kršćanske Crkve (9,5; 11,36; 1 Kor 14,16; Otk 1,6–7; 22,20–21 itd.). Već ju je sam Isus rabio (Mt 5,18+) i kasnije je postala vlastitim imenom njega kao istinitog svjedoka Božjih obećanja (2 Kor 1,20; Otk 1,2.5+; 3,14).
c) Igra riječi u grčkom izvorniku između »ne smatrati vrijednim« i »nevaljano misliti«. Budući da moralna moć prosuđivanja, u koju spada i spoznanje Boga (r. 21), nije došla do izražaja kako treba, ona je zakržljala, iskrivila se (r. 32) i izgubila.
d) Pavao ovdje, a često i drugdje, preuzima popise manâ koji su kružili u ondašnjoj poganskoj, a nadasve židovskoj književnosti (13,13; 1 Kor 5,10–11; 6,9–10; 2 Kor 12,20; Gal 5,19–21; Ef 4, 31; 5,3–5; Kol 3,5–8; 1 Tim 1,9–10; 6,4; 2 Tim 3,2–5; Tit 3,3; usp. Mt 15,19p; 1 Pt 4, 3; Otk 21,8; 22,15).
e) Rkp. dod.: »bludnosti«.
f) Var.: »koje Bog mrzi«, ali usp. 5,10; 8,7.
g) Po Vg. usp. 2 Tim 3,3. BJ: »bez srca«.
h) Latinska je predaja čitala: »Premda znajući da je Bog pravedan, ne shvatiše da su začetnici sličnih djela dostojni smrti; i ne samo njihovi začetnici, nego i oni koji ih odobravaju«.
i) Pavao se sada obraća Židovu, najprije prešutno (rr. 1–16), zatim otvoreno (2,17 – 3,20). Uzdižući se za suca drugih, Židov ipak neće biti pošteđen bude li se vladao kao oni (rr. 1–5.17–24). Ni Zakon (rr. 12–16), ni obrezanje (rr. 25–29), ni poklad Pisama (3,1–8) ne mogu ga razriješiti obveze unutarnje neporočnosti. Židov i poganin jednako podliježu Božjem sudištu (2,6–11), jer jednako podliježu i grijehu (3,9–20).
j) »Jahvin Dan«, naviješten u prorocima kao dan gnjeva ali i spasenja (Am 5,18+), imat će svoje potpuno eshatološko ostvarenje na »Dan Gospodnji«, za slavnog Kristova povratka (1 Kor 1,8+). U taj »Dan sudnji« (usp. Mt 10,15; 11,22.24; 12,36; 2 Pt 2,9; 3,7; 1 Iv 4,17), mrtvi će uskrsnuti (1 Sol 4,13–18; 1 Kor 15,12–23.51s) i svi će se ljudi pojaviti pred sudištem Božjim (Rim 14,10) i Kristovim (2 Kor 5,10; usp. Mt 25,31s), na sudu neizbježnom (Rim 2,3; Gal 5,10; 1 Sol 5,3) i nepristranom (r. 11; Kol 3,25; usp. 1 Pt 1,17), koji pripada samo Bogu (Rim 12,19; 14,10; 1 Kor 4,5; usp. Mt 7,1p). Bog će po svom Kristu (r. 16; 2 Tim 4,1; usp. Iv 5,22; Dj 17,31) suditi žive i mrtve (2 Tim 4,1; usp. Dj 10,42; 1 Pt 4,5). On koji istražuje srca (r. 16; Jer 11,20+; 1 Kor 4,5; usp. Otk 2,23) i ognjem kuša (1 Kor 3,13–15), uzvratit će svakomu po njegovim djelima (1 Kor 3,8.3–15; 2 Kor 5,10; 11,15; Ef 6,8; usp. Mt 16,27; 1 Pt 1,17; Otk 2,23; 20,12; 22,12). Žet će se ono što se posijalo (Gal 6,7–9; usp. Mt 13,39; Otk 14,15): gnjev i propast (Rim 9,22) za Sile Zla (1 Kor 15,24–26; 2 Sol 2,8) i bezbožnike (2 Sol 1,7–10; usp. Mt 13,41; Ef 5,6; 2 Pt 3,7; Otk 6,17; 11,18), a za izabrane, koji budu ustrajali u dobru, oslobođenje (Ef 4, 30; usp. Rim 8,23), odmor (Dj 3,20; usp. 2 Sol 1,7; Heb 4,5–11), nagrada (usp. Mt 5,12; Otk 11,18), spasenje (1 Pt 1,5), uzvišenje (1 Pt 5,6), pohvala (1 Kor 4,5) i slava (Rim 8,18s; 1 Kor 15,43; Kol 3,4; usp. Mt 13,43).

Zakona, oni su sami sebi Zakon[a]: [15]pokazuju da je
ono što Zakon nalaže upisano u srcima njihovim.
O tom svjedoči i njihova savjest, a i prosuđivanja
kojima se među sobom optužuju ili brane[b]. [16]To će
2 6+ se očitovati na Dan[c] u koji će, po mojem evanđelju,
1 Kor 4 5 Bog po Isusu Kristu suditi ono što je skriveno u
ljudima.

Iz 48 1-4 **Židov kao i poganin**

Mt 3 8-9
Iv 8 33s [17]Ako pak ti koji se Židovom nazivaš, koji mirno
Am 5 21+ počivaš na Zakonu i dičiš se Bogom, [18]koji pozna-
12 2+ ješ Volju i iz Zakona poučen razlučuješ što je bolje
Iv 9 40-41 [19]te si uvjeren da si vođa slijepih, svjetlo onih u
Mt 23 tami, [20]odgojitelj nerazumnih, učitelj nejačadi jer u
Lk 18 9-12 Zakonu imaš oličenje znanja i istine; [21]ti, dakle,
koji drugoga učiš, sam sebe ne učiš! Ti koji propo-
Ps 50 16-21 vijedaš da se ne krade, kradeš! [22]Ti koji zabranjuješ
preljub, preljub počinjaš! Ti komu su odvratni ku-
miri, pljačkaš hramove! [23]Ti koji se Zakonom dičiš,
kršenjem toga Zakona Boga obeščašćuješ! [24]Doi-
Iz 52 5 sta, kako je pisano, *ime se Božje zbog vas huli*
Ez 36 20-22 *među narodima.*
Jak 2 7
2 Pt 2 2

Unatoč obrezanju

1 Kor 7 19 [25]Da, obrezanje koristi ako vršiš Zakon; ako pak
Gal 5 3 kršiš Zakon, obrezanje tvoje postalo je neobreza-
Jr 9 24-25 nje. [26]Ako dakle neobrezani opslužuje propise Za-
kona, neće li se njegovo neobrezanje smatrati obre-
zanjem? [27]I onaj koji je podrijetlom neobrezanik, a
Mt 12 41s ispunja Zakon, sudit će tebi koji si, uza sve slovo i
obrezanje, prijestupnik Zakona. [28]Ta nije Židov
Ef 2 11 tko je Židov naizvana i nije obrezanje ono izvana,
Fil 3 2s [29]na tijelu, nego pravi je Židov u nutrini i pravo je
Jr 4 4+ obrezanje u srcu, po duhu, ne po slovu. Pohvala
Rim 8 2+; 7 6
2 Kor 3 6 mu nije od ljudi, nego od Boga.

Unatoč obećanjima Božjim

3 Koja je dakle prednost Židova[d]? Ili kakva ko-
rist od obrezanja? [2]Velika u svakom pogledu.
Ponajprije: povjerena su im obećanja Božja. [3]Da, 9 4-5
a što ako su se neki iznevjerili? Neće li njihova ne- Ps 89 31-38
vjernost obeskrijepiti vjernost Božju? [4]Nipošto! 2 Tim 2 13
Nego neka Bog bude istinit, a *svaki čovjek lažac,* Ps 116 11
kao što je pisano:
Da pravedan budeš po obećanjima svojim Ps 51 6
i pobijediš kada te sudili budu.
[5]Ako pak naša nepravednost ističe Božju pravednost[e], što ćemo na to reći? Nije li onda – po ljudsku
govorim – nepravedan Bog koji daje maha gnjevu? Job 34 12, 17
[6]Nipošto! Ta kako će inače Bog suditi svijet? [7]Ako Rim 1 18+
je[f], doista, istina Božja po mojoj lažljivosti obilno
zasjala njemu na slavu, zašto da ja još budem suđen 9 19+
kao grešnik? [8]I zar da ne »činimo zlo da dođe do-
bro«, kako nas kleveću i kako neki kažu da govori- 6 1, 15
mo[g]? Sud ih pravedni čeka!

Svi su grešni

[9]Što dakle? Imamo li prednost[h]? Ne baš! Jer
upravo optužismo sve, i Židove i Grke, da su pod
grijehom, [10]kao što je pisano: 11 32
Nema pravedna ni jednoga, Ps 14 1-3
[11]*nema razumna,*
nema ga tko bi Boga tražio.
[12]*Svi skrenuše, svi se zajedno pokvariše,*
nitko da čini dobro –
nijednoga nema.
[13]*Grob otvoren grlo je njihovo,* Ps 5 10
jezikom lažno laskaju,
pod usnama im je otrov ljutičin, Ps 140 4
[14]*usta im puna kletve i grkosti;* Ps 10 7
[15]*noge im hitre da krv proliju,* Iz 59 7-8
[16]*razvaline i nevolja na njinim su putima,*
[17]*put mira oni ne poznaju,*
[18]*straha Božjega nemaju pred očima.* Ps 36 2
[19]A znamo: što god Zakon veli[i], govori onima
pod Zakonom, da svaka usta umuknu i sav svijet
bude krivac pred Bogom. [20]Zato se po djelima Za- Gal 3 22
kona[j] *nitko neće opravdati pred njim.* Uistinu, po Ps 143 2
Zakonu – samo spoznaja grijeha! Gal 2 16
Rim 7 7

a) Tj. postupaju po svojoj savjesti (1 Kor 4,4+), bez oslonjenosti na neki pozitivno objavljeni Zakon. Zakon nije počelo spasenja, nego vodič: tu ulogu može umjesto njega preuzeti naravni zakon, upisan u srce svakog čovjeka.
b) Ili: »kojim međusobno optužuju ili brane vlastite postupke«.
c) U hrv. je prijevod umetnut izričaj »to će se očitovati« da bi se razriješio anakolut na početku r. 16, koji se gramatički nadovezuje na r. 13. Drugi mogući prijevod: »na onom sudištu na kojem Bog sudi...« (usp. 1 Kor 4, 3).
d) Židovu preostaje posljednje utočište: Izrael je snagom Božjih obećanja izabrani narod; kako onda tvrditi da je izvan puta spasenja? Pavao ovdje samo zbijeno odgovara na prigovor, koji će opširno pobijati u pogl. 9 – 11: ljudska nevjera ne može obeskrijepiti Božja obećanja; činjenica da ih ona još više osvjetljuje, ne može zaštititi grešnika pred Božjim gnjevom (r. 6), a još manje odriješiti ga od njegova grijeha (r. 8). U ovom dijalogu vrlo vjerojatno odjekuju Pavlove diskusije po sinagogama.
e) Dokazivanje počiva na paralelizmu: vjernost, istina (istinoljubivost), pravednost–nevjera, laž, nepravda.
f) BJ: »Ali, ako...«
g) Na temelju izvrtanja tvrdnji poput Gal 3,22; Rim 5,20; usp. 6,1.15.
h) Drugi mogući prijevodi: »Zar se nastojimo (kao Židovi) braniti?«; »Zar tražimo izlike?«; »Zar smo zato manji?«
i) »Zakon« ovdje označava sav SZ (usp. 1 Kor 14, 34 itd.).
j) Po Ps 143 čovjek nikada neće biti odriješen bude li ga Bog sudio po njegovim djelima: zato se poziva na jedno drugo počelo opravdanja, na »vjernost« Božju spasenjskim obećanjima danim svome narodu (1 Kor 1,9+), ili, drugim riječima, na Božju pravednost. Pavao izričito naglašava da se ta pravednost, obećana za mesijanska vremena, objavila u Isusu Kristu (r. 22). A Zakon, kao izvanjska norma ponašanja, nema po božanskom naumu ulogu da briše grijeh, nego da ga konačno očituje savjesti čovjeka grešnika (usp. 1,16+; 7,7+).

2. PRAVEDNOST BOŽJA I VJERA

Objavljenje spasiteljske pravednosti Božje

21 Sada se pak izvan Zakona očitovala pravednost
1 16+ Božja, posvjedočena Zakonom i Prorocima, 22 pra-
Gal 2 16; 3 vednost Božja po vjeri Isusa Krista, prema svima
koji vjeruju. Ne, nema razlike! 23 Svi su zaista sagri-
ješili i potrebna im je slava Božja[a]; 24 opravdani su
besplatno, njegovom milošću[bb] po otkupljenju[b] u
1 Iv 2 2; 4 10 Kristu Isusu. 25 Njega je Bog izložio[c] da krvlju svo-
jom bude Pomirilište[d] po vjeri. Htio je tako očito-
Dj 17 30 vati svoju pravednost kojom je u svojoj božanskoj
strpljivosti propuštao dotadašnje grijehe[e]; 26 htio je
očitovati svoju pravednost u sadašnje vrijeme[f] – da
bude pravedan[g] i da opravdava onoga koji je od Iz 53 11
vjere Isusove.

Uloga vjere

27 Gdje je dakle hvastanje[h]? Isključeno je. Po ko- 2 17; 4 2-3
jem zakonu? Po zakonu djelâ? Ne, nego po zakonu 5 2+; 11 18
vjere[i]. 28 Smatramo zaista da se čovjek opravdava Gal 6 13-14
vjerom bez djelâ Zakona. 29 Ili je Bog samo Bog Ef 2 9
Židovâ? Nije li i poganâ? Da, i poganâ. 30 Jer jedan
je Bog: on će opravdati obrezane zbog vjere i neo-
brezane po vjeri. 31 Obeskrepljujemo li dakle Zakon
po vjeri? Nipošto! Naprotiv, Zakon utvrđujemo[j].

a) »Slava« je u biblijskom smislu (Izl 24,16+) Božja prisutnost koja se otkriva čovjeku na sve intimniji način, ponaosob u mesijanskim vremenima (usp. Ps 85,10; Iz 40,5 itd.).

b) Jahve je »otkupio« Izraela oslobodivši ga iz egipatskog sužanjstva, da mu bude narod koji mu pripada u baštinu (Pnz 7,6+). Proroci su, navješćujući »otkupljenje« iz babilonskog sužanjstva (Iz 41,14+), dali naslutiti dublje i potpunije oslobođenje po oproštenju grijeha (Iz 44,22; usp. Ps 130,8; 49,8–9). To mesijansko otkupljenje ostvarilo se u Kristu-Mesiji (1 Kor 1,30; usp. Lk 1,68; 2,38). Bog Otac po Kristu – ili Krist sâm – »oslobodio« je novoga Izraela od ropstva Zakonu (Gal 3,13; 4,5) i grijehu (Kol 1,14; Ef 1,7; Heb 9,15), stekavši ga sebi (Dj 20,28), učinivši ga svojim vlasništvom (Tit 2,14), otkupivši ga (Gal 3,13; 4,5; 1 Kor 6,20; 7,23; usp. 2 Pt 2,1). Cijena tog otkupa i posvojenja bila je krv Kristova (Dj 20,28; Ef 1,7; Heb 9,12; 1 Pt 1,18s; Otk 1,5; 5,9). Otkupljenje, započeto na Kalvariji i zajamčeno predujmom Duha (Ef 1,14; 4, 30), dovršit će se u Parusiji (Lk 21,28) oslobođenjem od smrti i uskrsnućem tijela (Rim 8,23).

bb) U odnosu na ljudsko ponašanje izraz »milost« (grčki: *kharis*) može označavati ili vlastitost koja neku osobu čini dragom (Dj 2,47), ili zahvalnost za dar, ili pak nešto što je slobodno i nezasluženo dano (Dj 25,3; 1 Kor 16,3; 2 Kor 8,6–7.19). U NZ prevladava potonje značenje, posebice u Pavla (Ivan u tom smislu upotrebljava *agapē*), koji riječju *kharis* opisuje način na koji Bog po Kristu ostvaruje otkupljenje: to je djelo dragovoljne ljubavi koju nitko ne može potraživati nikakvim pravom. Čin je »milosti« bio da je Isus došao na zemlju (2 Kor 8,9; usp. Tit 2,11; Iv 1,14–17), da je umro (usp. Heb 2,9), da ga je njegov Otac predao za nas kao dar, koji uključuje svu božansku naklonost (Rim 8,32; 1 Kor 2,12; usp. Ef 1,6s): opravdanje, otkupljenje i pravo baštini se na temelju vjere, bez djelâ Zakona (Rim 3,24; 4,4s; usp. Ef 2,5.8; Tit 3,7; Dj 15,11). Čin će »milosti« također biti da će se Krist vratiti na svršetku svijeta i da ćemo primiti neprolaznu slavu (usp. 1 Pt 1,13; 2 Sol 1,12). Abraham je po milosti zadobio obećanje (Rim 4,16; Gal 3,18). Po milosti je izabran Ostatak Izraelaca, koji je imao ostati (Rim 11,15s). Budući da je milost ljubav Božja prema nama, ona je neiscrpljiva (2 Kor 4,15; 9,8.14; usp. Ef 1,7; 2,7; 1 Tim 1,14), ona nadvladava grijeh (Rim 5,15.17.20). Isti izraz »milost« toliko je prikladan i bremenit značenjem da se njime može označiti cjelokupno mesijansko razdoblje (Rim 5,21), koje slijedi nakon razdoblja Zakona (Rim 6,14; Gal 2,21; 5,4). To mesijansko razdoblje navijestili su proroci (usp. 1 Pt 1,10) i sada se propovijeda kao spasenjska vijest (usp. Kol 1,6; Dj 14, 3; 20,24.32). Milost tako dobro sažima sve Božje darove da Pavao svoje poslanice počinje i završava želeći svojim čitateljima »milost« (1 Sol 1,1 i 5,28; itd.; usp. 1 Pt 1,2; 5,10.12; 2 Pt 1,2; 3,18; 2 Iv 3; Otk 1,4; 22,21). Milošću »Bog svake milosti« (usp. 1 Pt 5,10) poziva ljude na spasenje (Gal 1,6; usp. 2 Tim 1,9; 1 Pt 3,7), obasipa ih svim darovima Duha (1 Kor 1,4–7; usp. 2 Sol 2,16; Dj 6,8), čini Pavla apostolom pogana (Rim 1,5; 12,3; 15,15s; 1 Kor 3,10; Gal 1,15s; 2,9; Fil 1,7; usp. Ef 3,2.7.8) i pokazuje svakom kršćaninu zadaću koju u životu Crkve mora izvršiti (Rim 12,6; 1 Kor 12,1+; 2 Kor 8,1; usp. Ef 4,7; 1 Pt 4,10). Na isti je način »milost« moći trpjeti za Krista (Fil 1,29; 1 Pt 2,19–20). Marija je »našla milost« u Boga (Lk 1,30; usp. Dj 7,46 i češće u LXX). Sâm Isus primio je »milost« imena, koje je nad svakim imenom (Fil 2,9; usp. Lk 2,40). Da ljudi postanu Bogu milima, ovisi prvotno o Božjoj inicijativi, a tek onda o čovjekovu odgovoru. Milost se Božja može uzalud primiti (2 Kor 6,1; usp. 1 Kor 15,10), iz milosti se može ispasti (Gal 5,4), od milosti se netko može susteguuti (Heb 12,15) i tako »Duha milosti« pogrditi (Heb 10,29). Milost valja brižno čuvati (Rim 5,2; Heb 12,28; 1 Pt 5,12) i razumno njome upravljati (1 Pt 4,10); nije dosta ostati u milosti (Dj 13,43; usp. 14,26; 15,40), ona mora rasti (2 Pt 3,18) da bi nas jačila (2 Tim 2,1) i pomogla nam da ustrajemo u ispravnim nakanama (Heb 13,9). Ta božanska pomoć daje se poniznima (Jak 4,6; 1 Pt 5,5). Traži se molitvom koja nam omogućuje pristup »Prijestolju milosti« (Heb 4,16). Milost će biti zajamčena i proglašena dostatnom. Kristova snaga djeluje u slabu čovjeku (2 Kor 12,9; usp. 1 Kor 15,10) i ta Kristova milost slavno nadvladava tjelesnu mudrost (2 Kor 1,12). Ista riječ *kharis* označava i zahvalnost (Rim 6,17; 7,25; 1 Kor 10,30; 15,57; 2 Kor 2,14; 8,16; 9,15; Kol 3,16; 1 Tim 1,12; 2 Tim 1,3; usp. i glagol *eukharistein*) jer je zahvalnost Bogu temeljna i nužna priprava za milost. Iz tog svekolikog sadržajnog mnogoznačja očito je da riječ *kharis* služi uvijek isticanju potpune slobode, besplatnosti dara. Da bi naglasio njezinu snagu i istinsku bitnost, Pavao upotrebljava također izraz *pneuma* (usp. Rim 5,5+).

c) Drugi prijevod: »odredio ga da bude«.

d) Bj: »sredstvo pomirenja« (Izl 25,17+; usp. Heb 9,5). »Pomirilište« podsjeća na gornji dio kovčega Saveza, koji se na Dan Pomirenja (Lev 16,1+) škropio krvlju (Lev 16,15). Krv je Kristova konačno ostvarila očišćenje od grijeha, koje je taj obred samo davao naslutiti. Usp. »krv Saveza« (Izl 24,8+; Mt 26,28+).

e) To polu-praštanje, neka vrst neuračunavanja (*paresis*) grijeha, imalo je smisla samo kao put do konačnog oproštenja, potpunog uništenja grijeha po opravdanju čovjeka. – Drugi prijevod: »nakan oprostiti grijehe«.

f) To »sadašnje vrijeme« jest vrijeme od Boga utanačeno u naumu spasenja (Dj 1,7+) za otkupiteljsko djelo Kristovo (Rim 5,6; 11,30; 1 Tim 2,6; Tit 1,3), ostvareno u »punini vremena« (Gal 4,4+), jednom zauvijek (Heb 7,27+), otvorivši eshatološko doba. Usp. Mt 4,17p; 16,3p; Lk 4,13; 19,44; 21,8; Iv 7,6.8.

g) Tj. da po opravdanju čovjeka očituje svoju pravednost (spasenjsku, usp. 1,17+), u skladu sa svojim obećanjima.

h) Grčki izraz (*kauhesis*) označava stav čovjeka koji od vlastitih djela gradi zaslugu, oslanja se na njih i vlastitim silama kani doseći svoje nadnaravno odredište. Držanje za osudu, jer se pravednost ne stiče, nego se prima kao dar. Upravo čin vjere, više nego ijedan drugi, isključuje takvu dostatnost, jer u vjeri čovjek izričito potvrđuje svoju korjenitu nedostatnost.

i) Tj. po zakonu čija je srž u vjerovanju. Pavao sučeljuje Zakon »napisan na pločama« (2 Kor 3,3) s vjerom (1,16+), unutarnjim zakonom urezanim u srcu (usp. Jer 31,33), »koji je ljubavlju djelotvoran« (Gal 5,6), ukratko: »zakonom Duha« (8,2).

j) Samo »vjera ljubavlju djelotvorna« (Gal 5,6) omogućava Zakonu da postigne predviđeni cilj, tj. pravednost i svetost čovjeka (usp. 7,7+).

3. SVJEDOČANSTVO PISMA

Gal 3 6-9; Jak 2 20-24, 14+; Post 12 1+; 15 6+

Abraham opravdan vjerom

4 Što ćemo dakle reći? Što je Abraham[aa], otac
naš, našao po tijelu[bb]? [2]Doista, ako je Abra-
3 27+ ham po djelima opravdan, ima se čime dičiti[cc] – ali
ne pred Bogom. [3]Ta što veli Pismo? *Povjerova*
Post 15 6 *Abraham Bogu i uračuna mu se u pravednost*[dd]. [4]O-
Gal 3 6 nomu tko radi ne računa se plaća kao milost, nego
Jak 2 23 kao dug. [5]Onomu tko ne radi, a vjeruje u Onoga
koji opravdava bezbožnika, vjera se uračunava u
pravednost, [6]kao što i David blaženim proglašuje
čovjeka kojemu Bog uračunava pravednost bez dje-
lâ:

Ps 32 1-2 [7]*Blaženi oni kojima je zločin otpušten,*
kojima je grijeh pokriven!
[8]*Blago čovjeku*
komu Gospodin ne ubraja krivnju.

Nezavisno od obrezanja

[9]Ide li dakle ovo blaženstvo samo obrezane ili i
neobrezane? Ta velimo: *Vjera se Abrahamu ura-*
čuna u pravednost. [10]A kako mu se uračuna? Već
obrezanu ili još neobrezanu? Ne obrezanu, nego
Post 17 11+ neobrezanu! [11]I znak obrezanja primi kao pečat[a]
pravednosti koju je po vjeri[b] zadobio još neobre-
Gal 3 7 zan, da bude ocem svih vjernika: neobrezanih – te
im se uračuna pravednost – [12]i ocem obrezanih, ne
onih koji su samo obrezani, nego onih koji uz to
idu stopama vjere još neobrezana oca našeg Abra-
hama.

Nezavisno od Zakona

[13]Doista, obećanje da će biti baštinik svijeta nije
Abrahamu ili njegovu potomstvu dano na temelju Gal 3 16-18
nekog zakona, nego na temelju pravednosti vjere. Post 12 7+
[14]Jer ako su baštinici oni iz Zakona, prazna je vje-
ra, jalovo obećanje. [15]Ta Zakon rađa gnjev; gdje Gal 3 10
pak[c] nema Zakona, nema ni prekršaja. [16]Zato – Rim 5 13; 7 7+
zbog vjere da bude po milosti to obećanje zajam-
čeno svemu potomstvu, ne potomstvu samo po Za-
konu, nego i po vjeri Abrahama, koji je otac svih
nas – [17]kao što je pisano: *Ocem mnoštva narodâ ja* Post 17 5
te postavljam – pred Onim komu povjerova, pred Pnz 32 39+
Bogom koji oživljuje mrtve i zove da bude ono što Heb 11 19
nije[d]. Iz 48 13

Abrahamova i kršćanska vjera

[18]U nadi protiv svake nade povjerova Abraham
da postane *ocem narodâ mnogih* po onom što je
rečeno: *Toliko će biti tvoje potomstvo.* [19]Nepoko- Post 15 5
lebljivom vjerom promotri on tijelo svoje već
obamrlo[e] – bilo mu je blizu sto godina – i obam- Post 17 1, 17
rlost krila Sarina. [20]Ali pred Božjim obećanjem nije
nevjeran dvoumio, nego se vjerom[f] ojačao davši Heb 11 1s
slavu Bogu, [21]posve uvjeren da on može učiniti što Mk 9 23
je obećao. [22]*Zato mu se i uračuna u pravednost.* Jr 32 17; Lk 1 37
[23]Ali nije samo za nj napisano: *Uračuna mu se,* 1 Kor 10 6+
[24]nego i za nas kojima se ima uračunati, nama što 1 Pt 1 21
vjerujemo u Onoga koji od mrtvih uskrisi Isusa,
Gospodina našega, [25]koji je predan za opačine naše 1 4+
i uskrišen radi našeg opravdanja[g]. Iz 53 6

aa) Ili: »Što dakle da kažemo o Abrahamu, ocu našem po tijelu?«
bb) Tema se Abrahamova očinstva (rr. 1.12.16–18) više puta ponavlja i označava različite etape dokazivanja.
cc) Židovska je predaja u Abrahamu gledala pralik opravdanja po djelima, ističući napose njegovu vjernost i postojanost u kušnjama (Mudr 10,5; Sir 44,20s; 1 Mak 2,52; a posebice *Jubileji* 11 – 12; 16,19s; itd.; usp. još Jak 2,22+ u odnosu na 2,14). A Pavao se vraća upravo na Abrahamovu vjeru (Post 12,1+ i 15,6+) kao sâmo počelo njegove pravednosti i djelâ (usp. Heb 11,8s).
dd) Gramatički su moguća različita tumačenja: 1) Snagom njegove vjere, Bog proglašava Abrahama pravednim, a da to on zapravo nije; 2) Snagom te iste vjere Bog dariva Abrahamu pravednost, koje nije imao kada je uzvjerovao; ili 3) U Božjim očima, dakle u stvarnosti, vjera se konkretno podudara s pravednošću. – Sveukupnost Pavlova nauka isključuje prvo tumačenje, a najvjerojatnije i drugo, dok se savršeno poklapa s trećim.
a) Ista riječ *sfragis* ubrzo je, po analogiji, poslužila za označivanje kršćanskog krštenja, sakramenta vjere (2 Kor 1,22; Ef 1,13; 4, 30; usp. Iv 6,27+; Otk 7,2–8; 9,4).
b) Tj. »pravednosti koja se sastoji u vjerovanju« živom vjerom (usp. 1,17+; 3,27+). Baština je dana ne kao nagrada za vjernost zaporkama nekog ugovora (zakona), nego kao ostvarenje obećanja. Budući da su obećanja (Post 12,1+) bila ponuđena vjeri, njihovo se ispunjenje može shvatiti i prihvatiti jedino vjerom u osobu i djelo Isusa-Spasitelja (Iv 8,56; Dj 2,39; 13,23; Rim 9,4–8; 15,8; Gal 3,14–19; Ef 1,13–14; 2,12; 3,6; Heb 11,9–10.13; itd.).
c) Var: »jer gdje«.
d) Kao u času kada je Bog izgovorio svoj stvarateljski »neka bude«. Oba Božja spomenuta svojstva (»koji oživljuje mrtve i zove da bude ono što nije«), koja najbolje izražavaju božansku svemoć, pripravljaju nagovještaj uskrsnuća Kristova u r. 24.
e) Var. (textus receptus i Vg): »I nije malaksao u vjeri i nije se obazirao na svoje već obamrlo tijelo.«
f) Vjera je svemoćna (Mk 9,23), ona omogućava Bogu da razvije u nama svoju snagu (usp. 2 Kor 12,9–10).
g) Pravednost (opravdanje) je zapravo prvo udioništvo na životu Krista uskrsloga (6,4; 8,10; itd.); Pavao nikada ne odvaja Isusovu smrt od njegova uskrsnuća. U SZ Bog opravdava sudeći (Ps 9,9+). U NZ on će biti »sudac« u posljednji dan (2,6): on »opravdava« po Kristu (3,24), tj. daruje pravednost uračunavajući jedino vjeru (1,17+), a ne djela Zakona (3,27+; 7,7+).

B. Spasenje

Opravdanje zalog spasenja[a]

5 Opravdani dakle vjerom, u miru smo[b] s Bo-
gom po Gospodinu našem Isusu Kristu. 2Po
3 27+ njemu imamo u vjeri i pristup u ovu milost[c] u kojoj
3 23+ 2 Kor 12 9-10 stojimo i dičimo se nadom[d] slave Božje. 3I ne samo
Jak 1 2-4 to! Mi se dičimo i u nevoljama jer znamo: nevolja
1 Pt 4 13-14 Otk 1 9 rađa postojanošću, 4postojanost prokušanošću, pro-
1 Kor 13 13+ kušanost nadom. 5Nada pak ne postiđuje. Ta lju-
Rim 8 4-16 bav je Božja[e] razlivena u srcima našim po Duhu
Gal 4 4-6 Svetom koji nam je dan[f]! 6Doista, dok mi još bija-
smo nemoćni, Krist je, već u to vrijeme, za nas
bezbožnike umro. 7Zbilja, jedva bi tko za pravedna Rim 3 26+ 1 Pt 3 18
umro; možda bi se za dobra tko i odvažio umrijeti.
8A Bog pokaza ljubav svoju prema nama ovako: 8 32
dok još bijasmo grešnici, Krist za nas umrije. 9Ko- Iv 15 13
liko li ćemo se više sada, pošto smo opravdani kr- 1 Iv 4 10, 19
vlju njegovom, spasiti po njemu od srdžbe? 10Doi- 1 Sol 1 10 2 Kor 5 18-21
sta, ako se s Bogom pomirismo po smrti Sina nje-
gova dok još bijasmo neprijatelji, mnogo ćemo se
više, pomireni, spasiti životom njegovim. 11I ne
samo to! Dičimo se u Bogu po Gospodinu našemu
Isusu Kristu po kojem zadobismo pomirenje.

1. OSLOBOĐENJE OD GRIJEHA, SMRTI I ZAKONA

Adam i Krist[g]

1 Kor 15 21-22 Mudr 2 24 12Zbog toga, kao što po jednom Čovjeku *uđe u*
Post 3 17, 19 Rim 6 23 *svijet grijeh* i po grijehu *smrt*[h], i time što svi sagrije-
šiše[i], na sve ljude prijeđe smrt... 13Doista, do Za- 3 23
kona bilo je grijeha u svijetu, ali se grijeh ne ubraja 4 15; 7 7+

a) Tema drugog dijela (5 – 11): opravdani kršćanin (usp. 1 – 4) nalazi u Božjoj ljubavi i u daru Duha Svetoga jamstvo spasenja. Ta će tema biti nanovo preuzeta nakon antitetičkog razlaganja u 5,12 – 7,25.

b) Var.: »budimo«.

c) Dar življenja u Božjem prijateljstvu, »stanje milosti«.

d) Kršćanska je nada iščekivanje eshatoloških dobara: uskrsnuće tijela (Rim 8,18–23; 1 Sol 4,13s; usp. Dj 2,26; 23,6; 24,15; 26,6–8; 28,20), baština svetih (Ef 1,18; usp. Heb 6,11s; 1 Pt 1,3s), život vječni (Tit 1,2; usp. 1 Kor 15,19), slava (Rim 5,2; 2 Kor 3,7–12; Ef 1,18; Kol 1,27; Tit 2,13), gledanje Boga (1 Iv 3,2s), jednom riječju: spasenje (1 Sol 5,8; usp. 1 Pt 1,3–5) samoga sebe i drugih (2 Kor 1,6s; 1 Sol 2,19). Iako nada ponajprije označava krepost koja iščekuje ta dobra, ona ponekad može označavati sama nebeska dobra (Gal 5,5; Kol 1,5; Tit 2,13; Heb 6,18). Nekoć pohranjena u Izraela (Ef 1,11–12; usp. Iv 5,45; Rim 4,18), izvan dohvata poganâ (Ef 2,12; usp. 1 Sol 4,13), ona je tu pripravljala put boljoj nadi (Heb 7,19), koja je danas darovana i samim poganima (Ef 1,18; Kol 1,27; usp. Mt 12,21; Rim 5,12) u otajstvu Krista (Rim 16,25+). Ona je utemeljena na Bogu (1 Tim 5,5; 6,17; 1 Pt 1,21; 3,5), na njegovoj ljubavi (2 Sol 2,16), na njegovu pozivu (1 Pt 1,13–15; usp. Ef 1,18; 4,4), na njegovoj moći (Rim 4,17–21), istinitosti (Tit 1,2; Heb 6,18) i vjernosti (Heb 10,23) obećanjima izraženima u Pismima (Rim 15,4), u Evanđelju (Kol 1,23) i ostvarenima u Kristovoj osobi (1 Tim 1,1; 1 Pt 1,3.21). Zato nada ne može postidjeti (Rim 5,5). Ona je u svojoj biti usmjerena prema nevidljivim dobrima (Rim 8,24; Heb 11,1), počiva na vjeri (Rim 4,18; 5,1s; 15,13; Gal 5,5; Heb 6,11s; 1 Pt 1,21) i hrani se ljubavlju (Rim 5,5; 1 Kor 13,7) tako da je tijesno povezana s tim drugim dvjema bogoslovnim krepostima (1 Kor 13,13+). Duh Sveti, prvorazredni eshatološki dar koji već sada djelomice posjedujemo (Rim 5,5+; Dj 1,8+), povlašteni je izvor nade (Gal 5,5), koji ju obasjava (Ef 1,17s), snaži (Rim 15,13), uvodi je u molitvu (Rim 8.25–27) i preko nje ostvaruje jedinstvo Tijela (Ef 4,4). Utemeljena na opravdanju po vjeri u Krista (Rim 5,1s; usp. Gal 5,5), nada je puna sigurnosti (2 Kor 3,12; Heb 3,6), utjehe (2 Sol 2,16; Heb 6,18), radosti (Rim 12,12; 15,13; 1 Sol 2,19) i ponosom (Rim 5,2; 1 Sol 2,19; Heb 3,6): ne obaraju je sadašnje patnje, koje su neusporedive s obećanom slavom (Rim 8,18): ona ih, naprotiv, podnosi s »postojanošću« (Rim 8,25; 12,12; 15,4; 1 Sol 1,3; usp. 1 Kor 13,7), kojom se prokušava (Rim 5,4) i učvršćuje (2 Kor 1,7).

e) Riječ je o ljubavi kojom nas Bog ljubi, koje je jamstvo i svjedok Duh Sveti koji djelotvorno prebiva u nama (usp. 8,15 i Gal 4,6). Po njemu se obraćamo Bogu kao sinovi svom Ocu; ljubav je uzajamna. U Duhu isto tako ljubimo svoju braću istom ljubavlju kojom Otac ljubi Sina i kojom nas ljubi (usp. Iv 17,26).

f) Duh Sveti obećanja (Ef 1,13; usp. Gal 3,14; Dj 2,33+), svojstven Novom savezu za razliku od Staroga (Rim 2,29; 7,6; 2 Kor 3,6; usp. Gal 3,3; 4,29; Ez 36,27+), nije tek izvanjsko očitovanje čudotvorne i karizmatske moći (Dj 1,8+); on je također i ponajprije unutarnje počelo novoga života koji Bog dariva (1 Sol 4,8; itd.; usp. Lk 11,13; Iv 3,34; 14,16s; Dj 1,5; 2,38; itd.; 1 Iv 3,24), šalje (Gal 4,6; usp. Lk 24,49; Iv 14,26; 1 Pt 1,12), daje (Gal 3,5; Fil 1,19), izlijeva (Rim 5,5; Tit 3,5s; usp. Dj 2,33+). Primljen po vjeri (Gal 3,2.14; usp. Iv 7,38s; Dj 11,17) i krštenju (1 Kor 6,11; Tit 3,5; usp. Iv 3,5; Dj 2,38; 19,2–6), Duh prebiva u kršćaninu (Rim 8,9; 1 Kor 3,16; 2 Tim 1,14; usp. Jak 4,5), u njegovu duhu (Rim 8,16; usp. Rim 1,9+) i čak u njegovu tijelu (1 Kor 6,19). Taj Duh, koji je Duh Kristov (Rim 8,9; Fil 1,19; Gal 4,6; usp. 2 Kor 3,17; Dj 16,7; Iv 14,26; 15,26; 16,7.14), stvara kršćanina sinom Božjim (Rim 8,14–16; Gal 4,6s) i nastanjuje Krista u njegovu srcu (Ef 3,16). On je za kršćanina, kao i za samoga Krista (Rim 1,4+), počelo uskrsnuća (Rim 8,11+) snagom eshatološkog dara, koji ga već sada obilježava poput pečata (2 Kor 1,22; Ef 1,13; 4, 30) i prebiva u njemu kao zalog (2 Kor 1,22; 5,5; Ef 1,14) i prvina (Rim 8,23). On preuzima mjesto zlog počela pȕti (Rim 7,5+) i u čovjeku postaje počelom vjere (1 Kor 12,3; 2 Kor 4,13; usp. 1 Iv 4,2s), nadnaravnog spoznanja (1 Kor 2,10–16; 7,40; 12,8s; 14,2s; Ef 1,17; 3,16.18; Kol 1,9; usp. Iv 14,26+), ljubavi (Rim 5,5; 15,30; Kol 1,8), posvećenja (Rim 15,16; 1 Kor 6,11; 2 Sol 2,13; usp. 1 Pt 1,2), moralnog života (Rim 8,4–9.13; Gal 5,16–25), apostolske smjelosti (Fil 1,19; 2 Tim 1,7s; usp. Dj 1,8+), nade (Rim 15,13; Gal 5,5; Ef 4,4) i molitve (Rim 8,26s; usp. Jak 4, 3.5; Jd 20). Nitko ga ne smije gasiti (1 Sol 5,19), niti žalostiti (Ef 4, 30). Sjedinjujući s Kristom (1 Kor 6,17), Duh objedinjuje njegovo Tijelo (1 Kor 12,13; Ef 2,16.18; 4,4).

g) Grijeh prebiva u čovjeku (Rim 7,14–24), a smrt, kao kazna za grijeh, ušla je u svijet nakon Adamova pada (Mudr 2,24). Pavao iz toga zaključuje da je i sam grijeh obuhvatio čovječanstvo posredstvom toga iskonskog pada. Apostol to ovdje naglašava zato da bi mogao povući usporednicu između zlosretnog čina prvoga Adama i izobilne nadoknade »posljednjeg Adama« (rr. 15–19; 1 Kor 15,21s. 25). Krist spašava čovječanstvo kao nova glava ljudskoga roda, kao pralik po kojem Bog obnavlja stvorenje (Rim 8,29+; 2 Kor 5,17+). – Na ovom tekstu temelji se kasniji nauk o Istočnom grijehu.

h) Grijeh dijeli čovjeka od Boga. Ta se odvojenost ostvaruje u smrti: duhovnoj i »vječnoj« smrti, čiji je znak tjelesna smrt (usp. Mudr 1,13+; 2,24; Heb 6,1+).

i) Smisao je prijeporan. »Svi su sagriješili u Adamu« ili udjelom u Adamovu grijehu ili svojim osobnim grijesima (usp. 3,23). U

kad nema zakona. [14]Da, ali smrt je od Adama do
Mojsija doista kraljevala i nad onima koji ne sagri-
ješiše prekršajem sličnim kao Adam, koji je pralik[a]
Onoga koji ima doći.
[15]Ali s darom nije kao s grijehom. Jer ako su
grijehom jednoga mnogi[b] umrli, mnogo se obilatije
na sve razlila milost Božja, milost darovana u jed-
nom čovjeku, Isusu Kristu. [16]I dar – to nije kao
kad je ono jedan sagriješio: jer presuda nakon jed-
noga grijeha posta osudom, a dar nakon mnogih
grijeha – opravdanjem. [17]Uistinu, ako grijehom jed-
noga smrt zakraljeva – po jednome, mnogo će više
oni koji primaju izobilje milosti i dara pravednosti
kraljevati u životu – po Jednome, Isusu Kristu.
[18]Dakle, grijeh jednoga – svim ljudima na osudu,
tako i pravednost Jednoga – svim ljudima na oprav-
danje, na život! [19]Doista, kao što su neposluhom
Iz 53 11 jednoga čovjeka mnogi postali grešnici tako će i po-
sluhom Jednoga mnogi postati[c] pravednici.
7 7+ [20]A zakon[d] nadođe da se umnoži grijeh. Ali gdje
Gal 3 19 se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost:
11 32 [21]kao što grijeh zakraljeva smrću, da tako i milost
kraljuje pravednošću za život vječni po Isusu Kristu
Gospodinu našemu.

Krst

Kol 2 12-13 Tit 3 5-7 1 Pt 3 21-22

6 Što ćemo dakle reći? Da ostanemo u grijehu Rim 3 8; 6 15
da milost izobiluje? [2]Nipošto! Jednom umrli 1 Pt 4 1-2
grijehu, kako da još živimo u njemu? [3]Ili zar ne
znate: koji smo god kršteni u Krista Isusa, u smrt Gal 3 27
smo njegovu kršteni. [4]Krštenjem smo dakle[e] za- Kol 2 12
jedno s njime ukopani u smrt[f] da kao što Krist sla-
vom Očevom bî uskrišen od mrtvih, i mi tako ho- 1 4+
dimo u novosti života. Izl 24 16+
[5]Ako smo doista s njime srasli po sličnosti smrti Fil 3 10-11
njegovoj, očito ćemo srasti i po sličnosti njegovu Rim 8 11+
uskrsnuću. [6]Ovo znamo: naš je stari čovjek zajedno Ef 2 6+
s njim raspet da onemoća ovo grešno tijelo te više Kol 3 9-10+
ne robujemo grijehu. [7]Ta tko umre, opravdan je Kol 3 4-5+
od grijeha[g]. Gal 5 24; 6 14
[8]Pa[h] ako umrijesmo s Kristom, vjerujemo da 2 Tim 2 11
ćemo i živjeti zajedno s njime. [9]Znamo doista:
Krist uskrišen od mrtvih, više ne umire, smrt njime Dj 13 34
više ne gospoduje. [10]Što umrije, umrije grijehu[i] jed- 1 Kor 15 26
nom zauvijek; a što živi, živi Bogu. [11]Tako i vi: 2 Tim 1 10 Heb 2 14s Otk 1 18
Heb 7 27+

potonjem slučaju grčki bi se izričaj mogao prevesti također: »ukoliko su« ili »pod uvjetom da su...«, tj. pošto se ostvario uvjet koji je omogućio smrti (vječnoj) da zahvati sve ljude. I doista u slučaju odrasla čovjeka, na kojega se ovdje jedino misli, moć grijeha koja je s Adamom ušla u svijet rađa vječnom smrću preko osobnih grijeha, koji na izvjestan način potvrđuju Adamovu pobunu. Moglo bi se još prevesti: »na temelju čega« (tj. Adama ili smrti) svi sagriješiše«, ili: »pod kojim uvjetima svi sagriješiše«.

a) »Pralik« (usp. 1 Kor 10,6+), sličan, ali nesavršen. Na taj način usporedba načeta u r. 12 i prekinuta dugim umetkom (rr. 13–14), dovodi do kontrasta u r. 15.

b) »Mnogi« uključuje sve ljude, mnoštvo (usp. r. 18; v. Mt 20,28+).

c) Ne samo na Posljednjem sudu (opravdanje se za Pavla događa sada, usp. 5,1; itd.), nego ukoliko će se ljudi nanovo roditi u Isusu Kristu.

d) Dosl. »Zakon« bez određenog člana (ili u hrv. »zakon« malim slovom) označava izvjesni zakonski sustav, vlast zakona, odnosno podređenost zakonu.

e) Var. »jer«.

f) Krštenje nije u suprotnosti nego u skladu s vjerom, ono ju prati (Gal 3,26s; Ef 4,5; Heb 10,22; usp. Dj 8,12s. 37; 16,31–33; 18,8; 19,2–5) i djelotvornim simbolizmom svoga obreda izražava je na osjetnoj razini. Zato Pavao i krštenju i vjeri pripisuje iste učinke (usp. Gal 2,16–20 i Rim 6,3–9). »Uronjavanje« (etimološki smisao grč. *baptizein*) u vodu pokapa grešnika u smrt Kristovu (Kol 2,12; usp. Mk 10,38), odakle po uskrsnuću s njime (Rim 8,11+) izlazi kao »novi stvor« (2 Kor 5,17+), »novi čovjek« (Ef 2,15+), ud jednoga Tijela oživljena jednim Duhom (1 Kor 12,13; Ef 4,4s). To uskrsnuće koje će biti posvemašnje i konačno istom na kraju vremena (1 Kor 15,12+; ali usp. Ef 2,6+), ostvaruje se već sada u novom životu po Duhu (rr. 8–11.13; 8,2s; Gal 5,16–24). – Osim Pavlu svojstvene simbolike smrti i uskrsnuća, taj iskonski obred kršćanskog života (Heb 6,2) predstavljen je u NZ i kao kupelj koja pere (Ef 5,26; Heb 10,22; usp. 1 Kor 6,11; Tit 3,5), kao novo rođenje (Iv 3,5; Tit 3,5; usp. 1 Pt 1,3; 2,2) i prosvjetljenje (Heb 6,4; 10,32; usp. Ef 5,14). O krštenju vodom i krštenju Duhom usp. Dj 1,5+; ta dva vidika kršćanskog posvećenja predočena su čini se kao »pomazanje« i »pečat« u 2 Kor 1,21s. Po 1 Pt 3,21 Noina lađa bila je pralik krštenja.

g) Budući da je riješen sredstva grijeha, svoga »smrtnoga tijela« (r. 6), i ne nalazi se više »u tijelu« (8,9), kršćanin je samim time konačno oslobođen grijeha (usp. 1 Pt 4,1). Po drugim tumačima kršćanin je slobodan od grijeha po pravnom načelu: smrću krivca prestaje sudski postupak (usp. 7,1).

h) Var.: »jer«.

i) Krist, premda nije bio grešnik (2 Kor 5,21), po svom tijelu sličnom našemu (Rim 8,3) podložio se oblasti grijeha; postavši »duhovan« (1 Kor 15,45–46), on potpuno prelazi u božansko područje. Tako i kršćanin, premda privremeno boravi u tijelu, već sada živi u Duhu.

smatrajte sebe mrtvima grijehu, a živima Bogu u
Kristu Isusu[a]!
7 14-24 12 Neka dakle ne kraljuje grijeh u vašem smrtnom
tijelu[b] da slušate njegove požude; 13 i ne predajite
grijehu udova svojih za oružje nepravde, nego se-
be, od mrtvih oživjele, predajte Bogu i udove svoje
dajte Bogu za oružje pravednosti. 14 Valjda grijeh
neće vama gospodovati! Ta niste pod Zakonom
nego pod milošću!

Kršćanin slobodan od grijeha[c]

3 8; 6 1 15 Što dakle? Da griješimo jer nismo pod Zako-
nom nego pod milošću? Nipošto! 16 Ne znate li: ako
se komu predate za robove, na poslušnost, robovi
Iv 8 34 ste onoga koga slušate: bilo grijeha – na smrt, bilo
1 5+ poslušnosti – na pravednost. 17 Bijaste robovi grije-
16 17 ha, ali ste, hvala Bogu, od srca poslušali ono pra-
Iv 8 36 vilo nauka kojemu ste povjereni; 18 da, oslobođeni
Gal 5 13 grijeha, postadoste sluge pravednosti. 19 Po ljudsku
1 Pt 1 14-15 govorim zbog vaše ljudske slabosti: kao što nekoć
predadoste udove svoje za robove nečistoći i beza-
konju – do bezakonja, tako sada predajte udove
svoje za robove pravednosti – do posvećenja[d]. 20 Ui-
stinu, kad bijaste robovi grijeha, »slobodni« bijaste
od pravednosti. 21 Pa kakav ste plod onda imali?
Onoga se sada stidite[e] jer svršetak je tomu – smrt.
22 Sada pak pošto ste oslobođeni grijeha i postali
sluge Božje, imate plod svoj za posvećenje, a svrše- Iv 15 8, 16
tak – život vječni. 23 Jer plaća je grijeha smrt, a dar 5 12, 21
Božji jest život vječni u Kristu Isusu, Gospodinu Gal 6 7-9
našem. Jak 1 15

Kršćanin oslobođen Zakona[f]

7 Ili zar ne znate, braćo – poznavaocima za-
kona govorim – da zakon gospodari čovje-
kom samo za vrijeme njegova života[g]. 2 Doista,
udana je žena vezana zakonom dok joj muž živi; 1 Kor 7 39
umre li joj muž, riješena je zakona o mužu. 3 Dakle:
dok joj muž živi, zvat će se, očito, preljubnicom
pođe li za drugoga. Ako li joj pak muž umre, slo-
bodna je od zakona te nije preljubnica pođe li za
drugoga.

a) Textus receptus i Vg: »u Kristu Isusu našem Gospodinu«. – Usp. 14,7s; 1 Kor 3,23+; 2 Kor 5,15; Gal 2,20; 1 Pt 2,24.
b) Krštenje je razorilo grijeh u čovjeku, ali sve dok se njegovo tijelo ne »zaodjene u besmrtnost« (1 Kor 15,24), grijeh se može još uvijek poslužiti tim »smrtnim« tijelom, sjedištem požude, da iznova zavlada (usp. 7,14s).
c) Krist je oslobodio čovjeka od Zla da bi ga vratio Bogu. Da bi izrazio tu ideju Pavao osim biblijske teme »otkupljenja« (3,24+) i oslobođenja po smrti (7,1+), rado poseže za slikom, toliko rječitom u njegovo vrijeme, otkupljenog i oslobođenog roba, koji se ne može nanovo vratiti u ropstvo nego ima vjerno služiti novome gospodaru. Krist nas je oslobodio i pozvao na slobodu (Gal 5,1) otkupivši nas cijenom vlastite krvi (1 Kor 6,20; 7,23; Gal 3,13; 4,5). Kršćanin je odsad oslobođen svojih prijašnjih gospodara, grijeha (Rim 6,18–22), Zakona (Rim 6,14; 8,2; Gal 3,13; 4,5; usp. Rim 7,1+) i njegova doslovnog opsluživanja (Gal 2,4), »počelâ ovoga svijeta« (Gal 4, 3.8; usp. Kol 2,20–22), pokvarljivosti (Rim 8,21–23); on ne smije više pasti u njihovo ropstvo (Gal 2,4s; 4,9; 5,1). On je slobodan (1 Kor 9,1), sin slobodne žene, »nebeskog Jeruzalema« (Gal 4,26.31). Ta sloboda, međutim, ne znači raspuštenost (Gal 5,13; usp. 1 Pt 2,16; 2 Pt 2,19). Ona se mora pretvoriti u služenje novom Gospodinu, Bogu (Rim 6,22; usp. 1 Sol 1,9; 1 Pt 2,16), Kristu, Kyriosu (Rim 1,1; itd.; Jak 1,1; 2 Pt 1,1; Jd 1; Rim 4,18; 16,18; itd.), kojemu vjernik odsada pripada (1 Kor 6,19; 3,23), živi i umire (7,1+); to se služenje ostvaruje u posluhu vjere za pravednost i svetost (Rim 6,16–19). Ta sloboda djece (Gal 4,7), oslobođene »zakonom Duha« (Rim 8,2; usp. 7,6; 8,14s; 2 Kor 3,17; v. Jak 1,25; 2,12), može čak žrtvovati vlastita prava da bi se pretvorila u službu bližnjemu, ako to zatraži ljubav (Gal 5,13; usp. 2 Kor 4,5) i poštivanje tuđe savjesti (1 Kor 10,23–33; Rim 14; usp. 1 Kor 6,12–13; 9,19). Društveni pak robovlasnički poredak još se, doduše, može podnositi u ovom svijetu koji prolazi (1 Kor 7,20–24.31), ali je bez ikakve vrijednosti i značenja u novom poretku koji je Krist uspostavio (1 Kor 12,13; Gal 3,28; Kol 3,11): kršćanski rob slobodnjak je Gospodnji; i on i njegov gospodar podjednako su sluge Kristove (1 Kor 7,22; usp. Ef 6,5–9; Kol 3,22 – 4,1; Flm 16).
d) Svetost sebi vlastitu (Lev 17,1+), Bog je nekoč darovao svome narodu (Izl 19,6+), a sada je dariva i onima koji vjeruju u Krista (Dj 9,13+; Kol 1,12+). Ona ipak gubi svoju obrednu vanjštinu da bi sačuvala nutrinu: ta je svetost u nasljedovanju Krista (2 Sol 3,7+), Sveca Božjega (Mk 1,24+). Tko je svet po opravdanju i tko je po pripadnosti svetom narodu postao boravištem Duha Svetoga (5,5+), mora još ipak odjelotvoriti tu svetost i napredovati u posvećenju (r. 22; 1 Sol 4, 3–7+; 2 Sol 2,13).
e) Ili: »Kakav ste plod onda imali od djela kojih se sada stidite?«
f) Pavao konačno načinje temu koja mu je odavno na pameti (3,20; 4,15; 5,20; 6,14): oslobođenje kršćanina od Zakona. To će mu biti povod da obrazloži ulogu Zakona u Božjem naumu (usp. 7,7+).
g) Kršćaninovo oslobođenje, koje Pavao drugdje izražava biblijskom temom »otkupljenja« (3,24+) ili grčkom »oslobođenja« robova (6,15+), često se pojavljuje u njega i kao oslobođenje po smrti. Smrt naime oslobađa od prijašnjega života i njegovih robovanja (6,7; 7,1–3). Sjedinjen po vjeri (1,16+) i krštenju (6,4+) s Kristom umrlim i uskrsnulim (8,11+), kršćanin je umro grijehu (6,2.11; usp. 1 Pt 4,1). Zakonu (7,6; Gal 2,19+), počelima svijeta (Kol 2,20) da bi živio u novom poretku milosti i Duha (Rim 8,5–13). Kao što oslobođenik pripada svojemu novom gospodaru (6,15+), tako i u Kristu uskrsli kršćanin ne živi više sebi samome nego Kristu i Bogu (6,11.13; 14,7s; 2 Kor 5,15; Gal 2,20).

Gal 2 19+ [4]Tako, braćo moja, i vi po tijelu Kristovu[a] umri-
Rim 6 5-6 jeste Zakonu da pripadnete drugomu, Onomu koji
6 8-11, 22 je od mrtvih uskrišen, te plodove donosimo Bogu.
Iv 15 8 [5]Doista, dok bijasmo u tijelu[b], grešne su strasti, Za-
7 7s konom izazvane, djelovale u našim udovima te
6 7 smrti donosile plodove; [6]sada pak umrijevši onomu
Gal 2 19+ što nas je sputavalo, riješeni smo Zakona te slu-
2 29 žimo u novosti Duha, a ne u stareži slova.

2 Kor 3 6
Mt 9 16-17

Uloga Zakona[c]

[7]Što ćemo dakle reći? Je li Zakon grijeh? Nipo-
što! Nego: grijeha ne spoznah doli po Zakonu jer
Izl 20 17 za požudu ne bih znao da Zakon nije govorio: *Ne*
Jak 1 14-15 *poželi!* [8]A grijeh je, uhvativši priliku, po zapovijedi
Rim 4 15; u meni prouzročio svakovrsnu požudu. Ta bez za-
5 13 kona grijeh je mrtav. [9]Da, ja sam nekoć živio bez
1 Kor 15 56 zakona[d]. Ali kad je došla zapovijed, grijeh oživje.
Post 2 17; 3 1s [10]Ja pak umrijeh i ustanovi se: zapovijed dana za
život bî mi na smrt. [11]Doista grijeh[e], uhvativši prili- Lev 18 5
ku, zapovijeđu me zavede, njome me i ubi. [12]Tako: Ez 20 11
Zakon je svet, i zapovijed je sveta, i pravedna, i Post 3 13
dobra.
[13]Pa zar se to dobro meni u smrt prometnu? Ni- Pnz 4 8
pošto! Nego: grijeh, da se grijehom očituje, po tom
dobru uzrokuje mi smrt – da grijeh po zapovijedi 5 20
postane najvećim grešnikom.

Nutarnja borba[f]

[14]Zakon je, znamo, duhovan; ja sam pak tjele- Job 14 4+
san, prodan pod grijeh. [15]Zbilja ne razumijem što Ps 51 7+
radim: ta ne činim ono što bih htio, nego što mrzim
– to činim. [16]Ako li pak činim što ne bih htio, sla-
žem se sa Zakonom, priznajem da je dobar. [17]Onda
to ne činim više ja, nego grijeh koji prebiva u meni.
[18]Doista znam da dobro ne prebiva u meni, to jest
u mojem tijelu. Uistinu: htjeti mi ide, ali ne i činiti 7 5

a) Kršćanin je umro Zakonu i grijehu po »tijelu Krista«, koji je umro i uskrsnuo (usp. 7,1+).
b) 1) »Tijelo – pût« (*sarks*) u prvotnom smislu označava tjelesnost (1 Kor 15,39; usp. Lk 24, 39; Otk 17,16; 19,18) nasuprot duhu (Rim 1,9+); tijelo je predmet osjetilnog doživljavanja (Kol 2,1.5), posebno seksualnog sjedinjenja (1 Kor 6,16; 7,28; Ef 5,29.31; usp. Mt 19,5p; Iv 1,13; Jd 7) iz kojega nastaje povijesno porijeklo i pravo nasljeđa (Rim 4,1; 9,3.5; 11,14; usp. Heb 12,9). Po biblijskoj uporabi riječi *basar* (Post 2,21+) »tijelo« također ističe svu prolaznu slabost ljudske uvjetovanosti (Rim 6,19; 2 Kor 7,5; 12,7; Gal 4,13s; usp. Mt 26,41p) i čovjekovu malenost pred Bogom (Rim 3,20 i Gal 2,16; 1 Kor 1,29; usp. Mt 24,22p; Lk 3,6; Iv 17,2; Dj 2,17; 1 Pt 1,24). Odatle onda, da bi se stavio sučelice naravni i milosni red, upotreba izričajâ: »po tijelu« (1 Kor 1,26; 2 Kor 1,17; Ef 6,5; Kol 3,22; usp. Flm 16; Iv 8,15), »tijelo i krv« (1 Kor 15,50; Gal 1,16; Ef 6,12; Heb 2,14; usp. Mt 16,17) i »tjelesan« (Rim 15,27; 1 Kor 3,1.3; 9,11; 2 Kor 1,12; 10,4). – 2) Budući da je Duh isključivi dar eshatološkog doba, »tijelo« naznačava i staro razdoblje u suprotnosti s novim (Rim 9,8; Gal 3,3; 6,12s; Fil 3,3s; Ef 2,11; usp. Heb 9,10.13; Iv 3,6; 6,63); to isto znače i izričaji »po tijelu« (1 Kor 10,18; 2 Kor 11,18; Gal 4,23.29; usp. Rim 1,3s; 2 Kor 5,16) i »tjelesan« (Heb 7,16; ali usp. 1 Kor 10,3s). – 3) Pavao posebice ističe »tijelo« kao sjedište strasti i grijeha (Rim 7,5.14.18.25; 13,14; 2 Kor 7,1; Gal 5,13.19; Ef 2,3; Kol 2,13.18.23; usp. 1 Pt 2,11; 2 Pt 2,10.18; 1 Iv 2,16; Jd 8.23), prepušteno raspadljivosti (1 Kor 15,50; Gal 6,8; usp. Jak 5,3; Dj 2,26.31) i smrti (Rim 8,6.13; 1 Kor 5,5; 2 Kor 4,11; usp. 1 Pt 4,6). »Tijelo« čak može biti uosobljeno kao sila Zla, neprijatelj Božji (Rim 8,7s) i protivnik Duha (Rim 8,4–9.12s; Gal 5,16s). Krist je slomio tu silu preuzevši »grešno tijelo« (Rim 8,3; usp. 1 Tim 3,16; Iv 1,14; 1 Iv 4,2; 2 Iv 7) i ubivši ga na križu (Rim 8,3; Ef 2,14–16; Kol 1,22; usp. Heb 5,7s; 10,20; 1 Pt 3,18; 4,1). Sjedinjeni s njim (usp. Iv 6,51s), kršćani nisu više »u tijelu« (Rim 7,5; 8,9), koje su razapeli (Gal 5,24; usp. 1 Pt 4,1) i svukli u krštenju (Kol 2,11); ili točnije, ako su još »u tijelu«, dok prebivaju u ovom starom svijetu (Fil 1,22.24; usp. 1 Pt 4,2), više mu nisu podložni (2 Kor 10,3), nego njime vladaju sjedinjeni s Kristom u vjeri (Gal 2,20) i patnji (Kol 1,24).
c) Zakon je u sebi dobar i svet ukoliko izražava volju Božju (7,12–25; 1 Tim 1,8); on je slavna baština Izraela (Rim 9,4; ali usp. 2,14s). A ipak je, čini se, promašen: Židovi su, unatoč svomu Zakonu, ne samo grešnici kao i svi drugi (Rim 2,21–27; Gal 6,13; Ef 2,3) nego se na temelju Zakona pouzdaju isključivo u vlastita djela (Rim 2,17–20; 3,27; 4,2.4; 9,31s; Fil 3,9; Ef 2,8), što ih zatvara milosti Kristovoj (Gal 6,12; Fil 3,18; usp. Dj 15,1; 18,13; 21,21). Ukratko, Zakonom je nemoguće zadobiti pravednost (Gal 3,11.21s; Rim 3,20; usp. Heb 7,19). Dijalektikom kojoj polemika daje paradoksalne crte tumači Pavao taj prividni neuspjeh na temelju same naravi Zakona i njegove uloge u povijesti spasenja. Kao svjetlo koje obasjava duh a ne daje mu unutarnje snage, Zakon (mojsijevski, ali i svaki drugi zakon, pa već i »zapovijed« dana Adamu, usp. rr. 9–11) ne može pomoći da se izbjegne grijeh; štoviše, on ga pospješuje. Premda sam Zakon nije izvor grijeha, postaje ipak njegovim sredstvom, raspirujući požudu (Rim 7,7s). Poučavajući razum, on otežava krivnju i pretvara je u »prekršaj« (4,15; 5,13). I na kraju, kao lijek protiv grijeha nudi samo kaznu gnjeva (4,15), prokletstva (Gal 3,10), osude (2 Kor 3,9) i smrti (2 Kor 3,6s) tako da se može nazvati »zakonom grijeha i smrti« (Rim 8,2; usp. 1 Kor 15,56; Rim 7,13). Ako je Bog unatoč tomu htio taj nesavršeni poredak, htio ga je kao vladavinu privremene pedagogije Zakona kao nadziratelja (Gal 3,24) koji će čovjeku posvijestiti njegov grijeh (Rim 3,19s; 5,20; Gal 3,19) i navesti ga da svoju pravednost očekuje jedino od milosti Božje (Gal 3,22; Rim 11,32). Taj privremeni poredak mora nestati da bi ustupio mjesto ispunjenju Obećanja već prije danog Abrahamu i njegovu potomstvu (Gal 3,6–22; Rim 4). Krist je dokrajčio Zakon (Ef 2,15; usp. Rim 10,4) »ispunivši« ga (usp. Mt 3,15; 5,17) u svemu što je u njemu pozitivno (Rim 3,31; 9,31), napose svojom smrću, najvećim izrazom vlastite ljubavi (Rim 5,8; 8,35.39; Gal 2,20; Fil 2,5–8); time je udovoljio i zahtjevima Zakona obzirom na grešnike, s kojima je htio biti solidaran (Gal 3,13+; Rim 8,3+; Kol 2,14). Sinove je oslobodio skrbništva nadziratelja (Gal 3,25s). S Kristom oni su umrli Zakonu (Gal 2,19; Rim 7,4–6; usp. Kol 2,20), od kojega ih je »otkupio« (Gal 3,13) da bi ih učinio posincima (Gal 4,5). Po Duhu Obećanja Krist daje novom čovjeku (Ef 2,15+) unutarnju snagu da mogne izvršiti dobro koje je Zakon naređivao (Rim 8,4s). Taj poredak milosti koji preuzima mjesto staroga Zakona može se još nazvati zakonom, ali to je »zakon vjere« (Rim 3,27), »zakon Kristov« (Gal 6,2), »zakon Duha« (Rim 8,2), koji se sav svodi na ljubav (Gal 5,14; Rim 13,8–10; usp. Jak 2,8; Iv 13,34), na udioništvo u ljubavi Oca i Sina (Gal 4,6; Rim 5,5+).
d) Pavao se prebacuje u tijek povijesti spasenja i govori ovdje o čovječanstvu prije poretka Zakona (usp. 5,13).
e) Uosobljeni grijeh (usp. 5,12) zamjenjuje zmiju iz Post 3,1 i đavla iz Mudr 2,24.
f) Riječ je o čovjeku pod vlašću grijeha prije opravdanja, dok će u 8. pogl. biti govora o opravdanom kršćaninu, koji posjeduje Duha. Ali i potonji za zemaljskog života poznaje izvjesnu unutarnju razdijeljenost (Gal 5,17s).

dobro. 19Ta ne činim dobro koje bih htio, nego zlo
koje ne bih htio – to činim. 20Ako li pak činim ono
Gal 2 20 što ne bih htio, nipošto to ne radim ja, nego grijeh
koji prebiva u meni[a].
21Nalazim dakle ovaj zakon[b]: kad bih htio činiti
dobro, nameće mi se zlo. 22Po nutarnjem čovjeku[d]
s užitkom se slažem sa Zakonom Božjim[c], 23ali opa-
Jak 1 14-15 žam u svojim udovima drugi zakon koji vojuje pro-
tiv zakona uma moga i zarobljuje me zakonom gri-
jeha koji je u mojim udovima.
24Jadan li sam ja čovjek! Tko će me istrgnuti iz
ovoga tijela smrtonosnoga[e]? 25Hvala Bogu po Isusu 5 21; 6 23
Kristu Gospodinu našem!
Ja, dakle, umom[f] ja služim zakonu Božjemu, a tije-
lom zakonu grijeha[g].

Ez 36 27+

2. *ŽIVOT PO DUHU*

8 Nikakve dakle sada osude onima koji su u
7 7+ Kristu Isusu! 2Ta zakon Duha života u Kristu
Dj 13 38-39; 15 10-11 Isusu oslobodi me[h] zakona grijeha i smrti[i]. 3Uisti-
nu, što je bilo nemoguće Zakonu, jer je zbog tijela
Rim 6 10+ Gal 3 13 onemoćao[j], Bog je učinio: poslavši Sina svoga u
2 Kor 5 21 obličju grešnoga tijela i s obzirom na grijeh, osudi
Heb 2 14-18 grijeh u tijelu 4da se pravednost Zakona[k] ispuni u
Rim 3 31+; 9 30-31+; nama koji ne živimo po tijelu nego po Duhu.
10 4 5Da, oni koji žive po tijelu, teže za onim što je
Gal 5 16-23 tjelesno; a koji po Duhu, za onim što je Duhovo:
6 21 6težnja je tijela smrt, a težnja Duha život i mir.
Gal 6 8 7Jer težnja je tijela protivna Bogu: zakonu se Bo-
žjemu ne podvrgava, a i ne može. 8Oni pak koji su
u tijelu, ne mogu se Bogu svidjeti. 9A vi niste u 1 Iv 2 15-16
tijelu, nego u Duhu, ako Duh Božji prebiva u va- 7 5-6
ma. A nema li tko Duha Kristova, taj nije njegov. Iv 3 5-6
10I ako je Krist u vama, tijelo je doduše mrtvo zbog 1 Kor 3 23+
grijeha, ali Duh je život zbog pravednosti[l]. 11Ako li 5 12+
Duh Onoga koji uskrisi Isusa od mrtvih prebiva u
vama, Onaj koji uskrisi Krista od mrtvih oživit će 6 4+
i smrtna tijela vaša po Duhu svome koji prebiva u 6 8-11
vama[m]. 1 4+
12Dakle, braćo, dužnici smo, ali ne tijelu da po
tijelu živimo! 13Jer ako po tijelu živite, umrijeti vam Post 6 3
je, ako li pak Duhom usmrćujete tjelesna djela, ži- Gal 6 8
vjet ćete. Ef 4 22-24

a) Pavao ne kani zanijekati osobnu čovjekovu odgovornost za zlo, kao što je nije zanijekao niti za dobro u Gal 2,20.

b) Tj. zakon zasvjedočen iskustvom »tjelesnog« čovjeka.

c) Var.: »zakon uma« kao u r. 23.

d) Taj »nutarnji čovjek« označava razumski dio osobe u suprotnosti s »izvanjskim čovjekom« (2 Kor 4,16a), tj. njegovim smrtnim tijelom podloženim patnji. Ove sadržaje grčkog porijekla valja lučiti od onih o »starom« i »novom« čovjeku (Kol 3,9–10+), koji su ovisni o židovskoj eshatologiji. Događa se, međutim, da Pavao govori i o »nutarnjem« čovjeku u kršćanskom smislu »novoga« čovjeka (2 Kor 4,16b; usp. Ef 3,16).

e) Tijelo, s udovima od kojih je sastavljeno (Rim 12,4; 1 Kor 12,12.14s), tj. čovjek kao osjetilno (1 Kor 5,3; 2 Kor 10,10) i seksualno (Rim 4,19; 1 Kor 6,16; 7,4; usp. Ef 5,28) biće, zanima Pavla kao poprište ćudorednog i vjerskog života. Za SZ v. Post 2,21+; Mudr 9,15+. Tiranija ga je pȕti, *sarks*-a (Rim 7,5+), podložila grijehu (1,24; 6,12s; 7,23; 8,13; 1 Kor 6,18) i smrti (Rim 6,12; 8,10), pa je tako postalo »tijelo puteno« (Kol 2,11; usp. 1,22), »grešno tijelo« (Rim 6,6; usp. Mudr 1,4; 9,15+) i »tijelo smrtonosno« (7,24); ipak nije određeno za uništenje kako je htjelo grčko shvaćanje, nego naprotiv po biblijskoj predaji (Ez 37,10+; 2 Mak 7,9+) pozvano je na život (Rim 8,13; 2 Kor 4,10) po uskrsnuću (Rim 8,11+). Počelo te obnove bit će Duh (5,5+), koji će preuzeti mjesto *psyche* (1 Kor 15,44+) i preobraziti tijelo kršćanina na sliku uskrsnulog tijela Kristova (Fil 3,21). U iščekivanju tog eshatološkog izbavljenja (Rim 8,23), kršćaninovo je tijelo već u načelu oslobođeno od pȕti po svojoj sjedinjenosti sa smrću Kristovom (6,6; 8,3s) i već sada u njemu stanuje Duh Sveti (1 Kor 6,19), koji ga oblikuje na novi život pravednosti i svetosti (Rim 6,13.19; 12,1; 1 Kor 7,34), zaslužan (2 Kor 5,10) i Bogu na slavu (1 Kor 6,20; Fil 1,20).

f) *Nous,* moć čovjekova shvaćanja i mišljenja, grčki je pojam posve različit od *pneuma* u smislu nadnaravnog Duha (5,5+), pa čak i od duha kao višeg čovjekova dijela u biblijskom smislu (1,9+). On je počelo inteligencije (1 Kor 14,14.15.19; Fil 4,7; 2 Sol 2,2; usp. Lk 24,45; Otk 13,18; 17,9) i moralnog suda (Rim 14,5; 1 Kor 1,10). U načelu ispravan (Rim 7,23.25), um je ipak iskrivljen (1,28; Ef 4,17; 1 Tim 6,5; 2 Tim 3,8; Tit 1,15), tjelesan ili »puten« (Kol 2,18; usp. Rim 7,5+) i mora se obnoviti (Rim 12,2) u duhu i po Duhu (Ef 4,23s; usp. Kol 3,10).

g) Ova se rečenica (r. 25b) doimlje kao neki umetak (možda samoga Pavla) i bolje bi stajala prije r. 24.

h) Var.: »oslobodi nas« ili »oslobodi te« (tu usvaja BJ).

i) Poretku grijeha i smrti Pavao sučeljuje novi poredak Duha (usp. 3,27+). »Duh« može ovdje označavati bilo samu osobu Duha Svetoga (jasnije u r. 9), bilo čovjekov duh obnovljen prisutnošću Duha (usp. 5,5+ i 1,9+).

j) Mojsijev Zakon, kao puko izvanjsko pravilo, nije bio počelo spasenja (7,7+). Jedino je Krist mogao, uništivši »pȕt« u svojoj osobi vlastitom smrću, razoriti i grijeh koji je u njoj vladao.

k) »Pravednost« u smislu zahtjeva onoga što je pravedno. – Taj zahtjev Zakona, koji može zadovoljiti samo sjedinjenje s Kristom u vjeri, sažet je u zapovijedi ljubavi (usp. 13,10; Gal 5,14 i već Mt 22,40; v. Rim 7,7+).

l) Zbog grijeha (5,12+) tijelo je određeno za smrt i postaje oruđem duhovne smrti; ali Duh je život, uskrišavajuća sila (v. sljedeću bilj.).

m) Uskrsnuće kršćana tijesno je ovisno o Kristovu uskrsnuću (1 Sol 4,14; 1 Kor 6,14; 15,20s; 2 Kor 4,14; 13,4; Rim 6,5; Ef 2,6; Kol 1,18; 2,12s; 2 Tim 2,11). I njih će Otac uskrisiti istom snagom i istim darom Duha (usp. Rim 1,4+). Ta se zbiljnost pripravlja već sada novim životom kojim postaju djeca (r. 14) na sliku Sina (8,29+), pritjelovljenjem uskrslomu Kristu po vjeri (1,16+) i krštenju (6,4+).

Gal 4 4-7
Gal 5 18
Iv 1 12
Iv 15 15
1 Iv 4 18
Rim 5 5+
Gal 3 16, 26-29
Lk 24 26; 22 28-30
Fil 3 10-11
1 Pt 4 13
Otk 21 7

Djeca Božja po Duhu

[14]Svi koje vodi Duh Božji sinovi su Božji[a]. [15]Ta
ne primiste duh robovanja da se opet bojite, nego
primiste Duha posinstva u kojem kličemo: »Abba!
Oče[b]!« [16]Sam Duh susvjedok[c] je s našim duhom da
smo djeca Božja; [17]ako pak djeca, onda i baštinici,
baštinici Božji, a subaštinici Kristovi, kada doista s
njime zajedno trpimo, da se zajedno s njime i pro-
slavimo.

Mudr 3 5
2 Kor 4 17
Rim 5 2-5
Kol 3 3-4
1 Iv 3 2
Post 3 17; 6 20+
Hoš 4 3+
2 Pt 3 12-13
Otk 21 1

Određeni za slavu

[18]Smatram, uistinu: sve patnje sadašnjega vre-
mena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima
očitovati u nama. [19]Doista, stvorenje sa svom žud-
njom iščekuje ovo objavljenje sinova Božjih[d]:
[20]stvorenje je uistinu podvrgnuto ispraznosti – ne
po svojoj volji, nego zbog onoga koji ga podvrgnu[e]
– ali u nadi. [21]Jer i stvorenje će se osloboditi robo-
vanja pokvarljivosti da sudjeluje u slobodi i slavi
djece Božje. [22]Jer znamo: sve stvorenje zajedno uz-
diše i muči se u porođajnim bolima sve do sada.
[23]Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha,
i mi u sebi uzdišemo iščekujući[f] posinstvo, otkup-
ljenje svoga tijela. [24]Ta u nadi smo spašeni[g]! Nada
pak koja se vidi nije nada. Jer što tko gleda, kako
da se tomu i nada? [25]Nadamo li se pak onomu čega
ne gledamo, postojano to iščekujemo.
[26]Tako i Duh potpomaže našu nemoć. Doista ne
znamo što da molimo kako valja, ali se sam Duh
za nas zauzima neizrecivim uzdasima. [27]A Onaj koji
proniče srca zna koja je želja Duha – da se on po
Božju zauzima za svete[h].

2 Kor 5 2-5
Fil 3 20-21
Rim 3 24+; 7 24+
5 2+
2 Kor 5 7
Heb 11 1
Jak 4 3, 5
Rim 5 5+; 8 15
Gal 4 6
Jr 11 20+

Naum spasenja

Ef 1 4-14
Jak 1 12
Dj 13 48+
Fil 3 21
1 Kor 15 49
Kol 1 18
Iz 50 7-9
Post 22 16
Rim 5 6-11
2 Kor 5 14-21
1 Iv 4 10
Iv 3 16

[28]Znamo pak da Bog u svemu na dobro surađuje
s onima koji ga ljube[i], s onima koji su odlukom
njegovom pozvani. [29]Jer koje predvidje, te i predo-
dredi da budu suobličeni slici[j] Sina njegova te da
on bude prvorođenac među mnogom braćom.
[30]Koje pak predodredi, te i pozva; koje pozva, te i
opravda; koje opravda, te i proslavi[k].
[31]Što ćemo dakle na to reći? Ako je Bog za nas,
tko će protiv nas? [32]Ta on ni svojega Sina nije po-
štedio, nego ga je za sve nas predao! Kako nam
onda s njime neće sve darovati?

a) Duh Sveti nije samo neki »unutarnji učitelj« nego počelo istinskog božanskog života u Kristu (usp. 5,5+; Gal 2,20).
b) Jednako je tako Isus molio u Getsemaniju (Mk 14, 36+).
c) Ili (Vg): »svjedoči našem duhu«.
d) Materijalni svijet, stvoren za čovjeka, ima istu sudbinu kao i on. Proklet zbog čovjekova grijeha (Post 3,17), sada je podložan nekom nasilju: »ispraznost« (r. 20) je moralno svojstvo povezano s grijehom čovjeka, dok je »robovanje pokvarljivosti« (r. 21) fizičkog reda. Ali poput čovjekova tijela, određenog za slavu, i svijet će doživjeti otkupljenje (rr. 21.23) i sudjelovati u »slobodi« proslavljenoga stanja (r. 21). Grčka je filozofija nastojala osloboditi duh od materije smatrajući potonju zlom, a kršćanstvo pokazuje put kojim će sama materija biti oslobođena. Na sličan se način spasenje proširuje na izvanljudski svijet (osobito anđeoski) u Kol 1,20; Ef 1,10; 2 Pt 3,13; Otk 21,1–5. O novom stvorenju usp. 2 Kor 5,17+.
e) Tj. vjerojatno čovjek svojim grijehom. Ili: Bog svojim osvetničkim autoritetom; ili pak: Bog kao Stvoritelj.
f) BJ ispušta »posinstvo« na temelju r. 15 i nekih rkpp. »Posinstvo« bi ovdje imalo eshatološko značenje.
g) BJ: »Naše je spasenje predmet nade.« Spasenje je eshatološko dobro (usp. 5,1–11).
h) Slijedeći Isusa (Mt 6,5+; 14,23+) i po običaju prvih kršćana (Dj 2,42+), Pavao često preporučuje moliti bez prestanka (Rim 12,12; 1 Kor 7,5; Fil 4,6; 1 Sol 5,17; Ef 6,18; Kol 4,2; 1 Tim 2,8; 5,5). I on sam neprestano moli za vjernike (Fil 1,4; 1 Sol 1,2; 3,10; Flm 4; Ef 1,16; Kol 1,3.9; 2 Sol 1,11), traži da i oni mole za njega (Rim 15,30; 2 Kor 1,11; Fil 1,19; 1 Sol 5,25; Flm 22; Ef 6,19; Kol 4, 3; 2 Sol 3,1; Heb 13,18) i jedni za druge (2 Kor 9,14; Ef 6,18). O molitvi za grešnike i bolesnike usp. 1 Iv 5,16; Jak 5,13–16. Tim se molitvama moli za rast u vjerničkom životu, ali i za uklanjanje izvanjskih (1 Sol 2,18; 3,10; Rim 1,10) i unutarnjih (2 Kor 12,8–9) prepreka i za društveno blagostanje (1 Tim 2,1–2). Pavao napose naglašava zahvalnu molitvu (2 Kor 1,11+; Fil 4,6; 1 Sol 5,18; Ef 5,4; Kol 2,7; 4,2; 1 Tim 2,1) koja mora pratiti svako djelovanje (usp. Ef 5,20; Kol 3,17), posebice blagovanje (Rim 14,6; 1 Kor 10,31; 1 Tim 4, 3–5). On sam njome započinje sve svoje poslanice (Rim 1,8; itd.) te želi da ona prožme i kršćanske suodnose (1 Kor 14,17; 2 Kor 1,11; 4,15; 9,11–12). Molitva je euharistije (zahvaljivanja) i hvale duša liturgijskih sastanaka (1 Kor 11 – 14), na kojima se braća međusobno izgrađuju nadahnutim pjesmama (Ef 5,19; Kol 3,16), jer kršćanska molitva ima svoje izvorište u Duhu Svetomu. Pavao ne preuzima toliko dotadašnje mudrosne sadržaje o uvjetima i djelotvornosti molitve (usp. Jak 1,5–8; 4,2–3; 5,16–18; 1 Iv 3,22; 5,14–16), on jamči njezinu uspješnost prisutnošću Duha Kristova u kršćaninu po kojemu se on sinovski obraća Ocu (Rim 8,15.26–27; Gal 4,6; usp. Ef 6,18; Jd 20), dok sam Krist, zdesna Bogu, posreduje za nas (Rim 8,34; usp. Heb 7,25; 1 Iv 2,1). Tako da Otac preobilno uslišava (Ef 3,20). Kršćani su oni koji zazivaju ime Isusa Krista (1 Kor 1,2; usp. Rim 10,9–13; 2 Tim 2,22; Jak 2,7; Dj 2,21+; 9,14.21; 22,16). O izvanjskom molitvenom držanju usp. 1 Kor 11,4–16; 1 Tim 2,8.
i) Var. (Vg): »znamo da onima koji ljube Boga sve ide na dobro…«
j) Krist, slika Božja u prvom stvaranju (Kol 1,15+; usp. Heb 1,3), došao je da novim stvaranjem (2 Kor 5,17+) vrati palom čovječanstvu sjaj te božanske slike potamnjene grijehom (Post 1,26+; 3,22–24; Rim 5,12+). On to ostvaruje utiskujući čovjeku još ljepšu sliku sina Božjega (Rim 8,29), koja »novomu čovjeku« vraća ispravnost moralnog suda (Kol 3,10+) i pravo na slavu koju je grijehom izgubio (Rim 3,23+). Ta slava, vlastita Kristu kao Slici Božjoj (2 Kor 4,4), sve više prožima kršćanina (2 Kor 3,18), do dana kada će i samo njegovo tijelo biti njome zaodjenuto na sliku »nebeskog« čovjeka (1 Kor 15,49).
k) Bog je sve upravio na slavu namijenjenu svojim odabranima, za koju su pozvani na vjeru, opravdani po krštenju i kojom su već sada na neki način unaprijed zaodjenuti.

1 Kor 13 1+ **Pjesan ljubavi Božjoj**

Zah 3 1s 33 Tko će optužiti izabranike Božje? Bog opravda-
Iz 50 8 va! 34 Tko će osuditi? Krist Isus umrije, štoviše i us-
Dj 2 23 Ps 110 1 krsnu, on je i zdesna Bogu – on se baš zauzima za
Heb 7 25+ nas! 35 Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Ne-
volja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Golotinja?
Pogibao? Mač? 36 Kao što je pisano:
Ps 44 23 *Poradi tebe ubijaju nas dan za danom*
1 Sol 3 4
2 Tim 3 12
i mi smo im ko ovce za klanje.
37 U svemu tome nadmoćno pobjeđujemo po
onome koji nas uzljubi. Iv 16 33
38 Uvjeren sam doista: ni smrt ni život, ni anđeli ni
vlasti, ni sadašnjost ni budućnost, ni sile, 39 ni du- Ef 1 21+
bina ni visina[a], ni ikoji drugi stvor neće nas moći
rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu Gospodinu
našem.

3. IZRAEL I KRŠĆANI[b]

Povlastice Izraelove

9 Istinu govorim u Kristu, ne lažem; susvjedok
mi je savjest moja u Duhu Svetom: 2 silna mi
2 Kor 12 7+ je tuga i neprekidna bol u srcu. 3 Da, htio bih ja
Izl 32 32 sâm proklet biti[c], odvojen od Krista, za braću svo-
ju, sunarodnjake svoje po tijelu. 4 Oni su Izraelci[d],
Ef 2 12 njihovo je posinstvo, i Slava, i Savezi, i zakonodav-
stvo, i bogoštovlje, i obećanja; 5 njihovi su i oci, od
1 3+ njih je, po tijelu, i Krist, koji je iznad svega, Bog
blagoslovljen u vjekove[e]. Amen.

3 3+ **Bog ostaje vjeran obećanjima**

Iz 55 10-11 6 Ali ne kao da se izjalovila riječ Božja. Jer nisu
Br 23 19 Izrael svi koji potječu od Izraela[f]; 7 i nisu svi djeca
Abrahamova zato što su njegovo potomstvo, nego Rim 2 28-29 Mt 3 9p
po Izaku će ti se nazivati potomstvo; 8 to jest: djeca Post 21 12
tijela nisu i djeca Božja, nego – djeca obećanja ra- Gal 4 21-31
čunaju se u potomstvo. 9 Evo doista riječi obećanja: Iv 8 31-44
U ovo ću doba doći i Sara će imati sina. 10 Ali ne Post 18 10
samo to! I Rebeka je s jednim, s Izakom, ocem
našim, zanijela. 11 Pa kad još blizanci ne bijahu ro-
đeni niti učiniše što dobro ili zlo – da bi trajnom
ostala odluka Božja o izabranju: 12 ne po djelima, 11 5-6
nego po onome tko poziva – rečeno joj je: *Stariji* Post 25 23
će služiti mlađemu, 13 kako je pisano: *Jakova sam* Mal 1 2-3
zavolio, a Ezav mi omrznu.

3 5 **Bog nije nepravedan prema Izraelu**

14 Što ćemo dakle reći? Možda da u Boga ima ne- Pnz 32 4

a) »Sile«, »dubina«, »visina« zacijelo označuju tajanstvene kozmičke snage, po antiknom shvaćanju više ili manje protivne čovjeku (usp. Ef. 1,21; 3,18).
b) Tvrdnja da se čovjek opravdava po vjeri navela je Pavla da podsjeti na Abrahamovu pravednost (gl. 4). Jednako tako tvrdnja da je spasenje darovano s Duhom po ljubavi Božjoj, sili ga sada (Gl. 9 – 11) da raspravlja o slučaju Izraela, koji je ostao nevjeran makar je primio spasenjska obećanja. Stoga u ovim poglavljima nije riječ o problemu pojedinačne predestinacije za slavu ili čak za vjeru, nego o povijesnospasenjskoj ulozi Izraela: samo o njoj govore izričaji SZ.
c) Tj. biti onaj nad kojim visi prokletstvo (grč. *anathema*), izopćenje (usp. Jš 6,17+ i Lev 27,28+).
d) Istinski potomci Jakova – Izraela (post 32,29). Iz te povlastice proizlaze i sve druge: posinstvo (Izl 4,22; usp. Pnz 7,6+); slava Božja (Izl 24,16+), koja prebiva usred naroda (Izl 25,8+; Pnz 4,7+; usp. Iv 1,14+); savezi s Abrahamom (Post 15,1+; 15,17+; 17,1+), Jakovom – Izraelom (Post 32,29), Mojsijem (Izl 24,7–8); štovanje jedinog istinskog Boga; Zakon kao izraz Božje volje; mesijanska obećanja (2 Sam 7,1+) i pripadnost Kristovu rodu.
e) Naš se prijevod drži doslovno izvornika. Tek se zarezom (u izvorniku ga nema) opredjeljuje za smisao da »Bog« nije predikat Krista, nego subjekt nove rečenice. Zarez bi mogao stajati i iza riječi »Bog« pa bi se ta riječ i susljedni izričaj odnosili na Krista. BJ i drži kako suvislost i tijek rečenice pretpostavljaju da je doksologija – pohvalnica upućena Kristu. Pavao inače nikada ne pripisuje Isusu naslova »Bog«, premda u Fil 2,6 naglašava njegovu »jednakost s Bogom«. Istom će Tit 2,13 uzveličati »velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista«. Pavao inače s Kristovim imenom ne poveznje ni doksologiju (usp. naprotiv Heb 13,21), i to zbog toga što naslov Bog obično pripisuje samo Ocu (usp. Rim 15,6; itd.) i što ne promatra božanske Osobe s čisto apstraktnoga gledišta njihove naravi, nego sa stvarnoga motrišta njihove uloge u djelu spasenja. Osim toga on stalno misli na povijesnoga Krista, konkretno i zbiljski utjelovljenoga Boga (Fil 2,5; usp. Kol 1,15+). Stoga ga prikazuje kao podređena Ocu (1 Kor 3,23; 11,3), kako u djelu stvaranja (1 Kor 8,6) tako i u djelu eshatološkog novostvaranja (Rim 16,27; 1 Kor 15,27+; itd.). Ipak naslov »Kyrios«, koji je Krist po uskrsnuću primio (Fil 2,9–11; usp. Ef 1,20–22; Heb 1,3s), nije ni više ni manje nego božanski naslov svojstven Jahvi u SZ (Rim 10,9.13; 1 Kor 2,16). Za Pavla je Isus bitno »Sin Božji« (Rim 1,3s. 9; 5,10; 8,29; 1 Kor 1,9; 15,28; 2 Kor 1,19; Gal 1,16; 2,20; 4,4.6; 1 Sol 1,10; usp. Ef 4,13; Heb 4,14; itd.), Božji »vlastiti Sin« (Rim 8,3.32), »Sin ljubavi njegove« (Kol 1,13), koji s pravom pripada božanskomu svijetu iz kojega je, od Boga poslan (Rim 8,3; Gal 4,4), došao (1 Kor 15,47). Premda je On naslov »Sina Božjega« na nov način primio po uskrsnuću (Rim 1,4+; usp. Heb 1,5; 5,5), ne posjeduje ga ipak samo od tog časa, jer On nije tek onaj na koga je Pismo unaprijed upućivalo (1 Kor 10,4), nego je i bivstveno postojao prije svega što postoji (Fil 2,6; 2 Kor 8,9). On je Mudrost (1 Kor 1,24.30), Slika (2 Kor 4,4), po njemu je sve stvoreno (1 Kor 8,6; usp. Kol 1,15–17; Heb 1,3) i po kojemu je sve iznova stvoreno (Rim 8,29; usp. Kol 3,10; 1,18–20), jer On je u svojoj osobi objedinio puninu Božanstva i svijeta (usp. Kol 2,9+). U njemu je Bog zamislio sav spasenjski naum (usp. Ef 1,3s), čiji je upravo On cilj, baš kao i Otac (usp. Rim 11,36; 1 Kor 8,6 i Kol 1,16.20). Ako Otac uskrišava i sudi, On također uskrišava (usp. Rim 1,4+; 8,11+ i Fil 3,21) i sudi (usp. Rim 2,16 i Kor 4,5; Rim 4,10 i 2 Kor 5,10). Ukratko, On je jedan od Trojice usko združenih u trinitarnim izričajima (2 Kor 13,13+).
f) Tako npr. Jišmaelci a posebice Edomci, potomci Ezavovi (Post 36,1) i neprijatelji Izraelovi u pravom smislu riječi (Pnz 23,8; Ps 137,7+).

Izl 33 19 pravde? Nipošto! 15Ta Mojsiju veli: *Smilovat ću se
*komu hoću da se smilujem; sažalit ću se nad kim
hoću da se sažalim. 16Nije dakle do onoga koji hoće
Ps 147 10p ni do onoga koji trči, nego do Boga koji se smiluje.
17Jer Pismo veli faraonu: *Zato te upravo podigoh*[a]
Izl 9 16 *da na tebi pokažem svoju moć i da se razglasi ime
moje po svoj zemlji. 18Tako dakle: smiluje se komu
hoće, a otvrdnjuje koga hoće.
19Da, reći ćeš mi: Što se onda još tuži? Ta tko se
Mudr 12 12 to volji njegovoj odupro[b]? 20Čovječe, tko si ti za-
Iz 29 16+ pravo da se pravdaš s Bogom? *Zar da djelo rekne*
Jr 18 6 *tvorcu:* »Što si me ovakvim načinio?« 21Ili zar *lon-*
Iz 45 9; 64 7 *čar* nema vlasti *nad glinom* da od istoga tijesta na-
Mudr 15 7 čini posudu sad časnu, sad nečasnu. 22A što[c] ako je
Bog, hoteći očitovati gnjev i obznaniti svoju moć u
2 4; 3 25-26 silnoj strpljivosti podnosio posude gnjeva, dozrele
Izr 16 4 za propast, 23da[d] obznani bogatstvo slave svoje na
Mudr 12 20-21 8 29 posudama milosrđa, koje unaprijed pripravi za sla-
Ef 2 1-7 vu, 24na nama koje pozva ne samo između Židova
nego i između pogana[e]?

Nevjera predviđena u Starom zavjetu

Hoš 2 25 25Tako i u Hošeji veli:
1 Pt 2 10 *Ne-narod moj prozvat ću narodom mojim*
i Neljubljenu ljubljenom.
Hoš 2 1 26*Na mjestu gdje im je rečeno: Vi niste*
moj narod
prozvat će se sinovi Boga živoga[f].

27Izaija pak proglasuje o Izraelu[g]: *Zaista, sinova*
Hoš 2 1 *će Izraelovih brojem biti kao pijeska morskog –*
Iz 10 22-23 *Ostatak će se spasiti;* 28*jer riječ će ispuniti i uskoro*
Rim 11 5
izvršiti Gospodin na zemlji[h]. 29Tako je Izaija i pro-
rekao:
Da nam Gospodin nad Vojskama Iz 1 9
ne ostavi sjeme,
ko Sodoma bismo bili
i Gomori nalik.
30Što ćemo dakle reći[i]? Da pogani koji nisu tražili 10 20; 11 7
pravednosti stekoše pravednost, pravednost po vje-
ri. 31Izrael pak koji je tražio neki zakon pravedno-
sti, nije do zakona dopro[j]. 32Zašto? Jer nije tražio
po vjeri, nego kao po djelima. Spotakoše se o *ka-*
men spoticanja, 33kao što je pisano: Iz 28 16; 8 14
Evo postavljam na Sionu kamen spoticanja 1 Pt 2 6-8
i stijenu posrtanja. Rim 10 11
Ali tko u nj vjeruje,
neće se postidjeti.

Židovi nisu priznali pravednosti Božje

10 Braćo! Želja je srca moga i molitva Bogu za
njih: da se spase. 2Svjedočim doista za njih:
imaju revnosti Božje, ali ne u pravom razumijeva- Izr 19 2
nju[k]. 3Ne priznajući, doista, Božje pravednosti i Fil 3 9
tražeći uspostaviti svoju, pravednosti se Božjoj ne
podložiše[l]. 4Jer dovršetak je Zakona Krist – na Gal 3 24
opravdanje svakomu tko vjeruje. Rim 9 30-31+

Mojsije o pravednosti Božjoj
3 21; 4

5Da, Mojsije piše o onoj pravednosti iz Zakona:
Tko je vrši, naći će život u njoj. 6A pravednost iz Lev 18 5+
vjere[m] ovako veli: *Nemoj reći u srcu svom: Tko će* Gal 3 12+
Pnz 9 4; 30 12s

a) Pavao kao i SZ pripisuje prvotno božanskoj djelatnosti dobra i zla djela ljudi (usp. 1,24s; još pojačava izričaj Izl 9,16: »Zato te upravo podigoh«). Ali time za Pavla, kao i za svu biblijsku predaju, nije nimalo okrnjena čovjekova moralna odgovornost. Tek nije nam otkriveno na koji se način preplića božansko i ljudsko djelovanje, odnosno kako se mire ljudska odgovornost i božanski utjecaj.
b) Ako na taj način ljudski neposluh ulazi u Božji naum, zašto onda predbacivati čovjeku da ne izvršava Božje volje? Pavao je već naišao na sličan prigovor (3,7; 6,1.15). Njegov je odgovor ondje i ovdje isti: prigovor je neprihvatljiv. Bog je gospodar svoga djela; besmisleno je okriviti ga s nepravde (usp. Mt 20,15).
c) Teška rečenica. Valja je tumačiti u sklopu cjelokupnog teksta. Naš prijevod dodaje zamjenicu »što« (izvornik ima samo »a ako«). Pavao obrazlaže kako se okorjelost faraonova nekoć i nevjera Izraelova sada – u zreniku Božjeg nauma – ne protive pravednosti. Bog je mogao faraona uništiti kao što je mogao iskorijeniti i židovski narod; ali on dugotrpljivo podnosi njihovu opstojnost: na taj način (ostavljajući im upravo vremena za obraćenje, 2,4) Bog »očituje svoj gnjev« (samim umnažanjem grijehâ, usp. 1 – 3, koje uostalom priprema put obraćenju); on »pokazuje svoju moć« (r. 17) prevladavajući zapreke, danas oporbu velikog dijela Židova protiv evanđelja. Time Bog ostvaruje naum milosrđa prema poganima (usp. 11,11.12.15.30), jer je ulazak mnoštva Židova u Crkvu mogao postati velikom preprekom obraćenju poganâ. U svakom slučaju Pavao se okreće poganima jer mnogi Židovi odbijaju prihvatiti Poruku (Dj 13,5+). Ali riječ je o privremenoj nevjeri koja je neizravno usmjerena na njihovo buduće obraćenje (11,13–15.23.31).
d) Var.: »i da«.
e) Rečenica (u izvorniku, bez onoga »što« u našem prijevodu) ostavlja dojam nedovršenosti. Možda bi trebalo nadopuniti pitanjem: »Kako se onda može govoriti o Božjoj nepravednosti?« Doista, sve je u konačnici podređeno spasenju i jednih i drugih (usp. 11,32).
f) Na taj način povijest samoga Izraela, kojega je Bog unatoč njegovih nevjernosti nanovo pozvao, postaje pralikom poziva svim narodima da, bez ikakvih prava, imaju udjela na mesijanskoj gozbi.
g) Izabrani tekstovi naviještaju istovremeno nevjernost Izraela i povratak nekog »Ostatka« (usp. 4, 3+), čuvara obećanjâ; time pripravljaju 11. gl.
h) Jedna var. (Vg) prilagođava citat tekstu LXX, koji Pavao skraćuje.
i) To pitanje uvodi u predmet sljedećeg poglavlja: uzroci Izraelove nevjere gledani ne više u Bogu, nego u Izraelu samome.
j) To je moguće samo kršćaninu (3,31; 8,4; 10,4; usp. 7,7+; Dj 13,39). – Var. (Vg): »do zakona pravednosti«.
k) Kakvu je imao i Pavao prije obraćenja (Dj 22,3; Gal 1,14; Fil 3,6; usp. 1 Tim 1,13).
l) Pravednost nije neko dobro koje se ima osvojiti, nego milost koja se prima po vjeri u Krista (usp. 1,16+; 4,25+; 7,7+).
m) Pnz je sav Zakon sažeo u zapovijed ljubavi koju izvršava čovjek »obrezana srca« (Rim 2,29; Pnz 10,16; Jr 4,4; 9,25); to obrezanje, djelo samoga Boga (Pnz 30,6), jednako je Zakonu »upisanom u srcu« (Jr 31,33). Tako je bila naviještena »pravednost vjere«: »riječ vjere« jest »u srcu« (r. 8; Pnz 30,14; usp. 3,27+; 8,2+), riječ u nas postavljena i u nama izvršena po Duhu (8,4+).

Ps 107 26 *se popeti na nebo* – to jest Krista svesti? [7]Ili: *Tko*
1 Pt 3 19+ *će sići u bezdan*[a] – to jest izvesti Krista od mrtvih?
Pnz 30 14 [8]Nego što veli? *Blizu ti je Riječ, u ustima tvojim i*
Sir 21 26 *u srcu tvome* – to jest Riječ vjere koju propovijeda-
mo.
Dj 2 26+ [9]Jer ako ustima ispovijedaš da je Isus Gospodin,
1 Kor 12 3 i srcem vjeruješ da ga je Bog uskrisio od mrtvih[b],
Rim 1 4+ bit ćeš spašen. [10]Doista, srcem vjerovati opravdava,
Iz 28 16 a ustima ispovijedati spasava. [11]Jer veli Pismo: *Tko*
Rim 9 33; *god u nj vjeruje, neće se postidjeti.*
1 16; 3 32-33 [12]Nema uistinu razlike između Židova i Grka jer
jedan je Gospodin sviju, bogat prema svima koji
ga prizivlju. [13]Jer: *Tko god prizove ime Gospodnje,*
Jl 3 5
Dj 2 21+ *bit će spašen.*

Imali su dovoljno svjetla

Heb 11 6 [14]Ali kako da prizovu onoga u koga ne povjero-
vaše[c]? A kako da povjeruju u onoga koga nisu čuli?
Dj 8 31 Kako pak da čuju bez propovjednika? [15]A kako
propovijedati bez poslanja? Tako je pisano:
Iz 52 7 *Kako li su ljupke noge*
onih koji donose blagovijest dobra.
1 5+ [16]Ali nisu svi poslušali blagovijesti – evanđelja!
Iz 53 1 Zaista, Izaija veli: *Gospodine, tko povjerova našoj*
poruci?
[17]Dakle: vjera po poruci, a poruka riječju Kristo-
vom[d].

Nemaju isprike

[18]Nego pitam: Zar nisu čuli? Dapače!
Ps 19 5 *Po svoj zemlji razliježe se jeka,*
riječi njihove[e] *sve do nakraj svijeta.*
[19]Onda pitam: Zar Izrael nije shvatio? Najprije
Pnz 32 21 Mojsije veli:
Rim 11 11 *Ja ću vas na ljubomor*
izazvati pukom ništavnim,
razdražit ću vas *glupim nekim narodom*[f].
[20]Izaija pak hrabro veli:
Iz 65 1 *Nađoše me koji me ne tražahu,*
Rim 9 30 *objavih se onima koji me ne pitahu.*

[21]A Izraelu veli:
Cio dan pružah ruku narodu Iz 65 2
nepokornom i buntovnom[g].

Izraelova je nevjernost samo djelomična

11 Pitam dakle[h]: Zar je *Bog odbacio narod svoj?* Ps 94 14; 44 10s
Nipošto? Ta i ja sam Izraelac, iz potomstva 2 Kor 11 21+
Abrahamova, plemena Benjaminova. [2]*Nije Bog*
odbacio naroda svojega koga predvidje. Ili zar ne
znate što veli Pismo, ono o Iliji – kako se tuži Bogu
na Izraela: [3]Gospode, *proroke tvoje pobiše, žrtve-* 1 Kr 19 10, 14
nike tvoje porušiše; ja ostadoh sam i još mi o glavi
rade. [4]Pa što mu veli Božji glas? *Ostavih sebi se-*
dam tisuća ljudi koji ne prignuše koljena pred Baa- 1 Kr 19 18
lom. [5]Tako dakle i u sadašnje vrijeme postoji Osta- Iz 4 3+
tak po milosnom izboru. [6]Ako pak po milosti, nije
po djelima; inače milost nije više milost! 9 12-17
[7]Što dakle? Što Izrael ište, to nije postigao, ali 9 30-31
izabrani postigoše. Ostali pak otvrdnuše, [8]kao što Pnz 29 3
je pisano:
Dade im Bog duh obamrlosti,
oči da ne vide, Iz 29 10
uši da ne čuju Mt 13 13+
sve do dana današnjega.
[9]I David veli:
Nek im stol[i] *pred njima bude zamkom,* Ps 69 23s
i mrežom, *i stupicom, i plaćom.*
[10]*Nek im potamne oči da ne vide*
i leđa im zauvijek pogni!

Izraelova je nevjernost privremena

[11]Pitam dakle: jesu li posrnuli da propadnu[j]? Ni-
pošto! Naprotiv: po njihovu posrtaju spasenje po- Dj 13 5+
ganima[k] da se tako oni, Židovi, izazovu na ljubo- Mt 8 11s;
mor. [12]Pa ako je njihov posrtaj bogatstvo za svijet, 21 43
i njihovo smanjenje bogatstvo za pogane, koliko li Rim 10 19
će više to biti njihov puni broj?
[13]Vama pak, poganima[l], velim: ja kao apostol
pogana službu svoju proslavljam [14]ne bih li na lju-
bomor izazvao njih, tijelo svoje, i spasio neke od

a) U Pnz 30,13 riječ je o oceanskom bezdanu koji Pavao ovdje primjenjuje na bezdan Podzemlja (Šeola). Već je Targ govorio o Mojsiju koji je silazio sa Sinaja i o Joni koji je uzlazio iz bezdana.
b) Unutarnjem pristajanju »srca« odgovara izvanjska ispovijest vjere, kao što se događa kod krštenja.
c) Dokazivanje na temelju Pisma posve je jasno: Izrael kao cjelina stvarno ne zazivlje ime Gospodnje zato što je buntovno odbio ponuđeno svjetlo.
d) Var.: »riječju Božjom«.
e) Riječi navjestiteljâ evanđelja.
f) Tim prisjećajem na Izraelovu ljubomoru priprema se 11,11.14.
g) Izvorni hebrejski tekst u oba slučaja (rr. 20 i 21) ima u vidu židovski narod; ali u prvom je riječ o Izraelu koji »više ne zazivlje ime Jahvino« tako da se nalazi u istom položaju kao i pogani. U Iz 65,1 narod se označuje riječju kojom se inače označuju pogani, što je olakšalo primjenu na pogane.
h) Istim izričajem kojim je prije Izraela optuživao (10,18.19) sada naviješta njegovo spasenje (jednako u r. 11). Nevjeran narod (10,21) nije odbačen (11,2): »Ostatak« (Iz 4, 3+), koji ga privremeno predstavlja, zalog je buduće obnove.
i) Psalam tu opisuje kaznu sitih koji su prezreli muke i žeđ Pravednika. Ako je riječ o žrtvenim gozbama (Targ), proročanstvo se doslovce ispunilo: upravo privrženost Židova vlastitoj vjeri, njihovo revnovanje za Zakon, spriječili su ih da prepoznaju i priznaju Pravednika-patnika.
j) Dosl: »jesu li posrnuli da padnu (bez nade da se pridignu)?«
k) Sadašnja nevjera Židova samo je »krivi korak«, dopušten poradi obraćenja pogana (9,22+; 11,12,19.25.30) i u konačnici poradi obraćenja njih samih: upravo radi njihova vlastitog spasenja Bog će ih učiniti »ljubomornima« (10,19) na pogane.
l) Tj. kršćanima iz »naroda«, obraćenim poganima. Tako Pavao upravo kao apostol pogana radi na spasenju svoje braće po krvi (usp. r. 14: »tijelo svoje«).

njih. [15]Jer ako je njihovo odbačenje izmirenje svije-
ta, što li će biti njihovo prihvaćanje ako ne oživlje-
nje od mrtvih[a]?

Ef 2 11-22
Izrael i nevjeran ostaje izabrani narod

[16]Ako li su prvine svete, sveto je i tijesto[b]; ako li
je korijen svet, svete su i grane. [17]Pa ako su neke
grane odlomljene, a ti, divlja maslina[c], pricijepljen
umjesto njih[d], postao suzajedničar korijena[e], sočno-
3 27+; 5 2+ sti masline, [18]ne uznosi se nad grane. Ako li se ho-
1 Kor 1 31 ćeš uznositi – ne nosiš ti korijena, nego korijen te-
be. [19]Reći ćeš na to: grane su odlomljene da se ja
pricijepim. [20]Dobro! Oni su zbog nevjere odlomlje-
ni, a ti po vjeri stojiš. Ne uznosi se, nego strahuj!
Jr 49 12 [21]Jer ako Bog ne poštedje prirodnih grana, ni tebe
Lk 23 31 neće poštedjeti[f]. [22]Promotri dakle dobrotu i stro-
gost Božju: strogost na palima, a dobrotu Božju na
sebi ako ostaneš u toj dobroti, inače ćeš i ti biti
odsječen. [23]A i oni, ako ne ostanu u nevjeri, bit će
pricijepljeni; ta moćan je Bog da ih opet pricijepi.
[24]Doista, ako si ti, po naravi divlja maslina, odsje-
čen pa mimo narav pricijepljen na pitomu maslinu,
koliko li će lakše oni po naravi biti pricijepljeni na
vlastitu maslinu!

Izraelovo obraćenje

[25]Jer ne bih htio, braćo, da budete sami po sebi
16 25+ pametni, a da ne znate ovo otajstvo: djelomično je
otvrdnuće zadesilo Izraela dok punina pogana[g] ne Izr 3 7
uđe. [26]I tako će se cio Izrael spasiti, kako je pisa- 11 11+
no[h]:
Doći će sa Siona Otkupitelj, Iz 59 20-21
odvratit će bezbožnost od Jakova.
[27]*I to će biti moj Savez s njima,* Iz 27 9
kad uklonim grijehe njihove.
[28]U pogledu evanđelja oni su, istina, protivnici
poradi vas, ali u pogledu izabranja[i] oni su ljubimci
poradi otaca. [29]Ta neopozivi su dari i poziv Božji! 9 6
Br 23 19+
1 Sam 15 29

Teologija povijesti

[30]Doista, kao što vi nekoć bijaste neposlušni Bo-
gu, a sada po njihovoj neposlušnosti zadobiste mi- 3 26+
losrđe [31]tako i oni sada po milosrđu vama iskazanu 11 11+
postadoše neposlušni da i oni sada zadobiju milos-
rđe. [32]Jer Bog je sve zatvorio u neposlušnost da se Gal 3 22
svima smiluje. Ez 18 23+

Hvalospjev mudrom milosrđu Božjemu

[33]O dubino bogatstva, i mudrosti, i spoznanja Ps 139 6, 17s
Božjega! Kako li su nedokučivi sudovi i neistraživi Job 15 8
putovi njegovi!
[34]Doista, *tko spozna misao Gospodnju,* Iz 40 13, 28
tko li mu bî savjetnikom? 1 Kor 2 11, 16
[35]Ili: *tko ga darom preteče*
da bi mu se uzvratiti moralo?
[36]Jer sve je od njega i po njemu i za njega! Njemu 1 Kor 8 6
slava u vjekove! Amen. Kol 1 16-17

a) Povratak iz smrti u život osobito je čudesno djelo, pridržano Božjoj moći (usp. 4,17+; 2 Kor 1,9). Takvo će biti i čudo Izraelova povratka: povratak rasipnoga sina, u ovom slučaju starijega (usp. Lk 15,14.32). BJ prev.: »uskrsnuće od mrtvih«. Ako je obraćenje poganâ kao neki prvi stupanj otkupiteljskog djela, tj. izmirenje svijeta, onda će obraćenje Izraela biti nešto tako velebno da se može usporediti samo s drugim stupnjem, s konačnim uskrsnućem na koje tu Pavao vjerojatno misli. On ipak ne tvrdi da obraćenje Izraela mora neposredno prethoditi općem uskrsnuću.

b) Buduće obraćenje Izraela, ovdje jasno utvrđeno (rr. 11–15) i kasnije još izričitije potvrđeno (rr. 25–26), dokaz je da vjerni dio Izraela u potpunosti ostvaruje predodžbu o »Ostatku« i tako postaje nedvojbeni znak obnove za sav narod; ali iz toga slijedi da i sam nevjerni dio Izraela ostaje solidaran s vjernim dijelom te na neki način ima udjela na njegovoj svetosti, kao što sve tijesto biva posvećeno prikazom prvina (kolača) (Br 15,19–21).

c) Poganin koji je postao kršćaninom.

d) BJ: »posred njih«. Izvorni se izričaj može prevesti na oba načina.

e) BJ s nekim rkpp. ispušta »korijena«.

f) Var. (BJ): »pripazi da i tebe ne poštedi«.

g) Pavao uvijek promatra židovski i poganski svijet kao dvije zasebne cjeline.

h) SZ je naviještao potpunu čistoću Izraela kao posljedicu Mesijina dolaska. Pavao naučava »otajstvo« (r. 25) da se to proročanstvo već počelo ostvarivati obraćenjem pogana i da će se potpuno obistiniti obraćenjem Židovâ.

i) »Evanđelje« i »izabranje« označuju dva velika razdoblja povijesti spasenja: poslije i prije Krista. Židovi su u vremenu nakon Krista, kojega su odbili, postali neprijateljima Božjim, što je Bog dopustio da bi olakšao obraćenje pogana (usp. 9,22+; 11,11+); ali Židovi i dalje uživaju posebnu ljubav, koju je Bog iskazao njihovim ocima prije Krista, kada je njihov narod bio jedini nosilac izabranja.

II. Primjena: novi život u Kristu

Duhovno bogoslužje[a]

1 9+ **12** Zaklinjem vas, braćo, milosrđem Božjim: pri-
Dj 10 35+ kažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu
8 5, 14s 26s milu – kao svoje duhovno bogoslužje[b]. 2 Ne suobli-
Ef 4 23s čujte se ovomu svijetu, nego se preobrazujte ob-
2 18 navljanjem svoje pameti da mognete razabirati što
Ef 5 10, 17 je volja Božja, što li je dobro, Bogu milo, savršeno.
Fil 1 10
Heb 5 14

Ponizna ljubav u zajednici

3 Da, po milosti koja mi je dana svakomu između
Fil 2 3 vas velim: ne precjenjujte se više no što se treba
1 Kor 12 9; cijeniti, nego cijenite se razumno, kako je već
13 2 komu Bog odmjerio mjeru vjere[c]. 4 Jer kao što u
jednom tijelu imamo mnogo udova, a nemaju svi
Ef 4 7+ isto djelovanje, 5 tako smo i mi, mnogi, jedno tijelo
1 Kor 12 12+ u Kristu, a pojedinci udovi jedan drugomu[d]. 6 Dare
1 Kor 12 8 pak imamo različite po milosti koja nam je dana:
10, 28-30 je li to prorokovanje – neka je primjereno vjeri[e];
Ef 4 7-11 Dj 11 27+ 7 je li služenje – neka je u služenju; je li poučavanje
– u poučavanju; 8 je li hrabrenje – u hrabrenju; tko
Tit 1 5+ dijeli, neka je darežljiv; tko je predstojnik – revan;
tko iskazuje milosrđe – radostan!
1 Pt 1 22 9 Ljubav nehinjena! Zazirite oda zla, prianjajte uz
Iv 13 34 dobro! 10 Srdačno se ljubite pravim bratoljubljem!
Fil 2 3 Pretječite jedni druge poštovanjem[f]! 11 U revnosti
budite hitri, u duhu gorljivi, Gospodinu služite[g]!
1 Kor 13 13+ 12 U nadi budite radosni, u nevolji strpljivi, u moli-
Kol 4 2 tvi postojani! 13 Pritječite u pomoć svetima u nuždi,
Dj 1 14; 6 4
gajite gostoljubivost!
14 Blagoslivljajte svoje progonitelje[h], blagoslivljaj- Dj 9 13+
te, a ne proklinjite! 15 Radujte se s radosnima, pla- Mt 5 38-48+
čite sa zaplakanima! 16 Budite istomišljenici među 1 Kor 12 26
sobom! Neka vas ne zanosi što je visoko, nego pri- Sir 7 34
vlači što je ponizno. Ne umišljajte si da ste mudri!
17 Nikome zlo za zlo ne vraćajte; *zauzimajte se za* Izr 3 7
dobro pred svim ljudima! 18 Ako je moguće, koliko 1 Sol 5 15
je do vas, u miru budite sa svim ljudima! 1 Pt 3 9 Izr 3 4
19 Ne osvećujte se, ljubljeni, nego dajte mjesta 2 Kor 8 21
Božjem gnjevu[i]. Ta pisano je: *Moja je odmazda, ja* 1 Kor 6 6-7 Izr 20 22
ću je vratiti, veli Gospodin. 20 Naprotiv: Lev 19 18
Ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga, Pnz 32 35
i ako je žedan, napoj ga! Post 50 19 Izr 25 21-22+
Činiš li tako,
ugljevlje mu ražareno zgrćeš na glavu[j].
21 Ne daj se pobijediti zlom, nego dobrim svladavaj Jak 5 4
zlo.

Poslušnost vlastima[k]

Mt 22 16-21p
13 Svaka duša neka se podlaže vlastima nad so- 1 Tim 2 1-2 Tit 3 1
bom[l]. Jer nema vlasti doli od Boga: koje po- 1 Pt 2 13-15
stoje, od Boga su postavljene. 2 Stoga tko se suprot- Izr 8 15
stavlja vlasti, Božjoj se odredbi protivi; koji se pak Mudr 6 3 Jr 27 5
protive, sami će na se navući osudu. 3 Vladari doista
nisu strah i trepet zbog dobra, nego zbog zla djela.
Hoćeš li se ne bojati vlasti? Dobro čini pa ćeš imati
pohvalu od nje! 4 Ta Božji je ona poslužitelj – tebi
na dobro. Ako li zlo činiš, strahuj! Ne nosi uzalud

a) Kršćanska je zajednica nasljednica jeruzalemskoga Hrama (Ps 2,6; 40,9+), i Duh koji u njoj prebiva daje novu krepkost Božjoj prisutnosti usred svoga svetog naroda (1 Kor 3,16–17; 2 Kor 6,16; Ef 2,20–22). On nadahnjuje novo duhovno bogoslužje (Rim 1,9+; 12,1), jer vjernici su udovi Krista (1 Kor 6,15–20), koji je u svom raspetom i uskrslom tijelu postao mjesto nove Božje prisutnosti i novog bogoslužja (Mt 12,6–7; 26,61p; 27,40p; Iv 2,19–22+; 4,20–21; Dj 6,13–14; 7,48; Heb 10,4–10; Otk 21,22+).
b) Nasuprotno žrtvama židovskog i poganskog bogoslužja (usp. Hoš 6,6; Rim 1,9+).
c) Pod vjerom se ovdje misli na procvat duhovnih darova koje je Bog porazdijelio članovima kršćanske zajednice da joj osigura život i razvoj.
d) Taj izričaj naglašava ne toliko istovjetnost svih kršćana s Kristom (1 Kor 12,27) koliko njihovu međuovisnost.
e) Ili »po pravilu vjere« (dosl. »po analogiji vjere«); usp. 1 Kor 12,3 gdje je »ispovijest vjere« znak istinske karizme.
f) Višeznačan izvorni izraz prev. BJ: »Neka svatko smatra druge zaslužnijima«.
g) Var.: »vremenu služite« (tj. pazite na pogodan trenutak); *kairō* mj. *Kyrio.*
h) Obzorje se širi: uključuje cijelo čovječanstvo, posebice od r. 17.
i) Riječ je svakako o božanskom gnjevu koji sebi pridržava kaznu za grijeh. Stoga u prijevodu dodajemo riječ »Božjem«.
j) Kršćanin »se osvećuje« svojim neprijateljima čineći im dobro. Slika ražarenog ugljevlja, simbol strašne boli, naznačava grižnju savjesti koja će grešnika privesti kajanju.
k) Pavao ovdje izlaže načelo božanskog porijekla vlasti, pretpostavlja njezinu zakonitost i usmjerenost na dobro. Na taj način kršćanska religija prožima podjednako ćudoredni (12,1) i društveni život (13,1–7). Jednako govore i Pastoralne poslanice (Tit 3,1; 1 Tim 2,1–2), iz čega bi se moglo zaključiti da Pavao niti nakon hapšenja i sukoba s vlastima nije promijenio mišljenje.
l) Dosl. prijevod. BJ: »onima koji su na vlasti«.

mača! Božji je ona poslužitelj: gnjev[a] njegov iska-
ljuje na onome koji zlo čini. 5Treba se stoga podla-
gati, ne samo zbog gnjeva nego i zbog savjesti.
6Zato i poreze plaćate: ta službenici su Božji oni
Mt 22 21p koji se time bave. 7Dajte svakomu što mu pripada:
komu porez – porez, komu carina – carina, komu
poštovanje – poštovanje, komu čast – čast.

Mt 22 34-40

Ljubav – ispunjenje Zakona

Iv 13 34 Gal 5 14 8Nikomu ništa ne dugujte, osim da jedni druge
Kol 3 14 ljubite. Jer tko drugoga ljubi, ispunio je Zakon[b].
Izl 20 13-17 9Uistinu: *Ne čini preljuba! Ne ubij! Ne ukradi*[c]*! Ne*
Pnz 5 17-21 *poželi!* i ima li koja druga zapovijed, sažeta je u
Lev 19 18 ovoj riječi: *Ljubi svoga bližnjega*[d] *kao sebe samoga.*
Gal 5 14 10Ljubav bližnjemu zla ne čini. Punina dakle Za-
1 Kor 13 4-7 kona jest ljubav.

1 Sol 5 4-8
1 Kor 7 26. 29-31

Kršćanin dijete svjetlosti

Kol 4 5 11To tim više što shvaćate ovaj čas[e]: vrijeme je
Ef 5 8-16 već da se oda sna prenemo jer nam je sada spasenje
bliže nego kad povjerovasmo. 12Noć poodmače,
Ef 6 11+ dan se približi! Odložimo[f] dakle djela tame i zao-
Iv 8 12+ djenimo se oružjem svjetlosti. 13Kao po danu pri-
1 29+ stojno hodimo, ne u pijankama i pijančevanjima,
ne u priležništvima i razvratnostima, ne u svađi i
Gal 3 27 ljubomoru, 14nego zaodjenite se Gospodinom Isu-
Ef 4 24 som Kristom i, u brizi za tijelo, ne pogodujte požu-
dama.

1 Kor 8; 10 14-33

Ljubav prema slabima

Rim 6 15+ **14** Slaboga u vjeri[g] prigrlite, ali ne da se prepi-
rete o mišljenjima. 2Netko vjeruje da smije
sve jesti, slabi opet jede samo povrće. 3Tko jede,
Kol 2 16-21 neka ne prezire onoga tko ne jede; tko pak ne je-
de, neka ne sudi onoga tko jede. Ta Bog ga je pri-
grlio. 4Tko si ti da sudiš tuđega slugu? Svojemu Jak 4 12
Gospodaru i stoji i pada! A stajat će jer moćan je Mt 7 1
Gospodin da ga podrži.
5Netko razlikuje dan od dana, nekomu je opet Kol 2 16
svaki dan jednak. Samo nek je svatko posve uvje-
ren u svoje mišljenje. 6Tko na dan misli, poradi
Gospodina misli; i tko jede, poradi Gospodina je-
de: zahvaljuje Bogu. I tko ne jede, poradi Gospo-
dina ne jede i – zahvaljuje Bogu.
7Jer nitko od nas sebi ne živi, nitko sebi ne umire. 6 10-11
8Doista, ako živimo, Gospodinu živimo, i ako umi- Lk 20 38
remo, Gospodinu umiremo. Živimo li dakle ili Gal 2 19
umiremo – Gospodinovi smo. 9Ta Krist zato umrije
i oživje da gospodar bude i mrtvima i živima. 10A 2 Kor 5 15
ti, što sudiš brata svoga? Ili ti, što prezireš brata Dj 10 42
svoga? Ta svi ćemo stati pred sudište Božje[h]. 11Jer 2 Kor 5 10
pisano je: Rim 2 6+
Života mi moga, govori Gospodin,
prignut će se preda mnom svako koljeno Iz 45 23;
i svaki će jezik priznati Boga. 49 18
12Svaki će dakle od nas za sebe Bogu dati račun. Fil 2 10-11

Nikoga ne uznemirujte

13Dakle, ne sudimo više jedan drugoga, nego ra-
dije sudite o tome da ne valja postavljati bratu stu- 1 Kor 8 9
pice ili spoticala. 14Znam i uvjeren sam u Gospodi-
nu: ništa samo od sebe nije nečisto. Samo je Dj 10 15
onomu nečisto tko to smatra nečistim. 15Doista[i], Mt 15 10-20p 1 Tim 4 4
ako je poradi hrane tvoj brat ražalošćen[j], već nisi 1 Kor 8 10
na putu ljubavi. Ne upropašćuj tom svojom hranom 1 Kor 13 1+
onoga za koga je Krist umro!
16Nemojte da se pogrđuje vaše dobro[k]! 17Ta kra- 1 Kor 8 8
ljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, Gal 5 22
mir i radost u Duhu Svetome. 18Da, tko tako Kristu 1 Sol 1 6
služi, mio je Bogu i cijene ga ljudi. 19Nastojmo 12 17-18

a) BJ: »kažnjava onoga koji zlo čini«. Dosl. »Osvetnik je prema (da se udovolji) gnjevu«, bez sumnje gnjevu Božjemu.
b) BJ: »zakon«. Po svemu sudeći riječ je o zakonu općenito, ne samo o mojsijevskom.
c) Vg dodaje: »Ne svjedoči lažno«.
d) Bližnji nije više, kao u Lev, samo pripadnik istoga naroda, nego svaki član ljudske obitelji, sjedinjene u Kristu (Gal 3,28; Mt 25,40).
e) To je jedna od temeljnih postavki pavlovskog morala. »Čas« (*kairos*) označava »eshatološko« razdoblje, koje Biblija zove »posljednji dani«. Ono je započelo smrću i uskrsnućem Kristovim i odgovara vremenu vojujuće Crkve, vremenu spasenja (2 Kor 6,2+; usp. Dj 1,7+), a nasuprotno je prijašnjem razdoblju ne toliko po vremenskom slijedu koliko po različitosti sadržaja. Kršćanin, već sada »sin dana«, oslobođen »sadašnjega svijeta opakoga« (Gal 1,4) i vlasti tminâ, ima udjela u Kraljevstvu Boga i njegova Sina (usp. Kol 1,13) i građanin je neba (Fil 3,20). Ta toliko nova »situacija« postaje odrednicom svega morala (usp. 6,3s).
f) Dosl.: »svucimo«.
g) Riječ je o kršćanima kojima još nedovoljno prosvijetljena vjera ne daje dosta čvrstih osvjedočenja da bi mogli djelovati sigurne savjesti (rr. 2.5.22). Smatrali su da moraju obdržavati izvjesne dane (r. 5), možda čak i stalno (r. 21), da se moraju uzdržavati od mesa i vina (rr. 2.21): asketski običaji poznati kako u poganskom (pitagorejci) tako u židovskom svijetu (Esseni, Ivan Krstitelj). Pavao daje jednako opće pravilo kao i u sličnom slučaju u 1 Kor 8; 10,14–33: svatko ima raditi »za Gospodina« po vlastitoj savjesti (rr. 5–6), pod uvjetom da ona nije dvojbena (r. 23); a posebice da ljubav bude vodiljom ponašanja »jakih« (rr. 1.15.19–21 i 15,1–13).
h) Boga, koji jedini poznaje tajnu srdaca (usp. 2,16; 1 Kor 4, 3s).
i) Var.: »ali« ili »a«.
j) Time što ga to sablažnjava ili naprosto videći svoga brata da radi nešto što on ne odobrava.
k) BJ: »vaša povlastica«. Misli se vjerojatno na kršćansku slobodu (6,15+), kojom se služe »jaki«, a koju su onda neki zlonamjerno tumačili (usp. 3,8+).

stoga promicati mir i uzajamno izgrađivanje! 20 Ne
Tit 1 15 razaraj djela Božjega[a] poradi hrane! Sve je, istina,
čisto, ali je zlo za onoga tko na sablazan[b] jede.
1 Kor 8 13 21 Dobro je ne jesti mesa i ne piti vina i ne uzimati
ništa o što se tvoj brat spotiče.
22 Ti imaš uvjerenje. Za sebe ga imaj[c] pred Bo-
gom[d]. Blago onomu tko samoga sebe ne osuđuje u
onom na što se odlučuje! 23 Jede li tko dvoumeći,
1 Kor 8 7 osudio se jer ne radi iz uvjerenja[e]. A sve što nije iz
uvjerenja, grijeh je.

Gal 6 2
1 Kor 9 22

Treba ugađati drugima, ne sebi

15 Mi jaki treba da nosimo slabosti slabih, a ne
1 Kor 10 33 da sebi ugađamo. 2 Svaki od nas neka ugađa
14 19 bližnjemu na dobro, na izgrađivanje. 3 Ta ni Krist
1 Kor 8 1 nije sebi ugađao, nego kao što je pisano: *Poruge*
1 Kor 13 5 *onih koji se rugaju tebi padoše na me.*
Ps 69 10 4 Uistinu, što je nekoć napisano, nama je za
1 Kor 10 6+ pouku napisano da po postojanosti i utjesi Pisama
2 Tim 3 16 imamo nadu. 5 A Bog postojanosti i utjehe dao vam
1 Mak 12 9 da međusobno budete složni[f] po Kristu Isusu 6 te
2 Mak 15 9
Fil 2 2s jednodušno, iz jednoga grla, slavite Boga i Oca
Gospodina našega Isusa Krista.

Poziv na jedinstvo

7 Prigrljujte jedni druge kao što je Krist prigrlio
vas na slavu Božju. 8 Krist je, velim, postao posluži- Mt 15 24
telj obrezanika za istinu Božju da ispuni obećanja Dj 3 25-26
dana ocima, 9 a pogani da za milosrđe proslave Bo-
ga[g], kao što je pisano:
Zato ću te slaviti među pucima Izl 34 6
i psalam pjevati tvome imenu. Ps 18 50
10 I još veli:
Kličite, puci, s njegovim narodom. Pnz 32 43
11 I još:
Hvalite, svi puci, Gospodina, Ps 117 1
slavili ga svi narodi!
12 Izaija opet veli:
Pojavit će se Jišajev izdanak, Iz 11 10
dignut da vlada narodima,
u njemu je nada narodima.
13 A Bog nade napunio vas svakom radošću i mirom
u vjeri da izobilujete u nadi snagom Duha Sveto-
ga[h].

Zaključak

Pavlova misionarska služba

14 Ja sam, braćo moja, uvjeren: vi ste i sami puni
čestitosti, ispunjeni svakim znanjem, sposobni jedni
druge urazumljivati. 15 Ipak vam djelomično smio-
nije napisah[i] da vas na poznato nekako podsjetim
poradi milosti koja mi je dana od Boga – 16 da bu-
dem bogoslužnik Krista Isusa među poganima, sve- 1 9+
ćenik[j] evanđelja Božjega te prinos poganâ postane
ugodan, posvećen Duhom Svetim.
17 Imam se dakle čime dičiti u Kristu Isusu s obzi- 3 27+
rom na ono što je Božje. 18/19 Jer ne bih se usudio
govoriti o nečemu što Krist riječju i djelom, sna- 1 5+
gom znamenja i čudesa, snagom Duha nije po meni 2 Kor 12 12+

a) Djelo je Božje ili sam »slabi« (r. 15) ili kršćanska zajednica (usp. 1 Kor 3,9).
b) Dosl.: »kroz sablazan«, sa sablazni, tj. po kontekstu (r. 21 gdje je riječ o dužnostima »jakoga«): »na sablazan« drugima. – Druga mogućnost: »na sablazan« sebi (usp. r. 14), tj. nesigurne savjesti.
c) Var.: »Imaš li uvjerenje? Čuvaj ga!«
d) To je »uvjerenje« (koje je i »vjera«; grč. izvornik za oba pojma upotrebljava izraz *pistis*) istina koja vrijedi pred Bogom. Ali još više vrijedi bratska ljubav.
e) Tj. iz ispravne savjesti. BJ: »iz dobre vjere«, tj. dobronamjerno, iskreno. Drugi prevode: »iz uvjerenja vjere«.
f) Tj. da se u jednodušnosti svidite svomu bližnjemu. – Drugi prijevodi: (dao vam) »da živite u dobru razumijevanju«; BJ: »da za istim težite«.
g) Prihvativši pogane Krist je proslavio Boga. Time pak što se za svoga zemaljskog života ograničio na evangelizaciju Izraela (usp. Mt 15,24) posvjedočio kako je Bog vjeran svojim obećanjima, a prepustio je takoreći obraćenim poganima da budu jednako tako živa svjedočanstva božanskog milosrđa. Zato neka i oni sada sa svoje strane budu milosrdni prema svojoj braći (usp. 12,1+).
h) Zaključni izričaj koji sažima glavne teme dogmatskog dijela poslanice: vjera, izvor opravdanja, i nada u spasenje – kao izvor mira i plod Duha.
i) Pavao se nanovo opravdava što je uputio pismo jednoj zajednici koju nije sam osnovao (usp. 1,5–6.13).
j) Dosl.: »vršitelj bogoslužja«. Apostolat je doista, više nego običan kršćanski život (12,1; usp. Fil 2,17), neka vrst bogoslužja (usp. 1,9+), u kojem apostol – ili točnije, Krist po apostolu (r. 18) – prikazuje ljude Bogu.

Dj 1 8+ učinio da k poslušnosti privede pogane. Tako sam
od Jeruzalema pa uokolo sve do Ilirika[a] pronio
Kol 1 25 evanđelje Kristovo, [20]i to tako da sam se trsio na-
2 Kor 10 15-16 viješćivati evanđelje ne gdje se već spominjao Krist
1 Kor 3 10s – da ne bih gradio na temeljima drugih – [21]nego,
kako je pisano:

Iz 52 15 *Vidjet će ga oni kojima nije naviješten,*
shvatiti oni koji za nj nisu čuli.

Pavlove nakane

1 10s [22]Time sam ponajčešće[b] i bio spriječen doći k va-
ma. [23]Sad mi pak više nema mjesta u ovim krajevi-
ma[c], a živa mi je želja, ima već mnogo godina, doći
k vama [24]kad pođem u Španjolsku. Nadam se doi-
sta da ću vas na proputovanju posjetiti i da ćete
me onamo otpraviti pošto mi se najprije bar done-
kle ispuni želja biti s vama.
Dj 19 21 [25]Ali sad idem u Jeruzalem da poslužim svetima.
1 Kor 16 1+ [26]Makedonija i Ahaja odlučiše očitovati neko zajed-
Rim 12 13 ništvo prema siromašnim svetima u Jeruzalemu.
11 17s [27]Da, odlučiše, a i dužnici su im. Jer ako su pogani
1 Kor 9 11 postali sudionicima njihovih duhovnih dobara,
Gal 6 6 dužni su im u tjelesnima poslužiti.
[28]Pošto dakle to obavim – ovaj im plod zapeča-
ćen[d] uručim – uputit ću se u Španjolsku i usput k
vama. [29]A kada dođem k vama, doći ću, znam, s
puninom blagoslova Kristova.
[30]Ali zaklinjem vas, braćo, Gospodinom Isusom
Kol 4 12 Kristom i ljubavlju Duha: suborci mi budite u mo-
Dj 20 3, 23; litvama Bogu upravljenima za me[e], [31]da umaknem
21 10s, 17s, onim nevjernima u Judeji i da moja pomoć Jeruza-
27s lemu bude po volji svetima [32]te s Božjom voljom
radosno dođem k vama i s vama zajedno odahnem.
[33]Bog mira sa svima vama! Amen.

Preporuke i pozdravi

16 [f]Preporučujem vam Febu, sestru[g] našu, poslu-
žiteljicu Crkve u Kenhreji: [2]primite je u Go- Dj 18 18
spodinu kako dolikuje svetima i priskočite joj u po-
moć u svemu što od vas ustreba jer je i ona bila
zaštitnicom mnogima i meni samomu.
[3]Pozdravite Prisku i Akvilu, suradnike moje u Dj 18 2s, 26
Kristu Isusu. [4]Oni su za moj život podmetnuli svoj 1 Kor 16 19
vrat[h]; zahvaljujem im ne samo ja nego i sve Crkve 2 Tim 4 19
poganâ. [5]Pozdravite i Crkvu u njihovoj kući. 1 Kor 16 19
Pozdravite ljubljenog mi Epeneta[i] koji je prvina Kol 4 15 Flm 2
Azije za Krista. [6]Pozdravite Mariju koja se mnogo 1 Kor 16 15
trudila za vas. [7]Pozdravite Andronika i Juniju, ro-
đake i suuznike moje[j]; oni su ugledni među aposto-
lima i prije mene bili su u Kristu. [8]Pozdravite Am-
plijata, ljubljenoga moga u Gospodinu. [9]Pozdravite
Urbana, suradnika moga u Kristu, i ljubljenog mi
Staha. [10]Pozdravite Apela, prokušanoga u Kristu.
Pozdravite Aristobulove. [11]Pozdravite Herodiona,
rođaka moga. Pozdravite Narcisove koji su u Go-
spodinu. [12]Pozdravite Trifenu i Trifozu koje se
trude u Gospodinu. Pozdravite ljubljenu Persidu
koja se mnogo trudila u Gospodinu. [13]Pozdravite
Rufa[k], izabranika u Gospodinu, i majku njegovu i
moju. [14]Pozdravite Asinkrita, Flegonta, Herma,
Patrobu, Hermu i braću koja su s njima. [15]Pozdra-
vite Filologa i Juliju, Nereja i njegovu sestru, i
Olimpu, i sve svete koji su s njima.
[16]Pozdravite jedni druge cjelovom svetim. Pozdrav- 2 Kor 13 12+
ljaju vas sve Crkve Kristove[l].

Naknadna opomena

Gal 6 11
[17]Zaklinjem vas, braćo, čuvajte se onih koji siju
razdore i sablazni mimo nauk u kojem ste pouče-
ni[m], i klonite ih se. [18]Jer takvi ne služe Gospodinu 6 17

a) Dvije skrajnje točke Pavlova apostolata u to vrijeme, uključivši ili isključivši Ilirik, već prema raznim tumačenjima.
b) Var (BJ): »svaki put«.
c) Dosl. prijevod. BJ: »nemam više posla u ovim krajevima«. Ali ne u smislu da bi već svi pogani bili obraćeni; nego Pavlova je zadaća postaviti temelje, a učenicima i suradnicima prepušta brigu da nastave djelo (usp. 1 Kor 3,6.10; Kol 1,7; itd.).
d) Tj. kako je red ili »službeno« (BJ).
e) Pavao često traži od svojih vjernika da se mole za njega (usp. Rim 8,27+). O poimanju molitve kao borbe s Bogom, vidi primjere Abrahama (Post 18,17s), Jakova (Post 32,29), Mojsija (Izl 32,11–14.30–32; Pnz 9,18.25) i u Evanđelju (Lk 11,1–8; Mk 7,24–30).
f) Sporno je pitanje da li je ovo poglavlje izvorno pripadalo prvotnoj poslanici (usp. Uvod, str. 1597).
g) Očito je riječ o donositeljici Rim.
h) Bez sumnje u Efezu, za vrijeme pobune o kojoj govore Dj 19,23s, ili za kojeg zatočeništva koje je Apostol ondje doživio (usp. r. 7; v. Uvod).
i) Vjerojatno je riječ o prvom obraćeniku rimske provincije Azije.
j) Pavao je već više puta bio utamničen (usp. 2 Kor 11,23). Andronik i Junia jesu apostoli u širem smislu (Rim 1,1+).
k) Možda je to sin Šimuna Cirenca (Mk 15,21).
l) Taj u Pavla neobičan izričaj očituje njegovo poštovanje spram rimske crkve.
m) Ta iznenadna opomena podsjeća na Gal 6,12–17. Riječ je bez sumnje o judaizantskim propovjednicima (usp. Gal 5,7–12 i napose Fil 3,18–19).

Fil 3 19 našemu Kristu, nego svom trbuhu te lijepim i la-
1 5+ skavim riječima zavode srca nedužnih. [19]Doista,
1 8 vaša je poslušnost doprla do sviju. Zbog vas se da-
Mt 10 16 kle radujem i htio bih da budete mudri za dobro,
1 Kor 14 20 a bezazleni za zlo. [20]Bog mira satrt će ubrzo Sotonu
Post 3 15 pod vašim nogama. Milost Gospodina Isusa s va-
ma[a]!

Pozdravi Pavlovih suradnika

Dj 16 1+ [21]Pozdravlja vas Timotej, suradnik moj, i Lucije,
Dj 13 1; 17 5; 20 4 Jason i Sosipater, rođaci moji.
[22]Pozdravljam vas u Gospodinu ja, Tercije, koji na-
pisah ovu poslanicu.
[23]Pozdravlja vas Gaj, gostoprimac moj i cijele Cr- 1 Kor 1 14
kve. Pozdravlja vas Erast, gradski blagajnik, i brat
Kvart.
[25b]Onomu koji vas može učvrstiti[c] – po mojem
evanđelju i propovijedanju Isusa Krista, po objav-
ljenju Otajstva[d] prešućenog drevnim vremenima,
[26]a sada očitovanog i po proročkim pismima odred-
bom vječnoga Boga svim narodima obznanjenog za
poslušnost, vjeru – [27]jedinomu Mudromu[e], Bogu, 1 5+
po Isusu Kristu: Njemu slava u vijeke! Amen[f]. 1 25

a) Var. (BJ): »Milost Gospodina našega Isusa Krista…«. U nekim rkpp. toga izričaja uopće nema, dok ga drugi (Vg), dodajući »sa *svima* vama«, prebacuju iza r. 23 ili r. 27.

b) Tu doksologiju većina rkpp. stavlja na ovo mjesto, dok ju neki drugi smještaju iza gl. 15 ili 14, ili ju čak ispuštaju. – Tim svečanim izričajem (usp. Ef 3,20; Jd 24–25) Pavao sažimlje bitne teme poslanice.

c) U nauku i praksi kršćanskoga života (usp. 1,11; 1 Sol 3,2.13; 2 Sol 2,17; 3,3; 1 Kor 1,8; 2 Kor 1,21; Kol 2,7).

d) Taj pojam »otajstva« punog mudrosti (r. 27; 1 Kor 2,7; Ef 3,9; Kol 2,2–3), dugo vremena skrivenog u Bogu i danas objavljenog (r. 25; 1 Kor 2,7.10; Ef 3,5.9s; Kol 1,26), Pavao preuzima iz židovske apokaliptike (Dn 2,18–19+), ali ga produbljuje primijenivši ga na najviše razdoblje spasenjskog nauma: spasenje ostvareno po križu Kristovu (1 Kor 2,8), poziv poganima da budu sudionici toga spasenja (r. 26; Rim 11,25; Kol 1,26–27; Ef 3,6) – što je sadržaj Pavlova evanđelja (r. 25; Kol 1,23; 4, 3; Ef 3,3–12; 6,19) – i, na kraju, obnova svemira u Kristu, Glavi svega što postoji (Ef 1,9–10; usp. još 1 Kor 4,1; 13,2; 14,2; 15,51; Ef 5,32; 2 Sol 2,7; 1 Tim 3,9.16; 2 Tim 1,9–10; Mt 13,11p+; Otk 1,20; 10,7; 17,5.7).

e) Usp. 11,33–36; 1 Kor 1,24; 2,7; Ef 3,10; Kol 2,3; Otk 7,12.

f) NZ preuzima blagoslovnice i doksologije SZ (Post 14,19+; Ps 41,14+), ali pritom često naziva Boga Ocem i povezuje ga s Isusom Kristom (9,5; 11,35–36; 1 Kor 8,6; usp. Gal 1,5; Ef 3,21; Fil 4,20; 1 Tim 1,17; 6,16; 2 Tim 4,18; Heb 13,21; 1 Pt 4,11; 2 Pt 3,18; Jd 25; Otk 1,6+). Kasnije će doksologije ponajčešće navoditi sve tri »Osobe« (usp. 2 Kor 13,13+).

R

I
D
D
D

PRVA POSLANICA

KORINĆANIMA

Uvod

Rim 1 1+ **Naslov, pozdrav, zahvala**

1 Pavao, po Božjoj volji pozvan za apostola
Dj 18 17 Krista Isusa, i brat Sosten 2Crkvi Božjoj[a] u
Dj 5 11+ Korintu – posvećenima u Kristu Isusu, pozvanici-
Dj 9 13+ ma, svetima, sa svima što na bilo kojemu mjestu
Dj 2 21+ prizivlju ime Isusa Krista, Gospodina našega, nji-
hova i našega[b].
3Milost vam i mir od Boga, Oca našega, i Gospo-
dina Isusa Krista!

4Zahvaljujem Bogu svojemu svagda za vas zbog mi-
losti Božje koja vam je dana u Kristu Isusu: 5u
njemu se obogatiste u svemu – u svakoj riječi i sva- 2 Kor 8 7, 9
kom spoznanju. 6Kako li se svjedočanstvo o Kristu 12 8+
utvrdilo u vama[c] 7te ne oskudijevate ni na jednom 2 Kor 6 10
daru čekajući Objavljenje[d] Gospodina našega Isusa
Krista! 8On će vas učiniti i postojanima do kraja, 2 Kor 1 21
besprigovornima[e] u Dan[f] Gospodina našega Isusa Fil 1 7
Krista. 9Vjeran[g] je Bog koji vas pozva u zajedni- Kol 2 7
štvo[h] Sina svojega Isusa Krista, Gospodina našega. 1 Iv 1 3 Fil 3 10s

I. Razdori i sablazni

1. STRANKE U KORINTSKOJ CRKVI

Podjela među vjernicima

10Zaklinjem vas, braćo, imenom Gospodina na-
šega Isusa Krista: svi budite iste misli; neka ne
bude među vama razdora, nego budite savršeno is- Rim 15 5
tog osjećanja i istog mišljenja. 11Jer Klojini mi, Fil 2 2s
braćo moja, o vama rekoše da među vama ima sva-

a) Pavlov omiljeli izričaj (10,32; 11,16.22; 15,9; 2 Kor 1,1; Gal 1,13; 1 Sol 2,14; 2 Sol 1,4; 1 Tim 3,5.15; usp. Dj 20,28+); *ekklesia* može označavati opću Crkvu i pojedinačne zajednice: usp. »Crkve Kristove« (Rim 16,16; usp. Mt 16,18+; Dj 5,11+; 7,38+).
b) Drugi mogući prijevod: »sa svima što na bilo kojem mjestu, njihovu i našemu, prizivlju ime Isusa Krista Gospodina našega.«
c) Ili »u vas«.
d) Objava tajnih spasenjskih nauma Božjih (Rim 16,25+) doseže svoj vrhunac u Kristovoj objavi na kraju vremenâ, u njegovu Dolasku (1 Kor 15,23+) i Pojavku (1 Tim 6,14+; usp. Lk 17,30; Rim 2,5; 8,19; 2 Sol 1,7; Heb 9,28; 1 Pt 1,5.7.13; 4,13; Otk 1,1). Prije će se međutim »objaviti« Bezakonik, kojega će Krist uništiti (2 Sol 2,3–8).
e) Usp. Fil 1,10; 2,15s; Ef 1,4; Kol 1,22; 1 Sol 3,13; 5,23; Jd 24.
f) Taj »Dan Gospodnji« (5,5; 2 Kor 1,14; 1 Sol 5,2; 2 Sol 2,2; usp. 2 Pt 3,10) zove se također »Dan Kristov« (Fil 1,6.10; 2,16) ili jednostavno »Dan« (1 Kor 3,13; 1 Sol 5,4; usp. Heb 10,25), »onaj Dan« (2 Sol 1,10; 2 Tim 1,12.18; 4,8; usp. Mt 7,22; 24, 36; Lk 10,12; 21,34), »Dan Sina Čovječjega« (Lk 17,24; usp. 26), »Dan Božji« (2 Pt 3,12), »dan pohoda« (1 Pt 2,12), »veliki dan« (Jd 6; Otk 6,17; 16,14), »posljednji dan« (Iv 6,39.40.44.54; 11,24; 12,48). On je u eshatološkom razdoblju, započetom s Kristom, ispunjenje »Dana Jahvina«, kojega su proroci navješćali (Am 5,18+). To posljednje razdoblje povijesti spasenja (usp. Dj 1,7+), koje je djelomice već ostvario prvi Kristov dolazak (Lk 17,20–24) i kazna nad Jeruzalemom (Mt 24,1+), bit će dovršen slavnim dolaskom (1 Kor 1,7+; 15,23+; 1 Tim 6,14+) vrhovnog Suca (Rim 2,6+; Jak 5,8–9) i popraćen poremećajem i obnovom svemira (usp. Am 8,9+; Mt 24,29p+; Heb 12,26s; 2 Pt 3,10–13; Otk 20,11; 21,1; usp. Mt 19,28; Rim 8,20–22). Taj se dan svjetla približava (Rim 13,12; Heb 10,25; Jak 5,8; 1 Pt 4,7; usp. 1 Sol 5,2–3), doći će iznenada (1 Sol 5,1+) i na nj se valja pripremiti u vremenu koje preostaje (2 Kor 6,2+).
g) Usp. 10,13; 2 Kor 1,18; 1 Sol 5,24; 2 Sol 3,3; 2 Tim 2,13; Heb 10,23; 11,11.
h) Riječ »zajedništvo« (grč. *koinonia*) u mnogostrukoj uporabi zadržava osnovni smisao. Ono se temelji na stvarnostima, bilo materijalnima bilo duhovnima, koje više osoba zajednički posjeduju. U kršćana uistinu materijalna dobra nisu nikada odvojena od duhovnih (Rim 15,26–27; 2 Kor 8,4; 9,13; Gal 6,6; Fil 4,15–17). Ponekad je riječ o zajedničkom djelovanju i osjećanju (2 Kor 1,7; 6,14; 1 Tim 5,22; 2 Iv 11; Otk 1,9). Temeljno zajedništvo, iz kojega svako drugo izvire, jest udioništvo na božanskim dobrima (1 Kor 9,23; Fil 1,5; Flm 6); po njemu smo sjedinjeni s Ocem i njegovim Sinom Isusom Kristom (1 Kor 1,9; 1 Iv 1,3+. 7+), sa samim Kristom (1 Kor 10,16; Fil 3,10; 1 Pt 4,13), s Duhom (2 Kor 13,13+; Fil 2,1). Ono nas čini dionicima buduće slave (1 Pt 5,1). Budući da je Krist stupio u zajedništvo s našom ljudskom naravi, mi smo u zajedništvu s božanskom naravi (2 Pt 1,4+). »Zajedništvo« je postalo značajkom kršćanske zajednice (Dj 2,42+).

đa[a]. [12]Mislim to što svaki od vas govori: »Ja sam
Dj 18 24+ Pavlov«, »A ja Apolonov«, »A ja Kefin[aa]«, »A ja
Iv 1 42 1 Kor 3 22-23 Kristov[b]«. [13]Zar je Krist razdijeljen? Zar je Pavao
Ef 4 5 raspet za vas? Ili ste u Pavlovo ime kršteni? [14]Hvala
Bogu što ne krstih nikoga od vas, osim Krispa i
Dj 18 8 Gaja; [15]da ne bi tko rekao da ste u moje ime kršte-
Rim 16 23 16 15-17 ni. [16]A da[c], krstih i Stefanin dom. Inače ne znam
Dj 16 15+ krstih li koga drugoga.

Svjetska i kršćanska mudrost

[17]Jer ne posla me Krist krstiti, nego navješćivati
evanđelje, i to ne mudrošću[d] besjede, da se ne
obeskrijepi[e] križ Kristov.
[18]Uistinu, besjeda o križu ludost[f] je onima koji
Rim 1 16 propadaju, a nama spašenicima sila je Božja. [19]Ta
Iz 29 14 pisano je: *Upropastit ću mudrost mudrih, i odbacit*
Ps 33 10 *ću umnost umnih*[g]. [20]*Gdje je mudrac? Gdje je knji-*
Iz 33 18 Iz 19 12 *ževnik?* Gdje je istraživač ovoga svijeta? Zar ne iz-
ludi Bog mudrost[h] svijeta? [21]Doista, kad svijet u
mudrosti Božjoj[i] Boga ne upozna mudrošću, svi- Rim 1 19-20+
djelo se Bogu ludošću propovijedanja spasiti vjerni- Mt 12 38p
ke. [22]Jer i Židovi znake ištu i Grci mudrost traže[j], Iv 2 18+
[23]a mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima Dj 17 19-23
sablazan, poganima ludost, [24]pozvanima pak – i Ži- Iv 12 34
dovima i Grcima – Krista, Božju snagu i Božju mu- Gal 5 11
drost[k]. [25]Jer lûdo Božje mudrije je od ljudi i slabo Iv 6 35+
Božje jače je od ljudi[l]. [26]Ta gledajte, braćo, sebe, 2 Kor 12 10; 13 4
pozvane: nema mnogo mudrih po tijelu[m], nema Rim 7 5+
mnogo snažnih, nema mnogo plemenitih. [27]Nego
lûde svijeta izabra Bog da posrami mudre, i slabe Jak 2 5
svijeta izabra Bog da posrami jake; [28]i neplemenite Suci 7 2
svijeta i prezrene izabra Bog, i ono što nije, da uni- 1 Sam 16 7
šti ono što jest, [29]da se nijedan smrtnik ne bi hvalio 2 Kor 4 7
pred Bogom. [30]Od njega je da vi jeste[n] u Kristu
Isusu, koji nama posta mudrost od Boga[o], i praved- Pnz 8 16-18+ Rim 3 27+
nost, i posvećenje, i otkupljenje[p], [31]da bude kako Ef 2 9
je pisano: *Tko se hvali, u Gospodu neka se hvali.* Jr 9 22-23 2 Kor 10 17

a) O Kloji ne znamo ništa pobliže: vjerojatno neka poduzetnica ili trgovkinja s osobljem sastavljenim od robova, oslobođenika i slobodnjaka.
aa) Jer je Kefa (Petar) možda posjetio Crkvu u Korintu (usp. 9,5) ili su se pak neki korintski kršćani, i ne vidjevši ga, posebno pozivali na njegov opće priznati ugled.
b) Možda su se pozivali na Krista, kojega su vidjeli za njegova zemaljskog života, i na njegove izravne svjedoke (usp. Dj 1,21s; 10,41), kojima su davali prednost pred drugima (usp. 1 Kor 9,1; 2 Kor 5,16+; 11,5.23; 12,11); ili su pak težili povezati se isključivo s Kristom bez ljudskog posredništva. A možda je »a ja Kristov« jednostavno Pavlov odgovor onima koji se pozivaju na tog ili onog ljudskog učitelja.
c) Govorni stil. Pavao diktira (usp. 16,21); da je sam pisao, bio bi r. 16 stavio ispred r. 15.
d) Nasuprot toj ljudskoj »mudrosti« (tj. misaonim spekulacijama i govorničkim smicalicama) stavit će mudrost Božju (r. 24 i 2,6s).
e) Dosl.: »isprazni« (sadržajno). Pavao će to gledište razviti u 2,1–5.
f) U cijelom ovom ulomku »ludost« ima jako negativno značenje: posrijedi je ne junačka ludost, nego glupa i blesava.
g) Iz 29,14 sadrži istu misao: narodu, prestravljenu asirskom opasnošću, Bog naviješta da ga neće moći spasiti puka iznašašća ljudske mudrosti.
h) U svemu ovom odlomku Pavao ne osuđuje istinsku ljudsku mudrost, dar Božji koji omogućuje spoznati Boga (r. 21+), nego oholu i samodostatnu mudrost.
i) Tj. u djelima koja očituju Božju mudrost (usp. Mudr 13,1–9; Rim 1,19–20). Druga tumačenja: odredbom mudrosti Božje; ili: u vrijeme mudrosti Božje, tj. starog spasenjskog poretka, obilježenu odmjerenošću, nasuprotno novom, u kojem se Bog objavljuje na paradoksalan, naoko besmislen način.
j) Ide se u potragu za ljudskim sigurnostima: za čudima koja bi jamčila istinitost poruke (usp. Iv 4,48); za mudrošću ili naukom koji bi udovoljio lakomosti spoznaje. Samo po sebi to se traženje ne mora osuditi i na paradoksalan način ono će pronaći odgovor upravo u Kristovu križu (r. 24+); ali je nedopustivo ako postaje preduvjetom za osobno prihvaćanje.
k) Križ je, ljudski gledajući, suprotan očekivanju i Židova i Grka: poraz umjesto slavnog očitovanja, ludost umjesto mudrosti. Ali u vjeri križ ispunja i nadilazi svako očekivanje: očituje božansku moć i mudrost.
l) ta paradoksalna značajka božanskog djelovanja (1,18–25) potvrđuje se u izabranju Korinćana (1,26–30) i u Pavlovu naviještanju (2,1–5).
m) Tj. sa čisto ljudskog gledišta.
n) »Jeste« u vrlo jakom smislu: vi sada postojite u Isusu Kristu, vi koji prije u očima svijeta niste postojali (r. 28), a oni koji su u očima svijeta postojali uništeni su (r. 28). Mora se hvaliti upravo tim novim postojanjem u Isusu Kristu (r. 31) i jedino njime (usp. r. 29).
o) Tako kršćanska mudrost nije plod ljudskog napora »po tijelu«. Ona se nalazi u jednom ljudskom biću koje se pojavilo u »punini vremena« (Gal 4,4), u Kristu, kojega valja »steći« (Fil 3,8) da bi se u njemu našlo »sve blago mudrosti i znanja« (Kol 2,3). To je mudrost posvemašnjeg spasenja: »pravednost, posvećenje, otkupljenje«.
p) Ta posljednja tri izraza temeljni su sadržaj buduće poslanice Rimljanima koju Pavao već ima u glavi (usp. Rim 1,17; 6,19.22; 3,24).

2 I ja kada dođoh k vama, braćo, ne dođoh s
uzvišenom besjedom ili mudrošću navješćivati
2 Kor 11 6 vam svjedočanstvo[a] Božje [2]jer ne htjedoh među
Gal 3 1; 6 14 vama znati što drugo osim Isusa Krista, i to raspe-
toga. [3]I ja priđoh k vama slab, u strahu i u veliku
drhtanju[b]. [4]I besjeda moja i propovijedanje moje
2 Kor 12 12 ne bijaše u uvjerljivim riječima mudrosti, nego u
Dj 1 8+ pokazivanju Duha i snage[c] [5]da se vjera vaša ne te-
melji na mudrosti ljudskoj nego na snazi Božjoj[d].
[6]Mudrost doduše navješćujemo među zrelima[e],
ali ne mudrost ovoga svijeta, ni knezova ovoga svi-
jeta[f] koji propadaju, [7]nego navješćujemo Mudrost
Rim 16 25+ Božju, u Otajstvu[g], sakrivenu; onu koju predodredi
Ef 3 10 Bog prije vjekova za slavu našu, [8]a koje nijedan od
1 Pt 1 12 Iz 19 11, 13 knezova ovoga svijeta nije upoznao. Jer da su je
Bar 3 14 upoznali, ne bi Gospodina slave[h] razapeli. [9]Nego,
Iz 64 3 kako je pisano[i]: *Što oko ne vidje, i uho ne ču, i u*
Jr 3 16 *srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga*
Sir 1 10 *ljube.* [10]A nama to Bog objavi po Duhu jer Duh
2 Kor 13 13+ sve proniče, i dubine Božje. [11]Jer tko od ljudi zna
Iv 14 26+ što je u čovjeku osim duha čovječjega u njemu?
Izr 20 27 Tako i što je u Bogu, nitko ne zna osim Duha Bo-
Rim 11 33s žjega. [12]A mi, mi ne primismo duha svijeta, nego
Duha koji je od Boga da znamo čime nas je obda-
rio Bog. [13]To i navješćujemo, ne naučenim riječima
čovječje mudrosti, nego naukom Duha izlažući du-
hovno duhovnima[j]. [14]Naravan čovjek[k] ne prima što 15 44+
je od Duha Božjega; njemu je to ludost i ne može Iv 10 26+
spoznati jer po Duhu valja prosuđivati. [15]Duhovan Mt 16 23
pak prosuđuje sve, a njega nitko ne prosuđuje[l]. 15 44+
[16]*Jer tko spozna misao Gospodnju, tko da ga pouči?* Iz 40 13
A mi imamo misao Kristovu. Rim 11 34 7 40

3 I ja, braćo, nisam mogao govoriti vama kao
duhovnima, nego kao tjelesnima[m], kao neja- Heb 5 12-14
čadi u Kristu. [2]Mlijekom vas napojih, ne jelom: još 1 Sol 2 7
ne mogoste, a ni sada još ne možete [3]jer još ste 1 Pt 2 2 Sir 37 28
tjelesni. Doista, dok je među vama zavist i prepira-
nje[n], zar niste tjelesni, zar po ljudsku ne postupate? Gal 5 19-20
[4]Jer kad jedan govori: »Ja sam Pavlov«, a drugi: 1 12
»Ja Apolonov«, niste li odveć ljudi?

Prava uloga propovjednikova

[5]Ta što je Apolon? Što je Pavao? Poslužitelji po
kojima povjerovaste – kako već komu Gospodin
dade. [6]Ja zasadih, Apolon zali, ali Bog dade rasti.
[7]Tako niti je što onaj tko sadi ni onaj tko zalijeva,
nego Bog koji daje rasti. [8]Tko sadi i tko zalijeva,
jedno su; a svaki će po svome trudu primiti plaću.

a) Var (BJ): »otajstvo Božje«.
b) Uobičajen biblijski izričaj (2 Kor 7,15; Ef 6,5; Fil 2,12; usp. Ps 2,11s).
c) Prisjećaj na čuda i izljeve Duha koji su pratili Pavlovo propovijedanje (v. 1,5 i 2 Kor 12,12).
d) Govori ljudske mudrosti sami po sebi uvjeravaju (r. 4). Oni potiču slušatelje na čisto ljudsko prihvaćanje (r. 5). I upravo to Pavao odbija. Njegova je riječ doduše dokazivanje (r. 4), jer očituje djelovanje Duha; ali ona traži prihvaćanje drugačije naravi: snagom Duha.
e) Dosl. (BJ): »među savršenima«. – Nije riječ o nekoj ezoteričnoj skupini upućenih, nego o onima koji su dosegli potpuni rascvat kršćanskoga života i mišljenja (usp. 14,20; Fil 3,15; Kol 4,12; Heb 5,14; Mt 19,21+). To su oni »duhovni« kojima Pavao suprotstavlja »nejačad u Kristu« (3,1).
f) »Knezovi ovoga svijeta« mogu označavati bilo ljudske vlasti, bilo zle sile, demone koji vladaju ovim svijetom (usp. 1 Kor 15,24–25; Ef 6,12; usp. Lk 4,6 i Iv 12,31+) ili pak i jedne i druge, tako da bi prvi bili sredstva potonjih.
g) Nije to neka zagonetna mudrost, nego mudrost o otajstvu, tajni spasenjskog nauma ostvarenog u Kristu (Rim 16,25+).
h) Slava je sjaj Jahvine moći (Izl 24,16+), nepriopćivo božansko svojstvo. Označujući Isusa »Gospodinom slave«, Pavao ga neizravno stavlja na istu razinu s Jahvom.
i) Slobodan spoj Iz. 64, 3 i Jr 3,16 ili citat iz apokrifne *Ilijine apokalipse.*
j) BJ: »izlažući duhovne zbilje duhovnim izričajima«. – Težak tekst. Moglo bi se shvatiti također: »pokazujući sklad duhovnih stvari za duhovne«; »uspoređujući duhovno (darove Duha i objave koje već posjedujemo) s duhovnim (s darovima Duha i objavama koje sada primamo)«; »podlažući duhovne zbilje sudu duhovnih ljudi«.
k) Čovjek prepušten snagama svoje smrtne zemaljske naravi. Usp. »naravno tijelo« (15,44).
l) Tekst je djelomice polemičan: »nitko« osim onoga »koji je sâm duhovan«, »tjelesni« Korinćani (3,1–3) nisu takvi pa ne mogu suditi Pavla. Ali u gl. 14 Pavao će postaviti pravila kojih se imaju pridržavati i »duhovni«. Usp. također 12,10+ i 1 Sol 5,19–22.
m) Za dvočlani izraz »duh-tijelo (pût)« usp. Rim 1,9+; 7,5+.
n) Dod.: »i razdori«.

2 Kor 6 1 [9]Jer Božji smo suradnici[a]: Božja ste njiva, Božja
Ef 2 20-22 građevina.
1 Pt 2 5 [10]Po milosti Božjoj koja mi je dana ja kao mudri
graditelj postavih temelj, a drugi naziđuje; ali svaki
Iz 28 16 neka pazi kako naziđuje. [11]Jer nitko ne može posta-
1 Pt 2 4 viti drugoga temelja osim onoga koji je postavljen,
Dj 4 11-12 a taj je Isus Krist. [12]Naziđuje li tko na ovom teme-
lju zlatom, srebrom, dragim kamenjem, drvom, si-
1 8+ jenom, slamom – [13]svačije će djelo izići na svjetlo.
Mt 3 11-12p Onaj će Dan pokazati jer će se u ognju očitovati. I
1 Pt 1 7 kakvo je čije djelo, oganj će iskušati. [14]Ostane li
djelo, primit će plaću onaj tko ga je nazidao. [15]Iz-
gori li čije djelo, taj će štetovati; ipak, on će se
sam spasiti, ali kao kroz oganj[b].
6 19 [16]Ne znate li? Hram[c] ste Božji i Duh Božji pre-
Ef 2 20-22 biva u vama. [17]Ako tko upropašćuje hram Božji,
2 Kor 6 16 upropastit će njega Bog[d]. Jer hram je Božji svet, a
to ste vi.

Zaključak

[18]Nitko neka se ne vara. Ako tko misli da je mu-
1 17-25 dar među vama na ovome svijetu, neka bude lud
da bude mudar. [19]Jer mudrost ovoga svijeta ludost
Job 5 13 je pred Bogom. Ta pisano je: *On hvata mudre u*
Ps 94 11 *njihovu lukavstvu.* [20]I opet: *Gospodin poznaje na-*
misli mudrih, one su isprazne. [21]Zato neka se nitko
ne hvasta ljudima jer sve je vaše. [22]Bio Pavao, ili
Apolon, ili Kefa, bio svijet, ili život, ili smrt, ili
sadašnje, ili buduće: sve je vaše, [23]vi Kristovi, a 11 3
Krist Božji[e].

4 Tako, neka nas svatko smatra službenicima
Kristovim i upraviteljima otajstava Božjih. [2]A Lk 12 42-44
od upraviteljâ iziskuje se napokon da budu vjerni.
[3]Meni pak nije nimalo do toga da me sudite vi ili
bilo koji ljudski sud[f]; a ni ja sam sebe ne sudim.
[4]Doista, ničega sebi nisam svjestan[g], no time nisam
opravdan: moj je sudac Gospodin. [5]Zato ne sudite 2 Kor 5 10-11
ništa prije vremena dok ne dođe Gospodin koji će Mt 7 1
iznijeti na vidjelo što je sakriveno u tami i razotkriti Rim 2 16
nakane srdaca. I tada će svatko primiti pohvalu od Lk 12 2-3
Boga.
[6]Time, braćo, smjerah na sebe i Apolona radi
vas: da na nama naučite onu »Ne preko onoga što
je pisano[h]« te se ne nadimate jednim protiv drugo-
ga. [7]Ta tko tebi daje prednost? Što imaš da nisi Iv 3 27
primio? Ako si primio, što se hvastaš kao da nisi
primio? [8]Već ste siti, već se obogatiste, bez nas se Otk 3 17
zakraljiste[i]! Kamo sreće da se zakraljiste da i mi s Hoš 12 9
vama zajedno kraljujemo! [9]Jer Bog je, čini mi se,
nas apostole prikazao posljednje, kao na smrt osu- 2 Kor 4 8-12;
đene, jer postali smo prizor[j] svijetu, i anđelima, i 6 4-10; 11 23-33
ljudima – [10]mi ludi poradi Krista, vi mudri u Kristu; 2 Tim 3 10-11
mi slabi, vi jaki; vi časćeni, mi prezreni[k]; [11]sve do
ovoga časa i gladujemo, i žeđamo, i goli smo, i 2 Kor 11 27
pljuskaju nas, i beskućnici smo, [12]i patimo se radeći

a) Ili: »suradnici (u službi) Boga«.
b) Tj. kao što se umiče požaru prolazeći kroz oganj: jedva jedvice. Ne misli se izravno na čistilište, ali to je jedan od tekstova na temelju kojih je Crkva o njemu razvila svoj nauk.
c) Kršćanska zajednica, tijelo Kristovo (12,12+), istinski je hram Novoga saveza. Duh koji u njoj prebiva ostvaruje ono što je predoznačavao Hram: obitavalište Slave Božje (1 Kr 8,10–13; usp. Iv 2,21+; Otk 21,22; i 1 Kor 6,19; 2 Kor 6,16).
d) Pavao dakle razlikuje tri vrste navjestitelja: one koji grade čvrstom građom (r. 14), one koji upotrebljavaju građu koja ne odolijeva provjeri (r. 15) i one koji razgrađuju umjesto da grade (r. 17). Ovi su potonji svetogrdnici i kao takvi bit će kažnjeni.
e) Rr. 21–23 namjerice preuzimaju izričaje iz 1,12: »Svaki od vas govori: Ja sam Pavlov. A ja Apolonov. A ja Kefin.« Upravo je obratno, odvraća Pavao. Niste vi njihovi, nego su oni vaši, oni su vaši služitelji. Vama su na službu, kao i sve stvorenje, da biste vi mogli biti Kristovi, kao što Krist sam pripada Bogu Ocu.
f) Dosl.: »ljudski dan«. Pavao ironizira. Riječ je o Danu Gospodnjem (1,8+), koji bi ljudi htjeli nepovlašteno imitirati izričući presudu koja pripada jedino Bogu o Posljednjem sudu.
g) Tj. (BJ): »moja mi savjest ništa ne predbacuje«, nisam svjestan nikakve krivnje. – Odgovarajući grčki izričaj *syneidesis* – savjest (usp. 1 Sam 25,31; Mudr 17,10), poprima u Pavla izrazito kršćansko značenje. Kakve god bile izvanjske norme, čovjekovo vladanje ovisi jedino o njegovoj osobnoj prosudbi (Dj 23,1; 24,16; Rim 2,14–15; 9,1; 13,5; 2 Kor 1,12), ali je ona podložna Božjem sudu (ovdje i 8,7–12; 10,25–29; 2 Kor 4,2; usp. 1 Pt 2,19). Savjest je dobra i čista ako je nadahnuta vjerom i ljubavlju (1 Tim 1,5.19; itd; 1 Pt 3,16.21), ako je pročišćena krvlju Kristovom (Heb 9,14; 10,22).
h) Težak tekst. Možda je posrijedi neka poslovica proširena među Židovima ili u Korintu, a možda i – ali to je vrlo nevjerojatno – glosa nastala iz bilješke nekog prepisivača.
i) Vi ste, bez nas, već ustoličeni u nebeskom kraljevstvu i uživate do sitosti sva njegova bogatstva!
j) Kao osuđeni na smrt bačeni zvijerima pred mnoštvom gledalaca.
k) Pri kraju ovog odlomka (rr. 6–10) Pavao se ironičnim tonom vraća na svoje teme iz gl. 1 – 2: vi ste, ili se takvima smatrate, razboriti, jaki, štovani; to nije po Božju nego po svjetsku, po nazoru svijeta koji nas drži ludima, slabima i vrijednima prezira pa nas stoga progoni (rr. 11–13); a zbilja je upravo obratna u Božjim očima.

Dj 18 3+ svojim rukama. Proklinjani blagoslivljamo, proga-
njani ustrajavamo, [13]pogrđivani tješimo. Kao smeće
Tuž 3 45 svijeta postasmo, svačiji izmet sve do sada[a].

Opomena

[14]Ne pišem ovoga da vas postidim, nego da vas
kao ljubljenu svoju djecu urazumim. [15]Jer da imate
u Kristu i deset tisuća učitelja[b], ipak ne biste imali
Gal 4 19 više otaca. Ta u Kristu Isusu po evanđelju ja vas
1 Sol 2 11
Flm 10
2 Sol 3 7+

rodih[c]! [16]Zaklinjem vas, dakle: nasljedovatelji moji
budite. [17]Zato upravo poslah k vama Timoteja, koji Dj 19 22;
mi je dijete ljubljeno i vjerno u Gospodinu, da vas 16 1+
podsjeti na naputke[d] moje, u Kristu, kako posvuda
u svakoj crkvi učim. [18]Neki se uzniješe kao da ja
neću doći k vama. [19]Ipak, eto me ubrzo k vama,
ako Gospodin htjedne, i rasudit ću ne riječi onih Dj 18 21
nadutih, nego krepost[e]. [20]Ta nije u riječi kraljevstvo
Božje, nego u kreposti. [21]Što želite? Da k vama 2 4+
dođem sa šibom ili s ljubavlju i duhom blagosti? 2 Kor 10 2

2. *RODOSKVRNUĆE*

Lev 18 8; 5 Općenito se čuje o bludnosti među vama, i
20 11 to takvoj bludnosti kakve nema ni među po-
Pnz 27 20 ganima: da netko ima očevu ženu[f]. [2]I vi mi se uzni-
Lev 18 29 jeli, mjesto da žalujete pa da se iskorijeni iz vaše
Pnz 13 6 sredine onaj koji takvo djelo počini. [3]A ja, i nena-
Kol 2 5 zočan tijelom, ali nazočan duhom, već sam presu-
dio kao nazočan onoga koji je takvo što počinio.
Mt 18 20 [4]Pošto se u ime Gospodina našega Isusa Krista[g]
okupite vi i moj duh[h], snagom Gospodina našega
1 Tim 1 20 Isusa, [5]neka se takav preda Sotoni na propast tijela
1 8+ da bi se spasio duh u Dan Gospodina Isusa[i].

[6]Ne valja vam hvastanje[j]! Zar ne znate da malo Gal 5 9
kvasca sve tijesto ukvasa? [7]Očistite stari kvasac da
budete novo tijesto, kao što i jeste beskvasni[k] jer Iv 1 29
već je žrtvovana Pasha naša, Krist. [8]Zato svetkuj- 1 Pt 1 19
mo, ne sa starim kvascem ni s kvascem zloće i pa- Otk 5 6
kosti, nego s beskvasnim kruhovima čistoće i isti-
ne[l].
[9]Napisah vam u poslanici[m] da se ne miješate s
bludnicima – [10]ne općenito s bludnicima ovoga svi- 2 Kor 6 17
jeta, ili lakomcima, ili razbojnicima, ili idolopoklo- 1 Iv 5 19
nicima jer biste inače morali iz svijeta izići. [11]Napi- Iv 17 15

a) Riječi *perikathármata* i *perípsema* (»smeće« i »izmet«) označavale su i jadnike koji su za javnih nepogoda služili kao žrtve okajnice. – Pavao često spominje muke i progonstva koja je doživljavao u svom apostolatu, ali i način kako mu je Bog dao da ih nadvlada (2 Kor 4,7–12; 6,4–10; 11,23–33; 1 Sol 3,4; 2 Tim 3,10–11). Po njemu apostolova slabost očituje moć onoga koji ga šalje (2 Kor 12,9–10; Fil 4,13), jer se veličina izvršenoga djela ne može pripisati samo zauzetosti poslanika (2 Kor 4,7+).
b) BJ: »odgojitelja«. – Odgojitelj (pedagog) bio je rob čija je uloga bila da dijete dovodi njegovim učiteljima, a kad poodraste da ga nadgleda i kudi njegove prijestupe. Ovdje ima negativan prizvuk.
c) To duhovno očinstvo odgovara onome što Pavao kaže u 3,6: »Ja zasadih«; posijah u vas novi život Duha koji vas suobličuje Kristu (usp. r. 17; Gal 4,19; Flm 10). Nježnost koju osjeća prema svojim kršćanima Pavao drugdje uspoređuje s očinskom i majčinskom nježnošću (1 Sol 2,7.11; usp. 2 Kor 12,15+).
d) Dosl.: »putove« (usp. Ps 119,1; Iv 14,6+; Dj 9,2+).
e) BJ: »njihovu moć«. – Riječ je o ostvarenjima postignutima snagom Duha (usp. 2,4; 1 Sol 1,5), prije svega o obraćenju i životu po Duhu.
f) Svoju maćehu. Takvu vezu, zabranjenu u SZ (Lev 18,8) i u rimskom pravu, većina je rabina dopuštala obraćenim poganima, čime bi se mogla protumačiti možda popustljivost korintske zajednice, koja nije bila podložna rimskom civilnom pravu. Jeruzalemski koncil zabranjuje takve veze kršćanima iz poganstva (Dj 15,20+).
g) Var.: »u ime Gospodina Isusa«.
h) Pavao traži od zajednice da potvrdi što je on već odlučio. Ali zajednica postupa u ime Isusovo i njezin pravorijek ima Isusovu snagu (usp. Mt 18,18).
i) Često se ovdje govori o »ekskomunikaciji«, ali toga izraza nema u Bibliji (on ne odgovara točno »anatemi«: Jš 6,17+; 1 Kor 16,22+). Kazne isključenja bile su uobičajene u SZ i u kasnom židovstvu u Kumranu. U NZ ima više slučajeva u kojima razlozi i način izvršenja te kazne nisu podudarni. Ponekad je krivac bio za neko vrijeme udaljen iz zajednice (1 Kor 5,2.9–13; 2 Sol 3,6–14; Tit 3,10; usp. 1 Iv 5,16–17; 2 Iv 10), ili »predan« (ovdje; 1 Tim 1,20) Sotoni, lišen potpore Crkve svetih i od tog časa izložen vlasti koju Bog prepušta svome Protivniku (2 Sol 2,4; usp. Job 1,6+); ali i u tim krajnjim slučajevima preostala je nada u pokajanje i konačno spasenje (ovdje; 2 Sol 3,15, itd.). Takve disciplinarne mjere pretpostavljaju izvjesnu vlast zajednice nad svojim članovima (usp. Mt 18,15–18+).
j) Dosl.: »Nije lijepo vaše hvastanje«. BJ: »Nemate se čime hvaliti«.
k) Kvasac je ovdje simbol pokvarenosti (kao i u Gal 5,9; Mt 16,6p a nasuprotno Mt 13,33p); beskvasni je kruh simbol čistoće (r. 8). Ovdje imamo tipičan primjer Pavlova morala: postanite ono što jeste. »Čisti ste, očistite se!« Ostvarite u svom životu ono što je Krist ostvario u vama kada ste postali kršćanima (usp. Rim 6,11–12; Kol 3,3–5).
l) Na Pashu se, po hebrejskom običaju, odstranio sav ukvasani kruh koji se nalazio u kući (Izl 12,15), žrtvovalo se pashalno janje (Izl 12,6) i jeo se beskvasni kruh (Izl 12,18–20). To su simbolične priprave kršćanskoga otajstva. – Krist, istinsko pashalno janje, svojom žrtvom uništava stari kvasac grijeha i omogućava čist i svet život, kojega je simbol beskvasni kruh. Možda je tu usporedbu Pavlu nadahnulo godišnje doba u kojem je pisao 1 Kor.
m) »Pretkanonska« poslanica; usp. Uvod str. 1594.

Rim 1 29+ sah vam zapravo da se ne miješate s nazovibratom[a]
koji bi bio bludnik, ili lakomac, ili idolopoklonik,
ili pogrđivač, ili pijanica, ili razbojnik. S takvim ni
za stol! [12]Što spada na me suditi one vani[b]? Ne su-
dite li vi one koji su unutra? [13]A one vani sudit će
Bog. *Iskorijenite opakoga iz svoje sredine.* Pnz 13 6

3. PRIZIV NA POGANSKE SUDOVE[c]

6 Tko bi se od vas u sporu s drugim usudio par-
Dj 9 13+ ničiti se pred nepravednima[d], a ne pred sveti-
Dn 7 22, 26 ma? [2]Ili zar ne znate da će sveti suditi svijet[e]? Pa
Mt 19 28 Otk 20 4 ako ćete vi suditi svijet, zar niste vrijedni suditi sit-
Jd 5-6 nice? [3]Ne znate li da ćemo suditi anđele, kamo li
ne ono svagdanje? [4]A vi, kad imate sporove o svag-
danjem, sucima postavljate one do kojih Crkva ni-
šta ne drži[f]! [5]Vama na sramotu govorim. Tako? Zar
nema među vama ni jednoga mudra koji bi mogao
rasuditi među braćom? [6]Nego brat se s bratom par-
niči, i to pred nevjernicima? [7]Zapravo, već vam je
to nedostatak što se parničite među sobom. Zašto
radije ne trpite nepravdu? Zašto se radije ne pu- Mt 5 38-42p
stite oplijeniti? [8]Nego vi činite nepravdu i plijenite, Rim 12 17-19
i to braću. [9]Ili zar ne znate da nepravednici neće 1 Sol 5 15
baštiniti kraljevstva Božjega? Ne varajte se! Ni
bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni meko- Rim 1 29+
putnici, ni muškoložnici, [10]ni kradljivci, ni lakomci,
ni pijanice, ni psovači, ni razbojnici neće baštiniti Gal 5 21
kraljevstva Božjega[g]. [11]To evo, bijahu neki od vas, Ef 2 1-6
ali oprali ste se, ali posvetili ste se, ali opravdali Tit 3 3-7 Iv 3 5
ste se u imenu Gospodina našega Isusa Krista i u 1 Iv 2 12
Duhu Boga našega[h].

4. BLUDNOST

10 23 [12]»Sve mi je dopušteno[i]!« Ali – sve ne koristi[j].
Rim 6 15+ »Sve mi je dopušteno!« Ali – neću da mnome išta
Post 4 7 vlada. [13]»Jela trbuhu, a trbuh jelima; Bog će i
Kol 2 22 jedno i drugo uništiti.« Ali ne tijelo bludnosti[k],
10 31 nego Gospodinu, i Gospodin tijelu! [14]Ta Bog koji
15 12s je Gospodina uskrisio i nas će uskrisiti[l] snagom nje-
Rim 1 4+
8 11+
govom. [15]Ne znate li da su tijela vaša udovi Kristo- 1 Kor 12 12+
vi? Hoću li dakle uzeti udove Kristove i učiniti ih Rim 6 12-13
udovima bludničinim? Nipošto! [16]Ili zar ne znate:
tko uz bludnicu prione, jedno je tijelo? Jer veli se:
Bit će njih dvoje jedno tijelo. [17]A tko prione uz Go- Post 2 24
spodina, jedan je duh[m]. [18]Bježite od bludnosti! Rim 8 9-10

a) Tj. članom kršćanske zajednice (Dj 1,15+).
b) One koji ne pripadaju zajednici (usp. Mk 4,11; Kol 4,5; 1 Sol 4,12; 1 Tim 3,7). Izričaj potječe iz židovstva (usp. Sir–Proslov r. 5).
c) U cijelom ulomku Pavao predbacuje Korinćanima što svoje razdore iznose pred pogane umjesto da ih među sobom riješe na miran način. Ne valja kao presudan dokaz uzeti izričaj koji je tek sarkastična ironija. Izvorna Pavlova misao o poganskim vlastima nalazi se u Rim 13,1–7.
d) Poganske vlasti. Ne što bi one u Korintu bile napose podmitljive i nepravedne, nego jer nemaju od Boga dane »pravednosti«. Odatle onda Pavlova igra riječi: kako će one »pribaviti pravdu pravednicima«, »svetima«, tj. članovima zajednice?
e) S Kristom, vrhovnim sucem svijeta. Bog je Kristu prepustio sudačku službu, i u njoj sada i kršćani imaju udjela (Mt 19,28p).
f) Tj. do poganskih sudaca (usp. Mt 5,25; 18,17). Može se također prevesti: »... sucima postavite one do kojih Crkva ništa ne drži«, tj. najskromnije kršćane, koji su također kadri izreći sud »o svagdanjem« (ironija).
g) Usp. 15,50; Gal 5,21; Ef 5,5; Otk 21,8; 22,15.
h) Zapazimo trojstveno ustrojstvo misli (usp. 2 Kor 13,13+).
i) Vjerojatno Pavlova uzrečica, koje su smisao neki »slobodniji« iskrivljavali.
j) U toj je rečenici sav Pavlov moral: nije više važno znati što je dopušteno a što je zabranjeno, nego odrediti što pogoduje a što nazaduje rast novoga čovjeka u Kristu preporođenoga (usp. Rim 6,15+).
k) Pavao pobija mišljenje po kojemu nema nikakve razlike između potrebe za hranom i seksualnim potrebama. On odgovara: prva je vezana uz sadašnji svijet i s njime će nestati (r. 13); ali (usp. 10,31); seksualni život naprotiv uključen je u samu pripadnost Kristu i stoga ima biti onakav kako se priliči udovima Kristovim (rr. 15–17; usp. Ef 5,21–33+).
l) Var.: »i nas je uskrisio« (bliža Kol 2,12 nego Rim 6,4–8) u 1 Kor djeluje anakronično.
m) Očekivalo bi se: jedno je tijelo. Pavao želi izbjeći da fizička stvarnost sjedinjenja s Kristom (r. 15) ne bude shvaćena odveć grubo.

3 16-17 Svaki grijeh koji učini čovjek, izvan tijela je, a
Rim 5 5+ bludnik griješi protiv svojega tijela[a]. 19 Ili zar ne zna-
1 Sol 4 4-8 te? Tijelo vaše hram[b] je Duha Svetoga koji je u
vama, koga imate od Boga, te niste svoji. 20 Jer 1 Kor 3 23
kupljeni ste otkupninom[c]. Proslavite dakle Boga u 1 Kor 7 23
tijelu svojem! Rim 3 24+; 6 15+ Fil 1 20

II. Odgovori na različita pitanja

1. ŽENIDBA I DJEVIČANSTVO[d] Ef 5 22-33+

7 Sada o onome što ste mi pisali. Dobro je čo-
vjeku ne dotaći ženu[e]. 2 Ipak, zbog bludnosti,
neka svaki ima svoju ženu i svaka neka ima svoga
muža[f]. 3 Muž neka vrši dužnost prema ženi, a tako
i žena prema mužu. 4 Žena nije gospodar svoga tije-
la, nego muž, a tako ni muž nije gospodar svoga
tijela, nego žena[g]. 5 Ne uskraćujte se jedno drugo-
me, osim po dogovoru, povremeno, da se posvetite
molitvi pa se opet združite da vas Sotona ne bi na-
pastovao zbog vaše neizdržljivosti. 6 Ali to velim
kao dopuštenje[h], ne kao zapovijed. 7 A htio bih da
Mt 19 12 svi ljudi budu kao i ja; ali svatko ima svoj dar od
Boga, ovaj ovako, onaj onako[i].
8 Neoženjenima[j] pak i udovicama velim: dobro im
je ako ostanu kao i ja[k]. 9 Ako li se ne mogu uzdrža-
1 Tim 5 11-14+ ti, neka se žene, udaju. Jer bolje je ženiti se negoli
izgarati.
Mt 5 32p; 10 A oženjenima zapovijedam, ne ja, nego Gospo-
19 9 din: žena neka se od muža ne rastavlja – 11 ako se
ipak rastavi, neka ostane neudana ili neka se s mu-
žem pomiri – i muž neka ne otpušta žene. 12 Osta-
lima pak velim – ja, ne Gospodin: ima li koji brat
ženu nevjernicu i ona privoli stanovati s njime,
neka je ne otpušta. 13 I žena koja ima muža nevjer-
nika te on privoli stanovati s njome, neka ne otpu-
šta muža. 14 Ta muž nevjernik posvećen je ženom i
žena nevjernica posvećena je bratom. Inače bi
djeca vaša bila nečista, a ovako – sveta su[l]. 15 Ako
li se nevjernik hoće rastaviti, neka se rastavi[m]; brat
ili sestra u takvim prilikama nisu vezani: ta na mir
nas[n] je pozvao Bog. 16 Jer što znaš, ženo, hoćeš li
spasiti muža? Ili što znaš, mužu, hoćeš li spasiti
ženu?
17 U drugome svatko neka živi kako mu je Gospo- 7 20, 24
din dodijelio, kako ga je Bog pozvao. Tako odre-
đujem po svim crkvama. 18 Je li tko pozvan kao
obrezan, neka ne prepravlja obrezanja. Ako je po- 1 Mak 1 15
zvan kao neobrezan, neka se ne obrezuje. 19 Obre- Gal 5 6; 6 15
zanje nije ništa i neobrezanje nije ništa, nego – Rim 2 25-29
držanje Božjih zapovijedi. 20 Svatko neka ostane u

a) Posrijedi je usporedna antiteza uobičajena u semitskom književnom izričaju (usp. Mt 12,31; Lk 14,26; Rim 9,13). Bludnik griješi više protiv vlastitoga tijela od onoga tko griješi na nekom drugom, duhovnijem području: on odvraća svoje tijelo od njegova pravoga poziva: uspostaviti odnos s drugim životom, različitim od svojega.
b) Usp. 3,16+; Iv 2,21+; Otk 21,22+.
c) Skupo, besplatno. Usp. Rim 3,24+.
d) Pavao ne raspravlja o braku i djevičanstvu općenito, nego odgovara, bez sumnje točku po točku, na postavljena pitanja. Uzastopce raspravlja o oženjenima (kršćanski bračni par, rr. 1–11; brak između kršćana i pogana, rr. 12–16) i neoženjenima (djevice, rr. 25–35; zaručnici, rr. 36–38; udovice, rr. 39–40). Opće načelo rješavanja postavljenih problema razrađeno je u rr. 17.20.24: neka svatko ostane u staležu u kojem ga je zatekao poziv. Ali Pavao se ne drži prestrogo tog rasporeda: često u sklopu problematike braka govori o djevičanstvu i obratno. Time svakako želi naglasiti uzajamno upotpunjenje tih dvaju životnih stanja, jer se jedno ne može razumjeti bez drugoga.
e) Ili: »Sad o onome što ste mi pisali: dobro je čovjeku ne dotaći žene.« U svakom slučaju Pavao priznaje: to mišljenje vrijedi za neoženjene (bolje je da takvi i ostanu, r. 8), ali poriče da bi ono vrijedilo za oženjene, koje odvraća od uzdržljivosti (rr. 2–5).
f) Poziv oženjenima da žive bračnim životom, a ne toliko savjet onima koji nisu pozvani na beženstvo.
g) Isključeno je svako sebično življenje braka, traži se sebedarje. Ef 5,25 stavlja supružnicima za uzor upravo Krista kao žrtvu.
h) Dopuštenje za razdoblja bračne uzdržljivosti. Po drugom tumačenju Pavao bi davao dopuštenje za sam brak (usp. r. 7).
i) Po Pavlu se beženstvo ne razlikuje od ženidbe time što bi ono bilo posebniji Božji dar, jer je oboje dar Božji.
j) Među neoženjene Pavao ubraja sve koji su bez bračnog druga, uključivši i rastavljene (usp. r. 11 gdje je riječ upravo o potonjima).
k) Izričaj prisjeća na Post 2,18 kojemu kao da proturječi: »Nije dobro da čovjek bude sam«. Ali proturječnost je samo prividna, jer kršćanin sjedinjen s Kristom i sa svojom braćom ne zna više za Adamovu samoću.
l) »Svetost« ovdje, kao i često u Bibliji, označava ne toliko unutarnju posvećenost duše, koliko stanje pripadnosti i posvećenosti Bogu kao njezin temelj (usp. Dj 9,13+). Sjedinjen sa članom svetoga naroda, supružnik nevjernik na izvjestan je način pripojen Bogu i njegovoj Crkvi. I djeca rođena iz takve ženidbe pravno su članovi svetoga naroda. Valja uočiti da njihovo krštenje nije izrijekom spomenuto.
m) Isti izraz kao u r. 11, gdje je ponovna ženidba izričito isključena. Pavao ne govori izričito o novoj ženidbi kršćanskog supružnika.
n) Var. (BJ): »vas«.

7 17, 24 onom zvanju u koje je pozvan. 21Jesi li pozvan kao
Kol 3 22 – 4 1 rob? Ne brini! Nego, ako i možeš postati slobodan,
Ef 6 5-9 radije se okoristi[a].
Rim 6 15+ 22Jer tko je u Gospodinu pozvan kao rob, slobod-
Rim 6 18, 22 njak je Gospodnji. Tako i tko je pozvan kao slo-
6 20 bodnjak, rob je Kristov. 23Otkupninom ste kuplje-
Rim 3 24+ ni: ne budite robovi ljudima[b]. 24Svatko u čemu je
7 17, 20 pozvan, braćo, u tome neka i ostane pred Bogom.
25O djevicama[c] nemam zapovijedi, nego dajem
savjet kao čovjek po milosrđu Gospodnjem vrije-
dan povjerenja. 26Smatram dakle: dobro je to zbog
sadašnje nevolje[d], dobro je čovjeku tako biti. 27Jesi
li vezan za ženu? Ne traži rastave. Jesi li slobodan
od žene? Ne traži žene. 28Ali ako se i oženiš, nisi
sagriješio; i djevica ako se uda, nije sagriješila. Ali
takvi će imati tjelesnu[e] nevolju, a ja bih vas rado
poštedio.
2 Kor 6 2+ 29Ovo hoću reći, braćo: Vrijeme je kratko[f]. Od-
sele i koji imaju žene, neka budu kao da ih nemaju;
2 Kor 6 8-10 30i koji plaču, kao da ne plaču; i koji se vesele, kao
da se ne vesele; i koji kupuju, kao da ne posjeduju;
31i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju[g],
jer – prolazi obličje ovoga svijeta. 32A rado bih da 1 Iv 2 16-17
budete bezbrižni. Neoženjen se brine za Gospod-
nje, kako da ugodi Gospodinu. 33A oženjen se
brine za svjetovno, kako da ugodi ženi, 34pa je raz-
dijeljen. I žena neudana i djevica brine se za Go-
spodnje[h], da bude sveta i tijelom i duhom; a udana
se brine za svjetovno, kako da ugodi mužu. 35Ovo
pak govorim vama na korist, ne da vam postavim
zamku, nego da primjerno i nesmetano budete
privrženi Gospodinu. Misli li tko da je nepriličan
prema svojoj djevici kad je preživotan i s njome
mora biti, neka čini što je nakanio, ne griješi: neka
se uzmu. 37Tko je pak nepokolebljivo stalan u srcu
te nema potrebe, a u vlasti mu je volja pa to odluči
u svom srcu – čuvati svoju djevicu – dobro čini.
38Tako, tko se oženi svojom djevicom[i], dobro čini,
a tko se ne oženi, bolje čini. 39Žena je vezana dokle Rim 7 2
živi muž njezin. Umre li muž, slobodna je: neka se
uda za koga hoće, samo u Gospodinu[j]. 40Bit će ipak
blaženija ostane li onako, po mojem savjetu. A mi-
slim da i ja imam Duha Božjega. 2 16

a) BJ: »okoristi se svojim položajem roba«. Drugi tumače: iskoristi prigodu (tj. da postaneš slobodan), ali kontekst se protivi takvu tumačenju.
b) U prenesenu smislu: robovi njihova načina mišljenja i običajâ.
c) Obaju spolova.
d) Nevolja koja prati vrijeme između Kristova dolaska i povratka (usp. 2 Kor 6,2+).
e) Dosl.: »nevolju tijelom«, s obzirom na tijelo; BJ: »nevolje u svom tijelu«. Nije riječ o kušnjama koje bi bile posljedica požude, nego o teškoćama ženidbenog života.
f) Pavao upotrebljava ondašnji stručni pomorski izraz. Dosl.: »vrijeme je skupilo svoja jedra«. Kakav god bio razmak između sadašnjeg trenutka i Parusije, on gubi na važnosti jer je budući svijet već nazočan u uskrslom Kristu.
g) Govornički stil u kojem je cjelokupni izričaj važniji od točnosti pojedinih izraza. Pavao ne poziva na ravnodušnost prema zemaljskim zbiljnostima, nego želi upozoriti da ne valja na njih se nasukati i zaboraviti njihovo *relativno* značenje u odnosu na Krista i njegovo skorašnje Kraljevstvo.
h) Var.: »34Postoji razlika između udane žene i djevice. Neudana se brine za Gospodnje...«
i) Staro tumačenje toga teksta vidjelo je u njemu problem savjesti oca koji se pita da li da uda kćer ili ne. U tom slučaju prijevod bi glasio: »36Misli li tko da je nepriličan prema svojoj kćeri puštajući da joj vrijeme prođe i da stvari moraju ići svojim tijekom, neka učini što je nakanio, ne griješi: neka se uzmu. 37Tko je pak nepokolebljivo stalan u srcu, a u vlasti mu je volja pa odluči u svom srcu čuvati svoju kćer, dobro čini. 38Tako tko uda svoju kćer, dobro čini, a tko ju ne uda, bolje čini.« – Ali to tumačenje nailazi na tolike teškoće da se sve više napušta. Bez sumnje nije riječ o djevojkama koje bi svoje djevičanstvo stavile pod zaštitu nekog pouzdanog čovjeka s kojim bi živjele u pogibeljnoj prisnosti, nego o *zaručnicama.* Stoga BJ prev.: »svojom zaručnicom«. Pošto je Pavao govorio prvo o oženjenima, zatim o djevicama i prije nego što će prijeći na slučaj udovica, raspravlja o onima koji su bili zaručeni u času svoga obraćenja i na koje se očito ne može primijeniti načelo triput ponovljeno (rr. 17.20.24): »Svatko neka ostane u onom staležu u kojem ga je zatekao Božji poziv.« Pavlovo se rješenje podudara s onim što je rečeno u rr. 8–9.
j) Mora se udati za kršćanina.

2. BLAGOVANJE MESA ŽRTVOVANA IDOLIMA[a]

8 U pogledu mesa žrtvovana idolima, znamo,
svi posjedujemo znanje. Ali znanje nadima,
Rim 15 2 a ljubav izgrađuje. 2Ako tko misli da što zna, još
ne zna kako treba znati. 3A ljubi li tko Boga, Bog
ga poznaje[b]. 4Dakle, u pogledu blagovanja mesa žr-
tvovana idolima, znamo: nema idola na svijetu i
Pnz 6 4+ nema Boga do Jednoga. 5Jer sve kad bi i bilo nazo-
vibogova ili na nebu ili na zemlji – kao što ima
Izl 20 2-3+ mnogo »bogova« i mnogo »gospodara[c]«! – 6nama
I Tim 2 5; Rim 11 36 je jedan Bog, Otac, od koga je sve, a mi za njega;
Ef 4 5-6; Kol 1 16-17 i jedan Gospodin, Isus Krist, po kome je sve, i mi
po njemu[d].
Heb 1 2; Iv 1 3 7Ali nemaju svi toga znanja. Neki, navikli na ido-
Rim 14; 15 1-2, 7 le[e], još jedu meso kao idolima žrtvovano i njihova
1 Sol 5 14 se savjest kalja jer je nejaka. 8A k Bogu nas ne
Rim 14 17; Kol 2 21s privodi jelo[f]. Niti što gubimo ako ne jedemo; niti
što dobivamo ako jedemo. 9A pazite da ne bi mo-
Heb 13 9; Rim 6 15+ žda ta vaša sloboda bila spoticaj nejakima. 10Jer
Rim 14 15 vidi li tko tebe koji imaš znanje za stolom u hramu
idolskomu, neće li se njegova savjest, jer je nejaka,
»izgraditi« da jede žrtvovano idolima? 11I s tvoga
znanja propada nejaki, brat za kojega je Krist
Mt 10 40+ umro. 12Tako griješeći protiv braće i ranjavajući nji-
Dj 9 5 hovu nejaku savjest, protiv Krista griješite. 13Zato
Rim 14 13, 20s ako jelo sablažnjava brata moga, ne, neću jesti
mesa dovijeka da brata svoga ne sablaznim.

Pavlov primjer[g]

9 Nisam li ja slobodan? Nisam li apostol? Ni- Rim 6 15+
sam li vidio Isusa, Gospodina našega? Niste Rim 1 1+
li vi djelo moje u Gospodinu? 2Ako drugima nisam Dj 9 17+; I Kor 15 8
apostol, vama svakako jesam. Ta vi ste pečat mo-
jega apostolstva u Gospodinu. 2 Kor 3 3
3Moj odgovor mojim tužiteljima jest ovo: 4Zar
nemamo prava jesti i piti[h]? 5Zar nemamo prava Lk 8 2-3
ženu vjernicu[i] voditi sa sobom kao i drugi apostoli
i braća Gospodnja i Kefa? 6Ili samo ja i Barnaba Mt 12 46+
nemamo prava ne raditi? 7Tko ikada vojuje o svo- Iv 1 42
jem trošku? Tko sadi vinograd pa roda njegova ne Dj 4 36+
jede? Ili tko pase stado pa od mlijeka stada ne je- Dj 18 3+
de? 8Zar to govorim po ljudsku? Ne kaže li to i 2 Tim 2 6
Zakon? 9Jer u Mojsijevu zakonu piše: *Ne zavezuj* Pnz 25 4
usta volu koji vrši! Zar je Bogu do volova? 10Ne Lk 12 6, 24
govori li on baš radi nas? Doista, radi nas je napi- 10 6+
sano, jer tko ore, u nadi treba da ore; i tko vrši, u
nadi da će dobiti dio. 11Ako smo mi vama sijali Rim 15 27
dobra duhovna, veliko li je nešto ako vam poža-
njemo tjelesna? 12Ako drugi sudjeluju u vašim do-
brima, zašto ne bismo mi mogli još većma. Ali ni-
smo se poslužili tim pravom, nego sve teglimo da
ne bismo postavili kakvu zapreku evanđelju Kristo- 4 12
vu? 13Ne znate li: koji obavljaju svetinje, od svetišta

a) Riječ je o mesu životinjâ koje se u poganskim hramovima žrtvovalo idolima: što je preostalo od sakralnih gozbi, prodavalo se na tržnici (10,25) ili se blagovalo u hramskim nusprostorijama (8,10). Korinćanima se u tom pogledu nametnulo pitanje: može li se takvo meso jesti a da to ne bude idolopoklonstvo? U odgovoru se nisu slagali pa pitaju Pavla. On odgovara kao u Rim 14 – 15: kršćanin je slobodan, ali ljubav od njega zahtijeva da bude obziran prema »nejakima« (8,9), da im ne bude na sablazan. Pavao se ne poziva na jeruzalemski dekret (Dj 15,20.29); čini se dapače da ga i ne poznaje (Dj 15,1+).
b) U biblijskom smislu, tj.: »Bog ga ljubi« (usp. Hoš 2,22+).
c) Pavao jednostavno ustanovljuje činjenicu: »bogovi« su tobožnja olimpska bića i astralna tijela, a »gospodari« pobožanstvenjeni ljudi.
d) Izvornik nema glagola pa je moguć i drukčiji prijevod: »Jedan je Bog, Otac, od koga sve (proizlazi) i prema komu mi (idemo); i jedan Gospodin Isus Krist po komu sve (postaje) i po komu mi (idemo k Ocu).« Valja uočiti izričaj o Kristovoj predegzistenciji (usp. Kol 1,5+; Fil 2,6+).
e) Dosl.: »zbog uobičajenosti sve do sada«. Var.: »uvjereni da je riječ o idolu«.
f) Drugi mogući prijevod: »neće nas dovesti pred sudište Božje«.
g) U pitanju mesa žrtvovanog idolima ljubav je preča od slobode vlastitog uvjerenja. Pavao pokazuje kako se on sam, iz ljubavi prema svima, odrekao nekih apostolskih prava.
h) Na račun zajednicâ.
i) Dosl.: »sestru ženu«. Drugi prijevod: »suprugu kršćanku«. Zadaća je ženâ bila oslobađati apostole materijalnih briga. Oženjeni su apostoli, poput Kefe (Petra), redovito sa sobom uzimali svoje supruge.

se hrane; i koji žrtveniku služe, sa žrtvenikom dije-
Mt 10 10p le? 14 Tako je i Gospodin onima koji evanđelje na-
vješćuju odredio od evanđelja živjeti.
15 No ja se ničim od toga nisam poslužio. A i ne
napisah toga da bi se tako postupilo prema meni.
Radije umrijeti, nego... Te mi slave nitko neće
oduzeti! 16 Jer što navješćujem evanđelje, nije mi na
hvalu, ta dužnost mi je. Doista, jao meni ako evan-
Dj 4 20; 9 15-16; 22 14-15; 26 16-18 đelja ne navješćujem. 17 Jer ako to činim iz vlastite
pobude, ide me plaća; ako li ne iz vlastite pobude
– služba je to koja mi je povjerena. 18 Koja mi je
2 Kor 11 7 dakle plaća? Da propovijedajući pružam evanđelje
besplatno ne služeći se svojim pravom u evanđelju.
Rim 6 15+ 19 Jer premda slobodan od sviju, sâm sebe svima
Mt 20 26p učinih slugom da ih što više steknem. 20 Bijah Žido-
Gal 4 4-5 vima Židov da Židove steknem; onima pod Zako-
nom, kao da sam pod Zakonom – premda ja nisam
pod Zakonom – da one pod Zakonom steknem;
21 onima bez Zakona, kao da sam bez zakona –
premda nisam bez Božjega zakona, nego u Kri-
2 Kor 11 29 stovu zakonu[a] – da steknem one bez Zakona; 22 bi-
jah nejakima nejak da nejake steknem. Svima bijah
sve da pošto-poto neke spasim. 23 A sve činim po-
radi evanđelja da bih i ja bio suzajedničar u njemu.
Gal 5 7+ 24 Ne znate li: trkači u trkalištu svi doduše trče,
ali jedan prima nagradu? Tako trčite da dobijete.
Mudr 4 2; 5 16 25 Svaki natjecatelj sve moguće izdržava; oni da do-
Fil 3 14 biju raspadljiv vijenac, mi neraspadljiv. 26 Ja dakle
2 Tim 4 7-8 tako trčim – ne kao besciljno, tako udaram šakom
1 Pt 5 4 – ne kao da mlatim vjetar, 27 nego krotim svoje ti-
Jak 1 12 jelo i zarobljavam da sâm ne budem isključen pošto
Otk 2 10; 3 11 sam drugima propovijedao[b].

Pouka Izraelove prošlosti[c]

10 Jer ne bih, braćo, htio da budete u neznanju:
oci naši svi bijahu pod oblakom, i svi prije- Izl 13 21:
đoše kroz more, 2 i svi su se na Mojsija krstili u 14 22
oblaku i u moru, 3 i svi su isto duhovno jelo jeli, 4 i Izl 16 4-35+
svi su isto duhovno piće pili[d]. A pili su iz duhovne Izl 17 5-6
stijene[e] koja ih je pratila; stijena bijaše Krist. 5 Ali Br 20 7-11
većina njih nije bila po volji Bogu: ta poubijani su Br 14 16
po pustinji. 6 To bijahu pralikovi[f] naši: da ne žu-
dimo za zlima kao što su žudjeli oni. 7 I ne budite Br 11 4, 34
idolopoklonici kao neki od njih, kako je pisano:
Posjeda narod da jede i pije pa ustadoše da igraju. Izl 32 6
8 I ne podajimo se bludu kao što se neki od njih Br 25 1-9
bludu podaše i padoše u jednom danu dvadeset i
tri tisuće. 9 I ne iskušavajmo Gospodina[g] kao što su Br 21 5-6
ga neki od njih iskušavali te od zmija izginuli. 10 I
ne mrmljajte kao što neki od njih mrmljahu te izgi- Br 17 6-15
boše od Zatornika. 11 Sve se to, kao pralik, doga- Izl 12 23+
đalo njima, a napisano je za upozorenje nama, koje 10 6+
su zapala posljednja vremena. 12 Tko dakle misli da Rim 15 4
stoji, neka pazi da ne padne. 13 Nije vas zahvatila Gal 6 1
druga kušnja osim ljudske. Ta vjeran je Bog: neće Sir 15 11-20
pustiti da budete kušani preko svojih sila, nego će 1 Kor 1 9+
s kušnjom dati i ishod da možete izdržati[h]. Jak 1 13-14 Mt 6 13; 26 41

Sveta gozba

14 Zato, ljubljeni moji, bježite od idolopoklon-
stva. 15 Kao razumnima velim: sudite sami što govo-

a) U smislu 11,1 i Gal 2,20.
b) Ovaj ulomak govori sportskim jezikom onoga vremena. Pavao poziva »jake« da ga nasljeđuju žrtvujući iz ljubavi svoja prava imajući pred očima nebesku nagradu, poput sportaša koji se svega odriču samo da bi osvojili nagradu.
c) Ovaj dio tumači prethodni izričaj o mogućem »isključenju« (9,27). Primjeri iz Izraelove povijesti pokazuju da postoji stvarna mogućnost odbačenosti. Uzrok joj je bila oholost i preuzetnost. Neka se »jaki« stoga čuvaju tih poroka.
d) Pavao prisjeća na oblak i prijelaz preko Crvenoga mora, pralike krštenja, na manu i vodu iz stijene, pralike Euharistije, da bi upozorio Korinćane na razboritost i poniznost: Hebreji su u pustinji bili na svoj način dionicima istih darova kao i oni, a ipak većina se nije svidjela Bogu (r. 5).
e) Po jednoj rabinskoj predaji stijena iz Br 20,8 pratila je Izraela u pustinji. Za Pavla ta stijena simbolizira predegzistentnoga Krista, koji je bio djelotvoran već u Izraelovoj povijesti.
f) BJ: »primjeri«. – Grčki: *typos* »(utisnut) lik«. Bog je u SZ podigao te pralike da unaprijed ocrtaju duhovne stvarnosti mesijanskoga doba (»*antitypos*«, protulik; 1 Pt 3,21, ali usp. Heb 9,24). Premda je taj »tipski« (ili »alegorijski«, Gal 4,24) smisao Svetih pisama nadilazio jasno shvaćanje bogonadahnutih pisaca, on nije zato manje svetopisamski, jer ga je htio Bog, autor svega Pisma. Budući da je usmjeren na izgradnju kršćana, novozavjetni ga pisci često ističu, češće i sam Pavao (r. 11 i 9,9s; Rim 4,23s; 5,14; 15,4; usp. 2 Tim 3,16). Cijeli spisi, kao četvrto Evanđelje i Poslanica Hebrejima, počivaju na starozavjetnoj tipologiji.
g) Var.: »Krista«.
h) *Peirazein* znači ponajprije iskušati nekoga, »staviti ga na kušnju« da bi se razaznala zbilja iza prividnosti. Bog »kuša« čovjeka, premda ga do dna proniče (Jr 11,20+; 2 Ljet 32,31), da bi mu pružio prigodu da očituje istinski stav svoga srca (Post 22,1+; Izl 16,4; Pnz 8,2.16; 13,4; Jdt 8,25–27). Ali tu kušnju često izazivaju vanjske okolnosti ili đavao, »Napasnik« (Job 1,8–12; Mt 4,1p+; 1 Kor 7,5; 1 Sol 3,5; Otk 2,10) ili pak požude (Jak 1,13–14; 1 Tim 6,9). Tako ta riječ poprima smisao zavođenja, sklonosti na zlo, koju vjernik ipak pomoću Božjom može nadvladati (Sir 44,20; Mt 6,13p; 36,41p; Lk 8,13; 1 Pt 1,6–7). I sam je Isus htio biti napastovan da bi ojačio podložnost volji Očevoj (Mt 4,1p+; 26,39–41p; Heb 2,18; 4,15). A čovjek koji »iskušava« Boga može se označiti jedino kao bogohulnik (Izl 17,2.7; Dj 15,10+).

11 23-26+ rim. [16]Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo[a] nije li
zajedništvo krvi Kristove? Kruh koji lomimo nije li
zajedništvo tijela Kristova? [17]Budući da je jedan
12 12+ kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici
jednoga kruha[b]. [18]Gledajte Izraela po tijelu[c]! Koji
Lev 3 1+ blaguju žrtve nisu li zajedničari žrtvenika? [19]Što da-
kle hoću reći? Idolska žrtva da je nešto? Ili idol da
Pnz 32 17 je nešto? [20]Naprotiv, da pogani vrazima žrtvuju, ne
2 Kor 6 14-16 Bogu. A neću da budete zajedničari vražji. [21]Ne
možete piti čašu Gospodnju i čašu vražju. Ne mo-
žete biti sudionici stola Gospodnjega i stola vražje-
Pnz 4 24+ ga[d]. [22]Ili da izazivamo ljubomor[e] Gospodnji? Zar
smo jači od njega?

Rješenje poteškoća

6 12+ [23]»Sve je slobodno!« Ali – sve ne koristi. »Sve je
Rim 14 19; 15 2
dopušteno!« Ali – sve ne saziđuje. [24]Nitko neka ne 10 33; Fil 2 4
traži svoje, nego dobro drugoga. [25]Sve što se pro-
daje na tržnici, jedite ništa ne ispitujući poradi sa-
vjesti. [26]Ta *Gospodnja je zemlja i sve na njoj!* [27]Po- Ps 24 1
zove li vas koji nevjernik i želite se odazvati, jedite
što vam se ponudi ništa ne ispitujući poradi savje-
sti. [28]Ako vam tko reče: »To je žrtvovano«, ne je-
dite poradi onoga koji vas je upozorio, i savjesti.
[29]Savjesti mislim, ne svoje, nego onoga drugoga. Ta
zašto da moju slobodu druga savjest sudi[f]? [30]Ako
sa zahvalom sudjelujem, zašto da me grde zbog
onoga za što zahvaljujem? [31]Dakle, ili jeli, ili pili, Kol 3 17
ili drugo što činili, sve na slavu Božju činite. [32]Ne 1 Pt 4 11
budite na sablazan ni Židovima, ni Grcima, ni Cr- 9 19-23
kvi Božjoj, [33]kao što i ja svima u svemu ugađam ne 1 2+
tražeći svoju korist, nego što koristi mnogima na Rim 15 2
spasenje. 2 Kor 10 24+

3. RED NA VJERSKIM SASTANCIMA

Nošenje prijevjesa

1 Sol 2 13+; 4 1-2 **11** Nasljedovatelji moji budite, kao što sam i ja
2 Sol 2 15 Kristov. [2]Hvalim vas što me se u svemu sje-
1 Kor 15 1-3 ćate i držite se predajâ kako vam predadoh. [3]Ali
Ef 5 23+ htio bih da znate: svakomu je mužu glava Krist,
1 Kor 3 23 glava ženi muž, a glava Kristu Bog. [4]Svaki muž koji
Dj 11 27+ se moli ili prorokuje pokrivene glave sramoti glavu
svoju[g]. [5]Svaka pak žena koja se moli ili prorokuje
gologlava sramoti glavu svoju. Ta to je isto kao da 2 Kor 3 18
je obrijana. [6]Jer ako se žena ne pokriva, neka se
šiša; ako li je pak ružno ženi šišati se ili brijati, 11 15
neka se pokrije. [7]A muž ne mora pokrivati glave,
ta slika je i slava Božja; a žena je slava[h] muževa. Post 1 26-27
[8]Jer nije muž od žene, nego žena od muža. [9]I nije Post 2 21-23
stvoren muž radi žene, nego žena radi muža. [10]Zato

a) Tj. čaša nad kojom izgovaramo blagoslov poput Krista na Posljednjoj večeri.
b) Zajedničari tijela Kristova, kršćani su sjedinjeni s Kristom i jedni s drugima. Euharistija ostvaruje jedinstvo Crkve u Kristu (usp. 12,12+).
c) Tj. povijesni Izrael (usp. Rim 7,5+), dok su kršćani »Izrael Božji« (Gal 6,16), istinski Izrael.
d) U rr. 16–18 euharistijsko zajedništvo s Kristom uspoređeno je sa žrtvenim blagovanjima SZ pri kojima su vjernici bili zajedničari *žrtvenika*. U r. 21 euharistijski je stol nasuprotan stolu sakralnih blagovanja nakon poganskih žrtvovanja. Pavao smješta euharistiju u žrtvovno zrenište.
e) Ljubomor Božji (Izl 20,5; Pnz 4,24), koji je SZ povezivao sa zaručništvom i ženidbom (Hoš 2,21s+), više puta izranja u NZ. Ovdje taj izričaj ima svoj puni smisao jer čašćenje pravoga Boga isključuje svako »zajedništvo« s idolopoklonstvom; na drugim je mjestima više naglašena vjernost koju valja sačuvati po svaku cijenu (2 Kor 11,2) ili pak žarka revnost u službi vjere (Dj 22,3; Rim 10,2; Gal 1,13–14; Fil 3,6).
f) Tako valja djelovati da bi se *poštivala* pogrešna savjest drugoga, ne da bi se slijepo prihvatio njegov krivi sud.
g) »Glavu svoju«, tj. Krista, kojega prikriva, umjesto da »otkrivena lica odrazuje slavu Gospodnju« (2 Kor 3,18). U tom ulomku (rr. 1–16) Pavao se igra dvostrukim smislom grčkoga izraza *kephalē:* glava i poglavar. Njegovo je dokazivanje jako ovisno o običajima na koje je navikao, što u mnogome umanjuje vrijednost njegovih zaključaka.
h) Ili: »čast«. Drugi prevode: »odsjaj«.

14 34 žena treba da ima »vlast[a]« na glavi poradi anđelâ[b].
11 Ipak, u Gospodinu – ni žena bez muža, ni muž
bez žene! 12 Jer kao što je žena od muža, tako je i
muž po ženi; a sve je od Boga. 13 Sami sudite doli-
kuje li da se žena gologlava Bogu moli? 14 Ne uči li
nas i sama narav da je mužu sramota ako goji ko-
su? 15 A ženi je dika ako je goji jer kosa joj je dana
mjesto prijevjesa. 16 Ako je kome do prepirke, ta-
4 17; 7 17; 14 33; 1 2+ kva običaja mi nemamo, a ni Crkve Božje.

Gospodnja večera

17 Kad već dajem ta upozorenja, ne mogu pohva-
liti što se ne sastajete na bolje, nego na gore. 18 Po-
najprije čujem, djelomično i vjerujem: kad se oku-
pite na Sastanak, da su među vama razdori.
19 Treba doista da i podjelâ bude među vama da se
očituju prokušani među vama. 20 Kad se dakle tako
zajedno sastajete, to nije blagovanje Gospodnje ve-
čere: 21 ta svatko se pri blagovanju prihvati svoje ve-
čere[c] te jedan gladuje, a drugi se opija. 22 Zar ne-
1 2+ mate kuća da jedete i pijete? Ili Crkvu Božju prezi-
rete i postiđujete one koji nemaju? Što da vam ka-
žem? Da vas pohvalim? U tom vas ne hvalim.
23 Doista, ja od Gospodina primih[d] što vama pre-
15 3+ dadoh: Gospodin Isus one noći kad bijaše predan
‖Mt 26 26-29 uze kruh, 24 zahvalivši razlomi i reče: »Ovo je tijelo
‖Mk 14 22-25 moje – za vas[e]. Ovo činite meni na spomen.«
‖Lk 22 14-20
1 Kor 10 16-17

25 Tako i čašu po večeri govoreći: »Ova čaša *novi je* Izl 12 14
Savez u mojoj *krvi*. Ovo činite kad god pijete, meni Pnz 16 3
na spomen[f].« 26 Doista, kad god jedete ovaj kruh i Heb 8 6-13 Jr 31 31+
pijete čašu, smrt Gospodnju navješćujete dok on Izl 24 8
ne dođe. 27 Stoga, tko god jede kruh ili pije čašu 16 22
Gospodnju nedostojno, bit će krivac tijela i krvi Otk 22 17. 20
Gospodnje. 28 Neka se dakle svatko ispita pa tada
od kruha jede i iz čaše pije. 29 Jer tko jede i pije[g],
sud sebi jede i pije ako ne razlikuje Tijela[h]. 30 Zato
su među vama mnogi nejaki i nemoćni, i spavaju
mnogi[i]. 31 Jer kad bismo sami sebe sudili, ne bismo
bili suđeni. 32 A kad nas sudi Gospodin, odgaja nas Pnz 8 5+
da ne budemo sa svijetom osuđeni[j]. 33 Zato, braćo
moja, kad se sastajete na blagovanje, pričekajte
jedni druge. 34 Je li tko gladan, kod kuće neka jede
da se ne sastajete na osudu.
Drugo ću urediti kada dođem.

Dari Duha[k]

12 O darima Duha ne bih, braćo, htio da budete
u neznanju. 2 Znate kako ste se dok bijaste
pogani, zavedeni, zanosili nijemim idolima[l]. 3 Zato Iv 14 26+
vam obznanjujem: nitko tko u Duhu Božjem go- 1 Iv 4 1-3
vori ne kaže: »Prokletstvo Isusu«. I nitko ne može
reći: »Gospodin Isus« osim u Duhu Svetom. 4 Raz- Dj 2 21+, 36+ Rim 10 9
ličiti su dari, a isti Duh; 5 i različite službe, a isti Fil 2 11
Gospodin; 6 i različita djelovanja, a isti Bog koji čini

a) BJ: »znak podređenosti«. Riječ je svakako o znaku muževljeva autoriteta, kojemu je ona podređena.
b) Po jednom židovskom tumačenju Pnz 23,15 (Kumran) nevidljiva prisutnost anđelâ mora poticati na red i čednost.
c) Vlastita večera stavljena je nasuprot »večeri Gospodnjoj« u r. 20, koja zahtijeva zajedničko slavljenje u ljubavi, a ne u sebeljubnom strančarstvu.
d) Ne izravnom objavom, nego predajom koja se oslanja na Gospodina.
e) Var.: »Razlomljeno za vas«, »predano za vas«.
f) Pavlov tekst blizak je Lk 22,19–20.
g) Dod.: »nedostojno«.
h) Var.: »tijela Gospodinova«.
i) Pavao smatra da su mnogi Korinćani oboljeli ili čak umrli zbog nepoštivanja »tijela i krvi Gospodnje«.
j) Kušnje su kao neko upozorenje koje Gospodin šalje, kao neki »sud«, predznaci Posljednjega suda. Njihov je cilj obraćenje da bi se izmaklo konačnoj presudi (r. 32). Te bi se kazne izbjegle kad bi se svatko sam preispitao i popravio napose u pogledu Gospodnje večere, zajedništva s tijelom Gospodnjim (r. 31).
k) Gl. 12 – 14 raspravljaju o ispravnoj uporabi darova Duha (karizma). Njima je zajednica obdarena da budu vidljiva svjedočanstva prisutnosti Duha i pomoć tek osnovanoj zajednici, koje vjera još nije uspjela preobraziti duhovno ustrojstvo prožeto poganstvom. Korinćani su u napasti da cijene posebno najupadnije darove i da se njima neuredno koriste u ozračju sličnom nekim poganskim obredima. Pavao odgovara da su ti dari dani na dobro zajednice i da prema tome ne mogu biti povodom suparništava (gl. 12). Zatim pokazuje da ih ljubav sve nadvisuje (gl. 13) i na kraju tumači da se njihova kakvoća mjeri time koliko pridonose izgrađivanju zajednice (gl. 14).
l) Prisjećaj na žestoke, razuzdane pojave nekih poganskih obreda, koje su se smatrale znakom njihove vjerodostojnosti. Na kršćanskim je sastancima naprotiv znak istinitosti sadržaj govora a ne zanos izražavanja (r. 3).

Dj 1 8+ sve u svima[a]. 7A svakomu se daje očitovanje Duha
1 Kor 12 28-30 na korist. 8Doista, jednomu se po Duhu daje riječ
Rim 12 6-8 mudrosti[b], drugomu riječ spoznanja[c] po tom istom
Duhu; 9drugomu vjera[d] u tom istom Duhu, dru-
gomu dari liječenja u tom jednom Duhu; 10dru-
gomu čudotvorstva, drugomu prorokovanje, dru-
Dj 11 27+ gomu razlučivanje duhova[e], drugomu različiti jezi-
1 Iv 4 1-3 ci[f], drugomu tumačenje jezikâ. 11A sve to djeluje
Dj 2 4+ jedan te isti Duh dijeleći svakomu napose kako ho-
će.

Usporedba s tijelom[g]

Rim 12 4-5 12Doista, kao što je tijelo jedno te ima mnogo
udova, a svi udovi tijela iako mnogi, jedno su tijelo
Ef 4 4-6 – tako i Krist[h]. 13Ta u jednom Duhu svi smo u
Gal 3 28 jedno tijelo kršteni, bilo Židovi, bilo Grci, bilo ro-
Kol 3 11 bovi, bilo slobodni. I svi smo jednim Duhom napo-
Flm 16+ jeni. 14Ta ni tijelo nije jedan ud, nego mnogi.
15Rekne li noga: »Nisam ruka, nisam od tijela«, zar
zbog toga nije od tijela? 16I rekne li uho: »Nisam
oko, nisam od tijela«, zar zbog toga nije od tijela?
17Kad bi sve tijelo bilo oko, gdje bi bio sluh? Kad
bi sve bilo sluh, gdje bi bio njuh? 18A ovako, Bog
je rasporedio udove, svaki od njih u tijelu, kako je
htio. 19Kad bi svi bili jedan ud, gdje bio bilo tijelo?
20A ovako, mnogi udovi – jedno tijelo! 21Ne može
oko reći ruci: »Ne trebam te«, ili pak glava noga-
ma: »Ne trebam vas.« 22Naprotiv, mnogo su po-
trebniji udovi tijela koji izgledaju slabiji. 23A udove
koje smatramo nečasnijima, okružujemo većom
čašću. I s nepristojnima se pristojnije postupa, 24a
pristojni toga ne trebaju. Nego, Bog je tako sasta-
vio tijelo da je posljednjem udu dao izobilniju čast
25da ne bude razdora u tijelu, nego da se udovi jed-
nako brinu jedni za druge. 26I ako trpi jedan ud, Rim 12 15
trpe zajedno svi udovi; ako li se slavi jedan ud,
raduju se zajedno svi udovi.
27A vi ste tijelo Kristovo i, pojedinačno, udovi. 12 7-11
28I neke postavi Bog u Crkvi: prvo za apostole, Rim 12 6-8
drugo za proroke, treće za učitelje[i]; onda čudesa, Ef 4 11
onda dari liječenja; zbrinjavanja[j], upravljanja[k], Rim 1 1+
razni jezici. 29Zar su svi apostoli? Zar svi proroci? Dj 11 27+
Zar svi učitelji? Zar svi čudotvorci? 30Zar svi imaju
dare liječenja? Zar svi govore jezike? Zar svi tuma-
če?
31Čeznite za višim darima! A evo vam puta najizvr-
snijega!

Hvalospjev ljubavi[l]

13 Kad bih sve jezike ljudske govorio
i anđeoske,
a ljubavi ne bih imao,

a) Valja uočiti trinitarnu uzgloblјenost misli (usp. 2 Kor 13,13+).
b) Zacijelo dar izlaganja najviših kršćanskih istina, istina koje ocrtavaju božanski život i Božji život u nama: »savršeni nauk« o kojem govori Heb 6,1 (usp. 1 Kor 2,6–16).
c) Dar tumačenja temeljnih istina kršćanstva: »početnički nauk« iz Heb 6,1.
d) Vjera u izvanrednu stupnju (usp. 13,2).
e) Dar uočavanja podrijetla (Bog, priroda, Zli) karizmatskih pojava.
f) Karizma *jezikâ* ili »glosolalija« dar je hvaliti Boga izgovarajući nerazumljive glase pod utjecajem Duha Svetoga i više manje u zanosu. Tu je ono što Pavao zove »govoriti (drugim) jezicima« (1 Kor 14,5.6.18.23.39) ili »(drugim) jezikom« (1 Kor 14,2.4.9.13.19.26.27). Ta karizma potječe iz najprvih vremena Crkve, kao prvi osjetni učinak silaska Duha u vjernička srca (usp. Dj 2,3–4; 10,44–46 i 11,15; 19,6).
g) Pavao doduše poseže za slikom, uobičajenom u antičkoj književnosti, o ljudskoj zajednici kao jednom tijelu što u jedno spaja različite udove, ali je njegovo poimanje Tijela Kristova neovisno o toj usporedbi. Ono je uistinu plod Pavlove iskonske vjere (usp. Dj 9,4s; Gal 1,15s) u Krista koji je u svom tijelu uskrišen, Duhom oživljen (Rim 1,4+), prvina novoga svijeta (1 Kor 15,23). Na njega se kršćani nakalamljuju svojim tijelom (Rim 8,11+) po krštenju (1 Kor 12,13; usp. Rim 6,4+) i euharistiji (1 Kor 10,16s). Tako postaju njegovim »udovima« (1 Kor 6,15) te povezani s njegovim osobnim tijelom tvore zajedno s njim ono Tijelo Kristovo koje nazivamo »mističnim« (1 Kor 12,27; usp. Rim 12,4s). Taj vrlo realistično izražen nauk, zastupljen već u 1 Kor, ponovno izranja i razvija se u poslanicama iz sužanjstva. I ondje se doduše naglašava da se otkupljenje ljudi, Kristovih udova (Ef 5,30), ostvaruje u tijelu Krista, raspetog u tijelu i oživljenog po Duhu (Ef 2,14–18; Kol 1,22), ali je mnogo jače naglašeno jedinstvo toga Tijela, koje izmiruje i okuplja sve kršćane u jednom te istom Duhu (Ef 4,4; Kol 3,15), te je ono izrazitije istovjetno s Crkvom (Ef 1,22s; 5,23; Kol 1,18.24). Tako uosobljenom (Ef 4,12s; Kol 2,19) Tijelu Krist je Glava (Ef 1,22; 4,15s; 5,23; Kol 1,18; 2,19; usp. 1 Kor 12,21), što je zacijelo odraz poimanja Krista kao Glave »Vrhovništava« (Kol 2,10) te ono na kraju obuhvaća na izvjestan način sav svemir pod vlašću Kyriosa (Ef 1,23+; usp. Iv 2,21+).
h) Kao što ljudsko tijelo ujedinjuje mnogostrukost udova, tako Krist, počelo jedinstva svoje Crkve, privodi sve kršćane k jedinstvu svoga Tijela.
i) »Učiteljima« je u svakoj zajednici povjereno redovno i stalno podučavanje (Dj 13,1+).
j) Dar s kojeg se obdareni posvećuje djelima ljubavi.
k) Dar upravljanja i vođenja Crkava.
l) Ima tri dijela: prvenstvo ljubavi (rr. 1–3), njezina djela (rr. 4–7), njezina trajnost (rr. 8–13). Riječ je o bratskoj ljubavi. Na ljubav se prema Bogu ne misli izravno, ali je uključivo prisutna, posebice u r. 13 u vezi s vjerom i nadom.

bio bih mjed što ječi
ili cimbal što zveči[a].
Mt 7 22 2Kad bih imao dar prorokovanja
i znao sva otajstva
i sve spoznanje;
Mt 17 20 i kad bih imao svu vjeru
Jak 2 14-17 da bih i gore premještao,
a ljubavi ne bih imao – ništa sam!
Mt 6 2 3I kad bih razdao sav svoj imutak
Dn 3 28 (95) i kad bih predao tijelo svoje da se sažeže[b],
a ljubavi ne bih imao –
ništa mi ne bi koristilo.
Rim 13 8-10; 4Ljubav je velikodušna[c],
12 9-10 dobrostiva je ljubav,
1 Sol 5 14-15 ne zavidi,
ljubav se ne hvasta,
ne nadima se;
5nije nepristojna,
ne traži svoje,
nije razdražljiva,
ne pamti zlo;
6ne raduje se nepravdi,
a raduje se istini;
Izr 10 12 7sve pokriva, sve vjeruje,
svemu se nada, sve podnosi.
8Ljubav nikad ne prestaje[d]. 13 13+
Prorokovanja? Uminut će. Dj 11 27+
Jezici? Umuknut će. Dj 2 4+
Spoznanje? Uminut će.
9Jer djelomično je naše spoznanje,
i djelomično prorokovanje.
10A kada dođe ono savršeno,
uminut će ovo djelomično.
11Kad bijah nejače,
govorah kao nejače,
mišljah kao nejače,
rasuđivah kao nejače.
A kad postadoh zreo čovjek,
odbacih ono nejačko.
12Doista, sada gledamo kroza zrcalo, 2 Kor 5 7
u zagonetki, Br 12 8
a tada – licem u lice!
Sada spoznajem djelomično,
a tada ću spoznati savršeno, 1 Iv 3 2
kao što sam i spoznat! Gal 4 9
13A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav
– to troje[e] –
ali najveća je među njima ljubav.

a) Za razliku od strastvene i sebične ljubavi, *agapē* je ljubav koja želi dobro drugoga. Njezino je izvorište u Bogu koji je prvi ljubio (1 Iv 4,19) i predao svoga Sina da bi grešnike pomirio sa sobom (Rim 5,8; 8,32–39; 2 Kor 5,18–21; Ef 2,4–7; usp. Iv 3,16s; 1 Iv 4,9–10) i učinio ih izabranicima (Ef 1,4) i sinovima (1 Iv 3,1). Ta se ljubav ponajprije pripisuje Bogu, Ocu (Rim 5,5; 8,39; 2 Kor 13,11.13; Fil 2,1; 2 Sol 2,16; usp. 1 Iv 2,15), ona je sama njegova narav (1 Iv 4,7s. 16) i podjednako je prisutna u Sinu (Rim 8,35.37.39; 2 Kor 5,14; Ef 3,19; 1 Tim 1,14; 2 Tim 1,13), koji ljubi Oca kao i Otac njega (Ef 1,6; Kol 1,13; usp. Iv 3,35; 10,17; 14, 31) te kao i Otac ljubi ljude (Iv 13,1.34; 14,21; 15,9) za koje se predao (2 Kor 5,14s; Gal 2,20; Ef 5,2.25; 1 Tim 1,14s; usp. Iv 15,13; 1 Iv 3,16; Otk 1,5). *Agapē* je također ljubav Duha Svetoga (Rim 15,30; Kol 1,8): on je razlijeva u srcima kršćana (Rim 5,5+; usp. Gal 5,22) i omogućuje im da konačno ispune onu bitnu odredbu Zakona (usp. Rim 8,4) – ljubiti Boga i bližnjega (Mt 22,37–40p; Rim 13,8–10; Gal 5,14). Jer ljubav prema braći i čak prema neprijateljima (Mt 5,43–48p) nužna je posljedica i istinski dokaz ljubavi prema Bogu (1 Iv 3,17; 4,20s), nova zapovijed koju je Isus dao (Iv 13,34s; 15,12.17; 1 Iv 3,23; itd.) i koju njegovi učenici neprestano ističu (Rim 13,8; Gal 5,13s; Ef 1,15; Fil 2,2s; Kol 1,4; 1 Sol 3,12; 2 Sol 1,3; Flm 5,7; usp. Jak 2,8; 1 Pt 1,22; 2,17; 4,8; 1 Iv 2,10; 3,10s. 14; itd.). Tako Pavao ljubi svoje (2 Kor 2,4; 12,15; itd.) i oni njega (Kol 1,8; 1 Sol 3,6; itd.). Ta je ljubav utemeljena na iskrenosti i poniznosti, nesebičnosti i predanosti (Rim 12,9s; 1 Kor 13,4–7; 2 Kor 6,6; Fil 2,2s), služenju (Gal 5,13; usp. Heb 6,10) i uzajamnoj pomoći (Ef 4,2; usp. Rim 14,15; 2 Kor 2,7s); mora se dokazati djelima (2 Kor 8,8–11.24; usp. 1 Iv 3,18) i obdržavanjem zapovijedi Gospodnjih (Iv 14,15; 1 Iv 5,2s itd.) te na taj način vjeru odjelotvoriti (Gal 5,6; usp. Heb 10,24); ona je sveza savršenstva (Kol 3,14; usp. 2 Pt 1,7) i »pokriva mnoštvo grijeha« (1 Pt 4,8; usp. Lk 7,47). Oslonjena na ljubav Božju, ničega se ne boji (Rim 8,28–39; usp. 1 Iv 4,17s). Ostvarena u istini (Ef 4,15; usp. 2 Sol 2,10) podaruje istinski ćudoredni smisao (Fil 1,9s) i omogućuje čovjeku duhovnu spoznaju božanskog otajstva (Kol 2,2; usp. 1 Iv 4,7), ljubavi Kristove, koja nadilazi svako spoznanje (Ef 3,17–19; usp. 1 Kor 8,1–3; 13,8–12). Po njoj Krist (Ef 3,17) i cijelo Trojstvo stanuju u srcima (2 Kor 13,13+; usp. Iv 14,15–23; 1 Iv 4,12). Tako ona hrani život bogoslovnih kreposti (usp. Rim 1,16+; 5,2+) kojih je kraljicom (1 Kor 13,13), jer ona jedina ne prestaje (1 Kor 13,8), nego će se razviti u gledanje (1 Kor 13,12; usp. 1 Iv 3,2) kada Bog svoje izabrane obdari dobrima koja je obećao onima koji ga ljube (1 Kor 2,9; Rim 8,28; Ef 6,24; 2 Tim 4,8; usp. Jak 1,12; 2,5).

b) Var.: »kad bih predao tijelo svoje da se prodičim«.

c) U rr. 4–7 ljubav je obilježena nizom od petnaest *glagola;* dakle, ne uopćeno nego po djelovanju koje pobuđuje.

d) Dok će naša nesavršena (r. 11) i posredna (r. 12) spoznaja Boga nestati i ustupiti mjesto gledanju licem u lice, ljubav će u izabranima ostati jednaka onoj koju su imali za zemaljskog života.

e) Ovaj zbir triju bogoslovnih kreposti pojavljuje se u Pavla već u 1 Sol 1,3 (vjerojatno je postojao čak i prije njega) i uvijek nanovo izranja u njegovim poslanicama različitim redoslijedom (Sol 5,8; 1 Kor 13,7.13; Gal 5,5s; Rim 5,1–5; 12,6–12; Kol 1,4–5; Ef 1,15–18; 4,2–5; 1 Tim 6,11; Tit 2,2; usp. Heb 6,10–12; 10,22–24; 1 Pt 1,3–9.21s). Ponekad su, osim toga, združene vjera i ljubav (1 Sol 3,6; 2 Sol 1,3; Flm 5), postojanost i vjera (2 Sol 1,4), ljubav i postojanost (2 Sol 3,5; usp. 2 Kor 13,13).

Dj 2 4+; 11 27+ **Dari u zajednici**

1 Sol 5 20 **14** Težite za ljubavlju, čeznite za darima Duha,
Dj 11 27+ a najvećma da prorokujete. [2]Jer tko govori
Dj 2 4+ drugim jezikom, ne govori ljudima nego Bogu:
Rim 1 9+ nitko ga ne razumije jer Duhom govori stvari tajan-
stvene. [3]Tko pak prorokuje, ljudima govori: izgra-
đuje, hrabri, tješi. [4]Tko govori drugim jezikom,
sam sebe izgrađuje, a tko prorokuje, Crkvu izgra-
đuje. [5]A htio bih da vi svi govorite drugim jezici-
Br 11 29 ma, ali većma da prorokujete. Jer veći je tko pro-
rokuje, negoli tko govori drugim jezicima, osim
ako protumači Crkvi radi izgrađivanja.
[6]A sada, braćo, kad bih došao k vama govoreći
drugim jezicima, što bi vam koristilo kad vam ne
bih priopćio bilo otkrivenje, bilo spoznanje, bilo
proroštvo, bilo nauk? [7]Ako neživa glazbala, svirala
ili citra, ne daju razgovijetna glasa, kako će se raza-
brati što se to izvodi na svirali ili citri? [8]Ili ako trub-
lja daje nejasan glas, tko će se spremiti na boj?
[9]Tako i vi, ako jezikom ne budete jasno zborili,
kako će se razabrati što se govori? Govorit ćete u
vjetar. [10]Toliko, recimo, ima na svijetu vrsta gla-
sova i – nijedan bez značenja[a]. [11]Ako dakle ne
znam značenja glasa, bit ću sugovorniku tuđinac, a
sugovornik tuđinac[b] meni. [12]Tako i vi, budući da
čeznete za darima Duha, nastojte njima obilovati
radi izgrađivanja Crkve.
[13]Stoga tko govori drugim jezikom, neka se moli
da može protumačiti. [14]Jer ako se drugim jezikom
molim, moj se duh moli, ali um je moj neplodan[c].
[15]Što dakle? Molit ću se duhom, molit ću se i
umom; pjevat ću hvalospjeve duhom, ali pjevat ću
ih i umom. [16]Jer ako Boga blagoslivljaš duhom,
2 Kor 1 20 kako će neupućen[d] reći »Amen« na tvoju zahvalni-
cu? Ne zna što govoriš. [17]Ti doduše lijepo zahvalju-
ješ, ali se drugi ne izgrađuje. [18]Hvala Bogu, ja go-
vorim drugim jezicima većma nego svi vi. [19]Ali
draže mi je u Crkvi reći pet riječi po svojoj pameti,
da i druge poučim, negoli deset tisuća riječi drugim
jezikom.
[20]Braćo, ne budite djeca pameću, nego nejačad Ef 4 14
pakošću, a zreli pameću! [21]U Zakonu je pisano[e]: Rim 16 19 Iz 28 11-12
*Drugim jezicima i drugim usnama govorit ću
ovomu narodu pa* me ni tako *neće poslušati*, govori
Gospodin. [22]Tako drugi jezici nisu znak vjernicima,
nego nevjernicima; a prorokovanje vjernicima, ne
nevjernicima[f]. [23]Ako se dakle skupi sva Crkva za-
jedno i svi govore drugim jezicima, a uđu neupu-
ćeni ili nevjernici, neće li reći da mahnitate? [24]Ako
pak svi prorokuju, a uđe koji nevjernik ili neupu- Dj 2 4. 13
ćen, sve ga prekorava, sve ga osuđuje. [25]Tajne se
njegova srca očituju te će pasti ničice i pokloniti se Iz 45 14
Bogu priznajući: *Zaista, Bog je u vama.* Zah 8 23
[26]Što dakle braćo? Kad se skupite te poneki ima
hvalospjev, poneki ima nauk, ima otkrivenje, ima
jezik, ima tumačenje – sve neka bude radi izgrađi-
vanja. [27]Ako tko govori drugim jezikom – dvojica,
najviše trojica, i to jedan za drugim – jedan neka
tumači; [28]ako pak ne bi bilo tumača, neka šuti u
Crkvi, neka govori sam sebi i Bogu. [29]Od proroka
pak neka govore dvojica ili trojica, drugi neka rasu-
đuju. [30]Ali ako drugomu uza nj bude što objavlje-
no, prvi neka šuti. [31]A možete jedan po jedan svi
prorokovati da svi budu poučeni i svi ohrabreni.
[32]Proročki su duhovi prorocima podložni[g] [33]jer Bog
nije Bog nesklada, nego Bog mira.
Kao u svim Crkvama svetih, žene na Sastancima 11 16+
neka šute. [34]Nije im dopušteno govoriti[h], nego neka Dj 9 13+ Post 3 16
budu podložne, kako i Zakon govori. [35]Žele li što 1 Kor 11 3. 9
saznati, neka kod kuće pitaju svoje muževe jer
ružno je da žena govori na Sastanku. [36]Ili zar je 11 5
riječ Božja od vas proizašla, zar je samo k vama
došla[i]?
[37]Smatra li tko da je prorok ili duhom obdaren,
neka zna: što vam pišem, Gospodnja je zapovijed. 2 16; 7 40
[38]Tko to ne prizna, ne priznaje se[j]. [39]Zato, braćo 15 34
moja, težite prorokovati i ne priječite da se govori
drugim jezicima! [40]A sve neka bude dostojno i
uredno.

a) BJ: »bez govora«. U izvorniku je igra riječi: glas –bezglasan: glas mora biti »glasan«, tj. ili glasno izgovoren ili shvaćen.
b) Dosl: *barbaros*, tj. onaj koji ne poznaje grčkog jezika.
c) Molitva glosolala, zanesena u »duhu«, ne sadrži ničega što bi »razum« mogao preuzeti.
d) Onaj koji nije obdaren sličnim darovima.
e) Iz 28,11–12 naveden je vrlo slobodno.
f) Teško razumljiv tekst, jer primjena rr. 23–24 kao da proturječi načelu u r. 22. Predlagala su se različita tumačenja, ali nijedno nije pružilo pravoga rješenja.
g) Jer u protivnom, kad bi se dogodilo da više ne vlada samim sobom, bio bi to lažan prorok.
h) Ženama skloniji stav u 11,5 umanjuje domet te zabrane, uvjetovane društvenim odnosima onoga vremena.
i) Budući da je odgovor negativan, Pavao poziva Korinćane da prihvate pravila uobičajena u drugim Crkvama.
j) Ne priznaje ga Bog svojim. – Var.: »ako to ne priznaje, neka ne priznaje«, tj. Pavao bi, napadnut i izazvan, prekinuo raspru po kratkom postupku (usp. slično u 11,16: Fil 3,15).

III. *Uskrsnuće mrtvih*[a]

1 Sol 2 13+ 15 Dozivljem vam, braćo, u pamet evanđelje
koje vam navijestih, koje primiste, u kome
stojite, 2 po kojem se spasavate, ako držite što sam
vam navijestio; osim ako uzalud povjerovaste.
11 23 3 Doista, predadoh vam ponajprije što i primih[b]:
Lk 1 2 Krist umrije za grijehe naše[c] po Pismima; 4 bî poko-
1 Kor 11 2+ Dj 2 23+ pan i uskrišen treći dan po Pismima[d]; 5 ukaza se Ke-
Mt 28 10+ fi, zatim dvanaestorici. 6 Potom se ukaza braći, ko-
Lk 24 34s jih bijaše više od pet stotina zajedno; većina ih još
Dj 12 17+ i sada živi[e], a neki usnuše[f]. 7 Zatim se ukaza Jako-
Rim 1 1+ vu, onda svim apostolima[g]. 8 Najposlije, kao nedo-
noščetu, ukaza se i meni[h].
Ef 3 8 9 Da, ja sam najmanji među apostolima i nisam
1 Tim 1 15-16 dostojan zvati se apostolom jer sam progonio Cr-
Gal 1 13-14 kvu Božju. 10 Ali milošću Božjom jesam što jesam i
Dj 8 3+ njegova milost prema meni ne bijaše zaludna; što-
2 Kor 11 23s više, trudio sam se više nego svi oni – ali ne ja,
nego milost Božja sa mnom.
Dj 2 22+ 11 Ili dakle ja ili oni: tako propovijedamo, tako vje-
rujete.

12 No ako se propovijeda da je Krist od mrtvih
uskrsnuo, kako neki među vama govore da nema
uskrsnuća mrtvih? 13 Ako nema uskrsnuća mrtvih,
ni Krist nije uskrsnuo[i]. 14 Ako pak Krist nije us-
krsnuo, uzalud je doista propovijedanje naše, uza- Dj 2 22+
lud i vjera vaša[j]. 15 Zatekli bismo se i kao lažni svje-
doci Božji što posvjedočismo protiv Boga: da je us- Dj 1 8+;
krisio Krista, kojega nije uskrisio, ako doista mrtvi 26 16
ne uskršavaju. 16 Jer ako mrtvi ne uskršavaju, ni
Krist nije uskrsnuo. 17 A ako Krist nije uskrsnuo, Rim 4 24-25;
uzaludna je vjera vaša, još ste u grijesima[k]. 18 Onda 10 9
i oni koji usnuše u Kristu, propadoše. 19 Ako se
samo u ovom životu u Krista ufamo[l], najbjedniji
smo od svih ljudi[m].
20 Ali sada: Krist uskrsnu od mrtvih, prvina usnu- Rim 8 11+
lih! 21 Doista po čovjeku smrt, po Čovjeku i us- Kol 1 18 1 Sol 4 14
krsnuće od mrtvih! 22 Jer kao što u Adamu svi umi- Rim 5 12-21+
ru, tako će i u Kristu svi biti oživljeni[n]. 23 Ali svatko 1 Kor 15 45-49
u svom redu: prvina Krist, a zatim koji su Kristovi, 1 Sol 4 16
o njegovu Dolasku[o]; 24 potom – svršetak, kad preda

a) Neki korintski kršćani odbacivali su uskrsnuće mrtvih (15,12). Grci su ga smatrali priprostim lakovjerjem (Dj 17,32+), dok su ga Židovi postupno naslućivali (Ps 16,10+; Job 19,25+; Ez 37,10+), a zatim i izrijekom naučavali (Dn 12,2+. 3+; 2 Mak 7,9+). U suzbijanju zablude Korinćana Pavao polazi od temeljnog iskaza kršćanskog navještaja, pashalno. otajstva Krista umrlog i uskrsnulog (rr. 3–4; usp. Rim 1,4; Gal 1,2–4; 1 Sol 1,10; itd.), kojega razvija nabrajajući ukazanja Uskrsnuloga (rr. 5–11; usp. Dj 1,8+). I onda na temelju toga razotkriva neodrživost mišljenja koje pobija (rr. 12–34; usp. 15,13+). Krist je prvina i djelotvorni uzrok uskrsnuća mrtvih (rr. 20–28; usp. Rim 8,11+). Na kraju Pavao odgovara na prigovore obzirom na način uskrsnuća mrtvih (rr. 35–53) i završava zahvalničkim himnom (rr. 54–57).
b) Živa se riječ evanđelja predaje, prima i čuva; sve su to izrazi posuđeni iz stručnog rječnika rabinske predaje (usp. 11,23). Ali to se evanđelje ponajprije naviještalo (rr. 1–2), propovijedalo (r. 11: »kerigma«; usp. Mt 4,23; itd.), ono je predmet vjere (rr. 2.11; usp. Mk 1,15) i donosi spasenja (r. 2; usp. Dj 11,14; 16,17).
c) Spasovnost Kristove *smrti* dio je dakle evanđeoskog naviještanja još prije Pavla (usp. Rim 6,3).
d) Ti izričaji (rr. 3–4), već ustaljeno oblikovani, klica su budućih ispovijesti vjere (Credo).
e) Pavao podrazumijeva: oni mogu još danas posvjedočiti ono što su vidjeli; vaša vjera u uskrsnuće Kristovo počiva na sigurnu svjedočanstvu.
f) Tj. »umriješe«. Isti izričaj u rr. 18.20.51; usp. 1 Sol 4,13+.
g) Apostoli po svemu sudeći označuju ovdje skupinu širu od Dvanaestorice (r. 5).
h) Podsjeća na neredovit, silovit, »kirurški« način vlastitoga poziva. – Pavao ne pravi nikakve razlike između ukazanja na putu za Damask i Isusovih ukazanja od Uskrsnuća do Uzašašća.
i) Ako se niječe uskrsnuće mrtvih, niječe se i njegov poseban slučaj – Isusovo uskrsnuće. Drugo tumačenje: Kristovo uskrsnuće ima smisla jedino kao prvina našega; ako se niječe potonje, Kristovo gubi smisao. Ali takvo se razmišljanje pojavljuje istom u r. 20.
j) Svi vidovi kršćanske poruke i odnosne vjere imaju smisla jedino ako su usmjereni na središnju stvarnost: uskrsli Krist. Bez te usredotočenosti sve se ruši.
k) Jer grijeh iščezava upravo po novom životu, udioništvu u životu Krista uskrsloga (usp. Rim 6,8–10; 8,2+).
l) Drugi prijevod: »Ako se u ovom životu samo ufamo (a da se ta nada ne ostvari) u Krista…«
m) Ako je smrt svršetak svega, bilo bi glupo odricati se užitka sadašnjega vremana. Besmrtnost se duše ne zamišlja neovisno o uskrsnuću tijela.
n) Pogled nije usmjeren samo na fizičke i biološke stvarnosti, nego uključuje svega čovjeka: duhovnu smrt grijehu, uskrsni život u pravednosti i ljubavi. Valja uočiti da Pavlovo motrište ne uključuje uskrsnuće grešnika, naglašeno u Iv 5,29; Dj 24,15; usp. Dn 12,2.
o) Izraz helenističkog porijekla (*parousia*). Prvotno ga je kršćanstvo preuzelo da bi označilo slavni događaj Krista na njegov »Dan« (1 Kor 1,8+), na svršetku vremena (Mt 24, 3; usp. još 1 Sol 2,19; 3,13; 4,15; 5,23; 2 Sol 2,1; Jak 5,7.8; 2 Pt 1,16; 3,4.12; 1 Iv 2,28). U 2 Sol 2,8.9 isti je izraz primijenjen na dolazak Bezakonika. Usp. slične izraze: »Objavljenje«, *apokalypsis* (1 Kor 1,7+) i »Pojavak«, *epiphaneia* (1 Tim 6,14+).

kraljevstvo Bogu i Ocu, pošto obeskrijepi svako
Vrhovništvo, svaku Vlast i Silu[a]. [25]Doista, on treba
Ps 110 1 da kraljuje *dok ne podloži sve neprijatelje pod noge*
Otk 20 14; 21 4 svoje. [26]Kao posljednji neprijatelj bit će obeskrijep-
Ps 8 7 ljena Smrt [27]jer *sve podloži nogama njegovim.* A
kad veli[b]: *Sve je podloženo,* jasno – sve osim Onoga
Fil 3 21 koji mu je sve podložio. [28]I kad mu sve bude pod-
Rim 9 5+ loženo, tada će se i on sam, Sin, podložiti Onomu
Kol 3 11 koji je njemu sve podložio da Bog bude sve u sve-
Ef 4 6 mu.
[29]Što onda čine oni koji se krste za mrtve[c]? Ako
2 Mak 12 44 mrtvi uopće ne uskršavaju, što se krste za njih?
[30]Što se onda i mi svaki čas izlažemo pogiblima?
2 Kor 4 10-12 [31]Dan za danom umirem, tako mi slave vaše, bra-
ćo, koju imam u Kristu Isusu, Gospodinu našem!
[32]Ako sam se po ljudsku borio sa zvijerima[d] u Efe-
zu, kakva mi korist? Ako mrtvi ne uskršavaju, *je-*
Iz 22 13 *dimo i pijmo jer sutra nam je umrijeti*[e]. [33]Ne varajte
se: »Zli razgovori kvare dobre običaje[f].« [34]Otrije-
14 38 znite se kako valja i ne griješite jer neki, na sra-
motu vam kažem, ne znaju za Boga.

Način uskrsnuća

[35]Ali reći će netko: Kako uskršavaju mrtvi? I s
Iv 12 24 kakvim li će tijelom doći? [36]Bezumniče! Što siješ,
ne oživljuje ako ne umre. [37]I što siješ, ne siješ tijelo
buduće, već golo zrno, pšenice – recimo – ili čega
drugoga. [38]A Bog mu daje tijelo kakvo hoće, i to
svakom sjemenu svoje tijelo[g].
[39]Nije svako tijelo isto tijelo; drugo je tijelo čo-
vječje, drugo tijelo stoke, drugo tijelo ptičje, a
drugo riblje. [40]Ima tjelesa nebeskih i tjelesa zemalj-
skih, ali drugi je sjaj nebeskih, a drugi zemaljskih.
[41]Drugi je sjaj sunca, drugi sjaj mjeseca i drugi sjaj
zvijezda; jer zvijezda se od zvijezde razlikuje u sja-
ju. [42]Tako i uskrsnuće mrtvih: sije se u raspadljivo-
sti, uskršava u neraspadljivosti; [43]sije se u sramoti,
uskršava u slavi; sije se u slabosti, uskršava u snazi;
[44]sije se tijelo naravno, uskršava tijelo duhovno.
Ako ima tijelo naravno[h], ima i duhovno. [45]Tako
je i pisano: Prvi *čovjek,* Adam, *postade živa duša,* Post 2 7
posljednji Adam – duh životvorni. [46]Ali ne bî naj- 15 20-28+
prije duhovno, nego naravno pa onda duhovno.
[47]Prvi je čovjek od zemlje, zemljan; drugi čovjek –
s neba. [48]Kakav je zemljani takvi su i zemljani, a Dn 7 13
kakav je nebeski takvi su i nebeski. [49]I kao što smo Iv 3 13
nosili sliku zemljanoga, nosit ćemo[i] i sliku nebesko- Fil 3 21
ga. Rim 8 29+
[50]A ovo, braćo, tvrdim: tijelo i krv ne mogu ba- Iv 3 5-6
štiniti kraljevstva Božjega i raspadljivost ne baštini 1 Kor 6 10+
neraspadljivosti. [51]Evo otajstvo vam kazujem: svi

a) Sve sile protivne Kraljevstvu Božjem (usp. 1 Kor 2,6; Ef 1,21; Kol 1,16; 2,15; 1 Pt 3,22).
b) Pošto »sve bude podloženo njegovim nogama«, Isus će se pojaviti pred svojim Ocem da položi račun o izvršenom poslanju. BJ prev.: »A kad rekne (Krist), ...« te tumači da je krivo shvatiti: »A kad (Pismo) veli, ...« Službeni njemački jedinstveni prijevod ne prihvaća toga tumačenja.
c) Prisjećaj na neki običaj, čiji nam je smisao nepoznat. Pavao se o njemu ne izjašnjava, samo naglašava da je besmislen ako mrtvi ne uskršavaju.
d) Posrijedi je vjerojatno metafora. Ta nam Pavlova kušnja nije inače poznata (ali usp. 2 Kor 11,23–26).
e) Usp. Prop 9,7–10. Posrijedi je izvjesno govorničko pretjerivanje. Moguće je odreći se materijalnih užitaka iz čisto ljudskih razloga, što i sam Pavao malo prije ističe (9,25).
f) Stih pjesnika Menandra, koji je možda postao narodnom izrekom.
g) Klijanje je po pučkom shvaćanju bilo ovisno o dobroj volji božanstva, a ne naravna pojava (usp. 2 Mak 7,22–23). Uspoređujući sadašnje tijelo sa slavnim Pavao više naglašava njihove različite nego zajedničke crte. On želi očito odgovoriti na prigovor (r. 35) koji s pravom odbija doslovno shvaćanje slikovitih predodžbi sličnih onima u Ez 37,1–10+
h) Za Pavla kao i za biblijsku predaju *psykhē* (hebr. *nefeš;* usp. Post 2,7) je životno počelo koje oživljuje ljudsko tijelo (1 Kor 15,45). *Psykhe* mu je »život« (Rim 16,4; Fil 2,30; 1 Sol 2,8; usp. Mt 2,20; Mk 3,4; Lk 12,20; Iv 10,11; Dj 20,10; itd.), ona je njegova živa duša (2 Kor 1,23) i može označavati svega čovjeka (Rim 2,9; 13,1; 2 Kor 12,15; Dj 2,41.43; itd.). Ali ona ostaje naravno počelo (1 Kor 2,14; usp. Jd 19) koje treba ustupiti pred *pneumom* da bi čovjek nanovo našao božanski život. Ta zamjena, započeta darom Duha već za smrtnoga života (Rim 5,5+; usp. 1,9+), postiže potpuni učinak nakon smrti. Dok je grčka filozofija iščekivala besmrtnost samo više duše (*noûs*), konačno oslobođene tijela, kršćanstvo poima besmrtnost kao potpunu obnovu čovjeka, tj. uskrsnućem tijela po Duhu, božanskom počelu koje je Bog nakon grijeha čovjeku oduzeo (Post 6,3) i koje mu vraća po sjedinjenju s Kristom uskrsnulim (Rim 1,4+; 8,11+), nebeskim čovjekom i Duhom životvorcem (1 Kor 15,45–49). Od »naravnog« (psihičkog) tijela nastaje, dakle, »duhovno« (pneumatsko) tijelo, neraspadljivo, besmrtno (1 Kor 15,53), slavno (1 Kor 15,43; usp. Rim 8,18; 2 Kor 4,17; Fil 3,21; Kol 3,4), oslobođeno zakona zemaljske materije (Iv 20,19.26) i njenih pojavnosti (Lk 24,16). – U širem smislu *psykhē* može značiti dušu nasuprot tijelu (Mt 10,28), sjedište ćudorednog života i osjećajâ (Fil 1,27; Ef 6,6; Kol 3,23; usp. Mt 22,37p; 26,38p; Lk 1,46; Iv 12,27; Dj 4, 32; 14,2; 1 Pt 2,11; itd.) pa čak i samo duhovno i besmrtno biće (Mt 10,28.39+; Dj 2,27; Jak 1,21; 5,20; 1 Pt 1,9; Otk 6,9; itd.).
i) Tj. biće koje je po svojoj psykhē obdareno čisto naravnim životom i podloženo zakonima prolaznosti i propadljivosti.
j) Var.: »mogli bismo nositi« ili »nosimo« ili »o da bismo nosili«.

doduše nećcmo usnuti, ali svi ćemo se izmijeniti[a].
1 Sol 4 15-17 [52]Odjednom, u tren oka, na posljednju trublju[b] –
Br 10 3 jer zatrubit ćc – i mrtvi će uskrsnuti neraspadljivi i
Jl 2 1+ mi[c] ćemo se izmijeniti. [53]Jer ovo raspadljivo treba
Mt 24 31+ da se obuče u neraspadljivost i ovo smrtno da se
2 Kor 5 1-5 obuče u besmrtnost.

Pobjednički hvalospjev

[54]A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadlji-
vost[d] i ovo smrtno obučc u besmrtnost, tada će sc
obistiniti riječ napisana[e]: *Pobjeda iskapi smrt.* Iz 25 8
[55]*Gdje je, smrti, pobjeda tvoja? Gdje je, smrti, žalac* Hoš 13 14
tvoj? [56]Žalac je smrti grijeh, snaga je grijcha Za- Otk 20 14
kon[f]. [57]A hvala Bogu koji nam daje pobjedu po Heb 6 1+
Gospodinu našem Isusu Kristu! Rim 7 7+
[58]Tako, braćo moja ljubljena, budite postojani, ne- Iv 16 33
pokolebljivi, i obilujte svagda u djelu Gospodnjem
znajući da trud vaš nije neplodan u Gospodinu[g].

Zaključak

Dj 9 13+ **16** U pogledu sabiranja za svete[h], i vi činite kako
Gal 2 10 odredih crkvama galacijskim. [2]Svakoga prvog
Mt 28 1+ dana u tjednu[i] neka svaki od vas kod sebe na
stranu stavlja i skuplja što uzmogne da se ne sabire
istom kada dođem. [3]A kada dođem, poslat ću s
preporučnicom one koje odaberete da odnesu vašu
ljubav u Jeruzalem. [4]Bude li vrijedno da i ja po-
đem, poći će sa mnom.
[5]A k vama ću doći kad prođcm Makcdoniju; Ma-
Dj 19 21; kedonijom ću samo proći, [6]a kod vas ću se možda
20 1s zadržati ili čak zimovati da mc otpratite kamo god
pođem. [7]Ne bih vas doista htio tek na prolazu[j] vi-
djeti jcr se nadam ncko vrijeme proboraviti kod
vas, dopusti li Gospodin. [8]U Efezu ću ostati do Pe-
desetnice [9]jer vrata mi se otvoriše vclika i uspje-
šna[k], a protivnika mnogo.

[10]Ako dođe Timotej, gledajte da bude kod vas bez 4 17
bojazni jer radi djelo Gospodnje kao i ja. [11]Neka
ga dakle nitko ne prezre. A ispratite ga u miru da 1 Tim 4 12
dođe k meni jer ga s braćom iščekujem.
[12]A što se tičc brata Apolona: mnogo sam ga nago- Dj 18 24+
varao da ode k vama s braćom. I nikako mu ne
bijaše s voljom da sada dođe[l], no doći će kad mu
bude zgodno.
[13]Bdijte postojani u vjeri, muževni budite, čvrsti. 1 Pt 5 8-9
[14]Sve vaše neka bude u ljubavi!
[15]Zaklinjem vas, braćo – znate dom Stefanin, da 1 16
je prvina Ahaje i da se posvctiše posluživanju sve-
tih – [16]da se i vi pokoravate takvima i svakomu tko 1 Sol 5 12-13
surađuje i trudi sc. [17]Radujem se s dolaska Stefa- Fil 2 29-30
nina i Fortunatova i Ahajikova[m] jcr oni nadokna-
diše vašu nenazočnost: [18]umiriše duh moj i vaš. Ci-

a) Prijevod Vg nijc izvoran: »Svi ćemo doduše uskrsnuti, ali se nećemo svi izmijeniti«.
b) Onamo od Sinaja (Izl 19,16) trublja je dio simbolizma božanskih očitovanja (Mt 24, 31; 1 Sol 4,16+); ona odmjerava razdoblja Božjeg završnog nauma (usp. sedam trublji Otk 8,6–11,19).
c) Tj. oni koji još budu na životu. Pavao računa da bi i on mogao biti među njima, ali usp. 1 Sol 4,15+; 5,1+.
d) Neki rkpp. isp.: »a kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost«.
e) Slobodan citat.
f) Sažet izričaj koji već nagoviješta misao razvijenu u Rim 5 – 7.
g) Taj r. povezuje prethodno izlaganje s 15,14, početnom točkom pouke. Sigurnost pobjede daje vjerniku snagu da ide naprijed. Vjera je za Pavla nezamisliva bez životnog napredovanja.
h) O tom sabiranju usp. Rim 15,26–28; Gal 2,10; 2 Kor 8 – 9; Dj 24,17. »Sveti« su jeruzalemski kršćani (usp. 2 Kor 8,4), kojima je od samog početka bila potrebna pomoć (Dj 11,29–30). To je sabiranje bilo Pavlu jako na srcu jer je u njemu gledao znak i jamstvo jedinstva između Crkava koje je sam osnovao i palestinskih judeokršćanskih zajednica.
i) Tj. na »dan Gospodnji« (usp. Dj 20,7; Otk 1,10; Mt 28,1), u nedjelju.
j) Drugi prijevod: »Ne bih vas htio ovoga puta vidjeti tek na prolazu«, što bi pretpostavljalo kratak, uostalom malo vjerojatan, nedavni prethodni posjet.
k) Ista slika u 2 Kor 2,12; Kol 4, 3 znači pogodne mogućnosti otvorene Pavlovu djelovanju (usp. Otk 3,8; Dj 14,27+).
l) Možda da ne bi ohrabrio skupinu koja se stvorila oko njegova imena (1,12; 3,4-6; 4,6).
m) Oni su vjerojatno donijeli Pavlu pismo iz Korinta (7,1).

jenite dakle takve.
Dj 18,2+ [19]Pozdravljaju vas crkve azijske[a]. Pozdravljaju
vas mnogo u Gospodinu Akvila i Priska zajedno s
Rim 16,5+ Crkvom u njihovu domu. [20]Pozdravljaju vas sva
2 Kor 13,12+ braća. Pozdravite jedni druge cjelovom svetim.

[21]Pozdrav mojom rukom, Pavlovom. Gal 6,11+
[22]Ako tko ne ljubi Gospodina, neka bude proklet[b].
Marana tha[c]!
[23]Milost Gospodina Isusa s vama!
[24]Ljubav moja sa svima vama u Kristu Isusu!

a) Tj. rimske provincije Azije.
b) Izraz »proklet« (*anathema*) obično u SZ odgovara hebrejskom *herem* (Jš 6,17+). U NZ jedanput znači zavjetni dar u Hramu (Lk 21,5); ponajčešće označava prokletstvo upućeno ili samom onomu koji je izgovara ako ne održi svete obaveze (Dj 23,12–21; Rim 9,3) ili nekomu drugomu osuđenu zbog veoma teškog prijestupa (kao ovdje i 1 Kor 16,22; Gal 1,8–9; usp. 1 Kor 12,3; Otk 22,3).
c) Aramejske riječi koje su prešle u bogoslužni jezik; one označuju nadu u skori Dolazak: »Gospodine, dođi!« Može se čitati i (kao BJ): *»Marana tha«* tj. »Gospodin dolazi« (Otk 22,20; usp. Rim 13,12; Fil 4,5; Jak 5,8; 1 Pt 4,7).

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DRUGA POSLANICA

KORINĆANIMA

Uvod

Rim 1 1+ **Naslov, pozdrav i zahvalnica**

Dj 16 1+ **1** Pavao, po volji Božjoj apostol Krista Isusa, i
1 Kor 1 2+ brat Timotej: Crkvi Božjoj u Korintu sa
Dj 9 13+ svima svetima u svoj Ahaji. 2Milost vam i mir od
Boga, Oca našega, i Gospodina Isusa Krista!
3Blagoslovljen Bog i Otac Gospodina našega
Isusa Krista, Otac milosrđa i Bog svake utjehe[a]!
4On nas tješi u svakoj našoj nevolji da bismo i mi
sve koji su u nevolji mogli tješiti onom utjehom
Kol 1 24+ kojom nas same tješi Bog. 5Jer kao što su obilate
Fil 1 20+ patnje Kristove u nama, tako je po Kristu obilata i
utjeha naša. 6Bili mi nevoljama pritisnuti za vašu
je to utjehu i spasenje; bili utješeni, za vašu je
utjehu – djelotvornu: da strpljivo podnesete iste
patnje koje i mi podnosimo. 7I tako je stamena
nada naša o vama jer znamo: kao što ste zajedni-
čari patnja tako ste i utjehe[b]. 8Ne bismo doista htje-
li, braćo, da ne znate za nevolju[c] koja nas je snašla 1 Kor 15 32
u Aziji. Bijasmo prekomjerno, preko snage, opte-
rećeni te smo već strepili i za život. 9Ali u sebi pri-
hvatismo i smrtnu osudu da se ne bismo uzdali u 4 7
same sebe, nego u Boga koji uskrisuje mrtve. 10On Rim 4 17;
nas je od takve smrti izbavio i izbavit će[d] nas; u 1 4+; 8 11+
njega se uzdamo, on će nas i dalje izbavljati. 11A i
vi ćete nam pomagati molitvom da bi mnogi za nas Rim 15 30+
zahvaljivali[e] Bogu na milosti koja nam[f] je darovana 4 15; 9 12
posredovanjem mnogih.

a) Proroci su naviještali utjehu kao oznaku mesijanskog razdoblja (Iz 40,1), koju je trebao donijeti sâm Mesija (Lk 2,25). Ona je u biti dovršenje iskušenja i početak razdoblja mira i radosti (Iz 40,1s; Mt 5,5). Ali u NZ novi je svijet prisutan usred staroga, i kršćanin, sjedinjen s Kristom, utješen je čak usred svoje nevolje (2 Kor 1,4–7; 7,4; usp. Kol 1,24). Ta se utjeha ne prima pasivno, ona je istovremeno okrepa, ohrabrenje, poticaj (isti grčki izraz *paraklēsis*). Jedini joj je izvor Bog (2 Kor 1,3.4) po Kristu (2 Kor 1,5) i po Duhu (Dj 9,31+); kršćanin mora utjehu donositi drugima (2 Kor 1,4.6; 1 Sol 4,18). Kao uzroke utjehe NZ navodi napredovanje u kršćanskom životu (2 Kor 7,4.6.7), obraćenje (2 Kor 7,13), Pismo (Rim 15,4). Utjeha je izvor nade (Rim 15,4).

b) U 2 Kor Pavao stalno naglašava: u Kristu, apostolu i kršćaninu postoje oprečne, čak i proturječne zbilje: patnja i utjeha (1,3–7; 7,4), smrt i život (4,10–12; 6,9), siromaštvo i bogatstvo (6,10; 8,9), slabost i snaga (12,9–10). To je pashalno otajstvo, prisutnost uskrsloga Krista usred staroga svijeta grijeha i smrti (usp. 1 Kor 1 – 2).

c) Jedna od mnogih kušnji spomenutih u 11,23s.

d) Var.: »i izbavlja nas«.

e) Zahvaljivanje u Pavla ima izuzetno mjesto. Usp. početak poslanicâ gdje on zahvaljuje Bogu za vjeru onih kojima piše (Rim 1,8; 1 Kor 1,4; 1 Sol 1,2; 2 Sol 1,3; Fil 1,3; Kol 1,3; Flm 4). Nije to prazan izričaj: značajno je da ga nema u Gal 1,1+. Zahvaljivanje mora prožimati sve što kršćanin čini u ime Krista i što Krist uključuje u svoju zahvalnost Ocu (Kol 3,17; Ef 5,20). Zahvalnost je po Božjoj volji dužnost ne samo kršćana (1 Sol 5,18) nego i pogana (Rim 1,21), jer zahvaljivanje, premda nesavršeno, »uzvraća« milost Božju (1 Sol 3,9). Zahvaljivanje je čak konačni cilj molitve za milost (2 Kor 1,11; 4,15) i iskazivanja bratske ljubavi (2 Kor 9,11–15). Odatle i njegova važnost u bogoslužju (1 Kor 14,16; Kol 3,16; Ef 5,19s) i u osobnoj molitvi (1 Sol 5,18; Fil 4,6).

f) Var.: »vam«.

I. Osvrt na minule nevolje

Zašto je Pavao promijenio naum o putovanju?

12 A ovo je naša slava: svjedočansto naše savjesti
da smo u svijetu živjeli – osobito prema vama – u
1 Kor 1 17; 2 Is svetosti[a] i iskrenosti Božjoj, ne u mudrosti tjele-
snoj, nego u Božjoj milosti. 13 Ta i ne pišemo vam
drugo doli ovo što čitate i razumijete; a nadam se
Fil 2 16; 4 1 da ćete i do kraja razumjeti, 14 kao što nas djelo-
1 Sol 2 19-20 mično i razumjeste: da smo mi vaša slava kao i vi
1 Kor 1 8+ naša u Dan Gospodina našega Isusa.
15 U tom uvjerenju namjeravao sam najprije doći
k vama 16 i preko vas prijeći u Makedoniju pa se
opet, da biste imali i drugu milost[b], iz Makedonije
vratiti k vama da me vi otpratite u Judeju[c]. 17 Pa
jesam li možda bio lakomislen kad sam to namjera-
1 12 vao? Ili što namjeravam, po tijelu namjeravam te
Rim 7 5+ je u mene istodobno »Da, da!« i »Ne, ne!«? 18 Bog
1 Kor 1 9+ je svjedok[d]: naša riječ vama nije »Da!« i »Ne!« 19 jer
Sin Božji, Isus Krist, koga mi – ja i Silvan[e] i Timo-
Dj 18 5; 16 1+ tej – vama navijestismo nije bio »Da!« i »Ne!« nego
Mt 5 37 u njemu bijaše »Da!«. 20 Doista, sva obećanja Božja
Otk 3 14+ u njemu su »Da[f]!«. I stoga po njemu i naš »A-
Rim 16 27+ men[g]!« Bogu na slavu! 21 A Bog je onaj koji nas
2 Kor 13 13+ 1 Kor 1 6+ zajedno s vama utvrđuje za Krista; on nas i poma-
1 Iv 2 20. 27 za, 22 on nas i zapečati[h] i u srca naša dade zalog –
Rim 6 4+ Duha.
Ef 1 13-14 23 A ja prizivljem Boga za svjedoka: duše mi, da
Rim 5 5+ vas poštedim, nisam više dolazio u Korint. 24 Ta mi
nismo gospodari vašc vjere, nego suradnici vaše ra- 1 Pt 5 3
dosti. Ta u vjeri ste postojani.

2 Odlučih dakle u sebi da neću k vama opet sa
žalošću[i]. 2 Jer ako ja vas ražalostim, a tko će
mene obradovati ako nc onaj koga ja žalostim?
3 Zato vam to i napisah[j] da me, kada dođem, ne
ražaloste oni koji bi mi imali biti na radost. Uzdam
sc doista u svc vas, da je moja radost – radost svih
vas. 4 Pisah vam uistinu uz mnoge suze, iz velike
nevolje i tjeskobe srca, ne da se ražalostite, nego
da upoznate moju preveliku ljubav prema vama.
5 Ako me tko ražalostio, nije ražalostio mene,
nego u neku ruku – da ne pretjeram – svc vas. 6 Do-
sta je takvu[k] ona kazna od većine 7 pa ga vi radije
pomilujte i utješite da ga pretjerana žalost ne Kol 3 13
shrva. 8 Zato vas molim, iskažite mu ljubav. 9 Ta
zato vam i pisah da vidim jeste li prokušani, jeste
li u svemu poslušni. 10 Komu dakle vi što oprostite,
tomu i ja; jer i ja, ako kome što oprostih, oprostih
poradi vas – pred Kristom, 11 da nas ne nadmudri Ef 4 27
Sotona. Ta znamo njegove namjere!

Apostolsko služenje

12 Kada dođoh u Troadu poradi evanđelja Kristo-
va, premda mi se otvoriše vrata u Gospodinu, 13 ne 1 Kor 16 9+

a) Var.: »u jednostavnosti«.
b) Var.: »radost«.
c) Pavao je dakle izmijenio put zacrtan u 1 Kor 16,5-6.
d) Dosl.: »Vjeran (je) Bog«. BJ: »Kao što je istina da je Bog vjeran...«. Božja je vjernost prije svega njegova »čvrstina«. Bog je hrid Izraela (Pnz 32,4), možeš se na njega osloniti sa svom sigurnošću. Ta je čvrstina temelj njegove postojanosti u naumima, vjernosti obećanjima (Ps 89,1–9.25s), a posebice u NZ njegovoj vjernosti naumu milosrda i spasenja (1 Kor 1,9+; 10,13; 1 Sol 5,24; 2 Sol 3,3).
e) Silvan je Pavlov suradnik kojega Dj zovu Sila.
f) Božja je vjernost vlastitim obećanjima (1,18+) potpunoma došla do izražaja u Isusu Kristu. Bilo bi stoga proturječno da Pavao, kojemu je navještanje Krista jedini smisao, opovrgne svoje propovijedanje dvoličnim ponašanjem.
g) *Amen* znači: »to je čvrsto, dostojno povjerenja, na to se svatko može osloniti«; *Amen* je odgovor čovjekove vjernosti Božjoj vjernosti u Isusu Kristu (usp. Rim 1,25+).
h) Taj pečat i to pomazanje (r. 21) označuju bilo dar Duha udijeljena svim vjernicima (možda podsjeća na obrede kršćanske inicijacije; usp. Ef 1,13+; 4, 30+; 1 Iv 2,20+. 27+), bilo posvećenje za apostolsku službu (usp. »mi« nasuprot »vi«, r. 21) posebnim darom Duha kojim apostol postaje vjeran navjestitelj Božje vjernosti u Kristu (rr. 17–20). Valja uočiti trinitarni izričaj rr. 21–22.
i) Prisjećaj na mučnost posjeta Korintu na koji je Pavao bio prisiljen prije pisanja 2 Kor (usp. Uvod, str. 1594).
j) Misli na »poslanicu suza« (2,3.4.9; 7,8.12; usp. Uvod, str. 1594).
k) Riječ je o čovjeku koji je uvrijedio Pavla ili njegova predstavnika (usp. Uvod, str. 1594).

7 6 bijaše mi duši spokoja što ne nađoh Tita[a], brata
svoga; oprostih se stoga s njima i pođoh u Makedo-
Kol 2 15 niju[b]. [14]Ali hvala Bogu koji nas u Kristu uvijek pro-
slavlja[c] te širi po nama na svakome mjestu miris
svoga spoznanja. [15]Da, Kristov smo miomiris Bogu
1 Kor 1 18 i među onima koji se spasavaju i među onima koji
propadaju: [16]ovima miris iz smrti za smrt, onima
miris iz života za život. A tko je za to podoban?
[17]Uistinu, mi nismo kao mnogi[d] koji trguju riječju
Božjom, nego iskreno – kao od Boga pred Bogom
– u Kristu govorimo.

5 12; 10 12s; 11 18s **3** Počinjemo li opet sami sebe preporučivati? Ili
trebamo li, kao neki, preporučna pisma na
Dj 18 27 vas ili od vas[e]? [2]Vi ste pismo naše, upisano u srcima
1 Kor 9 2 vašim[f]; znaju ga i čitaju svi ljudi. [3]Vi ste, očito, pi-
smo Kristovo kojemu mi poslužismo, napisano ne
Izl 24 12+ crnilom, nego Duhom Boga živoga; ne na pločama
Ez 11 19; 36 26 *kamenim,* nego na pločama *od mesa, u srcima*[g].
Jr 31 33 [4]Takvo pouzdanje imamo po Kristu u Boga. [5]Ne
Iv 3 27 kao da smo sami sobom, kao od sebe, sposobni što
pomisliti, nego naša je sposobnost od Boga. [6]On
nas osposobi za poslužitelje novoga Saveza, ne slo-
va, nego Duha; jer slovo ubija[h], a Duh oživljuje. Ef 3 7
[7]Pa ako je smrtonosna služba, slovima uklesana u Kol 1 23, 25
kamenju, bila tako slavna da sinovi Izraelovi nisu Rim 2 29; 7 5+
mogli pogledati u lice Mojsijevo zbog prolazne Izl 32 16;
slave lica njegova[i], [8]koliko li će slavnija biti služba 39 29-35
Duha. [9]Jer ako je služba osude bila slavna, mnogo
je slavnija služba pravednosti. [10]I zbilja, nije ni bilo
proslavljeno ono što je u toj mjeri proslavljeno, ako
se usporedi s uzvišenijom slavom. [11]Jer ako je ono
prolazno bilo slavno, mnogo je slavnije ovo što
ostaje.
[12]Imajući dakle takvo pouzdanje, nastupamo sa
svom otvorenošću, [13]a ne kao Mojsije koji je stav-
ljao prijevjes na lice da sinovi Izraelovi ne vide
svršetak prolaznoga[j]. [14]Ali otvrdnu im pamet. Doi-
sta, do dana današnjega zastire taj prijevjes čitanje
Staroga zavjeta: nije im otkriveno da je u Kristu Rim 10 4
prestao[k]. [15]Naprotiv, kad god se čita Mojsije, do Rim 11 7-10
danas prijevjes zastire srce njihovo. Izl 34 34
[16]Ali kad se Izrael obrati Gospodinu, *skinut će
se prijevjes.* [17]Gospodin je Duh[l], a gdje je Duh Go-
spodnji, ondje je sloboda. [18]A svi mi, koji otkrive-
nim licem odrazujemo[m] slavu Gospodnju[n], po

a) Kršćanin poganskog porijekla, kojega je možda sâm Pavao obratio (Tit 1,4). Pratio je Pavla na njegovu drugom putovanju u Jeruzalem (Gal 2,1). Pavao mu je povjerio da na licu mjesta riješi korintske izgrede; težak zadatak koji je on potpuno riješio (2 Kor 7,5–7). Uskoro nakon toga Pavao ga iznova šalje u Korint da nastavi sabiranje za Jeruzalem. Tit je za Pavla očito bio izvanredan suradnik razborite dovitljivosti i čvrsta, prokušana značaja. – I Pastoralne poslanice spominju Tita, pretpostavljajući ovu povijesnu situaciju: po Poslanici Titu Pavao je Titu povjerio odgovornost za zajednice na Kreti (Tit 1,5), kamo mu piše moleći ga da dođe k njemu u Nikopol u Epiru (Tit 3,12). – Po Drugoj poslanici Timoteju Tit je u Dalmaciji (2 Tim 4,10). – To su po svemu sudeći posve povijesni podaci, makar Pastoralne poslanice nije napisao sâm apostol Pavao (usp. Uvod, str. 1599).
b) Prikaz događaja, prekinut dužim umetkom o apostolskoj službi (1,14 – 7,4), nastavlja se u 7,5.
c) Dosl. (BJ): »bez prestanka vodi u svojem trijumfu...«. U pobjedi Krista uskrsloga Bog očituje svoju slavu poput pobjedničkog rimskog vojskovođe koji ulazi u Rim kao slavodobitnik kojemu putem pale miomirise (usp. rr. 15s). Njegovi su časnici pridruženi slavlju (usp. r. 14), dok su poraženi vođe osuđeni na smrt (usp. r. 16).
d) Var.: »kao ostali«.
e) Pavlu se predbacuje da sam sebe hvali (usp. 5,12), dok ostali navjestitelji mogu pokazati preporučena pisma zajednica (usp. Dj 18,27+). Pavao odgovara da su upravo zajednice koje je on osnovao, djelo Duha i plod njegova apostolata, žive preporuke koje čine suvišnima pisma, jednako kao što Novi savez, savez Duha, obeskrepljuje slovo Staroga saveza (rr. 4–17). Tu je posrijedi mnogo više od igre riječi, napose ako su Pavlovi protivnici, kao što je vjerojatno, judaizanti (usp. 11,22).
f) Var. (BJ): »u našim srcima«.
g) Dosl.: »na pločama srčanima mesnatima«; prisjećaj istodobno na dar sinajskog Zakona na kamenim pločama (Izl 24,12) i na Ezekielove riječi o srcu od kamena i srcu od mesa (Ez 36,26).
h) Usp. Rim 7,7+. Riječ je o »slovu« pisanoga, izvanjskog zakona SZ, uspoređenu s Duhom, unutarnjim zakonom NZ, a ne o oprečnosti »slova« i »duha« nekog teksta.
i) Usp. Izl 34, 30. Prolaznost slave koja je osvjetljavala Mojsijevo lice, očituje po Pavlu prolaznost Staroga saveza (r. 11).
j) Tj. da sinovi Izraelovi ne uoče prolaznost te slave koja je preobrazila Mojsijevo lice. To bi bilo moguće tumačenje zagonetnog teksta Izl 34, 33s.
k) BJ drukčije prevodi: »... taj isti prijevjes ostaje. Nije skinut; jer (tek) ga je Krist maknuo«.
l) Zbijen izričaj koji, ne niječući razliku između Krista i Duha, jasno istaknutu u Poslanici (1,20-23; 13,13+), ipak tvrdi da su istovjetni u djelu spasenja dvaju Saveza. U tom će istom smjeru kasnija teologija istaknuti da su sva djela Božja zajednička trima božanskim osobama. – Po drugom je tumačenju Gospodin u r. 17 isti kao i u r. 16, tj. Bog: Mojsije je skidao prijevjes kada mu se obraćao (Izl 34, 34). Pavao bi htio reći da je Gospodin kojemu se Mojsije obraćao već bio Duh Sveti kojemu se danas obraćaju kršćani.
m) Bolje nego »motrimo« (kao u ogledalu). Tu je nastavljena usporedba iz rr. 7–15. Za razliku od Mojsija naše je lice otkriveno i mi odrazujemo božansku slavu trajno, a ne prolazno (usp. 3,13+). Sada je svima dano ono što je nekoć bilo jedino Mojsijeva povlastica.
n) »Slava Gospodnja« slava je Isusa Krista, jer »slava Božja zasvijetli na licu Kristovu« (4,6).

Rim 8 29+ Duhu se Gospodnjem[a] preobražavamo u istu sliku[b]
2 Kor 4 6+ 1 Iv 3 2 – iz slave u slavu.

Rim 1 16 4 Zato, budući da po milosrđu imamo ovu slu-
žbu, ne malakšemo. 2Ali odrekosmo se sra-
1 Sol 2 4-5 motnoga prikrivanja[c]: ne nastupamo lukavo niti
izopačujemo riječ Božju, nego se objavljivanjem is-
tine preporučujemo svakoj savjesti ljudskoj pred
Bogom. 3Ako je i zastrto evanđelje naše, u onima
2 Sol 2 10 je zastrto koji propadaju: 4u onima kojima bog
ovoga svijeta[d] oslijepi pameti nevjerničke da ne za-
Rim 8 29+ svijetli svjetlost evanđelja slave Krista koji je slika
Božja. 5Jer ne propovijedamo same sebe, nego Kri-
sta Isusa Gospodinom, a sebe slugama vašim po-
Post 1 3 radi Isusa. 6Ta Bog koji reče: *Neka iz tame svjetlost*
Iv 8 12+ *zasine!*, on zasvijetli u srcima našim da nam spo-
Ef 1 18 znanje slave Božje zasvijetli na licu Kristovu.
Rim 3 23+ Heb 1 3

Apostolske tegobe i nade

7To pak blago imamo u glinenim posudama da
12 9 izvanredna ona snaga bude očito Božja, a ne od
6 4-10 nas[e]. 8U svemu pritisnuti, ali ne pritiješnjeni; dvou-
1 Kor 4 9-13 mećí[f], ali ne zdvajajući; 9progonjeni, ali ne napušte-
Kol 1 24+ ni; obarani, ali ne oboreni – 10uvijek umiranje Isu-
sovo u tijelu pronosimo da se i život Isusov u tijelu
našem očituje. 11Doista, mi se živi uvijek na smrt
1 Kor 15 31 predajemo poradi Isusa da se i život Isusov očituje
u našem smrtnom tijelu. 12Tako smrt djeluje u na-
ma, život u vama. 13A budući da imamo isti duh
vjere kao što je pisano: *Uzvjerovah, zato besjedim*, Ps 116 10
i mi vjerujemo pa zato i besjedimo. 14Ta znamo:
onaj koji je uskrisio Gospodina Isusa i nas će s Isu- Rim 1 4+;
som uskrisiti i zajedno s vama uza se postaviti. 15A 8 11+
sve je to za vas: da milost – umnožena – zahvaljiva- 1 11
njem mnogih izobiluje Bogu na slavu.
16Zato ne malakšemo. Naprotiv, ako se naš izva-
nji čovjek i raspada, nutarnji se iz dana u dan ob- Rim 7 22+
navlja. 17Ta ova malenkost naše časovite nevolje Rim 8 18+
donosi nam obilato, sve obilatije, breme vječne Mt 5 11-12
slave 18jer nama nije do vidljivog nego do nevidlji- Heb 11 1, 3
vog: ta vidljivo je privremeno, a nevidljivo – vječ- Rim 8 24-25
no.

Mudr 9 15
5 Znamo doista[g]: ako se razruši naš zemaljski Job 4 19
dom, šator, imamo zdanje od Boga, dom ne- Iz 38 12
rukotvoren, vječan na nebesima. 2U ovome doista 2 Pt 1 13-14 1 Kor 15 44-49
stenjemo i čeznemo da se povrh njega zaodjenemo Fil 3 20
svojim nebeskim obitavalištem; 3dakako, ako se Kol 3 3-4
nađemo obučeni, ne goli[h]. 4Da, i mi koji smo u Rim 8 23
ovom šatoru, stenjemo opterećeni jer nećemo da 1 Kor 15 51-53
budemo svučeni, nego da se još obučemo da život 1 Sol 4 15
iskapi što je smrtno. 5A zato nas je sazdao Bog – 1 22+
on koji nam dade zalog Duha. 6Uvijek smo stoga Rim 8 23
puni pouzdanja makar i znamo: naseljeni u tijelu,
iseljeni smo od Gospodina. 7Ta u vjeri hodimo, ne 1 Pt 1 1+
u gledanju[i]. 8Da, puni smo pouzdanja i najradije 1 Kor 13 12
bismo se iselili iz tijela i naselili kod Gospodina[j]. Rim 8 24
9Zato se i trsimo da mu omilimo, bilo naseljeni, Fil 1 21-23
bilo iseljeni. 10Jer svima nam se pojaviti pred sudi-

a) Drugi prijevod (BJ): »po Gospodinu koji je Duh«.
b) Usp. Rim 8,29+. Posljednja opreka s Mojsijem: njegova je slava ižarujući postupno slabila i nestajala (rr. 7.13); kršćanin se naprotiv po Duhu preobražava u sve savršeniju sliku Božju u Kristu.
c) Vjerojatno je riječ o nedostatku hrabrosti zbog koje se u evanđelju prikriva ono što bi moglo izazvati protivljenja ili progone (Mk 8,38p; Rim 1,16; 2 Tim 1,8; usp. Dj 20,27).
d) Sotona (usp. Ef 2,2; v. Lk 4,6; Iv 12,31; 14, 30; 16,11).
e) Pavlu draga misao (rr. 7–12; 2,16; 3,5–6; 10,1.8; 12,5.9–10; 13,3-4; usp. 1 Kor 1,26–2,5; 4,13+; Fil 4,13), već prisutna u SZ (Suci 7,2; 1 Sam 14,6; 17,47; 1 Mak 3,19; itd.).
f) Pavlovi izrazi u rr. 8–9 preuzeti su iz atletskog rječnika.
g) 5,1–10 nastavlja 4,16–18, gdje se postupno raspadanje izvanjskog čovjeka stavlja nasuprot napredovanju unutarnjeg čovjeka (r. 16; usp. Rim 7,22+). Potonji je ovdje istovjetan s novim čovjekom (Kol 3,10+) i zalog je Duha (5,5; usp. Rim 8,23) koji će u punini biti darovan o uskrsnuću, kada će vjernik biti zaodjenut svojim nebeskim obitavalištem (5,2), tj. duhovnim tijelom (usp. 1 Kor 15,44). Odatle Pavlova goruća čežnja (5,2) za tom puninom i želja da je ne bude lišen – pa ni privremeno, smrću koja bi ga mogla zadesiti prije Paruzije (5,4) – i prema tome da živ dočeka Dolazak Gospodnji. Ali, usp. 5,8+.
h) Tj. pod uvjetom da smo još na životu za slavnog Kristova Povratka. Pavao bi htio biti među onima koje će Gospodnji Dolazak zateći živima i kojih će tijelo biti preobraženo, a da ne prođe kroz smrt. Oni će takoreći zaogrnuti »duhovno tijelo« na ovo »psihičko« (»naravno«) (1 Kor 15,44.53.54), tako da će ono prvo upiti potonje.
i) Usp. 1 Kor 13,12. Vjera se prema jasnom gledanju odnosi kao nesavršena spoznaja prema savršenoj. Važan tekst koji izražava spoznajni vid vjere.
j) Ovdje i u Fil 1,23 Pavao pretpostavlja da će svaki pojedini kršćanin biti s Kristom neposredno nakon svoje smrti. To očekivanje blaženstva duše odvojene od tijela ne proturječi biblijskom naučavanju o konačnom uskrsnuću (Rim 2,6+; 1 Kor 15,44+), a uvjetovano je grčkim utjecajem, inače već prisutnim u ondašnjem židovstvu (usp. Lk 16,22; 23,43; 1 Pt 3,19+). Usp. zanos duše odvojene od tijela u 2 Kor 12,2s (usp. Otk 1,10; 4,2; 17,3; 21,10).

Rim 14 10 štem Kristovim da svaki dobije što je kroz tijelo
Mt 25 19, 31s zaradio, bilo dobro, bilo zlo.
Iv 5 27
Heb 11 6+

Apostolsko služenje na djelu

[11]Prožeti dakle strahom Gospodnjim uvjeravamo
ljude; razotkriveni smo Bogu, a nadam se – i vašim
3 1+ savjestima. [12]Ne preporučujemo vam opet sami se-
be, nego vam dajemo prigodu ponositi se nama,
da imate odgovor za one koji se diče licem, a ne
srcem. [13]Doista, ako bijasmo »izvan sebe« – Bogu
bijasmo; ako li »pri sebi« – vama bijasmo[a]. [14]Jer
Gal 2 20 ljubav nas Kristova obuzima kad promatramo ovo:
Rim 6 4-11 jedan za sve umrije, svi dakle umriješe[b]; [15]i za sve
Rim 6 11+; umrije da oni koji žive ne žive više sebi, nego
7 1+ onomu koji za njih umrije i uskrsnu. [16]Stoga mi od
Rim 7 5+ sada nikoga ne poznajemo po tijelu[c]; ako smo i po-
Rim 1 3; 9 5 znavali po tijelu Krista, sada ga tako više ne pozna-
jemo. [17]Dakle, je li tko u Kristu, nov je stvor[d].
Iz 43 18-19 Staro uminu, novo, gle, nasta[e]! [18]A sve je od Boga
Rim 5 10 koji nas sa sobom pomiri po Kristu i povjeri nam
službu pomirenja. [19]Jer Bog je u Kristu svijet sa
sobom pomirio ne ubrajajući im opačina njihovih i
polažući u nas riječ pomirenja. [20]Kristovi smo dakle
poslanici; Bog vas po nama nagovara. Umjesto
Krista zaklinjemo: dajte, pomirite se s Bogom!
[21]Njega koji ne okusi grijeha Bog za nas grijehom 1 Iv 3 5
učini[f] da mi budemo pravednost Božja u njemu. Rim 8 3
Gal 3 13
Iz 53 5-12
6 Kao suradnici opominjemo vas da ne primite 1 Pt 2 24
uzalud milosti Božje. [2]Jer on veli: *U vrijeme* 1 Kor 3 9
milosti usliših te i u dan spasa pomogoh ti. Evo sad Iz 49 8
je vrijeme milosno, evo sad je vrijeme spasa[g].
[3]Ni u čemu ne dajemo nikakve sablazni da se ne 8 21
kudi ova služba, [4]nego se u svemu iskazujemo kao
poslužitelji Božji: velikom postojanošću u nevolja- 4 8-10
ma, u potrebama, u tjeskobama, [5]pod udarcima, u 1 Kor 4 9-13
tamnicama, u bunama, u naporima, u bdjenjima, u
postovima, [6]u čistoći, u spoznanju, u velikodušno-
sti, u dobroti, u Duhu Svetomu, u ljubavi nehinje-
noj, [7]u riječi istinitoj, u snazi Božjoj; oružjem 10 4
pravde zdesna i slijeva; [8]slavom i sramotom; zlim i Ef 6 11+
dobrim glasom; kao zavodnici, a istiniti; [9]kao nepo- 1 Kor 7 29-31
znati, a poznati; kao umirući, a evo živimo; kao 4 11
kažnjeni, a ne ubijeni; [10]kao žalosni, a uvijek rado-
sni; kao siromašni, a mnoge obogaćujemo; kao oni Rim 8 32
koji ništa nemaju, a sve posjeduju. 1 Kor 1 7

a) Prisjećaj na prijašnje događaje. Pavao je bez sumnje bio »izvan sebe« u pismu napisanom »uz mnoge suze« (2,4), ali to je bilo »za Boga«, da očituje bezuvjetnost božanskih zahtjeva. Ako je pak »pri sebi«, to je »za vas«, da bi se stavio na razinu svojih čitatelja u brizi da »uvjeri ljude« (5,11). U oba slučaja djeluje obuzet ljubavlju Kristovom (5,14).
b) Krist je umro za sve, tj. u ime svih kao predstavnik cijeloga čovječanstva. Ali ono što je u toj smrti vrijedno u očima Božjim jest posluh ljubavi koji ona očituje, žrtva potpunoma predanog života (Rim 5,19+; Fil 2,8; usp. Lk 22,42p; Iv 15,13; Heb 10,9–10). Vjernici, dionici te smrti po krštenju (Rim 6,3–6), moraju Kristovu žrtvu prikaznicu potvrditi svojim životom (ovdje, r. 15 i Rim 6,8–11).
c) Pavao ne kaže da je osobno upoznao Isusa iz Nazareta, nego tvrdi da se svi, uključivši i one koji su ga mogli poznavati (»mi«), moraju odreći pridavanja važnosti »tjelesnoj« blizini s Isusom: rodbinstvu, prisnosti, sunarodnosti (usp. Mk 3,31–35p). Po drugom tumačenju, Pavao bi ovdje svoju sadašnju spoznaju Krista, Gospodina Slave, suprotstavio onoj prije obraćenja, kada ga je smatrao neprijateljem.
d) Bog koji je sve stvorio u Kristu (usp. Iv 1,3), obnovio je svoje grijehom poremećeno djelo novim stvaranjem u Kristu (Kol 1,15–20+). Središte toga »novog stvorenja« (ovdje i Gal 6,15) – koje uključuje sav svemir (Kol 1,19s+; usp. 2 Pt 3,13; Otk 21,1) – jest »novi čovjek« stvoren u Kristu (Ef 2,15+) za novi život (Rim 6,4) pravednosti i svetosti (Ef 2,10; 4,24+; Kol 3,10+). Usp. novo rođenje po krštenju (Rim 6,4+).
e) Var.: »sve novo nasta«.
f) Bog je usko povezao Krista s grešnim čovječanstvom da bi ljude usko povezao s njegovim posluhom i njegovom pravednosti (usp. 5,14+; Rim 5,19+). Možda se »grijeh« ovdje rabi u smislu »žrtva za grijeh«, jer hebr. riječ *hatta't* uključuje oba smisla (usp. Lev 4,1 – 5,13).
g) Između Kristova dolaska (Rim 3,26+) i povratka (1 Kor 1,8+) teče međurazdoblje (Rim 13,11+), »dan spasa« – vrijeme obraćenja (Dj 3,20s), udijeljeno za spasenje »Ostatka« (Rim 11,5) i pogana (Rim 11,25; Ef 2,12s; usp. Otk 6,11; Lk 21,24). Premda neodređena trajanja (1 Sol 5,1+), to vrijeme hodočašća (1 Pt 1,17) ima se smatrati kratkim (1 Kor 7,26-31; usp. Otk 10,6; 12,12; 20,3), punim kušnja (Ef 5,16; 6,13) i patnja koje pripremaju buduću slavu (Rim 8,11). Bliži se svršetak (1 Pt 4,7; usp. Otk 1,3+ i 1 Kor 16,22; Fil 4,5; Jak 5,8) a tako i dan pune svjetlosti (Rim 13,11s); valja bdjeti (1 Sol 5,6; usp. Mk 13,33) i dobro iskoristiti preostalo vrijeme (Kol 4,5; Ef 5,16) za spasenje sebe i drugih (Gal 6,10), prepustivši Bogu brigu posljednje odmazde (Rim 12,19; 1 Kor 4,5).

7 3 11 Usta su naša otvorena vama[a], Korinćani, srce
naše rašireno. 12 Nije vam tijesno u nama, ali je tije-
sno u vašim grudima. 13 Za uzdarje – kao djeci go-
vorim – raširite se i vi.

Hram Boga živoga

Pnz 22 10 14[b] Ne ujarmljujte se s nevjernicima. Ta što ima
Iv 8 12+ pravednost s bezakonjem? Ili kakvo zajedništvo
Pnz 13 14+ svjetlo s tamom? 15 Kakvu slogu Krist s Belijarom?
Ili kakav dio vjernik s nevjernikom? 16 Kakav spora-
1 Kor 3 16-17 zum hram Božji s idolima? Jer mi smo[c] hram Boga
živoga, kao što reče Bog:
Lev 26 11-12 *Prebivat ću u njima*
Ez 37 27 *i hoditi među njima;*
i bit ću Bog njihov,
Iz 52 11 *a oni narod moj.*
Jr 51 45 17 *Zato iziđite iz njihove sredine*
i odvojite se, govori Gospodin,
i ništa nečisto ne dotičite
i ja ću vas primiti.
2 Sam 7 14 18 *I bit ću* vam *otac*
Jr 31 9 *i* vi ćete *mi biti sinovi* i kćeri,
Iz 43 6 veli Gospodin Svemogući.

7 Dakle, budući da imamo ta obećanja, oči-
Heb 10 22 stimo se, ljubljeni, od svake ljage tijela i duha
Rim 7 5+. 1 9+ te dovršimo posvećenje u strahu Božjemu.

Pavlova radost zbog pokajanja Crkve

2 Shvatite nas[d]! Nikomu nismo nanijeli nepravde,
nikoga nismo upropastili, nikoga zakinuli. 3 Ne go-
vorim da osudim. Ta rekoh već: u srcima ste našim
6 11-13 te umiremo i živimo zajedno. 4 Veliko je moje pou-
zdanje u vas, uvelike se vama ponosim. Pun sam 12 10
utjehe, obilujem radošću uza svu nevolju našu. Kol 1 24
5 Doista, i kada dođosmo u Makedoniju, nikakva
spokoja nije imalo tijelo naše[e], nego nevolje oda- Pnz 32 25
svud: izvana borbe, iznutra strepnje. 6 Ali Bog, tje-
šitelj poniznih, utješi nas dolaskom Titovim. 7 Ne 2 13
samo dolaskom njegovim, nego i utjehom kojom
se utješi zbog vas: obavijesti nas o vašoj čežnji, va-
šem jadikovanju, vašoj žarkoj ljubavi prema meni
tako da se još većma obradovah.
8 Doista, ako sam vas i ožalostio onom poslani-
com[f], nije mi žao; ako mi i bijaše žao – vidim ui-
stinu da vas je ta poslanica makar i načas ožalostila
– 9 sad se radujem, ne što ste se ožalostili, nego što
ste se ožalostili na obraćenje. Jer ožalostili ste se
po Božju te zbog nas ni u čemu niste štetovali. 10 Jer
žalost po Božju rađa neopozivo spasonosnim obra-
ćenjem, a žalost svjetovna rađa smrću. 11 Gle, doista
baš to što ste se po Božju ožalostili, kolikom gorlji-
vošću urodi među vama, pa opravdavanjem, pa
ogorčenjem, pa strahom, pa čežnjom, pa revnošću,
pa kažnjavanjem[g]. Svime ste time pokazali da ste u
onome nedužni. 12 Ako sam vam dakle pisao, nisam
to zbog uvreditelja ni zbog uvrijeđenoga[h], nego
zbog toga da vam se očituje vaša gorljivost za nas
pred Bogom. 13 To nas je utješilo. A povrh te naše
utjehe još se mnogo više obradovasmo zbog radosti
Titove jer svi vi okrijepiste duh njegov. 14 Doista,
ako sam mu se što vama pohvalio, ne postidjeh se,
nego kao što smo po istini vama govorili, tako je 1 18-19
istina bila i pohvala naša pred Titom. 15 I njegovo
je srce prema vama još nježnije kad se sjeti poslu-
šnosti svih vas, kako ga sa strahom i trepetom pri- 1 Kor 2 3+
miste. 16 Radujem se što se u svemu mogu pouzdati
u vas.

a) BJ: »Zborismo vam u punoj slobodi.«
b) 6,14 – 7,1 jest upozorenje protiv prodiranja poganstva koje bi razderalo Crkvu i prekinulo vez s utemeljiteljem. Taj ulomak donekle prekida kontekst (usp. Uvod, str. 1595).
c) Var.: »vi ste«. Usp. Rim 12,1+; 1 Kor 3,16+.
d) Dosl.: »Napravite nam mjesta«. BJ: »Napravite nam mjesta u svojim srcima«.
e) Tj. Pavao sam promatran kao slab čovjek (usp. Rim 7,5+).
f) »Poslanica suzâ« (usp. 2,3+; usp. Uvod, str. 1594).
g) Osjećaji i ponašanje Korinćana prema Pavlu i prema krivcu u povodu »Poslanice suzâ« (usp. 2,5–8).
h) »Uvrijeđeni« je bio vjerojatno neki Pavlov poslanik. Ni o uvreditelju (2,6+) ni o uvredi nije nam ništa poznato.

II. Sabiranje milostinje za Crkvu u Jeruzalemu[a]

Poticaji na darežljivost

8 Priopćujemo vam, braćo, milost Božju koja
1 Kor 16 5 je dana crkvama makedonskim: 2unatoč mno-
gim kušnjama i nevoljama izobilna njihova radost i
skrajnje siromaštvo[b] preli se u bogatstvo darežljivo-
sti. 3Svjedočim uistinu: oni su nas dragovoljno – po
svojim mogućnostima i preko mogućnosti – 4veoma
1 Kor 16 1+ usrdno molili za milost zajedništva u ovom posluži-
Dj 9 13+ vanju svetih. 5I to ne samo kako se nadasmo, nego
same sebe predadoše najprvo Gospodinu, a onda
nama, po volji Božjoj. 6Zato zamolismo Tita da
kao što je započeo, tako i dovrši među vama i to
djelo darežljivosti.
7Stoga kao što se u svemu odlikujete – u vjeri, i
riječi, i spoznanju, i svakoj gorljivosti, i u ljubavi
svojoj prema nama[c] – odlikujte se i u ovoj darežlji-
vosti.
8Ne zapovijedam, nego gorljivošću drugih proku-
šavam istinitost vaše ljubavi. 9Ta poznate darežlji-
vost[d] Gospodina našega Isusa Krista! Premda bo-
Fil 2 6-7 gat, radi vas posta siromašan, da se vi njegovim
Mt 8 20; 5 3+ siromaštvom obogatite[e]. 10Time dajem samo savjet:
to doista dolikuje vama koji već prošle godine prvi
to započeste, ne samo činom nego i odlukom.
11Sada dovršite to djelo da kao što spremno odluči-
ste, tako prema mogućnostima i dovršite. 12Jer ima
li spremnosti, mila je po onom što ima, a ne po
onom čega nema. 13Ne dakako: drugima olakšica,
vama oskudica, nego – jednakost! 14U sadašnjem
Rim 15 26-27 trenutku vaš suvišak[f] za njihovu oskudicu da jed-
nom njihov suvišak[g] bude za vašu oskudicu – te
bude jednakost, 15kao što je pisano: *Nije ništa pre-* Izl 16 18
teklo onome koji bijaše nakupio mnogo, a niti je
nedostajalo onome koji bijaše nakupio manje.

Pavao preporučuje sabirače milostinje

16A hvala Bogu koji je stavio jednaku gorljivost
za vas u srce Titovo. 17On je prihvatio i molbu, ali
budući da je veoma revan, otiđe k vama i drago-
voljno. 18S njime pak šaljemo brata[h] kojega s evan-
đelja slave sve crkve. 19Štoviše, crkve ga izabraše
za našeg suputnika u ovom djelu darežljivosti ko-
jemu služimo – na slavu samoga Gospodina i na
našu želju[i] 20kako bismo izbjegli da nas tko ne pre-
kori zbog ovog obilja kojim raspolažemo. 21Doista, Izr 3 4 LXX
revno nastojimo *oko dobra* ne samo *pred Gospodi-* Rim 12 17
nom nego i *pred ljudima*. 22Šaljemo s njima i našega
brata[j] koji je, kako smo u mnogome često iskusili,
gorljiv, a sada je još mnogo gorljiviji zbog velikoga
pouzdanja u vas. 23A Tito? Moj je drug i suradnik
za vas. A braća naša? Poslanici[k] su crkava, slava
Kristova. 24Pružite im dakle pred crkvama dokaz
svoje ljubavi i toga da se s pravom vama ponosimo.

9 A o posluživanju svetih suvišno je da vam pi-
šem[l]. 2Ta poznajem vašu spremnost s koje se
vama ponosim pred Makedoncima: »Ahaja je
spremna od prošle godine.« I vaša gorljivost po-
taknu mnoge. 3Ipak šaljem braću da se u tome po-
gledu ne opovrgne što se vama ponosimo; da bu-

a) O tom sabiranju, koje je Pavlu posebno bilo na srcu, usp. 1 Kor 16,1+.
b) Pavao potiče Korinćane na darežljivost njemu dragim mislima: siromaštvo kao izvor obogaćenja drugih (ovdje i 6,10), Kristov primjer (8,9+; usp. 1,7+), Božji dar (8,1) koji pobuđuje dar kršćana (8,5; usp. 9,8s).
c) Dosl.: »ljubavlju vašom u nama«. Var.: »ljubavlju od nas u vama« što prev. BJ: »ljubav koju smo vam priopćili«; ili »ljubavlju našom u vama«, tj. »ljubavlju koja nas sjedinjuje s vama«.
d) Ista riječ znači i »milost«.
e) Krist se dragovoljno lišio na zemlji svoje slave i svojih božanskih povlastica, htio je s nama trpjeti i umrijeti (usp. Fil 2,7+), da nas obogati upravo povlasticama kojih se odrekao. Ista tema kao u Fil 2,6–11, ali ovdje usredotočena na Kristovo spasenjsko djelo a ne, kao ondje na konačnu proslavu Oca. – Valja uočiti: kršćansko je ponašanje utemeljeno na Kristovu primjeru, što je jedna od značajki pavlovskog morala (Rim 14,8; Ef 5,1; 5,25; Fil 2,5; itd.; usp. 2 Sol 3,7+).
f) Pavao od Korinćana traži samo njihov suvišak, dok su makedonski kršćani u svojem »skrajnjem siromaštvu« darovali i »preko mogućnosti« (rr. 2–3; usp. Mk 12,41–45p). Ali upućujući ih na primjer Kristov (r. 9), Pavao ih obazrivo poziva da nasljeđuju primjer svoje makedonske braće.
g) U materijalnim dobrima možda jednom u budućnosti, kada se stanje izmijeni, ili pak, još bolje, u duhovnim dobrima već sada (usp. 9,14; Rim 15,27).
h) Stara predaja u tom nepoznatom bratu vidi Luku.
i) Drugi mogući prijevodi: »i na naše osobno zadovoljstvo« (BJ); ili: »kao dokaz naše dobre volje«.
j) Taj je brat nepoznat.
k) Grčki: *apostolos*, apostol (usp. Rim 1,1+). Oni su »slava Kristova« jer je svojim djelovanjem očituju (r. 19) pobuđujući u kršćanima jednako takvo ponašanje (r. 9).
l) A upravo je o tome Pavao naširoko maločas govorio. Stoga bi se gl. 9 mogla smatrati posebnim pisamcem ahajskim crkvama, koje je kasnije uvršteno iza Pavlovih uputa korintskoj crkvi o istom predmetu (gl. 8; usp. Uvod, str. 1595).

dete spremni kao što sam tvrdio te se – 4ako sa
mnom dođu Makedonci i nađu vas nespremne – ne
osramotimo s preuzetnosti mi, da ne kažemo vi.
5Smatrao sam dakle potrebnim zamoliti braću da
unaprijed pođu k vama i da pripreme vaš još prije
obećani dar te bude pripravan – kao dar darežljivo-
sti, a ne škrtosti.

Korist darežljivosti

Izr 11 24-25 6Ta eno: tko sije oskudno, oskudno će i žeti; a
tko sije obilato, obilato će i žeti. 7Svatko neka dade
kako je srcem odlučio; ne sa žalošću ili na silu jer
Izr 22 8 LXX *Bog* ljubi *vesela darivatelja.* 8A Bog vas može obi-
lato obdariti svakovrsnim darom da u svemu
svagda imate svega dovoljno za se i izobilno za
svako dobro djelo – 9kao što je pisano:
Rasipno dijeli, daje sirotinji, Ps 112 9
pravednost njegova ostaje dovijeka.
10A onaj koji pribavlja *sjeme sijaču i kruh za jelo,* Iz 55 10
pribavit će i umnožiti sjeme vaše i povećati plodove
pravednosti vaše. 11Tako ćete se u svemu obogatiti Hoš 10 12
za svakovrsnu darežljivost koja se, našim posredo-
vanjem, izvija u zahvalnicu Bogu. 12Jer ovo bogo-
služno posluživanje ne samo da podmiruje osku-
dicu svetih nego se i obilno prelijeva u mnoge za- 1 11
hvalnice Bogu. 13Osvjedočeni ovim posluživanjem, 1 Kor 16 1+
slave Boga zbog vašega pokornog ispovijedanja
evanđelja Kristova i zbog velikodušnog zajedništva
prema njima i prema svima. 14A moleći se za vas, Dj 2 42
čeznu za vama[a] zbog preobilne milosti Božje na va-
ma. 15Hvala Bogu na njegovu neizrecivom daru[b]! 8 9

III. Pavlova osobna obrana[c]

Odgovor na optužbu slabosti

Mt 11 29 **10** Ja, Pavao, osobno vas zaklinjem blagošću i
Fil 2 1 obazrivošću Kristovom – ja koji sam licem u
1 Kor 2 3 lice među vama »skroman«, a nenazočan prema
vama »odvažan[d]« – 2molim da, jednom nazočan, ne
1 Kor 4 21 moram biti odvažan smionošću kojom se kanim os-
mjeliti protiv nekih što smatraju da mi po tijelu ži-
Rim 7 5+ vimo. 3Jer iako živimo u tijelu, ne vojujemo po tije-
6 7 lu. 4Ta oružje našega vojevanja nije tjelesno, nego
Ef 6 11+ božanski[e] snažno za rušenje utvrda. Obaramo mu-
1 Kor 1 25 drovanja 5i svaku oholost koja se podiže protiv spo-
Iz 2 11-18 znanja Boga i zarobljujemo svaki um na pokornost
Kristu; 6i spremni smo kazniti svaku nepokornost Rim 1 5+
čim bude savršena vaša pokornost.
7Gledajte što je očito[f]! Ako je tko uvjeren da je 1 Kor 1 12
»Kristov[g]«, neka sâm ponovno promisli ovo: kako 2 Kor 11 23
je on Kristov, tako smo i mi. 8Kad bih se doista i
malo više pohvalio našom vlašću – koju nam Go-
spodin dade za vaše izgrađivanje, a ne rušenje – ne 13 10
bih se morao stidjeti. 9Samo da se ne bi činilo kao Jr 1 10
da vas zastrašujem poslanicama[h]! 10Jer »poslanice
su, kaže, strogc i snažne, ali tjelesna nazočnost ne-
moćna i riječ bezvrijedna«. 11Takav neka promisli
ovo: kakvi smo nenazočni riječju u poslanicama,
takvi smo i nazočni djelom.

a) Pavao osobno ostvaruje načelo ljubavi, koje je naučavao u 1 Kor 13,5, premda su mu neki članovi te zajednice uvelike otežali život (Gal 2,4s). Sabiranjem za njih on želi upravo razoružati ta neprijateljstva potičući crkve poganskog porijekla da poštuju i pomažu crkvu – majku, koja im je darovala svoja duhovna dobra (Rim 15,27).
b) Na daru otkupljenja.
c) Iznenađuje nagla promjena sadržaja i tona. Usp. predloženo tumačenje u Uvodu, str. 1595. Možda je posrijedi i duži prekid kazivanja pisma u pero, za vrijeme kojeg je Pavao primio nove vijesti o raspoloženju Korinćana i njihovim osjećajima prema njemu (usp. 10,1.10; 12,16.20).
d) Prisjećaj na ironične prigovore protivnika (usp. r. 10).
e) Dosl.: »snažno Bogu«. BJ: »u službi Božjoj (stvari)« ili: »u očima Božjim«.
f) Dosl.: »gledate (ili: gledajte) po licu«, dakle: »što je očito« ili pak: »što je prividno (ili pristrano)«.
g) Riječ je ili o »Kristovoj stranci« (1 Kor 1,12+) ili, vjerojatnije, o vjernicima koji su sebi prisvajali isključivu vjernost Kristu.
h) Podrazumijeva se: »*samo* poslanicama«; neka Korinćani ne misle da je Pavao strog tek na riječima (usp. r. 11).

Odgovor na optužbu častohleplja

3 1+ 12 Ne usuđujemo se, doista, izjednačiti ili uspore-
diti s nekima koji sami sebe preporučuju, ali nisu
Gal 6 4 razumni jer sami sebe sobom mjere i sami sebe sa
sobom uspoređuju. 13 Mi se pak nećemo hvaliti u
Rim 15 19s bezmjerje[a], nego po mjeri, mjerilu što nam ga od-
Kol 1 25 mjeri Bog kao mjeru: doprijeti sve do vas. 14 Jer mi
ne posežemo preko svoga, kao da još nismo stigli
do vas. Ta prvi doista doprijesmo do vas s evanđe-
ljem Kristovim[b]. 15 Ne hvalimo se u bezmjerje, tu-
đim naporima. A nadamo se da ćemo s uzrastom
vaše vjere među vama i mi – po našem mjerilu –
prerasti u izobilje[c]: 16 i preko vaših granica navije-
stiti evanđelje, a ne hvastati se onim što je već uči-
Jr 9 22-23 njeno na tuđem području[d]. 17 *Tko se hvali, u Gospo-*
1 Kor 1 31 *dinu neka se hvali.* 18 Ta nije prokušan tko sam sebe
preporučuje, nego koga preporučuje Gospodin.

Pavlova prednost pred protivnicima

11 O kad biste podnijeli nešto malo bezumlja
mojega! Da, podnesite me[e]! 2 Ljubomoran
Pnz 4 24+ sam doista na vas Božjim ljubomorom: ta zaručih
Hoš 1 2+ vas s jednim mužem, kao čistu djevicu privedoh vas
Ef 5 27
Otk 21 2, 9 Kristu[f]. 3 Ali se bojim da se – kao što zmija zavede
Post 3 1-6 Evu svojom lukavštinom – mîsli vaše ne pokvare i
odmetnu od iskrenosti[g] prema Kristu. 4 Uistinu, ako
tko dođe i propovijeda drugog Isusa[h], kojega mi
nismo propovijedali – ili ako drugoga Duha prima-
te, kojega niste primili; ili drugo evanđelje, koje Gal 1 6-9
niste prigrlili – takva lijepo pòdnosīte. 5 Smatram,
eto, da ni u čemu nisam manji od »nadapostola[i]«.
6 Jer ako sam i nevješt u govoru, nisam u znanju; 12 11
naprotiv, u svemu vam ga i pred svima[j] očitova- 1 Kor 2 1-5
smo.
7 Ili sam grijeh počinio što sam vam – ponizujući 1 Kor 9 18
sebe da se vi uzvisite – besplatno navješćivao Božje Dj 18 3+
evanđelje? 8 Druge sam crkve plijenio, od njih pri- 8 1-2
mao potporu da bih mogao vama služiti. I dok bi- Fil 4 15
jah u vas, premda u oskudici, nikomu nisam bio na
teret. 9 U oskudici su mi pomogla braća koja do-
đoše iz Makedonije. U svemu sam se čuvao da vam 1 Kor 9 15
ne budem težak, a i čuvat ću se. 10 Istine mi Kri-
stove u meni, ove mi hvale nitko neće oduzeti u
ahajskim krajevima. 11 Zašto? Jer vas ne ljubim?
Bog znade!
12 A što činim, i dalje ću činiti da izbijem izliku
onima koji izliku traže ne bi li se s nama izjednačili
u onom čime se hvastaju[k]. 13 Jer takvi su ljudi lažni
apostoli, himbeni radnici, prerušuju se u apostole
Kristove. 14 I nikakvo čudo! Ta sam se Sotona pre-
rušuje u anđela svjetla. 15 Ništa osobito dakle ako
se i službenici njegovi prerušuju u službenike pra-
vednosti. Svršetak će im biti po djelima njihovim.
16 Opet[l] velim: da me tko ne bi smatrao bezum-
nim! Uostalom, primite me makar i kao bezumna
da se i ja nešto malo pohvalim. 17 Što govorim, ne

a) Var.: »Mjereći sami sebe svojom mjerom i uspoređujući se sa samima sobom, nećemo se hvaliti u bezmjerje«.
b) Smisao rr. 12–14: moji se protivnici slave jedino visokim mišljenjem koje imaju sami o sebi (r. 12), a ja se mogu hvaliti što sam izvršio poslanje koje mi je Bog povjerio: osnovati Crkvu u Korintu (rr. 13–14).
c) Može se također prevesti: »nadamo se da ćemo s porastom vaše vjere i mi sve to više rasti u vašim očima po mjeri koja nam je dodijeljena«.
d) To je načelo koje si je Pavao postavio: da ne gradi na tuđim temeljima (Rim 15,20s).
e) BJ: »Pa i podnosite me«. (Imperativ i prezent imaju u gr. isti oblik). O tom Pavlovu bezumlju usp. 5,13+; 11,17; 12,11.
f) Pavao, prijatelj zaručnikov, dovodi zaručniku njegovu zaručnicu. Jahvina ljubav prema Jahvinu narodu, onamo od Hoš 2, riše ljubavlju zaručnika i zaručnice (Jr 2,1–7; 3; 31,22; 51,5; Iz 49,14–21; 50,1; 54,1–10; 62,4–5; Ez 16; 23). Ista je slika preuzeta i u NZ (Mt 22,2s; 25,1s; Iv 3,28–29; Ef 5,25–33; Otk 19,7; 21,2).
g) Dod.: »i čistoće«.
h) Vjerojatno je riječ o nekom Isusu s čisto zemaljskim crtama (usp. 5,16+) tako da bi se pridavala manja važnost uskrslom Gospodinu, Glavi novoga svijeta (5,17+). Izričaj bi se mogao shvatiti i u pogodbenu smislu: da se to dogodi, zasigurno biste ga prihvatili. U svakom slučaju stanje ne izgleda tako teško kao u Gal 1,6–9, ali bi takvim moglo postati.
i) Isti se izričaj ponavlja u 12,11. To su »lažni apostoli« (11,13). Svakako nije riječ o Dvanaestorici: njihov autoritet Pavao priznaje (Gal 1,18; 2,9). Apostolski je krug mnogo širi od Dvanaestorice (usp. 1 Kor 15,7+) tako da se u njemu moglo naći i drugih Judâ. A možda je ovdje riječ o nekima koji su si neopravdano pripisivali apostolski naslov.
j) Ili: »u svemu i na svaki način« ili: »u svemu i u svakom slučaju«.
k) Nesebičnost kojom Pavao živi svoj apostolat raspoznajni je znak koji si Pavlovi protivnici neće usuditi nikada prisvojiti.
l) O tome nije nikada govorio (usp. naprotiv 11,1). To je dokaz koliko je malo Pavlu stalo do formalne točnosti na ovim vatrenim stranicama. Njegova je »ludost« (11,1.17.19.21.23; 12,11), koja to zapravo nije (11,16; 12,6), u tome što se on hvali »po ljudsku« (11,18), tj. svojim porijeklom (11,22), svojim radom i trpljenjem (11,23–26), svojim objavama (12,1–5). Ali on to može činiti a da ne bude »lud«, jer je sve istinito (12,6). Ako tako postupa, to je zato da se usporedi sa svojim protivnicima na njihovu vlastitom terenu (11,21–23) i da razoruža one koji ga ocrnjuju (11,5–12; 12,11–15). Ali on to čini mimo volje (12,11). Svoj istinski razlog hvale on nalazi u vlastitoj slabosti (11,30; 12,5.9) jer upravo ona najbolje očituje snagu Kristovu (12,9) pokazujući očevidno da izvanredna moć koja djeluje po apostolu ne dolazi od njega nego od Boga (4,7+).

govorim po Gospodnju, nego kao u bezumlju, u
Rim 7,5+ ovoj hvalisavoj smionosti. [18]Budući da se mnogi
2 Kor 3,1+ hvale po ljudsku, i ja ću se hvaliti. [19]Ta rado pòd-
nosīte bezumne, vi umni! [20]Da, pòdnosīte ako vas
tko zarobljava, ako vas tko proždire, ako tko oti-
ma, ako se tko uznosi, ako vas tko po obrazu bije.
[21]Na sramotu[a] govorim: bili smo, biva, slabi! Ipak,
Fil 3,4-6 čime se god tko osmjeljuje – u bezumlju govorim –
Dj 22,3 osmjeljujem se i ja[b]! [22]Hebreji su? I ja sam! Izraelci
Gal 1,13-14 Rim 11,1 su? I ja sam! Potomstvo su Abrahamovo? I ja sam!
[23]Poslužitelji su Kristovi? Kao mahnit govorim: ja
10,7 još više! U naporima – preobilno; u tamnicama –
preobilno; u batinama – prekomjerno; u smrtnim
pogiblima – često. [24]Od Židova primio sam pet
Pnz 25,2-3 puta po četrdeset manje jednu. [25]Triput sam bio ši-
Dj 16,22 ban, jednom kamenovan, triput doživio brodolom,
Dj 14,19 jednu noć i dan proveo sam u bezdanu[c]. [26]Česta
putovanja, pogibli od rijeka, pogibli od razbojnika,
pogibli od sunarodnjaka, pogibli od pogana, pogi-
bli u gradu, pogibli u pustinji, pogibli na moru, po-
1 Kor 4,11 gibli od lažne braće; [27]u trudu i naporu, često u
nespavanju, u gladu i žeđi, često u postovima, u
Rim 9,2 studeni i golotinji! [28]Osim toga, uz drugo, salijeta-
1 Kor 9,22 nje svakodnevno, briga za sve crkve. [29]Tko je slab,
a ja da ne budem slab? Tko se sablažnjuje, a ja da
ne izgaram? [30]Treba li se hvaliti, svojom ću se sla-
bošću hvaliti. [31]Bog i Otac Gospodina Isusa, blago-
slovljen u vijeke, zna da ne lažem. U Damasku na-
Dj 9,23-25 mjesnik kralja Arete čuvaše grad damaščanski ho-
teći me uhvatiti. [33]Ali kroz prozor spustiše me u
košari preko zida te umakoh njegovim rukama.

12 Hvaliti se treba? Ne koristi doduše ali – dola-
zim na viđenje i objave Gospodnje. [2]Znam
čovjeka u Kristu: prije četrnaest godina – da li u
tijelu, ne znam; da li izvan tijela, ne znam, Bog
Izl 33,20+ zna – taj je bio ponesen do trećeg neba[d]. [3]I znam
da je taj čovjek – da li u tijelu, da li izvan tijela, ne
znam, Bog zna – [4]bio ponesen u raj i čuo neizrecive
riječi, kojih čovjek ne smije govoriti. [5]Time ću se
hvaliti, a samim se sobom neću hvaliti osim slabo-
stima svojim. [6]Uistinu, kad bih se i htio hvaliti, ne
bih bio bezuman; istinu bih govorio. Ali se uzdrža-
vam da ne bi tko mislio o meni više nego što vidi
na meni ili što čuje od mene[e].
[7]I da se zbog uzvišenosti objavâ ne bih uzoholio, Rim 9,2
dan mi je trn u tijelu[f], anđeo Sotonin, da me udara 2 Kor 11,28
da se ne uzoholim[g]. [8]Za to sam triput molio Gospo- Mt 26,39.42.44
dina, da odstupi od mene. A on mi reče: [9]»Dosta
ti je moja milost jer snaga se u slabosti usavršuje.«
Najradije ću se dakle još više hvaliti svojim slabo- 4,7
stima da se nastani u meni snaga Kristova. [10]Zato Iz 40,29
uživam u slabostima, uvredama, poteškoćama, pro- 7,4
gonstvima, tjeskobama poradi Krista. Jer kad sam Kol 1,24 Fil 4,13
slab, onda sam jak. Kol 1,29
[11]Postao sam bezuman! Vi me natjeraste. Ta tre-
balo je da me vi preporučite jer ni u čemu nisam
manji od »nadapostola«, premda nisam ništa. 11,5
[12]Znamenja apostolstva moga ostvarena su među 1 Kor 15,10
vama u posvemašnjoj postojanosti: znakovima i ču-
desima i silnim djelima. [13]Ta u čemu ste to manji 1 Kor 2,4; 1 Sol 1,5
od drugih crkava, osim što vam ja nisam bio na Rim 15,19 Dj 1,8+
teret? Oprostite mi ovu »nepravdu[h]«. [14]Evo, spre- Dj 18,3+
mam se treći put doći k vama i neću vam biti na 2 Kor 13,1
teret jer ne ištem vaše, nego vas. Djeca doista nisu
dužna stjecati roditeljima, nego roditelji djeci. [15]A
ja ću najradije trošiti i istrošiti se za duše vaše. Ako
vas više ljubim[i], zar da budem manje ljubljen[j]? [16]Ali
neka! Ja vas nisam opterećivao, nego, »lukav«
kako jesam, »na prijevaru vas uhvatih«. [17]Da vas
možda nisam zakinuo po kome od onih koje poslah
k vama? [18]Zamolio sam Tita i poslao s njime brata. 8,16-22
Da vas možda Tit nije u čemu zakinuo? Zar nismo
hodili u istom duhu? I istim stopama?

a) BJ: »na vašu sramotu«. – Ili: »na našu sramotu«.
b) U polemičkim razračunavanjima Pavao je često bio prisiljen, kao ovdje, podsjetiti na vlastitu prošlost istinskog Židova (Gal 1,13–14; Rim 11,1; Fil 3,4–6; usp. Dj 22,3s; 26,4–5).
c) Uglavnom su nepoznate okolnosti u kojima je Pavao proživio sve te kušnje.
d) Tj. do najviših nebesa.
e) Ili: »što čuje o meni«.
f) Možda neka bolest sa žestokim i nepredvidivim napadajima; možda otpor koji Izrael, Pavlova braća po tijelu, pružaju kršćanskoj vjeri.
g) Neki rkpp. isp.: »da se ne uzoholim«. Može se također početak r. 7 spojiti s r. 6: »... da ne bi tko mislio o meni više nego što vidi na meni ili čuje od mene upravo zbog uzvišenosti objava. Zato, da se ne uzoholim...« Rečenica je poremećena i tekstualno-kritički nesigurna.
h) Lijep primjer pavlovske ironije.
i) Pavao često naglašava duboku ljubav koju osjeća prema kršćanima zajednicâ kojima piše (2,4; 6,12; 11,11; 12,15; 1 Kor 16,24; 1 Sol 2,8; Gal 4,19; Fil 1,8), ljubav često uspoređenu s majčinskom (Gal 4,19; 1 Sol 2,8) ili očinskom (1 Kor 4,14s; 2 Kor 6,13). On je spreman i svoj život dati za njih (Fil 2,17) te moli vjernike da mu podjednako uzvrate (2 Kor 6,13). Ali upravo u ime te iste ljubavi on ih ne oklijeva koriti i opominjati, čak ako takav postupak i ohladi njihovu ljubav (2 Kor 7,8; 12,15; Gal 4,16).
j) Var.: »Istrošit ću se za duše vaše čak ako i ljubeći vas sve više, sâm budem manje ljubljen.«

Pavlova bojazan i briga

[19]Odavna smatrate[a] da se pred vama branimo.
Pred Bogom u Kristu govorimo: sve je to, ljubljeni.
za vaše izgrađivanje. [20]Bojim se doista da vas kada
dođem, možda neću naći kakve bih htio i da ćete
vi mene naći kakva ne biste htjeli: da ne bi možda
Rim 1 29+ bilo svađâ, zavisti, žestinâ, spletkarenjâ, kleveta-
njâ, došaptavanjâ, nadimanjâ, bunâ; [21]da me opet
kada dođem, ne bi ponizio Bog moj kod vas kako
ne bih morao oplakivati mnoge koji su prije sagrije-
šili, a nisu se pokajali za nečistoću i bludnost i raz-
vratnost koju počiniše.

12 14 **13** Evo treći put[b] idem k vama. *Svaka presuda*
Pnz 19 15 *neka počiva na iskazu dvojice ili trojice svje-*
Mt 18 16 *doka.* [2]Onima koji su prije sagriješili i svima dru-
1 Tim 5 19 gima rekoh već i opet – kao onda drugi put nazo-
čan, tako i sada nenazočan – unaprijed velim: ako
opet dođem, neću štedjeti. [3]Jer vi tražite dokaz da
u meni govori Krist koji prema vama nije nemoćan,
nego je snažan među vama. [4]I raspet bî, istina, po
slabosti, ali živi po snazi Božjoj. I mi smo, istina, Rim 1 4+
slabi u njemu, ali ćemo po snazi Božjoj živjeti s Rim 8 11+
njime za vas[c].
[5]Same sebe ispitujte, jeste li u vjeri! Same sebe
provjeravajte! Zar ne spoznajete sami sebe: da je
Isus Krist u vama? Inače niste prâvi. [6]A spoznat
ćete, nadam se, da smo mi prâvi. [7]Molimo se Bogu
da ne činite nikakva zla; ne da se mi pokažemo
prâvi, nego da vi dobro činite, pa izašli mi i kao
nepravi[d]. [8]Ta ništa ne možemo protiv istine, nego Dj 4 20+
samo za istinu. [9]Da, radujemo se kad smo mi slabi,
a vi jaki. Za to se i molimo, za vaše usavršavanje.
[10]To vam nenazočan pišem zato da nazočan ne bih
morao oštro nastupiti vlašću koju mi Gospodin
dade za izgrađivanje, a ne za rušenje. 10 8 Jr 1 10

Zaključak

Poticaji. Pozdravi. Želje

[11]Uostalom, braćo, radujte se, usavršujte se, tje-
šite se, složni budite, mir njegujte i Bog ljubavi i
mira bit će s vama.
[12]Pozdravite jedni druge svetim cjelovom[e].
Pozdravljaju vas svi sveti.
[13]Milost Gospodina Isusa Krista, ljubav Boga i
zajedništvo Duha Svetoga sa svima vama[f]!

a) Var.: »Odnedavna« ili: »Opet«.
b) Prvi je put Pavao bio u Korintu kad je osnovao Crkvu, a drugi put za tzv. »međuposjeta« (usp. Uvod, str. 1594).
c) Neki rkpp. isp.: »za vas«.
d) Za naviještenog trećeg posjeta (13,1) ovisit će o Korinćanima hoće li Pavao biti opravdan (»pravi«) ili ne (»nepravi«). Tada će Pavao pružiti dokaz da Krist djeluje po njemu (13,3s), što će biti na štetu Korinćana (13,6s) ako se ne obrate, jer će Pavao nadjačati svojim sankcijama (13,7). Ali ako se Korinćani obrate, neće morati posegnuti za svojom moći tako da će opet on ispasti slab a oni jaki (13,9); izgledat će da je on izašao »nepravi« (13,7), jer će se opet moći govoriti da su njegove prijetnje puka tlapnja (usp. 10,9s). Unatoč tome on s radošću prihvaća tu za njega ponizujuću mogućnost, samo da bude na slavu njemu dragim vjernicima.
e) Riječ je o liturgijskom cjelovu, simbolu kršćanskog bratstva (Rim 16,16; 1 Kor 16,20; 1 Sol 5,26).
f) Taj trojstveni izričaj, vjerojatno bogoslužnog porijekla (usp. također Mt 28,19), odzvanja na mnogim mjestima poslanicâ, gdje su odnosne uloge Triju Osoba stavljene u službu različitim sadržajima (Rim 1,4+; 15,16.30; 1 Kor 2,10–16; 6,11.14.15.19; 12,4–6; 2 Kor 1,21s; Gal 4,6; Fil 2,1; Ef 1,3–14; 2,18.22; 4,4–6; 2 Sol 2,13; Tit 3,5s; Heb 9,14; 1 Pt 1,2; 3,18; 1 Iv 4,2; Jd 20,21; Otk 1,4s; 22,1; usp. Dj 10,38; 20,28; Iv 14,16.18.23). Valja uočiti trodijelne izričaje koji pojačavaju trojstvenu misao. Usp. također trojstvo bogoslovnih kreposti (1 Kor 13,13+).

POSLANICA GALAĆANIMA

Uvod

Naslov i pozdrav[a]

Rim 1 1+ **1** Pavao, apostol – ne od ljudi ni po kojem čo-
Gal 1 11s vjeku, nego po Isusu Kristu i Bogu Ocu koji
Rim 1 4+ ga uskrisi od mrtvih – [2]i sva braća koja su sa
mnom: Crkvama u Galaciji. [3]Milost vam i mir od
Boga, Oca našega, i Gospodina Isusa Krista, [4]koji
Kol 1 13-14 sam sebe dade za grijehe naše da nas istrgne iz sa-
1 Iv 5 19 dašnjega svijeta[b] opakoga kao što je volja Boga i
Rim 16 27+ Oca našega, [5]komu slava u vijeke vjekova! Amen.

Evanđelje je samo jedno[c]

2 Sol 2 2 [6]Čudim se da od Onoga koji vas pozva na milost
Kristovu tako brzo prelazite na neko drugo evan-
đelje[d], [7]koje uostalom i ne postoji. Postoje samo 2 Kor 11 4
neki koji vas zbunjuju i hoće prevratiti evanđelje
Kristovo. [8]Ali kad bismo vam mi, ili kad bi vam
anđeo s neba navješćivao neko evanđelje mimo
onoga koje vam mi navijestismo, neka je proklet[e]! Rim 9 3+
[9]Što smo već rekli, to sad i ponavljam: navješćuje
li vam tko neko evanđelje mimo onoga koje primi- 1 Kor 11 2+
ste, neka je proklet.
[10]Doista, nastojim li ovo pridobiti ljude ili Boga[f]? 1 Sol 2 4
Ili idem li za tim da ljudima ugodim? Kad bih sveu-
dilj[g] nastojao ljudima ugađati, ne bih bio Kristov Rim 1 1
sluga.

I. Pavlova osobna obrana

Božji poziv

[11]Obznanjujem vam[h], braćo: evanđelje koje sam
navješćivao nije od ljudi, [12]niti ga ja od kojeg čo-
vjeka primih ili naučih, nego objavom Isusa Krista[i]. Mt 16 17
[13]Ta čuli ste za moje negdašnje ponašanje u ži- 2 Kor 11 21+
dovstvu: preko svake sam mjere progonio i pusto- Dj 8 1-3+
šio Crkvu Božju [14]te sam u židovstvu, prerevno

a) Naslov je Gal nagliji i oštriji nego u drugih poslanica (nema u njemu nikakve pohvale Galaćana). Pavao nagoviješta glavne stavke poslanice (rr. 1 i 4): obrana vlastitog apostolskog poslanja (1 – 2) i razlaganje svoga evanđelja o spasenju po vjeri u Isusa Krista kao temelja kršćanske slobode (3 – 5).
b) Sadašnji svijet nasuprot »budućem«, mesijanskom svijetu. On se podudara s kraljevstvom Sotone (Dj 26,18), »boga ovoga svijeta« (2 Kor 4,4; usp. Ef 2,2; 6,12; Iv 8,12; 12,31+) i kraljevstvom grijeha i Zakona (Gal 3,19). Ali Krist nas svojom smrću i uskrsnućem već sada oslobađa svih tih tirana dajući nam pristup u svoje i Božje kraljevstvo (Rim 14,17; Kol 1,13+; Ef 5,5) u iščekivanju potpunoga oslobođenja, tjelesnog uskrsnuća, o Paruziji (usp. Rim 5 – 8).
c) Umjesto uobičajene zahvale na početku pavlovskih poslanica (Rim 1,1+) na početku Gal stoji opomena.
d) Postoji samo jedno evanđelje (rr. 6–8; 2 Kor 11,4). Propovijedaju ga svi apostoli (1 Kor 15,11), u njegovu je službu Bog odvojio apostola Pavla (Rim 1,1; 1 Kor 1,17; usp. Gal 1,15–16). Ono je, jednako kao u Evanđeljima (Mk 1,1+) i Djelima (Dj 5,42+), Radosna vijest koja se uživo naviješta i sluša. Sadržaj joj je objava Sina, Isusa Krista (Rim 1,1–4), uskrsnulog od mrtvih (1 Kor 15,1–5; 2 Tim 1,10) nakon raspeća (1 Kor 2,2), koji je za dobro svih grešnika, Židova i pogana (Rim 3,22–24), uspostavio rasporedbu pravednosti (Rim 1,16+) i spasenja (Ef 1,13) koju su nagovijestili proroci (Rim 16,25–26; 1 Pt 1,10). Često uostalom izraz »evanđelje« označava istodobno apostolovo djelovanje i poruku koju naviješta (2 Kor 2,12; 8,18; Fil 1,5.12; 4, 3.15; Flm 13; 1 Sol 3,2). Uspješnost toga naviještanja ima se zahvaliti moći Božjoj (1 Sol 1,3; usp. 2,13). Kao riječ istine koja očituje milost Božju (Kol 1,5–6; Ef 1,13; 2 Kor 6,1; Dj 14, 3; 20,24.32), to naviještanje privodi k spasenju onoga koji ga vjerom (Rim 1,16–17+; 3,22; 10,14–15; Fil 1,28) i posluhom (Rim 1,5; 10,16; 2 Sol 1,8) prihvaća. Ono je plodonosno i širi se (Kol 1,6) i po njemu Apostolovo služenje, koje ga »ostvaruje« (Rim 15,19), ostaje prvotni izvor svekolike kršćanske nade (Kol 1,23).
e) Tj. ovdje: predmet prokletstva (usp. Pnz 7,26; 1 Kor 5,5+).
f) Judaizanti su vjerojatno optuživali Pavla da ne obvezuje pogane na obrezanje da bi ih lakše pridobio; ali ovoga puta njegovu govoru neće moći prišiti biljeg oportunizma.
g) Kao nekoć, prije svoga obraćenja, kada je Pavao propovijedao obrezanje.
h) Dosl.: »Jer obznanjujem« ili: »Doista obznanjujem«. Var.: »A obznanjujem...«
i) Objava koje je Isus Krist istodobno i začetnik i sadržaj (r. 16). To ne znači da je Pavao nužno sve, a još manje sve odjednom, »naučio« neposrednom objavom na putu u Damask: Pavao smjera pritom na nauk o spasenju po vjeri bez djelâ Zakona, to jedino prijeporno pitanje.

Dj 26 4-5 odan otačkim predajama, nadmašio mnoge
Mk 7 3s vršnjake u svojem narodu.
Jr 1 5 [15]Ali kad se Onomu koji me odvoji već od *maj-*
Iz 49 1 *čine utrobe* i *pozva* milošću svojom, svidjelo [16]ot-
Lk 1 15 kriti mi Sina svoga da ga navješćujem među poga-
Dj 9 3-19p nima[a], odmah, ne posavjetovah se s tijelom i krvlju
Mt 16 17 [17]i ne uziđoh[b] u Jeruzalem k onima koji bijahu apo-
Rim 1 1+ stoli prije mene, nego odoh u Arabiju[c] pa se opet
vratih u Damask.
Dj 9 26-30+ [18]Onda nakon tri godine uziđoh u Jeruzalem po-
tražiti Kefu i ostadoh kod njega petnaest dana.
Dj 12 17+ [19]Od apostola ne vidjeh nikoga drugog osim Jako-
Mt 12 46+ va, brata Gospodinova[d]. [20]Što vam pišem, Bog mi
Rim 1 9+ je svjedok, ne lažem. [21]Zatim dođoh u krajeve sirij-
Dj 9 30; ske i cilicijske. [22]Osobno pak bijah nepoznat Kri-
11 25-26 stovim crkvama u Judeji. [23]One su samo čule:
»Negdašnji naš progonitelj sada navješćuje vjeru
koju je nekoć pustošio« [24]i slavile su Boga zbog me-
ne.

Dj 11 30+
Dj 15 1+

Pavao priznat u Jeruzalemu

2 Zatim nakon četrnaest godina[e] opet uziđoh u
Dj 4 36+ Jeruzalem s Barnabom, a povedoh sa sobom
2 Kor 2 13+ i Tita. [2]Uziđoh po objavi i izložih im – napose
uglednijima – evanđelje koje propovijedam među
5 7+ poganima da ne bih možda, ili da nisam, trčao uza-
lud[f].
[3]Čak ni Tit, pratilac moj, premda Grk, nije bio
prisiljen obrezati se[g], [4]i to radi uljezâ, lažne braće,
koja se ušuljaše da vrebaju slobodu koju imamo u Rim 6 15+
Kristu Isusu, ne bi li nas učinili robovima. [5]Ne, ni
načas im nismo[h] popustili, nismo se podložili: da
istina evanđelja ostane kod vas!
[6]A oni koji štogod znače – bili oni što bili, nije
mi do toga, Bog ne gleda tko je tko – ti uglednici, Pnz 10 17+
uistinu, ništa nisu pridometnuli[i]. [7]Nego naprotiv,
vidjevši da mi je povjereno evanđelje za neobreza- Dj 15 3s, 12 Rim 15 17-19
ne, kao Petru za obrezane – [8]jer Onaj koji je bio
na djelu po Petrovu apostolstvu među obrezanima,
bio je na djelu i po meni među poganima – [9]i spo-
znavši milost koja mi je dana, Jakov, Kefa i Ivan[j], 1 19+
smatrani stupovima, pružiše meni i Barnabi desnice Dj 12 17+
zajedništva: mi ćemo među pogane, a oni među
obrezane[k]! [10]Samo neka se sjećamo siromaha, što 1 Kor 16 1+
sam revno i činio.

Petar i Pavao u Antiohiji

Dj 15 1+

[11]A kad Kefa stiže u Antiohiju, u lice mu se us-
protivih jer je zavrijedio osudu[l]: [12]doista, prije nego
stigoše neki od Jakova, blagovao je zajedno s poga-
nima[m]; a kad oni dođoše, počeo se povlačiti i odva- Dj 10 1+
jati bojeći se onih iz obrezanja. [13]Za njim se pove-
doše i ostali Židovi te je i Barnaba zaveden tom
prijetvornošću.
[14]Ali kad vidjeh da ne hode ravno, po istini evan-
đelja, rekoh Kefi pred svima: »Ako ti, Židov, po-
ganski živiš, a ne židovski, kako možeš siliti pogane
da se požidove?«

a) Dosl.: »otkriti u meni Sina svoga«. BJ tako i prevodi te tumači: Ne niječući objektivni značaj viđenja (1 Kor 9,1; 15,8; usp. Dj 9,17; 22,14; 26,16), Pavao tu ističe unutarnji vid objave te na njemu temelji svoj poziv da bude apostolom pogana (2,8–9; Rim 1,1+; Ef 3,2–3; 1 Tim 2,7).
b) Var.: »ne otputovah«, »ne pođoh«.
c) Riječ je bez sumnje o nabatejskom kraljevstvu (1 Mak 5,25+), južno od Damaska, kamo je Pavao morao pobjeći da bi izbjegao Areti (2 Kor 11,32).
d) BJ: »Nisam vidio nijednoga drugoga apostola; (vidio sam) samo Jakova«. Naš prijevod pretpostavlja da je taj Jakov jedan od Dvanaestorice, sin Alfejev (Mt 10,3p) ili pak shvaća »apostola« u širem smislu (usp. Rim 1,1+).
e) Brojeći ili od posljednjeg susreta s Petrom ili, vjerojatnije, od obraćenja. Naznačena razdoblja od 3 i 14 godina (1,18 i 2,1) zapravo bi značila godinu i pol, odnosno dvanaest i pol godina, jer se u starini prva i posljednja godina računala kao potpuna makar je tek započela.
f) Pavao nimalo ne sumnja u istinitost svoga evanđelja; ali osnivanje je crkava zahtijevalo da se ne prekine vez s matičnom crkvom, koju ovdje predstavljaju trojica »uglednijih«, »stupovi« (r. 9): odatle za Pavla i važnost sabiranja za »siromahe« u Jeruzalemu (usp. 1 Kor 16,1+; v. r. 10).
g) Uostalom u slučaju Timoteja, komu je majka bila Židovka, Pavao se pokazao manje nepopustljivim (Dj 16,3; usp. 1 Kor 9,20).
h) BJ dodaje: »iz podložnosti«, čega nema u rkp. Beatty. – Po VL, u kojemu nema negacije, ispada da je Pavao na čas popustio.
i) Ili: »ništa mi više nisu izložili« (usp. r. 2).
j) Var.: »Jakov, Petar i Ivan«, ili: »Petar, Jakov i Ivan«, ili: »Jakov i Ivan«.
k) Riječ je više o geografskoj nego etničkoj podjeli: »Obrezanje« označava uglavnom Židove u Palestini, a Pavao se uvijek obraćao prvo Židovima iz dijaspore (Dj 13,5+).
l) Petrovo se držanje po sebi moglo opravdati; i Pavao će postupiti slično u drugim okolnostima (Dj 16,3; 21,26; 1 Kor 8,13; Rim 14,21; usp. 1 Kor 9,20). Ali u ovom slučaju iz takva se stava moglo zaključiti da su istinski kršćani samo obraćeni Židovi koji obdržavaju Zakon, tako da je to moglo dovesti do stvaranja dvaju odvojenih zajednica, čak i za vrijeme euharistijske gozbe. Upravo kada je Petar trebao pokazati javno svoje istinske osjećaje, takav ih je stav izokrenuo u »prijetvornost« (r. 13).
m) Riječ je o obraćenim poganima, kao i u r. 14; jednako tako »obrezani« u r. 12 i Židovi-u r. 13 označuju obraćene Židove.

Pavlovo evanđelje[a]

15 Mi smo podrijetlom Židovi, a ne »grešnici iz
poganstva«. 16 Ali znamo: čovjek se ne opravdava
po djelima Zakona, nego vjerom u Isusa Krista.
Zato i mi u Krista Isusa povjerovasmo da se oprav-
damo po vjeri u Krista, a ne po djelima Zakona jer
Ps 143 2 se po djelima Zakona *nitko neće opravdati.*
Rim 3 20+ 17 Ako se pak po tome što zaiskasmo opravdati
se u Kristu očitovalo da smo i mi grešnici, nije li
onda Krist u službi grijeha? Nipošto! 18 Doista, ako
ponovno gradim što sam bio srušio, pokazujem da
sam prijestupnik. 19 Ta po Zakonu ja Zakonu umri- Rim 7 1+; 6 11+
jeh[c] da Bogu živim. S Kristom sam razapet. 20 Ži- Rim 8 10-11
vim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist[d]. A što Fil 1 21
sada živim u tijelu[e], u vjeri živim u Sina Božjega[f] Kol 3 3-4
koji me ljubio i predao samoga sebe za mene. 21 Ne Ef 5 2, 25
dokidam milosti Božje[g]! Doista, ako je opravdanje 2 Kor 5 14
po Zakonu, onda je Krist uzalud umro. Gal 5 4

II. Zakon i vjera

Vjera opravdava

3 O bezumni Galaćani, tko li vas opčara? A
1 Kor 2 2 pred očima vam je Isus Krist bio ocrtan kao
Raspeti[h]. 2 Ovo bih samo htio doznati od vas: jeste
4 6 li primili Duha po djelima Zakona ili po vjeri u
Rim 5 5+ Poruku? 3 Tako li ste bezumni? Započeli ste u
Duhu pa da sada u tijelu[i] dovršite? 4 Zar ste toliko
toga uzalud doživjeli[j]? A kad bi doista bilo uzalud!
Dj 1 8+ 5 Onaj dakle koji vam daje Duha i čini među vama
Rim 1 16+; 7 7+ silna djela, čini li to zbog djelâ Zakona ili zbog
Post 15 6 vjere u Poruku? 6 Tako *Abraham povjerova Bogu i*
Rim 4 3+ *uračuna mu se u pravednost.*
7 Shvatite dakle: oni od vjere, to su sinovi Abra-
hamovi. 8 A Pismo, predvidjevši da Bog po vjeri
opravdava pogane, unaprijed navijesti Abrahamu:
Post 12 3+ *U tebi će blagoslovljeni biti svi narodi.* 9 Tako: oni
Dj 3 25 od vjere blagoslivlju se s vjernikom Abrahamom.

Zakon, izvor prokletstva

10 Doista, koji su god od djelâ Zakona, pod pro-
kletstvom su. Ta pisano je: *Proklet tko se god ne* Rim 7 7+
drži i tko ne vrši svega što je napisano u Knjizi Za- Pnz 27 26
kona. 11 A da se pred Bogom nitko ne opravdava 5 3; Jak 2 10
Zakonom, očito je jer: *Pravednik će od vjere živje-* Hab 2 4
ti. 12 Zakon pak nije od *vjere*[k], nego veli: *Tko ga* Rim 1 17
vrši, u njemu će naći život. Lev 18 5
13 Krist nas otkupi od prokletstva Zakona, po- Rim 3 24+
stavši za nas prokletstvom[l] – jer pisano je: *Proklet* Pnz 21 23
je tko god visi na drvetu – 14 da u Kristu Isusu na Dj 5 30+
pogane dođe blagoslov Abrahamov: da Obećanje, Ef 1 3
Duha[m], primimo po vjeri. Rim 5 5+

Zakon ne dokida obećanja

15 Braćo, po ljudsku govorim: već i ljudski valjan

a) Pavao se ovdje obraća ne toliko Petru koliko antiohijskim a posebice galatskim judaizantima.
b) Izričaj nije bez ironije; ali Pavao nije nikada nijekao povlastice Izraela (Rim 1,16+; 3,1; 9,4–5), čak i privremeno nevjerna (Rim 11,12–15).
c) Izričaj je jezgrovit pa stoga nejasan te se različito tumači. Razapet s Kristom, kršćanin je s njim i u njemu umro mojsijevskom Zakonu (usp. Rim 7,1s) čak snagom tog istog Zakona (Gal 3,13) da bi imao udjela u životu uskrsloga Krista (Rim 6,4–10; 7,4–6 i bilj.). Drugi tumače: kršćanin se odrekao Zakona iz posluha prema SZ (Gal 3,19.24; Rim 10,4), ili pak da je umro mojsijevskom Zakonu snagom jednog drugog zakona, zakona vjere ili Duha (Rim 8,2).
d) Po vjeri (Rim 1,16) Krist postaje na neki način nosilac svekolikog kršćaninova životnog djelovanja (Rim 8,2.10–11+; Fil 1,21: usp. Kol 3,3+).
e) Premda još »u tijelu« (Rim 7,5+), kršćaninov je život već »duhovan«, produhovljen vjerom (usp. Ef 3.17); o tom paradoksalnom stanju usp. Rim 8,18–27.
f) Var.: »u vjeri u Boga i u Krista«.
g) Vraćanjem na Zakon (usp. 3,17).
h) Nauk o otkupljenju po smrti i uskrsnuću Kristovu temelj je Pavlove kateheze (usp. 1,1–4; 6,14; 1 Kor 1,17–25; 2,2; 15,1–4+; 1 Sol 1,9–10; Dj 13,26–39)..
i) Prisjećaj na obrezanje koje su veličali judaizantski propovjednici.
j) Drugi prijevod: »Zar ste toliko toga uzalud pretrpjeli?«
k) Zakon pretpostavlja obdržavanje, i to posvemašnje (r. 10 i 5,3; usp. Jak 2,10), čega Zakon sam po sebi nije mogao udijeliti (usp. Dj 15,10; Rim 7,7+).
l) Da bi oslobodio ljude božanskog prokletstva koje je visjelo nad njima zbog kršenja Zakona, Krist se podvrgao tom prokletstvu (usp. Rim 8,3+; 2 Kor 5,21+; Kol 2,14+). Dosta daleka podudarnost raspetoga Krista i osuđenika iz Pnz 21,23 samo osvjetljuje taj nauk. Krist je prihvatio, u očima Židovâ postati takvim prijestupnikom, kao »Sluga Jahvin« u Iz 53.
m) Dosl.: »obećanje Duha«. BJ: »Duha obećanja«. Var.: »blagoslov Duha«.

savez nitko ne poništava niti mu što dodaje. [16]A
Post 12 7+ ova su obećanja dana Abrahamu i potomstvu nje-
govu. Ne veli se: »i potomcima« kao o mnogima[a],
nego kao o jednomu: *I potomstvu tvojem,* to jest
Kristu. [17]Ovo hoću kazati: Saveza koji je Bog va-
ljano sklopio ne obeskrepljuje Zakon, koji je na-
Izl 12 40 stao četiri stotine i trideset godina poslije, i ne do-
kida obećanjâ[b]. [18]Doista, ako se baština zadobiva
Rim 11 6 po Zakonu, ne zadobiva se po obećanju. A Abra-
hama je Bog po obećanju obdario.

Rim 7 7+ **Uloga Zakona**

[19]Čemu onda Zakon? Dometnut je poradi prekr-
šaja[c] dok ne dođe potomstvo[d] komu je namijenjeno
Dj 7 38, 53+ obećanje; sastavljen je po anđelima[e] preko posred-
Heb 2 2 nika. [20]Posrednika pak nema gdje je samo jedan.
Gal 4 3+ Kol 2 15+ A Bog je jedan[f].
[21]Zar je dakle Zakon protiv obećanja Božjih? Ni-
pošto! Jer da je dan Zakon koji bi mogao oživljava-
Ps 14 1-3 ti, pravednost bi doista proizlazila iz Zakona. [22]Ali
Rim 3 9-20, 23 je Pismo sve zatvorilo pod grijeh da se, po vjeri u
Rim 11 32 Isusa Krista, obećano dade onima koji vjeruju[g].

Doba vjere

[23]Prije dolaska vjere, pod Zakonom zatvoreni,
bili smo čuvani za vjeru koja se imala objaviti.
[24]Tako nam je Zakon bio nadzirateljem[h] sve do
Krista da se po vjeri opravdamo. [25]A otkako je na-
došla vjera, nismo više pod nadzirateljem.
4 5-7; Iv 1 12 [26]Uistinu, svi[i] ste sinovi Božji, po vjeri u Kristu
Rim 8 14s, 29 Isusu. [27]Doista, koji ste god u Krista kršteni[j], Kri-
Rim 6 4+ Rim 13 14; Ef 4 24 stom se zaodjenuste. [28]Nema više: Židov n Grk! Rim 10 12
Nema više: rob – slobodnjak! Nema više: muško – 1 Kor 12 13
žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu[k]! [29]Ako li Kol 3 11
ste Kristovi, onda ste Abrahamovo potomstvo, ba- Iv 17 21s
štinici po obećanju[l].

Božje posinstvo

4 Hoću reći[m]: sve dok je baštinik maloljetan,
ništa se ne razlikuje od roba premda je go-
spodar svega: [2]pod skrbnicima je i upraviteljima
sve do dana koji je odredio otac. [3]Tako i mi: dok
bijasmo maloljetni, robovasmo počelima svijeta[n].
[4]A kada dođe punina vremena[o], Ef 1 10
odasla Bog Sina svoga:
od žene bî rođen, Rim 1 3
Zakonu podložan
[5]da podložnike Zakona otkupi Rim 3 24+
te primimo posinstvo[p]. Rim 8 15-17
[6]A budući da ste sinovi,
odasla Bog u srca vaša Duha Sina svoga
koji kliče: »Abba! Oče!« Mk 14 36
[7]Tako više nisi rob nego sin; Iv 15 15
ako pak sin,
onda i baštinik po Bogu.
[8]Onda dok još niste poznavali Boga, služili ste 1 Kor 12 2
bogovima koji po naravi to nisu. [9]Ali sada kad ste 1 Sol 1 9
spoznali Boga – zapravo, kad je Bog spoznao vas[q] 1 Kor 8 4-5
– kako se sad opet vraćate k nemoćnim i bijednim 1 Kor 13 12
počelima i opet im, ponovno, hoćete robovati?
[10]Dane pomno opslužujete, i mjesece, i vremena, i Kol 2 16, 20
godine! [11]Sve se bojim za vas! Da se možda nisam Fil 2 16
uzalud trudio oko vas! 1 Sol 3 5

a) Pisamska uporaba skupne imenice, koja je mogla označavati i pojedinca, omogućuje Pavlu da svoje dokazivanje osvijetli dodatnom sukladnošću sa SZ.
b) Grčka riječ *diathékē* znači i savez i oporuku. BJ smatra da se bezuvjetno Božje obećanje dano ocima (Post 12,1+; 15,1+; Rim 4,13+; Heb 11,8) ovdje promatra kao oporuka (pa tako i prevodi), ali ne u doslovnu smislu jer se ovdje ne pretpostavlja smrt oporučitelja da bi oporuka počela važiti (usp. Heb 9,16–17). Čak ako bi se tu vidjela i neka vrsta »saveza« (tako naš prijevod) koji bi obvezivao i ljude, on se ipak ne bi mogao smatrati obostranim ugovorom (r. 20) koji bi podredio spasenje djelima Zakona. Bog bi si proturječio kad Zakon ne bi ostavio nedirnutom besplatnost obećanja. Uloga je Zakona bila odista da raskrinka grijeh (r. 19) i da usmjeri savjesti prema vjeri u Krista (rr. 24–25).
c) O smislu te opore tvrdnje usp. prethodnu bilj. i Rim 7,7+.
d) Var.: »Čemu onda Zakon djelâ? Dometnut je dok ne dođe potomstvo.«
e) Židovske predaje spominju prisutnost anđelâ na Sinaju u času darivanja Zakona. »Posrednik« je Mojsije (usp. Dj 7,38+).
f) Posredništvo je značajka Zakona, dok obećanje proizlazi jedino od Boga.
g) Tko želi primiti pravednost kao milosni dar, mora se najprije odreći da je svojata kao nešto što mu po pravu pripada. Pismo (rr. 8.16) je izraz i oruđe Božjeg nauma (Rim 11,32).
h) Uloga je nadziratelja završena čim je doveo »djecu« do »učitelja«. Takva je bila i pripravna uloga Zakona, bitno privremena. Zakon je odsada ispunjen: ispunila ga je milost i vjera u Krista (Rim 6,14–15+; usp. Mt 5,17+).
i) Svi, ne samo »mi«, Židovi, nego i »vi«, pogani.
j) Vjera i krštenje nisu nipošto oprečni nego se uzajamno dozivaju (usp. Rim 6,4+).
k) Var.: »Jer svi ste vi Krista Isusa«.
l) Pavao se vraća na Abrahamovo potomstvo (rr. 6–9): odsada su to djeca Božja koja vjeruju u Krista Isusa i njemu pripadaju, ali ne više po tjelesnom porijeklu (usp. Fil 3,3).
m) Nova usporedba, jednako tako posuđena iz pravnog običajnika. Židov, predviđeni nasljednik, unatoč svom izabranju bio je samo rob pod vlašću Zakona (r. 3); stoga bi za kršćanina prihvaćanje jarma Zakona značilo vraćanje u stanje maloljetnosti (usp. r. 9).
n) Taj izričaj (usp. r. 9; Kol 2,8.20), koji označava temeljne sastavnice materijalnoga svijeta, u Pavlovoj misli smjera na vladavinu Zakona, koji je u tančine određivao uporabu materijalne stvarnosti (usp. r. 10; Kol 2,16); ali neizravno označuje nebeske duhove koji su smatrali da mogu zadržati vlast nad svijetom (Kol 2,18+) upravo posredstvom Zakona (Gal 3,19+; Kol 2,15+).
o) Taj izričaj označava dolazak mesijanskih ili eshatoloških vremena, koja ostvaruju dugo vjekovno iščekivanje kao konačno do vrha ispunjena mjera (usp. Mk 1,15; Dj 1,7+; Rim 13,11+; 1 Kor 10,11; 2 Kor 6,2+; Ef 1,10; Heb 1,2; 9,26; 1 Pt 1,20).
p) Dva vida otkupljenja, negativan i pozitivan – oslobođenje i posinjenje: postavši sinom, rob dobiva slobodu. Oslobođeni je rob posinjen ne samo time što je stekao zakonsko pravo na nasljedstvo (r. 7; usp. 3,29) nego i time što mu je u dio pao stvarni dar božanskoga života u kojemu su združene sve tri Osobe (r. 6; usp. 2 Kor 13,13+).
q) Obraćenje Galaćana bilo je djelo Božje; on ih je prvi »spoznao« (usp. 1 Kor 8,2–3; 13,12).

Pavao i Galaćani

2 Sol 3 7+ 12Postanite, braćo, molim vas, kao ja jer i ja po-
1 Kor 9 21 stadoh kao vi[a]. Ničim me niste povrijedili. 13Znate:
prvi sam vam put za bolesti[b] navješćivao evanđelje.
14Svoju kušnju, moje tijelo, niste ni prezreli ni od-
Mt 10 40+ bacili, nego ste me primili kao anđela Božjega, kao
Krista Isusa. 15Gdje je sada ono vaše blaženstvo?
Svjedočim vam doista: kad bi bilo moguće, oči bi-
ste svoje bili iskopali i dali mi ih. 16Tako? Postadoh
2 Kor 12 15+ li vam neprijateljem propovijedajući vam istinu?
17Oni revnuju za vas, ne časno, nego – odvojiti
vas hoće da onda vi za njih revnujete. 18Dobro je
da se za vas revnuje u dobru[c] uvijek, a ne samo
kad sam nazočan kod vas, 19dječice moja, koju po-
1 Sol 2 7-8 novno u trudovima rađam dok se Krist ne oblikuje
1 Kor 4 14-15 u vama. 20Htio bih sada biti kod vas, pa i jezik pro-
2 Kor 6 13; Flm 10 mijeniti, jer ne znam što bih s vama.

Dva Saveza: Hagara i Sara

21Recite mi vi, koji želite biti pod Zakonom, zar
ne čujete Zakona[d]? 22Ta pisano je da je Abraham
imao dva sina, jednoga od ropkinje i jednoga od Post 16 15; 21 2
slobodne. 23Ali onaj od ropkinje rođen je po tijelu[e],
a onaj od slobodne snagom obećanja. 24To je slika. Post 17 16
Doista, te žene dva su Saveza: jedan s brda Sinaja, 1 Kor 10 6+
koji rađa za ropstvo – to je Hagara. 25Jer Hagara
znači brdo Sinaj u Arabiji[f] i odgovara sadašnjem
Jeruzalemu[g] jer robuje zajedno sa svojom djecom. Iv 8 32s
26Onaj pak Jeruzalem gore slobodan je; on je Otk 21 2
majka naša. 27Pisano je doista:
Kliči, nerotkinjo, koja ne rađaš, Iz 54 1
podvikuj od radosti,
ti što ne znaš za trudove!
Jer osamljena više djece ima
negoli udana.
28Vi ste, braćo, kao Izak, djeca obećanja. 29I kao
što je onda onaj po tijelu rođeni progonio onoga Post 21 9
po duhu rođenoga, tako je i sada[h]. 30Nego, što veli 1 Sol 2 14+
Pismo? *Otjeraj sluškinju i sina njezina jer sin sluški-* Post 21 10
nje ne smije biti baštinik sa sinom slobodne.
31Zato, braćo, nismo djeca ropkinje nego slobod-
ne.

III. Evanđelje kršćanske slobode

Rim 6 15+ **Odgovorna sloboda**

Iv 8 36 5 Za slobodu nas Krist oslobodi! Držite se da-
Dj 15 10 kle i ne dajte se ponovno u jaram ropstva[i]!
Mt 11 29 2Evo ja, Pavao, velim vam: ako se obrežete,
2 21 Krist vam ništa neće koristiti. 3I ponovno jamčim
3 10; Jak 2 10 svakom čovjeku koji se obreže: dužan je opsluživati
sav Zakon. 4Prekinuli ste s Kristom vi koji se u
Zakonu mislite opravdati; iz milosti ste ispali. 5Jer
mi po Duhu iz vjere očekujemo pravednost, nadu Rim 5 2+
svoju[j]. 6Uistinu, u Kristu Isusu ništa ne vrijedi ni 1 Kor 7 19
obrezanje ni neobrezanje, nego – vjera ljubavlju Gal 6 15
djelotvorna[k]. Jak 2 14
7Dobro ste trčali[l]; tko li vas je samo spriječio da 1 Kor 13 13+
se više ne pokoravate istini? 8Ta pobuda nije od
Onoga koji vas zove! 9Malo kvasca cijelo tijesto 1 Kor 5 6

a) Svakako time što se odrekao zakonskih opsluživanja (usp. 1 Kor 9,21).
b) Koja je vjerojatno prisilila Apostola da produži svoj boravak u Galaciji, što je on iskoristio da i ondje navješta evanđelje.
c) Dosl.: »Dobro je da se revnuje u dobru«. BJ: »Dobro je prionuti uz druge za dobro«. Var.: »revnujte u dobru«.
d) Svjedočanstvo Pisma (usp. Rim 3,19+). Da bi se baštinilo obećanje, nije dosta biti sinom Abrahamovim (usp. Mt 3,9): treba biti sinom ne poput Jišmaela nego poput Izaka, tj. snagom obećanja (r. 23), više duhovnim nego tjelesnim porijeklom (r. 29), čime je unaprijed predočeno porijeklo kršćana (r. 28; usp. Rim 9,6s). Taj je temeljni dokaz osvijetljen drugim, više umjetnim, podudarnostima.
e) Po redovnim prirodnim zakonima (usp. Rim 7,5+), bez posebnog Božjeg zahvata kojim bi ostvario svoje obećanje.
f) Ili: »na arapskom (jeziku)«. Var. (BJ): »To je Hagara (jer je Sinaj u Arabiji)...«
g) Sadašnji Jeruzalem podvrgnut Zakonu nasuprot mesijanskom Jeruzalemu (usp. Iz 2,2), plodan nakon duge neplodnosti (r. 27; usp. Iz 54,1–6; Otk 21,1+).
h) Pavao izvlači dvije nove primjene iz usporedbe Jišmaela i Židovâ s jedne strane i Izaka i kršćana s druge. Po nekim židovskim predajama Jišmael je »progonio« Izaka. U svakom slučaju Sara, po Bibliji, vidjevši u Jišmaelu suparnika svome sinu, traži da Hagara bude protjerana (Post 21,9).
i) Povratak na obrezanje značio bi odreći se slobode koju daje vjera u Krista (usp. Rim 6,15+). U tome Zakon i vjera nisu spojivi (rr. 2–6). – Neki rkpp. (Vg) izričaj »Za slobodu Krist nas oslobodi« (5,1a) povezuju s posljednjim retkom prethodnog poglavlja.
j) Dosl.: »Jer mi Duhom iz vjere nadu pravednosti očekujemo.« BJ: »... po Duhu iščekujemo od vjere dobra kojima se pravednost nada.« Ili: »pravednost kojoj se nadamo«.
k) Vjera je počelo novoga života (4,5; 5,5); ona je, međutim, po djelovanju Duha povezana s nadom (r. 5) i ljubavlju (rr. 6.13–14; usp. Rim 5,5+; 1 Kor 13,13+). Svoju životnost vjera očituje ostvarenom ljubavlju (usp. 1 Iv 3,23–24).
l) Tj. bili ste na ispravnu putu. Usporedba draga Pavlu (usp. 2,2; 1 Kor 9,24–26; Fil 2,16; 3,12–14; 2 Tim 4,7; Heb 12,1).

Fil 2 1-5 ukvasa. [10]Ja se uzdam u vas u Gospodinu[a]: vi ne-
Gal 1 7 ćete drukčije misliti. A tko vas zbunjuje, snosit će
1 Kor 3 17 osudu, tko god bio.
[11]A ja, braćo, ako sveudilj propovijedam obreza-
nje[b], zašto me sveudilj progone? Onda je obeskri-
1 Kor 1 23 jepljena sablazan križa! [12]Uškopili se[c] oni koji vas
Fil 3 2 podbunjuju!

Sloboda i ljubav[d]

Rim 6 15+ [13]Doista vi ste, braćo, na slobodu pozvani! Samo
1 Pt 2 16 neka ta sloboda ne bude izlikom tijelu, nego – lju-
Jd 4 bavlju služite jedni drugima. [14]Ta sav je Zakon is-
Rim 13 8-10+ punjen u jednoj jedinoj riječi, u ovoj: *Ljubi bliž-*
Lev 19 18 *njega svoga[e] kao sebe samoga!* [15]Ako li pak jedni
druge grizete i glođete, pazite da jedni druge ne
proždrete.

Živjeti po Duhu

Rim 8 5s [16]Hoću reći: po Duhu živite pa nećete ugađati
Rim 7 14s požudi tijela[f]! [17]Jer tijelo žudi protiv Duha, a Duh
protiv tijela. Doista, to se jedno drugomu protivi
da ne činite što hoćete. [18]Ali ako vas Duh vodi,
niste pod Zakonom. [19]A očita su djela tijela. To
Rim 1 29+ su: bludnost, nečistoća, razvratnost, [20]idolopoklon-
stvo, vračanje, neprijateljstva, svađa, ljubomor[g],
srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, [21]zavi-
sti, pijančevanja, pijanke i tome slično. Unaprijed
1 Kor 6 10+ vam kažem, kao što vam već rekoh: koji takvo što

čine, kraljevstva Božjega neće baštiniti. [22]Plod je Ef 5 9
pak Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, us- 2 Kor 6 6
lužnost, dobrota, vjernost, [23]blagost, uzdržljivost[h]. 1 Tim 4 12 2 Pt 1 5-7
Protiv tih nema zakona[i]. 1 Kor 13 4-7
[24]Koji su Kristovi, razapeše tijelo sa strastima i po- 1 Tim 1 9
žudama. Rim 6 6 Kol 3 5

Primjena načela ljubavi

[25]Ako živimo po Duhu, po Duhu se i ravnajmo! Rim 8 14
[26]Ne hlepimo za taštom slavom! Ne izazivajmo Fil 2 3
jedni druge, ne zaviđajmo jedni drugima!
6 Braćo, ako se tko i zatekne u kakvu prijestu- 2 Sol 3 14-15
pu, vi, duhovni, takva ispravljajte u duhu bla- Mt 18 15
gosti. A pazi na samoga sebe da i ti ne podlegneš Jak 5 19s
napasti. [2]Nosite jedni bremena drugih i tako ćete 2 Tim 2 25 1 Kor 10 12
ispuniti[j] zakon Kristov! [3]Jer misli li tko da jest što- Rim 8 2
god, a nije ništa, sam sebe vara. [4]Svatko neka is- Iv 13 34
pita sam svoje djelo pa će onda u samom sebi imati 1 Kor 4 7
čime se dičiti, a ne u usporedbi s drugim. [5]Ta
svatko će nositi svoj teret. [6]Koji se uči Riječi, neka Rim 14 12
sva dobra dijeli sa svojim učiteljem. Rim 15 27
[7]Ne varajte se: Bog se ne da izrugivati! Što tko Job 13 9
sije, to će i žeti! [8]Doista, tko sije u tijelo svoje, iz Rim 6 21-22
tijela će žeti raspadljivost, a tko sije u duh, iz duha 1 Kor 15 35-49
će žeti život vječni. Iv 3 6
[9]Neka nam ne dozlogrdi činiti dobro: ako ne su-
stanemo, u svoje ćemo vrijeme žeti! [10]Dakle, dok
imamo vremena[k], činimo[l] dobro svima[m], ponajpače 1 Sol 5 15
domaćima u vjeri.

Vlastoručni zaključak

[11]Gledajte kolikim vam slovima pišem svojom ru-
kom[n]. [12]Svi koji se hoće praviti važni tijelom, sile
Kol 2 18 vas na obrezanje, samo da zbog križa Kristova ne

bi trpjeli progonstvo. [13]Ta ni sami obrezani ne op-
služuju Zakona, ali hoće da se vi obrežete da bi se Rim 2 21s
mogli ponositi vašim tijelom. [14]A ja, Bože sačuvaj Rim 3 27+

a) BJ: »Uzdam se da sjedinjeni u Gospodinu...«; ili: »U Gospodina se pouzdajem obzirom na vas...«
b) Kao što su vjerojatno tvrdili Pavlovi protivnici (usp. 1,10; 2,3+).
c) Mogući prisjećaj na obrednu kastraciju uobičajenu u Cibelinu kultu. Sličan sarkazam u Fil 3,2.
d) Novi život vjernika ostvaruje se ljubavlju (5,6; Rim 13,8; 1 Kor 13,1+), novim »Zakonom« (usp. Rim 7,7+), koji rađa plodom Duha (r. 22; usp. Rim 5,5+; Fil 1,11) a ne djelima tijela (r. 19; 6,8; usp. Rim 13,12).
e) Ne više kao u Levitskom zakonu »člana istoga naroda«, nego svakoga člana ljudske obitelji (usp. Lk 10,29–37), odsada poistovjećena sa samim Kristom (Mt 25,40.45). Zato i za Pavla druga zapovijed neminovno uključuje prvu.
f) Taj ulomak zorno pokazuje oprečnost tih dvaju počela djelovanja, tijela i duha (usp. Rim 5,5+; 7,5+). Kršćanin, vođen Duhom (rr. 18.25; Rim 8,14), spontano živi po Duhu (rr. 22–23) i odvraća se od djelâ kojima ga vuče »požuda« tijela (rr. 16.24). Ali ta djela nisu ni u kojem slučaju određena time što imaju svoje sjedište u »tijelu«.
g) Dod. (Vg): »ubojstva« (usp. Rim 1,29).
h) Dod.: »čistoća«.
i) Vjernik, sjedinjen s Kristom, nema više Zakona koji bi mu izvana određivao kako se ima vladati. On ispunja Zakon Duha (rr. 18.23.25; 6,2; Rim 6,15; 8,2–4; Fil 1,9–10; usp. Jak 1,25; 2,8).
j) Var. (BJ): »ispunite«.
k) Možda misli na vrijeme koje prethodi Parusiji (usp. Rim 13,11+; 2 Kor 6,2+).
l) Može se shvatiti kao tvrdnja ili kao zapovijed (tako BJ).
m) Svaki dobar čin kojim kršćanin u konačnici očituje svoju ljubav (5,14) odnosi se na drugoga: kršćanska se ljubav živi ponajprije unutar zajednice (Rim 14,15; 1 Sol 4,9–10; 2 Sol 1,3; itd.), ali je i svjedočanstvo svim ljudima (Rim 12,17), tako da mora zahvatiti sve (1 Sol 5,15; Rim 12,18s), čak i neprijatelje (Rim 12,20).
n) Pavao po običaju dodaje vlastitom rukom nekoliko riječi (usp. 2 Sol 3,17; 1 Kor 16,21–24; Kol 4,18 i možda Rim 16,17–20). Pisati velikim slovima značilo je nešto posebno naglasiti.

3 1 da bih se ičim ponosio osim križem Gospodina na-
2 19+ šega Isusa Krista po kojem je meni svijet raspet i
5 6+ ja svijetu[a]. 15Uistinu[b], niti je što obrezanje niti neo-
2 Kor 5 17+ brezanje, nego – novo stvorenje. 16A na sve koji se
ovoga pravila budu držali, i na sveg Izraela Božje-
ga[c] – mir i milosrđe!
17Ubuduće neka mi nitko ne dodijava jer ja na
svom tijelu nosim biljege Isusove[d]!
18Milost Gospodina našega Isusa Krista s duhom
vašim, braćo! Amen.

a) »Križem«: usp. 3,1; »raspet« (svijetu): usp. 2,19; svijet tijela i grijeha: usp. 1,4+; 4, 3+; 1 Kor 1,20; 2 Kor 4.4; Ef 2,2; itd.; Iv 1,10+.
b) Dod.: »u Kristu Isusu«.
c) Kršćanski narod, baštinik obećanjâ (usp. 3,6-9.29; 4,21-31; Rim 9,6-8), nasuprot Izraelu po tijelu (1 Kor 10,18).
d) Ožiljci zlostavljanjâ podnesenih za Krista (usp. 2 Kor 4,10; 6,4-5; 11,23-28; Kol 1,24). U Pavlovim očima ti su biljezi slavniji od bilo kojeg drugog znaka na tijelu (rr. 13-14; usp. 2 Kor 11,18; Fil 3,7).

POSLANICA EFEŽANIMA

Naslov i pozdrav

Rim 1 1+ **1** Pavao, po volji Božjoj apostol Krista Isusa:
Dj 9 13+ svetima koji su u Efezu[a] i vjernima u Isusu
Kristu. 2 Milost vam i mir od Boga, Oca našega, i
Gospodina Isusa Krista!

I. Otajstvo spasenja i Crkve

1. BOŽJI NAUM SPASENJA

3 Blagoslovljen Bog i Otac
Gospodina našega Isusa Krista,
on koji nas blagoslovi
Gal 3 14 svakim blagoslovom duhovnim
u nebesima,
u Kristu[b].
Iv 17 24 4 Tako: u njemu nas sebi izabra
1 Pt 1 20 prije postanka svijeta
Dj 1 7+ 5 27 da budemo sveti i bez mane pred njim;
1 Kor 1 8+ 5 u ljubavi[c] nas predodredi za posinstvo,
1 Iv 3 1 za sebe,
Rim 8 29 po Isusu Kristu[d],
Iv 1 12 dobrohotnošću svoje volje,
6 na hvalu Slave svoje milosti[e].

Njome nas zamilova u Ljubljenome[f] Mt 3 17+
7 u kome, njegovom krvlju, ||Kol 1 13-14
imamo otkupljenje, Rim 3 24+
otpuštenje prijestupâ[g]
po bogatstvu njegove milosti. 2 7
8 Nju preobilno u nas uli[h]
zajedno sa svom mudrošću
i razumijevanjem
9 obznanivši nam otajstvo svoje volje[i] Rim 16 25+
po dobrohotnom naumu svojem
što ga prije u njemu zasnova
10 da se provede punina vremenâ[j]: Mk 1 15
uglaviti u Kristu Gal 4 4+
sve – na nebesima i na zemlji[k]. Kol 1 16, 20

a) BJ isp.: »u Efezu«. – Izričaj »u Efezu« najvjerojatnije nije stajao u izvorniku. Riječi »koji su« mogle bi biti također vrlo star dodatak, premda ih nekl stručnjaci smatraju izvornima: iza njih je po svemu sudeći slijedio prazan prostor u koji se upisivalo ime zajednice kojoj je u određenom času trebala biti predana poslanica.

b) Pisac se od samog početka uzdiže na nebesku razinu na kojoj će ostati u cijelom pismu (1,20; 2,6; 3,10; 6,12). Odande potječu od same vječnosti i ondje će se ostvariti na kraju vremena »duhovni blagoslovi« koje će susljedni rr. potanje razjasniti.

c) BJ izričaj »u ljubavi« spaja s prethodnim r.: »bez mane pred njim, u ljubavi«. U r. 4 sadržan je prvi blagoslov: poziv izabranih na blaženi život koji je već uostalom na mističan način započeo sjedinjenjem vjernikâ s proslavljenim Kristom. »Ljubav« označava ponajprije ljubav Božju prema nama, koja nadahnjuje njegov »odabir« i poziv na »svetost« (usp. Kol 3,12; 1 Sol 1,4; 2 Sol 2,13; Rim 11,28), ali nije isključena naša ljubav prema Bogu, koja izvire iz ljubavi Božje prema nama i na nju odgovara (usp. Rim 5,5).

d) Drugi blagoslov: sadržaj te svetosti, tj. božansko posinstvo čiji je izvor i uzor Isus Krist, Jedinorođenac.

e) Grčki izraz *kharis*, koji ovdje označava nezasluženu Božju naklonost, uključuje ali i nadilazi »milost« u smislu posvećujućeg i u čovjeku uprisutnjenog dara. Ona očituje samu Božju »slavu« (usp. Izl 24,16+). Tu nalazimo dvije temeljne odrednice, koje se uvijek nanovo vraćaju uvjetujući samo poimanje Božjeg blagoslova: on nema drugog *izvorišta* osim Božje darežljivosti, niti drugog *cilja* osim Božje Slave koju uznose stvorenja. Sve od Boga proizlazi i k njemu se ima vratiti.

f) Var. (Vg): »u Sinu svome ljubljenome«.

g) Treći blagoslov: povijesno otkupiteljsko djelo po križu Kristovu.

h) Bog Otac.

i) Četvrti blagoslov: objava »Otajstva« (Rim 16,25+).

j) Tj. da se provede, kada vremena budu ispunjena. Usp. Gal 4,4+.

k) Cijela će poslanica razviti tu misao o Kristu koji preporađa i pod svojom vlašću objedinjuje stvoreni svijet, iskvaren i razdvojen grijehom, da ga nanovo privede Bogu: kako svijet ljudi, u kojem su Židovi i pogani sjedinjeni u istom spasenju, tako i svijet anđelâ (usp. 4,10+).

Pnz 7 6+
Iz 46 10
Dn 4 32
Otk 4 11
||Kol 1 5
1 Sol 2 13+
4 30
2 Kor 1 22
Dj 2 33+
Rim 5 5+
2 Kor 1 22+
Rim 3 24+
Iz 43 21 LXX
1 Pt 2 9
||Kol 1 9

11 U njemu[a], u kome i nama
– predodređenima
po naumu Onoga
koji sve izvodi po odluci svoje volje –
u dio pade[b]
12 da budemo na hvalu Slave njegove –
mi koji smo se već prije nadali u Kristu.
13 U njemu ste i vi[c],
pošto ste čuli Riječ istine
– evanđelje spasenja svoga –
u njemu ste,
prigrlivši vjeru,
opečaćeni Duhom obećanim, Svetim[d],
14 koji je zalog naše baštine:
otkupljenja, posvojenja[e] –
na hvalu Slave njegove.
15 Zato i ja, otkad sam čuo za vašu vjeru u Gospo-
dinu Isusu i za ljubav[f] prema svima svetima, 16 ne
prestajem zahvaljivati za vas i sjećati vas se u svo-
jim molitvama: 17 Bog Gospodina našega Isusa Kri-
sta, Otac Slave, dao vam Duha[g] mudrosti i objave
kojom ćete ga spoznati; 18 prosvijetlio vam oči srca[h]
da upoznate koje li nade u pozivu njegovu, koje li
bogate slave u baštini njegovoj među svetima 19 i
koje li prekomjerne veličine u moći njegovoj prema
nama koji vjerujemo: ona je primjerena djelotvor-
nosti sile i snage njegove 20 koju na djelu pokaza u
Kristu, kad ga uskrisi od mrtvih i *posjede sebi zde-
sna* na nebesima 21 iznad svakog Vrhovništva i Vla-
sti i Moći i Gospodstva[i] i svakog imena imenovana
ne samo na ovom svijetu nego i u budućemu. 22 Sve
mu *podloži pod noge,* a njega postavi – nad svime
– Glavom Crkvi, 23 koja je Tijelo njegovo, punina
Onoga koji sve u svima ispunja[j].

||Kol 1 3-4
Flm 4-5
1 Kor 13 13+
Dj 9 13+
3 14, 16
Izl 24 16+
1 Iv 5 20
2 Kor 4 6
Dj 9 13+
Kol 2 12
Rim 1 4+
Dj 2 33+
1 Pt 3 22
Kol 1 16; 2 15
Fil 2 9
Ps 8 7
1 Kor 15 24-28
Kol 1 18+, 19+

2. *SPASITELJSKI NAUM BOŽJI OSTVAREN U NAMA*

||Kol 2 13; 3 7
Ef 6 12+
Iv 12 31
2 Kor 4 4
Rim 2; 3 9,23
5 6
Rim 1 18; 2 8
Izl 34 6+
||Kol 2 13

2 I vi bijaste mrtvi zbog prijestupâ i grijehâ 2 u
kojima ste nekoć živjeli po Eonu[jj] ovoga svije-
ta, po Knezu vlasti zraka[k], po tomu duhu koji sada
djeluje u sinovima neposlušnima. 3 Među njima smo
i mi[l] nekoć živjeli u požudama tijela svoga, udovo-
ljavajući prohtjevima tijela i ćudi, te po naravi bija-
smo djeca gnjeva kao i drugi.
4 Ali Bog, bogat milosrđem, zbog velike ljubavi
kojom nas uzljubi, 5 nas[m] koji bijasmo mrtvi zbog
prijestupâ, oživi zajedno s Kristom[n] – milošću ste
spašeni! – 6 te nas zajedno s njim uskrisi i posadi na
nebesima u Kristu Isusu[o]: 7 da u dobrohotnosti
prema nama u Kristu Isusu pokaže budućim vjeko-
vima preobilno bogatstvo milosti svoje. 8 Ta milošću
ste spašeni po vjeri! I to ne po sebi! Božji je to
dar! 9 Ne po djelima, da se ne bi tko hvastao. 10 Nje-
govo smo djelo, stvoreni u Kristu Isusu za dobra
djela, koja Bog unaprijed pripravi da u njima živi-
mo.

Kol 2 12;
3 1-4
Rim 8 11+
Ps 22 31-32
1 7
Rim 9 23
Rim 1 16+
Rim 3 27+
1 Kor 1 29+
2 Kor 5 17+

a) U Kristu.
b) Peti blagoslov: izabranje Izraela, Božjeg »djela«, da u svijetu bude svjedokom mesijanskog očekivanja. Pavao pripada tom narodu i zato kaže »mi«.
c) Šesti blagoslov: poziv poganima da budu sudionici spasenja nekoć pridržanog Izraelu. Tu im sigurnost jamči obećani Duh kojega su primili.
d) Dar je Duha kruna ostvarenja Božjeg nauma, koji je ovdje predočen trinitarnim izričajem. Već sada, dok stari svijet još traje, Duh je na otajstven način dan kao prvina, »zalog« (r. 14), predokus budućeg spasenja; u potpunosti će biti darovan kada Kraljevstvo Božje bude konačno i slavno uspostavljeno za Kristove Parusije (usp. Lk 24,49+; Iv 1,33+; 14,26+).
e) Dosl.: »Na otkupljenje stečenosti«. Riječ je o narodu koji si je Bog »stekao« uz cijenu (otkupninu) krvi svoga Sina: Narod izabranih. Nakon izričajâ »blagoslov«, »sveti«, »izabranje«, »posinjenje«, »otkupljenje«, »baština«, »obećanje«, Pavao preuzima još jedan pojam SZ, koji proširuje i usavršava primjenjujući ga na novi Izrael, zajednicu spašenih, Crkvu.
f) Isp.: »ljubav«.
g) Taj »duh« po nekima označava ono što mi danas označavamo pojmom (aktualne) »milosti«; po drugima je to mesijanski dar (karizma) poniranja u Božja otajstva.
h) Moralno i duhovno poimanje »srca« u SZ (Post 8,21+) ostaje prisutno u NZ. Bog poznaje srce (Lk 16,15; Dj 1,24; Rim 8,27). Čovjek mora Boga ljubiti svim srcem (Mk 12,29–30p). Bog je u ljudsko srce stavio dar svoga Duha (Rim 5,5+; 2 Kor 1,22; Gal 4,6), a i Krist po vjeri prebiva u srcima (Ef 3,17). Jednostavna srca (Dj 2,46; 2 Kor 11,3; Ef 6,5; Kol 3,22), prava (Dj 8,21), čista (Mt 5,8; Jak 4,8) otvorena su bez pridržaja prisutnosti i djelovanju Božjem. A i u kršćana »bijaše jedno srce i jedna duša« (Dj 4, 32).
i) Imena kozmičkih sila zasvjedočena u židovskoj apokrifnoj književnosti. Ne ulazeći u pitanje postojanja tih nebeskih stvorenja pavlovskim je poslanicama stalo prvotno da ih podlože Kristovoj vlasti (Kol 1,16; 2,10). Povezujući ih s anđelima židovske predaje i s darom Zakona (Gal 3,19+), Pavao ih uključuje u povijest spasenja, ali sa sve jačom negativnom moralnom oznakom (Gal 4, 3+; Kol 2,15+) tako da su na kraju izjednačene s demonskim silama (Ef 2,2+; 6,12+; usp. 1 Kor 15,24+).
j) Tj. ispunja je On, koji »svime u svima« ili skroz naskroz svime vlada. Crkva, Tijelo Kristovo (1 Kor 12,12+), može se nazvati »punina« (usp. još 3,19; 4,13) ukoliko obuhvaća cjelokupni novi svijet, koji kao područje čovječanstva, ima udjela na sveopćem preporodu pod vlašću Krista, Gospodina i Glave (usp. Kol 1,15–20+). Izričaj »sve u svima« (BJ: »sve u svemu«) želi naglasiti sveobuhvatnost (usp. 1 Kor 12,6; 15,28; Kol 3,11).
jj) Tj. (BJ): »po tijeku ovoga svijeta« ili: po načinu ovoga svijeta.
k) Zrak se u starini smatrao obitavalištem zloduhâ. Knez te oblasti je Sotona (BJ: »Knez carstva zraka«).
l) Mi, Židovi.
m) Nas, tj. i pogane (rr. 1–2) i Židove (r. 3). Time se nastavlja rečenica prekinuta umetkom r. 3.
n) Var.: »u Kristu«. – »Milošću«: var. (Vg): »milošću njegovom«.
o) Ovdje i u Kol 2,12; 3,1–4 promatra se uskrsnuće i nebeska proslavljenost kršćana kao već stečena stvarnost (glagoli u prošlosti), što se u Rim 6,3–11; 8,11.17s gledalo više pod vidom budućnosti (glagoli u futuru). Ta je ostvarena eshatologija jedna od značajki »Poslanica sužanjstva« Ef i Kol.

3. ŽIDOVI I NEZNABOŠCI SJEDINJENI U ISTOM SPASENJU

11 Spominjite se stoga da nekoć[a] bijaste neznabošci u tijelu – neobrezanicima su vas zvali oni koji se zovu obrezani, rukom, na tijelu – 12 i da u ono vrijeme bijaste izvan Krista[b], udaljeni od građanstva izraelskoga, tuđi Savezima obećanja[c], bez nade[d] bijaste i neznabošci[e] na svijetu. 13 Sada pak, u Kristu Isusu, vi koji nekoć bijaste *daleko,* dođoste *blizu* – po Krvi Kristovoj[f].

14 Doista, on je mir naš, on koji od dvoga učini jedno: pregradu razdvojnicu[g], neprijateljstvo razori u svome tijelu. 15 Zakon zàpovijedi s propisima[h], obeskrijepi da u sebi, uspostavljajući mir, od dvojice sazda jednoga novog čovjeka[i] 16 te obojicu u jednome Tijelu[j] izmiri s Bogom po križu, ubivši u sebi neprijateljstvo. 17 I dođe[k] te *navijesti mir* vama *daleko i mir* onima *blizu,* 18 jer po njemu jedni i drugi u jednome Duhu[l] imamo pristup Ocu.

19 Tako dakle[m] više niste tuđinci ni pridošlice, nego sugrađani ste svetih i ukućani Božji 20 nazidani na temelju apostolâ i prorokâ[n], a *zaglavni* je *kamen* sam Krist Isus. 21 U njemu je sva[o] građevina povezana i raste u hram svet u Gospodinu. 22 U njemu ste i vi ugrađeni u prebivalište Božje u Duhu.

Kol 1 21, 27
Rim 9 4-5
2 17
Iz 9 5; Mih 5 4
Gal 3 28+
Kol 2 14+
Kol 3 14-15
Zah 9 10
Iz 57 19
2 Kor 13 13+
Ef 4 4; 3 12+
Izl 12 48+
Dj 9 13+
1 Kor 3 10s
2 Kor 6 16
Rim 15 20
Ef 4 11-12
Otk 21 14
Iz 28 16
1 Kor 3 16+
1 Pt 2 5
‖Kol 1 24-29

4. PAVLOVA ULOGA U SPASENJU

Pavao poslužitelj otajstva Kristova

3 Radi toga ja, Pavao, sužanj Krista Isusa za vas pogane... 2 Zacijelo ste čuli za rasporedbu milosti[p] Božje koja mi je dana za vas: 3 objavom[q] mi je obznanjeno otajstvo, kako netom ukratko opisah. 4 Čitajući to, možete dokučiti kako ja shvaćam Kristovo otajstvo, 5 koje nije bilo obznanjeno sinovima ljudskim drugih naraštaja. Ono je sada u Duhu objavljeno svetim njegovim apostolima i prorocima[r]: 6 da su pogani subaštinici[s] i »sutijelo« i sudionici obećanja u Kristu Isusu – po evanđelju, 7 kojega postadoh poslužiteljem darom milosti Božje koja mi je dana djelotvornošću snage njegove.

8 Meni, najmanjemu od svih svetih, dana je ova milost: poganima biti blagovjesnikom neistraživog bogatstva Kristova 9 i osvijetliti[t] rasporedbu otajstva, pred vjekovima skrivena u Bogu, koji sve

4 1; Fil 1 13, 17
Kol 4 18
2 Tim 2 9
Rim 16 25+
1 Kor 7 40
2 Kor 11 5s
1 Pt 1 12
4 11
Iv 14 26+
2 12-19
2 Kor 3 6
Kol 1 23
1 Sol 2 4
1 Kor 15 8s
Kol 1 29
Fil 4 13
Gal 2 8
Rim 16 25+

a) Prošlost koja će ovdje biti opisana nije toliko prošlost naslovnika poslanice koliko prošlost svekolikoga poganskog svijeta.
b) BJ: »Bez Krista«. – Bez Mesije.
c) BJ: »savezima Obećanja«. – Uzastopni savezi koje je Bog sklapao s Abrahamom, pa Izakom, Jakovom, Mojsijem, Davidom, itd. (usp. Post 12,1+; 15,1+; Izl 19,1+; Lev 26,42.45; Sir 44–45; Mudr 18,22; 2 Mak 8,15; Rim 9,4) i koji su sadržavali obećanje mesijanskog spasenja.
d) Bez mesijanske nade, nekoć pridržane Izraelu (1,12).
e) Pogani su imali mnoštvo bogova, ali ne istinskog i jedinog Boga (1 Kor 8,5s).
f) To se zbližavanje dogodilo po Križu Kristovu: »najprije Židovâ i pogana (rr. 14–15), potom njih obaju s Ocem (rr. 16–18).
g) Prisjećaj na pregradu u jeruzalemskom Hramu koja je dijelila predvorje Židova od prostora namijenjenog poganima (usp. Dj 21,28s).
h) Mojsijevski Zakon, koji je Židove činio povlaštenim narodom, dijelio ih je od pogana. Isus je taj Zakon dokinuo ispunivši ga jednom zauvijek svojim Križem (Kol 2,14+).
i) Taj »novi čovjek« pralik je novoga čovječanstva koje je Bog iznova stvorio (usp. 2 Kor 5,17+) u osobi uskrsloga Krista, »drugog Adama« (1 Kor 15,45), pošto je u njemu, na Križu uništio potomstvo prvog Adama iskvareno grijehom (usp. Rim 5,12s; 8,3; 1 Kor 15,21). Stvoren »u pravednosti i svetosti istine« (4,24), taj je novi čovjek »jedan«, jer u njemu nestaju sve ljudske podjele (Kol 3,10s; Gal 3,27s).
j) To jedincato Tijelo ponajprije je osobno i fizičko Kristovo tijelo, žrtvovano na Križu (Kol 1,22+), ali je onda i njegovo »mistično« Tijelo u kojem su sabrani svi konačno pomireni udovi (1 Kor 12,12+).
k) Po svojim apostolima koji su u njegovo ime naviještali evanđelje spasenja i mira.
l) Taj jedini Duh koji oživljava jedincato Tijelo Krista sjedinjenog sa svojom Crkvom, jest Duh Sveti koji je preobrazio njegovo uskrslo tijelo s kojega se izlijeva na sve njegove udove. Očigledna je trojstvena usmjerenost ovog retka (usp. r. 22).
m) Pošto je u rr. 14–18 opisao Kristovo djelo zbližavanja, sada kao odgovor na prikaz rr. 11–13 donosi nasuprotnu sliku (rr. 19–22) novoga stanja u kojem se nalaze pogani.
n) Tu je više riječ o prorocima Novoga saveza nego Staroga (3,5; 4,11; Dj 11,27+). Oni zajedno s apostolima tvore naraštaj prvih svjedoka koji su primili objavu božanskog nauma (3,5) i propovijedali evanđelje (usp. Lk 11,49; Mt 23,34; 10,41). Oni su dakle temelj na kojemu je sagrađena Crkva. Ta uloga temelja pripisana je drugdje i samom Kristu (1 Kor 3,10s).
o) Var.: »svaka«.
p) Milost poslanja, navješćivanja poganima (usp. 3,7s; Rim 1,5; 15,15s; 1 Tim 2,7; Gal 2,9; Fil 1,7; Dj 9,15+).
q) Usp. 2 Kor 12,1.7. Tu ponajprije treba misliti na objavu na putu za Damask (usp. Gal 1,16; Dj 9,15; 22,21; 26,16–18).
r) Proroci NZ (usp. 2,20+). Starozavjetni su proroci imali samo nejasnu i nesavršenu pedodžbu Kristova Otajstva (usp. 1 Pt 1,10–12; Mt 13,17).
s) Zajedno s judeokršćanima (usp. 2,19).
t) Var. (Vg): »osvijetliti svima«.

1 Kor 2 7-9+ stvori, [10]da sada – po Crkvi – Vrhovništvima i Vla-
1 Pt 1 12 stima na nebesima bude obznanjena[a] mnogolika
1 4 mudrost Božja [11]zasnovana – po naumu o vjeko-
2 18 vima – u Kristu Isusu Gospodinu našemu. [12]U nje-
Rim 5 1s; Kol 1 22 mu, s pouzdanjem po vjeri u njega, imamo slobo-
Heb 4 16 dan pristup. [13]Zato ne klonite, molim[b], s nevoljâ
1 Pt 3 18; Kol 1 24 mojih za vas! One su slava vaša[c]!

Pavlova molitva

[14]Zato prigibam koljena pred Ocem[d], [15]od koga
ime svakom očinstvu na nebu i na zemlji[e]: [16]neka
vam dadne po bogatstvu Slave svoje ojačati se po Dj 1 8+; Rim 5 5+; Rim 7 22+
Duhu njegovu u snazi za unutarnjeg čovjeka [17]da Iv 14 23
po vjeri Krist prebiva u srcima vašim te u ljubavi Kol 1 23; 2 7
ukorijenjeni i utemeljeni [18]mognete shvatiti sa Dj 9 13+
svima svetima što je Dužina i Širina i Visina i Du- Job 11 7-9
bina[f] [19]te spoznati nadspoznatljivu[h] ljubav Kristovu[g]
da se ispunite do sve Punine Božje[i]. Kol 2 9+
[20]Onomu pak koji snagom u nama djelatnom 1 19s
može učiniti mnogo[j] izobilnije nego li mi moliti ili Fil 2 13
zamisliti – [21]Njemu slava u Crkvi i u Kristu Isusu Rim 16 27+
za sva pokoljenja vijeka vjekovječnoga! Amen.

II. Novi život kršćana

||Kol 3 12-15 **Poticaj na jedinstvo**[k]

Ef 3 1+ **4** Zaklinjem vas dakle ja, sužanj u Gospodinu:
sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću
Fil 1 27 živite dostojno poziva kojim ste pozvani! [2]Podno-
1 Kor 13 13+ site jedni druge u ljubavi; [3]trudite se sačuvati jedin-
1 Kor 12 12+ stvo Duha svezom mira! [4]Jedno tijelo i jedan Duh
1 Kor 10 17; Rim 12 5 – kao što ste i pozvani na jednu nadu svog poziva!
1 Kor 1 13 [5]Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan krst! [6]Jedan
Bog i Otac sviju, nad svima i po svima i u svima[l]! 1 Kor 8 6; 12 4-6; 2 Kor 13 13+
[7]A svakomu je od nas dana milost[m] po mjeri dara Rim 12 3, 6
Kristova. [8]Zato veli:
Na visinu uzađe vodeći sužnje, Ps 68 19
dade *dare* ljudima[n]. Dj 2 33
[9]Ono »uzađe« – što drugo znači doli to da i siđe[o]
u donje krajeve, na zemlju[p]? [10]Koji siđe, isti je onaj 1 Pt 3 19+
koji i uzađe ponad svih nebesa da sve ispuni[q]. [11]On
i »dade« jedne za apostole, druge za proroke, 1 Kor 12 28+

a) Samim nebeskim duhovima nije bio poznat Božji naum spasenja; zato su i nagnali ljude da razapnu Krista (1 Kor 2,8). Sada ga istom shvaćaju, promatrajući Crkvu (usp. 1 Pt 1,12).
b) Drugi mogući prijevod, manje vjerojatan: »Molim (Boga) da ne klonem«.
c) Var.: »slava naša«.
d) Dod. (Vg): »Gospodina našega Isusa Krista«.
e) Grčki pojam *patria* mnogo je konkretniji nego »očinstvo«: označava svaku društvenu skupinu koja svoje postojanje i jedinstvo duguje istom pretku. Tako podrijetlo svake ljudske zajednice, pa čak i anđeoske, proizlazi od Boga, vrhovnog Oca.
f) Taj niz, koji je u stoičkoj filozofiji označavao sveobuhvatnost svemira, želi naglasiti sveopću ulogu Kristovu u preporodu Svijeta. Usp. također eshatološke protežnice Hrama i Obećane zemlje u Ez 40–45; Otk 21,9s. To bi, ako ćemo pobliže, mogle biti protežnice »Otajstva« spasenja, ili još bolje »ljubavi« Kristove, izvorišta Otajstva (r. 19). One, kao i protežnice Mudrosti, nadilaze svaku ljudsku mjeru (Job 11,8–9; usp. Ef 1,17–19.23; 2,7; 3,8; Kol 2,2s).
g) Ljubav koju nam je Krist zasvjedočio predavši samoga sebe (5,2.25; Gal 2,20), ljubav istovjetna s Očevom (2,4.7; 2 Kor 5,14.18–19; Rim 8,35.37.39; usp. 1 Kor 13,1+).
h) Više nego o »shvaćanju« (r. 18; grčki izričaj filozofskog porijekla), riječ je o »spoznavanju« religioznom, mističnom spoznajom, ljubavlju prožetom (usp. 1,17s; 3,3s; v. Hoš 2,22+; Iv 10,14+), koja nadilazi svako razumsko poimanje (usp. 1 Kor 13). Štoviše, nije toliko važno spoznati koliko biti ljubljen i toga biti svjestan (usp. Gal 4,9), makar je nemoguće prodrijeti u dubine te ljubavi.
i) BJ: »da svojom puninom uđete u svu Puninu Božju«. Var.: »da se ispuni sva Punina Božja«. – Puninom božanskog života koju prima od Krista, u kojemu ona prebiva (Kol 2,9s), kršćanin ulazi u Puninu sveobuhvatnog Krista, Crkvu, a potom i u novi Svemir, čijoj izgradnji osobno pridonosi 1,23; 2,22; 4,12–13; Kol 2,10+).
j) Var. (Vg): »učiniti sve«.
k) Ovdje će biti uzastopce predočene tri opasnosti koje prijete jedinstvu Crkve: nesloga među kršćanima (rr. 1–3), nužna podjela službâ (rr. 7–11), heretička naučavanja (rr. 14–15). Njima se suprotstavljaju načela i program jedinstva u Kristu (rr. 4–6.12–13.16).
l) Var. (Vg): »u svima nama«.
m) Tu je riječ o posebnim milosnim darovima, »karizmama«, određenima da služe izgradnji Crkve (usp. 1 Kor 12,1+).
n) Pisac navodi taj tekst, sukladno rabinskim metodama, da bi naglasio dva izričaja: »uzađe« (rr. 9–10) i »dade« (r. 11) u čemu vidi naviješteno uzašašće Isusovo i dar Duha.
o) Var. (Vg): »da najprije i siđe«.
p) BJ prev. dosl.: »u donje krajeve zemlje« i tumači kako je riječ o podzemlju u kojem se nalazi kraljevstvo mrtvih (usp. Br 16,33+), kamo je Krist sišao prije nego što je uskrsnuo i uzašao »ponad svih nebesa« (usp. 1 Pt 3,19+). Prema našem tumačenju misli se na zemaljske predjele, koji su s obzirom na nebeske označeni »donjima«.
q) Prošavši tako sav svemir, Krist ga je zaposjeo kao »Puninu« (*plērōma*) koja je u njemu »uglavljena« (1,10+) i koju on svojom vlašću »Gospodina« posvema obuhvaća (usp. 1,20.23; Kol 1,19; Fil 2,8–11).

jedne opet za evanđeliste, a druge za pastire i učitelje[a] [12]da opremi svete[b] za djelo služenja, za izgrađivanje Tijela Kristova [13]dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove[c]: [14]da više ne budemo nejačad kojom se valovi poigravaju i koje goni svaki vjetar nauka u ovom kockanju ljudskom, u lukavosti što put krči zabludi. [15]Nego, istinujući u ljubavi da poradimo te sve uzraste u Njega, koji je Glava, Krist, [16]od kojega sve Tijelo, usklađeno i povezano svakovrsnim zglobom zbrinjavanja po djelotvornosti primjerenoj svakomu pojedinom dijelu[d], promiče svoj rast na saziđivanje u ljubavi.

Tit 1 5+ · 2 21; 4 16 · Kol 1 23+; 3 11 · 1 23+ · 1 Kor 14 20 · 5 6 · Kol 2 4, 8 · ǁKol 2 19

Novi život u Kristu

[17]Ovo govorim i zaklinjem u Gospodinu: ne živite više kao što pogani žive – u ispraznosti pameti njihove: [18]zamračena uma, udaljeni od života Božjega, sve zbog neznanja koje je u njima, zbog okorjelosti srca njihova. [19]Sami su sebe otupili[e] i podali se razvratnosti da bi u pohlepi počinjali svaku nečistoću[f].

[20]Vi pak ne naučiste tako Krista, [21]ako ste ga doista čuli i u njemu bili poučeni kako je istina u Isusu[g]: [22]da vam je odložiti prijašnje ponašanje, starog čovjeka, koga varave požude vode u propast, [23]a obnavljati se duhom svoje pameti [24]i obući novog čovjeka, po Bogu stvorena u pravednosti i svetosti istine[h].

[25]Zato odložite laž i *govorite istinu jedan drugomu* jer udovi smo jedni drugima. [26]*Srdite se, ali ne griješite!* Sunce nek ne zađe nad vašom srdžbom [27]i ne dajite mjesta đavlu. [28]Tko je krao, neka više ne krade, nego neka se radije trudi svojim rukama priskrbljivati[i] da ima što podijeliti s potrebnim. [29]Nikakva nevaljala riječ neka ne izlazi iz vaših usta, nego samo dobra, da prema potrebi[j] saziđuje i milost iskaže slušateljima. [30]I ne žalostite Duha Svetoga, Božjega, kojim ste opečaćeni za Dan otkupljenja[k]! [31]Daleko od vas svaka gorčina, i srdžba, i gnjev, i vika, i hula sa svom opakošću! [32]Naprotiv! Budite jedni drugima dobrostivi, milosrdni; praštajte jedni drugima kao što i Bog u Kristu nama oprosti[l].

Rim 1 18-32 · 1 Pt 4 3 · ǁKol 1 21 · ǁKol 3 9-10 · Kol 3 5+ · Rim 13 14 · Ef 2 15+ · Kol 3 10+ · Mudr 9 3 · Zah 8 16 · Kol 3 9 · 1 Kor 12 12+ · Ps 4 5 LXX · Mt 5 22

2 Kor 2 11 · 1 Sol 4 11 · Dj 20 34-35 · Dj 18 3+ · Mt 15 11 · Jak 3 10-12 · Iz 63 10 · Ef 1 13+ · Kol 3 8 · Rim 1 29+ · Mt 6 12, 14-15p · Kol 3 13

5 Budite dakle nasljedovatelji Božji kao djeca ljubljena [2]i hodite u ljubavi kao što je i Krist ljubio vas i sebe predao za nas kao *prinos i žrtvu* Bogu *na ugodan miris*.

[3]A bludnost i svaka nečistoća ili pohlepa neka se i ne spominje među vama, kako dolikuje svetima! [4]Ni prostota, ni ludorija, ni dvosmislica, što se ne priliči, nego radije zahvaljivanje! [5]Jer dobro znajte ovo: nijedan bludnik, ili bestidnik, ili pohlepnik – taj idolopoklonik[m] – nema baštine u kraljevstvu Kristovu i Božjemu. [6]Nitko neka vas ispraznim riječima ne zavarava: zbog toga dolazi gnjev Božji na sinove neposlušne. [7]Nemajte dakle ništa s njima! [8]Da, nekoć bijaste tama, a sada ste svjetlost u Gospodinu: kao djeca svjetlosti hodite –[9]plod je svjetlosti svaka dobrota, pravednost i istina –[10]i odlučite se za ono što je milo Gospodinu. [11]A nemajte udjela u jalovim djelima tame, nego ih dapače raskrinkavajte, [12]jer što potajno čine, sramota je i go-

Jak 2 13 · 2 Sol 3 7+ · Mt 5 48 · 1 Iv 3 16 · Gal 2 20 · Ps 40 7 · Izl 29 18 · Gal 5 19+ · Dj 9 13+ · 5 20+ · 1 Kor 6 9-10+ · Heb 13 4-5 · Kol 3 5 · Kol 3 5 · Mt 6 24 · Kol 2 4, 8 · ǁKol 3 6 · 4 18; Iv 8 12+ · Kol 1 12-13 · 2 Kor 4 6; 6 14 · 1 Sol 5 4-8 · Rim 12 2+ · Kol 3 10+

a) Tu su navedene samo karizme naučavanja i upravljanja, jedine važne u ovom kontekstu (rr. 13–15).
b) Izraz »sveti« označuje ovdje, čini se, posebice misionare i druge učitelje (usp. 3,5), ali možda i sve vjernike ukoliko surađuju na izgradnji Crkve (usp. Dj 9,13+).
c) Ne jednostavno kršćanin koji je prispio do stanja »savršenstva« (1 Kor 2,6+), nego savršeni čovjek u sveobuhvatnom smislu: ili sâm Krist, »Novi čovjek«, pralik svih nanovo rođenih (2,15+), ili, još bolje, cjeloviti Krist, Glava (r. 15; 1,22; Kol 1,18) i udovi (r. 16; 5,30) koji tvore njegovo tijelo (1 Kor 12,12+).
d) Var. (Vg): »udu«.
e) Var. (Vg): »u očaj natjerali«.
f) Var: »počinjali svaku vrstu pohlepe i nečistoće«.
g) Kao u Kol 2,6 istinski je Krist povijesni *Isus*, koji je umro i uskrsnuo da nas u sebi iznova stvori.
h) Svaki se čovjek mora zaodjenuti »Novim Čovjekom« (Ef 2,15+) da bi u njemu bio nanovo stvoren (usp. Gal 3,27; Rim 13,14). Pavao drugdje u tom smislu govori o »novom stvorenju« (2 Kor 5,17+).
i) Dosl. (BJ): »činiti dobro«. – Riječi »Svojim rukama« i »dobro« u nekim rkpp. ili nema ili se nalaze na drugome mjestu. Izvornik je vjerojatno naknadno prerađen. Naš prijevod uvažava da »činiti dobro« stoji nasuprot »krasti«.
j) Var. (Vg): »u vjeri«.
k) Duh Sveti, jedina sveza jedinstvenog Tijela Kristova (4,4; 1 Kor 12,13), »ožalošćen« je dakle svime što šteti jedinstvu toga Tijela.
l) BJ: »vama oprosti« (usp. 5,2).
m) Neuredne požude iskazuju stvorenjima, napose novcu, štovanje koje pripada jedino Bogu; stvorenje na taj način postaje idolom.

voriti. 13A sve što se raskrinka, pod svjetlošću po-
Iv 3 20-21 staje sjajno; što je pak sjajno, svjetlost je[a]. 14Zato
veli[b]:
Iz 26 19; 60 1 »Probudi se, ti što spavaš,
ustani od mrtvih
Heb 10 32+ i zasvijetljet će ti Krist[c].«
15Razmotrite dakle pomno kako živite! Ne kao
Kol 4 5 ludi, nego kao mudri! 16Iskupljujte vrijeme[d] jer dani
Kol 1 9 su zli! 17Zato ne budite nerazumni, nego shvatite
Rim 12 2+ što je volja Gospodnja! *18I ne opijajte se vinom* u
Izr 23 31 LXX kojem je razuzdanost, nego – punite se Duhom!
||Kol 3 16-17 19Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospje-
vima i duhovnim pjesmama! Pjevajte i slavite Go-
1 Sol 5 18 spodina u svom srcu! 20Svagda i za sve zahvaljujte
Kol 3 15-17 Bogu i Ocu u imenu Gospodina našega Isusa Kri-
sta!

Obiteljsko ćudoređe

21Podložni budite jedni drugima u strahu Kristo-
||Kol 3 18 vu! 22Žene svojim muževima kao Gospodinu! 23Jer[e]
1 Pt 3 1-6 muž je glava žene kao i Krist Glava Crkve – On,
1 Kor 11 3 Spasitelj Tijela. 24Pa kao što se Crkva podlaže Kri-
Ef 1 22-23 stu, tako i žene muževima u svemu!
||Kol 3 19 25Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist lju-
1 Pt 3 7 Ef 5 2 bio Crkvu te sebe predao za nju 26da je posveti,
Tit 2 14; 3 5-7 očistivši je kupelji vode uz riječ[f] 27te sebi predvede
Rim 6 4+ Ez 16 9 Crkvu slavnu, bez ljage i nabora ili čega takva,
Kol 1 22 nego da bude sveta i bez mane[g]. 28Tako treba da i
2 Kor 11 2 muževi ljube svoje žene kao svoja tijela. Tko ljubi
Otk 19 7-8; 21 2, 9-11 svoju ženu, sebe ljubi. 29Ta nitko nikada ne mrzi
svoga tijela, nego ga hrani i njeguje kao i Krist Cr-
kvu. 30Doista, mi smo udovi njegova Tijela[h]! 1 Kor 12 12+
31Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza Post 2 24
svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo. 32Otajstvo Mt 19 5p
je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu[i]. Rim 16 25+
33Dakle, neka svaki od vas ljubi svoju ženu kao sa-
mog sebe, a žena neka poštuje svog muža.

6 Djeco, slušajte svoje roditelje u Gospodinu[j] ||Kol 3 20-21
jer to je pravedno. *2Poštuj oca svoga i majku* Izr 6 20
– to je prva zapovijed s obećanjem: *3da ti dobro* Izl 20 12
bude i da dugo živiš na zemlji. 4A vi, očevi, ne
srdite djece svoje, nego ih odgajajte stegom i ura- Izr 13 24+
zumljivanjem Gospodnjim!
5Robovi, slušajte svoje zemaljske gospodare kao ||Kol 3 22 – 4 1
Krista – sa strahom i trepetom, u jednostavnosti Tit 2 9-10 1 Pt 2 18
srca. 6Ne naoko, kao oni koji se ulaguju ljudima, 1 Kor 2 3
nego kao sluge Kristove koje zdušno vrše volju Bo- Rim 6 15+
žju; 7dragovoljno služe – kao Gospodinu, a ne lju-
dima, 8znajući da će svatko, bio on rob ili slobod-
njak, učini li što dobro, za to dobiti plaću od Go-
spodina.
9I vi, gospodari, isto se tako vladajte prema nji-
ma: kanite se prijetnje, znajući da je i njihov i vaš Job 31 13-15
Gospodar na nebesima i da u njega nema pristra- Pnz 10 17+
nosti.

Duhovni boj

10Ubuduće jačajte se u Gospodinu i u silnoj snazi
njegovoj. 11Obucite svu opremu Božju[k] da se mog- 2 Kor 6 7; 10 4 Rim 13 12 Jak 4 7 1 Pt 5 8-9 Mt 4 1+

a) Loše bi bilo govoriti o tim besramnostima dopadljivo, ostavljajući ih sumnjivo nejasnima (r. 3); ali dobro je djelo ako se iznose na svjetlo dana da bi se ispravile. Tako nastalo svjetlo odagnat će tmine, jer je ono sâm Krist (v. kraj retka).
b) Ovaj je navod, čini se, preuzet iz nekog prakršćanskog hvalospjeva; drugi se takav primjer nalazi u 1 Tim 3,16. O krsnoj vjeri kao prosvjetljenju usp. Heb 6,4; 10,32 (usp. Rim 6,4+).
c) Var.: »i dodirnut ćeš Krista«.
d) BJ usvaja drugo tumačenje: »(kao mudri) koji iskorištavaju sadašnji trenutak«, tj. uzimaju sve što on pruža.
e) U rr. 23–32 uspoređeni su ljudski brak i veza Krista i Crkve, dvije zbilje koje se uzajamno osvjetljuju: o Kristu se može govoriti kao o »mužu« Crkve, jer on je njezina Glava i ljubi je kao svoje vlastito tijelo, baš kao i muž ženu. Kad se ta usporedba prihvati, postaje ona zauzvrat izvrsnim uzorom ljudskoga braka. Tako primijenjeni simbolizam ukorijenjen je uostalom u SZ, gdje je Izrael često predočen kao Jahvina »žena« (Hoš 1,2+).
f) Krštenje je djelotvorno jedino ukoliko je popraćeno navještajem Riječi, tj. ako služitelj navješćuje, a krštenik ispoviješću vjere prihvaća Riječ (1,13; usp. Mk 16,15s; Dj 2,38+; Rim 6,4+; 1 Pt 1,23+).
g) Po staroistočnjačkim su običajima »sinovi svadbe« (svatovi) zaručnicu, okupanu i okićenu, predvodili zaručniku. U mističnom braku Krista i Crkve Krist je osobno svoju zaručnicu u kupelji krštenja oprao od svake ljage (usp. navedeni obrazac krštenja) da bi je potom priveo sam sebi.
h) Dod. (Vg): »od njegova mesa i njegovih kostiju«.
i) U tekstu Post pisac otkriva navještaj jedinstva Krista i Crkve: »otajstvo«, dugo vremena skriveno, sada je objavljeno, slično kao i »otajstvo« spasenja poganâ (usp. 1,9s; 3,3s).
j) Isp.: »u Gospodinu«.
k) SZ prikazuje Boga naoružanog protiv svojih neprijatelja (usp. Iz 11,4–5; 59,16–18; Mudr 5,17–23). Takvim božanskim oružjem mora se sada, po Ef, opremiti i sâm kršćanin (usp. 1 Sol 5,8).

nete oduprijeti lukavstvima đavlovim. 12 Jer nije
Mt 16 17+ nam[a] se boriti protiv krvi i mesa, nego protiv Vr-
Ef 1 21+ hovništava, protiv Vlasti, protiv upravljačâ ovoga
mračnoga svijeta, protiv zlih duhova po nebesima[b].
13 Zbog toga posegnite za svom opremom Božjom
da uzmognete odoljeti u dan zli i održati se kada
Iz 11 5 sve nadvladate. 14 Držite se dakle! *Opašite bedra is-*
Iz 59 17 *tinom, obucite oklop pravednosti,* 15 potpašite *noge*
Mudr 5 18 *spremnošću za evanđelje mira!* 16 U svemu imajte
Iz 52 7; 40 3, 9
uza se štit vjere: njime ćete moći ugasiti ognjene
strijele Zloga. 17 Uzmite i *kacigu spasenja i mač* Du- 1 Iv 2 14+
ha, to jest *Riječ* Božju. Heb 4 12
18 Svakovrsnom se molitvom i prošnjom u svakoj Lk 21 36
prigodi u Duhu molite. Poradi toga i bdijte sa svom ||Kol 4 2-4
ustrajnošću i molitvom za sve svete, 19 i za me, da Lk 18 1+
mi se otvore usta i dade riječ[c] hrabro obznaniti
otajstvo evanđelja[d] 20 kojeg sam poslanik u okovi- Rim 15 30+
ma, da se ohrabrim o njemu kako treba govoriti. Rim 16 25+

||Kol 4 7

Osobne obavijesti i pozdravi

21 A da i vi znate što je sa mnom, kako mi je, o
Dj 20 4+ svemu će vas obavijestiti Tihik, ljubljeni brat i
vjerni poslužitelj u Gospodinu. 22 Njega šaljem k
vama baš zato da znate kako smo i da ohrabri srca
vaša.
23 Mir braći i ljubav, s vjerom, od Boga Oca i Go-
spodina Isusa Krista!
24 Milost sa svima koji ljube Gospodina našega
Isusa Krista – u neraspadljivosti[e].

a) Var.: »vam«.
b) Riječ je o duhovima koji, po mišljenju starih, upravljaju zvijezdama, a po njima i cijelim svemirom. Boravište im je »na nebesima« (1,20s; 3,10; Fil 2,10) ili »u zraku« (2,2), između zemlje i Božjeg obitavališta; djelomice odgovaraju onome što Pavao naziva »počelima svijeta« (Gal 4, 3). Iznevjerili su se Bogu htijući grijehom zagospodariti ljudima (2,2). Krist je došao da nas oslobodi njihova ropstva (1,21; Kol 1,13; 2,15.20), tako da se kršćani, oboružani njegovom snagom, mogu upustiti u borbu s njima.
c) Biblijski izričaji i pojmovi (usp. Ez 3,27; 29,21; Ps 51,17; usp. Kol 4, 3).
d) Isp.: »evanđelja«.
e) Dod. (Vg): »Amen« (usp. Fil 4,23).

POSLANICA FILIPLJANIMA

Uvod

Naslov i pozdrav

Dj 16 1+ **1** Pavao i Timotej, sluge Krista Isusa, svima
Rim 1 1+ svetima u Kristu Isusu koji su u Filipima, s
Dj 9 13+ nadglednicima i poslužiteljima[a]. [2]Milost vam i mir
od Boga, Oca našega, i Gospodina Isusa Krista!

Zahvala i molitva

[3]Zahvaljujem Bogu svomu kad vas se god sjetim.
[4]Uvijek se u svakoj svojoj molitvi za vas s radošću[b]
molim [5]zbog vašeg udjela u evanđelju[c] od onoga
prvog dana[d] sve do sada – [6]uvjeren u ovo: Onaj
koji otpoče u vama dobro djelo, dovršit će ga do
Dana Krista Isusa. [7]I pravo je da tako osjećam o 1 10; 2 16
svima vama! Ta ja vas nosim u srcu jer u okovima 1 Kor 1 8+
mojim i u obrani i utvrđivanju evanđelja svi ste vi
suzajedničari moje milosti. [8]Bog mi je doista svje- Ef 3 2
dok koliko žudim za svima vama srcem Isusa Kri- Rim 1 9
sta! [9]I molim za ovo: da ljubav vaša sve više i više Kol 1 9-10
raste u spoznanju i potpunu pronicanju [10]te mog-
nete prosuditi što je najbolje[e] da budete čisti i bes- Heb 5 14
prijekorni za Dan Kristov, [11]puni ploda pravednosti Rim 12 2+
po Isusu Kristu – na slavu i hvalu Božju. 3 9+; Heb 12 11 Jak 3 18; Iv 15 8

Vijesti i opomene

Pavlovi okovi promiču evanđelje

[12]A hoću da znate, braćo: ovaj se moj udes[f] pače
okrenuo u napredovanje evanđelja [13]tako da se
Ef 3 1+ moji okovi u Kristu razglasiše u svem pretoriju[g] i
među svima drugima, [14]a većina braće u Gospodi-
nu, ohrabrena mojim okovima, još se više usuđuje
neustrašivo zboriti Riječ[h]. [15]Neki, istina, propovije-
daju Krista iz zavisti i nadmetanja, a neki iz dobre
volje: [16]ovi iz ljubavi jer znaju da sam ovdje za
obranu evanđelja; [17]oni pak Krista naviješćuju iz su-
parništva, neiskreno – misleći da će tako otežati
nevolju mojih okova. [18]Pa što onda? Samo se na Ef 3 1+
svaki način, bilo himbeno, bilo istinito, Krist na-
viješćuje. I tome se radujem, a i radovat ću se. [19]Jer
znadem: po vašoj molitvi i pomoći Duha Isusa Kri- 1 4+
sta *to će mi biti na spasenje,* [20]kako željno i očeku- Job 13 16 LXX
jem i nadam se da se ni zbog čega neću smesti,
nego da će se mojom posvemašnjom odvažnošću –
kako uvijek tako i sada – Krist uzveličati u mome 1 Kor 6 20

a) Nadglednici (*episkopoi*) nisu još »biskupi«, nego prezbiteri ili »starješine« kojima je povjerena služba vodstva i zbrinjavanja zajednice (usp. Tit 1,5+). »Poslužitelji« (*diakonoi*) su njihovi pomoćnici (1 Tim 3,8–13; usp. Dj 6,1–6).
b) Radost je jedno od značajnih obilježja ove poslanice (v. 1,18.25; 2,2.17.18.28.29; 3,1; 4,1.4.10).
c) Ne samo novčanom pomoći (4,15–16) nego i svojim doprinosom Pavlovu apostolskom svjedočenju (1,7; usp. 2,15–16), kada su trpjeli s njime poradi evanđelja (1,29–30).
d) Dana njihova obraćenja (usp. Dj 16,12–40).
e) Plod (usp. Gal 5,22; Ef 5,9 i Hoš 14,9) sve jače ljubavi jest spoznaja i razaznavanje »onoga što je bolje« (Rim 2,18). Pouzdanost i snaga tog dara prosuđivanja rastu do punine (r. 11), ponad svih zakonski uskih odredbi (Gal 5,23+).
f) Pavlovo hapšenje i proces nakon njega.
g) Ako Pavao piše iz Rima, riječ je o pretorijanskoj straži koja je taborovala uz gradske zidine. Ako pak piše iz Efeza ili Cezareje, vjerojatno se misli na osoblje namjesnikova pretorija ili rezidencije, koja se nalazila u oba grada.
h) Dod.: »Božju« (Vg) ili: »Gospodnju«.

Gal 2 20 tijelu, bilo životom, bilo smrću[a]. 21 Ta meni je živjeti
Kol 3 3p Krist, a umrijeti dobitak! 22 A ako mi živjeti u tijelu
omogućuje plodno djelovanje, što da odaberem?
2 Kor 5 6-9 Ne znam! 23 Pritiješnjen sam od ovoga dvoga: želja
mi je otići i s Kristom biti[b] jer to je mnogo, mnogo
bolje; 24 ali ostati u tijelu potrebnije je poradi vas.
1 4+; 2 16 25 U to uvjeren, znam da ću ostati i biti uz vas sve[c],
1 Kor 15 31 za vaš napredak i na radost vjere, 26 da ponos vaš
2 Kor 1 14; 5 12 mnome poraste u Kristu Isusu kad opet dođem k
1 Sol 2 19 vama.

Borba za vjeru

Ef 4 1 27 Samo se ponašajte[d] dostojno evanđelja Kristo-
Kol 1 10 va, pa – došao ja i vidio vas ili nenazočan slušao
1 Sol 2 12 što je s vama – da mogu utvrditi kako ste postojani
Kol 2 5 u jednome duhu i jednodušno se zajednički borite
za evanđeosku vjeru 28 ne plašeći se ni u čemu pro-
tivnikâ. To je njima najava njihove propasti, a va-
šega spasenja, i to od Boga. 29 Jer vama je dana
2 Sol 1 4-7 milost: »za Krista«, ne samo u njega vjerovati nego
Fil 1 7 za njega i trpjeti, 30 isti boj bijući koji na meni vidje-
Kol 1 24+ ste i sada o meni čujete[e].

Jedinstvo u poniznosti

2 Ima li dakle[f] u Kristu kakve utjehe, ima li
kakva ljubazna bodrenja[ff], ima li kakva zajed- 2 Kor 13 13+
ništva Duha[g], ima li kakva srca i samilosti, 2 ispunite
me radošću: složni budite, istu ljubav njegujte, jed- 1 4+
nodušni, jedne misli budite[h]; 3 nikakvo suparništvo 1 Kor 1 10s
ni umišljenost, nego – u poniznosti jedni druge
smatrajte višima od sebe; 4 ne starajte se samo svaki 1 Kor 10 24
za svoje, nego i za ono što se tiče drugih! 5 Neka u
vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu[i]:

6 On, trajni lik Božji[j], Kol 1 15-20
nije se kao plijena držao Heb 1 3
svoje jednakosti s Bogom[k], Iv 1 1s; 5 18; 10 3
7 nego sam sebe »oplijeni[l]« 2 Kor 8 9
uzevši lik *sluge*[m], Mt 20 28
postavši ljudima sličan[n]; Gal 4 4; Rim 8 3
obličjem čovjeku nalik[o], Heb 2 17
8 ponizi sam sebe, Rim 5 19
poslušan do smrti, Heb 5 8; 12 2 Mt 26 39s
smrti na križu. Iv 10 17s
9 Zato Bog njega preuzvisi[p] Ef 1 20-23 Mt 23 12

a) Kršćanin, fizički sjedinjen s Kristom po krštenju i euharistiji, pripada Kristu i vlastitim tijelom (usp. 1 Kor 6,15; 10,17; 12,12s. 27; Gal 2,20; Ef 5,30). Zato i život toga tijela, njegova trpljenja pa i sama smrt, na otajstveni način postaju Kristovima: on u njemu prebiva i u njemu se proslavljuje (usp. 1 Kor 6,20; Rim 14,8). To je sjedinjenje napose prisno u apostola kao što je Pavao (2 Kor 4,10s; usp. Kol 1,24).
b) I smrt je, kao i život, način bivstvovanja »s« Kristom (usp. 1 Sol 5,10; Rim 14,8; Kol 3,3; itd.). Pavao ne pojašnjava kako on poima taj »dobitak« (r. 21), taj »mnogo, mnogo bolji« (r. 23) odlazak u suživot s Kristom neposredno nakon smrti, ne tek nakon sveopćeg uskrsnuća (usp. 2 Kor 5,8+).
c) Taj se predosjećaj, premda još nesiguran (usp. 2,7), ipak ostvario (v. Dj 20,1–6).
d) Grčki izraz (*politeuomai*) prvotno znači »živjeti kao građanin«, po gradskim zakonima. Novi Grad kraljevstva Božjega ima Krista za Kralja, evanđelje za zakon i kršćanina za građanina (usp. 3,20; Ef 2,19).
e) Prisjećaj na progonstva koja je Pavao podnio u Filipima (Dj 16,19s; 1 Sol 2,2) i koja se nastavljaju u sadašnjem uzništvu i suđenju.
f) Niz svečanog zaklinjanja onim što je Pavlu najsvetije.
ff) BJ: »bodrenja u Ljubavi«.
g) Prikriven, ali vjerojatan prisjećaj na Trojstvo, budući da je Ljubav svojstvo Oca (usp. 2 Kor 13,13+).
h) To uporno poticanje na jedinstvo daje naslutiti da su unutarnji razdori narušavali mir filipske zajednice. Usp. 1,15–17.27; 2,14; 4,2 i upornost kojom se Pavao »svima« zajedno obraća: 1,1.4.7.8.25; 2,17.26; 4,21.
i) Rr. 6–11 sadrže himan koji mnogi tumači smatraju pretpavlovskim. Svaka kitica označuje po jedan stupanj Kristova otajstva: božansku predegzistenciju, poniženje po utjelovljenju, skrajnje poniženje u smrti, nebesku proslavljenost, poklonstvo svemira, novi Kristov naslov. Riječ je o povijesnom Kristu, Bogo-čovjeku, u jedinstvu stvarne osobnosti koju Pavao nikada ne dijeli, premda razlikuje njezine različite stupnjeve postojanja (usp. Kol 1,13s).
j) BJ: »On, božanske naravi«. – »Lik« označava bitna svojstva koja na van očituju »narav«: Krist, kao Bog, imao je pravo na sve božanske povlastice.
k) Tj. Krist se nije lakomo držao svoje jednakosti s Bogom. Nije riječ o jednakosti naravi, koja se pretpostavlja njegovim božanskim bitkom i koje se Krist nije mogao lišiti, nego o jednakosti očitovanog i postupcima priznatog dostojanstva koje je Krist mogao iziskivati i u vrijeme svoga zemaljskog postojanja. Usp. potpuno oprečan Adamov stav (usp. Post 3,5.22).
l) Dosl.: »sam sebe isprazni«. Od grčkog glagola koji znači »isprazniti« nastao je pojam »kenoza«. Nije toliko riječ o samoj zbilji koliko o načinu utjelovljenja. Krist se slobodno lišio ne božanske naravi, nego slave koja mu je po pravu pripadala, koju je posjedovao u svojoj predegzistenciji (usp. Iv 17,5) i koja je trebala obasjavati i njegovo čovještvo (usp. Preobraženje, Mt 17,1–8p). Ali on se nje dragovoljno lišio da bi je primio jedino od Oca (usp. Iv 8,50.54) kao cijenu svoje žrtve (rr. 9–11).
m) Izričaj je sučeljen naslovu »Gospodin« (r. 11; usp. Gal 4,1; Kol 3,22s): postavši čovjekom Krist je izabrao put podložnosti i ponizna posluha (r. 8). Pavao vjerojatno misli na »Slugu« Iz 52,13 – 53,12 (usp. Iz 42,1+).
n) Ne dakle samo pravi čovjek nego čovjek »kao i svi drugi«, podložan svim uvjetovanostima ljudskog postojanja, osim grijehu.
o) BJ: »Ponašanjem čovjeku nalik«.
p) Uskrsnućem i uzašašćem. Uskrsnuće je najizvrsnije djelo Božje moći (Rim 1,4+).

Dj 5 41+ i darova mu ime[a],
ime nad svakim imenom[b],
10da se na ime Isusovo
Iz 45 23 *prigne svako koljeno*
Ef 4 10 nebesnikâ, zemnikâ i podzemnikâ[c].
Otk 5 3 11*I svaki će jezik priznati*[d]:
Rim 1 4; 10 9; 14 19 »Isus Krist jest Gospodin[e]!« –
1 Kor 12 3 na slavu Boga Oca[f].
Dj 2 36+

Kršćani – svjetlost svijeta

12Tako, ljubljeni moji, poslušni kako uvijek bija-
2 Kor 7 15 ste, ne samo kao ono za moje nazočnosti nego
1 Kor 2 3+ mnogo više sada, za moje nenazočnosti, sa strahom
Ef 2 10 i trepetom radite oko svoga spasenja! 13Da, Bog u
Ef 3 20 svojoj dobrohotnosti izvodi u vama i htjeti i djelo-
Dj 17 28 vati. 14Sve činite bez mrmljanja i oklijevanja 15da
Heb 13 21 budete besprijekorni i čisti, *djeca* Božja *neporočna*
Pnz 32 5 posred *poroda izopačena i lukava* u kojem svijetlite
Mt 17 17 kao svjetlila u svijetu 16držeći riječ Života meni na
Mt 5 14-16 ponos za Dan Kristov, što nisam zaludu trčao niti
Post 1 14-16 *se zaludu trudio*. 17Naprotiv, ako se ja i izlijevam
Fil 1 26+ za žrtvu i bogoslužje, za vjeru vašu[g], radostan sam
1 Kor 1 8+ i radujem se sa svima vama. 18A tako i vi budite
Gal 5 7+; 2 2; 4 11 radosni i radujte se sa mnom.
2 Tim 4 6
Rim 1 9+
1 4+

Timotejevo i Epafroditovo poslanje

19Nadam se u Gospodinu Isusu da ću vam uskoro
Dj 16 1+ poslati Timoteja da mi odlane kad saznam što je s
vama. 20Nikoga doista nemam tako srodne duše tko
bi se kao on svojski za vas pobrinuo 21jer svi traže 1 15-17
svoje, a ne ono što je Isusa Krista. 22A prokušanost
vam je njegova poznata: kao dijete s ocem služio
je sa mnom evanđelju. 23Njega se dakle nadam po- Gal 1 7
slati tek što razvidim što je sa mnom. 24A uvjeren
sam u Gospodinu da ću i sam uskoro doći. 1 25-26
25Smatrao sam potrebnim poslati k vama Epafro-
dita, brata, suradnika i suborca moga kojega ste 4 18
poslali da mi poslužuje u potrebi. 26Jer je čeznuo
za svima vama i bio zabrinut što ste saznali da je
obolio. 27I doista je gotovo na smrt bio obolio, ali
Bog mu se smilovao, ne samo njemu nego i meni,
da me ne zadesi žalost na žalost. 28Brže ga dakle
poslah da se, pošto ga vidite, opet obradujete, i ja
da budem manje žalostan. 29Primite ga dakle u Go-
spodinu sa svom radosti i poštujte takve 30jer se za 1 4+
djelo Kristovo[h] smrti sasvim približio, životnoj se
pogibli izložio da nadopuni ono u čemu me vi ne
mogoste poslužiti.

Pravi put spasenja

3 Uostalom, braćo moja, radujte se u Gospodi- 2 Kor 13 11
nu[i]! Pisati vam jedno te isto meni nije dosad- Fil 1 4+
no, a za vas je sigurnije. 2Čuvajte se tih pasa[j], ču-
vajte se tih opakih radnika, čuvajte se te osakaće-
nosti[k]! 3Jer mi smo obrezanje, mi koji u Duhu Bo-
žjemu obavljamo bogoslužje[l] i dičimo se Kristom Kol 2 11
Isusom, a ne pouzdajemo se u tijelo[m], 4iako bih se Rim 2 25-29 Jr 4 4+
ja mogao pouzdati i u tijelo. Smatra li tko drugi da Fil 2 17+
se može uzdati u tijelo, ja još više: 5obrezan osmog Rim 7 5+ 2 Kor 11 21+
Post 17 10+

a) Dati nekomu ime znači obilježiti ga istinskom osobinom (usp. Ef 1,21; Heb 1,4). To je Ime »Gospodin« (*Kyrios;* r. 11); ili još dublje, neizrecivo Božje Ime koje proslavljenjem Kristovim dolazi do izražaja upravo u naslovu »Gospodin« (usp. Dj 2,21+; 3,16+).
b) Posebice u odnosu na anđele (usp. Ef 1,21; Heb 1,4; 1 Pt 3,22).
c) To su tri predjela svemira (usp. Otk 5,3.13). – »Podzemnici« označuju stanovnike Šeola (Br 16,33).
d) BJ: »i svaki jezik priznaje«.
e) Isp.: »Krist«. – To je bitna ispovijest kršćanske vjere (Rim 10,9; 1 Kor 12,3; v. također Kol 2,6; Otk 19,16). Navodeći Iz 45,23, koji se odnosi na Jahvu (usp. Rim 14,11), Pavao jasno upućuje na božansku značajku naslova »Gospodin« (usp. također Iv 20,28 i Dj 2,36+). Bog je Isusa uzvisio; tako Sinovo poniženje čak jasnije očituje slavu Boga Oca (2,7–8).
f) Vg shvaća: »u slavi Boga Oca«.
g) Pavao metaforički primjenjuje (grčki i židovski) običaj žrtava ljevanica na duhovno bogoslužje novih vremena: krv prolivena njegovom osudom na smrt kao da se sjedinjuje sa žrtvom kršćana u bogoslužju vjere (usp. 3,3; 4,18; Rim 1,9+). – BJ: »na žrtvu i bogoslužje vaše vjere«.
h) Var.: »djelo Gospodnje« ili »djelo«.
i) Kao da je Pavao na tom mjestu htio završiti poslanicu, ali onda naglo razvija novu temu, na temelju čega neki istraživači smatraju da je ulomak 3,1 – 4,1 zapravo bio zasebno pismo.
j) Naziv koji su Židovi davali poganima (usp. Mt 15,26 i možda 7,6), a Pavao im ga ironički uzvraća.
k) BJ: »lažnih obrezanika«. – Igrom riječi, punom prezira, Pavao uspoređuje »obrezanje« Židova ili s kastracijom ili s krvavim »osakaćenjima« uobičajenima u poganskim kultovima (usp. 1 Kr 18,28). Usp. Gal 5,12.
l) Var. (Vg): »mi koji Bogu u duhu služimo«.
m) »Tijelo« (*sarks* – pût) označava ovdje cjelokupno ustrojstvo staroga Zakona s njegovim »tjelesnim« odredbama, kojih je obrezanje znakovit primjer (usp. Rim 7,5+). Pavao je više puta spominjao svoju židovsku prošlost (2 Kor 11,21+), ali nikada s toliko pojedinosti.

dana, od roda sam Izraelova, plemena Benjamino-
Mt 3 7+ va, Hebrej od Hebrejâ[a]; po Zakonu farizej, 6po
Dj 8 1, 3+ revnosti progonitelj Crkve, po pravednosti zakon-
skoj besprijekoran. 7Ali što mi god bijaše dobitak,
to poradi Krista smatram gubitkom. 8Štoviše, čak
sve gubitkom smatram zbog onoga najizvrsnijeg,
zbog spoznanja Isusa Krista, Gospodina mojega,
radi kojega sve izgubih i otpadom smatram: da Kri-
Rim 10 3 sta steknem 9i u njemu se nađem – ne svojom pra-
Rim 1 16+ vednošću, onom od Zakona, nego pravednošću po
Gal 2 16 vjeri u Krista, onom od Boga, na vjeri utemeljenoj[b]
Rim 1 4+; 6 4+; – 10da upoznam njega i snagu uskrsnuća njegova i
8 11+, 17 zajedništvo u patnjama njegovim, 11ne bih li kako,
suobličen smrti njegovoj, prispio k uskrsnuću od
mrtvih[c]. 12Ne kao da sam već postigao ili dopro do
2 16 savršenstva, nego – hitim ne bih li kako dohvatio
Gal 5 7+ jer sam i zahvaćen od Krista[d]. 13Braćo, ja nipošto
ne smatram da sam već dohvatio. Jedno samo: što
Lk 9 62 je za mnom, zaboravljam, za onim što je preda
mnom, prežem, 14k cilju hitim, k nagradi višnjeg 1 Kor 9 25+
poziva Božjeg u Kristu Isusu. 15Koji smo god zreli[e],
ovako mislimo[f]! I ako što drukčije mislite, Bog će
vam ovako objaviti. 16Samo, držimo se onoga do
čega smo stigli[g]!
17Braćo! Nasljedovatelji moji budite i proma- 2 Sol 3 7+
trajte one koji žive po uzoru koji imate u nama.
18Jer često sam vam govorio, a sada i plačući govo-
rim: mnogi[h] žive kao neprijatelji križa Kristova.
19Svršetak im je propast, bog im je trbuh[i], slava u Rim 16 18
sramoti[j] – jer misle na zemaljsko. 20Naša je pak do- Heb 11 13-16; Dj 3 20-21
movina na nebesima, odakle iščekujemo Spasitelja, Kol 3 1-4
Gospodina našega Isusa Krista: 21snagom kojom 1 Tim 1 1+
ima moć sve sebi podložiti on će preobraziti ovo 1 Kor 15 47-49; Rim 8 23
naše bijedno tijelo i suobličiti ga tijelu svomu slav- 1 Kor 15 23-28
nomu.

4 Stoga, braćo moja ljubljena i željkovana, ra- 1 Sol 2 19-20
dosti moja i vijenče moj, tako – čvrsto stojte Fil 1 4+
u Gospodinu.

Posljednji savjeti

2Evodiju zaklinjem, i Sintihu zaklinjem da budu
složne u Gospodinu. 3Da, molim i tebe, čestiti dru-
že[k], pomaži im jer su se one u evanđelju borile za-
jedno sa mnom, i s Klementom i ostalim mojim
Dn 12 1+ suradnicima, kojih su imena *u knjizi Života.*
Otk 20 12+ 4Radujte se u Gospodinu uvijek! Ponavljam: ra-
1 4+ dujte se! 5Blagost vaša neka je znana svim ljudima!
1 Kor 16 22+ Gospodin je blizu! 6Ne budite zabrinuti ni za što,
Mt 6 25-34 nego u svemu – molitvom i prošnjom, sa zahvalji-
Ef 5 20+ vanjem – očitujte svoje molbe Bogu. 7I mir Božji
Kol 3 15 koji je iznad svakog razuma čuvat će srca vaša i
Iv 14 27 vaše misli[l] u Kristu Isusu.
8Uostalom, braćo, što je god istinito, što god ča-
sno, što god pravedno, što god čisto, što god ljuba-
zno, što god hvalevrijedno; je li što krepost, je li
što pohvala[m] – to nek vam je na srcu[n]! 9Što ste nau- 1 Sol 2 13+
čili, i primili, i čuli, i vidjeli na meni – to činite i 2 Sol 3 7+
Bog mira bit će s vama!

Zahvala za poslanu pomoć[o]

10Uvelike se obradovah u Gospodinu što ste na- 1 4+
pokon procvali te mislite na me; mislili ste i prije,
ali niste imali prigode. 11Govorim to ne zbog osku-
dice, ta naučen sam u svakoj prigodi biti zadovo- Heb 13 5
ljan. 12Znam i oskudijevati, znam i obilovati! Na

a) Pavao je palestinskog podrijetla (Dj 23,6) i govori jezikom predaka (Dj 21,40), za razliku od »helenista« (Dj 6,1+).
b) Oprečnost između pravednosti na temelju Zakona i pravednosti po vjeri glavna je tema poslanica Galaćanima i Rimljanima.
c) Pavao tu ne misli na (opće) uskrsnuće svih ljudi, dobrih i zlih, koje potonje neće spasiti od vječne smrti (Iv 5,29), nego više na istinsko »uskrsnuće«, uskrsnuće pravednih, koje će ih izbaviti »od mrtvih« da bi prispjeli u život s Kristom (usp. Lk 20,35+).
d) Na damaščanskom putu.
e) BJ: »'savršeni'«. – Već oblikovani i zreli kršćani (usp. 1 Kor 2,6), ali koji još nisu prispjeli »do savršenstva« (r. 12).
f) Var.: »ovako nam valja misliti«.
g) Var. (Vg): »Jedne misli budimo (usp. 2,2) i hodajmo po istom pravilu (usp. Gal 6,16)«.
h) Pavao vjerojatno misli na »judaizante« već spomenute u r. 2.
i) Prisjećaj na propise o jelima kojima je židovska religija pridavala veliku važnost (Lev 11; usp. Rim 14; 16,18; Gal 2,12; Kol 2,16.20s; Mt 15,10–20p; 23,23–26; Dj 15,20).
j) Vjerojatna aluzija na ud na kojem se vršilo obrezanje.
k) BJ shvaća »čestiti druže« kao vlastito ime Syzig koje u grčkom znači »drug, kolega«, tako da bismo imali istu igru riječi kao u Flm 10–11.
l) Var.: »vaša tijela«.
m) Dod.: »znanja« ili: »stege« (Vg).
n) Pavao preporuča (r. 8) idealno ponašanje pojmovima uobičajenima u grčkih moralista njegova vremena (to je jedini put da upotrebljava riječ »krepost«; usp. Mudr 4,1; 5,13), ali poziva (r. 9) da se taj ideal ostvaruje po uputama i napose po primjeru koji je on sam dao (3,17; usp. 2 Sol 3,7+).
o) U isti čas kada ponavlja svoju zahvalnost na primljenim darovima (r. 18; 2,25–30), Pavao podsjeća koliko mu je stalo do nezavisnosti njegova poslanja: najbitnije je duhovno dobro sviju (rr. 17,19; 1,5; usp. 1 Kor 9,11).

sve sam i na svašta navikao: i sit biti i gladovati, i
2 Kor 12 9-10 obilovati i oskudijevati. [13]Sve mogu u Onome[a] koji
Kol 1 29 me jača! [14]Ipak, lijepo je od vas što sa mnom podi-
jeliste moju nevolju. [15]A i vi, Filipljani, znate: u
Dj 16 12s početku evanđelja, kad otputovah iz Makedonije,
nijedna mi se Crkva nije pridružila u pogledu izda-
taka i primitaka[b], doli vi jedini. [16]Čak ste mi i u
Dj 17 1 Solun i jednom, i dvaput, za potrebe poslali. [17]Ne,
ne tražim dara; tražim samo plod izobilan u vašu
korist. [18]Imam svega i u izobilju; namiren sam ot-
2 25 kad po Epafroditu primih ono od vas, *miris ugo-*
dan, žrtvu milu, ugodnu Bogu. [19]A Bog moj ispunit
će[c] svaku vašu potrebu po bogatstvu svome, veli- Post 8 21+ Fil 2 17+
čanstveno, u Kristu Isusu. [20]Bogu pak, Ocu naše- Heb 13 16
mu, slava u vijeke vjekova! Amen. Rim 16 27+

Konačni pozdravi i želje

[21]Pozdravite svakoga svetog u Kristu Isusu. Po- Dj 9 13+
zdravljaju vas braća koja su sa mnom. [22]Pozdrav-
ljaju vas svi sveti[d], ponajpače oni iz careva dvora[e].
[23]Milost Gospodina Isusa Krista s duhom vašim[f]!

a) Var.: »u Kristu«.
b) BJ: »novčane pomoći«. – Pavao je uvijek odbijao primati takvu pomoć premda je imao na nju pravo. Jedini je izuzetak učinio u slučaju svojih dragih Filipljana (Dj 18,3+).
c) Var. (Vg): »neka ispuni«.
d) Svi kršćani grada iz kojega Pavao piše.
e) Izričaj ima vrlo širok smisao; može označavati cjelokupno osoblje, od najvišeg činovnika do posljednjeg roba u carevoj službi, ili u Rimu ili u kojem velikom gradu carstva.
f) Dod.: »Amen«.

POSLANICA KOLOŠANIMA

Uvod

Naslov i pozdrav

Rim 1 1+ **1** Pavao, po volji Božjoj apostol Krista Isusa, i
Dj 16 1+ brat Timotej: 2Kološanima, svetoj i vjernoj
Dj 9 13+ braći u Kristu. Milost vam i mir od Boga, Oca na-
šega[a]!

Zahvala za vjeru i dobročinstvo

||Ef 1 15-16 3Zahvaljujemo Bogu, Ocu Gospodina našega
||Flm 4-5 Isusa Krista, svagda za vas moleći. 4Jer čuli smo za
1 Kor 13 13+ vašu vjeru u Kristu Isusu i za ljubav koju gajite
prema svima svetima 5poradi nade koja vam je po-
||Ef 1 13 hranjena u nebesima. Za nju ste već čuli u Riječi
Gal 1 7+ istine – 6evanđelju koje je do vas doprlo te plodove
nosi i raste, kao što po svem svijetu, tako i među
Dj 14 3; vama od dana kad ste čuli i spoznali milost Božju
20 24, 32 po istini, 7kako ste naučili od ljubljenog Epafre,
2 Kor 6 1
sluge zajedno s nama; on je umjesto nas[b], vjeran
poslužitelj Kristov, 8on nas je i obavijestio o vašoj 1 Kor 13 1+
ljubavi u Duhu.

Molitva za napredak Kološana

9Zato i mi, od dana kada to čusmo, neprestano ||Ef 1 15
za vas molimo i ištemo da se ispunite spoznajom 3 10+
volje Njegove u svoj mudrosti i shvaćanju duhovno- Rim 12 2+
me: 10da živite dostojno Gospodina i posve mu ugo-
dite, plodni svakim dobrim djelom i rastući u spo-
znaji Božjoj; 11osnaženi svakom snagom, po sili
Slave njegove, za svaku postojanost i strpljivost; 12s Ef 1 11-13
radošću zahvaljujući Ocu koji vas osposobi za dio- 1 Pt 2 9
ništvo u baštini svetih[c] u svjetlosti. Dj 26 18
13On nas izbavi iz vlasti tame i prenese u kraljev- Gal 1 4
stvo Sina, ljubavi svoje, 14u kome imamo otkuplje- Iv 8 12+
nje[d], otpuštenje grijeha. ||Ef 1 6-7
Rim 3 24+

I. Dogmatski dio

Kristovo prvenstvo[e]

Mudr 7 26
Kol 1 18+ 15On je slika Boga nevidljivoga,
Rim 8 29 Prvorođenac svakog stvorenja.
Heb 1 3; 16Ta u njemu je sve stvoreno
Iv 1 3
Ef 1 10 na nebesima i na zemlji,
vidljivo i nevidljivo,
bilo Prijestolja, bilo Gospodstva, Ef 1 21+
bilo Vrhovništva, bilo Vlasti –
sve je po njemu i za njega stvoreno: 1 Kor 8 6+
17on je prije svega
i sve stoji u njemu.

a) Dod. (Vg): »i Gospodina Isusa Krista«.
b) Var. (Vg): »on vam služi«.
c) Var.: »nas osposobi«; »vas (nas) pozva«. – »Baština svetih« jest spasenje nekoć pridržano Izraelu, na koje su sada pozvani pogani (usp. Ef 1,11–13). »Sveti« označuju bilo kršćane već sada na zemlji pozvane da žive u svjetlosti spasenja (Rim 1,7+; 6,19+; 13,11–12+), bilo anđele koji žive s Bogom u eshatološkom svjetlu (usp. Dj 9,13+).
d) Dod. (Vg): »njegovom krvlju« (usp. Ef 1,7).
e) U obliku diptiha Pavao tumači Kristov primat: 1) u poretku naravnog stvaranja (rr. 15–17); 2) u poretku novog, nadnaravnog stvaranja, tj. Otkupljenja (rr. 18–20). Riječ je o predegzistentnom Kristu, ali uvijek gledanom (usp. Fil 2,5+) u povijesnoj i jedinstvenoj osobi utjelovljenoga Sina Božjega. On je to konkretno biće koje je »slika Božja« ukoliko u svojoj ljudskoj i vidljivoj naravi odražava sliku »Boga nevidljivoga« (usp. Rim 8,29+); on se može nazvati stvorenjem, ali Prvorođencem u poretku stvaranja s obzirom na čast, uzročnost i vrijeme.

1 24 Ef 1 22-23; 5 23s 1 Kor 15 20 Otk 1 5 — [18]On je Glava Tijela, Crkve[a];
on je Početak,
Prvorođenac od mrtvih,
da u svemu bude Prvak.
[19]Jer svidjelo se Bogu
2 9+ — u njemu nastaniti svu Puninu[b]
Ef 1 10; 2 14. 16 — [20]i po njemu
– uspostavivši mir krvlju križa njegova –
izmiriti sa sobom sve[c],
bilo na zemlji, bilo na nebesima[d].

Kološani dionici spasenja

Ef 4 18-19 Ef 2 1s — [21]I vas, nekoć po zlim djelima udaljene i neprija-
Ef 2 14-16 — teljski raspoložene[e], [22]sada u ljudskom tijelu Kristo-
vu[f], po smrti, sa sobom izmiri da vas k sebi privede
Ef 5 27+ — svete, bez mane i besprigovorne. [23]Samo ako osta-
1 Kor 1 8+ — nete u vjeri utemeljeni, stalni i nepoljuljani u nadi
1 5s — evanđelja koje čuste, koje se propovijeda svakom
Mk 16 15 — stvorenju pod nebom[g], a ja mu, Pavao, postadoh
Ef 3 7 — poslužiteljem.

Pavlovo nastojanje oko pogana

2 Kor 7 4; 12 10 — [24]Radujem se sada dok trpim za vas i u svom
Kol 2 1 — tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim[h]
za Tijelo njegovo, za Crkvu. [25]Njoj ja postadoh po- — 1 18+
služiteljem po rasporedbi Božjoj koja mi je dana — 2 Kor 3 6
za vas da potpuno pronesem Riječ Božju – [26]otaj- — Rim 15 19
stvo pred vjekovima i pred naraštajima skriveno, a — Rim 16 25+
sada očitovano svetima njegovim. [27]Njima Bog — Dj 9 13+
htjede obznaniti kako li je slavom bogato to otaj-
stvo među poganima: to jest Krist u vama, nada — 3 4
slave[i]! [28]Njega mi navješćujemo, opominjući sva-
koga čovjeka, poučavajući svakoga čovjeka u svoj — 1 Kor 2 6
mudrosti da bismo svakoga čovjeka doveli do sa- — Ef 4 13+
vršenstva u Kristu. [29]Za to se i trudim i borim nje- — Fil 2 13; 4 13
govom djelotvornošću koja u meni snažno djeluje. — 2 Sol 1 11

Pavlova briga za vjeru Kološana

2 Htio bih uistinu da znate koliko mi se boriti — 1 24
za vas, za one u Laodiceji i za sve koji me
nisu vidjeli licem u lice: [2]da se ohrabre srca njiho-
va, povezana u ljubavi, te se vinu do svega bogat- — Ef 3 18-19
stva, punine shvaćanja, do spoznanja otajstva Bo- — Rim 16 25+
žjega – Krista[j], [3]u kojem[k] su sva *bogatstva* mudrosti — Iz 45 3 Izr 2 4-5
i spoznaje *skrivena*.
[4]To govorim zato da vas tko ne prevari zavodlji- — Ef 5 6
vim riječima[l]. [5]Jer ako sam tijelom nenazočan, du-
hom sam ipak s vama: s radošću promatram vaš — 1 Kor 5 3-4
red i čvrstoću vaše vjere u Krista.

a) O Crkvi kao tijelu Kristovu usp. 1 Kor 12,12+. Krist je Glava Crkve na temelju svoga vremenskog prvenstva (r. 18: »Prvorođenac od mrtvih«) i svoje »uloge počela u poretku spasenja« (r. 20).
b) Teško protumačiv pojam (grč.: *plērōma*) u kojemu mnogi vide puninu *božanstva* kao u 2,9. Ali tu bi se radije moglo misliti (rr. 15–18 su već naglasili Kristov božanski položaj) na vrlo biblijski pojam svemira »ispunjenog« Božjom stvaralačkom prisutnošću (usp. Iz 6,3; Jr 23,24; Ps 24,1; 50,12; 72,19; Mudr 1,7; Sir 43,27; itd.), ideja uostalom u grčko-rimskom svijetu vrlo raširena stoičkim panteizmom. Za Pavla je utjelovljenje, okrunjeno uskrsnućem, postavilo Kristovu ljudsku narav na čelo ne samo ljudskog roda nego i svega stvorenog svemira, koji je sada uključen u spasenje jednako kao što je bio pogođen grijehom (usp. Rim 8,19–22; 1 Kor 3,22s; 15,20–28; Fil 2,10s; 3,21; u tom smislu Pavla slijede Ef 1,10; 4,10; Heb 2,5–8; usp. Kol 2,9+).
c) BJ prevodi »da po njemu i za njega sve izmiri« i tumači: Po Kristu i za Krista, usporedno sa svršetkom r. 16.
d) To sveopće izmirenje obuhvaća sve nebeske duhove i sve ljude, ali ne pojedinačno spasenje svih, nego opće spasenje svijeta, njegov povratak u prvotni red i mir u potpunoj podložnosti Bogu. Pojedinci koji u taj novi poredak nisu ušli po milosti, ući će silom (usp. 2,15; 1 Kor 15,24–25 /nebeski dusi/ i 2 Sol 1,8–9; 1 Kor 6 9–10; Gal 5,21; Rim 2,8; Ef 5,5 /ljudi/).
e) Udaljeni od Boga i neprijateljski raspoloženi prema njemu, kao što daje naslutiti kontekst i usporedni tekst Ef 4,18s, a ne toliko prema Izraelu, kako shvaća Ef 2,12.
f) BJ: »u njegovu tijelu od mesa«, dosl. »u tijelu mesa njegova«. Osobno Kristovo tijelo (od mesa) jest *mjesto* na kojem se događa izmirenje, jer Krist na tajnovit način sažimlje u sebi sav ljudski rod (usp. Ef 2,14–16), čiji je grijeh uzeo na sebe (2 Kor 5,21): »meso« (*sarks*) označava stanje tijela (*sōma*), podložna grijehu (usp. Rim 8,3; 7,5+; Heb 4,15).
g) Tj. svim ljudima.
h) Isus je trpio da bi uspostavio Kraljevstvo Božje, i svi koji nastavljaju njegovo djelo moraju biti sudionici njegovih patnji. Pavao zasigurno ne želi ništa pridodati stvarnoj otkupiteljskoj vrijednosti Križa, kojoj ne može ništa nedostajati; ali on se pridružuje Isusovim »mukama« svojim apostolskim trpljenjem (usp. 2 Kor 1,5; Fil 1,20+). Ta iskušenja mesijanskog vremena (Mt 24,8+; Dj 14,22; 1 Tim 4,1+) već su unaprijed odmjerena Božjim naumom, i Pavao kao apostol pogana osjeća da mora dopuniti tu mjeru.
i) Prije su pogani bili na neki način isključeni iz spasenja, tada još pridržana Izraelu: bili su »bez Krista« i »bez nade« (Ef 2,12). Konačno objavljena nakana Božjeg nauma, njegovo »otajstvo«, jest upravo u tome da su i oni pozvani na spasenje i, po sjedinjenju s Kristom, na nebesku slavu (usp. Ef 2,13–22; 3,3–6).
j) BJ: »otajstva Božjega«. – Var.: »otajstva Kristova« (usp. 4,3; Ef 3,4) ili »otajstva Božjega, Kristova«, »Boga, Oca Kristova«, »Boga Oca i Krista« itd.
k) »U kojem« se vjerojatno odnosi na »otajstvo«, koje prikriva »sakrivenu« beskrajnu »mudrost« Božju (usp. Rim 16,25+; 1 Tim 3,16+). Sadržaj otajstva jest svakako Krist (1,27), on sâm otajstvena (1 Kor 2,7) i teško shvatljiva (Ef 3,8.19) mudrost Božja (1 Kor 1,24.30).
l) Prvi se put pojavljuje tema koja će biti razrađena onamo od r. 8.

II. Upozorenje protiv zabluda

Živjeti po pravoj vjeri

[6]Kao što primiste Krista Isusa, Gospodina, tako u njemu živite: [7]ukorijenjeni i nazidani na njemu i učvršćeni vjerom kako ste poučeni, obilujte zahvaljivanjem.

[8]Pazite da vas tko ne odvuče[a] mudrovanjem i ispraznim zavaravanjem što se oslanja na predaju ljudsku, na »počela svijeta«, a ne na Krista.

Ef 4 21; Dj 2 22+; 1 Sol 2 13+; Ef 5 6; Rim 6 15+; Gal 4 3+

Krist gospodar ljudi i anđela

[9]Jer u njemu tjelesno prebiva sva punina božanstva[b]; te ste i vi [10]ispunjeni u njemu, koji je glava svakoga Vrhovništva i Vlasti[c].

[11]U njemu ste i obrezani obrezanjem nerukotvorenim – svukoste tijelo puteno[d] – obrezanjem Kristovim[e]: [12]s njime suukopani u krštenju, u njemu ste i suuskrsli po vjeri u snagu Boga koji ga uskrisi od mrtvih. [13]On[f] i vas[g], koji bijaste mrtvi zbog prijestupâ i neobrezanosti svoga tijela, i vas on oživi zajedno s njime.

Milostivo nam[h] je oprostio sve prijestupe, [14]izbrisao zadužnicu koja propisima bijaše protiv nas, protivila nam se. Nju on ukloni pribivši je na križ[i]. [15]Skinu Vrhovništva i Vlasti, javno to pokaza: u pobjedničkoj ih povorci s njime vodi[j].

1 19+; Ef 1 13; 3 19; 4 12-13; Fil 3 3; Rim 2 25-29; Jr 4 4; Rim 6 4+; Ef 1 19s; 2 6+; Rim 1 4+; 8 11+; ‖Ef 2 1, 5s; Ef 2 15; 1 Pt 3 22; 2 Kor 2 14

Krivo i pravo bogoštovlje

[16]Neka vas dakle nitko ne sudi po jelu ili po piću, po blagdanima, mlađacima ili subotama. [17]To je tek sjena onoga što dolazi, a zbiljnost jest – tijelo Kristovo[k]. [18]Nitko neka vas ne podcjenjuje zato što on sam uživa[l] u »poniznosti i štovanju anđela[m]«, zadubljuje se u svoja viđenja[n], bezrazložno se nadima tjelesnom pameću svojom, [19]a ne drži se Glave[o], Njega od kojeg sve Tijelo, zglobovima i svezama zbrinuto i povezano, raste rastom Božjim.

[20]Ako ste s Kristom umrli za počela svijeta, zašto se, kao da još u ovom svijetu živite, dajete pod propise: [21]»Ne diraj, ne kušaj, ne dotiči«? [22]Sve će to uporabom propasti. Uredbe i nauci ljudski! [23]Po samozvanu bogoštovlju, poniznosti i trapljenju tijela sve to foduše slovi kao mudrost, ali nema nikakve vrijednosti, samo zasićuje tijelo[p].

Gal 4 3+; Rim 14 5; Gal 6 12; ‖Ef 4 15-16; Gal 4 3+; 1 Kor 6 13; 8 8; Iz 29 13; Mt 15 9

a) Zanijekati Krista pošto nas je istrgnuo iz vlasti tame i oslobodio (1,13s), vratiti se starim zabludama, značilo bi nanovo upasti u ropstvo (Gal 4,8s; 5,1).
b) Smisao izraza »punina« (*plērōma;* usp. 1,19+) pojašnjen je ovdje prilogom »tjelesno« i genitivom »božanstva«: u uskrslom Kristu sažet je sav božanski svijet, kojemu Krist pripada svojim pregzistentnim i proslavljenim bitkom, i sav stvoreni svijet, kojega je preuzeo izravno (čovječanstvo) i neizravno (svemir) svojim utjelovljenjem i uskrsnućem. Dakle, sveobuhvatna Punina Bitka.
c) Kršćanin ima udjela u Kristovoj punini kao ud njegova tijela, njegove »Plerome« (usp. 1,19; Ef 1,23; 3,19; 4,12–13 i bilj.). Kršćanin odsada nadmašuje nebeska Vrhovništva jer je pridružen Kristu, koji je njihova Glava. Susljedni će rr. razviti ove dvije ideje: udio kršćanina u Kristovoj proslavljenosti (rr. 11–13); podložnost nebeskih Vrhovništava toj proslavljenosti (rr. 14–15).
d) Materijalnim obrezanjem rezao se samo mali komadić mesa.
e) Tj. duhovnim obrezanjem ustanovljenim od Krista: krštenje.
f) Bog Otac (usp. 1,22).
g) Var.: »i nas«.
h) Var. (Vg): »vam«.
i) Poredak Zakona, zabranjujući grijeh, vodio je jedino do smrtne kazne nad prijestupnikom (usp. Rim 7,7+). Upravo je tu osudu Bog dokinuo izrekavši je nad vlastitim Sinom: pošto ga »grijehom učini« (2 Kor 5,21), »podložnim Zakonu« (Gal 4,4) i po njemu »prokletim« (Gal 3,13), predao ga je smrti na križu; zadužnicu naše krivnje, koja nas je osuđivala, pribio je na drvo i poništio u osobi svoga Sina.
j) Iza židovskog Zakona Kol, po staroj predaji, nazire anđeoske Vlasti (usp. Gal 3,19+), koje su, poslužêvši se čovjekom (usp. r. 18), prisvojile autoritet Stvoritelja. Ali Bog im je, oduzeo oruđe vladavine dokinuvši poredak Zakona križem svoga Sina: od sada su one samo podložnici Kristovi.
k) Dosl.: »ali tijelo, (to je ono) Kristovo«. Izričaj se igra dvostrukim značenjem grčke riječi *sōma:* »tijelo« nasuprotno sjeni i fizičko tijelo uskrsloga Krista, koje je bitna eshatološka zbiljnost, klica novoga svemira.
l) Ili: »Neka nitko ne uživa izgovarajući protiv vas«.
m) Asketski i kultni običaji (r. 16) pridaju preveliku važnost počelima ovoga materijalnoga svijeta, a preko njih i nebeskim Vrhovništvima koja njima vladaju (usp. Gal 4,3+).
n) Var. (Vg): »koja nije vidio«. – Kol tu spočitava kološanskim učiteljima ili što se pouzdaju u svoja »viđenja« ili što grade svoju cjelokupnu religioznost na vidljivim stvarnostima.
o) Tj. Krista (Ef 4,15).
p) BJ: »Nema nikakve vrijednosti za bezočnost pȕti«. – Da ukroti bezočnost pȕti, tj. ovozemnu ispraznost. Drugi prevode: »Samo zadovoljava taštinu pȕti«.

Novi život u Kristu

Ef 2 6+ — **3** Ako ste suuskrsli s Kristom, tražite što je go-
Fil 3 20 — re, gdje Krist sjedi zdesna Bogu! [2]Za onim
Dj 2 33+
gore težite, ne za zemaljskim! [3]Ta umrijeste i život
je vaš skriven s Kristom u Bogu! [4]Kad se pojavi — 2 12
Krist, život vaš[a], tada ćete se i vi s njime pojaviti u — 1 Iv 3 2; Rim 8 19
slavi[b]. — Kol 1 27

III. Poticaji

Velikodušnost novog života

Rim 6 11s — [5]Umrtvite dakle udove svoje zemaljske[c]: blud-
Rim 1 29+ — nost, nečistoću, strasti, zlu požudu i pohlepu – to
‖Ef 5 6 — idolopoklonstvo! [6]Zbog toga dolazi gnjev Božji na
Rim 1 18+ — sinove neposlušne[d]. [7]Tim ste putom i vi nekoć ho-
‖Ef 2 2-3; Tit 3 3 — dili, kad ste u tome živjeli. [8]Ali sada i vi odložite
Ef 4 31 — sve! Gnjev, srdžba, opakost, hula, prostota van iz
Ef 4 25 — vaših ustâ! [9]Ne varajte jedni druge!
‖Ef 4 22-24 — Jer svukoste staroga čovjeka s njegovim djelima
Rim 12 2+ — [10]i obukoste novoga, koji se obnavlja za spoznanje
Post 1 26-27 — po slici svoga Stvoritelja[e]! [11]Tu više nema: Grk –
Gal 3 27-28; 1 Kor 12 13 — Židov, obrezanje – neobrezanje, barbar – skit, rob
Post 11 1+ — – slobodnjak, nego sve i u svima – Krist[f].
1 Kor 15 28 — [12]Zaodjenite se dakle – kao izabranici Božji, sveti
‖Ef 4 1-2, 32 — i ljubljeni – u milosrdno srce, dobrostivost, poni-
znost, blagost, strpljivost [13]te podnosite jedni druge
Mt 6 14; 18 21-35 — praštajući ako tko ima protiv koga kakvu pritužbu!
Kao što je Gospodin vama oprostio, tako i vi! [14]A
Rim 13 8-10+; 1 Kor 13 1+ — povrh svega – ljubav! To je sveza savršenstva. [15]I
mir Kristov neka upravlja srcima vašim – mir na — Fil 4 7; Iv 14 27
koji ste pozvani u jednom tijelu! I zahvalni budite! — Ef 2 16; 4 3-4; 1 Kor 12 12+
[16]Riječ Kristova[g] neka u svem bogatstvu prebiva — Ef 5 20
u vama! U svakoj se mudrosti poučavajte i urazum-
ljujte! Psalmima, hvalospjevima, pjesmama duhov- — Ef 4 29
nim[h] od srca pjevajte hvalu Bogu! [17]I sve što god — ‖Ef 5 19-20
riječju ili djelom činite, sve činite u imenu Gospo- — 1 Kor 10 31
dina Isusa, zahvaljujući Bogu Ocu po njemu!

Obiteljsko ćudoređe[i]

[18]Žene, pokoravajte se svojim muževima kao što — ‖Ef 5 21 – 6 9; 1 Pt 3 1-7
dolikuje u Gospodinu! [19]Muževi, ljubite svoje žene
i ne budite osorni prema njima. [20]Djeco, slušajte
roditelje u svemu, ta to je milo u Gospodinu! [21]O-
čevi, ne ogorčujte svoje djece da ne klonu duhom.
[22]Robovi, slušajte u svemu svoje zemaljske go- — 1 Kor 7 21-23
spodare! Ne naoko, kao oni koji se ulaguju ljudi- — Flm 16+
ma, nego u jednostavnosti srca, bojeći se Gospodi- — Tit 2 9-10; 1 Pt 2 18
na[j]. [23]Što god radite, zdušno činite, kao Gospodi- — Rim 6 15+

a) Var.: »naš«.
b) BJ: »puni slave«. – Kršćanin, sjedinjen s Kristom po krštenju (2,12+), već sada stvarno ima udjela u njegovu nebeskom životu (usp. Ef 2,6+), ali taj život ostaje duhovan i skriven; slavno će se očitovati istom u Paruziji.
c) Zbiljnost smrti i uskrsnuća, jedinstveno i potpuno ostvarena u krštenju na otajstvenoj razini sjedinjenja s nebeskim Kristom (usp. 2,12s.20; 3,1–4; Rim 6,4+), mora se polako i postupno ostvarivati na zemaljskoj razini staroga svijeta, u koji je kršćanin i nadalje uronjen. Premda u načelu već mrtav, on ipak mora još stvarno umrijeti »umrtvljujući« dan na dan »staroga čovjeka« podložna grijehu, koji još živi u njemu.
d) Izričaj »na sinove neposlušne«, ispušten u nekim starim rkpp. i u mnogim suvremenim izdanjima, neophodan je ako se na temelju toga ulomka želi protumačiti literarni nastanak Ef 2,2–3 i 5,6. Osim toga, on mijenja i smisao sljedećeg retka: »Tim ste putem i vi nekoć hodili…« (3,7).
e) Čovjek stvoren »na sliku Božju« (Post 1,26+) izgubio se tražeći spoznaju dobra i zla izvan božanske volje (Post 2,17+). Odonda rob grijeha i svojih požuda (Rim 5,12+), pretvorio se u »starog čovjeka« koji mora umrijeti (Rim 6,6; Ef 4,22). »Novi čovjek«, nanovo stvoren u Kristu (Ef 2,15+), slici Božjoj (Rim 8,29+), opet nalazi iskonsku ispravnost i dolazi do istinske moralne spoznaje (1,9; Heb 5,14).
f) U novom poretku nestaju rasne, vjerske, uljudbene, društveno-klasne razlike koje su razdijelile čovječanstvo nakon grijeha. Jedinstvo je obnovljeno »u Kristu«.
g) Var.: »Gospodnja« ili »Božja«. Izvorno je vjerojatno stajalo samo »riječ« (usp. Fil 1,14 i 2,30).
h) Vjerojatno je riječ o »karizmatskim« improvizacijama, koje je Duh nadahnjivao za vrijeme bogoslužnih sastanaka (usp. 1 Kor 12,7s; 14,26).
i) Vrlo jednostavne upute općeg ćudoređa koje Pavao pokršćanjuje običnim izrazom »u Gospodinu«, što ovdje znači: »u skladu s kršćanskim životom«. U Ef 5,21s kršćanska je razdradba mnogo razvijenija.
j) BJ: »Gospodara«. – Krist Gospodin jedini je »Gospodar« gospodara i njihovih robova (u grčkom je isti izraz za »gospodara« i »gospodina«).

nu, a ne ljudima, 24znajući da ćete od Gospodina primiti nagradu, baštinu[a]. Gospodinu Kristu služite. 25Doista, nepravedniku će se uzvratiti što je nepravedno učinio. Ne, nema pristranosti!

4 Gospodari, pružajte svojim robovima što je pravo i pravično, znajući da i vi imate Gospodina na nebu!

Apostolski duh

2U molitvi ustrajte, bdijte u njoj u zahvaljivanju! ||Ef 6 18-20 Rim 12 12 1 Sol 5 6, 17s
3Molite ujedno i za nas: da nam Bog otvori vrata riječi te propovijedamo otajstvo Kristovo[b], za koje sam i okovan; 4da ga očitujem propovijedajući kako treba. Rim 15 30+ 1 Kor 16 9+ Rim 16 25+
5Mudro se ponašajte prema onima vani: iskupljujte vrijeme! 6Riječ neka vam je uvijek ljubazna, solju začinjena[c]: znajte svakomu odgovoriti kako treba. ||Ef 5 15 1 Kor 5 12+ Ef 5 16 2 Kor 6 2+ Mudr 8 9

Osobne obavijesti

||Ef 6 21

Dj 20 4+ 7Što je sa mnom – o svemu će vas obavijestiti Tihik, ljubljeni brat, vjerni poslužitelj i sa mnom sluga u Gospodinu. 8Njega šaljem k vama baš zato da znate kako smo[d] i da ohrabri srca vaša. 9Šaljem
Flm 10s ga s Onezimom, vjernim i ljubljenim bratom, koji je vaš zemljak: oni će vam priopćiti kako je ovdje.

Flm 23s Dj 19 29+ **Pozdravi i blagoslov**[e]

Dj 12 12+ 10Pozdravlja vas Aristarh, suuznik moj. I Marko, nećak Barnabin, o kome primiste naredbe: dođe li k vama, lijepo ga primite. 11Pozdravlja vas i Isus, zvani Just. Od onih koji su iz obrezanja samo su mi ovi suradnici na kraljevstvu Božjemu, oni mi bijahu utjehom. 12Pozdravlja vas Epafra, vaš zemljak, sluga Krista Isusa; on se uvijek bori za vas u Rim 15 30
molitvama: da se održite, savršeni i ispunjeni, u posvemašnjoj volji Božjoj. 13Svjedočim doista za nj: mnogo se trudi za vas i za one u Laodiceji i one u Hierapolu. 14Pozdravlja vas Luka, ljubljeni liječnik, i Dema.

15Pozdravite braću u Laodiceji, i Nimfu i Crkvu Rim 16 5+
u njezinoj kući. 16A kad se ova poslanica pročita 1 Sol 5 27
kod vas, pobrinite se da se pročita i u Laodicejskoj crkvi, i vi da pročitate onu iz Laodiceje[f]. 17I recite Arhipu: »Pazi na službu koju si primio u Gospodinu: ispuni je!« Flm 2

18Pozdrav mojom rukom, Pavlovom! Spominjite 2 Sol 3 17
se mojih okova! Milost s vama[g]! 1 Kor 16 21 Gal 6 11 Ef 3 1+

a) Činjenica da rob postaje baštinikom (usp. Mt 21,35–38; Lk 15,19; Gal 4,1–2) očit je znak novoga poretka »u Kristu« (usp. Rim 8,15–17; Gal 4,3–7; Flm 16).
b) Var.: »Božje« (usp. 2,2).
c) Omiljela slika starine (usp. Mk 9,50). – BJ: »primjerena«.
d) Var. (Vg): »da zna kako ste«.
e) O Aristarhu usp. Dj 19,29+, o Marku Dj 12,12+. »Isus, zvani Just« nije drugdje spomenut; njegov je nadimak čest u Židovâ i prozelitâ (usp. Dj 1,23; 10,7). Kološanin Epafra (različit od Filipljanina Epafrodita: Fil 2,25; 4,18) jest učenik kojemu je Pavao povjerio evangelizaciju Kolose (Kol 1,7; usp. Dj 19,10+). Luka se susreće posebice uz Pavla uznika (usp. Flm 24; Kol 4,14; 2 Tim 4,11). Predaja mu pripisuje autorstvo trećeg Evanđelja i Djela apostolskih. O Demi usp. Flm 24 i 2 Tim 4,10. Nimfa je nepoznata (možda je riječ o muškarcu; tako BJ). Arhip (r. 17) je vjerojatno Filemonov sin (Flm 2); ne znamo ništa o njegovoj službi.
f) Bilo je uobičajeno da se Pavlove poslanice pročitaju pred vjernicima (1 Sol 5,27), a zatim pošalju susjednim zajednicama (usp. 2 Kor 1,1). Pismo koje su Kološani trebali primiti iz Laodiceje, zacijelo je naša Poslanica Efežanima.
g) Dod. (Vg): »Amen« (usp. Fil 4,23).

PRVA POSLANICA
SOLUNJANIMA

2 Sol 1 1-2
Rim 1 1+

Naslov i pozdrav

15 22+; 16 1+ **1** Pavao, Silvan i Timotej Crkvi Solunjanâ u Bogu Ocu i Gospodinu Isusu Kristu. Milost vam i mir[a]!

I. Odnos misionara Pavla i Solunjana

1. OSNUTAK CRKVE

Zahvala Bogu za obraćenje Solunjana

2 Sol 1 3 2Zahvaljujemo uvijek Bogu za sve vas i bez pre-
Fil 1 3 stanka vas se sjećamo u svojim molitvama 3spomi-
1 Kor 13 13+ njući se vaše djelotvorne vjere, zauzete ljubavi i po-
1 Sol 5 8 stojane nade[b] u Gospodinu našem Isusu Kristu,
Otk 2 2 pred Bogom i Ocem našim. 4Svjesni smo, braćo od
Boga ljubljena, vašeg izabranja 5jer evanđelje naše[c]
1 Kor 2 4 nije k vama došlo samo u riječi nego i u snazi, u
1 Sol 2 13 Duhu Svetome i mnogostrukoj punini. Takvi smo,
Dj 1 8+ kao što znate, poradi vas među vama bili. 6I vi po-
2 Sol 3 7+ stadoste nasljedovatelji naši i Gospodinovi: sve u
Mt 13 20-21 nevolji mnogoj prigrliste Riječ s radošću Duha Sve-
Dj 17 1-9 toga 7tako da postadoste uzorom svim vjernicima u
Rim 14 17 Makedoniji i Ahaji. 8Od vas je doista ne samo riječ
Gal 5 22 Gospodnja odjeknula po Makedoniji i Ahaji, nego
Rim 1 8 se i vaša vjera u Boga posvuda tako proširila te
nije potrebno da o tome govorimo[d]. 9Oni sami o
Dj 3 19+; 14 15 nama pripovijedaju: kako dođosmo k vama, kako
Jr 10 10 se od idola obratiste k Bogu da biste služili Bogu
živomu i istinskomu 10i iščekivali s nebesa Sina nje- 4 16-17
gova koga uskrisi od mrtvih, Isusa koji nas izbavlja
od gnjeva što dolazi[e]. Mt 3 7+ Rim 1 18; 2 5s

Pavlovo djelovanje u Solunu

2 Sami doista znate, braćo: naš dolazak k vama
nije bio uzaludan. 2Naprotiv, i pošto smo, Dj 16 19-40
kako znate, u Filipima trpjeli i bili pogrđeni, odva- Fil 1 30
žismo se u Bogu našemu iznijeti vam, uz tešku bor- Dj 13 46+
bu, evanđelje Božje. 3Uistinu, naše poticanje ne 2 Kor 3 12
proistječe iz zablude, ni nečistoće, ni prijevare,
4nego kako je Bog prosudio povjeriti nam evanđe- 1 Tim 1 11
lje, tako ga i navješćujemo – ne kao da želimo ugo- Ef 3 7
diti ljudima, nego Bogu koji *prosuđuje srca* naša. Gal 1 10 2 Kor 5 9
5Nikada se zaista kako znate, ne poslužismo ni la- Jr 11 20
skavom riječju ni – Bog nam je svjedok – prikrive-
nom pohlepom. 6Niti smo od ljudi iskali slavu – ni Rim 1 9
od vas, ni od drugih – 7premda smo se mogli na- Iv 5 41, 44
metnuti[f] kao Kristovi apostoli. Ali bili smo među

a) Dod.: »od Boga Oca našega i Gospodina Isusa Krista« (usp. 2 Sol 1,2).
b) Pavao vidi kako su ta tri kršćanska stava (1 Kor 13,13+) na djelu u životu Crkve i svakoj pridjeva vlastitost kojom se ističe u teškim okolnostima.
c) Var.: »evanđelje Božje« ili »Boga našega«. – »Evanđelje« nije samo naviještanje, nego sveukupno novi raspored̄aj spasenja (Gal 1,7+), čiju djelotvornost jamči Duh.
d) Time se namjerava reći, premda sa stanovitim pretjerivanjem, da kršćanski život, ako je u skladu s evanđeljem, sam po sebi jamči širenje vjere: on je jedan oblik Riječi Božje.
e) Rr. 9–10 vjerojatno u vrlo sažetu obliku odražavaju izričaje uobičajene u naviještanju. Dvije su temeljne značajke evanđelja koje je Pavao propovijedao: snažna potvrda monoteizma (Mk 12,29+; 1 Kor 8,4–6; 10,7.14; Gal 4,8–9; itd.) i kristologija usmjerena na dolazak uskrsloga Gospodina (usp. 1 Kor 1,7; 15,23+). – Valja uočiti naslov »njegov Sin«, primijenjen na Isusa već u prvoj Pavlovoj poslanici.
f) Dosl.: »mogavši biti u težini (= teški)«. Taj izričaj ima dvostruki smisao: moralni (zahtijevati ugled i priznanje) i materijalni (biti vam na teret; usp. 2,9; 2 Sol 3,8; 2 Kor 11,9).

1 Kor 3 2 vama nježni[a] kao majka što hrani i njeguje svoju
Gal 4 19 djecu. [8]Tako, puni ljubavi prema vama, htjedosmo
Rim 9 3 vam predati ne samo evanđelje Božje nego i naše
Gal 2 20+ duše jer ste nam omiljeli. [9]Sjećate se doista, braćo,
Dj 18 3+ našega truda i napora. Propovijedali smo vam
1 Sol 4 11 evanđelje Božje i radili noću i danju da ne bismo
2 Sol 3 6-12 opteretili koga od vas. [10]Svjedoci ste vi i Bog kako
Rim 1 9 smo se sveto, pravedno i besprijekorno vladali
prema vama, vjernicima. [11]Kao što znate, svakoga
1 Kor 4 15+ smo od vas kao otac svoju djecu, [12]poticali, sokolili
5 24; 2 Sol 1 11 i zaklinjali da živite dostojno Boga koji vas pozva[b]
1 Pt 5 10 u svoje kraljevstvo i slavu[c].
Mt 4 17+

Vjera i strpljivost Solunjana

[13]Zato, eto, i mi bez prestanka zahvaljujemo
Bogu što ste, kad od nas primiste riječ poruke Bo- 1 Kor 11 2+
žje, primili ne riječ ljudsku, nego kakva uistinu
jest, riječ Božju[d] koja i djeluje[e] u vama, vjernicima. Rim 1 16; Heb 4 12
[14]Doista, vi ste, braćo, postali nasljedovatelji
crkava Božjih koje su u Judeji u Kristu Isusu: i vi 2 Sol 3 7+
isto trpite od svojih suplemenika što i oni od Žido- 1 Kor 1 2+
va[f], [15]koji su i Gospodina Isusa i proroke ubili, i 1 Pt 5 9
nas progonili, te Bogu ne ugađaju i svim se ljudima Mt 23 29-37
protive [16]kad nam priječe propovijedati poganima Dj 2 23-24+
da se spase, da bi tako u svako vrijeme *navršili*
mjeru zlodjela svojih. Ali sručio se na njih konačni Post 15 16; Mt 23 32
gnjev[g]. Rim 1 18+

2. NAKON ODLASKA VJEROVJESNIKA

Kol 2 1, 5 [17]A mi, braćo, pošto smo za kratko vrijeme ostali
Rim 1 10-11 bez vas – licem, ne srcem – brže se bolje, u silnoj
čežnji, požurismo ugledati vaše lice. [18]Zaista, htje-
2 Sol 2 9+ dosmo k vama – ja, Pavao, i jednom i dvaput – ali
nas je spriječio Sotona. [19]Ta tko li će biti naša na-
Ez 16 12; 23 42 da, radost ili vijenac dični – zar možda ne i vi? –
Izr 16 31 pred Gospodinom našim Isusom o njegovu Dola-
Fil 2 16; 4 1 sku? [20]Vi ste doista slava naša i radost!
1 Kor 9 25+
1 Sol 1 10+
1 Kor 15 23+
2 Kor 1 14+

Pavao šalje Timoteja u Solun

3 Zato kad više ne mogosmo izdržati, pristado-
smo ostati u Ateni sami [2]te poslasmo Timote-
Dj 17 14-16+ ja, brata našega i suradnika Božjega[h] u Kristovu
1 Kor 3 9; 2 Kor 6 1 evanđelju, da vas učvrsti i ohrabri u vjeri [3]da se
1 6 nitko ne pokoleba u tim nevoljama. Ta i sami znate
da smo za to određeni: [4]doista, kad smo bili kod
Mt 16 24p vas, pretkazivali smo kako nas imaju zadesiti nevo-
Dj 14 22
2 Tim 3 12
Heb 10 32, 36
lje, što se, kako znate, i dogodilo. [5]Zbog toga i ja,
ne mogavši više izdržati, poslah da saznam o vašoj
vjeri, da vas možda Zavodnik[i] nije zaveo te je naš Gal 4 11; Fil 2 16
trud postao uzaludan.

Zahvala za dobre vijesti

[6]A sada kad se Timotej od vas k nama vratio i
donio nam radosnu vijest o vašoj vjeri i ljubavi, i 2 Sol 1 3
da nas se sveudilj ugodno sjećate i čeznete vidjeti 2 Kor 7 7
nas, kao i mi vas – [7]zbog toga smo, braćo, nad
vama, vašom vjerom, bili utješeni uza svu svoju tje-
skobu i nevolju. [8]Da, sada živimo kada ste vi po- Otk 2 9-10
stojani u Gospodinu! [9]I kojom bismo zahvalom mo- 2 Sol 2 15
gli Bogu uzvratiti za vas, za svu radost kojom se
zbog vas radujemo pred Bogom svojim, [10]dok noću
i danju najusrdnije molimo da vidimo vaše lice i
nadoknadimo manjkavosti vaše vjere[j]? 2 17

a) Var.: »posve maleni« (*nepioi* mj. *epioi*).
b) Var.: »poziva«.
c) Kraljevstvo Božje (2 Sol 1,5; Dj 19,8; Ef 5,5; itd.; Mt 4,17+) i njegova slava isključivo su božanska dobra na koja Bog poziva (4,7; 5,24) i prema kojima vodi svoje izabrane (1,4).
d) Sažet opis apostolske predaje. Riječ je ponajprije »primljena« (4,1; 2 Sol 3,6; 1 Kor 11,23; 15,1.3; Gal 1,9; Fil 4,9; Kol 2,6), tj. poslušana (Rim 10,17+; Ef 1,13; Dj 15,7; itd.) i zatim, doprijevši do srca (usp. Rim 10,8–10), »prigrljena« (1,6; 2 Sol 2,10; 2 Kor 11,4; Dj 8,14; itd.; Mk 4,20), tj. slušatelj priznaje da Bog govori po svom izaslaniku (4,1s; 2 Kor 3,5; 13,3).
e) Ili možda: »na vama se pokazala djelotvornom«, jer Bog po svojoj Riječi djeluje u vjernicima (usp. 1,8; 2 Sol 3,1; Heb 4,12).
f) U oštrini rr. 15–16 (koji povezuju povijesnog Isusa s Kristom vjere) odražavaju se prvotne jeruzalemske polemike (Mt 5,12; 21,33–46; 23,29–37; Dj 2,23+). Uzrokom je te oštrine pomama kojom Sinagoga priječi Pavlovo propovijedanje poganima (r. 16; usp. Fil 3,2–3; Dj 13,5+). Unatoč tome Pavao se okomljuje samo na izravne protivnike svoga poslanja. On će ipak često podsjetiti na veličinu izabranoga naroda i dopunit će na drugim mjestima ovdje oslikanu stvarnost (usp. Rim 9–11; Gal 4,21–31). Sve će sile uložiti u učvršćenje jedinstva kršćana iz poganstva i onih iz židovstva (usp. 1 Kor 16,1+; Ef 2,11–22).
g) Dod.: »Božji«.
h) Isp.: »suradnika Božjega«; var.: »sluge Božjega«, »sluge Božjega i našega suradnika«.
i) »Zavodnik« je Sotona iz 2,18 (usp. Mk 1,13). O »Napasniku«, »Sotoni«, »Đavlu« usp. Job 1,6+; Otk 12,9+.
j) Manjkavosti su vjere podjednako nedovršena poučenost i »djelo« (1,3) cjelokupnoga života koji valja sve više usklađivati s poukom (usp. Rim 14,1; 2 Kor 10,15; Fil 1,25).

Pavlova molitva

11A sam Bog i Otac naš i Gospodin naš Isus upravio naš put prema vama! 12Vama pak Gospodin dao te jedni prema drugima i prema svima[a] rasli i obilovali ljubavlju kakva je i naša prema vama. 13Učvrstio vam srca da budu besprijekorno sveta pred Bogom i Ocem našim o Dolasku Gospodina našega Isusa *i svih svetih* njegovih *s njime*[b].

II. Smjernice i poticaji

Svetost, čistoća i ljubav

4 Uostalom, braćo, molimo vas i zaklinjemo u Gospodinu Isusu[c]: primili ste od nas kako treba da živite da biste ugodili Bogu. Vi tako i živite[d] pa sve više napredujete! 2Ta znate koje smo vam zapovijedi dali u Gospodinu Isusu. 3Doista, ovo je volja Božja: vaše posvećenje[e] – da se uzdržavate od bludnosti, 4da svatko od vas zna svoje tijelo[f] posjedovati u svetosti i poštovanju, 5a ne u pohotnoj strasti kao *pogani koji ne poznaju Boga,* 6pa time ne prikraćivati i varati svoga brata. Jer Gospodin je *osvetnik* za sve to, kao što vam već rekosmo i posvjedočismo. 7Bog nas, doista, nije pozvao na nečistoću, nego na svetost. 8Prema tome, tko to odbacuje, ne odbacuje čovjeka nego Boga koji *svoga Duha* Svetoga *udahnjuje u vas*[g].

9A o bratoljublju vam nije potrebno pisati. Ta i sami ste od Boga naučili ljubiti jedni druge, 10a to doista i činite prema svoj braći u cijeloj Makedoniji. Samo vas, braćo, potičemo da u tom još više uznapredujete 11pa da se trsite mirno živjeti, svoje činiti i raditi svojim rukama, kako smo vam zapovijedili, 12te tako časno živite prema onima vani i nikoga ne trebate.

Uskrsnuće o Kristovu Dolasku[h]

13Nećemo da budete u neznanju, braćo, o onima koji su usnuli[i], da ne tugujete kao drugi koji nemaju nade. 14Doista, ako vjerujemo da je Isus umro i uskrsnuo, onda će Bog i one koji usnuše u Isusu[ii], privesti zajedno s njime. 15Ovo vam uistinu velimo po riječi Gospodnjoj[j]: mi živi, preostali[k] za Dolazak Gospodnji, nećemo preteći onih koji su usnuli. 16Jer sam će Gospodin – na zapovijed, na glas arkanđelov, na zov trublje Božje – sići s neba[l]. I najprije će uskrsnuti mrtvi u Kristu, 17a zatim ćemo mi živi, preostali[m], zajedno s njima biti poneseni na oblacima u susret Gospodinu, u zrak. I tako ćemo uvijek biti s Gospodinom[n]. 18Tješite se dakle uzajamno ovim riječima!

Budnost u iščekivanju Dolaska Gospodinova[o]

5 A o vremenima i trenucima[p] nije, braćo, potrebno pisati vam. 2Ta i sami dobro znate da

a) Ljubav se mora živjeti ponajprije unutar zajednice, a potom se mora širiti na sve ljude (Gal 6,10+).
b) Dod.: »Amen«. – Svetost (4,3+), plod bratoljublja, potpuno će se razviti u času Paruzije. »Sveti« su ovdje ili izabrani, spašeni, ili anđeli (usp. Dj 9,13+).
c) Pavao govori »u« (rr. 1.2) Kristu ili u Kristovo ime (usp. 4,15; 2 Sol 3,6.12). Njegov ćudoredni nauk, istovjetan s prvotnom kršćanskom katehezom, podaje novu vrijednost profanom moralu dajući mu kristovsko obilježje (Kol 3,18+; usp. Fil 4,8–9).
d) Isp.: »Vi tako i živite«.
e) Božja je volja (usp. Mt 6,10) ostvaritelj svetosti (rr. 3.7; 2 Sol 2,13; Ef 1,4). Bog posvećuje (5,23; 1 Kor 6,11; usp. Iv 17,17; Dj 20,32); Krist je postao naše posvećenje (1 Kor 1,30), u čemu sudjeluje i Duh Sveti (r. 8; 2 Sol 2,13; 1 Kor 6,11). Na kršćanima je da tu svetost ostvare (Rim 6,19+). Redovito se zovu »sveti« (Dj 9,13+).
f) Dosl. »posudu«. Grčki izraz »posuda« u prenesenom smislu može označavati vlastito tijelo (5,23; usp. Rim 12,1; 1 Kor 6,19) ili tijelo supruge, kao u mnogim rabinskim tekstovima i 1 Pt 3,7.
g) Ezekiel je (36,27; 37,14) naviještao dar Duha mesijanskom narodu. Prisjećaj ističe povezanost solunske Crkve s prvotnom zajednicom, koja je primila taj dar (Dj 2,16s.33.38; itd.). O nutarnjem daru Duha svakom kršćaninu usp. Rim 5,5+.
h) Pavao, odgovarajući na uznemirenosti i sumnje nekih obraćenika koji su se bojali da pokojnici ne budu prikraćeni jer neće biti prisutni u času Gospodinova dolaska, nanovo ističe temeljni nauk o uskrsnuću mrtvih da bi ukrijepio svačiju vjeru i nadu.
i) Eufemizam kojim se označavaju mrtvi, vrlo naravan i uobičajen u SZ i NZ i u Grkâ. Sukladno tome uskrsnuće je onda »buđenje« (usp. 5,10).
ii) Drugi mogući prijevod: »... one koji usnuše; po Isusu Bog će ih privesti zajedno s njime«.
j) Teško je te riječi pobliže odrediti (premda bi se Mt 24 mogao usporediti s rr. 15–17). Vjerojatno se Pavao ovdje jednostavno poziva na Gospodinov autoritet (usp. Dn 7,1.13.16).
k) Oni koji će biti još na životu u dan Paruzije, među koje Pavao i sebe uvjetno ubraja, više u nadi nego u sigurnosti (usp. 5,1+).
l) Glas, trublja, oblaci (obilježja teofanijâ, usp. Izl 13,22+; 19,16+) bitne su značajke apokaliptičke literature (usp. Mt 24,30s+; 2 Sol 1,8+).
m) Isp.: »preostali«.
n) Mrtvi će svojim uskrsnućem prvi odgovoriti »na zapovijed« (r. 16); preživjeli će ih dostići i svi će zajedno biti poneseni »u susret Gospodinu«; oni će mu biti pratnja na sudu kojim će započeti njegovo vječno kraljevstvo. Posljednji je izričaj bitan: »uvijek biti s Gospodinom« (usp. 4,14; 5,10; 2 Sol 2,1). U tome je spasenje, slava, kraljevstvo kojima Isus dariva svoje izabrane (2,12).
o) Pavao se nadovezuje na ono što je Gospodin rekao: da nitko ne zna časa njegova posljednjeg dolaska (Mt 24,36p; Dj 1,7) i da ga stoga valja budno čekati (Mt 24,42p.50; 25,13). Time se Pavao ograđuje od bilo kakva nagađanja. Dan Gospodnji banut će poput kradljivca (usp. Mt 23,43p); valja bdjeti (r. 6; usp. Rim 13,11; 1 Kor 16,13; Kol 4,2; 1 Pt 1,13; 5,8; Otk 3,2s; 16,15); vrijeme je kratko (2 Kor 6,2+). Premda se prethodno svrstavao među one koji će vidjeti taj Dan (1 Sol 4,17; usp. 1 Kor 15,51), kasnije Pavao računa s mogućnošću da bi mogao umrijeti prije (2 Kor 5,3; Fil 1,23). 2 Sol 2,1s će kasnije opomenuti one koji smatraju da je Dan neposredno pred vratima. Izričaji o obraćenju pogana (Rim 11,25) daju čak naslutiti da bi iščekivanje moglo podugo trajati (usp. Mt 25,19; Lk 20,9; 2 Pt 3,4.8–10).
p) Uobičajen izraz (usp. Dj 1,7+) koji naglašava Božju vlast nad vremenom i Božje susljedne zahvate koji odmjeravaju razdiobu vremena (usp. Dj 17,26).

Dan Gospodnji dolazi baš kao kradljivac u noći.
Jr 6 14; Lk 21 34-35 3 Dok još budu govorili: »Mir i sigurnost«, zadesit
Mt 24 8+ će ih iznenadna propast kao trudovi trudnicu i neće
Jr 4 31+ umaći.
Ef 5 8+ 4 Ali vi, braćo, niste u tami, da bi vas Dan mogao
zaskočiti kao kradljivac[a]: 5 ta svi ste vi sinovi svjetlo-
Iv 8 12+; Rim 13 12-13 sti i sinovi dana. Nismo doista od noći ni od tame.
Mt 24 42+ 6 Onda i ne spavajmo kao ostali, nego bdijmo i tri-
1 Pt 1 13; jezni budimo. 7 Jer koji spavaju, noću spavaju; i koji
4 7; 5 8 se opijaju, noću se opijaju. 8 A mi koji smo od da-
Ef 6 11+; Iz 59 17 na, budimo trijezni, *obucimo oklop* vjere i ljubavi
1 Kor 13 13+ i stavimo *kacigu*, nadu *spasenja!* 9 Ta Bog nas nije
1 Sol 1 3 odredio za gnjev, nego da imamo spasenje po Go-
1 10+ spodinu našem Isusu Kristu, 10 koji je za nas umro
4 14+ da – bdjeli ili spavali – zajedno s njime živimo[b].
Ef 2 20+ 11 Zato, tješite se uzajamno i izgrađujte jedan dru-
goga, kako i činite.

Nekoliko zahtjeva zajedničkog života

12 Molimo vas, braćo: priznajte one koji se trude 1 Kor 16 16; 1 Tim 5 17
među vama, koji su vam predstojnici u Gospodinu Heb 13 17
i opominju vas[c]; 13 s ljubavlju ih nadasve cijenite po- Tit 1 5+; Gal 6 6
radi njihova djela!
Gajite mir među sobom! 14 Potičemo vas, braćo:
opominjite neuredne, sokolite malodušne, podrža- 2 Sol 3 6-12
vajte slabe, budite velikodušni prema svima! 15 Pa- Rim 14 1
zite da tko komu zlo zlom ne uzvrati, nego uvijek Izl 21 25+
promičite dobro jedni prema drugima i prema svi- Mt 5 38s; Rim 12 17
ma. Gal 6 10
16 Uvijek se radujte! 17 Bez prestanka se molite[d]! Kol 3 12-13
18 U svemu zahvaljujte! Jer to je za vas volja Božja Ef 5 20
u Kristu Isusu. 4 3
19 Duha ne trnite[e], 20 proroštava ne prezirite! 21 Sve 1 Kor 12 1+
provjeravajte: dobro zadržite, 22 svake *se* sjene *zla* 1 Kor 12 10+
klonite! Job 1 1, 8; 2 3

Završna želja i pozdrav

2 Sol 3 16; Iz 11 6+ 23 A sam Bog mira neka vas posvema posveti i
3 13+ cijelo vaše biće – duh vaš i duša i tijelo[f] – neka se
2 Sol 3 3; 1 Kor 1 besprijekornim, savršenim sačuva za Dolazak Go-
9+ spodina našega Isusa Krista. 24 Vjeran je Onaj tko
vas poziva: on će to i učiniti.

25 Braćo, molite i za nas! 2 Sol 3 1;
26 Pozdravite svu braću cjelovom svetim. Rim 15 30+; 2 Kor 13 12+
27 Zaklinjem vas u Gospodinu: neka se ova posla- Kol 4 16
nica pročita svoj braći[g].
28 Milost Gospodina našega Isusa Krista s vama[h]!

a) Spominjanje Dana (posve neodređeno, 1 Kor 1,8+) olakšava prijelaz na drugi smisao. Svjetlo i dan, stanje budnosti, nasuprotni su tminama, noći, snu (potonji se ne odnosi više na smrt kao u 4,13s). Podjednako su »sinovi svjetlosti«, kršćani, suočeljeni »sinovima tame« (usp. Iv 8,12+; Fil 2,15).
b) Ponovni sažeti prikaz Pavlova navještanja: Bog nas spašava po Isusu Kristu koji je za nas umro. – »Bdjeli ili spavali«, ili: »probuđeni ili u san zaronjeni«, znači opet »živi ili mrtvi«, kao u 4,14–17: svi će vjernici biti dionici konačnoga spasenja.
c) Ništa pobliže ne znamo o tim predstojnicima: njihova mukotrpna založenost za Kristovo ime zaslužuje poštovanje i ljubav (pojašnjenje u odnosu na 3,12).
d) Taj vrlo kratak savjet da se ima moliti »bez prestanka« silno je utjecao na kršćansku duhovnost (usp. 1,2; 2,13; Lk 18,1+; Rim 1,10; 12,12; Ef 6,18; Fil 1,3–4; 4,6; Kol 1,3; 4,2; 2 Sol 1,11; 1 Tim 2,8; 5,5; 2 Tim 1,3; itd.).
e) Dar Duha (4,8) jedna je od značajki mesijanskog doba, ali je također jedan od njegovih darova razlučivanje onoga što on sâm nadahnjuje (1 Kor 12,1; 14,29; 1 Iv 4,1; usp. 2 Sol 2,2; v. 1 Kor 12,1+).
f) Ta tročlana podjela čovjeka nalazi se u Pavla samo ovdje. U njega uostalom nema sustavne i dosljedne »antropologije«. Osim tijela (Rim 7,24+) i duše (1 Kor 15,44) ovdje se pojavljuje i duh, koji može biti božansko počelo novoga života u Kristu (Rim 5,5+) ili, vjerojatnije, viši dio čovjeka koji je i sâm otvoren utjecaju Duha (Rim 1,9+). Naglasak je na sveukupnim posljedicama Božjeg posvetnog djelovanja (3,13; 4,3+), učinku njegove vjernosti.
g) Dod. (Vg): »svetima«. – Tu se prvi put spominje javno čitanje neke Apostolove poslanice, vjerojatno za vrijeme liturgijskih sastanaka. 2 Kor 1,1 i Kol 4,16 nalažu osim toga da se poslanice pošalju i drugim zajednicama. S vremenom će Crkva staviti apostolske spise uz bok Evanđeljâ i Pisama (2 Pt 3,15–16; usp. 1 Mak 12,9+; 1 Tim 5,18–19+).
h) Dod. (Vg): »Amen«.

DRUGA POSLANICA SOLUNJANIMA

Naslov i pozdrav

1 Sol 1 1

Dj 15 22+; 16 1+ **1** Pavao, Silvan i Timotej Crkvi Solunjanâ u Bogu Ocu našemu i Gospodinu Isusu Kristu.
2 Milost vam i mir od Boga Oca i Gospodina Isusa Krista!

I. Žar i ustrajnost Solunjana

Zahvala, poticaj, nagrada

1 Sol 1 2 3 Zahvaljivati moramo Bogu uvijek za vas, braćo,
1 Sol 3 6-12 kao što dolikuje jer izvanredno raste vaša vjera i
1 Sol 4 9-10 množi se ljubav svakoga od vas prema drugima,
1 Sol 2 19-20 4 tako da se mi sami po crkvama Božjim vama po-
1 Sol 1 7-8 nosimo zbog vaše postojanosti i vjere u svim pro-
1 Kor 1 2+ gonstvima i nevoljama koje podnosite. 5 One su naj-
Mt 4 17+ ava pravednog Suda Božjega: da ćete se naći do-
Sol 2 14; 3 4+ stojni kraljevstva Božjega za koje i trpite. 6 Jer
Fil 1 28 pravo je da Bog vašim mučiteljima mukom, 7 a va-
Otk 14 13 ma, mučenima, zajedno s nama[a] spokojem uzvrati
1 Kor 1 7+ kad se Gospodin Isus objavi s nama, zajedno s an-
1 3 2; Iz 66 15 đelima svoje moći, 8 *u ognju žarkome*[b] *i osveti se*
10 25; Iz 66 4
Rim 1 5+
onima koji ne poznaju Boga i ne pokoravaju se
evanđelju Gospodina našega Isusa[c]. 9 Oni će biti
kažnjeni vječnom propašću, daleko *od lica Go-* Iz 2 10
spodnjega i od slave njegova veličanstva, 10 kada – u Iz 49 3; 66 5
onaj Dan – dođe da *se proslavi* u svojim svetima i Ps 89 9 LXX;
da se prodiči u svima koji povjerovaše[d]. Jer povje- 68 35 LXX
rovalo se svjedočanstvu našemu među vama[e]. Iz 2 11-17
11 Zato i molimo uvijek za vas da vas Bog učini
dostojnima poziva i snažno dovede do punine 1 Sol 2 12+
svako vaše nastojanje oko dobra[f] i djelo vaše vjere Fil 2 13; 4 13
12 te da *se proslavi ime* Gospodina našega Isusa u Iz 66 5; 24 15
vama i vi u njemu – po milosti Boga našega i Go- Iv 17 10, 24
spodina Isusa Krista.

II. Dolazak Gospodnji

2 A što se tiče Dolaska Gospodina našega Isusa
1 Kor 15 23 Krista i našeg okupljanja oko njega, molimo
1 Sol 4 15-17 vas, braćo: 2 ne dajte se brzo pokolebati u svom
Mt 24 31+ shvaćanju niti uznemiriti ni nekim duhom, ni ne-
3 17 kom riječju, ni nekim tobože našim pismom, kao
1 Kor 1 8+
da će sad-na Dan Gospodnji. 3 Neka vas nitko ne
zavede ni na koji način.
Jer ako prije ne dođe onaj otpad[h] i ne otkrije se
Čovjek bezakonja, Sin propasti, 4 Protivnik[i], *onaj* Otk 13 1-8
koji uzdiže sebe protiv svega što se zove *Bog* ili Dn 11 36

a) Pavao voli naglasiti da je njegova sudbina vezana za sudbinu njegovih zajednica (usp. 1 Sol 2 – 3; 1 Kor 4,8; Fil 1,30; itd.).
b) Nebo (usp. 1 Sol 4,16), anđeli (usp. Mt 13,39.41.49; 16,27p; 24,31; 25,31; Lk 12,8s; vjerojatno »sveti« iz 1 Sol 3,13), teofanijski oganj (usp. Izl 13,22+; 19,16+) sve su to obilježja židovske apokaliptike (usp. 1 Sol 4,16+).
c) Tj. pogani (1 Sol 4,5) i Židovi (Rim 10,16).
d) Tu se vjerojatno misli na anđele (»sveti«, usp. Dj 9,13+) i kršćane (»koji povjerovaše«).
e) Osuda onih koji odbacuju evanđelje opisana je ovdje – u živoj suprotnosti s proslavljenošću kršćana – oštrim izrazima, što bi se moglo protumačiti kao posljedica žestokog progonstva. – Misao se r. 5, nakon umetnutih rr. 6–10, nastavlja u r. 11.
f) Dosl.: »ispuni svu naklonost dobrote«. Neki misle da je riječ o Božjoj naklonosti pa prevode: »neka uspješno ispuni svu svoju volju oko dobra«.
g) U opisu 1 Sol 4,13 – 5,11 Pavao je odbio svako predviđanje točnog nadnevka Paruzije (usp. 1 Sol 5,1+). 2 Sol se očito suočava s novim pitanjima i ne govori više o sudbini živih i mrtvih, nego se ograničava na pojašnjenje da Dolazak nije neposredan i da će mu prethoditi vidljivi znakovi.
h) Otpad (*apostasis*) spomenut je kao nešto već poznato. Opće značenje izraza (odstup, odmetnuće, istup) poprima religiozno obilježje (Dj 5,37; 21,21; Heb 3,12). Onima koji nikada nisu pripadali Kristu mogli bi se pribrojiti i otpadnici od vjere (usp. 1 Tim 4,1; 2 Tim 3,1; 4,3s; itd.).
i) Uzrokom otpada bit će osoba s tri imena, koja je (do r. 5a) predstavljena kao veliki Božji neprijatelj. Ona je Bezbožnik bez

Ez 28 2 svetinja, dotle da i *u Božji* hram zasjedne gradeći
Iz 14 13 se *Bogom*... 5 Ne sjećate li se, to sam vam govorio
dok sam još bio među vama? 6 I sada znate što ga
zadržava[a] da bi se pojavio tek u svoje vrijeme.
7 Doista, otajstvo bezakonja već je na djelu[b], samo
ima tko da ga sada zadržava dok ne bude uklonjen.
Iz 11 4 8 Tada će se otkriti Bezakonik[c]. Njega će Gospodin[d]
Ps 33 6 Isus *pogubiti dahom ustâ* i uništiti pojavkom Dola-
Otk 19 11-21 ska svoga – 9 njega koji djelovanjem Sotoninim[e] do-
Ef 2 2 Otk 13 13-17 lazi sa svom silom, lažnim znamenjima i čudesima
Iv 8 44 10 i sa svim nepravednim zavaravanjem onih koji
Mt 24 12 propadaju poradi toga što ne prihvatiše ljubavi
prema istini da bi se spasili. 11 I zato im Bog šalje
1 Kr 22 22 djelovanje zavodničko da povjeruju laži 12 te budu
Iz 6 10 osuđeni svi koji nisu povjerovali istini, nego su se
Iv 3 19; 9 39 odlučili za nepravednost[f].

Poticaj na ustrajnost[g]

13 Mi pak moramo uvijek zahvaljivati Bogu za
vas, braćo od Gospodina ljubljena, što vas je od
početka[h] odabrao za spasenje, posvećenjem u Ef 1 4
Duhu i vjerom u istinu. 14 Da, na to vas pozva po 1 Sol 1 4-5; 4 8; 4 3+
našem evanđelju – na posjedovanje slave Gospo- 1 Pt 1 1-2
dina našega Isusa Krista. 15 Stoga braćo, čvrsto 1 Sol 3 8
stojte i držite se predaja u kojima ste poučeni bilo 2 Sol 3 6
našom riječju, bilo pismom[i]. 16 A sam Gospodin naš 1 Kor 11 2+ 1 Sol 3 11-13
Isus Krist i Bog, Otac naš, koji nas uzljubi i koji
nam po milosti dade trajno ohrabrenje i dobru na-
du, 17 neka ohrabri vaša srca i neka ih učvrsti u sva- Rim 5 2+
kom dobru djelu i riječi!

3 Uostalom, molite, braćo, za nas da riječ Go- 1 Sol 5 25
spodnja trči i proslavlja se[j] kao i u vas 2 i da Kol 4 3; Ef 6 19s Ps 147 15
se oslobodimo nezgodnih i opakih ljudi. Jer nemaju Rim 10 16
svi vjere! 3 Ali, vjeran je Gospodin koji će nas učv- 1 Sol 5 24
rstiti i sačuvati od Zloga[k]. 4 A uzdamo se, u Gospo- Mt 6 13
dinu, u vas: da vršite i da ćete vršiti ono što vam 1 Iv 2 14+ 2 Kor 7 16
zapovijedamo. 5 A Gospodin neka upravi srca vaša
k ljubavi Božjoj i postojanosti Kristovoj. 1 Kor 13 13+

III. Protiv lijenosti i nerada

1 Sol 4 1+ 6 Zapovijedamo vam, braćo, u ime Gospodina
1 Sol 4 11-12; 5 14 Isusa Krista da se klonite svakoga brata što živi
2 15+ neuredno i ne po predaji koju primiste od nas. 7 Ta
1 Sol 2 9+ sami znate kako nas treba nasljedovati[l]. Jer dok bi-
Dj 18 3+ jasmo među vama, nismo živjeli neuredno: 8 ničiji
kruh nismo badava jeli, nego smo u trudu i naporu Mt 6 11
noću i danju radili da ne bismo opteretili koga od
vas. 9 Ne što ne bismo imali prava, nego da vam Mt 10 10
sebe damo za uzor koji ćete nasljedovati. 10 Doista,
dok bijasmo u vas, ovo vam zapovijedasmo: Tko

premca (dosl.: »Čovjek bezakonja«; var.: »Čovjek grijeha«); biće određeno za propast (dosl.: »Sin propasti«: r. 3; Iv 17,12; usp. 1 Sol 5,5); Protivnik Božji, opisan ovdje izričajima nadahnutim na Dn 11,36 (gdje je riječ o Antiohu Epifanu). Taj će Protivnik u kršćanstvu, pod utjecajem Dn, dobiti ime Antikrist (usp. 1 Iv 2,18; 4,3; 2 Iv 7). Nosi crte osobnog bića koje će se objaviti na kraju vremena (dok Sotona, čije je on sredstvo, već sada djeluje u »otajstvu bezakonja«, r. 7), progoneći i zavodeći vjernike (usp. Mt 24,42; Otk 13,1–8) u velikoj posljednjoj kušnji koju će skončati Kristov povratak.

a) Kašnjenje Paruzije pripisano je nečemu (r. 6) ili nekomu (r. 7) što (tko) je »zadržava«, nekoj moći ili osobi koja sprečava očitovanje Antikrista (koje ima prethoditi Paruziji). Prisjećaj je morao biti shvatljiv naslovnicima poslanice, ali nama ostaje zagonetan unatoč mnogim predloženim tumačenjima.

b) »Otajstvo bezakonja« do trenutka konačne »objave« djeluje prikriveno i to je djelovanje uzrokom otpada. Kada zapreka bude otklonjena, Bezakonje (ili Bezakonik) će djelovati na svjetlu dana.

c) Bezakonik se objavljuje (rr. 6.8) sučelice Objavi Gospodinovoj (1,7; 1 Kor 1,7) baš kao što je i njegova paruzija nasuprotna Gospodinovoj (rr. 8–9). Anti-Bog postaje Anti-Kristom. Ali izvan je svake sumnje da će Gospodin nadvladati svoga neprijatelja.

d) Dod.: »Isus«.

e) Bezbožnik služi kao oruđe djelovanju Sotone (usp. 1 Sol 2,18), koji mu podaje nadljudsku moć, nekako kao što se Duh Kristov priopćuje kršćanima (usp. Zmaja i Zvijer, Otk 13,2.4).

f) Oprečnost se nastavlja između vjernikâ i otpadnikâ. Laž i istina nisu ovdje shvaćene čisto intelektualno nego kao religiozne vrednote koje uvjetuju život i djelovanje (usp. Iv 8,32+.44; 1 Iv 3,19+).

g) Ulomak 2,13 – 3,5 tijesno je povezan s opisom Paruzije. Pošto su isključene krive predodžbe, izražavaju se pozitivne posljedice. Misaono ustrojstvo tog bogatog ulomka, obojeno je »trinitarno« (2 Kor 13,13+; usp. 1 Sol 4,6–8).

h) Var.: »kao prvine«.

i) Predaje koje je Pavao usmeno naučavao za svoga boravka ili pismeno nakon odlaska (2,2.5; 3,6; 1 Sol 3,4; 4,2.6; 5,27), u evanđeoskoj poruci (usp. 1 Sol 2,13+) sadrže načelne smjernice kršćanskoga života (usp. 1 Sol 4,1; 1 Kor 11,2.23–25).

j) Vjerničke molitve (1 Sol 5,25) pomoći će Apostolovu poslanju. Riječ će božanskim zamahom »trčati« i jednom primljenu i življenu (usp. 1 Sol 2,13+), proslavit će je Bog koji ju je uputio (Ps 107,20; 147,15).

k) Ili možda: »od zla«. Kršćani će biti kušani, ali ne preko svojih sila (1 Kor 10,13).

l) Nasljedujući Pavla (1 Kor 4,16; Gal 4,12; Fil 3,17) vjernici će nasljedovati Krista (1 Sol 1,6; Fil 2,5; usp. Mt 16,24; Iv 13,15; 1 Pt 2,21; 1 Iv 2,6), kojega on sam nasljeduje (1 Kor 11,1). Oni konačno moraju nasljedovati Boga (Ef 5,1; usp. Mt 5,48) i jedni druge (1 Sol 1,7; 2,14; Heb 6,12). U temelju tog zajedničarskog života usađeno je »pravilo nauka« (Rim 6,17) primljeno predajom (r. 6; 1 Kor 11,2+; 1 Sol 2,13+). Zato i sami starješine koji tu predaju dalje prenose moraju biti »uzori« (r. 9; Fil 3,17; 4,8–9; 1 Tim 1,16; 4,12; Tit 2,7; 1 Pt 5,3) kojih će se život i vjera nasljedovati (Heb 13,7).

neće da radi, neka i ne jede[a]! 11 A čujemo da neki
od vas žive neuredno: ništa ne rade, nego dangube.
12 Takvima zapovijedamo i zaklinjemo ih u Gospo-
Post 3 19 dinu Isusu Kristu: neka s mirom rade i svoj kruh
jedu.

13 Vama pak, braćo, neka ne dodija činiti dobro. Gal 6 9
14 Ako li se tko ne pokorava našoj riječi u ovoj po- 2 Sol 3 6
slanici, zabilježite ga, ne drugujte s njime, da se 1 Kor 5 9-11; 5 5 2 Kor 2 7
postidi, 15 ali ga ne smatrajte neprijateljem, nego ga Gal 6 1
urazumljujte kao brata. 1 Sol 5 14 Mt 18 15-18

Želja i pozdrav

1 Sol 5 23 16 A sam Gospodin mira dao vam mir zauvijek i
na svaki način[b]! Gospodin sa svima vama!
Gal 6 11+ 17 Pozdrav mojom rukom, Pavlovom. Ovo je znak
u svakoj poslanici: ovako pišem. 2 2
18 Milost Gospodina našega Isusa Krista sa svima
vama[c]!

a) To pravilo potječe vjerojatno od neke Isusove izreke ili možda od narodne poslovice. Riječ je o »zlatnom pravilu kršćanskog rada«.

b) Var. (Vg): »na svakome mjestu«.

c) Dod.: »Amen« (usp. 1 Sol 3,13; 5,28).

PRVA POSLANICA TIMOTEJU

Naslov i pozdrav

Rim 1 1+ **1** Pavao, apostol Krista Isusa po nalogu[a] Boga,
Spasitelja našega[b], i Krista Isusa, nade naše,
2 Timoteju, pravomu sinu u vjeri: milost, milosrđe i Dj 16 1+
mir od Boga Oca i Krista Isusa, Gospodina našega!

1. TIMOTEJ – POBORNIK ISTINE

Prijetnje lažnih učitelja

3 Kao što sam te zamolio kad sam odlazio u Ma-
kedoniju, ostani u Efezu da zapovijediš nekima
4 7; 6 4, 20 neka ne naučavaju drugih nauka 4 i neka se ne za-
2 Tim 2 14, 16, 23; 4 4 nose beskrajnim bajkama i rodoslovljima[c], koja
Tit 1 14; 3 9 više pogoduju raspravama negoli rasporedbi[d] Božjoj
1 Kor 4 4+ po vjeri. 5 Svrha je te zapovijedi ljubav iz čista srca,
dobre savjesti i vjere neprijetvorne. 6 To su neki
promašili i zastranili u praznorječje; 7 htjeli bi biti
učitelji Zakona, a ne razumiju ni što govore ni što
tvrde.

Prava uloga Zakona

Rim 7 7+, 12s 8 A mi znamo da je Zakon[e] dobar ako se tko
njime služi zakonito[f], 9 svjestan toga da je Zakon tu
Gal 5 23 ne za pravednika[g] nego za bezakonike i nepokorni-
Rim 1 29+ ke, nepobožnike i grešnike, bezbožnike i svetogr-
dnike, ocoubojice i materoubojice, koljače, 10 blud-
Otk 18 13 nike, muškoložnike, trgovce ljudima, varalice, kri-
vokletnike, i ima li još što protivno zdravom nau-
1 Kor 4 4; Iv 1 14+ ku[h] – 11 po evanđelju Slave blaženoga Boga koje je
1 Sol 2 4; Tit 1 3 meni povjereno.

Pavlov životni hvalospjev Bogu

12 Zahvalan sam Onome koji mi dade snagu –
Kristu Isusu, Gospodinu našemu – jer me smatrao
vrijednim povjerenja, kad u službu postavi mene
13 koji prije bijah hulitelj, progonitelj i nasilnik. Ali Dj 8 3+
pomilovan sam jer sam to u neznanju učinio, još u
nevjeri. 14 I milost Gospodina našega preobilovala Dj 3 17+; Iv 16 2
je zajedno s vjerom i ljubavlju, u Kristu Isusu. 1 Kor 15 9s
15 Vjerodostojna je riječ[i] i vrijedna da se posve Mt 9 13p
prihvati: Isus Krist dođe na svijet spasiti grešnike, 2 Pt 3 15
od kojih sam prvi ja. 16 A pomilovan sam zato da
na meni prvome Isus Krist pokaže svu strpljivost i
pruži primjer svima koji će povjerovati u njega za 2 Sol 3 7+
život vječni.

17 A Kralju vjekova, Kol 1 15
besmrtnome[j], 1 Tim 6 16
nevidljivome, Rim 16 27+
jedinome Bogu
čast i slava
u vijeke vjekova.
Amen[jj].

a) Var.: »po obećanju«.
b) Naslov »Spasitelj«, rijedak u pavlovskim poslanicama (Ef 5,23; Fil 3,20). Pastoralne poslanice pridaju Ocu (1 Tim 2,3; 4,10; Tit 1,3; 2,10; 3,4) i Kristu (2 Tim 1,10; Tit 1,4; 2,13; 3,6). Djelo Krista, Spasitelja, ostvarilo je volju Očevu.
c) Židovska mozganja o povijesti patrijarhâ i junakâ Staroga saveza, kao što se mogu čitati u *Knjizi jubilejâ.*
d) Var. (Vg): »izgradnji«.
e) Mojsijevski Zakon.
f) Ako se od njega ne traži više nego što može dati (dosl.: »ako se njime služi kao zakonom«).
g) Tu Zakon nije dobar zato što se po njemu spoznaje grijeh (Rim 7,7+.12–14) ili što pripravlja dolazak Kristov (Gal 3,24–25), nego jer je nužan za karanje grešnikâ.
h) Pastoralne poslanice često spominju »zdrav nauk« itd. (6,3; 2 Tim 1,13; 4,3; Tit 1,9.13; 2,1–8). Riječ je o apostolskom navještanju sa svim oznakama zdravlja i ćudorednog vladanja (usp. Rim 12,1–2; Fil 4,8–9).
i) Taj je izričaj značajan za Pastoralne poslanice (3,1; 4,9; 2 Tim 2,11; Tit 3,8). On služi da privuče pozornost, da naglasi možda neki prisjećaj ili citat poznat čitaocima.
j) Var.: »neraspadljivome«.
jj) Ta svečana doksologija vjerojatno je bogoslužnog porijekla. Doksologije su inače česte u Pavlovim poslanicama (Rim 16,27+).

Timotejeva odgovornost

[18]Taj ti zadatak predajem, sine Timoteju, u
4 14+ skladu s proroštvima nekoć nad tobom izrečeni-
2 Tim 4 7 ma[a]: na njih oslonjen, bij boj plemeniti [19]imajući
vjeru i dobru savjest, koju su neki odbacili i doži-
vjeli brodolom vjere. [20]Među njima je Himenej i 2 Tim 2 17;
Aleksandar, koje sam predao Sotoni[b] da nauče ne 4 14
huliti. 1 Kor 5 5+

2. TIMOTEJ – PROMICATELJ BOGOSLUŽJA I BOGOLJUBNOSTI

2 Dakle, preporučujem[c] prije svega da se obav-
ljaju prošnje, molitve, molbenice i zahvalnice
Rim 13 1-7+ za sve ljude, [2]za kraljeve i sve koji su na vlasti[d], da
Tit 3 1 provodimo miran i spokojan život u svoj bogoljub-
nosti i ozbiljnosti. [3]To je dobro i ugodno pred Spa-
1 1+ siteljem našim Bogom, [4]koji hoće da se svi ljudi
Ez 18 23+ spase[e] i dođu do spoznanja istine[f]. [5]Jer jedan je
Iv 8 32 Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi, čo-
1 Kor 8 6+ vjek[g] – Krist Isus, [6]koji sebe samoga dade kao ot-
Heb 8 6+ kup za sve. To je u svoje vrijeme dano svjedočan-
Mt 20 28p+ stvo[h], [7]za koje sam ja postavljen propovjednikom i
Gal 1 4 apostolom – istinu govorim, ne lažem – učiteljem
2 Kor 5 15 Ef 5 2; Tit 2 14 narodâ u vjeri i istini.
Rim 3 26+
2 Tim 1 11
Dj 9 15
Gal 2 7

[8]Hoću dakle da muškarci mole na svakome mje-
stu, podižući čiste ruke bez srdžbe i raspre; [9]isto
tako žene – u doličnu držanju: neka se rese stidlji- 1 Pt 3 2-4
vošću i razborom, ne pletenicama i zlatom ili biser- Iz 3 16s
jem ili skupocjenim odijelom, [10]nego – dobrim dje-
lima, kako dolikuje ženama koje ispovijedaju bogo-
ljubnost. [11]Žena neka u miru prima pouku sa svom 1 Kor 14 34-35
podložnošću. [12]Poučavati pak ženi ne dopuštam, ni Post 3 16 1 Kor 11 3, 8-12
vladati nad mužem, nego – neka bude na miru. Post 2 18, 21s;
[13]Jer prvi je oblikovan Adam, onda Eva; [14]i Adam 3 12-13
nije zaveden, a žena je, zavedena, učinila prekršaj.
[15]A spasit će se rađanjem djece[i] ako ustraje u vjeri, Br 31 16
ljubavi i posvećivanju, s razborom. 1 Kor 13 13+

3. TIMOTEJ – PASTIR

Tit 1 6-9 **Nadglednici**

1 15+ 3 Vjerodostojna je riječ: teži li tko za nadgled-
ništvom[j], časnu službu želi. [2]Treba stoga[k] da
2 Tim 2 24 nadglednik bude besprijekoran, jedne žene muž,
1 Tim 3 12 trijezan, razuman, sređen, gostoljubiv, sposoban
Tit 2 6+ poučavati, [3]ne vinu sklon, ne nasilan nego popust-
ljiv, ne ratoboran, ne srebroljubac; [4]da svojom ku-
ćom dobro upravlja i sinove drži u pokornosti sa
svom ozbiljnošću – [5]a ne zna li netko svojom ku-
ćom upravljati, kako će se brinuti za Crkvu Božju?
1 Kor 1 2+ – [6]ne novoobraćenik da se ne bi uzoholio i pao pod
1 Kor 5 12+ osudu đavlovu. [7]A treba da ima i lijepo svjedočan-
stvo od onih vani, da ne bi u rug upao i zamku
đavlovu.

Đakoni Dj 6 1-6

[8]Đakoni isto tako treba da budu ozbiljni, ne dvo-
lični, ne odani mnogom vinu ni prljavu dobitku –
[9]imajući otajstvo vjere u čistoj savjesti. [10]I neka se Rim 16 25+
najprije iskušavaju, pa onda, budu li besprigovorni,
neka obavljaju službu.
[11]Žene[l] isto tako neka budu ozbiljne, ne klevet-
nice nego trijezne, vjerne u svemu.

a) Kao u 4,14 Timoteju se predočuje sudjelovanje »proroka« pri njegovu uvođenju u apostolsku službu (Dj 13,1–3; 11,27+).
b) Kazna izopćenja kojom se krivcu htio omogućiti popravak (usp. 1 Kor 5,5+).
c) Var.: »preporučuj«.
d) O Pavlovoj privrženosti vlastima usp. Rim 13,1–7. Svršetak r. odražava možda bojazan za budućnost.
e) Taj izričaj (usp. 4,10), velike teološke nosivosti, pomaže ispravno tumačiti neke ulomke Poslanice Rimljanima (usp. 9,18.21; itd.). Obrazložen je (r. 5) činjenicom da je Bog jedan (usp. Mk 12,29+; Rim 3,29–30; Ef 4,6) i jedinstvenim položajem Krista Boga i čovjeka (usp. Heb 2,17; 8,6+). Pavao je primio od Gospodina (r. 7) poslanje da naviješta spasenje svima ponuđeno (Rim 1,1+; Dj 9,15+).
f) Spasenje je spoznaja istine (4,3; 2 Tim 2,25; 3,7; Tit 1,1), ali ta spoznaja pretpostavlja založenost svega života (usp. Hoš 2,22+; Iv 8,32+; 10,14+; 2 Sol 2,12; itd.).
g) BJ: »Krist Isus, i on sam čovjek«. – Isus je posrednik po svom čovještvu koje mu omogućuje da bude spasitelj sviju (r. 4) svojom otkupiteljskom smrću »za sve« (r. 6; usp. Heb 2,14–17).
h) Usp. 6,13. Prihvativši da umre za sve ljude, Krist je očitovao svijetu božanski naum da spasi sve ljude. Očev svjedok svojim životom, on je to bio ponajviše svojom smrću (grčki izraz *martys* kasnije će podjednako označiti i »svjedoka« i »mučenika«; usp. Iv 3,11+; Otk 1,5; 3,14).
i) Prvotno je poslanje žene darivati život i odgajati djecu. Vjerojatno se pritom smjera na krive učitelje koji su zabranjivali ženidbu (4,3).
j) O službi *episkopos*-a, »nadglednika«, usp. Tit 1,5+.
k) Taj i sljedeći (rr. 8–12) popis svojstava nemaju ništa zasebnoga jer se nadahnjuju na već ustaljenim nizovima osobina koje se traže od crkvenih odgovornika.
l) Vjerojatno je riječ o ženama koje vrše službu poslužiteljicâ (usp. Rim 16,1), a ne o suprugama đakonâ.

3 2, 4 12 Đakoni neka budu jedne žene muževi, neka do-
bro upravljaju djecom i svojim kućama. 13 Jer oni
koji dobro obavljaju službu, stječu častan položaj i
veliku smjelost u vjeri, vjeri u Isusu Kristu.

Crkva i Otajstvo pobožnosti

14 Ovo ti pišem u nadi da ću ubrzo doći k tebi, 15 a
Tit 1 7 okasnim li, da znaš kako se treba vladati u kući
1 Kor 1 2+ Ef 2 20+ Božjoj, koja je Crkva Boga živoga, stup i uporište
istine[a]. 16 Da, po sveopćem uvjerenju, veliko je
Rim 16 25+ Otajstvo pobožnosti:
Rim 1 3-4 On[b], očitovan u tijelu,
Iv 1 14+ opravdan u Duhu,
Iv 16 10 viđen od anđelâ,
Ef 3 10 propovijedan među narodima,
1 Pt 1 12 vjerovan u svijetu,
Mk 16 19 Dj 1 2. 11 uznesen u slavu[c].

Krivi učitelji

Mt 24 23-24 Dj 20 29-30 **4** Duh izričito govori da će u posljednja vreme-
2 Tim 3 1 2 Pt 2 ; 3 3 na[d] neki otpasti od vjere i prikloniti se prije-
1 Iv 2 18 varnim duhovima i zloduhovskim naucima. 2 A sve
Kol 2 16-23 to pod utjecajem himbe lažljivaca otupjele savjesti[e]
3 koji zabranjuju ženiti se i nameću uzdržavati se od
Post 9 3 jelâ[f] što ih je Bog stvorio da ih sa zahvalnošću uzi-
1 Tim 2 4 maju oni koji vjeruju i znaju istinu. 4 Doista, svako
Post 1 31+ je Božje stvorenje dobro i ne valja odbaciti ništa
1 Kor 10 25s, 30s Rim 14 14, 20 što se uzima sa zahvalnošću 5 jer se posvećuje riječju
Mt 15 11sp Božjom i molitvom.
6 To izlaži braći i bit ćeš dobar poslužitelj Krista
2 Tim 2 15 Isusa, hranjen riječima vjere i dobroga nauka za
1 4+ kojim postojano ideš. 7 Svjetovne pak i bablje priče
odbijaj! Vježbaj se u pobožnosti[g]! 8 Uistinu, tjelesno
vježbanje malo čemu koristi, a pobožnost je svemu
korisna jer joj je obećan život – sadašnji i budući.
9 Vjerodostojna je to riječ i vrijedna da se posve pri- 1 15+
hvati. Ta za to se trudimo i borimo[h] jer se pouzda-
jemo u Boga živoga koji je Spasitelj svih ljudi, po- 1 1+
najpače vjernikâ. 11 Zapovijedaj to i naučavaj!
12 Nitko neka ne prezire tvoje mladosti, nego budi Tit 2 7-8
uzor vjernicima u riječi, u vladanju, u ljubavi, u 2 Sol 3 7+
vjeri, u čistoći. 13 Dok ne dođem, posveti se čitanju, 6 11
poticanju, poučavanju. 14 Ne zanemari milosnog Gal 5 22+
dara koji je u tebi, koji ti je dan po proroštvu za- 1 18+
jedno s polaganjem ruku starješinstva[i]. 15 Oko toga
nastoj, sav u tom budi da tvoj napredak bude svima
očit. 16 Pripazi na samog sebe i na poučavanje! Us-
traj u tome! Jer to vršeći, spasit ćeš i sebe i one
koji te slušaju.

Vjernici

5 Na starca se ne otresaj, nego ga nagovaraj Lev 19 32
kao oca, mladiće kao braću, 2 starice kao maj-
ke, djevojke kao sestre – u svoj čistoći.

Udovice

3 Udovice poštuj – one koje su zaista udovice[j].
4 Ako li ipak koja udovica ima djecu ili unuke, neka
najprije oni znaju očitovati[k] svoju pobožnost prema
vlastitom domu i uzdarjem uzvraćati roditeljima jer
to je ugodno Bogu. 5 A ona koja je zaista udovica,
posve sama, pouzdaje se u Boga, odana prošnjama Jdt 8 4-5
i molitvama noć i dan; 6 ona, naprotiv, koja provodi Lk 2 37
lagodan život, živa je već umrla. 7 I to naglašuj da Otk 3 1
budu besprijekorne. 8 Ako li se tkogod za svoje, na-
vlastito za ukućane, ne stara, zanijekao je vjeru i

a) Crkva Boga živoga (Pnz 5,26+; 2 Kor 6,16) jest njegova kuća, tj. njegovo obitavalište i njegova obitelj (Br 12,7; Heb 3,6; 10,21; 1 Pt 4,17), gdje se pouzdano čuva Evanđelje koje spašava (r. 16).
b) »On«: Krist. Neki rkpp. (Vg) čitaju u srednjem rodu (»to«), tako da bi subjekt slijedećih glagola bilo »otajstvo« (usp. Kol 2,3+). U r. 16b slijedi, nakon svečanog uvoda, ulomak liturgijskog himna ili ispovijesti vjere u šest kratkih, dvostruko složenih rečenica (usp. 6,15–16; 2 Tim 2,11–13 i Ef 1,3–14; Fil 2,6–11; Kol 1,15–20).
c) »Opravdan u Duhu«, očitovan pravednim (usp. Mt 11,19p): Isusova pravednost i božanstvo potvrđeni su napose njegovim slavnim uskrsnućem (usp. Rim 1,4+). – »Uznesen u slavu« u času Uzašašća (Dj 1,2.11.22).
d) O tom razdoblju krize značajnom za posljednje dane v. još 2 Sol 2,3–12; 2 Tim 3,1; 4,3–4; 2 Pt 3,3; Juda 18; usp. Mt 24,6s; Dj 20,29–30. Budući da je eshatološko doba započelo (2,6; Mk 1,15+; Rim 3,26+), ta vremena kušnje mogu se već smatrati prisutnima (usp. 1 Kor 7,26; Ef 5,16; 6,13; Jak 5,3; 1 Iv 2,18; 4,1.3; 2 Iv 7).
e) BJ: »... himbe lažljivaca označenih užarenim željezom u njihovoj savjesti«. Kao što su bili obilježeni na svom tijelu robovi bjegunci.
f) Osuda ženidbe bit će jedna od značajki gnosticizma, dok su zabrane o hrani tipično židovske (usp. Kol 2,16–23).
g) Izraz »pobožnost« (*eusebeia*) pojavljuje se u pastoralnim poslanicama deset puta (2,2; 3,16; 4,7.8; 6,3.5.6.11; 2 Tim 3,5; Tit 1,1; usp. 5,4; 2 Tim 3,12; Tit 2,12). On sažima cjelokupni vjerski stav kršćana, vezan uz spoznaju vjere, čvorište njihova zajedničarskog života u Kristu Isusu.
h) Var. (Vg): »pogrđivani smo«.
i) Neki prevode: »za starješinstvo«. Polaganje ruku, obred prenošenja neke milosti ili karizme (Heb 6,2), može biti običan blagoslovni gest (Mt 19,15), sredstvo liječenja (Mt 9,18p; Mk 6,5; 7,32; 8,23–25; 16,18; Lk 4,40; 13,13; Dj 9,12.17; 28,8) i priopćenja punine Duha Svetoga krštenicima (Dj 1,5+) ili pak obred kojim se netko posvećuje za posebnu javnu službu (Dj 6,6; 13,3). U tom potonjem smislu valja shvatiti r. 14 i 5,22+; 2 Tim 1,6. Od dana na koji podsjeća 1 Tim 4,14 Timotej posjeduje trajnu »karizmu« (1 Kor 12,1+) kojom je posvećen za službu. S obzirom na proročki zahvat usp. 1 Tim 1,18.
j) Tu se mogu razlikovati tri vrste udovica: one koje Crkva ne mora pomagati, jer imaju svoju obitelj (r. 4); one kojima Crkva mora priteći u pomoć, jer su »zaista udovice«, same na svijetu (rr. 3.5 i 16); konačno, pozvane od Crkve da vrše javne dužnosti, pod uvjetom da udovoljavaju strogim zahtjevima (rr. 9–15), bilo da primaju ili ne primaju pomoć Crkve.
k) Var. (Vg): »neka najprije ona znade očitovati«.

gori je od nevjernika.
[9]U popis neka se unosi udovica ne mlađa od še-
zdeset godina, jednog muža žena, [10]koja ima svje-
Iv 13 14 dočanstvo dobrih djela: da je djecu odgojila, da je
Dj 9 13+ bila gostoljubiva, da je svetima noge prala[a], da je
nevoljnima pomagala, da se svakom dobru djelu
posvećivala. [11]Mlađe pak udovice odbijaj jer kad ih
požuda odvrati od Krista, hoće se udati, [12]pa za-
služe osudu što su pogazile prvotnu vjernost[b]. [13]A
uz to se, obilazeći po kućama, nauče biti besposle-
ne, i ne samo besposlene, nego i brbljave i namet-
ljive, govoreći što ne bi smjele. [14]Hoću dakle da se
mlađe ùdaju[c], djecu rađaju, da budu kućevne te ne
Tit 2 8 daju protivniku[d] nikakva povoda za pogrđivanje.
[15]Jer već su neke zastranile za Sotonom. [16]Ako koja
vjernica ima udovicâ, neka im pomaže, a neka se
ne opterećuje Crkva, da uzmogne pomoći onima
koje su zaista udovice.

Tit 1 5+ **Prezbiteri – starješine**

[17]Starješine koji su dobri predstojnici dostojni su
1 Sol 5 12+ dvostruke časti[e], ponajpače oni koji se trude oko
Pnz 25 4 Riječi i poučavanja. [18]Pismo doista veli: *Volu koji*
1 Kor 9 9
vrši ne zavezuj usta! I: *Vrijedan je radnik plaće svo-* Lk 10 7
je[f]. [19]Protiv starješine ne primaj tužbe, osim *na* Pnz 19 15
osnovi dvaju ili triju svjedoka. [20]One koji griješe, 2 Kor 13 1
pred svima ukori da i drugi imaju straha! [21]Zakli- Mt 10 16
njem te pred Bogom i Kristom Isusom i izabranim
anđelima da se toga držiš bez predrasude i ništa ne
činiš po naklonosti. [22]Rukû prebrzo ni na koga ne
polaži[g] i ne budi dionikom tuđih grijeha! Sebe či-
stim čuvaj! [23]Ne pij više samo vode, nego uzimaj
malo vina poradi želuca i čestih svojih slabosti.
[24]Grijesi nekih ljúdi očiti su i prije suda, nekih
pak samo nakon njega. [25]Tako su i dobra djela oči- Mt 5 16
ta, a bila i drukčija, ne mogu se sakriti. Mt 10 26p

Robovi 1 Kor 7 21-22
Kol 3 22-25
6 Koji su pod jarmom, robovi, neka svoje go- Ef 6 5-8
spodare smatraju svake časti dostojnima da Flm 16+ Tit 2 9-10
se ne bi pogrđivalo ime Božje i nauk. [2]A oni ko- Rim 6 15+
jima su gospodari vjernici, neka ih ne cijene manje Rim 2 24+
zato što su braća, nego neka im još više služe jer ti
koji primaju njihovo dobročinstvo vjernici su i ljub-
ljena braća[h].

Zaključak

Pravi i krivi učitelji

To naučavaj i preporučuj! [3]A tko drukčije nau-
1 10+ čava i ne prianja uza zdrave riječi, riječi Gospodina
našega Isusa Krista, i nauk u skladu s pobožnošću,
1 4+ [4]nadut je, puka neznalica, samo boluje od rasprâ[i] i
Rim 1 29+ riječoborstava, od kojih nastaje zavist, svađa, pog-
rde, zla sumnjičenja, [5]razračunavanja ljudi pokva-
rene pameti i lišenih istine, što pobožnost smatraju
dobitkom. [6]Pa i jest dobitak velik pobožnost, zado-
voljna onim što ima! [7]Ta ništa nismo donijeli na Job 1 21; Prop 5 14
svijet te iz njega ništa ni iznijeti ne možemo! [8]I- Ps 49 18
mamo li dakle hranu i odjeću, zadovoljimo se time.
[9]Jer oni koji se hoće bogatiti, upadaju u napast,
zamku[j] i mnoge nerazumne i štetne požude što
ljude strovaljuju u zator i propast. [10]Zaista, korijen
svih zala jest srebroljublje[k]; njemu odani, mnogi Mt 6 24
odlutaše od vjere i sami sebe isprobadaše mukama
mnogima.

a) Antikni običaj gostoljubivosti.
b) Svoju nakanu da se posvete Bogu.
c) Pisac, poučen iskustvom, ne drži više uputnim savjetovati mladim udovicama ideal koji je Pavao izložio u 1 Kor 7,8.40.
d) Bilo zlonamjerniku, neprijateljski raspoloženom prema kršćanima, bilo Sotoni, što je manje vjerojatno.
e) BJ: »dvostruke nagrade«; drugi: »dvostrukog priznanja«.
f) Var.: »hrane svoje« (usp. Mt 10,10). Na citat Pnz prislonjena je Kristova riječ, koja nam je poznata samo od Luke (Lk 10,7), što nužno ne pretpostavlja da je Lukino Evanđelje već bilo potpuno sastavljeno i priznato kao »Pismo« (usp. 2 Tim 3,15+).
g) Da mu se povjeri neka služba u Crkvi (usp. 4,14+). Drugi tumači vide u tom gestu odriješenje od grijehâ.
h) BJ: »i prijatelji Božji«. Dosl.: »ljubljeni«, od Boga ili od ljudi.
i) Dosl.: »traženjâ«. – Traženju Boga koje je u SZ sažimalo cjelokupni stav Jahvina pobožnika (Pnz 4,29; Ps 27,8+; Jer 29,13–14; itd.) i koje je ostalo na snazi i u NZ (Mt 6,33; 7,7–8; Dj 17,27; itd.), 1 Tim sučeljuje (usp. 1,4; 2 Tim 2,16.23; Tit 3,9) sitničava, bespredmetna, beskrajna i stoga neprikladna traženja. To je zlosretna »bolest« za »zdravi« nauk (r. 3; 1,10+) koja znatiželjom nastoji nadići otajstvo vjere (usp. 2 Iv 9).
j) Dod. (Vg): »đavolsku«. – »nerazumne«; Vg: »beskorisne«.
k) Ondašnja vrlo česta uzrečica u profanoj književnosti.

2 Tim 4 1 **Usrdni poticaji Timoteju**

2 Tim 2 22 11 A ti se, Božji čovječe, toga kloni! Teži za pra-
Gal 5 22+; 1 Kor 13 13+ vednošću, pobožnošću, vjerom, ljubavlju, postoja-
Tit 2 2 nošću, krotkošću! 12 Bij dobar boj vjere, osvoji
2 Tim 4 7 vječni život na koji si pozvan i radi kojega si dao
ono lijepo svjedočanstvo pred mnogim svjedoci-
ma[a]! 13 Zapovijedam pred Bogom koji svemu život
2 6+ daje i pred Kristom Isusom koji pred Poncijem Pi-
Iv 18 36-37 latom posvjedoči lijepo svjedočanstvo[b]: 14 čuvaj Za-
povijed, neokaljano i besprijekorno, do Pojavka[c]
Gospodina našega Isusa Krista. 15 Njega će u svoje
vrijeme pokazati On,
Blaženi i jedini Vladar,
…k 13 4; Pnz 10 17 *Kralj kraljevâ i Gospodar gospodarâ,*
…6 3; Otk 17 14 16 koji jedini ima besmrtnost,
prebiva u svjetlu nedostupnu,
Izl 33 20+ koga nitko od ljudi ne vidje
Iv 1 17-18+ niti ga vidjeti može.
Njemu čast i vlast vjekovječna!
Amen[d].

Bogati kršćani

17 Onima koji su u sadašnjem svijetu bogati zapo-
vijedaj neka ne budu bahati i neka se ne uzdaju u
nesigurno bogatstvo, nego u Boga[e] koji nam sve
bogato daje na uživanje; 18 neka dobro čine, neka Lk 12 17-21
se bogate dobrim djelima, neka budu darežljivi, za- Jak 1 10
jedničari – 19 prikupljajući sebi lijepu glavnicu za bu- Mt 6 20
dućnost da osvoje onaj pravi život. Fil 4 17

Završni poticaj i pozdrav

20 Timoteju, poklad[f] čuvaj kloneći se svjetovnoga
praznoglasja i proturječjâ nekog nazovispoznanja[g], 2 Tim 1 12. 14; 2 2; 3 14
21 koje su neki ispovijedali pa od vjere zastranili. 1 Tim 1 4+
Milost s vama[h]! Tit 2 1

a) Nije jasno na koju se tu okolnost Timotejeva života misli (krštenje, posvećenje za službu?).
b) Priznanje svoga mesijanskog kraljevstva i svoje uloge kao objavitelja Istine (Iv 18,36–37). Spomen Poncija Pilata pojačava »službeni« naglasak toga svjedočanstva, pralik kršćaninove ispovijesti vjere na krštenju ili pred progoniteljima.
c) Izraz *epiphaneia,* »Pojavak« (primijenjen na Bezakonika u 2 Sol 2,8) rabe Pastoralne poslanice radije nego izraz *parousia,* »Dolazak« (1 Kor 15,23+) i *apokalypsis,* »Objavljenje, Otkrivenje« (1 Kor 1,7+) da bi naznačile Kristovo očitovanje bilo u njegovoj eshatološkoj proslavljenosti (tu i 2 Tim 4,1.8; Tit 2,13; Heb 9,28), bilo već u sadašnjem otkupiteljskom djelu (2 Tim 1,10; usp. Tit 2,11; 3,4).
d) Ta lijepa doksologija, vjerojatno nadahnuta nekim bogoslužnim himnom (usp. 1,17) ili možda čak i njegov izvadak, sadrži sedam biblijski oblikovanih izričaja prevedenih na helenistički jezik, koji se okomljuju na svaki kult iskazan ljudima i na svaku preuzetnost da se shvati tajna Božja.
e) Var. (Vg): »Boga živoga«.
f) »Poklad« (*parathēkē*) važan je pojam Pastoralnih poslanica (2 Tim 1,12.14). Njegov je sadržaj vjera (1 Tim 4,6; 2 Tim 1,13; Tit 1,9) ili predaja (2 Sol 2,15+; 3,6). Izraz je pravnog porijekla i naglašava dužnost pohranitelja da sačuva, vrati ili dalje preda netaknut polog koji mu je bio povjeren. Usp.: »čvrsto drži što imaš« (Otk 2,25; 3,11).
g) Ta nazovispoznaja (*gnōsis*) postati će kasnije opasnim krivovjerjem gnosticizma protiv kojega će u 2. st. Crkva, napose njezini čelnici poput Ireneja, morati svom žestinom nastupiti da bi ga savladali.
h) Var. (Vg): »s tobom«. Dod. (Vg): »Amen«.

DRUGA POSLANICA TIMOTEJU

Naslov i pozdrav

Rim 1 1+ **1** Pavao, apostol Krista Isusa voljom Božjom,
Dj 16 1+ po obećanju života, života u Kristu Isusu, [2]Ti-
moteju, ljubljenom sinu: milost, milosrđe i mir od
Boga Oca i Krista Isusa, Gospodina našega.

Zahvala Bogu

Rim 1 9+ Fil 3 5 [3]Zahvalan sam Bogu, kojemu onamo od predaka
čiste savjesti služim, dok te se neprestano spomi-
njem u svojim molitvama noć i dan. [4]Sjetim se tvo-
jih suza[a] i zaželim vidjeti te da se napunim radosti 4 9, 21
[5]imajući na pameti neprijetvornu vjeru koja je u
tebi – onu vjeru koja je najprije prebivala u tvojoj
baki Loidi i tvojoj majci Euniki, a uvjeren sam, i u Dj 16 1
tebi[b]. 2 Tim 3 14-15

1. PAVAO POTIČE TIMOTEJA NA VJERNOST EVANĐELJU

Milosti koje je Timotej primio

[6]Poradi toga podsjećam te: raspiruj milosni dar[c]
1 Tim 4 14+ Božji koji je u tebi po polaganju mojih ruku. [7]Jer
Rim 8 15 nije nam Bog dao duha bojažljivosti, nego snage,
1 Iv 4 18 ljubavi i razbora. [8]Ne stidi se stoga svjedočanstva
Rim 1 16; 5 3s za Gospodina našega, ni mene, sužnja njegova.
Lk 9 26 Nego zlopati se zajedno sa mnom za evanđelje, po
Ef 3 13 snazi Boga [9]koji nas je spasio i pozvao pozivom
Tit 3 5 svetim[d] – ne po našim djelima, nego po svojem
Rim 8 28; 16 25+ naumu i milosti koja nam je dana u Kristu Isusu
prije vremenâ vjekovječnih, [10]a očitovana je sada
Tit 2 11; 3 4 pojavkom Spasitelja[e] našega Krista Isusa, koji
Rim 6 9; 8 2 obeskrijepi smrt i učini da zasja život i neraspadlji-
Heb 2 14-15 vost – po evanđelju [11]za koje sam ja postavljen pro-
1 Tim 2 7 povjednikom, apostolom i učiteljem[f].

[12]Poradi toga i ovo trpim[g], ali se ne stidim jer
znam komu sam povjerovao i uvjeren sam da je on
moćan poklad[h] moj sačuvati za onaj Dan. 1 Kor 1 8+
[13]Uzorom neka ti budu zdrave riječi koje si od 1 Tim 1 10+
mene čuo u vjeri i ljubavi u Kristu Isusu. [14]Lijepi 1 Tim 6 20+
poklad čuvaj po Duhu Svetom koji prebiva u na- Rim 5 5+
ma.

[15]Napustiše me, to znaš, svi u Aziji, među njima
i Figel i Hermogen. [16]Neka Gospodin milosrđem
podari Oneziforov dom jer me često osvježivao i 4 19
nije se stidio mojih okova, [17]nego kad je bio u Ri- 1 8+
mu, brižljivo me potražio i našao. [18]Dao mu Go-
spodin naći milosrđe u Gospodina[i] u onaj Dan! A
koliko je usluga u Efezu iskazao, to ti najbolje
znaš.

a) Kad je Pavao ostavio Timoteja u Efezu (1 Tim 1,3). Tu je izražena usrdna povezanost Timoteja i Pavla (usp. Dj 16,1+).
b) Taj redak sretno upotpunjuje Dj 16,1. U NZ nemamo mnogo svjedočanstava o blagotvornosti vjerskog odgoja u okrilju vjerničke obitelji (usp. 3,14–15).
c) Primljenu »karizmu« (1 Tim 4,14+) Timotej mora uvijek iznova oživljavati milošću Duha.
d) Izričaj označava ponajprije poziv svih kršćana na spasenje (usp. Rim 1,6–7; 8,28; 1 Kor 1,2.24; Kol 3,15; Ef 1,18; 4,4; Fil 3,14; itd.), a potom, metonimski, stanje (zvanje) na koje su kršćani pozvani. Tu su oba smisla podjednako moguća.
e) Tu »pojavak« (usp. 1 Tim 6,14) označava Utjelovljenje i Otkupljenje.
f) Dod. (Vg): »pogana«.
g) Poslanica pretpostavlja da je Pavao u sužanjstvu.
h) Iz konteksta se može zaključiti: posrijedi je kršćanski nauk netaknuto sačuvan (1 Tim 6,20+), a ne toliko Pavlova dobra djela (4,7–8; 1 Tim 6,19).
i) U oba slučaja »Gospodin« se može odnositi na Oca ili na Sina.

Smisao patnja kršćanskog apostola

2 Ti se dakle, dijete moje, jačaj milošću u Kri-
1 Tim 4 14; 6 12 stu Isusu 2i što si od mene po mnogim svjedo-
cima čuo, to predaj vjernim ljudima koji će biti po-
dobni i druge poučiti[a]. 3S njima se zlopati kao do-
bar vojnik Krista Isusa. 4Tko vojuje[b], ne zapleće se
u svagdanje poslove kako bi se vojskovođi svidio.
1 Kor 9 25+ 5I natječe li se tko, ne ovjenčava se ako se zakonito
1 Kor 3 6-9; ne natječe. 6Ratar koji se trudi treba da prvi primi
9 7, 10 od uroda. 7Shvati što govorim! Ta dat će ti Gospo-
din razum u svemu.
Rim 1 3-4 8Spominji se Isusa Krista, uskrsla od mrtvih, od
Dj 13 22-23 potomstva Davidova – po mojem evanđelju. 9Za nj
se ja zlopatim sve do okova, kao zločinac. Ali riječ Ef 3 1+
Božja nije okovana! 10Stoga sve podnosim radi iza- Fil 1 13-17 Lk 23 32
branih, da i oni postignu spasenje, spasenje u Kri- Kol 1 24+
stu Isusu, zajedno s vječnom slavom. 1 Sol 2 12 1 Tim 1 15+
11Vjerodostojna je riječ[c]: Rim 6 5+

Ako s njime umrijesmo,
s njime ćemo i živjeti.
12Ako ustrajemo, Rim 8 17
s njime ćemo i kraljevati.
Ako ga zaniječemo, Mt 10 33
i on će zanijekati nas.
13Ako ne budemo vjerni, 1 Kor 1 9+
on vjeran ostaje.
Ta ne može sebe zanijekati!

2. PROTIV OPASNOSTI

Sadašnji krivi učitelji

14Na to podsjećaj zaklinjući pred Bogom[d] neka
1 Tim 1 4+ ne bude rječoborstva: ničemu ne koristi, a na pro-
past je onima koji slušaju. 15Uznastoj da kao proku-
1 Tim 4 6-7 šan staneš pred Boga kao radnik koji se nema čega
1 Tim 1 4+ stidjeti, koji ispravno reže riječ istine. 16Svjetovnih
se pak praznorječja kloni: sve će više provaljivati
prema bezbožnosti 17i riječ će njihova kao rak-rana
1 Tim 1 20 izgrizati. Od njih su Himenej i Filet, 18koji zastra-
niše od istine tvrdeći da je uskrsnuće već bilo[e] te
nekima prevraćaju vjeru.
Ef 2 20+ 19Ipak čvrsti temelj Božji stoji – pod ovim je pe-
Br 16 5, 26 čatom[f]: *Poznaje Gospodin one koji su njegovi i*
Iz 26 13 *neka se kloni zloće tko god imenuje ime Gospodnje.*
20Pa u velikoj kući ima posudâ ne samo zlatnih i
Rim 9 21 srebrnih, nego i drvenih i glinenih; i jedne su ča-
Iz 29 16+ sne, druge pak nečasne. 21Očisti li se dakle tko od
toga, bit će posuda časna, posvećena, korisna Go-
spodaru, za svako dobro djelo prikladna.
1 Tim 6 11 22A mladenačkih se strastvenosti kloni! Téži za
Gal 5 22+ pravednošću, vjerom, ljubavlju, mirom sa svima
koji iz čista srca prizivlju Gospodina. 23Lûde pak i
1 Tim 1 4+ neobuzdane raspre odbijaj znajući da rađaju svađa-
ma. 24A sluga Gospodnji treba da se ne svađa, nego
da bude nježan prema svima, sposoban poučavati, 1 Tim 3 2s
zlo podnositi, 25da s blagošću preodgaja protivnike, Iz 42 3; Mt 12 19s
ne bi li ih Bog podario obraćenjem te spoznaju is- Gal 6 1
tinu 26i ponovno budu trijezni izvan zamke đavla 1 Iv 2 14+
koji ih drži robljem svoje volje.

Opasnosti budućih vremenâ

3 A ovo znaj: u posljednjim danima nastat će 1 Tim 4 1+
teška vremena. 2Ljudi će doista biti sebeljup- Rim 1 29+
ci, srebroljupci, preuzetnici, oholice, hulitelji, rodi-
teljima neposlušni, nezahvalnici, bezbožnici, 3beš-
ćutnici, nepomirljivci, klevetnici, neobuzdanici, go-
ropadnici, neljubitelji dobra, 4izdajice, brzopletnici,
naduti, ljubitelji užitka više nego ljubitelji Boga. 5I-
maju obličje pobožnosti[g], ali snage su se njezine Mt 7 15;
odrekli. I njih se kloni! 24 4s, 24 Kol 2 23
6Od njih su doista oni što se uvlače u kuće i za-
robljuju ženice, natovarene grijesima, vodane naj- Dj 17 21
različitijim strastima: 7one uvijek uče, a nikako ne 1 Tim 2 4
mogu doći do spoznaje istine. 8Kao što se Janes i Iv 8 32
Jambres suprotstaviše Mojsiju[h], tako se i ovi, ljudi
pokvarena uma, u vjeri neprokušani, suprotstav-
ljaju istini. 9Ali neće više napredovati jer bezumlje
će ovih postati očito, kako se to i onima dogodilo.

a) »Predaja«, prijenos »poklada« (1 Tim 6,20+), zorno je prikazana s četiri susljedne karike tradicijskog lanca.
b) Rr. 4–6 iznose tri poslovične usporedbe: vojnik, atlet, ratar.
c) I tu, čini se, kao i u 1 Tim 1,17; 3,16+; 6,15–16 imamo ulomak kršćanskog himna.
d) Var. (Vg): »Gospodinom«.
e) Nauk o uskrsnuću osobito je teško bio prihvatljiv za grčke umove (Dj 17,32; 1 Kor 15,12). Možda su Himenej i Filet tumačili uskrsnuće u isključivo duhovnom smislu kao unutarnje preporođenje po krštenju (Rim 6,4+; Ef 2,6+) ili kao mistično uzdizanje prema Bogu. Pavao je već prije upozorio Korinćane da se klone odveć materijalnog poimanja uskrsnuća (1 Kor 15,35–53+).
f) Oba su natpisa uklesana u stijenu ili u kamen temeljac. Budući da je građevina Crkva, temelji mogu biti Krist (1 Kor 3,11), apostoli (Ef 2,20; usp. Dj 21,14) ili vjera oslonjena na riječ vjernoga Boga (2 Tim 2,13). Dva se biblijska citata upotpunjuju: Bog čuva one koje ljubi (Br 16,5), a potonji moraju živjeti u pravednosti (Br 16,26; Iz 26,13; 52,11; Ps 6,9).
g) Poput nagovještenih lažnih proroka (Mt 7,15; 24,4–5.24). Taj porast bezbožnosti oznaka je »posljednjih vremena« (usp. 1 Tim 4,1+).
h) Egipatski vračari nisu imenovani u Izl 7,11–13.22; itd. U židovskim su spisima Janes i Jambres (var.: »Membres«), za koje se pretpostavlja da su učenici ili čak sinovi Bileamovi (Br 22,2+), prikazani kao grupni kolovođe. Oni koji se suprotstavljaju istini (1 Tim 2,4+) postaju nesposobnima da je upoznaju.

10A ti si pošao za mnom u poučavanju, u ponaša-
nju, u naumu, u vjeri, u strpljivosti, u ljubavi, u
postojanosti; 11u progonstvima, u patnjama koje su
me zadesile u Antiohiji, u Ikoniju, u Listri. Kakva
li sam progonstva podnio! I iz svih me izbavio Go-
spodin! 12A i svi koji hoće živjeti pobožno u Kristu
Isusu, bit će progonjeni. 13Zli pak ljudi i vračari
napredovat će sve više u zlu – kao zavodnici i zave-
deni.
14Ti, naprotiv, ostani u onome u čemu si poučen
i čemu si vjeru dao, svjestan od koga si sve poučen[a]
15i da od malena poznaješ Sveta pisma[b] koja su
vrsna učiniti te mudrim tebi na spasenje po vjeri,
vjeri u Kristu Isusu.
16Sve Pismo, bogoduho, korisno je[c] za poučava-
nje, uvjeravanje, popravljanje, odgajanje u praved-
nosti, 17da čovjek Božji bude vrstan, za svako do-
bro djelo podoban.

Svečano zaklinjanje[d]

4 Zaklinjem te pred Bogom i Kristom Isusom,
koji će suditi žive i mrtve[e], zaklinjem te po-
javkom njegovim i kraljevstvom njegovim: 2propo-
vijedaj Riječ, uporan budi – bilo to zgodno ili ne-
zgodno – uvjeravaj, prijeti, zapovijedaj sa svom
strpljivošću i poukom. 3Jer doći će vrijeme kad
ljudi neće podnositi zdrava nauka nego će sebi po
vlastitim požudama nagomilavati učitelje kako im
godi ušima; 4od istine će uho odvraćati, a bajkama
se priklanjati. 5Ti, naprotiv, budi trijezan u svemu,
zlopati se, djelo izvrši blagovjesničko, služenje
svoje posve ispuni[f]!

Pavao u predvečerje života

6Jer ja se već prinosim za žrtvu ljevanicu[g], pris-
pjelo je vrijeme moga odlaska. 7Dobar sam boj bio,
trku završio, vjeru sačuvao. 8Stoga, pripravljen mi
je vijenac pravednosti kojim će mi u onaj Dan uz-
vratiti Gospodin, pravedan sudac; ne samo meni,
nego i svima koji s ljubavlju čekaju njegov poja-
vak[h].

Posljednje preporuke

9Nastoj što prije doći k meni! 10Jer Dema me,
zaljubljen u sadašnji svijet, napustio i otišao u So-
lun; Krescencije u Galaciju[i], Tit u Dalmaciju. 11Lu-
ka[j] je jedini sa mnom. Marka[k] uzmi i dovedi sa so-
bom jer mi je koristan za služenje. 12Tihika sam
poslao u Efez. 13Kabanicu koju ostavih u Troadi
kod Karpa, kada dođeš, donesi. I knjige, osobito
pergamene. 14Aleksandar kovač nanio mi je mnogo
zla. Uzvratio mu Gospodin po njegovim djelima!
15Njega se i ti čuvaj jer se veoma usprotivio našim
riječima.
16Za prve moje obrane[l] nitko ne bijaše uza me,

a) Var. (Vg): »od kakva učitelja«. – Ti su učitelji Loida, Eunika (1,5) i napose Pavao.
b) Tako su Židovi grčkoga jezika obično zvali biblijske knjige (usp. 1 Mak 12,9+). NZ često navodi »Pisma« ili »Pismo«, ili ovu ili onu »knjigu« (Rim 1,2; »sveta Pisma«; 2 Kor 3,14+; »Stari zavjet«, ali tu smisao nije ograničen na Knjige; usp. 1 Sol 5,27+; 2 Pt 3,16).
c) Var.: »Sve je Pismo bogoduho i korisno«. – Ta važna tvrdnja o bogoduhosti Svetih knjiga, klasična u židovstvu (usp. 2 Pt 1,21), vjerojatno ovdje uključuje i neke apostolske spise (1 Tim 5,18; usp. 2 Pt 3,15–16). Svoju vjeru i apostolsku zauzetost pobožnik hrani ustrajnim druženjem s Pismom (rr. 15–17).
d) To zaklinjanje dragog učenika pri kraju posljednje poslanice može se usporediti, premda je različita naglaska, s oproštajnim govorom u Miletu (Dj 20,18–36). Pavao, obuzet mišlju bliske smrti i Gospodinova Pojavka, zaklinje Timoteja da odlučno nastavi poslanje koje mu povjerava.
e) Krist će biti sudac svih ljudi, kako onih koji će biti na životu za njegova dolaska tako i onih koji će uskrsnuti (usp. Mt 25,31+; Iv 5,26–29; 1 Sol 4,15–17). Taj je izričaj vjerojatno pripadao prvotnoj kerigmi (Dj 10,42; 1 Pt 4,5) i kasnije je preuzet u Vjerovanje.
f) Vg dodaje na kraju: »Budi trijezan«.
g) U židovskim i poganskim žrtvovanjima ljevanice vina, vode ili ulja lijevale su se po žrtvama (usp. Izl 29,40; Br 28,7).
h) Dosl.: »koji ljube njegov pojavak«. Pavao je uvjeren da je ispunio svoje poslanje. S njime će biti okrunjeni svi koji budu prihvatili evanđelje (Fil 4,1; 2 Sol 1,7.10).
i) Var.: »Galiju«. – »Galacija« je tada mogla označavati bilo istoimenu provinciju u Aziji, bilo Galiju.
j) Suradnik koji je uz zatočenog Apostola u Flm 24 i Kol 4,14 (usp. Kol 4,14+). Predaja ga je smatrala piscem Lukina Evanđelja i Djela apostolskih (usp. Uvod, str. 1543).
k) Ivan Marko iz Jeruzalema (Dj 12,12+), po predaji pisac Markova Evanđelja (usp. Uvod u Mk, str. 1385). Izgleda da su zaboravljeni prvotni sukobi, koji su bili uzrokom napetih odnosa s Pavlom (Dj 15,37–39).
l) Vjerojatno prigodom nedavnog Apostolova poziva na sud, gdje je imao prilike posvjedočiti svoju vjeru (r. 17; Dj 9,15+).

Mt 10 19s svi me napustiše. Ne uračunalo im se! [17]Ali Gospo-
Fil 1 19s din je stajao uza me, on me krijepio da se po meni
Kol 4 3s potpuno razglasi Poruka te je čuju svi narodi; i iz-
bavljen sam iz usta lavljih. [18]Izbavit će me Gospo- Ps 22 22
din od svakoga zla djela i spasiti[a] za svoje nebesko Dn 6 17
kraljevstvo. Njemu slava u vijeke vjekova! Amen[b]! Rim 16 27+

Završni pozdravi i želje

Dj 18 2+ [19]Pozdravi Prisku i Akvilu i Oneziforov dom!
Dj 19 22 [20]Erast osta u Korintu, a Trofima ostavih u Miletu
Dj 20 4 bolesna. [21]Nastoj doći prije zime. Pozdravlja te Eu-
bul, Pudencije, Lino, Klaudija i sva braća.
[22]Gospodin[c] s duhom tvojim.
Milost s vama!

a) Ili: »sačuvati«.
b) Doksologija slična onoj u Gal 1,5 upućena je tu Kristu spasitelju (usp. Rim 16,25+).
c) Vg. dodaje: »Isus Krist« i na kraju: »Amen«.

POSLANICA TITU

Naslov i pozdrav[a]

Rim 1 1+ **1** Pavao, sluga Božji i apostol Isusa Krista po-
radi vjere izabranika Božjih i spoznanja istine
usmjerene k pobožnosti [2]u nadi života vječnoga što
Br 23 19+ 2 Tim 2 13 ga, prije vremenâ vjekovječnih, obeća Bog, On
koji ne laže, [3]a u svoje doba očitova riječ svoju u
Dj 1 7+ Rim 3 26 propovijedanju koje je meni povjereno po odredbi
Spasitelja našega, Boga: [4]Titu, pravomu sinu po za-
1 Tim 1 1+, 11 2 Kor 2 13+ jedničkoj vjeri, milost i mir od Boga i Krista Isusa,
Spasitelja našega!

Postavljanje starješina

[5]Poradi toga ostavih te na Kreti da urediš preo-
stalo[b] te po gradovima postaviš starješine[c] kako
1 Tim 3 2-7 sam ti ja odredio: [6]je li tko besprigovoran, jedne
žene muž, jesu li mu djeca vjernici i ne pod optu-
žbom raskalašenosti ili nepokorna... [7]Jer nadstoj-
1 Tim 3 15 Heb 3 2s nik kao Božji upravitelj treba da bude besprigovo-
ran: ne samoživ, ne jedljiv, ne vinu sklon, ni nasi-
lju, ni prljavu dobitku, [8]nego gostoljubiv, ljubitelj 2 Tim 2 24
dobra, razuman, pravedan, svet, uzdržljiv, [9]priljub- 1 Pt 5 2
ljen uz vjerodostojnu riječ nauka da može i hrabriti 1 Tim 1 10+
u zdravom nauku i uvjeravati protivnike.

Borba protiv krivih učitelja

[10]Jer mnogi su nepokorni, praznorječni i zavodni- 1 Tim 4 1
ci, ponajpače oni iz obrezanja. [11]Njima treba zače- 2 Tim 3 13
piti usta jer cijele domove prevraćaju naučavajući 2 Tim 3 6
što ne bi smjeli, i to poradi prljava dobitka. [12]Reče 1 Tim 6 10
netko od njih, njihov vlastiti prorok[d]: »Krećani uvi-
jek lašci, opake zvijeri, trbusi dangubni.«
[13]Svjedočanstvo je to istinito. Zato ih karaj oštro
da budu zdravi u vjeri, [14]da ne prianjaju uza židov- 1 Tim 1 10;
ske bajke i propise ljudî koji se odvraćaju od istine. 1 4+
[15]Sve je čisto čistima[e]; okaljanima pak i nevjer- Mt 15 11, 18-20p;
nima ništa čisto, nego su im okaljani i razum i sa- 23 25-26p
vjest. [16]Ispovijedaju da Boga poznaju, ali djelima Rim 14 14-20
ga niječu – odvratni, neposlušni i za koje god dobro
djelo nepodesni.

a) U tom naslovu (rr. 1–3) sažeta je čitava teologija spasenja i apostolstva.
b) Pavao redovito postavlja temelje evangelizacije, a drugima prepušta brigu da je dovrše (usp. 1 Kor 1,17; 3,6.10; Kol 1,7+; Rim 15,23+).
c) Po običaju baštinjenu od starog Izraela (Izl 18,13s; Br 11,16; Jš 8,10; 1 Sam 16,4; Iz 9,14; Ez 8,1.11; itd.) i židovstva (Ezr 5,5; 10,14; Jdt 6,16; Lk 7,3; 22,66; Dj 4,5; itd.; Josip Flavije, Filon; itd.) prve su kršćanske zajednice kako u Jeruzalemu (Dj 11,30; 15,2s; 21,18) tako u Dijaspori (Dj 14,23; 20,17; Tit 1,5; 1 Pt 5,1) imale na čelu kolegij »prezbitera«, staraca (etimološki smisao) ili uglednika. »Episkopi« (etimološki: »nad-glednici; usp. Dj 20,28), koji još nisu »biskupi« a izgledaju tijesno povezani s »đakonima« (Fil 1,1; 1 Tim 3,1–13; Apostolski oci), u nekim su tekstovima (Tit 1,5.7; Dj 20,17.28) praktično istovjetni s »prezbiterima«, starješinama. Naslov *episkopos,* koji se susreće u grčkom svijetu, a možda je i semitskog porijekla (dosta je prisjetiti se esenskog *mebaqqer*-a; usp. već Br 4,16; 31,14; Suci 9,28; 2 Kr 11,15.18; 12,11; itd.), označava više službu, dužnost, dok se naslov *presbyteros* odnosi na stalež, čast. Moguće je da su episkopi, možda naizmjence, u kolegiju starješina obnašali određene aktivne službe (usp. 1 Tim 5,17). U svakom slučaju kršćanski prezbiteri i episkopi nisu bili zaduženi samo za ovozemnu skrb zbrinjavanja, nego i za poučavanje (1 Tim 3,2; 5,17; Tit 1,9) i upravljanje (1 Tim 3,5; Tit 1,7). Postavljali su ih apostoli (Dj 14,23) ili njihovi zamjenici (Tit 1,5) polaganjem ruku (1 Tim 5,22; usp. 1 Tim 4,14+; 2 Tim 1,6). Tako su dobivali božansku (Dj 20,28) i karizmatsku punomoć (1 Kor 12,28). Budući da je njihov naslov s vremenom prevagnuo nad sličnim nazivima poput »predstojnik« (Rim 12,8; 1 Sol 5,12), »pastir« (Ef 4,11), »glavar« (Heb 13,7.17.24), ti su muževi na čelu mjesnih zajednica predšasnici naših »svećenika« i »biskupa«, dok su »đakoni« njihovi pomoćnici. Prijelaz od tih prezbitera-episkopa do biskupa kao jedinog glavara svećeničkog kolegija, očit već u slučaju Ignacija Antiohijskog, vjerojatno se dogodio tako da su punomoći, koje su prije nad više zajednica imali sami apostoli, a potom njihovi zamjenici kao Tit i Timotej, prenesene na jedinog biskupa u svakoj zajednici.
d) Prvi je dio izričaja citat iz kretskog pjesnika Epimenida iz Knososa (6. st. pr. Kr.).
e) Poslovično načelo koje poprima kršćansku istančanost (Mt 15,10–20p; Rim 14,14–23; usp. Iv 13,10+; Heb 9,10; itd.).

Neke staleške dužnosti

1 Tim 1 10+ **2** Ti, naprotiv, govori što se priliči zdravu nau-
1 Tim 5 1-2 ku: [2]starci da budu trijezni, ozbiljni, razumni,
1 Kor 13 13+ zdrave vjere, ljubavi, postojanosti; [3]starice isto
tako – vladanja kakvo dolikuje svetima: ne klevet-
nice, ne ropkinje mnogog vina, nego učiteljice do-
Kol 3 18 bra [4]da urazumljuju mlađe neka ljube svoje muže-
Ef 5 22 ve, djecu, [5]neka budu razumne, čiste, kućevne, do-
1 Tim 2 12 bre, podložne svojim muževima da se riječ Božja
1 Tim 6 1 ne bi pogrđivala.
[6]Mladiće isto tako potiči da budu[a] razumni[b]. [7]U
1 Tim 4 12 svemu se pokaži uzorom dobrih djela: u poučava-
2 Sol 3 7+ nju – nepokvarljivost, ozbiljnost, [8]riječ zdrava, bes-
1 Tim 1 10+ prigovorna da se onaj nasuprot postidi nemajući o
1 Tim 5 14+ nama reći ništa zlo.
1 Tim 6 1+ [9]Robovi neka se svojim gospodarima u svemu
podlažu, ugađaju im, ne proturječe, [10]ne pronevje-
Flm 18-19 ruju, nego neka im iskazuju svaku dobru vjernost
1 Tim 1 1+ da u svemu budu ures nauku Spasitelja našega, Bo-
ga.

Temelj staleških dužnosti

3 4 [11]Pojavila se doista milost Božja, spasiteljica svih
1 Iv 2 16 ljudi[c]; [12]odgojila nas da se odreknemo bezbožnosti
i svjetovnih požuda te razumno, pravedno i po-
božno živimo u sadašnjem svijetu, [13]iščekujući bla-
1 Tim 1 11+ ženu nadu i pojavak slave velikoga Boga i Spasite-
1 Tim 2 6+; lja našega[d] Isusa Krista. [14]On sebe dade za nas da
Ps 130 8 Rim 3 24+; Izl 19 5 nas otkupi od svakoga bezakonja i očisti sebi Na-
Pnz 7 6+; Ef 5 25s rod izabrani koji revnuje oko dobrih djela.
[15]To govori, zapovijedaj, karaj sa svom vlašću.
1 Tim 4 12 Nitko neka te ne prezire.

Opće dužnosti vjernika

1 Tim 2 2+ **3** Podsjećaj ih da se podlažu poglavarstvima,
Rim 13 1-7 vlastima, da slušaju, da budu spremni na
1 Pt 2 13-14 svako dobro djelo, [2]nikoga da ne pogrđuju, da
budu neratoborni, popustljivi, da očituju svaku bla- 1 Sol 3 12
gost prema svim ljudima. [3]Jer i mi nekoć bijasmo Fil 4 5
nerazumni, nepokorni, lutalice, robovi raznih po- Ef 2 3-10
žuda i naslada, živjeli smo u zlu i zavisti, odvratni Rim 3 21-26 1 Kor 6 11
bili, mrzili jedni druge. Rim 1 29+

Temelj dužnosti vjernika

[4]Ali kad se pojavila dobrostivost i čovjekoljublje 2 11
Spasitelja našega, Boga, [5]on nas spasi ne po dje- 1 Tim 1 1+
lima što ih u pravednosti mi učinismo, nego po svo- 2 Tim 1 9
jem milosrđu: kupelji novoga rođenja i obnavljanja Ef 5 26 Iv 3 3, 5. 8
po Duhu Svetom [6]koga bogato izli na nas po Isusu Rim 6 4+; 5 5
Kristu, Spasitelju našemu, [7]da opravdani njegovom 7 6; Ef 4 23s
milošću budemo, po nadi, baštinici života vječno- 1 Tim 1 1+ Rim 3 24
ga[e]. Rim 8 17, 24

Posebni savjeti Titu

[8]Vjerodostojna je ovo riječ i hoću da to uporno 1 Tim 1 15+
tvrdiš te da oni koji su povjerovali Bogu uznastoje
prednjačiti dobrim djelima. To je dobro i korisno
ljudima.
[9]A luđih se raspra, i rodoslovlja, i svađa, i su- 1 Tim 1 4+
koba zakonskih kloni: beskorisni su i isprazni. [10]S
krivovjercem[f] nakon prvoga i drugog upozorenja Mt 18 15-17p
prekini [11]znajući da je izopačen i da griješi: on sam
sebe osuđuje.

Osobne obavijesti, završni pozdravi i želje

[12]Kad pošaljem k tebi Artemu ili Tihika, požuri Dj 20 4+
se k meni u Nikopol jer sam odlučio ondje prezimi-
ti. [13]Zenu, pravnika, i Apolona brižljivo opremi da
im ništa ne ponestane. [14]A i naši neka se uče pred- Dj 18 24+
njačiti dobrim djelima u životnim potrebama[g] da
ne budu neplodni.
[15]Pozdravljaju te svi koji su sa mnom.
Pozdravi one koji nas ljube u vjeri.
Milost[h] sa svima vama!

a) BJ: »da u svemu budu«. Ali »u svemu« se može odnositi i na početak r. 7 (tako u našem prijevodu).
b) Poziv na umjerenost i razumnost, tu namijenjen mladićima, drugdje je upućen svima (rr. 5.12; 1 Tim 2,9.15; 3,2).
c) Milost, djelatno Božje milosrđe (Hoš 2,2+; 1 Kor 1,4+), dobrostivost i njegovo čovjekoljublje, očitovali su se kao prethodnici »Pojavka« (r. 13; 1 Tim 6,14+). Iznova imamo (usp. 1,1–3) tu (rr. 11–14) i u 3,4–7 dva zbijena opisa spasovne stvarnosti, njezinih učinaka i zahtjevnosti. Božićno bogoslužje rabi ta dva ulomka.
d) Jasna potvrda Kristova božanstva (usp. Rim 9,5+): »Spasitelj« je nazvan i »veliki Bog« (usp. 1 Tim 1,1+).
e) Učinci krštenja: novo rođenje, opravdanje Kristovom milošću, priopćenje Duha Svetoga (usp. Rim 5,5+), pravo na baštinu vječnoga života, kojega je zalog Duh Sveti (usp. 2 Kor 1,22).
f) BJ: »s raskolnikom«; etimološki: »onaj koji napravi izvjesni odabir«. Taj se izraz pojavljuje samo ovdje u Bibliji. Preuzet je iz terminologije ondašnjih filozofskih škola. U kršćanskom je rječniku »hereza« (usp. 1 Kor 11,19; Gal 5,20) izbor između istina vjere, koji rađa strančarstvom i podjelom. O postupku koji Pavao propisuje v. 1 Kor 5,5+.
g) BJ: »u prijekim potrebama«.
h) Dod. (Zap. tekst): »Gospodina«, ili (Vg): »Božja«. – Na kraju Vg dodaje: »Amen«.

POSLANICA FILEMONU

Rim 1 1+ **Pozdrav**

Dj 16 1+ Pavao, sužanj Isusa Krista, i brat Timotej: ljub-
Kol 4 17 ljenom Filemonu, suradniku našemu, [2]i sestri Api-
2 Tim 2 3 ji[a], i Arhipu, suborcu našem, i Crkvi u tvojoj kući.
Rim 16 5+ [3]Milost vam i mir od Boga, Oca našega, i Gospo-
dina Isusa Krista!

‖Ef 1 15-16 ‖Kol 1 3s **Zahvalnica i molitva**

[4]Zahvaljujem svagda Bogu svojemu spominjući
1 Kor 13 13+ te se u svojim molitvama [5]jer čujem za tvoju ljubav
i vjeru koju imaš prema Gospodinu Isusu Kristu i
Dj 9 13+ prema svima svetima. [6]Nek zajedništvo tvoje vjere[b]
Fil 1 9-11 bude djelotvorno u spoznanju svakoga mogućeg
Kol 1 9-11 2 Iv 4-6 dobra među vama poradi Krista! [7]Uvelike si me
doista obradovao i utješio svojom ljubavlju jer si,
brate, okrijepio srca svetih.

Zauzimanje za Onezima

[8]Stoga, premda imam punu slobodu u Kristu da
ti zapovjedim što ti je činiti, [9]poradi ljubavi radije
Ef 3 1; 4 1 molim, kakav već jesam, Pavao, starac, a sada i
Kol 4 18 sužanj Krista Isusa. [10]Molim te za svoje dijete koje
rodih u okovima[c], za Onezima, [11]negda tebi nekori-
sna, a sada i tebi i meni veoma korisna[d]. [12]Šaljem
ti ga – njega, srce svoje[e]. [13]Htjedoh ga zadržati kod
sebe da mi mjesto tebe posluži u okovima evanđe-
lja. [14]Ali ne htjedoh preko tvoje volje da ne bi tvoja
dobrota bila od nevolje, nego od dobre volje. [15]Mo-
žda baš zato bi za čas odijeljen[f] da ga dobiješ zauvi-
jek – [16]ne kao roba, nego više od roba, kao brata Kol 3 22 – 4 1
ljubljenoga, osobito meni, a koliko više tebi, i po Ef 6 5-9
tijelu i po Gospodinu[g]. [17]Smatraš li me dakle dru- Rim 6 15+
gom, primi ga kao mene. [18]Ako ti je u čemu skrivio
ili ti je što dužan[h], to meni upiši. [19]Ja, Pavao, pot- Kol 4 18+
pisujem svojom rukom: ja ću platiti. Da ti ne rek-
nem da mi i samoga sebe duguješ[i]! [20]Hajde, brate,
da se tobom okoristim u Gospodinu: okrijepi srce
moje u Kristu! [21]Uzdajući se u tvoju poslušnost[j],
napisah ti uvjeren da ćeš još više učiniti, nego te
molim.

Preporuke i pozdravi

[22]K tome, pripravi mi obitavalište jer se nadam
da ću vam po vašim molitvama biti darovan.
[23]Pozdravlja te Epafra, moj suuznik u Kristu Isu- Kol 4 10+
su, Marko, Aristarh, Dema i Luka, moji suradnici.
[24]Milost Gospodina našega Isusa Krista s duhom
vašim[k]!

a) Var.: »našoj ljubljenoj« ili: »našoj ljubljenoj sestri«.
b) Tj. smisao za zajedništvo s Kristom i s braćom u Kristu (usp. 1 Kor 1,9+), koje vjera ostvaruje u srcu vjernika. Od te vjere ljubavlju prožete (r. 5; Gal 5,6+) Pavao očekuje praktični smjerokaz ćudorednog i karitativnog života. – »bude djelotvorno«: var. (Vg): »bude očito«. – »među vama«: var. (Vg): »među nama«.
c) Obrativši ga na vjeru (usp. 1 Kor 4,15; Gal 4,19).
d) Igra riječi na temelju imena Onezim koje znači »koristan« (usp. Fil 4,3).
e) Var. (Vg): »a ti ga primi kao moje vlastito srce« (usp. r. 17).
f) BJ: »oduzet«. Od Boga koji je dopustio robov bijeg na konačno dobro svih.
g) Naravnim vezama »po tijelu« (usp. Rim 7,7+) između roba i gospodara pridružila se povezanost »u Gospodinu«. Ne prestajući biti robom (usp. 1 Kor 7,20–24), premda Pavao savjetuje Filemonu da ga oslobodi (rr. 14–16.21), Onezim će odsad Filemonu postati bratom. Pred jedinim »Gospodarom na nebesima« (Ef 6,9) nema više gospodara ni roba (1 Kor 12,13; Kol 3,22–25).
h) Odbjegli je rob, čini se, i okrao svoga gospodara.
i) I samoga je Filemona dakle bio obratio Pavao.
j) Poslušnost bez sumnje prema Pavlu, ali mnogo dublje i prema zahtjevnostima vjere.
k) Dod.: »Amen« (usp. Fil 4,23).

Pnz .

POSLANICA HEBREJIMA

Proslov: narav i uloga Kristova

1 Više puta i na više načina Bog nekoć govo-
Gal 4 4+ raše ocima po prorocima; 2 konačno, u ove
1 Tim 4 1+ dane[a], progovori nama u Sinu[b]. Njega postavi ba-
Iv 1 18+ štinikom svega[c]; Njega po kome sazda svjetove[d].
Iv 10 34+ Mt 4 3+ 3 On, koji je odsjaj Slave i otisak Bića njegova[e] te
Mudr 7 22+
sve nosi snagom riječi svoje, pošto očisti grijehe, Kol 1 15+, 17
sjede zdesna Veličanstvu u visinama; 4 postade to- Ef 1 7; Kol 1 14
liko moćniji od anđelâ koliko je uzvišenije nego oni Dj 2 33+
baštinio ime. Fil 2 9-11+

I. Sin uzvišeniji od anđela

1. SIN BOŽJI

5 Ta kome od anđelâ ikad reče:
Ps 2 7 *Ti si sin moj,*
Dj 13 33+ *danas te rodih;*
2 Sam 7 14+ ili pak:
Ja ću njemu biti otac,
a on će meni biti sin.
Kol 1 15+ 6 A opet, kad uvodi Prvorođenca u svijet[f], govori:
Pnz 32 43; Ps 97 7 *Nek pred njim nice padnu*
svi anđeli Božji.
7 Za anđele veli:
Ps 104 4 *Anđele čini vjetrovima,*
sluge svoje plamenom ognjenim[g],
8 ali za Sina:
Ps 45 7-8 *Prijestolje je tvoje, Bože, u vijeke vjekova,*
i pravedno žezlo – žezlo je tvog kraljevstva[h].
9 *Ti ljubiš pravednost, a mrziš bezakonje,*
stoga Bog, Bog tvoj, tebe pomaza
uljem radosti kao nikog od tvojih drugova[i].
10 I: *Ti u početku, Gospodine, utemelji zemlju* Ps 102 26-28
i nebo je djelo ruku tvojih.
11 *Propast će, ti ćeš ostati,*
sve će ostarjeti kao odjeća[j].
12 *Mijenjaš ih poput haljine,*
kao odjeću, *i nestaju.*
A ti si uvijek isti –
godinama tvojim nema kraja.
13 Za koga pak od anđelâ ikad reče:
Sjedi mi zdesna
dok ne položim neprijatelje tvoje Ps 110 1
za podnožje nogama tvojim! Dj 2 33-35+
14 Svi ti zar nisu služnički duhovi što se šalju slu- Tob 5 4+
žiti za one koji imaju baštiniti spasenje[k]? Mt 4 11;
18 10; 26 53
Lk 1 26

a) BJ: »u ove, posljednje, dane«. – S puninom vremenâ (Mk 1,15+; Gal 4,4) započinju posljednja vremena ili posljednji dani (Dj 2,17 = Jl 3,1; 1 Pt 1,20; usp. 2 Tim 3,1; 1 Iv 2,18; Jd 18).
b) Nakon prorokâ Bog šalje poslanika koji nije tek neki glasnogovornik poput drugih: on je »Sin« (usp. Mk 12,2–6; Rim 1,4+), on je sâm Riječ (Iv 1,1+.14+).
c) Sinovstvo uključuje pravo na baštinu (usp. Mt 21,38; Gal 4,7). Ali tu podjela vlasti nad svime proizlazi iz Božje inicijative jer je riječ o mesijanskom i eshatološkom dobru.
d) BJ: »vjekove«. Hebrejski izričaj kojim se označava svijet.
e) Te dvije metafore, preuzete iz aleksandrijske teologije Mudrosti i Logosa (Mudr 7,25–26), izriču istovjetnost naravi Oca i Sina ali i različnost osobâ. Sin je »odsjaj« ili odraz svjetlosne slave (usp. Izl 24.16+) Očeve, *Lumen de Lumine.* On je »slika« (usp. Kol 1,15+) njegove biti poput vjerna otiska pečata (usp. Iv 14,9).
f) U času utjelovljenja ili ustoličenja u slavi (usp. r. 3; 2,5; Ef 1,20–21; Fil 2,9–10). »Prvorođenac« je počasni naslov (Kol 1,15.18; Otk 1,5).
g) Po LXX i imajući na umu vjerojatno sinajsku teofaniju (2,2+), pisac vidi u tom tekstu opis anđeoske naravi, nestalne i gibive pa stoga i niže od Sinovljeve na njegovu postojanom prijestolju.
h) BJ: »njegova kraljevstva«.
i) Božanstvo koje psalam hiperbolički pripisuje kralju-svećeniku tu je u izvornom i pravom smislu pridjenuto Isusu-Mesiji (r. 3). Krist-Bog posjeduje vječno kraljevstvo.
j) Vg isp.: »kao odjeća«.
k) Za razliku od Sina anđeli su samo poslužitelji (r. 7) ljudskog spasenja.

2. PRESUDNOST NAVIJEŠTENOGA SPASENJA

2 Pt 3 17 **2** Zato[a] treba da mi svesrdnije prianjamo uz
ono što čusmo da ne bismo promašili. 2Jer
Dj 7 38, 53+ ako je riječ po anđelima izrečena[b] bila čvrsta te je
Gal 3 19+; 4 3+ svaki prijestup i neposluh primio pravednu plaću,
Dj 10 37 3kako li ćemo mi umaći ako zanemarimo toliko
spasenje? Spasenje koje je počeo propovijedati Gospodin,
koje su nam potvrdili slušatelji, 4a supo-
svjedočio Bog znamenjima i čudesima, najrazličiti-
jim silnim djelima i darivanjima Duha Svetoga po Dj 1 8+
svojoj volji.

3. PROSLAVLJENI BRAT LJUDI

Kol 2 15+ 5Nije doista anđelima podložio budući svijet o
Ps 8 5-7 LXX kojem govorimo. 6Netko negdje posvjedoči:
Što je čovjek da ga se spominješ,
sin čovječji te ga pohađaš.
7*Ti ga tek za malo učini manjim od anđelâ,*
slavom i časti njega ovjenča[c]*,*
1 Kor 15 25 8*njemu pod noge sve podloži.*
Ef 1 20-23 Kad mu, doista, sve *podloži,* ništa ne ostavi što
Fil 3 21 mu ne bi bilo podloženo. Sad još ne vidimo da mu
Fil 2 6-11 je sve podloženo[d], 9ali Njega, *za malo manjeg od*
anđelâ, Isusa, vidimo zbog pretrpljene smrti[e] *sla-*
vom i čâsti ovjenčana da milošću Božjom[f] bude sva-
kome na korist što je on smrt okusio.
Rim 11 36 10Dolikovalo je doista da Onaj radi kojega je sve
1 Kor 8 6 i po kojemu je sve – kako bi mnoge sinove priveo
5 9+; Dj 3 15+ k slavi – po patnjama do savršenstva dovede Počet-
Iv 17 19 nika njihova spasenja[g]. 11Ta i Posvetitelj i posvećeni
– svi su od jednoga[h]! Zato se on i ne stidi zvati ih
braćom, 12kad veli:
Braći ću svojoj naviještat ime tvoje, Ps 22 23
hvalit ću te usred zbora. Iv 17 6
13I još:
Ja ću se u njega uzdati, Iz 8 17
i još:
Evo, ja i djeca koju mi Bog dade. Iz 8 18
14Pa budući da *djeca* imaju zajedničku krv i me-
so, i sam on tako postade u tome sudionikom da Mt 16 17+
smrću obeskrijepi onoga koji imaše moć smrti, to
jest đavla[i], 15pa oslobodi[j] one koji – od straha pred Iv 12 31+
smrću – kroza sav život bijahu podložni ropstvu. Rim 5 12s
16Ta ne zauzima se tašto za anđele, nego *se zau-*
zima za potomstvo Abrahamovo. 17Stoga je trebalo Iz 41 8-9
da u svemu postane braći sličan, da milosrdan bude Rim 8 3, 29
i ovjerovljen Veliki svećenik u odnosu prema Bogu 3 1+; 4 15;
kako bi okajavao grijehe naroda. 18Doista, u čemu 5 7+ Rim 3 25
je iskušan trpio, može iskušavanima pomoći. 1 Iv 2 2; 4 10
Mt 4 1+
1 Kor 10 13+

II. Isus veliki svećenik vjeran-ovjerovljen i milosrdan

A. Isus je vjeran-ovjerovljen

1. VJERNIJI OD MOJSIJA

3 Stoga, braćo sveta, sudionici nebeskoga pozi-
11 16; 12 22 va, promotrite Apostola i Velikoga svećeni-
Ef 1 18 ka[k] naše vjere – Isusa: 2on je ovjerovljen kod
Fil 3 14
4 14; 10 23
Onoga koji ga postavi kao ono i *Mojsije u svoj kući* Br 12 7 LXX
njegovoj. 3Dostojan je doista toliko veće slave od 2 Kor 3 7s
Mojsija koliko veću čast od kuće ima onaj tko ju je

a) Ako Bog govori ljudima po Sinu koji ih spašava i kojemu anđeli služe, zar bi oni mogli ne uzeti zaozbiljno takav spasenjski naum?
b) Mojsijevski Zakon, priopćen posredništvom anđelâ (usp. Gal 3,19+) i zajamčen strogim kaznama.
c) Vg dod.: »Ti ga postavi nad djelima ruku svojih«.
d) Prvi kršćani, prezreni i pogrđivani, još očekuju ostvarenje kraljevstva Božjega na zemlji (2 Pt 3,4). Ali sâm Krist je već ušao u slavu, premda se njegovo vojujuće kraljevstvo još ostvaruje; prije njegova konačnog i slavnog dovršenja on mora podložiti sve svoje neprijatelje (1 Kor 15,25; Ef 1,21–22; Fil 3,20–21).
e) Krist je proslavljen jer je trpio i njegova proslavljenost potvrđuje otkupiteljsku vrijednost njegove smrti.
f) Var. (slabo zasvjedočena): »osim Boga«. Riječ je bez sumnje o dodatku koji želi naglasiti kako Krist kao Bog ne može trpjeti (da je Isus trpio samo kao čovjek) ili pak podsjetiti na Isusov krik na križu (Mt 27,46). A može se shvatiti i tako da je Krist trpio za sve osim za Boga (usp. 1 Kor 15,27). A možda je posrijedi i obična prepisivačka pogreška (*haris – horis*).
g) Svojim patnjama i smrću, koje su providnosno ispunjenje volje Božje, Krist postaje savršeni Spasitelj osposobljen da uvede ljude u slavu Božju (2,17–18; 4,15; 5,2–3). Glagol »privesti do savršenstva«, »usavršiti« više se puta pojavljuje u poslanici da označi različite učinke Kristova djela u odnosu čovjeka prema Bogu (11,40+).
h) Moglo bi se također prevesti sukladno kontekstu: Posvetitelj i posvećeni tvore jedinstvenu cjelinu. Slijedeći rr. ističu to zajedništvo tijela i krvi (r. 14), koje je htio preuzeti Sin Božji, i tako uvode u temeljnu temu poslanice: Krist Veliki Svećenik (r. 17; 5,7+).
i) Grijeh (usp. r. 17) su i smrt suodnosni, oboje proizlazi od Sotone, čije je kraljevstvo suprotno Kristovu.
j) Svojim uskrsnućem koje je jamstvo vjernikova uskrsnuća (Rim 8,11+).
k) Krist je Apostol, tj. »poslanik« Božji ljudima (usp. 3,17+.34; 5,36; 9,7; Rim 1,1+; Gal 4,4+) i Veliki svećenik, predstavnik ljudi kod Boga (usp. 2,17; 4,14+; 5,5.10; 6,20; 7,26; 8,1; 9,11; 10,21).

sagradio. 4 Jer svaku kuću tkogod gradi, a sve je
sagradio Bog. 5 Da, i *Mojsije* bijaše *ovjerovljen u*
svoj kući njegovoj kao služnik da posvjedoči za ono
što je imalo biti rečeno, 6 ali Krist – kao Sin, nad 1 2+; Iv 8 35
kućom njegovom. Njegova smo kuća mi ako saču- 1 Kor 3 9
vamo smjelost i ponos nade[a]. Ef 2 19s
1 Tim 3 15

2. ULAZAK U POČINAK BOŽJI PO VJERI

7 Zato, kao što veli Duh Sveti:
Ps 95 7-11 *Danas ako glas mu čujete,*
8 ne budite srca tvrda kao u Pobuni,
kao u dan iskušenja u pustinji
9 gdje me kušnjom iskušavahu očevi vaši
premda gledahu djela moja
10 četrdeset godina.
Zato mi dodija naraštaj onaj
pa rekoh: Uvijek su nestalna srca
i ne proniču moje putove.
Br 14 21-23 *11 Tako se zakleh u svom gnjevu:*
Nikad neće ući u moj počinak!
12 Pazite, braćo, da ne bi u koga od vas *srce* bilo
2 Sol 2 3+ opako, nevjerno, odmetnulo se od Boga živoga.
10 25 13 Pače hrabrite jedni druge dan za danom dok još
2 Sol 2 10 odjekuje ono *Danas* da ne *otvrdne* tko od vas zave-
den grijehom. 14 Doista, sudionici smo Kristovi po-
stali ako, dakako, ono prvo imanje stalnim saču-
vamo 15 kad je rečeno:
Danas ako glas mu čujete,
ne budite srca tvrda kao u Pobuni!
16 Jer, koji su to *čuli* pa se pobunili? Zar ne svi
koji su pod Mojsijem izašli iz Egipta? 17 Koji li mu
dodijavahu četrdeset godina? Zar ne oni koji sagri-
Br 14 29 ješiše, kojih *mrtva tijela popadaše u pustinji?* 18 Ko-
1 Kor 10 5 jima *se zakle da neće ući u njegov počinak,* ako li
ne nepokornima? 19 I vidimo da ne mogoše ući zbog
nevjere.

4 Bojmo se dakle da se, dok ostaje obećanje o
ulasku u njegov Počinak, za koga od vas ne
bi utvrdilo kako je zakasnio[b]. 2 Jer nama je navije-
1 Kor 10 1-13 štena blagovijest kao i njima, ali njima Riječ po-
ruke nije uskoristila jer se vjerom nisu pridružili
onima koji su poslušali[c]. 3 U Počinak doista[d] ula-
zimo mi koji povjerovasmo, prema onom što je re-
kao:
Tako se zakleh u svom gnjevu:
Nikad neće ući u moj počinak, Ps 95 11
premda su djela od postanka svijeta dovršena. 4 Re-
kao je doista negdje o sedmom danu ovako: *I po-*
činu Bog sedmoga dana od svih djelâ svojih. 5 A ov- Post 2 2
dje opet: *Nikad neće ući u moj počinak.* 6 Preostaje Ps 95 11
dakle da neki imaju u nj ući, a oni koji su prvi
primili blagovijest ne uđoše zbog nepokornosti.
7 Zato Bog ponovno određuje jedan dan, *Danas,* u
Davidu nakon toliko vremena govoreći, kako je
već rečeno:
Danas ako glas mu čujete,
ne budite srca tvrda. Ps 95 7s
8 Zbilja, da je Jošua njih u Počinak uveo, ne bi
Bog nakon toga govorio o drugome danu. 9 Dakle: Pnz 31 7
preostaje neki subotni počinak narodu Božjemu! Jš 22 4
10 Zaista, tko *uđe u njegov počinak, počinuo je od*
djelâ svojih kao ono i Bog od svojih. 11 Pohitimo Otk 14 13
dakle ući u taj Počinak da nitko ne padne po uzoru
na takvu nepokornost.

Snaga Riječi Božje

12 Živa je, uistinu, Riječ Božja[e] i djelotvorna; 1 Pt 1 23
oštrija je od svakoga dvosjekla mača; prodire dotle Iz 49 2; Otk 1 16
da dijeli dušu i duh, zglobove i moždinu te prosu- Ef 6 17
đuje nakane i misli srca. 13 Nema stvorenja njoj skri- 1 Kor 15 44+
vena. Sve je, naprotiv, golo i razgoljeno očima Rim 1 9+
Onoga komu nam je dati račun. Iv 12 48
Job 34 21-22
Mudr 1 6

Zaključak

14 Imajući dakle velikoga Velikog svećenika koji 9 11, 24
prodrije kroz nebesa[f] – Isusa, Sina Božjega – čvrsto
se držimo vjere. 3 1; 10 23

a) Dod.: »postojane do kraja« (usp. r. 14).
b) Usporedba Mojsija i Isusa (3,1s; usp. Dj 7,20–44; Iv 1,21+) nastavlja se usporedbom Izraelaca i kršćana. Izraelci, nevjerni riječi Božjoj, ne uđoše u Počinak Obećane Zemlje (3,17–19). Ali Božje obećanje nije uzaludno. Ono stoga odsada vrijedi za kršćane, pozvane da uđu u počinak božanskog blaženstva, kojemu je onaj prvi bio samo pralik.
c) Primjerice Jošua i Kaleb (usp. Br. 13 – 14). – Var.: »... riječ koju čuše... ne bijaše združena s vjerom u stvarnosti za koje su čuli.«
d) Var.: »dakle«. »Počinak«: var.: »taj Počinak«.
e) Riječ Božja prenesena po prorocima a zatim po Sinu, što je već dao naslutiti Ps 95,7–11 naveden u 3,7–11, živa je i djelotvorna u vjernikâ (1 Sol 2,13+). Ta riječ sudi (usp. Iv 12,48; Otk 19,13) misli i tajne nakane čovjekova srca u potrazi za božanskim »počinkom«. O duši i duhu v. 1 Sol 5,23+.
f) Prvi se put spominju nebesa u kojima se, po Poslanici, događa Kristova svećenička služba. Postavljen zdesna Bogu (1,3; 8,1), on s Bogom živi u nepromjenjivoj i konačnoj zbilji: njegova žrtva ostvarena jednom zauvijek (7,26–27+) zadobiva savršenu i vječnu vrijednost (8,1–4+; 9,11–12+.23–24). Predmet je kršćanske nade dovršenje toga spasenja u nebeskom gradu (9,28; 12,22–24).

B. Isus je milosrdan veliki svećenik

15Ta nemamo takva Velikog svećenika koji ne bi
mogao biti supatnik u našim slabostima, nego po-
2 17-18. 5 7+ Iv 8 46; Rim 8 3 put nas iskušavana svime, osim grijehom.
2 Kor 5 21 16Pristupajmo dakle smjelo Prijestolju milosti da
Heb 10 19+ primimo milosrđe i milost nađemo za pomoć u
pravi čas!
8 3 **5** Svaki veliki svećenik, zaista, od ljudi uzet, za
ljude se postavlja u odnosu prema Bogu da
prinosi darove i žrtve za grijehe[a]. 2On može primje-
reno suosjećati s onima koji su u neznanju i zabludi
Lev 9 7; 16 6 jer je i sam zaogrnut slabošću. 3Zato mora i za na-
Iv 3 27 rod i za sebe prinositi okajnice. 4I nitko sam sebi
ne prisvaja tu čast, nego je prima od Boga, pozvan
kao Aron.
5Tako i Krist ne proslavi sam sebe postavši sve-
ćenik, nego ga proslavi Onaj koji mu reče: *Ti si sin* Ps 2 7
moj, danas te rodih, 6po onome što pak drugdje
veli: *Zauvijek ti si svećenik po redu Melkisedekovu.* Ps 110 4
7On je u dane svoga zemaljskog života[b] sa silnim Rim 7 5+ Mt 26 36sp
vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje
Onomu koji ga je mogao spasiti od smrti. I bî usli-
šan[c] zbog svoje predanosti[d]: 8premda je Sin, iz Fil 2 8
onoga što prepati, naviknu slušati 9i, postigavši sa- Heb 2 10+; 7 28
vršenstvo[e], posta svima koji ga slušaju začetnik Rim 1 5+; Iv 17 19
vječnoga spasenja – 10proglašen od Boga Velikim
svećenikom po redu Melkisedekovu[f].

III. Pravo svećeništvo Isusa Krista

A. Uvodne opomene

Kršćanska zrelost

11O tome nas čeka besjeda velika, ali teško ju je
1 Kor 3 1-3 riječima izložiti jer ste tvrdih ušiju. 12Pa trebalo bi
doista da nakon toliko vremena već budete učitelji,
a ono treba da tkogod vas ponovno poučava počet-
nička počela kazivanjâ Božjih. Takvi ste: mlijeka
1 Pt 2 2 vam treba, a ne tvrde hrane. 13Doista, tko je god
još pri mlijeku, ne zna ništa o nauku pravednosti[g]
1 Kor 2 6+ jer – nejače je. 14A za zrele je tvrda hrana, za one
Fil 1 10+ koji imaju iskustvom izvježbana čula za rasuđivanje
Kol 3 10+ dobra i zla.

6 Stoga[h] mimoiđimo početnički nauk o Kristu i
uzdignimo se k savršenome ne postavljajući
iznovice temelja: obraćenje od mrtvih djelâ[i] i vjera 9 14; Mt 3 2+
u Boga, 2naučavanje o krštenjima[j] i polaganje ruku, Rim 1 16+; Dj
uskrsnuće mrtvih i vječni sud. 3To ćemo pak učini- 38+
ti, dakako, ako Bog da. 4Zaista, onima koji su jed- 1 Tim 4 14+ Rim 2 6+
nom prosvijetljeni, i okusili dar nebeski, i postali 10 32+; 2 Kor 4 4.
dionici Duha Svetoga, 5i okusili Lijepu riječ Božju Ef 5 14
i snage budućega svijeta, 6pa otpali[k], nemoguće je Rim 5 5+
opet se obnoviti na obraćenje kad oni sami po- 10 26-31; 12 17
novno razapinju Sina Božjega i ruglu ga izvrgavaju. 1 Iv 5 16
7Jer zemlja koja se napije kiše što na nju često pada

a) Djelatnost svećenika kao žrtvovatelja (usp. Lev 1,4; 9) – ta zadaća ovdje povezana s Aronom a ne više s Mojsijem – opširno će se izlagati. Žrtva, ukoliko je u odnosu s grijehom, očituje svećenikovu solidarnost s ljudima pred Bogom.
b) Dosl.: »u danima svoga tijela«. – Naglasak svega ulomka počiva na svećenikovoj ljudskosti. Da bi zastupao ljude, on mora biti jedan od njih; da bi mogao suosjećati s njihovim bijedama, morao ih je sâm najprije proživjeti (usp. 2,17–18; 4,15). Ta se ljudskost »tijela« (Rim 7,5+) u Isusu očituje u svemu njegovu zemaljskom životu, u njegovoj slabosti (r. 2), napose u agoniji i smrti.
c) Ne u smislu da je bio pošteđen smrti, poradi koje je došao (Iv 12,27), nego je istrgnut iz njezine vlasti (Dj 2,24s): Bog je tu smrt preobrazio u slavnu uzvišenost (Iv 12,27s; 13,31s; 17,5; Fil 2,9–11; Heb 2,9).
d) BJ: »bogobojaznosti« (»pobožnosti«). – Taj izričaj uključuje poštovanje i podložnost, ono što mi zovemo »krepost religije«. Kristova molitva u agoniji bila je nadahnuta potpunim posluhom Očevoj volji (usp. Mt 26,39.42). I zato ga je Bog čuo i uslišao. Drugi grčku riječ shvaćaju u smislu »strah« pa prevode: »bî oslobođen straha«.
e) Ostvareno u njegovoj službi Svećenika i Žrtve.
f) Time su nagoviješteni sadržaji koji će biti obrađeni u pogl. 6–10.
g) »Nauk pravednosti«, koji bi kao »Božja proročanstva« mogao označiti Sveto pismo (usp. 2 Tim 3,16) ili cjelokupni nauk, ovdje je, čini se, pouka o pravednosti Božjoj koju je Krist objavio (Rim 3,21–26) ili točnije Kristovo svećeničko posredništvo, predoznačeno u Melkisedeku, »kralju pravednosti« (7,2).
h) Unatoč slabosti svojih čitatelja, pisac će im za podstrek ponuditi težak nauk koji je najavio u 5,1.
i) Djela učinjena bez vjere i božanskoga života »mrtva« su jer odrazuju grijeh (Rim 1,18 – 3,20) koji vodi u smrt (Rim 5,12.21; 6,23; 7,5+; 1 Kor 15,56; Ef 2,1; Kol 2,13; usp. Jak 1,15; Iv 5,24; 1 Iv 3,14).
j) Ne samo o sakramentu kršćanskog preporođenja (usp. Dj 1,5+; Rim 6,4+), nego i o svim ondašnjim pranjima i obrednim čišćenjima, među ostalima i o Ivanovu krštenju (Dj 18,25; 19,1–5).
k) Riječ je o odmetništvu od vjere (apostaziji), nepopravljivom i neizlječivom raskidu, jer odmetnik izrijekom odbacuje Krista i njegovu žrtvu kao jedina sredstva spasenja.

2 Tim 2 6 i rađa raslinjem korisnim onima za koje se i obra-
đuje, prima blagoslov od Boga; [8]ona pak koja do-
Post 3 17-18 nosi *trnje i drač,* odbačena je, blizu prokletstvu a
svršetak joj je: »U oganj!«

Riječi nade i ohrabrenja

[9]A uvjereni smo, ljubljeni, sve ako tako i govori-
mo, da je s vama dobro i da ste na putu spasenja.
10 32-34 [10]Ta Bog nije nepravedan da bi zaboravio vaše
Ef 1 15p djelo i ljubav što je iskazaste njegovu imenu poslu-
živši i posluživši svetima[a]. [11]Želimo ipak da svatko
od vas sve do svršetka pokazuje tu istu gorljivost
za ispunjenje nade [12]te ne omlitavite, nego budete
2 Sol 3 7; Gal 3 14, 29 nasljedovatelji onih koji po vjeri i strpljivosti ba-
Ef 1 13-14; Rim 4 20 štine obećano.

[13]Doista, kad je Bog Abrahamu davao obećanje,
jer se nije imao kime većim zakleti, *zakle se samim*
sobom: [14]*Uistinu, blagosloviti, blagoslovit ću te i* Post 22 16s
umnožiti, umnožit ću te. [15]I tako Abraham, strpljiv,
postiže obećano. [16]Ljudi se doista kunu onim tko
je veći i zakletva im je, kao potkrepa, kraj svake
raspre. [17]Tako i Bog: htio je baštinicima obećanja
obilatije pokazati nepromjenljivost svoje odluke pa
zato zajamči zakletvom [18]da bismo po dva nepro-
mjenljiva čina[b] – u kojima je nemoguće da bi Bog Br 23 19+
prevario – mi pribjeglice imali snažno ohrabrenje Tit 1 2
da se držimo ponuđene nade. [19]Ona nam je kao 2 Tim 2 13
pouzdano i čvrsto sidro duše[c] što *ulazi* u unutra-
šnjost *iza zavjese,* [20]kamo je kao preteča za nas Lev 16 2
ušao Isus postavši *zauvijek* Veliki *svećenik po redu* Mt 27 51p; Heb 9 3; 10 20
Melkisedekovu. 5 10; Ps 110 4

B. Veliki svećenik po redu Melkisedekovu

Post 14 18+; Ps 110 4+

1. MELKISEDEK[d]

Uvod

Post 14 17-20 **7** Doista, taj *Melkisedek, kralj šalemski, sveće-*
nik Boga Svevišnjega što je izašao u susret
Abrahamu koji se vraćao s poraza kraljeva i blago-
slovio ga, [2]i komu *Abraham* odijeli *desetinu od sve-*
ga; on koji u prijevodu znači najprije »kralj praved-
nosti«, a zatim i *kralj šalemski,* to jest »kralj mira«;
[3]on, bez oca, bez majke, bez rodoslovlja; on, ko-
1 2+; Iv 7 27 jemu dani nemaju početka ni život kraja – sličan
Sinu Božjemu, ostaje svećenik zasvagda.

Melkisedek i levitsko svećeništvo

Post 14 20 [4]Pa promotrite koliki li je taj komu *Abraham,*
rodozačetnik, *dade desetinu*[e] od najboljega. [5]Istina,
i oni sinovi Levijevi, koji primaju svećeništvo imaju
zakonsku zapovijed da ubiru desetinu od naroda, Pnz 14 22+
to jest od svoje braće premda su i ona izašla iz
boka Abrahamova. [6]Ali on, koji nije iz njihova ro-
doslovlja, ubra desetinu od Abrahama i blagoslovi
njega, nosioca obećanja! [7]A posve je neprijeporno:
veći blagoslivlja manjega. [8]K tome, ovdje desetinu
primaju smrtni ljudi, a ondje onaj, za kojega se
svjedoči da živi. [9]I u Abrahamu se, tako reći, ubire
desetina i od Levija koji inače desetinu prima [10]jer
još bijaše u boku očevu kad mu *u susret iziđe Mel-*
kisedek. Post 14 17

2. OD LEVITSKOG DO MELKISEDEKOVSKOG SVEĆENIŠTVA[f]

Dokidanje starog svećeništva

[11]Da se dakle savršenstvo postiglo po levitskom
svećeništvu – jer na temelju njega narod je dobio
Zakon – koja bi onda bila potreba da se *po redu*
Melkisedekovu postavi drugi *svećenik* i da se ne Ps 110 4
imenuje *po redu* Aronovu? [12]Doista kad se mijenja
svećeništvo, nužno se mijenja i Zakon. [13]Jer onaj o
kojemu se to veli pripadao je drugom plemenu, od 8 6s
kojega se nitko nije posvetio žrtveniku. [14]Poznato 8 4

a) Isti izričaji u Rim 15,25.31; 2 Kor 8,4; 9,1.12 označuju sakupljanje za Crkvu u Jeruzalemu. »Sveti« su kršćani, posebice članovi matične Crkve, osobito apostoli (usp. Dj 9,13+).
b) Božje obećanje i s njim povezana zakletva (usp. Post 12,1+; Rim 4,11+), jer Bog ne laže (Tit 1,2; 2 Tim 2,13; Heb 10,23; 11,11).
c) Sidro, klasičan simbol postojanosti, postati će u kršćanskoj ikonografiji 2. st. povlaštenom slikom nade.
d) Melkisedek, kralj-svećenik, proročki je pralik Krista. Neuobičajena šutnja Pisma (Post 14) o njegovim precima i potomcima daje naslutiti da je svećeništvo, koje on predstavlja, vječno (rr. 1–3; usp. rr. 15–17 i Ps 110,4+). Ako je primio desetinu od Abrahama (Post 14,20), znači da je veći ne samo od njega nego i od njegovih potomaka, Levijevih sinova svećenikâ (rr. 4s).
e) Desetina plaćena levitskim svećenicima (Pnz 14,22+) bila je istodobno plaća za njihovu bogoslužnu službu i počast uzvišenom dostojanstvu njihova svećeništva. Ako je dakle sâm Levi, u Abrahamu, platio desetinu Melkisedeku, znak je to da je Melkisedek predstavljao uzvišenije svećeništvo.
f) Dokazivanje se oslanja prvotno na Ps 110,4. Taj tekst, pripisujući Kralju-Mesiji, koji nije levitskog podrijetla, vječno svećeništvo »po redu Melkisedekovu«, naviješta da će u mesijanska vremena to svećeništvo nadomjestiti ono staro, koje se samim time smatra nižim, i da će novi Zakon preuzeti mjesto staroga koji je ravnao levitskim svećeništvom (rr. 12.16s.21).

Post 49 10; Mt 1 Is; 2 6; Rim 1 3; Otk 5 5 je da je Gospodin naš potekao od Jude, plemena
za koje Mojsije ništa ne reče s obzirom na svećeni-
ke. [15]To je još očitije ako se drugi *svećenik* postav-
lja *po* sličnosti s *Melkisedekom:* [16]postao je svećeni-
kom ne po Zakonu tjelesne uredbe[a], nego snagom
Rim 1 4+ neuništiva života. [17]Ta svjedoči se:
Ps 110 4 *Zauvijek ti si svećenik*
po redu Melkisedekovu.
[18]Dokida se dakle prijašnja uredba zbog njezine
Rim 7 7+ nemoći i beskorisnosti – [19]jer Zakon nije ništa pri-
Heb 11 40 veo k savršenstvu – a uvodi se bolja nada, po kojoj
10 19+ se približujemo Bogu.

Nepromjenljivost Kristova svećeništva

[20]I to se nije zbilo bez zakletve. Jer oni su bez
zakletve postali svećenicima, [21]a on sa zakletvom
Onoga koji mu reče:

Zakleo se Gospodin i neće se pokajati: Ps 110 4
»Zauvijek ti si svećenik[b]*«.* 8 6-13
[22]Utoliko je Isus i postao jamac boljega Saveza.
[23]K tomu, mnogo je bilo svećenika jer ih je smrt
priječila trajno ostati. [24]A on, jer ostaje dovijeka,
ima neprolazno svećeništvo. [25]Zato i može do kraja 10 19+; Otk 1 18
spasavati one koji po njemu pristupaju k Bogu – Heb 9 24; Rim 8 34; 1 Iv 2 1
uvijek živ da se za njih zauzima[c].
[26]Takav nam Veliki svećenik i bijaše potreban – 3 1+
svet, nedužan, neokaljan, odijeljen od grešnika i
uzvišeniji od nebesa – [27]koji ne treba da kao oni 9 25-28;
veliki svećenici danomice prinosi žrtve najprije za 10 11-14
svoje grijehe, a onda za grijehe naroda. To on učini 5 3+
jednom[d] prinijevši samoga sebe. [28]Zakon doista po-
stavi za velike svećenike ljude podložne slabosti, a
riječ zakletve – nakon Zakona[e] – Sina zauvijek usa- 5 9+
vršena.

C. Savršenost velikoga svećenika Isusa

1. STARO BOGOSLUŽJE NEDOSTATNO

Uvod

8 A glavno u ovom izlaganju jest: takva imamo
3 1+; Ps 110 1 Velikog svećenika koji *sjede zdesna* prijestolja
Dj 2 33+ Veličanstva na nebesima [2]kao bogoslužnik Svetinje
Br 24 6 LXX i Šatora istinskoga što ga podiže Gospodin, a ne
čovjek[f].
Heb 5 1 [3]Doista, svaki se veliki svećenik postavlja da pri-
nosi darove i žrtve. Odatle je potrebno da i on ima
što bi prinio. [4]Svakako, da je na zemlji, ne bi bio
svećenik jer postoje oni koji po Zakonu prinose da- 7 13s
rove. [5]Oni služe slici i sjeni onoga nebeskoga, kako Otk 11 19
je upućen Mojsije kad se spremao praviti šator: *Pa-* Heb 9 23; 10 1
zi, veli doista, *načini sve po praliku koji ti je poka-* Izl 25 40
zan na brdu.
[6]Ovako mu pak dopalo uzvišenije bogoslužnje 9 15; 12 24

a) One koju je Levijevo svećeništvo pridržavalo samo vlastitom tjelesnom potomstvu (usp. Br 1,47s; 3,5s; Pnz 10,8s; 18,1s; 33,8s).
b) Dod.: »po redu Melkisedekovu«.
c) Krist–vječni svećenik svoju posredničku i zagovorničku službu obavlja u nebu (usp. Rim 8,34; 1 Iv 2,1). Njegovo je zagovorništvo slično djelovanju Duha Svetoga, koji se kod Boga zauzima za svete (Rim 8,27).
d) Ta jedinstvena Kristova žrtva postaje središtem povijesti spasenja (Dj 1,7+). Dovršujući dugo razdoblje pripravâ (1,1s; usp. Rim 10,4), ona se ostvaruje u »punini vremenâ« (Mk 1,15+; Gal 4,4+), »u sadašnje vrijeme« (Rim 3,26+), i otvara eshatološko doba. Premda je očitovanje Posljednjega dana (1 Kor 1,8+; Rim 2,6+) još odgođeno poradi međurazdoblja (2 Kor 6,2+) čije trajanje nije određeno (1 Sol 5,1+), bit je spasenja postignuta već od ovoga časa, kada je u Kristovoj osobi čovjek umro grijehu i uskrsnuo na novi život. Ta apsolutna i konačna učinkovitost Kristove žrtve posebice je istaknuta u Heb: ostvarena »jednom«, tj. jedanput i jednom zauvijek (7,27; 9,12.26.28; 10,10; usp. Rim 6,10; 1 Pt 3,18), ta je jedinstvena žrtva (10,12.14) nasuprotna žrtvama Staroga saveza, koje su se neprestance ponavljale jer su bile nemoćne pribaviti spasenje.
e) Usp. obećanje već prije mojsijevskog zakona (Gal 3,17).
f) Utvrđeno je da je Krist, vječni i savršeni svećenik, u svojoj osobi uzvišeniji od levitskih svećenika, grešnika i smrtnika (7); sada se dokazuje da je i njegova služba, uzvišenija od levitske: obavlja je u izvrsnijem svetištu, u nebu (8,1–5; usp. 9,11s), kojega je po Izl 25,40 ono prijašnje bilo samo zemaljski uzorak; on je posrednik (8,6+) boljega Saveza (rr. 6–13+; usp. 9,15s).

1 Tim 2 5 koliko je Posrednik[a] boljega Saveza, koji je uzako-
njen na boljim obećanjima.

Neuspješnost staroga Saveza

7Da je, zbilja, onaj prvi bio besprijekoran, ne bi
se drugome tražilo mjesto. 8Doista, kudeći ih veli:
Jr 31 31-34 *Evo dolaze dani – govori Gospodin –*
kad ću s domom Izraelovim
i s domom Judinim
1 Kor 11 25 *dovršiti novi Savez.*
Mt 26 28+ *9Ne Savez kakav učinih s ocima njihovim*
u dan kad ih uzeh za ruku
da ih izvedem iz zemlje egipatske
jer oni ne ustrajaše u mom Savezu
pa i ja zanemarih njih – govori Gospodin.
10 16-17 *10Nego, ovo je Savez kojim ću se svezati*
s domom Izraelovim
nakon ovih dana – govori Gospodin:
Zakone ću svoje staviti u dušu njihovu
i upisati ih u njihova srca.
I bit ću Bog njihov,
a oni narod moj.
11I neće više nitko učiti sugrađanina
i nitko brata svoga govoreći:
»Spoznaj Gospodina«,
ta svi će me poznavati,
malo i veliko,
12jer ću se smilovati bezakonjima njihovim
i grijeha se njihovih neću više spominjati.
13Kad veli *novi,* ostari onaj prvi. Što pak stări i 2 Kor 5 17
dotrajava, blizu je nestanku. Otk 21 4-5

Ustanove starog bogoštovlja nedjelotvorne

9 I[b] onaj prvi je, svakako, imao bogoštovne
uredbe i Svetinju, ali ovosvjetsku. 2Šator je Izl 25-26+
uistinu bio uređen: prvi, u kojem bijaše svijećnjak,
stol i prinos kruhova, a zove se Svetinja[c]; 3iza druge
pak zavjese bio je Šator zvan Svetinja nad sveti-
njama – 4u njoj zlatni kadionik[d] i Kovčeg saveza, Izl 30 1+
sav optočen zlatom, a u njemu zlatna posuda s ma- Izl 25 10+
nom i štap Aronov, koji je ono procvao, i ploče Izl 16 1+; Br 17
Saveza; 5povrh njega pak kerubi Slave što osjenjuju Izl 24 12+
Pomirilište. O tom ne treba sada potanko govoriti. Izl 25 18+, 17+
6Pošto je to tako uređeno, u prvi Šator stalno
ulaze svećenici obavljati bogoslužje, 7a u drugi jed- Izl 30 10
nom godišnje samo veliki svećenik, i to ne bez krvi Lev 16 2-29
koju prinosi za sebe i za nepažnje naroda. 8Time Heb 7 27+
Duh Sveti očituje da još nije otkriven put u Sveti-
nju dok još postoji prvi Šator. 9To je slika za sada- 10 20
šnje vrijeme[e]: prinose se darovi i žrtve koje ne 1 Kor 10 6+
mogu u savjesti usavršiti bogoslužnika – 10sve same 11 40+
na ićima i pićima i raznim pranjima utemeljene tje- Kol 2 16-17
lesne uredbe, nametnute do časa ispravka.

2. *ŽRTVA KRISTOVA DJELOTVORNA I KONAČNA*

Nove uredbe

11Krist[f] se pak pojavi kao Veliki svećenik budu-
4 14; 9 24; 10 20 ćih dobara[g] pa po većem i savršenijem Šatoru – ne-
rukotvorenu, koji nije od ovoga stvorenja – 12i ne
7 27+ po krvi jaraca i junaca, nego po svojoj uđe jednom
Mt 26 28 zauvijek u Svetinju[h] i nađe vječno otkupljenje.
Rim 3 24+ 13Doista, ako već poškropljena krv jaraca i bi-
Br 19 2-10, 17-20 kova i pepeo juničin posvećuje onečišćene, daje tje-
lesnu čistoću, 14koliko će više krv Krista – koji po 2 Kor 13 13+
Duhu vječnom[i] samoga sebe bez mane prinese 1 Pt 1 18-19
Bogu – očistiti savjest našu od mrtvih djela, na slu- Heb 10 10+ 6 1+
žbu Bogu živomu! 8 28; Rim 1 9+

Novi Savez[j]

15A radi ovoga je Posrednik novoga Saveza: da 8 6+
po smrti za otkupljenje prekršajâ iz starog Saveza

a) Taj izraz, primijenjen na Krista, postaje gotovo ustaljenim pojmom (9,15; 12,24; 13,20). Potpunoma čovjek (2,14–18; usp. Rim 5,15; 1 Kor 15,21; 1 Tim 2,5), ali u posjedu punine božanstva (Kol 2,9; Rim 9,5+), Isus je jedinstveni posrednik (Rim 5,15–19; 1 Tim 2,5; usp. 1 Kor 3,22–23; 11,3) između Boga i čovječanstva: objedinjuje ih i izmiruje (2 Kor 5,14–20). On je posrednik milosti (Iv 1,1–2) i u nebu nastavlja zagovarati svoje vjernike (7,25+).
b) Isp.: »I«.
c) U Šatoru u pustinji (Izl 25 – 26; usp. Salomonov hram 1 Kr 6) zastor je dijelio Svetinju od Svetinje nad svetinjama (Izl 26,33). Jedino je veliki svećenik smio ući u Svetinju nad svetinjama, i to samo jedanput godišnje, na Dan pomirenja (usp. Lev 16,1+).
d) Po Izl 30,6; 40,26 kadioni se žrtvenik (Izl 30,1+) nalazio u Svetinji. Heb slijedi drukčiju liturgijsku predaju.
e) Taj obred ima duhovno značenje: u Starom savezu narod nije imao pristupa k Bogu. U Novom savezu Krist će biti put kojim se ide do Oca (Iv 14,6; usp. Heb 10,19+). Opoziv staroga bogoštovlja bit će stoga naznačen razdiranjem hramske zavjese u trenutku Isusove smrti (Mt 27,51p).
f) Izraelski obrednik pomirenja (r. 7; Lev 16) zamijenjen je jedinstvenom žrtvom (7,27+) krvi Kristove (r. 14; Rim 3,24+), koja iznova otvara ljudima pristup k Bogu (10,1.19; usp. Iv 14,6+; Ef 2,18).
g) Var.: »ostvarenih dobara«.
h) Svojim uzašašćem uskrsnuli Krist »prodrije kroz nebesa« (4,14+), »Svetinju« nebeskoga Šatora (r. 11) i doprije do Boga u zbiljskoj »Svetinji nad svetinjama« (r. 12).
i) Var.: »po Duhu Svetomu«. – Usp. Rim 1,4+.
j) Taj ulomak, podudaran sa 8,6–13, očituje nužnost Kristove smrti za njegovo posredništvo. Grčkim izrazom *diathēkē*, koji je imao ustaljeno značenje oporuke (usp. Gal 3,17), grčka je Biblija (LXX) obično prevodila hebr. *berît*, savez. Sav odlomak počiva na dvostrukom značenju toga izraza. »Savez« (rr. 15.18–20) zahtijeva smrt »oporučitelja« (rr. 16–17). Osim toga prolijevanje je krvi potrebno za sklapanje saveza (Izl 24,6–8). Krist je dakle morao umrijeti da ustanovi Novi savez. Usp. 7,22; 8,6–10; 12,24; Mt 26,28+.

Gal 4 1-7 pozvani zadobiju obećanu vječnu baštinu. [16]Jer gdje
je posrijedi savez-oporuka, potrebno je dokazati
smrt oporučitelja. [17]Oporuka je doista valjana tek
nakon smrti: nikad ne vrijedi dok oporučitelj živi.
[18]Stoga ni onaj prvi Savez nije bez krvi ustanovljen.
[19]Pošto je svemu narodu priopćio svaku zapovijed
Izl 24 6-8+ zakonsku, uze Mojsije krv junaca i jaraca s vodom
i grimiznom vunom i izopom te samu Knjigu i sav
Mt 26 28p narod poškropi [20]govoreći: *Ovo je krv Saveza koji
vam odredi Bog;* [21]a onda krvlju slično poškropi i
Šator i sve bogoslužno posuđe. [22]I gotovo se sve po
zakonu čisti[a] krvlju i bez prolijevanja krvi nema
oproštenja. [23]Ako se dakle time čiste slike onoga
8 5 što je na nebu, potrebno je da se samo to nebesko
9 11s čisti[b] žrtvama od tih uspješnijima.

Ulazak u nebo

[24]Krist doista ne uđe u rukotvorenu Svetinju,
protulik one istinske, nego u sâmo nebo: da se sada 1 Kor 10 6+
pojavi pred licem Božjim za nas. [25]Ne da mnogo 7 25+
puta prinosi samoga sebe kao što veliki svećenik
svake godine ulazi u Svetinju s tuđom krvlju; [26]i-
nače bi bilo trebalo da trpi mnogo puta od po-
stanka svijeta. No sada se pojavio, jednom[c] na 7 27+
svršetku vjekova, da grijeh dokine žrtvom svojom. Gal 4 4+
[27]I kao što je ljudima jednom umrijeti, a potom Iv 1 29
na sud, [28]tako i Krist: jednom se prinese da grijehe Iz 53 12
mnogih ponèse, a drugi će se put – bez obzira na 1 Tim 6 14+ Fil 3 20-21
grijeh – ukazati onima koji ga iščekuju sebi na spa- Dj 3 20-21
senje[d].

D. Krist – uzrok vječnoga spasenja

Nedostatnost zakona s ponavljanjem žrtava

8 5 **10** Budući da Zakon ima tek sjenu budućih do-
Kol 2 17 bara, a ne sam lik zbiljnostî, on uistinu žr-
7 19 Rim 7 7+ tvama koje se – iz godine u godinu iste – nepre-
11 40+ stano prinose ne može nikada usavršiti one što pri-
10 19+ stupaju. [2]Ta ne bi li se prestale prinositi kad bogo-
služnici, jednom očišćeni, ne bi više imali nikakve
svijesti grijehâ? [3]Ali po njima se iz godine u godinu
podsjeća na grijehe.

Kristova žrtva zamjenjuje izvanjske žrtve

9 13 [4]Jer krv bikova i jaraca nikako ne može odnijeti
grijehâ[e]. [5]Zato On ulazeći u svijet veli:
Žrtva i prinos ne mile ti se, Ps 40 7-9+ LXX
nego si mi tijelo pripravio;
[6]*paljenice i okajnice ne sviđaju ti se.*
[7]*Tada rekoh: »Evo dolazim!«*
U svitku knjige piše za mene:
»Vršiti, Bože, volju tvoju!«

[8]Pošto gore reče: *Žrtve i prinosi, paljenice i okaj-* 1 Sam 15 22
nice – koje se po Zakonu prinose – *ne mile ti se i*
ne sviđaju, [9]veli zatim: *Evo dolazim vršiti volju tvo-* Iv 6 38; 10 17s Mt 26 39, 42p
ju! Dokida prvo da uspostavi drugo.
[10]U toj smo volji posvećeni prinosom tijela Isusa Iv 17 19 Heb 9 14. 28; 10 12. 14; Ef 5 2
Krista jednom zauvijek. Heb 7 27+

a) Npr. oltar (Lev 8,15; 16,19), svećenici (Lev 8,24.30), leviti (Br 8,15), grešan narod (Lev 9,15–18), majka (Lev 12,7–8); itd.
b) Čišćenje svetišta, zemaljskog ili nebeskog, ne pretpostavlja nužno da je ono bilo onečišćeno; to je obred posvećenja i svečanog otvorenja.
c) Kristova je žrtva jedna i jedinstvena (7,27+): ona je prikazana »na svršetku vremenâ«, njome se dovršava povijest svijeta i ne treba je ponavljati. Njezina je vrijednost konačna jer nije poništila grijeh »tuđom krvlju« nego krvlju samoga Krista (usp. 9,12–14).
d) Dolazak u tijelu stavio je Krista u neposredan odnos s grijehom (Rim 8,3; 2 Kor 5,21). Budući da je otkupljenje ostvareno, nova i posljednja objava Spasiteljeva neće biti ni u kakvu odnosu s grijehom. Kršćani očekuju taj slavni povratak koji će biti popraćen Sudom (1 Kor 1,8+; Rim 2,6+).
e) Nadilazeći proroke koji su zahtijevali čistoću srca u bogoslužju (Iz 1,11–13; Jr 6,20; 11,15; Hoš 6,6; Am 5,21+). Poslanica objašnjava da su stare žrtve bile bez ikakve učinkovitosti (usp. 9,13–14). Samo potpuno duhovna Kristova žrtva može ljude posvetiti (rr. 12–14).

Krist Veliki svećenik zamjenjuje stare svećenike

10 1-4 [11]I svaki je svećenik dan za danom u bogoslužju
te učestalo prinosi iste žrtve, koje nikako ne mogu
10 10+; 7 27+ odnijeti grijehâ. [12]A ovaj, pošto je prinio jednu je-
Ps 110 1 dincatu žrtvu za grijehe, zauvijek *sjede zdesna*
Dj 2 33+ *Bogu* [13]čekajući otad *dok se neprijatelji ne podlože*
11 40+ *za podnožje nogama njegovim.* [14]Jednim uistinu pri-
Iv 17 19+ nosom zasvagda usavrši posvećene.

Novi Savez dostaje bez žrtava

[15]A to nam svjedoči i Duh Sveti. Pošto je doista
rekao:
Jr 31 33-34 [16]*»Ovo je Savez kojim ću se svezati* s njima
Heb 8 10, 12 *nakon ovih dana«,*
Gospodin govori:
»Zakone ću svoje staviti u njihova srca
i upisati ih u dušu njihovu.
[17]*I grijeha se njihovih i bezakonja njihovih*
neću više spominjati.«
[18]A gdje su grijesi oprošteni, nema više prinosa za
njih.

Zaključna opomena

Od izlaganja k poticanju

6 19-20 [19]Imamo dakle, braćo, slobodan ulaz u Svetinju[a]
9 8, 11-12 po krvi Isusovoj – [20]put nov i živ što nam ga On
Iv 14 6 otvori kroz zavjesu, to jest svoje tijelo; [21]imamo i
3 1+, 6; 4 14 Velikog svećenika nad kućom Božjom. [22]Pristu-
Zah 6 11-12 pajmo stoga s istinitim srcem u punini vjere, srdaca
Rim 6 4+ škropljenjem očišćenih od zle savjesti i tijela
1 Pt 3 21 oprana čistom vodom. [23]Čuvajmo nepokolebljivu
2 Kor 7 1 vjeru nade jer je vjeran Onaj koji dade obećanje.
11 11; 1 Kor 1 9+ [24]I pazimo jedni na druge da se potičemo na ljubav
i dobra djela [25]te ne propuštamo svojih sastanaka,
kako je u nekih običaj, nego se hrabrimo, to više 3 13
što više vidite da se bliži Dan[b]. 1 Kor 1 8+

Strašni izgledi grešnika

[26]Jer ako svojevoljno griješimo pošto primismo 6 4-6; 12 17
spoznanje istine, nema više žrtve za grijehe[c], [27]nego
strašno iščekivanje suda i bijesa ognja što će prož- Iz 26 11 LXX
drijeti protivnike. [28]Je li tko prekršio Zakon Mojsi-
jev, bez milosrđa *biva pogubljen na osnovi dvojice* Pnz 17 6
ili trojice svjedoka. [29]Zamislite koliko li će goru ka-
znu zavrijediti tko Sina Božjega pogazi, i nečistom
smatra *krv Saveza* kojom je posvećen, i Duha milo- 6 6+
sti pogrdi? [30]Ta poznajemo Onoga koji je rekao: Izl 24 8
Moja je odmazda, ja ću je vratiti; i još: *Sudit će* Heb 9 20 Pnz 32 35-36
Gospodin svome puku. [31]Strašno je upasti u ruke Mt 12 31-32p
Boga živoga. Mt 10 28p

Velikodušnost u prošlosti

[32]A spomenite se onih prvih dana kada ste, tek 6 4+; Ef 5 14
prosvijetljeni[d], izdržali veliku patničku borbu: [33]o-
vamo javno izvrgnuti porugama i nevoljama, 1 Kor 4 9
onamo postavši zajedničari onih s kojima se tako
postupalo. [34]I doista, sa sužnjevima[e] ste suosjećali i 13 3
s radošću prihvatili otimanje dobara znajući da Mt 5 40
imate bolji, trajan posjed. [35]Ne gubite dakle pou- Mt 6 20
zdanja! Pripada mu velika plaća! [36]Postojanosti
vam uistinu treba da biste vršeći volju Božju zado-
bili obećano.
[37]Jer još *malo, sasvim malo,* Iz 26 20 LXX
i Onaj koji dolazi doći će
i neće zakasniti
[38]*A pravednik će* moj *od vjere živjeti,* Hab 2 3-4 LXX
ako li pak *otpadne,* Rim 1 17
ne mili se on duši mojoj.
[39]A mi nismo od onih koji otpadaju, sebi na pro-
past, nego od onih koji vjeruju na spas duše. 1 Pt 1 9

a) Samo je Veliki svećenik, jedanput godišnje, imao pristup u Svetinju nad svetinjama. Odsada svi kršćani mogu po Kristu pristupiti Bogu (usp. 4,14–16; 7,19.25; 9,11; 10,9; Rim 5,2; Ef 1,4; 2,18; 3,12; Kol 1,22).
b) Dan Gospodnji (1 Sol 5,2; 1 Kor 1,8+). Taj r. (usp. 32–36) vjerojatno pretpostavlja nemire i nevolje koji su se tumačili kao predznaci Dolaska Gospodinova (usp. 2 Sol 2,1+).
c) Riječ je o apostaziji, promišljenoj pobuni protiv Boga (usp. 6,6+). Oganj (r. 27) je sredstvo božanskih osveta (Iz 26,11; Mt 3,11–12; Mk 9,48–49; Otk 11,5).
d) »Prosvjetljenje« označava krštenje u NZ (6,4; Ef 5,14; usp. Rim 6,4+) i u Otaca.
e) Var.: »s mojim verigama«; prisjećaj na sužanjstvo sv. Pavla (Fil 1,7; Kol 4,18).

IV. Vjera i ustrajnost

1. VJERA PRAOTACA

Rim 1 16+ **11** A vjera je već neko ìmanje onoga čemu se
nadamo, uvjerenost u zbiljnosti kojih ne vidi-
mo[a]. 2 Zbog nje stari primiše svjedočanstvo.
3 Vjerom spoznajemo da su svjetovi uređeni ri-
Post 1; Rim 1 20 ječju Božjom tako te ovo vidljivo ne posta od ne-
čega pojavnoga[b].
4 Vjerom Abel prinese Bogu bolju žrtvu nego
Post 4 4 Kain. Po njoj primi svjedočanstvo da je pravedan
Post 4 10 Mt 23 35 – *Bog nad njegovim darovima* posvjedoči – po njoj
Job 16 18+ i mrtav još govori.
5 Vjerom Henok bî prenesen da ne vidi smrti te
Post 5 22-24 *iščeznu jer ga je prenio Bog.* Doista, prije prijenosa
primio je svjedočanstvo *da omilje Bogu.* 6 A bez
Izl 3 14+ vjere nemoguće je omiljeti Bogu jer tko mu pristu-
Jr 29 12-14 pa, vjerovati mora da postoji i da je platac onima
koji ga traže[c].
Gn 6 8-22 7 Vjerom Noa, upućen u ono što još ne bijaše vid-
Mt 24 37-39 ljivo, predano sagradi korablju na spasenje svoga
1 Pt 3 20 2 Pt 2 5 doma. Time osudi svijet[d] i postade baštinikom vjer-
Rim 1 16+ ničke pravednosti.
Rim 1 5+ 8 Vjerom pozvan, Abraham[e] posluša i zaputi se u
Post 12 1-4+ kraj koji je imao primiti u baštinu, zaputi se ne
znajući kamo ide. 9 Vjerom se kao pridošlica naseli
Post 23 4; u obećanoj zemlji kao u tuđini, prebivajući pod ša-
26 3; 35 12 torima s Izakom i Jakovom, subaštinicima istog
Otk 21 10-20 obećanja, 10 jer iščekivaše onaj utemeljeni Grad ko-
jemu je graditelj i tvorac Bog.
Post 17 19; 11 Vjerom i Sara unatoč svojoj dobi zadobi moć
21 2 da začne jer vjernim smatraše Onoga koji joj dade
Rim 4 19-21 Heb 10 23 obećanje. 12 Zato od jednoga, i to obamrla, nasta
Dn 3 36 LXX mnoštvo *poput zvijezda na nebu i pijeska nebrojena*
Post 22 17 Izl 32 13 *na obali morskoj.*

13 U vjeri svi su oni umrli, a da nisu zadobili obe-
ćanjâ, već su ih samo izdaleka vidjeli i pozdravili Iv 8 56
priznavši da su *stranci i pridošlice* na zemlji. 14 Doi- Post 23 4
sta, koji tako govore, jasno očituju da domovinu Ps 39 13; 119 19
traže. 15 Dakako, da su mislili na onu iz koje su izi-
šli, imali bi još prilike vratiti se u nju. 16 Ali sada 13 14
oni čeznu za boljom, to jest nebeskom. Stoga se Fil 3 20
Bog ne stidi zvati se Bogom njihovim: ta pripravio
im je Grad. Otk 21 2
17 Vjerom Abraham, kušan, prikaza Izaka. Je- Post 22 1-14
dinca prikazivaše on koji je primio obećanje, Jak 2 21-22
18 kome bî rečeno: *Po Izaku će ti se nazivati potom-* Post 21 12
stvo! – 19 uvjeren da Bog može i od mrtvih uskrisiti. Rim 4 17-21
Zato ga u predslici[f] i ponovno zadobi. 1 Kor 10 6+
20 Vjerom baš u pogledu budućnosti Izak blago-
slovi Jakova i Ezava. 21 Vjerom Jakov, umirući, bla- Post 27 27s, 39s
goslovi oba sina Josipova i duboko *se prignu oslo-* Post 48 15s
njen na vrh svojega štapa. 22 Vjerom Josip na umoru Post 47 31
napomenu ono o izlasku sinova Izraelovih i dade Post 50 24-25
zapovijed o svojim kostima.
23 Vjerom su Mojsija netom rođena *tri mjeseca* Izl 2 2; Dj 7 20
krili njegovi roditelji jer *vidješe* da je djetešce *lijepo*
i nisu se bojali kraljeve naredbe[g]. 24 Vjerom Mojsije, Izl 2 11
već odrastao, odbi zvati se sinom kćeri faraonove.
25 Radije izabra biti zlostavljan zajedno s Božjim na-
rodom, nego se časovito okoristiti grijehom. 26 Ve-
ćim je bogatstvom od blaga egipatskih smatrao Ps 89 51s
muku Kristovu[h] jer je gledao na plaću. 27 Vjerom
napusti Egipat, ne bojeći se bijesa kraljeva, posto- Izl 2 15
jan kao da Nevidljivoga vidi. 28 Vjerom je obavio Izl 12 11, 22-23
pashu i škropljenje *krvlju* da *Zatornik* ne dotakne
prvenaca Izraelovih.

a) Var.: »Vjera u sigurnost stvarnosti kojima se nadamo (nebo), uvjerenje u stvarnosti kojih ne želimo (pakao).« – Hebrejima, obeshrabrenima zbog progonstva, pisac tumači da je vjera posvema usmjerena prema budućnosti i posve priljubljena uz nevidljivo. Taj je r. postao neka vrst teološke definicije vjere kao anticipiranog posjedovanja i sigurne spoznaje nebeskih zbiljnosti (usp. 6,5; Rim 5,2; Ef 1,13s). Primjeri uzeti iz starozavjetne hagiografije (usp. Sir 44 – 50) žele pokazati kakva strpljivost i snaga proistječu iz vjere: devetnaest puta uzastopce izraz »vjerom« naglasuje početak svake rečenice.

b) Vjera u stvaranje lijep je primjer shvaćanja nevidljivoga: zbiljnosti su prije svoga stvaranja postojale u Bogu, od kojega sve proizlazi.

c) Dvolik je sadržaj vjere potrebne za spasenje: postojanje jedinog osobnog Boga (Mudr 13,1), nevidljivoga u svojoj naravi (Iv 1,18; Rim 1,20; Kol 1,15; 1 Tim 1,17; 6,16; usp. Iv 20,29; 2 Kor 5,7), i njegova nagrađujuća Providnost, temelj očekivane sreće, jer Bog mora pravedno naplatiti napore kojima ga je čovjek tražio (usp. Mt 5,12p; 6,4.6.18; 10,41s p; 16,27; 20,1–16; 25,31–46; Lk 6,35; 14,14; Rim 2,6; 1 Kor 3,8.14; 2 Kor 5,10; Ef 6,8; 2 Tim 4,8.14; 1 Pt 1,17; 2 Iv 8; Otk 2,23; 11,18; 14,13; 20,12–13+; v. također Ps 62,13+). Činjenica da Krist nije spomenut može se protumačiti time što je Henok stariji od cjelokupnog ustrojstva savezâ (usp. Iv 17,3; 20,31; itd.).

d) Noino pouzdanje u Božju riječ osuđuje njegove nevjerne i podrugljive suvremenike baš kao što pravednik osuđuje bezbožnika (usp. Mudr 4,16; Mt 12,41).

e) Vjera je u Abrahama uvjetovala njegov odlazak u nepoznato, iščekivanje Izakova rođenja, žrtvu toga sina jedinca.

f) Dosl.: »u prispodobi«. Izakovo spasenje predslika je općeg uskrsnuća i čak, po ustaljenoj egzegetskoj predaji, muke i uskrsnuća Kristova.

g) Neki rkpp. umeću na ovome mjestu izvještaj o ubojstvu Egipćanina (usp. Izl 2,11–12; Dj 7,24).

h) U Psalmu je »krist« shvaćen kao općenito ime koje znači »pomazanik«. »Muka Kristova« muka je naroda Božjega (r. 25), posvećenog Jahvi (Izl 19,6). Ali pisac Heb prepoznaje u tom Pomazaniku Isusa Mesiju, poradi kojega je već Mojsije »vjerom« trpio (usp. 2,10+; 10,33; 13,13).

Izl 14 22, 27 [29]Vjerom prođoše Crvenim morem kao po suhu,
što i Egipćani pokušaše, ali se potopiše. [30]Vjerom
Jš 6 20 zidine jerihonske padoše nakon sedmodnevnoga
Jš 2 1s; 6 17 ophoda. [31]Vjerom Rahaba, bludnica, ne propade
zajedno s nepokornicima jer s mirom primi uhode.
[32]I što još da kažem? Ta ponestat će mi vremena,
počnem li raspredati o Gideonu, Baraku, Samso-
nu, Jiftahu, Davidu, pa Samuelu i prorocima, [33]koji
Dn 6 23; su po vjeri osvojili kraljevstva, odjelotvorili praved-
3 49-50 nost, zadobili obećano, začepili ralje lavovima,
[34]pogasili žestinu ognja, umakli oštrici mača, opora-
vili se od slabosti, ojačali u boju, odbili navale tuđi-
1 Kr 17 23 naca. [35]Žene su po uskrsnuću ponovno zadobile
2 Kr 4 36
svoje pokojne. Drugi pak, stavljeni na muke, ne 2 Mak 6 18
prihvatiše oslobođenja da bi ih zapalo bolje us- 7 42
krsnuće. [36]Drugi su opet iskusili izrugivanja i biče-
ve, pa i okove i tamnicu. [37]Kamenovani su, piljeni[a], Jr 20 2;
poubijani oštricom mača, potucali se u runima, u 37 15s
kozjim kožusima, u oskudici, potlačeni, zlostavljani
– [38]svijet ih ne bijaše dostojan – vrludali po pusti-
njama, gorama, pećinama i pukotinama zemalj-
skim.
[39]I svi oni po vjeri, istina, primiše svjedočanstvo,
ali ne zadobiše obećano [40]jer Bog je za nas predvi- 1 Pt 1 10-12
dio nešto bolje da oni bez nas ne dođu do savršen- 1 Pt 3 19+
stva[b].

2. POTREBA POSTOJANOSTI

Poziv na postojanost

Post 4 7 **12** Zato i mi, okruženi tolikim oblakom svjedo-
Gal 5 7+ kâ, odložimo svaki teret i grijeh koji nas sapi-
nje te postojano trčimo u borbu koja je pred nama!
Heb 2 10 [2]Uprimo pogled u Početnika i Dovršitelja vjere,
Mt 4 3-11p Iv 6 15 Isusa, koji umjesto radosti što je stajala pred njim
2 Kor 8 9 podnese križ, prezrevši sramotu te *sjedi zdesna* pri-
Fil 2 6-8 Ps 110 1 jestolja Božjega. [3]Doista pomno promotrite njega,
Dj 2 33+ koji podnese toliko protivljenje grešnika protiv se-
Lk 2 34 be[c], da – premoreni – ne klonete duhom.

Temelji jakosti

10 32s [4]Ta još se do krvi ne oduprijeste u borbi protiv
grijeha. [5]Pa zar ste zaboravili opomenu koja vam
je kao sinovima upravljena:
Izr 3 11-12 LXX *Sine moj, ne omalovažavaj stege Gospodnje*
i ne kloni kad te on ukori.
[6]*Jer koga Gospodin ljubi,* Otk 3 19
onoga i stegom odgaja,
šiba sina koga voli.
[7]Poradi vašega odgajanja trpite[d]. Bog s vama po-
stupa kao sa sinovima: a ima li koji sin kojega otac Pnz 8 5+
stegom ne odgaja? [8]Pa ako niste pod stegom, na
kojoj su svi imali udjela, onda ste kopilad, a ne
djeca. [9]Zatim, tjelesne smo oce imali odgojiteljima
i poštovali ih. Pa nećemo li se kudikamo više pod- Br 16 22; 27 16
lagati Ocu duhova te živjeti? [10]Oni su nas doista 2 Mak 3 24
nešto malo dana stegom odgajali kako se njima či-
nilo, a On – nama na korist, da postanemo sudio- Lev 17 1+
nici njegove svetosti. 2 Pt 1 4
[11]Isprva se doduše čini da nijedno odgajanje nije 2 Kor 7 8-11
radost, nego žalost, ali onima koji su njime uvje- Iv 16 20
žbani poslije donosi mironosni plod pravednosti. 1 Pt 1 6-7 Jak 1 2-4
[12]Zato uspravite *ruke klonule* i *koljena klecava,* Iz 35 3
[13]*poravnite staze za noge svoje* da se hromo ne išča- Izr 4 26 LXX
ši, nego, štoviše, da ozdravi.

V. Poravnite staze

1. ESHATOLOŠKA OPOMENA

Ps 34 15 [14]Nastojte oko mira sa svima! I oko posvećenja
Rim 12 18 bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina! [15]Pripa-
Mt 5 8-9 1 Iv 3 2 zite da se tko ne sustegne od milosti Božje, da ka-
Pnz 29 17 LXX kav gorki korijen ne proklija pa ne unese zabunu i
Dj 8 23
ne zarazi mnoge, [16]da tko ne postane bludnik ili
svetogrdnik kao Ezav[e], koji za jedan jedini obrok
proda svoje prvorodstvo. [17]Ta znate da je i poslije, Post 25 33
kad je htio baštiniti blagoslov, odbačen jer nije na- Post 27 30-40

a) Po nekim je apokrifima kralj Manaše tako mučio proroka Izaiju. – Dod.: »kušani«.
b) Eshatološko razdoblje »savršenosti« započeo je Krist (2,10; 5,9; 7,28; 10,14) i samo je on otvorio pristup nebeskom životu (9,11s; 10,19s). Pravednici SZ, koje Zakon nije mogao »usavršiti« (7,19; 9,9; 10,1), morali su dakle čekati njegovo uskrsnuće da bi ušli u savršeni nebeski život (12,23; usp. Mt 27,52s; 1 Pt 3,19+).
c) BJ isp.: »protiv sebe«; var.: »protiv njih samih«.
d) U očima vjere iskušenja ovoga života dio su Božje očinske pedagogije prema njegovoj djeci. Dokazivanje počiva na biblijskom poimanju odgoja, *mûsar, paideia,* koje označava »odgajanje kažnjavanjem« (usp. Job 5,17; 33,19; Ps 94,12; Sir 1,27; 4,17; 23,2+). Tu se na kušnju gleda kao na ukor koji pretpostavlja i sukladno tome očituje Božje očinstvo.
e) Ezav je povrijedio svetinju jer se odrekao svoga prava na prvorođenstvo, kojim je trebao postati nasljednikom mesijanskih obećanja.

šao mogućnosti promjene premda ju je sa suzama
Izl **19** 18, 16 tražio. [18]Jer niste pristupili[a] opipljivoj gori[b] i us-
Pnz **4** 11 plamtjelu ognju, ni mraku, tami i vihoru, [19]ni ječa-
Izl **20** 19 nju trublje i tutnjavi riječî. – Koji su je slušali, za-
moliše da im se više ne govori [20]jer nisu podnosili
Izl **19** 12s naredbe: *Ako se ma i živinče dotakne brda, neka*
se kamenuje! [21]I prizor bijaše tako strašan da Moj-
Pnz **9** 19 sije reče: *»Strah me je* i dršćem!« – [22]Nego, vi ste
Otk **14** 1; pristupili gori Sionu i gradu Boga živoga, Jeruza-
21 10 lemu nebeskom, nebrojenim tisućama anđelâ, sve-
čanom skupu, [23]Crkvi prvorođenaca zapisanih na
Rim **2** 6+ nebu, Bogu, sucu sviju, dusima savršenih praved-
11 40+ nika [24]i Posredniku novog Saveza – Isusu – i krvi
8 6+
škropljeničkoj što snažnije govori od Abelove. **11** 4+
[25]Pazite da ne odbijete Onoga koji vam govori! Post **4** 10
Jer ako ne umakoše oni što su odbili onoga koji je
na zemlji davao upute, kudikamo ćemo manje mi
ako se okrenemo od Onoga koji ih daje s nebesa[c]. **2** 2-3
[26]Njegov glas tada zemlju uzdrma, sada pak obeća- Izl **19** 18
va: *Još jednom ja ću potresti* ne samo *zemlju* nego Suci **5** 4-5
i nebo. [27]Ono *»još jednom«* pokazuje da će, kao Ps **68** 9; Hag **2** 6
stvoreno, uminuti[d] ono uzdrmano da ostane ono 2 Pt **3** 12-13
neuzdrmljivo. [28]Zato jer smo primili kraljevstvo Otk **21** 1; Mt **24** 35p
neuzdrmljivo, iskazujmo zahvalnost iz koje služimo Dn **7** 18
Bogu kako je njemu milo, s predanjem i strahopo- Heb 9 14; Rim 1 9+
štovanjem[e]. [29]Jer *Bog* je naš *oganj što proždire.* Pnz **4** 24+
Iz **33** 14

2. *KRŠĆANSKO VLADANJE*

Rim **12** 13
Post **18** 2s; **19** 1s **13** Bratoljublje neka je trajno[f]! [2]Gostoljublja ne
Tob **5** 4s zaboravljajte: njime neki, i ne znajući, ugo-
Suci **6** 11-24; **13** 3-23 stiše anđele! [3]Sjećajte se uznika kao suuznici; zlo-
Heb **10** 34 stavljanih – ta i sami ste u tijelu! [4]Ženidba neka
Mt **25** 36 bude u časti u sviju i postelja neokaljana! Jer blud-
Mudr 3 13; Ef **5** 5s nicima će i preljubnicima suditi Bog. [5]U življenju
ne budite srebroljupci, zadovoljni onim što imate! Fil 4 12
Ta on je rekao: *Ne, neću te zapustiti i neću te osta-* Pnz **31** 6
viti. [6]Zato možemo pouzdano reći:

Gospodin mi je pomoćnik, ja ne strahujem: Ps **118** 6; **27** 1-3
što mi tko može? Rim **8** 31-39

3. *JELA ILI MILOST*

Tit **1** 5+ [7]Spominjite se svojih glavara[g] koji su vam navješ-
ćivali riječ Božju: promatrajući kraj njihova života,
2 Sol **3** 7+ nasljedujte njihovu vjeru. [8]Isus Krist jučer i danas
Ef **4** 14 isti je – i uvijeke[h]. [9]Ne dajte se zanijeti različitim
tuđim naucima! Jer bolje je srce utvrđivati milošću
1 Kor **8** 8+ nego jelima, koja nisu koristila onima što su ih
obdržavali. [10]Imamo žrtvenik[i] s kojega nemaju
pravo jesti služitelji Šatora. [11]Jer tijela životinja, Lev **3** 1+
kojih *krv veliki svećenik unosi za grijeh u Svetinju,* Lev **16** 27
spaljuju se izvan tabora. [12]Zato i Isus, da bi vlasti-
tom krvlju posvetio narod, trpio je izvan vratâ[j]. **10** 14
[13]Stoga iziđimo k njemu izvan tabora noseći nje- Iv **19** 20; Dj **7** 58
Mt **21** 39p

a) »Pristup« Bogu (4,16; 10,22) ne zbiva se više (1.18) u zastrašujućem Bogojavljenju kao na Sinaju, nego (r. 22) u Gradu od Boga sazdanu koji je već onaj nebeski (4,14; Otk 21,1+), za kojim su čeznuli Oci (11,10.16). Oko proslavljenoga Posrednika s anđelima su sjedinjeni svi kršćani (usp. Lk 10,20; Jak 1,18), koje je on posvetio i usavršio (r. 14; 10,14; 11,40+).
b) Var.: »opipljivoj (zbilji)«.
c) Oprečnost je izražena ne toliko između Mojsija i Isusa Krista koliko između nadarbenikâ dvaju saveza: Stari je savez uređivao siguran život na zemlji, nagovještaj nebeskoga života u koji uvodi Novi savez. Udaljavanje od potonjega bit će stoga uzrokom to strože kazne.
d) Kozmički poremećaji apokaliptičke su metafore božanskog zahvata i početka novog uređenja (usp. Am 8,9+; 1 Kor 1,8+; Mt 24,1+).
e) Tu je zapravo stvarna završnica čitave Poslanice, bogoslužna završnica (»služiti Bogu« znači obavljati bogoslužje). »Neuzdrmljivo kraljevstvo« (rr. 22–24) jest nebeski Grad u kojemu Sin kraljuje s Bogom (1,8) među anđelima i svetima. Kršćani u njemu već sada žive i njihov je život bogoslužje zahvale usred pročišćavajućeg ognja božanske svetosti (r. 29).
f) To je ljubav između »braće« kršćana (Rim 12,10; 1 Sol 4,9; 1 Pt 1,22; 2 Pt 1,7; usp. 1 Iv 3,14–18).
g) Glavari odgovorni za zajednicu, pozvani da naviještaju riječ Božju (r. 7) i da usmjeruju sveukupno ponašanje (r. 17).
h) Taj izričaj, izazvan prethodnom rečenicom – »riječ Božja« i »vjera« (r. 7) – ističe temeljnu istinu koju naviještaju glavari. Oni se mogu smjenjivati ili nestajati: Krist ostaje i njega se valja držati. Susljedne preporuke preuzimaju već prije spomenute sadržaje poslanice, naglašavajući posebice Kristovu životnu prisutnost i zaufanu ustrajnost vjernikâ.
i) Nije riječ o euharistijskom stolu nego o križu na kojemu je Krist bio žrtvovan (rr. 11–12), ili možda o samom Kristu po kojemu prinosimo svoje molitve Bogu. Toga ne mogu biti dionici Židovi koji i dalje ustraju u službi »Šatora«.
j) Na Blagdan pomirenja veliki je svećenik ulazio u Svetinju nad svetinjama i škropio ju krvlju žrtava; ali tjelesa tih žrtvovanih životinja spaljivala su se izvan tabora (Lev 16,27). Isus, pomirbena žrtva, ostvario je tu predsliku budući da je bio raspet izvan gradskih zidina (Mt 27,32p). Zato i kršćani moraju izići iz tabora židovstva i svijeta.

11 26 govu muku 14 jer nemamo ovdje trajna grada, nego
1 Kor 7 29-31 onaj budući tražimo. 15 Po njemu dakle neprestano
Fil 3 20 prinosimo Bogu *žrtvu hvalbenu,* to jest *plod usana*
Heb 11 10, 14-16 što ispovijedaju ime njegovo. 16a Dobrotvornosti i
Ps 50 14, 23 zajedništva ne zaboravljajte jer takve su žrtve mile
Hoš 14 3 Bogu!
Rim 1 9+; 10 9 17 Poslušni budite svojim glavarima i podložni jer
Dj 2 21+ Fil 4 18 1 Sol 5 12+ 1 Kor 16 16 Ez 3 18

oni bdiju nad vašim dušama kao oni koji će pola-
gati račun; neka to čine s radošću, a ne uzdišući jer
vam to ne bi bilo korisno.
18 Molite za nas! Uvjereni smo doista da imamo Rim 15 30
dobru savjest i u svemu se želimo dobro ponašati. Ef 6 19 Kol 4 3
19 Usrdnije vas pak molim: učinite to kako bih vam 1 Sol 5 25 2 Sol 3 1
se što brže vratio. Flm 22 Fil 2 24

Zaključak

Iz 63 11; 55 3 20 A Bog mira,
Zah 9 11 koji *po krvi vječnoga Saveza*
Ez 37 26; 34 1+ od mrtvih *izvede*[b]
Iv 10 11 velikoga *Pastira ovaca,*
1 Pt 2 25; 5 4 Gospodina našega Isusa,
21 osposobio vas za svako dobro djelo
Fil 2 13 da vršite volju njegovu,
činio u nama što je njemu milo,
po Isusu Kristu,
Rim 16 27+ komu slava u vijeke vjekova. Amen.

Popratna riječ

22 Molim vas, braćo[c], podnesite ovu riječ ohrabre-
nja: ta samo vam ukratko napisah! 23 Znajte: naš je Dj 16 1+
brat Timotej oslobođen. Ako uskoro stigne, s
njime ću vas pohoditi.

24 Pozdravite sve svoje glavare i sve svete!
Pozdravljaju vas ovi iz Italije.
25 Milost sa svima vama!

a) Na početku dod.: »Dakle«.
b) Uskrsnuće, koje se uvijek podrazumijeva kada Heb govori o proslavljenom Kristu (1,3; itd.), tu je izrijekom spomenuto.
c) Ti su posljednji reci popratnica pisma.

KATOLIČKE POSLANICE

KATOLIČKE POSLANICE

Uvod

Sedam poslanica Novog zavjeta, koje nisu od sv. Pavla, dosta su brzo skupljene u zasebnu zbirku, premda nisu istoga podrijetla: jedna je sv. Jakova, jedna sv. Jude, dvije sv. Petra i tri sv. Ivana. Zovu se od starine »katoličke«, možda stoga što većinom nisu upravljene pojedinim zajednicama ili osobama, nego se više odnose na kršćane općenito.

Jakovljeva poslanica *tek je postupno prihvaćena u Crkvi. Njezin kanonicitet, čini se, nije bio osporavan u Egiptu, gdje je Origen navodi kao bogoduho Pismo. Euzebije Cezarejski, ipak, početkom IV. st. zapisuje da su je neki stavljali u pitanje. Tijekom IV. st. unesena je u kanon NZ u crkvama sirskog jezika. U Africi je još ne poznaju ni Tertulijan ni Ciprijan, a nema je još ni u Mommsenovu popisu (oko 360.). U Rimu je ne nalazimo u Muratorijevu kanonu, koji se pripisuje sv. Hipolitu (oko 200.), a nije pouzdano da je navodi sv. Klement Rimski ili pisac Hermina Pastira (v. niže). Tek koncem IV. st. u optjecaju je u svim Crkvama Istoka i Zapada.*

Kada Crkve prihvaćaju kanonicitet ove poslanice, općenito poistovjećuju njezina autora s Jakovom, »bratom Gospodnjim« (Mt 13,55p; usp. 12,46+), čija je tako istaknuta uloga u prvoj jeruzalemskoj zajednici (Dj 12,17+; 15,13–21; 21,18–26; 1 Kor 15,7; Gal 1,19; 2,9.12) bila okrunjena mučeništvom od ruku Židova, oko god. 62. (Josip Flavije, Hegesip). Očito je da je taj Jakov netko drugi, a ne apostol Jakov, sin Zebedejev (Mt 10,2p), kojega je Herod dao pogubiti god. 44. (Dj 12,2). No možda se može poistovjetiti s drugim istoimenim apostolom, sinom Alfejevim (Mt 10,3p). U tom su se već stari kolebali, a naši suvremenici još o tom raspravljaju, naginjući negativnom odgovoru. Pavlov izraz u Gal 1,19 tumačio se u oba smjera.

Uostalom pravi je problem drugdje i dublje: njegovo je težište u samom pridijevanju te poslanice Jakovu, »bratu Gospodnjemu«. To pridijevanje nije bez teškoća. Ako je doista bila napisana od takve prvorazredne osobe, teško bi se razumjelo oklijevanje da je Crkva prihvati kao kanonski spis. Nadalje, sastavljena je izravno na grčkom, i to otmjenom, s bogatim rječnikom, s govorničkim umijećem (osjeća se stil grčke »dijatribe«), što ne bismo očekivali kod jednog Galilejca. Bez sumnje, Jakov se mogao poslužiti pomoću nekog učenika, helenistički naobražena, ali se to ne može dokazati. Konačno, i nadasve, poslanica pokazuje veoma veliku srodnost sa spisima sastavljenima koncem I. st. ili početkom II., posebno s prvom Klementovom poslanicom i Herminim Pastirom. Dosada se često tvrdilo da su ta dva djela obilno koristila Jakovljevu poslanicu. No danas se sve više priznaje da se te srodnosti mogu protumačiti upotrebom zajedničkih izvora i činjenicom da su se autori tih različitih djela suočili sa sličnim teškoćama. Dosljedno, brojni autori danas stavljaju nastanak Jakovljeve poslanice pod konac I. ili čak početkom II. st. Drevnost njezine kristologije tada se tumači ne starošću njezina sastava, nego odatle što potječe iz judeo-kršćanskih sredina, koje su baštinile misao Jakova, brata Gospodnjega, a bile zatvorene za daljnji razvoj prvotne kršćanske teologije.

Ako se pak zastupa autentičnost poslanice, njezin nastanak treba staviti prije Jakovljeve smrti, tj. prije 62. god. Tada su moguće dvije hipoteze, već prema stavu o odnosu između Jak i Gal/Rim u pitanju opravdanja po vjeri (usp. niže). Prema nekim autorima, Jakov polemizira s Pavlom ili, točnije, s nekim kršćanima koji su iskrivljivali Pavlov nauk. U tom slučaju on bi napisao poslanicu malo prije smrti. Po drugima, sve manje brojnima, Pavao je pobijao Jakovljeve ideje, čija bi poslanica onda bila napisana oko 45–50., što bi lijepo tumačilo drevni značaj njezine kristologije. Ono što smo gore rekli

upućuje nas na to da je tako stari datum malo vjerojatan.

Bilo kako bilo u vezi s podrijetlom poslanice, spis je upućen »dvanaestorma plemenâ Raseljeništva« (1,1), zacijelo kršćanima židovskog podrijetla raspršenima u grčko-rimskom svijetu, nadasve u graničnim područjima s Palestinom, kao što su Sirija ili Egipat. Da su naslovnici obraćenici iz židovstva, potvrđuje cijela poslanica. Pisac se stalno poziva na Bibliju, što pretpostavlja da im je dobro poznata, tim više što je autor u svojim dokazivanjima izričito ne navodi (kao što npr. čini Pavao ili autor Poslanice Hebrejima), nego je primijenjuje spontanim podsjećajima ili aluzijama koje se svugdje naziru. Posebno se nadahnjuje na mudrosnoj književnosti i odatle izvodi pouke za praktični moral. Ali u isto je vrijeme uvelike ovisan o naucima Evanđelja, pa tako njegov spis nije samo židovski, kako se je katkada tvrdilo. Naprotiv, u njemu trajno susrećemo Isusovu misao i njegove omiljele izraze, i to opet manje kao izričite navode, uzete iz pisane predaje, a više kao korištenje živom usmenom predajom. Ukratko, pisac je židovsko-kršćanski mudrac koji na originalan način premišlja načela židovske mudrosti u smjeru njihova usavršenja, koje su poprimila u ustima Učitelja.

Spis se teško uklapa u poslanički stil. Više je to homilija, uzorak kateheze koja se rabila u judeo-kršćanskim zajednicama onog vremena. Nalazimo ovdje niz moralnih poticaja, bez prave povezanosti, čas je to kitica izrekâ koje okuplja isti sadržaj a čas zvučna podudarnost. Ređaju se naputci: kako podnositi kušnje (1,1–12; 5,7–11), odakle napasti (1,13–18), kako gospodariti jezikom (1,26; 3,1–12) ili o važnosti sloge i milosrđa (2,8.13; 3,13 – 4,2; 4,11s), o djelotvornosti molitve (1,5–8; 4,2s; 5,13–18, itd.). Sakramenat bolesničkog pomazanja ima svoje teološko mjesto u 5,14s (Tridentinski sabor).

Dvije glavne teme određuju sve to poticanje. Jedna uzdiže siromahe i strogo kudi bogate (1,9–11; 1,27 – 2,9; 4,13 – 5,6). Ta briga za poniznike, Božje miljenike, nadovezuje se na staru biblijsku predaju, a posebno na evanđeoska blaženstva (Mt 5,3+). Druga tema naglašava vršenje dobrih djela i upozorava da se čuvamo neplodne vjere (1,22–27; 2,10–26). O tom ovdje nalazimo i polemičku raspravu (2,14–26), za koju mnogi tumači drže da je uperena protiv Pavla. Treba doista priznati da ima vrlo upadnih dodirnih točaka između Jak i Gal/Rim, posebno u različitom tumačenju istih biblijskih tekstova o Abrahamu. Nije nemoguće da se Jakov htio suprotstaviti, ako li ne samom Pavlu, a ono bar nekim kršćanima koji su iz njegova nauka izvodili kobne zaključke. Treba ipak ustvrditi dvoje: prije svega, iznad površinskog suprotstavljanja koje uvjetuju različite situacije, Pavao i Jakov se slažu u bitnom (usp. 2,14+). Nadalje, ova tema vjere i djelâ, što je tako naravno izvirala iz datostî židovske religije, mogla je veoma lako pružiti tradicionalni poticaj za raspravu koju su dva autora obradila na neovisan način.

Juda, *koji se naziva »bratom Jakovljevim« (r. 1), predstavlja se također kao jedan od »braće Gospodnje« (Mt 13,55p). Ništa nas ne obvezuje da ga poistovjetimo s istoimenim apostolom (Lk 6,16; Dj 1,13; usp. Iv 14,22). Štoviše, on sam sebe razlikuje od apostolske družbe (r. 17). Ali ništa nam također ne nameće da mislimo na pseudonim, koji uostalom ne bi bio dovoljno opravdan zbog osrednje važnosti posuđene osobe.*

*Činjenica je da je već od god. 200. ova poslanica bila prihvaćena od većine Crkava kao kanonsko Pismo. To što rabi apokrifne izvore (*Henok *uz rr. 7.14s;* Uznesenje Mojsijevo *u r. 9) pobudilo je neke sumnje već u starini. Ali ne treba se stoga uznemirivati. Takva je upotreba tada rasprostranjenih židovskih spisa bila zakonita te nipošto ne priječi da im se prizna nadahnuti značaj.*

Jedina je Judina namjera javno žigosati krive učitelje koji izlažu pogibelji kršćansku vjeru. Prijeti im Božjom kaznom koju osvjetljuje ranijim događajima iz židovske predaje (rr. 5–7). I sam opis njihovih zabluda stoji, čini se, pod utjecajem tih sjećanja na prošlost (r. 11). Taj je opis, uostalom, veoma neodređen te sigurno ne ovlašćuje da se tu prepozna gnosticizam II. st. Bezbožnost i moralna raspuštenost koju im pisac predbacuje, nadasve njihove hule na Krista Gospodina i anđele (rr. 4.8–10), susreću se u kršćanskom ambijentu već od I. st. pod utjecajem sinkretističkih sklonosti, koje napadaju Poslanica Kološanima, Pastoralne i Otkrivenje.

Neke značajke upozoruju da ne odemo previše natrag u I. st. Propovijedanje apostolâ je smješteno u prošlost (rr. 17s), vjera se shvaća kao objektivna datost »predana jednom zauvijek« (r. 3). Izgleda da se koriste Pavlove poslanice. Istina je opet da Druga Petrova koristi Judinu, ali, kako ćemo odmah vidjeti, i ona je sama možda nastala poslije smrti sv. Petra. Stoga je Judinu poslanicu najbolje smjestiti u posljednja desetljeća apostolskog razdoblja.

Dvije katoličke poslanice pozivaju se na sv. Petra. Prva *u samom uvodnom obraćanju nosi ime apostolskog prvaka (1,1) i prihvaćena je bez spora već od prvih početaka Crkve. Vjerojatno je koristi Klement Rimski i svakako Polikarp, a onamo od Ireneja pridijeva se izričito sv. Petru. Apostol piše iz Rima (Babilona: 5,13), gdje se nalazi s Markom, koga naziva »svojim sinom«. Premda smo veoma malo obaviješteni o kraju Petrova života, jedna veoma sigurna predaja dovodi ga u glavni grad carstva, gdje je umro kao mučenik pod Neronom (64.*

ili 67?). Poslanica se obraća kršćanima »Dijaspore – Raseljeništva«, točno imenujući pet provincija (1,1), koje zapravo predstavljaju čitavu Malu Aziju. To što kaže o njihovoj prošlosti (1,14.18; 2,9s; 4,3) daje naslutiti da je riječ o obraćenicima iz poganstva, ali time među njima nije isključena prisutnost judeo-kršćana. Stoga im piše na grčkom. Taj je grčki jednostavan, ali ispravan i skladan, predobar za galilejskog ribara, ali znamo ime njegova učenika-tajnika koji mu je mogao pomoći u sastavljanju. To je Silvan (5,12), koji se općenito poistovjećuje sa starim Pavlovim pratiocem (Dj 15,22+).

Cilj je ove poslanice da podrži vjeru svojih naslovnika posred kušnja kojima su izloženi. Neki su u tom htjeli vidjeti službena progonstva, poput Domicijanovih ili čak Trajanovih, što bi upućivalo na razdoblje mnogo poslije sv. Petra. Ali aluzije te poslanice ne opravdavaju ništa slično. Radi se prije o privatnim zlostavljanjima, nepravdama i klevetama koje obraćenicima zbog njihova besprijekorna života zadaju oni čije su razuzdanosti napustili (2,12; 3,16; 4,4.12–16).

Protiv autentičnosti ove poslanice pokrenut je još jedan prigovor: čini se da u većoj mjeri upotrebljava druge spise NZ, osobito Jak, Rim, Ef, a to tim više začuđuje što se samo evanđelje naizgled malo koristi. Ipak brojni su i evanđeoski podsjećaji, makar neupadljivi. I kada bi bili naglašeniji, lako bismo mogli reći kako se time neki pseudonim želi prikriti iza Petrova imena. Što se tiče dodira s Jakovom i Pavlom, ne smije se pretjerivati. U poslanici ne susrećemo nijednu specifično Pavlovu temu (prolazna vrijednost židovskog Zakona, Tijelo Kristovo, itd.). A mnoge teme koje se smatraju »pavlovske«, jer su nam poznate osobito preko Pavlovih poslanica, ustvari su zajednički posjed prve kršćanske teologije (otkupiteljska vrijednost Kristove smrti, vjera i krštenje, itd.). Kritička proučavanja sve više prepoznaju u toj poslanici obrasce prvotne kateheze kao i rukovete, tekstova SZ, koje su – bez izravne međusobne ovisnosti – mogli paralelno koristiti različiti spisi o kojima je riječ. Ako ipak ostaje određeni broj konkretnih primjera da se 1 Pt stvarno nadahnjuje na Rim ili na Ef, to se može dopustiti a da se ne zaniječe autentičnost: sv. Petar nije posjedovao teološku snagu sv. Pavla te se lako mogao poslužiti njegovim spisima, pogotovo kada se je obraćao, kao u ovom slučaju, krugovima što su stajali pod Pavlovim utjecajem. Ne smije se također zaboraviti da je njegov tajnik Silvan bio učenik obaju apostola. Napokon, valja napomenuti da su, uz ove srodnosti s Pavlom, drugi proučavatelji otkrili i međuovisnosti između 1 Pt i drugih spisa iz Petrova kruga, npr. drugog Evanđelja ili Petrovih govora u Djelima apostolskim.

Poslanica je svakako ranija od Petrove smrti, 64. ili 67., premda ju je Silvan mogao dovršiti koju godinu poslije, slijedeći njegove smjernice i njegov autoritet. To bi bilo čak i vjerojatno kada bi se dokazalo da je poslanica složena te spaja različite fragmente, među kojima je i jedna krsna homilija (1,13 – 4,11). Ali takva razmišljanja ne prelaze razinu nagađanja.

Premda je to spis prvenstveno praktičnog značenje, u njemu nalazimo i lijepo doktrinalno bogatstvo. Sadrži divan sažetak zajedničke kršćanske teologije iz apostolskog doba, s dirljivom toplinom u svojoj jednostavnosti. Jedna od temeljnih ideja odnosi se na odvažno podnošenje kušnji, po Kristovu uzoru (2,21–25; 3,18; 4,1). Kao i Krist, i kršćani trebaju trpjeti strpljivo, sretni ako su njihove patnje zbog vjere i njihova svetog ponašanja (2,19s; 3,14; 4,12–19; 5,9), suprotstavljajući zlu samo dobro, ljubav, poslušnost javnim vlastima (2,13–17) i blagost prema svima (3,8–17; 4,7–11.19). Postoji i jedan težak odlomak, različito tumačen od egzegeta (3,19s; usp. 4,6) – već prema tome jesu li u Kristovu »propovijedanju« vidjeli navještaj spasenja ili kazne i jesu li u »duhovima u tamnici« prepoznali bezbožnike umrle u vrijeme potopa ili – prema biblijskoj i apokaliptičkoj predaji – pale anđele. Ovaj se Isusov čin svakako smješta u čas njegove smrti te tvori jedno od glavnih teoloških mjesta o dogmi Kristova silaska nad pakao.

I druga *se* poslanica, *bez sumnje, prikazuje kao Petrova. Ne samo što apostol spominje svoje ime u naslovu (1,1) nego također aludira na Isusov navještaj o njegovoj smrti (1,14) te se predstavlja kao svjedok preobraženja (1,16–18). Nadalje, spominje jedno ranije pismo (3,1) koje ne može biti drugo doli 1 Pt.*

Kad po drugi put piše istim čitateljima, to čini s dvostrukom nakanom: upozoriti ih da se čuvaju krivih učitelja (gl. 2) i odgovoriti na nespokoj zbog kašnjenja paruzije (gl. 3). Istina, strogo govoreći, ti krivi učitelji i taj nespokoj mogli su postojati potkraj Petrova života. Ali ima drugih zapažaja što stavljaju u pitanje autentičnost poslanice i sugeriraju kasniji datum. Jezik se dosta razlikuje od 1 Pt. Čitava gl. 2 preuzima, slobodno ali očito, Judinu poslanicu. Čini se da već postoji zbirka Pavlovih poslanica (3,15s). Apostoli se stavljaju na istu razinu s prorocima, a autor govori kao da nije njihov član (3,2). Ove teškoće opravdavaju sumnje koje su se pojavile već u starini. Ne samo da se ne može sa sigurnošću potvrditi upotreba ove poslanice prije III. st. nego su je štoviše neki odbacivali, kako to svjedoče Origen, Euzebije i Jeronim. I mnogi moderni kritičari odbijaju da je pripišu sv. Petru, i teško je reći da imaju krivo. Ali ako se je neki kasniji učenik pokrio Petrovim autoritetom, možda je za to imao neko

pravo, bilo da je pripadao krugovima ovisnima o apostolu, bilo da se koristio nekim njegovim spisom, prilagođujući ga i nadopunjujući pomoću Judine poslanice. To nužno ne bi značilo »krivotvoriti«, jer su si stari drugačije zamišljali autorsko pravo i opravdanost pseudonima.

Uostalom, za našu je vjeru dosta da je poslanica od Crkve prihvaćena kao kanonska i da je ušla u autentičnu baštinu apostolskog razdoblja. Njezin je nauk zajamčen tom činjenicom, a iz toga nauka valja posebno istaknuti: kršćanski poziv na »udioništvo u božanskoj naravi« (1,4), definiciju božanskog nadahnuća Pisama (1,20s), sigurnost buduće paruzije unatoč njezinu kašnjenju i nesigurnosti njezinog dana te navještaj da će poslije uništenja svijeta vatrom nastati novi svijet u kojem će prebivati pravednost (3,3–13).

Tri poslanice sv. Ivana *već su predstavljene zajedno s četvrtim Evanđeljem.*

JAKOVLJEVA POSLANICA

Naslov i pozdrav

Dj 12 17+ **1** Jakov, sluga Boga i Gospodina Isusa Krista:
Dj 26 7 dvanaestorma plemenà Raseljeništva[a] po-
1 Pt 1 1 zdrav[b].
Iv 7 35

Korist kušnje

Mt 5 11+ 2Pravom radošću smatrajte, braćo moja, kad
1 Pt 4 13-14 upadnete u razne kušnje 3znajući da prokušanost
Heb 12 11 vaše vjere rađa postojanošću. 4Ali neka postojanost
1 Pt 1 6-7 bude na djelu savršena[c] da budete savršeni i potpu-
Rim 5 3-5 ni, bez ikakva nedostataka.
Mt 5 48 5Nedostaje li komu od vas mudrosti, neka ište
Izr 2 6+
Mudr 8 21s
1 Kr 3 7s
Mt 7 7; 21 21p
od Boga, koji svima daje rado[d] i bez negodovanja,
i dat će mu se. 6Ali neka ište s vjerom, bez ikakva
kolebanja. Jer kolebljivac je sličan morskom valov- Iz 57 20
lju, uzburkanu i gonjenu. 7Neka takav ne misli da
će primiti što od Gospodina – 8čovjek duše dvoum- 4 8
ne[e], nepostojan na svim putovima svojim.
9Neka se brat niska soja ponosi svojim uzviše- Jr 9 22-23
njem[f], 10a bogataš svojim poniženjem. Ta *proći će*
kao cvijet trave: 11sunce ogranu žarko[g] te *usahnu* Iz 40 6-7
trava i cvijet njezin *uvenu;* dražest mu lica propade.
Tako će i bogataš na stazama svojim usahnuti.
12Blago čovjeku koji trpi kušnju: prokušan, pri- Mt 5 3+
mit će vijenac života koji je Gospodin[h] obećao Dn 12 12
onima što ga ljube. 1 Kor 9 25+

a) U židovskoj starini izraz »Raseljeništvo«, grčki »diaspora«, označavao je iseljene Židove iz Palestine (usp. Ps 147,2; Jdt 5,19; usp. Iv 7,35). Riječ je o kršćanima židovskog podrijetla raspršenima po grčko-rimskom svijetu (usp. Dj 2,5–11). Dvanaest plemena označuje cjelinu novoga Božjeg naroda (Dj 26,7; Otk 4,7+).
b) Pozdravni obrazac uobičajen u grčkom svijetu, dosl. »radujte se«. R. 2 se igra tom riječju.
c) Po Jakovu, kao i po židovskom učenju, vjera se mora pretvoriti u djela koja čine čovjeka savršenim (2,14+; usp. 1 Sol 1,3).
d) Ili »jednostavno«, »bez uvjeta«.
e) Dosl. »s dvije duše« (4,8). Unutrašnja razdijeljenost suprotstavlja se »jednostavnosti« srca (Post 8,21+) i čvrstoj postojanosti naspram Bogu i ljudima.
f) Bogataši nemaju udjela u uzvišenju malenih (1 Sam 2,7–8; Ps 72,4.12; 113,7–9; Lk 1,52; itd.; usp. Sef 2,3+), osim ako se s njima ponize.
g) Ili: »Sunce se diglo sa žarkim vjetrom.«
h) Isp.: »Gospodin.« Vg: »Bog«.

Božja svetost

Sir 15 11-20 [13]Neka nitko u napasti[a] ne rekne: »Bog me napa-
Izr 19 3 stuje.« Ta Bog ne može biti napastovan na zlo, i
1 Kor 10 13 ne napastuje nikoga. [14]Nego svakoga napastuje nje-
Rim 7 8-10 gova požuda koja ga privlači i mami. [15]Požuda za-
Rim 5 12; 6 23 tim, zatrudnjevši, rađa grijehom, a grijeh izvršen
Heb 6 1+ rađa smrću.
[16]Ne varajte se, braćo moja ljubljena!
Mt 7 11 [17]Svaki dobar dar,
svaki[b] savršen poklon odozgor je,
Iv 3 3. 27 silazi od Oca svjetlilâ[c]
Iv 8 12+ u kome nema promjene
1 Iv 1 5 ni sjene od mijene.
1 Pt 1 23+ [18]Po svom naumu on nas porodi
Iv 1 12-13 riječju Istine[d]
Otk 14 4 da budemo prvina neka
njegovih stvorova[e].

Prava bogoljubnost

[19]Znajte, braćo moja ljubljena! Svatko neka bude
Sir 5 11 brz da sluša, spor da govori, spor na srdžbu. [20]Jer
Izr 10 19; 14 17
Mt 5 22
srdžba čovjekova ne čini pravde Božje. [21]Zato od- 1 Pt 2 1-2
ložite svaku prljavštinu i preostalu zloću i sa svom Gal 5 19+
krotkošću primite usađenu riječ koja ima moć spa- Mt 11 29
siti duše vaše. [22]Budite vršitelji riječi, a ne samo Iv 3 11+
slušatelji, zavaravajući sami sebe. [23]Jer ako je tko Rim 2 13
slušatelj riječi, a ne i izvršitelj, sličan je čovjeku Mt 7 24-27p
koji motri svoje rođeno lice u zrcalu: [24]promotri se, Lk 8 21
ode i odmah zaboravi kakav bijaše. [25]A koji se 1 Iv 3 17s
òglēdā u savršenom zakonu slobode[f] i uza nj prio- Rim 7 12; 8 2; 6 15+
ne, ne kao zaboravan slušatelj nego djelotvoran iz- Ps 19 8
vršitelj, blažen će biti u svem djelovanju svome. Mt 5 17 Iv 13 17
[26]Smatra li se tko bogoljubnim, a ne obuzdava
svoga jezika, nego zavarava srce svoje, isprazna je 3 2s
njegova bogoljubnost. [27]Bogoljubnost čista i neoka-
ljana pred Bogom Ocem[g] jest: zauzimati se za si- Izl 22 21+
rote i udovice u njihovoj nevolji, čuvati se neoka-
ljanim od ovoga svijeta.

Nepristranost

2 Braćo moja, vjeru Gospodina našega Isusa Pnz 1 17+
Krista slavnoga[h] ne miješajte s pristranošću!

a) BJ: *u kušnji* (usp. 1 Kor 10,13+). Onaj koji se daje navesti na zlo ne smije bacati krivnju na Boga koji ne može htjeti zlo. Grijeh proizlazi iz čovjekove nutrine (Rim 7,8) i po sebi završava u stanju koje je posve suprotno od »vijenca života« (r. 12; Rim 6,23).
b) VL: isp. »silazi«.
c) Bog je stvoritelj nebeskih svjetlila (Post 1,14–18) i izvor svake duhovne svjetlosti (Iv 1,4+; 8,12+; 1 Iv 1,5; usp. 1 Pt 2,9). Slike što slijede podsjećaju na kretanje zvijezda. – Var.: »u kome nema promjene od kretanja sjene«.
d) Pod tim se misli na cjelinu Božje objave ljudima, što se zove i »zakon slobode«, »kraljevski zakon« (usp. 1,21–25; 2,8).
e) Jakov govori o »milosti« tek u 4,6. Njoj ovdje odgovara »rođenje« po Božjoj riječi (Iv 1,12+; 3,3; 1 Pt 1,23+) kojim postajemo prvijenci Božjega naroda (usp. Pnz 18,4; 1 Kor 15,20; Rim 8,23; 16,5). Ta je »riječ« usađena u našim srcima (dosl. »prirođena«) po propovijedanju Evanđelja (r. 21) i po vjeri kojom prihvaćamo taj navještaj (usp. 1 Sol 2,13+). To su tragovi krsne kateheze.
f) Kao »riječ Istine« (r. 18) i ovaj »zakon« označuje kršćansku objavu, prihvaćenu i odjelotvorenu (usp. Mt 5,17–19; 7,24–27; Iv 13,17). Ona oslobađa čovjeka (2,12) opsluživanjem zapovijedi. Pavao će u toj kršćanskoj slobodi gledati odliku Novoga zakona, vjere (Rim 3,27; 6,15+; 7,1; Gal 4,21s).
g) Usp. Mt 6,9; 1 Kor 15,24; Ef 5,20. Izraz se nalazi već u SZ (Pnz 32,6; usp. Iz 63,16; Sir 23,1.4; Mudr 2,16). Duhovno bogoštovlje, Bogu milo, poprima konkretni oblik u ispravnom vladanju i u služenju slabima (usp. Pnz 27,19; Iz 11,17; Jr 5,28; itd.).
h) Dosl. »slave« (usp. 1 Kor 2,8+).

2 Dođe li na vaš sastanak[a] čovjek sa zlatnim prste-
njem, u sjajnoj odjeći, a dođe i siromah u bijednoj
odjeći 3 i vi se zagledate u onoga što nosi sjajnu
odjeću te reknete: »Ti lijepo ovdje sjedni!«, a siro-
mahu reknete: »Ti stani – ili sjedni – ondje, podno
podnožja moga!«, 4 niste li u sebi pristrano sudili te
postali suci što naopako sude?
5 Čujte, braćo moja ljubljena: nije li Bog one koji
su svijetu siromašni izabrao da budu bogataši u vje-
ri[b] i baštinici Kraljevstva što ga je obećao onima
koji ga ljube? 6 A vi prezreste siromaha! Ne tlače li
vas upravo bogataši? Ne vuku li vas baš oni na su-
dove? 7 Ne psuju li oni lijepo Ime na vas zazvano[c]?
8 Ako doista izvršujete kraljevski zakon po Pismu:
Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga, dobro čini-
te; 9 ako li ste pristrani, grijeh činite i Zakon vas
osuđuje kao prijestupnike. 10 Ta tko sav Zakon uš-
čuva, a u jednome samo posrne, postao je krivac
svega. 11 Jer tko reče: *Ne čini preljuba,* reče i: *Ne
ubij.* Ako dakle i ne činiš preljuba, a ubiješ, postao
si prijestupnik Zakona. 12 Tako govòrite i tako či-
nite kao oni koji imaju biti suđeni po zakonu slobo-

1 Kor 1 26-29; Sef 2 3+; Otk 2 9; Gal 3 29; Jak 1 12; Mt 4 17+; Iz 52 5; Rim 2 24; Rim 13 8-10; Lev 19 18; Mt 22 39p; Izr 24 23+; Pnz 1 17; Pnz 27 26; Gal 3 10; Mt 5 19; Izl 20 13-14; Pnz 5 17-18; Rim 2 12; 6 15+

de. 13 Jer nemilosrdan je sud onomu tko ne čini mi-
losrđa; a milosrđe likuje nad sudom[d].

Vjera i djela[e]

14 Što koristi, braćo moja, ako tko rekne da ima
vjeru, a djelâ nema? Može li ga vjera spasiti? 15 Ako
su koji brat ili sestra goli i bez hrane svagdanje 16 pa
im tkogod od vas rekne: »Hajdete u miru, grijte se
i sitite«, a ne dadnete im što je potrebno za tijelo,
koja korist? 17 Tako i vjera: ako nema djelâ, mrtva
je u sebi.
18 Inače, mogao bi tko reći[f]: »Ti imaš vjeru, a ja
imam djelâ. Pokaži mi svoju vjeru bez djelâ, a ja
ću tebi djelima pokazati svoju vjeru. 19 Ti vjeruješ
da je jedan Bog? Dobro činiš! I đavli vjeruju, i
dršću[g].«
20 Hoćeš li spoznati, šuplja glavo, da je vjera bez
djela jalova[h]? 21 Zar se Abraham, otac naš[i], ne
opravda djelima, kad na žrtvenik prinese Izaka,
sina svoga? 22 Vidiš: vjera je surađivala s djelima
njegovim i djelima se vjera usavršila[j] 23 te se ispunilo

Mt 6 14-15; 18 3; Lk 6 36s; 1 Iv 4 18; Gal 5 6; 1 Kor 13; Mt 25 41-45; 1 Iv 3 17; Mt 7 21; Mt 8 29+; Post 22 9; Heb 11 17

a) Dosl.: »u sinagogu«. Jedino mjesto u NZ u kojem je kršćanski sastanak tako nazvan (usp. 5,14). Nekima je to znak da je Jakov pisao Židovima koji su postali kršćanima.
b) Siromasi (1,9–10+) posjeduju pravo bogatstvo (usp. 1 Kor 1,17–29).
c) U SZ ime Jahvino, izgovoreno nad čovjekom, zazivalo je na nj božansku zaštitu (Am 9,12; Iz 43,7; Jr 14,9). U NZ jedino je sredstvo spasenja (Dj 2,21+) prizvano ime Isusovo npr. u Kristu. – Drugi prijevod: »lijepo Ime koje vi nosite«.
d) »Sud« ovdje u smislu osude. Suditi pripada samo Bogu, začetniku Zakona (4,11–12; 5,9; usp. Ps 9,9+). On sankcionira vršenje Zakona (1,25; 2,8), usredotočena na milosrđe.
e) Prethodna izlaganja objašnjavaju se izlaganjem načela. Slušatelj riječi mora biti vršitelj (1,22–25; usp. 4,11). Jakovljevo stajalište nije nespojivo s onim što ga zastupa Pavao (Rim 3,20–31; 9,31; Gal 2,16; 3,2.5.11s; Fil 3,9). Jakov samo zbacuje vrijednost ljudskih djela da bi se zaslužilo spasenje bez vjere u Krista. Takvo pouzdanje u napore što ih čovjek čini za svoje opravdanje ne priznaje činjenicu da je on temeljito grešan (Rim 1,18 – 3,20; Gal 3,22) i čini ispraznom vjeru u Krista (Gal 2,21; usp. Rim 1,16+). Ali i Pavao dopušta, nakon opravdanja po čistoj milosti, da se vjera odjelotvoruje i po ljubavi (1 Kor 13,2; Gal 5,6; usp. 1 Sol 1,3; 2 Sol 1,11; Flm 5) te, napokon, istinskim opsluživanjem Zakona (Rim 8,4) koji je za Pavla Zakon Krista i Duha (Gal 6,2; Rim 8,2), Zakon ljubavi (Rim 13,8–10; Gal 5,14). Svatko će biti suđen po svojim djelima (Rim 2,6+). No Jakovljeva misao, pogotovo glede povijesti Abrahamove (rr. 22–23), bliža je židovstvu nego ona Pavlova.
f) Jakov se obraća u r. 14 i 16 svom sugovorniku.
g) Đavolska nepokornost Bogu istinskomu, kojega ipak priznaju (usp. Mk 1,24.34 itd.), ne priječi da se boje njegove buduće srdžbe.
h) Var. (Vg): »mrtva« (usp. rr. 17 i 26).
i) Židovska je predaja smatrala Abrahama pravednikom, vjernim Bogu (Sir 44,19–21+), prijateljem Božjim (2 Ljet 20,7; Iz 41,8), ocem vjernika (usp. Mt 3,8; Iv 8,39). Jakov se u ovoj točki ponovno spaja s Pavlom (Rim 4,1.16).
j) Ništa manje nego Pavao, Jakov ne smatra Abrahamovu vjeru kao neko djelo (Post 15,6 citirano u r. 23; Rim 4,3; Gal 3,6), ali više inzistira na djelima koja se rađaju iz vjere, iz savršena Zakona (1,25; 2,8).

Post 15 6 Pismo koje veli: *Povjerova Abraham Bogu i ura-*
Rim 4 3 *čuna mu se u pravednost* pa prijatelj Božji posta.
Gal 3 6 [24]Gledajte: čovjek se opravdava djelima, a ne sa-
Iz 41 8+ 2 14+ mom vjerom. [25]Ne opravda li se slično, djelima, i
Jš 2 1s Rahaba bludnica kad primi glasnike[a] i drugim ih
Heb 11 31 putom izvede? [26]Jer kao što je tijelo bez duha
mrtvo, tako je i vjera bez djelâ mrtva[b].

Obuzdavanje jezika

3 Neka vas, braćo moja, ne bude mnogo učite-
Mt 23 8 lja[c]! Ta znate: bit ćemo[d] strože suđeni. [2]Doi-
1 Kor 12 28+ sta, svi mnogo griješimo. Ako tko u govoru ne gri-
Sir 14 1 ješi, savršen je čovjek, vrstan zauzdati i cijelo tije-
Izr 10 19; 18 21 lo[e]. [3]Ubacimo li[f] uzde u usta konjima da ih sebi
Sir 5 9-15; 28 13-26 upokorimo, upravljamo i cijelim tijelom njihovim.
[4]Evo i lađâ: tolike su i silni ih vjetrovi gone, a ne-
znatno ih kormilo upravlja kamo kormilarova volja
Dn 7 8+, 20 hoće. [5]Tako i jezik: malen je ud, a velikim se može
ponositi.
Izr 16 27; 26 18-21 Evo: kolicna vatra koliku šumu zapali! [6]I jezik je
Sir 28 22 vatra, svijet nepravdâ[g] jezik je među našim udovi-
Mt 15 18 ma, kalja cijelo tijelo te, zapaljen od pakla, zapa-
Mt 5 22+; 3 12+ ljuje kotač života[h]. [7]Doista, sav rod zvijeri i pticâ,
Post 1 26+; 9 2 gmazova i morskih životinja dade se ukrotiti, i rod
ih je ljudski ukrotio, [8]a jezik – zlo nemirno, pun
otrova smrtonosnog – nitko od ljudi ne može ukro-
titi.
[9]Njime blagoslivljamo Gospodina[i] i Oca, njime i Ps 140 4
proklinjemo ljude na sliku Božju stvorene: [10]iz istih Post 1 27+
usta izlazi blagoslov i prokletstvo[j]. Ne smije se,
braćo moja, tako događati! [11]Zar vrelo na isti otvor Ef 4 29
šiklja slatko i gorko? [12]Može li, braćo moja, smo- Mt 7 16
kva roditi maslinama ili trs smokvama? Ni slan iz-
vor ne može dati slatke vode.

Prava i lažna mudrost

[13]Je li tko mudar i razborit među vama[k]? Neka Sir 19 20-30
dobrim življenjem pokaže svoja djela u mudroj bla- Ef 4 1-2
gosti. [14]Ako u srcu imate gorku zavist i svadljivost,
ne uznosite se i ne lažite protiv istine! [15]Nije to mu- 2 Kor 1 12
drost koja odozgor silazi, nego zemaljska, ljudska, 1 Kor 3 3
đavolska. [16]Ta gdje je zavist i svadljivost, ondje je
nered i svako zlo djelo. [17]A mudrost odozgor po- 1 5+
najprije čista je, zatim mirotvorna, milostiva, pouč- 1 Kor 13 4-7
ljiva[l], puna milosrđa i dobrih plodova, postojana, Fil 1 11
nehinjena. [18]Plod se pak pravednosti u miru sije Heb 12 11
onima koji tvore mir. Mt 5 9

a) »glasnike«, var.: »uhode« (usp. Heb 11,31). Tema je u židovstvu bila popularna.
b) Rr. 17,20.24 zaključuju usporedbom s tijelom bez životnog daha.
c) Oni koji se zbog ambicije nastoje dokopati te časne zadaće (Mt 23,8; Dj 13,1; 1 Kor 12,28+), neka misle na odgovornost koja je s tim spojena. Čini se da čitava 3. gl. smjera na njih.
d) Var. (Vg): »bit ćete«.
e) Razne usporedbe daju razumjeti da ovladavanje jezika otkriva posvemašnje gospodstvo nad sobom. Tema je bila klasična u grčkih moralista i u mudrosnim knjigama.
f) »Ubacimo li«; var.: »Evo, ubacimo« (usp. r. 4).
g) Ili: »nakit nepravde« – Drukčija interpunkcija: »I jezik je vatra, svijet nepravdâ«.
h) Izraz vjerojatno potječe iz grčkih orfijskih misterija i označuje stvoreni svijet. – Var. (Vg): »tijek našega života«.
i) »Gospodina«; var. (Vg): »Boga«.
j) Oprečna formula »blagoslov-prokletstvo« česta je u SZ (Post 12,3; 27,29; Br 23,11; 24,9; Jš 8,34). Ali kršćanin je nesposoban da proklinje (usp. Lk 6,28; Rim 12,14; 1 Pt 3,9).
k) U zajednici pitanje se bez sumnje odnosi na one koji poučavaju (3,1). Mudrost se poznaje po svojim učincima (usp. 1 22–25; 2,14–26).
l) Vg. nadodaje: »pristaje uz ono što je dobro«.

Protiv neslogâ

Rim 7 23 **4** Odakle ratovi, odakle borbe među vama?
Gal 5 17 Zar ne odavde: od pohota što vojuju u udo-
1 Pt 2 11 vima vašim? 2 Žudite, a nemate; ubijate i hlepite, a
Ps 66 18 ne možete postići; borite se i ratujete[a]. Nemate jer
Mt 6 5-13, 33 ne ištete. 3 Ištete, a ne primate jer rđavo ištete: da
Rim 8 26 u pohotama svojim potratite.
Mt 6 24p 4 Preljubnici[b]! Ne znate li da je prijateljstvo sa svi-
1 Iv 2 15-17 jetom neprijateljstvo prema Bogu? Tko god dakle
hoće da bude prijatelj svijeta, promeće se u nepri-
jatelja Božjega. 5 Ili mislite da Pismo uzalud veli:
Post 2 7 Ljubomorno čezne za duhom što ga nastani u na-
ma[c]? 6 A daje on i veću milost. Zato govori:
1 Pt 5 5-9 *Bog se oholima protivi,*
Izr 3 34 LXX *a poniznima daje milost.*
Ef 6 11 7 Podložite se dakle Bogu!

Oduprite se đavlu
i pobjeći će od vas!
8 Približite se Bogu
i on će se približiti vama!
Očistite ruke, grešnici! Zah 1 3
Očistite srca, dvoličnjaci! Mal 3 7
9 Zakukajte, protužite, proplačite! Jak 1 8
Smijeh vaš nek se u plač obrati
i radost u žalost[d]!
10 Ponizite se pred Gospodinom
i on će vas uzvisiti! Mt 23 12
11 Ne ogovarajte, braćo, jedni druge! Tko ogovara Lev 19 16
ili sudi brata svoga, ogovara i sudi Zakon. A sudiš
li Zakon, nisi vršitelj nego sudac Zakona. 12 Jedan Mt 7 1-5
je Zakonodavac i Sudac: Onaj koji može spasiti i Mt 10 28p
pogubiti. A tko si ti da sudiš bližnjega[e]? 1 Sam 2 6+
Rim 14 4

a) BJ prevodi: »Žudite i ne posjedujete? Tada ubijate. Zavidni ste i ne možete postići? Tada se borite i ratujete.« – »Rat« ovdje ne znači unutarnje borbe u svakom čovjeku (usp. Rim 7,23; 1 Pt 2,11), nego nesuglasice i oporbe među vjernicima, možda i prave sukobe u kojima su kršćani možda aktivno sudjelovali.
b) Grčki izraz je ženskoga roda. Podsjeća na tradicionalnu sliku o Izraelu kao nevjernoj Jahvinoj zaručnici (Hoš 1,2+; usp. Mt 12,39; Mk 8,38; 2 Kor 11,2).
c) Var. (Vg): »u vama«. Teško je identificirati citat. O Božjoj ljubomori: Pnz 4,24+. Možda je riječ o podsjećajima iz Post 2,7; 6,3, ili Ez 36,27 (usp. 1 Sol 4,8). A izvor nadahnjuje Rim 8,26–27: Bog je stavio u nas svoga Duha po kojem želimo ono što Bog želi; stoga su naše molbe uslišane (usp. Mt 18,19–20; Iv 14,13+).
d) Usp. Iz 32,11s; Mih 2,4; Zah 11,2s.
e) Sud je pridržan Bogu (1,12; 2,4; 5,7–8; Mt 7,1p+; Rim 2,1; usp. Ps 5,11+; 9,9+). Tko sudi bližnjega, vrijeđa kraljevski zakon ljubavi (2,8) i nepozvano se miješa u božansku pravednost.

Krivo samopouzdanje

Izr 27 1 13De sada, vi što govorite: »Danas ili sutra otići
Lk 12 19-20 ćemo u taj i taj grad, provesti ondje godinu, trgo-
vati i zaraditi«, 14a ne znate što će sutra biti. Ta što
Job 14 2+ je vaš život? Dašak ste što se načas pojavi i zatim
nestane[a]! 15Umjesto da govorite: »Htjedne li Go-
Dj 18 21 Rim 1 10 spodin, živjet ćemo i učiniti ovo ili ono«, 16vi se
razmećete svojim hvastanjima! Svako je takvo hva-
1 22-25+ stanje opako. 17Znati dakle dobro činiti, a ne činiti
– grijeh je.

Opomena bogatašima

Lk 6 24s **5** De sada, bogataši, proplačite i zakukajte
zbog nevolja koje će vas zadesiti! 2Bogatstvo
vam istrunu, haljine vaše postadoše hrana moljci-
Mt 6 19-21 ma, 3zlato vam i srebro zarđa i rđa će njihova biti
Sir 29 10-12 svjedočanstvo protiv vas te će kao vatra izjesti tijela
Izr 16 27 Izr 11 4, 28 vaša! Zgrnuste blago u posljednje dane[b]! 4Evo:
Rim 12 20 plaća kosaca vaših njiva – koju im uskratiste – viče
Lev 19 13 i vapaji žetelaca doprijeше do ušiju Gospoda nad
Pnz 24 14-15 Vojskama. 5Raskošno ste na zemlji i razvratno ži-
Izl 22 22 vjeli, utoviste srca svoja za dan klanja[c]! 6Osudiste i
Mudr 2 10-20 ubiste pravednika: on vam se ne suprotstavlja!

Strpljivost i molitva

1 Kor 15 23+ 7Strpite se dakle, braćo, do Dolaska Gospodnje-
ga! Evo: ratar iščekuje dragocjeni urod zemlje,
strpljiv je s njime dok ne dobije kišu *ranu*[d] *i kasnu.* Pnz 11 14
8Strpite se i vi, očvrsnite srca jer se Dolazak Go- Otk 1 3
spodnji približio! 9Ne tužite se jedni na druge da 2 Kor 6 2+
ne budete osuđeni! Evo: sudac stoji pred vratima[e]! Mt 24 33p
10Za uzor strpljivosti i podnošenja zala uzmite, bra- Rim 2 6+
ćo, proroke koji su govorili u ime Gospodnje. Mt 5 11-12p
11Eto: blaženima nazivamo one koji ustrajaše. Za 1 2-3, 12
postojanost Jobovu čuste i nakanu Gospodnju vi- Job 42 10-17
djeste jer *milostiv je Gospodin i milosrdan!* Ps 103 8
12Prije svega, braćo moja, ne zaklinjite se ni ne- Mt 5 34-37
bom ni zemljom, ni ikojom drugom zakletvom.
Vaše »da« neka bude »da«, i »ne« – »ne«, da ne
padnete pod sud.
13Pati li tko među vama? Neka moli[f]! Je li tko
radostan? Neka pjeva hvalospjeve! 14Boluje li tko
među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni Tit 1 5+
neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Go- Mk 6 13
spodnje[g] 15pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Dj 3 16+
Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit
će mu se. 16Ispovijedajte dakle jedni drugima gri- Izr 28 13+ Sir 4 26
jehe i molite jedni za druge da ozdravite[h]! Mnogo 1 Iv 1 8-10
može žarka[i] molitva pravednikova. 17Ilija[j] bijaše čo- Izl 32 11+
vjek baš kao i mi; usrdno se pomoli da ne bude
kiše i kiše nije bilo na zemlji tri godine i šest mjese- 1 Kr 17 1;
ci. 18Zatim se ponovno pomoli te nebo dade kišu i 18 1, 41s Otk 11 6
zemlja iznese urod svoj.
19Braćo moja, odluta li tko od vas od istine pa ga Gal 6 1+
tkogod vrati, 20znajte[k]: tko vrati grešnika s lutalač- 1 Iv 5 16
kog puta njegova, spasit će dušu njegovu od smrti Tob 12 9 Izr 10 12
i pokriti mnoštvo grijeha. 1 Pt 4 8

a) Mudrosna tema o ljudskoj krhkosti (Ps 39,6–7.12; 102,4; Mudr 2,4; 5,9–14) koja potiče na pouzdanje i podložnost Bogu.
b) Perspektiva je eshatološka: nevolje koje pogađaju bogataše već su u perspektivi konačnog suda (5,7–9; usp. Mt 6,19; Iz 5,8–10; Am 2,6–7; 8,4–8; itd.). Ali mi smo već »u posljednjim vremenima« (usp. 2 Kor 6,2+).
c) Možda aluzija na nasilja kojima su bogataši tlačili pravedne (r. 6; usp. Ps 44,23; Mudr 2,10–20; Jr 12,1–3).
d) Var.: »plodove rane i kasne«.
e) Očekivanje Dolaska (*parousia*) (1 Kor 15,23+) posljednji je motiv kršćanske strpljivosti (1,2–4.12; 1 Sol 3,13; 1 Pt 4,7; 5,10). Usporedba sa zemljoradnikom (r. 7) podsjeća na Mk 4,26–29.
f) Opće ozračje rr. 13–18 je molitva, s posebnim naglaskom glede bolesnika i grešnika; rr. 16b–18 govore o uspješnosti onoga koji dobro moli.
g) Vatikanski kodeks ispušta: »Gospodnje«. – Jk pretpostavlja kao poznatu praksu o kojoj govori. U tom mazanju koje se vrši u ime Gospodnje, popraćenom molitvom »starješina« (Dj 11,30+) u svrhu olakšanja bolesti i oproštenja grijeha, Crkva je vidjela neki početni oblik sakramenta »bolesničkog pomazanja«. Ovo je tradicionalno poistovjećivanje definirao Tridentski koncil.
h) Ovdje se bolesniku preporuča ispovijed grijeha, spojena s molitvom (r. 15). To se zahtijeva od svakog kršćanina, osobito u kontekstu liturgije. No ovdje se ne govori određenije o sakramentalnoj ispovijedi. – *sa ustrajnošću*: BJ ima: »žarko«.
i) Vg: »ustrajna«.
j) Lik Ilijin, vrlo popularan u židovskoj predaji, bijaše i kod kršćana. Jakov naglašava da taj čovjek molitve, tako moćan, bijaše sličan nama.
k) BJ: »neka zna«. – Bratska ljubav može zalutale dovesti obraćenju (usp. Mt 18,15.21–22+; 1 Sol 5,14), a na dan suda uzvratit će se samom molitelju (1 Pt 4,8; usp. Dn 12,3.19; 33,9). Poslanica svršava bez ikakva uobičajenog pozdrava.

PRVA PETROVA POSLANICA

Naslov i pozdrav

1 Petar, apostol Isusa Krista: putnicima[a] Rase-
ljeništva[b] u Pontu, Galaciji, Kapadociji, Aziji
i Bitiniji, 2 po predznanju Boga Oca, posvećenjem
Duha izabranima da budu poslušni te poškropljeni
krvlju Isusa Krista[c].
Punina vam milosti i mira!

Životna nada

3 Blagoslovljen[d] Bog
i Otac Gospodina našega Isusa Krista
koji nas po velikom milosrđu svojemu
uskrsnućem Isusa Krista od mrtvih
nanovo rodi za životnu nadu,
4 za baštinu neraspadljivu,
neokaljanu i neuvelu,
pohranjenu na nebesima za vas,
5 vas koje snaga Božja
po vjeri čuva
za spasenje,
spremno da se objavi
u posljednje vrijeme[e].
6 Zbog toga se radujte, makar se sada možda tre-
balo malo i žalostiti zbog različitih kušnja: 7 da pro-
kušanost vaše vjere – dragocjenija od propadljivog
zlata, koje se ipak u vatri kuša – stekne hvalu,
slavu i čast o Objavljenju Isusa Krista. 8 Njega vi
ljubite iako ga ne vidjeste; u njega, iako ga još ne
gledate, vjerujete te kličete od radosti neizrecive
i proslavljene 9 što postigoste svrhu svoje vjere: spa-
senje duša[f].
10 To su spasenje istraživali i pronicali proroci koji
prorokovahu o milosti vama namijenjenoj. 11 Proni-
cali su na koje ili kakvo je vrijeme smjerao Duh

Jak 1 1+ / Iv 7 35 / Ef 1 4 / Rim 8 29 / 2 Sol 2 13 / Mt 26 28+ / Izl 24 6-8 / 2 Kor 1 3 / Ef 1 3 / 1 Pt 1 23 / Iv 3 5 / 1 Iv 2 29; 3 9 / Rim 1 4+ / Kol 1 5, 12; 3 3-4 / Mt 6 19-20p

Ef 1 19s / 1 Iv 3 2 / Iv 16 20 / Jak 1 2-3 / Heb 12 11 / Mal 3 2-3 / 1 Kor 3 13 / Rim 2 7 / 1 Iv 4 20 / Dj 11 27+ / Dj 1 7+; 2 23+

a) BJ dosl.: »strancima«. – Zemlja pripada Bogu (Ps 24,1), čovjek tu živi kao stranac (Lev 25,23), »prolazno«, jer smrću mora sve ostaviti (Ps 39,13s; 119,19; 1 Ljet 29,10–15). Poslije objave o uskrsnuću mrtvih (2 Mak 7,9+) pitanje je upotpunjeno: prava čovjekova domovina je na nebu (Fil 3,20; Kol 3,1–4; Heb 11,8–16; 13,14), živi na zemlji u »izgnanstvu« (*paroikia*, odakle i u lat. izraz za župu »paroecia«: 1 Pt 1,17; 2 Kor 5,1–8) usred poganskog svijeta čije mane treba izbjegavati (1 Pt 2,11; 4,2–4). Tako su živjeli Židovi u dijaspori.
b) Po grčkom »Dijaspora«: Tako se zvahu Židovi izvan Palestine. Ovdje: Židovi obraćenici (Jk 1,1+), ili jednostavno kršćani ukoliko žive među poganima (5,9).
c) Misao je trinitarna, trojstvena (usp. 2 Kor 13,13+). Slijedeći odlomak navratit će se na Oca (rr. 3–5), na Sina (rr. 6–9) i na Duha Svetoga (rr. 10–12). – R. 2 aludira na prizor o sklapanju Saveza u Izl 24,6–8. Narod obećava da će slušati zapovijedi Božje (r. 7), a Mojsije, da zapečati Savez, škropi narod krvlju žrtava (r. 8). O kršćanskom korištenju toga teksta, u odnosu na krv Kristovu usp. Heb 9,18ss i Mt 26,28.
d) Naslijeđena formula blagoslova iz SZ (Post 14,20+; Lk 1,68; Rim 1,25; 2 Kor 11,31), a postala je kršćanska (Rim 9,5; 2 Kor 1,3; Ef 1,3): blagodati zbog kojih se hvali Bog povezane su uz osobu Krista i osobito uz njegovo Uskrsnuće (Rim 1,5+; itd.).
e) Posljednje razdoblje povijesti koje je otpočelo s Isusom (1,20) a zaključit će se sa njegovim očitovanjem (rr. 7 i 13; 5,1; 1 Kor 1,7–8+) ili paruzijom (Jk 5,8+; usp. Mk 1,15+).
f) Posred nevolja (r. 6; 2,12.19; 3,13–17; 4,12–19), kršćani crpe iz svoje vjere u Krista i iz svoje ljubavi prema Njemu radosnu sigurnost da im Bog sprema spasenje (»dušâ«, tj. njihovih osoba: 1,22; 2,11; usp. 1 Kor 15,44+).

Lk 18 31+ Kristov[a] u njima koji je unaprijed svjedočio o Kri-
Iz 52 13 - 53 12 stovim patnjama te slavama što su nakon njih imale
Mt 13 16-17p doći: [12]bî im objavljeno da ne sebi nego vama po-
služuju ono što vam sada u Duhu Svetom s neba
Rim 16 25+ poslanom navijestiše vaši blagovjesnici, a nadà što
Ef 3 10+ se i anđeli žude nadviti.

Poziv na svetost. Budnost

Lk 12 35-40 [13]Zato opašite bokove pameti svoje, trijezni bu-
dite i savršeno se pouzdajte u milost koju vam do-
nosi Objavljenje Isusa Krista. [14]Kao poslušna djeca
Rim 6 19 ne supriličujte se prijašnjim požudama iz doba ne-
Mt 5 48 znanja[b]. [15]Naprotiv, kao što je svet Onaj koji vas
1 Iv 3 3 pozva, i vi budite sveti u svemu življenju[c]. [16]Ta pi-
Dj 9 13+
Iz 43 1 sano je: *Budite sveti jer sam ja svet.*
[17]Ako dakle Ocem nazivate njega koji nepri-
Lev 19 2; 17 1+ strano svakoga po djelu sudi, vrijeme svoga propu-
Pnz 10 17+
Heb 11 6+ tovanja proživite u bogobojaznosti. [18]Ta znate da
2 Kor 5 6 od svog ispraznog načina života, što vam ga oci na-
Iz 52 3
1 Kor 6 20; 7 23 mriješe, niste otkupljeni nečim raspadljivim, sre-
brom ili zlatom, [19]nego dragocjenom krvlju Krista,
Ef 4 17
Otk 5 9 Jaganjca nevina i bez mane. [20]On bijaše doduše
Iv 1 29+ predviđen prije postanka svijeta, ali se očitova na
Rim 3 24-25+ kraju vremenâ radi vas [21]koji po njemu vjerujete u
Iv 17 24
Gal 4 4; Heb 1 2 Boga koji ga uskrisi od mrtvih te mu dade slavu da
Rim 1 16+ vjera vaša i nada bude u Bogu[d].
Rim 1 4+; 8 11+

Ljubav

Rim 1 5+ [22]Pošto ste posluhom istini očistili duše svoje za
Iv 17 17 nehinjeno bratoljublje, od srca[e] žarko ljubite jedni
1 Iv 3 9; 5 1 druge. [23]Ta nanovo ste rođeni, ne iz sjemena ras-
1 Pt 1 3
Jak 1 18
padljiva nego neraspadljiva: riječju Boga koji živi i
ostaje[f]. [24]Doista, Iv 3 11+
Dn 6 27
svako je tijelo kao trava,
sva mu slava ko cvijet poljski: Iz 40 6-8
sahne trava, vene cvijet,
[25]*ali Riječ Gospodnja ostaje dovijeka.*
Ta pak riječ jest evanđelje koje vam je naviješteno.

Jednostavnost

Post 2

2 Odložite dakle svaku zloću i svaku prijevaru,
himbe i zavisti i sva klevetanja. [2]Kao novoro-
đenčad žudite za duhovnim, nepatvorenim mlije- Jak 1 21
kom da po njemu uzrastete za spasenje[g], [3]ako ste
doista *okusili kako je dobar Gospodin.* Ps 34 9

Novo svećenstvo[h]

[4]Pristupite k njemu, *Kamenu* živomu što ga, isti- Izl 19 23
na, ljudi odbaciše, ali je u očima Božjim izabran, Mt 21 42p
dragocjen, [5]pa se kao živo kamenje ugrađujte u du- Dj 4 11
Ef 2 20-22
hovni Dom za sveto svećenstvo da prinosite žrtve Izl 19 6+
duhovne, ugodne Bogu po Isusu Kristu. Rim 1 9+
[6]Stoga stoji u Pismu:
Evo postavljam na Sionu Iz 28 16
kamen odabrani, Rim 9 33; 10 11
dragocjeni kamen ugaoni:
Tko u nj vjeruje,
ne, neće se postidjeti.
[7]Vama dakle koji vjerujete – čast! A onima koji
ne vjeruju – *kamen koji odbaciše graditelji postade* Ps 118 22
kamen zaglavni [8]*i kamen spoticanja, stijena posrta-* Iz 8 14s
nja; oni se o nj spotiču, neposlušni Riječi, za što su
i određeni[i].

a) Uloga proroka bijaše navijestiti otajstvo Kristovo (r. 10). Njihovo se nadahnuće pripisuje Duhu Kristovu (usp. 1 Kor 10,1–11+; Lk 24,27.44) koji nadahnjuje i apostolsko propovijedanje (r. 12). Tako se ističe jedinstvo dvaju Saveza.
b) Prešli su iz neznanja u spoznanje Boga (Ps 78,6; Jr 10,25; 1 Sol 4,5; itd.), te je njihovo ponašanje (1,18; Ef 4,17–19) potpuno preobraženo.
c) Čovjek mora nasljedovati svetost Božju (Lev 19,2). Upravo ljubeći druge (usp. Lev 19,15), kako uči Isus, kršćanin nasljeduje Boga, razlikuje se od pogana i postaje dijete Božje (Mt 5,43–48p). Ali odakle crpi potrebitu jakost? Apostolska predaja okreće pitanje i kaže: budući da smo djeca Božja (1 Pt 1,23+), možemo nasljedovati Boga (1 Pt 1,14–16; 1 Iv 3,2–10; Ef 5,1s), jer Bog-Ljubav postaje princip našeg djelovanja. Pavao vidi u ovom nasljedovanju Boga obnovu djela stvaranja (Kol 3,10–13; Ef 4,24).
d) Otkupljenje (Rim 3,25) krvlju Kristovom (Mt 26,28+; Otk 1,5; 5,9), kao i njegovo uskrsnuće upućuju na vječni plan Očev (r. 20) koji tako posvećuje svoj novi narod »vjernikâ« (usp. 1 Sol 1,7; 2,10.13; itd.). U ovom odsjeku (rr. 13–21) opažaju se odjeci kateheze ili čak krsne liturgije.
e) Var.: »od svega srca«.
f) BJ: »riječju Boga koja živi«. – Klica života, riječ Božja, nalazi se u početku našeg božanskog preporoda i daje nam mogućnost djelovanja po volji Božjoj (1,22–25; Jk 1,18+; Iv 1,12s; 1 Iv 3,9; usp. 2,13s; 5,18), jer je ta klica puna moći (1 Kor 1,18; 1 Sol 2,13; Heb 4,12). Za Jakova, Riječ je Mojsijev Zakon (1,25); za 1 Pt ona znači evanđeosko propovijedanje (1,25; usp. Mt 13,18–23p); za Ivana je to sam Sin Božji osobno (1,1+). Pavao u Duhu gleda princip koji nas čini djecom Božjom (Rim 6,4+), ali Duh je dinamizam Riječi.
g) Nakon rođenja (1,23) slijedi rast koji je također dugovan Riječi, kojom se kršćani željno hrane.
h) Ovaj je odsječak (rr. 4–10) obilježen pod sjećanjem na Izl 19. Sveti narod SZ-a bio je ustrojen oko Sinaja, ali on mu se nije mogao približiti. Novi narod se ustrojio oko druge Hridine, Stijene, kojoj se može približiti (r. 4). Jednako tako se na žrtve kojima je bio zapečaćen Stari Savez (Izl 24,5–8) nastavljaju duhovne žrtve kršćana (r. 6; usp. Rim 12,1–2). – Osim toga, slika rasta ustupa mjesto slici izgradnje. Sam se Isus (Mt 21,42p) usporedio s odbačenim kamenom (Ps 118,22), koji je zatim odabrao Bog (Iz 28,16). Kršćani su živo kamenje (r. 5) kao i on (r. 4) te se »izgrađuju« kao »duhovno prebivalište« (1 Kor 3,16–17; 2 Kor 6,16; Ef 2,20–22), u kome po Kristu prikazuju bogoštovlje Bogu dostojno (Iv 2,21+; Rim 1,9+; Heb 7,27+).
i) Odbacujući Evanđelje, Židovi su izgubili svoje povlastice, sada prenesene na kršćane (3,9; Dj 26,26–28; usp. Iv 12,40). To treba upotpuniti s Rim 11,32; 1 Tim 2,4 te ne valja pretpostavljati eshatološko odbačenje.

43 20-21 9A vi[a] ste *rod izabrani, kraljevsko svećenstvo,*
19 5-6+ *sveti puk, narod stečeni da naviještate silna djela*
Ef 1 14+ Onoga koji vas iz tame pozva k divnom svjetlu svo-
m 3 24+ jemu; 10vi, nekoć *Ne-narod,* a sada *Narod Božji; vi*
1 12-13 *Ne-mili, a sada Mili.*
Dj 26 18
oš 1 6-9;
2 3, 25

Kršćani kao sluge Božje: Među poganima

; Ps 39 13 11Ljubljeni! Zaklinjem vas da se kao pridošlice i
Heb 11 13 putnici[b] klonite putenih požuda koje vojuju protiv
Gal 5 24 duše; 12življenje[c] vaše među poganima neka bude
Jak 4 1 uzorno da upravo onim za što vas sada potvaraju
Mt 5 16 kao zločince, pošto promotre vaša dobra djela,
Izl 3 16+ proslave Boga u dan pohoda.
Iz 10 3

Prema vlastima

Rim 13 1-7
Tit 3 1
13Pokoravajte se svakoj ljudskoj ustanovi[d] radi
Gospodina: bilo kralju kao vrhovniku, 14bilo upra-
viteljima jer ih on šalje da kazne zločince, a po-
hvale one koji dobro čine. 15Doista, ovo je Božja
volja: da čineći dobro ušutkate neznanje bezumni-
Gal 5 13 ka. 16Kao slobodni ljudi – ali ne kao oni kojima je
Jd 4 sloboda tek pokrivalom zloće, već kao Božje sluge
Izr 24 21 – 17sve poštujte, bratstvo ljubite, Boga se bojte,
Mt 22 21p kralja častite!

Prema naopakim gospodarima

Ef 6 5-8+ 18Sluge, budite sa svim poštovanjem pokorni go-
spodarima, ne samo dobrima i blagima nego i nao-
3 14; 4 14 pakima. 19To je uistinu milost[e] ako tko radi savjesti,
Jak 5 7-11 radi Boga podnosi nevolje trpeći nepravedno. 20Ka-
kve li slave doista ako za grijehe udarani strpljivo
podnosite? No ako dobro čineći trpite pa strpljivo
podnosite, to je Bogu milo.

Primjer Krista Patnika

21Ta na to ste pozvani jer i Krist je trpio[f] za vas Mt 16 24
i ostavio vam primjer da idete stopama njegovim.
22On koji *grijeha ne učini* 2 Sol 3 7+
nit mu usta prijevaru izustiše; Iv 8 46
23on koji na uvredu nije uvredom uzvraćao Iz 53 9
i mučen nije prijetio, Mt 5 39; 26 62
prepuštajući to Sucu pravednom; Rim 12 19
24on koji u tijelu svom Iz 53 12
grijehe naše ponese na drvo 2 Kor 5 21
da umrijevši grijesima Rim 6 11, 18
pravednosti živimo; Iz 53 5, 6
on *čijom se modricom izliječiste.* Ez 34 1+
25Doista, poput ovaca lutaste[g],
ali se sada obratiste
k pastiru i čuvaru duša svojih.

U braku

3 Tako i vi, žene, pokoravajte se svojim muže- Ef 5 22-24
vima: ako su neki od njih možda neposlušni Kol 3 18
Riječi, da i bez riječi budu pridobiveni življenjem 1 Kor 7 12-16
vas žena, 2pošto promotre vaše bogoljubno i čisto 1 Pt 1 25
življenje. 3Vaš nakit neka ne bude izvanjski – plete- Iz 3 16s+
nje kose, kićenje zlatom ili oblačenje haljina. 4Ne- 1 Tim 2 9-15
go: čovjek skrovita srca, neprolazne ljepote, blaga
i smirena duha. To je pred Bogom dragocjeno.
5Tako su se doista i nekoć svete žene, zaufane u
Boga, resile: pokoravale su se muževima. 6Sara se
tako pokori Abrahamu te ga nazva gospodarom. Post 18 12
Njezina ste djeca ako činite dobro ne bojeći se ni-
kakva zastrašivanja. Gal 4 28

a) Novi niz biblijskih podsjećaja pripisuje Crkvi naslove odabranog naroda da se naglasi njezin odnos s Bogom i njezina odgovornost na svijetu (usp. Otk 1,6; 5,10; 20,6). Ovaj »rod« od svoje pripadnosti Kristu poprima jedinstvo koje izmiče svakoj klasifikaciji (usp. Gal 3,28; Otk 5,9; itd.).
b) Navod Ps 39,13 vraća se u Heb 11,13; spadao je u prvotnu katehezu koja je smatrala kršćanski život kao život u izgnanstvu (usp. 1 Pt 1,1.17; Kol 3,1–4; Fil 3,20).
c) Pripadnost drugom »gradu« (1,1+) ne rješava kršćane na zemlji od svake obveze. Njihovo stanje djece Božje i nebeskih građana nameće im brojne dužnosti koje će im pribaviti poštovanje samih njihovih napadača (rr. 12.15).
d) Ili: »svakom ljudskom stvorenju«. U oba prijevoda zapaža se opozicija prema poganskoj ideji diviniziranog vladara. Sve što slijedi (2,13 – 3,12) upravljeno je raznim društvenim kategorijama, kao u Ef 5,22 – 6,9; Kol 3,18 – 4,1; Tit 2,1–10.
e) Dodano: »kod Boga« (usp. r. 20).
f) Var.: »umro«, usp. 3,18 – Milost podnošenja nepravdâ (rr. 19–20) oslanja se na primjer Kristov (usp. Iv 13,15; 1 Kor 11,1; Fil 2,5; 2 Sol 3,7+). Rr. 21–25, sa prisjećajima na Iz 53 možda potječu iz nekog himna. Zlostavljani kršćani neka se sjete Isusa, raspetoga radi naših grijeha (3,18; Dj 2,23; itd.), nevinog i strpljivoga (Lk 23,41; Iv 8, 46; 2 Kor 5,21; Heb 4,15).
g) Var.: »bijaste kao zalutale ovce«. Te su ovce sada u stadu čiji je Isus Pastir (5,2–4; Iv 10) i »biskup«, to jest nadglednik ili pohoditelj (usp. Tit 1,5+).

Ef 5 25-33 [7]Tako i vi, muževi, obazrivo živite sa svojim že-
Kol 3 19 nama, kao sa slabijim spolom, te im iskazujte čast
kao subaštinicima milosti Života[a] da ne spriječite
svojih molitava.

Prema subraći

Rim 12 14-18 [8]Napokon, budite svi[b] jednodušni, puni suosjeća-
Mt 5 38s, 43s nja i bratske ljubavi, milosrdni, ponizni! [9]Ne vra-
ćajte zlo za zlo ni uvredu za uvredu! Naprotiv, bla-
Lk 6 28 goslivljajte jer ste na to i pozvani da baštinite bla-
goslov!

Ps 34 13-17 [10]*Doista, tko želi ljubiti život*
i naužit se dana sretnih,
nek suspregne jezik oda zla
i usne od riječi prijevarnih;
[11]*zla nek se kloni, a čini dobro,*
mir neka traži i za njim ide:
[12]*jer oči Gospodnje gledaju pravedne,*
uši mu slušaju vapaje njihove,
a lice se Gospodnje okreće protiv zločinaca.

[13]Pa tko da vam naudi ako revnujete za dobro?
[14]Nego, morali i trpjeti zbog svoje pravednosti, Mt 5 10
blago vama! *No ne bojte se njihova zastrašivanja i* Iz 8 12
ne plašite se[c]! [15]Naprotiv, *Gospodin* – Krist *neka* Mt 10 26-31
vam bude svet, u srcima vašim, te budite uvijek Izr 3 25
spremni na odgovor svakomu koji od vas zatraži Iz 8 13
obrazloženje nade koja je u vama[d], [16]ali blago i s
poštovanjem, dobre savjesti da oni koji ozloglašuju
vaš dobar život u Kristu, upravo onim budu posti-
đeni za što vas potvaraju. [17]Ta uspješnije je trpjeti,
ako je to Božja volja, čineći dobro, nego čineći zlo.

Kristov primjer[e]

[18]Doista, Rim 5 6; 6 10
i Krist jednom za grijehe umrije, Heb 9 26-28 Dj 3 14+; Iz 53 11
pravedan za nepravedne, 1 Pt 2 21-24

a) Var.: »kao subaštinici s njima« – »milosti Života«; var.: »mnogostruke milosti Života« (usp. 4,10). Supruzi su primili isti dar milosti koja zahtijeva s jedne i s druge strane poštivanje i predanje u ljubavi (usp. Ef 5,33; Kol 3,19) i tako omogućuje i uspješnu zajedničku molitvu.
b) Ovaj posljednji poticaj sažima sve prijašnje: bratoljublje (2,17), sklad srdaca (usp. Rim 12,9–13; itd.), oproštenje neprijateljima (Mt 5,44p; 1 Sol 5,15; Rim 12,14.17–21).
c) Var. isp.: »ne plašite se«.
d) Var.: umjesto »Gospodin« ima »Bog«. – »nade« dod.: »vjere«. Kršćani svjedoče svoju pripadnost Kristu (usp. Lk 12,11–12; 1 Tim 6,12–15; 2 Tim 4,17) pred poganima koji ne znaju ni za kakovu nadu (Ef 2,12; 1 Sol 4,13). Za to imaju prilike u slučaju mjesnih progona.
e) Ovaj ulomak sadržava sve elemente stare vjeroispovijesti: Kristovu smrt (3,18), polazak u pretpakao (3,19), uskrsnuće (3,21d), zasjedanje zdesna Bogu (3,22), sud živima i mrtvima (4,5).

da vas privede k Bogu[a] –
Rim 1 3-4+ ubijen doduše u tijelu,
ali oživljen u duhu.
19 U njemu otiđe i propovijedati
duhovima u tamnici[b]
20 koji bijahu nekoć nepokorni,
2 Pt 3 9 kad ih ono Božja strpljivost iščekivaše,
Post 7 7 u vrijeme Noino,
2 Pt 2 5 dok se gradila korablja
u kojoj nekolicina,
to jest osam duša,
bî spašena vodom.
21 Njezin protulik, krštenje –
Kol 2 12-13 ne odlaganje tjelesne nečistoće[c],
Rim 6 4+ nego molitva[d] za dobru savjest
Heb 10 22s upravljena Bogu –
i vas sada spasava
po uskrsnuću Isusa Krista
Ef 1 20-21 22 koji, uzašavši na nebo,
Dj 2 33+ jest zdesna Bogu[e],
Kol 2 15+ pošto mu bijahu pokoreni
anđeli, vlasti i sile[f].

4 Dakle, budući da je Krist trpio u tijelu, i vi 2 21; 3 18
se oboružajte istim mišljenjem – jer tko trpi
u tijelu okanio se grijeha – 2 da vrijeme što vam u Rim 6 2, 7
tijelu još preostaje proživite ne više po ljudskim po- 1 Iv 2 16-17
žudama nego po Božjoj volji. 3 Dosta je uistinu što Rim 7 14s
ste u prošlom vremenu vršili volju poganâ, hodeći Tit 3 3
u razvratnostima, požudama, pijančevanjima, pi- Ef 4 17-18
jankama, opijanjima i bezakoničkim idolopoklon- Rim 1 29+
stvima. 4 Stoga se čude što se ne slijevate u tu istu
rijeku[g] raskalašenosti te proklinju. 5 Polagat će oni
račun Onomu tko je već spreman suditi žive i Dj 10 42
mrtve. 6 Zato je i mrtvima naviješteno evanđelje[h] 2 Tim 4 1
da osuđeni doduše po ljudsku, u tijelu, žive po Bo- 1 Pt 3 19+
žju – u duhu. 2 Kor 5 5+
Rim 1 9+

Svršetak je blizu

7 Približio se svršetak[i] svega! Osvijestite se i otri-
jeznite za molitvu! 8 Prije svega imajte žarku ljubav 2 Kor 6 2+
jedni prema drugima jer *ljubav pokriva mnoštvo* 1 Pt 1 5-7; 4 17
grijeha! 9 Gostoljubivo primajte jedni druge bez Tob 12 9
mrmljanja! 10 Jedni druge poslužujte – svatko po Jak 5 20+
Rim 12 6-8
1 Kor 12 4-11

a) »grijehe«; Vg: »za naše grijehe«. – Var. ispušta: »Bogu«.
b) Vjerojatno je to aluzija na Kristov silazak »nad pakao« (usp. Mt 16,18+) u vremenu između njegove smrti i uskrsnuća (Mt 12,40; Dj 2,24.31; Rim 10,7; Ef 4,9; Heb 13,20), kamo je pošao »u duhu« (usp. Lk 23,46), ili bolje »po Duhu« (Rim 1,4+) pošto je njegovo »tijelo« umrlo na križu (Rim 8,3). »Duhovi u tamnici«, kojima je on »propovijedao« (ili »naviještao«) spasenje, to su prema nekima okovani đavli, o čemu govori Knjiga Henohova (neki pak, ispravljaju tekst i pripisuju i ovo propovijedanje Henohu, a ne Kristu): doista, tada su oni bili podloženi moći Krista kao Kyriosa (r. 22; usp. Ef 1,21s; Fil 2,8–10) u očekivanju njihova konačnog podlaganja (1 Kor 15,24s). Drugi tu gledaju duše pokojnika koji su bili kažnjeni u vrijeme Općeg potopa, a sada su pozvani na život »zbog Božje strpljivosti« (usp. 4,6). Mt 27,52s ima sličnu aluziju na oslobođenje »svetih« (to jest pravednika koji su ga očekivali), u vremenu između njegove smrti i njegova uskrsnuća (usp. Heb 11,39s; 12,23) da uđu u njegovoj pratnji u eshatološki »sveti grad«. Taj Kristov silazak nad pakao jedan je od članaka apostolskog Vjerovanja.
c) »Protulik« je zbilja NZ-a koju najavljuje neki »lik« SZ-a (usp. 1 Kor 10,6+). Otajstvo krsta oslikava stari Potop. Voda općeg potopa, koja je omogućila da se samo nekoliko osoba spasi, simbolizira raspodredbu Starog Zakona čiji su obredni propisi vrlo često postizavali tek izvanjsko, »tjelesno« čišćenje. Naprotiv, nema granica djelotvornosti krštenja koje izvršuje preporod.
d) »molitva«; BJ ima: »obećanje dano Bogu (o zalaganju) za dobru savjest.
e) Vulgata nadodaje: »prihvaćajući smrt da postanemo nasljednici vječnoga života«.
f) »Vlasti i sile« označavale su službenike građanske vlasti (Lk 20,20; 12,11; Tit 3,1). Nebeski dvor se uspoređuje s ljudskim (Kol 2,10.15; Ef 3,10). Ovim su »vlastima posebno bile povjerene sudske službe što tumači ulogu tužitelja koju je đavao imao kod Boga (Job 1; Zah 3,1–5; Otk 12,7–12). Naprotiv, Isus će biti označen kao naš »odvjetnik« kod Boga (1 Iv 2,1–2).
g) Dosl.: »novu poplavu bez spasenja« što se protivi vodi Potopa koja čisti (usp. 3,20). Drugi mogući prijevod: »ovu poplavu raspuštenosti«.
h) O ovoj radosnoj vijesti donesenoj mrtvima usp. 3,19+. Po nekima ovdje bi bila riječ o »duhovnim mrtvacima«, npr. nevjernicima koji progone naslovnike ove poslanice.
i) Blizina paruzije poticaj je za kršćane (1,5–7; 4,17; 5,10; Mt 24,42+; 1 Kor 16,22+; Jak 5,8+).

primljenom daru – kao dobri upravitelji različitih
Lk **12** 42 Božjih milosti[a]! [11]Govori li tko? Neka govori kao
riječi Božje[b]! Poslužuje li tko? Neka poslužuje[c] kao
1 Kor **10** 31 snagom koju daje Bog da se u svemu slavi Bog po
Isusu Kristu, komu slava i vlast u vijeke vijekova!
Rim **9** 5; **16** 27+ Amen[d].

Sažetak poslanice

3 14 [12]Ljubljeni! Ne čudite se požaru što bukti među
1 7 vama da vas iskuša, kao da vam se događa štogod
Mt **5** 11-12 neobično! [13]Naprotiv, radujte se kao zajedničari
Rim **5** 3-5 Kristovih patnja da i o Objavljenju njegove slave
1 21; Kol **3** 4 mognete radosno klicati[e]. [14]Pogrđuju li vas zbog
Jak **1** 2-3 imena Kristova, blago vama, jer Duh Slave[f], Duh
Iz **11** 2 LXX Božji u vama počiva. [15]Tek neka nitko od vas ne
trpi kao ubojica, ili kradljivac, ili zločinac, ili ma-
Dj **11** 26+ kar i kao nametljivac; [16]ako li kao kršćanin, neka
se ne stidi, nego slavi Boga zbog tog imena. [17]Ta
Jr **25** 29 vrijeme je da započne Sud – od doma Božjega. No
ako već od vas započinje, kakav je onda svršetak
Lk **23** 31 onih što nisu poslušni Božjem evanđelju?
Izr **11** 31 LXX [18]*I ako se pravednik jedva spasava,*
opak i grešnik gdje da se pojavi?
[19]Stoga oni koji po volji Božjoj trpe, neka dobrim
djelima povjere duše svoje vjernom Stvoritelju[g].

Pastiri i vjernici

Dj **11** 30+ **5** Starješine[h] dakle među vama opominjem, ja
sustarješina i svjedok Kristovih patnja[i], a zato
Kol **3** 4 i zajedničar slave koja se ima očitovati[j]: [2]pasite po-
vjereno vam stado Božje, nadgledajte ga – ne pri- Tit **1** 7; 1 Tim **3** 8
silno, nego dragovoljno, po Božju[k]; ne radi prljava 2 Kor **1** 24
dobitka, nego oduševljeno; [3]i ne kao gospodari Ba- 1 Kor **4** 16+
štine nego kao uzori stada[l]. [4]Pa kad se pojavi Nat- Tit **2** 7-8
pastir[m], primit ćete neuveli vijenac slave. Ez **34** 1+; 1 Kor **9** 25+; Iz **40** 10-11
[5]Tako i vi, mladići[n], podložite se starješinama;
svi se jedni prema drugima pripašite poniznošću jer 1 Iv **2** 12-14
Bog se oholima protivi, Iv **13** 14; Izr **3** 34 LXX
a poniznima daruje milost. Job **22** 29
[6]Ponizite se dakle pod snažnom rukom Božjom da Jak **4** 6-10
vas uzvisi u pravo vrijeme[o]. Fil **2** 8-9
[7]*Svu svoju brigu povjerite njemu* jer on se brine za Ps **55** 23; Sir **2** 1-18
vas. Mt **6** 25s
[8]Otrijeznite se! Bdijte! Protivnik vaš, đavao[p],
kao ričući lav obilazi tražeći koga da proždre. [9]O- 1 Kor **16** 1
prite mu se stameni u vjeri znajući da takve iste Ps **22** 14; Ef **6** 11
patnje podnose vaša braća po svijetu. [10]A Bog 1 Sol **2** 14
svake milosti, koji vas pozva na vječnu slavu u Kri- Rim **8** 18; 2 Kor **4** 17
stu, on će vas, pošto malo potrpite, usavršiti, učvr- 1 Sol **2** 12;
stiti, ojačati, utvrditi[q]. **5** 24; **4** 11
[11]Njemu[r] vlast u vijeke vjekova! Amen. Otk **1** 8; **11** 17

Želje i pozdrav

[12]Pišem vam ukratko, po Silvanu, koga smatram Dj **15** 22+
bratom vjernim, da vas ohrabrim i posvjedočim
kako je ovo istinska milost Božja. Nje se držite! Otk **17** 5
[13]Pozdravlja vas suizabranica[s] u Babilonu i Marko, 2 Iv 1+
sin moj. Dj **12** 12+
[14]Pozdravite jedni druge cjelovom[t] ljubavi! 2 Kor **13** 12+
Mir svima vama koji ste u Kristu[u]!

a) Svaki dar (dosl.: »karizma«) u službi je Crkve u njezinu jedinstvu i cjelovitosti (1 Kor 12,1–11+; usp. 1 Kor 4,1–2; 1 Pt 3,7).

b) Misli se na improvizacije nadahnute proroštvom i darom govora (usp. 1 Kor 14,2–19; Dj 11,27+ i Dj 2,4+) kao i službe poučavanja i poticanja (Rim 12,8), i službu prenošenja i obrane Evanđelja.

c) Možda razni oblici potpomaganja (Rim 12,7), osobito liturgijsko posluživanje.

d) Ova doksologija (Rim 16,27+) jedina je u NZ koja je upravljena Bogu *po* Isusu i zatim *samome* Isusu.

e) Oni koji su po krštenju postali dionici Kristovih patnja (2 Kor 1,5.7; Fil 3,10) sigurni su da će biti i sudionici njegove slave (1,11; 5,1; Rim 8,17; 2 Kor 4,17; Fil 3,11).

f) Dod.: »i snage«. – A na kraju toga r. jedna var. dodaje: »po njima je on osramoćen, ali po vama on je čašćen«. Tu je opet nova trojstvena formula (usp. 1,2+).

g) Ovdje je Bog vjeran (1 Kor 1,9+) ukoliko je Stvoritelj (Post 1,1+), što uključuje njegovu svemoć i njegovo gospodstvo nad događajima: progonjeni kršćani mogu na takvoj pobudi (usp. Ps 31,6; Lk 23,46) temeljiti svoju nepokolebljivu nadu.

h) To su »prezbiteri« (usp. Tit 1,5). Ali Petar ovdje zadržava etimološko značenje riječi »stariji«, naspram izrazu »mlađi« (5,5).

i) Bilo da je on, kao apostol (1,1), bio prisutan u muci Kristovoj, bilo da je svojim vlastitim trpljenjima svjedočio za Krista.

j) U dan paruzije (usp. 1,5.13; 4,7.17; 5,10).

k) Jedna var.: ispušta »nadgledajte ga«, a druga isp. »po Božju«.

l) BJ ima: »koja vam je povjerena«; druga var. to ispušta. Vg dodaje na koncu: »s dobrim srcem«. Isus je već upozorio učenike protiv težnje za gospodarenjem (Mt 20,25–28p; 23,8; usp. 2 Kor 1,24; 4,5; 1 Sol 2,7).

m) Isus se često opisuje kao pastir (2,25; Iv 10,11+; Heb 13,20), ali naslov »natpastira«, glavara pastira ili vrhovnog pastira samo ovdje dolazi, u sklopu »služenja«.

n) Tu se misli ili na mladiće za razliku od odraslih, koji su često nemirni, osobito ako su u skupini (usp. Ef 6,1–4; Kol 3,20–21; 1 Tim 4,12; 5,1), ili se misli na novokrštenike, ili pak na sve vjernike koji nisu »starješine« (5,1).

o) Vg. dod.: »svoga pohoda« (usp. 2,12).

p) Ili »tužitelj«, prema etimologiji što odgovara ulozi »suprotne strane« koju ovdje vrši đavao (usp. 3,22; Mt 4,5+; usp. također bilješku kod Mt 24,42+).

q) Vg. umjesto »vas pozva« ima »nas pozva«; uz »u Kristu« dodaje »Isusu«, a ispušta »ojačati«.

r) Vg dodaje: »slava i«.

s) Vg dodaje: »crkva«. Riječ je o rimskoj Crkvi (usp. Otk 14,8; 16,19; 17,5) možda s aluzijom na vremenito prognanstvo (1,1+). Naslov »izabrana« (usp. 2 Iv 1,13) označuje Crkvu izabranih (1,1–2; 2,9).

t) Vg ima »svetim cjelovom« (usp. Rim 16,16; 1 Kor 16,20).

u) Vg dodaje: »Isusu. Amen.«

DRUGA PETROVA POSLANICA

Naslov

Dj 15 14+ **1** Šimun Petar, sluga i apostol Isusa Krista,
Rim 1 17 onima koje pravednošću Boga našega i Spasi-
telja Isusa Krista[a] zapade ista dragocjena vjera kao
||Jd 2 i nas.
Kol 2 6 2Punina vam milosti i mira po spoznaji Boga i
Fil 3 8-10 Isusa, Gospodina našega[b]!

Poziv na svetost. Božja darežljivost

Ef 3 16-19 3Doista, po spoznaji njega, koji nas pozva slavom
svojom i krepošću[c], božanska nas je snaga njegova
Iv 1 14+ obdarila svime za život i pobožnost. 4Time[d] smo
Iv 1 12 obdareni dragocjenim, najvećim obećanjima[e] da po
Dj 17 28
2 Kor 3 18

njima postanete zajedničari božanske naravi[f] uma-
kavši pokvarenosti koja je u svijetu zbog požude[g]. Iv 1 10+
5Zbog toga[h] svim marom prionite: vjerom osigu- 1 Iv 2 15s;
rajte krepost, krepošću spoznaje, 6spoznanjem uz- 5 19
držljivost, uzdržljivošću postojanost, postojanošću
pobožnost, 7pobožnošću bratoljublje, bratoljubljem Gal 5 22+
ljubav. 8Jer ako to imate i u tom napredujete, ne-
ćete biti besposleni i neplodni za spoznanje Isusa 1 2
Krista. 9A tko toga nema[i], slijep je, kratkovidan;
zaboravio je da je očišćen od svojih prijašnjih grije-
ha. 10Zato, braćo, to revnije uznastojte učvrstiti 2 Sol 1 11
svoj poziv i izabranje[j]: to čineći – ne, nećete pos- 1 Iv 3 6+
rnuti nikada! 11Tako će vam se bogato osigurati
ulazak u vječno kraljevstvo[k] Gospodina našega i Lk 1 33
Spasitelja Isusa Krista.

a) Ili: »našega Boga i Spasitelja Isusa Krista«.
b) BJ ima: »po spoznaji našega Gospodina«; ispušta: »Boga i Isusa«. – U cijeloj poslanici Krist je predmet spoznaje vjernika (1,3.8; 2,20; 3,18; usp. Hoš 2,22; Iv 17,3; Fil 3,10, itd.). Ova spoznaja uključuje moralno rasuđivanje i praksu kreposti (rr. 5–6.8).
c) »Slava« se sastoji u znakovima koje je Isus dao o svom božanstvu (usp. Iv 1,14+ i Mk 16,17; Heb 2,4), osobito Preobraženjem. (2 Pt 1,16–17). »Krepost« ili »moć« je njegovo naravno ili čudotvorno svojstvo. Ova dva božanska svojstva u službi kršćanskog poziva pružaju sve što se zahtijeva za pobožan život (1 Tim 4,7+).
d) To jest po »slavi« i »Kreposti-moći« Kristovoj s kojima je povezan već ostvareni poziv kao i obećana budućnost (usp. 1 Tim 4,8). – Vg umjesto »time« ima »po kojem« ili »po njemu« i umjesto sa »mi« prosljeđuje sa »vi«.
e) Ta se obećanja odnose na »dan Gospodnji« (usp. 3,4.9–10.12–13).
f) Izraz je grčkog porijekla, jedini u Bibliji, i začuđuje i po svom neosobnom tonu. Njime ovdje apostol želi izraziti puninu novoga života u Kristu – kojim nam Bog priopćuje život koji je njemu vlastit. Za sadržaj toga izraza vidi: Iv 1,12; 14,20; 15,4–5; Rim 6,5; 1 Kor 1,9+; 1 Iv 1,3+. To je jedan od stupova nauka grčkih Otaca o našem »oboženju«, »pobožanstvenju«.
g) Vg ima: »izbjegavajući pokvarenost požude koja je u svijetu«.
h) Vg ima: »A vi«.
i) Ovdje, kao i u Ivanovim poslanicama, pisac poziva na oprez protiv gnostika koji su se obmanjivali da poznaju Boga bez opsluživanja zapovijedi, zaboravljajući da ih je Bog obdario svojom »naravi« (r. 4).
j) Vg dodaje: »s dobrim djelima«.
k) Kao u 1,4; 3,4.9–10 i ovdje se otvara perspektiva paruzije. Kraljevstvo Kristovo je isto što i Očevo (Ef 5,5; 2 Tim 4,1; Otk 11,15).

Apostolsko svjedočanstvo

||Jd 5 12 Zato ću vas uvijek na to podsjećati premda to
1 Iv **2** 21 znate i utvrđeni ste u primljenoj istini[a]. 13 Pravo je,
Iz **38** 12 mislim, da vas dok sam u ovom šatoru, budim opo-
Mudr **9** 15 menom, 14 svjestan da ću brzo napustiti svoj šator,
2 Kor **5** 1 kako mi i Gospodin naš Isus Krist očitova. 15 A po-
Iv **21** 18-19 brinut ću se da se i nakon mojeg izlaska uvijek toga
Mudr **9** 15+ sjećate.
16 Ta nismo vam navijestili snagu i Dolazak Go-
1 Kor **15** 23+ spodina našega Isusa Krista slijedeći izmudrene pri-
Lk **9** 31-32p če[b], nego kao očevici njegova veličanstva[c]. 17 Od
Iv **1** 14 Oca je doista primio čast i slavu kad mu ono od
Mt **17** 5p uzvišene Slave doprije[d] ovaj glas: *Ovo je Sin moj,*
Ljubljeni moj, u njemu mi sva milina! 18 Taj glas,
koji s neba dopiraše, čusmo mi koji bijasmo s njime
na Svetoj gori[e].

Proročka riječ

19 Tako nam je potvrđena proročka riječ[f] te dobro
činite što uza nju prianjate kao uza svjetiljku što
Otk **2** 28+ svijetli na mrklu mjestu – dok Dan ne osvane i Da-
Lk **1** 7-8 nica se ne pomoli u srcima vašim. 20 Ponajprije
znajte ovo: nijedno se proroštvo Pisma ne može
2 Tim **3** 16 tumačiti samovoljno 21 jer nikada proroštvo ne bî
1 Pt **1** 10-12 ljudskom voljom doneseno, nego su Duhom Svetim
Dj **3** 21 poneseni ljudi od Boga govorili[g].

Krivi učitelji[h]

Pnz **13** 2-6 **2** Bilo je u narodu i lažnih proroka, kao što će
Mt **24** 24 i među vama biti lažnih učitelja, onih koji će
||Jd 4 prokrijumčariti pogubna krivovjerja, zanijekati Go-
2 Pt **3** 3+ spodina koji ih otkupi, i navući na se brzu propast.
Rim **3** 24+ 2 I mnogi će se povesti za njihovim razvratnostima.
Dj **9** 2+ Zbog njih će se kuditi put istine. 3 U svojoj će vas
Rim **2** 24 lakomosti kupovati izmišljotinama. Njihova osuda[i]
Iz **52** 5 već odavna nije dokona i propast im ne drijema.

Pouka prošlosti

4 Doista, ako Bog anđela koji sagriješiše nije po- ||Jd 6
štedio nego ih je sunovratio u Tartar i predao Mt **8** 29
mračnom bezdanu da budu čuvani za sud; 5 ako sta- 1 Pt **3** 20
roga svijeta[j] ne poštedje, nego sačuva – osmoga – Mudr **10** 4
Nou, glasnika pravednosti, sručivši potop na svijet
bezbožni; 6 ako gradove Sodomu i Gomoru u pepeo
pretvori, osudi[k] i za primjer budućim bezbožnicima ||Jd 7
postavi; 7 ako pravednog Lota, premorena razvrat- Post **19**
nim življenjem onih razularenika, oslobodi – 8 pra- Mudr **10** 6-8
vedniku se doista dan za danom duša razdirala dok Sir **16** 7-8
je gledao i slušao bezakonička djela onih među ko- Mt **10** 15p
jima je boravio – 9 umije Gospod i pobožnike iz na- 2 Sol **1** 5-10
pasti izbaviti, a nepravednike za kaznu na Dan sud-
nji sačuvati, 10 ponajpače one koji u prljavoj požudi Rim **2** 6+
idu za puti i preziru Veličanstvo[l]. ||Jd 8

Buduća kazna

Preuzetnici, drznici i ne trepnu pogrđujući Sla-
ve[m], 11 dok anđeli, iako jakošću i snagom od njih ||Jd 8-10
veći, ne izriču protiv njih pred Gospodinom[n] pogr-
dna suda. 12 Oni pak kao nerazumne životinje, po
naravi rođene za lov i istrebljenje, pogrđuju što ne Ps **49** 13-15
poznaju. Istim će istrebljenjem i oni biti istrebljeni;
13 zadesit će ih nepravda, plaća nepravednosti. Užit-
kom smatraju razvratnost u pol bijela dana[o]. Ljage
i sramote! Naslađuju se prijevarama svojim dok se ||Jd 12
s vama goste. 14 Oči su im pune preljubnice[p], nikako
da se nasite grijeha; mame duše nepostojane, srce
im je uvježbano u lakomstvu, prokleti sinovi! 15 Za-
bludiše, napustivši ravan put, te pođoše putom Bo- ||Jd 11
sorova sina Bileama[q], koji prigrli plaću nepraved- Br **22** 2+
nosti, 16 ali primi i ukor za svoje nedjelo: nijemo Otk **2** 14-15
živinče ljudskim glasom prozbori i spriječi proro- Br **22** 28-33
kovo bezumlje.
17 Oni su izvori bezvodni, oblaci vjetrom gonjeni; ||Jd 12-13
za njih se čuva mrkla tmina. 18 Naklapajući nadu-

a) Usp. 1 Pt 1,10–12. Poticaj upućuje na temelje kršćanske vjere i iščekivanje paruzije: Krist i apostoli (rr. 14–18), zatim proroci (rr. 19–21).
b) Gnostici su na temelju svojih zabluda gradili proizvoljne teorije o paruziji (3,4–5; usp. 1 Tim 1,4; 6,20, itd.). Petar i apostoli prenose činjenice kojima su bili očevidni svjedoci (usp. Lk 1,2; Dj 1,8+; 1 Iv 1,1–3) i za koje je sam Bog posvjedočio.
c) Kod Preobraženja.
d) Var.: »dođe«.
e) Podsjećaj ili na brdo Sion (usp. Ps 2,6; Iz 11,9, itd.) ili na Sinaj kao »tip« brda Preobraženja.
f) Pisma su unaprijed naviještala Mesijinu slavu. Slavno očitovanje Kristovo na gori Preobraženja već je dopustilo da joj se vidi prvo ostvarenje.
g) Način na koji se ovdje govori o inspiraciji Pisama po Duhu (2 Tim 3,15–16+) upućuje na to da i njihovo čitanje pretpostavlja vodstvo Duha i apostolske predaje.
h) Čitav ovaj odlomak jeka je Judine poslanice, iako se ta dva razlaganja razlikuju u mnogim pojedinostima.
i) Ona je već presuđena protiv krivih učitelja (usp. Jd 4).
j) Onoga svijeta prije potopa.
k) Var. ispušta: »osudi«.
l) Svi ovi događaji pokazuju stalan postupak Božje pravde koja će se očitovati i na eshatološkom sudu (rr. 10–22).
m) To su anđeli, a krivi učitelji prisvajaju sebi pravo da ih sude, što je pridržano Bogu (Rim 12,19; 1 Pt 2,23, itd.).
n) Vg ispušta: »pred Gospodinom«.
o) BJ ima: »Srećom smatraju užitak jednog dana«, to jest kratkotrajan.
p) Var.: »preljuba«.
q) Var.: »Beorova« (usp. Br 22,5).

||Jd 16 vene ispraznosti, požudama putenim, razvratno-
Iv 8 34 stima mame one što netom[a] odbjegoše od onih koji
Rim 6 16-17 žive u zabludi. 19Obećavaju im slobodu[b], a sami su
robovi pokvarenosti. Jer svatko robuje onomu tko
ga svlada. 20Doista, pošto su po spoznaji Gospo-
dina našega i Spasitelja Isusa Krista odbjegli od
prljavština svijeta, ako se opet[c] u njih upleću i daju
se svladati, ovo im je potonje gore od onoga prvo-
Mt 12 45p ga. 21Bilo bi im doista bolje da nisu spoznali puta
pravednosti, negoli, pošto ga spoznaše, okrenuti
1 Kor 11 2+ leđa svetoj zapovijedi koja im je predana[d]. 22Dogo-
Izr 26 11 dilo im se što veli istinita izreka: *»Pas se vraća svo-*
joj bljuvotini i okupana svinja valjanju u blatu.«

Dan Gospodnji: Proroci i apostoli

3 Ljubljeni, pišem evo već drugu poslanicu[e]. U
objema opomenom budim vaš zdrav razbor
||Jd 17 2da se sjetite riječi što ih prorekoše sveti proroci i
2 Pt 1 18-20 zapovijedi apostola vaših, zapovijedi Gospodinove
i Spasiteljeve.

Lažni učitelji

||Jd 18 3Znajte ponajprije ovo[f]: u posljednje će se dane[g]
1 Tim 4 1+ 2 Pt 1 16; 2 1 pojaviti podrugljivi izrugivači; povoditi će se za
svojim požudama 4i pitati: »Što je s obećanjem nje-
Iz 5 19 gova Dolaska? Jer i otkad Oci pomriješe[h], sve
ostaje kao što bijaše od početka stvorenja.« 5Ta oni
Post 1 2, 6-9 naumice zaboravljaju da nebesa bijahu odavna i da
zemlja na Božju riječ posta iz vode i po vodi[i]. 6Na
Post 7-9 Mt 24 38-39 isti način ondašnji svijet propade vodom potopljen.

7A sadašnja nebesa i zemlja istom su riječju pohra-
njena za oganj i čuvaju se za Dan suda i propasti Mt 3 12+
bezbožnih ljudi. Rim 2 6+
8Jedno, ljubljeni, ne smetnite s uma: jedan je dan
kod Gospodina kao tisuću godina, *a tisuću godina* Ps 90 4
kao jedan *dan.* 9Ne kasni Gospodin ispuniti obeća- Sir 35 19
nje, kako ga neki sporim smatraju, nego je strpljiv Lk 18 7 Hab 2 2-3
prema vama jer neće da tko propadne, nego hoće Rim 2 4-5
da svi prispiju k obraćenju[j]. 10Kao tat će doći Dan 1 Pt 3 20
Gospodnji u koji će nebesa trijeskom uminuti, po- Mt 24 43p
čéla se, užarena, raspasti, a zemlja i djela na njoj 1 Sol 5 2
razotkriti[k].
11Kad se sve tako ima raspasti, kako li treba da Mt 24 29+ Otk 20 11; 21 1
se svi vi ističete u svetu življenju i pobožnosti 12išče- Dj 3 19-20
kujući i pospješujući dolazak Dana Božjega u koji
će se nebesa, zapaljena, raspasti i počéla, užarena, Iz 34 4
rastaliti. 13Ta po obećanju njegovu iščekujemo *nova* Iz 65 17; 66 22
nebesa i zemlju novu, gdje pravednost prebiva. Otk 21 1, 27 Iz 60 21
14Zato, ljubljeni, dok to iščekujete, uznastojte da Rim 8 19+
mu budete neokaljani i besprijekorni, u miru. 15A
strpljivost Gospodina našega spasenjem smatrajte, ||Jd 24 1 Tim 1 15-16
kako vam i ljubljeni brat naš Pavao napisa po mu-
drosti koja mu je dana. 16Tako u svim poslanicama
gdje o tome govori. U njima ima ponešto nerazum-
ljivo[l], što neupućeni i nepostojani iskrivljuju, kao i
ostala Pisma[m] – sebi na propast.
17Vi dakle, ljubljeni pošto ste upozoreni, čuvajte Heb 2 1
se da ne biste, zavedeni bludnjom razularenika, ot-
pali od svoje postojanosti. 18A rastite u milosti i
spoznanju Gospodina našega i Spasitelja Isusa Kri-
sta! Njemu slava i sada i do u dan vječnosti! Amen! Rim 16 27+

a) Riječ je o »nepostojanim dušama« (2,14) za koje se držalo da su se obratile iz svojih lutanja (2,20), a evo, u velikom broju slijede krive učitelje (2,2).

b) Vjera u Krista rađa ispravnim ponašanjem i pravom slobodom (Rim 6,15+; Jak 1,25+; 1 Pt 2,16). Heretici se naprotiv, pod izlikom slobode, oslobađaju moralnog zakona (usp. Jd 4); ali grijeh je pravo ropstvo (usp. Iv 8,34; Rim 6,16–17).

c) Nije riječ o krivim učiteljima, nego o kršćanima koje su oni zaveli.

d) Bilo je bolje ne poznavati vjeru (Jd 3) sa svim njezinim zahtjevima, nego je napustiti.

e) Vjerojatno se odnosi na 1 Pt.

f) Ovo proroštvo se naravnije nadovezuje na apostolski nauk (Dj 20,29; 2 Tim 3,1–5) nego na proročanstva SZ. Kod Jd u r. 18 stavljeno je u bolji kontekst.

g) Samo postojanje heretika potvrda je, dakle, bliskosti posljednjih dana (Mt 24,24; Dj 20,29–31; 2 Sol 2,3–4.9; 1 Tim 4,1; itd.).

h) Kršćani prve generacije.

i) Bog je stvorio svijet svojom riječju (Post 1). Riječ će imati sličnu ulogu i u konačnoj katastrofi. Bog se ne mora podložiti tobožnjoj nepromjenjivosti svemirskih zakona.

j) Drugo tumačenje navodno zakašnjelih događaja paruzije: milosrđe Božje (usp. Mudr 11,23s; 12,8+).

k) Po LXX: »razotkriti«; BJ ispravlja: »izgorjeti«. – Ovo uništenje svijeta ognjem bilo je u opticaju kod filozofa grčko-rimskog doba kao i u židovskoj Apokalipsi te u kumranskim spisima. Tu se sva ova tradicionalna zbirka riječi stavlja u službu kršćanske poruke o velikom »danu« (usp. 1 Kor 1,8+).

l) Koje su to teške točke? Bez sumnje, između ostaloga, dolazak Gospodnji o kome je ovdje riječ. Postojali su drugi problemi o kojima se raspravljalo u Crkvama u kojima su bile poznate Pavlove poslanice.

m) Dosl.: »ostatak Pisama« kojima se ovdje pribraja Zbirka poslanica, već sastavljenih i poznatih. To je jedan od prvih podataka o jednakoj vrijednosti kršćanskih spisa i knjiga SZ (usp. 1 Mak 12,9+; 1 Sol 5,27+).

2

Dn

PRVA IVANOVA POSLANICA

Uvod

Zajedništvo s Ocem i Sinom po Utjelovljenju

Iv 1 1-5 **1** Što bijaše od početka,
1 Iv 2 13 što smo čuli,
što smo vidjeli očima svojim,
Iv 20 20, što razmotrismo i ruke naše opipaše
25, 27; Lk 24 39 o Riječi, Životu[a] –
Iv 1 1+; 3 11+ [2]da, Život se očitova,
Iv 1 14+; 15 27 i vidjeli smo i svjedočimo,
1 Iv 5 20
i naviješćujemo vam Život vječni,
koji bijaše kod Oca i očitova se nama –
[3]što smo vidjeli i čuli, Dj 4 20; 26 16
navješćujemo i vama
da i vi imate zajedništvo[b] s nama. Dj 2 42s
A naše je zajedništvo s Ocem
i sa Sinom njegovim Isusom Kristom. 1 Kor 1 9
[4]I to vam pišemo
da radost[c] naša bude potpuna. Iv 15 11; 16 22-24; 2 Iv 12

I. Hoditi u svjetlosti

1. uvjet: ne griješiti

3 11 [5]A ovo je navještaj koji smo čuli od njega
i navješćujemo vama:
Dn 2 22; Jak 1 17 Bog je svjetlost
1 Tim 6 16 i tame u njemu nema nikakve!
Iv 8 12+ [6]Reknemo li da imamo zajedništvo s njim,
a u tami hodimo,
Iv 3 21 lažemo i ne činimo istine.
[7]Ako u svjetlosti hodimo,
kao što je on u svjetlosti,
imamo zajedništvo jedni s drugima[d]
i krv Isusa, Sina njegova, Mt 26 28p
čisti nas od svakoga grijeha. Rim 3 24-25+
[8]Reknemo li da grijeha nemamo, Otk 1 5
sami sebe varamo Izr 20 9; Prop 7 20
i istine nema u nama.
[9]Ako priznamo grijehe svoje, Jak 5 16+
vjeran je on i pravedan: Izr 20 13+
otpustit će nam grijehe Ps 32 1+
i očistiti nas od svake nepravde. Mt 6 12p
[10]Reknemo li da nismo zgriješili,
pravimo ga lašcem
i riječi njegove nema u nama[e].

a) Riječ Božja bila je izvor života (Pnz 4,1; 32,47; itd.; MT 4,4; 5,20; Fil 2,16). Ovdje se ime »Riječ« daje Sinu Božjemu s kojim su apostoli živjeli, a genitiv »života« podsjeća na želju 1,3; 5,11–13 (usp. Iv 1,1+.14+).
b) Ovaj izraz (usp. 1 Kor 1,9+; 2 Pt 1,4) ističe jednu od najsnažnijih tema ivanovske mistike (Iv 14,20; 15,1–6; 17,11.20–26): jedinstvo kršćanske zajednice, utemeljene na jedinstvu svakog vjernika s Bogom, u Kristu. Ovo se jedinstvo izražava na različite načine: kršćanin »ostaje u Bogu i Bog ostaje u njemu« (1 Iv 2,5.6.24.27; 3,6.24; 4,12.13.15.16; usp. Iv 6,56+); on je rođen od Boga (2,29; 3,9; 4,7; 5,1.18); od Boga je (2,16; 3,10; 4,4.6; 5,19); poznaje Boga (2,3.13.14; 3,6; 4,7.8) o spoznaji i prisutnosti v. još: (Iv 14,17; 2 Iv 1–2). Ovo se jedinstvo s Bogom očituje vjerom i bratskom ljubavlju (usp. 1,7+; Iv 13,34+). Apostolsko svjedočanstvo je sredstvo tog zajedništva (r. 5; 2,7.24–25; 4,6; Iv 4,38; 17,20+; usp. Dj 1,8+.21–22; itd.).
c) Vg: »vaša radost«.
d) Jedinstvo s Bogom (1,3+) koji je svjetlost (1,5) i ljubav (4,8.16) poznaje se po vjeri i bratskoj ljubavi (2,10.11; 3,10.17.23; 4,8.16).
e) Vjerojatno aluzija na tobožnje duhovnjake (*pneumatike*) koji su se razlikovali od drugih koje su smatrali nižima (*psihicima,* usp. 1 Kor 15,44+; Jd 19). Ovdje Ivan govori o prolaznim nedostacima, iako zajednica s Bogom koja oslobađa od grijeha (2,2; 3,5) sama po sebi donosi život svet i bez grijeha (3,3.6.9; 5,18).

2 Dječice moja,
3 6+ ovo vam pišem da ne griješite.
Ako tko i sagriješi,
Heb 7 25; 8 6+ zagovornika imamo kod Oca –
Iv 14 16 Isusa Krista, Pravednika.
Dj 3 14+ 2 On je pomirnica za grijeha naše,
1 Iv 4 10 Rim 3 25+ Iv 4 42+ i ne samo naše, nego i svega svijeta.

2. uvjet: čuvati zapovijedi, osobito ljubav

1 3+ 3 I po ovom znamo da ga poznajemo[a]:
1 7+ ako zapovijedi njegove čuvamo.
Iv 10 14+ 4 Tko veli: »Poznajem ga«,
a zapovijedi njegovih ne čuva,
4 20 lažac je, u njemu nema istine[b].
3 19+; Iv 8 32+ 5 A tko čuva riječ njegovu,
Iv 14 21, 23 u njemu je zaista savršena ljubav Božja[c].
Po tom znamo da smo u njemu.
6 Tko veli da u njemu[d] ostaje,
2 Sol 3 7+ valja mu ići putom kojim je on[e] hodio.
Iv 13 15, 34 7 Ljubljeni,
Ef 5 2 pišem vam ne novu zapovijed,
Mt 22 37-40 nego staru zapovijed,
Pnz 6 5 koju ste imali od početka.
Ta stara zapovijed jest riječ koju ste čuli.
Iv 13 34+ 8 A opet, novu[f] vam zapovijed pišem
– obistinjuje se u njemu i vama –
Rim 13 12 jer tama prolazi,
Iv 1 5 svjetlost istinita već svijetli.
Iv 8 12+ 9 Tko veli da je u svjetlosti,
a mrzi brata svojega,
u tami je sve do sada.
Iv 12 35-36 10 Tko ljubi brata svojega,
Izr 4 19 u svjetlosti ostaje
i sablazni u njemu nema.
11 A tko mrzi brata svojega,
u tami je, u tami hodi
i ne zna kamo ide
jer mu tama zaslijepi oči. Mt 15 14p

3. uvjet: ne povoditi se za svijetom

12 Pišem vama, dječice,
jer su vam grijesi oprošteni 1 7; 2 2
po njegovu imenu. 1 Kor 6 11
13 Pišem vama, oci, Dj 3 16+
jer upoznaste onoga koji je od početka. Iv 1 1
Pišem vama, mladići, 1 Iv 1 1
jer ste pobijedili Zloga[g]. Ef 6 16
14 Napisah[h] vama, djeco,
jer upoznaste Oca.
Napisah vama, oci,
jer upoznaste onoga koji je od početka.
Napisah vama, mladići,
jer ste jaki
i riječ Božja u vama ostaje Iv 3 11+; 5 38
i pobijedili ste Zloga. Iv 1 10+
15 Ne ljubite svijeta
ni što je u svijetu.
Ako tko ljubi svijet, Jak 4 4
nema u njemu ljubavi Očeve. Iv 5 42+
16 Jer što je god svjetovno
– požuda tijela, i požuda očiju, Izr 27 20
i oholost života[i] – Mt 6 24p Jak 4 16
nije od Oca, nego od svijeta.
17 Svijet prolazi i požuda njegova, 1 Kor 7 31
a tko čini volju Božju, ostaje dovijeka. 1 Pt 4 2

Mt 7 21
Iz 40 8
Izr 10 25

a) Ova spoznaja (Hoš 2,22+) je vjera (Iv 3,12+) koja iziskuje cjelokupno životno djelovanje (3,23; 5,1) tako da ono postaje kriterijem po kojemu se prepoznaje život u Kristu (r. 5; 3,10; 4,13; 5,2).
b) Dod.: »Božje«.
c) Riječ je o ljubavi Božjoj prema nama više nego o ljubavi koju mi imamo prema Bogu.
d) »Biti u«, »ostati u« Ivanovi su izrazi (v. Iv 6,56+).
e) Isus, označen i u 3,3.5.7.16; 4,17; usp. Iv 19,35.
f) Premda je bila pripremljena po Starom Zakonu (Lev 19,18+) i kršćanima poznata od početka (r. 7; 3,11), ova je zapovijed dobila svoj pečat od Krista (Iv 13,34+).
g) Đavao vazda ostaje napasnik (Post 3,1–6; Job 1,6+; Mt 4,1+) koji potiče ljude na zlo (1 Iv 3,8+). Ali mi smo »upoznali« Sina (2,3): on prebiva u nama (1,3+.7+), čuva nas od zla (3,6–9; 5,18; Iv 17,15) i čini nas pobjednicima »svijeta« (4,4; 5,4–5; Iv 16,33; Mt 6,13; usp. Iv 1,9+; Jak 4,4; Gal 6,14).
h) Vg: »pišem vam«. – »Napisah vam oci« isp. Vg.
i) »Oholost života« je po Vg. BJ prevodi: »oholost bogatstva«. To su pokretačke sile koje vode »svijet«: sjetilnost, zavodljivost prividnost i oholost zbog posjedovanja zemaljskih dobara. Prave stvarnosti su drukčije i drugdje (usp. 2 Kor 4,18; Heb 11,1.3.27; itd.).

4. uvjet: kloniti se antikristâ

18 Djeco,
1 Tim 4 1+ posljednji je čas!
2 Sol 2 4+ I, kako ste čuli, dolazi Antikrist.
2 Iv 7 I sad su se već mnogi antikristi pojavili[a].
Odatle znamo da je posljednji čas.
2 Kor 6 14-18 19 Od nas iziđoše, ali ne bijahu od nas.
1 3+ Iv 5 22+ Jer kad bi bili od nas, ostali bi s nama[b];
ali neka se očituje da nisu od nas.
2 Kor 1 21 20 A vi imate Pomazanje[c] od Svetoga,
Iv 14 26+ Lev 17 1+ i znanje svi imate[d].
Iz 6 3+ 21 Ne pisah vam zato što ne biste znali istine,
2 Pt 1 12 nego jer je znate
2 Iv 1-2 3 19+ i jer znate da nikakva laž nije od istine.
22 Tko je lažac, ako ne onaj koji tvrdi
da Isus nije Krist?
2 Sol 2 4+ Antikrist je onaj 23 tko niječe Oca i Sina[e].
Svaki koji niječe Sina, nema ni Oca,
Iv 14 7-9; 17 6+ a tko priznaje Sina, ima i Oca.
24 A vi –
što čuste od početka, u vama nek ostane.
Ako u vama ostane što čuste od početka[f], 1 3+
i vi ćete ostati u Sinu i Ocu.
25 A ovo je obećanje koje nam on obeća: Iv 5 24; 6 40, 68; 17 2
život vječni.
26 Ovo vam napisah o onima koji vas zavode.
27 A vi –
Pomazanje koje primiste od njega 2 20
u vama ostaje
i ne treba da vas itko poučava. Jr 31 34; Iv 6 45; 14 26+
Nego njegovo vas Pomazanje uči o svemu[f],
a istinito je i nije laž,
pa kao što vas je ono naučilo,
ostanite u Njemu.
28 I sada, dječice,
ostanite u njemu 4 17
da budemo puni pouzdanja kad se pojavi
te se ne postidimo pred njim 2 Sol 1 9
o njegovu dolasku.
29 Ako znate da je on Pravednik, Mt 24 3+ 1 Kor 15 23+
znate i da je svaki koji čini pravdu 1 7+
od njega rođen. 1 3+

II. Živjeti kao djeca Božja

3 1 Gledajte
koliku nam je ljubav darovao Otac:
...im 8 14-17, 37-39 djeca se Božja zovemo, i jesmo[h].
Iv 1 12; Ef 1 5 A svijet nas ne poznaje zato
Iv 15 21; što ne poznaje njega.
16 3; 17 25 2 Ljubljeni,
sad smo djeca Božja
i još se ne očitova što ćemo biti.
Znamo:
kad se očituje, bit ćemo njemu slični Kol 3 4; Fil 3 21 Rim 8 29
jer vidjet ćemo ga kao što jest.

1. uvjet: ne griješiti

1 Kor 13 12

3 I tko god ima tu nadu u njemu, čisti se
kao što je on[i] čist. Mt 5 48+
4 Tko god čini grijeh, čini i bezakonje; 1 Iv 2 6
tâ grijeh je bezakonje.

a) Var.: »neki antikrist«. – O ovom Protivniku posljednjih vremena, o kojemu Ivan govori u pluralu, vidi 2 Sol 2,3+. On bjesni nadasve protiv istinske vjere u Krista, Sina Božjega (r. 22; 4,2–3; usp. 5,5; Iv 1,18+).
b) Premda naizvan pripadaju zajednici, više ne posjeduju Duha Kristova.
c) Taj je Duh dan Mesiji (Iz 11,2+; 61,1) i po njemu vjernicima (3,24; 4,13; usp. 2 Kor 1,21). On ih poučava u svemu (r. 27; Iv 16,13+; usp. 1 Kor 2,10.15). Zahvaljujući njemu, riječi Isusove »Duh su i život« (Iv 6,63).
d) »Svi imate znanje«; var.: »i znate sve«.
e) Teško je sa sigurnošću označiti heretike na koje se ovdje nišani (možda Cerint čija će se zabluda razliti u gnozu). Naslov »Krist« ovdje nije tek neki prijevod riječi »Mesija«: on označuje puninu vjere »kršćana« u Onoga koji je »došao u tijelu« (2 Iv 7).
f) To je apostolska kateheza o otajstvu Kristovu.
g) Kršćani su poučeni od apostola (r. 24; 1,3+), ali izvanjsko propovijedanje prodire u dušu istom po milosti Duha (usp. 2,20+).
h) Var. isp.: »i jesmo«. Vg: »treba da budem« ili: »pa to i budimo«.
i) Isus.

Heb 9 26 — 5 I znate:
Iv 1 29+ — on se pojavi da odnese grijehe[a]
Iv 8 46; Heb 7 26 — i grijeha nema u njemu.
1 Iv 1 3+; — 6 Tko god u njemu ostaje, ne griješi[b].
2 14; Mt 7 18 — Tko god griješi, nije ga vidio nit upoznao.
7 Dječice,
nitko neka vas ne zavede!
Tko čini pravdu, pravedan je
kao što je On pravedan.
3 12 — 8 Tko čini grijeh, od đavla je[c]
jer đavao griješi od početka.
Iv 8 44; Post 3 15 — Zato se pojavi Sin Božji:
3 5 — da razori djela đavolska.
Iv 12 31-32 — 9 Tko god je rođen od Boga, ne čini grijeha
1 Iv 3 6+ — jer njegovo sjeme[d] ostaje u njemu;
2 14+ — ne može griješiti jer je rođen od Boga.
10 Po ovom se raspoznaju djeca Božja
1 7+; 3 8+ — i djeca đavolska:
Mt 4 1+ — tko god ne čini pravde
3 23 — i tko ne ljubi brata,
nije od Boga.

2. uvjet: čuvati zapovijedi, osobito ljubav

2 7 — 11 Jer ovo je navještaj koji čuste od početka:
Iv 13 34 — da ljubimo jedni druge.
Post 4 8 — 12 Ne kao Kajin, koji bijaše od Zloga
Iv 8 44 — i ubi brata svog.
1 Iv 3 8+ — A zašto ga ubi?
Jer mu djela bijahu zla,
a bratova pravedna[e].
Iv 15 18-21 — 13 Ne čudite se, braćo,
Mt 24 9 — ako vas svijet mrzi.
14 Mi znamo
Iv 5 24 — da smo iz smrti prešli u život
jer ljubimo braću; — Heb 6 1+
tko ne ljubi, ostaje u smrti.
15 Tko god mrzi brata svoga, ubojica je.
A znate da nijedan ubojica
nema u sebi trajnoga, vječnoga života.
16 Po ovom smo upoznali Ljubav: — Ef 5 2
on je za nas položio život svoj. — Iv 15 12-13; Mt 20 28
I mi smo dužni živote položiti za braću. — 1 Iv 2 6
17 Tko ima dobra ovoga svijeta — Pnz 15 7, 11; Jak 2 16
i vidi brata svoga u potrebi
pa zatvori pred njim srce – — Iv 5 42
kako ljubav Božja ostaje u njemu? — 1 Iv 2 5; 4 12
18 Dječice,
ne ljubimo riječju i jezikom, — Jak 1 22
već djelom i istinom. — Mt 7 21
19 Po tom ćemo znati[f] da smo od istine[g].
I umirit ćemo pred njim srce svoje
20 ako nas ono bilo u čem osuđuje.
Jer Bog je veći od našega srca — 4 4
i znade sve[h].
21 Ljubljeni,
ako nas srce ne osuđuje,
možemo zaufano k Bogu.
22 I što god ištemo, primamo od njega — Mt 7 7-11p
jer zapovijedi njegove čuvamo — Iv 14 13-14
i činimo što je njemu drago. — Iv 8 29
23 I ovo je zapovijed njegova:
da vjerujemo u ime Sina njegova
Isusa Krista
i da ljubimo jedni druge
kao što nam je dao zapovijed. — Iv 13 34; 15 17
24 I tko čuva zapovijedi njegove, — 1 3+, 7+
u njemu ostaje, i On u njemu. — Iv 14 21-23
I po ovom znamo da on ostaje u nama: — 4 13
po Duhu kojeg nam je dao.

a) Var.: »naše grijehe«.
b) Ivan stilizira sliku. Iz nade u gledanje Boga (r. 2) i dovršene svetosti (r. 3) već od sada proistječe, snagom djelovanja Isusa Krista (r. 5; 2,2), uzdržavanje od svakog zla, što je svojstveno djeci Božjoj (r. 9; 5,18; usp. Gal 5,16) koja su već »opravdana« (r. 7; 2,29; usp. Rim 3,24–25+). Ovo, u stvarnosti, ne isključuje konkretnu mogućnost grijeha (1,8–10+) koja upravo raskida zajedništvo (usp. 2,3–5).
c) Izrazima: biti od Boga, od istine, biti djeca Božja, a koji znače da kršćanin živi pod utjecajem Boga koji prebiva u njemu, suprotstavljaju se ovdje izrazi: biti od đavla (3,8), od Zloga (3,12), od svijeta (2,16; 4,5), biti djeca đavla (3,10), čime se označuju svi oni koji žive pod pokvarenim utjecajem sotone i puštaju se »zavesti« od njega.
d) To je »sjeme« možda Krist (usp. Gal 3,16; 1 Iv 5,18) radije Duh (usp. 2,20–27) ili klica života, to jest prihvaćena riječ (2,7.24) i plodonosna po Duhu (2,20.27).
e) Razvija se nasuprotnost (sve do 4,6) između djece Božje koja žive u istini i u ljubavi i svijeta gdje vlada grijeh i mržnja.
f) Var. (Vg): »mi znamo«, starolatinski, Vulgata, sirijski prijevod, itd. imaju: »poznamo«.
g) Ivan daje riječi »istine« vrlo široko značenje koje obuhvaća vjeru i ljubav (3,23; 5,1). Oni su »od istine« koji vjeruju (2,21–22) i koji ljube (3,18–19; usp. 2 Iv 4,6; 3 Iv 3–8; Iv 3,21; 8,31+; 18,37).
h) Čovjek koji osjeća prijekore »svog srca«, svoje savjesti (usp. 1 Kor 4,4+; Ef 1,18+) znade da Bog pozna sve (usp. Iv 16,30) i da je On ljubav (3,1; 4,8+); vidovitiji i blagohotniji od same naše savjesti. No pretpostavlja vršenje ljubavi i zapovijedi (rr. 23–24). Drugi prijevod: »i pred njim ćemo uvjeriti svoje srce, ako nas ono osuđuje zbog čega; da je Bog veći od našeg srca i zna sve«.

3. uvjet: kloniti se antikristâ

1 Kor 12 10+ **4** Ljubljeni,
1 Sol 5 19+ ne vjerujte svakom duhu,
Pnz 13 1-6; 18 20-22 nego provjeravajte duhove jesu li od Boga,
2 18; Mt 24 24 jer su mnogi lažni proroci izišli u svijet[a].
1 Tim 4 1+ 2 Po ovom prepoznajete Duha Božjega:
svaki duh koji ispovijeda
1 Kor 12 3 da je Isus Krist došao u tijelu,
1 Sol 5 21 od Boga je.
3 A nijedan duh koji ne ispovijeda takva Isusa[b],
2 22 nije od Boga:
2 Sol 2 4+ on je Antikristov,
a za nj ste čuli da dolazi
i sad je već na svijetu.
4 Vi ste, dječice, od Boga
i pobijedili ste ih 2 14+
jer je moćniji Onaj koji je u vama
nego onaj koji je u svijetu. 3 20; Iv 10 29
5 Oni su od svijeta,
zato iz svijeta govore 3 8+
i svijet ih sluša. Iv 3 31
6 Mi[c] smo od Boga. 1 3+
Tko poznaje Boga, nas sluša, Iv 10 26+
a tko nije od Boga, ne sluša nas.
Po tom prepoznajemo Duha istine Iv 14 17
i duha zablude[d]. 1 Iv 3 10

III. Na izvorima ljubavi i vjere

1. Na izvoru ljubavi

7 Ljubljeni,
1 Sol 4 9 ljubimo jedni druge jer ljubav je od Boga;
i svaki koji ljubi,
1 3+ od Boga je rođen i poznaje Boga[e].
1 7+ 8 Tko ne ljubi, ne upozna Boga
4 16 jer Bog je ljubav[f].
9 U ovom se očitova ljubav Božja u nama:
Iv 3 16 Bog Sina svoga jedinorođenoga posla u svijet
Rim 8 31s da živimo po njemu.
10 U ovom je ljubav:
Rim 5 8 ne da smo mi ljubili Boga,
nego – on je ljubio nas
i poslao Sina svoga
2 2 kao pomirnicu za grijehe naše.
Rim 3 25+ 11 Ljubljeni,
Mt 18 33 ako je Bog tako ljubio nas,
i mi smo dužni ljubiti jedni druge.
Izl 33 20+ 12 Boga nitko nikada ne vidje[g].
Iv 1 18; 6 46 Ako ljubimo jedni druge,
1 Iv 1 3+ Bog ostaje u nama,
i ljubav je njegova u nama savršena.
13 Po ovom znamo da ostajemo u njemu
i on u nama: 1 7+
od Duha nam je svoga dao[h]. 3 24
14 I mi smo vidjeli i svjedočimo Rim 5 5+
da je Otac poslao Sina kao Spasitelja svijeta. Iv 3 17
15 Tko ispovijeda da je Isus Sin Božji, Iv 4 42+
Bog ostaje u njemu, i on u Bogu.
16 I mi smo upoznali ljubav
koju Bog ima prema nama Iv 17 6+
i povjerovali joj.
Bog je ljubav 4 7-8
i tko ostaje u ljubavi,
u Bogu ostaje, i Bog u njemu. 1 3+
17 U ovom je savršenstvo
naše uzajamne ljubavi: 2 28; Rim 8 15
imamo pouzdanje na Sudnji dan Jak 2 13
jer kakav je on, 1 Iv 2 6+; 3 2-3
takvi smo i mi u ovom svijetu. 2 Sol 3 7+
18 Straha u ljubavi nema,
nego savršena ljubav izgoni strah; 2 Tim 1 7
jer strah je muka
i tko se boji, nije savršen u ljubavi.
19 Mi ljubimo
jer on nas prije uzljubi[i]. 4 9-10

a) Treba se osigurati da oni koji se pozivaju na Duha Božjega, ne budu u stvari potaknuti od svjetovnoga duha. Poznat će ih se po njihovim plodovima (Mt 7,15–20), po njihovim sklonostima (usp. 2,3–6.13–14; itd.), osobito po onome što govore o Kristu (rr. 2–3). Apostoli su pozvani da rasude (r. 6).
b) Var. (Vg): »koji dokida«.
c) To su ovlašteni propovjednici, na prvom mjestu apostoli.
d) Tema o dva duha poznata je u židovstvu (npr. Kumran), bliska onoj o dva puta (Pnz 11,26–28; Mt 7,13–14+). Čovjek je postavljen između dva svijeta, »pripada« jednom ili drugome, sudjelujući u njihovu duhu (3,8.19). Konačna pobjeda vjernika je sigurna (r. 4; 2,13–14; 5,4–5).
e) Ljubav je svojstvena djeci Božjoj jer je svojstvena Bogu (r. 16).
f) Bog je ljubio Izraela (Iz 54,8+). Poslanje jedinoga Sina kao Spasitelja svijeta (r. 9; Iv 3,16; 4,42; usp. Rim 3,24–25+; 5,8; itd.) očituje da je ljubav od Boga (r. 7), jer Bog je sama ljubav (r. 16; 3,16) i čini da vjernik kao dijete Božje (1,3+) sudjeluje u ljubavi (rr. 10–19).
g) Polemička oštrica protiv »duhovnih« koji su se hvastali da će doseći Boga nekom izravnom intuicijom (usp. Iv 1,18; 3,13; 5,37; 6,46). Zajedništvo (1,3+) i gledanje (3,2) povezuju se s ljubavlju.
h) Ovaj dar Duha, naviješten za posljednja vremena (Dj 2,17–21.33), razliven je u srcima (usp. Rim 5,5+; 1 Sol 4,8); i njegov je dar intimna sigurnost o onom što apostoli izvana naviještaju (5,6–7; usp. Dj 5,32). Ovdje se radi o stanju djece Božje (Rim 8,15–16; Gal 4,6).
i) Ljubav se izražava kao sinovski stav vjerskog strahopoštovanja (Pnz 6,2+; Izr 1,7+) ali isključuje servilni strah od Božje osude (3,20) jer je Bog u svome Sinu dao takve dokaze ljubavi (usp. r. 8+).

20 Rekne li tko: »Ljubim Boga«,
a mrzi brata svog,
lažac je.
Jer tko ne ljubi svoga brata kojega vidi,
1 Pt 1 8 Boga kojega ne vidi ne može ljubiti.
Mt 22 36-40 21 I ovu zapovijed imamo od njega:
Iv 14 15, 21; 15 17 Tko ljubi Boga, da ljubi i brata svoga.

5 Tko god vjeruje: »Isus je Krist«,
1 3+ od Boga je rođen.
I tko god ljubi roditelja, ljubi i rođenoga[a].
2 Po ovom znamo da ljubimo djecu Božju:
kad Boga ljubimo
Rim 13 9 i zapovijedi njegove vršimo.
3 Jer ljubav je Božja ovo:
2 Iv 6; Gal 5 14 1 Iv 3 23 zapovijedi njegove čuvati.
A zapovijedi njegove nisu teške.
Pnz 30 11; Mt 11 30 4 Jer sve što je od Boga rođeno,
Iv 16 33 pobjeđuje svijet.
I ovo je pobjeda što pobijedi svijet:
2 14+ vjera naša.

2. Na izvoru vjere

5 Tà tko to pobjeđuje svijet
ako ne onaj tko vjeruje
da je Isus Sin Božji[b]?
6 On, Isus Krist, dođe kroz vodu i krv[c]. Iv 19 34
Ne samo u vodi nego – u vodi i krvi. Iv 4 1+
I Duh je koji svjedoči jer Duh je istina. Iv 1 33+; 14 26+ 1 Iv 2 20, 27
7 Jer troje je što svjedoči[d]:
8 Duh, voda i krv;
i to je troje jedno[e].
9 Ako primamo svjedočanstvo ljudi,
svjedočanstvo je Božje veće. Iv 5 32, 37
Jer ovo je svjedočanstvo Božje,
kojim je svjedočio za Sina svoga:
10 Tko vjeruje u Sina Božjega,
ima to svjedočanstvo Božje u sebi. Iv 3 33
Tko ne vjeruje Bogu, učinio ga je lašcem
jer nije vjerovao u svjedočanstvo
kojim je svjedočio Bog za Sina svoga.
11 I ovo je svjedočanstvo: Iv 3 11+
Bog nam je dao život vječni; Iv 1 4; 5 21, 26
i taj je život u Sinu njegovu. 1 Iv 1 2; 5 20
12 Tko ima Sina, ima život;
tko nema Sina Božjega, nema života.

Zaključak

13 To napisah vama
Iv 1 12; 20 31 koji vjerujete u ime Sina Božjega
da znate da imate život vječni.

a) Tko ljubi Boga, ljubi djecu Božju. Ljubav prema Bogu ostvaruje se ljubavlju prema bližnjemu te je dokaz njene iskrenosti. (3,14.17–19; 4,20) kao i prva zapovijed na koju ljubav Božja obavezuje (rr. 2–3; usp. 2,3–5; 3,22–24; Iv 13,34+; 15,10–14; Mt 22,36–40p; Rim 13,9; Gal 5,14). Tako, u konačnici, vjera prosuđuje ljubav, vjera po kojoj se čovjek rađa od Boga (3,1; Iv 1,12+).
b) Usp. Rim 1,4+. Ovaj zaključak proistječe iz dva načela: tkogod vjeruje, rođen je od Boga (r. 1); tko je rođen od Boga, pobjednik je svijeta (r. 4).
c) Voda i krv što potekoše iz boka Isusova, probodena.
d) Tekst rr. 7–8 u Vulgati je preopterećen zbog umetka (ovdje ispod u zagradama) kojeg nema u grčkim spisima, u starim prijevodima i u boljim rukopisima same Vulgate. Izgleda da je to rubna glosa, poslije unesena u sam tekst: »Troje je što svjedoči (na nebu: Otac, Riječ i Duh Sveti, i ta trojica su jedno; i troje je što svjedoči na zemlji): Duh, voda i krv, a to je troje jedno.«
e) Ta se tri svjedočanstva slažu. Krv i voda sjedinjuju se s Duhom (2,20+.27; Iv 3,5; 4,1+) da svjedoče (usp. Iv 3,11+) u prilog poslanju Sina koji daje život (r. 11; Iv 3,15+).

Dodaci[a]

Mt 7 7p 14I ovo je pouzdanje koje imamo u njega:
Iv 14 13-14 ako što ištemo po volji njegovoj,
1 Iv 3 22 uslišava nas.
15I znamo li da nas uslišava
u svemu što ištemo,
znamo da već imamo
što smo od njega iskali.
Jak 5 19 16Vidi li tko brata svojega
gdje čini grijeh koji nije na smrt,
neka ište i dat će mu život
- onima koji čine grijeh
što nije na smrt.
Iv 15 22-24 Ima grijeh što je na smrt[b];
za nj ne velim da moli.
17Svaka je nepravda grijeh.
A postoji grijeh koji nije na smrt[c].

18Znamo[d]: 1 3+
tko god je rođen od Boga, ne griješi; 3 6+
nego Rođeni[e] od Boga čuva ga
i Zli ga se ne dotiče. 2 14+; Iv 17 15
19Znamo:
od Boga smo,
a sav je svijet pod Zlim.
20Znamo:
Sin je Božji došao i dao nam razum Jr 24 7
da poznamo Istinitoga[f].
I mi smo u Istinitom, Iv 17 3
u Sinu njegovu, Isusu Kristu.
On je Bog istiniti 1 2
i Život vječni.
21Dječice,
klonite se idola[g]!

a) Kao u Evanđelju (usp. Iv 21), nakon zaključka kojim bi trebao završiti spis, slijedi dodatak.
b) Primatelj pisma bez sumnje su već bili informirani o takvu grijehu izvanredne težine. To može biti grijeh protiv Duha, protiv istine (usp. Mt 12,31+) ili apostazija antikristâ (2,18–29; Heb 6,4–8; itd.).
c) Var. (Vg): »koji vodi u smrt«.
d) Tri rečenice što počinju sa »znamo« ukratko sažimlju velike kršćanske sigurnosti i nade, već razvijene u poslanici.
e) To je Isus (usp. Iv 1,13.18). – Vg: »rođenje«.
f) Tj. Boga, jedinog istinitoga (Iv 17,3+; usp. 8,31; 1 Sol 1,9; Otk 3,14) i koji se jedini istinski upoznaje s onim što i jest – život i ljubav.
g) Posljednje preklinjanje uz zaziv Istinitoga. – »Idoli«, očito u metaforičnom smislu, mogu označavati poganstvo ili također »idole srca« koji odvlače čovjeka od vjere i ljubavi. Vg kao u Kumranu dodaje: »Amen«.

DRUGA IVANOVA POSLANICA

Pozdrav

1 Pt 5 13 Starješina[a] izabranoj Gospođi[b] i djeci njezinoj
3 Iv 1 koju ja ljubim u Istini – a ne samo ja nego i svi koji
Iv 8 32+; 14 17 upoznaše Istinu – 2 radi Istine koja ostaje u nama i
bit će s nama dovijeka.
3 Bila s nama milost, milosrđe[c] i mir od Boga Oca
i od Sina Očeva Isusa Krista u istini i ljubavi!

Zapovijed ljubavi

3 Iv 3; Flm 7 4 Obradovah se veoma što sam među tvojom dje-
1 Iv 3 19+ com našao takve koji hode u istini[d], kao što primi-
smo zapovijed od Oca.
1 Iv 2 7-11 5 I sada te molim, Gospođo, ne kao da ti novu
zapovijed pišem, nego onu koju smo imali od po-
četka: da ljubimo jedni druge.
1 Iv 5 3 6 A ovo je ta ljubav: da živimo po zapovijedima
njegovim. To je zapovijed, kao što čuste od počet-
ka[e], da u njoj živite.

Antikristi

7 Jer iziđoše na svijet mnogi zavodnici koji ne is- 1 Iv 2 18
povijedaju Isusa Krista koji dolazi u tijelu. To je
zavodnik i Antikrist. 8 Čuvajte se da ne izgubite što 1 Iv 4 2-3 1 Iv 2 22
ste stekli[f], nego da primite potpunu plaću. 9 Tko
god pretjera[g] i ne ostane u nauku Kristovu[h], nema
Boga. Tko ostaje u nauku, ima i Oca i Sina. 10 Ako 1 Iv 2 23-24
tko dolazi k vama i ne donosi tog nauka, ne pri-
majte ga u kuću i ne pozdravljajte ga. 11 Jer tko ga
pozdravlja, sudjeluje u njegovim zlim djelima.

Zaključak

12 Mnogo bih vam imao pisati, ali ne htjedoh na 3 Iv 13s
papiru i crnilom, nego se nadam da ću doći k vama
i iz usta u usta govoriti da radost[i] vaša bude potpu- 1 Iv 1 4
na.
13 Pozdravljaju te djeca tvoje izabrane sestre[j].

a) Naslov pridržan glavarima zajednica (usp. Tit 1,5+). Ovdje je to sam Ivan apostol, najugledniji glavar zajednice Male Azije.
b) Poetska metafora koja označuje jednu zajednicu, nama danas nepoznatu, pod jurisdikcijom Starješine, a u opasnosti od krivih učitelja.
c) »Milosrđe« se inače ne pojavljuje u ivanovskim spisima.
d) BJ ima: »žive u istini«, opslužujući zapovijed ljubavi.
e) Ili: »Tu zapovijed treba da opslužujete onako kako ste to naučili od početka«.
f) BJ ima: »plod svog djelovanja«.
g) Heretici su se smatrali »naprednima« tim što su prekoračivali granice apostolskog naučavanja (1 Iv 2,18.23) i predavali se pukim mudrovanjima (usp. 1 Tim 6,4+; 2 Tim 2,16; Tit 3,9; itd.).
h) U isto vrijeme nauk Kristov i nauk o Kristu.
i) BJ ima: »naša«.
j) Po svoj prilici to je crkva u Efezu gdje se nalazi apostol dok piše ovo pismo.

TREĆA IVANOVA POSLANICA

Pozdrav

2 Iv 1+ Starješina ljubljenom Gaju[a] koga ljubim u Istini.

Pohvala Gaju

[2]Ljubljeni!
Želim ti u svemu dobro i da budeš zdrav, kao
2 Iv 4 što je dobro tvojoj duši. [3]Veoma se obradovah
1 Iv 3 19+ kada dođoše braća i posvjedočiše za tvoju istinu:
kako ti živiš po Istini. [4]Čuti da moja djeca po Istini
žive! – nema mi veće radosti od toga[b]. [5]Ljubljeni,
pravi si vjernik u svemu što činiš za braću, i to za
došljake[c]. [6]Oni posvjedočiše tvoju ljubav pred Cr-
kvom i dobro ćeš učiniti ako ih ispratiš Boga do-
Iv 8 24+ stojno. [7]Jer poradi Imena[d] iziđoše i ne primaju ni-
Mt 18 5p; 10 10, 41 1 Tim 5 18 šta od pogana. [8]Mi smo dakle dužni takve primati
da budemo suradnici Istine.

Prijekor Diotrefu[e]

[9]Pisao sam nešto Crkvi[f]: ali Diotref, koji hoće da
bude prvi među njima, ne prima nas[g]. [10]Zato ako
dođem, spočitnut ću mu djela koja čini naklapajući
zlobne riječi o nama. Ni to mu nije dosta, nego ne
prima braće, a onima koji bi to htjeli, brani i izgoni
ih iz Crkve.

Svjedočanstvo o Demetriju

[11]Ljubljeni! Ne nasljeduj zlo, nego dobro. Tko
dobro čini, od Boga je; tko zlo čini, nije vidio Bo- 1 Iv 1 3+, 7+
ga. [12]Za Demetrija[h] svjedoče svi, i sama Istina[i], a i
mi svjedočimo. A znaš da je naše svjedočanstvo is- 1 Iv 5 6 Iv 19 35; 21 24
tinito.

Zaglavak

[13]Mnogo bih ti imao pisati, ali neću da ti pišem 2 Iv 12s
crnilom i perom. [14]Nadam se da ću te uskoro vidjeti
pa ćemo iz usta u usta govoriti.
[15]Mir tebi!
Pozdravljaju te prijatelji.
Pozdravi prijatelje poimence.

a) Često ime, a njegov nositelj je neki vjeran učenik kome Starješina (usp. 2 Iv 1) upućuje ovo pismo.
b) Var. (Vg): »nema mi veće milosti«.
c) To su putujući učitelji koje je apostol poslao zajednicama Male Azije.
d) Ime Gospodina Isusa (usp. Dj 5,41+) koje izražava otajstvo njegova božanstva.
e) Suprotno od Gaja, glavar te zajednice ogrešuje se o podložnost Starješine bez koje je i sama vjera u opasnosti. Stoga Starješina najavljuje svoj skori pohod (rr. 10,14).
f) Možda je to 2 Iv.
g) U osobi onih koje Starješina šalje.
h) To je ili neki ugledni član zajednice ili jedan od misionara (možda i donositelj pisma) koje Starješina preporučuje Gaju.
i) Koji nisu uz Diotrefa jer priznaju autoritet Starješine.

POSLANICA JUDE APOSTOLA

Pozdrav

Dj 12 17+ Juda, sluga Isusa Krista, brat Jakovljev: ljublje-
nima[a] u Bogu, Ocu, čuvanima za Isusa Krista – po-
||2 Pt 1 2 zvanima. 2 Obilovali milošću, mirom i ljubavlju!

Povod

3 Ljubljeni! Dok sam u svojoj brižljivosti kanio pi-
sati vam o našem zajedničkom spasenju[b], osjetio
sam potrebu da vas pismom potaknem da vojujete
Dj 9 13+ za vjeru koja je jednom zauvijek predana svetima[c].
||2 Pt 2 1 4 Jer ušuljali se neki, odavna već zapisani za ovaj
Gal 5 13 sud[d], bezbožnici koji milost Boga našega promeću
1 Pt 2 16 u razuzdanost i niječu jedinoga gospodara i Gospo-
1 Iv 4 1 2 Iv 10 dina našega Isusa Krista[e].

Krivi učitelji i kazna koja im prijeti

5 Želim vas podsjetiti, premda jednom zauvijek ||2 Pt 1 12
sve znate, kako je Gospodin[f] izbavio narod iz Egip-
ta, a zatim uništio nevjerne. 6 I anđele, koji nisu Br 14 26-35 1 Kor 10 5
čuvali svojeg dostojanstva nego su ostavili svoje
prebivalište[g], sačuvao je za sud velikoga Dana, ||2 Pt 2 4
okovane u mraku vječnim okovima; 7 kao Sodoma Post 6 1-2
i Gomora i okolni gradovi, koji su se poput njih ||2 Pt 2 6-9
podali bludu i otišli za drugom pȕti[h], stoje za pri- Post 19 Mt 10 15p
mjer, ispaštajući kaznu u vječnom ognju.

Njihove hule

8 Uza sve to i ovi sanjari[i] jednako skvrne tijelo, ||2 Pt 2 10-12
zabacuju Veličanstvo[j], pogrđuju Slave. 9 Kad se Mi- Dn 10 13+

a) »pozvanima«: var. »pozvanim narodima«. – »ljubljenima«; var.: »posvećenima«.
b) »našem spasenju«; var.: »vašem spasenju«.
c) U apostolskoj predaji (r. 17) koja je temelj kršćanske vjere (r. 20) ne smije biti izmjene (r. 5; usp. 1 Kor 11,2; 2 Sol 2,15+; 1 Tim 6,20+).
d) »ovaj sud«; var.: »ovaj grijeh«.
e) Var.: »i niječu Boga, jedinoga Gospodara«.
f) Bog, Otac, usp. 2 Pt 2,4; Var. (Vg): »Isus« što bi naznačavalo njegovu božansku predegzistenciju, usp. 1 Kor 10,4.
g) Budući da su se dali zavesti od ljudi (Post 6,1–2). Tu će temu razviti *Knjiga Henohova.*
h) Budući da su se poželjeli »anđela« (Post 19,1–11). Na isti način *Oporuka Dvanaestorice Patrijarha* spominje zajedno grijeh anđela i Sodomljana.
i) Ni heretike, suvremenike Jude, pisca ove poslanice, ne zaustavlja u zlu kazna onih anđela zavodnika.
j) Var.: »Veličanstva«, to jest anđela (usp. Ef 1,21; Kol 1,16).

hael arkanđeo s đavlom prepirao za tijelo Mojsije-
vo[a], nije se usudio izreći pogrdan sud protiv njega,
Zah 3 2 nego reče: »Spriječio te Gospodin!« 10A ovi pog-
rđuju ono što ne poznaju; a što po naravi kao nera-
zumne životinje poznaju[b], u tom trunu.
||2 Pt 2 15 11Jao njima! Putom Kajinovim pođoše, i zabludi
Post 4 8; 1 Iv 3 12 se Bileamovoj za plaću podaše, i propadoše od po-
Br 22 2+; Otk 2 14 Br 16 bune Korahove. 12Oni su ljage[c] na vašim agapama,
||2 Pt 2 13, 17-18 bezobzirno se s vama gosteći i napasajući se; oblaci
bezvodni što ih vjetrovi raznose, stabla besplodna
Izr 25 14 u kasnoj jeseni, dvaput usahla, iskorijenjena, 13bije-
Iz 57 20 sno morsko valovlje što ispjenjuje svoje sramote,
zvijezde lutalice[d] kojima je spremljena crna tmina
dovijeka.
14O njima prorokova sedmi od Adama, Henok:
Dn 7 10 »Gle, dođe Gospodin sa Desettisućama svojim 15su-
diti svima i pokarati sve bezbožnike za sva njihova
bezbožna djela kojima bezbožno sagriješiše i za sve
drzovite riječi koje grešni bezbožnici izrekoše pro-
tiv njega[e].« 16To su rogoborni nezadovoljnici koji
||2 Pt 2 18 hode putom svojih požuda[f], usta im zbore naduto,
Dn 7 8, 20 Lev 19 15 ulaguju se u lice radi dobitka.

17A vi, ljubljeni, sjetite se riječi što ih prorekoše ||2 Pt 3 2-3
apostoli Gospodina našega Isusa Krista[g]. 18Oni vam 1 Tim 4 1+
govorahu: »U posljednje će vrijeme biti podruglji-
vaca koji će se povoditi za bezbožnim požudama
svojim[h].« 19To su sijači razdora, sjetilnici koji ne- 1 Kor 15 44+
maju Duha[i].

Poticaji vjernima

20A vi, ljubljeni, naziđujte se na presvetoj vjeri 1 Kor 3 9-17
svojoj[j] moleći se u Duhu Svetom, 21uščuvajte se u Ef 2 20-22
ljubavi Božjoj, iščekujući milosrđe Gospodina na- 2 Kor 13 13+
šega Isusa Krista za vječni život. 22I jedne, svadljiv-
ce, karajte, 23druge spasavajte otimajući ih ognju,
trećima se pak smilujte sa strahom, mrzeći i haljinu
puti okaljanu[k].
24Onomu koji vas može očuvati od pada i[l] bespri- ||2 Pt 3 14
jekorne postaviti pred svoju Slavu u klicanju – 25je-
dinomu Bogu, Spasitelju našemu, po Isusu Kristu, Rim 16 27+ Otk 5 13
Gospodinu našemu: slava, veličanstvo, vlast i moć
i prije svakoga vijeka, i sada, i u sve vijeke.
Amen[m].

a) Čini se da Juda ovdje ovisi o apokrifu *Uznesenje Mojsijevo* gdje se Mihael (Dn 10,13+) prepire s đavlom koji, nakon Mojsijeve smrti, zahtijeva njegovo tijelo.
b) Ne poznaju jer ne posjeduju Duha (Rim 1,9+), makar se pozivaju na višu spoznaju, gnozu; poznaju tek po svojoj zemaljskoj ili »psihičkoj« spoznaji (r. 19; usp. 1 Kor 15,44).
c) »ljage« po Vg; var.: »grebeni«. – Heretici su, dakle i dalje sudjelovali u životu Crkve, ali pisac žigoše njihove postupke. Bilo da je riječ o euharistiji ili samo o prethodnoj »agapi«, njihov postupak podsjeća na 1 Kor 11,17–22.
d) U židovskim apokalipsama zvijezde su često simboli anđela, npr. u *Knjizi Henohovoj*.
e) Navod, po sjećanju, iz *Knjige Henohove* (1,9).
f) Podsjeća na istu knjigu (5,5).
g) Riječ je o apostolskom nauku primljenom po predaji (r. 3).
h) Izreku nigdje ne nalazimo doslovno, ali se sadržajno nalazi na više mjesta: Dj 20,29.31; 1 Tim 4,1; 2 Tim 3,1–5; 4,3 te već u Mt 24,24 i Mk 13,22.
i) Vg: »što se rastavljaju« (od Crkve). – Heretici su »kao nerazumne životinje« (r. 10).
j) U rr. 20–21 nalazimo spomen triju Osoba (usp. 2 Kor 13,13), i to u odnosu s vjerom, molitvom, ljubavlju, nadom (usp. 1 Kor 13,13+).
k) Ljubav će naći načina da različito postupa s onima koji su više ili manje zaraženi herezom.
l) Vg dodaje: »o dolasku našega Gospodina Isusa Krista«.
m) Svečana doksologija (usp. Rim 16,25–27+; Ef 3,20; Otk 1,6+) potječe iz liturgije.

OTKRIVENJE

OTKRIVENJE

Uvod

»Otkrivenje«, po grčkoj riječi »Apokalypsis«, označuje objavu *kojom Bog otkriva ljudima nešto skrovito, samo njemu poznato, osobito s obzirom na budućnost. Teško je posve točno odrediti granicu između apokaliptičke i proročke književne vrste na koju se apokaliptička nadovezuje: dok su drevni proroci slušali božanske objave i usmeno ih prenosili, autor apokalipse prima objave u obliku* viđenja, *a zapisuje ih u knjigu. S druge strane, ta viđenja nemaju značenja sama po sebi nego po* simbolici *koju u sebi kriju. U apokalipsi sve ili gotovo sve ima simboličko značenje: brojevi, stvari, dijelovi tijela, pa i same osobe koje stupaju na pozornicu. Vidjelac, opisujući neko viđenje, pretače u simbole poruku koju mu Bog nadahnjuje. Pri tom on gomila simboličke stvari, boje, brojeve, a da se ne brine kako da sve te dojmove međusobno uskladi. Da bismo ga dakle razumjeli, treba ući u njegovu igru i njegove simbole ponovno prevesti u misao. Inače ćemo iskriviti smisao njegove poruke.*

Apokalipse su cvale u određenim židovskim krugovima, kao npr. u Esena iz Kumrana, kroz dva stoljeća što prethode Kristovu dolasku. Apokaliptičku književnu vrstu pripravljaju već neka viđenja proroka Ezekiela ili Zaharije, a ona dosiže puni razvoj u Knjizi Danielovoj i u mnogim apokaliptičkim djelima na pragu kršćanske ere. NZ preuzima u svoj kanon samo jednu apokalipsu, Otkrivenje, čiji nam se autor sam predstavlja kao Ivan (1,9); u vrijeme pisanja on je zbog vjere u Krista prognanik na otoku Patmosu. Jedna predaja koju nam zapisuje sv. Justin, a uvelike je raširena već krajem II. stoljeća (sv. Irenej, Klement Aleksandrijski, Tertulijan, Muratorijev kanon), istovjećuje tog Ivana s istoimenim apostolom, piscem četvrtog evanđelja. Ipak, čini se da crkve Sirije i Kapadocije, pa čak i Palestine, sve do V. stoljeća, nisu uvrstile Otkrivenje u kanon Pisama, što je znakom da ga nisu smatrale apostolskim djelom. Neki Kaj, rimski svećenik s početka III. stoljeća, čak ga je pripisivao heretiku Cerintu, bez sumnje iz polemičkih razloga. S druge strane, makar Ivanovo Otkrivenje pokazuje neporecivu srodnost s drugim ivanovskim spisima, također se od njih jasno razlikuje i jezikom, i stilom, i određenim teološkim pogledima (osobito u pogledu Kristove parusije). Stoga ga je teško bez daljnjega pripisati istom autoru. Uza sve to, Otkrivenje očituje ivanovsko nadahnuće te je napisano u neposrednom apostolovu krugu i prožeto je njegovim naukom. Kanonicitet mu ne treba dovoditi u sumnju, a što se vremena tiče, općenito se smatra da je sastavljeno za vladanja Domicijanova, oko 95. Ima ih koji, ne bez neke vjerojatnosti, misle da su bar neki dijelovi napisani već za vrijeme Nerona, nešto prije 70.

Ako želimo dobro razumjeti Otkrivenje, bilo da se odlučimo za vrijeme Domicijanovo ili Neronovo, trebamo ga smjestiti u povijesne okolnosti u kojima je nastalo. Bilo je to svakako doba nemira i žestokih progona Crkve u nastanku. Doista, kao i apokalipse koje su prethodile Otkrivenju (osobito Danielova), a na kojima se ono očito nadahnjivalo, Otkrivenje je prije svega prigodni spis, namijenjen da podigne i podrži moral kršćana koje je bez sumnje sablažnjavala činjenica što je tako žestoko progonstvo navalilo na Crkvu Onoga koji je rekao: »Hrabri budite, ja sam pobijedio svijet« (Iv 16,33). Za ostvarenje svog nauma Ivan preuzima tradicionalne velike proročke teme, osobito temu o »velikom Danu« Jahvinu (usp. Am 5,18+). Svetom narodu, kog podjarmiše Asirci, Kaldejci, a zatim Grci, tom narodu što ga je progonstvo raspršilo i gotovo uništilo, proroci su navješćivali skori dan spasa u koji će sam Bog osloboditi svoj narod iz ruku tlačitelja i povratiti mu ne samo slobodu nego i moć i gospodstvo nad neprijateljima koji će biti kažnjeni i gotovo uništeni. U doba Ivanova pisanja Crkva, novi narod

izabrani, upravo je desetkovana zbog krvava progonstva (13; 6,10–11; 16,6; 17,6) kojim je na nju navalio Rim i Rimsko carstvo (Zvijer), a sve na poticaj Sotone (12; 13,2–4), zakletog Protivnika Krista i njegova Naroda. U uvodnom se viđenju opisuje veličanstvo Boga koji stoluje na nebu kao apsolutni gospodar ljudskih sudbina (4) a Jaganjcu predaje knjigu s nalogom o uništenju progoniteljâ (5). Viđenje se nastavlja s navještajem provale barbarskih naroda (Parta), uz tradicionalnu pratnju zala: rata, glada, kuge (6). Ipak, Božji će vjernici biti pošteđeni (7,1–8; usp. 14,1–5), ali očekujući istom na nebu svoj trijumf (7,9–17; usp. 15,1–5). A budući da Bog hoće da se grešnici spase, on ih ne želi odmah uništiti, nego im šalje niz bičeva da ih opomene kao nekoć faraona i Egipćane (8 – 9; usp. 16). No uzalud. Stoga Bog uništava, zbog otvrdnuća, opake progonitelje (17) koji su pokušali iskvariti zemlju navodeći je da se klanja Sotoni (što podsjeća na imperatorski kult poganskog Rima). Slijedi tužaljka nad razorenim Babilonom-Rimom (18) te pobjedna pjesma na nebu (19,1–10). Novo viđenje ponovno preuzima temu o uništenju Zvijeri (Rima-progonitelja), što je djelo slavnoga Krista (19,11–21). Time se otvara jedno razdoblje blagostanja Crkve (20,1–6) koje dokrajčuje nova navala Sotonina (20,7s), na što se nadovezuje uništenje Neprijatelja, uskrsnuće mrtvih i njihov sud (20,11–15) te napokon konačna uspostava nebeskoga Kraljevstva gdje je radost savršena jer je i sama smrt uništena (21,1–8). Na kraju pogled unatrag opisuje savršeno stanje novoga Jeruzalema, zajednice spašenih (21,9s). To povijesno tumačenje Otkrivenja njegov je prvi i temeljni smisao. No domet se knjige na tom ne zaustavlja. U igri su vječne vrednote što utemeljuju vjeru vjernika svih vremena. Već se u SZ pouzdanje svetog naroda temeljilo na obećanju da će Bog biti »uza svoj narod« (usp. Izl 25,8+). Ta je prisutnost Božja značila zaštitu protiv neprijateljâ u ostvarivanju spasa. I sada je Bog, i još savršenije, uza svoj novi narod što ga sa sobom sjedinjuje po osobi svog Sina, koji je Emanuel (Sa-nama-Bog). Stoga Crkva živi od obećanja uskrslog Krista: »Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta« (Mt 28,20). Ako je tako, vjernici se nemaju čega bojati. Makar morali i trpjeti za ime Kristovo, na kraju će pobijediti Sotonu i sve njegove spletke.

U sadašnjem tekstu Otkrivenja nalazimo određen broj dvojnih odlomaka, prekida u redoslijedu viđenjâ, dijelova koji su prividno izvan svog sklopa. Tumači pokušavaju rješavati te pojave na više načina, kao npr. stapanjem različitih izvora, slučajnim premještanjem pojedinih dijelova ili poglavlja itd. Između mnogih tumačenja mi predlažemo ovu moguću pretpostavku. Proročki dio u pravom smislu (Otk 4 – 22) bio bi sastavljen od dva različita Otkrivenja: napisao ih je isti autor, ali u različito vrijeme, a poslije ih je neka ruka spojila u jedan tekst. Prvotna dva teksta sadržavala bi ove dijelove:

	Tekst I.	Tekst II.
Proslov: Progutana knjižica		10,1–2a.3–4.8–11
Sotona protiv Crkve	12,1–6.13–17	12,7–12
Zvijer protiv Crkve		13
Navještaj i predznaci velikog dana srdžbe	4 – 9; 10,1.2b.5–7; 11,14–18	14 – 16
Veliki dan srdžbe:		
Predstavljanje Babilona	17,1–9.15–18	17,10.12–14
Pad Babilona	18,1–3	(usp. 14,8)
Sačuvani izabranici		18,4–8
Tužaljka nad Babilonom	18,9–13.15–19.21.24	18,14.22–23
Pobjedne pjesme	19,1–10	18,20 (usp. 16,5–7)
Mesijansko kraljevstvo	20,1–6	
Eshatološka bitka	20,7–10	19,11–21
Sud	20,13–15	20,11–12
Budući Jeruzalem	21,9 – 22,2 i 22,6–15	21,1–4; 22,3–5; 21,5–8
Dodatak: Dva svjedoka		11,1–13.19

Prve tri glave, Pisma sedmerim Crkvama (1 – 3), makar su bile određene za čitanje s druga dva teksta, postojale su već otprije kao poseban tekst.

Ta predložena pretpostavka nije očevidna. Po njoj su ovdje napravljene susljedne velike razdiobe teksta, ali ne i pojedinačne bilješke. Tako se čitatelj može predati čitanju Otkrivenja, a da i ne vodi računa o dva prvotna teksta, nego prepuštajući se da ga zaokupi zamršena, ali snažna slikovitost u koju je pisac zaodjenuo svoju poruku sigurnosti i nade. Jaganjčeva je žrtva izvojevala konačnu pobjedu pa kakva god bila zla od kojih trpi Crkva Kristova, ona ne može posumnjati u Božju vjernost sve do trenutka u koji će Gospodin doći, i to »uskoro« (1,1; 22,20). Otkrivenje je velika epopeja kršćanske nade, slavodobitna pjesma progonjene Crkve.

Ps

Izl

Z

OTKRIVENJE

Proslov

1 Otkrivenje[a] Isusa Krista: njemu ga dade Bog
da on pokaže slugama[b] svojim ono *što se ima*
Dn 2 28 *dogoditi* ubrzo. I on[c] to označi poslavši svog anđela
Otk 22 6s. 16 sluzi svomu Ivanu 2 koji posvjedoči za riječ Božju i
19 10+
za svjedočanstvo Isusa Krista[d] – za sve što vidje.
3 Blago[e] onomu koji čita i onima što slušaju riječi 22 7
ovog proroštva te čuvaju što je u njem napisano.
Jer vrijeme[f] je blizu! 2 Kor 6 2+

I. Pisma maloazijskim crkvama

Pozdrav[g]

4 Ivan sedmerim crkvama u Aziji. Milost vam i
Izl 3 14+ mir od *Onoga koji jest i koji bijaše i koji dolazi*[h] i
od sedam duhova što su pred Prijestoljem njegovim
Ps 89 38; Iz 55 4 5 i od Isusa Krista, *Svjedoka vjernoga, Prvorođenca*
Ps 89 28 od mrtvih, Vladara nad kraljevima zemaljskim[i].
Njemu koji nas ljubi, koji nas krvlju svojom otkupi[j]
Izl 19 6; 1 Pt 2 9 od naših grijeha 6 te nas učini *kraljevstvom, svećeni-*
Rim 16 27+ *cima*[k] Bogu i Ocu svojemu: Njemu slava i vlast u
vijeke vjekova! Amen[l]!
Dn 7 13 7 *Gle, dolazi s oblacima i gledat će* ga svako oko,
Zah 12 10. 14 svi koji su ga *proboli, i naricat će nad njim sva ple-*
Iv 19 37 *mena zemaljska.* Da! Amen.
Mt 24 30+

8 Ja sam Alfa i Omega[m], govori Gospodin Bog –
Onaj koji jest i koji bijaše i koji dolazi, Svevladar.

Uvodno viđenje

9 Ja, Ivan, brat vaš i suzajedničar u nevolji, kra-
ljevstvu i postojanosti, u Isusu: bijah na otoku
zvanu Patmos[n] radi riječi Božje i svjedočanstva Isu- Rim 5 3
sova. 10 Zanijeh se u duhu u dan Gospodnji i začuh 2 Tim 2 12
iza sebe jak glas, kao glas trublje. 11 Govoraše: »Što Dj 20 7+
vidiš, napiši u knjigu i pošalji sedmerim crkvama:
U Efez, Smirnu, Pergam, Tijatiru, Sard, Filadelfi-
ju, Laodiceju.« 12 Okrenuh se da vidim glas koji go-

a) Otkrivenje, po grčkom *apokalipsa,* označuje objavu (usp. 1 Kor 1,7+); dana je po Isusu Kristu i govori o njemu.
b) To su proroci prve Crkve (usp. 10,7; 11,18; 22,6; Dj 11,27+; i već Am 3,7); no i kršćani se nazivaju sluge Božje (2,20; 7,3; 19,2.5; 22,3.6).
c) Bog, anđeo je njegov poslanik (22,16; usp. Post 16,7+; Ez 40,3+), vjerojatno sam Krist (po 14,14.15 i 1,13).
d) Drugim riječima »za riječ Božju kojoj je svjedok Isus Krist«.
e) Prvo od sedam blaženstava Otkrivenja (usp. 14,13; 16,15; 19,9; 20,6; 22,7.14).
f) Vrijeme dolaska Kristova (i svega što će se dogoditi »ubrzo«: r. 1, usp. 22,6): usp. 3,11; 22,10.12.20 i 1,7.
g) Ovaj je naslov otkan od biblijskih podsjećaja što dozivlju u pamet slavan nastup i svečano ustoličenje Kralja-Mesije koji upravo otpočinje vladati s Božjim narodom, po obećanju nekoć danom Davidu. To je velika tema svega Otkrivenja.
h) Uhodan izričaj (1,8; 4,8; 11,17; 16,5), sličan drugima u židovskoj književnosti koji razvijaju ime objavljeno Mojsiju, protumačeno riječima »Onaj koji jest« (Izl 3,14+).
i) Krist je svojom osobom i djelom »svjedok« obećanja danog nekoć Davidu (2 Sam 7,1+; Ps 89; Iz 53,3–4; Zah 12,8), a ostvarenog u njemu, u Kristu. On je djelotvorna Riječ, on je Božje »da« (r. 2; 3,14; 19,11.13; 2 Kor 1,20). Kao baštinik Davidov (Otk 5,5; 22,16) on je svojim uskrsnućem postavljen za »prvorođenca« (Kol 1,18; usp. Tim 1,4+); kad uništi svoje neprijatelje, primit će sveopću vlast i gospodstvo (Dn 7,14; 1 Kor 15,28; Otk 19,6).
j) Var. »odriješi« ili »opra« ili »pozva«.
k) Kristovi vjernici, obraćeni i oprani od grijeha, imaju kraljevsko i svećeničko dostojanstvo (Izl 19,6+): kao kraljevi vladat će nad svim narodima (Dn 7,22.27; Iz 45,11–17; Zah 12,1–3; usp. Otk 2,26.27; 5,10; 20,6; 22,5): kao svećenici, sjedinjeni s Kristom, prikazivat će Bogu za hvalbenu žrtvu sav svemir.
l) Doksologije ili slavoslovlja (Rim 16,27+) česta su u Otk te u njima čujemo odjeke drevne liturgije. Sadrže dragocjene kristološke podatke u kojima se Jaganjac (5,6+) više puta pridružuje Bogu Ocu. Uključuje protest protiv kulta careva.
m) Prvo i posljednje slovo grčkog alfabeta (21,6; 22,13): izričaj prenosi na Krista svojstvo Boga koji je početak i svršetak svega (Iz 41,4; 44,6; usp. 1,17; 2,8).
n) Ovamo je prognan kao kršćanin.

1 20 voraše sa mnom. I okrenuvši se, vidjeh sedam zlat-
nih svijećnjaka, [13]a posred svijećnjaka *netko kao*
Dn 7 13 *Sin Čovječji*[a], *odjeven u dugu haljinu,* oko prsiju
Dn 10 5 *opasan zlatnim* pojasom; [14]*glava mu* i *vlasi bijele*
Dn 7 9 *poput* bijele *vune, poput snijega, a oči mu kao* pla-
Dn 10 6 men *ognjeni;* [15]*noge mu nalik mjedi uglađenoj,* kao
Ez 43 2 u peći užarenoj, a *glas mu kao šum voda mnogih;*
[16]u desnici mu sedam zvijezda, iz usta mu izlazi mač
2 12 dvosječan, oštar, a lice mu kao kad sunce sjaji u
svoj svojoj snazi.
Dn 8 18; 10 15-19 [17]Kad ga vidjeh, padoh mu k nogama kao mrtav.
Ez 1 28s A on stavi na me desnicu govoreći: »Ne boj se! *Ja*
Iz 44 6; 48 12 *sam Prvi i Posljednji,* [18]i Živi[b]! Mrtav bijah, a evo
Otk 1 8+ živim u vijeke vjekova te imam ključe Smrti, i Pod-
Heb 7 25 zemlja[c]. [19]Napiši dakle što si vidio: ono što jest i
Mt 16 18+ *što se ima dogoditi* poslije[d]. [20]Glede tajne onih se-
4 1; Dn 2 28 dam zvijezda koje vidje u mojoj desnici i sedam
zlatnih svijećnjaka: sedam zvijezda anđeli[e] su se-
dam crkava, sedam svijećnjaka sedam je crkava.«

Crkvi u Efezu[f]: ohladnjela ljubav

2 Anđelu Crkve u Efezu[g] napiši: »Ovo govori
1 16 Onaj koji drži sedam zvijezda u desnici, Onaj
1 12 koji stupa posred sedam zlatnih svijećnjaka: [2]Znam
1 Sol 1 3 tvoja djela, tvoj trud i postojanost tvoju i da ne
2 Kor 11 13, 15 možeš podnijeti opakih. Iskušao si one koji se
prave apostolima[h], a nisu, i otkrio si da su lažljivci.
[3]Postojan si, podnio si za ime[i] moje i nisi smalak-
sao. [4]Ali imam protiv tebe: prvu si ljubav svoju
ostavio. [5]Spomeni se dakle odakle si pao, obrati se
i čini prva djela. Inače dolazim k tebi i – uklonit ću
tvoj svijećnjak s mjesta njegova[j] ako se ne obratiš.
[6]Ali ovo imaš: mrziš nikolaitska djela koja i ja 2 15+
mrzim.«
[7]»Tko ima uho, nek posluša što Duh govori cr- Mt 13 9; Otk 13 9
kvama[k]! Pobjedniku ću dati jesti od *stabla života* Post 2 9; Otk 22 2
koje je u *raju Božjem*[l].«

Crkvi u Smirni: vjernost u progonu

[8]I anđelu Crkve u Smirni napiši: »Ovo govori
Prvi i Posljednji, Onaj koji bijaše mrtav i oživje: Iz 44 6; 48 12
[9]Znam tvoju nevolju i siromaštvo – ali ti si bogat[m]! Otk 1 17-18+
– i pogrde od onih koji se nazivaju Židovima[n], a Jak 2 5
nisu, nego su sinagoga Sotonina. [10]Ne boj se onoga 3 9
što ti je trpjeti! Evo, Sotona, će neke od vas baciti
u tamnicu da budete *iskušani.* Bit ćete u nevolji Iv 8 37-44
deset dana[o]. Budi vjeran do smrti i dat ću ti vijenac Lk 22 31-33
života.« Dn 1 12. 14s
[11]»Tko ima uho, nek posluša što Duh govori cr- 1 Kor 9 25+
kvama! Pobjedniku neće nauditi druga smrt.« 20 14; 21 8

Crkvi u Pergamu: jasno opredjeljenje

[12]I anđelu Crkve u Pergamu napiši: »Ovo govori
Onaj u koga je mač dvosjek, oštar: [13]Znam gdje 1 16; 19 15
prebivaš – ondje gdje je Sotonino prijestolje – a

a) U uvodnom se viđenju predstavlja proslavljeni Krist u ulozi eshatološkog suca kao u Dn 7,13–14 (usp. Dn 10,5–6). Njegovi se atributi opisuju simbolički: njegovo *svećeništvo* označuje duga haljina (usp. Izl 28,4; 29,5; Zah 3,4); *kraljevsko dostojanstvo* – zlatni pojas (usp. 1 Mak 10,89; 11,58); *vječnost* – bijela kosa (usp. Dn 7,9); *božansko znanje* – plamteće oči kojima »proniče bubrege i srca« (usp. Dn 2,23); *postojanost* – noge od mjedi (usp. Dn 2,31–45). Njegovo veličanstvo zastrašuju (sjaj nogu, lica, snaga glasa). U svojoj moći (desna ruka) drži sedam Crkava (zvijezde: usp. r. 20), a usta samo što ne zgrome sudačkom riječju (naoštren mač) nevjerne kršćane (usp. 19,15+; 2,16; i Iz 49,2; Ef 6,17; Heb 4,12). Na početku svakog od sedam susljednih pisama stajat će po neki sudački atribut, već prema prilikama pojedine Crkve.
b) Njemu je život svojstven (usp. Iv 1,4; 3,15+; 5.21.26 itd). Naglasak je na sadašnjem životu Uskrsloga.
c) Dosl. *Hada:* to je prebivalište mrtvih (usp. Br 16,33+), odakle Krist ima moć izvesti (usp. Iv 5,26–28).
d) Što jest, tj. u sadašnjosti (sedam pisama u gl. 1 – 2); *poslije,* tj. otkrivenja gl. 4 – 22. Proroštvo se daje u obliku viđenja.
e) Po židovskom mišljenju anđeli upravljaju ne samo fizičkim svijetom (usp. Otk 7,1; 14,18; 16,5) nego i osobama i zajednicama (usp. Izl 23,20+). Smatralo se stoga da svakom Crkvom upravlja neki anđeo, za nju odgovoran, pa se njemu upravlja pismo. Ali Crkve su u ruci Kristovoj, pod njegovom moći i zaštitom.
f) Svih sedam pisama imaju istu potku: nakon ustanovljena stanja Crkava (»znam«) dolaze obećanja ili prijetnje s eshatološkom perspektivom. Pisma su doktrinalno vrlo bogata, osobito u pogledu vjerskih izričaja o Kristu koji kao da, s kraja na kraj, sam osobno zbori. Pružaju nam također uvid u kršćanski život u Maloj Aziji oko god. 90.
g) Politička i trgovačka metropola provincije Azije kojoj pripada i ostalih šest gradova koja pisma imaju pred očima. Tu su cvali mnogi kultovi careva, među njima Artemidin (Dj 19,24–40).
h) Vjerojatno Nikolaite iz r. 6 (usp. 2,15+). O krivim apostolima 2 Kor 11,5.13.
i) Prisjećaj na minulo progonstvo.
j) Efez će izgubiti svoju prednost, neće više biti vjerska metropola.
k) Taj obrazac zaključuje svako od sedam pisama, a naglašava ulogu Duha u odnosu Krista i njegove Crkve.
l) Vulgata ima: »u raju moga Boga«.
m) Duhovno bogatstvo Smirne u opreci je s njezinim materijalnim siromaštvom.
n) Odsada je Kristova Crkva istinski Izrael (usp. Gal 6,16; Rim 9,8).
o) Kratko vrijeme.

čvrsto se držiš moga imena te nisi zanijekao moje
vjere ni u one dane kad je Antipa, moj svjedok,
vjerni moj, ubijen kod vas – gdje Sotona prebiva[a].
[14]Ali imam nešto malo protiv tebe: imaš ondje ne-
Br 22 2+ kih što drže nauk Bileama što pouči Balaka da stu-
1 Kor 8-10 picu stavi sinovima Izraelovim[b] te blaguju od mesa
Br 25 1-2 žrtvovana idolima i bludu se podadu[c]. [15]Tako i ti
2 Pt 2 15 imaš takvih koji drže nauk nikolaitski[d]. [16]Obrati se
Otk 2 6 dakle! Inače dolazim ubrzo k tebi da ratujem s
njima mačem usta svojih.«
[17]»Tko ima uho, nek posluša što Duh govori cr-
kvama! Pobjedniku ću dati mane sakrivene i bijel
Iz 62 2; 65 15; ću mu kamen dati, a na kamenu napisano *ime novo*
56 5; Otk 3 12+; koje nitko ne zna doli onaj koji ga prima[e].«
19 12

Crkvi u Tijatiri: kriva snošljivost

[18]I anđelu Crkve u Tijatiri napiši: »Ovo govori
1 14-15 Sin Božji, Onaj u koga su *oči kao* plamen *ognjeni,*
a noge mu nalik na mjed uglađenu: [19]Znam tvoja
djela: tvoju ljubav, i vjeru, i služenje, i postojanost
– i tvoja posljednja djela obilatija od prvašnjih.
[20]Ali imam protiv tebe: puštaš ženu Jezabelu[f], koja
se pravi proročicom, da uči i zavodi moje sluge te
2 14 se bludu podaju i blaguju od mesa žrtvovana idoli-
ma. [21]Dadoh joj vremena za obraćenje, ali ona
neće da se obrati od bludnosti svoje. [22]Evo, bacam
je na postelju, a bludne drugare njene u veliku ne-
volju ako se ne odvrate od njezinih djela[g]; [23]i djecu[h]
Jr 11 20+; 17 10 ću joj smrću pobiti. I znat će sve crkve: Ja sam
Ps 62 13 *Onaj koji istražuje bubrege i srca* – i *dat ću* vam
svakomu po djelima. [24]Vama pak velim – vama
drugim u Tijatiri koji ne drže ovog nauka te ne
upoznaše takozvanih dubina sotonskih[i]: Ne stav-
ljam na vas drugoga bremena [25]nego – što imate[j],
3 8-11 čvrsto držite dok ne dođem.«
[26]»Pobjedniku, onomu što do kraja bude vršio
Ps 2 8-9 moja djela, *dat ću* vlast *nad narodima* [27]i *vladat će*
njima palicom gvozdenom, kao posuđe glineno sati- Otk 12 5; 19 15:
rati ih – [28]kao što i ja to primih od Oca svoga. I dat 1 6+
ću mu zvijezdu Danicu[k]. [29]Tko ima uho, nek po- Iz 14 12
sluša što Duh govori crkvama!« Otk 22 16
2 Pt 1 19

Crkvi u Sardu: prividno kršćanstvo

3 I anđelu Crkve u Sardu napiši: »Ovo govori
Onaj koji ima sedam duhova Božjih[l] i sedam
zvijezda: Znam tvoja djela: imaš ime da živiš, a 1 16
mrtav si. [2]Budan budi i utvrdi ostatak koji tek što
ne umre. Doista, ne nađoh da su ti djela pred Bo-
gom mojim savršena. [3]Spomeni se dakle: kako si
primio Riječ i poslušao, tako je i čuvaj – i obrati Mt 24 42-44p
se. Ne budeš li dakle budan, doći ću kao tat, a Mk 13 33
nećeš znati u koji ću čas doći na te. [4]Ali imaš u 1 Sol 5 2
Sardu nekolicinu imena što ne okaljaše svojih halji- Otk 7 14
na; oni će hoditi sa mnom u bjelini[m] jer su dostoj-
ni.«
[5]»Tako će pobjednik biti odjeven u bijele haljine
i neću izbrisati imena njegova iz knjige života i pri-
znat ću ime njegovo pred Ocem svojim i anđelima
njegovim.« 20 12+
[6]»Tko ima uho, nek posluša što Duh govori cr- Mt 10 32; Lk 9 26
kvama!«

Crkvi u Filadelfiji: hrabra izdržljivost

[7]I anđelu Crkve u Filadelfiji napiši: »Ovo govori
Sveti, Istiniti, Onaj koji ima *ključ Davidov* i *kad*
otvori, nitko neće zatvoriti; kad zatvori, nitko neće Lev 17 1+; Iz 6 3+
otvoriti: [8]Znam tvoja djela. Evo, otvorio sam pred Iz 22 22
tobom vrata[n] kojih nitko zatvoriti ne može. Doista, Otk 1 18
malena je tvoja snaga, a očuvao si moju riječ i nisi
zatajio mog imena. [9]Evo, dovest ću neke iz sina- 2 9+
goge Sotonine – koji sebe zovu Židovi, a nisu, nego
lažu – evo, prisilit ću ih da dođu da ti se do nogu
poklone te upoznaju da *te ja ljubim.* [10]Budući da si Iz 45 14; 60 14
Iz 43 4

a) U carevu kultu kao i u poganstvu svih oblika, što je tako živo u Pergamu, Otkrivenje cijelo vrijeme gleda protivnost vjeri u Krista.
b) Po jednoj židovskoj predaji (usp. Br 31,36) Balaam je nagovorio Balaka da zavede Izraelce na idolopoklonstvo pomoću Moapkinja (Br 25,1–3).
c) Uobičajena slika u prorokâ, a označuje nevjeru idolopoklonstva (usp. r. 17; Hoš 1,2+).
d) Nauk srodan zabludama na koje se obara već Pavao u poslanicama iz sužanjstva (Ef i Kol), a nagoviješta gnostička umovanja II. stoljeća. Miri se s nekim kompromisima s poganskim kultovima, kao što je sudjelovanje u »svetim gozbama« (usp. r. 14).
e) Mana (koju je Jeremija sakrio s Kovčegom: 2 Mak 2,4–8; usp. Heb 9,4) hrana je nebeskoga kraljevstva (Iv 6,31.49; usp. 15,8+). Bijel kamen (boja pobjede i radosti) znak je pripuštanja u to kraljevstvo, a novo ime (3,12+; 19,12) izražava nutarnju obnovu koja ih za to čini dostojnima.
f) Var.: »svoju ženu Jezabelu«. Lažna proročica nikolaitske sljedbe sa simboličnim imenom (usp. 2 Kr 9,22).
g) Var.: »od svojih djela«.
h) One koji prihvatiše njezin nauk.
i) Napadaju se isprazne težnje da se pronikne što je Bog, a zapravo vode na stranputicu moralne lakomislenosti.
j) Tj. vjeru u ime Isusa Krista.
k) Zvijezda je simbol moći (Br 24,17; Iz 14,12), a ovdje označuje i proslavu kršćaninovu po Gospodinu Isusu (22,16; usp. 1,5+; Dj 2,36+; Rim 1,4+). Tema je ušla u hvalospjev vazmenog bdijenja.
l) Ovdje označuju sedam anđela nad kojima ima vlast proslavljeni Krist (usp. 4,5).
m) Bijelo je simbol čistoće, radosti i moći (2,17) pa je i boja nebeskog svijeta. Simbolom odjeće možda se izražava proslava tijela u konačnom spasenju (Iz 51,9; 52,1; itd.; Rim 13,14; 1 Kor 15,53–54; Kol 3,9.12; itd.).
n) Slobodno polje apostolskog djelovanja.

očuvao moju riječ o postojanosti, i ja ću očuvati
2 Pt 2 9 tebe od časa kušnje koji ima doći na sav svijet da
2 Kor 6 2+ se iskušaju svi pozemljari[a]. [11]Dolazim ubrzo. Čvrsto
Otk 2 25+ drži što imaš da ti nitko ne ugrabi vijenca.«
Gal 2 9 [12]»Pobjednika ću postaviti stúpom u hramu Boga
1 Tim 3 15 moga i odande on više neće izići i napisat ću na
Ez 48 35 njemu ime Boga svoga[b] i ime grada Boga svoga,
novog Jeruzalema koji siđe s neba od Boga moje-
Otk 21 2s ga, i *ime* moje *novo*[c].«
2 17+ [13]»Tko ima uho, nek posluša što Duh govori cr-
kvama!«

Crkvi u Laodiceji: posvjetovnjačenje i mlakost

[14]I anđelu Crkve u Laodiceji napiši: »Ovo govori
1 5+; 2 Kor 1 20 *Amen*[d], *Svjedok vjerni* i istiniti, Početak Božjeg
Iv 1 3 stvorenja[e]: [15]Znam tvoja djela: nisi ni studen ni
vruć. O da si studen ili vruć! [16]Ali jer si mlak, ni
vruć ni studen, povratit ću te iz usta. [17]Govoriš:
'Bogat sam, obogatih se, ništa mi ne treba!' A ne Hoš 12 9
znaš da si nevolja i bijeda, i ubog, i slijep, i gol[f]. 1 Kor 4 8
[18]Savjetujem ti: kúpi od mene[g] zlata u vatri žežena Iz 55 1
da se obogatiš i bijele haljine da se odjeneš da se
ne vidi tvoja sramotna golotinja; i pomasti da oči
pomažeš i vidiš[h]. [19]Ja korim i odgajam one koje lju- Izr 3 12
bim. Revan budi i obrati se! [20]Evo, na vratima sto- 1 Kor 11 32
jim i kucam; posluša li tko glas moj i otvori mi Heb 12 4-11
vrata, unići ću k njemu i večerati s njim i on sa Pj 5 2; Iz 50 2
mnom[i].« Iv 14 23
Lk 22 29-30
[21]»Pobjednika ću posjesti sa sobom na prijestolje 20 4; Mt 19 28
svoje, kao što i ja, pobijedivši, sjedoh s Ocem svo- Otk 1 6+
jim na prijestolje njegovo.«
[22]»Tko ima uho, nek posluša što Duh govori cr-
kvama!«

II. Proročka viđenja

1. DOGAĐAJI PRIJE VELIKOGA DANA BOŽJEGA

Bog Janjetu povjerava sudbinu svijeta[j]

4 Nakon toga vidjeh: gle, vrata otvorena na ne-
1 10 bu! A onaj prijašnji glas, što ga ono začuh
Izl 19 16 kao glas trublje što govoraše sa mnom, reče: »U-
1 1. 19; Dn 2 28 ziđi ovamo i pokazat ću ti *što se ima dogoditi* nakon
ovoga!« [2]I odmah se u duhu zanijeh kad gle: prije-
Iz 6 1; Ez 1 26-28; stolje stajaše na nebu i na prijestolje Netko[k] sjede.
10 1 [3]Taj što sjede bijaše nalik na jaspis i sard. A uokolo
Post 9 12-17 prijestolja dúga slična smaragdu. [4]Uokolo prijesto-
lja dvadeset i četiri prijestolja, a na prijestolja sje- Iz 24 23
doše dvadeset i četiri starješine, obučene u bijele
haljine, sa zlatnim vijencima na glavi[l]. [5]Od prijesto-
lja izlaze munje, i glasovi, i gromovi[m]; pred prije- 8 5; 11 19;
stoljem gori sedam ognjenih zubalja, to jest sedam 16 18; Izl 19 16
duhova Božjih[n], [6]a pred prijestoljem kao neko sta- 5 6
kleno more[o], nalik na prozirac. *U sredini prijesto-* Izl 24 10
lja, oko prijestolja[p], *četiri bića,* sprijeda i straga Ez 1 5-21;
puna očiju[q]: [7]*prvo* biće slično *lavu, drugo* biće 10 14
slično *juncu, treće* biće s licem kao *čovječjim, čet-*

a) Dosl. »stanovnici zemlje«. Zemlja u Otkrivenju vazda označuje poganski svijet kao i »svijet« neprijateljski u Iv 1,10; 17,9; itd. Sluge Božje ne broje se u njegove stanovnike pa će biti sačuvani (7,1s) od bičeva opisanih u gl. 8 – 9 (usp. 18,4).
b) Usp. 2,17; 14,1; 19,12.13 i Iz 56,5; 62,2; 65,15; usp. Iz 1,26+).
c) Ili ime koje će biti obznanjeno tek u parusiji ili ime »Riječ« (usp. 19,13).
d) Prisjećaj na Iz 65,16 gdje se već »Amen« pojavljuje kao božansko ime (usp. Otk 1,5+).
e) Krist se ovdje istovjećuje s Mudrošću i stvaralačkom Riječi (usp. Izr 8,22; Mudr 9,1s; Iv 1,3; Kol 1,15–17; Heb 1,2).
f) Duhovna golotinja Laodiceje u opreci je s njezinim blagostanjem i obiljem, suprotno nego u Smirni (2,9).
g) Tim se označuju duhovna bogatstva.
h) Podsjećaj na »specijalitete« Laodiceje, gdje se izrađivala odjeća i neki poseban prašak za lijek očima.
i) Prisna povezanost s Isusom kao predigra u mesijansku gozbu (usp. Mt 8,11). Posrijedi je, vjerojatno, prisjećaj na liturgiju.
j) Bog na prijestolju; slavi ga nebeski zbor (gl. 4). Potom se obzorje proširuje na sav svemir, čija se sudbina stavlja u ruke otkupitelju Jaganjcu u slici zapečaćene knjige (gl. 5). Slijede naširoko zasnovana simbolička viđenja kao predigra »velikom danu«, kada će se srdžba Božja oboriti na poganske progonitelje (gl. 17 – 19).
k) Ivan pazi da Boga ne predstavlja na ljudski način i da ga ne imenuje, stoga nam opisuje samo svjetlosno viđenje. Sav je prizor nadahnut opisom Ez 1 i 10 (usp. Iz 6).
l) Te starješine ili starci vrše svećeničku i kraljevsku službu: hvale Boga i klanjaju mu se (4,10; 5,9; 11,16–17; 19,4) te mu prinose molitve vjernih (5,8); služe mu pri upravljanju svijetom (prijestolje) i sudjeluju u njegovoj kraljevskoj vlasti (krune). Njihov broj možda odgovara broju 24 svećenička reda iz 1 Ljet 24,1–19.
m) Kako to često biva u teofanijama (usp. Izl 19,16+; Ez 1,4.13).
n) To su vjerojatnije »anđeli Lica« što stoje pred Bogom (usp. 3,1; 8,2; Tob 12,15) da budu poslanici Božji (usp. Zah 4,10; Otk 5,6; Tob 12,14; Lk 1,26; itd.). Neki pak pod tim misle na Duha Svetoga (1,4), koji će u kršćanskoj predaji (i s pozivom na Iz 11,2+) postati »sedmoliki Duh«.
o) Ili »vode nad svodom« iz Post 1,7; Ps 104,3 ili more iz 1 Kr 7,23–26.
p) Teško si je predočiti ovaj raspored (»u sredini ... oko ...«). Možda prisjećaj na Ez 1,5.
q) Dosl. »živa bića« ili »životinje«, a označuju četiri anđela postavljena za upravitelje fizičkog svijeta (usp. 1,20). Četiri je kozmički broj (četiri strane svijeta, četiri vjetra: usp. 7,1). Mnogo očiju simbolizira sveobuhvatno znanje i Božju providnost. Klanjaju se Bogu i slave ga za stvaralačko djelo. Likovi (lav, vol, čovjek, orao) predstavljaju ono što je u stvorenju najplemenitije, najjače, najmudrije, najhitrije. Kršćanska predaja, onamo od Ireneja, u njima gleda simbole četvorice evanđelista.

Iz 6 2 *vrto* biće slično letećem *orlu.* 8Ta su četiri bića – u
Ez 10 12 svakoga po *šest krila – sve naokolo* i iznutra *puna*
očiju. Bez predaha dan i noć govore:
Iz 6 3 *»Svet! Svet! Svet*
Gospodin, Bog Svevladar,
1 4+ *Onaj koji bijaše i koji jest i koji dolazi*[a]*!«*
9I kad god bića dadu slavu i čast pohvalnicu
Dn 4 31 Onomu koji sjedi na prijestolju, *Živomu u vijeke*
vjekova, 10dvadeset i četiri starješine padnu ničice
pred Onim koji sjedi na prijestolju i poklone se
njemu – *Živomu u vijeke vjekova.* I stavljaju svoje
vijence pred prijestolje[b] govoreći:
11»Dostojan si, Gospodine, Bože naš,
primiti slavu i čast i moć!
14 7; Rim 4 17 Jer ti si sve stvorio,
Ps 115 3 i tvojom voljom sve postade
i bî stvoreno!«

5 I vidjeh: na desnici Onoga koji sjedi na prije-
Ez 2 9 stolju – knjiga[c], *iznutra i izvana ispisana, za-*
Iz 29 11 *pečaćena* sa sedam pečata! 2I vidjeh snažna anđela
Dn 12 4, 9 gdje iza glasa proglašuje: »Tko je dostojan[d] otvoriti
knjigu i otpečatiti pečate njezine?« 3I nitko – ni na
Fil 2 10 nebu, ni na zemlji, ni pod zemljom[e] – nije mogao
otvoriti knjige i pogledati u nju. 4Briznem u plač
jer se nitko ne nađe dostojan otvoriti knjigu i po-
Lk 7 13-15 gledati u nju. 5A jedan od starješina reče: »Ne pla-
Post 49 9 či! Evo, pobijedi[f] *Lav* iz plemena *Judina, Korijen*
Iz 11 1, 10 Davidov, on će otvoriti knjigu i sedam pečata nje-
Rim 15 12 zinih.«
6I vidjeh: posred prijestolja i četiriju bića i posred
Iv 1 29+ starješina stoji, kao *zaklan*[g], *Jaganjac* sa sedam ro-
Zah 4 10 gova i *sedam očiju*[h], to jest sedam duhova Božjih,
Otk 4 5+ po svoj zemlji poslanih. 7On pristupi te iz desnice
Onoga koji sjedi na prijestolju uzme knjigu. 8A kad
on uze knjigu, četiri bića i dvadeset i četiri starje-
šine padoše ničice pred Jaganjca. U svakoga bijahu
citre i zlatne posudice pune kâda, to jest molitava
svetačkih. 9Pjevaju oni *pjesmu novu:*
»Dostojan si uzeti knjigu Dj 9 13+
i otvoriti pečate njezine Otk 14 3+
jer si bio zaklan
i otkupio, krvlju svojom, za Boga[i] 14 4; Rim 3 24+
ljude iz svakoga plemena i jezika,
puka i naroda[j];
10učinio si ih Bogu našemu
kraljevstvom i svećenicima
i kraljevat će[k] na zemlji.« 1 6+; Izl 19 6
11I vidjeh, i začuh glas anđela mnogih uokolo pri- Iz 61 6
jestolja, i bića i starješina. Bijaše ih na *mirijade mi-* Dn 7 10
rijada i tisuće tisuća. 12Klicahu iza glasa: Jd 14-15
»Dostojan je *zaklani Jaganjac*
primiti moć, i bogatstvo[l], Fil 2 7-9
i mudrost, i snagu,
i čast, i slavu, i blagoslov!«
13I začujem: sve stvorenje, i na nebu, i na zemlji, 5 3
i pod zemljom, i u moru – sve na njima i u njima
govori:
»Onomu koji sjedi na prijestolju
i Jaganjcu
blagoslov i čast,
i slava i vlast
u vijeke vjekova!«
14I četiri bića ponavljahu: »Amen!« A starješine
padnu ničice i poklone se.

Jaganjac otvara sedam pečata[m]

6 I vidjeh: kad Jaganjac otvori prvi od sedam Jr 15 2-4
pečata, začujem gdje prvo od četiri bića go- Ez 5 17;
vori glasom kao gromovnim: »Dođi!« 2Pogledam, 14 13-21
a ono *konj bijelac* i u njegova konjanika lûk. I dan Zah 1 8-10;
6 1-3

a) Ta je Izaijina doksologija bila u uporabi već u bogoštovlju sinagoge, a preuzimaju je i kršćanske liturgije. Zemaljska je liturgija sudjelovanje u vječnom bogoslužju (»dan i noć«).
b) Starješine ili starci iskazuju Bogu poštovanje zbog moći koju su od njega primili; to će odbiti da učine kraljevi zemaljski (17,2; itd.).
c) Usp. Ez 2,9s. Knjiga sadrži božanske odluke o događajima posljednjih vremena. Pečati će biti razbijeni jedan za drugim, tajne otkrivene (gl. 6 – 9). Istupanje je Jaganjca pred Božje prijestolje (gl. 5) događaj koji se uvrštava u nebesku liturgiju (gl. 4).
d) Bit će »dostojan« samo onaj tko se u kušnji djelima za to pokaže sposoban (5,9.12).
e) U Hadu (1,18+).
f) Đavla i svijet (usp. Iv 3,35+; 1 Iv 2,14+).
g) Naslov Jaganjac pojavljuje se nakon mesijanskih naslova u r. 5. Otkrivenje ga pridaje Kristu tridesetak puta. On je Jaganjac koji je bio zaklan, žrtvovan za spas izabranog naroda (usp. Iv 1,29+; Iz 53,7). Nosi biljege svoje smrtne kazne, ali stoji usprav, slavodobituje (usp. Dj 7,55) kao pobjednik smrti (1,18). Stoga je i pridružen Bogu kao glava svega čovječanstva (r. 13,itd.; usp. gl. 21 – 22; Rim 1,4+, itd). »Mesija, lav pobjedonosni, učinio se Jaganjcem koji trpi« (Viktorim Ptujski).
h) To su simboli moći (rogovi) i znanje (oči), a Krist ih posjeduje u punini (broj 7).
i) Var. »i otkupio nas« ili »i otkupio nas za Boga«, što pretpostavlja da su starješine ljudi (»nas«), možda patrijarsi SZ.
j) Uobičajen izraz za općenitost (usp. Dn 3,4.7.29; 6,26).
k) Po Vg: »i učinio nas... i mi ćemo kraljevati«.
l) Vg: »božanstvo«.
m) Gl. 6 – 7 tvore jednu cjelinu. Kako Jaganjac otpečaćuje pečate knjige (6 – 8,1) te trublje zatrube (8,2–9), odvijaju se viđenja događajâ što navješćuju i pripravljaju poraz rimskoga carstva, praozora Božjih neprijatelja (usp. Mt 24p). Četiri konjanika prvog viđenja nadahnuta su iz Zah 1,8–10 i 6,1–3; ali simboliziraju i četiri bića kojima su proroci prijetili nevjernom Izraelu: divlje zvijeri, ratovi, gladi, kuge (usp. Lev 26,21–26; Pnz 32,34; Ez 5,17; 14,13–21; a i Ez 6,11–12; 7,14–15; 12,16; 33,27).

mu je vijenac te kao pobjednik pođe da pobijedi[a].
[3]Kad Jaganjac otvori drugi pečat, začujem drugo
biće gdje govori: »Dođi!« [4]I iziđe drugi *konj, riđan.*
I njegovu je konjaniku dano dignuti mir sa zemlje
Ez 21 14-16 da se ljudi među sobom pokolju. I dan mu je mač
velik[b]. [5]Kad Jaganjac otvori treći pečat, začujem
treće biće gdje govori: »Dođi!« Pogledam, a ono
konj vranac i njegovu konjaniku u ruci tezulja[c].
[6]Tada začujem kao neki glas isred četiriju bića gdje
Ez 4 16s govori: »Mjera pšenice za denar! Tri mjere ječma
Lev 26 26 za denar! A ulju i vinu ne udi!« [7]Kad Jaganjac
otvori četvrti pečat, začujem glas četvrtoga bića
gdje govori: »Dođi!« [8]Pogledam, a ono konj sivac;
1 18+ konjaniku njegovu ime je »Smrt[d]« i prati ga Pod-
zemlje[e]. Dana im je vlast nad četvrtinom zemlje:
Ez 14 21 ubijati *mačem i glađu i smrću i zvijerima* zemalj-
skim.
[9]Kad Jaganjac otvori peti pečat, vidjeh pod žr-
tvenikom[f] duše zaklanih zbog riječi Božje i zbog
Lk 18 7 svjedočanstva što ga imahu. [10]Vikahu iza glasa: »Ta
Zah 1 12-13; Pnz 32 43; Ps 5 11+ dokle, Gospodaru sveti i istiniti! Zar nećeš suditi i
Job 16 18+ osvetiti krv našu na pozemljarima?« [11]I svakome je
Otk 3 10+ od njih dana bijela haljina[g] i rečeno im je neka se
strpe još malo vremena dok se ne ispuni broj njiho-
vih sudrugova u službi i braće njihove koja imaju
biti pobijena kao i oni.
[12]I vidjeh: kad Jaganjac otvori šesti pečat, potres
Mt 24 29 velik nasta[h]. I sunce pocrnje kao dlakava kostrijet,
Iz 34 4 sav mjesec posta kao krv. [13]I *zvijezde padoše* s neba
na zemlju kao što *smokva* smokvice stresa kad je
potrese žestok vjetar. [14]Nebo iščeznu kao *savijena*
16 20 *knjiga,* a sve se planine i otoci pokrenuše s mjesta.
[15]*Kraljevi zemaljski, i velikaši,* i vojvode, i bogataši,
Iz 2 10, 19 i mogućnici, rob i slobodnjak – svi *se sakriše u spi-*
lje i pećine gorske [16]*govoreći gorama* i *pećinama:*
Hoš 10 8; Lk 23 30 *»Padnite na nas i sakrijte nas* od lica Onoga koji
sjedi na prijestolju i od srdžbe Jaganjčeve. [17]Jer
dođe *Dan* onaj *veliki* srdžbe njihove[i] i tko će opsta- 1 Kor 1 8+
ti!« Jl 2 11; 3 4
Rim 1 18

Sluge Božje bit će pošteđene

7 Nakon toga vidjeh: četiri anđela stoje na če-
tiri kraja zemlje zadržavajući četiri vjetra ze- Ez 7 2
maljska da nikakav vjetar ne puše ni zemljom ni Zah 6 5; Jr 49 36
morem nit ikojim drvećem. [2]I vidjeh drugoga jed-
nog anđela gdje uzlazi od istoka sunčeva s pečatom
Boga živoga. On povika iza glasa onoj četvorici an-
đela kojima bî dano nauditi zemlji i moru: [3]»Ne
udite ni zemlji ni moru ni drveću dok ne opečatimo Ez 9 4; Iz 44 5+
sluge Boga našega na čelima!« [4]I začujem broj ope- Otk 3 12; 22 4
čaćenih – sto četrdeset i četiri tisuće[j] opečaćenih iz Izl 12 7-14
svih plemena sinova Izraelovih: = Otk 14 1
[5]iz plemena Judina dvanaest tisuća Br 1 20-43
opečaćenih,
iz plemena Rubenova dvanaest tisuća,
iz plemena Gadova dvanaest tisuća,
[6]iz plemena Ašerova dvanaest tisuća,
iz plemena Naftalijeva dvanest tisuća,
iz plemena Manašeova dvanaest tisuća,
[7]iz plemena Šimunova dvanaest tisuća,
iz plemena Levijeva dvanaest tisuća,
iz plemena Jisakarova dvanaest tisuća,
[8]iz plemena Zebulunova dvanaest tisuća,
iz plemena Josipova dvanaest tisuća,
iz plemena Benjaminova dvanaest tisuća
opečaćenih.

Slavodobiće izabranika na nebu

[9]Nakon toga vidjeh: eno velikoga mnoštva, što = 15 2-5
ga nitko ne mogaše izbrojiti, iz svakoga naroda, i Post 15 5
plemena, i puka, i jezika[k]! Stoje pred prijestoljem Otk 5 9+
i pred Jaganjcem odjeveni u bijele haljine; palme

a) Konjanik na bijelcu podsjeća na Parte, s njihovim značajnim oružjem, lukovima. Kao vrsni strijelci bili su strah rimskoga svijeta I. stoljeća, »zvijeri zemaljske« (r. 8; usp. Pnz 7,22; Jr 15,2–4; 50,17; Ez 34,28 te opisana invazija u 9,13–21). Velika struja kršćanske predaje u tom konjaniku-pobjedniku gleda samu Riječ Božju (19,11–16) ili širenje evanđelja.
b) Simbol krvavih ratova.
c) Simbol gladi uz zastrašujuće cijene živežnih namirnica.
d) »Zeleno« je boja lješine u raspadanju, osobito zbog kuge.
e) Tj. Had: da proguta žrtve.
f) Žrtvenik (8,3; 9,13; 14,18; 16,17) u ovoj nebeskoj liturgiji odgovara žrtveniku za paljenice (1 Kr 8,64+). Mučenici su kao svjedoci Riječi pridruženi žrtvi svoga Gospodina (usp. Fil 2,1+).
g) Simbol pobjedne radosti (3,5+; 7,9.13–14; 9,8).
h) Svi ovi kozmički znakovi (rr. 12–14) prate u prorokâ dan Jahvin (Am 8,9+), a simboliziraju zastrašujuću srdžbu suda Božjega (usp. Mt 24,1+).
i) Var.: »srdžbe njegove«.
j) Dvanaest (sveti broj) na kvadrat, pomnožen sa tisuću: cjelokupnost Kristovih vjernika, Božji narod, novi Izrael (Gal 6,16; usp. Jak 1,1; Dj 11,1; 20,9). Opečaćeni božanskim pečatom (Rim 4,11+) na kraju će izbjeći iščekivanim bićevima (usp. Izl 12,7–14).
k) Ovdje je to mnoštvo kršćanskih mučenika koji već posjeduju nebesko blaženstvo (r. 14; 15,2–4).

im u rukama[a]. [10]Viču iz glasa:
»Spasenje Bogu našemu
koji sjedi na prijestolju
i Jaganjcu!«
[11]I svi anđeli, što stajahu uokolo prijestolja i star-
ješina i četiriju bića, padoše pred prijestoljem niči-
ce, na svoja lica, [12]i pokloniše se Bogu govoreći:
»Amen!
Blagoslov i slava,
i mudrost, i zahvalnica,
i čast, i moć i snaga
Bogu našemu
u vijeke vjekova. Amen.«
[13]I jedan me od starješina upita: »Ovi odjeveni u
bijele haljine, tko su i odakle dođoše?« [14]Odgovo-
= 15 2; Dn 12 1 rih mu: »Gospodine moj, ti to znaš.« A on će mi[b]:
1 5; 22 14 »Oni dođoše iz nevolje velike[c] i oprali su haljine
Post 49 11; Izl 19 10 svoje i ubijelili ih u krvi Jaganjčevoj[d]. [15]Zato su
Otk 21 3; 22 3 pred prijestoljem Božjim i služe mu dan i noć u
hramu njegovu, i Onaj koji sjedi na prijestolju raza-
Iz 49 10; pet će Šator svoj nad njima. [16]*Neće više gladovati*
4 5s; 25 4-5 *ni žeđati, neće ih više paliti sunce nit ikakva žega*
[17]jer – Jaganjac koji je posred prijestolja *bit će pa-*
Iz 49 10 *stir njihov i vodit će ih na izvore vodâ* života. *I otrt*
Iz 25 8 *će Bog svaku suzu* s očiju njihovih[e].«
= Otk 21 4

Sedmi pečat

Hab 2 20; Sef 1 7 **8** Kad Jaganjac otvori sedmi pečat, nasta muk
Zah 2 17 na nebu oko pola sata[f].

Molitve svetih pospješuju Veliki dan

4 5+ [2]I vidjeh: sedmorici anđela što stoje pred Bogom
dano je sedam trubalja. [3]I drugi jedan anđeo pri-
stupi i sa zlatnom kadionicom[g] stane na žrtvenik[h].
5 8; 6 9 I dano mu je mnogo kâda da ga s molitvama svih
Ps 141 2 svetih prinese na zlatni žrtvenik pred prijestoljem.
Izl 30 1-10
[4]I vinu se dim kadni s molitvama svetih iz ruke an-
đelove pred lice Božje. [5]Anđeo uze kadionicu, na- Ez 10 2
puni je vatrom sa žrtvenika i prosu na zemlju. I Lev 16 12
udariše gromovi, i glasovi, i munje, i potres. 4 5

Prve četiri trublje = 16 1-9

[6]A sedam anđela sa sedam trubalja pripremiše Jl 2 1+
se da zatrube[i].
[7]Prvi zatrubi. I nastadoše tuča i oganj, pomije- Izl 9 24
šani s krvlju, i budu bačeni na zemlju. I trećina Jl 3 3
zemlje izgorje, i trećina stabala izgorje, i sva zelena
trava izgorje. [8]Drugi anđeo zatrubi. I nešto kao
gora velika, ognjem zapaljena, bačeno bî u more. Jr 51 25
I trećina se mora pretvori u krv [9]te izginu trećina
stvorenja što u moru žive i trećina lađa propade. Izl 7 20
[10]Treći anđeo zatrubi. I pade s neba zvijezda ve- Iz 14 12
lika – gorjela je kao zublja – pade na trećinu rijeka
i na izvore vodâ. [11]Zvijezdi je ime Pelin. I trećina Jr 9 14
se voda pretvori u pelin te mnoštvo ljudi poginu
od zagorčenih voda. [12]Četvrti anđeo zatrubi. I bî
udarena trećina sunca i trećina mjeseca i trećina
zvijezda te pomrčaše za trećinu. I dan izgubi tre- Izl 10 21-23
ćinu svoga sjaja, a tako i noć.
[13]I vidjeh i začuh orla: letio posred neba i vikao 14 6
iza glasa: »Jao! Jao! Jao pozemljarima od novih Ez 7 5. 26;
glasova trubalja preostale trojice anđela koji će 9 12; 11 14
sad-na zatrubiti!«

Peta trublja

9 Peti anđeo zatrubi. I vidjeh: zvijezda[j] je s Iz 14 12
neba na zemlju pala i dani su joj ključi zjala
Bezdanova[k]. [2]Ona otvori zjalo Bezdanovo *i vinu se* Post 19 28
iz zjala *dim kao dim iz peći* goleme te pomrča Izl 19 18
sunce i zrak od dima iz zjala. [3]Iz dima pak iziđoše Jl 1-2
na zemlju skakavci i dana im je moć kakvu imaju Izl 10 12. 15
štipavci zemaljski[l]. [4]I zapovjeđeno im je da ne ude Mudr 16 9

a) Pobjedničke palme podsjećaju na radosnu svečanost Blagdana sjenica (Lev 23,33–34; itd.). U r. 15 Božji Šator postaje prebivalište toga mnoštva.
b) Za prizor što se ovdje odvija usp. Zah 6,4–5 kao i 4,4–13.
c) Iz progonstava kojima je prauzor Neronovo progonstvo.
d) Krv je simbol djelotvornosti smrti Isusove (Rim 3,25+; 1 Kor 11,25; Ef 1,7; itd.). Taj dar ovdje primaju oni koji prihvaćaju učinke te smrti.
e) Te su slike uobičajene u proročkoj predaji za oznaku eshatološke sreće (Hoš 2,20+; Iz 11,6+), a navraćaju se u 21,4.
f) Svečani muk, po proročkoj predaji, pretječe i navješta »dolazak« Jahvin. Na to se nadovezuje izvršenje odlukâ sadržanih u otvorenoj knjizi, a sve se odvija u obliku nove liturgije koju najavljuje sedam susljednih trubljenja (gl. 8 – 9; 11,15–18).
g) BJ prevodi »zlatna lopatica«, a služila je za prenošenje žeravice s oltara za paljenice na oltar kadioni.
h) To je kadioni žrtvenik (usp. Izl 30,1; 1 Kr 6,20–21).
i) O simboličnom značenju tih bičeva v. 6,1+. Čini se da podsjećaju na egipatske kazne (Izl gl. 7 – 10; Mudr 11,5 – 12,2; usp. 15,5s).
j) Jedan od palih anđela, možda sam Sotona (usp. r. 11 i Lk 10,18).
k) Jedan anđeo otvara mjesto gdje su bili zatvoreni pali anđeli u očekivanju konačne kazne (usp. 11,7; 17,8; itd.).
l) Navala skakavaca nadahnjuje se na Joelu (gl. 1 – 2), što su već Židovi, po Jeronimu, tumačili povijesno: četiri skupine skakavaca označuju četiri susljedna osvajača – Asirce, Perzijance, Grke i Rimljane (usp. Jr 51,27). Skakavci možda ovdje podsjećaju na Parte. Budući da muče ljude, a ne zadaju smrt, katkada se u njima vide duhovne muke što ih zadaju đavli.

travi zemaljskoj nit ikojem zelenilu nit ikojem sta-
7 3 blu[a], nego samo ljudima koji nemaju pečata Bo-
žjega na čelu. 5I dano im je ne da ih ubijaju, nego
samo da ih muče pet mjeseci, a muka njihova da
bude kao muka od uboda štipavaca. 6U one će
Job 3 21 dane ljudi iskati smrt, ali je neće naći; poželjet će
umrijeti, ali smrt će bježati od njih.
Jl 2 4 7Skakavci bijahu izgledom nalik na konje za boj
spremne. Na glavama im kao neki zlatni vijenci,
Jl 1 6 lica im kao u ljudi, 8kose kao u žena, a *zubi kao u*
lavova. 9Imahu oklope kao od željeza, a šum krila
Jl 2 5 njihovih kao *štropot bojnih kola* s mnogo konja što
u boj jure. 10Repovi im kao u štipavaca, sa žalcima,
a u repovima im moć da ude ljudima pet mjeseci.
11Nad njima je kralj, anđeo Bezdana, hebrejski mu
ime Abadon, grčki Apolion – Upropastitelj[b]. 12Prvi
8 13 Jao prođe. Evo, za njim dolaze još dva druga Jao.

Šesta trublja

13Šesti anđeo zatrubi. I začujem neki glas iz ro-
Izl 30 1-3 gova zlatnoga žrtvenika[c] pred Bogom. 14Govoraše
šestom anđelu koji je držao trublju: »Odriješi ona
= 16 12 četiri anđela svezana na Rijeci velikoj, Eufratu[d].«
15I odriješena bijahu četiri anđela, spremna za taj
6 17; 1 Kor 1 8+ čas i dan i mjesec i godinu, da pobiju trećinu ljudi.
16A broj četâ konjaničkih, kako sam čuo, bijaše
dvije *mirijade mirijada.* 17Ovako u viđenju vidjeh
konje i njihove jahače: imahu oklope ognjene, pla-
vetne i sumporne boje; glave im kao u lavova, iz
Job 41 10-13 usta im sukljao oganj, dim i sumpor. 18Od ovih triju
Mudr 11 17-18 zála poginu trećina ljudi – od ognja, dima i sum-
pora što sukljahu konjima iz usta. 19Doista, snaga
je ovim konjima u ustima i repovima: repovi im
kao u zmija, s glavama kojima ude.
20Ipak, preostali ljudi, što ne poginuše od tih zá-
la, ne obratiše se od *djela ruku svojih,* da se više Am 4 6+
ne klanjaju zlodusima i kumirima – ni zlatnima, ni Iz 17 8
srebrnima, ni mjedenima, ni kamenima ni drve- Dn 5 4
nima koji niti vide niti čuju nit hodaju – 21i ne obra- Ps 135 15-17
tiše se od svojih ubojstava ni od svojih čaranja ni
od svoga bluda niti od svojih krađa.

Prijeti konačna kazna

10 I vidjeh drugoga jednog, snažnog anđela: sila-
zio s neba ogrnut oblakom, na glavi mu dúga,
lice mu kao sunce, a noge kao ognjeno stupovlje;
2u ruci drži otvorenu knjižicu[e]. I zakorači desnom
nogom na more, lijevom na zemlju pa povika iza
glasa kao kad lav riče. 3I kad povika, oglasi se se- Am 3 8; 1 2+
dam gromova tutnjavom[f]. 4A kad se oglasi sedam Ps 29 3-9
gromova, htjedoh pisati, ali začujem glas s neba:
»Zapečati to što prozbori sedam gromova! Toga ne Dn 8 26; 12 4, 9
piši[g]!« 5I onaj anđeo što ga vidjeh gdje stoji na Otk 22 10
moru i zemlji, *podiže k nebu desnicu*[h] 6*i zakle se* Dn 12 7
Živim u vijeke vjekova, koji stvori nebo i sve što je Pnz 32 40
na njemu, *zemlju i sve što je na njoj, more i sve što* Neh 9 6; Izl 20 11
je u njemu: »Neće više biti vremena! 7Nego – u
dane kad se oglasi sedmi anđeo, čim zatrubi, do-
vršit će se otajstvo Božje[i] kao što on to navijesti Rim 16 25+
slugama svojim prorocima.« Am 3 7
8I glas što ga začuh s neba opet prozbori sa
mnom: »Idi, uzmi otvorenu knjigu iz ruke anđela
što stoji na moru i na zemlji!« 9Pristupim k anđelu
i zamolim ga da mi dade knjižicu. A on će mi:
»Uzmi je i *progutaj!* Zagorčit će ti *utrobu,* ali će ti
u ustima biti *slatka kao med.*« 10Uzeh knjižicu iz
ruke anđelove i *progutah je. I bijaše mi u ustima* Ez 3 3
kao med slatka, ali kad je progutah, zagorči mi
utrobu[k]. 11I rečeno mi je: »Treba da ponovno pro-
rokuješ proti pucima i narodima i kraljevima mno-
gim!«

a) Simbolično se izražava da će Kristovi vjernici biti pošteđeni (7,1s).
b) Dva imena s malom nijansom: Opustošenje i Upropastitelj.
c) Kazna pogana posljedica je molitve mučenikâ »pod žrtvenikom« u 6,9.10 (usp. 8,2s).
d) Područje istočno od Eufrata zauzeli su Parti; njihova konjica navaljuje u ovoj šestoj kazni (6,2+).

e) Dok je Jaganjcu povjerena zapečaćena knjiga (5,2), Ivanu se ovdje pruža knjižica, mala i otvorena (usp. 10,8–11).
f) Gromovi: Božji glas (Ps 29,3–9).
g) Treba to čuvati tajnom (usp. Dn 12,14; 2 Kor 12,4) jer vrijeme ispunjenja (r. 7) još nije nadošlo (ali drukčije nego u 1,11.19; itd.; 22,10).
h) Anđeo se kune (Dn 12,7) Stvoriteljem triju dijelova svijeta (usp. Post 14,22; Izl 20,11; Pnz 32,40; Neh 9,6; itd.).
i) Konačna uspostava kraljevstva pretpostavlja poraz Božjih neprijatelja (gl. 17 – 18; 20,7–10). O Božjem otajstvu usp. Rim 11,25+; Ef 1,9; usp. 2 Sol 2,6–7).
j) Prizor je nadahnut proročkim pozivom Ezekielovim (Ez 2,8 – 3,3; usp. Jr 15,16). Tu se obnavlja i točnije određuje Ivanovo poslanje (1,1–2.9–20).
k) Slatko označuje radosni navještaj trijumfa Crkve, a gorko joj prorokuje trpljenje (11,1–13).

Dva svjedoka

Ez 40 3+ **11** I dana mi je trska slična palici i rečeno mi
Zah 2 5-9 je[a]: »Ustani i izmjeri hram Božji i žrtvenik[b] i
poklonike u njemu! [2]Vanjsko dvorište hrama mi-
Lk 21 24 moiđi, ne mjeri ga jer je dano poganima: gazit će
svetim gradom četrdeset i dva mjeseca[c]. [3]I ja ću
Dn 7 25+ poslati dva svoja svjedoka da, obučeni u kostrijet,
prorokuju tisuću dvjesta i šezdeset dana. [4]Oni su
Zah 4 3. 14 *dvije masline i* dva *svijećnjaka* što stoje pred Go-
spodarom zemlje[d]. [5]Ako im tko hoće nauditi, oganj
2 Kr 1 10 suče iz usta njihovih i proždire njihove neprijatelje.
Jr 5 14 Doista, htjedne li im tko nauditi, tako treba da po-
1 Kr 17 1 gine. [6]Oni imaju vlast zaključati nebo da ne pada
Izl 7 17; kiša dok prorokuju; imaju vlast pretvoriti vode u
11 10 krv i udariti zemlju kojim god zlom kad god htjed-
nu.
[7]A kada dovrše svoje svjedočanstvo, Zvijer koja
Dn 7 21 izlazi iz Bezdana[e] *zaratit će s njima, pobijediti* ih i
ubiti. [8]I njihova će trupla ležati na trgu grada veli-
koga[f] koji se duhovno zove Sodoma i Egipat, gdje
je i Gospodin njihov raspet. [9]Ljudi iz svih pûka i
plemena i jezika i naroda gledat će njihova trupla
tri i pol dana i neće dopustiti da im se trupla u
grob polože. [10]Pozemljari će se radovati i veseliti
zbog njihove nesreće i darivati jedan drugoga jer
su ta dva proroka zadavala muku pozemljarima.«
Ez 37 5. 10 [11]Ali nakon tri i pol dana *duh* životni od Boga *uđe*
u njih i stadoše na noge te strah velik obuze one
koji ih promatrahu. [12]I začuše[g] glas s neba silan:
2 Kr 2 11 »Uziđite ovamo!« I uziđoše na oblaku u nebo na
očigled svojih neprijatelja. [13]U taj čas nasta velik
potres: pade desetina grada, a u potresu poginu se-
dam tisuća ljudi[h]. Preživjele spopade strah te pro-
slaviše Boga nebeskoga.

Sedma trublja

[14]Drugi Jao prođe. Evo, treći Jao dolazi ubrzo[i]! 8 13; 9 12
[15]I sedmi anđeo zatrubi. I na nebu odjeknuše
silni glasovi:
»Uspostavljeno je nad svijetom kraljevstvo
Gospodara našega i Pomazanika njegova 1 5+
i kraljevat će u vijeke vjekova!« Ps 2; 22 29 Dn 7 14. 27
[16]Tada dvadeset i četiri starješine, što pred Bo-
gom sjedoše na prijestolja, [17]padoše ničice i poklo-
niše se Bogu govoreći.
»Zahvaljujemo ti, Gospodaru,
Bože, Svevladaru,
koji jesi i koji bijaše[j],
zato što uze u ruke 1 4+
moć svoju veliku
i zakralji se!
[18]Gnjevili se narodi,
ali dođe srdžba tvoja Ps 2 1. 5
i čas da se sudi mrtvima
i naplata dade *slugama tvojim prorocima*
i svetima Am 3 7
i svima *koji se boje imena tvojega,*
malima i velikima; Ps 115 13
i da se unište
oni koji kvare zemlju.«
[19]I otvori se hram Božji na nebu[k] i pokaza se Izl 25 8-10+
Kovčeg saveza njegova u hramu njegovu te udare 2 Mak 2 5-8
munje i glasovi i gromovi i potres i tuča velika. 8 5

Žena i Zmaj[l]

12 I znamenje veliko pokaza se na nebu: Žena[m]
odjevena suncem, mjesec joj pod nogama, a Post 37 9
na glavi vijenac od dvanaest zvijezda. [2]Trudna *viče*

a) Var.: »a anđeo se uspravi govoreći«.
b) Hram je (r. 2) srce Jeruzalema, Svetoga grada, a predstavlja Crkvu (1 Kor 3,16–17+; Otk 20,9+; 21,1+). O mjerenju usp. Jr 31,39; Ez 40,1–6; Zah 2,5–9). Makar su opkoljeni poganima (r. 2), Kristovi će vjernici biti pošteđeni (usp. 7,4; 14,1–5) kao nekoć ostatak Izraelov (usp. Iz 4, 3+).
c) Usp. 13,5. Od Daniela (7,25+) vrijeme od tri i pol godine postaje pralik trajanja svakoga progonstva (usp. Lk 4,25; Jak 5,17). Misli se na rimsko progonstvo (Zvijer iz gl. 13; 17,10–14).
d) U Zah dvije masline označuju Jošuu i Zerubabela, dvojicu glavara (građanskog i vjerskog) povratničke zajednice, obnovitelje Hrama jeruzalemskog nakon izgnanstva. Ovdje vjerojatno predstavljaju dva predvodnika kojima je dužnost podići novi Hram, Crkvu Kristovu. Opisani su (r. 5–6.11–12) crtama Mojsija i Ilije (usp. Mt 17,3p). Nije lako ustanoviti o kome je riječ. Neki misle na Petra i Pavla, mučene za Neronova vladanja (rr. 7–8).
e) To je vjerojatno ista »antikristovska« svjetska sila kao i Zvijer »iz mora« u 13,1.
f) Grad veliki je Rim (14,8; 16,19; 17,5.18; 18,2.10–21). Naziva se Sodomom i Egiptom zbog svoja dva najveća zločina, zbog bludnosti i tlačenja Kristovih vjernika (usp. 17,4–6). Istovjećuje se i s Jeruzalemom, koji je doduše Sveti grad (11,1), ali je »ubljao proroke« (Mt 25,27).
g) Var.: »I začuh«.
h) Simbolički broj: sve kategorije naroda (7), u veliku broju (1000).
i) Tu se nastavlja opis koji je prekinut u 9,21. Drugi se »jao« opisuje u 9,15–19. Teže je odrediti gdje se nastavlja treći »jao«, možda u gl. 17.
j) Dod (Vg): »i koji dolaziš«.
k) To više nije jeruzalemski hram (11,1–2): u njemu je Kovčeg (Izl 25), ali Novog saveza; on je konačno prebivalište Božje posred Božjega naroda (usp. 2 Mak 2,5–8; Mudr 9,8+).
l) Glave što slijede (12 – 13) nastavljaju opisivati događaje što prethode svršetku svijeta, a u novim slikama prikazuju sadašnju borbu između Zmaja i Jaganjca. Gl. 12 povezuje dva različita viđenja: borbu Zmaja protiv Žene i njezina potomstva (r. 1–6 i 13–17) te borbu Mihaela protiv Zmaja (r. 7–12).
m) Prizor odgovara Post 3,15–16. Žena rađa u trudovima (r. 2) onoga koji će biti Mesija (r. 5). Đavao je iskušava (r. 9; usp. 20,2) te progoni nju i njezino potomstvo (r. 6.13.17). Ona predstavlja sveti narod mesijanskih vremena (Iz 54; 60; 66,7; Mih 4,9–10), to jest Crkvu u borbi. Možda Ivan misli i na Mariju, novu Evu, kćer Siona, koja porodi Mesiju (usp. Iv 19,25+).

Post 3 16 *u porođajnim bolima* i mukama *rađanja.* 3I pokaza
Mih 4 9-10 se drugo znamenje na nebu: gle, Zmaj velik, og-
Dn 7 7 njen, sa sedam glava i deset rogova; na glavama
Dn 8 10 mu sedam kruna[a], 4a rep mu povlači trećinu *zvije-*
zda nebeskih – i obori ih na zemlju[b]. Zmaj stade
pred Ženu koja imaše roditi da joj, čim rodi, prož-
dre Dijete.
Iz 66 7 5I ona *porodi* sina, *muškića*[c], koji će *vladati* svim
Ps 2 9 *narodima palicom gvozdenom.* I Dijete njeno bî
Otk 2 27; 1 6+ uzeto k Bogu i prijestolju njegovu[d]. 6A Žena po-
11 3+ bježe u pustinju[e] gdje joj Bog pripravi sklonište da
12 14 se ondje hrani tisuću dvjesta i šezdeset dana. 7I na-
Dn 10 13+; 12 1 sta rat na nebu: Mihael[f] i njegovi anđeli zarate se
sa Zmajem. Zmaj uđe u rat i anđeli njegovi, 8ali ne
Iv 12 31 nadvlada. I ne bijaše im više mjesta na nebu. 9Zba-
20 2-3 čen je Zmaj veliki, Stara zmija – imenom Đavao,
Post 3 1-4 Sotona, zavodnik svega svijeta. Bačen je na zemlju,
Mt 4 1+ a s njime su bačeni i anđeli njegovi.
10I začujem glas na nebu silan: »Sada nasta spase-
11 15 nje i snaga i kraljevstvo Boga našega i vlast Poma-
Zah 3 1-5 zanika njegova! Jer zbačen je tužitelj braće naše
koji ih je dan i noć optuživao pred Bogom našim.
11Ali oni ga pobijediše krvlju Jaganjčevom i riječju
svojega svjedočanstva: nisu ljubili života svoga –
Iv 12 25 sve do smrti. 12Zato veselite se, nebesa i svi nebe-
snici! A jao vama, zemljo i more, jer Đavao siđe k
20 3 vama, gnjevan veoma, znajući da ima malo vreme-
na!«
2 Kor 6 2+ 13Kad Zmaj vidje da je zbačen na zemlju, stade
Post 3 15 progoniti Ženu koja rodi muškića. 14No Ženi bijahu
Izl 19 4 dana dva velika krila orlujska da odleti u pustinju,
Iz 40 31 u svoje sklonište gdje se, sklonjena od Zmije, hrani
jedno vrijeme i dva vremena i polovicu vremena[g]. Dn 7 25+
15I Zmija iz usta pusti za Ženom vodu poput rijeke Otk 11 3+
da je rijeka odnese[h]. 16Ali zemlja priteče u pomoć
Ženi: otvori usta i popi rijeku što je Zmaj pusti iz Br 16 30-34
usta. 17I razgnjevi se Zmaj na Ženu pa ode i zarati
se s ostatkom njezina potomstva, s onima što ču-
vaju Božje zapovijedi i drže svjedočanstvo Isusovo[i].
18I stade[j] na morski žal.

Zmaj i Zvijer[k] Dn 7

13 I vidjeh: *iz mora Zvijer izlazi* sa deset rogova 2 Sol 2 3-12 = 17 3, 8
i sedam glava; na rogovima joj deset kruna, Dn 7 3
na glavama bogohulna imena. 2Ta Zvijer što je vi-
djeh bijaše nalik na *leoparda,* noge joj kao *medvje-* Dn 7 4-6
đe, usta kao usta *lavlja.* Zmaj joj dade svoju silu i
prijestolje i vlast veliku[l]. 3Jedna joj glava bijaše kao Lk 4 6
na smrt zaklana, ali joj se smrtna rana zaliječila[m].
Sva se zemlja, začuđena, zanijela za Zvijeri 4i svi
se pokloniše Zmaju koji dade takvu vlast Zvijeri.
Pokloniše se i Zvijeri govoreći: »Tko je kao Zvi-
jer[n]! Tko bi smio ratovati s njom?« 5I dana su joj
usta da govori drskosti i hule i dana joj je vlast da Dn 7 8, 11
to čini četrdeset i dva mjeseca. 6I ona otvori usta 11 3+
da huli Boga, da huli ime njegovo, njegov Šator i
nebesnike. 7I dano joj je *da se zarati sa svecima i* Dn 7 21
da ih pobijedi. Dana joj je vlast nad svakim pleme- Dn 7 6
nom i pukom i jezikom i narodom: 8da joj se po-
klone svi pozemljari, oni kojima ime nije zapisano
u knjizi života zaklanog Jaganjca, od postanka svi- 20 12+
jeta.
9Tko ima uho, nek posluša! 10*Je li tko za progon-* Mt 13 9 Jr 15 2

a) To je Sotona (usp. r. 9 i 20,2), po LXX »đavao« (diabolos), izvorna hebr. riječ znači »Tužitelj« (usp. r. 10 i Zah 3,1–2; v. i Job 1,6+). U židovskoj predaji Zmija ili Zmaj simbolizira moć zla koja se neprijateljski suprotstavlja Bogu i njegovu narodu: Bog će je uništiti na svršetku vremena (usp. Job 3,8+ i 7,12+).
b) Aluzija na pad zlih anđela koje je povukao Sotona.
c) To je Mesija, i kao pojedinačna osoba i kao glava ili vođa novog Izraela (usp. »Sin čovječji« u Dn 7,13 ili »Sluga Jahvin« u Iz 42,1+).
d) Prisjećaj na uzašašće i trijumf Kristov koji će uroditi padom Zmaja. Taj se trijumf dodjeljuje ovom Djetetu već od rođenja.
e) Pustinja je u SZ tradicionalno utočište progonjenih (usp. Izl 2,15; 1 Kr 19,3s; 1 Mak 2,29–30). Crkva mora bježati daleko od svijeta i hraniti se božanskim životom (usp. Izl 16,1; 1 Kor 17,4.6; 19,5–8; Mt 4, 3–4; 14,13–21). Ondje će boraviti kratko vrijeme, tri godine i pol (r. 14; 11,2–3+).
f) Po židovskoj predaji (Dn 10,12–21; 12,1) on je borac Božji. Ime mu znači: »Tko (je) kao Bog!«
g) Tri i pol godine (usp. 11,3+).
h) Sotona će pokrenuti progonstvo poput rijeke da naudi Ženi.
i) Dva raspoznajna znaka Isusovih vjernika (14,1: usp. 14,12; 20,4; već 1,1.9 i Rim 8,29).
j) Naredno se viđenje nadahnjuje na Dn 7, na progonstvu Antioha Epifana IV. Zvijer iz mora (Sredozemnoga) je rimsko carstvo što predstavlja sve sile koje sebi prisvajaju božansku čast (to znače naslovi u r. 1: usp. Dn 11,36; 2 Sol 2,4). Sedam glava i deset rogova spominje se ponovno u 17,3.7–12.
k) BJ: »Istakoh«.
l) Zvijer duguje svoju moć Sotoni (12,3+; usp. Mt 4,8–9p; Iv 12,31+; 2 Sol 2,9).
m) Podsjećaj na neku obnovu rimskog carstva privremeno oslabljena (zbog Cezarove ili Neronove smrti?). Zaklana i nanovo oživljena Zvijer karikatura je Isusove smrti i uskrsnuća.
n) Usp. ime Mihaelovo u 12,7.

stvo, u progonstvo će ići! *Je li tko za mač*[a], da bude
pogubljen, *mačem* će biti pogubljen[b]! U tom je po-
stojanost i vjera svetih.
11 I vidjeh: druga jedna Zvijer uzlazi iz zemlje,
Mt 7 15 ima dva roga poput jaganjca, a govori kao Zmaj[c].
12 Vrši svu vlast one prve Zvijeri, u njenoj nazočno-
sti. Prisiljava zemlju i sve pozemljare da se poklone
Mt 24 24 prvoj Zvijeri kojoj ono zacijeli smrtna rana. 13 Čini
2 Sol 2 9-10 znamenja velika: i oganj spušta s neba na zemlju
Pnz 13 2-4 naočigled ljudi. 14 Tako zavodi pozemljare zname-
njima koja joj je dano činiti u nazočnosti Zvijeri:
svjetuje pozemljarima da načine kip Zvijeri koja bi-
jaše udarena mačem, ali preživje[d]. 15 I dano joj je
udahnuti život kipu Zvijeri te kip Zvijeri progovori
Dn 3 5-7. 15 i poubija sve koji se god ne klanjaju kipu Zvijeri.
16 Ona postiže da se svima – malima i velikima, bo-
7 3; 14 9. 11; gatima i ubogima, slobodnjacima i robovima –
16 2; 19 20; udari žig na desnicu ili na čelo, 17 i da nitko ne
20 4 mogne kupovati ili prodavati osim onog koji nosi
žig s imenom Zvijeri ili s brojem imena njezina.
17 9 18 U ovome je mudrost: u koga je uma, nek odgo-
neta broj Zvijeri. Broj je to jednog čovjeka, a broj
mu je šest stotina šezdeset i šest[e].

= 7 1-8+ Pratnja Jaganjčeva[f]

2 Kr 19 30-31 **14** I vidjeh: gle, Jaganjac[g] stoji na gori Sionu, a
Ob 17; Jl 3 5 s njime sto četrdeset i četiri tisuće – na čelima
Sef 3 12-13 im napisano ime njegovo i ime Oca njegova! 2 I za-
Dj 2 21+ čujem s neba glas, *kao šum voda mnogih* i tutnjavu
silna groma; glas taj koji začuh bijaše kao glas ci-
traša što sviraju na citrama. 3 Pjevali su *pjesmu no-* 5 9; Iz 42 10;
vu[h] pred prijestoljem i pred četiri bića i pred starje- 43 19
šinama. Nitko ne mogaše naučiti te pjesme doli one Ps 33 3; 98 1
sto četrdeset i četiri tisuće – otkupljeni sa zemlje. 3 10
4 Ti se ne okaljaše sa ženama, djevci su[i]! Oni prate Jr 2 2-3
Jaganjca kamo god pođe[j]. Otkupljeni su od ljudi
kao prvine Bogu i Jaganjcu; 5 *na ustima se njihovim* Sef 3 13
laž ne nađe, neporočni su[k].

Anđeli navješćuju čas suda[l]

6 I vidjeh: drugi jedan anđeo leti posred neba s 8 13
evanđeljem vječnim da ga proglasi svim pozemljari-
ma, svakom narodu i plemenu i jeziku i puku.
7 Viče iza glasa: »Bojte se Boga i dajte mu slavu jer Mt 10 28p
dođe čas suda njegova! I poklonite se njemu *koji* Izl 20 11
stvori nebo i zemlju i more i izvore voda!«
8 Za njim eto drugog anđela koji govori: *»Pade,*
pade[m] *Babilon, veliki* koji vinom *gnjeva* i bluda svo- = 18 2-3; Iz 21 9
jega[n] *opi sve narode!«* 9 Za njima eto i trećeg anđela Iz 51 17+
koji vikaše iza glasa: »Tko god se klanja Zvijeri i Jr 25 15
kipu njezinu te primi žig na čelo ili ruku, 10 *pit će* 13 15-17+
vino gnjeva Božjega, nerazvodnjeno, natočeno već
u čaši srdžbe njegove! I bit će udaren na muke *u* Post 19 24
ognju i sumporu[o] svetim anđelima naočigled i nao-
čigled Jaganjcu. 11 *Dim* muke njihove *suklja u vijeke* Iz 34 9-10
vjekova. Ni danju ni noću nemaju počinka oni koji Otk 19 3
se klanju Zvijeri i kipu njezinu i tko god primi
žig s imenom njezinim.« 12 U tom je postojanost Dj 9 13+
svetih – onih što čuvaju zapovijedi Božje i vjeru Otk 12 17
Isusovu.

a) Var.: »Tko mačem ubija, mačem će biti pogubljen.«
b) Izričaj je težak, a može značiti ili da se Crkva mora po svaku cijenu suprotstaviti svojim progoniteljima ili da će kazna Božja za njih biti neumoljiva (usp. 14,11–12; Ps 5,11+; Jr 15,2; Mt 26,52).
c) Ta druga Zvijer, što je također Zmajeva tvorevina, odsada će se nazivati »krivi prorok« (16,13; 19,20; 20,10). Prije opisa povratka Sina Čovječjega (14,14–20; usp. 19,11s i Mt 24, 30), Ivan pokazuje na djelu krive kriste (prva Zvijer) i krive proroke (druga Zvijer) koje je Krist navijestio (Mt 24,24; usp. 2 Sol 2,9).
d) U Crkvi je Duh tvorio čudesa da pobudi vjeru u Krista, druga pak Zvijer oponaša Duha kao što je prva Zvijer oponašala Oca i Sina (13,3). Tako su Zmaj te prva i druga Zvijer neke vrste karikatura Trojstva.
e) U grčkom kao i u hebrejskom svako je slovo imalo i brojčanu vrijednost, već prema alfabetskom slijedu. Broj nekog imena zbroj je njegovih slova. Ovdje bi 666 značio, po hebrejskom, Neron-Cezar. Postoji i varijanta: 616 što bi značilo, po grčkom, Cezar-Bog.
f) Sljedbenicima Zvijeri, obilježenima brojem njezina imena (13,16–17) Ivan suprotstavlja vjernike Jaganjčeve (5,6+), označene imenom njegovim i njegova Oca (7,4; 12,17+). Oni su »ostatak« (11,1+), vjeran unatoč progonstvu, oko kojega će biti obnovljeno kraljevstvo nakon pobjede. Gora je Sion Božje prijestolje (usp. 21,1).
g) Var.: »neki Jaganjac«.
h) Mojsije je zapjevao pjesmu oslobođenja iz Egipta (Izl 15,1–21; usp. Otk 15,3–4). Nova pjesma pjeva o novom oslobođenju Božjega naroda i o novom poretku što ga uspostavlja žrtvovani Jaganjac.
i) U prenesenom smislu: bludnost u bibl. predaji označuje idolopoklonstvo (usp. Hoš 1,2+), ovdje kult Zvijeri (17,1 itd.). Ovih 144. 000 jesu otkupljenici (5,9), neporočni i vjerni (r. 5); oduprli su se idolopoklonstvu pa mogu na zaruke s Jaganjcem (usp. 19,9; 21,2; 2 Kor 11,2).
j) Kao što je Izrael slijedio Jahvu u vrijeme Izlaska, novi Narod otkupljenika slijedi Jaganjca sve do u pustinju gdje će biti proslavljene nove zaruke (Hoš 2,16–25).
k) Žrtveni rječnik. Prvine predstavljaju svu žetvu (Pnz 26,2), a prvorođenci cijelu obitelj (Br 3,12 itd.). Žrtve prikazane pravome Bogu morale su biti bez mane (Izl 12,5; 1 Pt 1,19).
l) Tri anđela pozivaju bezbožne progonitelje na kajanje, ali oni ustraju u tvrdokornosti (16,2.9.11.21; usp. 15,5+).
m) Budućnost se prikazuje kao prošlost (tzv. proročki perfekti).
n) Usp. 18,3. BJ uz korekturu čita samo »vinom gnjeva«: što je uobičajena slika u proroka (Iz 51,17+) da se označi srdžba suda Božjega što prijeti idolopokionicima.
o) Jezero ognja i gorućeg sumpora kao mjesto kazne bezbožnika (usp. 19,20; 20,10; 21,8).

1 3+ [13]I začujem glas s neba: »Piši! Od sada blaženi
mrtvi koji umiru u Gospodinu! Da, govori Duh,
Iz 57 1-2; Heb 4 10 Mt 11 28-29 neka otpočinu od svojih trudova! Jer prate ih djela
njihova[a]!«

Jl 4 12-13 **Kosidba poganâ[b]**

Dn 7 13, Otk 1 7 [14]I vidjeh: gle, bijel oblak, a na oblak sjede
Netko *kao Sin Čovječji;* na glavi mu zlatan vijenac,
u ruci oštar srp. [15]I drugi jedan anđeo iziđe iz
hrama vičući iza glasa onomu što sjedi na oblaku:
Jl 4 13 »Mahni srpom i žanji jer dođe čas žetvi, zrela je
Mt 13 36-43 žetva zemaljska!« [16]I onaj što sjedi na oblaku baci
Iv 4 35; Rim 2 6+ srp na zemlju i zemlja bî požnjevena.
[17]I drugi jedan anđeo iziđe iz hrama nebeskoga.
6 9-10; I on imaše oštar srp. [18]I od žrtvenika[c] iziđe drugi
8 3-5 anđeo – onaj koji ima vlast nad ognjem – pa povika
iza glasa onomu, s oštrim srpom: »Mahni oštrim
srpom i poberi grozdove u vinogradu zemaljskom
jer sazri grožđe!« [19]I anđeo baci srp na zemlju i
Iz 63 1-6 obra vinograd zemaljski, a obrano baci u veliku
Otk 19 15 kacu gnjeva Božjega. [20]Gazila se kaca izvan grada[d]
19 14, 21 te poteče krv iz kace konjima do uzda, tisuću i šest
stotina stadija uokolo.

Mojsijev i Jaganjčev hvalospjev[e]

15 I vidjeh drugo znamenje na nebu, veliko iču-
desno: sedam anđela sa sedam zála posljed-
njih – s njima se navršuje gnjev Božji. [2]I vidjeh kao
= 7 9 neko more od prozirca pomiješano s ognjem. Oni
13 15-18 koji pobijediše Zvijer i kip njezin i broj imena nje-
zina stoje u moru od prozirca s citrama Božjim u
Izl 15 1-21 ruci. [3]Pjevaju pjesmu Mojsija[f], sluge Božjega, i pje-
Otk 14 3+ smu Jaganjčevu:
Ps 92 6; 98 1 »Velika su i čudesna djela tvoja,
Gospodine, Bože, Svevladaru!
Pravedni su i istiniti putovi tvoji, Ps 145 17; Pnz 32 4
Kralju narodâ!
[4]*Tko da te se ne boji,* Gospodine, Jr 10 7
tko da ne slavi ime tvoje!
Ti si jedini svet!
I zato *svi će narodi doći* Ps 86 9
i klanjati se pred tobom
jer se očitovahu pravedna djela tvoja!«

Sedam čaša gnjeva Božjega[g]

[5]Nakon toga vidjeh: otvori se hram Šatora svje- Izl 25 22+
dočanstva na nebu! [6]Iziđe sedam anđela sa sedam
zala iz hrama; odjeveni bijahu u blistav bijeli lan, 19 8
oko prsiju opasani zlatnim pojasom. [7]Jedno od če-
tiri bića dade sedmorici anđela sedam zlatnih čaša, 14 8+
punih gnjeva Boga koji živi u vijeke vjekova. [8]*I* 1 Kr 8 10; Iz 6 4
hram se napuni dimom od Slave Božje i od njegove
snage te nitko ne mogaše ući[h] u hram dok se ne
navrši sedam zála sedmorice anđela.

16 I začujem iz hrama jak glas koji viknu sedmo- = 8 6-12
rici anđela: »Hajdete, izlijte sedam čaša
gnjeva Božjega na zemlju!«
[2]Ode prvi i izli svoju čašu na zemlju. I pojavi se Izl 9 8-11
čir, koban i bolan, na ljudima što nose žig Zvijerin Otk 13 15-17
i klanjaju se kipu njezinu.
[3]Drugi izli svoju čašu na more. I ono posta krv
kao krv mrtvačeva te izginu sve živo u moru.
[4]Treći izli svoju čašu na rijeke i izvore vóda. I
postadoše krv. [5]I začujem anđela vóda gdje govori: Izl 7 14-24
»Pravedan si, *Ti koji jesi i koji bijaše,* Sveti, što si 1 20+
tako dosudio! [6]Oni su prolili krv svetih i proroka i 1 4+; 11 17
stoga ih krvlju napajaš! Zavrijedili su!« = 18 24
[7]I začujem žrtvenik kako govori: »Da, Gospode, 6 9; 8 3-4
Bože, Svevladaru! Istiniti su i pravedni sudovi tvo-
ji!«

a) Opreka između kazne bezbožnika i blaženog spokoja vjernika (r. 12) od časa smrti (usp. 6,9–11).
b) Žetva i berba dvije su slike božanskoga suda koji će biti opisan u 19,11–20.
c) Sa žrtvenika se dižu mučenička krv (6,9; 11,1) i svetačka molitva (8,3–5; 9,13) što ih anđeo prikazuje da izmoli Božju pravdu.
d) Uništenje poganskih naroda mora se izvršiti izvan Jeruzalema (Zah 14,2s; Ez gl. 38 – 39, usp. Lev 4,12+; Heb 13,11–12).
e) Viđenje se sedam čaša nadovezuje na viđenje sedam trubalja (8,25s). Između r. 3 i 5 umetnuta je pjesan otkupljenika u čast Onomu koji ih je spasio.
f) I ova je pjesan, kao i Mojsijeva (Izl 15), pjesma oslobođenja (14,1). Otkana je od biblijskih prisjećaja te opijeva ne toliko strogost kaznâ koliko trijumf Gospodina i onih koji su njegovi.
g) Ponovno se vraća na »zla« (r. 1) koja će zadesiti Babilon, tj. Rim (16,18–19). Ona podsjećaju (kao i u gl. 8 – 9) na egipatska zla. Anđeli koji treba da ih izvrše izlaze iz Šatora koji je u pravom Hramu nebeskom (11,9): u okvirima teofanije slave bogoslužje pravde.
h) Podsjećaj na slavu (Izl 24,16+) prisutnu u Hramu znak je Božje nazočnosti posred Božjega naroda u mesijanskim vremenima (usp. 2 Mak 2,4–8; Izl 40,34–35; 1 Kr 8,10; Otk 21,3).

= 19 2 8 Četvrti izli svoju čašu na sunce. I suncu je dano
9 20 da pali ljude ognjem. 9 I silna je žega palila ljude te
Am 4 6+ su hulili ime Boga koji ima vlast nad tim zlima, ali
se ne obratiše da mu slavu dadu.
10 Peti izli svoju čašu na prijestolje Zvijeri[a]. I kra-
Izl 10 21-23 ljevstvo joj prekriše tmine. Ljudi su grizli jezike od
Iz 8 22 muke 11 i hulili Boga nebeskoga zbog muka i čireva,
ali se ne obratiše od djela svojih.
= 9 14 12 Šesti izli svoju čašu na Eufrat, rijeku veliku. I
presahnu voda te načini prolaz kraljima s istoka
sunčeva[b]. 13 I vidjeh: iz usta Zmajevih i iz usta Zvi-
Izl 8 2-3 jerinih i iz usta Lažnoga proroka izlaze tri duha
nečista, kao žabe. 14 To su dusi zloduhâ što čine
17 13-14; znamenja, a pođoše sabrati kraljeve svega svijeta
19 19 1 Kor 1 8+ na rat za Dan veliki Boga Svevladara[c].
15 Evo dolazim kao tat! Blažen onaj koji bdije i
čuva haljine svoje da ne ide gol te mu se ne vidi 3 3-4, 18
sramota! 1 3+
16 I skupiše ih na mjesto koje se hebrejski zove
Harmagedon[d]. = 20 8
17 I sedmi izli svoju čašu na zrak. Uto iz hrama, s Iz 66 6
prijestolja[e], iziđe jak glas i viknu: »Svršeno je!« 18 I Otk 21 6; 4 5
udariše munje i glasovi i gromovi i nasta potres ve-
lik, *kakva ne bijaše otkako je ljudi* – tako bijaše Dn 12 1
silan potres taj. Mk 13 19
19 I prasnu natroje grad veliki i gradovi narodâ
padoše. Spomenu se Bog Babilona velikoga da mu
dade piti iz čaše vina gnjevne srdžbe Božje. 14 8, 10
20 I pobjegoše svi otoci, iščezoše gore[f], 21 a iz neba
se spusti na ljude tuča velika, poput talenta[g]. Ljudi 6 14
su hulili Boga zbog zla tuče jer zlo njezino bijaše Izl 9 22-26
silno veliko[h].

2. *KAZNA BABILONA*

Ez 16; 23 Nah 3 4 **Bludnica velika**[i]

17 I dođe jedan od sedam anđela što nose sedam
čaša i prozbori mi: »Dođi pokazat ću ti sud
Jr 51 13 nad Bludnicom velikom[j] što *sjedi nad vodama veli-*
Iz 23 17 Jr 51 7 *kim*[k], 2 s kojom su bludničili kraljevi zemlje[l] i po-
zemljari *se opiše vinom* bluda njezina.« 3 I odnese
Iz 21 1s me u duhu u pustinju[m]. Tu vidjeh Ženu koja sjede
na skrletnu Zvijer, punu bogohulnih imena, sa se-
= 13 1 dam glava i deset rogova[n]. 4 Žena bijaše odjevena u
grimiz i skrlet, sva u zlatu, dragom kamenju i biser-
Jr 51 7 ju. U ruci joj zlatna čaša puna gnusobe i nečisti
2 Sol 2 7 bluda njezina. 5 Na čelo joj napisano ime – tajna:
»Babilon veliki, mati bludnicâ i gnusoba zemlji-
nih.« 6 I vidjeh: Žena je pijana od krvi svetih i od
krvi svjedoka Isusovih[o]. Kad je vidjeh, čudom se
silnim začudih. 7 Nato će mi anđeo: »Što se čudiš?
Ja ću ti kazati tajnu te žene i Zvijeri koja je nosi,
Zvijeri sa sedam glava i deset rogova.«

Zvijer i Bludnica[p]

8 »Zvijer koju vidje bijaše i više nije; zamalo izlazi = 13 3-4
iz Bezdana i ide u propast. I zapanjit će se pozem-
ljari – oni kojima ime, od postanka svijeta, nije za- 20 12+
pisano u knjigu života – kad vide da Zvijer bijaše i
više nije, a opet je tu.
9 Tu se hoće mudre pameti! Sedam glava sedam 13 18

a) To je Rim kao pralik zemaljskoga grada, Bogu neprijateljskoga.
b) Ako Eufrat presuši, Rimljani su bez zaštite protiv partskih ratnika (9,14).
c) Sabor svih poganskih naroda, ali pred propašću koja im prijeti od Krista.
d) Brdo kraj Megida: ovaj je grad u ravnici što se nadovezuje na Karmelsko gorje. To je mjesto poraza kralja Jošije (2 Kr 23,29s) pa ostaje simbolom poraza za sve vojske koje se tu sabiru (usp. Zah 12,11).
e) BJ izostavlja »od prijestolja« kao dodatak.
f) Te kozmičke pojave simboliziraju poraz zemaljskih sila: iščeznut će pred sudačkim gnjevom Božjim.
g) Oko 40 kg.
h) Sva ta zla ne istrebljuju čovječanstvo, ali niti ga dovode pokajanju nego samo izazivlju nove hule na Boga (r. 9.11; usp. 11,14+).
i) Gl. 17 vrlo je teška u svojim pojedinostima (usp. r. 9), napose u r. 10–11.
j) Babilon se pojavljuje kao Žena (usp. 12,1; Dn 4,27), a tako poslije i Jeruzalem (21,9). Babilon označuje idolopoklonički Rim (2,14+; 18,3; Hoš 1,2+; usp. 14,4): nakon prividnog procvata (r. 3–7) doživjet će osudu što je navijestiše i pripraviše prethodna viđenja.
k) Sliku tumači r. 15.
l) Poganski narodi i njihovi kraljevi koji su prihvatili kult careva.
m) Pustinja je boravište nečistih životinja (usp. Lev 16,8+; 17,7+).
n) Sedam glava je sedam rimskih brežuljaka (r. 9), a deset rogova kraljevi su vazali (r. 12) koji zbacuju carski jaram (r. 16). Zvijer (r. 3.7–8) predstavlja nekog cara, zacijelo Nerona, koji će, po narodnim vjerovanjima, oživjeti i ponovno zadobiti moć prije dolaska Jaganjca (usp. 2 Sol 2,8–9). Zvijer iz rr. 3.7–8 opisana je već u gl. 13. Početak r. 8 podrugljivo ističe kako ta Zvijer »bijaše i više nije«, nasuprot Bogu koji »bijaše i jest«.
o) Rimska progonstva uključuju i idolopoklonstvo (r. 4) i ubojstva (r. 6). Slične ukore podiže Ez 16,36–38; 23,37–45 protiv Jeruzalema.
p) U simbolici Zvijeri možemo ovdje razlikovati dva različita smisla: prvi u r. 8–9.15–18 i drugi u r. 10.12–14. Žena koja sjedi na Zvijeri smatra se jakom, a na rubu je propasti.

je bregova na kojima žena sjedi. A i sedam kralje-
va[a]: 10pet ih već pade, jedan jest, a jedan još ne
dođe: kada dođe, ostati mu je zamalo. 11I Zvijer
koja bijaše i više nije, osma je, a iz broja je njih
Dn **7** 24 sedmero, i ide u propast. 12*Deset rogova* što ih vidje
deset je kraljeva; oni još ne primiše kraljevstva, ali
će – samo za jedan sat – primiti vlast kao kraljevi
zajedno sa Zvijeri. 13Jèdne su misli: svu svoju silu i
19 11-21 vlast predati Zvijeri. 14Ratovat će protiv Jaganjca,
ali će ih pobijediti Jaganjac – i njegovi pozvanici,
Pnz **10** 17 izabranici, vjernici[b] – jer on je *Gospodar gospodarâ*
2 Mak **13** 4 i *Kralj kraljeva.«* 15I reče mi anđeo: »Vode što ih
1 Tim **6** 15 Otk **14** 4 vidje, na kojima Bludnica sjedi, to su puci i mno-
štva i narodi i jezici. 16I, onih deset rogova što ih
Ez **16** 39-41; vidje i Zvijer – oni će zamrziti Bludnicu, opustošiti
23 25-29 je i ogoliti, najesti se mesa njezina i ognjem je spa-
liti. 17Jer Bog im u srce stavi izvršiti naum njegov:
da jednodušno predadu kraljevstvo svoje Zvijeri
dok se ne ispune riječi Božje. 18Žena koju vidje
11 8+ grad je veliki što kraljuje nad kraljevima zemalj-
skim.«

Anđeo navješćuje pad Babilona – Bludnice[c]

Ez **43** 2 **18** Nakon toga vidjeh: jedan drugi anđeo silazi s
neba s moći velikom! Sva se zemlja zasvije-
Iz **21** 9 tlila od njegova sjaja. 2On povika iza glasa: *»Pade,*
= Otk **14** 8 *pade Babilon veliki* – Bludnica – i postade prebiva-
Iz **13** 21-22; lištem zloduhâ, nastambom svih duhova nečistih,
34 11-14; Jr **50** 39 nastambom svih ptica nečistih mrskih 3jer se gnjev-
17 2 nim vinom bluda njezina opiše[d] narodi; s njom su
bludničili svi kraljevi zemaljski, a trgovci se zemalj-
ski obogatiše od silna raskošja njezina.«

Narod Božji mora bježati

16 17 4Začujem i drugi glas s neba: »Iziđite iz nje, na-
Iz **48** 20; **52** 11 rode moj, da vas ne zadese zla njezina te ne budete
Jr **51** 6 suzajedničari grijeha njezinih! 5Jer njezini grijesi *do*
Post **18** 20; Jr **51** 9 *neba dopriješe* i spomenu se Bog zločina njezinih.
Jr **50** 15; **16** 18 6*Vratite joj milo za drago,* naplatite joj dvostruko
po djelima! U čašu u koju je ona natakala natočite
dvostruko! 7Koliko se razmetala sjajem i raskoši,
toliko joj zadajte muka i jada! Jer u srcu je svome
govorila: 'Na prijestolju sjedim kao kraljica *i nikad*
neću obudovjeti, jad me nikada zadesiti neće!' Iz **47** 8
8Stoga *u isti će je dan* zla zadesiti: smrt i jad i glad Iz **47** 9
te će sva u ognju biti spaljena. Jer silan je Gospod,
Bog, Sudac njezin!«

Tužaljke nad Babilonom – Bludnicom[e] Ez **26-28**

9I plakat će i naricati za njom kraljevi zemlje što
su s njome bludničili i raskošno živjeli kad gledali
budu dim požara njezina. 10Prestrašeni mukama
njezinim, izdaleka će stajati i naricati: »Jao, jao,
grade veliki, Babilone, grade silni! Kako li te u
tren oka stiže osuda!«
11I trgovci zemaljski plaču nad njom i tuguju jer
im trga nitko više ne kupuje: 12ni zlata, ni srebra,
ni dragoga kamenja, ni biserja, ni tanana lana, ni
grimiza, ni svile, ni skrleta: nit ikakva mirisava
drveta, nit ikakva predmeta od slonove kosti, nit
ikakva predmeta od skupocjena drveta[f], nit od mje-
di, nit od željeza, nit od mramora; 13ni cimeta, ni
balzama, ni miomirisa, ni pomasti, ni tamjana, ni
vina, ni ulja, ni bijeloga brašna, ni pšenice; ni gove-
da, ni ovaca, ni konja, ni kočija, ni roblja nit ikoje
žive duše.
14»Voće za kojim ti duša žudjela pobježe od tebe, Mih **7** 1
sav raskoš i sjaj propade ti – ne, nema ga više!«
15Trgovci što svim tim trgovahu, što ih ona obo-
gati, izdaleka će stajati, prestrašeni mukama njezi-
nim, plakat će i tugovati: 16»Jao, jao, grade veliki,
odjeveni nekoć u lan tanan i grimiz i skrlet, naki- **17** 4
ćeni zlatom i dragim kamenjem i biserjem! 17U tren
oka opustje toliko bogatstvo!«
I svi kormilari i putnici[f], svi mornari i moreplov- Ez **27** 27-29
ci[g] izdaleka stoje 18i, gledajući dim njezina požara,
zapomažu: »Koji li je grad sličan gradu ovom veli- **13** 4
kom?« 19I posuše glavu pepelom te plačući i tugu-
jući viknuše: »Jao, jao, grada li velikoga! Dragocje-
nostima se njegovim obogatiše svi posjednici mor-
skih brodova, a evo – u tren oka opustje!«

a) Sedam rimskih kraljeva, šesti sada vlada.
b) Podsjećaj na 14,4 i navještaj 19,11–21.
c) Kazna nad Babilonom naviještena u gl. 17 sada je neizbježiva (r. 1–3), a srućit će se pošto vjernici budu osigurani protiv napadaja grešnika (r. 4; usp. 3,10+).
d) Var.: »bludničenjima« i »pali su« ili »opila se« (mj. »opiše se«).
e) Trostruka žalopojka zemaljskih kraljeva (rr. 5–10), trgovaca (rr. 11–17a) i pomoraca (rr. 17b–19) nadahnjuje se na Jr 50–51, a osobito na Ez 26–38.
f) Vg čita: »skupocjena kamena«.
g) Var.: »i koji žive od mora«.

= 19 1-2 Pnz 32 43 20 Veseli se nad njom, nebo, i svi sveti i apostoli
Iz 44 23 i proroci jer Bog osudivši nju, vama pravo dosudi[a]!
Jr 51 63-64 21 I jedan snažan anđeo uze kamen, velik poput
mlinskoga kamena, i baci ga u more[b] govoreći:
»Tako će silovito biti strovaljen Babilon, grad veliki, i nikada ga više biti neće!«
Iz 24 8 22 »Glas citraša i pjevača
Ez 26 13 i svirača i trubljača
u tebi se više neće čuti!
Obrtnik vješt kojem god umijeću
u tebi se više neće naći!
Jr 25 10 *Klopot žrvnja*
u tebi se više neće čuti!
23 *Svjetlost svjetiljke*
u tebi više neće sjati!
Jr 7 34; 16 9 *Glas zaručnika i zaručnice*
u tebi se više neće čuti!
Jer trgovci tvoji bijahu velikaši zemlje
i čaranja tvoja zavedoše sve narode;
= 16 6 24 i u tebi se našla krv proroka i svetaca
Mt 23 35-37 i svih zaklanih na zemlji.«

Pobjednička pjesma u nebu[c]

18 20+ **19** Nakon toga začujem kao jak glas silnoga
mnoštva na nebu:
»Aleluja[d]!
Spasenje i slava i moć Bogu našemu!
= 16 7 2 Doista, istiniti su i pravedni
11 18; Ps 5 11+ sudovi njegovi
Otk 6 9 jer osudi veliku Bludnicu,
što pokvari zemlju bludom svojim,
i osveti na njoj krv slugu svojih!«
3 I ponove:
»Aleluja!
Dim njezin *suklja u vijeke* vjekova!«
4 Nato starješine, njih dvadesetčetvorica, i ona če- Iz 34 10
tiri bića padoše ničice i pokloniše se Bogu, koji Otk 14 11
sjedi na prijestolju, govoreći: »Amen! Aleluja!« 5 I
s prijestolja iziđe glas:
»Hvalite Boga našega, 11 18
sve sluge njegove, Ps 115 13
svi koji se njega bojite,
i mali i veliki!«
6 I začuh kao glas silna mnoštva *i kao šum voda*
mnogih i kao prasak gromova silnih:
»Aleluja!
Zakraljeva Gospod, 11 17
Bog naš Svevladar!
7 Radujmo se i kličimo
i slavu mu dajmo
jer dođe svadba Jaganjčeva[e],
opremila se Zaručnica njegova! Iz 61 10
8 Dano joj je odjenuti se u lan tanan, 2 17; 3 5
blistav i čist!«
A lan – pravedna su djela svetih.
9 I reče mi: »Piši! Blago onima koji su pozvani na 1 3+
svadbenu gozbu Jaganjčevu!« I reče mi: »Ove su Mt 22 1-14;
riječi istinite, Božje.« 10 Padoh mu pred noge da mu 8 11+
se poklonim. A on će mi: »Nipošto! Sluga sam kao 22 8-9
i ti i braća tvoja koja imaju svjedočanstvo Isusovo.
Bogu se pokloni!« Jer svjedočanstvo Isusovo duh
je proročki[f].

3. *ISTREBLJENJE POGANSKIH NARODA*

= 20 7-10 **Prvi boj**[g] **za dovršenje djela Božjega**

11 I vidjeh: nebo otvoreno – i gle, *konj bijelac*, a
1 5; 3 7. 14 na nj sjeo On, zvani Vjerni i Istiniti, a *sudi* i vojuje
Iz 11 4 *po pravdi;* 12 oči mu plamen ognjeni, na glavi mu
mnoge krune[h]; nosi napisano ime kojeg nitko ne 1 14; 2 18
zna doli on sam; 13 ogrnut je *ogrtačem krvlju* natop- Lk 10 22
ljenim[i]; ime mu: Riječ Božja[j]. 14 Prate ga na bijel- Iz 63 1
cima Vojske nebeske[k], odjevene u lan tanan, bijel Iv 1 1+

a) Nasuprot žalopojkama, klicanje na nebu (usp. 16,5; 18,20; 19,1–10).

b) Anđelov simboličan pokret (nakon čega se nastavlja u r. 22–23 žalopojka). R. 21. nastavlja se u r. 24. Cijeli se prizor nadovezuje na 18,1–3; Babilon će biti uništen zbog svog idolopoklonstva (usp. 17,4) i zbog progonstva kršćana (18,24).

c) Ove pobjedničke pjesme zbog pada Babilona započele su u 18,20 i u živoj su protivnosti sa žalopojkama gl. 18. Prva pjesma (r. 1–4) dolazi s neba, a u drugoj (r. 5–9) joj se pridružuju sveci cijele Crkve, pozvane na svadbu Jaganjčevu.

d) Liturgijski poklik (»Hvalite Boga!«) uobičajen u izraelskom bogoštovlju (Ps 111,1; 113,1+; itd) u NZ susrećemo samo ovdje (19,1.3.4.6).

e) Svadba je Jaganjčeva simbol obnove nebeskoga kraljevstva koje će biti opisano u 21,9s (v. Hoš 1,2+ i Ef 5,22–23+).

f) Ivan se hoće pokloniti, ali ga anđeo podsjeća da je i on samo sluga Božji (1,1; 22,8–9). Možda je posrijedi upozorenje protiv štovanja nebeskih sila (Kol 2,18; Heb 1,14; 2,5). »Svjedočanstvo Isusovo« riječ je Božja kojoj je Isus svjedok, a posjeduje je svaki kršćanin (usp. 1,2; 6,9; 12,17; 20,4) i nadahnjuje proroke.

g) Evo nas na svršetku vremena. Poslije pada Babilona – prorečena (14,8.14.15) i ostvarena (16,19–20; 17,12–14) – nastupa vjerni Krist (3,14+) i ozbiljuje dan Jahvin (Am 5,18+) zatorom neprijateljâ Crkve. Njegov lik (r. 11–16) nadahnut je, kao i prethodni opisi (12,5; 14,6–20; 17,14), raznim proročkim navještajima.

h) Jer on je kralj kraljeva (r. 16; usp. 5,3.13).

i) Prisjećaj (usp. r. 15) na Iz 63,1: simbolizira krvavu pobjedu koju će izvojštiti nad neprijateljima svog Naroda (usp. Otk 3,5).

j) Imena pobjedničkog Konjanika (r. 12.13.16) raznoliko izražavaju tko je on. »Ime koje nitko ne zna« označuje transcendentnost, a ime »Riječ Božja« označuje ga kao opunomoćena objavitelja Boga (usp. Iv 1,1.14.18) i izvršitelja Božjega suda (20,11–12; 22,12; usp. Mudr 18,14–18).

k) Anđeoske čete (usp. Mt 26,53) ili radije vojska mučenika (po 14,4 i 17,4) odjevenih u bijelo (usp. 19,8; 3,5.18; 6,11; 16,15 a tako i Mt 22,11s).

1 16 i čist. [15]Iz usta mu izlazi oštar mač[a] kojim će posjeći
Ps 2 9; Otk 2 27+ *narode. Vladat će* njima *palicom gvozdenom.* On
Iz 63 3; Otk 14 19 *gazi u kaci* gnjevne srdžbe Boga[b] Svevladara. [16]Na
2 Mak 13 4; Pnz 10 17 ogrtač, o boku, napisano mu ime[c]: »*Kralj kraljevâ*
i Gospodar gospodarâ.«
Ez 39 17 [17]I vidjeh jednog anđela: stajaše na suncu vičući
iza glasa svim *pticama* što nebom lete: »Ovamo!
Skupite se na veliku gozbu Božju [18]*da se najedete*
mesa kraljevâ, i mesa vojvodâ, i mesa mogućnikâ,
i mesa konjâ i konjanikâ njihovih, i mesa svih mo-
gućih ljudi, slobodnjakâ i robovâ, malih i velikih!«
17 12-14 [19]I vidjeh: Zvijer i kraljevi zemlje i vojske njihove
skupiše se u boj da se zarate s Onim što sjedi na
Mt 26 53 konju i s vojskom njegovom. [20]I Zvijer bi uhvaće-
na[d], a s njom i Lažni prorok koji je u njenoj nazoč-
nosti činio znamenja i njima zavodio one što su pri-
mili žig Zvijeri i klanjali se njezinu kipu. Živi su
Dn 7 11 oboje bačeni u ognjeno jezero što gori sumporom.
Otk 14 10+; 20 10, 14 [21]A drugi su posječeni mačem što izlazi iz usta
Ez 39 20 Onoga koji sjedi na konju i sve se ptice nasitiše
mesa njihova.

Tisućgodišnje kraljevstvo

9 1+ **20** I vidjeh anđela: siđe s neba s ključima Bez-
12 7, 9 dana i s velikim okovima u ruci. [2]Zgrabi
Mt 12 28-29 Zmaja[e], Staru zmiju, to jest Đavla, Sotonu, i okova
ga za tisuću godina[f]. [3]Baci ga u Bezdan koji nad
2 Sol 2 8s+ njim zatvori i zapečati da više ne zavodi narode
2 Kor 6 2+ dok se ne navrši tisuću godina. Nakon toga ima
biti odriješen za malo vremena.

[4]I vidjeh prijestolja – onima što sjedoše[g] na njih
dano je suditi – i duše pogubljenih zbog svjedočan- Dn 7 22
stva Isusova i zbog Riječi Božje i sve koji se ne 19 10+
pokloniše Zvijeri ni kipu njezinu te ne primiše žiga 13 15-17
na čela svoja ni na ruke. Oni oživješe i zakraljevaše
s Kristom tisuću godina[h]. [5]Drugi mrtvi ne oživješe 5 10
dok se ne navrši tisuću godina. To je ono prvo us-
krsnuće. [6]Blažen i svet onaj tko je dionik toga pr- 1 3+
vog uskrsnuća! Nad njim druga smrt[i] nema vlasti: 2 11+
oni će biti svećenici Božji i Kristovi i s njime će
kraljevati tisuću godina[j]. 1 6+

Drugi boj za dovršenje djela Božjega

= 19 11-21

[7]A kad se navrši tisuću godina, Sotona će iz
svoga zatvora biti pušten: [8]izići će zavesti narode
sa četiri kraja zemlje, *Goga i Magoga*[k], i skupiti ih Ez 38 2, 9, 15
u boj. Bit će ih kao pijeska morskoga. [9]Skupiše se = Otk 16 14, 16
na prostrano polje zemlje i opkoliše tabor svetih i Lk 21 24
ljubljeni grad[l]. Ali oganj siđe s neba te ih proguta. Dj 9 13+
[10]A njihov zavodnik, Đavao, bačen bi u jezero og- = Ez 38 22
njeno i sumporno, gdje se nalaze i Zvijer i Lažni 19 20
prorok: ondje će se mučiti danju i noću u vijeke
vjekova.

Sud nad narodima

Rim 2 6+

[11]I vidjeh veliko bijelo prijestolje i Onoga što sje-
de[m] na nj: pred licem njegovim pobježe zemlja i 2 Pt 3 7, 10, 12
nebo; ni mjesta im se više ne nađe. [12]I vidjeh Otk 21 1

a) Simbol snage Riječi Božje zatornice (usp. 1,16; Iz 11,4; 49,2; Hoš 6,5; Mudr 18,15; 2 Sol 2,8; Heb 4,12).
b) Slika tijeska i kace uobičajena je u proroka kao simbol uništenja svih neprijatelja božjega naroda u veliki dan srdžbe Božje (usp. Post 49,9–12; Jr 25,30; Iz 63,1–6; Jl 4,13; Sef 1,15). O »vinu gnjeva« usp. 14,8+.19–20; Iz 51,17+.
c) Naslov vlasti (usp. 17,14; Fil 2,9–11) koji neizmjerno nadvisuje bogohulna imena Zvijeri (13,1; 17,3).
d) Slijedi duža zagrada koja doziva u pamet događaje iz gl. 13.
e) Nakon obiju Zvijeri i njihovih vojska uništen je i Zmaj, njihova glava.
f) Kazna se ostvaruje u dva slijeda: Sotona je obeskrijepljen za tisuću godina dok su na vlasti mučenici (12,7–12), a onda će se opet podići prije nego što mu vojska bude konačno uništena.
g) Ovaj teški stavak jedno je od uporišta za otkrivanje etapa i zahvata u nastanku Otkrivenja o čemu piše na kraju uvoda. Je li 20,1–6 ponavljanje 19,11–21? Usp. Mt 19,28; 1 Kor 6,2–3.
h) Ovo je »uskrsnuće« mučenika (usp. Iz 26,19; Ez 37) simbolično: označuje obnovu Crkve nakon rimskog progonstva koja će trajati koliko i zatočeništvo Zmajevo. Mučenici što čekaju ispod žrtvenika (6,9–11) odsada provode blažen život s Kristom. »Kraljevstvo od tisuću godina«, dakle, označuje zemaljsko razdoblje Božjega kraljevstva od pada Rima do dolaska Kristova (20,11s). – Po sv. Augustinu i mnogima drugima »tisuću godina« broji se od Kristova uskrsnuća: »prvo uskrsnuće« označavalo bi krst (usp. Rim 6,1–11; Iv 5,25–28). – Od najranije Crkve značajna struja tumači ovaj stavak doslovno: nakon stvarnog uskrsnuća mučenikâ Krist bi se imao vratiti na zemlju da zajedno sa svojim vjernicima ostvari sretno kraljevanje od tisuću godina. Takvu doslovnu tisućgodišnjaštvu (hilijazam ili milenarizam) Crkva nikada nije bila sklona.
i) Vječna smrt u suprotnosti s tjelesnom.
j) To je zemaljsko kraljevanje bilo naviješteno u 5,9–10; bit će još opisano u slici budućeg Jeruzalema (21,9 – 22,5 i 22,6–15) iako ovaj ulomak stoji poslije navještaja posljednjeg suda (20,13–15). Samo danas prevladava mišljenje da u 20,4–6 i u 21,9 – 22,5 nije opisan posve isti novi Jeruzalem.
k) Kod Ez 38 – 39 (v. bilješke) riječ je o »Gogu kralju Magoga«. Ovdje ta dva imena simboliziraju poganske narode udružene protiv Crkve posljednjih vremena.
l) Nova Obećana zemlja s glavnim gradom Jeruzalemom (21,2+) odolijeva ovoj posljednjoj navali (usp. Lk 21,24). Slikama se SZ prikazuje Crkva.
m) Nakon sveopćeg uskrsnuća nastupa Sudac (2,23; 3,5; usp. 19,13+; Dn 7,10). Sadašnje stvorenje iščezava pred posve novim (Otk 21,1+).

Dn 7 10+ mrtve, velike i male: stoje pred prijestoljem, a
knjige se otvoriše. I otvori se jedna druga knjiga,
Otk 3 5; 13 8; 17 8 knjiga života. I mrtvi bijahu suđeni po onome što
stoji napisano u knjigama, *po djelima svojim*[a].
1 18+ 13More predade svoje mrtvace, a Smrt i Podzemlje
svoje: i svaki bi suđen *po djelima svojim*. 14A Smrt
i Podzemlje bili su bačeni u jezero ognjeno[b]. Jezero 21 4
ognjeno – to je druga smrt: 15tko se god ne nađe 1 Kor 15 26, 54
zapisan u knjizi života, bio je bačen u jezero ognje- Otk 2 11+
no. 14 10+

4. NOVO NEBO I NOVA ZEMLJA

= 7 15-17 **Nebeski Jeruzalem**[c]

Iz 65 17 **21** I vidjeh *novo nebo i novu zemlju*[d] jer – prvo
2 Pt 3 13 nebo i prva zemlja uminu; ni mora više ne-
Rim 8 19-23 ma[e]. 2I *Sveti grad,* novi Jeruzalem, vidjeh: silazi s
Job 7 12+ neba od Boga, opremljen kao zaručnica nakićena
19 7-8 za svoga muža[f]. 3I začujem jak glas s prijestolja:
7 15-17 »*Evo Šatora* Božjeg s ljudima!
Ez 37 27 *On će prebivati s njima:*
oni će biti narod njegov,
Iz 7 14+ *a on će biti Bog s njima*[g].
Iz 25 8 4*I otrt će im svaku suzu* s očiju
te smrti više neće biti,
Iz 35 10 ni tuge, ni jauka, ni boli više neće biti
jer – prijašnje uminu.«
5Tada Onaj što sjedi na prijestolju reče:
2 Kor 5 17 »Evo, sve činim novo!«
Dn 8 26 I doda: »Napiši: Ove su riječi
vjerne i istinite.« 6I još mi reče:
1 8+ »Svršeno je!
Iz 55 1 Ja sam Alfa i Omega,
Otk 22 17 Početak i Svršetak!
Ja ću žednomu dati
s izvora vode života zabadava[h].
7To će biti baština pobjednikova.
I ja ću njemu biti Bog,
a on meni sin[i]. 2 Sam 7 14
8Kukavicama pak, nevjernima i okaljanima, = 22 15
ubojicama, bludnicima, Rim 1 29+
vračarima i idolopoklonicima
i svim lažljivcima
udio je u jezeru
što gori *ognjem i sumporom.*
To je druga smrt[j].«

Novi Jeruzalem[k]

9I dođe jedan od sedam anđela što imaju sedam
čaša punih zála konačnih te progovori sa mnom:
»Dođi, pokazat ću ti Zaručnicu, Ženu Jaganjčevu!«
10I prenese me u duhu na goru veliku, visoku i po- Ez 40 2
kaza mi sveti grad Jeruzalem: silazi s neba od Bo- 21 2
ga, 11sav u slavi Božjoj[l], blistav poput dragoga ka- Iz 60 1-2

a) Prve otvorene knjige sadrže dobra ili zla djela ljudi. Knjiga života (3,5) sadrži imena predodređenih (3,5; 17,8; 20,12.15; 21,27; usp. Fil 4, 3; Dn 7,10+; 12,1+; Dj 13,48+).
b) Nakon posljednjeg će suda smrt biti posve obeskrijepljena (usp. 20,10; 21,4 i 20,6).
c) Grad izabranika čisti je Božji dar, a stoji u posvemašnjoj protivnosti s Babilonom (gl. 17). Slika se nadovezuje na židovsku apokaliptiku po kojoj u nebu postoji novi Jeruzalem koji će na kraju vremena sići na zemlju (usp. Gal 4,26; Heb 12,22). Perspektiva je posve nebeska kao u 7,15–17. Početni redak je nadahnut na Izaiji, osobito 51 i 65. Jeruzalem – kao Grad Davidov i vjersko središte Izraela (2 Sam 5,9+; 24,25; 1 Kr 6,2; Ps 122), kao grad Božji (Ps 46,5) i Sveti grad (Iz 52,1; Dn 9,24; Mt 4,5; itd.) čije je srce bilo brdo (Ps 2,6+) gdje je bio sagrađen Hram (Pnz 12,2–3+) – u Izraelu se smatrao metropolom budućega mesijanskog naroda (Iz 2,1–5; 54,11+; 60; Jr 3,17+; Ps 87,1+; 122; Lk 2,38+). Tu je i Duh Sveti osnovao kršćansku Crkvu (Dj 1,4.8+; 8,1.4; itd.). Ovdje se prenosi na nebo, gdje se dovršuje spasovni naum Božji (3,12; 11,1; 20,9; 22,19; usp. Gal 4,26; Fil 3,20; Dj 2,22–24+) proslavom zaruka s Jaganjcem (19,7–8+; usp. Iz 61,10; 62,4–5; Hoš 1,2+; 2,16; itd.).
d) To je u Izaije (65,17; 66,22) samo simbol obnove mesijanskog doba. Poslije Krista (usp. Mt 19,28; 2 Pt 3,13) sveti Pavao otvara nove vidike: cijelo će se stvorenje jednom obnoviti, osloboditi ropstva propadljivosti, preobraziti slavom Božjom (Rim 8,19+).
e) More kao prebivalište Zmaja i simbol zla (usp. Job 7,12+) zauvijek će iščeznuti pred pobjedonosnim pohodom novog Izraela (usp. Iz 51.9–10; Ps 74,13–14; Job 26,12–13; Iz 27,1).
f) Nove, vesele i radosne zaruke Jeruzalema s njegovim Bogom (19,7; usp. Iz 65,18; 61,10; 62,4–6) u kojima se konačno dosiže ideal Izlaska (usp. Hoš 2,16+).
g) BJ s Vg: »I on, Bog-s-njima, bit će im Bog«. Var.: »i sam Bog bit će Bog njihov« ili »i sam Bog bit će s njima«. To je klasični obrazac Saveza (Post 17,8; Lev 26,11–12+; Jr 31,33; Ez 37,27; usp. 2 Kor 6,16). Prisutnost i prisnost oznaka je Saveza Božjega s njegovim narodom (usp. Ez 25,8+ i Iv 1,14+). Doseći će svoje puno savršenstvo na kraju vremena (usp. Jl 4,17.21; Zah 2,14; Sef 3,15–17; Iz 12,6).
h) Voda kao simbol života u SZ označuje mesijanska vremena, a u NZ postaje simbol Duha (usp. 7,17; Iv 4,1+).
i) Naslov »Sin Božji« imao je biti dodijeljen Kralju-Mesiji, nasljedniku Davidovu, na dan njegova ustoličenja (2 Sam 7,14+). Krist je proglašen »Sinom Božjim« snagom svog uskrsnuća (Dj 2,36+; Rim 1,4+; Heb 1,5). On je taj naslov protegnuo i na svoje vjernike (Iv 1,12+).
j) Vječna smrt (20,6.14). Oganj koji proždire stoji nasuprot vodi (r. 6), a oboje je simbolično.
k) To je mesijanski Jeruzalem jer poganski narodi još postoje (21,24) s mogućnošću obraćenja pravomu Bogu (22,2). No ujedno je već i nebeski Jeruzalem što samo očekuje svoje konačno ostvarenje. Pojedinosti su ovog opisa nadahnute osobito na Ez 40 – 48.
l) Mesijansko i konačno, vječno spasenje dar je Božji (21,2).

mena, kamena slična kristalnom jaspisu; 12okružen
Ez **48** 31-35 Otk **7** 1-8 zidinama velikim i visokim, sa dvanaest vrata: na
vratima dvanaest anđela i napisana *imena dvanaest*
plemena Izraelovih. 13*Od istoka vrata troja, od sje-*
vera vrata troja, od juga vrata troja, od zapada
Ef **2** 20 *vrata troja.* 14Gradske su zidine imale dvanaest te-
melja, a na njima dvanaest imena dvanaestorice
apostola Jaganjčevih[a].
15Moj subesjednik imaše *mjeru,* zlatnu trsku, da
izmjeri grad, vrata njegova i zidine. 16Grad se stere
u četvorini[b]: dužina mu jednaka širini. On izmjeri
trskom grad: dvanaest tisuća stadija – dužina mu i
širina i visina jednaka[c]. 17Izmjeri i njegove zidine:
sto četrdeset i četiri lakta po čovjekovoj mjeri ko-
Tob **13** 17 jom je mjerio anđeo. 18Zidine su gradske sagrađene
Iz **54** 11-12 od jaspisa, a sam grad od čistoga zlata, slična čistu
staklu. 19Temelji su gradskih zidina urešeni sva-
kovrsnim dragim kamenjem[d]: prvi je temelj od ja-
spisa, drugi od safirâ, treći od kalcedona, četvrti
od smaragda, 20peti od sardoniksa, šesti od sarda,
sedmi od krizolita, osmi od berila, deveti od topa-
za, deseti od krizopraza. jedanaesti od hijacinta,
dvanaesti od ametista. 21Dvanaest vrata – dvanaest
bisera: svaka od svoga bisera. A gradski trg – čisto
zlato, kao prozirno staklo.
Iv **2** 19-21 22Hrama u gradu ne vidjeh[e]. Ta Gospod, Bog,
Svevladar, hram je njegov – i Jaganjac! 23I gradu
Iz **60** 1-2. 19-20 ne treba ni sunca ni mjeseca da mu svijetle. Ta
2 Kor **3** 18 Slava ga Božja obasjala i svjetiljka mu Jaganjac!
Iz **60** 3 24*Narodi će hoditi u svjetlosti njegovoj,* a kraljevi
zemaljski u nj donositi slavu svoju. 25Vrata mu se
Iz **60** 3. 11 ne zatvaraju obdan, a noći ondje i nema[f]. 26U nj će
Iz **35** 8; **52** 1 se donijeti slava i čast narodâ. 27Ali u nj neće unići
Zah **13** 1-2 ništa nečisto i nijedan tko čini gadost i laž, nego
2 Pt **3** 13 samo oni koji su zapisani u Jaganjčevoj knjizi živo-
ta.

22 I pokaza mi rijeku vode života, bistru kao Ez **47** 1-12
prozirac: izvire iz prijestolja Božjeg i Jaganj- Iv **4** 1+ Ez **47** 12
čeva[g]. 2*Posred* gradskoga trga, *s obje strane rijeke*[h],
stablo života što rodi dvanaest puta, svakog *mjeseca*
svoj rod. A lišće stabla *za zdravlje* je narodima. 3*I*
neće više biti nikakva prokletstva[i]. I prijestolje će Zah **14** 11
Božje i Jaganjčevo biti u gradu i sluge će mu se = **7** 15
njegove klanjati 4i gledati lice njegovo, a ime će im 1 Iv **3** 2
njegovo biti na čelima. 5Noći više biti neće i neće 1 Kor **13** 12
trebati svjetla od svjetiljke ni svjetla sunčeva: oba-
sjavat će ih Gospod Bog i oni će kraljevati u vijeke
vjekova[j].
6I reče mi[k]: »Ove su riječi vjerne i istinite jer Go- **19** 9; **21** 5
spod Bog, nadahnitelj prorokâ, posla svoga anđela Dn **8** 26
da on pokaže slugama njegovim što se ima dogoditi Otk **1** 1; **22** 16
ubrzo. 7I evo, dolazim ubrzo! Blago onomu koji Dn **2** 28
čuva riječi proroštva ove knjige!« Otk **1** 3+

8Ja, Ivan, čuo sam i vidio sve ovo. I kad sam to
vidio i čuo, padoh pred noge anđelu koji mi to po- **19** 10+
kaza da mu se poklonim. 9A on će mi: »Nipošto!
Sluga sam kao i ti i braća tvoja proroci i svi koji
čuvaju riječi ove knjige. Bogu se pokloni!«
10A zatim će mi: »Ne zapečati riječi proroštva **10** 4
ove knjige jer – vrijeme je blizu! 11Nepravednik[l]
neka samo i dalje čini nepravdu! Okaljan neka se i Dn **12** 10
dalje kalja! Pravednik neka i dalje živi pravedno!
Svet neka se i dalje posvećuje!«
12»Evo, dolazim ubrzo i plaća moja sa mnom: na- Iz **40** 10
platit ću svakom po njegovu djelu!« Ps **62** 13+
13»Ja sam Alfa i Omega, *Prvi i Posljednji,* Poče- Otk **1** 8+; Iz **41** 4; **44** 6
tak i Svršetak! 14Blago onima koji peru svoje halji-
ne: imat će pravo na stablo života i na vrata će Otk **7** 14; **12** 1+; **22** 2
smjeti u grad[m]! 15Vani pak ostaju psi i vračari, blud-
nice, ubojice i idolopoklonici i tko god ljubi i čini = **21** 8 Br **5** 1-4
laž.« Rim **1** 29+

a) Savršenstvo staroga Božjeg naroda u cjelini prelazi u nasljedstvo novoga.
b) Znak savršenstva.
c) 12 (broj novog Izraela) pomnožen sa 1000 (mnoštvo).
d) Sve ovo drago kamenje i boje žele dati dojam čvrstine i sjaja koji je odraz božanske slave (usp. 2 Kor 3,18). Vidi Iz 54,11–12; Ez 28,13 te opis naprsnika Velikog svećenika u Izl 28,17–21; 39,10–14.
e) Ivan ne vidi Hrama kakav bijaše kao osobito mjesto Božje nastambe posred zemaljskog Jeruzalema (11,9): sada svi imaju slobodan izravan pristup k Bogu i Kristu. Mjesto duhovnog bogoštovlja (usp. Iv 2,19–22+; 4,23–24; Rim 12,1+) odsada je samo tijelo Kristovo, žrtvovano i uskrslo.
f) Uskrsli iz sebe zrači svjetlo bez sjene i svetost.
g) Žive i životvorne vode simbol su Duha (usp. Iv 4,1+; 7,37–39). Ivan ovdje nazire Trojstvo.
h) Drugi vole rastaviti ovako: »... izvire... posred gradskog trga. S obje strane rijeke...«
i) R. 3–5 trebalo bi premjestiti nakon 21,4 (v. Uvod u Otkrivenje u završnici).
j) Ovi reci stoje u futuru, čime se ističe sigurnost obećanog kraljevstva i beskonačnog motrenja (1 Kor 13,12; 1 Iv 3,2) koje pripada slugama Boga i Jaganjca (3,12; 7,3; 14,1).
k) Sve što slijedi djeluje kao zaglavak. To je neke vrsti razgovor između anđela (ili Isusa) i vidioca, a tumači viđenja iznesena u knjizi i kako se treba njome služiti. Veći dio izrazâ već je rasijan po knjizi. Završetak (r. 16–20) sav se pripisuje Isusu.
l) kako god se čovjek ponio, božji će se plan ispuniti.
m) Jeruzalem opisan u 21,9s.

Završetak

1 11s [16]»Ja, Isus, poslah anđela svoga posvjedočiti ovo
2 28+ po crkvama. Ja sam korijen i izdanak Davidov,
sjajna zvijezda Danica.«
[17]I Duh i Zaručnica[a] govore: »Dođi[b]!« I tko ovo
čuje, neka rekne: »Dođi!«
Iz 55 1 Tko je žedan, neka dođe; tko hoće, neka zahvati
Otk 21 6 vode života zabadava!
[18]Ja svjedočim svakomu tko sluša riječi proroštva
Pnz 4 2 u ovoj knjizi[c]: Tko ovomu što doda, Bog će njemu
dodati zla napisana u ovoj knjizi. [19]I tko oduzme
od riječi proroštva u ovoj knjizi, Bog će mu oduzeti
udio na stablu života i na svetom gradu – na svemu
što je napisano u ovoj knjizi.
[20]Svjedok za sve ovo govori: »Da, dolazim ubr- Dj 3 20-21
zo!« 1 Kor 15 23+
Amen!
Dođi, Gospodine Isuse[d]!
[21]Milost Gospodina Isusa sa svima[e]!

a) Duh koji je prisutan u Crkvi, Zaručnici Kristovoj 21,2.9–10, nadahnjuje joj ovaj zaziv kao odgovor na poruku cijele knjige.
b) Molba je upravljena Gospodinu Isusu (r. 20). To je *Marana tha* koji se ponavljao na liturgijskim sastancima (1 Kor 16,22) kao izraz čeznutljiva iščekivanja parusije (v. 1 Sol 5,1+).
c) Ovaj obrazac, vrlo star (Pnz 4,2; 13,1; Izr 30,6; usp. Prop 3,14), štiti sveti spis od svakog krivotvorenja.
d) Isus potvrđuje da je njegov dolazak blizu (r. 7.12 i već 1,3.7; itd.): njegov »Da!« odgovara vapaju Crkve i vjernika, a njihov »Amen« (Rim 1,25+) izražava radosnu vjeru i čežnju.
e) Var.: »sa svima svetima«, druga: »sa svetima«. BJ dodaje var. »Amen«.

DODACI

KRONOLOŠKA TABLICA

Desni stupac (dva stupca između g. 931. i 721) prikazuju palestinsku i biblijsku povijest; lijevi stupac, ili stupci, opću povijest. (Od početka kršćanske ere to se razlikovanje ne može uvijek sasvim dosljedno provesti.) U desnom su stupcu izvanbiblijski podaci prije rimskog razdoblja otisnuti *kurzivom.*

Imena glavara, kraljeva, namjesnika ili velikih svećenika otisnuta su KAPITEL VERZALOM ili PETIT VERZALOM, već prema njihovoj važnosti. (Kod židovskih kraljeva sin nasljeđuje oca, ako drukčije nije izričito naznačeno.) Imena proroka ili naslovi biblijskih knjiga otisnuti su **masnim slovima;** naslovi nebiblijskih knjiga, *kurzivom.*

Najvažniji događaji otisnuti su **masnim slovima.**

I. POČECI. Post 1 – 11

»Homo habilis« i »kultura oblutka« (oruđe od *oblutaka). Polagani napredak (oruđe od obrađenog* kremena; upotreba vatre; pećinske slikarije; jezik).	2.000000	*Predaje starog Istoka u mitovima i epovima o postanku i uređenju svijeta.* **Biblija:** pučki izvještaj o stvaranju; počeci svijeta i čovječanstva, Post 1 – 11. Čovjek (Adam), živo, razumno i slobodno biće, Post 1,26. Prvi grijeh. Deset simboličkih naraštaja od Adama do Potopa, Post 5.
Kraj posljednjeg ledenog doba; razvijeniji oblici skupljanja plodova; širenje čovječanstva.	13000	Lista naroda, Post 10.
Uzgoj životinja i sadnja biljaka; naselja.	9000	Abel i Kajin, Post 4,2; Henok, Post 4,17.
Oslikana keramika.	5000	
Proizvodnja metala (bakar); počeci pisma (sumerske pločice iz Uruka = Erek u Post 10,10).	3500	Tubal-Kajin, praotac kovačâ, Post 4,22.

II. PATRIJARSI. Post 12 – 50

Pismo u pravom smislu riječi; širi se upotreba bronce. *Egipat:* **Staro carstvo** (velike piramide). Prijestolnica: Memfis. *Mezopotamija:* Sumerani, zatim Akađani.	3000.	*Palestina: Starije brončano doba,* 3100–2100. **Kanaanci.** Abrahamovi preci nomadi u Mezopotamiji.
Egipat: **Srednje carstvo:** oko 2030–1720. *Mezopotamija:* sumerski preporod (III. urska dinastija), zatim sve veće značenje **Amorejaca.** *Kletveni tekstovi.* U ovo doba nastaju *akadske poeme o Stvaranju* (Enuma eliš) i *o Potopu* (Gilgameš). XVIII i XVII. st.: I. babilonska (amorejska) dinastija: HAMURABI oko 1750. Hamurabijev zakonik.	2000.	*Epoha Srednjega brončanog doba:* oko 2100. do 1550. *Amorejci. U XX i XIX st. Egipat ima vlast nad sirijsko-palestinskom obalom, ali ne nad unutrašnjošću (Spis Sinuhea Egipćanina).* Oko 1850: **dolazak** ABRAHAMA **u Kanaan,** Post 12.
Hiksi u Egiptu, oko 1720–1552. (prijestolnica: Tanis).	1700.	**Patrijarsi u Egiptu.**

III. MOJSIJE I JOŠUA. Izl, Br, Pnz, Jš

Egipat: **Novo carstvo,** XVIII.–XX. dinastija, 1552–1070. Prijestolnica: Teba. TUTMOZIS III: 1468–1436. (ratovi u Palestini i u Siriji).	1500.	*Epoha Mlađega brončanog doba:* oko 1550–1200. Huriti u Palestini.
	1400.	*Pisma iz el-Amarne (Hapiri; Abdihepa, jeruzalemski kralj).*
AKNATON (= Amenofis IV): 1374–1347. Isključivi kult boga Atona. Velika himna Atonu. Prijestolnica u Tel-el-Amarni.		
TUTANKAMON: 1347–1338.	1350.	*Abecedne pločice iz Ugarita (XIV–XIII st.).*
Hetiti u Maloj Aziji i u sjevernoj Siriji: ŠUPILULIUMAŠ, 1370–1336.		
Egipat: XIX dinastija, 1304–1184.		
SETI I: 1304–1290.		
RAMZES II: 1290–1224. Prijestolnica u Pi-Ramzesu. Borbe, zatim savez s Hetitima.	1300.	*Stele Setija I i Ramzesa II, njegova sina, u Bet-Šeanu (Beišan).* Židovi na tlaci grade Pi-Ramzes, Izl 1,11.
	1250.	**Izlazak** oko 1250. MOJSIJE, **Sinajski zakon.**
MERENPTAH: 1224–1204. Godine 5: stela koja spominje pobjedu nad »izraelskim narodom«. *Mezopotamija:* asirska prevlast u XIII i XII stoljeću.		Između 1220. i 1200. JOŠUA zaposjeda Palestinu. *U iskopinama (npr. Hasor,* Jš 11,10) odgovarajući arheološki nivo karakteriziran slojem ruševina i osiromašenjem naseobina i oruđa.

IV. OD SUDACA DO SALOMONA. 1200–931. Suci, 1 Sam, 2 Sam, 1 Kr 1 – 11, 1 Ljet, 2 Ljet 1 – 9.

Egipat: XX dinastija, 1184–1070. RAMZES III: oko 1175, pobjeda nad »**Narodima Mora**« koji hoće prodrijeti u Egipat.	1200.	*Željezno doba I:* oko 1200–900. **Filistejci** *koje je potisnuo Ramzes III nastanjuju se na palestinskoj obali. Polako se širi upotreba željeza.*
		SUCI: oko 1200–1025.
Mezopotamija: oko 1100, asirska hegemonija pod TIGLAT-PILESEROM I, zatim slabljenje Asirije i stvaranje **aramejskih kraljevstava** (Damask, Soba, Hamat, povremeno Babilon itd.).	1100.	Oko 1125: Debora i Barak pobjeđuju Kanaance u Tanaku.
	1050.	Oko 1050: pobjeda Filistejaca u Afeku i Elijeva smrt.
Egipat: XXI dinastija, 1070–945. Prijestolnica: Tanis. Putovanje Ven-Amona u Biblos.		SAMUEL na vlasti, oko 1040. Svetište u Šilu.
		ŠAUL: oko 1030–1010. Stoluje u Gibeji. Pobjede nad Amoncima i Filistejcima. Poraz u Gilboi i Šaulova smrt.
SIAMON: 975–955.	1000.	DAVID: oko 1010–970. **Osvojenje Jeruzalema** oko 1000. Pobjeđuje Filistejce, Moapce, kralja od Sobe, Aramejce iz Damaska, Amonce, Amalečane, Edomce; savez s Hamatom, 2 Sam 8.
REZON, kralj Damaska, 1 Kr 11,23 sl.		SALOMON: od oko 970. do 931. Ženi se faraonovom kćeri. God. 4: **gradnja Hrama,** 1 Kr 6,1.
PSUSENES II: 955–950.	950.	Trgovina s Fenicijom i Arabijom. Književna djelatnost: poslovice, historiografija (2 Sam 9 – 1 Kr 2).

V. JUDA I IZRAEL. 931-721. 1 Kr 12 – 22, 2 Kr 1 – 17, 2 Ljet 10 – 28, Am, Hoš, Iz, Mih.

Egipat: XXII dinastija (libijska), oko 945–725. Prijestolnica: Bubastis.		*Željezno doba II:* oko 900–600. Šekemska skupština i **raskol**, 1 Kr 12; oko 931.	
ŠEŠONK I: 945–925.		*IZRAEL*	*JUDA*
Šešonkov rat u Palestini (popis iz Karnaka).		JEROBOAM I: 931–910. Stoluje u Tirsi. Kult u Danu i Betelu.	ROBOAM: 931–913. God. 5: Šešonk pljačka Hram, 1 Kr 14,25 sl. (*Šešonkova stela u Megidu*).
OSORKON I: oko 925–889. TABRIMON, Hesionov sin, kralj Damaska, 1 Kr 15,18.		NADAB: 910–909.	ABIJAM: 913–911.
BEN-HADAD I, njegov sin, 1 Kr 15,18.	900.	BAŠA: 909–886. Pokolj kuće Jeroboamove.	ASA: 911–870. Borba protiv idolopoklonstva. Stupa u savez s Ben-Hadadom protiv Baše.
		ELA: 886–885. ZIMRI: 7 dana.	
Buđenje **Asirije**: ASURNASIRPAL. II, 883–859.		OMRI: 885–874. Utemeljuje **Samariju**. Vlast nad Moabom.	
Nemoć Egipta u IX. st. i za vrijeme prve polovine VIII st.			
BEN-HADAD II, kralj Damaska.		AHAB: 874–853. Ženi se Jezabelom, kćerju Itobaala, kralja Tira i Sidona. Podiže hram Baalu, uvećava svoju palaču. *Samarijska slonokost,* usp. 1 Kr 22,39. **Ilija** i jahvistička reakcija. 1 Kr 17 -19 ; 21; 2 Kr 1. Ratovi protiv Ben-Hadada II, 1 Kr 20 i 22. Bitke kod Afeka i Ramot Gileda.	JOŠAFAT: 870–848. Borba protiv idolopoklonstva. Savez s Ahabom. Vlast nad Edomom.
SALMANASAR III: 858–824. God. 853. u **Karkaru** na Orontu, pobjeđuje 12 kraljeva, među kojima Hadadezera (= Ben-Hadada) i Ahaba.			
		AHAZJA: 853–852.	
MEŠA, moapski kralj. Njegova stela iz oko 840 (jaram Omrija i Ahaba nad Moabom, zatim poraz Izraela).	850.	JORAM: 852–841, njegov brat. Pohod protiv Meše s judejskim kraljem. **Elizej,** 2 Kr 2–13. Joram s Ahazjom judejskim brani Ramot Gileadski od Hazaela. Jehu ubija njega i svu njegovu obitelj.	JORAM: 848–841. Ženi se Atalijom, Ahabovom kćeri. Kult Baala. Edom se oslobađa.
HAZAEL, kralj Damaska, pobijeđen od Salmanasara III.			AHAZJA: 841. Ubijen po Jehuovu nalogu.
841: Salmanasar III pobjeđuje Hazaela, dolazi do mora i prima danak od Jehua, tirskog i sidonskog kralja.		JEHU: 841–814. Jahvistička reakcija. Hazael osvaja Gilead.	ATALIJA: 841–835. Pokolj kraljevih sinova, iz kojega se spasava samo Joaš. Jojadina zavjera i Atalijina smrt.
BEN-HADAD III, kralj Damaska, poražen od Salmanasara III.			JOAŠ: 835–796. sin Ahazjin. Popravlja Hram. Hazael osvaja Gat.
ADADNIRARI III: 810–783. God. 805. prima danak od Ben-Hadada III i od kralja izraelskog.	800.	JOAHAZ: 814–798. Sin Jehuov. Zadjevice Ben-Hadada III, 2 Kr 13,3; usp. 2 Kr 6,24+.	
		JOAŠ: 798–783. Elizejeva smrt. Joaš oduzima Ben-Hadadu izgubljene gradove, 2 Kr 13,25.	AMASJA: 796–781. Pobjeda nad Edomom. Poraz od Joaša izraelskog. Ubijen u Lakišu.

ZAKIR, kralj Hamata.		Pobjeda nad Amasjom u Bet-Šemešu. *Ostraka iz Samarije.*	
Slabost Asirije između 783. i 745. *Egipat:* rivalstvo XXII (Bubastis) i XXIII (Teba) dinastije.	750.	JEROBOAM II: 783–743. Vraća Izraelu njegove granice. Oko 750. **Amos**, a malo zatim **Hošea**.	UZIJA: 781–740. (=Azarja). Uspostavlja svoju vlast do Elata. Razvoj poljodjelstva.
TIGLAT-PILESER III: 745. do 727. (= Pulu u Babilonu). **Osvojene se zemlje pretvaraju u provincije i izmjenjuje se stanovništvo.**		ZAHARIJA: 743. ŠALUM: 743. MENAHEM: 743–738. Danak Pulu. 2 Kr 15,19.	740: **Izaijin** poziv, Iz 6,1.
RESIN, kralj Damaska.			JOTAM: 740–736. **Mihejini** počeci.
Oko 738: Tiglat-Pileser prima danak od Resina, Menahema i zapadnih knezova.		PEKAHJA: 738–737. Ubija ga Pekah.	
		PEKAH: 737–732. Gubi Galileju i Gilead, 2 Kr 15,29.	AHAZ: 736–716.
Oko 734. uzima dio Galileje, prima danak od Ahaza.			Resin i Pekah opsjedaju Jeruzalem. **Proroštvo Izaijino o Emanuelu**. Obraćanje Tiglat-Pileseru koji osvaja Damask i ubija Resina, 2 Kr 16,9.
Oko 732: pohod na Resina. **Kraj** nezavisnosti **Damaska**. Hošea zamjenjuje Pekaha.		HOŠEA: 732–724. Savez s Egiptom.	
SALMANASAR V: 726–722.		Salmanasar V. opsjeda Samariju.	
SARGON II: 721–705. Osvaja Samariju ili si pripisuje pobjedu svojeg oca i osniva asirsku provinciju Samerinu. Okončava hamatsko kraljevstvo (720).		722 ili 721: **zauzeće Samarije,** odvođenje stanovništva; useljavanje stranaca i vjerski sinkretizam, 2 Kr 17,5 sl.	

VI. KONAC JUDINA KRALJEVSTVA. 721–587. 2 Kr 18–25, 2 Ljet 29–36, Sef, Nah, Hab, Jr, Ez.

ASIRIJA/BABILONIJA	*EGIPAT*		
Sargon pobjeđuje u Rafiji Egipćanina Sibea. Gradi palaču u Korsabadu u blizini Ninive.	XXIV dinastija. Prijestolnica: Sais.		EZEKIJA: 716–687. Sargonova vojska osvaja Ašdod, Iz 20,1. Merodakbaladanovo poslanstvo 2 Kr 20,12 sl.
711. osvaja Ašdod.	BOKORIS: 715–709. XXV dinastija (nubijska).		
Od 721. do 711. i u 703. Kaldejac Mardukapalidina kraljuje u Babilonu.			**Izaijino** djelovanje.
SANHERIB: 704–681.	ŠABAKA: 710–696.		
701. pobjeda nad Ekronjanima koje pomažu Egipćani i Etiopljani (Nubijci). Oduzima Ezekiji 46 gradova i nameće mu danak.		700.	Ezekijini radovi u Jeruzalemu i *natpis u kanalu Siloe*. Sanherib zaposjeda Judeju; Ezekija mu plaća danak, 2 Kr 18,13–16.
	ŠABATOKA: 696–685.		Književna djelatnost, Izr 25,1.